image
not
available

M.Tab. X.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTHECA MVNDI.

SEV

SPECVLI MAIORIS
VINCENTII BVRGVNDI
PRÆSVLIS BELLOVACENSIS,
ORDINIS PRÆDICATORVM,
THEOLOGI AC DOCTORIS EXIMII,

TOMVS TERTIVS,

QVI SPECVLVM MORALE INSCRIBITVR:
In quo totius Philoſophiæ moralis integrum Syſtema, &
Thesavrvs incomparabilis exhibetur.

Omnia nunc accuratè recognita, diſtinctè ordinata, ſuis vnicuique autori redditis exactè ſententijs; ſummarijs prætereà & obſeruationibus, quibus anteà carebant, illuſtrata.

Operâ & ſtudio Theologorum Benedictinorvm Collegij Vedastini in Alma Academia Dvacensi.

[redacted]

DVACI,

Ex Officina Typographica Baltazaris Belleri, ſub Circino aureo.

ANNO M. DC. XXIV.

Digitized by Google

37.1.F.3

Digitized by Google

1. IN QVO CONSISTAT PERFECTIO.

S. Auguſtinus in Pſal. 56.

FINIS EST CHRISTVS. QVARE DICTVS EST FINIS? non qui conſumat, ſed qui conſummet: conſumere enim, perdere eſt; cõſummare, perficere. Finis ergo propoſiti noſtri Chriſtus eſt, quia quantumlibet conemur, in illo perficimur, & ab illo perficimur: & hæc eſt perfectio noſtra ad illum peruenire; ſed cùm ad illum perueneris, vltrà non quæris; finis tuus eſt. Quomodo enim finis viæ locus eſt, quò tendis; quò cùm perueneris, iam manebis: ſic finis ſtudij tui, propoſiti tui, conatus tui, intentionis tuæ ille eſt, ad quem pertendis; ad quem cùm perueneris, vltrà nil deſiderabis, quia melius nihil habebis.

2. MEDIVM OPTIMVM AD PERFECTIONEM.

S. Bernardus, ſerm. 53. in Cantica.

IN veritate didici, nihil æquè efficax eſſe ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quàm ſi omni tempore coram Deo inueniaris non altùm ſapere, ſed timere. Beatus homo, qui ſemper eſt pauidus. Time ergo cùm arriſerit gratia, time cùm abierit, time cùm denuo reuertetur; & hoc eſt ſemper pauidum eſſe. Cùm adeſt, time ne non dignè opereris ex ea: nam hoc monet Apoſtolus, *Videte*, inquiens, *ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Quid ſi receſſerit? Plane multo magis tum timendum, quia vbi deficit tibi gratia, deficis tu. Audi etenim quid gratiæ dator dicat, *Sine me*, ait, *nihil poteſtis facere*. Time ergo ſubtracta gratia, tanquam mox caſurus. Time & contremiſce, Deo tibi, vt ſentis, irato. Iam ſi gratia repropitiata redierit, multo amplius timendum, ne fortè contingat recidiuum pati, iuxta illud in Euangelio, *Ecce ſanus factus es, vade, & iam amplius noli peccare, ne aliquid deterius tibi contingat*. Beatus es, ſi cor tuum triplici iſto timore repleueris, vt timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amiſſa, longè plus pro recuperata. Hoc fac, & eris hydria in Chriſti conuiuio impleta vſque ad ſummum, continens nimirum metretas non binas tantùm, ſed & ternas, vt Chriſti merearis benedictionem, qui aquas tuas conuertat in vinum lætitiæ, & perfecta charitas foras mittat timorem.

3. REIPSA, NON VERBIS PHILOSOPHANDVM.

QVid iuuat immenſi ſinuoſa volumina mundi
Syderáq; in vaſtis irrequieta rotis,
Et maria innumeris ſpectare tumentia monſtris,
Tellurísq; amplos te peragraſſe ſinus:
Si quibus officijs Numen ſublime colatur,
Neſcis, & in propria ſis peregrinus ope?
Primum quære Deum; tum te virtutibus orna:
Cætera ſcis, neſcis; eſſe perinde ſcias.

Periocha Speculi Moralis.

EA quæ S. Thomas in 2. parte Summę diffusè tractat per quęſtiones, aut hoc contraxit ad inſtitutum concionum, additis, vbi videbatur commodum, ſententiis, exemplis, & conſiderationibus ad vitam piè formandam idoneis. Itaque agit

1. De operibus humanis: lib.1. parte 1. diſtinct. 1.2.3. & 4.
2. De paſſionibus, lib.1. parte 1. diſtinct.5. ad finalem, quę eſt 33.
3. De legibus & gratia: lib.1. parte 2. per diſtinctiones 15.
4. De virtutibus Theologicis & Cardinalibus: lib. 1. parte 3. ad diſtinctionem vſque 104.
5. De donis & fructibus, & beatitudinibus: lib.1. parte 4. per diſtinct. 23.
6. De quatuor nouiſſimis: lib.2. parte 1. De Morte, parte 2. De finali Iudicio, parte 3. De Inferno, parte 4. De Gloria.
7. De peccatis in genere, nempe de pręſeruatiuis, lib. 3. parte 1. & de multiplicitate & grauitate ipſorum: parte 2.
8. De ſeptem vitiis capitalibus in ſpecie: lib. 3. parte 3. vſque ad 9.
9. De pœnitentia, qua purgamur à vitiis: lib.3. parte 10. per diſtinctiones 39.

Digitized by Google

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS

TOMVS TERTIVS,

SPECVLVM MORALE NVNCVPATVS, IN TRES LIBROS DISTINCTVS, QVI ET IPSI IN PARTES, ET DISTINCTIONES SVBDIVIDVNTVR.

DE OPERIBVS HVMANIS.

De operum humanorum neceſsitate.

DISTINCTIO PRIMA.

IN *omnibus operibus tuis memorare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis.* Eccle. 7.

Per peccatũ homo fuit grauiter vulneratus, præcipue in tribus.

HVMANVM genus tria incommoda per peccatum primi hominis incurriſſe; non tam legimus in ſcripturis, quàm ſenſibiliter experimur in
B
nobis; videlicet, difficultatem ad bonum agendum; imprudentiam ad futura præuidẽdum; & pronitatem ad peccandum. Quia per peccatũ fuit homo viribus eneruatus, ſenſibus obſcuratus, & actibus deprauatus. Iuſtè quidem homo recedens ab omnipotente Deo, decidit in impotentiam: Recedens à ſummè ſapiente, amiſit ſapientiam: Recedens à ſummè bono, perdidit innocentiam. Ab his tribus malis omnia mala ſuam originem ſortiuntur.

Remedium contra prædicta eſt ponere continuo ante oculos nouiſſima.

DEVS autem infinitæ miſericordiæ, & pietatis immenſæ, per ſapientiam diuinitus inſpiratam, contra tria præmiſſa dat nobis perpulcherrimum documentum, ſaluberrimum hortamentum, fideliſſimum conſilium, & efficaciſſimum remedium, dicens ita; *In omnibus operibus, &c.* Primo namque excludit negligentiam: Secundo
C
ſuadet prouidentiam: Tertio promittit hominem per hoc ad innocentiam reformari. In primis igitur excludit neglig ẽtiam, ſupponens opera meritoria, cum dicit: *In omnibus operibus tuis.* Ex vi quippe ſermonis, & ex ipſo modo loquendi oſtendit vnumquemque fidelem non debere ocioſum eſſe, nec pigrum, ſeu negligentem, ſed ſtrenue operantem. De homine in ſtatu innocentiæ dicitur, Gen. 2. *Tulit Dominus Deus hominem, & poſuit eum in Paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum:* Sed hæc operatio eſſet ei ſine fatigatione, tædio, & dolore. Eidẽ verò poſt lapſum dictum eſt. *Quia comedisti de ligno, ex quo tibi præceperam, ne comederes, maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea cunctis die*

Homo ſemper debet eſſe in opere.

A
bus vitæ tuæ. Sequitur. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Et Iob 5. dicitur. *Homo ad laborem naſcitur, & auis ad volandum.* Secundo hortatur Sapiens ad prouidentiã cum dicit: *Memorare nouiſſima tua.* In his enim præcipuè conſiſtit, vel damnationis periculum, vel procuratio ſalutis. Ideo attentiſſime hortatur idem Sapiens, Eccle. 38. *Memento nouiſſimorum, & noli obliuiſci.* Tertio promittit innocentiam, cum dicit: *Et in æternum non peccabis.* Cum ſumma diligentia conſideret vnuſquiſque quàm fidele conſilium, quàm ſalubre documentum. O conſilium nulla ratione ſpernendum! O documẽtum nulla obliuione delendum! ſed potius cum ſummo ſtudio, ſumma cura & ſollicitudine, pro viribus adimplẽdum. Docet enim hominem ad puritatem innocentiæ reformari, per exercitium bonorum operum, & circumſpectã
B
præuidentiam nouiſſimorum. Ad hoc etiam hortatur paſtor Eccleſię Petrus, 2. Pet. 1. *Fratres magis ac magis ſatagite, vt per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis: Hæc enim facientes non peccabitis aliquando.* Ait ergo Sapiens: *In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.*

Prouidentia requiritur in homine aſpirante ad innocentiam.

AD excludendam igitur neglig ẽtiam, quæ mater eſt omnium vitiorum, debemus nos in exercitio virtuoſorum operum vtiliter occupare. Et circa hoc conſideranda ſunt quatuor. Debet enim vnuſquiſque diligenter inſpicere genus, & ſpeciem ſuæ operationis. Secundo modum, & ſeriem ſuæ executionis. Tertio fructum, & finem ſuæ intentionis. Quarto ortum, & originem omnis noſtræ motionis.

In opere virtuoſo quatuor conſideranda.

IN primis igitur cõſideranda ſunt opera, quæ facere
C
debeamus. Sicut inquirunt Iudæi à Domino, Ioan. 6. dicentes: *Quid faciemus, vt operemur opera Dei?* Quibus ille reſpondit. *Hoc eſt opus Dei, vt credatis.* Hoc eſt primum principium operandi, & fundamentum primariũ omnis boni, videlicet fides; ſuper quo videat vnuſquiſque, quomodo, & quæ ſuperædificet. Debemus autem operari opera pœnitentiæ, peccatorum flagitia expiando: Opera miſericordiæ, proximorum miſerias releuando: Opera ſapientiæ, cęleſtia contemplando: Opera perfectæ iuſtitiæ, diuina conſilia adimplendo.

Opera quæ debemus facere.

PRIMA opera noſtra debent eſſe opera pœnitentiæ Quia namque *non eſt homo qui non peccet.* Sicut dicitur 3 Reg 8. Et 1. Ioã. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Iob quoq; di

Cur opera pœnitentiæ agere debet homo.

cit. *Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato.* Ideo neceſſe habemus agere pœnitentiã. Ait enim beatus Ioannes Baptiſta, Luc. 3. *Genimina viperarũ quis oſtendit vobis fugere à ventura ira?* Reſpondit autem. *Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ.* Signãter dicit. *Dignos fructus pœnitentiæ.* Neque enim par debet eſſe pænitentia eius, qui multum peccauit, & eius qui pauciora peccata commiſit, vel eius qui grauiora, & eius qui minus grauia perpetrauit. Item Saluator ait, Luc. 13. *Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.* Et Ecc. 2. *Niſi pœnitentiam egerimus incidemus in manus Dei, & non in manus hominum.* Exhortans autem Dominus ad pœnitentiam, dicebat. *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Item Apoc. 2. *Memento, vnde excideris, & age pœnitentiã, & prima opera fac.* Aduerte quod ſicut pius pater filium contumacem corripiens aliquando oſtendit ei mala quæ fecit, vt erubeſcat; bona quę perdidit, vt doleat; mala, quæ meruit, vt timeat; & ſic per diuerſas vias ipſum reuocare laborat. Sic pius Dominus diuerſis modis vtitur, vt peccatorem ad pœnitentiam ſalutarem reducat. Nam aliquãdo obijcit ei grauitatem, & vilitatem flagitij quod commiſit. Sicut dicitur Hier. 2. *Vide vias tuas in conualle, ſcito quid feceris.* Aliquando reducit ei ad memoriam, vilitatẽ ſtatus in quem incidit. Sicut dixit Adæ Gen. 3. *Adam vbi es?* Et Hiere. 3. *Leua in directum oculos tuos, & vide vbi nunc proſtrata ſis.* Aliquãdo proponit ei pœnã quam meruit. Sicut patet in verbis Beati Ioan. & Domini ſuperius annotatis. Et Gen. 4. *Dixit Dominus ad Cain, Quid feciſti? Ecce vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra;* pẽtens videlicet vltionem. Nonnunquam etiam ad mentem eius reuocat honorem, & bona, quę per peccatum amiſit, vel dignitatem ſtatus, à quo decidit: Sicut Apoc. 2. *Memento, vnde excideris,* q.d. Memento, quia ſtatum innocentiæ perdidiſti, & à dignitate gratiæ corruiſti, & ideo age pœnitentiam, vt & perdita recuperare, & ad priſtinam dignitatẽ reſurgere, & debitas pęnas euadere, & ad promiſſa præmia valeas peruenire. Sequitur. *Et prima opera fac.* Prima inquam .i. præcipua, vel prima, quæ antequam peccatum committeres facere debuiſti.

Exempla pœnitentiæ.

Exempla pœnitentiæ habemus in Petro, & Paulo, qui ſunt pręcipui fundatores eccleſiæ. In Magdalena Euangelica peccatrice. In Dauid, & Ezechia, Regibus. In Niniuitis etiam, de quibus dicitur Ionæ 3. *Vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala. Et miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus eſt, vt faceret eis, & non fecit.*

Fructus ac effectus pœnitentiæ.

Nota igitur, quod per pœnitentiam, macula peccati diluitur; reatus abſoluitur; offenſa diuina remittitur, reconciliatur Deo; reſtituitur eccleſiæ; de filio diaboli, filius Dei efficitur; Paradiſus appetitur. Hęc eſt quæ impium iuſtificat, Angelos lætificat, amiſſa bona recuperat. Vnde Bern. ait, *O fœlix pœnitentium humilitas, ò beata ſpes confitentiũ, quam facile vincis inuincibile, quàm cito tremebundum iudicium conuerteris in piſſimum patrem.*

Opera charitatis & miſericordiæ agere debet homo.

Secundo debemus agere opera charitatis, & miſericordiæ. Sicut pulchrè docemur Luc. 10. Cum enim quidam legiſdoctor inquiſiſſet à Domino, *Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo?* Reſpondit. *In lege, quid ſcriptum eſt? Quomodo legis?* Qui ait, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. & proximum tuum, ſicut teipſum.* Et ait illi Dominus. *Hoc fac & viues.* Ille rurſum quæſiuit. *Et quis eſt meus proximus?* Cui reſpondens Dominus, propoſuit parabolam de miſero, qui incidens in latrones, ſpoliatus, atrociter vulneratus, & ſemiuiuus relictus, à ſacerdote prius, & poſtmodũ à Leuita tranſeuntibus non adiutus, tandem à Samaritano viſceroſa pietate permoto, vulneribus illius vinum, & oleum infundẽte, & ea dulciter alligante, impoſitus eſt in iumento, & inductus in ſtabulum, ſtudioſè ſtabulario commendatus eſt. His præpoſitis interrogauit Dominus: *Quis horum tibi videtur proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones?* At ille dixit: *Qui fecit miſericordiam in illum:* Et ait illi Ieſus: *Vade, & tu fac ſimiliter.* Ecce ad quæſtionem primã: Quid faciendo vitam æternam poſſidebo? præmiſſum

Ex fonte charitatis procedit miſericordia & pietas.

A eſt documentum de dilectione Dei, & proximi, & ordine conſequenti ſubiunctum hortamentum, de operibus miſericordiæ faciendis. Nam de fonte charitatis debẽt procedere riuuli pietatis, aliàs nullius eſſent meriti, vel virtutis. Sicut ait Apoſt. 1. Cor. 13. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt.* Propter quod bene iunxit Apoſtolus illa duo, dicens. Hebr. 13. *Charitas fraternitatis maneat in vobis, & hoſpitalitatem nolite obliuiſci. Per hanc enim placuerunt quidam Angelis hoſpitio receptis.* Moueat ergo te dilectio Dei, & compaſſio miſeriç proximi, ad exhibendũ opera pietatis ſecundum exigentiam neceſſitatis.

Opera miſericordiæ quæ.

Hæc autem opera ſunt, nudum veſtire, eſurientem reficere, ſitientem potare, infirmum viſitare, peregrinũ B in domo recipere, captiuum redimere, mortuum ſepelire & multa talia, ſecundum quod innumerabilia ſunt incommoda pauperum & miſerabilium perſonarum. Ad hæc opera pietatis tenetur quilibet ſaltem compaſſionis affectu, vel ſi adſit facultas etiam miſerationis effectu. Vnde 1. Tit. 6. dicit Apoſt. *Diuitibus huius ſæculi præcipe non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarũ: ſed in Deo viuo, &c. bene agere, diuites fieri in operibus bonis; facilè tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam.* De miſericordia latius inuenies infra lib. 2. vbi agitur de beatitudinibus.

Opera ſapientiæ agere debet homo.

Tertio debemus agere opera ſapientiæ, loquendo de vera & ſalutari ſapientia, quæ dicitur à ſapore. Cõſiſtit hæc ſapientia non tantum in ſpeculatione veritatis; C ſed potius in quadã deguſtatione ſapida bonitatis, & etiam in operatione feruida ſanctitatis. Eſt autẽ ſpeculatio in cogitando, ſtudendo, audiendo, legendo ea, quæ ad honorem, laudem, & gloriam Dei pertinent, animęq; ſalutem. Deguſtatio autem non in plena fruitione conſiſtit: ſed in quadam prælibatione, ac tenui ſaporatione diuinæ dulcedinis, prout poteſt vel modicũ attingere humana fragilitas pro modulo ſuo, & pro ſtatu miſeriæ præſentis, qua peregrinamur à Domino, & detinemur exules in hoc mundo. Hæc deguſtatio quantũcunq; ſit modica, excedit omnes delicias huius mundi, & omnem delectationem, quæ in creatura quacunq; valeat inueniri. Facit etiã omnia carnalia deſpici, omnia, terrena, ſeu temporalia vilipendi; ac ſicut ait expertus Apoſtolus, Philip. 3. *velut ſtercora reputari,* facit D nihilominus ſpiritualia diligi, ac tota mente, totiſque pręcordijs cœleſtia cõcupiſci. Nec ſufficit ſubtilis ſpeculatio intellectus, & deguſtatio affectus, niſi ſequatur perfectę operationis effectus, *Sed qui perſpexerit in lege perfectæ libertatis, & permanſerit in ea non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis, hic beatus in facto ſuo erit.* Iac. 1. De hac Sapientia dicitur Sap. 8. *Intrans in domum meam conquieſcam cum illa,* ſ. Sapientia. *Non enim habet amaritudinẽ conuerſatio illius; nec tædium conuictus illius: ſed lætitiam, & gaudium.* Sequitur. *In amicitia illius delectatio bona, & in operibus illius honeſtas ſine defectione.* Rurſus Eccl. 24. Sapiens introducit ſapientem ſic loquentem. *Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me, & à generationibus meis adimplemini: Spiritus enim meus ſuper mel dulcis, & hæreditas mea ſuper mel & fauum. Qui edunt me adhuc eſurient, & qui bibunt me adhuc ſitient, qui audit me nõ confundetur, & qui operantur in me non peccabunt. Qui elucidant me, vitam æternam habebũt.* Si præmiſſa verba quis ſerioſe vellet exponere, paucis verbis non poſſet ad eorum indaginẽ peruenire.

Medica deguſtatio cæleſtium excedit omnes delicias huius mundi.

Opera ſapientiæ.

De ſapientia inuenies multa infra lib. 2. Nunc autem ſufficiat opera ſapientiæ ſub breuitate tãgere: quia hoc eſt, quod à principio propoſuimus & promiſimus declarare. Sũt autem opera ſapientiæ, doctrinã veritatis diligenter audire; exhortationes vtiles ardenter accipere; correctiones libẽter, & vtiliter ſuſtinere; audita memoriter retinere; memoriæ commendata, operibus exercere; vigilanter ſtudere; libros ſacros ſtudioſè perlegere; non ſtudendo tranſcurrere; ſed frequenter in memoria ruminare; in ſtudio, nõ verba, ſed ſenſũ & fructũ requirere, falſitates abijcere, vanitates cõtemnere, cu-

rioſitates vitare, veritatem inquirere; in dubijs peritos conſulere; conſulta diſcutere; Dei voluntatem & mandata perquirere; meditationes ſacras amare; audita, lecta, ſeu etiam cogitata memoranda digerere, nihil per ſurreptionem agere, nihil temerè iudicare, verba cum debita maturitate proferre; vitam ſuam & mores ſerioſius ordinare; ſubiectos piè, & iuſtè regere; errata corrigere; errantes reducere, peccantes arguere; pœnitentibus indulgere; defectus aliorum nō culpabiles benignè ſupportare, hæſitantibus conſulere; deſolatis ſolatium exhibere. Quicūque ſic fecerit, hic beatus in facto ſuo erit. Bene ergo dicit Sapientia: *Qui operantur in me non peccabunt*, Eccleſ. 24.

Iuſtitia in quatuor conſiſtit.

Qvarto debemus habere opera perfectæ iuſtitiæ, quæ conſiſtit in quatuor. Primū eſt abdicatio mundialiū facultatum. Secundum eſt aſpernatio carnaliū voluptatum. Tertium eſt humilitas obediētiæ. Quartum eſt ſtrenuitas patientię. De primo Prou. 12. *Melior eſt pauper & ſufficiens ſibi, quàm glorioſus & indigens pane.* Et bene iungit Sapiens iſta duo ſcil. pauper & ſufficiens. Quia qui ſatis eſt quod habet, ſatis illū conſtat habere. Vnde dicit Sen. quod maximæ diuitiæ ſunt paupertas cum ſufficientia. Sicut dicitur Tob. 5. *Sufficiebat nobis paupertas noſtra, vt diuitiæ cōputarentur.* Iſta eſt vita lætiſſima, ſecuriſſima, dulciſſima, & perfecta; maximè quando vita talis eligitur, amatur, & ſufficit propter Deum. Ideo dicitur Eccl. 40. *Vita operarij ſufficientis ſibi condulcabitur, & in ea inuenies theſaurum*, ſcilicet bonorum ſpiritualium, ſecundum illud Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes*, &c. Sequitur *Et habebis theſaurum in cœlo.* Item Iac. 1. *Qui perſpexerit in lege perfectæ libertatis*, i. paupertatis, quæ verè libera eſt, & *permanſerit in ea non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis; hic beatus in facto ſuo erit.*

Abdicatio diuitiarum.

Contemptus voluptatum.

De secvndo ſ. aſpernatione carnalium voluptatū, dicitur Eccl. 24. *Cibaria & virga & onus aſino: panis & diſciplina & opus ſeruo* .i. corpori. Huius auctoritatis expoſitionē require infra diſt. ſeq. Sanè victus auſteritas requiritur in omnibus, qui volunt illibatam pudicitiam obſeruare, & corporis ſui membra in ſancti Spiritus tēplū dedicare. Sicut ait Apoſtolus infra 1. Cor. 6. *Neſcitis quod membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti.* Ideo Dauid volens templum ædificare, vel expenſas præparare dicebat. 1. Paral. 29. *Opus grande eſt, nec homini præparatur habitatio, ſed Deo.* Et Nehæmias ędificās ciuitatem Hieruſalem dicebat: Opus grāde ego facio, & non poſſum deſcendere, ſcilicet ad ſecularia negocia, vel ad carnalia deſideria adimplenda.

Humilitas obedientia.

De tertio, ſcilicet de humilitate obedientiæ dicebat verus obediens, & totius humilitatis & obedientiæ ſpeculum & exemplar. Ioan. 9. *Me oportet operari opera patris mei.* Idem 4. *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem patris mei, vt perficiam opus eius.* Et ideo religioſis obedientiæ dicitur. Ioa. 8. *Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.* Ambr. *Cuius opera quiſque facit, eius filius vocatur.*

Patientia ſtrenuitas in operando adhibenda eſt.

De qvarto, ſcilicet de benignitate patiētiæ ſciēdum, quod nō ſufficit bene ſe habere in proſperis, niſi ſtrenuè, ac fortiter ſe habeat in aduerſis; nec in trāquillitate bene agere, & in tentatione ſuccumbere, vel in tribulatione deficere. Nam per increpationē dicit Dominus de quibuſdam, qui cum gaudio ſuſcipiunt ſemē bonum .i. verbum Dei; ſed orta perſecutione propter verbum, deficiunt. *Hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Luc. 8. *Omnes autem qui piè volunt viuere, in Chriſto Ieſu perſecutionem patiuntur*, ait Apoſtolus. 1. Tim. 3. Ideo neceſſariū eſt nobis agere, ſicut faciebant illi, qui de captiuitate reuerſi, in anguſtia temporis in hoſtium ſuorum medio reædificabant Hieruſalem: De quibus dicitur, quod *vna manu opus faciebant, & altera tenebant gladium.* Nehæ. 4. Sanè patientes eſſe debemus, quia patientia reddit hominem perfectum in ſtatu gratiæ, ſicut dicitur Iac. 1. *Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in tentationes varias incideritis, ſcientes quia tribulatio patientiam operatur: Patientia autem opus perfectum habet, vt ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes.* Item cumulat præmium in ſtatu glorię; Sicut ait Apoſtolus. 2. Cor. 5. *Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Ecce aduerte; quod leuiſſimum eſt in paſſione, maximum eſt in remuneratione; & quod breuiſſimum eſt, immo momentaneum in tempore, ſit æternum in duratione.

De Operum ſerie.

DISTINCTIO II.

Quomodo exequenda ſunt bona opera.

Poſtquam declarauimus genus, & ſpeciem noſtræ operationis. Nunc videamus modum, & ſeriē noſtræ executionis. Circa quod ſciendum eſt, quòd debemus inchoare celeriter ſine dilatione, laborare fideliter ex dilectione, continuare viriliter ſine defectione, conſummare humiliter ſine elatione.

Inchoandum celeriter ob temporis breuitatem.

Debemvs igitur inchoare celeriter propter tēporis breuitatem: Breuiſſimum eſt omne tempus quo viuimus. Sapient. 2. *Exiguum eſt & cum tædio tempus vitæ noſtrę.* Ideo excitat nos Dominus ad celeriter operandum dicens, Ioan. 9. *Operamini dum dies eſt, venit nox, quando nemo poteſt operari.* Et Apoſtolus Gal. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Non poteſt bonam dietam facere, qui mane non ſurgit. Irridendus eſſet qui tunc veniret ad opus, quando tempus eſſet de opere exeundi, tunc ſeminaret quando eſſet metendum. Ideo Sapiens Eccleſ. 9. *Quodcunque poteſt manus tua inſtanter operare, quia nec opus ad merendum, nec ratio ad excuſandum, nec ſapientia ad ſapide contemplādum, nec ſcientia ad euadendum erunt apud inferos, quo tu properas.* Nota quod fatuus eſſet homo, magnum opus habens agere, & tempus breue, ſi non feſtinaret, ſed iaceret in lecto vſque ad veſperam. Nos autem opus permaximum habemus agere, vnde quilibet veſtrum poſſet dicere illud Nehæ. 6. *Opus grande ego facio, non poſſum deſcendere, ne fortè negligatur opus.*

Simile.

Inchoandum celeriter propter ſecuritatem.

Item celeriter inchoare debemus propter ſecuritatem. Aug. *Si vita breuis fuerit, expedit vtique quod bona ſit, ſi autem vita longa fuerit, melius eſt, quod bona ſit.* Si multum haberes de frumento, vino vel oleo, velles quod totum eſſet bonū, & doleres ſi pars aliqua eſſet corrupta. Aug. *Quid te offendit vita tua, quam ſolam vis malam habere, vt inter omnia bona tua tu ſolus ſis malus, nūquid plus diliges res tuas quàm te?* Talis iniquus eſt ſibijpſi dum plus vult ſe malum eſſe, quàm bonum, infirmum, quàm ſanum, mortuum, quàm viuum, ſeruum, quàm liberum, nihil habentem, quàm bonorum omnium participem. Propter ſecuritatem habendam, ait Sapiens Eccle. 11. *Mane ſemina ſemen tuum, & veſpere ne ceſſet manus tua, quia neſcis, quid horum magis orietur. Si autem vtrumque ſimul, melius erit.* Auis videns ſagittarium arcum extentum cum ſagitta tenentem, non expectat ictum ſagittæ, ſed euolat, ſed homo fatuus expectat ictum mortis. Contra quod ait Pſalmiſta, Pſal. 7. *Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrabit, arcum ſuum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vaſa mortis*; ita cito moritur vitulus ſicut vacca, ita cito frangitur vas nouum ſicut vetus, & citius amputatur arbor iuuenis, quàm antiqua. Securius eſt malū paſſum vitare, quàm eum cum difficultate tranſire. Quia ſicut ait Sap. Prou. 3. *Qui amat periculum peribit in illo*; & ſecurius eſt laqueos euadere, quàm ſeſe magis ac magis fortius irretire. Dicit autem Sap. Prou. 5. *Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.* Et ſecurius eſt in principio ægritudinis medicinam quærere, quàm vſq; ad extremum vitæ terminum expectare. Ideo dicit Sapiens Eccle. 18. *Ante languorem adhibe medicinam*, lepra inueterata, & gutta inollata curari non poſſunt. De impio autem dicitur Iob. 20. *Oſſa illius implebuntur vitijs adoleſcentiæ ſuæ.*

Simile.

Item celeriter inchoare debemus propter aſſuefactionem, vt in ætate tenera caro dometur, vt diſcat ſuſtinere labores. Equi, canes, vrſi, in iuuentute docentur ludere, & omne beſtiarum genus domabile, in iuuentute domatur. Equus, qui diu conſueuit trotare, nunquam poſtea doceri poteſt aliter ambulare, ſic & pueri

A in ętate tenera docendi ſunt, & in virtutum operibus exercendi. Quia ſcriptum eſt Prou. 22. *Adoleſcens iuxta viam ſuam etiam cum ſenuerit non recedet ab ea*, canis vetus non poteſt teneri in vinculo. *Si poteſt Æthyops mutare pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas*, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Ierem. 13. Deſiderant omnes, & ſperant bonum finem habere, cum totam vitam malam habuerint, dicentes cum Balaam, moriatur anima mea morte iuſtorum, ſed iſta duo non conſonant. Ideo ſeni impijſſimo iudici, dixit Dan. 42. Inueterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris prius. Quanto diutius fuit in ferro rubigo, tanto vehementius intimatur, & ſemper magis ac magis corrodit ferrum, & inde difficilius eradicatur, & ſordes diu derelictæ in vaſe difficilius amouentur.

Simile.

B Sic quanto diutius fuerit quis malis moribus aſſuetus, tãto ab eis difficilius euelletur, quia iniquitates ſuæ capiunt impium, vt dictum eſt, ac ſemper fortius detinẽt alligatum. Vnde Anſel. de ſeipſo dicit, in libro confeſſi. *Tenebar non in alieno ferro, ſed mea ferrea voluntate.*

Inchoandum celeriter ob meritorum augmentum & diuinam acceptatione.

ITEM celeriter inchoare debemus propter meritorum augmentum, & diuinam acceptationem. Quoniã qui citius incipit, & diutius operatur, & plura merita congregat, & opera in iuuentute facta gratiora ſunt Deo, fructus iuuenis plãtulæ dulciores ſunt, & fructus primitiui temporis cariores, vnde Micheæ. 7. ait Dominus. *Præcoquas ficus deſiderauit anima mea.* Et in lege præcepit ſibi offerri omne primogenitum, & primitias frugum terræ, & omnium fructuum. In ſignum, & documentum, quod homo de flore iuuentutis ſuæ debet offerre Deo non de fece:

Simile.

C ſtultus eſſet, qui Dominum ſuum cibare vellet de pane corrupto, & de furfure vitæ ſuæ, potare de fecibus vini ſui, vel exenium ei facere de pomis corruptis, & alijs fructibus putrefactis. Ideo cõqueritur Dominus Malach. 1. *Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt? & ſi offeratis claudum, vel languidum, nonne malum eſt?* Si quis per totam vitam ſuã Dominum ſuum nequiter impugnaret, & poſtmodũ confectus ſenio, ſeruitium ſuum ei offerret, Dominus non multum gratanter acciperet, debemus ergo deferre Deo opera pręclara, & electa, quia ſcriptum eſt Eccle. 18. *Omne opus corruptibile in fine deficiet, & qui illud operatur, in illo peribit. Omne opus electũ iuſtificabitur, & qui illud operatur honorabitur in illo.* Et ſic patet primum propoſitũ, videlicet, quod opus noſtrum debemus inchoare celeriter.

In incepto laborandum fideliter.

D SECVNDO in incepto debemus laborare fideliter. Fideliter laborat, qui operatur ex affectione amoris. Amor enim facit opus meritorium apud Deum, propter quod dicit Apoſtolus Romano. 8. *Diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonum.* Omnia igitur opera veſtra in charitate fiant. Sicut hortatur Apoſtolus. 1. Corinth. 14. Vt in omnibus mereamur. Ait etiam Galata. 5. *In Chriſto Ieſu, neque circumciſio aliquid valet, neque prępucium, ſed fides, quæ per charitatem operatur.* Attende quã pulchra ſocietas fidei, charitatis, & operis.

Pulchra ſocietas fidei, charitatis & operis.

Fides enim eſt bonorum omnium primarium fundamentum. *Nam ſine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Hebr. 11. Fides autem ſine charitate non valet. Sicut ait Apoſtolus. 1. Corin. 13. *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem nõ habuero nihil ſum.*

E Fides ętiam ſine opere non valet. Sicut docet Apoſtolus Iaco. 3. *Sicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.* Ita non valet opus, niſi fiat ex charitate, Sicut docet Apoſtolus. 1. Cor. 13. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas*, & ſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Similiter nec charitas ſufficit ſine opere, ſicut ait Greg. *Amor Dei nũquam eſt ocioſus, operatur enim magna ſi eſt, ſi autem renuit operari amor non eſt.* Ideo dicit B. Io. 1. Ioã. 3. *Non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate.* Operatio ergo exterior meritum habet ex interiori affectione. Affectio verò probatur ex operatione, ſicut arbor cognoſcitur ex fructu, vita ex motu, ſemen ex germine, lapis precioſus non ex colore, ſed potius ex virtute, & virtus

A medicinæ ex ſanatione. Quia verò charitas primo, & principaliter facit hominem charum Deo, per conſequens facit opus eſſe meritorium, nec opus poteſt placere Deo, niſi prius placeat operator. Ideo beatus Ioãnes, epiſt. 2. ſalubriter exhortatur, dicens: *videte voſmetipſos, ne perdatis, quæ operati eſtis.*

ITEM fideliter laborat, qui operatur ex intentione honoris diuini, id eſt qui omnia facit propter honorem Dei. Sicut docebat Apoſtolus Coloſſ. 3. *Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Ieſu Chriſti facite*, Et infra, *Quodcunque facitis ex animo operemini, ſicut Domino, & non hominibus.* Et Matth. 5. dicitur, *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Sic igitur patet, quod operari debemus propter Dei gloriam, ſalutem

B propriam, ædificationem, & exemplũ proximorũ. Ideo dicit Apoſtolus Hebr. 10. *Conſideremus inuicem in prouocationem charitatis, & bonorum operum.*

Opera viriliter conſummãda.

TERTIO debemus opera noſtra viriliter cõtinuare. Nam operarius in vinea non meretur in ſero mercedẽ accipere, ſi negligẽter, & pigre operetur. Dicitur enim Ierem. 48. ſecundum vnam litteram. *Maledictus, qui facit opus Domini negligenter.* Viriliter, & conſtanter laborãt operarij, quando cogitant, quod cito erit hora dimittendi opus, & magnam expectant mercedem. Nam conſideratio mercedis minuit vim laboris. Ideo dicit Apoſt. 1. Corinth. 15. *Fratres mei ſtabiles eſtote, & immobiles in omni opere bono ſemper ſcientes, quia labor veſter non eſt inanis in Domino.* Attende, quod plus diligit paterfamilias operarium, qui tardè veniens ad opus viriliter ope-

C ratur, quam illum qui cito veniens remiſſius operatur,

Simile.

ſicut & dux exercitus plus diligit militem, qui fugit in principio, ſed poſtmodum rediens conſtanter pugnat, & ſtrenue, quàm illum qui nunquam fugit, nec vnquã ſtrenui militis opus egit. Nam, ſicut ait Dominus, Lucæ 15. *Maius gaudium eſt in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia.* Timeant ſibi negligenter agentes, & tepide, ne de ore Domini velut abominabiles euomantur. Quia ſcriptum eſt Apoc. 3. *Quia tepidus es incipiam te euomere ex ore meo.*

Opera humiliter conſummanda.

QVARTO debemus opera noſtra conſummare humiliter. Sanè humiliter operari, & de operibus noſtris humiliter ſentire debemus, quia plura mala, quam bona facimus, & quia ſiqua bona facimus tantæ indeuo-

D tioni permixta ſunt, quod non multum poſſumus gloriari. Ideo Pſalmus 38. *Imperfectum meum viderunt oculi tui*, & Iſa. 64. *Quaſi pannus menſtruatæ omnes iuſtitiæ noſtræ*, & quia bona, quæ agimus, non à nobis quaſi ex nobis ſunt, ſed à Deo, Sicut ait Iſa. 26. *Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine.* Et Apoſtolus Phil. 1. *Deus eſt, qui operatur in nobis, & velle, & perficere.* Et ipſa veritas, ait Ioan. 15. *Sine me nihil poteſtis facere.* Ergo quia à Deo ſunt opera noſtra, necnon & ipſa voluntas operandi, & ſecundum gratiam nobis datam, & frequenter oblatam nobis à Deo, negligenter, & non ſatis fideliter operamur, ideo non nobis, ſed Deo debemus gloriam attribuere. Cæterum, quia pleriſque putamus bonum opus eſſe, quòd malum eſt; & meritorium eſſe, quod non eſt; vel maioris eſſe meriti apud Deum, quam ſit: ideo in

E ſingulis operibus noſtris ſi diligenter conſideremus, non gloriari, ſed potius formidare debemus, propter quod dicebat Iob. 9. *Verebar omnia opera mea ſciens, quod non parceres delinquenti.* Et ſapiẽs ait Eccleſiaſtici 10. *Noli extollere te in faciendo opere tuo.* Beatus quoq; Paulus Philip. 2. admonet, dicens: *Cum metu, & tremore ſalutem veſtram operamini.*

Opera ad finem perducenda.

DEBEMVS autem opera noſtra conſummare, & ad finẽ vſq; perducere. Videmus enim, quòd omnis artifex cum opus aliquod ſuæ artis inceperit, non ceſſat donec illud ad complementũ perduxerit. Sicut oſtẽdit ſapiẽs in multis exemplis, dicens Eccleſiaſtici 38. *Omnis faber, & architectus, qui noctem, tanquam diem tranſigit, cor ſuum dabit ſimilitudinem picturæ, & vigilia ſua perficiet opus. Sic ferrarius ſedens iuxta incudem, & conſiderans opus ferri,*

cor ſuum dabit in conſummationem operum, & vigilia ſua ornabit in perfectionem. Sic figulus ſedens ad opus ſuum, qui in ſollicitudine poſitus eſt, ſuper opus ſuum, & innumera eſt omnis operatio eius. Eodem modo poteſt induci in omnibus aliis. Et ſicut ait Dominus Matth. 10. & 24. Non qui bene cœperit, ſed *qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit.* Sine perſeuerantia namque, nec opus meritum habet, nec labor præmium, nec curſus brauium, nec ſeruitium gratiam, nec pœna quantumcumque afflictiua, coronam. Sicut patet in legenda 40. martyrum de illo, qui cucurrit ad balneum, & ibi deficiens coronam perdidit præparatam: perſeueremus ergo in bono opere, quod cæpimus, exemplo Domini, de quo dicitur Deut. 32. *Dei perfecta ſunt opera.* & de ſeipſo dicit Ioan. 17. *Opus conſummaui, quod dediſti mihi, vt facerem.* Et tunc ſequitur. *Et ego ad te venio.* ecce ergo Dei filius non peruenit ad Patrem, niſi noſtræ ſalutis opere conſummato. In quo loco clarius nobis oſtenditur, quod nos multo minus ad patrem gloriæ peruenire poterimus, niſi in bonis operibus perſeuerantiam teneamus. Vnde Iudæis perfidis deſcenſum de cruce Chriſto ſuadentibus, dum operabatur ſalutem in medio terræ, nullatenus acquieuit, ne noſtræ ſalutis opus relinqueret imperfectum. Vnde Ber. *Dolebat ſane veneratis ſerpentis aſtutia exaltatum in deſerto ſerpentem æneum, cuius intuitu animarum noſtrarum vulnera ſanabantur; eo quippe tendebat malitioſa perſuaſio, non vt perfidi Iudæi crederent, dicentes: ſi rex Iſrael eſt deſcendat nunc de cruce, & credimus ei, ſed vt noſtra quoque ſi quę eſſet in eum fides, modis omnibus deperiret. Legentes enim Dei perfecta ſunt opera, quomodo illum fateremur Deum eſſe, qui noſtræ ſalutis opus reliquiſſet imperfectum.* Nos quoque ſi ſequi volumus caput noſtrum, non ceſſemus agere pœnitentiã, non ceſſemus tollere crucem noſtram, perſeuerantes in ea, ſicut ipſe perſeuerauit. Fiduciam habentes in Domino, quod qui cœpit in nobis opus bonum perficiet: Sicut ait Apoſtolus Petrus 1. Pet. 5. Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit vos in æternam gloriam ſuã in Chriſto Ieſu modicum paſſos, ipſe perficiet, confirmabit, ſolidabitque, ipſi gloria, & Imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

De operum fine & fructu.

DISTINCTIO III.

POSTQVAM declarauimus genus & ſpeciem noſtræ operationis, modum, & ſeriem noſtræ executionis: Nunc videamus fructum, & finẽ noſtræ intentionis. Sciendum eſt autem, quod propter quatuor ſpecialiter ad operandum moueri debemus, videlicet, propter pericula deuitanda, propter merita cumulanda, propter delectationem internam, & propter retributionem æternam.

Quatuor motiua ad operandum.

1 Ad pericula præcauenda.

PRIMO quidem operari debemus, propter pericula pręcauenda. Cum enim cor hominis ocioſum eſſe non poſſit, ſed neceſſariò circa aliquid occupetur, ſicut docet Anſelmus, libro de ſimilitudinibus, cor hominis comparans molendino, cuius rota voluitur inceſſanter, ſi non fuerit intentum circa aliquod opus bonum, vndique patet aditus vitiorum. Sanè non intẽtum circa vnum, quod eſt neceſſarium, nec ſacris operibus occupatum, euagatur circa plura minus vtilia, & cito defluit ad nocina. Et hoc contingit interdum ex hoſtis inſtigatione, vel ex carnis corruptione, vel ex ipſius cordis euagatione. Ex hoſtis inſtigatione contingit vt plurimum, quia cum magnus ille paterfamilias omni hora, ideſt mane, hora tertia, ſexta, nona, vndecima, mittat operarios in vineam ſuam, ſicut ſcriptum eſt Matt. 20. Quos diabolus in vinea non operantes inuenit, ad opera ſua mittit. Propter quod ait Hiero. *Semper aliquid boni facito, ne te diabolus inueniat ocioſum.* Ex carnis vero corruptione frequenter mens hominis à ſpiritualibus, & diuinis retrahitur, & in carnalibus emollitur, niſi ſacris operibus occupetur. Propter quod Sapiens à carnis ſeruitute volens abſtrahere, & ad libertatẽ ſpiritu

A eleuare, ait Ecc. 33. *Cibaria*, neceſſitatis ſuſtentationis, & *virga*, caſtigationis, & *onus*, operationis, *aſino*, ideſt corpori, *panis*, ne deficiat, & *diſciplina*, ne laſciuiat, & *opus*, vt proficiat, *ſeruo*, ideſt corpori. tam aſini, quam ſerui nominibus carnem ſignificat, quæ durè ſuſtentanda eſt, rigide refrenanda, & in ſacris operibus occupanda. Sequitur. *Iugum, & lorum curuant collum durum: Et ſeruum inclinant operationes aſſiduæ. Seruo maliuolo tortura, & compedes, mitte illum in operationem ne vacet. Multam enim malitiam docuit ocioſitas. In opere conſtitue illum, ſic enim condecet illum.* Attende, quàm diſtrictè macerauerunt carnem ſuam ſancti Patres, Ioannes Baptiſta, Benedictus, Antonius, Hieronymus, & omnes alij. Paulus ſpecialiter de ſeipſo teſtatur. *Caſtigo* inquiens *corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus*

B *efficiar.* 1. Cor. 9. Diligẽter aduerte, ſi Paulus vas electionis, qui tot terras prædicando, circuiuit, tot animas ad Chriſtum conuertit, tot & tanta pro Chriſto ſuſtinuit, ſicut ipſemet teſtatur 1. Cor. 15. *Ter virgis caſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, nocte ac die in profundo maris fui.* Et iterum. *In laboribus plurimis, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter*; & multa talia ſic enumerat. Denique raptus eſt in Paradiſum, & audiuit arcana verba, quę non licet homini loqui. Si, inquam, ita eſt, quòd talis ac tantus caſtigat corpus ſuum, & in ſeruitutem redigit, ne fortè reprobus efficiatur; Quid nos miſeri dicturi ſumus, qui defectibus pleni ſumus, qui peccata peccatis ſine numero cumulamus, & tamen carnem miſerã in deliciis cõfouemus? Ideo dicit Apoſtolus Gal. 6. *Qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt*

C *cum vitijs, & concupiſcentijs.* Et Rom. 8 *Si ſecundum carnẽ vixeritis, moriemini.* Ex mentis vero euagatione procedunt pericula. Sicut docet Sapiens Prou. 21. *Deſideria occidunt pigrum, noluerunt enim quicquam operari manus eius, tota die concupiſcit, & deſiderat.* Videas hominẽ ocioſum nunc verbis effluere, nunc rumores inquirere, nunc ludos perquirere, nunc campos, nunc flumina, nunc nemora vagando inaniter circuire, ſomnum diligere, ciborum delicias, & vinorum varietates concupiſcere, appetere terrena, ſpiritualia faſtidire, diuerſis cogitationibus variari, variis affectionibus transformari, omnimodis paſſionum tranſmutationibus agitari. Et ſic in eo verum eſt, quod dicitur Iob 20. *Cogitationes variæ ſuccedunt ſibi, & mens in diuerſa rapitur.*

2 Ad merita cumulanda.

SECVNDO operari debemus, propter lucra, ideſt me-

D rita cumulanda, ſiue conquirenda. Videmus enim mercatores, agricolas, & omnes artifices operari ſollicite propter lucrum, & temporales diuitias acquirendas. Quantò magis deberemus totis viribus operari, propter ſpirituales diuitias promerendas. Ideo hortatur Apoſtolus Colo. 1. *Ambuletis dignè Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes.* Penſate verba. *Ambuletis* inquit, .i. de bono in melius proficiatis: *Dignè Deo*, .i. vt ſitis digni Deo: *Per omnia placentes*, .i. vt vos placeatis Deo per omnia opera veſtra, & per vos opera veſtra placeant Deo: *in omni opere bono fructificantes.* Nota vnaquæque arbor vnam ſpeciem fructus profert. Sicut ait Saluator, Luc. 6. *Vnaquæque arbor ex fructu ſuo cognoſcitur.* Neque enim de ſpinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vuam. Sed arbor ſpiritualis omnem fructũ

E bonorum operum ferre debet. Mirabilis eſſet hominibus arbor vna, quæ omnia genera fructuum ex ſe produceret. Sed arbor ſpiritualis non eſt rectè fructifera, niſi ex ſe proferat fructus, ideſt opera omnium virtutũ Sunt namq; nonnulli, qui cõtinent, ſed ab opere bono torpent. Alij, multa bona opera faciunt, ſed non continent. Sed ſicut ait Grego. *Nec caſtitas magna eſt ſine bono opere, nec opus bonum eſt aliquid ſine caſtitate.* Alij cõtinent, ſed non abſtinẽt. Alij è conuerſo. Alij abſtinent quidẽ, & continent, ſed per ſuperbiam intumeſcunt. Alij ſobrij ſunt, caſti & humiles, ſed non cõpatiuntur afflictis; aut cõpatientes, vel verius compati ſe dicentes, pietatẽ in opere non oſtendunt. Sic intellige de alijs operibus virtuoſis. Propter quod bene dicit Apoſtolus in auctoritate præmiſſa *In omni opere bono fructificantes.*

Simile.

Nota ſicut mercator induſtrius in diuerſis venalium rerum generibus mercationem ſuam exercet, vt in pluribus lucrando, diuitias ſuas plus augmentet. Sic ſpiritualis mercator debet in omnibus operibus bonis exerceri, vt in omnibus mereatur. Nam qui in omni opere bono fructificat, in omni bono abundat. Ait Sapiens Prouerb. vigeſimoquarto. *In omni opere bono erit abundantia.* Sed, quia in temporalibus abundantes, vt plurimum ſolent carere ſpiritualibus, vel minus præ cęteris abundare: Ideo dicit Apoſtolus 1. Timoth. 6. *Diuitibus huius ſęculi præcipe non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo diuites fieri in operibus bonis.* Iſtæ ſunt veræ diuitię, quæ & veram ſufficientiam tribuunt, & ineffabiliter locupletant animam, nec in caſu neceſſitatis, vel mortis eam deſerunt, ſed cum ea permanent in æternum. Sicut dicitur Apocal. 14. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, opera enim illorum ſequuntur illos.* Vnde Bernardus ait: *Verę diuitię non opes ſunt, ſed virtutes, quas ſecum conſcientia portat, vt in perpetuum diues fias.* Sed vę filiis Adam mundana cupiditate cæcatis, qui terrena ſapiunt, ſpiritualia paruipendunt, temporales diuitias totis viribus, & modis omnibus quibus poſſunt aggregant, ſpirituales contemnentes, aut operari negligunt, aut quod eſt lógè deterius, opera nefanda perpetrant, vnde nudi, & rei de mundo exeunt, nihil ſecum præter peccata portantes, & in egeſtatem perpetuam incidétes. Quia ſcriptum eſt, Prou. v. 10. *Egeſtatem operata eſt manus remiſſa, manus autem fortium diuitias parat.* Penſa quantam penuriam ſuſtinebat ille diues, qui ardore gehennæ ineffabiliter cruciatus, vnam guttam aquæ non potuit impetrare.

3 Propter delectationem internam.

Tertio operari debemus propter delectationem internam. Omne enim virtuoſum opus delectationem quandam habet annexam, & qui operatur illud, delectatur in eo. Sicut è contrario, omne malum ſequitur remorſus conſcientiæ. Hæc delectatio eſt quaſi quædam remuneratio, ſed non plena, vel potius quædam prælibatio remunerationis futuræ. *Quis enim plantat vineam, & de fructu illius non edit?* ait Apoſtolus 1. Cor. 9. Nam ſicut ait Sapiens, Prouerb. 12. *Qui operatur terram ſuam ſatiabitur panibus.* Et 13. *Anima operantium impinguabitur.* Et ipſa veritas, ait Matth. 10. *Dignus eſt operarius cibo ſuo.* Quis autem ſit iſte cibus, teſtatur ipſe Ioan. 13. *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me, vt perficiam opus eius.* Ad hunc cibum hortatur ipſe, Ioan. 6. dicens: *Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam.* Nota, quod dicit, *permanet*, quia hic inchoatur, ibi autem non ceſſat, ſed permanet in æternum, hic valde tenuiter prægustatur, ibi in ſua plenitudine miniſtratur.

4 Propter retributionem æternam.

Qvarto operari debemus propter retributionem ęternã. Magnus enim paterfamilias qualibet hora mittens operarios in vineam, cõuentione facta cum eis ex diurno denario, facto ſero dicit procuratori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedem. Paterfamilias eſt Deus Pater, Chriſtus autem huius vineæ procurator. In ſero, id eſt in vltima hora vitæ noſtræ vocat Dominus operarios, non ocioſos, non pigros, non operarios iniquitatis, ſed operarios veritatis. Merces, quæ redditur operariis, eſt diurnus denarius, ideſt æterna Dei viſio ſecundum Auguſti. Ad hanc mercedẽ acquirendam hortat Sapiens Eccle. vlti. *Operamini opus veſtrum ante tempus, & dabit vobis mercedem in tempore ſuo*; id eſt tempore oportuno. Et ipſe Dominus ait Apoc. vlti. *Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundum opera ſua.* Ex his verbis intellige, quod opus noſtrum eſt breuiſſimum. Quod notatur cum dicit: *Venio cito*, videlicet in ſero mortis ad retribuendum, qui cito ſe vẽturum aſſerit, breui tempore nos innuit operari. merces autem operis eſt æterna: Sicut ſcriptum eſt, Eccle. 18. *Non verearis vſque ad mortem iuſtificari, quoniam merces Domini manet in æternum.* Item opus noſtrum eſt leuiſſimum, merces autem imméſa, & hoc inſinuat cum dicit, *merces mea*, ideſt quam me decet reddere, ipſum autem Dominum largitatis immenſæ, non de-

A cet, niſi mercedem immenſam retribuere, quia ipſemet immenſus, & immenſitas eſt ipſa merces. Sicut, ait Abrahæ Gen. 15. *Noli timere ego protector tuus ſum; & merces tua magna nimis.* licet autem hęc merces in ſe ſimpliciter ſit immenſa, tamen proportionaliter redditur vnicuique ſecundum ſuorum operum quantitatem. propter quod ait: *Reddere vnicuique ſecundum opera ſua.* Et hoc eſt, quod dicit Apoſtolus 1. Cor. 4. *vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum laborem.*

De operum principio principali.

DISTINCTIO IV.

B Postqvam declarauimus operum noſtrorum genus, & ſpeciem, modum, & ſeriem, fructum, & finem: Nunc reſtat declarare ortum, & originem. Sciendum autem eſt, quod duplex eſt operum noſtrorum origo, ſiue principium. Quædam enim ſunt principia intrinſeca, & quædam extrinſeca. Principia intrinſeca ſunt potentiæ, habitus, & paſſiones, ſecundum Philoſophum. 2. Ethico. Extrinſeca verò principia poſſunt intelligi, vel ex parte Dei, qui ſolus eſt actor, & motor voluntatis humanæ, vel ex parte obiecti. Ex parte quidem Dei, qui ſolus poteſt mouere principaliter, & directè voluntatem hominis ad volendum; ſumuntur extrinſeca principia multis modis. Deus enim eſt operum noſtrorum principium, principaliter operando, ſpecialiter inſpirando; efficaciter adiuuando, imperialiter aſtringendo, & exemplariter excitando.

Duplex operum origo. ſc. intrinſeca & extrinſeca.

C Primo quippe Deus eſt operum humanorum principium principaliter operando, quia cauſa prima plus influit in cauſatum, quàm cauſa ſecunda, ſicut habetur propoſitione de cauſis, vnde omnis motus, & omnis actio, tam corporalis, quàm ſpiritualis reducitur in primum mouens, & in primum agens ſimpliciter, quod eſt Deus, & ideo quantumcunque natura aliqua corporalis, vel ſpiritualis ponatur eſſe perfecta naturaliter, tamen non poteſt in actum ſuum procedere, niſi moueatur à Deo. Non ſolum autẽ ab ipſo eſt omnis motio, ſicut à primo mouente, ſed etiam ab ipſo eſt omnis perfectio naturalis, ſicut à primo actu. Sic igitur omnis operatio noſtra dependet à Deo quantum ad duo. Vno modo, inquantum ab ipſo habemus omnem perfectionem naturalem, per quam agere poſſumus. D Alio modo, inquantum ab ipſo mouemur ad agendum, propter quod dicitur. Iſa. 20. *Omnia opera noſtra operatus es in nobis.* & 1. Corinth. 12. *Idem Deus, qui operatur omnia in omnibus.*

Deus quintupliciter eſt principium operum noſtrorum.

Omnis actio dependet à Deo propter duo.

Secvndo Deus eſt cauſa operum noſtrorum ſpiritualiter inſpirando, vt non ſolum habeamus ab eo operandi poteſtatem, verum etiam voluntatem, ſicut dicitur Phil. 2. *Deus eſt qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate ſua:* hoc eſt ex mera bonitate ſua, & libera voluntate. Deus ergo ſua gratuita bonitate dat nobis, vt poſſimus bonum agere, dat etiam, vt velimus, *non enim ſufficientes ſumus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis.* 1. Cor. 3. Si igitur non ſumus ſufficientes ex nobiſipſis bonum aliquid cogitare, multo minus ſufficientes ſumus velle, & adhuc minus agere, ſeu perficere.

E Tertio Deus eſt cauſa operum noſtrorum virtualiter adiuuando, infundendo ſcilicet gratiam, & virtutes, vt non tantum poſſimus, nec ſolum, vt velimus, ſed etiam, vt expedite, faciliter, & delectabiliter operemur, vnde Gal. 3. *Qui tribuit nobis ſpiritum*, ideſt voluntatem inſpirat, vel ſpiritum, ideſt gratiam Spiritus ſancti, *operatur & virtutes in nobis.*

Qvarto Deus eſt operum noſtrorum cauſa imperialiter obligando, per legem videlicet, & præcepta, Leuit. 18. *Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis.* Sequitur. *Cuſtodite leges meas.* Lex autem ſcripta non eſt aliud, quàm explicatio legis naturalis, quæ in cordibus noſtris naturaliter eſt impreſſa. Sic ait Apoſto. Rom. 2. *Cum gentes, quæ legẽ non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt,*

fecerunt, oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. quando primum hominem quem formauerat poſuit Deus in Paradiſo voluptatis, ſtatim legem dedit ei de operando. Gen. 2. *poſuit eum in Paradiſo voluptatis, vt operaretur.* ſimiliter poſt peccatum. Vnde dicitur ibidem 3. *Emiſit eum Dominus Deus de Paradiſo voluptatis, vt operaretur terram, de qua ſumptus eſt.* Et Ioan. 6. *Operamini cibum, qui non perit.* Et Matth. 20. *Conuentione facta cum operarijs ex denario diurno, miſit eos in vineam ſuam.* Item Phil. 2. *Salutem veſtram operamini.* ſic igitur Deus eſt cauſa operum noſtrorum irrefragabiliter imperando, & per legem, & præcepta firmiter obligando.

Qvinto Deus eſt cauſa operum noſtrorum exemplariter informando, vnde Chriſtus Deum Patrem, & ſemetipſum proponit nobis in exemplar. dicens Ioan. 5. *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Inſpice ergo, & fac ſecundum exemplar, quod tibi monſtratum eſt in monte.* Exo. 25. Conſiderare debemus, quòd illud exemplar altiſſimum, ſcilicet Deus Pater, *qui lucem inhabitat inacceſſibilem,* 1. Timot. 6. nobis erat improportionatum, & inacceſſibile. Ideo Dei filius factus eſt homo ſimilis nobis paſſibilis, viſibilis, & acceſſibilis, immo valde familiaris, vt nos, & verbis inſtrueret, & exemplis operum informaret, qui nos prius inſtruxerat per legem veterē, quæ nimis grauis homini videbatur. Ideo dedit legem gratiæ valde leuem, ſed quod eſt incomparabiliter maius, & dulcius, ſeipſum totum nobis præbuit in exemplar. Nullum profectò aliud exemplar poterat dare nobis, quod nos ad operandum magis accenderet, vel efficacius excitaret. quando enim principes, & alij maiores in populo manus apponunt ad opus, multum excitant, & animant ſubditos ad ſimiliter operandum. Vnde Nehæ. 3. *Prouocatum eſt cor populi ad operandum,* quādo ſcilicet viderunt principes operātes.

Obiectum mouet voluntatem tripliciter.

Ex parte vero obiecti poteſt intelligi, quod aliquid poteſt mouere voluntatem & eſſe cauſa operum noſtrorum tripliciter. Vno modo ipſum obiectum propoſitum appetui ſenſitiuo, vel etiam intellectiuo, mouet aliqualiter, & inclinat, ſicut cibus excitat deſideriū hominis ad edendum. Alio modo ille, qui proponit, vel offert huiuſmodi obiectum. Tertio ille, qui perſuadet obiectum propoſitum habere rationem boni, quia in hoc proponit obiectum proprium voluntati, quod oſtendit illud eſſe bonum verum, vel apparens. Primo igitur modo res ſenſibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad volēdum bonum, vel malum, ſicut conſideratio creaturarum mouet, & inducit hominem ad laudandum ſapientiam, honorādum omnipotentiam, & amandum bonitatem creatoris; & ècontra, delectatio, quæ inuenitur in creaturis, & varietas pulchritudinis, inſipientibus eſt occaſio concupiſcentiæ, & multiplicis deceptionis, ſicut dicitur Sap. 14. *Creaturæ Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem animæ hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium.* Secundo autem, & tertio modo, poteſt homo hominem excitare, vel inclinare ad bonum, vel malum agendum. diabolus vero ex intentionis ſuæ peruerſitate nititur, & intendit inducere ad peccatum, vel offerendo aliquid appetibile ſenſui, vel perſuadendo rationi.

Tria ſunt principia intrinſeca operationum.

Inter principia intrinſeca, quæ ſunt potentiæ, habitus, & paſſiones, de ſolis paſſionibus fiet hic conſideratio, quia de potentiis animæ tractare non intendimus in hoc libro. De habitibus verò virtutum aliqui ſunt acquiſiti ex actibus, & aliqui diuinitus ſunt infuſi: habitus acquiſiti ſunt intrinſeca principia actuum humanorum, habitus autem infuſi inter extrinſeca principia computantur, eo quod ab extrinſeco infunduntur. Quia igitur principalis intentio Theologicæ conſiderationis eſt agere de virtutibus infuſis, quæ nobis infunduntur à Deo, & hominem ordinent ad ſupernaturalem beatitudinem, & æternam, ideo de virtutibus acquiſitis nihil dicemus ad præſens, ſed infra cum de infuſis agemus. Primo itaque conſiderandum eſt de principiis intrinſecis actuum humanorum, ſecundo de principiis extrinſecis.

A

DE PASSIONIBVS ANIMÆ, IN GENERALI.

De operum principio intrinſeco.

DISTINCTIO V.

De principiis intrinſecis actuum humanorum, id eſt paſſionibus animæ: Primo conſiderandum eſt in generali. Secundo in ſpeciali. In generali quatuor conſideranda ſunt. Primo quidem de ſubiecto earum. Secundo de differentiis earum. Tertio de bonitate, & B malitia earum. Quarto de ordine earum adinuicem. Circa primum conſideranda ſunt tria. Primo vtrum paſſiones ſint in anima, & quomodo. Secundo quod in parte appetitiua magis, quàm in parte apprehenſiua. Tertio quod ſunt in appetitu ſenſitiuo magis, quàm in intellectiuo.

Pati capitur dupliciter.

Ad primvm patet ſecundum Philoſophū in 3. Ethi. *In anima ſunt tria, potentiæ, paſſiones, & habitus.* Sciendum autem, quod pati dicitur dupliciter. Vno modo communiter ſecundum quod omne recipere eſt pati, etiam ſi nihil abijciatur à re, ſicut ſi dicatur aerem pati, quando illuminatur, hoc autem magis propriè eſt perfici, quàm pati. Alio modo dicitur pati propriè, quando aliquid recipitur cum alterius abiectione. Sed hoc conuenit dupliciter. Vno modo quando abijcitur, quod C non eſt conueniens rei, ſicut cum corpus animalis ſanatur, dicitur pati, quia recipit ſanitatem ægritudine abiecta. Alio modo quando èconuerſo, ſicut ægrotare dicitur pati, quia recipitur infirmitas ſanitate abiecta, & hic eſt propriiſſimus modus paſſionis. Nam pati dicitur ex eo, quod aliquid trahitur ad agendum, quod autem recedit ab eo, quod eſt ſibi conueniens, maximè videtur ad aliud trahi, & ſimiliter in primo de generatione dicitur, quod quando ex ignobiliori generatur nobilius, eſt generatio ſimpliciter, & corruptio ſecundum quid: Econuerſo autem, quando ex nobiliori generatur ignobilius. ex his tribus modis contingit eſſe paſſionem in anima, nam ſecundum receptionem tantum dicitur, quod ſentire, & intelligere eſt quoddam pati, paſſio autem cum abiectione non eſt niſi ſecun- D dum tranſmutationem corporalem: vnde paſſio propriè dicta non poteſt competere animæ niſi per accidens, inquantum, ſcilicet compoſitum patitur. ſed in hoc eſt diuerſitas: Nam quando huiuſmodi tranſmutatio fit in deterius, magis propriè habet nomen paſſionis, quàm quando fit in melius, vnde triſtitia magis propriè eſt paſſio, quàm lętitia.

Paſſiones ſpectant ad appetitum.

Ad secvndvm quod *paſſiones habent eſſe in parte animæ appetitiua, magis quam in apprehenſiua.* Sciendum quod ſicut Aug. dicit, 9. de Ciuit. Dei. *Motus animi quos græci pathæ, noſtri antē quidam, vt Cicero, perturbationes; quidam, affectiones, vel affectus; quidam verò, ſicut in græco expreſſius, paſſiones vocant.* Ex quo patet, quod paſſiones idē ſunt quod affectiones; ſed affectiones manifeſtè pertinent ad partem appetitiuam, & non ad apprehenſiuam. In E nomine enim paſſionis importatur, quod patiens trahatur ad id quod eſt agentis, magis autem trahitur anima ad rem per vim appetitiuam, quam per vim apprehenſiuam. Nam per vim appetitiuam anima habet ordinem ad ipſas res, prout in ſeipſis ſunt, vt Philoſophus dicit in 6. Metha. quod *bonum, & malum, quæ ſunt obiecta appetitiuæ potentię, ſunt in ipſis rebus:* vis autem apprehenſiua non trahitur ad rem, ſecundum quod in ſeipſa eſt, ſed cognoſcit eam ſecundum intentionem rei, quam in ſe habet, vel recipit ſecundum proprium modum; vnde & ibidem dicitur, quod *verum, & falſum, quæ ad cognitionem pertinent, non ſunt in rebus, ſed in mente.* Vnde patet, quod ratio paſſionis magis inuenitur in parte appetitiua, quàm in parte apprehenſiua. hoc autem contrario modo ſe habet in his, quæ pertinent ad

perfectionem, & in his, quæ pertinent ad defectum: Nam in his, quæ pertinent ad perfectionem attenditur intenſio per acceſſum ad vnum primum principiũ, quia quanto aliquid eſt propinquius, tanto eſt magis intenſum; ſicut intenſio lucidi attenditur per acceſſum ad aliquid ſummè lucidum, cui quantò aliquid magis appropinquat, tantò eſt magis lucidum. Sed in his, quæ ad defectum pertinent, attenditur intenſio non per acceſſum ad aliquod ſummum, ſed per receſſum à perfecto, quia in hoc ratio priuationis, & defectus conſiſtit; & ideo quantò minus recedit à primo, tantò eſt minus intenſum; & propter hoc ſemper in principio inuenitur paruus defectus, qui poſtea procedẽdo magis multiplicatur; paſſio autem ad defectum pertinet, quia eſt alicuius ſecundum quod eſt in potentia; vnde in his, quæ appropinquant primo perfecto, ſcilicet Deo, inuenitur parum de ratione potentiæ, & paſſionis, in aliis autem conuenienter plus, & ſic etiam in priori vi animæ, ſcilicet in apprehenſiua, inuenitur minus de ratione paſſionis. Licet autem paſſio propriè loquendo fiat ſecundum aliquam tranſmutationem corporalẽ, tranſmutatio autem corporalis fieri poteſt, tam in parte animæ apprehenſiua, quàm in appetitiua, quia vtraque alligata eſt organo corporali; nihilominus tamen huiuſmodi tranſmutatio, poteſt dupliciter fieri, quia organum corporale poteſt dupliciter tranſmutari: Vno modo tranſmutatione ſpirituali, ſecundum quod recipit intenſionem rei; & hoc per ſe inuenitur in actu apprehenſiuæ virtutis ſenſitiuæ, ſicut oculus immutatur à viſibili non ita quod coloretur, ſed ita quod recipiat intentionem coloris. Eſt autem alia materialis tranſmutatio organi, prout organum tranſmutatur quantum ad ſuam naturalẽ diſpoſitionem, puta quod calefit aut infrigidatur, vel alio ſimili modo tranſmutatur. Et huiuſmodi tranſmutatio per accidens ſe habet ad actum apprehenſiuę virtutis ſenſitiuę, puta cum oculus fatigatur ex forti intuitu, vel diſſoluitur ex vehementia viſibilis: ſed ad actum appetitus ſenſitiui per ſe ordinatur huiuſmodi tranſmutatio; vnde in diffinitione motuum appetitiuæ partis, materialiter ponitur aliqua materialis tranſmutatio organi, ſicut dicitur, quòd ira eſt accenſio ſanguinis circa cor. vnde patet quod ratio paſſionis magis inuenitur in actu ſenſitiuæ appetitiuæ, quam in actu ſenſitiuæ virtutis apprehenſiuæ, licet vtraque ſit actus organi corporalis.

Tranſmutatio duplex.

Ad tertivm, ſcilicet quod *paſſio magis habet fieri in appetitu ſenſitiuo, quàm in appetitu intellectiuo, quod eſt voluntas*; quia paſſio ſicut dictum eſt propriè inuenitur, vbi eſt tranſmutatio corporalis, quę quidem inuenitur in actibus appetitus ſenſitiui, non ſolum ſpiritualis, ſicut eſt in apprehenſione ſenſitiua, ſed etiam naturalis. In actu autem appetitus intellectiui non reperitur aliqua tranſmutatio corporalis, quia huiuſmodi appetitus non eſt virtus alicuius organi. Vnde patet, quod ratio paſſionis magis propriè inuenitur in actu appetitus ſenſitiui, quàm intellectiui, propter quod Damaſcenus deſcribens animales paſſiones, in ſecundo libro dicit: *Paſſio eſt motus appetitiuæ virtutis ſenſibilis, in imaginatione boni vel mali.*

Paſſio eſt propriè appetitiue ſenſitiue actus.

De Paſſionum differentia.

DISTINCTIO VI.

Deinde conſiderandum eſt de differentia paſſionum adinuicem. Et circa hoc conſideranda ſunt tria. Primò, quod paſſiones, quæ ſunt in vi concupiſcibili ſpecie differunt ab his, quæ ſunt in iraſcibili. Secundò quomodo ſit contrarietas in paſſionibus iraſcibilis. Tertiò, quod in eadem potentia poſſunt eſſe paſſiones ſpecie differentes, & non contrariæ adinuicem.

Ad primvm dicendum, quod *paſſiones quæ ſunt in iraſcibili, ſpecie differunt ab his quæ ſunt in concupiſcibili.* Cum enim diuerſarum potentiarum diuerſa ſint ob-

Paſſiones concupiſcibilis & iraſcibilis differunt ſpecie.

A iecta, neceſſe eſt, quod paſſiones diuerſarum potentiarum ad diuerſa obiecta referantur. vnde multo magis paſſiones diuerſarum potẽtiarum ſpecie differunt, maior enim differentia obiecti requiritur ad diuerſificandum ſpeciem potentiarum, quàm ad diuerſificandum ſpeciem paſſionum, vel actuum. Sicut enim in naturalibus diuerſitas generis conſequitur diuerſitatem potentiæ materiæ, diuerſitas autem ſpeciei diuerſitatem formæ in eadem materia: Ita in actibus animæ actus ad diuerſas potentias pertinentes ſunt non ſolum ſpecie, ſed & genere diuerſi: actus autem, vel paſsiones reſpicientes diuerſa obiecta ſpecialia, comprehenſa ſub vno obiecto vnius potentiæ, differunt ſicut ſpecies illius: ad cognoſcendum ergo, quæ paſſiones ſint in iraſcibili, quæ in concupiſcibili, oportet aſ-
B ſumere obiectum vtriuſque potentiæ. Obiectum autem potentiæ concupiſcibilis eſt bonum, vel malum, ſenſibile ſimpliciter acceptum, quod eſt delectabile, vel doloroſum. Sed quia neceſſe eſt, quod interdum anima difficultatem, vel pugnam patiatur in adipiſcendo aliquod huiuſmodi bonum, vel in fugiẽdo aliquod huiuſmodi malum, inquantum hoc eſt quodammodo eleuatum ſupra talem facilem poteſtatem animalis: Ideo ipſum bonum, vel malum ſecundum quod habet rationem ardui, vel difficilis, eſt obiectum iraſcibilis. Quæcunque ergo paſſiones reſpiciunt bonum vel malum abſolutè, pertinent ad concupiſcibilem, vt gaudium, triſtitia, amor, odium, & ſimilia. Quæcunque verò paſſiones reſpiciunt bonum vel malum, ſub ratione ardui, prout eſt adipiſcibile, vel fugibile cum ali-
C qua difficultate, pertinent ad iraſcibilem; vt audacia, timor, ſpes & huiuſmodi: & quia adhuc vis iraſcibilis eſt in animalibus, vt per eam tollantur impedimenta quibus cõcupiſcibilis in ſuum obiectum tendere prohibetur, vel propter difficultatem boni adipiſcendi, vel propter difficultatem mali ſuperandi, ideo paſſiones iraſcibilis omnes terminantur ad paſſiones concupiſcibilis, & ſecundum hoc, etiam paſſiones quæ ſunt in iraſcibili conſequitur gaudium, & triſtitia, quæ ſunt in concupiſcibili.

Ad secvndvm, ſcilicet *qualiter ſit contrarietas in paſſionibus, quæ ſunt in iraſcibili.* dicendum, quod cum paſſio ſit quidam motus animi, vt dictum eſt, oportet cõtrarietatem paſſionum accipere ſecundum contrarietatem motuum vel mutationum. Eſt autem duplex
D contrarietas in mutationibus, vel motibus, vt dicitur in quinto Phyſicorum, vna quidem ſecundum acceſſum, & receſſum ab eodem termino, quæ quidem cõtrarietas eſt propriè mutationum, id eſt generationis, quæ eſt mutatio ad eſſe, & corruptionis, quæ eſt mutatio ab eſſe. Alia autem ſecundum contrarietatẽ terminorum, quæ propriè contrarietas eſt motuum, ſicut dealbatio, quæ eſt motus à nigro in album, opponitur denigrationi, quæ eſt motus ab albo in nigrum: ſic igitur in paſſionibus animę duplex contrarietas inuenitur, vna quidem ſecundum contrarietatem obiectorum, ſcilicet boni & mali; alia vero ſecundum acceſſum, & receſſum ab eodem termino. In paſſionibus quidem concupiſcibilis inuenitur prima contrarietas tantum, quæ ſcil. eſt ſecundum obiectum: in paſſio-
E nibus autem iraſcibilis inuenitur vtraque. cuius ratio eſt quia obiectum concupiſcibilis eſt bonum, vel malum ſenſibile abſolutè; bonum autem inquantum bonum non poteſt eſſe terminus, vt à quo, ſed ſolum, vt ad quem, quia nihil refugit bonum inquãtum bonum, ſed omnia appetunt ipſum: ſimiliter nihil appetit malum inquantum huiuſmodi, ſed omnia fugiunt ipſum; & propter hoc, malum non habet rationem termini ad quem, ſed ſolum termini à quo. Sic igitur omnis paſsio concupiſcibilis reſpectu boni, eſt vt ad ipſum, ſicut amor, deſiderium, & gaudium, omnis vero paſsio eius reſpectu mali, eſt vt ab ipſo, ſicut odium, fuga, ſeu abominatio, & triſtitia: vnde in paſsionibus concupiſcibilis non poteſt eſſe contrarietas ſecundum acceſſum, & receſſum ab eodem obiecto. Sed obiectum

Contrarietas in motu duplex.

Quæ contrarietas paſſionibus conueniat.

iraſcibilis eſt ſenſibile bonum, vel malum, nõ quidem abſolutè, ſed ſub ratione difficultatis, vel arduitatis, vt dictum eſt. Bonum autem arduum, ſiue difficile habet rationem, vt in ipſum tẽdatur, in quantum eſt bonum, quod pertinet ad ſpei paſſionem, & vt ab ipſo recedatur inquantum eſt arduum, vel difficile, quod pertinet ad paſſionem deſperationis, ſimiliter malum arduum habet rationem, vt vitetur inquantum eſt malum, & hoc pertinet ad paſſionem timoris: Habet etiam rationem, vt in ipſum tendatur, ſicut in quoddam arduum, per quod ſcilicet aliquid euadit ſubiectionem mali, & ſic tendit in ipſum audacia, inuenitur ergo in paſſionibus iraſcibilis contrarietas ſecundum contrarietatem boni, & mali, ſicut inter ſpem, & timorem; & iterum ſecundum acceſſum, & receſſum ab eodem termino, ſicut inter audaciam, & timorem.

Colligitur diuerſitas paſſionum.

Ad tertivm, ſcilicet quod *in eadem potentia poſſunt eſſe paſſiones ſpecie differentes, & non contrariæ ad inuicem:* ſciendum, quod paſſiones ſecundum actiua differunt, quæ ſunt obiecta paſſionum animæ; differentia autem actiuorum poteſt attendi dupliciter, vno modo ſecundum ſpeciẽ, vel naturam ipſorum actiuorũ, ſicut ignis differt ab aquâ. Alio modo ſecundum diuerſam virtutem actiuam, diuerſitas autem actiui vel motiui, quantum ad virtutem mouẽdi, accipi poteſt in paſſionibus animæ ſecundum ſimilitudinem agentium naturaliũ. Omne enim mouẽs trahit quodammodo ad ſe patiẽs, vel à ſe repellit. Trahendo quidẽ ad ſe tria facit in ipſo. Nam primo quidem dat ei inclinationem, vel aptitudinem, vt in ipſum tendat; ſicut cum corpus leue, quod eſt ſurſum dat leuitatem corpori generato, per quam habet inclinationem, & aptitudinem ad hoc, quod ſit ſurſum. Secundo ſi corpus generatum ſit extra locum proprium, dat ei moueri ad locum. Tertio dat ei quieſcere, in locum cum peruenerit, quia ex eadem cauſa aliquid quieſcit in loco per quam mouebatur ad locũ, & ſimiliter intelligendum eſt de cauſa repulſionis. In motibus autem appetitiuę partis, bonum habet quaſi virtutem attractiuam, malum autem virtutem repulſiuam.

Bonvm ergo primo quidem in potentia appetitiua cauſat quandam inclinationem, ſeu appetitudinem, ſiue connaturalitatem ad bonum; quod pertinet ad paſſionem amoris, cui per contrarium reſpondet odiũ, ex parte mali. Secundo ſi bonum ſit nondum habitum dat ei motum ad aſſequendum bonum amatum; & hoc pertinet ad paſſionem deſiderij, vel concupiſcentiæ; & ex oppoſito, ex parte mali eſt fuga, vel abominatio. Tertio cum adeptũ fuerit bonum, dat appetitus quietationem quandam in ipſo bono adepto, & hoc pertinet ad delectationem quandam, vel gaudium, cui opponitur ex parte mali dolor, vel triſtitia. In paſſionibus autem iraſcibilis præſupponitur quædam appetitudo, vel inclinatio ad perquirendum bonum, vel fugiendũ malum ex concupiſcibili, quæ abſolutè reſpicit bonũ, vel malum, & reſpectu boni nondum adepti, eſt ſpes, & deſperatio; reſpectu autem mali nondum nocentis, eſt timor, & audacia; reſpectu autem boni adepti non eſt aliqua paſſio in iraſcibili, quia iam non habet rationem ardui, vt dictum eſt: ſed ex malo iam iniacente ſequitur paſſio iræ.

Paſſiones animæ ſunt tredecim ad quas cætera reuocantur.

Sic igitvr patet, quod ſunt quatuor cõiugationes in concupiſcibili, ſcilicet amor, & odium: deſideriũ, & fuga: gaudiũ, & triſtitia: delectatio, & dolor. Similiter in iraſcibili ſunt tres, ſcilicet ſpes, & deſperatio; timor & audacia; & ira, cui nulla paſſio opponitur, hoc autem ſingulare eſt iræ, quod non habeat contrariũ, non enim poteſt habere contrarium, neque ſecundum acceſſum, neque ſecundum receſſum, neque ſecundum contrarietatem boni, vel mali; cauſatur enim ira ex malo difficili iam iniacẽte, ad cuius præſentiam neceſſe eſt, quod aut appetitus ſuccumbat, & ſic non exit terminos triſtitię, quæ eſt paſſio concupiſcibilis; aut habet motum ad inuadendum malum lęſiuum, quod pertinet ad irã motum autem ad fugiendum habere non poteſt, qui

A iam malum ponitur eſſe præſens, vel præteritum; & ſic motui iræ non contrariatur aliqua paſſio, ſecundum contrarietatem acceſſus, & receſſus, ſimiliter etiã, neq. ſecundum contrarietatẽ boni: quia malo iam iniacenti, opponitur bonum iam adeptum, quod non poteſt habere rationem ardui, vel difficilis: nec poſt adeptionẽ boni remanet alius motus, niſi quietatio appetitus in bono adepto, quę pertinet ad gaudium, quod eſt paſſio concupiſcibilis, vnde motus iræ non poteſt habere aliquem motum animę contrarium, ſed ſolummodo opponitur ei ceſſatio à motu. Sicut Philoſophus dicit in ſua Rhetorica, quod *miteſcere opponitur ei, quod eſt iraſci*, quod non eſt oppoſitum contrariè, ſed negatiuè, vel priuatiuè. Sunt igitur omnes paſſiones differentes 13. octo in concupiſcibili, & quinque in iraſcibili, ſub quiB bus omnes paſſiones animæ continentur, puta verecũdia, ſub timore; zelus, ſub amore; inuidia, ſub triſt milericordia, ſub dolore.

De paſſionum animæ bonitate, & malitia.

DISTINCTIO VII.

DEinde conſiderandum eſt de bono, & malo, circa paſſiones. Et circa hæc videnda ſunt quatuor. Primo vtrum bonum, & malum morale poſſint in paſſionibus inueniri. Secundò vtrum omnis paſſio animę ſit mala moraliter. Tertiò vtrum paſſio addat, vel minuat ad bonitatem, vel malitiam actus moralis. Quartò vtrum aliqua paſſio ſit bona vel mala ex ſua ſpeC cies.

Duplex paſſionum conſideratio.

Ad Primvm, ſcilicet, *vtrum bonum, vel malum morale, poſſit in paſſionibus inueniri*: dicendum quod paſſiones animæ poſſunt conſiderari dupliciter, vno modo ſecũdum ſe, & ſic non ſunt bonæ vel malæ moraliter, ſed ſunt communes hominibus, & brutis: vnde dicit Philoſophus. 2. Ethi. quod *paſſionibus non laudamur, neque vituperamur*. Alio modo poſſunt conſiderari ſecundum quod ſubiacent imperio rationis, & voluntatis, & ſic eſt in eis bonum, & malum morale, propinquior enim eſt appetitus ſenſitiuus ipſi rationi, & voluntati, quàm membra exteriora, quorum tamẽ motus, & actus ſunt boni, vel mali moraliter, ſecundum quod ſunt voluntarij, vnde multo magis & ipſæ paſſiones, ſecundum quod ſunt voluntarię, poſſunt dici bonæ vel malæ moD raliter, dicuntur autem voluntariæ, vel ex eo, quod à voluntate non prohibentur, vel etiam ex eo, quod à voluntate imperantur; & ſic non ſunt cõmunes hominibus, & beſtijs, ſed ſunt homini propriæ, & poſſunt fieri laudabiles, vel vituperabiles, licet enim non laudetur, vel vituperetur, qui timet, vel iraſcitur, abſolutè loquendo; tamen qui aliqualiter; ideſt ſecundum rationem, vel præter rationem.

Paſſiones quædam bonæ moraliter.

Ad Secvndvm, .ſ. *vtrum omnis paſſio animæ ſit mala moraliter*, dicendum quod circa hanc quęſtionẽ diuerſa fuit ſententia Stoycorum, & Peripateticorum. Nam Stoyci dixerunt omnes paſſiones eſſe malas; Peripatetici vero dixerunt paſſiones moderatas eſſe bonas; quæ quidem differentia, licet magna videatur ſecundum vocem, tamen ſecundum rem, vel eſt parua, vel nulla; E ſiquis vtrorumque intentiones conſideret. Stoyci enim non diſcernebant inter ſenſum, & intellectum; & per conſequens, nec inter intellectiuum appetitum, & ſenſitiuum; vnde non diſcernebant paſſiones animæ, à motibus voluntatis, ſecundum hoc, quod paſſiones animæ ſunt in appetitu ſenſitiuo; Simplices autem motus voluntatis, ſecundum hoc, quod paſſiones animæ, & voluntatis ſunt in intellectiuo: Sed omnem rationalem motum appetitiuæ partis vocabant voluntatem; paſſionem autem dicebant motum progrediẽtem extra limites rationis. Et ideo eorum ſententiam ſequens Tullius in 3. libr. de Tuſculanis quæſtionibus omnes paſſiones animæ vocat morbos; ex quo argumentatur, quòd qui morboſi ſunt, ſani non ſunt, & qui ſani non ſunt, inſipientes ſunt, vnde & inſipientes

inſanos

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

inianos dicimus. Peripatetici vero omnes motus appetitus ſenſitiui paſſiones vocant; vnde eas bonas exiſtimant, cum ſunt à ratione moderatæ, malas autem, cum ſunt præter moderationem rationis. ex quo patet quòd Tullius in eodem libro, Peripateticorum ſententiam (quæ approbauit mediocritates paſſionum) inconuenienter improbat, dicens quod *omne malum, etiam mediocre vitandum eſt, nam ſicut corpus etiam ſi mediocriter ægrotat, ſanum non eſt, ſic iſta mediocritas morborum, vel paſſionum animæ.* non enim paſſiones dicuntur morbi, vel perturbationes animæ, niſi cum carent moderatione rationis.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum omnis paſſio animæ, addat vel minuat ad bonitatem vel malitiam actus moralis*; dicendum quod Stoici, ſicut ponebant omnem paſſionem animæ eſſe malã; ita ponebant conuenienter omnem paſſionem animæ diminuere actus bonitatem. Omne enim bonum ex permixtione mali, vel totaliter tollitur, vel fit minus bonum; & hoc quidem verum eſt, ſi dicimus paſſiones animæ ſolum inordinatos motus appetitus ſenſitiui, prout ſunt perturbationes, vel ægritudines; ſed ſi paſſiones ſimpliciter nominemus omnes motus appetitus ſenſitiui; ſic ad perfectionem humani boni pertinet, quod etiam ipſæ paſſiones ſint moderatæ per rationem. Cum enim bonum hominis conſiſtat in ratione, ſicut in radice; tanto illud bonum erit perfectius, quanto ad plura, quæ homini conueniunt deriuari poteſt: vnde nullus dubitat, quin ad perfectionem boni moralis pertineat, quod actus exteriorum membrorum, per rationis regulam dirigantur. vnde cum appetitus ſenſitiuus poſſit obedire rationi, vt dictum eſt, ad perfectionem moralis, ſiue humani boni pertinet, quod etiam ipſæ paſſiones animę, ſint regulatæ per rationẽ. Sicut igitur melius eſt, quod homo, & velit bonum, & faciat exteriori actu, ita etiam ad perfectionem boni moralis pertinet, quod homo ad bonum moueatur non ſolum ſecundum voluntatem, ſed etiam ſecundum appetitum ſenſitiuum, ſecundum quod in Pſalmo 83. dicitur. *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*; vt cor accipiamus pro appetitu intellectiuo, carnem autem pro appetitu ſenſitiuo. Vnde notandum, quod paſſiones animæ dupliciter ſe poſſunt habere ad iudicium rationis. Vno modo antecedenter, & ſic cum obnubilent iudicium rationis ex quo dependet bonitas moralis actus, diminuunt actus bonitatem; laudabilius enim eſt, quod ex iudicio rationis aliquis faciat opus charitatis, quam ex ſola paſſione animæ. alio modo ſe habent conſequenter; & hoc dupliciter; vno modo per modum redundantiæ, quia ſcilicet cum ſuperior pars animæ intensè mouetur in aliquid, ſequitur motum eius etiam pars inferior, & ſic paſſio exiſtens conuenienter in appetitu ſenſitiuo, eſt ſignum intentionis voluntatis, & ſic indicat bonitatem moralẽ maiorem; Alio modo per modum electionis, quando ſcilicet homo ex iudicio rationis, eligit affici aliqua paſſione, vt promptius operetur cooperante appetitu ſenſitiuo, & ſic paſſio animæ addit ad bonitatem actionis.

Quomodo paſſiones augent & minuunt bonitatem vel malitiam actus moralis.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum aliqua paſſio animæ ſit ſecundum ſe bona vel mala ex ſua ſpecie*; dicendum quod ſpecies actus, vel paſſionis dupliciter poteſt conſiderari; vno modo ſecundum quod eſt in genere naturæ, & ſic bonum vel malum morale, non pertinet ad ſpeciẽ actus, vel paſſionis; alio modo ſecundum quod pertinent ad genus moris, prout ſcilicet participant aliquid de voluntario, & de iudicio rationis, & hoc modo bonum, & malum morale, poſſunt pertinere ad ſpeciem paſſionis, ſecundum quod accipitur vt obiectum paſſionis aliquid, de ſe conueniens rationi, vel diſſonum à ratione. Sicut patet de verecundia, quæ eſt timor turpis, & de inuidia, quæ eſt triſtitia de bono alterius, ſic enim pertinent ad ſpeciem exterioris actus.

Poſſunt eſſe bona vel mala ex ſua ſpecie paſſiones.

De paſſionum animæ ordine.

DISTINCTIO VIII.

Deinde conſiderandum eſt de ordine paſſionum ad inuicem. Et circa hæc videnda ſunt quatuor. Primò de ordine paſſionum iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis. Secundò de ordine paſſionum concupiſcibilis adinuicem. Tertiò de ordine paſſionum iraſcibilis adinuicem. Quartò de quatuor principalibus paſſionibus.

Ad primvm dicendum, quod *paſſiones concupiſcibilis ad plura ſe habent, quàm paſſiones iraſcibilis.* Namque in paſſionibus cõcupiſcibilis inuenitur aliquid pertinens ad motum, ſicut deſiderium, & aliquid pertinens ad quietem, ſicut gaudium, & triſtitia; ſed in paſſionibus iraſcibilis non inuenitur aliquid pertinens ad quietem, ſed ſolum pertinens ad motum; cuius ratio eſt, quia id in quo iam quieſcitur non habet rationem difficilis, ſeu ardui, quod eſt obiectum iraſcibilis; quies autem cum ſit finis motus eſt prior in intentione, ſed eſt poſterior in executione. ſi ergo comparentur paſſiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis, quæ ſignant quietem in bono, manifeſtè videtur, quod paſſiones iraſcibilis præcedunt ordine executionis huiuſmodi paſſiones concupiſcibilis, ſicut ſpes pręcedit gaudium: vnde & cauſat ipſum, ſecundum id Apoſtoli Rom. 12. *Spe gaudentes*: ſed paſſio cõcupiſcibilis importans quietem in malo, ſcil. triſtitia, mediat inter duas paſſiones iraſcibilis: Sequitur enim timorẽ, vtique cum occurrerit malum quod timebatur, cauſatur triſtitia: præcedit autem motum iræ, quia cum ex triſtitia præcedente aliquis in vindictam inſurgit, hoc pertinet ad motum iræ; & quia rependere vicem malis, apprehenditur vt bonum, cum iratus hoc conſecutus fuerit, gaudet; & ſic patet, quod omnis paſſio iraſcibilis terminatur ad paſsionem concupiſcibilis pertinentem ad quietem, ſcil. vel ad gaudium, vel ad triſtitiam: ſed ſi comparentur paſsiones iraſcibilis ad paſsiones concupiſcibilis, quæ important motum, ſic manifeſtè paſsiones concupiſcibilis ſunt priores, eo quod paſsiones iraſcibilis addunt ſupra paſsiones concupiſcibilis, ſicut etiã obiectum iraſcibilis addit ſupra obiectum concupiſcibilis arduitatem, ſiue difficultatem. Spes enim ſupra deſiderium addit quendam conatum, & quandam eleuationem animi ad conſequendum bonum arduum, & ſimiliter timor addit ſupra fugam ſeu abominationem, quandam depreſſionem animi propter difficultatem mali: ſic ergo paſsiones iraſcibilis mediæ ſunt inter paſsiones concupiſcibilis, quæ important motum in bonum vel malum, & inter paſsiones concupiſcibilis, quæ important quietem in bono vel malo. & ſic patet quod paſsiones iraſcibilis, & principium habent à paſſionibus concupiſcibilis, & in paſsiones concupiſcibilis terminantur.

Paſſiones concupiſcibilis ad plura ſe extendũt quàm iraſcibilis.

Ad secvndvm, ſcil. *de ordine paſſionum concupiſcibilis ad inuicem*: dicendum quod obiectum concupiſcibilis ſunt bonum, & malum, naturaliter autem bonum eſt prius malo, eo quod malum eſt priuatio boni, vnde omnes paſsiones, quarum obiectum eſt bonum, naturaliter ſunt priores paſsionibus, quarum obiectum eſt malum, vnaquæque ſcil. ſua oppoſita. quia enim quæritur bonum, ideo refutatur oppoſitum malum, bonum autem habet rationem finis, qui quidem eſt prior in intentione, ſed poſterior in conſecutione. poteſt ergo ordo paſsionum concupiſcibilis attendi, vel ſecundum intentionem, vel ſecundum conſecutionem. Secundum quidem conſecutionem illud eſt prius, quod primo fit in eo, quod tendit ad finem: manifeſtum eſt autem, quod omne, quod tendit ad finem aliquem, primo quidem habet aptitudinem, ſeu proportionem ad finem, nihil enim tendit ad finem non proportionatum; ſecundo mouetur ad finem; tertio quieſcit in fine poſt eius conſecutionem: ipſa autem aptitudo

Ordo paſſionum concupiſcibilis.

ſeu pro-

ſeu proportio appetitus ad bonum, eſt amor, qui nihil eſt aliud, quàm complacentia boni: motus autem ad bonum eſt deſiderium, vel concupiſcentia: quies autem in bono eſt gaudium, vel delectatio: & ideo ſecundum hunc ordinem, amor præcedit deſiderium, & deſiderium præcedit delectationem: ſed ſecundum ordinem intentionis, eſt èconuerſo, nam delectatio intenta cauſat deſiderium, & amorem; delectatio enim eſt fruitio boni, quæ quodammodo eſt finis, ſicut & ipſum bonum, vt dictum eſt.

Ordo paſſionum iraſcibilis.

Ad tertium, ſcilicet *de ordine paſſionum iraſciblis:* dicendum quod ſicut iam dictum eſt, omnes paſſiones iraſcibilis important motum ad aliquid, motus autem ad aliquid in iraſcibili poteſt cauſari ex duobus; vno modo ex ſola aptitudine, ſeu proportione ad finem, quæ pertinet ad amorem vel odium: Alio modo ex præſentia ipſius boni vel mali, quæ pertinet ad triſtitiam, vel gaudium, & quidem ex præſentia boni, non cauſatur aliqua paſſio in iraſcibili, vt dictum eſt, ſed ex præſentia mali cauſatur paſsio iræ; quia igitur in via generationis, ſeu conſecutionis, proportio vel aptitudo ad finem, præcedit conſecutionem finis; inde eſt, quod ira inter omnes paſsiones iraſcibilis eſt vltima in ordine generationis. inter alias autem paſsiones iraſcibilis, quæ important motum conſequentem amorem vel odium boni, vel mali, oportet, quod paſsiones quarum obiectum eſt bonum, ſicut ſpes & deſperatio, ſint naturaliter priores paſſionibus quarum obiectum eſt malum, ſcilicet audacia, & timore; ita tamen quod ſpes eſt prior deſperatione, quia ſpes eſt motus in bonum ſecundum rationem boni, quod de ſua ratione eſt arbitratiuum, & ideo eſt motus in bonum per ſe; deſperatio autem eſt receſſus à bono, non ſecundum quod eſt bonum, ſed ſecundum aliquid aliud; vnde eſt quaſi per accidens. & eadem ratione timor, cum ſit receſſus à malo, eſt prior quàm audacia. Quod autẽ ſpes, & deſperatio ſint naturaliter priores, quàm timor, & audacia, ex hoc manifeſtum eſt, quod ſicut appetitus boni eſt ratio quare vitetur malum, ita etiam ſpes, & deſperatio ſunt ratio timoris, & audaciæ: nam audacia conſequitur ſpem victoriæ, & timor conſequitur deſperationem vincendi; ita autem conſequitur audaciã: nullus enim iraſcitur vindictam appetens, niſi audeat vindicare, ſecundum quod Auicen. dicit in 6. de naturalibus; ſic ergo patet, quod ſpes eſt prima inter omnes paſsiones iraſcibilis. & ſi ordinem omnium paſſionum ſecundum viam generationis ſcire velimus; Primò occurrunt amor, & odium, Secundò deſiderium, & fuga, Tertiò ſpes, & deſperatio, Quartò timor, & audacia, Quintò ira, Sextò & vltimo gaudium, & triſtitia; quæ conſequuntur ad omnes paſſiones, vt dicitur in 2. Ethi. Ita tamen, quod amor eſt prior odio, & deſiderium fuga, & ſpes deſperatione, & timor audacia, & gaudium quàm triſtitia, vt ex prædictis colligi poteſt.

Quatuor sũt paſſiones principales.

Ad qvartvm, ſcilicet *de quatuor principalibus paſſionibus quæ ſunt ſpes, & timor: gaudium, & dolor;* dicendum, quòd hæ quatuor paſſiones conuenienter principales eſſe dicuntur, quarum duæ, ſcili. gaudium & triſtitia, principales dicuntur, quia ſunt finales, & completiuæ ſimpliciter, reſpectu omnium paſſionum: vnde ad omnes paſſiones ſequuntur, vt dicitur in lib. 2. Ethicorum. Timor autem & ſpes, ſunt principales, non quidem quaſi completiuę ſimpliciter, ſed quia ſunt completiuæ in genere motus appetitiui ad aliquid. Nam reſpectu boni incipit motus in amore, & procedit in deſiderium, & terminatur in ſpe; reſpectu verò mali, incipit in odio, & procedit ad fugam, & terminatur in timore. & ſolet harum quatuor paſſionum numerus accipi ſecundum differẽtiam præſentis, & futuri; motus enim reſpicit futurum, ſed quies eſt in aliquo præſenti: de bono igitur præſenti eſt gaudium, de malo pręſenti eſt triſtitia: de bono vero futuro eſt ſpes, de malo futuro eſt timor: omnes enim aliæ paſſiones, quæ ſunt de bono, vel malo præſenti vel futuro, ad has A completiue reducuntur. vnde etiam à quibuſdam dicuntur principales hæ prædictæ quatuor paſſiones, quia ſunt generales: quod quidem verum eſt, ſi ſpes, & timor deſignant motum appetitus conuenienter tendentem ad aliquid appetendum, vel fugiendum.

DE PASSIONIBVS CONCVPISCIBILIS.

De amore.

DISTINCTIO IX.

B DEinde conſiderandum eſt de paſſionibus animæ in ſpeciali, & primo de paſsionibus concupiſcibilis, deinde de paſſionibus iraſcibilis. Inter omnes autẽ paſſiones, primo dicendum eſt de amore, & odio. Secundo de deſiderio, & fuga, ſeu abominatione. Tertio de delectatione, & dolore. Quarto de gaudio, & triſtitia. Circa amorem conſideranda ſunt tria, primo de ipſo amore, ſecundo de cauſa amoris, tertio de effectibus eius. Circa primum conſideranda ſunt quinque, primo, quod multiplex eſt genus amoris. ſecundo vtrum amor ſit in concupiſcibili. tertio vtrum amor ſit paſſio. quarto de differentia inter amorem, & dilectionem. quinto vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & amorem concupiſcentiæ.

Amor naturalis & ſupernaturalis. *Naturalis multiplex.*

Circa primum ſciendum eſt, quod *duplex eſt amor*, ſcilicet Amor quo diligimus Deum, & rationalem C creaturam propter Deum, qui dicitur Charitas: Et amor quo diligimus creaturam abſolute non habito reſpectu ad Deum: & iſte eſt multiplex. Eſt enim amor naturalis conuenientiæ, quo amore debent ſe mutuo diligere omnes homines, propter conformitatem naturæ. Et amor carnalis attinentiæ, qualis eſt inter parentes, & filios, & econuerſo inter fratres, & ſorores adinuicem, inter conſanguineos, & affines. Et amor ſpiritualis colligantię, quam facit vnitas profeſſionis, qualis eſt inter chriſtianos adinuicem, propter vnitatem fidei, & inter religioſos vnius regulæ profeſſores. Et amor legalis conditionis, qualis eſt inter dominos, & ſeruos, & econuerſo. Et amor coniugalis adhærentiæ, qualis eſt inter virum, & vxorẽ. Et amor ſpecialis amicitiæ, qualis eſt inter amicos. Et amor ſocialis, D qualis eſt inter ſocios, vicinos, & conciues ſimpl cohabitantes. Omnes iſti amores ſunt liciti, & ſunt in eis diuerſi gradus amoris, & diuerſa ratio diligendi. Eſt autem, & alius amor illicitus, ſcili. inordinatus amor temporalis opulentiæ, mundialis excellentiæ, & carnalis concupiſcentiæ.

Quis amor optandus.

Amor charitatis quo diligimus Deum eſt optandus, & à Deo poſtulandus: omnes alij, qui dicti ſunt eſſe liciti, ſunt ordinandi & modificandi; tres vltimi abijciendi ſunt tanquam illiciti. Hos modos amoris breuiter comprehendit Aug. dicens: *Duo ſunt amores, quorum vnus ſanctus; alter immundus; alter ſocialis; alter priuatus; alter communi vtilitati conſulens, propter ſupernam ſocietatem; alter etiam rem communem in propriam poteſtatem redigens, propter arrogantem dominationem; alter tranquillus;* E *alter turbulentus; alter pacificus; alter ſeditioſus; alter amicabilis; alter inuidus; alter hoc volens proximo, quod ſibi; alter proximum ſubijcere ſibi; alter propter proximi vtilitatem regens proximum; alter propter ſuam*, hæc Aug. Circa affectionem igitur amoris ſic ſe debent habere omnes homines, quod Deum & bonum eius, ideſt honorem ſuum primo principaliter propter ſe, & ſuper omnia debent diligere, & optare, ſecundo bonum animæ ſuæ debet vnuſquiſque diligere, plus quam bonum omnium aliorum, & pluſquam aliud quodcunque citra Deum, ita quod propter nullum aliud bonum debet facere aliquid, quod ſit in damnum animæ ſuæ, Sicut ait Saluator Matth. 16. *Quid prodeſt homini ſi mundum vniuerſum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur?* quaſi diceret, nihil.

Ad se-

AD SECVNDVM .ſ. *Vtrum amor ſit in concupiſcibili:* dicendum quod amor eſt aliquid ad appetitum pertinẽs, cum vtriuſque obiectum ſit bonum. Vnde ſecundum differentiam appetitus eſt differentia amoris. Eſt enim quidam appetitus non conſequens apprehenſionem ipſius appetentis, ſed alterius, & huiuſmodi dicitur appetitus naturalis. Res enim naturales appetunt, quod eis conuenit ſecundum ſuam naturam, non per apprehenſionem propriam, ſed apprehenſionem inſtituentis naturam. Alius autem eſt appetitus conſequens apprehenſionem ipſius appetentis, ſed ex neceſſitate non eſt ex iudicio libero, & talis eſt appetitus ſenſitiuus in brutis, qui tamen in hominibus aliquid libertatis participat, inquantum obedit rationi. Alius autem eſt appetitus conſequens apprehenſionem appetentis ſecũdum iudicium liberum, & talis eſt appetitus rationalis, ſiue intellectiuus, qui dicitur voluntas. In vnoquoque autem horum appetituum, amor dicitur illud quod eſt principium motus tendentis in finem amatum. In appetitu autem naturali principium huius motus eſt cõnaturalitas appetentis ad id in quod tendit, quæ dici poteſt amor naturalis; ſicut ipſa connaturalitas corporis grauis ad locum medium, eſt per grauitatem, & poteſt dici amor naturalis; & ſimiliter coaptatio appetitus ſenſitiui, vel voluntatis ad aliquod bonum .i. ipſa complacentia boni, dicitur amor ſenſitiuus, vel intellectiuus, ſeu rationalis. Amor igitur ſenſitiuus eſt in appetitu ſenſitiuo, ſicut amor intellectiuus eſt in appetitu intellectiuo, & pertinet ad concupiſcibilem, quia dicitur per reſpectum ad bonum abſolute, non per reſpectum ad arduum, quod eſt obiectum iraſcibilis.

Appetitus triplex.

Amor eſt in concupiſcibili.

AD TERTIVM .ſ. *Vtrum amor ſit paſſio.* Dicendũ eſt quod paſſio eſt effectus agentis in patiente, agens autem naturale duplicem effectum inducit in patiens. Nam primo quidem dat formam, ſecundo autem dat motum conſequentem formam; ſicut generans dat corpori grauitatem, & motum conſequentem ipſam: & ipſa grauitas, quæ eſt in principium motus ad locũ connaturalẽ, propter connaturalitatem poteſt quodãmod. dici amor naturalis; ſic etiam ipſum appetibile, dat primo quidem quãdam coarctationem ad ipſum, quæ eſt complacentia appetibilis, ex qua ſequitur motus ad appetibile: Nam *appetitiuus motus circulo agitur,* vt dicitur in tertio de anima: appetibile enim mouet appetitum, faciens quodammodo in eius intentione, & appetitus tendit in appetibile realiter conſequendum, vt ſic ibi ſit finis motus, vbi fuit principium. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili vocatur amor, quæ nihil aliud eſt, quam complacentia appetibilis; & ex hac complacentia ſequitur motus in appetibile, qui eſt deſiderium; & vltimo quies, quæ eſt gaudium. Sic igitur cum amor conſiſtat in quadam immutatione appetitus ab appetibili, manifeſtum eſt, quod amor eſt paſſio, proprie quidem, ſecundũ quod eſt in concupiſcibili, communiter autem, & extenſo nomine, ſecundum quod eſt in voluntate.

Quid amor formaliter.

AD QVARTVM .ſ. *de differentia inter amorem, & dilectionem:* Dicendum eſt, quod quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinentia, .ſ. amor & dilectio, charitas, & amicitia: differunt tamen in hoc, quod amicitia ſecundum Philoſophum in 7. Ethi. eſt quaſi habitus, amor autem, & dilectio, ſignantur per modum actus, vel paſſionis; charitas autem vtroque modo accipi poteſt. Differenter tamen ſignatur actus per iſta tria. Nam amor communis eſt inter ea, omnis enim amor eſt dilectio, vel charitas, ſed non ècōuerſo. Addit enim dilectio ſupra amorem, electionem pręcedentem, vt ipſum nomen ſonat; vnde dilectio non eſt in concupiſcibili, ſed in voluntate tantum; & eſt ſolum in ſola rationali natura; charitas autẽ addit ſupra amorem, perfectionem quandam amoris, inquantum id quod amatur magni pretij æſtimatur, vt ipſum nomen deſignat.

Diſcrimẽ inter amorem & dilectionem.

AD QVINTVM, ſcilicet *vtrum amor conuenienter diuidatur per amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ:* Dicen-A dum, quod ſicut Philoſophus dicit in 2. Rheto. *amor eſt velle alicui bonum.* Sic ergo motus amoris in duo tendit, ſcilicet in bonum quod quis vult alicui, vel ſibi, vel alij; & in id cui vult. Ad illud ergo bonum quod quis vult alteri, habetur amor concupiſcentiæ. Ad illud autem cui aliquis vult bonum, habetur amor amicitiæ. Hæc autem diuiſio eſt ſecundum prius, & poſterius. Nam id quod amatur amore amicitiæ, ſimpliciter, & per ſe amatur, quod autem amatur amore concupiſcentiæ, non ſimpliciter, & ſecundum ſe amatur, ſed amatur alteri. Sicut enim ens ſimpliciter eſt, quod habet eſſe, ens autem ſecundum quid eſt, quod eſt in alio, ita bonũ quod conuertitur cum ente, ſimpliciter quidem eſt, quod ipſum habet bonitatem: Quod autem eſt bonum alterius, eſt bonum ſecũdum B quid; & per conſequens amor quo amatur aliquis, vt ſit ei bonum, eſt amor ſimpliciter; amor autem quo amatur aliquid, vt ſit bonum alterius, eſt amor ſecundum quid.

Quid amor amicitiæ & concupiſcentiæ.

De cauſa amoris.

DISTINCTIO X.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa amoris. Et primo, vtrum ſolum bonum ſit cauſa amoris. Secũdo, vtrum cognitio. Tertio, vtrum ſimilitudo. Quarto, vtrum aliqua alia paſſio animæ.

AD PRIMVM .ſ. *vtrum ſolum bonum ſit cauſa amoris.* C Dicendum, quod ſicut dicit Aug. 8. de Trinit. *Non amatur certe, niſi bonum;* quia ſicut dictum eſt, amor ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ eſt vis paſſiua, vnde obiectum eius comparatur ad ipſam, ſicut cauſa motus, vel actus ipſius. Oportet igitur, vt illud ſit proprie cauſa amoris, quod eſt amoris obiectum; amoris autem proprium obiectum eſt bonum, quia vt dictum eſt amor importat quandam connaturalitatem, vel complacentiam amantis ad amatum, vnicuique autem eſt bonum id, quod eſt ſibi connaturale, & proportionatum; vnde relinquitur quod bonum ſit propria cauſa amoris. Malum autem, nunquam amatur, niſi ſub ratione boni .ſ. inquantum eſt ſecundum quid bonum, & apprehenditur vt ſimpliciter bonum; & ſic aliquis amor eſt malus, inquantum tendit in id quod non eſt D ſimpliciter bonum; & per hunc modum diligit homo iniquitatem, inquantum per iniquitatem adipiſcitur aliquod bonum, puta delectationem, vel pecuniam, vel aliquod tale. Pulchrum autem etſi de ſui ratione ſit amabile, ſicut dicit Dyo. 4. de di. no. quod *non ſolum bonum, ſed etiam pulchrum eſt omnibus amabile,* hoc non obſtat prædictis, quia pulchrum eſt idem cum bono, ſola ratione differens: cum enim bonum ſit quod omnia appetunt, de ratione boni eſt, quod in eo quietetur appetitus, ſed ad rationem pulchri pertinet, quod in eius aſpectu, ſeu cognitione quietetur appetitus; vnde & illi ſenſus præcipuè reſpiciunt pulchrum, qui cognoſcitiui ſunt; ſcilicet viſus, & auditus rationi deſeruientes; dicimus enim pulchra viſibilia, & pulchros ſonos: in ſenſibilibus autem aliorum ſenſuum non E vtuntur nomine pulchritudinis, non enim dicimus pulchros ſapores, aut odores; & ſic patet, quod pulchrum addit ſupra bonum quendam ordinem ad vim cognoſcitiuam, ita quod bonum dicatur id quod ſemper complacet appetitui, pulchrum autem dicatur id cuius ipſa apprehenſio placet.

Cauſa amoris eſt bonũ.

AD SECVNDVM .ſ. *vtrum cognitio ſit cauſa amoris:* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, bonum eſt cauſa amoris per modum obiecti, bonum autem non eſt obiectum appetitus, niſi prout apprehenſum, & ideo amor requirit aliquam apprehenſionem boni, quod amatur; & propter hoc Philoſophus dicit. in 8. Ethi. quod *viſio corporalis eſt principium amoris ſenſitiui, & ſimiliter contemplatio ſpiritualis pulchritudinis, vel bonitatis, eſt principium ſpiritualis amoris:* ſic igitur cognitio eſt cau-

Amor requirit cognitionem boni.

ſa amoris ea ratione qua & bonum, quod non poteſt amari, niſi cognitum.

Ad Tertium *ſcilicet vtrum ſimilitudo ſit cauſa amoris:* Dicendum quod ſimilitudo proprie loquendo eſt cauſa amoris. Sed conſiderandum eſt, quod ſimilitudo inter aliqua poteſt attendi dupliciter. Vno modo ex hoc, quod vtrumque habet idem in actu, ſicut duo habentes albedinem dicuntur ſimiles. Alio modo quod vnum habet in potentia, & in quadam inclinatione id quod aliud habet in actu. Sicut ſi dicamus, quod corpus graue exiſtens extra ſuum locum habet ſimilitudinem cum corpore graui in ſuo loco exiſtenti, vel etiam ſecundum quod potẽtia habet ſimilitudinem ad actum ipſum: Nam in ipſa potentia eſt quodammodo actus. Primus ergo ſimilitudinis modus cauſat amorem amicitiæ, ſiue beneuolentiæ, ex hoc enim quod aliqui duo ſunt ſimiles, qui habentes vnam formam, ſunt quodammodo vnum in forma illa; ſicut duo homines, ſunt vnum in ſpecie humanitatis, & duo albi, in albedine; ideo affectus vnius tendit in alterum, ſicut in vnum ſibi, & vult ei bonum, ſicut & ſibi. Sed ſecundus modus ſimilitudinis cauſat amorem concupiſcentiæ, vel amicitiam vtilis, ſeu delectabilis, quia vnicuique exiſtenti in potentia, inquantum huiuſmodi ineſt appetitus ſui actus, & in eius conſecutione delectatur ſi ſit ſentiens, & cognoſcens; dictum eſt autem, quod in amore concupiſcentiæ amans propriè amat ſeipſum, cum vult id bonum, quod concupiſcit; magis autem vnuſquiſque ſeipſum amat, quam alium; quia ſibi eſt vnus in ſubſtantia, alteri vero in ſimilitudine alicuius formæ: & ideo ſi ab eo, qui eſt ſimilis ſibi in participatione formæ, impeditur ipſemet à conſecutione boni quod amat, efficitur ei odioſus, non inquantum eſt ſimilis; ſed inquantum eſt boni proprij impeditiuus, & propter hoc figuli corrixantur adinuicem, quia ſe inuicem impediunt in proprio lucro; & inter ſuperbos ſunt iurgia, quia ſe inuicem impediunt in propria excellentia, quam concupiſcunt.

Quomodo ſimilitudo eſt cauſa amoris.

Ad Qvartvm, ſcilicet *vtrum aliqua alia paſſio animæ ſit cauſa amoris*: Dicendum, quod nulla alia paſſio animæ eſt, quæ non præſupponat aliquem amorem. Cuius ratio eſt, quia omnis alia paſſio animæ, vel importat motum ad aliquid, vel quietem in aliquo, omnis autem motus in aliquid, vel quies, ex aliqua connaturalitate, vel coaptatione procedit, quę pertinet ad rationem amoris; vnde impoſſibile eſt, quod aliqua alia paſſio animæ ſit cauſa naturaliter omnis amoris; contingit tamen aliquam aliam paſſionem eſſe cauſam amoris alicuius, ſicut etiam vnum bonum eſt cauſa alterius, vnde cum quis amat aliquid propter delectationem, amor quidem ille cauſatur ex delectatione, ſed delectatio illa iterum cauſatur ex alio amore præcedente, nullus enim delectatur in re, niſi aliquo modo amata. Item deſiderium alicuius ſemper pręſupponit amorem illius rei: Sed deſiderium alicuius rei poteſt eſſe cauſa, vt res illa ametur, ſicut qui deſiderat pecuniam, amat propter hoc eum, à quo pecuniam recipit. Spes etiam cauſat, vel auget amorem, & ratione delectationis, quia delectationem cauſat, & etiam ratione deſiderij, quia ſpes deſiderium fortificat. Non enim ita intensè deſideramus, quæ non ſperamus, ſed tamen & ipſa ſpes eſt alicuius boni amati.

Amor eſt cauſa aliarum paſſionum & ipſe tamen ab aliis viciſſim cauſatur.

De effectibus amoris.

DISTINCTIO XI.

Deinde conſiderandum eſt de effectibus amoris, & circa hæc quæruntur quatuor. Primo, vtrum vnio ſit effectus amoris. Secundo, vtrum mutua inhæſio. Tertio, vtrum extaſis. Quarto, vtrum zelus.

Ad Primvm, ſcilicet *vtrum vnio ſit effectus amoris.* Dicendum quod duplex eſt vnio amantis ad amatum, vna ſecundum rem, puta cum amatum præſentialiter adeſt amanti, alia vero ſecundum affectum, quæ quidem vnio conſideranda eſt ex apprehẽſione pręcedenti, nam motus appetitiuus ſequitur apprehenſionem. Cum autem ſit duplex amor, ſ. concupiſcentiæ, & amicitiæ, vterque procedit ex quadam apprehenſione vnitatis amati ad amantẽ, cum enim aliquis amat aliquid, quaſi concupiſcens illud, apprehendit illud quaſi pertinens ad ſui bene eſſe. Similiter cum aliquis amat aliquid amore amicitiæ ei vult bonum, ſicut & ſibi vult bonum, vnde apprehendit eum, vt alterum ſe, inquantum, ſcilicet vult ei bonum, vt & ſibijpſi, & inde eſt quod amicus dicitur alter ipſe, & Aug. dicit in 4. Confeſſ. vnde quidam dixit de amico ſuo, dimidium animę ſuę. Primam ergo vnionem amor facit effectiuæ, quia mouet ad deſiderandum, & quęrendum præſentiam amati, quaſi ſibi conuenientis ad ſe pertinentis, ſecundam vero vnionem facit formaliter, quia ipſe amor eſt talis vnio, vel nexus, vnde Auguſt. dicit in 8. de Trini. quod *amor eſt vita quadam duo aliqua copulans, vel copulare appetens*; amantem, ſcilicet & quod amatur, quod enim dicit *copulans*, refertur ad vnionem affectus, ſine qua non eſt amor, quod vero dicit *copulare appetens*, pertinet ad vnionem realem.

Qualis vnio eſt effectus amoris.

Sciendvm autem quod vnio tripliciter ſe habet ad amorem, quędam enim vnio eſt cauſa amoris, & hæc quidem vnio eſt ſubſtantialis, quantum ad amorem quo quis amat ſeipſum, quantum vero ad amorem quo quis amat alia, eſt vnio ſimilitudinis, vt dictum eſt. Quædam vero vnio eſt eſſentialiter ipſe amor, & hæc eſt vnio ſecundum cooperationem affectus, quæ quidem aſſimilatur vnioni ſubſtantiali, inquantum amans ſe habet ad amatum, in amore quidem amicitiæ, vt ad ſeipſum, in amore autem concupiſcentiæ, vt ad aliquid ſui. Quædam vero vnio eſt effectus amoris, & hæc vnio eſt realis, quam amans quærit de re amata, & hæc quidem vnio eſt ſecundum conuenientiam amoris, vt enim Philoſophus refert in ſecundo Polit. Ariſtophanes dixit quod amantes deſiderarent ex ambobus fieri vnum, ſed quia ex hoc accideret, aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt vnionem, quæ conuenit, & decet, vt ſcilicet ſimul conuerſentur, & ſimul colloquantur, & in alijs huiuſmodi coniungantur.

Ad Secvndvm, ſcilicet *vtrum mutua inhæſio ſit effectus amoris*. Dicendum quod effectus iſte mutuæ inhęſionis poteſt intelligi, & quantum ad vim apprehenſiuam, & quantum ad vim appetitiuam. Nam quantum ad vim apprehenſiuam amatum dicitur eſſe in amante, inquantum amatum immoratur in apprehenſione amantis, ſecundum illud Phil. 1. *Eo quod habeam vos in corde:* amans vero dicitur eſſe in amato ſecundũ apprehenſionem, inquantum amans non eſt contentus ſuperficiali apprehenſione amati, ſed nititur ſingula, quæ ad amatum pertinent intrinſecus diſquirere, & ſic ad interiora eius ingreditur, ſicut de Spiritu ſancto, qui eſt amor dicitur 1. ad Corint. 2. *Qui ſcrutatur etiam profunda Dei.* Sed quantum ad vim appetitiuam amatum dicitur eſſe in amante, prout eſt per quandam complacentiam in eius affectu, vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præſentiam; vel in abſentia, per deſiderium tendat in ipſum amatum, per amorem concupiſcentiæ; vel in bona, quæ vult amato eius per amorem amicitiæ; non quidem ex aliqua extrinſeca cauſa, ſicut cum aliquis deſiderat aliquid propter alterum, vel cum aliquis vult bonum alteri, propter aliquid aliud; ſed propter complacentiam amati intrinſecus radicatam: vnde & amor dicitur intimus, & dicitur viſcera charitatis. Econuerſo autem amans eſt in amato, aliter quidem per amorem amicitiæ, aliter per amorem concupiſcentiæ: Amor enim concupiſcentiæ non requieſcit in quacunque extrinſeca, aut ſuperficiali adeptione, vel fruitione amati, ſed quærit amatum perfecte habere, quaſi ad intima illius

Quomodo mutua inhæſio eſt effectus amoris.

A proueniens: In amore vero amicitiæ amans requieſcit in amato, in quantum reputat bona, vel mala amici, ſicut ſua, & voluntatem amici, ſicut ſuam, vt quaſi ipſe in ſuo amico videatur bona, vel mala pati, & affici, & propter hoc proprium eſt amicorum eadem velle, & in eodem triſtari, & gaudere, ſecundum Philoſophum in 9. Ethic. & in ſecundo Rethoricæ: vt ſic, inquantum quæ ſunt amici æſtimat ſua, amans videatur eſſe in amato, quaſi idem factus amato: Inquantum vero econuerſo vult, & agit propter amantem, ſicut propter ſeipſum, quaſi reputans amicum idem ſibi; ſicut amatum eſt in amante. poteſt autem, & tertio modo mutua inhæſio intelligi, in amore amicitiæ ſecundum viam readamationis, inquantum mutuo ſe amant amici, & ſubinuicem bona volunt, & B operantur.

Quomodo extaſis eſt effectus amoris.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum extaſis ſit effectus amoris.* Dicendum quod extaſim pati aliquid dicitur cum aliquis extra ſe ponitur, quod quidem conuenit, & ſecundum vim apprehenſiuam, & ſecundum vim appetitiuam. Secundum quidem vim apprehenſiuam aliquis dicitur extra ſe poni, quando ponitur extra cognitionem propriam ſibi; vel quia ad ſuperiora ſublimatur: ſicut homo dum eleuatur ad comprehendendum aliqua, quæ ſunt ſuperiora ad ſenſum, & rationem, dicitur extaſim pati, inquantum patitur extra connaturalem apprehenſionem rationis, & ſenſus: vel ad inferiora deprimitur, puta cum aliquis in furiam, vel in amentiam cadit, dicitur extaſim paſſus. Secundum appetitiuam vero partem dicitur aliquis extaſim C pati, quando appetitus alicuius in alterum fertur, exiens quodammodo extra ſeipſum; primam quidem extaſim facit amor diſpoſitiue, inquantum, ſcilicet facit meditari de amato, vt dictum eſt. Intenſa autem meditatio vnius abſtrahit ab alijs: ſed ſecundam extaſim facit amor directe: ſimpliciter quidem amor amicitiæ, amor autem concupiſcentiæ non ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Nam in amore concupiſcentiæ quodammodo fertur amans extra ſeipſum, inquantum, ſcilicet non contentus gaudere de bono, quod habet, quærit frui aliquo extra ſe, ſed quia illud extrinſecum bonum quærit ſibi habere, non exit ſimpliciter extra ſe, ſed talis affectio in fine ipſa concluditur; ſed in amore amicitiæ affectus alicuius ſimpliciter exit extra ſe, quia vult amico bonum, & operatur quaſi D gerens curam, & prouidentiam ipſius, propter ipſum amicum.

Quomodo zelus eſt effectus amoris.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum zelus ſit effectus amoris.* Dicendum quod zelus quocunque modo ſumatur ex intentione amoris prouenit. Manifeſtum eſt enim quod quanto aliqua virtus intenſius tendit in aliquid, fortius etiam repellit omne contrarium, vel repugnãs. Cum igitur amor ſit quidam motus in amatum, vt Auguſtin. dicit in lib. 83. quæſtionum: Intenſus amor quærit excludere omne, quod ſibi repugnat: aliter tamen hic contingit in amore concupiſcentiæ, & aliter in amore amicitiæ; nam in amore concupiſcentiæ, qui intenſæ aliquid concupiſcit, mouetur contra omne illud, quod repugnat conſecutioni, vel fruitioni E quietæ eius quod amatur, & hoc modo viri dicuntur zelare vxores, ne per conſortium aliorum impediatur ſingularitas, quam in vxore quærunt. Similiter etiam qui quærunt excellentiam mouentur contra eos, qui excellere videntur, quaſi impedientes eorum excellentiam, & iſte eſt zelus inuidiæ, de quo dicitur in Pſalm. 36. *Noli æmulari in malignantibus neque zelaueris facientes iniquitatem.* Amor autem amicitiæ quærit bonum amici: vnde quando eſt intenſus, facit hominem moueri contra omne illud quod repugnat bonis amici, & ſecundum hoc aliquis dicitur zelare pro amico, quando ſi quæ dicuntur, vel fiunt contra bonum amici homo repellere ſtudet, & per hunc etiam modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando ea, quæ ſunt contra honorem, vel voluntatem Dei, repellere ſecundum poſſe conatur, ſecundum illud 3. Reg. 19. *Zelo zelatus ſum pro domino exercituum.* Et ideo ſuper illud. Pſal. 68. *Zelus domus tuæ comedit me;* dicit Gloſſa, quod bono zelo comeditur quilibet, qui praua quæ viderit, corrigere ſatagit; ſi nequit, tolerat, & gemit.

De odio.

DISTINCTIO XII.

Deinde conſiderandum eſt de odio. Et circa hoc queruntur ſex. Primo, vtrum obiectum, & cauſa odij ſit malum. Secundo, vtrum odium cauſetur ex amore. Tertio, vtrum odium ſit fortius, quam amor. Quarto, vtrum aliquis poſſit odio habere ſeipſum. Quinto, vtrum aliquis poſſit odio habere veritatem. Sexto, vtrum aliquis poſſit odio haberi in vniuerſali.

Obiectũ odij eſt malum.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum obiectum & cauſa odij ſit malum.* Dicendum, quod cum appetitus naturalis deriuetur ab aliqua apprehenſione, licet non coniuncta, eadem ratio videtur eſſe de inclinatione appetitus naturalis, & appetitus animalis, qui ſequitur apprehenſionem coniunctam. In appetitu autem naturali hoc manifeſtè apparet, quod ſicut vnumquodque habet naturalem conſonantiam, vel appetitudinem ad id quod ſibi conuenit, quæ eſt amor naturalis, ita ad id quod eſt ei repugnans & corruptiuum, habet diſſonantiam naturalem, quæ eſt odium naturale. Sic igitur, & in appetitu animali, ſeu intellectiuo, amor eſt conſonantia quędam appetitus, ad id quod apprehenditur vt conueniens; odium vero eſt diſſonantia quædam appetitus, ad id quod apprehenditur vt repugnans & nociuum; ſicut autem omne conueniens inquantum huiuſmodi, habet rationem boni, ita omne repugnans, vel nociuum, inquantum huiuſmodi, habet rationem mali, & ideo ſicut bonum eſt obiectum amoris, ita malum eſt obiectum odij.

Odium ex amore cauſatur.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum odium cauſetur ex amore.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, amor conſiſtit in quadam conuenientia amantis ad amatũ, odium vero conſiſtit in quadam repugnantia, vel diſſonantia, oportet autem in quolibet prius conſiderare, quid ei conueniat, quã quid ei repugnet, per hoc enim aliquid eſt repugnans alteri quod eſt corruptiuum, vel impeditiuum eius, quod eſt conueniens, vnde neceſſe eſt quod amor ſit prius odio, & quod nihil odio habeatur, niſi per hoc quod contrariatur conuenienti quod amatur, & ſecundum hoc omne odium ex amore cauſatur.

Amor eſt odio fortior ex natura ſua.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum odium fortius ſit amore.* Dicendum quod impoſſibile eſt effectum ſua cauſa eſſe fortiorem, omne enim odium procedit ex aliquo amore, ſicut ex cauſa, vt ſupra dictum eſt, vnde impoſſibile eſt quod odium fortius ſit amore ſimpliciter, ſed oportet vlterius quod amor ſimpliciter loquendo ſit odio fortior. Fortius enim mouetur aliquid in finem, quam in ea, quę ſunt ad finem: receſſus autem à malo, ordinatur ad conſecutionem boni, ſicut ad finem; vnde ſimpliciter loquendo fortior eſt motus animę in bonum, quam in malum, ſed tamen aliquando videtur odium fortius amore propter duo: Primo quidem, quia odium eſt magis ſenſibile, quam amor, cum enim ſenſus perceptio, ſit in quadam immutatione, ex quo aliquid iam immutatum eſt, non ita ſentitur, ſicut quando eſt in ipſo immutari, vnde calor febris ethicæ, quãuis ſit maior, quàm calor tertianæ, non tamen ita ſentitur, ſicut calor tertianæ, quia calor ethicæ iam verſus eſt quaſi in habitum & naturam; propter hoc etiam amor magis ſentitur in abſentia amati, ſicut Auguſtin. dicit in 10. de Trinitat. Quod *amor non ita ſentitur cum non prodit eum indigentia;* & propter hoc etiam repugnantia eius quod oditur, ſenſibilius percipitur, quam conuenientia eius quod amatur. Secundo, quia non comparatur odium ad amorem ſibi correſpondentem; ſecundum enim diuerſitatem bonorum, eſt diuerſitas amorum, in magnitudine & paruitate,

quibus

quibus proportionantur oppoſita odia; vnde odium quod correſpondet maiori amori, magis mouet, quàm minor amor.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum aliquis poſſit odio habere ſeipſum*. Dicendum quod impoſſibile eſt, quod aliquis per ſe loquendo odiat ſeipſum, naturaliter enim vnumquodque appetit ſibi bonum, nec poteſt aliquis aliquid ſibi appetere, niſi ſub ratione boni, nam malum eſt præter voluntatem, vt Dionyſius dicit 4. cap. de di. no. Amare autem aliquem eſt velle ei bonum; vnde neceſſe eſt, quod aliquis amet ſeipſum, & impoſſibile eſt, quod aliquis ſeipſum odiat per ſe loquendo. Per accidens tamen contingit, quod aliquis ſeipſum odio habeat, & hoc dupliciter. Vno modo ex parte boni, quod ſibi vult aliquis. Accidit enim quandoque, quod appetitur vt ſecundum quid bonum, eſſe ſimpliciter malum, & ſecundum hoc aliquis per accidens vult ſibi malum, quod eſt odire. Alio modo ex parte ſui ipſius cui vult bonum. Vnumquodque enim maximè eſt id, quod eſt principalius in ipſo, vnde ciuitas dicitur facere quod Rex facit, quaſi Rex ſit tota ciuitas. Manifeſtum eſt ergo, quod homo maximè eſt mens hominis. Contingit autem quod aliqui æſtimant ſe maximè eſſe, id quod ſunt ſecundum naturam corporalem, & ſenſitiuam, vnde amant ſe ſecundum quod æſtimant ſe eſſe, ſed oderunt id quod verè ſunt, dum volunt contraria rationi, & vtroque modo ille, qui diligit iniquitatem, odit non ſolum animam ſuam, ſed etiam ſeipſum.

Nemo poteſt ſeipſum odire niſi per accidens.

Ad qvintvm, ſcilicet, *vtrum aliquis poſſit odio habere veritatem*. Dicendum quod bonum, & verum, & ens, ſunt idem ſecundum rem, ſed differunt ratione. Bonum enim habet rationem appetibilis, non autem ens, vel verum; quia bonum eſt, quod omnia appetunt, & ideo bonum ſub ratione boni, non poteſt odio haberi, nec in vniuerſali, nec in particulari: ens autem, & verum, in vniuerſali quidem odio haberi non poſſunt, quia diſſonantia eſt cauſa odij, & conuenientia cauſa amoris, ens autem, & verum ſunt communia omnibus. Sed in particulari, nihil prohibet quoddam ens, & quoddam verum, odio haberi, inquantum habet rationem contrarij, & repugnantis; contrarietas enim & repugnantia, non aduerſatur rationi entis, & veri, ſicut aduerſatur rationi boni. Contingit autem verum aliquod particulare tripliciter repugnare, vel contrariari bono amato. Vno modo ſecundum quod veritas eſt cauſaliter, & originaliter in ipſis rebus, & ſic homo quandoque odit aliquam veritatem, dum vellet non eſſe verum, quod eſt verum. Alio modo ſecundum quod veritas eſt in cognitione ipſius hominis, quæ impedit ipſum à perſecutione amati; ſicut ſi aliqui vellent non cognoſcere veritatem fidei, vt liberè peccarent. Ex quorum perſona dicitur Iob 21. *Scientiam viarum tuarum nolumus.* Tertio modo habetur veritas particularis odio, tanquam repugnans, prout eſt in intellectu, alteri, puta cum aliquis latere volens in peccato odit, quod aliquis veritatem circa ſuum peccatum cognoſcat: & ſecundum hoc dicit Auguſt. in 10. Confeſſ. *quod homines amant veritatem lucentem, oderunt eam redarguentem.*

Veritas in particulari poteſt odio haberi, non autem in vniuerſali.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum aliquid poſſit odio haberi in vniuerſali*. Dicendum quod de vniuerſali dupliciter contingit loqui. Vno modo ſecundum quod ſubeſt intentioni vniuerſali. Alio autem modo de natura cui talis intentio attribuitur: Alia enim eſt conſideratio hominis vniuerſalis, & alia hominis, in eo quod homo. Si igitur vniuerſale accipiatur primo modo, ſic nulla potentia ſenſitiuæ partis, neque apprehenſiua, neque appetitiua, poteſt in vniuerſale ferri, quia vniuerſale ſit per abſtractionem à materia indiuiduali, in qua radicatur omnis virtus ſenſitiua, poteſt tamen aliqua potentia ſenſitiua, & apprehenſiua, & appetitiua, ferri in aliquid vniuerſaliter, ſicut dicimus, quod obiectum viſus eſt color, ſecundum genus; non quia viſus cognoſcat colorem vniuerſalem, ſed quia quod ſit cognoſcibile viſui, non conuenit colori, inquantum eſt hic color, ſed inquantum eſt color ſimpliciter. Sic igitur odium ſenſitiuæ partis, poteſt reſpicere aliquid in vniuerſali, quia ex natura communi aliquid aduerſatur alteri, & non ſolum ex eo quod eſt particularis, ſicut lupus oui; vnde ouis odit lupum generaliter. Sed ira ſemper cauſatur ex aliquo particulari, quia ex aliquo actu lædentis, actus autem particularium ſunt. Et propter hoc Philoſophus dicit quod *ira ſemper eſt ad aliquid particulare, vel ſingulare; odium vero poteſt eſſe ad aliquid in genere*; ſed odium ſecundum quod eſt in parte intellectiua cum conſequatur apprehenſionem vniuerſalem intellectus, poteſt vtroque modo eſſe, reſpectu vniuerſalis.

Vniuerſale formaliter fit per abſtractionem.

Quo ſenſu verum quod odium in vniuerſale feratur.

ScienDvm autem quod nihil eſt habendum odio, niſi peccatum, vel propter peccatum. Sicut autem vnumquodque diligitur ratione bonitatis, & illud magis amandum eſt, in quo magis relucet ratio bonitatis; ſic vnumquodque odiendum propter malum, & vbi eſt maior ratio mali, illud eſt amplius odiendum. Primo igitur & principaliter odire debemus peccatum, inquantum eſt contrarium voluntati diuinæ, & inquantum Deus per ipſum contemnitur, dehonoratur, & offenditur. Et ſicut Deum, & eius honorem debemus amare ſuper omnia, ita peccatum, inquantum eſt contra Deum, & eius honorem; ſuper omnia debemus odire. Pſalm. 96. *Qui diligitis dominum odite malum.* Debemus etiam odire omnes dehonorantes Deum. Pſalm. 138. *Nonne qui oderunt te domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? perfecto odio oderam illos.* Hoc autem eſt perfectum odium, vt ſic odiantur vitia, vt tamen diligantur homines, ſicut *Deus diligit omnia, quæ ſunt, & nihil odit eorum, quæ fecit*; ſicut dicitur Sapient. 11. Odit tamen peccatores, Eccleſ. 12. *Altiſſimus odio habet peccatores*; non naturam, quam condidit, nec animam, quam redemit. Ideo ſtatim ſequitur. *Et miſertus eſt pœnitentibus*, id eſt, ratione naturæ quam diligit, miſeretur peccatori, quam cito peccata dimittit pœnitendo. Peccatum debemus odire, ratione qua contrarium eſt ſaluti noſtræ. Pſalmiſta 10. *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.*

Nihil odiendum præter peccatum vel propter peccatum.

Odiamvs ergo peccatum, & omnem hominem, qui ſalutem noſtram impedit, & nos pertrahit ad peccatum. Ait enim Saluator, Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, & vxorem & filios, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Quod exponens, Gregorius ait. *Perpendi lare licet quomodo parentes, & carnaliter propinquos præcipimur odiſſe, qui iubemur, & inimicos diligere. Sed ſi vim præcepti perpendimus, vtrumque agere per diſcretionem valemus, vt eos qui nobis carnis cognatione coniuncti ſunt, & quos proximos cognoſcimus diligamus, & quos aduerſarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo neſciamus.* Quaſi enim per odium diligitur, qui carnaliter ſapiens, dum praua nobis ingerit non auditur. Sic autem odiſſe debemus proximos, & amicos, ſicut & animam noſtram, quam tunc rectè odio habemus, cum eius appetitum frangimus, inclinationes naturales refrenamus, motus vitioſos reſtringimus, & inhoneſtos motes penitus abdicamus. *Qui ſic odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.* Ioann. 12. Quod exponens Auguſtinus ait: *Magna & mira ſententia, quemadmodum ſit hominis in animam ſuam amor, vt pereat; odium, ne pereat. Si male amaueris, tunc odiſti, ſi bene oderis, tunc amaſti. Fœlices, qui oderunt cuſtodiendo, vel cuſtodiunt odiendo, ne perdant amando.*

Secvndo debemus odire quicquid eſt contrarium, & nociuum Reipublicæ, & bono communi, exemplo Pſalm. 118. dicentis: *A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem poſuiſti mihi.* Sequitur: *A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam iniquitatis.* Idem *Iniquos & præuaricationes odiui.* Et iterum: *Iniquitatem odio habui.* Et quia cupiditas deteſtanda peruertit

A iudicium, ſubuertit iuſtitiam, per quam reſpublica conſeruatur, ſicut dicitur 1. Regum 8. de filijs Samuelis. *Declinauerunt poſt auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium:* Ideo dicitur Exod. 18. *Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderunt auaritiam. Contra auaros & impios Principes dicitur Michææ 3. Audite principes, nunquid non veſtrum eſt ſcire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum, qui violenter tollitis pelles eorum deſuper eos, & carnes eorum deſuper oſſibus eorum.*

Patet igitur ex prædictis, qualiter omnes homines debeant ſe habere circa paſſionem odij, quia ſcilicet odire debent illa, quæ ſunt honori diuino contraria, & propriæ B ſaluti nociua, aut Reipublicæ aduerſantia. Sed multi adeo peruerſi ſunt, quòd odiunt diligentes ſe, & diligunt odientes ſe, ſicut falſo dictum eſt, Dauid 2. Regum 19. *Diligis odientes te, & odio habes diligentes te.* Diligunt enim adulatores, & eos, qui eis conſulunt ad ſuæ placitum voluntatis, odiunt vero bonos, qui eos corripiunt, & nituntur auertere ab eis, quæ illorum cordibus male placent; vnde odiunt eos propter ſolam diſplicentiam veritatis. Exemplum habemus 3. Reg. 22. Dixit Rex Achab de Michea Propheta. *Ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed ſemper malum.* Falſos Prophetas qui ei proſpera nunciabant amabat, tamen ſuis falſis promiſſionibus decipiebant eum; ſanctum vero Prophetam, qui veraciter prædicebat ei mala, quæ ventura erant ſuper eum, odiebat. Huius rationem reddit Saluator, Ioann. 3. C *Omnis qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* De talibus dicitur Oſeæ 5. *Odio habuerunt in porta corripientem, & loquentem perfecte abominati ſunt.* Alij odiunt bonos propter diſplicentiam bonitatis, quia eo ipſo quod mali ſunt, bonos videre, vel de bonis audire bona, non poſſunt. Exemplum de Iacob, & Eſau, Geneſ. 27. Item exemplum de Ioſeph, Geneſ. 37. *Oderunt eum fratres eius, nec poterant ei quicquam pacifice loqui.* Et Exod. 1. *Oderant Ægyptij filios Iſrael.* Diligenter aduerte, quod nec Iacob nocebat, nec malum volebat Eſau fratri ſuo, nec Ioſeph fratribus ſuis, nec filij Iſrael Ægyptijs, ſed ſeruiebant eis, & bona plurima faciebant; & tamen non poterant eos diligere, ſed nequiter odiebant. D Nec mirum ſi mali bonos odiunt, quia & ipſum Deum qui ſumme bonus eſt odiunt, ſicut ipſe teſtatur Ioan. 15. *Si mundus vos odit, ſcitote, quia me priorem vobis odio habuit.*

Quomodo multi odientes ſe diligũt, & diligentes odio habent.

De deſiderio.

DISTINCTIO XIII.

Deinde conſiderandum eſt de paſſione deſiderij, vel concupiſcentiæ. De deſiderio nota, quòd eſt deſiderium reprimendum, quia culpabile, & eſt deſiderium perſequendum, quia laudabile. Primum multiplex eſt. Alij enim deſiderant E excellentias dignitatum, alij opulentias facultatum, alij affluentias voluptatum, alij truculentias voluntatum.

Deſiderium aliud laudabile aliud culpabile.

Qvidam enim deſiderant excellentias dignitatum, in quorum deſignationem, dicitur Hierem. 2. *Onager aſſuetus in ſolitudine, in deſiderio animæ ſuæ, attraxit ventum amoris ſui.* Onager iſte, qui nulli vult ſeruire, vel ſubijci, ſignificat ambitioſum, qui præeſſe deſiderat, non ſubeſſe. Iſte dicitur eſſe *aſſuetus in ſolitudine*, quia ſolus vult laudari, & honorari, reputari, ac etiam dominari. Iſte *in deſiderio animæ ſuæ attrahit ventum*, ſcilicet vanitatis. Sic enim onager, vt attrahat ventum in refrigerium cordis ſui, os aperit. Sic ambitioſus, vt deſiderij ſui ardorem refrigeret, hiat & aſpirat ad honores, qui per ventum propriè deſignantur, quia aliquantulum refrigerant, tamen A non ſatiant, ſed inflant, & fantaſticè replent. Honores ergo non ſunt deſiderandi, tamen poſſunt recipi patienter, obediendo diuinæ prouidentiæ, vel mandato. Sicut Dauid, cui dictum eſt 2. Regum 3. *Imperes omnibus, ſicut deſiderat anima tua*, vel vtilitatem populi deſiderando, ſicut ait Apoſtolus 1. Timot. 3. *Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat.* Opus, inquit, non requiem; onus, non honorem.

Ambitioſus culpatur.

Simile.

Alii deſiderant opulentias facultatum, contra quos dicitur 1. Timot. 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in deſideria multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt hominem in interitum, & perditionem.* Faciamus ergo ſecundum doB ctrinam eius. Timot. 2. *Abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria, ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo.* Signanter coniungit Apoſtolus iſta duo, ſcilicet *cupiditatem, & impietatem*; quia cupiditatem, vt in pluribus concomitatur impietas. *Sobriè*, inquit, quantum ad nos, *iuſtè*, quantum ad proximos, *piè*, id eſt deuotè, & religiosè, quantum ad Deum. Sobrietatem autem intelligimus non ſolum in cibis & potibus, verumetiam in verbis, & in operibus. Item in intellectu, vt ſobriè cogitemus de nobis, ne ſupra nos in cogitationibus noſtris inaniter extollamur. Et ſimiliter in affectu, ne vltra, quàm ſtatum noſtrum deceat, vel ſaluti noſtræ expediat appetamus.

Cupiditas culpatur.

Alii deſiderant affluentias voluptatum, à quiC bus nos reuocat Apoſtolus Petrus, dicens 1. Petr. 2. *Obſecro vos, tanquam aduenas, & peregrinos abſtinere vos à carnalibus deſiderijs, quæ militant aduerſus animam.* Item Paulus Apoſtolus, Romanor. 14. *Curam carnis, ne feceritis in deſiderijs.* Item Gal. 5. *Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.*

Voluptates arguuntur.

Alii deſiderant implere truculentias voluntatum, ſicut dicebat Dominus Iudæis, Ioann. 8. *Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis implere, ille homicida erat à principio*, tales deſiderant mortes, aduerſitates, damna, vel alia huiuſmodi infortunia proximorum. Vnde dicitur Prouerb. 21. *Anima impij deſiderat malum.*

Crudelitas culpatur.

Vigilanter attende, quàm miſera ſit conditio peccatorum. Sicut enim *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, Roman. 8. ita peccatoribus omnia D cedunt, & conuertuntur in malum. Deus enim dimittit eos liberè ambulare per deuia vitiorum, ſicut taurus indomitus liberè permittitur ire, quocunque impetus eum ducit. Pſalm. 80. *Dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus ſuis.* Item Roman. 1. *Tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum in immunditiam.* Et hoc eſt manifeſtum ſignum reprobationis æternæ. Item preces eorum exaudit in damnum ipſorum. Pſalm. 77. *Pluit ſuper eos, ſicut puluerem carnes, &c.* Sequitur: *Manducauerunt, & ſaturati ſunt nimis, & deſiderium eorum attulit eis. Non ſunt fraudati à deſiderio ſuo: adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper ipſos, &c.* Item laudantur ab hominibus, fouentur in ſceleribus E ſuis. Pſalm. 9. *Laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, &c.* Item fruſtrantur à ſpe adeptionis bonorum. Verbi gratia. Peccator promittit ſibi vitæ longæuitatem, compunctionem, pœnitentiæ præmeditationem, in morte adeptionem gloriæ, ſed deſiderium peccatorum peribit. Item à ſpe euaſionis malorum. Apocal. 9. *Quærent homines mortem, & non inuenient eam, deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.*

Quàm miſera peccatorũ conditio.

Omnia prædicta deſideria ſunt culpabilia, dicendum eſt de deſiderio laudabili. De quo notandum eſt, quod ſicut deſiderari ſolent naturaliter loquendo ſanitas, fortitudo, ſapientia, pulchritudo, delectatio, plenitudo; ſic ſpiritualiter deſiderare debemus ſanitatem ſanctimoniæ, fortitudinem poteſtatis, claritatem ſapientiæ, pulchritudinem honeſtatis,

Quæ deſideranda.

plenitudinem meritorum, & dulcedinem gaudiorum.

1. Salus sanctimoniæ.

Primo ergo desiderare debemus salutem sanctimoniæ. *Salus enim animæ in sanctitate iustitiæ* Eccl. 30. *Simile.* Attende, quàm ardenter infirmus desiderat sanitatem, quantas abstinentias, & ieiunia facit, quantas expensas faciens paruipendit, nihil enim temporale charum habet, dummodo recuperet sanitatem, quàm libenter obedit medico, quàm amaras potiones, quàm asperas sectiones, quàm horrendas vstiones sustinet, pro spe recuperandæ sanitatis, tamen certus non est quod recuperet sanitatem, nec quamdiu recuperata durabit. Si igitur tanta facit, & sustinet homo pro incerta sanitate corporis; de necessitate post modicum morituri, quanta facere, quam aspera sustinere, quàm larga munera dare, quàm humiliter obedire spirituali medico deberemus pro salute animæ immortalis? Hanc sanitatem deplorabat amissam Psalm. 37. dicens: *Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ, &c.* quæ sequuntur vsque ibi: *Domine ante te omne desiderium meum.* Pro hac recuperanda, & seruanda petebat, Iob 31. *Quis mihi tribuat auditorem, & desiderium meum audiat omnipotens, & librum mihi scribat ipse, qui iudicat &c.*

2. Fortitudo potestatis.

Secundo desiderare debemus fortitudinem potestatis in sustinendis aduersis, & tentationibus deuincendis. Et quia non in fortitudine sua roborabitur vir, sed Domini; ad ipsum per orationem recurrendum est in omni periculo, sicut facto docuit ipse Christus imminente passione. Ideo dicitur Isa. 27. *Vrbs fortitudinis nostræ Syon*, id est, specula orationis; *Saluator ponetur in ea murus, & antemurale.* Sequitur: *Nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ.* Existens enim in periculo salutis perdendæ, inuocare debet nomen Domini, quod est Iesus, id est Saluator, & memoriale Dominicæ passionis debet ante mentis oculos reuocare, vt exemplum accipiat patiendi, quæcumque gratiam & virtutem, omnia genera tentationum deuincendi.

3. Claritas sapientiæ.

Tertio desiderare debemus claritatem sapientiæ. Sicut enim ait Sapien. Prouerb. 3. *Pretiosior enim pretiosior est cunctis opibus, & omnia, quæ desiderantur huic non valent comparari.* Idem 8. Melior est sapientia cunctis opibus preciosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Sequitur: *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt; per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam.* Item Sapien. 7. *Præposui illam*, scilicet sapientiam, *regnis, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius, super salutem & speciem dilexi eam.* Item Sapien. 6. *Diligite lumen sapientiæ omnes, qui præestis populis.* Idem 9. *Emitte illam de sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit coram te omni tempore. Scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis sobriè, & custodiet me in sua potentia, & erunt accepta opera mea, & disponam populum tuum iustè, & ero dignus sedium patris mei.*

4. Pulchritudo honestatis.

Quarto desiderare debemus pulchritudinem honestatis. Eccl. 40. *Gratiam & speciem desiderabit oculus.* Quod duobus modis potest intelligi, scilicet coniunctim, speciem gratiosam; vel diuisim, gratiam interius iustificantem; & speciem conuersationis exterius honestantem. Vnum est necessarium propter conscientiam, aliud propter famam, vel propter exemplum proximis exhibendum.

5. Plenitudo meritorum.

Quinto desiderare debemus plenitudinem meritorum. Attende cum quantis laboribus, periculis, solicitudinibus, & angustijs acquirunt homines huius sæculi diuitias temporales, transeunt maria, regna & terras circumeunt, sustinent glacies, niues, frigora pluuias, & Solis ardores, vt acquirant incertas diuitias, thesaurizant sibi in terra, vbi tinea & ærugo demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur: Quanto magis nos si sapientes essemus faceremus nobis thesaurum indeficientem in cœlis. Ad quod nos hortatur Dominus. Matth 6. *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi nec tinea, nec ærugo demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.* De hoc thesauro dicitur Prouerb. 21. *Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo iusti. Thesaurus desiderabilis*, meritorum, & *oleum*, gratiæ, vel *oleum* pietatis in habitaculo, id est, conscientia iusti. Attende quod sicut maiori thesauro indiget princeps, quàm subiecti; immò periculosum est principi esse sine thesauro, ita maioribus meritis indigent Principes, & in maiori sunt periculo, nisi maiorem thesaurum habeant meritorum. Cæterum absurdum est, quod Principes aggregent sibi thesauros temporales, & careant spiritualibus, & æternis.

6. Dulcedo gaudiorum.

Sexto desiderare debemus dulcedinem gaudiorum. Hæc dulcedo sentitur aliqualiter in secreto orationis, & contemplationis. Sicut expertam se gaudet anima sancta, Cantic. 2. *Sub vmbra illius quem desideraberam sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.* Item Can. 5. *Dilectus meus candidus & rubicundus electus ex millibus.* Sequitur: *Guttur illius suauissimum, & totus desiderabilis.* Verè totus desiderabilis, quia non solum desiderabilis contemplatio diuinitatis, sed etiam humanitatis, nec solum gloria regnantis, sed etiam aduentus nascentis. Aggæi 2. *Veniet desideratus cunctis gentibus, &c.* Et humilitas conuersantis, & passio morientis. Isa. 53. *Ascendet, sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti.* Sequitur: *Desiderauimus eum despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, &c.* Hęc plenitudo hic inchoatur in via; Psalm. 102. *Benedic anima mea domino: qui replet in bonis desiderium tuum*, sed consumatur in patria. Ideo dicebat Psalm. 41. *Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, &c.* Item Apostolus, Phil. 1. *Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo*, multo melius est, verè melius, quia ibi est omne bonum: Prouerb. 11. *Desiderium iustorum omne bonum.* Propter quod Moysi dixit Exod. 33. *Ego ostendam tibi omne bonum.* Hoc autem desiderium implebitur, sicut promittit Spiritussanctus. Prouerb. 10. *Desiderium iustis dabitur.*

Concvpiscentia propriè est in appetitu sensitiuo: De concupiscentia vero quæruntur quatuor. Primo, vtrum concupiscentia sit in appetitu sensitiuo. Secundo, vtrum sit passio specialis. Tertio, vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales. Quarto, vtrum concupiscentia sit infinita.

Concupiscentia quid.

Ad primvm, scilicet *vtrum concupiscentia sit in appetitu sensitiuo.* Dicendum quod sicut Philosophus dicit in primo Rhetoricæ: Concupiscentia est appetitus delectabilis. Est autem duplex delectatio. Vna quæ est in bono intelligibili, quod est bonum rationis. Alia, quæ est in bono secundum sensum: Prima quidem delectatio videtur animæ tantum esse. Secunda autem est animæ & corporis, quia sensus est virtus in organo corporeo, vnde & bonum secundum sensum est bonum totius coniuncti. Talis autem delectationis appetitus, videtur concupiscentia esse, quæ simul pertinet & ad animam, & ad corpus, vt ipsum nomen concupiscentiæ sonat, vnde concupiscentia propriè loquendo est in appetitu sensitiuo; & in concupiscibili, quę ab ea denominatur. Appetitus autem sapientiæ, vel aliorum bonorum spiritualium, interdum concupiscentia nominatur, sicut dicitur Sap. 6. *Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum perpetuum.* Et in Psalm. 118. *Concupiuit mandata tua, & concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas.* Et hoc propter similitudinem quandam, vel propter intensionem appetitus superioris partis, ex quo fit redundantia in inferiorem appetitum, vt simul etiam

Concupiscentia est in appetitu sensitiuo.

ipſe inferior appetitus, ſuo modo tendat in ſpirituale bonum, conueniens appetitum ſuperiorem, & etiam ipſum corpus ſpiritualibus deſeruiat, ſicut in Pſal. 83. dicitur: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, bonum delectabile ſecundum ſenſum, eſt communiter obiectum concupiſcibilis, vnde ſecundum eius differentiam diuerſæ paſſiones concupiſcibilis diſtinguuntur. Diuerſitas autem obiecti poteſt attendi, vel ſecundum naturam ipſius obiecti, vel ſecundum diuerſitatem in virtute agendi. Diuerſitas autem obiecti actiui, quæ eſt ſecundum rei naturam, facit materialem differentiam paſſionum. Sed diuerſitas, quæ eſt ſecundum virtutem actiuam, facit formalem differentiam paſſionum, ſecundum quam paſſiones ſpecie differunt. Eſt autem alia ratio virtutis motiuæ ipſius finis, vel boni, ſecundum quod eſt realiter præſens, & ſecundum quod eſt abſens. Nam ſecundum quod eſt præſens, facit in ſeipſo quieſcere, ſecundum autem quod eſt abſens, facit ad ſeipſum moueri. Vnde ipſum delectabile ſecundum ſenſum inquantum appetitum ſibi adaptat quodammodo & conformat, cauſat amorem. Inquantum vero abſens; attrahit ad ſeipſum, & cauſat concupiſcẽtiam, inquantum vero præſens, quietat in ſeipſo, & cauſat delectationem. Sic igitur concupiſcentia eſt paſſio differens ſpecie, & ab amore, & à delectatione; ſed concupiſcere hoc delectabile, vel illud, facit concupiſcentias diuerſas numero.

Concupiſcentia differt ſpecie ab amore & delectatione.

Ad tertium, ſcilicet, *vtrum ſint quædam concupiſcentiæ naturales, & quædam non naturales.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, concupiſcentia eſt appetitus boni delectabilis. Dupliciter autem eſt aliquid delectabile. Vno modo, quia eſt conueniens animalis naturæ, ſicut cibus, potus, & huiuſmodi; & huiuſmodi delectabilis concupiſcentia dicitur naturalis. Alio modo eſt aliquid delectabile, quia eſt conueniens animali ſecundum apprehenſionem, ſicut cum aliquis apprehendit aliquid, vt bonum, & conueniens, delectatur in ipſo; & huiuſmodi delectabilis concupiſcentia dicitur non naturalis, & ſolet magis dici cupiditas. Primæ igitur concupiſcentiæ naturales, communes ſunt hominibus, & animalibus; quia vtriuſque eſt aliquid conueniens, & delectabile ſecundum naturam; & in his etiam omnes homines conueniunt; vnde Philoſophus in 3. Ethi. vocat eas omnes, & neceſſarias. Sed ſecundæ concupiſcentiæ ſunt propriæ hominum, quorum proprium eſt excogitare aliquid, vt bonum, & conueniens, præter id quod natura requirit. Vnde in 1. Rhetoricæ Philoſophus dicit *primas concupiſcentias eſſe irrationales, ſecundas vero cum ratione.* Et quia diuerſi diuerſimodè ratiocinantur, ideo & ſecundæ dicuntur in 3. Ethi. propriæ & appoſitæ; ſcilicet ſupranaturales.

Concupiſcentiæ aliæ naturales: aliæ non naturales.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum concupiſcentia ſit infinita.* Dicendum quod ſicut dictum eſt concupiſcentia eſt duplex, vna naturalis, & alia non naturalis. Naturalis quidem concupiſcentia non poteſt eſſe infinita in actu. Eſt enim eius, quod natura requirit, natura vero ſemper tendit in aliquid finitum, & certum; vnde nunquam homo concupiſcit infinitum cibum, vel infinitum potum. Sed ſicut in natura contingit eſſe infinitum in potentia per ſucceſſionem, ita huiuſmodi concupiſcentia contingit in infinitum eſſe per ſucceſſionem; vt ſcilicet poſt adeptum cibum, iterum alia vice deſideret cibum, vel quodcunque aliud natura requirit; quia huiuſmodi corporalia bona cũ adueniunt non perpetuo manent, ſed deficiunt. Vnde dominus dixit Samaritano, Ioan. 4. *Qui biberit ex hac aqua ſitiet iterum.* Sed concupiſcentia non naturalis omnino eſt infinita. Sequitur enim rationem, vt dictum eſt; rationi autem competit in infinitum procedere; vnde qui concupiſcit diuitias, poteſt eas concupiſcere, non ad aliquem certum terminum, ſed ſimpliciter diuitem ſe eſſe, quantumcunque poteſt. Poteſt & alia ratio aſſignari ſecundum Philoſophum in primo politicæ. Quare quædam concupiſcentia ſit finita, & quædam infinita. Semper enim concupiſcentia finis infinita eſt, finis enim per ſe concupiſcitur, vt ſanitas; vnde maior ſanitas magis concupiſcitur, & ſic in infinitum; ſicut ſi album per ſe diſgregat, magis album magis diſgregat: concupiſcentia vero eius quod eſt ad finem, non eſt infinita, ſed ſecundum illam menſuram appetitur qua conuenit fini; vnde qui finem in diuitijs ponunt, habent concupiſcentiam diuitiarum in infinitum. Qui autem diuitias non appetunt, niſi propter neceſſitatem vitæ, concupiſcunt diuitias finitas ſufficientes ad neceſſitatem vitæ, vt Philoſophus dicit ibidem. Et eadem ratio eſt de concupiſcentia quarumcumque aliarum rerum.

Concupiſcentia quarto ſenſu infinita.

De abominatione.

DISTINCTIO XIV.

Deinde conſiderandum eſt de paſſione abominationis, vel fugæ. Sicut autem affectionem amoris ſequitur deſiderium, quia cum aliquid cœpit amari, ſtatim deſideratur haberi; ſic poſt paſſionem odij ſequitur abominatio, vel fuga; quia cum aliquid incipit odiri, ſtatim cor incipit illud abominari, & refugere.

Sciendum autem, quod ſolum peccatum abominari debemus; ſpecialiter tamen hypocriſis falſitatem, in regularibus; ſymoniacam prauitatem, in clericis & præſulibus; iniuſtitiam, in Principibus; detractionis malitiam, in curialibus; ornatus vanitatem & luxuriæ fœditatem, in mulieribus. Specialiter abominari debet anima, hypocriſis falſitatem, & maximè in regularibus; quia & Deus abominatur eam. Sicut dicit Luc. 16. *Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda; quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante Deum.* Item ſymoniacam prauitatem in clericis. Dan. 9. *Erit in templo abominatio deſolationis.* Item Ezech. 8. *Vidi ab Aquilone portæ altaris idolum zeli in ipſo introitu. Et dixit ad me, fili hominis putas ne vides tu quid iſti faciunt? abominationes magnas quas domus Iſrael facit hic, vt procul recedam à Sanctuario meo.* Item iniquitatem, & iniuſtitiam in principibus. Pſal. 118. *Iniquitatem odio habui & abominatus ſum, legem autem tuam dilexi.* Item Prouerb. 10. *Pondus & pondus, menſura & menſura, vtrumque abominatio eſt apud Deum.* Idem 11. *Statera doloſa abominatio eſt ante Deum.* Item detractorum virulentas ſæuitias, & adulatorum fraudulentas blanditias in curialibus. Prouerb. 24. *Abominatio eſt hominum omnis detractor.* Idem 3. *Abominatio eſt domino omnis illuſor.* De vtroque ſimul, Prouerb. 17. *Et qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, vterque abominabilis eſt apud Deum;* Item ornatus vanitatem, & luxuriæ fœditatem in mulieribus. Vnde dicebat Heſter 14. *Tu ſcis infirmitatem, & neceſſitatem meam, quod abominer omne ſignum ſuperbiæ, & gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meum in die oſtentationis meæ, & deteſter illud quaſi pannum menſtruatum, & non portem illud in diebus ſilentij mei.* Exemplo huius ſanctæ Reginæ, abominari debent omnes dominæ, & mulieres honeſtæ, faſtum & etiam indecentiam in ornatu ſuo. Contra quod loquitur beatus Ioannes, Apoc. 17. *Vidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccineam plenam nominibus blaſphemiæ, habentem capita ſeptem, & cornua decem, & mulier erat circumdata purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis, habens poculum aureum in manu ſua plenum abominatione, & immunditia fornicationis ſuæ; & in fronte eius nomen ſcriptum, myſterium; Babylon magna mater fornicationum, & abominationum terræ.*

Quinque ſpecialiter abominanda.
1. Hypocriſis.
2. Simonia.
3. Iniuſtitia.
4. Detractio & adulatio.
5. Faſtus & luxuria.

De fuga vero ſciendum, quod ſicut appetitus bene diſpoſitus abominatur malum, inquantum triſtabile, vel nociuum, ſic etiam fugit, & ſicut bonum ratione ſuæ bonitatis eſt appetibile, ſic malum, in eo quod malum, eſt fugiendum. Fuga igitur propriè lo-

Fuga triplex

quendo eſt reſpectu mali, inquantum habet rationem A triſtabilis, vel nociui. Sciendum tamen quod eſt quædam fuga miſerabilis, quędam deteſtabilis, & quædã commendabilis.

Fuga miſerabilis qua.

PORRO fuga miſerabilis eſt qua vita noſtra præſens continuè fugit. Naturaliter enim homo nititur fugere mortem, ſed hoc eſt miſerabile, quod inceſſanter fugit ad mortem. Dicit enim Auguſt. quod *vita noſtra nihil eſt aliud, quam curſus ad mortem.* Item miſerabilis eſt vita noſtra, quia multis miſerijs cumulatur, ſicut dicitur Iob 13. *Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miſerijs, qui quaſi flos ęgreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra &c.* Grego. *Quamuis homo hic diu ſtare deſideret, ipſo tamen curſu mortalis vitę, impellitur vt egrediatur, & quia per momenta ſingula cõ-* B *pellitur ad mortem, rectè dicitur: Et fugit velut vmbra.* Vmbra quippe fugax eſt, & obſcura; & ſemper moto corpore cuius eſt vmbra, mouetur, nec teneri poteſt. Vita igitur noſtra dicitur fugere velut vmbra, quia cæcitatem mentis patimur, & ſi quid cognitionis habemus obſcure cognoſcimus, & defectum caloris, ideſt amoris diuini patimur. Item Iob 9. *Dies mei velociores fuerunt curſore, fugerunt & non viderunt bonum.*

Fuga deteſtabilis qua & quotuplex.

ITEM eſt fuga deteſtabilis, quando ſcilicet fugit homo id quod verum bonum eſt & vtile; ſibi tamen reputat eſſe malum. Et hoc fit multipliciter. Primo quidẽ, quando fugit homo correctionẽ inſipientiæ, ſicut puer fugit ſcholas, diſcipulus doctorẽ, filius patrẽ corripientem, & indeuotus homo fugit eccleſiã & prędicationes; & inſolens conſortia bonorum. Prouer. C 19. *qui affligit patrem ſuum*, ſuis malis moribus, vel inſolentijs, & *matrem fugit*, docentem, monentem, & corripientem, *ignominioſus erit*; id eſt ignominia dignus erit; Secundo, quando fugit ſubiectionem obedientiæ, ſicut Agar ancilla Sarai fugit, vt dicitur Gen. 15. *affligente eam Sarai fugam iniit. Cui dixit Angelus Domini, Agar ancilla Sarai, vnde venis, & quo vadis? Quæ reſpondit: A facie Sarai dominæ meę fugio. Dixitque ei Angelus Domini, reuertere ad dominam tuam, & humiliare ſub manu ipſius.* Hanc imitantur inobedientes in clauſtris, & monaſterijs, qui à ſuis religionibus apoſtatant, iugum obediẽtiæ fugientes. Tertio, quando fugit auſteritatem pœnitentię, timens ſcilicet aggredi pœnitentiam, quia dura eſt. Sed iſte incurrit illud poeticum. Decidit in Scyllam, cupiens vitare Carybdim. Et illud Iob 6. D *Qui timent pruinam, irruet ſuper eos nix.* Greg. *Sunt plerique qui recta agere deſiderant; ſed nonnulla ſunt, quæ infirmis eorum mentibus, ex præſenti vita contradicunt. Cumque aduerſa in infimis metuunt, in ſupernis iudicij rectitudinẽ offendunt, dum temporalia aduerſa pertimeſcunt, diſtrictionis animaduerſionis ęternæ ſe obijciunt.* De quibus bene per Pſal. 13. dicitur: *Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.* Item Iob 20. *Fugiet arma ferrea, & incidet in arcum æreum*: ideſt, vitabit dura, vel aduerſa temporalia, & incidet in æterna, quia qui timore malo, fugit auſteritatem pœnitentiæ temporalis, incidet in pœnam miſeriæ Gehennalis. Quarto quando fugit auſteritatem ſuſtinentiæ, ſicut quando ad modicum tentationis impulſum ſtatim vincitur & fugit, vnde de quibuſdam dici- E tur 1. Mach. *Proiecerunt arma ſua, & fugerunt.* Et de diſcipulis domini dicitur, Math. 26. quod *relicto eo fugerunt.* De malo etiam paſtore dicitur, Ioh. 10. *Mercenarius videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit.* Quia paſtor qui plus quærit lucra temporalium, quàm ſalutem fidelium ſubditorum, videns perſecutorem hominem, vel diabolum, gregem ſibi creditum, inuadentem fugit, quando conſilium, vel præſidium ſubtrahit. Et quandoque timet homo periculum ſuſpicatum, vbi non eſt periculum, quia ſcriptum eſt Prouer. 28. *Fugit impius nemine perſequente.*

Fuga cõmendabilis quæ & quotuplex.

TERTIO, quædam eſt fuga commendabilis, quæ ſcilicet eſt reſpectu veri mali, non ſolum apparentis. Et iſta duplex eſt, videlicet, vel reſpectu mali culpæ, vel mali pœnę. Porro malum culpæ ſummopere eſt fugiẽdum, ſicut dicitur Prouer. 21. *Quaſi à facie colubri fuge* A *peccatum.* Colubro quippe peccatum propriè comparatur, quia coluber ſerpit, tortuoſe incedit, venenum ſilenter infundit, & infundendo occidit. Item coluber ſolo aſpectu horrorem incutit. Nota bene & applica. Nec ſolum peccata fugienda ſunt, quæ verè peccata ſunt, verumetiam, quę ſpeciem peccati pretendunt. Sicut docet Apoſtolus 1. Theſſa. 5. *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.* Et hoc fuit bene figuraliter deſignatum, Exod. 4. Vbi dicitur, quod *virga Moyſi verſa eſt in colubrem, ita vt fugeret Moyſes.* Coluber ille non creditur habuiſſe venenum, ſed ſpeciem habebat venenati ſerpentis, & ideo Moyſes fugit. Sic quicquid habet ſpeciem, apparentiam, vel colorem peccati, debemus fugere, & vitare. Licet autem peccatum omne ſit ſum- B ma diligentia fugiendum, ſpecialiter tamen peccatum luxuriæ, ſicut docet 1. Corint. 6. *Fugite fornicationem.* Glo. *Cum alijs vitijs poteſt expectari conflictus; Sed hanc fugite ne approximetis, quia non aliter melius poteſt vinci.* Ideo Ioſeph, cum domina ſua ſollicitaret eum, relicto in manu eius pallio fugit. Geneſis 39. & Eccleſi. 7. *Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum eſt, ſagena cor eius, vincula ſunt manus illius, qui placet Deo effugiet illam.* Et 2. Pet. 1. *Efficiamini conſortes diuinæ naturæ fugientes illam, quæ in mundo eſt concupiſcentię corruptionem.* Non ſolum autem peccata, vel quæ ſpeciem habent. i. apparentiam peccatorum, fugere debemus, verumetiam quæcunque dare poſſunt occaſiones ad peccãdum. Et ſunt ſpecialiter tria, videlicet excellentię mũ- C diales, opulentiæ temporales, & inſolentiæ ſociales.

Tres ſũt ſpeciales peccandi occaſiones.

EXCELLENTIÆ quidem mundiales prębent vt plurimum occaſiones ſuperbię, faſtus, indignationis, præſumptionis, elationis, & multorum taliũm. Ideo Dominus non tam verbo, quàm exemplo, fugiendam eſſe docuit excellentiam mundialem; quia cum cognouiſſet, quod venturi eſſent vt caperent eum, & facerent regem, fugit ipſe in montem. De multis ſanctis legimus, quod fugiebant honores, ſicut Auguſtinus, Gregorius, Ambroſius, Martinus, Baſilius, & alij multi. De hoc require infra 3. libro de ambitione.

ITEM multas peccatorum occaſiones dant opulentiæ temporales, ſicut dicit Apoſtolus 1. Tim. 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in deſideria multa inutilia nociua, quæ mergunt* D *hominem in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.* Sequitur: *Tu autem homo Dei hoc fuge.* Ideo Mathathias volens mundana deſerere, vt Deo liberius ſeruiret, dixit 1. Mach. 2. *Omnis qui zelum habet legis, ſtatuens teſtamentum, exeat poſt me, & fugit ipſe, & filij eius in montes, & reliquerunt omnia, quæ habebant in ciuitate.* Item quarto Regum ſeptimo. *Fugerunt Syri, & dereliquerunt tentoria ſua, & equos, & mulos, & aſinos in caſtris, fugeruntque animas tantum ſuas ſaluare cupientes.*

ITEM multas occaſiones peccatorum prębent inſolentiæ ſociales. Pſalmo 7. *Cum peruerſo peruerteris.* In vitis patrum legitur dictum eſſe Arſenio quęrẽti quomodo poſſet ſaluari: Fuge homines, & ſaluaberis. Tobiæ 1. E *Cum irent omnes ad vitulos aureos quos Hieroboam fecerat Rex Iſrael, hic ſolus fugiebat conſortia omnium.* Bern. ad Fiſchonem monachum. *Fugit ouis tremebunda, veniente lupo, abſcondit ſe columba, accipitre viſo, de cauerna mus eſuriens exire non audet, ambiente catto; & tu cum videbas furem currebas cum eo.* De hoc require infra de vitanda ſocietate malorum.

Quæ pœna fugienda.

ITEM fugiendum eſt malum pœnæ. Multa vero ſunt mala pœnæ, quæ fugere debemus, videlicet, perſecutiones, perturbationes, tremebundum iudicium, & horrendum inferni ſupplicium. Perſecutiones quidem fugere poſſumus & debemus, ſicut fugit Iacob à facie Eſau fratris ſui. Geneſ. 27. & Moyſes à facie Pharaonis. Exodi 2. *Quærebat Pharao occidere Moyſen, qui fugiens à conſpectu eius, moratus eſt in terra Madian.* Similiter Dauid à facie Saul 1. Reg. 19. *Fugit Dauid & ſaluatus eſt.* Sic Helias à facie Iezabel 3. Regum

A Sic pręceperat Angelus Ioſeph, Matth. 2. *Fuge in Ægyptum.* Sic Dominus dixit diſcipulis ſuis: Marc. 10. *Cum vos perſequentur de vna ciuitate, fugite in aliam.* Sic Sancti, Hieronymus, Syluester, Vrbanus, & alij, perſecutiones tyrannorum fugiebant ad tempus. Item fugere debemus perturbationes mentis. Pſal. 54. *Elongaui fugiens, &c.* Micheæ 2. *Surgite, abite, quia non habetis hic requiem.* Sic fugiebant ſancti inquietudines, & tumultus mundi, vt quieti ſeruirent Deo, & contemplationi vacarent. Vnde Hierem. 48. *Fugite, ſaluate animas veſtras.* Et eiuſdem 51. *Fugite de medio Babylonis, vt ſaluet vnuſquiſque animam ſuam.* Item fugere debemus iudicium tremendum, ſicut monet. Iob 19. *Fugite à facie gladij, quia vltor iniquitatum gladius.* Gregorius 14. Moral. capit. vlt. *Faciem gladij fugere, eſt animaduerſionis diſtrictæ ſententiam antequam oporteat, placare. Vitari namque terror iudicis non niſi ante iudicium poteſt; vnde neceſſe eſt nunc timere iudicem, cum nondum iudicium exercet, cum diu ſuſtinet, cum adhuc mala tollerat quæ videt, ne cum ſemel manum in retributione vltionis excuſſerit, tanto diſtrictius in iudicio feriat, quanto ante iudicium diutius expectauit.* Sequitur: *Et ſcitote eſſe iudicium.* Et Gregorius ibidem. *Omnis qui peruerſè agit, eo ipſo quod hoc timere deſpicit, Dei iudicium eſſe neſcit. Nam ſunt plerique, qui extremum eſſe iudicium verbotenus ſciunt, ſed peruerſè agendo teſtantur, quia neſciunt.* Vnde beatus Ioannes Baptiſta prædicando Iudæis, dicebat: Matth. 3. *Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira.* Sequitur. *Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ.* Item fugere debemus horrendum inferni ſupplicium. Luc. 21. *Vigilate omni tempore orantes, vt digni habeamini, fugere omnia iſta, quæ ventura ſunt,* ſcilicet ſuper impios, quæ tam inæſtimabiliter erunt acerba, quòd ſicut dicitur Apocal. 9. *Quærent homines mortem, & non inuenient eam, & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.* Sic econtra dicitur de iuſtis, Iſa. 35. *Gaudium, & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor, & gemitus.*

De delectatione.

DISTINCTIO XV.

DEINDE conſiderandum eſt de paſſione delectationis. Sicut autem ad amorem ſequitur deſiderium, ſic ad deſiderium ſequitur delectatio, quia *deſiderium, ſi compleatur, delectat animam.* Prouer. 14. Ideo poſt quam dictum eſt de paſſione deſiderij, conſequenter eſt de delectatione dicendum. Circa delectationem vero conſideranda ſunt quatuor. Primo de ipſa delectatione ſecundum ſe. Secundo de cauſis delectationis. Tertio de effectibus eius. Quarto de bonitate, vel malitia eius. Circa primum quæruntur octo. Primo, vtrum delectatio ſit paſſio. Secundo, vtrum ſit in tempore. Tertio, vtrum differat à gaudio. Quarto, vtrum ſit in intellectiuo appetitu. Quinto de comparatione delectationum ſuperioris appetitus ad delectationem inferioris. Sexto de comparatione delectationum ſenſitiuarum ad inuicem. Septimo, vtrum ſit aliqua delectatio non naturalis. Octauo, vtrum delectatio poſſit eſſe contraria delectationi.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum delectatio ſit paſſio.* Dicendum, quòd motus appetitus ſenſitiui propriè paſſio nominatur, affectio autem quæcunque ex apprehenſione ſenſitiua procedens, eſt motus appetitus ſenſitiui, hoc autem neceſſe eſt competere delectationi. Nam ſicut Philoſophus dicit in primo Rhetor. *delectatio eſt quidam animæ motus, & conſtitutio, ſimul tota & ſenſibilis, in naturam exiſtentem.* Ad cuius intellectum conſiderandum eſt, quòd ſicut contingit in rebus naturalibus, aliqua conſequi ſuas perfectiones naturales; ita hoc contingit in animalibus; & quamuis moueri ad perfectionem, non ſit totum ſimul, tamen conſequi naturalem perfectionem eſt totum ſimul. Hæc autem eſt differentia inter animalia, & alias res naturales, quòd aliæ res naturales, quando conſtituuntur in id quod conuenit eis ſecundum naturam, hoc non ſentiunt; ſed animalia ſentiunt, & ex iſto ſenſu cauſatur motus quidam animæ in appetitu ſenſitiuo, & iſte motus eſt delectatio. Per hoc ergo, quod dicitur, quod *delectatio eſt motus animæ*, ponitur in genere: Per hoc verò, quod dicitur *conſtitutio in exiſtentem naturam*, id eſt in illud, quod exiſtit in natura rei, ponitur cauſa delectationis, ſcilicet præſentia eſſe naturalis boni. Per hoc autem, quòd dicitur, *tota ſimul*, oſtendit, quòd conſtitutio non debet accipi, prout eſt in conſtitui, ſed prout eſt in conſtitutum eſſe, quaſi in termino motus: Non enim delectatio eſt generatio, vt Plato poſuit, ſed magis conſiſtit in factum eſſe, vt dicitur in 7. Ethic. Per hoc autem, quòd dicit *Senſibilis*, excluduntur perfectiones rerum inſenſibilium, in quibus non eſt delectatio. Sic ergo patet, quòd cum delectatio ſit motus in appetitu animali, conſequens apprehenſionem ſenſus, delectatio eſt paſſio animæ.

Delectatio eſt paſſio animæ.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum delectatio ſit in tempore.* Dicendum, quod aliquid contingit eſſe in tempore dupliciter. Vno modo ſecundum ſe, alio modo per aliud, & quaſi per accidens. Quia enim tempus eſt numerus ſucceſſiuorum; illa ſecundum ſe dicuntur eſſe in tempore, de quorum ratione eſt ſucceſſio, vel aliquid ad ſucceſſionem pertinens, ſicut motus, quies, locutio, & huiuſmodi: Secundum vero aliud, & non per ſe, dicuntur eſſe in tempore illa, de quorum ratione non eſt aliqua ſucceſſio, ſed tamen alicui ſucceſſiuo ſubiacent. Sicut eſſe hominem, de ſui ratione non habet ſucceſſionem, non enim eſt motus, ſed terminus motus, vel mutationis, vel generationis ipſius: ſed quia humanum eſſe ſubiacet cauſis tranſmutabilibus, ſecundum hoc eſſe hominem, eſt in tempore. Sic ergo dicendum eſt, quòd delectatio, ſecundum ſe quidem non eſt in tempore: eſt enim delectatio in bono iam adepto, quod eſt quaſi terminus motus: ſed ſi illud bonum iam adeptum tranſmutationi ſubiaceat, erit delectatio per accidens in tempore. Si autem ſit omnino intranſmutabile, delectatio non erit in tempore, nec per ſe, nec per accidens.

Delectatio quomodo in tempore.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum gaudium ſit idem quod delectatio.* Dicendum, quod gaudium, vt Auicenna dicit in ſuo lib. de Anima, eſt quędam ſpecies delectationis. Eſt autem conſiderandum, quod ſicut ſunt quędam concupiſcentiæ naturales, quædam autem non naturales, ſed conſequuntur rationem (vt ſupra dictum eſt;) ita etiam delectationum quædam ſunt naturales, quædam non naturales, quæ ſunt cum ratione. Vel ſicut Damaſcen. & Gregor. Nyſſen. dicunt, quędam ſunt corporales, quædam animales, quod in idem redit. Delectamur enim, & in his, quæ naturaliter concupiſcimus, ea adipiſcentes, & in his, quæ concupiſcimus, ſecundum rationem. Sed nomen gaudij non habet locum, niſi in delectatione, quæ conſequitur rationem, vnde gaudium non attribuimus brutis animalibus, ſed ſolum nomen delectationis. Omne autem quod concupiſcimus ſecundum naturam, poſſumus ſecundum naturam. Poſſumus etiam cum delectatione rationis concupiſcere, ſed non econuerſo: vnde de omnibus poteſt eſſe delectatio. Poteſt etiam eſſe gaudium in habentibus rationem, quamuis non ſemper de omnibus ſit gaudium. Quandoque enim aliquis ſentit aliquam delectationem ſecundum corpus, de qua tamen non gaudet ſecundum rationem; & ſecundum hoc patet, quod delectatio eſt in plus, quàm gaudium.

Diſcrimen inter delectationem & gaudium.

AD QVARTVM, ſcilicet, *vtrum delectatio ſit in appetitu intellectiuo.* Dicendum (quod ſicut dictum eſt) delectatio quędam ſequitur apprehenſionem rationis. Ad apprehenſionem autem rationis non ſolum commouetur appetitus ſenſitiuus per applicationem ad aliquid particulare, ſed etiam appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, & ſecundum hoc in appetitu intel-

Quomodo delectatio ſit in voluntate.

lectiuo,

A lectiuo, ſiue in voluntate eſt delectatio, quæ gaudium dicitur, non autem delectatio corporalis. Hoc tamen intereſt inter delectationem vtriuſque appetitus, quòd delectatio appetitus ſenſibilis eſt cum aliqua tranſmutatione corporali: Delectatio autem appetitus intellectiui, nihil eſt aliud, quàm ſimplex motus voluntatis, & ſecundum hoc Aug. dicit 14. de Ciuit. Dei, quòd *cupiditas, & lætitia non eſt aliud, quàm voluntas in eorum conſecutione, quæ volumus.*

Ad quintum, ſcilicet vtrum delectationes corporales *& ſenſibiles, ſint maiores delectationibus ſpiritualibus.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, delectatio prouenit ex coniunctione ſibi conuenientis, quę ſentitur, vel cognoſcitur. In operibus autem animæ præcipuè ſenſitiuæ, & intellectiuæ, eſt hoc conſiderandum, quòd B ſi non tranſeant in materiam exteriorem, ſunt actus, vel perfectiones operantis ſcilicet intelligere, ſentire, velle, & huiuſmodi: Nam actiones, quæ tranſeunt in exteriorem materiã, magis ſunt actiones, & perfectiones materiæ tranſmutatæ; Motus enim eſt actus mobilis à mouente, ſic igitur prædictæ actiones animæ ſenſitiuæ & intellectiuę, & ipſæ ſunt quoddam bonum operãtis, & ſunt etiam cognitæ per ſenſum, & per intellectum, vnde etiam ex ipſis conſurgit delectatio, & non ſolum ex eorum obiectis. Si igitur comparantur delectationes intelligibiles, delectationibus ſenſibilibus, ſecundum quod delectamur in ipſis actionibus, puta in cognitione ſenſus, & in cognitione intellectus, nõ eſt dubium, quòd multo ſunt maiores delectationes intelligibiles, quã ſenſibiles. C Multo magis enim delectatur homo, de hoc quod cognoſcit aliquid intelligendo, quàm de hoc, quod cognoſcit aliquid ſentiendo, quia intellectualis cognitio, & perfectior eſt, & magis etiam cognoſcitur, quia intellectus magis reflectitur ſupra actum ſuum, quam ſenſus. Eſt etiam cognitio intellectiua magis dilecta, nullus enim eſt, qui non magis vellet carere viſu corporali, quàm viſu intellectuali, eo modo quo beſtiæ, vel ſtulti carent. Sic Aug. dicit in lib. de Ciuit. Dei.

Delectatio voluntatis eſt perfectior quam delectatio appetitus, ſed minus vehemens.

Sed ſi comparentur delectationes intelligibiles ſpirituales, delectationibus ſenſibilibus corporalibus: Sic ſecundùm ſe, & ſimpliciter loquendo, delectationes ſpirituales ſunt maiores. Et hoc apparet ſecundum tria, quæ requiruntur ad delectationem, D ſcilicet bonum coniunctum, & id cui coniungitur, & ipſa coniunctio. Nam ipſum bonum ſpirituale, & eſt maius quàm bonum corporale, & eſt magis dilectum. Cuius ſignum eſt, quod homines etiã à maximis corporalibus voluptatibus abſtinent, vt non perdant honorem, qui eſt bonum intelligibile. Similiter ipſa pars intellectiua eſt multo nobilior, & magis cognoſcitiua, quàm pars ſenſitiua. Coniunctio etiam vtriuſque eſt magis intima, & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem eſt, quia ſenſus ſiſtit circa exteriora accidentia rei, Intellectus vero penetrat vſque ad rei eſſentiam (obiectum enim intellectus eſt, quod quid eſt) Perfectior autem eſt coniunctio, quia coniunctioni ſenſibilis ad ſenſum, adiungitur motus; qui eſt actus imperfectus, vnde & delectationes ſenſibiles non ſunt E totæ ſimul, ſed in eis aliquid pertranſijt, & aliquid expectatur conſummandum, vt patet in delectatione ciborum, & venereorum: ſed intelligibilia ſunt abſque motu, vnde delectationes tales ſunt totæ ſimul. Eſt etiã firmior, quia delectabilia corporalia ſunt corruptibilia, & cito deficiunt; bona vero ſpiritualia ſunt incorruptibilia.

Sed quo ad nos delectationes corporales ſunt magis vehementes propter tria. Primo, quia ſenſibilia ſunt magis nota quo ad nos, quàm intelligibilia. Secundo etiam, quia delectationes ſenſibiles, cum ſint paſſiones appetitus ſenſitiui, ſunt cum aliqua tranſmutatione corporali, quod non contingit in delectationibus ſpiritualibus, niſi per quandam redundantiam à ſuperiori appetitu in inferiorẽ. Tertio, quia delectationes corporales appetuntur, vt medicinę quædã contra corporales defectus, vel moleſtias, ex quibus triſtitię quædã conſequuntur; vnde delectationes corporales triſtitijs huiuſmodi ſuperuenientes, magis ſentiuntur, & per conſequens magis acceptantur, quã delectationes ſpirituales, quæ nõ habent triſtitias cõtrarias. Ideo autem plures conſequuntur delectationes corporales, quia bona ſenſibilia ſunt magis & pluribus nota: & quia homines indigent delectationibus, vt medicinis contra multiplices dolores, & triſtitias. Similiter cum plures homines non poſſint attingere ad delectationes ſpirituales, quæ ſunt propriè virtuoſorum, conueniens eſt, quod declinent ad corporales.

Cur plures quærunt delectationes corporales quam ſpirituales.

Ad ſextum ſcilicet *vtrum delectationes quæ ſunt ſecũdum tactum, ſint maiores delectationibus ſecũdum alios ſenſus.* Dicendum, quod (ſicut dictum eſt) vnumquodque inquantũ amatur efficitur delectabile. Senſus autẽ, vt dicitur in principio Metaph. diliguntur propter duo ſcilicet propter cognitionem, & propter vtilitatẽ: vnde & vtroque modo contingit eſſe delectationem ſecundum ſenſum. Sed quia apprehẽdere ipſam cognitionẽ, tanquam bonum quoddam eſt proprium hominis, ideo primę delectationes ſenſuum, quæ ſcilicet ſunt ſecundum cognitionem, ſunt propriæ hominum: delectationes autem ſenſuum, inquantum diliguntur propter vtilitatem, ſunt communes omnibus animalibus. Si igitur loquamur de delectatione ſenſus, quæ eſt ratione cognitionis, manifeſtum eſt, quod ſecundum viſum, eſt maior, delectatio, quàm ſecundum aliũ aliquem ſenſum; ſi autẽ loquamur de delectatione ſenſus, quæ eſt ratione vtilitatis, ſic maxima delectatio eſt ſecundum tactum; vtilitas enim ſenſibilium attenditur, ſecundum ordinem ad conſeruationem naturæ animalis. Ad hanc autem vtilitatem propinquius ſe habẽt ſenſibilia tactus. Eſt enim tactus cognoſcitiuus eorum, ex quibus conſiſtit animal ſcilicet calidi, & frigidi, & huiuſmodi; vnde ſecundum hoc, delectationes quæ ſunt ſecundum tactum ſunt maiores, quaſi fini propinquiores; & propter hoc etiam alia animalia, quę non habent delectationem ſecundum ſenſum, niſi ratione vtilitatis, non delectantur ſecundum alios ſenſus, niſi in ordine ad ſenſibilia tactus. Neque enim odoribus leporum canes gaudent, ſed cibatione: neque leo gaudet voce bouis, ſed comeſtione vt dicitur in 3. Ethic. Cum ergo delectatio tactus ſit maxima ratione vtilitatis, delectatio autem viſus ratione cognitionis; ſi quis vtrumque comparare velit, inueniet ſimpliciter delectationẽ tactus, eſſe maiorem delectatione viſus, ſecundum quod ſiſtit infra limites ſenſibilis delectationis; quia manifeſtum eſt, quod id quod eſt naturale in vnoquoque eſt potentiſſimũ, huiuſmodi autẽ delectationes tactus, sũt ad quas ordinãtur concupiſcentiæ naturales, ſicut cibi, & venerea, & huiuſmodi. Sed ſi conſideremus delectationes viſus, ſecundum quod viſus deſeruit intellectui, ſic delectationes viſus erunt potiores, ea ratione qua intelligibiles delectationes ſunt potiores ſenſibilibus.

Delectatio tactus eſt maior ſimpliciter quam delectatione ſenſus.

Ad ſeptimum, ſcilicet *vtrum ſit aliqua delectatio naturalis.* Dicendũ, quod naturale dicitur, quod eſt ſecundum naturam, vt dicitur in 2. Phyſ. Natura autẽ in homine dupliciter ſumi poteſt. Vno modo, prout intellectus, & ratio, eſt potiſſimè natura hominis, quia ſecundum eam homo in ſpecie potiſſimè conſtituitur, & ſecundum hoc naturales delectationes hominum dici poſſunt, quæ ſunt in eo, quod contingit ei ſecundum rationem; ſicut delectari in contemplatione veritatis, & in actibus virtutum eſt naturale homini. Alio modo poteſt ſumi natura in homine, ſecundum quod condiuiditur rationi, illud ſcilicet quod eſt cõmune homini & alijs, pręcipuæ quod rationi non obedit, & ſecundũ hoc ea, quæ pertinent ad conſeruationẽ corporis, vel ſecũdũ indiuiduũ, vt cibus, potus, lectus, & huiuſmodi, vel ſecundum ſpeciem, ſicut venereorum vſus, dicuntur homini delectabilia naturaliter. Secundum vtraſque autem delectationes contingit aliquas eſſe in-

Delectatio naturalis quæ dicenda.

naturale

naturales ſimpliciter loquendo, ſed connaturales ſecũdum quid. Contingit enim in aliquo indiuiduo corrumpi aliquod principiorum naturalium ſpeciei, & ſic id, quod eſt contra naturam ſpeciei poteſt fieri per accidens naturale huic indiuiduo, ſicut huic aquæ calefactę eſt naturale, quod calefaciat. Ita igitur contingit, quod id quod eſt contra naturam hominis, vel quantum ad rationem, vel quantũ ad corporis conſeruationem, fiat huic homini connaturale propter aliquã corruptionem naturæ in eo exiſtentem. Quæ quidem corruptio poteſt eſſe, vel ex parte corporis, ſiue ex ægritudine; ſicut febricitantibus dulcia videntur amara, & èconuerſo; vel propter malam complexionem, ſicut aliqui delectantur in comeſtione terræ, vel carbonũ, vel aliquorum huiuſmodi; vel etiã ex parte animę, ſicut propter conſuetudinem aliqui delectantur in comedendo homines, vel in coitu beſtiarum, aut maſculorum, aut aliquorum huiuſmodi, quæ non ſunt ſecũdum naturam humanam.

Delectationes poſſunt eſſe contraria.

AD octauum, ſcilicet *vtrum delectationi ſit aliqua delectatio contraria*. Dicendum, quod delectatio in affectionibus animę, (ſicut dictum eſt) proportionatur quieti in corporibus naturalibus. Dicuntur autem duæ eſſe quietes contrariæ, quæ ſunt in contrarijs terminis; ſicut quies, quæ eſt ſurſum, ei quæ eſt deorſum, vt dicitur 5. Phyſ. vnde & contingit in affectibus animæ duæ delectationes eſſe contrarias.

De cauſis delectationum.

DISTINCTIO XVI.

DEINDE conſiderandũ eſt de cauſis delectationis. Et circa hoc quæruntur octo. Primo, vtrum operatio ſit propria cauſa delectationis. Secundo, vtrum motus ſit cauſa delectationis. Tertio, vtrum ſpes, & memoria. Quarto, vtrum triſtitia. Quinto, vtrum actiones aliorum ſint nobis delectationis cauſa. Sexto, vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis. Septimo, vtrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis. Octauo, vtrum admiratio ſit cauſa delectationis.

Operatio eſt cauſa delectationis.

AD primum, ſcilicet *vtrum operatio ſit cauſa delectationis*. Dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) ad delectationẽ duo requiruntur ſcilicet cognitio boni conuenientis, & cognitio huiuſmodi adeptionis. Vtrumque autem horum, in quadam operatione conſiſtit: nam actualis cognitio operatio quædam eſt; Similiter autem bonum conueniens adipiſcimur aliqua operatione; ipſa autem operatio propria, eſt quoddam bonũ conueniens; vnde oportet, quod omnis delectatio aliquam operationem conſequatur.

Motus eſt cauſa delectationis.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum motus ſit cauſa delectationis*. Dicendum, quod ad delectationem tria requiruntur, ſcilicet duo, quorum coniunctio eſt delectabilis, & tertium, quod eſt cognitio huiuſmodi coniunctionis, & ſecundum hęc tria, motus efficitur delectabilis, vt Philoſophus dicit in 7. Ethic. & in primo Rhetor. Nam ex parte noſtra qui delectamur, tranſmutatio nobis efficitur delectabilis, propter hoc quod natura noſtra tranſmutabilis eſt. & propter hoc, quod eſt nobis conueniens nunc, non erit nobis conueniens poſtea, ſicut calefieri ad ignem eſt cõueniens homini in hieme, non autem in æſtate. Ex parte vero boni delectantis, quod nobis coniungitur; fit etiam tranſmutatio delectabilis, quia actio continuata alicuius agentis auget effectum, ſicut cum aliquis diutius appropinquat igni, magis calefit, & deſiccatur. Naturalis autem habitudo in quadam menſura conſiſtit, & ideo quando continuata præſentia delectabilis, ſuperexcedit menſuram naturalis habitudinis, efficitur remotio eius delectabilis. Ex parte vero cognitionis, quia homo deſiderat cognoſcere aliquod totum, & perfectum; cùm ergo non poteſt aliqua nunc apprehendere tota ſimul, delectat in his

A tranſmutatio, vt vnum tranſeat, & ſic totum ſentiatur. Vnde Auguſt. dicit in 4. Confeſſ. *Non vis vtique ſtare ſyllabam, ſed tranſuolare, vt aliæ veniant, & totum audias.* Ita ſemper omnia, ex quibus vnum aliquid conſtat, & non ſunt omnia ſimul, plus delectant omnia, quam ſingula, ſi poſſint ſentiri omnia. Si ergo ſit aliqua res, cuius natura ſit intranſmutabilis, & non poſſit in ea fieri exceſſus naturalis habitus per continuationem delectabilis, & quæ poſſit totum ſuum delectabile ſimul mouere, non erit ei tranſmutatio delectabilis; & quanto aliquæ delectationes plus adhuc accedunt, tanto plus continuarẽ poſſunt.

Spes & memoria ſunt cauſa delectationis.

AD tertium, ſcilicet *vtrum ſpes & memoria ſint cauſa delectationis* Dicendum, quod delectatio cauſatur ex
B præſentia boni conuenientis, ſecundum quod ſentitur, vel qualitercunque percipitur. Eſt autẽ aliquid præſens nobis dupliciter. Vno modo ſecundũ cognitionẽ, prout ſcil. cognitum eſt in agnoſcente, ſecũdum ſuã ſimilitudinẽ. Alio modo, ſecundũ rem, prout ſcilicet vnũ alteri realiter cõiungitur, vel actu, vel potẽtia, ſecundũ quemcũque coniunctionis modum. Et quia maior eſt coniunctio ſecundum rem, quam ſecundũ ſimilitudinem, quæ eſt coniunctio cognitionis; Item, quia maior eſt coniunctio rei in actu, quam in potentia: ideo maxima eſt delectatio, quę fit per ſenſum, qui requirit præſentiam rei ſenſibilis. Secundum autem gradũ tenet delectatio ſpei, in qua non ſolum eſt coniunctio delectabilis, ſecundum apprehenſionem, ſed etiam ſecundum facultatem, vel poteſtatem adipiſcendi bonum,
C quod delectat. Tertium autem gradum tenet delectatio memoriæ, quę habet ſolam coniunctionem apprehenſionis.

Triſtitia eſt quodammodo cauſa delectationis.

AD quartum, ſcilicet *vtrum triſtitia ſit cauſa delectationis*. Dicendum, quod triſtitia poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo, ſecundũ quod eſt in actu, alio modo, ſecundum quod eſt in memoria, & vtroque modo poteſt eſſe triſtitia cauſa delectationis. Triſtitia ſiquidem in actu exiſtens eſt cauſa delectationis, inquantum facit memoriam rei dilectæ, de cuius abſentia aliquis triſtatur, & tamen de ſola eius apprehenſione delectatur. Memoria autem triſtitiæ fit delectabilis propter ſequentem euaſionem, nam carere malo accipitur in ratione boni; vnde ſecundum quod homo apprehendit ſe euaſiſſe ab aliquibus triſtibus, &
D doloroſis, accreſcit ei gaudij materia, ſecundum quod Aug. dicit. 22. de Ciuit. Dei, quod *ſæpe læti triſtium meminimus, & ſani dolorum ſine dolore, & inde amplius læti, & grati ſumus.* Et in 8. Confeſſ. dicit, quod *quanto maius periculum fuit in prælio, tanto erit maius gaudium in triumpho.*

Operatio alterius poteſt eſſe cauſa delectationis tripliciter.

AD quintum, ſcilicet *vtrum actiones aliorum, ſint nobis cauſa delectationis*. Dicendum, (quod ſicut iam dictũ eſt) ad delectationẽ duo requiruntur ſcil. cõſecutio proprij boni, & cognitio proprij boni conſecuti. Tripliciter igitur operatio alterius poteſt eſſe delectationis cauſa. Vno modo, inquantum per operationem alicuius conſequimur aliquod bonum, & ſecundũ hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonũ faciunt,
E ſunt nobis delectabiles, quia bene pati ab alio eſt delectabile. Alio modo, ſecundum quod per operationes aliorum, efficitur nobis aliqua cognitio, vel æſtimatio proprij boni, & propter hoc homines delectantur in hoc quod laudantur, vel honorantur ab alijs, quia ſcil. per hoc accipiunt æſtimationem in ſeipſis eſſe aliquod bonum, & quia iſta æſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorum, & ſapientum, ideo in horum laudibus & honoribus homines magis delectantur, & quia adulator eſt apparẽs laudator, propter hoc etiam adulatores ſunt aliquibus delectabiles; & quia amor eſt alicuius boni, & admiratio eſt alicuius magni; iccirco amari ab alijs, & in admiratione haberi eſt delectabile, inquantum per hoc homini fit æſtimatio propriæ bonitatis, vel magnitudinis, in quibus aliquis delectatur. Tertio modo, inquantum ipſæ operationes aliorum, ſi ſint bonæ, æſtimantur,

vt bonum proprium propter vim amoris, qui facit æſtimare amicum, quaſi eundem ſibi; & per odium, quod facit æſtimare bonum alterius eſſe ſibi contrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis. Vnde dicitur 1. Cor. 13. quod *charitas non gaudet ſuper iniquitate, ſed congaudet veritati.*

Benefacere alteri poteſt tripliciter eſſe delectationis cauſa.

Ad ſextum, ſcilicet *vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis*. Dicendum, quod hoc ipſum, quod eſt benefacere alteri, poteſt triplici ratione eſſe delectationis cauſa. Vno modo per comparationem ad effectum, quod eſt bonum in alterum conſtitutum, & ſecundum hoc, inquantum bonum alterius reputamus quaſi bonum noſtrum propter vnionem amoris, delectamur in bono, quod per nos fit alijs præcipuè amicis, ſicut in bono proprio. Secundo per comparationem ad finem, ſicut cum aliquis per hoc, quod alteri benefacit, ſperat conſequi aliquod bonum ſibiipſi, vel à Deo, vel ab homine, ſpes autem eſt delectationis cauſa. Tertio modo per comparationem ad principium: & ſic hoc, quod eſt benefacere alteri, poteſt eſſe delectabile per comparationem ad triplex principium: Quorum vnum eſt facultas benefaciendi, & hoc per benefacere alteri fit delectabile, inquantum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni, in ſeipſo exiſtentis, ex quo poſſit alij communicare: & ideo homines delectantur in filijs, & in proprijs operibus, ſicut quibus communicant proprium bonum. Aliud principium eſt habitus inclinans, ſecundum quem benefacere eſt alicui connaturale, vnde liberales delectabiliter dant alijs. Tertium principium eſt motiuum, puta cum aliquis mouetur ab aliquo, quem diligit ad benefaciendum alicui. Omnia enim, quę facimus, vel patimur propter amicũ, delectabilia ſunt, quia amor eſt præcipua cauſa delectationis.

Similitudo eſt cauſa delectationis.

Ad ſeptimum, ſcilicet *vtrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis*. Dicendum, quod ſimilitudo eſt quædam vnitas, vnde id quod eſt ſimile, inquantum eſt vnum, eſt delectabile, ſicut & amabile: & ſi id quod eſt ſimile proprium bonum non corrumpat, ſed augeat, eſt ſimpliciter delectabile, puta homo homini, & iuuenis iuueni. Si verò corruptiuum proprij boni ſit per accidens, efficitur faſtidioſum, vel contriſtans; non quidem inquantum eſt ſimile, & vnum: ſed inquantum corrumpit id, quod eſt magis vnum. Quod autem aliquid ſimile corrumpat bonum proprium, contingit dupliciter. Vno modo, quia corrumpit menſuram proprij boni per quędam exceſſum; bonum enim præcipuè corporale, vt ſanitas in quadam commenſuratione conſiſtit, & propter ſuperabundantiã cibi, vel quælibet delectationes corporales faſtidiuntur. Alio modo per directam contrarietatem ad proprium bonum, ſicut figuli abominantur alios figulos, non inquantum ſunt figuli, ſed inquantum per eos amittunt excellentiam propriam, ſiue proprium lucrũ, quæ appetunt, ſicut proprium bonum.

Admiratio eſt cauſa delectationis.

Ad octauum, ſcilicet *vtrum admiratio ſit cauſa delectationis* Dicendum, quod adipiſci deſiderata eſt delectabile, & ideo quanto alicuius rei amatę magis creſcit deſiderium, tanto magis per adeptionem creſcit delectatio, & etiam in ipſo augmento deſiderij fit augmentũ delectationis, ſecundum quod fit etiam ſpes rei amatæ; ſicut dictum eſt, quod ipſum deſiderium ex ſpe eſt delectabile. Eſt autem admiratio deſiderium quoddam ſciendi, quod in homine contingit ex hoc, quod videt effectum, & cauſam ignorat; vel hoc, quod cauſa talis effectus excedit cognitionem, aut facultatem ipſius; & ideo admiratio eſt cauſa delectationis, inquantum habet coniunctam ſpem conſequendi cognitionem eius, quod ſcire deſiderat; & propter hoc omnia mirabilia ſunt delectabilia, ſicut quę ſunt rara; & omnes repreſentationes rerum, ſunt delectabiles: Gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum: quia conferre vnum alteri eſt proprius, & connaturalis actus rationis, vt Philoſophus dicit in ſua Poetria: & propter hoc etiam liberari à periculis magnis eſt magis delectabile, quia eſt admirabile, vt dicitur in primo Rhetor.

De effectibus delectationis.

DISTINCTIO XVII.

DEINDE conſiderãdum eſt de effectibus delectationis. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo, vtrum delectationis effectus ſit dilatare. Secundo, vtrum delectatio cauſet deſiderium ſuiipſius. Tertio, vtrum delectatio impediat vſum rationis. Quarto, vtrum delectatio perficiat operationem.

Effectus delectationis eſt dilatare.

Ad primum, ſcilicet *vtrũ delectationis effectus ſit dilatare.* Dicendum, quod latitudo eſt quędã dimenſio magnitudinis corporalis: vnde in affectionibus animæ nõ niſi ſecundum metaphoram dicitur: dilatatio autem dicitur quaſi motus ad latitudinem, & competit delectationi ſecundum duo, quæ ad delectationem requiruntur: Quorum vnum eſt ex parte apprehenſiuæ virtutis, quæ apprehendit coniunctionem alicuius boni conueniẽtis. Ex hac autem apprehenſione apprehendit ſe homo perfectionem quandam adeptum, quæ eſt ſpiritualis magnitudo, & ſecundum hoc animus hominis dicitur per delectationem magnificari, ſeu dilatari. Aliud autem eſt ex parte appetitiuę virtutis, quæ aſſentit rei delectabili, & in ea quieſcit, quodammodo ſe ei præbens, ad eam interius capiendam; & ſic dilatatur affectus hominis per delectationem, quaſi ſe tradens ad continendum interius rem delectantem.

Quomodo delectatio cauſat deſiderium ſuiipſius.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum delectatio cauſet deſiderium ſuiipſius*. Dicendum, quod delectatio dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, ſecundum quod eſt in actu. Alio modo, ſecundum quod eſt in memoria. Item ſitis, vel deſiderium, dupliciter accipi poteſt. Vno modo propriè, ſecundum quod importat appetitum rei non habitæ, alio modo cõmuniter, ſecundum quod importat excluſionem faſtidij. Secundum igitur quod eſt in actu, delectatio non cauſat ſitim, vel deſiderium ſuiipſius, per ſe loquendo; ſed ſolum per accidens: Si tamen ſitis, vel deſiderium dicatur rei non habitæ appetitus; nam delectatio eſt affectio appetitus, circa rem præſentem; Sed contingit rem præſentem non perfectè haberi, & hoc poteſt eſſe, vel ex parte rei habitæ, vel ex parte habentis. Ex parte quidem rei habitæ, eo quod res habita non eſt tota ſimul; vnde ſucceſſiuè recipitur, & dum aliquis delectatur in eo quod habet, deſiderat potiri eo quod reſtat; ſicut qui audit primam partem verſus, & in hoc delectatur, deſiderat aliam partem verſus audire, vt Auguſt. dicit 4. Confeſſ. & hoc modo omnes ferè delectationes corporales faciunt ſuiipſarum ſitim quouſque conſumuntur; eo quod tales delectationes cõſequuntur aliquem motũ, ſicut patet in delectationibus ciborum. Ex parte autem ipſius habentis, ſicut cum aliquis aliquam rem in ſe imperfectam exiſtentem, nõ ſtatim perfectè habet, ſed paulatim acquirit; ſicut in mundo iſto percipientes aliquid imperfectè de diuina cognitione, delectamur; & ipſa delectatio excitat ſitim, vel deſiderium perfectæ cognitionis; ſecundum quod poteſt intelligi, quod habetur Eccl. 24. *Qui bibunt me, adhuc ſitient.* Si verò per ſitim, aut deſiderium intelligitur ſola intenſio affectus tollens faſtidium, ſic delectationes ſpirituales maximè faciunt ſitim, vel deſiderium ſuiipſarum. Delectationes enim corporales, quæ augmentatæ, vel continuatæ faciunt ſuperexcreſcentiam naturalis habitudinis, efficiuntur faſtidioſæ, vt patet in delectatione ciborum; & propter hoc, quando iam aliquis peruenit ad perfectum in delectationibus corporalibus, faſtidit eas: & quandoque appetit aliquas alias: ſed delectationes ſpirituales non ſuperexcreſcunt natura-

lem

em habitudinem, ſed perficiunt naturam. Vnde cum perueniturad conſummationem in ipſis, tũc ſunt magis delectabiles: niſi fortè per accidens, inquantũ operationi cõtemplatiuę adiunguntur aliquæ operationes virtutum corporalium, quæ per aſſiduitatem operandi laſſantur. Et per hunc etiam modum poteſt intelligi, quod dicitur Eccl. 24. *Qui bibet me adhuc ſitiet*, quia etiam de Angelis, qui perfectè Deum cognoſcunt, & delectantur in ipſo, dicitur 1. Pet. 1. quod *deſiderant in eum conſpicere*. Si verò conſideretur delectatio, prout eſt in memoria, & non in actu, ſic per ſe nata eſt cauſare ſuiipſius ſitim, & deſiderium, quando ſcilicet homo redit ad illam diſpoſitionem in qua erat ſibi delectabile, quod præterijt. Si vero immutatus ſit ab illa diſpoſitione memoria delectationis non cauſat in eo delectationem, ſed faſtidium; ſicut pleno exiſtenti, memoria cibi. B

Delectatio de actu rationis non impedit vſũ rationis, ſicut delectatio corporalis, ſed perficit.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum delectatio impediat vſum rationis*. Dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit in 10. Ethic. *Delectationes propriæ adaugent operationes, extraneæ vero impediunt.* Eſt ergo quædam delectatio, quæ habetur de ipſo actu rationis, ſicut cum aliquis delectatur in contemplando, vel ratiocinando: & talis delectatio non impedit vſum rationis, ſed adiuuat ipſum: quia illud attentius operamur, in quo delectamur, attentio autem adiuuat operationem. Sed delectationes corporales impediunt vſum rationis triplici ratione. Primo quidem ratione diſtractionis; quia (ſicut iam dictum eſt) ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus. Cum autem attentio fortiter inhæſerit alicui rei, debilitatur circa alias res, vel totaliter ab eis reuocatur; & ſecundum hoc, ſi delectatio corporalis fuerit magna, vel totaliter impediet vſum rationis, ad ſe animi intenſionem attrahendo, vel multũ impediet. C Secundo ratione contrarietatis. Quædam enim delectationes maximè ſuperexcedentes; ſunt contra ordinem rationis: & per hunc modum Philoſophus dicit in 6. Ethic. quod *delectationes corporales corrumpunt exiſtimationem prudentiæ: non autem exiſtimationẽ ſpeculatiuam, cui non contrariantur, puta quod triangulus habet tres angulos ęquales duobus rectis*. Secundum autem primum modum vtranque impedit. Tertio modo ſecundum quandam ligationem, inquantum ſcilicet ad delectationem corporalem ſequitur quædam tranſmutatio corporalis: maior etiam quàm in alijs paſſionibus, D quanto vehementius afficitur appetitus ad rem præſentem, quàm ad rem abſentem: huiuſmodi autem corporales perturbationes impediunt vſum rationis, ſicut patet in vinolentis, qui habent vſum rationis ligatum, vel impeditum.

Delectatio dupliciter operationem perficit.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum delectatio perficiat operationem*. Dicendum, quod delectatio dupliciter operationem perficit. Vno modo per modum finis, non quidem ſecundum quod finis dicitur id propter quod eſt aliquid, ſed ſecundum quod omne bonum completiuè ſuperueniens, poteſt dici finis, & ſecundum hoc dicit Philoſophus in 10. Ethic. quod *delectatio perficit operationem, ſicut quidam finis ſuperueniens*, inquantum ſcilicet ſuper hoc bonum, quod eſt operatio: ſuperuenit E aliud bonum, quod eſt delectatio: quæ importat quietationem appetitus in bono præſuppoſito. Secundo modo ex parte cauſæ agentis, non quidem directè, quia Philoſophus dicit in 10. Ethi. quod *perficit delectatio operationem, non ſicut medicus ſanum, ſed ſicut ſanitas, indirectè autem*: inquantum ſcilicet agens dum delectatur in ſua actione, vehementiùs attẽdit ad ipſam, & diligentius ad eam operatur: & ſecundum hoc dicitur in 10. Ethic. quod *delectationes adaugent proprias operationes, ſed impediunt extraneas*.

De bonitate, vel malitia delectationum.

DISTINCTIO XVIII.

DEINDE conſiderandum eſt de bonitate, vel malitia delectationum. Et circa hoc quęruntur quatuor. Primo, vtrum omnis delectatio ſit mala. Secundo, vtrum omnis delectatio ſit bona. Tertio, vtrum aliqua delectatio ſit optima. Quartò, vtrum delectatio ſit menſura, vel regula, ſecundum quam iudicetur bonum, vel malum in moribus.

Ad primum, ſcilicet *vtrum omnis delectatio ſit mala*. Dicendum, quod ſicut dicitur 10. Ethic. aliqui poſuerunt omnes delectationes malas. Cuius ratio videtur fuiſſe, quia intenſionem ſuam referebant ad ſolas delectationes ſenſibiles, & corporales, quæ ſunt magis manifeſtę. Nam & in cæteris, intelligibilia à ſenſibilibus antiqui Philoſophi non diſtinguebant, nec intellectum à ſenſu, vt dicitur in lib. de Anima. Delectationes autem corporales, arbitrabantur omnes eſſe malas, vt ſic homines, qui ad delectationes immoderatas ſunt proni, à delectationibus ſe retrahentes, ad medium virtutis perueniant: ſed hæc æſtimatio non fuit conueniens. Cum enim nullus poſſit viuere ſine aliqua ſenſibili, & corporali delectatione, ſi illi, qui docent omnes delectationes eſſe malas, depræhendantur aliquas delectationes ſuſcipere; magis homines ad delectationes erunt procliues, exemplo operum, verborum doctrina prætermiſſa. In operationibus enim, & paſſionibus humanis, in quibus experientia plurimum valet, magis mouent exempla, quàm verba. Dicendum eſt ergo aliquas delectationes eſſe bonas, & aliquas malas. Eſt enim delectatio quies appetitiuæ virtutis in aliquo bono amato, & conſequens aliquam operationem. Vnde huiuſmodi ratio duplex accipi poteſt. Vna quidem ex parte boni, in quo aliquis quieſcens delectatur: bonum enim, & malum in moralibus, dicitur ſecundum quod conuenit rationi, vel diſcordat ab ea, vt dictum eſt: ſicut in rebus naturalibus, aliquid dicitur naturale ex eo, quod conuenit naturæ: Innaturale verò ex eo, quod à natura diſcordat: ſicut igitur in naturalibus eſt quædam quies naturalis, quæ ſcilicet eſt in eo quod conuenit naturæ, vt cum graue quieſcit deorſum; & quædam innaturalis, quæ eſt in eo quod repugnat naturæ, ſicut cum graue quieſcit ſurſum: Ita & in moralibus eſt quędam delectatio bona, ſecundum quod appetitus ſuperior, aut inferior requieſcit in eo, quod conuenit rationi, & quædam mala, ex eo quod quieſcit in eo, quod à ratione diſcordat, & à lege Dei. Alia ratio accipi poteſt ex parte operationum, quarum quædam ſunt bonę, & quædam malæ. Operationibus autem magis ſunt affines delectationes, quę ſunt eis coniunctę; quam concupiſcentię, quæ tempore eas pręcedunt; vnde cum concupiſcentiæ bonarum operationum ſint bonæ, malarum vero malæ, multo magis delectationes bonarum operationum ſunt bonæ, malarum vero malæ.

Delectatio alia bona, alia mala.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum omnis delectatio ſit bona*. Dicendum, quod ſicut aliqui Stoicorum poſuerunt omnes delectationes eſſe malas, ita Epicuri poſuerunt delectationem ſecundum ſe eſſe bonam, & per conſequens omnes delectationes eſſe bonas; qui ex hoc decepti eſſe videntur, quod non diſtinguebant inter id quod eſt bonum ſimpliciter, & id quod eſt bonum, quoad hunc. ſimpliciter quidem bonũ eſt quod ſecundum ſe bonum eſt: Contingit autem aliquid nõ ſecundum ſe bonum, eſſe huic bonum dupliciter. Vno modo, quia eſt ei conueniens ſecundum diſpoſitionem, in qua nunc eſt; quæ tamen non eſt naturalis; ſicut leproſo bonum eſt, quandoque comedere aliqua venenoſa, quæ non ſunt ſimpliciter conue-

nientia

Delectatio alia bona ſimpliciter alia ſecundum quid.

nientia cóplexioni humanæ. Alio modo, quia id quod non conueniens, æſtimatur vt conueniens. Et quia delectatio eſt quies appetitus in bono; ſi ſit ſimpliciter bonum id in quo quieſcit appetitus, erit ſimpliciter delectatio, & ſimpliciter bona: ſi autem non ſit ſimpliciter bonum, ſed quo ad hunc quidem tunc; nec delectatio eſt ſimpliciter, ſed huic nec eſt bona ſimpliciter, ſed bona ſecundum quid, vel apparens bona.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum aliqua delectatio ſit optimum.* Dicendum quod Plato non poſuit omnes delectationes eſſe malas, ſicut Stoici; neque omnes eſſe bonas, ſicut Epicuri; ſed quaſdam eſſe bonas, & quaſdam malas; ita tamen quod nullum ſit ſummum, vel optimum: ſed quantum ex eius rationibus datur intelligi, in duobus defecit. In vno quidem, quia cum videret delectationes ſenſibiles & corporales in quodam motu & generatione conſiſtere; ſicut patet in repletione ciborum, & huiuſmodi; æſtimauit omnes delectationes conſequi generationem & motum: vnde cum generatio & motus ſunt actus imperfecti, ſequebatur quod delectatio non haberet rationem vltimæ perfectionis; ſed hoc manifeſtè falſum apparet in delectationibus intellectualibus. Aliquis enim non ſolum delectatur in generatione ſcientiæ, puta cum addiſcit aut miratur (ſicut dictum eſt) ſed etiam in contemplando ſecundum ſcientiam iam acquiſitam. Alio vero modo, quia dicebat optimum, id quod eſt ſimpliciter bonum ſummum; quod ſcilicet eſt ipſum bonum, quaſi abſtractum, & non participatum; ſicut ipſe Deus eſt ſummum bonum. Nos autem loquimur de optimo in rebus humanis; optimum autem in vnaquaque re, eſt vltimus finis; finis autem (vt dictum eſt) dupliciter dicitur, ſcilicet ipſa res & vſus rei: ſicut finis auari eſt, vel pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ; & ſecundum hoc vltimus finis hominis dici poteſt, vel ipſe Deus qui eſt ſummum bonum ſimpliciter; vel fruitio ipſius, quæ importat delectationem quandam in vltimo fine; & per hunc modum, aliqua delectatio hominis poteſt dici optimum, inter bona humana.

Delectatio de vltimo fine ſimpliciter, eſt quod optimum in rebus humanis.

Ad quartum, ſcili. *vtrum delectatio ſit menſura, vel regula boni, vel mali moralis.* Dicendum quod bonitas vel malitia moralis, principaliter in voluntate cõſiſtit. Vtrum autem voluntas ſit bona vel mala præcipuè ex fine cognoſcitur. Illud autem habetur pro fine, in quo voluntas quieſcit: quies autem voluntatis & cuiuſlibet appetitus in bono, eſt delectatio, & ideo ſecundum delectationem voluntatis humanæ, præcipuè iudicatur homo bonus vel malus. Eſt enim bonus & virtuoſus, qui gaudet in operibus virtutum; malus autem, qui in operibus malis, delectationes autem appetitus ſenſitiui, non ſunt regula moralis bonitatis vel malitiæ: nam cibus communiter delectabilis eſt ſecundum appetitum ſenſitiuum, bonis & malis: ſed voluntas bonorum delectatur in eis ſecundum conuenientiam rationis, quam non curat voluntas malorum.

Delectatio voluntatis eſt regula boni vel mali moralis, non autem delectatio appetitus.

Ex prædictis patere poteſt, quod multiplex eſt delectatio; eſt enim *delectatio naturalis*, ſicut ſenſus naturaliter delectatur in præſentia ſenſibilis ſibi conuenientis, vt viſus in coloribus, auditus in ſonis melodioſis, olfactus in odoribus, & guſtus in ſaporibus, Pſal. 91. *Delectaſti me Domine in factura tua.* Poteſt enim guſtus delectari in cibo delicato, vel potu conuenienti naturæ, ſine peccato; & homo ſanctus in aſpectu picturarum, vel alterius rei pulchræ, ex ſola complacentia naturali.

Delectatio multiplex ſc. naturalis.

Beſtialis.

Item *eſt delectatio beſtialis*; quando ſcilicet homo inordinatè delectatur in re, qua non debet, vel vltra quã debet, aut modo quo non debet. Exemplum huius habemus, Gen. 3. *Vidit mulier lignum, quod eſſet bonum, & ad veſcendum ſuaue, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit.* Hæc delectatio fuit culpabilis, non quia lignum malum eſſet de ſe, ſed quia prohibitum. Eſau etiam in edulio vilis lenticulæ, vltra quam debuit delectatus eſt, & peccauit ex gula. Iſaac autem in delicato cibo hædorum, & de-

A licatè parato, non peccauit. vnde manifeſtum eſt, quod in ipſis creaturis non eſt vitiũ, ſed in abuſu ſumentium. Dauid etiam ſimiliter in aſpectu Berſabeæ delectatus eſt, tanquam in re, qua non debuit, & vltra quam debuit. Alij ſunt, qui delectantur in rebus omnino malis & illicitis: Sicut in mendaciis & periuriis, in fornicationibus, furtis, rapinis, homicidiis, & huiuſmodi. Iſaiæ 1. *In abominationibus anima eorum delectata eſt.* Item Prouerb. 20. *Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas, quicumque his delectatur, non erit innocens.*

Spiritualis.

Item *eſt delectatio ſpiritualis*, & gratioſa, quando ſcilicet delectatur intellectus in conſideratione ſapiẽtiæ, ſicut dicitur Sap. 8. *Immortalis in cogitatione ſapientiæ, & in amicitiam illius delectatio bona.* Affectus etiam delectatur in diuinæ dulcedinis deguſtatione, Pſal 34. *Anima* B *mea exultabit in Domino, & delectabitur ſuper ſalutari ſuo.* Idem 36. *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* Item in laude Dei, & gratiarum actione. Pſal. 103. *Cantabo Domino in vita mea, pſallam Deo meo, quamdiu ſum. Iucundum ſit ei eloquium meum, ego vero delectabor in Domino.* Item in ſacramẽti Euchariſtiæ perceptione. Sap. 16. *Angelorum eſca nutriuiſti populum tuum, & paratum panem de cælo præſtitiſti illis ſine labore, & omne delectamentum habentem, & omnis ſaporis ſuauitatem.* Item in puritate cordis, & bonorum operatione. Eccleſiaſtici 30. *Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis, & non eſt oblectamentum ſuper cordis gaudium.*

Glorioſa.

Item *eſt delectatio glorioſa*, Pſal. 67. *Iuſti epulentur, & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia.* Idem 15. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo delectationes in dextera* C *tua vſque in finem.* His viſis patet, quomodo vnuſquiſque debeat ſe habere, circa delectationem, quia delectatio naturalis eſt moderanda, ne videlicet excedat, proprios limites excedendo; delectatio beſtialis, & vitioſa eſt omnino fugienda; tamen quanto aliquis magis debet eſſe ſapiens & modeſtus, & magis elongari à vita beſtiali; tanto amplius debet abhorrere tales delectationes; delectatio ſpiritualis eſt deguſtanda, delectatio glorioſa totis præcordiis appetenda.

Delectationes quæ amplectenda, quæ fugienda.

De dolore, & triſtitia.

DISTINCTIO XIX.

D Deinde conſiderandum eſt de dolore, & triſtitia, & circa hoc primo conſiderandum eſt, de dolore ſecundum ſe. Secundo, de cauſis eius. Tertio, de effectibus eius. Quarto, de remediis eius. Quinto, de bonitate vel malitia eius. Circa primum conſideranda ſunt octo. Primo, vtrum dolor ſit paſſio animæ. Secundo, vtrum ſit idem quod triſtitia. Tertio, vtrum triſtitia, vel dolor, ſit contraria delectationi. Quarto, vtrum omnis triſtitia contrarietur delectationi. Quinto, vtrum delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria. Sexto, vtrum magis ſit fugienda triſtitia, quam delectatio appetenda. Septimo, vtrum dolor exterior ſit maior, quàm dolor interior. Octauo, de diuerſis ſpeciebus doloris, ſeu triſtitiæ.

Ad primum, ſcilicet *vtrum dolor ſit paſſio animæ.* Di- E cendum quod ſicut ad delectationem duo requiruntur, ſcilicet coniunctio boni, & perceptio huius coniunctionis; ita etiam ad dolorem duo requiruntur, ſcilicet coniunctio alicuius mali, quod ea ratione eſt malum, quia priuat aliquod bonum, & perceptio huius coniunctionis: quicquid autem coniungitur, ſi non habeat reſpectu eius cui coniungitur rationem boni, vel mali, non poteſt cauſare delectationem, vel dolorem. Ex quo patet, quod aliquid ſub ratione boni vel mali eſt obiectum delectationis & doloris; bonum autem & malum, inquantum huiuſmodi, ſunt obiecta appetitus: vnde patet quod delectatio & dolor ad appetitum pertinent. Omnis autem motus appetitiuus, ſeu inclinatio conſequens apprehenſionem pertinet ad appetitum intellectiuum, vel ſenſitiuum. Nam in-

clinatio appetitus naturalis, non conſequitur apprehenſionem ipſius appetentis, ſed alterius. Cum igitur delectatio, & dolor præſupponant in eodem ſubiecto ſenſum, vel apprehenſionem aliam; manifeſtum eſt, quod dolor, ſicut & delectatio, eſt in appetitu intellectiuo, vel ſenſitiuo. Omnis autē motus appetitus ſenſitiui, dicitur paſſio; & præcipuè illi, qui in defectum ſonant: vnde dolor ſecundum quod eſt in appetitu ſenſitiuo, propriiſſime dicitur paſſio animæ; ſicut moleſtiæ corporales propriè paſſiones corporis dicuntur, vnde & Aug. 14. de Ciuitate Dei, dolorem ſpiritualiter ægritudinem nominat. Sciendum autem, quod dolor dicitur eſſe corporis, quia cauſa doloris eſt in corpore, puta cum patimur aliquod nociuum corporis, ſed motus doloris ſemper eſt in anima. nam corpus non poteſt dolere, niſi dolente anima, vt Aug. dicit.

Dolor appetitus ſenſitiui eſt propria paſſio.

AD SECVNDVM, ſcil. *vtrum triſtitia ſit idem quod dolor.* dicendum quod triſtitia & dolor ex duplici apprehenſione cauſari poſſunt, ſcilicet ex apprehenſione exterioris ſenſus; & ex apprehenſione interiori, ſiue intellectus, ſiue imaginationis; interior autem apprehēſio ad plura ſe extendit, quàm exterior, eo quod quæcunque cadunt ſub exteriori apprehenſione, cadunt ſub interiori, ſed non econuerſo. Sola igitur illa delectatio, quæ ex interiori apprehenſione cauſatur, gaudium nominatur: & ſimiliter ſolus ille dolor, qui ex apprehenſione interiori cauſatur, nominatur triſtitia: & ſicut illa delectatio, quæ ex exteriori apprehenſione cauſatur, delectatio quidem nominatur, non autem gaudium: Ita ille dolor, qui ex exteriori apprehenſione cauſatur, nominatur quidem dolor, non autem triſtitia. Sic igitur triſtitia eſt quædam ſpecies doloris, ſicut gaudium delectationis.

Diſcrimen inter triſtitiam & dolorem.

ET NOTA, quod quia ſenſus exterior non percipit, niſi præſens; vis autem cognitiua interior, poteſt percipere præſens, præteritum & futurum: ideo triſtitia poteſt eſſe de præſenti, præterito & futuro: Dolor autem corporalis, qui ſequitur apprehenſionem ſenſus exterioris, non poteſt eſſe, niſi de præſenti.

Solutio obiecti.

ITEM ſenſibilia tactus ſunt doloroſa, non ſolum inquantum ſunt improportionata virtuti apprehenſiuæ, ſed etiam inquantum contrariantur naturæ; aliorum vero ſenſuum ſenſibilia, poſſunt quidem eſſe improportionata virtuti apprehenſiuæ, non tamen contrariantur naturæ niſi in ordine ad ſenſibilia tactus: vnde ſolus homo, qui eſt animal perfectum in cognitione, delectatur in ſenſibilibus aliorum ſenſuum, ſecundum ſeipſa: Alia vero animalia non delectantur in eis, niſi ſecundum quod referuntur ad ſenſibilia tactus, vt dicitur in 3. Ethic. Et ideo de ſenſibilibus aliorum ſenſuum non dicitur eſſe dolor, ſecundum quod contrariantur delectationi naturali; ſed magis triſtitia, quæ cōtrariatur gaudio animali: ſic igitur, ſi dolor accipiatur pro corporali dolore, quod vſitatius eſt: dolor ex oppoſito diuiditur contra triſtitiam, ſecundum diſtinctionem apprehenſionis interioris, & exterioris; licet quantum ad obiecta, delectatio ad plura ſe extendat, quàm dolor corporalis: ſi vero dolor accipiatur communiter, ſic dolor eſt genus triſtitiæ, vt dictum eſt.

AD TERTIVM, ſcil. *vtrum dolor contrarietur delectationi.* dicendū, quod ſicut Philoſophus dicit in 10. Metaph. Contrarietas eſt differentia ſecundum formam: forma autem ſeu ſpecies paſſionis, & motus, ſumitur ex obiecto, vel termino: vnde cum obiecta delectationis & triſtitiæ, ſeu doloris, ſint contraria, ſcili. bonum præſens, & malum præſens, ſequitur, quod dolor & delectatio ſint contraria.

Dolor & delectatio ſunt contraria.

AD QVARTVM, ſcil. *vtrum omnis triſtitia contrarietur omni delectationi:* dicendum, quod ſicut dicitur in 10. Metaph. Contrarietas eſt differentia ſecundum formā: forma autem eſt & ſpecialis & generalis: vnde contingit eſſe aliqua contraria, ſecundum formam generis, ſicut virtus & vitium, & ſecundum formam ſpeciei, ſicut iuſtitia & iniuſtitia. Eſt autem conſiderandum, quod quædam ſpecificantur, ſecundum formas abſolutas, ſicut ſubſtantiæ & qualitates; quędam vero ſpecificantur per comparationem ad aliquid extra; ſicut paſſiones & motus, recipiunt ſpeciem ex terminis, ſiue ex obiectis. In his ergo, quorum ſpecies conſiderantur ſecundum formas abſolutas, cōtingit quidem ſpecies, quæ continentur ſub contrariis generibus, non eſſe contrarias, ſecundum rationem ſpeciei; non tamen contingit, quod habeant alienam affinitatem, vel conuenientiam adinuicem. In temperantiam enim & iuſtitia, quæ ſiunt in contrariis generibus, virtute ſcilicet & vitio, non contrariantur adinuicem, ſecundum rationem propriæ ſpeciei; nec habent aliquam affinitatem, vel conuenientiam adinuicem: ſed in illis quorum ſpecies ſumuntur ſecundum habitudinem ad aliquid extrinſecum; contingit, quod ſpecies contrariorum generum non ſolum non ſunt contrariæ adinuicem, ſed etiam habent quandam conuenientiam & affinitatem adinuicem; eo quod eodem modo ſe habere ad contraria, contrarietatem inducit: ſicut accedere ad album, & accedere ad nigrum, habent rationē contrarietatis; ſed contrario modo ſe habere ad contraria, habet rationem ſimilitudinis; ſicut recedere ab albo, & accedere ad nigrum: & hoc maximè apparet in contradictione, quæ eſt principium oppoſitionis: nam in affirmatione & negatione eiuſdem, conſiſtit oppoſitio; ſicut album, & non album: In affirmatione autem vnius oppoſitorum, & negatione alterius, attenditur cōuenientia, & ſimilitudo; vt ſi dicam nigrum, & non album: triſtitia autē & delectatio, cum ſint paſſiones, ſpecificantur ex obiectis, & quidem ſecundum genus ſuum, contrarietatem habent: nam vnum pertinet ad proſecutionem: aliud vero ad fugam; quæ ſe habent in appetitu, ſicut affirmatio & negatio in ratione, vt dicitur in 6. Ethic. & ideo triſtitia & delectatio, quæ ſunt de eodem, habent oppoſitionem adinuicem ſecundum ſpeciem: triſtitia vero & delectatio de diuerſis (ſi quidem illa diuerſa non ſint oppoſita, ſed diſparata) non ſunt oppoſita adinuicem ſecundum rationem ſpeciei, ſed ſunt etiam diſparata; ſicut triſtari de morte amici, & delectari in contemplatione: ſi vero illa diuerſa ſint contraria, tunc triſtitia & delectatio, non ſolum habent contrarietatem, ſecundum rationē ſpeciei; ſed etiam habent conuenientiam & affinitatem; ſicut gaudere de bono, & triſtari de malo.

Quæ triſtitia contrarietur delectationi, & quæ non.

AD QVINTVM, ſcil. *vtrum delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria:* dicendum, quod delectatio contemplationis poteſt intelligi dupliciter, vno modo, ita quod contemplatio ſit delectationis cauſa, & non obiectum, & tunc delectatio non eſt de ipſa contemplatione, ſed de re contemplata: contingit autem contemplari aliquid nociuum contriſtans, ſicut & aliquid conueniens & delectans. Vnde ſi ſic delectatio contemplationis accipiatur, nihil prohibet delectationi contemplationis, eſſe triſtitiam contrariam. Alio modo poteſt dici delectatio contēplationis, quia contemplatio eſt eius obiectum & cauſa; puta cum aliquis delectatur de hoc ipſo, quod contemplatur: & ſicut dicit Gregorius Nicenus, ei delectationi, quæ eſt ſecundum contemplationem, non opponitur aliqua triſtitia, & hoc idem Philoſophus dicit in 1. Topic. & in 10. Ethi. ſed hoc eſt intelligendum per ſe loquendo; cuius ratio eſt, quia triſtitia per ſe contrariatur delectationi, quæ eſt de contrario obiecto; ſicut delectationi, quæ eſt de calore, contrariatur triſtitia, quæ eſt de frigore; obiecto autem contemplationis nihil eſt contrarium: contrariorum enim rationes ſecundum quod ſunt apprehenſæ, non ſunt contrariæ, ſed vnum contrarium eſt ratio cognoſcendi aliud: vnde delectationi, quæ eſt in contemplando, non poteſt, per ſe loquendo, eſſe aliqua triſtitia contraria: ſed nec etiam habet triſtitiam annexam; ſicut corporales delectationes, quæ ſunt vt medicinæ quædam, contra aliquas moleſtias; ſicut cum aliquis delectatur in potu, ex hoc quod anxiatur ſiti; quando autem iam tota ſitis eſt repulſa, ceſſat delectatio

Quomodo delectationi contemplationis, non detur triſtitia contraria.

potus:

potus: delectatio enim contemplationis non cauſatur ex hoc, quod excludatur aliqua moleſtia: ſed ex hoc, quod eſt ſecundum ſeipſam delectabilis; non enim eſt generatio, ſed operatio quædã perfecta, vt dictum eſt: per accidens autem admiſcetur triſtitia delectationi apprehenſionis; & hoc dupliciter, vno modo ex parte organi, alio modo ex impedimento apprehenſionis; ex parte autem organi admiſcetur triſtitia, vel dolor apprehenſioni, directè quidem in viribus apprehenſiuis ſenſitiuæ partis, quæ habent organum corporale; vel ex ſenſibili, quod eſt contrarium debitæ complexioni organi, ſicut guſtus rei amaræ, & olfactus rei fœtidæ; vel ex continuitate ſenſibilis conuenientis, quod per aſſiduitatem facit ſuperexcreſcentiam naturalis habitus, & ſic redditur apprehẽſio ſenſibilis quæ prius erat delectabilis, tędioſa: ſed hæc duo directè in contemplatione mentis locum non habent; quia mens non habet organum corporale, vnde dicitur Sap. 8. quod *non habet contemplatio mentis, nec amaritudinem, nec tædium*: ſed quia mens humana vtitur in contemplando viribus apprehenſiuis, in quarum actibus accidit laſſitudo, ideo indirectè admiſcetur aliqua afflictio, vel dolor, contemplationi: ſed neutro modo triſtitia contemplationi per accidens adiuncta, contrariatur delectationi eius; nam triſtitia, quæ eſt de impedimento contemplationis non contrariatur delectationi contemplationis, ſed magis habet affinitatem & conuenientiam cum ipſa, vt ex dictis patet: triſtitia vero, vel afflictio, quæ eſt de laſſitudine corporali, non ad idem genus refertur, vnde penitus eſt diſparata: & ſic manifeſtum eſt, quod delectationi, quæ eſt de ipſa contemplatione, nulla triſtitia contrariatur; nec adiungitur ei aliqua triſtitia, niſi per accidens.

Ad sextvm, ſci. *vtrum magis ſit fugienda triſtitia, quam delectatio appetenda.* dicendum quod per ſe loquendo, appetitus delectationis eſt fortior, quam fuga triſtitiæ; cuius ratio eſt, quia delectationis cauſa eſt bonum cõueniens: cauſa autem doloris, ſeu triſtitiæ eſt aliquod malum repugnans; contingit autem eſſe aliquod bonum conueniens abſque omni diſſonantia, non autem poteſt eſſe aliquod malum, abſque omni conuenientia repugnans: vnde delectatio poteſt eſſe integra, & perfecta; triſtitia autẽ ſemper eſt ſecundum partem: vnde naturaliter maior eſt appetitus delectationis, quam fuga triſtitiæ: alia vero ratio eſt: quia bonum, quod eſt obiectũ delectationis, propter ſeipſum appetitur: malum autem quod eſt obiectum triſtitiæ eſt fugiendum, inquantum eſt priuatio boni; quod autem eſt per ſe, potius eſt eo, quod eſt per aliud; cuius etiam ſignum apparet in motibus naturalibus: nam omnis motus naturalis intenſior eſt in fine, cum appropinquat ad terminum ſuæ naturæ conuenientem, quam in principio, cum recedit à termino ſuæ naturæ non conuenienti; quaſi natura magis tendat in id quod eſt ſibi conueniens, quàm fugiat id quod eſt ſibi repugnans: vnde & inclinatio appetitiuæ virtutis per ſe loquendo, vehementius tendit in delectationem, quàm fugiat triſtitiam: ſed per accidens cõtingit, quod triſtitiam aliquis magis fugiat, quàm delectationem appetat, & hoc tripliciter. *Primo quidem* ex parte apprehenſionis, quia vt Auguſt. dicit, 10. de Trini. *Amor magis ſentitur cum eum prodit indigentia.* Ex indigentia enim amati procedit triſtitia, quæ eſt ex amiſſione alicuius boni amati, vel ex incurſu alicuius mali contrarij: delectatio autem non habet indigentiam boni amati, ſed quieſcit in eo iam adepto. Cum igitur amor ſit cauſa delectationis, & triſtitiæ; in tanto magis fugitur triſtitia, quanto magis ſentitur amor, ex eo quod contrariatur amori. *Secundo* ex parte cauſæ contriſtantis, vel dolorem inferentis; quæ repugnat bono magis amato, quam ſit bonum illud, in quo delectamur; magis enim amamus conſiſtentiam corporis naturalem, quam delectationem cibi: Et ideo timore doloris, qui prouenit ex flagellis, vel aliis huiuſmodi, quę contrariantur bonæ conſiſtentiæ corporis, dimittimus delectationem ciborum, vel aliorum huiuſmodi. *Tertio* ex parte affectus, in quantum ſcilicet triſtitia impedit non vnam tantum delectationem, ſed omnes.

Maior eſt appetitus delectationis, quam fuga triſtitiæ.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum dolor exterior ſit maior, quam interior.* dicendum, quod dolor interior & exterior in vno conueniunt, & in duobus differunt. Conueniunt quidem in hoc quod vterque eſt motus appetitiuę virtutis; differunt autem ſecundum illa duo, quæ ad triſtitiam & delectationem requiruntur, ſcilicet ſecundum cauſam, quæ eſt bonum vel malum coniunctum, & ſecundum apprehenſionem; cauſa autem doloris exterioris eſt malum coniunctum, quod repugnat corpori; cauſa autem doloris interioris eſt malum cõiunctum, quod repugnat appetitui: dolor autem exterior ſequitur apprehenſionem ſenſus, & ſpiritualiter tactus: dolor autem & timor, ſequitur apprehenſionem interiorem, imaginationis ſcilicet vel etiam rationis. Si igitur comparatur cauſa interioris doloris ad cauſam exterioris, vna per ſe pertinet ad appetitum, cuius eſt vterque dolor, aliæ vero per aliud. Nam dolor interior eſt ex hoc, quod aliquid repugnat ipſi appetitui: Dolor autem exterior ex hoc, quod repugnat appetitui quia repugnat corpori; ſemper autem quod eſt per ſe, eſt prius eo quod eſt per aliud: vnde ex parte iſta, dolor interior præeminet dolori exteriori. ſimiliter etiam, & ex parte apprehenſionis, nam apprehenſio rationis, & imaginationis, eſt altior quam apprehenſio ſenſus tactus: vnde ſimpliciter, & per ſe loquendo, dolor interior potior eſt, quã dolor exterior; cuius ſignum eſt, quod etiam dolores exteriores aliquis voluntariè ſuſcipit, vt euitet dolorem interiorem; & inquantum non repugnat dolor exterior, interiori appetitui, fit quodammodo delectabilis & iucundus interiore gaudio: quandoque tamen dolor exterior eſt cum interiore dolore; & tunc dolor augetur: non ſolum enim dolor interior eſt maior, quam exterior, ſed etiã vniuerſaliter. Quicquid enim eſt repugnans corpori poteſt eſſe repugnans interiori appetitui, & quicquid apprehenditur ſenſu poteſt apprehendi imaginatione, & ratione; ſed non conuertitur. & ideo ſignanter dicitur Eccl. 25. *Omnis plaga triſtitia cordis eſt.* quia etiam dolores exteriorum plagarum, ſub interiori cordis triſtitia comprehenduntur.

Dolor interior, maior eſt quam exterior.

Ad octavvm, ſcili. *de ſpeciebus triſtitiæ.* dicendum quod ad rationem ſpeciei pertinet, quod ſe habeat ex additione ad genus, ſed generi poteſt aliquid addi dupliciter; vno modo quod per ſe ad ipſum pertinet, & virtute continetur in ipſo, ſicut rationale additur animali; & talis additio facit veras ſpecies alicuius generis, vt patet per Philoſophum in 7. & 8. Meth. Aliquid vero additur generi, quaſi aliquid extraneum à ratione ipſius, ſicut ſi album animali addatur, vel aliquid huiuſmodi; & talis additio non facit veras ſpecies generis, ſecundum quod communiter loquimur de genere, & ſpeciebus. Interdum autem aliquid dicitur eſſe ſpecies alicuius generis, propter hoc quod habet aliquid extraneum ad quod applicatur generis ratio: Sicut carbo, & flamma, dicitur ſpecies ignis, propter applicationem naturæ ignis ad materiam alienam; & ſimili modo loquendi, dicuntur Aſtrologia, & perſpectiua, ſpecies Mathematicę, in quantum principia Mathematica applicantur ad materiam naturalem: & hoc modo loquendi aſſignantur hic ſpecies triſtitiæ, per applicationem rationis triſtitiæ ad aliquid extraneum; quod quidem extranẽum accipi poteſt, vel ex parte obiecti, vel ex parte effectus; proprium enim obiectum triſtitiæ eſt proprium malum, vnde extraneum obiectum triſtitiæ poteſt accipi, vel ſecundum alterum terminum tantum; quia ſcilicet eſt malum, ſed non proprium; & ſic eſt miſericordia, quæ eſt triſtitia de alieno malo, in quantum tamen æſtimatur vt proprium; vel quantum ad vtrumque, quia neque eſt de proprio, neque de malo, ſed de bono alieno; inquantum tamen bonum alienum æſtimatur vt proprium malum; & ſic eſt inuidia. proprius autem

Species triſtitiæ quomodo aſſignandæ.

clinatio appetitus naturalis, non conſequitur apprehenſionem ipſius appetentis, ſed alterius. Cum igitur delectatio, & dolor præſupponant in eodem ſubiecto ſenſum, vel apprehenſionem aliam; manifeſtum eſt, quod dolor, ſicut & delectatio, eſt in appetitu intellectiuo, vel ſenſitiuo. Omnis autē motus appetitus ſenſitiui, dicitur paſſio; & præcipuè illi, qui in defectum ſonant: vnde dolor ſecundum quod eſt in appetitu ſenſitiuo, propriiſſime dicitur paſſio animæ; ſicut moleſtiæ corporales propriè paſſiones corporis dicuntur, vnde & Aug. 14. de Ciuitate Dei, dolorem ſpiritualiter ægritudinem nominat. Sciendum autem, quod dolor dicitur eſſe corporis, quia cauſa doloris eſt in corpore, puta cum patimur aliquod nociuum corporis, ſed motus doloris ſemper eſt in anima. nam corpus non poteſt dolere, niſi dolente anima, vt Aug. dicit.

Dolor appetitus ſenſitiui eſt propriè paſſio.

Ad ſecundum, ſcil. *vtrum triſtitia ſit idem quod dolor.* dicendum quod triſtitia & dolor ex duplici apprehenſione cauſari poſſunt, ſcilicet ex apprehenſione exterioris ſenſus; & ex apprehenſione interiori, ſiue intellectus, ſiue imaginationis; interior autem apprehēſio ad plura ſe extendit, quàm exterior, eo quod quæcunque cadunt ſub exteriori apprehenſione, cadunt ſub interiori, ſed non econuerſo. Sola igitur illa delectatio, quæ ex interiori apprehenſione cauſatus, gaudium nominatur: & ſimiliter ſolus ille dolor, qui ex apprehenſione interiori cauſatur, nominatur triſtitia: & ſicut illa delectatio, quæ ex exteriori apprehenſione cauſatur, delectatio quidem nominatur, non autem gaudium: Ita ille dolor, qui ex exteriori apprehenſione cauſatur, nominatur quidem dolor, non autem triſtitia. Sic igitur triſtitia eſt quædam ſpecies doloris, ſicut gaudium delectationis.

Diſcrimen inter triſtitiam & dolorem.

Et nota, quod quia ſenſus exterior non percipit, niſi præſens; vis autem cognitiua interior, poteſt percipere præſens, præteritum & futurum: ideo triſtitia poteſt eſſe de præſenti, præterito & futuro: Dolor autem corporalis, qui ſequitur apprehenſionem ſenſus exterioris, non poteſt eſſe, niſi de præſenti.

Solutio obiecti.

Item ſenſibilia tactus ſunt doloroſa, non ſolum inquantum ſunt improportionata virtuti apprehenſiuæ, ſed etiam inquantum contrariantur naturæ; aliorum vero ſenſuum ſenſibilia, poſſunt quidem eſſe improportionata virtuti apprehenſiuæ, non tamen contrariantur naturæ niſi in ordine ad ſenſibilia tactus: vnde ſolus homo, qui eſt animal perfectum in cognitione, delectatur in ſenſibilibus aliorum ſenſuum, ſecundum ſeipſa: Alia vero animalia non delectantur in eis, niſi ſecundum quod referuntur ad ſenſibilia tactus, vt dicitur in 3. Ethic. Et ideo de ſenſibilibus aliorum ſenſuum non dicitur eſſe dolor, ſecundum quod contrariantur delectationi naturali; ſed magis triſtitia, quæ cōtrariatur gaudio animali: ſic igitur, ſi dolor accipiatur pro corporali dolore, quod vſitatius eſt: dolor ex oppoſito diuiditur contra triſtitiam, ſecundum diſtinctionem apprehenſionis interioris, & exterioris; licet quantum ad obiecta, delectatio ad plura ſe extendat, quàm dolor corporalis: ſi vero dolor accipiatur communiter, ſic dolor eſt genus triſtitiæ, vt dictum eſt.

Ad tertium, ſcil. *vtrum dolor contrarietur delectationi.* dicendū, quod ſicut Philoſophus dicit in 10. Metaph. Contrarietas eſt differentia ſecundum formam: forma autem ſeu ſpecies paſſionis, & motus, ſumitur ex obiecto, vel termino: vnde cum obiecta delectationis & triſtitiæ, ſeu doloris, ſint contraria, ſcili. bonum præſens, & malum præſens, ſequitur, quod dolor & delectatio ſint contraria.

Dolor & delectatio ſunt contraria.

Ad quartum, ſcil. *vtrum omnis triſtitia contrarietur omni delectationi:* dicendum, quod ſicut dicitur in 10. Metaph. Contrarietas eſt differentia ſecundum formā: forma autem eſt & ſpecialis & generalis: vnde contingit eſſe aliqua contraria, ſecundum formam generis, ſicut virtus & vitium, & ſecundum formam ſpeciei, ſicut iuſtitia & iniuſtitia. Eſt autem conſiderandum, quod quædam ſpecificantur, ſecundum formas abſo-
A lutas, ſicut ſubſtantiæ & qualitates; quędam vero ſpecificantur per comparationem ad aliquid extra; ſicut paſſiones & motus, recipiunt ſpeciem ex terminis, ſiue ex obiectis. In his ergo, quorum ſpecies conſiderantur ſecundum formas abſolutas, cōtingit quidem ſpecies, quæ continentur ſub contrariis generibus, non eſſe contrarias, ſecundum rationem ſpeciei; non tamen contingit, quod habeant alienam affinitatem, vel conuenientiam adinuicem. In temperantiam enim & iuſtitia, quæ ſiunt in contrariis generibus, virtute ſcilicet & vitio, non contrariantur adinuicem, ſecundum rationem propriæ ſpeciei; nec habent aliquam affinitatem, vel conuenientiam adinuicem: ſed in illis quorum ſpecies ſumuntur ſecundum habitudinem ad aliquid extrinſecum; contingit, quod ſpecies contrario-
B rum generum non ſolum non ſunt contrariæ adinuicem, ſed etiam habent quandam conuenientiam & affinitatem adinuicem; eo quod eodem modo ſe habere ad contraria, contrarietatem inducit: ſicut accedere ad album, & accedere ad nigrum, habent rationē contrarietatis; ſed contrario modo ſe habere ad contraria, habet rationem ſimilitudinis; ſicut recedere ab albo, & accedere ad nigrum: & hoc maximè apparet in contradictione, quæ eſt principium oppoſitionis: nam in affirmatione & negatione eiuſdem, conſiſtit oppoſitio; ſicut album, & non album: In affirmatione autem vnius oppoſitorum, & negatione alterius, attenditur cōuenientia, & ſimilitudo; vt ſi dicam nigrum, & non album: triſtitia autē & delectatio, cum ſint paſſiones, ſpecificantur ex obiectis, & quidem ſecundum
C genus ſuum, contrarietatem habent: nam vnum pertinet ad proſecutionem: aliud vero ad fugam; quæ ſe habent in appetitu, ſicut affirmatio & negatio in ratione, vt dicitur in 6. Ethic. & ideo triſtitia & delectatio, quæ ſunt de eodem, habent oppoſitionem adinuicem ſecundum ſpeciem: triſtitia vero & delectatio de diuerſis (ſi quidem illa diuerſa non ſint oppoſita, ſed diſparata) non ſunt oppoſita adinuicem ſecundum rationem ſpeciei, ſed ſunt etiam diſparata; ſicut triſtari de morte amici, & delectari in contemplatione: ſi vero illa diuerſa ſint contraria, tunc triſtitia & delectatio, non ſolum habent contrarietatem, ſecundum rationē ſpeciei; ſed etiam habent conuenientiam & affinitatem; ſicut gaudere de bono, & triſtari de malo.

Quæ triſtitia contrarietur delectationi, & quæ non.

Ad quintum, ſcil. *vtrum delectationi contemplationis*
D *ſit aliqua triſtitia contraria:* dicendum, quod delectatio contemplationis poteſt intelligi dupliciter, vno modo, ita quod contemplatio ſit delectationis cauſa, & non obiectum, & tunc delectatio non eſt de ipſa contemplatione, ſed de re contemplata: contingit autem contemplari aliquid nociuum contriſtans, ſicut & aliquid conueniens & delectans. Vnde ſi ſic delectatio contemplationis accipiatur, nihil prohibet delectationi contemplationis, eſſe triſtitiam contrariam. Alio modo poteſt dici delectatio contēplationis, quia contemplatio eſt eius obiectum & cauſa; puta cum aliquis delectatur de hoc ipſo, quod contemplatur: & ſicut dicit Gregorius Nicenus, ei delectationi, quæ eſt ſecundum contemplationem, non opponitur aliqua triſtitia, & hoc idem Philoſophus dicit in 1. To-
E pic. & in 10. Ethi. ſed hoc eſt intelligendum per ſe loquendo; cuius ratio eſt, quia triſtitia per ſe contrariatur delectationi, quæ eſt de contrario obiecto; ſicut delectationi, quæ eſt de calore, contrariatur triſtitia, quæ eſt de frigore; obiecto autem contemplationis nihil eſt contrarium: contrariorum enim rationes ſecundum quod ſunt apprehenſæ, non ſunt contrariæ, ſed vnum contrarium eſt ratio cognoſcendi aliud: vnde delectationi, quæ eſt in contemplando, non poteſt, per ſe loquendo, eſſe aliqua triſtitia contraria: ſed nec etiam habet triſtitiam annexam; ſicut corporales delectationes, quæ ſunt vt medicinæ quædam, contra aliquas moleſtias; ſicut cum aliquis delectatur in potu, ex hoc quod anxiatur ſiti; quando autem iam tota ſitis eſt repulſa, ceſſat delectatio

Quomodo delectationi contemplationis, non detur triſtitia cōtraria.

potus: delectatio enim contemplationis non cauſatur ex hoc, quod excludatur aliqua moleſtia: ſed ex hoc, quod eſt ſecundum ſeipſam delectabilis; non enim eſt generatio, ſed operatio quædā perfecta, vt dictum eſt: per accidens autem admiſcetur triſtitia delectationi apprehenſionis; & hoc dupliciter, vno modo ex parte organi, alio modo ex impedimento apprehenſionis; ex parte autem organi admiſcetur triſtitia, vel dolor apprehenſioni, directè quidem in viribus apprehenſiuis ſenſitiuæ partis, quæ habent organum corporale; vel ex ſenſibili, quod eſt contrarium debitæ complexioni organi, ſicut guſtus rei amaræ, & olfactus rei fœtidæ; vel ex continuitate ſenſibilis conuenientis, quod per aſſiduitatem facit ſuperexcreſcentiam naturalis habitus, & ſic redditur apprehēſio ſenſibilis quæ prius erat delectabilis, tędioſa: ſed hæc duo directè in contemplatione mentis locum non habent; quia mens non habet organum corporale, vnde dicitur Sap. 8. quod *non habet contemplatio mentis, nec amaritudinem, nec tædium:* ſed quia mens humana vtitur in contemplando viribus apprehenſiuis, in quarum actibus accidit laſſitudo, ideo indirectè admiſcetur aliqua afflictio, vel dolor, contemplationi: ſed neutro modo triſtitia contemplationi per accidens adiuncta, contrariatur delectationi eius; nam triſtitia, quæ eſt de impedimento contemplationis non contrariatur delectationi contemplationis, ſed magis habet affinitatem & conuenientiam cum ipſa; vt ex dictis patet: triſtitia vero, vel afflictio, quæ eſt de laſſitudine corporali, non ad idem genus refertur, vnde penitus eſt diſparata: & ſic manifeſtum eſt, quod delectationi, quæ eſt de ipſa contemplatione, nulla triſtitia contrariatur; nec adiungitur ei aliqua triſtitia, niſi per accidens.

Ad sextvm, ſci. *vtrum magis ſit fugienda triſtitia, quam delectatio appetenda.* dicendum quod per ſe loquendo, appetitus delectationis eſt fortior, quam fuga triſtitiæ; cuius ratio eſt, quia delectationis cauſa eſt bonum cōueniens: cauſa autem doloris, ſeu triſtitiæ eſt aliquod malum repugnans; contingit autem eſſe aliquod bonum conueniens abſque omni diſſonantia, non autem poteſt eſſe aliquod malum, abſque omni conuenientia repugnans: vnde delectatio poteſt eſſe integra, & perfecta; triſtitia autē ſemper eſt ſecundum partem: vnde naturaliter maior eſt appetitus delectationis, quam fuga triſtitiæ: alia vero ratio eſt: quia bonum, quod eſt obiectū delectationis, propter ſeipſum appetitur: malum autem quod eſt obiectum triſtitiæ eſt fugiendum, inquantum eſt priuatio boni; quod autem eſt per ſe, potius eſt eo, quod eſt per aliud; cuius etiam ſignum apparet in motibus naturalibus: nam omnis motus naturalis intenſior eſt in fine, cum appropinquat ad terminum ſuæ naturæ conuenientem, quam in principio, cum recedit à termino ſuæ naturæ non conuenienti; quaſi natura magis tendat in id quod eſt ſibi conueniens, quàm fugiat id quod eſt ſibi repugnans: vnde & inclinatio appetitiuæ virtutis per ſe loquendo, vehementius tendit in delectationem, quàm fugiat triſtitiam: ſed per accidens cōtingit, quod triſtitiam aliquis magis fugiat, quàm delectationem appetat, & hoc tripliciter. *Primo quidem* ex parte apprehenſionis, quia vt Auguſt. dicit, 10. de Trini. *Amor magis ſentitur cum eum prodit indigentia.* Ex indigentia enim amati procedit triſtitia, quæ eſt ex amiſſione alicuius boni amati, vel ex incurſu alicuius mali contrarij: delectatio autem non habet indigentiam boni amati, ſed quieſcit in eo iam adepto. Cum igitur amor ſit cauſa delectationis, & triſtitiæ; in tanto magis fugitur triſtitia, quanto magis ſentitur amor, ex eo quod contrariatur amori. *Secundo* ex parte cauſæ contriſtantis, vel dolorem inferentis; quæ repugnat bono magis amato, quam ſit bonum illud, in quo delectamur; magis enim amamus conſiſtentiam corporis naturalem, quam delectationem cibi: Et ideo timore doloris, qui prouenit ex flagellis, vel aliis huiuſmodi, quę contrariantur bonæ conſiſtentiæ corporis, dimittimus delectationem ciborum, vel aliorum huiuſmodi. *Tertio* ex parte affectus, in quantum ſcilicet triſtitia impedit non vnam tantum delectationem, ſed omnes.

Maior eſt appetitus delectationis, quam fuga triſtitia.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum dolor exterior ſit maior, quam interior.* dicendum, quod dolor interior & exterior in vno conueniunt, & in duobus differunt. Conueniunt quidem in hoc quod vterque eſt motus appetitiuę virtutis; differunt autem ſecundum illa duo, quæ ad triſtitiam & delectationem requiruntur, ſcilicet ſecundum cauſam, quæ eſt bonum vel malum coniunctum, & ſecundum apprehenſionem: cauſa autem doloris exterioris eſt malum coniunctum, quod repugnat corpori; cauſa autem doloris interioris eſt malum cōiunctum, quod repugnat appetitui: dolor autem exterior ſequitur apprehenſionem ſenſus, & ſpiritualiter tactus: dolor autem & timor, ſequitur apprehenſionem interiorem, imaginationis ſcilicet vel etiam rationis. Si igitur comparatur cauſa interioris doloris ad cauſam exterioris, vna per ſe pertinet ad appetitum, cuius eſt vterque dolor, aliæ vero per aliud. Nam dolor interior eſt ex hoc, quod aliquid repugnat ipſi appetitui: Dolor autem exterior ex hoc, quod repugnat appetitui quia repugnat corpori; ſemper autem quod eſt per ſe, eſt prius eo quod eſt per aliud: vnde ex parte iſta, dolor interior præeminet dolori exteriori. ſimiliter etiam, & ex parte apprehenſionis, nam apprehenſio rationis, & imaginationis, eſt altior quam apprehenſio ſenſus tactus: vnde ſimpliciter, & per ſe loquendo, dolor interior potior eſt, quā dolor exterior; cuius ſignum eſt, quod etiam dolores exteriores aliquis voluntariè ſuſcipit, vt euitet dolorem interiorem; & inquantum non repugnat dolor exterior, interiori appetitui, fit quodammodo delectabilis & iucundus, interiore gaudio: quandoque tamen dolor exterior eſt cum interiore dolore; & tunc dolor augetur: non ſolum enim dolor interior eſt maior, quam exterior, ſed etiā vniuerſaliter. Quicquid enim eſt repugnans corpori poteſt eſſe repugnans interiori appetitui, & quicquid apprehenditur ſenſu poteſt apprehendi imaginatione, & ratione; ſed non conuertitur. & ideo ſignanter dicitur Eccl. 25. *Omnis plaga triſtitia cordis eſt.* quia etiam dolores exteriorum plagarum, ſub interiori cordis triſtitia comprehenduntur.

Dolor interior, maior eſt quam exterior.

Ad octavvm, ſcili. *de ſpeciebus triſtitiæ.* dicendum quod ad rationem ſpeciei pertinet, quod ſe habeat ex additione ad genus, ſed generi poteſt aliquid addi dupliciter; vno modo quod per ſe ad ipſum pertinet, & virtute continetur in ipſo, ſicut rationale additur animali; & talis additio facit veras ſpecies alicuius generis, vt patet per Philoſophum in 7. & 8. Meth. Aliquid vero additur generi, quaſi aliquid extraneum à ratione ipſius, ſicut ſi album animali addatur, vel aliquid huiuſmodi; & talis additio non facit veras ſpecies generis, ſecundum quod communiter loquimur de genere, & ſpeciebus. Interdum autem aliquid dicitur eſſe ſpecies alicuius generis, propter hoc quod habet aliquid extraneum ad quod applicatur generis ratio: Sicut carbo, & flamma, dicitur ſpecies ignis, propter applicationem naturæ ignis ad materiam alienam; & ſimili modo loquendi, dicuntur Aſtrologia, & perſpectiua, ſpecies Mathematicę, in quantum principia Mathematica applicantur ad materiam naturalem: & hoc modo loquendi aſſignantur hic ſpecies triſtitiæ, per applicationem rationis triſtitiæ ad aliquid extraneum; quod quidem extraneum accipi poteſt, vel ex parte obiecti, vel ex parte effectus; proprium enim obiectum triſtitiæ eſt proprium malum, vnde extraneum obiectum triſtitiæ poteſt accipi, vel ſecundum alterum terminum tantum; quia ſcilicet eſt malum, ſed non proprium; & ſic eſt miſericordia, quæ eſt triſtitia de alieno malo, in quantum tamen æſtimatur vt proprium; vel quantum ad vtrumque, quia neque eſt de proprio, neque de malo, ſed de bono alieno; inquantum tamen bonum alienum æſtimatur vt proprium malum; & ſic eſt inuidia. proprius autem

Species triſtitia quomodo aſſignanda.

effectus triſtitiæ, conſiſtit in quadam fuga appetitus: vnde extraneum circa effectum triſtitiæ poteſt accipi. quantum ad alterum tantum: quia ſcilicet tollitur fuga, & ſic eſt anxietas, quæ ſic aggrauat animum, vt non appareat aliquod refugium; vnde alio nomine dicitur anguſtia: ſi vero intantum procedat talis aggrauatio, vt etiã exteriora membra immobilitet ab opere (quod pertinet ad accidiam) ſic erit extraneum quantum ad vtrumque; quia nec eſt fuga, nec eſt in appetitu. ideo autem ſpecialiter accidia dicitur vocem amputare, quia vox inter omnes exteriores motus, magis exprimit interiorem conceptum, & affectum, non ſolum in hominibus, ſed etiam in aliis animalibus, vt dicitur in primo Politicæ.

De cauſis doloris.

DISTINCTIO XX.

DEinde conſiderandum eſt, de cauſis doloris, & circa hoc quæruntur quatuor. Primo, vtrum bonum amiſſum ſit cauſa doloris, vel magis malum coniunctam. Secundo, vtrum concupiſcentia ſit cauſa doloris. Tertio, vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris. Quarto, vtrum poteſtas cui non poteſt reſiſti ſit cauſa doloris.

Ad primvm, ſcil. *vtrum bonum amiſſum magis ſit cauſa doloris, quam malum coniunctum.* dicendum quod ſi hoc modo ſe haberent priuationes in apprehenſione animæ, ſicut ſe habent in ipſis rebus, iſta quæſtio nullius momenti eſſe videretur; malum enim eſt priuatio boni, priuatio autẽ in rerum natura nihil aliud eſt, quàm carentia oppoſiti habitus; ſecundum hoc ergo idẽ eſſet triſtari de bono amiſſo, & de malo habito: ſed triſtitia eſt motus appetitus apprehenſionem ſequentis: In apprehenſione autem ipſa priuatio habet rationem cuiuſdam entis, vnde dicitur ens rationis. & ſic malum cum ſit priuatio, ſe habet per modum contrarij: & ideo quantum ad motum appetitiuum differt, vtrum reſpiciat principalius malum coniunctum, vel bonum amiſſum, & quia motus appetitus animalis hoc modo ſe habet in operationibus animæ, ſicut motus naturalis in rebus naturalibus; ex conſideratione naturalium motuum, vnitas accipi poteſt. Si enim accipiamus in motibus naturalibus acceſſum, & receſſum, acceſſus per ſe reſpicit id quod eſt conueniens naturæ; receſſus autem per ſe reſpicit id quod eſt contrarium: ſicut graue per ſe recedit à loco ſuperiori, accedit autem naturaliter ad locum inferiorẽ; ſed ſi accipiamus cauſam vtriuſque motus, ſcilicet grauitatem; ipſa grauitas per prius inclinat ad locum deorſum, quàm retrahat à loco ſurſum, à quo recedit, vt deorſum tendat: ſic igitur cum triſtitia in motibus appetitiuis ſe habeat per modum fugæ, vel receſſus; delectatio autem per modum proſecutionis, vel acceſſus: ſicut delectatio per prius reſpicit bonum adeptum, quaſi proprium obiectum; ita triſtitia reſpicit malum coniunctum: ſed cauſa delectationis, & triſtitiæ, ſcilicet amor; per prius reſpicit bonum, quàm malum. Sic ergo eo modo, quo obiectum eſt cauſa paſſionis, magis propriè eſt cauſa triſtitiæ, & doloris, malum cõiunctum, quàm bonum amiſſum.

Priuatio in apprehenſione eſt ens rationis.

Malum coniunctum magis propriè cauſat dolorem quàm bonum amiſſum.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum concupiſcentia ſit cauſa doloris.* dicendum quod triſtitia eſt quidam motus appetitus animalis, motus autem appetitus, ſicut dictum eſt, habet ſimilitudinem appetitus naturalis; cuius duplex cauſa aſſignari poteſt: vna, per modum finis; alia, ſicut vnde eſt principium motus; ſicut deſcenſionis corporis grauis cauſa ſicut finis, eſt locus deorſum; principium autem motus, eſt inclinatio naturalis, quæ eſt ex grauitate; cauſa autem motus appetitiui per modum finis, eſt eius obiectum: & ſicut ſupra dictum eſt, quod cauſa doloris, ſeu triſtitiæ eſt malum coniunctum: cauſa autem, ſicut vnde eſt principium talis motus, eſt interior inclinatio appetitus, qui quidem per

A prius inclinatur ad bonum, & ex conſequenti ad repudiandum malum contrarium; & ideo huiuſmodi motus appetit ui, primum principium eſt amor, qui eſt prima inclinatio appetitus ad bonum conſequendum: Secundum autem principium eſt odium, quod eſt inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum: ſed quia concupiſcentia, vel cupiditas, eſt primus effectus amoris, quo quis maximè delectatur: Ideo frequenter Aug. cupiditatem, vel concupiſcentiam, pro amore ponit; & hoc modo, concupiſcentiam dicit eſſe vniuerſalem cauſam doloris. Sed ipſa concupiſcentia ſecundum propriam rationem conſiderata, eſt quidem interdum cauſa doloris. Omne enim quod impedit motum ne perueniat ad terminum eſt contrarium motui: id autem quod eſt contrarium motui appeti-

B tus eſt contriſtans, & ſic per conſequens concupiſcentia ſit cauſa triſtitiæ, in quantum de retardatione boni concupiti; vel totali ablatione triſtamur: vniuerſalis autem cauſa doloris eſſe non poteſt, quia magis dolemus de ſubtractione bonorum præſentium, in quibus iam delectamur, quàm futurorum, quæ concupiſcimus.

Concupiſcentia eſt cauſa triſtitiæ ſed non vniuerſaliter.

Ad tertivm, ſcili. *vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.* dicendum, quod eo modo quo concupiſcentia, vel cupiditas boni eſt cauſa doloris, etiam appetitus vnitatis, vel amor cauſa doloris eſt ponendus: bonum enim vniuſcuiuſque rei, in quadam vnitate conſiſtit, prout, ſcilicet vnaquæque res habet in ſe vnita illa ex quibus conſiſtit eius perfectio: vnde & Platonici poſuerunt, vnum eſſe primum, ſicut & bonum:

C vnde naturaliter vnumquodq; appetit vnitatem; ſicut & bonitatem, & propter hoc, ſicut amor, vel appetitus boni, eſt cauſa doloris, ita & amor, vel appetitus vnitatis.

Appetitus vnitatis eſt cauſa doloris.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum poteſtas maior, cui non poteſt reſiſti, ſit cauſa doloris.* dicẽdum, quod ſicut dictum eſt, malum coniunctum eſt cauſa doloris, vel triſtitiæ per modũ obiecti. Id ergo quod eſt cauſa coniunctionis, debet poni cauſa doloris, vel triſtitiæ. Manifeſtum eſt autem hoc eſſe contra inclinationem appetitus, vt malum præſentialiter inhæreat; quod autem eſt contra inclinationem alicuius nunquam aduenit ei, niſi per actionem alicuius fortioris: & ideo poteſtas maior, ponitur cauſa doloris ab Aug. Sed ſciendum eſt, quod ſi poteſtas fortior intantum inualeſcat, quod mutet

D contrariam inclinationem, in inclinationem propriam: iam non erit aliqua repugnantia, vel violentia; ſicut quando agens fortius corrumpendo corpus graue, aufert ei inclinationem qua tendit deorſum: tunc enim ferri ſurſum non eſt violentum, ſed naturale. ſic igitur ſi aliqua poteſtas maior in tantum inualeſcat, quod auferat inclinationem voluntatis, vel appetitus ſenſitiui, ex ea non ſequitur dolor vel triſtitia: ſed tunc ſolum ſequitur, quando remanet inclinatio appetitus in contrarium; & inde eſt, quod Auguſt. dicit, quod *voluntas reſiſtens poteſtati fortiori cauſat dolorem*: ſi enim non reſiſteret, ſed cederet conſentiendo, non ſequeretur dolor ſed delectatio.

Quo ſenſu poteſtas maior cauſet dolorem.

De effectibus doloris, vel triſtitiæ.

E

DISTINCTIO XXI.

DEinde conſiderandum eſt, de effectibus doloris, vel triſtitiæ, & circa hoc quæruntur quatuor. Primo, vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi. Secundo, vtrum aggrauatio animi ſit effectus doloris. Tertio, vtrum dolor vel triſtitia, impediat vel debilitet omnem operationem. Quarto, vtrum triſtitia noceat corpori, magis quàm aliæ paſſiones.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.* dicendum quia omnes potentiæ animæ, in vna eſſentia animæ radicantur, neceſſe eſt, quod quando intentio animæ vehementer trahit ad operationem vnius potentiæ, retrahat ab operatione alterius;

vnius

vnius enim potentiæ non poteſt eſſe, niſi vna intentio; & propter hoc, ſi aliquid ad ſe trahat totam intentionem animę, vel magnam partem ipſius, non compatitur ſecum aliquid aliud, quod magnam attractionem requirat. Manifeſtum eſt autem quod dolor ſenſibilis maximè trahit ad ſe intentionem animæ: quia naturaliter vnumquodque tota intẽtione tendit ad repellendum contrarium: ſicut etiam in naturalibus apparet. Similiter etiam manifeſtum eſt, quod ad addiſcendum aliquid de nouo, requiritur ſtudium, & conatus, cum magna intentione; vt patet per illud quod dicitur Prouerb. 2. *Si quæſieris ſapientiam quaſi pecuniam, & ſicut theſauros effoderis eam, tunc intelliges diſciplinam.* & ideo ſi ſit dolor intenſus impeditur homo ne tunc aliquid addiſcere poſſit; & tantum poteſt intendi, quod nec etiam inſtante dolore, poteſt homo aliquid conſiderare, etiã quod prius ſciuit. In hoc tamen attenditur diuerſitas, ſecundum diuerſitatem amoris quem homo habet ad addiſcendum, vel conſiderandum, qui quanto maior fuerit, magis retinet intentionem animi, ne omnino feratur ad dolorem.

Dolor aufert poteſtatem addiſcendi.

Ad secvndvm, ſcil. *vtrum aggrauatio animi ſit effectus doloris.* dicendum quod affectus paſſionum animæ quandoque metaphoricè nominatur, ſecundum ſimilitudinem ſenſibilium corporum: eo quod motus appetitus animalis, ſunt ſimiles ordinationibus, & inclinationibus appetitus naturalis; & per hunc modum feruor attribuitur amori, dilatatio delectationi, & aggrauatio triſtitiæ: dicitur enim homo aggrauari, ex eo quod aliquo pondere impeditur à proprio motu. Manifeſtum eſt autem ex prædictis, quod triſtitia prouenit ex aliquo malo præſenti; quod quidem ex hoc ipſo quod repugnat motui voluntatis, aggrauat animum, inquantum impedit ipſum ne fruatur eo quod vult: & ſi quidem non ſit tanta vis mali contriſtantis, vt auferat ſpem euadendi: licèt animus aggrauetur quantum ad hoc, quod in præſenti non potitur eo quod vult: remanet tamen motus ad repellendum nociuum contriſtans. ſi vero ſupercreſcat vis mali intantum, vt ſpẽ euaſionis excludat, tunc ſimpliciter impeditur, & interior motus animi anguſtiatur, vt neque hac neque illac diuertere valeat; & quandoque etiam impeditur exterior motus corporis, ita quod remaneat homo ſtupidus in ſeipſo.

Dolor aggrauat animam.

Ad tertivm, ſcil. *vtrum dolor vel triſtitia impediat omnem operationem.* dicendum quod ſicut dictum eſt, triſtitia quandoque non ita aggrauat, vel abſorbet animum, vt omnem motum interiorem, & exteriorẽ excludat, ſed aliqui motus quandoque ex ipſa triſtitia cauſantur: ſic ergo operatio ad triſtitiam poteſt dupliciter comparari, vno modo ſicut ad id de quo eſt triſtitia; & ſic triſtitia quamlibet operationem impedit, nunquam enim illud quod cum triſtitia facimus, ita bene facimus, ſicut illud quod facimus cum delectatione, vel ſine triſtitia; cuius ratio eſt, quia voluntas eſt cauſa operationis humanæ, vnde quando operatio eſt, de qua aliquis contriſtatur, neceſſe eſt, quod actio debilitetur: Alio modo comparatur operatio ad triſtitiam, ſicut ad principium, & cauſam, & ſic neceſſe eſt, quod operatio talis ex triſtitia augeatur; ſicut quanto aliquis magis triſtatur de aliqua re, tanto magis conatur ad expellendum triſtitiam, dummodo ſpes remaneat expellendi; alioquin nullus motus, vel operatio ex triſtitia cauſaretur.

Triſtitia quandã operationẽ impedit, quandam auget.

Ad qvartvm, ſcil. *vtrum triſtitia magis noceat corpori, quàm aliæ paſſiones.* dicendum quod triſtitia inter omnes animæ paſſiones magis corpori nocet: cuius ratio eſt, quia triſtitia repugnat humanæ vitæ quantum ad ſpeciem ſui motus, & non ſolum quantum ad menſuram ſeu quantitatem, ſicut aliæ paſſiones: conſiſtit enim humana vita in quadã motione, quæ à corde in cætera membra diffunditur; quæ quidem motio conuenit naturæ humanæ ſecundum aliquam determinatam menſuram: ſi igitur iſta motio procedat vltra menſuram debitã, repugnabit humanæ vitæ, ſecundũ quan-

Triſtitia magis nocet corpori quã aliæ paſſiones.

A titatis menſuram, non autem ſecundum ſimilitudinem ſpeciei. ſi autem impediatur proceſſus huiuſmodi motionis, repugnabit vitæ ſecundum ſuam ſpeciem. Eſt autem attendendum in omnibus animæ paſſionibus, quod tranſmutatio corporalis quæ eſt in eis materialis, eſt conformis & proportionata motui appetitus qui eſt formalis, ſicut in omnibus, materia proportionatur formæ. Illæ ergo animæ paſſiones, quæ important motum appetitus ad proſequendum aliquid, non repugnant in tali motione ſecundum ſpeciem: ſed poſſunt repugnare ſecundum quantitatem; vt amor, gaudium, deſiderium, & huiuſmodi: & ideo iſta ſecundum ſpeciem, iuuant naturam corporis; ſed propter exceſſum poſſunt nocere: paſſiones autem quæ important motum appetitus cum fuga, vel retractione B quadam, repugnant in tali motione, non ſolum ſecundum quantitatẽ, ſed etiam ſecundum ſpeciem motus, & ideo ſimpliciter nocent: ſicut timor, deſperatio, & præ omnibus triſtitia, quæ aggrauat animum ex malo præſenti, cuius eſt fortior impreſſio quàm futuri.

De remedijs doloris, vel triſtitiæ.

DISTINCTIO XXII.

Deinde conſiderandum eſt de remediis doloris, vel triſtitiæ, & circa hoc quæruntur quinque. Primo vtrum dolor vel triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem. Secundo vtrum per fletum. Tertio vtrum per compaſſionem amicorum. Quarto v- C trum per contemplationem veritatis. Quinto vtrum per ſomnum.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum qualibet delectatio mitiget quamlibet triſtitiam, vel dolorem.* dicendum quod ſicut ex prædictis patet; Delectatio eſt quædam quies appetitus in bono cõuenienti; triſtitia autem eſt ex hoc quod aliquid repugnet appetitui: vnde ſic ſe habet delectatio ad triſtitiam, in motibus appetitiuis; ſicut ſe habet in corporibus quies, ad fatigationem, quæ accidit ex aliqua tranſmutatione innaturali; nam & iſta triſtitia, fatigationẽ quandam ſeu ægritudinem appetitiuæ virtutis importat. Sicut igitur quælibet quies corporis remedium affert, contra quamlibet fatigationem, ex quacunque cauſa innaturali prouenientem: ita quælibet delectatio remedium affert, ad mitigandum quam- D libet triſtitiam, ex quacunque cauſa procedat.

Delectatio mitigat triſtitiam.

Ad secvndvm, ſcil. *vtrum fletus mitiget triſtitiam, vel dolorem.* dicendum quod lachrymæ, & gemitus, naturaliter mitigant triſtitiam, & hoc duplici ratione. Primo quidem, quia omne nociuum interius clauſum magis affligit, quia magis multiplicatur intentio animæ circa ipſum: ſed quando ad exteriora diffunditur, tunc intentio animæ ad exteriora quodammodo diſgregatur, & ſic interior dolor minuitur; & propter hoc quando homines qui ſunt in triſtitiis, exterius ſuã triſtitiam manifeſtant, vel fletu, vel gemitu, vel etiam verbo, mitigatur triſtitia. Secundo, quia ſemper operatio conueniens homini ſecundum diſpoſitionem in qua eſt, eſt ſibi delectabilis; fletus autem, & gemitus ſunt quædam operationes conuenientes triſtato, vel E dolenti: & ideo efficiuntur ei delectabiles; cum ergo omnis delectatio aliqualiter mitiget triſtitiam, vel dolorem, vt dictum eſt: ſequitur, quod per fletum, & gemitum triſtitia mitigetur.

Qua ratione fletus mitiget dolorem.

Ad tertivm, ſcil. *vtrum dolor amici compatientis mitiget dolorem.* dicendum quod naturaliter amicus condolens in triſtitiis, eſt conſolatiuus; cuius duplicem rationem tangit Philoſophus in 9. Ethi. quarum prima eſt, quia cum ad triſtitiam pertineat aggrauare, habet rationem cuiuſdam oneris, à quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur; cum ergo aliquis videt de ſua triſtitia alios contriſtatos, fit ei quaſi quædam imaginatio, quod illud onus alij cum ipſo ferant, quaſi conantes ad ipſum ab onere alleuiandum; & ideo leuius fert triſtitiæ onus, ſicut etiam in portandis

Amicus condolens triſtitiã mitigat, duplici de cauſa.

onetibus corporalibus contingit. Secunda ratio, & melior eſt, quia per hoc quod amici contriſtantur ei, percipit ſe ab eis amari, quod eſt delectabile, vt dictum eſt: vnde cum omnis delectatio mitiget triſtitiam, vt dictum eſt; ſequitur quod amicus condolens triſtitiam mitiget.

Contemplatio veritatis mitigat dolorem.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum contemplatio veritatis mitiget dolorem.* dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, in contemplatione veritatis maxima delectatio conſiſtit, omnis autem delectatio dolorem mitigat, vt dictum eſt; & ideo contemplatio veritatis mitigat triſtitiam, vel dolorem; & tanto magis, quanto magis, aliquis perfectus eſt amator ſapientiæ; & ideo homines ex contemplatione diuina, & futuræ beatitudinis, in tribulationibus gaudent ſecundum illud Iaco. 1. *Omne gaudium exiſtimate fratres cum in tentationes varias incideritis.* & quod eſt amplius, etiam inter corporis cruciatus huiuſmodi gaudium inuenitur: ſicut Tyburtius martyr, cum nudatis plantis ſuper ardentes prunas incederet, dixit: videtur mihi, quod ſuper roſeos flores incedam, in nomine Ieſu Chriſti.

Exemplum.

Somnus & balneū, qua ratione dolorem mitigēt.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum ſomnus, vel balneum mitigent dolorem.* dicendum, quod ſicut dictum eſt, triſtitia ſecundum ſuam ſpeciem, repugnat vitali motioni corporis; & ideo illa quæ reformant naturā corporalem, in debitum ſtatum vitalis motionis, repugnant triſtitiæ, & ipſum mitigant; per hoc etiam, quod huiuſmodi remediis reducitur natura ad debitum ſtatum, cauſatur ex his delectatio: hoc enim eſt, quod delectationem facit. vnde cum omnis delectatio triſtitiam mitiget, per huiuſmodi remedia corporalia triſtitia mitigatur.

De bonitate vel malitia doloris vel triſtitia.

DISTINCTIO XXIII.

Deinde conſiderandum eſt, de bonitate vel malitia doloris, vel triſtitiæ. Et circa hoc quæruntur ſex. Primo vtrum omnis triſtitia ſit malum. Secundo vtrum poſſit eſſe bonum honeſtum. Tertio vtrum poſſit eſſe bonum vtile. Quarto vtrum dolor corporis, ſit ſummum malum. Quinto qualiter omnes homines ſe debeant habere circa paſſionem doloris. Sexto qualiter omnes homines ſe habere debeant circa triſtitiæ paſſionem.

Triſtitia alia bona, alia mala.

Ad primvm, ſcil. *vtrum omnis triſtitia ſit malum.* dicendum, quod aliquid poteſt dici bonum vel malum dupliciter, vno modo ſimpliciter ſicut dictum eſt, & ſecundum ſe; & ſic omnis triſtitia eſt quoddā malum. hoc enim ipſum, quod eſt appetitum hominis anxiari de malo pręſenti, rationē mali habet: Impeditur enim per hoc quies appetitus in bono. Alio modo dicitur aliquid bonum, vel malum, ex ſuppoſitione alterius; ſicut verecundia dicitur eſſe bonum, ex ſuppoſitione alicuius turpis commiſſi, vt dicitur in 4. Ethi. Sic igitur ſuppoſito aliquo contriſtabili, vel doloroſo, ad bonitatē pertinet, quod aliquis de malo præſenti triſtetur, vel doleat: quod enim non contriſtaretur, vel non doleret, non poſſet eſſe, niſi quia vel non ſentiret, vel quia non reputaret ſibi repugnans; & vtrumq; iſtorum eſt malum manifeſtè; & ideo ad bonitatem pertinet, vt ſuppoſita præſentia mali ſequatur triſtitia, vel dolor; & hoc eſt, quod Aug. dicit 8. ſuper Gen. ad literam. *Adhuc eſt bonum, quod dolet amiſſum bonum; nam niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura, nullius boni amiſſi dolor eſſet in pœna:* ſed quia ſermones morales ſunt in ſingularibus quorum ſunt oppoſitiones, illud quod ſuppoſitione bonum eſt, debet bonum iudicari; ſicut quod eſt ex ſuppoſitione voluntarium, voluntarium iudicatur, vt dicitur in 3. Ethi. & ſupra habitum eſt.

Triſtitia poteſt habere rationē boni honeſti.

Ad secvndvm, ſcil. *vtrum triſtitia poſſit habere rationem boni honeſti:* dicendum quod ſecundum illam rationem qua triſtitia eſt bonum, poteſt eſſe bonum honeſtum. Dictum eſt enim quod triſtitia eſt bonum, ſecundum cognitionem, & recuſationē mali; quæ quidem duo in dolore corporali, atteſtantur bonitati naturæ; ex qua prouenit, quod ſenſus ſentit, & natura refugit læſiuum, quod cauſat dolorem. In interiori vero triſtitia, cognitio mali quandoque quidem eſt per rectum iudicium rationis, & recuſatio mali eſt per voluntatem bene diſpoſitam deteſtantem malum: omne autē bonum honeſtum ex his duobus procedit, ſcil. ex rectitudine rationis & volūtatis, vnde manifeſtum eſt, quod triſtitia poteſt habere rationem boni honeſti.

Triſtitia poteſt eſſe vtilis.

Ad tertivm, ſcil. *vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum vtile:* dicendum, quod ex malo præſenti inſurgit duplex appetitus motus. Vnus quidem, quo appetitus contrariatur malo præſenti, & ex iſta parte triſtitia non habet vtilitatem: quia id quod eſt præſens, non poteſt eſſe non præſens. Secundus motus conſurgit in appetitu ad refugiendum, vel repellendum malum contriſtans, & quantum ad hoc triſtitia habet vtilitatem, ſi ſit de aliquo quod eſt fugiendum. Eſt enim aliquid fugiendum dupliciter. Vno modo propter ſeipſum, ex contrarietate quam habet ad bonum, ſicut peccatum; & ideo triſtitia de peccato vtilis eſt, ad hoc quòd homo fugiat peccatū; ſicut Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 7. *Gaudeo, non quia contriſtati eſtis: ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam.* Alio modo eſt aliquid fugiendum: non quia ſecundum ſe ſit malum; ſed quia eſt occaſio mali, dum vel homo nimis inhæret ei per amorem, vel etiam ex hoc pręcipitatur in aliquod malum, ſicut patet in bonis temporalibus; & ſecundum hoc triſtitia de bonis temporalibus poteſt eſſe vtilis, ſicut dicitur Eccleſiaſtæ 7. *Melius eſt ire ad domum luctus quàm ad domum conuiuij: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum.* Ideo autem triſtitia in omni fugiendo eſt vtilis, quia geminatur fugiendi cauſa: nam ipſum malum ſecundum ſe fugiendum eſt: ipſam autem triſtitiam ſecundum ſe omnes fugiunt; ſicut etiam omnes bonum appetunt, & delectationem de bono. ſicut ergo delectatio de bono facit vt bonum auidius quæratur, ita triſtitia de malo facit, vt malum vehementius fugiatur.

Triſtitia non poteſt eſſe ſummum malum.

Ad qvartvm, ſcil. *vtrum dolor corporis ſit ſummum malum,* dicendum, quod impoſſibile eſt aliquem dolorem vel triſtitiam eſſe ſummum hominis malum. omnis enim triſtitia ſeu dolor aut eſt de hoc, quod eſt verè malum, aut eſt de aliquo apparenti malo, quod eſt verè bonum; dolor autem ſeu triſtitia, quæ eſt de verè malo, non poteſt eſſe ſummum malum; eſt enim aliquid eo peius ſcilicet vel non iudicare eſſe malum, illud quod eſt verè malum; vel etiam non refutare illud. triſtitia autem vel dolor, quæ eſt de apparenti malo, quod eſt verè bonum, non poteſt eſſe ſummum malum: quia peius eſſet, omnino alienari à vero bono. vnde impoſſibile eſt quod aliqua triſtitia vel dolor ſit ſummum hominis malum.

Dolor multiplex.

Ad qvintvm, ſcilicet *qualiter omnes homines debeant ſe habere circa paſſionem doloris;* dicendum eſt, quod multiplex eſt dolor, ſcilicet dolor appetendus, dolor recolendus, dolor ſuſtinendus, dolor præuidendus, dolor præcauendus &c.

Dolor appetendus.

Eſt enim dolor appetendus, ſcilicet dolor contritionis, de hoc Oſeæ 13. *Colligata eſt iniquitas Effraym vinculo.* ſcilicet malæ voluntatis, & prauæ conſuetudinis, de qua dicit Auguſt. in libro confeſ. *Ligatus eram non ferro alieno, ſed mea ferrea voluntate; velle meum tenebat inimicus, & inde catenam ſibi fecerat, & conſtrinxerat me. quippe ex voluntate non refrenata facta eſt libido, & dum ſeruitur libidini facta eſt conſuetudo, & dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas, quibus quaſi anſulis ſibimet innexis, me tenebat aſtrictum,* Sequitur. *Abſconditum eſt peccatum eius, quaſi gladius in corpore, venenum in ventre, ſerpens in ſinu, latrones in domo, & ignis in lecto.* Sequitur Oſe. 13. *Dolores vt parturientis venient ei.* ſicut enim mulier cum delectatione concipit, ſed cum maiori dolore parturit; ſic peccator cum delectatione peccat, ſed cum dolore incomparabiliter maiori, quàm fuerit

delecta-

delectatio, punire debet; quod bene ſignificatur cum dicitur: *Dolores, vt parturientis*: In parturiente tantus eſt dolor, vt præ dolore deficere videatur, nec eſt in ea membrum, quod non anguſtia repleatur. Sic pænitens adeo vehementer dolere debet, quaſi totus dolore deficiat: Sicut docet Aug. dicens. *Doleat peccator, & de dolore gaudeat, & non ſatis ei ſit, quòd doleat, ſed non ſemper ſe doluiſſe doleat*; nimirum certè, quòd de dolore gaudium generatur, & quanto vehementior eſt dolor, tãto maius gaudium inde conſequitur. Item pluraliter dicit *dolores*: quia ſecundum multitudinem peccatorum debet eſſe multitudo dolorum: quia de quolibet ſpeciali peccato, debet haberi ſpecialis dolor. Item de quolibet ſemel facto, non ſufficit ſemel dolere, ſed quoties recolit homo ſe peccaſſe. Ideo de vno peccato oportet habere multos dolores. Ideo dicitur: Iſa. 13. *Torſiones & dolores tenebunt, quaſi parturiens, dolebunt.*

Dolor recolendus.

ITEM eſt dolor recolendus ſcilicet dolor Dominicæ Paſſionis. Ad hoc nos hortatur ipſe Dominus. Thren. 1. *O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſimilis, ſicut dolor meus*, in cuius memoriam eius imago in parietibus depingitur, in eccleſiarum medijs quaſi in locis potentioribus exaltatur, figuratus in vitreis, & Cruces in viarum compitis eleuantur, vt eius memoria ſemper vbique & ab omnibus habeatur. *Simile.* Hic dolor deſignatur per dolorem capitis, cui dolenti condolent omnia membra corporis, niſi ſint mortua, vt patet in Paraliticis; vel abſciſa, vt patet in mutilatis; ideo bene poteſt dicere cor deuotum, caput meum doleo. Quantus eſſe debeat iſte dolor in corde cuiuſlibet fideliter condolentis, oſtenditur Zach. 12. *Dolebat ſuper eum ſicut doleri ſolet ſuper mortem vnigeniti.*

Dolor aſſumendus.

ITEM eſt dolor aſſumendus ſcilicet dolor compaſſionis, ſicut vni membro dolenti condolent omnia membra: cuius ſignum eſt, quòd quando dolet vnum membrum, ſtatim os aperitur ad quærendum remedium, auris ad audiendum, oculus ad videndum, manus ad tangendum, vel ligandum. Nos autem omnes ſumus membra vnius corporis: Sicut docet Apoſt. Rom. 12. *Multi vnum corpus ſumus in Chriſto*: Huius compaſſionis exemplum habemus Iere. 20. *Quare de vulua egreſſus ſum, vt viderem laborem, & dolorem?* Item Thre. 1. *Attendite vniuerſi populi, & videte dolorem meum, iuuenes mei, virgines meæ, abierunt in captiuitatem*: ſcilicet Diaboli eos per peccatũ miſerabiliter captiuantis; & de captiuitate inhorrẽdum Inferni carcerem pertrahentis: hoc autem vehementius eſt dolendum, quòd iuuenes, & virgines, in quibus florere deberet innocentię pulchritudo, à Diabolo captiuantur. Item exemplum condolendi fratribus veſtris oſtendit Apoſt. Rom. 9. *Triſtitia mihi magna eſt, & continuus dolor cordi meo, optabam enim anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis.* *Simile.* Attende quomodo porci ſibijnuicem condolentes mutuo ſe adiuuant ſi clamat vnus eorum, omnes accurrunt percuſſum adiuuare, vel detentum liberare nituntur; ſed multi ſunt ſicut canes, qui canem percuſſum lacerant, perſequuntur, & mordent, ita ſi vnus peccauerit, alij diffamant, & improperant, ſi in paupertatem deuenerit, clamant, vilipendunt, & derident; & ſi quid ei remanſerit, auferre moliuntur; ſi diffamatur iniuſtè, alij ſtatim fidem adhibent infamiæ, verba diſſeminant, multiplicant, exaggerant, & augmentant; ſi perſecutionem patitur, alij ſimiliter perſequuntur. Vnde Pſalm. 68. ait. *Quem tu percuſſiſti perſecuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt.*

Dolor deponendus.

ITEM eſt dolor deponendus, hic eſt dolor inuidiæ, qua dolet quis de proſperitate fraterna, ſed de hoc dicemus infra diffuſius capitulo de inuidia.

Dolor ſuſtinendus.

ITEM eſt dolor ſuſtinendus. Hic eſt dolor aduerſitatis temporalis. De quo Eccl. 2. *In dolore ſuſtine, & in humilitate tua patientiam habe*: huius exemplum habemus 2. Mach. 6. De Eleazaro, qui tanquam miles ſtrenuus pro lege Dei ſuſtinens paſſionem dixit. *Domine, qui habes ſanctam ſcientiam, manifeſtè tu ſcis, quia cum à morte poſſem liberari, duros corporis ſuſtineo dolores, ſecundum animam* A *vero propter timorem tuum libenter hoc patior.* Item exemplum euidentiſſimum eſt de Chriſto, de quo dicitur Iſa. 53. *Vidimus eum & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem, & quaſi abſconditus vultus eius, & deſpectus. Vnde nec reputauimus eum, verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit, & nos reputauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum*, ſi igitur pro nobis dolores ſuſtinuit, multo magis pro nobiſipſis debemus non ſolum patienter, immò etiam lætanter ſuſtinere dolores. Item ſi pro incerta ſanitate corporis poſt modicum morituri, multa grauia ſuſtinemus, quanto magis pro ſalute animæ immortalis. Item inter ipſos dolores, ſi ipſos propter Deum voluntariè ſuſtinemus, Deus miſericors, multas conſolatio- B nes immittit. Sicut ait Pſal. 93. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam*, & Apoſt. 2. Corinth. 1. *Sicut abundant paſsiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.* Item ad hoc mouere nos debet incomprehẽſibilis præmij magnitudo. Nam expectatio præmij minuit vim doloris: *non ſunt autem condignę paſsiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Rom. 8.

Dolor præuidendus.

ITEM eſt dolor præuidendus ſcilicet dolor mortis corporalis. Nam ſicut dicit Apoſt. 1. Theſ. 5. *Cum dixerint pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus*, ecce quòd aduentus mortis inopinatus eſt, & incertus. Nihil enim morte certius, ſed nihil incertius hora mortis, nihil venit velocius, nihil inuadit acrius; ſicut C dolor in vtero habentis, ecce quod dolor eſt grauiſſimus, in partu ruptis carnibus, vix egreditur fætus de ventre, ſed in morte extrahitur anima de toto corpore. *Et non effugient*, ecce quod dolor perpetuus, & ineuitabilis: attende quàm periculoſum ſit, non præuidere ſibi ante mortem: quia tunc dolores intolerabiles corpus excruciant, peccata omnia prius facta ſubito occurrentia, cum deſperatione agendæ pœnitentiæ animum perturbant, infernales pœnæ ad quas anima ſe videt irremediabiliter deſcenſuram, ineffabiliter ipſam terrent, tandem Dæmones horribiles, & crudeles, eam expectantes, infeſtant. Quid igitur faciet anima miſera ſic vndique obſeſſa, hęc omnia breuiter tangit Pſalm. 114. dicens: *Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me, dolores inferni circumdederunt* D *me, præoccupauerunt me laquei mortis.* Hæc ad præſens ſufficient; quia infra dicemus latius de morte, & de his quæ ad mortem pertinent.

Dolor præcauendus.

ITEM eſt dolor præcauendus ſcilicet dolor ſupplicij infernalis, de hoc Baruth. 2. *Non audierunt vocem tuã Domine, & ecce mortui ſunt in doloribus peſsimis*, mali ſunt hi dolores propter acerbitatem incomparabilem. Ibi enim vlulabunt miſeri, ſicut lupus in pedica, & ſicut canis, qui excoriatur. Vnde Iſa. 51. *Serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis* Secundo peiores ſunt hi dolores propter anxietatem immitigabilem, nulla enim ſpes erit alleuiationis, vel interpolationis. Vnde Apoc. 16. *Commanducauerunt linguas ſuas præ dolore, & blaſphemauerunt Deum cæli præ doloribus & vulneribus ſuis.* E Item Iere. 30. *Inſanabilis eſt dolor tuus præ multitudine iniquitatum tuarum.* Tertio peſſimi ſunt propter æternitatem interminabilem: tunc cum deriſione dicetur illis; *ambulate in lumine ignis veſtri, & in flammis quas ſuccendiſtis vobis; in doloribus dormietis*, &c. Iſa. 50. Yronicè dicta ſunt, quia nec ignis inferni lumen habet, ſed eſt horribiliter tenebroſus, nec reprobi in doloribus dormire poterunt, nec requiem inuenire. Vnde Ierem. 15. dicitur, in perſona cuiuſlibet damnati. *Quare factus eſt dolor meus perpetuus?* Sequitur reſpon. *Et pro quia, plaga mea incurabilis renuit curari*, vt poterunt ſemper dicere, *hęc omnia initia ſunt dolorum*, Matth. 24. Quia dolores eorum, ſemper erunt quaſi incipientes, etiam poſt infinita ſæcula, nunquam peruenientes ad finem.

AD SEXTVM, ſcilicet *qualiter omnes homines ſe debeant*

habere circa paſſionem triſtitiæ. Notandum eſt, quod ſicut **A** docet Apoſt. 2. Corinth. 7. Quędam eſt triſtitia ſecundum Deum, quædam ſecundum ſæculum, prima laudabilis, ſecunda vituperabilis. Circa primam debemus diligenter attendere, quod ſi iuſtus homo ſciret, & vellet ſapienter aduertere, quod vndique ſibi tot occurrerent cauſæ triſtitiæ, nunquam in vita præſenti ſine triſtitia poteſt eſſe. Inuenit enim homo materiam, & rationem triſtitiæ, & reſpectu ſui, & reſpectu Dei, & reſpectu proximi.

Triſtitia quæ eſt ſecundum Deum laudatus, oritur à reſpectu ſui, proximi, & Dei.

Reſpectu ſui tripliciter ſit ex languore conditionis.

PRIMO quidem in ſeipſo reperit, & ſenſibiliter experitur rationem triſtitiæ, quę prouenit ex languore conditionis, ex dolore compunctionis, ex angore afflictionis. Ex languore quippe conditionis primatię, oritur triſtitia magna valde, & eo maior quo inſuperabilis, & inſeparabilis eſt à nobis; vbique enim & ſemper **B** circumferimus nobiſcum triſtitiæ rationem. Dicitur autem oriri ex languore conditionis ſiue corruptionis, quoniam ex peccato primi hominis ineſt animę noſtrę languor quidam & debilitas, vt nec malo poſſimus, ſicut vellemus reſiſtere; nec bonum deſideremus ſicut expediret agere, aut non ſicut oporteret appetimus; propter quod in perſona cuiuſlibet noſtrum Apoſtolus ingemiſcens, exclamat dicens Rom. 7. *Ego carnalis ſum venundatus ſub peccato, non enim quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum illud facio. Inueni igitur aliam legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet. Video igitur aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati.* Nonne conſiderata tali miſeria, debet in nobis eſſe triſtitia, vſque ad **C** mortem. Nam & Chriſtus miſeriæ noſtræ piè compatiens dicit Matt. 26. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Non enim propter timorem paſſionis piè Ieſu triſtabaris, propter quam perferendam veneras, ſed propter noſtram miſeriam, triſtis eras. Ideo bene dicitur Eccleſiaſtici 7. *Cor ſapientis, vbi triſtitia*: in ſeipſo inuenit rationem triſtitiæ, ideo in ſeipſo debet cor ſuum conuertere, vt & miſeriam ſuam defleat, & languorem ſuum excutiat; malum pro poſſe ſuo caueat, & bonum agere non tepeſcat. Hanc miſeriam ſuam Pſalm. 37. lamentabiliter deplorando dicebat. *Miſer factus ſum, & curuatus ſum vſque in finem, tota die contriſtatus ingrediebar, quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea. Miſer factus ſum,* inquit: Miſer eſt, qui quod deſiderat non habet, & non deſiderat, quod deberet; & **D** multa ſibi eueniunt, quæ non vellet. Qui non aſſequitur, quod delectet; & pati cogitur, quod moleſtet; qui proficua ſibi negligit, vel contemnit, & noxia concupiſcit. Omnis homo, qui hæc omnia experitur in ſe, debet dicere cum dolore, *Miſer factus ſum. Et incuruatus ſum,* inquit, ſcilicet ad inferiora, adeo inquam incuruatus, vt non rectus incedere, nec ad opus bonum expedite procedere, nec ſurſum reſpicere, ideſt cœleſtia valeam contemplari; vnde dicebat Manaſſes Rex II. Parali. vlt. *Incuruatus ſum multo vinculo ferri, & non eſt reſpiratio mihi* propter hoc bene ſubditur in authoritate pręmiſſa, *tota die,* ideſt toto tempore vitæ meæ. *Contriſtatus,* ideſt de prędicta miſeria conturbatus, *ingrediebar,* in cor meum, ad ſtatus mei pericula explorandum, & meam miſeriam deplorandum, & merito debeo triſtis eſſe; **E** *Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus,* frequenter immiſſis à Dæmone, *& non eſt ſanitas in carne mea,* ideſt ſuſtineo tentationes à carne.

Et dolore cōpunctionis.

SECVNDO prouenit in nobis triſtitia, ex dolore cōpunctionis, de qua dicit Apoſtolus 2. Corint. 7. *Contriſtati eſtis ad pœnitentiam,* bona eſt triſtitia quæ Deo cedit ad honorem, & animæ prouenit ad ſalutem, quòd ſit ad gloriam Dei. Dicitur Baruch. 2. *Anima quæ triſtis eſt ſuper magnitudine mali,* ideſt peccati commiſſi, *& incedit curua, & in infimis,* ideſt curuata ceruice ſuperbiæ tenet ſe in infimis humilitatis, infimam ſe præ cęteris reputando, & infima humilitatis opera exercendo, *& oculi deficientes,* præ lachrymis contritionis quo ad ſe, compaſſionis quo ad proximum, deuotionis quo ad Deum, *& anima eſuriens,* ideſt ardenter deſiderans opera bona **A** facere, meritum acquirere, diuinam dulcedinem prægustare, & ad æternæ vitæ gaudia peruenire, talis inquā anima, *dat tibi gloriam, & iuſtitiam Domino,* quoniam iuſtitiam exercet de ſeipſa; ſatisfactionem de peccatis proprijs exoluendo, & honorem Dei, in omnibus ſuis operibus intendendo: ſic ergo patet, quòd hæc triſtitia ſit ad gloriam Dei. Item quòd hæc triſtitiā ſit ad ſalutem animæ teſtatur Apoſtolus 2. Corinth. 7. dicens. *Quæ ſecundum Deum eſt triſtitia pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur,* bona eſt triſtitia quæ à Deo infunditur, quæ ſecundum Deum mouetur, propter Deum operatur, ad Deum ordinatur, & à Deo æternaliter remuneratur. Iſta operatur pœnitentiam, ideſt ſatisfactionem condignam in ſalutem ſtabilem, ideſt ſalutem animæ non corporis: quia ſalus corporis non eſt ſta- **B** bilis, ſed breuis, mutabilis, & incerta.

Ex angore afflictionis.

TERTIO prouenit in nobis triſtitia, ex angore afflictionis. Sanè multiplex eſt in nobis afflictio cordis, & corporis, ideſt tentationes, tribulationes, anguſtiæ, oppreſſiones, & penuriæ, ſollicitudines, & labores, & alia multa, ſine quibus nō agitur vita præſens. Ideo dicitur 1. Pet. 1. *Exultabitis modicum nunc ſi oportet contriſtari in varijs tentationibus, &c.* exultabitis, inquam *ſi oportet,* peccato promerente, Dei iuſtitia exigente, ſapientia ordinante, & clementia faciente; oportet ergo ſignificat neceſſitatem ineuitabilem, *triſtari nunc,* deſignat temporis breuitatem, *modicum* denotat leuitatem; *quod autem modicum eſt, & leue tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* 2. Corin. 4. & Rom. 8. *Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur* **C** *in nobis.* Verè nō ſunt condignæ nec comparabiles paſſiones huius temporis ad peccatum quod remittitur, ad gratiam quæ infunditur, ad meritum quod acquiritur: ad conſolationem quę immittitur, ad æternam pœnam quæ euaditur, ad futuram gloriam quæ promittitur, *in varijs tentationibus*: ſiue ſint à Deo probante, ſiue ab homine moleſtante, ſiue à carne inſtigante, ſiue à Dæmone infeſtante. Omnia mala quæ hic patimur tētationes quædam ſunt, quibus probatur virtus noſtra, vel vitium: nunc enim eſt tempus probationis: tunc, ideſt in futuro, erit tempus profeſſionis: ſicut namque in religione, nouicij primo probantur antequam profiteantur, ſic nos in vita præſenti probamur, in qua probatione ſi bene humiliter, & deuote vixerimus, recipiemur in ſacrum Collegium, & Glorioſum Conſortium **D** Beatorum; ſi autem indeuoti, indiſciplinati, inobedientes, & rebelles diuinæ voluntati fuerimus, abijciemur, & turpiter expellemur; magnam ergo gratiam facit Deus homini quem in tribulatione probat, vt approbet, & approbatum recipiat, in Collegium Beatorum, vnde dicitur 1. Pet. 1. *Hęc eſt gratia, ſi propter conſcientiam Dei,* ideſt conſcientiam bonam diuinitus informatam, & à Deo per gratiam, inhabitatā; vel propter conſcientiam Dei, ideſt intentionem honoris diuini; *ſuſtinet quis patienter, ſine murmure triſtitias,* ideſt tribulationes quæ ſunt occaſio, & materia triſtitiæ. Aduertendum eſt autem quòd triſtitia quandoque eſt motus quidā ſubiectus & ſubſequens iudicium rationis, & iſto modo bene eſt triſtitia in viris iuſtis, & fuit etiam in Chriſto, ſicut dicitur Matt. 14. *Cœpit contriſtari, & mæſtus eſſe,* quan- **E** doque vero eſt paſſio ſubuertens iudicium rationis, & ſic non cadit in virum iuſtum, ſicut dicitur, Prouer. 12. *Non contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit.* vnde Tob. 1. dicitur. *Non eſt contriſtatus contra Deum quòd plaga cæcitatis euenerit ei.* Et de Chriſto dicitur Iſa. 42. *Non erit triſtis neque turbulentus.*

Triſtitia in ordine ad proximum triplex, ſcilicet correptiua delinquentium.

ITEM occurrunt nobis occaſiones triſtitiæ, ſi conſideremus ea quę ſunt ad proximum, videmus enim frequenter amicos noſtros, & proximos delinquentes, aduerſa ſuſtinentes, vel de vita decedentes. Debemus autem correctionem delinquentibus, compaſſionem ſuſtinentibus, affectionem decedentibus. Eſt ergo triſtitia correptiua delinquentium, compaſſiua ſuſtinentium, & deploratiua decedentium, eſt inquam triſtitia correptiua delinquentium; Nam videntes proximum

delin-

delinquere, vel audientes deliquiſſe, debemus eum ex charitate corripere, ſicut ait Sapiens, Eccl. 11. *Corripe amicum; ſæpe enim fit commiſſio.* Idem, *Corripe amicum, ne fortè non intellexerit, & ſi intellexerit ne fortè iteret.* Hæc autem correptio licèt procedat ex dulcedine charitatis, tamen frequenter expedit eam fieri cum quadam triſtitia, ideſt auſteritate vultus, & pondere verborum, & efficacia ſermonis, vt oſtendatur zelus ad eum qui corripitur, & diſplicentia peccatorum. Nam ſi molliter proferatur verbum correptionis, & tepide; non mouet & penetrat animum delinquentis; vnde nec erubeſcit de præterito, nec metuit de futuro. Peccant ergo, qui videntes proximum delinquentem, rident, & videntur applaudere, vel cum riſu, & quadam verborum mollicie corripiunt, ex timore videlicet aut fauore. Ideo dicitur Eccl. 4. *Melior eſt ira riſu, quoniam per triſtitiam vultus, corripitur animus delinquentis.* Corripiens ergo triſtitiam vultus oſtendat, ideſt diſplicentiam peccati, vel ſi fortè corripere non audeat, propter perſonæ magnitudinem, vel ſtatus celſitudinem, ſaltem triſtitiam vultus oſtendat in ſignum diſplicentiæ; quia ſic corripitur animus delinquentis, vnde Prouerb. 25. dicitur. *Ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem.* Sicut enim cum aliquis detrahit alijs, ſi rideant auditores, oſtendunt ſibi detractoria verba placere, & ex hoc præbent detractoribus audaciam detrahendi; ſic ècontra oſtendendo triſtitiam vultus reprimunt audaciam obloquendi; & ita eſt etiam de alijs peccatis. Hæc eſt ergo triſtitia correptiua delinquentium.

Compaſſiua ſuſtinentium. ITEM eſt triſtitia compaſſiua ſuſtinentium. Nam ſecundum Apoſtolum, ſi patitur vnum membrum, compatiuntur alia membra. Et ſi corporibus patientium proximorum debemus compati, quanto magis animabus eorum; vtpote cum videmus animas, Chriſti ſanguine redemptas, peccare; & ad damnationem currere: quas tamen retrahere non valemus. Ideo dicebat Apoſtolus, zelo charitatis accenſus. Rom. 9. *Triſtitia mihi magna eſt, & dolor continuus cordi meo, optabam enim ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis,* ſaluandis ſcilicet, vel iuuandis, ideſt, optabam ſi ſine peccato poſſet optari quòd ad tempus, in vita videlicet vel poſt mortem, ſepararer à Domino Ieſu Chriſto, vt illi non ſepararentur æternaliter. Simile habemus Exod. 32. Nam cum peccaſſent filij Iſrael in deſerto vitulum conflatilem adorando, videns Moyſes iram Domini grauiter contra eos accenſam, orando dicebat: *Obſecro Domine, peccauit populus iſte peccatum magnum, aut dimitte eis noxam hanc: aut dele me de libro tuo quem tu ſcripſiſti.* Ait etiam ipſe Chriſtus Matth. 26. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* O Domine Ieſu, vnde prouenit tibi iſta triſtitia? Nunquid ex timore paſſionis inſtantis? abſit hoc à cordibus fidelium cogitare. Non enim propter timorē paſſionis ad quam perferendam veneras, & quam pro ſalute noſtra ſummo deſiderio peroptabas, triſtis erat anima tua ſanctiſſima, ſed de damnatione peſſimi proditoris, de lapſu Apoſtolorum, de perfidia Iudæorum, de ingratitudine falſorum Chriſtianorum. Heu quot hodie nobis occurrunt cauſæ triſtitiæ, qui tot pauperes videmus quotidie grauari temporaliter, affligi corporaliter, anguſtiari mentaliter, inſuper innumerabiles animas, Dei timore reiecto, ſuæ ſalutis immemores, multiplicare flagitia, & præcipitanter currere ad æterna ſupplicia.

Deploratiua morientium. ITEM eſt triſtitia deploratiua morientium, & iſta quodammodo naturalis eſt. Naturale enim eſt quòd homo, de ſeparatione dilecti doleat: cui viuenti conuiuere ſe gaudebat; nec eſt poſſibile quin caro ſentiat diuiſionem carnis, ideſt, quin carnalis, ſenſualiter ſentiat ſeparationem proximi coniuncti ſibi mentaliter, vel carnaliter attinentis: procedit ergo hęc triſtitia ex radice carnalis affectionis, ſed officio rationis eſt mediocriter temperanda, ſicut docet Sapiens, Eccl. 38. *Fili in mortuum produc lachrymas ex affectione, & quaſi dira paſſus incipe plorare,* ſcilicet ſine fictione, contra multos, qui ſe

A plorare fingunt, vt videantur amici fuiſſe defuncti; ſed illæ lachrimæ vel falſæ ſunt, quia non procedunt ex amore; vel doloſæ, procedentes ex gaudio, non dolore. Sequitur. *Et ſecundum iudicium contege corpus illius:* Secundum iudicium inquam, id eſt ſecundum diſcretionem, & ſecūdum approbatam conſuetudinem patriæ, & ſecundum modum facultatis ſuæ, & ſecundum dignitatem perſonæ defunctæ. *Et non deſpicias ſepulturam illius.* Curandum eſt enim quod ſepeliatur vbi ſepulturam elegit, vel in ſepulchris maiorum, ideſt progenitorum ſuorum, vel vbi maius adiutorium ſuffragiorum habebit. Hoc autem vltimum in electione ſepulturæ, principalius eſt curādum. *Propter delaturam autem,* ideſt ne alij te accuſent, de inhumanitate & remiſſo amore; *Amare fer luctum illius vno die, & conſolare propter*

B *iuſtitiam,* Dei ſcilicet cuius volūtati debet voluntas hominis conformari, à qua ſi ſecundum rationis iudiciū diſſonaret, peccaret, vnde & ſi ſecundum motum ſenſualitatis, non poſſit homini placere mors amici, tamē ſecundum iudicium rationis, & deliberatiuum motum voluntatis, debet ſibi non diſplicere; hæc eſt enim ſententia Dei iuſta, ideſt iuſtè propter peccatum inflicta; vt de mundo iſto non niſi per mortis anguſtiā tranſeamus; vnde dicit Greg. *amicorum nos amiſſio tanto debet tolerabilius contriſtare, quanto amiſſuros nos illos conditio mortalitatis expoſcit.* Item, *conſolare propter iuſtitiam,* defuncti; Nam quanto melius vixit & maioris meriti fuit, tanto minus eſt dolendum: Quanto vero deterioris, vel infamioris vitæ fuit, tanto vehementius eſt lugendum, vnde ſequitur hic ſtatim. *& fac luctum ſecundum meritum*

C *eius, vno die vel duobus.* Et prima Theſ. 4. *Non contriſtemini ſicut cæteri, qui ſpem non habent,* qui enim non ſperant de ſalute defuncti, magnam habent cauſam & materiā diutius, & vehementius lamentandi: ſed ſunt nonnulli qui non lugent mortuos, ſed ſeipſos; non conſiderantes bonitatem vitæ, ſed vtilitatem perſonæ; neque cogitantes de pœnis quas mortui habent ſuſtinere poſt mortem, deflent amiſſionem beneficiorum, auxilij, vel honoris, antea perceptorum, vel in poſterum ſperatorū; nec recogitant quomodo poſſint eos eleemoſynis, ieiunijs, & orationibus adiuuare, ſed quomodo bona eorum poterunt obtinere.

VBI DICTVM eſt ſupra: *Conſolare propter iuſtitiam,* alia litera communior eſt, *propter triſtitiam,* ne ſcilicet abſorbearis nimia & immoderata triſtitia, *à triſtitia enim* *Cauſſa immoderata triſtitia pro defunctis.*

D *feſtinat mors,* animę, & corporis. *& cooperit virtutem,* ideſt facultatem bene agendi, *& triſtitia cordis flectit ceruicem,* ideſt debilitat potentiam ſuſtinēdi. Videns ergo quod immoderata triſtitia abbreuiat vitam corporis, & inducit mortem animæ, generat accidiam, & cauſat impatientiam; Ideo conſequenter hortatur ſapiens ibidē. *Ne dederis in triſtitia cor tuum,* ideſt non ſequaris triſtitiæ paſſionem, nec deſolationis impetum proſequaris, *ſed repelle eam à te.* Modum autem repellendi docet optimè cum ſubiungit. *Memento nouiſſimorum,* ideſt mortis tuæ; Futuri iudicij, in quo ſecundum facta tua recipies, Infernalium tormentorum, ne incurras; Cæleſtium gaudiorum, ne per immoderatam triſtitiam illa perdas. Sequitur. *Neque enim eſt conuerſio,* ideſt ille non conuertetur ſeu reuertetur ad te, ſed tu ibis ad eum. Sicut ait Dauid

E de filio ſuo mortuo. *Nunquid potero eum reuocare amplius. Ego vado magis ad eum: ille vero non reuertetur ad me.* Sequitur. *Et huic,* ideſt mortuo, *nihil proderis,* teipſum immoderatè per triſtitiam affligendo, *& teipſum peſſimabis,* quia & corpus tuum peſſimè grauabis, & animam damnificabis peſſimè, vel damnabis. Eccleſiaſtici 30 *Multos occidit triſtitia, & non eſt vtilitas in ea.*

Triſtitia occaſionata in ordine ad Deum ex tribus ſcilicet. ITEM occurrunt nobis cauſæ triſtitiæ, ſi conſideremus ea quæ ſunt ad Deum. Nam in deuotis cordibus prouenit triſtitia ex recordatione Dominicę paſſionis, ex æmulatione diuinę dehonorationis, & ex prolōgatione optatæ poſſeſſionis. Primo quidem in nobis debet eſſe triſtitia ex recordatione Dominicæ paſſionis. *Ex recordatione Dominicæ paſſionis.* Nam cum in eo fuerit triſtitia imminente paſſione, ſicut ipſe teſtatur, Matth. 26. *Triſtis eſt anima mea vſque*

ad mortem, non fuit in eo ex timore paſſionis, quia non timebat proculdubio, ſed optabat: ſed inter alias rationes triſtitiæ fuit vna, ingratitudo noſtra; quia videlicet tantum beneficiũ, nec dignè recognoſcimus, nec deuotè recolimus, nec gratias agimus, vt debemus. vnde in Pſal. 68. conqueritur dicens: *Suſtinui*. i. expectaui, *qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, qui conſolaretur, & non inueni.* Igitur ſi pius Dominus ſuper ingratitudine noſtra triſtis erat vſque ad mortem, & nos ſuper indeuotione noſtra, & ingratitudine, triſtes eſſe debemus. Eius itaque triſtitiam ſtudeamus nobis aſſumere, & deuotione fideli, totam in nobis ſuæ paſſionis triſtitiam, excitare. ſic ait anima deuota, Thren. 3. *Memoria memor ero, & tabeſcet in me anima mea.* Et Pſal. 34. dicit. *Quaſi lugens, & contriſtatus ſic humiliabar.* Attende quod Dominus diſcipulis, de paſſione ſua triſtibus, & inuicem conferentibus, iunxit ſe medium & conſortem, ſicut dicitur Lucæ 24. & ait: *Qui ſunt hi ſermones quos confertis adinuicem ambulantes, & eſtis triſtes?* ſcripturas, quæ de ipſo erant aperuit, mentes noſtras interius illuſtrauit, & ad amorem ſuum vehementius inflammauit: Sicut ipſi teſtantur dicentes. *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret ſcripturas?* ſic & nobis piè ſuam paſſionem recolentibus, ac de ea cum aliis, vel in corde noſtro conferentibus, ſe dignanter aſſociat, mentes illuminat, & inflammat. Hæc ergo triſtitia, quam in nobis aſſumimus, & excitare ſatagimus, in gaudium commutatur. Sicut ipſe diſcipulis ſuis promiſit Ioan. 16. *Vos triſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium.*

Ex æmulatione diuinæ dehonorationis.

Item eſt triſtitia prouenienſ ex æmulatione diuinæ dehonorationis: quia videlicet leges eius lacerantur, præcepta negliguntur, conſilia contemnuntur, nomen eius blaſphematur, & honor ei debitus conculcatur; ac per conſequens animæ, ſuo ſanguine precioſo redemptæ, damnantur. vnde Ioan. 16. diſcipulis ſuis ait. *Amen amen dico vobis, quia plorabitis*, pro mea dehonoratione, *& flebitis*, pro animarum damnatione, *mundus autem gaudebit*, gaudio quodam inſano, ſicut freneticus ridet & gaudet, medicus autem luget: ſic profectò miſeri peccatores gaudent in falſa felicitate, & proſperitate mundana, non aduertentes, quod in puncto ad inferna deſcendunt: *vos autem contriſtabimini.* Huius triſtitiæ exemplum habemus notabile, primi Eſdræ 9. vbi dicitur, quod cum ipſi Eſdræ nunciatum fuiſſet filios Iſrael contra legem Dei vxores alienigenas accepiſſe, ſcidit veſtimenta ſua, & euulſit capillos capitis ſui in ſignum vehementiſſimi doloris. Dolebat enim tam de tranſgreſſione diuinæ legis, quam de offenſa Dei; quã etiam de damnatione, ideſt damnabili peccato populi ſui. vnde dicitur ibi. *Ego ſedebam triſtis vſque ad ſacrificium veſpertinum.* Et ſequitur. *Et in ſacrificio veſpertino curuaui genua mea, & expandi manus meas ad Dominum, & dixi: Domine Deus meus confundor & erubeſco leuare faciem meam ad te, quoniam iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt ſuper caput noſtrum, & delicta noſtra creuerunt vſque ad cælum*, ideſt vſque ad tuę maieſtatis contemptum.

Ex ſubtractione diuinæ coniunctionis.

Item eſt triſtitia prouenienſ ex ſubtractione diuinæ coniunctionis. Anima namque ſancta diuinæ dilectionis igne ſuccenſa, feruenter deſiderat Deum habere pręſentem, ſiue in præſenti vita, per experimẽtalem guſtum ſuauitatis internæ; ſiue in futuro, per adeptionem felicitatis æternæ. ſicut ait Pſal. 41. *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei* &c. Et quia Deus diſpenſatiuè præſentiam ſuam quandoque ſubtrahit, vt ardentius appetatur, excitetur deuotio, & meritum augeatur: ideo humiliter cõquerendo dicit idem Pſal. 41. *Quare oblitus es mei, & quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus?* ſed quia propter vtilitatem noſtram, ſic ſe ſubtrahit. Ideo dicitur Ioan. 16. *Vado ad eum qui me miſit*, ideſt, præſentiam meam corporalem ſubtraho: *ſed quia hęc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum, ſed ego dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam.* Sicut autem expediebat Apoſtolis, quod Chriſtus ſuam præſentiã corporalem ſubtraheret, vt ſcilicet ſpiritualius, & ſublimius, ipſum amare diſcerent: ita nobis expedit, quod Deus aliquando ſe à nobis, quaſi ſubtrahere videatur; vt non propter breuem & momentaneam delectationem quæ de ipſo ſentitur multum exiliter in præſenti, quęramus eum: ſed propter immenſam, ineffabilem, & æternã. Eſt igitur in nobis triſtitia, quando ſe ſpiritualiter ſubtrahit in præſenti; ſed maior eſt, quia ad fruitionem eius felicem, peruenire differimus in futurum.

Sic ergo declaratum eſt quod multiplex eſt cauſa triſtitiæ ſecundum Deum, quæ eſt laudabilis. Conſequenter videndum eſt de triſtitia quæ eſt ſecundum ſæculum, & eſt culpabilis. Hominibus autem mundanis, filiis huius ſæculi, multiplex occurrit cauſa triſtitiæ; quoties ſcilicet vnuſquiſque non poteſt aſſequi quod quærebat, vel amittere cogitur, quod habebat. Oritur autẽ quandoque triſtitia, ex tumore ſuperbiæ, vel ex liuore inuidiæ, vel ex furore iracundiæ, vel ex languore accidiæ, vel ex ardore auaritię, vel ex doloſa ſimulatione, vel ex æterna deſolatione.

Triſtitia mundana & culpabilis eſt multiplex.

1. oritur ex tumore ſuperbiæ.

Oritvr ergo triſtitia in ambitioſis, ex tumore ſuperbiæ, quando ſcilicet quod appetunt adipiſci non poſſunt, ſicut luculenter apparet in quotidianis exemplis. Euidentiſſimum autem exemplum 1. Mach. 6. vbi dicitur, quod cum audiſſet rex Antiochus, quod deuictus eſſet eius exercitus, ſpoliatus & fugatus turpiter à Iudæis, *expauit & commotus eſt valde, & decidit in lectum, & incidit in languorem præ triſtitia, quia non eſt factum ſicut cogitabat; & renouata eſt in eo triſtitia, & arbitratus eſt ſe mori.* Sequitur. *Receſſit ſomnus ab oculis meis, & concidi, & corrui corde præ ſollicitudine, & dixi in corde meo, in quantam tribulationem deueni, & in quos fluctus triſtitiæ in qua nunc ſum.* de ſuperbia & elatione iſtius dicitur 2. Mach. 9. *Videbatur etiam ſibi fluctibus maris imperare, ſupra humanum modum ſuperbia repletus, & montium altitudines in ſtatera appendere, & ſydera cæli contingere ſe arbitrabatur.* Tales ergo replentur mærore triſtitiæ, quando non poſſunt quod appetunt obtinere.

Exemplum.

2. ex liuore inuidiæ.

Item oritur ex liuore inuidię. nam inuidia eſt triſtitia felicitatis alienę. vnde Gen. 4. dixit Dominus ad Cain qui inuidia torquebatur. *Quare iratus es, & cur concidit facies tua?* Item Nehę. 2. dicitur. *Contriſtati ſunt Sanaballath & Tobias, quia veniſſet homo qui quæreret proſperitatem filiorum Iſrael.* de hoc dicetur diffuſius infra capitulo de inuidia.

3. ex furore iracundiæ.

Item oritur triſtitia ex furore iracundiæ: & quia ira quandoque ſolum conſiſtit in corde, quandoque prorumpit exterius in ſermone, quandoque vero demonſtratur in opere. Ideo dicitur Eccleſiaſtici 14. *Beatus vir, qui non eſt lapſus verbo, ex ore ſuo*, quantum ad iram quę demonſtratur in verbo, *& non eſt ſtimulatus triſtitia delicti*, quantum ad iram quæ demonſtratur in opere: *felix qui non habuit animi ſui triſtitiam*, quantum ad iram quę conſiſtit in corde, vide infra diffuſius, de ira.

4. ex lãguore accidiæ.

Item oritur triſtitia ex languore accidiæ: nam accidia eſt quædam triſtitia ſpiritus, & languor mentis, vnde Matth. 26. dicitur. *Inuenit Ieſus diſcipulos ſuos dormientes præ triſtitia.*

5. ex ardore auaritiæ.

Item oritur triſtitia ex ardore auaritiæ, ſicut dicitur Eccl. 5. *Quid prodeſt auaro quod laborauit in ventum? cunctis diebus comedit in tenebris, & in curis multis, & in ærumna atque triſtitia.* Ecce ergo quod triſtitia inſeparabiliter comitatur auaritiam, & in acquirendo diuitias, & in poſſidendo, & in vtendo, & in cuſtodiendo. Quod autem in dimittendo, vel amittendo, triſtitiam habeat cupidus, vel auarus: patet Matth. 19. *vnus adoleſcens ait Ieſu: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam; & cum dixiſſet ei Ieſus: Si vis perfectus eſſe vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus*, &c. *Cum audiſſet adoleſcens verba hæc, abijt triſtis, erat enim multas poſſeſſiones habens.*

6. ex doloſa ſimulatione.

Item oritur triſtitia ex doloſa ſimulatione. Solent enim hypocritæ ſimulare maturitatem, honeſtatem,

maciem, & triſtem faciem cum pallore, vt videantur ieiuniis, vigiliis, & auſteris abſtinentiis macerari, ſicut dicitur Matth. 6. *Cum ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes: exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes: Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam.* de omnibus prędictis triſtitiis verum eſt quod dicit Apoſtolus 2. Cor. 7. *Seculi triſtitia mortem operatur.*

7 ex immenſa deſolatione. TANDEM oritur triſtitia ex immenſa deſolatione, quæ inſeparabiliter, inceſſanter, & æternaliter eſt in reprobis, in inferno; ſicut dicitur Sap. 5. *Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perdtionis, ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus; quid nobis profuit ſuperbia? & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? tranſierunt omnia tanquam vmbra.* Sequitur. *In malignitate autem noſtra conſumpti ſumus: talia dixerunt in inferno, hi qui peccauerunt.* Similia verba dicebat ille ſuperbiſſimus Antiochus 1. Mach. 6. qui etiam in hoc mundo ſic eſt atrociter cruciatus, vt infernus eius, dum adhuc viueret, fuerit inchoatus. *In quantam* inquit *tribulationem deueni, & in quos fluctus triſtitiæ?* quaſi diceret, hæc tribulatio quã patior erat mihi inopinabilis, ſeu incredibilis, & fluctus triſtitiæ, qui in me continuè irruunt, & opprimunt me; cooperiunt, obruunt, & ſubmergunt; ſunt inæſtimabiles, & ineffabiles, & interminabiles. Quare vero in tantam triſtitiam inciderit, recognoſcit, & peccata ſua; ſed tardè & inutiliter confitetur, dicens: *Reminiſcor malorum quæ feci, &c. cognoui ergo quod propterea inuenerunt me mala iſta, & ecce pereo triſtitia, in terra aliena.* Attende quod dicit, *pereo*, non dicit perij, quaſi ſit prętéritum, nec peribo; quaſi futurum, ſed *pereo* ſemper præſens, quia damnatio ſemper eſt præſens impiis, in inferno, & quaſi ſemper in inchoando.

De gaudio.

DISTINCTIO XXIV.

DEINDE conſiderandum eſt de gaudio. Sciendum autem eſt quod gaudium & delectatio differunt, ſicut magis commune & minus commune. Delectatio enim eſſe poteſt de omnibus, quæ concupiſcimus, ſiue ſecundum ſenſum, ſiue ſecundum rationem: gaudium autem proprie non eſt niſi de his, quę ſecundum rationem appetimus. Vnde in brutis animalibus, bene eſt delectatio, non autem gaudium: in habentibus vero rationem, de omnibus de quibus poteſt eſſe gaudium, poteſt eſſe delectatio, ſed non econuerſo. Quandoque enim aliquis ſentit delectationem ſecundum corpus, de qua tamē non gaudet ſecundum rationem, & ſic patet quod delectatio eſt in plus, quam gaudium. Sciendum autem qualiter nos habeamus, & habere debeamus, circa paſſionem ſeu affectionem gaudij.

Gaudiũ triplex, mundanorum, iuſtorum, & beatorum. NOTANDVM eſt, quod multiplex eſt gaudium. Eſt enim gaudium reſpuendum ſcili. gaudium mundanorum, & gaudium conſeruandum ſcili. gaudium iuſtorum, & gaudium appetendum ſcil. beatorum.

1. Reſpuendum PRIMVM eſt reſpuendum, quia ſecum habet annexã vanitatem, vnde non eſt verum gaudium, ſed ſophiſticum: de hoc dicitur Iob 20. *Gaudium hypocritæ ad inſtar puncti.* Item habet admixtam anxietatem. Ioel. 1. *Confuſum eſt gaudium à filijs hominum*, plus enim eſt ibi de labore, ſollicitudine, & tædio, quam de bono, vnde non eſt purum gaudium, ſed multis contrariis ſociatum. Item habet ſociam fatuitatem: ſæpe enim fiunt in iſtis gaudiis multæ fatuitates, quæ aliàs nõ fierent, & quando redit homo ad conſcientiam ſuam, non inuenit ibi niſi fatuitatem. Prouer. 15. *Stultitia gaudium ſtulto.* Item frequenter habet ſecum iniquitatem, gaudent enim aliqui de ſimplicium oppreſſione, Iſa. 32. *Gaudium onagrorum paſcua gregum*; ideſt, gaudent ſuperbi diuites, ſe rapere bona de quibus paſci deberent ſimplices. tale fuit gaudium Iudęorũ qui de traditione Chriſti gauiſi ſunt, & pacti ſunt pecuniam ſe daturos Matth. 14. Alij de ruina vel de infortunio proximorum, contra quod ait Sap. Prouerb. 24. *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum, ne fortè videat Dominus, & diſpliceat ei.* Ideo Iob 31. *Si gauiſus ſum ad ruinam eius, qui me oderat?* quaſi diceret non. Alij de morte. Contra quod Eccleſiaſtici 8. *Noli de mortuo inimico tuo gaudere, quoniam omnes morimur.* Alij etiam quod longè deterius eſt, de iniquitatibus ſuis gaudent, ſicut ſcriptum eſt Prouer. 2. *Lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis*: ſed ſicut Prouer. 19. dicitur, *Qui gaudet in iniquitate, denotabitur*, ideſt diffamabitur, vel infamis efficietur; vel *denotabitur*, ideſt de nota ſeu ſcriptura libri vitę delebitur. Alij iniquè agentibus congaudent adulando, quod eſt contra Deum & charitatem. Quia ſicut ait Apoſtolus 1. Cor. 13. *Charitas non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati.* Hęc omnia prædicta gaudia malo fine concluduntur. ſicut dicitur Prouerb. 14. *Extrema gaudij luctus occupat.* Item poſt illud Iob 21. *Tenent tympanum & cytharam, gaudent ad ſonitum organi.* Sequitur. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* ad vitandum tam horrendum finem hortatur Apoſtolus 1. Cor. 7. *Qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt tanquam non poſſidentes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur.* Et Iacob. 4. *Riſus veſter in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem.* Item Iere. 45. dictum eſt ad Baruch. *Ecce quos ædificaui ego deſtruo, & quos plantaui ego euello, & tu quæris tibi gaudia, noli quærere.* Hactenus de gaudio mundiali.

2. Conſeruandum. SEQVITVR dicendum de gaudio ſpirituali, quod etiam eſt multiplex: prouenit enim gaudium ſpirituale ex dolore cõtritionis, & feruore delectationis, ex mœrore compaſſionis, ex puritate conſcientiæ, & bonorum operum executione, ex amore iuſtitiæ, & malorum punitione, ex tentationum & tribulationum paſſione.

Gaudiũ ſpirituale, ex dolore cõtritionis. EST autem gaudium proueniens ex dolore contritionis. de quo dicitur Prouer. 14. *Cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus*, ideſt diabolus, vel homo malignus: Deus enim & tota cœleſtis curia congaudent ei, ſicut expreſsè dicitur Lucæ 15. de oue perdita, quam Dominus per deuia quæque requirit, & ſi inuenerit eam, *imponit in humeros ſuos gaudens.* Sequitur. *Gaudium maius erit in cœlo, ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia.* Tota etiam militans Eccleſia congaudere debet, ſicut dicitur Lucæ 16. de filio prodigo reuertenti. *Epulari & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus eſt.* Quantum ergo gaudere debet pœnitens de ſua conuerſione cum inde gaudeat Deus altiſſimus, humilitas iuſtorum hominum, necnon etiam ſublimitas angelorum. Debet autē gaudere pœnitens, ſicut æger de curatione ſua, obſeſſus de ſua euaſione, damnatus ad mortem, de ſua liberatione. Mirum ęſt autem quod de dolore gaudium, de amaritudine dulcedo, & de timore ſecuritas oriatur.

Ex feruore dilectionis. ITEM eſt gaudium proueniens ex feruore dilectionis, ſicut docet Apoſtolus 1. Cor. 12. *Si patitur* inquit *vnum membrum, compatiuntur omnia membra; ſiue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra.* Item Ro. 12. *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus.*

Ex mœrore compaſſionis. ITEM eſt gaudium proueniens ex mœrore compaſſionis, ideſt ex memoria Dominicæ paſſionis, cum amaritudine, recordatæ, oritur gaudium deuotionis, ſicut dicitur Iſa. 12. *Haurietis*, de profundo myſterio diuinæ pietatis, *Aquas* .i. abundantiam lachrymarum, in gaudio deuotionis, *De fontibus* .i. de vulneribus, abundanter ſanguinem ſemel producentibus, indeficienter vero gratiam promerētibus, *Saluatoris* .i. Chriſti. Item Baruch 5. *Gaudentes in Dei memoria.*

Ex puritate conſcientia. ITEM eſt gaudium proueniens ex puritate conſcientiæ, & bonorum operum executione. Quantum ad primum dicitur Eccleſiaſtici 30. *Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis, & nõ eſt oblectamentum ſuper cordis gaudium.* Item Rom. 14. *Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed gaudium & pax in Spirituſancto.* Quantum ad ſecundum poteſt intelligi illud Eccl. 1. *Religioſitas cuſtodiet & iuſtifi*

Ex bonorum operum executione.

iuſtificabit cor, iucunditatem & gaudium dabit.

Ex amore iuſtitiæ.

Item eſt gaudium proueniens ex amore iuſtitiæ & punitione malorum. De hac ait Sap. Prou. 21. *Gaudium eſt iuſto facere iudicium*, quando ſcilicet exercetur iuſtitia, non ex libidine vindictæ, ſed ex amore iuſtitiæ, ſine qua reſpublica non poſſet ſtare; *& pauor operantibus iniquitatem.* De iuſtitia enim gaudent iuſti propter vtilitatem reipub. ſicut ait Pſalm. 57. *Lætabitur iuſtus, cum viderit vindictam.* Mali autem videntes, vel audientes iuſtitiā exerceri, terrētur, & ex terrore pœnæ, etſi non ex amore Dei, vel iuſtitiæ, deſiſtunt à malis, & à ſuis prauis voluptatibus compeſcuntur.

Ex tolerantia paſſionum.

Item eſt gaudium proueniens ex tolerantia paſſionum, Iacob. 1. *Omne gaudium exiſtimate, cum in tentationes varias incideritis, ſcientes, quod probatio fidei noſtræ patientiam operatur: patientia autem opus perfectum habet.* Item Rom. 12. *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.* Item Marci. 5. *Beati eſtis cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos, mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.* Ideo dicebat Apoſtolus, Colo. 1. *Gaudeo in paſſionibus.* Exemplo Chriſti qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, Hebr. 12. *Communicantibus igitur Chriſti paſſionibus gaudete, vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes.*

3. Appendium.

Dicto de gaudio mundiali & ſpirituali, dicendum eſt aliquid breuiter de gaudio cœleſti. Eſt autem illud puriſſimum ſine contrarij permixtione, pleniſſimum omnimodá perfectione, perfectiſſimum æterna duratione. Eſt igitur gaudium cœleſte puriſſimum, ſine contrarij permixtione, Iſa. 2. *Gaudium & lętitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.* Item Apoc. 21. *Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque clamor, neque dolor erit* vltra, quia prima abierūt. Item eſt pleniſſimum omnimoda perfectione, Ioan. 16. *Petite & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.* Itē Iſa. 65. *Ecce ego creo Hieruſalem exultationem, & populum eius gaudium.* Notate verba. Non dicit Dominus creo in in Hieruſalem exultationem, vel Hieruſalem plena erit exultatione, vel aliquid tale, ſed ipſa ciuitas erit exultatio. Nec dicit, dabo populo eius gaudium, vel populus eius erit gaudioſus, ſed ipſum gaudium. Sic autem loquitur, ad immenſitatem gaudij plenius exprimendam, & expreſſius deſignandam. Exemplum: ſicut lamina ferri in medio fornacis ardentiſſimæ, tota & totaliter penetratur ab igne, ita quod de lamina, & de qualibet eius parte, poteſt dici, quod non tantum eſt ignita, ſed ignis; nec tamen lamina continet in ſe, nec comprehendit totum ardorem fornacis; ſic quælibet anima beata, ſic vndique tota & totaliter penetratur à gloria vel gaudio; quod verè poteſt dici, non tantum glorioſa, ſed ipſa gloria; non tantū gaudioſa, ſed ipſum gaudium; Nec tamen eſt aliqua adeo glorioſa, quæ totam gloriam comprehendat. Sicut ſignāter deſignat Dominus, Matth. 25. *Intra in gaudium Domini tui*, quaſi dicat, non in te intrabit gaudium, quia tu non poſſes illud comprehendere: ſed tu intrabis in illud, ſicut in abyſſum impenetrabilem, & immenſam. Item eſt perfectiſſimum duratione, quia æternum, vnde Ioan. 16. ait Saluator diſcipulis ſuis. *Videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.*

Gaudiū beatorum, puriſſimum, pleniſſimū, perfectiſſimum.

DE PASSIONIBVS IRASCIBILIS.

De ſpe & deſperatione.

DISTINCTIO XXV.

Post conſiderationē de paſſionibus concupiſcibilis, Conſequenter dicendum eſt de paſſionibus iraſcibilis. Et primo de ſpe & deſperatione. Secundo de timore & audacia. Tertio de ira. Circa primum quęruntur octo. Primo vtrum ſpes ſit idem quod deſide-

A rium, vel quod cupiditas. Secundo vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, vel in vi appetitiua. Tertio vtrum ſpes ſit in brutis animalibus. Quarto vtrum ſpei contrarietur deſperatio. Quinto vtrum cauſa ſpei ſit experientia. Sexto vtrum in iuuenibus, & ebrioſis ſpes abundet. Septimo de ordine ſpei ad amorem. Octauo vtrū ſpes conferat ad operationem.

Ad primum, ſcilicet *vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium vel cupiditas*, dicendum quod ſpes paſſionis ex obiecto conſideratur, circa obiectum autem ſpei quatuor conditiones attenduntur. Primo quidem quod ſit bonum. Non enim proprie loquendo eſt ſpes niſi de bono, & per hoc differt ſpes à timore qui eſt de malo. Secundo vt ſit futurum, non enim eſt ſpes de pręſenti, vel de iam habito; & per hoc differt ſpes à gaudio, quod eſt de bono præſenti. Tertio requiritur quod ſit aliquid arduum, cum difficultate adipiſcibile: non enim aliquis dicitur ſperare aliquid minimum, quod ſtatim eſt in ſua poteſtate vt habeat; & per hoc differt ſpes à deſiderio, vel cupiditate, quæ eſt de bono futuro abſolute: vnde pertinet ad concupiſcibilem, ſpes autem ad iraſcibilem. Quarto autem quod illud arduum ſit poſſibile adipiſci: non enim aliquis ſperat id quod omnino adipiſci nō poteſt; & ſecundū hoc differt ſpes à deſperatione. Sic igitur patet quod ſpes differt à deſiderio, ſicut differunt paſſiones iraſcibilis, à paſſionibus concupiſcibilis; & propter hoc ſpes præſupponit deſiderium, ſicut & omnes paſſiones iraſcibilis præſupponūt paſſiones concupiſcibilis.

Quatuor attendenda in obiecto ſpei.

Spes differt à deſiderio.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, vel appetitiua*, dicendum quod cum ſpes importet extenſionem quandam appetitus in quoddam bonum, manifeſtè pertinet ad appetitiuam virtutem: Motus enim ad res, proprie pertinet ad appetitum. Actio vero virtutis cognitiuæ perficitur, non ſecundum motum cognoſcentis ad res, ſed potius ſecundum quod res cognitæ ſunt in cognoſcente, ſed quia vis cognitiua mouet appetitiuam, repræſentando ei obiectum ſuum ſecundum diuerſas rationes obiecti appręhenſi, ſubſequuntur diuerſi motus in vi appetitiua. Alius enim motus ſequitur in appetitu ex apprehenſione boni, & alius ex apprehenſione mali, & ſimiliter alius motus ex apprehenſione præſentis, & futuri, abſentis, & ardui, poſſibilis, & impoſſibilis; & ſecundum hoc, ſpes eſt motus appetitiuę virtutis, conſequens apprehēſionem boni futuri, ardui, poſſibilis adipiſci; ſcilicet extenſio appetitus in huiuſmodi obiectum.

Spes eſt in appetitu.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum ſpes ſit in brutis animalibus*, dicendum quod interiores paſſiones animalium ex exterioribus motibus deprehendi poſſunt, ex quibus apparet quod in animalibus brutis eſt ſpes, ſi enim canis videat leporem, aut accipiter auem nimis diſtantem, non mouetur ad ipſam, quaſi non ſperans ſe eam poſſe adipiſci. Si autē ſit in propinquo, mouetur quaſi ſub ſpe adipiſcendi. Vt enim ſupra dictum eſt, appetitus ſenſitiuus brutorum animalium, & etiam appetitus naturalis rerum ſenſibilium, ſequuntur apprehenſionem alicuius intellectus, ſicut & appetitus naturæ intellectiuæ, qui dicitur voluntas; ſed in hoc eſt differentia, quod voluntas mouetur ex apprehenſione intellectus coniuncti; ſed motus appetitus naturalis ſequitur apprehenſionem intellectus ſeparati, qui naturam inſtituit: & ſimiliter appetitus ſenſitiuus brutorum animalium, quæ etiam quodammodo inſtinctu naturali agunt, vnde in operibus brutorum animalium, & aliarum rerum naturalium, apparet ſimilis proceſſus, ſicut in operibus artis; & per hunc modum in brutis animalibus eſt ſpes, & deſperatio.

Spes eſt in brutis.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum deſperatio ſit contraria ſpei*, dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, in mutationibus inuenitur duplex contrarietas, vna ſecundum acceſſum ad contrarios terminos, & talis contrarietas ſola inuenitur in paſſionibus cōcupiſcibilis, ſicut amor & odium contrariantur; Alio modo per acceſſum & receſſum reſpectu eiuſdem termini, & talis cōtrarietas

Spei contrariatur deſperatio.

inuenitur in paſſionibus iraſcibilis: obiectum autem ſpei quod eſt bonum arduum, habet quidem rationem attractiui prout conſideratur cum poſſibilitate adipiſcendi, & ſic tendit in ipſum ſpes, quæ importat quendam acceſſum. Sed ſecundum quod conſideratur cum impoſſibilitate obtinendi, habet rationem repulſiui: quia vt dicitur in 4. Ethic. cum ventum fuerit ad aliquid impoſſibile, tunc homines diſcedunt; & ſic reſpicit hoc obiectum deſperatio. vnde importat motum cuiuſdam receſſus, & propter hoc contrariatur ſpei ſicut receſſus acceſſui.

A D Q V I N T V M, ſcilicet *vtrum experientia ſit cauſa ſpei*, dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, obiectum ſpei eſt bonum futurum, arduum, poſſibile adipiſci. Poteſt ergo aliquid eſſe ſpei cauſa, vel quia facit homini aliquid eſſe poſſibile: vel quia facit eum æſtimare aliquid eſſe poſſibile. Primo modo eſt cauſa ſpei, omne illud quod auget poteſtatem hominis, ſicut diuitiæ, fortitudo, & inter cętera etiam experientia. nam per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciendi: Et ex hoc ſequitur ſpes. vnde Vegetius dicit in libro de re militari. *Nemo facere metuit, quod ſe bene didiciſſe confidit.* Alio modo eſt cauſa ſpei, omne illud quod facit alicui æſtimationem, quod aliquid ſit ſibi poſſibile. Et hoc modo doctrina, & perſuaſio quęlibet poteſt eſſe cauſa ſpei; & ſic etiam experientia eſt cauſa ſpei, in quantum ſcilicet per experientiam fit homini æſtimatio, quod aliquid ſit ſibi poſſibile, quod impoſſibile ante experientiam reputabat; ſed per hunc modum experientia poteſt etiam eſſe cauſa defectus ſpei: quia ſicut per experientiam fit homini æſtimatio, quod aliquid ſit ſibi poſſibile, quod reputabat impoſſibile, ita econtrario per experientiam fit huiuſmodi æſtimatio, quod aliquid non ſit ſibi poſſibile, quod poſſibile ęſtimabat. Sic ergo experientia eſt cauſa ſpei duobus modis. cauſa autem defectus ſpei vno modo, & propter hoc magis dicere poſſumus eam eſſe cauſam ſpei.

Experientia dupliciter eſt cauſa ſpei.

A D S E X T V M, ſcilicet *vtrum in iuuenibus & ebrioſis, ſpes abundet*; dicendum, quod iuuentus eſt cauſa ſpei propter tria, vt philoſophus dicit in ſecundo Rhetor. Et hæc tria poſſunt accipi ſecundum tres diuiſiones boni, quod eſt obiectum ſpei, quod eſt futurum, & arduum, & poſſibile, vt dictum eſt. Iuuenes enim multum habent de futuro, & parum de præterito; & ideo quia memoria eſt præteriti, ſpes autem futuri, parum habent de memoria, ſed multum viuunt in ſpe. iuuenes etiam propter caliditatem naturæ, habent multos ſpiritus, & ita in eis cor ampliatur: Ex amplitudine autem cordis eſt, quod aliquid ad ardua tendat, & ideo iuuenes ſunt animoſi, & bonę ſpei. ſimiliter etiam illi, qui non ſunt paſſi repulſam, nec experti impedimenta in ſuis conatibus, de facili reputant aliquid ſibi poſſibile; vnde & iuuenes, propter inexperientiam impedimentorum, & defectuum, de facili reputant aliquod poſſibile; & ideo ſunt bonæ ſpei. duo etiam iſtorum ſunt in ebrijs, ſcilicet caliditas, & multiplicatio ſpirituum, propter vinum: & defectus experientiæ in conſideratione periculorum, vel defectuum, & propter eandem rationem, etiam omnes ſtulti, & deliberatione non vtentes, omnia tentant, & ſunt bonæ ſpei.

Cur iuuenes & ebrij ſpe abundent.

A D S E P T I M V M, ſcilicet *vtrum ſpes ſit cauſa amoris.* Dicendum quod ſpes duo reſpicit, poteſt enim reſpicere ſicut obiectum, bonum ſperatum. ſed quia ſperatum eſt arduum poſſibile (fit autem aliquando aliquod arduum, poſſibile nobis; non per nos, ſed per alios.) Ideo ſpes etiam reſpicit id, per quod fit nobis aliquid poſſibile. Inquantum igitur ſpes reſpicit bonum ſperatum, ſpes ex amore cauſatur: Non enim eſt ſpes, niſi de bono deſiderato & amato. Inquantum verò ſpes reſpicit illum per quem fit nobis aliquid poſſibile, ſic amor cauſatur ex ſpe, & non econuerſo. Ex hoc enim quod per aliquid ſperamus nobis poſſe prouenire bona, mouemur in ipſum ſicut in bonum noſtrum, & ſic

Spes eſt cauſa amoris, & contra.

A incipimus ipſum amare. Ex hoc enim quod amemus aliquem, non ſperamus de eo niſi per accidens, inquantum ſcil. credimus nos reamari ab ipſo; vnde amari ab aliquo, facit nos ſperare de eo; ſed amor eius cauſatur ex ſpe, quam de eo habemus.

A D O C T A V V M, ſcil. *vtrum ſpes adiuuet operationem*, dicendum quod ſpes per ſe ſemper habet quod adiuuet operationē, intendēdo ipſam; & hoc ex duobus. Primo quidem ex ratione ſui obiecti, quod eſt bonum arduū poſsibile: Æſtimatio enim ardui excitat attentionem; æſtimatio vero poſsibilis, non retardat conatum: vnde ſequitur quod homo intentè operetur propter ſpem. Secūdo vero ex ratione ſui effectus, ſpes enim vt ſupra dictum eſt, cauſat delectationem, quæ adiuuat operationem, vt ſupra dictum eſt; vnde ſpes operationem

Spes adiuuat operationem propter duo.

B adiuuat.

E X P R Æ D I C T I S collige quod ſpes & eſt paſsio, & eſt virtus, vna videlicet de virtutibus Theologicis. Et conueniunt hæc & illa, quia vtraque eſt quædam expectatio boni futuri, non cuiuſcunque ſed ardui. deſiderium enim de quo dictum eſt ſupra, eſt reſpectu boni futuri cuiuſcunque, magni, vel parui, ardui, vel non ardui, & timor eſt reſpectu mali futuri cuiuſcunque, magni, vel parui; ſed ſpes eſt reſpectu boni futuri ardui. Differunt autem ſpes ſecundum quod eſt paſsio, & ſecundum quod eſt virtus. quia ſpes ſecundum quod eſt virtus, eſt certa expectatio futuræ beatitudinis, ex gratia & meritis proueniens. ſed ſecundum quod eſt paſsio, eſt expectatio non certa, alicuius boni futuri, ex ratione, vel coniectura probabili, cum

Spes eſt paſſio & virtus Theologica.

In quo differunt virtus Theologica & ſpes quæ eſt paſſio.

C confidentia diuinę bonitatis, proueniens. Ex his intellige differentias inter ſpem ſecundum quod eſt virtus, & ſecundum quod eſt paſsio. nam vna eſt expectatio certa, alia non certa: vna eſt de bono increato & æterno, alia de bono creato & temporali: vna prouenit ex gratia & meritis; alia non.

S C I E N D V M autem eſt, quod ſpes aliquando accipitur largè pro expectatione boni futuri cuiuſcunque, ardui, vel non ardui: ſicut dicimus, quod agricola laborat ſpe fructus percipiendi, & mercator in ſpe lucri acquirendi, & generaliter omnis artifex operatur in ſpe, finis ſui operis aſſequendi. Alio modo dicitur ſpes proprie, pro expectatione boni futuri ardui vt dictum eſt: quæ videlicet expectatio prouenit ex aliqua probabili ratione (quæ tamen eſt minus principalis) & ex

Spes in Deo collocanda.

D confidentia adiutorij diuinæ bonitatis miſericorditer affuturi; ſicut videmus, quod aliquis iuuenis delicatus, conſtanter arctiſsimam religionem ingreditur: Nam ſuæ debilitatis oblitus, ſperat diuinum ſibi adiutorium affuturum: Alius auſteram aſſumit pœnitentiam: alius longas peregrinationes, & duras: alius labores, & pericula; quę omnia videntur excedere vires eorum, qui tamen propter firmam ſpem quam habent in Domino, talia aggredi non verentur. Hoc modo decet omnes homines eſſe bonę ſpei, vt videlicet ſperent ſperanda, de diuina miſericordia confidendo, & ei principaliter innitendo, ſecundum illud Pſalm. 27. *In Deo ſperauit cor meum & adiutus ſum.* Ad hanc hortatur Sap. Eccleſiaſtici. 2. *Reſpicite filij nationes hominum, & ſcitote quia nullus ſperauit in Domino & confuſus eſt.* Maximè vero de-

E cet & expedit reges, & principes eſſe magnæ ſpei, in magnis arduis, & periculoſis negocijs, præſertim cum pro iuſtitia conſeruanda, & vtilitate reipublicæ procuranda, vel defendenda, hæc attentant; & tanto magis decet eos eſſe bonæ ſpei, quanto negotia iuſtiora ſunt, & magis communia; quanto etiam poteſtas ciuilis, abūdantia diuitiarum, & nobilitas generis, eis amplius ſuffragantur; dummodo non nimis in iſtis confidant, ſed hoc quaſi pro nihilo habentes, diuinæ miſericordiæ principaliter innitantur. Exēplo illius nobiliſsimi Principis, Iudæ. ſ. Machabæi, de quo ſic dicitur 2. Mach. 15. *Machabæus ſemper confidebat cum omni ſpe, auxiliū ſibi à Deo affuturum, & hortabatur ſuos ne formidarent ad aduentū nationum, ſed in mente haberent adiutorium ſibi factum de cælo, & nunc ſperarent ab omnipotente, ſibi victoriam affuturā.*

Exemplum etiam habemus 2. Parali. 13. Quod cum
Hieroboam Rex Iſrael cum octingentis milibus, ve-
niſſet ad pugnandum contra Abiam regem Iuda, di-
xit Abia ad Hieroboam & exercitum eius: *Habetis
grandem populi multitudinem; in exercitu autem noſtro dux
Deus. Filij Iſrael nolite pugnare contra Dominum, quia vo-
bis non expedit.* Sequitur. *Perterruit Deus Hieroboam, &
omnem Iſrael qui ſtabat ex aduerſo Iuda & Abia, & cor-
ruerunt ex Iſrael vulnerati quingenta millia virorum for-
tium; humiliatique ſunt filij Iſrael in tempore illo, & ve-
hementiſſime confortati ſunt filij Iuda, eo quod ſperaſſent
in Domino Deo patrum ſuorum.* Ad hoc etiam ſunt exem-
pla innumera in ſcriptura ſacra, quæ cauſa breuitatis
omittimus.

Spes mundanorũ vana.

SED de mundanis hominibus dicitur Sap. 5. *Vana
eſt ſpes illorum.* nec mirum, quia non in Deo ſed in
vanitate confidunt: videlicet in opulentia diuitiarum
temporalium. Sicut de impio dicitur in Pſalm. 51.
*Ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſpe-
rauit in multitudine diuitiarum ſuarum.* Propter quod
Apoſtolus Timothæum admonet dicens. 1. Tim. 7.
*Diuitibus huius ſæculi præcipe non ſublime ſapere, nec ſpe-
rare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo.* Et Sap. ait
Eccl. 31. *Beatus diues, qui inuentus eſt ſine macula, & qui
poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecunia Theſau-
ris.*

Non ſperandum in diuitijs.

Non ſperandum in potentia.

ALII in poteſtate ciuili, ſicut reges, & princi-
pes ſolent confidere in multitudine virorum milita-
rium. Contra quos Pſalm. 43. ait. *In te inimicos noſtros
ventilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes
in nobis, non enim in arcu meo ſperabo, & gladius meus
non ſaluabit me.* quaſi dicat, ſperent alij in multitudine
bellatorum, ſed ego in Deo meo ſperabo. Idem et-
iam dicit. In Deo ſperaui, non timebo quid faciat
mihi homo. Item 32. *Non enim ſaluatur rex per mul-
tam virtutem, & gigas non ſaluabitur in multitudine vir-
tutis ſuæ.*

Non ſperandũ in amicis carnalibus.

ALII ſperant in multitudine amicorum carnalium,
affinitate, conſanguinitate, ſeu quocunque fœdere
coniunctorum. Contra tales ait Dominus per Pro-
phetam Hierem. 17. *Maledictus homo qui confidit in ho-
mine: & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit
cor eius.* Item Iſa. 30. *Væ filij deſertores, dicit Dominus, ſpe-
rantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fidu-
ciam in vmbra Aegypti, & erit vobis fortitudo Pharaonis
in confuſionem, & fiducia vmbræ Aegypti in ignominiam.*
Aduerte quod quandocunque filij Iſrael in neceſſita-
tis tempore, quaſi de Domino diffidentes, ad huma-
num auxilium recurrebant; Dominus humiliabat eos
coram inimicis ſuis. Quando vero conuertebantur ad
eum, de ſua miſericordia confidentes, liberabat eos;
ſicut patet exemplis innumeris in ſcriptura.

Nõ ſperandũ in donis naturæ.

ALII ſperant in excellentia naturalium, videli-
cet iuuentute, fortitudine, pulchritudine, ſanitate,
nobilitate generis, & huiuſmodi. Ex his enim quæ-
dam ſpes vana conſurgit, qua promittit homo ſe diu
victurum; Magna quidem, ſed non ita cito, factu-
rum; honores, & diuitias adepturum; mundi bonis
vſurum; & ſua iuuenilia deſideria impleturum; an-
te mortem pœnitentiam ſalutarem acturum; & in
morte ſenſum viuacem, ordinatam memoriam, vſum
loquelæ, & actum diſcretionis neceſſariæ, ac debitæ
prouidentiæ habiturum; ſed reuera vaniſſima, falſiſ-
ſima, immo nimis erronea eſt ſpes iſta; cum ſit con-
tra Deum, contra rationem, & contra quotidianam
experientiam: ſicut diligenter intuenti luce clarius in-
noteſcit. Ait enim Sapiens Sap. 5. *Spes impij quaſi la-
nugo eſt, quæ à vento mouetur, & tanquam ſpuma gracilis,
quæ à procella diſpergitur, & tanquam fumus, qui à vento
diffuſus eſt, & tanquam memoria hoſpitis vnius diei præ-
tereuntis.* Hæc ſpes adeo ſeducit homines, vt vix in-
ueniatur aliquis, qui in mortis articulo poſitus, &
iam extremo ſpiritu conſtitutus, & ab omnibus
deſperatus, non ſperet adhuc euadere, & recupera-
re corporis ſanitatem: qua ſpe ſtultiſſima circum-
A uentus, negligenter agit ea, quæ animæ pertinent
ad ſalutem. Huius exemplum habemus 2. Machab.
9. de impijſſimo Antiocho, qui à Deo percuſſus pla-
ga inſanabili, ita vt de corpore impij, vermes ſcatu-
rirent, ac viuentes in doloribus carnes eius, efflue-
rent, odore etiam illius, & fœtore, exercitus graua-
retur: dicebat tamen. *Ego infirmitate grani apprehenſus
neceſſariam duxi pro communi vtilitate curam habere, non
deſperans memetipſum, ſed multam ſpem habens effugien-
di infirmitatem;* ecce in deſperato ſtatu poſitus, non
deſperabat. Item de negocijs extrinſecis curam ha-
bens, de ſalute animæ non curabat. Illo modo de-
cipiuntur & excæcantur penè omnes homines in ex-
tremis.

Cauenda ſummopere deſperatio.

EX PRÆMISSIS ſatis patet quid ſit de deſpera-
B tione dicendum. Sicut enim expedit omni homini
præcipuè Regibus & Principibus ſperare ſperanda,
ſic expedit non ſperare, non ſperanda. Et ſicut ſpe-
rare non ſperanda, eſt præſumptuoſa temeritas, ſic
deſperare ſperanda, eſt meticuloſa timiditas; & ſi
nullos homines decet eſſe timidos, & puſillanimes,
multominùs decet Reges & Principes, quos opor-
tet magna & ardua tractare negocia, & grauia inter-
dum ſubire pericula pro republica conſeruanda: vnde
in eis periculoſa eſſet deſperatio: Sicut dicitur. 2.
Reg. 2. *An ignoras, quod periculoſa ſit deſperatio.* Vere pe-
riculoſa, quoniam ante aggreſſionem negocij, deij-
cit animum, & eneruat virtutem, vt nullum bonum
negocium audeat attentare. Sicut dicitur Prouerb. 24.
Si deſperaueris, in die anguſtiæ imminuetur fortitudo tua.
C Poſt aggreſſionem vero, aut deſperatio facit deſiſte-
re ab incepto, & totum dimittere imperfectum, &
terga vertere inimicis in prælio; aut ruptis diſcretio-
nis habenis, & prorſus iudicio rationis oblito, ad in-
ſtar beluæ rabie ſæuientis, interdum in mortem præ-
cipitat miſerum peccatorem, & perditionis Abyſſum.
Vnde Epheſ. 4. *Deſperantes ſemetipſos tradiderunt impu-
dicè, in operationem omnis immunditiæ.* Et Hierem. 18.
Dicunt impij Domino eos miſericorditer reuocanti:
*Deſperauimus, poſt cogitationes noſtras ibimus, & vnuſquiſ-
que prauitatem cordis ſui mali, faciemus.* Nonnunquam
etiam homines deſperati, & ipſa deſperatione creati,
in ſeipſos crudeliter ſæuientes, in mortem ſe præcipi-
tant corporalem. Alij namque flammis ſe perimunt,
alij in aquis ſe ſubmergunt, alij gladio ſe trucidant,
D alij præcipitant ſe, collidunt, & pereunt, alij laqueo
ſe ſuſpendunt; alijſque modis varijs, vitam ſibi miſe-
ram extorquentes, irremediabiliter ſibi, tam corpo-
rum quam animarum æternam perditionem, acqui-
runt. De deſperatione require infra libro tertio.

De timore & audacia.

DISTINCTIO XXVI.

DEINDE conſiderandum eſt de timore & auda-
cia. Circa timorem conſideranda ſunt quatuor.
Primo de ipſo timore. Secundo de obiecto eius. Ter-
tio, de cauſa. Quarto, de eius effectu. Circa pri-
mum quæruntur quatuor. Primo vtrum timor ſit
E paſſio animæ. Secundo vtrum ſit paſſio ſpecialis. Ter-
tio vtrum ſit aliquis timor naturalis. Quarto de ſpecie-
bus timoris.

Timor poſt triſtitiã maxime obtinet rationẽ paſſionis.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum timor ſit paſſio animæ.*
Dicendum quod inter cæteros animæ motus poſt tri-
ſtitiam, timor magis rationem obtinet paſſionis. Vt
enim ſupra dictum eſt, ad rationem paſſionis primo
quidem pertinet, quod ſit motus paſſiuæ virtutis, ad
quam ſcilicet comparetur ſuum obiectum per modũ
actiui mouentis, eo quod paſſio eſt effectus agentis,
& per hunc modum etiam ſentire & intelligere dici-
tur pati: Secundo modo magis propriè dicitur eſſe paſ-
ſio motus appetitiuæ virtutis, & adhuc magis propriè
motus appetitiuæ virtutis habentis organum corpo-
rale, qui ſit aliqua cum tranſmutatione corporali; &

A adhuc propriiſſimè illi motus paſſiones dicuntur, qui important aliquod nocumentum. Manifeſtum eſt autem, quod timor cum ſit de malo, ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ per ſe reſpicit bonum & malum; pertinet autem ad appetitum ſenſitiuum, fit enim cum quadam tranſmutatione ſcilicet cum contractione, vt Dam. dicit: Et importat etiam habitudinem ad malum, ſecundum quod malum habet quodammodo victoriam ſuper aliquem. vnde veriſſimè ſibi competit ratio paſſionis, tamen poſt triſtitiam, quæ eſt de malo præſenti: nam timor eſt de malo futuro, quod non ita mouet ſicut præſens.

Timor eſt paſſio ſpecialis, quia habet ſpeciale obiectum.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum timor ſit paſſio ſpecialis*. Dicendum quod paſſiones animæ recipiunt ſpeciem ex obiectis; vnde ſpecialis paſſio eſt, quæ habet ſpeciale obiectum, timor autem habet ſpeciale obiectum ſicut & ſpes. B Sicut enim obiectum ſpei eſt, bonum futurum, arduum, poſſibile adipiſci, ita obiectum timoris, eſt malum futurum, difficile, cui reſiſti non poteſt; vnde timor eſt ſpecialis paſſio animæ.

Motus dicitur naturalis dupliciter.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum ſit aliquis timor naturalis*. Dicendum quod aliquis motus dicitur naturalis, quia ad ipſum inclinat natura. Sed hoc contingit dupliciter. Vno modo quando totum perficitur à natura abſque aliqua operatione apprehenſiuæ virtutis; ſicut moueri ſurſum eſt motus naturalis ignis, & augeri eſt motus naturalis animalium & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis, ad quem natura inclinat, licèt non perficiatur niſi per apprehenſionem, quia ſicut ſupra dictum eſt, motus cognitiuæ, & appetitiuæ virtutis, reducuntur in naturam ſicut in primum principium: C & per hunc modum, etiam ipſi actus apprehenſiuæ virtutis, vt intelligere, ſentire, & memorari; & etiam motus appetitus animalis, quandoque dicuntur naturales; & per hunc modum poteſt dici timor naturalis, & diſtinguitur à timore non naturali ſecundum diuerſitatem obiecti. Eſt enim vt Philoſophus dicit in 2. Rhetor. timor de malo corruptiuo, quod natura refugit propter naturale deſiderium eſſendi, & talis timor dicitur naturalis. Eſt iterum de malo contriſtatio, quod non repugnat naturæ, ſed deſiderio appetitus, & talis timor non eſt naturalis; ſicut etiam ſupra amor, concupiſcentia, & delectatio, diſtincta ſunt per naturale, & non naturale.

Timor quo ſenſu naturalis, & non naturalis.

Quo ſenſu quædam paſſiones poſſint dici competere rebus inanimatis.

Sed secvndvm primam acceptionem naturalis, D ſciendum eſt quod quædam de paſſionibus animæ quandoque dicuntur naturales, vt amor, deſiderium & ſpes; aliæ vero naturales dici non poſſunt, & hoc ideo, quia amor & odium, deſiderium & fuga, important inclinationem quandam ad proſequendũ bonum, & fugiendum malum; quæ quidem inclinatio pertinent etiam ad appetitum naturalem; & ideo amor quidem naturalis eſt, & deſiderium, vel ſpes, poteſt quodammodo dici etiam in rebus naturalibus cognitione carentibus. Sed aliæ paſſiones animæ important quoſdam motus, ad quos nullo modo ſufficit inclinatio naturalis, vel quia de ratione harum paſſionum eſt ſenſus, ſeu cognitio; ſicut dictum eſt, quod apprehenſio requiritur ad rationem delectationis, & doloris; E vnde quæ carent cognitione non poſſunt dici delectari, vel dolere; aut quia huiuſmodi motus ſunt contra rationem inclinationis naturalis, puta quòd deſperatio refugit bonũ propter aliquam difficultatem, & timor refugit impugnationem mali contrarij, ad quod eſt inclinatio naturalis; & ideo huiuſmodi paſſiones nullo modo attribuuntur rebus inanimatis.

Colliguntur 5. ſpecies timoris ex Damaſ.

Ad qvartvm, ſcilicet *de ſpeciebus timoris*: dicendum quod Damaſ. libr. 2. aſſignat quinque ſpecies timoris, videlicet, ſegniciem, erubeſcentiam, verecundiam, admirationem, ſtuporem. Quorum numerus, & differentia ſic ſumitur, quia timor ſicut dictum eſt, eſt de futuro malo, quod excedit poteſtatem timentis, vt ſcilicet quod ei reſiſti non poſſit, ſicut autem bonum hominis, ita & malum, poteſt conſiderari vel in A operatione ipſius, vel in exterioribus rebus. In operatione autem ipſius hominis, poteſt dupliciter malum timeri. Primo quidem labor grauans naturam, & ſic cauſatur ſegnicies, cum aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secundo turpitudo lædens opinionem, & ſic ſi turpitudo timeatur in actu committendo, eſt erubeſcentia, ſi autem ſit de turpi iam facto, eſt verecundia. Malum autem quod in exterioribus rebus conſiſtit, triplici ratione poteſt excedere hominis facultatem ad reſiſtendum. Primo quidem ratione ſuæ magnitudinis, cum ſcilicet aliquis conſiderat aliquod magnum malum, cuius exitum conſiderare non ſufficit, & ſic eſt admiratio. Secundo ratione diſſuetudinis, quia ſcilicet aliquod malũ inconſuetum noſtræ conſiderationi offertur, & ſic ma- B gnũ eſt in noſtra reputatione, & hoc modo eſt ſtupor, qui cauſatur ex inſolita imaginatione. Tertio modo ratione improuiſionis, quia ſcilicet præuideri non poteſt, ſicut futura infortunia timentur, & talis timor dicitur Agonia. Et nota quod admiratio & ſtupor, ſpecies ſunt timoris, ſed admiratio, quæ eſt de magno malo, & ſtupor qui eſt de malo inſolito. vnde poteſt dici quod ſicut ſegnicies refugit laborem exterioris operationis; ita admiratio & ſtupor refugiunt difficultatem conſiderationis rei magnæ & inſolitæ, ſiue ſint bona ſiue mala; vt hoc modo ſe habeant ſtupor & admiratio ad actum intellectus, ſicut ſegnicies ad exteriorem actum. Admirans enim refugit in præſenti dare iudicium de eo quod miratur, timens defectum, ſed in futurum inquirit. Stupens autem timet & in præſenti iudicare, & in C futuro inquirere. vnde admiratio eſt principium philoſophandi, ſed ſtupor eſt philoſophicæ conſiderationis impedimentum.

Septem recenſentur ſpecies timoris iuxta communem ſententiam.

Item aſſignantur à magiſtris & ſanctis ſeptem, ſpecies timoris. Eſt enim timor naturalis, mundanus, humanus, ſeruilis, initialis, filialis ſiue caſtus, & reuerentiæ. Timor naturalis, eſt quo naturaliter horret homo quicquid eſt naturæ contrarium vel nociuum: iſte non eſt meritorius, vel demeritorius, ſed indifferens: quia non ſubijcitur libero arbitrio. hoc timore omnis homo timet in mari, & in omni periculo, præcipuè in morte: vnde Chriſtus, vt verum corpus humanum ſe habere oſtenderet, imminente paſſione *cæpit pauere, & tædere*, ſicut dicitur Marci 14. Et ex vehementiſſimo paſſionis horrore factus in Agonia, ſudorem ſangui- D neum emiſit, quando factus eſt ſudor eius *tanquam guttæ ſanguinis decurrentis in terram* Lucæ 22. Quia licèt ipſe ardentiſſimo deſiderio, pro ſalute noſtra quæreret paſſionem, ſecundum iudicium rationis, & imperium diuinitatis; tamen ſenſualitas naturaliter horrebat mortem, vnde ſecundum motum ſenſualitatis orabat: *Pater ſi fieri poteſt tranſeat à me calix iſte.* Matth. 26. ſed ſecundum iudicium rationis dicebat, *veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.* Iſto timore fugit Helias à facie Iezabel 3. Reg. 18. Iſtum timorem etiam viri ſancti communiter habent in morte, vt ſi quid eſt in eis purgandum, ipſo pauore purgetur, vel quia timet anima ſeparari à carne, & intrare regionem ſibi prius ignotam.

Timor naturalis quid.

Exemplum.

Vnde in vitis Patrum legitur, quod cum qui- E dam pater deſideraret videre, quomodo anima iuſti de corpore egrederetur; tranſiens per quandam villam, vidit quendam peregrinum ſolum in platea iacentem, & quaſi in extremis laborantem; & Michaelem & Gabrielem de cœlo deſcendentes, & ei aſſiſtentes; vnus ad dexteram, alter autem ad ſiniſtram; & rogabant animam de præcepto Dei, vt à corpore egrederetur, quæ timens nolebat corpus relinquere: & dixit Michael ad Gabrielem; ſume hanc animam vt regrediamur. Reſpondit Gabriel. miſſi ſumus à Domino, vt ſine dolore & violentia eijciatur. Cum hæc clamarent ad Dominum, miſit Dominus Cythariſtam Dauid, cũ Cantoribus Cœleſtis Hieruſalem: Quorum cantus audiẽs anima peregrini, inter manus Angelorum exilijt, & cum gaudio in cœlum deducta fuit.

NOTANDVM quod non eſt mirum ſi ſancti & iuſti mortem timent. De quibus Prouerb. 28. *Iuſtus quaſi Leo confidit.* Et 30. eiuſdem. *Leo fortiſſimus beſtiarum ad nullius pauebit occurſum*: cum ipſe Leo vt dicunt naturales ſeptem timeat, vt patet ex libro Iſidori, & hiſtoria tranſmarina, ſcilicet ſtratam publicam, ſtrepitum rotarum, & ignem, & quoddam animal quod dicitur Lazaimi, à cuius ferocitate vix poteſt aliqua beſtia eſſe tuta, & quoddam animal paruum quod dicitur Leotopholos, de cuius carnibus comedens Leo intoxicatur à venatoribus, & occiditur, vnde illud animal maximè odiunt Leones; & ſi poſſunt illud inuenire occidunt, quia paruum eſt, non tamen inde guſtant. Item timet Leo venatorum ingenia, ſiue artificia, vt pedicas, & chordas, vnde cauda delet veſtigia ſua. Item timent Leones ſuorũ cuſtodum flagella: vnde aliquando catulos innoxios verberant coram eis, vt diſcant timere. Similiter iſta ſeptem debent timere homines ſcilicet ſtratam mortis publicam, per quam neceſſe eſt omnes incedere, ſtrepitus rotarum, ſcilicet comminationes, & verba vtriuſque teſtamenti: ignem inferni & purgatorij: feritatem ſummi iudicis: Toxicum peccati, venatorum ideſt dæmonum aſtutiã; flagella præſentia bonorum & malorum.

Leo timet ſeptem.

Timor mũdanus quid.

TIMOR mundanus eſt quo timet homo amittere tẽporalia quę habet, vel non conſequi quæ deſiderat, & non habet; in tantum quod præeligit aliquid facere contra Deum, quam habita perdere, vel deſiderata non conſequi. Primo modo peccauit Pharao opprimens filios Iſrael iniuſtè, ne multiplicarentur, & adderentur inimicis ſuis, & damnificarent eum in rebus, Exod. 1. Similiter Herodes occidens pueros, volẽs occidere Ieſum, timens ne auferret ei regnum. Matth. 2. Item Iudęi, Io. 11. *Ne fortè veniant Romani, & tollant locum*, &c. Similiter Pilatus timens amittere Præſidentię dignitatẽ, Chriſtum tradidit ad mortem, cum tamen prius per multas vias conatus fuiſſet liberare eum. Audito enim: *Secundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit*, timuit, ſicut dicitur Ioan. 19. Sed tamen audito poſtea: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris*: tradidit eum vt crucifigeretur. De hoc Iob 6. *Qui timet pruinam, irruet ſuper eum nix.* Greg. *Aliquis peccatorum ſuorum conſcius, ea quæ poſſidet indigentibus largiri deſiderat: ſed tamen ne datis rebus egeat, ipſe formidat. Cumque carnis ſubſidia reſeruanda trepidus præparat, ab alimentis miſericordiæ animam necat: & cum in terra pati inopiam metuit, æternam ſibi abundantiam ſupernæ refectionis abſcindit.* Non ſic Tobias faciebat, qui potius volebat amittere temporalia, quam opera miſericordiæ dimittere, Tob. 1. Sancti iſta temporalia quaſi nihil reputabant, ideo ea amittere propter Deum non timebant. Hier. 4. *Aſpexi terram, & ecce vacua eſt, & nihil.* Iob 1. *Dominus dedit, Dominus abſtulit.*

Exemplum

ITEM in 4. Dial. 19. Cum quidam malitioſus, incendiſſet omnia bona Stephani viri Dei, & quidam diceret ei: Væ pater quid tibi contigit. Ille quaſi nihil ſe amiſiſſe reputans, reſpondens ait: Quid contigit mihi? plangens eius qui fecerat peccatum, nihil reputans damnum ſuum: ſed ſe potius reputans exoneratum eſſe. Item dicitur, quod cum quidam Philoſophus in ciuitate obſeſſa, amiſiſſet omnia bona ſua, adductus nudus coram Rege, qui ciuitatem cœperat, ridebat: & cum quæreretur quare hoc: reſpondit, eo quod nihil amiſerat: quia ſenſum ſuum, & bona interiora ſua adhuc integrè habebat. Et cum dicerent aſſiſtentes, immo vxorem, & filias, & diuitias; dixit: Non eſt tuum quod fortuna facit tuum. Iſta enim erãt fortunæ, non mea.

ITEM timor mundanus eſt, quando aliquis propter timorem quem habet, ne deficiant ei temporalia Deum non timet amittere, ea vel iniuſtè acquirendo, vel retinendo; vt villicus iniquitatis, qui timens defectum horum, defraudabat Dominum ſuum. Luc. 16. Item ſeruus inutilis, qui talentum Domini abſcondit in terra, Matth. 25. Item de eo qui mnam repoſuit in ſudario. Luc. 19. Scire autem debent mun-

A dani, quod Deus eſt timentibus ſe, theſaurus omnium bonorum indeficiens. Vnde Pſalm. *Nihil deeſt timentibus Deum.* Iſa. 33. *Timor Dei ipſe theſaurus eius.* Item ſicut paradiſus vbi eſt abundantia ſine defectu. Eccl. 40. *Timor Dei, ſicut paradiſus Dei in benedictionibus, & ſuper omnem gloriam operuerunt illum*, ſcilicet timentem Deum, benedictiones: vnde poſſumus dicere, quod dicitur in Pſalm. 33. *Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono*, &c. Et Tob. 10. *Omnia in te vno habentes, non debemus te dimittere ire à nobis.* Aug. *Fœlix Chriſtiana religio, quæ omnia poſſidet in omnium poſſeſſore.*

Exemplum.

ITEM in vita Ioannis Eleemoſinarij dicitur, quod cum quidam redargueret eum, quod ita largas eleemoſinas faciebat, & quod non poſſet ſufficere, dicerent; Ait quod totus populus Alexandriæ, ſi daret ei,
B immo totus mundus nõ poſſet euacuare infinitos theſauros miſericordiæ Dei. Idem quanto plus dabat, tanto plus abundabat.

Timor humanus quid.

TIMOR humanus eſt, quando nimis timet homo pelli ſuæ, & naſcitur ex nimio amore corporis proprij, & vitæ præſentis; iſte eſt culpabilis, quia potius vellet homo peccare, quam vitam perdere, vel quàm grauem dolorem corporis ſuſtinere. A tali timore nos reuocat Dominus, Matth. 10. dicens: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius eum timete, qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam.* Item Prou. 29. *Qui timet hominem, cito corruit.* Chryſoſt. *Facilè demat à iuſtitia, qui in cauſis plus hominem, quam Deum formidat.* Ideo dicebat Pſalm. 117. *Non timebo quid faciat mihi homo.* Qui hoc timore terrentur,
C ſimiles ſunt Adæ, Gen. 3. Qui potius voluit facere voluntatem vxoris ſuæ, quàm Dei; timens, vt dicit Aug. eam contriſtari. Item Petro, qui timore mortis, vel incommodi temporalis ter negauit Deum. Item diſcipulis qui hoc timore Ieſu relicto fugerunt. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Contra quos Matth. 10. Luc. 2. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.*

Septẽ rationes cur non ſit timenda pœna, propter Deum illata.

ET NOTA, quod ſeptem rationibus, non ſunt timendæ pœnæ, vel mors corporis propter Deum illata. Prima ratio propter diuinam voluntatem, quæ hoc dicit, *Nolite timere*, &c. vt ſupra, Et ſuper Geneſ. 22. dicit Ioſephus, quod Iſaac audiens, quod Deus præceperat hæc patri, & quod vellet eum mori ille, qui eum patri dederat, libenter voluit ligari & immolari.

SECVNDO propter Dei fidelitatem & largitatem, à
D quo corpus & membra habemus, & qui debet & promiſit iſta cum multo præmio reſtituere, ſi propter eum amiſerimus. Sic dicebant illi boni fratres, de quibus 2. Mach. 7. Quorum vnus dixit: *E cœlo iſta poſſideo, ſed propter Dei leges hæc ipſa deſpicio: quia ab ipſo, me ea recepturum ſpero*: hæc dicebat, membra exponens martyrio.

Exemplum.

ITEM quidam dicebat: Non debeo timere aſinum miſerum amittere in ſeruitio Domini fideliſſimi, qui pro eo amiſſo in ſeruitio eius, reddet mihi nobiliſſimum dextrarium.

TERTIO propter eiuſdem Domini ſeueritatem, quia aut trademus ei carnem puniendam propter ea quæ fecit temporaliter; aut ipſe puniet eam æternaliter.

Exemplum.

VNDE quidam paterfamilias bene ſe torquebat, de quo in vitis Patrum dicitur, quod cum ſeruaretur mor-
E tuus, circa mediam noctem reſurgens, terruit omnes qui aderant, vadens ad eccleſiam Deo gratias agens, res ſuas in partes tres diuidens: vnam vxori relinquens: aliam filijs: tertiam pro Deo diſtribuens. Hinc fugit ad eremum, cellam faciens iuxta fluuium congelatum, & veſtitus ſe balneabat, & egrediens veſtimenta ſinebat congelari ad carnem, poſtea in balneum calidiſſimum intrabat, & hoc ſuſtinebat ſucceſſiuè quãtum poterat, vſque ad mortem: & cum de his, & de alijs ab aſpectãtibus argueretur, dicebat: Si vidiſſetis quæ vidi, eadem vel ampliora mecum faceretis: & referebat, quod in exitu ſuo à corpore, vir lucidus duxit eum contra ortum Solis, vſque ad vallem infinitę magnitudinis, cuius vnum latus plenum erat flammis feruentibus, aliud gelu & furenti grandine; & erant ipſa latera

plena animalibus, quæ cum non poſſent ſuſtinere ignis vehementiam, tranſibant ad gelu, & econuerſo. Poſt duxit eum per tenebras denſiſſimas; poſt diſparuit ibi; & vidit globos ignium de barathro aſcendentium, & inde aſcendentes, & reincidentes homines ignitos, ad fauillarum modum; & fætorem ſenſit inde exhalãtem, intollerabilem; & fletum audiuit, etiam eiulatum incomparabilem; & teterrimos dæmones forcipes igneos, & fuſcinulas tenentes: & eum capere volentes, & proijcere in fornacem. Tunc is qui eum dimiſerat, apparuit ei in medijs tenebris quaſi ſtella, inhibens dæmonibus, ne eum tangerent; quia iudex præceperat eum reduci ad corpus, vbi ſi vellet pœnitentiam ageret. Quem poſtquam duxit ad loca requiei, reduxit eum ad corpus. Hoc etiam factum, vel ſimile, refert Beda in geſtis Anglorum 5. lib. 13. cap. Et hunc patremfamilias vocat Driethelmum: & accidit, vt ait ab Incarnatione Domini DC.XCVI. De cuius etiam viſione plura alia refert.

Exemplum. IDEM ferè refert Gregor. dial. 4. libr. 32. cap. de quodam Petro facto eremita, qui antequam eremum peteret, in infirmitate granatus, defunctus eſt: ſed protinus vitę reſtitutus, inferni ſupplicia, & innumera flammarum loca, ſe vidiſſe teſtabatur, & quoſdam potentes huius ſæculi ibi ſuſpenſos vidiſſe; vbi cum mergeretur, prohibuit Angelus eius dicens, egredere, & qualiter tibi viuendum ſit, attende. Qui ad vitam rediens, adeo carnem ſuam vigilijs, & ieiunijs affligebat, vt ſi lingua taceret quæ viderat, & audierat, & timuerat, conuerſatio loqueretur.

QVARTO propter carnis contrarietatem quam habet cum ſpiritu, Galat. 5. Hæc enim ſibijnuicem aduerſantur, vt Iacob & Eſau, Geneſ. 25. *Collidebantur in vtero eius paruuli.* Hieronym. *Quocunque me verto mecum inimicum porto.* Vnde quidam ſanctus Abbas, cum eſſet excęcatus, dicebat: Gratias ago Deo, qui vindicauit me de aduerſario meo, qui tot mala mihi ſolebat facere per iſtos duos proditores, & raptores, ſcilicet oculos quos deſtruxit, Thren. 3. *Oculus meus deprædatus eſt animam meam.*

QVINTO propter animæ pretioſitatem, & corporis vilitatem. 2. Corinth. 4. *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus.* Multi autem ſunt vt ruſticus quidam, qui vadens ad forum, ocreas viliſſimas portabat ſuper humeros ſuos, magis volens nudos pedes lædere, quàm ocreas.

Exemplum. ITEM fuit quidam præpoſitus, cui (vt dicitur parabolicè) quidam Rex commendauit filiam ſuam, vt eam delicatè nutriret ſub periculo vitæ ſuæ, & canem ſuum, qualitercunque in vita ſeruaret, & ligatum teneret, ne in filiam inſurgeret. Qui econtrario ita canem omnibus delitijs impinguauit, & filiam ita fame & miſeria afflixit, quod canis rupto vinculo, puellam non valentem reſiſtere interfecit. Canis iſte eſt corpus, filia anima, Rex Deus, præpoſitus homo, vinculum eſt obedientia, Bernard. *Sic ſtulti æſtimatores de minimis maximam, & de maximis minimam curam gerunt.*

SEXTO propter pœnę aduerſariæ modicitatem & durationem, quia momentanea eſt virtute, qui nihil poteſt niſi permiſſa. Ioan. 19. *Non haberes in me poteſtatẽ, niſi datum fuiſſet tibi deſuper.*

Exemplum. VNDE, vt dicit Pet. Alphonſ. cum quidam Rex comminaretur cuidam Philoſopho. Reſpondit: O Rex poteſtatem tuam non oportet me timere. Non præteritam, quia illa iam non eſt, nec erit; non præſentem, quia momentanea; ſi eſt, ſtatim non eſt: Non futuram, quia illa nondum eſt, & dubium eſt verum erit. Vnde B. Hylarius Pictauen. vt legitur in vita eius, reſpondendo Leoni Papæ Arriano Romæ in concilio, comminanti ei propter hoc, quod ſtabat prouidè, ſic: cum venero, conteram ſuperbiam tuam: Reſpondit, & ſi non veneris; qui ſecedens ad cameram priuatam, mortuus eſt. Similiter quia mali ad modicum bonos torquent, in æternum torquebuntur ab eis, Pſalm. 147. *Exultabunt ſancti in gloria:* Et poſt. *Gladij ancipites in manibus eorum,* &c. Malach. vlt. *Calcabitis impios,* &c. Hoc ſignatum eſt. Ioſ. 10. vbi fecit Ioſue calcare filios Iſrael pedibus, capita Regum inimicorum. De hoc infra de pœna martyricidarum, & diuerſis conſolationibus martyrum.

SEPTIMO propter præmij immenſitatem (de quo infra loquemur) 2. Corinth. 4. *Id enim, quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, æternæ gloriæ pondus operatur in nobis,* & Gen. 49. *Iſachar videns terram: quod eſſet bona, & requiem quod eſſet optima, ſuppoſuit humeros ad portandum.* Iſachar interpretatur, vir mercedem vidit: quia qui videt præmium, portat omnia patienter. Stephanus videns Cœlos apertos poſuit genua ad martyrium ſuſcipiendum, Actuum 6. Quaſi non timens tortores. Qui enim præponunt carnem ſpiritui, ſimilès ſunt illi, qui præponunt aſinum ſuum ſibi, & plus de eo cogitat, & ſimiles ſunt illi militi, qui elegit hoſpitium, vbi prouideretur equo ſuo, & ipſe negligeretur.

VNDE dicitur quod tres milites condixerunt adinuicem, quod quærerent fortunam, quæ dicitur *auentura*, & cum ingrederentur ciuitatem quandam, dictum eſt eis, quod non erant ibi niſi tria hoſpitia. In vno equi bene procurabantur, & equites fame moriebantur. In alio erat econtrario. In tertiò autem, eques, & equus bene, ſed vix erat, quin in exitu eques bene verberaretur. Tres ergo tria hoſpitia acceperunt; & inuenerunt, vt eis dictum fuerat, tertio excepto, qui non fuerat verberatus; & cum quæreret cauſam quare non fuerat verberatus, dictum eſt ei, quod Domino domus bene obediens in omnibus fuerat. Ciuitas eſt mundus in quo ſunt tres hoſpites, quidam ſunt, qui nimiam curam gerunt de equo procurando, neglecto milite; equus, corpus; miles, anima ſiue ſpiritus. De his Iob 24. *Obliuiſcatur eius miſericordia Dei, qui ſterilem,* ſcilicet carnem, *pauit, & viduæ,* ideſt animæ, *non benefecit.* Alij ſunt qui indiſcreto zelo corpus atterunt, & ſpiritualium curam tantum gerunt. Tertij ſunt, qui vtrique diſcrete intendunt, & per omnia Deo obediunt. Hi ſine flagello, cum recedunt à mundo, pertranſeunt. *Exemplum.*

CONTRA illos, qui timore mortis vel carnali, peccant; legitur in vitis Patrum, quod cum quidam monachus penetraſſet interiorem eremum inuenit paruum tugurium, & intus hominem nudum orantem, qui poſt plura verba dixit ei, quod fuerat epiſcopus, & tempore perſecutionis timore mortis ſacrificauerat idolis, & præ dolore tormentorum fugerat ad ſolitudinem illã, in qua fuerat ſolus per octuaginta annos, viuens de fructu palmæ cuiuſdam, quę ferebat fructus per menſes ſingulos, & de aqua fontis coniuncti bibens; & cum perſeueraſſet ibi tanto tempore in pœnitentia & oratione, non receperat conſolationem à Domino ſuæ ſalutis, niſi anno illo vltimo; quo orante facies eius fit vt ignis, alium timentem conſolatur, rogans vt eum ſepeliat; quo mortuo, & ſepulto, tugurium ſtatim cecidit, fons defecit, palma aruit. Non ſic Eleazarus, de quo 2. Mach. 6. dicitur, quod cum magis voluit mori, quam fingere ſe comedere carnes ſuillas contrà legem, dixit: *Non enim ætate noſtra dignum eſt fingere, vt multi adoleſcentes propter meam ſimulationem, & propter modicum corruptibilis vitę tẽpus, decipiantur; & per hoc, maculã atque execrationem meæ ſenectuti conquiram, ſed ſenectute dignus apparebo, & adoleſcentibus exemplum forte relinquam.*

Timor ſeruilis quid. TIMOR ſeruilis ſecundum Aug eſt, quando aliquis timore gehennę non peccat, non habens reſpectum ad amorem iuſtitiæ, vel offenſam Dei. Aug. *Inaniter inquam ſe putat victorem eſſe peccati, qui timore non peccat: quia ſi non impleuit foris negotium malæ cupiditatis: ipſa tamen mala cupiditas intus eſt hoſtis.* Idem, *inimicus iuſtitiæ eſt, qui ſolo timore pœnæ non peccat: amicus autem eius eſt, qui eius amore non peccat:* hunc timorem forſitan habent illi, de quibus Apoc. 18. dicitur, quod *propter timorem tormentorum plangent pœnam ciuitatis Babylonis, videntes fumum in-*

rendiſ eius. Et Sap.5. dicitur, *Videntes turbabuntur timore horribili.* Tales ſunt mirabiliter fatui, qui magis timent pœnam incurrere, quam Deum offendere, vel amittere: quia ex illo timore inordinato fit vt pœnas quas timent non euadant, & peccatum non deponant, & Deum, & Regnum æternum amittant; quod non facerent, ſi timorem offenſæ Dei præponerent, & cum amore, quod faciunt facerent. videtur quod magis velint eſſe exules, quam hæredes: Serui peccati, & diaboli, quam filij Dei, filij ancillæ, quam liberæ, *non enim eſt hæres filius ancillæ, cum filio liberæ.* Gen.21. Gal.4. Talis autem timor non liberat à pœna inferni.

Exemplum notabile. DICITVR quod cum quidam ſcholaris videretur Pariſijs mori valde pœnitens, & compunctus; apparuit poſt mortem magiſtro ſuo, habens cappam de cedulis conſcriptam diuerſis ſophiſmatibus, & cum quæreret magiſter qualiter eſſet ei. Reſpondit, quod cappa iſta plus ponderaret eum, quam aliqua turris de mundo, & quod intus incomparabiliter vreretur; & cum alius diceret, quomodo hoc eſſet, cum ita mori compunctus viſus eſſet; ait, quod illæ lachrymæ potius ex timore mortis, & gehennæ proceſſerant, quam ex amore Dei, vel ex amiſſione eius; & cum diceret magiſter, quod non videretur ita torqueri, extendit ille manum ſuam, & vnam guttam ſudoris ſui, proiecit ſuper manum eius, quę ſtatim perforata eſt, & ipſe euanuit. Tunc ipſe dicens,

Linquo coax ranis, cras coruis, vanaque vanis:
Ad Logicam pergo, quæ mortis non timet ergo.

APVD Claramuallem vadens, ibi habitum religionis aſſumpſit, & arcta pœnitentia ſe ibi afflixit.

NON ſolum autem ſecundum aliquos: ſeruilis timor eſt, dimittere peccare timore gehennæ, ſed timore alicuius temporalis pœnæ, vnde ibi ſuper Pſalm. 118. *Confige timore tuo carnes meas,* Glo. Aug. *Viuit in homine peccandi voluntas, & ſequeretur opus ſi ſperaretur impunitas.* In hoc errant Iudæi ſeruantes legem timore, non amore, Deut.33. *In manibus eius ignea lex,* vnde lex data eſt cum timore, & terrore, Exod. 20. *Vt probaret vos Dominus venit, &c. Et vt terror eius eſſet in vobis.* Similiter Antiochus in flagello ſuo, orabat ſceleſtus Deo, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus, &c.2. Mach.9. Similiter Pharao cum reuelaretur ab eo plaga dicebat, *neſcio Dominum, & Iſrael non dimittam.* Quando autem flagellabatur, promittebat ſe dimittere filios Iſrael, Exod.10.

Simile. QVI AVTEM timore aduerſitatis à peccato abſtinent, ſunt ſimiles pyratis, qui tempore tempeſtatis timore perterriti, vouent multa; facta tranquillitate, reddere non curant, ſed ſtatim currunt ad ludos. *Simile.* Item ſimiles ſunt cuidam Britoni, qui cum duceret ad montem ſancti Michaelis ad forum vaccam ſuam, & vitulum, vt eam venderet ibi; videns fluctus maris refluere, & timens, vouit vitulum Beati Michaeli ſi euaderet. Poſt recedente fluctu dixit Michaeli, quod fatuus eſſet ſi crederet, quod ei ſuum vitulum daret. Poſt redeunte fluctu, magis de propè, magis timens, vouit vtrumque dicens, Michael ſi totum vis, totum habebis. Retrocedente iterum fluctu, cum non crederet de cætero fluctum poſſe eum attingere, clamauit: Michael, Michael, neque vaccam, neque vitulum, de cætero habebis. Sic eſt de his qui ſeruiliter timentes in periculis mortis, vouent primo aliena reſtituere, poſtea religionem intrare, vel aliquid ſimile: Sed cum crederet Brito eſſe in tuto loco, venit fluctus ſubito, & eum, & vaccam, & vitulum inuoluit. Similiter mors ſubito aufert talibus pecuniam, corpus & animam: quia dum dicunt pax, & ſecuritas, tunc repentinus ſuperuenit interitus.

Timor initialis quid. TIMOR initialis eſt, quo quis timet pœnam, & erubeſcit culpam commiſſam; ſed plus Dei offenſam, Prouerb. 1. Eccl. 1. *Principium ſapientię timor Domini.* Prouerb.8. *Timor Dei odit malum,* plus amore iuſtitiæ, quam timore pœnæ. Hic timor habet duos oculos; dextrum, ad declinandum mala culpæ; ſiniſtrum, ad declinandum infernum: hic figit cum Abraham tabernaculum ſuum inter Bethel, & Hay. Gen.12. & 13. Inter amorem Paradiſi, & timorem Inferni. Hic eſt Iſachar, habitans inter hos terminos, Geneſ.49. Iſtæ ſunt illæ duæ ancillæ, quæ introducũt Heſter ad Aſſuerum, Heſter.15. Timor eleuat, & comprimit defluentia veſtimenta virtutum, amor enim eam ſuſtentat. Hi ſunt duo Diſcipuli, Philippus, & Andreas, qui gentiliter viuentes, introducunt ad Ieſum Ioan. 12. Hi ſunt duo ſimul currentes ad monumentum, Ioannes pręcurrit. Ioan. 20. Hæ ſunt duæ alæ datæ mulieri, per quas volat in deſertum pœnitentiæ, & vitæ æternæ. Iſtæ tres puellæ ſcilicet timor, pudor, & amor, datæ ſunt Thaydi meretrici, timor pœnæ futuræ eam à malo retraxit, pudor culpæ commiſſæ veniam promeruit, & à peccato eam extraxit: amor iuſtitię eam ad ſuperna tranſuexit, & ad bonum prouexit.

Hę ſunt tres puellæ, quæ viſæ ſunt facere in cœlo lectum eius, de qua dicitur in vitis patrum, quod erat ſpecioſiſſima meretrix in quadam ciuitate; propter quam multi ſe occidebant, multi ſe depauperabant, & audiens Abbas Paphnutius mala quæ faciebat, ſæculari habitu venit ad eam, & dato ei ſolido pro ſcorti pretio, petiuit locum obſcurum vbi non poſſet videri, & ſine verecundia peccaret, & cum duxiſſet eum ad plura loca, & ille ſemper diceret, quod timebat videri; duxit eum ad obſcuriſſimum locum dicens, quod non poſſet eum ibi videre, niſi Deus aut diabolus. *Exemplum.* De quo verbo, facto ei ſermone, & oſtenſo quo modo deberet aſpectum Dei formidare, conuertit eam, quę vocauit omnes amatores ſuos; & fecit omnia, quæ lucrata fuerat ab eis per peccatum comburi in medio vrbis, ad valorem 400. librarum auri, dicens; quod magis volebat hæc ibi comburi quam in futuro combureretur ab eis; poſt ad deſertum venit, vbi dictus pater in parua cellula eam incluſit, vbi erat ſola feneſtra parua, per quam propinabatur ei parum panis, & aqua; ſingulis diebus vrinam iuxta ſe, & alia neceſſaria faciebat: quę non audebat nomen Dei nominare, vel manus, vel oculos ad cœlum leuare, quaſi polluta; ſed conuerſa ad Orientem dicebat: Qui plaſmaſti me miſerere mei. Poſt tres autem annos compaſſus ei dictus Abbas, iuit ad Beatum Antonium, quærens ſi adhuc poſſet eam emittere, & eſſet ei dimiſſum peccatum ſuum. Qui fecit pro hoc orare. Tunc Paulus maior, Diſcipulus Antonij, in extaſi vidit lectum ſpecioſiſſimum in cœlo à tribus puellis ſpecioſiſſimis ſeruatum, & paratum: & cum quęreret ſi eſſet locus Beati Antonij, reſponſum eſt ei, non; ſed Thaydis. Cumque eſſet excluſa dixit, quod in dicto triennio habuerit peccata ſua ſemper ante oculos, quaſi quandam ſarcinam, flens ſuper illa quotidie largiter; & dixerunt patres, quòd non propter pœnitẽtiam quam ſuſtinuerat, ſed propter peccatorum memoriam, & confuſionem, fuerant ei hæc dimiſſa. Tranſactis autem poſt hoc, quindecim diebus, quieuit in pace.

TIMOR filialis, ſiue caſtus eſt, de quo dicitur, Rom. 8. *Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed ſpiritum adoptionis, in quo clamamus Abba pater:* iſte timor eſt perfectorum. *Timor filialis quid.* Notandum, quod iſte timor eſt in quinque. Timent enim perfecti ne ſponſus venire nimis differat, ad eorum conſolationem. *Quid timeatur timore filiali.* Item, cum venerit ne cito diſcedat, Thren.1. *Idcirco ego plorans, & oculus meus deducens lachrymas, quia longe factus eſt à me conſolator.* Et ſimiliter in eodem ca. ſupra. *Depoſita eſt vehementer non habens conſolatorem.* Iſa. 64. *Vtinam diſrumperes cœlos, & deſcenderes, à facie tua montes effluerent:* ſcil. ſpeciali dulcedine. Gilbertus. *Timore ſeruili & filiali timetur ſponſus: Seruilis ne veniat iudicaturus: Filialis ne tardet; & cum venerit ne diſcedat.* Item, timet homo perfectus cœleſtis Patris iracundiam, licet pœnam ſenſus, vel damni ſibi infligendam non metuat. Vnde Lucæ

21. *Virtutes cælorum*, ideſt Angeli, *mouebuntur*, licèt non timeant ſibi. Idem. *Timeat bonus filius, ne in aliquo Patri cœleſti diſpliceat.* Iob 9. *Verebar omnia opera mea.*

Exemplum.

VNDE legitur in hiſtoria tripartita li.6. Mos ſolebat eſſe Romanorum, quod in magnis feſtiuitatibus Imperatores facerent ante ſe poni pro honore imperiali, arulam, & thus apponi, & dabantur apponentibus munera. Iulianus Apoſtata Imperator volens quoſdã Chriſtianos fieri idolatras, occultatis idolis ibi, iuſſit Chriſtianis thus igni apponere. Illi autem non aduertentes Idola, thus appoſuerunt igni pro amore imperiali, & aurum datum receperunt. Cum autem in conuiuiis Chriſtum benedicerent & inuocarent, reſponderunt Idolatræ. Quomodo cum modo inuocaſtis, quem paulò ante negaſtis? Tunc Idolum aduertentes, aurum reiecerunt Imperatori; & clamauerunt dexteras ſibi debere amputari, quibus thus in igne poſuerant, & aurum receperant, licet neſcirent Idola, nec in honorem eorum hoc feciſſent, ſed ignoranter, cum eſſent veri Chriſtiani. Hi tanquam boni filij plus volebant (vt ibi legitur) decapitari, quam in modico patrẽ offendere, vel ei diſplicere. Sic Machabæi magis volebant inter feras habitare, & fœnum comedere quam habitare cum ſacrilegis, & in aliquo ab eis inquinari. 2. Macha. 5. Similiter autem Ioannes Baptiſta fugit ad deſerta, puer cum feris; Ne leui ſaltim, maculare vitã, famine poſſet. Lucæ 1. Item hunc timorem habet, qui pro aliquo incommodo quod ſibi timet imminere, nõ dimittit, quin Dei voluntatem faciat; vt Tobias, qui nec timore mortis, aut rerum priuatione, dimittebat mortuos ſepelire. Item hunc forſitan habet timorem, qui poſtpoſito timore, zelo ſuccenſus, offenſam Dei non ſuſtinet videre impunitam, vt Matathias 1. Mach. 2. Qui occidit idolatram in periculo corporis, & rerum.

Timor reuerentia quid.

SEPTIMVS eſt timor reuerentiæ. Tamen quidam dicunt, quod iſte eſt filialis, & quod huiuſmodi, vſus habetur in patria. Pſalm. 18. *Timor Domini* ſcilicet, permanet in ſeculum ſæculi. Et notandum, quod iſte timor eſt quando inferior creatura reſpicit Dei magnitudinem, vel ſuperioris, & in ſuam reſiliens paruitatem pertimeſcit, & obſtupeſcit. Sic Ioan. Apoc. 1. Videns filium hominis cecidit. Sic Diſcipuli tres in monte Thabor, Matth. 17. Et Abraham Gen. 18. *Loquar*, ait, *ad Dominum meum cum ſim puluis & cinis.* Similiter cum tres videns, procidens vnum adorauit. Similiter Angelica natura in cœlo videns ſummam maieſtatem tremit & admiratur, & ſtupet de ſua paruitate ad ſummã magnitudinem, quæ in infinitum maior eſt. Similiter & anima ibi, vel in contemplatione hic. Hoc ſignatum eſt in ſtupore Reginæ Saba, & admiratione Salomonis, 3. Reg. 10. Item in caſu Eſther 15. *Verè admirabilis es Domine.* Similiter Ioannes Baptiſta contremuit baptizans Dominum, ſicut cantatur de ipſo.

Exemplum.

HVNC timorem bene habebat ille pater beatiſſimus Syſoi, de quo dicitur in vitis patrum, quod cum inſtaret migratio beatiſſimi Syſoi, conuenerunt multi patres, & ſubito facta eſt facies eius quaſi quodam fulgore radians, & dixit. Conſolamini fratres, ecce Abraham venit ad vos; & poſt: Ecce Chorus Prophetarum; & poſt: Ecce ſancti Apoſtoli; & poſt: Ecce ſancti Angeli. Et cum videretur loqui, & quærerent quid loqueretur, reſpondit: Venerunt ſancti Angeli, tollere animam meam à corpore, ſupplico eis, vt paululum propter pœnitentiam agendam ſuſtineant. Et cum dicerent, Abba tu non indiges pœnitentia, ait: In veritate dico vobis, quod necdum principium pœnitentię feciſſe me memini. Et cognouerunt quod perfectus eſſet in timore Domini, bene in ſuam reſiliens paruitatem; quo migrante totus locus, odore mirabili eſt repletus. Ad hunc timorem inducit conſideratio ſingulorum mirabilium Domini & miraculorum. Sic timebant filij Iſrael Exo. 19. & 20. Videntes mirabilia & audientes, quæ faciebat ſuper montem Synai. Pſal. 64. *Turbabuntur gentes, & timebunt qui habitant terminos à ſi-*

A *gnis tuis*: Ion. 1. *Videntes viri quod mare quieuiſſet à feruore ſuo, timuerunt valde Dominum.* Lucæ 7. Reſuſcitato mortuo, *accepit omnes timor, & magnificabant Deum* Matt. 9. Videntes turbæ paraliticum ambulantem, *timuerunt & glorificauerunt, Deum* &c. Marci 4. Videntes diſcipuli quod imperaſſet ventis & mari, facta tranquillitate, *timuerunt valde* &c.

De obiecto timoris.

DISTINCTIO XXVII.

DEINDE conſiderandum eſt de obiecto timoris. Et circa hoc conſideranda ſunt octo. Primo videndum eſt vtrum obiectum timoris ſit bonum vel malum. Secundo, vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris. Tertio, vtrum timor ſit de malo culpæ. Quarto, vtrum ipſe timor timeri poſſit. Quinto, vtrum inſolita vel repentina magis timeantur. Sexto, vtrum illa, contra quæ non eſt remedium, magis timeantur. Septimo, de Deo timendo. Octauo, de timendis periculis huius mundi.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum obiectum timoris ſit malum vel bonum*. Dicendum quod timor eſt motus quidam appetitiuæ virtutis, ad virtutem autem appetitiuã pertinet proſecutio & fuga: vt dicitur in 6. Ethi. Eſt autem proſecutio boni, fuga autem mali: vnde quicunq; motus appetitiuæ virtutis importat proſecutionem, habet aliquod bonum pro obiecto, quicunque autem importat fugam, habet malum pro obiecto. Vnde cum

Propriũ obiectum timoris eſt malum; poteſt tamen reſpicere bonum, dicens habitudinẽ ad malum.

C timor importat fugam quandam, primo & per ſe, reſpicit malum ſicut proprium obiectum. Poteſt autem etiam reſpicere bonum ſecundum quod habet habitudinem ad malum, quod quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno quidem modo inquantum per malum priuatur bonum, ex hoc autẽ ipſo, eſt aliquid malum, quod eſt priuatiuum boni. vnde cum fugiatur malum quia malum eſt, ſequitur vt fugiatur quia priuat bono, quod quis amando proſequitur. Et ſecundum hoc dicit Aug. quod *nulla eſt cauſa timendi niſi amittatur bonum amatum.* Alio modo bonum comparatur ad malum vt cauſa ipſius, inquantum ſcilicet aliquod bonum ſua virtute, poteſt inducere aliquod nocumentum in bono amato. Et ideo ſicut ſpes, vt ſupra dictum eſt, ad duo reſpicit, ſcilicet ad bonum in quod intendit; & ad illud, per

D quod ſperat ſe bonum concupitum adipiſci; ita etiam timor ad duo reſpicit, ſcilicet ad malum quod refugit, & ad illud bonum, quod ſua virtute poteſt infligere malum. Et per hunc modum Deus timetur ab homine inquantum poteſt infligere pœnam vel ſpiritualem vel corporalem: per hunc etiam modum timetur poteſtas alicuius hominis, maximè quando eſt læſa, vel quando eſt iniuſta; quia ſic in promptu habet nocumentum inferre: ita etiam timetur ſuper alium eſſe, ideſt inniti alij, vt ſcilicet in eius poteſtate ſit conſtitutum, nobis nocumentum inferre, ſicut ille qui eſt conſcius criminis timetur, ne crimen reuelet.

AD SECVNDVM, ſcil. *vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris*: dicendum quod ſicut Philoſophus dicit in ſecundo Rhetor. Timor prouenit ex fantaſia futuri mali

E corruptiui vel contriſtatiui. Sicut autem contriſtatiuum malum eſt, quod contrariatur voluntati, ita corruptiuum malum eſt, quod contrariatur naturæ, & hoc eſt malum naturæ; vnde de malo naturę poteſt eſſe timor. Sed cõſiderandum eſt quod malum naturæ quandoque eſt à cauſa naturali, & tunc dicitur malum naturæ, non ſolũ quia priuatur naturæ bonum, ſed etiã quia eſt effectus naturæ, ſicut mors naturalis, & alij huiuſmodi defectus. Aliquando vero malum naturæ prouenit ex cauſa non naturali, ſicut mors, quæ violenter infertur à perſecutore: & vtroque modo malum naturæ quodammodo timetur, & quodammodo non timetur: Cum enim timor proueniat ex fantaſia futuri mali, vt philoſophus dicit, illud quod remouet futuri mali fantaſiam, excludit & timorem. Quod

autem non apparet aliquod malum vt futurum, poteſt ex duobus contingere. Vno quidẽ modo ex hoc quod eſt remotum & diſtans, hoc enim propter diſtantiam, imaginamur vt non futurum, & ideo vel nõ timemus, vel parum timemus; vt etiam Philoſophus dicit in ſecundo Rhetor. quæ valde longæ ſunt, non timentur: ſciunt enim omnes, quod morientur, ſed quia non prope, nihil curant. Alio modo æſtimatur aliquod malum quod eſt futurum, vt non futurum, propter neceſſitatem quæ facit ipſum æſtimari vt præſens; vnde Philoſophus dicit in 2. Rhetor. quod illi qui iam decapitantur non timent, videntes ſibi neceſſitatem mortis imminere: ſed ad hoc quod aliquis timeat, oportet adeſſe aliquam ſpem ſalutis. Sic igitur malum naturæ non timetur, quia non apprehenditur vt futurum: ſi vero malum naturæ quod eſt corruptiuum, apprehendatur vt propinquum, & tamen cum aliqua ſpe euaſionis, tunc timebitur.

Malum naturæ timetur quando apprehenditur vt propinquum cum ſpe euaſionis.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum timor ſit de malo culpæ:* dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, ſicut obiectum ſpei eſt bonum futurum arduum, & quod quidem poteſt adipiſci, ita timor eſt de malo futuro arduo quod non poteſt de facili vitari. Ex quo poteſt accipi, quod illud quod omnino ſubiacet poteſtati & voluntati noſtræ, non habet rationem terribilis; ſed id ſolum eſt terribile, quod habet cauſam extrinſecam; malum autem culpæ propriam cauſam habet, ſcilicet voluntatẽ humanam, & ideo propriè non habet rationem terribilis. Sed quia voluntas humana ab aliquo exteriori poteſt inclinari ad peccandum, ſi illud inclinans haberet magnam vim inclinandi, ſecundum hoc poteſt eſſe timor de malo culpæ, inquantum eſt de exteriori cauſa: puta cum aliquis timet cõmorari in ſocietate malorum, ne ab eis ad peccandum inducatur. Sed propriè loquendo in tali diſpoſitione magis timet homo ſeductionem, quam culpam ſecundum propriam rationẽ, ideſt inquantum eſt voluntaria: ſic enim non habet vt timeatur.

Quo ſenſu ſit timor de malo culpæ.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum ipſe timor timeri poſſit.* Dicendum, quod ſicut iam dictum eſt, illud ſolum habet rationem terribilis quod ex cauſa extrinſeca prouenit, non autem quod prouenit ex voluntate noſtra. Timor autem partim prouenit ex cauſa extrinſeca, & partim ſubiacet voluntati. Prouenit quidem ex cauſa extrinſeca inquantũ eſt paſſio quædã conſequens fantaſiam imminentis mali: & ſecundum hoc poteſt aliquis timere timorem, ne, ſcilicet immineat ei neceſſitas timendi, propter ingruentiam alicuius excellentis mali. Subiacet autem voluntati inquantum appetitus inferior obedit rationi; vnde homo poteſt timorem repellere: & ſecundum hoc timor timeri non poteſt.

Timor poteſt timeri qua parte prouenit à cauſa extrinſeca, non quatenus ab intrinſeca.

Ad qvintvm, ſcili. *vtrum inſolita & repentina magis timeantur?* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, obiectum timoris eſt malum imminens, quod non de facili repelli poteſt. Hoc autem ex duobus contingit, ſcilicet ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis; ad vtrumque autem horum operatur, quod aliquid ſit inſolitum, & repentinum. Primo quidem facit ad hoc, quod malum imminens magis appareat. Omnia enim corporalia bona & mala quanto magis conſiderantur, tanto minora apparent: & ideo ſicut per diuturnitatem, dolor præſentis mali mitigatur, vt patet per Tullium in tertio de Tuſcul. quęſti: Ita etiam ex præmeditatione, minuitur timor futuri mali. Secundo aliquid eſſe inſolitum & repentinum, facit ad debilitatem timentis, inquantum ſubtrahit remedia, quæ homo poteſt præparare ad repellendum futurum malum; quæ eſſe non poſſunt, quando ex improuiſo malum occurrit.

Inſolita & repentina magis timentur.

Ad sextvm, ſcili. *vtrum illa quę non habent remedium magis timeantur.* Dicendum, quod obiectum timoris eſt malum: vnde illud quod facit ad augmentum mali, facit ad augmentum timoris. Malum autem augetur non ſolum ſecundum ſpeciem illius mali, ſed etiam ſecundum circunſtantias, vt ex prædictis apparet. Inter cæteras autem circunſtantias diuturnitas, vel etiã perpetuitas magis videntur facere augmentum mali. Ea enim quæ ſunt in tempore, ſecundum durationẽ temporis quodammodo menſurantur: vnde ſi pati aliquid in tanto tempore, eſt malum; pati idem in duplo tempore, apprehenditur vt duplatum: & ſecundum hanc rationem pati idem, in infinito tempore, quod eſt perpetuo pati, habet quodammodo infinitum augmentum. Mala autem, quæ poſtquam deuenerint non poſſunt habere remedium, vel non de facili; accipiuntur vt perpetua, vel diuturna: & ideo maximè redduntur timenda.

Quæ non habent remedium maximè timentur.

Circa ſeptimum *de Deo timendo:* ſciendum, quod Deum eſſe timendum oſtendunt: Primo, quæ intra nos ſunt: Secundo, quæ extra nos: Tertio, quæ infra nos: Quarto, quæ ſupra nos. Intra nos ſunt duo, quæ Deum oſtendunt eſſe timendum. Primum eſt lex naturæ, quam intra nos gerimus: Ratio namque naturalis dictat, ſummè magnum, ſummè eſſe timendum. Si ratio naturalis dictat patrem, dominum, & regem temporalem & carnalem, eſſe timendum, ſicut videmus ad ſenſum: quanto magis timendus eſt ſummus ille Pater, de quo dicitur Ephel. 2. *A quo omnis paternitas in cælo & in terra eſt.* Et Deut 32 *Nunquid ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit, & fecit, & creauit te?* Ideo dicitur Leuit. 19. *Patrem tuum timebis.* Si dominum temporalem, quanto magis Dominum dominorum? Vnde Deut. 10. *Quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi quod timeas eum,* &c. Et ſubiungit rationem, dicens: *Ipſe eſt Deus deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus, potens & terribilis.* Item ſi regem mortalem timemus, quanto magis timendus eſt Rex regum, ſcilicet rector piorum regum, & vltor impiorum? Ideo Hier. 10. *Quis non timebit te, ô Rex gentium?*

Quatuor oſtendunt Deum eſſe timendum.

1. Quæ intra nos.

Lex naturæ.

Secvndo intra nos oſtendunt Deum eſſe timendum, peccata quæ facimus. Hier. 2. *Arguet te malitia tua,* &c. Sequitur. *Scito, & vide, quia malum & amarum eſt, te reliquiſſe Dominum Deum ſuum, & non eſſe timorem eius apud te.* Sap. 4. *Venient in cognitione peccatorum ſuorum timidi.*

Peccata quæ facimus.

Item extra nos oſtendunt Deum eſſe timendum creaturæ generaliter, & ſcripturæ multipliciter. Omnes inquam creaturæ ſuadent nobis Deum eſſe timendum, quia nos inuitant ad amandum Deum, qui creauit hæc omnia ad obſequium noſtrum: ſicut dicit Auguſt *Reſpexi cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, & omnia mihi clamant vt diligam te Domine.* Cum igitur omnis amans timeat, inuitant nos omnia ad timendum Deum. Vnde Apoc 14. *Angelus habens Euangelium æternum, clamabat omnibus gentibus, timete Dominum, & adorate eum, qui fecit cęlum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt.* Similiter 15. *Sancti qui vicerunt beſtiam cantabant, magna & mirabilia ſunt opera tua Domine, quis non timebit te?* Item creaturæ inuitant ad timendum Deum, quia omnia elementa & ea quæ in eis ſunt, punita ſunt in peccato primi hominis. Vnde Gen. 3. *Maledicta terra in opere tuo, ſpinas & tribulos germinabit tibi.* Quod videtur innuere Apoſtolus Rom. 8. *Omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſque adhuc, quia liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Si ſic punitur creatura, quæ non peccauit; quãtum debet timere ille, qui hanc pœnam moraliter inuexit; ille, qui contra illum iudicem peccauit, qui vt dicitur Sap. 5. *armabit creaturam in vltionem inimicorum.* Qui vt dicitur eiuſdem 9. *fecit hominem vt dominaretur vniuerſæ creaturę, & diſponeret orbem terrarum in æquitate.*

2. Quæ extra nos.

Creatura.

Secvndo extra nos oſtendunt ſcripturæ multipliciter, quod Deum timere debeamus. videlicet ſuadendo, promittendo, comminando, & flagella ſeu punitiones peccantium recitando. Primo quidem oſtẽdunt ſcripturæ Deum eſſe timendum ſuadendo ſeu præcipiendo. Leuit. 19. *Timebis Dominum Deum tuum, quia ego ſum Dominus Deus tuus.* Ibidem. *Time Dominum Deum tuum.* Deut. 16. *Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſerui es.* Vel 10. *Quid petit Dominus à te, niſi vt timeas eum,* &c.

Scripturæ.

&c. Eccl. 12. *Deum time, & mandata eius obſerua: Hoc eſt omnis homo.* Pſal. 33. *Timete Dominum omnes ſancti eius*, &c. Eccl. 7. *In tota anima tua time Deum.* 1. Pet. 2. *Deum timete*, &c. Secundo ſuadent nobis Scripturæ timere Deum, multa bona timentibus promittendo, Deutero. 5. *Quis mihi det*, ait Dominus, *eos habere talem mentem vt timeant me, & bene ſit eis in ſempiternum?* Tobiæ 4. *Habebimus multa bona ſi timuerimus Deum.* Eccl. 1. *Multa promittuntur timenti Deum.* Eiuſdem 33. *Timenti Deo, non occurrent mala, ſed in tentatione Deus illum liberabit.* Pſal. 33. *Timete Dominum omnes ſancti eius, quoniam non eſt inopia timentibus eum.* vnde dicitur eſſe theſaurus bonorum ſpiritualium. Iſa. 33. *Timor Domini ipſe theſaurus eius*, ſcilicet bona ſpiritualia in tuto loco conſeruans. Prou. 22. *Timor Domini diuitiæ, & gloria.* Et non ſolum in præſenti promittuntur bona, ſed etiã in futuro promittuntur æterna. Pſalm. 60. *Dediſti hæreditatem timentibus nomen tuum.* Et Eccl. 1. *Timor Domini gloria, & gloriatio & lætitia, & corona exultationis.* Bern. *Scribit Dominus propoſitum pacis ſuper metuentes eum, diſſimulans mala, remunerans bona, vt miro modo & bona, & mala cooperarentur eis in bonum.* Tertio ſuadet nobis Scriptura timere Deum, comminando mala, non timentibus eum. Deut. 5. *Dominum Deum timebis.* & ſequitur poſt: *Nequando iraſcatur furor eius contra te, & auferat te de ſuperficie terræ.* Prou. 1. *Increpationes meas neglexiſtis. Ego quoque in interitu veſtro ridebo*, &c. Et poſt. *Tunc inuocabunt, & non exaudiam, mane conſurgent ad me, & non inuenient me*, &c. Et poſt ſubiungitur cauſa: *Eo quod timorem Domini non ſuſceperunt.* Hiere. 2. *Scito malum & amarum eſſe, te reliquiſſe Dominum, & non eſſe timorem eius apud te.* Quarto ſuadet Scriptura timere Deũ, flagella Dei ſuper non timentes eum recitando. Vt enim nobis timorem incutiat, recitat quomodo Deus peccantes Angelos præcipitans, condemnauit. Vnde 2. Pet. 2. *Si enim Angelis peccantibus non pepercit*, primos parentes exhæredauit, humanum genus in diluuio fere deleuit, Sodomitas ſubuertit & ſuccendit, Iſraelitas peccantes multis flagellis attriuit, & ſic de aliis: nec ſolum timendus eſt, quia in præſenti flagellat multipliciter peccatores, ſed etiam magis, quia flagellis multis, bonos exponit in præſenti: & maximè per hoc quod filium ſuum vnigenitum, tot & tantis flagellis expoſuit. Iuxta quod, ipſe dixit Lucæ 23. *Si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?*

3. Quæ infra nos ſcil. purgatorium & infernus de quibus infra.

Item oſtendunt nobis Deum eſſe timendum quæ infra nos ſunt, ſcilicet purgatorium, & infernus. De quibus require multa inferius in locis ſuis.

4. Quæ ſupra nos.

Item Deum oſtendunt eſſe timendum, quæ ſupra nos ſunt .i. multæ conſiderationes attributorum Dei, quæ ſummè ſunt in Deo, & Deum probant eſſe ſummè timendum, & eius offenſam eſſe ſummè cauendã, quæ ſunt eius ſumma eſſentia, potentia, ſapientia, iuſtitia, puritas ſeu bonitas, prouidentia & munificentia.

Eſſentia Dei.

Primum quidem ſumma eius eſſentia, quia ipſe eſt cauſa prima, ſiue cauſa cauſarum omnium, dans omnibus eſſe, per quod ſunt. Sic nominat ſe Moyſi Exo. 3. cum quæreret Moyſes, quod eſt nomen tuum, reſpondit Dominus; *Ego ſum qui ſum.* Cuius eſſentia non habet cauſam aliam, ſed alia ab eo ſunt. Vnde Ariſto. & alij Philoſophi vocant Deum *cauſam primam, quæ immota mouet alias vt ſint, & efficiant ad quod ſunt.* Bern. de conſideratione li. 5. *Quid eſt Deus? qui eſt. Merito quidem, nihil competentius certificat quid Deus eſt: ſi enim bonum, ſi magnum, ſi beatum, ſi ſapientem dixeris, vel aliud aliquid, in hoc verbo inſtauratur, quod eſt.* Ideo ſummè timẽdus eſt, à quo ſumus quod ſumus, ne ſi eum peccando offendimus ſe ſubtrahat à nobis, & nihil ſimus, quod fiunt homines cum peccant, vt dicit Gloſſa ſuper Ioan. 1. *Sine ipſo factum eſt nihil. Peccatum nihil eſt, per quod nihil fiunt homines, cum peccant.* Vnde de illo Lucifero tali, & tanto, de quo in Ezech. 28. dicitur: *Tu ſignaculum ſimilitudinis Dei*, &c. Poſt multas glorioſas laudes eius ſubditur. *Inuenta eſt iniquitas in te, peccaſti, & eieci te de monte ſancto Dei, & in fine nihil factus es, & non eris in perpetuum.* In paſſione Gordiani & Epimachi cum dixiſſet Gor-**A**dianus, *Ego adoro Chriſtum qui fecit omnia, non Idola*: Clementius præſes ait: *Si fecit omnia, quare ab Imperatore Iuliano proiectus eſt?* Reſpondit Gordianus: *Magis ab eo Iulianus proiectus eſt, quia Deum non timet: imo à Deo proiectus eſt Saul, dæmonibus expoſitus, & in nihilum redactus; ſimiliter & Imperator apoſtata Iulianus.*

Potẽtia Dei.

Secundo ſummè timendus eſt Deus, propter immenſitatem potentiæ, Iob 42. *Scio quod omnia potes*, Matth. 10 & Lucæ 12. *Eum timete qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem corpus & animam mittere in gehennam.* Alij potentes qui poſſunt in corpus, non tamen in animã, nec ſemper & vbique; hic autem in omnibus ſemper & vbique, & quomodo, & quando, & quantum vult, & ſtatim cum vult. Bernar. ſuper can. *Qui omnia ſolo verbo creauit corpora, & ſpiritus; cui de ſola voluntate, celeris* **B** *ſuppetit efficientia, tam in creandis rebus, quàm in ordinandis prout voluerit; valet cum vult, quantum vult, quomodo vult.* Idem ſuper can. ſermone 51. *Huius omnipotentis arbitrio, præſto eſt incunctanter quod voluerit, omne opus altum inclinat, omne aduerſum cadit, docet ſine lingua, præbet & tenet ſine manibus; ſine pedibus currit, & ſuccurrit pereuntibus, ſolo ſpirituali nutu cum vult, ad quæcumque vult agenda cum tempus eſt.* Idem in expoſitione ſuper Miſſus eſt. *Soli Deo idem eſt facere quod loqui: idem loqui quod velle, ſiquidem apud Deum, nec verbum diſſidet ab intentione, quia veritas eſt, nec factum à verbo, quia virtus eſt, nec modus à facto, quia ſapiens eſt.* De huiuſmodi omnipotentia dicebat Clodoueus rex Francorum, cum audiret tonitrua, & tremeret. *Iſte eſt recte dicendus Rex potentiſſimus, qui ſolo nutu ſuo, alios reges facit tremere & timere.*

Sapientia Dei.

C Tertio ſummè timendus eſt, propter claritatem ſapientiæ, quia ſicut poteſt omnia, ita ſcit omnia. Iob 42. *Omnia potes, & nulla te latet cogitatio.* Vnde dicit Ioan. Damaſc. *Deus, Græcè Theos dicitur, à theaſthæ, quod eſt conſiderare ſiue videre, quia conſiderat, & videt omnia facta, vel cogitata à nobis: vnde totus videt, & totum videt.* Vnde Bern dicit eum, *totum oculum, & totum lucem.* in lib. 5. de conſolatione. *Solus Deus, ſolam neſcit ignorantiam; totus lux, totus oculus, qui minimè fallitur, quia minimè clauditur, quia extra ſe non quærit lumen vt videat, ipſe eſt qui videt, ipſe eſt vnde videt.* Ideo Eccl. 23. arguit adulterum dicentem. *Quis me videt? tenebræ circundant me, parietes cooperiunt me, delictorum meorum non memorabitur altiſſimus: & non intelligit, quod omnia videt oculus illius, iſte expellit à ſe timorem Dei; & poſt non cognouit, quoniam oculi* **D** *Domini multo plus lucidiores ſole, circumſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi, & hominum corda.* ad hoc facit exemplum ſupra poſitum de Thayde. vnde bene dicit Boëtius. *Magna vobis indicta eſt neceſſitas bonitatis, dum cuncta agitis ante oculos iudicis cuncta cernentis.* Et quidam verificator. *Cum quid turpe facis quod me ſpectante ruberes; Cur ſpectante Deo non magis ipſe rubes?*

Seueritas Dei.

Quarto, timendus eſt Deus, propter ſeueritatem iuſtitiæ, quæ ſicut dicit Auguſt. *Non ſinit dedecus culpæ, ſine decore vindictæ.* de quo Apoc. 19. Qui veniebat ad iudicium, *vocabatur fidelis, & verax, & in iuſtitia iudicat & pugnat.* cui in principio capituli clamant voces cæleſtes: *Iuſta & vera iudicia eius, qui iudicauit de meretrice*, &c. quia nec dono nec precio, nec amore, vel fauore, vel odio, flectitur ab æquitate, nec timore. **E** Prouerb 6. *Zelus, & furor viri, non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima.* Bernar. in ſermone de Philoſophia. *In exilio manſuetus & amabilis, in iudicio iuſtus & terribilis, in regno glorioſus & admirabilis. In iudicio diſcretor meritorum, in regno diſtributor præmiorum.* Hic autem timendus eſt non ſolum quia iuſtè iudicat, ſed etiam quia durè vindicat, torquens æternaliter in inferno. Vnde ſequitur Apoc. 19. *Ipſe calcat torcular iræ Dei.* Eiuſdem 14. dicitur. Quod *ſimilis hominis ſedens ſuper nubem candidam, miſit falcem ſuam acutam & vindemiauit botros vineæ terræ, & miſit eos in lacum iræ Dei magnum*, & calcatus eſt lacus. Iſte lacus, infernus eſt, vbi mali præciſi, Dei ſententia irreuocabili & inflexibili, à conſortio beatorum proiicientur, & conculcabuntur à dæmo-

nibus, & ſuppliciis diuerſis opprimentur, & atterentur vt acinum in torculari, in quorum ſupplicio, Deus terribilis & horribilis apparebit. Pſalm. 75. *Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi?* Aug. *Deus eſt in ſeipſo Alpha & Omega*, ideſt principinm & finis, *in mundo creator, & rector, in Angelis decor & ſapor, in electo liberator & adiutor, in reprobo terror & horror.*

Bonitas Dei

QVINTO ſummè timendus eſt Deus, propter ſummam puritatem bonitatis: ſumma enim eſt eius puritas, munditia, & bonitas: Ad cuius comparationem bona noſtra ſordida apparent, Iſa. 64. *Facti ſumus vt immundi omnes, & quaſi pannus menſtruatæ, vniuerſæ iuſtitię noſtræ.* Iob 25. *Nunquid iuſtificari poteſt homo comparatus Deo? aut apparere mundus natus de muliere? ecce Luna non ſplendet, & aſtra non ſunt munda in conſpectu eius, quanto magis homo putredo*, &c. vel quia ſummè bonus, odit impios & impietatem. Sap. 14. *Odio ſunt Deo impius, & impietas eius.* Ideo ſecundum Ioann. Damaſc. tertio. *Theos græcè, dicitur ab ethin, quod eſt ardens* .i. conſumens mala. Vnde Deut. 4. *Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt, Deus ęmulator.*

Prouidentia Dei.

SEXTO, propter ſummam prouidentiæ bonitatem, quæ eſt cauſa cauſarum omnium eorum effectuum. ab ipſa enim res omnes præuidentur ab æterno, & in tempore creantur, ordinantur, & diſponuntur, & ornantur: res inferiores ad eius nutum generantur, fouentur, nutriuntur, augmentantur, multiplicantur, diſponuntur, & adminiſtrantur. Ipſa eſt cauſa omnium corporalium & ſpiritualium motuum, actuum, effectuum, meritorum & præmiorum. Ipſa adminiſtrat nobis bona temporalia gratuita & æterna. Ipſa creat, & ornat, & conſeruat, ſubuenit, liberat, iuſtificat, magnificat, & ſaluat Deum timentes, & ſupra condignum remunerat. Ipſa merito dicitur ſumma & prima cauſa, ipſa dicitur ipſe Deus. Ipſa græcè Theos dicitur, vel à thein, quod eſt currere vel fouere, vt dicit Ioan. Damaſ. quia ipſa velociter ſubuenit, gubernat, & diſponit, & fouet vniuerſa. Sap. 6. *Ipſa ſumma ſapientia circuit quærens dignos ſe, & in viis ſuis oſtendit ſe ipſis hilariter, & in omni prouidentia occurrit illis.* Ideo ſummè timendus, qui nobis omnia prouidet; ne ſi non timeatur, ipſe & ſua beneficia nobis ingratis ſubtrahat, & omnia amittamus. Eccl. 5. *Ne dicas non eſt prouidentia, ne fortè iratus Dominus ſuper ſermones tuos, diſſipet cuncta opera manuum tuarum.* Vel timenda eſt eius prouidentia, quia quanto plura & maiora exhibet; tanto maiorem & arctiorem rationem exiget. Gregor. *Quanto magis creſcunt dona, tanto magis creſcunt rationes donorum. Idem: quanto magis quiſque accepit in munere, tanto magis obligatur in reddenda ratione.* Eccl. 11. *In bonis ſit cor tuum*, &c. Et poſt. *Et scito pro omnibus iſtis adducet te Deus ad iudicium.* Hæc eſt vna cauſa, ſecundum quod aſſignat Glo. Immo præcipua, quæ diuitem epulonem in inferno tradidit, quia in felicitate ſua timidus non fuit. Qui plus habent, plus timere debent. De huius prouidentiæ beneficiis, dicit Bern. in lib. 5. de conſideratione. *Amat vt charitas, nouit vt veritas, ſedet vt æquitas, dominatur vt maieſtas, regit vt principium, tuetur vt ſalus, operatur vt virtus, reuelat vt lux, aſſiſtit vt pietas. Quid ergo eſt Deus? quod ad vniuerſos ſpectat, finis; quod ad electionem, ſalus; quod ad ſe, nouit ipſe. quid eſt Deus? voluntas omnipotens, beneuolentiſſima virtus, lumen æternum, & incommutabilis ratio, ſumma beatitudo, creans mentes ad ſe participandum, viuificans ad ſentiendum, afficiens ad appetendum, iuſtificans ad promerendum, dilatans ad capiendum, accendens ad zelum, fęcundans ad fructum, dirigens ad æquitatem, informans ad beneuolentiam, moderans ad ſapientiam, roborans ad virtutem, viſitans ad conſolationẽ, illuminans ad cognitionem, perpetuans ad immortalitatem, implens ad felicitatem, circumdans ad ſecuritatem.* Hæc omnia, ſumma Dei prouidet beneuolentia. Ideo ſummè reuerenda & timenda & diligenda.

Munificentia Dei.

SEPTIMO, propter munificentiæ largitatem, ſummè timenda eſt eius irritatio, & ſui muneris priuatio; de cuius liberalitatis plenitudine dicit Dionyſ. *Summa*

A *liberalitas Domini, dat donum æquale ſibi, ſumma decet dare ipſam.* Heſter 2. *Rex Aſſuerus largitus eſt dona, iuxta magnificentiam principalem*: donum autem æquale ſibi, non non poſſet ipſe dare, niſi ſe daret, dat autem ſe timentibus ſe; in præſenti per gratiam, in futuro per gloriam. Eccleſ. 1. *Timor Domini iuſtificabit & cuſtodiet cor, iucunditatem atque gaudium dabit æternum*; ſcilicet, iuſtificat, & ſeruat cor in præſenti per gratiam, dat iucunditatem & gaudium, quando timentibus ſe dat Deus in præmium. Pſalm. 118. *Qui timent te, videbunt me*, ô Pater, ait Filius, *& lætabuntur*, quia viſio diuinitatis Chriſti & humanitatis, eſt tota merces, vt dicit Auguſt. *Videre eſt tota merces.* Geneſ. 15. *Apparuit Dominus Abrahæ per viſionem dicens: ego protector tuus, & merces tua magna nimis.*

Quomodo omnia ſupradicta oſtēdūt Deum eſſe timendum.

B EX præmiſſis colligitur, quod ſummè timendus eſt Deus, non ſolum quia vbique eſt, ſed quia omnibus præſens eſt: nec ita timenda eſſet eius præſentia, ſi ignoraret, quæ aguntur, vbi præſens eſt; ſed ipſe videt & ſcit omnia: non ita timendus eſſet ſi omnia ſciret, & omnia non poſſet, quæ vellet; ſed ipſe poteſt omnia, quomodo & quando & quotiens vult: vel ſi poſſet omnia, & eſſet excluſus ab aliquo loco, poſſet eius potentia euitari; ſed ipſe in omnibus & ſuper omnia eſt, vt non ſit qui manus eius poſſit effugere: vel cum omnibus antecedentibus non ita eſſet timendus, ſi eſſet mutabilis de loco ad locum, de ſcientia in ignorantiam & obliuionem, ab omnipotentia in impotentiam; ſed ipſe ſemper idem manet & immutabilis: Nec ita timendus eſſet, ſi non prouideret omnia, ſi C poſſemus habere alium omnium prouiſorem; vel ſi antecedentia concurrent omnia, & eſſet in aliquo malus, poſſet malitiam non odire, & amare, ſi non eſſet iuſtiſſimus, poſſet dedecus culpæ impunitum relinquere; ſi non eſſet ſummè liberalis & largus, non poſſet nos ſummo bono & dono priuare, quo priuat peccantes ſe non timentes, quod confert ſolum timentibus ſe; quia tanto dono ſoli illi digni ſunt, de quibus dicitur Pſalm. 60. *Dediſti hæreditatem timentibus nomen tuum Domine.* Micheę 6. *Salus erit omnibus timentibus nomen tuum.* Ioſephus in Prologo libri antiquitatum ait, *præ omnibus doceantur homines, quia pater omnium eſt Dominus Deus exiſtens, & vniuerſa reſpiciens, timentibus & ſequentibus ſe, vitam felicißimam prabet, à virtute diſgredientes, maximis calamitatibus ſubdit.* Ex prædictis D patet verum quod legitur Eccle. 33. *Nihil melius quàm timere Deum*, quod nobis præſtare dignetur ipſe Deus, Amen.

Septem vtiliter conſideranda, ad retrahendum hominem à peccato.

CIRCA octauum, ſcilicet *de periculis huius mundi timendis*: conſideranda ſunt ſeptem, quorum conſideratio & frequens meditatio, multum eſt vtilis ad retrahendum hominem à peccato: videlicet locus habitationis, tempus peregrinationis, ſtatus conuerſationis, conditionis humanæ fragilitas, affectionis humanæ fatuitas, malorum hominum euitanda ſocietas, & dæmonum execranda peruerſitas.

1. Locus habitationis.

LOCVS habitationis eſt mundus, qui in Scriptura ſacra vocatur mare, vocatur etiam exilium vel deſertum. Vndo mundus iſte periculoſus eſt, ad modum maris, & ad modum deſerti. Mundus quippe dicitur E mare, ſicut ait Pſalm. 103. *Hoc mare magnum*, non ſolum ſpacioſum, ſed ſuper omnia maria periculoſum. Eccleſ. 43. *Qui nauigant mare enarrent pericula eius.* De quo Bern. ait, *Periculum probat tranſeuntium paucitas, & pereuntium multitudo.* In magno mari Marſiliæ, de quatuor nauibus tranſeuntibus vix non periclitatur vna. In hoc mundo vix de quadraginta tranſeuntibus euadit vnus à periculo.

Mundus in quo habitamus aſſimilatur mari, propter multa.

ITEM in magno periculo ſunt homines in hoc mari, non ſolum propter pereuntium multiplicitatem, immo propter periculorum pluralitatem & immenſitatem. Sunt enim tot & tam magna pericula, quod qui vult euitare vnum, incidit in aliud. Vnde, *Incidit in Scyllam cupiens vitare Carybdim.* Frequenter volens vitare periculum luxuriæ, abſorbetur à voragine, vel

vertigine auaritiæ, quaſi à Carybdi 1. Tim. 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli.* Et ſequitur: *Mergunt hominem in interitum & perditionem.* Longe plura ſunt pericula in mundo, quam in mari. Inter quæ ſunt octo pericula, quæ Paulus enarrat 2. Cor. 11. *Periculis fluminum*, ideſt voluptatum, quæ currunt ad amaritudinem gehennæ. Eccl. 1. *Omnia flumina intrant mare*, &c. Latrones ſunt dæmones latenter inſidiantes, & ſpoliantes deſcendentem à Hieruſalem in Hiericho. & ſic de aliis. Contra hoc orat Dauid in Pſalm. 68. *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ* &c. Et poſt, *Non me demergat tempeſtas aquę* &c.

Item in magno periculo ſunt homines in hoc mari, propter ventorum vehementiam, & contrarietatem. Dan. 7. *Quatuor venti pugnabant in mari*, ſcilicet vanus timor, vana ſpes, vanus dolor, & vanum gaudium; vel præſens proſperitas, ſcilicet Aquilonis, futura, ſcilicet Auſtri; Orientalis, ideſt inſpiratio gratiæ; Occidentalis, ſcilicet ſuggeſtio malitiæ.

Item quarto perículoſum eſt hoc mare propter monſtrorum diuerſitatem; quæ monſtra deſignantur Dan. 4. per quatuor beſtias, quæ ſurgebant de mari. Prima, quæ ſimilis erat Leoni, ſignificat ſuperbiam vitæ. Secunda vrſo ſimilis, ſignificat voluptatem carnalis concupiſcentiæ. Tertia ſimilis pardo, ſignificat auaritiam vel terrenam concupiſcentiam. Quarta habens dentes ferreos terribilis &c. ſignificat crudelitatem malitiæ &c. Item in hoc mari ſunt ſyrenarum cantus, quos vt dicit Hieron. debemus ſurda aure tranſire ad modum Vlyſſis ſapientis, qui dicitur pice aures obturaſſe, ne has ſyrenas audiret. Hæ ſyrenæ habentes facies fæmineas, & voces blandas ſunt adulatores & blandi malorum ſuaſores; ad quorum cantus blandos, projiciunt ſe homines in pericula mundi, niſi obturauerint aures ſuas conſideratione deformitatis, & fætoris peccati, tanquam pice. Eſt ibi ſcylla, ideſt ſaxa latrantia vt canes, ideſt detractores bonis oblatrantes. Eſt etiam ibi de hoc mari conſurgens illa beſtia malitiæ, & nequitiæ, & inobedientiæ: de qua Apocal. 13. *Vidi beſtiam de mari aſcendentem, quæ habebat ſeptem capita, & decem cornua*: ideſt ſeptem capitalium vitiorum, & decem tranſgreſſionum Decalogi, per quæ pugnat contra nauigantes per hoc mare. Item ſunt ibi ſyrtes, loca ſabuloſa interciſa, & aquoſa, profunda nimis, hic & ibi ſine aqua, ex ſuccedente aduerſitate & proſperitate.

Item quinto ſunt in hoc mari peccatores in magno periculo, propter peccatorum ponderoſitatem, cum quibus ſunt, & conantur natare per profundiſſimum mare. Quibus expediret potius, vt dicitur Matthæi 18. *quod ſuſpenderetur mola aſinaria ad collum eorum, & demergerentur in profundum*, quàm demergerentur vt lapis proiectus in mare, ideſt in profundum inferni. Apocal. 18. *Et ſuſtulit Angelus lapidem molarem*, &c.

Item ſexto ſunt in magno periculo, propter vaſis in quo nauigant qualitatem. Eſt enim corpus humanum fragilius, & paſſibilius omni vitro. Item eſt nauis perforata, ita quod intrant aquæ tentationum, & malarum delectationum vſque ad animam, per foramina quinque ſenſuum. Pſal. 68. *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam.* Thren 3. *Inundauerunt aquæ ſuper caput meum*, tentationis ſcilicet. &c.

Exemplum. Navigant peccatores periculoſius quàm ille Epiſcopus & ſui, de quibus dicit Gregor. in 2. Dialog. 34. de Maximiano Epiſcopo, qui cum rediret de Conſtantinopoli Romam, eius nauis in Adriatico mari in rimas fuſa, ex vehementia vndarum, & ventorum, repleta eſt vndis vſque ad ſuperiores tabulas nauis: tunc munierunt ſe confeſſione, & communione corporis & ſanguinis Chriſti, & commendatione animarum ſuarum. Cum autem hæc nauis vſque ad octo dies ſic permanens, ſuum iter ageret, nono die exonerata hominibus, & vltimo Maximiano Epiſcopo, in mari ſubmerſa eſt.

Item ſeptimo in magno periculo ſunt in hoc mari peccatores, propter defectum neceſſariorum, & ad nauigandum, & ad viuendum. Ipſi enim peccatores carent virtutibus, per quas quaſi per velum, & malum, & alia inſtrumenta nauis, habent duci: Carent vento gratiæ auræ etiam Spiritusſancti, ſine quo nauis non poteſt procedere in bonum: carent ſpiritualium conſolationem nutrimento, & ſuſtentamento.

Mundus aſſimilatur deſerto propter multa. Item timenda ſunt pericula huius mundi, ad ſimilitudinem periculorum quę in deſerto ſunt. Mundus enim eſt deſertum periculoſiſſimum. Deut. 8. *Ductor tuus fuit in ſolitudine, in qua erat ſerpens flatu adurens, & ſcorpio, & dipſas.* Serpens flatu adurens eſt mundana cupiditas. Scorpio primo blandiens, in fine autem pungens, eſt carnalis concupiſcentia. Dipſas latenter interficiens, eſt ſuperbia vitæ.

Secundo ſimilis eſt illi deſerto, per quod filij Iſrael tranſierunt ad terram promiſſionis, vbi tot pericula inuenerunt, quod de tota multitudine, quæ de Ægypto exiens deſertum intrauit, mortis periculum non euaſit, nec ad terram promiſſionis peruenit, niſi Caleph & Ioſue.

Tertio periculoſus eſt, quia eſt fornax vitiorum, in qua mali ſuccendentes eam ſeptempliciter, cum Chaldæis comburuntur. Danielis 3. 1. Ioann. 5. *Mundus in maligno poſitus eſt*, ideſt malo igni expoſitus.

Quarto, quia carcer periculoſiſſimus, in quo cum piſtore Pharaonis reſeruantur mali ad mortem, qui nunquam vellent exire hunc carcerem, qui in exitu ſunt ſuſpendendi & occidendi. Gen. 39. Item Act. 12. Herodes ſeruabat Petrum in carcere occidendum, & tradendum hoſtibus poſt Paſcha. id eſt tranſitum à mundo.

Quinto quia ibi eſt via periculoſiſſima, quia tenebroſa eſt, ſic vt pauci in ea, vias ſuas, aut ſe cognoſcendo, videant. Item lubricoſa, ita vt pauci ſint qui in ea, mortaliter non corruant. Item irretita, ita quod pauci ſunt qui in ea, hoſtes euadant. De his tribus in Pſalm. 34. *Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum*, &c.

Simile. Sexto eſt domus ruinoſa, de cuius tota die parietibus, cadunt lapides ſubito, iuxta vel ſupra homines, opprimendo eos, & tamen homines ſunt vt porci, qui licet clament & gruniant, cum vnus ſubito ſecuri percutitur; perterriti parum, tam cito obliti, ad paſtum redeunt, vbi ſimiliter ſubito occiduntur.

Exemplum. Item legi, quod cum quidam inter Iudæos, audiret doctrinam Gamalielis, in qua ſcriptum eſt, quod non eſt habitandum in domo ruinoſa propter multa pericula, vt lapidum aut lignorum ſubito cadentium, aut ſerpentum; cogitans quod hoc eſſet Iudæa derelicta à Deo, vt dicitur Matth. 21. *Ecce relinquetur domus veſtra deſerta*, fugit ab ea, ad eccleſiam.

Item eſt domus plena laqueis ad capiendum viros ſpirituales, per ſpirituales tentationes, Eccl. 9. *In medio laqueorum ingredieris.* Hiere. 5. *Inuenti ſunt in populo meo ponentes laqueos*, &c. Poſt ſequitur: *Sicut decipula plena auibus, ſic domus eorum plena ſunt dolo.* Item eſt plena muſcipulis, ad capiendum illos qui ad modum murium adhærent terræ. Sapientiæ 14. *Creaturæ Dei factæ ſunt in odium, & in muſcipulam pedibus inſipientium.*

Item ſeptimo eſt rota molendinaria, & fortunæ, quæ quandiu tempus fluit vt aqua, ſemper voluitur: & vt dicit Gregor. *qui labenti innititur neceſſe eſt, vt cum labente labatur.*

2. Tempus peregrinationis. Secundo timere debemus, quia tempus eſt periculoſum, quia requirit à nobis Dominus qualiter illud expendimus. Omnia enim momenta conceſſa ſunt nobis ad agendum pœnitentiam, ad impetrandam gratiam, ad acquirenda merita, & gloriam promerendam. Et ideo diſtrictè requiret Dominus à nobis omne

bis omne tempus nobis impenſum, qualiter fuerit expenſum: & exiget illud à nobis cum vſuris, ſicut oſtendetur infra de iudicio. Eſt autem tempus modernum maxime periculoſum, quia valde aptum eſt ad generanda ſpirituales infirmitates, quæ ducunt ad mortem æternam, vt dicitur 1. Tim. 3. *In nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa*, quia ſimul & ſemel eſt tempus nimis calidum, ſiccum, & humidum, ſpiritualiter. ex his contrahuntur omnes infirmitates, ex eo quod iſtæ qualitates nimis abundant, æſtuat tempus ardore inordinato, ſcilicet deſiderio peccandi: Iſaiæ 9. *Succenſa eſt quaſi ignis impietas.* Item abundat frigiditas ex defectu caloris vitalis & ordinati, ſcilicet charitatis. De vtroque Matth. 24. *Abundabit iniquitas, & refrigeſcet charitas multorum:* hoc ſcilicet, eſt in nouiſſimis temporibus. Hoc etiam oſtendit Apo- B ſtolus 2. Tim. 3. *Erunt in nouiſſimis diebus tempora periculoſa, homines ſeipſos amantes*, &c. Vbi oſtenditur quomodo quaſi extinguitur ignis charitatis, & ſuccenditur ignis abundantis iniquitatis, vt patet cum dicitur *Seipſos amantes.* Vix enim in mundo iam aliquid purè amatur propter Deum, ſed propter proprium commodum. Vnde amor modernus reflectitur in ſeipſum; quia in eo quod amant, non Deum ſed ſeipſos amant. Quomodo abundet iniquitas patet cum ſubditur. *Cupidi, elati, ſuperbi*, &c. Item periculoſum eſt tempus ex abundantia ſiccitatis ſpiritualis, quæ fit per ingratitudinem, quæ deſiccat humorem vitalem in hoc mundo. Vnde Bernar. *Ingratitudo eſt ventus vrens rorem gratiæ, fluenta miſericordiæ, venas pietatis exiccans.* Vnde ſubditur in ſupradicta auctori- C tate, 2. Tim. 3. *Ingratis, cæleſtis ſine affectione*, &c. Ingratitudo fuit cauſa deſtructionis Hieroſolymorum, vt dicitur Lucæ 19. *Eo quod non cognouerint tempus viſitationis ſuæ*, &c. Hieremiæ 18. *Miluus cognouit in cælo tempus ſuum*, &c. *populus autem meus me non cognouit.* Bernar. *Recolens in corde meo torporem teporemque miſerabilium horum temporum, in memetipſo confundor, cui enim modernorum tantum gaudium ingerat tantorum beneficiorum exhibitio, quantum antiquis patribus ſola promiſſio.* Videtur quod mundus ſit iam in pedibus ſtatuæ, de qua Danielis 2. dicitur, *quod coniungebatur ferrum teſtæ:* quod ſignat, quod in fine erunt ſine fædere, & ſicci ab humore gratiæ. Item periculoſum eſt tempus ex ſuperabundantia noxij humoris, ſcilicet voluptatum carnalium, in quibus homines pro viribus ſuis abun- D dant. Vnde ſequitur in ſupradicta auctoritate Timo. *Voluptatum magis amatores quam Dei.* 2. Pet. 2. *Voluptatem exiſtimantes diei delicias, coinquinationis & maculæ deliciis affluentes.*

3. *Status conuerſationis.*

TERTIO timere debemus ratione ſtatus, quia ſtatus huius mundi eſt valde periculoſus: vndique enim imminet periculum ſcilicet ſuperius, & inferius, interius & exterius. Superius namque ſunt peccatores in maximo periculo, quia Dei iuſtitia, habens euaginatum gladium ſuper capita eorum, vult eos ſcindere per medium. Ioann. 8. *Qui incredulus eſt verbo Dei non habet vitam in ſe manentem, ſed ira Dei manet ſuper eum.* Rom. 1. *Ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem, & iniuſtitiam.* Item ex parte inferiori eſt peccatoribus a- E pertum os putei infernalis, & draconis, qui vult eos abſorbere, & ſecuris mortis eſt ad radicem arboris, vitam ſcindens de die in diem.

Exemplum.

ET NOTA, quod peccator ſimilis eſt homini, de quo dicit Barlaam Ioſaphat, vt dicit Ioannes Damaſcenus. Qui cum timeret vnicornem ſequentem, cecidit in foueam, qui in caſu ſuo adhæſit arbori, quæ de fundo foueę conſcendebat; cum inferius aſpiceret vidit ad pedem arboris, puteum teterrimum abyſſalem, & draconem flammiuomum, arborem cingentem, & eius caſum ore aperto expectantem. Item vidit duos mures maximos, vnum album, & alium nigrum, arborem inceſſanter in radice corrodentes, ſenſit etiam arborem iam vacillare, & titubare: vidit etiam quatuor viperas à quatuor partibus A ſpeluncæ procedere, & totam ſpeluncam flatu mortifero intoxicare: vidit etiam in ramis arboris pomula quædam mortifera, ſed guſtui aliquantulum delectabilia, & apparentia exterius pulchra, quibus delectatus periculi ſui obliuiſcitur. Quidam autem amicus audiens cauſam eius, occurrens ei ex oppoſito, porrigit ei ſcalam, per quam egrediatur à periculo, inculcans ei periculum, & quod inde exeat. Iſte autem cum diceret ſe prius velle ſinum pomis implere, & differret; arbore corroſa, & cadente, à flatu dictarum viperarum corruptus, cecidit in os draconis, qui deſcendens in puteum, eum ibi vorauit. Hic homo, eſt peccator; vnicornis, eſt mors temporalis; fouea, mundus; arbor, vita peccatrix; poma eius, delectationes peccatorum; puteus, in- B fernus; draco, diabolus; mus albus, dies; niger, nox; quatuor viperæ, quatuor qualitatum intemperantiæ; amicus, Ieſus Chriſtus aut prædicator; ſcala, eſt conſilium pœnitentiæ faciendæ. dum autem differt homo acquieſcere ſalutari conſilio, ſubitò vita deficiente, in os diaboli cadit, qui eum in inferno rapit, deuorat, & depaſcit.

ITEM ex parte interiori eſt in magno periculo, quia eius conſcientia eſt lacus Leonum, cum quibus oportet eum morari quamdiu eſt in peccato mortali. Eccleſ. 21. *Dentes eius, dentes Leonis interficientes animas hominum.* in maiori periculo eſt quam Daniel proiectus in lacum Leonum: Daniel. 6. & 14. *Qui Dominum habebat ſecum conſolantem & concludentem ora Leonum:* horum autem Deus eſt aduerſarius. Augu- C ſtinus. *Audacior eſt qui in vno peccato mortali dormit, quam qui cum ſeptem hoſtibus de morte ſua, inimicum obligatis.* Item ex parte interiori quantum ad ſtatum, vndique eſt peccatori periculum, quia vt dicitur Iob 13. *nunquam in eodem ſtatu permanet*, quia modo ſanus, modo æger, modo diues, modo pauper, modo lætus, modo triſtis, modo timet, modo ſperat ex his, quæ exterius ſunt. Vnde in magno periculo eſt, & in magno timore debet eſſe, qui turrim habet ædificare octo laterum, in qua neceſſe habet quamdiu vixerit habitare; Quæ talis eſt conditionis, quod quàm cito ædificauerit vnum latus eius, cadit & aliud, vſquequo turris tota cadat, & habitantem proſternat, & atterat. hæc turris vita præſens eſt, octo latera eius ſunt ſanitas, infirmitas, diuitiæ, paupertas, D lætitia, triſtitia, timor, & ſpes de rebus præſentibus & vanis, quorum quanto magis aſcendit alterum, cadit reliquum, vſquequo corpus obruant, & anima in caſu eius opprimatur.

QVARTO in maximo periculo ſumus in hoc mundo propter conditionis humanæ fragilitatem: habitamus in domo lutea, quæ terrenum habet fundamentum. Iob 13. *Homo natus de muliere breui viuens tempore*, &c. Vbi ſatis notatur fragilitas conditionis humanæ. patet inſuper quod ex qualitate humanę conditionis, eſt homo in magno periculo; quia cum moretur in domo fragilis corporis, cum eo pugnant quatuor pugiles, aſſidue ſibi aduerſantes. Ita quod ſi vnus omnino à facie alterius ſuccubuerit, domus lutea corruat, & in puluerem reuertatur, & habitator capia- E tur, vt ad ſuſpendium æternum trahatur. Hæc domus eſt corpus luteum, in quo compugnant ſecundum quatuor complexiones eius, calidum, frigidum, ſiccum, humidum; ſi alterum iſtorum omnino ibi ſuccubuerit, neceſſe habet mori, corpus incinerari, anima ad patibulum trahi.

4. *Fragilitas humanæ conditionis.*

Exemplum.

ET NOTA quod cum quidam rex quæreret à quodam Philoſopho quinque quæſtiones: reſpondit ad ſingulas ſic. *Prima fuit, quid eſt homo?* Reſpondit, mancipium mortis, hoſpes loci, viator tranſiens. Mancipium dicitur quia manum mortis euadere nequit, & quia mors omnes dies eius, & labores rapit, & quia in fine ſecundum quod homo meruerit, præmium ei ſoluitur. Item dicitur hoſpes loci, quia cito obliuioni traditur, licèt cum gaudio recipiatur. Itē quia paſcens,

& po-

& potans, & gratus in mane, de hoſpicio nihil de rebus hoſpicij ſecum portare permittitur, & in hoſpicij introitu, multa ei promittuntur, quæ non ſoluuntur. Item eſt viator tranſiens, nec ad momentum, ſiue dormiendo, ſiue comedendo, à curſu ad mortem acquieſcens. *Secunda quæſtio fuit: cui ſimilis eſt homo?* Reſpondit, aceruo niuis, roſæ matutinæ, pomo nouo. Quia vt aceruus niuis modico calore, cito in aquam de qua fuerat reſoluitur, ſic homo genitus de putredine, modica infirmitate in eam reuertitur. Roſæ matutinæ, quia in iuuentute habens calorem viuidum, in veſpere ſenectutis habet marcidum. Pomo nouo, quia dum in arbore pendens ad crementum debitum peruenire creditur, modico verme interius exorto corroditur, & ſubito corruens inutile efficitur: ſic homo in pueritia ſua ſubita infirmitate, & morte præuentus, inutilis ſuis efficitur, & ita patet quod vt dicitur in Pſalm. 143. *Homo vanitati ſimilis factus eſt, dies eius ſicut vmbra prætereunt.* *Tertia quæſtio fuit*, quomodo ſe habet homo? Reſpondit, vt lucerna ad ventum, quæ cito extinguitur; vt ſcintilla in mari, quæ ab vndis cito abſorbetur, & vt dicitur in lib. Sapient. 5. *vt ſpuma gracilis, quæ cito à procella diſpergitur; vt lanugo, quæ ſubito à vento rapitur; vt fumus, qui cito diffunditur*; & ad nihilum redigitur. *Quarta quæſtio eſt, vbi eſt homo?* Reſpondit, quod in bello multiplici & diuerſo: Intra ſe habet bellum inteſtinum remordentis conſcientiæ, vt ſi eſt in peccato à Deo auertatur. In ſe, id eſt in proprio corpore, habet bellum ciuile & vicinum quatuor elementorum, quæ ſibi compugnant adinuicem per contrarias qualitates: calida enim compugnant in humano corpore frigidis, & humentia ſiccis, quodlibet quatuor elementorum vult eum ſibi vindicare de alio: pro hoc pugnat cum alijs vt ei prædominetur, vel vt eum ad nihilum redigat: terra pugnat, vt ei prædominetur per melancoliam: aqua, vt fiat flegmaticus: aër, vt fiat ſanguineus: ignis, vt fiat colericus: quodlibet horum in homine, & pro homine acquirendo, contra alium pugnat, & quodlibet alteri pro viribus repugnat. Tertium bellum eſt extra, rerum ſcilicet concupiſcibilium; & eſt vt à Deo auertant, & ad ſe, illicito amore, conuerti eum faciant. *Quinta quæſtio eſt, cum quibus ſocijs eſt homo?* Reſponſio eſt, quòd cum ſeptem ſocijs eſt homo, qui eum aſſiduè moleſtant, qui ſunt fames, ſitis, calor, & frigus, laſſitudo, infirmitas, & mors, & vt iſtis ſatisfaciat Deum frequenter peccator moleſtat.

5. *Fatuitas affectionis humanæ.*

Qvinto in magno periculo ſunt homines, propter eorum manifeſtam fatuitatem, quæ luculenter apparet in ſeptem.

Primo, quia vt Balaam aſſuetus monſtris, monſtra viſa, nec ſtupebat, nec timebat: Ita ipſi, periclitantium viſa pericula, nec vitant, nec formidant, & ſunt ſimiles latronibus, qui cum vident ſuſpendi aliquem de ſocijs ſuis, non propter hæc dimittunt furta ſua; ſed videntes eum ſuſpenſum, dicit vnus alteri, hoc eſt territorium meritum.

Item non ſolum videtur, quòd non metuant immo videtur quòd non ſentiant pericula in quibus ſunt, ad modum ebriorum, & dormientium. Sunt enim ſimiles Ionæ propter cuius peccatum nauis periclitabatur: *alij omnes clamabant & timebant, ipſe ſolus in tempeſtate, & periculo, dormiebat*: eiuſdem, id eſt, & ideo alijs innocentibus euadentibus, ipſe ſolus in periculo remanſit. Prou. 23. *Eris quaſi dormiens in mari, & quaſi gubernator amiſſo clauo.*

Item non ſolum non ſentiunt periculum, immo etiam ipſum diligunt, adeo quòd in illud ſcienter ſe impingunt, & immergunt; vt qui in mari ſaliunt ſcienter, ad cantus Syrenarum. ita homines currunt ad loca, quæ ſciunt ſibi periculoſa, ad loca vbi ſunt occaſiones peccandi, in ſpectaculis mulierum. Prouerb. 7. *De feneſtra domus meæ proſpexi, & ecce video vecordem iuuenem, & ecce mulier occurrit ei in habitu meretricio.* & poſt: *ſtatim ſequitur eam quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciuiens.* & poſt: *velut ſi auis feſtinat ad laqueum, & neſcit quòd de periculo animæ eius agatur.* Eccleſiaſt. 9. *Propter ſpeciem mulieris multi perierunt.* Item Eccleſ. 3. *Qui amat periculum peribit in illo.*

Qvarto non ſolum pericula amant immo periclitantibus ſe ſic illaqueant, vt ab eis euelli nequeant; ad modum eorum, qui ſubmerſi in aquis extinguuntur.

Qvinto quia cum deberent ſe exonerare, & explicare ab impedimentis in periculo, ad modum nautarum pericula aquarum timentium; vt nudi, & expediti, liberius poſſent nare, & euadere: econuerſo ſe magis implicant, & onerant, rebus temporalibus & nociuis. Item Tim. 6. *Qui volunt diuites fieri, &c.* ſunt ſimiles illis qui derelicta libera & clara aqua, eligunt per herboſam & limoſam aquam, fluuium tranſuadere; qui quando ſe credunt magis expedire, magis ſe impediunt, onerant & illaqueant; vnde ſubito impediuntur, ſubmerguntur, & extinguuntur.

Item sexto, quia cum ſint in periculo Deum non excitant, nec adiutorium eius inuocant, ſine quo euadere nequeunt, ſed potius iracundiam eius prouocant: dum volentem eos à periculo reuocare, & liberare, contemnunt; & etiam eos quos vident ipſi acquieſcere, & pericula fugere ad eius monita, irrident, & contemnunt. 1. Corinth. 1. *Verbum crucis pereuntibus ſtultitia eſt, eis autem qui ſalui fiunt, id eſt nobis, Dei virtus eſt.*

Exemplum.

Item dicitur, quòd cum quidam paterfamilias haberet duos filios propter factum ſuum in medio maris proiectos, & videret eos in periculo maris, in medio palpitantes; non immemor paternorum viſcerum, nauicula ſumpta, & manus porrigens eis, cum clamore, & fletu, nitebatur eos à periculo reuocare, & liberare. Alter autem manum patri porrigens liberatus, nauiculæ impoſitus eſt. Alius autem verba patris contemnens, & periculum paruipendens, & cum ſpuma maris ludens, ab vnda ſubito oppreſſus, ſubmerſus, extinctus eſt. Sic Ieſus veniens in mundum, manibus in cruce extenſis, vult liberare naufragos: qui acquieſcunt ei, & adhærent ei & cruci, à periculo liberantur: qui autem contemnunt & vanitatem diligunt, ſubito periclitantur. Non ſic fecit Heſter 14. quæ confugit ad dominum pauens periculum. Non ſic diſcipuli Matth. 4. Cum nauicula operiretur fluctibus, ſed excitauerunt Ieſum dicentes: *domine ſalua nos, perimus.* Item non ſic Petrus, Matth. 14. qui cum cœpiſſet mergi clamauit: *domine ſaluum me fac.*

Item septimo, non ſolum adiutorium diuinum vel ſanctorum non aduocant, ſed eos ad iracundiam contumelijs prouocant: & vt maris delphines, in tempeſtate ſaltant; & vt frenetici & inſani, in ſuis periculis exultant, & eos quos ſecum non vident inuolui in periculis, inſenſatos, inſanos reputant. Sap. 5. *Nos inſenſati, vitam illorum reputabamus inſaniam, & finem ſine honore.*

6. *Societas malorum.*

Sexto, timere debemus, quia periculoſa eſt ſocietas malorum, quam multi diligunt, & ſequuntur: quæ maxime eſt declinanda homini deſideranti ſuam ſalutem: exemplo Ioannis Baptiſtæ, qui poſtquam venit ad adultam ætatem, magis elegit habitare inter feras quam inter homines. Seneca. *Quoties inter homines fui minus homo redij.* Item exemplo Machabæorum qui magis elegerunt habitare in deſertis cum feris, quam cum gentibus. 2. Mach. 5. Item exemplo domini; qui poſtquam ſurrexit à mortuis, non legitur habitaſſe vel conuerſatus fuiſſe cum aliquibus malis, ſicut fecit tempore illo quo conuerſatus eſt in terris: licet legatur ſæpe apparuiſſe, & fuiſſe cum bonis. Item in vitis patrum legitur, quod cum Arſenius adhuc moraretur in ſeculo in palatio, &

rogaret pro ſua ſalute, vox ad eum ait: fuge homines & ſaluaberis. quod intelligitur de malis, & mundanis: & quia multa mala facit mala ſocietas, eorum aliqua oſtendemus.

Mala ſocietas quindecim mala efficit.

Et notandum, quòd mala ſocietas quindecim mala facit. Primo ab hæreditate excludit: Angelos à cœlo, hominem à Paradiſo, Roboam à regno. De primo Apoc, 12. *Draco traxit ſecum tertiam partem ſtellarum cum cauda.* Prima pars eſt eorum, qui voluerunt Deo contemplando aſſiſtere. Secunda eſt eorum, qui ei miniſtrando parati fuerunt Deo obedire: hi non ceciderunt, ſed in veritate ſteterunt. Tertia pars fuit eorum, qui fuerunt parati Diabolo conſentire: hi cum Lucifero ceciderunt. Adam plus vxori quam Deo obediens exulat à Paradiſo. Roboam quia magis credidit conſilio iuuenum ſociorum quam ſeniorum, amiſit regnum Iſrael.

Secvndo ſpoliat, & conſumit bona temporalia, naturalia, & gratuita. Qui incidit in malam ſocietatem, ſimilis eſt illi qui incidit in Latrones. Spoliatur gratuitis bonis Luc. 10. Item ſimilis eſt filio prodigo, cuius bona meretrices conſumpſerunt Lucæ 16.

Item tertio peruertit, ſibi ſimiles efficit. Pſalm. 17. *Cum peruerſo peruerteris &c.* Eccl. 13. *Omnis caro ad ſibi ſimilem conuertetur.* Ibidem. *qui communicat ſuperbo induet ſuperbiam.* Prouerb. 13. *amicus ſtulti ſibi ſimilis efficietur.* Exod. 23. Deut. 7. *Non inibis cum eis fœdus.* Sen. *Ex conuictu enim mores formantur.* Candido, & innocenti ſocio, rubiginem ſuam malignus comes affricuit. Dicitur quod Alexander non poterat ſe cohibere, quin incederet ad modum Leonidis hyſtrionis cum quo nutritus fuerat.

Qvarto inficit, & corrumpit, vt grex morbidus ſanum; leproſi, mundum: fructus putridi, ſanum: toxicum, cibum: maſſa, fermentum. 2. Cor. 5. *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*: vinum corruptum, corrumpit bonum: flatus malus vt baſiliſci, aërem vicinum. 1. Corinth. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.*

Qvinto maculat & polluit, vt pix & carbo, manum tangentis. Leuit. 5. *Anima, quæ tetigerit aliquid immundum, rea erit.* Num. 19. *Quicquid tetigerit immundus, immundum erit.* Agg. 2. *Si tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his: nunquid contaminabitur, &c.*

Sexto, apoſtatare facit, vt mulieres Salom. 3. Regum 11. Mulier, Petrum ſe calefacientem cum miniſtris: Ioan. 18. Eccl. 19. *vinum, & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes.*

Simile.

Septimo ſeducit. Ezech. 3. *Cum ſcorpionibus habitas.* Oſeæ 7. *Effraim quaſi columba ſeducta, non habens cor,* id eſt prudentiam declinandi praua conſortia. Facit Diabolus, vt aucupes, qui ponunt columbas, quæ habent conſutos oculos, in decipula ſua: ad quas accedentes aliæ, non aduertunt eas captas, nec laqueos, & capiuntur cum eis 3. Regum 13. Propheta Domini, quem quia falſus propheta ſeduxit, vt ſequeretur eum; occiſus eſt à Leone. Item Hierem. 18. *Seduxerunt te viri pacifici tui, demiſerunt te in cœno, & in lubrico pedes tuos; & receſſerunt à te:* hoc dicitur de Sedechia, qui quia credidit falſis prophetis, à Nabuchodonoſor eſt captus, & exoculatus, & in Babylonem ductus eſt.

Exemplum.

De ſeductione malæ ſocietatis refert Petrus Alfonſi multa exempla. Vnum eſt tale. dicit enim. Cum quidam vellet ire apud Metham per deſerta Ægypti, commendauit cuidam bonæ famæ pecuniam, quam redeunti negauit; qui conſilio cuiuſdam ſapientis, fecit fieri decem cophinos plenos ſabulo, & pulcherrimos ab extra. vnus præceſſit cum muliere, & ſeruo Alij nouem ſequebantur à longe: & dixit mulier illi qui negauerat depoſitum, quod quidam magnus diues de conſilio ſuo volebat bonæ fidei eius, illos committere decem cophinos, plenos pecunia; cui occurrit, & perpendens eum cui negauerat depoſitum ait: amice, nimis diu dimiſiſti pecuniam tuam apud me: qui cum recepiſſet cophinos, & pecuniam, receſſit.

Exemplum.

Item idem dicit, quod cum quidam iuuenis haberet domum iuxta diuitem quendã, nec vellet ei vendere pro volũtate ſua, diues precio dato poſuit in ea decẽ tonellos: quorum quinque pleni erant oleo: alij quinque ſemipleni oleo: & alia pars erat plena aqua. deinde accuſauit iuuenem coram iudice de fraude & oleo furato: qui per conſilium cuiuſdam Philoſophi, qui dicebatur auxilium miſerorum liberatur: dum docuit iudicem, quòd faceret fæces menſurari, quia fæces reſponderent oleo. Idem Philoſophus ait *Non emas domum antequam cognoſcas vicinum: & ſi eſt tibi malus, etiam emptam vende; quia qui habet malum vicinum, habet malum matutinum;* vt patet in prædicto exemplo.

Exemplum.

Item is qui ſupra dixit, quod quidam diues habens ſaccum plenum aureis, amiſit, in quo erat ſerpens aureus; & cum faceret clamari à præcone, quod qui redderet amiſſum, inde haberet decem aureos: pauper qui eam pecuniam inuenerat, inuita vxore reddidit eam. diues autem dolens pro decem aureis quos pauper habebat, accuſauit pauperem coram iudice dicens, quod in dicto ſacco, erant duo ſerpentes aurei, ad hoc conſultus Philoſophus dixit: diues probus homo videtur, & videtur quod non debeat mentiri: pauper qui cum poſſet retinere, reddidit: videtur fidelis, & veridicus; ſed tamen ſecundum dictum diuitis, non eſt iſte ſaccus ſuus. retine ergo hunc, & fac clamari, quod qui inuenerit ſaccum, in quo ſunt duo ſerpentes aurei, reddat diuiti: & iſtum reddes, cum inueneris cuius eſſe debeat. Quod audiens diues, detexit dolum ſuum.

Exemplum.

Item ad idem facit exemplum, de duobus ſapientibus, & tertio ſimplici; qui volentes ſe decipere, ſic decepit. Cum irent per deſertum, & non haberent niſi modicam farinam, duo eorum aſtuti condixerunt, quomodo deciperẽt tertium, qui ſimplex videbatur: & dixerunt quod de farina facerent libum: & cum coqueretur in igne, dixerunt duo, tertio; quod dormirent, & qui mirabiliùs ſomniaret, panem comederet ſupra dictum. Tunc ſimplex fingebat ſe dormire ſtertendo. & alij duo dixerunt adinuicem: tu dices quod ſomniaſti te moriturum, & quod Angeli portarent te in Paradiſum: & ego quod eram mortuus, & Dæmones volebant me portare in infernum. Alius poſt attendens, quod duo dormirent, ſurrexit & comedit libum. duo excitati dixerunt adinuicẽ, quod ſic ſomniauerant, excitantes tertium quærunt ſomnium eius. Ego ſomniaui ait, quod te mortuum, Angeli ferrẽt in Paradiſum; dæmones, te in infernum: ideo ſurrexi, & libum comedi.

Octavo, famam lædit, & virtutes & bona opera occidit. Eccl. 47. Poſtquam in multis mirabiliter commendatus eſt Salomon de eo ſubditur. *Inclinaſti femora tua mulieribus, dediſti maculam in gloria tua.* Ideo Iacob, Eſau dicenti, Gen. 33. *Gradiamur ſimul, ego ero ſocius itineris tui:* Dixit, quod ſi iret cum eo, *morerentur vna die, cuncti greges & paruuli ſimul.*

Exemplum.

Nono, à Deo diuidit. Ioſue 10. *Non ero vltra vobiſcum,* ſcilicet quandiu Amorræus eſſet cum eis. Item in vitis patrum legitur, quod quidam petens locum ſolitudinis, & rogans dominum vt oſtenderet ſibi locum aptum, vidit Aquilam, quam ſequitur quaſi Angelum ſibi miſſum: præcedit eum vſque ad locum in quo erat palma, & fons in pede. in quo locó manſit pluribus annis orationi inſtans, de fructibus palmæ comedens, & de folijs ſe veſtiens. tunc diabolus in forma curſoris accedens, cæpit eum admirando inſpicere, dicens. quòd cum quæſierat per eremum multo tempore, quia pater ſuus mortuus erat in ſæculo: & hæreditas ei competebat; pro qua multi parati erant pugnare; qui ei acquieſcens, eum ſecutus eſt, cum ea intentione vt res diſtribueret, & poſt rediret. Quo cum veniret diabolus diſparuit, & ille parentes viuos inuenit: &

ſocietate illorum illectus, ibi remanens, & multis flagitijs ſe immiſcens; in eis miſerabiliter mortuus eſt.

Decimo Deum offendit. Pſal. 25. odiui Eccleſiam malignantium 2. Paral. 19. *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris & idcirco iram Domini merebaris, &c.*

Vndecimo, lites, & iurgia nutrit. Gen 13. *Facta eſt rixa, &c.* Prouerb. 13. *Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt.*

Dvodecimo, in malum ſuccendit. Pſalm. 105. *Ignis exarſit in ſynagoga eorum.* Eccl. 10. *A modica ſcintilla augetur ignis.* Iob 30. *Frater fui draconum qui ſunt flammiuomi.*

Tertiodecimo, in periculo inuoluit. Gen. 18. *Surge exi de ſodomis.* & ſubditur. *ne pereas in ſcelere, &c.* Perierunt generi Loth qui exire noluerunt, ſicut ibidem dicitur. Numeri 16. *Diſcedite à Tabernaculis eorum.* ſimiliter 1. Regum 15.

Exemplum.

Qvartodecimo, ad mortem temporalem adducit. Seneca. *Alter alterum tradimus in mortem.* Philoſophus. *Non eſt tranſeundum per ſedem gentis iniquæ.* Dicit Petrus Alfonſi, quod duo clerici euntes per ciuitatem, audierunt dulciſſime cantantes in taberna cum fiſtulis, inuitantes eos ad potum. tunc vnus dixit alteri, dicit Philoſophus. *Non eſt tranſeundum per ſedem gentis iniquæ*; non ibo ad eos. & his dictis receſſit. Inde alius illectus tam dulcedine cantus, quàm auiditate potus, cum declinaſſet ad eos, venit præpoſitus cuiuſdam villæ, in qua fecerant homicidium: & cœpit omnes & ſuſpendit, & clericum illum cum illis. tunc eum ſuſpenderentur, moto experimento ſuo & tarde, video inquit clericus quòd fatuus eſt qui non credit ſapienti, de vitando conſortio prauorum.

Qvintodecimo, in infernum comburit. Matth. 14. *Colligite zizania, & ligate in faſciculos ad comburendum.* Eccl. 21. *Stupa collecta ſynagoga peccantium, & conſummatio eorum ignis.* vnus titio in igne comburit alium, ſic vnus malus hic, alium; & in futuro, cum alio comburetur.

v. Peruerſitas dæmonum.

Damones timendi propter multa.

Septimo, timenda eſt Dæmonum impietas, qui ſummè timendi ſunt multis de cauſis, videlicet propter localem propinquitatem, propinquitatis inuiſibilitatem, voluntatis malignitatem, intentionis peruerſitatem, actionum crudelitatem, crudelitatis inſatiabilitatem, poteſtatis impietatem, impietatis immenſitatem, ſubtilitatem naturæ, antiquitatem experientiæ, ſagacitatem fallaciæ, ſtudioſitatem maliciæ, præſumptionem audaciæ, procacitatem impudentiæ, multiplicitatem obtentæ victoriæ, auiditatem nocendi, varietatem fallendi, aſſiduitatem tentandi, impoſſibilitatem placandi, & deformitatis horrorem.

De eorum crudelitate ſpiritualiter dicitur Iob 16. *Collegit furorem ſuum in me, & comminans mihi, infremuit contra me dentibus ſuis, &c.* Et plus. *In manibus impij tradidit me, &c.* Prouerb. 5. *Ne des alienis honorem tuum & annos tuos crudeli.* Iſaiæ 19. *Tradam Ægyptum in manibus impiorum dominorum crudelium.* Hierem. 6. *Crudelis eſt, & non miſerebitur.* Ideo crudelis eſt iuſtis, crudelior ſuis, crudelis ſibijpſi. Quod crudelis ſit iuſtis, patet in flagello. Iob 2. *percuſſit Iob vlcere peſſimo, à planta pedis &c.* Ita in flagello Antonij, quem in principio ſuæ conuerſionis, verberauerunt dęmones ad mortem. Item crudelior eſt ſuis, in inferno eos deuorando. Hierem. 15. In perſona damnati. *comedit me, deuorauit me, abſorbuit me, ſicut draco repleuit teneritudine mea, ventrem ſuum.* Et

Exemplum.

Dialog. 40. exemplum de Monacho guloſo, qui videbatur valde religioſus & abſtinens, ſed comedebat in occulto, qui in fine hoc clamauit, quòd diabolus abſorberet animam eius vt draco, & quòd pedes eius, & genua iam ligauerat, & animam eius abſorbebat, os ſuum habens in ore ſuo; hæc dicens, mortuus eſt.

De eorum poteſtate Iob 40. *Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ ei poſſit comparari &c.* Eccleſ. 39. *Sunt ſpiritus ad vindictam creati, & in furore ſuo confirmauerunt tormenta ſua, & in tempore conſummationis effundent virtutem, & furorem eius qui fecit eos.* Ioelis 1. *Dentes eius vt dentes leonum*, ſi ſic contra Deum fortis fuit, eum in cruce occidendo. Hier. 46. *Fortis impegit in fortem, & ambo pariter corruerunt*; quantomagis contra homines pręualebit? Item Abac. 1. *ipſe de regibus triumphauit, & ſuper omnem munitionem ridebit.*

Exemplum.

De multiplici arte nocendi, vel tentandi. 1. Pet. 5. *aduerſarius veſter diabolus, &c.* Legitur in vita beati Marcialis, quod cum quidam ſanctus adiurans dæmonem, qui mirabiliter affligebat quendam arreptum, diceret quomodo vocaretur, dixit quod mille artifex, eo quod haberet infinitos modos fallendi & nocendi. Iob 20. *Pluet ſuper eos bellum &c.* Ideo in Apocal. 12. Draco dicitur habere *ſeptem capita & decem cornua.* Ideo in vitis patrum ſub ſpecie diuerſarum ferarum, beato Antonio apparebat; vnde aliquando fingebat diabolus, Leonum rugitus, aliquando ſibilos ſerpentum, vt ſic eum ab eremo fugaret. Item Dial. 4. Dicitur, quòd cum Datius Mediol. Epiſcopus Corinthum aduenisset, intrauit domum, quam multis annis dæmones inhabitantes, inhabitabilem reddiderant, & cum vellet ibi de nocte quieſcere, cępit audire magnis clamoribus rugitus leonum, balatus pecorum, ſibilos ſerpentum, rugitus aſinorum, porcorum, & ſoricum huiuſmodi; tunc epiſcopus ait: *Bene tibi contigit miſer, tu es ille qui dixiſti, aſcendam ſupra altitudinem nubium*, apud Ioan. *Ero ſimilis altiſſimo; ecce per ſuperbiam tuam, his beſtijs ſimilis factus es.* ad hęc quaſi erubeſcens diabolus receſſit.

De deformitate eorum horribili dicitur Iob 20. *vadent & venient ſuper eos horribiles.* Sap. 11. *Poterat enim mittere illis multitudinem vrſorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas, &c.* poſt *quarum non ſolum læſura poterat eos exterminare, ſed aſpectus per timorem occidere.* Quidam ſanctus in vitis patrum dicebat; puto quòd ſi quis videret dęmones in illa deformitate in qua vident eos damnati, non poſſet viuere. Naum. 2. *Aſpectus eorum quaſi lampades, & quaſi fulgura diſcurrentia, &c.* Igitur ſecundum quod in paſſione beati Bartholomæi legitur, quòd Angelus volens oſtendere diabolum illis quibus beatus Bartholomæus prędicauerat, pręcepit eis in frontibus fieri ſignum crucis; & tunc oſtendit eis ingentem maurum nigriorem fuligine, facie acuta, barba prolixa, crinibus vſque ad pedes protenſis, de oculis igneis ſcintillas emittentem, ex ore & naribus ſulphureum ignem ſpirantem, iunctis retro manibus.

Exemplum.

Item Greg. Dial. 40. dicit de Criſaurio, quòd cum infirmaretur, vidit multitudinem dęmonum horribilium: & cum clamaret inducias, vel vſque mane; & ſe huc illucque verteret, ne eos videret, nec poſſet eos non videre, in terrore illo mortuus eſt. Item beatus Sebaſtianus ait in eius legenda, peccator à morte perpetua capietur & tenebitur, in qua eſt iugis flãma, perſeuerans tribulatio, & pœna perpetua: hic atroces Angeli commorantur, quorum brachia capita draconum ſunt, quorum oculi ex ſe igneas ſagittas iaculant, quorum dentes ſicut elephantis, prominent & ſtimulant ad tormentum, velut cauda ſcorpionum; quorum voces vt leonum fremitus ſonant, quorum aſpectus tremorem inducit, ac pariter dolorem & mortem; ad hoc ibi viuitur, vt vita cruciatibus exponatur, & ad hoc vita reintegratur, vt ſerpentum morſibus membra, iteratis ſubinde & reparatis, poſtea attrectentur.

De cauſa timoris.

DISTINCTIO XXVIII.

Deinde conſiderandum eſt de cauſa timoris. Et circa hoc conſideranda ſunt duo. Primo vtrum

A

cauſa timoris ſit amor. Secundo vtrum cauſa timoris ſit defectus.

Circa primũ ſcil. *vtrũ cauſa timoris ſit amor*. ſciendum, quòd obiecta paſſionum animæ ſe habent ad eas, tanquam formæ ad res naturales, vel artificiales: quia paſſiones animæ ſpeciem recipiunt ab obiectis, ſicut res prædictæ à ſuis formis. Sicut igitur quicquid eſt cauſa formæ, eſt cauſa rei conſtitutæ per ipſam: ita etiam quicquid, & quocunque modo, eſt cauſa obiecti, eſt cauſa paſſionis. Contingit autem aliquid eſſe cauſam obiecti, vel per modum cauſæ efficientis, vel per modum diſpoſitionis materialis: ſicut obiectum delectationis eſt bonum apparens conueniens coniunctum, cuius cauſa efficiens eſt illud quod facit coniunctionem, vel quod facit conuenientiam vel

B

bonitatem, vel apparentiam huius boni. Cauſa autem per modum diſpoſitionis naturalis, eſt habitus vel quæcunque diſpoſitio, ſecundum quam fit alicui conueniens, aut apparens, illud bonum quod eſt ei coniunctum. Sic igitur in propoſito obiectum timoris eſt æſtimatum malum futurum propinquum, cui reſiſti de facili non poteſt; & ideo illud quod poteſt inferre tale malum, eſt cauſa effectiua obiecti timoris, & per conſequens ipſius timoris, illud autem per quod aliquis ita diſponitur vt aliquid ſit ei tale, eſt cauſa timoris & obiecti eius, per modum diſpoſitionis materialis, & hoc modo amor eſt cauſa timoris. Ex hoc enim quod aliquis amat aliquod bonum, ſequitur quod priuatiuum talis boni ſit ei malum, & per conſequens quòd timeat ipſum tanquam malum; timor enim

Quo pacto amor ſit cauſa timoris.

C

per ſe & primo, reſpicit ad malum quod refugit, quod opponitur alicui bono amato, & ſic per ſe timor naſcitur ex amore, vnde dicit Auguſt. in lib. 83. quæſtion. *nulli dubium eſt, non aliam eſſe metuendi cauſam, quam ne illud quod amamus, aut amittamus adeptum, aut non adipiſcamur, ſperatum.* Secundario, timor reſpicit ad illud, per quod prouenit tale malum, & ſic quandoque per accidens inducit timor amorem, inquantum ſcilicet homo qui puniri timet à Deo, ſeruat eius mandata; & ex obſeruantia mandatorum incipit ſperare, & ſpes inducit amorem: & hoc eſt quod dicit Auguſt. ſuper 1. canon. Io. *Quod ſicut ſeta introducit filum, ſic timor introducit amorem; hoc tamen eſt per accidens vt dictum eſt.*

D

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum defectus ſit cauſa timoris*: dicendum quod ſicut dictum eſt, duplex cauſa timoris accipi poteſt. Vna per modum diſpoſitionis materialis ex parte eius qui timet, alia per modum cauſæ efficientis ex parte eius qui timetur. Quantum igitur ad primum, defectus per ſe loquendo eſt cauſa timoris; ex aliquo enim defectu virtutis contingit, quod non poſſit repellere imminens malum. ſicut enim diuitiæ temporales, & robur corporis; multitudo amicorum, & poteſtas, & huiuſmodi; excludunt timorem, ſicut dicitur in ſecundo Rethoric. ſic ex defectu iſtorum cauſatur timor: ſed ad cauſandum timorem requiritur defectus cum aliqua menſura: minor eſt enim defectus, qui cauſat timorem futuri mali, quam defectus conſequens malum præſens, de quo

Defectus quomodo cauſa timoris.

E

eſt triſtitia: & adhuc eſſet maior defectus, ſi totaliter ſenſus mali auferretur, vel amor boni, cuius contrarium timetur. Quantum vero ad ſecundum, virtutis robur per ſe loquendo eſt cauſa timoris: ex hoc enim, quòd aliquid quod apprehenditur vt nociuum, eſt virtuoſum; contingit quòd eius effectus repelli non poteſt. contingit tamen per accidens, quòd aliquis defectus ex iſta parte cauſat timorem, inquantum ex aliquo defectu contingit, quod aliquis velit nocumentum inferre: puta propter iniuſtitiam, vel quando ante læſus fuit, vel quia timet ſe lædi.

De effectu timoris.

DISTINCTIO XXIX.

Deinde conſiderandum eſt de effectu timoris. Sciendum eſt autem, quòd timor ſexdecim effectus habet in anima. Primo namque diſcutit conſcientiam: ſicut homo timens ne latrones ſint in domo, inſquirit & ſcrutatur omnia latibula, ne ipſum ſpolient vel iugulent dormientem: ſicut obſeſſi in caſtro vndique circumeuntes inſpiciunt, ne ſubintrare poſſint aduerſarij, & ipſos dum non aduertunt, occidant: ſicut præſidens in Monaſterio omnes officinas viſitando, circuit omni ſero, ne quid contra religionis honeſtatem fiat ibi. ſic homo Deum timens redit ad cor ſuum, ne quid in eo lateat, quod oculos diuinę maieſtatis offendat. Ideo dicitur Eccl. 21. *Qui timet Deum conuertetur ad cor ſuum.* & eiuſdem, primo. *timor domini ſcientiæ religioſitas.*

Sexdecim timoris effectus.

1. Diſcutit conſcientiam.

Secundo timor inducit pœnitentiam, ſicut patet de Niniuitis Ionæ 2. Qui ad prædicationem Ionæ *timuerunt & pœnitentiam egerunt*. Et de Paulo Actuum 9. *Qui tremens ac ſtupens, ait: domine quid me vis facere?* Et de Gabaonitis Ioſue 9. Qui audientes cuncta, quę fecerat Ioſue, &c. *callide cogitantes tulerunt ſibi cibaria*, & omnia quæ pertinent ad veros pœnitentes; & ſubditur. *Timuimus enim valde, & prouidimus animabus noſtris.* Iſta pœnitentia delet peccatum Eccl. 1. *Timor domini expellit peccatum.* Ibidem. *Nam qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari.* Item Eccl. 2. *Qui timent Dominum præparabunt corda ſua: & in conſpectu illius ſantiſicabũt animas ſuas.* Dicunt Philoſophi, quod ceruus in anguſtia poſitus & timore, inter canes & ſpicula venatorum, non habens effugium, recurrit ad lachrymas, quas abundanter emittit.

2. Inducit pœnitentiam.

Simile.

Tertio timor inducit vigilantiam, ne ſcilicet homo recidiuum patiatur. Prouerb. 14. *Timor domini fons vitæ*, in quo ſcilicet vita gratiæ conſeruatur, peccatum abluitur, anima renouatur, feruor fomitis refrigeratur, vt declinet à ruina mortis, ſpiritualis videlicet, & æternæ. Item Prouerb. 15. *Per timorem Domini, declinat omnis à malo culpæ, & pœnæ.* auis ſemel capta ſi poteſt euadere, diligentius timet laqueos; ceruus, canes; lupus pedicam; & homo per incuriam ſuam infirmitatem incurrens, poſtquam conualuit, vigilantius cauet ſibi. Ideo Prouerb. 8. *Timor domini odit malum*, vnde de Iob qui interpretatur dolens dicitur Iob 1. *Erat timens Deum, & recedens à malo.* & Exod. 20. dixit Moyſes filijs Iſraël, *venit Deus vt terror eius eſſet in vobis, & non peccaretis.* Exemplum in Dialog. 40. De Theodoro, qui cum in regione, neceſſitate compulſus, ſecutus eſſet fratrem ſuum, iuramento firmabat, quòd nunquam aſſumeret habitum, ſed diſſolute viuens infirmitate arripitur: in extremis laborans, clamauit fratribus pręſentibus, & orantibus: recedite, quia datus ſum Draconi ad deuorandum, qui iam me abſorbet, ſed impeditur orationibus veſtris: qui cum magis orarent, clamauit, Deo gratias, quia veſtris orationibus liberatus ſum; & ex hoc vitam ſuam emendauit.

3. Inducit vigilantiam.

Exemplum.

Quarto excludit extollentiam. Exemplum de Rege Niniue, qui audita comminatione de ſubuerſione ciuitatis, *depoſuit veſtimenta Regia, ſurrexit de ſolio, indutus eſt ſacco, &c.* Item de Achab 3. Regum 21. *Cum audiſſet Achab comminationem domini ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauit & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite.* ſimiliter Luc. 24. *Mulieres cum timerent ad ſepulchrum, declinauerunt vultus ſuos in terram.* & Gen. 18. *Cum audiret Abraham comminationem Dei contra Sodomam ait: loquar ad dominum meum, cum ſim puluis & cinis.* Quomodo pauo circumſpiciens eleuationem caudæ, ſuperbit de pulchritudine rotæ, videns autem turpitudinem pedum dimittit eam, & horribiliter clamat; ſic homo reſpiciens finẽ ſuum humiliatur

4. Excludit extollentiam.

Simile.

Quinto timor præſtat in tentatione reſiſtentiam.

5. Praſtat in tentatione reſiſtentiam.

Eccl. 2. *Fili accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in iuſtitia & timore, & prapara animam tuam ad tentationem.* Nota qui timet & amat dominum ſuum legitimum, ſi ab eius aduerſario tentatur de damno, de dehonoratione, vel proditione, domino ſuo facienda, non ei conſentit, ſicut patet in exemplo de Ioſeph, qui tentatus ab Ægyptia, noluit aſſentire. Geneſ. 39. Vnde Chriſtus tentatus à Dæmone, Matth. 4. reſpondit: *Scriptum eſt, Dominum Deum tuum timebis &c.* & merito qui tentatur timere debet, quia ſicut dicitur Eccleſ. 33. *Timenti Deum non occurrent mala, ſed in tentatione Deus illum conſeruabit, & liberabit à malo.*

6. Dat in afflictione ſuſtinentiam.

Sexto timor Dei dat in afflictione ſuſtinentiam, quia ſicut dixit Gregorius. *Timor Domini, in via Domini operatur fortitudinem, in via ſeculi debilitatem;* nec mirum, quia ſicut ait Pſalmus 24. *firmamentum eſt Dominus timentibus eum.* & Eccleſ. 34. *Qui timet Deum nihil trepidabit, & non timebit, quoniam ipſe eſt ſpes eius &c.* Sequitur. *Oculi Domini ſuper timentes eum: protector potentia, firmamentum virtutis, tegmen ardoris, vmbraculum meridiani, deprecatio offenſionis, & adiutorium caſus, exaltans animam & illuminans oculos, dans ſanitatem, & vitam, & benedictionem.* Ideo dicebat Pſal. 117. *Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.* Idem 22. *ſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.*

B

7. Facit in oratione clamoris vehementiam.

Septimo, timor Dei facit in oratione clamoris vehementiam. Solent enim homines clamare, quando timent periculum. Matth. 15. *Diſcipuli timentes præ timore clamauerunt.* Hieron. *Incerta vox, & confuſus clamor, magni timoris eſt indicium.* & Matth. 14. *Cœpit Petrus ambulare ſuper aquas vt veniret ad Ieſum, videns vero ventum validum venientem timuit, & cum cœpiſſet mergi clamauit dicens; Domine ſaluum me fac.* Pſalm. 5. *Adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo* Pſalm. 144. *voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, &c.*

C

8. Dat confidentiam.

Octavo, timor Dei dat de Dei condeſcenſione confidentiam. Quia ſicut timor ſæculi generat diffidentiam, ita timor Dei, confidentiam. Prouerb. 14. *Timor Domini fiducia fortitudinis.* Pſalm. 149. *beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.* Et bene Pſalm. iſta duo coniungit, ſpem videlicet & timorem: quia nec timor ſine ſpe, nec ſpes eſſe debet in homine ſine timore: ne timor in deſperationem deijciat, nec ſpes ſine timore, in præſumptionem extollat, vnde Deuter. 24. *Non accipies loco pignoris, inferiorem & ſuperiorem molam.* Mola inferior eſt timor: Mola ſuperior eſt ſpes, quarum neutra debet homo carere. In figuram huius dicitur Geneſ. 49. *De benedictionibus cœli deſuper, & abyſſi iacentis deorſum, erit benedictio tua.* In *benedictionibus cœli* figuratur ſpes cœleſtium, quæ eſt de cœleſtibus bonis: In *benedictionibus abyſſi*, figuratur timor qui ſurgit ex pœnis inferni: inter iſta duo debet eſſe ſemper vita iuſti, vt ſemper habeat præ oculis gaudia cœli de quibus ſperet, & pœnas inferni quas timeat: cuius figuram Abraham gerit, de quo legitur Geneſ. 12. *quod tetendit tabernaculum ſuum habens ab occidente Bethel, & ab oriente Hay.* id eſt, in aduerſis debet habere ſpem quæ eſt de gaudijs Paradiſi, qui figitur in Bethel, quod interpretatur domus, vel habitaculum Dei: In proſperis autem, debet habere timorem peccatorum ſuorum, vel futuri iudicij, vel tormentorum inferni: quod figuratur in hoc nomine Hay, interpretatur enim vita vallium, quæ eſt vita ſordium, vita peccatorum, vel quæſtio vitæ, quæ erit in iudicio, vbi totius vitæ ratio exigetur; vel interpretatur abyſſus, in quo notatur timor inferni.

D

E

9. Facit in operatione diligentiam.

Nono, timor Dei facit in operatione diligentiam: timor enim ſolicitat, ſicut patet; timentes inopiam ſolliciti ſunt acquirere, timentes ſua amittere, ſolliciti ſunt ea cuſtodire; timentes mortem, ſollicitè cauent quæ poſſunt mortem inducere: ſic homo timens Deum, ſollicitus eſt quomodo Deo placeat, & quid agere debeat, vnde Iob 9. *Verebar omnia opera mea.* Eccleſ. 8. *Qui timet Deum nihil negligit,* ideo dicebat Rex Ioſaphat 2. Paral. 19. *ſit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite.* Sequitur. *Agetis in timore Domini fideliter in corde perfecto.* Eccleſ. 2. *Qui timent Dominum cuſtodiunt mandata illius, &c.* 15. *Qui timet Deum faciet bona.* & Eccl. 2. *Qui timent Dominum inquirunt, quæ beneplacita ſunt illi.*

10. Inducit ſapientiam.

Decimo, timor Dei inducit ſapientiam. Eccleſ. 1. & Prouerb. 1. *Initium ſapientiæ timor Domini*, & Eccl. 1. *Radix ſapientiæ timere Deum*, nec ſolum radix, immo etiam plenitudo, ſicut dicitur Eccleſ. 1. *plenitudo ſapientiæ timere Deum.* Inſuper Iob 28. *timor Domini ipſe eſt ſapientia.*

11. Facit virtutum obſeruantiam.

Vndecimo, timor Dei facit virtutum obſeruantiam: cuſtodit enim hominem & omnia bona eius. Pſalmus 33. *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eſt.* Eccleſ. 1. *Timor Domini ſcientiæ religioſitas; religioſitas cuſtodiet & iuſtificabit cor*, & 25. *Timor Domini ſuper omnia ſe ſupponit,* videlicet ſicut bonus cuſtos. Vnde Bernard. ſuper Can. *in veritate comperi nihil eſſe ita efficax ad gratiam promerendam, retinendam, & recuperandam, quam ſi coram Deo inueniaris non altum ſapere, ſed timere.* vnde de Iob dixit diabolus. Iob 1. *Nunquid Iob fruſtra timet Deum? nonne tu vallaſti eum, & omnem ſubſtantiam eius?*

12. Dat bonorũ abundãtiam.

Duodecimo, timor Dei dat bonorum omnium abundantiam. Ideo Pſalm. 33. *Timete Dominum omnes ſancti eius, quoniam non eſt inopia timentibus eum*, & Tob. 4. *Habebis multa bona ſi timueris Deum.*

13. Facit interdum culpæ & pœnæ indulgentiam.

Tertiodecimo, timor Dei facit interdum, & culpæ, & pœnæ indulgentiam. Pſalm. 102. *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt dominus timentibus ſe.* Iob 41. *territi purgabuntur*, vnde 4. dial. 48. dicit Gregor. quod *aliquando ſancti timent in morte, vt pauor ille purget ſi aliquid eſt in eis purgandum:* & ponit inde duo exempla. Vnum eſt exemplum de quodam ſancto, qui mirabiliter in morte timuit: qui poſt apparuit cuidam in ſtola ſplendidiſſima, & reſpondit quærenti quare ſic timuerat, quod pauor ille omnino eum purgauerat. *Exemplum.* Item aliud ſubiungit de fratre Antonio qui ſecum in eodem monaſterio morabatur, qui in ſcripturis quotidie meditans, non verba ſcientiæ, ſed compunctionis, & deuotionis lacrymas, quærebat in eis, quibus affluebat iugiter: cui dictum eſt per nocturnam viſionem: paratus eſto, quia dominus iuſſit te migrare, cumque ille, non habere ſe ſumptus ad migrandum diceret: Reſponſum eſt ei: ſi de peccatis tuis agitur dimiſſa ſunt, veni. Quod dum ſemel audiſſet, & adhuc magno metu trepidaret, nocte alia eiſdem verbis eſt admonitus, & quinta die poſt febre correptus, coram fratribus flentibus, & orantibus, emigrauit. Item de Beato Bernardo dicitur, quod in exitu mirabiliter timuit. Item timor pœnam euadit ne infligatur. 3. Regum 21. Nonne vidiſti Achab humiliatum coram me; non inducam malum hoc in diebus eius, & Iſa. 38. de Ezechia ſanato, & 4. Regum 22. Cum oſtenderet dominus mala, quæ inferre volebat habitantibus in Hieruſalem, ſubiunxit, *pro eo quod perterritum eſt cor tuum &c. non videbunt oculi tui mala, quæ inducturus ſum, &c.* Item Exod. 9. *Qui timuerunt Deum de ſeruis Pharaonis, non ſunt læſi à plaga grandinis.* Item timor à pœna iam inflicta liberat ne tentiatur. vnde tres pueri qui timore domini noluerunt idolum adorare, ſunt ab ignis incendio liberati Dan. 3. Item Daniel de dentibus Leonum Dan. 6. & 14. Item Suſanna à falſo teſtimonio, & a morte Dan. 13. Item Gen. 20. Poſt quam comminatus eſt dominus mortem Abimelech & ſeruis eius, pro vxore Abrahæ quam abſtulerat, timuerunt valde, & reddidit eis Dominus ſanitatem, & fœcunditatem ablatam.

14. Dat delectationis affluentiam.

Quartodecimo, timor Dei dat delectationis affluentiam. Eccleſiaſt. 5. *Timor Domini dabit delectationem cordis, & gaudium, & lætitiam.* Pſalmus 30. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam*

abſcondiſti timentibus te, &c. Eccleſiaſt. 27. *Timor Domini quaſi paradiſus in benedictionibus.*

15. *Præbet Deo reuerentiam.*

QVINTODECIMO, timor Dei præbet Deo reuerentiam. vnde Luc. 7. Viſa mortui ſuſcitatione *accepit omnes timor, & magnificabant Deum.* Luc. 23. videns centurio, quæ fiebant, *glorificauit Deum,* & Actuum 19. *cecidit timor ſuper omnes, &c.* Item Matth 17. Tres diſcipuli videntes gloriam Domini transfigurati, *timuerunt valde, & ceciderunt in terram, &c.* Item Apocal. 1. *Ioannes cecidit quaſi mortuus ante pedes filij hominis.* Item Daniel viſo Gabriele *corruit* Dan. 8. & 10.

16. *Meretur vitã æternam.*

SEXTODECIMO, timor Dei meretur æternam gloriam, ſicut ait Pſalmus 60. *Dediſti hæreditatem timentibus nomen tuum.* Eccleſ. 14. *Timentis Deum, beata erit anima eius.* Ideo dicit Pſalmus 127. *Beati omnes qui timent Dominum.*

De audacia.

DISTINCTIO XXX.

DEINDE conſiderandum eſt de audacia. Et circa hoc conſideranda ſunt quinque. Primo vtrum audacia ſit contraria timori. Secundo quomodo audacia ſe habeat ad ſpem. Tertio de cauſa audaciæ. Quarto de effectu eius. Quinto de ſpeciebus, vel differentijs ipſius.

Audacia cõtrariatur timori.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum audacia ſit contraria timori*: dicendum, quòd de ratione contrariorum eſt, quòd maximè à ſe diſtent, vt dicitur in 10. Meth. illud autem quod maximè diſtat à timore, eſt audacia: timor enim refugit nocumentum futurum, propter eius victoriam ſuper ipſum timentem, ſed audacia aggreditur periculum imminens, propter victoriam ſui, ſuper ipſum periculum. vnde manifeſtè timori contrariatur audacia.

Audacia cõſequitur ad ſpem.

AD SECVNDVM, ſcilicet *quomodo audacia ſe habeat ad ſpem*: dicendum, quòd ſicut iam pluries dictum eſt, Omnes huiuſmodi animæ paſſiones ad appetitiuam potentiam pertinent, & omnis motus appetitiuæ potentiæ, reducitur ad proſecutionem vel fugam: Proſecutio autem, vel fuga, eſt alicuius per ſe, & per accidens: per ſe quidem eſt proſecutio boni, fuga vero mali: per accidens autem, poteſt eſſe proſecutio mali, propter aliquod bonum adiunctum; Quod autem eſt per accidens ſequitur ad id quod eſt per ſe: & ideo proſecutio mali, ſequitur proſequutionem boni; ſicut & fuga boni, ſequitur fugam mali. Hæc autem quatuor pertinent ad quatuor paſſiones: nam perſecutio boni pertinet ad ſpem; fuga autem mali ad timorem: Inſecutio mali terribilis, pertinet ad audaciam; fuga autem boni, pertinet ad deſperationem. vnde ſequitur, quòd audacia conſequatur ad ſpem. Ex hoc enim, quod aliquis ſperat ſuperare terribile imminens, ex hoc audacter inſequitur ipſum; ad timorem vero ſequitur deſperatio. Ideo enim aliquis deſperat, quia timet difficultatem, quæ circa bonum ſperandum eſt.

Audacia bifariam cauſatur ex ſpe & timoris excluſione.

AD TERTIVM, ſcilicet *de cauſa audaciæ*: dicendum, quod ſicut dictum eſt, audacia conſequitur ſpem, & contrariatur timori: vnde quæcumque ſunt nata cauſare ſpem, vel excludere timorem, ſunt cauſa audaciæ: quia vero timor, & ſpes, & etiam audacia, cum ſint paſſiones quędam, conſiſtunt in motu appetitus, & in quadam tranſmutatione corporali; Dupliciter poteſt accipi cauſa audaciæ, ſiue quantum ad prouocationem ſpei, ſiue quantum ad excluſionem timoris: Vno quidem modo, ex parte appetitiui motus: alio modo ex parte tranſmutationis corporalis. Ex parte quidem appetitiui motus qui ſequitur apprehenſionem, prouocatur ſpes cauſans audaciam per ea, quæ faciunt æſtimare, quòd poſſibile eſt adipiſci victoriam: vel ſecundum propriam potentiam, ſicut fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo pecuniarum, & alia huiuſmodi: ſiue per potentiam aliorum, ſicut multitudo amicorum, vel quorumcumque auxiliantium, & præcipuè ſi homo confidat de auxilio diuino. Vnde illi qui ſe habent bene ad diuina, audaciores ſunt: vt etiam Philoſophus dicit in ſecundo Rhetoricæ. Timor autem excluditur ſecundum iſtum modum, per remotionem terribilium appropinquantium: puta, quia homo non habet inimicos, quia nulli nocuit, quia non videt aliquod periculum imminere. Illis enim videntur maximè pericula imminere, qui alijs nocuerunt. Et parte vero tranſmutationis corporalis cauſatur audacia per prouocationem ſpei, & excluſionem timoris, ex his, quæ faciunt caliditatem circa cor. vnde Philoſophus dicit in libro de partibus animalium, quod illi qui habent paruum cor ſecundum quantitatem, ſunt magis audaces: & animalia habentia magnum cor ſecundum quantitatem, ſunt timida; quia calor naturalis non tantùm poteſt calefacere magnum cor, ſicut paruum: ſicut ignis non poteſt tantum calefacere magnam domum, ſicut paruam, & in libro de problematibus dicit, quod habentes pulmonem ſanguineum, ſunt audaciores, propter caliditatem cordis exinde conſequentem, & ibidem dicit, quod vini amatores magis ſunt audaces, propter caliditatem vini. vnde & ſupra dictum eſt, quod ebrietas facit ad bonitatem ſpei: caliditas enim cordis repellit timorem, & cauſat ſpem propter cordis extenſionem, & amplificationem.

Qui habent paruum cor ſunt magis audaces.

AD QVARTVM, ſcilicet *de effectu audaciæ*: dicendum, quod audacia cum ſit quidam motus appetitus ſenſitiui, ſequitur apprehenſionem ſenſitiuæ virtutis. Virtus autem ſenſitiua non eſt collatiua, nec inquiſitiua ſingulorum, quæ circumſtant rem, ſed ſubitum habet iudicium, contingit autem quandoque, quod ſecundum ſubitam apprehenſionem, non poſſunt cognoſci omnia, quæ difficultatem in aliquo negocio afferunt: vnde ſurgit audaciæ motus ad aggrediendum periculum. Vnde quando iam experiuntur ipſum periculum, ſentiunt maiorem difficultatem quam æſtimauerunt, & ideo deficiunt: ſed ratio eſt diſcuſſiua omnium, quæ afferunt difficultatem negocio: & ideo fortes qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remiſſi, quia non paſſi, ſed cum deliberatione debita aggrediuntur: quando autem ſunt in ipſis periculis, non experiuntur aliquid improuiſum, ſed quandoque minora illis, quæ præcogitauerunt; & ideo magis perſiſtunt: vel etiam quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur, cuius boni voluntas in eis perſeuerat, quantacumque ſint pericula: audaces enim ſunt, propter ſolam æſtimationem, facientem ſpem, & excludentem timorem, ſicut dictum eſt.

Audacia præueniens iudicium rationis, eſt remiſſa in opere.

AD QVINTVM, ſcilicet *de differentijs audaciæ*: dicendum quòd, quædam eſt audacia aſſumenda, & quędam deteſtanda. Audacia aſſumenda eſt, in debellando hoſtes per potentiam, ſicut ſcriptum eſt 2. Paral. 17. de rege Ioſaphat, & aduerte quàm prudenter & ordinate ſumpſit audaciam. Primo enim ſumens audaciam in ardua ſanctitatis opera, faciendo; ſumpſit audaciam exterminandi mala, & malos de regno ſuo; & poſtmodum inſerendi bona; & tandem adeo factus eſt audax contra hoſtes, vt nullus rebellare præſumeret contra eum, dicitur enim ibi: *conſtituit militum numeros in cunctis vrbibus &c.* Sequitur: *Ambulauit Ioſaphat in vijs Dauid patris ſui, & ſperauit in Deo patris ſui, & perrexit in præceptis illius.* Sequitur: *Cumque ſumpſiſſet cor eius audaciam propter vias domini, etiam excelſa, & lucos abſtulit: miſitque de principibus ſuis qui erudiebant populum. Itaque factus eſt pauor domini ſuper omnia regna terrarum, nec audebant rebellare contra Ioſaphat.* Studeat igitur princeps vitæ bonitatem acquirere, quia propter peccatum principis, legimus aliquando populum corruiſſe 1. Regum vlt. & 2. Reg. vlt. & in multis alijs locis. Secundo de ſola Dei bonitate cõfidere, nõ de meritis ſuis, nec de

ſua poteſtate; ſicut faciebant Moyſes, Ioſue, Dauid. Ioſaphat, & alij reges, ante ingreſſum prælij beneplacitum Domini perquirentes; plus in deuotis precibus, quàm in armatorum multitudine confidentes. Exemplum ſpecialiter habemus. 1. Mac. 4. ait Iudas viris qui ſecum erant: *Ne timueritis multitudinem eorum: mementote quomodo ſalui facti ſunt patres noſtri, & nunc clamemus in cælum. &c. Et ceciderunt ex aduerſarijs quinque milia.* Et infra dicitur, quod *congregauit Liſias virorum electorū 60. milia, & equitum quinque milia: Et occurrit eis Iudas cum decē milibus viris, & orauit Iudas, & dixit: Benedictus es Domine ſaluans Iſrael* &c. Sequitur. *Da illis fortitudinem & tabefac audaciam virtutis eorū.* Sequitur *& commiſerunt præliū, & ceciderunt de exercitu Lyſie quinque milia virorū: vidēs autē Lyſias ſuorum fugam, & Iudæorum audaciam abijt.* Itē aſſumenda eſt audacia, puniēdo malos de regno ſuo per iuſtitiam. dicitur enim Ec. 10 *Noli quærere fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates.* ſic enim exercenda eſt iuſtitia in punitione malorum, vt omnes mali videntes & audientes timeant, & timore ſaltem pœnæ, ſi non amore iuſtitiæ, reſipiſcant. vnde dicitur Deut. 19. *auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri, timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere.* Audacia deteſtanda, deterreri & comprimi habet per iuſtitiam. de hac dicitur. Iob 12. *abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum.* Greg. *Plerumque mali eo magis ſuperbiunt, quo ab eius largitate etiam contra meritum ditantur, & qui ex bonis perceptis ad meliora proficere debuerunt, donis peiores fiunt.* Sequitur. *Cum ipſe dederit omnia in manibus eorum.* Greg. *Sed quo modo dat Deus quod hi qui prædones ſunt nequiter tollunt? Sed ſciendum nobis eſt, quod aliud eſt quod omnipotens miſericorditer tribuit, aliud quod iratus haberi ſinit. Nam quod prædones iniuſte faciunt, hæc diſpenſator æquiſſimus, non niſi iuſte fieri permittit, vt & ille qui rapere ſinitur, excæatus mente culpam augeat, & ille qui rapinam patitur, in ipſo damno rapinæ, pro alia culpa, quam ante perpetrauerat, feriatur.* finaliter, *ille purgatur qui opprimitur, in iſto reatus augetur qui opprimit: vt vel de profundo nequitiæ vſque ad pœnitentiam redeat, vel non reuertens, tanto grauius æterna damnatione feriatur, quanto diutius eſt in ſua iniquitate toleratus.*

De ira.

DISTINCTIO XXXI.

DEINDE dicendum eſt de ira ſecundū ſe. Secundo de cauſa effectiua. Tertio de effectu eius. Circa primum conſideranda ſunt octo. Primo vtrum ira ſit paſſio ſpecialis. Secundo vtrum obiectum iræ, ſit bonum vel malum. Tertio vtrum ira ſit in concupiſcibili. Quarto vtrum ira ſit cum ratione. Quinto vtrū ira ſit naturalior quam concupiſcentia. Sexto vtrum ira ſit grauior quam concupiſcentia. Septimo vtrum ira ſit ſolum ad illos ad quos eſt iuſtitia. Octauo de ſpeciebus iræ.

Ad primum, ſcilicet *vtrum ira ſit paſſio ſpecialis*; dicendum quod aliquid dicitur generale dupliciter. Vno modo per prædicationem, ſicut animal eſt generale ad omnia animalia. alio modo per cauſam, ſicut ſol eſt cauſa generalis omnium quæ generātur in his inferioribus, ſecundū Diony. 4. capitulo de di. no. Sicut enim genus continet multas differentias poteſtate, ſecundū ſimilitudinem materiæ; ita cauſa agens continet multos effectus, ſecundum virtutē actiuam. contingit autē aliquem effectum ex concurſu diuerſarum cauſarum produci. & quia omnis cauſa aliquo modo manet in effectu, Poteſt etiam dici tertio modo, quod effectus ex congregatione multarum cauſarum productus, habet quandam generalitatem, inquantum continet multas cauſas quodammodo in actu. Primo ergo modo ira non eſt paſſio generalis, ſed condiuiſa alijs paſſionibus, vt ſupra dictum eſt. Similiter autem nec ſecundo modo: nō enim eſt paſſionum aliarū cauſa; ſed per hunc modum poteſt dici generalis paſſio, amor; vt patet per Augu. 14. de Ciui. Dei: amor enim eſt prima radix omnium paſſionum, vt ſupra dictum eſt. Sed tertio modo ira poteſt dici paſſio generalis, in quantum ex concurſu multarum paſſionum cauſatur: non enim inſurgit motus iræ niſi propter aliquam triſtitiam illatam, & niſi adſit deſiderium & ſpes vlciſcendi: quia vt philoſophus dicit in ſecundo rethoricæ, *Iratus habet ſpem puniendi.* Appetit enim vindictam vt ſibi poſſibilem: vnde ſi fuerit multum excellens perſona quæ nocumētum intulit, non ſequitur ira, ſed ſolum triſtitia, vt Auic. dicit in libro de anima.

Quo ſenſu ira dicitur generalis paſſio.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum obiectum iræ ſit malum*: dicendū quod motus appetitiuę virtutis, ſequitur actum virtutis apprehenſiuę. Vis autem apprehenſiua dupliciter aliquid apprehendit: vno modo per modum incomplexi, vt cum intelligimus quid eſt homo: alio modo per modum complexi, ſicut cum intelligimus album ineſſe homini: vtroque modo vis appetitiua poteſt intendere in bonum & malum: per modū quidem ſimplicis & incomplexi, cū appetitus ſimpliciter inhæret bono, & fugit malum: & tales motus ſunt deſiderium, ſpes & delectatio, triſtitia, & huiuſmodi: per modum autem complexi, ſicut cum appetitus fertur in hoc, quod aliquod bonū vel malū inſit, vel fiat circa alterū, vt tendendo in hoc, vel refugiendo ab hoc. ſicut manifeſte apparet in amore, & odio amamus enim aliquē, inquantū volumus ei ineſſe aliquod bonum: odimus autem aliquem, inquantum volumus ei ineſſe aliquod malum: & ſimiliter eſt in ira, quicunque enim iraſcitur quærit vindictam de aliquo, & ſic motus iræ tendit in duo ſcilicet in ipſam vindictam quam appetit & ſperat, ſicut quoddam bonum: vnde & de ipſa delectatur: tendit etiā in illum de quo quærit vindictam, ſicut contrarium & nociuum, quod pertinet ad rationē mali. Eſt tamen duplex differentia attendenda circa hoc, puta iræ, ad odium, & ad amorē. Quarum prima eſt quod ira ſemper reſpicit duo obiecta: amor vero, & odium, quandoque reſpiciunt vnū obiectum tantum: Sicut enim dicitur aliquis amare vinum, vel aliquid huiuſmodi, aut etiam odire. Secunda eſt quia vtrumque obiecturum quod reſpicit amor, eſt bonum; vult enim amans bonum alicui, tanquam ſibi conuenienti: vtrumque vero eorum quæ reſpiciunt odium, habent rationem mali: vult enim odiens, malum alicui, tanquam cuidam inconuenienti; ſed ira reſpicit vnum obiectum ſecundum rationem boni, ſcilicet vindictam quam appetit; & aliud ſecundū rationem mali ſcilicet hominem nociuum de quo vult vindicari, & ideo eſt paſſio quodammodo compoſita ex contrarijs paſſionibus.

Ira ſemper reſpicit duo obiecta, quorum vnum eſt apparens bonum ſcilicet vindicta, alterū malū, ſcilicet is cui malum volumus.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum ira ſit in vi concupiſcibili*: dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, paſſiones iraſcibilis in hoc differunt à paſſionibus concupiſcibilis, quod obiecta paſſionum concupiſcibilis, ſunt bonum & malum abſolute: obiecta autem paſſionum iraſcibilis, ſunt bonum & malum, cum quadam eleuatione vel arduitate: dictum eſt autem quod ira reſpicit duo obiecta, ſcilicet vindictam quam appetit, & eū de quo vindictam quærit, & circa vtrumque quandam arduitatem ira requirit. Non enim inſurgit motus iræ, niſi aliqua magnitudine circa vtrumque: quæcunque autem nihil ſunt, aut modica valde, nullo digna æſtimamus, vt dicit philoſophus in 2. Rhetoricæ. vnde manifeſtum eſt, quod ira non eſt in concupiſcibili, ſed in iraſcibili.

Ira eſt in iraſcibili.

Ad qvartvm, ſcil. *vtrum ira ſit cum ratione*: dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, ita eſt appetitus vindictæ, hæc autem collationem importat pœnæ infligēdæ, ad nocumentum ſibi illatum. vnde in 8. Ethic. dicit pholoſophus, quod *ſyllogizans, quoniam oportet taliter oppugnare, iraſcitur confeſtim*: conferre enim & ſyllogizare, rationis eſt, & ideo ira eſt quodammodo cum ratione.

Quo ſenſu ira dicitur cum ratione.

Ad qvintvm, ſcil. *vtrum ira ſit naturalior quam con-*

cupiſcentia, dicendum quod naturale dicitur id quod natura cauſatur, vt patet in ſecundo Phyſic. vnde vtrum aliqua paſſio ſit magis vel minus naturalis, conſiderari non poteſt, niſi ex ſua cauſa: Cauſa autem paſſionis vt ſupra dictum eſt dupliciter accipi poteſt, vno modo ex parte obiecti, & alio modo ex parte ſubiecti. Si igitur conſideretur cauſa iræ & concupiſcentiæ ex parte obiecti, ſic concupiſcentia, & maxime ciborum, & venereorum, naturalior eſt quam ira: inquantum iſta ſunt magis naturalia, quam vindicta. Si autem conſideretur cauſa iræ ex parte ſubiecti; ſic quodammodo ira eſt naturalior, quam concupiſcentia. Poteſt enim natura alicuius hominis conſiderari, vel ſecundum naturam generis, vel ſecundum naturam ſpeciei, vel ſecundum complexionem propriã indiuidui: ſi igitur conſideretur natura generis, quæ eſt natura huius hominis inquantum eſt animal; ſic naturalius eſt concupiſcentia, quam ira: quia ex ipſa natura communi habet homo quandam inclinationem, ad appetendum ea quæ ſunt conſeruatiua vitæ, vel ſecundum ſpeciem, vel ſecundum indiuiduum. Si autem conſideremus naturam hominis ex parte ſpeciei, ſcilicet inquantum eſt rationalis; ſic ira eſt magis naturalis homini, quam concupiſcentia, inquantum ira eſt cum ratione, magis quam concupiſcentia. vnde Philoſophus dicit in 4. Ethi. quod *humanius eſt magis punire, quod pertinet ad iram, quam manſuetum eſſe*: quia vnumquodque naturaliter inſurgit contra contraria & nociua. Si vero conſideretur natura huiuſmodi indiuidui ſecundum propriam complexionem, ſic ira naturalior eſt quam concupiſcentia, quia ſcilicet habitudinem naturalem ad iraſcendum quæ eſt ex complexione, magis de facili ſequitur ira, quam concupiſcentia, vel aliqua alia paſſio. Eſt enim homo diſpoſitus ad iraſcendum ſecundum quod habet cholericam complexionem. cholera autem inter alios humores citius mouetur; aſſimilatur enim igni, & ideo magis eſt in promptu, vt ille qui eſt diſpoſitus ſecundum naturalem complexionem ad iram, iraſcatur, quam de eo qui eſt diſpoſitus ad concupiſcendum, quod concupiſcat. Et propter hoc philoſophus dicit in 7. Ethi. quod *ira magis traducitur à parentibus in filios, quam concupiſcentia*.

Ira eſt hominis ſecundum rationem ſpeciei vel indiuidui conſiderata, naturalior quam concupiſcentia, non tamen ſecundum rationem generis.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum ira ſit grauior quã odium*: dicendum quod ſpecies paſſionis, & ratio ipſius ex obiecto penſatur, eſt autem obiectum iræ, & odij, idem ſubiecto. Nam ſicut odiens appetit malum ei quem odit; ita iratus ei, contra quẽ iraſcitur; ſed non eadem ratione: quippe odiens appetit malum inimici, inquantum eſt malum: Iratus autem appetit malum eius cõtra quem iraſcitur, non inquantum eſt malum, ſed inquantum habet quandam rationem boni ſcil. prout æſtimat illud eſſe iuſtum, inquantum eſt vindicatiuũ. Vnde ſupra dictum eſt, quod odium eſt per applicationem mali ad malum. Manifeſtũ eſt autem, quod appetere malũ ſub ratione iuſti, minus habet de ratione mali, quam velle malum alicui ſimpliciter: velle enim malũ alicui ſub ratione iuſti, poteſt etiã eſſe ſecundũ virtutẽ iuſtitię, ſi pręcepto rationis obtemperetur; ſed ira in hoc ſolum deficit, quod non obedit rationis pręcepto, in vlciſcendo: vnde manifeſtum eſt quod odiũ eſt multo deterius & grauius quam ira. Nec obſtat quod quod dicitur Prouer. 27. *Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor*: propter quod in Deo poſſet ira grauior, eſſe, quam odiũ, quod habet quandoque miſericordiã; quia in ira & odio duo poſſunt conſiderari ſcil. ipſum quod deſideratur, & intenſio deſiderij. Quantũ igitur ad id quod deſideratur, ira magis habet miſericordiam quã odiũ; quia enim odium appetit, malum alterius ſecundũ ſe, nulla menſura mali ſatiatur: Ea enim quę ſecundũ ſe appetuntur, ſine menſura appetuntur, vt Philoſophus dicit in primo politicæ, ſicut auarus, diuitias. Vnde dicitur Eccl. 12. *Inimicus ſi inuenerit tempus, nõ ſatiabitur ſanguine*. ſed ira non appetit mali, niſi ſub ratione iuſti vindicatiui, vnde quãdo malũ illatũ excedit menſurã iuſtitiæ, ſecundũ æſtimationẽ iraſcentis, tũc miſeretur, vnde Philoſophus dicit in 2. Rheto. quod *iratus ſi fiant multa miſerebitur, odiens autẽ pro nullo*. Quantũ vero ad intenſionem deſiderij ira magis excludit miſericordiam quã odium, quia motus irę eſt impetuoſior propter cholerę inflammationem, vnde ſtatim ſubditur. *Impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit?* Item differunt ira & odium in hoc, quod iratus appetit malũ alicuius inquantũ habet rationem iuſti vindicatiui, vindicta autem fit per illationẽ pœnæ: Eſt autem de ratione pœnæ quod ſit contraria voluntati, & quod ſit affectiua: & quod pro aliqua culpa inferatur, & ideo iratus hoc appetit vt ille cui nocumentũ infert, percipiat & doleat, & quod cognoſcat propter iniuriã illatam ſibi hoc prouenire: ſed odiẽs de hoc nihil curat, quia appetit malũ alterius inquantũ huiuſmodi. Nõ eſt autẽ verum quod id de quo quis triſtatur ſit peius: Iniuſtitia enim & imprudentia cũ ſint mala, quia tamẽ ſunt volũtaria, non contriſtant eos quibus inſunt, vt dicit philoſophus in ſecundo rethoricę.

Odium eſt deterius ira.

Ad septimvm, ſcil. *vtrum ira ſit ſolum ad illos ad quos eſt iuſtitia*: dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, ira appetit malum in quantum habet rationem iuſti vindicatiui, & ideo ad eoſdem eſt ira ad quos eſt iuſtitia & iniuſtitia: nam inferre vindictam ad iuſtitiam pertinet, lædere autem aliquem pertinet ad iniuſtitiam. Vnde tam ex parte cauſę, quæ eſt lęſio illata ab alteris; quam etiam ex parte vindictæ, quam appetit iratus; manifeſtum eſt quod ad eoſdem pertinet ad quos iuſtitia, & iniuſtitia. Quamuis autem ira ſit cum ratione vt dictum eſt, tamen poteſt eſſe in brutis animalibus, quę ratione carent; inquantum naturali inſtinctu per imaginationem, mouentur ad aliquod ſimile operibus rationis. Sic igitur cum in homine ſit & ratio, & imaginatio, dupliciter in homine poteſt motus iræ inſurgere. Vno modo ex ſola imaginatione nunciante lęſionem, & ſic inſurgit aliquis motus iræ etiam ad res irrationales & inanimatas, ſecundum ſimilitudinem ipſius motus, qui eſt in animalibus contra quodlibet nociuum. Alio modo ex ratione nunciante læſionem, & ſicut philoſophus dicit in ſecundo rhetoricæ, nullo modo poteſt ira ad res inſenſibiles, neq; ad mortuos aptari: tum quia non dolent, quod maxime quærunt irati in eis, quibus iraſcuntur; tum etiam quia non eſt vindicta ad eos, cum eorum non ſit iniuriam facere. Item nota quod ſicut eſt quædam iuſtitia vel iniuſtitia hominis ad ſemetipſum, methaphoricè loquendo, ſicut philoſophus dicit in quinto ethicorum, inquantum ſcilicet ratio regit iraſcibilem & concupiſcibilem: ſecundum hoc etiam homo dicitur de ſeipſo vindictam facere, & per conſequens ſibiipſi iraſci; proprie autem & per ſe non conuenit aliquem ſibi iraſci.

Ira ad eos propriè pertinet ad quos iuſtitia & iniuſtitia.

Ad octavvm, ſcilicet *de ſpeciebus & gradibus iræ*. Require infra vbi agitur de tertio vitio capitali.

De cauſa effectiua iræ.

DISTINCTIO XXXII.

Deinde conſiderandum eſt de cauſa effectiua iræ. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo vtrum motiuum iræ ſemper ſit aliquid factum contra illum qui iraſcitur. Secundo, vtrũ ſola paruipenſio, vel deſpectatio ſit motiuum iræ. Tertio de cauſa iræ ex parte iraſcentis. Quarto de cauſa iræ ex parte eius cõtra quem aliquis iraſcitur.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum ſemper iraſcitur quis propter aliquid contra ſe factum*: dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, Ira eſt appetitus nocendi alteri, ſub ratione iuſti vindicatiui: Vindicta autem locum non habet niſi vbi præceſſit iniuria; nec iniuria omnis ad vindictam prouocat, ſed illa ſola quæ ad eum pertinet, qui vindictam quęrit. Sicut enim naturaliter vnumquodq;

Motiuũ iræ eſt ſemper aliquid factum contra ipſum qui iraſcitur.

A quodque appetit propriũ bonũ, ita etiam naturaliter repellit proprium malum. Iniuria autem ab aliquo facta non pertinet ad aliquem, niſi aliquid fecerit quod aliquo modo ſit contra ipſum. vnde ſequitur, quod motiuum iræ alicuius, ſemper ſit aliquid contra ipſum factum.

Omnes cauſæ iræ reducuntur ad paruipenſionem.

AD SECVNDVM, ſcil. *vtrum ſola paruipenſio vel deſpectatio ſit motiuum ad iram*: dicendum quod omnes cauſæ iræ reducuntur ad paruipenſionem. Sũt enim tres ſpecies paruipenſionis, vt dicitur in 2. Rheto. ſcil. deſpectus, Epyrrealmus, id eſt impedimentum voluntatis implendæ; & contumeliatio; & ad hæc tria omnia motiua iræ reducuntur. Cuius ratio poteſt eſſe duplex. Prima eſt quia ira appetit nocumentum alterius, B inquantum habet rationem iuſti vindicatiui; & ideo intantum quærit vindictam, inquantum videtur eſſe iuſta: iuſta autem vindicta non fit niſi de eo quod eſt iniuſte factum, & ideo prouocatiuum ad iram, ſemper eſt aliquid ſub ratione iniuſti. vnde dicit philoſophus in 2. Rhetoricæ, quod ſi homines putauerunt eos qui læſerunt eſſe iuſtæ paſſos, non iraſcuntur; non enim fit ira ad iuſtum. Contingit autem tripliciter nocumẽtũ inferri ſcilicet ex ignorãtia, ex paſſione & electione. Tunc enim aliquis iniuſtum facit, quando ex electione, vel ex induſtria, vel certa malitia, nocumentum infert, vt dicitur in 5. Ethic. Et ideo maxime iraſcimur contra illos, quos putamus ex induſtria nobis nocuiſſe, ſi enim putemus aliquos, vel per ignorantiam vel ex paſſione nobis intuliſſe iniuriam, vel non iraſcimur contra eos, vel multominus; agere enim C aliquid ex ignorantia, vel ex paſſione, diminuit rationem iniuriæ, & eſt quodammodo prouocatiuum miſericordiæ, & veniæ. Illi autem qui ex induſtria nocumentum inferunt, ex conceptu peccare videntur, & ideo contra eos maxime iraſcimur: vnde philoſophus dicit in 2. Rheto quod his qui propter iram aliquid fecerunt, aut non iraſcuntur, aut minus iraſcuntur: non enim paruipenſionem videntur egiſſe. Secunda ratio eſt quia paruipenſio, excellentiæ hominis opponitur, quæ enim homines putant nullo digna eſſe, paruipendunt, vt dicitur in ſecundo Rheto. ex omnibus autẽ bonis noſtris aliquam excellẽtiam quærimus. Et ideo quodcunq; nocumẽtũ nobis inferatur, in quantum excellentiæ derogat, videtur ad paruipenſionem pertinere.

D

Quomodo excellentia eſt cauſa vt aliquis facile iraſcatur.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum excellentia ſit cauſa quare aliquis magis iraſcitur*. Dicendum quod cauſſa iræ in eo qui iraſcitur, dupliciter accipi poteſt. Vno modo ſecundum habitudinẽ ad motiuum iræ, & ſic excellentia eſt cauſa vt aliquis de facili iraſcatur. Eſt enim motiuum iræ iniuſta paruipenſio vt dictum eſt. Cõſtat autem quod quanto aliquis eſt excellentior, iniuſtius paruipenditur in hoc in quo excellit, & ideo illi qui ſunt in aliqua excellentia, maxime iraſcuntur ſi paruipenduntur; puta ſi diues paruipenditur in pecunia, & rhetor in loquendo, & ſic de alijs. Alio modo poteſt conſiderari cauſſa iræ in eo qui iraſcitur, ex parte diſpoſitionis quæ in eo relinquitur ex tali motiuo, manifeſtum eſt autẽ, quod nihil mouet ad irã, niſi E nocumentum quod contriſtat: ea autem quæ ad defectum pertinent maxime ſunt contriſtantia, quia homines defectibus ſubiacentes facilius læduntur; & iſta eſt cauſa quare homines qui ſunt infirmi, vel in alijs defectibus, facilius iraſcantur, quia facilius contriſtantur.

Paruitas eius in quem iraſcimur auget iram.

AD QVARTVM, ſcilicet *vtrum defectus alicuius ſit cauſſa quare contra ipſum facilius iraſcimur*. dicẽdum quod ſicut ſupra dictum eſt, indigna deſpectatio eſt maxime prouocatiua iræ: defectus igitur, vel paruitas eius contra quem iraſcimur, facit ad augmentum iræ, inquantum auget indignam deſpectationem. Sicut enim quanto aliquis eſt maior, tanto indignius deſpicitur, ita quanto aliquis eſt minor, tanto indignius deſpicit; & ideo nobiles iraſcuntur, ſi deſpiciantur à ruſticis, & ſapientes ab inſipientibus, vel Domini à ſeruis: ſi vero paruitas vel defectus diminuat deſpectationem indignam, talis paruitas non auget, ſed diminuit iram. Et hoc modo illi qui pœnitent de iniurijs factis, & confitentur ſe male feciſſe, & humiliantur, & veniam petunt, mitigant iram ſecundum illud Prouerb. 15. *Reſponſio mollis frangit iram*, inquantum, ſcilicet tales videntur non deſpicere, ſed magis magnipendere eos, quibus ſe humiliant.

De effectibus iræ.

DISTINCTIO XXXIII.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus iræ. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo vtrum ira cauſet delectationem. Secundo vtrum maximè cauſet feruorem in corpore. Tertio vtrum maximè impediat vſum rationis. Quarto vtrum cauſet taciturnitatem.

Ex ira ſequitur delectatio, poſita vel apprehenſa vindicta.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum ira cauſet delectationem*: dicendum quod ſicut Philoſophus dicit in 7. Ethic. *Delectationes maximè ſenſibiles & corporales, ſunt medicina quædam contra triſtitiam*. Et ideo quanto per delectationem contra maiorem triſtitiam vel anxietatem remedium præſtatur, tanto magis delectatio percipitur, ſicut patet quod quando aliquis ſitit, delectabilior fit ei potus. Manifeſtum eſt autem ex prædictis, quòd motus iræ inſurgit ex aliqua illata iniuria contriſtante: Cui quidem triſtitiæ remedium adhibetur per vindictam; & ideo ad præſentiam vindictæ delectatio ſequitur, & tanto maior, quãto maior fuit triſtitia. Si igitur vindicta fuerit præſens realiter, fit perfecta delectatio, quæ totaliter excludit triſtitiam, & per hoc quietat motum iræ. Sed antequam vindicta ſit præſens realiter, fit iraſcenti præſens dupliciter. Vno modo per ſpem, quia talis non iraſcitur, niſi ſperans vindictam, ſicut ſupra dictum eſt. Alio modo ſecundum continuam cogitationem: vnicuique enim concupiſcenti, eſt delectabile immorari in cogitatione eorum quæ concupiſcit, propter quod etiam & imaginationes ſomniorum ſunt delectabiles, & ideo cum iratus multum in animo ſuo cogitat de vindicta, ex hoc delectatur; tamen delectatio huiuſmodi non eſt perfecta quæ tollat triſtitiam, & per conſequens iram.

Ira cauſat feruorem ſanguinis circa cor.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum ira cauſet feruorem in corpore*: dicendum quod ſicut dictum eſt, corporalis tranſmutatio quæ eſt in paſſionibus animæ, proportionatur motui appetitus. Manifeſtum eſt autem quod quilibet appetitus etiam naturalis fortius tendit in id quod eſt ſibi contrarium, ſi fuerit præſens; vnde videmus quòd aqua calefacta magis congelatur, quaſi frigido vehementius in calidum agente. motus autem appetitiuus iræ, cauſatur ex aliqua iniuria illata, ſicut ex quodam contrario iniacente, & ideo appetitus potiſſime tendit ad repellendum iniuriam per appetitum vindictæ; & ex hoc ſequitur magna vehementia & impetuoſitas in motu iræ, & quia motus iræ non eſt per modum retractionis, cui proportionatur frigus, ſed magis per modum inſecutionis, cui proportionatur calor; conſequenter fit motus iræ cauſatiuus cuiuſdam feruoris ſanguinis & ſpirituum circa cor, quod eſt inſtrumentum paſſionis animæ: & inde eſt quòd propter magnam perturbationem cordis, quæ eſt in ira, maximè apparent in iratis indicia quædam in exterioribus membris. vt enim Gregorius dicit in 5. moral. *Ira ſuæ ſtimulo accenſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculis, & nequaquam recognoſcuntur noti, ore quidem clamorem format, ſed ſenſus quid loquatur ignorat.*

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum ira impediat rationis vſum*: dicendum, quod mens vel ratio hominis quamuis non vtatur organo corporali in proprio ſuo actu, tamen quia indiget ad ſuum actum quibuſ

dam

Ira inter omnes paſſiones maxime impedit iudicium rationis.

dam viribus ſenſitiuis, quorum actus impediuntur corpore perturbato, neceſſe eſt quod perturbatione corporales etiam iudicium rationis impediant, ſicut patet in ebrietate & ſomno: dictum eſt autem, quod ira maxime facit perturbationem corporalem circa cor, ita etiam vt vſque ad exteriora membra deriuetur. Vnde ira inter cæteras paſſiones manifeſtius impedit iudicium rationis, ſecundum illud Pſal. 30 *Conturbatus eſt in ira oculus meus.* Nec obſtat quod ira eſt cum ratione vt dictum eſt; quia à ratione eſt principium iræ, quantum ad motum appetitiuum qui eſt in ira, ſed perfectum iudicium rationis paſſio iræ præoccupat, quaſi non perfecte rationem audiens, propter commotionem caloris velociter impellentis, quæ eſt materialis in ira; & quantum ad hoc impedit iudicium rationis. non obſtat etiam quod dicit philoſophus in 7. Ethi. quod *iracundus non eſt inſidiator ſed manifeſtus*: manifeſtatio autem diminueretur, ſi per iram impediretur iudicium rationis: quia iracundus non dicitur eſſe manifeſtus, quia manifeſtè operaretur, vel quia ſibi manifeſtum ſit quid facere debeat; ſed quia manifeſtè operatur, non quærens aliquam occultationem, quod partim fit propter impedimentum rationis, quæ non poteſt diſcernere quid ſit occultandum & quid manifeſtandum, nec etiam excogitare occultandi vias; partim vero eſt ex ampliatione cordis, quæ pertinet ad magnanimitatem quam facit ira: vnde & de magnanimo ita philoſophus dicit in 3. Ethi. quod *eſt manifeſtus oditor & amator, & manifeſte dicit & operatur.* Concupiſcentia autem dicitur eſſe latens & inſidioſa, quia vt plurimum delectabilia quæ concupiſcuntur, habent turpitudinem quandam, & molliciem, in quibus homo vult latere. In his autem quæ ſunt virilitatis & excellentiæ, cuiuſmodi ſunt vindictæ, quærit homo manifeſtus eſſe.

Ira cauſat taciturnitatem.

AD QVARTVM, ſcilicet *vtrum ira cauſet taciturnitatem*: dicendum quod ira ſicut iam dictum eſt, & cum ratione eſt, & impedit rationem, & ex vtraque parte poteſt taciturnitatem cauſare. Ex parte quidem rationis, quando iudicium rationis intantū viget, quod ſi non cohibeat affectum ab inordinato appetitu vindictæ, cohibet tamen linguam ab inordinata locutione: vnde Greg. dicit in quinto mor. *Aliquando ira perturbato animo, quaſi ex iudicio ſilentium inducit.* ex parte vero impedimenti rationis, quia ſicut dictum eſt, perturbatio irę vſque ad exteriora membra producitur, & maxime ad illa membra in quibus relucet expreſſius veſtigium cordis, ſicut in oculis, & in facie, & in lingua: vnde dictum eſt *lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi.* Poteſt ergo eſſe tanta perturbatio irę, quod omnino impediatur lingua ab vſu loquendi, & tunc ſequitur taciturnitas. Item de ira require multa infra tertio libro, vbi agitur de tertio vitio capitali. De paſſione inuidiæ require in tertio libro. De manſuetudine require infra. Item de verecundia require infra.

De zelo.

DISTINCTIO XXXIV.

Zelus diuerſimode accipitur.

DEINDE conſiderandum eſt de zelo. Circa quod ſciendum, quòd zelus multipliciter accipitur in ſcriptura. Vno modo idem eſt quod inuidia, vnde 1. Corin. 3. *Cum ſunt inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis: Item zelus* idem eſt quod imitatio, & zelare idem eſt quod imitari. Pſal. 36. *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem. Item zelus* idem eſt quod amor. Sapient. 1. *Nolite zelare mortem in errore vitæ veſtrę neque acquiratis eam in operibus manuum veſtrarum. Item zelus* dicitur intenſus amor viri ad vxorem, *qui ſuſtinere* non poteſt alium ad ipſam accedere. Inde vir dicitur zelotipus vel zelotes, & mulier etiam dicitur zelotipa. vnde Eccl. 26. *Dolor cordis & luctus, mulier zelotipa: In muliere zelotipa, flagellum linguæ omnibus communicans. Item zelus* idem eſt quod æmulatio, cum quis ea quæ bona ſunt nititur æmulari, vnde quando videt alium meliorem ſe, dolet non de bonitate illius, ſed quia ipſe non eſt ita bonus; & ideo quadam æmulatione ſancta, illum nititur imitari, vel etiam excedere, vnde Eccl. 51. *zelatus ſum bonum & non confundar.*

A SIMILITVDINE zeli, id eſt amoris intenſi, qui eſt inter virum & vxorem, dicuntur viri ſancti zelare pro ſalute animarum, & pro honore diuino. Vnde zelus dicitur vehemens motus animi, quo quis ſalutem animarum feruenter deſiderat & procurat, & contra peccatores mouetur, pro eo quod contra animas ſuas, & honorem diuinum faciunt, vel ſalutem impediunt aliorum. Iſto zelo motus Chriſtus, eiecit vendentes & ementes de templo, ſicut dicitur Ioan. 2. *Et nummulariorum effudit æs, & menſas ſubuertit.* Et ſequitur. *Recordati vero ſunt diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt; zelus domus tuę comedit me.* Item Moyſes zelo Dei motus contra filios Iſrael, qui fecerant & adorauerant vitulum conflatilem, occidit ex eis 23. milia, ſicut dicitur Exo. 32. Item cum iratus eſſet Dominus contra filios Iſrael, quia fornicati erant cum filiabus Moab, Phinees iram eius placauit, quia occidit illum impudentiſſimum, qui vidente Moyſe & omni turba filiorum Iſrael, intrauit ad ſcortum Madyanitem. vnde dixit Dominus ad Moyſen: *Phinees auertit iram meam à filijs Iſrael, quia zelo meo commotus eſt contra eos, vt non ipſe delerem filios Iſrael in zelo: iccirco loquere ad eum: ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam illi quam ſemini illius pactum ſacerdotij ſempiternum, quia zelatus eſt pro Deo ſuo* Item Elias zelo occidit prophetas Baal, 4. Regum 19. & dixit: *zelo zelatus ſum pro Domino Deo, quia dereliquerunt Deum filij Iſrael.* Item Iehu rex Iſrael ex zelo fecit occidi ſeptuaginta filios Achab. Et ſequitur. *Dixit Iehu ad Ionadab, veni mecum & vide zelum meum pro Domino.* Nota bene Hiſtoriam. Item Pſalmus 118. *Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt verba tua inimici mei.*

Ex præmiſſis aduerte quod ex zelo debent corripi peccatores, quaſi flagello de funiculis, id eſt leuiori pœna, ſi ſperatur eorum correctio: ſi autem non poſſit eos corripere, quia forte potentes ſunt, vel quia multitudo eſt in crimine, vel non ſperatur eorum correctio, non reſtat niſi dolere & lugere. Ideo dicebat pſalmus. *Tabeſcere me fecit* &c. Si autem imminet ſubuerſio fidei vel ſcandalum plurimorum, exterminandi ſunt impij, ne totum corpus eccleſiæ corrumpatur, ſicut patet in exemplis præmiſſis. Cauendum eſt autem ne zelo ſancto, amaritudo iracundiæ vel odij miſceatur, id eſt ne homo puniat vel corripiat ex furore iracundiæ, non amore iuſtitiæ. Ideo Iaco. 3. *Si zelum amarum habetis, & contentiones ſunt in cordibus veſtris, nolite gloriari.*

SCIENDVM eſt etiam quod Deus zelare dicitur, & zelotes: quia videlicet facit animæ ſpiritualiter, quę ſolet homo zelotipus facere circa vxorem; viſitat enim conuerſantem, id eſt circumſpicit & conſiderat vias eius, audire vult verba, videre facta, inquirere affectiones, ſcire intentiones. vnde Sapient. 1. *Qui loquitur iniqua non poteſt latere, nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus enim impij, interrogatio erit, ſermonum autem illius auditio ad Deum veniet, quoniam auris zeli audit omnia.* Item excitat negligentem Zac. 1. *Hęc dicit Dominus, zelatus ſum Hieruſalem & Syon zelo magno.* Sequitur. *Reuertar in Hieruſalem in miſericordijs, & domus mea ędificabitur in ea.* Item Zach. 8. *zelatus ſum Syon zelo magno, reuerſus ſum ad Syon, habitabo in medio Hieruſalem ciuitas veritatis.* Item corripit delinquentes. Sopho. 1. *In igne zeli mei deuorabitur omnis terra.* Item Exod. 20. *Ego ſum Dominus Deus tuus fortis zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, &*

Effectus zeli.

quartam generationem, & faciens miſericordiam in millia, his qui diligunt me. Item ſuſcipit reuertentem : Hierem. 3. *Fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me dicit Dominus, ego ſuſcipiam te.* Item deſerit cōtemnentem. Ezech. 6. auferetur zelus meus à te. Item Prouer. 6. *zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona.* De verecundia require infra 3. lib. vbi agitur de filiabus inanis gloriæ.

LIBRI I. PARS II.

DE LEGIBVS.

De lege æterna.

DISTINCTIO I.

POSTQVAM dictum eſt de principijs intrinſecis actuum humanorum, ordine conſequenti conſiderandum eſt de principijs extrinſecis. Principium extrinſecum inclinans ad malum eſt diabolus, de cuius tentatione dicemus infra in principio tertij libri. Principium autem extrinſecum mouens ad bonum eſt Deus, quia nos inſtruit per legem, & adiuuat per gratiam & virtutes, & alia virtutibus adiuncta, ſcilicet dona, beatitudines, & fructus. Ideo de his omnibus per ordinem eſt agendum. Primo quidem de lege. Secundo de gratia. Tertio de virtutibus. Quarto de donis &c. Primo itaque conſiderandum eſt de lege æterna. Secundo de lege naturali. Tertio de lege humana. Quarto de lege diuina. Quinto de occaſione verborum Apoſtoli Rom. 7. *video aliam legem in membris meis* &c. Dicendum eſt de lege peccati. De lege æterna conſiderāda ſunt quinque. Primo quod ſit. Secundo quid ſit. Tertio quod eius notio omnibus eſt impreſſa. Quarto quod omnes aliæ leges deriuantur ab ea. Quinto quod ei ſubduntur omnia.

Quid lex.

CIRCA primum ſciendum quod *lex nihil aliud eſt quam dictamen practicæ rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam.* Manifeſtum autem eſt, quod (ſuppoſito quod mundus diuina prouidentia regatur) tota communitas vniuerſi gubernatur diuina ratione; & ideo ipſa ratio gubernationis rerum, in Deo ſicut in principe vniuerſitatis exiſtens, legis habet rationem: & quia diuina ratio nihil concipit ex tempore, ſed habet ęternum conceptum, vt dicitur Prouer. 8. inde eſt quod huiuſmodi legem oportet dicere æternam. Licet autem ab æterno non fuerint creaturæ, quibus lex ęterna poſſet imponi, tamen ea quæ in ſeipſis non ſunt, apud Deum exiſtunt, inquantum ſunt ab ipſo præcognita & pręordinata, ſecundum illud Corin. 3. *Qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt.* Sic igitur æternæ diuinæ legis conceptus, habet rationem legis ęternę, ſecundum quod à Deo ordinatur ad gubernationem rerum, ab ipſo præcognitarum.

Quomodo lex ſit æterna.

Quid lex æterna.

CIRCA ſecundum, ſcilicet *quid ſit lex æterna*: dicendum ſecundum Aug. in primo de libero arbitrio. *Lex æterna eſt ſumma ratio cui ſemper obtemperandum eſt.* Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod ſicut in quolibet artifice præexiſtit ratio eorum quæ conſtituuntur per artem, ita etiam in quolibet gubernante, oportet quod præexiſtat ratio ordinis eorum quæ agenda ſunt per eos qui gubernationi ſubduntur, & ſicut ratio rerum fiendarum per artem vocatur ars vel exemplar rerum artificiatarum, ita etiam ratio gubernantis actus ſubditorum, rationem legis obtinet: obſeruatis alijs quę ſunt de legis ratione. Deus autem per ſuam ſapientiam conditor eſt vniuerſarum naturarum, ad quas comparatur, ſicut artifex ad artificiata; & etiam gubernator omnium actuum & motionum quæ inueniuntur in omnibus creaturis: vnde ſicut ratio diuinę ſapientię, in quantum per eam cuncta ſunt creata, habet rationem artis vel exemplaris vel ideæ; ita ratio diuinæ ſapientię mouentis omnia ad debitum finem, obtinet rationem legis, ſecundum hoc lex æterna nihil aliud eſt quam ratio diuinæ ſapientiæ, ſecundum quod eſt directiuum omnium actuum & motionum: hæc autem ratio diuinæ ſapientię eſt vnā, & ideo lex eſt vna; rationes vero ideales ſunt plures in Deo, ſicut dicit Aug. in lib. 83. quęſtionum, quia fecit Deus ſingula proprijs rationibus, rationes enim ideales reſpiciunt proprias naturas ſingularum rerum, & ideo in eis inuenitur quædam diſtinctio & pluralitas, ſecundum diuerſos reſpectos ad res; ſed lex dicitur directiua actuum in ordine ad bonum commune. ea autem quæ in ſeipſis ſunt diuerſa, conſiderantur vt vnū, ſecundum quod ordinantur ad aliquod commune, & ideo lex ęterna eſt vna, quæ eſt ratio huius ordinis.

Cur lex æterna vna, & ideæ plures.

CIRCA tertium, ſcilicet *quod notio legis æternæ eſt nobis impreſſa.* Sciendum quod aliquid poteſt cognoſci dupliciter. Vno modo in ſeipſo. alio modo in ſuo effectu, in quo aliqua ſimilitudo eius inuenitur, ſicut aliquis non videns ſolem in ſua ſubſtantia, cognoſcit ipſum in ſua irradiatione. Sic igitur dicendum, quod legem æternam nullus poteſt cognoſcere ſecundum quod in ſeipſa eſt, niſi ſolum beati qui Deum vident per eſſentiam, ſed omnis creatura rationalis cognoſcit ipſam ſecundum aliquam eius irradiationem, vel maiorem, vel minorem, omnis enim cognitio veritatis eſt quædam irradiatio & participatio legis æternę, quæ eſt veritas incommutabilis, vt Augu. dicit in lib. de vera religione. veritatem autem omnes cognoſcunt aliqualiter, vt minus quantum ad principia communia legis naturalis; in alijs vero quidam plus, & quidam minus participant de cognitione veritatis; & ſecundū hoc etiam plus, vel minus cognoſcunt legem ęternam. Illa quidem quæ Dei ſunt, à nobis cognoſci non poſſunt ſecundum ſe, ſicut dicit Apoſtol. 1. Corin. 2. *Quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi ſpiritus Dei,* ſed tamē in effectibus ſuis nobis manifeſtantur, ſecundum illud Rom. 1. *Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta, conſpiciuntur.* Nec totaliter poteſt nobis manifeſtari lex æterna per ſuos effectus, & ideo non oportet quod quicumque cognoſcit eam, cognoſcat totum ordinem rerum, in quo ſunt omnia ordinatiſſima, propter quod dicit Aug. in libr. de vera religione. *Lex æterna eſt de qua homines iudicare non poſſunt.* Sciendum tamen quod iudicare de aliquo poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ſicut vis cognitiua diiudicat de proprio obiecto, ſecundum illud Iob 12. *Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis ſaporem,* & ſecundum iſtum modum iudicij, philoſophus dicit, quod *vnuſquiſque bene iudicat quæ cognoſcit*, iudicando ſcilicet an ſit verum quod proponitur. Alio modo ſecundum quod ſuperior iudicat de inferiori, quodam practico iudicio, an ſcil. ita debeat eſſe, vel non ita, & ſic nullus poteſt iudicare de lege æterna.

Lex æterna non cognoſcitur a nobis prout in ſeipſa eſt, bene tamen ab omnibus ſecundum quandam irradiationem maiorem vel minorem.

CIRCA quartum, ſcilicet *vtrum omnis lex à lege æterna deriuetur*, dicendum quod lex importat rationē quandā directiuam actuum ad finē, in omnibus autem mouētibus ordinatis, oportet quod virtus ſecundi mouentis, deriuetur à virtute præmouentis; quia mouens ſecūdum, non mouet niſi inquantum mouetur à primo. vnde & in omnibus gubernantibus idē videmus, quod ratio gubernationis à primo gubernante, ad ſecundos deriuatur, ſicut ratio eorum quæ agenda ſunt in ciuitate, deriuatur à rege per præceptum in inferiores adminiſtratores: & in artificialibus etiam ratio artificialium actuum deriuatur ab architectore ad inferiores artifices, qui manu operantur. Cum igitur lex æterna ſit ratio gubernationis in ſupremo gubernante, neceſſe eſt quod omnes rationes gubernationis, quę ſunt in inferioribus gubernationibus, à lege æterna deriuentur.

Premia motio ſtatuatur.

A ſentur, huiuſmodi autem rationes inferiorum gubernationum, ſunt quæcunque aliæ leges præter legem æternam; vnde omnes dicuntur leges, in quantum participant de ratione recta; & propter hoc Aug. dicit in primo de libero arbi. *quod in temporali lege nihil eſt iuſtum & legitimum, quod non ex æterna homines ſibi deriuauerint.*

Omnes aliæ leges ab æterna lege deriuantur.

CIRCA quintum, ſcilicet *vtrum omnia æternæ legi ſubdantur.* Dicendum eſt, quod duplex eſt modus quo aliquid ſubditur legi. Vno modo inquantum participatur lex æterna per modum cognitionis. Alio modo per modum actionis & paſſionis, inquantum participatur per modum interioris motiui principij, & hoc ſecundo modo ſubduntur legi æternæ irrationales creaturæ, ſed quia rationalis natura, cum eo quod eſt commune omnibus creaturis, habet aliquid ſibi pro- B prium inquantum eſt rationalis, id ſecundum vtrunq; modum, legi æternæ ſubditur; quia & motionem legis æternæ aliquo modo habet; & iterum vnicuique rationali creaturæ ineſt rationalis inclinatio ad id, quod eſt conſonum legi æternæ. Sumus enim *innati ad habendum virtutes*, vt dicitur in 2. Ethic. vterque tamen modus imperfectus quidem eſt, vt pote quodammodo corruptus in malis, in quibus & inclinatio naturalis aliquam virtutem deprauat, per habitum vitioſum; & iterum naturalis cognitio boni in eis obtenebratur, per paſſionis & habitus peccatorum: in bonis autem vterque modus inuenitur perfectior, quia & ſupra cognitionem naturalem boni, ſuperadditur eis cognitio fidei & ſapientiæ; & ſupra naturalem in- C clinationem ad bonũ, ſuperadditur eis interius motiuum gratiæ & virtutis. ſic igitur boni perfectè ſubſunt legi æternæ, tanquam ſemper ſecundum eam agentes; mali autem ſubſunt quidem legi æternæ, ſed imperfecte cognoſcunt, & imperfecte inclinantur ad bonum: ſed quantum deficit ex parte actionis, ſuppletur ex parte paſſionis; prout ſcilicet intantum patiuntur, quod lex æterna dicatur de eis, inquantum deficiunt facere, quod legi æternæ conuenit. vnde Aug. dicit in primo de libero arbi. *Iuſtos ſub æterna lege agere exiſtimo*, & in lib. de cathecizandis rudibus dicit. *Quod Deus ex iuſta miſeria animarum ſe deſerentium, & conuenientiſſimis legibus, inferiores partes creaturæ ſuæ, nouit ornare.*

Omnia ſubduntur legi æternæ actione vel paſſione.

ILLVD autem verbum Apoſtoli ad Gal. 5. *Si ſpiritu ducimini non eſtis ſub lege*, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo vt eſſe ſub lege intelligatur ille, qui D nolens obligationem legis, ſubditur quaſi cuidam põderi; vnde gloſa ibidem dicit, quod ſub lege eſt qui timore ſupplicij, quod lex minatur, non amore iuſtitiæ, à malo opere abſtinet: & hoc modo ſpirituales viri, non ſunt ſub lege, quia per charitatem quam ſpiritusſanctus cordibus eorum infundit, voluntarie id quod legis eſt, implent. Alio modo poteſt etiam intelligi, inquantum hominis opera, qui ſpiritusſancto agitur, magis dicuntur eſſe opera S. ſancti quam eius: vnde cum ſpiritusſanctus non ſit ſub lege, ſicut nec filius; ſequitur quod huiuſmodi opera inquantum ſunt ſpiritusſancti, non ſint ſub lege, & huic atteſtatur quod Apoſtolus dicit, 2. Corin. 3. *Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas.*

Soluuntur obiectiones.

E ITEM prudentia carnis non poteſt ſubijci legi Dei ex parte actionis, quia inclinat ad actiones contrarias legi Dei, propter quod dicit Apoſtol. Rom. 8. *Prudentia carnis inimica eſt Deo, legi enim Dei non eſt ſubiecta*, ſubijcitur tamen legi Dei ex parte paſſionis, quia meretur pati pœnam ſecundum legem diuinæ iuſtitiæ, nihilominus tamen in nullo homine ita prudentia carnis dominatur, quod totum bonum naturæ corrumpatur; & ideo remanet in homine inclinatio ad agendum ea quę ſunt legis æternæ, peccatum enim non tollit totũ bonum naturæ.

Quomodo opera mala legi æternæ ſubduntur.

De lege naturali.

DISTINCTIO II.

DEINDE conſiderandum eſt de lege naturali. Circa quam conſideranda ſunt ſeptem. Primo an ſit aliqua lex naturalis. Secundo quid ſit lex naturalis. Tertio quę ſunt præcepta legis naturalis. Quarto vtrum omnes actus virtutis ſint de lege naturali. Quinto vtrum lex naturalis vna ſit apud omnes. Sexto vtrum ſit mutabilis. Septimo vtrum poſſit à mente hominis aboleri.

CIRCA primum ſcilicet *An ſit aliqua lex naturalis:* dicendum quod cum lex ſit regula & menſura vt dictum eſt, dupliciter poteſt eſſe in aliquo. Vno modo ſicut in regulante & menſurante. Alio modo ſicut in regulato & menſurato, quia inquantum participat aliquod de regula & menſura, ſic regulatur, & menſuratur; vnde cum omnia quæ diuinæ prudentiæ ſubduntur, à lege æterna regulentur & menſurentur; manifeſtum eſt quòd omnia participant aliqualiter legem æternam, inquantum ſcilicet ex impreſſione eius habent inclinationes in proprios actus & fines. Inter cætera autem rationalis creatura, excellentius quodammodo diuinæ prouidentiæ ſubiacet, inquantum & ipſa ſit prouidentiæ particeps, ſibiipſi & alijs prouidens, vnde & in ipſa participatur ratio æterna, per quam habet naturalem inclinationem ad debitum actum & finem; & talis participatio legis æternæ in rationali creatura lex naturalis dicitur, vnde cum Pſal. 4. dixiſſet. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ*. quaſi quibuſdam quærentibus quæ ſint iuſtitiæ opera, ſubiungit, *multi dicunt quis oſtendit nobis bona*: cui quæſtioni, reſpondens dicit, *ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*, quaſi lumen naturalis rationis, quo deſcernimus quid ſit bonum, & malum, quod pertinet ad naturalem legem, nihil aliud ſit quam impreſſio diuini luminis in nobis. Vnde patet quod *lex naturalis nihil aliud eſt quam participatio legis æternæ in rationali creatura.* Vnde ſupra illud Rom. 2 *Cum gentes quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt:* dicit gloſſa; *& ſi non habent legem ſcriptam, habent tamen legem naturalem, qua quis intelligit & ſibi conſcius eſt, quid bonum, & quid malum.*

Quid lex naturalis.

HÆC autem participatio legis æternæ eſt etiam in creaturis irrationabilibus ſuo modo: Sed differenter eſt in creaturis rationabilibus & irrationalibus. In creaturis enim rationalibus, participatur rationabiliter & intellectualiter: nã ſicut omnis ratiocinatio deriuatur à principijs naturaliter notis, & õnis appetitus corũ quæ ſunt ad finẽ, ab appetitu finis vltimi deriuatur: ſic etiam oportet quod prima directio actuum noſtrorũ in finem, fiat per legem naturalem; vnde participatio legis æternæ in rationali creatura, proprie lex vocatur. In creatura autem irrationali non participatur rationabiliter, quia ſolo appetitu naturali agit propter finem, vnde non poteſt dici lex niſi per ſimilitudinem.

Quomodo lex naturalis dicitur in creaturis irrationalibus.

CIRCA ſecundum, ſcil. *quid ſit lex naturalis, vtrũ ſcil. ſit habitus*: dicendum quod aliquid poteſt dici eſſe habitus dupliciter. Vno modo proprie & eſſentialiter, & ſic lex naturalis non eſt habitus: dictum eſt enim, quod lex naturalis eſt aliquid per rationem conſtitutum, ſicut & propoſitio eſt quoddam opus rationis; non eſt autem idem quod quis agit, & quo quis agit: aliquis enim per habitum grammaticæ, agit orationem congruam. cum igitur habitus ſit, quo quis agit, non poteſt eſſe quod lex aliqua ſit habitus proprie & eſſentialiter. Alio modo poteſt dici habitus id quod habitu tenetur, ſicut dicitur fides id quod fide tenetur, & in hoc modo quia præcepta legis naturalis, quandoque conſiderantur in actu à ratione, quandoque autem ſunt in ea habitualiter tantum,

Quo ſenſu lex naturalis poſſit dici habitus.

ſecundum

ſecũdum hunc modum poteſt dici quod lex naturalis ſit habitus, ſicut etiam principia indemonſtrabilia in ſpeculatiuis, non ſunt ipſe habitus principiorum, ſed ſunt principia quorum eſt habitus. Cùm autem dicit philoſophus 2. Ethi. quod in anima ſũt tria. ſcilicet habitus, potentiæ, & paſſiones; enumerat tantum illa quę ſunt principia actuum humanorum, quia intendit ibi inueſtigare genus virtutis: Manifeſtũ eſt autem quod virtus eſt quoddam principium actus, præter hæc autem tria, ſunt quædam alia in anima, ſicut actus quidam; vt velle eſt in volente, & etiam cognita ſunt in cognoſcente, & proprietates naturales animæ inſunt ei, vt immortalitas, & huiuſmodi.

Ad tertium, ſcilicet *de præceptis legis naturalis*: dicendum, quod præcepta legis naturalis hoc modo ſe habent ad rationem practicam, ſicut principia prima demonſtrationum ſe habent ad rationem ſpeculatiuam, vtraque enim ſunt quędam principia per ſe nota. Dicitur autem aliquid per ſe notum dupliciter. Vno modo ſecundum ſe: alio modo quo ad nos. Secundum ſe quidem, quælibet propoſitio dicitur per ſe nota, cuius prędicatum eſt de ratione ſubiecti. contingit tamen quod ignoranti diffinitionem ſubiecti, talis propoſitio non eſſet per ſe nota: ſicut iſta propoſitio, homo eſt animal rationale, eſt per ſe nota, ſecundum ſui naturam: quia qui dicit hominem, dicit rationale, & tamen ignoranti quid ſit homo; hæc propoſitio non eſt per ſe nota. & inde eſt quod Boetius dicit in libro de dogmatibus. Quædam ſunt dignitates, vel propoſitiones per ſe notæ communiter omnibus: & huiuſmodi ſunt illæ propoſitiones quarũ termini ſunt omnibus noti, vt omne totum eſt maius ſua parte, & qui vni & eidem ſunt æqualia, ſibiinuicem ſunt æqualia. Quædam vero propoſitiones ſunt per ſe notę ſolis ſapientibus, qui terminos propoſitionum intelligunt quid ſignificent; ſicut intelligenti quod Angelus non eſt corpus, per ſe notum eſt quod nõ eſt circumſcriptiuè in loco, quod non eſt manifeſtum rudibus qui hoc non capiunt. In his autem quæ in apprehenſione omnium cadunt, quidam ordo inuenitur. Nam illud quod primo cadit in apprehenſione eius, ens: cuius intellectus includitur in omnibus quæcunque quis apprehendit; & ideo primum principium indemonſtrabile eſt, quod non eſt ſimul affirmare & negare, quod fundatur ſupra rationẽ entis & non entis, & ſuper hoc principio omnia alia fundantur, vt dicitur in 4. Meth. Sicut autem ens eſt primum quod cadit in apprehenſione ſimpliciter, ita bonum eſt primum quod cadit in apprehenſione practicæ rationis, quæ ordinatur ad opus. Omne enim agens agit propter finem, qui habet rationem boni; & ideo primum principium in ratione practica eſt, quod fundatur ſupra rationẽ boni, quæ eſt bonum quod omnia appetunt. Hoc eſt ergo præceptum legis, quod bonum eſt proſequẽdum & faciendum, & malum vitandum; & ſuper hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ; vt ſcilicet omnia alia facienda vel vitanda, pertineant ad præcepta legis naturæ, quę ratio practica naturaliter apprehendit eſſe bona humana, quia vero bonum habet rationem finis, malum autem rationem contrarij, Inde eſt quod omnia illa ad quæ habet naturalem inclinationem, ratio, naturaliter apprehendit vt bona, & per conſequens in opere proſequenda, & contraria eorum vt mala vitanda.

Præcepta legis naturalis ex generalibus principijs per ſe notis deducuntur.

Secundum igitur ordinem inclinationum naturalium, eſt ordo præceptorũ legis naturæ. Ineſt enim primo inclinatio homini ad bonum ſecundum naturam, in qua cõmunicat cũ omnibus ſubſtantijs, prout ſcilicet quælibet ſubſtantia appetit conſeruationẽ ſui eſſe ſecundum naturam; & ſecundum hanc inclinationem pertinent ad legem naturalem ea, per quæ vita hominis conſeruatur & contrarium impeditur. Secũdo ineſt homini inclinatio ad aliqua magis ſpecialia ſecundum naturam, in quo communicat cum cæteris animalibus, & ſecundum hoc dicuntur ea eſſe de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit, vt eſt cõiunctio maris & fęminę, & educatio liberorũ, & ſimilia. Tertio modo ineſt homini inclinatio ad bonũ ſecundum naturã rationis, quæ eſt ſibi propria, ſicut homo habet naturalem inclinationẽ ad hoc quod veritatem cognoſcat de Deo, & ad hoc quod in ſocietate viuat; & ſecundum hoc ad legem naturalem pertinent ea, quæ ad huiuſmodi inclinationem ſpectant, vt pote quod homo ignorantiam vitet, quod alios non offendat, cum quibus debet conuerſari, & cætera huiuſmodi quæ ad hoc ſpectant.

Aliquid dicitur de lege naturæ tripliciter ex quo facile intelligitur definitio legis naturalis apud ſingulos.

Circa quartum, ſcilicet *vtrum omnes actus virtutũ ſint de lege naturæ*. Sciendum quod de actibus virtutis dupliciter loqui poſſumus. Vno modo inquantũ ſunt virtuoſi. Alio modo inquãtum ſunt tales actus in proprijs ſpeciebus conſiderati. Si igitur loquamur de actibus virtutum inquantum ſunt virtuoſi, ſic omnes actus virtuoſi pertinent ad legẽ naturæ. Dictum eſt enim quod ad legem naturæ pertinet omne illud; ad quod homo inclinatur ſecundum ſuã naturam. Inclinatur autẽ vnunquodque naturaliter ad operationem ſibi conuenientem ſecundum ſuã formam, ſicut ignis ad calefaciendum; vnde cum anima rationalis ſit propria forma hominis, naturalis inclinatio ineſt cuilibet homini ad hoc quod agat ſecundum rationem, & hoc eſt agere ſecundum virtutem. Vnde ſecundum Bernard. actus omnes virtutũ ſunt de lege naturæ. Dictat enim hoc naturaliter vnicuique propria ratio, vt virtuoſe agat. Sed ſi loquamur de actibus virtuoſis ſecũdum ſeipſos, prout ſcilicet in proprijs ſpeciebus conſiderantur, ſic non omnes actus virtuoſi ſunt de lege naturæ. Multa enim ſecundum virtutem fiunt, ad quę natura non primo inclinat, ſed per rationis inclinationem vel inquiſitionẽ, ea homines adinuenerunt, quaſi vtilia ad bene viuendum.

Quo ſenſu verificatur quod omnes actus virtutum ſint de lege naturæ.

Circa quintum, ſcilicet *vtrum lex naturalis ſit vna apud omnes*. Sciẽdum quod ad legẽ naturæ pertinẽt ea, ad quæ homo naturaliter inclinatur: Inter quæ homini proprium eſt, vt inclinetur ad agendũ ſecundum rationem. Ad rationẽ autem pertinet ex cõmunibus ad propria procedere, vt patet ex primo phi. Aliter tamẽ circa hoc ſe habet ratio ſpeculatiua, & aliter ratio practica. Quia enim ratio ſpeculatiua præcipue negociatur circa neceſſaria, quę impoſſibile eſt aliter ſe habere; abſque aliquo defectu inuenitur veritas in concluſionibus proprijs, ſicut & in principijs communibus. Sed ratio practica negociatur circa cõtingentia, in quibus ſunt operationes humanæ, & ideo ſi in cõmunibus ſit aliqua neceſſitas, quanto magis ad propria deſcenditur, tanto magis inuenitur defectus. Sic igitur in ſpeculatiuis eſt eadem veritas apud omnes, tam in principijs quam in cõcluſionibus, licet veritas non apud omnes cognoſcatur in cõcluſionibus, ſed ſolum in principijs, quæ dicuntur communes conceptiones. In operatiuis autem non eſt eadem veritas, vel rectitudo practica apud omnes quantum ad communia, & apud illos ad quos eſt eadem rectitudo in proprijs, non eſt æqualiter omnibus nota.

Sic igitur patet quod quantum ad cõmunia principia rationis, ſiue ſpeculatiuæ ſiue practicę, eſt eadem veritas ſiue rectitudo apud omnes, & æqualiter nota: quantum vero ad proprias concluſiones rationis ſpeculatiuę, eſt eadem veritas. Apud omnes enim verum eſt quod triangulus habet tres angulos, æquales duobus rectis; quamuis hoc non ſit omnibus notum. Sed tamen ad proprias concluſiones rationis practicę, nec eſt eadem veritas ſiue rectitudo apud omnes, nec etiam apud quos eſt eadem, æqualiter nota. Apud omnes enim hoc rectum eſt & verum, vt ſecundum rationem agatur, ex hoc autem principio ſequitur quaſi concluſio propria, quod depoſita reddam: & quidem vt in pluribus verum eſt, ſed poteſt in aliquo caſu contingere quod ſit damnoſum, & per conſequens irrationale, ſi depoſita reddam; Puta ſi aliquis petat ad impugnandum patriam; & hoc tanto magis inuenitur

A nitur deficere, quanto magis ad particularia deſcenditur, puta ſi dicatur quod depoſita reddam, cum tali cautione, vel materia tali. Quanto enim plures conditiones particulares opponuntur, tanto pluribus modis poterit deficere: vt ſit non rectum, vel in reddendo, vel in non reddendo.

Sic igitur dicendum eſt, quod lex naturæ quantum ad prima principia communia, eſt eadem apud omnes, & ſecundum rectitudinem, & ſecundū notitiam, ſed quantum ad principia quæ ſunt quaſi concluſiones principiorum eſt quidem apud omnes, vt in pluribus, & ſecundum rectitudinem, & ſecundum notitiam; ſed vt in paucioribus poteſt deficere, & quantum ad rectitudinem, propter aliqua particularia impedimenta (ſicut etiam res generabiles & corruptibiles deficiunt vt in paucioribus propter impedimenta) B & etiam quantum ad notitiam, & hoc propter hoc, quod aliqui habent deprauatam rationem ex paſſione, ſeu ex mala conſuetudine, ſeu ex mala habitudine naturæ, ſicut apud germanos olim latrocinium non reputabatur iniquum, cum tamen ſit expreſſe contra legem naturæ, vt refert Iulius Cæſar in libro de bello gallico.

Lex naturæ eſt eadem apud omnes quoad generalia principia, tam ſecundum rectitudinem, quam notitiam, ſed nō ſeper quoad concluſiones.

Circa ſextum, ſcilicet *vtrum lex naturæ poſſit mutari*. Sciendum quod lex naturalis poteſt intelligi mutari dupliciter. Vno modo per hoc quod aliquid ei addatur, & ſic nihil prohibet legem naturalem mutari. Multa enim ſuper legem naturalem ſuperaddita ſunt, ad humanam vitam vtilia, tam per legem diuinam, quam etiam per leges humanas. Alio modo intelligitur mutatio legis naturalis per modum ſubtractionis, C vt ſcilicet aliquid deſinat eſſe de lege naturali, quod prius fuit contra legem naturalem; ſic quātum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ omnino eſt immutabilis, quantum autem ad ſecunda præcepta, quæ diximus eſſe quaſi quaſdam proprias cōcluſiones propinquas primis principijs, ſic lex naturalis non immutatur, quin vt in pluribus rectum ſit ſemper, quod lex naturalis habet. Poteſt tamen immutari in aliquo particulari & in paucioribus, propter aliquas ſpeciales cauſas impedientes obſeruantiam talium præceptorum vt dictum eſt.

Lex naturalis non eſt mutabilis quoad principia, licet poſſit dici mutabilis in quibuſdā, quoad concluſiones.

Vnde cum ſuper illud Eccl. 17. *addidit eis diſciplinam & legem vitæ*, dicit glo. *legem litteræ quantum ad correctionem naturalis, ſcribi voluit*: Dic quod lex ſcripta dicitur eſſe data ad correctionem legis naturæ, vel quia D per legem ſcriptam ſuppletum eſt, quod legi naturæ deerat; vel quia lex naturæ in aliquorū cordibus, quantum ad aliqua corrupta erat, intantum vt eſtimarent bona, quę naturaliter ſunt mala: & talis corruptio correctione indigebat.

Soluuntur obiectiones.

Item contra ius vel legem naturæ eſt occiſio innocentis, ſimiliter adulterium, & furtum, quæ tamen videntur eſſe mutata à Deo, puta quando Deus præcepit Abrahæ, vt occideret filium innocentem Gen. 22. Et quando præcepit Iudæis, vt mutuata vaſa ægyptiorum ſurriperent. Exod. 12. Et quando præcepit Oſeæ, vt vxorem fornicariam acciperet Oſeę 1. Sed ſciendum quod quia naturali morte moriuntur omnes communiter, tam nocentes quam innocentes, quæ quidem naturalis mors di- E uina poteſtate inducitur propter peccatum originale, ſecundum illud 1. Reg. 2. *Dominus mortificat & viuificat*. Ideo abſque aliqua iniuſtitia ſecundum mandatum Dei, poteſt infligi mors homini, vel nocenti vel innocenti. Similiter etiam adulterium eſt concubitus cum vxore aliena, quę ſcilicet non eſt ei deputata ſecundum legem diuinitus traditam; vnde ad quamcunque mulierem aliquis accedat ex mandato diuino, non eſt adulterium, nec fornicatio. Eadem ratio eſt de furto, quod eſt acceptio rei alienę, quicquid enim accepit ex mandato Dei qui eſt dominus vniuerſorum non accepit abſque voluntate domini, quod eſt furari; nec ſolum in rebus humanis quicquid à Deo mandatur hoc ipſo eſt debitum; ſed etiam in rebus naturalibus quicquid à Deo fit, eſt quodammodo naturale. Item ſicut dicit Iſi. li. Ethy. *communis omnium poſſeſſio & libertas, eſt de iure naturali*; hæc autem videmus eſſe mutata per leges humanas.

Sed ſciendum, quod aliquid dicitur eſſe de iure naturali dupliciter. Vno modo quia ad hoc natura inclinat, ſicut non eſt iniuria alteri facienda. Alio modo quia natura nō induxit contrarium, ſicut poſſemus dicere quod hominem eſſe nudum, eſt de iure naturali, quia natura non dedit ei veſtitum, ſed ars adinuenit. Et hoc modo communis omnium poſſeſſio, & omnium vna libertas, dicitur eſſe de iure naturali; quia ſcilicet diſtinctio poſſeſſionum, & ſeruitus, non ſunt inductæ à natura: ſed per hominum rationem, ad vtilitatem humanæ vitæ: & ſic in hoc lex naturæ non eſt mutata niſi per additionem.

Circa ſeptimum, ſcilicet *vtrum lex naturæ poſſit de corde hominis aboleri*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, ad legem naturalem pertinent, Primo quidem quædam præcepta communiſſima, quæ ſunt omnibus nota: Quædam autem ſecundaria præcepta magis propria; quæ ſunt quaſi concluſiones propinquæ principijs. Quantum ergo ad illa principia communia, lex naturalis nullo modo poteſt à cordibus hominum deleri in vniuerſali: deletur tamen in particulari operabili, ſecundum quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile, propter cōcupiſcentiam, vel aliquam aliam paſſionem. Quantum vero ad alia præcepta ſecundaria, poteſt lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter perſuaſiones malas; eo modo quo etiam in ſpeculatiuis, errores contingunt circa concluſiones neceſſarias; vel etiam propter conſuetudines, & habitus corruptos, ſicut apud quoſdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam, vt etiam Apoſtolus dicit Rom. 1.

Quo ſenſu lex naturæ deleri poteſt de cordibus hominum.

De lege humana.

DISTINCTIO III.

Deinde conſiderandum eſt de lege humana. Circa quam conſideranda ſunt quinque. Primo vtrum ſit aliqua lex humana, vel eſſe debeat. Secundo de vtilitate eius. Tertio de origine eius. Quarto de qualitate. Quinto de diuiſione eius.

Circa primum ſcilicet. *An ſit aliqua lex humana*, ſciendum, quod ſicut dictum eſt, lex eſt quoddam dictamen practicę rationis: Similis autem proceſſus eſſe inuenitur rationi practicæ & ſpeculatiuæ, vtraque enim ex quibuſdam principijs ad quaſdam concluſiones procedit. Secundum hoc ergo dicendum eſt, quod ſicut in ratione ſpeculatiua ex principijs indemonſtrabilibus naturaliter cognitis, producuntur concluſiones diuerſarum ſcientiarum, quarum cognitio non eſt nobis naturaliter indita, ſed per induſtriam rationis inuenta; ita etiam ex pręceptis legis naturalis quaſi ex quibuſdam principijs communibus & indemonſtrabilibus, neceſſe eſt quod ratio humana procedat ad aliqua particularia magis diſponenda; & iſtę particulares diſpoſitiones adinuentæ ſecundum rationem humanam, dicuntur leges humanæ, ſeruatis alijs conditionibus quę pertinent ad rationem legis. Vnde & Tullius dicit in ſua rhetorica, quod *initium iuris eſt à natura profectum: Deinde quædam in conſuetudinem ex vtilitate rationis venerunt; & poſtea res, & à natura profectas, & in conſuetudinem probatas, legum metus, & religio, ſanxit.*

Oſtenditur dari legem humanam.

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum vtile fuit aliquas leges humanas inſtitui*. Sciendum quod homini naturaliter ineſt quædam aptitudo ad virtutem, ſed ipſa virtutis perfectio, neceſſe eſt quod homini adueniat per aliquam diſciplinam ſicut etiam videmus quod per aliquam induſtriam ſubuenitur homini in

A ſuis neceſſitatibus, puta in cibo & veſtitu, quorum initia quædam habet à natura, ſcilicet rationē & manus; non autem ipſum complementum, ſicut cætera animalia, quibus natura dedit ſufficienter tegumentum & cibum. Ad hanc autem diſciplinam, non de facili inuenitur homo ſibi ſufficiēs, quia perfectio virtutis præcipue conſiſtit in retrahēdo hominem ab indebitis delectationibus, ad quas præcipue homines ſunt proni; & maxime iuuenes, circa quos efficacior eſt diſciplina; & ideo oportet, quod huiuſmodi diſciplinam, per quam ad virtutem perueniatur, homines ab alio ſortiantur. Et quidem quantum ad illos iuuenes qui ſunt proni ad actus virtutum, ex bona diſpoſitione naturæ, vel conſuetudine, vel magis diuino munere, ſufficit diſciplina paterna, quę eſt per monitiones. Sed quia inueniuntur quidam adeo ad vitia proni, vt verbis de facili moneri non poſſunt; neceſſarium fuit, vt per vim & metum cohiberētur à malo, vt ſaltē ſic malefacere deſiſtentes, & alijs quietam vitam redderent, & ipſi tandem per huiuſmodi aſſuetudinem ad hoc producerentur, quod voluntarie facerent quæ prius metu implebant, & ſic fierent virtuoſi. Huiuſmodi autem diſciplina, cogens metu pænæ, eſt diſciplina legum: vnde neceſſarium fuit ad pacem hominum & virtutem, vt leges ponerentur; quia ſicut philoſophus dicit in 1. politicę, *ſicut homo ſi ſit perfectus virtute, eſt optimum animaliū, ſic ſi ſit ſeparatus à lege & iuſtitia, eſt peſſimum omnium*, quia homo habet arma rationis ad expellendas concupiſcentias & ſæuitias, quę non habent alia animalia, & Iſido. in lib. Ety. *facta ſunt leges vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis, ſupplicio refrenetur nocendi facultas.* Quidā enim bene diſpoſiti ſunt, qui melius inducuntur ad virtutem monitionibus voluntarijs quam coactione, ſed quidam male diſpoſiti, non ducuntur ad virtutem niſi cogantur.

Non ſolum vtilis ſed etiam neceſſaria fuit legum humanarum inſtitutio.

PRÆTEREA ſicut dicit philoſophus in 2. Retho. *Melius eſt omnia ordinari lege, quam dimittere iudicum arbitrio.* & hoc propter tria. Primo quidem quia facilius eſt inuenire paucos ſapientes, qui ſufficiunt ad rectas leges ponendas, quam multos qui requirerentur ad recte iudicandum de ſingulis. Secundo quia illi qui leges ponunt ex multo tempore conſiderant, quid lege ferendum ſit; ſed iudicia de ſingularibus factis, fiunt ex cauſis ſubito exortis; facilius autem ex multis conſideratis poteſt homo videre quid rectum ſit, quam ſolo ex aliquo vno facto. Tertio quia legiſlatores iudicant in vniuerſali, & de futuris; ſed homines iudicijs præſidentes, iudicant de præſentibus, ad quæ afficiuntur amore vel odio aut aliqua cupiditate, & ſic eorum deprauatur iudicium. Quia igitur iuſtitia animata iudicis, non in multis inuenitur, & quia flexibilis eſt: ideo neceſſarium fuit, vt in quibuſcunque eſt poſſibile legem determinare, determinet quid iudicandum ſit: & pauciſſima hominum arbitrio committantur.

Cur melius omnia ordinantur per legem quam relinquantur iudicis arbitrio.

CIRCA tertium, ſcilicet *vtrum omnis lex humana deriuetur à lege naturali:* dicendum eſt, quod ſicut dicit Aug. in 1. de libero arbit. *Non videtur eſſe lex quæ iuſta non fuerit:* vnde inquantum habet de iuſtitia, intantum habet de virtute legis: in rebus autem humanis dicitur aliquid eſſe iuſtū, ex eo quod eſt rectū ſecundū regulam rationis: rationis autē prima regula eſt lex naturæ. Vnde omnis lex humanitus poſita, intantum habet de ratione legis, inquantum à lege naturæ deriuatur: ſi vero in aliquo à lege naturali diſcordet, iam non erit lex, ſed legis corruptio.

Lex humana à lege natura deriuatur vel per modum concluſionis vel per modum determinationis.

SED ſciendum eſt quod à lege naturali, dupliciter poteſt aliquid deriuari. Vno modo, ſicut concluſiones ex principijs. Alio modo, ſicut determinationes quædam aliquorum communium. Primus quidem modus eſt ſimilis ei, quod in ſcientijs ex principijs, cōcluſiones demonſtratiuæ producuntur. Secundo vero modo ſimile eſt, quod in artibus, formæ communes determinantur ad quid ſpirituale; ſicut artifex, formam communem domus, neceſſe eſt quod determinet ad hanc vel illam figuram domus. Deriuantur igitur quædam à principijs communibus legis naturæ per modum concluſionum: ſicut hoc quod eſt, non eſſe occidendum, vt concluſio quædam deriuari poteſt ab eo, quod eſt nulli malum eſſe faciendum. Quædam vero per modum determinationis, ſicut lex naturæ habet quod ille qui peccat puniatur humana vt puniatur tali pæna, & hæc eſt quædam determinatio legis naturæ. Vtraque igitur inueniuntur lege humana poſita, ſed ea quæ ſunt primi modi, continentur in lege humana, non tanquam ſint ſolum lege poſita, ſed habent etiam aliquid vigoris ex lege naturali, ſed ea quæ ſunt ſecundi modi, ex ſola lege humana vigorem habent.

B Circa quartum, ſcilicet *qualis debeat eſſe lex*, docet Iſidor. dicens: *Erit lex honeſta, iuſta, poſſibilis ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco temporique conueniens, neceſſaria, vtilis, manifeſta quoque ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuium conſcripta.* Conuenienter valde legem deſcribit, quia forma debet eſſe fini proportionata, ſicut forma ſerræ talis eſt, qualis conuenit ſectioni, vt patet in ſecundo phi. Quælibet etiam res recta & menſurata, oportet quod habeat formā proportionalem ſuæ regulæ & menſuræ; lex autem humana vtrumque habet; quia & eſt aliquod ordinatum ad finem, & eſt quædam regula vel menſura, regulata quadam ſuperiori menſura, quæ quidem eſt duplex; ſcilicet lex diuina, & lex naturæ; finis autem humanæ legis eſt vtilitas hominum, ſicut etiam iuriſperitus dicit; & ideo Iſidorus in cōditione legis, primo quidem tria poſuit ſcilicet quod *religioni congruat*, inquantum ſcilicet eſt proportionata legi diuinæ. *Quod diſciplinæ conueniat*, inquantum eſt proportionata legi naturæ. *Quod ſaluti proficiat*, inquantum eſt proportionata vtilitati humanæ. Et ad hæc tria omnes aliæ conditiones quas poſtea ponit reducuntur, nam quod dicitur *honeſta* refertur ad hoc quod religioni congruat. Quod autem ſubditur, *iuſta, poſſibilis, ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco, temporique conueniens*, additur ad hoc quod conueniat diſciplinæ. Attenditur autem humana diſciplina: primum quidem inquantum ad ordinem rationis, quę importatur in hoc quod dicitur iuſta. Secundo quantum ad facultatem agentium, debet enim eſſe diſciplina conueniens vnicuique ſecundum ſuam poſſibilitatem, obſeruata poſſibilitate naturæ: Non enim eadē ſunt imponenda pueris, quæ imponuntur viris perfectis. Et ſecundum humanam conſuetudinem: non enim poteſt homo ſolus, in ſocietate viuere, alijs morem non gerens. Tertio quantum ad debitas circunſtantias dicit, loco, temporique conueniens. Quod vero ſubditur, *neceſſaria, vtilis*, &c. refertur ad hoc quod expediat ſaluti, vt neceſſitas referatur ad remotionem malorum, vtilitas ad conſecutionem bonorum, manifeſtatio vero ad cauēdam nocumentum, Quod ex ipſa lege poſſet prouenire: & quia lex ordinatur ad bonū cōmune, hoc ipſum in vltima parte determinationis oſtenditur.

Qualis debeat eſſe lex.

CIRCA quintum, ſcilicet *de diuiſione legis humanæ.* Sciendum quod vnum quodque poteſt per ſe diuidi, ſecundum id quod in eius ratione continetur: ſicut in ratione animalis continetur anima, quæ eſt rationalis vel irrationalis, & ideo animal proprie & per ſe diuiditur ſecundum rationale & irrationale, nō autem ſecūdum album & nigrum, quæ ſunt omnino præter rationē eius. Sunt autē multa de ratione legis humanæ, ſecūdum quorū quodlibet, lex humana proprie & per ſe diuidi poteſt. Eſt enim primo de ratione legis humanæ, quod ſit deriuata à lege naturæ: & ſecundū hoc diuiditur ius poſitiuum, in ius gentium, & in ius ciuile, per duos modos quibus aliquid deriuatur à lege naturæ, ſicut cōcluſiones ex principijs, vt iuſtæ emptiones venditiones, & alia huiuſmodi, ſine quibus homines adinuicē conuiuere non poſſent; quod eſt de lege natu-

Lex humana 1. diuiditur in ius gentium & ciuile.

Diſcrimen inter ius gentium & ciuile.

re, quia homo eſt naturaliter animal ſociale, vt proba- A tur in primo politicæ: quæ vero deriuantur à lege naturę per modum particularis determinationis, pertinent ad ius ciuile, ſecundum quod quælibet ciuitas aliquid ſibi accommodum determinat. Secundo eſt de ratione legis humanæ quod ordinetur ad bonum commune ciuitatis, & ſecundum hoc lex humana diuidi poteſt, ſecundum diuerſitatem eorum, qui ſpiritualiter dant operam ad bonum commune, ſicut ſacerdotes, pro populo domini orantes; principes, populum gubernantes, & milites, pro ſalute populi pugnantes; & ideo iſtis hominibus ſpiritualia quædam iura aptantur. Tertio eſt de ratione legis humanæ vt inſtituatur à gubernante cōmunitatem ciuitatis, & ſecundū hoc diſtinguuntur leges humanæ ſecundum diuerſa regimina ciuitatum. Quorum vnum ſecundū philoſophū B in 3. Poli. eſt regimen, quando ſcilicet ciuitas gubernatur ab vno, & ſecundum hoc accipiuntur conſtitutiones principum, aliud verò regnum eſt Ariſtocratia, id eſt principatus optimorum & optimatum, & ſecūdum hoc ſumuntur reſponſa prudentū, & etiam ſenatuſconſulta. Aliud regnum eſt oligarchia, id eſt principatus paucorum diuitum & potentum, & ſecundum hoc ſumitur ius prætorium, quod etiam honorarium dicitur. Aliud autem regnum eſt populi, quod nominatur democratia, ſecundum hoc ſumuntur plebiſcita. Aliud eſt tyrānicum, quod eſt omnino corruptum, vnde ex hoc conſumitur aliqua lex. Eſt etiam aliquod regnum ex iſtis commixtum, quod eſt optimum, & ſecundum hoc ſumitur lex, quam maiores natu ſimul cum plebibus ſanxerunt, vt Iſidorus dicit. Quarto eſt C de ratione legis humanæ quod ſit directiua humanorū actuum, & ſecundum hoc, ſecundum diuerſa de quibus leges feruntur diſtinguuntur leges, quę interdum ab actoribus nominantur, ſicut diſtinguitur lex Iulia de adulterijs, lex Cornelia de ſicarijs, & ſic de alijs non propter actores, ſed propter res de quibus ſunt.

2. Diuiditur lex iuxta diuerſitatem eorum qui ſpecialiter pro bono cōmuni laborant.

3. Secundum diuerſa genera regiminum.

Regimen mixtum eſt optimum.

4 Secundum res de quibus agunt.

De lege diuina veteri.

DISTINCTIO IV.

DEINDE conſiderandum eſt de lege diuina. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo de ipſa lege. Secundo de præceptis eius. Circa primum cōſideranda ſunt ſex. Primo vtrum neceſſarium ſit eſſe D aliquam legem diuinam. Secundo vtrum ſit vna tantū, vel duæ. Tertio vtrum ſit bona. Quarto vtrum fuit data à Deo. Quintò vtrum data fuit omnibus, & omnes obliget. Sexto vtrum congruo tempore data fuit.

Cur lex diuina neceſſaria.

CIRCA primum, ſcilicet. *An lex diuina ſit neceſſaria:* dicendū quod præter legem naturalem & legem humanam, neceſſarium fuit ad directionē humanæ vitæ, habere legem diuinam, & hoc propter quatuor rationes. Primo quidem quia per legem dirigitur homo ad actus proprios & in ordine ad vltimū finem; & ſiquidem homo ordinaretur tantum ad finem, qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, nō oporteret quod homo haberet aliquid directiuum ex parte rationis, ſupra legem naturalem, & legem humanitus poſitam quæ ab ea deriuatur: ſed quia homo ordinatur ad finē beatitudinis æternę, quæ excedit pro- E portionem naturalis facultatis humanæ, ideo neceſſarium fuit vt ſupra legem naturalem & humanam, dirigeretur ad ſuum finem, lege diuinitus inſtituta. Secundò quia præter incertitudinem humani iudicij, præcipue de rebus contingentibus & particularibus, contingit de actibus humanis diuerſorum eſſe diuerſa iudicia, ex quibus etiam diuerſæ & contrariæ leges procedunt: vt ergo homo abſque omni dubitatione ſcire poſſit, quid ei ſit agendum, & quid vitandum, neceſſarium fuit vt in actibus proprijs, dirigeretur per legem diuinitus datam, de qua conſtat quod nullo modo valeat deuiare. Tertio quia de his poteſt homo legē ferre de quibus poteſt iudicare: Iudicium autem hominis eſſe non poteſt, de interioribus motibus qui latēt, ſed ſolum de exterioribus actibus qui apparent: & tamen ad perfectionem virtutis requiritur, quod in vtriſque actibus homo rectus exiſtat; & ideo lex humana non potuit cohibere & ordinare ſufficienter interiores act9, ſed neceſſariū fuit quod ad hoc procederet lex diuina. Quarto quia ſicut Aug. dicit in primo de lib. arbi *Lex humana non poteſt omnia quæ male fiunt punire vel prohibere*, quia dum prohibere vel auferre vellet omnia mala, ſequeretur quod etiam multa bona tollerentur; & impediretur vtilitas boni communis; quod eſt neceſſarium ad conſeruationem humanam; vt ergo nullum malum prohibitum & impunitum remaneat, neceſſarium fuit ſuperuenire legem diuinam, per quam peccata omnia prohibentur. Et iſte quatuor cauſæ tanguntur in Pſal. 18. vbi dicit. *Lex domini immaculata*, id eſt nullam turpitudinem peccati permittens, *conuertens animas*, quia non ſolum exteriores actus, ſed etiam interiores dirigit; *teſtimonium domini fidele*, propter certitudinem veritatis & rectitudinis, *ſapientiam præſtans paruulis*, inquantum ordinat hominem ad ſupernaturalem finem & diuinum.

CIRCA ſecundum, ſcilicet *vtrum lex diuina ſit vna tantum*. Sciendum quod dupliciter inueniuntur aliqua diſtingui. Vno modo ſicut ea quæ ſunt omnino ſpecie diuerſa, vt equus & bos. Alio modo ſicut perfectum & imperfectum in eadem ſpecie, ſicut puer & vir. Et hoc modo lex diuina diſtinguitur in legem veterem & legem nouam, vnde Apoſtolus ad Gal. 3. cōparat ſtatum veteris legis ſtatui pueri exiſtenti ſub pedagogo, ſtatum autem nouæ legis comparat ſtatui viri perfecti, qui iam non eſt ſub pedagogo. Attenditur autem perfectio & imperfectio vtriuſque legis, ſecundum tria quæ ad legem pertinent. Primo enim ad legem pertinet, vt ordinetur ad bonum commune ſicut ad finem, quod quidem poteſt eſſe duplex, ſcilicet bonum ſenſibile & terrenum, & ad tale bonum ordinabat directe lex vetus: vnde ſtatim Exo. 3. in principio legis, inuitatur populus ad regnū terrenum Chananæorum: Et iterum bonum intelligibile & cœleſte, & ad hoc ordinat lex noua. Vnde ſtatim Chriſtus ad regnum cœlorum in ſuę prædicationis principio inuitauit, dicens: *Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cælorum* Matth. 4. Et ideo Aug. dicit in 4. contra Fauſtū, quod *temporalium rerum promiſſiones teſtamento veteri continentur, & ideo vetus appellatur, ſed æterna vitæ promiſſio ad nouum pertinet teſtamentum*. Secundo ad legem pertinet dirigere humanos actus ſecundum ordinem iuſtitiæ, in quo etiam ſuperabundat lex noua legi veteri, interiores actus animi ordinando ſecundum illud Mat. 5. *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam ſcribarum & phariſæorum non intrabitis in regnum cælorum*. Et ideo dicitur quod lex vetus cohibet manum, lex noua animum. Tertio ad legem pertinet inducere homines ad obſeruantiam mandatorum, & hoc quidem lex vetus faciebat, timore pœnarum: lex autē noua facit hoc; per amorē, qui in cordibus noſtris infunditur per gratiam Chriſti, quæ in noua lege confertur, ſed in lege veteri figurabatur; & ideo dicit Aug. contra Adamantinum Manichei diſcipulum, quod *breuis eſt differentia legis & euangelij timor & amor*.

Lex diuina eſt vna ſpecie, duplex ſecundū ſtatum perfectionis, ſcilicet vetus & noua.

Diſcrimen triplex inter legem veterē & nouam, penes perfectionem & imperfectionem.

CIRCA tertium, ſcilicet *vtrum lex vetus fuit bona*. Dicendum quod abſque omni dubio lex vetus bona fuit. Sicut enim doctrina oſtenditur eſſe vera ex hoc quod conſonat rationi rectæ, ita etiam lex aliqua oſtēditur eſſe bona ex eo quod conſonat rationi. Lex autem vetus rationi conſonabat, quia concupiſcentiam reprimebat, quę rationi aduerſatur, vt patet in illo mādato. *Non concupiſces rem proximi tui*, quod ponitur Exo. 20. Ipſa etiam lex omnia peccata prohibebat quæ ſūt contra rationem, vnde manifeſtum eſt quod bona erat, & hoc ratio Apoſtoli Ro. 7. clare oſtendit: *Condelector* inquit *legi ſecundum interiorem hominem*. Et iterum. *Conſentio legi quoniam bonum eſt*. Sed notandum quod bonū diuerſos gradus habet, vt Dio. 4. ca. de di. no. dicit. Eſt

Lex vetus fuit bona, ſed imperfecta quatenus à nulla ſufficienter perduxit ad ſ ucem.

cum

A enim aliquod bonum perfectum, & aliquod bonũ imperfectum perfecta quidem bonitas eſt in his quæ ad finem ordinantur, quando aliquid eſt tale, quod per ſe ſufficiẽs eſt inducere ad finem. Imperfectum autẽ bonum eſt, quod operatur aliquid ad hoc quod perueniatur ad finem, non tamen ſufficit ad hoc quod ad finem perducat. Sicut medicina perfecte bona eſt quæ hominem ſanat: imperfecta autem eſt quæ hominem adiuuat, ſed tamen ſanare non poteſt.

Quis finis diuinæ legis, quis humanæ.

Est avtem ſciendum quod alius eſt finis legis humanæ, & alius legis diuinæ. Legis enim humanæ finis eſt tẽporalis tranquillitas ciuitatis. Ad quem finẽ peruenit lex, cohibẽdo exteriores actus quantũ ad illa mala quæ poſſet perturbare pacificũ ſtatũ ciuitatis. Finis autẽ legis diuinæ eſt perducere hominem ad finem felicitatis æternæ: qui quidem finis impeditur per quodcunque peccatum, & non ſolum per exteriores actus B ſed etiam per interiores. Et ideo illud quod ſufficit ad perfectionẽ legis humanæ, vt ſcilicet peccata prohibeat, & pœnã apponat, nõ ſufficit ad perfectionẽ legis diuinæ, ſed oportet quod hominẽ totaliter faciat idoneum ad participationẽ felicitatis æternæ. Quod quidem fieri non poteſt niſi per gratiam ſpiritusſancti, per quã diffunditur charitas in cordibus noſtris, quæ legẽ adimplet. *Gratia enim Dei vita æterna*, vt dicitur Ro. 6. Hanc autẽ gratiã lex vetus conferre nõ potuit. Reſeruabatur enim hoc Chriſto, quia vt dicitur Ioh 1. *lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt*, & inde eſt, quod lex vetus bona quidem eſt, ſed imperfecta: ſecundum illud Hebræ. 7. *Nihil ad perfectum adduxit lex.*

Soluuntur obiectiones.

C Qvod autem dicit dominus Ezech. 20. *Dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent*: loquitur ibi dominus de præceptis cerimonialibus, quæ quidẽ dicuntur non bona, quia gratiam non conferebant, per quam homines à peccato mundarentur, cum tamen per huiuſmodi ſe peccatores oſtenderẽt. Vnde ſignãter dicitur. *Et iudicia in quibus non viuent* ideſt per quæ vitam gratię obtinere non poſſunt. Et poſtea ſubditur. *Et pollui eos in muneribus ſuis* ideſt pollutos oſtẽdi, cũ offerrẽt õne id quod aperit vuluã propter delicta ſua.

Item quod dicit Apoſtol. Ro. 7. *Sine lege peccatum mortuum erat, ego autẽ viuebam ſine lege aliquando, ſed cum veniſſet mandatum, peccatũ reuixit, ego autẽ mortuus ſum.* & Ro. 5. *Lex ſubintrauit vt abundaret delictum.* Sed lex dicitur occidiſſe, non quidem effectiue, ſed occaſionali-D ter, ex ſua imperfectione; inquantũ ſcilicet gratiam nõ cõferebat, per quã homines implere poſſent quod mãdabat, vel vitare quod vetabat, & ſic occaſio iſta nõ erat data, ſed ſumpta ab hominibus. Vnde & Apoſtolus ibidem dicit *Occaſione accepta peccatum per mandatũ ſeduxit me, & per illud occidit.* Et ex hac etiam ratione dicitur quod *ſubintrauit vt abundaret delictum*, ly *vt* ſũpto conſecutiuè, nõ cauſaliter, inquantũ ſcilicet homines accipientes occaſionem à lege abũdantius peccauerunt; tũ quia grauius fuit peccatum, poſt legis prohibitionem; tum etiam quia cõcupiſcentia creuit, magis enim concupiſcimus quod nobis prohibetur.

Circa quartum, ſcilicet *vtrum lex vetus fuit data à Deo qui eſt pater domini noſtri Ieſu Chriſti.* Dicẽdum in-E cunctanter quod ſic. Lex enim vetus homines ordinabant ad Chriſtum dupliciter. Vno modo teſtimonium Chriſto perhibendo vnde ipſe dicit Luc. vlti. *Neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege & pſalmis & prophetis de me.* Et Ioh. 5. *Si crederetis Moyſi crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit.* Alio modo per modũ cuiuſdam diſpoſitionis, ſic dum retraheret homines ã cultu idolatriæ, concludebat eos ſub cultu vnius Dei, à quo ſaluandum erat humanum genus per Chriſtum vnde Apoſt. dicit ad Gal. 3. *Priuſquã veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi, in eam fidem quæ reuelanda erat.* Manifeſtum eſt autẽ quod eiuſdem eſt diſponere ad finem, & ad finem perducere, (& dico eiuſdem, per ſe, vel per ſuos ſubiectos) Non enim diabolus legem tuliſſet, per quã homines adducerentur ad Chriſtũ, per quem erat A eijciẽdus ſecũdũ illud Matth. 12. *Si ſathanas ſathanã eijcit diuiſũ eſt regnũ eius.* Et ideo ab eodẽ Deo, à quo facta eſt ſalus hominũ per gratiã Chriſti, lex vetus data eſt.

Lex vetus à Deo data eſt, fuit quo perfecta temporis & perſonarum quibus data eſt licet non ſimpliciter.

Licet autem fuerit imperfecta ſimpliciter, fuit tamen perfecta ſecundũ tẽpus, ſicut dicitur aliquis puer perfectus nõ ſimpliciter, ſed ſecũdum tẽporis cõditionẽ ita etiam & præcepta quæ pueris dantur ſunt quidẽ perfecta, ſecundũ conditionem eorum quibus dantur, etſi nõ ſint perfecta ſimpliciter; & talia fuerunt præcepta legis. Vnde Apoſtolus dicit ad Gal. 3. *Lex pedagogus noſter fuit in Chriſto.*

Item opera Dei quæ perfecta ſunt ſimpliciter, perſeuerãt in æternum: Lex autẽ vetus reprobatur tẽpore perfectionis gratiæ, non tanquã mala, ſed tanquã infirma & inutilis pro tẽpore iſto; quia vt ſubditur: *nihil ad* B *perfectum adduxit lex*, vnde & ad Gal. 3. dicit Apoſtolus. *Vbi venit fides iam non ſumus ſub pedagogo.*

Lex vetus fuit data à Deo per Angelos, & quare.

Fvit autem data à Deo per Angelos; Ad quod præter generalẽ rationẽ quam aſſignat Dio. 5. ca. ce. ie. ſcilicet quod *diuina referri debent ad homines mediantibus Angelis*, fuit ratio ſpiritualis, quare legem veterem per Angelos dari oportuit. Dictum eſt enim quod lex vetus imperfecta erat, ſed diſponebat ad perfectam ſalutem generis humani, quę futura erat per Chriſtum. Sic autẽ videtur in omnibus poteſtatibus & artibus ordinatis quod ille qui eſt ſuperior, principalem & perfectum actum operatur per ſeipſum, ea vero quæ diſponunt ad perfectionẽ vltimam, operatur per ſuos miniſtros, ſicut nauis factor cõpaginat nauem per ſeipſum, ſed præparat materiã per artifices ſubminiſtrantes; & C ideo conueniens fuit vt lex perfecta noui teſtamenti, daretur immediate per ipſum Deum hominẽ factum, lex autem vetus per miniſtros Dei, ſcilicet per Angelos daretur hominibus. Et per hunc modum Apoſtolus in principio ad Hebr. probat eminentiam nouæ legis ad veterem, quia in nouo teſtamento *locutus eſt nobis Deus in filio.*

Circa quintum, ſ. *vtrum ſoli populo Iudæorum dari debuit.* Dicendum quod ita propter ſpeciales promiſſiones Abrahæ factas, præcipuè de Chriſto ex ſemine eius naſcituro poſſet etiã ſecundum aliquos vna ratio aſſignari, quare potius populo Iudæorum magis data ſit quam alijs populis, quia alij ad idolatriam declinãtibus, ſolus populus Iudæorum in cultu vnius Dei remanſit: & ideo alij populi indigni erant legem recipe-D re, ne ſanctum canibus daretur. Sed iſta ratio conueniens non videtur, quia populus ille, etiam poſt legem latam, ad idolatriam declinauit, quod grauius fuit, vt patet Exo. 32. & Amos 5. *Nunquid hoſtias & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis domus Iſrael, & portaſtis tabernacula moloch veſtro, & imaginem idolorum veſtrorum, ſidus Dei veſtri quæ feciſtis vobis.* Expreſſe etiam dicitur Deu. 9. *Scito quod non propter iuſtitias tuas Deus tuus dederit tibi terram hanc in poſſeſſionem, cum duriſſimæ ceruicis ſis populus.* Sed ratio ibi præmittitur, *vt compleret verbum ſuum dominus, quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abraham Iſaac & Iacob.* Quæ autem promiſſio eis ſit facta oſtendit Apoſtolus ad Gal. 3. dicens: *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius, non dicit ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemini* E *tuo, quod eſt Chriſtus.*

Ratio cur Deus ſolis Iudæis legem dedit.

Devs igitur & legem & alia documenta ſpecialia illi populo exhibuit, propter promiſſionem eorum patribus factam, vt ex eis Chriſtus naſceretur. Decebat enim vt populus ille ex quo Chriſtus naſciturus erat, quadam ſpirituali ſanctificatione polleret, ſecundum illud quod dicitur Leui. 19. *Sancti eritis quia ego ſanctus ſum.* Nec etiam fuit propter meritum ipſius Abrahæ, vt talis promiſſio ei fieret, vt ſcilicet Chriſtus ex eius ſemine naſceretur, ſed ex gratuitatis electione & vocatione, vnde dicitur. Iſa. 41. *Qui ſuſcitauit ab oriente iuſtum, vocauit eum vt ſequeretur ſe.* Sic ergo patet quod ex ſola gratuitatis electione, patres promiſſionem acceperunt, & populus ex eis progenitus legem accepit ſecundum illud Deu. 4. *Audiſtis verbum illius de medio*

A *gnis, quia dilexit patres: & elegit ſemen eorum poſt illos.*

Si avtem rurſus quæratur quare hunc populũ elegit vt ex eo Chriſtus naſceretur; notatur conueniens reſponſio Aug. quam dicit ſuper Ioh. *quare hunc trahat & illum non trahat, Noli velle diiudicare ſi non vis errare.* Decens tamen fuit quod ille populus de quo Chriſtus naſciturus erat: aliquas præ cæteris populis prærogatiuas haberet, ſecundum illud Ro. 9. *Quorum* ſcilicet Iudæorum *eſt adoptio filiorum Dei, & teſtimonium, & legiſlatio, quorum patres & ex quibus Chriſtus eſt ſecundum carnem.* Nec poteſt dici quod fuerit perſonarum acceptio apud Deum, quia perſonarum acceptio locum habet in his quæ ex debito dantur: in his vero quæ ex gratuita voluntate conferuntur, acceptio perſonarum locum non habet. Non enim eſt perſonarum B acceptor, qui ex liberalitate de ſuo dat vni & non alteri, ſed ſi eſſet diſpenſator bonorum communium, & non diſtribueret æqualiter ſecundum merita ſingulorum, eſſet perſonarum acceptio. Salutaria autem beneficia Deus humano generi confert ex ſua gratia vnde non eſt perſonarum acceptio, ſi quibuſdam præ alijs conferat, vnde dicit Aug. in li. de prædeſtinatione ſanctorum: *omnes quos Deus docet, miſericordia docet, quos autem non docet, iudicio non docet.* hoc enim venit ex damnatione humani generis, pro peccato primi parentis.

Alienigenæ non tenebãtur ſeruare legem veterem.

Ex prædictis apparet quod alienigenæ non obligabantur ad obſeruantiam legis veteris; quia lex vetus manifeſtabat præcepta legis naturæ, & ſuperaddebat quædam propria pręcepta: quantum igitur ad illa, quæ vetus lex continebat de lege naturæ, omnes tenebãtur C ad obſeruantiam legis veteris; non quia erant de veteri lege, ſed quia erant de lege naturæ; ſed quantum ad illa quæ vetus lex ſuperaddebat, non tenebantur aliqui ad obſeruantiã veteris legis, niſi ſolus populus Iudæorum: cuius ratio eſt, quia lex vetus ſicut dictũ eſt, data eſt populo Iudæorũ, vt quandã prærogatiuã ſanctitatis obtineret propter reuerẽtiã Chriſti, qui ex illo populo naſciturus erat. Quæcunque autẽ ſtatuũtur ad ſpecialẽ aliquorum ſanctificationem, nõ obligant niſi illos, ſicut ad quędã obligantur clerici qui mancipãtur diuino myſterio, ad quę laici non obligantur; ſimiliter etiã & religioſi, ad quædã perfectionis opera obligãtur ex ſua profeſſione, ad quæ ſæculares nõ obligantur ex ſua profeſſione, ſimiliter ad quædã ſpiritualia obligabatur populus ille, ad quæ alij populi nõ obligabãtur, D vnde dicitur Deuter. 18. *Perfectus eris & abſque macula cũ domino Deo tuo.* & propter hoc etiam quadã profeſſione vtebantur, vt patet Deut. 26. *Profiteor hodie coram domino Deo tuo* &c. nec ex hoc deterioris cõditionis erãt Iudæi prę cæteris populis, ex hoc quod ad obſeruantiã legis aſtricti erant. & nota quia quãto homo Deo magis cõiungitur, tanto efficitur melioris conditionis, & ideo quod populus Iudęorũ erat aſtrictus magis ad diuinum cultum, dignior alijs populis erat. vnde dicitur Deut. 4. *Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat cerimonias, iuſta iudicia, atque vniuerſam legem.* Et ſimiliter etiã quantũ ad hoc, ſunt melioris cõditionis, clerici quam laici, & religioſi quã ſeculares. Admittebantur autem Gentiles ad ritum Iudæorũ, ſicut patet Exo. 12. *Siquis peregrinorum in noſtrã voluerit tranſire coloniam, & facere* E *vaſa domini, circũcidetur prius omne maſculinũ eius, & tunc rite celebrabit, eritque ſicut indigena terræ.* Admittebantur inquã non quia ſine lege ſaluari nõ poſſent, vel quia ad legis obſeruantiã tenerẽtur, ſed vt perfectius & ſecurius ſalutẽ conſequerentur, ſub obſeruantijs legis, quã ſub ſola lege naturali; & ideo ad eas admittebãtur, ſicut & nunc laici tranſeunt ad clericatum, & ſæculares ad religionem, quamuis abſque hoc poſſint ſaluari.

Lex vetus tur tempore Moyſi data conuenientiſſime.

Circa ſextum, ſcilicet *vtrũ congruo tempore data fuerit;* ſciendum, quod cõuenientiſſime data fuit tempore Moyſi, cuius ratio poteſt accipi ex duobus, ſecundum quod quælibet lex duobus generibus hominũ imponitur; imponitur enim quibuſdã duris, & ſuperbis, qui per legẽ compeſcuntur, & domantur: Imponitur etiã bonis, qui per legẽ inſtructi, adiuuantur ad implẽdum, quod intẽdunt. Conueniens igitur fuit legem veterem tali tẽpore dari, ad ſuperbiam hominũ conuincendam, de duobus enim homo ſuperbiebat, ſcilicet de ſciẽtia, & de potentia: de ſcientia quidẽ quaſi ratio naturalis ei poſſet ſufficere ad ſalutem; & ideo vt de hoc ſuperbia eius conuinceretur, permiſſus eſt homo regimini ſuæ rationis, abſque adminiculo legis ſcriptæ: Et experimento homo dicere potuit, quia patiebatur rationis defectum; per hoc quod homines ad idolatriã, & turpiſſima vitia, circa tempora Abrahæ prolapſi ſunt: & ideo poſt hæc tempora, neceſſarium fuit legẽ ſcriptam dari, in remedium humanæ ignorantiæ, quia per legem eſt cognitio peccati, vt dicitur Ro. 3. ſed poſtquam homo eſt inſtructus per legem, cõuicta eſt eius ſuperbia de infirmitate, dum implere nõ poterat, quod cognoſcebat. Et ideo ſicut Apoſtolus concludit. Ro. 8. *quod impoſſibile erat legi, in qua infirmabatur per carnẽ, miſit Deus filium ſuum, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis.* Ex parte vero bonorum lex data eſt in auxilium. Quod quidem tunc primo maximè neceſſariũ fuit, quando lex naturalis obſcurari incipiebat, propter exuberantiã peccatorum oportebat autẽ huiuſmodi auxilium quodammodo, vel ordine dari, vt per imperfecta, ad perfectiorem viam duceretur; & ideo inter legem naturæ, & legem gratiæ, oportuit legem veterem dari,

De præceptis legis veteris.

DISTINCTIO V.

Deinde conſiderandum eſt de præceptis legis, & primo de diſtinctione præceptorum. Secũdo de moralibus ſpiritualiter. Circa primum. Primo conſiderandum eſt vtrum veteris legis fuerunt plura præcepta. Secundo an habuerit præcepta moralia. Tertio an habuerit præcepta cærimonialia. Quarto an iudicialia.

Circa primum, ſcilicet. *An veteris legis fuerint plura præcepta* ſciendum, quod præceptum legis cum ſit obligatorium, eſt de aliquo quod fieri debet. Quod autem aliquid debeat fieri hoc prouenit ex neceſſitate alicuius finis: vnde manifeſtum eſt, quod de ratione præcepti eſt, quod importet ordinem ad finem, inquantum, ſcilicet illud præcipitur, quod eſt neceſſarium, vel expediens ad finem. Contingit autem ad vnũ finem multa eſſe neceſſaria, vel expedientia, & ſecundum hoc poſſunt de diuerſis rebus dari præcepta, inquantum ordinantur ad vnum finem. Vnde dicẽdum, quod omnia pręcepta legis veteris ſunt vnum ſecundum ordinem ad vnum finem, ſunt tamen multa ſecundum diuerſitatem eorum, quæ ordinantur ad finem illum: lex igitur, quæ vna eſt propter ordinem ad finẽ vnum, diuerſa præcepta cõtinet ſecũdũ diſtinctionem eorum, quæ ordinat in finẽ. Sicut etiã ars ædificatiua eſt vna ſecundũ vnitatẽ finis, quia tendit ad ædificationem domus, tamẽ cõtinet diuerſa præcepta ſecũdum diuerſos actus ad hoc ordinatos. Similiter & pręcepta, ſicut ait Greg. *& multa ſunt, & vnũ: Multa per diuerſitatem operis: Vnũ in radice dilectionis.* quia ſicut dicit Apoſt. 1. Ti. 1. *Finis præcepti eſt charitas,* ad hoc enim omnis lex tẽdit, vt amicitiã conſtituat, vel hominum adinuicẽ, vel hominis ad Deũ, & ideo tota lex impletur in hoc vno mãdato: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum,* Sicut in quodã fine mandatorum omnium, in dilectione enim proximi includitur etiam Dei dilectio, quando proximus diligitur propter Deũ, vnde hic Apoſtolus vnũ præceptũ poſuit pro duobus, quæ sũt de dilectione Dei, & proximi, de quibus Domin⁹ dicit Matth. 22. *In his duobus mandatis pendet omnis lex, & Prophetæ.* Item Matth. 7. dicitur. *Omnia quæcũque vultis, vt faciãt vobis homines, & vos facite illis, hoc. n. eſt lex, & Prophetæ.* in hoc igitur vno omnia cõtinentur, quia ſicut dicitur 9. Ethi. *Amicabilia, quæ ſunt ad alterũ, veniunt ex amicabilibus, quæ ſunt homini ad ſeipſum,* dũ. ſ. homo ita ſe habet ad alterũ ſicut ad ſe, & ideo in hoc quod dicitur, *omnia quæcunque*

Præcepta veteris legis ſunt plura in ſe licet vnum in fine quo referuntur.

vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis, explicatur quædam regula dilectionis proximi, quæ etiam implicitè continetur in hoc, quod dicitur; *diliges proximum tuum ſicut teipſum*; vnde eſt quædam explicatio illius mandati.

Lex vetus continebat præcepta moralia.

CIRCA ſecundum ſ. *An lex vetus habuerit præcepta moralia* dicendum, quod lex vetus continebat quædam præcepta moralia, ſicut patet Exo. 20. *Non occides, non furtum facies* & hoc rationabiliter; nã ſicut intẽtio principalis legis humanæ eſt, vt faciat amicitiam hominũ adinuicem, ita intentio legis diuinæ eſt, vt conſtituat principaliter amicitiam hominis ad Deum: cum autem ſimilitudo ſit ratio amoris, ſecundum illud Eccl. 13. *Omne animal diligit ſimile ſibi*: impoſſibile eſt eſſe amicitiam hominis ad Deum, qui eſt optimus, niſi homines boni efficiantur. Vnde dicitur Leuit. 19. B *Sancti eritis quoniam ego ſanctus ſum*, bonitas autem hominis eſt virtus, quæ bonum facit habentem, & ideo oportuit præcepta legis veteris, de actibus virtutum dari, & hæc ſunt moralia legis præcepta.

Lex vetus habuit præcepta cæremonialia.

CIRCA tertium ſ. *An lex vetus habuerit præcepta ceremonialia* dicendum, quod lex vetus continebat etiam quędam præcepta cærimonialia. Ad cuius euidentiam notandum ſicut dictum eſt, quod lex diuina principaliter inſtituitur ad ordinandum homines ad Deũ, lex autem humana principaliter ad ordinandum homines adinuicẽ, & ideo leges humanæ nõ curauerũt aliquid inſtituere de cultu diuino, niſi in ordine ad bonũ commune hominum: & propter hoc multa confinxerunt circa res diuinas, ſecundum quod videbatur eis expediens ad informandos mores hominum, ſicut patet in C ritu gentilium: ſed lex diuina econuerſo homines adinuicem ordinauit, ſecundum quod conueniebat ordini, qui eſt in Deum, quem principaliter intendebat. Ordinatur autem homo in Deum, non ſolum per interiores actus mentis, qui ſunt credere, ſperare, & amare; ſed etiam per quædam exteriora opera, quibus homo diuinam ſeruitutem profitetur, & iſta opera dicũtur ad cultum Dei pertinere: qui quidem cultus, cærimonia vocatur, quaſi Munia idest dona Cereris, quæ dicebatur Dea frugum, vt quidam dicũt, eo quod primo ex frugibus oblationes Deo ferebantur. Siue vt maximus Valerius refert, nomen cærimoniæ introductum eſt ad ſignandum cultum diuinum ad latinos, à quodam oppido iuxta Romam, quod Cæræ vocabatur, eo quod Roma capta à Gallis, illuc ſacra Roma D norum ablata ſunt, & reuerentiſſime habita. Sic igitur illa præcepta: quæ in lege pertinent ad cultum Dei, ſpecialiter cerimonialia dicuntur. Præcepta enim legis naturæ, quia communia ſunt, indigent determinatione, determinantur autem per legem humanam, & per legem diuinam: &, ſicut ipſę determinationes, quæ fiunt per legem humanam non dicuntur eſſe de lege naturę, ſed de iure poſitiuo, ita ipſæ determinationes præceptorum legis naturæ, quæ fiunt per legem diuinam, diſtinguuntur à præceptis moralibus, quę pertinent ad legem naturę. Colere ergo Deum, cum ſit actus virtutis, pertinet ad pręceptum morale, ſed determinatio huius præcepti, vt ſcilicet colatur talibus hoſtijs, & talibus muneribus, hoc pertinẽt ad præcepta cærimonialia, & ideo pręcepta cærimonialia diſtin- E guuntur à præceptis moralibus.

Quid cærimonia.

CIRCA quartũ ſ. *An lex vetus habuerit præcepta iudicialia* dicendũ, quod lex vetus continebat etiam quędã præcepta iudicialia: quia ſicut dictum eſt, ad legem diuinam pertinet, vt ordinet homines adinuicem, & ad Deum: vtrunque autem horum, in communi quidem pertinet ad dictamen legis naturæ, ad quod referuntur moralia præcepta: ſed oportet, quod determinetur vtrunque per legem diuinam, & humanam; quia principia naturaliter nota ſunt communia, tam in ſpeculatiuis, quam in actiuis. Sicut igitur determinatio communis præcepti de cultu diuino, fit per præcepta cærimonialia, ſic etiã determinatio cõmunis præcepti de iuſtitia obſeruanda inter homines, determinatur per A pręcepta iudicialia, & ſecundũ hoc oportet tria præcepta legis veteris ponere, ſcilicet moralia, quæ ſunt de dictamine legis naturæ: cærimonialia, quæ ſunt determinationes cultus diuini: & iudicialia, quæ ſunt determinationes iuſtitię inter homines obſeruandæ. Vnde cum Apoſtolus Ro. 7. dixiſſet, quod lex eſt ſancta, ſubiungit, quod *mandatum eſt iuſtum, & ſanctum, & bonum*, iuſtum quidem, quantum ad iudicialia, ſanctum, quantum ad cærimonialia: nam ſanctum dicitur, quod eſt Deo dicatum; bonum, ideſt honeſtum quantum ad moralia. Et nota, quod præcepta iudicialia in aliquo communicant cum moralibus: inquantum, ſcilicet à ratione deriuantur: in aliquo cum cærimonialibus, inquantum ſcilicet ſunt quædam determinationes communium præceptorum, & ideo quandoque ſub iudi- B cijs comprehenduntur præcepta moralia, & iudicialia, Sicut Deut. 5. *Audi Iſrael cærimonias atque iudicia.* Quãdoque vero iudicialia, & cærimonialia, ſicut Leui. 18. *Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis*: vt præcepta ad moralia referantur; iudicia vero ad iudicialia, & cærimonialia. Itẽ nota, quod actus iuſtitiæ in generali pertinet ad præcepta moralia, ſed determinatio eius in ſpeciali pertinet ad præcepta iudicialia. Hæc ergo tria genera præceptorum principaliter continebantur in lege, ſicut dicitur Deuteronomij cap. 6. *Hęc ſunt præcepta cærimoniæ atque iudicia, quæ mandauit ad vos Deus*, & ideo ponuntur in principio legis:

Lex vetus continebat etiam præcepta iudicialia.

SED præter hæc, etiam quædam alia continebãtur: in lege enim ponuntur aliqua tanquam præcepta, aliqua vero tanquam ad pręceptorum adimpletionem C ordinata. Præcepta quidem ſunt de his, quæ ſunt agẽda ad quorum impletionẽ ex duobus homo inducitur, ſcilicet ex auctoritate præcipientis, & ex vtilitate impletionis, quę quidẽ eſt conſecutio alicuius boni vtilis delectabilis, vel honeſti, aut fuga alicuius mali cõtrarij. Oportuit igitur in veteri lege præponi quædam quæ auctoritatem Dei præcipientis indicarent, ſicut illud Deu. 6. *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt* Et illud Gen. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Et huiuſmodi dicuntur teſtimonia. Oportuit etiam, quod in lege proponerentur quædam præmia obſeruantium legem, & pæna trãſgredientium, vt patet Deu. 28. *Si audieris vocem domini Dei tui faciet te excellentiorem cunctis gentibus, &c.* Et huiuſmodi dicuntur D iuſtificationes, ſecũdum quod Deus aliquos iuſtè punit, vel præmiat; ipſa autem agenda ſub præcepto non cadunt, niſi inquantum habent aliquam debiti rationem. Eſt autem duplex debitum. Vnum quidem ſecũdum regulam rationis, aliud autem ſecundum regulã legis determinãtis, ſicut Philoſophus in 8. Eth. diſtinguit duplex iuſtum, ſcilicet morale, & legale. Debitum autẽ morale eſt duplex. Dictat enim ratio aliquid faciendum, vel tanquã neceſſarium, ſine quo nõ poteſt eſſe ordo virtutis, vel tanquam vtile ad hoc quod ordo virtutis melius conſeruetur, & ſecundum hoc quędam moralium præcisè præcipiuntur, vel prohibentur in lege, ſicut non occides, non furtum facies, & hæc propria dicuntur præcepta. Quædam non præcipiuntur, vel prohibentur quaſi præcisè debita, ſed propter E melius, & iſta poſſunt dici mandata: quia quandam inductionem habent, & perſuaſionem, ſicut illud Exo. 22. *Si pignus acceperis veſtimentum à proximo tuo, ante ſolis occaſum reddas ei*, & aliqua ſimilia. Vnde Hiero. dicit quod *in præceptis eſt iuſtitia, in mandatis vero charitas.* Debitum autem ex determinatione legis, in rebus quidem humanis pertinet ad iudicialia, in rebus autem diuinis, ad cærimonialia: quamuis etiam ea, quę pertinent ad pænam, vel præmia, dici poſſunt teſtimonia: inquantum ſunt proteſtationes quædam diuinæ iuſtitiæ. Omnia vero præcepta legis dici poſſunt iuſtificationes, inquantum ſcilicet ſunt quædam executiones legalis iuſtitiæ. Poſſunt etiã aliter mãdata à præceptis diſtingui vt præcepta dicãtur, quæ Deus per ſeipsũ iuſſit, mãdata autem

Præter tria genera præceptorum, erant adhuc in lege veteri præambula quædam ſcilicet teſtimonia, iuſtificationes, & mandata, quæ omnia ad præceptorum obſeruantiam ordinabantur.

Diſcrimen inter præcepta & mandata.

A quæ per alios mandauit, vt ipſum nomen ſonare videtur. Ex quibus omnibus apparet, quod omnia legis præcepta continentur ſub moralibus, cærimonialibus & iudicialibus. Alia vero non habent rationem præceptorum, ſed ordinantur ad præceptorum obſeruationem, vt dictum eſt.

De moralibus præceptis legis veteris.

DISTINCTIO VI.

DEinde conſiderandum eſt de moralibus præceptis. Circa quæ declaranda ſunt duodecim. Primo, vtrum omnia præcepta moralia veteris legis ſint de lege naturæ. Secundo, vtrum præcepta moralia veteris legis ſint de actibus omnium virtutum. Tertio, B vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi. Quarto de diſtinctione præceptorum decalogi. Quinto de numero eorum, Sexto de ordine. Septimo de modo tradendi ipſa. Octauo vtrum ſint diſpenſabilia. Nono vtrum modus obſeruandi virtutem cadat ſub præcepto. Decimo vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto. Vndecimo de diſtinctione aliorum præceptorum moralium. Duodecimo vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificent.

Circa primum ſ. *An omnia præcepta veteris legis ſint de lege naturæ* ſciendum, quod præcepta moralia à cærimonialibus, & iudicialibus diſtincta ſunt, inquantũ ſunt de illis, quę ſecundum ſe ad bonos mores pertinent. Cum autem humani mores dicantur in ordine C ad rationem, quod eſt proprium principium humanorum actuum, illi mores dicuntur boni, qui rationi congruunt, mali autem qui à ratione diſcordant. Sicut autem omne iudicium rationis ſpeculatiuæ procedit à naturali cognitione primorum principiorum, ita etiã omne iudicium rationis practicæ procedit ex quibuſdam principijs naturaliter cognitis, ex quibus diuerſimodè procedi poteſt ad iudicandum de diuerſis. Quędam enim ſunt in humanis actibus adeo explicita, quod ſtatim cum modica conſideratione poſſunt approbari, vel reprobari per illa cõmunia, & prima principia. Quædam vero ſunt ad quorum iudicium requiritur multa conſideratio diuerſarum circumſtantiarũ, quas conſiderare diligenter non eſt cuiuſlibet, ſed ſapientum: ſicut conſiderare particulares concluſiones D ſcientiarum, non pertinet ad omnes, ſed ad ſolos Philoſophos. Quædam vero ſunt ad quæ dijudicanda indiget homo adiuuari per inſtitutionem diuinam, ſicut eſt circa credenda. Sic igitur patet, quod cum moralia præcepta ſint de his, quæ pertinent ad bonos mores, hæc autem ſunt, quæ rationi congruunt. Omne autem humanæ rationis iudicium, aliqualiter à naturali ratione deriuatur; neceſſe eſt, quod omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ: ſed diuerſimodè.

Omnia præcepta moralia pertinent ad legem naturæ, ſed diuerſimode in his habetur.

Quædam enim ſunt quæ ſtatim per ſe, ratio naturalis hominis diiudicat eſſe facienda, vel non facienda: ſicut, honora patrem tuum, & matrem tuam, & non occides, & non furtum facies, & huiuſmodi, ſunt abſolute de lege naturæ. Quædam vero ſunt quæ ſubtiliori conditione rationis, à ſapientibus iudicantur eſſe E obſeruanda. & iſta ſic ſunt de lege naturæ, vt tamẽ indigeant diſciplina, qua minores à ſapientioribus inſtruantur, ſicut illud. *Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis*, & huiuſmodi. Quædam vero ſunt ad quæ iudicanda ratio humana indiget inſtructione diuina, per quam erudimur de diuinis, ſicut eſt: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, non aſſumes nomen Dei tui in vanum.*

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum præcepta legis ſint de actibus omnium virtutum.* Sciendum, quod cum præcepta legis ordinentur ad bonum commune, neceſſe eſt, quod pręcepta legis diuerſificentur ſecundum diuerſos modos communitatum: vnde Philoſophus in ſua Politica docet, quod *alias leges oportet ſtatuere in ciuitate, quæ regitur rege; & alias in ea, quæ regitur per populum, vel per aliquos potentes de ciuitate.* Eſt autem alius A modus communitatis ad quem ordinatur lex diuina, & ad quem ordinatur lex humana. Lex enim humana ordinatur ad communitatem ciuilem, quæ eſt hominum ad inuicem, per exteriores actus quibus homines ſibiinuicem communicant, huiuſmodi autem communicatio pertinet ad rationem iuſtitiæ, quæ eſt propriè directiua communicationis humanæ, & ideo lex humana non proponit præcepta niſi de actibus iuſtitiæ, & ſi præcipiat actus aliarum virtutum, hoc non eſt niſi inquantum aſſumunt rationem iuſtitiæ, vt patet per Philoſophum in 5. Eth. Sed communitas ad quam ordinat lex diuina, eſt hominum ad Deum, vel in præſenti, vel in futura vita; & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, per quæ homines B bene ordinentur ad communicationem cum Deo. Homo autem Deo coniungitur ratione ſiue mente, in qua eſt imago Dei, & ideo lex diuina pręcepta proponit de omnibus illis, per quæ ratio hominis eſt bene ordinata; hoc autem contingit per actus omnium virtutum: nam virtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in ſeipſis, virtutes autem morales ordinant bene actus rationis circa interiores paſſiones & exteriores operationes: & ideo manifeſtum eſt, quod lex diuina conuenienter proponit præcepta de actibus omnium virtutum, ita tamen quod quædam illorum ſine quibus ordo virtutis qui eſt ordo rationis obſeruari non poteſt, cadũt ſub obligatione præcepti: quædam vero, quę ſub de bene eſſe virtutis perfectæ, cadunt ſub admonitione conſilij.

Lex diuina veteris præcepta conuenienter præcepta vel mandata de actibus omnium virtutum.

C Circa tertium, ſcilicet *vtrum omnia præcepta moralia veteris legis, reducantur ad decem præcepta decalogi.* Sciẽdum, quod præcepta decalogi ab alijs præceptis differunt in hoc, quod præcepta decalogi per ſeipſum Dominus dicitur populo propoſuiſſe, alia vero præcepta propoſuit per Moyſen. Illa ergo præcepta ad decalogum pertinẽt, quorum notitiam homo habet per ſeipſum à Deo: huiuſmodi vero ſunt illa quæ ſtatim ex principijs communibus primis cognoſci poſſunt, modica conſideratione: & iterum illa, quæ ſtatim ex fide diuinitus infuſa innoteſcunt. præcepta ergo decalogi non computantur duo genera præceptorum, illa ſcilicet quæ ſunt prima, & communia, quorum non oportet aliam inquiſitionem eſſe, niſi quod ſunt ſcripta D in ratione naturali & quaſi per ſe nota; ſicut quod nulli debet homo male facere, & alia huiuſmodi: Item illa quæ per diligentem inquiſitionem ſapientium inueniuntur rationi conuenire: hæc enim prouenium à Deo ad populum, mediante diſciplina ſapientum: Vtraque tamen horum præceptorum cõtinentur in præceptis decalogi: ſed diuerſimode. Nam illa, quæ ſunt prima, & communia continentur in his, ſicut principia in concluſionibus proximis: illa vero, quæ per ſapientes cognoſcuntur, continentur in eis econuerſo, ſicut concluſiones in principijs. Illa vero duo præcepta, *Diliges dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum*, ſicut prima & communia præcepta legis naturæ, quæ ſunt per ſe nota rationi humanæ, vel per naturã, vel per fidem. Et ideo omnia pręcepta decalogi ad illa duo referuntur, ſicut concluſiones ad principia E communia.

Quomodo omnia præcepta moralia ſe habeant ad præcepta Decalogi.

Circa quartum, ſ. *de diſtinctione præceptorum decalogi.* Sciendũ, quod præcepta decalogi diuerſimode à diuerſis diſtinguuntur. Heſichius enim Leui. 16. ſuper illud, *decem mulieres in vno clibano coquunt panes*, dicit præceptum de obſeruatione ſabbati non eſſe de decẽ præceptis decalogi, quia nõ eſt obſeruandũ ſecundum literam ſecundũ omne tempus. Diſtinguit tamẽ quatuor præcepta pertinentia ad Deum, vt primum ſit. *Ego ſum Dominus Deus tuus.* Secundum ſit. *Non habebis Deos alienos coram me.* Et ſic etiam diſtinguit hæc duo Hieronymus Oſeæ 10. ſuper illud. *Propter duas iniquitates tuas.* Tertium vero præceptum eſſe dicit. *Non facies tibi ſculptile.* Quartum

vero. *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*. Pertinentia A vero ad proximum dicit eſſe ſex, vt primum ſit. *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* Secundum. *Non occides.* Tertium *non mœchaberis.* Quartum. *Non furtum facies.* Quintum. *Non falſum teſtimonium dices.* Sextum. *Non concupiſces.*

Sed primo hoc videtur inconueniens, quod præceptum de obſeruatione ſabbati, præceptis decalogi interponatur, ſi nullo modo ad decalogum pertineat. Secundo, quia cum ſcriptum ſit Math. 7. *Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire*, eiuſdem rationis eſſe videtur, & ſub eodem præcepto cadere. *Ego ſum Dominus Deus tuus, & non habebis Deos alienos.* Vnde Origenes diſtinguens etiam quatuor præcepta ordinantia ad Deum, ponit iſta duo pro vno præcepto. Secundum vero ponit: *Nõ facies tibi ſculptile.* Tertium: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.* Quartum: *Memento, vt diem ſabbati ſanctifices.* B Alia vero ſex ponit, vt Eſichius.

Ponitur diſtinctio præceptorum Decalogi ſecundum Aug. quæ eſt magis recepta.

Sed quia facere ſculptile, vel ſimilitudinem, non eſt prohibitum, niſi ſecundum hoc, vt non colantur pro diis (nam & in tabernaculo Deus præcepit fieri imaginem Seraphin, vt habetur Exo. 25) conuenienter ponit Aug. ſub vno præcepto, *non habebis Deos alienos, & non facies ſculptile.* Similiter etiam concupiſcentia vxoris alienæ ad commixtionem, pertinet ad concupiſcentiã carnis; concupiſcentia autem aliarum rerum, quæ deſiderantur ad poſſidendum, pertinet ad concupiſcentiã oculorum: vnde etiam Aug. ponit duo præcepta, de non concupiſcendo rem alienam, & vxorem alienam: & ſic ponit tria præcepta in ordine ad Deum, & ſeptẽ in ordine ad proximum, & hoc melius eſt. C

Circa quintum, i. *de numero præceptorum decalogi.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, ſicut præcepta legis humanæ ordinant hominem ad communitatem humanam, ita præcepta legis diuinę ordinant hominem ad quandam communitatem ſeu Rempublicam hominum ſub Deo. Ad hoc autem quod aliquis in aliqua communitate bene commoretur duo requiruntur, quorum primum eſt, vt bene ſe habeat ad eum, qui præeſt communitati, aliud autem eſt, vt bene ſe habeat ad alias communitates, & ſocios, & comparticipes. Oportet igitur, quod in lege diuina primo ferãtur quędã præcepta ordinantia hominẽ ad Deum, & quædã alia ordinantia ad alios proximos ſimul conuiuentes cum Deo. Principi autem communitatis tria debet homo. Primo quidem fidelitatem. Secundo reuerentiã. Tertio famulatum. Fidelitas quidem ad dominum in hoc D cõſiſtit, vt honorẽ principatus ad alium non deferat, & quantũ ad hoc accipitur primũ præceptum cũ dicitur, *Non habebis Deos alienos*, reuerentia autem ad dominum requiritur, vt nihil iniurioſum in eum committatur: & quantum ad hoc accipitur ſecundum præceptũ, quod eſt, *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*, famulatus autem debetur domino in recompẽſationem beneficiorum, quę ab ipſo percipiũt ſubditi: & ad hoc pertinet tertium præceptum, quod eſt de *ſanctificatione ſabbati*, in memoriam creationis rerum. Ad proximos autem aliquis bene ſe habet, & ſpecialiter, & generaliter. Specialiter quidem quantum ad illos quorum eſt debitor, vt eis debitum reddat, & quantum ad hoc accipitur præceptũ de *honoratione parentum*. Generaliter au- E tẽ quãtum ad omnes, vt nulli nocumentum inferatur, nec opere, nec ore, nec corde. Opere quidem infertur nocumentũ proximo, quandoque quidem in perſonã propriã, quantum ad cõſiſtentiã perſonæ; & hoc prohibetur per hoc quod dicitur, *nõ occides*: quãdoque autem in perſonã coniunctam, quantum ad propagationem prolis: & hoc prohibetur cũ dicitur, *nõ mœchaberis*: quãdoque autem in rẽ poſſeſſam, quæ ordinatur ad vtrumque: & quãtum ad hoc dicitur, *non furtum facies.* Nocumentum autem oris prohibetur, cum dicitur, *non loquaris contra proximum tuum falſum teſtimonium.* Nocumentum autem cordis prohibetur cum dicitur, *non concupiſces.* Et ſecundum hanc differentiam poſſent diſtingui tria præcepta ordinantia in Deum, quorũ pri-

Alius eſt ordo numeri, quo præceptorum Decalogi.

mum pertinet ad opus, vnde ibi dicitur, *non facies ſculptile.* Secundum ad os, vnde ibi dicitur, *non aſſumes nomen Dei tui in vanum.* Tertium pertinet ad cor, quia in *ſanctificatione ſabbati*, ſecundum quod eſt morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum, vel ſecundum Aug. per primum præceptũ reueremur vnitatẽ primi principij, per ſecundum veritatem diuinam: per tertiũ, eius bonitatẽ, qua ſanctificamur, & in qua quieſcimus ſicut in finem.

Solutio obiectionum.

Sciendum autẽ quod non fuit dandum præceptũ de dilectione hominis ad ſeipſum duplici ratione, primo, quia præcepta decalogi referuntur ad præcepta dilectionis. Fuit autẽ dandum præceptũ homini de dilectione Dei, & proximi, quia quantũ ad hoc lex naturalis obſcurata erat propter peccatum, non autem quantum ad dilectionẽ ſuipſius, quia quantũ ad hoc lex naturalis vigebat, vel quia etiam dilectio ſuipſius includitur in dilectione Dei, & proximi. In hoc enim homo verè ſe diligit, quod ſe ordinat in Deum, & ideo etiam in præceptis decalogi, ponuntur ſolum præcepta pertinentia ad proximum, vel ad Deum. Aliter poteſt dici, quod præcepta decalogi ſunt illa, quæ immediate populus accipit à Deo, vnde dicitur Deut. 10. *Scripſit in tabulis iuxta id quod prius ſcripſerat, decem verba quæ locutus eſt ad vos Dominus.* Vnde oportet præcepta decalogi talia eſſe, quæ ſtatim in mente populi cadere poſſint, præceptum autem habet rationem debiti: Quod autem homo ex neceſſitate aliquid debeat Deo, vel proximo, hoc de facili cadere poteſt in conceptione hominis, & præcipuè fidelis: ſed quod aliquid ex neceſſitate ſit debitum homini de his, quæ pertinent ad ſeipſum etiam non ad alium: hoc non ita in promptu apparet: videtur enim primo aſpectu, quod quilibet ſit liber in his, quę ad ipſum pertinent, & ideo præcepta quibus prohibentur inordinationes hominis ad ſeipſum, perueniunt ad populum mediante inſtructione ſapientum, vnde non pertinent ad decalogum.

Cur non fuit datum præceptum de dilectione hominis ad ſeipſum.

Item ſciendum, quod de obſeruatione aliarum ſolemnitatum, non fuit dandum præceptum inter præcepta decalogi, ſicut de obſeruatione ſabbati: quia omnes ſolennitates veteris legis ſunt inſtitutæ in cõmemorationem alicuius diuini beneficij, vel præteriti commemorati, vel futuri præfigurati, & ſimiliter propter hoc omnia ſacrificia offerebantur. Inter autem omnia beneficia Dei commemoranda, primum & præcipuum erat, beneficium creationis, quod cõmemoratur in ſanctificatione ſabbati, vnde Exo. 20. Pro ratione huius præcepti ponitur, *ſex enim diebus fecit Deus cælum, & terram &c.* Inter omnia autem futura beneficia, quæ erant præfiguranda, præcipuum & finale erat, quies mentis in Deo, vel in præſenti per gratiam, vel in futuro per gloriam, quæ etiam figurabatur per obſeruantiam ſabbati, vnde dicitur Iſa. 58. *Si auerteris à ſabbato pedem tuum & vocaberis ſabbatum Domini delicatum, & ſanctum Domini glorioſum.* hæc enim beneficia primo, & principaliter ſunt in mente hominum maximè fidelium. Aliæ vero ſolẽnnitates celebrantur propter aliqua particularia beneficia temporaliter tranſeuntia, ſicut celebratio phaſe propter beneficium publicum liberationis in Aegypto, & propter futuram paſſionem Chriſti, quæ temporaliter trãſiuit, inducens nos in quietem ſabbati ſpiritualis. Et ideo prætermiſſis omnibus aliis ſolemnitatibus, & ſacrificijs, de ſolo ſabbato fiebat mentio inter præcepta decalogi.

Cur ſola obſeruatio ſabbati, aliis ſolemnitatibus omiſſis, præcipitur in Decalogo.

Item periurium prohibetur inter præcepta decalogi, non autem blaſphemiæ, vel falſæ doctrinæ peccatum, quia ſicut dicit Apoſtolus Heb. 6. *Homines per maiorem ſui iurant, & omnis controuerſiæ eorum finis, ad confirmationem, eſt iuramentum*: & ideo quia iuramentum omnibus eſt cõmune, propter hoc prohibitio inordinationis circa iuramentum, ſpecialiter præcepto decalogi prohibetur. Peccatum enim falſæ doctrinæ non pertinet niſi ad paucos, vnde non oportebat, vt de hoc fieret mentio inter præcepta decalogi, quamuis

Cur periurium potius quam blaſphemia vel falſa doctrina in Decalogo prohibeatur.

etiam

etiam ad aliquem intellectum, in hoc quod dicitur, *non aſſumes nomen Dei tui in vanum* prohibeatur falſitas doctrinæ: vna enim Gloſſa exponit, nó dices Chriſtum eſſe creaturam.

Cur non præcipiatur vt parentes ament filios, atque è contra in Decalogo.

Item ſicut homo naturalem dilectionem habet ad parentes, ita ad filios: præceptum etiam charitatis ad omnes extenditur, & præcepta prohibentia nocumētum inferre proximo, generaliter extenduntur ad omnes. Cuius ratio eſt, quia ratio naturalis non ſtatim dictat, quod aliquid ſit pro alio faciendum, niſi cui homo aliquid debet. Debitum autem filij ad patrem adeo eſt manifeſtū, quod nulla tergiuerſatione poteſt negari, eo quod pater eſt principium generationis, & eſſe, & inſuper educationis, & doctrinæ. Et ideo nó ponitur ſub præcepto decalogi, vt aliquod beneficium, vel obſequium alicui impendatur niſi parentibus, parentes autem non vidētur eſſe debitores filiis propter aliqua beneficia ſuſcepta, ſed potius econuerſo, filius etiam aliquid patris, & patres amant filios, vt aliquid ipſorum, ſicut dicit Philo. 8. Eth. vnde eiſdem rationibus non ponuntur aliqua præcepta decalogi pertinētia ad amorem filiorum, ſicut neque etiam aliqua ordinantia hominem ad ſeipſum.

Cur in quibuſdam præceptis Decalogi vetantur peccata cordis, in alijs non.

Item in quolibet genere peccati conuenit peccare corde, & opere, ſed in quibuſdam generibus peccatorum, ſcilicet in furto, & homicidio ſeorſum prohibetur peccatum operis, cum dicitur, non mœchaberis, nō furtum facies. Et ſeorſum peccatum cordis, cum dicitur, non concupiſces rem proximi tui, & non concupiſces vxorem proximi tui. Non ſic autem dicitur in peccato homicidij, vel falſi teſtimonij, cuius ratio eſt, quia delectatio adulterij, & vtilitas diuitiarum, ſunt per ſeipſa appetibilia inquātum habent rationem boni delectabilis, vel vtilis: & propter hoc oportuit in eis prohiberi non ſolum opus, ſed etiam concupiſcentiā. Sed homicidium, & falſitas, ſunt ſecundum ſe horribilia (quia proximus, & veritas naturaliter amantur) & non deſiderantur niſi propter aliud. Et ideo non oportuit circa peccatum homicidij, & falſi teſtimonij, prohibere peccatum cordis, ſed ſolum operis.

Ratio ordinis præceptorum Decalogi.

Circa textum, ſcilicet *de ordinatione præceptorum decalogi*, ſciendum quod ſicut dictum eſt præcepta decalogi dantur de his, quæ ſtatim in promptu mens hominis ſuſcipit: manifeſtum eſt autem, quod tanto aliquid magis à ratione ſuſcipitur quanto contrarium eſt grauius, & magis rationi repugnans. Manifeſtum eſt autem quod cum rationis ordo à fine incipiat, maximè eſt contra rationem, vt homo inordinate ſe habeat circa finem, finis autem humanæ vitæ, & ſocietatis eſt Deus, Et ideo primo oportuit per præcepta decalogi hominem ordinare ad Deum, cum eius contrarium ſit grauiſſimum, ſicut etiam in exercitu, qui ordinantur ad ducē ſicut ad finem, Primum eſt quod miles ſubdatur duci, & huius contrarium eſt grauiſſimum. Secundum vero eſt, vt alijs coordinetur. Inter ipſa autem per quæ ordinamur in Deum, Primum occurrit, quod homo ei fideliter ſubdatur, nullam participationem cum inimicis habens: Secundum autem eſt quod ei reuerentiam exhibeat: Tertium autem eſt, quod ei etiam famulatum impendat. Maiuſque peccatum eſt etiam in exercitu, ſi miles infideliter agens, cum hoſte pactum habeat, quam ſi aliquam irreuerentiam duci faciat: & hoc etiam eſt grauius, quam ſi in aliquo obſequio ducis, deficiens inueniatur. In præceptis autem ordinantibus ad proximum manifeſtū eſt, quod magis repugnat rationi, & grauius peccatum eſt ſi homo nō ſeruet ordinem debitum ad perſonas quibus magis eſt debitor. & ideo inter pręcepta ordinantia ad proximum, primo ponitur præceptum pertinēs ad parentes, inter alia vero præcepta etiam apparet ordo ſecundum ordinem grauitatis peccatorum: grauius eſt enim & magis rationi repugnans peccare opere, quam ore: & ore, quam corde: & inter peccata operis grauius eſt homicidium per quod totaliter vita hominis iam exiſtentis extinguitur, quam adulterium, per quod impeditur certitudo prolis naſcituræ; & adulterium grauius, quam furtum, quod pertinet ad bona exteriora; licet autem ſecūdum viam ſenſus, proximus ſit magis notus, quam Deus, tamen dilectio Dei, eſt ratio dilectionis proximi, & ita præcepta ordinantia ad Deum fuerunt præordinanda. Item ſicut Deus eſt vniuerſale principium eſſendi omnibus, ita etiam pater eſt principium quoddam eſſendi filio. Et ideo conuenienter poſt præcepta ordinantia ad Deum ponitur præceptum pertinens ad parentes.

Obiectio diluitur.

Sed contra per præcepta affirmatiua imperantur actus virtutum, per pręcepta autem negatiua prohibentur actus vitiorum, ſed ſecundum Boetium in Commento prædicamentorum, prius extirpanda ſunt vitia, quam inſerantur virtutes, ergo inter præcepta pertinentia ad proximum, ponenda fuerunt primo præcepta negatiua, quam affirmatiua. Dicendum, quod iſta ratio procedit quando, ſcilicet affirmatiua, & negatiua pertinent ad idem genus operis, quamuis etiam & in hoc non habeat omnimodam efficaciam; etſi enim in executione operis prius extirpanda ſunt vitia, quam inſerendæ virtutes, ſecundum illud Pſal. 33. *Declina à malo, & fac bonum*, & Iſa. 1. *Quieſcite agere peruerſe, diſcite benefacere*; tamen in cognitione prius eſt virtus, quam peccatum, quia per rectum cognoſcitur obliquum, vt dicitur in primo de anima: *per legem autem cognitio peccati*, vt Ro. 5. dicitur; & ſecundum hoc pręceptum affirmatiuum debuiſſet primo poni: ſed non eſt iſta ratio ordinis, ſed quæ poſita eſt: quia in præceptis particularibus adduntur, quæ ſunt primę tabulæ; Vltimo ponitur præceptum affirmatiuum, quia eius tranſgreſſio minorem reatum inducit

Alia obiectio ſoluitur.

Item peccatum cordis etſi ſit prius in executione, tamen eius prohibitio poſterius cadit in ratione.

Circa ſeptimum, ſcilicet *de modo tradendi præcepta* decalogi. Sciendum quod in præceptis diuinæ legis maxima ſapientia continetur. Vnde dicitur Deu. 4. *Hæc eſt veſtra ſapientia, & intellectus coram populis*. Sapientia autem eſt omnia debito modo, & ordine diſponere. Et ideo manifeſtum eſſe debet, quod præcepta legis conuenientimodo tradita ſunt. Quædam ponuntur affirmatiua præcepta, & quædam negatiua: quia ſemper ad affirmationem ſequitur negatio oppoſiti, non autem ſemper ad negationem vnius oppoſiti, ſequitur affirmatio alterius. Sequitur enim ſi eſt album, non eſt nigrum; nō tamen ſequitur ſi non eſt nigrum, ergo eſt album: quia ad plura ſe extendit negatio, quā affirmatio. Et inde eſt etiam, quod non eſſe faciendum iniuriam, quod pertinet ad præcepta negatiua: ad plures perſonas ſe extendit ſecundum primum dictamen rationis, quam eſſe debitum, vt alicui obſequium, vel beneficium impendatur. Ineſt autem primo dictamen rationis, quod homo debitor eſt beneficij, vel exhibendi obſequij, vel à quibus beneficia accepit, ſi nondum recompenſauit. Duo autem ſunt quorum beneficium ſufficienter nullus recompenſare poteſt ſcilicet Deus, & pater, vt dicitur in 8. Eth. Et ideo ſola duo pręcepta affirmatiua ponuntur: vnum de honore parentum, aliud de celebratione ſabbati in commemorationem diuini beneficij.

Cur in decalogo duo tantum ſint præcepta affirmatiua.

Cur in quibuſdam præceptis apponitur ratio, in alijs non.

Item in quibuſdā ponitur ratio præceptorū, in quibuſdam non: quia illa præcepta, quæ ſunt purè moralia, habent manifeſtam rationem: Vnde non oportuit, quod in eis aliqua ratio adderetur. Sed quibuſdā præceptis additur cærimoniale, vel determinatiuum præcepti moralis communis, ſicut in primo præcepto: *Nō facies ſculptile*, & in tertio præcepto, determinatur dies ſabbati, & ideo vtrobique oportuit rationē aſſignari.

Cur in quibuſdam apponitur promiſſio, in alijs minime.

Item quare nō ponūtur promiſſiones in omnibus pręceptis ſicut in primo, & in quarto. Reſpōſio, quia homines, vt plurimū actus ſuos ad aliquā vtilitatē ordināt, & ideo in illis pręceptis neceſſe fuit promiſſionē præmij apponere ex quibus videbatur nulla vtilitas ſequi vel aliqua vtilitas impediri. Quia vero parētes sūt iam in recedendo, ab eis non expectatur vtilitas, &

ideo præcepto de honore parentum additur promiſſio: ſimiliter etiam & præcepto de prohibitione idolatriæ, & per hoc videbatur impediri apparens vtilitas, quam homines credebant ſe poſſe conſequi per pactum cum dæmonibus initum.

Cur non in omnibus apponatur cōminatio pœna ſicut in 1. & 2.

Item quare non in omnibus ponitur comminatio pœnæ ſicut in primo, & ſecundo. Reſponſio, quia pœnæ præcipuè ſunt neceſſariæ contra illos, qui ſunt proni ad malum, vt dicitur in 10. Ethi. & ideo illis ſolis præceptis legis additur comminatio pœnarum, in quibus erat pronitas ad malum. Erant autem homines proni ad idolatriam, propter generalem conſuetudinem gentium. Et ſimiliter etiam ſunt homines proni ad periurium, propter frequentiam iuramēti, & ideo primis duobus præceptis adiungitur comminatio.

Cur in 3. præcepto dicitur Memēto potius quam in alijs.

Item quare in ſolo tertio præcepto fit mentio de memoria cum dicitur, Memento, vt diem ſabbati ſanctifices, cum omnia Dei præcepta ſint memoriter retinenda, ſecundum illud Prouer. 3. *Deſcribe ea in tabulis cordis tui.* Et Eccl. 3. *Quæ præcepit tibi Deus, cogita illa ſemper.* Reſponſio, quia præceptum de ſabbato ponitur, vt commemoratiuum beneficij præteriti. Et ideo ſpiritualiter in eo fit mētio de memoria, vel quia præceptum de ſabbato habet determinationem adiunctā, quæ non eſt de lege naturæ, & ideo hoc præceptum ſpirituali admonitione indiguit.

Circa octauum, ſcilicet *vtrum præcepta decalogi ſint diſpenſabilia.* Sciendum, quod in præceptis debet fieri diſpenſatio, quando occurrit aliquis particularis caſus, in quo ſi verbum legis obſeruetur, contrariatur intentioni legiſlatoris. Intentio autem legiſlatoris cuiuſlibet, ordinatur primo & principaliter ad bonū cōmune, ſecundo autem ad ordinem iuſtitiæ, & virtutis, ſecundum quā bonum cōmune conſeruatur, & ad ipſum peruenitur: ſi quæ ergo præcepta dentur, quę cōtineant ipſam cōſeruationem boni communis, vel ipſum ordinem iuſtitiæ, & virtutis: huiuſmodi præcepta continent intentionem legiſlatoris, & ideo indiſpenſabilia ſunt: puta ſi poneretur hoc præceptum in aliqua communitate, quod nullus deſtrueret rempublicam, neque proderet ciuitatē hoſtibus; ſiue quod nullus faceret aliquid iniuſte, vel malæ, huiuſmodi præcepta eſſent indiſpenſabilia. Sed ſi aliqua alia præcepta traderentur ordinata ad iſta præcepta, quibus determinantur aliqui ſpirituales modi, in talibus præceptis diſpenſatio poſſet fieri, inquantum per omiſſionem huiuſmodi præceptorum in aliquibus communibus, non fieret præiudicium primis præceptis, quæ continent intentionem legiſlatoris: puta ſi ad conſeruationem Reipublicæ ſtatueretur in aliqua ciuitate, quod de ſingulis vicis aliqui vigilarent, ad cuſtodiam ciuitatis obſeſſæ, poſſet cum aliquibus diſpenſari propter aliquam maiorem vtilitatem. Pręcepta autem decalogi continent ipſam intentionem legiſlatoris ſcilicet Dei. Nam præcepta primæ tabulæ, quæ ordinant hominem ad Deum, continent ipſum ordinem ad bonum commune, & finale, quod Deus eſt. Præcepta autem ſecundæ tabulę, continent ipſum ordinem, iuſtitiæ inter homines obſeruandæ, ſcilicet vt nulli fiat indebitum, vt cuilibet reddatur debitum: ſecundum hanc igitur rationem intelligenda ſunt præcepta decalogi, & ideo præcepta decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia.

Cur præcepta Decalogi ſint omnino indiſpenſabilia.

Licet autem dicat Philoſophus in 5. Eth. quod iuſtum naturale in aliquibus deficit, & mutabile eſt, ſicut & natura humana: ex quo conſequi videtur quod præcepta decalogi, quæ ſunt de iure naturali, poſſint per diſpenſationem mutari. Dicendum, quod Philoſophus ibi non loquitur de iuſto naturali, quod continet ipſum ordinem iuſtitię (Hoc enim nunquam deficit, iuſtitiam eſſe ſeruandam) ſed loquitur quantum ad determinatos modos obſeruationis iuſtitiæ, quæ in aliquibus fallunt.

Soluuntur obiectiones.

Item etſi homo poſſit diſpenſare in præceptis legis quæ ſtatuit: non tamen poteſt Deus diſpēſare in præceptis decalogi, quæ dedit. Sicut enim dicit Apoſt. 2. Ti. 2. *Fidelis eſt Deus ſeipſum negare nō poteſt.* Negaret autē ſeipſum, ſi ipſum ordinem iuſtitiæ ſuæ auferret, cū ipſe ſit ipſa iuſtitia: & ideo in hoc Deus diſpenſare non poteſt, vt homini liceat non ordinate ſe habere ad Deum, vel non ſubdi ordini iuſtitiæ eius, & in his ſecundum quæ homines ad inuicem ordinantur.

Item occiſio hominis prohibetur in decalogo ſecūdū quod habet rationem indebiti: ſic enim præceptum cōtinet ipſam rationem iuſtitiæ. Lex autē humana hoc cōcedere nō poteſt, quod licitè homo indebitè occidatur: ſed malefactores occidi, vel hoſtes Reipublicæ, hoc nō eſt indebitū: vnde hoc nō cōtrariatur præcepto decalogi, nec talis occiſio eſt homicidiū, quod præcepto decalogi prohibetur, vt Au. dicit in li. de libe. arbi.

Et vniuerſaliter ſi alicui auferatur quod ſuū erat, ſi debitū eſt quod ipſum amittat: hoc nō eſt furtum, vel rapina, quæ præcepto decalogi prohibentur. Et ideo quando filij Iſraël præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum ſpolia, non fuit furtum, quia hoc eis debebatur ex ſentētia Dei. Similiter etiā Abraham cū conſenſerit occidere filiū, non conſenſit in homicidiū: quia debitū erat eū occidi per mandatū Dei, qui eſt Dominus vitæ & mortis. Ipſe enim eſt, qui pœnā infligit omnibus hominibus iuſtis, & iniuſtis, pro peccato primi parentis: cuius ſententiæ ſi homo ſit executor auctoritate diuina, nō erit homicida, ſicut nec Deus. Et ſimiliter Oſeas accedens ad vxorē fornicariā, vel ad mulierem adulteram, non eſt mœchatus, neque fornicatus: quia acceſſit ad eā, quæ ſua erat ſecūdū mandatum diuinum, qui eſt auctor inſtitutionis matrimonij. Sic igitur præcepta ipſa decalogi quantum ad rationē iuſtitiæ, quā continent, immutabilia ſunt: ſed quantum ad aliquā determinationē per applicationē ad ſingulares actus, vt ſcilicet hoc, vel illud ſit homicidiū, vel furtum, vel adulterium, aut nō, Hoc quidē eſt mutabile quādoque auctoritate diuina ſola: in his ſcilicet quæ à ſolo Deo ſūt inſtituta, ſicut in matrimonio, & in alijs huiuſmodi: Quandoque etiā auctoritate humana, ſicut in his quæ ſunt cōmiſſa hominū iuriſdictioni: quātū enim ad hoc homines gerūt vicē Dei, non autē quātum ad omnia.

Item quando filij Iſraël excogitauerunt pugnare in die ſabbati, ſicut dicitur 1. Mach. 2. *Cogitauerūt in die illa dicentes, omnis homo quicūque venerit ad nos in bello die ſabbatorum, pugnemus aduerſus eū*: Illa cogitatio magis fuit interpretatio præcepti, quā diſpēſatio Non enim intelligitur violare ſabbatum, qui facit opus, quod eſt neceſſarium ad ſalutem humanam, ſicut Dominus probat Math. 12.

Circa nonum, ſ. *vtrum modus virtutis cadat ſub præcepto legis*: vt ſcilicet aliquis iuſtè operetur iuſta, & ſequatur fortia, & ſimiliter de alijs virtutibus, ſicut dicitur Deut. 16. *Iuſtè, quod iuſtum eſt exequeris*; Sciendum, quod præceptum legis habet vim coactiuā. Illud ergo directè cadit ſub præcepto legis, ad quod lex cogit. Coactio autē legis eſt per metum pœnæ, vt dicitur in 10. Eth. Vnde illud propriè cadit ſub præcepto legis, pro quo pœna legis infligitur. Ad inſtituēdū autē pœnā aliter ſe habet lex diuina, & lex humana. Non enim pœna legis infligitur niſi pro illis de quibus legiſlator habet iudicare, quia ex iudicio lex punit: homo autem qui eſt legiſlator humanæ, non habet iudicare niſi de exterioribus actibus: quia *homines vident ea, quæ apparēt*, vt dicitur 1. Reg. 16. Sed ſolius Dei eſt, qui eſt legiſlator diuinæ, iudicare de interioribus motibus voluntatum, ſecundum illud Pſal. 7. *Scrutans corda, & renes Deus.* Secundum hoc igitur dicendum eſt, quod modus virtutis quantum ad aliquid reſpicitur à lege humana, & diuina: quantum ad aliquid autem à lege diuina, ſed non à lege humana: quantum ad aliquid autē nec à lege humana, neque à lege diuina. Modus autē virtutis in tribus cōſiſtit ſecundū Philoſophum in 2. Eth. quorum primū eſt, ſi aliquis operetur ſciēs: hoc autem diiudicatur, & à lege diuina, & à lege humana. Quod enim aliquis ignorans facit, per accidens facit:

Modus virtutis in tribus conſiſtit.

vnde

vnde ſecundum ignorantiam aliqua dijudicantur ad A pœnam, vel ad veniam: tam ſecundum legem humanam, quam ſecundum legem diuinam. Secundum eſt, vt aliquis operetur nolens, vel eligens, in quo importatur duplex motus interior, ſcilicet voluntatis, & intentionis; & iſta duo non dijudicat lex humana, ſed ſolum lex diuina: lex enim humana non punit eum, qui vult occidere, & non occidit: punit autem eum lex diuina, ſecundum illud Math. 6. *Qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio*. Tertium autem eſt, vt quis firmè, & immobiliter ſe habeat, & operetur: & iſta firmitas propriè pertinet ad habitum, vt ſcilicet aliquis ex habitu operetur & quantum ad hoc modus virtutis non cadit ſub præcepto, neque legis diuinæ, neque legis humanæ: neque enim ab homine, neque à Deo punitur tanquam præcepti tranſgreſſor, qui de- B bitum honorem impendit parentibus, quamuis non habeat habitum pietatis. Modus ergo faciendi actum iuſtitiæ, qui cadit ſub pręcepto eſt, vt fiat aliquid ſecundum ordinem iuris: nō autē vt fiat ex habitu iuſtitiæ. Item quod aliquis voluntariè, & delectabiliter operetur, bene cadit ſub præcepto legis diuinæ. Pſal. 99. *Seruite domino in lætitia*, & 2. Cor. 9. *Non ex triſtitia aut neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus*, Gloſſa, *quicquid boni facis cum hilaritate fac, & tunc bene facis, ſi autem cum triſtitia facis, tunc de te non tu facis.* Operari ergo ſine triſtitia actum virtutis, cadit ſub præcepto legis diuinę: quia quicunque operatur cum triſtitia, non volens operatur: ſed delectabiliter operari, ſiue cum lætitia, aut hilaritate, quodammodo cadit ſub præcepto, ſcilicet ſecundum quod ſequitur delectatio ex di- C lectione Dei, & proximi, quę cadit ſub pręcepto (cum amor ſit cauſa delectationis) & quodammodo non, ſecundum quod delectatio conſequitur habitum: Delectatio enim operis eſt ſignum habitus generati, vt dicitur in 1. Ethi. poteſt enim aliquis actus eſſe delectalis, vel propter finem, vel propter conuenientiam habitus.

Quis modus virtutis cadat ſub præcepto.

Circa decimum, ſcilicet *vtrum modus charitatis cadit ſub præcepto legis diuinæ*. Sciendum quod circa hoc fuerunt contrariæ opiniones. Quidam enim dixerunt abſolutè modum charitatis eſſe ſub præcepto, nec eſſe impoſſibile obſeruare hoc præceptum, charitatem non habenti, quia poteſt ſe diſponere ad hoc, quod charitas ei infundatur à Deo: neque quandocumque aliquis non habens charitatem, facit aliquid de gene- D re bonorum, peccat mortaliter, quia hoc eſt præceptū affirmatiuum, vt ex charitate opereretur, & non obligat ad ſemper, ſed pro tempore illo quo aliquis habet charitatem. Alij vero dixerunt, quod modus charitatis non cadit ſub præcepto, vterque autem quantum ad aliquid verum dixerunt. Actus enim charitatis dupliciter conſiderari poteſt, vno modo ſecūdum quod eſt quidam actus per ſe, & hoc modo cadit ſub præcepto legis, quod de hoc ſpiritualiter datur: *diliges dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum.* Et quantum ad hoc primi verum dixerunt, non enim eſt impoſſibile hoc præceptum obſeruare, quod eſt de actu charitatis, quia homo poteſt ſe diſponere ad charitatem habendam, & quando habuerit eam, poteſt ea vti. Alio modo poteſt conſiderari actus charitatis, ſecundum quod E eſt modus aliarum virtutum, hoc eſt ſecundum quod actus aliarum virtutum ordinantur ad charitatem, quæ eſt *finis præcepti*, vt dicitur 1. ad Tim. 1. Dictum eſt enim quod intentio finis, eſt quidem modus formalis, actus ordinati ad finem: & hoc modo verum eſt, quod qui dixerunt, quod modus charitatis non cadit ſub præcepto: hoc eſt dictum, quod in hoc præcepto, *honora patrem*, non includitur, quod honoretur pater ex charitate: vnde qui honorat patrem, licet non habens charitatem, non efficitur huius præcepti tranſgreſſor, etſi ſit tranſgreſſor pręcepti, quod eſt de actu charitatis, propter quam tranſgreſſionem meretur pœnam.

Quo ſenſu poteſt dici quod modus charitatis cadit ſub præcepto.

Circa vndecimum, ſcilicet *de diſtinctione aliorum moralium præceptorum legis præter decalogum*, ſciendum, quod ſicut ex dictis patet, præcepta iudicialia, & cærimonialia ex ſola inſtitutione vim habent; vnde antequam inſtituerentur, non videtur referre verum ſic, vel aliter fieret: ſed præcepta moralia ex ipſo dictamine naturalis rationis efficaciam habent, etiam ſi nunquam in lege ſtatuātur. Horum autem triplex eſt gradus. Nam quædam ſunt rectiſſima, & adeo manifeſta, quod editione non indigent: ſicut mādata de dilectione Dei, & proximi, & alia huiuſmodi, quæ ſunt quaſi fines præceptorum: vnde in eis nullus poteſt errare ſecundum iudicium rationis. Quædam vero ſunt magis determinata, quorum rationē ſtatim quiſque etiā popularis poteſt de facili videre, & tamen quia in paucioribus circa huiuſmodi contingit iudicium humanum peruerti, huiuſmodi editione indigent, & hæc ſunt pręcepta decalogi. Quædam vero ſunt quorum ratio non eſt adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolum ſapiētibus: & iſta ſunt præcepta moralia ſuperaddita decalogo, à Deo tradita per Moyſen, & Aaron: ſed ea quæ ſunt manifeſta, ſunt principia cognoſcēdi eorum, quæ nō ſunt manifeſta. Alia præcepta moralia ſuperaddita decalogo, reducuntur ad præcepta decalogi per modū cuiuſdam additionis ad ipſa. Nam in primo præcepto decalogi prohibetur cultus alienorum deorum, cui ſuperadduntur alia præcepta prohibitiua eorum, quæ ordinantur in cultum idolorum, ſicut habetur Deut. 18. *Non inueniatur in te, qui luſtret filium ſuum, aut filiam ducens per ignem, nec maleficus atque incantator, nec phitones cōſulat, neque diuinos, & quærat à mortuis veritatem.* Secun- C dum autem præceptum prohibet periurium, ſuperadditur autem ei prohibitio blaſphemiæ, Leui. 14. prohibitio falſæ doctrinæ, Deut. 13. Tertio vero præcepto ſuperaddūtur omnia cærimonialia. Quarto autē pręcepto de honore parentum, ſuperadditur præceptum de honoratione ſenum, ſecundum illud Leui. 9. *Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis*: & vniuerſaliter omnia præcepta inducentia ad reuerentiam exhibendam maioribus: vel ad beneficia exhibenda, vel æqualibus, vel maioribus. Quinto autem præcepto, quod eſt de prohibitione homicidij, additur prohibitio odij, & cuiuſlibet violentiæ contra proximum, ſicut illud Leui. 19. *Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui, & ne oderis fratrem tuum in corde tuo.* Præcepto autem ſexto, quod eſt de prohibitione adulterij, ſuperadditur D præceptum de prohibitione meretricij, ſecundum illud Deut. 24. *nec erit meretrix de filiabus Iſrael, neque fornicator de filiis Iſrael*: & iterum prohibitio vitij contra naturam, ſecundum illud Leui. 16. *cum maſculo non miſceberis, cum omni pecore non coibis*. Septimo autem præcepto, quod eſt de prohibitione furti, adiungitur præceptum de prohibitione vſuræ, ſecundum illud Deut. 18. *non fænerabis fratri tuo ad vſuram*: & prohibitio fraudis, ſecundum illud Deut. 25. *non habebis in ſacco diuerſa pondera*: & vniuerſaliter omnia, quæ ad prohibitionem calumniæ, & rapinæ pertinent. Octauo præcepto, quod eſt de prohibitione falſi teſtimonij, additur prohibitio falſi iudicij, ſecundum illud Exod. 23. *nec in iudicio plurimorum acquieſce ſententiæ, vt à veritate deuies*: E & prohibitio mendacij, ſicut ibi ſubditur, *mendacium fugies*: & prohibitio detractionis, ſecūdum illud Leuit. 18. *Non eris criminator, & ſuſurro in populis*. Alijs autem duobus præceptis nulla alia adiunguntur, quia per ea naturaliter omnis mala concupiſcentia prohibetur.

Quomodo omnia præcepta moralia ſpectant ad decalogū, quædam vt præambula & fines, quædam vt ſuperaddita & inde collecta iudicio ſapientum.

Circa duodecimum, ſcilicet *vtrum præcepta moralia iuſtificent*. ſciendum quod ſicut ſanum propriè, & primo dicitur, quod habet ſanitatem; per poſterius autem quod ſignat ſanitatem, vel quod conſeruat ſanitatem, ita iuſtificatio, primo & propriè dicitur ipſa factio iuſtitiæ: ſecundario vero, & quaſi impropriè, poteſt dici iuſtificatio ſignatio iuſtitiæ, vel diſpoſitio ad iuſtitiam: quibus duobus modis manifeſtum eſt, quod præcepta legis iuſtificabant, inquantum diſponebant homines ad gratiam Chriſti iuſtificantem,

A tem, quam etiam ſignant, quia ſicut Auguſtinus dicit contra Fauſtum, *etiam vita illius populi prophetica erat, & Chriſti figuratiua.* Sed ſi loquimur de iuſtificatione propriè dicta, ſic conſiderandum eſt, quod iuſtitia poteſt accipi prout eſt in habitu, vel prout eſt in actu, & ſecundum hoc iuſtificatio dupliciter dicetur: vno quidem modo, ſecundum quod homo fit iuſtus adipiſcens habitum iuſtitiæ: Alio vero modo, ſecundum quod opera iuſtitiæ operatur; vt ſecundum hoc iuſtificatio nihil aliud ſit, quam iuſtitiæ executio. Iuſtitia autem ſicut & aliæ virtutes, poteſt accipi, & acquiſita, & infuſa, acquiſita quidem cauſatur ex operibus, ſed infuſa, cauſatur ab ipſo Deo per eius gratias; & hæc eſt vera iuſtitia, de qua nunc loquimur, ſecundum quod aliquis dicitur iuſtus apud Deum, ſecūdum illud Ro. 4. *Si Abrahā ex operibus legis iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum.* Hæc igitur iuſtitia cauſari non poterat per præcepta moralia, quæ ſunt de actibus humanis; ſiquidem præcepta moralia iuſtificare non poterant, iuſtitiam cauſando. Neque vero illa ſacramenta veteris legis gratiā cōferebant, ſicut cōferunt ſacramēta nouæ legis, quæ propter hoc iuſtificare dicūtur. Si vero accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ, ſic omnia præcepta legis iuſtificabāt, quia cōtinebant id, quod eſt ſecundum ſe iuſtum. Aliter tamen & aliter, nam præcepta cærimonialia continebant quidem iuſtitiam ſecundum ſe in generali, prout ſcilicet exhibebantur in cultum Dei: In ſpeciali vero non continebant ſecundum ſe iuſtitiam, niſi ex ſola determinatione legis diuinæ, & ideo de huiuſmodi præceptis dicitur, quod non iuſtificabant niſi ex deuotione, & obedientia faciendum. Præcepta vero moralia, & iudicialia, continebant id, quod erat ſecundum ſe iuſtum, vel in generali, vel in ſpeciali: Sed moralia præcepta continebant id, quod eſt ſecundum ſe iuſtum, ſecundum iuſtitiam generalem, quę eſt omnis virtus, vt dicitur in 5. Ethi: Præcepta vero iudicialia pertinebant ad iuſtitiam ſpecialem, quæ conſiſtit circa contractus humanæ vitæ, qui ſunt inter homines adinuicem.

Quomodo præcepta legis poterant iuſtificare.

De noua lege, ſecundum ſe.

DISTINCTIO VII.

DEinde conſiderandum eſt de lege noua, quæ eſt lex Euangelij, & Primo de ipſa ſecundum ſe. Secundo de ipſa per comparationem ad legem veterem. Tertio de his, quæ in lege noua continentur. Circa primum conſideranda ſunt quatuor. Primo qualis ſit lex, vtrum ſcilicet ſit ſcripta, vel indita. Secundo de virtute eius, vtrum iuſtificet. Tertio de principio eius, vtrum ſcilicet dari debuerit à principio. Quarto de termino eius, vtrum ſcilicet duratura ſit vſque ad finem mundi, an debeat ei alia lex ſuccedere.

Circa primum ſcilicet *qualis ſit lex noua, an ſcripta, an indita:* ſciendum, quod vnaquæque res illud videtur eſſe, quod eſt in ea potiſſimum, vt Philoſophus dicit in 9. Ethi. id autem quod eſt potiſſimum in lege noui teſtamenti, & in quo tota virtus eius conſiſtit, eſt gratia Spiritusſancti, quæ datur per fidem Chriſti; & ideo principaliter lex noua eſt ipſa gratia Spiritusſancti, quæ datur Chriſti fidelibus, & hoc manifeſtè apparet per Apo. qui ad Rom. 4. dicit. *Vbi eſt gloriatio tua? excluſa eſt per legem factorum? non, ſed per legem fidei.* Ipſam enim fidei gratiam, legem appellat, & expreſſius ad Ro. 8. dicitur, *lex Spiritus vitæ in quo Ieſus liberauit me à lege peccati, & mortis.* Vnde vt Augu. dicit in libro de Spiritu & litera, *quod ſicut lex factorum ſunt in tabulis lapideis, ita lex fidei ſcripta eſt in cordibus fidelium,* & alibi dicit in eodem libro, *quæ ſunt leges Dei ab ipſo Deo ſcriptæ in cordibus, niſi ipſa præſentia Spiritusſancti?* Habet tamen lex noua quędam ſicut diſpoſitiua ad gratiam Spiritusſancti, & ad vſum huius gratiæ pertinentia, quæ ſunt quaſi ſecundaria in lege noua, de quibus oportuit inſtrui fideles Chriſti, & verbis, & ſcriptis, tam circa credenda, quam circa agenda, & ideo dicendum eſt quod principaliter noua lex, eſt lex indita, Secundario autem eſt ſcripta. In ſcriptura enim Euangelij non continentur niſi ea, quæ pertinent ad gratiam Spiritusſancti, vel ſicut diſpoſitiua, vel ſicut ordinantia ad vſum huius gratiæ, ſicut diſpoſitiua quidem, quantum ad intellectum per fidem, per quam datur Spiritusſancti gratia, continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad manifeſtandam diuinitatem, vel humanitatem Chriſti: Secundum affectum vero continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad contemptum mundi, per quem homo fit capax Spiritusſancti, *mundus* enim id eſt amatores mundi, *non poteſt capere Spiritumſanctum,* vt habetur Io. 14. vſus vero ſpiritualis gratiæ, eſt in operibus virtutum, ad quæ multipliciter ſcriptura noui teſtamenti homines exhortatur.

Lex noua principaliter eſt indita, ſecundario vero ſcripta ratione ſcilicet illorum quæ diſponunt ad gratiam & vſum eius.

B Et nota, quod lex naturalis eſt indita, ſicut dicitur Ro. 2. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, qui habent opus legis ſcriptum in cordibus ſuis.* & lex Euangelij ſimiliter eſt indita, ſed differenter, dupliciter enim eſt aliquid inditum homini. Vno modo pertinens ad naturam humanam, & ſic lex naturalis eſt lex indita homini. Alio modo eſt aliquid inditum homini, quaſi naturæ ſuperadditum per gratiæ donum, & hoc modo lex noua eſt indita homini, non ſolum indicans, quid ſit faciendum, ſed etiam adiuuans adimplendum.

Lex noua alio modo eſt indita quam lex naturæ.

Circa ſecundum. ſ. *vtrum lex noua iuſtificet.* Dicēdum, quod ad legē Euangelij duo pertinent, vnū quidē principaliter. ſ. ipſa gratia Spiritusſancti interius data, & quantū ad hoc lex noua iuſtificat. Vnde Aug. dicit C in lib. de Spiritu, & litera, Ibi. ſ. in veteri teſtamento, *lex extrinſecus poſita eſt, qua iniuſti terrerentur, hic* ſcilicet in nouo teſtamento, *intrinſecus data eſt, qua iuſtificarentur:* aliud pertinet ad legem Euangelij ſecundario, ſcilicet documenta fidei, & præcepta ordinantia affectū humanum, & humanos actus: & quantum ad hoc lex noua non iuſtificat, vnde Apoſtolus dicit 2. Cor. 3. *litera occidit, ſpiritus autem viuificat,* & Aug. exponit in li. de Spiritu, & litera, quod per literam intelligitur quælibet ſcriptura hominis exiſtens, etiam moralium præceptorum, qualia continentur in Euangelio. Vnde etiam litera Euangelij occideret, niſi eſſet interius gratia fidei ſanans.

Lex noua ſumpta pro gratia, iuſtificat nō autem ſi ſumatur pro documentis & præceptis.

Hæc autem gratia noui teſtamenti, etſi adiuuet hominem ad non peccandum, non tamen ita confirmat D in bono, vt homo peccare non poſſit, hoc enim pertinet ad ſtatū gloriæ. Et ideo ſi aliquis poſt acceptā gratiā noui teſtamenti peccauerit, maiori pœna dignus eſt tanquā maioribus beneficijs ingratus, & auxilio gratiæ ſibi datæ non vtens, ſecundū illud Heb. 10. *Irritam quis faciens legē Moyſi ſine vlla miſeratione, duobus vel tribus teſtibus moritur, quanto putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratię contumeliam dixerit.* Nec tamen dici debet, quod lex noua iram operatur, ſicut de lege veteri dicitur Ro. 4. quia quantum eſt de ſe, ſufficiens auxilium dāt ad non peccandum.

E Licet autē vtraque lex data fuerit ab vno Deo, tamen aliter, & aliter. Nam legem veterē dedit ſcriptam in tabulis lapideis, legē autem nouam dedit ſcriptam in tabulis cordis carnalibus, vt Apoſtolus dicit 2. Corin. 3. proinde ſicut Aug dicit in li. de Spiritu, & litera. *Literam iſtam extra hominem ſcriptam, & miniſtrationem mortis & miniſtrationem damnationis Apoſtolus appellat: Hanc autem* ſcilicet noui teſtamenti legem, *miniſtrationē iuſtitię dicit, quia per donum ſpiritus operamur iuſtitiam, & à præuaricationis damnatione liberamur.*

Circa tertium, ſcilicet *vtrum lex noua debuit dari à principio mundi.* Sciendum, quod triplex ratio poteſt aſſignari, quare lex noua non debuit dari à principio mundi. Quarum prima eſt, quia lex noua ſicut dictum eſt, principaliter eſt gratia Spiritusſancti, quæ abundanter dari non debuit antequam impedimentum peccati ab humano genere tolleretur, conſummata

Triplex ratio cur lex noua nō fuit data à principio mundi.

A redemptione per Chriſtum. Vnde dicitur Ioh. 7. *nondum erat Spiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus*; & hanc rationem manifeſtè aſſignat Apoſtolus Ro. 8. Vbi poſtquam præmiſerat de lege ſpiritualis vitæ ſubiungit. *Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis.* Secunda ratio poteſt aſſignari ex perfectione legis nouæ, non enim aliquid ad perfectum adducitur ſtatim à principio: ſed quodam temporalis ſucceſſionis ordine; ſicut aliquis prius ſit puer & poſtmodum vir: & hanc rationem aſſignat Apoſtolus Gal. 3. *Lex pedagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur: At vbi venit fides iam non ſumus ſub pedagogo.* Tertia ratio ſumitur ex hoc quod lex noua eſt lex gratiæ, & ideo primo oportuit, quod homo relinqueretur ſibi in ſtatu veteris legis, vt in peccatum cadendo, B ſuam infirmitatem cognoſcens, recognoſceret ſe gratia indigere, & hanc rationem aſſignat Apo. Ro. 5. dicens. *Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum, vbi autem ſuperabundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.*

Circa quartum ſcilicet *vtrum noua lex duratura ſit vſque ad finem mundi*. Sciendum, quod ſtatus mundi variari poteſt dupliciter. Vno modo ſecũdum diuerſitatẽ legis, & ſic huic ſtatui nouæ legis nullus alius ſtatus ſuccedit. Succeſſit enim ſtatus nouæ legis ſtatui veteris legis tanquam perfectior imperfectiori. Nullus autẽ ſtatus præſentis vitæ, poteſt eſſe perfectior, quam ſtatus nouæ legis: nihil enim poteſt eſſe propinquius vltimo fini, quã quod immediatè in finẽ vltimũ introducit, hoc autem facit noua lex. Vnde Apo. dicit ad Heb. 10. *habentes itaque fratres fiduciam in introitũ ſanctorũ, in ſanguinem Chriſti, qui nunciauit nobis viam nouam qua accedimus ad eum*: vnde non poteſt eſſe aliquis C perfectior ſtatus præſentis vitæ, quam ſtatus nouæ legis, quia tanto eſt vnumquodque perfectius, quanto vltimo fini propinquius. Alio modo ſtatus hominũ variari poteſt, ſecundum quod homines diuerſimodè ſe habent ad eãdem legem, vel perfectius, vel minus perfectè, & ſic ſtatus veteris legis frequenter fuit mutatus, cum quandoque leges optimę cuſtodirentur: quandoque omnino prętermitterentur, ſic etiã & ſtatus nouæ legis diuerſificatur ſecundum diuerſa loca, & tẽpora, & perſonas: inquantũ gratia Spiritusſancti perfectius vel minus perfectè ab aliquibus habetur. Non eſt tamen expectandum, quod ſit aliquis ſtatus futurus in D quo perfectius gratia Spiritusſancti habeatur, quam habita fuerit; maximè ab Apoſtolis, qui primitias Spiritusſancti acceperunt, id eſt in tempore prius, & cæteris abundantius, vt gloſſa dicit ad Rom. 8.

Noua lex nunquã mutabitur quia immediatè ad vltimum finem perducit.

De comparatione nouæ legis ad veterem.

DISTINCTIO VIII.

Deinde conſiderandũ eſt de comparatione nouæ legis ad veterem. Et circa hoc cõſideranda ſunt quatuor. Primo, vtrum lex noua ſit alia lex à veteri. Secundo, vtrum lex noua impleat veterem. Tertio, vtrũ noua contineatur ſub veteri. Quarto, quæ illarum ſit grauior.

E Circa primum. ſ. *vtrum lex noua ſit alia à lege veteri.* Sciendum, quod omnis lex ordinat conuerſationẽ humanã in ordine ad aliquem finem. Ea autem, quæ ordinantur ad aliquẽ finem, ſecundum rationẽ finis dupliciter diuerſificari poſſunt. Vno modo, quia ordinantur ad diuerſos fines. Et hæc eſt diuerſitas ſpeciei, maximè ſi ſit finis proximus. Alio modo, ſecundũ propinquitatẽ ad finem, vel diſtãtiam ab ipſo. Sic patet, quod motus differunt ſpecie ſecundũ quod ordinantur ad diuerſos terminos. Secundũ vero quod vna pars motus eſt propinquior termino quam alia, attenditur differẽtia ſecundũ perfectum, & imperfectum. Sic ergo duæ leges diſtingui poſſunt. Vno modo quaſi omnino diuerſæ, vtpotè ordinatæ ad diuerſos fines; ſicut lex ciuitatis quæ eſſet ordinata ad hoc, quod populus dominaretur, eſſet ſpecie differens ab illa lege, quæ eſſet ad hoc ordinata, quod optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo duæ leges diſtingui poſſunt, ſecundũ quod vna propinquius ordinat ad finem, alia vero remotius. Puta in vna & eadem ciuitate dicitur alia lex, quæ imponitur viris perfectis, qui ſtatim poſſũt exequi ea, quæ pertinent ad bonũ commune; & alia lex de diſciplina puerorũ, qui ſunt inſtruendi qualiter poſtmodũ opera virorũ exequantur. Dicendum ergo, quod ſecundũ primum modum lex noua non eſt alia à lege veteri, quia vtriuſque eſt vnus finis, ſcilicet vt homines ſubdantur Deo: Eſt autem vnus Deus, & noui, & veteris teſtamenti, ſecundum illud Rom. 4. *Vnus Deus eſt, qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem.* Alio modo lex noua eſt alia à veteri, quia lex vetus eſt B quaſi pedagogus puerorum, vt Apoſtolus dicit ad Gal. 3. Lex autem noua eſt lex perfectionis, quia eſt lex charitatis, de qua Apoſtolus dicit ad Col. 3. Quod eſt *vinculum perfectionis*.

Lex noua nõ eſt alia à veteri ſecundũ ipſius finem, ſed habet ſe ad illam vt perfectum ad imperfectũ.

Omnes itaque differentiæ, quæ aſſignantur inter nouam legem, & veterem, accipiuntur ſecundum perfectũ, & imperfectũ: præcepta enim legis cuiuſlibet dãtur de actibus virtutum. Ad operanda autẽ virtutum opera, aliter inclinantur imperfecti, qui nondũ habent virtutis habitũ; & aliter illi, qui ſunt per habitum virtutis perfecti. Illi enim qui nõdũ habẽt habitũ virtutis, inclinãtur ad agendũ virtutis opera ex aliqua cauſa extrinſeca, Puta ex cõminatione pœnarũ, vel ex promiſſione aliarum extrinſecarum remunerationum, puta honoris, diuitiarum, vel alicuius huiuſmodi. Et ideo C lex vetus, quæ dabatur imperfectis, ideſt nondum conſecutis gratiam ſpiritualem, dicebatur lex timoris, inquantum inducebat ad obſeruantiam præceptorum per comminationem quarundam pęnarum, & dicitur habere temporalia quædam promiſſa. Illi autem, qui habent virtutem, inclinantur ad virtutis opera agenda propter amorem virtutis, non propter aliquam pœnam aut remunerationem extrinſecam. Et ideo lex noua cuius principalitas conſiſtit in ipſa ſpirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris, & dicitur habere promiſſa ſpiritualia, & æterna, quæ ſunt obiecta virtutis, præcipuè charitatis, & ita per ſe in ea inclinatur, non quaſi in extranea, ſed quaſi in propria; & propter hoc etiam, lex vetus dicitur *cohibere manum, non animum*: quia qui timore pœnæ, ab aliquo peccato abſtinet, non D ſimpliciter eius voluntas à peccato recedit, ſicut recedit voluntas eius, qui amore iuſtitiæ abſtinet à peccato & propter hoc lex noua, quæ eſt lex amoris, dicitur animum cohibere. Fuerunt tamen aliqui in ſtatu veteris teſtamenti habentes charitatem, & gratiam Spiritusſancti, qui principaliter expectabant promiſſiones ſpirituales, & æternas, & ſecundum hoc pertinebant ad legem nouam. Similiter etiam in nouo teſtamento ſunt aliqui carnales, nondum pertinentes ad perfectionem nouæ legis, propter quos etiam oportuit in nouo teſtamento induci ad virtutis opera, per timorem pœnarum, & per aliqua temporalia promiſſa. Lex autem vetus etſi præcepta charitatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritusſanctus, *per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris*, vt E dicitur Rom. 5.

Solutio obiectionum.

Aliqui nouæ legis ſpectant ad veterem & econtra.

Similiter ſecundũ Apoſtolũ Rom. 8. Lex vetus dicitur eſſe *lex factorum*, lex autẽ noua dicitur *lex fidei*. Sed lex noua dicitur *lex fidei* inquantũ eius principalitas cõſiſtit in ipſa gratia, quę interius datur credentibus, vnde dicitur gratia fidei. Habet autem ſecundario aliqua facta, & moralia, & ſacramentalia, ſed in his non conſiſtit principalitas nouę legis, ſicut principalitas veteris legis in eis conſiſtebat. Illi autẽ qui in veteri teſtamẽto, Deo fuerunt accepti per fidem, ſecundũ hoc ad nouum teſtamentum pertinebant; non enim iuſtificabantur niſi per fidem Chriſti, qui eſt auctor noui teſtamenti; vnde & de Moyſe dicit Apoſtolus ad Heb. 11. *Quod maiores diuitias æſtimabat, theſauris Ægyptiorum improperium Chriſti.*

Cur lex noua dicitur lex fidei.

A Circa ſecundũ ſcilicet *vtrũ lex noua impleat legẽ veterẽ* dicendum, quod ſicut dictum eſt, lex noua comparatur ad veterem ſicut perfectum ad imperfectum. Omne autem perfectũ adimplet illud, quod imperfecto deeſt, & ſecundum hoc lex noua adimplet veterem legem, inquantum ſupplet illud, quod veteri legi deerat. In veteri autem lege duo poſſunt cõſiderari, ſcilicet finis, & præcepta contenta in lege, finis autem cuiuſlibet legis eſt, vt homines efficiantur iuſti, & virtuoſi. Vnde & finis veteris legis erat iuſtificatio hominum, quã quidem lex efficere non poterat, ſed figurabat quibuſdam cærimonialibus factis, & promittebat verbis, & quantũ ad hoc lex noua implet veterem legem, iuſtificãdo virtute paſſionis Chriſti; & hoc eſt, quod Apoſtolus dicit ad Ro. 8. *quod impoſſibile erat legi, Deus filiũ ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati damnauit peccatum in carne, vt*

Lex noua adimplet veterem ſupplendo quod illi deerat.

B *iuſtificatio legis impleretur in nobis*, & quantum ad hoc lex noua exhibet quod vetus promittebat ſecũdum illud 2. Corin. 1 Quotquot promiſſiones Dei sũt, in illo eſt, id eſt in Chriſto. Et iterum quantum ad hoc etiam complet, quod vetus lex figurabat; vnde ad Col. 2. dicitur de cærimonialibus, quod erant *vmbra futurorum, corpus autem Chriſti* id eſt veritas pertinet ad Chriſtum: vnde & lex noua, dicitur lex veritatis; lex autem vetus, vmbræ, vel figuræ. Præcepta veteris legis adimpleuit Chriſtus, & opere, & doctrina. Opere quidem, quia circumcidi voluit, & alia legalia obſeruare, quæ erant illo tempore obſeruãda, ſecundum illud Gal. 4. *factum ſub lege.* Sua doctrina adimpleuit pręcepta veteris legis tripliciter. Primo quidem verũ intellectum exprimẽdo

Chriſtus ſua doctrina tripliciter adimpleuit præcepta veteris legis.

C ſicut patet in homicidio, & adulterio, in quorum prohibitione, ſcribæ & phariſæi non intelligebant niſi exteriorem actũ prohibitum; vnde Dominus legem adimpleuit, oſtendendo & interiores actus peccatorum cadere ſub prohibitione. Secundo adimpleuit Dominus præcepta, ordinãdo quomodo tutius cõſeruaretur quod lex vetus ſtatuerat, vt homo non peieraret, quia hoc tutius cõſeruatur, ſi omnino à iuramento abſtineatur, niſi in cauſa neceſſitatis. Tertio adimpleuit Dominus pręcepta legis, ſuperaddẽdo quædam perfectionis cõſilia, vt patet Matth. 19. vbi Dominus, dicẽti ſe obſeruaſſe præcepta legis veteris, dicit, *vnũ tibi deeſt, ſi vis perfectus eſſe, vade & vende omnia, quę habes* &c. Inde eſt, quod cærimonialia nõ cõmemorantur Matth. 5. quia eorum obſeruantia totaliter excluditur per impletionem, vt dictum eſt.

D De iudicialibus vero præceptis cõmemorauit præceptũ talionis, vt quod de hoc diceretur de omnibus alijs eſſet intelligendum. In quo quidem præcepto docuit, legis intentionem non eſſe ad hoc, quod pœna talionis quæreretur propter liuorem vindictæ (quam ipſe excludit monens, quod homo debet eſſe paratus etiam maiores iniurias ſufferre) ſed ſolũ propter amorem iuſtitiæ, & ſic adhuc in noua lege remanet.

Soluuntur obiectiones.

Item etſi videatur Dominus propoſuiſſe quędam præcepta contraria præceptis legis veteris Matth. 5. dicens; *audiſtis, quia dictum eſt antiquis, quicunque dimiſerit vxorem ſuam det illi libellum repudij: Ego autẽ dico vobis, qui dimiſerit vxorem ſuam, facit, eam mœchari.* Idem etiam videtur eſſe in prohibitione iuramẽti, & in prohibitione talionis, & etiam in odio inimicorum. Simi-

E liter videtur Dominus excluſiſſe præcepta veteris legis, de diſcretione ciborum Matth. 15. *Non quod in os intrat coinquinat hominẽ* &c. Sed reuera ſicut dicit Aug. contra Fauſtũ: *præcepta illa Domini non ſunt contraria præceptis veteris legis. Quod enim Dominus pręcipit de vxore dimittenda, nõn eſt contrariũ ei, quod lex pręcipit: neque enim ait lex, qui voluerit dimittat vxorem, cui eſſet contrarium non dimittere. ſed vtique noluit dimitti vxorem à viro, qui hanc interpoſuit moram, vt in diſſidium animus pręceps libelli conſcriptione refractus abſiſteret.* Vnde Dominus ad hoc confirmandũ, vt non facile vxor dimittatur, ſolã cauſã fornicationis excepit: & idem etiam eſt dicendum in prohibitione iuramẽti, ſicut dictum eſt: & idem etiam patet in prohibitione talionis. Taxauit enim modum vindictæ lex, vt non procederetur ad immoderatam vindictam, à qua Dominus perfectius remouit eum, quem monuit omnino à vindicta abſtinere. Circa odium vero inimicorum remouit falſum, refutans eorum intellectum, nos monens, vt perſona odio non haberetur, ſed culpa. Circa diſcretionem vero ciborum, quæ cæremonialis erat, Dominus non mandauit, vt tunc non obſeruarentur; ſed oſtendit, quod nulli cibi ſecundum ſuam naturam erant immundi, ſed ſecundum figuram ſolum, vt dictum eſt.

Item etſi Dominus in factis videatur legem euacuaſſe: Sicut quando leproſum tetigit Matth. 8. & ſabbatum pluries violaſſe; tamen non fecit in aliquo contra legem, quia tactus leproſi erat prohibitus in lege, quia ex hoc incurrebat homo quandam irregularitatis iuſtitiam, vel immunditiam, ſicut & ex tactu mortui; ſed Dominus qui erat mundator leproſi, immunditiam incurrere non poterat. Per ea autem quæ fecit in ſabbato, ſabbatum non ſoluit ſecundum rei veritatem, ſicut ipſe multipliciter in Euangelio oſtendit; tum quia operabatur miracula, virtute diuina, quæ ſemper operatur in rebus, tum etiam quia ſalutis humanæ opera faciebat, cum phariſæi etiam, ſaluti animalium in die ſabbati prouiderent, tum quia etiam ratione neceſſitatis, diſcipulos excuſauit in ſabbato ſpicas colligentes: Verum videbatur ſoluere ſecundum ſuperſtitioſum intellectum phariſæorum, qui credebant etiam à ſalutis operibus, eſſe in die ſabbati abſtinendum, quod erat contra intentionem legis.

Circa tertium ſcilicet *vtrum lex noua contineatur in veteri.* Sciendum, quod aliquid continetur in alio dupliciter, vno modo in actu, ſicut locatum in loco. Alio modo virtute, ſicut effectus in cauſa, vel ſicut genus continet ſpecies, poteſtate, & ſicut tota arbor continetur in ſemine, & per hunc modum noua lex continetur in veteri. Dictum eſt enim quod noua comparatur ad veterem ſicut perfectum ad imperfectum. Vnde Chriſoſt. exponens illud, quod habetur Marci 4. *Vltro terra fructificat, primo herbam, deinde ſpicam, deinde plenum fructũ in ſpica*: Sic dicit, *primo herbã fructificat in lege naturæ, poſtmodum ſpicas in lege Moyſi, poſtea plenum fructum in Euangelio.* Sic igitur eſt lex noua in veteri, ſicut fructus in ſpica, omnia enim quæ credenda traduntur in nouo teſtamento explicite, & aperte; traduntur credenda in veteri teſtamẽto, ſed implicite ſub figura. Et ſecundum hoc etiam quantum ad credenda, lex noua continetur in veteri. Præcepta etiam nouæ legis dicuntur eſſe maiora, quam præcepta veteris legis, quantum ad explicitam manifeſtationem: ſed quantum ad ipſam ſubſtantiam præceptorum noui teſtamenti, omnia continentur in veteri teſtamento; vnde Aug. dicit contra Fauſtum, quod *penè omnia, quæ monuit, vel præcepit Dominus, vbi adiungebat, ego autem dico vobis, inueniuntur etiam in illis veteribus libris.* Sed quia non intelligebant homicidium, niſi peremptionem corporis humani, aperuit Dominus omnem iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidij genere deputari: & quantum ad huiuſmodi manifeſtationes, præcepta nouæ legis dicuntur maiora præceptis veteris legis, nihil tamen prohibet maius in minori virtute contineri, ſicut arbor cõtinetur in ſemine.

Noua lex continebatur in veteri non quidem actu, ſed virtute ſicut arbor in ſemine.

Circa quartũ ſcilicet *quæ iſtarum ſit grauior.* Sciendũ, quod circa opera virtutis de quibus præcepta legis dãtur, duplex difficultas attendi poteſt. Vna quidem ex parte exteriorum operum, quæ ex ſeipſis habent quandam difficultatem, & grauitatẽ, & quantũ ad hoc, lex vetus eſt multo grauior, quã noua, quia ad plures actus exteriores obligat quam lex noua quæ præter præcepta legis naturæ, pauciſſima ſuperaddidit, in doctrina Chriſti, & Apoſtolorum. Licet aliqua ſunt ſuperaddita poſtmodum, ex inſtitutione ſanctorum patrum. In quibus etiam Aug. dicit, *eſſe moderationem attendendam, ne conuerſatio fidelium onuroſa reddatur*: Dicit enim ad inquiſitiones Ianuarij de quibuſdam, *quod ipſam religionem noſtram quam in manifeſtiſſimis,*

Lex vetus eſt grauior noua ex parte exteriorum operum, ſed non ex parte interiorum, omni modo.

cepta adimpletionẽ appoſuit, in quibus ſcribæ & phariſæi non rectũ intellectũ habebãt, & hoc contingebat proprie circa tria præcepta decalogi, nã circa prohibitionem adulterij & homicidij, æſtimabant ſolum exteriorẽ actum prohiberi. Nã interiorẽ appetitum licere magis credebant circa homicidium, quã circa furtum, vel falſum teſtimonium, quia motus iræ in homicidiũ tendens, & concupiſcentiæ motus, tẽdens in adulteriũ, videtur aliqualiter nobis à natura eſſe, nõ autẽ appetitus furãdi, vel falſum teſtimonium dicendi. Circa periurium vero habebant falſum intellectum, credentes periurium quidem eſſe peccatum, Iuramẽtum autem per ſe eſſe appetendum, & frequentandum, quod dicitur ad Dei reuerentiã pertinere: & Dominus oſtẽdit iuramentũ non eſſe appetendũ tanquam bonũ, ſed melius eſſe abſque iuramẽto loqui niſi neceſſitas cogat.

Quid innouauit Chriſtus in iudicialibus veteris legis.

Itẽ nihil ordinauit Dominus in Euangelio de præceptis iudicialibus niſi circa repudium vxoris, & circa pœnam talionis, & circa perſecutionem inimicorum; quia circa præcepta iudicialia ſcribæ, & phariſæi dupliciter errabant. Primo quidẽ, quia quædã quæ in lege Myoſi erant tradita tanquã permiſſiones, æſtimabant eſſe per ſe iuſta. ſ. repudium vxoris, & vſuras accipere ab extraneis, & ideo dominus prohibuit vxoris repudium Matth. 5. & vſurarum acceptionem Luc. 6. dicens, *date mutuum nihil inde ſperantes.* Alio modo errabant credentes quædã, quæ lex vetus inſtituerat facienda propter iuſtitiã eſſe exequẽda ex appetitu vindictæ, ex cupiditate tẽporalium rerũ, vel ex odio inimicorum, & hoc in tribus præceptis. Appetitum enim vindictæ credebant eſſe licitum, propter præceptum datum de pœna talionis, quod quidem fuit datum, vt iuſtitia ſeruaretur, nõ vt homo vindictam quæreret; & ideo Dominus ad hoc remouendum, docet animum hominis ſic debere eſſe præparatum, vt ſi neceſſe ſit, etiam paratus ſit plura ſuſtinere, motum autem cupiditatis æſtimabant eſſe licitum propter præcepta iudicialia, in quibus mandabatur reſtitutio rei ablatæ fieri, etiam cum aliqua additione, & hoc quidem lex mandauit propter iuſtitiam obſeruandam, non vt daret cupiditati locum; & ideo Dominus docet, vt ex cupiditate noſtra non repetamus, ſed ſimus parati ſi neceſſe fuerit etiam ampliora dare. Motum vero odij credebant eſſe licitum, propter præcepta legis data de hoſtium interfectione, quod quidem lex ſtatuit propter iuſtitiam implendam, non propter odia examinanda, vel exſaturanda. Et ideo Dominus docet, vt ad inimicos dilectionem habeamus, & parati ſimus ſi opus fuerit etiam benefacere, hæc enim præcepta ſecundum præparationem animi ſunt accipienda, vt Aug. Exponit.

Item circa pręcepta moralia nihil Dominus ordinauit, quia præcepta moralia omnino in noua lege remanere debebant, quia ſecundũ ſe pertinent ad rationem virtutis. Præcepta autem iudicialia non remanebãt ex neceſſitate ſecundũ modũ quem determinauit lex, ſed relinquebatur arbitrio hominũ, vtrum ſic, vel aliter eſſet determinandum. Et ideo conuenienter Dominus circa hæc duo genera præceptorũ nos ordinauit. Præceptorum autem cæremonialium obſeruatio, totaliter per rei impletionẽ tollebatur, & ideo circa huiuſmodi præcepta in illa communi doctrina nihil ordinauit oſtendit tamen alibi, quod totus corporalis cultus, qui erat determinatus in lege, in ſpiritualem commutandus erat, vt patet Ioh. 4. vbi dixit, *venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem, ſed veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu, & veritate.*

Cæremonialia per legem nouam ſeu tas eius ſublata.

Item cum ad bonam diſpoſitionem mentis pertineat, vt nullum bonum opus faciat propter quemcunque temporalem finem, & multa ſint alia temporalia bona, quam fauor humanus, ſunt etiam alia bona opera, quam ieiunium, oratio, & eleemoſyna; circa hæc tria ſolum docuit dominus gloriam fauoris humani vitari, quia res omnes mundanæ ad tria reducuntur, ſcilicet ad honores, diuitias, & delitias, ſecundum il-

A lud 1. Ioh. 2. *Omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt*, quod pertinet ad delicias carnis, *& concupiſcentia oculorum*, quod pertinet ad concupiſcentias, *& ſuperbia vitæ*, quod pertinet ad ambitum gloriæ, & honoris. Superfluas autem carnis delicias lex non repromiſit ſed magis prohibuit; repromiſit autem celſitudinem honoris, & abundantiam diuitiarum. Dicitur enim Deuter. 28. *Si audieris vocem Domini Dei tui, faciet te excelſiorem cunctis gentibus*, quantum ad primum: Et poſt pauca ſubdit, *abundare te faciet in omnibus bonis*, quantum ad ſecundum. Quæ quidem promiſſa ſic praue intelligebant Iudæi, vt propterea eſſet Deo ſeruiendum, ſicut propter finem. Et ideo Dominus hic remouit primo, quod opera virtutis non ſunt facienda propter

Chriſtus docet nil fauore humano ſeu in bonis operibus appetendum.

B humanam gloriam. Et ponit tria opera, ad quæ omnia alia reducuntur. Nam omnia, quæ aliquis facit ad refrenandum ſeipſum in ſuis concupiſcentijs reducuntur ad ieiunium; quæcunque vero ſunt propter dilectionem proximi, ad eleemoſynam reducuntur; quæcunque vero propter cultum Dei fiunt, reducuntur ad orationem. Ponit autẽ hæc tria ſpecialiter quaſi præcipua, & per quæ homines maxime ſolent gloriã venari. Secũdo docuit, quod non debemus finem conſtituere in diuitijs, cum dixit. *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.*

Solicitudo inordinata temporaliũ prohibita in Euangelio ſed non ordinata & neceſſaria.

Item cum naturaliter ſit inditum homini vt ſolicitetur circa ea, quæ ſunt ſibi neceſſaria ad viuendum, in qua ſolicitudine alia animalia conueniunt cum homine, propter quod dicitur Prouer. 6. *Vade ad formicam*

C *o piger, & conſidera vias eius, quæ parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in æſtate, quod comedat:* dominus ſolicitudinem neceſſariam non prohibuit, ſed ſolicitudinem inordinatam: Eſt autem quadruplex ſollicitudo vitanda circa temporalia. Primo quidem vt in eis finem non conſtituamus, neque Deo ſeruiamus propter neceſſaria victus, & veſtitus; vnde dicit, *nolite theſaurizare vobis*, &c. Secundo vt non ſic ſolicitemur de temporalibus cum deſperatione diuini auxilij, vnde dominus dicit: *ſcit pater, veſter quia his indigetis.* Tertio ne ſit ſolicitudo præſumptuoſa, vt ſcilicet homo confidat ſe neceſſaria vitę per ſuam ſolicitudinem poſſe procurare abſque diuino auxilio; quod dominus remouet per hoc, *quod homo non poteſt aliquid adijcere ad ſtaturam ſuam.* Quarto per hoc, quod homo ſolicitudinis tem-

D pus præoccupat, quia ſcilicet de hoc ſolicitus eſt nũc, quod non pertinet ad curam præſentis temporis, ſed ad curã futuri, vnde dicit, *nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.*

Circa quartum, ſcilicet *vtrum conuenienter lex noua ſuperaddat præceptis conſilia.* Sciendum quod hæc eſt differẽtia inter conſilium, & præceptum Quod præceptũ importat neceſſitatẽ, conſilium autẽ in optione ponitur eius cui datur; & ideo cõueniẽter in lege noua, quæ eſt lex libertatis, ſupra præcepta ſunt addita cõſilia, nõ autem in lege veteri, quæ erat lex ſeruitutis. Oportet igitur, quod præcepta nouæ legis, intelligãtur eſſe data de his, quæ sũt neceſſaria ad conſequendũ finẽ æternæ beatitudinis, in quem lex noua immediatè introducit; conſilia vero oportet eſſe de illis per quæ melius, &

Conuenienter in lege noua præceptis ſuperadduntur conſilia.

E expeditius poteſt homo conſequi finem prædictũ. Eſt autẽ homo conſtitutus inter res huius mundi, & ſpiritualia bona, in quibus beatitudo æterna conſiſtit, ita quod quanto plus inhæret vni eorum, tanto plus recedit ab altero, & ècontrario. Qui ergo totaliter inhæret rebus huius mundi, vt in eis finem conſtituat, habens eas quaſi rationes, & regulas ſuorum operum; totaliter excidit à ſpiritualibus bonis; & ideo huiuſmodi inordinatio tollitur; & abijcitur totaliter per præcepta. Sed quod homo totaliter ea, quæ ſunt mundi abijciat, non eſt neceſſarium ad perueniendum in finem prædictum; quia poteſt homo vtens rebus huius mundi, dũmodo ſcilicet in eis finẽ non cõſtituat, ad beatitudinẽ æternã peruenire, ſed expeditius perueniet, totaliter bona huius mundi abdicando, & ideo de hoc dantur conſilia Euangelij. Bona autem huius mundi, quę per-

Diſcrimẽ inter præcepta & conſilia.

A tinent ad vſum humanæ vitæ, in tribus conſiſtunt, ſcilicet in diuitijs exteriorũ bonorum, in delitijs carnis, quæ pertinent ad concupiſcentiam carnis; & in honoribus, qui pertinent ad ſuperbiam vitæ, ſicut patet 1. Iohan 2. Hæc igitur tria totaliter derelinquere ſecundum quod poſſibile eſt, pertinent ad conſilia Euangelica: in quibus etiam tribus fundatur hominis religio, qui ſtatum perfectionis profitetur. Nam diuitiæ abdicantur per paupertatem, delicîæ carnis per perpetuam caſtitatem, ſuperbia vitæ, per obedientiæ ſeruitutem. Hæc autem ſimpliciter obſeruata, pertinent ad conſilia ſimpliciter propoſita; ſed obſeruatio vniuſcuiuſque eorum in aliquo ſpeciali caſu pertinet ad cõſilium ſecundũ quid, ſ. in caſu illo, puta cum homo aliquã eleemoſynã dat pauperi, quã dare non tenetur, conſiliũ ſe-

Tria conſilia Euangelica.

B quitur quantum ad factum illud. Similiter etiam quãdo aliquo tẽpore determinato, à delectationibus carnis abſtinet, vt orationibus vacet, conſilium ſequitur pro tempore illo. Similiter quando aliquis non ſequitur voluntatem ſuam in aliquo facto, quod licite poſſet facere, conſilium ſequitur in caſu illo; puta ſi bene faciat inimicis quando non tenetur, vel ſi offenſam remittat cuius iuſtè poſſet exigere vindictã, & ſic etiam omnia conſilia particularia ad illa tria generalia, & perfecta, reducuntur.

Licet autem prædicta conſilia quantum eſt de ſe, ſint omnibus expedientia, tum ex indiſpoſitione aliquorum, non ſunt eis expedientia, quia affectus eorum non inclinantur ad hoc. Ideo dominus conſilia Euangelica proponens, ſemper facit mentionem de idonei-

C tate hominum ad obſeruantiam conſiliorum. Dans enim conſilium perpetuæ paupertatis, Matth. 19. præmittit, ſi *vis perfectus eſſe*: Et poſtea ſubdit, *vade & vende omnia quæ habes*, &c. Similiter dans conſilium perpetuæ caſtitatis, cum dixit *ſunt eunuchi qui caſtrauerunt ſeipſos propter regnum cælorum*, ſtatim ſubdidit, qui *poteſt capere capiat*: & ſimiliter Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. præmiſſo conſilio virginitatis, dicit: *porro hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniiciam.*

DE GRATIA DEI.

De neceſſitate gratiæ.

DISTINCTIO X.

D DEinde conſiderandum eſt de gratia. Circa quam conſideranda ſunt quinque. Primo de eius neceſſitate. Secundo de eius eſſentia. Tertiò de eius diuiſione. Quarto de eius cauſa. Quinto de eius effectu. Circa primum quæruntur decem. Primo vtrum homo ſine gratia poſſit aliquam cognoſcere veritatem. Secundo vtrum ſine gratia poſſit aliquod bonum facere vel velle. Tertio vtrum ſine gratia poſſit Deum diligere. Quarto vtrum ſine gratia poſſit mandata legis implere. Quinto vtrum ſine gratia poſſit mereri vitã æternam. Sextò vtrum ſine gratia poſſit ſe ad gratiã præparare. Septimo vtrum ſine gratia poſſit reſurgere à peccato. Octauò vtrum ſine gratia poſſit vitare peccatum. Nonò vtrum gratiam conſe-

E cutus poſſit per gratiam abſque diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum. Decimo vtrum poſſit in bono perſeuerare per ſeipſum.

Ad primũ, ſcilicet *vtrum homo ſine gratia poſſit aliquod verum cognoſcere*. Dicendum quod quælibet res creata à Deo, habet efficaciã reſpectu alicuius actus determinati ſecundum proprietatem, & exigentiã ſuæ formæ, vltra autẽ non poteſt niſi per aliquã formam ſuperadditam; ſicut aqua ex forma ſua naturali, frigefacere poteſt, ſed calefacere nõ poteſt, niſi calefacta ab igne. Sic igitur intellectus humanus habet aliquã formam, ſcilicet ipſum intellectuale lumẽ, quod eſt de ſe ſufficiẽs ad quædam intelligibilia cognoſcenda, ſcilicet ad ea in quorum notitiam poſſumus per ſenſibilia deuenire. Altiora vero intelligibilia non poteſt intellectus humanus cognoſcere, niſi perficiatur lumine fortiori, ſicut eſt lumen fidei vel prophetiæ, quod dicitur lumen gratiæ, inquantum eſt naturæ ſuperadditum. Sic igitur patet quod intellectus humanus ad cognitionem cuiuſlibet veri, non indiget noua illuſtratione ſuperaddita lumini naturali, ſed in quibuſdam, quæ naturalẽ cognitionẽ excedunt: quandoque tamen Deus miraculosè per gratiam ſuam, aliquos inſtruit de his, quæ per naturalẽ rationem cognoſci poſſunt: ſicut quandoque facit aliqua miraculosè, quę natura facere poteſt. Sic ergo patet, quod ſine gratia poteſt intellectus humanus multa vera cognoſcere, propter quod Aug. lib. 1. retractat dicit, *non approbo quod in oratione dixi: Deus qui non niſi mundos, verum ſcire voluiſti. Reſponderi enim poteſt, multos non mundos, multa ſcire vera.*

Homo poteſt lumine naturali intelligere ea quæ per ſenſibilia cognoſcit per ſeipſum, altiora vero non niſi perficiatur lumine fortiore.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum ſine gratia, poſſit homo bonum aliquod facere ſeu velle*. Dicendum, quod natura hominis dupliciter poteſt conſiderari: vno modo in ſui integritate, ſicut fuit in primo parente ante peccatum. Alio modo ſecundum quod eſt corrupta in nobis, poſt peccatum primi parentis: ſecundum autem vtrumq; ſtatũ, natura humana indiget auxilio diuino, ad faciendũ vel volendũ quodcũq; bonũ, ſicut primo mouente, vt dictum eſt. Sed in ſtatu naturæ integræ quantum ad ſufficientiam operatiuæ virtutis, poterat homo per ſua naturalia velle, & operari bonum ſuæ naturę proportionatũ, quale eſt bonum virtutis acquiſitæ, non autẽ bonum ſuperexcedens quale eſt bonum virtutis infuſæ. Sed in ſtatu naturæ corruptæ deficit homo ad hoc, quod ſecundum ſuam naturã poteſt, vt non poſſit totũ huiuſmodi bonũ per ſua naturalia implere: quia tamen natura humana per peccatum non eſt totaliter corrupta, vt ſcilicet toto bono naturæ priuetur, Poteſt quidem etiam in ſtatu naturæ corruptæ, per virtutẽ ſuæ naturæ, aliquod bonũ particulare agere, ſicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiuſmodi, nõ tamen totũ bonum ſibi connaturale, ita quod in nullo deficiat, ſicut homo infirmus poteſt per ſeipſum aliquẽ motũ habere nõ tamẽ perfectè poteſt moueri motu hominis ſani, niſi ſanetur auxilio medicinæ. Sicut igitur virtute gratuita ſuperaddita virtuti naturę indiget homo in ſtatu naturæ integræ, quantũ ad vnũ, ſcilicet quantũ ad volendũ, & operandũ bonum ſupernaturale: ſic in ſtatu naturæ corruptæ quãtum ad duo: ſcilicet vt ſanetur, & vlterius, vt bonum ſupernaturalis virtutis operetur, quod eſt meritoriũ, vlterius autẽ in vtroque ſtatu, indiget homo auxilio diuino, vt ab ipſo moueatur ad bene agendum.

Homo in ſtatu naturæ corruptæ nõ poteſt omne bonũ ſuæ naturæ proportionatum operari niſi ſanetur per gratiam, bene tamen aliquod. & in ſtatu naturæ integræ omne, poſito generali Dei concurſu primo.

Circa tertium, ſcilicet *vtrum homo ex ſolis naturalibus ſine gratia poſſit diligere Deum*. Dicendum quod homo in ſtatu naturæ integræ, bonum aliquod quod eſt ſibi cõnaturale poterat operari virtute ſuæ naturæ, abſque ſuperadditione doni gratuiti, licet non abſque auxilio Dei mouentis: diligere autem Deum ſuper omnia eſt quiddam connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ non ſolum rationali, ſed etiam irrationali, & etiam inanimatæ: ſecundum modum amoris, qui vnicuique creaturæ competere poteſt. Cuius ratio eſt, quia vnicuique naturale eſt, quod appetat, & amet aliquid, ſecundum quod aptum natum eſt eſſe: ſic enim agitur vnumquodque prout aptum natum eſt, vt dicitur in 2 Phiſi. Manifeſtum eſt autem, quod bonũ partis, eſt propter bonum totius: vnde etiam naturali appetitu vel amore, vnaquæque res particularis amat bonum ſuum proprium, propter bonum commune totius vniuerſi, quod eſt Deus: vnde Dionyſius dicit in li. de di. no: *Deus conuertit omnia ad amorem ſuipſius.* Vnde homo in ſtatu naturæ integræ, dilectionem ſuipſius, referebat ad amorem Dei ſicut ad finem, & Similiter dilectionem omnium aliarum rerum, & ita Deum diligebat pluſquam ſeipſum, & ſuper omnia. Sed in ſtatu naturæ corruptæ homo ab hoc deficit ſecundum appetitum voluntatis rationalis, quæ propter corruptionem naturæ, ſequitur bonum priuatum, niſi ſanetur per gratiam Dei. Et ideo dicendum eſt, quod homo in

Homo in ſtatu naturæ integra potuit Deum ſuper omnia diligere ſine vllo dono gratuito naturæ ſuæ ſuperaddito, ſed non in ſtatu naturæ corrupta.

ſtatu naturæ integræ non indigebat dono gratię ſuperadditę naturalibus donis ad diligendũ Deum naturaliter, & ſuper omnia: licet indigeret auxilio Dei, ad hoc eum mouentis. Sed in ſtatu naturæ corruptæ indiget etiam homo ad hoc, auxilio gratiæ naturam ſanantis. Sciendum autem, quod diligere Deum ſuper omnia ex charitate eſt ipsũ eminẽtius diligere, quam ex naturali dilectione, quia charitas diligit Deum ſuper omnia eminentius, quã natura, natura enim diligit Deum ſuper omnia, prout, ſcilicet eſt principium, & finis naturalis boni; charitas autem ſecundum quod eſt obiectũ beatitudinis, & ſecundũ hoc homo habet quandã ſocietatẽ ſpiritualẽ cum Deo. Addit etiã charitas ſupra dilectionẽ naturalẽ Dei, promptitudinem quãdam, & dilectionẽ; ſicut & quilibet habitus virtutis addit ſupra actum bonum, qui fit ex ſola ratione naturali hominis virtutum habitus non habentis.

Diligere Deum ſuper omnia ex charitate, excedit vires naturæ integræ.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum, ſine gratia poßit homo mandata legis implere*. Dicendum quod mandata legis implere, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quantũ ad ſubſtantiã operũ, prout ſcilicet homo operatur iuſta, & fortia, & alia virtutis opera: & hoc modo in ſtatu naturę integrę, potuit omnia mãdata legis implere, alioquin non potuiſſet in ſtatu illo nõ peccare; cum peccare nihil aliud ſit quam tranſgredi diuina mandata: ſed in ſtatu naturæ corruptæ, non poteſt homo implere omnia diuina mandata ſine gratia ſanante. Alio modo poſſunt impleri mandata legis, non ſolũ quantũ ad ſubſtantiã operis, ſed etiã quantũ ad modũ agendi, vt ſcilicet ex charitate fiant, & ſic neque in ſtatu naturę integræ neque in ſtatu naturæ corruptæ poteſt homo C implere abſque gratia, legis mãdata, vnde Aug. in li. de corre. & gratia, cum dixiſſet, quod *ſine gratia nullum prorſus bonum homines faciunt*, ſubdit: *non ſolum vt miniſtrante ipſa, quid faciendum ſit ſciant, verum etiam vt præſtante ipſa, faciant cum dilectione quod ſciunt*. Indigent inſuper in vtroque ſtatu auxilio Dei mouentis ad mandata implenda vt dictum eſt.

Potuit homo ſine gratia in ſtatu naturæ integræ implere omnia mãdata Dei quoad ſubſtantiam, ſed nõ quoad modum, ſcilicet vt ex charitate fiãt, in ſtatu vero naturæ corruptæ, minimum.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum ſine gratia poßit homo mereri vitam æternam*. Dicendum, quod actus perducẽtes ad finem oportet eſſe fini proportionatos, nullus autem actus excedit proportionẽ principij actiui. Et ideo videmus in rebus naturalibus, quod nulla res poteſt perficere effectum per ſuam operationẽ, qui excedat virtutem actiuam. ſed ſolum poteſt producere per operationem ſuã, effectum ſuæ virtuti proportionatum: vita D autẽ æterna eſt finis excedens proportionem humanæ naturæ, vt ex ſupradictis patet: & ideo homo per ſua naturalia, non poteſt producere opera meritoria proportionata vitæ æternæ, ſed ad hoc exigitur altior virtus, quę eſt virtus gratiæ; & ideo ſine gratia homo non poteſt mereri vitam æternã, poteſt tamen facere opera perducentia ad aliquod bonum homini connaturale; ſicut laborare in agro, bibere, & manducare & habere amicum, & alia huiuſmodi, vt Aug. dicit in tertia reſponſione contra pelagianos.

Homo ſine gratia non poteſt mereri vitam æternam.

Ad ſextum, ſcilicet *vtrum ſine gratia poßit ſe homo ad gratiam præparare*. Dicendum quod duplex eſt præparatio humanæ voluntatis ad bonum. Vna quidem qua præparatur ad bene operandum, & ad Deo fruendũ. E & talis præparatio voluntatis non poteſt fieri ſine habituali gratiæ dono, quod ſit principium operis meritorij, vt dictum eſt. Alio modo poteſt intelligi, præparatio voluntatis humanæ ad conſequẽdum ipſum gratiæ habitualis donum. Ad hoc autem quod præparet ſe ad ſuſceptionem huius doni, non oportet præſupponere aliud donum habituale in anima, quia procederetur in infinitum; ſed oportet præſupponi auxilium gratuitum Dei, interius animam mouentis ſiue inſpirantis bonum propoſitum, his enim duobus modis indigemus auxilio diuino, vt ſupra dictum eſt. Quod autem hoc indigeamus auxilio Dei mouentis manifeſtũ eſt, neceſſe eſt enim cum omne agens agat propter finem, quod omnis cauſa conuertat ſuos effectos ad ſuum finem; & ideo cum ſecundum ordinem agentiũ A ſiue mouentiũ ſit ordo finium, neceſſe eſt, quod ad vltimũ finem conuertatur homo, per motionem primi mouentis; ad finem autem proximũ, per motionẽ aliquorũ inferiorum mouentiũ, ſicut animus militis conuertitur ad quærendum victoriam ex motione ducis exercitus, ad ſequendum autẽ vexillũ alicuius aciei, ex motione tribuni. Sic igitur cum Deus ſit primum mouens ſimpliciter, ex eius motione eſt, quod omnia in ipſum conuertantur ſecundum cõmunem intentionẽ boni, per quam vnũquodque intendit aſſimilari Deo ſecundũ ſuũ modũ; vnde & Diony. in lib. de Diui. no. dicit, quod *Deus conuertit omnia ad ſe ipſum*; ſed homines iuſtos conuertit ad ſeipſum, ſicut ad ſpecialem finem quẽ intendunt, & cui cupiunt adhærere ſicut proprio bono, ſecundum illud Pſal. 72. *Mihi adhærere Deo bonũ* B *eſt*. Et ideo, quod homo cõuertatur ad Deum, hoc non poteſt eſſe niſi Deo ipſum conuertente: hoc autem eſt præparare ſe ad gratiam, ad Deum conuerti: ſicut ille qui habet oculum auerſum à lumine ſolis per hoc ſe præparat ad recipiendum lumen ſolis, quod oculos ſuos conuertat verſus ſolem, vnde patet quod homo non poteſt ſe præparare ad lumen gratiæ ſuſcipiendum niſi per auxilium gratuitum Dei interius mouentis.

Vt homo ad gratiam ſe præparet indiget auxilio Dei gratuito actuali interius animã mouente.

Ad ſeptimum, ſcilicet *vtrum ſine gratia poßit homo reſurgere à peccato*. Dicendum quod homo nullo modo poteſt reſurgere à peccato per ſeipsũ ſine auxilio gratiæ, cum enim peccatum tranſiens actu, maneat reatu, vt dictum eſt: non eſt idem reſurgere à peccato, quod ceſſare ab actu peccati; ſed reſurgere à peccato, eſt reparari hominem ad ea, quæ peccando amiſit. Incurrit C autem homo triplex detrimentum peccando, ſcilicet maculam, corruptionem naturalis boni, & reatum pœnæ: maculam quidem incurrit inquantum priuatur decore gratiæ ex deformitate peccati, bonum autem naturæ corrumpitur, inquantum natura hominis deordinatur, volũtate hominis Deo non ſubiecta: hoc enim ordine ſublato, conſequens eſt vt tota natura hominis peccantis inordinata remaneat. Reatus autẽ pœnæ eſt per quem homo peccando mortaliter meretur damnationẽ æternã. Manifeſtum eſt autem de ſingulis horum triũ, quod non poſſunt reparari niſi per Deum. Cum enim decor gratiæ proueniat ex illuſtratione diuini luminis, non poteſt talis decor in anima reparari, niſi Deo denuo illuſtrante: vnde requiritur habituale donũ, quod eſt gratiæ lumẽ. Similiter ordo naturæ re- D parari non poteſt, vt volũtas hominis Deo ſubijciatur niſi Deo voluntatem hominis ad ſe trahente, vt dictũ eſt. Similiter etiam reatus pœnæ æternæ remitti non poteſt, niſi à Deo in quem eſt offẽſa commiſſa, & qui eſt omnium iudex & ideo requiritur auxilium gratiæ ad hoc, quod homo à peccato reſurgat, & quantũ ad habituale donum, & quantum ad interiorem Dei motionem.

Homo non poteſt reſurgere a peccato ſine auxilio gratiæ.

Tria ſunt nocumenta peccati, quorum nullum ſine gratia Dei reparatur.

Ad octauum, ſcilicet *vtrum ſine gratia poßit homo vitare peccatum*. Dicendum quod de homine dupliciter loqui poſſumus: vno modo ſecundũ ſtatũ naturæ integræ. Alio modo ſecundũ ſtatũ naturæ corruptæ. Secũdũ ſtatũ quidem naturæ integræ, etiã ſine gratia habituali, poterat homo nõ peccare, neque mortaliter, neq; venialiter, quia peccare nihil aliud eſt, quã recedere ab E eo quod eſt ſecundũ naturã, quod vitare homo poterat in integritate naturæ: nõ tamẽ hoc poterat, ſine auxilio Dei in bono conſeruantis, quo ſubtracto etiã ipſa natura in nihilũ decideret. At in ſtatu naturæ corruptæ, indiget homo gratia habituali ſanante naturã, ad hoc quod omnino à peccato abſtineat. Quæ quidem ſanatio, primo fit in præſenti vita ſecundũ mentẽ, appetitu carnali nõdum totaliter reparato, vt Apoſtolus ad Ro. 7. & in perſona hominis reparati dicit, *ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati*. In quo quidem ſtatu poteſt homo abſtinere à peccato mortali, quod in ratione conſiſtit vt ſupra habitum eſt: non autem poteſt homo abſtinere ab omni peccato veniali, propter corruptionẽ inferioris appetitus ſenſualitatis; cuius motus quidẽ ſingulos, ratio reprimere poteſt, & ex hoc habẽt

Homo in ſtatu naturæ integræ potuit ſine gratia ſpeciali, vitare omne peccatum, non autem in ſtatu naturæ corruptæ, qui nec ſanatus per gratiã habitualem poteſt abſtinere ab omni peccato veniali ſed tantum à mortali, & ad breue tempus.

rationē peccati voluntarij: non autē omnes; quia dum vni reſiſtere nititur, fortaſſis aliud ſurgit, & quia etiam ratio non ſēper poteſt eſſe peruigil, ad huiuſmodi motus vitandos. Similiter igitur antequā hominis ratio in qua eſt peccatū mortale, reparetur per gratiā iuſtificātem, poteſt ſingula peccata mortalia vitare, & ſecundū aliquod tēpus; quia nō eſt neceſſe, quod cōtinuo peccet in actu. Sed quod diu maneat abſque peccato mortali eſſe nō poteſt, vnde Gregorius dicit ſuper Ezech. quod *peccatū, quod mox per pœnitentiā nō deletur ſuo pondere ad aliud trahit*, & huius ratio eſt, quia ſicut rationi ſubdi debet inferior appetitus, ita etiam ratio debet ſubdi Deo, & in ipſo conſtituere finem ſuæ voluntatis: Per finem autem oportet quod regulentur omnes actus humani, ſicut per rationis iudicium, regulari debent motus inferioris appetitus. Sicut igitur inferiori appetitu non totaliter ſubiecto rationi, non poteſt eſſe quin contingant inordinati motus in appetitu ſenſitiuo, ita ratione hominis non exiſtente ſubiecta Deo, conſequens eſt vt contingant multæ inordinationes in ipſis actibus rationis. Cum enim homo nō habet cor ſuum firmatum in Deo, vt pro nullo bono conſequendo, vel malo vitando, ab eo ſeparari vellet, occurrunt multa propter quæ conſequenda vel vitanda, homo recedit à Deo, contemnendo præcepta eius, & ita peccat mortaliter, præcipue quia in repentinis, homo operatur ſecundum finem præconceptum, & ſecundum habitum præexiſtentem, vt philoſophus dicit in 3. Ethic. quāuis ex præmeditatione rationis homo poſſit aliquid agere præter ordinē finis præconcepti, & præter inclinationē habitus: ſed quia homo non poteſt eſſe in tali præmeditatione, non poteſt contingere vt permaneat, quin operetur ſecundū cōſequentiā volūtatis deordinatæ niſi à Deo cito per gratiā ad debitū ōrdinē reparetur.

Ratio cur ſine gratia ſanāte non poteſt homo in ſtatu naturæ corruptæ, vitare omnia peccata mortalia, ſed tantū ſingula.

Ad nonum ſcilicet *vtrum ille, qui iam cōſecutus eſt gratiam, poſſit per ſeipſum operari bonum, & vitare peccatum.* Dicendum, quod ad recte viuendum homo dupliciter indiget auxilio Dei. Vno modo quantum ad aliquod habituale donum per quod natura humana corrupta ſanetur, & ſanata etiam eleuetur ad operandum opera meritoria, vitæ æternæ, quæ excedunt proportionem naturæ. Alio modo indiget homo auxilio gratiæ, vt à Deo moueatur ad agendum. Quantum igitur ad primum auxilij modum homo in gratia exiſtens, non indiget alio auxilio gratię quaſi alio aliquo habitu infuſo, indiget tamē auxilio gratiæ ſecundū alium modum, vt ſcilicet à Deo moueatur ad recte agendum. Et hoc propter duo. Primo quidē ratione generali propter hoc quod ſicut dictum eſt, nulla res creata poteſt in quemcūque actum prodire, niſi virtute motionis diuinæ. Secundo ratione ſpeciali, propter conditionē ſtatus humanæ naturæ, quæ quidē licet per gratiā ſanetur quantum ad mentē, remanet tamen in ea corruptio, & infectio quantū ad carnē per quā ſeruimus legi peccati, vt dicitur ad Rom. 7. Remanet etiam quædā ignorantiæ obſcuritas in intellectu, ſecundum quā, vt dicitur etiā Rom. 7. quod *oremus ſicut oportet neſcimus* propter varios enim rerum euentus, & quia etiam noſipſos non perfecte cognoſcimus, non poſſumus ad plenū ſcire quid nobis expediat, ſecundum illud Sapiētiæ 9. *Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentię noſtræ*, & ideo neceſſe eſt nobis vt à Deo dirigamur, & protegamur, qui omnia nouit, & omnia poteſt. Et propter hoc etiā renatis in filios Dei per gratiam, conuenit dicere, *& ne nos inducas in tentationē, & fiat volūtas tua ſicut in cælo, & in terra*, &c. quæ in oratione dominica continentur, ad hoc pertinentia.

Homo ſanatus per gratiā indiget auxilio gratiæ actualis vt operetur bonum & peccatū vitet ad longū tempus.

Ad decimum, ſcilicet *vtrū homo in gratia conſtitutus indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandū.* Dicendum quod perſeuerātia triplex dicitur. Quādoque enim ſignificat habitū mentis, per quē firmiter ſtat, ne remoueatur ab eo quod eſt ſecundū virtutē, per triſtitias irruentes, vt ſic ſe habeat perſeuerantia ad triſtitias, ſicut continētia ad cōcupiſcentias, & delectationes, vt philoſophus dicit in 8. Ethi. Alio modo poteſt dici perſeuerantia habitus quidam, ſecundum quē habet homo propoſitum perſeuerandi in bono vſque in finē, & vtroque iſtorum modorū perſeuerantia ſimul cum gratia infunditur, ſicut & continentia, & cęteræ virtutes. Alio modo dicitur perſeuerantia continuatio quædam boni, vſque ad finē vitæ, & ad talē perſeuerantiam habendā, homo in gratia conſtitutus, nō quidem indiget aliqua habituali gratia alia, ſed diuino auxilio ipſum dirigente, & protegente, contra tentationum impulſus, ſicut ex pręcedentibus apparet. Et ideo poſtquam aliquis eſt iuſtificatus per gratiam, neceſſe habet à Deo petere prædictum perſeuerantiæ donum, vt ſcilicet cuſtodiatur à malo vſque ad finem vitæ, multis enim datur gratia quibus non datur perſeuerare in gratia.

Perſeuerātia triplex.

Homo in gratia conſtitutus indiget diuino auxilio dirigente & protegente, vt poſſit vſque ad finē vitæ perſeuerare.

De eſſentia gratiæ.

DISTINCTIO XI.

Circa ſecundum principale ſcilicet de gratia quātum ad eius eſſentiam, quærūtur quatuor. Primo vtrum gratia ponat aliquid in anima. Secundo vtrum gratia ſit qualitas. Tertio vtrum differat à virtute infuſa. Quarto de ſubiecto gratiæ.

Ad primum, ſcilicet *vtrum gratia ponat aliquid in anima*, Dicendum quod ſecundum communem modum loquendi, gratia tripliciter accipi cōſueuit. Vno modo pro dilectione alicuius, ſicut conſueuimus dicere, quod iſte miles habet gratiā regis, id eſt rex habet eū gratū. Secundo ſumitur pro aliquo dono gratis dato, ſicut conſueuimus dicere, hanc gratiam facimus tibi. Tertio modo ſumitur pro recompenſatione beneficij gratis dati, ſicut cū dicimur agere gratias beneficiorū. Quorū tertiū ſecundū dependet ex primo. Ex amore enim quo aliquis alium gratum habet, procedit, quod aliquid ei gratis impendat. Ex ſecundo autem procedit tertium, quia de beneficijs gratis exhibitis, gratiarū actio cōſurgit. Quantū ergo ad duo vltima manifeſtū eſt, quod gratia aliquid ponat in eo, qui gratiam accipit. Primo quidē ipſum donum gratis datum. Secundo huiuſmodi doni recognitionē. Sed quātum ad primum, eſt differentia attendenda circa gratiam Dei, & gratiā hominis quia enim bonū creaturæ prouenit ex volūtate diuina, ideo ex dilectione Dei qua vult creaturę bonum, profluit aliquod bonū in creatura, voluntas aut hominis mouetur ex bono præexiſtente in rebus, & inde eſt quod dilectio hominis non cauſat totaliter rei bonitatē, ſed præſupponit ipſam, vel in toto, vel in parte. Patet igitur quod quamlibet Dei dilectionem ſequitur aliquod bonum in creatura, cauſatum, quidem, non tamen dilectioni æternæ coæternum; & ſecundum huiuſmodi boni differentiam, differens conſideratur dilectio Dei ad creaturam. Vna quidem communis, ſecundum quam diligit omnia, quæ ſunt, vt dicitur Sap. 9. ſecundū quā eſſe naturale rebus creatis largitur. Alia eſt dilectio ſpecialis, ſecundū quā trahit creaturā rationalē cōtra conditionē naturæ, ad participationē diuini boni; & ſecundū hāc dilectionē dicitur aliquē diligere ſimpliciter, quia ſecundum hanc dilectionem vult Deus ſimpliciter creaturæ bonum æternum, quod eſt ipſe. Sic igitur per hoc quod dicitur homo gratiam Dei habere, ſignificatur quiddam ſupernaturale in homine à Deo proueniens, Quandoque tamen gratia Dei dicitur ipſa æterna Dei dilectio, ſecundum quod dicitur etiam gratia prædeſtinationis, inquantum Deus gratuito, & non ex meritis, aliquos prædeſtinauit ſiue elegit. Dicitur enim ad Heb. 1. *prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum. In laudem gloriæ & gratię ſuę.*

Gratia tripliciter accipitur.

Gratia ſeu dilectio Dei, ponit aliquid in creatura non de gratia hominis.

Ad ſecundum ſcilicet *vtrum gratia ſit qualitas.* Dicendum quod gratia in eo, qui dicitur gratiam Dei habere, ſignificatur eſſe quidam effectus Dei gratuitæ voluntatis. Dictum eſt autem ſupra, quod dupliciter ex gratuita Dei voluntate homo adiuuatur. Vno modo inquantum anima hominis mouetur à Deo, ad aliquid cognoſcendum, vel volendum, vel agendum; & hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non *eſt qualitas*, ſed

Concurſus Dei gratuitus non eſt qualitas ſed motus.

tas ſed motus quidam animæ; *actus enim mouentis in moto eſt motus*, vt dicitur in 3. Phyſi. A Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei voluntate, ſecundũ quod aliquod habituale donũ à Deo animæ infunditur. Et hoc ideo, quia non eſt conueniens, quod Deus minus prouideat his quos diligit ad ſupernaturale bonum, quã creaturis quas diligit ad bonum naturale habendum. Creaturis autẽ naturalibus ſic prouidet, vt non ſolum moueat eas ad actus naturales, ſed etiam largitus eis formas, & virtutes quaſdam, quæ ſunt principia actuum, vt ſecundum ſeipſas inclinentur ad huiuſmodi motus: & ſic motus quibus à Deo mouentur, fiunt creaturis connaturales, & faciles; ſecundum illud. Sap. 7. quod *diſponit omnia ſuauiter*. Multo igitur magis illis quos mouet ad ſequendum bonum ſupernaturale æternum infundit aliquas formas ſeu qualitates ſupernaturales, B ſecundum quas ſuauiter, & promptè ab ipſo moueantur ad bonum æternum conſequendum, & ſic donum gratiæ qualitas quædam eſt.

Donum gratiæ eſt qualitas.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum gratia differat à virtute infuſa*. dicendum quod quidam poſuerunt idem eſſe gratiam, & virtutem, ſecundum eſſentiam, ſed differre ſolum ſecundum rationem, vt gratia dicatur ſecundum quod facit hominẽ Deo gratum, vel ſecundum quod gratis datur; Virtus autẽ ſecundũ quod perficit ad bene operandum, & hoc videtur ſenſiſſe magiſter in ſecundo ſententiarum. Sed ſiquis rectè conſideret rationem virtutis, hoc ſtare non poteſt, quia vt Philo. dicit in 7. Phyſi. *Virtus eſt diſpoſitio perfecti*, dico autem perfectũ, quod eſt diſpoſitum ſecundum naturam. Ex quo patet quod virtus cuiuſcunque rei dicitur in ordine ad C aliquam naturam præexiſtentem, quando ſcilicet vnũquodque ſic eſt diſpoſitum, ſecundũ quod conuenit ſuæ naturæ. Manifeſtũ eſt autẽ, quod virtutes acquiſitæ per actus humanos, de quibus dictũ eſt, ſunt diſpoſitiones quibus homo cõuenienter diſponitur in ordine ad naturam, qua homo eſt. Virtutes autem infuſæ diſponunt hominẽ altiori modo, & ad altiorem finẽ: vnde etiã oportet, quod etiam in ordine ad aliquã altiorẽ naturã, hoc autẽ eſt in ordine ad naturã diuinam participatã, ſecundũ quod dicitur 2. Pe. 1. *maxima & preciosa nobis promiſſa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ cõſortes naturæ*, & ſecundũ acceptionẽ huiuſmodi, naturæ dicuntur regenerari in filios Dei. Sicut igitur lumẽ naturale rationis, eſt aliquid præter virtutes acquiſitas, quæ dicuntur in ordine ad ipſum finẽ, vel lumen natu- D rale; ita etiam ipſum lumen gratiæ, quod eſt participatio diuinæ naturæ, eſt aliquid præter virtutes infuſas, quæ à lumine illo deriuantur, & ad illud lumen ordinantur, vnde & Apoſtolus dicit ad Eph. 5. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate* Sicut enim virtutes acquiſitæ, perficiunt hominem ad ambulandum congruenter lumini naturali rationis, ita virtutes infuſæ perficiunt hominem ad ambulandum congruenter lumini gratiæ.

Gratia differt à virtute infuſa.

Ad quartum ſcilicet *de ſubiecto gratiæ*. Dicendum, quod iſta quæſtio ex præcedenti dependet. Si enim gratia ſit idem quod virtus, neceſſe eſt, quod ſit in potẽtia animæ ſicut in ſubiecto. Nam potentia animæ eſt proprium ſubiectum virtutis, vt ſupra dictũ eſt. Si autem E gratia differat à virtute, non poteſt dici, quod potentia animæ ſit gratiæ ſubiectum, quia omnis perfectio potentiæ animæ habet rationem virtutis, vt ſupra dictum eſt. Vnde relinquitur, quod gratia ſicut eſt prius virtute, ita habeat ſubiectũ prius, potentijs animæ, ita ſcilicet quod in eſſentia animæ. Sicut enim per potentiam intellectiuam, homo participat cognitionem diuinam per virtutem fidei, & ſecundum potentiam voluntatis, amorem diuinum per virtutem charitatis; ita etiam per naturam animæ, participat ſecundum quandam ſimilitudinem, naturam diuinam per quandam regenerationem, ſiue recreationem.

Gratia ſubiectatur in eſſentia animæ.

De diuiſione gratiæ.

DISTINCTIO XII.

CIrca tertium principale, ſcilicet de diuiſione gratię, quæruntur quinque. Primo de diuiſione gratiæ in gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam, Secundo de diuiſione gratiæ gratum facientis per operantem, & cooperantem. Tertio de eius diuiſione in præuenientem, & ſubſequentem. Quarto de diuiſione gratiæ gratis datę. Quinto de comparatione gratiæ gratum facientis, & gratis datæ.

Ad primum ſcilicet *de diuiſione gratiæ in gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam*. Dicendum, quod B ſicut dicit Apoſtolus Ro. 13. *Quæ à Deo ſunt ordinata ſunt*. In hoc autem ordo rerum conſiſtit, quod quædã per alia in Deum reducantur, vt Dionyſius dicit in li. cele. Hie. Cum igitur gratia ad hoc ordinetur, vt homo reducatur in Deum ordine quodam, hoc agitur vt ſcilicet quidam per alios in Deum reducantur. Secundum hoc igitur duplex eſt gratia. Vna quidem per quam ipſe homo Deo coniungitur, quæ vocatur gratia gratum faciens. Alia vero per quam vnus homo cooperatur alteri, ad hoc quod ad Deum reducatur: huiuſmodi autem donum vocatur gratia gratis data; quia ſupra facultatem naturæ, & ſupra meritũ perſonæ, homini conceditur. Sed quia non datur ad hoc, vt homo ipſe per eam iuſtificetur, ſed potius vt ad iuſtificationem alterius cooperetur, ideo non vocatur gra- C tum faciens, & de hac dicit Apoſtolus 1. ad Corin. 12. *Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem aliorum*.

Gratia diuiditur in gratum facientem, & gratis datã.

Ad ſecundum, ſcilicet *de diuiſione gratiæ, in operantẽ, & cooperantem*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, gratia dupliciter poteſt intelligi: vno modo, diuinum auxilium, quo nos mouet ad bene volendum, & agendum. Alio modo, habituale donũ nobis diuinitus inditum: vtroque autem modo gratia dicta, conuenienter diuiditur per operantem, & cooperantem, Operatio enim alicuius effectus non attribuitur mobili, ſed mouenti. In illo igitur effectu in quo mens noſtra eſt mota, & non mouens, ſolus autem Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & ſecundum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectu in quo mens noſtra, & mo- D uet, & mouetur, operatio non ſolum attribuitur Deo, ſed etiam animæ, & ſecundum hoc dicitur gratia cooperans. Eſt autem in nobis duplex actus. Primus quidem, interior voluntatis, & quantum ad iſtum actum, voluntas ſe habet vt mota, Deus autem vt mouens; & præſertim cum voluntas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat, & ideo ſecundum quod Deus mouet humanam mentem ad hũc actum, dicitur gratia operans. Alius autem actus eſt exterior, qui cum à voluntate imperetur, vt ſupra habitum eſt: conſequens eſt quod ad hunc actum operatio attribuatur voluntati, & quia etiam ad hunc actum Deus nos adiuuat, & interius confirmãdo voluntatem vt ad actum perueniat, & exterius facultatem operandi præbendo, E reſpectu huius actus dicitur gratia cooperans: vnde Aug. dicit in lib. de gra. & libero arbi. *vt autem velimus operatur. Cum autem volumus vt perficiamus, nobis cooperatur*. Sic igitur ſi gratia accipiatur pro gratuita Dei motione, qua mouet nos ad bonum meritorium, conuenienter diuiditur gratia per operantem, & cooperantem. Si vero accipiatur gratia pro habituali dono, ſic etiã duplex eſt gratiæ effectus, ſicut & cuiuſlibet alterius formæ. Quorum primus eſt eſſe, ſecundus eſt operatio, ſicut caloris operatio eſt facere calidum, & exterior calefactio: ſic igitur habitualis gratia, inquantum animam ſanat, vel iuſtificat, ſiue gratam Deo facit, dicitur gratia operans: inquantum vero eſt principium operis meritorij, quod etiam ex libero arbitrio procedit, dicitur cooperans.

Quid gratia operãs, quid cooperans.

Alia acceptio gratia operãtis & cooperantis.

Ad tertiũ, ſcilicet *de diuiſione gratiæ in præuenientẽ, & ſubſe-*

ſubſequentem. Dicendum, quod ſicut gratia diuiditur A in operantem & cooperantem, ſecundum diuerſos effectus; ita etiam in præuenientem, & ſubſequentem, qualitercumq. gratia accipiatur. Sunt autẽ quinque effectus gratiæ in nobis Quorũ primus eſt vt anima ſanetur, Secundus eſt vt bonũ velit. Tertius eſt vt bonũ quod vult efficaciter operetur. Quartus eſt vt in bono perſeueret. Quintus eſt vt ad gloriã perueniat, & ideo gratia ſecundũ quod cauſat in nobis primum effectũ, vocatur præueniens reſpectu ſecundi effectus, & prout cauſat in nobis ſecundum, vocatur ſubſequens reſpectu primi effectus. Et ſicut vnus eſt poſterior, vno effectu, & prior alio: ita gratia poteſt dici, & præueniens & ſubſequens ſecundum eundem effectum, reſpectu diuerſorum; & hoc eſt quod Aug. dicit in li. de natura, & gratia, *præuenit vt ſanemur ſubſequitur vt ſanati vegetemur; præuenit vt vocemur, ſubſequitur vt glorificemur.* B

Quinque effectus gratiæ.

Quid gratia præueniens, quid ſubſequens.

Ad quartũ, ſcilicet *de diuiſione gratiæ gratis datæ*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, gratia gratis data ordinatur ad hoc, quod homo alteri cooperetur vt reducatur ad Deum, homo autem operari ad hoc non poteſt, interius mouẽdo (hoc enim ſolius Dei eſt) ſed ſolum exterius docendo, vel perſuadendo. Et ideo gratia gratis data, illa ſub ſe continet, quibus homo indiget ad hoc, quod alterum inſtruat in rebus diuinis, quæ ſunt ſupra rationem. Ad hoc autem tria requiruntur. Primo quidem, quod homo ſit ſortitus plenitudinem cognitionis diuinorum, vt ex hoc poſſit alios inſtruere. Secundo vt poſſit confirmare vel probare ea, quæ dicit, alias non eſſet efficax eius doctrina. Tertio vt ea, quę concipit poſſit conuenienter auditoribus proferre. C Quantum igitur ad primum tria ſunt neceſſaria, ſicut & apparet in magiſterio humano. Oportet enim quod ille qui debet alium inſtruere in aliqua ſcientia, primo quidem, vt principia illius ſcientiæ ſint ei certiſſima, & quantum ad hoc ponitur fides, quæ eſt certitudo de rebus inuiſibilibus, quæ ſupponuntur, vt principia in catholica doctrina. Secundo, oportet quod doctor rectè ſe habeat circa principales concluſiones ſcientiæ, & ſic ponitur ſermo ſapientiæ, quæ eſt cognitio diuinorum. Tertio, etiam oportet vt abũdet exemplis in cognitione effectuũ, per quos interdum oportet manifeſtare cauſas. Et quantum ad hoc ponitur ſermo ſcientiæ, quæ eſt cognitio rerum humanarum, quia *inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur*, Ro. 1. Confirmatio autem in his, quæ ſubduntur D rationi, eſt per argumenta. In his autem, quæ ſunt ſupra rationem diuinitus reuelata, confirmatio eſt per ea, quæ ſunt virtuti diuinæ propria, & hoc dupliciter. Vno quidem modo vt doctor ſacræ doctrinæ faciat, quæ ſolet Deus facere in operibus miraculoſis, ſiue ſint ad ſalutem corporum; & quantum ad hoc ponitur gratia ſanitatum, ſiue ordinantur ad ſolam diuinæ poteſtatis manifeſtationem, ſicut quod ſol ſtet aut teneбreſcat, quod mare diuidatur; & quantum ad hoc ponitur operatio virtutum. Secundo vt poſſit manifeſtare ea quæ, ſolius Dei ſunt ſcire, & hæc ſunt contingentia futura; & quantum ad hoc ponitur prophetia: & etiam occulta cordium, & quantum ad hoc ponitur diſcretio ſpirituum. Facultas autem pronunciandi poteſt attendi, vel quantum ad idioma in quo aliquis in- E telligi poſſit, & ſecundũ hoc ponuntur genera linguarum, vel quantũ ad ſenſum eorũ, quæ ſunt proferenda & quantum ad hoc ponitur interpretatio ſermonum.

Explicatur diuiſio gratiæ gratis datæ.

Sciendum autem, quod fides non numeratur hic inter gratias gratis datas ſecundum quod eſt quædam virtus iuſtificans hominem. Sed ſecundum quod importat quandam ſupereminentiam certitudinis fidei, ex qua homo fit idoneus ad inſtruendum alios de his, quæ ad fidem pertinent, Spes autem, & charitas pertinent ad vim appetitiuã ſecundum quod per eam homo in Deum ordinatur.

Occurritur quibuſdam dubijs circa diuiſionem.

Item gratia ſanitatum diſtinguitur à generali operatione virtutum, quia habet ſpecialem rationem inducendi ad fidem, ad quam aliquis magis promptus redditur per beneficium corporalis ſanitatis, quam per fidei virtutem aſſequitur. Similiter etiam loqui varijs linguis, & interpretari ſermones, habent ſpeciales quaſdam rationes mouendi ad fidem, & ideo ponuntur ſpeciales gratiæ gratis datæ.

Itẽ ſapientia, & ſcientia non computantur inter gratias gratis datas, ſecundũ quod enumerantur inter dona ſpiritus ſancti, prout ſcilicet mens hominis eſt bene mobilis per ſpiritum ſanctum ad ea, quæ ſunt ſapientiæ, & ſcientiæ (ſic enim ſunt dona ſpiritus ſancti, vt dictũ eſt) ſed computantur inter gratias gratis datas, ſecundũ quod important abundantiã quandã ſapientiæ, & ſcientiæ, vt homo poſſit, non ſolũ in ſeipſo rectè ſapere de diuinis, ſed etiã alios inſtruere, & contradicẽtes reuincere. Et ideo inter gratias gratis datas ſignãter ponitur ſermo ſapiẽtiæ, & ſermo ſciẽtiæ, vnde Aug. dicit 14. de Tri. *Aliud eſt ſcire tantũmodo quod homo credere debeat, ad adipiſcendã vitã beatã; aliud eſt ſcire quantum hoc ipſum, vt pijs opituletur, & contra impios defendatur.*

Ad quintum ſcilicet *de comparatione gratiæ gratum facientis, & gratis datæ*. Dicendũ quod vnaquæque virtus tanto excellentior eſt, quanto ad altius bonũ ordinatur, ſẽper autem finis potior eſt his, quę ſunt ad finem, gratia autem gratum faciens, ordinat hominẽ immediatè, ad coniunctionẽ vltimi finis, gratiæ autem gratis datæ, ordinant hominẽ ad quædam præparatoria finis vltimi, ſicut per prophetiam, & miracula, & huiuſmodi per quæ homines inducuntur ad hoc, quod vltimo fini coniungantur: & ideo gratia gratum faciens eſt multo excellentior, quam gratia gratis data.

Gratia gratum faciens eſt excellentior gratia gratis data.

De cauſa gratiæ.

DISTINCTIO XIII.

Circa quartum principale, ſcilicet de cauſa gratiæ, quæruntur quinque. Primo, vtrum ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratiæ. Secundo, vtrum requiratur aliqua diſpoſitio ad gratiam, ex parte recipientis eam, per actum liberi arbitrij. Tertio, vtrum talis diſpoſitio poſſit eſſe neceſſitas ad gratiam. Quarto, vtrum gratia ſit æqualis in omnibus. Quinto, vtrum aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam.

Ad primum, ſcilicet *vtrũ ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratiæ*. Dicendũ quod nulla res agere poteſt vltra ſpeciẽ ſuã, quia ſemper oportet quod cauſa potior ſit effectu, donum autẽ gratiæ excedit omnẽ facultatem naturæ creatæ, cum nihil aliud ſit quam quædam participatio diuinæ naturæ, quæ excedit omnem aliam naturam, & ideo impoſſibile eſt, quod aliqua creatura gratiam cauſet. Sic enim neceſſe eſt, vt ſolus Deus deificet, cõmunicando conſortium diuinæ naturæ, per quandã ſimilitudinis participationem; ſicut impoſſibile eſt, quod aliquid igneat, niſi ſolus ignis.

Solus Deus poteſt gratiam cauſare.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum requiratur aliqua præparatio ad gratiam ex parte recipiẽtis eam* &c. dicendũ, quod ſicut ſupra dictum eſt, gratia dicitur dupliciter. Quandoque quidem ipſum habituale Dei donum: quandoque autem ipſum auxilium Dei mouentis animam ad bonum. Primo igitur modo accipiendo gratiam, præexigitur ad gratiam aliqua gratiæ præparatio, quia nulla forma poteſt eſſe niſi in materia diſpoſita: ſed ſi loquamur de gratia ſecundum quod ſignificat auxilium Dei mouentis ad bonum, ſic nulla præparatio requiritur ex parte hominis, quaſi præueniens diuinum auxilium, ſed potius quæcunq; præparatio in homine eſſe poteſt, eſt ex auxilio Dei mouentis animam ad bonũ; & ſecundum hoc ipſe bonus motus liberi arbitrij, quo quis præparatur ad bonum gratiæ ſuſcipiendum, eſt actus liberi arbitrij moti à Deo; & quantum ad hoc dicitur homo ſe præparare, ſecundum illud Prouer. 16. *Hominis eſt præparare animum*; & eſt principaliter à Deo mouente liberum arbitrium, & ſecundum hoc dicitur à Deo voluntas hominis præparari, & à Deo greſſus hominis dirigi.

Ad gratiam habitualem requiritur aliqua præparatio & diſpoſitio per actum liberi arbitrij, non autem ad actualem, ita vt præueniat auxilium Dei.

Ad tertium ſ. *vtrum ex neceſſitate detur gratia, præpa-*

rantis ſe ad gratiam. Dicendum ſicut dictum eſt, præparatio hominis ad gratiā eſt à Deo ſicut à mouente, à libero autem arbitrio ſicut à moto. Poteſt igitur præparatio cōſiderari dupliciter. Vno quidē modo ſecundū quod eſt à libero arbitrio, & ſecundū hoc nullam neceſſitatē habet ad gratiæ conſecutionē, quia donum gratiæ excedit omnē præparationē virtutis humanæ. Alio modo poteſt cōſiderari ſecundū, quod eſt à Deo mouente, & tunc habet neceſſitatē ad id ad quod ordinatur à Deo, non quidem coactionis, ſed infallibilitatis, quia intentio Dei deficere non poteſt, ſecundum quod Aug. dicit in lib. de prædeſtinatione ſanctorum, quod *per beneficia Dei certiſſimè liberantur, quicunque liberantur*; vnde ſi ex intentione Dei mouentis eſt, quod homo cuius cor mouet, gratiam conſequatur, infallibiliter ipſam conſequetur, ſecundum illud. Ioh. 6. *Omnis qui audit à patre, & didicerit, venit ad me.*

Diſpoſitio prout à Deo, habet infallibilem connexionem cum gratia, ſi ſit vltima.

A

B

Ad quartum ſcilicet *vtrum gratia ſit æqualis in omnibus* Dicendū quod habitus duplicē magnitudinem habere poteſt. Vnam ex parte finis vel obiecti, ſecundū quod dicitur vna virtus alia nobilior, inquantū ad maius bonū ordinatur. Aliam vero ex parte ſubiecti, quod magis vel minus participat habitum inhærentem. Secundum igitur primam magnitudinem gratia gratum faciens non poteſt eſſe maior, & minor. quia gratia ſecundum ſui rationem, coniungit hominem ſummo bono, quod eſt Deus: ſed ex parte ſubiecti gratia poteſt ſuſcipere magis, & minus, prout ſcilicet vnus perfectius illuſtratur à lumine gratiæ, quam alius. Cuius diuerſitatis ratio quidem eſt aliqua, ex parte præparantis ſe ad gratiam, qui enim ſe ad gratiam magis præparat, pleniorem gratiam accipit ſed ex hac parte non poteſt accipi prima ratio huius diuerſitatis, quia præparatio ad gratiam non eſt hominis, niſi inquantum liberum arbitrium eius præparatur à Deo; vnde prima cauſa huius diuerſitatis accipienda eſt ex parte ipſius Dei, qui diuerſimodè ſuæ gratiæ dona diſpenſat, ad hoc, quod ex diuerſis gradibus, pulchritudo & perfectio eccleſiæ conſurgat; Sicut etiam diuerſos gradus rerum inſtituit, vt eſſet vniuerſum perfectum, vnde Apoſtolus dicit Eph. 4. poſtquam dixit: *vnicuique data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti*, enumeratis diuerſis gratijs ſubiunxit, *ad conſummationem ſanctorum in ædificationem corporis Chriſti.*

Gratia nō eſt æqualis in omnibus, niſi ex parte obiecti.

C

Quæ cauſa inæqualitatis in gratia.

Ad quintum ſcilicet *vtrum homo poſſit ſcire ſe habere gratiam*, Dicendum, quod tripliciter poteſt homo aliquid cognoſcere. Vno modo per reuelationem, & hoc modo poteſt aliquis ſcire ſe habere gratiam. Reuelat enim hoc Deus aliquando aliquibus, ex ſpeciali priuilegio, vt ſecuritatis gaudium; & in hac vita in eis incipiat; & confidentius, & fortius, magnifica opera conſequantur, & mala præſentis vitæ ſuſtineant. ſicut Paulo dictum eſt 2. ad Corin. 12. *Sufficit tibi gratia mea.* Alio modo homo cognoſcit aliquid per ſe ipſum, & hoc certitudinaliter, & ſic nullus poteſt ſcire ſe habere gratiam. Certitudo enim non poteſt haberi de aliquo, niſi poſſit iudicari per propriū principiū. Sic enim certitudo habetur de cōcluſionibus demōſtratiuis per demōſtrabilia vniuerſalia principia. Nullus autē poteſt ſcire ſe habere ſcientiam alicuius cōcluſionis ſi principium ignoret; principium autem gratiæ, & obiectum eius, eſt ipſe Deus, qui propter ſui excellētiam eſt nobis ignotus, ſecundum illud Iob 36. *Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram*, & ideo eius præſentia in nobis, vel abſentia, per certitudinem cognoſci non poteſt, ſecundum illud Iob 9. *Si venerit ad me non videbo eum, ſi autem abierit non intelligam* Et ideo homo non poteſt per certitudinem diiudicare; vtrum ipſe habeat gratiam, ſecundum illud 1. ad Corin. 4. *Sed neque meipſū iudico, qui autē iudicat me, dominus eſt.* Tertio modo cognoſcitur aliquid coniecturaliter per aliqua ſigna, & hoc modo aliquis poteſt cognoſcere ſe habere gratiam, inquantū ſcilicet percipit ſe delectari in Deo, & contemnere res mundanas, & inquātum homo non

D

Nullus poteſt ſcire ſe habere gratiam citra ſpecialem Dei reuelationem, niſi tantum coniecturaliter.

E

A

eſt cōſcius ſibi alicuius peccati mortalis. Secundum quē modū poteſt intelligi, quod habetur Apoc. 2. *Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit niſi qui accipit*, quia ſcilicet ille qui accipit, per quandam experientiā dulcedinis nouit, quam non experitur ille, qui non accipit. Iſta tamen cognitio imperfecta eſt. Vnde Apoſtolus dicit 1 ad Corinth. 4. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum*, quia vt dicitur in Pſalmo 18. *delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me domine.*

De effectu gratiæ.

DISTINCTIO XIV.

Circa quintum principale ſcilicet de effectu gratię quæruntur duo. Primo, de iuſtificatione impij, quæ eſt effectus gratiæ operantis. Secundo, de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis. Circa primum, quæruntur quinque. Primo, quid ſit iuſtificatio. Secundo, vtrum ad eam requiratur infuſio gratiæ. Tertio vtrum requiratur motus liberi arbitrij. Quarto, vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei. Quinto, vtrum ſit opus miraculoſum.

B

Ad primum, ſcilicet *quid ſit iuſtificatio impij*, Dicendū quod iuſtificatio paſſiuè accepta, importat motum ad iuſtitiam, ſicut & calefactio motum ad calorem. Cum autem iuſtitia de ſui ratione importat rectitudinem quandam ordinis, dupliciter accipi poteſt. Vno modo ſecundum quod importat rectum ordinem in ipſo actu hominis, & ſecundum hoc iuſtitia ponitur virtus quædam; ſiue ſit particularis iuſtitia, quæ ordinat actum hominis ſecundum rectitudinem, in comparatione ad alium ſingularem hominem; Siue ſit iuſtitia legalis, quæ ordinat ſecundum rectitudinem actum hominis, in cōparatione ad bonum commune multitudinis, vt patet in 5. Ethi. Alio modo dicitur iuſtitia prout importat rectitudinē quandā ordinis, in ipſa interiori diſpoſitione hominis, prout, ſcilicet ſupremū hominis ſubditur Deo, & inferioris animæ vires ſubduntur ſupremo, ſcilicet rationi; & hanc etiā diſpoſitionē vocat philoſophus 5. Ethi. iuſtitiā Metaphoricè dictā. Hęc igitur iuſtitia in homine poteſt fieri dupliciter. Vno quidē modo per modum ſimplicis generationis, quę eſt ex priuatione ad formā, & hoc modo iuſtificatio poſſet cōpetere etiā ei, qui non eſſet in peccato dum huiuſmodi iuſtitiam à Deo acciperet, ſicut Adam dicitur accepiſſe originalem iuſtitiā. Alio modo poteſt fieri huiuſmodi iuſtitia in homine, ſecundū rationem motus, qui eſt de contrario in contrariū, & ſecundum hoc iuſtificatio importat tranſmutationem quandam de ſtatu iniuſtitiæ ad ſtatū iuſtitiæ prædictę. Et hoc modo loquimur hic de iuſtificatione impij, ſecundū illud Apoſtoli ad Rom. 4. *Ei qui non operatur, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium*, &c. Et quia motus magis denominatur à termino ad quem, quam à termino à quo, Ideo huiuſmodi tranſmutatio, quo aliquis tranſmutatur à ſtatu iniuſtitiæ, per remiſſionem peccati, ſortitur nomen à termino ad quem, & vocatur iuſtificatio impij.

C

D

Quid iuſtificatio.

Ad ſecundum ſcilicet *vtrum requiratur infuſio gratiæ ad iuſtificationem.* Dicendū quod homo peccādo Deum offendit, offenſa autē nō remittitur alicui, niſi per hoc quod animus offenſi pacatur offendēti, & ideo ſecundū hoc peccatum dicitur nobis remitti, quod Deus nobis pacatur, quæ quidē pax cōſiſtit in dilectione, qua Deus nos diligit. Dilectio autem Dei quantum eſt ex parte actus diuini eſt æterna, & immutabilis, ſed quantum ad effectum, quem nobis imprimit, quandoque interrūpitur, prout ſcilicet ab ipſo quandoq; deficimus, & quandoq; iterū recuperamus. Effectus autē diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, eſt gratia, qua homo fit dignus vita æterna, à qua peccatum mortale excludit, & ideo non poſſet intelligi remiſſio culpæ niſi adeſſet infuſio gratiæ.

E

Ad remiſſionem peccati requiritur infuſio gratiæ.

Ad tertium ſcilicet *vtrum requiratur motus liberi arbitrij.* Dicendum quod iuſtificatio impij, fit à Deo

mouente

mouente hominem ad iuſtitiam. Ipſe enim eſt qui A iuſtificat impium, vt dicitur Rom. 4. Deus autem mouet omnia ſecundum motum vniuſcuiuſque, ſicut in naturalibus videmus quod aliter mouentur ab ipſo grauia, & aliter leuia, propter diuerſam naturã vtriuſque. Vnde & hominem ad iuſtitiam mouet ſecundum conditionem naturæ humanæ, homo autẽ ſecundum propriã naturã habet, quod ſit liberi arbitrij, & ideo in eo qui habet vſum liberi arbitrij, non fit motio à Deo ad iuſtitiã, abſque motu liberi arbitrij, ſed ita infundit donum gratiæ iuſtificantis, quod etiam ſimul cum hoc mouet liberum arbitrium ad donum gratiæ acceptandum, in his qui ſunt huius motionis capaces.

In habente vſum liberi arbitrij requiritur ipſius motus ad iuſtificationem.

Pueri autem non ſunt capaces motus liberi arbitrij, & ideo mouentur à Deo ad iuſtitiam, per ſolam informationem animæ ipſorum; non autẽ hoc fit ſine ſacra- B mento, quia ſicut peccatum originale à quo iuſtificantur, non propria voluntate ad eos peruenit, ſed per carnis originem; ita etiam per ſpiritualẽ regenerationem à Chriſto in eos gratia deriuatur, & eadem ratio eſt de furioſis, & amentibus, qui nunquam vſum liberi arbitrij habuerunt. Sed ſi quis aliquãdo habuerit vſum liberi arbitrij, & poſtmodum eo careat, vel per infirmitatẽ, vel per ſomnum; non conſequitur gratiã iuſtificãtem per baptiſmum exterius adhibitũ, aut per aliquid aliud ſacramentum, niſi prius habuerit ſacramentum in propoſito, quod ſine vſu liberi arbitrij non contingit. Et hoc modo ille de quo loquitur Aug. in 4. confeſſio. renatus fuit quia & prius, & poſtea, baptiſmum acceptauit.

Solutio obiectionum.

Sicvt autem in motu locali corpus mobile reſpe- C ctum habet ad duos terminos ſcilicet ad terminum à quo recedit, & ad terminum ad quẽ accedit; ſic oportet, quod mens hominis dum iuſtificatur per modum liberi arbitrij recedit à peccato, & accedat ad iuſtitiam. Receſſus autem, & acceſſus in motu liberi arbitrij, accipitur ſecundum deteſtationem, & deſiderium, dicit enim Aug. ſuper Ioh. Exponens illud: *Mercenarius autem fugit. Affectiones noſtræ motus animarum ſunt, lætitia animi progreſſio, triſtitia autem animi fuga eſt, progrederis animo cum appetis, fugis animo cum metuis.* Oportet igitur quod in iuſtificatione impij ſit motus liberi arbitrij duplex, vnus quo per deſiderium tendat in Dei iuſtitiam, & alius quo deteſtetur peccatum.

Ad iuſtificationem requiritur motus fidei.

Reqviritvr autẽ motus fidei, quia motus liberi D arbitrij requiritur ad iuſtificationẽ impij, ſecũdũ quod mens hominis mouetur à Deo; Deus autẽ mouet animã hominis conuertendo eã ad ſeipſum, vt dicitur in Pſal. 84. ſecundum aliã litterã, *Deus tu conuertens viuificabis nos*: & ideo ad iuſtificationẽ impij, requiritur motus mentis quo cõuertitur in Deum. Prima autẽ conuerſio in Deum fit per fidem, ſecundum illud ad Heb. 11. *Accedentẽ ad Deum oportet credere, quia eſt*; & ideo motus fidei requiritur ad iuſtificationẽ impij. Ideo dicit Apoſtolus Ro. 5. *Iuſtificati igitur ex fide, pacẽ habeamus ad Deum.* Bene autẽ occurrunt alia, ſcilicet charitas, ſecundum illud Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multũ*, Itẽ Eccl. 1. *Timor domini expellit peccatum, qui ſine timore eſt nõ poterit iuſtificari* & iterum humilitas Iac. 4. *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiam*, & E iterum miſericordia. Pro. 15. *per miſericordiam, & fidem purgantur peccata.*

Item charitatis & timoris filialis.

Qvia tamẽ prima conuerſio hominis ad Deum fit per motum fidei, vt dictum eſt; ideo magis attribuitur fidei. Motus tamen fidei non eſt perfectus, niſi ſit charitate informatus, vnde ſimul in iuſtificatione impij cum motu fidei, eſt etiam motus charitatis. Mouetur autẽ liberum arbitrium in Deum ad hoc, quod ei ſe ſubijciat, vnde etiam concurrit actus timoris filialis, & actus humilitatis. Cõtingit enim vnum, & eundẽ actũ liberi arbitrij, diuerſarum virtutum eſſe, ſecundũ quod vna imperat, & alia imperatur prout. ſ. actus eſt ordinabilis ad diuerſos fines. Actus autem miſericordiæ operatur contra peccatum, per modum ſatisfactionis, & ſic ſequitur iuſtificationem: Vel per modum præparationis, inquantum miſericordes, miſericordiã cõſequũtur; & ſic etiã poteſt præcedere iuſtificationem; vel etiam ad iuſtificationem concurrere ſimul cum prædictis virtutibus, ſecundum quod miſericordia includitur in dilectione proximi.

Ad iuſtificationem impij quatuor requiruntur.

Patet igitur ex prædictis, quod ad iuſtificationem impij quatuor requiruntur. ſ. gratiæ infuſio, motus liberi arbitrij in Deum per fidem, & motus liberi arbitrij in peccatum, & remiſſio culpæ. Cuius ratio eſt, quia ſicut dictum eſt, iuſtificatio eſt quidam motus, quo anima mouetur à Deo, à ſtatu culpæ in ſtatu iuſtitiæ. In quolibet autem motu quo aliquid ab aliquo mouetur, tria requiruntur. Primo quidẽ motio ipſius mouentis, ſecundo motus mobilis, & tertio conſummatio motus ſiue peruentio ad finem. Ex parte igitur motionis diuinæ, accipitur gratiæ infuſio, ex parte vero liberi arbitrij motu, accipiuntur duo motus ipſius ſecundum receſſum à termino, à quo, & acceſſum ad terminum ad quem; conſummatio vero ſiue peruentio ad terminum huius motus, importatur per remiſſionem culpæ, in hoc enim iuſtificatio cõſummatur.

Ad quartum. ſ. *vtrum iuſtificatio impij ſit maximũ opus Dei.* Dicẽdum, quod opus aliquod poteſt dici magnum dupliciter. Vno modo ex parte modi agendi, & ſic maximum eſt opus creationis in quo ex nihilo fit aliquid. Alio modo poteſt dici opus magnũ propter magnitudinem eius quod fit, & ſecundum hoc maius opus eſt iuſtificatio impij, quæ terminatur ad bonum æternũ diuinæ participationis, quã creatio cæli & terræ, quæ terminatur ad bonum naturæ mutabilis. Et ideo Aug. exponẽs illud Ioh. 14. *Maiora horum faciet*, cum dixiſſet, quod maius eſt vt ex impio fiat iuſtus, quam creare cœlum & terrã, ſubiungit. *Cælum enim & terra tranſibũt, prædeſtinatorum autem ſalus, & iuſtificatio permanebit.* Sed ſciẽdum eſt, quod aliquid magnum dicitur dupliciter. Vno modo ſecundum quantitatem abſolutam, & hoc modo donum gloriæ eſt maius, quam donum gratiæ iuſtificantis impium; & ſecundum hoc glorificatio iuſtorum eſt maius opus, quã iuſtificatio impij. Alio modo dicitur aliquid magnum quãtitate proportionis, ſicut dicitur mõs paruus, & granum milij magnum, & hoc modo donum gratiæ iuſtificantis impium eſt maius quã donum gloriæ beatificantis iuſtum, quia plus excedit donum gratiæ dignitatem impij, qui erat dignus pœna, quã donum gloriæ dignitatem iuſti, qui ex hoc ipſo, quod eſt iuſtificatus, eſt dignus gloria. Et ideo Aug. ibidem dicit. *Iudicet qui poteſt vtrum maius ſit iuſtos Angelos creare, quã impios iuſtificare, certè ſi æqualis eſt vtrumque potentia, hoc maioris eſt miſericordiæ.*

Quo ſenſu iuſtificatio impij poſſit dici maximum opus Dei.

Ad quintum. ſ. *vtrum iuſtificatio impij ſit opus miraculoſũ.* Dicendum, quod in operibus miraculoſis tria cõſueuerunt inueniri. Quorum vnum eſt ex parte potentiæ agentis, quia ſola diuina virtute fieri poſſunt, & ideo ſunt ſimpliciter mira quaſi habentia cauſam occultam; & ſecundum hoc tam iuſtificatio impij, quam creatio mundi, & vniuerſaliter omne opus, quod à ſolo Deo fieri poteſt, miraculoſum dici poteſt. Secundo in quibuſdam miraculoſis operibus inuenitur, quod forma inducta eſt ſuper naturalem potentiam talis materiæ, ſicut in ſuſcitatione mortui, vita eſt ſupra naturalem potentiam talis corporis; & quantum ad hoc, iuſtificatio impij non eſt miraculoſa, quia naturaliter anima eſt gratiæ capax, eo enim ipſo, quod facta eſt ad imaginem Dei, capax Dei eſt per gratiam, vt Aug. dicit. Tertio modo in operibus miraculoſis inuenitur aliquid præter ſolitum, & conſuetum ordinem cauſandi effectũ. Sicut cum aliquis infirmus ſanitatem perfectam aſſequitur ſubito, præter ſolitum curſum ſanationis, quæ fit natura vel arte: Et quantum ad hoc iuſtificatio impij quandoque eſt miraculoſa, & quandoq; nõ eſt. Eſt enim iſte cõſuetus, & cõmunis curſus iuſtificationis, vt Deo mouẽte interius animã, homo conuertatur ad Deum. Primo quidem cõuerſione imperfecta, vt poſtmodum ad perfectum deueniat, quia

Quomodo iuſtificatio impij poteſt dici miraculoſa, & quomodo non.

charitas

charitas inchoata meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, ſicut Auguſt. dicit. Quandoque vero tam vehementer Deus animam mouet, vt ſtatim quandam perfectionem iuſtitiæ aſſequatur, ſicut fuit in conuerſione Pauli, adhibita etiam exterius miraculosè proſtratione; & ideo conuerſio Pauli tanquam miraculoſa in Eccleſia commemoratur celebriter.

De merito, effectu gratiæ.

DISTINCTIO XV.

CIRCA ſextum principale quantum ad effectum gratiæ, ſcilicet de merito, quæruntur nouem. Primo, vtrum homo poſſit mereri aliquid apud Deum. Secundo, vtrum poſſit mereri vitam æternam ex condigno. Tertio, vtrum gratia ſit principium merendi mediante charitate principaliter. Quarto, vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam. Quinto, vtrum poſſit alij mereri primam gratiam. Sexto, vtrum poſſit ſibiipſi mereri reparationem poſt lapſum. Septimo, vtrum poſſit mereri augmentum gratiæ. Octauo, vtrum poſſit mereri perſeuerantiam finalem in bono. Nono, vtrum temporalia bona cadant ſub merito.

AD PRIMVM, ſcili. *vtrum homo poſſit aliquid mereri à Deo.* Dicendum, quod meritum & merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompēſatur pro retributione operis vel laboris quaſi quoddam precium ipſius, vnde ſicut reddere iuſtum preciū pro re accepta ab aliquo eſt actus iuſtitiæ, ita etiam recompenſare mercedem operis vel laboris eſt iuſtitiæ actus. Iuſtitia autem æqualitas quædā eſt, vt patet per Philo. in 5. Ethic. & ideo ſimpliciter eſt iuſtitia inter eos quorū eſt ſimpliciter æqualitas, aliorum vero non eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quidam iuſtitiæ modus poteſt eſſe; ſicut dicitur quoddam ius paternum vel dominatiuum, vt in eodem li. Philoſophus dicit. Et ideo in quibus eſt ſimpliciter iuſtum, eſt & ſimpliciter ratio mercedis & meriti. In quibus autem eſt ſecundum quid iuſtum, & non ſimpliciter, in his etiam non ſimpliciter eſt ratio meriti, ſed ſecundum quid, inquantum ſaluatur ibi iuſtitiæ ratio; ſic enim & filius meretur aliquid à patre, & ſeruus à domino. Manifeſtum eſt autē quod inter Deum & hominē eſt maxima inæqualitas, in infinitum enim diſtant: & totum quod eſt hominis bonum, eſt à Deo; vnde non poteſt hominis ad Deum eſſe iuſtitia, ſecundum abſolutam æqualitatem, ſed ſecundum proportionem quandam, inquantum ſcilicet vterque operatur ſecundum modum ſuum; modus autem & menſura humanæ virtutis, homini eſt à Deo, & ideo meritum hominis apud illum eſſe non poteſt, niſi ſecundum præſuppoſitionem diuinæ ordinationis, ita ſcil. vt id homo conſequatur à Deo per ſuam operationem quaſi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputauit; ſicut etiā res naturales conſequuntur per proprios motus, & operationes id ad quod à Deo ſunt ordinatæ: differenter tamen; quia creatura rationalis ſeipſam mouet ad agendum per liberum arbitrium, vnde ſua actio habet rationem meriti, quod non eſt in alijs creaturis.

Homo poteſt mereri apud Deū ex præſuppoſitione diuinæ ordinationis; non aliter, eo quod hominis ad Deū non eſt iuſtitia ſecūdum æqualitatē.

AD SECVNDVM, ſcil. *vtrum poſſit homo mereri vitam æternam ex condigno.* Dicendum, quod opus meritorium hominis conſiderari poteſt dupliciter. Vno modo ſecundum quod præcedit ex libe. arbi. Alio modo ſecundum quod procedit ex gratia Spiritus ſancti. Si conſideretur ſecundum ſubſtantiam operis, & ſecundum quod procedit ex libero arbitrio, ſic non poteſt ibi eſſe condignitas propter maximam inæqualitatem, ſed eſt ibi congruitas propter quandam æqualitatem proportionis. Videtur enim cōgruum vt homini operanti ſecundum ſuam virtutem Deus recompēſet ſecundum excellentiam ſuæ virtutis. Si autem loquamur de opere meritorio ſecundum quod procedit ex gratia Spiritus ſancti, ſic eſt meritorium vitæ æternæ ex cōdigno; ſic enim attenditur valor meriti ſecundum virtutem Spiritus ſancti mouentis nos in vitam æternam, ſecundum illud Ioan. 4. *Fiet in eo fons aquæ viuæ ſalientis in vi-* A *tam æternam.* Attenditur etiam precium operis ſecundum dignitatem gratię, per quam homo conſors factus diuinæ naturæ adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipſo iure adoptionis, ſecundum illud Rom. 8. *Si filij Dei, & hæredes.*

Operi vt præcedenti ex gratia reſpondet merito vitam ex condigno, vt à libero arbitrio, ex congruo.

AD TERTIVM, ſci. *vtrum gratia ſit principium merendi principalius per charitatem.* Dicendum, quod ſicut ex prædictis accipi poteſt, humanus actus habet rationē merendi ex duobus. Primo quidem & principaliter ex diuina ordinatione, ſecundum quod actus dicitur eſſe meritorius illius boni ad quod homo diuinitus ordinatur. Secundo vero ex parte liberi arbitrij, inquantū ſci. homo habet præ cæteris creaturis vt per ſe agat voluntarius agens; & quantum ad vtrumq; principalitas meriti penes charitatem conſiſtit. Primo equidem cōB ſiderandum eſt, quod vita æterna in Dei fruitione conſiſtit: Motus autem humanę mentis ad fruitionem diuini boni, eſt proprius actus charitatis, per quem omnes actus aliarum virtutum ordinantur in hunc finem, ſecundum quod aliæ virtutes imperantur à charitate; & ideo meritum vitæ æternę primo pertinet ad charitatem, ad alias autem virtutes ſecundario. Secundo quod eorum actus à charitate imperantur. Similiter etiā manifeſtum eſt, quod id quod ex amore facimus, maximè voluntariè facimus, vnde etiam ſecundum quod ad rationem meriti requiritur quod ſit voluntarium, principaliter meritum charitati attribuitur.

Ratio cur gratia ſit principium merendi per charitatem.

AD QVARTVM, ſcil. *vtrum homo poſſit mereri primam gratiam ſibiipſi.* Dicendum, quod donum gratiæ poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum rationem C gratuiti doni, & ſic manifeſtum eſt, quod omne meritum repugnat gratiæ, quia vt ad Ro. 10. Apoſtolus dicit: *Si ex operibus, iam non ex gratia.* Alio modo poteſt cōſiderari ſecundum naturam ipſius rei, quæ donatur; & ſic etiam non poteſt cadere ſub merito non habētis gratiam, tum quia excedit proportionem naturæ, tum etiam quia ante gratiam in ſtatu peccati habet homo impedimentum promerendi gratiam, ſci. ipſum peccatum. Poſtquam autem iam aliquis habet gratiam, non poteſt gratia iam habita ſub merito cadere quaſi merces, quia merces eſt terminus operis, gratia vero eſt principium cuiuſlibet boni operis, vt ſupra dictum eſt. Si vero aliud donum gratuitum quis mereatur virtute gratiæ præcedentis, iam non erit prima; vnde manifeſtum eſt, quod nullus poteſt ſibi mereri primā gratiā.

Nullus poteſt ſibi mereri primam gratiam.

D AD QVINTVM, ſci. *vtrum homo poſſit mereri alteri primam gratiam.* Dicēdum, quod ſicut ex dictis patet, opus noſtrum habet rationem meriti ex duobus. Primo quidē ex vi motionis diuinę, & ſic meretur aliquis ex condigno. Alio modo habet rationem meriti ſecundum quod procedit ex libero arbitrio, inquantum voluntariè aliquid facimus; & ex hac parte eſt meritum congrui; quia congruum eſt, vt dum homo benè vtitur ſua virtute, Deus ſecundum ſuperexcellētiæ virtutem, excellentius operetur. Ex quo patet, quod merito condigni nullus poteſt alteri mereri primam gratiam, niſi ſolus Chriſtus; quia vnuſquiſque noſtrum mouetur à Deo per donum gratiæ, vt ipſe ad vitam æternam perueniat; & ideo meritum condigni vltra hanc motionē non ſe extendit: ſed anima Chriſti mota eſt à Deo per E gratiam, non ſolum vt ipſe perueniret ad gloriam vitæ æternæ, ſed etiā vt alios in eam adduceret, inquantum eſt caput Eccleſiæ, & auctor ſalutis humanæ, ſecundum illud Heb. 2. *Qui multos filios in gloriam adduxerat, auctor eſt ſalutis,* &c. Sed merito congrui aliquis poteſt alteri mereri primā gratiam; quia enim homo in gratia conſtitutus implet Dei voluntatem, congruum eſt ſecundum amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis voluntatem in ſaluatione alterius; licet quandoque poſſet habere impedimētum ex parte ipſius cuius aliquis ſanctus iuſtificationem deſiderat, & in hoc caſu loquitur auctoritas Hiere. 15. *Si ſteterit Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.*

Cur ſolus Chriſtus poſſit alteri mereri primam gratiā ex condigno alij non niſi ex congruo.

AD SEXTVM, ſci. *vtrum quis poſſit mereri ſibi reparationem poſt lapſum.* Dicendum, quod nullus poteſt ſibi me-

Nullus poteſt ſibi de condigno vel de congruo mereri reparationem poſt lapſum.

reri reparationem poſt lapſum, neque merito cōdigni neque merito congrui. Merito quidem condigni hoc ſibi mereri non poteſt, quia ratio huius meriti depēdet ex motione diuinæ gratiæ, quæ quidem motio interrumpitur per ſequens peccatū. Vnde omnia beneficia, quæ poſtmodum aliquis à Deo cōſequitur quibus reparatur, non cadunt ſub merito, tanquā motione prioris gratiæ, vſque ad hoc ſe extendente. Meritum etiam congrui quo quis alteri primam grátiam meretur, impeditur ne conſequatur effectum, propter impedimē tum peccati in eo cui quis meretur; Multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia, propter impedimentum, quod eſt in eo, qui meretur, & in eo cui meretur; (vtrumq; enim his in vnam perſonam concurrit) & ideo nullo modo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

Augmētum gratiæ cadit ſub meritum condigni.

Ad septimvm, ſci. *vtrum homo poſſit mereri augmētum gratię.* Dicēdum, quod ſicut ſupra dictum eſt, illud cadit ſub merito condigni, ad quod motio gratiæ ſe extendit. Motio autē alicuius mouentis non ſolum ſe extendit ad vltimum terminum motus, ſed etiā ad totum progreſſum in motu; terminus autē motus gratiæ eſt vita ęterna, progreſſus autē in hoc motu, eſt ſecundum augmētum charitatis vel gratiæ, ſecundum illud Prouerb. 4. *Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem,* qui eſt dies gloriæ. Sic igitur augmentum gratiæ cadit ſub merito condigni.

Ad octavvm, ſci. *vtrum homo poſſit mereri finalē perſeuerantiam.* Dicendū, quod cum homo naturaliter habeat liberum arbitrium flexibile ad bonum, & ad malum; dupliciter poteſt aliquis perſeuerantiam in bono obtinere à Deo. Vno quidē modo, per hoc quod liberum arbitriū determinatur ad bonum per gratiā conſummatā, quod erit in gloria. Alio modo ex parte motionis diuinæ, quæ hominē inclinat ad bonum vſq; ad finem. Sicut autē ex dictis patet, illud cadit ſub humano merito, quod comparatur ad motum liberi arbi. directi à Deo mouente, ſicut terminus; non autem illud, quod comparatur ad prædictum motum, ſicut principium: vnde patet quod perſeuerantia gloriæ, quæ eſt terminus prædicti motus, cadit ſub merito; perſeuerantia autem viæ non cadit ſub merito (quia dependet ſolum ex motione diuinæ, quæ eſt principium omnis meriti) ſed Deus gratis perſeuerantiæ donum largitur, cuicumque illud largitur.

Donum perſeuerantiæ in via, nō cadit ſub merito.

Ad nonvm, ſci. *vtrum bona temporalia cadant ſub merito.* Dicēdum, quod id, quod cadit ſub merito eſt præmium vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum autē hominis eſt duplex. Vnum ſimpliciter, & aliud ſecundum quid. Simpliciter quidem bonum hominis eſt vltimus finis eius, ſecundū illud Pſal. 72. *Mihi adhærere Deo bonum eſt*, & per conſequens omnia illa, quę ordinantur vt inducentia ad hunc finē, & talia ſimpliciter cadunt ſub merito. Bonum autem ſecundum quid & non ſimpliciter hominis, eſt quod eſt bonum ei vt nunc, vel quod ei eſt ſecundum aliquid bonum, & huiuſmodi non cadunt ſub merito ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Secundū hoc igitur dicendum eſt, quod ſi temporalia bona conſiderentur prout ſunt vtilia ad opera virtutum quibus perducimur in vitam æternam, ſecundum hoc directè & ſimpliciter cadunt ſub merito, ſicut augmētum gratiæ, & omnia illa quibus homo adiuuatur ad perueniendū in beatitudinem, poſt primā gratiam: tantum enim dat Deus viris iuſtis de bonis tēporalibus, & etiā malis, quantum eis expedit ad peruenīedum ad vitā æternā; & intantum ſūnt ſimpliciter bona huiuſmodi temporalia, vnde dicitur in Pſal. 33. *Inquirentes autē Dominum non minuētur omni bono.* Et alibi, *Non vidi iuſtum derelictum.* Si autem conſiderentur huiuſmodi tēporalia bona ſecundum ſe, ſic non ſunt ſimpliciter bona hominis, ſed ſecundum quid; & ita non ſimplicitor cadunt ſub merito, ſed ſecundum quid; inquantum ſc. homines mouentur à Deo ad aliqua temporaliter agenda, in quibus ſuum propoſitum conſequuntur; Deo faciēte, vt ſicut vita ęterna eſt ſimpliciter præmium operum iuſtitiæ, per relationē ad motionem diuinam, vt dictum eſt; ita temporalia bona in ſe conſiderata habeant rationē mercedis; vel, habito reſpectu quantum ad motionem diuinam, qua voluntas hominum mouetur ad hæc proſequenda; licet interdum in his non habeant homines, rectā intentionem.

Bona temporalia cadunt ſub merito ſimpliciter & ſecundum quid, diuerſo reſpectu.

LIBRI I. PARS III.

DE VIRTVTIBVS IN GENERALI.

De eſſentia virtutis.

DISTINCTIO PRIMA.

Deinde conſiderandum eſt de virtutibus. Et circa hoc cōſiderandum eſt. Primo in generali. Secundo in ſpeciali. Circa primum conſideranda ſunt tredecim. Primo de virtutibus quantum ad eſſentiam. Secundo de ſubiecto virtutis. Tertio de diſtinctione virtutum intellectualium. Quarto de diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Quinto de diſtinctione virtutum moralium per comparationem ad paſſiones. Sexto de diſtinctione virtutum moralium ab inuicem. Septimo de diſtinctione virtutum Cardinalium. Octauo de virtutibus Theologicis. Nono de cauſa virtutum. Decimo de proprietate virtutū quantum ad earum medium. Vndecimo de connexione virtutum. Duodecimo de qualitate virtutum. Tertiodecimo de duratione earum poſt hanc vitam. Circa primum ſci. de eſſentia virtutum quæruntur duo. Primo vtrum virtus ſit habitus. Secundo de diffinitione eius.

Ad primvm, ſci. *vtrum virtus ſit habitus.* Dicēdum, quod virtus nominat quandam perfectionem potētiæ. Vniuſcuiuſque autem perfectio pręcipuè conſideratur in ordine ad ſuum finem, finis autem potētiæ actus eſt; vnde potētia dicitur eſſe perfecta, ſecundum quod determinatur ad ſuum actum. Sunt autem quædā potentiæ, quę ſecundum ſeipſas ſunt determinatæ ad ſuos actus, ſicut potentiæ naturales actiuæ; & ideo huiuſmodi potentiæ naturales ſecundū ſeipſas dicuntur virtutes; potentiæ autem rationales, quæ ſunt potentiæ propriæ hominis, non ſunt determinatæ ad vnum, ſed ſe habent indeterminatè ad multa; determinantur autē ad actus per habitus, & ideo virtutes humanæ habitus ſunt. Item cum duplex ſit potentia, ſci. potētia ad eſſe, & potentia ad agere; perfectio vtriuſq; potentiæ, virtus vocatur. Sed potentia ad eſſe ſe tenet ex parte materiæ, quæ eſt ens in potentia. Potentia autē ad agere ſe tenet à parte formæ, quę eſt principium agendi, eo quod vnumquodq; agit inquantum eſt actu. In conſtitutione autem hominis, corpus ſe habet ſicut materia, anima vero ſicut forma; & quantum quidē ad corpus, homo communicat cum alijs animalibus, & ſimiliter quantum ad vires, quæ ſunt animæ corporiq; cōmunes; ſolæ autem illæ vires, quæ ſunt propriæ animæ, ſci. rationales, ſunt hominis tātum; & ideo virtus humana de qua loquimur non poteſt pertinere ad corpus; ſed pertinet tantum ad id, quod eſt proprium animæ; vnde virtus humana non importat ordinem ad eſſe, ſed magis ad agere; & ideo de ratione humanæ virtutis eſt, quod ſit operatiuus habitus. de ratione autem eius eſt, quod ſit habitus bonus, quia virtus cuiuſlibet rei ordinatur in bonum, propter quod dicit Aug. in li. de moribus eccleſiæ: *Nemo dubitauerit, quod virtus animam facit optimā.* Et philo. 2. Ethi. dicit, quod *virtus eſt, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit.* vnde patet quod virtus humana eſt habitus operatiuus, & bonus.

Virtutes humanæ ſunt habitus operatiui & boni de ratione ſua & eſſentialiter.

Ad secvndvm, ſci. *de diffinitione virtutis.* Sciendum quod hæc diffinitio ſolet aſſignari, & ſententialiter ſumitur ex verbis Aug. 2. de libe. arbi. *Virtus eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nemo male vtitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur.* Hæc autem diffinitio per-

Explicatur diffinitio virtutis.

ſectè

recte complectitur totam rationem virtutis. Perfecta enim ratio vniuſcuiuſque rei, colligitur ex omnibus cauſis eius. Comprehendit autem prædicta diffinitio omnes cauſas virtutis: cauſa namque formalis virtutis, ſicut & cuiuſlibet rei, accipitur ex eius genere, & differentia, cum dicitur qualitas bona. Genus enim virtutis qualitas eſt, differentia autem bonum. Ea eſt tamen conuenientior diffinitio, ſi loco qualitatis poneretur habitus, qui eſt genus propinquum. Virtus autem non habet materiã ex qua, ſicut nec alia accidentia, ſed habet materiam circa quam, & materiam in qua, ſci. ſubiectum. Materia autem circa quam, eſt obiectum virtutis, quod non potuit in prædicta diffinitione poni, eo quod per obiectum determinatur virtus ad ſpeciẽ. Hic autem aſſignatur diffinitio virtutis in communi, vnde ponitur ſubiectum loco cauſæ materialis, cum dicitur, *quod eſt bona qualitas mentis*: finis autem virtutis, cum ſit habitus operatiuus, eſt ipſa operatio. Sed notandum, quod habituum operatiuorum, aliqui ſunt ſemper ad malum, ſicuti habitus vitioſi: Aliqui vero quandoque ad bonum, & quandoq; ad malum, ſicut opinio ſe habet, & ad verum, & ad falſum. Virtus autẽ eſt habitus ſemper ſe habens ad bonum: & ideo vt diſcernatur virtus ab his, quæ ſe habent ſemper ad malum, dicitur *qua recte viuitur*. Vt autem diſcernatur ab his quæ ſe habẽt quandoque ad bonum, quandoque ad malum, dicitur *qua nullus malè vtitur*. Cauſa autem efficiens virtutis infuſæ, de qua diffinitio datur, Deus eſt: propter quod dicitur, *Quam Deus in nobis, ſine nobis operatur*: quæ quidem particula ſi auferatur, reliquum diffinitionis, erit commune omnibus virtutibus, & acquiſitis, & infuſis.

Voluntas obiectum.

Et nota, quod bonum, quod ponitur in diffinitione virtutis, non eſt bonum quod cõuertitur cum ente, nec eſt in plus, quam qualitas; ſed eſt bonum rationis ſecundum quod dicit Dio. 4. ca. de di. no. quod *bonum animæ eſt ſecundum rationem eſſe*. Hic ergo ponitur *qualitas* pro genere, *bona* vero dicitur, ad differentiam malarum qualitatum animæ, i. vitiorum. Dicitur quoque *bona*, quoniam à Deo bono datur, & bonos facit, & ad bona perducit. *Mentis* dicitur, ad differentiam qualitatum, quę ſunt in corpore. *Qua rectè viuitur*, ponitur ad differentiam qualitatum, quibus rectè intelligitur, ſicut eſt ſcientia.

Sed nota, quod eſt quædam rectitudo, quæ conſiſtit circa res exteriores, quæ in vſum hominis veniunt, quæ ſunt propria materia iuſtitiæ, ſicut infra patebit. Alia eſt rectitudo, quæ importat ordinem ad finem debitum, & ad legem diuinam, quæ eſt regula voluntatis humanæ, & iſta communis eſt omni virtuti, & de iſta dicitur, *qua recte viuitur*.

Item nota, quod virtute poteſt aliquis male vti, tanquam obiecto; puta cum male ſentit de virtute, cum odit eam vel ſuperbit de ea; non autem tanquam principio vſus, ita ſci. quod malus ſit actus virtutis.

Item nota, quod virtus infuſa cauſatur in nobis à Deo ſine nobis agentibus, non tamen ſine nobis conſentientibus, & ſic eſt intelligendũ, quod dicitur; *Quam Deus in nobis ſine nobis operatur*. Quæ vero per nos aguntur Deus in nobis cauſat, non ſine nobis agentibus; ipſe enim operatur in omni voluntate, & natura. Dicitur autem virtus ſecundum etymologiam quaſi *vis interna*, & hæc vis conſiſtit in aggreſſione arduorum, in tolerantia aduerſorum, & in abſtinentia placitorum. Item dicitur virtus quaſi *vitæ nutrix*, vel dicitur virtus quaſi *virum tuens*, vel virtus quaſi *viri ſtatus*.

De ſubiecto virtutis.

DISTINCTIO II.

Circa ſecundum principale, ſcil. de ſubiecto virtutis quæruntur ſex. Primo, vtrum virtus ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto. Secundo, vtrum vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentiis. Tertio, vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis. Quarto, vtrũ iraſcibilis, & concupiſcibilis. Quinto, vtrum vires apprehenſiuæ ſenſitiuæ. Sexto, vtrum voluntas.

Ad primum, ſcil. *vtrum virtus ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto*. Dicendum, quod virtutem pertinere ad potẽtiam animę tribus poteſt eſſe manifeſtum. Primo quidẽ ex ipſa ratione virtutis quę importat perfectionem potentiæ, perfectio autem eſt in eo cuius eſt perfectio. Secundo ex hoc, quod eſt habitus operatiuus, vt ſupra oſtenſum eſt; omnis autem operatio eſt ab anima per aliquam potentiam. Tertio ex hoc, quod diſponit ad optimum; optimum autem eſt finis, qui vel eſt operatio rei, vel aliquid conſecutum per operationem à potentia egredientem: vnde virtus humana eſt in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

Probatur quod virtus ſit in potentia animæ vt in ſubiecto.

Ad ſecundum, ſci. *vtrum vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentiis*. Dicendum, quod aliquid eſſe in duobus contingit dupliciter. Vno modo ſic quod ex æquo ſit in vtroque, & ſic impoſſibile eſt vnam virtutem eſſe in duabus potentiis, quia diuerſitas potentiarum attenditur ſecundum generales conditiones obiectorum; diuerſitas autem habituum, ſecundum ſpeciales; vnde vbicunque eſt diuerſitas potentiarum, ibi eſt diuerſitas habituum, ſed non conuertitur. Alio modo poteſt aliquid eſſe in duobus, vel in pluribus, non ex æquo, ſed ordine quodam; & ſic vna virtus poteſt pertinere ad plures potentias, ita quod in vna ſit principaliter, & ſe extendat ad alias per modum diffuſionis, vel per modũ diſpoſitionis, ſecundum quod vna potentia mouetur ab alia, & ſecundũ quod vna potentia accipitur ab alia.

Quo pacto vna virtus poſſit dici in pluribus potentiis.

Ad tertium, ſci. *vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis*. Dicendum, quod virtus, ſicut dictum eſt, habitus eſt, quo quis bene operatur. Dupliciter autẽ aliquis habitus ordinatur ad bonum actum. Vno modo inquãtum per huiuſmodi habitum, acquiritur homini facultas ad bonum actum, ſicut per habitum Grãmaticæ habet homo facultatẽ rectè loquendi; non tamen Grammatica facit vt homo ſemper loquatur rectè, poteſt enim Grãmaticus barbarizare, & ſolæciſmum facere: & eadem ratio eſt in aliis ſcientiis, & artibus. Alio modo aliquis habitus nõ ſolum facit facultatem benè agẽdi; ſed etiam facit, quod aliquis rectè facultate vtatur; ſicut iuſtitia nõ ſolum facit, quod homo ſit promptæ voluntatis ad iuſtè operandum, ſed etiam facit vt iuſtè operetur; & quia bonum ſicut & ens, non dicitur ſimpliciter aliquid, ſecundum id quod eſt in potentia, ſed ſecundum id quod eſt actu; Ideo ab huiuſmodi habitibus ſimpliciter, dicitur homo bonũ operari, & eſſe bonus; puta quia eſt iuſtus vel temperatus: & eadẽ ratio eſt de ſimilibus. Et quia virtus eſt, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit; huiuſmodi habitus ſimpliciter dicuntur virtutes, quia reddunt bonũ opus in actu, & ſimpliciter faciunt bonum habentem. Primi vero habitus non ſimpliciter dicuntur virtutes, quia non reddunt bonum opus niſi in quadã facultate, nec ſimpliciter faciunt bonum habentem. Non enim dicitur ſimpliciter aliquis bonus homo, ex hoc quod eſt ſciens vel artifex, ſed dicitur bonus ſolum ſecũdum quid, puta bonus Grammaticus aut bonus faber. Et propter hoc plerumque ſcientia & ars, cõtra virtutem diuiduntur, quandoq; autẽ virtutes dicuntur, vt patet in 7. Eth. Subiectum autẽ habitus, qui ſecundum quid dicitur virtus, poteſt eſſe intellectus, non ſolum practicus, ſed & intellectiuus, abſque omni ordine ad voluntatem. Sic enim philoſophus in 7. Ethi. ſcientiam, ſapientiam, & intellectum, & etiam artem, ponit eſſe intellectuales virtutes. Subiectum vero habitus, qui ſimpliciter dicitur virtus, non poteſt eſſe niſi voluntas, vel aliqua potentia ſecundum quod eſt mota à voluntate. Cuius ratio eſt. quia voluntas mouet omnes potentias quæ aliqualiter ſunt rationales ad ſuos actus, vt ſupra habitum eſt; & ideo quod homo actu bene agat, contingit ex hoc, quod homo habet bonam voluntatem; vnde virtus, quæ facit bene agere in actu, non ſolum in facultate; oportet quod vel ſit in ipſa voluntate, vel in aliqua potentia, ſecundum quod eſt à voluntate mota. Cõtingit autem intellectum à voluntate moueri ſicut

Cur habitus intellectuales nõ ſunt virtutes ſed tantum ſecundum quid.

Subiectum virtutis ſimpliciter dictæ, ſemper eſt voluntas, vel aliqua potentia ab ipſa mota.

& alias potentias. Cõſiderat enim aliquis, aliquid actu eo quod vult, & ideo intellectus ſecundum quod habet ordinem ad voluntatem, poteſt eſſe ſubiectum virtutis ſimpliciter dictæ; & hoc modo intellectus ſpeculatiuus vel ratio eſt ſubiectum fidei: Mouetur enim intellectus ad aſſentiendum his quæ ſunt fidei, ex imperio voluntatis, nullus enim credit niſi volens. Intellectus autẽ practicus eſt ſubiectum prudentiæ; cum enim prudentia ſit recta ratio agibilium, requiritur ad prudentiam, quod homo bene ſe habeat ad principia huiuſmodi rationis agẽdorum, quæ ſunt fines; ad quos bene ſe habet homo per rectitudinem voluntatis, ſicut ad principia ſpeculabilium per naturale lumen intellectus agentis; & ideo ſicut ſubiectum ſcientiæ, quæ eſt ratio recta ſpeculabilium, eſt intellectus ſpeculatiuus, in ordine ad intellectum agentem: ita ſubiectum prudentiæ eſt intellectus practicus, in ordine ad voluntatem rectam.

Ad qvartvm, ſci. *vtrum iraſcibilis, & concupiſcibilis poßint eſſe ſubiectum virtutis.* Dicẽdum, quod iraſcibilis, & concupiſcibilis dupliciter poſſunt conſiderari. Vno modo ſecundum ſe, inquantum ſunt partes appetitus ſenſitiui, & hoc modo nõ competit eis, quod ſint ſubiectum virtutis. Alio modo poſſunt cõſiderari inquantum participant rationem, per hoc quod natæ ſunt rationi obedire; & ſic iraſcibilis vel concupiſcibilis poteſt eſſe ſubiectum virtutis humanæ; ſic enim eſt principium humani actus, inquantum participat rationem; & etiã in his potẽtiis virtutes neceſſe eſt ponere, quod in iraſcibili, & concupiſcibili ſint aliqui actus virtutũ. Actus enim qui progreditur ab vna potẽtia ſecundum quod eſt ab alia mota, non poteſt eſſe perfectus niſi vtraque potentia ſit bene diſpoſita ad actum; ſicut actus artificis non poteſt eſſe congruus, niſi artifex ſit bene diſpoſitus ad agendum, & etiam ipſum inſtrumentum.

Quædã virtutes ſubiectantur in iraſcibili & concupiſcibili, inquantum eæ potentiæ rationẽ participant & illi ſubduntur.

In his igitur circa quæ operatur iraſcibilis, & concupiſcibilis, ſecundum quod ſunt à ratione motæ, neceſſe eſt vt aliquis habitus perficiens ad bene agendum, ſit non ſolum in ratione, ſed etiam in iraſcibili, & concupiſcibili; & quia bona diſpoſitio potentiæ motæ, attenditur ſecundum conformitatem ad potẽtiam mouentem; ideo virtus, quæ eſt in iraſcibili, & concupiſcibili nihil aliud eſt, quam habitualis conformitas iſtarum potentiarum ad rationem.

Ad qvintvm, *vtrum vires apprehenſiuę ſenſitiuæ, poſſint eſſe ſubiectum virtutis.* Dicendum, quod in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis interius, ponuntur aliqui habitus, quod patet ex hoc præcipuè, quod philo. dicit in lib. de memoria, quod *in memorando vnum poſt aliud, operatur conſuetudo*, quæ eſt quaſi quædam natura. Nihil autem eſt aliud habitus cõſuetudinalis, quam habitudo acquiſita per cõſuetudinem, quæ eſt in modum naturæ: vnde de virtute dicit Tullius in Rhetorica ſua, quod *eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus.* In homine tamen, id quod ex conſuetudine acquiritur in memoria, & aliis viribus apprehenſiuis ſenſitiuis, non eſt habitus per ſe, ſed aliquid annexum habitibus intellectiuæ partis, vt ſupra dictum eſt. Sed tamen ſi qui ſunt habitus in talibus viribus, virtutes dici non poſſunt. Virtus enim eſt habitus perfectus, quo non contingit niſi bonũ operari; vnde oportet, quod virtus ſit in illa potẽtia, quę eſt conſummatiua boni operis. Cognitio autẽ veri non conſummatur in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis, ſed huiuſmodi vires ſunt quaſi præparatoriæ ad cognitionem intellectiuam; & ideo in huiuſmodi viribus, non ſunt virtutes quibus cognoſcitur verum, ſed magis in intellectu vel ratione.

Non datur virtus in potentiis apprehenſiuis ſenſitiuis, quia non habent actum conſummatum.

Ad sextvm, ſcil. *vtrum voluntas poßit eſſe ſubiectum virtutis.* Dicendum, quod cum per habitum perficitur potentia ad agendum, ibi indiget potentia habitu perficiente ad benè agẽdum, (qui quidem habitus eſt virtus) vbi ad hoc non ſufficit propria ratio potẽtię. Omnis autem potentiæ propria ratio, attenditur in ordine ad obiectum: vnde cum ſicut dictum eſt, obiectum voluntatis ſit bonum rationis volenti proportionatum, quantum ad hoc non indiget voluntas virtute perficiente; ſed ſi quod bonum immineat homini volendum, quod excedat proportionem volẽtis; ſiue quantum ad totam ſpeciem humanam, ſicut bonum diuinum, quod tranſcendit limites humanæ naturæ; ſiue quantum ad indiuiduum, ſicut bonum proximi, ſibi voluntas indiget virtute: & ideo huiuſmodi virtutes, quæ ordinant affectum hominis in Deum, vel proximum, ſunt in voluntate ſicut in ſubiecto, vt charitas, iuſtitia, & huiuſmodi.

Quando virtutes in voluntate ſubiiciuntur.

De diſtinctione virtutum intellectualium.

DISTINCTIO III.

Circa tertium principale. ſ. de diſtinctione virtutum intellectualium quæruntur quinque. Primo vtrum habitus intellectus ſpeculatiui ſint virtutes. Secundo vtrum ſint tres, ſci. ſapientia, ſcientia, & intellectus. Tertio vtrum habitus intellectualis, qui eſt ars, ſit virtus. Quarto vtrum prudentia ſit virtus diſtincta ab arte. Quinto vtrum prudentia ſit virtus neceſſaria homini.

Ad primvm, ſ. *vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes.* Dicẽdum, quod cum hominis virtus dicatur in ordine ad bonum, ſicut ſupra dictum eſt, duplici ratione aliquis habitus dicitur virtus, vt ſupra dictum eſt. Vno modo quia facit facultatẽ bene operandi. Alio modo quia cum facultate facit etiam vſum bonum; & hoc ſicut ſupra dictum eſt, pertinet ſolum ad illos habitus, qui reſpiciunt partem appetitiuam, eo quod vis appetitiua animæ eſt, quæ facit vti omnibus potentiis, & habitibus. Cum igitur habitus intellectuales ſpeculatiui, non perficiant partem appetitiuam, nec aliquo modo ipſam reſpiciant, ſed ſolam intellectiuã; poſſunt quidem dici virtutes, inquantum faciunt facultatẽ bonæ operationis, quę eſt conſideratio veri (hoc enim eſt bonum opus intellectus) non tamen dicuntur virtutes ſecundo modo, quaſi facientes bene vti potẽtia ſeu habitu. Ex hoc enim quod aliquis habet habitum ſcientię ſpeculatiuæ, non inclinatur ad vtendum, ſed ſit potens ſpeculari verum in his quorum habet ſcientiam, ſed quod vtatur ſcientia habita, hoc eſt mouente voluntate. Et ideo virtus, quæ perficit voluntatem, vt charitas vel iuſtitia, facit etiam bene vti huiuſmodi ſpeculatiuis habitibus; & ſecundum hoc, etiam in actibus horum habituum, poteſt eſſe meritum ſi ex charitate fiant, ſicut Greg. dicit in 7. Moralium. *Quod vita contemplatiua eſt maioris meriti, quam actiua.*

Quo ſenſu habitus ſpeculatiui ſunt virtutes.

Ad secvndvm, ſ. *vtrum conuenienter diſtinguantur tres virtutes intellectuales ſpeculatiuæ, ſci. ſapientia, ſcientia, & intellectus.* Dicendum quod ſicut iam dictum eſt, virtus intellectualis ſpeculatiua, eſt per quam intellectus perficitur ad cõſiderandum verum, hoc autem eſt bonum opus eius. Verum autem eſt dupliciter conſiderabile. Vno modo ſicut per ſe notum. Alio modo ſicut per aliud notum: quod autem eſt per ſe notum, ſe habet vt principium, & percipitur ſtatim ab intellectu: & ideo habitus perficiens intellectũ, ab huiuſmodi veri conſideratione vocatur intellectus, qui eſt habitus principiorum: verum autem quod eſt per aliud notum, non ſtatim percipitur ab intellectu, ſed per inquiſitionẽ rationis, & ſe habet in ratione termini. Quod quidẽ poteſt eſſe dupliciter, vno modo vt ſit vltimum in aliquo genere, alio modo vt ſit vltimũ reſpectu totius cognitionis humanæ; & quia ea quæ ſunt poſterius nota quo ad nos, ſunt priora & magis nota ſecundum naturam, vt dicitur in 1. Phyſicorum: Ideo id quod eſt vltimum, reſpectu totius cognitionis humanæ, eſt id quod eſt primum, & maximè cognoſcibile ſecundum naturam; & circa huiuſmodi eſt ſapientia, quæ conſiderat altiſſimas cauſas, vt dicitur in 1. Metaph. Vnde conuenienter iudicat, & ordinat de omnibus; quia iudicium perfectum, & vniuerſale haberi non poteſt, niſi per reſolutionem ad primas cauſas. Ad id vero quod eſt vltimum in hoc vel illo genere cognoſcibilium, perficit intelle-

Conuenienter diſtinguũtur tres virtutes intellectuales ſpeculatiuæ.

intellectum, ſcientia : & ideo ſecundum diuerſa genera ſcibilium, ſunt diuerſi habitus ſcientiarum, cum tamen ſapientia non ſit niſi vna.

Ad tertium, ſ. *vtrum ars ſit virtus intellectualis.* Dicendum quod ars nihil eſt aliud quàm ratio recta aliquorum operum faciendorum : quorum tamẽ bonum non conſiſtit in eo, quod appetitus humanus aliquo modo ſe habet ; ſed in eo, quod ipſum opus quod fit, in ſe bonum eſt. Non enim pertinet ad laudem artificis inquantum artifex eſt, qua voluntate opus faciat, ſed quale ſit opus quod facit Sic igitur ars propriè loquendo habitus operatiuus eſt; & tamen in aliquo conuenit cum habitibus ſpeculatiuis, quia etiã ad ipſos habitus ſpeculatiuos pertinet, qualiter ſe habeat res quas conſiderant ; non autem qualiter ſe habeat appetitus humanus ad illas. dummodo enim geometer verum demonſtret, non refert qualiter ſe habeat ſecundum appetitiuam partem, vtrum ſci. ſit lætus vel iratus : ſicut nec in artifice refert, vt dictum eſt; & ideo eo modo ars non habet rationem virtutis, ſicut nec habitus ſpeculatiui ; inquantum ſcil. nec ars nec habitus ſpeculatiuus, faciunt bonum opus quantum ad vſum (quod eſt proprium virtutis perficiẽtis appetitum) ſed ſolum quantum ad facultatem bene agendi.

Ars non eſt propriè virtus, ſed vti ſcientia, & alij habitus intellectuales.

Ad quartum, ſ. *vtrum prudentia ſit virtus distincta ab arte.* Dicendum quod vbi inuenitur diuerſa ratio virtutis, ibi oportet virtutes diſtingui. dictum eſt autem quod aliquis habitus habet rationẽ virtutis, ex hoc ſolum, quod facit facultatem boni operis, aliquis autem, ex hoc quod facit non ſolum facultatem boni operis, ſed etiam vſum. Ars autem facit ſolam facultatẽ boni operis, quia non reſpicit appetitum : prudentia autem non ſolum facit facultatem boni operis, ſed etiã vſum. Reſpicit enim appetitum tanquã præſupponens rectitudinem appetitus. Cuius differentiæ ratio eſt, quia ars eſt recta ratio factibilium: prudẽtia vero eſt recta ratio agibilium. Differt autem facere, & agere, quia vt dicitur in 9. Metap. *Factio eſt actus tranſiens in exteriorem materiam*, ſicut ædificare, ſecare, & huiuſmodi: *Agere autem eſt actus permanens in ipſo agente*, ſicut videre, vel velle, & huiuſmodi. Sicut igitur hoc modo ſe habet prudentia ad huiuſmodi actus humanos, qui ſunt vſus potentiarum, & habituum; ſic ſe habet ars ad exteriores factiones. Perfectio autem & rectitudo rationis, depẽdet ex principiis, ex quibus ratio ſumitur; ſicut dictum eſt, quod ſcientia dependet ab intellectu, qui eſt habitus principiorum, & præſupponit ipſum. In humanis autẽ actibus ſe habent fines, ſicut principia in ſpeculatiuis, vt dicitur in 7. Ethi. Et ideo ad prudentiam, quæ eſt recta ratio agibilium, requiritur quod homo ſit bene diſpoſitus circa fines; quod quidem eſt per appetitum rectum; & ideo ad prudentiam requiritur moralis virtus per quam fit appetitus rectus: bonum autem artificialium nõ eſt bonum appetitus humani: ſed bonum ipſorum operum artificialium; & ideo ars non præſupponit appetitum rectum. Et inde eſt quod magis laudatur artifex qui volens peccat, quàm qui nolens peccat : Magis autem contra prudentiam eſt, quod aliquis peccet volens quam nolens, quia rectitudo voluntatis eſt de ratione prudentiæ, non autẽ de ratione artis. ſic igitur patet quod prudentia eſt virtus diſtincta ab arte.

Prudentia eſt virtus diſtincta ab arte, & quædam virtus propriè dicta, inquantum dat bonum vſum.

Ad quintum, ſ. *vtrum prudentia ſit virtus neceſſaria homini.* Dicendum quod prudentia eſt virtus maxime neceſſaria ad vitam humanam. Bene enim viuere conſiſtit in bene operari. Ad hoc autem quod aliquis bene operetur, non ſolum requiritur quid, ſed quomodo faciat : vt, ſci. ſecundum electionem rectam operetur, non ſolum ex impetu aut paſſione. Cum autem electio ſit eorum, quæ ſunt ad finem, rectitudo electionis duo requirit, ſcil. debitum finem, & id quod conuenienter ordinatur in debitum finem. Ad debitum autẽ finem, homo conuenienter diſponitur per virtutem, quę perficit partem animæ appetitiuam, cuius obiectum eſt bonum, & finis. Ad id autem quod ordinatur in finem debitum, oportet quod homo directè diſponatur per habitum rationis, quia conſiliari, & eligere (quæ ſunt eorum, quæ ſunt ad finem) ſunt actus rationis. & ideo neceſſe eſt in ratione eſſe aliquam virtutẽ intellectualem per quam perficiatur ratio, ad hoc quod conuenienter ſe habeat ad ea, quæ ſunt ad finem, & hæc virtus eſt prudentia : vnde prudentia eſt virtus neceſſaria ad bene viuendum.

Prudentia eſt virtus neceſſaria homini ad bene viuendum.

De diſtinctione virtutum.

DISTINCTIO IV.

Circa quartum principale, ſcil. de diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus quæruntur quinque. Primo vtrum omnis virtus ſit moralis. Secundo vtrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali. Tertio vtrum virtus ſufficienter diuidatur per intellectualem, & moralem. Quarto vtrum virtus moralis poſſit eſſe ſine intellectuali. Quinto vtrum econuerſo intellectualis poſſit eſſe ſine morali.

Ad primum, ſci. *vtrum omnis virtus ſit moralis.* Dicendum quod ad huius euidentiam conſiderare oportet quid ſit mos ; ſic enim ſcire poterimus, quæ ſit moralis virtus. Mos autem duo ſignificat, quandoq; enim ſignificat conſuetudinem, ſicut dicitur Act. 15. *Niſi circumcidamini ſecundum morem Moyſi, non poteritis ſalui fieri.* Quandoq; vero ſignat inclinationem quandam naturalem, vel quaſi naturalem ad aliquid agendum : vnde etiã brutorum animalium dicuntur aliqui mores: vnde dicitur 2. Mach. 11. quod *quaſi Leonum more irruentes in hoſtes proſtrauerint eos.* & ſic accipitur mos in Pſal. vbi dicitur. *Qui habitare facit vnius moris in domo.* & hæ quidem duæ ſignificationes in nullo diſtinguuntur apud Latinos quantum ad vocem. In Gręco autem diſtinguuntur: nam Ethos quod apud nos morem ſignificat, quandoque habet primam longam : & ſcribitur per illam literam Græcam η. Quandoque autem habet primam correptam, & ſcribitur per ε. Dicitur autem virtus moralis à more, ſecundum quod mos ſignificat quandam inclinationem naturalem, vel quaſi naturalem ad aliquid agendum, & huic ſignificationi moris, propinqua eſt alia ſignificatio qua ſignificat conſuetudinem. Nam conſuetudo quodammodo vertitur in naturam, & facit inclinationem ſimilem naturali. Manifeſtum eſt autem quod inclinatio ad actum propriè conuenit appetitiuæ virtuti, cuius eſt mouere omnes potentias ad agendum, vt ex ſupradictis patet : & ideo non omnis virtus dicitur moralis, ſed ſolum illa, quæ eſt in vi appetitiua.

Quid mos.

Virtus moralis vnde dicta, & quæ ſit moralis nuncupanda.

Ad secundum, ſci. *vtrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.* Dicendum quod omnium humanorum operum principium primum, ratio eſt, & quæcunque alia principia humanorum operum inueniantur, quodammodo rationi obediunt; diuerſimodè tamen. Nam quædam obediunt rationi omnino ad nutum, abſque omni contradictione, ſicut corporis membra ſi fuerint in ſua natura conſiſtentia: ſtatim enim ad imperium rationis manus aut pes mouetur ad opus. vnde Philoſophus dicit in primo Politicæ, quod *anima regit corpus deſpotico principatu*, ideſt, ſicut dominus ſeruum, qui ius contradicendi non habet. Poſuerunt igitur quidam, quod omnia principia actiua, quæ ſunt in homine, hoc modo ſe habent ad rationem : quod quidem, ſi verum eſſet, ſufficeret, quod ratio eſſet perfecta, ad bene agendum : vnde ſequeretur quod virtus, cum ſit habitus quo perficimur ad bene agendum, in ſola ratione eſſet : & ſic nulla virtus eſſet niſi intellectualis. Et hæc fuit opinio Socratis, qui dixit omnes virtutes eſſe prudentias, vt dicitur in 6. Ethic. vnde ponebat, quod homo, ſcientia in eo exiſtente, peccare non poterat: ſed ſi quicunque peccabat, propter ignorantiam peccabat; hoc autem procedit ex ſuppoſitione falſi. Pars enim appetitiua obedit rationi non omnino ad nutum, ſed cum aliqua contradictione, vnde Phil. dicit in 1. Polit. quod *ratio imperat appetitui, principatu politico*, quo ſcilicet aliquis præeſt liberis, qui habent ius in aliquo contradicendi.

dicendi. Vnde Aug. dicit, *quod interdum cum præcedit intellectus: ſequitur tardus, aut nullus affectus*: intantũ, quod quandoque paſſionibus, vel habitibus appetitiuæ partis, hoc agitur, vt vſus rationis in particulari impediatur; & ſecundum hoc aliqualiter verum eſt, quod Socrates dixit, quod *ſcientia præſente non peccatur*, ſi tamen hoc extendatur vſque ad vſum rationis in particulari eligibili. Sic igitur ad hoc, quod homo bene agat, requiritur, quod non ſolum ratio ſit bene diſpoſita, per habitum virtutis intellectualis: ſed etiam, quod vis appetitiua ſit bene diſpoſita, per habitum virtutis moralis. Sicut igitur appetitus diſtinguitur à ratione, ita virtus moralis diſtinguitur ab intellectuali. Vnde ſicut appetitiuum, eſt principium humani actus, ſecundum quod participat aliqualiter rationem; ita habitus moralis habet rationem virtutis humanæ, inquantum rationi conformatur.

Virtus moralis diſtinguitur ab intellectuali, eſtq; illa præſtantior.

Commendabilis eſt autem virtus moralis pluſquam intellectualis, ratione exempli; quia Chriſtus, & omnes ſancti magis ſtuduerunt inducere homines ad morales, quam ad intellectuales, & magis exercitauerunt ſe in iſtis, quam in illis. Eccl. 44. *Laudemus viros glorioſos, & parentes noſtros.* Sequitur: *Homines magni virtute*, &c. Item ratione effectus, quia virtus expellit peccatum, ſcientia non. Item ratione originis, quia virtus à Deo infunditur, ſcientia per ſtudium acquiritur. Item ratione finis, quia finis virtutis eſt, gloria; non ſcientiæ. Item ratione obiecti, quia obiectum virtutis eſt bonũ, ſcientiæ vero, verum. Item ratione ſecuritatis, quia ſecurius eſt eſſe bonum, quam eſſe philoſophum. Item ratione mali vitandi, quia ſi primi parentes manum extendiſſent ad lignum vitæ, ſicut ad lignum ſcientiæ, non incurriſſent tot mala in ſe, & in poſteris.

Ad tertivm, ſcili. *vtrum virtus ſufficienter diuidatur per intellectualem & moralem*. Dicendum, quod virtus humana eſt quidam habitus perficiens hominẽ ad bene operandum. Principium autem humanorum actuum in homine non eſt niſi duplex, ſcilicet intellectus, ſiue ratio, & appetitus: hæc enim ſunt duo mouentia in homine, vt dicitur in 3. de Ani. vnde omnis virtus humana, oportet, quod ſit perfectiua alicuius iſtorum principiorum. Si igitur ſit perfectiua intellectus ſpeculatiui, vel practici, erit virtus intellectualis; ſi autem ſit perfectiua partis appetitiuæ, erit virtus moralis: vnde relinquitur, quod omnis virtus humana, vel eſt intellectualis, vel moralis.

Omnis virtus humana vel eſt intellectualis, vel moralis.

Ad qvartvm, ſci. *vtrum virtus moralis poſſit eſſe ſine intellectuali*. Dicẽdum, quod virtus moralis poteſt quidem eſſe ſine quibuſdam intellectualibus virtutibus, ſicut ſine ſcientia, ſapientia, & arte; non autem poteſt eſſe ſine intellectu, & prudentia. Sine prudẽtia quidem eſſe non poteſt moralis virtus, quia moralis virtus eſt habitus electiuus, i. faciens bonam electionẽ. Ad hoc autem quod electio ſit bona, duo requiruntur. Primo, vt ſit debita intentio finis, & hoc fit per virtutem moralem, quæ vim appetitiuam inclinat ad bonum conueniens rationi, quod eſt finis debitus. Secundo quod homo rectè accipiat ea quæ ſunt ad finem, & hoc non poteſt eſſe niſi per rationem rectè conſiliantem, iudicantem, & præcipientem, quod pertinet ad prudentiam, & ad virtutes ſibi annexas, vt ſupra dictum eſt. vnde virtus moralis ſine prudentia eſſe non poteſt, & per conſequens neque ſine intellectu: per intellectum enim cognoſcuntur principia naturaliter nota, tam in ſpeculatiuis, quam in operatiuis, vnde ſicut recta ratio in ſpeculatiuis, in quantum procedit ex principiis naturaliter cognitis, præſupponit intellectum principiorum; ita etiam prudentia quæ eſt recta ratio agibilium.

Virtus moralis non poteſt eſſe ſine prudentia, & intellectu principiorũ.

Ad qvintvm, ſci. *vtrum intellectualis virtus poſſit eſſe ſine morali*. Dicendum, quod aliæ virtutes intellectuales ſine virtute morali eſſe poſſunt, ſed prudentia ſine morali virtute eſſe non poteſt. Cuius ratio eſt: quia prudentia eſt recta ratio agibilium, non autem ſolum in vniuerſali, ſed in particulari, in quibus ſunt actiones; recta autem ratio præexigit principia ex quibus procedat; oportet autem rationem circa particularia procedere, non ſolum ex principiis vniuerſalibus, ſed etiam ex principiis particularibus. Circa principia quidẽ vniuerſalia agibilium, homo rectè ſe habet per naturalem intellectum principiorum, per quem cognoſcit, quod nullum malum eſt agendum; vel etiam per aliquam ſcientiã practicam: ſed hoc non ſufficit ad rectè ratiocinandum circa particularia. Contingit enim quandoque, quod huiuſmodi principium vniuerſale cognitum per intellectum vel ſcientiam, corrumpatur in particulari per aliquam paſſionẽ; ſicut concupiſcenti, quando concupiſcentia vincit, videtur hoc eſſe bonum quod concupiſcit; licèt ſit contra vniuerſale iudicium rationis; & ideo ſicut homo diſponitur ad rectè ſe habendũ circa principia vniuerſalia per intellectum naturalem, vel per habitum ſcientiæ: ita ad hoc quod rectè ſe habeat circa principia particularia agibilium, quæ ſunt fines; oportet quod perficiatur per aliquos habitus, ſecundum quos fiat quodammodo homini connaturale, rectè iudicare de fine; & hoc fit per virtutẽ moralem. Virtuoſus enim rectè iudicat de fine virtutis, quia *qualis vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei*, vt dicitur in 4. Ethi. & ideo ad rectam rationẽ agibilium, quæ eſt prudẽtia, requiritur quod homo habeat virtutem moralem.

Omnes virtutes intellectuales excepta prudẽtia, poſſunt eſſe ſine moralibus.

De diſtinctione virtutum moralium per ordinem ad paſſiones.

DISTINCTIO V.

Circa quintum principale ſcil. de diſtinctione virtutum moralium per comparationem ad paſſiones quęruntur quinque. Primo vtrum virtus moralis ſit paſſio. Secundo vtrum virtus moralis poſſit eſſe cũ paſſione. Tertio vtrum poſſit eſſe cũ triſtitia. Quarto vtrum virtus moralis poſſit eſſe circa paſſionẽ. Quinto vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione.

Ad primvm, ſcil. *vtrum moralis virtus ſit paſſio*. Dicendum quod virtus moralis non poteſt eſſe paſſio, & hoc patet triplici ratione. Primo quidẽ quia paſſio eſt motus quidam appetitus ſenſitiui, vt ſupra dictum eſt; virtus autem moralis non eſt motus aliquis, ſed magis principium appetitiui motus, habitus quidam exiſtẽs. Secundo, quia paſſiones ex ſeipſis, non habent rationem boni, vel mali: bonum enim vel malum hominis, eſt ſecundum rationem: vnde paſſiones ſecundum ſe conſideratæ, ſe habent & ad bonum, & ad malum, ſecundum quod poſſunt conuenire rationi, vel non conuenire: nihil autem tale poteſt eſſe virtus, cum virtus ſolum ſe habeat ad bonũ, vt ſupra dictum eſt. Tertio, quia dato quod aliqua paſſio ſe habeat ſolum ad bonum, vel ſolum ad malum, ſecũdum aliquem modum; tamen motus paſſionis in quantum paſſio eſt, principium habet in ipſo appetitu, & terminum in ratione, in cuius conformitatem, appetitus tendit. Motus autem virtutis eſt econuerſo, principium habens in ratione, & terminum in appetitu, ſecundum quod à ratione mouetur. vnde in diffinitione virtutis moralis dicitur in 2. Ethic. quod *eſt habitus electiuus in medietate conſiſtens, determinata ratione*, prout ſapiens determinabit.

Virtus moralis non eſt paſſio.

Ad secvndvm, ſ. *vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione*. Dicendum, quod circa hoc fuit diſcordia inter Stoicos, & Peripateticos, ſicut Aug. dicit in 9. de Ciuit. Dei. Stoici enim poſuerunt, quod paſſiones animæ, non poſſunt eſſe in ſapiente ſiue virtuoſo. Peripatetici vero, quorum ſectam Ariſtoteles inſtituit, vt Aug. dicit in 8. de Ciui. Dei, poſuerunt, quod paſſiones ſimul cum virtute morali eſſe poſſunt, ſed ad medium reductæ. Hæc autem diuerſitas, ſicut Aug. dicit ibidem, magis erat ſecundum verba, quam ſecundum rerum ſententias: quia enim Stoici non diſtinguebant, inter appetitum intellectiuum, qui eſt voluntas, & inter appetitum ſenſitiuum, qui per iraſcibilem, & concupiſcibilem diuiditur; nec diſtinguebant in hoc paſſiones animæ ab aliis affectionibus humanis, quod paſſiones animæ ſint motus appetitus ſenſitiui, Aliæ vero affe-

ctiones

ctiones quæ non ſunt paſſiones, ſint motus appetitus intellectiui, qui dicitur voluntas, ſicut Peripatetici diſtinxerunt: ſed ſolum quantum ad hoc quod paſſiones eſſe dicebant, quaſcunq; affectiones rationi repugnantes, quæ ſi ex deliberatione oriantur, in ſapiente ſeu virtuoſo eſſe non poſſunt: ſi autem ſubito oriantur, hoc in virtuoſo poteſt accidere, eo quod animi viſa, quæ appellant fantaſias, non ſunt in poteſtate noſtra, vtrum aliquando incidant animo; & cum veniunt ex terribilibus rebus, neceſſe eſt vt ſapientis animum moueant, ita vt paulifper paueſcat, vel metu, vel triſtitia contrahatur, tanquam his paſſionibus præuenientibus rationis officium; nec tamen approbant iſta, eiſque conſentiunt ſapientes, vt Aug. narrat in 9. de Ciuit. Dei, ab A. Gellio dictum. Sic igitur ſi paſſiones dicantur inordinatæ affectiones, non poſſunt eſſe in virtuoſo, ita quod poſt deliberationem eis conſentiatur, vt Stoici poſuerunt. Si vero paſſiones dicantur quicunque motus appetitus ſenſitiui, ſic poſſunt eſſe in virtuoſo, ſecundum quod ſunt à ratione ordinatæ. Vnde Ariſt. dicit in 2. Ethi. quod *non bene quidam determinant virtutes, impaſsibilitates quaſdã, & quietes; quoniã ſimpliciter dicunt:* ſed deberent dicere quod ſunt quietes à paſſionibus, quæ ſunt vt non oportet, & quãdo non oportet.

Virtus moralis poteſt ſtare cum paſſione ordinata.

Ad tertivm, ſcil. *vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum triſtitia.* Dicendum quod ſicut Aug. dicit 14. de Ciuit. Dei, Stoici voluerunt pro tribus perturbationibus in animo ſapientis, eſſe tres eupaticas, i. tres bonas paſſiones, pro cupiditate ſcilicet voluntatem, pro lætitia gaudium, pro metu cautionem. Pro triſtitia vero negauerunt poſſe aliquid in animo ſapientis eſſe, duplici ratione. Primo quidem quia triſtitia eſt de malo quod iam accidit, nullum autem malum æſtimant poſſe accidere ſapiẽti; crediderunt enim quod ſicut ſolum hominis bonum eſt virtus, bona autem corporalia, nulla bona hominis ſunt; ita ſolum hominis inhoneſtum eſt malum, quod in virtuoſo eſſe non poteſt: ſed hoc irrationabiliter dicitur, cum enim homo ſit ex anima & corpore compoſitus, id quod confert ad vitam corporis conſeruandum, aliquod bonum hominis eſt; non tamen maximum, quia eo poteſt homo malè vti: vnde & malum huic bono contrarium, in ſapiente eſſe poteſt, & triſtitiam moderatam inducere. Præterea etſi virtuoſus ſine graui peccato eſſe poſſit, nullus tamen inuenitur qui abſque leuibus peccatis vitam ducat, ſecundum illud 1. Ioan. 1. *Si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus.* Tertio quia virtuoſus, etſi peccatum graue non habeat, fortè quandoque habuit, & de hoc laudabiliter dolet, ſecundum illud 2. ad Corin. 7. *Quæ ſecundum Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur.* Quarto, quia poteſt etiam dolere laudabiliter de peccato alterius: vnde eo modo quo virtus moralis compatitur alias paſſiones ratione moderatas, compatitur etiam triſtitiam. Secundo mouebantur ex hoc, quod triſtitia eſt de præſenti malo, timor autem de malo futuro, ſicut delectatio eſt de bono præſenti, deſiderium verò de bono futuro. Poteſt autem hoc ad virtutem pertinere, quòd aliquis bono habito fruatur, vel non ſolum habitum, habere deſideret: vel quia etiam malum futurum caueat, ſed quod malo præſenti animus hominis minimè ſubſternatur; quod quia fit per triſtitiam, omnino videtur contraria rationi: vnde cum virtute eſſe non poteſt. Sed hoc irrationabiliter dicitur. Eſt enim aliquod malum, quod poteſt eſſe virtuoſo præſens, vt dictum eſt; quod quidem malum ratio deteſtatur. vnde appetitus ſenſitiuus in hoc ſequitur deteſtationem rationis, quod de huiuſmodi malo triſtatur, moderatè tamẽ ſecundum rationis iudicium. Hoc autem pertinet ad virtutem, vt appetitus ſenſitiuus rationi conformetur, vt dictum eſt. Vnde ad virtutem pertinet, quod triſtetur moderatè in quibus triſtandum eſt, ſicut & Philoſophus dicit in 2. Ethic. & hoc etiam vtile eſt ad fugiendum mala, ſicut enim bona propter delectationem promptius quæruntur, ita mala propter triſtitiam fugiuntur fortius. Sic igitur dicendum eſt, quod triſtitia de his quæ conueniunt virtuti nõ poteſt ſimul eſſe cũ virtute; quia virtus in propriis delectatur; ſed de his quæ quocunq; modo repugnant virtuti, virtus moderatè triſtatur.

Virtus moralis poteſt eſſe cum triſtitia moderata.

Ad qvartvm, ſcil. *vtrum omnis virtus moralis ſit circa paſſiones.* Dicendum, quod virtus moralis proficit appetitiuam partem animæ, ordinando ipſam in bonum rationis. Eſt autem rationis bonum, id quod eſt ſecundum rationem, moderatum ſeu ordinatum; vnde circa omne id quod contingit ratione ordinari, & moderari, contingit eſſe virtutem moralem; ratio autem ordinat non ſolum paſſiones appetitus ſenſitiui, ſed etiã operationes appetitus intellectiui, qui eſt voluntas: quæ non eſt ſubiectum paſſionis, vt ſupra dictũ eſt: & ideo nõ omnis virtus moralis eſt circa paſſiones, ſed quædã circa paſſiones, quædam circa operationes.

Non omnis virtus moralis eſt circa paſſiones, ſed quædã circa operationes.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione.* Dicendum, quod ſi paſſiones dicamus affectiones inordinatas, ſicut Stoici poſuerunt, ſic manifeſtum eſt, quod virtus perfecta, eſt ſine paſſionibus: Si vero paſſiones dicamus omnes motus appetitus ſenſitiui, ſic planum eſt, quod virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, ſicut circa propriam materiam, ſine paſsionibus eſſe non poſſunt. Cuius ratio eſt: quia ſecundum hoc ſequeretur, quod virtus moralis faceret appetitum ſenſitiuum omnino ocioſum. Non autem ad virtutẽ pertinet, quod ea quæ ſubiecta ſunt rationi, à propriis actibus vacent, ſed quod exequantur Imperiũ rationis proprios actus agendo: vnde ſicut virtus, membra corporis ordinat ad actus exteriores debitos, ita appetitũ ſenſitiuum ad motus proprios ordinatos. Virtutes vero morales quæ non ſunt circa paſsiones, ſed circa operationes, poſſunt eſſe ſine paſsionibus (& huiuſmodi virtus eſt iuſtitia) quia per eas applicatur voluntas ad proprium actum, qui non eſt paſsio: ſed tamen ad actum iuſtitiæ ſequitur gaudium (ad minus in voluntate) quod eſt paſsio, & ſic, hoc gaudium multiplicetur per iuſtitiæ perfectionem, & fiet gaudij redundantia vſque ad appetitum ſenſitiuum, ſecundum quod vires inferiores ſequuntur motum ſuperiorem, vt ſupra dictum eſt; & ſic per redundantiam huiuſmodi, quanto magis fuerit perfectior, tanto magis paſsionem cauſabit.

Quædã virtutes poſſunt eſſe ſine paſſionibus, quædã non.

De diſtinctione virtutum moralium ab inuicem.

DISTINCTIO VI.

Circa ſextum, ſcil. de diſtinctione virtutum moralium ab inuicem quæruntur quinque. Primo vtrum ſit vna virtus moralis tantum. Secundo vtrum virtutes morales, quæ ſunt circa paſsiones, diſtinguantur ab illis, quæ ſunt circa operationes. Tertio vtrum circa operationes ſit tantum vna virtus moralis. Quarto vtrum circa diuerſas paſsiones, ſint diuerſæ virtutes morales. Quinto vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſsionum.

Ad primvm, ſ. *vtrum ſit tantum vna virtus moralis.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, virtutes morales ſunt habitus quidam appetitiuæ partis, habitus autem ſpecie differunt ſecundum ſpeciales differẽtias obiectorum, vt ſupra dictum eſt; ſpecies autem obiecti appetibilis, ſicut & cuiuſlibet rei, attenditur ſecundum formam ſpecificã quæ eſt ab agente. Eſt autẽ conſiderandum, quod materia patientis ſe habet ad agens dupliciter. Quãdoq; enim recipit formã agentis ſecundũ eandem rationẽ prout eſt in agẽte, ſicut eſt in omnibus agentibus vniuocis: & ſic neceſſe eſt, quod ſi agens eſt vnum ſpecie, quod materia recipiat formam vnius ſpeciei, ſicut ab igne non generatur vniuocè, niſi aliquid exiſtens in ſpecie ignis. Aliquando vero materia recipit formam ab agente, non ſecundum eandem rationem prout eſt in agente, ſicut patet in generantibus nõ vniuocis, vt animal generatur à ſole; tunc formæ receptæ in materia ab eodem agente, non ſunt vnius ſpeciei, ſed diuerſificãtur ſecundum diuerſam proportionem ma-

tetiæ, ad recipiendum influxum agentis, ſicut videmu quod ab vna actione Solis, generantur per putrefactionem, animalia diuerſarum ſpecierum, ſecūdum diuerſam proportionē materiæ. Manifeſtum eſt autē quod in moralibus, ratio eſt ſicut imperans, & mouens; vis autem appetitiua eſt, ſicut imperata, & mota. Non autem appetitus recipit impreſſionem rationis quaſi vniuocè, puta non ſit rationale per eſſentiam, ſed per participationem, vt dicitur in 1. Ethi. vnde appetibilia ſecundum motionem rationis, conſtituuntur in diuerſis ſpeciebus, ſecundum quod diuerſimodè ſe habent ad rationem, & ita ſequitur quod virtutes morales ſint diuerſæ ſecundum ſpeciem, & non vna tantum.

Virtutes morales ſunt diuerſæ ſecundum ſpeciem.

Ad secvndvm, ſ. *vtrum virtutes morales diſtinguantur per hoc, quod quædam ſunt circa operationes, & quædam circa paſſiones.* Dicendum quod operatio, & paſſio dupliciter poteſt comparari ad virtutē. Vno modo ſicut effectus, & hoc modo omnis virtus moralis habet aliquas operationes bonas, quarum eſt productiua, & delectationem aliquam vel triſtitiam quę ſunt paſſiones, vt ſupra dictum eſt. Alio modo poteſt comparari operatio ad virtutem moralem, ſicut materia circa quam eſt, & ſecundum hoc oportet alias eſſe virtutes morales circa operationes, & alias circa paſſiones. Cuius ratio eſt, quia bonum & malum in quibuſdam operationibus, attenditur ſecundū ſeipſas, qualitercunque homo afficiatur ad eas, in quantum ſcil. bonum in eis & malum, accipitur ſecundum rationem cōmenſurationis ad alterū; & in talibus oportet, quod ſit aliqua virtus directiua operationum ſecūdum ſeipſas, ſicut ſunt emptio, venditio, & omnes huiuſmodi operationes, in quibus attenditur ratio debiti, vel indebiti ad alterum: & propter hoc iuſtitia, & partes eius, propriè ſunt circa operationes, ſicut circa propriā materiam. In quibuſdam vero operationibus bonum & malum, attenditur ſolùm ſecundum cōmenſurationem ad operantem: & ideo oportet in his bonum & malum conſiderari, ſecundum quod homo bene vel male afficitur circa huiuſmodi; & propter hoc oportet, quod virtutes in talibus ſint principaliter circa interiores affectiones, quæ dicuntur animæ paſſiones, ſicut patet de temperantia, fortitudine, & aliis huiuſmodi. Contingit autem quod in operationibus quæ ſunt ad alterum, prætermittatur bonum virtutis propter inordinatam animi paſſionem; & tunc in quantum corrumpitur commēſuratio exterioris operationis, eſt corruptio iuſtitiæ. In quantum autem corrumpitur commēſuratio interiorum paſſionum, eſt corruptio alicuius alterius virtutis: ſicut cum propter irā, aliquis alium percutit, in ipſa percuſſione indebita corrumpitur iuſtitia, In moderantia vero iræ, corrumpitur manſuetudo; & idem patet in aliis.

Virtutes morales aliæ ſūt circa paſſiones, aliæ circa operationes.

Ad tertivm, ſ. *vtrum ſit tantum vna virtus moralis circa operationes:* Dicendum quod omnes virtutes morales quæ ſunt circa operationes, conueniunt in quadā generali ratione iuſtitiæ, quæ attenditur ſecundum debitum ad alterum, diſtinguuntur autem ſecundum diuerſas ſpeciales rationes. Cuius ratio eſt, quia in operationibus exterioribus ordo rationis inſtituitur ſicut dictum eſt, non ſecundum proportionē ad affectionem hominis, ſed ſecundum cōuenientiam rei in ſeipſa; ſecundum quam conuenientiam accipitur ratio debiti, ex quo conſtituitur ratio iuſtitiæ. Ad iuſtitiā enim pertinere videtur, vt quis debitum reddat; vnde omnes huiuſmodi virtutes quę ſunt circa operationes, habent aliquo modo rationem iuſtitiæ, ſed debitum non eſt vnius rationis in omnibus. Aliter enim debetur aliquid æquali, aliter ſuperiori, aliter minori, & aliter ex pacto, vel ex promiſſo, vel beneficio ſuſcepto; & ſecundum has diuerſas rationes debiti, diuerſæ ſumuntur virtutes. Puta religio eſt, per quam redditur debitum Deo; pietas eſt per quam redditur debitum parentibus vel patrię, gratia eſt per quam redditur debitum benefactoribus, & ſic de aliis.

Virtus quæ reſpicit operationem nō eſt vnius rationis ſpecificæ, ſed generalis.

Ad qvartvm, ſ. *vtrum circa paſſiones ſint diuerſæ virtutes morales:* Dicendum quod non poteſt dici, quod circa omnes paſſiones ſit vna ſola virtus moralis. Sunt enim quædā paſſiones, ad diuerſas potentias pertinentes: aliæ namque pertinent ad iraſcibilem, aliæ ad concupiſcibilē, vt ſupra dictū eſt; nec tamen oportet quod omnis diuerſitas paſſionum ſufficiat ad virtutes morales diuerſificandas. Primo quidē quia quædā paſſiones ſunt, quæ ſibi opponuntur ſecundum contrarietatem, ſicut gaudium, & triſtitia; timor, & audacia; & alia huiuſmodi. & circa huiuſmodi paſſiones ſic oppoſitas, oportet eſſe vnam, & eādem virtutem. Cum enim virtus moralis in quadā medietate conſiſtat, medium in contrariis paſſionibus ſecundum eandem rationem conſtituitur, ſicut & in naturalibus, idem eſt medium inter contraria, vt inter album & nigrum. Secundo, quia diuerſæ paſſiones inueniuntur ſecundum eundē modum rationi repugnantes, puta ſecundum impulſum ad id quod eſt cōtra rationē, vel ſecundum retractionem ab eo quod eſt ſecundum rationē. Et ideo diuerſæ paſſiones concupiſcibilis, non pertinent ad diuerſas virtutes morales; quia eorum motus ſecundum quēdam ordinē ſe inuicem conſequuntur; vtpote ad idē ordinati .ſ. ad conſequendum bonum, vel fugiēdum malum: ſicut ex amore procedit concupiſcentia, & ex concupiſcentia peruenitur ad delectationem; & eadem ratio eſt de oppoſitis, quia ex odio ſequitur fuga, vel abominatio, quæ producit ad triſtitiam. Sed paſſiones iraſcibilis nō ſunt vnius ordinis, ſed ad diuerſa ordinantur: Nam audacia, & timor ordinantur ad aliquod magnū periculū; ſpes, & deſperatio, ad aliquod bonū arduum: Ira autem ad ſuperandū aliquod contrarium quod nocumentum intulit. Et ideo circa has paſſiones diuerſæ virtutes ordinātur, vtpote tēperantia, circa paſſiones cōcupiſcibilis; fortitudo, circa timores, & audacias; magnanimitas, circa ſpem, & deſperationem; manſuetudo circa iras.

Cur pro diuerſis paſſionibus non ſunt diuerſæ virtutes.

Ad qvintvm, ſ. *vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum obiecta paſſionum.* Dicendū quod perfectio virtutis ex ratione dependet, perfectio autem paſſionis ex ipſo appetitu ſenſitiuo; vnde oportet quod virtutes diuerſificentur ſecūdum ordinem ad rationem, paſſiones autē ſecundum ordinem ad appetitum. Obiecta igitur paſſionum, ſecundum quod diuerſimodè cōſiderantur ad appetitū ſenſitiuum, cauſant diuerſas paſſionis ſpecies. Secundum vero quod comparantur ad rationem, cauſant diuerſas ſpecies virtutum. Nō autem eſt idem motus rationis, & appetitus ſenſitiui; vnde nihil prohibet aliquam differentiam obiectorum, cauſare diuerſitatem paſſionum, quæ non cauſat diuerſitatē virtutum (ſicut quando vna virtus, eſt circa multas paſſiones, vt dictum eſt) Et aliquam etiam differentiam obiectorū, cauſare diuerſitatem virtutum, quę non cauſat diuerſitatem paſsionum; cum circa vnam paſsionem, puta delectationem, diuerſæ virtutes ordinētur. Et quia diuerſæ paſsiones ad diuerſas potentias pertinentes, ſemper pertinent ad diuerſas virtutes, vt dictum eſt: ideo diuerſitas obiectorum, quæ reſpicit diuerſitatem potentiarum, ſemper diuerſificat ſpecies virtutum; puta quod aliquid ſit bonum abſolutè, & aliquid bonum cum aliqua arduitate; & quia ordine quodam, ratio, inferiores hominis partes regit, & etiam ſe ad exteriora extendit; ideo etiam quod vnum obiectum paſſionis apprehenditur ſenſu, vel imaginatione, aut etiam ratione; & etiam ſecundum quod pertinet ad animam, corpus, vel res exteriores, diuerſam habitudinē habet ad rationem, & per conſequens natum eſt diuerſificare virtutes. Bonum igitur hominis quod eſt obiectum amoris concupiſcentiæ, & delectationis, poteſt accipi, vel ad ſenſum corporis pertinens, vel ad interiorem animæ apprehenſionem; & hoc ſiue ordinetur ad bonum hominis in ſeipſo, vel quantū ad corpus, vel quantum ad animam; ſiue ordinetur ad bonum hominis in ordine ad alios; & omnis talis diuerſitas, propter diuerſum ordinem ad rationem, diuerſificat virtutem. Sic igitur ſi conſideretur aliquod bonum, ſi quidem ſit per ſenſum tactus apprehenſum, & ad conſiſtentiam humanæ vitę pertinens in indiuiduo, vel in ſpecie,

Obiecta paſſionum comparata ad rationē, cauſant diuerſas ſpecies virtutum, propter diuerſū ordinem quē dicunt ad rationem.

ſicut

ſicut ſunt delectabilia ciborum, & venereorum; erit pertinens ad virtutem temperantiæ. Delectationes autem aliorum ſenſuum, cum non ſint vehementes, non præſtant aliquam difficultatẽ rationi: & ideo circa eas non ponitur aliqua virtus, quæ eſt circa difficile, ſicut & ars, vt dicitur in 2. Ethi. Bonum autem, non ſenſu, ſed interiori virtute apprehenſum, ad ipſum hominem pertinens ſecundum ſeipſum eſt, ſicut pecunia & honor, quorum pecunia ordinabilis eſt dẽ ſe ad bonum corporis, honor autem conſiſtit in apprehenſione animæ. Et hæc quidem bona conſiderari poſſunt, vel abſolutè, ſecundum quod pertinent ad concupiſcibilem, vel cum arduitate quadam, ſecundum quod pertinent ad iraſcibilem. Quæ quidem diſtinctio locum non habet, in bonis quæ delectant tactum: quia huiuſmodi ſunt quædam infima, & competunt homini, ſecundum quod conuenit cum brutis.

Circa bonum igitur pecuniæ abſolutè ſumptum, ſecundum quod eſt obiectum concupiſcentiæ, vel delectationis, aut amoris, eſt liberalitas. Circa bonum autẽ huiuſmodi, cum arduitate ſumptum, ſecundũ quod eſt obiectum ſpei, eſt magnificentia. Circa bonum vero quod eſt honor, ſi quidem ſit abſolutè ſumptum, ſecundum quod eſt obiectum amoris, ſic eſt quædã virtus quæ vocatur Philotinia, i. amor honoris. Si vero cum arduitate conſideretur, ſecundum quod eſt obiectum ſpei, ſic eſt magnanimitas: vnde liberalitas, & Philotinia, videntur eſſe in cõcupiſcibili. Magnificentia vero, & magnanimitas, in iraſcibili. Bonũ vero hominis in ordine ad alium, non videtur arduitatẽ habere; ſed accipitur, vt abſolutè ſumptum, prout eſt obiectum paſſionum concupiſcibilis. Quod quidem bonum poteſt eſſe alicui delectabile, ſecundũ quod præbet ſe alteri, vel in his quæ ſerio fiunt, i. in actionibus per rationẽ ordinatis in debitum finem, vel in his quæ ioco, i. in actionibus ordinatis ad delectationem tantum; quæ non eodem modo ſe habent ad rationẽ, ſicut prima. In ſeriis autẽ exhibet ſe aliquis dupliciter. Vno modo, vt delectabilem decentibus verbis, & factis; & hoc pertinet ad quãdam virtutem, quã Ariſt. nominat amicitiam, & poteſt dici affabilitas. Alio modo præbet ſe aliquis alteri, vt manifeſtũ per dicta, & facta; & hoc pertinet ad aliam virtutẽ, quam nominat veritatẽ: manifeſtatio enim propinquius accedit ad rationem, quã delectatio; & ſeria, quam iocoſa. Vnde & circa delectationes ludorum eſt alia virtus, quam Philoſophus Eutrapeliam nominat. Sic igitur patet, quod ſecundum Ariſto. ſunt vndecim virtutes morales circa paſſiones, ſci. fortitudo, tẽperantia, liberalitas, magnificentia, Philotinia, manſuetudo, amicitia, magnanimitas, veritas, & eutrapelia. Et diſtinguuntur ſecundum diuerſas materias, vel ſecundum diuerſas paſſiones, vel ſecundum diuerſa obiecta. Si igitur addatur iuſtitia quæ eſt circa operationes, erunt omnes vndecim.

Virtutes morales ſunt decem circa paſſiones, & iuſtitia circa operationem.

De diſtinctione virtutum Cardinalium.

DISTINCTIO VII.

Circa ſeptimum principale, ſcil. de diſtinctione virtutum Cardinaliũ quæruntur quinque. Primo vtrum virtutes morales debeant dici Cardinales vel principales. Secundo de numero earum. Tertio quæ ſint. Quarto vtrum differant ab inuicem. Quinto vtrum conuenienter diuidantur in virtutes Politicas, purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

Ad primum, ſ. *vtrum virtutes morales debeant dici Cardinales.* Dicendum, quod cum ſimpliciter de virtute loquimur, intelligimus loqui de virtute humana; virtus autem humana, vt dictum eſt, ſecũdum perfectam rationem virtutis dicitur, quæ requirit rectitudinem appetitus: huiuſmodi enim virtus non ſolum facit facultatem bene agendi, ſed etiam vſum boni operis cauſat: ſed ſecundum imperfectam rationem virtutis, dicitur virtus, quæ non requirit rectitudinem appetitus; quia ſolum facit facultatem bene agendi, non autem cauſat boni operis vſum: conſtat autem quod perfectum eſt principalius imperfecto: & ideo virtutes quæ cõtinent rectitudinem appetitus, dicuntur principales. Huiuſmodi autẽ ſunt virtutes morales; & inter intellectuales, ſola prudentia; quæ eſt quodammodo moralis, ſecundum materiam, vt ex ſupradictis patet. Vnde conuenienter inter virtutes morales ponuntur illæ, quæ dicuntur principales ſeu Cardinales.

Virtutes morales cur dicenda Cardinales.

Ad secundum, ſ. *de numero earum.* Dicendum quod numerus aliquorum accipi poteſt, aut ſecundum principia formalia, aut ſecundum ſubiecta; & vtroq; modo inueniuntur quatuor Cardinales virtutes. Principium enim formale virtutis, de qua nunc loquimur, eſt rationis bonum. Quod quidẽ dupliciter poteſt conſiderari, vno modo ſecundum quod in ipſa ratione cõſideratio conſiſtit, & ſic erit vna virtus principalis quæ dicitur prudentia. Alio modo ſecundũ quod circa aliquid ponitur rationis ordo, & hoc vel circa operationes, & ſic eſt iuſtitia; vel circa paſſiones, & ſic neceſſe eſt eſſe duas virtutes. Ordinẽ enim rationis neceſſe eſt ponere circa paſſiones, conſiderata repugnantia ipſarum ad rationem, quæ quidẽ poteſt eſſe duplex. Vno modo ſecundum quod paſſio impellit ad aliquid cõtrarium rationi, & ſic neceſſe eſt, quod paſſio reprimatur, & ab hoc denominatur temperantia. Alio modo ſecundum quod paſſio retrahit ab eo quod ratio dictat, ſicuti timor periculorũ, vel laborũ, & ſic neceſſe eſt, quod firmetur homo in eo quod eſt rationis ne recedat, & ab hac denominatur fortitudo. Similiter ſecundum ſubiecta idẽ numerus inuenitur. Quadrupliciter enim inuenitur ſubiectum huius virtutis, de qua loquimur, ſci. rationale per eſſentiam, quod prudentia perficit, & rationale per participationem: quod diuiditur in tria, ſci. in voluntatem, quæ eſt ſubiectum iuſtitiæ, & in concupiſcibilem, quæ eſt ſubiectum temperantiæ, & in iraſcibilem quæ eſt ſubiectum fortitudinis.

Virtutes Car[dinales] ... ſunt q[uatuor].

Ad tertium, ſ. *quæ dici debent Cardinales* Dicendum quod ſicut ſupra dictũ eſt, huiuſmodi quatuor virtutes Cardinales accipiuntur ſecundum quatuor formales rationes virtutis, de qua loquimur, quæ quidem in aliquibus actibus, vel paſſionibus principaliter inueniuntur, ſicut bonum conſiſtens in conſideratione rationis, principaliter inuenitur in ipſo imperio rationis, non autem in conſilio, neque in iudicio, vt dictum eſt. Similiter etiam bonum rationis prout ponitur in operationibus ſecundum rationem recti, & debiti, principaliter inuenitur in commutationibus, vel diſtributionibus quæ ſunt ad alterum cum æqualitate: bonum autem refrenãdi paſſiones, principaliter inuenitur in paſſionibus, quas maximè difficile eſt reprimere, ſcili. in delectationibus tactus: bonum autẽ firmitatis ad ſtandum in bono rationis contra impetum paſſionum, præcipuè inuenitur in periculis mortis, contra quod difficillimum eſt ſtare.

Sic igitur prædictas quatuor virtutes dupliciter cõſiderare poſſumus. Vno modo ſecundum cõmunes rationes formales, & ſecũdum hoc dicuntur principales, quaſi generales ad omnes virtutes; vtputa quod omnis virtus, quæ facit bonum in cõſideratione rationis dicatur prudentia; & quod omnis virtus, quæ facit bonum debiti, & recti in operationib[us] dicatur iuſtitia; & omnis virtus quæ cohibet paſſiones, & deprimit, dicatur temperantia; & omnis virtus, quæ facit firmitatem animi contra quaſcunque paſſiones animi, dicatur fortitudo; & ſic multi loquuntur de iſtis virtutibus tam ſacri Doctores, quam etiam Philoſophi, & ſic aliæ virtutes ſub ipſis cõtinentur, vnde ceſſant omnes obiectiones. Alio vero modo poſſunt accipi ſecũdum quod ipſæ virtutes denominantur ab eo quod eſt principium in vnaquaq; materia, & ſic ſunt ſpeciales virtutes contra alias diuiſæ; dicuntur tamẽ principales reſpectu aliarum propter principalitatem materiæ, puta quod prudentia dicatur, quæ eſt præceptiua; iuſtitia, quæ eſt circa actiones debitas inter æquales; temperantia, quæ reprimit concupiſcentias delectationum tactus; fortitudo, quæ firmat contra pericula mortis; & ſic etiã ceſſant aliæ obiectio-

Virtutes Cardinales quo ſenſu generales, & quo ſenſu ſpeciales.

nes, quia

nes, quia aliæ virtutes poſſunt habere aliquas alias principalitates, ſed iſtæ dicuntur principales ratione materiæ, vt dictum eſt.

Ad qvartvm, ſci. *vtrum virtutes prędictæ differant abinuicem.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, prędictæ quatuor virtutes dupliciter à diuerſis accipiuntur. Quidā enim accipiunt eas prout ſignant quaſdam generales conditiones humani animi, quæ inueniuntur in omnibus virtutibus, ita ſci. quod prudentia nihil aliud ſit quam quædā rectitudo diſcretionis in quibuſcunque actibus, vel materiis. Iuſtitia vero ſit quædam rectitudo animi, per quā operatur, quod debet, in vnaquaque materia. Temperantia vero ſit quædam diſpoſitio animi, quæ modum quibuſcunq; paſſionibus, vel operationibus imprimit, vel imponit, ne vltra debitū efferantur. Fortitudo vero ſit quædam diſpoſitio animi, per quam firmetur in eo quod eſt ſecundum rationem, contra quoſcunque impetus paſſionum, vel operum labores. Hæc autem quatuor ſic diſtincta, non important diuerſitatem habituum virtuoſorum quātum ad iuſtitiam, temperantiam, & fortitudinem: cuilibet enim virtuti morali, ex hoc quod eſt habitus conuenit quædam firmitas, vt à contrario non moueatur, quod dictum eſt ad fortitudinē pertinere: ex hoc vero quod eſt virtus, habet quod ordinetur ad bonum in quo importatur ratio recti, vel debiti, quod dicebatur ad iuſtitiam pertinere. In hoc vero quod eſt virtus moralis rationem participans, habet quod modum rationis in omnibus ſeruet, & vltra non ſe extendat, quod dicebatur pertinere ad temperantiam: ſolum autem hoc quod eſt diſcretionē habere, quod attribuebatur prudentiæ, videtur diſtingui ab aliis tribus, in quantum hoc eſt ipſius rationis per eſſentiam; Alia vero tria, important quandam rationis participationē per modum applicationis cuiuſdam ad paſſionēs, vel operationes. Sic igitur ſecundum prædicta, prudentia quidem eſt virtus diſtincta ab aliis tribus, ſed aliæ tres non eſſent virtutes diſtinctæ ab inuicem. Manifeſtum eſt autem quod vna & eadem virtus, & eſt habitus, & eſt virtus, & eſt moralis. Alij vero, & melius, accipiunt has quatuor virtutes, ſecundum quod terminantur ad materias ſpeciales, vnaquæq; quidem illarum ad vnam materiam, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio à qua nomen virtutis accipitur, vt ſupra dictum eſt, & ſecundum hoc manifeſtum eſt, quod dictæ virtutes ſunt diuerſi habitus, ſecundum diuerſitatem obiectorum diſtincti.

Virtutes Cardinales propriè acceptæ ab inuicem differunt.

Ad qvintvm, ſcil. *vtrum conuenienter diuidantur in Politicas, purgatorias, purgati animi & exemplares.* Dicendum, quod ſicut Aug. dicit in lib. de mori. eccle. oportet, quod anima aliquid ſequatur, ad hoc quod ei virtus poſſit innaſci, & hoc eſt Deus, quem ſi ſequimur bene viuimus. Oportet igitur quod exemplar humanæ virtutis in Deo præexiſtat, ſicut & in eo præexiſtūt omnium rerum rationes; ſic igitur virtus poteſt conſiderari, vel prout eſt exēplariter in Deo, & ſic dicuntur virtutes exemplares, ita ſcilicet, quod ipſa diuina mens in Deo dicatur prudentia: Temperantia vero, conuerſio intentionis diuinæ ad ſeipſum; ſicut in nobis temperantia dicitur per hoc, quod concupiſcibilis conformatur rationi: fortitudo autem Dei eſt eius immutabilitas, iuſtitia vero Dei eſt obſeruatio legis æternæ in ſuis operibus, ſicut Plotinus dixit. Et quia homo ſecundum ſuam naturā eſt animal politicum, virtutes huiuſmodi prout in homine exiſtunt, ſecundum conditionem ſuæ naturæ, politicæ vocantur; prout ſci. homo ſecundum has virtutes rectè ſe habet in rebus humanis gerendis, ſecundum quem modum hactenus de his virtutibus locuti ſumus. Sed quia ad hominem pertinet vt etiam ad diuina ſe trahat quantum poteſt, vt etiam Philoſophus dicit in 10. Ethi. & hoc nobis in ſacra ſcriptura multipliciter commendatur, vt eſt illud Matth. 5. *Eſtote perfecti ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt*, neceſſe eſt ponere quaſdam virtutes medias inter politicas, quę ſunt virtutes humanæ: & exemplares, quæ ſunt virtutes diuinæ; quæ quidem virtutes diſtinguuntur ſecundum diuerſitatem motus, & termini: ita ſcilicet quod quædam ſunt virtutes tranſcendentium, & in diuinam ſimilitudinem tendentium, & hæ vocantur virtutęs purgatorię, ita ſcili. quod prudentia omnia mundana diuinorum contemplatione deſpiciat, omnemq; animi cogitationem in ſola diuina dirigat: temperantia vero relinquat inquantum natura patitur, quæ corporis vſus requirit: fortitudinis autem eſt vt anima non terreatur propter receſſum à corpore, & aſcenſum vel acceſſum ad ſupernaturalia: Iuſtitia vero eſt, vt tota anima cōſentiat ad huius propoſiti viam. Quædam vero ſunt virtutes iam aſſequentium diuinā ſimilitudinem, quę vocantur virtutes purgati animi. Ita ſcilicet quod prudentia ſola diuina intueatur, temperantia terrenas cupiditates neſciat, fortitudo paſſiones ignoret, iuſtitia cum diuina mente perpetuo fœdere ſocietur, eam ſcilicet imitando; quas quidem virtutes dicimus eſſe beatorum, vel aliquorum in hac vita perfectiſſimorum.

Virtutes Cardinales rectè diſtinguuntur per politicas, purgatorias, purgati animi & exemplares.

De virtutibus Theologicis.

DISTINCTIO VIII.

Circa octauum, ſcil. de virtutibus Theologicis, quæruntur quatuor. Primum vtrum ſint aliquæ virtutes Theologicæ. Secundo vtrum virtutes Theologicæ diſtinguātur ab intellectualibus, & moralibus. Tertio quot & quę ſint. Quarto de origine earum.

Ad primvm, ſci. *vtrum ſint aliquæ virtutes Theologicæ.* Dicendum, quod per virtutem perficitur homo ad actus quibus in beatitudinem ordinatur, vt ex ſupradictis patet. Eſt autem duplex hominis beatitudo ſiue fælicitas, vt dictum eſt. Vna quidem proportionata naturæ humanæ, ad quam ſcili. homo peruenire poteſt, per principia ſuæ naturæ. Alia eſt beatitudo naturam hominis excedens, ad quam homo ſola diuina virtute poteſt peruenire, ſecundum quandam diuinitatis participationē, ſecundum quod dicitur 2. Pet. 2. *per Chriſtum facti ſumus conſortes diuinæ naturæ.* Et quia huiuſmodi beatitudo proportionem humanæ naturæ excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agendum ſecundum ſuam proportionē, non ſufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam: vnde oportet quod ſuperaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quæ ita ordinetur ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut per principia connaturalia ordinatur ad finem connaturalem, non tamen abſque adiutorio diuino. & hæc principia dicuntur virtutes Theologicæ, tum quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas rectè ordinamur in Deum; tum etiam quia à ſolo Deo nobis infunduntur; tum tertio quia ſola diuina reuelatione in ſacra ſcriptura huiuſmodi virtutes traduntur.

Cur ponenda virtutes Theologica.

Ad secvndvm, ſci. *vtrum virtutes Theologicæ diſtinguantur à virtutibus intellectualibus, & moralibus.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, habitus ſpecie diſtinguuntur, ſecundum formalem differentiam obiectorum. Obiectum autem virtutum Theologicarum, eſt ipſe Deus. qui eſt vltimus rerum finis, prout noſtrę rationis cognitionem excedit. Obiectum autem virtutum intellectualium & moralium, eſt aliquid quod humana ratione comprehendi poteſt. Vnde virtutes Theologicæ ſpecie diſtinguuntur à moralibus, & intellectualibus.

Virtutes Theologica ſpecie differunt ab intellectualibus & moralibus.

Ad tertivm, ſci. *quot & quæ ſunt virtutes Theologicæ.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictū eſt, virtutes Theologicæ hoc modo ordinant hominem ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut per naturalem inclinationē ordinatur homo in finem ſibi connaturalem. Hoc autem contigit ſecundum duo. Primo quidem ſecundum rationem vel intellectum, inquantum continet prima principia vniuerſalia cognita nobis per naturale lumen intellectus, ex quibus procedit ratio tam in ſpeculādis, quam in agēdis. Secundo per rectitudinem voluntatis

natura-

naturaliter tendentis ad bonum rationis. Sed hæc duo (A) deficiunt ab ordine beatitudinis ſupernaturalis, ſecundum illud 1. ad Corinth. 12. *Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.* vnde oportuit quod quãtum ad vtrumq; aliquid homini ſupernaturaliter adderetur, ad ordinandum ipſum in finẽ ſupernaturalem: & primo quidẽ quantum ad intellectum, adduntur homini quædam principia ſupernaturalia, quæ diuino lumine capiuntur, & hæc ſunt credibilia, de quibus eſt fides. Secundo vero voluntas ordinatur in illum finẽ, & quantum ad motum intentionis in ipſum tendentem, ſicut in id quod eſt poſſibile conſequi, quod pertinet ad ſpem; & quantum ad vnionem quandam ſpiritualem, per quam quodammodo transformatur in illum finem, quod fit per charitatem. Appetitus enim vniuſcuiuſque rei naturaliter (B) mouetur & tendit in finem ſibi connaturalem, & iſte motus prouenit ex quadam conformitate rei ad ſuum finem.

Cur ſtatuenda tres virtutes Theologica.

Ad qvartvm, ſci. *de ordine earum.* Dicendum quod duplex eſt ordo, ſci. generationis, & perfectionis; ordine quidem generationis, quo materia prior eſt forma & imperfectum perfecto; in vno & eodem fides præcedit ſpem, & ſpes charitatẽ ſecundum actus (nam habitus ſimul infunduntur) nõ enim poteſt in aliquid motus appetitus tendere, vel ſperando, vel amando, niſi quod eſt apprehenſum ſenſu aut intellectu; per fidem autem apprehendit intellectus, ea quæ ſperat & amat. vnde oportet quod ordine generationis fides præcedat ſpem & charitatẽ. Similiter autem ex hoc homo aliquid amat, quod apprehẽdit illud vt bonum ſuum: (C) per hoc autem quod homo ab aliquo ſperat ſe bonum cõſequi poſſe, reputat ipſum in quo ſpem habet, quoddam bonum ſuum: vnde ex hoc ipſo quod homo ſperat de aliquo, procedit ad amandum ipſum; & ſic ordine generationis ſecundum actus, ſpes præcedit charitatem. ordine vero perfectionis, charitas præcedit & ſpem, & fidem, eo quod tam ſpes, quam fides, per charitatem formatur, & perfectionẽ virtutis acquirit. Sic enim charitas eſt mater omnium virtutum & radix, inquãtum eſt omnium virtutum forma, vt infra dicetur.

Fides eſt prima ordine generationis, vltima ordine perfectionis.

De cauſa virtutum.

DISTINCTIO IX.

Circa nonum, ſci. de cauſa virtutum quæruntur quatuor. Primo, vtrum virtutes ſint in nobis à natura. Secundo, vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum. Tertio, vtrum aliquæ virtutes morales ſint in nobis per infuſionem. Quarto, vtrum virtus quam acquirimus aſſuetudine operum, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.

Ad primvm, ſci. *vtrum virtutes ſint in nobis à natura.* Dicendum quod circa formas corporales dixerunt aliqui, quod totaliter ſunt ab intrinſeco, ſicut ponentes latitationẽ formarum. Aliqui vero quod totaliter ſint ab extrinſeco, ſicut ponentes formas corporales eſſe ab aliqua cauſa ſeparata. Aliqui vero quod partim ſunt ab intrinſeco, inquantũ ſcil. præexiſtunt in potentia in materia; & partim ab extrinſeco, inquantum reducuntur ad actum per agens. Ita etiam circa ſcientias & virtutes, aliqui quidem poſuerunt eas totaliter eſſe ab intrinſeco, ita ſcil. quod omnes virtutes, & ſcientiæ naturaliter præexiſtunt in anima, ſed per diſciplinam & exercitium, impedimẽta ſcientiæ & virtutis tolluntur, quæ adueniunt animæ ex corporis grauitate: ſicut cum ferrum clarificatur per limationem, & hæc fuit opinio Platonicorum. Alij vero dixerunt quod ſunt totaliter ab extrinſeco .i. ex influentia intelligentiæ agentis, vt ponit Auicen. Alij vero dixerunt quod ſecũdum aptitudinem ſcientiæ & virtutes, ſunt in nobis à natura, non autem ſecundum perfectionẽ, vt philoſophus dicit in 2. Ethi. & hoc verius eſt. Ad cuius manifeſtationẽ oportet conſiderare quod aliquid dicitur alicui homini naturale dupliciter; vno modo ex natura ſpeciei: alio modo ex natura indiuidui. & quia vnumquodque habet ſpeciem ſecundum ſuam formam, indiuiduatur vero ſecundum materiam; forma vero hominis, eſt anima rationalis, materia vero corpus: Ideo quod conuenit homini ſecundum animam rationalem, eſt ei naturale ſecundum rationem ſpeciei, id vero quod eſt ei naturale ſecundum determinatam corporis cõplexionem, eſt ei naturale ſecundum naturã indiuidui. quod enim eſt naturale homini ex parte corporis ſecundum ſpeciem, quodammodo refertur ad animam, inquantum ſcili. tale corpus eſt tali animę proportionatum. vtroque autẽ modo virtus eſt homini naturalis ſecundum quandam inchoationem. Secundum quidem naturam ſpeciei, inquantum ſci. in ratione hominis naturaliter (B) inſunt quædam principia naturaliter cognita tã ſcibilium quam agendorum, quæ ſunt quædam ſeminalia intellectualium virtutũ & moralium; & inquantum in voluntate, ineſt quidam naturalis appetitus boni, quod eſt ſecundum rationẽ. Secundum vero naturã indiuidui, inquantum ex corporis diſpoſitione aliqui ſunt diſpoſiti vel melius vel peius, ad quaſdã virtutes; prout ſcilicet vires quædam ſenſitiuæ, actus ſunt quarundam partium corporis, ex quarum diſpoſitione adiuuantur vel impediuntur huiuſmodi vires in ſuis actibus, & per conſequens vires rationales quibus huiuſmodi ſenſitiuæ vires deſeruiunt. & ſecũdum hoc, vnus homo habet naturalem aptitudinem ad ſciẽtiam, alius ad fortitudinem, alius ad temperantiam, & his modis tam virtutes intellectuales, quam morales, ſecundum (C) quãdam aptitudinis inchoationem, ſunt in nobis à natura: non autem conſummatio earum, quia natura determinatur ad vnum, conſummatio autem huiuſmodi virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis, ſed diuerſimodè ſecũdum diuerſas materias in quibus virtutes operantur, & ſecundum diuerſas circumſtantias. Sic igitur patet quod virtutes in nobis ſunt à natura, ſecundum aptitudinem & inchoationem, non autem ſecundum perfectionem, præter virtutes Theologicas, quæ ſunt totaliter ab extrinſeco.

Virtutes inſunt nobis à natura ſecũdum aptitudinem & inchoationẽ, non autem ſecundum perfectionẽ.

Ad secvndvm, ſci. *vtrum omnes virtutes poſſint in nobis cauſari ex aſſuetudine operum.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, virtus perficit hominem ad bonum: cum autem ratio boni conſiſtat in modo, ſpecie, & ordine, vt Aug. dicit in lib. de natura boni, ſiue in numero, (D) pondere, & menſura, vt dicitur Sap. 11. oportet quod bonum hominis ſecundum aliquam regulã conſideretur: Quæ quidẽ eſt duplex, vt ſupra dictum eſt; ſcil. ratio humana, & lex diuina. & quia lex diuina ſuperior eſt regula, ideo ad plura ſe extendit, ita quod quicquid regulatur ratione humana, regulatur etiam lege diuina, ſed non conuertitur. Virtus ergo hominis ordinata ad bonum, quod modificatur ſecũdum regulam rationis humanæ, poteſt ex actibus humanis cauſari, in quantum huiuſmodi actus procedunt à ratione, ſub cuius poteſtate & regula tale bonum conſiſtit. Virtus vero ordinans hominem ad bonum ſecundum quod modificatur per legem diuinam, & non per rationem humanam; non poteſt cauſari per actus humanos, quorum principium eſt ratio; ſed cauſatur ſolum in nobis per (E) operationem diuinam: & ideo huiuſmodi virtutem diffiniens Aug. poſuit in diffinitione virtutis, *quam Deus in nobis, ſine nobis operatur.*

Virtus regulata ratione humana poteſt noſtris actibus cauſari, non autem illa quæ regulatur per legem diuinam.

Ad tertivm, ſcil. *vtrum virtutes morales ſint in nobis per infuſionem.* Dicendum, quod effectus oportet eſſe proportionatos ſuis cauſis, & principiis. Omnes autẽ virtutes, tam intellectuales, quam morales, quæ ex noſtris actibus acquiruntur; procedunt ex quibuſdã naturalibus principiis in nobis præexiſtentibus, vt ſupra dictum eſt, loco quorum naturalium principiorum, cõferuntur nobis à Deo virtutes Theologicæ, quibus ordinamur ad finem ſupernaturalem, vt ſupra dictum eſt; vnde oportet, quod his virtutibus Theologicis proportionaliter reſpondeant alij habitus diuinitus cauſati in nobis, qui ſic ſe habeant ad virtutes Theologicas,

Virtutes quæ Theologicis proportionantur, inſunt nobis per infuſionem.

gicas, ſicut ſe habent virtutes intellectuales & morales, ad principia naturalia virtutum.

Ad qvartvm, ſcili. *vtrum virtutes infuſæ ſpecie differant ab acquiſitis.* Dicendum, quod habitus dupliciter diſtinguuntur ſpecie. Vno modo ſicut prædictum eſt, ſecundum ſpeciales & formales rationes obiectorum. Obiectum autem cuiuſlibet virtutis, eſt bonum conſideratum in materia propria; ſicut temperantiæ obiectum, eſt bonum delectabilium in concupiſcentiis tactus, cuius quidem obiecti formalis ratio eſt à ratione, quæ inſtituit modum in his concupiſcentiis; materiale eſt id quod eſt ex parte concupiſcentiarum. Manifeſtum eſt autem, quod alterius rationis eſt modus impoſitus in huiuſmodi concupiſcentiis ſecundum regulam rationis humanæ, & ſecundum regulam diuinam: puta in ſumptione ciborũ, ratione humana modus inſtituitur, vt non noceat valetudini corporis, nec impediat rationis actum: ſecundum autẽ regulam legis diuinæ requiritur quod homo caſtiget corpus ſuũ, & in ſeruitutem redigat per abſtinentiam cibi & potus, & aliorum huiuſmodi: vnde manifeſtum eſt, quod temperantia infuſa & acquiſita, differant ſpecie; & eadem ratio eſt de aliis virtutibus. Alio modo habitus diſtinguuntur ſpecie ſecundum ea ad quæ ordinantur; non enim eſt eadem ſpecies, ſanitas hominis & equi, propter diuerſas naturas, ad quas ordinantur. Et eodẽ modo dicit Phil. in 3. Politicæ, quod diuerſæ ſunt virtutes ciuium, ſecundum quod bene ſe habent ad diuerſas politias; & per hunc etiam modum, differunt ſpecie virtutes morales infuſæ, per quas homines bene ſe habent in ordine ad hoc quod ſint ciues ſanctorum, & domeſtici Dei; & aliæ virtutes acquiſitæ, ſecundum quas homo bene ſe habet in ordine ad res humanas.

Virtutes infuſæ differũt ſpecie ab acquiſitis tum ex parte obiecti formalis, tum ex parte eorum ad quæ ordinantur.

De connexione virtutum.

DISTINCTIO X.

Circa decimum principale, ſcili. de connexione virtutum quæruntur quinque. Primo, vtrum virtutes morales ſint ad inuicem connexæ. Secundo, vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. Tertio, vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis. Quarto, vtrum fides & ſpes, poſſint eſſe ſine charitate. Quinto, vtrum charitas poſſit eſſe ſine fide & ſpe.

Ad primvm, ſcili. *vtrum virtutes ſint ad inuicem connexæ.* Dicendum, quod virtus moralis poteſt accipi vel perfecta, vel imperfecta. Imperfecta quidem moralis virtus, vt temperantia, vel fortitudo, nihil eſt aliud quam aliqua inclinatio in nobis exiſtens, ad opus aliquod de genere bonorum faciendum, ſiue talis inclinatio ſit in nobis à natura, ſiue ex aſſuetudine; & hoc modo accipiendo virtutes morales, non ſunt cõnexæ. Videmus enim aliquem ex naturali complexione, vel ex aliqua aſſuetudine, promptum eſſe ad opera liberalitatis, qui tamen non eſt promptus ad opera caſtitatis. Perfecta autem virtus moralis, eſt habitus inclinãs ad bonum opus bene agendum; & ſic accipiendo virtutes morales, dicimus eas eſſe connexas, vt ferè ab omnibus ponitur. Vnde Ambroſ. dicit ſuper Lucam. *Connexæ ſibi ſunt concatenatæque virtutes, vt qui vnam habet plures habere videatur.* Aug. etiam dicit in 6. de Trinit. quod *virtutes quæ ſunt in humano animo, nullo modo ſeparantur ab inuicem.* Et Greg. dicit in 22. moralium, quod *vna virtus ſine aliis aut omnino nulla eſt, aut imperfecta.* Tullius dicit in 2. de Tuſc. quæſt. *Si vnam virtutem confeſſus es te non habere, nullam neceſſe eſt te habiturum.* Cuius ratio aſſignatur duplex, ſecundum quod diuerſimodè aliquæ virtutes Cardinales diſtinguuntur. Vt enim dictum eſt, quidam diſtinguunt eas ſecundum quaſdam generales conditiones virtutum, vtpote quod diſcretio pertineat ad prudentiam, rectitudo ad iuſtitiã, moderantia ad temperantiam, firmitas animi ad fortitudinem, in quacunque materia iſta conſiderentur. Et ſecundum hoc manifeſtè apparet ratio connexionis: non enim firmitas habet laudem virtutis ſi ſit ſine moderatione, vel rectitudine aut diſcretione. Et eadem ratio

Virtutes morales perfectæ, ſci. quæ inclinant ad bene agendũ, ſed connexæ ad inuicem dupliciter.

A eſt de aliis: & hanc rationem cõnexionis aſſignat Gregor. 22. moral. quod *virtutes ſi ſunt diſiunctæ non poſſunt eſſe perfectæ ſecundum rationem virtutis, quia nec prudentia vera eſt, quæ iuſta, temperans, & fortis non eſt.* & idem ſubdit de aliis virtutibus. & ſimilem rationẽ aſſignat Aug. in 6. de Trinit. Alij vero diſtinguunt prædictas virtutes ſecundum materias, & ſecundum hoc aſſignatur ratio connexionis ab Ariſt. in 6. Ethi. quia ſicut ſupra dictum eſt, nulla virtus moralis poteſt ſine prudentia haberi, eo quod proprium virtutis moralis eſt facere electionem rectam, cum ſit habitus electiuus: Ad rectam autem electionem non ſolum ſufficit inclinatio in debitum finem, quod eſt directè per habitum virtutis moralis, ſed etiã quod aliquis directè eligat ea quæ ſunt ad finem, quod fit per prudentiam, quæ eſt conſi-
B liatiua, & indicatiua, & præceptiua, eorum quæ ſunt ad finem. Similiter etiam prudentia non poteſt haberi niſi habeantur virtutes morales, cum prudẽtia ſit recta ratio agibilium; quæ ſicut ex principiis procedit ex finibus agibilium, ad quos aliquis rectè ſe habet per virtutes morales. Vnde ſicut ſcientia ſpeculatiua, non poteſt haberi ſine intellectu principiorum, ita nec prudentia ſine virtutibus moralibus: ex quo manifeſtè ſequitur virtutes morales eſſe connexas.

Sciendvm autem, quod virtutum moralium quædam perficiunt hominem ſecundum communem ſtatum, ſci. quantum ad ea quæ communiter in omni vita hominum occurrunt agenda: vnde oportet quod homo ſimul exercitetur, circa materias omnium virtutũ moralium: & ſi quidem circa omnes exercitetur bene
C operando, acquiret habitus omnium virtutum moralium: ſi autem exercitetur bene operando circa vnam materiam, non autem circa aliam, puta bene ſe habendo circa iras, non autem circa concupiſcentias, acquiret quidem aliquem habitum ad refrenandum iras: qui tamẽ non habebit rationem virtutis propter defectum prudentiæ, quæ circa concupiſcentias corrũpitur; ſicut etiam naturales inclinationes, non habent perfectam rationem virtutis, ſi prudentia deſit. Quædam vero virtutes morales ſunt quę perficiunt hominem ſecundum aliquem eminentem ſtatum, ſicut magnificentia & magnanimitas. Et quia exercitium circa materias harum virtutum nõ occurrit vnicuique communiter, poteſt aliquis habere alias virtutes morales, ſiue hoc quod habitus harum virtutum habeat actu, loquendo
D de virtutibus acquiſitis. Sed tamen acquiſitis aliis virtutibus, habet iſtas virtutes in potentia propinqua. Cum enim aliquis per exercitium adeptus eſt liberalitatẽ circa mediocres donationes, & ſumptus, ſi ſuperueniat ei ſuperabundantia pecuniarum, modico exercitio acquiret magnificentiæ habitum; ſicut geometer modico ſtudio acquirit ſcientiam alicuius concluſionis, quam nunquam conſiderauit. Illud autem habere dicimur, quod in promptu eſt, vt habeamus, ſecundum illud Philoſophi in 2. Phiſi. *quod parum deeſt, quaſi nihil deeſſe videtur.*

Soluuntur obiectiones.

Item virtutes intellectuales ſunt circa diuerſas materias adinuicem non ordinatas, ſicut patet in diuerſis ſcientiis, & artibus; & ideo non inuenitur in eis connexio, quæ inuenitur in virtutibus moralibus, exiſten-
E tibus circa paſſiones, & operationes, quæ manifeſtè habent ordinem adinuicem. Nam omnes paſſiones in quibuſdam primis procedentes, ſcili. amore & odio, ad quaſdam alias terminantur, ſcilicet delectationem, & triſtitiam. Et ſimiliter omnes operationes quæ ſunt virtutis moralis, naturaliter habent ordinem adinuicẽ, & etiam ad paſſiones; & ideo tota materia moralium virtutum, ſub vna ratione prudentiæ cadit. Habent tamen omnia intelligibilia ordinem ad prima principia, Et ſecundum hoc omnes virtutes intellectuales, dependent ab intellectu principiorum, ſicut prudentia à virtutibus moralibus, vt dictum eſt. Principia autem vniuerſalia quorum eſt intellectus principiorum, non dependent à concluſionibus, de quibus ſunt reliquæ intellectuales virtutes, ſicut morales dependent à prudentia;

dentia; eo quod appetitus mouet quodammodo rationem, & ratio appetitum, vt ſupra dictum eſt.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate*. Dicẽdum, quod ſicut ſupra dictum eſt, virtutes morales prout ſunt operatiuæ boni in ordine ad finem, qui non excedit facultatem naturalem hominis, poſſunt per opera humana acquiri, & ſic acquiſitę, ſine charitate eſſe poſſunt, ſicut fuerunt in multis gentibus. Secundum autem, quod ſunt operatiuæ boni in ordine ad vltimum finem ſupernaturalem, ſic perfectè & verè ſe habent ad rationem virtutis, & non poſſunt actibus humanis acquiri, ſed à Deo infunduntur, & huiuſmodi virtutes morales ſine charitate eſſe non poſſunt. Dictum eſt enim, quòd aliæ virtutes morales non poſſunt eſſe ſine prudentia; prudentia autem non poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus, in quãtum virtutes morales faciunt bene ſe habere ad quoſdam fines, ex quibus procedit ratio prudentiæ. Ad rectam autem rationem prudentiæ multomagis requiritur, quòd homo bene ſe habeat circa vltimum finem, quod fit per charitatem, quàm circa alios fines, quod fit per virtutes morales: Sicut ratio recta in ſpeculatiuis, maximè indiget primo principio indemonſtrabili, quod eſt, contradictoria non eſſe ſimul vera. vnde manifeſtum fit, quòd nec prudentia infuſa poteſt eſſe ſine charitate, nec aliæ virtutes morales conſequenter, quæ ſine prudentia eſſe non poſſunt.

Virtutes morales acquiſitæ poſſunt eſſe ſine charitate, non autem infuſæ.

Patet igitur ex prædictis, quod ſolæ virtutes infuſæ ſunt perfectæ, & ſolæ ſimpliciter dicendæ virtutes: quia bene ordinant hominem ad finem vltimum ſimpliciter. Aliæ vero virtutes ſcilicet acquiſitæ ſunt ſecundum aliquid virtutes, non autem ſimpliciter. Ordinant enim hominem bene reſpectu finis vltimi in aliquo genere, non autem reſpectu vltimi finis ſimpliciter. Vnde Rom. 14. ſuper illud. *Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt*, dicit ibi Gloſſ. Auguſtini, *vbi deeſt agnitio veritatis, falſa eſt virtus, etiam in bonis moribus*.

Solæ virtutes infuſæ ſunt ſimpliciter virtutes & quare.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum charitas poſſit eſſe ſine virtutibus moralibus*. Dicendum quod cum charitate infunduntur omnes virtutes morales. Cuius ratio eſt, quia Deus non minus perfectè operatur in operibus gratię, quam in operibus naturæ. Sicut autem videmus in operibus naturæ, quod non inuenitur principium aliquorum operum in aliqua re, quin inueniãtur in ea quæ ſunt neceſſaria ad huiuſmodi opera perficienda; ſicut in animalibus inueniuntur organa quibus perfici poſſunt opera, ad quæ peragenda anima habet poteſtatem. Manifeſtum eſt autem quod charitas in quantum ordinat hominem ad finem vltimum, eſt principiũ omnium operum bonorum, quæ in finem vltimum ordinari poſſunt. Vnde oportet quod cum charitate ſimul infundantur omnes virtutes morales quibus homo perficit ſingula genera bonorum operum. Et ſic patet, quod virtutes morales infuſæ, non ſolum habent connexionem propter prudentiam ſed etiam propter charitatem; & quod qui amittit charitatem per peccatum mortale, amittit omnes virtutes morales infuſas.

Cum charitate infunduntur omnes virtutes morales.

Ad qvartvm, ſcilicet, *vtrum fides & ſpes, poſſint eſſe ſine charitate*. Dicendum quod fides & ſpes ſicut & virtutes morales, dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo ſecundum inchoationem quandam. Alio modo ſecundum perfectum eſſe virtutis. Cum enim virtus ordinetur ad bonum opus agendum, virtus quidem perfecta dicetur in hoc, quod poteſt in opus perfectè bonum; quod quidem eſt, dum non ſolum bonum eſt quod fit, ſed etiam bene fit. Alioquin ſi bonũ ſit quod fit, non autem bene fiat, non erit perfectè bonum. Vnde nec habitus, qui eſt talis operis principium, habebit perfectè rationem virtutis. ſicut ſi aliquis operetur iuſta, bonum quidem facit, ſed non erit opus perfectæ virtutis, niſi hoc bene faciat .i. ſecundum electionem rectam, quod eſt per prudentiam; & ideo iuſtitia ſine prudentia nõ poteſt eſſe virtus perfecta. Sic igitur fides

Fides & ſpes poſſunt eſſe ſine charitate, licet non habeant perfectũ eſſe virtutis.

A & ſpes, ſine charitate poſſunt quidem aliqualiter eſſe, perfectæ autem virtutis rationem ſine charitate non habent. Cum enim fidei opus ſit credere Deo, credere autem ſit aliquem propria voluntate aſſentire; ſi non debito modo velit, nõ erit fidei opus perfectum, quod autem debito modo velit, hoc eſt per charitatem, quæ perficit voluntatem. *Omnis enim rectus motus voluntatis, ex recto amore procedit*, vt Aug. dicit. 14. de ciuit. Dei. Sic igitur fides eſt, quidem ſine charitate, ſed non perfecta virtus, ſicut temperantia, vel fortitudo, ſiue prudentia. Et ſimiliter dicendum eſt de ſpe. Nam actus ſpei eſt expectare futuram beatitudinem à Deo, qui quidẽ actus perfectus eſt, ſi fiat ex meritis quæ quis habet, quod nõ poteſt eſſe ſine charitate; ſi autem hoc expectet ex meritis quæ nondum habet, ſed proponit in futurum acquirere,
B erit actus imperfectus, & hoc poteſt eſſe ſine charitate; & ideo fides, & ſpes, poſſunt eſſe ſine charitate; ſed tunc propriè loquendo vi[illegible] non ſunt, nam ad rationem virtutis pertinet, vt no[illegible]dum ipſam aliquod bonum operemur, ſed etiam bene, vt dicitur in 2. Ethic.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum charitas poſſit haberi ſine fide & ſpe*. Dicendum quod charitas non ſolũ ſignificat amorem Dei, ſed etiam amicitiam quandam ad ipſum, quę quidem ſuper amorem addit mutuam readamationem cum quadam mutua communicatione, vt dicitur in 8. Ethi. Et quod hoc ad charitatem pertineat, patet per illud quod dicitur 1. Io. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*, & 1. ad Cor. 1. dicitur. *Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietatem filij eius*. Hæc autẽ
C ſocietas hominis ad Deum, eſt quędam familiaris conuerſatio cum ipſo: Inchoatur quidem hic in præſenti per gratiam, perficietur autem in futuro in gloria; quorum vtrunque fide & ſpe tenetur. vnde ſicut aliquis nõ poſſet cum aliquo amicitiam habere, ſi diſcrederet, vel deſperaret ſe poſſe habere aliquam ſocietatem, vel familiarem conuerſationem cum ipſo; ita aliquis nõ poteſt habere amicitiam ad Deum quæ eſt charitas, niſi fidem habeat per quam credat huiuſmodi ſocietatem, & conuerſationem hominis cum Deo, & ſperet ſe ad hanc ſocietatem pertinere: & ſic charitas ſine fide, & ſpe nullo modo eſſe poteſt.

Charitas ſine fide & ſpe eſſe non poteſt.

De æqualitate virtutum.

DISTINCTIO XI.

D Circa vndecimvm, ſcilicet de æqualitate virtutum quæruntur ſex. Primo vtrum virtus poſſit eſſe maior, vel minor. Secundo vtrum omnes virtutes in eodem exiſtentes ſint æquales. Tertio de comparatione virtutum moralium ad intellectuales. Quarto de comparatione virtutum moralium adinuicem. Quinto de comparatione virtutum intellectualium adinuicem. Sexto de comparatione virtutum Theologicarum adinuicem.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum virtus poſſit eſſe maior, vel minor*. Dicendum quod cum quæritur vtrum vna virtus ſit maior alia, dupliciter intelligi quæſtio poteſt. Vno modo in virtutibus ſpecie differentibus,
E & ſic manifeſtum eſt, quod vna virtus eſt alia maior, ſemper enim cauſa eſt potior ſuo effectu, & in effectibus tanto aliquid eſt potius, quanto eſt cauſæ propinquius. Manifeſtum eſt autem ex dictis, quod cauſa & radix humani boni eſt ratio. Et ideo prudentia quæ perficit rationem, præfertur in bonitate alijs virtutibus moralibus perficientibus vim appetitiuam in quantum participat rationem; & in his etiam, tanto eſt vna altera melior & maior, quanto magis ad rationem accedit. vnde & iuſtitia quæ eſt in voluntate, præfertur alijs virtutibus moralibus, & fortitudo quæ eſt in iraſcibili, præfertur temperantiæ quæ eſt in concupiſcibili, quę minus participat rationem, vt patet in 7. Ethic. Alio modo poteſt intelligi in virtute eiuſdem ſpeciei, & ſic ſecundũ ea quę ſupra dicta ſunt,

cum de intentionibus habituum ageretur, virtus dupliciter poteſt dici maior & minor: vno modo, ſecundum ſeipſam; alio modo, ex parte participantis ſubiecti. Si igitur ſecundum ſeipſam conſideretur, magnitudo vel paruitas eius attenditur ſecundum ea ad quæ ſe extendit. quicunque autem habet aliquam virtutem, puta temperantiam, habet ipſam quantum ad omnia ad quæ ſe temperantia extendit, quod de ſcientia & arte non conuenit; Non enim quicunque eſt Grammaticus, ſcit omnia quæ ad Grammaticam pertinent. Et ſecundum hoc bene dixerunt Stoici, vt Simplicius dicit in commento prædicamentorum, quod virtus non recipit magis, & minus, ſicut ſcientia vel ars, eo quod ratio virtutis conſiſtit in maximo. Si vero conſideretur virtus ex parte ſubiecti participantis, ſic contingit virtutem eſſe maiorem vel minorem, ſiue ſecundum diuerſa tempora in eodem, ſiue in diuerſis hominibus; quia ad attingendum medium virtutis, quod eſt ſecundum rationem; vnus eſt melioris diſpoſitionis quam alius, vel propter maiorem aſſuetudinem, vel propter meliorem diſpoſitionem naturæ, vel propter perſpicacius iudicium rationis; aut etiam propter maius gratiæ donum, quod vnicuique donatur ſecundum menſuram donationis Chriſti, vt dicitur ad Epheſ. 4. Et in hoc deficiebant Stoici, æſtimantes nullum eſſe virtuoſum dicendum, niſi qui fuerit ſummè diſpoſitus ad virtutem: non enim exigitur ad rationem virtutis, quod attingat rectæ rationis medium in indiuiſibili ſicut Stoici putabāt, ſed ſufficit prope medium eſſe, vt dicitur in 2. Ethic. Idem etiam indiuiſibile ſignum, vnus promptius attingit quam alius, ſicut etiam patet in ſagittatoribus trahentibus ad certum ſignum.

Virtus potest attendi & [illegible] autem extend. sicut scientia & ars.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum omnes virtutes in vno & eodem ſint æquales*. Dicendum quod quantitas virtutum ſicut ex dictis patet, poteſt attendi dupliciter. Vno modo ſecundum rationem ſpeciei; & ſic non eſt dubium quod vna virtus hominis eſt maior quam alia, ſicut charitas fide & ſpe. Alio modo poteſt attendi ſecundum participationem ſubiecti, prout ſcilicet intenditur vel remittitur in ſubiecto; & ſecundum hoc omnes virtutes vnius hominis ſunt æquales, quadam æqualitate proportionis, inquantum ſcilicet æqualiter creſcunt in homine; ſicut digiti manus ſunt inæquales ſecundum quantitatem, ſed ſunt æquales ſecundū proportionem, cum proportionaliter augeātur. huius autem æqualitatis oportet eodem modo rationem accipere, ſicut & connexionis. Æqualitas enim eſt quædam connexio virtutum ſecundum quantitatem. Dictum eſt autem ſupra, quod ratio connexionis virtutum poteſt dupliciter aſſignari. Vno modo ſecundum intellectum eorum, qui intelligunt per has quatuor virtutes, quatuor generales cōditiones virtutum, quarum vna ſimul inuenitur cum alijs in qualibet materia. Et ſic virtus in quacunque materia, non poteſt æqualis dici, niſi habeat omnes iſtas æquales conditiones. Et hanc rationem æqualitatis virtutum aſſignat Auguſt. in 6. de Trinit. dicens. *Si dixeris æquales eſſe iſtos fortitudine, ſed illum præſtare prudentia, ſequitur quod huius fortitudo minus prudens ſit, ac per hoc nec fortitudine æquales ſunt, quando eſt illius fortitudo prudentior.* atque ita de cæteris virtutibus inuenies, ſi omnes eadem conſideratione percurras. Alio modo aſſignata eſt ratio connexionis virtutum, ſecundum eos qui intelligunt huiuſmodi virtutes habere materias determinatas; & ſecundum hæc, ratio connexionis virtutum moralium accipitur ex parte prudentię, & ex parte charitatis, quantum ad virtutes infuſas, non autem ex parte inclinationis, quæ eſt ex parte ſubiecti, vt ſupra dictum eſt. Sic igitur & ratio æqualitatis virtutum poteſt accipi ex parte prudentiæ, quantum ad id quod eſt formale in omnibus virtutibus moralibus; exiſtente enim ratione æqualiter perfecta in vno & eodem, oportet quod proportionaliter ſecundum rationem rectam, medium conſtituatur in qualibet materia virtutum.

Virtutes in homine non sunt æquales secundū speciem, bene tamen secundum gradū intensionis.

A Quantum vero ad id quod eſt materiale in virtutibus moralibus, ſcilicet inclinationem ipſam ad actum virtutis, poteſt eſſe vnus homo magis promptus ad actum vnius virtutis, quam ad actum alterius, vel ex natura vel conſuetudine, vel etiam ex dono gratiæ.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum virtutes morales præmineant intellectualibus*. Dicendum quod aliquid poteſt dici maius, vel minus dupliciter; vno modo ſimpliciter; alio modo ſecundum quid; nihil enim prohibet aliquid eſſe melius ſimpliciter vt philoſophari, quam ditari, quod tamen non eſt melius ſecundum quid, id eſt neceſſitatem patienti. Simpliciter autem conſideratur vnumquodque quando conſideratur ſecundum propriam rationem ſuæ ſpeciei: habet autem virtus ſpeciem ex obiecto, vt ex dictis patet. Vnde ſim-

B pliciter loquendo illa virtus nobilior eſt, quæ habet nobilius obiectum. Manifeſtum eſt autem quod obiectum rationis eſt nobilius, quam obiectum appetitus: Ratio enim apprehendit aliquid in vniuerſali, ſed appetitus tendit in res, quæ habent eſſe particulare. vnde ſimpliciter loquendo virtutes intellectuales, quæ perficiunt rationem, ſunt nobiliores, quam morales, quę perficiunt appetitum. Sed ſi conſideretur virtus in ordine ad actum; ſic virtus moralis, quæ perficit appetitum, cuius eſt mouere alias potentias ad actum, vt ſupra dictum eſt, nobilior eſt; & quia virtus dicitur ex eo quod eſt principium alicuius actus, cum ſit perfectio potentiæ, ſequitur etiam quod ratio virtutis magis competat virtutibus moralibus, quam virtutibus intellectualibus, quamuis virtutes intellectuales, ſint

C nobiliores habitus ſimpliciter.

Virtutes intellectuales sunt simpliciter nobiliores moralibus; exceduntur tamen in ratione virtutis à moralibus.

Ad quartum, ſcilicet *de comparatione virtutum moralium adinuicem*. Dicendum, quod virtus aliqua ſecundum ſuam ſpeciem poteſt dici maior, vel minor, vel ſimpliciter vel ſecundum quid. Simpliciter quidem dicitur virtus maior, ſecundum quod in ea maius bonum rationis relucet, vt ſupra dictum eſt: & ſecundum hoc iuſtitia inter omnes virtutes morales præcellit tanquam propinquior rationi, quod patet ex ſubiecto, & ex obiecto. Ex ſubiecto quidem, quia eſt in voluntate, ſicut in ſubiecto; voluntas autem eſt appetitus rationis, vt ex dictis patet: ſecundum autem obiectum, ſiue materiam; quia eſt circa operationes, quibus homo ordinatur non ſolum in ſeipſo, ſed etiam ad alterum; vnde iuſtitia eſt præclariſſima virtutum,

D vt dicitur in 5. Ethic. Inter alias autem virtutes morales quæ ſunt circa paſſiones, tanto in vnaquaque magis relucet rationis bonum, quanto circa maiora appetitus motus ſubditur rationi. Maximum autem in his quæ ad hominem pertinent eſt vita, à qua omnia alia dependent. Et ideo fortitudo quæ appetitum motum ſubdit rationi, in his quæ ad mortem & vitam pertinent, primum locum tenet inter virtutes morales quæ ſunt circa paſſiones, tamen ordinatur infra iuſtitiam. Vnde Philoſophus dicit in primo Rhetoric. quod neceſſe eſt maximas eſſe virtutes, quæ ſunt alijs honoratiſſimæ. Siquidem eſt virtus potentia benefactiua; propter hoc fortes & iuſtos maximè honorant, hæc quidem in bello, ſcilicet fortitudo; hæc autem ſcilicet iuſtitia, in bello & in pace vtilis eſt. Poſt forti-

E tudinem autem ordinatur temperantia, quæ ſubijcit rationi appetitum circa ea, quæ immediatè ordinantur ad vitam, vel in eodem ſecundum ſpeciem ſcilicet in cibis, & venereis; & ſic iſtæ tres virtutes ſimul cum prudentia, dicuntur eſſe principales etiam dignitate. Secundum quid autem dicitur aliqua virtus eſſe maior ſecundum quod adminiculum vel ornamentum præbet principali virtuti, ſicut ſubſtantia eſt ſimpliciter dignior accidente; aliquod tamen accidens eſt ſecundum quid dignius ſubſtantia, in quantum perficit ſubiectum in aliquo eſſe accidentali.

Inter virtutes morales primum locum tenet iustitia, sequitur fortitudo, huic temperantia succedit.

Ad quintum, ſcilicet *de comparatione virtutum intellectualium adinuicem*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, magnitudo virtutis ſecundum ſuam ſpeciem conſideratur

Sapientia est suprema inter virtutes intellectuales.

ſideratur ex obiecto: Obiectum autem ſapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualium: cõſiderat enim cauſam altiſſimam quæ Deus eſt vt dicitur in principio Metha. & quia per cauſam iudicatur de effectu, & per cauſam ſuperiorem de cauſis inferioribus; Inde eſt, quod ſapientia habet iudicium de omnibus alijs virtutibus intellectualibus, & eius eſt ordinare omnes, & ipſa eſt quaſi architectonica reſpectu omnium.

Charitas eſt maior inter virtutes Theologicas

Ad sextvm, ſcilicet *de comparatione virtutum Theologicarum.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, magnitudo virtutis ſecundum ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto; Cum autem tres virtutes Theologicæ reſpiciant Deum ſicut proprium obiectum, non poteſt vna earum dici maior altera, ex eo quod ſit circa maius obiectum, ſed quia vna ſe habet propinquius ad obiectum quam alia, & hoc modo charitas eſt maior alijs. Nam aliæ important in ſui ratione quandam diſtantiam ex obiecto; eſt enim fides de non viſis, ſpes autem de non habitis; ſed amor charitatis eſt de eo quod iam habetur, eſt enim amatum quodammodo in amante, & etiam amans per affectum trahitur ad vnionem amati, propter quod dicitur 1. Io. 4. *Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo.*

De medio virtutum.

DISTINCTIO XII.

Circa duodecimum principale, ſcilicet de medio virtutum, quæruntur quatuor. Primo vtrum virtutes ſint in medio. Secundo vtrum medium virtutis, ſit medium rei, vel rationis. Tertio vtrum virtutes intellectuales conſiſtant in medio. Quarto vtrum virtutes Theologicæ conſiſtant in medio.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum virtus moralis conſiſtat in medio.* Dicendum quod ſicut ex ſupra dictis patet, virtus de ſui ratione ordinat hominem ad bonum, moralis autem virtus propriè eſt perfectiua appetitiuæ partis animę, circa aliquam determinatam materiam: Menſura autem & regula appetitiui motus circa appetibilia eſt ipſa ratio; bonum autem cuiuſlibet menſurati & regulati conſiſtit in hoc quod conformetur ſuæ regulæ, ſicut bonum in artificiatis eſt, vt conſequatur regulam artis; malum autem per conſequens in huiuſmodi eſt per hoc quod aliquid diſcordat à ſua regula, vel menſura. Quod quidem contingit, vel per hoc quod ſuperexcedit menſuram, vel per hoc quod deficit ab ea, ſicut manifeſtè apparet in omnibus menſuratis, & regulatis, & ideo patet, quod bonum virtutis moralis conſiſtit in adæquatione ad menſuram rationis. Manifeſtum eſt, autem quod inter exceſſum & defectum, medium eſt æqualitas ſiue conformitas, vnde manifeſtè apparet quod moralis virtus in medio conſiſtit.

Virtus moralis conſiſtit in medio.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum medium virtutis moralis, ſit medium rei, vel rationis.* Dicendum quod mediũ rationis dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſecundum quod medium in ipſo actu rationis exiſtit, quaſi ipſe actus rationis ad medium reducatur, & ſic virtus moralis non perficit actum rationis, ſed actum virtutis appetitiuæ, & iſto modo medium virtutis moralis non eſt medium rationis. Alio modo poteſt dici medium rationis, id quod à ratione ponitur in aliqua materia, & ſic omne medium virtutis moralis eſt medium rationis; quia ſicut dictum eſt, virtus moralis conſiſtere dicitur in medio, per conformitatem ad rationem rectam. Sed quandoque contingit, quod medium rationis eſt etiam medium rei, & tunc oportet, quod virtutis moralis medium ſit medium rei, ſicut eſt in iuſtitia. Quandoque autem medium rationis non eſt medium rei, ſed accipitur per comparationem ad nos, & ſic eſt medium in omnibus alijs virtutibus moralibus. Cuius ratio eſt, quia iuſtitia eſt circa operationes quæ conſiſtunt in rebus exterioribus, in quibus rectum in-

Virtutes morales quædam habent medium rei & rationis vt iuſtitia, reliquæ medium rationis tãtum.

A ſtitui debet ſimpliciter & ſecundum ſe, vt ſupradictum eſt. Et ideo medium rationis in iuſtitia eſt idem cum medio rei, in quantum ſcilicet iuſtitia dat vnicuique quod debet, & non plus nec minus. Alię vero virtutes morales conſiſtunt circa paſſiones interiores, in quibus non poteſt rectũ conſtitui eodem modo, propter hoc quod homines diuerſimode ſe habent ad paſſiones, & ideo oportet, quod rectitudo rationis in paſſionibus, inſtituatur per reſpectum ad nos, qui afficimur ſecundum paſſiones.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum virtutes intellectuales conſiſtant in medio.* Dicendum, quod bonum alicuius rei conſiſtit in medio, ſecundum quod conformatur regulæ, vel menſuræ, quam contingit tranſcendere, & ab ea deficere, vt dictum eſt: virtus autem intellectualis
B ordinatur ad bonum, ſicut & moralis, vt ſupra dictum eſt. Vnde ſecundum quod bonum virtutis intellectualis ſe habet ad menſuram, ſic ſe habet ad rationem medij; bonum autem virtutis intellectualis eſt verum; ſpeculatiuæ quidem virtutis, verum abſolutè, vt in 6. Ethic. dicitur; practicæ autem virtutis, verum ſecundum conformitatem ad appetitum rectum. Verum autem intellectus noſtri abſolutè conſideratum, eſt ſicut menſuratum à re: Res enim eſt menſura intellectus noſtri, vt dicitur in 9. Methap. Ex eo enim quod res eſt, vel non eſt, eſt veritas & in opinione, & in oratione. Sic igitur bonum virtutis intellectualis ſpeculatiuæ, conſiſtit in quodam medio per conformitatem ad ipſam rem, ſecundum quod dicit eſſe, quod eſt; vel non eſſe, quod non eſt; in quo ratio veri conſiſtit.
C Exceſſus autem eſt ſecundum affectionem falſam, per quam dicitur eſſe, quod non eſt; defectus autem accipitur ſecundum negationem falſam, per quam dicitur non eſt, quod eſt. verum autem virtutis intellectualis practicę, comparatum quidem ad rem, habet rationem menſurati; & ſic eodem modo accipitur medium per conformitatem ad rem, in virtutibus intellectualibus practicis, ſicut & in ſpeculatiuis, ſed reſpectu appetitus habet rationem regulæ, & menſuræ: vnde idem mediũ, quod eſt virtutis moralis etiam eſt ipſius prudentię, ſcilicet rectitudo rationis: ſed prudentiæ quidem eſt iſtud medium, vt regulantis, & menſurantis; virtutis autem moralis, vt menſuratæ, & regulatæ; & ſimiliter exceſſus, & defectus, accipitur diuerſimodè vtrobique.

Virtutes intellectuales conſiſtunt in medio.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum virtutes Theologicæ*
D *conſiſtant in medio.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, medium virtutis accipitur per conformitatem ad ſuam regulam, vel naturam, ſecundum quod contingit ipſam tranſcendere, vel ab ea deficere. Virtutis autem Theologicæ dupliciter poteſt accipi menſura, vna quidem ſecundum ipſam rationem virtutis, & ſic menſura & regula virtutis Theologicæ, eſt ipſe Deus: Fides enim noſtra regulatur ſecundum veritatem diuinam, charitas autem ſecundum bonitatem eius, ſpes autem ſecundum magnitudinem omnipotentiæ, & pietatis eius; & iſta eſt menſura excellens omnem humanam facultatem. Vnde nunquam poteſt homo tantum diligere Deum quantum debet diligi, nec tantum credere aut ſperare in ipſum quãtum debet, vnde multominus poteſt ibi eſſe exceſſus; & ſic bonum talis virtutis non
E conſiſtit in medio, ſed tanto eſt melius, quanto magis acceditur ad ſummũ. Alia vero regula virtutis Theologicæ eſt, ex parte noſtra, quia etſi non poſſimus in Deum ferri quantum debemus, debemus tamen ferri in ipſum credendo, ſperando, & amando, ſecundum menſuram noſtræ conditionis. Vnde per accidens poteſt in virtute Theologica conſiderari medium & extrema, ex parte noſtra.

In virtute Theologica eſt medium per accidens ſiue ex parte noſtra non autem per ſe.

De virtutum duratione.

DISTINCTIO XIII.

Circa decimumtertium principale, ſcilicet de duratione virtutum poſt hanc vitam, quærũtur ſex.

Primo vtrum virtutes morales maneant poſt hanc vitam. Secundo vtrum virtutes intellectuales. Tertio vtrum fides. Quarto vtrum maneat ſpes. Quinto vtrũ aliquid fidei, vel ſpei maneat. Sexto vtrum maneat charitas.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum virtutes morales maneant poſt hanc vitam*. Dicendum quod ſicut Auguſt. dicit in 14. de Trinita. Tullius potuit poſt hanc vitam quatuor virtutes Cardinales non eſſe, ſed in alia vita, homines eſſe beatos, ſola cognitione naturæ; in qua nihil eſt meliuſ aut amabilius (vt Aug. ibidem dicit,) ea natura qua creauit Deus omnes naturas. Ipſe autem determinat poſtea huiuſmodi quatuor virtutes in futura vita exiſtere, tamen alio modo. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quod in huiuſmodi virtutibus aliquid eſt formale, & aliquid quaſi materiale. Materiale quidem eſt in his virtutibus inclinatio quædam partis appetitiuæ ad paſſiones vel operationes, ſecundum aliquem modum, ſed quia iſte modus determinatur à ratione, ideo formale in omnibus virtutibus eſt ipſe ordo rationis. Sic igitur dicendum quod huiuſmodi virtutes morales in futura vita non manent, quantum ad id quod eſt materiale in eis (non enim habebunt in futura vita locum, concupiſcentiæ & delectationes ciborum, & venereorum: neque etiam timores, & audaciæ circa pericula mortis, neque etiam diſtributiones, & communicationes rerum quæ conueniunt in vſum præſentis vitæ) ſed quantum ad id quod eſt formale, remanebunt in beatis perfectiſſimè poſt hanc vitam, inquantum ratio vniuſcuiuſque rectiſſima erit circa ea, quæ ad ipſum pertinent ſecundum ſtatum illum, & vis appetitiua omnino mouebitur ſecundum ordinem rationis, in his quæ ad ſtatum illum pertinent. Vnde Auguſt. ibidem dicit, quòd *prudentia ibi erit ſine vllo periculo erroris, fortitudo ſine moleſtia tolerandorum malorum, temperantia ſine repugnatione libidinum, vt prudentiæ ſit nullum bonum Deo præponere vel æquare: fortitudinis ei firmiſſimè cohærere, temperantiæ nullo defectu noxio delectari*. De iuſtitia vero manifeſtius eſt quem actum ibi habebit, ſcilicet eſſe ſubditum Deo, quia etiam in hac vita ad iuſtitiam pertinet eſſe ſubditum ſuperiori.

Virtutes morales manebunt poſt hãc vitã quoad formale, ſed non quoad materiale.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum virtutes intellectuales maneant*. Dicendum quod quidam poſuerunt, quod ſpecies intelligibiles non permanent in intellectu poſſibili niſi quamdiu actu intelligit, nec eſt aliqua conſeruatio ſpecierum ceſſante conſideratione actuali, niſi in viribus ſenſitiuis, qui ſunt actus corporalium organorum, ſcilicet in imaginatiua & memoratiua, huiuſmodi autem vires corrumpuntur corrupto corpore. Et ideo ſecundum hoc, ſcientia nullo modo poſt hanc vitam remanebit corrupto corpore, neque aliqua alia intellectualis virtus. Sed hæc opinio eſt cõtra ſententiam Ariſtotelis, qui in tertio de anima dicit, quod *intellectus poſſibilis eſt in actu cum ſit ſingula ſicut ſciens, cum tamen ſit in potentia ad conſiderandum in actu*. Eſt etiam contra rationem, quia ſpecies intelligibiles recipiuntur in intellectu poſſibili immobiliter, ſecundum modum recipientis. Vnde & intellectus poſſibilis dicitur locus ſpecierum, quaſi ſpecies intelligibiles conſeruans. ſed fantaſmata, ad quę aſpiciendo homo intelligit in hac vita applicando ad ipſas ſpecies intelligibiles, corrumpuntur corpore corrupto. Vnde quantum ad ipſa fantaſmata, quæ ſunt quaſi materialia in virtutibus intellectualibus, virtutes intellectuales deſtruuntur deſtructo corpore. ſed quantum ad ſpecies intelligibiles quę ſunt in intellectu poſſibili, virtutes intellectuales manent: ſpecies autem ſe habent in virtutibus intellectualibus, ſicut formalitates, vnde intellectuales virtutes manent poſt hanc vitam, quantum ad id quod eſt formale in eis, non autem ad id quod eſt materiale, ſicut & de moralibus dictum eſt.

Virtutes intellectuales manent poſt hanc vitam quantum ad formale, non autem quantum ad materiale.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum fides maneat*. Dicendum quod oppoſitio eſt per ſe & propria cauſa quod vnum excludatur ab alio: inquantum ſcilicet in

A omnibus oppoſitis, includitur oppoſitio affirmationis & negationis. Inuenitur autem in quibuſdam oppoſitio ſecundum contrarias formas; ſicut in coloribus album & nigrum: In quibuſdam autẽ ſecundum perfectum & imperfectum: vnde in alterationibus magis & minus accipiuntur vt contraria, cum de minus calido, fit magis calidum, vt dicitur in 5. Phyſic. & quia perfectum & imperfectum opponuntur, impoſſibile eſt quod ſimul ſecundum idem, ſit perfectio & imperfectio. Eſt autem conſiderandum quod imperfectio quidem quandoque eſt de ratione rei, & pertinet ad ſpeciẽ ipſius, ſicut deffectus rationis pertinet ad rationem ſpeciei equi vel bouis, & quia vnum & idem numero manens, non poteſt transferri de vna ſpecie in aliam, inde eſt quod tali perfectione ſublata tollitur B ſpecies rei, ſicut iam non eſſet bos vel equus, ſi eſſet rationalis, quandoque vero imperfectio non pertinet ad rationem ſpeciei, ſed accidit indiuiduo ſecundum aliquid aliud: Sicut alicui homini quandoque accidit defectus rationis, inquantũ impeditur in eo rationis vſus, propter ſomnum vel ebrietatem, vel aliquid huiuſmodi. Patet autem quod tali imperfectione remota, nihilominus ſubſtãtia rei manet. Manifeſtum eſt autem quod imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei, ponitur enim in eius diffinitione: *fides enim eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium*, vt dicitur ad Heb. 11. Et Aug dicit, *quid eſt fides, niſi credere quod non vides?* Quod autem cognitio ſit ſine viſione & apparitione, hoc ad imperfectionem cogitationis pertinet, & ſic imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei. Vnde maC nifeſtum eſt quod fides non poſſet eſſe perfecta cognitio eadem numero manens.

SED vlterius conſiderandum eſt, vtrum poſſit ſimul eſſe cum cognitione perfecta, nihil enim prohibet aliquam cognitionem imperfectam, ſimul eſſe aliquãdo cum cognitione perfecta. Eſt igitur conſiderandum quod cognitio poteſt eſſe imperfecta tripliciter: vno modo ex parte obiecti cognoſcibilis; alio modo ex parte medij; tertio modo ex parte ſubiecti. Ex parte quidem obiecti cognoſcibilis, differunt ſecundum perfectum & imperfectum, cognitio matutina & veſpertina in Angelis, nam cognitio matutina eſt de rebus ſecundum quod habent eſſe in verbo, cognitio autem veſpertina eſt de eis ſecundũ quod habent eſſe in propria natura, quod eſt imperfectum reſpectu primi eſſe. D Ex parte vero medij differunt ſecundum perfectum & imperfectum, cognitio quæ eſt de aliqua concluſione per medium demonſtratiuum, & per mediũ probabile. Ex parte vero ſubiecti differunt ſecundum perfectum & imperfectum, opinio, fides, & ſcientia, nam de ratione opinionis eſt, quod accipiatur vnum cũ formidine alterius oppoſiti, vnde non habet firmam inhęſionem. De ratione vero ſcientiæ eſt, quod habeat firmã inhæſionem cum viſione intellectiua; habet enim certitudinem procedentem ex intellectu principiorum: fides autem medio modo ſe habet: excedit enim opinionem in hoc, quod habet firmam inhæſionem: deficit vero à ſcientia in hoc, quod nõ habet viſionem. Manifeſtum eſt autem quod perfectũ & imperfectum non poſſunt ſimul eſſe ſecundum idem: ſed ea quæ differunt ſecunE dum perfectum & imperfectum, ſecundum aliquid idẽ poſſunt ſimul eſſe in aliquo alio eodem. Sic igitur cognitio perfecta & imperfecta ex parte obiecti, nullo modo poſſunt eſſe de eodem obiecto, poſſunt tamen conuenire in eodem medio, & in eodem ſubiecto. Nihil enim prohibet, quod vnus homo ſimul & ſemel per vnum & idem medium, habeat cognitionem de duobus, quorum vnum eſt perfectum, & aliud imperfectum, ſicut de ſanitate & ægritudine; & bono, & malo. Similiter etiam impoſſibile eſt, quod cognitio perfecta & imperfecta ex parte medij conueniant in vno medio: ſed nihil prohibet, quin conueniant in vno obiecto, & in vno ſubiecto. Poteſt enim vnus homo cognoſcere eandem concluſionem per medium probabile, & demonſtratiuum. &

ſimiliter impoſſibile eſt, quod cognitio perfecta & imperfecta ex parte, ſubiecti ſint ſimul in eodem ſubiecto: Fides autem in ſui ratione habet imperfectionē quæ eſt ex parte ſubiecti, vt ſcilicet credens non videat id quod credit: beatitudo autem de ſui ratione habet perfectionem ex parte ſubiecti, vt ſcilicet beatus videat id quo beatificatur, vt ſupra habitum eſt. Vnde manifeſtum eſt, quod impoſſibile eſt, quod fides maneat ſimul cum beatitudine in eodem ſubiecto.

Fides nō poteſt manere poſt hanc vitam.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum ſpes maneat*. Dicendum, quod ſicut dictum eſt, id quod de ſui ratione importat imperfectionem ſubiecti, non poteſt ſimul ſtare cum ſubiecto oppoſita perfectione perfecto: ſicut patet, quod motus in ſui ratione importat imperfectionem ſubiecti. Eſt enim actus exiſtentis in potentia, inquantum huiuſmodi: vnde quando illa potentia reducitur ad actum, iam ceſſat motus: non enim adhuc albatur, poſtquam iam aliquid factum eſt album, ſpes autem importat motum quendam in id quod non habetur, vt patet ex his, quę ſupra de paſſione ſpei diximus: & ideo quando habebitur id quod ſperatur, ſcilicet diuina fruitio, iam ſpes eſſe non poterit.

Spes nō manet poſt hāc vitam.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum aliquid fidei, vel ſpei maneat*. Dicendum, quod quidam dixerunt, quod ſpes totaliter tollitur, fides autem partim tollitur, ſcilicet quantum ad ænigma, & partim manet, ſcilicet quantum ad ſubſtantiam cognitionis. Quod quidem ſi ſic intelligatur, quod maneat non idem numero, ſed idem genere, veriſſimè dictum eſt: fides enim cum viſione patriæ conuenit in genere, quod eſt cognitio: ſpes autem non conuenit cum beatitudine in genere: comparatur enim ſpes ad beatitudinis fruitionem, ſicut motus ad quietem in termino. Si autem intelligatur, quod eadem numero cognitio, quæ eſt fidei maneat in patria, hoc eſt omnino impoſſibile: non enim remota differentia alicuius ſpeciei, remanet ſubſtantia generis eadem numero; ſicut remota differentia conſtitutiua albedinis, non remanet eadem ſubſtantia coloris numero, vt ſic idem numero color ſit quandoque albedo, quandoque vero nigredo; non enim comparatur genus ad differentiam, ſicut materia ad formam, vt remaneat ſubſtantia generis eadem numero differentia remota, ſicut remanet eadem numero ſubſtantia materiæ, remota forma: genus enim & differentia, non ſunt partes ſpeciei, alioquin non prædicarentur de ſpecie: ſed ſicut ſpecies ſignificat totum, ideſt compoſitum ex forma & materia in rebus materialibus, ita differentia ſignificat totum, & ſimiliter genus; ſed genus denominat totum ab eo quod eſt, ſicut materia: differentia vero ab eo quod eſt, ſicut forma: ſpecies vero ab vtroque, ſicut in homine, natura ſenſitiua materialiter ſe habet ad intellectiuam, Animal autem dicitur, quod habet naturam ſenſitiuam, rationale quod habet intellectiuam: homo vero quod habet vtrumque, & ſic idem totum ſignatur per hæc tria, ſed non ab eodem. Vnde patet, quod cum differentia non ſit niſi deſignatiua generis, remota differentia non poteſt ſubſtantia generis eadem remanere. Non enim remanet eadem animalitas, ſi ſit alia anima conſtituens animal: vnde non poteſt eſſe, quod eadem numero cognitio, quæ prius fuit ænigmatica, poſtea fiat viſio aperta. Et ſic patet, quod nihil idem numero, vel ſpecie, quod eſt in fide, remanet in patria, ſed ſolum idem genere.

Nihil fidei aut ſpei manet in patria præter rationem quandā generalē cognitionis in fide.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum charitas maneat*. Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, quando imperfectio alicuius rei non eſt de ratione ſpeciei ipſius, nihil prohibet idem numero, quod prius fuit imperfectum, poſtea perfectum eſſe, ſicut homo per augmentum perficitur, & albedo per intenſionem. Charitas autem eſt amor, de cuius ratione non eſt aliqua imperfectio: poteſt enim eſſe habiti, vel non habiti, & viſi, & non viſi: vnde charitas non euacuatur per glorię perfectionem, ſed eadem numero manet.

Charitas eadem numero manet in patria, quia imperfectio quā hic habet non eſt de eius ratione, ſicut in fide & ſpe.

DE VIRTVTIBVS IN SPECIALI.

Post conſiderationem habitam de virtutibus in generali dicendum eſt de eiſdem in ſpeciali. Et primo de Theologicis. Secundo de moralibus. In proſequendo autem de virtutibus Theologicis. Primo dicendum erit de fide. Secundo de ſpe. Tertio de charitate. De fide vero conſideranda ſunt quinque. Primo de eius obiecto. Secundo de eius actu. Tertio de ipſo fidei habitu. Quarto de eius ſubiecto. Quinto de eius effectu.

DE VIRTVTIBVS THEOLOGICIS.

Et I. de fide et vitiis oppositis.

De obiecto fidei.

DISTINCTIO XIV.

Circa primum conſideranda occurrunt ſexdecim. Primo, vtrum obiectum fidei ſit prima veritas. Secundo vtrum obiectum fidei ſit verum complexum, vel incomplexum. Tertio, vtrum obiecto fidei poſſit ſubeſſe falſum. Quarto, vtrum obiectum fidei poſſit eſſe aliquid viſum. Quinto, vtrum aliquid ſcitum. Sexto, vtrum aliquid opinatum. Septimo vtrum credibilia debeant diſtingui per certos articulos. Octauo, quot ſunt articuli, & quomodo diſtinguantur. Nono, vtrum in Symbolo Apoſtolorum ſufficienter contineantur omnia, quæ neceſſarium eſt credere ad ſalutem. Decimo de comparatione Symboli Apoſtolorum ad alia duo ſymbola. Vndecimo, cuius ſit condere ſymbolum fidei. Duodecimo, vtrum ante Chriſti Aduentum fuerit neceſſarium ad ſalutem credere mediatorem. Tertiodecimo, vtrum omnibus, qui ſecuti ſunt Aduentum Chriſti fuerit neceſſarium ad ſalutem explicitè credere omnes articulos fidei. Quartodecimo, vtrum eadem fides ſit eorum, qui fuerunt ante Aduentum Chriſti, & eorum, qui ſecuti ſunt. Quintodecimo, vtrum fides creuerit quantum ad numerum credendorum. Sextodecimo, vtrum certius credatur per fidem modernorum, quam per fidem eorum, qui Aduentum Chriſti præceſſerunt.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum obiectum fidei ſit veritas prima*: dicendum, quod de obiecto fidei contingit loqui dupliciter, aut de eius obiecto materiali, quod eſt creditum; aut de formali, quod eſt ratio credendi. Primo modo obiectum fidei non tantum eſt verum increatum, ſed etiam creatum. Sic enim eſſe plura obiecta reſpectu vnius habitus non eſt inconueniens, nec plures habitus eſſe reſpectu eiuſdem obiecti. Idem enim poteſt eſſe creditum per credulitatem acquiſitam, & per fidem infuſam, nec mirum: Videmus enim ſcitum poſſe eſſe obiectum materiale diuerſorum habituum ſcientiæ. Verbi gratia, per habitum ſcientiæ naturalis, ſcit homo terram eſſe rotundam; & hoc idem ſcit alius per habitum ſcientiæ metaphyſicè: formalia tamen obiecta, quę ſunt rationes ſciendi, hoc eſt ipſa media per quæ probatur prædicta concluſio, ſunt ſpecie differentia. Si autem loquamur de formali obiecto fidei; ſic dico, quod eſt tantum verum increatum, quia tale eſt ratio credendi, cui innititur, fidelis in aſſentiendo vero credito: iſta autem ratio eſt tantum prima veritas. Quicquid enim per fidem credimus, ideo credimus, quia credimus, quod prima veritas hoc reuelauit; nec poteſt dici, quod tale obiectum ſit obiectum acquiſitæ credulitatis.

Obiectū formale fidei eſt veritas prima, materiale vero tam Deus, quam ea in quantum in Deū ordinantur.

A AD SECVNDVM, ſcil. *vtrum obiectum fidei ſit vtrum complexum, vel incomplexum*. Dicendum, quod cognita ſunt in cognoſcente ſecundum modum cognoſcentis. Modus autem proprius intellectus humani eſt, vt in componendo & diuidendo veritatem cognoſcat: Et ideo ea, quæ ſunt ſecundum ſe ſimplicia, intellectus humanus cognoſcit per quãdam complexionem; ſicut intellectus diuinus econuerſo, incomplexè cognoſcit ea, quæ ſunt ſecundum ſe complexa. Sic igitur obiectũ fidei dupliciter conſiderari poteſt; vno modo ex parte ipſius rei creditæ, & ſic obiectum fidei eſt aliquid incomplexũ, ſcil. res ipſa, de qua fides habetur; alio modo ex parte credentis, & ſecundum hoc obiectum fidei eſt aliquid complexum per modum enunciabilis, & ideo vtrunque vere opinatum fuit apud antiquos, & ſecundum aliquid vtrunque eſt verum.

Obiectũ fidei ex parte rei creditæ eſt incomplexũ, ex parte credentis, complexum.

B AD TERTIVM, ſcil. *vtrum obiecto fidei poſſit ſubeſſe falſum*. Dicendum, quod fidei non poteſt ſubeſſe falſum. Fides enim nõ poteſt intellectum determinare ad credendum aliquid, quod non ſit conſonũ formali rationi ſui obiecti, quia illi rationi innititur fides in credendo quicquid credit: iſta autem ratio (vt ſuperius oſtẽſum eſt) prima veritas eſt, cui non poteſt concordare niſi verum. Vnde etſi fidelis poſſit credere aliquid falſum, hoc non eſt inquantum fidelis: quia hoc non poteſt per fidem, ſed per opinionem, vel ſuſpicionem, quam ipſe vel alia creatura ſibi formauit.

Fides non poteſt ſubeſſe falſum.

APPARET autem multipliciter noſtræ fidei veritas. Primo enim ratio bene diſpoſita, fidem noſtram eſſe veram fidem oſtendit. Philoſophi namque per naturales rationes ad cognitionem Dei venerunt tripliciter. C Primo per comparationem cauſæ ad effectus. Secũdo per collationem ſectarum & diſcuſſionem fidei. Tertio per virtutis ſenſum.

Fidei veritas ex multis apparet.

1. Ex ratione & hoc tripliciter.

PRIMO per comparationem, quia comparantes cognouerunt cauſam meliorem eſſe effectu ſuo; & quod ſi illa eſſet ab alia, melior ſemper eſſet illa, à qua alia erat; & ſic eſſet procedere in infinitum; vel retrocedere, vt & idem eſſet cauſa alicuius, & cauſatum ab eo, quod erat impoſſibile; vel erat deuenire vſque ad aliquam cauſam, à qua cauſarentur alia; & vltra quam nõ eſſet progredi, & quę à nullo cauſaretur, ſed eſſet ſumma & ſine principio, non creata à ſe, vel ab alio; & illa eſſet optima. Conſiderantes enim rerum immenſitatem, iudicauerunt eam potiſſimam; conſiderantes rerum ordinem & pulchritudinem, cognouerũt horum D opificem & cauſam ſapientiſſimam; à rerum bonitate & vtilitate, iudicauerunt horum cauſam ſupremam, optimam. Et ſic ſummam cauſam aut principium, iudicauerunt ſummam potentiam, ſapientiam, & bonitatem, quam nos Deum dicimus, Trinum, & Vnum, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum; ponentes Deũ illud, quo maius excogitari non poteſt. Sap. 13. *A ſpecie enim & magnitudine creaturæ, cognoſcibiliter poterat eorũ creator videri.* Aug. *Da mihi qui faciat altum cœlum & terram: & dicã, quia eſt Deus.* Rom. 1. *Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur.* Et poſt. *Qui cum Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt.* Multi etiam Gentiles, ſiue per naturalem rationem, ſiue per reuelationem de eis, quæ pertinent ad fidem noſtram, & dixerunt, & ſcripſerunt, vt poſt dicemus.

E SECVNDO, ratio probat & approbat fidem noſtram per collationem ad alias ſectas, quando videt ſcriptas poſitiones & aſſertiones earum. Multi enim Saraceni conferentes euangelia cum Alchorano, legem Mahumeti irriſibilem & contemptibilem naturali ratione iudicantes ad Deum conuerſi ſunt: ſapientiores etiam eorum, cum in ſecreto auris confertur cum eis, noſtrã fidem iudicant meliorem, & in ſecreto fatentur; ſed in aperto non audent, propter mortis timorem, quam incurrunt deprehenſi, vel propter amorem voluptatum, in quibus ſunt enutriti, ſicut auditum eſt ab illis fratribus, qui fuerunt inter illos: & multi in ſecreto baptiſmum recipiebant.

IN HISTORIA tranſmarina legitur, quod ſenex qui- A dam, cum eſſet ſapiens, & multa videret in Alchorano, ſiue in lege Mahumeti inhoneſta & irrationabilia; recipiens ſimiliter legem Iudæorum, non approbauit; recipiens autem euangelia & conferens de fide Chriſti, nihil videns ſecundum eam fieri niſi dignum & honeſtum, contulit cum ſuis maioribus, oſtendens eis, quomodo lex eorum eſſet carnalis & inhoneſta, & ipſi decepti; quibus auditis ipſi confeſtim legem Mahumeti reprobauerũt, & noſtram approbauerunt. Dein cõmuni conſilio miſit ad Patriarcham Latinum, & Regem Hieroſolimorum, rogans quod mitteret eis viros & ſacerdotes peritos, qui eos in fide noſtra inſtruerent, quam volebant ſuſcipere, iudicãtes eam omnibus meliorem. Cum autem Rex prædictus & Patriarcha nuncios eorum honorificè ſuſcepiſſent, & plurima mune- B ra eis dediſſent, & promiſiſſent eis mittere quæ mandauerant: Cum nuncij dicti redirent, quidam filij diaboli eos ſecuti, ſpoliauerunt & occiderunt: vnde indignati dicti viri, dixerunt non eſſe credendum de cætero proditoribus Latinis.

Exemplum.

ITEM quidam fuit permagnus Princeps in Aluernia dictus Marchelius de monte Ferrando, acutiſſimi ingenij naturalis, & antiquiſſimæ ætatis, qui cum crederetur bene ſex viginti annorum, & multa feciſſet dictamina de Regibus & Principibus & ſtatibus diuerſorũ hominum ſui temporis, penè per 50. annos poſuerat curam & diligentiã congregare libros omnium ſectarum, quaſcunque audiebat eſſe per vniuerſum orbem, cum multo ſumptu; quos diligenter legebat & legi ſibi faciebat, cum autem eſſet infirmus infirmitate, qua C mortuus eſt: fratres quidam viſitauerunt eum, qui hoc dixerunt: cum autem inter alia, quę dixerunt ei, hoc auribus eius ingeſſiſſent, quod timor habitus eſt de eo, ne eſſet hæreticus propter libros eorum, quos audiuerant eum & audiſſe & legiſſe, & affinitate quam habebat terra ſua cum terra Albigenſium: Reſpondit, verum eſt, curioſus fui per 40. annos cum multis ſumptibus libros ſectarum omnium colligere, & legere, & ſtudere in eis; quia videbam, quod cum plus ibi aſpicerem, plus in fide catholica roborabar, & plus hæreſes abominabar; videns fallaciam traditionis eorum, & in ſignum huius vilipenſionis quam habebam ad alias ſectas à fide, feci fieri ſcrinium ligneum, quod feci poni ſub pedibus meis, quando ſedebã in ſede cameræ meæ priuatæ, quaſi non poſſem ipſas ſectas magis vilipen- D dere, niſi pedibus meis ſubeſſent, quando ſedeo vile naturæ officium expleturus, euangelia autem Domini mei multo honore ſeruaui. Ideo autem legi libros diuerſarum ſectarum, quia terræ meæ affines ſunt hæretici Albigenſes, vt mihi ab eorum verſutijs ſcirem cauere, & eos ſi mecum de ſuis loquerentur erroribus, ſuis iaculis repercuterem, & eos confutarem per ſuas poſitiones & aſſertiones. Fecit autem dictos hæreticorum libros extrahi de loco dicto, & in oculis ſuis comburi, qui multis annis ante mortem ſuam in memoriã paſſionis Chriſti, & fidei: ſtigmata Domini Ieſu in corpore ſuo portauerat, cum alijs pœnitentijs, quas faciebat, in memoriam paſſionis Domini, cum quibuſdam clauis carnem ſuam ſingulis ſextis ferijs vſque ad ſanguinis effuſionem configebat,

Exemplum.

E ITEM in eccleſiaſtica hiſtoria li. 7. c. 7 legitur, quod cum Dionyſius Alexandrinus Patriarcha legeret diligenter libros hæreticorum, arguebatur à quibuſdam conſacerdotibus ſuis de hoc, licet diceret ſe pro hoc facere, vt fallacias eorum per hoc deprehenderet, & hæreticorum falſitatem, & vt per ſcripta ſua, eos confutare & vincere poſſet; eo autem propter aliorũ reprehenſiones legere timente, & deſiſtente; facta vox ad eum eſt dicens, lege quæcunque manus tua inuenire poteſt, quia probare & diſcernere omnia potes. Per hoc enim fideles poſſunt in fide roborari, & hæretici confutari.

Exemplum.

ITEM ratio probat & approbat fidei articulos per ſenſum, ſicut in euangelijs legitur, infirmi qui ſentiebant in ſe virtutem fidei credebant. Item verba fidei &

medita-

A meditatio credendorum, efficiunt in homine aliquādo quādam nouam immutationem ſenſibilem, per quam clamat ratio, ſentiens virtutis efficaciam, iſta eſt vera fides & acquieſcite ei. Eccl. 15. *Fides initium agglutinandum eſt ei*, quando dat Deus voci ſuæ vocem virtutis ſpiritualiter, vel corporaliter ſenſibilem.

Exemplum.

Sicvt legitur in primo libr. Hiſtoriæ Tripartitę, cum Conſtantinus Magnus conuocaſſet Nicenum Concilium contra hæreſes, erat ibi quidam Philoſophus, qui omnes verbis dialecticis confundebat, fidem improbando rationibus, tunc ſurrexit contra eum quidam epiſcopus ſimplex & ſanctus petens audientiam, qua obtenta ait, audi Philoſophe: Chriſtus & Sancti Apoſtoli non artem dialecticam aut ſophiſticam, ſed fidem puram & doctrinam euangelicam tradiderunt hominis operibus comprobandam, & conſeruandam: B Audi ergo dogmata veritatis, & numerauit fidei articulos prout in ſymbolo continentur; & quæſiuit, ſi ita crederet: tunc ſentiens in verbis fidei virtutem & cordis immutationem, reſpondit; credo firmiter ita eſſe. Cui ſanctus. Si ita credis proſequere, quod fateris fidē operibus complendo, & ſacramentum fidei ſuſcipiendo Tunc conuerſus ad diſcipulos ſuos Philoſophus & ad alios ait, quamdiu fuerunt verba, reddidi verba pro verbis in quibus abundabam, ſed quamcito venit virtus Dei iſto loquente, cui non poſſum reſiſtere, me victum gaudeo, & qui mecū vult gaudere me ſequatur, quo conuerſo multi ſunt eum ſecuti, & baptizati cum eo. Per hunc modū ſunt conuerſi quinquaginta Rhetores ad verba B. Catharinę virtute Dei operante.

Exemplum.

C In eodem libro & loco legitur, quod cum Conſtātinus veniſſet Conſtantinopoli, conuenerunt Philoſophi Gręci conquerentes de hoc, quod propter irrationabiles aſſertiones Chriſtianorum, quod parati erant probare omnibus, deſtrueret ipſe antiquorū traditiones. Qui cum conuocaſſet Alexandrum dictæ vrbis epiſcopum ſimplicem: ait dictus epiſcopus, quod eligerent quemcunque vellent peritiorem, & ille diſputaret contra eum. Quod cum feciſſent, ait (cum retuliſſet articulos fidei) in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti præcipio tibi ô Philoſophe, vt contra hoc omnino aut loqui nō audeas, aut obmuteſcas: quod ita factum eſt, & ad hoc multi ſunt conuerſi. Cum autem ibidem quidam pater de fide loqueretur; vis verbi lapides diuiſit.

Exemplum.

D Item cum quidam Philoſophi veniſſent ad B. Antonium vt tentarent eum, & de fide rationē poſcerent, ait: Quomodo huc ad hominem fatuum veniſtis. Cum autem ipſi reſpōderent, quod non venerant ad fatuum, ſed ad ſapientem, intulit dicens: Si ad fatuum veniſtis, fatuos vos demonſtratis: ſi autem ad ſapientem, iudicio veſtro aut vos fatuos demonſtratis, aut mutari debetis, quàm Chriſtianum ſapientem iudicatis. Cum autem mirarentur, quomodo illiteratus homo ſic rationabiliter loqueretur, quæſiuit ab eis quis horum prius fuiſſet, ſenſus aut littera: & cum reſponderent, quod ſenſus, qui litteras adinuenit, concluſit: ſi ex ſenſu litteræ procedunt, cui ſenſus incolumis, litteras non requirit. Item cum quidem alij Gentiles obijcerent cōtra fidem de paſſione Chriſti & cruce, quam Chriſtiani colebant, intulit: Nunquid magis credi debet ei, qui E ex ſumma benignitate, propria voluntate, pro amicis ſuis Deus in mundum venit, & pro eis liberandis crucem ſubijt, & mortem ſuſtinuit, honeſta omnia, & fecit, & docuit: quam hominibus, quos Deos colitis, qui ſtupra & adulteria, & ad alia, quæ vos in alijs, morte damnatis, & fecerunt, & docuerunt nunquid magis eſt rationabile crucem colere nobis, à qua mundi redemptionem & ſalutem noſtram proceſſiſſe profitemur, quam vobis colere homines quaſi Deos, quos adulteros, & inceſtuoſos, & corruptores, & proditores hominum profitemur? Ex his admirati & confutati diſceſſerunt.

2. *Per teſtimonium ſcripturarum.*

Secvndo probatur fides noſtra per teſtimonium ſcripturarū veteris & noui teſtamenti, ſecundum quod A oſtendit Dominus Iudæis, Io. 5. *Scrutamini ſcripturas, illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me.* Diſcipulis euntibus in Emaus, probauit fidei articulos, incipiens à Moyſe, de omnibus prophetis & ſcripturis interpretabatur eis omnia, quæ in eis ſcripta erant de eo, Luc. 24. *Hæc locutus ſum vobis, cum adhuc eſſem vobiſcum, quia oportebat impleri ea, quæ ſcripta erant in lege & prophetis, & pſalmis de me.* Miſit Deus diſcipulos Ioannis ad prophetiam Iſa. 35. dicētis. *Deus ipſe veniet & ſaluabit nos tunc aperientur oculi cæcorum*, &c. Hanc prophetiam viderunt ipſi completam per ſigna, quæ fecerat coram eis, Matth. 11. *Dicite Ioanni, quæ vidiſtis & audiſtis, cæci vident*, &c.

3. *Ex figuris.*

Tertio probatur figuris. Omnes enim ritus veteris legis & ſacrificia figuræ erant noſtræ fidei, vt dicit Apoſt. *Omnia contingebant illis in figura.* 1. Cor. 10. *Hæc autem in figura facta ſunt*, &c. ibidem Heb. 10. B *Vmbram habuit lex bonorum futurorum*, &c.

4. *Per teſtes omni exceptione maiores.*

Qvarto fides probatur per multos teſtes omni exceptione maiores, vt per Deum Patrem, Filium, Spiritum ſanctum; per Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, Martyres, Confeſſores, Virgines, & per eccleſiam generalem, & per ſanctos iam beatos, & per omnes fidei inimicos. Probat fidem pater, Mat. 3. & Luc. 3. *Hic eſt filius meus* Io. 5. *Qui miſit me pater teſtimonium perhibet de me.* Filius Io 8. *Ego ſum lux mundi.* Idem 8. *Ego principiū qui & loquor vobis.* Spiritus ſanctus. Luc. 3. cum deſcendit ſuper Chriſtum baptizatum in ſpecie colūbæ. Similiter eius opera. Io. 5. *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo*; *Pater* dans filium credentibus; *verbum*, eis prędicans, & eos informans, *Spiritus ſanctus*, eos illu- C ſtrans. Sanguis, quo eos filius redemit. Aqua, quę eos ſanctificauit, & cui vim regeneratiuam dedit. Item idē Chriſtus Dei ſapientia probat Iudæis ſuum teſtimonium eſſe verum, & patris ſui qui miſit illum, Io. 8. Et quod ſit Dei filius, Act. 10. Petrus ait: *Præcepit nobis Ieſus Chriſtus prædicare populo & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt iudex viuorum & mortuorum.* Sunt autem duodecim teſtes rationabilium rerum diuerſi, omni exceptione maiores, per quos fides noſtra irrefragabiliter contra hæreticos poteſt probari.

Sunt duodecim teſtes fidei rationales.

1. *Deus.*

Primo igitur inter omnes res rationales, & ſupra omnes perhibet teſtimonium Beata Trinitas, & Ieſus Chriſtus ſumma ſapientia, Io. 2. *Qui de cælo venit ſuper omnes eſt, & quod vidit & audiuit, hoc teſtatur*, &c.

2. *Angeli.*

Secvndo probatur teſtimonio Angelorum qui D fuerunt miniſtri vel nuncij, vel erunt aſſiſtentes omnibus rebus, de quibus ſunt articuli fidei, vt Beatę Trinitatis, & vnitatis, quam præſentauerunt dicentes, Iſa. 7. Ter, *Sanctus*, &c. Vel Geneſ. 18. *Quando Abraham tres vidit, & vnum adorauit.* Similiter in Incarnatione, Natiuitate, Reſurrectione, & Aſcenſione, & Paſſione Chriſti, in quibus omnibus, Angeli fuerunt ibi Nuncij, vt Incarnationis, Natiuitatis, Reſurrectionis, & iudicij, Act. 1. *Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum*, &c. Paſſioni eius aſſuit Angelus, de cælo confortans eum, cum factus eſſet ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis, &c. Lucæ 27. Erunt miniſtri & aſſeſſores iudicij & futuræ reſurrectionis, ſicut legitur Matt. 22. Matth. 25. *Omnes Angeli eius venient cum eo.* Act. 10. Cornelius per denun- E ciationem Angeli deuenit ad fidem.

3. *Eccleſia iuſtorum.*

Tertio, teſtis fidei eſt eccleſia iuſtorum, quæ eandem fidem tenet & prędicat per totum orbem, & hanc teſtantur omnes filij Dei. Eccl. 3. *Filij ſapientiæ eccleſia iuſtorum, & natio eorum obedientia*, fidei maximè, *& dilectio*, in obſeruatione mandatorum, in quibus matri eccleſiæ debent obedire, ſicut probat Greg. Dialog. 1. cap. vbi probat per exemplum mulieris in carcere poſitæ, ibique parientis, & nutrientis, cui puer adultus credere debet, de his quę mater vidit in luce, & de ſua Natiuitate, & de ſuis progenitoribus. Quiſque credit vicinis ſuis, & matri, licet neſciat quando fuit genitus ab illo patre, & natus ab illa matre; tamen requiſitus ſtatim incunctanter reſpondet, talem eſſe ſuum patrem, & talem ſuam matrem, talem auum ſuum, licet neſciat

niſi ex auditu ſuorum, nec alienis crederet de contrario. Sic per peccatum Adæ in hoc carcere nati & nutriti, debemus credere matri eccleſiæ, & vicinis ſanctis filijs eius, de his quæ pertinent ad fidem, licet ea non videmus; non extraneis ab ea hæreticis ſi contrarium dicant, qui ſunt extranei à patre luminum.

4. Patres veteris & noui teſtamenti.

QVARTO, fidei perhibent teſtimonium patres antiqui veteris, & nouæ legis, quod ſignificatur, Apoc. 4. dum vigintiquatuor Seniores atteſtantes confeſſioni quatuor animalium ceciderunt in facies ſuas adorantes viuentem in ſæcula ſæculorum, hoc probat Apoſtolus, Heb. 11. cõcludens *Hi omnes teſtimonio fidei probati inuenti ſunt.*

5. Omnes prophetæ.

QVINTO omnes prophetæ, vt dicit Petrus Act. 10. *Hi omnes teſtimonium perhibent*, &c. Cuius teſtimonium Spiritusſanctus confirmauit cadens in ſigno viſibili ſuper omnes quibus hoc prædicabat ſtatim. De prophetis circumciſionis planum eſt: ſed & multi gentilium philoſophorum, & vates, de Chriſto & eius fide vaticinati ſunt, vt Sybilla quæ tam egregie prædixit de eius aduentu, & paſſione & iudicio, & malorum ſupplicio, & beatorum præmio, quaſi ſi loqueretur de re iam geſta. Virgil. Poeta qui circa eius aduẽtum fuit, vt dicit Hier. de Chriſto vaticinauit, dicens in bucol. eglo. 4.

Vltima Cumei venit nunc carminis ætas.
Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo.
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.
Et noua progenies, cœlo demittitur alto.
Tu modo naſcenti puero, quo ferrea primum
Deſinet. ac toto ſurget gens aurea mundo,
Caſta faue &c.

Et B. Iob 19. cap. dicens. *Credo quod redemptor meus viuit*, &c. Et multa alia de Chriſto & eccleſia prophetauit.

Exemplum.

ITEM legitur in geſtis Romanorum quod temporibus Theodoſij Imperatoris, cum quidam hæretici mouiſſent quæſtionem de reſurrectione futura, dum effoderetur terra pro quibuſdam fundamentis ædificãdis, inuentum eſt quoddam antiquiſſimum ſepulchrum cuiuſdam Græci Philoſophi qui diu fuerat ante Incarnationem Chriſti, ſepulchro aperto inuenerunt intra Epitaphium in lapide ſcriptum, in quo fides eius continebatur, quod credebat in Dei filium in mundum propter ſalutem hominum venturum & paſſurum &c. & quod eum in die nouiſſimo à mortuis ſuſcitaret. & in fine erat ſcriptum quod tempore Theodoſij Imperatoris ſepulchrum eius aperiretur, & oſſa eius ſoli paterent: & eo viſo, multi ſunt hæretici, qui dicebant non eſſe mortuorum Reſurrectionem, confutati, & Catholici in fide roborati.

LEGITVR in epiſtola quam ſcripſerunt Bragmanni Alexandro, in qua arguebant eum & alios gentiles, de idolatria & vitijs ſuis diuerſis, hoc inſeruerunt per Didamum dydaſcalum. In verbo maxime homo ſimilis eſt Deo, quia Deus verbum eſt: & verbum illud omnia creauit, & per illud verbum omnia viuunt. Hoc colimus, hoc adoramus, hoc amamus. Nam Deus ſpiritus & mens eſt, ideo non amat niſi mundum mentem, vos tot Deos vobis aſſeritis quot membra habetis. Mineruam Deã capitis dicitis, & natam de cerebro Iouis, quia fuit inuentrix operum multorum. Iunonem, quia fuit iracunda dicitis Deam cordis. Martem quia fuit bellicoſus, dicitis Deum pectoris; & ſic de alijs membris, & dijs quo eis dedicabant. Item Ioannes Baptiſta non ſolum multa de eo prophetauit, ſed etiam eum digito demonſtrauit, & alijs certiſſimis indicijs, Io. 1. *Hic venit in teſtimonium.*

6. Duodecim Apoſtoli.

SEXTO, hanc fidem teſtati ſunt duodecim Apoſtoli, qui ad hoc à Chriſto electi, per Spiritum ſanctum confirmati ſunt, ſicut dicitur Act. 1. *Per Spiritum ſanctum quos elegit*, &c. Et poſt: *Eritis mihi teſtes in omni Iudæa & Samaria*, &c. Act 20. *Verbum miſit Deus filiis Iſrael, annuncians pacem per Ieſum Chriſtum, hic eſt omnium Deus*, &c. Et poſt ait Petrus. *& nos teſtes ſumus omnium quæ fecit* Canonica Ioan. 1. *Quod audiuimus & vidimus & manus noſtræ attrectauerunt de Verbo vitæ, teſtamur, & manifeſtamus vobis*, &c. Dicitur, quod B. Apoſtoli poſt confirmationem receptam Spiritus ſancti concilium tenuerunt: in quo ſymbolum, quod dicitur Apoſtolorum communi concilio ſtatuerunt, & compoſuerunt; quod dicitur minor credo, in quo 12. articulos, ſiue radices poſuerũt, vel ſecundum alios 14. In quo ſunt ſex articuli pertinentes ad diuinitatem, vel ſeptem; & totidem ad humanitatem, ſecundum quod in eodem ſymbolo patet Et ſymbolum quaſi communis bolus dicitur, quia quilibet de Apoſtolis poſuit ibi bolum ſuum, ideſt articulum, & normam fidei: & dicitur articulus, quia ita arctat ad credendum quodlibet eorum, quod impoſſibile eſt diſcredentem ſaluari. Hęc ſunt 12. fundamenta ciuitatis Ieruſalem, ideſt eccleſiæ, ſupra quæ fundata eſt, per orbem vniuerſum, Apoc. 21. *Fundamenta ciuitatis duodecim.* Super hæc domus non fundata corruit, Matth 7.

Symbolum unde dictũ. Articulus unde.

7. Euangeliſtæ.

SEPTIMO, B. Euangeliſtæ, ſecundum quod eſt figuratum in figura eorum Apoc. 4. Vbi ter ſanctus clamare non ceſſant, quia inceſſanter fidem Trinitatis prædicant, & teſtantur Ezec. 1. *Audiebam ſonum alarum quatuor animalium, quaſi vocem aquarum multarum, & quaſi ſonum ſublimis Dei*, &c. Ideo B. Ioannes Euangeliſta, cum Romæ ductus eſſet, & diceret ei Domitianus Imperator quod Chriſtum negaret, & à prædicatione eius ceſſaret, alioquin mitteretur in dolium feruentis olei, quod ſibi paratum erat ante portam Latinam: Reſpondit, Chriſtum non negabo, & à prædicatione fidei non ceſſabo, donec compleam curſum miniſterij mei quod accepi; magis eligens in oleo concremari, quam ceſſare à prædicatione fidei.

8. Martyres.

OCTAVO, ſunt beati martyres, qui in articulo mortis moriendo, immo omnia tormentorum genera pro ipſa fide ſuſtinendo, eam confeſſi ſunt; nullus enim in hora mortis ſani capitis, libenter mentiendo perhibet teſtimonium de falſitate. Ipſi autem martyres pro fide, de futura beatitudine certi, pro ea teſtificanda omnia tormentorum genera ſuſtinebant, ſecundum quod dicitur Hebr. 11. *Sanctis ludibria & verbera experti*, &c. Et poſt. *Hi omnes teſtimonio fidei probati inuenti ſunt.* Item Vincentius ad Datianum, cui ait Vincentius. *Fide noſtra nihil certius*, vt dicit Petrus de Natalibus; *Probatio fidei noſtræ multo pretioſior auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laudem & gloriam*, &c.

9. Cõfeſſores & Doctores.

NONO, beati Confeſſores & Doctores pro eius defenſione, exilia & pericula ſuſtinentes, vt B. Hilarius, & Martinus, ſecundum quod legitur in vitis eorum; & B. Athanaſius per totum orbem ab hæreticis & Imperatoribus perſecutus, ita vt vix poſſet latitare alicubi, Sicut legitur in eccleſiaſtica hiſtoria, quę multa refert de eius perſecutione: pro hac etiam B. Aug. & alij Doctores laborauerunt ſcripturas exponendo, ſcribendo, contra hæreticos diſputando, & perſecutiones patiendo, & etiam mẽbrorum mutilationes, & inſidias multiplices. De B. Aug. legitur, quod hæretici poſuerunt ei inſidias multoties in vijs ſuis, vt eum occiderent, à quibus ſemper eum Dominus liberauit. De B. Ambroſio legitur in vita eius, quod cum contra hæreticos prædicaret & diſſereret, quidam hæreticus vidit Angelum ei aſſiſtentem, & miniſtrantem quicquid loquebatur, qui ad fidem conuerſus eſt. Item Aug. *Ideo diuina prouidentia hæreticos eſſe permittit, vt cum nos interrogant ea, quæ neſcimus; diſcutiamus pigritiam, vt diuinas ſcripturas capiamus.*

10. Virgines.

DECIMO, teſtimonium fidei noſtræ perhibuerunt B. Virgines, regnum mundi, & omnem ornatum eius pro fide contemnentes, carnalem copulam poſtponentes, Chriſto fide adhęrentes; vt patet, ſi facta beatarum virginum diſcurramus. Sicut dicebat B. Agnes cum eius nuptias filius Romani Præfecti depoſceret. *Annulo fidei ſubarrauit me, & ipſi ſum deſponſata, cui Angeli ſeruiunt, cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur.*

11. Beati iam mortui.

VNDECIMO beati & iuſti etiam iam mortui corporaliter. Sicut legitur in vita B. Silueſtri, quia B. Petrus

& Pau-

& Paulus apparuerunt Conſtantino Imperatori leproſo, monentes eum, vt fidem Chriſtianam reciperet, & baptizaretur, & inſtrueretur à Siluestro Papa, & curaretur. Quod ita factum eſt. In paſſione B. Ceciliæ Valeriano ſponſo eius apparuit ſenex lucidus, cum veſtibus niueis, oſtendens librum aureum, in quo erat aureis litteris ſcriptum, *vnus Deus, & vna fides, & vnum baptiſma*, &c. A quo, cum quæreret, ſi ita crederet. Reſpondit, nihil eſſe ſub cælo, quod verius poſſet credi. Item de B. Lazaro fratre B. Marthæ, quem Dominus ſuſcitauit à mortuis, legitur, quod propter fidem, patriam contemnens, & exul factus, mare tranſiens, in prouinciam Galliæ veniens, fidem prædicauit, pro qua etiam caput poſuit martyrium ſuſcipiens, cuius ſepulchrum oſtenditur in ciuitate Eduenſi in Eccleſia Cathedrali, vbi corpus eius eſſe dicitur: Et in villa Analone caput eius eſſe perhibetur.

Exemplum.

In libro, qui intitulatur de geſtis Saluatoris, legitur, quod Carinus & Leuntius, duo filij Simeonis iuſti, qui Dominum in vlnas ſuas ſuſcepit, fuerunt de illis mortuis, quos Dominus ſuſcitauit, de quibus in Matt legitur, *quod multa corpora ſanctorum ſurrexerunt, & apparuerunt multis*, qui iuſti & notiſſimi fuerunt inter Iudæos, qui adducti in Ieruſalem in Synagoga, vt veritatem de Chriſto faterentur, petierunt chartas, vt ſtabilius eſſet eorum teſtimonium, & ſcripſerunt in eis ſeparatim, quomodo Ieſus eſſet Dei filius in lege promiſſus, miſſus in mundum, & de virtute paſſionis eius, & de deſcenſu ad inferos, & liberatione ſanctorum, & de eius Reſurrectione, & Aſcenſione futura, quam expectabāt, vt cum eo cœlos aſcenderent; & multa ſcripſerunt in chartis, dicentes hoc eſſe eorum teſtimonium, quas tradiderunt iudicibus ſeparatis, qui conferentes adinuicem, neque plus, vel minus quoad literas, vel ſyllabas inuenerunt in vna, quam in alia; quorum teſtimonia, vt dicit Horoſius, & Greg. Turon. & Hugo de S. Victore in Cronicis ſuis, Pilatus ſcripſit ad Tyberium & Senatum Romanum, & de miraculis Chriſti, & Paſſione, & Reſurrectione eius, & quod ab hominibus Deus habetur & colitur. Tyberius autem cum magno fauoris ſuffragio vt pro Deo haberetur dictas epiſtolas detulit ad Senatum. Senatus autem dixit, quod nullus deorum ſuorum tam mirifica feciſſet, tamen licet merito eſſet inter Deos computandus, quia legem dederant, ne aliquis niſi per eos Deus reputaretur, quia non proceſſerat prius de eorum iudicio ſed Tiberij noluerunt, quod inter Deos computarentur.

Exemplum.

Item in vitis Patrum legitur, quod cum quidam hæreticus veniſſet ad diſcipulos B. Macharij, volens ſubuertere fidem eorum, nec poſſet ſuperari verbis; ait aſſiſtentibus Macharius, veniamus ad argumenta fidei: & eis annuentibus duxit eos ad cœmiterium fratrum, dicens hæretico, quod in virtute fidei ſuæ, vtrum eſſet vera, vocaret aliquem de fratribus, & quæreret in qua fide ſaluatus eſſet. Cui hæreticus ait: Tu hoc prius fac. Cum autem fratrem mortuum ſuſcitaſſet inuocatione fidei, & quæreret in qua fide ſaluatus eſſet, ait: In fide Macharij, & non hæretici, hæreticus cum confuſione eſt fugatus.

12. *Inimici fidei ſcil. peruerſi homines & Dæmones.*

Dvodecimo, teſtimonium perhibent peruerſi homines & ipſi dæmones, quia multi prius peruerſi, & fidei perſecutores, conuerſi facti ſunt fidei defenſores, vt dicit Aug. in libr. de ſymbolo. Et qui alios ad martyrium trahebant, poſtea voluntarij martyrium ſuſcipiebant, ſanguinem Chriſti fundere prius ſitierunt, & poſtea credentes illum biberunt, & ſuum pro Chriſto fuderunt, ſicut patet de Paulo, & de pluribus alijs in paſſionibus ſanctorum, qui per ea, quæ circa martyrizatos videbant conuerſi, martyres effici volebant. Item quia omnes, ſectam poſt ſuam, noſtram iudicant meliorem: Meliorem enim iudicant Iudęi noſtram fidem, quam Saracenorum, vel aliorum Paganorum, vel hæreticorum, quod ſatis patet, quia omnes Pagani, qui ferè totum mundum occupabant, facti ſunt Chriſtiani, & plurimi Iudęorum & Saracenorum. Cum autem eis in recto iudicio non debeat valere teſtimonium ſuum datum pro ſe, ſed potius probet pro nobis, quod teſtātur pro nobis, cum ipſi aduerſarij fidei noſtrę ſint. (Vehementiſſimum enim argumentum eſt, quod ab aduerſario elicitur, vt dicit ius.) Maximè probat fidem noſtram eſſe veram, & certum eſt teſtimonium, quod aduerſarij eius perhibent pro ea, & de ea. Item ipſi dæmones teſtimonium perhibent pro fide noſtra, qui per eius articulos adiurati, de ſuis habitaculis expelluntur, ſecundum quod Dominus prędixerat Marc. 16. *In nomine meo dæmonia eijcient*, &c. quod patet in Exorciſtis, quod maximè fiebat in primitiua eccleſia ad inuocationem articulorum, & nominis Chriſti: ſanctum & terribile eſt nomen Chriſti dęmonibus.

Exemplum.

In passione Cyriaci, Largi & Smaragdi legitur, quod cum eſſent illata multa eis ſupplicia, & in carcere detinerentur; Arthemia filia Diocletiani à dæmonio vexata clamabat, quod non exiret niſi per Cyriacum Diaconum; qui eductus inuocato nomine Ieſu expulit dæmonem, dicentem: Si eijcis faciam te in Babyloniā venire. Arthemia expulſo dæmone clamauit, quod Deum quem prædicabat Cyriacus videret & mox cōuerſa vna cum matre baptizata eſt. Deinde venerunt nuncij Saporis Regis Babylonię, rogantes vt Diocletianus mitteret Cyriacum in Babylonem, quia eius filia vexata eum clamabat, quid fecit. Cumque præciperet in nomine Domini vt exiret, ait dæmon, vt ipſe prius pauſaret fatigatus. Cum Cyriacus diceret: Non ſum fatigatus, ſed vbique Dei auxilio & ſanctorum Angelorum gubernatus. Reſpondit dæmon, quod eum illuc perduxerat vt voluerat; ait Cyriacus: imperat tibi Ieſus Chriſtus, vt exeas dęmon: ad hoc ſtatim exiuit clamans, ô nomen terribile, quod me coarctat exire. Cyriacus autem baptizata puella, cum multis Romam rediens, à Maximiano fratre Arthemię martyrio cum ſocijs eius eſt conſummatus.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum obiectum fidei aliquid viſum poſſit eſſe*. Dicēdum, quod viſum ſenſibili viſione non poteſt eſſe obiectum fidei ſub ratione qua viſum eſt, ſicut patet ex verbis Apoſtoli in diffinitione poſitis Heb. 11. quia ſcilicet fides eſt non apparentium, ſed viſio eſt apparentium. Item Aug. in lib. de videndo Deo dicit. *Præſentia videntur, creduntur abſentia.* Et infra. *Præſentia hic intelligamus dicta illa, quæ præſto ſunt ſenſibus, ſiue animi, ſiue corporis.* Idem ſuper illud Ioan. 14. *Si abiero & præparauero vobis locum*, dicit, *fides quæ non videt credit: nam ſi videt, non eſt fides*, & hoc rationabile eſt: De ratione enim fidei eſt eſſe cum ænigmate reſpectu rei non apparentis: quod autem ſenſibiliter videtur, quantum ad id quod videtur, clarè & præſentialiter cognoſcitur: quia tamen aliqua res ſecundum aliquid ſui ſenſibiliter poteſt eſſe viſa, & ſecundum aliud non, ſicut apparet in Chriſto: viſu enim Thomas apprehendit ipſum hominem, non tamen vidit ſenſibiliter illum hominem eſſe Deum. Similiter diſcipuli illum hominem ſenſibili viſione viderunt aſcendentem in cælum: ſed ſenſibiliter non viderunt illum eſſe Deum qui aſcendebat. vnde Thomas per fidem, illum quem videbat, Deum confeſſus eſt dicens: Dominus meus, & Deus meus, diſcipuli etiam illum quem aſcendentem viderunt, eſſe Deum per fidem crediderunt. Beata etiam virgo, illum quem experimento certo, ſciebat ſe concepiſſe ſine virili ſemine, per fidem credidit eſſe Deum. Articulus autem de Aſcenſione Chriſti in cœlum eſt, quod filius Dei homo aſcendit in cœlum. Similiter articulus de conceptione eſt, quod filius Dei inquantum homo, fuit conceptus per Spiritum ſanctum in virgine. Vnde idem ſecundum aliquid ſui poteſt eſſe ſenſibiliter viſum & etiam ſecundum aliquid creditum.

Creditū quo parte eſt creditum, debet eſſe non viſū.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum obiectum fidei poſſit eſſe aliquid ſcitum*. Dicendum quod ſcitum ab vno poteſt eſſe obiectum fidei in alio: Beati enim omnes articulos fidei ſciunt, qui ſunt fidei noſtræ obiectum. Similiter ſcitum ab vno, prius potuit eſſe creditum ab eodem.

eodẽ. Sicut homines beati articulos quos modo ſciũt prius in hac vita crediderũt. Quidam etiam in hac vita credunt aliquid, quod alij ſciunt: verbi gratia. Deum eſſe creditur à ſimplicibus, vnde Aug. 11. de ciuit. Dei cap. 4. *Deum eſſe credimus*: hoc tamen ab aliquibus demonſtratione ſcitur, procedente ex principijs per ſe notis quo ad nos, per noſtrum lumen naturale; vel ſaltem per aliquod lumen ſupernaturale, quo non tantum poſſet demonſtrari Deum eſſe, ſed Deum eſſe trinum & vnum. Cum enim dicat Ricardus primo lib. de Tri. cap. 4. *Ad quorumlibet explanationem quæ neceſſe eſt credere, non modo probabilia, immo etiam neceſſaria argumenta non deeſſe, quamuis iſta interim contingat noſtram latere induſtriam*, poſſet nobis à Deo infundi ſupernaturale lumen quo veritates aliquæ vltro ſe offerrent intellectui noſtro, per quas poſſemus Deum eſſe trinum & vnum, neceſſaria, & euidenti etiam quo ad nos, ratione probare. Idem etiam ab eodem homine in hac vita primo poteſt eſſe creditum, & poſtea per demonſtrationem ſcitum. Dico tamen quod ſi aliquid ſit ſcitum per demonſtrationem procedentem ex principijs per ſe notis quo ad nos, ita quod vltro ſe offerãt intellectui noſtro: illud idem & ſecundum idem non poteſt ſimul ab eodem homine eſſe creditum, ſi accipiantur ſcire & credere ſecundum actũ; quia impoſſibile eſt quod intellectus actu aſſentiat vni & eidem veritati de neceſſitate, & non de neceſſitate ſimul; ſed quia per demonſtrationem in via non poſſumus ſcire aliquid creditum tali ſcientia, quæ perfectè tollat omne ęnigma, ſicut facit viſio patriæ, Ideo mihi videtur dicendum & probabiliter, quod in via aliquid poteſt eſſe à nobis ſimul ſcitum & creditum ſecundum habitum: nec enim inconueniẽs eſt quod reſpectu alicuius veritatis ſcire habeamus habitum quo illam crederemus ſi eam neſciremus, & quo poſſumus exire in actum credendi, quando non ſumus in actu ſciendi.

Idem nõ poteſt eſſe ſimul creditũ & ſcitum ſecundum actũ, ſed tantum ſecundum habitum.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum obiectum fidei poßit eſſe aliquod opinatum*, dicũt quidam quod duplex eſt opinio, vna eſt acceptio vnius partis, cum formidine alterius: alia quæcunque conceptio ex probabili ratione cauſata, prima in eodem intellectu & reſpectu eiuſdem obiecti non poteſt ſimul ſtare cum fide, quia credens per fidem adhæret vni parti, ſine alterius partis formidine. ſed ſecunda opinio poteſt ſimul ſtare cum fide, quia ad ea quæ fidei ſunt poſſunt rationes probabililes haberi. Sed contra hoc arguunt aliqui ſic: opinans inquantum opinans, eſt incertus de veritate quam opinatur, quia inquantum opinans rationi probabili innititur, quæ non facit certitudinem; qui autem non eſt certus de aliqua re vel veritate, de illa dubitat: & qui de vna parte dubitat, formidat ne pars oppoſita vera ſit, ergo omnis opinio eſt acceptio partis vnius, cum formidine partis alterius. Huic etiam concordat Bern. 5. de conſide c. 6. dicens, quod *opinio falli poteſt*, & quod *opinio ambiguum habet*. Et ſecundum ſententiam philoſophi primo poſterorũ: de ratione opinionis eſt, quod ille qui opinatur ęſtimet rẽ poſſe aliter ſe habere. Et ideo mihi videtur dicẽdum: quod quamuis reſpectu diuerſorum obiectorum poſſit ſimul eſſe, in eodem intellectu fides & opinio, & in diuerſis intellectibus reſpectu eiuſdẽ obiecti, & in eodem intellectu tẽporibus diuerſis, tamen in eodem intellectu reſpectu eiuſdem obiecti, & ſecundum idem, nõ poſſunt ſimul eſſe actus opinandi & actus credendi, quia de ratione actus credendi eſt aſſentire veritati creditæ ſine alterius partis formidine Quia ſicut dicit Bern. 5. de conſid. c. 6. *Fides ambiguum non habet, aut ſi habet, fides non eſt*: vnde credens, ita determinate aſſentit veritati creditæ, quod tenet hoc impoſſibile aliter ſe habere, per comparationem ad primam veritatem cui innititur. De ratione autem opinionis eſt, quod ille qui opinatur, rei opinatæ aſſentiat cum alterius partis formidine, vt ſuperius oſtenſum eſt, non eſt autem poſſibile quod idem intellectus eidem veritati aſſentiat cum formidine & ſine formidine ſimul.

Non poſſunt eſſe ſimul de eodẽ fides & opinio quoad actum.

A Ad septimvm, ſcilicet *vtrum credibilia debeant diſtingui per certos articulos*. Dicendum quod nomen articuli ex Græco videtur eſſe deriuatum. Archion enim in Græco, quod articulus dicitur in Latino, ſignificat quandam coaptationem aliquarũ partiũ diſtinctarum: & ideo particulæ corporis ſibiinuicem coaptatæ dicuntur membrorum articuli; & ſimiliter in grammatica apud Græcos dicuntur articuli quædam partes orationis coaptatæ alijs dictionibus ad exprimendum earum genus, numerum, vel caſum, & ſimiliter in Rhetorica articuli dicũtur quædam partium coaptationes. Dicit enim Tullius in 2. libr. Rheto. quod articulus dicitur cum ſingula verba interuallis diſtinguuntur cæſa oratione. Verbi gratia. Acrimonia, voce, vultu, aduerſarios perterruiſti. vnde & credibilia fidei Chriſtianæ, B dicuntur per articulos diſtingui, inquantum in qualdã partes diuiduntur, habentes aliquam coaptationem adinuicem. Eſt autem obiectum fidei aliquid non viſum circa diuina, vt ſupra dictum eſt: & ideo vbi occurrerit aliquid ſpirituali ratione non viſum, eſt ibi ſpiritualis articulus. vbi autem multa ſecundum eandem rationẽ ſunt cognita vel incognita, ibi non ſunt articuli diſtinguendi. ſicut aliam difficultatem habet ad videndum quod Deus ſit paſſus, & aliã quod mortuus reſurrexit, Et ideo diſtinguitur articulus reſurrectionis ab articulo paſſionis. ſed quod ſit mortuus, paſſus, & ſepultus, vnam & eandem difficultatem habet, ita quod vno ſuſcepto, non eſt difficile alia ſuſcipere; & propter hoc omnia hæc pertinent ad vnum articulum.

Quid ſignificet articulus.

Vnde petẽda diſtinctio articulorum fidei.

Sciendvm eſt quod aliqua ſunt credibilia, de qui- C bus eſt fides ſecundum ſe: Aliqua vero ſunt credibilia de quibus non eſt fides ſecundum ſe, ſed ſolum in ordine ad alia. Sicut etiam in alijs ſcientijs quædam proponuntur vt per ſe intenta, & quædam ad manifeſtationem aliorum; quia vero fides principaliter eſt de his, quæ videnda ſperamus in patria ſecundum illud Hebr. 11. *Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium*: Ideo per ſe ad fidem pertinent illa, quæ directè nos ordinant ad vitam æternam: ſicut ſunt tres perſonę, omnipotentia Dei, myſterium incarnationis Chriſti: & talia huiuſmodi; Et ſecundum hoc diſtinguuntur articuli fidei. Quædam vero proponuntur in ſacra ſcriptura vt credenda, non quaſi principaliter intenta, ſed ad prædictorum manifeſtationem, ſicut quod Abraham habuit duos filios, quod ad tactum oſ- D ſium Eliſæi ſuſcitatus eſt mortuus, & alia huiuſmodi, quæ narrantur in ſacra ſcriptura in ordine ad manifeſtationem diuinæ maieſtatis, vel incarnationis Chriſti. & ſecundum talia huiuſmodi non oportet articulos diſtinguere. Item nota quod non diſtinguuntur articuli ſecundum materialem diſtinctionem credibilium, quæ quaſi in infinitum fieri poſſit, ſed ſecundum rationem formalem obiecti. Sed formalis ratio obiecti poteſt accipi dupliciter. Vno modo ex parte ipſius rei creditæ, & ſic ratio formalis omnium credibilium eſt vna, ſcil. veritas prima: & ex hac parte articuli nõ diſtinguuntur. Alio modo poteſt accipi ratio formalis credibilium ex parte noſtra, & ſic ratio formalis credibilis eſt vt ſit non viſum: & ex hac parte articuli fidei diſtinguuntur vt viſum eſt.

E Ad octavvm, ſcilicet *de numero & diſtinctione articulorum*. Dicendum quod illa per ſe pertinent ad fidem, quorum viſione in vita æterna perfruemur, & per quæ ducemur in vitam æternam. Duo autem nobis ibi videnda proponuntur, ſcilicet occultum diuinitatis, cuius viſio nos beatos facit; & myſterium humanitatis Chriſti, per quod etiam ad gloriam filiorum Dei acceſſum habemus, vt dicitur Rom. 5. Vnde dicitur Io. 17. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te verum Deum vnum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Et ideo prima diſtinctio credibilium eſt, quod quædam pertinent ad maieſtatem diuinitatis, quædam vero pertinent ad myſterium humanitatis Chriſti, quod eſt pietatis ſacramentum, vt dicitur 1. ad Tit. 14. Circa maieſtatem autem diuinitatis tria nobis credenda proponuntur. Primo

Colligitur numerus articulorum fidei.

quidem

quidem vnitas diuinitatis, & ad hoc pertinet primus articulus. Secundo Trinitas perſonarum, & de hoc ſunt tres articuli ſecundum tres perſonas. Tertio vero proponuntur nobis opera diuinitatis propria, quorum primum pertinet ad eſſe naturæ, & ſic proponitur nobis articulus creationis. Secundum vero pertinet ad eſſe gratiæ, & ſic proponuntur nobis ſub vno articulo omnia pertinentia ad ſanctificationem humanam. Tertium vero pertinet ad eſſe gloriæ: & ſic ponitur alius articulus de reſurrectione carnis, & de vita æterna: & ita ſunt ſeptem articuli ad diuinitatem pertinentes. Similiter etiam circa humanitatem Chriſti ponuntur ſeptem articuli, quorum Primus eſt de incarnatione ſiue conceptione Chriſti. Secundus de natiuitate eius ex virgine. Tertius, de paſſione eius & morte & ſepultura. Quartus de deſcenſu ad inferos. Quintus, de reſurrectione. Sextus, de aſcenſione. Septimus, de aduentu ad iudicium, & ſic in vniuerſo ſunt quatuordecim.

Qua ratione ponuntur duodecim articuli, & qua ratione quatuordecim.

QVIDAM tamen diſtinguunt duodecim articulos fidei: ſex pertinentes ad diuinitatem, & ſex ad humanitatem. Tres enim articulos trium perſonarum comprehendunt ſub vno, quia eadem eſt cognitio trium perſonarum. Articulum vero de opere glorificationis diſtinguunt in duos, ſcilicet in reſurrectionem carnis, & gloriam animæ. Similiter articulum conceptionis, & natiuitatis, coniungunt in vnum. Sciendum autem quod Patris, & Filij, & Spiritusſancti eſt vna cognitio quantum ad vnitatem eſſentiæ quę pertinet ad primum articulum: quantum vero ad diſtinctionem perſonarum, quæ eſt per relationes originis, quodammodo in cognitione patris, includitur cognitio filij; non enim eſſet pater ſi filium non haberet, quorum nexus eſt Spiritusſanctus; & quantum ad hoc bene moti ſunt qui poſuerunt vnum articulum trium perſonarum. ſed quia circa ſingulas perſonas ſunt aliqua attendenda, circa quæ contingit eſſe errorem. Quantum ad hoc de tribus perſonis poſſunt poni tres articuli. Arrianus enim credidit patrem omnipotentem & æternum, ſed non credidit filium coæqualem, & conſubſtantialem Patri; & ideo neceſſarium fuit apponere articulum de perſona Filij, ad hoc determinandum. Et eadem ratione contra Macedonium neceſſe fuit ponere articulum tertium de perſona Spiritus ſancti: & ſimiliter etiam conceptio Chriſti & Natiuitas, & etiam reſurrectio & vita æterna, ſecundum vnam rationem poſſunt comprehendi ſub vno articulo inquantum ad vnum ordinantur, & ſecundum aliam rationem poſſunt diſtingui inquantum ſeorſum habent ſpirituales difficultates.

AD NONVM, ſcilicet *vtrum in ſymbolo Apoſtolorum ſufficienter contineantur omnia, quæ neceſſarium eſt credere ad ſalutem.* Dicendum, quod eorum quę neceſſarium eſt credere ad ſalutem, quędam ſunt de dictamine rationis naturalis, quæ ſcilicet poteſt elicere intellectus per lumen naturale ex principijs, quæ vltro ſe offerunt cognitioni, quamuis enim reſpectu prędictorum principiorum non ſit actus credendi propter eorum euidētiam, tamen reſpectu concluſionum ex illis principijs ſequentium, poteſt eſſe actus credendi in illis, qui eas elicere neſciunt. Quædam autem ſunt ad quæ credenda directè, & principaliter dirigit habitus fidei, & iſti ſunt articuli fidei. Quædam autem ſunt conſequentia ad illos articulos, vt ſunt veritates ſalutiferæ, quæ ex illis articulis poſſunt probari. Dicendum ergo quod loquendo de credendis, quę ſunt articuli fidei, omnia ſufficienter, & plene, & explicite, continentur in ſymbolo Apoſtolorum vt ex præcedentibus patet. Ad illud enim ſymbolum componendum conuenit vniuerſitas Apoſtolorum, quibus complete reuelatum erat quæ ponenda erant in ſymbolo ad fidei complementum, & vt haberet maiorem firmitatem, ſinguli poſuerunt ibi ſuas partes. Petrus. Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ. Andreas. Et in Ieſum Chriſtum filium eius

Omnia ad quæ principaliter & directe dirigit habitus fidei, ponuntur in ſymbolo Apoſtolorũ.

A vnicum Dominum noſtrum. Ioannes. Qui conceptus eſt de Spirituſancto natus ex Maria Virgine. Iacobus maior. Paſſus ſub pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus. Thomas. Deſcendit ad inferna, tertia die reſurrexit à mortuis. Iacobus minor. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Philippus. Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos. Bartholomæus. Credo in Spiritum ſanctum. Matthæus. Sanctam Eccleſiam Catholicam. Simon Chananæus. Sanctorum communionem, remiſſionem peccatorum. Iudas Thadeus. Carnis reſurrectionem. Mathias. Vitam æternam Amen. Paulus, & Barnabas nihil ibi poſuerunt, quia electi fuerunt poſt miſſionem Apoſtolorum ad prædicandum, & ſymbolum debuit conſtitui ab omnibus ſimul congregatis in B vnum, antecedentia autem & conſequentia ad articulos, in ſymbolo non continentur niſi per quandam reductionem.

AD DECIMVM, ſcilic. *de comparatione ſymboli Apoſtolorum ad alia duo ſymbola.* Dicendum, quod illorum trium vnum dicitur ſymbolum Apoſtolorum aliud ſymbolum Niceni concilij, & aliud ſymbolum Athanaſij. Symbolum Apoſtolorum in conclaui ab Apoſtolis, ante diſperſionem eorum fuit compoſitum ad veritatis breuem & neceſſariam expreſſionem. Sic enim dicitur Hebr. 11. *Accedentem oportet credere*: non poteſt autem aliquis credere niſi veritas, quam credit proponatur eidem. Et ideo neceſſe fuit veritatem fidei in vnum colligi, vt facilius poſſet omnibus proponi, ne aliquis per ignorantiam à fidei veritate deficeret, C & ab huiuſmodi collectione ſententiarum, nomen ſymboli eſt acceptum. In ſacra namque ſcriptura veritas fidei diffuſe valde, & in aliquibus locis obſcurè, & modis varijs continetur, ita quod ad eliciendum certam fidei veritatem, longum ſtudium & exercitium requiritur, ad quod vix poſſunt peruenire omnes illi quibus neceſſarium eſt cognoſcere fidei veritatem, quorum plerique alijs negocijs occupati, ſtudio vacare non poſſunt, & ideo fuit expediens, vt ex ſcripturæ ſacræ ſententijs, ſummariè colligeretur aliquid manifeſtum, quod proponeretur omnibus ad credendum. Symbolum vero Nicenum quod dicitur in miſſa, fuit factum in concilio ad illius ſymboli explanationem, & ad quarundam Hæreſum confutationem. Symbolum autem Athanaſij compoſitum fuit D maxime ad confutandum hæreſim Arrianam. Vnde multum fuit Athanaſius ſollicitus ibi diligenter exprimere vnitatem eſſentiæ, cum diſtinctione & æqualitate perſonarum. In omnibus ergo ſymbolis eadem fidei veritas edocetur: ſed ibi oportet populum diligentius inſtrui de fidei veritate, vbi inſurgunt errores, ne fides ſimplicium per hæreticos corrumpatur. Et hæc fuit cauſa quare neceſſe fuit plura condere ſymbola, quæ in nullo alio differunt, niſi quod in vno plenius explicantur, quę in alio implicite continentur, ſecundum quod hæreticorum inſtantia requirebat. Inter omnia autem ſymbolum Apoſtolorum eſt principalius, & dicitur eſſe maius, non quia plus contineat in quantitate ſcripturæ, ſed quia articulos fidei continet plenius. (Omnes enim articuli con- E tinentur in eo) & quia de ſententia plus continet in virtute, & quia conditum fuit ab Apoſtolis, qui maiores fuerunt auctoritate, quam patres illi qui Nicenum ſymbolum condiderunt; & quam Athanaſius, qui tertium ſymbolum compoſuit, quia autem ſymbolum Apoſtolorum fuit conditum tempore veritatis nondum publicatæ, ideo ſubmiſſę dicitur. In prima tamen & completorio dicitur, ad ſignandum confeſſionem fidei maximè fuiſſe neceſſarium in primitiua eccleſia, & fore neceſſarium in temporibus vltimis, & ad ſignandũ confeſſionem fidei, in baptiſmo, & in morte, & in proſperitate, & in aduerſitate. Symbolum autem Niceni concilij factũ fuit tempore veritatis propalatæ, & ideo alta voce dicitur, & in miſſa in diebus ſolemnibus poſt Euangelium, & ante communionem, quia tractum eſt de Euan-

Tria ſunt ſymbola, ſed ſolũ diſtinguũtur per hoc quod eſt vnũ alio plenius explicite continere eandem doctrinam.

Cur ſymbolũ Apoſtolorum cæteris præcellat.

de Euangelio, & eſt præparatio ad communionem. Symbolum autem Athanaſij conditum fuit tempore veritatis propalatæ concuſſæ & præualentis, ideo dicitur alta voce poſt noctem finitam, in prima hora diei Illa autem prædicta ſymbola, ſymbola dicuntur, quia multæ ſententiæ in quolibet corũ ſimul collectæ ſunt. vnde dicitur ſymbolum à Syn, quod eſt ſimul, & bolæ quod eſt ſententia. Et ſic patet quod ſymbolum Niceni concilij & Athanaſij ex rationabili cauſa condita ſunt, & ſi inſurgeret neceſſitas, vtpote ſi inſurgerent nouæ hæreſes adhuc poſſet eccleſia facere aliud ſymbolum, vt trahi poteſt ex ſententia Anſelmi in libro de proceſſione Spiritusſancti, ante finem. Sed nulli alij niſi Romanæ Eccleſiæ hoc liceret ad quam cauſæ maiores vniuerſalis Eccleſię referendæ ſunt. vnde ad ipſam ſolam pertinet congregatio generalium conciliorum, vt habetur diſt. 17. generalia: & maxime ad ipſam referenda eſt dubitatio de via ſalutis ſi oriretur, vt habetur .e.di.c. nec licuit.

Symbolum vnde dicitum et a quo fieri poteſt.

Ad vndecimvm, ſcilic. *cuius ſit ſymbolum fidei condere.* Dicendum quod noua editio ſymboli neceſſaria eſt ad vitandum errores inſurgentes: ad illius ergo auctoritatem pertinet editio ſymboli, ad cuius auctoritatẽ pertinet ſententialiter determinare ea quæ ſunt fidei, vt ab omnibus inconcuſſa fide teneantur, hoc autem pertinet ad auctoritatem ſummi Pontificis, ad quem maiores, & difficiliores Eccleſiæ quæſtiones referuntur, vt dicitur extra de baptiſm. cap. maiores. vnde & Dominus Lucæ 24. Petro dixit, quem ſummum Pontificem conſtituit. *Ego pro te rogaui Petre vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* Et huius ratio eſt, quia vna fides debet eſſe totius Eccleſiæ, ſecundum illud 1. Corint. 1. *Idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata*, quod ſeruari non poſſet, niſi quæſtio fidei de fide exorta, determinaretur per eum qui toti Eccleſiæ prężeſt, vt ſic eius ſententia firmiter teneatur. Et ideo ad ſolam auctoritatem ſummi Pontificis pertinet noua editio ſymboli, ſicut & omnia alia quæ pertinent ad totam Eccleſiæ vnitatem, vt congregare ſynodum generalem, & alia huiuſmodi.

Solus Papa poteſt ſymbolum condere.

Illa ergo anathematis ſententia quę in geſtis primæ Epheſinæ ſynodi cõtinetur, ſcilicet quod perlecto ſymbolo Nicenæ ſynodi, decreuit ſancta ſynodus, nulli licere aliam fidem conſcribere, componere, vel proferre, prệter diffinitum à ſanctis Patribus, qui in Nicena ſynodo cõgregati ſunt à Spirituſancto. & ſubditur ibi anathematis pœna: Et idem etiam reiteratur in geſtis ſynodi Calcedonenſis. Illa inquam prohibitio vel ſententia, ad priuatas tantum perſonas ſe extendit, quarum non eſt determinare de fide: non enim per huiuſmodi ſententiã, ablata eſt poteſtas ſequenti ſynodo, nouam editionem ſymboli facere, non quidem fidem aliam continentem, ſed eandem magis expoſitam. Synodus enim quęlibet hoc ſeruauit, vt ſequens ſynodus aliquid exponeret, ſupra id quod præcedẽs expoſuerat, & hoc propter neceſſitatem alicuius hæreſis inſurgentis. Ad ſummum ergo Pontificem pertinet, cuius auctoritate ſynodus congregatur & eius ſentẽtiã confirmatur. Intelligendum eſt igitur quod Athanaſius, qui non fuit ſummus Pontifex, ſed Alexandrinus Patriarcha non compoſuit manifeſtationem fidei per modũ ſymboli, ſed magis per modum cuiuſdam doctrinæ, ſicut ſatis apparet ex ipſo modo loquendi. Sed quia integram fidei veritatem eius doctrina breuiter continebat, auctoritate ſummi Pontificis eſt recepta, vt quaſi regula fidei habeatur.

Soluitur obiectio.

Athanaſius non compoſuit ſymbolũ formaliter ſed doctrinaliter.

Ad dvodecimvm, ſcilicet *vtrum omnibus, qui Chriſti pręceſſerunt aduentum fuit neceſſarium ad ſalutem, credere mediatorem.* Dicendum quod neceſſarium fuit ad ſalutẽ ante aduentum Chriſti credere mediatorem implicite, vel explicite .i. ſub velamine, vel ſine velamine. Ad hoc enim quod homines eſſent digni ſalute æterna, neceſſarium erat eis, vt illam modo debito intenderent; ad quod neceſſarium erat, vt eam modo debito deſiderarent, & ſperarent, quę præſupponebat vt illam ſalutem in ſe, & ſe poſſe ad illam pertingere, debito modo cognoſcerent, quod eſſe non poterat, niſi de via pertingendi ad illam ſalutem, aliquam cognitionem haberent: nullus enim cognoſcit ſe poſſe peruenire ad aliquem terminum, niſi habeat aliquam cognitionem in generali, vel in ſpirituali, de via pertingendi ad illum terminum: ergo neceſſarium ad ſalutem fuit illis qui aduentum Chriſti præceſſerunt, vt cognoſcerent in generali, vel in ſpirituali, viam pertingendi ad æternam ſalutem. Cum autem illam ſalutem cognoſcerent eſſe ſupernaturalem, oportebat vt cognoſcerent ſe non poſſe ad illam pertingere via naturali, ſed tantum via ſupernaturali, generi humano à Deo prouiſa, & quia Deus prouiderat electos ſaluandos per mediatorem, quapropter dicit Saluator Ioan. 14. *Ego ſum via.*

Seqvitvr, quod neceſſarium fuit ad ſalutem eis credere mediatorem, ſaltem implicite; & quia illa cognitio nõ erat clara, nec reſpectu rei præſentis; ſed erat ænigmatica, ſequitur quod oportebat quod illa cognitio eſſet per fidem. Præterea ſicut dicit Hugo primo libro de ſacramentis parte 10. cap. 5. Semper in eccleſia Dei ab initio fuit fides, & cognitio incarnationis & paſſionis Chriſti, quia ab initio nunquam defuerũt qui hoc cognouerunt, & hoc patet quia ſemper fuerunt aliqui qui Deo ſacrificia offerebant, Chriſtum ſignantia, & ipſius paſſionem. Illis autem per reuelationem Deus iuſſerat; vt alios de via ſalutis, per illa ſacrificia, & aliquibus modis alijs, ſub quodam velamine inſtruerent, quouſque per mediatorem, via ſalutis abſque velamine oſtenderetur. Illi autem viri tantæ erant perfectionis, & tantam cum Deo familiaritatem habentes, & tanta pro eis Deus faciebat, ſicut patuit in Noe & Moyſe, & pluribus alijs; quod alij, concurrente ſupernaturali illuſtratione interiori, quam habebat quilibet, cuius intellectum non velabat malitia voluntatis; tenebantur eis, de via ſalutis credere, & eorum ſacrificia à Deo inſtituta eſſe, ad ſignandum viam ſalutis, à Deo prouiſam. Certum eſt autem, quod illi maiores quibus hoc Deus reuelauerat, tenebantur habere fidẽ de mediatore non velatam. Alij autem in hoc quod tenebantur maioribus aſſentire, tenebantur ſaltem ad fidem velatam; ergo omnibus fidelibus, qui aduentum Chriſti præceſſerunt, neceſſarium fuit credere mediatorem cum velamine, vel ſine, vel explicite, vel implicite, vnde Auguſt. in Enchiridio. cap. penult. dixit quod *nec antiquorum quicumque iuſtorum, præter Chriſti fidem ſalutem potuit inuenire.* Item in epiſtola ad Optatum. *Illa fides ſana eſt, qua credimus nullum hominem ſiue maioris, ſiue paruulæ & recentis ætatis, liberari ab obligatione mortis antiquæ & contagione peccati, quod prima Natiuitate contraxit, niſi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum.*

Semper fuit neceſſaria ad ſalutem cognitio mediatoris ſaltem implicita, per fidem.

Patriarchæ quibus Deus miſteriũ mediatoris reuelauit habebant de eo fidem explicitã alij autem tenebantur illũ credere eo modo quo illis propalarũt explicite vel implicite.

Ad decimvmtertivm, ſcilicet *vtrum omnibus, qui Chriſti præceſſerunt aduentum, neceſſarium fuit ad ſalutem explicite credere mediatorem.* Dicendum quod eorum qui aduentum Chriſti præceſſerunt, quidam ſunt ſub lege ſcripta: quidam ſub lege naturæ, non ſub lege ſcripta; & iſtorum quidam fuerunt viri eminentis perfectionis, quibus reuelata erant explicite multa, vel omnia, de mediatore credenda: & hi tenebantur ad habendum de mediatore fidem explicitam, ſecundum menſuram & modum reuelationis ſibi factæ; alij autem ad habendum fidem explicitam de mediatore non tenebantur, ſed ſufficiebat eis credere, quod in præcedentibus dictum eſt. Similiter hi qui fuerunt ſub lege ſcripta, quidam fuerunt viri perfectionis eminentis, quibus reuelata erant explicite multa, vel omnia de mediatore credenda: & hi ad fidem explicitam de mediatore tenebantur ſecundum modum reuelationis ſibi factę. Alij autem non tenebantur ad credendum explicite aliquid de mediatore, niſi hoc quod Deus mitteret perſonam mediatoris, & redemptoris; ſed vtrum eſſet Angelus, vel homo purus, vel Deus & homo,

Quid quilibet qui Chriſtum præceſſerunt tenebantur de mediatore credere.

homo, credere explicite non tenebantur. Et his expreſſe concordat Hugo li. de ſac. parte 10. c. 5. dicens: *Ante legem Dei cultores crediderunt, & ab eo ſalutem, & redemptionem expectabant; ſed quando vel quomodo eadem ſalus impendenda vel perficienda foret, exceptis paucis quibus ſingulariter hoc ſcire in munere datum erat, ceteri etiam fideliſſimi non cognoſcebant. Sub lege autem perſona redemptoris mittenda prænunciabatur & ventura expectabatur, quæ autem ipſa perſona foret, hoc eſt homo, vel Angelus, vel Deus, nondum manifeſtata fuit, niſi his cognoverunt, qui per Spiritum ſanctum ſingulariter ad hoc illuminati fuerunt.*

Si autem inueniantur aliquę auctoritates Auguſtini vel aliorum Doctorum quæ videantur ſonare quod fideles, qui præceſſerunt Chriſti aduentum diſtinctius, & magis in ſpirituali tenerentur credere mediatorem quam dictum eſt, exponi poſſunt ſecundum ſententiam B Hug primo libro de ſacris, parte 10. c. 6. vbi dicit hoc modo. *Sano intellectu dici poteſt, omnes ab initio iuſtos ſaluatoris fidem habuiſſe, & omnes in fidem redemptionis venturæ, iuſtificatos fuiſſe; quia eandem redemptionem, vel venturam cognouerunt, vel cognoſcentibus, & credentibus crediderunt, & cum hac fide ſacramenta ipſius redemptionis, quę ab initio inſtituta ſunt ad ſanctificationem ſuſceperunt, & in ipſis iam redemptionem ſuam, quaſi in vmbra & figura portauerunt.*

Ad decimvmqvartvm, ſcil. *vtrum omnibus qui ſecuti ſunt aduentum Chriſti neceſſarium fuerit ad ſalutem credere explicite omnes articulos fidei.* Dicendum quod illorum qui aduentum Chriſti ſecuti ſunt, quidã ſunt maiores, quibus vel ratione officij, vt Doctoribus; vel ratione miniſterij, vt prædicatoribus; vel ratione gradus C dignitatis, vt prælatis, vel alicuius ſpiritualis interioris illuminationis, vt prophetis; incumbit non tantũ dare operam vt ſeipſos diſponant ad hoc vt perducantur in finem, quamuis ad hoc principalius teneantur, ſed etiã incumbit eis dare operã quantum in eis eſt, vt alij perducantur in finem. Alij ſunt minores, ad quos de lege cõmuni mediantibus maioribus, à Deo doctrina fidei deriuata eſt; & ſicut videmus, quod quia diuinæ illuminationes deriuantur ad Angelos inferiores mediantibus ſuperioribus, oportet quod ſuperiores de rebus diuinis habeant notitiam pleniorem. A ſimili dico aliqualiter, quod oportet ſuperiores in eccleſia habere notitiam de fide pleniorem quam inferiores, vnde ſuperiores prędictos credo teneri ad credendum omnes articulos fidei explicite, quamuis nõ teneatur quilibet eorum credere numerum, vel artificialem diſtinctionẽ D eorum. Minores vero etſi teneantur explicite credere aliquos articulos, qui magis ſunt neceſſarij ad dirigendum in finem, & qui in eccleſia ſolenniżantur communiter & publicè: vt ſunt articuli pertinentes ad perſonas, & articulus pertinens ad vnitatem eſſentiæ, vt Chriſti Natiuitas, Paſſio, Reſurrectio, Aſcenſio, aduentus ad iudicium; non tamen tenentur ad credendum omnes articulos explicite. Si autẽ ſunt vel eſſent aliqui, quibus non eſt Chriſtus locutus, nec per ſe, nec per Apoſtolos, nec per prædicatores aliquos; nec eis reuelauerit per aliquam interiorẽ inſpirationem, quid credendum, tales non tenerentur ad credendum explicite, niſi illud quod credebatur ſub lege naturæ: vnde de Iudæis dicit Saluator Ioan. 15. *Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem,* peccatum non haberent, ſcilicet de hoc E quod non credebant in eum, ſecundum gloſſam ibidẽ.

Quid à quolibet poſt Chriſtũ credendum.

Ad decimvmqvintvm, ſ. *vtrum eadem ſit fides modernorum & eorum qui fuerunt ante Chriſti aduentum.* Dicendum, quod fides poteſt accipi vel pro his quæ creduntur, vel pro habitu quo creduntur, vel pro actu credendi. Primo modo loquendo de fide, eadem fides fuit ſecundum numerum fidelium, qui aduentũ Chriſti præceſſerunt, & qui ſecuti ſunt; quia eandem veritatem in numero, quam illi implicite crediderunt, iſti explicite credunt. Secundo modo & tertio loquendo de fide dico, quod eadem fides in ſpecie eſt iſtorum & illorum, quia eidem rationi formali, ſcilicet ſummæ veritati cui iſti in credendo innituntur, etiam illi qui aduentum Chriſti præceſſerunt innitebantur; vnitas A autem habitus ſecundum ſpeciem attenditur ex ſui comparatione ad formalẽ rationem ſui obiecti, & prętera vt iam dictum eſt, ipſa credita ſunt eadem, quamuis ab illis eſſent credita implicite, & ab iſtis explicite. vnde ſicut eadem diliguntur per eandem charitatem in ſpecie, ab vno implicite, ab alio explicite, per eandem tamen rationem formalem; ſic rectè dicitur, quod per eandem fidem in ſpecie, à fidelibus antiquis & modernis, eadem ſunt credita ab illis implicite, & ab iſtis explicite, per eandem tamen rationem formalem.

Eadem ſunt credita ante aduentum Chriſti & poſt, licet diuerſimode; fides que vtrobique eadem ſpecie.

Ad decimvmsextvm, ſ. *vtrum fides creuerit quantum ad numerum credendorum.* Dicendum, quod ex dictis in quæſtione præcedenti ſatis haberi poteſt, quod fides non creuit quantum ad credendorum multitudinem, per nouorum articulorum additionem, ſed ſolum per B implicitorum explicationem, quia quæ aliquo tempore implicite proponebantur credenda, & implicite credebantur, poſtea proceſſu temporis explicite ſunt ad credendum propoſita, & explicite credita.

Fides non creuit quoad numerum credendorum, ſed tantum quoad modum credendi.

Ad decimvmseptimvm, ſ. *vtrum certior ſit fides modernorum quam fuerit antiquorum.* Dicendum, quod ſi fiat comparatio modernorum ad illos, qui aduẽtum Chriſti præceſſerunt, quantum ad ſingulares perſonas; ſic dico quod aliquæ perſonæ ante Chriſti aduentum certius crediderunt credenda quam multi qui aduentum Chriſti ſunt ſecuti. Sed ſi comparetur communitas ad communitatem, credenda certius credita ſunt per fidem modernorum, quam per illorum fidẽ qui Chriſti præceſſerunt aduentum. Credere enim eſt intellectu aſſentire ad Imperium voluntatis, non viſæ veritati C Certior ergo elicitur actus credendi; & per voluntatis imperantis maiorem perfectionẽ, & per habitum charitatis maiorem, & per maiorem intellectus, & habitus fidei determinationem, & per veritatis creditæ maiorem manifeſtationem. Poſt Chriſti autem aduentum per meritum paſſionis Chriſti iam exhibitæ, & per plures interceſſiones ſanctorum, charitas abundantius infunditur voluntati, & fides intellectui. Veritas etiam credita magis eſt manifeſtata, per veritates articulorum aliquorum adimpletionem, per quam alij articuli probari poſſunt à nobis efficacius, & propter Chriſti & Apoſtolorum & Doctorum doctrinam, per quam ſcriptura ſacra patet apertius, & credibilia intellectui repræſentantur diſtinctius, & ordinatius, & expreſſius, & etiam propter teſtium idoneorum multiplicationẽ, D ſecundum Apoſtolum ad Heb. 12. vnde Ricardus primo li. de Tri. *Vtinam attenderent Iudæi, vtinam animaduerterent pagani, cum quanta conſcientia ſecuritate pro hac parte, ad diuinum iudicium poterimus accedere; nonne cum omni confidentia Deo dicere poterimus, Domine ſi error eſt à teipſo decepti ſumus: Nam iſta in nobis tantis ſignis, & prodigijs confirmata ſunt & talibus, quæ non niſi per te fieri poſſunt, certè à ſummæ ſanctitatis viris ſunt nobis tradita, & cum ſumma & autentica atteſtatione probata, teipſo cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.*

Certior eſt fides modernorum iſtorum quam præcedentium per ſe loquendo.

De actu fidei.

DISTINCTIO XV.

E Circa ſecundum principale, ſcilicet de actu fidei, conſiderandum eſt. Primo de actu eius interiori, qui eſt credere. Secundo de actu exteriori. Circa primum conſideranda ſunt nouem. Primo quid ſit credere, & quot modis dicatur. Secundo vtrum credere aliquid ſupra rationem naturalem, ſit neceſſarium ad ſalutem. Tertio vtrum credere illa ad quæ ratio naturalis pertingere poteſt, ſit neceſſarium. Quarto, vtrum ſit neceſſarium ad ſalutem explicite aliqua credere. Quinto vtrum ad credendum explicite omnes æqualiter teneantur. Sexto vtrum explicite credere myſterium incarnationis Chriſti, ſit de neceſſitate ſalutis. Septimo vtrum credere Trinitatem explicite ſit de neceſſitate ſalutis. Octauo vtrum actus fidei meritorius ſit. Nono vtrum ratio humana diminuat de merito fidei.

Quid credere.

Ad primvm, ſcilicet *quid ſit credere.* Dicẽdum quod ſecundum Aug. credere eſt cum aſſenſione cogitare Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quod cogitare tripliciter ſumitur. Vno modo communiter pro qualibet actuali cõſideratione intellectus, ſicut Aug. dicit in 14. de Tri. *hanc nunc dico intelligentiam quam intelligimus cogitantes.* Alio modo dicitur cogitare propriè magis, conſideratio intellectus, quæ eſt cum quadam inquiſitione antequam perueniatur ad perfectionem intellectus per certitudinem viſionis, & ſecundum hoc Aug. in 15. de Tri. dicit, quod *Dei filius non cogitatio dicitur, ſed verbum Dei dicitur, cogitatio quippe noſtra perueniens ad id quod ſcimus, atque inde* formata, verbum noſtrum eſt: & ideo verbum Dei ſine cogitatione debet intelligi, non autem aliquid habens formale, quod poſſit eſſe informe. & ſecundum hoc cogitatio dicitur motus animi deliberantis, nondum perfecti per plenam veritatem viſionis, vel viſionem veritatis. Sed quia talis motus poteſt eſſe, vel animi deliberãtis circa intẽtiones vniuerſales, quod pertinet ad intellectiuam partem; vel circa intentiones particulares, quod pertinet ad partem ſenſitiuam, Ideo cogitare ſecundo modo ſumitur pro actu intellectus deliberantis. Tertio modo pro actu virtutis cogitatiuæ. Si igitur cogitare ſumitur communiter ſecundum primum modum, ſic hoc quod dicitur cum aſſenſione cogitare, non dicit totã rationem eius quod eſt credere; nam per hunc modum qui conſiderat ea quę ſcit vel intelligit, cum aſſenſione cogitat. Si vero ſumatur cogitare ſecundo modo, ſic in hoc intelligitur tota ratio huius actus, qui eſt credere. Actuum enim ad intellectum pertinentium, quædam habent firmam aſſenſionem abſque tali cogitatione, ſicut cum aliquis conſiderat ea quæ ſcit vel intelligit; talis enim conſideratio iam eſt formata. quidam vero actus intellectus habent cogitationem informem abſque firma aſſenſione, ſiue in neutram partem declinent, ſicut accidit dubitanti; ſiue in vnam partem magis declinent, ſed tenentur aliquo leui ſigno, ſicut accidit ſuſpicanti; ſiue vni parti adhæreant tantum, cum formidine alterius, quod accidit opinanti. Sed actus iſte qui eſt credere habet firmam adhæſionem ad vnam partẽ, in quo conuenit credens cum ſciente & intelligente; & tamen eius cogitatio non eſt perfecta per maximam viſionem, in quo conuenit cum dubitante, ſuſpicante, & opinante; & ſic proprium eſt credentis vt etiã cum aſſenſu cogitet, & per hoc diſtinguitur iſte actus qui eſt credere, ab omnibus actibus intellectus, qui ſunt circa verum vel falſum.

Quid ſit cũ aſſenſu cogitare.

Quomodo differunt credere Deo, credere Deũ, & credere in Deum.

Et nota quod differt credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. Hanc diſtinctionem ponit Aug. ſuper Io. Actus enim cuiuſlibet potentiæ vel habitus accipitur ſecundum ordinem potentiæ vel habitus ad ſuum obiectum. Obiectum autem fidei poteſt tripliciter conſiderari: cum enim credere ad intellectũ pertineat prout eſt à voluntate motus ad aſſentiendum, vt dictum eſt, poteſt obiectum fidei accipi vel ex parte ipſius intellectus, vel ex parte voluntatis intellectum mouẽtis. Si quidem ex parte intellectus, ſic in obiecto fidei duo poſſunt conſiderari, ſicut ſupra dictum eſt: quorum vnum eſt materiale obiectum fidei, & ſic ponitur actus fidei credere Deo: quia ſicut ſupra dictum eſt, nihil proponitur nobis ad credendum niſi ſecundũ quod ad Deum pertinet. Aliud eſt autem formalis ratio obiecti quod eſt ſicut medium, propter quod tali credibili debeamus aſſentire, & ſic ponitur actus fidei credere Deum, quia ſicut ſupra dictum eſt, formale obiectum fidei eſt veritas prima, cui inhæret homo vt propter eam creditis aſſentiat. Si vero conſideretur tertio modo obiectum fidei, ſecundum quod intellectus eſt motus à voluntate, ſic ponitur actus fidei credere in Deum: Veritas enim prima ad voluntatem refertur ſecundum quod habet rationem finis.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum credere aliquid ſupra rationem naturalem, ſit neceſſarium ad ſalutem*: Dicendum quod in omnibus naturis ordinatis, inuenitur quod ad perfectionem inferioris naturę duo occurrunt. Vnum quidem quod eſt ſecundum proprium motum, aliud autem quod eſt ſecundum motum ſuperioris naturæ: ſicut aqua ſecundum motum proprium mouetur ad centrum; ſecundum autem motum Lunæ, mouętur circa centrum ſecundum fluxum & refluxum. Similiter etiam orbes planetarũ mouentur propriis motibus ab Occidente in Orientem; motu autem primi orbis, ab Oriente in Occidentem. ſola autem natura rationalis creata habet immediatum ordinem ad Deũ; quia cęteræ creaturæ nõ attingunt ad aliquid vniuerſale, ſed ſolum ad aliquid particulare, participantes diuinam bonitatem, vel in eſſendo tantum, ſicut inanimata; vel etiam viuendo & cognoſcendo ſingularia, ſicut plantæ, & animalia: Natura autem rationalis inquantum cognoſcit vniuerſalẽ boni & entis rationẽ, habet immediatum ordinẽ ad vniuerſale eſſendi principium. perfectio igitur rationalis creaturæ, non ſolum conſiſtit in eo quod ei competit ſecundum ſuam naturam, ſed etiam in eo quod ei attribuitur, ex quadam ſupernaturali perfectione diuinæ bonitatis. vnde & ſupra dictum eſt, quod vltima beatitudo hominis conſiſtit in quadam ſupernaturali Dei viſione: ad quam quidẽ viſionem homo pertingere non poteſt, niſi per modum addiſcentis à Deo Doctore, ſecundum illud Io. 6. *Omnes qui audit à Patre & didicit, venit ad me.* huius autem diſciplinæ fit homo particeps non ſtatim, ſed ſucceſſiuè ſecundum modum ſuæ naturæ. Omnis autem talis addiſcens oportet quod credat, ad hoc quod ad perfectam ſcientiam perueniat: Sicut etiam Philoſophus dicit quod oportet addiſcentem credere. vnde ad hoc quod homo perueniat ad perfectam viſionem beatitudinis, præexigitur quod credat Deo, tanquam diſcipulus magiſtro docenti.

Credere aliquid ſupra ratione naturalem, eſt neceſſarium ad ſalutem.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum ea quæ naturali ratione probari poſſunt, ſit neceſſarium credere.* Dicendum, quod neceſſe eſt accipere per modum fidei, non ſolum ea quæ ſunt ſupra rationem, ſed etiam ea quę per rationem cognoſci poſſunt: & hoc propter tria. Primo quidem vt citius homo ad veritatis diuinæ cognitionem perueniat. Scientia enim ad quam pertinet probare Deum eſſe, & alia huiuſmodi de Deo, vltimo hominibus addiſcenda proponitur, præſuppoſitis multis aliis ſcientiis, & ſic non niſi poſt multum tempus vitæ ſuæ, homo ad Dei cognitionem perueniret. Secundo autẽ vt cognitio Dei ſit communior: multi enim in ſtudio ſcientiæ proficere non poſſunt vel propter hebetudinem ingenij, vel propter alias occupationes, & neceſſitates temporalis vitæ, vel etiam propter torporem addiſcendi. qui omnino à Dei cognitione fraudarentur, niſi proponerentur eis diuina per modum fidei. Tertio, propter certitudinem: ratio enim humana in rebus diuinis eſt multum deficiens, cuius ſignum eſt quia philoſophi de rebus humanis naturaliter inueſtigantes, in multis errauerunt, & ſibiipſis contraria ſenſerunt. Vt ergo eſſet indubitata, & certa cognitio apud homines de Deo, oportuit quod diuina eis per modum fidei traderentur quaſi à Deo dicta, qui mentiri non poteſt.

Illa quæ naturali lumine probari poſſunt, credenda ſunt propter tria.

Ad qvartvm, ſcil. *vtrum teneatur homo aliquid explicite credere.* Dicendum, quod præcepta legis quæ homo tenetur implere, dantur de actibus virtutum, qui ſunt via perueniendi ad ſalutem. Actus autem virtutis ſicut ſupra dictum eſt, ſumitur ſecundum habitudinẽ habitus ad obiectum. Sed in obiecto cuiuſlibet virtutis poſſunt duo conſiderari, ſcil. id quod eſt propriè & per ſe virtutis obiectum, quod neceſſarium eſt in omni actu virtutis, & iterum id quod per accidens ſiue conſequenter ſe habet, ad propriam rationem obiecti. Sicut ad obiectum fortitudinis propriè & per ſe pertinet, ſuſtinere pericula mortis, & aggredi hoſtes cum periculo, propter bonum commune, ſed quod homo armetur vel ſe percutiat in bello iuſto, aut aliquid huiuſmodi faciat, reducitur quidem ad obiectum fortitudinis, ſed per accidens. Determinatio igitur virtuoſi

actus,

actus, ad proprium & per ſe obiectum virtutis, eſt ſub neceſſitate præcepti: ſicut & ipſe virtutis actus. Sed determinatio actus virtuoſi ad ea quæ accidentaliter, vel ſecundario ſe habent, ad proprium & per ſe obiectum virtutis, non cadit ſub neceſſitate præcepti, niſi loco & tempore. Dicendum eſt igitur quod fidei obiectum per ſe, eſt id quo homo beatus efficitur, vt ſupra dictum eſt. Per accidens vel ſecundario, ſe habent ad obiectum fidei, omnia quæ in ſcripturis diuinitus tradita continentur: ſicut quod Abraham habuit duos filios: quod Dauid fuit filius Iſai: & alia huiuſmodi. Quantum igitur ad prima credibilia, quæ ſunt articuli fidei, tenetur homo explicitè credere, ſicut & tenetur habere fidem: quantum autem ad alia credibilia, non tenetur homo explicitè credere, ſed ſolum implicitè, vel in præparatione animi, inquantum paratus eſt credere quicquid in diuina ſcriptura continetur; ſed tunc ſolum ea tenetur explicitè credere, quando hoc ei conſtiterit in Doctrina fidei contineri.

Tenetur homo explicite credere articulos fidei, cætera implicite.

Ad quintum, ſcil. *vtrum omnes æqualiter teneantur explicitè credere.* Dicendum quod explicatio credendorum fit per reuelationem diuinam; credibilia enim naturalem rationem excedunt: reuelatio autem diuina, ordine quodam fit per ſuperiores, ſicut ad homines per Angelos, & ad inferiores Angelos per ſuperiores, vt patet per Diony. 3. Cæl. Hier. Et ideo pari ratione explicatio fidei oportet quod perueniat ad inferiores homines per maiores. Et ideo ſicut ſuperiores Angeli, qui inferiores illuminant, habent pleniorem notitiam de rebus diuinis, quam inferiores, vt dicit Diony. 12. ca. cæl. Hierar. Ita etiam ſuperiores homines, ad quos pertinet alios erudire, tenentur habere pleniorem notitiam de credendis, & magis explicitè credere.

Quidam tenentur habere pleniorem notitiã credendorum quam alij.

Ad sextum, ſcil. *vtrum explicitè credere myſterium Incarnationis Chriſti ſit de neceſſitate ſalutis apud omnes.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, illud propriè & per ſe pertinet ad obiectum fidei, per quod homo beatitudinem conſequitur: via autem hominibus veniẽdi ad beatitudinem eſt myſterium Incarnationis Chriſti & paſſionis; dicitur enim Actuum 4. *Non eſt aliud nomen datum hominibus in quo oporteat nos ſaluos fieri.* Et ideo myſterium Incarnationis Chriſti aliqualiter oportuit omni tempore eſſe traditum apud omnes, diuerſimode tamen, ſecundum diuerſitatem temporum & perſonarum. Nam ante ſtatum peccati homo habuit explicatam fidem de Chriſti Incarnatione, ſecundum quod ordinabatur ad conſummationem gloriæ, non autem ſecundum quod ordinabatur ad liberationem à peccato per paſſionem & reſurrectionem; quia homo non fuit præſcius peccati futuri, videtur tamen Incarnationis Chriſti præſcius fuiſſe, per hoc quod dixit, propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, vt habetur Gen. 2. & hoc Apoſtolus ad Epheſ. 5. dicit, *ſacramentum magnum eſſe in Chriſto & Eccleſia*, quod quidem ſacramentum non eſt credibile primum hominem ignoraſſe. Poſt peccatum autem fuit explicitè creditum myſterium Chriſti, non ſolum quantum ad Incarnationem, ſed etiam quantum ad paſſionem & reſurrectionẽ, quibus humanum genus à peccato & morte liberatur. Aliter enim non præfiguraſſent Chriſti paſſionem quibuſdam ſacrificiis, & ante legem, & ſub lege: quorum quidẽ ſacrificiorum ſignificatum, explicitè maiores cognoſcebãt: minores autem ſub velamine illorum ſacrificiorum, credentes ea diuinitus eſſe diſpoſita de Chriſto venturo, quodammodo habebant fidem velatam. & ſicut ſupra dictum eſt, ea quæ ad myſteria Chriſti pertinent tanto diſtinctius cognouerunt, quanto propinquiores Chriſto fuerunt. poſt autẽ tempus gratiæ reuelatę tam maiores, quàm minores, tenentur habere fidem explicitam de myſteriis Chriſti, præcipuè quantum ad ea quæ communiter in Eccleſia ſolennizantur, & publicè proponuntur; ſicut ſunt articuli Incarnationis, de quibus ſupra dictum eſt. Alias autem ſubtiles conſiderationes, circa Incarnationis articulos, tenentur aliqui

Fides Incarnationis quomodo omni tempore extitit.

A magis vel minus explicitè credere, ſecundum quod conuenit ſtatui & officio vniuſcuiuſque.

Ad septimum, ſcil. *vtrum explicitè credere Trinitatem ſit de neceſſitate ſalutis.* Dicendum, quod myſterium Incarnationis Chriſti, explicitè credi non poteſt, ſine fide Trinitatis: quia in myſterio Chriſti hoc continetur, quod filius Dei carnem aſſumpſerit; quod per gratiam Spiritus ſancti mundum renouauerit: & iterum quod de Spiritu ſancto conceptus fuerit. Et ideo eo modo quo myſterium Incarnationis Chriſti ante Chriſtum, fuit quidem explicitè creditum à maioribus, implicitè autem & quaſi obumbratè à minoribus, ita etiam & myſterium Trinitatis. Et ideo etiam poſt tempus gratiæ diuulgatæ, tenentur omnes ad explicitè credendum myſterium Trinitatis, & omnes qui renaſcuntur in

Omnes iam tenentur explicite credere myſterium Trinitatis.

B Chriſto, adipiſcuntur hoc per inuocationem Trinitatis, ſecundum illud Matth. vlt. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.*

Ad octavum, ſcilicet *vtrum actus fidei ſit meritorius.* Dicendum, quod actus noſtri ſunt meritorij, inquantum procedunt ex libero arbitrio, ſi ſit motum à Deo per gratiam: vnde omnis actus humanus, qui ſubiicitur libero arbitrio, ſi ſit relatus in Deum, poteſt eſſe meritorius; ipſum autem credere eſt actus intellectus aſſentientis veritati diuinæ, ex imperio voluntatis à Deo motæ per gratiam, & ſic ſubiacet libero arbitrio in ordine ad Deum, vnde actus fidei poteſt eſſe meritorius.

Actus fidei poteſt eſſe meritorius.

Ad nonum, ſcil. *vtrum ratio humana, inducta ad ea*
C *quæ ſunt fidei, diminuat meritum.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, actus fidei poteſt eſſe meritorius, inquantum ſubiacet voluntati, non ſolum quantum ad vſum, ſed etiam quantum ad aſſenſum. Ratio autem humana inducta ad ea quæ ſunt fidei, dupliciter poteſt ſe habere ad voluntatem credentis; vno quidem modo, ſicut præcedens: Puta cum quis aut non haberet voluntatem, aut non haberet promptam voluntatem ad credendum, niſi ratio humana induceretur: & ſic ratio humana inducta diminuit meritum fidei; ſicut etiã ſupra dictum eſt, quod paſſio præcedens electionem in virtutibus moralibus, diminuit laudẽ virtuoſi actus. Sicut enim homo actus virtutum moralium debet exercere propter iudicium rationis, non tamen propter paſſionem; ita credere debet homo ea quæ ſunt
D fidei, non propter rationem humanam, ſed propter auctoritatẽm diuinam. Alio modo ratio humana poteſt ſe habere ad voluntatem credentis conſequenter: cum enim homo habet promptam voluntatem ad credendum, diligit veritatem creditam, & ſuper ea excogitat & amplectitur, ſi quas rationes ad hoc inuenire poteſt: & quantum ad hoc ratio humana non excludit meritum fidei; ſed eſt ſignum maioris meriti, ſicut etiam paſſio conſequens in virtutibus moralibus eſt ſignum promptioris voluntatis, vt ſupra dictum eſt: & hoc ſignificatur Ioann. 4. vbi Samaritani ad mulierem, per quam ratio humana ſignatur, dixerunt: *Iam non propter tuam loquelam credimus.*

Quo ſenſu ratio humana inducta minuat meritum fidei.

De actu exteriori fidei.

E

DISTINCTIO XVI.

Deinde conſiderandum eſt de actu exteriori fidei. Et circa hoc videnda ſunt duo. Primo, vtrum confeſſio ſit actus fidei. Secundo, vtrum confeſſio ſit neceſſaria ad ſalutem.

Ad primum, ſcil. *vtrum confeſſio ſit actus fidei.* Dicendum, quod actus exteriores propriè ſunt illius virtutis, ad quorum fines ſecundum ſuas ſpecies referuntur, ſicut ieiunare ſecundum ſuam ſpeciem refertur ad finem abſtinentiæ, quæ eſt compeſcere carnem: & ideo eſt actus abſtinentiæ: cõfeſſio autem eorum, quæ ſunt fidei, ſecundum ſuam ſpeciem ordinatur ſicut ad finem, ad id quod eſt fidei, ſecundum illud, 2. ad Cor. 4.

Confeſſio exterior eſt actus fidei.

Habentes eundem ſpiritum fidei, propter quod & loquimur. Exterior enim locutio ordinatur ad ſignificandum id quod in corde concipitur: vnde ſicut conceptus interior eorum quæ ſunt fidei, eſt propriè fidei actus, ita etiam & exterior confeſſio.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum confeſſio fidei ſit neceſſaria ad ſalutem.* Dicendum, quod ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, cadunt ſub præceptis diuinæ legis: confeſſio autem fidei, cum ſit quiddam affirmatiuum, non poteſt cadere niſi ſub præcepto affirmatiuo: vnde eo modo eſt de neceſſariis ad ſalutem, quo modo poteſt cadere ſub præcepto affirmatiuo diuinæ legis. Præcepta autem affirmatiua, vt ſupra dictum eſt, non obligant ad ſemper; etſi ſemper obligent: obligant autem pro loco & tempore, & ſecundum alias circunſtantias debitas, ſecundum quas oportet actum humanum limitari ad hoc, quod ſit actus virtutis: ſic igitur confiteri fidem, non ſemper, nec in quolibet loco, eſt de neceſſitate ſalutis: ſed aliquo loco & tempore, quando ſcilicet per omiſſionem huiuſmodi confeſſionis, ſubtraheretur honor debitus Deo, vel etiam vtilitas proximis impendenda; puta ſi aliquis interrogatus de fide taceret; & ex hoc crederetur, vel quod non haberet fidem, vel quod fides non eſſet vera, vel alij per eius taciturnitatem auerterentur à fide: in huiuſmodi enim caſibus, confeſſio fidei eſt de neceſſitate ſalutis.

Confeſſio fidei eſt de neceſſitate ſalutis aliquo loco & tempore.

De habitu fidei.

DISTINCTIO XVII.

CIRCA tertium principale, ſcilicet de ipſo habitu fidei conſideranda ſunt octo. Primo, quid ſit fides. Secundo, vtrum ſit virtus. Tertio, vtrum ſit vna virtus. Quarto, vtrũ ſit homini infuſa à Deo. Quinto, vtrum forma eius ſit charitas. Sexto, vtrum eadem numero ſit fides formata & informis. Septimo, de ordine eius ad alias virtutes quantum ad prioritatem. Octauo, de comparatione certitudinis eius ad certitudinem virtutum intellectualium.

Primo ergo quæritur, *vtrum diffinitio fidei quam ponit Apoſtolus Hebr. 11. ſit conueniens:* hæc ſcilicet, *fides eſt ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.* Ad hanc quæſtionem dicendum, quod licet aliqui dicant prædicta Apoſtoli verba, non eſſe diffinitionem fidei, quia diffinitio indicat quid eſt eſſe rei: tamen ſi aliquis rectè conſideret, omnia ex quibus fides poteſt diffiniri, in prædicta diffinitione ſiue deſcriptione tanguntur, licet verba non ordinentur ſub forma diffinitionis; ſicut etiam apud philoſophos prætermiſſa ſyllogiſtica forma, ſyllogiſmorum principia tanguntur.

Explicatur diffinitio fidei quæ habetur Heb. 11.

Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod cum habitus cognoſcantur per actus, & actus per obiecta: fides, cum ſit habitus quidam, debet diffiniri per proprium actum in comparatione ad proprium obiectum. Actus autem fidei eſt credere; qui ſicut ſupra dictum eſt, actus eſt intellectus determinati ad vnum, ex imperio voluntatis. Sic ergo actus fidei habet ordinem ad obiectum voluntatis, quod eſt bonum & finis, & ad obiectum intellectus, quod eſt verum: & quia fides, cum ſit virtus Theologica, ſicut ſupra dictum eſt, habet idem pro obiecto & fine; neceſſe eſt, quod obiectum fidei & finis, proportionaliter ſibi correſpondeant. Dictum eſt autem ſupra, quod veritas prima eſt obiectum fidei, ſecundum quod ipſa eſt non viſa, & ea quibus propter ipſam inhæretur. Secundum hoc oportet, quod ipſa veritas prima ſe habeat ad actum fidei per modum finis, ſecundum rationem rei non viſæ, quod pertinet ad rationem rei ſperatæ, ſecundum illud Apoſt. Rom. 8. *Quod non videmus, ſperamus.* Veritatem enim videre, eſt ipſam habere: Non autem ſperat aliquis id quod iam habet: ſed ſpes eſt de hoc, quod non habetur, vt ſupra dictum eſt. Sic

A igitur habitudo actus fidei ad finem, qui eſt obiectum voluntatis, ſignificatur in hoc, quod dicitur: *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum.* Subſtantia enim ſolet dici prima inchoatio cuiuſlibet rei, & maximè quando tota res ſequens, continetur virtute in primo principio: puta ſi dicamus, quod prima principia indemonſtrabilia ſunt ſubſtantia ſcientiæ, quia ſcilicet primum quod in nobis eſt de ſcientia, ſunt huius principia, & in eis virtute continetur tota ſcientia. Per hunc ergo modum dicitur fides eſſe ſubſtantia rerum ſperandarum, quia ſcilicet prima inchoatio rerum ſperandarum in nobis eſt per aſſenſum fidei, quæ virtute continet omnes res ſperandas. In hoc enim ſperamus beatificari, quod videbimus aperta viſione veritatem, cui per fidem adhæremus, vt patet per ea, quę ſupra de fide dicta ſunt.

B Habitudo autem actus fidei ad obiectum fidei intellectus, ſecundum quod eſt obiectum fidei, deſignatur in hoc quod dicitur; *argumentum non apparentium:* & ſumitur argumentum pro argumenti effectu. Per argumentum enim intellectus inducitur ad adhærendum alicui vero: vnde ipſa firma adhæſio intellectus ad veritatem fidei non apparentem, vocatur hic argumentũ: vnde alia littera habet conuictio, quia ſcilicet per auctoritatem diuinam, intellectus credentis conuincitur ad aſſentiendum his quæ non videt. Si quis ergo in formam diffinitionis huiuſmodi verba reducere velit, poteſt dicere, quod *fides eſt habitus mentis, qua inchoatur vita æterna in nobis, faciens intellectum aſſentire non apparentibus:* per hoc autem fides ab omnibus alijs diſtinguitur, quæ ad intellectum pertinent: per

C hoc enim, quod dicitur argumentum, diſtinguitur fides ab opinione, ſuſpitione, & dubitatione, per quæ non eſt adhæſio intellectus firma ad aliquid. Per hoc autem quod dicitur, *non apparentium*, diſtinguitur fides à ſcientia, & intellectu, per quę aliquid fit apparens. Per hoc autem quod dicitur, *ſubſtantia rerum ſperandarum*, diſtinguitur virtus fidei à fide communiter ſumpta, quæ non ordinatur ad beatitudinem ſperatam.

Omnes autem aliæ diffinitiones quæcunque de fide dantur, explicationes ſunt huius, quam Apoſtolus ponit. Quod autem dicit Aug. *Fides eſt virtus qua creduntur quæ non videntur.* Et quod dicit Damaſcenus, quod *fides eſt non acquiſitus conſenſus.* Et quod alij dicunt, quod *fides eſt certitudo quædam animi de abſentibus ſupra opinionem & infra ſcientiam;* idem eſt ei, quod A-

Soluuntur obiectiones.

D poſtolus dicit, *argumentum non apparentium.* Quod vero Dionyſ. 7. cap. de Diui. no. dicit, quod *fides eſt manens credentium fundamentum, collocans eos in veritate, & in ipſis veritatem:* idem eſt ei, quod dicitur *ſubſtantia rerum ſperandarum.*

Ex dictis patet, quod ſubſtantia non ſumitur hic propriè, ſecundum quod eſt genus generaliſſimum: ſed ſecundum quod in quolibet genere inuenitur ſimilitudo ſubſtantiæ, prout ſcilicet primum in quolibet genere, continens in ſe alia in virtute, dicitur eſſe ſubſtantia illorum. Magis autem dicitur fides eſſe ſubſtantia rerum ſperandarum, quàm diligendarum (licet charitas ſit forma fidei, non ſpes, ſicut infra dicetur) quia dilectio poteſt eſſe viſorum, & non viſorum, præſentium, & abſentium: Et ideo res diligenda non ita

E propriè adaptatur fidei, ſicut ſperanda; cum ſpes ſit ſemper abſentium, & non viſorum.

Item licet argumentum, ſecundum quod ſumitur ex proprijs rei principijs, faciat rem eſſe apparentem, tamen ſecundum quod ſumitur ex auctoritate diuina, non facit rem eſſe apparentem, & ſic accipitur in diffinitione fidei.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum fides ſit virtus.* Dicendum, quod ſicut ex ſupradictis patet, virtus humana eſt, per quam actus humanus redditur bonus: vnde quicunque habitus, eſt ſemper principium boni actus, poteſt dici virtus humana; talis autem habitus eſt fides formata. Cum enim credere ſit actus intellectus aſſentientis vero ex imperio voluntatis: ad hoc, quod iſte actus ſit perfectus, duo requiruntur, quorum

vnum

Fides formata eſt virtus, non autem fides informis.

vnum eſt, vt infallibiliter intellectus tendat in ſuum A bonum, quod eſt verum: aliud eſt, vt infallibiliter ordinetur ad vltimum finem, propter quem aſſentit voluntas vero: & vtrumque inuenitur in actu fidei formatæ. Nam ex ratione ipſius eſt, quod intellectus ſemper feratur in verum, quia fidei non poteſt ſubeſſe falſum, vt ſupra dictum eſt. Ex charitate autem, quæ format fidem, habet anima, quod infallibiliter voluntas ordinetur ad bonum finem: & ideo fides formata eſt virtus. Fides autem informis non eſt virtus, quia etſi habeat perfectionem debitam, actus informis fidei, ex parte intellectus; non tamen habet perfectionem debitam ex parte voluntatis. ſicut etiam ſi temperantia eſſet in concupiſcibili, & prudentia non eſſet in rationali, temperantia non eſſet virtus, vt ſupra dictum eſt; quia ad actum temperantiæ requiritur & a- B ctus rationis, & actus concupiſcibilis, ſicut ad actum fidei requiritur & actus voluntatis, & actus intellectus.

Nota tamen, quod fides connumeratur inter gratias gratis datas, 1. Cor. 12. Et ſimiliter inter fructus, Galat. 5. & ex hoc inter virtutes, ſicut dictum eſt. Sed qui iam ponunt, quod fides, quæ connumeratur inter gratias gratis datas, eſt fides informis, quod non eſt conuenienter dictum, quia gratiæ gratis datæ, quæ ibi enumerantur non ſunt communes omnibus membris Eccleſiæ: vnde Apoſtolus ibi dicit: *Diuiſiones gratiarum ſunt.* Et iterum: *alij datur hoc, alij illud.* Fides autem informis cõmunis eſt omnibus membris Eccleſiæ, quia informitas eius non eſt de ſubſtantia eius, ſecundum quod eſt donum gratuitum. Vnde dicendum, quod C fides ibi ſumitur pro aliqua fidei excellentia, ſicut pro conſtantia fidei, vt dicit Gloſ. vel pro ſermone fidei. Ponitur autem fides inter fructus, ſecundum quod habet aliquam delectationem in actu ſuo, ratione certitudinis: vnde Gal. 5. Cum enumerantur fructus, exponitur fides, ideſt de inuiſibilibus certitudo.

Solutio obiect.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum fides ſit vna virtus.* Dicendum, quod fides, ſi ſumatur pro habitu, dupliciter poteſt conſiderari; vno modo ex parte obiecti, & ſic eſt vna fides: obiectum enim formale fidei eſt veritas prima, cui inhærendo credimus quæcunque ſub fide continentur; alio modo ex parte ſubiecti: & ſic fides diuerſificatur, ſecundum quod eſt diuerſorum. Manifeſtum eſt autem, quod fides, & quilibet alius habitus ex formali ratione obiecti habet ſpeciem, ſed ex ſub- D ſtantia indiuiduatur. Et ideo ſi fides ſumatur pro habitu quo credimus: ſic fides eſt vna ſpecie, differens numero in diuerſis: ſi vero ſumatur pro eo quod creditur, ſic etiam eſt vna fides, quia idem eſt quod ab omnibus creditur; etſi ſint diuerſa credibilia, quæ communiter omnes credunt, tamen omnia reducuntur ad vnum.

Fides eſt vna virtus ſpecie.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum fides ſit virtus infuſa:* Dicendum quod ſic, ſicut expreſsè dicit Apoſt. Eph. 2 *Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis ne quis glorietur, Dei enim donum eſt.* Ad cuius euidentiam ſciendum, quod ad fidem duo requiruntur: quorum vnum eſt, vt homini credibilia proponantur, quod requiritur ad hoc, quod homo aliquid explicitè credat. Aliud autem quod ad fidem requiritur eſt aſſenſus credentis E ad ea, quæ proponuntur. Quantum igitur ad primum horum, neceſſe eſt quod fides ſit à Deo. Ea enim quæ ſunt fidei, excedunt rationem humanam: vnde non cadunt in contemplatione hominis, niſi Deo reuelante: ſed quibuſdam quædam reuelantur immediatè à Deo, ſicut ſunt reuelata Apoſtolis, & Prophetis; quibuſdam autem proponuntur à Deo mittẽte fidei prædicatores, ſecundum illud Roman. 10. *Quomodo prædicabunt niſi mittantur?* Quantum vero ad ſecundum, ſcilicet ad aſſenſum hominis in ea quæ ſunt fidei, poteſt conſiderari duplex cauſa; vna quidem exterius inducens, ſicut miraculum viſum, vel perſuaſio hominis inducentis ad fidem; quorum neutrum eſt ſufficiens cauſa: videntium enim vnum & idem miraculum, & audientium eandem prædicationem, quidam credunt, & quidam non credunt: & ideo oportet ponere aliam cauſam interiorem, quæ mouet hominem interius ad aſſentiendum his, quæ ſunt fidei. Hanc autem cauſam Pelagiani ponebãt ſolum liberum arbitrium hominis: & propter hoc dicebant, quod initium fidei eſt ex nobis, inquantum ſcilicet ex nobis eſt, quod parati ſumus ad aſſentiendum his, quæ ſunt fidei: ſed conſummatio eſt à Deo, per quem nobis proponuntur ea, per quæ credere debemus. Sed hoc eſt falſum, quia cum homo aſſentiendo his, quæ ſunt fidei, eleuetur ſupra naturam ſuam: oportet, quod hoc inſit ei ex ſupernaturali principio interius mouente, quod eſt Deus. Et ideo fides quantum ad aſſenſum, qui eſt principalis actus fidei, eſt à Deo interius mouente per gratiam.

Fides non ſolum formata ſed etiam informis, eſt infuſa à Deo.

De fide informi etiam teneas, quod eſt Dei donum, & à Deo, ſicut dicit quædam Gloſſa 1. Cor. 14. *Quod fides quæ eſt ſine charitate, eſt donum Dei.* Cum autem informitas ſit priuatio: conſiderandum eſt, quod priuatio quandoque pertinet ad rationem ſpeciei, quandoque autem non: ſed superuenit rei iam habenti propriam ſpeciem, ſicut priuatio debitæ commenſurationis humorum, eſt de ratione ſpeciei ipſius ægritudinis; tenebroſitas autem non eſt de ratione ſpeciei ipſius diaphani, ſed ſuperuenit: quia igitur, cum aſſignatur cauſa alicuius rei, intelligitur aſſignari cauſa eius, ſecundum quod in propria ſpecie exiſtit; ideo quod non eſt cauſa priuationis, non poteſt dici cauſa illius rei, ad quam pertinet priuatio, ſicut exiſtens de ratione ſpeciei ipſius. Non enim poteſt dici cauſa ægritudinis, quod non eſt cauſa diſtemperantiæ humorum; poteſt tamen dici aliquid cauſa diaphani, quamuis non eſt cauſa obſcuritatis, quæ non eſt de ratione ſpeciei ipſius diaphani. Informitas autem fidei non pertinet ad rationem ſpeciei ipſius fidei, cum fides dicatur informis propter defectum cuiuſdam exterioris formæ, ſicut dictum eſt. Et ideo illud eſt cauſa fidei informis, quod eſt cauſa fidei ſimpliciter dictæ; hoc autem eſt Deus, vt dictum eſt: vnde relinquitur, quod fides informis ſit donum Dei, quæ etſi non ſit perfecta ſimpliciter, perfectione virtutis, eſt tamen perfecta quadam perfectione, quæ ſufficit ad fidei rationem. Deformitas autem actus vitioſi, eſt de ratione ſpeciei ipſius actus, ſecundum quod eſt actus moralis, vt ſupra dictum eſt: dicitur enim actus deformis per priuationem formæ intrinſecæ, quæ eſt debita commenſuratio circumſtantiarum actus. Et ideo non poteſt dici cauſa actus deformis Deus, qui non eſt cauſa deformitatis, licet ſit cauſa actus, inquantum eſt actus. Vel dicendum, quod informitas non ſolum importat priuationem debitæ formæ, ſed etiam contrariam diſpoſitionem: vnde deformitas ſe habet ad actum, ſicut falſitas ad fidem: & ideo ſicut actus deformis non eſt à Deo, ita nec aliqua fides falſa; & ſicut fides informis eſt à Deo, ita etiam actus qui ſunt boni ex genere, quamuis non ſint charitate formati, ſicut plerunque in peccatoribus contingit.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum forma fidei ſit charitas:* Dicendum, quod ſicut ex ſuperioribus patet, actus voluntarij ſpeciem recipiunt à fine, qui eſt voluntatis obiectum, id autem à quo aliquid ſpeciem ſortitur, ſe habet ad modum formę in rebus naturalibus. Et ideo cuiuſlibet actus voluntarij, forma quodammodo eſt finis, ad quem ordinatur, tum quia ex ipſo recipit ſpeciem, tum etiam quia modus actionis oportet, quod reſpondeat proportionaliter fini. Manifeſtum eſt autem ex prędictis, quod actus fidei ordinatur ad obiectum voluntatis, quod eſt bonum, ſicut ad finem: hoc autem bonum, quod eſt finis fidei, ſcilicet bonum diuinum, eſt proprium obiectum charitatis. Et ideo charitas dicitur forma fidei, inquantum per charitatem actus fidei perficitur & formatur.

Charitas eſt forma fidei.

Ad sextum, ſcilicet *vtrum eadem ſit fides formata & informis.* Dicendum, quod circa hoc diuerſæ fuerunt

opiniones. Quidam enim dixerunt, quod alius eſt habitus fidei formatæ, & alius fidei informis: ſed adueniente fide formata, tollitur fides informis, & ſimiliter in homine poſt fidem formatam peccante mortaliter, ſuccedit alius habitus fidei informis à Deo infuſus. Sed hoc non videtur eſſe conueniens, quod gratia adueniens homini, aliquod Dei donum excludat, neque etiam, quod aliquod Dei donum homini infundatur, propter peccatum mortale. Et ideo alij dixerunt, quod ſunt quidem diuerſi habitus fidei formatæ & informis: ſed tamen adueniente fide formata, non tollitur habitus fidei informis: ſed ſimul manet in eo cum habitu fidei formatæ. Sed hoc etiam videtur inconueniens, quod habitus fidei informis in habente fidem formatam, remaneat otioſus. Et ideo aliter dicendum eſt, quod idem eſt habitus fidei formatæ, & informis. Cuius ratio eſt, quia habitus diuerſificatur ſecundum id, quod per ſe ad habitum pertinet. Cum autem fides ſit perfectio intellectus, illud per ſe ad fidem pertinet, quod pertinet ad intellectum; quod autem pertinet ad voluntatem, non per ſe pertinet ad fidem, ita quod per hoc diuerſificari poſſit habitus fidei. Diſtinctio autem fidei formatæ & informis, eſt ſecundum id quod pertinet ad voluntatem, ideſt ſecundum charitatem, non autem ſecundum id, quod pertinet ad intellectum: vnde fides formata, & informis, non ſunt diuerſi habitus.

Fides formata & informis, non ſunt diuerſi habitus.

Ad septimvm, ſcilicet *de ordine fidei ad alias virtutes.* Dicendum, quod aliquid poteſt eſſe prius altero dupliciter; vno modo per ſe, alio modo per accidens. Per ſe quidem inter omnes virtutes prima eſt fides. Cum enim in agibilibus finis ſit principium, vt ſupra dictum eſt: neceſſe eſt virtutes Theologicas, quarum obiectum eſt vltimus finis, eſſe priores cæteris virtutibus. Ipſe autem finis vltimus oportet, quod prius ſit in intellectu, quam in voluntate; quia voluntas non fertur in aliquid, niſi prout eſt in intellectu apprehenſum. Vnde cum vltimus finis ſit quidem in voluntate per ſpem & charitatem, in intellectu autem per fidem: neceſſe eſt, quod fides ſit prima inter omnes virtutes; quia naturalis cognitio non poteſt attingere ad Deum, ſecundum quod eſt obiectum beatitudinis, prout tendit in ipſum ſpes & charitas. Sed per accidens poteſt aliqua virtus eſſe prior fide: cauſa enim per accidens, eſt per accidens prior: remouere autem prohibens, pertinet ad cauſam per accidens, vt patet per Philoſ. in 8. Phyſic. & ſecundum hoc aliquę virtutes poſſunt dici per accidens priores fide, inquantum remouent impedimentum credendi; ſicut fortitudo remouet inordinatum timorem impedientem fidem; humilitas autem ſuperbiam, per quam intellectus recuſat ſe ſubmittere veritati fidei; & idem poteſt dici de aliquibus aliis virtutibus, quamuis non ſint veræ virtutes, niſi præſuppoſita fide, vt patet per Aug. in lib. contra Iulianum.

Fides eſt ſimpliciter prima inter omnes virtutes, licet aliæ poſſint eſſe priores ſecundum quid.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum fides ſit certior ſcientia, & alijs virtutibus intellectualibus.* Dicendum, quod virtutum intellectualium duæ ſunt circa contingentia, ſcilicet prudentia, & ars; quibus præfertur fides in certitudine ratione ſuæ materiæ, quia eſt de æternis, quæ non contingunt aliter ſe habere. Tres autem reliquę intellectuales virtutes, ſcilicet ſapientia, ſcientia, & intellectus, ſunt de neceſſariis, vt ſupra dictum eſt. Sed ſciendum eſt, quod ſapientia, ſcientia, & intellectus, dupliciter dicuntur; vno modo, ſecundum quod ponuntur virtutes intellectuales à Philoſ. in 6. Ethi. alio modo ſecundum quod ponuntur dona Spiritus ſancti. Primo igitur modo dicendum eſt, quod certitudo poteſt conſiderari dupliciter; vno modo ex cauſa certitudinis: & ſic dicitur eſſe certius illud, quod habet certiorem cauſam: & hoc modo fides eſt certior tribus prædictis, quia fides innititur veritati diuinæ: tria autem prædicta innituntur rationi humanæ: alio modo poteſt conſiderari certitudo ex parte ſubiecti: & ſic dicitur eſſe certius, quod plenius conſequitur intellectus hominis: & per hunc modum, quia ea quæ ſunt fidei, ſunt ſupra intellectum hominis, non autem ea quæ ſubſunt tribus prædictis: ideo ex hac parte fides eſt minus certa. Sed quia vnumquodque iudicatur ſimpliciter quidem ſecundum ſuam cauſam; ſecundum autem diſpoſitionem quæ eſt ex parte ſubiecti, iudicatur ſecundum quid; Inde eſt quod fides ſimpliciter certior eſt: ſed alia ſunt certiora, ſecundum quid, ſcilicet quo ad nos. Similiter autem ſi accipiantur tria prædicta, ſecundum quod ſunt dona præſentis vitæ, comparantur ad fidem, ſicut ad principium, quod præſupponunt: vnde ſecundum hoc fides eſt eis certior.

Fides eſt ſimpliciter certior ſcientia, & alijs virtutibus intellectualibus.

De ſubiecto fidei.

DISTINCTIO XVIII.

Circa quartum principale, ſcilicet de ſubiecto fidei conſideranda ſunt ſex. Primo, vtrum fides ſit in intellectu, ſicut in ſubiecto. Secundo, vtrum ſit in intellectu ſpeculatiuo, vel practico. Tertio, vtrum Angelus, vel homo in prima ſui conditione, habuerit fidem. Quarto, vtrum dęmones habeant fidem. Quinto, vtrum hæretici errantes in vno articulo fidei, habeant fidem de aliis articulis. Sexto, vtrum habentium fidem alius alio maiorem fidem habeat.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum fides ſit in intellectu, ſicut in ſubiecto.* Dicunt aliqui, quod fides non tantum eſt in intellectu, ſicut in ſubiecto, nec tantum in affectu, ſed in vtroque. Quod bene poteſt intelligi: credere enim eſt voluntariè aſſentire primæ veritati nondum viſæ: Vnde Bernar. 5. de conſideratione cap. 7. *Fides eſt voluntaria quædam, & certa prælibatio nondum propalatæ veritatis.* Quod ideo dictum eſt, quia actus credendi, & ab intellectu elicitur, & à voluntate imperatur. Si ergo notitia Dei comprehendat non tantum habitum, quo determinatur intellectus ad actum credendi eliciendum: ſed etiam habitum, quo determinatur voluntas ad actum imperandum: ſic fides eſt intellectu & voluntate, ſicut in ſubiecto. Quod certum eſt de fide formata, quia charitas per quam determinatur voluntas ad imperandum actum credendi formatum, in voluntate eſt ſicut in ſubiecto; & etiam ſecundum multos, verum eſt de fide informi: Dicunt enim multi, quod ad hoc, quod intellectus eliciat actum fidei informem, non tantum requiritur habitus exiſtens in ipſo, ipſum determinans ad actum credendi eliciendum: ſed etiam aliquis habitus informis in voluntate, ipſam determinans ad prædictum actum imperandum. Quamuis autem ad actum credendi præexigatur voluntatis actus, non tamen eſt de eſſentia illius habitus, quo determinatur intellectus ad eliciendum actum credendi. Et ideo cum habitus fidei propriè loquendo ſit ille, quo determinatur potentia ad eliciendum credendi actum: & ille habitus ſit tantum in intellectu, ſicut in ſubiecto: ideo melius videtur concedendum, quod fides ſit tantum in intellectu, ſicut in ſubiecto, inquantum tamen eſt mobilis à voluntate; quam quod ſit in intellectu & voluntate, ſicut in ſubiecto.

Fides in intellectu ſubiectatur.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum ſit in intellectu ſpeculatiuo, vel practico:* Dicunt aliqui, quod fides eſt in intellectu practico, ſub praxi comprehendendo dilectionem. Sicut enim ſcientia non iudicatur ſpeculatiua vel practica principaliter ex parte obiecti, ſed ex parte proximi finis: quapropter Philoſophus 2. Metaph. ſpeculatiuam diſtinguit à practica penes finem dicens, quod *theoricæ finis eſt veritas, & practicæ, opus;* ita habitus intellectualis non debet iudicari ſpeculatiuus vel practicus, principaliter ex ſui comparatione ad obiectum, ſed ex comparatione actus ſui ad finem proximum non accidentalem, quem conſtituit intentio con

tio conſiderantis; ſed eſſentialem, quem principalius A reſpicit habitus quantum eſt ex parte ſua. Quamuis autem obiectum fidei ſit verum ſub ratione qua verum eſt, tamen finis proximus eſt dilectio veritatis illius; Aſſentimus enim primæ veritati credendo, vt ipſam modo debito diligamus: & ideo habitus fidei principalius practicus eſt, quam ſpeculatiuus: ſed habitus practicus eſt in intellectu practico, ſicut in ſubiecto. Præterea cum ille habitus ſit in intellectu, inquantum eſt mobilis à voluntate, non tantum iudicatur actus credendi practicus, ex ſui comparatione ad motum voluntatis, ad quem diſponit, ſeu inclinat: ſed etiam ad actum voluntatis à quo imperatur, & ita aliquam habet rationem praxis ex parte principij, quamuis principalius eam habeat ex parte proximi finis. Alij autem dicunt, quod fides B principalius eſt in intellectu ſpeculatiuo, quia non ita debet iudicari habitus practicus per ſui comparationem ad principium imperans actum, nec per comparationem actus ſui ad finem proximum, ſicut ex ſui comparatione ad formale obiectum. Quod ſic patet, habitus enim conſtituitur in ſpecie, ex ſui comparatione ad formalem rationem ſui obiecti: per illud autem, per quod habitus conſtituitur in ſpecie, conuenit ei eſſe ſpeciem habitus ſpeculatiui, vel practici. Obiectum autem fidei eſt verum ſub ratione qua verum, non viſum, in quo ſolo intellectus poteſt beatificari; hoc autem obiectum eſt ſpeculabile, non operabile; non enim dependet ex aliqua noſtra actione; ergo fides principaliter eſt habitus ſpeculatiuus: & ex conſequenti ſequitur, quod ſit tanquam in ſubiecto in C intellectu ſpeculatiuo.

Fides eſt ſimpliciter habitus ſpeculatiuus, atque adeo ſubiectatur in intellectu ſpeculatiuo.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum Angelus ante confirmationem, & homo ante lapſum, fidem habuerunt.* Dicunt quidam quod non, propter manifeſtam contemplationem, quæ tunc erat de rebus diuinis: ſed cum fides ſit argumentum non apparentium ſecundum Apoſtolum: & per fidem credantur ea, quæ non videntur, vt Auguſtinus dicit; Illa ſola manifeſtatio excludit fidei rationem, per quam redditur apparens, vel viſum, id de quo principaliter eſt fides: principale autem obiectum fidei eſt veritas prima, cuius viſio beatos facit, & fidei ſuccedit. Cum igitur Angelus ante confirmationem, & homo ante peccatum, non habuerit illam beatitudinem, qua Deus per eſſentiam videtur: manifeſtum eſt, quod non habuit D ſic manifeſtam cognitionem, quod excluderetur ratio fidei. Vnde quod non habuerit fidem hoc eſſe non potuit, niſi quia penitus erat ei ignotum illud, de quo eſt fides: & ſi homo, & Angelus fuerunt creati in puris naturalibus (vt quidam dicunt) fortè poſſet teneri, quod fides non fuit in Angelo ante confirmationem, nec in homine ante peccatum. Cognitio enim fidei eſt ſupra naturalem cognitionem de Deo non ſolum hominis, ſed etiam Angeli: ſed quia homo & Angelus creati ſunt cum dono gratiæ: ideo neceſſe eſt dicere, quod per gratiam acceptam, & nondum confirmatam, vel conſummatam, fuerit in eis inchoatio quædam ſperatæ beatitudinis, quæ quidem inchoatur in voluntate per ſpem & charitatem: ſed in intellectu per fidem, vt ſupra dictum eſt. Et E ideo neceſſe eſt dicere, quod Angelus ante confirmationem habuerat fidem, & ſimiliter homo ante peccatum.

Angelus ante confirmationem, & homo ante lapſum habuerunt fidē.

Sed tamen conſiderandum eſt, quod in obiecto fidei eſt aliquod quaſi formale, ſcilicet veritas prima, ſuper omnem naturalem cognitionem creaturæ exiſtens. Eſt etiam aliquid materiale, ſicut id, cui aſſentimus, inhęrendo primæ veritati. Quantum ergo ad primum horum, communiter fides eſt in omnibus habentibus cognitionem de Deo, futura beatitudine nondum adepta, inhærendo primæ veritati Sed quantum ad ea, quæ materialiter credenda proponuntur, quædam ſunt credita ab vno, quæ ſunt manifeſtè ſcita ab alio, etiam in ſtatu præſenti, vt ſupra dictum eſt. Et ſecundum hoc etiam poteſt dici, quod Angelus ante confirmationem, & homo ante peccatum, quædam de diuinis myſterijs, manifeſta cognitione cognouerunt, quæ nunc non poſſumus cognoſcere niſi credendo.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum dæmones habeant fidem* Dicendum, quod fides tripliciter poteſt accipi; vno modo pro quadam credulitate exorta per euidentiam ſignorum teſtificantium illam veritatem quam credit ſancta Eccleſia; alio modo pro habitu infuſo determinante intellectum ad actum credendi non formatum; tertio modo pro fide formata. Primo modo in intellectu diaboli eſt fides: talia enim ſigna vident teſtificantia veritatem quam credit ſancta Eccleſia, quod velint nolint intellectus eorum credit eſſe verum, quod Eccleſia credit: illam tamen veritatem B non vident; & ſic intelligitur illud verbum, Iaco. 2. *Dæmones credunt, & contremiſcunt.* Secundo modo & tertio, loquendo de fide dico, quod in intellectu diaboli non eſt fides. Sic enim loquendo de fide non habuerunt fidem ante lapſum, quia non infunditur ſine gratia, quam illi nunquam habuerunt; nec poſt lapſum eis infuſa eſt, quia digni non ſunt.

Dæmones nõ habent habitum fidei, ſed tantum credulitatem ex euidentia ſignorum.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum ſit fides in hæreticis errantibus in vno articulo fidei.* Dicendum, quod hæreticus qui diſcredit vnum articulum fidei, non habet habitum fidei, neque formatæ, neque informis. Cuius ratio eſt, quia ſpecies cuiuſlibet habitus dependet ex formali ratione obiecti, qua ſublata, ſpecies habitus remanere non poteſt. Formale autem obie- C ctum fidei eſt veritas prima, ſecundum quod manifeſtatur in ſcripturis ſacris, & doctrina Eccleſiæ. Vnde quicunque non inhæret, ſicut infallibili, & diuinæ regulæ, doctrinæ Eccleſiæ, quæ procedit ex veritate prima in ſcripturis ſacris manifeſtata, ille non habet habitum fidei: ſed ea quæ ſunt fidei, alio modo tenet, quam per fidem; ſicut ſi aliquis tenet mente aliquam concluſionem, non cognoſcens medium illius concluſionis; manifeſtum eſt, quod non habet eius ſcientiam, ſed opinionem ſolum. Manifeſtum eſt autem, quod ille, qui inhæret doctrinæ Eccleſiæ tanquam infallibili regulæ, omnibus aſſentit quæ Eccleſia docet: alioquin ſi de his quæ Eccleſia docet, quæ vult tenet, & quæ non vult, non tenet; non iam inhæret Eccleſiæ doctrinæ, ſicut in- D fallibili regulæ, ſed propriæ voluntati. Et ſic manifeſtum eſt, quod hęreticus, qui pertinaciter diſcredit vnum articulum fidei, non eſt paratus ſequi in omnibus doctrinam Eccleſiæ; ſi enim non pertinaciter, iam non eſt hæreticus, ſed ſolum errans. Vnde manifeſtum eſt, quod talis hęreticus, qui diſcredit circa vnum articulum, fidem non habet de aliis articulis, ſed opinionem quandam ſecundum propriam voluntatem.

Hæreticus diſcredens pertinaciter vnum articulum, non habet fidem de reliquis, ſed opinionem quãdam ſecundum propriã voluntatem.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum habentium fidem, alius alio maiorem fidem habeat,* id eſt, *vtrum fides poſſit eſſe maior in vno, quam in alio.* Dicendum, quod qualitas habitus ex duobus attendi poteſt; vno modo ex obiecto, alio modo ſecundum participationem ſubiecti. Obiectum autem fidei poteſt conſiderari dupliciter; vno E modo ſecundum formalem rationem; alio modo ſecundum ea, quæ materialiter credenda proponuntur. Formale autem obiectum fidei eſt vnum, bonum, & ſimplex, ſcilicet veritas prima, vt ſupra dictum eſt. Vnde ex hac parte fides non diuerſificatur in credentibus, ſed eſt vna ſpecies in omnibus, vt ſupra dictum eſt. ſed ea quę materialiter credenda proponuntur, ſunt plura, & poſſunt accipi vel magis vel minus explicitè: & ſecundum hoc, vnus homo poteſt plura explicitè credere, quam alius: & ſic in vno poteſt eſſe maior fides, ſecundum maiorem fidei explicationem. Si vero conſideretur fides ſecundum participationem ſubiecti, hoc contingit dupliciter. Nam actus fidei procedit ex intellectu, & ex voluntate, vt ſupra dictum eſt. Poteſt igitur fides in aliquo dici maior vno modo,

Quo ſenſu fides dicitur maior in vno quam in alio.

modo, ex parte intellectus, propter maiorem certitudinem & firmitatem; alio modo, ex parte voluntatis propter maiorem promptitudinem, ſeu deuotionem, vel confidentiam.

De effectu fidei.

DISTINCTIO XIX.

Varij ſunt effectus fidei.

CIRCA quintum principale, ſcilicet de effectu fidei: conſiderandum eſt, quod fides multos effectus habet in anima.

1. Viuificat.

PRIMO namque *fides viuificat.* Omnis enim anima ſine fide mortua eſt; ſed infuſa ei fide, infunditur ei vita. Abac. 2. *Qui incredulus eſt, non eſt anima eius recta cum eo: Iuſtus autem ex fide viuit.* Ioan. 3. *Qui incredulus eſt, non habet vitam in ſe manentem*, &c. Ioan. 11. *Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet.*

Exemplum.

ITEM in vita B. Silueſtri, cum Conſtantinus eſſet factus Chriſtianus, adhuc Helena nondum Chriſtiana, ſed à Iudæis circumuenta, reprobaret fidem; congregati ſunt ſapientiſſimi Iudæorum, & S. Silueſter cum pluribus Epiſcopis catholicis; qui cum elegiſſent duos ſapientiſſimos paganos iudices, & philoſophos, Græconem, & Zenobolum, & iudices inter eos Iudæos, plurimos; Cumque B. Silueſter rationibus confutaſſet eos; vnus inter eos oppoſuit de hoc, quod Chriſtiani adorabant Crucifixum; dicens, quod ſciebat vnum nomen Dei, cuius vim non poterant ipſa ſaxa ferre. Qui etiam dixit, quod ſi adduceretur ei taurus ferociſſimus, virtutem illius nominis non poſſet ſuſtinere: quo facto, cum in aure eius neſcio quod nomen murmuraret, mortuus eſt ſtatim taurus. Quod cum omnes mirarentur, ait Silueſter, quod non erat magnum occidere taurum, cum hoc poſſent araneæ, & ſere modicum veneni; & quod illud quod dixerat, non erat nomen Dei, cuius erat viuificare: ſed dæmonis, cuius erat occidere. Sed ſi virtute illius nominis taurum viuere faceret, tunc eſſet nomen Dei. Cum autem iudices vrgerent Iudæum, vt taurum ſuſcitaret, & ipſe renueret, dicens ſe hoc non poſſe: Silueſter inuocato crucifixi nomine, Chriſtianis ſeparatim orantibus, præcepit tauro in nomine dicto, vt ſurgeret, & in pace abiret: Qui ſtatim hoc fecit. Iudęi autem hoc viſo, ſicut dixerant, baptizati ſunt cum Helena, & conuerſi ſunt vna die pluſquam tria millia, cum Helenæ familia tota.

Exemplum.

ITEM refert Ioannes Belet in ſumma ſua, & quidam etiam alius Doctor ſe legiſſe meminerat, quod B. Petrus ad prædicandum Teutonicis, miſit tres diſcipulos ſuos, Eucharium ſcilicet, Valerium, & Maternum. Cum autem tranſirent alpes, altero eorum ibi mortuo, alij ad B. Petrum redierunt, dicentes quod acciderat. Qui tradidit eis baculum ſuum dicens, quod in virtute fidei eum humatum tangerent, præcipientes vt ſurgeret, & irent quo miſſi erant. Qui hoc fecerunt, poſt 40. dies poſtquam mortuus fuerat, ad ſepulchrum eius venientes. Qui ſurrexit, & cum eis iuit. Qui poſtea ſucceſſiuè dicuntur fuiſſe Epiſcopi in Colonia ciuitate, quę tunc Agrippina dicebatur.

2. Illuminat.

SECVNDO *fides mentem illuminat.* Eſt enim quoddam lumen ſpirituale manuducens animam ad aſſentiendum his, quæ prima veritas ſibi dictat eſſe credenda. Iſaiæ 7. ſecundum litteram. *Si non credideritis, non intelligetis.* Et Matth. 9. dixit Dominus cæcis: *Creditis, quod hoc facere vobis poſſum? & tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem veſtram fiat vobis: & aperti ſunt oculi eorum.* Aug. *Quid eſt fides niſi credere, quod non vides? credimus vt cognoſcamus*, &c.

ITEM in hiſtoria Francorum lib. 2. & cap. 2. legitur, De perſecutione Wandalorum, quod cum facti Arriani, vaſtantes Galliam, & Hiſpaniam, & aliquos Epiſcopos ſecum captos ducerent, per eos Dominus multa faciebat miracula, cæcos illuminando, &c.

Quidam autem Epiſcopus Cerula nomine, Arrianus hæreticus, hoc audiens & videns, confundebatur rationibus, & diſputationibus catholicorum, & maximè fama miraculorum; qui dedit cuidam ſuæ ſectæ 50. aureos eo pacto, vt cæcum ſe fingeret, & ab eo illuminatum: cum autem tranſiret Dominus Cerula, cum exercitu Wandalorum, & Epiſcopis captiuis catholicis, clamauit dictus homo: Audi me, beatiſſime Cerula, & reſpice cæcitatem meam, & experiar virtutem tuam, qui reddis cæcis viſum, ſurdis auditum, leproſos enim mundas, mortuos ſuſcitas; tunc Cerula trahens eum ad partem ait, tangens eius oculos: ſecundum fidem noſtram, qua rectè credimus in Deum, aperiantur oculi tui, & videas; quo dicto, incæperunt oculi miſeri hominis inflari, & tantus dolor eum arripuit, vt vix poſſit digitis ſuis eos comprimere quin creparentur; & præ dolore eiulans, omnibus dolum detexit, & clamabat proiiciens aureos: Ecce aurum tuum, redde mihi viſum meum: tunc bono vſus conſilio, clamans & eiulans proiecit ſe ad pedes Epiſcoporum catholicorum, abnegans Arrianam perfidiam, & profitens fidem catholicam: tunc B. Eugelio Epiſcopo crucem eius oculis imprimente, ſanitatem & viſum recepit. Videns Honoricus Rex VVandalorum ſectam ſuam confundi, & fidem exaltari, ſanctos diuerſis ſuppliciis laceraujt, quo facto, Sol obſcuratus eſt, & dictus Honoricus à diabolo arreptus, propriis dentibus ſe lacerauit, & indignam vitam hoc digno cruciatu finiuit.

Exemplum.

ITEM in geſtis Anglorum, Beda 1. libro 18. cap. Cum miſſus fuiſſet B. Germanus Epiſcopus Antiſiodo. & B. Lupus Trecenſis, à concilio Epiſcoporum Galliæ, contra Pelagianam hæreſim in Britanniam, & hæretici conueniſſent ornati veſtibus in verbis, coram principibus clero & populo, nec poſſent conuinci verbis, ait B. Germanus: veniamus ad vltimum, ad argumenta fidei, adducatur aliquis infirmus quacunque ægritudine, & notus. Annuentibus iudicibus adductus eſt cęcus notus de gente eorum, cuius cum oculis nihil proficerent hęretici, B. Germanus arripiens reliquias ſanctorum martyrum, quas ad collum ſuum portabat, eis tetigit oculos dicti cęci, in fide ipſorum martyrum quam prædicabat præcipiens vt videret, qui ſtatim vidit; & per hoc, & per alia miracula plura, quæ ſancti fecerunt ibi, hæretici ſunt confutati, & infideles illuminati.

Exemplum.

ITEM in 2. libro cap. 2. legitur idem feciſſe B. Auguſt. Epiſcopus Anglorum, miſſus à B. Gregorio Papa pro Anglicis conuertendis, quibus pro magna parte conuerſis, erat ſchiſma inter eum, & ſocios ſuos, contra Epiſcopos Britones, qui diſſentiebant ab Eccleſia Romana, alio tempore Paſcha celebrantes, & celebrari illud docentes, & in aliis ritibus ſuis multis. Cum autem diu diſceptaſſet verbis coram Regibus, & aliis; & hęretici illi verbis abundarent: & B. Aug. petiuiſſet adduci infirmos, vt fides vera probaretur, & Epiſcopi ſchiſmatici cęcum adductum non poſſent illuminare, ipſe fidei inuocatione eum ſtatim illuminauit, & corda multorum.

CVM quidam hæreticus fuiſſet combuſtus, & quidam eorum credens, cineres eius pro reliquiis collegiſſet. Cum quidam aliquantulum patiens in oculis, de conſilio dicti credentis, qui ei ſanitatem promittebat, de dicto puluere in ſuis oculis poſuiſſet, ſtatim omnino excæcatus eſt.

ITEM ad hoc facit exemplum B. Dionyſij quod habetur in hiſtoria Scholaſtica. Cum B. Paulus prædicaret apud Athenas, dixit ei Dionyſius: videns cæcum à natiuitate tranſeuntem, quod ſi illum illuminaret ſine magicis verbis, virtute fidei ſuæ, crederet; cui Paulus dixit, quod ipſemet diceret verba hæc: *In nomine Ieſu Chriſti concepti, nati ex Maria virgine, crucifixi, mortui, qui reſurrexit, & aſcendit in cælum, præcipio tibi cæce vt videas.* Quæ cum diceret Dionyſius illumi-

illuminatus eſt in corpore, & Dionyſius in mente credendo.

3. *Ædificat.*

Tertio *fides ædificat*: eſt enim ſpiritualis ædificij, & omnium bonorum primarium fundamentum. Hebr. 11. *Fides eſt ſperandarum ſubſtantia rerum*, id eſt ſubſtratum immobile fundamentum. Omnis homo ſine fide quantacunque opera faciat, vel torméta ſuſtineat, non conſtruit, ſed deſtruit, non ædificat ſpiritualem fabricam, ſed ruinam, ſicut dicitur Matth. 7. de illo, qui ædificat ſuper arenam: & de viro ſapiente, qui ædificat ſuper petram. Hoc fundamentum collocauit Chriſtus, Matth. 16. quando dixit Petro: *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Eccl. 40. *Iniquitas delebitur, fides in æternum ſtabit.* Hebr. 6. *Fundamentum fidei ſtat.* Hoc fundamentum collocauerat Apoſtolus 1. Corinth. 3. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere*, &c. Super hoc fidei fundamentum videat vnuſquiſq; qualiter ſuperædificet. Nam alij ædificant lignum, fœnum, & ſtipulam: alij autem aurum, argentum, & lapides precioſos: nota bene, & expaue. Et aduerte, quod ſicut poſito fundamento excitatur & animatur homo ad ſuperædificandum; alioquin ſuperuacuum eſt fundamentum: ſic fidei fundamento ſtabiliter collocato, excitatur homo fidelis ad viriliter operandum; Galat. 5. *In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium: ſed fides, quæ per dilectionem operatur.* Iac 3. *Fides ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa.* Ibidem. *Sicut corpus ſine anima mortuum eſt, ſic fides ſine operibus mortua eſt.*

4. *Gratificat.*

Qvarto, *fides Deo gratificat*, quia ſicut dicitur Heb. 2. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Et infra. *Fide Abel plurimam hoſtiam obtulit Deo.* Scriptum eſt autem Geneſ. 3. *Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: Ad Cain vero & ad munera eius non reſpexit.* Item Eccl. 1. *Beneplacitum eſt Deo fides & manſuetudo.* Nec mirum, ſi fides reddit animam gratam Deo puritatis auctori: quia videlicet fides purificat: ſicut ait beatus Petrus Act. 15. *Fide purificans corda.* Et Hieremiæ 5. *Circuite vias Ieruſalem.* Et ſequitur: *Si inueneritis quærentem fidem, propitius ero ei.* Prouerb. 15. *Per miſericordiam, & fidem purgantur peccata.* De hoc exemplum habetur Ionæ 3. *Viri Niniuitæ crediderunt, & miſericordiam obtinuerunt.* Act. 10. *Omnes prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere, eos qui credunt.* Matth. 9. dicitur de paraliticum portantibus: *Vt vidit Ieſus fidem eorum ait paralitico: Dimittuntur tibi peccata tua.* Gloſſa. *Ecce quantum valet apud Deum fides propria, apud quem tantum valuit aliena.* Adeo etiam fides gratificat, quod filios Dei facit. Ioan. 1. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, &c. Fides etiã copulat animam Deo, & facit chariſſimam eius ſponſam, quia fides eſt virtus, qua anima ſubarratur Chriſto. Vnde dixit B. Agnes: *Annulo fidei ſuæ ſubarrauit me*, &c. Oſeæ 2. *Sponſabo te mihi in fide.* Conſidera quomodo Synagogam, quam deſponderat ſibi Dominus, quamdiu Deo credidit, & fidem eius ſeruauit, ſuper omnes nationes de mundo multipliciter exaltauit. Quod patuit in terra quam eis dedit, & lege, & regno, templo, & victoriis, & miraculis, ſignis, & prophetiis, & cultu, & beneficiis. Poſtquam autem Chriſtum negauerunt & fidem abiecerunt, nulla gens magis fuit vilificata, & depreſſa, & abiecta, oppreſſionibus tyrannorum, latronum, ſicariorum, ſchiſmatibus, depopulationibus mutuis, diſſenſionibus & obſidionibus, peſtibus, cladibus, gladio, fame, captiuitate, incendio, & ſtrage, ſeruitute, ludibriis, venditione, & deſperatione, &c. vt liqueat ſuper eos eueniſſe omnes legis maledictiones, quæ liquidius videre poteſt, qui legit finem Ioſephi, & quinque libros Egeſippi, vel quendam librum Petri Alphonſi, in quo dicitur, quomodo capti dati ſunt triginta pro denario vno, quamdiu inuenti ſunt emptores. Poſtea multi in nauibus poſiti compellebantur comedere quæ egeſſerant, in captiuitate libros legis non habere, & filios non circuncidere, compellebantur. Quando etiam contrahebant, antequam vxores ſuas cum quibus contraxerant auderent cognoſcere, ſub pœna capitalis ſententiæ, adducebant eas ad gentiles iudices, vt eas primo cognoſcerent, vel aliis eas traderent, vt eas ſibi haberent quantum vellent. Si etiam ceſſaret omnis ſcriptura loquens de eorum cladibus, patet hoc vbicunque humanis oculis, quod gens quæ quondam fuit pulcherrima, forma nobiliſſima, modo patet abiectiſſima, viliſſima, & turpiſſima, debilis, & meticuloſa ſuper omnes. Similiter etiam de aliis hæreticis, in quibus tantum timorem poſuit Dominus, quod vix audent ſe manifeſtare, niſi in latebris & de nocte, ſimiles noctuæ omnes timentes. 1 Reg. 2. *Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem me contemnunt, erunt ignobiles.* Similiter Eccleſiam Chriſtianam, quæ fidem recepit, & ſeruat, Chriſtus multipliciter exaltauit, & in æternum ſeruabit.

5. *Examinat.*

Qvinto *fides examinat*; nam in tribulatione probantur fideles. 1. Pet. 1. *Probatio fidei veſtræ multo pretioſior ſit auro, quod per ignem probatur.* Iudith 8. *Tentati ſunt patres noſtri, vt probarentur, ſi verè colerent Deum.* Et poſt: *Omnes qui Deo placuerunt, per multas tribulationes tranſierunt fideles.*

Exemplum.

Item probat etiam aliquando Dominus fidem per ignem, & approbat, hæreſim reprobat. Sicut legitur feciſſe tempore B. Dominici in terra Albigenſium, in qua cum veniſſent hæretici diſputantes contra Catholicos coram iudicibus communibus, & multa eſſent verba hinc & inde: de mandato iudicis, quilibet libros ſcripſerunt, inter quos iudex prælegit rationes B. Dominici, & cum adhuc vacillarent iudices, conſenſerunt vt fieret ignis in medio, & proiicerentur in eum duo libelli, ille B. Dominici, & alius qui videbatur fulcitus melioribus rationibus ex parte hæreticorum, vt ignis probaret quæ fides & melior, & certior eſſet. Cum autem liber B. Dominici proiiceretur, reſiluit ter illæſus: Liber autem hæretici continuo vt iniectus eſt, totus combuſtus eſt.

Exemplum.

Item in vita Eugeniæ virginis legitur de quodam ſancto Epiſcopo, qui eam recepit inter monachos vt monachum; qui cum eſſet puer, in ſignum fidei & innocentiæ, prunas ardentes portabat in vlnis ſuis, nec lędebatur ab igne. Cum autem quidam hęreticus veniſſet ad populum cui præerat, peſtiferos errores diſſeminans, quos diſputando coram populo defendere volebat: ait ſanctus. Veniamus ad argumentum fidei, & fiat ignis, vt probet cuius ſit fides vera. Cum hoc factum eſſet, & hæreticus nollet intrare; ſed diceret, quod prior intraret Epiſcopus; facto ſigno crucis, ſanctus prior intrauit, ſtans & orans illæſus in medio flammæ, quaſi per duas horas. Cum autem hęreticus nollet intrare, populi hoc videntes intus proiecerunt eum. Sanctus autem eum ſemiuiuum, antequã omnino eſſet ſuffocatus, ab igne extraxit, & eum cum dedecore à patria eiecit. In ſancto autem Epiſcopo nullum ignis veſtigium fuit. Idem videtur exemplum, quod ponit Hierony. in vitis Patrum de ſancto Coprete & hęretico Manichæo.

6. *Liberat.*

Sexto *fides à periculis liberat.* Deus enim merito fidei eripuit homines à periculis animarum & corporum; ſicut Abraham, vt dicunt Hebræi, de igne Chaldæorum, in quo proiecerunt eum, quia nolebat adorare ignem quem ipſi colebant. Similiter tres pueros de fornace Chaldæorum. Dan. 3. dixit Nabuchodonoſor. *Benedictus Deus qui liberauit ſeruos ſuos, quia crediderunt in eum*, &c. Similiter Daniel. 6. Liberauit Danielem de lacu leonum. Et dicitur ibi: *Nulla læſio inuenta eſt in Daniele, quia credidit in Deo ſuo.* Similiter in nouo teſtamento, vel tempore gratiæ, merito fidei à diuerſis periculis, ſecundum quod ſibi & aliis erat vtile, eos Dominus liberauit, ex ipſis, & in ipſis periculis, aduerſarios incredulos puniendo. Hebræorum 11. *Sancti per fidem*, &c. *obturauerunt ora leonum*, &c. Et poſt: *Et omnes hi teſtimonio fidei probati inuenti ſunt.* Gloſ. *Melius tunc liberat, quando patientiam in tribulatione præſtat.* E contra increduli periculis opprimuntur, vt dicitur

Baruch

Baruch 1. de Iudæis. *Quia eramus incredibiles ad Deum noſtrum, & diſſipati receſſimus ne audiremus, aduenerunt nobis multa mala & maledictiones*, &c. Credentes autem liberat Deus, vt dicitur Tob. 3. *Hoc habet pro certo omnis qui colit te*, &c.

7. *Superat.* SEPTIMO *fides hoſtes ſuperat tam corporales, quam ſpirituales.* De ſpiritualibus dicitur 1. Petr. 5. *Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide.* De corporalibus Heb. 11. *Omnes hi per fidem vicerunt regna*, &c. Hoc fuit antiquitus probatum multis & mirabilibus victoriis.

Exempla. PRIMO, quia Deus per paucos ſimplices & debiles, ſuperauit & acquiſiuit omnia regna mundi, & ſuæ fidei ſubiugauit. Item Conſtantinus, poſtquam fidem ſuſceperat, vexillo crucis armatus, Maxentium ſuperauit, & imperium obtinuit. In paſſione Ioannis & Pauli, cum votum feciſſet Gallicanus, quod ſi vinceret infinitam multitudinē barbarorum, quod in Chriſtum crederet, prius deſperans de victoria, vicit eos fidei virtute. Similiter in vita B. Remigij, & 2. libro hiſtor. Francorum. Gregor. Turon. dicit, quod cum Clodoueus primus Francorum Rex, videret ſuos vinci, deſperans de victoria, vouit ſi vinceret, quod fieret Chriſtianus; qui ſtatim vicit Alemannos omnes.

Exemplum. In Exaltatione S. Crucis legitur, quod cum filius Coſdroe Rex Perſarum contra Heraclium Imperatorem pugnaret, condixerunt duellum duo principes ſuper pontem, tali conditione, quod exercitus ſequeretur principem, cuius fides vera, ex victoria monſtraretur. Vicit & occidit tyrannum Heraclius virtute fidei, & Perſæ facti ſunt Chriſtiani.

Exemplum. ITEM legitur in Tripartita hiſtoria libro 2. quod Hunni, qui venerant de Scithia frequentes irruptiones faciebant contra Burgundiones, qui habitabant iuxta ripas Rheni, qui tunc gentiles erant, & fabri lignarij. Cum autem eos ſępe vincerent & diriperent, habuerunt mutuum colloquium, quod non homini, ſed alicui Deo ſe conferrent, potentę eos à dictis hoſtibus defendere, & ei ſeruirent, & in hoc recedit eorum conſilium, quod illi Deo ſe conferrent, qui erat cæteris potentior, & ille videbatur eſſe Deus Romanorum, qui iam erant Chriſtiani, per quem omnia vincebant; & venientes in vnam ciuitatem Galliæ, vt addiſcerent ibi quomodo eum colerent, inſtructi ſunt ab Epiſcopo eius in fide, & baptizati; & cum fide ſumentes audaciam, armati cum tribus milibus, occurrerunt exercitui Hunnorum, & decem millia cum Rege eorum occiderunt, & alios fugauerunt omnes.

Fides noſtra excedit fidē Iudæorū & Hæreticorū. ITEM quod præualet fides noſtra, fidei Iudęorum patet; quia quamdiu fidem Dei tenuerunt opere & veritate, ſemper vicerunt: quia angelicas virtutes ſecum habuerunt in prælijs, ſicut patet in Regum quatuor libris, Ioſue, & Machabæorum. Sed ex quo Chriſtum negauerunt, ſemper poſtea à Chriſtianis victi fuerunt, & angelicæ virtutes ab eis receſſerunt, quæ auditæ ſunt de nocte clamare in templo, vt dicitur in 5. Egeſippi, & in Ioſepho, & Eccleſiaſtica hiſtoria: *Tranſeamus ab his ſedibus.*

Quod melior ſit fides noſtra, credentia hæreticorum, patet ex multis victoriis Theodoſij contra Imperatores, & populos Arrianos. *Exemplum.* Legitur in geſtis Francorum, vt dicit B. Gregorius Turonenſis, lib. 2. 35. cap. quod cum Clodoueus factus eſſet Chriſtianus, & videret Arrianos dominari per totam Burgundiam, & Hiſpaniam, & per totam fere Galliam, ait ſuis principibus, qui nuper fidem receperant, valde moleſtè fero, quod video hæreticos Arrianos occupantes partes maximas Galliarum, impugnemus Regem eorum Alaricum, qui eſt apud Pictauim: ſed ſciamus primo Dei voluntatem. Miſit ergo ſolennes nuncios Turonis cum muneribus ad B. Martinum, qui ibi iacebat ſepultus, vt rogaret Dominum, quod daretur ei ſignum aliquod diuinæ voluntatis. Cum autem obtuliſſent nuncij, quæ ibi mittebantur; cum orarent reſponſo aut ſigno certificari, incæpit præcentor Antiphonam ſubito, *Et præcinxiſti me virtute ad bellum*, &c. Admirati nuncij, hoc, gratias agentes, domino ſuo retulerunt, pro reſponſo accipientes totam ſeriem verborum ſequentium, confiſi de victoria, arma mouerunt. Cum autem non poſſent tranſire fluuium quendam, timuerunt, & orante Clodoueo, miſit Deus in exercitu, ceruam miræ magnitudinis, quę eos præceſſit, vadum docens. Cumque obſiderent vrbem Pictauim: fax ignita & ſplendens, viſa eſt egredi de Eccleſia B. Hilarij, & venire ſuper Clodoueum; in ſignum quod B. Hilarius, qui lux patriæ fuerat, & ſæpe contra hæreticos conflixerat, lumine ſuæ conſolationis adiuuans, faceret eum vincere acies hæreticorum; qui confiſus viſo, pugnauit & obtinuit vrbem, & theſauros Alarici, ipſumque & ſuos occidit & vicit.

OCTAVO, *fides inducit fiduciam impetrandi.* Iaco. 1. 8. *Cauſat fiduciam.* *Si quis veſtrum indiget*, &c. *Poſtulet in fide nihil hæſitans.* Matth. 21. *Quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.*

ITEM cum in quibuſdam partibus oppreſſiſſent gentiles Catholicos, & compuliſſent eos viuere ſub tributo. *Exemplum.* Cum rector illius terræ conuocaſſet Epiſcopos & ſacerdotes, vt de fide rationem redderent; & noſtri confutarent gentiles, & de fide rationem reddendo, & eorum errorem confutando; hoc quæſiuit dictus iudex eorum, ſi dixerat Chriſtus: Si habueritis fidem & dixeritis huic monti, tolle, & mitte te in mare, fiet: Matth. 21. Reſpondentibus quod ſic: ergo aut vos tali die montem illum, qui eſt in terra mea, in mare ſecundum legem veſtram transferetis, aut lex veſtra falſa apparebit: & vos, ſicut infideles, capitalem ſententiam ſuſtinebitis. Cum autem dies ad hoc eſſet aſſignata, & indixiſſent Catholici ieiunium & orationem, cum ad diem venirent mæſti clerici & ſacerdotes, quæſiuit cauſam, & audiens eam quidam faber catholicus, martello aſſumpto ad locum pedis montis iuit, vbi erat aſſignata, & quæſiuit ab Epiſcopis, ſi hoc diceret Dominus. Et ipſis reſpondentibus quod ſic, ait: Quomodo ergo vos ſuper hoc trepidi dubitatis? & accedens ad montem fide ſecurus ait: Montem feriens de martello; In nomine Domini IESV qui hoc dixit, pręcipio tibi vt hinc te transferas ô mons in mare. Qui ſtatim ſubito præceptum impleuit.

Econtra infidelitas non impetrat quod petit. Iac. 1. *Non æſtimet homo qui hæſitat in fide, quod accipiat aliquid.* Matth. 17. De dæmone lunatico, quem non potuerunt diſcipuli eijcere propter incredulitatem ſuam. Et poſt: *Amen dico vobis ſi habueritis fidem*, &c.

NONO *fides præſtat conſtantiam ſuſtinendi.* Nam virtute fidei fideles patienter ſuſtinent tribulationes, afflictiones, infirmitates, & huiuſmodi. 9. *Præſtat conſtantiam.* Virtute etiam fidei martyres horrenda & exquiſita tormenta ſuſtinuerunt, non ſolum patienter, ſed & gaudenter. Iuxta illud Act. 5. *Ibant Apoſtoli gaudentes*, &c. Et Hebr. 11. *Sancti ludibria, & verbera experti*, &c. Et de beata Agatha dicitur, quod *lætiſſime & glorianter ibat ad carcerem, & quaſi ad epulas inuitata.*

DECIMO *fides facit omnia caduca & temporalia paruipendi*, 1. Ioann. 4. 10. *Facit caduca paruipendi.* *Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra.* Hierony. *Fideli totus mundus diuitiarum eſt.* Hebr. 11. *Fide Abraham obedivit Deo, relinquens terram, cognationem, & patriam, neſciens quo iret. Fide Moyſes grandis effectus, negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis*, &c. Fidem Franciſcus, Benedictus, & alij ſancti, mundum, & mundialia contemnentes, & tanquam ſtercora reputantes, paupertatem voluntariam elegerunt.

VNDECIMO *fides mirificat*, ideſt, mira ſigna, & prodigia facit. 11. *Mirificat.* 1. Cor. 13. *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam*, &c. Matth. 17. *Si habueritis fidem ſicut granum ſynapis*, feruidam, ſcilicet patientem, fortem, & humilem, *nihil impoſſibile vobis erit.* De hoc require ſupra octauo.

12. *Saluat & glorificat.*

DVODECIMO *fides ſaluat & glorificat.* Lucæ 7. dixit Dominus beatæ Mariæ Magdalenæ: *Fides tua ſaluam te fecit.* Et in multis alijs locis in Euangelio, multis alijs idem dixit 1. Pet. 1. *Reportantes finem fidei noſtræ ſalutem animarum noſtrarum.* Mar. vlti. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit condemnabitur.* Tobiæ 3. *Filij ſanctorum ſumus, & vitam illam expectamus quam Dominus daturus eſt his, qui fidem ſuam nunquam mutant ab illo.* Apoſtolus ad Hebr. 11. *Fide Enoch tranſlatus eſt in Paradiſum.* Denique latroni credenti fideliter dixit Dominus: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo.*

De vitiis oppoſitis fidei.

DISTINCTIO XX.

POſt conſiderationem de fide videndum eſt de vitiis oppoſitis fidei. Et primo de infidelitate quæ opponitur fidei. Secundo de blaſphemia, quæ opponitur actui fidei qui eſt confeſſio fidei. Circa primum conſiderandum eſt primo de infidelitate in communi. Secundo de hęreſi. Tertio de Apoſtaſia à fide. Circa primum conſideranda ſunt duodecim. Primo vtrum infidelitas ſit peccatum. Secundo in quo ſit ſicut in ſubiecto. Tertio vtrum ſit maximum peccatorum. Quarto vtrum omnis actio infidelium ſit peccatum. Quinto de ſpeciebus infidelitatis. Sexto de comparatione eorum ad inuicem. Septimo vtrum cum infidelibus ſit de fide publicè diſputandum. Octauo vtrum ſint cogendi ad fidem. Nono vtrum ſit communicandum cum eis in aliquo. Decimo vtrum Chriſtianis poſſint infideles præeſſe. Vndecimo vtrum ritus infidelium ſint tollerandi. Duodecimo vtrum pueri eorum ſint inuitis parentibus baptizandi.

Infidelitas contraria eſt peccatum, nō autem negatiua.

AD PRIMVM, ſcil. *vtrum infidelitas ſit peccatum.* Dicendum, quod infidelitas dupliciter accipi poteſt. Vno modo ſecundum puram negationem, vt dicatur infidelis ex hoc ſolo, quod non habet fidem. Alio modo poteſt intelligi infidelitas ſecundum contrarietatem ad fidem, quia ſcil. aliquis repugnat auditui fidei, vel etiā contemnit ipſam, ſecundum illud Iſa. 50. *Quis credidit auditui noſtro?* Et in hoc propriè perficitur ratio infidelitatis: & ſecundum hoc infidelitas eſt peccatum. Si autem accipiatur infidelitas ſecundum negationē puram, ſicut in illis qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati ſed magis pœnæ, quia talis ignorantia diuinorum, ex peccato primi parentis ſubſecuta eſt. Qui autem ſic ſunt infideles damnantur quidem propter alia peccata, quæ ſine fide remitti non poſſunt, non autem damnantur propter infidelitatis peccatum. Vnde Dominus dicit Ioan. 9. *Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent.* Quod exponens Aug. dicit, quod loquitur de illo peccato quo non crediderunt in Chriſtum.

AD SECVNDVM, ſci. *in quo ſit ſicut in ſubiecto.* Dicendum, quod peccatum quodlibet eſt in illa potentia, quæ eſt principium actus peccati. actus autem peccati poteſt eſſe duplex principium. Vnum quidē primum & vniuerſale, quod importat omnes actus peccatorū. & hoc principium eſt voluntas, quia omne peccatum eſt voluntarium. Aliud autem principium actus peccati eſt proprium, & proximum, quod elicit peccati actum: ſicut concupiſcibilis eſt principium gulæ & luxuriæ Et ſecundum hoc gula & luxuria dicuntur eſſe in concupiſcibili. Diſſentire autem qui eſt proprius actus infidelitatis, eſt actus intellectus, ſed moti à voluntate, ſicut & aſſentire. Et ideo infidelitas, ſicut & fides, eſt quidem in intellectu ſicut in proximo ſubiecto, in voluntate autem ſicut in primitiuo: & ſecundum hoc dicitur eſſe omne peccatum in voluntate, vt ſupra dictum eſt.

Infidelitas eſt in intellectu ſicut in proximo ſubiecto, in voluntate ſicut in primitiuo.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum infidelitas ſit maximum peccatum.* Dicendum, quod omne peccatum formaliter conſiſtit in auerſione à Deo, vt dictum eſt: vnde A tanto aliquod peccatum eſt grauius, quanto per ipſum homo magis à Deo ſeparatur. per infidelitatem autem maxime homo à Deo elongatur, quia nec veram Dei cognitionē habet. per falſam autem cognitionē ipſius, non appropinquat ei, ſed magis ab eo elongatur. Nec poteſt eſſe, quod quantum ad quid Deum cognoſcat, qui falſam opinionem de ipſo habet, quia id quod ipſe opinatur, non eſt Deus. Vnde manifeſtum eſt, quod peccatum infidelitatis eſt maius omnibus peccatis, quę contingunt in peruerſitate morum. Secus autem eſt de peccatis oppoſitis alijs virtutibus Theologicis, vt infra dicetur.

Peccatum infidelitatis eſt maximū.

AD QVARTVM, ſcilicet *vtrum qualibet actio infidelis ſit peccatum.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, peccatum mortale tollit gratiam gratum facientem, non B autem totaliter corrumpit bonum naturæ. Vnde cum infidelitas ſit quoddam peccatum mortale, infideles quidem gratia carent, remanet tamen in eis aliquod bonum naturæ Vnde manifeſtum eſt quod infideles non poſſunt operari opera bona, quæ ſunt ex gratia, ſ. opera meritoria, tamen opera bona ad quæ ſufficit bonum naturæ, aliqua operari poſſunt. Vnde non oportet, quod in omni opere ſuo peccent, ſed quandocunque aliquod opus operantur ex infidelitate, tunc peccant. Sicut enim habens fidem poteſt aliquod peccatum committere in actu, quem non refert ad fidei finem, vel venialiter, vel etiam mortaliter peccando, ita infidelis poteſt aliquem bonum actum facere, in eo quod non refert ad finem infidelitatis.

Nō qualibet actio infidelis eſt peccatum.

AD QVINTVM, ſcil. *quæ & quot ſunt ſpecies infidelitatis.* C Dicendum quod quælibet virtus conſiſtit in hoc quod attingit aliquam regulam cognitionis, vel operationis humanæ, vt ſupra dictum eſt. attingere autem regulam eſt vno modo circa vnam materiam; ſed à regula deuiare, contingit multipliciter; & ideo vni virtuti, multa vitia opponuntur. Diuerſitas autem vitiorum, quæ vnicuique virtuti opponitur, poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum diuerſam habitudinem ad virtutem; & ſecundum hoc determinatæ ſunt quædam ſpecies vitiorum, quæ opponuntur virtuti; ſicut virtuti morali opponitur vnum ſecundum exceſſum ad virtutem, & aliud vitium ſecundum defectum à virtute. Alio modo poteſt conſiderari diuerſitas vitiorum oppoſitorum vni virtuti, ſecundum corruptionem diuerſorum quæ requiruntur ad virtutem: & ſecundum hoc vni virtuti, puta temperantię, vel fortitu- D dini; opponuntur infinita vitia, ſecundum quod infinitis modis contingit diuerſas circunſtantias virtutis corrumpi, vt à rectitudine virtutis recedatur. Vnde & pytagorici malum poſuerunt infinitum. Sic ergo dicendum eſt quod ſi infidelitas attendatur ſecundum comparatione ad fidem, diuerſæ ſunt infidelitatis ſpecies & numero determinatæ. Cum enim peccatum infidelitatis conſiſtat in renitendo fidei, hoc poteſt contingere dupliciter: quia aut renititur fidei nondum ſuſceptæ, & talis eſt infidelitas paganorum ſiue gentilium: aut renititur fidei Chriſtianæ ſuſceptæ, vel in figura, & ſic eſt Iudæorum: vel in ipſa manifeſtatione veritatis, & ſic eſt infidelitas hæreticorum. Vnde in generali poſſunt aſſignari tres prædictæ ſpecies infide- E litatis. Si vero diſtinguantur infidelitatis ſpecies, ſecundum errorem in diuerſis quæ ad fidem pertinent, ſic non ſunt determinatæ ſpecies infidelitatis. Poſſunt enim errores in infinitum multiplicari, vt patet per Aug. in lib. de hæreſibus.

Tres ſūt ſpecies infidelitatis per cōparationem ad fidē, cum alioqui poſſunt in infinitum multiplicari.

AD SEXTVM, ſcil. *de comparatione ſpecierum infidelitatis ad inuicem.* Dicendum quod in infidelitate poſſunt duo conſiderari. Quorum vnum eſt comparatio eius ad fidem: & ex hac parte aliquis grauius contra fidem peccat, qui fidei renititur ſuſceptæ; ſicut grauius peccat, qui non implet quod promiſit, quam ſi non impleat, quod nunquam promiſit. & ſecundum hoc infidelitas hæreticorum qui profitentur fidem Euangelij, & ei renituntur corrumpentes ipſam, grauius peccant quàm Iudæi, qui fidem Euangelij

Infidelitas hæreticorum eſt grauiſſima intenſiuè licet non extenſiuè.

nunquam ſuſceperunt. Sed quia ſuſceperunt eius figuram in veteri lege quam male interpretantes corrumpunt, ideo etiam eorum infidelitas eſt grauius peccatum, quam infidelitas gẽtilium, qui nullo modo fidem euangelij ſuſceperunt. Aliud quod in infidelitate conſideratur, eſt corruptio eorum, quæ ad fidem pertinẽt: & ſecundum hoc, cum in pluribus errent Gentiles, quam Iudæi; & Iudæi, quam hæretici: grauior eſt infidelitas Gentilium, quam Iudæorum; & Iudæorum, quam hæreticorum; niſi fortè quorundam, puta Manichæorum, qui etiam circa credibilia plus errant, quã Gentiles. Harum tamen duarum grauitatum, prima præponderat ſecundæ quantum ad rationẽ culpæ, quia infidelitas habet rationem culpæ, vt ſupra dictum eſt, magis ex hoc, quod renititur fidei, quam de hoc, quod non habet ea quæ fidei ſunt. Hoc enim videtur, vt dictum eſt, magis ad rationẽ pœnæ pertinere. Vnde ſimpliciter loquendo, infidelitas hæreticorum eſt peſſima.

Ad septimvm, ſcil. *vtrum cum hæreticis, vel alijs infidelibus ſit publicè diſputandum.* Dicendum, quod in diſputatione fidei duo ſunt conſideranda: vnum quidem ex parte diſputantis: aliud autem ex parte audientium. Ex parte quidem diſputantis, eſt cõſideranda intentio: ſi enim diſputet tanquam de fide diſputans, & veritatẽ fidei pro certo non ſupponens, ſed argumentis experiri intendens, proculdubio peccat tanquam dubius de fide diſputans, & veritatem fidei pro certo non ſupponens, ſed argumentis experiri intendens, proculdubio peccat tanquam dubius de fide & infidelis. Si autem diſputet aliquis de fide, ad confutandum errores; vel etiam ad exercitium, laudabile eſt. Ex parte verò audientium conſiderandum eſt, vtrum illi, qui diſputationem audiunt, ſint inſtructi & firmi in fide; aut ſimplices & in fide titubantes; & coram quidẽ ſapientibus in fide firmis, nullum periculum eſt diſputare de fide. Sed circa ſimplices eſt diſtinguendum, quia aut ſunt ſollicitati, ſiue pulſati ab infidelibus, puta Iudæis, vel hæreticis, ſiue Paganis, intendentibus, vel nitentibus corrumpere in eis fidem; aut omnino non ſunt ſollicitati ſuper hoc, ſicut in terris, in quibus non ſunt aliqui infideles. In primo caſu neceſſarium eſt publicè diſputare de fide, dummodo inueniantur aliqui ad hoc ſufficientes & idonei, qui errores confutare poſſunt. Per hoc enim ſimplices in fide firmabuntur, & tolletur infidelibus decipiendi facultas: & ipſa taciturnitas eorum qui reſiſtere deberent peruertentibus fidei veritatem, eſſet eorum confirmatio. Vnde Greg. in 2. paſto. *Sicut enim incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiſcretum ſilentium eos qui erudiri poterant, in errore derelinquit.* In ſecundo vero caſu periculum eſt publicè diſputare de fide coram ſimplicibus, quorum fides ex hoc eſt firmior, quod nihil diuerſum audierunt, ab eo quod credunt. & ideo non expedit eis vt verba infidelium audiant diſputantium contra fidem.

Quando licet diſputare de fide, & quando non.

Ad octavvm, ſcil. *vtrum infideles ſint ad fidem compellendi.* Dicendum, quod infidelium quidam ſunt qui nunquam fidem ſuſceperunt, ſicut Gentiles, & Iudæi: & tales nullo modo ſunt ad fidem compellendi vt ipſi credant, quia credere voluntatis eſt. ſunt tamen compellendi à fidelibus ſi facultas adſit, vt fidem non impediant, vel blaſphemiis, vel malis perſuaſionibus, vel etiam apertis perſecutionibus. Et propter hoc fideles Chriſti frequenter contra infideles bellum mouent, non quidem vt eos ad credẽdum cogant (quia etiamſi eos viciſſent, & captiuos haberent, in eorum libertate relinquerẽt an credere vellent) ſed propter hoc vt eos compellant ne fidem Chriſti impediant. Alij vero ſunt infideles, qui quandoque fidem ſuſceperunt, & eam profitentur, ſicut hæretici, vel quicunque apoſtatæ: & tales ſunt etiam corporaliter compellendi, vt impleãt quod promiſerunt, & teneant quod ſemel ſuſceperunt.

Illi qui ſemel fidem ſuſceperunt, ſunt ad fidem compellendi, non vero alij infideles.

Ad nonvm, ſcil. *vtrum cum infidelibus ſit communicandum.* Dicendum, quod communio alicuius perſonę interdicitur fidelibus dupliciter. Vno modo in pœnam A illius cui communio fidelium ſubtrahitur. Alio modo ad cautelam eorum quibus interdicitur ne alij cõmunicent: & vtraque cauſa ex verbis Apoſtoli accipi poteſt. 1. Cor. 5 Nam poſtquam ſententiam excommunicationis protulit, ſubdit pro ratione. *Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit.* Et poſtea rationem ſubdit ex parte pœnæ per iudicium Eccleſiæ illatæ, cum dicit: *Nonne de his quæ ſunt intus vos iudicatis?* Primo igitur modo non interdicit Eccleſia fidelibus communionem infidelium, qui nullo modo fidẽ Chriſtianam receperunt, ſcili. paganorum, vel Iudæorum, quia non habet de eis iudicare ſpirituali iudicio, ſed temporali; in caſu cum inter Chriſtianos commorantes, aliquam culpam committunt, & per fideles temporaliter puniuntur. ſed iſto modo, ſcilicet in pœnam, B interdicit Eccleſia fidelibus communionem illorum infidelium, qui à fide ſuſcepta deuiant, vel corrumpendo fidem fidelium, ſicut hæretici, vel etiam totaliter à fide recedendo, ſicut apoſtatæ. In vtroque enim horum excommunicationis ſententiam profert Eccleſia. Sed quantum ad ſecundum modum videtur eſſe diſtinguendum, ſecundum diuerſas cõditiones perſonarum, & negociorum, & temporum. Si enim aliqui ſint firmi in fide, ita quod ex communicatione eorum cum infidelibus, conuerſio infidelium magis ſperari poſſit quã fidelium auerſio, non ſunt prohibẽdi infidelibus communicare qui fidem non ſuſceperunt, ſcilicet paganis, vel Iudæis; & maximè ſi neceſſitas vrgeat. Si autem ſint ſimplices, & infirmi in fide, de quorum ſubuerſione probabiliter timeri poſſit, prohibendi ſunt ab infi- C delium communione: & præcipue ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel abſque neceſſitate eis communicent.

Quo caſu liceat cum infidelibus cõmunicare.

Ad decimvm, ſ. *vtrum infideles poſſint habere prælationem, vel dominium ſuper fideles.* Dicendum, quod circa hoc dupliciter loqui poſſumus. Vno modo de dominio vel prælatione infidelium ſuper fideles, de nouo inſtituenda: & hoc nullo modo permitti debet. Cedit enim hoc in ſcandalum & in periculum fidei. De facili enim illi qui ſubmittuntur aliorum iuriſdictioni, immutari poſſunt ab eis quibus ſubſunt, vt ſequantur eorum imperium, niſi qui ſubſunt fuerint magnæ virtutis: & ſimiliter infideles contemnunt fidem ſi fidelium defectus cognoſcant. Et ideo Apoſtolus prohibuit quod fideles non contendant iudicio coram iudice in- D fideli. & ideo nullo modo permittit Eccleſia, quod infideles acquirant dominium ſuper fideles, vel qualitercunque eis præficiantur in aliquo officio. Alio modo poſſumus loqui de dominio vel prælatione iam præexiſtenti. Vbi conſiderandum eſt, quod dominium & prælatio introducta ſunt ex iure humano. Diſtinctio autem fidelium eſt ex iure diuino: ius autem diuinum quod eſt ex gratia, non tollit ius humanum quod eſt ex naturali ratione. Ideo diſtinctio fidelium, & infidelium ſecundum ſe conſiderata, non tollit dominium vel prælationem infidelium ſuper fideles. Poteſt tamẽ iuſtè per ſententiam, vel ordinationem Eccleſiæ auctoritatem Dei habentis, tale ius vel dominium prælationis tolli, quia infideles merito ſuæ infidelitatis, merentur poteſtatem amittere ſuper fideles, qui tranſ- E feruntur in filios Dei. ſed hoc quidem Eccleſia quandoque facit, quandoque autem non facit. In illis enim infidelibus qui etiam temporali ſubiectione ſubiiciuntur Eccleſiæ, & membris eius, hoc ius Eccleſia ſtatuit, vt ſeruus Iudæorum ſtatim factus Chriſtianus liberetur, nullo pretio dato, ſi fuerit vernaculus .i. in ſeruitute natus. Et ſimiliter ſi infidelis exiſtens, fuerit emptus ad ſeruitium. Si autem fuerit emptus ad mercationem, tenetur eum infra tres menſes exponere ad vendendum: nec in hoc iniuriam facit, quia cum ipſi Iudæi ſint ſerui Eccleſiæ, poteſt diſponere de rebus eorum: ſicut & principes ſeculares multas leges ediderunt erga ſuos ſubditos in fauorem libertatis. In illis vero infidelibus qui temporaliter Eccleſiæ vel eius membris non ſubiacent, prædictum

Infideles habentes prælationem ſuper fideles, vnde præſunt, donec ab eccleſia iuſte priuẽtur, inſtitui autem non debent.

ius Eccleſia

tis Eccleſia nõ ſtatuit, licet poſſet inſtituere de iure: & hoc fecit ad ſcandalum vitandum. Sicut etiam dominus Matth. 17. oſtendit, quod poterat ſe à tributo excuſare, quia liberi ſunt filij: ſed tamen mandauit tributum ſolui ad ſcãdalum vitandum. Ita etiam Paulus cum dixiſſet quod *ſerui dominos ſuos honorarent*, ſubiungit: *ne nomen domini & doctrina blaſphemetur.*

Ad vndecimum, ſ. *vtrum ſint ritus infidelium tolerãdi.* dicendum quod humanum regnum deriuatur à diuino regimine, & ipſum debet imitari. Deus autẽ quãuis ſit omnipotens & ſummè bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in vniuerſo quæ prohibere poſſet, ne eis ſublatis maiora bona tollerentur, vel etiam peiora mala ſequerentur. Sic igitur etiam in regimine humano illi qui præſunt, rectè aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediantur, vel etiam ne aliqua mala peio- B ra incurrant. ſicut Aug. dicit in li. de ordine. *Auſer meretrices de rebus humanis, turbaueris omnia libidinibus.* Sic igitur quamuis infideles in ſuis ritibus peccent, tolerari tamen poſſunt, vel propter aliquod bonum quod ex eis prouenit, vel propter aliquod malum quod vitatur. Ex hoc autem quod Iudæi ritus ſuos obſeruant in quibus olim præfigurabatur veritas fidei quam tenemus, hoc bonum prouenit, quod teſtimonium fidei noſtræ habemus ab hoſtibus: & quaſi in figura nobis repræſentatur quod credimus: & ideo in ſuis ritibus tolerantur. Aliorum vero infidelium ritus qui nihil veritatis aut vtilitatis afferunt, non ſunt aliqualiter tolerandi, niſi forte ad aliquod malum vitandum, ſcilicet ad vitandum ſcandalum vel diſſidium, quod ex hoc poſſet prouenire: vel impedimentum ſalutis eorum C qui paulatim ſic tolerati, conuertuntur ad fidem propter hoc etiam hæreticorum, & paganorum ritus aliquando Eccleſia tolerauit, quando erat magna infidelium multitudo.

Quæ de cauſa ritus infidelium poſſunt tolerari.

Ad duodecimum, ſcilicet *vtrum pueri infidelium ſint inuitis parentibus baptizandi.* dicendum, quod maximam habet auctoritatẽ Eccleſiæ conſuetudo, quæ eſt ſemper in omnibus æmulanda, quia & ipſa doctrina Catholicorum doctorum ab Eccleſia auctoritatem habet. Vnde magis eſt ſtandum auctoritati Eccleſiæ quã auctoritati Aug. vel Hieronymi vel cuiuſcunque doctoris. Hic autem Eccleſiæ vſus nunquam habuit, vt Iudæorum filij inuitis parentibus baptizarentur, quamuis fuerint retroactis temporibus multi Catholici principes potentiſſimi. vt Conſtantinus, Theodo- D ſius, quibus familiares fuerunt ſanctiſſimi Epiſcopi, vt Siluester, Conſtantino: & Ambroſius, Theodoſio: qui nullo modo prætermiſiſſent ab eis hoc impetrare, ſi hoc eſſet conſonum rationi. Et ideo periculoſum videtur hanc aſſertionem de nouo inducere vt præter conſuetudinem in eccleſia hactenus obſeruatam, Iudæorum inuitis parentibus filij baptizarentur. Et huius eſt duplex cauſa: vna quidem propter periculum fidei. Si enim pueri nondum vſum rationis habentes, baptiſmum ſuſciperent, poſtmodum cum ad perfectã ætatem peruenirent, de facili poſſent à parentibus induci, vt relinquerent quod ignorantes ſuſceperunt, quod vergeret in fidei detrimentum. Alia vero ratio eſt, quia repugnat iuſtitiæ naturali: filius enim natura- E liter eſt aliquid patris. Et primo quidem à parentibus non diſtinguitur ſecundum corpus, quandiu in matris vtero continetur. Poſtmodum vero poſtquam ab vtero egreditur antequam vſum liberi arbitrij habeat, continetur ſub parentum cura, ſicut ſub quodam ſpirituali vtero: quandiu enim vſum rationis non habet puer, non differt ab animali irrationali. vnde ſicut bos vel equus eſt alicuius vt vtatur eo cum voluerit ſecundum ius ciuile, ſicut proprio inſtrumento: ita de iure naturali eſt, quod filius antequam habeat vſum rationis ſit ſub cura patris. Vnde contra iuſtitiam naturalem eſſet, ſi puer antequam habeat vſum rationis à cura parentum ſubtrahatur, vel de eo aliquid ordinetur inuitis parentibus. Poſt quam autem incipit habere vſum liberi arbitrij, iam incipit eſſe ſuus, & po- A teſt quantum ad ea quę ſunt iuris diuini vel naturalis, ſibiipſi prouidere: & tunc eſt inducendus ad fidem nõ coactione, ſed perſuaſione. Poteſt etiam inuitis parentibus aſſentire fidei & baptizari, non autem antequam habeat vſum rationis. Vnde de pueris antiquorum patrum dicitur, quod ſaluati ſunt in fide parentum: per quod datur intelligi, quod ad parentes pertinet prouidere filijs, de ſua ſalute: præcipue antequam habeant vſum rationis. *De hæreſi & apoſtaſia, & blaſphemia, require infr. tertio li.*

Cur pueri ante vſum rationis inuitis parentibus non ſunt baptizandi.

DE SPE.

De habitu Spei.

DISTINCTIO XXI.

B Conſequenter poſt fidem conſiderandum eſt de ſpe. Circa quam conſideranda ſunt quatuor. Primo de habitu ſpei. Secundo de eius obiecto. Tertio de eius ſubiecto. Quarto de vitiis oppoſitis. Circa primum conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum ſpes ſit virtus. Secundo vtrum ſit virtus Theologica. Tertio de diſtinctione eius ab alijs virtutibus Theologicis. Quarto de ordine eius ad fidem, & ad charitatem.

Ad primum, ſcilicet *vtrum ſpes ſit virtus* dicendum quod ſpes poteſt quadrupliciter accipi, ſcilicet pro ſpe C ſecundum quod eſt paſſio, pro lætitia, pro actu ſperandi, & pro habitu per quem elicitur actus ſperandi. Tribus primis modis non eſt virtus. Quarto autem modo adhuc diſtinguendum eſt. Ille enim habitus poteſt conſiderari aut inquantum eſt informis, aut inquantum eſt formatus. Primo modo non attingit ad plenam rationem virtutis, quæ eſt perficere habentem & actum eius, & ipſum referre debito modo in vltimum finem: voluntas enim in ſperando eſt mouens & mota: & quamuis ſit bene mobilis ad actum ſperandi per habitum ſpei, non tamen eſt debito modo perfecta ad mouendum, niſi per habitum charitatis. Ad debitam autem perfectionem actus, non tamen requiritur debita diſpoſitio mobilis, ſed etiam debita perfectio mouentis. voluntas etiam actum ſuũ D debito modo referre non poteſt in vltimum finem, niſi debito modo ſe habeat ad finem illum, quod ſine charitate eſſe non poteſt. ſecundum tamen quod virtus large accipitur, pro quocunque habitu determinante potentiam ad aliquem actum reſpectu obiecti debiti, ſic habitus ſpei informis, virtus dici poteſt. Si autem loquamur de habitu ſpei vt eſt formatus, ſic dico quod virtus eſt ſimpliciter, quia ſibi conueniunt omnia, quæ requiruntur ad plenum eſſe virtutis habentem enim perficit, & actum eius bonum reddit, & per ipſam refertur ipſe actus, modo debito in vltimum finem: quod quidem referri, eſt per id quod eſt quaſi materiale in ſpe formata, & per eius formam, quæ eſt charitas completiue.

Spes formata charitate eſt virtus ſimpliciter non autem informis.

E Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum ſpes ſit virtus Theologica.* dicendum quod ſic, quia inter virtutes Cardinales & Theologicas, eſt hæc vna differentia inter alias, quod omnis virtus appetitiuæ partis Deum habens pro obiecto, Theologica eſt: quæ autem creaturam habet pro obiecto eſt moralis, ſed virtus ſpei Deum habet pro principali obiecto, & formaliter ſiue accipiamus eius obiectum rem ſperatam, quia per ſpem extenditur affectus, ſeu erigitur principaliter ad habendum Deum: ſiue accipiamus obiectum ſpei illud, per cuius adiutorium ſperamus nos habituros rem ſperatam. Per ſpem enim in ſolo Deo principaliter confidimus, vt obtineamus rem ſperatam & amatam, quæ eſt Deus in ſe: qui enim confidit ſe hoc poſſe per hominem principaliter obtinere, maledictus eſt, iuxta illud Iere. 17. *Maledictus eſt homo,*

Spes eſt virtus Theologica.

Qui confidit in homine, & ponit carnem brachium A *ſuum.*

Solutio obiecti.

Quomodo ſpes dicatur media inter præſumptionem & deſperationem, cum virtuti theologicæ non conueniat eſſe in medio.

LICET autem ſpes ſit media inter duo vitia, ſcilicet præſumptionem, & deſperationem, quod eſt proprium virtutum moralium, quia virtus Theologica non conſiſtit in medio duorum vitiorum, vt ſupra dictum eſt: hoc tamen non tollit quin ſit virtus Theologica, quia medium accipitur in regulatis & menſuratis, ſecundum quod regula vel menſura attingitur: ſecundum autem quod exceditur regula, eſt ſuperfluum: ſecundum autem defectum à regula, eſt diminutum. In ipſa autem regula vel menſura, non eſt accipere medium, & extrema. Virtus autem moralis eſt circa ea, quæ ratione regulantur, ſicut circa proprium obiectum: & ideo per ſe conuenit ei eſſe in medio, ex parte proprij obiecti: ſed virtus B Theologica eſt circa ipſam regulam primam, non regulatam alia regula, ſicut circa proprium obiectum: Et ideo per ſe, & ſecundum proprium obiectum non conuenit virtuti Theologicæ eſſe in medio, ſed poteſt ſibi competere per accidens, ratione eius quod ordinatur ad principale obiectum: ſicut fides non poteſt habere medium & extrema, in hoc quod innitatur primæ veritati, cui nullus poteſt nimis inniti: ſed ex parte eorum quæ credit, poteſt habere medium & extrema: ſicut vnum verum eſt medium inter duo falſa. Et ſimiliter ſpes non habet medium & extrema, ex parte principalis obiecti, quia diuino auxilio nullus poteſt nimis inniti: ſed quantum ad ea quæ confidit aliquis ſe adepturum, poteſt ibi eſſe medium, & extrema, inquantum vel præſu- C mit ea, quæ ſunt ſupra ſuam proportionem, vel deſperat de his, quæ ſunt ſibi proportionata.

AD tertium, ſcilicet *de diſtinctione ſpei ab alijs virtutibus Theologicis*, dicendum quod virtus aliqua dicitur Theologica ex hoc quod habet Deum pro obiecto cui inhæret. Poteſt autẽ aliquis alicui rei inhærere dupliciter vno modo propter ſeipſum. Alio modo inquantum ex eo ad aliud deuenit. Charitas igitur facit hominem Deo inhærere propter ſeipſum, voluntatem hominis vniens Deo per affectum amoris: ſpes autem & fides, faciunt hominem inhærere Deo, ſicut quidam principio, ex quo aliqua nobis proueniũt. De Deo autem prouenit nobis, & cognitio veritatis, & adeptio perfectæ bonitatis. Fides igitur facit

Diſcrimen inter ſpem fidem, & charitatem.

hominem Deo adhærere, inquantum eſt nobis prin- D cipium cognoſcendi veritatem: credimus enim ea vera eſſe quæ nobis à Deo dicuntur. Spes autem facit Deo adhærere, prout eſt nobis principium perfectæ bonitatis, inquantum ſcilicet per ſpem, diuino auxilio innitimur ad beatitudinem obtinendam.

AD quartum, ſcilicet *de ordine ſpei ad fidem, & charitatem* dicendum quod fides abſolutè præcedit ſpem, obiectum enim ſpei eſt bonum futurum arduum, poſſibile haberi. Ad hoc ergo quod aliquis ſperet, requiritur quod obiectum ſpei proponatur ei vt poſſibile. Sed obiectum ſpei eſt vno modo beatitudo æterna, & alio modo auxilium diuinum, vt ex prædictis patet: & vtrumque eorum proponitur nobis per fidem, per quam nobis innoteſcit, quod ad vitam æternam poſ- E ſumus peruenire, & quod ad hoc paratum eſt nobis auxilium, ſecundum illud Heb. 11. *Accedentem ad Deũ oportet credere, quia eſt, & quia diligentibus ſe remunerator eſt*: vnde manifeſtum eſt quod fides præcedit ſpem, charitatem vero præcedit ſpes, vno modo: & alio modo non. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod duplex eſt ordo: vnus quidem ſecundum viam generationis & naturę, ſecundum quam imperfectum prius eſt perfecto: alius autẽ ordo perfectionis eſt & formæ, ſecundum quem perfectum naturaliter prius eſt imperfecto. Secundum igitur primum ordinem, ſpes eſt prior charitate, quod ſic patet: ſpes & omnis appetitiuus motus ex amore deriuatur vt ſupra habitum eſt, cum de paſſione ageretur: Amor autem quidam eſt

Fides eſt prior ſpe, ſpes autem via generationis

perfectus, quidam imperfectus. Perfectus quidẽ amor eſt, quo aliquid ſecundum ſe amatur, vtpote cui aliquis vult bonum: ſicut homo amat amicum. Imperfectus autem amor, quo aliquis aliquid amat, non ſecundum ipſum, ſed vt id bonum ſibiipſi proueniat, ſicut homo amat rem quam concupiſcit. Primus autem amor Dei pertinet ad charitatem, quæ inhæret Deo ſecundum ſeipſum: ſed ſpes pertinet ad ſecundũ amorem quia ille qui ſperat, ſibi aliquid obtinere intendit, & ideo in via generationis ſpes eſt prior charitate. Sicut enim aliquis introducitur ad amandum Deum, per hoc quod omnes recedentes ab ipſo punit, vt Aug. dicit ſuper primam can. Ioan: ita etiam & ſpes introducit ad charitatem, inquantum ſperans remunerari à Deo attrahitur ad amandum Deum, & ſeruandum præcepta eius: ſed ſecundum ordinem perfectionis charitas naturaliter prior eſt. Et ideo adueniente charitate, ſpes perfectior redditur, quia de amicis maxime ſperamus. & hoc modo dicit Ambroſius *quod ſpes eſt ex charitate.*

charitatem præcedit, non perfectionis

De obiecto ſpei.

DISTINCTIONE XXII.

CIRCA ſecundum principale, ſcilicet de obiecto ſpei, conſideranda ſunt tria. Primo vtrum beatitudo æterna ſit obiectum ſpei. Secundo vtrum poſſit aliquis ſperare beatitudinem alterius. Tertio vtrum poſſit aliquis licite ſperare in homine.

AD primum, ſcilicet *vtrum obiectum ſpei ſit æterna beatitudo*, dicendum, quod ſicut dictum eſt, ſpes de qua loquimur, attingit ad Deum innitens eius auxilio ad conſequendum bonum ſperatum: oportet autem effectum eſſe proportionatũ, & ideo bonum quod proprie & principaliter ſperare debemus, eſt bonum infinitum quod proportionatur virtuti Dei adiuuantis. Nam infinitæ virtutis eſt proprium, ad infinitum bonum perducere: hoc autem bonum eſt vita æterna, quæ in fruitione ipſius Dei conſiſtit: non enim minus aliquid à Deo ſperandum eſt, quam ſit ipſe: cum non ſit minor eius bonitas per quam bona creaturæ communicat, quam eius eſſentia; & ideo proprium & principale obiectum ſpei, eſt beatitudo æterna.

Proprium obiectum ſpei eſt vita æterna.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum poſſit homo ſperare beatitudinem alterius*, dicendum quod ſpes poteſt eſſe alicuius dupliciter. Vno modo quidem abſolute, & ſic eſt ſolum boni ardui ad ſe pertinentis. Alio modo ex præſumptione alterius: & ſic poteſt eſſe etiam eorum qui ad alium pertinent. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod amor & ſpes in hoc differunt, quod amor importat quandam vnionem amantis ad amatum, ſpes autem importat quendam motum, ſiue protenſionem appetitus in aliquod bonum arduum, vnio autem eſt aliquorum diſtinctorum. Et ideo amor directe poteſt reſpicere alium, quem ſibi aliquis vnit per amorem, habens eum ſicut ſeipſum: motus autem ſemper eſt ad proprium terminum proportionatum mobili: & ideo ſpes reſpicit directe proprium bonum, non autem id quod ad alium pertinet: ſed præſuppoſita vnione amoris ad alterum, iam aliquis poteſt deſiderare & ſperare aliquid alteri ſicut ſibi: & ſecundum hoc aliquis poteſt ſperare alteri vitam æternam inquantum eſt ei vnitus per amorem. & ſicut eſt eadem virtus charitatis qua quis diligit Deum, ſeipſum, & proximum: ita eſt eadem virtus ſpei, qua quis ſperat ſibiipſi, & alij.

Quo ſenſu poteſt homo ſperare beatitudinem alterius.

AD tertium, ſcilicet *vtrum licite poſſit aliquis ſperare in homine*, dicendum, quod ſpes ſicut dictum eſt duo reſpicit ſcilicet bonum quod obtinere intendit, & auxilium per quod illud bonum obtinetur. bonum autẽ quod quis ſperat obtinendum, habet rationem cauſæ finalis: auxilium autem per quod ſperat illud bonum obtinere, habet rationem cauſæ efficientis. In genere autem vtriuſque cauſæ, inuenitur principale, & ſe-

cunda-

cundarium. principalis enim eſt finis vltimus: ſecundarius autem finis, eſt bonum quod eſt ad finem. Similiter principalis cauſa agens eſt primum agens ſecundaria vero cauſa efficiens, eſt agens ſecundarium inſtrumentale, ſpes autem reſpicit beatitudinem æternam, ſicut vltimum finem, diuinum autem auxilium ſicut primam cauſam inducentem ad beatitudinem. Sicut igitur non licet ſperare aliquod bonum, præter beatitudinem ſicut vltimum finem, ſed ſolum ſicut id quod eſt ad finem beatitudinis ordinatum: ita non licet ſperare de aliquo homine, vel de aliqua creatura ſicut de prima cauſa mouente in beatitudinem. Licet autem ſperare de aliquo homine, vel aliqua creatura, ſicut de agente ſecundario & inſtrumentali, per quod aliquid adiuuatur ad quæcunque bona conſequenda in beatitudine ordinata: & hoc modo ad ſanctos conuertimur, & ab hominibus aliqua petimus; & vituperantur illi de quibus aliquis cõfidere non poteſt ad auxilium ferendum.

Quo ſenſu licitum eſt ſperare in homine.

De ſubiecto ſpei.

DISTINCTIO XXIII.

CIRCA tertium principale, ſcilicet de ſubiecto ſpei conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum virtus ſpei ſit in voluntate ſicut in ſubiecto. Secundo vtrum ſit in beatis. Tertio vtrum ſit in damnatis. Quarto vtrum in viatoribus habeat certitudinem.

AD primum, ſcilicet *vtrum ſpes ſit in voluntate ſicut in ſubiecto*, dicendum quod ſicut ex dictis patet, habitus cognoſcuntur per actus: Actus autem ſpei eſt quidam motus appetitiuę partis, cum ſit obiectum eius bonũ. Cum autem ſit duplex appetitus in homine, ſcilicet appetitus ſenſitiuus qui diuiditur per iraſcibilem, & concupiſcibilem: & appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, vt ſupra habitum eſt, illi motus qui ſunt in appetitu inferiori cum paſſione, ſunt in ſuperiori ſine paſſione, vt ex ſupra dictis patet. Actus autẽ virtutis ſpei non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum, quia bonum quod eſt obiectum principale huiuſmodi virtutis, non eſt aliquod bonum ſenſibile, ſed bonum diuinum. Et ideo ſpes, eſt in appetitu ſuperiori qui dicitur voluntas, ſicut in ſubiecto: non autem in appetitu inferiori, ad quem pertinet iraſcibilis.

Spes ſubiectatur in volũtate.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum ſpes ſit in beatis* dicendum quod ſubtracto eo quod dat ſpeciem rei, ſoluitur ſpecies, & res non poteſt eadem remanere: ſicut remota forma corporis naturalis, non remanet idem ſecundum ſpeciem. ſpes autem recipit ſpeciem à ſuo obiecto principali, ſicut & cæteræ virtutes, vt ex ſupra dictis patet, obiectum autem principale eius, eſt beatitudo æterna, ſecundum quod eſt poſſibilis haberi ex auxilio diuino, vt ſupra dictum eſt: quia bonum arduũ poſſibile non cadit ſub ratione ſpei, niſi ſecundũ quod eſt futurum. ideo cum beatitudo iam non fuerit futura, ſed præſens: non poteſt ibi eſſe virtus ſpei: & ideo ſpes, ſicut & fides, euacuatur in patria, & neutrum eorum eſſe poteſt in beatis.

Cur ſpes nõ poteſt eſſe in beatis.

AD tertium, ſcilicet *vtrum in damnatis in inferno poſſit eſſe ſpes*. dicendum quod ſi nomen inferni ita generaliter accipiatur quod extendatur ad locum purgatorij, & limbum in quo ſancti patres erant ante aduentum Chriſti, concedendum eſt quod in inferno fuit ſpes. In exiſtentibus enim in limbo erat virtus ſpei, cũ grãtiam haberent gratum facientem, nec ante mortem Chriſti Deum clare viderent. Similiter dicendum eſt de illis qui ſunt in purgatorio, quamuis enim illi eſſent certi de ſua ſalute futura, & iſti ſimiliter non propter hoc neganda eſt in eis ſpes fuiſſe. Securitas enim conſequendi bonum arduum ſpei non repugnat, ſed magis concordat, cum ſpei conueniat certitudo ſecuritatis, quantum eſt ex parte ſua, & ratione eius cui innititur: quamuis ſperans dubitare poſſit, & timere de abſoluta conſecutione rei ſperatæ, propter liberi arbitrij vertibilitatem in malum, quæ non eſt in exiſtentibus in purgatorio, nec erat in exiſtentibus in limbo. Si autem reſtringatur nomen inferni ad infernum damnatorum: ſic dicendum quód in inferno nũquam fuit ſpes, quia damnati ad cumulũ damnationis ſuæ, certi ſunt de perpetuitate ſui ſupplicij, & impoſſibilitate conſequendi ſalutem, ſpes autem non eſt reſpectu boni ardui niſi abſentis, apprehenſi vt poſſibile adipiſci. Eſt enim obiectum ſpei bonum ſummè arduum, apprehenſum vt abſens poſſibile adipiſci.

In damnatis non poteſt eſſe ſpes, bene tamẽ in exiſtentibus in purgatorio vel lymbo patrum.

AD quartum, ſcilicet *vtrum in viatoribus ſpes habeat certitudinem*, dicendum quod certitudo inuenitur in aliquo dupliciter, ſcilicet eſſentialiter, & participatiue. Eſſentialiter quidem inuenitur in vi cognitiua. Participatiue autem in omni eo, quod à vi cognitiua mouetur infallibiliter ad finem ſuum: ſecundum quem modum dicitur quod natura certitudinaliter operatur tanquam mota ab intellectu diuino, certitudinaliter mouente vnumquemque ad ſuum finem: & per hunc etiam modum, virtutes morales certius arte dicuntur operari, inquantum per modum naturæ mouentur à ratione ad ſuos actus: & ſic etiam ſpes certitudinaliter tendit ad ſuum finem, quaſi participans certitudinem à fide, quæ eſt in vi cognoſcitiua. De vitiis oppoſitis ſpei videlicet præſumptione, & deſperatione, require infra tertio libro.

Spes in viatoribus quãdam certitudinem obtinet.

DE CHARITATE, EIVSQVE ACTIBVS, ET VITIIS OPPOSITIS.

De charitate ſecundum ſe.

DISTINCTIO XXIV.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de charitate. Circa quam conſideranda ſunt ſex. Primo de charitate ſecundum ſe. Secundo de charitate per comparationem ad ſubiectum. Tertio de obiecto charitatis ideſt de diligendis ex charitate. Quarto de ordine diligendorum. Quinto de actibus charitatis. Sexto de vitijs oppoſitis. Circa primum, ſcilicet de charitate ſecundum ſe, conſideranda ſunt octo. Primo vtrum charitas ſit idem quod amicitia. Secundo vtrum charitas ſit quid creatum in anima. Tertio vtrum ſit virtus. Quarto vtrum ſit virtus ſpecialis. Quinto vtrum ſit vna virtus. Sexto vtrum ſit maxima virtutum. Septimo vtrum ſine charitate poſſit eſſe ſalus vel vera virtus. Octauo vtrum ſit forma virtutum.

AD primum, ſcilicet *vtrum charitas ſit amicitia*, dicendum quod ſecundum philoſophum 8. Ethi. *Non quilibet amor habet rationem amicitiæ, ſed amor qui eſt cum beneuolentia*, quando ſcilicet ſic amamus aliquem, vt ei bonum velimus. Si autem rebus amatis non bonum velimus, ſed ipſum eorum bonum velimus nobis, ſicut dicimus amare vinum, aut equum, vel aliquid huiuſmodi, non eſt amor amicitiæ, ſed cuiuſdam concupiſcẽtiæ. Ridiculũ enim eſt dicere, quod aliquis habeat amicitiam ad vinum, vel ad equum. Sed nec beneuolentia ſufficit ad rationem amicitiæ, ſed requiritur quædam mutua amatio, quia amicus, eſt amico amicus. Talis autem mutua beneuolentia, fundatur ſuper aliqua communicatione. Cum igitur ſit aliqua communicatio hominis ad Deum, ſecundum quod nobis ſuam beatitudinem communicat, ſuper hac communicatione oportet aliquam amicitiam fundari. de qua quidem communicatione dicitur 1. ad Corin. 1. *Fidelis Deus per quem vocati eſtis in ſocietatem filij eius.* Amor autem ſuper hac communicatione fundatus, eſt charitas. vnde manifeſtum eſt, quod charitas amicitia quædam eſt, hominis ad Deum.

Charitas eſt amicitia hominis ad Deum.

A Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum charitas ſit quid creatum in anima.* dicendum quod magiſter perſcrutatur hanc quæſtionem in 17. diſt. primi libri ſimoniatum, & ponit quod charitas non eſt aliquid creatum in anima, ſed eſt ipſe ſpirituſſanctus mentem inhabitans, nec eſt ſua intentio, quod ille motus dilectionis quo Deum diligimus ſit ipſe ſpirituſſanctus, ſed quod ille motus dilectionis eſt à ſpirituſſancto, non mediante aliquo habitu, ſicut à Spirituſancto ſunt alij actus virtuoſi, mediantibus habitibus aliarum virtutum, puta habitu ſpei, aut fidei, aut alicuius alterius virtutis: & hoc dicebat propter excellentiam charitatis, ſed ſiquis recte conſideret, hoc magis redundat in charitatis detrimentum. Non enim motus charitatis ita procedit à ſpirituſancto mouente humanam mentem, quod humana mens ſit mota tantum, & nullo modo ſit B principium huius motus, ſicut cum aliquod corpus mouetur ab aliquo exteriori mouente: hoc enim eſt contra rationem voluntarij, cuius oportet principium in ipſo eſſe, ſicut ſupra dictum eſt. Vnde ſequeretur quod diligere non eſſet voluntarium, quod implicat contradictionem: cum amor de ſui ratione importet, quod ſit actus voluntatis. Similiter etiam non poteſt dici, quod ſic moueat ſpirituſſanctus voluntatem ad actum diligendi, ſicut mouetur inſtrumentum, quod etſi ſit principium actus non tamen eſt in ipſo agere, vel non agere. Sic enim etiam tolleretur ratio voluntarij, & excluderetur ratio meriti. Cum tamen ſupra habitum ſit, quod dilectio charitatis eſt radix merendi. ſed oportet quod ſic voluntas moueatur à ſpirituſſancto ad diligendum Deum, quod etiam C ipſa ſit efficiens hunc actum: nullus autem actus perfectè producitur ab aliqua potentia actiua, niſi ſit ei connaturalis per aliquam formam, quæ ſit principium actionis. vnde Deus qui omnia mouet ad debitos fines, ſingulis rebus indidit formas, per quas inclinantur ad fines ſibi præſtitutos à Deo, & ſecundum hoc diſponit omnia ſuauiter, vt dicitur ſap. 8. Manifeſtum eſt autem, quod actus charitatis excedit naturam potentiæ voluntatis. Niſi ergo aliqua forma ſuperadderetur naturali potentiæ, per quam inclinaretur ad dilectionis actum, ſecundum hoc eſſet actus ille imperfectior actibus naturalibus, & actibus aliarum virtutum, nec eſſet facilis & delectabilis. Quod patet eſſe falſum, quia nulla virtus habet tantam inclinationem ad ſuum actum ſicut charitas, nec aliqua ita de- D lectabiliter operatur. Vnde maximè neceſſe eſt quod ad actum charitatis exiſtat in nobis aliqua habitualis forma, ſuperaddita potentiæ naturali, inclinans ipſam ad charitatis actum, & faciens eam prompte & delectabiliter operari.

Neceſſe eſt vt charitas ſit quid creatum in anima.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum charitas ſit virtus*, dicendum quod actus humani bonitatem habent ſecundum quod regulantur debita regula & menſura. Et ideo humana virtus quæ eſt principium omnium bonorum actuum hominis, conſiſtit in attingendo regulam humanorum actuum. Quæ quidem eſt duplex vt ſupra dictum eſt, ſcilicet humana ratio, & ipſe Deus, vnde ſicut virtus moralis diffinitur per hoc, quod eſt ſecundum rationem rectam, vt patet in 2. Ethi. ita etiam attingere Deum, conſtituit ratio- E nem virtutis, ſicut etiam ſupradictum eſt de fide, & ſpe. Vnde cum charitas attingat Deum, quia coniungit nos Deo: vt patet per auctoritatem Auguſtini in libro de moribus eccleſiæ, dicentis: Charitas *Eſt virtus quæ (cum natura rectiſſima affectio eſt) coniungit nos Deo, qua eum diligimus*: Conſequens eſt charitatem eſſe virtutem.

Charitas eſt virtus.

Ad quartum ſcilicet *vtrum charitas ſit virtus ſpiritualis*, dicendum quod actus & habitus ſpecificantur per obiecta, vt ex ſupradictis patet: proprium autem obiectum amoris eſt bonum, vt ſupra habitum eſt: & ideo vbi eſt ſpiritualis ratio boni, ibi eſt ſpiritualis ratio amoris. bonum autem diuinum inquantum eſt beatitudinis obiectum habet ſpecialem rationem boni: Et ideo amor charitatis quæ eſt amor huius boni, eſt ſpiritualis amor: vnde charitas eſt ſpecialis virtus.

Charitas eſt ſpecialis virtus.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum ſit vna virtus*, dicendum quod charitas eſt ſicut quædam amicitia hominis ad Deum: diuerſæ autem amicitiarum ſpecies, accipiuntur quidem vno modo ſecundum diuerſitatem finis: & ſecundum hoc dicuntur tres ſpecies amicitiæ, ſcilicet amicitia vtilis, delectabilis, & honeſti. Alio modo ſecundum diuerſitatem communicationum in quibus amicitiæ fundantur: ſicut alia ſpecies amicitiæ eſt conſanguineorum, & alia conciuium, aut peregrinantium: Quarum vna fundatur ſuper communicatione naturali, alia ſuper communicatione ciuili, vel peregrinationis, vt patet per philoſophum in 8. Ethi. Neutro autem iſtorum modorum charitas poteſt diuidi in plura. Nam charitatis finis eſt vnus, ſcilicet diuina bonitas: eſt etiam vna communicatio beatitudinis æternæ, ſuper quam hæc amicitia fundatur. Vnde relinquitur quod charitas eſt vna virtus ſimpliciter, non diſtincta in plures ſpecies.

Charitas eſt vna virtus ſpecie.

Ad ſextum, ſcilicet *vtrum charitas ſit excellentiſſima virtutum*, dicendum quod cum bonum in humanis actibus attendatur, ſecundum quod regulantur debita regula, neceſſe eſt quod virtus humana quæ eſt principium omnium bonorum actuum, conſiſtat in attingendo humanorum actuum regulam. Eſt autem duplex regula humanorum actuum, vt ſupra dictum eſt, ſcilicet ratio humana, & Deus: ſed Deus eſt prima regula, qua etiam humana ratio regulanda eſt. Et ideo virtutes theologicæ quæ conſiſtunt in attingendo illam regulam primam, eo quod earum obiectum eſt Deus: excellentiores ſunt virtutibus moralibus, vel intellectualibus, quæ conſiſtunt in attingendo rationem humanam, propter quod oportet, vt etiam inter ipſas virtutes theologicas illa ſit potior, quæ magis Deum attingit: ſemper autem id quod eſt per ſe, maius eſt eo, quod eſt per aliud. Fides autem & ſpes attingunt quidem ipſum Deum, ſecundum quod ex ipſo prouenit nobis, vel cognitio veri, vel adeptio boni: ſed charitas attingit ipſum Deum vt in ipſo ſiſtat, non vt ex eo aliquid nobis proueniat. Et ideo charitas eſt excellentior fide & ſpe, & per conſequens omnibus alijs virtutibus: ſicut etiam prudentia quæ attingit rationem ſecundum ſe, eſt excellētior quam aliæ virtutes morales, quæ atingunt rationem ſecundum quod ex ea medium conſtituitur in operationibus, vel paſſionibus humanis.

Charitas eſt excellentiſſima virtutū.

Ad ſeptimum, ſcilicet *vtrum ſine charitate poſſit eſſe vera ſalus, vel virtus.* dicendum quod virtus ordinatur ad bonum vt ſupra habitum eſt; bonum autem principaliter eſt finis, nam ea quæ ſunt ad finem, non dicuntur bona niſi in ordine ad finem. Sicut ergo duplex eſt finis, vnus vltimus, & alius proximus: ita etiam eſt duplex bonum; vnum quidem vltimum, & aliud proximum & particulare. vltimum quidem & principale bonum hominis eſt Dei fruitio, ſecundum illud pſalmi 72. *Mihi adhærere Deo bonum eſt*: & ad hoc ordinatur homo per charitatem. Bonum autem ſecundarium, & quaſi particulare hominis, poteſt eſſe duplex. Vnum quidem quod eſt vere bonum, vtpote ordinabile quantum in ſe eſt, ad principale bonum quod eſt vltimus finis. Aliud autem eſt bonum apparens & non verum, quia abducit à finali bono. Sic igitur patet quod vera virtus eſt illa, quæ ordinat ad principale bonum hominis, ſicut & philoſophus in 8. phiſi. dicit, quod *virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum*: & ſic nulla vera virtus poteſt eſſe ſine charitate. Sed ſi accipiatur virtus ſecundum quod eſt in ordine ad aliquem finem particularem, ſic poteſt aliqua virtus dici ſine charitate, inquantum ordinatur ad aliquod bonum particulare. Sed ſi illud particulare bonum non ſit verum bonum, ſed apparens: virtus etiam quæ eſt in ordine ad hoc bonum, erit non vera virtus, ſed falſa ſimilitudo virtutis: ſicut non eſt vera virtus auarorum

Nulla eſt vera virtus ſine charitate ſimpliciter loquendo.

rorum

corum prudentia, qua excogitant diuerſa genera lucrorum, & auarorum iuſtitia, qua grauium damnorum metu, contemnunt aliena; & auarorum temperantia, qua luxuriæ quæ ſumptuoſa eſt cohibent appetitum: & auarorum fortitudo, qua vt ait Horatius, *per mare pauperiem fugiunt, per ſaxa, per ignes*. vt Aug. dicit in 4. lib. contra Iulianum. Si vero illud bonum particulare ſit verum bonum, puta conſeruatio ciuitatis, vel aliquod huiuſmodi: erit quidem vera virtus, ſed imperfecta, niſi referatur ad finale & perfectum bonum: & ſecundum hoc ſimpliciter vera virtus, ſine charitate eſſe non poteſt.

AD octauum, ſcilicet *vtrum charitas ſit forma virtutum*, dicendum quod in moralibus, forma actus attenditur principaliter ex parte finis. Cuius ratio eſt, quia principium moralium actuum eſt voluntas, cuius obiectum & quaſi forma, eſt finis: ſemper autem cauſa actus conſequitur formam agentis. Vnde oportet quod in moralibus, id quod dat actui ordinem, det ei etiam formam. Vnde manifeſtum eſt ſecundum prædicta, quod per charitatem ordinatur actus omnium aliarum virtutum ad vltimum finem: & ſecundum hoc, ipſa dat formam actibus omnium aliarum virtutum, & pro tanto dicitur eſſe forma virtutum: Nam & ipſæ virtutes dicuntur, in ordine ad actus formatos.

Charitas eſt forma omnium virtutum.

De charitate per comparationem ad ſubiectum.

DISTINCTIO XXV.

CIRCA ſecundum principale, ſcilicet de charitate per comparationem ad ſubiectum conſideranda ſunt octo. Primo vtrum charitas ſit in voluntate ſicut in ſubiecto. Secundo vtrum cauſetur in homine ex actibus vel ex infuſione. Tertio vtrum infundatur ſecundum capacitatem naturalium. Quarto vtrum augeatur, & quomodo. Quinto vtrum charitas viæ poſſit eſſe perfecta. Sexto de diuerſis gradibus charitatis. Septimo vtrum charitas poſſit diminui. Octauo vtrum habita ſemel poſſit amitti.

AD primum, ſcilicet *vtrum charitas ſit in voluntate ſicut in ſubiecto*, dicendum quod cum duplex ſit appetitus, ſcilicet ſenſitiuus, & intellectiuus qui dicitur voluntas, vtriuſque obiectum eſt bonum, ſed diuerſimode; nam obiectum appetitus ſenſitiui eſt bonum per ſenſum apprehenſum: obiectum vero appetitus intellectiui vel voluntatis, eſt bonum ſub communi ratione boni, prout eſt apprehenſibile ab intellectu: charitatis autem obiectum non eſt aliquod bonum ſenſibile, ſed bonum diuinum, quod ſolo intellectu cognoſcitur. Et ideo charitatis ſubiectum, non eſt appetitus ſenſitiuus, ſed appetitus intellectiuus, id eſt voluntas.

Subiectum charitatis eſt voluntas.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum charitas ſit in homine ex infuſione*, dicendum quod charitas eſt amicitia hominis ad Deum, fundata ſuper communicationem beatitudinis æternæ: hæc autem communicatio non eſt ſecundum bona naturalia, ſed ſecundum dona gratuita, quia vt dicitur Ro. 6. *Gratia Dei vita æterna*: vnde & ipſa charitas facultatem naturę excedit. Quod autem excedit naturæ facultatem, non poteſt eſſe neque naturale, neque per potentias naturales acquiſitum, quia naturalis effectus non tranſcendit ſuam cauſam; vnde charitas non poteſt, neque naturaliter nobis ineſſe, neque per vires naturales eſt acquiſita: ſed per infuſionem ſpiritusſancti qui eſt amor patris & filij, cuius participatio in nobis eſt ipſa charitas creata, ſicut ſupra dictum eſt.

Charitas eſt virtus infuſa.

AD tertium, ſcilicet *vtrum infundatur ſecundum capacitatem naturalium*, dicendum quod quantitas vniuſcuiuſque dependet à propria cauſa rei, quia vniuerſalior cauſa effectum maiorem producit: charitas autem cũ ſuperexcedat proportionem naturæ humanæ vt dictũ eſt, non dependet ex aliqua naturali virtute, ſed ex ſola gratia ſpiritusſancti ea infundentis. Et ideo quantitas charitatis non dependet ex conditione naturæ, vel ex capacitate naturalis virtutis: ſed ſolum ex voluntate ſpiritusſancti diſtribuentis ſua dona prout vult. vnde & Apoſtolus dicit ad Eph. 4. *vnicuique veſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti.*

Perfectio charitatis non reſpondet perfectioni naturæ.

AD quartum, ſcilicet *vtrum charitas augeatur*, dicendum quod charitas viæ poteſt augeri, ſicut dicit Aug. ſuper Ioh. *Charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici*. Ex hoc enim dicimur eſſe viatores, quod in Deum tendimus, qui eſt vltimus finis noſtræ beatitudinis. In hac autem vita tantomagis procedimus, quãto Deo magis appropinquamus: cui non appropinquatur paſſibus corporis, ſed affectibus mentis: hanc autem propinquitatem facit charitas, quia per ipſam mens Deo vnitur: & ideo de ratione charitatis viæ eſt, vt poſſit augeri: ſi enim non poſſet augeri, iam ceſſaret viæ proceſſus. Et ideo Apoſtolus charitatem viam nominat dicens 1. Corin. 12. *Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro.* Dixerunt autem quidam charitatem ſecundum ſuam eſſentiam non augeri, ſed ſolum ſecundum radicationem in ſubiecto, vel ſecundum feruorem: ſed hi propriam vocem ignorauerunt. Cum enim ſit accidens, eius eſſe eſt ineſſe: vnde nihil eſt aliud, ipſam ſecundum eſſentiam augeri, quã eam magis ineſſe ſubiecto. quod eſt eam magis radicari in ſubiecto. Similiter etiam ipſa eſſentialiter eſt virtus ordinata ad actum, vnde idem eſt augeri ſecundum eſſentiam, & ipſam habere efficaciam ad producendum feruentioris dilectionis actum. Augetur ergo eſſentialiter, non quidem ita quod eſſe incipiat vel eſſe deſinat in ſubiecto, ſed ita quod magis in ſubiecto eſſe incipiat.

Charitas augeri poteſt ſecundum eſſentiam.

VTRVM augeatur per additionem vel quomodo: ſciendum quod omnis additio eſt alicuius ad aliquid: vnde in omni additione, oportet ſaltem præintelligere diſtinctionem eorum, quorum vnum additur alteri, ante ipſam additionem. Si igitur charitas addatur charitati, oportet præſupponi charitatem additam, vt diſtinctam à charitate cui additur; non quidem ex neceſſitate ſecundum eſſe, ſed ſaltem ſecundum intellectum. Poſſet enim Deus etiam quantitatem corporalem augere, addendo aliquam magnitudinem non prius exiſtentem, ſed tunc cauſatam: quæ quamuis nõ fuerit prius in rerum natura, habet tamen in ſe, vnde eius diſtinctio intelligi poſſit à quantitate cui additur. Si igitur charitas addatur charitati, oporteret præſupponere ad minus ſecundũ intellectum, diſtinctionem vnius charitatis ab alia. Diſtinctio autem in formis eſt duplex, vna quidem ſecundum ſpeciem, alia ſecundũ numerum. Diſtinctio quidem ſecundum ſpeciem in habitibus, eſt ſecundum diuerſitatem obiectorum. Diſtinctio vero ſecundum numerum, eſt ſecundum diuerſitatem ſubiecti. Poteſt igitur contingere quod aliquis habitus per additionem augeatur, dum extenditur ad quædã obiecta, ad quæ per prius ſe nõ extendebat: & ſic augetur ſcientia geometriæ, in eo qui de nouo incipit ſcire aliqua geometralia quæ prius neſciebat. Hoc autem non poteſt dici de charitate, quia etiam minima charitas extendit ſe ad omnia illa, quæ ſunt ex charitate diligenda. Non ergo talis additio in augmento charitatis poteſt intelligi præſuppoſita diſtinctione ſecundum ſpeciem charitatis additæ, ad eam cui ſuperadditur. Relinquitur ergo quod ſi fiat additio charitatis ad charitatem, quod hoc fit præſuppoſita diſtinctione ſecundum numerum, quæ eſt ſecundum diuerſitatem ſubiectorum, ſicut albedo augetur per hoc quod album additur albo, quamuis hoc augmento non fiat aliquid magis album. ſed hoc in propoſito dici non poteſt, quia ſubiectum charitatis non eſt niſi mens rationalis, vnde tale charitatis augmentum fieri non poſſet niſi per hoc quod vna mens rationalis alteri adderetur, quod eſt impoſſibile: quãuis etiamſi eſſet poſſibile, tale augmentum faceret ma-

Charitas non augetur per additionem charitatis ad Charitatem.

iorem diligentem animam, non autem magis diligen- A tem. Relinquitur ergo quod nullo modo charitas augeri poteſt, per additionē charitatis ad charitatem, ſicut quidam ponunt. Sic ergo charitas augetur ſolum per hoc quod ſubiectum magis ac magis participat charitatem, id eſt ſecundum quod magis reducitur in actum illius, & magis ſubditur illi. Hic enim eſt modus augmenti proprius cuiuſlibet formæ quæ intenditur, eo quod eſſe huiuſmodi formæ, totaliter conſiſtit in eo quod inhæret ſuſceptibili. Et ideo cum magnitudo rei conſequitur eſſe ipſius, formam eſſe maiorem eſt eam magis ineſſe ſuſceptibili: non autem aliam formam aduenire, hoc enim eſſet ſi forma haberet aliquam quantitatem ex ſeipſa, non per comparationem ad ſubiectum. Sic igitur & charitas augetur per hoc quod intenditur in ſubiecto, & hoc eſt ipſam B augeri ſecundum eſſentiam, non autem per hoc quod charitas addatur charitati. Sicut eſt in augmento quantitatis corporalis. Quantitas enim corporalis habet aliquid inquantum eſt quantitas, & aliquid inquantum eſt forma accidentalis. Inquantum eſt quantitas habet quod ſit diſtinguibilis ſecundum ſitum, vel ſecundum numerum. Et ideo hoc modo conſideratur augmentum magnitudinis per additionem, vt patet in animalibus: inquantum vero eſt forma accidentalis, eſt diſtinguibilis ſolum ſecundum ſubiectum & ſecundum hoc habet proprium augmentum, ſicut aliæ formæ accidentales, per modum intenſionis eius in ſubiecto, ſicut patet in his quæ rareſiunt, vt probat philoſophus in 4. Phiſi. Et ſimiliter etiam ſcientia habet quantitatem, inquantum eſt habitus, ex parte obiectorum, & C ſic augetur per additionem inquantum aliquis plura cognoſcit: habet etiam quantitatem inquantum eſt quædam forma accidentalis, ex eo quod ineſt ſubiecto & ſecundum hoc augetur in eo qui certius eadem ſcibilia cognoſcit nunc, quam prius. Similiter etiam & charitas habet duplicem quantitatem, ſed ſecundum eā quę eſt ex parte obiecti, non augetur, vt dictum eſt: vnde relinquitur quod per ſolam intenſionem augeatur.

Diſcrimen inter quantitatem & alias formas accidentales quoad intenſionem.

ITEM attende quod prima infuſio charitatis importat mutationem ſecundum habere & non habere, ideo oportet quod aliquid adueniat quod prius non infuit: ſed augmentatio charitatis importat mutationem ſecundum minus habere, aut magis: & ideo non oportet quod aliquid inſit quod prius non infuerit: ſed D quod magis inſit, quod prius minus inerat: & hoc eſt quod facit Deus charitatem augendo, ſcilicet quod magis inſit, & quod perfectius ſimilitudo ſpiritusſancti participetur in anima. Nec eſt intelligendum quod augmentum charitatis ſit continuum, ita quod quilibet actus augeat charitatem: quia augmentum ſpirituale charitatis, quodammodo ſimile eſt augmento corporali. Augmentum autem corporale in animalibus & plātis, non eſt motus cōtinuus, ita ſcilicet quod ſi aliquid tantum augeatur in tanto tempore, neceſſe ſit quod proportionaliter in qualibet parte illius temporis aliquid augeatur, ſicut contingit in motu locali: ſed per aliquid temporis natura operatur diſponens ad augmentum, & nihil augens in actu, & poſtmodum producit in effectu id ad quod diſpoſuerat, augendo E animal vel plantam in actu. Ita etiam non quolibet actu charitatis, charitas actu augetur, ſed quilibet actus charitatis diſponit ad charitatis augmentum, inquantum ex vno actu charitatis, homo redditur promptior iterum ad agendum ſecundum charitatem, & habilitate creſcente, homo prorumpit in actum feruentiorem dilectionis, quo conatur ad charitatis profectum, & tunc charitas augetur in actu.

Augmentum charitatis non eſt continuum.

HVIC autem charitatis augmento, nullus terminus præfigi poteſt in via: nunquam enim tantum augetur quin amplius poſſit augeri. Terminus enim in augmento alicuius formæ, poteſt præfigi tripliciter. Vno modo ex ratione ipſius formæ quæ habet terminatam menſurā, ad quā cum peruentū fuerit non poteſt vltra A procedi in forma, ſed ſi vltra proceſſū fuerit, peruenitur ad aliā formā, ſicut patet in pallore, cuius terminos per cōtinuā alterationē aliquis tranſit, vel ad albedinē vel ad nigredinem perueniens. Alio modo ex parte agentis, cuius virtus non ſe extendit ad vlterius augendum formam in ſubiecto. Tertio modo ex parte ſubiecti, quod non eſt capax amplioris perfectionis. Nullo autem horum modorum imponitur terminus augmento charitatis in ſtatu viæ: ipſa enim charitas ſecundum rationem propriæ ſpeciei, terminum augmenti non habet. Eſt enim participatio quædam infinitæ charitatis, quæ eſt ſpiritusſanctus. Similiter etiam cauſa augens charitatem eſt infinitæ virtutis, ſcilicet Deus. Similiter etiam ex parte ſubiecti, terminus huic augmento præfigi non poteſt, quia ſemper charitate creſcente, ſuper excreſcit habilitas ad vlterius augmētum: B vnde relinquitur quod charitatis augmento, nullus terminus præfigi poſſit in hac vita.

Nullus terminus præfigi poteſt augmento charitatis in hac vita.

AD QVINTVM, ſcilicet *vtrum charitas viæ poſſit eſſe perfecta* dicendum quod perfectio charitatis poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ex parte diligibilis. Alio modo ex parte diligentis. Ex parte quidem diligibilis perfecta eſt charitas, vt diligatur aliquid quantum diligibile eſt. Deus autem eſt tantum diligibilis quantum bonus eſt, bonitas autem eius eſt infinita, vnde infinitè diligibilis eſt. Nulla autem creatura poteſt eum infinitè diligere, cū quęlibet virtus creata ſit finita. vnde per hunc modum nullius creaturæ poteſt charitas eſſe perfecta, ſed ſolum charitas Dei qua ſeipſum diligit. Ex parte vero diligentis charitas dicitur eſſe perfecta, C quando aliquis ſecundum totum ſuum poſſe diligit: quod quidem cōtingit tripliciter. Vno modo ſic quod totum cor hominis actualiter ſemper feratur in Deū: & hæc eſt perfectio charitatis patriæ: quæ non eſt poſſibilis in hac vita, in qua impoſſibile eſt propter humanæ vitæ infirmitatem, ſemper actu cogitare de Deo, & moueri dilectione ad ipſum. Alio modo vt homo ſtudium ſuum deputet ad vacandum Deo, & rebus diuinis; prætermiſſis alijs, niſi quantum neceſſitas præſentis vitæ requirit: & iſta eſt perfectio charitatis, quæ eſt poſſibilis in via, non tamen eſt cōmunis omnibus charitatem habentibus. Tertio modo ita quod habitualiter aliquis, totum cor ſuum ponat in Deo, ita ſcilicet quod nihil cogitet vel velit, quod ſit diuinæ dilectioni contrarium: & hæc eſt perfectio communis omnibus D charitatem habentibus.

Ex parte diligibilis ſola charitas Dei eſt perfecta, ex parte vero diligentis, non ſolum charitas beatorum ſed etiam ſuo modo charitas viæ.

AD ſextum, ſcilicet *de gradibus charitatis, qui ſunt charitas incipiens, proficiens, & perfecta.* Sciendum quod augmentum charitatis conſiderari poteſt quantū ad aliquid ſimile corporalis hominis augmento: quod quidem quamuis in plurimas partes diſtingui poſſit, habet tamen aliquas determinatas diſtinctiones, ſiue determinatas actiones, vel ſtudia, ad quæ homo perducitur per augmentum. Sicut infantilis ætas dicitur, antequam habeat vſum rationis. poſtea autem diſtinguitur alius ſtatus hominis quando iam incipit loqui & ratione vti. Iterum tertius ſtatus eius eſt pubertatis quando iam incipit poſſe generare, & ſic inde quouſque peruenìatur ad perfectum. Ita etiam diuerſi gradus charitatis diſtinguuntur ſecundum diuerſa ſtudia, E ad quæ homo perducitur per charitatis augmentum. Nam primo quidem incumbit homini ſtudium principale, ad recedendum à peccato, & reſiſtendum concupiſcentijs eius, quæ in contrarium charitatis mouent, & hoc pertinet ad incipientes, in quibus charitas eſt nutrienda, & fouenda, ne corrumpatur. Secūdum autem ſtudium ſuccedit vt homo principaliter intendat ad hoc, quod in bonis proficiat, & hoc ſtudium pertinet ad proficientes, qui ad hoc principaliter intendunt, vt in eis charitas per augmentum roboretur. Tertiū autē ſtudiū eſt, vt homo ad hoc principaliter intēdat, vt Deo inhæreat, & eo fruatur, & hoc pertinet ad perfectos, qui cupiūt diſſolui & eſſe cū Chriſto. Sicut etiā videmus in motu corporali, quod primū eſt receſſus à termino, ſecundū autē eſt appropinqua-

Tres ſunt gradus charitatis ſecūdum diuerſa ſtudia ad quæ homo perducitur per charitatis augmentum.

tio ad alium terminū, tertium autē quies in termino.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum charitas poſſit diminui*, dicendum quod quantitas charitatis quam habet in comparatione ad obiectum proprium, minui non poteſt, ſicut nec augeri, vt ſupra dictum eſt. Sed cum augeatur ſecundum quantitatem quam habet per cōparationem ad ſubiectum, hic oportet conſiderare vtrum ex hac parte diminui poſſit. ſi autē diminuatur oportet vel quod diminuatur per aliquem actum, vel per ſolam ceſſationem ab actu. Per ceſſationē quidem ab actu diminuuntur virtutes ex actibus acquiſitæ, & quandoque etiam corrumpuntur, vt ſupra dictum eſt. Vnde de amicitia philoſophus dicit in 8. Ethi. quod *multas amicitias inappellatio ſoluit*, id eſt non appellare amicum, & non colloqui ei: ſed hoc ideo eſt, quia conſeruatio vniuſcuiuſque rei, dependet ex ſua cauſa. Cauſa autē virtutis acquiſitæ eſt actus humanus, vnde ceſſantibus humanis actibus, virtus acquiſita diminuitur, & tandem totaliter corrumpitur; ſed hoc in charitate locum non habet, quia charitas non cauſatur ab humanis actibus, ſed ſolum à Deo, vt ſupra dictum eſt: vnde relinquitur quod etiam ceſſante actu, propter hoc nec diminuitur nec corrumpitur, ſi deſit peccatum in ipſa ceſſatione.

Relinquitur ergo quod diminutio charitatis non poſſit cauſari, niſi vel à Deo, vel ab aliquo peccato. A Deo quidem non cauſatur aliquis defectus in nobis, niſi per modum pœnæ, ſecundum quod ſubtrahit gratiam in pœnam peccati, vnde nec ei competit diminuere charitatem, niſi per modum pœnę. Pœna autem debetur peccato: vnde relinquitur quod ſi charitas diminuatur, quod cauſa diminutionis eius ſit peccatum, vel effectiuè, vel meritoriè. Neutro autem modo peccatum mortale diminuit charitatem, ſed totaliter corrumpit ipſam & effectiuè, quia omne peccatum mortale contrariatur charitati, vt infra dicetur; & etiam meritoriè, quia qui peccando mortaliter aliquid cōtra charitatem agit, dignum eſt vt Deus ei ſubtrahat charitatem. Similiter etiā nec per peccatum veniale charitas diminui poteſt, neque effectiuè, neque meritoriè. Effectiuè quidem non, quia ad ipſam charitatem non attingit. Charitas enim eſt circa finem vltimum: Veniale autem peccatum eſt quædam inordinatio circa ea quæ ſunt ad finem, non autem diminuitur amor finis, ex hoc quod aliquis inordinationem quandam cōmittit, circa ea quæ ſunt ad finem, ſicut aliquando contingit quod aliqui infirmi multum amantes ſanitatem, inordinatè tamen ſe habent circa dietæ obſeruationem: Sicut etiam in ſpeculatiuis, falſæ opiniones circa ea quæ deducuntur ex principijs, non diminuunt certitudinem principiorum. Similiter etiam veniale peccatum, non meretur diminutionem charitatis. Cum enim aliquis delinquit in minori, non meretur detrimentum pati in maiori. Deus enim non plus ſe auertit ab homine, quam homo ſe auertat ab ipſo. vnde qui inordinatè ſe habet circa ea quæ ſunt ad finē, non meretur detrimentum pati in charitate, per quam ordinatur ad vltimum finem. vnde conſequens eſt quod charitas nullo modo diminui poſſit directè loquendo; poteſt tamen indirectè loquendo dici diminutio charitatis diſpoſitio ad corruptionem ipſius, quæ fit vel per peccata venialia, vel etiam per ceſſationem ab exercitio operum charitatis.

Charitas nō poteſt diminui niſi tantū diſpoſitiue, & indirecte.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum charitas ſemel habita poſſit amitti*. dicendum quod per charitatem ſpiritusſanctus in nobis habitat, vt ex ſupra dictis patet. Tripliciter ergo poſſumus conſiderare charitatem. Vno modo ex parte ſpiritusſancti mouentis animam ad diligendū Deum; & ex hac parte charitas impeccabilitatem habet ex virtute ſpiritusſancti, qui infallibiliter operatur quodcunque voluerit; vnde impoſſibile eſt hęc duo ſimul eſſe vera, quod ſpiritusſanctus aliquē velit mouere ad actum charitatis, & quod ipſe charitatē amittat peccando. Nam donum perſeuerantiæ computatur inter beneficia Dei, quibus certiſſime liberantur, qui-

A cunque liberantur, vt Aug. dicit in lib. de prædeſti. ſanctorum. Alio modo poteſt conſiderari charitas ſecundum propriam rationem; & ſic charitas non poteſt niſi id, quod pertinet ad charitatis rationem. Vnde charitas nullo modo poteſt peccare, ſicut nec calor poteſt infrigidare. Et ſic etiā iniuſtitia nō poteſt bonū facere; vt Aug. dicit in lib. de ſermone domini in mōte. Tertio modo poteſt conſiderari charitas ex parte ſubiecti, quod eſt vertibile ſecundum arbitrij libertatem. Poteſt autem attendi comparatio charitatis ad hoc ſubiectum, & ſecundum vniuerſalem rationem quo cōparatur forma ad materiam, & ſecundum ſpiritualem rationem quo comparatur habitus ad potentiam. Eſt autē de ratione formæ quod ſit in ſubiecto amiſſibiliter, quando non replet totam potētialitatem materiæ;
B ſicut patet in formis generabiliū & corruptibiliū, quia materia horum ſic recipit vnā formam, quod remanet in ea potentia ad aliam formam, quaſi non repleta tota potentialitate materiæ per vnam formā, & ideo vna forma poteſt amitti per acceptionem alterius: ſed forma corporis cæleſtis, quia replet totam materiæ potētialitatem, ita quod non remanet in ea potentia ad aliā formā, inamiſſibiliter ineſt. Sic igitur charitas patriæ, quia replet totam potentialitatem rationalis mentis (inquātū ſcilicet omnis actualis motus eius, refertur in Deum) inamiſſibiliter habetur. Charitas autem viæ non ſic replet potentialitatem ſui ſubiecti, quia non ſemper actu fertur in Deum; vnde quādo actu in Deū non fertur, poteſt aliquid occurrere per quod charitas amittatur: habitui vero proprium eſt vt inclinet potentiam ad agendum, quod conuenit habitui inquan-
C tum facit id videri bonum, quod ei conuenit; malum autem, quod ei repugnat, ſicut enim guſtus diiudicat ſapores ſecundum ſuam diſpoſitionem, ita mens hominis diiudicat de aliquo faciendo, ſecundum habitualem ſuam diſpoſitionem, vnde & philoſophus dicit in tertio Ethic. quod *qualis vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei*. Ibi ergo charitas inamiſſibiliter habetur, vbi id quod conuenit charitati, non poteſt videri niſi bonum, ſcilicet in patria, vbi Deus per eſſentiam videtur, qui eſt ipſa eſſentia bonitatis, & ideo charitas patriæ amitti non poteſt. Charitas autem viæ in cuius ſtatu, non videtur ipſa eſſentia bonitatis Dei, poteſt amitti. Amittitur enim per actum cuiuſlibet peccati mortalis, quia cum nullo peccato mortali ſtare poteſt.
D Vnum enim contrarium per aliud contrarium ſuperueniens remouetur. Quilibet autē actus peccati mortalis, contrariatur charitati ſecundum propriā rationē, quæ cōſiſtit in hoc quod Deus diligatur ſuper omnia, & quod homo totaliter ſe illi ſubijciat, omnia ſua referendo in ipſum.

Charitas viæ poteſt amitti, non autem charitas patriæ.

Est igitur de ratione charitatis vt ſic diligat Deū, quod in omnibus velit ſe ei ſubijcere, & præceptorum eius regulam in omnibus ſequi. Quicquid enim contrariatur præceptis eius, manifeſte contrariatur charitati, vnde de ſe habet quod charitatem excludere poſſit. Et ſiquidē charitas eſſet habitus acquiſitus ex virtute ſubiecti depēdens, non oporteret quod ſtatim per vnum actum contrarium tolleretur. Actus enim non directè contrariatur habitui, ſed actui. Conſeruatio
E autem habitus in ſubiecto, non requirit cōtinuitatem actus vnde ex ſuperueniente contrario actu, non ſtatim habitus acquiſitus excluditur. Sed charitas cum ſit habitus infuſus dependet ex actione Dei infundentis, qui ſic ſe habet in infuſione, & conſeruatione charitatis, ſicut ſol in illuminatione aeris, vt dictum eſt. & ideo ſicut lumen ſtatim ceſſaret eſſe in aere, ſi aliquod obſtaculum opponeretur illuminationi ſolis, ita etiam charitas ſtatim deficit eſſe in anima, quando aliquod obſtaculum ponitur influentiæ charitatis à Deo in animam. Manifeſtum eſt autem quod per quodlibet peccatum mortale, quod diuinis præceptis contrariatur, ponitur prædictæ infuſioni obſtaculum, quia ex hoc ipſo quod homo eligendo præfert peccatum diuinæ amicitiæ,

Charitas per peccatum mortale perditur.

eos nos habemus ſicut ad noſipſos. Dicitur enim in 9. Ethi. Quod *amicabilia quæ ſunt ad alterum, venerunt ex his quæ ſunt ad ſeipſum.* Sicut etiam de principijs non habetur ſcientia, ſed aliquid maius, ſcilicet intellectus. Alio modo poſſumus loqui de charitate ſecundũ propriam rationem ipſius, prout ſcilicet eſt amicitia hominis ad Deum principaliter, & ex conſequenti ad ea quæ ſunt Dei inter quæ etiam eſt ipſe homo qui charitatem habet, & ſic inter cætera quæ ex charitate diligit, quaſi ad Deũ pertinẽtia, ſe ipſam etiã ex charitate diligit id eſt animã ſuam. De corpore autem proprio, diſtinguendum eſt: Poteſt enim corpus noſtrum conſiderari dupliciter, vno modo ſecundum eius naturam: alio modo ſecundum corruptionẽ culpæ & pœnæ. Natura autem corporis noſtri non eſt à malo principio creata vt Manichæi fabulãtur, ſed eſt à Deo. vnde poſſumus eo vti ad ſeruitium Dei, ſecundum illud Ro. 6. *Exhibete membra veſtra arma iuſtitiæ Deo.* Et ideo ex dilectione charitatis qua diligimus Deum, debemus etiam corpus noſtrum diligere; ſed imperfectionem culpæ & corruptionem pœnæ in corpore noſtro diligere non debemus, ſed potius ad eius remotionem anhelare deſiderio charitatis.

Corpus noſtrũ quomodo ex charitate diligendum.

LICET autem corpus noſtrum Deo frui non poſſit, cognoſcendo & amando ipſum, tamen per opera quę per corpus agimus, ad perfectam Dei fruitionem poſſumus venire vnde & ex fruitione animæ redundat quædam beatitudo ad corpus, ſcilicet ſanitatis & incorruptionis vigor. vt Aug. dicit in Epiſtola ad Dyoſcorum. Et ideo quia corp⁹ aliquo modo eſt particeps beatitudinis, poteſt dilectione charitatis amari.

Peccatores ſecundum naturam ſuam ſunt ex charitate diligendi, ſecundũ culpam odiendi.

AD QVINTVM, ſcilicet *vtrum peccatores ſint ex charitate diligendi.* dicẽdum quod in peccatoribus duo poſſunt conſiderari, ſcilicet natura & culpa. Secundum naturam quidem quam à Deo habent, capaces ſunt beatitudinis, ſuper cuius cõmunicatione charitas fundatur, vt ſupra dictum eſt; & ideo ſecundũ naturã ſuã, ſunt ex charitate diligendi; ſed culpa eorum Deo contrariatur, & eſt beatitudinis impedimentum; vnde ſecundum culpam qua Deo aduerſantur, ſunt odiendi quicunque peccatores, & pater, & mater, & propinqui, vt habetur Luc. 14. Debemus in peccatoribus odire quod peccatores ſunt, & diligere quod homines ſunt beatitudinis capaces, & hoc eſt vere eos ex charitate diligere propter Deum.

AD SEXTVM, ſcilicet *vtrum peccatores ſeipſos diligãt.* dicendum quod amare ſeipſum, vno modo commune eſt omnibus, alio modo proprium bonorum, tertio modo proprium eſt malorum. Quod enim aliquis amet id quod ſeipſum eſſe æſtimat, hoc commune eſt omnibus. Homo autem dicitur aliquid eſſe dupliciter. Vno modo ſecundũ ſuã ſubſtantiã & naturam, & ſecundum hoc omnes æſtimant ſe eſſe id quod ſunt, ſcilicet ex anima & corpore cõpoſitos. Et ſic etiam omnes homines boni, & mali, diligunt ſeipſos, inquãtum diligunt ſui ipſorũ cõſeruationem. Alio modo dicitur homo aliquid eſſe ſecundum principalitatẽ, ſicut princeps ciuitatis dicitur eſſe ciuitas; vnde quod principes faciunt dicitur ciuitas facere. Sic autem non omnes æſtimant ſe eſſe id quod ſunt: Principale enim in homine eſt mens rationalis, ſecundarium autem eſt natura ſenſitiua & corporalis: quorum primũ Apoſtolus nominat interiorem hominem, ſecundum exteriorem, vt patet 2. ad Cor. 5. Boni autem æſtimant principale in ſeipſis rationalem naturam, ſiue interiorem hominem. Vnde ſecundum hoc æſtimant ſe eſſe quod ſunt. mali autem æſtimant principale in ſeipſis naturam ſenſitiuã & corporalem, ſcilicet exteriorem hominem. vnde non recte cognoſcentes ſeipſos, non vere ſeipſos diligunt, ſed tamen diligunt id quod ſeipſos eſſe reputãt. boni autem vere cognoſcentes ſeipſos, vere ſeipſos diligunt. Et hoc probat philoſophus in 5. Ethi. per quinque quæ ſunt amicitiæ propria. Vnuſquiſque enim amicus quidem, primo vult ſuum amicum eſſe & viuere; Secundo vult ei bona; Tertio operatur bona ad

Quo ſenſu peccatores dici poſſint ſeipſos diligere.

ipſum. Quarto conuiuit ei delectabiliter. Quinto cõcordat cum ipſo quaſi in iiſdem delectatus & contriſtatus, & ſecundum hoc boni diligunt ſeipſos quantum ad interiorem hominem, quia etiam volunt ipſũ ſeruari in ſua integritate, & optant ei bona eius, quæ ſunt bona ſpiritualia, & etiam ad aſſequenda opera impendunt, & delectabiliter ad cor proprium redeũt; quia ibi inueniunt & bonas cogitationes in præſenti, & memoriam bonorum præteritorum, & ſpem futurorum bonorum, ex quibus delectatio cauſatur. Similiter etiam non patiuntur in ſeipſis voluntatis diſſenſionem, quia tota anima eorum tendit in vnum. E cõtrario autem mali non volunt conſeruari integritatem interioris hominis, neque appetunt ſpiritualia eius bona, neque ad hoc operantur, neque delectabile eſt eis ſecum conuiuere redeundo ad cor, quia inueniunt ibi mala & præſentia, & præterita, & futura, quæ abhorrent. Neque etiã ſibiipſis concordant propter conſcientiam remordentem, ſecundum illud pſalmi 49. *Arguam te & ſtatuam contra faciem tuam.* Et per eadem probari poteſt quod mali amant ſeipſos ſecundũ corruptionem exterioris hominis, ſic autem boni non amant ſeipſos.

Aliter amãt ſeipſos boni aliter mali.

AD SEPTIMVM, ſcilicet *vtrum inimici ſint ex charitate diligendi.* dicendum quod dilectio inimicorum poteſt tripliciter conſiderari. Vno quidem modo vt inimici diligantur inquãtum ſunt inimici, & hoc eſt peruerſum & charitati repugnans, quia hoc eſt diligere malum alterius. Alio modo poteſt accipi dilectio inimicorum quantum ad naturã, ſed in vniuerſali; & ſic dilectio inimicorũ eſt de neceſſitate charitatis, vt ſcilicet aliquis diligens Deum, & proximum, ab illa generalitate dilectionis proximi, inimicos ſuos nõ excludat. Tertio modo poteſt conſiderari dilectio inimicorũ in ſpeciali, vt ſcilicet aliquis in ſpeciali moueatur motu dilectionis ad inimicum, & iſtud non eſt de neceſſitate charitatis abſolute; quia nec etiam moueri motu dilectionis in ſpeciali, ad quoſlibet homines ſingulariter, eſt de neceſſitate charitatis, quia hoc eſſet impoſſibile; eſt tamen de neceſſitate charitatis ſecundum præparationem animi; vt ſcilicet homo habeat animum paratum ad hoc, quod in ſingulari inimicum diligeret, ſi neceſſitas occurreret. ſed quod abſque articulo neceſſitatis, homo etiam hoc actu impleat, vt diligat inimicum propter Deum; hoc pertinet ad perfectionẽ charitatis. Cũ enim ex charitate diligatur proximus propter Deum, quanto aliquis magis diligit Deum, tanto etiam magis ad proximum dilectionem oſtendit, nulla inimicitia impediente; ſicut ſi aliquis multum diligeret aliquem hominem, amore ipſius filios eius amaret, ſibi etiam inimicos. Et ſecundum hunc modum loquitur Aug. in Enchi. dicens, quod *cum magnum bonũ ſit diligere inimicos, non eſt tantæ multitudinis quantam credimus exaudiri, cum dicitur in oratione: dimitte nobis debita noſtra.*

Quomodo inimici ſunt ex charitate diligendi.

AD OCTAVVM, ſcilicet *Vtrum inimici ſint ſigna & effectus charitatis exhibenda.* dicendum quod ſigna & effectus charitatis, ex interiori dilectione procedunt, & ei proportionantur. Dilectio autem interior ad inimicum in communi eſt quidem de neceſſitate præcepti abſolute, in ſpeciali tamen eſt non abſolute, ſed ſecundum præparationem animi, vt ſupra dictum eſt. Sic igitur dicendum eſt de effectu vel ſigno dilectionis exterius exhibendæ. Sunt enim quædam beneficia vel ſigna dilectionis quæ exhibentur proximis in communi: Puta cum aliquis orat pro omnibus fidelibus, vel pro toto populo, aut cum aliquod beneficium impendit aliquis toti communitati; & talia beneficia, vel dilectionis ſigna, inimicis exhibere, eſt de neceſſitate præcepti. Si enim non exhiberentur inimicis, hoc pertineret ad liuorem vindictæ, contra id quod dicitur Leui. 19. *Non quæres vltionem, & non eris memor iniuriæ ciuium tuorum.* Alia vero ſunt beneficia, vel dilectionis ſigna, quæ quis exhibet particulariter aliquibus perſonis; & talia beneficia, vel dile-

Quæ ſigna dilectionis ſunt inimicis exhibenda.

ctionis ſigna, inimicis exhibere, non eſt de neceſſitate A ſalutis, niſi ſecundum pręparationem animi; vt ſcilicet ſubueniatur ei in articulo neceſſitatis, ſecundum illud Prouer. 25. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potũ da illi*, ſed quod per articulum neceſſitatis, huiuſmodi beneficia aliquis inimicis exhibeat, pertinet ad perfectionem charitatis; per quam aliquis non ſolum cauet vinci de malo, quod neceſſitatis eſt, ſed etiam vult in bono vincere malum, quod eſt etiã perfectionis, dum ſcilicet non ſolum cauet propter iniuriam ſibi illatam, trahi ad odium, ſed etiam propter ſua beneficia, inimicum intendit pertrahere ad ſuum amorem.

Ad nonvm, ſcilicet *vtrum Angeli boni vel mali ſint à nobis ex charitate diligendi*. dicendum quantum ad bonos quod ſic, quia amicitia charitatis fundatur ſuper communicationem beatitudinis æternæ, in cuius par- B ticipatione, communicant cũ Angelis homines. Dicitur enim Matth. 22. *quod in reſurrectione erunt homines ſicut Angeli in cælo*. Et ideo manifeſtum eſt quod amicitia charitatis, etiam ad Angelos ſe extendit. continẽtur autem ſub dilectione proximi, quia proximus non ſolum dicitur cõmunicatione ſpeciei, ſed etiam communicatione beneficiorum pertinentium ad vitam æternam, ſuper qua communicatione, amicitia charitatis fundatur. Quantum vero ad malos Angelos, dicendum eſt ſecundum præmiſſa, quod aliquis ex charitate diligitur dupliciter. Vno modo ſicut ad quem amicitia habetur, & ſic ad illos ſpiritus, amicitiã charitatis habere non poſſumus. Pertinet enim ad rationem amicitię, vt amicis noſtris bonum velimus. Illud autẽ bonum vitæ æternæ quod reſpicit charitas, ſpiritibus C illis à Deo æternaliter damnatis, ex charitate velle nõ poſſumus; hoc enim repugnaret charitati Dei, per quã eius iuſtitiam approbamus. Alio modo diligitur aliquid, ſicut quod volumus permanere vt bonum alterius; per quem modum ex charitate diligimus irrationales creaturas, inquantum volumus eas permanere ad gloriam Dei, & vtilitatem hominum, vt ſupra dictum eſt. Et per hunc modum, etiã naturam dæmonũ ex charitate diligere poſſumus, inquantum ſcilicet volumus illos ſpiritus in ſuis naturalibus conſeruari, ad gloriam Dei.

Angeli boni ſunt ex charitate diligẽdi, non autẽ mali, niſi inquantum volumus illos permanere ad gloriã Dei.

Ad decimvm, ſcilicet *de numero diligendorum ex charitate*. dicendum quod ſecundum Aug. primo de doctrina Chriſtiana, quatuor ſunt diligenda ex charitate. Vnum quod ſupra nos eſt, ſcilicet Deus. Alterũ quod D nos ſumus. Tertium quod iuxta nos eſt, ſcilicet proximus. Quartum quod infra nos eſt, ſcilicet corpus proprium. Quia ſicut dictum eſt amicitia charitatis ſuper communicatione beatitudinis fundatur, in qua quidẽ communicatione, vnũ quidem eſt quod conſideratur influens beatitudinem, ſcilicet Deus: Aliud eſt beatitudinem directe participans ſcilicet homo, & Angelus: Tertium autem id, ad quod per quandam redundantiã beatitudo deriuatur, ſcilicet corpus humanum. Id quidem quod eſt beatitudinem influens, eſt ea ratione diligibile, quia eſt beatitudinis cauſa: id autem quod eſt beatitudinem participans, poteſt eſſe duplici ratione diligibile, vel quia eſt vnum nobiſcum, vel quia eſt nobis conſociatum in beatitudinis participatione; & ſecundum hoc ſumuntur duo ex charitate E diligibilia, prout ſcilicet homo diligit & ſeipſum, & proximum.

Quatuor ſũt ex charitate diligenda.

De ordine charitatis.

DISTINCTIO XXVII.

Circa qvartvm principale .ſ. de ordine charitatis cõſiderãda ſunt tredecim. Primo vtrum ſit aliquis ordo in charitate. Secundo vtrũ homo debeat Deũ diligere plus quã proximũ. Tertio vtrũ plus Deũ quam ſeipſum. Quarto vtrum ſe plus quã proximum. Quinto vtrum proximum plus quam corpus propriũ. Sexto vtrũ plus vnum proximum quam aliũ. Septimo vtrum plus debeamus diligere meliores quam cõiunctiores. Octauo vtrum magis coniunctum nobis ſecundum carnis affinitatem, vel ſecundum alias neceſſitudines. Nono vtrum plus filium quam patrem. Decimo vtrũ matrẽ plus quam patrem. Vndecimo vtrũ vxorẽ plus quam patrẽ vel matrem. Duodecimo vtrũ plus benefactorẽ quam beneficiatum. Tertiodecimo vtrum ordo charitatis manebit in patria.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum ſit aliquis ordo in charitate*: dicendum quod ſicut philoſophus dicit in 8. Ethic. Prius & poſterius dicitur ſecundum relationem ad aliquod principium. Ordo autem includit in ſe aliquem modum prioris & poſterioris, vnde oportet quod vbicunque eſt aliquod principium, ſit etiam aliquis ordo. Dictum eſt autem ſupra quod dilectio charitatis tẽdit in Deum ſicut in principium beatitudinis, in cuius communicatione amicitia charitatis fundatur. Et ideo oportet quod in his quæ ex charitate diliguntur, attendatur aliquis ordo, ſecundum relationem ad primum principium huius dilectionis, quod eſt Deus.

In charitate eſt ordo.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum Deus magis ſit diligendus quam proximus*: dicendum quod vnaquæque amicitia principaliter reſpicit id, in quo principaliter inuenitur illud bonum in cuius communicatione fundatur; ſicut amicitia politica principalius reſpicit principem ciuitatis à quo totum bonum commune ciuitatis dependet: vnde & ei maxime debetur fides & obediẽtia à ciuibus. Amicitia autẽ charitatis fundatur ſuper communicatione beatitudinis, quæ conſiſtit eſſentialiter in Deo ſicut in primo principio, à quo deriuatur in omnes qui ſunt beatitudinis capaces. Et ideo principaliter & maxime Deus eſt ex charitate diligendus. Ipſe enim diligitur ſicut beatitudinis cauſa; proximus autem ſicut beatitudinem ſimul nobiſcum ab eo participans.

Deus eſt principaliter ex charitate diligendus.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum homo plus debeat diligere Deum, quam ſeipſum*: dicendum quod à Deo duplex bonum accipere poſſumus, ſcilicet bonum naturæ & bonum gratiæ, ſuper communicatione autem bonorũ naturalium nobis à Deo facta, fundatur amor naturalis; quo non ſolũ homo in ſua integritate naturæ ſuper omnia diligit Deũ, etiam plus quã ſeipſum; ſed hoc etiã quælibet creatura ſuo modo, ideſt vel intellectuali, vel rationali, vel animali vel ſaltem naturali amore: ſicut lapides & alia quæ cognitione carẽt: quia vnaquæque pars naturaliter plus amat commune bonũ totius, quã particulare bonum propriũ. Quod manifeſtatur ex opere. Quælibet enim pars habet inclinationem principalem ad actionem communem vtilitati totius. Apparet autem & hoc in politicis virtutibus, ſecundũ quas ciues pro bono communi, & diſpendia propriarũ rerum, & perſonarũ interdum ſuſtinent. Vnde multo magis hoc verificatur in amicitia charitatis, quæ fundatur ſuper communicatione donorum gratiæ, & ideo ex charitate debet magis homo diligere Deum, qui eſt bonum commune omnium, quam ſeipſum; quia beatitudo eſt in Deo ſicut in communi & fontali omnium principio, qui beatitudinẽ participare poſſunt.

Homo debet plus Deũ diligere quam ſeipſum.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum debeat homo ex charitate plus diligere ſeipſum, quam proximum*: dicendũ quod in homine duo ſunt, ſcilicet natura ſpiritualis, & natura corporalis. Per hoc autẽ homo dicitur diligere ſeipſum, quod diligit ſe ſecundũ naturam ſpiritualem, vt ſupra dictum eſt; & ſecundum hoc, debet homo magis ſe diligere poſt Deum, quam quemcunque alium. Et hoc patet ex ipſa ratione diligẽdi. Nam ſicut ſupra dictum eſt, Deus diligitur vt principium boni ſuper quo fundatur dilectio charitatis, homo autem diligit ſeipſum ex charitate ſecundum rationem qua eſt particeps prædicti boni, proximus autem diligitur ratione ſocietatis in iſto bono: conſociatio autem eſt ratio dilectionis ſecundũ quandam vnionẽ in ordine ad Deũ. Vnde ſicut vnitas potior eſt quã vnio, ita quod homo ipſe participat bonũ diuinũ, eſt potior ratio diligendi, quam quod alius aſſocietur ſibi in hac participatione. Et ideo homo ex charitate dicitur magis ſeipſum dili-

Homo debet ex charitate plus ſeipſum quam proximum diligere.

gere

gere quam proximum; & huius ſignum eſt, quod homo non debet ſubire aliquod malum peccati, quod contrariatur participationi beatitudinis, vt proximum liberet à peccato.

Debemus plus ex charitate diligere proximũ quam corpus proprium.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum debeamus plus ex charitate diligere proximum, quam corpus proprium:* dicendum quod illud magis eſt ex charitate diligendum, quod habet pleniorem rationem diligibilis ex charitate, vt dictum eſt: conſociatio autem in plena participatione beatitudinis, quæ eſt ratio diligendi proximum; eſt maior ratio diligendi, quam participatio beatitudinis per redundantiam, quæ eſt ratio diligendi proprium corpus, & ideo proximum quantum ad ſalutem animæ, magis debemus diligere, quam corpus proprium.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum debeamus ex charitate diligere vnum proximum, plus quam alium:* dicendum quod circa hoc fuit duplex opinio. Quidam enim dixerunt quod omnes proximi ſunt æqualiter ex charitate diligendi quantum ad affectum, ſed non quantum ad exteriorem affectum; ponentes ordinem dilectionis, eſſe intelligendum ſecundum exteriora beneficia, quę magis debemus impendere proximis quam alienis; non autem ſecundum interiorem affectum, quem æqualiter debemus impendere omnibus etiam inimicis. Sed hoc irrationabiliter dicitur. Non enim minus eſt ordinatus affectus charitatis qui eſt inclinatio gratiæ, quam appetitus naturalis qui eſt inclinatio naturæ; vtraque enim inclinatio, ex diuina ſapientia procedit. Videmus autem in naturalibus quod inclinatio naturalis proportionatur actui vel motui qui conuenit naturæ vniuſcuiuſque, ſicut terra habet maiorem inclinationem grauitatis quam aqua, quia competit ei eſſe ſub aqua. Oportet igitur quod etiam inclinatio gratiæ quæ eſt affectus charitatis, proportionetur his quæ ſunt exterius agenda; ita ſcilicet vt ad eos intenſioris charitatis affectum habeamus, quibus conuenit nos magis beneficos eſſe. Et ideo etiam dicendum eſt, quod etiam ſecundum affectum oportet magis vnum proximum quam alium diligere. Et ratio eſt, quia cum principium dilectionis ſit Deus, & ipſe diligens; neceſſe eſt quod ſecundum propinquitatem maiorem ad alterum iſtorum principiorum, maior ſit dilectionis affectus. Sicut enim ſupra dictum eſt, in omnibus in quibus inuenitur aliquod principium, ordo attenditur ſecundum comparationem ad illud principium.

Oportet etiã ſecundum affectũ magis vnũ proximum quã alium diligere.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum ex charitate plus debeamus diligere meliores, quam coniunctiores;* dicendum quod omnis actus oportet quod proportionetur & obiecto & agẽti, ſed ex obiecto habet ſpeciẽ, ex virtute autẽ agẽtis habet modum ſuæ intẽſionis; ſicut motus habet ſpeciẽ ex termino ad quẽ eſt, ſed intenſionem velocitatis habet ex diſpoſitione mobilis, & virtute mouẽtis. Sic igitur dilectio, ſpeciẽ habet ex obiecto, ſed intẽſionem habet ex parte ipſius diligentis; obiectum autem charitatiuæ dilectionis Deus eſt, homo autem diligens eſt. diuerſitas ergo dilectionis quæ eſt ſecundum charitatem, quantum ad ſpeciem eſt attendenda in proximis diligendis ſecundum comparationem ad Deum: vt ſcilicet ei qui eſt Deo propinquior, maius bonum ex charitate velimus: quia licet bonum quod omnibus vult charitas, ſcilicet beatitudo æterna, ſit vnum ſecundum ſe, habet tamen diuerſos gradus ſecundum diuerſas beatitudinis participationes, & hoc ad charitatem pertinet vt velit iuſtitiam Dei ſeruari, ſecundum quam meliores perfectius beatitudinem participant, & hoc pertinet ad ſpeciem dilectionis. Sunt enim diuerſæ dilectionis ſpecies, ſecundum diuerſa bona quæ optamus his quos diligimus; ſed intenſio dilectionis eſt attendenda per comparationem ad ipſum hominem qui diligit, & ſecundum hoc illos qui ſunt ſibi propinquiores, intenſiori affectu diligit homo ad illud bonum ad quos eos diligit, quam meliores ad maius

A bonum. Eſt etiam ibi alia differentia attendenda. Nam aliqui proximi ſunt propinqui nobis ſecundum naturalem originem à qua diſcedere non poſſunt, quia ſecundum eam ſunt id quod ſunt. Sed bonitas virtutis ſecundum quam aliqui appropinquant Deo poteſt accedere & recedere, augeri & minui; vt ex ſupra dictis patet; ideo poſſum ex charitate velle, quod ille qui eſt mihi coniunctus ſit melior alio, & ſic ad maiorem beatitudinis gradum peruenire poſſit.

Quo pacto ex charitate magis diligendi meliores quam coniunctiores.

Est avtem & alius modus quo plus diligimus ex charitate nobis magis coniunctos, quia pluribus modis eos diligimus. Ad eos enim qui non ſunt nobis coniuncti, non habemus niſi amicitiam charitatis. Ad eos autem qui ſunt nobis magis coniuncti, B habemus aliquas amicitias ſecundum modum coniunctionis eorum ad nos. Cum enim bonum ſuper quod fundatur quælibet alia amicitia honeſta, ordinetur ſicut ad finem ad bonum ſuper quod fundatur charitas, conſequens eſt vt charitas imperet actum cuiuſlibet alterius amicitiæ; ſicut ars quæ eſt circa finem, imperat arti quę eſt circa ea quæ ſunt ad finem; & ſic hoc ipſum quod eſt diligere aliquem, quia conſanguineus, vel quia coniunctus eſt, vel quia conciuis, vel propter quodcunque huiuſmodi aliud licitum, ordinabile in finem charitatis, poteſt à charitate imperari, & ita ex charitate tam eliciente quam imperante, pluribus modis diligimus magis nobis coniunctos.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum debeamus plus diligere* C *nobis coniunctos ſecundum carnis affinitatem, quam ſecundum alias neceſſitudines*: dicendum quod illi qui ſunt nobis magis coniuncti, ſunt ex charitate magis diligendi; tum quia intenſius diliguntur, tum quia pluribus rationibus diliguntur. Intenſio autem dilectionis, eſt ex coniunctione dilecti ad diligentem. Et ideo diuerſorum dilectio eſt menſuranda, ſecundum diuerſam rationem coniunctionis; vt ſcilicet vnuſquiſque diligatur magis, in eo quod pertinet ad illam coniunctionem ſecundum quam diligitur. Et vlterius comparanda eſt dilectio dilectioni, ſecundum cõparationem coniunctionis ad coniunctionem. Sic igitur dicẽdum eſt, quod amicitia conſanguineorum, fundatur in coniunctione naturalis originis, amicitia autem conciuium in communicatione ciuili; & amicitia commilitãtium, D in communicatione bellica. Et ideo in his quæ pertinent ad naturam plus debemus diligere conſanguineos, in his autem quæ pertinent ad ciuilem conuerſationem, plus debemus diligere cõciues, & in bellicis plus commilitones. Vnde & philoſophus dicit in 9. Ethic. *quod ſingulis propria & congruentia eſt attribuẽdum;* ſic autem & facere videntur, qui ad nuptias quidẽ vocant cognatos. Videbitur vtiq; & nutrimẽto parẽtibus oportere maxime ſufficere, & honorem paternum, & ſimile etiam in alijs. Si autem comparemus coniũctionem ad coniunctionem, conſtat quod coniunctio naturalis originis eſt prior & immobilior, quia eſt ſecundum id quod pertinent ad ſubſtantiam, aliæ autẽ coniunctiones ſunt ſuperuenientes, & remoueri poſſunt; & ideo amicitia conſanguineorum eſt ſtabilior; ſed aliæ E amicitię poſſunt eſſe potentiores, ſecundum id quod eſt proprium vnicuique amicitiæ.

Ex diuerſa ratione coniunctionis dilecti ad diligentem menſuranda eſt dilectio charitatis.

Ad nonvm, ſcilicet *vtrum plus debeamus ex charitate diligere filium quam patrem*: dicendũ quod ſicut dictũ eſt, gradus dilectionis ex duobus penſari poteſt. Vno modo ex parte obiecti, & ſecundum hoc, id quod habet maiorẽ rationem boni, eſt magis diligendum, & quod eſt Deo ſimilius; ſic pater eſt magis diligendus, quam filius; quia ſcilicet patrem diligimus ſub ratione principij, quod habet rationẽ eminẽtioris boni & Deo ſimilioris. Alio modo cõputãtur gradus dilectionis ex parte ipſius diligentis; & ſic magis diligitur quod eſt magis coniunctum, & ſic magis filius eſt diligendus quam pater, vt philoſophus dicit in octauo Ethicorum. Primo quidem quia parentes diligunt filios, vt

Quo ſenſu pater eſt magis diligendus quam filius.

aliquid

aliquid ſui exiſtentes: pater autem non eſt aliquid fi- A lij, & ideo dilectio ſecundum quam pater diligit filium, ſimilior eſt dilectioni qua quis diligit ſeipſum. Secundo quia parentes magis ſciunt aliquos eſſe ſuos filios, quam econuerſo. Tertio quia filius eſt magis propinquus parenti, vtpote pars exiſtens, quam pater filio, ad quem habet ſimilitudinē principij. Quarto quia parentes diutius amauerunt, nam pater ſtatim incipit diligere filium, filius autem tempore procedēte incipit diligere patrem. Dilectio autem quanto diuturnior, tanto eſt fortior; ſecundum illud Eccl. 9. *Non derelinquas amicum antiquum, nouus enim non erit ſimilis illi.*

Pater per ſe loquendo magis diligendus eſt quā mater.

Ad decimvm, ſcilicet *vtrum debeat homo plus diligere matrem quam patrem*: dicēdum quod in iſtis comparationibus id quod dicitur eſt intelligendum per ſe, vt B videlicet intelligatur eſſe quæſitum de patre, inquantum eſt pater, an plus diligendus ſit matre, inquātum mater eſt. Poteſt enim in omnibus huiuſmodi tanta eſſe diſtantia virtutis & malitiæ, vt amicitia ſoluatur vel minuatur, vt philoſophus dicit in 8. Ethi. & ideo vt Ambro. dicit, *boni domeſtici ſunt malis filijs præponendi*; ſed per ſe loquendo, magis pater eſt amandus quā mater. Amantur enim pater & mater vt principia quædam naturalis originis; pater autem habet excellentiorem rationem principij quam mater, quia pater eſt principium per modum agentis, mater autem magis per modum patientis & materiæ, & ideo per ſe loquēdo pater eſt magis diligendus.

Ad vndecimvm, ſcilicet *vtrum debeat homo plus diligere vxorem, quam patrem & matrem*; dicendum quod C ſicut dictum eſt, gradus dilectionis attendi poteſt & ſecundum rationem boni, & ſecundum coniunctionem ad diligentem. Secundum igitur rationem boni, quod eſt obiectum dilectionis, magis ſunt diligendi parentes quam vxor, quia diliguntur ſub ratione principij & eminentioris cuiuſdam boni. Secundum autem rationem coniunctionis magis diligenda eſt vxor, quia vxor coniungitur viro, vt vna caro exiſtens, ſecundum illud Matth. 19. *Itaque non ſunt duo, ſed vna caro*: & ideo intenſius diligitur vxor, ſed maior reuerentia eſt parentibus exhibenda.

Qua ratione magis diligenda vxor quam pater.

Ad dvodecimvm, ſcilicet *vtrum debeat homo magis diligere benefactorem, quam beneficiatum*; dicendū quod ſicut ſupra dictum eſt, aliquid magis diligitur dupliciter. Vno modo quidem, quia habet rationem excellē- D tioris boni. Alio modo, ratione maioris coniunctionis. Primo quidem modo benefactor eſt magis diligēdus, quia cum ſit principium boni in beneficiato, habet excellentioris boni rationem, ſicut & de patre dictum eſt. Secundo autem modo magis diligimus beneficiatos, vt philoſophus probat in 19. Ethi. per quatuor rationes. Primo quidem quia beneficiatus eſt quoddam opus benefactoris; vnde conſueuit dici de aliquo, iſte factura illius eſt: naturale autem eſt cuilibet, quod diligat opus ſuum, ſicut videmus quod poëtæ diligant poëmata ſua. Et hoc ideo, quia vnumquodque diligit ſuum eſſe, & ſuum viuere, quod maxime manifeſtatur in ſuo agere. Secundo quia vnuſquiſque naturaliter diligit illud in quo inſpicit ſuum bonum, habet quidem igitur & benefactor in beneficiato ali- E quod bonum & econuerſo; ſed benefactor inſpicit in beneficiato ſuum bonum honeſtum, beneficiatus in benefactore ſuum bonum vtile, bonum autem honeſtum delectabilius conſideratur, quam bonum vtile; tum quia eſt diuturnius (vtilitas enim cito tranſit, & delectatio memoriæ non eſt ſicut delectatio rei præſentis) tum etiam, quia bona honeſta magis cum delectatione recolimus, quam vtilitates quæ nobis ab alijs prouenerunt. Tertio quia ad amantem pertinet agere, vult enim & operatur bonum amato: ad amatum autem pertinet pati, & ideo excellentioris eſt amare, & propter hoc ad benefactorem pertinet vt plus amet. Quarto quia difficilius eſt beneficia impendere quam recipere, ea vero in quibus laboramus magis diligimus: quæ vero nobis de facili proueniunt, quodammodo contemnimus.

Quo ſenſu magis diligendus beneficiatus quam benefactor.

Ad tertivmdecimvm, ſcilicet *vtrum ordo charitatis manebit in patria*: dicendum quod neceſſe eſt ordinem charitatis remanere in patria, quantum ad hoc, quod Deus eſt ſuper omnia diligēdus; hoc enim ſimpliciter tunc erit quando homo perfectè eo fruetur. Sed de ordine ſuipſius ad alios diſtinguendum videtur; quia ſicut ſupra dictum eſt, dilectionis gradus diſtingui poteſt, vel ſecundum differentiam boni quod quis alij exoptat, vel ſecundum intentionem dilectionis. Primo quidem modo plus diliget meliores quam ſeipſum, minus vero minus bonos: volet enim quilibet beatus, vnumquemque habere quod ſibi debetur ſecundum diuinam iuſtitiam, propter perfectam conformitatem voluntatis humanæ ad diuinam; nec tunc erit tempus perficiendi per meritum ad maius præmium, ſicut nunc accidit, quando homo poteſt meliorem virtutem & præmium deſiderare; ſed tunc voluntas vniuſcuiuſque infra hoc ſiſtet, quod eſt determinatum diuinitus. Secundo vero modo aliquis ſeipſum plus diliget, quam proximum etiam meliorem, quia intenſio actus dilectionis prouenit ex parte ſubiecti diligentis, vt ſupra dictum eſt. Et ad hoc etiam donum charitatis vnicuique confertur à Deo, vt primo quidem mentem ſuam in Deum ordinet, quod pertinet ad dilectionem ſuipſius. Secundario vero ordinem aliorum in Deum velit, vel etiam operetur ſecundum ſuum modum. Sed quantum ad ordinē proximorum adinuicem, ſimpliciter quis magis diliget meliorem, ſecundum charitatis amorem. Tota enim beata vita conſiſtit in ordinatione mentis ad Deum, vnde totus ordo dilectionis beatorum conſeruabitur per comparationem ad Deum, vt ſcilicet ille magis diligatur & propinquior ſibi habeatur ab vnoquoque qui eſt Deo propinquior. Ceſſabit enim tunc prouiſio quæ eſt in præſenti vita neceſſaria, qua neceſſe eſt vt vnuſquiſque magis ſibi coniuncto ſecundum quamcunque neceſſitudinem prouideat magis quam alieno; ratione cuius in hac vita, ex ipſa inclinatione charitatis, homo plus diligit magis ſibi coniunctum cui magis debet impendere charitatis affectum. Contingit tamē in patria, quod aliquis ſibi cōiunctū pluribus rationibus diliget, non enim ceſſabunt ab animo beati, honeſtæ dilectionis cauſæ; tamen omnibus illis rationibus præfertur incomparabiliter ratio dilectionis, quæ ſumitur ex propinquitate ad Deum.

Ordo charitatis quo modo manebit in patria.

De actu charitatis.

DISTINCTIO XXVIII.

Circa quintum principale, ſcilicet de actu charitatis, conſideranda ſunt tria. Primo de actu principali charitatis, qui eſt dilectio. Secundo de actibus interioribus conſequentibus actum principalem. Tertio de actibus exterioribus conſequentibus actum principalem. Circa primum conſideranda ſunt octo. Primo quid ſit magis proprium charitatis, vtrum ſcilicet amari vel amare. Secundo vtrum amare prout eſt actus charitatis, ſit idem quod beneuolentia. Tertio vtrum Deus ſit per ſeipſum amandus. Quartò vtrum poſſit in hac vita immediate amari. Quinto vtrum poſſit amari totaliter. Sexto vtrum eius dilectio habeat modum. Septimo quid ſit melius, vtrum diligere amicum, vel inimicum. Octauo vtrum ſit magis meritorium diligere proximum quam diligere Deum.

Magis proprium eſt charitatis amare quam amari.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum magis ſit proprium charitatis amare quam amari* dicendum quod charitas cum ſit virtus, ſecundum ſuam eſſentiam habet inclinationem ad proprium actum, amari autem non eſt actus charitatis ipſius qui amatur, ſed actus charitatis eius eſt amare. Amari autem competit ei ſecundum

communẽ rationem boni, prout ſcilicet ad eius bo- A num alius per actum charitatis mouetur. vnde manifeſtum eſt quod charitati magis cõuenit amare quam amari, magis enim conuenit vnicuique quod conuenit ei per ſe & ſubſtantialiter, quam quod conuenit ei per aliud. Et huius duplex eſt ſignum. Primum quidem, quia amici magis laudantur ex hoc quod amantur; quin immo ſi non amant & amantur, vituperantur. Secundo quia matres quæ maxime amant, plus quærunt amare quam amari: quædam enim vt philoſophus dicit in eodem lib. dant filios ſuos nutrici, & amant quidem; reamari autem non quærunt, ſi non contingat.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum amare ſecundum quod eſt actus charitatis ſit idem quod beneuolentia*: dicendũ quod beniuolentia proprie dicitur actus voluntatis, quo al- B teri bonum volumus; hic autem voluntatis actus differt ab actuali amore, tam ſecundum quod eſt in appetitu ſenſitiuo, quam etiam ſecundum quod eſt in appetitu intellectiuo, qui eſt voluntas; amor enim qui eſt in appetitu ſenſitiuo, paſſio quædam eſt: Omnis autem paſſio cum quodam impetu inclinat in ſuum obiectum. Paſſio autem amoris hoc habet quod non ſubito exoritur, ſed per aliquam aſſiduam inſpectionem rei amatæ. Et ideo philoſophus in 9. Ethi. oſtendens differentiam inter beneuolentiam & amorẽ qui eſt paſſio dicit, quod *beneuolentia non habet diſtenſionem & appetitum.* ideſt aliquem impetum inclinationis, ſed ex ſolo iudicio rationis homo vult bonũ alicui. Similiter etiam talis amor eſt ex quadam conſuetudine, beneuolentia autẽ interdum oritur ex repentino, ſicut ac- C cidit nobis de pugilibus qui pugnant, quorum alterũ vellemus vincere. Sed amor qui eſt in appetitu intellectiuo, etiam differt à beneuolentia. Importat enim quandam vnionem ſecundum affectum amantis ad amatum, inquantum ſcilicet amans æſtimat amatum, quodammodo vt vnum ſibi, vel ad ſe pertinens; & ſic mouetur in ipſum. Sed beneuolentia eſt ſimplex actus voluntatis, quo volumus alicui bonum, etiam non præſuppoſita prædicta vnione affectus ad ipſum. Sic igitur in dilectione ſecundum quod eſt actus charitatis, includitur quædam beneuolentia, ſed dilectio ſiue amor, addit vnionẽ affectus. & propter hoc philoſophus dicit ibidem, quod *beneuolentia eſt principium amicitiæ.*

Diſcrimen inter beneuolentiã & amorem.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum Deus ſit propter ſeipſum* D *amandus*: dicendum quod ly *propter* importat habitudinem alicuius cauſæ. Eſt autem quadruplex genus cauſæ, ſcilicet finalis, formalis, efficiens, & materialis, ad quod reducitur etiam materialis diſpoſitio, quæ non eſt cauſa ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Et ſecundum hæc quatuor genera cauſarum, dicitur aliquid propter alterum diligi. Secundum quidem genus cauſæ finalis, ſicut diligimus medicinam propter ſanitatem. Secundum autem genus cauſæ formalis, ſicut diligimus hominem propter virtutem, quia ſcilicet virtute formaliter eſt bonus, & per conſequens diligibilis. Secundum autem cauſam efficientem, ſicut diligimus aliquos inquantum ſunt filij talis patris. Secundum autem diſpoſitionem, quæ reducitur ad ge- E nus cauſæ materialis, dicimur diligere aliquid propter id quod nos diſpoſuit ad eius dilectionem, puta propter aliqua beneficia ſuſcepta: quamuis poſtquam iã amare incepimus, non tam propter illa beneficia amemus amicum, ſed propter eius virtutem. Primis igitur tribus modis Deum non diligimus propter aliud, ſed propter ſeipſum. Non enim ordinatur ad aliud, ſicut ad finem, ſed ipſe eſt finis vltimus omnium: neque etiam informatur aliquo alio ad hoc quod ſit bonus, ſed etiam ſubſtantia eius eſt eius bonitas, ſecundum quam exemplariter omnia bona ſunt, neque iterum ei ab altero bonitas ineſt, ſed ab ipſo omnibus alijs. Sed quarto modo poteſt diligi propter aliud, quia ſcilicet ex aliquibus alijs diſponimur ad hoc quod in Dei dilectione proficiamus, puta per beneficia ab eo ſuſcepta, vel etiam per præmia ſperata, vel per pœnas quas per ipſum vitare intendimus.

Quot modis diligimus Deũ propter ſeipſũ, & quo modo propter aliud.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum Deus in hac vita poſſit immediate amari*, dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, actus cognitiuæ virtutis, perficitur per hoc quod cognitum eſt in cognoſcẽte, actus autem virtutis appetitiuæ perficitur per hoc, quod appetitus inclinatur in rem ipſam; & ideo oportet quod motus appetitiuæ virtutis ſit in res ſecundum conditionem ipſarum rerum, actus autem cognitiuæ virtutis eſt ſecundum modum cognoſcentis. Eſt autem ipſe ordo rerum talis ſecundum ſe, quod Deus eſt propter ſeipſum cognoſcibilis, vtpote eſſentialiter exiſtens ipſa veritas & bonitas, per quam alia cognoſcuntur & amantur; ſed quo ad nos, quia noſtra cognitio à ſenſu ortum habet, prius ſunt cognoſcibilia, quæ ſunt ſenſui propinquiora, & vltimus terminus cognitionis eſt in eo, quod eſt maximè à ſenſu remotum. Secundum hoc ergo dicendum eſt, quod dilectio quæ eſt actus appetitiuæ virtutis, etiam in ſtatu viæ tendit in Deum primo, & ex ipſo deriuatur ad alia, & ſecundum hoc charitas immediate Deum diligit, alia vero mediante Deo. In cognitione vero eſt econuerſo, quia ſcilicet per alia Deum cognoſcimus, ſicut cauſam per effectus, vel per modum eminentiæ aut negationis, vt patet per Dionyſium in 2. lib. de diui. no.

Deus in hac vita poteſt immediatè amari, ſed nõ immediatè cognoſci.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum Deus in hac vita poſſit amari totaliter*; dicendum quod cum dilectio intelligatur quaſi medium inter amantem & amatum, cum quæritur an Deus poſſit totaliter diligi, tripliciter poteſt intelligi. Vno modo vt modus totalitatis referatur ad rem dilectam, & ſic Deus eſt totaliter diligendus, quia quicquid ad Deum pertinet, homo diligere debet. Alio modo poteſt intelligi ita quod totalitas referatur ad diligentem, & ſic Deus etiam totaliter diligi debet, quia ex toto poſſe ſuo, debet homo Deum diligere, & quicquid habet ad Dei amorem ordinare, ſecundum illud Deutero. 6. *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Tertio modo poteſt intelligi ſecũdum comparationem diligentis ad rem dilectam, vt ſcilicet modus diligentis adæquetur modo rei dilectæ, & hoc non poteſt eſſe. Cum enim vnumquodque intantum diligibile ſit, quantum eſt bonum, Deus cuius bonitas eſt infinita, eſt infinitè diligibilis; nulla autem creatura poteſt Deũ infinitè diligere, quia omnis virtus creaturæ, ſiue naturalis, ſiue infuſa eſt finita.

Qua ratione Deus dicitur totaliter diligendus.

Ad sextum, ſcilicet *vtrum diuinæ dilectionis ſit aliquis modus*: dicendum quod ſicut dicit Bern. in lib. de diligendo Deo: cauſa diligendi Deũ, Deus eſt; modus, ſine modo diligere. Modus enim importat quandam menſuram, ſicut dicit Aug. 4. ſuper Gen. ad litteram. *Modus eſt quem vnicuique propria menſura præfigit*; huius autem menſuræ determinatio inuenitur & in menſura, & in menſurato; aliter tamen & aliter. In menſura enim inuenitur eſſentialiter, quia menſura ſecundum ſeipſam eſt determinatiua & modificatiua aliorum. In menſuratis autem inuenitur menſura ſecundum aliud, ideſt inquantum attingunt menſuram. Et ideo in menſura nihil poteſt accipi immodificatum, ſed res menſurata eſt immodificata, niſi menſuram attingat; ſiue deficiat, ſiue excedat. In omnibus autem appetibilibus & agibilibus, menſura eſt finis, quia eorum quæ appetimus & agimus, oportet propriam menſuram ex fine accipere, vt patet per philoſophum in 2. phyſi. Et ideo finis ſecundum ſeipſum habet modum, ea vero quæ ſunt ad finem, habẽt modũ ex eo quod ſũt fini proportionata. Et ideo ſicut philoſophus dicit in 1. politi. *Appetitus finis in omnibus artibus eſt abſque fine & termino*; eorum autem quæ ſunt ad finem, eſt aliquis terminus; nõ enim medicus imponit aliquẽ terminum ſanitatis, ſed facit eam perfectã quãtumcũq; poteſt; ſed medicinę imponit terminũ, nõ n. dat tãtũ de medicina quãtũ poteſt, ſed ſecũdũ proportionẽ ad ſanitatẽ, quã quidẽ proportionẽ ſi medicina

Qualis reperiatur modus in dilectione Dei.

excederet, vel ab ea deficeret, eſſet immoderata: finis A autem omnium actionum humanarum & affectionũ eſt dilectio, per quam maximæ attingimus vltimum finem, vt ſupra dictum eſt. Et ideo in dilectione Dei non poteſt accipi modus, ſicut in re menſurata, vt ſit in ea accipere plus & minus, ſed ſicut inuenitur modus in menſura; in qua non poteſt eſſe exceſſus, ſed quanto plus attingitur regula, tanto melius eſt; ita quanto plus Deus diligitur, tanto eſt dilectio melior.

Ad septimvm, ſcilicet *quid ſit melius diligere amicũ, vel inimicum:* dicendum quod ratio diligendi proximũ ex charitate Deus eſt, ſicut ſupra dictum eſt. Cũ ergo quæritur quid ſit melius vel magis meritorium, vtrum diligere amicum, quam inimicum, dupliciter iſtæ dilectiones comparari poſſunt. Vno modo ex parte pro- B ximi qui diligitur. Alio modo ex parte rationis propter quam diligitur. Primo quidem modo dilectio amici præeminet dilectioni inimici, quia amicus eſt melior, & magis coniunctus. vnde eſt materia magis conueniens dilectioni; & propter hoc actus dilectionis ſuper hanc materiam tranſiens, melior eſt. vnde & eius oppoſitum eſt deterius: peius enim eſt odire amicũ, quã odire inimicum. Secundo autem modo dilectio inimici, præeminet dilectioni amici propter duo. Primo quidẽ, quia dilectionis amici poteſt eſſe alia ratio quã Deus, ſed dilectionis inimici, ſolus Deus eſt ratio. Secundo quia ſuppoſito quod vterque propter Deum diligatur, fortior oſtenditur eſſe dilectio Dei quæ animum hominis ad remotiora extendit, ſcilicet vſque ad dilectionem inimicorum. ſicut virtus ignis tanto C oſtenditur fortior eſſe quanto ad remotiora diffundit ſuum calorem: tanto etiam oſtẽditur diuina virtus eſſe fortior, quanto propter ipſam difficiliora implemus; ſicut etiam & virtus ignis, tanto eſt fortior, quanto comburere poteſt materiam minus combuſtibilẽ. ſed ſicut idem ignis in propinquiora fortius agit quam remotiora, ita etiam charitas feruentius diligit coniunctos, quam remotos: & quantum ad hoc dilectio amicorum ſecundum ſe conſiderata, feruentior & melior eſt, quam dilectio inimicorum.

Quo ſenſu ſit melius diligere amicum quã inimicum, & contra.

Ad octavvm ſcilicet, *vtrum diligere proximum ſit magis meritorium quam diligere Deum;* dicendum, quod comparatio iſta poteſt intelligi dupliciter. Vno modo vt ſeorſum conſideretur vtraque dilectio; & tunc non eſt dubiũ quod dilectio Dei eſt magis meritoria. De- D betur enim ei merces propter ſeipſam, quia vltima merces eſt frui Deo in quem tendit diuinæ dilectionis motus; vnde & diligenti Deum merces promittitur. Io. 14. *Si quis diligit me, diligetur à patre meo & manifeſtabo ei meipſum.* Alio modo poteſt attendi ipſa comparatio, vt dilectio Dei accipiatur ſecundum quod ſolus Deus diligitur; dilectio autem proximi accipiatur, ſecundum quod proximus diligitur propter Deum; & ſic dilectio proximi includet dilectionem Dei; ſed dilectio Dei, non includet dilectionẽ proximi; vnde erit comparatio dilectionis Dei perfectæ, quæ extendit ſe etiam ad proximum, ad dilectionem Dei inſufficientem & imperfectam: quia hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. Et hoc ſenſu dilectio proximi præ- E minet.

Quo ſenſu dilectio proximi excedat dilectionem Dei.

De gaudio.

DISTINCTIO XXIX.

Deinde conſiderandum eſt de effectibus conſequentibus actum principalem charitatis, quæ eſt dilectio. Et primo de effectibus interioribus. Secundo de exterioribus. Circa primum conſideranda ſunt quatuor. Primo enim conſiderandum eſt de gaudio. Secundo de pace. Tertio de miſericordia. Quarto de zelo. Circa primum conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum gaudium ſit effectus charitatis. A Secundo vtrum gaudium compatiatur ſecum admixtionem triſtitiæ. Tertio vtrum gaudium huiuſmodi poſſit eſſe plenum. Quarto vtrum gaudium ſit virtus.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum gaudium ſit effectus charitatis.* Dicendum, quod ex amore procedit & gaudiũ & triſtitia, ſed contrario modo. Gaudium enim ex amore cauſatur vel propter præſentiam boni amati, vel etiam propter hoc quod ipſi bono amato propriũ bonum ineſt & conſeruatur; & ſecundum hoc maxime pertinet ad amorem beneuolentiæ, per quam ſcilicet aliquis gaudet de amico proſpere ſe habente, ſi ſit etiã abſens. Econtrario autem ex amore ſequitur triſtitia, vel propter abſentiam amati, vel propter hoc quod cui volumus bonum, ſuo bono priuatur, aut aliquo modo deprimitur. Charitas autem eſt amor Dei, cu- B ius bonum immutabile eſt, quia ipſe eſt ſua bonitas, & ex hoc ipſo quod amatur, eſt in amante per nobiliſſimum ſui effectum, ſecundum illud 1. Ioh. 4. *Qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo.* & ideo ſpirituale gaudium quod de Deo habetur, ex charitate cauſatur.

Gaudium eſt effectus charitatis.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum gaudium ſpirituale quod ex charitate cauſatur, recipiat admixtionem triſtitiæ.* Dicendum, quod ex charitate cauſatur duplex gaudium de Deo, ſicut ſupra dictum eſt. Vnum quidem principale quod eſt proprium charitatis, quo ſcilicet gaudemus de bono diuino ſecundum ſe conſiderato, & tale gaudium charitatis, permixtionem triſtitiæ non patitur, ſicut nec illud bonum de quo gaudet, poteſt C aliquam mali admixtionem habere. Et ideo Apoſtolus dicit ad Phil. 4. *Gaudete in domino ſemper.* Aliud autem gaudium eſt charitatis, quo gaudet quis de bono diuino ſecundum quod participatur à nobis, hæc autem participatio poteſt impediri per aliquod contrarium; & ideo ex hac parte, gaudium charitatis poteſt habere permixtionem triſtitiæ; prout ſcilicet aliquis triſtatur de Deo, quod repugnat participationi diuini boni in nobis, vel in proximis, quos tanquam noſipſos diligimus.

Gaudium charitatis poteſt habere admixtionẽ triſtitiæ.

Ad tertivm, ſcilicet, *vtrum ſpirituale gaudiũ quod ex charitate cauſatur, poſſit in nobis impleri.* Dicendũ, quod plenitudo gaudij poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ex parte rei de qua gaudetur, vt ſcilicet tantũ gaudeatur de ea, quantum eſt dignum de ea gauderi; & ſic D ſolum Dei gaudium eſt plenum de ſeipſo, quia gaudium eius eſt infinitum; & hoc eſt condignum infinitę bonitati Dei; cuiuſlibet autem creaturæ gaudiũ oportet eſſe finitum. Alio modo poteſt intelligi plenitudo gaudij ex parte gaudentis. Gaudium autem cõparatur ad deſiderium ſicut quies ad motum, vt ſupra dictum eſt cum de paſſione ageretur. Eſt autem quies plena, cum nihil reſtat de motu. Vnde tunc eſt gaudium plenum, quando iam nihil deſiderandum reſtat. Quandiu autem in hoc mundo ſumus, non quieſcit in nobis deſiderij motus, quia adhuc reſtat quod Deo magis appropinquemus per gratiam, vt ex ſupradictis patet. Sed quando iam ad beatitudinem perfectam peruentum fuerit, nihil deſiderandum reſtabit, quia erit Dei plena fruitio, inquantum homo obtinebit quicquid etiam circa alia bona deſiderauit, ſecun- E dum illud Pſal. 102. *Qui replet in bonis deſiderium tuum.* Et ideo quieſcet deſiderium, non ſolum quo deſideramus Deum, ſed etiam erit omnium deſideriorum quies. vnde gaudium beatorum eſt perfecte plenum, & etiam ſuperplenum; quia plus obtinebunt, quam deſiderare ſuffecerint. *Non enim in cor hominis aſcendit, quod præparauit Deus diligentibus ſe,* vt dicitur 1. Cor. 2. Et hoc eſt quod dicitur, Luc. 6. *Menſuram bonam & superfluentem dabunt in ſinus veſtros.* Quia tamen nulla creatura eſt capax gaudij de Deo ei condigni, inde eſt quod illud gaudium omnino plenum non intrat in hominem, ſed potius homo intrat in ipſum. ſecundum illud Matth. 25. *Intra in gaudium domini tui.*

Quomodo gaudiũ ſpirituale dicatur in nobis impleri.

Ad

A Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum gaudium ſit virtus*. Dicendum, quod virtus eſt habitus quidam operatiuus, vt dictum eſt; & ideo ſecundum propriam rationem habet inclinationem ad aliquem actum. Eſt autem contingens ex vno habitu plures actus eiuſdem rationis ordinatos prouenire, quorum vnum ſequatur ex altero: & quia poſteriores actus non procedunt ab habitu virtutis niſi per actum priorem, inde eſt quod virtus non diffinitur, nec denominatur niſi ab actu priori, quamuis etiam alii actus ab ea conſequantur. Manifeſtum eſt autem ex his, quæ ſupra de paſſionibus dicta ſunt, quod amor eſt prima affectio appetitiuæ potentię, ex qua ſequitur & deſiderium, & gaudiũ: & ideo habitus virtutis idem eſt qui inclinat ad diligendum, & deſiderandum bonum diuinum dilectum, B & ad gaudendum de eo. ſed quia dilectio inter hos actus eſt prior, inde eſt quod virtus non denominatur à gaudio, nec à deſiderio, ſed à dilectione, & dicitur charitas. Sic ergo gaudium non eſt aliqua virtus à charitate diſtincta, ſed eſt quidam charitatis actus ſiue effectus: & propter hoc connumeratur inter fructus, vt patet Gal. 5.

Gaudium non eſt virtus, ſed charitatis actus ſeu effectus.

De pace.

DISTINCTIO XXX.

Deinde conſiderandum eſt de pace. Et circa hoc conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum pax ſit idem quod concordia. Secundo vtrum omnia appetant pacem. C Tertio vtrum pax ſit effectus charitatis. Quarto vtrum pax ſit virtus.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum pax ſit idem quod concordia.* dicendum quod pax includit concordiam, & aliquid addit, vnde vbicumque eſt pax, ibi eſt concordia: non tamen vbicunque eſt concordia ibi eſt pax, ſi nomen pacis propriè ſumatur. Concordia enim propriè ſumpta eſt ad alterum, inquantum ſcilicet diuerſorum cordium voluntates, ſimul in vnum conſenſum conueniunt. Contingit etiam vnius hominis cor tendere in diuerſa, & hoc dupliciter: vno quidem modo ſecundum diuerſas potentias appetitiuas, ſicut appetitus ſenſitiuus plerumque tendit in contrarium rationalis appetitus: ſecundum illud Gal. 5. *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum.* Alio modo inquantum vna & eadem D vis appetitiua, in diuerſa appetibilia tendit, quæ ſimul aſſequi non poteſt. vnde neceſſe eſt eſſe repugnantiam motuum appetitus. vnio autem horum motuum eſt quidem de ratione pacis: nõ enim homo habet pacatũ cor quandiu non habet id quod vult. Et ſi habeat aliquid quod vult, tamen adhuc reſtat ei aliquid volendum quod ſimul habere non poteſt. Hæc autem vnio non eſt de ratione concordiæ: vnde concordia importat vnionem appetituum diuerſorum appetẽtium: pax autem ſuper hanc vnionem, importat etiam vnius appetentis vnionem.

Diſcrimen inter pacem & cõcordiã.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum omnia pacem appetant.* dicendum quod ex hoc ipſo quod homo aliquid appetit, conſequens eſt ipſum appetere eius quod appetit aſſecutionem, & per conſequens remotionem E eorum quæ conſecutionem impedire poſſunt. Poteſt autem impediri aſſecutio boni deſiderati per cõtrariũ appetitum, vel ſuipſius, vel alterius, & vtrumque tollitur per pacem, ſicut ſupra dictum eſt. Et ideo neceſſe eſt quod omne appetens appetat pacem, inquantũ ſcilicet omne appetẽs appetit tranquille & ſine impedimẽto peruenire ad id quod appetit, in quo conſiſtit ratio pacis, quam Aug. diffinit tranquillitatem cordis.

Omnia pacẽ appetunt.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum pax ſit effectus charitatis*: dicendum quod duplex vnio eſt de ratione pacis, ſicut dictum eſt: quarum vna eſt ſecundum ordinationem propriorum appetituum in vnum. Alia vero eſt ſecundum vnionem appetitus proprij cum appetitu alterius, & vtramque vnionem efficit charitas. Primã quidem vnionem ſecundum quam Deus diligitur ex toto corde, vt ſcilicet omnia referamus in ipſum; & ſic omnes appetitus noſtri in vnum feruntur. Aliam vero prout diligimus proximum ſicut noſipſos. Ex quo cõtingit quod homo vult implere voluntatẽ proximi, ſicut & ſuipſius: & propter hoc inter amicabilia, vnum ponitur identitas electionis: vt patet in 9. Ethi. Et Tullius dicit in lib. de amicitia, quod *amicorum eſt idem velle & nolle.*

Pax eſt effectus charitatis.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum pax ſit virtus*: dicendũ, quod ſicut ſupra dictum eſt: cũ omnes actus ab agente ſecundũ eandem rationẽ procedentes, ſe inuicẽ cõſequãtur, õnes huiuſmodi actus ab vna virtute procedũt: nec habẽt ſinguli ſingulas virtutes à quib' procedant: vt patet in rebus corporalibus, quia enim ignis calefaciendo liquefacit, & rarefacit, non eſt in igne aliqua virtus liquefactiua, & alia rarefactiua, ſed omnes actus hos operatur ignis, per vnam ſuam virtutem calefactiuam. Cum igitur pax cauſetur ex charitate ſecũdum ipſã rationẽ dilectionis Dei & proximi, vt oſtenſum eſt, non eſt alia virtus cuius pax ſit proprius actus niſi charitas, ſicut & de gaudio dictum eſt.

Pax non eſt virtus ſed actus à charitate procedens.

De miſericordia.

DISTINCTIO XXXI.

Deinde conſiderandum eſt de miſericordia. Circa quam quatuor videnda ſunt. Primo vtrum malum ex parte eius cuius homo miſeretur, ſit cauſa miſericordiæ. Secundo vtrum defectus ſit cauſa miſerendi, ex parte miſerentis. Tertio vtrũ miſericordia ſit virtus. Quarto vtrum ſit maxima virtutum.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum malum ex parte eius cui ſit miſericordia, ſit ratio miſerendi.* Dicẽdũ, quod ſicut Aug. dicit in 9. de ciui. Dei. *Miſericordia eſt alienæ miſeriæ in noſtro corde compaſſio, qua vtique ſi poſſemus ſubuenire compellimur.* Dicitur enim miſericordia, ex eo quod aliquis habet miſericordiam ſuper miſeriam alterius: miſeria autem felicitati opponitur. Eſt autem de ratione beatitudinis ſiue felicitatis, vt aliquis potiatur eo quod vult: nam ſicut Aug. dicit 13. de trini. *Beatus eſt qui habet omnia, quæ vult & nihil mali vult.* Et ideo econtrario ad miſericordiam pertinet, vt homo potiatur quæ non vult. Tripliciter autem vult aliquis aliquid. Vno quidem modo appetitu naturali, ſicut omnes homines volunt eſſe, & viuere. Alio modo homo vult aliquid, per electionem ex aliqua præmeditatione. Tertio modo homo vult aliquid, non ſecundum ſe, ſed in cauſa ſua. Puta qui vult comedere nociua, quodammodo dicimus eum velle infirmari. Sic igitur motiuũ miſericordiæ eſt tanquam ad miſeriam pertinens. Primo quidem, quia illud contrariatur appetitui naturali volentis, ſcilicet mala corruptiua, & contriſtantia: quorum contraria homines naturaliter appetunt: vnde Philoſophus dicit in 2. retho. quod *miſericordia eſt triſtitia quædam, ſuper apparenti malo corruptiuo, vel contriſtatiuo.* Secundo huiuſmodi efficiuntur magis ad miſericordiam prouocantia, ſi ſint contra voluntatem electionis. Vnde & Philoſophus ibi dicitur quod *illa mala ſunt miſerabilia quorum fortuna eſt cauſa*; vt puta cum aliquod malum eueniat, vnde ſperabatur bonum. Tertio autem ſunt adhuc magis miſerabilia ſi ſunt contra totam voluntatem. Puta ſi aliquis ſemper ſectatus eſt bona, & eueniunt ei mala: & ideo Philoſophus dicit in eodem libro, quod *miſericordia maxime eſt ſuper malum eius, qui indignus patitur.* propterea malum culpæ, ſecundum hoc quod eſt voluntarium, non habet rationem miſerabilis, ſed magis rationem puniẽdi. Sed quia culpa poteſt eſſe aliquo modo pęna, inquantũ ſcilicet habet aliquid annexũ quod eſt contra voluntatem peccantis: ſecundũ hoc poteſt habere rationẽ miſerabilis: & ſecundũ hoc miſeremur, & compatimur peccantibus. Sicut Greg. dicit in homelia 34. in Euang. quod *vera iuſtitia non habet dedignationem, ſ. ad peccatores, ſed compaſſionem.* Et Matth. 9.

Miſeria ex parte eius cui ſit miſericordia eſt ratio miſerendi.

dicitur: *Videns Ieſus turbas miſertus eſt eis, quia erant* A *vexati, & iacentes, ſicut oues non habentes paſtorem.*

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum defectus ex parte miſerentis ſit ratio miſerendi.* Dicendum quod cum miſericordia ſit paſſio quædam, ſuper miſericordia aliena, vt dictum eſt, ex hoc contingit quod aliquis miſereatur, ex quo contingit quod de miſeria aliena doleat: quia autem triſtitia ſeu dolor eſt de malo proprio, intantum aliquis de miſeria aliena triſtatur aut dolet, inquantum miſeriam alienam apprehendit vt ſuam. Hoc autem contingit tripliciter. Vno modo ſecundum vnionem affectus, quod fit per amorem: quia enim amans reputat ſeipſum amicum, malum ipſius reputat tanquam malum ſuum: & ideo dolet de malo amici ſicut de ſuo: & inde eſt quod Philoſophus in 9. Ethi. inter alia amicabilia ponit hoc quod eſt B condolere amico: & Apoſtolus dicit Rom. 12. *Gaudere cum gaudentibus flere cum flentibus.* Alio modo contingit ſecundum vnionem realem, vtpote cum malum aliquorum ita propinquum eſt, vt ab eis ad nos tranſeat. Et ideo Philoſophus dicit in 2. Rhet. *Homines miſerentur ſuper illos qui ſunt eis coniuncti, & ſimiles:* quia per hoc fit eis æſtimatio, quod ipſi etiam poſſunt ſimilia pati. Et inde eſt quod ſenes & ſapientes qui conſiderant ſe poſſe in mala incidere, & debiles, & formidoloſi, magis ſunt miſericordes. Econtrario autẽ illi qui reputant ſe eſſe felices, & intantum potentes quod nihil mali putant ſe pati poſſe, non ita commiſcerentur. Sic igitur ſuper defectus eſt ratio miſerendi, vel inquantum aliquis defectum alicuius reputat ſuum, propter vnionem amoris, vel C propter poſſibilitatem ſimilia patiendi.

Defectus ex parte miſerentis eſt ratio miſerendi.

Cur ſenes, ſapientes & formidoloſi, ſunt magis miſericordes.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum miſericordia ſit virtus.* Dicendum quod miſericordia importat dolorem de miſeria aliena. Iſte autem dolor poteſt nominare vno quidem modo motum appetitus ſenſitiui: & ſecundum hoc miſericordia paſſio eſt, & non virtus. Alio modo poteſt nominare motum appetitus intellectiui, ſecundum quod alicui diſplicet malum alterius. Hic autem poteſt eſſe ſecundum rationem regulatus: & poteſt ſecundum hunc modum ratione regulatum, regulari motus inferioris appetitus; vnde Aug. dicit in 9. de ciuitate Dei, quod *iſte motus animi* ſcilicet miſericordia, *ſeruit rationi, quando ita præbetur miſericordia, vt iuſtitia conſeruetur. ſiue cum indigenti tribuitur, ſiue cum ignoſcitur pœnitenti:* & quia ratio virtutis huma- D næ conſiſtit in hoc quod motus animi ratione reguletur, vt ex ſuperioribus patet, conſequens eſt miſericordiam eſſe virtutem.

Miſericordia quo ſenſu eſt virtus.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrũ miſericordia ſit maxima virtutũ.* Dicendũ quod aliqua virtus poteſt eſſe maxima dupliciter. Vno modo ſecundum ſe. Alio modo per comparationem ad habentem. Secundum ſe miſericordia quidem maxima eſt. Pertinet enim ad miſericordiam quod alij effundat, & quod plus eſt, quod defectus aliorum ſubleuet: & hoc eſt maxime ſuperioris. Vnde & miſereri ponitur proprium Deo, & in hoc maxime dicitur eius omnipotentia manifeſtari. Sed quantum ad habentem, miſericordia non eſt maxima, niſi ille qui habet ſit maximus, qui nullum ſuper ſe habeat, ſed omnes ſub ſe. Ei enim qui ſupra ſe ali- E quem habet, maius & melius eſt coniungi ſuperiori, quam ſupplere defectum inferioris. Et ideo quantum ad hominem qui habet Deum ſuperiorem, charitas per quam Deo vnitur, eſt potior quam miſericordia, per quam defectus proximorum ſupplet, ſed inter omnes virtutes quæ ad proximum pertinent potiſſima eſt miſericordia, ſicut etiam eſt potioris actus. Nam ſupplere defectum alterius inquantum eſt huiuſmodi, eſt ſuperioris & melioris. De zelo require ſupra vbi agitur de paſſionibus.

Miſericordia quo ſenſu dicatur maxima virtutũ.

De beneficentia.

DISTINCTIO XXXII.

Deinde conſiderandum eſt de exterioribus effectibus charitatis. Et primo de beneficentia. Secundo de eleemoſyna. Tertio de correctione fraterna, quæ eſt quædam eleemoſyna. Circa primum quæruntur quatuor. Primo vtrum beneficentia ſit actus charitatis. Secundo vtrum omnibus ſit benefaciendũ. Tertio vtrum magis benefaciendum ſit his, qui ſunt nobis magis coniuncti. Quarto vtrum beneficentia ſit virtus ſpecialis.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum beneficentia ſit actus charitatis.* Dicendum, quod beneficentia nihil aliud importat quam facere bonum alicui. Poteſt autem hoc bonum conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum communem rationem boni, & hoc pertinet ad communem rationem beneficentiæ: ex hoc enim eſt actus amicitiæ, & per cõſequens charitatis. Nã in actu dilectionis includitur beneuolentia, per quam aliquis vult bonum amico, vt ſupra habitum eſt: voluntas autem eſt effectiua eorum quæ vult, ſi facultas adſit. Et ideo ex conſequenti, benefacere amico ex actu dilectionis conſequitur; & propter hoc beneficentia ſecundum communem rationem, eſt amicitiæ, vel charitatis actus. Si autem bonum quod quis facit alteri, accipiatur ſub aliqua ſpeciali ratione boni, ſic beneficentia accipiet ſpecialem rationem, & pertinebit ad aliquam ſpecialem virtutem.

Beneficentia eſt charitatis actus.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum omnibus ſit benefaciendum.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, beneficentia conſequitur amorem, ex ea parte qua mouet ſuperiora ad prouiſionem inferiorum, gradus autem in hominibus non ſunt immutabiles ſicut in Angelis, quia homines poſſunt pati multiplices defectus. Vnde qui eſt ſuperior ſecundum aliquid, vel eſt vel poteſt eſſe inferior ſecundum aliud. Et ideo cum dilectio charitatis ſe extendat ad omnes, beneficentia debet ſe extendere ad omnes, pro loco tamen & tempore: omnes enim actus virtutum ſunt ſecundum debitas circunſtantias limitandi.

Benefaciẽdũ eſt omnibus pro loco & tempore.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum magis benefaciendum ſit his, qui nobis magis coniuncti ſunt:* dicendum quod gratia & virtus imitatur naturæ ordinem, qui eſt ex diuina ſapientia inſtitutus. Eſt autem talis ordo naturæ, vt vnumquodque agens naturale per prius magis diffundat ſuam actionem ad ea, quæ ſunt ſibi propinquiora, ſicut ignis calefacit magis rem ſibi magis propinquã: & ſimiliter Deus in ſubſtantias ſibi propinquiores per prius & copioſius, dona ſuæ bonitatis diffundit. vt patet per Dion. 4. cap. cæ. hierar. Exhibitio autẽ beneficiorum eſt quædam actio charitatis in alios. Et ideo oportet quod ad magis propinquos ſimus magis benefici. Sed propinquitas vnius hominis ad alium poteſt attendi ſecundum diuerſa, in quibus ſibi adinuicẽ homines communicant: vt conſanguinei naturali cõmunicatione, conciues in ciuili, fideles in ſpirituali, & ſic de alijs. & ſecundum diuerſas coniunctiones, ſunt diuerſimode diuerſa beneficia diſpenſanda. nam vnicuique eſt magis beneficium exhibendum pertinẽs ad eandem rem, ſecundum quam eſt nobis magis cõiunctus ſimpliciter loquendo: tamẽ hoc poteſt variari ſecundum diuerſitatẽ locorum & tẽporum & negociorum: nã in aliquo caſu eſt magis ſubueniendum extraneo: puta ſi ſit in extrema neceſſitate, quam etiam patri non tantam neceſſitatem patienti.

Magis benefaciendum eſt magis coniunctis, cæteris paribus.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum beneficentia ſit ſpecialis virtus:* dicendum quod virtutes diuerſificantur ſecundum rationes obiecti: eadem autem eſt ratio formalis obiecti charitatis, & beneficentiæ. Nam vtraque reſpicit communem rationem boni, vt ex ſupradictis patet. Vnde beneficentia non eſt alia virtus à charitate, ſed nominat quendam charitatis actum.

Beneficentia eſt actus charitatis & nõ virtus ab illa diſtincta.

actum. De eleemoſyna require infra inter partes ſatisfactionis.

de correctione fraterna.

DISTINCTIO XXXIII.

DEINDE conſiderandum eſt de correctione fraterna. Circa quod videnda ſunt octo. Primo vtrum correctio fraterna ſit actus charitatis. Secũdo vtrum ſit ſub præcepto. Tertio vtrum hoc præceptum extendat ſe ad omnes, vel ſolum ad prælatos. Quarto vtrum ſubditi ex hoc præcepto teneantur corripere prælatos. Quinto vtrum peccator poſſit corripere. Sexto vtrum corripi debeat ille qui ex correctione fit deterior. Septimo vtrum ſecreta correctio debeat præcedere denunciationem. Octauo vtrum teſtium inductio debeat præcedere denunciationem.

Correctio fraterna eſt actus charitatis.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum fraterna correctio ſit actus charitatis:* dicendum quod correctio delinquentis eſt quoddam remedium, quod debet adhiberi contra peccatum alicuius. Peccatum autem alicuius dupliciter conſiderari poteſt. Vno quidem modo, inquãtum eſt nociuum ei qui peccat. Alio modo, inquantũ vergit in nocumentum aliorum qui ex eius peccato læduntur, vel ſcandalizantur: & etiam inquantum eſt in nocumentum boni communis, cuius iuſtitia per peccatum perturbatur. Duplex ergo eſt correctio delinquentis: vna quidem, quę adhibet remedium peccato, inquantum eſt quoddam malum ipſius peccantis: & iſta eſt proprie fraterna correctio, quæ ordinatur ad emendationem delinquentis; remouere autem malum alicuius, eiuſdem rationis eſt, & bonum eius procurare. Procurare autem fratris bonum, pertinet ad charitatem, per quam volumus & operamur bonum amico: vnde etiam correctio fraterna eſt actus charitatis, quia per eam repellimus malum fratris, ſcilicet peccatum: cuius remotio pertinet ad charitatem, magis quam etiam remotio exterioris damni, vel etiam corporis nocumenti; quanto contrarium bonum virtutis, magis eſt affinis charitati, quam bonum corporis vel exteriorum rerum. Vnde correctio fraterna magis eſt actus charitatis quam curatio infirmitatis corporalis, vel ſubuentio per quam excluditur exterior egeſtas. Alia vero correctio eſt, quæ adhibet remedium peccati delinquentis, ſecundum quod eſt in nocumentum aliorum & præcipue in nocumentum boni communis: & talis correctio eſt actus iuſtitiæ, cuius eſt conſeruare rectitudinem iuſtitiæ vnius ad alium.

Correctio fraterna cadit ſub præcepto in debitis circumſtantijs.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum correctio fraterna ſit in præcepto:* dicendum quod ſic: ſed conſiderandum eſt quod ſicut præcepta negatiua legis prohibent actus peccatorum, ita præcepta affirmatiua inducunt ad actus virtutum. Actus autem peccatorum ſunt ſecundum ſe mali, & nullo modo bene fieri poſſunt, nec aliquo tempore aut loco, quia ſecundum ſe ſunt coniuncti malo fini, vt dicitur in 2. Ethi. Et ideo præcepta negatiua obligant ſemper & ad ſemper. Sed actus virtutis non quolibet modo fieri debent, ſed obſeruatis debitis circunſtãtijs, quæ requiruntur ad hoc quod ſit actus virtuoſus, vt ſcilicet fiat vbi debet, & quando debet, & ſecundum quod debet: & quia diſpoſitio eorum quæ ſunt ad finem, attenditur ſecundum rationẽ finis, in illis circunſtantijs virtuoſi actus, præcipue attendenda eſt ratio finis, qui eſt bonum virtutis. Si igitur talis ſit omiſſio aliqua alicuius circunſtantiæ circa virtuoſum actũ, qui totaliter tollat bonũ virtutis, hoc contrariatur præcepto. Si autẽ ſit defectus alicuius circunſtãtiæ, quæ nõ totaliter tollat virtutẽ, licet nõ perfecte attingat ad bonũ virtutis, nõ eſt contra præceptũ. Vnde Philoſophus dicit in 2. Ethi. quod ſi parũ diſcedatur à medio, nõ eſt cõtra virtutẽ, ſed ſi multũ diſcedatur, corrumpitur, virtus in ſuo actu, correctio autem fraterna ordinatur ad fratris emendationem, & ideo hoc modo cadit ſub præcepto, ſecundum quod eſt

A neceſſaria ad illum finem, non autem ita quod quolibet loco vel tempore, frater delinquens corrigatur.

Correctio fraterna quæ eſt actus charitatis ad omnes pertinet: quæ vero eſt actus iuſtitiæ ad ſolos prælatos.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum ſolum pertineat ad prælatos.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, duplex eſt correctio. Vna quidem quæ eſt actus charitatis, quæ ſpecialiter tendit ad emendationem fratris delinquentis, per ſimplicem admonitionem, & talis correctio pertinet ad quemlibet charitatem habentem, ſiue ſit ſubditus, ſiue ſit prælatus. Eſt autem alia correctio, quæ eſt actus iuſtitiæ, per quam intenditur bonum commune, quod non ſolum procuratur per admonitionem fratris, ſed etiam interdum per punitionem, vt alij à peccatis timentes deſiſtant, & talis correctio pertinet ad ſolos prælatos qui non ſo-
B lum habent admonere, ſed etiam corrigere puniendo.

Subditus poteſt & debet prælatum corrigere, ſed cum reuerentia.

AD QVARTVM, ſcilicet *vtrum aliquis ſubditus teneatur corripere prælatum ſuum.* Dicendum, quod correctio quę eſt actus iuſtitiæ per coarctionem pœnæ, non competit ſubdito reſpectu prælati. Sed correctio fraterna quæ eſt actus charitatis, pertinet ad vnumquemque reſpectu cuiuſlibet perſonæ ad quam charitatem debet habere, ſi in eo aliquid corrigibile inueniatur. Actus enim ex aliquo habitu vel potentia procedens, ſe extendit ad omnia quę continentur ſub obiecto illius potentiæ, vel habitus, ſicut viſio ad omnia quæ continentur ſub obiecto viſus. Sed quia actus virtuoſus debet eſſe moderatus debitis circunſtantijs, ideo in correctione qua ſubditi corrigunt prælatos,
C debet modus congruus adhiberi, vt ſcilicet non cum proteruia, & duritia; ſed cum manſuetudine, & reuerentia corrigantur. Vnde Apoſtolus dicit 1. Ti. 4. *Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem tuum.* Et ideo Dio. redarguit. Demophilum monachum, quia ſacerdotem irreuerenter correxerat, eum percutiens, & de Eccleſia eijciens.

Peccator poteſt ſubditũ delinquentẽ corrigere licet per peccatum fiat indignus propter tria.

AD QVINTVM, ſcilicet *vtrum peccator debeat corripere.* Dicendum, quod correctio delinquentis pertinet ad aliquem, inquantum viget in eo rectum iudicium rationis. Peccatum autem vt ſupra dictum eſt, nõ tollit totum bonum naturæ, quin remaneat in peccante aliquid de recto iudicio rationis: & ſecundum hoc poteſt competere ſibi in ſubditis, delictum arguere. Sed tamen per peccatum præcedens, impedimentũ quod-
D dam huic correctioni affertur propter tria. Primo quidem, quia ex peccato præcedenti indignus redditur vt alium corrigat, & præcipue ſi maius peccatum commiſit, non eſt dignus vt corrigat alium de minori peccato. Vnde ſuper illud Matth. 7. *Quid vides feſtucam,* &c. dicit Hiero. *De his loquitur qui cum mortali crimine detineantur obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt.* Secundo redditur indebita correctio, propter ſcandalum, quod ſequitur ex correctione, ſi peccatum corripientis ſit manifeſtum; quia videtur quod ille qui corrigit, non corrigat ex charitate, ſed magis ad oſtentationem. Vnde ſuper illud Matth. 7. *Quomodo dicis fratri tuo,* &c. exponit Chryſo. *In quo propoſito, putas ex charitate, vt ſalues proximum tuum: non, quia teipſum ſal-*
E *uares. Vis ergo non alios ſaluare, ſed per bonam doctrinam malos actus celare, & ſcientiæ laudem ab hominibus quærere.* Tertio modo, propter ſuperbiam corripientis, inquantum ſcilicet aliquis propria peccata paruipendens, ſeipſum proximo præfert in corde ſuo, peccata eius auſtera ſeueritate diiudicans, ac ſi eſſet ipſe iuſtus. Vnde Aug. dicit in lib. de ſermone domini in monte. *Accuſare vitia officium bonum eſt, quod cum mali faciunt, alienas partes aſſumunt.* Et ideo Aug. dicit in eodem. *Cogitemus cum aliquem reprehendere nos neceſſitas coegerit, vtrum tale ſit vitium, quod nunquam habuimus, & tunc cogitemus nos homines eſſe, & habere potuiſſe; vel tale, quod habuimus, & iam non habemus; & tunc tangat memoriam communis fragilitas, vt illam correctionem, non odium, ſed miſericordia præcedat. Si autem inuenerimus nos in eodem vitio eſſe, non obiurgemus,*

[ſed?] congemiſcamus, & aliqualiter deprecandum inueniemus. A Ex his igitur patet, quod peccator ſi cum humilitate corripiat delinquentem, non peccat, nec ſibi nouam condemnationem acquirit; licet per hoc, vel in conſcientia fratris, vel ſaltem ſua, pro peccato præterito condemnabilem ſe eſſe oſtendat.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum debeat quis à correctione ceſſare, ſi timet quod ille fiat ex correctione deterior.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, duplex eſt correctio delinquentis. Vna quidem pertinens eſt ad prælatos, quæ ordinatur ad bonum commune, & habet vim coactiuam; & talis correctio non eſt dimittenda, propter turbationem eius qui corripitur; tum quia etſi propria ſponte emendari non velit, cogendus eſt per pœnas vt peccare deſiſtat; tum etiam, quia ſi incorrigibilis ſit, per hoc prouidetur bono communi, dum ſeruatur B ordo iuſtitiæ, & exemplo vnius alij deterrentur, vnde iudex non prætermittit ferre ſententiam damnationis in peccantem, propter timorem turbationis ipſius, vel etiam amicorum eius.

A correctione deſiſtendũ eſt quando non ſperatur emenda.

Alia vero correctio eſt fraterna, cuius finis eſt emendatio delinquentis, non habens citationem, ſed ſimplicem admonitionem; & ideo vbi probabiliter æſtimatur, quod peccator admonitionem non recipiat, ſed ad peiora labatur; eſt ab huiuſmodi correctione deſiſtendum: quia ea quæ ſunt ad finem, debent regulari ſecundum quod exigit ratio finis.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum de neceſſitate præcepti, ſecreta correctio debeat præcedere denunciationem.* Dicendum, quod circa publicam denunciationem peccatorum diſtinguendum eſt: aut enim peccata ſunt publica, aut ſunt occulta, ſi quidem ſint publica, non eſt C tantum adhibendum remedium ei qui peccauit, vt melior fiat, ſed etiam alijs in quorum notitiam deuenit, vt non ſcandalizentur; & ideo talia peccata ſunt publice arguenda, ſecundum illud Apoſtoli ad Ti. 5. *Peccantem coram omnibus argue, vt timorem cæteri habeant.*

Peccata publica ſunt publice arguenda, occulta vero quæ in proximorũ nocumentum non vergunt, non niſi præmiſſa ſecreta monitione.

Quod intelligitur de peccatis publicis ſicut Aug. dicit in lib. de verbis domini. Si vero ſint peccata occulta, ſic videtur habere locum, quod dominus dicit: *Si peccauerit in te frater tuus,* quando enim te offendit publice coram alijs, iam non ſolum in te peccat, ſed etiam in alios quos turbat. Sed quia etiam in occultis peccatis, poteſt parari proximorum offenſa, ideo adhuc diſtinguendum videtur. Quædam enim peccata occulta ſunt, quæ adhuc ſunt in nocumentum proximorum, vel corporale, vel ſpirituale. Puta ſi aliquis D occulte tractet quomodo ciuitas tradatur hoſtibus, vel ſi hæreticus priuatim homines à fide auertat: & quia ille qui occulte peccat, non ſolum in te peccat, ſed etiam in alios, oportet ſtatim ad denunciationem procedere, vt huiuſmodi nocumentum impediatur; niſi forte aliquis firmiter æſtimaret, quod ſtatim per ſecretam admonitionem poſſet huiuſmodi malũ impedire. Quædam vero peccata ſunt quę ſunt ſolum in malũ peccantis, & ei in quem peccatur, vel quia à peccante læditur, vel ſaltem ex ſola notitia: & tũc ad hoc ſolum tendendum eſt, vt fratri peccanti ſubueniatur. Et ſicut medicus corporalis ſanitatem debet ægro inferre ſi poteſt, ſine alicuius membri abſciſſione; ſi autem non poteſt, abſcidit membrum minus neceſſarium, vt vita totius conſeruetur; ſic ille qui ſtudet E emendationi fratris, debet ſi poteſt ſic emendare fratrem quantum ad conſcientiam, vt fama eius conſeruetur. Quæ quidem eſt vtilis; Primo quidem etiã ipſi peccanti, non ſolum in temporalibus, in quibus quantum ad multa homo patitur detrimẽtum amiſſa fama, ſed etiam quantum ad ſpiritualia; quia præ timore infamiæ, multi à peccato retrahuntur; vnde quando ſe infamatos conſpiciunt, irrefrænate peccant. vnde Hiero. dicit. *Corripiendus eſt ſeorſum frater, ne ſi ſemel pudorem aut verecundiam amiſerit, permaneat in peccato.* Secundo debet conſeruari fama fratris peccantis, tum quia vno infamato, alij infamantur, ſecundum illud Aug. in Epiſtola ad plebem Hipponenſem. *cum de aliquibus qui ſanctum nomen profitentur, aliquid criminis* A *vel falſi ſonuerit, vel veri patuerit, inſtant, ſatagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur.* tum etiam quia ex peccato vnius publicato, alij prouocantur ad peccatum. Sed quia conſcientia præferenda eſt famæ, voluit dominus vt ſaltem cum diſpendio famæ, fratris conſcientia per publicam denunciationem à peccato liberetur. Vnde patet de neceſſitate præcepti eſſe, quod ſecreta admonitio publicam denunciationem præcedat.

Inductio teſtium debet præcedere denunciationẽ.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum teſtium inductio debeat præcedere denunciationem:* dicendum, quod de vno extremo ad aliud extremum conuenienter tranſitur per medium, in correctione autem fraterna dominus voluit, quod principium eſſet occultum, dum frater corriperet fratrem inter ſe & ipſum ſolum; finem autem voluit eſſe publicum, vt ſcilicet eccleſiæ denun- B ciaretur; & ideo conuenienter in medio, teſtium ponitur inductio: vt primo paucis indicetur peccatum fratris, qui poſſint prodeſſe, & non obeſſe, vt ſaltem ſic, ſine multitudinis infamia emendetur.

De præceptis charitatis.

DISTINCTIO XXXIV.

Circa ſextum principale, ſcilicet de præceptis charitatis, conſideranda ſunt ſex. Primo vtrum de charitate fuerunt danda præcepta. Secundo vtrum vnum vel duo. Tertio vtrum conuenienter præcipiatur, quod Deus ex toto corde diligatur. Quarto vtrũ C præceptum poſſit in hac vita cõpleri. Quinto de hoc præcepto, diliges proximum tuum ſicut teipſum. Sexto vtrum ordo charitatis ſit in præcepto.

Ad primum, ſcilicet *vtrum de charitate fuerunt danda præcepta:* dicendum quod præceptum importat rationem debiti, in tantum ergo aliquid cadit ſub præcepto inquantum habet rationem debiti: eſt autem aliquid debitum dupliciter, vno modo per ſe, alio modo per aliud. Per ſe quidem debitum eſt in vnoquoque negocio, id quod eſt finis, quia habet rationem per ſe boni. Propter aliud autem eſt debitum id, quod ordinatur ad finem: ſicut medico per ſe debitum eſt vt ſanet, propter aliud autem vt det medicinam ad ſanandum: finis autem ſpiritualis vitæ eſt, vt homo vniatur Deo, quod ſit per charitatem: & ad hoc ordinantur ſicut ad D finem omnia, quę pertinent ad ſpiritualem vitam. Vnde & Apoſtolus dicit 1. ad Ti. 1. *Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.* Omnes enim virtutes de quarum actibus dantur præcepta, ordinantur ad purificãdum cor à turbinibus paſſionum, ſicut virtutes quæ ſunt circa paſſiones; vel ſaltem ad habendum bonam cõſcientiam, ſicut virtutes quæ ſũt circa operationes; vel ad habendã rectam fidem, ſicut illa quæ pertinet ad diuinũ cultum; & hæc tria requiruntur ad diligendũ Deum. Nã cor impurũ à Dei dilectione abſtrahitur, propter paſſionẽ inclinantem ad terrena; conſciẽtia vero mala facit horrere diuinã iuſtitiam, propter timorẽ pœnæ. Ficta autem fides trahit affectum in id quod de Deo fingitur, ſeparãs à Dei veritate. In quolibet autẽ genere id quod eſt per ſe potius eſt eo quod eſt propter aliud; & ideo maximum præceptum eſt de charitate, vt dicitur Matth. 22.

Maximum præceptũ eſt de charitate.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum vnum tantum præceptum dandum ſit vel duo:* dicendum quod ſicut dictum eſt, hoc modo ſe habent præcepta in lege, ſicut propoſitiones in ſcientijs ſpeculatiuis, in quibus concluſiones virtute continentur in primis principijs; vnde qui perfectè cognoſceret principia ſecundum totam ſuam virtutem, non opus haberet, vt ei concluſiones ſeorſum proponerentur. Sed quia non omnes qui cognoſcunt principia, ſufficiunt conſiderare quicquid in principijs virtute continetur, neceſſe eſt propter [illegible], vt in ſcientijs ex principijs concluſiones deducantur. In operabilibus autem in quibus præcepta legis nos dirigunt, finis habet

rationem

rationem principij, vt ſupra dictum eſt. Dilectio autem Dei finis eſt ad quem dilectio proximi ordinatur. Et ideo non ſolum oportet dari præceptum de dilectione Dei, ſed etiam de dilectione proximi, propter minus capaces, qui non de facili conſiderant vnum horum præceptorum ſub alio contineri. Sufficiunt autem duo, nec fuit neceſſe plura dari: quia ſicut ſupra dictum eſt, charitas eſt amicitia quædam, amicitia autem ad alterum eſt. Vnde Greg. dicit in homilia 17. in Euang. *Minus quam inter duos, charitas haberi non poteſt.* Quomodo autem ex charitate aliquis ſeipſum diligit, ſupra dictum eſt. Cum autem dilectio, & amor, ſit boni, bonum autem ſit vel finis, vel id quod eſt ad finem conuenienter de charitate duo præcepta ſufficiunt. Vnum quidem quo inducimur ad Deum diligendum ſicut finem. Aliud autem eſt quo inducimur ad diligendum (B) proximum propter Deum ſicut propter finem.

Duo tantũ ſunt præcepta charitatis.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum conuenienter præcipiatur Deus diligi ex toto corde*, &c. Dicendum, quod præcepta dantur de actibus virtutum. Hoc ergo modo aliquis actus cadit ſub præcepto, ſecundum quod actus eſt virtutis. Requiritur autem ad actum virtutis, non ſolum quod cadat ſuper determinatam materiam, ſed etiam quod veſtiatur debitis circunſtantiis, quibus ſit proportionatus tali materiæ: Deus autem eſt diligendus ſicut finis vltimus, ad quem omnia ſunt referenda. Et ideo totalitas quædam fuit deſignãda circa præceptum de dilectione Dei. Inuenitur autem hoc præceptum diuerſimodè traditum in diuerſis locis. Nam ſicut dictum eſt, Deut. 6. ponuntur tria, ſcilicet ex to- (C) to corde, & ex tota anima & ex tota fortitudine. Matthæi 22. ponuntur duo horum, ſcilicet ex toto corde, & in tota anima: & omittitur, ex tota fortitudine, ſed additur in tota mente. Sed Mar. decimoſecundo ponuntur quatuor, ſcilicet ex toto corde, & ex tota anima, ex tota mente, ex tota virtute, quæ eſt idem fortitudini. Et hæc etiam quatuor tanguntur Luc. 10. Nam loco fortitudinis ſeu virtutis ponitur, Ex omnibus viribus tuis. Et ideo horum quatuor eſt ratio aſſignãda, nam quod alicubi vnum horum omittitur, hoc eſt quia vnum intelligitur ex aliis. Eſt igitur conſiderandum, quod dilectio eſt actus voluntatis, qui hic ſignificatur per cor. Nam ſicut cor corporale eſt principiũ omnium corporalium motuum; ita etiam voluntas, & maximè quantum ad intentionẽ finis vltimi, quod (D) eſt obiectum charitatis, eſt principium omnium ſpiritualium motuum. Tria autem ſunt principia motuum ſiue actuum, quæ mouentur à voluntate, ſcilicet intellectus, qui ſignificatur per mentem, vis appetitiua interior, quæ ſignificatur per animam: & executiua exterior quæ ſignificatur per fortitudinem, & virtutem, ſiue vires. Præcipitur ergo nobis vt tota noſtra intentio feratur in Deum, quod eſt ex toto corde. Et quod intellectus noſter ſubdatur Deo quod eſt ex tota mente. Et quod appetitus noſter reguletur ſecundum Deũ quod eſt ex tota anima. Et quod exterior actus noſter obediat Deo, quod eſt ex tota fortitudine, vel virtute, vel viribus, Deum diligere. Chryſ. tamen ſuper Matt. accipit è contrario cor, & animam, quam dictum ſit. (E) Aug. vero in primo de doctrina Chriſtiana, refert cor ad cogitationes, & animam ad vitam, mentem ad intellectum. Quidam autem dicunt ex toto corde, id eſt intellectu, anima id eſt voluntate, mente id eſt memoria. Vel ſecundũ Greg. Niſſe. per cor ſignificat animam vegetabilem: per animam, ſenſitiuam: & per mentem, intellectiuam: quia hoc quod nutrimus, ſentimus, & intelligimus, debemus ad Deum referre.

Quo ſenſu intelligitur illud diliges Deum ex toto corde tuo &c.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum hoc præceptum poſſit impleri in hac vita*. Dicendum, quod præceptum aliquod dupliciter impleri poteſt. Vno modo perfecte alio modo imperfecte. Perfecte quidem impletur præceptum, quando peruenitur ad finem, quem intendit præcipiens. Impletur autem ſed imperfectè, quando etſi non pertingat ad finem præcipientis, non tamen (A) recedit ab ordine ad finem: ſicut ſi dux exercitus præcipiat militibus vt pugnent, ille perfectè implet præceptum, qui pugnando hoſtem vincit, quod dux intendit. Ille autem implet, ſed imperfectè, cuius pugna ad victoriam non pertingit, non tamen contra diſciplinam militarem agit. Intendit autem Deus per hoc præceptum, vt homo Deo totaliter vniatur, quod fiet in patria quando Deus erit omnia in omnibus, vt dicitur 1. ad Corin. 15. Et ideo plene & perfecte in patria implebitur hoc præceptum. In via vero impletur imperfecte: & tamen in via tanto vnus alio perfectius implet quanto magis accedit per quandam ſimilitudinem ad patriæ perfectionem.

Præceptum charitatis in via impletur imperfecte: in patria vero perfectè.

Ad quintum, ſcilicet *de hoc præcepto: Diliges proximum tuum*, &c. Dicendum, quod hoc præceptum conuenienter (B) traditur, tangitur enim in eo, & diligendi ratio, & dilectionis modus. Ratio quidem diligendi tangitur, ex eo quod proximus nominatur: propter hoc enim ex charitate debemus alios diligere, quia nobis ſunt proximi, & ſecundum naturalem Dei imaginem, & ſecundum capacitatem gloriæ. Nec refert vtrum dicatur proximus, vel frater vt habetur 1. Ioh. 4. vel amicus, vt habetur Leui. 19. Quia per omnia hæc, affinitas eadem deſignatur. Modus autem dilectionis tãgitur cũ dicitur, ſicut teipſum. Quod non eſt intelligẽdum quantum ad hoc, quod aliquis carnaliter ſibi diligat, ſed ſimiliter ſibi: Et hoc tripliciter. Primo quidẽ ex parte finis, vt ſcilicet aliquis diligat proximum propter Deum, ſicut & ſeipſum propter Deum debet diligere: vt ſic ſit dilectio proximi ſancta. Secundo ex (C) parte regulæ dilectionis, vt ſcilicet aliquis non cõdeſcendat proximo in aliquo malo, ſed ſolum in bonis: ſicut & ſuę voluntati ſatisfacere debet homo, ſolum in bonis, vt ſic ſit dilectio proximi iuſta. Tertio ex parte rationis dilectionis, vt ſcilicet non diligat aliquis proximum propter propriam vtilitatem, vel delectationẽ: ſed ea ratione, quod velit proximo bonum ſicut ſibipſi vult bonum, vt ſit dilectio proximi vera. Nam cum quis diligit proximum propter ſuam delectationem vel vtilitatem, non vere diligit proximum, ſed ſeipſum.

Præceptum dilectionis proximi apte aſſignatur.

Ad ſextum, ſcilicet *vtrum ordo charitatis ſit in præcepto*. Dicendum, quod modus qui pertinet ad rationem actus virtuoſi, cadit ſub præcepto quod datur de actu virtutum. Ordo autem charitatis pertinet ad ipſam rationem (D) virtutis, cum accipiatur ſecundum proportionem dilectionis ad diligibile, vt ex ſupradictis patet. vnde manifeſtum eſt, quod ordo charitatis debet cadere ſub præcepto.

Ordo charitatis cadit ſub præcepto.

De ſcandalo.

Circa ſeptimum principale ſupra poſitum, conſiderandum eſt de vitiis oppoſitis charitati. Et primo de odio, quod opponitur ipſi dilectioni. Secundo de accidia, & inuidia, quæ opponuntur gaudio charitatis. Tertio de diſcordia, & ſchiſmate: quæ opponuntur paci. Quarto de offenſione, & ſcãdalo: quæ opponuntur beneficentiæ, & correctioni fraternæ, De his omnibus require infra in 3. li. vbi de ſingulis agitur (E) ſuis locis. De ſcandalo nunc dicemus: Circa quod cõſideranda ſunt octo. Primo quid ſit ſcandalum. Secundo vtrum ſcandalum ſit peccatum. Tertio vtrum ſit ſpeciale peccatum. Quarto vtrum ſit peccatũ mortale. Quinto vtrum perfectorum ſit ſcandalizari. Sexto vtrum ſcandalum actiuum ſit in viris perfectis. Septimo vtrum ſpiritualia bona ſint propter ſcandalum dimittenda. Octauo vtrum propter ſcandalum ſint temporalia dimittenda.

Ad primum, ſcilicet *quid ſit ſcandalum*, ſciendum quod ſuper illud Matth. 15. *Scis quia Phariſæi audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt*, &c. dicit Hiero. *quando legimus; quicumque ſcandalizauerit*, &c. *hoc intelligimus, quia dicto vel facto occaſionem ruinæ dederit.* Quod enim Græce ſcandalon dicitur, nos offenſionem vel ruinam, vel

impactionem pedis poſſumus dicere. Vnde diffinit A ſic: *Scandalum eſt dictum vel factum minus rectum, præbens alteri occaſionem ruinæ.* Contingit enim quandoque, quod aliquis obex ponitur alicui in via corporali, cui impingens diſponitur ad ruinam, & talis obex dicitur ſcandalum. Et ſimiliter in proceſſu viæ ſpiritualis, contingit aliquem diſponi ad ruinam ſpiritualem, per dictum vel factum alterius: inquantum ſcilicet aliquis ſua admonitione, vel inductione, aut exemplo, alterum trahit ad peccandum: & hoc proprie dicitur ſcandalum. Nihil autem ſecundum propriam rationem diſponit ad ſpiritualem ruinam, niſi quod habet aliquem defectum rectitudinis: quia id quod eſt perfectè rectum, magis munit hominem contra caſum, quam ad ruinam inducat: & ideo conuenienter dicitur, quod dictum vel factum minus rectum, præbens occaſionem B ruinæ ſit ſcandalum.

Quid ſcandalum.

Quid ſcandalum actiuum.

Et nota, quod dictum vel factum alicuius poteſt eſſe alteri cauſa peccandi dupliciter, vno modo per ſe alio modo per accidens. Per ſe quidem, quando aliquis ſuo malo verbo, vel facto, intendit alium ad peccandum inducere: vel etiam ſi ipſe hoc non intendat, ipſum factum eſt tale, quod de ſui ratione habet quod ſit inductiuum ad peccandum: puta quod aliquis publice facit peccatum, vel quod habet ſimilitudinem peccati. Et tunc ille, qui huiuſmodi actum facit, proprie dat occaſionem ruinæ: vnde vocatur ſcandalum actiuum. Per accidens autem, verbum vel factum vnius, eſt alteri cauſa peccandi, quando & præter intentionem operantis, & præter conditionem operis, aliquis male diſpoſitus, ex huiuſmodi opere inducitur C ad peccandum, vel ad operandum; puta cum aliquis inuidet bonis aliorum: Et tunc ille, qui facit huiuſmodi actum rectum, non dat occaſionem ruinæ, quantũ in ſe eſt, ſed alius ſumit occaſionem, ſecundum illud Ro. 7. *Occaſione autem accepta,* &c. Et ideo hoc eſt ſcandalum paſſiuum ſine actiuo, quia ille qui recte agit, quantum eſt de ſe, non dat occaſionem ruinæ, quam alter patitur. Quandoque ergo contingit, quod etiam ſit ſimul ſcandalum actiuum in vno, & paſſiuum in alio: puta cum ad inductionem vnius, alius peccat. Quandoque autem eſt ſcandalum actiuum ſine paſſiuo: puta cum aliquis inducit verbo, aut facto, alium ad peccandum, & ille non conſentit. Quandoque vero eſt ſcandalum paſſiuum ſine actiuo, ſicut iam dictum eſt.

Quid ſcandalum paſſiuum.

Explicatur definitio ſcandali.

Item nota, quod cogitatio, vel concupiſcentia, D quia latent in corde, non proponuntur alicui vt obex diſponens ad ruinam: ideo dicitur dictum vel factum. Item dicitur minus rectum, non per comparationem ad aliud, à quo ſuperetur in rectitudine; ſed quia habet aliquem defectum rectitudinis, vel quia eſt ſecundum ſe malum, ſicut peccatum, vel quia habet ſpeciem mali, ſicut cum aliquis recumbit in idolo, quamuis enim hoc ſecundum ſe non ſit peccatum, ſi aliquis hoc non corrupta intentione faciat: tamen quia habet quandã ſpeciem vel ſimilitudinem venerationis idoli, poteſt alteri præbere occaſionem ruinæ. Et ideo Apoſtolus monet. 1. ad Theſ. 5. *Ab omni mala ſpecie abſtinete vos.* Et ideo conuenienter dicitur minus rectum, vt comprehendantur tam illa, quæ ſunt ſecundum ſe mala, ideſt peccata, quam illa, quæ habent ſpeciem mali. Item E præbẽs occaſionem ideo dicitur, quia nihil poteſt eſſe homini ſufficiens cauſa peccati, quod eſt ſpiritualis ruina, niſi propria voluntas. Et ideo dicta vel facta alterius hominis, poſſunt eſſe cauſa aliqualiter inducens ad ruinã: & propter hoc non dicitur dans cauſam ruinæ, ſed dans occaſionem: quod ſignat cauſam imperfectam, & non ſemper cauſam per accidens: & tamẽ nihil prohibet in quibuſdam diffinitionibus poni id, quod eſt per accidens: quia id quod eſt ſecundum accidens vni, poteſt per ſe alteri conuenire: ſicut in diffinitione fortunæ ponitur cauſa per accidens, in ſecundo Phyſi.

Scandalum quando peccatum.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum ſcandalum ſit peccatum:* dicendum, quod ſicut iam dictum eſt, duplex eſt ſcandalum, ſcilicet paſſiuum, in eo qui ſcandalizatur: & actiuum, in eo qui ſcandalizat, dans occaſionem ruinæ. Scandalum igitur paſſiuum ſemper eſt peccatum in eo qui ſcandalizatur: non enim ſcandalizatur, niſi inquantum aliqualiter ruit ſpirituali ruina, quæ eſt peccatum. Poteſt tamen eſſe ſcandalum paſſiuũ, ſine peccato eius, ex cuius facto aliquis ſcandalizatur ſicut cũ aliquis ſcandalizatur de his, quæ alius facit bene. Similiter etiam ſcandalum actiuum ſemper eſt peccatũ in eo, qui ſcandalizat: quia vel ipſum opus quod facit eſt peccatũ; vel etiam ſi habeat ſpeciẽ peccati, dimittendũ eſt ſemper, propter proximi charitatem, de qua vnuſquiſque tenetur ſaluti proximi prouidere, & ſic qui non dimittit, contra charitatem agit: poteſt tamen eſſe ſcandalum actiuum ſine peccato alterius, qui ſcãdalizatur, ſicut ſupra dictum eſt.

Ad tertium, ſ. *vtrum ſcandalum ſit ſpeciale peccatum,* dicendum, quod ſicut dictum eſt, duplex eſt ſcandalum, ſcilicet actiuum, & paſſiuum. Paſſiuum quidem ſcandalum, nõ poteſt eſſe ſpeciale peccatum: quia ex dicto vel facto alterius, aliquem ruere contingit, ſecundum quodcũque genus peccati: nec hoc ipſũ, quod eſt occaſionem peccandi ſumere ex dicto vel facto alterius, ſpecialem rationem peccati conſtituit: quia non importat ſpecialem deformitatem, ſpeciali virtuti oppoſitã. Scandalum autem actiuum poteſt accipi dupliciter, per ſe ſcilicet & per accidens. Per accidens quidem, quando eſt præter intentionem agentis: puta cum aliquis ſuo facto vel verbo inordinato, non intendit alteri dare occaſionem ruinæ, ſed ſolũ ſuę ſatisfacere voluntati. Et ſic etiam ſcandalum actiuum, non ſemper eſt peccatum ſpeciale; quia quod eſt ens per accidens, non conſtituit ſpeciem. Per ſe autem eſt actiuum ſcãdalum, quando aliquis ſuo inordinato dicto vel facto, intendit alium trahere ad peccatum, & ſic ex intentione ſpecialis finis ſortitur rationem ſpecialis peccati: finis enim dat ſpeciem in moralibus, vt ſupra dictũ eſt. Vnde ſicut furtum eſt ſpeciale peccatum, aut homicidium, propter ſpeciale nocumentum proximi, vel propter hoc quod intenditur, ita etiam ſcandalum eſt ſpeciale peccatum propter hoc quod intenditur ſpeciale proximi nocumentũ, & opponitur directo correctioni fraternæ, in qua intẽditur ſpecialis nocumẽti remotio.

Scandalum quando ſpeciale peccatũ.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum ſcandalum ſit mortale peccatum.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, ſcandalum importat impactionem quandam, per quam aliquis diſponitur ad ruinam. Ideo ſcandalum paſſiuum quandoque quidem poteſt eſſe peccatum veniale, quaſi habens impactionem quandam tantum; puta cum aliquis ex inordinato dicto vel facto alterius, commouetur motu venialis peccati. Quandoque vero eſt peccatum mortale, quaſi habens cum impactione ruinam: puta cum aliquis ex inordinato dicto vel facto vel verbo alterius, procedit vſque ad peccatum mortale. Scãdalum autem actiuum ſi ſit quidem per accidens, poteſt eſſe quandoque peccatum veniale: puta cũ aliquis vel actum peccati venialis committit, vel actum qui non eſt ſecundum ſe peccatum, ſed habet aliquam ſpeciem mali cum aliqualem indiſcretione. Quandoque vero eſt peccatum mortale, ſiue quia committit actum peccati mortalis, ſiue quia contemnit ſalutem proximi, vt pro ea conſeruanda non prætermittat aliquid facere, quod ſibi libuerit. Si vero ſcandalum actiuum ſit per ſe, puta cum intendit inducere alium ad peccandum, ſi quidem intendit ipſum inducere ad peccandum mortaliter, eſt peccatũ mortale, & ſimiliter ſi intendat inducere ad peccandum venialiter per actum peccati mortalis. Si vero intẽdat inducere proximũ ad peccandum venialiter per actum peccati venialis, eſt peccatum veniale.

Scandalum quãdo mortale peccatũ.

Ad quintum, ſ. *vtrum ſcandalum paſſiuum ſit etiam in viris perfectis.* Dicendum, quod ſcandalum paſſiuum importat quandam commotionem animi à bono, in eo qui ſcãdalum patitur: nullus autem commouetur, qui rei immobili firmiter inhæret: maiores autem ſiue

perſe-

Scandalum non inuenitur in viris perfectis.

perfecti, ſoli Deo inhærent, cuius eſt incommutabilis A bonitas: quia etiamſi inhæreant ſuis prælatis, non inhærent eis, niſi inquãtum illi inhærent Chriſto, ſecundum illud 1. ad Corin. 4. *Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti.* Vnde quantumcumque videant alios inordinate ſe habere, dictis vel factis, ipſi à ſua rectitudine non recedunt, ſecundum illud Pſal. 124. *Qui confidunt in domino ſicut mons Syõ, non commouebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalem.* Et ideo in his, qui perfectè Deo inhærent per amorem, ſcandalum nõ inuenitur, ſecundum illud Pſal. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.*

Ad ſextũ, ſ. *vtrum ſcandalum actiuum poſſit inueniri in viris perfectis.* Dicendum, quod ſcandalum propriè eſt cũ aliquis tale aliquid dicit vel facit, quod de ſe tale eſt, vt alterum natũ ſit inducere ad ruinam. Quod qui- B dem eſt ſolũ id, quod inordinatè fit vel dicitur. Ad perfectos autẽ pertinet ea quæ agunt, ſecundum regulam rationis ordinare, ſecundũ illud 1. ad Corin. 14. *Omnia honeſte, & ſecundũ ordinem fiant in vobis.* Et præcipue hãc cautelam adhibent in his, in quibus non ſolum ipſi offenderent, ſed etiam alijs offenſionem pararent. Et ſi in eorum manifeſtis dictis vel factis, aliquid ab hac moderatione deſit, hoc prouenit ex infirmitate humana, ſecundum quam à perfectione deficiunt: non tamẽ intantum deficiunt, vt multum ab ordine rationis recedant: ſed modicum & leuiter, quod non eſt tã magnum vt ex hoc rationabiliter poſſit ab alio ſumi peccandi occaſio.

Ad ſeptimũ, ſ. *vtrum bona ſpiritualia ſint propter ſcandalum dimittenda.* Dicendum, quod duplex ſit ſcandalũ. C Actiuum ſcilicet & paſſiuũ. Quæſtio iſta nõ habet locũ de ſcandalo actiuo: quia cum ſcandalũ actiuum ſit dictũ vel factum minus rectum, nihil eſt cum ſcandalo actiuo faciendum. Habet autem locum quæſtio, ſi intelligatur de ſcandalo paſſiuo. Conſiderãdum eſt igitur quid ſit dimittendum, ne alius ſcandalizetur. Eſt autem in ſpiritualibus bonis diſtinguendum. Nã quædã horum ſunt de neceſſitate ſalutis, quæ prætermitti non poſſunt ſine peccato mortali. Manifeſtum eſt autem, quod nullus debet mortaliter peccare, vt alterius peccatũ impediat: quia ſecundum ordinem charitatis, plus debet homo ſuam ſalutem ſpiritualem diligere, quã alterius: & ideo ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, prætermitti non debẽt propter ſcandalũ vitandum. In his autẽ ſpiritualibus bonis, quæ non ſunt de neceſſi- D tate ſalutis, videtur diſtinguẽdum: quia ſcandalũ quod ex eis oritur, quãdoque ex malitia procedit, cũ ſcilicet aliqui volũt impedire huiuſmodi ſpiritualia bona, ſcãdala concitando: & hoc eſt ſcandalũ Phariſæorum, qui de doctrina domini ſcandalizabantur. Quod eſſe cõtemnendũ dominus docet Mat. 15. Quando vero procedit ex infirmitate vel ignorantia, & huiuſmodi ſcandalum eſt puſillorũ, propter quod ſpiritualia opera vel occultanda vel etiam interdũ differenda ſunt, vbi periculum non imminet, quouſque reddita ratione huiuſmodi ſcandalum ceſſet. Si autẽ poſt redditam rationem huiuſmodi ſcandalum duret, iam videtur ex malitia eſſe, & ſic propter ipſum non ſunt huiuſmodi ſpiritualia opera dimittenda.

Bona ſpiritualia non dimittenda propter ſcandalum.

Ad octauum, ſ. *vtrum propter ſcandalũ ſint temporalia* E *bona dimittenda.* Dicendũ, quod circa tẽporalia bona diſtinguendum eſt: aut enim ſunt noſtra, aut ſunt nobis ad conſeruãdum pro alijs cõmiſſa, ſicut bona eccleſiæ cõmittuntur prælatis, & bona cõmunia cuiuſcunque reipub. rectoribus: & taliũ conſeruatio, ſicut & depoſitorũ imminet his quibus ſunt commiſſa ex neceſſitate, & ideo non ſunt propter ſcandalũ dimittenda, ſicut nec alia, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Temporalia vero quorum nos ſumus domini dimittere, ea tribuendo, ſi penes nos ea habeamus, vel non repetẽdo, ſi apud alios ſint, propter ſcandalũ quandoque quidem debemus, quandoque autẽ non. Si enim ſcandalum ex hoc oritur propter ignorantiã, vel infirmitatem aliorum quod ſupra diximus eſſe ſcandalũ puſillorum; tunc A vel totaliter dimittenda ſunt tẽporalia, vel aliter ſedandum ſcandalum, ſcilicet per aliquam admonitionẽ: vnde Aug. dicit in li. de ſermone domini in monte. *Dandũ eſt, quod nec tibi, nec alteri noceat quantum ab homine tradi poteſt: & cum negaueris quod petit, indicanda eſt ei iuſtitia: & melius ei aliquid dabis, cum petentem iniuſte, correxeris.* Aliquando vero ſcandalum naſcitur ex malitia, quod eſt ſcandalum Phariſæorum: & ſic propter eos, qui ſic ſcãdala concitant non ſunt tẽporalia dimittẽda, quia hoc etiã noceret bono communi: daretur enim malis rapiendi occaſio, & noceret ipſis rapientibus, qui retinẽdo aliena in peccato remanerẽt. vnde Greg. dicit in Moralib. *Quidam dum tẽporalia nobis rapiunt ſolummodo ſunt tolerandi: quidam vero ſeruata æquitate prohibendi: non ſola cura ne noſtra ſubtrahantur ſed ne rapientes non ſua, ſemetipſos perdant.*

Si temporalia bona quando propter ſcandalum dimittenda.

B

DE VIRTVTIBVS CARDINALIBVS ET PRIMO DE PRVDENTIA EIVSQVE PARTIBVS ET VITIIS OPPOSITIS.

De prudentia.

DISTINCTIO XXXV.

POst virtutes Theologicas conſiderandum eſt de virtutibus cardinalibus. Inter quas, Primo dicendum eſt de prudentia. Secũdo de iuſtitia. Tertio de tẽperantia. Quarto de fortitudine. Circa prudentiã conſideranda ſunt tria. Primo de prudentia ſecundum ſe. C Secundo de partibus eius. Tertio de vitijs oppoſitis. Circa primum conſideranda ſunt quatuordecim. Primo quid ſit prudentia. Secundo vtrum prudentia ſit in ratione vel in voluntate ſicut in ſubiecto. Tertio ſi eſt in ratione, vtrum ſit in ratione ſpeculatiua vel practica. Quarto vtrum ſit virtus ſpecialis. Quinto vtrum præſtituat finem alijs virtutibus moralibus. Sexto vtrum conſtituat in eis medium. Septimo vtrum præcipere ſit proprius actus eius. Octauo vtrum prudentia ſe extendat ad regimen multitudinis. Nono vtrum prudẽtia, quæ eſt reſpectu boni proprij, ſit eadem ſpecie cũ ea, quæ ſe extendit ad bonum commune. Decimo vtrum prudentia ſit in ſubditis, vel ſolũ in principibus. Vndecimo vtrum inueniatur in bonis omnibus. Duodecimo vtrum ſit in omnibus habentibus gratiã. Ter- D tiodecimo vtrum inſit nobis à natura. Quartodecimo vtrum perdatur per obliuionem.

Circa primum, ſcilicet *quid ſit prudentia,* ſciendum eſt, quod nomen prudentiæ multipliciter ſumitur in ſcriptura: quandoque enim large ſumitur, pro quodã inſtinctu vel ſolertia naturali: & ſic extenditur etiã ad bruta animalia, & ſic dicitur prudentia naturalis, quæ ſcilicet indita eſt animalibus à natura; vt quod agnus ſtatim natus, naturaliter agnoſcat balatum matris, & quod fugiat lupum, quem aliàs nunquam vidit. Vnde frequenter homines monentur conſiderare prudentiam animalium. Sicut Iob 12. *Interroga iumenta, & docebunt te,* & Prou. 6. *Vade ad formicam ò piger, & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam, quæ cum non habeat ducẽ, qui oſtẽdat, nec præceptorem, qui iubeat, nec principem qui compel-* E *lat, præparat in æſtate cibum ſibi.* Dicitur etiam, quod de grano germen reſecat, ne in herbam germinet, & maneſcat, aceruum fouea vallat, ne tẽpore pluuiæ putreſcat. In multis etiam alijs quæ prudenter agit naturaliter edocta, nos inſtruit, vt nos per rationẽ edocti ſimiliter faciamus, videlicet vt in præſenti, pro futuro præmio laboremus, germen malæ intentionis, de noſtris operibus præſcindamus, & vt bona congregata humilitate vallemus: & ſic in bonis ſpiritualibus congregãdis, & conſeruandis, formicæ prudentiam habeamus. Item Matth. 10. Saluator Diſcipulis ſuis ait. *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes,* &c. vt ſicut ſerpens ſuper omnia membra caput cuſtodit, & omnia alia mẽbra pro tuẽdo capite, à quo vitã habet, exponit: ſic nos pro Chriſto capite, per quem vitam gratiæ, & vitã gloriæ, ſpe-

Prudentia varie accipitur.

1. Pro ſolertia naturali.

ramus

ramus nos finaliter habituros, vitam noſtram corporalem debemus exponere: multomagis membra corporis, & omnia bona temporalia, non ſolum dare liberaliter; ſed tanquam ſtercora reputare debemus. Secundo ſicut ſerpens renouari debemus, ieiunando ſcilicet maximè à vitijs, aquam fontis viui, id eſt Doctrinæ Sacræ, hauriendo in arcto foramine, pellem veteris hominis, id eſt malæ conſuetudinis exuendo: nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt induendo: venenum peccati in confeſſione totaliter euomendo. Tertio contra incantatorem diabolum, aures cordis obturando ſicut aſpis, quæ vnam aurem obturat cauda, aliam vero terra, ſic nos debemus tentationes diaboli euadere, conſideratione finis noſtri, & terrenæ fragilitatis. Pſalmus 57. *Sicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quæ non exaudiet voces incantantium.* B Quarto ſicut ſerpēs ob inimicitias quas habet cū homine, fugit, & ſub ſpinis latitat, & habitat in deſertis: ſic propter odium mundi, & inſidias, viri ſancti fugiūt ad deſerta clauſtri, & latent ſub aſperitate pœnitentiæ. Quinto ambulans & natans per aquam leuat corpus ne totus ſubmergatur; ſic viri ſancti, caput mentis eleuāt ad ſuperna, ne præſentibus delitijs ſubmergantur.

2. Pro aſtutia peruerſorum. SECVNDO abuſiue ſumitur prudentia, pro aſtutia peruerſorum: vnde prudentes dicuntur homines callidi, & ſubtiles ad fallendum, vel nocendum Gen. 3. *Serpens callidior cunctis animantibus.* Gloſſa, *quia plenus erat dæmone.* Iere. 4. *Sapientes ſunt vt faciant mala, bene autem facere neſcierunt.* Gloſſa, *malitioſi.* De hac prudentia dicitur Eccleſiaſtici 19. *Non eſt cogitatus bonus peccatorū prudentia, eſt prudentia nequitiæ, & in ipſa execratio.* C Iſa. 29. *Peribit ſapientia à ſapientibus, & intellectus prudentium reprobabitur.* Sequitur, *Væ qui profundi eſtis corde, vt à domino abſcondatis conſilium.*

3. Pro prudentia mundanorum. TERTIA eſt prudentia mundanorum, quæ conſiſtit circa acquiſitiones, obſeruationes, & aggregationes terrenorum. Baruch. 3. *Filij Agar exquiſierunt prudentiā, quæ de terra eſt, negociatores terræ,* &c. Et quia mundani homines, magis ſtudent circa terrena, quam viri ſpirituales, circa diuina, ideo dicitur Luc. 16. *Filij huius ſeculi prudentiores filijs lucis in generatione ſua ſunt.*

4. Pro prudentia carnali. QVARTA eſt prudentia carnalis, ſiue animalis, quæ eſt circa ea, quæ ſunt ſuauia, & delectabilia carni, de qua Ro. 8. *Prudentia carnis mors eſt.* D Glo. *Prudentiam carnis habet, qui quæ ſuę carnis ſunt ſtudioſius implet.* Hanc Chriſtus non docuit, ſed tam verbo, quam exemplo, contemnendam eſſe monſtrauit. Sicut Bernardus dicit in quodam ſermone de natali dicens. *Chriſtus Dei virtus, & ſapientia naſcitur, in cuius erat arbitrio quodcunque vellet eligere, quod moleſtius eſt elegit, præſertim tempus hyemis aſperrimum; noctis medio tenebras, & horrorem, matrem pauperem, quæ vix habebat pannos ad inuoluēdum, præſepe ad reclinandum: Vbi nullam audio de pellibus fieri mentionem non eſt tale iudicium mundi, aut iſte fallitur, aut mundus errat: ſed diuinam impoſſibile eſt falli ſapientiam, merito ergo carnis prudentia ſtultitia iudicatur. Quid enim Chriſtus, qui non fallitur, elegit quod eſt moleſtius? Id ergo melius, id vtilius, id potius eligendum. Quiſquis alius aliud doceat, ab eo tanquam à ſeductore cauendum.* E In prudentia carnis videntur clerici noſtri temporis abundare, eligentes de omni genere rerum, quod eſt in eis carni ſuaue, & delectabile: reſpuentes, quod eſt carni laborioſum, vel durum. Sicut oſtendit Bernardus dicens. *Habent ſingula quæque genera hominum, aliquid laboris, & aliquid voluptatis.* Aduertenda autem eſt aliquorum prudentia miranda, non imitanda, quomodo quodam artificio miro diſcernentes, & ſequeſtrantes: totum quod carnem delectat eligunt, & amplectuntur: quod moleſtum eſt, fugiunt, & declinant.

5. Pro prudentia iuſtorū. QVINTA eſt prudentia virtuoſa, laudabilis, appetēda, quæ dicitur prudentia iuſtorum. De qua Luc. 1. de Iohanne Baptiſta dicitur. *Hic venit vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum.* Hæc A eſt prudentia ſpiritualis de qua Ro. 8. *Prudentia ſpiritus & vita, & pax.* Hæc eſt virtus, & inter virtutes cæteras prima reputatur: de hac ſola conſiderare proponimus. Sciendum igitur, quod hoc modo ſumpta, *prudentia,* ſecundum Macrobium, *eſt ad rationis normam, quæ cogitat, & quę agit, vniuerſa dirigere, ac nihil præter rectum, velle vel facere.* *Quid prudentia propriè dicta.* Secundum Aug. in lib. de mori. Eccl. *Prudentia eſt amor, ea quibus adiuuamur in Deum, ab his, quibus impedimur, ſagaciter eligens,* Tullius vero in libro de offi. dicit. *Prudentia eſt appetendarum fugiendarumque rerum, cognitio.* Hæc virtus diſcernit bona à malis, & de bono quid melius, & de malo quid peius. Et notādum quod prudentia non ſolum eſt ſcientia, vel cognitio: quia non ſolum illuminat intellectum, ſed mouet, & inflammat affectum: ſicut radius veri ſolis, mouens voluntatem, & docens vt ſciat, & velit, quid, qualiter, quando, & quomodo ſit agendum.

Prudentia, alia in corde, alia in ore, alia in opere. SCIENDVM eſt autem, quod eſt prudētia cordis, id eſt quæ latet, & conſiſtit in corde. De qua Sen. ſic ait. *Si prudens es, opiniones tuæ iudicia ſint. Cogitationes vagas ſomnio ſimiles non recipies, quibus ſi animum tuum oblectaris, cum omnia diſpoſueris, triſtis remanebis. Cogitatio tua ſtabilis ſit & certa, ſiue deliberet, ſiue quærat, ſiue contempletur, non recedat à vero. Si prudentiam amplecteris, vbique idem eris, & prout rerum ac temporum varietas exigit, ita te accommodes tempori, nec te in aliquibus mutes, ſed potius aptes: ſicut manus, quæ eadem eſt, & cum in palmum extenditur, & cū in pugnum aſtringitur. Non ſemper in actu ſis, ſed interdum animo tuo requiem dato, & requies tua ſit plena ſapientiæ ſtudijs, & cogitationibus bonis.* C *Prudens enim nunquam ocio marcet.* Prouerb. 11. *In corde prudentis requieſcit ſapientia.*

ITEM eſt prudentia in ore, id eſt quæ declaratur in ſermone. De qua Sen. ait, *Prudens fallere non vult, falli non poterit.* Et ſequitur. *Sermo tuus non ſit inanis, ſed aut ſuadeas, aut moneas, aut conſoleris aut præcipias, laudato parce, parcius vitupera. Similiter enim reprehenſibilis eſt nimia laudatio, vt immoderata vituperatio. Illa ſiquidem adulatione, iſta vero malignitate ſuſpecta eſt. Teſtimonium veritati non amicitiæ reddas. Cum conſideratione promitte. Plenius, quam promiſeris redde. Prudentis proprium eſt examinare conſilia, & non cito facili credulitate ad falſa prolabi. De dubijs non diffinias, ſed ſuſpenſam tene ſententiam, nihil affirmes, quia non omne veriſimile ſtatim verum eſt: ſicut & ſæpius, quod primo incredibile videtur, non continuo falſum eſt.* D De prudentia in locutione tenenda, dicitur Prouerb. 10. *Qui moderatur labia ſua, prudentiſſimus eſt.* Et Eccle. 21. *Verba prudentium ſtatera ponderabuntur.*

ITEM eſt prudentia in opere. De qua Sen. ait. *Prudens nunquam ocio marcet, accelerat tarda, prolixa expedit, dura mollit, ardua exæquat. Scit enim quid & qua via aggredi debeat, & cito ſingula, & diſtinctè videt.* Idem. *Cuiuſque facti cauſam require, cum initia inueneris, exitus cogitabis. Scito te in quibuſdam perſeuerare, quæ vel quantum cæpiſti. Quædam vero, nec incipere, in quibus perſeuerare ſit noxium.* Idem, *Id quære, quod potes inuenire: id diſce, quod potes ſcire, id opta, quod coram te omnibus optari poteſt. Ne altiori res te ponas, in qua ſtanti tibi tremendum, deſcendenti cadendum eſt.* E *Tunc ſalubria conſilia aduoca, cum tibi alludit vitæ proſperitas, tunc te velut in lubrico retinebis, & ſiſtes. Nec tibi dabis impetus liberos, ſed circumſpicies, quo eundum ſit, & quouſque. Ait enim ſapiens, conſilium cuſtodiet te, & prudentia ſeruabit te.*

Prudentia alia monaſtica, alia œconomica, alia politica. ITEM nota, quod eſt prudentia monaſtica, œconomica, & politica. Monaſtica dicitur, quæ mores quo ad ſeipſum inſtruit. Oeconomica familiam diſponit. Tertia, ſcilicet politica, vrbes, & regna regit. Monaſtica igitur docet regere ſemetipſum. Et de hac dicitur 1. Reg. 18. *Dauid in omnibus prudenter ſe agebat.* Oeconomica docet regere domum ſuam Prou. 24. *Sapientia ædificabitur domus, & prudentia roborabitur.* Et de Abygail dicitur 1. Reg. 25. *Erat mulier illa prudentiſſima.* Politica docet regere regna, vnde hæc præcipuè neceſ-

ſatia eſt regibus,& principibus. Ait enim ſapiens Pro. 28. *Dux indigens prudentia multos opprimet*, vnde hanc petebat Dauid pro Salomone filio ſuo. Sic dicitur. 1. Paral. 22. *Det tibi Deus prudentiam, vt regere poſſis Iſrael, & cuſtodire legem domini Dei tui*. Et 1. Reg. 4. *Dedit dominus ſapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis.*

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum prudentia ſit in ratione vel voluntate*, dicendum quod ſicut Iſido. dicit in libro Etimo. *Prudens dicitur quaſi porro videns. Perſpicax enim eſt, & incertorum videt cauſas.* Viſio autem non eſt virtutis appetitiuæ, ſed cognoſcitiuæ. Vnde manifeſtum eſt, quod prudentia directe pertinet ad vim cognoſcitiuam: non autem ad vim ſenſitiuam, quia per eam cognoſcuntur ſolum ea, quæ præſto ſunt, & ſenſibus offeruntur: Cognoſcere autem futura, ex præſentibus vel præteritis, quod pertinet ad prudẽtiam, propriæ rationis eſt, quia hoc per quandam collationem agitur. Vnde relinquitur quod prudentia proprie ſit in ratione. Licet autem ſecundum Aug. Prudentia dicatur eſſe amor ſagaciter eligens ea, quibus adiuuamur in Deum, ab his quibus impedimur: tamen non eſt intelligendum quod prudentia ſit amor eſſentialiter, ſed inquantum amor mouet ad actum prudentiæ. Vnde poſtea ſubdit Aug. *quod prudentia eſt amor bene diſcernens ea, quibus adiuuetur ad tendendum in Deum, ab his quibus impediri poteſt.* Dicitur autem amor diſcernere, inquantum mouet rationem ad diſcernẽdum. Item prudens conſiderat ea quæ ſunt procul, inquantum ordinatur ad adiuuandum vel impediendum ea, quæ ſunt præſentialiter agenda: vnde patet quod ea, quæ conſiderat prudentia, ordinantur ad alia ſicut ad finem, eorum autem, quæ ſunt ad finem, eſt conſilium in ratione, & electio in appetitu: quorum duorum, conſilium magis propriè pertinet ad prudentiam. Dicit etiam Philoſo. in 6. Ethi. *quod prudens eſt bene conſiliatiuus*, ſed quia electio præſupponit conſilium (eſt enim appetitus præconſiliati, vt dicitur in 3. Ethic.) ideo etiam eligere, poteſt attribui prudentiæ conſequenter, inquantum ſcilicet electionem per conſilium dirigit.

Prudentia eſt proprie in ratione.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum Prudentia pertineat ad rationem ſpeculatiuam vel practicam*: dicendum quod ſicut philoſophus dicit: Prudentia eſt bene poſſe conſiliari, conſilium autem eſt de his, quæ ſunt per nos agenda, in ordine ad aliquem finem: ratio autem eorum, quæ ſunt agenda propter finem, eſt ratio practica. Vnde manifeſtum eſt, quod prudentia non conſiſtit niſi in ratione practica.

Prudentia conſiſtit in ratione practica.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum prudentia ſit virtus*: dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt. Virtus eſt, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Bonum autem poteſt dici dupliciter. Vno modo materialiter, pro eo quod eſt bonum. Alio modo formaliter, ſecundum rationem boni: bonum autem inquãtum huiuſmodi, eſt obiectum appetitiuæ virtutis. Et ideo ſi qui habitus ſunt, qui faciunt rectam conſiderationem rationis, non habito reſpectu ad rectitudinem appetitus, minus habent de ratione virtutis, tanquam ordinantes ad bonum materialiter: id eſt ad id, quod eſt bonum, non ſub ratione boni. Plus autem habent de ratione virtutis habitus illi, qui reſpiciunt rectitudinem appetitus: quia reſpiciunt bonum non ſolum materialiter, ſed etiam formaliter, id eſt id quod eſt bonum, ſub ratione boni. Ad prudentiam autem pertinet ſicut dictum eſt, applicatio rectæ rationis ad opus, quod non fit ſine appetitu recto: & ideo prudentia non ſolum habet rationem virtutis, quam habent aliæ virtutes intellectuales, ſed etiam habet rationem virtutis, quam habent virtutes morales, quibus etiam connumeratur. Item cum actus, & habitus, recipiant ſpeciem ex obiectis, vt ex ſupradictis apparet, neceſſe eſt quod habitus cui reſpondet ſpeciale obiectum, ab alijs diſtinctum, ſpecialis ſit habitus: & ſi eſt bonus eſt ſpecialis virtus. Speciale autem obiectum dicitur, non ſecundum materialem cõſiderationem ipſius, ſed ma-

Prudentia eſt virtus nõ ſolum intellectualis ſed & moralis ab alijs diſtincta.

A gis ſecundum formalem rationem, vt ex ſupradictis patet. Nam vna & eadem res cadit ſub actu diuerſorũ habituum, & etiam diuerſarum potentiarum, ſecundũ rationes diuerſas: maior autem obiecti diuerſitas, requiritur ad diuerſitatem potentiæ, quam ad diuerſitatem habitus: tum plures habitus inueniantur in vna potentia vt ſupra dictum eſt. Diuerſitas ergo rationis obiecti, quæ diuerſificat potentiam, multomagis diuerſificat habitum. Sic igitur dicendum eſt, quod cum prudentia ſit in ratione vt dictum eſt, diuerſificatur quidẽ ab alijs virtutibus intellectualibus, ſecundũ materialẽ diuerſitatẽ obiectorum. Nã ſapiẽtia & ſcientia & intellectus ſunt circa neceſſaria; ars autem, & prudentia, circa contingentia: ſed ars circa factibilia quæ ſcilicet in exteriori materia cõſtituuntur, ſicut domus, B cultellus, & huiuſmodi: Prudentia autẽ eſt circa agibilia, quę ſcilicet in ipſo operante conſiſtunt, vt ſupra dictum eſt. Sed à virtutibus moralibus diſtinguitur prudentia; ſecundum formalem rationem potentiarum diſtinctiuam, ſcilicet intellectum, in quo eſt prudentia: & appetitum, in quo eſt virtus moralis. Vnde manifeſtum eſt prudentiã eſſe virtutẽ ſpecialẽ, ab omnibus alijs virtutibus diſtinctam.

Prudentia cur virtus ſpecialis.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum prudentia præſtituat finem alijs virtutibus moralibus*. Dicendum, quod finis virtutum moralium eſt bonum humanum, bonum autem humanæ animæ eſt ſecundum rationem eſſe, vt patet per Dio. 4. ca. de Diui. no. Vnde neceſſe eſt, quod fines moralium virtutum præexiſtant in ratione: ſicut autem in ratione ſpeculatiua, ſunt quędam vt C naturaliter nota, quorum eſt intellectus, & quædam quæ per illa innoteſcunt, ſcilicet concluſiones, quarum eſt ſcientia ita in ratione practica, exiſtũt quædã principia vt naturaliter nota (& huiuſmodi sũt fines virtutum moraliũ: quia finis ſe habet in operabilibus, ſicut principiũ in ſpeculatiuis, vt ſupra habitum eſt) & quædã ſunt in ratione practica, vt concluſiones & huiuſmodi ſunt ea, quæ ſunt ad finem, in quæ peruenimus ex ipſis finibus: & horum eſt prudentia applicans vniuerſalia principia, ad particulares concluſiones operabilium. Et ideo ad prudentiam non pertinet, præſtituere finem moralibus, ſed ſolum diſponere de his quæ ſunt ad finem.

Prudentia non præſtituit finem alijs virtutibus moralibus, ſed ſolũ diſponit de his quæ sũt ad finem.

Ad ſextum, ſcilicet *vtrum prudentia conſtituat medium in alijs virtutibus*. Dicendum, quod hoc ipſum, quod D eſt conformari rationi rectæ, eſt finis proprius cuiuſlibet virtutis moralis: temperantia autem hoc intendit, ne propter concupiſcentias, homo diuertat à ratione: & ſimiliter fortitudo, ne à recto iudicio rationis diuertat, propter timorem, vel audaciam: & hic finis præſtitutus eſt homini, ſecundum naturalem rationem: naturalis enim ratio dictat vnicuique, vt ſecundum rationem operetur: ſed qualiter, & per quæ, homo in operando attingat medium rationis, pertinet ad diſpoſitionem prudentiæ. Licet enim attingere medium ſit finis virtutis moralis, tamen per rectam diſpoſitionẽ eorum quæ ſunt ad finem medium inuenitur.

Quomodo prudentia dicitur conſtituere medium in alijs virtutibus.

Ad ſeptimũ, ſ. *vtrũ præcipere ſit proprius actus prudentiæ*. Dicendum, quod prudentia eſt recta ratio agibilium, vt ſupra dictum eſt. vnde oportet, quod ille ſit E actus præcipuus prudentiæ, qui eſt præcipuus actus rationis agibiliũ. Cuius quidem ſunt tres actus, quorũ primus eſt conſiliari, quod pertinet ad inuentionem: nã conſiliari eſt quærere, vt ſupra habitũ eſt. Secũdus actus eſt iudicare de inuentis, & hoc facit ſpeculatiua ratio: ſed practica ratio, quę ordinatur ad opus procedit vlterius: & eſt tertius actus eius, præcipere, qui quidem actus conſiſtit in applicatione conſiliatorum, & iudicatorum ad operandum: & quia iſte actus eſt propinquior fini rationis practicæ, inde eſt, quod iſte eſt principalis actus rationis practicæ, & per conſequens prudẽtiæ. Et huius ſignũ eſt, quia perfectio artis conſiſtit in iudicãdo, non autem in præcipiendo. Ideo reputatur melior artifex, qui volens peccat in arte, quaſi habens rectũ iudicium, quam qui peccat nolens, quod

Tres ſunt actus rationis agibilium quorũ præcipuus eſt præcipere, qui eſt præcipuus actus prudentiæ.

vide.

videtur eſſe ex defectu iudicij. Sed in prudentia eſt A è conuerſo, vt dicitur in 6. Ethi. Imprudentior enim eſt, qui volens peccat, quaſi deficiens in principali actu prudentiæ, qui eſt præcipere, quam qui nolens peccat.

Prudentia non ſolum reſpicit bonum vnius ſed etiam multitudinis.

Ad octauum. ſ. *vtrum prudentia ſe extendat ad regimen multitudinis.* Dicendum, quod ſicut philoſophus dicit in 6. Ethi. quidam poſuerunt quod prudentia non ſe extendit ad bonum commune, ſed ſolum ad bonum proprium. Et hoc ideo, quia exiſtimabant, quod non oportet hominē quærere niſi proprium bonū: ſed hæc exiſtimatio repugnat charitati, quę nō quærit quæ ſua ſunt, vt dicit 1. ad Corinth. 13. Vnde & Apoſtolus de ſeipſo dicit primo ad Cor. 10. Nō *quæro, quod mihi vtile ſit, ſed quod multis, vt ſalui fiant.* Repugnat etiā rationi rectæ, quæ hoc iudicat, quod bonū commune ſit melius, quā bonum vnius, quia igitur ad prudentiam pertinet rectè cōſiliari, & iudicare, & pręcipere de his, per B quæ peruenitur ad debitum finē, manifeſtum eſt, quod prudentia non ſolum ſe habet ad bonū priuatū vnius hominis, ſed etiā ad bonum commune multitudinis.

Ad nonum. ſ. *vtrum prudentia quæ eſt reſpectu boni proprij, ſit eadem ſpecie cum illa, quæ ſe extendit ad bonū commune.* Dicendū, quod ſicut ſupra dictum eſt, ſpecies habituum diuerſificātur ſecundū diuerſitatē obiecti, quę attēditur penes rationē formalē ipſius, ratio, autē formalis, omniū quæ ſunt ad finē, attēditur ex parte finis, ſicut ex ſupradictis patet, Et ideo neceſſe eſt, quod ex relatione ad diuerſos fines, diuerſificentur ſpecies habitus: diuerſi autem fines ſunt bonū proprium vnius, & bonum familiæ, & bonum ciuitatis, & regni. Vnde neceſſe eſt, quod prudentiæ differant ſpecie ſecūdum C differentiā horum finiū; vt. ſ. vna ſit prudentia ſimpliciter dicta, quæ ordinatur ad bonū proprium. Alia autē Economica, quæ ordinatur ad bonum commune domus, vel familiæ. Et tertia politica, quæ ordinatur ad bonum commune ciuitatis vel regni.

Prudētia eſt monaſtica, œconomica & politica ſpecie differunt.

Ad decimum. ſ. *vtrum prudentia ſit in ſubditis.* Dicendum, quod prudentia in ratione eſt; regere autem, & gubernare, propriè rationis eſt, & ideo vnuſquiſq; inquantum participat de regimine, & gubernatione; intantum conuenit ſibi habere rationem prudētiæ. Manifeſtum eſt autem, quod ſubditi, inquantum eſt ſubditus, & ſerui, inquantum eſt ſeruus, non eſt regere, & gubernare, ſed magis regi, & gubernari. Et ideo prudentia non eſt virtus ſerui, inquantum eſt ſeruus, nec ſubditi, inquantum eſt ſubditus: ſed quia quilibet homo D inquantum eſt rationalis, participat aliquid de regimine ſecundum arbitrium rationis, intantum conuenit ei prudētiam habere; vnde manifeſtum eſt, quod prudentia quidem in principe eſt, ad modum artis architectonicæ, vt dicitur in 6. Ethi. in ſubditis autem, ad modum artis manu operantis.

Prudentia principalius in principe quam ſubdito.

Ad vndecimum, ſ. *vtrum prudentia ſit in peccatoribus.* Dicendū, quod prudentia tripliciter dicitur. Eſt enim quædam prudentia falſa, vel per ſimilitudinem dicta. Cum enim prudens ſit, qui bene diſponit ea, quæ ſunt agenda propter aliquem bonum finem, ille qui propter malum finem aliqua diſponit congruentia illi fini, habet falſam prudentiam: inquantum ſ. id quod accipit pro fine, non eſt verè bonum, ſed ſecundum ſimilitudinem, ſicut dicitur aliquis bonus latro. Hoc e- E nim modo poteſt ſecundum ſimilitudinem, dici prudens latro, qui conuenientes vias adinuenit ad latrocinandum. Et huiuſmodi eſt prudentia de qua Apoſtolus dicit ad Ro. 8. *Prudentia carnis mors eſt*, quæ ſcilicet finem vltimum conſtituit in delectatione carnis. Secunda autem prudentia eſt quidem vera, quia adinuenit vias accommodatas, ad finem vere bonum. Sed eſt imperfecta duplici ratione. Vno modo quia id bonum quod accipit pro fine, non eſt communis finis totius humanæ vitæ, ſed alicuius ſpecialis negocij. Puta cum aliquis adinuenit vias accommodatas ad negociandū, vel ad nauigandum, dicitur prudens negociator vel nauta. Alio modo, quia deficit in principali actu prudentiæ, puta cum aliquis bene conſiliatur, &. rectè iudicat, etiam de his, quæ pertinent ad totam vitam, ſed non efficaciter præcipit. Tertia autem eſt prudentia vera, & perfecta, quę ad ad bonum finem totius vitæ rectè conſiliatur, iudicat, & præcipit: & hæc ſola dicitur prudentia ſimpliciter, quæ in peccatoribus eſſe non poteſt. Prima autem prudentia eſt in ſolis peccatoribus. Prudentia autem imperfecta eſt communis bonis & malis, maximè illa, quæ eſt imperfecta propter finem particularem, nam illa quæ eſt imperfecta propter defectum principalis actus, nō eſt niſi in malis.

Prudentia propriè accepta non poteſt eſſe in peccatoribus.

Ad duodecimum, ſcilicet *vtrum prudentia ſit in omnibus habentibus gratiam:* dicendum, quod neceſſe eſt virtutes eſſe connexas, ita vt qui vnam habet, habeat omnes, vt ſupra oſtenſum eſt. Quicunque autem habet gratiam, habet charitatem, vnde neceſſe eſt, quod B omnes habeat alias virtutes; & ita cum prudentia ſit virtus, vt oſtenſum eſt, neceſſe eſt, quod habeat prudentiam.

Prudentia eſt in omnibus habentibus gratiã.

Ad tertiumdecimum, ſ. *vtrum prudentia inſit nobis à natura:* dicendum quod ſicut ex præmiſſis patet, prudentia includit cognitionem vniuerſalium, & ſingularium operabilium, ad quæ prudens, vniuerſalia principia applicat. Quantum igitur ad vniuerſalem cognitionem, eadem ratio eſt de prudentia, & de ſcientia ſpeculatiua: quia vtriuſque prima principia vniuerſalia ſunt naturaliter nota, vt ex ſupradictis patet: niſi quod principia communia prudentiæ, ſunt magis connaturalia homini. Vt enim philoſophus dicit in 10. Ethic. *Vita quæ eſt ſecundum ſpeculationem eſt melior, quam* C *quæ eſt ſecundum actionem.* Sed alia principia vniuerſalia poſteriora, ſiue ſint rationis ſpeculatiuæ, ſiue practicæ, non habent per naturam, ſed per inuentionem, ſecundum viam experimentalem, vel per diſciplinam. Quantum autem ad particularem actionem, vel cognitionem eorum circa quæ operatio conſiſtit, eſt iterum diſtinguendum. Quia operatio conſiſtit circa aliquid, vel ſicut circa finem, vel ſicut circa ea, quæ ſunt ad finem. Fines autem recti humanæ vitæ ſunt determinati: & ideó poteſt eſſe naturalis inclinatio reſpectu horum finium, ſicut ſupra dictum eſt, quod quidā habent ex naturali diſpoſitione quaſdam virtutes, quibus inclinantur ad rectos fines, & per conſequens etiam habent naturaliter rectum iudicium de huiuſmodi finibus. Sed ea quæ ſunt ad finem in rebus hu- D manis non ſunt determinata, ſed multipliciter diuerſificantur ſecundum diuerſitatem perſonarum, & negociorum. Vnde quia inclinatio naturæ ſemper eſt ad aliquid determinatum, talis cognitio non poteſt homini ineſſe naturaliter, licet ex naturali diſpoſitione, vnus ſit aptior ad huiuſmodi diſcernenda, quam alius. Sicut etiam accidit circa conclusiones ſpeculatiuarum ſcientiarum. Quia igitur prudentia non eſt circa fines, ſed circa ea, quæ ſunt ad finem, vt ſupra habitum eſt, ideo prudentia non eſt naturalis.

Prudentia non ineſt nobis à natura.

Ad quartumdecimum, ſcilicet *vtrum prudentia poſſit per obliuionem amitti.* Dicendum, quod obliuio reſpicit cognitionem tantum, & ideo per obliuionem poteſt aliquis artem totaliter perdere, & ſimiliter ſcientiam, quæ in ratione conſiſtunt: ſed prudentia non cō- E ſiſtit in ſola cognitione, ſed etiam in appetitu: quia vt dictum eſt principalis actus eius eſt præcipere, quod eſt applicare cognitionem habitam ad appetendum, & operandum. Et ideo prudentia non directè tollitur per obliuionem, ſed magis corrumpitur per paſſiones. Dicit enim philoſophus in 6. Ethi. quod *delectabile, & triſte, peruertit exiſtimationem prudentiæ.* vnde Dan. 13. dicitur. *Species decepit te, & concupiſcentia decepit cor tuum.* & Exo. 23. dicitur. *Ne accipias munera, quæ excæcant etiam prudentes.* Oblinio tamen poteſt impedire prudentiam inquantum procedit ad præcipiendum ex aliqua cognitione quæ per obliuionem tolli poteſt.

Prudentia non poteſt directè per obliuionem tolli.

De partibus prudentiæ in generali.

DISTINCTIO XXXVI.

DEINDE conſiderandum eſt de partibus prudentiæ. Et primo de partibus eius in generali. Secundo de partibus eius integralibus. Tertio de partibus eius ſubiectiuis. Quarto de partibus eius potentialibus.

CIRCA PRIMVM, ſcil. *de partibus prudentiæ in generali*, ſciendum, quod Tullius in ſecundo Rheto. ponit tres partes prudentiæ, ſcil. memoriam, intelligentiam, & prouidentiam. Macrobius autẽ ſecundum ſententiam Platonis ponit ſex, ſcilicet rationem, intellectum, B circumſpectionem, prouidentiam, ſolertiam, & cautionem. Sciendum autẽ, quod triplex eſt pars alicuius, ſcil. integralis, vt paries, tectum, & fundamentum ſunt partes domus: ſubiectiua, ſicut bos & leo, ſunt partes animalis: potẽtialis, vt nutritiuum, & ſenſitiuum, ſunt partes animæ. Tribus igitur modis poſſunt aſſignari partes alicui virtuti. Vno modo ad ſimilitudinem partium integralium, vt ſcilicet illæ dicantur eſſe partes alicuius virtutis quas neceſſe eſt cõcurrere ad perfectum actum illius. Et ſic ex omnibus enumeratis, poſſunt accipi duodecim partes prudentiæ; illæ ſex quas enumerat Macrobius, quibus addenda eſt euſtochia, quam ponit Ariſt. in 6. Ethi. Item ſtudioſitas, docilitas, & conſiliũ, & conſideratio, & ſolicitudo ſiue vigilantia. Quarum ſeptem pertinent ad prudentiam, ſecundum quod eſt C cognoſcitiua, ſcil. memoria, ratio, intellectus, ſtudioſitas, docilitas, ſolertia, & conſideratio. Alia verò pertinent ad eam, ſecundum quod eſt præceptiua, applicando cognitionem ad opus, ſcilicet prouidentia, cautio, circumſpectio, ſolicitudo, & diſciplina. Quorum diuerſitatis ratio patet ex hoc, quod circa cognitionem tria ſunt conſideranda. Primo quidẽ ipſa cognitio, quæ ſi ſit præteritorũ, ſic eſt memoria; ſi verò præſentium, ſic eſt intelligentia, ſiue intellectus. Secundo conſideranda eſt ipſa cognitionis acquiſitio quæ fit vel per diſciplinam; & ad hoc pertinet ſtudium, & docilitas, vel per inuentionem; & ad hoc pertinet conſideratio, & euſtochia quæ eſt bona coniecturatio, huius autẽ pars eſt ſolertia, quæ eſt velox coniecturatio medij, vt dicitur in primo poſteriorũ. D Tertio conſiderandus eſt vſus cognitionis, ſcil. ſecundum quod ex cognitis, aliquis procedit ad alia cognoſcenda, ſiue iudicanda; & hoc pertinet ad rationem. Ratio autem, ad hoc quod rectè præcipiat, tria debet habere. Primo quidem, vt ordinet aliquid accommodum ad finem; & hoc pertinet ad prouidentiam. Secundo vt attendat circunſtantias negocij; quod pertinet ad circumſpectionem. Tertio vt vitet impedimenta; quod pertinet ad cautionem.

Partes integrales prudentiæ ſunt duodecim.

PARTES autem ſubiectiuæ alicuius virtutis, dicuntur ſpecies eius diuerſæ; & hoc modo partes prudentiæ ſunt prudentia, per quam aliquis regit ſeipſum; & prudentia per quam aliquis regit multitudinem; quę differunt ſpecie vt dictum eſt. Iterum prudentia, quæ eſt E multitudinis regitiua, ſubdiuiditur ſecundum diuerſas ſpecies multitudinis. Eſt autem multitudo adunata, & ordinata ad aliquod ſpeciale negocium, vt exercitus congregatus ad pugnandum, cuius regitiua eſt prudentia militaris. Quædam vero eſt multitudo ad totam vitam, ſicut multitudo totius domus vel familiæ, cuius regitiua, eſt prudentia œconomica. Et eſt multitudo vnius ciuitatis vel regni, cuius quidem directiua, eſt in principe regnatiua; in ſubditis autem politica ſimpliciter dicta.

Partes ſubiectiuæ prudentiæ ſunt duæ in generali.

PARTES autem potentiales alicuius virtutis, ſunt virtutes adiunctæ, quæ ordinantur ad aliquos ſecundarios actus, vel materias, quaſi non habentes ęquam potentiam principali virtuti, & ſecundum hoc ponuntur partes prudentiæ eubulia, quæ eſt circa conſilium; & ſyneſis, quæ eſt circa iudicium particularium ope- A rabilium; & gnomen, quę eſt circa iudicium eorum, in quibus oportet quandoque à communi lege recedere. Prudentia verò eſt circa principalem actum, qui eſt præcipere.

Partes potentiales prudentiæ ſunt tres.

De partibus integralibus prudentiæ.

DISTINCTIO XXXVII.

DEINDE conſiderandum eſt de partibus prudentiæ quaſi integralibus. Et circa hoc conſideranda ſunt vndecim. Primo de ſtudioſitate. Secundo de docilitate. Tertio de conſideratione. Quarto de memoria. Quinto de intellectu, vel intelligentia. B Sexto de ſolertia. Septimo de ratione. Octauo de prouidentia. Nono de circumſpectione. Decimo de cautione. Vndecimo de ſolicitudine, vel vigilantia.

CIRCA PRIMVM, ſcilicet *de ſtudioſitate*: ſciendum, quod qui vult eſſe prudens, neceſſe eſt quod ſit ſtudioſus, & diligens, circa inquiſitionem veritatis; & ad hoc vehementer debet animum ſuum applicare. Eſt enim ſtudium, vehemens applicatio animi ad aliquid agendum. Vnde qui deſiderat eſſe prudens, debet orando, legendo, ſtudendo, & audiendo, inquirere veritatem. Prouerb. 1. *Inclina cor tuum ad cognoſcendam prudentiam. Si enim ſapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ, ſi quæſieris eam quaſi pecuniam, & quaſi theſauros effoderis eam, tunc intelliges timorem domini, &c.* Sic Salomon C inuenit ſapientiam, ſicut dicit Eccl. 1. *Magnus effectus ſum, & præceſſi ſapientia omnes, qui fuerunt ante me, dediq́ue cor meum vt ſcirem prudentiam atque doctrinam.* Sen. in lib. de quatuor virtutibus, de prudentia loquens ait. *Non ſemper in actu ſis, ſed interdum animo tuo requiem dato, & requies ipſa plena ſit ſapientiæ ſtudijs, & cogitationibus bonis. Prudens enim nunquam ocio marcet.* Infra. *Illud quære quod potes inuenire: id diſce, quod potes ſcire.* Modum autem ſtudendi docet, epiſtola ſecunda ad Lucillum. *Illud vide ne lectio habeat aliquid vagum, & inſtabile, certis ingenijs immorari, & nutriri oportet, ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat. Nuſquam eſt, qui vbique eſt. Viſam in peregrinatione agentibus hoc euenit, vt multa hoſpitia habeant, nullas amicitias: idem accidere neceſſe eſt his, qui nullius ingenio ſe familiariter applicant, ſed omnia curſim, & properantes tranſ-* D *mittunt. Non prodeſt cibus, nec corpori accedit, qui ſtatim ſumptus egeritur. Nihil æquè ſanitatem impedit, ſicut remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo medicamenta tentantur. Non conualeſcit planta, quæ ſæpe transfertur. Nihil tam vtile eſt, vt in tranſitu proſit. Faſtidientis ſtomachi eſt multa degustare, quæ vbi varia ſunt & diuerſa: inquinant, & non alunt. Cum multa percurreris, vnum decerpe, quod illo die decoquas.*

Quanta ſtudij neceſſitas ad prudentiam acquirendam.

SVNT autem ſex ſtudia deteſtanda, ſummopere viro ſtudioſo cauenda, ſtudere volenti circa ſapientiam ſalutarem. Primum eſt ſtudium guloſorum, qui non inueniunt ſapientiam, ſed amittunt, ſicut dicitur Prouerb. 13. *Cui væ, cuius patri væ, cui ſuffuſio oculorum? nonne his qui morantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis?* Econtra qui volunt ſapientiam ve- E ram acquirere debent non ebrietati, ſed abſtinentiæ, & ſobrietati ſtudere. Sicut Daniel & ſocij eius, quibus dedit Deus ſapientiam, & prudentiam, præ cęteris ſapientibus Babylonis: & Salomon *qui abſtraxit à vino carnem ſuam, vt animam ſuam transferret ad ſapientiam.* Eccleſ. 2. *dedit Deus ſapientiam, & prudentiam multam nimis.* 3. Regum. 3. Secundum eſt ſtudium libidinoſorum, qui velut porci ſtudent voluptatibus, & inuſitatos luxuriæ modos adinuenire nituntur, & eos experiri in ſe ac per eos corrumpere cæteros, & corrumpi. Pſalm. 13. *Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis.* Econtra iuſti ſtudent munditiæ caſtitatis Prouer. 20. *Ex ſtudijs ſuis intelligitur puer, vtrum recta & munda ſint opera eius.* Tertium eſt ſtudium cupidorũ: ad hoc ſtudium cõfluunt multi ſtudentes, clerici, milites & burgenſes: ſicut omnes qui cõcurrunt ad ſcientias

Sex genera ſtudiorum euitanda.

lucratiuas, mercationes, & alijs modis innumeris temporalia congreganda. Hier. 6. *A maiore vſque ad minorem omnes auaritiæ ſtudent*. Huius ſtudij ſcholares vel magiſtri ſunt omnes, qui ſtudent rapinis, furtis, fraudibus, exactionibus, & vſuris. Quartum eſt ſtudium malignantium, qui ſtudent ad nocendum alijs in corpore, rebus, vel anima: Exemplo diaboli, cuius totum ſtudium eſt decipere, vel nocere. Tale fuit Iudęorum ſtudium contra Chriſtum, ſicut patet ex multis Euangeliorum exemplis. Et ante Chriſti aduentum, ſicut dicitur Neæ. 9. *Reges noſtri, & principes, ſacerdotes, & patres noſtri, non ſeruauerunt legem tuam, &c.* Et infra. *Non ſeruierunt tibi, nec ſunt reuerſi à ſtudijs ſuis peſſimis.* Ideo eiecit eos dominus, & diſperſit, ſicut prędixit eis. Hierem. 44. *Non poterit dominus portare vos vltra, propter malitiam ſtudiorum veſtrorum* Quintum eſt ſtudium peruerſorum, qui difficilè corriguntur, id eſt hæreticorum, qui nituntur ſcripturas peruertere, & homines ſubuertere Iob. 33. *Fabricatores mendacij, & cultores peruerſorum dogmatum.* 2. Tim. 1. *In nouiſſimis diebus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum.* Tales ſunt qui ſtudent magicis artibus, & ſuperſtitioſis; puta Necromantiæ, Diuinationibus, Sortilegijs, & huiuſmodi. Econtra iuſti non erroribus, ſed veritati ſtudent. Iuxta illud Prouerb. 27. *Studè ſapientiæ fili mi, vt poſſis exprobranti reſpondere ſermonem*; id eſt heretico reſiſtere, opponendo, reſpondendo, veritatem fidei defendendo. Sextum eſt ſtudium vanitatis, ſicut in figmentis, & fabulis poetarum; in vanis, & curioſis ſcientijs philoſophorum; ſicut multi ſpretis ſacris literis, ſtudent in libris gentilium. Contra quos decretorum. diſtin. 37. per totum.

Nota quomodo fuit Hieron. flagellatus, ſicut ipſe de ſeipſo teſtatur. Econtra Hieremiæ 7. *Bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra, & habitabo vobiſcum.* Et idem 18. *Dirigite ſtudia veſtra, &c.*

De docilitate.

SECVNDA pars prudentiæ eſt docilitas, actiuè ſcilicet & paſſiuè. Actiuè, quidem, vt ſit homo habilis ad competenter & promptè docendum. Paſſiuè verò, vt ſit homo habilis, & voluntarius ad diſcendum. Ad prudentiam enim pertinet docilitas paſſiuè; quia cum prudentia ſit circa particularia operabilia, in quibus ſunt quaſi infinitæ diuerſitates, quæ non poſſunt ſufficienter ab vno homine conſiderari, ſine doctrina aliorum, nec per modicum tempus ſciri; ſed per diuturnitatem temporis; ideo in his, quæ ad prudentiam pertinent, maximè indiget homo ab alio erudiri, & præcipuè ex ſenibus, qui ſanum intellectum adepti ſunt, circa fines operabilium. vnde Philoſophus dicit in 6. Ethi. *Oportet attendere expertorum, & ſeniorum, & prudentum indemonſtrabilibus enunciationibus & opinionibus, non minus, quam in demonſtrationibus.* Propter experientiam enim vident principia. Vnde & Prouerb. 4. dicitur. *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Et Eccl. 6. *In multitudine presbyterorum, id eſt ſeniorum prudentium ſta, & ſapientiæ illorum ex corde coniungere.* Hoc autem pertinet ad docilitatem, vt aliquis ſit bene diſciplinæ ſuſceptiuus, & ideo conuenienter ponitur docilitas, pars prudentiæ. Hæc autem docilitas ſecundum aptitudinem quidem, eſt à natura, ſed ad eius conſummationem, plurimum valet humanum ſtudium, dum ſcilicet homo ſollicitè, frequenter, & reuerenter, animum ſuum applicat documentis maiorum; non negligens ea per ignauiam, nec contemnens ea per ſuperbiam. Item ad prudentiam pertinet docilitas actiuè dicta, quia ad prudentes pertinet eſſe aptos, & habiles ad docendum ſubditos, vt ſint doctores, & rectores idonei. Hanc Salomon præcipuè poſtulauit à Domino, ſicut legitur. 3. Reg. 3. *Dabis ſeruo tuo cor docile, vt poſſim iudicare populum tuum, & diſcernere inter bonum, & malum.*

Docilitas tam actiuè quam paſſiuè ſumpta pertinet ad prudentiam.

De conſideratione.

TERTIA pars prudentiæ eſt conſideratio, de qua dicit Bernar. 2. de conſideratione. Conſideratio dici poteſt intenſa ad aliquid inueſtigandum cogitatio, vel vehemens intentio animi inueſtigantis verum.

DEBET autem vir prudens conſiderationem ſuam conuertere ad Deum, ſeipſum, & proximum. In Deo conſiderare debet ſummam potentiam, quæ patet in mundi creatione; ſummam ſapientiam, in mundi gubernatione, & nuda omnium cognitione; ſummam miſericordiam, in hominis redemptione, iuſtificatione, & glorificatione: Summam dulcedinem, in gubernatione, & glorificatione: Summam æquitatem, in malorum punitione. Debet etiam conſiderare futurum iudicium, inferni ſupplicia, & gaudia beatorum. De tribus iſtis vltimis require infra libr. 2.

Quid conſideratio & quorum eſſe debet.

ITEM CONSIDERET homo prudens ſeipſum, vt poſt Dei cognitionem veniat in cognitionem ſui, quod orabat Auguſt. dicens. *Domine nouerim te, nouerim me.* quia cognitio ſui, poſt cognitionem Dei, maximè neceſſaria eſt homini, quia eſt donum ſpirituale Dei noſtri. Philoſophus. *de cœlo deſcendit cognitio ſui.* *Multi enim* vt dicit Bernard. *multa ſciunt, ſe autem neſciunt; & quid valet alia ſcire, & ſe ignorare.* Et de conſideratione in libr. 1. *A te tua incho et conſideratio, ne fruſtra intendas, & extendaris in alia te neglecto. Nam quid proficit tibi, ſi totum mundum lucreris, teipſum perdens? nam licet omnia myſteria noueris, lata terræ, profundum abyſſi, & alta cœli; ſi te neſcieris eris ſimilis homini ædificanti ſine fundamento, & quicquid extruxeris extra te, erit ad inſtar congeſti pulueris ventis obnoxium: à te ergo incipiat, & in te finiatur: quocunque euagetur, ad te reuocabis eam, cum ſalutis fructu; primus tibi, tu vltimus, vt quicquid non aliquo modo ad ſalutem tuam pertinet, reſpuendum.*

IN conſideratione autem tui debes quatuor attendere. Primo, quid es ſecundum corporis fragilitatem, & miſeriam. Secundo, quid es ſecundum animæ dignitatem, & gratiam. Tertio, quid es ſecundum Dei miſericordiam. Quarto, quid es ſecundum culpæ malitiam. Eccl. 18. *Quid eſt homo?* ſcilicet ſecundum corporis fragilitatem, & miſeriam, *aut quid gloria eius?* ſecundum animæ dignitatem, & gratiam. *Quid eſt bonum eius?* ſecundum Dei miſericordiam: *aut quid nequam?* ſecundum malitiæ culpam. Ad primum, ſcilicet quid eſt homo ſecundum corporalem miſeriam. Reſpondet Iob 14. *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs, &c.* Bern. 2. lib. de conſid. *Conſideranti tibi quid ſis, occurret tibi, quod es homo nudus, pauper, miſer, & miſerabilis. Quod ſis homo dolens, erubeſcens; quod nudus, plorans; quia natus, murmurans, quia ad laborem, non ad honorem; natus de muliere, ideo cum reatu: breui viuens tempore, ideo cum metu: repletur multis miſerijs, ideo viuens cum fletu, natus in peccatis corpore fragilis, mente ſterili, cum infirmitate corporis, fatuitate mentis, traductione ſordis, additione mortis.* Idem in ſermone de paſſione Domini. *In ſordibus generamur, in tenebris confouemur, in doloribus parturimur, ante exitum miſeras matres oneramus, in exitu quaſi viperarum fœtus eas laceramus, & mirum eſt quomodo non ipſi cum ipſis pariter laceramur; primum egreſſi plorationis vocem damus, vtpote vallem plorationis ingreſſi; recole primordia, attende media, memorare nouiſſima. Hæc pudorem illa dolorem afferunt, hæc timorem incutiunt. Cogita ergo vnde venis, & erubeſce: vbi es, & ingemiſce: quo vadis, & contremiſce.* Item Bernard. in lib. meditationum. *O anima propter carnem, aliena tibi peccata imputantur; omnes iuſtitiæ tuæ, quaſi pannus menſtruatæ reputantur; propter hanc, quaſi nihilum & inane reputata es; nihil aliud eſt caro, cum qua tanta tibi familiaritas, niſi ſpuma caro facta, fragili veſtita decore. Sed quid erit cadauer putridum, & fœtidum? eſca vermium, vas ſtercorum: nam quoque*

In conſideratione ſui quatuor attendenda.

2. Quid homo ſecundum corporalem miſeriam.

extollatur,

extollatur, ſemper caro eſt. & ſi conſideres, quid per os, & per aures, & nares, cæteroſque corporis meatus egreditur, vilius ſterquilinium non vidiſti, ſi ſingulas carnis miſerias conſideres, quam ſit onerata peccatis, irretita vitijs, patens concupiſcentijs, corrupta paſsionibus, polluta illuſionibus, prona ſemper ad malum, eam plenam omni confuſione, & ignominia inuenies: & quod propter carnem homo vanitati ſimilis factus eſt. Idem ibidem. *Attende homo quid fuiſti ante ortum, quid ſis ab ortu vſque ad occaſum, & quid eris poſt mortem: vtique fuiſti, quando non eras de vili materia conceptus, vili ſanguine menſtruali nutritus, vili pelle ſecundina pro tunica veſtitus, ſic ornatus veniſti ad nos.* Idem poſt: *Quid ſuperbis puluis, & cinis? cuius conceptus culpa, naſci miſeria, viuere pœna, mori anguſtia. Cur carnem tuam pretioſis impinguas & ornas, quam poſt paucos dies deuoraturi ſunt vermes? & animam non curas, quæ cito Deo, & angelis præſentanda eſt? cur carnem præponis? ancillam dominari, & dominam ancillari, magna abuſio eſt.*

2. *Quid homo ſecundum animæ dignitatem.*

SECVNDO in conſideratione tui debes attendere quid es ſecundum animæ dignitatem, quam qui attenderet, non eam vilipenderet. Hanc enim Deus ſuper omnes creaturas nobilitauit, & dignificauit; quia eam cum maiori deliberatione creauit, imagine ſua illuſtrauit, ſimilitudine decorauit, & ne euaneſceret in ſuperbiam, limo corporis viliſſimo, eam copulauit. Hanc etiam virtute ornauit, ſcilicet iuſtitia originali, & immortalitate, ſecundum ſuam primam conditionem. Huic etiam donauit libertatis arbitrium, rationis faſtigium, inferiorum dominium, intellectus diſciplinam, diſcernendi ſcientiam, legis naturalis & ſcriptæ peritiam, ſpiritusſancti gratiam, Angelorum cuſtodiam. Hanc elegit ſibi beata Trinitas in habitaculum, filius Dei deſponſauit ſibi in matrimonium, Spiritusſanctus conſecrauit ſibi templum. Pro hac denique filius Dei in mundum venit, carnem paſſibilem accepit, mala mundi ſuſtinuit, documenta Euangelica propoſuit, ſacramenta inſtituit, ſanctitatis exempla exhibuit, mirabilia opera oſtendit. Pro hac redimenda ſanguinem ſuum effudit, pro hac viuificanda mortem pertulit, pro hac liberanda ad inferos deſcendit, pro hac ſpe confortanda humanitatem à ſe aſſumptam reſuſcitauit & glorificauit, pro hac illuminanda & docenda Spiritum ſanctum miſit, pro hac reuocanda ab erroribus, & prouocanda ad fidei veritatem, diſcipulos per mundum diſperſit; pro hac exaltanda, & hæreditanda, cœlos aſcendit; & regnum æternæ beatitudinis præparauit. Hæc qui attendit, merito non eam vilipendit, nec pro vili peccati commercio, eam venalem diabolo exponit. Horum multa notantur Eccleſ. 17. *Deus de terra creauit hominem, ſecundum imaginem ſuam fecit illum.* Et cætera multa ſequuntur in quibus animæ dignitas ſecundum creationem denotatur, & ſecundum gratiam multiplicem ei à Deo exhibitam. De hac dignitate Bernard. in libr. Meditationum. *O anima inſignita Dei imagine, decorata ſimilitudine, deſponſata fide, dotata Spiritu, redempta ſanguine, deputata cum Angelis, particeps beatitudinis, hæres bonitatis, rationis particeps, quid tibi cum carne?* Et poſt multa. *Totus ſiquidem mundus iſte, ad vnius animæ precium, æſtimari non poteſt, pro qua Chriſti ſanguis effuſus eſt, & quæ niſi Chriſti ſanguine redimi non potuit.*

3. *Quid homo ſecundum culpam & malitiam ſuam.*

TERTIO in conſideratione ſui debet homo conſiderare quid ſit ſecundum culpam, vel ejus malitiam. Eſt enim pantheon omnium dæmoniorum, vt in pluribus. Vt Babylon facta habitatio omnium dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi, & volucris immundæ, & odibilis ſentina ſordium; & receptaculum, & habitaculum omnium vitiorum. Bern. in ſermone de dedicatione. *Cogitans de anima mea iuxta rei veritatem, intueor nihil verius de ea ſentiri poſſe, quam quod ad nihilum ſit redacta. Quid enim neceſſe eſt ſingulas eius miſerias recitare, quam ſit onerata peccatis, confuſa tenebris, irretita illecebris, patens concupiſcentijs, obnoxia paſsionibus, impleta illuſionibus, prona ſemper in malum, & in vitium cadere procliuis; confuſione, & ignominia plena.* Patet ergo, quod ſecundum culpam, homo vanitati ſimilis eſt factus, & ad nihilum redactus.

4. *Quid homo ſecundum Dei miſericordiam.*

QVARTA conſideratio ſui, eſt conſiderare quid eſt homo, ſecundum Dei miſericordiam, Bernard. in eodem ſermone. *O pater miſericordiarum, quid eſt homo, quia magnificas eum. O miſerorum pater, quid apponis, & erga quos apponis cor tuum? ſcio vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum: nihil ſum in iudicio veritatis tuæ, quia omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt ante te; quaſi nihilum, & inane, reputatæ ſunt in iudicio tuæ veritatis, ſed non affectu tuæ pietatis. Quid eſt homo, quia magnificas eum? magnus vtique, ſed apud eum à quo magnificatur: quomodo non magnus eſt apud eum, cui tanta cura eſt de eo?* Item. *Vide quam magnificati ſumus, pro quibus tam ſollicita ſit tanta maieſtas, vt apponat erga nos cor ſuum: mittit enim nobis filium ſuum, immittit in nobis Spiritum ſuum, promittit nobis vultum ſuum, mittit nobis angelos ſuos. Omnes enim ſunt adminiſtratorij ſpiritus ad miniſterium miſſi, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.*

Prudentis eſt conſiderare ſermonem ne temere loquatur.

PRVDENTIS etiam eſt conſiderare ſermones ſuos, ne temere quid loquatur, ne plus, aut minus, aut nociuum verbum, ſibi, vel alijs, loquatur. Sed iuxta verbum Senecæ, priùs veniat ſermo ad limam rationis, & conſiderationis, quam ad linguam pronunciationis. quia vt dicitur Prouerb. 13. *Qui cuſtodit os ſuum ab indebita, & incauta locutione, cuſtodit animam ſuam; qui autem inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala.* Prouerb. 10. *In multiloquio non deerit peccatum, qui autem moderatur labia ſua prudentiſſimus eſt.* & 17. eiuſdem. *Qui moderatur ſermones ſuos, doctus & prudens eſt.*

Prudentis eſt conſiderare actus ſuos.

ITEM prudentius eſt conſiderare actus ſuos, vt de malis actibus ſuis pœniteat, & vt eos in poſterum committere timeat, & caueat: & vt actus ſuos conſideratione præueniat, & in Deum, ordine dirigat, & diſponat; & ſecundum eius beneplacitum omnes actus ſuos componat, vt in omnibus vijs ſuis, palpebræ conſiderationis, præcedant greſſus operationis. Ad hoc facit, quod dicit Bernard. 1. libr. de conſider. *Si quod viuis, quod ſapis, totum das actioni, conſiderationi nihil, laudo te: in hoc non laudo. Certè nec ipſi actioni expedit conſideratione non præueniri. Et primum quidem ipſam mentem de qua oritur, purificat conſideratio; deinde dirigit affectus, corrigit exceſſus, componit mores, vitam honeſtat, ordinat confuſa, hiantia tegit, ſparſa colligit, ſecreta rimatur, vera inueſtigat, veriſimilia examinat, ficta & fucata explorat, agenda præordinat, acta recogitat, vt nihil in mente reſideat incorrectum, vel correctione egens. Hæc eſt, quæ in proſperis aduerſa præſentit, & aduerſa quaſi non ſentit; quorum alterum eſt prudentiæ, alterum fortitudinis. Hæc inter voluptates media quidem arbitra ſedens, vtrinque certis terminat limitibus; formans ex eis virtutem, quam temperantiam vocant. Et ad iuſtitiam exhibendam, quę eſt vna de quatuor; neceſſe eſt de conſideratione mentem præueniri, vt ſe formet in ea. Se enim neceſſe eſt prius cogitet, vt ex ſe normam ducat iuſtitiæ, ne faciat alij, quod non vult ſibi fieri.*

Triplex conſideratio debet omnem actionem noſtram præuenire.

TRIPLEX autem conſideratio, vt dicit Bern. in lib. 3. de conſideratione, debet præuenire omnem actionem noſtram. Ait enim *vir ſpiritualis, qui omnia iudicat, & à nemine iudicatur, omne opus ſuum trina conſideratione præueniet; an liceat, an deceat, an expediat. Nam etſi conſtat in Chriſtiana vtique Philoſophia, non decere, niſi quod licet, non expedire, niſi quod decet, non continuò tamen, omne quod licet, decere aut expedire conueniens erit: aut quomodo non indecens erit voluntate pro lege vti, poteſtatem exercere, negligere rationem; non eſt tam electi, quam deiecti animi, & quaſi rationis inexperti, non per rationem, ſed libitu agere; non iudicio agi, ſed appetitu.*

TERTIO debet vir prudens conſiderare, quæ ſunt proximi, videlicet profectus, & defectus. Profe

Prudens debet conſiderare profectus & defectus proximi.

ctus conſiderat vir prudens, vt ex eis proficiat, & ſuos eos faciat, eis congaudendo, promouendo, fouendo, tuendo, & exemplum in eis accipiendo. Sicut legimus feciſſe B. Iohannem Euangeliſtam 2. Ioh. 1. *Gauiſus ſum valde, quia inueni de filijs tuis ambulantes in charitate.* Et 3. eiuſdem. *Maiorem horum non habeo gratiam, quam vt audiam filios meos ambulare in veritate.* Sicut & legimus feciſſe Paulum Philip. 4. *Gaudium meum, & corona mea, ſic ſtate in Domino chariſſimi.* Qui bonis, & de bonis proximi gaudet, coronam ſibi acquirit de eis, & ſic ea ſua facit. Item noſtra debemus bona proximi facere, non ſolum ea diligendo, ſed nobis eorum exempla incorporando, vt bona apis, mel de floribus colligendo, & fauum ſibi conficiendo. Sic B. Antonius legitur feciſſe in initio conuerſionis ſuæ, viſitans habitacula fratrum, in ſingulorum profectibus proficiebat, & ſingulorum gratias hauriebat, iſtius humilitatem, illius patientiam, alterius mãſuetudinem, & ſic de alijs. Debemus etiam defectus pœnæ, & culpæ proximi conſiderare, ſubueniendo, compatiendo, & de miſerijs, & peccatis aliorũ, noſtrum bonum facere.

De memoria.

DISTINCTIO XXXVIII.

QVARTA pars prudentiæ eſt memoria: Eſt autem memoria reſpectu præteritorum, ſicut intelligentia reſpectu præſentium. Ad memoriam præteritorum habendam, hortatur nos ſapiens Eccl. 41. *Memento, quæ ante te fuerunt.* Memoriæ viuunt mortua, & ſunt quaſi pręſentia. Illa pars vitæ noſtræ quæ præterijt, memoriæ manet; ſine hac, quaſi mortua eſt. Iuxta illud Senecæ. *Qui nihil de præterito cogitat, vitam perdidit.* Memoria eſt theſaurus omnium cognoſcibilium, in quo veritas ſeruatur, quam ratio inueſtigans cœpit, memoria fideliter retinet, & cuſtodit. *Animus obliuioſus, eſt quaſi locus in quo quicquid repoſitum fuerit, moritur.* Greg 1. Mor. *Cibus mentis ſermo Dei eſt; quaſi cibus acceptus languente ſtomacho, reijcitur, quando ſermo in ventre memoriæ non retinetur. Quiſquis alimenta non retinet, huius profecto vita deſperatur.*

Laudabilis eſt memoria trium ſcilicet Dei, ſui, & proximi.

SCIENDVM autem, quod laudabilis eſt memoria quorundam reſpectu Dei, & quorundam reſpectu ſui, & quorundam reſpectu proximi. Multum laudabilis eſt memoria reſpectu Dei, quantum ad quatuor. Laudabilis, immo neceſſaria eſt memoria diuinorum beneficiorum, ad regratiandum; mandatorum, ad exequendum; diuinæ iuſtitiæ, contra præſumptionem; & diuinæ clementiæ, contra deſperationem. Laudabilis inquam eſt memoria diuinorum beneficiorum, vtpote creationis. Deut. 32. *Numquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit, & fecit, & creauit te, memento dierum antiquorum.* &c. Eccle. 12. *memento creatoris tui*, &c. Item beneficij redemptionis. Pſal. 76 *Renuit conſolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus ſum, & exercitatus ſum, & defecit ſpiritus meus.* Ad hanc memoriam habendam monet ipſe Dominus Thren. 3. *Recordare paupertatis meæ, & tranſgreſſionis, & abſinthij, & fellis.* Et reſpondet anima deuota. *Memoria memor ero, & tabeſcet in me anima mea.* Bern. *Super omnia te mihi reddit amabilem, bone Ieſu, calix quem bibiſti*, &c. Sequitur. *Memor ero quam diu vixero, laborum quos pertuliſti in prædicando, fatigationum in diſcurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lachrimarum in compatiendo. Recordabor etiam dolorum tuorum, conuitiorum, ſputorum, colaphorum, ſubſannationum, exprobrationum, clauorum, horumque ſimilium, quæ per te, & ſuper te, abundantius tranſierunt. Alioquin exquiretur à me ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, ſi ingratus fuero tantæ charitati.* Ad hanc memoriam iugiter in cordibus noſtris habendam, inſtituit Dominus ſacramentum altaris quotidie celebrandũ, ſicut dicitur Math. 26. *Hoc facite in meam commemorationem.* Ioan. Eccl. 29. *Fideiuſſoris ne obliuiſcaris: Dedit enim pro te animam ſuam.* Bern. ad fratres de monte Dei. *Scit, qui ſenſum Dei habet, quantũ Chriſtianę fidei expediat, ſeruum Dei ſeruum redemptionis, vna ſaltem diei hora, paſſionis ipſius ac redemptionis colligere beneficia, ad fruendum.* Conſiderare debemus, quod etiã bruta animalia, beneficiorum memoriã retinent acceptorum. De hoc require infra, *gratitudo*.

Beneficia Dei memoranda.

Mandata Dei memoranda.

SECVNDO laudabilis eſt memoria mandatorum Dei, ad exequendum. Pſal. 102. *Memores ſunt mandatorum eius ad faciendum ea.* Deut. 6. *Erunt quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis in eis* &c. Numeri 15. *Dices filijs Iſrael, vt faciant fimbrias per quatuor angulos palliorum, ponentes vittas, hiacinthinas, quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Dei.* Eccl. 3. *Quæ pręcepit tibi Deus, cogita illa ſemper.*

Diuina iuſtitia memoranda.

TERTIO laudabilis eſt memoria diuinæ iuſtitiæ, contra ipſum peccatorem. Pſ. 70. *Domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.* Idem Pſ. 17. *Omnia iudicia eius in conſpectu meo.* Sequitur. *Et ero immaculatus cum eo.* Memento, quam diſtricte puniuit peccatum angelorũ in cœlo peccantium, primi hominis peccantis in Paradiſo terreſtri; & tũc puniuit, & adhuc quotidie punit in nobis Mundum deleuit diluuio; Sodomitas, ignis & ſulphuris exterminio; Ægyptũ, diuerſis plagis flagellans, tandem regem, & totum eius exercitũ deſtruxit naufragio; filios Iſrael pluries in deſerto, & in terra promiſſionis, & extra, fame, peſte, morte, & gladio. In diuerſis mundi partibus, vrbes ſubuertit, regna tranſtulit, nationes exterminando deſtruxit. Cæterum quãta quotidie non ceſſet exercere iudicia, quis enarrare ſufficiat. Pſal. 118. *Memor fui iudiciorum tuorum à ſæculo Domine, & conſolatus ſum.* Sed vnde tibi conſolationis occaſio, quia profecto, quædam ſunt iudicia ad correctionem, quædam ad punitionem, & quędam ad augmentum, & cumulum meritorum. Item quia memorando Dei iudicia timet homo, & præcauet à peccato, & punit in ſe peccata præterita ne puniatur ęternaliter in futuro; & ſtimulatur ad bonum, & ſic extremum iudicium præueniens, nõ damnatur. Itẽ iuſtus homo meditãdo Dei iudicia, cognoſcit eius iuſtitiam, cui voluntatẽ ſuam conformare conatur, & ideo conſolatur, & gaudet, iuxta illud. Pſ. 57. *Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam*, &c.

Diuina clementia memoranda.

QVARTO laudabilis eſt memoria diuinę clementiæ, contra deſperationem. Qui enim ſolius ſeueritatis & iuſtitię, memor eſſet, & miſericordiam non attenderet, occaſionem deſperationis haberet. Ideo Eccl. 51. *Memoratus ſum miſericordiæ tuæ Domine* &c. De miſericordia Dei require infra in loco proprio. Et infra de ſpe. Etiam require lib. 3. in diſt. de deſperatione.

Peccata propria memoranda.

CÆTERVM laudabilis, & multum vtilis eſt memoria reſpectu ſui, & rerum pertinentium ad ſeipſum. Primo namque non ſolum vtilis, immo neceſſaria eſt memoria peccatorum. Pſal. 37. *Cogitabo pro peccato meo.* Iſa. 38. *Recogitabo tibi omnes annos*, &c. Et Apoc. 2. *Memor eſto vnde excideris* &c. Require infra de pœnitentia lib. 3. Secundo laudabilis eſt memoria votorum, & omnium bonorum conceptuum Domino promiſſorum 2. Eſdræ 4. *Memor eſto voti, quod promiſiſti ædificare Ieruſalem* &c. Tertio laudabilis eſt memoria eorũ, quæ quis ſtuduit, vel audiuit, vel inſpirante Domino cogitauit. Seneca. *Certis ingenijs immorari, & innutriri oportet, ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat.* Idem. *Cum multa percurreris, vnum excerpe, quod illa die decoquas.* Item Bern. ad fratres de monte Dei. *Non tantummodo agendum, vt cum aliqua, vel ſine grandi menſa dies tranſigatur, ſed etiam de peracta dieta ad profectum mentis aliquid in conſcientia reſideat, aliquid quotidie in theſauris cordis congeratur.* Idem in eodem. *De quotidiana lectione, aliquid in ventre memoriæ dimittendum eſt, quod fidelius digeratur, & ſurſum reuocatum,*

Vota memoranda.

Audita & percepta memoranda.

catum crebrius ruminetur, quod propoſito conueniat, quod intentioni proficiat, quod detineat animum, vt alietia cogitare non libeat. Sed quia fatuum eſt propter memoriæ confidentiam, nihil ſcripto commendare, quia vt ait Seneca: *In memoriam primo ſenectus incurrit*; ideo defectum memoriæ debet ſupplere ſcriptura. Eccleſ. 38. *Sapientiam ſcribe in tempore vanitatis.* vt dominus ſcripſit decalogum lapideis tabulis Iudæis. Exod. 31. & 34. Sunt reprehenſibiles, qui nihil ponunt in memoria, ſed omnia in ſcripto. Pitagoras. *Caue ne armarium doctius, quam pectus ſeras.* Seneca. *Diſtrahit librorum multitudo, itaque cum legere non poſſis quantum habueris, ſatis eſt habere quantum legas.* Quarto vtilis eſt memoria præteritæ proſperitatis in aduerſitate; Et econuerſo. Eccleſ. 18. *Memento paupertatis in die abundantiæ.* Item Eccl. 11. *In die malorum, ne immemor ſis bonorum, & in die bonorum, ne immemor ſis malorum*; ſicut monebat Mardochæus, Heſter. *Memor eſto dierum humilitatis tuæ, quomodo nutrita ſis in manu mea.*

Præterita proſperitas in aduerſitate memoranda & contra.

Exemplum.

Sicvt etiam dicitur feciſſe quidam diues homo Pariſius, qui cum de maxima paupertate ad magnas diuitias deueniſſet, pro magno theſauro cuſtodiens diſcum, in quo paupertatis ſuæ tempore, carnes de macello deportare ſolebat ad domos ementium; in magnis feſtis, & conuiuijs faciebat in conſpectu ſuo poni, in Speculum & memoriam præteritæ paupertatis. Quinto tempore afflictionis, & deſolationis, vtilis eſt memoria bonorum, quæ facit homo, ne cadat in deſperationem. Sicut feciſſe legitur Iob 31. per totum. Vel ad diuinæ miſericordiæ implorationem, ſicut fecit Ezechias. Iſa. 37. & 4. Reg. 20. *Memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto &c.* Vel ad aliorum ędificationem. Sicut legitur Apoſtol. 2. Cor. 11. *In quo quis audet, in inſipientia dico, audeo & ego: Hebræi ſunt, & ego:* & cætera multa. Sexto vtilis eſt memoria nouiſſimorum. Eccleſ. 7. *In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.*

Bona quæ facit homo tempore afflictionis memoranda.

Nouiſſima memoranda.

Deniqve laudabilis eſt memoria multorum reſpectu proximi, Primo memores eſſe debemus miſerorum ad miſerendum, ſicut rogabat Ioſeph Pincernam. Gen. 44. *Memento mei dum bene tibi fuerit.* Et latro Euangelicus. Lucæ 14. *Memento mei dum veneris in regnum tuum.* Secundo memores eſſe debemus defunctorum ad ſuccurrendum, ſicut petit mortuus à viuente. Eccl. 38. *memor eſto iudicij mei, ſic enim erit & tuum.* & 2. Reg. 1. *Conſidera Iſrael pro his, qui mortui ſunt.* Tertio memores eſſe debemus virorum illuſtrium, ad imitandum; ſicut nobilibus pueris replicatur nobilitas parentum, & probitas; vt honeſtè, & fortiter agant; aliorum largitas, aliorum benignitas, pietas, & cętera huiuſmodi, vt mores eorum commendabiles imitentur. Vnde Dominus improperauit Iudęis Abrahæ ſanctitatem. Ioann. 8. *Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite,* & Iſa. 51. *Attendite ad petram ex qua exciſi eſtis.* Et poſt. *Attendite ad Abraham patrem veſtrum.* Item ait quidam ſapiens: *nobilitatis ad hoc tantum memineris, vt claritatem generis, morum nobilitate tranſcendas, & cum nobilitate corporis, animi nobilitate proficias.* Multomagis igitur ſanctitatem virorum ſpiritualium imitari debemus, tam in ſanctè conuerſando, quam aduerſa huius mundi viriliter ſuſtinendo 1. Machab. 4. *Mementote operum patrum veſtrorum, quæ fecerunt in generationibus ſuis, & accipietis gloriam magnam, & nomen ęternum.* Ibidem. *Memores eſtote quomodo ſalui facti ſunt patres veſtri.* Gregor. *Si facta præcedentium conſideremus, non erunt grauia quæ toleramus.* Ioan. 15. *Mementote ſermonis mei: non eſt ſeruus maior domino ſuo, ſi me perſecuti ſunt, & vos perſequentur.* Quarto memorari debemus ruinas debilium ad euitandum, id eſt eorum, qui in bello ſpirituali, id eſt in tentatione corruerunt: ſicut Adam, Moyſes, & Aaron; Dauid, & Salomon, & etiam princeps Apoſtolorum Petrus, vt nullus de ſua bonitate confidat. Hieron. *Nunquam in præterita caſtitate confidas, quia nec Dauid ſanctior, nec Salomone ſapientior, nec Sanſone fortior, nec Petro feruentior eſſe potes. Memento ſemper, quod paradiſi colonum, mulier de ſua poſſeſſione deiecerit.* Ideo dicitur Ioan. 41. *Memento belli, & vltra non addas loqui:* ſcilicet verba iactantiæ, vel verba confidentiæ ſanctitatis.

Miſeri memorandi.

Defuncti memorandi.

Viri illuſtres memorandi.

Debilium ruina memoranda.

De intelligentia.

Qvinta pars prudentiæ eſt intellectus ſiue intelligentia. Sed aduertendum, quod intellectus non ponitur hic pro potentia intellectiua, ſed prout importat quandam rectam ęſtimationem alicuius extremi principij, quod accipitur, vt per ſe notum; ſicut prima principia demonſtrationum intelligere dicimur. Omnis autem deductio rationis, procedit ab aliquibus, quæ accipiuntur vt prima. Vnde oportet, quod omnis proceſſus rationis, ab aliquo intellectu procedat. Quia igitur prudentia eſt recta ratio agibilium, ideo neceſſe eſt, quod totus proceſſus prudentiæ, ab intellectu deriuetur, & propter hoc intellectus ponitur pars prudentiæ. Hic autem intellectus reſpectum habet ad pręſentia quę ordinat, ſicut memoria reſpicit pręterita, & prouidentia futura. Vnde Seneca. *Si prudens eſt animus tuus, tribus temporibus diſpenſetur; præſentia ordina, futura prouide, præterita recordare.* Tullius. *Intelligentia eſt per quam animus proſpicit ea quæ ſunt; vir prudens, & intelligens, ex apertis obſcura ęſtimat, ex paruis magna, ex proximis remota, ex partibus tota.* Seneca. *Prudens nunquam otio marcet. Aliquando animum remiſſum habet, nunquam ſolutum, accelerat tarda, prolixa expedit, dura mollit, ardua exæquat. Scit enim quid qua via aggredi debeat, & cito ſingula, & diſtinctè videt.* Idem. *Quiſquis prudentiam ſequi deſideras, tunc per rationem rectè viues, ſi omnia prius æſtimes, & perpenſes; & dignitatem rebus, non ex opinione multorum, ſed ex earum natura conſtituas: nam ſcire debes, quæ videntur bona eſſe, & non ſunt; & quę non videntur bona eſſe, & ſunt. Quęcunque autem ex rebus tranſitorijs poſſides, non memineris; nec magni æſtimes, quod caducum eſt; nec apud te quæ habes, tanquam aliena ſeruabis; ſed pro te tanquam tua, & diſpenſes, & vtaris. Si prudentiam amplecteris, vbique idem eris, ac prout rerum, & temporum varietas exigit, ita te accommodes tempori. Nec te in aliquibus mutes, ſed potius aptes, ſicut manus; quę eadem eſt, & cum in palmam extenditur, & cum in pugnam aſtringitur.* Ad hanc partem prudentię, id eſt intelligentiam, hortatur Pſalm. 2. dicens. *Et nunc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram; ſeruite domino in timore, &c.* ſed heu, *quia homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis, &c.* Pſalm. 48.

Intellectus principiorum eſt pars prudentia.

De ſolertia.

Sexta pars prudentiæ eſt ſolertia. Circa quam ſciendum eſt, quod prudentis eſt rectam exiſtimationem habere de operandis. Recta autem exiſtimatio ſiue opinio, acquiritur in operatiuis, ſicut in ſpeculatiuis, dupliciter. Vno modo quidem per ſe inueniendo. Alio modo ab alio addiſcendo: ſicut autem docilitas ad hoc pertinet, vt homo bene ſe habeat in acquirendo rectam opinionem ab alio, ita ſolertia ad hoc pertinet, vt homo recte ſe habeat in acquirendo rectam exiſtimationem, per ſeipſum: Ita tamen vt ſolertia accipiatur pro Euſtochia cuius eſt pars: nam Euſtochia eſt bene coniecturatiua de quibuſcumque. Solertia autem eſt facilis & prompta coniecturatio, circa inuentionem medij, vt dicitur in primo poſteriorum. Tamen ille Philoſophus, qui ponit ſolertiam partem prudentiæ, accipit eam communiter, pro omni Euſtochia. Vnde dicit, quod ſolertia eſt habitus, qui prouenit ex repentino, inueniens quod conuenit: puta cum aliquis videns aliquos alicui factos amicos; coniecturat ex hoc, inimicos fuiſſe eiuſdem; & huiuſmodi.

Quid ſolertia & quomodo ſe habeat ad Euſtochiam.

De ratione.

Ratio ſumpta pro actu inquiſitionis & diſcurſus eſt pars prudentiæ.

SEPTIMA pars prudentiæ eſt ratio. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod ratio non ponitur hic pro ipſa potẽtia rationis, ſed pro bono vſu eius. Opus enim prudentis eſt eſſe bene conſiliatiuum, vt dicitur in 6. Ethic. Conſilium autem inquiſitio quædam eſt, ex quibuſdam ad alia procedens, hoc autem videtur eſſe opus rationis. Vnde ad prudẽtiam neceſſariũ eſt, quod homo ſit bene ratiocinatiuus: & quia ea, quę exiguuntur ad perfectionem prudentię dicuntur quaſi integrales partes prudentiæ; Inde eſt, quod ratio inter partes prudentiæ connumerari debet. Licet autem intellectus & ratio, non ſint diuerſæ potentiæ eſſentialiter, tamen denominantur à diuerſis actibus. Nomen enim intellectus ſumitur ab intima penetratione veritatis, nomen autem rationis ab inquiſitione, & diſcurſu: Et ideo vtrumque eſt pars prudentiæ, ſicut ex prædictis apparet.

De prouidentia.

DISTINCTIO XXXIX.

OCTAVA pars prudentiæ eſt prouidentia. Circa quod ſciendum eſt, quod prouidentia propriè eſt circa ea, quæ ſunt ad finem, & hoc ad eius officium proprie pertinet, vt ad finem debite ordinentur, & quamuis aliqua neceſſaria ſint propter finem, quæ ſubijciuntur diuinæ prouidentiæ: humanę tamen prudẽtiæ non ſubijciuntur, niſi contingentia operabilia, quę per hominem poſſunt fieri propter finẽ. Præterita autẽ in neceſſitatem quandam tranſeunt, quia impoſſibile eſt non eſſe, quod factum eſt: ſimiliter etiam & pręſentia inquantũ huiuſmodi, neceſſitatẽ quandã habẽt: neceſſe eſt enim, Sortem ſedere dum ſedet. Vnde cõſequẽs eſt, quod contingentia futura, ſecundũ quod ſunt per hominẽ, in finẽ humanæ vitæ ordinabilia, pertineãt ad prudentiã: vtrumq; autẽ horũ importatur in nomine prouidentiæ. Importat enim prouidentia reſpectũ quendam alicuius diſtantis, ad quod ea quæ in præſenti occurrũt, ordinanda ſunt. Vnde prouidentia eſt pars prudentiæ; immo inter omnes partes eius eſt principalior, quia omnia alia, quæ requiruntur ad prudentiã, ad hoc neceſſaria ſunt, vt aliquid recte ordinetur in finem. Quandocunque enim multa requiruntur ad vnũ, neceſſe eſt vnum eſſe principale, ad quod omnia ordinantur, & in quolibet toto, neceſſe eſt eſſe vnã partem principalem formalem, & prædominantem, à qua totum vnitatem habeat. Vnde & nomen prudentię ſumitur à prouidentia, tanquam à principaliori ſui parte. Dicitur enim prudens, quaſi porro, vel procul videns. Sicut Iſidor. dicit in li. Ethy. Similiter, & prouidens.

Prouidentia eſt præcipua pars prudentiæ.

Prouidentia circa plura vtilis.

EST autem prouidentia multum vtilis, immo neceſſaria. Primo, quia debet homo conſiderare futura pericula, vt ea prouideat, & caueat: vel ad ea toleranda, ſi oportet tolerare, ſe muniat. Eccl. 41. *Memento, quæ superuentura ſunt tibi.* Grego. *Minus lædunt iacula quæ præuidentur, & nos tolerabilius mundi mala ſuſcipimus, ſi contra ea per clypeum prouidentiæ communimur.* Se. *Si prudens eſſe cupis, in futura proſpectum intende, & quæ poſſunt contingere, in animo tuo cuncta propone. Nihil tibi ſubitum ſit, ſed totum ante proſpicies; nam qui prudens eſt non dicit non putaui hoc fieri; quia non dubitat, ſed expectat; non ſuſpicatur, ſed cauet. Cauſam cuiuſcunque rei perquire, & cum initia inueneris, exitus cogitabis.* Idem. *Si prudens eſſe cupis in futura prouide, nam qui nihil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidit. Propone in animo tuo bona futura, & mala; vt mala tolerare poſſis, bona moderari.*

1. Circa futura pericula.

SECVNDO debes prouidere futura, vt fraudes videas, & caueas. Seneca. *Prudens fallere non vult, & falli non poteſt, quia prouidet fallacias, & vitat.* Prouer. 1. *Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum*; quia homines virtutibus pennati, proſpiciunt fraudes, & fugiunt.

2. Circa futuras fraudes.

TERTIO debes prouidere futura, vt tibi de ratione reddenda ſummo iudici prouideas, & hoc debes facere maximè tu, qui habes curam, & regimen animarum. Greg. in homil. illa. Simile eſt regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis. *Veniet, veniet profectò, nec longe eſt dies ille, quando paſtor paſtorum, à ſuis ſeruis rationem exiget: & qui per prælatos modo ſubditorum peccata vlciſcitur, per ſemetipſum prælatorum facta contemnet.* Ideo Abac. 2. dicitur. *Contemplabor, vt videam quid dicatur mihi, & quid reſpondeam ad arguentem me?*

3. Circa rationem reddendam.

QVARTO, debet homo prouidere nouiſſima, vt peccare timeat, & caueat peccatum. Eccleſ. 7. *In omnibus tuis, memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* Qui gubernare vult bene nauem, ſemper reſidet in parte eius nouiſſima vt pericula viæ, quæ ſunt ante ſe, per quam habet ire, prouideat, & caueat ſibi, & alijs quos gubernat. ſic rectores Eccleſiarum debent ſtare in conſideratione nouiſſimorum, & præuidere quomodo euitent ſibi & ſuis, nouiſſimorum mala. Sunt autem iſta nouiſſima mala, quæ ſępe meditata, timorem in corde hominis generant, & peccati odium, & fugam; mortis exitum, diſtrictum Dei iudicium, inferni ſupplicium. Prouerb. 8. *Timor Domini odit malum*, eiuſdem 14. *Sapiens timet, vt declinet à malo*, & 15. *Timore Domini declinatur à malo.* O vtinam prælati ſibi, & ſuis præuiderent. Deut. 32. *Vtinam ſaperent, & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent*, ita quod à malo recederent. Qualiter autem horum memoria à malo reuocet. Require libro 2. vbi agitur de morte, & vbi de purgatorio, & vbi de inferno.

4. Circa nouiſſima.

QVINTO, debet homo conſiderare futura, vt omnium viarum ſuarum, & operationum ſuarum finem attendat; & quod inde ſequi poſſit, ſiue bonum, ſiue malum ſit, diligenter attendat, & præuideat. Prouerb. 14. *Aſtutus conſiderat greſſus ſuos.* Boetius. *Non ſolum, quod eſt ante oculos, verumetiam rerum exitus, prudentia metitur.* Seneca, de quatuor virtutibus. *Non tibi dabis impetus liberos, ſed circumſpicies quo eundum eſt, & quouſque.* Idem in eodem. *Prudens omnia præuidet, accelerat tarda, prolixa impedit, & dura mollit, ardua exæquat. Sicut enim quid qua via aggredi debeas, & ſingula diſtincte videt.* Idem in eodem. *Quiſquis prudentiam aſſequi deſideras, tunc per rationem recte viues, ſi omnia prius æſtimes, & perpenſes, & dignitatem rebus non ex multorum opinione, ſed ex earum natura conſtituas.*

5. Circa finem ſuarum actionum.

SEXTO debet homo prouidere, & maximè prælatus, quomodo in ſubditis ſuis bona in futurum prouideat, vt coram Deo, & hominibus, commendabilem conuerſationem habeat. Rom. 12. *Prouidentes bona, non tantum coram Deo, ſed etiam coram hominibus*; prouidentes, ſcilicet vt ad honorem Dei, & vtilitatem animarum veſtrarum, & proximorum, beatam vitam habeatis, bonum exemplum exhibeatis, bona temporalia, & ſpiritualia, bene diſpenſetis, ſingulis prout neceſſe, & dignum eſt, diſtribuatis; & quę ſunt animabus eorum vtilia; eis prouidere ſtudeatis.

6. Circa conuerſationem ſuam coram alijs.

SEPTIMO, futuros rerum euentus attendere, & tempora futura numerare debent, maximè prælati, ſecundum ea quæ prædicta ſunt à prophetis, tam veteris, quam noui teſtamenti, & de eis ſubditos præmunire. Galat. 5. *Prophetias nolite ſpernere.* 2. Pet. 1. *Habetis firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacietis attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies eluceſcat, &c.* Ipſi enim prophetæ tempora futura, & pericula, & præuiderunt, & nunciauerunt, & prædixerunt eorum pericula, vt Apoſto. 1. Timot. 4. *In nouiſſimis diebus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, &c.* Idem Tim. 3. *Hoc autem ſcito, quia in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, &c.* Prophetæ autem, tam veteris, quam nouæ legis, ſignificati ſunt per nudos numerantes, qui in vrbe Romana deſcripti ſunt. Legitur in geſtis Romanorum, & in li-

7. Circa futuros rerum euentus.

Exemplum.

bro

A bro Imperatorum, deſcriptio Romanæ vrbis, quod tempore Tyberij Imperatoris ſub quo Dominus prędicauit, & paſſus fuit, venerunt Romam duo ſapientiſſimi viri Philoſophi Praxidelis, & Pſidia, quos propter ſapientiam ſuam ſibi charos habuit Imperator in palatio ſuo, qui Imperatori quicquid in aure ſuis ſecretarijs diceret, ſiue de die, ſiue de nocte, vſque ad vnum verbum repetebant; qui promiſit ſe daturum quicquid peterent, qui eius munera reſpuerunt. Sed vnum memoriale in vrbe fieri petierunt in memoriam ſui, & euentuum futurorum; vt ſcilicet fierent in euidenti loco vrbis, duo homines nudi, habentes brachia eleuata, & digitos incuruatos, ad modum numerantium, & habentes ante ſe duos caballos nudos ab omni ornatu, marmoreos; & ante equos, mulierem ſerpentibus circundatam; & ante eam, concham; ad quam non poterat quis accedere, niſi per concham. B Per quod ſignificabatur, vt ipſi prædixerunt, quod veniret Rex potentiſſimus, habens equos fortiſſimos contemnentes ornamentum mundi, & conculcantes omnem terrenam poteſtatem. Per quos deſignati ſunt Apoſtoli Chriſti. per homines nudos numerantes futura tempora, & euentus; prophetas vtriuſque teſtamenti deſignauerunt; quibus omnis ſcientia ſalutaris, nuda, & aperta fuit. Per mulierem circundatam ſerpentibus, deſignatam voluerunt Eccleſiam, circundatam diuerſis tribulationibus, tentationibus, & perſecutionibus. Ad quam nullus poteſt accedere, niſi ablutus in concha baptiſmatis, fluminis, aut ſanguinis, aut flaminis.

8. *Circa futura præmia.*

C OCTAVO, prudens homo prouidet quomodo bona vera, & æterna, ſibi congreget in futuro præmiorum; congregando ſibi in præſenti diuitias meritorum, per quæ acquirat ſibi theſauros præmiorum, iuxta conſilium domini. Matth. 6. *Theſaurizate vobis theſauros in cælo, &c.* De hac materia multa habentur exempla, & auctoritates infra 3. lib. de eleemoſyna, quod eleemoſyna theſaurizat in cælo. Bernard. *Non ſunt condigna, quæ homines in præſenti patiuntur, aut quicquid ab eis agitur, ad præteritam culpam, quæ eis remittitur; & ad futuram gloriam, quæ eis promittitur, & in cælo reſeruatur.*

De circumſpectione.

DISTINCTIO XL.

D BONA pars prudentiæ eſt circumſpectio. Circa quã conſiderandum eſt, quod cum ad prudentiam pertineat rectè aliquid ordinare in finem, quod non fit, niſi & finis ſit bonus, & id quod ordinatur ad finem, ſit etiam bonum, & conueniens fini, ſed prudentia ſicut dictum eſt, circa ſingularia operabilia eſt, in quibus multa occurrunt: Contingit enim aliquid ſecundum ſe conſideratum eſſe bonum, & conueniens fini, quod tamen ex aliquibus concurrentibus redditur, vel malum, vel non opportunum ad finem. ſicut oſtendere ſigna amoris alicui ſecundum ſe conſideratum, videtur eſſe conueniens, ad alliciendum eius animum ad amorem: Sed ſi contingat in animo illius ſuperbia, vel ſuſpicio adulationis, non erit hoc conueniens ad finem; & E ideo neceſſaria eſt circumſpectio ad prudentiam, vt ſcilicet homo id, quod ordinatur ad finem, comparet etiam cum alijs, quæ circumſtant. Sicut enim ad prouidentiam pertinet proſpicere id, quod eſt per ſe conueniens fini; ita ad circumſpectionem pertinet conſiderare an ſit conueniens fini, ſecundum ea quæ circunſtant. vtrumque autem horum habet ſpecialem difficultatem, & ideo vtrumque eorum ſeorſum ponitur pars prudentiæ.

Circumſpectio merito ponitur pars prudentiæ.

SCIENDVM autem, quod eſt multiplex circumſpectio. Eſt enim quædam circumſpectio vitioſa, & quædam virtuoſa. Vitioſa quidem eſt iudicium vagi cordis, & vani; ſicut patet in illis, qui girouagos habent oculos, & ſunt in moribus incompoſiti: ſignum enim eſt incontinentiæ, propter quod dicitur Eccl. 9. *Noli*

Circumſpectio alia vitioſa alia virtuoſa.

A *circumſpicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius; auerte faciem tuam à muliere compta, & ne circumſpicias ſpeciem alienam.* Propter ſpeciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Alia eſt circumſpectio virtuoſa, & laudabilis, de qua Seneca dicit. *Tunc conſilia ſalubria aduoca, cum tibi alludit vita proſperitas; tunc te velut in lubrico retinebis ac ſiſtes, nec tibi dabis impetus liberos, ſed circumſpicies, quo eundum ſit, & quouſque.*

Quid circũſpiciendum.

DEBET autem homo prudens circumſpicere ſuperius, & inferius, interius, & exterius, dextrorſum, & ſiniſtrorſum. Superius quidem ad Deum videlicet contemplandum, tanquam ſpeculatorem omnia contuentem. Sicut dicitur Prouerb. 15. *Oculi Domini contemplantur* B *bonos, & malos*, & Iob 13. *Obſeruaſti omnes ſemitas meas, & veſtigia pedum meorum conſideraſti.* Ideo dicit Boe. *Magna vobis indita neceſſitas probitatis, dum omnia ante oculos agitis iudicis, cuncta cernentis.* Et Eccl. 14. *Beatus vir, qui in ſapientia morabitur, & in iuſtitia meditabitur, & in ſenſu cogitabit circumſpectionem Dei*, id eſt quod Deus omnia circumſpicit; Actus ſcilicet, ſenſus, geſtus, ac etiam cogitatus. Vnde contra fatuum, & iniquum dicitur Eccl. 23. *Quis me videt? tenebræ circundant me, parietes cooperiunt me, & nemo circumſpicit. quem vereor?* Sequitur. *Et non cognouit, quoniam oculi Domini multo lucidiores ſunt ſuper ſolem, circumſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi, & hominum corda intuentes*, & Eccl. 7. *Eſt qui humiliat, & exaltat, circumſpector Deus.* Sic igitur debemus ſurſum reſpicere, vt timeamus. Item debe- C mus ſurſum reſpicere, videlicet ſupernam patriam, vt appetamus. Gen. 15. *Dixit Dominus ad Abraham, vide à loco in quo nunc es, & circumſpice ad Aquilonem. Omnem terram in qua dormis tibi dabo, & ſemini tuo.* Baruch. 4. *Circumſpice Ieruſalem ad Orientem, & vide iucunditatem à Deo venientem.* & eiuſdem 5. *Exurge Ieruſalem circumſpice ad Orientem.*

1. *Superius ad Deum vt timeamus & appetamus.*

SECVNDO circumſpicere debemus inferius, mundi ſcilicet prauitatem ad aſpernendum. Et dico inferius, quoniam homo iuſtus debet mundum contemnere, & eum tenendo ſub pedibus conculcare, quoniam ſi bene conſiderat non inuenit in eo niſi cæcitatem: ſicut dicitur Marci 3. *Circumſpiciens Ieſus cum ira, contriſtatus eſt ſuper cæcitate cordis eorum.* Item non inuenit pietatem. Iſa. 42. *Circumſpexi, & non erat auxiliator.* Item non in- D uenit niſi vanitatem, vel potius nihilitatem, ideo compellitur oculum intentionis in Deum conuertere. Sicut bene ſignatum eſt Marci 9. *Circumſpicientes neminem viderunt, niſi Ieſum tantum*: quia poſtquam dulcedinem bonitatis eius ſenſerant, & viderant claritatem, omnia quæ infra ipſos erant, quaſi nihilum reputabant.

2. *Inferius ad mundi prauitatem vt aſpernamus.*

TERTIO circumſpicere debemus interius; id eſt conſcientiam noſtram diſcutere, & omnes eius latebras viſitare: ne forte aliquid in ea lateat, quod mentem corrodat, & mordeat, & oculos diuinæ maieſtatis offendat. In ſignum huius quatuor animalia deſcribuntur intus eſſe plena oculis. Apoc. 4. & Ezech. 1. *Totum corpus plenum erat oculis*, videlicet circumſpectionis. Gloſſ. *Qualem Argum fuiſſe fabulæ poetarum de-* E *ſcribunt, quem Iuno ob negligentem ſui cuſtodiam, in Pauonem conuertit.*

3. *Interius ad conſcientiam, vt eam diſcutiamus.*

QVARTO circumſpicere debemus exterius, vt non ſolum intra nos inſpiciamus cõſcientiam, verumetiam omnes actiones, locutiones, & totam conuerſationem extrinſecam, ne in facto, verbo, geſtu, inceſſu, riſu, & huiuſmodi, ſit aliquid vitioſum, vel in conſpectu hominum reprehenſibile videatur. vnde Ezech. 1. Animalia ſancta non ſolum intus, ſed etiam in circuitu dicuntur oculis eſſe plena. vnde dicitur ibi. *In circuitu, & intus plena ſunt oculis*: ſcilicet circumſpectionis Gloſſ. *Exemplo alios informant, & in circuitu, id eſt in conſpectu hominum, irreprehenſibiles ſunt.* Alia Gloſſa. *Vita ſanctorum ex omni parte circumſpecta, eſt plena oculis.* Vnde de Anna vxore Tobiæ dicitur. Tob. 10. *Exiens circumſpiciebat omnes vias.* Anna, quæ interpretatur gratia, vel reſpon-

4. *Exterius ad conuerſationem noſtram externam, vt ſit irreprehenſibilis.*

lens, ſignat animam gratioſam, quæ conſiderans quod de omnibus factis, verbis, & huiuſmodi, habet coram ſummo iudice reſpondere; circumſpicit omnes vias, id eſt omnes ſenſus ſuos, ſermones, & actus.

5. A dextris ad ſanctorum vitas vt in ſanctis moribus informemur.

Qvinto circumſpicere debemus à dextris, videlicet ſanctorum vitas & exempla bona conſpicere, vt per ea in ſanctis moribus informemur, eiſque in virtuoſis operibus conformemur. vnde Iob 39. dicitur de Onagro, per quem vir iuſtus, vel religioſus deſignatur. *Contemnit multitudinem ciuitatis*, id eſt tumultum, & preſſuram mundi: Fugit, vt effugiat eius pericula: *Et vocem exactoris*, id eſt diaboli tentatoris, *Non audit. Circumſpicit montes*, id eſt ſanctorum vitam eminentes *paſcuæ ſuæ*, quia in his paſcitur, & delectatur mens eius: *Et virentia quæque*, id eſt opera virore virtutum amœna, *Perquirit:* vt videlicet in eis delectetur, & delectabiliter foueatur.

6. A ſiniſtris ad aduerſitatem, vt ſolum Deum adiutorem agnoſcamus.

Sexto debemus circumſpicere à ſiniſtris aduerſitatis, quomodo ſcilicet aduerſitatis tempore, in mundo non inuenimus adiutorem, ſed qui proſperitatis tempore videbantur amare fideliter, deficiunt in aduerſis. Sicut dicitur in Pſalm. 68. *Suſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit; qui conſolaretur, & non inueni: ſed potius dederunt in eſcam meam fel, &c.* Et Iſa. 63. *Circumſpexi, & non erat auxiliator.* Ideo non in mundo, ſed in Deo debemus fiduciam noſtram figere, & eius miſericordiam implorare. Exemplo Ioſaphat regis, qui dicebat 2. Para. 20. *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros ad te dirigamus*, & Matth. 9. *Circumſpicientes neminem viderunt niſi Ieſum tantum;* quia in ipſum ſolum, ſpem noſtram, & intentionem debemus figere, & quia ipſum ſolum fidelem amicum, & adiutorem pium inuenimus. A ſiniſtris etiam circumſpicientes, videmus hoſtium tentationes, & inſidias, vt vitemus; ne mortis gladios, & deceptionum laqueos, incurramus. Ad modum auiculæ, quæ dum in via pabulum ſuum quærit, vndique circumſpicit, & ſe circunuolando cuſtodit. Si vero videat aliquid periculoſum, ſtatim euolat, & euadit. Prouerb. 1. *Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum.* De homine vndique obſeſſo, & ex omni parte vidente pericula, & fere de euaſione periculorum innumerabilium diffidente, dicitur Iob 15. *Non credit, quod poſſit reuerti de tenebris ad lucem, circumſpectans vndique gladium.* Et quoniam *qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli, & in deſideria multa, quæ demergunt hominem in interitum, & perditionem.* 1. Tim. 6. Ideo dicitur Mar. 10. *Circumſpiciens Ieſus diſcipulos ſuos ait; quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt.*

De cautione.

Decima pars prudentiæ eſt cautio, de qua dicitur Epheſ. 5. *Videte quomodo caute ambuletis.* Illa enim circa quæ habet eſſe prudentia ſunt contingentia operabilia, in quibus ſicut verum poteſt commiſceri falſo, ita etiam malum bono, propter multiformitatem huiuſmodi operabilium; in quibus bona plerumque impediuntur à malis, & mala habent ſpeciem boni. Et ideo neceſſaria eſt cautio ad prudentiam, vt ſic accipiantur bona, quæ vitentur mala.

Neceſſaria eſt cautio ad prudentiam.

Est igitur cautio neceſſaria, vt homo caueat ab his, per quæ actus virtutum impediri poſſunt; quæ tamen quandoque ſpeciem habent boni, quod vitia multam ſimilitudinem habent cum virtutibus, & ipſa ſe mentiuntur eſſe virtutes. Dicit enim auarus ſe largum eſſe, & prodigus ſimiliter. Et quandoque ſeueritatem exercens, dicit ſe iuſtitiam exercere, quia ſub colore iuſtitiæ latet ſeueritas, & remiſſio videtur eſſe clementia, & ſic de alijs. Cautio igitur facit, vt homo via recta virtutum incedat, non declinans ad dexteram, vel ſiniſtram vitiorum. Sed dicit cum poeta. *Medio tutiſſimus ibis.* Sapient. 10. *Iuſtum deduxit Dominus per vias rectæ virtutum, non declinans hinc inde per deuia vitiorum.* Bernardus. *Eſt virtus medium vitiorum vtrinque reductum.* *In vitium ducit fuga culpæ, ſi caret arte*, ſcilicet cautionis, ſine qua dum ſtulti vitant vitia, incidunt in contraria, vt dum vitant temeritatem, incidunt in timiditatem, niſi cautio ponat medium, ſcilicet fortitudinem. Dum vitant deſperationem, incidunt in præſumptionem, niſi cautio ponat medium, ſcilicet ſpem, & ſic de alijs.

Ad cautionem etiam pertinet vitare aliqua impedimenta extrinſeca, quæ poſſunt accidere, immo quæ frequenter occurrunt. Vnde licet ad eandem virtutem pertineat prouidere, vel proſequi bona, & vitare mala oppoſita; ſicut eiuſdem artis eſt facere ſanitatem, & vitare ægritudinem, tamen vitare aliqua mala, vel impedimenta, quæ poſſunt ab extrinſeco contingere, non eſt eiuſdem rationis cum eo, quod eſt proſequi bona. Et ideo cautio cuius eſt vitare impedimenta virtutis, merito diſtinguitur à prudentia, cuius eſt prouidere bona.

Cautio differt à prudentia.

Debet autem homo cauere omne impedimentum ſalutis, immo omne peccatum, & occaſiones omnium peccatorum. Peccatum quidem, & interius in corde, & exterius in ore, & opere. Item tam peccatum commiſſionis, quam omiſſionis. De peccato conſenſus & affectionis vitando, dicitur Tob. 4. *Caue ne quando peccato conſentias.* De peccato locutionis Gen 31. dictum eſt ad Laban. *Caue ne quicquam durius loquaris contra Iacob.* Et Num. 22. *Caue ne quid aliud loquaris, quam quod præcepero tibi.* De peccato commiſſionis, vel operis, dicitur Iob 36. *Caue ne declines ad iniquitatem.* De peccato omiſſionis Heſter 6. *Caue ne quicquam horum quæ dixiſti, prætermittas.* Item debet homo cauere occaſiones peccatorum, id eſt locum ſuſpicionis. Geneſ. 24. *Caue ne quando filium meum reducas illuc.* Verbum eſt Abrahæ ad procuratorem domus ſuæ, prohibentis ne filium Iſaac reduceret in terram, de qua dominus ipſum eduxerat. Item cauere debet cœtum ſeductionis. Exod. 35. *Caue ne cum habitatoribus terræ illius, iungas amicitiam.* De cauenda ſocietate malorum. Require infra lib. 3.

Quæ cauenda.

Item cauere debet primum impulſum tentationis. Nam quam cito ſentit homo tentationis impulſum, debet eam repellere, ne ſi diu tenuerit in corde, fortius inualeſcat, & cum inualuerit, ſuperare non poſſit. *Beatus* enim *qui tenebit, & allidet paruulos ſuos*, id eſt motus tentationis, dum adhuc paruuli ſunt, *ad petram*, id eſt Chriſtum. Pſalm. 136. Ideo dicitur Deut. 11. *Cauete ne forte decipiatur cor veſtrum*, ſcilicet per malitiam tentatoris, *& recedatis à Domino* per culpam tranſgreſſionis. De tentatione, quare, & quomodo ſit cauenda, Require infra lib. 3.

Cauendus primus impulſus tentationis.

Licet autem omne peccatum ſummopere ſit cauendum, tamen præcipuè ſuadet ſcriptura ſacra, cauere ſuperbiam reginam omnium vitiorum. Exod. 19. *Cauete ne aſcendatis in montem*, ſcilicet ſuperbiæ. Et Mar. 12. *Cauete à ſcribis, qui volunt in ſtolis ambulare, & ſalutari in foro.* Item inobedientiam, peſſimam eius prolem. Ioſue 6. *Cauete ne de his, quę præcepta ſunt vobis quippiam contingatis, & ſitis præuaricationis rei.* Item irreuerentiam reſpectu ſacrorum. Exod. 34. *Locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens: Dic Aaron, & filijs eius, vt caueant ab his, quæ conſecrata ſunt*, ne ſcilicet indigne, & irreuerenter tractent ea. Item ingratitudinem beneficiorum. Deut. 6. *Caue ne obliuiſcaris dominum, qui eduxit te de terra Ægypti, &c.* Item tranſgreſſionem votorum, ſeu quorumcumque domino promiſſorum. Deut. 4. *Caue ne quando obliuiſcaris pacti Domini Dei tui, quod videlicet ipſe tecum pepigit, & tu cum eo.* Item hypocriſis falſitatem. Matth. 16. *Cauete à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis.* Item auaritiæ cæcitatem. Luc. 12. *Videte, & cauete ab omni auaritia*, quaſi diceret niſi eam caueritis non videbitis, quia ipſa veſtræ mentis oculos excæcabit. Nec ſolum excæcat, verumetiam illaqueat. 1. Ti. 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, &c.* Et Prou. 10. dicitur. *Qui cauet laqueos, ſecurus erit.*

Cauenda ſuperbia, inobedientia &c.

De ſolicitudine.

DISTINCTIO XLI.

VNDECIMA pars prudentiæ, eſt ſolicitudo, circa quam ſciendum, quod ſicut Iſid. dicit in lib. Eti. Solicitus dicitur quaſi ſolercitus, inquantum ſcilicet aliquis ex quadam ſolertia animi, eſt velox ad proſequendum ea, quæ ſunt agenda. Hoc autem pertinet ad prudentiam, cuius præcipuus actus, eſt circa agenda præcipere, de conſiliatis, & præiudicatis. Vnde Philoſophus dicit in 6. Ethi. quod *oportet operari quidem velociter conſiliata, conſiliari autem tarde.* Et inde eſt, quod ſolicitudo propriè ad prudentiam pertinet. Et propter hoc Auguſt. dicit in lib. de moribus Eccleſiæ, quod *prudentiæ ſunt excubiæ atque diligentiſſima vigilantia, ne ſurrepta paulatim, mala ſuaſione fallamur.*

Solicitudo quadruplex.

NOTANDVM autem quod multiplex eſt ſolicitudo. Etenim ſolicitudo, quam inducit neceſſitas, alia quam producit cupiditas, alia quam generat carnalitas, alia quam imperat charitas. Prima eſt excuſabilis. Secunda damnabilis. Tertia culpabilis. Quarta eſt laudabilis.

1. Ex neceſſitate.

De prima dicitur 1. Corint. 6. *Qui cum vxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat mundo.* Qui enim vxorem habet, liberos, & familiam, neceſſitate compellitur ſollicitari pro ſe, vxore, liberis, & tota familia. Et in hoc oſtendit Apoſtolus ſtatum coniugij minus eſſe perfectum, minus quietum, vel liberum, quam ſtatum continentium. Vnde dicit ibidem, *volo vos ſine ſolicitudine eſſe.*

2. Ex cupiditate.

DE ſecunda ſolicitudine, ſcilicet quam parit cupiditas, dicitur Eccl. 2. *Peccatori dedit Deus afflictionem, & curam ſuperfluam, vt addat, & congreget, ſed & hoc vanitas eſt, & caſſa ſolicitudo mentis.* Huius vanitatem, fatuitatem, & miſeriam, oſtendit idem ſapiens ibidem, paulum ante. *Deteſtatus ſum omnem induſtriam meam, qua ſub ſole ſtudioſiſſime laboraui, habiturus hæredem poſt me, quem ignoro vtrum ſapiens, an ſtultus futurus ſit, & dominabitur in laboribus meis, quibus deſudaui, & ſollicitus fui.* Sciendum autem quod iſta ſolicitudo perturbat conſcientiam, ſicut patet ex præmiſſis verbis, & Hierem. 49. *Præ ſolicitudine quieſcere non potuit.* Secundo excludit Dei gratiam, ſicut dicitur Luc. 8. *Solicitudo iſtius ſæculi, & fallacia diuitiarum, ſuffocat verbum, &c.* Tertio inducit inopiam ſpiritualem ſemper, & interdum etiam temporalem. Nam cupidi timentes famem, & inopiam temporalem, ſollicitantur de diuitijs acquirendis. Sed iuſto Dei iudicio, quanto plus aggregant temporalia, tanto plus ſpiritualibus vacuantur, ac interdum diuerſis, & inopinatis caſibus emergentibus, egeſtatem temporalem incurrunt. Sicut dicitur Hierem. 42. *Fames pro qua ſolliciti eſtis, adhærebit vobis.* Quarto perducit ad æternam miſeriam: propter quod dicitur Prouer. 11. *Expectatio ſollicitorum peribit.* Expectant cupidi, quod diu viuant, quod in fine pœniteant, quod aliena reſtituant, quod ſua diſtribuant, quod veniam conſequantur, & gratiam. Sed hæc expectatio eſt mala ſolicitudo, quia nec verè pœnitent, nec reſtituunt aliena, nec diſtribuunt ſua. Quod ſi forte faciunt quandoque, fruſtra hoc faciunt, quia nec gratiam conſequuntur, nec veniam; ſed in æternam miſeriam deuoluuntur.

3. Ex carnalitate.

DE tertia ſolicitudine, ſcilicet quam generat carnalitas, dicitur Matth. 6. *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis, neque corpori veſtro, quid induamini,* non eſt intelligendus hic Dominus prohibere neceſſarium, licitum, & moderatum actum prouiſionis humanæ, quantum ad neceſſarium, vel decentem victum, & veſtitum; ſed illicitum, & immoderatum. Vnde excludit immoderatum ſtudium, & ſuperfluam curam in procuratione guloſitatis, quod eſt contra illos, qui nimis ſunt ſolliciti de præparandis, vel procurandis conuiuijs, feſtis, & cibarijs delicatis, qui timere videntur ne fame moriantur, vel quod non habeant delicias, vel voluptuoſa, quæ appetant. Talibus comminatur dominus Hierem. 42. *Fames pro qua ſolliciti eſtis, adhærebit vobis.* Tales ſemper famem patiuntur, vt canes; nam cum in mane fuerunt ſaturati, cogitant quomodo ſeque lautè, vel lautius epulentur in ſero, & in ſero ſollicitantur de craſtino, & ſic ſemper. Alia eſt ſollicitudo, quam inducit voluptas libidinis. Sicut patet de duobus ſenibus impudicis. Dan. 13. *Obſeruabant quotidie ſollicitè videre eam.*

4. Ex charitate & hæc triplex.

DE quarta ſolicitudine, videlicet quam imperat charitas. Sciendum, quod ſicut charitas vna eſt eſſentialiter, ad Deum, ad ſeipſum, & ad proximum, ſed multiplex in effectu; ſic multiplex eſt ſolicitudo proueniens ex vno habitu charitatis. Eſt enim ſolicitudo quædam reſpectu ſui, quædam reſpectu Dei, & quædam reſpectu proximi.

1. Solicitudo reſpectu ſui.

Eſt inquam ſolicitudo hominis ad ſeipſum. Primo quidem peccata præterita puniendi. Exemplo illorum quibus dicit Apoſt. 2. Corint. 7. *Ecce hoc ipſum, contriſtari vos, quantam in vobis operatur ſolicitudinem,* ſcilicet pœnitentiam agendi. Secundo eſt ſolicitudo puritatem conſcientiæ conſeruandi, ſicut præcepit Dominus Deut. 6. *Cuſtodi temetipſum, & animam tuam ſollicitè.* Cuſtodi inquam temetipſum, ne peccato conſentias, ne in tentatione ſuccumbas, ne in tribulatione deficias, ne pigritiæ languore torpeſcas. Tertio ſolicitudo eſt virtuoſa opera faciendi, & merita acquirendi; ſicut mundani ſolliciti ſunt pro victualibus, & alijs neceſſarijs acquirendis, viriliter operari. Sicut dicitur Eccl. 38. *Figulus ſedens ad opus ſuum, vertens pedibus ſuis rotã, & in ſolicitudine poſitus eſt propter opus ſuum.* Et ibidẽ ante, ponit alia exempla multa, de alijs artificibus, dicens. *Omnis faber, & architectus, noctem quaſi diem tranſigit &c.* Si igitur iſti ſunt ita ſolliciti pro lucro tẽporali, pro victu quotidiano, pro neceſſarijs ſibi impoſterũ prouidẽdis, & diuitijs tẽporalibus & acquirẽdis, quãto magis deberemus eſſe ſolliciti pro ſpirituali lucro, pro meritis, & ſpiritualibus animæ diuitijs acquirendis.

2. Solicitudo reſpectu Dei

RVRSVS eſt ſolicitudo hominis ad Deum, ad quam mouere nos debet timor punitionis, pudor confuſionis, amor complacentiæ, honor reuerentiæ. Ad ſolicitudinem in his, quæ ad Deum pertinent habendam, mouere ſolet quandoque timor punitionis, ſicut timore pœnæ multi, vel retrahuntur à malo, vel ad bonum aliquod attrahuntur. Vnde Iob 23. *A facie eius turbatus ſum, conſiderans eum, timore ſollicitor.* Turbatus ſum inquit, ſed non perturbatus, turbatus inquam, non turbatione rationem excæcante, vel iudicium ſubuertente, vel voluntate peruertente, ſed turbatione admirationis. Sicut beata virgo turbata eſt, in ſermone Archangeli Gabrielis. Luc. 1. Sequitur, *& conſiderans eum timore ſollicitor,* in iudicando diſtrictiſſimum, in puniendo ſeueriſſimum; timore initiali, vel filiali, ſollicitor ad peccatum deteſtandum, ad conſcientiam diſcutiendum, ad iudicium metuendum, ad ſupplicium præcauendum, & ad bonum vbique faciendum. Ideo dicitur Ioſue 23. *Eſtote ſolliciti, vt cuſtodiatis cuncta, quæ ſcripta ſunt in volumine legis.* Secundo ſollicitare ſolet cor hominis pudor confuſionis, ſicut patet in multis, qui ne confuſionem ſuſtinere cogantur, faciunt aliqua bona, alias non facturi, vnde 2. Ti. 2. *Sollicite cura, teipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem,* id eſt ſic ſtudeas operari, vt non confuſione dignus appareas, ſed potius approbatione diuina. Qui enim confuſione res dignas gerit, & in conſcientia ſua, etiam nullo ſciente confunditur, & confuſione dignus iudicabitur in diuino iudicio, & confuſibiliter condemnabitur. Ideo animæ peccatrici dicitur Iſa. 57. *Viam manus tuæ inueniſti,* ſcilicet confuſionem, *ſicut manus tua,* id eſt opera tua *meruerunt. Propterea non rogaſti pro quo ſollicita timuiſti.* Tertio ſollicitare ſolet cor hominis, amor complacentiæ, ſicut patet, quod homines ſollicitè ſeruiunt his quos amant, & quibus placere deſiderant. Ideo 1. Cor. 12. *Solicitudine non pigri, ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes.* Et 1. Corint. 7. *Qui ſine vxore eſt,* ſcilicet carnali, vel ſine concupiſcentia mundiali, *ſollicitus eſt, quæ Domini ſunt quomodo placeat Deo.* Quarto ſollicitare ſolet cor

hominis.

hominis, honor reuerentiæ, ſicut ſolliciti ſunt filij, parentes ſuos, ſerui, dominos honorare; vbique ambulantes cum eis, vt eis honorem exhibeant. Micheæ 6. *Indicabo tibi home quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te, vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſollicitum ambulare cum Deo tuo.* Qui autem Deum honorant, & ei placere deſiderant, & Eccleſiam ſanctam, & miniſtros eius honorant, & etiam loca ſancta in quibus Deus principaliter honoratur. Sicut faciebant illi de quibus dicitur 2. Mach. 15. *Erat eis pro vxoribus, & liberis, itemque pro fratribus, & cognatis minor ſolicitudo; maximus autem & primus pro ſanctitate, timor erat templi.*

3. Solicitudo reſpectu proximi.

Item eſt ſolicitudo hominis ad proximum, & hoc eſt multiplex in effectu, videlicet miniſtrando egentibus ſubſidium pietatis, ſeruando conuiuentibus conſortium vnitatis, præſtando ignorantibus conſilium veritatis, præbendo laborantibus ſuffragium ſanctitatis. De primo Gal. 2. *pauperum memores eſſemus.* Sequitur. *Sollicitus fui hoc ipſum facere*, & Luc. 10. *Martha Martha ſollicita es*, ſcilicet Chriſto, & eius diſcipulis miniſtrando. Item Tob. 1. *Eſurientes alebat, nudis veſtimenta præbebat, mortuis atque occiſis, ſepulturam ſollicitus exhibebat.* De ſecundo dicitur Eph. 4. *Solliciti ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis.* De tertio. Colo. 2. *Volo vos ſcire qualem ſolicitudinem habeam pro vobis, & pro his qui ſunt Laodiciæ, vt conſolentur ipſorum corda, inſtructi in charitate, & in omnes diuitias plenitudinis intellectus, in agnitione myſterij Dei.* De quarto, Colo. 4. *Salutat vos Epaphras, ſollicitus pro vobis in orationibus.* & Phil. 2. *Timotheus ſyncera affectione pro vobis ſollicitus eſt.* Ad hanc ſolicitudinem præcipuè tenentur prælati, ſicut dicitur Rom. 12. *præeſt in ſolicitudine.* 2. Cor. 11. *Inſtantia mea quotidiana, ſolicitudo omnium Eccleſiarum.* Et 1. Mach. 16. *Simon perambulans ciuitates, & ſolicitudinem gerens earum, deſcendit.* Simon, qui interpretatur audiens, deſignat principem, vel prælatum, qui ad hoc debet perambulare per ciuitates, & caſtra; vt audiat ſi ſit in eis aliquid corrigendum, ſollicite debet inquirere, omnes ſubditos patienter audire. Iuxta illud Deut. 1. *Ita paruum audietis, vt magnum.* Debet autem deſcendere in Iericho, ad defectus videlicet corrigendum.

De diſciplina.

DISTINCTIO XLII.

Diſciplina triplex.
1. Scientia.

DVODECIMA pars prudentiæ eſt diſciplina. Ad cuius euidentiam ſciendum, quod diſciplina tripliciter accipitur in ſcriptura. Vno modo dicitur diſciplina idem realiter, quod ſcientia, differens ratione. Dicitur enim ſcientia, ſecundum quod eſt habitus cognitionis firmatus in anima, & dicitur à ſciendo. Diſciplina vero dicitur, per comparationem ad diſcipulum, & dicitur à diſcendo. Sicut doctrina dicitur, per comparationem ad doctorem, & dicitur à docendo. Vnde Prouer. 12. *Qui diligit diſciplinam diligit ſcientiam* & eiuſdem 19. *Suſcipe diſciplinam, vt ſis ſapiens.*

2. Correctio.

SECVNDO modo dicitur diſciplina correctionis. Prouer. 22. *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam.* Ibidem. *Stultitia colligata eſt in corde pueri, ſed virga diſciplinæ effugabit eam.* Ad hanc ſuſcipiendam hortatur ſapiens Prouerb. 3. *Diſciplinam Domini, fili mi ne abijcias, neque deficias cum ab eo corriperis; quem enim diligit Dominus corripit, &c.* Heb. 12. *In diſciplina perſeuerate filij.* Sequitur *Quis enim filius quem non corripiat pater? quod ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes; ergo adulteri, & non filij eſtis.* De his duobus ſimul dicitur in Pſalm. 17. *Diſciplina tua correxit me in finem, & diſciplina tua ipſa me docebit.* Diſciplinam correctionis patienter ſuſtinere debemus exemplo Chriſti. De quo dicitur Iſa. 53. *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.* Ipſe ſui gratia pro nobis ſuſcepit duriſſimam diſciplinam, vt nemo pro peccatis ſuis, quantumlibet aſperam ſuſtinere recuſet.

3. Ordinata morum compoſitio.

TERTIO modo dicitur diſciplina ordinata morum compoſitio. Vnde aliquis diſciplinatus dicitur, homo, ſcilicet vndique bene moribus ordinatus. hanc petebat Pſalm. 118. dicens. *Bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me.* Bonitatem quantum ad gratiam interiorem, diſciplinam quantum ad exteriorem morum compoſitionem honeſtam, ſcientiam quantum ad intellectus illuſtrationem; per hæc tria peruenitur ad beatitudinem. Ricardus de Sancto Victore diffinit eam ſic. *Diſciplina eſt conuerſatio bona, & honeſta, cui parum eſt malum non agere, ſed ſtudet etiam in his quæ bene facit, per omnia irreprehenſibilis apparere.* Idem. *Diſciplina eſt membrorum omnium motus bene ordinatus, & diſpoſitio decens in omni habitu, & actione.* Idem. *Diſciplina eſt compes cupiditatis, malorum deſideriorum carcer, frænum laſciuiæ, elationis iugum, vinculum iracundiæ; quæ domat intemperantiam, leuitatem ligat; atque omnes inordinatos & illicitos mentis ſuffocat appetitus. Et ſicut per inconſtantiam mentis, naſcitur inordinata motio corporis; ita quoque per diſciplinam cum corpus aſtringitur, animus ad conſtantiam ſolidatur, & paulatim mens ad quietem componitur, cũ per diſciplinæ cuſtodiam, mali motus foris fluere non ſinuntur.* Ideo bene dicit ſapiens. Prouerb. 15. *Qui abijcit diſciplinam deſpicit animam ſuam.* Sap. 3. *Sapientiam & diſciplinam qui abijcit, infelix eſt.* quia ſimilis eſt illi de quo loquitur Salomon Prouerb. 6. *Homo apoſtata, vir inutilis, graditur ore peruerſo, annuit oculo, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, omni tempore iurgia ſeminat.*

Quid diſciplina.

In quatuor præcipue conſideranda eſt diſciplina.

Item Ricardus. *Quatuor ſunt præcipuè in quibus conſideranda eſt diſciplina, in habitu, in geſtu, in locutione, & commeſtione. In habitu quinque modis diſciplina cuſtoditur; in genere, & qualitate; in colore, in formatione, & coaptatione. In genere, ne ſint nimis precioſa. In qualitate, ne ſint nimis ſubtilia, vel mollia. In colore, ne nimis nitida, vel aliquo modo, ſupra quam diſciplina religioſæ conuerſationis expedit, fucata. In formatione ne ſint nimis dependentia, aut fluxa, aut nimis ſtricta, ſiue quolibet alio modo, ſecundum ſæculi vanitatem detorta. Coaptatio ad modum portandi pertinet. Et ſunt mille modi quibus homines ſuauiſſimi, ſpectaculum de ſe, intuentibus facere concupiſcunt.* Idem Ricard. *Veſtimenta appetant ſerui Dei plus vilia, quam precioſa: plus groſſa, quam ſubtilia: plus aſpera, quam mollia; plus fuſca, quam nitida, plus neglecta, quam compoſita accurate.* Idem Ricar. *Beatus eſt modus, & figuratio corporis & membrorum, ad omnem agendi & habendi modum. Hic ſex modis reprehenſibilis inuenitur, ſcilicet ſi eſt aut mollis, aut diſſolutus, aut tardus, aut procax, aut turbidus. Mollis ſignificat laſciuiam, diſſolutus negligentiam, tardus pigritiam, citatus inconſtantiam, procax ſuperbiam, turbidus iracundiam.* Idem Ricardus. *Diligenter obſeruandum eſt vt ſingula membra ſuum teneant officium: vt id agat horum quodlibet, ad quod factum eſt; nec vnum vſurpet officium alterius, vt nec loquatur manus, nec os audiat, nec oculus linguæ officium aſſumat, & ſic de alijs. Sunt enim quidam qui audire vel auſcultare neſciunt, niſi buccis patentibus, quaſi per os audiant. Alij labia velut molam circundant. Alij vt canes ſitientes linguam extrahunt. Alij loquendo digitum extendunt, & ſupercilia erigunt. Alij oculos in orbem rotant, & ſic de alijs.* Idem. *Alij nares rugant, alij labia contorquent, alij ore dimidio loquuntur, alij brachijs nauigando, alij pedibus per terram ambulando, & alij lacertis in aere volitant. Mirabile monſtrum, quod fingit in ſe hominis inceſſum, nauis remigium, auis volatum.* Item idem Ricard.

1. In habitu.

2. in geſtu.

SECVNDA *eſt cuſtodia diſciplinæ in geſtu, vt vnumquodque membrorum id quod facit, eo modo ac menſura faciat, quo faciendum eſt. Hoc eſt, ridere ſine aſpectione dentium, videre ſine defixione oculorum, loqui ſine extenſione manuum, & intenſione digitorum, ſine contorſione labiorum, incedere ſine modulatione greſſuum, ſine ventilatione brachiorum, ſine geſticulatione ſcapularum, ſedere ſine diuaricatione crurium, ſine alterutra ſuperiectione pedum, ſine extenſione vel agitatione tibiarum, ſine altera cumulatione laterum, iacere ſine deiectione membrorum; & vt de his finem loquendi faciamus, geſtus hominis in omni actu debet eſſe gratioſus, ſine mollitie; quietus ſine diſſolutione; gratus ſine tarditate; alacer, ſine inquietudine; maturus, ſine proteruia;* & ſine turbulentia ſeuerus.

3. in locutione.

TERTIO ſecundum eundem Ricar. *In locutione ſeruanda eſt diſciplina, vt attendat homo quid, cui, vbi, quomodo,*

quando, quare loquatur, & quantum. Quòd verba vera & vtilia, & nunquam otioſa habeantur. Otioſa autem ſunt omnia, quæ ſunt aut nociua, aut inhoneſta, aut inutilia. Inutilia ſunt: quæ nec audientibus, neque loquentibus proſunt. Inhoneſta ſunt, quæ vel illius, qui loquitur: vel illius, cui loquitur; vel de quo loquitur, dignitati non conueniunt. Nociua ſunt quæ ſuis ſuaſionibus animos auditorum ſiue ad errorem, ſiue ad prauitatem inducunt. Qualitas autem perſonæ cui loquendum eſt, quatuor modis conſideratur, ſecundum ætatem, ſecundum ſcientiam, ſecundum officium, ſecundum conditionem. Secundum ætatem, quia aliter conuenit loqui ſenibus, aliter iuuenibus, aliter ſapientibus, aliter ſimplicibus, aliter actiuis in negotijs ſecularibus, aliter contemplatiuis in ſpiritualibus, aliter dominis; aliter ſeruis, aliter prælatis, aliter ſubditis. Idem. *Conſiderandum eſt quibus ſit loquendum, non ſtultis, & ebrioſis, & dormientibus, & contemnentibus, &c. Vbi, quando, quomodo, quare, quantum.* Idem.

.4. In comeſtione. I*n menſa autem debet eſſe duplex cuſtodia diſciplinæ. Prima in geſtu ſuo. Secunda in cibo ſuo. His tribus modis inter epulas in geſtu ſuo, debet homo ſeruare diſciplinam in ſemetipſo, videlicet vt linguam à loquacitate reſtringat, & oculos ſuos à circumſpectione coerceat, & vt cætera membra cum modeſtia & quiete contineat. Triplex etiam obſeruantia debet eſſe in cibo, vt attendat homo quid ſumat, quantum, & quomodo ſumat. Quid ſumat, vt non nimis delicata & pretioſa, aut nimis rara aut inſolita, aut nimis accuratè & lautè præparata, concupiſcat. In quantitate ſumendi habenda eſt cuſtodia diſciplinæ, vt neque contra honeſtatem, neque ſupra neceſſitatem, ſumatur cibus. Non enim omnis venter eſt idem. Alteri enim ſufficit minus, & ille læditur ſuperfluitate cito; alter pluribus indiget, & plura requirit: & in hoc ſæpe honeſtas comedendi læditur; & ideo priuſquam ad ſuperfluitatem veniatur, prius caueat ſuperfluitatem, & attendat honeſtatem. In modo ſumendi habenda eſt diſciplina, vt homo cibum mundè ſumat, & temperatè; mundè vt in ſumendo caueat homo ab omni immunditia, & inhoneſtate. Temperatè vt caueat à cibi & potus ſuperfluitate & ſumendi nimis feſtinatione, & mora nimia in comedendo.*

De ſpeciebus prudentiæ.

DISTINCTIO XLIII.

DEINDE conſiderandum eſt de partibus prudentię ſubiectiuis. Et quia de prudentia per quam aliquis regat ſemetipſum, iam dictum eſt; reſtat dicendum de ſpeciebus prudentiæ, quibus multitudo gubernatur. Circa quas quæruntur quatuor. Primo vtrum regnatiua debeat poni ſpecies prudentiæ. Secundo vtrum politica. Tertio vtrum œconomica. Quarto vtrum militaris.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum regnatiua debeat poni ſpecies prudentiæ*: dicendum, quod ſicut ex ſupradictis patet, ad prudentiam pertinet regere & præcipere. Et ideo vbi inuenitur ſpecialis ratio regiminis præcepti, in humanis actibus, ibi inuenitur ſpecialis ratio prudentiæ. Manifeſtum eſt autem, quod in eo qui non ſolum ſeipſum habet regere, ſed etiam communitatem perfectam ciuitatis, vel regni inuenitur ſpecialis & perfecta ratio regiminis. Tanto enim perfectius regimen eſt, quanto eſt vniuerſalius, & ad plura ſe extendens, & vniuerſaliorem finem attingens. Et ideo regi, ad quem pertinet regere ciuitatem, vel regnum, prudentia competit, ſecundum ſpecialem & perfectiſſimam ſui rationem. Et propter hoc regnatiua ponitur ſpecies prudentiæ. Quamuis autem regnatiua ordinetur ad iuſtitiam, ſicut dicitur 5. Ethi. *Princeps eſt cuſtos iuſtitiæ*; tamen magis ponitur ſpecies prudentiæ, quam iuſtitiæ, quia omnia quæ ſunt virtutum moralium, pertinent ad prudentiam, ſicut ad dirigentem. Vnde & ratio recta prudentiæ, ponitur in diffinitione virtutis moralis, vt ſupra dictum eſt. Et ideo etiam executio iuſtitiæ, prout ordinatur ad bonum commune, quæ pertinet ad officium regiminis, indiget directione prudentiæ. Vnde illæ duæ virtutes ſunt maximè propriæ Regi, ſcilicet prudentia, & iuſtitia, ſecundum illud Hier. 23. *Regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra*: quia tamen dirigere magis pertinet ad regem, exequi vero ad ſubditos, ideo regnatiua magis ponitur ſpecies prudentiæ, quæ eſt directiua, quam iuſtitiæ, quæ eſt executiua.

Prudentia ſpecialiter conuenit regibus, & ideo regnatiua eſt ſpecies prudentiæ.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum politica ſit ſpecies prudentiæ*: dicendum, quod ſeruus per Imperium mouetur à domino, & ſubditus à principante, aliter tamen quam irrationalia & inanimata, moueantur à ſuis motoribus. Nam inanimata & irrationalia, aguntur ſolum ab alio, non autem agunt ſeipſa, quia non habent dominium ſui actus per liberum arbitrium. Et ideo rectitudo regiminis ipſorum, non eſt in ipſis, ſed ſolum in motoribus. Sed homines, ſerui, vel quicumque ſubditi, ita aguntur ab alijs per præceptum, quod tamen agunt ſeipſos per liberum arbitrium, & ideo requiritur in eis quædam rectitudo regiminis, per quam ſeipſos dirigant, in obediendo principantibus; & ad hoc pertinet ſpecies prudentiæ, quæ politica vocatur.

Politica eſt ſpecies prudentiæ.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum œconomica ſit ſpecies prudentiæ*: dicendum quod ratio obiecti diuerſificata ſecundum vniuerſale & particulare, vel ſecundum totum & partem, diuerſificat artes, & virtutes; ſecundum quam diuerſitatem, vna eſt principalis reſpectu alterius. Manifeſtum eſt autem quod domus medio modo habet ſe, inter vnam ſingularem perſonam, & ciuitatem, vel regnum. Nam ſicut vna ſingularis perſona eſt pars domus, ita vna domus eſt pars ciuitatis, vel regni. Et ideo ſicut prudentia communiter dicta, quæ eſt regnatiua vnius, diſtinguitur à Politica prudentia, ita oportet quod œconomica diſtinguatur ab vtroque.

Oeconomica eſt ſpecies prudentiæ à cæteris diſtincta.

AD QVARTVM, ſcilicet *vtrum militaris ſit ſpecies prudentiæ*: dicendum quod ea quæ ſecundum artem & rationem aguntur, conformia oportet eſſe his, quæ ſunt ſecundum naturam, quæ à ratione diuina ſunt inſtituta. Natura autem ad duo intendit. Primo quidem ad regendum vnamquamque rem in ſeipſa. Secundo vero ad reſiſtendum extrinſecis impugnantibus, & corruptiuis. Et propter hoc non ſolum dedit animalibus vim concupiſcibilem, per quam moueantur ad ea quæ ſunt ſaluti accommodata eorum, ſed etiam vim iraſcibilem per quam animal reſiſtit impugnantibus. Vnde & in his, quæ ſunt ſecundum rationem, non ſolum oportet eſſe prudentiam politicam, per quam conuenienter diſponantur ea, quæ pertinent ad bonum commune, ſed etiam militarem per quam hoſtium inſultus repellantur.

Militaris eſt ſpecies prudentiæ.

De eubulia, ſyneſi, & gnomene.

DISTINCTIO XLIIII.

DEINDE conſiderandum eſt de virtutibus adiunctis prudentiæ, quæ ſunt quaſi partes potentiales ipſius. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo vtrum eubulia ſit virtus. Secundo vtrum ſit ſpecialis virtus à prudentia diſtincta. Tertio vtrum ſyneſis ſit ſpecialis virtus. Quarto vtrum gnome ſit ſpecialis virtus.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum eubulia ſit virtus*: dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, de ratione virtutis humanæ eſt, quod faciat actum hominis bonum. Inter cæteros autem actus hominis, proprium eſt conſiliari; quia hoc importat quandam rationis inquiſitionem circa agenda, in quibus conſiſtit vita humana: nam vita ſpeculatiua eſt ſupra hominem, vt dicitur in 10 Ethi. Eubulia autem importat bonitatem conſilij. Dicitur enim ab εὖ, quod eſt bonum, & βουλή quod eſt conſilium; quia bona cõſiliatio, vel potius bene conſiliatiua: vnde manifeſtum eſt, quod eubulia eſt virtus humana.

Eubulia eſt virtus humana bene conſiliatiua.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum ſit virtus diſtincta à prudentia*: dicendum quod ſicut dictũ eſt ſupra, Virtu

prudentiæ ordinatur ad actum quem reddit bonum. Et (A) ideo oportet ſecundum differentiam actuum, eſſe diuerſas virtutes; & maximè quando non eſt eadem ratio bonitatis in actibus quia ſi eſſet eadem ratio bonitatis in eis, tunc ad eandem virtutem pertinerent diuerſi actus. ſicut ex eodem dependent bonitas amoris, deſiderij, & gaudij: Et ideo omnia iſta pertinent ad eandem virtutem charitatis. Actus autem rationis ordinati ad opus, ſunt diuerſi actus, nec habent eandem rationem bonitatis. Ex alia enim efficitur homo bene conſiliatiuus, & bene iudicatiuus, & bene præceptiuus. Quod patet ex hoc, quod iſta aliquando ab inuicem ſeparantur. Et ideo oportet aliam eſſe virtutem eubuliam, per quā homo eſt bene conſiliatiuus, & aliam prudentiam per quam homo eſt bene preceptiuus. Et ſicut (B) cōſiliari, ordinatur ad præcipere, tanquam ad principalius; ita etiam eubulia ordinatur ad prudentiam, tanquam ad principaliorem virtutem, ſine qua nec virtus eſſet; ſicut nec morales virtutes, ſine prudentia; nec cæteræ virtutes, ſine charitate. Licèt autem Eubulia & prudentia, ordinentur ad eundem finem, vt dicitur, 6. Ethi. id eſt non ad quendam finem particularem, ſed ad communem finem totius vitæ; ex hoc non ſequitur, quod ſint vna virtus; quia ad vnum finem vltimum, quod eſt bene viuere, ordinantur diuerſi actus, ſecundum quendam gradum. Nam præcedit conſilium, ſequitur iudicium, & vltimum eſt preceptum, quod immediatè reſpectum habet ad finem vltimum. Alij autem duo actus remote: qui tamen habent quoſdam (C) proximos fines: conſilium quidem inuentionem habet eorum quæ agenda ſunt, iudicium autem certitudinem. Vnde ex hoc non ſequitur quod Eubulia & prudentia non ſint diuerſæ virtutes, ſed quod Eubulia ordinetur ad prudentiam, ſicut virtus ſecundaria ad principalem.

Eubulia eſt virtus diſtincta à prudentia.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum Syneſis ſit virtus*: dicendum, quod ſyneſis importat rectam iudicium, non quidem circa ſpeculabilia, ſed circa particularia operabilia, circa quæ eſt etiam prudentia. vnde ſecundū Syneſim dicuntur aliqui in Græco ſyneti, ideſt ſenſati; vel euſyneti, id eſt homines boni ſenſus. Sicut econtrario qui carent hac virtute dicuntur aſſyneti, id eſt inſenſati. Oportet autē quod ſecundū differētiam actuum, qui non reducuntur in eandem cauſam, ſit etiam diuerſitas virtutum. Manifeſtum eſt autem quod bonitas conſi- (D) lij, & bonitas iudicij, non reducuntur in eandē cauſam. Multi autē ſunt bene conſiliatiui, qui non ſunt tamen bene ſenſati, quaſi rectè iudicantes; ſicut etiam in ſpeculatiuis, aliqui ſunt bene inquirentes, propter hoc quod ratio eorū prompta eſt ad diſcurrendū per diuerſa: Quod videtur prouenire ex diſpoſitione imaginatiuæ virtutis, quæ de facili poteſt formare diuerſa fantaſmata; & tamē huiuſmodi quandoq; non ſunt boni iudicij, quod eſt propter defectū intellectus, qui maximè contingit ex mala diſpoſitione cōmunis ſenſus, nō bene iudicantis. Et ideo oportet præter Eubuliam eſſe aliam virtutem, quæ eſt bene iudicatiua, & hæc dicitur Syneſis. Sciendum autē quod rectum iudicium in hoc conſiſtit, quod vis cognoſcitiua apprehendat rem aliquā, ſecundum quod in ſe eſt. Quod quidem prouenit ex re- (E) cta diſpoſitione virtutis apprehenſiuæ, ſicut in ſpeculo ſi fuerit bene diſpoſitum, imprimuntur formæ corporum ſecundum quod ſunt: ſi vero fuerit ſpeculum male diſpoſitum, apparent ibi imagines diſtortæ, & prauè ſe habentes. Quod autem virtus cognoſcitiua ſit bene diſpoſita, ad recipiendum res ſecundū quod ſunt, contingit quidem radicaliter ex natura, conſummatiuè autē ex exercitio, vel ex munere gratiæ, & hoc dupliciter. Vno modo directè, ex parte ipſius cognoſcitiuæ virtutis, puta quia non eſt imbuta prauis cōceptionibus, ſed veris, & rectis; & hoc pertinet ad ſyneſim ſecūdū quod eſt ſpecialis virtus. Alio modo indirectè, ex bona diſpoſitione appetitiuę virtutis, ex qua ſequitur quod homo bene iudicet de appetibilibus; & ſic bonum virtutis iudicium, cōſequitur habitus virtutū moraliū, ſed circa

Syneſis eſt virtus, bene iudicatiua, à prudentia quidem diſtincta.

fines; ſyneſis autē eſt magis circa ea quæ ſunt ad finem.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum gnome ſit virtus diſtincta à prudentia*: dicendum quod habitus cognoſcitiui diſtinguuntur ſecūdum altiora, vel inferiora principia; ſicut ſapientia in ſpeculatiuis, altiora principia conſiderat, quam ſcientia: Et ideo ab ea diſtinguitur; & ita etiam oportet eſſe in actiuis ſicut in ſpeculatiuis. Manifeſtum eſt autem, quod illa quę ſunt pręter ordinem inferioris principij, ſiue cauſę, reducuntur quandoque in ordinem altioris principij; ſicut monſtruoſi partus animalium, ſunt pręter ordinem virtutis actiuæ in ſemine, tamen cadunt ſub ordine altioris principij, ſcil. cœleſtis corporis, vel alterius prouidentiæ diuinæ. Vnde ille qui conſideraret virtutē actiuam in ſemine, non (B) poſſet iudicium certum ferre de huiuſmodi monſtris; de quibus tamen poteſt iudicari, ſecundum conſiderationem diuinæ prouidentiæ. Contingit autem quandoque eſſe aliquid faciendum, pręter communes regulas agendorum: puta cum impugnatori patrię non eſt depoſitū reddendū, vel aliquid aliud huiuſmodi. Et ideo oportet de huiuſmodi iudicare, ſecundū aliqua altiora principia, quàm ſint regulę cōmunes, ſecundum quas iudicat ſyneſis. Et ſecundū illa altiora principia, exigitur altior virtus iudicatiua. Vocatur autem gnomyn, quę importat quandam perſpicacitatem iudicij.

Gnome eſt virtus bene iudicatiua ſecundum altiora principia, atque adeo à prudentia diſtincta.

De diſcretione.

(C) Qvia tam Syneſis, quam Gnome, important rectum iudicium, vt ex pręmiſſis apparet. Rectum autem iudicium fit per virtutem diſcretionis, iden de diſcretione videndum eſt, quid ſit diſcretio. & ad quæ ſit vtilis. *Eſt autem diſcretio*, ſicut dicit Papias, *diſcuſſio quarumlibet rerum, & conſideratio ad quid tendant*. Item quidam ſapiens ait. *Diſcretio eſt in iudicandis rerum cauſis, prouida inſanorum motuum moderatrix*. Sciendum autem quod diſcretio neceſſaria eſt in conſcientijs dirigendis, in eloquijs proponendis, in conſilijs tribuendis, in iudicijs proferendis, & in myſterijs cognoſcendis.

Quid diſcretio.

Est inquam diſcretio neceſſaria *in conſcientijs dirigendis*.. Ipſa ſiquidem diſcernit verum à falſo, bonum à malo, vtile à non vtili, expediens à non expedienti, malum reſpuit, bonum eligit & diligit, virtutes dirigit, & erigit corda; virtutibus ornat ea, & motus (D) & actus virtutum ordinat: extrema temperat, moderata conſeruat, & exceſſus euitat: ignota diſcutit, & incerta expedit, & diffinit. Bern. *Hominis opus eſt diſcretionis ſcientia, quæ Zelum ſupprimat, ſpiritum temperet, ordinet charitatem.* Diſcretio quippe omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, & etiam perpetuitatem. Eſt ergo diſcretio non tam virtus, quam quædam moderatrix, & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix, & conſummatio perfectionis: tolle hanc, vitium erit ipſa etiam affectio naturalis. Hanc autem diſcretionem facit in corde, verbum diuinum inſpiratum diuinitus, & infuſum. De quo dicitur Hebræor. 4. *Viuum eſt verbum Dei & efficax*, Sequitur. *Et diſcretor cogitationum & intentionum cordis*, hoc eſt cibus ſolidus perfectorum, (E) qui exercitatos habent ſenſus, ad diſcretionem boni & mali.

Diſcretio ad quæ neceſſaria.

1. Ad conſcientiam dirigendam.

Secvndo diſcretio eſt neceſſaria *in eloquijs proponendis, vel exponenendis*. Magna quippe diſcretio requiritur in loquendo: quia ſicut dicitur Iac. 3. *Siquis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir*: nam prudens homo, primo debet habere verbum in corde, circumcidens illud prius lima rationis, quam veniat ad linguam incautæ prolationis. Senec. *Primo veniat ſermo ad limam quam ad linguam.* ſecundum quod dicitur in Pſal. 36. *Os iuſti meditabitur ſapientiam & lingua eius loquetur iudicium.* Eccleſ. 21. *Verba prudentium ſtatera ponderabuntur*, quia ponderate & deliberate loquentur. *In ore fatuorum cor eorum, & in corde ſapientium, os eorum*: quia ſapientes, & diſcreti, prius diſcernendo in corde deliberant, quam loquantur: ſtulti econtrario.

2. In eloquijs proponendis.

Sicut

Sicut beata virgo cogitabat qualis eſſet Angelica ſalutatio, & paſtorum verba, & Simeonis, & Annæ, conferens in corde ſuo, antequam reſponderet, vt legitur Lucę 1.

Nec ſolum in collocutione ſociali vel ſingulari, ſed multomagis in prædicatione verbi diuini, in qua Doctor vel prædicator debet attendere, quæ, quibus, qualia, & qualiter ſint proponenda. Quia debet attendere quod altioribus altiora, maioribus maiora, minoribus vero, ideſt ſimplicibus, plana & facilia, & modo groſſiori debent proponi, vt audita melius capere poſſint, & facilius retinere. Item, aliquos mouere debet per rationes, aliquos per blandas admonitiones, aliquos per duras increpationes, aliquos per virtutum exempla. Per rationes, & auctoritates, plenus ſpiritu diſcretionis Petrus, in prima prædicatione ſua poſt receptum ſpiritum ſanctum, de crucifixoribus Domini conuertit circa tria millia, qui *compuncti corde baptizati ſunt;* vt legitur. Actor. 2. Dura increpatione, duros & obſtinatos Phariſæos, Ioannes Baptiſta alloquebatur. Matth. 3. *videns Ioannes multos Phariſæorum & Saducæorum*, ait, *Genimina viperarum* &c. Iſidor. in libr. 4. de ſentent. eius. *Non eadem omnibus competit doctrina, ſed pro diuerſitate morum, diuerſa erit exhortatio Doctorum, ſicut diuerſis infirmitatibus diuerſa competunt remedia, non omnibus vna. Nam quoſdam corrigit increpatio dura, quoſdam vero exhortatio blanda. Sic Ioannes Baptiſta diuerſis diuerſa, ſecundum quod eis competebat, prædicabat ſalutis remedia. Aliter enim prædicabat & conſulebat Phariſæis, aliter turbis, aliter militibus.* Item Iſid. ibidem. *Prima quippe prudentiæ virtus, eſt eam quam docere oportet æſtimare perſonam. Rudibus populis, & carnalibus plana atque communia, quia ſi eis proponuntur, quæ capere non poſſunt, indiſcretè altiora aut detrahunt, aut negligunt, aut contemnunt. & potius per ſumma & ardua opprimuntur, quam erudiuntur.* Corui non dant pullis ſuis cibum ſolidum, vſquequo ſint ſibi ſimiles, & ſolidiores effecti nigreſcant; tunc paſcunt eos ſuo ſolido cibo. ſic Doctores boni, quos iam vident ſibi ſimiles, & per pœnitentiam nigreſcere, hos iam prouectos paſcunt ſolido cibo. *Simile.*

Exemplum. Ad hoc autem facit exemplum quod refert Beda de geſtis Anglorum, libr. 4. & dicitur quod Oſualdus rex Anglorum cum eſſet baptizatus in Scotia, rogauit Epiſcopos Scotiæ, vt mitterent ei prædicatorem qui prædicaret Anglicis adhuc paganis; qui miſerunt ei vnum Epiſcopum, qui cum eſſet magnus clericus, & prædicabat rudi populo nimis alta, & ardua; & rex eum pro viribus iuuabat, interpretando eius verba. Ipſe autem quia indiſcretè, & nimis auſtere prædicabat, nihil proficiens, in Hyberniam de qua erat, rediit: cum autem Epiſcopi conuocato conſilio quærerent quę eſſet cauſa, quare non profeciſſet dictus Epiſcopus in gentem prædictam, quidam dictus Adam reſpondit, quod hoc fuit propter indiſcretam prædicationem ſuam, quia populo rudi & infideli, non propoſuerat plana & communia, ſed nimis ardua. Omnes autem patres illius ſententiæ conſenſerunt dicentes, quod omnium virtutum mater eſt diſcretio, & eum qui locutus fuerat Epiſcopum ordinauerunt, & ibi miſerunt; qui virtutibus ornatus, & præcipuè diſcretione, groſſa, leuia, & communia eis, & quę poſſent capere prædicauit, & vadens cum rege per quatuor Prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas diuiditur ſcilicet Britonum, Pictorum, Scotorum, Anglicorum, per diſcretam prædicationem ſuam, omnes Chriſto, & regi ſubiecit. Fiducia enim eſt ſicut æſtus grandis à cuius facie omnes fugiunt, qui arborum fructus omnes corrumpit. Fiducia nulla eſt peior paſſio, quę eſt nutrix omnium paſſionum: huic autem opponit diſcretio, Domini timorem, qui generat humilitatem conſeruatricem, & nutricem omnium bonorum temporalium, & ſpiritualium.

A Item diſcretio neceſſaria eſt *in conſilijs tribuendis.* Præcipuè in foro pœnitentiæ, & in his quæ ad ſalutem pertinent animarum. Nam diſcretio illuminat rationem ad diſcernendum de ſingulis. Sicut dicit Apoſtolus 1. Corinth. 3. *Spiritualis homo iudicat omnia.* Sine diſcretionis lumine homo efficitur animalis, non percipiens ea, quæ Spiritus Dei ſunt; ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere. Vt dicitur ibidem. Vnde ſacerdotibus dicitur Leuitic. 20. *Habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum.* Sacerdotes enim indiſcreti, quæ debent mundare, & ſanctificare, contaminant, quę debent ſeruare, animas ſcilicet exterminant; quæ debent diligere, & eligere, contemnunt; quę debent mundare, polluunt, quæ debent iudicare, non diſcernunt, quæ debent cognoſcere, non intelligunt. Quod notatur Ezechiel. 22. *Sacerdotes contempſerunt legem meam, & polluerunt ſanctuaria mea, inter ſanctum & prophanum, non habuerunt diſtantiam, inter pollutum & mundum, non intellexerunt,* &c. Per diſcretionem homo diſcretius requirit, & examinat conſilia; diſcernit iuſta, expedit & diffinit iudicia dubia, & perplexa; hoc poteſt dicere, quod dicit Sapient. Prouerb. 8. *Ego ſapientia habito in conſilijs, & eruditis interſum cogitationibus.* 3. *In conſilijs tribuendis.* B

Qvarto diſcretio neceſſaria eſt *in iudicijs proferendis.* Vnde poteſt dicere illud Prouerb. 8. *Meum eſt conſilium, & ęquitas; mea eſt prudentia, & fortitudo; per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.* Ideo Salomon diſcretionis gratiam poſtulauit à Domino 3. Regum 4. dicens: *Dabis ſeruo tuo cor docile, vt poſſit iudicare populum tuum, & diſcernere inter bonum, & malum,* & per hanc cognouit, & iudicauit de duabus meretricibus, quæ eſſet vera mater pueri, quem viuum præceperat diuidi, & medietatem dari vni, & aliam alteri &c. Et poſt, *timuit omnis Iſrael regem, videntes Dei Sapientiam in eo, ad faciendum iudicium.* Item diſcretionis plenus Dauid, iudicauit æquam portionem dandam de pręda eis, qui laſſi remanſerant ad ſarcinas, & eis qui venerant ad prælium; & factum eſt hoc iudicium, quaſi præfinitum, & conſtitutum; & quaſi lex in Iſrael, in die illa, & deinceps 1. Regum 30. Item hoc ſpiritu plenus Daniel, duos ſenes quæ Suſannam condemnauerant, ad mortem conuicit, iudicauit, & condemnauit, vt legitur Dan. 13. 4. *In iudicijs proferendis.* C

D Qvinto diſcretio neceſſaria eſt *in myſterijs cognoſcendis.* Hoc maximè competit viris ſpiritualibus, & perfectis, vt ſciant diſcernere inter reuelationes, & illuſiones. Angelus enim Sathanæ quandoque transfigurat ſe in Angelum lucis, illudens viris ſanctis, reuelans eis ſecreta myſteria, vel futura prędicens; ſed vt plurimum veritati multas falſitates admiſcet, vt decipiat, & in errorem inducat. Ideo 1. Ioan. 4. *Nolite omni ſpiritui credere ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt.* 5. *In myſterijs cognoſcendis.*

Beatvs Martinus Spiritum diſcretionis habuit, qua Diabolum cognoſceret in quamcunque formam, vel ſpeciem ſe transformaret; ſicut nouit eum, & deceptionis ſuæ fallaciam, quando apparuit ei in ſimilitudine Chriſti, purpura, & diademate renitentis. *Exemplum.*

E Item in vitis Patrum, quidam fratres venerunt ad Beatum Antonium, vt quęrerent ab eo de fantaſijs ſuis, quas credebant reuelationes, quorum aſinus mortuus eſt in via; qui cum quæreret ab eis de aſino ſuo, quomodo mortuus fuiſſet; & illi mirantes quærerent ab eo, quomodo hoc ſciret; ait, quia Dęmones hoc ei reuelauerant; & ſumpta occaſione de aſino, reſpondit quomodo fantaſiæ ſuę non erant Dei reuelationes, ſed Dęmonum illuſiones. *Exemplum.*

De imprudentia.

DISTINCTIO XLV.

DEINDE conſiderandum eſt, de vitijs oppoſitis prudentiæ. Dicit autem Aug. in 4. contra Iulianum, quod *omnibus virtutibus non ſolum ſunt vitia manifeſta diſcretione contraria, ſicut prudentiæ temeritas; verumetiam vicina quodammodo; nec veritate, ſed quadam ſpecie fallente ſimilia; ſicut ipſi prudentiæ aſtutia.* Primo ergo conſiderandum eſt, de vitijs quę manifeſtè contrarietatem habent ad prudentiam, quæ ſcilicet vitia proueniunt ex defectu prudentiæ, vel eorum quę ad prudentiam requiruntur. Secundo de vitijs quæ habent quandam ſimilitudinem falſam cum prudentia, quæ ſcilicet contingunt per abuſum eorum quæ ad prudentiam requiruntur. Quia vero ſollicitudo ad prudētiam pertinet, ideo circa primum conſideranda ſunt duo. Primo quidem de imprudentia. Secundo de negligentia quæ ſollicitudini opponitur. Circa primum quæruntur ſex. Primo de imprudentia vtrum ſit peccatum. Secundo vtrum ſit ſpeciale peccatum. Tertio de præcipitatione ſiue temeritate. Quarto de inconſideratione. Quinto de inconſtantia. Sexto de origine horum vitiorum.

Imprudentia ſumitur priuatiue & contrarie: 1. modo eſt peccatū ratione negligentiæ, 2. ratione oppoſitionis cum prudentia.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum imprudentia ſit peccatum.* Dicendum quod imprudentia dupliciter accipi poteſt, vno modo priuatiuè, alio modo contrariè. Negatiuè autem non propriè dicitur, ita ſcilicet quod importat ſolam carentiam prudentiæ, quę poteſt eſſe C ſine peccato. Priuatiuè quidem imprudentia dicitur, in quantum aliquis caret prudentia, quam natus eſt & debet habere, & ſecundum hoc imprudentia eſt peccatum ratione negligentię qua quis non adhibet ſtudium ad prudentiam habendam. Contrariè vero accipitur imprudentia, ſecundum quod ratio prudentiæ econtrario modo mouetur vel agit. Puta ſi recta ratio prudentię agit conſiliando, imprudens conſilium ſpernit: & ſic de alijs quæ in actu prudentis conſeruanda ſunt: & hoc modo imprudentia eſt peccatum, ſecundum rationem propriam prudentiæ. Non enim poteſt hoc contingere, quod homo contra prudentiam agat, niſi diuertens à regulis, quibus ratio prudentiæ rectificatur. Vnde ſi hoc contingat per auerſionem à regulis D diuinis, eſt peccatum mortale, puta cum aliquis quaſi contemnens, & repudians omnia documenta, præcipitanter agit, ſi vero præter eas agat aliquid abſque contemptu, & abſque detrimento eorum quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, eſt peccatum veniale.

Imprudentia quādo mortale.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum imprudentia ſit peccatum ſpeciale.* Dicendum quod aliquod peccatum poteſt dici generale dupliciter. Vno modo abſolutè, quia ſcil. eſt generale reſpectu omnium peccatorum. Alio modo quia eſt generale reſpectu quorundam vitiorum, quæ ſunt ſpecies eius. Primo autem modo poteſt dici aliquod vitium generale dupliciter. Vno modo per eſſentiam, quia prædicatur ſcilicet de omnibus peccatis; & hoc modo imprudentia non eſt generale peccatum, ſicut nec prudētia generalis virtus, cum ſint circa actus E ſpeciales, ſcilicet circa ipſos actus rationis. Alio modo per participationem; & hoc modo imprudentia eſt generale peccatum. Sicut enim prudentia participatur quodammodo in omnibus virtutibus, in quantum eſt directiua earum, ita & imprudentia in omnibus vitijs, & peccatis. Nullum enim peccatum accidere poteſt niſi ſit defectus in aliquo actu rationis dirigentis, quod pertinet ad imprudentiam. Si vero dicatur peccatum generale non ſimpliciter, ſed ſecundum aliquod genus, quia ſcilicet continet ſub ſe multas ſpecies diuerſas, ſic imprudentia eſt generale peccatum. Continet enim ſub ſe diuerſas ſpecies tripliciter: Vno quidē modo per oppoſitum ad diuerſas partes ſubiectiuas prudentiæ: ſicut enim diſtinguitur prudentia in monaſticā quæ eſt regitiua vnius, & in alias ſpecies prudētiæ, quæ A ſunt multitudinis regitiuæ, vt ſupra habitum eſt, ita etiam imprudentia. Alio modo ſecundū partes quaſi potentiales prudentiæ, quæ ſunt virtutes adiunctæ, & accipiuntur ſecundū diuerſos actus rationis. Et hoc modo quantum ad defectum conſilij, circa quod eſt eubulia, eſt præcipitatio ſiue temeritas imprudētiæ ſpecies. Quantum vero ad defectum iudicij, circa quod ſunt ſyneſis, & gnome: eſt inconſideratio. Quantum vero ad ipſum præceptum, quod eſt proprius actus prudentiæ; eſt inconſtantia, & negligentia. Tertio modo poſſunt ſumi per oppoſitum ad ea quæ requiruntur ad prudentiam, quæ ſunt partes quaſi integrales prudentiæ: ſed quia omnia illa ordinantur ad dirigendum prędictos tres rationis actus; inde eſt quod omnes defectus oppoſiti, reducuntur ad quatuor prædictas partes; B ſicut incautela, & incircumſpectio, includitur ſub inconſideratione. Quod autem aliquis deficiat à docilitate, vel memoria, vel ratione, pertinet ad præcipitationem. Improuidentia vero & defectus intellectus, vel intelligentię, & ſolertiæ, pertinent ad negligentiam, & ad inconſtantiam.

Imprudentia quo modo generale peccatum & quo modo ſpeciale.

Imprudentia tripliciter ſub ſe diuerſas ſpecies continet.

Cur imprudentia eſt potius ſpeciale peccatū quā ignorantia.

ET NOTA quod imprudentia quæ opponitur prudentiæ, ponitur eſſe peccatum ſpeciale, non autem ignorantia quæ opponitur ſcientiæ: quia enim ſcientia magis eſt remota à moralibus quam prudentia, ſecundum propriam rationem vtriuſque; inde eſt quod ignorantia non habet de ſe rationem peccati mortalis, ſed ſolum ratione negligentiæ præcedentis, vel effectus ſequentis; & propter hoc ponitur inter generales cauſas peccati: ſed imprudentia C ſecundum propriam rationem, importat vitium mortale, & ideo magis poteſt poni ſpeciale peccatum.

Soluitur obiectio.

ITEM NOTA quod licet multa requirantur ad prudentiam ſcilicet ratio, intellectus, docilitas, &c. quæ ſupra dicta ſunt, non tamen ſunt diuerſę ſpecies imprudentiæ ex defectu, vel corruptione huiuſmodi circumſtantiarum: quia quando corruptio diuerſarum circūſtantiarum habet idem motiuum, non diuerſificantur ſpecies peccati: ſicut eiuſdem ſpeciei eſt peccatum, vt aliquis accipiat non ſua, vbi non debet, & quando non debet: ſed ſi ſint diuerſa motiua, tūc eſſent diuerſę ſpecies, puta ſi vnus acciperet vbi non deberet, vt faceret iniuriam loco ſacro, quod faceret ſpeciem ſacrilegij: alius quando non debet, propter ſolum ſuperfluum D appetitum habendi, quod eſſet ſimplex auaritia; & ideo defectus eorum quæ requiruntur ad prudentiam, non diuerſificant ſpecies, niſi quatenus ordinantur ad diuerſos actus rationis, vt dictum eſt.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum præcipitatio ſit ſpeciale peccatum ſub imprudentia contentum.* Dicendum, quòd præcipitatio in actibus animæ metaphoricè dicitur, ſecundum ſimilitudinem à corporali motu acceptam. Dicitur autem præcipitari ſecundum corporalem motum, quod à ſuperiori in ima peruenit, ſecundum impetum quendam proprij motus, vel alicuius impellentis, non ordinatè incedendo per gradus. Summum autem animæ, eſt ipſa ratio: Imum autem eſt operatio per corpus exercitata: Gradus autem E medij per quos debet ordinatè deſcendere, ſunt memoria pręteritorum, intelligentia præſentium, ſolertia in conſiderandis futuris euentibus, ratiocinatio conferens vnum alteri, docilitas per quam aliquis acquieſcit ſententijs maiorum. Per quos quidem gradus aliquis ordinatè deſcendit rectè conſiliandò. Si quis autem feratur ad agendum per impetum voluntatis, vel paſſionis, pertranſitis huiuſmodi gradibus, erit præcipitatio. Cum ergo inordinatio conſilij ad imprudentiam pertineat, manifeſtum eſt, quòd vitium præcipitationis ſub imprudentia continetur. Differt autem præcipitatio, & temeritas: quia illa dicuntur fieri temere quæ ratione non reguntur. Quod quidem poteſt contingere dupliciter. Vno modo ex impetu voluntatis, vel paſſionis. Alio modo ex con-

Præcipitatio ſub imprudentia continetur & differt à temeritate.

temptu regulæ dirigentis: & hoc propriè importat temeritas; vnde dicitur ex radice ſuperbiæ prouenire, quæ refugit ſubeſſe regulæ alienæ. Præcipitatio autem ſe habet ad vtrumque; vnde temeritas ſub præcipitatione continetur: quamuis præcipitatio magis reſpiciat primum.

Item licèt in conſiliãdo contingat eſſe peccatum, non ſolum per hoc quod aliquis nimis eſt feſtinus; ſed etiam per hoc, quod aliquis eſt nimis tardus: tamen quia ſoluitur obiectio in inquiſitione conſilij, multa particularia ſunt conſideranda: Et vt ait Philoſophus in 6. Ethic. *Oportet conſiliari tarde*: ideo præcipitatio directius opponitur rectitudine conſilij, quàm tarditas ſuperflua, quæ habet quandam ſimilitudinem recti conſilij.

B Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum inconſideratio ſit ſpeciale peccatum, in imprudentia contentum*. Dicendum quod conſideratio importat actum intellectus veritatem rei intuentis. Sicut autem inquiſitio pertinet ad rationem, ita iudicium pertinet ad intellectum. Vnde & in ſpeculatiuis, demonſtratiua ſcientia dicitur iudicatiua, inquantum per reſolutionem in prima principia intelligibilia, de veritate inquiſitorum diiudicatur. Et ideo conſideratio maxime pertinet ad iudicium. vnde & defectus recti iudicij, ad vitium inconſiderationis pertinet, prout ſcilicet aliquis in rectè diiudicando deficit, ex hoc quòd contemnit, vel negligit attendere ea, ex quibus rectum iudicium procedit. vnde manifeſtum eſt quod inconſideratio eſt peccatum.

Inconſideratio eſt ſpeciale peccatum ſub imprudentia contentum.

C Sciendvm autem quod inconſideratio hic accipitur, non ſecundum quod pertinet ad intellectum ſpeculatiuum, ſed ad practicum intellectum ſecũdum determinatam materiam, ſcilicet ſecundum agibilia humana, in quibus plura ſunt attendenda ad rectè iudicandum, quàm in ſpeculatiuis, quia operatiònes ſunt in ſingularibus.

Soluũtur duæ obiectiones.

Item sciendvm, quod quando Dominus diſcipulis ſuis dixit Matth. 10. *Dum ſteteritis ante reges & præſides cogitare nolite, quomodo aut quid loquamini*. Non eis prohibet conſiderare ea quæ ſunt agenda, vel dicenda, quando homo habet opportunitatem; ſed dat fiduciam ſingulis, in verbis inductis, vt deficiente ſibi opportunitate, vel propter imperitiam, vel quia ſubito præoccupantur, in ſolo diuino confidant conſilio: *quia cum ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolum reſidui habeamus vt oculos noſtros dirigamus ad Deum*, ſicut dicitur D Paral. 20. Alioquin ſi homo prætermittat facere quod poteſt, ſolum diuinum auxilium expectãs, videtur tentare Deum.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum inconſtantia ſit peccatum ſub imprudentia contentum*. Dicendum, quod inconſtantia importat receſſum quendam in bono propoſito diffinito. Huiuſmodi autem receſſus, principium quidem habet à vi appetitiua. Non enim aliquis recedit à priori propoſito, niſi propter aliquid, quod ſibi inordinate placet: ſed iſte receſſus non conſummatur niſi per defectum rationis, quæ fallit in hoc, quod repudiat id quod rectè acceptauerat: & quia cum poſſit reſiſtere impulſui paſſionum, ſi non reſiſtat, hoc E eſt ex debilitate ipſius, quæ non tenet ſe firmiter in bono concepto. Et ideo inconſtantia quantum ad ſui conſummationem, pertinet ad defectum rationis practicæ. Sicut autem omnis rectitudo rationis practicæ, pertinet aliqualiter ad prudentiam, ita omnis defectus eius, pertinet ad imprudentiam. Et ideo inconſtantia ſecundum ſui conſummationem, ad imprudentiam pertinet. Et ſicut præcipitatio eſt ex defectu circa actum conſilij, & inconſideratio circa actum iudicij, ita inconſtantia circa actum præcepti. Ex hoc enim dicitur aliquis inconſtans, quando ratio deficit præcipitando ea quæ ſunt conſiliata & iudicata.

Inconſtantia conſummata ad imprudẽtiam pertinet eſtque ex defectu circa actum præcepti.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum prædicta vitia oriantur ex luxuria*. Dicendum quod ſicut Philoſophus dicit A in 6. Ethic. delectatio maxime corrumpit exiſtimationem prudentiæ, & præcipue delectatio quæ eſt in venereis, quæ totam animam abſorbet, & trahit ad ſenſibilem delectationem. Perfectio autem prudentiæ, & cuiuſlibet intellectualis virtutis, conſiſtit in abſtractione à ſenſibilibus, vnde cum prædicta vitia pertineant ad defectum prudentię, & rationis practicæ, ſicut ſupra habitum eſt, ſequitur quod ex luxuria maxime oriantur. Deinde conſiderandum eſt de negligentia, de hoc require infra libro tertio inter partes accidiæ.

Prædicta vitia oriuntur maxime à luxuria.

De vitijs oppoſitis prudentiæ.

DISTINCTIO XLVI.

Deinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis prudentiæ, quæ habent aliquam ſimilitudinem cum ipſa. Et circa hoc conſideranda ſunt octo. Primo vtrum prudentia carnis ſit peccatum. Secundo vtrum ſit peccatum mortale. Tertio vtrum aſtutia ſit peccatum ſpeciale. Quarto de dolo. Quinto de fraude. Sexto de ſollicitudine temporalium rerum. Septimo de ſollicitudine futurorum. Octauo de origine horum vitiorum.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum prudentia carnis ſit peccatum*. Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, prudentia eſt circa ea, quæ ſunt ad finem totius vitæ. Et ideo prudentia carnis propriè dicitur, ſecundum quod C aliquis bona carnis habet, vt vltimum finem ſuæ vitę. Manifeſtum eſt autem quod hoc eſt peccatum; per hoc enim homo deordinatur circa vltimum finem, qui non conſiſtit in bonis corporis, ſicut ſupra dictum eſt: & ideo prudentia carnis eſt peccatum.

Prudentia carnis eſt peccatum.

Et nota quod licet prudentia ſit virtus nobilior quam iuſtitia, vel temperantia, vel aliæ virtutes morales, vtpote omnium regitiua; tamen quia iuſtitia & temperantia in ſui ratione, important id vnde virtus laudatur, ſcilicet æqualitatem, & concupiſcentiarum refrenationem, nunquam accipiuntur in malo. Sed nomen prudentiæ ſumitur à prouidendo, ſicut ſupra dictum eſt, quod poteſt etiam extẽdi ad mala. Et ideo licet prudentia ſimpliciter dicta, in bono accipiatur, in aliquo tamen addito, poteſt accipi in malo, D & ſecundum hoc dicitur prudentia carnis eſſe peccatum.

Soluũtur obiectiones.

Item nota, quod caro eſt propter animam, ſicut materia propter formam, & inſtrumentum propter principale agens; & ideo ſic licite diligitur caro, vt ordinetur ad bonum animæ, ſicut ad finem. Si autem in ipſo bono carnis, conſtituatur vltimus finis, erit inordinata & illicita dilectio: & hoc modo ad amorem carnis, ordinatur prudentia carnis.

Item nota, quod diabolus nos tentat non per modum appetibilis, ſed per modum ſuggerentis, & ideo cum prudentia importet ordinem ad aliquem finem appetibilem, non ita dicitur prudentia Diaboli, ſicut prudentia reſpectu alicuius mali finis, ſub cuius ratione tentat nos mundus & caro; inquantum ſcili-E cet proponuntur nobis ad appetendum bona mundi, vel carnis: & ideo dicitur prudentia carnis, & prudentia mundi, ſecundum illud Lucæ 17. *Filij huius ſæculi, prudentiores ſunt in generatione ſua* &c. Apoſtolus autem totum comprehendit ſub prudentia carnis, quia etiam exteriores res mundi appetimus propter carnem: poteſt tamen dici, quod quia prudentia quodammodo dicitur ſapientia, vt ſupra dictum eſt; ideo ſecundum tres tentationes, poteſt intelligi tripliciter prudentia; Vbi dicitur Iacob. 3. *Sapientiam eſſe terrenam, animalem, & diabolicam*, vt ſupra expoſitum eſt, cum de ſapientia ageretur.

Ad secvndvm, ſc. *vtrum prudentia carnis ſit peccatum mortale*, dicẽdũ quod ſicut ſupra dictũ eſt, prudẽs dicitur aliquis dupliciter. Vno modo ſimpliciter ſcil. in ordine ad finem

Prudentia carnis quando peccatum mortale, quando veniale.

ad finem totius vitæ. Alio modo ſecundum quid, ſcilicet in ordine ad finem aliquem particularem; puta ſicut dicitur aliquis prudens in negociatione, vel in aliquo huiuſmodi. Si enim prudentia carnis accipiatur ſecundum abſolutam prudentiæ rationem, ita, ſcilicet quod in cura carnis conſtituatur vltimus finis totius vitæ, ſic eſt peccatum mortale: quia per hoc homo auertitur à Deo, cum impoſſibile ſit eſſe plures fines vltimos, vt ſupra habitum eſt. Si vero prudentia carnis accipiatur ſecundum rationem particularis prudentiæ, ſic prudentia carnis eſt peccatum veniale. Contingit enim quandoque quod aliquis inordinatè afficiatur ad aliquod delectabile carnis, abſque hoc quod auertatur à Deo per peccatum mortale. Vnde non conſtituit finem totius vitæ in dilectione carnis, & ſic adhibere ſtudium ad hanc dilectionem conſequendam eſt peccatum veniale, quod pertinet ad prudentiam carnis. Si vero aliquis actu curam carnis referat in finem honeſtum, puta cum aliquis ſtudet comeſtioni propter corporis ſuſtentationem, non vocatur prudentia carnis, quia ſic vtitur homo cura carnis vt ad finem.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum aſtutia ſit ſpeciale peccatum.* Dicendum quod prudentia eſt recta ratio agibilium; ſicut ſcientia eſt recta ratio ſcibilium. Contingit autem contra rectitudinem ſcientię dupliciter peccari in ſpeculatiuis. Vno quidem modo quando ratio inducitur ad aliquam concluſionem falſam, quæ apparet vera. Alio modo ex eo quod ratio procedit ex aliquibus falſis, quæ videntur eſſe vera, ſiue ſint ad concluſionem veram, ſiue ad concluſionem falſam. Ita etiam aliquod peccatum poteſt eſſe contra prudentiam, habens aliquam ſimilitudinem eius dupliciter: vno modo ſecundum quod ſtudium rationis ordinatur ad finem qui non eſt vere bonus, ſed apparens: & hoc pertinet ad prudentiam carnis. Alio modo inquantum aliquis in finem aliquem conſequendum, vel bonum, vel malum, vtitur non veris vijs, ſed ſimulatis, & apparentibus: & hoc pertinet ad peccatum aſtutiæ. Vnde eſt quoddam peccatum prudentiæ oppoſitum, à prudentia carnis diſtinctum.

Aſtutia eſt peccatum ſpeciale à prudentia carnis diſtinctum.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum dolus ſit peccatum ad aſtutiam pertinens.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, ad aſtutiam pertinet aſſumere vias non veras, ſed ſimulatas & apparentes, ad aliquem finem proſequendum vel bonum, vel malum. Aſſumptio autem harum viarum poteſt dupliciter conſiderari. Vno quidem modo in ipſa excogitatione viarum huiuſmodi: & hoc proprie pertinet ad aſtutiam, ſicut excogitatio rectarum viarum ad debitum finem pertinet ad prudentiam. Alio modo poteſt conſiderari talium viarum aſſumptio ſecundum executionem operis: & ſecundum hoc pertinet ad dolum; & ideo dolus importat quandam executionem aſtutiæ, & ſecundum hoc ad aſtutiam pertinet.

Dolus eſt peccatum ad aſtutiam pertinens.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum fraus ad aſtutiam pertineat.* Dicendum quod ſicut dolus conſiſtit in executione aſtutiæ, ita etiam & fraus: ſed in hoc differre videntur, quod dolus pertinet vniuerſaliter ad executionem aſtutiæ, ſiue fiat per verba, ſiue per facta: fraus autem magis propriè pertinet ad executionem aſtutiæ, ſecundum quod fit per facta.

Fraus ad aſtutiam pertinet.

Ad sextum, ſcilicet *vtrum licitum ſit ſollicitudinem habere de temporalibus.* Dicendum quod ſollicitudo importat ſtudium quoddam adhibitum ad aliquid conſequendum. Manifeſtum eſt autem quod maius ſtudium adhibetur vbi eſt timor deficiendi, & ideo vbi eſt ſecuritas conſequendi, minor interuenit ſollicitudo. Sic ergo ſollicitudo temporalium rerum, tripliciter poteſt eſſe illicita. Vno quidem modo ex parte eius de quo ſollicitamur, ſi ſcilicet temporalia tanquam finem quæramus: vnde Auguſt. dicit in libr. de operibus monachorum: *cum Dominus dicit; Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum: hoc dicit, vt non iſta intueantur, etiam propter iſta faciant, quicquid in Euangelij prædicatione facere*

Sollicitudo temporalium quando illicita.

A iubentur. Alio modo poteſt eſſe temporalium ſollicitudo illicita, propter ſuperfluum ſtudium, quod apponitur ad temporalia procuranda, propter quod homo à ſpiritualibus, quibus principalius inſeruire debet, retrahitur. Et ideo dicitur Matth. 3. quod *ſollicitudo ſæculi ſuffocat verbum.* Tertio modo ex parte timoris ſuperflui, quando ſcilicet aliquis timet ne faciendo quod debet, neceſſaria ſibi deficiant. Quod Dominus tripliciter excludit. Primo propter maiora beneficia homini præſtita diuinitus abſque ſua ſollicitudine, ſcilicet corpus, & animam. Secundo propter ſubuentionem, qua Deus animalibus, & plantis ſubuenit, abſque opere humano, ſecundum proportionem ſuæ naturæ. Tertio ex diuina prouidentia; propter cuius ignorantiam Gentiles circa temporalia bona quærenda,
B principalius ſollicitantur. Et ideo concludit, quod principalis noſtra ſollicitudo debet eſſe de ſpiritualibus bonis; ſperantes, quod etiam temporalia nobis prouenient ad neceſſitatem, ſi fecerimus quod debemus.

Ad septimum, ſcilicet *vtrum aliquis debeat eſſe ſollicitus in futurum.* Dicendum quod nullum opus poteſt eſſe virtuoſum niſi debitis circumſtantijs veſtiatur; inter quas vna eſt debitum tempus, ſecundum illud Eccl. 8. *Omni negocio tempus eſt & opportunitas.* Quod non ſolum in exterioribus operibus, ſed etiam in interiori ſollicitudine locum habet. Vnicuique enim tempori competit propria ſollicitudo, ſicut tempori æſtatis competit ſollicitudo metendi, tempori autumni ſollicitudo vindemiæ. Si quis ergo tempore ęſtatis, de
C vindemia iam eſſet ſollicitus, ſuperflue præoccuparet futuri temporis ſollicitudinem: vnde huiuſmodi ſollicitudinem tanquam ſuperfluam Dominus Matth. 6. prohibet dicens: *Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum,* vnde ſubdit: *Craſtinus enim dies ſollicitus erit ſibipſi,* id eſt ſuam propriam ſollicitudinem habebit, quę ſufficiet ad animum affligendum. Et hoc eſt quod ſubdit: *Sufficit diei malitia ſua,* id eſt afflictio ſollicitudinis.

Sollicitudo futurorum quomodo illicita.

Ad octavum, ſcilicet *vtrum prædicta vitia oriantur ex auaritia.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, prudentia carnis, & aſtutia cum dolo, & fraude, quandam ſimilitudinem habent cum prudentia in aliquali vſu rationis; præcipuè autem inter alias virtutes morales, vſus rationis rectè apparet in iuſtitia, quæ eſt in appetitu rationali. Et ideo vſus rationis indebitus, et-
D iam maximè apparet in vitijs oppoſitis iuſtitiæ. Opponitur autem ſibi maximè auaritia, & ideo prædicta vitia maximè ex auaritia oriuntur. De curioſitate, quæ opponitur ſtudioſitati, require infra 3. libro inter filias inanis glorię.

Prædicta vitia maxime oriuntur ab auaritia.

DE IVSTITIA EIVSQVE PARTIBVS ET VITIIS OPPOSITIS

De obiecto iuſtitiæ.

DISTINCTIO XLVII.

E Conseqventer poſt prudentiam conſiderandum eſt de iuſtitia. Circa quam occurrit triplex conſideratio. Prima eſt de iuſtitia. Secunda de partibus eius. Tertia de præceptis ad iuſtitiam pertinentibus. Circa iuſtitiam vero conſideranda ſunt quatuor. Primo quidem de iure. Secundo de ipſa iuſtitia. Tertio de iniuſtitia. Quarto de iudicio. Circa primum, ſcilicet de iure conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum ius ſit obiectum iuſtitiæ. Secundo vtrum ius conuenienter diuidatur in ius naturale, & poſitiuum. Tertio vtrum ius gentium ſit idem quod ius naturale. Quarto vtrum ius dominatiuum, & paternum, debeant ſpecialiter diſtingui.

A Ad primvm, ſcil. *vtrum ius ſit obiectum iuſtitiæ.* Dicendum quod ſicut dicit Iſid. in lib. Ethic. *ius dictum eſt, quia eſt iuſtum.* Conſtat autem quod iuſtum eſt obiectum iuſtitiæ: ſicut dicit Philoſophus 5. Ethi. *Omnes talem habitum volunt dicere iuſtitiam, à qua operatiui ſunt iuſtorum.* Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod iuſtitiæ proprium eſt inter alias virtutes, vt ordinet hominem in his, quæ ſunt ad alterum. Importat enim æqualitatem quandam, vt ipſum nomen demonſtrat. Dicuntur enim vulgariter ea quæ adæquantur, iuſtari, æqualitas autem ad alterum eſt. Aliæ autem virtutes perficiunt hominem ſolum in his, quæ ei conueniunt ſecundum ſeipſum. Sic igitur id quod eſt rectum in operibus aliarum virtutum, ad quod tendit intentio virtutis, quaſi in proprium obiectum, non accipitur niſi per comparationem ad agentem: rectum vero quod eſt in opere iuſtitiæ, etiam præter comparationem ad agentem, conſtituitur per comparationem ad alium. Illud enim in opere noſtro dicitur eſſe iuſtum, quod reſpondet ſecundum aliquam æqualitatem alteri, puta recompenſatio mercedis debitæ, pro ſeruitio impenſo. Sic igitur iuſtum dicitur aliquid, quaſi habens rectitudinem iuſtitiæ, ad quod terminatur actio iuſtitiæ, etiam non conſiderato qualiter ab agente fiat. Sed in alijs virtutibus non determinatur aliquid rectum, niſi ſecundum quod aliqualiter fit ab agente. Et propter hoc, ſpecialiter iuſtitiæ præ alijs virtutibus, determinatur ſecundum ſe obiectum, quod vocatur iuſtum; & hoc quidem eſt ius. Vnde manifeſtum eſt, quod ius eſt obiectum iuſtitiæ.

Ius eſt obiectũ iuſtitiæ inquantum idẽ eſt quod iuſtum.

Et nota, quod conſuetum eſt, quod nomina à ſui prima impoſitione detorqueantur ad alia ſignificanda, ſicut nomen medicinæ impoſitum eſt primo ad ſignificandum remedium, quod præſtatur infirmo ad ſanandum: deinde tractum eſt ad ſignificandum artem qua hoc ſit. Ita etiam hoc nomen ius, primo impoſitum eſt ad ſignificandum ipſam rem iuſtam; poſtmodo autem eſt determinatum ad artem, qua cognoſcitur quid ſit iuſtum; & vlterius ad ſignificandum locum in quo ius redditur, ſicut aliquis dicitur comparere in iure; & vlterius dicitur etiam ius, quod redditur ab eo, ad cuius officium pertinet iuſtitiam facere, licet etiam id quod decernit, ſit iniquum.

Varia iuris acceptiones.

Item nota, quod ſicut eorum, quæ per artem fiunt exterius, quędam ratio in mente artificis præexiſtit, quæ dicitur regula artis; ita etiam illius operis iuſti, quod ratio determinat, quędam ratio præexiſtit in mente, quaſi quædam prudentiæ regula; & hoc ſi in ſcriptum redigatur, vocatur lex. *Eſt enim lex* ſecundum Iſidor. *conſtitutio ſcripta.* Et ideo lex non eſt ius propriè loquendo, ſed aliqualis ratio iuris.

Quomodo lex à iure diſtinguatur.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum ius conuenienter diuidatur in ius naturale, & poſitiuum.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, ius ſiue iuſtum, eſt aliquod opus adæquatum alteri, ſecundum aliquem æqualitatis modum. Dupliciter autem alicui homini poteſt aliquid eſſe adæquatum. Vno quidem modo ex ipſa natura rei, puta cum aliquis tantum dat, vt tantumdem recipiat, & hoc vocatur ius naturale. Alio modo aliquid eſt adæquatum, vel commenſuratum alteri ex condicto, ſiue ex communi placito; quando ſcilicet aliquis reputat ſe contentum, ſi tantum accipiat. Quod quidem poteſt fieri dupliciter. Vno modo per aliquod priuatum condictum, ſicut quod firmatur aliquo pacto, inter priuatas perſonas. Alio modo ex condicto publico, puta ſi totus populus conſentit, quod aliquid habeatur quaſi adæquatum, & commenſuratum alteri; vel cum hoc ordinat princeps, qui curam populi habet, & eius perſonam gerit; & hoc dicitur ius poſitiuum. Voluntas enim humana ex communi condicto, poteſt aliquid facere iuſtum, in his quæ ſecundum ſe non habent aliquam repugnantiam ad iuſtitiam naturalem; & in his habet locum ius poſitiuum. Vnde Philoſophus dicit in 5. Ethic. quod *legale iuſtum eſt, quod ex principio quidem, nihil differt ſic, vel aliter fieri: quando autem ponitur, differt.* Sed ſi aliquid de ſe repugnantiam habeat ad ius naturale, non poteſt voluntate humana fieri iuſtum; puta ſi ſtatuatur quod liceat furari, vel adulterium committere, vnde dicitur Iſa. 10. *Væ, qui condunt leges iniquas.*

Ius conuenienter diuiditur in naturale & poſitiuũ.

Quid iuſti[illegible] poſitiuum.

Et nota, quod ius naturale quantum eſt de ſe ſemper eſt idem, & immutabile. Illud enim quod eſt naturale, habenti naturam immutabilem, oportet quod ſit ſemper, & vbique tale. Natura autem hominis eſt mutabilis; & ideo id, quod naturalę eſt homini, poteſt aliquando deficere; ſicut naturalem æqualitatem habet, vt deponenti depoſitum reddatur: Et ſi ita eſſet, quod natura humana ſemper eſſet recta, hoc eſſet ſemper ſeruandum. B ſed quia quandoque contingit, quod voluntas hominis deprauatur, eſt aliquis caſus, in quo depoſitum non eſt reddendum, ne homo peruerſam voluntatem habens male eo vtatur; vtputa ſi furioſus, vel hoſtis Reipublicę, arma depoſita repoſcat.

Item nota, quod ius diuinum dicitur, quod diuinitus promulgatur; & hoc quidem partim eſt de his, quæ ſunt naturaliter iuſta, ſed tamen eorum iuſtitia homines latet: partim autem eſt de his, quæ fiunt iuſta inſtitutione diuina: vnde & ius diuinum per hæc duo diſtingui poteſt, ſicut & ius humanum. Sunt enim in lege diuina quædam præcepta, quia bona; & prohibita, quia mala; quædam vero bona, quia præcepta; & mala, quia prohibita.

Quid ius diuinum naturale & quid diuinum, poſitiuum.

C Ad tertivm, ſcilicet *vtrum ius gentium ſit idem cum iure naturali.* Dicendum quod ius, ſiue iuſtum naturale eſt, quod ex ſua natura eſt adæquatum, vel commenſuratum alteri. Poteſt autem hoc contingere dupliciter: vno modo ſecundum abſolutam ſui conſiderationem, ſicut maſculus ex ſui ratione habet commenſurationem ad fœminam, vt ex ea generet; & parens ad filium, vt eum nutriat. Alio modo aliquid eſt naturaliter alteri commenſuratum, non ſecundum abſolutam ſui rationem, ſed ſecundum aliquid quod ex ipſo conſequitur, puta proprietas, poſſeſſionum. Si enim conſideretur iſte ager abſolute, non habet vnde magis ſit huius, quàm illius, ſed ſi conſideretur ad opportunitatem colendi, & ad pacificum vſum agri; ſecundum hoc habet D quandam commenſurationem ad hoc, quod ſit vnius, non alterius; vt patet per Philoſophum in 2. Pol. Abſolute autem apprehendere aliquid, non ſolum conuenit homini, ſed etiam alijs animalibus. Et ideo ius, quod dicitur ius naturale, ſecundum primum modum, commune eſt nobis, & alijs animalibus. A iure autem naturali, ſic dicto, recedit ius gentium, vt iuriſconſultus dicit; quia illud omnibus animalibus, hoc ſolum hominibus inter ſe, commune eſt. Conſiderare autem aliquid, comparando ad id, quod ex ipſo ſequitur, eſt proprium rationis; & ideo hoc quidem eſt naturale homini, ſecundum rationem naturalem, quæ hoc dictat. Et ideo dicit Gaius iuriſconſultus, *quod naturalis ratio inter homines conſtituit, id apud omnes gentes cuſtoditur, vocaturque ius gentium.*

Ius naturale duplex.

Ius naturale & ius gentiũ, quomodo differant.

E Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum ſpecialiter diſtingui debeat ius dominatiuum, & paternum.* Dicendum, quòd ius ſiue iuſtum, dicitur per commenſurationem ad alterum. Alterum autem poteſt dici dupliciter: vno modo, quod ſimpliciter eſt alterum, ſicut quod eſt omnino diſtinctum; ſicut apparet in duobus hominibus, quorum vnus non eſt ſub altero, ſed ambo ſunt ſub vno Principe ciuitatis; & inter tales ſecundum Philoſophum in quinto Ethicorum, eſt ſimpliciter iuſtum. Alio modo dicitur aliquid alterum; non ſimpliciter, ſed quaſi aliquid eius exiſtens; & hoc modo in rebus humanis, filius eſt aliquid patris, quia quodammodo eſt pars eius: vt dicitur in 1. Poli. Et ideo patris ad filium, non eſt comparatio ſicut ad

…dominatiuum, & paternum diſtant à iuſto ſimpliciter, … inter ſe ſe.

ſimpliciter alterum : & propter hoc non eſt ibi ſimpliciter iuſtũ, ſed quoddam iuſtum, ſcilicet paternum. & eadem ratione nec inter dominum & ſeruum, ſed eſt inter eos dominatiuum iuſtum. Vxor autem quamuis ſit aliquid viri, quia comparatur ad eum ſicut ad proprium corpus, vt patet per Apoſtolum ad Epheſ. 5. tamen magis diſtinguitur à viro, quam filius à patre, vel ſeruus à Domino Aſſumitur enim in quandam ſocialem vitam matrimonij; & ideo Philoſophus dicit, quod inter virum & vxorem, plus eſt de ratione iuſti, quam inter patrem, & filium; vel Dominum; & ſeruũ; quia cum vir & vxor habeant immediatam relationem ad domeſticam communitatem, vt patet in 1. Poli. ideo inter eos non eſt ſimpliciter etiam politicum iuſtum, ſed magis iuſtum œconomicum.

De iuſtitia.

DISTINCTIO XLVIII.

DEINDE conſiderandum eſt de iuſtitia, circa quam videnda ſunt duodecim. Primo quid ſit iuſtitia Secundo vtrum ſemper ſit ad alterum. Tertio vtrum ſit virtus. Quarto vtrum ſit in voluntate ſicut in ſubiecto. Quinto vtrum ſit virtus generalis. Sexto vtrum ſecundum quod eſt generalis, ſit idem in eſſentia cum omni virtute. Septimo vtrum ſit aliqua iuſtitia particularis. Octauo vtrum iuſtitia particularis habeat propriam materiam. Nono vtrum ſit circa paſſiones, vel operationes tantum. Decimo vtrum medium iuſtitiæ ſit medium rei. Vndecimo vtrum reddere vnicuique quod ſuum eſt, ſit actus iuſtitiæ. Duodecimo vtrum iuſtitia ſit præcipua inter alias virtutes morales.

Quid iuſtitia ſecundum Iuriſconſultos.

AD PRIMVM, ſcilicet *quid ſit iuſtitia*. Dicendum quod à iuriſperitis diffinitur ſic: *Iuſtitia eſt conſtans, & perpetua voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens*, Hæc autem diffinitio cõueniens eſt, ſi rectè intelligatur; cum enim omnis virtus ſit habitus, qui eſt principium actus; neceſſe eſt quod virtus diffiniatur per actum bonum, circa propriam materiam virtutis. Eſt autem iuſtitia circa ea quæ ſunt ad alterum, ſicut circa propriam materiã, vt infra patebit. Et ideo actus iuſtitię per comparationem ad propriam materiam & obiectum tãgitur, cum dicitur, *ius ſuum vnicuique tribuens*. Quia vt Iſid. dicit in lib. Ethic. *iuſtus dicitur, quia ius cuſtodit*. Ad hoc autem quod aliquis actus circa quamcũque materiam ſit virtuoſus, requiritur quod ſit voluntarius, & quod ſit ſtabilis, & firmus. Quia Philoſophus dicit in 2. Ethic. quod *ad virtutis actum requiritur primo quidem, quod operetur ſciens. Secundo autem quod eligens, & propter debitum finem. Tertio quod immobiliter operetur*. Primum autem horum includitur in ſecundo, quia quod per ignorantiam agitur, eſt inuoluntarium, vt dicitur in 4. Ethic. Et ideo in diffinitione iuſtitiæ, primo ponitur voluntas; ad oſtendendũ, quod actus iuſtitiæ debet eſſe voluntarius. Additur de conſtantia, & perpetuitate, ad deſignãdum actus firmitatem; & ideo prędicta diffinitio eſt completa diffinitio iuſtitię, niſi quod actus ponitur pro habitu, qui per actum ſpecificatur: habitus enim ad actus dicitur. Et ideo ſi aliquis vellet in debitam formam diffinitionis reducere, poſſet ſic dicere; quod

Propria diffinitio iuſtitiæ.

iuſtitia eſt habitus ſecundum quem aliquis conſtanti, & perpetua voluntate, ius ſuum vnicuique tribuit. Et quaſi eſt eadem diffinitio cum ea quam Philoſophus ponit in 5. Ethic. dicens, quod *iuſtitia eſt habitus ſecundum quem aliquis dicitur operatiuus ſecundum electionem iuſti*. Quare ergo dicitur, quod iuſtitia eſt voluntas? Dicas, quod voluntas hic nominat actum, non potentiam. Eſt autem conſuetum, quod apud auctores, habitus per actus diffiniantur. Sicut Auguſt. dicit ſuper Ioan. quod *fides eſt credere quod non vides. Cum autem additur perpetua;* dicas quod voluntas poteſt dici perpetua dupliciter. Vno modo ex parte ipſius actus, qui perpetuo durat; & ſic ſolius Dei voluntas eſt perpetua. Alio modo ex parte obiecti, quia ſcilicet aliquis vult perpetuo facere aliquid; & hoc requiritur ad rationem iuſtitiæ. Non enim ſufficit ad rationem iuſtitiæ, quod aliquis velit ad horam in aliquo negocio ſeruare iuſticiam, quia vix inuenitur aliquis qui velit in omnibus iniuſtè agere; ſed requiritur quod homo habeat voluntatem perpetuo, & in omnibus iuſtitiam conſeruare. & quia perpetuum non accipitur ſecundum durationem perpetuam actus voluntatis, non ſuperflue additur conſtans; vt ſicut per hoc quod dicitur perpetua voluntas, deſignatur quod aliquis gerat in propoſito, perpetuò iuſtitiam conſeruandi; ita etiam per hoc quod dicitur conſtans, deſignatur quod in hoc propoſito, firmiter perſeueret.

Solutio obiectionis.

ET NOTA quod iudex reddit quod ſuum eſt vnicuique, per modum imperantis, & dirigentis; quia iudex eſt iuſtum animatum, *& princeps eſt cuſtos iuſti*, vt dicitur in 5. Ethi. ſed ſubditi reddunt quod ſuum eſt vnicuique, per modum executionis.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum iuſtitia ſemper ſit alterum*. Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, cum nomen iuſtitiæ æqualitatem importet, ex ſua ratione iuſtitia habet quod ſit ad alterum; nihil enim ſibi eſt æquale, ſed alteri. Et quia ad iuſtitiam pertinet actus humanos ratificare, vt dictum eſt; neceſſe eſt quod alietas iſta quam requirit iuſtitia, ſit diuerſorum agere potentium. actiones autem ſunt ſuppoſitorum, & totorum; non autem propriè loquendo partium, & formarum, ſeu potentiarum. Nõ enim propriè dicitur, quod manus percutiat, ſed homo per manum; neque propriè dicitur, quod calor calefaciat, ſed ignis per calorem, ſecundum tamen ſimilitudinem quandam hæc dicuntur. Iuſtitia ergo propriè dicta requirit diuerſitatem ſuppoſitorum, & ideo non eſt niſi vnius hominis ad alium. ſed ſecundum ſimilitudinem accipiuntur in vno & eodem homine, diuerſa principia actionum, quaſi diuerſa agentia; ſicut ratio, & iraſcibilis, & concupiſcibilis. Et ideo metaphoricè in vno & eodem homine, dicitur eſſe iuſtitia, ſecundum quod ratio imperat iraſcibili, & concupiſcibili; & ſecundum quod hæ obediunt rationi, & vniuerſaliter ſecundum quod vnicuique parti hominis attribuitur, quod ei conuenit. Vnde Philoſophus in 5. Ethic. hanc iuſtitiam appellat ſecundum Metaphoram dictam.

Iuſtitia ſemper eſt ad alterum propriè loquendo.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum iuſtitia ſit virtus*. Dicendum, quod virtus humana eſt, quæ bonum reddit actum humanum; & ipſum hominem bonum facit. Quod quidem conuenit iuſtitiæ. Actus enim hominis bonus redditur ex hoc, quod attingit regulam rationis, ſecundum quam humani actus rectificantur: vnde cum iuſtitia operationes humanas rectificet, manifeſtum eſt, quod opus hominis bonum reddit, & vt Tullius in 1. de offi. *Ex iuſtitia pręcipue viri boni nominantur*. vnde ſicut ibidem dicit. *In ea virtutis ſplendor eſt maximus*.

Iuſtitia eſt virtus.

ET NOTA quod cum aliquis facit quod debet, non ſemper affert vtilitatem lucri illi, cui facit quod debet, ſed ſolum abſtinet à damno eius. vnde Lucæ 17. *Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus*. Sibiipſi tamen affert vtilitatem, inquantum ſpontanea, & prompta voluntate facit quod debet, quod eſt agere virtuoſe. Vnde Sap. 8. dicitur. Quod *ſapientia Dei ſobrietatem docet, & iuſtitiam, prudentiam, & virtutem, quibus vtilius nihil eſt hominibus in vita*, ſcilicet virtuoſis. Dicit enim Ambroſ. in 3. de officijs, *vtilitatem non pecuniarij lucri æſtimationem accipimus, ſed acquiſitionem pietatis*.

Soluuntur obiectiones.

ITEM reddere alij quod ſuum eſt, quod pertinet ad iuſtitiam, eſt neceſſitatis. Sed duplex eſt neceſſitas, vna coactionis; & hæc quia repugnat voluntati, tollit rationem meriti. Alia autem eſt neceſſitas ex obligatione præcepti, ſiue ex neceſſitate finis; quando ſcilicet aliquis non poteſt conſequi finem virtutis niſi hoc faciat: & talis neceſſitas non excludit rationem meriti, inquãtum aliquis hoc quod ſic eſt neceſſarium, voluntariè agit: excludit tamen gloriam ſupererogationis, ſecundum illud 1 ad Cor. 9. *Si Euangelizauero non eſt mihi*

gloria, neceſſitas enim mihi incumbit.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum iuſtitia ſit in voluntate ſicut in ſubiecto*. Dicendum quod illa potentia eſt ſubiectum virtutis, ad cuius potentiæ actum rectificandum, virtus ordinatur. Iuſtitia autem non ordinatur ad dirigendum aliquem actum cognoſcitiuum: non enim dicimur iuſti ex hoc, quod recte aliquid cognoſcimus: & ideo ſubiectum iuſtitiæ non eſt intellectus, vel ratio, quæ eſt potentia cognoſcitiua: ſed quia iuſti dicimur ex hoc, quod rectè aliquid dicimus, vel agimus; proximum autem principium actus, eſt vis appetitiua. neceſſe eſt, quod iuſtitia ſit in aliqua vi appetitiua, ſicut in ſubiecto. Eſt autem duplex appetitus, ſcilicet voluntas, quæ eſt in ratione, & appetitus ſenſitiuus cõſequens apprehenſionem ſenſus, quæ diuiditur per iraſcibilem, & concupiſcibilem, vt ſupra habitum eſt.

Subiectum iuſtitiæ eſt voluntas.

Reddere autem vnicuique quod ſuum eſt, non poteſt procedere ex appetitu ſenſitiuo, quia apprehenſio ſenſitiua non ſe extendit ad hoc, quod conſiderare poſſit proportionem vnius ad alterum, ſed hoc eſt proprium rationis. Vnde iuſtitia non poteſt eſſe ſicut in ſubiecto in iraſcibili, vel concupiſcibili, ſed ſolum in voluntate. Et ideo Philoſophus diffinit iuſtitiam per actum voluntatis, vt ex ſupradictis patet.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum iuſtitia ſit virtus generalis*. Dicendum quod iuſtitia, ſicut dictum eſt, ordinat hominem in comparatione ad alium. Quod quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ad alium ſingulariter conſideratum. Alio modo ad alium in communi, ſecundum ſcilicet quod ille, qui ſeruit alicui communitati, ſeruit omnibus hominibus, quæ ſub communitate illa continentur: Ad vtrunque igitur ſe poteſt habere iuſtitia, ſecundum propriam rationem. Manifeſtum eſt autem, quod omnes qui ſub communitate aliqua continentur, comparantur ad communitatem, ſicut partes ad totum; pars autem id quod eſt, totius eſt; vnde & quodlibet bonum partis, eſt ordinabile in bonum totius. Secundum hoc igitur bonum cuiuſlibet virtutis, ſiue ordinantis aliquem hominem ad ſeipſum, ſiue ordinantis ipſum ad alias aliquas perſonas ſingulares, eſt referibile ad bonum commune, ad quod ordinat iuſtitia; & ſecundum hoc actus omnium virtutum poſſunt ad iuſtitiam pertinere, ſecundum quod ordinat hominem ad bonum commune, & quantum ad hoc iuſtitia dicitur virtus generalis.

Quo ſenſu iuſtitia dicitur virtus generalis.

Et quia ad legem pertinet ordinare in bonum commune, vt ſupra habitum

D

eſt, inde eſt, quod iuſtitia prædicto modo generalis, dicitur iuſtitia legalis, quia ſcilicet per eam homo concordat legi ordinanti actus omnium virtutum in bonum commune.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum iuſtitia ſecundum quod eſt virtus generalis ſit idem cum omni virtute*. Dicendum, quod generale dicitur aliquid dupliciter. Vno modo per prædicationem, ſicut animal eſt generale ad hominem & equum, & alia huiuſmodi; & hoc modo generale, oportet quod ſit idem eſſentialiter cum his ad quę eſt generale, quia genus pertinet ad eſſentiam ſpeciei, & cadit in diffinitione eius. Alio modo dicitur aliquid generale ſecundum virtutem, ſicut cauſa vniuerſalis eſt generalis ad omnes effectus, vt ſol ad omnia corpora, quæ illuminantur, vel immutantur, per virtutem ipſius. Et hoc modo generale, non oportet quod ſit idem cum his ad quæ eſt generale, quia non eſt eadem eſſentia cauſæ, & effectus. Hoc autem modo ſecundum prędicta, iuſtitia legalis dicitur eſſe generalis virtus, inquantum ſcilicet ordinat actus aliarum virtutum ad ſuum finem, quod eſt mouere per imperium omnes alias virtutes, Sicut enim charitas poteſt dici virtus generalis, inquantum ordinat actus omnium virtutum ad bonum diuinum, ita etiam iuſtitia legalis; inquantum ordinat actus omnium virtutum ad bonum commune. Sicut ergo charitas, quæ reſpicit bonum diuinum, vt proprium obiectum, eſt quædam ſpecialis virtus ſecundum eſſentiam ſuam, ita etiam iuſtitia legalis eſt quædam ſpecialis virtus, ſecundum ſuam eſſentiã,

Iuſtitia legalis eſt ſpecialis virtus, &

A

ſecundum quod reſpicit commune bonum, vt proprium obiectum: & ſic eſt in principe principaliter, & quaſi architectonice, In ſubditis autem ſecundario, & quaſi miniſtratiue.

primario in principe exiſtit.

Poteſt tamen quælibet virtus ſecũdum quod à prædicta virtute, ſpeciali quidem in eſſentia, generali autem ſecundum virtutem, ordinatur ad bonum commune, dici iuſtitia legalis; & hoc modo loquendi, iuſtitia legalis, eſt idem in eſſentia cum omni virtute, differt autem ratione; & hoc modo loquitur Philoſophus.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum ſit aliqua iuſtitia generalis poſt iuſtitiam legalem*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, iuſtitia legalis non eſt eſſentialiter omnis virtus, ſed oportet præter iuſtitiam legalem, quę ordinat hominem immediatè ad bonum commune, eſſe aliàs virtu-

Præter iuſtitiam legalem datur adhuc alia iuſtitia ſpecialis.

B

tes, quæ immediatè ordinant hominem circa particularia bona, quę quidem poſſunt eſſe, vel ad ſeipſum, vel ad alteram ſingularem perſonã. Sicut igitur præter iuſtitiam legalem, oportet eſſe aliquas virtutes particulares, quæ ordinant hominem in ſeipſo, puta temperantiam, & fortitudinem; ita etiam præter iuſtitiam legalem, oportet eſſe quandam particularem iuſtitiam; quę ordinet hominem circa ea, quæ ſunt ad alteram ſingularem perſonam.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum iuſtitia ſpiritualis habeat materiam ſpecialem*. Dicendum quod omnia quæcũque rectificari poſſunt per rationem, ſunt materia virtutis moralis, quæ diffinitur per rationem rectam, vt patet per Philoſophum in 2. Ethic. Poſſunt autem per rationem rectificari, & interiores animæ paſſiones, &

C

exteriores actiones, & res exteriores. quæ in vſum hominis veniunt. Sed tamen per exteriores actiones, & per exteriores res, quæ ſibiinuicem homines communicare poſſunt, attenditur ordinatio vnius hominis ad alium. Secundum autem interiores paſſiones, rectificatur conſideratio hominis in ſeipſo. Et ideo cum iuſtitia ordinetur ad alterum, non eſt circa totam materiam virtutis moralis, ſed ſolum circa exteriores actiones, & res, ſecundum quandam rationem obiecti ſpecialem, prout ſcilicet ſecundum eas vnus homo alteri coordinatur.

Iuſtitia ſpecialis habet materiam ſpecialem.

Ad nonvm, ſcilicet *vtrum iuſtitia ſit circa paſſiones*. Dicendum quod huius quæſtionis veritas ex duobus apparet. Primo quidem ex ipſo ſubiecto iuſtitiæ, quod eſt voluntas; cuius motus, vel actus, non ſunt paſſio-

D

nes, ſed ſolum motus appetitus ſenſitiuæ, paſſiones dicuntur. Et ideo iuſtitia non eſt circa paſſiones, ſicut temperantia, & fortitudo, quæ ſunt iraſcibilis, & concupiſcibilis, in quibus ſunt paſſiones. Alio modo ex parte materię, quia iuſtitia eſt circa ea, quæ ſunt ad alterum; non autem per paſſiones interiores, immediate ad alterum ordinamur: & ideo iuſtitia circa paſſiones non eſt, ſed circa operationes, ſicut dicit Philoſophus 5. Ethic.

Iuſtitia non eſt circa paſſiones ſed circa operationes.

Operationes autem exteriores mediæ ſunt quodammodo, inter res exteriores, quæ ſunt earum materia; & inter paſſiones interiores, quæ ſunt earum principia. Contingit autem quandoque eſſe defectum in vno eorum, ſine hoc quod ſit de neceſſitate in alio defectus; ſicut ſi aliquis ſurripiat rem alterius, non cupiditate habendi, ſed voluntate nocendi; vel econuer-

E

ſo, ſi quis alterius rem concupiſcat, quam tamen ſurripere non velit. Rectificatio igitur operationum ſecundum quod ad exteriora terminantur, pertinet ad iuſtitiam, ſed rectificatio earum ſecundum quod à paſſionibus oriuntur, pertinet ad alias virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones. vnde ſurreptionem alienę rei iuſtitia impedit, inquantum eſt contra æqualitatem in exterioribus conſtituendam; Liberalitas vero inquantum procedit ab immoderata concupiſcentia diuitiarum. ſed quia operationes exteriores non habẽt ſpeciem ab interioribus paſſionibus, ſed magis à rebus exterioribus, ſicut obiectis; ideo per ſe loquendo, operationes exteriores magis ſunt materia iuſtitiæ, quã aliarum virtutum moralium.

Nec obstat, quod Philoſophus dicit in 2. Ethic.

A quod circa voluptates, & triſtitias eſt virtus moralis, quia non intendit Philoſophus dicere, quod omnis moralis virtus ſit circa voluptates, & triſtitias, ſicut circa materias: nam fortitudo eſt circa timores, & audacias; ſed omnis virtus moralis ordinatur ad delectationẽ, & triſtitiam, ſicut ad quoſdam fines conſequentes, quia vt Philoſophus dicit in 6. Ethic. *delectatio & triſtitia ſunt finis principales animæ, ad quem reſpicientes, vnumquodque hoc quidem bonum, hoc quidem malum dicimus*, & hoc modo etiam pertinent ad iuſtitiam, quia *non eſt iuſtus, qui non gaudet iuſtis operationibus*, vt dicitur in 1. Ethic.

Ad decimvm, ſcilicet *vtrum remedium iuſtitiæ ſit medium rei*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, aliæ virtutes morales conſiſtunt principaliter circa paſſiones, B quarum rectificatio non attenditur, niſi ſecundum comparationem ad ipſum hominem cuius ſunt paſſiones, ſecundum ſc. quod iraſcitur, & concupiſcit, prout debet ſecundum diuerſas circumſtantias. Et ideo medium talium virtutum, non accipitur ſecundum proportionem vnius rei ad alteram, ſed ſolum ſecundum comparationem ad ipſum virtuoſum: & propter hoc in ipſis eſt medium ſolum ſecundum rationem quo ad nos. Sed materia iuſtitiæ eſt exterior operatio, ſecundum quod ipſa res cuius eſt vſus, debitam proportionem habet ad aliam perſonam. Et ideo medium iuſtitiæ conſiſtit in quadam proportionis æqualitate, rei exterioris, ad perſonam exteriorem. Æquale autem eſt realiter medium inter maius, & minus, vt dicitur in 10. Meth. vnde iuſtitia habet medium rei.

Medium iuſtitiæ eſt medium rei.

C Ad vndecimvm, ſcilicet *vtrum actus iuſtitiæ ſit reddere vnicuique quod ſuum eſt*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, materia iuſtitię eſt operatio exteriorum, ſecundum quod ipſa, vel res, qua per eam vtimur, proportionatur alteri perſonæ, ad quam per iuſtitiam ordinamur. Hoc autem dicitur eſſe ſuum vnicuique perſonæ, quod ei ſecundum proportionis æqualitatem debetur. Et ideo proprius actus iuſtitiæ nihil eſt aliud, quam reddere vnicuique, quod ſuum eſt. vnde dicit Ambroſ. in libr. de offic. Iuſtitia eſt, quæ vnicuique, quod ſuum eſt tribuit, alienum non vendicat, vtilitatem propriam negligit, vt communem cuſtodiat æqualitatem.

Proprius actus iuſtitiæ eſt reddere vnicuique quod ſuũ eſt.

Ad dvodecimvm, ſcilicet *vtrum iuſtitia præemineat inter cæteras virtutes morales*. Dicendum quod ſicut dicit Tullius in lib. 1. de offic. D *In iuſtitia virtutis ſplendor eſt maximus, ex qua boni viri nominantur.* Nam ſi loquamur de iuſtitia legali, manifeſtum eſt, quod ipſa eſt præclarior inter omnes virtutes morales, inquantum bonum commune, prę̨eminet bono ſingulari vnius perſonæ. Et ſecundum hoc in 5. Ethic. Philoſophus dicit, quod *præclariſſima virtutum videtur eſſe iuſtitia; Et neque eſt veſperus neque lucifer ita admirabilis.* Sed etiam ſi loquamur de iuſtitia particulari, pręcellit inter alias virtutes morales duplici ratione; quarum prima poteſt ſumi ex parte ſubiecti, quia ſcilicet eſt in nobiliori parte animæ, ideſt in appetitu rationali, ſcilicet voluntate; alijs virtutibus exiſtentibus in appetitu ſenſitiuo, ad quem pertinent paſſiones, quæ ſunt materia aliarum virtutum moralium. Secunda ratio ſumitur ex parte obiecti, E nam aliæ virtutes laudantur ſolum, ſecundum bonum ipſius virtuoſi actus. Iuſtitiæ autem laudatur, ſecundum quod virtuoſus ad alium bene ſe habet; & ſic *iuſtitia quodammodo eſt bonum alterius*, vt dicitur in 5. Ethi. Et propter hoc Philoſophus dicit in 1. Rhetor. *Neceſſe eſt eſſe maximas virtutes eas, quę ſunt alijs honeſtiſſimæ: ſi quidem eſt virtus potentia benefactiua.* propter hoc fortes, & iuſtos, maximè honorant; quoniam Fortitudo eſt vtilis alijs in bello, Iuſtitia autem, & in bello, & in pace.

Iuſtitia præeminet cæteris virtutibus.

De iniuſtitia.

DISTINCTIO XLIX.

Deinde conſiderandum eſt de iniuſtitia. Circa quam videnda ſunt quatuor. Primo vtrum iniuſtitia ſit ſpirituale vitium. Secundo vtrum iniuſta agere ſit proprium iniuſtitiæ. Tertio vtrum aliquis poſſit iniuſtum pati volens. Quarto vtrum iniuſtitia ex ſuo genere ſit peccatum mortale.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum iniuſtitia ſit ſpirituale vitium*. Dicendum quod iniuſtitia eſt duplex. Vna quidem legalis, quæ opponitur legali iuſtitiæ; & hoc quidem ſecundum eſſentiam eſt ſpirituale vitium, inquãtum reſpicit ſpirituale obiectum, ſcilicet bonum commune, quod contemnit; ſed quantum ad intentionem eſt vitium generale, quia per contemptum boni communis, poteſt ad omnia peccata homo reduci; & ſic etiam omnia vitia, inquantum repugnant bono communi, iniuſtitiæ rationem habent, quaſi ab iniuſtitia deriuata; ſicut & ſupra de iuſtitia dictum eſt. Alio modo dicitur iniuſtitia ſecundum inæqualitatem quandam ad alterum, prout ſcilicet homo vult habere plus de bonis, puta diuitijs, & honoribus; & minus de malis, puta laboribus, & damnis: & ſic iniuſtitia habet materiam ſpecialem, & ſic eſt particulare vitium iuſtitiæ particulari oppoſitum.

Iniuſtitia quomodo ſpirituale vitium.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum aliquis dicatur iniuſtus, ex hoc quod faciat iniuſta*. Dicendum quod ſicut obiectum iuſtitiæ eſt aliquid æquale in rebus exterioribus, ita etiam obiectum iniuſtitiæ eſt aliquid inęquale, prout ſcilicet alicui attribuitur plus, vel minus, quàm ſibi competat. Ad hoc autem obiectum comparatur habitus iniuſtitiæ, mediante proprio actu, qui vocatur iniuſtificatio. Poteſt ergo contingere, quod qui facit iniuſtum, non eſt iniuſtus dupliciter: vno modo propter defectum comparationis operationis ad propriũ obiectum, quæ quidem recipit ſpeciem, & nomen à per ſe obiecto, non autem ab obiecto per accidens. In his autem quæ ſunt propter finem, per ſe dicitur aliquid, quod eſt intentum, per accidens autem, quod eſt præter intentionem. Et ideo ſi aliquis faciat aliquid quod eſt iniuſtum, non intendens iniuſtum facere, puta cum hoc facit per ignorantiam, non æſtimans ſe iniuſtum facere, tunc non facit iniuſtum per ſe, & formaliter loquendo; ſed ſolum per accidens, & quaſi materialiter, faciens id quod eſt iniuſtum; & talis operatio non denominatur iniuſtificatio. Alio modo poteſt cõtingere, propter defectum comparationis ipſius operationis ad habitum. Poteſt enim iniuſtificatio procedere, quandoque quidem ex aliqua paſſione, puta iræ, vel concupiſcentiæ; quandoque autem ex electione, quando ſcilicet ipſa iniuſtificatio per ſe placet: & tunc propriè procedit ab habitu, quia vnicuique habenti aliquem habitum, eſt ſecundum ſe acceptum, quod conuenit illi habitui. facere ergo iniuſtum ex intentione, & electione eſt proprium iniuſti, ſecundum quòd iniuſtus dicitur, qui habet iniuſtitiæ habitum. Sed facere iniuſtum præter intentionem, vel ex paſſione, poteſt aliquis abſque habitu iniuſtitię.

Non eſt ſemper iniuſtus qui facit iniuſta.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum aliquis poſſit iniuſtum pati volens*. Dicendum quòd actio de ſui ratione procedit ab agente, paſſio autem ſecundum propriam rationem eſt ab alio. Vnde non poteſt eſſe idem ſecundum idem agens & patiens, vt dicitur in 3. & 8. Phyſic. proprium autem principium agendi in hominibus eſt voluntas & ideo illud propriè, & per ſe homo facit, quod facit volens: & econtrario, illud propriè homo patitur, quod præter voluntatem ſuam patitur; quia inquãtum eſt volens, principium eſt ex ipſo, & ideo inquantum eſt huiuſmodi, magis eſt agens, quam patiens. Dicendũ eſt ergo, quod iniuſtum per ſe, & formaliter loquẽdo, nullus poteſt facere niſi volens, nec pati niſi volens. Per accidens autem, & quaſi materialiter loquendo,

Nullus poteſt iniuſtũ facere aut pati per ſe niſi volens, bene tamen per accidens & materialiter.

poteſt

poteſt aliquis id, quod eſt de ſe iniuſtum; vel facere volens; ſicut cum quis præter intentionem operatur, vel pati volẽs, ſicut cum quis plus alteri dat ſua voluntate, quam debeat.

Iniuſtitia ex genere ſuo eſt peccatũ mortale.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum iniuſtitia ex ſuo genere ſit peccatum mortale*. Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, cum de differentia peccatorum ageretur, peccatum mortale eſt, quod contrariatur charitati, per quam eſt animę vita. Omne autem nocumentum alteri illatum, ex ſe charitati repugnat, quæ mouet ad volendum bonum alterius. Et ideo cum iniuſtitia ſemper conſiſtat in nocumento alterius, manifeſtum eſt, quod facere iniuſtum ex genere ſuo, eſt peccatum mortale.

De iudicio.

DISTINCTIO L.

Deinde cõſiderandum eſt de iudicio. Circa quod quæruntur ſex. Primo vtrum iudicium ſit actus iuſtitiæ. Secundo vtrum ſit licitum iudicare. Tertio vtrum per ſuſpiciones ſit iudicandum. Quarto vtrum dubia ſint in meliorem partem iudicanda, vel interpretanda. Quinto vtrum iudicium ſemper ſit ſecundum leges ſcriptas proferendum. Sexto vtrum iudicium per vſurpationem peruertatur.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum iudicium ſit actus iuſtitiæ*. Dicendum quod iudicium propriè nominat actum iudicis, inquantum eſt iudex. Iudex autem dicitur quaſi ius dicens. Ius autem eſt obiectum iuſtitiæ, vt ſupra habitum eſt; & ideo iudicium importat ſecundum primam nominis impoſitionem, diffinitionem, vel determinationem iuſti, ſiue iuris. Quod autem aliquis bene diffiniat in operibus virtutis, propriè procedit ex habitu virtutis, ſicut caſtus rectè determinat ea, quæ pertinent ad caſtitatem. Et ideo iudicium, quod importat rectam determinationem eius quod eſt iuſtũ, propriè pertinet ad iuſtitiam. Propter quod Philoſophus dicit in 5. Ethic. quod *homines ad iudicem fugiunt, ſicut ad quandam iuſtitiam animatam.*

Iudicium eſt actus iuſtitiæ.

Sciendvm, quod nomen iudicij, quia ſecundum primam impoſitionem ſignificat rectam determinationem iuſtorum, ampliatum eſt ad ſignificandum rectam determinationem in quibuſcunque rebus, tam in ſpeculatiuis, quam in practicis. In omnibus tamen ad rectum iudicium duo requiruntur, quorum vnum eſt ipſa virtus proferẽs iudicium, & ſic iudicium eſt actus rationis; dicere enim vel diffinire, aliquid rationis eſt. Aliud autem eſt diſpoſitio iudicãtis, ex quo habet idoneitatem ad rectè iudicandum; & ſic in his, quæ ad iuſtitiam pertinent, iudicium procedit ex iuſtitia, ſicut & in his, quæ ad fortitudinem pertinent, ex fortitudine. Sic ergo iudicium, eſt quidam actus iuſtitiæ, ſicut inclinantis ad rectè iudicandum, prudentiæ autem, ſicut iudicium proferẽtis. vnde & ſyneſis ad prudentiam pertinens, dicitur bene iudicatiua, vt dictum eſt.

Ad rectũ iudicium duo requiruntur.

Item nota, quod iuſtitia in principe quidem eſt, ſicut virtus architectonica, quaſi imperans, & pręcipiẽs quod eſt iuſtum; in ſubditis autem eſt tanquam virtus executiua, & miniſtrans; & ideo iudicium, quod importat diffinitionem iuſti, pertinet ad iuſtitiam, ſecundum quod eſt principaliori modo in præſidente.

Iudiciũ ſpectat ad iuſtitiam prout in principe.

Ad secvndvm, ſcil. *vtrum ſit licitum iudicare*. Dicendum quod iudicium intantum eſt iuſtum, inquantum eſt iuſtitiæ actus. Sicut autem ex ſupradictis patet, ad hoc quod iudicium ſit actus iuſtitię, tria requiruntur. Primo quidem, vt procedat ex inclinatione iuſtitiæ. Secundo quod procedat ex auctoritate Præſidentis. Tertio quod proferatur ſecundum rectam rationem prudentię. Quodcunque autem horum defuerit, eſt iudicium vitioſum, & illicitum. Vno quidẽ modo quando eſt contra rectitudinem iuſtitiæ. & ſic dicitur iudicium peruerſum, vel iniuſtum. Alio modo, quando homo iudicat in his, in quibus non habet auctoritatem; & ſic habetur iudicium vſurpatum. Tertio quando deeſt

Ad rectũ iudicium tria requiruntur.

A certitudo rationis, puta cum aliquis de his iudicat, quę ſunt dubia, vel occulta, per aliquas leues coniecturas, & ſic dicitur iudicium ſuſpicioſum, vel temerarium; & tale iudicium prohibet Dominus Matth. 7. *Nolite iudicare, vt non iudicemini* &c.

Item illi, qui ſunt in grauibus peccatis non debent iudicare eos, qui ſunt in eiſdem, vel minoribus peccatis; ſicut dicit Chryſoſt. ſuper illud Matth. 7. *Nolite iudicare.* Et Rom. 2. *Inexcuſabilis es, ò homo omnis, qui iudicas; in quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas, eadem enim agis, quę iudicas*, & præcipuè hoc intelligendum eſt quando illa peccata ſunt publica, quia ex hoc generatur ſcandalum in cordibus aliorum. Si autem non ſunt publica, ſed occulta; & neceſſitas iudicandi immineat propter officium; poteſt cum humilitate, & B timore, vel arguere, vel iudicare. Vnde Auguſt. dicit in lib. de Sermone Domini in monte. *Si inuenerimus nos in eodem vitio eſſe, congemiſcamus, & ad pariter conandum inuitemus. Nec tamen propter hoc homo ſe ſeipſum condemnat, vt nouum condemnationis meritum ſibi acquirat; ſed quia condemnans alium oſtendit ſe ſimiliter condemnabilem eſſe, propter eadem peccatum, vel ſimile.*

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum iudicium ex ſuſpicione procedens, ſit illicitum*. Dicendum quod ſicut Tullius dicit, *ſuſpicio importat opinionem mali, quando ex leuibus indicijs procedit*. Et contingit ex tribus. Vno quidem modo ex hoc, quod aliquis in ſeipſo malus eſt, & quod ex hoc ipſo, ſibi conſcius ſuæ maliciæ, faciliter de alijs malum opinatur, ſecundum illud Eccl. 10. *In via ſtultus ambulans, cum ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat.* C Alio modo prouenit ex hoc, quod aliquis male afficitur ad alterum. Cum enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut iraſcitur, vel inuidet ei, ex leuibus ſignis, opinatur mala de ipſo; quia vnuſquiſque faciliter credit, quod appetit. Tertio modo prouenit ex longa experientia; vnde Philoſophus dicit in 2. Rhetor. quod *ſenes ſunt maximè ſuſpicioſi, quia multotiens experti ſunt aliorum defectus*. Primæ autem duæ ſuſpicionis cauſæ manifeſtè pertinent ad peruerſitatem affectus. Tertia vero cauſa diminuit rationem ſuſpicionis, inquantum experientia ad certitudinem proficit, quæ eſt contra rationem ſuſpicionis; & ideo ſuſpicio vitium quoddam importat, & quanto magis procedit ſuſpicio, tanto magis eſt vitioſum.

Suſpitio ex tribus cauſis [illegible] oritur.

Iudicium ex ſuſpicione eſt illicitum.

Est avtem triplex gradus ſuſpicionis; primus D quidem gradus eſt, vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipiat, & hoc eſt veniale, & leue peccatum, pertinet enim ad tentationem humanam, ſine qua vita iſta non ducitur, vt habetur in Gloſſa ſuper illud 1. Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare. Secundus gradus eſt, cum aliquis pro certo malitiam alterius æſtimat ex leuibus indicijs, & hoc ſi ſit de aliquo graui, eſt peccatum mortale, inquantum non eſt ſine contemptu proximi. Vnde Gloſſa ibidem ſubdit. *Etſi ergo ſuſpiciones vitare non poſſumus, quia homines ſumus: iudicia tamen id eſt diffinitiuas firmaſque ſententias, continere debemus.* Tertius gradus eſt, cum aliquis iudex ex ſuſpicione procedit, ad aliquem condemnandum, & hoc directè ad iniuſtitiam pertinet: vnde eſt peccatum mortale.

Tres ſunt ſuſpicionis gradus, primus venialis, reliqui mortales.

E Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda*. Dicendum quod ſic: ſicut expreſsè dicit Gloſſ. ſuper illud Rom. 14. *Qui non manducat, manducantem non iudicet. Dubia*, inquit, *in meliorem partem interpretanda.* Quia ſicut dictum eſt, ex hoc ipſo, quod aliquis habet malam opinionem de alio abſque ſufficienti cauſa, iniuriatur ei; & cõtemnit ipſum. Nullus autem debet alium contemnere, vel nocumentum inferre quodcunque abſque cauſa cogente. Et ideo vbi non apparent manifeſta indicia de malitia alicuius, debemus eum, vt bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium eſt. Poteſt tamen contingere, quod ille, qui in meliorem partem interpretatur, frequentius fallitur, ſed melius eſt, quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem

Dubia ſunt in meliorem partem interpretanda.

de aliquo

de aliquo malo homine, quam quod ſæpius fallatur habens malam opinionem de aliquo bono. quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo.

ITEM NOTA, quod interpretari aliquid in deteriorem, vel meliorem partem, contingit dupliciter: vno modo per quandam ſuppoſitionem; & ſic cum debemus aliquibus malis adhibere remedium, ſiue noſtris, ſiue alienis; expedit ad hoc, vt ſecurius remedium apponatur, quod ſupponatur id, quod deterius eſt. quia remedium quod eſt efficax contra magis malum, multo magis eſt efficax contra minus malum. Alio modo interpretamur aliquid in bonum, vel malum, diffiniendo, ſiue determinando. Et ſic in rerum iudicio debet aliquis niti ad hoc, vt interpretetur vnumquodque ſecundum quod eſt; in iudicio autem perſonarum, vt interpretetur in melius, vt dictum eſt.

Interdum ad remedium apponendum expedit ſupponere quod deterius eſt contra iudicium tamen.

ITEM ALIVD EST, iudicare de rebus, & aliud de hominibus. In iudicio enim quo de rebus iudicamus, non attenditur bonum, vel malum ex parte ipſius rei de qua iudicamus, cui nihil nocet qualitercunque iudicemus de ipſa; ſed attenditur ibi ſolum bonum iudicantis, ſi vere iudicet, vel malum ſi falſo; quia verum eſt bonum intellectus, falſum autem eſt malum ipſius, vt dicitur in 6. Ethic. Et ideo vnuſquiſque debet niti ad hoc, quod de rebus iudicet ſecundũ quod ſunt. Sed in iudicio quo iudicamus de hominibus, præcipuè attenditur bonum, vel malum, ex parte eius de quo iudicatur; quia in hoc ipſo honorabilis habetur, quod bonus iudicatur, & contemptibilis, ſi iudicetur malus. Et ideo ad hoc potius tendere debemus in tali iudicio, quod hominem iudicemus bonũ, niſi manifeſta ratio in contrarium appareat. Ipſi autem homini iudicanti falſum iudicium, quo bene iudicat de alio, non pertinet ad malum intellectus ipſius, ſicut nec ad eius perfectionem pertinet ſecundum ſe, cognoſcere veritatem ſingularium contingentium, ſed magis pertinet ad bonũ affectum.

Aliter de perſonis aliter de rebus iudicandum.

AD QVINTVM, ſcilicet *vtrum ſemper ſecundum leges ſcriptas ſit iudicandum*: Dicendum quod ſicut dictum eſt, iudicium nihil aliud eſt, niſi quædam diffinitio, vel determinatio eius, quod iuſtum eſt. Fit autem aliquid iuſtum dupliciter; vno modo ex ipſa natura rei, quod dicitur ius naturale alio modo ex quodam condicto inter homines, quod dicitur ius poſitiuum, vt ſupra habitum eſt. Leges autem ſcribuntur ad vtriuſque iuris declarationem, aliter tamen, & aliter. Nam legis ſcriptura, ius quidem naturale continet, ſed non inſtituit; non habet enim robur ex lege, ſed ex natura. Ius autem poſitiuum, ſcripturam legis, & cõtinet, & inſtituit; dans ei auctoritatis robur. Et ideo neceſſe eſt, quod iudicium fiat ſecundum legis ſcripturã: alioquin iudicium deficeret, vel à iuſto naturali, vel à iuſto poſitiuo.

SCIENDVM TAMEN quòd ſicut leges iniquæ ſecundum ſe contrariantur iuri naturali, vel ſemper, vel vt in pluribus; ita etiam leges quæ ſunt rectè poſitę, in aliquibus caſibus deficiunt, in quibus ſi ſeruarentur eſſet contra ius naturale; & ideo in talibus non eſt ſecundum literam legis iudicandum, ſed recurrendum eſt ad æquitatem, quam intendit legiſlator. Vnde iuriſperitus dicit; *Nulla ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipſorum commodum, producamus ad ſeueritatem*, & in talibus etiam legiſlator aliter iudicaret; & ſi conſideraſſet, lege determinaſſet.

Non ſemper ſecundum legem ſcriptã iudicandum.

AD SEXTVM, ſcilicet *vtrum per vſurpationem iudicium reddatur iniuſtum.* Dicendum quod cum iudicium ſit ferendum ſecundum leges ſcriptas, vt dictum eſt; ille qui iudicium fert, legis dictum quodammodo interpretatur, applicando ipſum ad particulare negociũ. Cum autem eiuſdem auctoritatis ſit, legem interpretari, & legem condere; ſicut lex condi non poteſt niſi publica auctoritate, ita etiam nec ferri poteſt, niſi pu-

A blica auctoritate, quæ quidem ſe extendit ad eos, qui communitati ſubduntur. Et ideo ſicut iniuſtum eſſet, vt aliquis conſtringeret alium ad legem ſeruandam, quæ non eſſet publica auctoritate ſancita; ita etiam iniuſtum eſt, ſi quis aliquem compellat ferre iudicium, quod publica auctoritate non fertur.

Per vſurpationem iudicium redditur iniuſtum.

LICET AVTEM non legatur expreſſe, quod Moyſes publicam auctoritatem haberet, quando occidit Ægyptium. Exod. 2. Nec Phinees filius Eleazari, quãdo occidit Zambri filium Salomi. Sicut legitur Num. 25. Tamen Moyſes videtur Ægyptium occidiſſe, quaſi ex inſpiratione diuina, auctoritatẽ adeptus, vt videtur per hoc quod dicitur Actuum 7. *Quod percuſſo Aegyptio æſtimabat Moyſes intelligere fratres ſuos, quoniam Dominus per manum ipſius daret Iſrael ſalutem.* Vel poteſt dici, quod

Soluuntur obiecta.

B Moyſes occidit Ægyptium, defendendo eum qui iniuriam patiebatur, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Vnde Ambr. dicit in lib. de officijs. Quod *qui non repellit iniuriam à ſocio cum poteſt, tam eſt in vitio, quam ille, qui facit.* Et inducit exemplum Moyſi in eodem loco. Vel poteſt dici ſicut Aug. dicit in quæſtionibus Exod. quod *ſicut terra ante vtilia ſemina, herbarum inutilium fertilitate laudatur, ſic illud Moyſi factum, vitioſum quidem fuit, ſed magnæ fertilitatis ſignum gerebat; inquantum ſcilicet erat ſignum virtutis eius, qua populum liberaturus erat.* De Phinees autem dicendum, quod ex inſpiratione diuina, zelo Dei motus hoc fecit: vel quod licet nondum eſſet ſummus ſacerdos, erat tamen filius ſummi ſacerdotis, & ad eum hoc iudicium pertinebat, ſicut & ad alios iudices, quibus hoc erat præceptum.

C

De partibus ſubiectiuis iuſtitiæ.

DISTINCTIO LI.

DEINDE conſiderandum eſt de partibus iuſtitiæ. Et primo de partibus ſubiectiuis, quæ ſunt ſpecies iuſtitiæ, ſcilicet diſtributiua, & commutatiua. Secundo de partibus quaſi integralibus. Tertio de partibus quaſi potentialibus, ſcilicet de virtutibus adiunctis. Circa primum occurrit duplex conſideratio. Primo de ipſis iuſtitiæ partibus. Secundo de vitijs oppoſitis. Et quia reſtitutio videtur eſſe actus iuſtitiæ commutatiuę, primo conſiderandum eſt de diſtinctione iuſtitię cõmunitatiuæ & diſtributiuæ. Secũdo de reſti-

D tutione. Circa primum quærũtur quatuor. Primo vtrũ duę ſint ſpecies iuſtitiæ, ſcilicet commutatiua, & diſtributiua. Secundo vtrum eodem modo medium accipiatur in eis. Tertio vtrum ſit earum vniformis, vel multiplex materia. Quarto vtrum ſecundum aliquam earum ſpecierum, iuſtum ſit idem, quod contra paſſũ.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum conuenienter ponantur duæ ſpecies iuſtitiæ, ſcilicet commutatiua, & diſtributiua.* Dicendum quod Philoſophus in 5. Ethic. ponit has duas ſpecies iuſtitiæ: & dicit quod vna eſt directiua in diſtributionibus: alia in commutationibus. Sicut enim dictum eſt ſupra, iuſtitia particularis ordinatur ad aliquam priuatam perſonam, quæ comparatur ad communitatem ſicut pars ad totum. Poteſt autem ad aliquam partem duplex ordo attendi: vnus quidem par-

E tis ad partem, cui ſimilis eſt ordo vnius priuatæ perſonæ ad aliam: & hunc ordinem dirigit commutatiua iuſtitia, quæ conſiſtit in his quæ mutuo fiunt, inter duas perſonas ad inuicem. Alius ordo attenditur totius ad partes; & huic ordini aſſimilatur ordo eius, quod eſt commune ad ſingulas perſonas: Quem quidem ordinem dirigit iuſtitia diſtributiua, quæ eſt diſtributiua communium ſecundum proportionalitatem. Et ideo duæ ſunt iuſtitiæ ſpecies, ſcilicet commutatiua, & diſtributiua.

Duæ ſunt iuſtitiæ ſpecies ſcilicet commutatiua & diſtributiua.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum eodem modo accipiatur in eis medium.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, in diſtributiua iuſtitia datur aliquid alicui priuatę perſonæ, inquãtum id quod eſt totius, eſt debitum parti. Quod quidem tanto maius eſt, quanto ipſa pars maiorẽ prin-

cipalita-

A cipalitatem habet in toto. & ideo in diſtributiua iuſtitia, tanto plus alicui de bonis cõmunibus datur, quanto illa perſona maiorem principalitatem habet in communitate; quæ quidem principalitas in Ariſtocratica communitate, attenditur ſecũdum virtutem; in oligarchica, ſecundum diuitias; in democratica, ſecundum libertatem; & in alijs aliter. Et ideo in iuſtitia diſtributiua, non accipitur medium ſecundum æqualitatem rei ad rem, ſed ſecundum proportionem rerum ad perſonas; vt ſcilicet ſicut vna perſona excedit aliam, ita etiã res quæ datur vni perſonæ, excedit rem quæ datur alij. Et ideo dicit Philoſophus, quod tale medium eſt ſecũdum Geometricam proportionalitatem, in qua attenditur æquale, non ſecundum quantitatem, ſed ſecundũ proportionem. Sicut ſi dicamus, quod ſicut ſe habent ſex ad quatuor, ita ſe habent tria ad duo; quia vtrobiq; B eſt ſeſquialtera proportio; in qua maius habet totum minus, & mediam partem eius; non autem eſt æqualis exceſſus ſecundum quantitatem, quia ſex excedunt quatuor in duobus, tria vero excedunt duo in vno. Sed in commutationibus redditur aliquid alicui ſingulari perſonę, propter rem eius quę accepta eſt; vt maximè patet in emptione, & venditione, in quibus primo inuenitur ratio commutationis. Et ideo oportet adęquare rem rei, vt quanto iſte plus habet quam ſuum ſit, de eo quod eſt alterius, tantundem reſtituat ei cuius eſt; & ſic fit æqualitas ſecundum Arithmeticam medietatem, quæ attenditur ſecundum parem quantitatis exceſſum; ſicut quinq; eſt medium inter ſex, & quatuor: in vnitate enim excedit, & exceditur. Si ergo à principio vterque habeat quinque, & vnus eorum accepit C vnum de eo, quod eſt alterius; vnus ſcil. accipiens habebit ſex, & alij relinquentur quatuor. Erit igitur iuſtitia, ſi vterque reducatur ad medium, vt accipiatur vnũ ab eo qui habet ſex, & detur ei qui quatuor habet; ſic enim vterque habebit quinque, quod eſt medium.

Medium diſtributiua accipitur ſecundum proportionẽ rerũ ad perſonas, cõmutatiua vero ſecundũ æqualitatem rei ad rem.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum earum ſit eadem, vel diuerſa materia*. Dicendum quod ſicut dictum eſt ſupra, iuſtitia eſt circa quaſdam operationes exteriores, ſcilicet diſtributionem, & commutationem; quæ quidem ſunt in vſus quorundam exteriorum, vel rerum, vel perſonarum, vel etiam operum. Rerum quidem, ſicut cum aliquis, vel refert, vel reſtituit alteri rem ſuam. Perſonarum autem, ſicut cum aliquis in ipſam perſonam hominis iniuriam facit; puta percutiendo, vel conuitiando, aut etiam cum irreuerentiam exhibet. D Operum autem, ſicut cum quis iuſte ab alio exigit, vel alteri reddit aliquod opus. Si igitur accipiamus vt materiam vtriuſque iuſtitiæ, ea quorum operationes ſunt vſus; eadem eſt materia diſtributiuæ & commutatiuæ iuſtitiæ; nam & res & diſtribui poſſunt à communi in ſingulos, & communicari, vel commutari de vno in alium. Et eſt etiam quædam diſtributio laborioſorum operum, & recompẽſatio. Si autem accipiamus vt materiam vtriuſque iuſtitiæ, actiones ipſas principales quibus vtimur perſonis, rebus, & operibus; ſic inuenitur vtrobique alia materia. Nam diſtributiua iuſtitia, eſt directiua diſtributionis: commutatiua vero iuſtitia, eſt directiua commutationum, quæ attendi poſſunt inter duas perſonas, quarum quædam ſunt inuoluntarię, quædam vero voluntariæ. E

Quomodo materia vtriuſque iuſtitia eſt eadẽ & quo modo diuerſa.

Involvntariæ quidem, quando aliquis vtitur re alterius, vel perſona, vel opere, eo inuito. Quod quidem contingit quandoque occultè per fraudem, quãdoque etiam manifeſtè per violentiam: vtrunque autem contingit, aut in rem, aut in perſonam propriam, aut in perſonam coniunctam. In rem quidem, ſi vnus occultè rem alterius accipiat, & vocatur furtum; ſi autem manifeſtè, vocatur rapina. In perſona autem, vel quantum ad ipſam conſiſtentiam perſonæ, vel quantum ad dignitatem ipſius. Si autem quantum ad conſiſtentiam perſonæ, ſic læditur aliquis occultè, per doloſam occiſionem, ſeu perſecutionem, & exhibitionem veneni. Manifeſtè autem per occiſionem manifeſtam, aut per incarcerationem, aut verberationem, ſeu mem-

Cõmutationes quæ voluntaria quæ inuolũtaria.

A bri mutilationem. Quantum ad dignitatem perſonæ, læditur aliquis occulte, per falſa teſtimonia, ſeu detractiones, quibus aliquis aufert famam ſuam, & per alia huiuſmodi. Manifeſtè autem per accuſationem in iudicio, ſeu per conuitij illationem. Quantum autem ad perſonam coniunctam, læditur aliquis in vxore, vt in pluribus occulte per adulterium. In ſeruo autem, quando aliquis ſeruum ſeducit, vt à Domino diſcedat. Et hęc etiam poſſunt manifeſtè fieri: & eadem ratio eſt de alijs perſonis coniunctis, in quas poſſunt etiam omnibus modis iniuriæ committi, ſicut & in perſonam principalem. Sed adulterium, & ſerui ſeductio, ſunt propriè iniurię circa has perſonas: tamen quia ſeruus eſt poſſeſſio quædam, hoc refertur ad furtum.

Volvntariæ autem commutationes dicuntur, B quando aliquis voluntariè transfert rem ſuam in alterum: & ſiquidem ſimpliciter in alterum transferat rem ſuam abſque debito, ſicut in donatione, non eſt actus iuſtitiæ, ſed liberalitatis. Intantum autem ad iuſtitiam volũtaria tranſlatio pertinet, inquantum eſt ibi aliquid de ratione debiti: quod quidem contingit multipliciter; vno modo quando aliquis tranfert ſimpliciter rem ſuam in alterum, pro recompenſatione alterius rei, ſicut accidit in venditione, & emptione. Secundo modo, quando aliquis tradit rem ſuam alteri, concedens ei vſum rei, cum debito recuperandi rem, & ſi quidem gratis concedit vſum rei, vocatur vſus fructus, in rebus quæ aliquid fructificant; vel ſimpliciter mutuũ ſeu accommodatum, in rebus quę non fructificant; ſicut ſunt denarij, vaſa, & huiuſmodi. Si vero nec ipſe vſus C gratis concedatur, vocatur locatio, & conductio. Tertio modo aliquis tradit rem ſuam, vt recuperandam, non ratione vſus, ſed vel ratione conſeruationis, ſicut in depoſito; vel ratione obligationis, ſicut cum aliquis rem ſuam pignori obligat, ſeu cũ aliquis pro alio fideiubet. In omnibus autem huiuſmodi actionibus, ſiue voluntarijs, ſiue inuoluntarijs, eſt eadem ratio accipiẽdi medium ſecũdum æqualitatem recompenſationis. Et ideo omnes iſtæ actiones ad vnam ſpeciem iuſtitiæ pertinent, ſcilicet ad commutatiuam.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum iuſtum ſit idem quod contrapaſſum*. Dicendum, quod hoc quod dicitur cõtrapaſſum, importat ęqualem recompenſationem paſſionis ad actionem precedentem. Quod quidem propriiſſimè dicitur in paſſionibus iniurioſis, quibus aliquis D perſonam proximi lædit: puta ſi percutit, quod repercutiatur: & hoc quidem iuſtum determinatur in lege. Exod. 21. *Reddet animam pro anima, oculum pro oculo* &c. Et quia auferre rem alterius eſt quoddam iniuſtum facere; ideo ſecundario etiam in his, dicitur contrapaſſum, prout, ſcilicet aliquis qui damnum intulit, in re ſua ipſe etiam damnificatur, & hoc etiam iuſtum damnum continetur in lege: Exod. 21. *Si quis furatus fuerit ouem aut bouem, & occiderit vel vendiderit, quinque boues pro vno boue reſtituet, & quatuor oues, pro vna oue*. Tertio vero transfertur nomen contrapaſſi ad voluntarias commutationes, in quibus vtriuſque eſt actio, & paſſio; ſed voluntarium diminuit de ratione paſſionis, vt dictum eſt. In omnibus autẽ his, debet fieri ſecundum rationem iuſtitię commutatiuę, recompenſatio ſecun- E dum æqualitatem, vt ſcilicet paſſio recompenſata ſit æqualis actioni; non autem ſemper eſſet æqualis, ſi idẽ ſpecie aliquis pateretur, quod fecit. Nam primo quidem cum quis iniurioſè lædat alterius perſonam maiorem; maior eſt actio, quam paſſio eiuſdem ſpeciei quam ipſe pateretur. Et ideo ille qui percutit principẽ, non ſolum repercutitur, ſed multo grauius punitur. Similiter etiam cum quis aliquem inuoluntarium in re ſua damnificat, maior eſt actio, quam eſſet paſſio, ſi ſibi ſola res illa auferretur; quia ipſe qui damnificauit alium, in re ſua nihil damnificaretur, & ideo punitur in hoc quod multiplicius reſtituat; quia etiam non ſolum damnificauit perſonam priuatam, ſed rempublicã: eius tutelam, & ſecuritatem infringendo, ſimiliter etiam nec in cõmutationibus volũtarijs, ſemper eſſet ęqualis

paſſio,

Contrapaſſum eſt idem quod commutatiuum iuſtum.

paſſio, ſi aliquis daret rem ſuam, accipiens rem alterius: quia forte res alterius eſt multo maior, quam ſua. Et ideo oportet ſecundum quandam proportionatam commenſurationem, adæquare paſſionem actioni in commutationibus, ad quod inuenta ſunt numiſmata, & ſic contrapaſſum eſt commutatiuum iuſtum. In diſtributiua autem iuſtitia locum non habet, quia in diſtributiua non attenditur æqualitas ſecundum proportionem rei ad rem, vel paſſionis ad actionem, vnde dicitur contrapaſſum; ſed ſecundum proportionalitatem rerum ad perſonas, vt ſupra dictum eſt.

De reſtitutione.

DISTINCTIO LII.

DEINDE conſiderandum eſt de reſtitutione. Circa quam conſideranda ſunt octo. Primo vtrum reſtitutio ſit actus iuſtitiæ. Secundo vtrum neceſſe ſit ad ſalutem omne ablatum reſtitui. Tertio vtrum multiplicatum oporteat reſtitui. Quarto vtrum oportet reſtitui illud, quod quis non accepit. Quinto vtrũ oporteat reſtitui ei à quo acceptum eſt. Sexto vtrum oporteat eum reſtituere, qui accepit. Septimo vtrum aliquem alium. Octauo vtrum ſit ſtatim reſtituendum.

Quid reſtitutio.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ*. Dicendum quod reſtituere nihil aliud eſſe videtur, quam iterato aliquem ſtatuere in poſſeſſionem, vel dominium rei ſuæ; & ita in reſtitutione attenditur æqualitas iuſtitię ſecundum recompenſationem rei ad rem, quæ pertinet ad iuſtitiam commutatiuam. Et ideo reſtitutio eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ, quando ſcilicet res vnius ab alio habetur; vel per voluntatem eius, ſicut in mutuo, & depoſito; vel contra voluntatem eius, ſicut in rapina, vel furto.

Reſtitutio eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum ſit neceſſarium ad ſalutem, quod fiat reſtitutio eius, quod ablatum eſt.* Dicendum quod reſtitutio ſicut dictum eſt, eſt actus iuſtitię commutatiuæ, quæ in quadam æqualitate conſiſtit. Et ideo reſtituere importat redditionem illius rei, quæ iniuſtè ablata eſt: ſic enim per iteratam eius exhibitionem, æqualitas reparatur. Si verò iuſtè ablatum ſit, inæqualitas erit, ſi ei reſtituatur; quia iuſtitia in æqualitate cõſiſtit. Cum igitur ſeruare iuſtitiam ſit de neceſſitate ſalutis, conſequens eſt quod reſtituere id quod iniuſtè ablatum eſt alicui, ſit de neceſſitate ſalutis.

Reſtituere iniuſte ablatũ eſt de neceſſitate ſalutis.

HOC TAMEN intellige ſi res ablata eadem numero, vel aliquid æquiualens poteſt reſtitui. In quibus autem non poteſt æquiualens reſtitui, ſufficit quod recompenſetur, quod poſſibile eſt; ſicut patet de honoribus, qui ſunt ad Deum, & ad parentes, vt Philoſophus dicit in 8. Eth. Et ideo quando id quod ablatum eſt, non eſt reſtituibile per aliquid æquale, debet fieri recompenſatio, qualis poſſibilis eſt; puta cum aliquis alicui abſtulit membrum, debet ei recompenſare, vel in pecunia, vel in aliquo honore; conſiderata conditione vtriuſque perſonæ, ſecundum arbitrium probi viri. Si autem auferat aliquis alteri famam, diſtinguendum eſt; quia famam poteſt aliquis alteri tripliciter auferre, vno modo verum dicendo, & iuſtè; puta cum aliquis crimen alicuius prodit, ordine debito ſeruato; & tunc non tenetur ad reſtitutionem famæ. Alio modo falſum dicendo, & iniuſtè; & tunc tenetur reſtituere famam confitendo ſe falſum dixiſſe. Tertio modo verum dicendo, ſed iniuſtè; puta cum aliquis prodit crimen alicuius contra ordinem debitum, & tunc tenetur ad reſtitutionem famæ quantũ poteſt, ſine mendacio tamẽ; vtpote, quod dicat ſe male dixiſſe, vel quia iniuſtè eum diffamauerit, vel ſi non poſſit famam reſtituere, debet ei aliter recompenſare, ſicut & in alijs dictum eſt.

Quomodo reſtituendum membrum, honor, fama &c.

ITEM ille qui impedit aliquem ab aliquo bono conſequendo, poteſt eum multipliciter impedire. Vno modo iuſtè, puta ſi intendens honorem Dei, vel vtilitatem Eccleſię, procuret quod detur alicui perſonæ

A digniori; & tunc nullo modo tenetur ad reſtitutionem, vel aliquam recompenſationem faciendam. Alio modo iniuſtè, puta ſi intendat eius nocumentum, quem impedit propter odium, vel vindictam, aut aliquid huiuſmodi: & tunc ſi impedit ne præbenda detur digno, conſulens quod non detur antequam ſit firmatum quod ei detur, tenetur quidem ad aliquam recompenſationem, penſatis conditionibus perſonarum, & negocij, ſecundum arbitrium ſapientis; non tenetur tamen ad æquale, quia ille nondum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si vero iam firmatum ſit quod alicui detur præbenda, & aliquis propter cauſam indebitam procuret quod renocetur, idem eſt ac ſi iam habitam ei auferret; & ideo tenetur ad reſtitutionem æqualis, tamen ſecundum

B ſuam facultatem.

Quid reſtituendum illis quos quis impedit conſequi beneficium.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum illud multiplicatum oporteat reſtitui, vel ſufficiat reſtituere ſimplum.* Dicendum, quod cũ aliquis iniuſtè accepit rem alienam, duo ſunt ibi cõſideranda. Quorum vnũ eſt inæqualitas ex parte rei, quę quandoq; eſt ſine iniuſtitia, vt patet in mutuis. Aliud autem eſt iniuſtitiæ culpa, quę poteſt eſſe etiam cum æqualitate rei, puta cum aliquis intendit inferre violentiam, ſed non præualet. Quantum ergo ad primum, adhibetur remedium per reſtitutionem inquantum ei æqualitas reparatur; ad quod ſufficit, quod reſtituat tantum quantum habuerit de alieno; ſed quantum ad culpam adhibetur remedium per pœnam, cuius inflictio pertinet ad iudicem: & ideo antequam ſit condemnatus per iudicium, non tenetur plus reſti-

C tuere, quam accepit: ſed poſtquam condemnatus eſt, tenetur pœnam ſoluere.

Ante condemnationem iudicis nemo tenetur plus reſtituere quã accepit.

AD QVARTVM, ſcilicet *vtrum aliquis teneatur reſtituere, quod non abſtulit*. Dicendum, quod quicunque damnificat aliquem, videtur ei auferre id in quo ipſum damnificat: damnum enim dicitur ex eo, quod aliquis minus habet quam debet habere, ſecundum Philoſophum in 5. Ethic. & ideo homo tenetur ad reſtitutionem eius, in quo aliquem damnificauit. Sed damnificatur aliquis dupliciter? vno modo, quia auffertur ei, quod actu habebat: & tale damnum ſemper eſt reſtituendum, ſecundum recompenſationem ęqualis, puta ſi aliquis damnificet aliquem diruens domum eius, tenetur ad tantum quantum valet domus. Alio modo damnificat aliquis aliquem impediendo vt adipiſcatur,

D quod erat in via habendi: & tale damnum non oportet recompenſare ex æquo, quia minus eſt habere aliquid in virtute, quam habere in actu: qui autem eſt in via adipiſcendi aliquid, habet illud ſolum ſecundum virtutem, vel potentiam: & ideo ſi redderetur ei, vt haberet hoc in actu, reſtitueretur ei quod eſt ablatum, non ſimplum, ſed multiplicatum, quod non eſt ex neceſſitate reſtitutionis, vt dictum eſt, tenetur tamen aliquam reſtitutionem facere ſecundum conditionem perſonarum, & negociorum.

Nemo tenetur reſtituere quod nõ abſtulit.

AD QVINTVM, ſcilicet *vtrum ſemper oporteat reſtitutionem fieri ei à quo acceptum eſt.* Dicendum, quod per reſtitutionem ſit reductio ad æqualitatem commutatiuæ iuſtitiæ, quæ conſiſtit in rerum adæquatione, ſicut dictum eſt, huiuſmodi autem rerum adæquatio

E fieri non poſſet, niſi ei qui minus habet quam quod ſuum eſt, ſuppleatur quod deeſt; & ad hanc ſuppletionem faciendam, neceſſe eſt vt ei fiat reſtitutio à quo acceptum eſt.

SI TAMEN res reſtituenda apparet eſſe grauiter noxia ei, cui reſtitutio facienda eſt, vel alteri: non ei debet tunc reſtitui: quia reſtitutio ordinatur ad vtilitatem eius cui reſtituitur: omnia enim quæ poſſidentur ſub ratione vtilis cadunt, nec tamen debet ille qui rem alienam detinet, ſibi appropriare: ſed vel reſeruare, vt congruo tempore reſtituat: vel etiam alibi tradere tutius conſeruandam.

Quid faciendum quando res reſtituenda eſt noxia illi cui reſtituenda eſt.

ITEM ſi ille cui eſt reſtitutio facienda ſit ignotus, debet homo reſtituere ſecundum quod poteſt, ſcilicet dãdo in eleemoſynas pro ſalute ipſius, ſiue ſit mortuus,

ſiue

ſiue ſit viuus: permiſſa tamen diligenti inquiſitione de perſona eius, cui eſt reſtitutio facienda. Si vero ſit mortuus ille cui reſtitutio eſt facienda, debet reſtitui hæredi eius, qui computatur quaſi vna perſona cum ipſo. Si vero ſit multum diſtans, debet ſibi tranſmitti, quod ei debetur; & præcipue ſi ſit res magni valoris, & poſſit commodè tranſmitti, alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, vt pro eo conſeruetur, & domino ſignificari.

Quid faciendum quando Dominus rei eſt ignotus.

Item ſi aliquis illicitè dat alij, illa datio poteſt eſſe illicita dupliciter: vno modo, quia ipſa datio eſt illicita, & contra legem; ſicut patet in eo, qui ſimoniacè aliquid dedit: & talis meretur amittere, quod dedit. Vnde non debet ei reſtitutio fieri, ille etiam qui accepit, quia contra legem accepit, non debet ſibi retinere, ſed debet in pios vſus conuertere. **B** Alio modo aliquis illicitè dat, quia propter rem illicitam dat, licet ipſa datio non ſit illicita; ſicut cum quis dat meretrici propter fornicationem: vnde & mulier poteſt ſibi retinere, quod eſt ei datum: ſed ſi ſuperfluè aliquid per fraudem, vel dolum extorſiſſet, tenetur eidem reſtituere.

Quid debet facere Prælatus qui rem Eccleſiæ ſurripuit.

Item ſi prælatus rem Eccleſiæ ſurriperet, hoc poſſet eſſe tripliciter: vno modo ſi rem Eccleſiæ non ſibi deputatam, ſed alteri, ſibi vſurparet; puta ſi Epiſcopus vſurparet ſibi rem capituli: & tunc planum eſt, quod debet reſtituere, ponendo in manus eorum, ad quos de iure pertinet. **C** Alio modo ſi rem Eccleſiæ ſuæ cuſtodiꝗ deputatam, in alterius dominium transferat; puta conſanguinei, vel amici: & tunc debet Eccleſiæ reſtituere, & ſub ſua cura habere, vt ad ſucceſſorem perueniat. Alio modo poteſt prælatus Eccleſiæ rem ſurripere, ſolo animo, dum, ſcilicet incipit habere animum poſſidendi eam vt ſuam, & non nomine Eccleſiæ; & tunc debet reſtituere talem animum deponendo.

Ad sextvm, ſcilicet, *vtrum ſemper teneatur reſtituere ille qui accepit*: dicendum quod circa illum, qui rem alienam accepit, duo ſunt conſideranda, ſcilicet ipſa res accepta, & ipſa acceptio.

Quando reſtituendum ratione acceptionis, & quando ratione rei acceptæ.

Ratione autem rei, tenetur eam reſtituere quamdiu eam apud ſe habet; quia quod habet vltra id quod ſuum eſt, debet ei ſubtrahi, & dari cui deeſt, ſecundum formam commutatiuæ iuſtitiæ: **D** ſed ipſa acceptio rei alienæ poteſt tripliciter ſe habere. quandoque enim eſt iniurioſa, ſcilicet contra voluntatem exiſtens eius, qui eſt rei dominus; vt patet in furto & rapina, & tunc tenetur ad reſtitutionem, non ſolum ratione rei, ſed etiam ratione iniurioſæ actionis, etiamſi res apud ipſum non remaneat. Sicut enim qui percutit principem aliquem, tenetur recompenſare iniuriam paſſo, quamuis nihil apud ipſum remaneat; ita etiam qui furatur vel rapit, tenetur ad recompenſationem damni illati, etiamſi nihil inde habeat: & vlterius pro iniuria illata debet puniri. Alio modo aliquis accipit rem alterius in vtilitatem ſuam, abſque iniuria, cum voluntate, ſcilicet eius cuius eſt res, ſicut patet in mutuis; & tunc ille qui accepit, tenetur ad reſtitutionem eius quod accepit, non ſolum ratione rei, ſed etiam ratione acceptionis, etiamſi rem amiſerit; tenetur eum recompenſare ei qui gratiam fecit: **E** quod non fiet, ſi per hoc damnum incurrat. Tertio aliquis accipit rem alterius abſque iniuria, non pro ſua vtilitate, ſicut patet in depoſitis. Et ideo ille qui ſic accipit, in nullo tenetur ratione acceptionis; quinimmo accipiendo impendit obſequium, tenetur autem ratione rei, & propter hoc ſi ei ſubtrahatur res, abſque ſua culpa, non tenetur ad reſtitutionem; ſecus tamen eſſet, ſi cum magna culpa ſua rem depoſitam amitteret.

Non ſolum qui accepit ſed etiam qui eſt cauſa efficax iniuſtæ acceptionis tenetur reſtituere.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum ille qui non accepit aliquando reſtituere teneatur*: dicendum, quod ſicut dictum eſt, ad reſtitutionem tenetur aliquis non ſolum ratione rei alienę quā accepit, ſed etiā ratione iniurioſe acceptionis; & ideo quicūque eſt cauſa iniuſtæ acceptionis, tenetur ad reſtitutionem. Quod quidem contingit dupliciter, directè, ſcilicet & indirectè. Directe quidē, quando inducit aliquis alium ad accipiendum, & hoc quidem tripliciter. Primo quidem mouendo ad ipſam acceptionem; quod quidem fit præcipiendo, conſulēdo, conſentiendo, & expreſſe laudando aliquem quaſi ſtrennuum de hoc, quod aliena accipit. Alio modo ex parte ipſius accipientis, quia ſcilicet eum receptat, vel qualitercunque ei auxilium fert. Tertio modo ex parte rei acceptæ, quia ſcilicet eſt particeps furti, vel rapinæ, quaſi ſocius maleficij. Indirectè vero, quando aliquis non impedit, cum poſſit & debeat impedire; vel quia ſubtrahit præceptum ſiue conſilium, impediens furtum vel rapinam; vel quia ſubtrahit ſuum auxilium, quo poſſit obſiſtere, vel quia occultat poſt factum. Quæ his verſibus comprehenduntur.

Ivssio, *conſilium, conſenſus, palpo, recurſus.*

Participans, *mutus, non obſtans, non manifeſtans.*

Sciendvm tamen quod quinque præmiſſorum ſēper obligant ad reſtitutionem. Primo iuſſio, quia ſcilicet ille qui iubet, eſt principaliter mouens; vnde ipſe principaliter tenetur ad reſtitutionem. Secundo conſenſus, in eo, ſcilicet, ſine quo rapina fieri non poteſt. Tertio recurſus, quando ſcilicet aliquis eſt receptator latronum, & eis patrocinium præſtat. Quarto participatio, quando ſcilicet aliquis participat in crimine latrocinij, & in præda. Quinto tenetur ille qui non obſtat, cum obſtare teneatur: ſicut principes qui tenentur cuſtodire iuſtitiam in terra, ſi per eorum defectū latrones increſcant, ad reſtitutionem tenentur, quia redditus quos habent, ſunt quaſi ſtipendia ad hoc inſtituta, vt iuſtitiam conſeruent in terra. In alijs tamen caſibus enumeratis, non ſemper obligatur aliquis ad reſtitutionem, non enim ſemper conſilium, vel adulatio, aut aliquid huiuſmodi, eſt efficax cauſa rapinæ. Vnde tunc ſolum tenetur conſiliator, aut palpo, id eſt, adulator ad reſtitutionem, quando probabiliter æſtimari poteſt, quod ex huiuſmodi cauſis, fuit iniuſta acceptio ſubſecuta.

Principaliter autem tenetur reſtituere ille, qui eſt principalis in facto. Principaliter quidem præcipiens, ſecundario exequens, & conſequenter alij per ordinem. Vno tamen reſtituente illi qui paſſus eſt dānum, alius eidem reſtituere non tenetur. Sed illi qui ſunt principales in facto, & ad quos res peruenit, tenentur alijs reſtituere, qui reſtituerunt. Quando autē aliquis præcipit iniuſtam acceptionem, quæ non ſubſequitur, non eſt reſtitutio facienda: cum reſtitutio principaliter ordinetur ad reintegrandam rem eius, qui iniuſte eſt damnificatus.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum ſtatim teneatur homo reſtituere*: dicendum quod ſicut accipere rem alienam, eſt peccatum contra iuſtitiam, ita etiam detinere eam, quia per hoc quod aliquis detinet rem alienam inuito domino, impedit eum ab vſu rei ſuæ, & ſic ei facit iniuriam. Manifeſtum eſt autem, quod nec per modicum tempus licet in peccato morari, ſed quilibet tenetur ſtatim peccatum deſerere, ſecundum illud Eccleſiaſt. 21. *Quaſi à facie colubri fuge peccatum*. Et ideo quilibet tenetur ſtatim reſtituere, vel petere dilationem ab eo, qui poteſt vſum rei concedere.

Homo tenetur ſtatim reſtituere vel petere dilationem.

De perſonarum acceptione.

DISTINCTIO LIII.

Deinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis prædictis iuſtitiæ partibus. Et primo de perſonarum acceptione, quæ opponitur iuſtitiæ diſtributiuæ. Secundo de peccatis, quæ opponuntur iuſtitiæ commutatiuæ. Circa primum conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum perſonarum acceptio ſit peccatum. Secundo vtrum locum habeat in diſpenſatione ſpiritualium. Tertio vtrum in exhibitione donorum. Quarto vtrum in iudicijs.

A Ad primvm, ſcilicet *vtrum perſonarum acceptio ſit peccatum*: dicendum, quod perſonarum acceptio opponitur diſtributiuæ iuſtitiæ. Conſiſtit enim æqualitas diſtributiuæ iuſtitię in hoc, quod diuerſis perſonis diuerſa tribuuntur, ſecundum proportionem ad dignitates perſonarum. Si igitur aliquis conſideret illam proprietatem perſonæ propter quam id quod ei confertur, eſt ei debitum; non erit acceptio perſonarũ, ſed cauſæ, vnde Glo. ſuper illud Ephe. 6. *Non eſt perſonarum acceptio apud Deum*: dicit quod *Deus iudex iuſtus, cauſas diſcernit, non perſonas*, puta ſi aliquis promoueat aliquem ad magiſterium propter ſufficientiam ſcientiæ, hic attenditur cauſa debita, non perſona. Si autem aliquis conſideret in eo cui aliquid confert, non id

Quid acceptio perſonæ.

propter quod, id quod ei datur, eſſet proportionatum B ei vel debitum; ſed ſolum hoc, quod eſt iſte homo, puta Petrus vel Martinus; eſt hic acceptio perſonæ, quia non attribuitur ei aliquid propter aliquam cauſam, quæ faciat eum dignum, ſed ſimpliciter attribuitur perſonæ. Ad perſonam autem refertur quæcunque conditio non faciens ad cauſam, propter quam ſit dignus hoc dono, puta ſi aliquis promoueat aliquem ad prælationem, vel magiſterium, quia eſt diues, vel quia eſt conſanguineus ſuus, eſt acceptio perſonæ. Contingit tamen aliquam conditionem perſonæ, facere eam dignam reſpectu vnius rei, & non reſpectu alterius; ſicut conſanguineitas facit aliquem dignum ad hoc, quod inſtituatur hęres patrimonij, non autem ad hoc, quod ei conferatur prælatio eccleſiaſtica, & ideo eadem conditio perſonæ in vno negocio conſiderata, facit acceptionem perſonę, in alio autem non facit. C Sic igitur patet, quod perſonarum acceptio opponitur iuſtitię diſtributiuæ in hoc, quod propter diſtributionem agitur, nihil autem opponitur virtuti niſi peccatum, vnde conſequens eſt, quod perſonarum acceptio ſit peccatum.

Acceptio perſonæ opponitur iuſtitiæ diſtributiuæ, atque adeo eſt peccatũ.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum perſonarum acceptio locum habeat in diſpenſatione ſpiritualium*: dicendum, quod perſonarum acceptio peccatum eſt, inquantum contrariatur iuſtitiæ; quanto autem in maioribus aliquis iuſtitiam tranſgreditur, tanto grauius peccat. Vnde cũ ſpiritualia ſint temporalibus potiora, grauius peccatum eſt perſonas accipere in diſpenſatione ſpiritualium, quam in diſpenſatione temporalium. Et quia D perſonarum acceptio eſt cum aliquid perſonæ attribuitur, præter proportionem dignitatis ipſius, conſiderare oportet, quod dignitas alicuius perſonæ poteſt attendi dupliciter: vno modo ſimpliciter, & ſecundũ ſe; & ſic maioris dignitatis eſt ille, qui magis abundat in ſpiritualibus gratiæ donis. Alio modo per comparationem ad bonum commune. Contingit enim quandoque, quod ille qui eſt minus ſanctus, & minus ſciens, poteſt magis conferre ad bonum commune, propter potentiam, vel induſtriam ſingularem, vel propter aliquid huiuſmodi. Et quia diſpenſationes ſpiritualium rerum, principalius ordinantur ad vtilitatem communem, ſecundum illud 1. ad Corin. 12. *Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem*, ideo quandoque abſque acceptione perſonarum, in diſpenſatione ſpiritualium, illi qui ſunt ſimpliciter minus boni, E melioribu præferuntur; ſicut etiam Deus, gratias gratis datas quandoque concedit minus bonis.

Acceptio perſonarũ grauius peccatũ eſt in ſpiritualibus quã in temporalibus.

Qui reputandi magis digni pro beneficijs Eccleſiaſticis.

Fit autem perſonarum acceptio, vel in beneficiorum collationibus, vel diſpenſationibus, id eſt, iuris relaxationibus, vel in electionibus. In diſtributionibus quidem beneficiorum, quia vt plurimum prelati conferunt ea conſanguineis ſuis. Sed circa conſanguineos prelati diſtinguendum eſt, quia quandoque ſunt minus digni ſimpliciter, etiam per reſpectum ad bonum commune; & ſic ſi dignioribus præferantur, eſt peccatum perſonarum acceptionis in diſpenſatione ſpiritualium, quorum prælatus eccleſiaſticus non eſt dominus, vt poſſit ea dare pro libito, ſed diſpenſator. 1. ad Corinth. 4. *Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei*. Quandoque A vero conſanguinei Prælati Eccleſiaſtici, ſunt æquè digni vt alij, & ſic licite poteſt abſque perſonarum acceptione conſanguineos ſuos præferre; quia ſaltem in hoc præeminent, quod de ipſis magis confidere poteſt, vt vnanimiter ſecum negocia Eccleſiæ tractent. Eſſet tamen hoc propter ſcandalum dimittendum, ne ex hoc aliqui exemplum ſumerent, etiam præter dignitatem, bona Eccleſię conſanguineis dandi.

In diſpenſationibus vero ad matrimonium, nota quod diſpenſatio matrimonij contrahendi, principaliter fieri conſueuit propter fœdus pacis firmandum, quod quidem magis eſt neceſſarium communi vtilitati, circa perſonas excellentes; & ideo cum eis facilius B diſpenſatur, abſque peccato acceptionis perſonarum.

In electionibus autem ſciendum, quod quandoque mediocriter bonus meliori præfertur, quia quantum ad hoc, quod electio impugnari non poſſit in foro iudiciali ſufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem, quia ſic omnis electio poſſet habere calumniam. Sed quantum ad conſcientiam eligentis, neceſſe eſt eligere meliorem, vel ſimpliciter, vel in comparatione ad bonum commune; quia ſi poteſt haberi aliquis magis idoneus erga aliquam dignitatem, & alius præferatur; oportet quod hoc ſit propter aliquam cauſam, quæ quidem ſi pertineat ad negocium, quantum ad hoc erit ille qui eligitur magis idoneus: C ſi vero non pertineat ad negocium, id quod conſideratur vt cauſa, erit manifeſtæ acceptio perſonæ.

Elector in conſcientia tenetur eligere digniorem; habito reſpectu ad vtilitatem communem.

In electionibus etiam aliquis mediocriter bonus, de gremio Eccleſię exiſtens, prefertur multis melioribus, de gremio eiuſdem non exiſtentibus; quia ille qui de gremio Eccleſiæ aſſumitur, vt in pluribus conſueuit eſſe vtilior, quantum ad bonum commune, quia magis diligit Eccleſiam in qua eſt nutritus. Et propter hoc etiam mandatur Deuteronom. 17. *Non poteris alterius gentis facere regem, qui non ſit frater tuus.*

Ad tertivm, ſcilicet, *vtrum acceptio perſonarum conſiſtat in exhibitione honorum*: dicendum quod honor eſt quoddam teſtimonium de virtute eius qui honoratur, & ideo ſola virtus eſt debita cauſa honoris. D Sciendum tamen quod aliquis poteſt honorari non ſolum propter virtutem propriam, ſed etiam propter virtutẽ alterius; ſicut principes, & prælati honorantur, etiam ſi ſint mali, inquantum gerunt perſonam Dei, & communitatis, cui præficiuntur; ſecundum illud Prou. 26. *Sicut qui immittit lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit inſipienti honorem*, quia enim gentiles ratiocinationem attribuebant Mercurio, aceruus Mercurij dicitur cumulus ratiocinij, in quo mercator quandoque mittit vnum lapillum loco centum marcarum; ita etiam honoratur inſipiens, qui ponitur loco Dei, & loco totius communitatis. Et eadem ratione parentes & domini ſunt honorandi, propter participationem diuinæ dignitatis, qui eſt omnium pater, & Dominus. Senes autem ſunt honorandi propter ſignum virtutis, quod E eſt ſenectus; licet hoc ſignum quandoque deficiat. Vnde vt dicitur Sap. 4. *Senectus eſt venerabilis non diuturna, nec annorum numero computata; cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis, vita eſt immaculata.* Diuites autem honorandi ſunt propter hoc, quod maiorem locum in communitatibus obtinent: ſi autem ſolum intuitu diuitiarum honorentur, erit peccatum acceptionis perſonarum.

Sola virtus propria vel aliena eſt cauſa honoris.

Contingit acceptio perſonarum in exhibitione honoris.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum perſonarum acceptio locum habeat in iudicijs*: dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, iudicium eſt actus iuſtitiæ, prout iudex ad æqualitatem iuſtitiæ reducit ea, quæ inæqualitatẽ facere poſſunt oppoſitã. Perſonarũ autẽ acceptio inæqualitatẽ quandam habet, inquantũ attribuitur alicui perſonę aliquid præter proportionem ſuam, in qua conſiſtit æqualitas iuſtitiæ, & ideo manifeſtum eſt,

quod

Acceptione perſonarum iudicium corrumpitur.

quod perſonarum acceptione iudicium corrumpitur.

Sciendvm autem, quod iudicium dupliciter poteſt accipi, vno modo quantum ad ipſam rem iudicatam; & ſic iudicium ſe habet communiter ad commutatiuã, & ad diſtributiuam iuſtitiam; poteſt enim in iudicio diffiniri, qualiter aliquid commune ſit diſtribuendum multis, & qualiter vnus alteri reſtituat, quod ab eo accepit. Alio modo conſiderari poteſt, quantum ad ipſam formam iudicij, prout, ſcilicet iudex etiam in ipſa commutatiua iuſtitia, ab vno accipit, & alteri dat, & hoc pertinet ad diſtributiuã iuſtitiam, & ſecundũ hoc in quolibet iudicio, locum habere poteſt perſonarum acceptio. Eſt ergo perſonarum acceptio, quando iudex plus punit vnum iniuriantem, quam alium, cæteris paribus. B Tamen quando punitur grauius aliquis propter iniuriam in perſonam maiorem commiſſam, non eſt perſonarum acceptio; quia ipſa diuerſitas perſonæ, facit quantum ad hoc diuerſitatem rei, vt ſupra dictum eſt. Similiter eſt perſonarum acceptio, quando iudex plus vnum ſuſtinet, vel defendit, quàm alium, vel quando plus miſeretur vni, quàm alteri, cæteris paribus. Debet tamen iudex plus in iudicio pauperi ſubuenire, quantum fieri poteſt, tamen ſine læſione iuſtitiæ; alioquin habet locum illud, quod dicitur Exo. 23. *Pauperis quoque non miſereberis in iudicio.*

De iniuſtitia iudicis.

DISTINCTIO LIIII.

C Deinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis commutatiuę iuſtitiæ. Et primo conſiderandum eſt de peccatis, quę committuntur circa inuoluntarias commutationes. Secundo de peccatis, quæ committuntur circa commutationes voluntarias. Committuntur autem peccata ſecundum inuoluntarias commutationes, per hoc quod aliquod nocumentum proximo infertur contra eius voluntatem. Quod quidem fieri poteſt dupliciter, facto, ſcilicet & verbo. Facto quidem cum proximus læditur, vel in propria perſona, vel in perſona coniuncta, vel in proprijs rebus. De his igitur per ordinem conſiderandum eſt. Et primo de homicidio, per quod maximè nocetur proximo. Secundo de iniurijs minoribus, quæ proximo inferuntur, D ſcilicet de mutilatione membrorum, verberatione, & incarceratione. Tertio de peccatis, quæ per nocumentum inferuntur proximo in rebus ſuis, ſcilicet de furto, & rapina. Sed de his omnibus agitur infra, vbi agitur de peccatis capitalibus, & filiab. eorum. Sed hic agetur de peccatis oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ, quæ conſiſtunt in verbis quibus læditur proximus. Et primo de his, quæ pertinent ad iudicium. Secundo de nocumentis verborum, quæ fiũt extra iudicium. Circa primum quinque conſideranda ſunt. Primo de iniuſtitia iudicis in iudicando. Secundo de iniuſtitia accuſatoris in accuſãdo. Tertio de iniuſtitia rei in ſua defenſione. Quarto de iniuſtitia teſtis in teſtificando. Quinto de iniuſtitia aduocati in patrocinando. Circa primum conſideranda ſunt quatuor. E Primo vtrum aliquis poſſit iudicare eum qui non eſt ei ſubditus. Secundo vtrum iudici liceat iudicium proferre contra veritatem quam nouit, propter illa quæ ſibi proponuntur. Tertio vtrum iudex poſſit iuſte condemnare non accuſatum. Quarto vtrum poſsit pœnam licite relaxare.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum poſsit aliquis iudicare illum, qui non eſt ſibi ſubditus:* dicendum, quod ſententia iudicis eſt quædam particularis lex in aliquo particulari facto. Et ideo ſicut lex generalis debet habere vim coactiuã, vt patet per Philoſophũ 10. Eth. ita etiam & iuſtitia iudicis, debet habere vim coactiuam, per quam conſtringatur vtraque pars ad conſeruandam ſententiam iudicis; alioquin iudicium non eſſet efficax. Poteſtatem autem coactiuam non habet licite in rebus humanis, niſi ille qui fungitur publica poteſtate; & A qui ea funguntur, ſuperiores reputantur reſpectu eorum, in quos ſicut in ſubditos poteſtatem accipiunt, ſiue habeant ordinariè, ſiue per commiſsionem. Et ideo manifeſtum eſt, quod nullus poteſt iudicare aliquem, niſi ſit aliquo modo ſubditus eius, vel per commiſsionem, vel per poteſtatem ordinariam.

Nemo poteſt iudicare non ſubditum.

Per potestatem quidem ordinariam, poteſt iudex omnes ſubditos ſuos licite iudicare, niſi tale factũ commiſerint, propter quod oporteat ad ſuperiorem recurrere. Sicut patet quod propter maiora crimina, oportet recurrere ad Epiſcopum, vel ad Papam; vel vbi per appellationem, cauſa ſubditi ad ſuperioris iudicium defertur. Item per ordinariam poteſtatem, poteſt aliquis iudicare eum qui non erat ſubditus, B ratione delicti. Nam Epiſcopus in cuius diœceſi aliquis non ſubditus ſuus, delinquit; efficitur ſuperior eius, ratione delicti, etiam ſi ſit exemptus: niſi fortè delinquat in re aliqua exempta, puta in adminiſtratione bonorum alicuius monaſterij exempti. Sed ſi aliquis exemptus, committat furtum, vel homicidium, vel aliquid huiuſmodi, poteſt per ordinarium iuſte condemnari.

Item per commiſsionem poteſt aliquis iudicare non ſubditum ſuum tripliciter, ſcilicet per commiſſionem diuinam, ſicut Moyſes iudicauit Ægyptium iniuriantem Hebræum, & occidit eum, Exo. 2. Et Daniel accepit poteſtatem ad iudicandum duos ſenes iudices impudicos, quaſi cõmiſſam ex inſtinctu diuino. Quod ſignificatur per hoc, quod ibi dicitur. C *Suſcitauit Dominus ſpiritum pueri iunioris.* Vel per commiſſionem humanam, & hoc poteſt fieri dupliciter. Vno modo, quia iudex ordinarius poteſtatem ſuã committit alicui, ſicut quotidie epiſcopi, vel alij iudices committunt: vel in temporalibus, vel in ſpiritualibus, vices ſuas. Alio modo, quia aliqui ſponte ſua poſſunt ſe ſubijcere aliorum iudicio, quamuis non ſint eis ſuperiores; ſicut patet in his qui compromittunt in aliquos arbitros. Et inde eſt, quod neceſſe eſt arbitrium pœna vallari, quia arbitri qui non ſunt ſuperiores, non habent de ſe plenariam poteſtatem coërcendi. Sic igitur & Chriſtus, propria ſponte humano ſe iudicio ſubdidit. Sicut etiam Leo Papa, iudicio ſe Imperatoris ſubdidit.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum iudici liceat iudicare* D *contra veritatem quam nouit, &c.* dicendum quod iudicare pertinet ad iudicem ſecundum quod fungitur publica poteſtate, & ideo informari debet in iudicando, non ſecundum illud quod ipſe nouit, tanquam priuata perſona; ſed ſecundum illud quod ſibi innoteſcit, tanquam perſonæ publicæ. Hoc autem innoteſcit ſibi, & in communi, & in particulari. In communi quidem per leges publicas, vel diuinas, vel humanas, contra quas probationes nullas admittere debet. In particulari autem negocio aliquo, per inſtrumenta, & teſtes, & alia huiuſmodi legitima documenta, quæ debet ſequi in iudicando magis quam id quod ipſe nouit tanquam priuata perſona: ex quo tamen ad hoc adiuuari poteſt, vt diſtrictius diſcutiat probationes inductas, vt poſſit earum defectum inueſtigare, quod ſi ea non E poſſit de iure repellere, debet ſicut dictum eſt, eas in iudicando ſequi.

Iudex debet iudicare ſecundum probata, contra veritatem quam nouit.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum iudex poſſit iudicare non accuſatum:* dicendum, quod iudex eſt interpres iuſtitiæ, vnde ſicut Philoſophus dicit in 5. Eth. *ad iudicem confugiunt ſicut ad quandam iuſtitiam animatam*, iuſtitia autem ſicut ſupra habitum eſt, non eſt ad ſeipſum, ſed ad alterum, & ideo oportet quod iudex inter aliquos duos dijudicet, quod quidem fit cum vnus eſt accuſator, & alius reus. Et ideo in criminibus non poteſt aliquem in iudicio condemnare iudex, niſi habeat accuſatorem, ſecundum illud Actuum. 25. *Non eſt conſuetudo Romanis, damnare aliquem hominem, priuſquam is qui accuſatur præſentes habeat accuſatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obijciebantur.*

Iudex non poteſt condemnare niſi accuſatum.

A Devs autem in iudicio ſuo vtitur conſcientia peccantis quaſi accuſatore, ſecundum illud Rom. 2. *Inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium*, vel etiam euidentia facti, quantum ad ipſum, ſecundum illud Gen. 4. *Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra*, procedit etiam in iudicio ex tota ſcientia veritatis, non autem homo, vt ſupra dictum eſt. Et ideo homo non poteſt ſimul eſſe accuſator, & iudex, & teſtis, ſicut Deus: Daniel autem accuſator fuit ſimul & iudex, quaſi diuini iudicij executor, cuius inſtinctu mouebatur vt dictum eſt.

Publica infamia locum tenet accuſatoris.

Nota etiam quod in humano iudicio, publica infamia locum tenet accuſatoris. Vnde ſuper illud Gen. 4. *Vox ſanguinis fratris tui, &c.* dicit Gloſſ. *Euidentia patrati ſceleris, accuſatore non eget.* B In denunciatione vero, ſicut ſupra dictum eſt, non intenditur punitio peccantis, ſed emendatio; & ideo nihil agitur contra eum, cuius peccatum denunciatur, ſed pro eo; & ideo non eſt ibi neceſſarius accuſator.

Item ſi iudex videt aliquid punitione dignum, non poteſt procedere ad ferendam ſententiam, & inferendam pœnam, quia cauſa & ſententię, & pœnæ, debent eſſe eccleſiæ manifeſta. Non eſt autem Eccleſiæ manifeſta per hoc, quod iudex videt, quia non videt vt publicam poteſtatem habens, ſed vt perſona ſingularis extra iudicium.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum iudex poſſit pœnam relaxare*: dicendum quod ſicut ex dictis patet, duo C ſunt quantum ad propoſitum pertinet, circa iudicem conſideranda. Quorum vnum eſt, quod ipſe habet iudicare inter accuſatorem & reum. Aliud autem eſt, quod ipſe non fert iudicij ſententiam quaſi ex propria, ſed quaſi ex publica poteſtate. Duplici ergo ratione impeditur iudex, ne reum à pœna abſoluere poſsit. Primo quidem ex parte accuſatoris, ad cuius ius quandoque pertinet vt reus puniatur, puta propter aliquam iniuriam in ipſum commiſſam, cuius relaxatio non eſt in arbitrio alicuius iudicis, quia quilibet iudex tenetur ius ſuum reddere vnicuique; Alio modo impeditur ex parte reipub. cuius poteſtate fungitur, ad cuius bonum pertinet, quod malefactores puniantur. Sed tamen quantum ad hoc, differt inter inferiores iudices, & ſupremum iudicem, ſcil. principem, cui eſt plenariè poteſtas publica commiſſa. D Iudex enim inferior non habet poteſtatem abſoluendi reum à pœna, cõtra leges à ſuperiori ſibi impoſitas. Vnde ſuper illud Ioa. 19. *Non haberes aduerſum me poteſtatem vllam*, dicit Aug. *Talem Deus dederat Pilato poteſtatem, vt eſſet ſub Cæſaris poteſtate, ne ei omnino liberum eſſet accuſatum abſoluere.* Sed princeps qui habet plenariam poteſtatem in repub. ſi ille qui paſſus eſt iniuriam, velit eam, & pænam remittere, poterit eum licite abſoluere, ſi hoc publicę vtilitati viderit non eſſe nociuum.

Iudex non poteſt pœnã relaxare, niſi quando relinquitur eius arbitrio.

Vnde quia Deus habet ſupremam poteſtatem iudicandi, & ad ipſum pertinet quicquid contra aliquẽ peccãt; ideo liberũ eſt ei pœnam remittere: præcipuè cum peccato ex hoc, pœna maximè debeatur, quod eſt contra ipſum: non tamen remittit pœnam, niſi ſecundum quod decet ſuam bonitatem, quæ eſt omnium E legum radix.

Nota etiam, quod miſericordia iudicis habet locũ in his, quæ arbitrio iudicis relinquuntur, in quibus boni viri eſt, vt ſit diminutiuus pœnarum, ſicut Philoſophus dicit in 5. Eth. In his autẽ, quæ ſunt determinata ſecundũ legem diuinam, vel humanam, non eſt ſuum miſericordiam facere. Si.n. inordinatè pœnã remitteret, nocumentũ inferret etiam cõmunitati, cui expedit vt maleficia puniantur, ad hoc quod peccata vitentur, vnde Deut. 13. Poſt pœnam ſeductoris ſubditur: *vt omnis Iſrael audiens timeat, & nequaquam vltra faciat quiſpiam huius rei ſimile*. nocet etiam perſonę cui eſt illata iniuria, quæ recompenſationem accipit, per quandam reſtitutionem honoris in pœna iniuriantis.

De iniuſta accuſatione.

.DISTINCTIO LV.

Deinde conſiderandum eſt de his, quæ pertinẽt ad iniuſtam accuſationem. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo vtrum homo accuſare teneatur. Secundo vtrum accuſatio facienda ſit in ſcriptis. Tertio quomodo ſit accuſatio vitioſa. Quarto qualiter male accuſantes ſint puniendi.

Diſcrimen inter denunciationem & accuſationem.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum homo teneatur accuſare*: dicendum quod hæc eſt differentia inter denunciationem, & accuſationem, quia in denunciatione attenditur emendatio fratris; in accuſatione autem attenditur punitio criminis. Pœnæ autem præſentis vitæ non per ſe expetuntur, quia non eſt hic vltimum retributionis tempus, ſed inquantum ſunt medicinales, conferentes vel ad emendationem perſonæ peccantis, vel ad bonum reipublicæ cuius quies procuratur per punitionem peccantium. Quorum primum intenditur in denunciatione, ſicut dictum eſt; ſecundum autem propriè pertinet ad accuſationem. Et ideo ſi crimen fuerint tale, quod vergat in detrimentum reipu. tenetur homo ad accuſationem, dummodo ſufficienter poſſit probare, quod pertinet ad officium accuſatoris; puta cum peccatum alicuius vergit in multitudinis corruptelam, corporalem, ſeu ſpiritualem. Si autem non fuerit tale peccatum, quod in multitudinem redundet, vel etiam ſi ſufficientem probationem adhibere non poſſit, non tenetur ad intentandum accuſationem, quia ad hoc nullus tenetur, quod non poteſt debito modo perficere.

Quãdo quis tenetur accuſare.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum accuſatio debeat fieri in ſcriptis*: dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, quando in criminibus per modum accuſationis agitur, accuſator inſtituitur pars; ita quod iudex inter accuſatorem, & eum qui accuſatur, medius conſtituitur ad examen iuſtitiæ; in quo oportet quantum poſſibile eſt, ſecundum certitudinem procedere. Quia vero ea quæ verbotenus dicuntur, facile labuntur à memoria, non poſſet iudici eſſe certum, quid & qualiter dictum ſit, cum debet proferre ſententiam, niſi eſſet in ſcriptis redactum; & ideo rationabiliter inſtitutum eſt, vt accuſatio, ſicut & alia quæ in iudicio aguntur, redigatur in ſcriptis.

Cur accuſatio debet fieri in ſcriptis.

Ad tertivm, ſcilicet *quomodo & per quæ accuſatio reddatur vitioſa*: dicendum, quod accuſatio ordinatur ad bonum commune, quod intenditur per cognitionem criminis, nullus autem debet alicui nocere iniuſtè vt bonum commune promoueat, & ideo in accuſatione duplici ratione contingit eſſe peccatum. Vno modo ex eo, quod iniuſte agit contra eum qui accuſatur, falſa crimina ei imponendo, quod eſt calumniari: alio modo ex parte reipublicæ, cuius bonum principaliter intenditur in accuſatione; dum ſcilicet aliquis impedit malitioſè punitionem peccati. Quod iterum dupliciter contingit: vno modo fraudem in accuſatione adhibendo, & hoc pertinet ad præuaricationem; nam præuaricator quaſi varificator, qui aduerſam partem adiuuat, prodita cauſa ſua. Alio modo totaliter ab accuſatione deſiſtendo, quod eſt tergiuerſari. In hoc enim quod deſiſtit ab hoc, quod cœperat, quaſi tergum vertere videtur.

Quot modis accuſatio redditur vitioſa.

Et nota, quod non debet aliquis accuſationem proponere, niſi de re ſibi omnino certa, in quo ignorantia facti locum non habeat, nec tamen qui falſum crimen alicui imponit, calumniatur; ſed ſolum qui ex malitia, in falſam accuſationem prorumpit. Contingit enim quandoque ex ipſa animi leuitate ad accuſationem procedere, quia ſcilicet nimis faciliter credit quod audiuit, & hoc temeritas eſt. Aliquando autẽ ex iuſto errore mouetur aliquis ad accuſãdũ; quæ omnia ſecundũ prudẽtiã iudicis debẽt diſcerni, vt nõ pronũ-

ciet eum calumniatum fuiſſe, qui vel ex leuitate animi, vel ex iuſto errore in falſam accuſationem prorupit.

Quid præuaricari. ITEM nota, quod non quicunque abſcondit vera crimina, præuaricatur; ſed ſolum ſi fraudulenter abſcondit ea, de quibus accuſationem proponit, colludens cum reo, proprias reprobationes diſſimulando, & falſas excuſationes admittendo.

Quid tergiuerſari. ITEM nota, quod tergiuerſari eſt ab accuſatione deſiſtere, omnino animum accuſandi deponendo, non qualitercunque, ſed inordinatè. Contingit autem aliquem ab accuſatione deſiſtere ordinatè abſque vitio dupliciter: vno modo ſi in ipſo accuſationis proceſſu, cognouerit falſum eſſe id de quo accuſabat; & ſic pari aſſenſu ſe abſoluunt accuſator & reus. Alio modo ſi B princeps ad quem pertinet cura boni communis, quid per accuſationem intenditur, accuſationem abſoluerit.

AD QVARTVM, ſcilicet, *vtrum ille qui accuſando in probatione deficit, teneatur ad pœnam talionis:* dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, accuſator in cauſa accuſationis, conſtituitur pars intendens ad pœnam accuſati; ad iudicem autem pertinet, vt inter eos iuſtitiæ æqualitatem conſtituat. Iuſtitiæ autem æqualitas hoc requirit, vt nocumentum quod quis alteri intentat, ipſe patiatur, ſecundum illud Exod. 21. *Oculum pro oculo, dentem pro dente.* Et ideo iuſtum eſt, quod ille qui per accuſationem, aliquem in periculum grauis pœnæ inducit, ipſe etiam ſimilem pœnam patiatur. vnde extra de accuſationibus dicit Adrianus Papa, *ſi non probauerit quod obiecit, pœnam quam intulit, ipſe patiatur.* Sed ſicut dicit Philoſophus in 5. Ethi. *Iniuſtitia non ſemper competit contra paſſum ſimpliciter*, quia multum differt, an aliquis voluntariè, vel inuoluntariè alium lædat; voluntarius autem meretur pœnam, ſed inuoluntario debetur venia. Et ideo quando iudex cognouerit aliquem de falſo accuſaſſe, non voluntate nocendi, ſed inuoluntariè propter ignorantiam ex iuſto errore, non imponit pœnam talionis.

Quid accuſando in probatione deficiens, meretur pœnam talionis niſi iuſta ignorantia excuſet.

C

ET NOTA, quod ille qui malè accuſat peccat, & contra perſonam accuſati, & contra rempub. vnde propter vtrumque punitur. Et hoc eſt quod dicitur Deute. 19. *Cumque diligentiſſime perſcrutantes inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium, reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit;* quod pertinet ad D iniuriam perſonę. Et poſtea quantum ad iniuriam reipub. ſubditur, *& auferes malũ de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere.* Specialiter tamen perſonæ accuſati facit iniuriam, ſi de falſo accuſet. Et ideo accuſatus ſi innocens fuerit, poteſt ei iniuriam ſuam remittere, maximè ſi non calumnioſè accuſauerit, ſed ex animi leuitate. Si vero ab accuſatione innocentis deſiſtat, propter aliquam colluſionem cum aduerſario, facit iniuriam reipublicę; & hoc non poteſt ei remitti ab eo qui accuſatur, ſed poteſt ei remitti per principem qui curam reipublicę gerit.

ITEM nota, quod pœnam talionis meretur accuſator in recompenſationem nocumenti, quod proximo inferre intentat; ſed pœna infamiæ ei debetur E propter malitiam ex qua calumnioſè alium accuſat. Et quandoque quidem princeps remittit pœnam, ſed non abolet infamiam: quandoque autem pariter infamiam abolet, vnde & Papa poteſt huiuſmodi infamiam abolere. Et quod dicit Gelaſius Papa *infamiam abolere non poſſumus*, intelligendum eſt vel de infamia facti, vel quia eam abolere aliquando non expedit; vel etiam loquitur de infamia irrogata per iudicem ciuilem, ſicut dicit Gratianus.

A

De iniuſtitia ex parte rei.

DISTINCTIO LVI.

DEINDE conſiderandum eſt de peccatis, quę ſunt contra iuſtitiam ex parte rei. Et circa hoc conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum aliquis negando veritatem per quam condemnaretur, peccet mortaliter. Secundo vtrum alicui liceat ſe calumnioſè defendere. Tertio vtrum ſubterfugere iudicium appellando. Quarto vtrum condemnato liceat per violentiam ſe defendere, ſi adſit facultas.

B

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum aliquis negando veritatem, per quam condemnaretur, peccet mortaliter.* Dicendum, quod quicunque facit contra debitum iuſtitiæ, mortaliter peccat, ſicut ſupra dictum eſt. Pertinet autem ad debitum iuſtitiæ, quod aliquis obediat ſuo ſuperiori, in his ad quæ ius prælationis ſe extendit. Iudex autem vt ſupra dictum eſt, eſt ſuperior reſpectu eius, qui iudicatur. Et ideo ex debito tenetur accuſatus, iudici veritatem exponere, quam ab eo ſecundum formam iuris exigit. Et ideo ſi confiteri noluerit veritatem quam dicere tenetur, vel eam mendaciter negauerit, mortaliter peccat. Si vero iudex hoc exquirat, quod non poteſt ſecundum ordinem iuris, non tenetur ei accuſatus reſpondere, ſed poteſt vel per aliquam appellationem, vel aliter licite ſubterfugere, mendacium tamen dicere non licet. Qui enim mentitur in iudicio ſe excuſando, facit contra dilectionem Dei, cuius eſt iudicium; & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui debitum negat; tum etiam ex parte accuſantis, qui punitur ſi in probatione deficiat, vnde & in Pſalmo 140. dicitur. *Ne declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.* Vbi dicit Gloſ. *Hæc eſt conſuetudo impudentium, vt deprehenſi per aliqua falſa ſe excuſent.* Et Greg. 22 Mora. exponens illud Iob. 31. *ſi abſcondi vt homo peccatum meum*, dicit, *vſitatum humani generis vitium eſt, & latendo peccatum committere, & negando commiſſum abſcondere, & conuictum defendẽdo multiplicare.*

Accuſatus tenetur ſub mortali veritatem iudici exponere, quam forma iuris exigit.

C

D

ET nota, quod quando mentitur aliquis, vt alium morte, vel alio malo liberet, ſine iniuria alterius, mendacium eſt officioſum, & eſt veniale peccatum, ſed quando mentitur, vt vnum à morte liberet, cum iniuria alterius; non eſt mendaciũ ſimpliciter officioſũ ſed habet aliquid de pernicioſo admixtũ, ideo nõ eſt veniale, ſed mortale peccatũ. Simili modo dicas, quod ſi mentitur quis excuſando ſe vt à morte liberet, & hoc extra iudicium, ita quod in nullius iniuriam hoc faciat, peccat venialiter, quia plus tenetur homo ſibi, quam alteri. Sed quando mentitur aliquis in iudicio excuſando ſe, iniuriam facit illi, cui obedire tenetur, dum ſibi denegat, quod ei debet, ſcilicet confeſſionem veritatis. Nec obſtat verbum Chryſoſtom. dicentis. *Non tibi dico vt te prodas in publicum, neque apud aliquos te accuſes;* E quia quando ſecundum ordinem iuris aliquis interrogatur à iudice, non ipſe ſe prodit, ſed ab alio proditur, dum ei neceſſitas reſpondendi imponitur per eum cui obedire tenetur.

Quando mentiri in iudicio eſt mortale, quando veniale.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum accuſato liceat calumnioſè defendere ſe:* dicendum quod aliud eſt veritatẽ tacere, aliud eſt falſitatem proponere, quorum primum in aliquo caſu licet. Non enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri, ſed illam ſolum quam ab eo poteſt & debet requirere iudex, ſecundum ordinem iuris; puta cum præceſſit infamia ſuper aliquo crimine, vel aliqua expreſſa indicia apparuerunt, vel etiam cum præceſſit probatio ſemiplena. Falſitatem tamen imponere, in nullo caſu licet alicui, ad id autem quod licitum eſt, poteſt aliquis procedere per vias licitas, & fini intẽto accõmodatas, quod pertinet ad prudentiam,

dentiam; vel per aliquas vias illicitas, & propoſito fini incongruas, quod pertinet ad aſtutiam. quæ exercetur per fraudem, & dolum, vt ex dictis patet, quorum primum eſt laudabile, ſecundum vero vitioſum. Sic igitur reo qui accuſatur, licet ſe defendere veritatem occultando quam confiteri non tenetur, per aliquos conuenientes modos, puta quod non reſpondeat ad quæ reſpondere non tenetur: Hoc autem nō eſt calumnioſe ſe defendere, ſed magis prudenter euadere, non autem licet ei, vel falſitatem dicere, vel veritatem tacere, quam confiteri tenetur, neque etiam aliquam fraudem vel dolum adhibere: quia fraus, & dolus, vim mendacij habent, & hoc eſt calumnioſe ſe defendere.

Accuſato nõ licet ſe defendere calumnioſe.

Et nota quod ſi accuſator colludat cum accuſato, punitur ſecundum iura, pænam recipiens legibus conſtitutam, vt dicitur 2. q. 6. Sed non imponitur pæna accuſato, ſi cum accuſatore colludat, quod eſt calumnioſe ſe defendere. Hæc autem eſt ratio, quia non ſit hoc peccatum, ſicut illud, ſed multa ſecundum leges humanas impunita relinquuntur, quæ ſecūdum diuinum iudicium ſunt peccata; ſicut patet in ſimplici fornicatione, quia lex humana non exigit ab homine omnimodam virtutem, quæ paucorum eſt, & nō poteſt inueniri in tanta multitudine populi, quantam lex humana ſuſtinere habet neceſſe. Quod autem aliquis nō velit aliquod peccatum committere, vt mortē corporalem euadat, cuius periculū ibi in cauſſa ſanguinis imminet reo, eſt perfectæ virtutis, quia *omnium terribilium, maximè terribile eſt mors*, vt dicitur in 3. Ethic. Et ideo ſi reus in cauſa ſanguinis corrumpat aduerſarium ſuum, peccat quidem inducendo eum ad illicitum, non autem huic peccato lex ciuilis adhibet pænam, & pro tanto licitum eſſe dicitur. Tamen cum inducere aliquem ad peccandum ſit peccatum, vel qualitercunque peccati participem eſſe, cum Apoſtolus dicat dignos morte eos, qui peccantibus conſentiunt; manifeſtum eſt quod etiam reus peccat, cum aduerſario colludendo. Nō tamē ſecundū leges humanas imponitur ſibi pæna, propter rationes iam dictas.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum accuſato liceat ſubterfugere iudicium appellando*: dicendum quod ex duplici cauſſa contingit aliquem appellare; vno quidem modo confidentia iuſtę cauſæ, quia videlicet iniuſtè à iudice grauatur, & ſic licitum eſt appellare. Hoc enim eſt prudenter euadere, ſicut Paulus Cæſarem appellauit, ſicut legitur actuum. 25. Vnde 2. q. 6. dicitur *Omnis oppreſſus, libere ſacerdotum, ſi voluerit, appellet iudicium, & à nullo prohibeatur.* Omnis enim inferior, ſuperiori poteſtati in tantum debet eſſe ſubiectus, inquantum ipſa poteſtas ordinem ſuperioris obſeruat, à quo ſi exorbitauerit, ei ſubijci non oportet, puta ſi aliud iuſſerit proconſul, & aliud imperator, vt patet per Gloſſam Rom. 13. Cum autem iudex iniuſte aliquem grauat, quantum ad hoc relinquit ordinem ſuperioris poteſtatis, ſecundum quem neceſſitas ſibi iuſte iudicandi imponitur. Et ideo licitum eſt ei, qui contra iuſtitiam grauatur, ad directionem ſuperioris poteſtatis recurrere, appellando vel ante ſententiam, vel poſt. Et quia non præſumitur eſſe rectitudo, vbi fides non eſt; ideo non licet catholico, ad infidelē iudicem appellare, ſecundum illud 2. q. 6. *Catholicus, qui cauſam ſuam ſiue iuſtam, ſiue iniuſtam, ad iudicium alterius fidei iudicis prouocauerit, excommunicetur.* Nam & Apoſtolus arguit eos, qui iudicio contendebant apud infideles. Alio modo aliquis appellat cauſa afferendæ moræ, ne contra eum iuſta ſententia proferatur; & hoc eſt calumnioſe ſe defendere, quod eſt illicitum ſicut dictum eſt: facit enim iniuriam, & iudici, cuius officium impedit, & aduerſario ſuo, cuius iuſtitiam quantum poteſt perturbat. Sicut enim dicitur 2. q. 6 *Omni modo puniendus eſt, cuius iniuſta appellatio pronunciatur.*

Licet iniuſte grauato ſubterfugere iudicium appellado, modo non appellet ad iudicē infidelem.

Et nota quod ſecūdum iura, à iudicibus arbitrarijs non licet appellare, licet tamen à iudicibus ordinarijs. Cuius ratio eſt, quia ex proprio defectu vel negligentia procedit, quod aliquis ſua ſponte ſe alterius iudicio ſubijciat, de cuius iuſtitia non confidat. Leuis etiam animi eſſe videtur, vt non permaneat in eo, quod ſimul approbauit: & ideo rationabiliter denegatur ſubſidium appellationis à iudicibus arbitrarijs, qui non habent poteſtatem, niſi ex conſenſu litigantium. Sed poteſtas iudicis ordinarij, non dependet ex conſenſu illius, qui eius iudicio ſubditur, ſed ex auctoritate regis, & principis, qui eum inſtituit. Et ideo contra eius iniuſtum grauamen, lex tribuit appellationis ſubſidium; ita quod etiam ſi ſit ſimul ordinarius & arbitrarius iudex, poteſt ab eo appellari, quia videtur ordinaria poteſtas occaſio fuiſſe, quod arbiter eligeretur. Nec debet ad defectum imputari eius qui conſenſit in eum ſicut in arbitrum, quem princeps iudicem ordinarium dedit.

Nō licet appellare à iudice arbitrario niſi ſimul ſit ordinarius.

Ad quartum ſcilicet *vtrum condemnato ad mortem liceat ſe defendere*: dicendum quod aliquis condemnatur ad mortem dupliciter; vno modo iuſtè, & ſic non licet condemnato ſe defendere; licitum eſt enim iudici eum reſiſtentem impugnare: vnde relinquitur, quod ex parte eius, ſit bellum iniuſtum, vnde indubitanter peccat. Sicut expreſſe dicit Apoſtol. Rom. 13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, & ipſe ſibi damnationem acquirit.* Alio modo condemnatur aliquis iniuſtè, & tale iudicium ſimile eſt violentiæ latronum, ſecundum illud Ezech. 22. *Principes eius in medio eius, quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem.* Et ideo ſicut licet reſiſtere latronibus, ita licet reſiſtere in tali caſu malis principibus, niſi fortè, propter ſcandalum vitandum, cum ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur.

Iniuſtè ad mortem condemnato, licet ſe defendere ſi poſſit ſecus ſi iuſte condemnetur.

De iniuſtitia teſtium.

DISTINCTIO LVII.

Deinde conſiderandum eſt de iniuſtitia pertinente ad perſonam teſtis. Et circa hoc videnda ſunt quatuor. Primo vtrum homo teneatur ad teſtimonium ferendum. Secundo vtrum duorum vel trium teſtimonium ſufficiat. Tertio vtrum teſtimonium alicuius abſque culpa eius repellatur. Quarto vtrum falſum teſtimonium perhibere ſit mortale peccatum.

Ad primum ſcilicet *vtrum homo teneatur ad teſtimonium ferendum*: dicendum, quod in teſtimonio ferendo diſtinguendum eſt, quia aliquando requiritur teſtimonium alicuius, aliquando non requiritur: ſi requiritur teſtimonium alicuius ſubditi, auctoritate ſuperioris, cui in his quæ ad iuſtitiam pertinent obedire tenetur, non eſt dubium quin teneatur teſtimonium ferre, in his inquibus ſecundum ordinem iuris teſtimonium ab eo exigitur, puta in manifeſtis, & in his de quibus infamia præceſſit. Si autem exigatur ab eo teſtimonium in alijs, puta in occultis, & de quibus infamia non præceſſit, non tenetur ad teſtificandum. Si verò requiritur eius teſtimonium non auctoritate ſuperioris cui obedire tenetur, tunc diſtinguendum eſt; quia ſi teſtimonium requiritur ad liberandum hominem, vel ab iniuſta morte, ſeu pæna quacumque, vel falſa infamia, vel etiam ab iniquo damno, tunc tenetur homo ad teſtificandum. Et ſi eius teſtimonium non requiritur, tenetur facere quod in ſe eſt, vt veritatem denunciet alicui, qui ad hoc poſſit prodeſſe, dicitur enim in Pſalm. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*, & Prouer. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem*, & Rom. 1. dicitur. *Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Vbi dicit Gloſſa, quod *conſentire eſt tacere, cum poſſis redarguere.* Super his vero quæ pertinent ad condemnationem alicuius, non tenetur ferre teſtimonium, niſi cum à ſuperiori compellitur ſecundum

In quibus caſibus teneatur homo ferre teſtimonium.

ordinem iuris, quia ſi circa hoc veritas occultetur, Nulli ex hoc ſpeciale damnum naſcitur: vel ſi immineat periculum accuſatori, non eſt curandum, qui ipſe ſe, in illud periculum ſponte ingeſſit. Alia vero ratio eſt de reo, cui imminet periculum eo nolente.

S e d nota ſollicite, quod de illis quę commiſſa ſunt homini ſub ſecreto per confeſſionem, nullo modo debe teſtimonium ferre; quia huiuſmodi non ſcit vt homo, ſed tanquam Dei miniſter; & maius eſt vinculum ſacramenti, quolibet hominis præcepto. Circa ea verò quę aliter homini ſub ſecreto committuntur, diſtinguendum eſt. Quandoque enim ſunt talia, quæ ſtatim cum ad notitiam hominis veniunt homo ea manifeſtare tenetur; puta ſi pertinent ad corruptionem multitudinis ſpiritualem vel corporalem, vel in graue damnum alicuius perſonę; vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi, quod quis propalare tenetur, vel teſtificando, vel denuntiando, & contra hoc debitum, obligari non poteſt per ſecreti commiſſum, quia in hoc non frangeret fidem quam alteri debet. Quandoque vero ſunt talia quæ quis prodere non tenetur, vnde poteſt obligari ex hoc, quod ſibi ſub ſecreto committitur; & tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiam ex præcepto ſuperioris, quia ſeruare fidem eſt de iure naturali. Nihil autem poteſt præcipi homini, contra id quod eſt de iure naturali.

Quæ cõmiſſa ſub ſecreto non poſſunt reuelari.

A d s e c v n d v m, ſcilicet *vtrum duorum vel triũ teſtimonium ſufficiat.* Dicendum, quod Deut. 17. dicitur. *In ore duorum vel trium teſtium, peribit qui interficietur.* Et infra 19. *In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum.* Quia ſecundum Philoſophum in 1. Ethi. *Certitudo non eſt ſimiliter quærenda in omni materia.* In actibus enim humanis ſuper quibus conſtituuntur iudicia, & exiguntur teſtimonia, non poteſt haberi certitudo demonſtratiua, eo quod ſunt circa contingentia, & variabilia; & ideo ſufficit probabilis certitudo, quæ vt in pluribus veritatem attingat, & ſic à veritate in paucioribus deficiat. Eſt autem probabile, quod magis veritatem continet dictum multorum, quàm dictum vnius; & ideo cum reus ſit vnus qui negat, ſed multi teſtes aſſerunt idem cum actore, rationabiliter inſtitutum eſt iure diuino, & humano, quod dicto teſtium ſtetur. Omnis autem multitudo in tribus comprehenditur, ſcilicet principio, medio, & fine. Vnde ſecundum Philoſophum in 1. de cælo. *Omne & totum, in tribus ponimus.* Ternarius quidem conſtituitur aſſerentium, cum duo teſtes conueniunt cum actore vel accuſatore; & ideo requiritur binarius teſtium, vel ad maiorem certitudinem vt ſit ternarius, qui eſt multitudo perfecta in ipſis teſtibus, vnde & Eccleſiaſtici 4. dicitur *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Aug. autem dicit ſuper illud Ioan. 8. *Duorum hominum teſtimonium verum eſt; quod in hoc eſt Trinitas ſecundum myſterium commendata,* in qua eſt perpetua firmitas veritatis. Hac igitur ratione, determinauit lex diuina, pariter & humana, duos vel tres ſufficere ad teſtimonium perhibendum: quia quantacumque multitudo teſtium determinaretur, poſſet quandoque teſtimonium eſſe iniquum, cũ ſcriptum ſit Exo. 24. *Ne ſequaris turbam ad faciendum malum.* Nec tamen quia non poteſt in talibus fallibilibus certitudo haberi, debet negligi certitudo quæ probabiliter haberi poteſt per duos vel tres teſtes, vt dictum eſt.

Duorum vel trium teſtimonium ſufficit, niſi in caſibus iure expreſſis, & rationabiliter exceptis.

H o c tamen ſecundum iura canonica non tenet, quantum ad aliquas perſonas in dignitatibus conſtitutas, ſicut legitur 2. q. 5. vbi dicitur *Præſul non damnetur niſi ſeptuaginta duobus teſtibus. Presbyter autem Cardinalis niſi in quadraginta quatuor teſtibus non deponatur. Diaconus cardinalis vrbis Romæ niſi in 28. teſtibus non condemnabitur. Subdiaconus, acolitus, exorciſta, lector, oſtiarius, niſi in ſeptem teſtibus non condemnabitur.* Sed magis eſt periculoſum peccatum eius, qui in maiori dignitate conſtitutus eſt, & ita minus eſt tolerandum; ergo nec in aliorum con-

A demnatione ſufficit duorum vel trium teſtimonium. Sed illud locum habet ſpecialiter in epiſcopis, presbyteris, diaconibus, & clericis Eccleſiæ Romanæ, propter eius dignitatem, & hoc triplici ratione. Primo quidem quia in ea tales debent inſtitui, quorum ſanctitati plus credatur, quam multis teſtibus. Secundo quia homines, qui habent de alijs iudicare, ſæpe propter iuſtitiã multos aduerſarios habent, vnde non eſt paſſim credendum teſtibus contra eos, niſi magna multitudo conueniat. Tertio quia ex condemnatione alicuius eorum, derogaretur in opinione hominum, dignitati illius eccleſiæ, & auctoritati; quod eſt periculoſius, quam in ea tolerare aliquem peccatorem, niſi valde publicum & manifeſtum, de quo graue ſcan-B dalum oriretur.

E t nota, quod quia teſtes inuicem diſcordare contingit, propter quod teſtimonium illorum, vel minus certum efficitur, vel penitus eneruatur, ideo ſciendũ, quod diſcordia teſtiũ in aliquibus principalibus circũſtantijs, quæ variant ſubſtantiam facti, puta in tẽpore, vel loco, vel perſonis, de quibus principaliter agitur, aufert efficaciam teſtimonij: quia ſi diſcordant in talibus, videntur ſingulares eſſe, in ſuis teſtimonijs, & de diuerſis factis loqui; puta ſi vnus dicat hoc factum eſſe in tali tempore, vel loco, & alius alio temporè vel loco, non videntur de eodem facto loqui. Non tamen præiudicatur teſtimonio, ſi vnus dicat ſe non recordari, & alius aſſerat determinatum tempus, vel locum. Et ſi in talibus omnino diſcordauerint teſtes C actoris, & rei, ſi ſint æquales numero, & pares dignitate, ſtatur pro reo, quia facilior debet eſſe iudex ad abſoluendum, quam ad condemnandum; niſi forte in cauſis fauorabilibus, ſicut eſt cauſſa libertatis, & huiuſmodi. Si vero teſtes eiuſdem partis diſſenſerint, debet iudex ex motu ſui animi percipere, cui parti ſit ſtandum, vel ex numero teſtium; vel ex dignitate eorum. vel ex fauorabilitate cauſæ, vel ex conditione negocij, & dictorum, Multo autem magis teſtimonium vnius repellitur, ſi ſibiipſi diſſideat, interrogatus de viſu, & ſcientia; non autem ſi diſſideat interrogatus de opinione, & fama; quia poteſt ſecundum viſa diuerſa & audita, diuerſimode motus eſſe ad reſpondendum. Si vero ſit diſcordia teſtimonij in aliquibus circunſtantijs non pertinentibus ad D ſubſtantiam facti, puta ſi tempus fuerit nubiloſum vel ſerenum, vel ſi domus fuerit picta aut non, vel aliquid huiuſmodi; diſcordia talis non præiudicat teſtimonio, quia homines non conſueuerunt circa talia multum ſollicitari, vnde facile à memoria elabuntur, quinimmo aliqua diſcordia in talibus facit teſtimonium credibilius, vt Chryſoſt. dicit. ſuper Matt. quia ſi ita omnibus concordarent, etiam in minimis, viderentur ex condicto eandem ſermonem proferre, quod tamen prudentię iudicis relinquitur diſcernendum.

Quod faciẽdum quando teſtes diſcordant in circunſtantijs principalibus vel alijs.

A d t e r t i v m, ſcilicet *vtrum aliquis ſine culpa à teſtimonio repellatur;* dicendum quod teſtimonium ſicut dictum eſt, non habet infallibilem certitudinem, ſed probabilem. Et ideo quicquid eſt, quod probabilita-E tem afferat in contrarium, reddit teſtimoniũ inefficax. Redditur autem probabile, quod aliquis in veritate teſtificanda nõ ſit firmus; quandoq; quidẽ propter culpã, ſicut infideles, & infames; item illi, qui publico crimine rei ſunt, qui nec accuſare poſſunt: quandoq; autẽ abſque culpa, & hoc vel ex defectu rationis, ſicut patet de pueris, amentibus, & mulieribus; vel quandoq; ex affectu, ſicut patet de inimicis, & de perſonis cõiunctis, & domeſticis, vel etiam exteriori conditione, ſicut ſunt pauperes, ſerui, & illi quibus imperari poteſt, de quibus probabile eſt, quod facile poſſunt induci ad teſtimonium ferendum contra veritatem. Et ſic patet, quod teſtimonium alicuius repellitur, & propter culpam, & abſque culpa.

Quinam citra culpam ſunt à teſtimonio repellendi, & qui ex culpa.

A d q v a r t v m, ſcil. *vtrum falſum teſtimoniũ ſemper ſit peccatum mortale?* dicendum quod falſum teſtimo-

Falſum teſtimonium ex tribus titulis poteſt eſſe peccatũ mortale.

nium habet triplicem deformitatem. Vno modo ex periurio, quia teſtes non admittuntur niſi iurati; & ex hoc eſt peccatum mortale. Alio modo ex violatione iuſtitiæ; & hoc eſt peccatum mortale in ſuo genere, ſicut & quælibet iniuſtitia. Et ideo in præcepto decalogi ſub hac forma interdicitur falſum teſtimonium, cum dicitur. Exo. 20. *Non loquaris contra proximum tuum falſum teſtimonium.* Non enim contra aliquem facit, qui eum ab iniuria facienda impedit, ſed ſolum qui ei ſuam iuſtitiam tollit. Tertio modo ex ipſa falſitate, ſecundum quod omne mendacium eſt peccatum; & ex hoc non habet falſum teſtimoniũ, quod ſemper ſit peccatum mortale.

De iniuſtitia aduocatorum.

DISTINCTIO LVIII.

DEINDE conſiderandum eſt de iniuſtitia, quæ fit in iudicio ex parte aduocatorum. Et circa hoc conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum aduocatus teneatur præſtare patrocinium cauſæ pauperum. Secundo vtrum aliquis debeat arceri ab officio aduocati. Tertio vtrum aduocatus peccet iniuſtam cauſam defendendo. Quarto vtrum peccet accipiendo pecuniam pro ſuo patrocinio.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum aduocatus teneatur patrocinium præſtare cauſæ pauperum:* dicendum, quod
C cum præſtare patrocinium cauſæ pauperum ad opus miſericordiæ pertineat, idem eſt hic dicendum, quod & ſupra dictum eſt de alijs miſericordiæ operibus. Nullus enim ſufficit omnibus indigentibus miſericordiæ opus impendere; & ideo ſicut Aug. dicit in primo de Doctrina Chriſtiana *cum omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſime conſulendum eſt, qui pro locorum, & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius tibi quaſi quadam ſorte iunguntur.* Dicit *pro locorum opportunitatibus*, quia non tenetur homo per mundum quærere indigentes quibus ſubueniat, ſed ſufficit ſi eis, qui ſibi occurrunt, miſericordiæ opus impendat. vnde dicitur Exo. 23. *Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum.* Addit etiam, *& temporum*, quia homo non tenetur futuræ neceſſitati alterius ſubuenire; ſed ſufficit ſi
D præſenti neceſſitati ſuccurrat. Vnde dicitur 1. Ioan. 3. *Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem patientem, & clauſerit viſcera ſua ab eo,* &c. ſubdit autem, *vel quarumlibet rerum*, quia homo ſibi coniunctis quacumque neceſſitudine, maxime debet curam impendere, ſecundum illud primæ ad Thim. 5. *Si quis ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negauit.* Quibus tamen concurrentibus conſiderandũ reſtat, vtrum aliquis tantam neceſſitatem patiatur, quod non in promptu appareat, quomodo ei poſſit aliter ſubueniri, & in tali caſu tenetur ei opus miſericordiæ impendere. Si autem in promptu appareat quomodo ei aliter ſubueniri poſſit, vel per ſeipſum, vel per aliam perſonam magis coniunctam, aut maiorem
E facultatem habentem, non tenetur ex neceſſitate indigenti ſubuenire, ita quod nõ faciendo peccet, quamuis ſi ſubuenerit abſque tali neceſſitate, laudabiliter faciat. Vnde aduocatus non tenetur ſemper cauſæ pauperum patrocinium præſtare, ſed ſolum concurrentibus conditionibus prædictis: alioquin oporteret eum omnia alia negocia prætermittere, & ſolis cauſis pauperum iuuandis intendere, & idem dicendum eſt de medico, quantum ad curationem pauperum.

Quo caſu tenetur aduocatus patrocinium præſtare cauſæ pauperum.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum aliquis arceri debeat ab officio aduocandi:* dicendũ quod aliquis impeditur ab aliquo actu, duplici ratione. Vno modo propter impotentiam. Alio modo propter indecentiã. Sed impotẽtia ſimpliciter excludit aliquẽ ab actu; indecentia autẽ nõ excludit omnino, quia neceſſitas indecentiam tollere

A poteſt. Sic igitur ab officio aduocatorum prohibentur quidam propter impotentiam, eo quod deficiunt ſenſu, vel interiori ſicut furioſi, & impubes; vel exteriori, ſicut ſurdi, & muti. Eſt enim neceſſaria aduocato, & interior peritia, qua poſſit conuenienter iuſtitiam aſſumptæ cauſæ oſtendere; & exterior loquela cum auditu, vt poſſit pronunciare, & audire, quod ei dicitur. Vnde qui in his defectum patiuntur, omnino prohibentur ne ſint aduocati, nec pro ſe, nec pro alijs. Decentia autem huius officij exercendi tollitur dupliciter: vno modo ex hoc, quod aliquis eſt rebus maioribus obligatus: vnde Monachos & presbyteros non decet, in quacumque cauſa aduocatos eſſe, neque clericos in iudicio ſeculari, quia huiuſmodi perſonæ ſunt rebus
B diuinis aſtrictæ. Alio modo propter defectum perſonæ, vel corporalem, vt patet de cæcis qui conuenienter iudici aſtare non poſſent; vel ſpiritualem, non enim decet vt alterius iuſtitiæ patronus exiſtat, qui in ſeipſo iuſtitiam contempſit. Et ideo infames, infideles, & damnati de grauibus criminibus, non decenter ſunt aduocati; tamẽ huiuſmodi indecentiæ, neceſſitas præfertur. Et propter hoc, huiuſmodi perſonæ poſſunt pro ſeipſis, vel pro perſonis ſibi coniunctis, vti officio aduocati; vnde & clerici pro eccleſijs ſuis poſſunt eſſe aduocati, & Monachi pro cauſa monaſterij ſui, ſi abbas præceperit.

Qui arcendi ab officio aduocati.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum aduocatus peccet iniuſtam cauſam defendendo:* dicendum, quod illicitum
C eſt alicui cooperari ad malum faciendum, ſiue conſulendo, ſiue adiuuando, ſiue qualitercumque conſentiendo, quia conſilians & coadiuuans, quodammodo eſt faciens. Et Apoſtolus dicit Rom. 1. *Quod digni ſunt morte non ſolum qui faciunt peccatum, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Vnde etiam ſupra dictum eſt, quod omnes tales ad reſtitutionem tenentur. Manifeſtum eſt autem, quod aduocatus, & auxilium & conſilium præſtat ei, cuius cauſæ patrocinatur. Vnde ſi ſcienter iniuſtam cauſam defendat, abſque dubio grauiter peccat, & ad reſtitutionem tenetur huius damni, quod contra iuſtitiam per eius auxilium altera pars incurrit. Si autem ignoranter iniuſtam cauſam defenderit, putans eſſe iuſtam, excuſatur ſecundum modum quo ignorantia excuſare poteſt.

Grauiter peccat aduocatus iniuſtam cauſã ſcienter defendendo.

D AD QVARTVM, *ſcilicet vtrum aduocatus peccet pro ſuo patrocinio pecuniam accipiendo:* dicendum, quod non, ſicut expreſſe dicit Auguſtin. ad Macedonium, *aduocatus*, inquiens, *licite vendit iuſtum patrocinium, & iuriſperitus verum conſilium.* Et ratio huius eſt, quia illa quæ quis non tenetur alteri exhibere, iuſte poteſt pro eorum exhibitione recompenſationem accipere. Manifeſtum eſt autem, quod aduocatus non ſemper tenetur patrocinium præſtare, aut conſilium dare cauſis aliorum. Et ideo ſi vendat ſuum patrocinium, ſiue ſuum conſilium, non agit contra iuſtitiam. Et eadem ratio eſt de medico opem ferente ad ſanandum, & de omnibus alijs huiuſmodi perſonis, dum tamen moderatè accipiant, conſiderata conditione perſonarum, & negociorum, & laboris, & conſuetudine patriæ,
E ſi autem per improbitatem aliquid immoderatè extorqueant, peccant contra iuſtitiam, vnde Auguſtin. dicit ad Macedonium, *quod ab his extorta per immoderatam improbitatem, repeti ſolent; data per tolerabilem conſuetudinem, non ſolent.*

Aduocatus poteſt capere pecunias pro ſuo patrocinio, moderatas tamen.

QVAMVIS autem ſcientia iuris ſit quoddam ſpirituale, tamen vſus eius fit opere corporali, & ideo pro eius recompenſatione, licet pecuniam accipere; alioquin nulli artifici liceret de arte ſua lucrari.

Soluit obiectiones.

NOTA tamen, quod nec iudex, nec teſtis, poſſunt accipere, ſicut dicit Auguſt. ad Macedonium; *non debet*, inquit, *iudex vendere iuſtum iudicium, nec teſtis verum teſtimonium.* Cuius cauſa eſt, quia iudex, & teſtis, ſunt perſonæ communes vtrique parti; quia iudex tenetur iuſtam ſententiam dare, & teſtis verum teſtimo-

monium

monium dicere. Iuſtitia autem, & veritas non declinant in vnam partem, magis quàm in aliam. Et ideo iudicibus de publico, ſunt ſtipendia laborum ſtatuta, & teſtes accipiunt, non quaſi precium teſtimonij, ſed quaſi ſtipendium laboris, expenſas; vel ab vtraque parte, vel ab ea qua inducuntur; quia *nemo militat ſtipendijs ſuis vnquam*, vt dicitur. 1. ad Corinth. 9. Sed aduocatus alteram partem tantum defendit, & ideo licite poteſt precium accipere à parte quam adiuuat.

DEinde conſiderandum eſt de iniurijs verborum, quæ inferuntur extra iudicium. Primo de contumelia. Secundo de detractione. Tertio de ſuſurratione. Quarto de deriſione. Quinto de maledictione. Sed de his omnibus, require infra libro tertio.

DEinde conſiderandum eſt de peccatis, quæ fiunt circa voluntarias commutationes. Et primo de fraudulentia, quæ fit in emptionibus, & venditionibus. Secundo de vſura, quæ fit in mutuis. Circa alias commutationes voluntarias non inuenitur aliqua ſpecies peccati, quę diſtinguatur à rapina, & furto. De fraudulentia, & vſura require infra libro tertio.

De integralibus iuſtitiæ partibus.

DISTINCTIO LIX.

DEINDE conſiderandum eſt de partibus integralibus iuſtitiæ, quę ſunt facere bonum, & declinare à malo, & de vitiis oppoſitis. Circa quę conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum duo prædicta ſint partes iuſtitiæ. Secundo vtrum tranſgreſſio ſit ſpeciale peccatum. Tertio vtrum omiſſio ſit ſpeciale peccatum. Quarto de comparatione omiſſionis ad tranſgreſſionem.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum facere bonum, & declinare à malo, ſint partes iuſtitię*: dicendum, quod ſi loquamur de bono & malo in communi, facere bonum & vitare malum, pertinet ad omnem virtutem. Et ſecundum hoc non poſſunt poni partes iuſtitiæ, niſi fortè iuſtitia accipiatur prout eſt omnis virtus. Quamuis etiam iuſtitia hoc modo accepta, reſpiciat quandam rationem boni ſpecialem, vt ſcilicet eſt debitum in ordine ad legem diuinam vel humanam. Sed iuſtitia ſecundum quod eſt ſpecialis virtus, reſpicit bonum ſub ratione debiti ad proximum. Et ſecundum hoc ad ſpecialem iuſtitiam pertinet, facere bonum ſub ratione debiti, in comparatione ad proximum, & vitare malum oppoſitum, ſecundum quod eſt nociuum proximo. Ad iuſtitiam verò generalem pertinet, facere bonum debitum, in ordine ad communitatem, vel ad Deum, & vitare malum oppoſitum. Dicuntur autem hæc duo, partes iuſtitiæ generalis & ſpecialis, quaſi integrales; quia vtrumque eorum requiritur ad perfectum actum iuſtitiæ. Ad iuſtitiam enim pertinet æqualitatem conſtituere in his quę ſunt ad alterum, vt ex ſupradictis patet, eiuſdem autem eſt aliquid conſtituere, & conſtitutum conſeruare. Conſtituit autem aliquis æqualitatem iuſtitiæ faciendo bonum, ideſt reddendo alteri, quod ei debetur. Conſeruat autem æqualitatem iuſtitiæ iam conſtitutæ, declinando à malo, id eſt nullum nocumentum proximo inferendo. Bonum ergo & malum hic accipiuntur ſub ſpeciali ratione, per quam appropriantur iuſtitiæ.

Bonum & malum ſpecialiter accepta ſunt partes integrales iuſtitiæ.

IDEO tamen hęc duo ponuntur partes iuſtitię, ſecundum aliquam propriam rationem boni & mali, non autem alterius alicuius virtutis moralis; quia virtutes morales aliæ conſtituuntur circa paſſiones, in quibus facere bonum eſt venire ad medium, quod eſt declinare ab extremis quaſi à malis: & ſic in idem redit quantum ad alias virtutes facere bonum, & declinare à malo. Sed iuſtitia conſiſtit circa operationes,

Solutio obiectionum.

A & res exteriores, in quibus aliud eſt facere æqualitatem, & aliud eſt factam non corrumpere.

ITEM declinare à malo non importat negationem puram, quæ eſt non facere malum, hoc enim non meretur palmam, ſed ſolum vitat pœnam. Importat autem motum voluntatis repudiantis malum, vt ipſum nomen declinationis oſtendit: & hoc eſt meritorium, præcipuè quando aliquis impugnatur, vt malum faciat, & reſiſtit.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum tranſgreſſio ſit ſpeciale peccatum*: dicendum, quòd nomen tranſgreſſionis, à corporalibus motibus, ad morales actus deriuatum eſt. Dicitur autem aliquis ſecundum corporalem motum tranſgredi, ex eo quod tranſgreditur terminum
B ſibi præfixum. Terminus autem pręfigitur homini vt vltra non tranſeat in moralibus, per pręceptum negatiuum; & ideo tranſgreſſio propriè dicitur ex eo, quod aliquis agit aliquid contra præceptum negatiuum. Quod quidem materialiter poteſt eſſe commune omnibus ſpeciebus peccatorum, quia per quamlibet ſpeciem peccati mortalis, homo tranſgreditur aliquod præceptum Diuinum. Sed ſi accipiatur formaliter, ſcilicet ſecundum hanc ſpecialem rationem, quod eſt facere contra præceptum negatiuum, ſic eſt ſpeciale peccatum dupliciter: Vno quidem modo ſecundum quod opponitur ad genera peccatorum oppoſita alijs virtutibus: ſicut enim ad propriam rationem iuſtitiæ legalis pertinet, attendere debitum præcepti; ita ad propriam tranſgreſſionis
C rationem pertinet, attendere contemptum pręcepti. Alio modo ſecundum quod diſtinguitur ab omiſſione, qua contrariatur præcepto affirmatiuo.

Tranſgreſſio formaliter accepta eſt ſpeciale peccatum.

ET NOTA, quod ſicut iuſtitia legalis eſt omnis virtus ſubiectiuè & quaſi materialiter; ita etiam iuſtitia legalis eſt materialiter omne peccatum. Et hoc modo peccatum diffiniuit Ambro. lib. de Parad. ca. 8. ſcilicet ſecundum rationem iuſtitię legalis, dicens: *Peccatum eſt tranſgreſſio legis Diuinæ, & cæleſtium inobedientia præceptorum.*

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum omiſſio ſit ſpeciale peccatum*: dicendum, quod omiſſio importat prætermiſſionem boni, non autem cuiuſcunque, ſed boni debiti, bonum autem ſub ratione boni debiti, pertinet
D propriè ad iuſtitiam. Ad legalem quidem, ſi debitum accipiatur in ordine ad legem Diuinam vel humanam. Ad ſpecialem autem iuſtitiam, ſecundum quod debitũ conſideratur in ordine ad proximum. Vnde eo modo quo iuſtitia eſt ſpecialis virtus, vt ſupra habitum eſt, etiam omiſſio eſt ſpeciale peccatum, diſtinctum à peccatis quæ opponuntur alijs virtutibus. Et eo modo quo facere bonum, cui opponitur omiſſio, eſt quędam ſpecialis pars iuſtitiæ diſtincta à declinatione mali, cui opponitur tranſgreſſio, etiam omiſsio à tranſgreſsione diſtinguitur.

Qua ratione omiſſio dicitur ſpeciale peccatum iuſtitia oppoſitum.

OMISSIO igitur opponitur ſpeciali virtuti, ſcilicet iuſtitiæ, vt dictum eſt. Non enim eſt omiſsio boni alicuius virtutis, niſi ſub ratione debiti, quod pertinet ad iuſtitiam. Plus autem requiritur ad actum vir-
E tutis meritorium, quàm ad demeritum culpæ, quia bonum eſt ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus. Et ideo ad iuſtitiæ meritum requiritur actus, non autem ad omiſsionem.

Solutio obiect.

DICITVR autem omiſsio peccatum actuale, non quia habeat aliquem actum ſibi eſſentialem, ſed ſecundum quod negatio actus reducitur ad genus actus; & ſecundum hoc non agere, accipitur vt agere quoddam, vt ſupra dictum eſt.

ITEM nota, quod ſicut peccatum tranſgreſsionis opponitur pręceptis negatiuis, quæ pertinent ad declinandum à malo; ita peccatum omiſsionis opponitur præceptis affirmatiuis, quæ pertinent ad faciendum bonum. Peccata autem affirmatiua non obligant ad ſemper, ſed ad tempus determinatum, & pro illo tempore peccatum omiſsionis incipit

eſſe

eſſe. Poteſt tamen contingere, quod aliquis tunc ſit impotens ad faciendum quod debet, quod quidem ſi ſit præter eius culpam, non omittit vt dictum eſt: ſi vero ſit propter culpam eius præcedentem, puta cum aliquis de ſero ſe inebriauit, & non poteſt ſurgere ad matutinas, vt debet; tunc dicunt quidam quod tunc incipit peccatum omiſſionis, quando aliquis applicat ſe ad actum illicitum, non compoſſibilem cum illo actui ad quem tenetur. Sed hoc non videtur verum, quia dato quod excitaretur per violentiam, & iret ad matutinas, non omitteret: vnde patet quod præcedens inebriatio non fuit omiſſio, ſed omiſſionis cauſa. Vnde dicendum eſt, quod omiſſio incipit ei imputari ad culpam, quando fuit tempus operandi, ſed tamen propter cauſam præcedentem ex qua omiſſio ſequens redditur voluntaria.

Omiſſio incipit imputari quando fuit tempus operandi.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum peccatum tranſgreſſionis, ſit grauius quam peccatum omiſſionis:* dicendum quod peccatum in tantum eſt grauius, in quantum à virtute diſtat: Contrarietas autem eſt maxima diſtantia, vt dicitur in 10. Metha. Vnde contrarium magis diſtat à ſuo contrario, quàm ſimplex eius negatio, ſicut nigrum plus diſtat ab albo, quam ſimpliciter non album, omne enim nigrum eſt non album, ſed non conuertitur. Manifeſtum eſt autem, quod tranſgreſſio contrariatur actui virtutis: omiſſio autem importat negationem ipſius, puta peccatum omiſſionis eſt, ſi quis parentibus debitam reuerentiam non exhibeat. Peccatum autem tranſgreſſionis, ſi contumeliam, vel quamcunque iniuriam eis inferat. Vnde manifeſtum eſt, quod ſimpliciter & abſolutè loquendo, tranſgreſſio eſt grauius peccatum, quam omiſſio: licet aliqua omiſſio poſsit grauior eſſe aliqua tranſgreſsione.

Tranſgreſſio ſimpliciter loquendo eſt grauius peccatum quã omiſſio.

De iuſtitiæ annexis virtutibus.

DISTINCTIO LX.

Deinde conſiderandum eſt de virtutibus annexis iuſtitiæ. Et circa hoc conſideranda ſunt duo. Primo quæ virtutes iuſtitiæ annectantur. Secundo de ſingulis earum in ſpeciali.

Ad primvm, ſcilicet *qualiter aſsignentur virtutes annexæ iuſtitiæ.* Et videtur quod inconuenienter aſsignẽtur.

Obiectiones.

1. Tullius enim enumerat ſex, ſcilicet religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obſeruantiam, veritatem. Vindicatio autem videtur eſſe ſpecies commutatiuæ iuſtitiæ, ſecundum quam illatis iniurijs vindicta rependitur, vt ex ſupradictis patet: non ergo debet poni inter virtutes iuſtitiæ annexas.

Præterea Macrobius ſuper ſomnium Scipionis,
2. ponit ſeptem, ſcilicet innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectionem, humanitatem, quarum plures à Tullio prætermittuntur; ergo videtur inſufficienter enumeratas eſſe virtutes iuſtitiæ adiunctas.

Præterea à quibuſdam alijs ponuntur quinque
3. partes iuſtitiæ, ſcilicet obedientia reſpectu inferiorum, diſciplina reſpectu inferioris, æquitas reſpectu æqualium, fides & veritas reſpectu omnium, de quibus à Tullio non ponitur niſi veritas; ergo videtur inſufficienter enumeraſſe virtutes iuſtitię annexas.

Præterea Andronicus peripateticus, ponit no-
4. uem partes iuſtitiæ annexas, ſcilicet liberalitatem, benignitatem, vindicatiuam, eugnomoſynam, euſebiam, Euchariſtiam, ſanctitatem, bonam commutationem, legispoſitiuam. Ex quibus etiam Tullius manifeſtè non ponit niſi vindicatiuam, ergo videtur inſufficienter enumeraſſe.

Præterea Ariſt. in 5. Ethi. ponit epeixiam iuſtitiæ adiunctam, de qua in nulla præmiſſarum aſsignationum videtur mentio eſſe facta, ergo inſufficienter ſunt enumeratæ virtutes iuſtitiæ annexæ.

Responsio, dicendum quod in virtutibus quæ adiunguntur alicui principali virtuti, duo ſunt conſideranda. Primo quidem quod virtutes illæ in aliquo cum principali virtute conueniant; ſecundo quod in aliquo deficiant à perfecta ratione ipſius: quia vero iuſtitia ad alterum eſt, vt ex ſupradictis patet, omnes virtutes quę ad alterum ſunt, poſſunt ratione conuenientiæ iuſtitiæ annecti. Ratio vero iuſtitiæ conſiſtit in hoc, quod alteri reddatur quod ei debetur, ſecundum æqualitatem, vt ex ſupradictis patet. Dupliciter autem aliqua virtus ad alterum exiſtens, à ratione iuſtitiæ deficit. Vno quidem modo in quantum deficit à ratione æqualis, alio modo in quantum deficit à ratione debiti. Sunt enim quædam virtutes quæ debitum quidem alteri reddunt, ſed non poſſunt reddere æquale. Et primo quidem quicquid ab homine Deo redditur, debitum eſt; non tamen poteſt eſſe æquale, vt ſcilicet tantum homo ei reddat quantum debet, ſecundum illud Pſal. 115. *Quid retribuam Domino pro omnibus quę retribuit mihi?* Et ſecundum hoc adiungitur iuſtitiæ religio, quæ vt Tullius dicit, *ſuperioris cuiuſdam naturæ, quam diuinam vocant, curam, cæremoniamque vel cultum affert.* Secundo parentibus non poteſt ſecundum æqualitatem recompenſari, quod eis debetur, vt patet per Philoſophum in 8. Ethi. Et ſic adiungitur iuſtitię pietas, per quam, vt Tullius dicit, *ſanguine iunctis, patriæque beneuolis, officium & diligens tribuitur cultus.* Tertio non poteſt ſecundum æquale præmium, recompenſari ab homine virtus, vt patet per Philoſophum in quarto Ethicorum. Et ſic adiungitur iuſtitiæ obſeruantia, *per quam* vt Tullius dicit, *homines aliqua dignitate antecedentes, quodam cultu & honore dignamur.*

Colliguntur virtutes iuſtitia annexa quæ dicũtur partes potentiales eius.

A ratione vero debiti iuſtitiæ, defectus poteſt attendi, ſecundum quod eſt duplex debitum, ſcilicet morale & legale. Vnde & Philoſophus in 8. Ethi. ſecundum hoc duplex iuſtum aſſignat, debitum quidem legale eſt, ad quod reddendum aliquis lege aſtringitur; & tale debitum propriè attendit iuſtitia, quæ eſt principalis virtus, debitum autem morale eſt, quod aliquis debet ex honeſtate virtutis. Et quia debitum neceſſitatem importat, ideo tale debitum habet duplicem gradum. Quoddam enim eſt ſic neceſſarium, vt ſine eo honeſtas morum conſeruari non poſſit: & hoc habet plus de ratione debiti, & poteſt hoc debitum attendi ex parte ipſius debentis, & ſic ad hoc debitum pertinet, quod homo talem ſe exhibeat alteri verbis & factis, qualis eſt: & ita adiungitur iuſtitiæ veritas, per quam, vt Tullius dicit, *immutata ea quæ ſunt, fuerunt, aut futura ſunt, dicuntur.* Poteſt etiam attendi ex parte eius cui debetur, prout, ſcilicet aliquis recompenſat alicui ſecundum ea quę fecit; quandoque quidem in bonis, & ſic adiungitur iuſtitiæ gratia, *in qua*, vt Tullius dicit, *amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi voluntas continetur alterius.* Quandoque vero in malis, & ſic adiungitur iuſtitiæ vindicatio, *per quam,* vt Tullius dicit, *vis aut iniuria, & omnino quicquid obfuturum eſt, defendendo aut vlciſcendo propulſatur.* Aliud vero debitum eſt neceſſarium, ſicut conferens ad maiorem honeſtatem, ſine quo tamen honeſtas conſeruari poteſt. Quod quidem debitum attendit liberalitas, affabilitas, ſiue amicitia, & alia huiuſmodi, quæ Tullius prætermittit, in prædicta enumeratione, quia parum habent de ratione debiti.

Iuſtitia reſpicit debitũ legale: partes vero potẽtiales eius, debitũ morale.

Debitũ morale duplex.

Ad primvm ergo dicendum quod vindicta quæ fit auctoritate publicæ poteſtatis ſecundum ſententiã iudicis pertinet ad iuſtitiam commutatiuam; ſed vindicta quam quis facit proprio motu, non tamen contra legem, vel quam quis à iudice requirit, pertinet ad virtutem iuſtitiæ adiunctam.

Solutio obie.

Ad secvndvm dicendum, quod Macrobius videtur attendiſſe ad duas partes integrales iuſtitiæ, ſcilicet declinare à malo, ad quod pertinet innocentia, & facere bonum, ad quod pertinent ſex alia, quorum duo videntur pertinere ad æquales, ſcilicet amicitia in exteriori conuictu, & concordia interius;

duo

duo vero pertinent ad ſuperiores, pietas ad parentes A & religio ad Deum; duo vero ad interiores; ſcilice affectus, inquantum placent bona eorum; & humanitas, per quam ſubuenitur eorum defectibus. Dicit enim Iſidor. in libro ethym. quod *humanus dicitur aliquis, quod habeat circa hominem, amorem, & miſerationis affectum.* Vnde humanitas dicta eſt, qua nos inuicem tenemur: & ſecundum hoc amicitia ſumitur, prout ordinat exteriorem conuictum, ſicut de ea philoſophus tractat in 4. Ethi. Poteſt etiam ſumi ſecundum quod propriè reſpicit affectum, prout determinatur à Philoſopho, in 8. & in 9. Ethi. Et ſic ad amicitiam pertinent tria, ſcilicet beneuolentia, quæ hic dicitur affectus; & concordia; & beneficentia, quæ hic vocatur humanitas. Hæc autem Tullius prætermiſit, B quia parum habent de ratione debiti, vt dictum eſt.

Quid humanitas & quotuplex.

Ad tertium dicendum, quod obedientia includitur in obſeruantia, quam Tullius ponit; nam præcellentibus perſonis debentur, & reuerentia honoris, & obedientia. Fides autem per quam fiunt dicta, includitur in veritate, quantum ad obſeruantiam promiſſorum. Veritas autem in plus ſe habet, vt infra patebit. Diſciplina autem non debetur ex debito neceſſitatis, quia inferiori non eſt aliquis obligatus inquantum eſt inferior: tamen poteſt aliquis ſuperior obligari, vt inferioribus prouideat, ſecundum illud Matth. 24. *Fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſupra familiam ſuam:* & ideo à Tullio prætermittitur. Poteſt autem contineri ſub humanitate quam Ma- C crobius ponit. Æquitas vero ſub epeikia vel amicitia.

Ad quartum dicendum, quod in illa enumeratione ponuntur quædam pertinentia ad veram iuſtitiam: ad particularem quidem, bona commutatio, de qua dicit, quod eſt habitus in commutationibus æqualitatem cuſtodiens. Ad legem autem iuſtitiam, quantum ad ea quæ communiter ſunt obſeruanda, ponitur legiſpoſitiua, quæ vt ipſe dicit, eſt ſcientia commutationum politicarum, ad commutationem relatarum. Quantum vero ad ea quæ quandoque particulariter agenda occurrunt præter communes leges, ponitur eugnomoſyna, quaſi bona gnome, quæ eſt in talibus directiua, vt ſupra habitum eſt in tractatu de prudentia. Et ideo dicit de ea, quod eſt voluntaria iuſtifica- D tio; quia ſcilicet ex proprio arbitrio id quod iuſtum eſt, homo ſecundum eam ſeruat, non ſecundum legē ſcriptam. Attribuuntur autem hę duæ, prudentiæ ſecundum directionem iuſtitię, non ſecundum executionem. Euſebia vero, dicitur quaſi bonus cultus, vnde eſt idem quod religio. Ideo de ea dicit quod eſt ſcientia Dei famulatus; & loquitur ſecundum modum quo Socrates dicebat omnes virtutes eſſe ſciētias. Et ad idē reducitur ſanctitas, vt poſtea dicetur. Euchariſtia autem idem eſt quod bona gratia, quam Tullius ponit, ſicut & vindicatiuam. Benignitas autem videtur eſſe idem cum affectu, quem ponit Macrobius. Vnde & Iſid. dicit in libro ethym. quòd *benignus, eſt vir ſponte ad benefaciendum paratus, & dulcis ad eloquium.* Et ipſe Andronicus dicit, quod *benignitas eſt habitus voluntariè* E *benefactiuus*, liberalitas autem videtur ad humanitatem pertinere.

Quid benignitas.

Ad quintum dicendum quod epeikia non adiungitur iuſtitiæ particulari, ſed legali, & videtur eſſe idem cum ea quæ dicta eſt eugnomoſyna.

De religione.

DISTINCTIO LXI.

Deinde conſiderandum eſt, de ſingulis prædictarum virtutum quantum ad præſentem intentionem pertinet. Et primo conſiderandum eſt de religione. Secundo de pietate. Tertio de obſeruantia. Quarto de gratia. Quinto de vindicta. Sextò de veritate. Septimo de amicitia. Octauo de liberalitate. Nono de epeikia. De alijs autem hic enumeratis ſupra dictum eſt, partim in tractatu de charitate, ſcilicet de concordia & alijs huiuſmodi; partim in hoc tractatu de iuſtitia, ſicut de bona commutatione, & innocentia; de legepoſitiua autem, in tractatu de prudentia. Circa religionem autem tria conſideranda occurrunt. Primo quidem de religione ſecundum ſe. Secundo de actibus eius. Tertio de vitijs oppoſitis. Circa primum quæruntur octo. Primo, vtrum religio conſiſtat tantum in ordine ad Deum. Secundo, vtrum religio ſit virtus. Tertio, vtrum religio ſit vna virtus. Quarto vtrum religio ſit ſpecialis virtus. Quinto, vtrum religio ſit virtus Theologica. Sexto, vtrum religio ſit præferenda alijs virtutibus moralibus. Septimo, vtrum religio habeat exteriores actus. Octauo, vtrum religio ſit eadem ſanctitati.

Ad primum, ſcilicet *vtrum religio conſiſtat tantum in ordine ad Deum*: dicendum quod ſicut Iſid. dicit in li. ethym. *Religioſus*, vt ait Cicero, *eſt à religione appellatus, qui retractat & tanquam relegit ea, quæ ad cultum diuinum pertinent.* Et ſic religio videtur dicta à relegendo ea quę ſunt diuini cultus, quia huiuſmodi cultus ſunt frequenter in corde reuoluenda, ſecundum illud Prouer. 3. *In omnibus vijs tuis cogita illam.* Quamuis etiam poſſit intelligi, quod religio ex hoc dicta eſt, quod *Deum reeligere debemus, quem amiſeramus negligentes*, ſicut Aug dicit. 10. de ciui. Dei Vel poteſt intelligi religio, à religando dicta. Vnde Aug. dicit in lib. de vera religione. *Religet nos religio, vni omnipotenti Deo.* Siue autem religio dicatur à frequenti relectione, ſiue ex iterata electione eius quod negligenter amiſſum eſt, ſiue à religatione, religio propriè importat ordinem ad Deum. Ipſe enim eſt cui principaliter alligari debemus, tanquam indeficienti principio, ad quem etiam noſtra electio aſſiduè dirigi debet, ſicut in vltimum finem, quem etiam ſi negligenter peccando amittimus; & credendo, & fidē proteſtando, recuperare debemus.

Religio propriè importat ordinem ad Deum, vndecunque tandem deriuetur.

Sciendum autem quod religio duplices actus habet, quoſdam quidem proprios & immediatos, quos elicit, per quos homo ordinatur ad ſolum Deum, ſicut ſacrificare, adorare, & alia huiuſmodi facere. Alios autem actus habet, quos producit mediantibus virtutibus quibus imperat, ordinans eos in diuinam reuerentiam, quia ſcilicet virtus ad quam pertinet finis, imperat virtutibus ad quas pertinent ea quæ ſunt ad finem. Et ſecundum hoc, actus religionis per modum Imperij ponitur eſſe, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, quod eſt actus elicitus à miſericordia. Immaculatum autem cuſtodire ſe ab hoc ſæculo, imperatiuè quidem eſt religionis, electiuè autem temperantię, vel alicuius huiuſmodi virtutis.

Solutio obie

Actus religionis alij eliciti, alij imperati.

Item nota quod cum ſeruus dicatur ad dominum, neceſſe eſt quod vbi eſt propria & ſpecialis ratio Dominij, ibi ſit ſpecialis & propria ratio ſeruitutis. Manifeſtum eſt autem quod dominium conuenit Deo ſecundum propriam & ſingularem quandam rationem, quia ſcilicet ipſe omnia fecit, & quia ſummum in omnibus rebus obtinet principatum. Ideo ſpecialis ratio ſeruitutis ei debetur, & talis ſeruitus nomine latriæ deſignatur apud Græcos, & ideo ad religionem propriè pertinet.

Item nota quod licet religioſi dici poſſint communiter omnes qui Deum colunt, ſpecialiter tamen religioſi dicūtur, qui totā vitam ſuam diuino cultui dedicant, à mundanis negociis ſe abſtrahentes. Sicut etiam contemplatiui dicuntur, non qui contemplantur, ſed qui contemplationi totam vitam ſuam deputant. Huiuſmodi autem non ſe ſubiiciunt homini propter hominem, ſed propter Deum, ſecundum illud Apoſtoli Gal. 4. *Sicut Angelum excepiſtis me, ſicut Ieſum Chriſtum.*

Ad secundum, ſcilicet, *vtrum religio ſit virtus* dicēdū, quod virtus eſt quæ bonū facit habentem, & opus

eius bonum reddit. Et ideo neceſſe eſt dicere, omnem A actum bonum ad virtutem pertinere. Manifeſtum eſt autem, quod reddere debitum alicui, habet rationem boni: quia per hoc quòd aliquis alteri debitum reddit, conſtituitur in proportione conuenienti reſpectu ipſius, quaſi conuenienter ordinatus ad ipſum. Ordo autem ad rationem boni pertinet, ſicut & modus, & ſpecies, vt patet per Aug. in lib. de natura boni. Cum igitur ad religionem pertineat, reddere honorem debitũ alicui, ſcilicet, Deo, manifeſtum eſt quod religio virtus eſt.

Religio eſt virtus.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum religio ſit vna virtus*: dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, habitus diſtinguuntur ſecundum diuerſam rationem obiecti. Ad religionem autem pertinet exhibere reuerentiam vni B Deo ſecundum vnam rationem, inquantum, ſcilicet eſt primum principium creationis, & gubernationis rerum: vnde ipſe dicit Mal. 1. *Si ego Pater, vbi honor meus?* patris enim eſt producere & gubernare. Et omnino manifeſtum eſt quod religio eſt vna virtus.

Religio eſt vna virtus.

VNDE quia tres diuinæ perſonæ ſunt vnum principium creationis, & gubernationis rerum, ideo eis vna religione ſeruitur. Diuerſæ autem rationes attributorum concurrunt ad rationem primi principij, quia Deus producit omnia, & gubernat, ſapientia, voluntate, & potentia bonitatis ſuæ, & ideo religio eſt vna virtus.

Solutio obie.

LICET autem religio multos actus videatur habere, ſcilicet adorare, colere, ſeruire, vouere, ſacrificare, & huiuſmodi, iſti tamen actus non diuerſificant habitum C religionis, quia eodem actu homo ſeruit Deo, & colit ipſum. Nam cultus reſpicit Dei excellentiam, cui reuerentia debetur: ſeruitus autem reſpicit ſubiectionem hominis, qui ex ſua conditione obligatur ad exhibendũ reuerentiam Deo. Et ad hæc duo pertinẽt omnes actus, qui religioni attribuuntur, quia per omnes, homo proteſtatur diuinam excellentiam, & ſubiectionem ſui ad Deum, vel exhibendo aliquid ei, vel iterum aſſumendo aliquid diuinum.

ITEM nota, quod imaginibus non exhibetur adoratio, vel religionis cultus, ſecundum quod in ſeipſis conſiderantur quaſi res quædam, ſed ſecundũ quod ſunt imagines ducentes in Deum incarnatum. Motus autem qui eſt in imaginem, prout eſt imago, non ſiſtit in ipſa, ſed tendit in id, cuius eſt imago. Et ideo ex hoc D quod imaginibus Chriſti exhibetur religionis cultus, non diuerſificatur ratio latriæ, nec virtus religionis.

AD QVARTVM, ſcilicet *vtrum religio ſit ſpecialis virtus*: dicendum, quod cum virtus ordinetur ad bonũ, vbi eſt ſpecialis ratio boni, oportet ibi eſſe ſpecialẽ virtutem. Bonum autem ad quod ordinatur religio, eſt exhibere Deo debitũ honorẽ; honor autem debetur alicui ratione excellẽtiæ. Deo autem competit ſingularis excellentia, inquantum omnia in infinitum tranſcẽdit, ſecundũ omnimodum exceſſum; vnde ei debetur ſpecialis honor, ſicut in rebus humanis videmus, quod diuerſis excellẽtiis perſonarum, diuerſus honor debetur; alius autem patri, alius autem Regi, & ſic de aliis. Vnde manifeſtum eſt quod religio eſt ſpecialis virtus.

Religio eſt ſpecialis virtus.

AD QVINTVM, ſcilicet *vtrum religio ſit virtus Theologica*: dicendum, quod ſicut dictum eſt, religio eſt quę E Deo debitum cultum affert. Duo igitur in religione conſiderantur. Vnum quidem quod religio Deo affert, ſcilicet cultus; & hoc ſe habet per modum materiæ & obiecti, ad religionem. Aliud autem eſt id cui affertur, ſcilicet Deus cui cultus exhibetur, non quaſi actus, quibus Deus colitur, ipſum Deum attingunt, ſicut cum credimus Deo, credendo Deum attingimus; propter quod ſupra dictum eſt, quod Deus eſt fidei obiectum, non ſolum inquantum credimus Deum, ſed inquantum credimus Deo. Affertur autem Deo debitus cultus, inquantum actus quidam, quibus Deus colitur, in Dei reuerentiam fiunt, puta ſacrificiorum oblationes, & alia huiuſmodi. Vnde manifeſtum eſt, quod Deus nõ cõparatur ad virtutem religionis, ſicut materia vel obiectum, ſed ſicut finis. Et ideo religio nõ eſt virtus Theologica, cuius obiectum eſt vltimus finis; ſed eſt virtus moralis cuius obiectum eſt, eſſe circa ea quæ ſunt ad finem.

Religio non eſt virtus Theologica ſed moralis & quare.

AD ſextum, ſcilicet *vtrum religio ſit omnibus alijs virtutibus præferenda*. Dicendum quod ea quæ ſunt ad finẽ ſortiuntur bonitatem ex ordine in finem. Et ideo quãto ſunt fini propinquiora, tanto ſunt meliora. Virtutes autem morales, vt ſupra dictum eſt, ſunt circa ea quæ ordinantur in Deum, ſicut in finem. Religio autẽ magis de propinquo accedit ad Deum, quam aliæ virtutes morales, inquantum operatur ea, quæ directe & immediate ordinantur in timorem diuinum. Et ideo religio præeminet inter alias virtutes morales.

Religio præeminet inter virtutes morales.

AD ſeptimum, ſcilicet *vtrum religio habeat aliquos exteriores actus*, dicendum, quod Deo reuerentiam & honorem exhibemus, non propter ſeipſum, quia in ſeipſo eſt plenus gloria, cui nihil à creatura adijci poteſt; ſed propter nos, quia videlicet per hoc quod Deũ reueremur & honoramus, mens noſtra ei ſubiicitur, & in hoc eius perfectio conſiſtit. Quælibet enim res perficitur propter hoc, quod ſubditur ſuo ſuperiori; ſicut corpus per hoc quod viuificatur ab anima, & aer per hoc quod illuminatur à ſole: mens autem humana indiget, ad hoc quod coniũgatur Deo, ſenſibilium manuductione, quia *inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*, vt Apoſtolus dicit Rom. 1. Et ideo in diuino cultu neceſſe eſt aliquibus corporalibus vti, vt eis quaſi ſignis quibuſdam, mens hominis excitetur ad ſpirituales actus, quibus Deo coniungitur. Et ideo religio habet quidem interiores actus quaſi principales, & per ſe ad religionem pertinentes: exteriores vero actus quaſi ſecundarios, & ad interiores actus ordinatos.

Religio habet actus tã interiores quam exteriores.

AD octauum, ſcilicet *vtrum religio ſit idem ſanctitati*: dicendum quod nomen ſanctitatis duo videtur importare; vno quidem modo munditiam; & huic ſignificationi competit nomen Græcum, dicitur enim Agios, quaſi ſine terra. Alio modo importat firmitatem; vnde apud antiquos ſancta dicebantur quæ legibus erant munita, vt violari non deberent: vnde & dicitur eſſe aliquid ſanctum, quia eſt lege firmatum. Poteſt etiam ſecundum Latinos hoc nomen ſanctus, ad munditiam pertinere, vt intelligatur ſanctus, quaſi ſanguine tinctus, eo quod antiquitus illi qui purificari volebant, ſanguine hoſtiæ tingebantur, vt Iſid. dicit. in lib. etym. Et vtraque ſignificatio competit, vt ſanctitas attribuatur his, quæ diuino cultui applicantur, ita quod non ſolum homines, ſed etiam templum, & vaſa, & alia huiuſmodi, ſanctificari dicantur ex hoc quod cultui diuino applicantur. Mundicia enim neceſſaria eſt ad hoc quod mens Deo applicetur, quia mens humana inquinatur ex hoc, quod inferioribus rebus iungitur: ſicut quælibet res ex immixtione peioris ſordeſcit, vt argentum ex immixtione plumbi. Oportet autẽ, quod mens ab inferioribus rebus abſtrahatur, ad hoc quod ſupremæ rei poſſit coniungi: & ideo mens ſine munditia, Deo applicari non poteſt: vnde ad Heb. vlt. dicitur: *Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum.* Firmitas etiam exigitur ad hoc, quod mens Deo applicetur: applicatur enim ei ſicut vltimo fini, & primo principio. Huiuſmodi autem oportet maximè immobilia eſſe. Vnde dicebat Apoſt. ad Ro. 8. *Certus ſum, quod neque mors, neque vita, ſeparabit me à charitate Dei.* Sic igitur ſanctitas dicitur, per quam hominis mens, ſeipſum, & ſuos actus, applicat Deo: vnde non differt à religione ſecundum eſſentiam, ſed ſolum ratione. Nam religio dicitur, ſecundum quod exhibet Deo debitum famulatum, in his quæ pertinent ſpecialiter ad cultum diuinum; ſicut in ſacrificiis, in oblationibus, & alijs huiuſmodi. Sanctitas autem dicitur, ſecundum quod homo non ſolum hęc, ſed aliarum virtutum opera, refert in Deũ: vel ſecundũ quod homo ſe diſponit per bona opera, ad cultũ diuinum pertinentia.

Vnde dicatur ſanctitas.

Religio & ſanctitas ſola ratione differunt.

De deuotione, & contemplatione.

DISTINCTIO LXII.

DEINDE conſiderandum eſt de actibus religionis Et primo de actibus interioribus, qui ſunt principaliores. Secundo de actibus exterioribus, qui ſunt ſecundarij. Interiores autem actus religionis videntur eſſe deuotio, & oratio. Et ideo primo de deuotione, ſecundo de oratione dicendum eſt. Circa primum conſideranda ſunt tria. Primò, vtrum deuotio ſit ſpecialis actus religionis. Secundò, vtrum contemplatio ſit cauſa deuotionis. Tertio de eius effectu.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum deuotio ſit ſpecialis actus religionis.* Dicendum, quod deuotio dicitur à deuouendo; vnde deuoti dicuntur, qui ſeipſos quodammodo Deo deuouerunt, vt ei ſe totaliter ſubdant, propter quod & olim apud Gentiles deuoti dicebantur, qui ſeipſos idolis deuouebant in mortem, pro ſui ſalute exercitus, ſicut de duobus Decijs Titus Liuius narrat. Vnde deuotio nihil aliud eſſe videtur, quam *voluntas quædam promptè tradendi ſe ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum.* Vnde Exod. 25. dicitur, quod *multitudo filiorum Iſrael obtulit mente promptiſſima, atque deuota primitias Domino.* Manifeſtum eſt autem, quod voluntas promptè faciendi, quod ad Dei ſeruitium pertinet, eſt quidam ſpecialis actus: vnde deuotio eſt ſpecialis actus voluntatis. Ad eandem autem virtutem pertinet velle facere aliquid, & promptam voluntatem habere ad illud faciendum, quia vtriuſque actus, idem eſt obiectum. Propter quod Philoſoph. dicit in 5. Ethic. *Iuſtitia eſt qua volunt homines, & operantur iuſta.* Manifeſtum eſt autem, quod operari ea, quæ pertinent ad diuinum cultum, ſeu famulatum, pertinet propriè ad religionem, vt ex prædictis patet. Vnde etiam ad eum pertinet, habere promptam voluntatem ad huiuſmodi exequenda, quod eſt eſſe deuotum. Et ſic patet, quod deuotio eſt actus religionis, & etiam charitatis, ſed differenter. Ad charitatẽ enim pertinet immediatè quod homo tradat ſeipſum Deo, adhærendo ei per quandam ſpiritus vnionem. Sed quod homo tradat ſeipſum Deo ad aliqua opera diuini cultus, hoc immediatè pertinet ad religionem, mediatè autem ad charitatem, quæ eſt religionis principium.

Quid deuotio.

Deuotio eſt actus religionis & ſimul etiam charitatis ſed diuerſimodè.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum contemplatio, ſiue meditatio ſit cauſa deuotionis:* dicendum, quod cauſa deuotionis extrinſeca & principalis, eſt Deus. De quo dicit Ambr. ſuper Lucam. Quod *Deus quos dignatur, vocat: & quem vult religioſum, facit: & ſi voluiſſet Samaritanos, ex indeuotis deuotos feciſſet.* Cauſa autem intrinſeca ex parte noſtra, oportet quòd ſit meditatio, ſeu contemplatio. Dictum eſt enim, quod deuotio eſt quidam voluntatis actus, ad hoc quod homo promptè ſe tradat ad diuinum obſequium. Omnis autem actus voluntatis ex aliqua conſideratione procedit, eo quod bonum intellectum eſt obiectum voluntatis. Vnde Auguſtin. dicit in lib. de Trinitat. quòd *voluntas oritur ex intelligentia:* & ideo neceſſe eſt, quod meditatio ſit deuotionis cauſa, inquantum ſcilicet per meditationem homo concipit, quod ſe tradat diuino obſequio: Ad quod quidem inducit duplex conſideratio; vna quidem, quæ eſt ex parte diuinæ bonitatis, & beneficiorum ipſius, ſecundum illud Pſalm. 72. *Mihi adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam.* Et hæc conſideratio excitat dilectionem, quæ eſt proxima deuotionis cauſa. Alia verò eſt ex parte hominis conſiderantis ſuos defectus, ex quibus indiget, vt Deum intueatur, ſecundum illud Pſalm. 120. *Leuaui oculos meos ad montes, vnde veniet auxilium mihi. Auxilium meum à Domino qui fecit cœlum, & terram.* Et hæc conſideratio excludit præſumptionem, per quam aliquis impeditur, ne Deo ſe ſubijciat, dum ſuæ virtuti innititur.

Meditatio eſt deuotionis cauſa.

VNDE conſideratio, ſeu contemplatio eorum, quæ nata ſunt dilectionem Dei excitare, deuotionẽ cauſant. Subtiles verò meditationes intelligibilium, ad amorem Dei non pertinentium, frequenter deuotionem impediunt, & mentem à deuotione diſtrahunt altiores etiam contemplationes circa diuina, licet ex natura ſui maximè natæ ſint excitare dilectionem Dei, & per conſequens deuotionem, quia Deus eſt ſuper omnia diligendus; tamen ex debilitate mentis prouenit, quod indiget manuductione ad cognitionem diuinorum, & ſimiliter ad dilectionem, per aliqua ſenſibilia nobis nota, inter quæ principaliter eſt humanitas Chriſti, ſecundum quod in præfatione dicimus, Vt dum viſibiliter Deum cognoſcimus per hunc in inuiſibilium amorem rapiamur. Et ideo ea quæ pertinent ad humanitatem Chriſti, maximè deuotionem excitant per modum manuductionis. Frequenter enim maior deuotio excitatur ex conſideratione paſſionis Chriſti, & alijs humanitatis eius myſterijs, quam ex conſideratione diuinæ magnitudinis; cum tamen deuotio principaliter circa ea, quæ ſunt diuinitatis, exiſtat. Vnde manifeſtè videmus, quod aliqui apti ſunt ad contemplationem, non ſic autem ad deuotionem, & econuerſo. In quibuſdam ſimplicibus, & viris, & mulieribus abundat deuotio, qui nihil aut modicum de contemplatione nouerunt.

Solutio obiect.

AD TERTIVM, ſcilicet *de deuotionis effectu, vtrum ſcilicet ſpiritualis lætitia ſit deuotionis effectus:* dicendum, quod deuotio per ſe quidem & principaliter ſpiritualem lætitiam mentis cauſat, ex conſequenti autem & per accidens, cauſat triſtitiam. Dictum eſt enim, quod deuotio ex duplici conſideratione procedit, principaliter quidem ex conſideratione diuinæ bonitatis, quia iſta conſideratio pertinet quaſi ad terminum motus voluntatis, tradentis ſe Deo; & ex iſta conſideratione per ſe quidem ſequitur delectatio, ſecundum illud Pſalm. 76. *Memor fui Dei, & delectatus ſum.* Sed per accidens hæc conſideratio triſtitiam quandam cauſat in his, qui nondum plenè Deo fruuntur, ſecundum illud Pſalm. 41. *Sitiuit anima mea ad Deum viuum:* & poſtea ſequitur. *Fuerunt mihi lachrymæ meæ, &c.* Secundario vero cauſatur, vt dictum eſt, ex conſideratione propriorum defectuum. Nam hæc conſideratio pertinet ad terminum, à quo homo per motum voluntatis deuotè recedit, vt ſcilicet non in ſe exiſtat, ſed Deo ſe ſubdat. Hæc autem conſideratio, èconuerſo ſe habet ad primam. Nam per ſe quidem nata eſt triſtitiam cauſare, recogitando proprios defectus; per accidens autem lætitiam, ſcilicet propter ſpem diuinæ ſubuentionis. Et ſic patet, quòd ad deuotionem primo & per ſe conſequitur delectatio: ſecundario autem & per accidens, triſtitia, quæ eſt ſecundum Deum. *De oratione require infra lib. 3. vbi agitur de partibus ſatisfactionis.*

Quomodo lætitia ſequitur deuotionem.

De adoratione.

DISTINCTIO LXIII.

DEINDE conſiderandum eſt de exterioribus actibus latriæ. Et primo de adoratione, per quam aliquis ad Deum venerandum exhibet corpus ſuum. Secundo de illis actibus, per quos aliquæ res exteriores Deo offeruntur. Tertio de illis actibus, quibus ea quæ Dei ſunt, aſſumuntur. Circa primum conſideranda ſunt tria. Primò, vtrum adoratio ſit actus latriæ. Secundò, vtrum adoratio importet actum interiorem, vel exteriorem. Tertio, vtrum adoratio requirat determinationem loci.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum adoratio ſit actus latriæ:* dicendum, quòd adoratio ordinatur in reuerentiam eius, qui adoratur. Manifeſtum eſt autem ex dictis, quòd religionis proprium eſt reuerentiam Deo exhibere. Vnde adoratio, qua Deus adoratur, eſt religionis actus. Deo enim debetur reuerentia propter eius excellentiam, quæ aliquibus creaturi-

Adoratio eſt actus religionis.

communicatur non ſecundum æqualitatem, ſed ſecundum quandam participationem. Et ideo alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad latriam, & alia ratione quaſdam excellentes creaturas, quod pertinet ad duliam, de qua poſt dicetur. Et quia ea quæ exterius aguntur, ſigna ſunt interioris reuerentiæ; quædam exteriora ad reuerentiam pertinentia, exhibentur excellentioribus creaturis, inter quæ maximum eſt adoratio. Sed aliquid eſt, quod ſoli Deo exhibetur, ſcilicet ſacrificium. Vnde Auguſt. dicit in 10. de Ciuit. Dei. Multa de cultu diuino vſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis, ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera: ita tamen, vt quibus ea deferentur, homines haberentur, qui dicuntur colendi, & venerandi; ſi autem multum additur, & adorandi. Quis vero ſacrificandum cenſuit niſi ei, quem Deum aut ſciuit, aut putauit, aut finxit? Secundum reuerentiam igitur, quæ creaturæ excellenti debetur, Nathan adorauit Dauid. Secundum autem reuerentiam, quæ Deo debetur, Mardochęus noluit adorare Aman, *timens ne honorem Dei transferret ad hominem*, vt dicitur Heſt. 14. Et ſimiliter ſecundum reuerentiam debitam creaturæ excellenti, Abraham adorauit Angelos: & etiam Ioſue, vt legitur Ioſ. 5. Quamuis poſſit intelligi, quòd adorauerit adoratione latriæ, Deum, qui in perſona Angeli apparebat, & loquebatur. Secundum autem reuerentiam quæ debetur Deo, prohibitus eſt Ioannes Angelum adorare. Apocal. vltim. tum ad oſtendendum dignitatem hominis, quam adeptus eſt per Chriſtum, vt Angelis æquetur: Vnde ibidem ſubditur: *Conſeruus tuus ſum, & vnus fratrum tuorum*: Cùm ad excludendum idolatriæ occaſionem vnde ſubditur, *Deum adora.*

Solutio obiect.

Et quantum vna eſt excellentia trium perſonarum in diuinis, vnus honor & reuerentia eis debetur, & per conſequens vna adoratio; in cuius figuram legitur de Abraham. Geneſ. 18. quòd cum viri tres ei apparuerint, adorans, vnum alloquitur, dicens: *Domine ſi inueni gratiam*, &c. Trina autem genuflexio ſignum eſt trinarij perſonarum, non autem diuerſitatis adorationum.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum adoratio importet actum exteriorem, vel interiorem*: dicendum, quod ſicut Damaſcen. dicit in 4. lib. *quia ex duplici natura compoſiti ſumus, intellectuali, ſcilicet & ſenſibili, duplicem adorationem Deo offerimus, ſcilicet ſpiritualem*, quæ conſiſtit in interiori mentis deuotione, *& corporalem*, quæ conſiſtit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriæ, id quod eſt exterius, refertur ad id quod eſt interius, ſicut ad principalius; ideo ipſa adoratio exterior, fit propter interiorem, vt videlicet per ſigna humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noſter affectus ad ſubijciendum ſe Deo; quia connaturale eſt nobis, vt per ſenſibilia ad intelligibilia procedamus.

Exterior actus adorationis refertur ad interiore & propter illum fit.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum adoratio requirat determinatũ locum*: dicendum, quod ſicut dictum eſt de adoratione, principalior eſt interior deuotio mentis; ſecundarium autem eſt, quod pertinet ad corporalia ſigna exterius. Mens autem interius apprehendit Deum quaſi non comprehenſum in aliquo loco; ſed corporalia ſigna, neceſſe eſt quod in determinato loco & ſitu ſint. Et ideo determinatio loci non requiritur ad orationem principaliter, quaſi ſit de neceſſitate ipſius, ſed ſecundum quandam decentiam, ſicut & alia corporalia ſigna. Eligitur ergo determinatus locus ad adorandum, non propter Deum, qui adoratur, quaſi loco concludatur, ſed propter ipſos adorantes. Et hoc triplici ratione. Primo quidem propter loci conſecrationem, ex qua ſpiritualem deuotionem concipiunt orantes, vt magis exaudiantur, ſicut patet ex adoratione Salomonis. 3. Reg. 8. Secundo propter ſacra myſteria, & alia ſanctitatis ſigna, quæ ibi continentur. Tertio propter concurſum multorum adorantium, ex quo fit adoratio magis exaudibilis, ſecundum illud Matth. 18. *Vbi ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum ego in medio eorum.* Item verſus Orientem adoramus, propter quandam decentiam. Primo quidem propter diuinæ maieſtatis indicium, quæ nobis manifeſtatur in motu cœli, qui eſt ab Oriente. Secundo propter paradiſum in Orientem conſtitutum, vt legitur Gen. 2. ſecundum litteram Septuag. interpr. quaſi quæramus ad paradiſum redire. Tertio propter Chriſtum, qui eſt lux mundi, & oriens nominatur, Zachariæ 6. *Et qui aſcendit ſuper cœlum cœli, ad Orientem.* Et ab oriente etiam expectatur venturus, ſecundum illud Matth. 24. *Sicut fulgur ab Oriente exit, & apparet vſque ad Occidentem, ita erit aduentus filius hominis.*

Quo pacto adoratio dicitur exigere determinatum locum.

De ſacrificio.

DISTINCTIO LXIIII.

Deinde conſiderandum eſt de actibus, quibus aliquæ res exteriores Deo offeruntur. Circa quos occurrit duplex conſideratio. Primo quidem de his, quæ Deo à fidelibus dantur. Secundo de votis, quibus ei aliqua promittuntur. Circa primum conſiderandum eſt de ſacrificijs, oblationibus, primitijs, & decimis. Circa ſacrificia quæruntur quatuor. Primò, vtrum offerre Deo ſacrificium, ſit de lege naturæ. Secundò, vtrum ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum. Tertiò, vtrum offerre ſacrificium ſit ſpecialis actus virtutis. Quartò, vtrum omnes teneantur ad ſacrificium offerendum.

Ad primum, ſcilicet *vtrum offerre ſacrificium Deo, ſit de lege naturæ*: dicendum, quod naturalis ratio dictat homini, quod alicui ſuperiori ſubdatur propter defectus, quos in ſeipſo ſentit, in quibus ab aliquo eget adiuuari, & dirigi. Et quicquid illud ſit, hoc eſt quod apud omnes dicitur Deus. Sicut autem in rebus naturalibus, naturaliter inferiora ſuperioribus ſubduntur, ita etiam naturalis ratio dictat homini, ſecundum naturalem inclinationem, vt ei quod eſt ſupra hominem, ſubiectionem & honorem exhibeat, ſecundum ſuum modum. Eſt autem modus conueniens homini, vt ſenſibilibus ſignis vtatur ad aliqua exprimenda, quia ex ſenſibilibus cognitionem accipit. Et ideo ex naturali ratione procedit, quod homo quibuſdam ſenſibilibus rebus vtitur, offerens eas Deo in ſignum debitæ ſubiectionis & honoris, ſecũdum ſimilitudinem eorum, qui Dominis ſuis aliqua offerunt in recognitionẽ dominij. Hoc autem pertinet ad ſacrificij rationem, & ideo oblatio ſacrificij pertinet ad ius naturale.

Oblatio ſacrificij eſt de lege naturæ.

Sed nota, quod aliqua in communi ſunt de iure naturali, quorum determinationes ſunt de iure poſitiuo; ſicut quod malefactores puniantur, hoc habet lex naturalis: ſed quod tali pœna puniantur, eſt ex inſtitutione diuina, vel humana: ſimiliter etiam oblatio ſacrificij in communi eſt de lege naturali, & ideo in hoc omnes conueniunt: ſed determinatio ſacrificiorum eſt ex inſtitutione diuina, vel humana, & ideo in hoc omnes differunt.

Solutio obiect.

Item nota, quod nec Adam, nec Iſaac, leguntur ſacrificia obtuliſſe. Probabiliter tamen credendum, immo firmiter eſt tenendum, quod ipſi, ſicut & alij iuſti, Deo ſacrificium obtulerunt, ſecundum ſui temporis congruentiam, vt patet per Greg. qui dicit, quod *apud antiquos per ſacrificiorum oblationem remittebatur pueris originale peccatum.* Non tamen de omnibus iuſtorum ſacrificijs fit mentio in ſcriptura, ſed ſolum de illis, circa quæ aliquid ſpeciale accidit. Poteſt tamen eſſe ratio, quare Adam non legitur ſacrificium obtuliſſe, ne quia in ipſo notatur origo peccati, ſimul etiam in eo ſanctificationis origo ſignaretur. Iſaac vero ſignificabat Chriſtum, inquantum ipſe oblatus eſt in ſacrificium. Vnde non oportebat quod ſacrificaret, quaſi ſacrificium offerens.

Cur Adam & Iſaac non leguntur ſacrificia obtuliſſe.

Ad secundum, ſcil. *vtrum ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum*:

rendum: dicendum, quod ſicut dictum eſt, oblatio ſacrificij ſit ad aliquid ſignandum: ſignificat autem ſacrificium quod offertur exterius, ſpirituale ſacrificium quo anima ſeipſam offert Deo, ſecundum illud Pſal. 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus*: quia ſicut ſupra dictum eſt, exteriores actus religionis, ad interiores ordinantur. Anima autem ſe offert Deo in ſacrificium, ſicut principio ſuæ creationis, & ſicut fini ſuæ beatificationis. Secundum autem fidem, ſolus eſt Deus creator animarum noſtrarum. In ſolo etiam eo, animæ noſtræ beatitudo conſiſtit, vt ſupra dictum eſt. Et ideo ſicut ſoli ſummo Deo, debemus ſacrificium ſpirituale offerre, ita etiam ſoli ei, debemus offerre exterius ſacrificium. Sicut etiam orantes, atque laudantes, ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas in corde quas ſignificamus, offerimus, vt Auguſt. dicit in 10. de Ciuit. Dei. Hoc enim videmus in omni republica obſeruari, quod ſummum rectorem aliquo ſigno ſingulari honorant, quod ſi cuicumque alteri deferretur, eſſet crimen læſæ maieſtatis. Et ideo in lege diuina ſtatuitur pœna mortis his, qui diuinum honorem alijs exhibent.

Soli Deo offerendum eſt ſacrificium.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum oblatio ſacrificij ſit ſpecialis actus virtutis.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, quod quando actus vnius virtutis ordinatur ad alterius finem virtutis, participat quodammodo ſpeciem eius; ſicut cum quis furatur, vt fornicetur, ipſum furtum accipit quodammodo fornicationis deformitatem, ita quod etiam ſi aliàs non eſſet peccatum, ex hoc iam peccatum eſſet, quod ad fornicationem ordinatur. Sic igitur ſacrificium eſt ſpecialis virtus, laudem habens ex hoc, quod in diuinam reuerentiam fit, propter quod ad determinatam virtutem pertinet ſcilicet ad religionem. Contingit autẽ etiam ea, quæ ſecundum alias virtutes fiunt in diuinã reuerentiã ordinari, puta cũ aliquis eleemoſynam facit de rebus proprijs propter Deũ, vel cum aliquis proprium corpus alicui afflictioni ſubijcit, propter diuinã reuerentiam: Et ſecundũ hoc etiã actus aliarũ virtutum, ſacrificia dici poſſunt. Sunt tamẽ quidam actus, qui non habent ex alio laudẽ, niſi quia fiunt propter reuerentiam diuinam, & iſti actus propriè ſacrificia dicuntur, & pertinent ad virtutem religionis.

Oblatio ſacrificij eſt ſpecialis actus virtutis.

Est autem triplex bonum hominis. Primũ quidem eſt bonum animæ, quod Deo offertur interiori quodam ſacrificio, per deuotionem & orationem, & alios huiuſmodi interiores actus, & hoc eſt principale ſacrificium. Secundum eſt bonũ corporis, quod Deo quodammodo offertur per martyrium, & abſtinentiam, ſeu continentiam. Tertium eſt bonum exteriorum rerum, de quo ſacrificium offertur Deo. Directè quidẽ quando immediatè res noſtras Deo offerimus, mediatè autem quando eas cõmunicamus propter Deũ proximis.

Triplex ſacrificium reſpondens triplici bono hominis.

De rebus autem exterioribus offeruntur Deo ſacrificia, oblationes, primitiæ, decimæ. Quæ ſic differunt, quia ſacrificia propriè dicuntur, quando circa res oblatas aliquid fit, ſicut quod animalia occidebantur, quod panis frangitur, & benedicitur: & hoc ipſum nomen ſonat. Nam ſacrificium dicitur ex hoc, quod homo facit aliquid ſacrum. Oblatio autem directè dicitur cum Deo aliquid offertur, etiam ſi nihil circa ipſum fiat. Sicut dicuntur offerri denarij, vel panes in altari, circa quos nihil fit. Vnde omne ſacrificium eſt oblatio, ſed non econuerſo. Primitiæ autem oblationes ſunt, quia Deo offeruntur, vt legitur Deuter. 26. Non autem ſunt ſacrificia, quia nihil ſacrum circa eas fiebat. Decimæ autem propriè loquendo non ſunt neque ſacrificia, neque oblationes, quia non immediatè Deo, ſed miniſtris diuini cultus exhibentur.

Quid ſacrificium exteriorum, & quot ſp ex.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum omnes teneantur ad ſacrificia offerenda.* Dicendum, quod duplex eſt ſacrificium, ſicut dictum eſt: quorum primum eſt principale ſacrificium interius, ad quod omnes tenentur: omnes enim tenentur Deo deuotam mentem offerre. Aliud autem eſt ſacrificium exterius, quod in duo diuiditur. Nam quoddam eſt, quod ex hoc ſolum habet laudem, quod Deo aliquid exterius offertur in proteſtationem diuinæ ſubiectionis. Et ad hoc, aliter tenentur illi qui ſunt ſub lege noua, vel veteri; aliter illi, qui non ſunt ſub lege: nam illi, qui ſunt ſub lege, tenentur ad determinata ſacrificia offerenda ſecundum legis præcepta: Illi verò qui non erant ſub lege, tenebantur ad aliqua exterius facienda in honorem diuinum, ſecundum condecentiam ad eos inter quos habitabant, non autem determinatè ad hæc, vel ad illa. Aliud verò eſt exterius ſacrificium, quando actus exteriores aliarum virtutum, in diuinam reuerentiam aſſumuntur. Quorum quidam cadunt ſub præcepto, ad quod omnes tenentur. Quidam verò ſunt ſupererogationis, ad quos non omnes tenentur.

Omnes tenẽtur ad ſacrificium principale interius, quod fit per ſubiectionem mentis ad Deum, nõ ad cætera.

De oblationibus, & primitijs.

DISTINCTIO LXV.

Deinde conſiderandum eſt de oblationibus, & primitijs. Et primò, vtrum aliquæ oblationes ſint de neceſſitate præcepti. Secundò, quibus oblationes debeantur. Tertiò, de quibus rebus fieri debeant. Quartò, ſpecialiter de oblationibus primitiarum: vtrum omnes de neceſſitate teneantur ad eas.

Ad primum, ſcilicet *vtrum aliquæ oblationes ſint de neceſſitate præcepti.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, nomen oblationis commune eſt ad omnes res, quæ in cultum Dei exhibentur. Quòd ſi aliquid exhibeatur in cultum diuinum, quaſi in aliquod ſacrum quod inde fieri debeat, conſumendum; eſt oblatio, & ſacrificium. Vnde dicitur Exod. 29. *Offeres totum arietem, incenſum ſuper altare: oblatio eſt Domino ſuauiſſimus odor victimæ Dei.* Et Leuit. 2. dicitur: *Anima cum obtulerit oblationem ſacrificij Domino, ſimila erit eius oblatio.* Si verò ſic exhibeatur, vt integrum maneat diuino cultui deputandum, vel in vſus miniſtrorum expendendum; erit oblatio, & non ſacrificium: ergo huiuſmodi oblationes de ſui ratione habent, quod voluntariè offerantur, ſecundum illud Exod. 25. *Ab homine qui offert vltroneus, accipietis eas.* Poteſt tamen contingere, quod aliquis ad oblationes teneatur quadruplici ratione. Primo quidem ex præcedenti conuentione, ſicut cum alicui conceditur aliquis fundus Eccleſiæ, vt certis temporibus certas oblationes faciat, quod tamen habet rationem cenſus. Secundo propter præcedentem deputationem, ſiue promiſſionem: ſicut cum aliquis offert donationem inter viuos, vel cum reliquit in teſtamento Eccleſiæ, aliquam rem mobilem ſiue immobilem, in poſterum ſoluendam. Tertio modo propter Eccleſiæ neceſſitatem, puta ſi miniſtri Eccleſiæ non haberent vnde ſuſtentarentur. Quarto modo propter conſuetudinem. Tenentur enim fideles in aliquibus ſolemnitatibus ad aliquas oblationes conſuetas: tamen in his duobus vltimis caſibus remanet oblatio quodammodo voluntaria, ſcilicet quantum ad quantitatem, vel ſpeciem rei oblatæ.

Quatuor modis contingit aliquẽ ad oblationes teneri.

Ad secundum, ſcilicet *quibus oblationes debeantur.* Dicendum, quod ſacerdos quodammodo conſtituitur ſequeſter & medius, inter populum, & Deum. Sicut de Moyſe legitur Deut. 5. Et ideo ad eum pertinet, diuina dogmata, & ſacramenta exhibere populo: & iterum ea quæ ſunt populi, puta preces & ſacrificia & oblationes, per eum domino debent exhiberi, ſecundum illud Apoſt. ad Heb. 5. *Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis.* Et ideo oblationes, quæ à populo Deo exhibentur, ad ſacerdotes pertinent, non ſolum vt eas in ſuos vſus conuertant: verumetiam vt eas fideliter diſpenſent: partim quidem expendendo eas in his quæ pertinent ad cultum diuinum; partim verò in his, quæ pertinent ad proprium victum: quia qui altari deſeruiunt, cum altari

Oblationes pertinent ad ſacerdotes, in ſuos vſus diſtribuendas.

participantur, vt dicitur 1. ad Cor. 9. partim etiam in vſus pauperum, qui ſunt quantum fieri poteſt, de rebus Eccleſiæ ſuſtentandi, quia & Dominus in vſus pauperum loculos habebat, vt Hieronym. dicit ſuper Matth.

Possvnt autem monachi, vel alij religioſi oblationes recipere tripliciter; vno modo, ſicut pauperes, per diſpenſationem ſacerdotis, vel ordinationem Eccleſiæ; alio modo, ſi ſint miniſtri altaris: tunc poſſunt accipere oblationes ſponte oblatas: tertio modo ſi parochiæ ſint eorum, & tum ex debito poſſunt accipere oblationes tanquam Eccleſiæ rectores.

Ad tertivm, ſcilicet *de quibus rebus debeant oblationes fieri*. Dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in lib. de verbis Domini. *Si deprædareris aliquem inualidum, & de ſpolijs eius dares alicui iudici, ſi pro te iudicaret, tanta vis eſt iuſtitiæ, vt tibi diſpliceret: non eſt talis Deus tuus, qualis non debes eſſe, nec tu.* Et ideo dicitur Eccleſ. 14. *Immolantis ex iniquo, oblatio eſt maculata.* Vnde patet, quod de iniuſtè acquiſitis, & poſſeſſis non poteſt oblatio fieri. In veteri autem lege, in qua figuræ ſeruiebatur, quædam propter ſignificationem reputabantur immunda, quæ offerre non licebat. Sed in noua lege, omnis creatura Dei reputatur munda, vt dicitur ad Tit. 1. & ideo quantum eſt de ſe, de quolibet licitè poſſeſſo, poteſt oblatio fieri. Per accidens tamen contingit, quod de aliquo licitè poſſeſſo, oblatio fieri non poteſt: puta ſi vergat in detrimentum alterius, vt ſi filius aliquid offerat Deo, vnde debet patrem nutrire; Quod Dominus improbat, Matth. 15. vel propter ſcandalum, vel propter contemptum, vel aliquid aliud huiuſmodi. Vnde in veteri lege prohibebatur oblatio de mercede proſtibuli, propter immunditiam: in noua lege autem propter ſcandalum, ne videatur Eccleſia facere peccata, ſi de lucro peccati oblationem recipiat.

Oblatio non poteſt fieri de rebus iniuſtè acquiſitis vel aliter indecentibus.

Canis autem ſecundum legem reputabatur animal immundum: alia animalia tamen immunda redimebantur, & eorum precium poterat offerri, ſecundum illud Leuit. vltim. *Si immundum animal eſt, redimet qui obtulerit.* Sed canis non offerebatur, nec redimebatur, tum quia idolatræ canibus vtebantur in ſacrificijs idolorum, tum etiam quia ſignificat rapacitatem, de qua non poteſt fieri oblatio: ſed hæc prohibitio ceſſat in noua lege.

Solutio obiecti.

Oblatio verò animalis claudi vel cæci, reddebatur illicita tripliciter. Vno modo ratione eius, ad quod offerebatur. Vnde dicitur Malach. 1. *Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt?* Sacrificia autem oportebat eſſe immaculata. Secundo ex contemptu: vnde ibidem ſubditur: *Vos polluiſtis nomen meum in eo quod dicitis: menſa Domini contaminata eſt: & quod ſuperponitur, contemptibile eſt.* Tertio modo ex voto præcedenti, ex quo obligatur homo vt integrum reddat quod vouerat. Vnde ibidem ſubdit: *Maledictus doloſus qui habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens immolat debile Domino.* Et eædem cauſæ manent in lege noua, quibus tamen ceſſantibus non eſt illicitum.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum ad primitias offerendas omnes homines teneantur.* Dicendum, quod primitiæ ad quoddam genus oblationis pertinent, quia Deo exhibentur cum quadam profeſſione, vt habetur Deuter. 26. vnde & ibidem ſubditur: *Suſcipiet cartallum ſacerdos, ſcilicet primitiarum, de manu eius qui defert primitias, & ponet ante altare Domini Dei tui.* Et poſtea mandatur ei, quod dicat. *Idcirco offero primitias frugum terræ, quas Dominus dedit mihi.* Offerebantur autem primitiæ ex ſpeciali cauſa, ſcilicet in recognitionem diuini beneficij, quaſi aliquis profiteatur ſe à Deo fructus terræ percipere, & ideo ſe teneri ad aliquod huiuſmodi Deo exhibendum; ſecundum illud. 1. Paral. vlt. *Quæ de manu tua accepimus dedimus tibi.* Et quia Deo debemus exhibere id quod præcipuum eſt: ideo primitias quaſi præcipuum aliquid de fructibus terræ, præceptum fuit Deo offerre. Et quia ſacerdotes conſtituuntur pro populo, in his quæ ſunt ad Deum: ideo primitiæ à po-

A pulo oblatæ, in vſum ſacerdotum cedebant. Vnde dicitur Numer. 18. *Locutus eſt Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum.* Pertinet autem ad ius naturale, vt homo ex rebus ſibi datis à Deo, aliquid exhibeat ad eius honorem. Sed quòd talibus perſonis exhibeatur, aut de primis fructibus terræ, aut in tali quantitate: hoc quidem fuit in veteri lege, iure diuino determinatum. In noua autem lege diffinitur per determinationem Eccleſiæ, ex qua homines obligantur, vt primitias ſoluant ſecundum conſuetudinem patriæ, & indigentiæ miniſtrorum Eccleſiæ.

Oblatio primitiarum nõ eſt de iure naturæ ſed de iure poſitiuo Eccleſiaſtico.

De decimis.

B

DISTINCTIO LXVI.

Deinde conſiderandum eſt de decimis. Et primo, vtrum homines ad ſoluendas decimas, ex neceſſitate præcepti teneantur. Secundo, de quibus rebus dandæ ſint decimę. Tertio, quibus debeant dari. Quarto, quibus competat eas dare.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum homines teneantur dare decimas ex neceſſitate præcepti.* Dicendum, quod decimæ in veteri lege dabantur ad ſuſtentationem miniſtrorum Dei. Vnde dicitur Malach. 3. *Inferte omnem decimationem in horreum meum, vt ſit cibus in domo mea.* Vnde præceptum de ſolutione decimarum, partim quidem erat morale, inditum naturali ratione, C partim autem erat iudiciale, ex diuina inſtitutione robur habens. Quòd enim his, qui diuino cultui miniſtrabant, ad ſalutem totius populi, populus neceſſario victui miniſtraret, ratio naturalis dictat. Sicut his, qui communi vtilitati inuigilant, ſcilicet principibus, & militibus, & alijs huiuſmodi, ſtipendia victus debentur à populo. Vnde & Apoſtolus hoc probat. 1. ad Corinth. 9. per humanas conſuetudines dicens. *Quis militet ſuis ſtipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructibus eius non edit?* Sed determinatio partis exhibendæ miniſtris diuini cultus, non eſt de iure naturali: ſed introducta eſt inſtitutione diuina, ſecundum conditionem illius populi cui lex dabatur. Qui cum in duodecim Tribus eſſet diuiſus, duodecima Tribus, ſcilicet Leuitica, quæ tota diuinis obſequijs erat D mancipata, poſſeſſiones non habebat. Vnde conuenienter inſtitutum eſt, vt reliquæ vndecim Tribus, decimam partem ſuorum prouentuum Leuitis darent, vt honorabilius viuerent, & quia etiam aliqui per negligentiam erant tranſgreſſores futuri. Vnde quantum ad determinationem decimæ partis, erat iudiciale, ſicut & alia multa ſpecialiter in illo populo inſtituta erant, ad æqualitatem inter homines adinuicem conſeruandam, ſecundum populi illius conditionem, quæ iudicialia præcepta dicuntur, licet ex conſequenti aliquid ſignificarent in futurum, ſicut & omnia eorum facta, ſecundum illud, 1. ad Corinth. 10. *Omnia in figura contingebant illis.* In quo conueniebant cum ceremonialibus præceptis, quæ principaliter inſtituta erant ad ſignificandum aliquid fu- E turum: vnde & præceptum de decimis perſoluendis, hic ſignificat aliquid in futurum. Qui enim decimam dat, quæ eſt perfectionis ſignum (eo quod denarius eſt quodammodo numerus perfectus, quaſi primus limes numerorum, vltra quem numerum non procedunt, ſed reiterantur ab vno) nouem ſibi partibus reſeruatis; proteſtatur quaſi in quodam ſigno, ad ſe pertinere aliquid imperfectionis: Perfectionem verò, quæ erat futura per Chriſtum, eſſe expectandam à Deo. Nec tamen propter hoc, eſt cerimoniale præceptum, ſed iudiciale, vt dictum eſt. Eſt autem hæc differentia inter cerimonialia & iudicialia legis præcepta, vt ſupra diximus, quod cerimonialia illicitum eſt obſeruare tempore nouæ legis: iudicialia verò etſi non obligent tempore gratiæ, tamen poſſunt obſeruari abſque peccato, & ad eorum obſeruantiam

Præceptum de decimis partim eſt naturale, partim iudiciale, aut ex inſtitutione Eccleſiæ, reſpectu quoad quotam.

aliqui

A aliqui obligantur, ſi ſtatuatur auctoritate eorum, quorum eſt condere legem: ſicut præceptum iudicialis veteris legis eſt, quod qui furatus fuerit ouem, reddat quatuor oues, vt legitur Exod. 22. Quod ſi ab aliquo Rege ſtatuatur, tenentur eius ſubditi obſeruare. Ita etiam determinatio decimæ partis ſoluendæ, eſt auctoritate Eccleſiæ, tempore nouæ legis inſtituta, ſecundum quandam humanitatem, vt ſcilicet non minus populus nouæ legis, miniſtris noui teſtamenti exhiberet, quam populus veteris legis, miniſtris veteris teſtamenti exhibebat, cum populus nouæ legis ad maiora obligetur, ſecundum illud Matth. 5. *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum, vel Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Et cum miniſtri noui teſtamenti, ſunt maioris dignitatis, quam miniſtri veteris teſtamenti, vt probat Apoſt. 1. ad Cor. 3. Sic ergo B patet, quod ad ſolutionem decimarum tenentur homines, partim quidem ex iure naturali, partim etiam ex inſtitutione Eccleſiæ. Quæ compenſatis opportunitatibus temporum, & perſonarum, poſſet partem aliam determinare ſoluendam.

Solutio obiecti.

Ante legem ſcriptam non erat determinata pars pro ſacerdotibus.

Et nota, quod ante tempus veteris legis, non erant determinati miniſtri diuini cultus. Sed dicitur, quod primogeniti erant ſacerdotes, qui duplicem portionem accipiebant. Et ideo etiam non erat determinata aliqua pars, exhibenda miniſtris diuini cultus: ſed vbi aliquis occurrebat, vnuſquiſque dabat ei propria ſponte, quod ſibi videbatur, ſicut Abraham quodam prophetico inſtinctu dedit decimas Melchiſedech Sacerdoti Dei ſummi, vt dicitur Geneſ. 14. Et ſimiliter C etiam Iacob Geneſ. 28. vouit decimas ſe daturum, quamuis non videatur decimas vouiſſe quaſi aliquibus miniſtris exhibendas, ſed in diuinum cultum, puta ad ſacrificiorum conſummationem. Vnde ſignanter dicit. *Decimas offeram tibi.*

Triplex decima in lege veteri, tempore gratiæ ſublata.

Item in veteri lege tenebantur ad triplices decimas ſoluendas, quarum quaſdam ſoluebant Leuitis: dicitur enim Numer. 28. *Leuitæ decimarum oblatione contenti erunt, quas in vſus eorum, & neceſſaria ſeparant.* Erant quoque aliæ decimæ, de quibus legitur Deut. 18. *Decimam partem ſeparabis de cunctis fructibus tuis quę naſcuntur in terra, per annos ſingulos, & comedes in conſpectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit Dominus.* Erant quoque & tertiæ decimæ aliæ; De quibus ibi ſubditur: *Anno tertio ſeparabis aliam decimam ex omnibus, quæ naſcuntur tibi eo tempore, &* D *reponas intra ianuas tuas, venietque Leuites, qui aliam non habet partem, nec poſſeſſionem tecum, & peregrinus, aut pupillus, & vidua, qui inter ianuas tuas ſunt, & comedēt & ſaturabuntur.* Sed ad ſecundas, & tertias decimas, homines non tenentur tempore gratiæ. Secundæ enim decimæ, quæ ſeruabantur ad ſacrificia offerenda, locum in noua lege nō habēt, ceſſantibus legalibus victimis. Tertiæ verò decimæ, quas cum pauperibus comedere debebant in noua lege, augentur per hoc, quod Dominus non ſolum decimam partem, ſed omnia ſuperflua pauperibus iubet exhiberi, ſecundum illud. Luc. 11. *Quod ſupereſt date eleemoſynam.* Ipſæ etiam decimæ quæ miniſtris Eccleſię dantur per eos, debent in vſus pauperum diſpenſari.

Quibus caſibus miniſtri eccleſiæ omittunt laudabiliter, decimas requirere.

E Item nota, quod preceptum de ſolutione decimarum, quantum ad id, quod erat morale, datum eſt in Euangelio à Domino. Vbi dicitur Matth. 10. *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Et etiam ab Apoſt. 1. ad Cor. 10. Sed determinatio certę partis, eſt reſeruata ordinationi Eccleſiæ.

Item quia miniſtri Eccleſiæ maiorem curam debent habere ſpiritualium bonorum in populo promouendorum, quam temporalium colligendorum; ideo. voluit Apoſt. vti poteſtate ſibi à domino tradita, vt ſcilicet acciperet ſtipendia victus ab his quibus Euangelium pręedicabat, ne daretur aliquid impedimentum Euangelio Chriſti: nec tamen peccabant illi, qui ei non ſubueniebant; alioquin Apoſtolus eos corrigere non omiſiſſet. Et ſimiliter laudabiliter miniſtri Eccleſiæ decimas Eccleſiæ non requirūt, vbi ſine ſcandalo requiri

A non poſſent, vel propter diſſuetudinē, vel propter aliam cauſam aliquam: nec tamen ſunt in ſtatu damnationis, qui non ſoluunt in locis illis, in quibus Eccleſia nō petit, niſi fortè propter obſtinationem animi, habentes voluntatem non ſoluendi, etiam ſi ab eis peterentur.

Ad secvndvm, ſcilicet *de quibus homines debeant decimas dare.* Dicendum, quod de vnaquaque re præcipuè eſt iudicandum, ſecundum eius radicem. Radix autem ſolutionis decimarum eſt debitum, quo ſeminantibus ſpiritualia debentur carnalia, ſecundum illud Apoſt. 1. ad Cor. 9. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum non eſt, ſi carnalia veſtra metamus.* Super hoc enim, determinatio fundata eſt, ſolutionis decimarum. Omnia autem quęcunque homo poſſidet, ſub carna- B libus continentur, & ideo de omnibus poſſeſſis decimę ſunt ſoluendæ.

De omnibus poſſeſſis decimæ ſunt ſoluendæ.

Cvm autem quædam ſint decimæ perſonales, & quędam prædiales: ſpecialis ratio fuit, quare in veteri lege non fuit datum pręceptum de perſonalibus decimis, ſecundum conditionem illius populi; quia omnes aliæ Tribus certas poſſeſſiones habebant, de quibus poterant ſufficienter prouidere Leuitis, qui carebant poſſeſſionibus. Non autem interdicebatur eis, quin de alijs operibus honeſtis lucrarentur, ſicut & alij Iudæi.

Solutio obiecti.

Sed populus nouæ legis, eſt vbique per mundum diffuſus, quorum plurimi poſſeſſiones non habent: ſed de aliquibus negotijs viuunt; à quibus nihil conferretur ad ſubſidium miniſtrorum Dei, ſi de eorum negotijs, decimas non ſoluerent. Miniſtris etiam nouæ le- C gis arctius interdicitur ne ſe ingerant negotijs lucratiuis, ſecundum illud 2. Tim. 2. *Nemo militans Deo ſe implicat ſæcularibus negotijs.* Et ideo in noua lege tenentur homines ad decimas perſonales, ſecundum conſuetudinem patriæ, & indigentiam miniſtrorum: vnde Aug. dicit, & habetur 16. q. 1. cap. 10. *De militia, & de negocio, & de artificio, redde decimas.*

De multis autem minutis, quæ homini proueniunt, ſicut ſunt herbæ, quæ naſcuntur in horto, & huiuſmodi non determinauit lex vetus decimas eſſe ſoluendas, niſi ſolum de frugibus & pomis arborum, & animalibus, quę ſub paſtoris virga tranſeunt, Leuit. vlt. quia ſolutio decimarum eſt debita non propter ſe, ſed propter miniſtros, quorū honeſtati non conuenit, vt etiam minima exacta diligentia requirant hoc enim in vitium D cōputatur, vt patet per Phil. in 4. Eth. & ideo lex vetus non determinauit, vt de huiuſmodi minutis rebus decimæ dentur, ſed reliquit hoc arbitrio dare volentium, quia minima quaſi nihil computantur. Vnde Phariſæi quaſi perfectam legis iuſtitiam ſibi aſcribentes, etiam de his minutis decimas ſoluebant, nec de hoc reprehenduntur à domino: ſed ſolum de hoc, quod maiora, ideſt ſpiritualia pręcepta contemnebant. Magis autem de hoc eos ſecundum ſe commendabiles eſſe oſtendit, dicēs: *hoc oportuit facere,* ſcilicet tēpore legis, vt Chryſoſt. exponit. quod etiam videtur magis in quandam decentiam ſonare, quam obligationem: Vnde & nunc de huiuſmodi minutis non tenentur homines decimas dare, niſi fortè propter conſuetudinem patriæ.

De minutis non tenentur homines decimas dare.

Item de male acquiſitis non debet fieri oblatio, ſi- E cut dictum eſt ſupra. Oblationes autem, quæ immediatè exhibentur Deo, magis pertinere videntur ad diuinum cultum, quam decimæ, quæ miniſtris exhibentur: vnde patet, quod nec de malè acquiſitis decimæ ſolui debent. Diſtinguendū tamen videtur, quia aliqua malè acquirūtur dupliciter; vno modo, quia ipſa acquiſitio eſt iniuſta, puta ſi acquiruntur per rapinā aut vſuram, quę homo tenetur reſtituere, non autē de eis decimas dare. Tamen ſi aliquis ager ſit emptus de vſura, de fructu eius tenetur vſurarius decimas dare, quia fructus illi non ſunt ex vſura, ſed ex Dei munere. Quędam verò dicuntur malè acquiſita, quia acquiruntur de turpi cauſa, ſicut de meretricio & de hyſtrionatu, & alijs huiuſmodi, quæ non tenentur reſtituere: vnde de talibus tenentur decimas reddere ſecundum modum aliarum perſonalium decimarū: tamen Eccleſia nō debet

De quibus male acquiſitis ſunt danda decima.

recipere quamdiu ſunt in peccato, ne videatur eorum peccatis communicare: ſed poſtquam pœnituerint, poſſunt ab eis de his recipi decimæ.

Item nota, de his quæ furto, vel rapina tolluntur, ille à quo auferuntur, decimas ſoluere non tenetur, antequam recuperet; niſi fortè propter culpam, vel negligentiam ſuam, damnum incurrerit; quia ex hoc Eccleſia non debet damnificari, ſi vero vendat triticum non decimatum, poteſt Eccleſia decimas exigere, & ab emptore, quia habet rem Eccleſiæ debitam; & à venditore, qui quantum eſt de ſe, fraudauit Eccleſiam. Vno tamen ſoluente alius non tenetur. Debentur autem decimę de fructibus terrę, inquantum proueniunt ex diuino munere. Et ideo decimæ non cadunt ſub tributo, nec etiam ſunt obnoxiæ mercedi operariorum. Et ideo non debent prius deduci tributa & precium operariorum, quam ſoluantur decimæ: ſed ante omnia debent decimæ ſolui ex integris fructibus.

Decimæ ſunt ſoluendæ ante deductionem tributi, vel mercedis operariorum.

Ad tertium, ſcilicet *quibus ſint dandæ decimæ.* Dicendum, quod circa decimas duo ſunt conſideranda, ſcilicet ipſum ius accipiendi decimas, & ipſæ res, quæ nomine decimæ dantur. Ius autem accipiendi decimas ſpirituale eſt: conſequitur enim illud debitum, quo miniſtris altaris, debentur ſumptus de miniſterio, & quo ſeminantibus ſpiritualia debentur tēporalia, quod ad ſolos clericos pertinet habentes curam animarum. Et ideo eis ſolis competit hoc ius habere. Res autem quæ nomine decimæ dantur, corporales ſunt: vnde poſſunt in vſum quorumlibet cedere, & ſic poſſunt etiam ad laicos peruenire. Sicut autem res nomine decimarum acceptas, poteſt eccleſia alicui laico tradere, ita etiam poteſt ei concedere, vt dandas decimas ipſi accipiant, iurę accipiendi miniſtris Eccleſiæ reſeruato, ſiue pro neceſſitate Eccleſiæ (ſicut quibuſdam militibus decimæ debentur in feudum, per Eccleſiam conceſſæ) ſiue etiam ad ſubuentionem pauperum, ſicut aliquibus religioſis laicis, vel non habentibus curam animarum, aliquæ decimæ ſunt conceſſæ, per modum eleemoſynæ: quibuſdam tamen religioſis competit accipere decimas, ex eo quod habent curam animarum.

Soli clerici habentes curam animarū habent ius ad decimas.

Debent autem decimæ perſonales dari illi Eccleſiæ, in qua homo habitat. Decimæ verò prædiales, rationabiliter magis videntur pertinere ad Eccleſiam, in cuius terminis prædia ſita ſunt: Tamen iura determinant, quod in hoc ſeruetur conſuetudo diu obtenta. Paſtor autem, qui diuerſis temporibus in duabus parochijs gregem paſcit, debet proportionaliter vtrique Eccleſiæ decimas ſoluere, & quia ex paſcuis fructus gregis proueniunt, magis decima debetur illi Eccleſię, in cuius territorio grex paſcitur, quam illi, in cuius territorio ouile locatur.

Solutio obiecti.

Ad quartum, ſcilicet *quibus competat decimas dare.* Dicendum, quod idem non poteſt eſſe cauſa dandi & recipiendi, ſicut nec cauſa agendi, & patiendi. Contingit autem ex diuerſis cauſis, & reſpectu diuerſorum, eundem eſſe dantem & recipientem, ſicut agentem & patientem. Clericis autem inquantum ſunt miniſtri altaris, ſpiritualia populo ſeminantes, decimæ à fidelibus debentur. Vnde tales clerici, inquantum ſunt clerici, id eſt inquantum poſſeſſiones habent, eccleſiaſticas decimas ſoluere non tenentur. Ex alia vero cauſa, ſcilicet propter hoc quod poſſident proprio iure, vel ex ſucceſſione parentum, vel ex emptione, vel quocumque alio modo, ad huiuſmodi decimas ſoluendas obligati ſunt. Quia clerici de proprijs prædijs tenentur ſoluere decimas parochiali Eccleſiæ, ſicut & alij, etiam ſi ipſi ſint Eccleſiæ eiuſdem clerici, quia eſt aliud habere aliquid vt proprium, aliud vt commune. Prædia verò eccleſiæ non ſunt ad decimas ſoluendas obligata, etiam ſi ſint infra terminos alterius parochiæ. Religioſi verò clerici, ſi habent curam animarum, ſpiritualia populo ſeminantes, non tenentur decimas dare, ſed poſſunt eas recipere. De alijs vero religioſis, etiam ſi ſint clerici, qui non diſpenſant populo ſpiritualia, alia eſt ratio. Ipſi enim tenentur de iure communi decimas

Quando clerici & religioſi tenentur decimas ſoluere.

A dare, habent tamen aliquam immunitatem ſecundum diuerſas conceſſiones eis à Sede Apoſtolica factas.

De voto.

DISTINCTIO LXVII.

Deinde conſiderandum eſt de voto, per quod aliquid Deo promittitur. Et circa hoc conſideranda ſunt duodecim. Primo quid ſit votum. Secundo quid cadat ſub voto. Tertio de oblatione voti. Quarto de vtilitate vouendi. Quinto, vtrum ſit actus latrię, vel religionis. Sexto, vtrum magis meritorium ſit facere aliquid ex voto, quam ſine voto. Septimo, de ſo- B lemnitate voti. Octauo, vtrum vouere poſſunt illi, qui ſunt ſubiecti alterius poteſtati. Nono, vtrum pueri poſſunt obligari ad religionis ingreſſum. Decimo, vtrum votum ſit diſpenſabile. Vndecimo, vtrum in ſolemni voto continentiæ poſſit diſpenſari. Duodecimo, vtrum in diſpenſatione voti requiratur ſuperioris auctoritas.

Ad primum, ſcilicet *quid ſit votum.* Dicendum, quod votum quandam oblationem importat ad aliquid faciendum, vel dimittendum. Obligat autem homo ſe homini ad aliquid per modum promiſſionis, quæ eſt rationis actus, ad quam pertinet ordinare. Sicut enim homo imperando, vel deprecando, ordinat quodammodo quid ſibi ab alijs fiat, ita promittendo ordinat, quid ipſe pro alio facere debeat. Sed promiſſio C quæ ab homine fit homini, non poteſt fieri niſi per verba, vel quęcunque exteriora ſigna. Deo autem poteſt fieri promiſſio, per ſolam interiorem cogitationem. Quia, vt dicitur 1. Reg. 16. *Homo videt ea quæ apparent, ſed Deus intuetur cor.* Exprimuntur tamen quandoque verba exteriora, vel ad ſuiipſius excitationem, ſicut circa orationem dictum eſt, vel ad alios conteſtandum, vt non ſolum deſiſtat à fractione voti propter timorem Dei, ſed etiam propter reuerentiam hominum. Promiſſio autem procedit ex propoſito faciendi. Propoſitum autem aliquam deliberationem præexigit, cum ſit actus voluntatis deliberatæ. Sic igitur ad votum tria requiruntur ex neceſſitate. Primò quidem deliberatio. Secundò propoſitum voluntatis. Tertio promiſſio, in qua perficitur ratio voti. Superadduntur ve- D ro quandoque & alia duo ad quandam voti confirmationem, ſcilicet pronunciatio oris, ſecundum illud Pſalm. *Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea.* Et iterum, teſtimonium aliorum. Vnde magiſter dicit 38. diſt. quarti lib. Sentent. quod *votum eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ, quæ Deo & de his quæ ſunt Dei fieri debet.* quamuis teſtificatio poſſit ad interiorem teſtificationem propriè referri.

Ad votum tria neceſſario requiruntur.

Ad secundum, ſcilicet *quid cadat ſub voto.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, votum eſt promiſſio Deo facta, promiſſio autem eſt alicuius, quod aliquis pro aliquo voluntariè facit: non enim eſſet promiſſio, ſed comminatio, ſi quis diceret ſe contra aliquem facturum. Similiter vana eſſet promiſſio, ſi quis alicui promitteret id, quod ei non eſſet acceptum: Et ideo cum E omne peccatum ſit contra Deum, nec aliquod opus ſit Deo acceptum, niſi ſit virtuoſum: conſequens eſt, quod de nullo illicito, nec de aliquo indifferenti, debeat fieri votum: ſed ſolum de aliquo actu virtutis. Sed quia votum promiſſionem voluntariam importat, neceſſitas autem voluntatem excludit, id quod eſt abſolutè neceſſarium eſſe, vel non eſſe, nullo modo cadit ſub voto. Stultum enim eſſet, ſi quis voueret ſe eſſe moriturum, vel ſe non eſſe volaturum. Illud vero quod non habet abſolutam neceſſitatem, ſed neceſſitatem finis; puta quia ſine eo non poteſt eſſe ſalus, cadit quidem ſub voto, inquantum voluntariè fit, non autem inquantum eſt neceſſitatis. Illud autem, quod neque cadit ſub neceſſitate abſoluta, neque ſub neceſſitate finis, eſt voluntarium; & ideo hoc propriiſſimè cadit ſub voto. Hoc autem dicitur eſſe maius bonum, in com-

Votum eſt promiſſio Deo facta de meliori bono Deo grato.

paratione ad bonum, quod communiter eſt ex neceſſitate ſalutis. Et ideo propriè loquendo votum dicitur eſſe de meliori bono. A

Solutio obiecti.

Vnde patet, quod ſub voto baptiſmatis poteſt cadere abrenunciare pompis diaboli, & fidem Chriſti ſeruare, quia voluntariè fit, licet ſit de neceſſitate ſalutis. Similiter poteſt dici de voto Iacob, qui Gen. 28. vouiſſe legitur, quod Dominus eſſet ei in Deum, quamuis etiam poſſit intelligi, quod Iacob vouit ſe habere fidem in Deum per ſpecialem cultum, ad quem non tenebatur, ſicut per decimarum oblationem, & alia huiuſmodi, quæ ibi ſubduntur.

Bonum neceſſarium ad ſalutem poteſt cadere ſub voto quatenus voluntariè ſit.

Item nota, quod quędam ſunt in omnem euentum bona, ſicut opera virtutis; & talia bona abſolutè poſſunt cadere ſub voto: quædam verò in omnem euentum ſunt mala, ſicut ea quæ ſecundum ſe ſunt peccata: & hæc nullo modo poſſunt ſub voto cadere. Quædam verò ſunt quidem in ſe conſiderata bona, & ſecundum hoc poſſunt cadere ſub voto, poſſunt tamen habere malum euentum, in quo non ſunt obſeruanda. Et ſic accidit in voto Iephte: qui, vt dicitur Iud. 11. *Votum vouit Domino dicens: Si tradideris filios Amon in manus meas: quicunque primus egreſſus fuerit de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertenti in pace, eum offeram holocauſtum Domino.* Hoc enim poterat malum euentum habere, ſi occurreret ei aliquod animal non immolatiuum, ſicut aſinus, vel homo, quod etiam accidit. Vnde & Hiero. dicit: *In vouendo fuit ſtultus, quia diſcretionem non adhibuit, & in reddendo impius.* Præmittitur tamen ibidem, quod factus eſt ſuper eum ſpiritus Domini; quia fides & deuotio ipſius, ex qua motus eſt ad vouendum, fuit à Spiritu ſancto. propter quod ponitur in Catalogo Sanctorum, & propter victoriam quam obtinuit: quia probabile eſt eum pœnituiſſe de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat. B C

Votum Iephte illicitum.

Item nota, quod maceratio corporis, puta per vigilias & ieiunia, non eſt Deo accepta, niſi inquantum eſt opus virtutis. Quod quidem eſt, inquantum cum debita diſcretione fit, ſcilicet vt concupiſcentia refrenetur, & natura non nimis grauetur; & ſub tali tenore poſſunt huiuſmodi ſub voto cadere. Propter quod Apoſt. Rom. 12. poſtquam dixerat: *Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem,* addidit: *Rationabile ſit obſequium veſtrum.* Sed quia in his, quæ ad ſeipſum pertinent, de facili fallitur homo in iudicando, talia vota congruentius ſecundum arbitrium ſuperioris ſunt vel ſeruanda, vel prætermittenda: ita tamen, quod ſi ex obſeruatione talis voti, magnum & manifeſtum grauamen ſentiret, & non eſſet facultas ad ſuperiorem recurrendi, non debet homo tale votum ſeruare. Vota vero, quæ ſunt de rebus vanis & inutilibus, ſunt magis deridenda, quam ſeruanda. D

Quæ vota non ſeruanda.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum omne votum obliget ad ſui obſeruationem.* Dicendum, quod ad fidelitatem hominis pertinet, vt ſoluat id quod promiſit: vnde ſecundum Auguſt. *fides dicitur ex eo, quod fiunt dicta.* Maximè autem debet homo fidelitatem Deo, tum ratione dominij, tum etiam ratione beneficij ſuſcepti. Et ideo maximè obligatur homo ad hoc, quod impleat vota Deo facta: hoc enim pertinet ad fidelitatem, quam homo debet Deo. Fractio autem voti, eſt quædam infidelitatis ſpecies: vnde Salomon rationem aſſignans, quare ſint vota reddenda, dicit Eccl. 5. *Quæcunque voueris redde: Diſplicet enim Deo infidelis, & ſtulta promiſſio: Multoque melius eſt non vouere, quam poſt votum, promiſſa non ſoluere.* E

Homo obligatur impleri vota Deo facta.

Si tamen illud quod quis vouerit, ex quacunque cauſa reddatur impoſſibile, debet homo facere quod in ſe eſt, vt ſaltem habeat promptam voluntatem faciendi quod poteſt. Vnde ille qui vouit monaſterium aliquid ingredi, debet dare operam quantum poteſt, vt ibi recipiatur: & ſi quidem intentio ſua fuit, ſe obligare ad religionis ingreſſum principaliter: & ex conſequenti, elegit hanc religionem, vel hunc locum quaſi ſibi magis congruentem, tenetur ſi non poteſt recipi ibi, aliam religionem intrare. Si autem principaliter intendit ſe obligare ad hanc religionem, vel ad hunc locum, propter ſpecialem complacentiam huiuſmodi religionis, vel loci; non tenetur aliam religionem intrare, ſi illi eum recipere nolunt. Si vero incidit in impoſſibilitatem implendi votum ex propria culpa, tenetur inſuper de propria culpa præterita pœnitentiam agere: ſicut mulier, quæ vouit virginitatem, ſi poſtea corrumpatur, non ſolum debet ſeruare quod vouit, ſcilicet perpetuam continentiam: ſed etiam de eo quod amiſit peccando, pœnitere.

Solutio obiecti.

Ad quid tenetur qui vouit religionem, ſi non admittatur.

Item nota, quod quia oblatio voti ex propria voluntate, & intentione cauſatur, ſicut dicitur Deut. 23. *Quod ſemel egreſſum eſt de labijs tuis obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & ex propria voluntate, & ore tuo locutus es:* ideo ſi in intentione & voluntate vouentis eſt, obligare ſe ad ſtatim ſoluendum, tenetur ſtatim ſoluere: ſi autem ad certum tempus, vel ſub certa conditione, non tenetur ſtatim ſoluere, ſed nec debet tardare, vltra quam intendit ſe obligare. Dicitur enim ibidem: *Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

Votum ſtatim adimplendum ſecundum intentionem vouentis.

Ad quartum, ſcilicet *de vtilitate vouendi, vtrum expediat aliquid vouere.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, votum eſt promiſſio Deo facta. Alia autem ratione promittitur aliquid homini, & alia ratione Deo. Homini quidem promittimus aliquid propter eius vtilitatem, cui vtile eſt, & quod ei aliquid exhibeamus, & quod eum de futura exhibitione prius certificemus. Sed promiſſionem Deo facimus, non propter eius vtilitatem, ſed propter noſtram. Vnde Auguſt. dicit in epiſt. ad Armentarium, & Paulinam: *Benignus eſt exactor non egenus, & qui non creſcat ex redditis, ſed in ſe creſcere faciat redditores.* Et ſic id quod damus Deo, non eſt ei vtile, ſed nobis; quia *quod ei redditur, reddenti additur,* vt Auguſt. ibidem dicit: ita etiam promiſſio, qua Deo aliquid vouemus, non cedit in vtilitatem eius, qui à nobis certificari non indiget, ſed ad vtilitatem noſtram, inquantum vouendo, voluntatem noſtram immobiliter firmamus, ad id quod expedit facere. Et ideo expediens eſt vouere.

Eſt valde expediens vouere.

Nec iſta firmatio voluntatis diminuit libertatem voluntatis humanæ, quia ſicut nos poſſe peccare, non diminuit libertatem; ita etiam neceſſitas firmatæ voluntatis in bonum, non diminuit libertatem, vt patet in Deo, & in beatis: & talis eſt neceſſitas voti, ſimilitudinem quandam habens, cum confirmatione beatorum. Vnde Auguſt. in eadem epiſt. dicit, quod *fœlix neceſſitas, quæ in meliora compellit.*

Solutio obiecti.

Votum firmat voluntatem, non minuendo libertatem.

Nec ille qui vouet, exponit ſe periculo, ſicut dicunt aliqui, ex malitia ſua retrahentes à voto, & ſicut Auguſt. videtur dicere in epiſt. prędicta: *quia, inquit, Deo vouiſti, te obſtrinxiſti, aliud tibi facere non licet; non talis eris, ſi non feceris quod vouiſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale vouiſſes: minor & tunc eſſes, non peior: modo autem, quod abſit, tale miſerior, ſi fidem Deo fregeris; quanto beatior, ſi perſolueris.* Sed de periculo diſtinguendum, quia aut periculum naſcitur ex ipſo facto, & tunc illud factum non eſt expediens, puta quod aliquis per pontem ruinoſum tranſeat fluuium. Sed ſi periculum immineat ex hoc, quod homo deficiat ab illo facto, non deſinit propter hoc eſſe expediens, ſicut expediens eſt aſcendere æquum, quamuis periculum immineat cadenti de æquo. Alioquin oporteret ab omnibus bonis ceſſare, quæ per accidens ex aliquo euentu poſſunt eſſe periculoſa. Vnde & dicitur Eccleſ. 11. *Quod qui obſeruat ventum non ſeminat, & qui conſiderat nubes nunquam metet.* Periculum autem vouenti non imminet ex ipſo voto: ſed ex culpa hominis, qui voluntatem mutat tranſgrediens votum. Vnde Auguſt. dicit in eadem epiſt. *Non te vouiſſe pœniteat, immo gaude iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet.*

Periculum violandi votum non debet à vouendo retardare.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum votum ſit actus latriæ vel religionis.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt

opus virtutis ad religionem ſeu latriam pertinet, per modum imperij, ſecundum quod ad diuinam reuerentiam ordinatur, quod eſt proprius finis latriæ. Ordinare autem alios actus in ſuum finem, pertinet ad imperantem virtutem, non ad virtutes imperatas: & ideo ipſa ordinatio actuum cuiuſlibet virtutis in ſeruitium Dei, eſt proprius actus latriæ. Manifeſtum eſt autem ex dictis, quod votum eſt quædam promiſſio facta Deo, & quod promiſſio nihil eſt aliud, quàm ordinatio quædam eius quod promittitur, in eum cui promittitur. Vnde votum eſt ordinatio quędam eorum, quæ quis vouet in diuinum cultum, ſeu obſequium. Et ſic patet, quod vouere eſt actus latriæ, ſeu religionis. Vnde Iſa. 19. *Colent eum in hoſtijs & muneribus, & vota vouebunt domino, & ſoluent.*

Vouere eſt actus latriæ ſeu religionis.

Solutio obiecti.

Sciendum autem, quod illud, quod cadit ſub voto, quandoque quidem eſt actus alterius virtutis, ſicut ieiunare, continentiam ſeruare; quandoque vero eſt actus religionis, ſicut ſacrificium offerre, vel orare, vtrorumque tamen promiſſio Deo facta, ad religionē pertinet ratione iam dicta. Vnde patet, quod votorum, quoddam pertinet ad religionem ratione ſolius promiſſionis Deo factæ, quæ eſt eſſentia voti: quandoque etiam ratione rei promiſſæ, quæ eſt materia voti.

Qua ratione promiſſiones quæ fiunt ſanctis dicuntur vota.

Item nota, quod votum propriè loquendo ſoli Deo fit: ſed promiſſio etiam homini poteſt fieri, & ipſa promiſſio quæ fit homini, poteſt cadere ſub voto inquantum eſt quoddam virtuoſum. Et per hunc modum intelligendum eſt votū quo quis vouet ſanctis peregrinationem, ieiunium, & aliquas particulares orationes; vel prelatis, religioſi profitentes, vouent obedientiam; vt ipſa promiſſio facta ſanctis, vel prælatis cadat ſub voto materialiter, ſcilicet inquātum homo vouet Deo ſe impleturum, quod ſanctis, vel prælatis promittit.

Ad sextum, ſcilicet *vtrum ſit magis laudabile, & meritorium, facere aliquid cum voto, quam ſine voto.* Dicendum, quod triplici ratione facere idem opus cum voto, eſt melius & magis meritorium, quam facere ſine voto. *Primò quidem*, quia vouere, ſicut dictum eſt, eſt actus latriæ, quæ eſt præcipua inter virtutes morales: nobilioris autem virtutis eſt opus melius, & magis meritorium: vnde actus inferioris virtutis, eſt melior & magis meritorius ex hoc, quod Imperator à ſuperiori virtute, cuius actus fit per imperium; ſicut actus fidei, vel ſpei, melior eſt ſi imperetur à charitate. Et ideo actus aliarum virtutum moralium, puta ieiunare, quod eſt actus abſtinentiæ: & continere, quod eſt actus charitatis; ſunt meliora, & magis meritoria ſi fiant ex voto; quia ſic iam pertinent ad diuinum cultum quaſi quædam Dei ſacrificia. Vnde Auguſt. dicit in lib. de virginitate, *quod neque ipſa virginitas, quia virginitas eſt, ſed quia Deo dicata eſt, honoratur, quam vouet & ſeruat continentiæ pietatis.* *Secundò*, quia ille, qui vouet aliquid, & facit; plus ſe Deo ſubijcit, quam ille, qui ſolum facit. Subijcit enim ſe Deo non ſolum quantum ad actum, ſed etiam quantum ad poteſtatem; quia de cætero aliud non poteſt facere. ſicut *plus daretur homini, qui daret ei arborem cum fructibus, quam qui daret ei fructus tantum*, vt dicit Anſelm. in lib. de ſimilitudinibus. Et inde etiam eſt, quod promittentibus, gratiæ aguntur, vt dictum eſt. *Tertiò*, quia per votum immobiliter voluntas firmatur in bonum: facere autem autem aliquid ex voluntate firmata in bonum, pertinet ad perfectionem virtutis, vt patet per Phil. in 2. Ethic. Sicut peccare mente obſtinata aggrauat peccatum: & dicitur peccatum in Spiritum ſanctum, vt ſupra dictum eſt.

Ex triplici capite opus quod fit ex voto eſt laudabilius & magis meritorium, quam quod fit ſine voto.

Solutio obiecti.

Ille quidem, qui facit aliquid ſine voto, habet immobilem voluntatem reſpectu illius operis ſingularis quod facit: & tunc quando facit, non manet voluntas eius omnino confirmata in futurum, ſicut vouentis, qui ſuam voluntatem obligauit ad aliquid faciendum, & antequam faceret illud ſingulare opus, & fortaſſe ad pluries faciendum. Huiuſmodi autem firmatio voluntatis per votum inducit quandam neceſſitatem immutabilitatis, vt videlicet voluntas hominis immutabiliter permaneat in propoſito, & deuotionem augeat faciendi in futurum quod promiſit: non autem inducit neceſſitatem coactionis, quæ inuoluntarium cauſat, & deuotionem excludit. Et de tali neceſſitate loquitur Proſper. in lib. 2. de vita contemplatiua dicens: *Sic abſtinere, & ieiunare debemus, vt non nos neceſſitati ieiunandi ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariam faciamus.* Hęc autem neceſſitas coactionis, triſtitiam cauſat; quam à nobis excludi, & excuti monet Apoſtolus. 2. ad Corinth. 9. *Et vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Neceſſitas autem voti in his, qui ſunt bene diſpoſiti, inquantum voluntatem confirmat, non cauſat triſtitiam, ſed gaudium. Vnde Auguſt. dicit in epiſt. ad Armentarium, & Paulinam: *Non te vouiſſe pœniteat, immo gaude iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet.* Si tamen ipſum opus ſecundum ſe conſideratum triſte & inuoluntarium redderetur poſt votum, dum tamen remaneat voluntas votum implendi, adhuc magis eſt meritorium, quam ſi fieret ſine voto, quia impletio voti eſt actus religionis, quæ eſt potior virtus, quam abſtinentia, cuius actus eſt ieiunare.

Ad septimum, ſcilicet *de ſolemnitate voti.* Dicendum, quod vnicuique rei ſolemnitas adhibetur ſecundum illius rei conditionem, ſicut alia eſt ſolemnitas nouæ militiæ, ſcilicet in quodam apparatu æquorum & armorum, & concurſu militum; & alia ſolemnitas nuptiarum, quæ conſiſtit in apparatu ſponſi & ſponſæ, & conuentu propinquorum. Votum autem eſt promiſſio Deo facta: vnde ſolēnitas voti attenditur ſecundum aliquid ſpirituale, quòd ad Deum pertineat, id eſt ſecundum aliquam ſpiritualem benedictionem, vel per conſecrationem, quę ex inſtitutione Apoſtolorum adhibetur in profeſſione certæ regulæ, ſecundo gradu poſt ſacri ordinis ſuſceptionem, vt Dionyſ. dicit in 2. cap. Eccleſiaſt. Hierach. Et huius eſt ratio, quia ſolemnitates non conſueuerunt adhiberi, niſi quando aliquis totaliter mancipatur alicui rei. Non enim ſolemnitas nuptialis adhibetur, niſi in celebratione matrimonij, quando vterque coniugum ſui corporis poteſtatem alteri tradit. Et ſimiliter voti ſolemnitas adhibetur, quando aliquis per ſuſceptionem ſacri ordinis, diuino myſterio applicatur, & in profeſſione certæ regulæ, quando per renunciationem ſæculi, & propriæ voluntatis, aliquis ſtatum perfectionis aſſumit.

Votum ſolemne differt à ſimplici per aliquid ſpirituale cuius Deus eſt auctor, ratione cuius fortius obligat quà ſimplex.

Solutio obiecti.

Huiusmodi autem ſolemnitas pertinet non ſolum ad homines, ſed etiam ad Deum, inquantum habet aliquam ſpiritualem benedictionem, ſeu conſecrationem, cuius Deus eſt auctor, etſi homo ſit miniſter, ſecundum illud Num. 6. *Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis.* Et ideo votum ſolemne habet fortiorem obligationem apud Deum, quam votum ſimplex: & grauius peccat, qui illud tranſgreditur. Quòd autem dicitur, quod votum ſimplex non minus obligat apud Deum, quam ſolemne, intelligendum eſt quantum ad hoc, quod vtriuſque tranſgreſſor peccat mortaliter.

Votum publicum & ſolemne differunt.

Nota etiam, quod aliqua vota particularia, ex hoc quod fiunt in publico, poſſunt habere quandam ſolemnitatem humanam, non autem ſolemnitatem ſpiritualem & diuinā; ſicut habent vota præmiſſa, etiamſi coram paucis fiant. Vnde aliud eſt votum eſſe publicum, & aliud eſt eſſe ſolemne.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum illi qui ſunt alterius poteſtati ſubdıti, vouere poſſint.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, votum eſt promiſſio quędam Deo facta. Nullus autem poteſt per promiſſionem ſe firmiter obligare ad illud, quod eſt in poteſtate alterius; ſed ſolum ad illud, quod eſt omnino in ſua poteſtate. Quicunque autem eſt ſubiectus alicui, quantum ad illud in quo eſt ſubiectus, non eſt ſuæ poteſtatis facere quod vult: ſed dependet ex voluntate alterius; & ideo non

poteſt per votum obligare ſe firmiter in his in quibus alteri ſubijcitur, ſine conſenſu ſui ſuperioris. Eſt enim contra rationem virtutis, vt id quod eſt alterius, homo offerat Deo, vt ſupra dictum eſt. Et ideo non poteſt ſaluari omnino ratio voti, cum quis in poteſtate conſtitutus, vouet id quod eſt in poteſtate alterius, niſi ſub conditione, ſi ille ad cuius poteſtatem pertinet, non contradicat.

Nemo poteſt vouere id quod eſt in poteſtate alterius, niſi ſub conditione ratihabitionis.

Nota tamen, quod filiusfamilias, ex quo peruenit ad annos diſcretionis, vel pubertatis, ſi ſit liberæ conditionis, eſt ſuæ poteſtatis quantum ad ea quæ pertinent ad ſuam perſonam, puta quod obliget ſe religioni per votum, vel quod matrimonium contrahat; non autem eſt ſuæ poteſtatis quantum ad diſpenſationem domeſticam: vnde circa hoc non poteſt aliquid vouere quod ſit ratum, ſine conſenſu patris. Seruus autem, quia eſt in poteſtate Domini etiam quantum ad perſonales operationes, non poteſt ſe voto obligare ad religionem, per quam ab obſequio, vel officio Domini ſui abſtraheretur.

Solutio obiect.

Nota etiam, quod religioſus ſubditus eſt prælato quantum ad ſuas operationes, ſecundum profeſſionem regulæ. Et ideo ſi aliquis ad horam aliquid facere poſſit, quando ad alia non occupatur à prælato, tamen quia nullum tempus eſt exceptum, in quo prælatus non poſſit eum circa aliquid occupare, nullum votum religioſi eſt firmum, niſi ſit de conſenſu prælati; ſicut nec votum puellæ exiſtentis in domo, niſi ſit de conſenſu patris; nec vxoris, niſi ſit de conſenſu viri. Sicut expreſsè dicitur Num. 30.

Votum religioſi qualiter exponendum.

Item nota, quod licet votum eorum, qui ſunt alterius poteſtati ſubiecti, non ſit firmum ſine conſenſu eorum, quibus ſubijciuntur; non tamen peccant vouendo, quia in eorum voto intelligitur debita conditio, ſcilicet ſi ſuis ſuperioribus placuerit, vel non renitantur.

Ad nonum, ſcilicet *vtrum pueri poſſint ſe obligare per votum, ad religionis ingreſſum*. Dicendum, quod ſicut ex dictis patet, duplex eſt votum, ſcilicet ſimplex, & ſolemne. Et quia ſolemnitas voti in quadam ſpirituali benedictione & conſecratione conſiſtit, vt dictum eſt, quæ fit per miniſterium Eccleſiæ, ideo ſolemnizatio voti ſub diſpenſatione Eccleſiæ cadit. Votum autem ſimplex efficaciam habet ex deliberatione animi, qua quis ſe obligare intendit. Quòd autem talis obligatio robur non habeat, poteſt dupliciter contingere; vno quidem modo, propter defectum rationis, ſicut patet in furioſis, & amentibus, qui ſe voto non poſſunt obligare ad aliquid, dum ſunt in furia, vel amentia; alio modo, quia ille qui vouet, eſt alterius poteſtati ſubiectus, vt ſupra dictum eſt. Et iſta duo concurrunt in pueris ante annos pubertatis, quia etiam patiuntur rationis defectum, vt in pluribus; & ſunt naturaliter ſub cura parentum, vel tutorum, qui ſunt eis loco parentum. Et ideo eorum vota ex duplici cauſa robur non habent. Contingit tamen propter naturæ diſpoſitionem, quæ legibus humanis non ſubditur, in aliquibus licet paucis, accelerari rationis vſum, qui ob hoc dicuntur doli capaces. Nec tamen propter hoc in aliquo eximuntur à cura parentum, quę ſubiacet legi humanæ, reſpicienti ad id quod frequentius accidit. Eſt ergo dicendum, quod ſi puer, vel puella, ante pubertatis annos, nondum habeat vſum rationis, nullo modo ſe poteſt ad aliquid voto obligare. Si verò ante annos pubertatis attigerit vſum rationis, poteſt quidem quantum in ipſo eſt, ſe obligare: ſed votum eius poteſt irritari per parentes, quorum curæ remanet adhuc ſubiectus. Quantumcumque tamen ſit doli capax ante annum pubertatis, non poteſt obligari voto ſolemni religionis, propter Eccleſiæ ſtatutum, quod reſpicit id quod in pluribus accidit. Poſt annos autem pubertatis poſſunt iam ſe voto religionis obligare, vel ſimplici, vel ſolemni, abſque voluntate parentum.

Pueri quomodo poſſint ſe voto obligare.

Ad decimum, ſcilicet *vtrum in voto diſpenſari poſſit*. Dicendum, quod diſpenſatio voti intelligenda eſt, ad modum diſpenſationis, quæ fit in obſeruantia alicuius legis: quia, vt ſupra dictum eſt, lex ponitur reſpiciendo ad id, quod in pluribus videtur bonum: ſed quia contingit hoc in aliquo caſu non eſſe bonum, oportuit per aliquem determinari, in illo particulari caſu, legem non eſſe ſeruandam, & hoc propriè eſt diſpenſare in lege. Nam diſpenſatio, vt videtur, importat commenſuratam quandam diſtributionem, vel applicationem alicuius communis, ad ea quæ ſub ipſo continentur, per quem modum dicitur aliquis diſpenſare cibum familiæ. Similiter autem ille, qui vouet, quodammodo ſibi ſtatuit legem, obligans ſe ad aliquid, quod eſt ſecundum ſe, & in pluribus bonum. B Poteſt autem contingere, quod in aliquo caſu, ſit vel ſimpliciter malum, vel inutile, vel maioris boni impeditiuum; quod eſt contra rationem eius, quod cadit ſub voto, vt ex ſupra dictis patet. Et ideo neceſſe eſt, quod determinetur in tali caſu, votum non eſſe ſeruandum, & ſi quidem abſolutè determinetur aliquod votum non eſſe ſeruandum, dicitur eſſe diſpenſatio voti: ſi autem pro hoc quod ſeruandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti. Vnde minus eſt votum commutare, quam in voto diſpenſare; vtrumque tamen in poteſtate Eccleſiæ conſiſtit.

Quid diſpenſatio.

Diſcrimen inter diſpenſationem & commutationem voti.

De commutatione tamen in voto facienda, videtur eſſe contrarium, quod habetur Leuit. 27. *Animal quod immolari poteſt Domino, ſi quis vouerit, ſanctum erit,* C *nec mutare poterit, nec melius malo, nec peius bono*: ſed dic, quod animal quod immolari poterat, ex hoc ipſo quod vouebatur, ſanctum reputabatur, quaſi diuino cultui mancipatum. Et hæc erat ratio, quare non poterat commutari, ſicut nec modò poſſet aliquis, rem quam vouit iam conſecratam, puta calicem, vel domum, commutare in melius, vel in peius. Animal autem, quod non poterat ſanctificari, & quod non erat immolatiuum, redimi poterat, & debebat. Sicut ibidem lex dicit. Et ita etiam nunc commutari poſſunt vota, ſi conſecratio non interueniat.

Solutio obiect.

Similiter de diſpenſatione nota, quod in his, quæ ſunt de lege naturæ, & in pręceptis diuinis, non poteſt per hominem diſpenſari, etiam pręcipuè in pręceptis primæ tabulæ, quę directè ordinantur ad dilectionem Dei, qui eſt vltimus finis omnium præceptorum. Sed D ſicut ex iure naturali, & pręcepto diuino, tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eiſdem obedire ſuperiorum legi, vel mandato; & tamen cum diſpenſatur in aliqua lege humana, non fit vt legi humanæ non obediatur, quod eſt contra legem naturæ, & mandatum diuinum: Sed fit vt hoc quod erat lex, non ſit lex in hoc caſu: & ita etiam auctoritate ſuperioris diſpenſantis fit, vt hoc quod continebatur ſub voto, non contineatur, inquantum determinatur in hoc caſu, hoc non eſſe congruam materiam voti. Et ideo cum prælatus Eccleſiæ diſpenſat in voto, non diſpenſat in præcepto iuris naturalis, vel diuini: ſed determinat id, quod cadebat ſub obligatione deliberationis humanæ, quæ non potuit omnia circum- E ſpicere.

Qui diſpenſat in voto non diſpenſat in præcepto iuris naturalis aut diuini ſed tantum determinat materiam voti in tali caſu non eſſe congruam.

Ad vndecimum, ſcilicet *vtrum in voto ſolemni continentiæ poſſit fieri diſpenſatio*. Dicendum, quod in ſolemni voto continentiæ, poſſunt tria conſiderari. Primo quidem materia voti, ſcilicet ipſa continentia. Secundo perpetuitas voti, ſcilicet cum aliquis voto ſe aſtringit ad perpetuam obſeruantiam continentiæ. Tertio ipſa ſolemnitas voti. Dicunt ergo quidam, quod votum ſolemne eſt indiſpenſabile, ratione ipſius continentiæ, quę non recipit condignam recompenſationem, vt patet extra de ſtatu monachorum in fine illius decretalis. *Cum ad monaſterium*. vbi dicitur: *Abdicatio proprietatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeo eſt annexa regulæ monachali, vt contra eam, nec ſummus Pontifex poſſit indulgere*. Cuius rationem quidam aſſignant, quod per continentiam homo triumphat de dome-

ſtico

A ſtico inimico, vel quia per continentiam homo perfectè conformatur Chriſto, ſecundum puritatem animæ & corporis, ſed hoc modo non videtur efficaciter dici, quia bona animæ, vtpote contemplatio, & oratio, ſunt multo meliora, bonis corporis, & magis nos Deo conformant; & tamen poteſt diſpenſari in voto orationis, & contemplationis. Vnde non videtur eſſe ratio, quare non poſſit diſpenſari in voto continentiæ, ſi reſpiciatur abſolutè, ad ipſam continentiæ dignitatem, præſertim cum Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. ad continentiam inducat propter contemplationem, dicens: quod *mulier innupta cogitat, quæ Dei ſunt*: finis autem potior eſt his, quæ ſunt ad finem. Et ideo alij rationem huius aſſignant ex perpetuitate, & vtilitate B huius voti. Dicunt enim, quod votum continentiæ non poteſt prætermitti, niſi per id quod eſt omnino contrarium, quod nunquam licet in aliquo voto. Sed hoc eſt manifeſtè falſum, quia ſicut vti carnali copula, eſt continentiæ contrarium; ita comedere carnes, vel bibere vinum, eſt contrarium abſtinentiæ à talibus; & tamen in huiuſmodi votis poteſt diſpenſari. Et ideo alijs videtur, quod etiam in voto ſolemni continentiæ poſſit diſpenſari, propter aliquam communem vtilitatem, ſeu neceſſitatem, vt patet de pacificatione terrarum ex aliquo matrimonio contrahendo, puta ſi quando per contractum matrimonij aliquarum perſonarum quæ continentiam vouerint, poſſet pax patriæ procurari.

Pontifex non poteſt diſpenſare in voto ſolemni continentia religioſorum.

SED quia decretalis inducta expreſsè dicit, quod C nec ſummus Pontifex, poteſt contra cuſtodiam caſtitatis monacho licentiam dare: ideo aliter videtur dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt: & habetur Leuit. vltim. illud quod ſemel ſanctificatum eſt Domino, non poteſt in alios vſus commutari. Non autem poteſt facere aliquis Eccleſiæ prælatus, vt id quod eſt ſanctificatum, ſanctificationem amittat, etiam in rebus inanimatis; puta quod calix conſecratus, deſinat eſſe conſecratus, ſi maneat integer. Vnde multo minus hoc poteſt facere aliquis prælatus, vt homo Deo conſecratus, quamdiu viuit, conſecratus eſſe deſiſtat. Solemnitas autem voti conſiſtit in quadam conſecratione, ſeu benedictione vouentis, vt dictum eſt; & ideo non poteſt fieri per aliquem prælatum Eccleſiæ, quod ille qui votum ſolemne emiſit, deſiſtat ab eo ad quod D eſt conſecratus: puta quod ille qui eſt ſacerdos, non ſit ſacerdos: licet poſſet prælatus ob aliquam cauſam, executionem ordinis inhibere. Et ſimili ratione, Papa non poteſt facere, quod ille qui eſt profeſſus religionem, non ſit religioſus; licet quidam Iuriſtę ignoranter contrarium dicant.

Debitum continentia non eſt eſſentialiter connexum ordini ſacro, & ideo in voto ex ordine contracto poteſt diſpenſari.

EST autem conſiderandum, vtrum continentia ſit eſſentialiter annexa ei, ad quod votum ſolemnizatur; quia ſi non eſt ei eſſentialiter annexa, poteſt manere ſolemnitas conſecrationis, ſine debito continentiæ, quod non poteſt contingere, ſi ſit eſſentialiter annexum ei, ad quod votum ſolemnizatur. Non eſt autem eſſentialiter annexum debitum continentiæ ordini ſacro, ſed ex ſtatuto Eccleſiæ. Vnde videtur, quod per Eccleſiam poſſit diſpenſari in voto continentiæ ſolemnizato per ſuſceptionem ſacri ordinis. Eſt au- E tem debitum continentiæ eſſentiale ſtatui religionis, per quem homo abrenunciat ſęculo, totaliter Dei ſeruitio mancipatus, quod non poteſt ſimul ſtare cum matrimonio, in quo incumbit neceſſitas procurandæ vxoris, & prolis, & familiæ, & rerum, quę ad hoc requiruntur. vnde Apoſtol. dicit. 1. ad Corinth. 7. *Ille qui eſt quidem cum vxore, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori*, & diuiſus eſt: vnde nomen monachi ab vnitate ſumitur, per oppoſitum ad diuiſionem. Et ideo in profeſſione ſolemnizata per votum religionis, non poteſt per Eccleſiam diſpenſari. Et rationem aſſignat decretalis, quia *caſtitas eſt annexa regulæ monachali*, extra de ſtatu monachorum, in fine illius decretalis. *Cum ad monaſterium*, ergo nec propter pacem inter aliquos reformandam, nec propter bo-

Nomen monachi vnde dictum.

num quodcumque multitudinis, vel regni, diſpenſari poteſt cum aliquibus, qui continentiam vouerunt, quod contrahere poſſint, vel contra votum ſuum facere quoquo modo. Humanarum enim rerum periculis obuiandum eſt per res humanas, non autem per hoc, quòd res diuinæ conuertantur in vſum humanum. Profeſſi autem religionem mortui ſunt mundo, & viuunt Deo, vnde non ſunt reuocandi ad vitam humanam, occaſione cuiuſcumque euentus.

Solutio obiecti.

SED ſicut in voto temporalis abſtinentiæ, vel oblationis, vel ſacrificij Deo offerendi per actum latriæ, quæ virtus nobilior eſt quam caſtitas, diſpenſari poteſt: ſic etiam in voto continentiæ temporalis. Sed quod in voto continentiæ per profeſſionem ſolemnizato, non poſſit diſpenſari; hoc non eſt, inquantum eſt actus caſtitatis, ſed inquantum incipit ad latriam pertinere, per profeſſionem religionis.

Cur potius in voto abſtinentia quàm caſtitatis poteſt diſpenſari.

ITEM in voto abſtinentiæ diſpenſari poteſt, quia cibus directè ordinatur ad conſeruationem perſonæ: & ideo abſtinentia cibi, directè poteſt vergere in periculum perſonæ. Vnde ex hac ratione recipit votum abſtinentiæ diſpenſationem. Sed coitus non ordinatur propriè ad conſeruationem perſonæ, ſed ad conſeruationem ſpeciei: vnde directè abſtinentia coitus per continentiam, non vergit in periculum perſonæ: ſed ſi per accidens ex ea aliquod periculum perſonale accidit, poteſt aliter ſubueniri, ſcilicet per abſtinentiam, vel per alia corporalia remedia.

Religioſus factus epiſcopus, non eſt à votis abſolutus.

ITEM religioſus, qui ad epiſcopatum aſſumitur, ſicut non abſoluitur à voto continentiæ, ita nec à voto paupertatis, quia nihil debet habere tanquam proprium, ſed ſicut diſpenſator communium bonorum Eccleſiæ. Similiter etiam non abſoluitur à voto obedientiæ, ſed per accidens obedire non tenetur, ſi ſuperiorem non habeat; ſicut & Abbas monaſterij, qui tamen non eſt à voto obedientiæ abſolutus.

NEC obſtat, quod dicitur Eccleſ. 26. *Omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis*, quia auctoritas illa intelligenda eſt quantum ad hoc, quod nec fœcunditas carnis, nec aliquid corporale bonum, eſt comparandum continentiæ, quæ inter bona animæ computatur, vt Auguſtin. dicit in libr. de ſancta virginitate. Vnde ſignanter dicitur, *animæ continentis*, non carnis continentis.

AD DVODECIMVM, ſcilicet *vtrum ad commutationem, vel diſpenſationem voti, requiratur ſuperioris auctoritas*. Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, votum eſt promiſſio Deo facta, de aliquo quod ſit Deo acceptum. Quid ſit autem in aliqua promiſſione acceptum ei cui promittitur, ex eius dependet arbitrio. Prælatus autem in Eccleſia gerit vicem Dei; & ideo in commutatione, vel diſpenſatione votorum, requiritur prælati auctoritas, qui in perſona Dei, determinat quid ſit Deo acceptum, ſecundum illud. 2. ad Corinth. 2. *Nam & ego propter vos donaui in perſona Chriſti.* Et ſignanter dicit, *propter vos*, quia omnis diſpenſatio petita à prælato, debet fieri ob honorē Chriſti, in cuius perſona diſpenſat; vel ad vtilitatem Eccleſiæ, quæ eſt eius corpus.

Cur ad diſpenſationem voti requiratur Superioris auctoritas.

Solutio obiecti.

DIXERVNT autem aliqui, quòd prælati poſſunt in votis pro libito diſpenſare, quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas prælati ſuperioris; vt ſupra dictum eſt, quod in votis ſubditorum, puta ſerui, vel filij, intelligitur conditio, ſi placuerit domino, vel patri, vel ſi non renitatur: & ſic ſubditus abſque omni remorſu conſcientiæ, poſſet votum prætermittere, quandocumque ſibi à prælato diceretur. Sed prædicta poſitio falſo innititur, quia cum poteſtas prælati ſuperioris, qui non eſt Dominus, ſed diſpenſator, ſit in ædificationem data, & non in deſtructionem, vt patet 2. ad Corinth. 10. Sicut prælatus non poteſt imperare ea quæ ſecundum ſe Deo diſplicent, ſcilicet peccata; ita non poteſt prohibere ea quæ

Diſpenſatio ſine cauſa probabiliter iuſta, non valet.

ſecundum ſe Deo placent, ſcilicet virtutis opera. Et A ideo abſolutè poteſt homo ea vouere. Ad prælatum tamen ſpectat dijudicare quid ſit magis virtuoſum, & Deo magis acceptum. Et ideo in manifeſtis, diſpenſatio prælati non excuſat à culpa, puta ſi prælatus diſpenſaret cum aliquo, ſuper voto de ingreſſu religionis, nulla apparenti cauſa obſtante. Si autem eſſet cauſa apparens, per quam ſaltem in dubium verteretur, poſſet ſtare iudicio prælati diſpenſantis, vel commutantis, non tamen iudicio proprio, quia ipſe non gerit vicem Dei, niſi fortè in caſu, in quo id quod vouit eſſet manifeſtè illicitum, & non poſſet opportunè ad ſuperiorem recurrere.

Maiora vota Papæ reſeruantur.

Item quia ſummus Pontifex gerit plenariè vicem Chriſti in tota Eccleſia, ipſe habet plenitudi- B nem poteſtatis diſpenſandi in omnibus diſpenſabilibus votis. Alijs autem inferioribus prælatis, committitur diſpenſatio in votis, quæ communiter fiunt, & indigent frequenti diſpenſatione, vt habeant de facili homines ad quem recurrant; ſicut ſunt vota peregrinationum, & ieiuniorum, & aliorum huiuſmodi. Vota vero maiora, puta continentiæ, & peregrinationis terræ ſanctæ, reſeruantur ſummo Pontifici.

Per ingreſſũ religionis abſoluitur homo à particularibus votis.

Item nota, quod per religionis ingreſſum, abſoluitur homo ab omnibus votis particularibus, quia omnia alia vota ſunt quorundam particularium operum, ſed per religionem homo totam vitam ſuam Dei obſequio deputat: particulare autem in vniuerſali includitur. Et ideo decretalis dicit, quod C *reus fracti voti non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam religionis obſeruantiam commutat.* nec tamen religionem ingrediens tenetur implere vota, vel ieiuniorum, vel orationum, vel aliorum huiuſmodi, quæ exiſtens in ſæculo fecit, quia religionẽ ingrediens, moritur priori vitæ, & etiam ſingulares obſeruantiæ religioni non competunt, & religionis onus onerat ſatis hominem, vt alia ſuperaddere non oporteat.

De iuramento.

DISTINCTIO LXVIII.

Deinde conſiderandum eſt de actibus exterioribus latriæ, quibus aliquid diuinum aſſumitur ab D hominibus, quod eſt vel aliquod ſacramentum, vel ipſum nomen diuinum. Sed de ſacramenti aſſumptione, non eſt hic intentio noſtra tractare. De aſſumptione autem diuini nominis nunc agendum eſt. Aſſumitur autem diuinum nomen ab homine tripliciter, vno modo per modum iuramenti, ad propria verba confirmanda; alio modo per modum adiurationis, ad alios inducendum. Tertio modo per modum inuocationis, ad orandum, vel laudandum. Primo ergo de iuramento agendum eſt. Circa quod quæruntur decem. Primò quid ſit iuramentum. Secundò, vtrum ſit licitum. Tertiò qui ſint comites iuramenti. Quartò, cuius virtutis ſit actus. Quintò, vtrum ſit appetendum & frequentandum, tanquam vtile & bonum. Sextò, vtrum liceat E iurare per creaturam. Septimò, vtrum iuramentum ſit obligatorium. Octauò, quæ ſit maior oblatio vtrum iuramenti, vel voti. Nonò, vtrum in iuramento poſſit diſpenſari. Decimò, quibus & quando liceat iurare.

Iurare eſt teſtem Deum inuocare.

Ad primum, ſcilicet *quid ſit iuramentum.* Dicendum, quod *iurare eſt teſtem Deum inuocare*: vnde Auguſtin. in quodam ſermone de periurio dicit. *Quid eſt, per Deum, niſi teſtis eſt Deus*: ſicut enim dicit Apoſto. Heb. 6. *Iuramentum ad confirmationem ordinatur.* Confirmatio autem in ſcibilibus per rationem fit, quæ procedit ex aliquibus naturaliter notis, quæ ſunt infallibiliter vera. Sed particularia facta contingentia hominum, non poſſunt per rationem confirmari: & ideo ea quę de his dicũtur, ſolent confirmari per teſtes. Sed humanum teſtimonium non eſt ſufficiens ad huiuſmodi confirmandum propter duo. Primo quidem, propter defectum veri- A tatis humanæ; quia plurimi in mendacium labuntur, ſecundum illud Pſalm. 16. Os eorum locutum eſt mendacium. Secundo propter defectum cognitionis, quia homines non poſſunt cognoſcere, neque futura, neque cordium occulta, vel etiam abſentia; de quibus homines tamen loquuntur, & expedit rebus humanis vt certitudo aliqua de his habeatur. Et ideo neceſſarium fuit recurrere ad diuinum teſtimonium, quia Deus neque mentiri poteſt, nec eum aliquid latet falſum. Aſſumere autem Deum in teſtem, dicitur iurare, quia quaſi pro iure introductum eſt, vt quod ſub inuocatione diuini teſtimonij dicitur, pro vero habeatur.

Iuramentum duplex ſcilicet aſſertoriũ & promiſſorium.

Diuinum autem teſtimonium quandoque inducitur ad aſſerendum pręſentia, vel præterita; & hoc dicitur B iuramentum aſſertorium. Quandoque autem inducitur diuinum iuramentum, ad confirmandum aliquid futurum, & hoc dicitur iuramentum promiſſorium. Ad ea vero quæ ſunt neceſſaria, & per rationem inueſtiganda, non inducitur iuramentum. Deriſibilis enim videretur, ſi quis in diſputatione ſcientiæ, vellet propoſitum per iuramentum probare.

Solutio obiect.

Et nota quod aliud eſt vti diuino teſtimonio, quod fit cum aliquis auctoritatem ſacræ ſcripturæ inducit; & aliud eſt teſtimonium Dei implorare, vt exhibendum; quod fit in iuramento.

Item nota, quod alicuius teſtimonium inuocatur ad hoc, quod teſtis inuocatus veritatem manifeſtet circa ea quæ dicuntur. Deus autem manifeſtat, an verum ſit quod dicitur, dupliciter, vno modo ſimplici- C ter, reuelando veritatem, vel per internam inſpirationem, vel etiam perfecti denudationem; dum ſcilicet producit in publicum ea, quę erant occulta; alio modo per pœnam mentientis, & tunc ſimul eſt & iudex, & teſtis; dum puniendo mendacem manifeſtat mendacium; & ideo duplex eſt modus iurandi; vnus quidem per ſimplicem Dei conteſtationem, ſicut cum quis dicit: *Eſt mihi Deus teſtis*, vel, *Coram Deo loquor*, vel, *Per Deum*, quod idem eſt, vt dicit Auguſt. Alius modus iurandi eſt per execrationem, dum ſcilicet aliquis ſe, vel aliquid ad ſe pertinens, ad pœnam obligat, niſi ſit verum quod dicitur.

Duplex iurandi modus ſcilicet per ſimplicem Dei conteſtationem, & per execrationem.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum licitum ſit iurare.* Dicendum, quod iuramentum in aliquibus caſibus eſt licitum, ſicut infra declarabitur: Et Deuter. 6. docetur. D *Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis.* Sed nihil prohibet aliquid ſecundum ſe bonum eſſe, quod tamen cedit in malum eius qui non vtitur eo conuenienter; ſicut ſumere Euchariſtiam eſt bonum, & tamen qui indignè ſumit, iudicium ſibi manducat & bibit, vt dicitur 1. ad Cor. 15. Sic igitur in propoſito dicendum eſt, quod iuramentum ſecundum ſe eſt licitum, & honeſtum. Quod patet ex origine, & ex fine.

Iuramentum ſecundum ſe eſt licitum.

Ex origine quidem, quia iuramentum eſt introductum ex fide qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & vniuerſalem omnium cognitionem, & prouiſionem. Ex fine quidem, quia iuramentum eſt introductum ad iuſtificandum homines, & ad finiendum controuerſias, vt dicitur ad Heb. 6. Sed iuramentum cedit in malum alicui ex eo, quod malè vtatur eo, E & ſine neceſſitate & cautela debita. Videtur enim paruam reuerentiam habere ad Deum, qui eum ex leui cauſa teſtem inducit, quod non præſumeret etiam de aliquo viro honeſto. Imminet etiam periculum periurij, quia de facili homo in verbo delinquit, ſecundum illud Iac. 3. *Si quis in verbis non offendit, hic perfectus eſt vir*: vnde & Eccleſ. 23. dicitur: *Iurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.*

Solutio obiect.

Quod autem Dominus iuramentum vniuerſaliter prohibere videtur. Matth. 5. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino.* Et Iac. 5. dicitur. *Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare.* Reſpondent quidam, quod Hieron ſuper Matth. dicit. *Conſidera quod Saluator, non prohibuerit per Deum iurare, ſed per cœlum & terram. Hanc enim per elementa iurandi peſſimam conſuetudinem habere Iudæi noſcuntur.* ſed iſta ratio non ſufficit, quia Iacobus addi.

nequ

neque per aliud quodcumque iuramentum. Et ideo dicendum eſt, quod ſicut Auguſt. dicit in lib. contra mendacium, quod Apoſtolus in epiſtolis ſuis iurans, oſtendit quomodo accipiendum eſſet, quod dictum eſt: *Dico vobis non iurare omnino*, ne ſcilicet iurando ad facilitatem iurandi veniatur, ex facilitate iurandi ad conſuetudinem, & à conſuetudine, in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iuraſſe niſi ſcribens, vbi conſideratio cautior, non habet linguam præcipitem.

[illegible] ſenſu [illegible] euangelis [illegible] ſubditur iuramentum [illegible] dicitur à [illegible].

Item nota, quod Dominus neceſſitatem iurandi non dixit ſimpliciter eſſe malam, ſed ex malo eſſe Matth. 5. *Sit autem ſermo veſter: Eſt eſt: Non non. Quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.* Quod exponens Auguſtin. dicit in lib. de Sermone Domini in monte. *Si iurare cogeris: ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum, in quibus aliquid ſuades, quæ vtique infirmitas malum eſt. Itaque non dixit, quod amplius eſt, malum eſt, tu enim non malum facis, qui bene vteris iuratione, vt alteri perſuadeas, quod vtiliter perſuades: ſed à malo eſt illius, cuius infirmitate iurare cogeris.*

Ad tertium, ſcilicet *qui & quot debeant eſſe comites iuramenti.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, iuramentum non eſt bonum, niſi ei qui bene vtitur iuramento. Ad bonum autem vſum iuramenti, duo requiruntur. Primo quidem, quod aliquis non leuiter, ſed ex neceſſaria cauſa, & diſcretè iuret. Et quantum ad hoc requiritur iudicium, ſcilicet diſcretionis ex parte iurantis. Secundò quantum ad id quod per iuramentum confirmatur, vt ſcilicet neque ſit falſum, neque ſit aliquid illicitum: & quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis iuramento confirmat, quod verum eſt: & iuſtitia per quam confirmat quod licitum eſt: iudicio autem caret iuramentum incautum, veritate autem iuramentum mendax, Iuſtitia autem iuramentum iniquum, ſiue illicitum quia ergo in iuramento multa ſunt pericula, tum propter Dei magnitudinem, cuius teſtimonium inuocatur; tum etiam propter labilitatem linguæ humanæ, cuius verba iuramento confirmantur; ideo huiuſmodi magis requiruntur ad iuramentum, quàm ad alios humanos actus.

Qvamvis autem requirantur alia multa, ſcilicet deuotio, & reuerentia diuini nominis: & fides, per quã credimus Deum omnia ſcire & mentiri non poſſe: Hęc tamen omnia comprehenduntur ſub iudicio, quod pertinet ad debitum modum iurandi. Alia vero duo, ſcilicet iuſtitia, & veritas, pertinent ad rem de qua iuratur, quamuis poſſet dici, quod iuſtitia pertinet ad cauſam pro qua iuratur.

Solutio obiecti.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum iuramentum ſit actus religionis, vel latriæ.* Dicendum, quod ſicut ex dictis patet: ille qui iurat, inuocat diuinum teſtimonium ad confirmandum ea quæ dicit. Nihil autem confirmatur niſi per aliquid, quod certius eſt & potius. Et ideo in hoc ipſo quod homo per Deum iurat, profitetur Deum potiorem, vtpote cuius veritas eſt indefectibilis, & cognitio vniuerſalis: & ſic aliquo modo Deo reuerentiam exhibet: vnde & Apoſtolus dicit ad Hebr. 6. quòd *homines per maiores ſe iurant.* Et ideo Hieron. dicit ſuper Matth. *Qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat.* Philoſophus etiam dicit in 1. Metaph. quòd *iuramentum eſt honorabiliſſimum.* Exhibere autem reuerentiam Deo pertinet ad religionem, ſiue latriam, Vnde manifeſtum eſt, quòd iuramentum eſt actus religionis ſiue latriæ.

Iuramentum eſt actus religionis ſiue latriæ.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum iuramentum ſit appetendum & frequentandum tanquam vtile & bonum.* Dicendum, quod illud quod non quæritur niſi ad ſubueniendum alicui defectui, non numeratur inter ea quæ ſunt per ſe appetenda, ſed inter ea quæ ſunt neceſſaria; ſicut patet de medicina, quæ quæritur ad ſubueniendum infirmitati. Iuramentum autem quæritur ad ſubueniendum alicui defectui, quod ſcilicet vnus homo alteri diſcredit. Et ideo iuramentum eſt habendum non inter ea quæ ſunt per ſe appetenda, ſed inter ea quæ ſunt huic vitæ neceſſaria, quibus indebitè vtitur, quicunque eis vtitur vltra terminos neceſſitatis. Vnde Auguſtin. dicit in libr. de ſermone Domini in monte. *Qui intelligit non in bonis* id eſt per ſe appetendis, *ſed in neceſſarijs, iurationem habendam, refrenet ſe quantum poteſt vt non ea vtatur niſi neceſſitas cogat.* vnde Eccleſ. 23. dicitur. *Iurationi non aſſueſcat os tuum.* Et infra. *Vir multum iurans replebitur iniquitate,* Item Auguſtin. dicit in lib. contra mendacium, quod *præceptum Domini de prohibitione iuramenti ad hoc poſitum eſt, vt quantum in te eſt non affectes, non quaſi pro bono, cum aliqua delectatione, appetas iuſiurandum.* Sicut enim medicina eſt vtilis ad ſanandum, & tamen quanto eſt virtuoſior, tanto maius inducit nocumentum, ſi non debite ſumatur; ita etiam iuramentum, vtile quidem eſt ad confirmationem, tamen quanto eſt magis venerandum, tanto eſt magis periculoſum, ſi indebite inducatur. quia vt dicitur Eccleſ. 23. *Si fruſtrauerit, id eſt deceperit fratrem, delictum illius ſupra ipſum erit; & ſi diſſimulauerit,* quod fit per ſimulationem, iurando falſum; *delinquit dupliciter;* quia ſcilicet ſimulata æquitas, eſt duplex iniquitas. *Et ſi in vanum iurauerit,* id eſt ſine debita cauſa & neceſſitate, *non iuſtificabitur.*

Iuramentum non eſt per ſe appetendum, ſed tanquam neceſſarium.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum liceat iurare per creaturas.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, duplex eſt iuramentum. Vnum quidem quod fit per ſimplicem conteſtationem, inquantum ſcilicet Dei teſtimonium inuocatur, & hoc iuramentum innititur diuinæ veritati, ſicut & fides. Fides autem per ſe quidem & principaliter de Deo eſt, qui eſt ipſa veritas; Secundario autem eſt de creaturis, in quibus veritas Dei relucet, vt ſupra habitum eſt. Et ſimiliter iuramentum principaliter refertur ad ipſum Deum, cuius teſtimonium inuocatur. Secundario autem aſſumuntur ad iuramentum aliquæ creaturæ; ſed non ſecundum ſe, ſed inquantum in eis diuina veritas manifeſtatur. ſicut iuramus per Euangelium, id eſt per Deum, cuius veritas in Euangelio manifeſtatur; & per ſanctos, qui hanc veritatem crediderunt & obſeruauerunt. Alius autem modus iurandi eſt per execrationem; & in hoc iuramento inducitur aliqua creatura, vt in qua diuinum iudicium exerceatur; & ſic ſolet homo iurare per caput ſuum, vel per filium ſuum, aut per aliquam aliam rem quam diligit. Sicut & Apoſtolus iurauit. 2. ad Corinth. 1. dicens; *Ego teſtem Deum inuoco in animam meam.* Quod autem Ioſeph per ſalutem Pharaonis iurauit, vtroque modo poteſt intelligi; vel per modum execrationis, quaſi ſalutem Pharaonis obligauerit Deo, vel per modum conteſtationis, quaſi conteſtando veritatem diuinæ iuſtitiæ, Ad cuius executionem Principes terræ conſtituuntur.

Quo ſenſu liceat iurare per creaturas.

Dominvs ergo prohibuit iurare per creaturas, ita quod eis exhibeatur reuerentia diuina. Matth. 5. *Ego dico vobis non iurare omnino, neque per cælum, neque per terram, neque per Hieroſolymam, neque per caput tuum iuraueris.* Quod exponens Hieronym. dicit. *Conſidera quod hic diuinus ſaluator, non prohibuerit iurare per Deum, ſed per cælum & terram, &c.* Et ibidem ſubdit Hieronym. *Quod Iudæi per Angelos & cætera huiuſmodi iurantes, creaturas venerabantur Dei honore.* Et eadem ratione punitur ſecundum canones clericus, per creaturam iurans, quod ad blaſphemiam infidelitatis pertinet. Vnde dicitur 22. quæſtion. 1. *Clericum per creaturas iurantem, acerrime obiurgandum, & ſi perſtiterit excommunicandum placuit.* Et in ſequenti capitulo dicitur. *Si quis per capillum Dei, vel per caput eius iurauerit, vel alio modo blaſphemia contra Deum vſus fuerit, ſi in Eccleſiaſtico eſt ordine deponatur.*

Solutio obiecti.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum iuramentum habeat vim obligandi.* Dicendum, quod obligatio refertur ad aliquid quod eſt faciendum, vel dimittendum. Vnde non videtur reſpicere iuramentũ aſſertorium, quod eſt

de præſenti, vel de præterito; neque etiam iuramẽtum de his, quæ ſunt per alias cauſas fienda, ſicut ſi quis iuramento aſſereret, quod cras pluuia eſſet futura: ſed ſolum in his quæ ſunt fienda per illum qui iurat. Sicut autem iuramentum aſſertorium quod eſt de præterito, vel de præſenti, debet habere veritatem; ita etiam & iuramentum de his quæ ſunt fienda à nobis in futurum; & ideo vtrumque iuramentum habet quandam obligationem, diuerſimode tamen: quia in iuramento quod eſt de præterito, vel præſenti, obligatio eſt, non reſpectu rei quæ iam fuit, vel eſt, ſed reſpectu actus ipſius iurandi, vt ſcilicet iuret id quod iam verum eſt, vel fuit. Sed in iuramento quod præſtatur de his quæ ſunt fienda à nobis, obligatio cadit econuerſo, ſuper rem quam aliquis firmauit iuramento. Tenetur enim aliquis vt faciat verum eſſe id quod iurauit, alioquin deeſt veritas iuramento. Si autem eſt talis res quæ in eius poteſtate non ſit, deeſt iuramento diſcretionis iudicium; niſi forte quod erat poſſibile quando iurauit, reddatur ei impoſſibile per aliquem euentum: puta cum aliquis iurauit ſe pecuniam ſoluturum, quæ ei poſtmodum vi, vel furto, ſubtrahitur; tunc enim videtur excuſatus eſſe, à faciendo quod iurauit, licet teneatur facere quod in ſe eſt. Sicut etiam ſupra circa obligationem voti diximus. Si vero ſit quidem poſſibile fieri, ſed fieri non debeat, vel quia eſt per ſe malum, vel quia eſt boni impeditiuum, tunc iuramento deeſt iuſtitia: & ideo iuramentum non eſt ſeruandum in eo caſu quo eſt peccatum, vel boni impeditiuum, ſecundum enim vtrumque horum, vergit in deteriorem exitum. Sic ergo dicendum quod quicunque iurat aliquid ſe facturum, obligatur ad illud faciendum ad hoc, quod veritas impleatur, ſi tamen alij duo comites adſint, ſcilicet iudicium & iuſtitia.

Omne iuramentum habet vim obligandi, aliter tamen aſſertorium, aliter promiſſorium.

Omnibus caſibus non obligat iuramentum promiſſorium.

Potest autem iuramentum vergere in deteriorem exitum dupliciter. *Vno modo*, quia ab ipſo principio habet peiorem exitum; vel quia eſt ſecundum ſe malum, ſicut cum aliquis iurat ſe patraturum adulterium; vel quia eſt maioris boni impeditiuum, puta cum aliquis iurat ſe non intraturum religionem, vel quod non fiet clericus, aut quod non accipiet prælationem in caſu in quo expedit eum accipere, vel ſi quid eſt aliud huiuſmodi. Huiuſmodi enim iuramentum à principio eſt illicitum: differenter tamen; quia ſi quis iuret ſe facturum aliquod peccatum, & peccauit iurando, & peccauit iuramentum ſeruando. Si quis autem iurat ſe non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur: peccat quidem iurando, inquantum ponit obicem Spirituiſancto, qui eſt boni propoſiti inſpirator; tamen non peccat iuramentum ſeruando, ſed multo melius facit ſi non ſeruet. *Alio modo* vergit in deteriorẽ exitum propter aliquid quod de nouo emerſerat, quod fuit impræmeditatum. Sicut patet in iuramento Herodis, qui iurauit puellæ ſaltanti, quod petiſſet, ſe daturum. Hoc enim iuramentum poterat eſſe à principio licitum, intellecta debita conditione, ſcilicet ſi peteret quod dare deceret; ſed impletio iuramenti fuit illicita. Vnde Ambr. dicit in primo de offi. *Eſt contra officium nonnunquam promiſſum ſoluere ſacramentum, ſicut Herodes qui necem Ioannis præſtauit ne promiſſum negaret.*

Solutio obiecti.

Iuramentum vergens in peiorem exitum non obligat.

Et nota quod ſi quis inuitus compellitur ad iurandum, duplex eſt obligatio. *Vna quidem*, qua obligatur homini cui aliquid promittit; & talis obligatio tollitur per coactionem, quia ille qui vim intulit hoc meretur, vt ei promiſſum non ſeruetur. Alia autem eſt obligatio, qua quis Deo obligatur vt impleat quod per nomen eius promiſit. Et talis obligatio non tollitur in foro conſcientiæ, quia magis debet damnum temporale ſuſtinere, quam iuramentum violare. Poteſt tamen repetere in iudicio quod ſoluit, vel prælato denunciare, non obſtante quod contrarium iurauit: quia tale iuramentum vergeret in deteriorem exitum, eſſet enim contra iuſtitiam publicam. Romani autem pontifices ab huiuſmodi iuramentis homines abſolue-

Iuramentum coactum obligat donec relaxetur, non tamen ad non denunciandum.

A runt non quaſi decernentes huiuſmodi iuramenta non eſſe obligatoria, ſed quaſi huiuſmodi obligationes ex iuſta cauſa relaxantes.

Item nota quod quando non eſt eadem iurantis intentio, & eius cui iuratur, ſi hoc prouenit ex dolo iurantis, debet iuramentum ſanum ſeruari ſecundum intellectum eius cui iuramentum præſtatur. Vnde Iſid. dicit, *quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conſcientiæ teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille cui iuratur intelligit.* Et quod hoc intelligitur de doloſo iuramento, patet per id quod ſubditur. *Dupliciter reus fit, qui & nomen Dei in vanum aſſumit, & proximum dolo capit.* Si autem iurans dolum non adhibeat, obligatur ſecundum intentionem iurantis. Vnde Greg. dicit 27. lib. moral. *Humanæ aures, talia verba noſtra iudicant, qualia foris ſonant; diuina vero iudicia, talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur.*

B

Qui doloſe iurat, obligatur ſecundum intellectum eius cui iurat; aliter ſecundum propriam intentionem.

Ad octavum, ſcilicet *vtrum maior ſit obligatio iuramenti, quam voti.* Dicendum quod vtraque obligatio, ſcilicet iuramenti & voti, cauſatur ex aliquo diuino: aliter tamen, & aliter. Nam obligatio voti cauſatur ex animi fidelitate quem Deo debemus, vt ſcilicet ei promiſſum ſoluamus. Obligatio autem iuramenti cauſatur ex reuerentia quam debemus ei, ex qua tenemur quod verificemus, id quod per nomen eius promittimus. Omnis autem infidelitas irreuerentiam continet, ſed non conuertitur. Videtur enim infidelitas ſubiecti ad Dominum, eſſe maxima irreuerentia. Et ideo votum ex ratione ſua, magis eſt obligatorium quam iuramentum.

Votum ex ratione ſua magis obligat quã iuramentum.

C Ad nonum, ſcil. *vtrum diſpenſari poſſit in iuramento.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, neceſſitas diſpẽſationis tam in lege, quam in voto, eſt propter hoc, quod id quod in ſe vel vniuerſaliter conſideratum eſt vtile vel honeſtum, & ſecũdum aliquem particularem euentum poteſt eſſe inhoneſtum & nociuum, non poteſt cadere nec ſub lege, nec ſub voto. Quod autem aliquid ſit inhoneſtum vel noxium, repugnat his quæ debent attendi in iuramento: nam ſi ſit inhoneſtum, repugnat iuſtitiæ, ſi ſit noxium, repugnat iudicio. Et ideo pari ratione etiam in iuramento diſpenſari poteſt.

Diſpenſatio tamen quæ fit in iuramento, non ſe extendit ad hoc quod aliquid contra iuramentum fiat. Hoc enim eſt impoſſibile, cum obſeruatio iuramenti cadat ſub præcepto diuino, quod eſt indiſpẽſabile. Sed ad hoc ſe extendit diſpenſatio iuramenti, vt id quod ſub iuramento cadebat, ſub iuramẽto non cadat, quaſi non exiſtens debita materia iuramenti, ſicut etiam de voto ſupra diximus. Materia autem iuramenti aſſertorij quod eſt de præterito vel præſenti in quandam neceſſitatem iam tranſijt, & immutabilis facta eſt. Et ideo diſpenſatio non refertur ad materiam, ſed refertur ad ipſum actum iuramenti. Vnde talis diſpenſatio directe eſſet contra præceptum diuinum. Sed materia iuramenti promiſſorij, eſt aliquid futurum quod variari poteſt, ita ſcilicet quod in aliquo euentu poteſt eſſe illicitum & nociuum, & per conſequens non eſſe debita materia iuramenti. Et ideo diſpenſari poteſt in iuramento promiſſorio, quia talis diſpenſatio reſpicit materiam iuramenti, & non contrariatur præcepto diuino de iuramenti obſeruatione.

D

In iuramento promiſſorio poteſt diſpenſari propter mutabilitatẽ materiæ.

Solutio obiecti.

E Et nota quod in iuramẽto promiſſorio poteſt aliquis promittere alteri ſub iuramento dupliciter. *Vno modo* quando promittit aliquid pertinens ad vtilitatem ipſius, puta ſi ſub iuramento promittebat ſe ſeruiturum ei, vel pecuniam daturum. Et à tali promiſſione poteſt abſoluere ille, cui promiſſio facta eſt. Intelligitur enim iam ei ſoluiſſe debitum promiſſum, quando facit de eo, ſecundum eius vtilitatem. *Alio modo* promittit aliquis alteri, quod pertinet ad honorẽ Dei, vel ad vtilitatem aliorum, puta ſi aliquis iuramento promittat alicui ſe intraturum religionẽ, vel aliquod opus pietatis facturum; & tunc ille cui promittitur, non poteſt abſoluere promittentem, quia promiſſio non eſt facta ei principaliter, ſed Deo. Niſi forte ſit ei inter

Is cui aliquid ſub iuramento promittitur, poteſt iuramentũ relaxare quando res promiſſa ſpectat ad eius vtilitatem, non autem quando ſpectat ad honorem Dei vel vtilitatẽ aliorum.

poſita conditio, ſcilicet ſi illi videbitur cui promittit, vel aliquid aliud tale.

Item illud quod cadit ſub promiſſorio iuramento, quandoque eſt aliquid repugnans iuſtitiæ, vel quia eſt peccatum, ſicut cum aliquis iurat ſe facturum homicidium; vel quia eſt maioris boni impeditiuum, ſicut cum quis iurat ſe religionem non intraturum, & tale iuramentum diſpenſatione non indiget. Sed in primo caſu tenetur aliquis tale iuramentum non ſeruare. In ſecundo autem caſu licitum eſt ſeruare & non ſeruare, vt ſupra dictum eſt. Quandoque vero aliquid ſub iuramento promittitur, de quo dubium eſt vtrum ſit licitum, vel illicitum; proficuum, vel nociuum; aut ſimpliciter, aut in aliquo caſu. Et in hoc poteſt quilibet Epiſcopus diſpenſare. Quandoque vero ſub iuramēto promittitur aliquid, quod eſt manifeſtè licitum & vtile. Et in tali iuramento non videtur habere locum diſpenſatio, vel commutatio, niſi aliquod melius occurrat ad communem vtilitatem: Quod maxime videtur pertinere ad poteſtatem Papæ, qui habet curam vniuerſalis Eccleſiæ; vel etiam abſoluta relaxatio, quod tamen ad Papam pertinet in omnibus generaliter quæ ad diſpenſationem rerum eccleſiaſticarum pertinent, ſuper quas habet plenitudinem poteſtatis. Sicut & ad vnumquemque pertinet, irritare iuramentum quod à ſibi ſubdito factum eſt, circa ea quæ eius poteſtati ſubduntur, ſicut pater poteſt irritare iuramentum puellæ, & vir vxoris, vt dicitur Numeri 30. Sicut & ſupra de voto dictum eſt.

Iuramentum quo promittitur aliquid manifeſtè licitum & vtile, non eſt diſpenſabile niſi à Papa.

Ad decimvm, ſ. *quibus & quando liceat iurare.* Dicendum quod in iuramento duo ſunt conſideranda. *Vnum quidem* ex parte Dei cuius teſtimonium inducitur, & quantum ad hoc debetur iuramento maxima reuerentia. Et propter hoc à iuramento excluduntur, & pueri ante annos pubertatis, qui non coguntur ad iurandum, quia nondum habent perfectum vſum rationis, quo poſſint cum debita reuerentia iuramētum præſtare. Et iterum periuri, qui ad iuramentum non admittuntur, quia ex retroactis præſumitur, quod debitam reuerentiam iuramento non exhibebunt. Et propter hoc etiam vt iuramento debita reuerentia exhibeatur, dicitur 22. q. 5. *Honeſtum eſt vt qui in ſanctis audet iurare, hoc ieiunus faciat cum omni honeſtate & timore Dei.* Aliud autem eſt conſiderandum ex parte hominis, cuius dictum eſt iuramento confirmatum. Non enim indiget dictum hominis confirmatione, niſi quia de eo dubitatur. Hoc autem derogat dignitati perſonæ, vt dubitetur de veritate eius, quod dicit. Et ideo perſonis magnæ dignitatis non conuenit iurare. Propter quod dicitur 2. q. 4. ca. *Si quis presbyter Sacerdos ex leui cauſa iurare non debet;* tamen pro aliqua neceſſitate, vel magna vtilitate licitum eſt ei iurare; & præcipuè pro ſpiritualibus negociis, pro quibus etiam iuramenta competit præſtari in ſolēnibus diebus, quibus et ſpiritualibus rebus vacandum. Non autem tunc ſunt iuramenta præſtanda pro rebus temporalibus, niſi fortè ex magna neceſſitate.

Pueri, periuri, &c. non debent ad iuramentum admitti; ſed nec conuenit ſacerdotibus aut perſonis in dignitate iurare.

De aſſumptione diuini nominis per adiurationem.

DISTINCTIO LXIX.

Deinde conſiderandum eſt de aſſumptione diuini nominis per modum adiurationis. Et primo, vtrum liceat adiurare homines. Secundo, vtrum liceat adiurare dæmones. Tertio, vtrum liceat adiurare irrationales creaturas.

Ad primvm, ſcil. *vtrum liceat adiurare homines.* Dicendum quod ille qui iurat iuramento promiſſorio, per reuerentiam Dei vel diuini nominis, quod ad confirmationem ſuæ promiſſionis inducit, ſeipſum obligat ad faciendum quod promittit. Quod eſt ſeipſum immobiliter ordinare ad aliquid agēdum. Sicut autem homo ſeipſum ordinare poteſt ad aliquid agendum, ita etiam & alios; ſuperiores quidem deprecando, inferiores autem imperando, vt ex ſupradictis patet. Cum

A igitur vtraque ordinatio per aliquod diuinum confirmatur, eſt adiuratio. Tamen in hoc differt, quia homo eſt ſuorum actuum dominus, non eſt autem dominus eorum quæ ſunt ab alio agenda; & ideo ſibiipſi poteſt neceſſitatem imponere, per diuini nominis inuocationem: Non autem hanc neceſſitatem poteſt aliis imponere niſi ſubditis, quos poteſt ex debito præſtiti iuramēti compellere. Si igitur aliquis per inuocationem diuini nominis, vel cuiuſcunque rei ſacræ, alicui non ſibi ſubdito adiurando, neceſſitatem agendi aliquid, imponere intendat, ſicut imponit ſibiipſi iurando; talis adiuratio illicita eſt, quia vſurpat poteſtatē in alium quam non habet. Tamen propter aliquam neceſſitatem, ſuperiores ſuos inferiores tali genere adiurationis conſtringere poſſunt. Si vero intendit ſolummodo per B reuerentiam diuini nominis, vel alicuius rei ſacræ, aliquid ab alio obtinere abſque neceſſitatis impoſitione, talis adiuratio licita eſt reſpectu quorumlibet.

Quid adiuratio.

Quæ adiuratio licita.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum liceat adiurare dæmones.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, duplex eſt adiurandi modus. Vnus quidem per modum deprecationis, vel inductionis, ob reuerentiam alicuius ſacri. Alius autem per modum compulſionis. Primo autem modo non licet dæmones adiurare, quia ille modus adiurandi videtur ad quandam beneuolentiam, vel amicitiam pertinere, qua non licet ad dęmones vti. Secundo autem adiurationis modo, qui eſt per compulſionem, licet nobis ad aliquid vti, & ad aliquid non licet. Dæmones enim in curſu huius vitæ nobis aduerſarij conſtituuntur: non autem eorum actus noſtræ C diſpoſitioni ſubduntur, ſed diſpoſitioni diuinæ & ſanctorum Angelorum. Quia vt Auguſtinus dicit in 3. de Trinit. *Spiritus deſertor regitur per ſpiritum iuſtum.* Poſſumus ergo dæmones adiurando per virtutem diuini nominis, tanquam inimicos repellere, ne nobis noceant, vel ſpiritualiter, vel corporaliter, ſecundum poteſtatem datam à Chriſto, ſecundum illud Lucæ 10. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil nocebit vobis.* Non tamen licitum eſt eos adiurare, ad aliquid ab eis addiſcendum, vel etiam aliquid per eos obtinendum, quia hoc pertinet ad aliquam ſocietatem cum ipſis habendam. Niſi fortè ex ſpeciali inſtinctu, vel reuelatione diuina, aliqui ſancti ad aliquos effectus, dæmonum operatione vtantur. Sicut legitur de beato D Iacobo, qui per dæmones fecit Hermogenem ad ſe adduci.

Adiuratio duplex, ſcil. per modum deprecationis, & per modum compulſionis; & hoc 2. modo licet dæmones adiurare, non 1.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum liceat adiurare irrationales creaturas.* Dicendum, quod creaturæ irrationales ab alio aguntur ad proprias operationes. Eadem autem actio eſt eius quod agitur & mouetur, & eius qui agit & mouet; ſicut motus ſagittæ eſt etiam operatio quædam ſagittantis. Et ideo operatio irrationalis creaturæ, non ſolum ipſi attribuitur, ſed principaliter Deo, cuius diſpoſitione omnia mouentur. Pertinet etiam ad diabolum, qui permiſſione diuina, vtitur aliquibus irrationalibus creaturis ad nocendum hominibus. Sic ergo adiuratio, qua quis vtitur ad irrationalem creaturam, poteſt intelligi dupliciter. *Vno modo* vt adiuratio referatur ad ipſam creaturam irrationalem ſecundum E ſe, & ſic vanum eſſet irrationalem creaturam adiurare. *Alio modo* vt referatur ad eum à quo irrationalis creatura agitur & mouetur. Et ſic dupliciter adiuratur irrationalis creatura. *Vno modo* per modum deprecationis ad Deum directæ, quod pertinet ad eos qui diuina inuocatione miracula faciunt. *Alio modo* per modum compulſionis, quæ refertur ad diabolum, qui in nocumentum noſtrum vtitur irrationalibus creaturis, & talis eſt modus adiurandi Eccleſię exorciſmis, per quos dæmonum poteſtas excluditur ab irrationalibus creaturis. Adiurare autem dęmones ab eis auxilium implorando non licet.

Quomodo liceat creaturas irrationales adiurare.

De Dei Laudibus.

DEinde conſiderandum eſt de inuocatione diuini nominis, quod fit per operationem, vel per laudem. De oratione quidem infra dicetur, modo de laude reſtat dicendum. Circa quod conſideranda ſunt tria. Primo, vtrum Deus ſit ore laudandus. Secundo, vtrum in eius laude ſit cantus aſſumendus. Tertio, quare ſit laudandus.

Ad primvm, ſcil. *vtrum ſit Deus ore laudandus.* Dicendum, quod verbis alia ratione vtimur ad Deum, & alia ratione ad hominem. Ad hominẽ quidem vtimur verbis, vt conceptum noſtri cordis quem non poteſt cognoſcere, verbis ei exprimamus. Et ideo laude oris ad hominem vtimur, vt vel ei, vel aliis inoteſcat, quod B bonam opinionem de laudato habemus; vt per hoc, & ipſum qui laudatur ad meliora prouocemus, & alios apud quos laudatur, in bonam opinionem, & reuerentiam, & imitationem ipſius, inducamus. Sed ad Deum verbis vtimur, non quidem vt ei, qui inſpector eſt cordiũ, noſtros conceptus manifeſtemus, ſed vt noſipſos & alios audientes, ad eius reuerentiam inducamus. Et

Cur Deus ore laudandus. ideo neceſſaria eſt laus oris, non quidem propter Deũ, ſed propter ipſum laudantem, cuius affectus excitatur in Deum ex laude ipſius, ſecundum illud Pſalm. 49. *Sacrificium laudis honorificabit me; & illic iter quo oſtendam illi ſalutare Dei.* Et inquantum homo per diuinam laudem affectu aſcendit in Deum, intantum per hoc retrahitur ab his quæ ſunt contra Deum, ſecundum illud Iſa 48. *Laude mea infrenabo te ne intereas.* Proficit etiam C laus oris ad hoc, quod aliorum affectus prouocetur in Deum. Vnde dicitur in Pſal. 33. *Semper laus eius in ore meo.* Et poſtea ſubditur: *Audiant manſueti & lætentur, magnificate Dominum mecum.*

Ad secvndvm, ſcil. *vtrum in Dei laude ſit cantus aſſumendus.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, Laus vocalis ad hoc neceſſaria eſt, vt affectus hominis prouocetur in Deum. Et ideo quæcunque ad hoc vtilia eſſe poſſunt, in diuinas laudes congruentes aſſumuntur. Manifeſtum eſt autem, quod ſecundum diuerſas melodias ſonorum, animi audientium diuerſimodè diſponuntur, vt patet per Philoſ. in 8. Poli. & per Boetium

Cantus cur in diuinis laudibus introductus. in Prologo muſicæ. Et ideo ſalubriter fuit inſtitutum, vt in diuinas laudes, cantus aſſumerentur, vt animi infirmorum magis prouocarentur ad deuotionem. Vnde D Aug. in 10. confeſ. *adducor cantandi conſuetudinem approbare in Eccleſia, vt per oblectamentum aurium, infirmorum animus in affectu pietatis aſſurgat.* Et de ſeipſo dicit in regiſtro confeſſ. *Fleui in hymnis & canticis tuis, ſuaue ſonantis Eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter.* De tertio, *Quare ſcil. ſit laudandus. Et de motiuis ad orandum.* Require infra li. 3. parte decima, diſ. 31. per totum.

DEinde conſiderandum eſt de vitiis religioni oppoſitis. Et primo de illis quæ cum religione conueniunt, ex hoc quod exhibent cultum diuinum. Secundo de vitiis manifeſtam contrarietatem ad religionem habentibus, per contemptum eorum quæ pertinent ad cultum diuinum. Primum horum pertinet ad ſuperſtitionem. Secundum pertinet ad irreligioſita- E tem. Vnde primo conſiderandum eſt, de ſuperſtitione & partibus eius. Secundo de irreligioſitate & partibus eius. Circa primum conſiderandum eſt primo, vtrum ſuperſtitio ſit vitium religioni contrarium. Secundo, vtrum habeat plures partes vel ſpecies. De his require infra libro tertio, parte tertia.

DEinde conſiderandum eſt de ſpeciebus ſuperſtitionis. Et primo de ſuperſtitione in cultu veri Dei. Secundo de ſuperſtitione idolatriæ. Tertio de ſuperſtitione diuinationum. Quarto de ſuperſtitione obſeruationũ. De his omnibus require infra tertio libro

DEinde conſiderandum eſt de vitiis religioni oppoſitis, qui manifeſtam cõtrarietatem habent ad

A religionem. Vnde ſub irreligioſitate continentur. Huiuſmodi autem ſunt quæ pertinent ad cõtemptum ſiue irreuerentiam Dei, & rerum ſacrarum. Ergo dicendum eſt primo, de vitiis quæ directè pertinent ad irreligioſitatem per irreuerentiam Dei. Secundo de his quæ pertinent ad irreuerẽtiam rerum ſacrarum. Circa primum occurrit conſiderandum de tentatione qua Deus tentatur: & de periurio quo nomen Dei irreuerenter aſſumitur. De his ſimiliter require infra tertio libro.

DEinde conſiderandum eſt de vitiis ad irreligioſitatem pertinentibus, per quæ rebus ſacris irreuerentia exhibetur. Et primo de ſacrilegio. Secundo de ſymonia. De his etiam omnibus require infra tertio libro.

De pietate.

B

DISTINCTIO LXX.

DEinde poſt religionem conſiderandum eſt de pietate cuius vitia oppoſita ex ipſius conſideratione innoteſcunt. Circa pietatem conſideranda ſunt quatuor. Primo ad quos pietas ſe extendit. Secundo quid per pietatem ſit aliquibus exhibendum. Tertio vtrum pietas ſit ſpiritualis virtus. Quarto vtrum religionis obtentu ſit pietatis officium prætermittendum.

Ad primvm, ſcili. *ad quos pietas ſe extendit.* Dicendum quod homo ſit aliis debitor diuerſimodè, ſecundum eorum diuerſam excellentiam, & diuerſa beneficia ab eis ſuſcepta. In vtroque autem Deus ſummum obtinet locum, qui & excellentiſſimus eſt, & eſt nobis C eſſendi & gubernationis primum principium. Secundario vero noſtri eſſe & gubernationis principium, ſunt parentes & patria, à quibus, & in qua nati, & nutriti ſumus. Et ideo poſt Deum, maxime eſt homo debitor parentibus & patriæ. Vnde ſicut ad religionem pertinet cultum Deo exhibere, ita ſecundo gradu ad pietatem pertinet, exhibere cultum parentibus & patriæ. *Pietas ſe extendit ad parentes & patriam.* In cultu autem parentum, includitur cultus omnium conſanguineorum, quia etiam conſanguinei ex hoc dicuntur, quod ex eiſdem parẽtibus proceſſerunt, vt patet per Philoſ. in 8. Ethi. In cultu autem patriæ intelligitur cultus conciuium, & omnium patriæ amicorum; & ideo ad hos principaliter pietas ſe extendit.

Ad secvndvm, ſ. *quid per pietatem ſit parentibus exhibendum.* Dicendum quod parentibus aliquid debetur D dupliciter. Vno modo per ſe, alio modo per accidens. *Per ſe quidem* debetur eis, id quod decet patrem inquantum eſt pater, qui cum ſit ſuperior, & principium filij exiſtens, debetur ei à filio reuerentia & obſequium. *Per accidens autem* aliquid debetur patri, quod decet eum accipere ſecundum aliquid quod accidit ei; puta ſi ſit infirmus, quod viſitetur, & eius curationi intendatur; & ſi ſit pauper, quod ſuſtentetur, & ſic de aliis huiuſmodi, quę omnia ſub debito obſequio continentur. Et ideo Tullius dicit, quod *pietas exhibet & officium & cultum*, vt officium referatur ad obſequium, cultus vero ad reuerentiam, ſiue honorem: quia vt Aug. dicit in 10. de ciuit. Dei. *dicimur colere homines quos honorificatione, vel recordatione, vel præſentia frequentamus.* *Parentibus à filio per pietatem debetur officium & cultus.*

Ad tertivm, ſ. *vtrum pietas ſit ſpecialis virtus.* Di- E cendum quod virtus aliqua eſt ſpecialis ex hoc, quod reſpicit aliquod obiectum ſecundum aliquam rationẽ ſpecialem. Cum autem ad rationem iuſtitiæ pertineat, quod debitum alij reddat; vbi inuenitur ſpecialis ratio debiti alicui perſonæ, ibi eſt ſpecialis virtus. Debetur autem aliquid ſpecialiter alicui, quia eſt connaturale principium, producens in eſſe & gubernans. Hoc autem principium reſpicit pietas, inquantum parentibus & patriæ, & his qui ad hæc ordinantur, officium & cultum impendit; & ideo pietas eſt ſpecialis virtus à religione diſtincta. Sicut enim religio eſt quædam proteſtatio fidei, ſpei, & charitatis, quibus homo primordialiter ordinatur in Deum, ita etiam pietas eſt quædam proteſtatio charitatis, quam quis habet ad parentes & ad patriam. *Pietas eſt virtus ſpecialis à religione diſtincta.*

Solutio obiect.

Longe autẽ excellentiori modo Deus eſt principiũ eſſendi & gubernationis, quam pater vel patria. Et ideo alia virtus eſt religio, quæ cultum Deo exhibet, à pietate quæ exhibet cultum parentibus & patriæ: ſed ea quæ ſunt creaturarum per quandam ſuperexcellentiam & cauſalitatem transferuntur in Deum, vt Dionyſ. dicit 3. ca. de di. no. Vnde per excellentiam pietas cultus Dei nominatur: Sicut Deus excellenter dicitur pater noſter.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum occaſione religionis prætermittendum ſit officium pietatis.* Dicendum quod religio & pietas ſunt duę virtutes, nulla autem virtus alij virtuti contrariatur aut repugnat: quia ſecundum Philoſophum in prædicamentis, bonum non eſt bono contrarium. Vnde non poteſt eſſe, quod pietas & religio ſe mutuo impediant, vt propter vnam, alterius actus excludatur. Cuiuſlibet enim virtutis actus, vt ex ſupra dictis patet, debitis circumſtantiis limitatur, quas ſi prætereat, non erit iam virtutis actus, ſed vitij. Vnde ad pietatem pertinet officium & cultum parentibus exhibere, ſecundum debitum modum. Non eſt autem modus debitus, vt plus homo intendat ad colendum patrem, quam ad colendum Deum. Sed ſicut Ambrõ. dicit ſuper Lucam. *Neceſſitudini generis, diuinæ religionis pietas antefertur.* Si ergo cultus parentum, abſtrahat nos à cultu Dei, non eſſet pietatis parentum inſiſtere cultu, contra Deum. Vnde Hieronymus dicit in epiſtola ad Heliodorum. *Per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, ad vexillum crucis euola: Summum genus pietatis eſt, in hac re fuiſſe crudelem.* Et ideo in tali caſu dimittenda ſunt officia in parentes, propter diuinum religionis cultum. Si vero exhibendo debita obſequia parentibus, non abſtrahamur à diuino cultu, hoc iam pertinebit ad pietatem, & ſic non oportebit propter religionem, pietatem differre.

Propter religionem prætermittenda ſunt officia pietatis, puta quãdo parentes nos retardãt à cultu Dei.

Vnde illud verbum Domini Lucæ 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios*, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus: exponit Gregor. quod *parentes & alios carnaliter propinquos quos aduerſarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo neſciamus.* Si enim parentes noſtri nos prouocent ad peccandum vel abſtrahant à cultu diuino, debemus eos quantum ad hoc deſerere, & odire. Et hoc modo dicuntur leuitæ ſuos conſanguineos ignoraſſe. Deuter. 33. vbi dicitur in eorum laudem, *qui dicunt patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos; & fratribus ſuis, ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos; Hi cuſtodierunt eloquium tuum*: quia ſcilicet idolatris ſecundum mandatum Domini non pepercerunt, vt habetur Exodi 32.

Solutio obiect.

Sciendum etiàm quod ſi parentes ſufficienter hàbeant vnde viuant, vel ſi ſunt alij, qui illis indigentibus poſſint & debeant neceſſaria miniſtrare, poteſt homo parentes deſerere propter diuinæ religionis cultum, puta religionis ingreſſum. Vnde Iacobus & Ioannes laudantur Ioan. 4. Quod *relictis retibus & patre, ſecuti ſunt Chriſtum.* Laudantur autem non quia pater eorum ipſos prouocaret ad malum, ſed quia ſciebant eum, vitam poſſe tranſigere, ipſis ſequentibus Chriſtum.

Item Matth. 8. & Lucæ 9. dicitur quod Dominus dicenti ſibi, *Permitte mihi primum ire & ſepelire patrem meum.* Reſpondit: *Sine, vt mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade & annuncia regnum Dei*: quia ſicut exponit Cyrillus ſuper Lucam. Diſcipulus ille non petiit, quod patrem iam defunctum ſepeliret, ſed quod adhuc viuentem in ſenectute ſuſtentaret vſquequo ſepeliret, quod Dominus non conceſſit, quia erant alij qui eius curam habere poterant, linea parentali aſtricti. Sed ſi parentibus noſtris obſequia noſtra ſunt neceſſaria, vt ſine his commode ſuſtentari non poſſint, nec nos ad aliquid contra Deum inducant, non debemus intuitu religionis eos deſerere. Si autem ſine peccato eorum obſequiis vacare non poſſumus, vel etiam ſi abſque noſtro obſequio poſſunt ſuſtentari, licitum eſt eorum obſequia prætermittere, ad hoc quod amplius religioni vacemus.

Quo caſu nõ licet intuitu religionis parentes deſerere.

Nota tamen quod aliud eſt dicendum de illo qui adhuc eſt in ſęculo conſtitutus, & aliud de eo qui eſt iam in religione profeſſus. Ille enim qui eſt in ſæculo conſtitutus, ſi habet parentes qui ſine ipſo ſuſtentari non poſſunt, non debet eis relictis, religionem intrare, quia tranſgrederetur præceptum de honorificatione parentum. Quamuis quidam dicant quod etiam in hoc caſu licite poſſet eos deſerere, eorum curã Deo committens. Sed ſi quis recte conſideret, hoc eſſet tentare Deum, cum habens ex humano conſilio quid ageret, periculo parentes exponeret, ſub ſpe diuini auxilij. Si vero ſine eo parentes vitam tranſigere poſſent, licitum eſſet ei, deſertis parentibus, religionem intrare; quia filij non tenentur ad ſuſtentationem parentum, niſi cauſa neceſſitatis vt dictum eſt. Ille vero qui iam eſt in religione profeſſus, reputatur tanquam mortuus mundo. Vnde non debet occaſione ſuſtentationis parentum exire clauſtrum, in quo Chriſto ſepelitur, & ſe iterum ſæcularibus negocijs implicare, tenetur tamen, ſalua ſui prælati obedientia, & ſuæ religionis ſtatu, pium ſtudium adhibere, qualiter eius parentibus ſubueniatur.

Filius iam in religione profeſſus non debet exire vt parentibus ſubueniat, ſed alio modo de licentia prælati eis ſuccurrere ſi poteſt.

De obſeruantia.

DISTINCTIO LXXI.

Deinde conſiderandum eſt de obſeruantia & partibus eius, per quæ de vitiis oppoſitis erit manifeſtum. Circa obſeruantiam autem conſideranda ſunt tria. Primo, vtrum obſeruantia ſit ſpecialis virtus ab aliis diſtincta. Secundo quid obſeruantia exhibeat. Tertio de comparatione eius ad pietatem.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum obſeruantia ſit virtus ſpecialis.* Dicendum quod ſicut ex dictis patet, neceſſe eſt vt eodem modo per quendam ordinatum deſcenſum diſtinguantur virtutes, ſicut & excellentia perſonarum quibus eſt aliquid reddendum. Sicut autem carnalis pater, particulariter participat rationem principij, quæ vniuerſaliter inuenitur in Deo; ita etiam perſona, quæ quantum ad aliquid prouidentiam circa nos gerit, particulariter participat proprietatem patris, quia pater eſt principium generationis, & educationis, & diſciplinæ, & omnium quę ad perfectionem humanę vitæ pertinent. perſona autem in dignitate conſtituta, eſt ſicut principium gubernationis, reſpectu aliquarum rerum; ſicut princeps ciuitatis in rebus ciuilibus, dux autem exercitus in rebus bellicis, magiſter autem in diſcipulis, & ſimile in aliis. Et ideo eſt quod omnes tales perſonæ patres appellantur, propter ſimilitudinem curæ. Sicut 4. Reg. 4. ſerui Naaman dixerunt ad eum: *Pater, & ſi grandem rem dixiſſet tibi propheta* &c. Et ideo, ſicut ſub religione per quam cultus tribuitur Deo, quodam ordine inuenitur pietas, per quam coluntur parentes; ita ſub pietate inuenitur obſeruantia, per quam cultus & honor exhibetur perſonis, in dignitate conſtitutis.

Obſeruantia eſt virtus ſpecialis, ſub pietate contenta, per quã cultus & honor exhibetur perſonis in dignitate conſtitutis.

Et sicvt religio per quandam ſupereminentiam pietas dicitur, & tamen pietas proprie dicta à religione diſtinguitur, ita etiam pietas per quandam excellentiam poteſt dici obſeruantia, & tamen obſeruantia proprie dicta à pietate diſtinguitur. Vnde Tullius dicit in ſua Rhetorica, quod obſeruantia eſt per quam homines aliqua dignitate antecedentes quodam cultu, & honore dignantur.

Solutio obiect.

Item ſciendum quod aliquis ex hoc quod eſt in dignitate conſtitutus, non ſolum quandam ſtatus excellentiam habet, ſed quandam poteſtatem gubernandi ſubditos. Vnde competit ſibi ratio principij, prout eſt aliorum gubernator. Ex hoc autem quod aliquis habet perfectionem ſcientiæ vel virtutis, non ſortitur rationem principij quantum ad alios, ſed ſolum quandam excellentiam in ſeipſo; & ideo ſpiritualiter quædam virtus determinatur, ad exhibendum honorem

& cultum

& cultum his, qui ſunt in dignitate conſtituti. Verum quia per ſcientiam, & virtutem, & omnia alia huiuſmodi, aliquis idoneus redditur ad dignitatis ſtatum, reuerentia quæ propter quãcunque excellentiã aliquibus exhibetur, ad eandem virtutem pertinet.

Ad secundum, ſcilicet *quid obſeruantia debeat exhibere*. Dicendum quod ad eos qui ſunt in dignitate conſtituti, pertinet gubernare ſubditos: gubernare autem eſt mouere aliquos in debitum finem, ſicut nauta gubernat nauem, ducendo eam ad portum. Omne autem mouens, habet excellentiam quandam & virtutem, ſupra id quod mouetur. Vnde oportet quod in eo qui eſt in dignitate conſtitutus, Primo conſideretur excellentia ſtatus, cum quadam poteſtate in ſubditos. Secundo, ipſum gubernationis officium. Ratione igitur excellentiæ, debetur eis honor, qui eſt quædam recognitio excellentiæ alicuius. Ratione autem officij gubernationis, debetur eis cultus, qui in quodam obſequio conſiſtit, ſcil. dum aliquis eorum obedit imperio, & vicem beneficiis eorum, pro ſuo modo rependit.

Obſeruantia debet exhibere honorem & cultum, ratione diuerſorum.

Ad tertium, ſcil. *de comparatione obſeruantiæ ad pietatem*. Dicendum quod perſonis in dignitate conſtitutis, poteſt aliquid exhiberi dupliciter. Vno modo in ordine ad bonum commune, puta cum aliquis ei ſeruit in adminiſtratione reipub: & hoc iam non pertinet ad obſeruantiam, ſed ad pietatem, quæ cultum exhibet, non ſolum patri, ſed etiam patriæ. Alio modo exhibetur aliquid perſonis in dignitate conſtitutis, pertinens ſpecialiter ad dignitatem, vel perſonalem eorum vtilitatem, & gloriam: & hoc proprie pertinet ad obſeruantiam, ſecundum quod à pietate diſtinguitur. Et ideo comparatio obſeruantiæ ad pietatem neceſſe eſt quod attendatur, ſecundum diuerſas habitudines diuerſarum perſonarum ad nos, quas reſpicit vtraque virtus. Manifeſtum eſt autem, quod perſonæ parentum & eorum qui ſunt nobis ſanguine coniuncti, ſubſtantialius nobis coniunguntur, quam perſonæ quæ ſunt in dignitate conſtitutæ. Magis enim ad ſubſtantiam pertinet generatio, & educatio, cuius principium eſt pater; quam exterior gubernatio, cuius principium ſunt illi qui in dignitate conſtituuntur: & ſecundum hoc pietas obſeruantiæ præeminet, inquantum cultum reddit perſonis magis coniunctis, quibus magis obligantur.

Pietas eſt virtus nobilior quã obſeruantia, quia reſpicit perſonas magis coniunctas.

De dulia.

DISTINCTIO LXXII.

Deinde conſiderandum eſt de partibus obſeruantiæ. Et primo de dulia per quam perſonis ſuperioribus honor, & cætera ad hoc pertinentia exhibentur. Secundo de obedientia per quam præſidentis imperiis obeditur. Circa primum conſideranda ſunt quatuor. Primo, vtrum honor ſit quid ſpirituale vel corporale. Secundo, vtrum honor debeatur ſuperioribus. Tertio, vtrum dulia per quam exhibetur honor & cultus ſuperioribus, ſit ſpecialis virtus diſtincta à latria. Quarto, vtrum per ſpecies diſtinguatur.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum honor importet aliquid corporale vel ſpirituale*. Dicendum quod honor teſtificationem quandam importat de excellentia alicuius. Vnde homines qui volunt honorari, teſtimonium ſuæ excellentiæ quærunt, vt patet per Philoſophum in 8. Ethi. Teſtimonium autem redditur vel coram Deo, vel coram hominibus. Coram quidem Deo qui inſpector eſt cordium, teſtimonium conſcientiæ ſufficit. Et ideo honor quo ad Deum, poteſt conſiſtere in ſolo interiori motu cordis, dum ſcilicet aliquis recogitat vel Dei excellentiam, vel etiam alterius hominis coram Deo. Sed quo ad homines, aliquis non poteſt teſtimonium ferre, niſi per aliqua ſigna exteriora; vel verborum, puta cum aliquis ore pronunciat excellentiam alicuius vel factis, ſicut inclinationibus, obuiationibus & aliis huiuſmodi: vel etiam exterioribus rebus, puta in ençeniorum vel munerum oblatione, aut imaginum inſtitutione, vel aliis huiuſmodi. Et ſecundum hoc, honor in ſignis exterioribus, & corporalibus conſiſtit.

Honor eſt proteſtatio de excellentia bonitatis alicuius.

Differt autem honor & reuerentia, quia reuerentia ex vna parte, eſt principium motiuum ad honorandum, inquantum ſcilicet aliquis ex reuerẽtia quam habet ad aliquem, eum honorat. Ex alia vero parte eſt honor finis, inquantum ſcilicet ad hoc aliquis honoratur, vt in reuerentia habeatur ab aliis.

Solutio obiectionum.

Diſcrimen inter honorẽ & reuerentiam.

Item laus diſtinguitur ab honore dupliciter. Vno modo, quia laus conſiſtit in ſolis ſignis verborum, honor autem in quibuſcunque exterioribus ſignis, & ſecundum hoc, laus in honore includitur. Alio modo, quia per exhibitionem honoris, teſtimonium reddimus de excellentia bonitatis alicuius abſolutè. Sed per laudem teſtificamur de bonitate alicuius in ordine ad finem; ſicut laudamus bene operantes propter finem. Honor autem etiam eſt optimorum, quæ non ordinantur ad finem, ſed iam ſunt in fine, vt patet per Philoſophum in primo Ethi. Gloria autem eſt effectus honoris & laudis, quia ex hoc quod teſtificamur de bonitate alicuius, clareſcit eius bonitas in notitia plurimorum, & hoc importat nomen gloriæ. Nam gloria dicitur quaſi claria, vnde Ro. 1. dicit quædã Gloſſa Ambroſij, quod *gloria eſt clara cum laude notitia*.

Laus diſtinguitur ab honore dupliciter.

Quid gloria.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum honor debeatur ſuperioribus*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, honor nihil aliud eſt quam quædam proteſtatio de excellentia bonitatis alicuius. Poteſt autem alicuius excellentia conſiderari, non ſolum per comparationem ad honorantẽ, vt ſcilicet ſit excellentior eo qui honoratur; ſed etiam ſecundum ſe, vel per comparationem ad aliquos alios; & ſecũdum hoc honor ſemper debetur alicui, propter aliquam excellentiam vel ſuperioritatem. Non enim oportet quod ille qui honoratur, ſit excellẽtior honorante, ſed fortè quibuſdam aliis, vel etiam ipſo honorante quantum ad aliquid, & non ſimpliciter: ſicut priuatæ perſonæ interdum honorantur à regibus. Sicut Tob. 1. legitur, quod habebat decem talenta quibus fuerat honoratus à rege. Et Heſt. 6. dicitur, quod Aſſuerus honorauit Mardocheum, & corã eo fecit proclamari; hoc honore dignus eſt, quemcunq; rex honorare voluerit. Sic ergo inferiores honorãtur à regibus, non quia ſint eis ſuperiores ſecundum ordinem dignitatis, ſed propter aliquam excellentiam virtutis ipſorum. Et quia in quolibet poteſt aliquid inueniri, vnde poteſt eum aliquis ſuperiorẽ reputare; ſecundum illud Phil. 2. *In humilitate ſuperiores inuicem arbitrantes*: Ideo etiam omnes ſe debent inuicem honoribus præuenire. Rom. 12. & 1. Pet. 2. *Omnes honorate*.

Honor nõ debetur alicui niſi propter aliquam excellentiã vel ſuperioritatẽ ſaltẽ ſecundum quid.

Et nota quod ſuperiores ſi mali ſunt, non honorantur propter excellentiam propriè virtutis, ſed propter excellentiam dignitatis, ſecundum quam ſunt Dei miniſtri; & in eis etiam honoratur tota communitas cui præſunt. Dæmones autẽ ſunt irreuocabiliter mali, & pro inimicis habendi, magis quam honorandi.

Solutio obiect.

Item nota, quod Angelus prohibuit Ioannem non à quacunque honoratione, ſed ab honoratione adorationis latriæ quæ debetur Deo; vel etiam ab honoratione duliæ, vt oſtenderet ipſius Ioannis dignitatem, qua per Chriſtum erat Angelis adæquatus, ſecundum ſpem gloriæ filiorum Dei: & ideo nolebat ab eo adorari tanquam ſuperior.

Ad tertivm, ſci. *vtrum dulia ſit ſpecialis virtus*. Dicendum quod ſicut Aug. dicit 10. de Ciuit. Dei. Alia eſt ſeruitus quæ debetur hominibus, ſecundum quam præcepit Apoſtolus, ſeruos dominis ſuis ſubditos eſſe, quæ ſci. Græcè dulia dicitur. Alia vero latria, quæ dicitur ſeruitus pertinens ad colendum Deum; quia vbi eſt alia ratio debiti, ibi neceſſe eſt quod ſit alia virtus quæ debitum reddat. Alia autem ratione debetur ſeruitus Deo, & homini; ſicut alia ratione dominum eſſe competit Deo, & homini. Nam Deus plenarium & principale habet dominium, reſpectu totius & cuiuſq; creaturæ, quæ totaliter eius ſubiicitur poteſtati. Homo

autem participat quãdam ſimilitudinem diuini dominij, ſecundum quod habet particularem poteſtatem ſuper aliquem hominem, vel ſuper aliquam creaturã. Et ideo dulia quæ debitam ſeruitutem exhibet homini dominanti, alia virtus eſt à latria, quæ exhibet debitam ſeruitutem diuino dominio. Et eſt quædam obſeruantiæ ſpecies: quia per obſeruantiam honoramus qualcunque perſonas dignitate præcellentes. Per duliam autem propriè ſumptam, ſerui dominos venerantur. Dulia enim Græcè, ſeruitus dicitur Latinè.

Dulia eſt ... virtus ... ſeruitutem ... consentanea.

Solutio obiecti.

... ſenſu latria dicitur dulia.

Sicvt autem religio per excellentiam dicitur pietas, inquantum Deus per excellentiam eſt pater, ita etiam latria per excellentiam dicitur dulia, inquantum Deus excellenter eſt Dominus. Vnde ſuper illud Pſ. 7. *Domine Deus meus in te ſperaui.* dicit Gloſ. *Domine omnium per potentiam, cui debetur dulia; Deus per creationem, cui debetur latria:* non autem creatura participat potentiam creandi, ratione cuius Deo debetur latria: Et ideo latria ſoli Deo conuenit, ſecundum potentiam creandi, quæ creaturæ non communicatur; Dulia ſecundum dominium, quod creaturæ communicatur.

Et nota quod eadem eſt virtus, charitas qua diligitur Deus, & qua diligitur proximus, quia ratio diligendi proximum eſt ipſe Deus. Non enim diligimus per charitatem in proximo niſi Deum, & ideo eadem charitas eſt qua diligitur Deus & proximus. Sunt tamen aliæ amicitiæ differentes à charitate, ſecundum alias rationes quibus homines amãtur. Et ſimiliter cum ſit alia ratio ſeruiendi Deo & homini, aut honorandi vtrumque, non eſt eadem virtus latria & dulia.

C Item ſicut quandoq; alius eſt motus in imaginem, inquãtum ſcilicet eſt pictura quædam, & in imaginem inquantum eſt imago, ita quandoque alius eſt motus ſpecie in rem, & alius motus in imaginem. Sic ergo dicendum, quod honor vel ſubiectio duliæ, reſpicit abſolutè quandam hominis dignitatẽ: licet enim ſecundum illam dignitatem, ſit homo ad imaginem vel ſimilitudinem Dei, non tamen ſemper homo, quando reuerentiam alteri exhibet, refert hoc actu in Deum. vel dicendum quod motus qui eſt in imaginem, quodammodo eſt in rem, non tamen motus qui eſt in rem, oportet quod ſit in imaginem. Et ideo reuerentia quæ exhibetur alicui, inquantum eſt ad imaginem, redundat quodammodo in Deum. Alia tamen eſt reuerentia quæ ipſi Deo exhibetur, quæ nullo modo pertinet ad eius imaginem.

D Ad qvartvm, ſ. *vtrum dulia per ſpecies diſtinguatur.* Dicendum quod dulia poteſt accipi dupliciter. Vno modo communiter ſecundum quod exhibet reuerentiam cuicunque homini, ratione cuiuſcunq; excellentiæ; & ſic continet ſub ſe pietatem & obſeruantiam, & quamcunque huiuſmodi virtutem quæ homini reuerentiam exhibet; & ſecundum hoc habebit partes ſpecie differẽtes. Alio modo poteſt accipi ſtrictè, prout ſecundum eam ſeruus reuerentiam exhibet domino. Nam dulia ſeruitus dicitur, vt dictum eſt; & ſecundum hoc non diuiditur in diuerſas ſpecies, ſed eſt vna ſpecierum obſeruantiæ quam Tullius ponit, eo quod alia ratione ſeruus reueretur dominum, miles ducem, diſcipulus magiſtrum, & ſic de aliis huiuſmodi.

Dulia ſtrictè ſumpta eſt ſpecies infima.

De obedientia.

DISTINCTIO LXXIII.

E Deinde conſiderandum de obedientia. Circa quam conſideranda ſunt ſex. Primo vtrum homo debeat homini obedire. Secundo vtrum obedientia ſit ſpecialis virtus. Tertio de comparatione eius ad alias virtutes. Quarto vtrum Deo ſit in omnibus obediendum. Quinto vtrum ſubditi prælatis ſuis teneantur in omnibus obedire. Sexto vtrum fideles teneantur ſecularibus poteſtatibus obedire.

Ad primvm, ſcil. *vtrum vnus homo teneatur alteri homini obedire.* Dicendum quod ſicut actiones rerum naturalium procedunt ex potentiis naturalibus, ita etiam

A operationes humanæ procedunt ex humana voluntate: oportuit autem in rebus naturalibus, vt ſuperiora mouerent inferiora ad ſuas actiones, per excellentiam naturalis virtutis collatæ diuinitus. Vnde oportet etiã in rebus humanis, quod ſuperiores moueant inferiores per ſuam voluntatem, ex mandatis diuinitus ordinatis. Mouere autem per rationem & voluntatem eſt præcipere. Et ideo ſicut ex ipſo ordine naturali diuinitus inſtituto, inferiora in rebus naturalibus neceſſe habent ſubdi motioni ſuperiorum, ita etiam in rebus humanis ex ordine iuris naturalis & diuini tenentur inferiores ſuis ſuperioribus obedire.

Inferiores tenentur ex iure naturali & diuino, ſuperioribus obedire.

Divina autem voluntas eſt prima regula qua regulantur omnes rationales voluntates, cui vna magis appropinquat quam alia, ſecundum ordinem diuinitus

Solutio obiecti.

B inſtitutum. Et ideo voluntas vnius hominis præcipientis, poteſt eſſe quaſi ſecunda regula voluntatis alterius obedientis.

Licet autem dicatur homo relictus eſſe in manu conſilij ſui, ſicut dicitur Eccl. 15. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui.* Non eſt tamen intelligendum, quod ei ſit licitum facere quod velit, ſed quia ad id quod faciendum eſt, non cogitur de neceſſitate naturæ, ſicut creaturæ irrationales; ſed libera electione ex proprio conſilio procedente. Et ſicut ad alia facienda debet procedere proprio conſilio, ita etiam ad hoc quod obediat ſuis ſuperioribus. Dicit enim Greg. vlt. moral. quod *dum alienæ voci humiliter ſubdimur, noſmetipſos in corde ſuperamus.*

Nec tamen opus bonum ex obedientia factum, debet minus laudabile vel meritorium iudicari. Quia aliquid poteſt iudicari gratuitum dupliciter. Vno modo ex parte ipſius operis, quia ſcilicet homo ad id non obligatur. Alio modo ex parte operantis, quia ſcilicet libera voluntate hoc facit. Opus autem redditur virtuoſum & laudabile & meritorium, præcipuè ſecundum quod ex voluntate procedit. Et ideo quamuis obedire ſit debitum, ſi prompta voluntate aliquis obediat, non propter hoc minuitur eius meritum, maxime apud Deum, qui non ſolum exteriora opera, verum etiam interiorem voluntatem videt.

Quamuis obedire ſit debitum, non propterea minuitur operis meritum.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum obedientia ſit ſpecialis virtus.* Dicendum quod ad omnia opera bona quæ ſpecialem laudis rationem habent, ſpecialis virtus determinatur. Hoc enim præcipuè competit virtuti, vt opus bonum reddat: obedire autem ſuperiori debitum eſt ſecundum diuinum ordinem rebus inditum, vt oſtenſum eſt, & per conſequens eſt bonum, Cum bonum conſiſtat in modo, ſpecie & ordine, vt Aug. dicit in li. de natura boni. Habet autem hic actus ſpecialem rationem laudis, ex ſpeciali obiecto. Cum enim inferiores ſuis ſuperioribus multa debeant exhibere, inter cætera hoc eſt vnum ſpeciale, quod tenentur eius præceptis obedire. Vnde obedientia eſt ſpecialis virtus, & eius ſpeciale obiectum, eſt præceptum tacitum vel expreſſum. Voluntas enim ſuperioris quoquo modo innoteſcat, eſt quoddam tacitum præceptum; & tanto videtur obedientia promptior, quanto præceptum expreſſum obediendo præuenit, voluntate ſuperioris intellecta.

Obedientia eſt ſpecialis virtus cuius obiectum eſt præceptũ tacitũ vel expreſſum.

Nihil autem prohibet duas ſpeciales rationes, ad quas duæ virtutes ſpeciales reſpiciunt, in vno & eodem materiali obiecto concurrere; ſicut miles defendendo caſtrum regis, implet opus fortitudinis, non refugiens mortis pericula propter bonum, & opus iuſtitiæ, debitum ſeruitium domino ſuo reddens. Sic igitur ratio præcepti quam attendit obedientia, non currit cum actibus omnium virtutum, quia non omnes actus virtutum ſunt in præcepto, vt ſupra habitum eſt. ſimiliter etiam quædam quandoque ſub præcepto cadunt, quæ ad nullam aliam virtutem pertinent, vt patet in his quę non ſunt mala, niſi quia prohibita. Sic ergo ſi obedientia propriè accipiatur, ſecundum quod reſpicit per intentionem formalem rationem præcepti, erit ſpecialis virtus, & inobedientia peccatum ſpeciale. Secundum

Solutio obiecti.

Quid obedientia formaliter & propriè.

hoc ad

A hoc ad obedientiam requiretur, quod impleat aliquis actum iuſtitiæ, vel alterius virtutis, intendens implere præceptum. Et ad inobedientiam requiretur, quod actualiter contemnat præceptum. Si vero obedientia largè accipiatur, pro executione cuiuſcunque quod poteſt cadere ſub præcepto, & inobedientia pro omiſſione eiuſdē, ex quacunq. intentione; ſic obediētia erit virtus generalis, & inobedientia erit generale peccatū.

Est ergo obedientia ſpecialis virtus, non Theologica, quia eius per ſe obiectum non eſt ipſe Deus, ſed præceptum ſuperioris cuiuſcunque, expreſſum, vel interpretatiuum, ſcil. ſimplex verbum prælati, eius indicans voluntatem. Ideo virtus moralis eſt, cum ſit pars iuſtitiæ & medium inter ſuperfluum & diminutum.

Obedientia eſt virtus moralis mediana inter ſuperfluum & diminutum.

Attenditur autem eius ſuperfluum, non quidē ſecundum quantum, quia quātomagis eſt aliquis obediens, B tantomagis laudatur eius obedientia; ſed ſecundum alias circunſtantias, inquantum ſci. obedit, vel cui non debet, vel in quibus non debet, ſicut etiam ſupra de religione dictum eſt. Poteſt etiam dici, quod ſicut iniuſtitia ſuperfluum eſt in eo qui retinet alienum, diminutum autem in eo cui non redditur quod debetur, vt Philoſophus dicit in 5. Ethi. ita etiam obedientia medium eſt inter ſuperfluum, quod attenditur ex parte eius qui ſubtrahit ſuperiori obedientiæ debitum, quia ſuperabundat in implendo propriam voluntatem. Diminutum autem ex parte ſuperioris, cui non obeditur Vnde ſecundum hoc obedientia non erit medium duarum malitiarum, ſicut ſupra de iuſtitia dictum eſt.

Item ſciendum, quod obedientia ſicut & quælibet alia virtus, debet habere promptam voluntatē in ſuum C proprium obiectum, non autem in id quod repugnans eſt ei. Proprium autē obiectum obedientiæ eſt præceptum, quod quidem ex alterius voluntate procedit. Vnde obedientia reddit promptam hominis voluntatem ad implendam voluntatem alterius, ſcilicet præcipientis. Si autem id quod ei præcipitur ſit propter ſe volitum, etiam abſque ratione præcepti, ſicut accidit in proſperis, iam ex propria voluntate tendit in illud, Et non videtur illud implere propter præceptum, ſed propter propriam voluntatem. Sed quando illud quod præcipitur nullo modo eſt ex ſe volitum, ſed eſt ſecundum ſe conſideratū propriæ voluntati repugnans, ſicut accidit in aſperis; tunc omnino manifeſtum eſt, quia non impletur niſi propter præceptum. Et ideo Grego. dicit in li. moral. quod *obedientia quæ habet aliquid de ſuo,* D *in proſperis eſt vel nulla vel minor,* quia ſcil. voluntas propria, non videtur principaliter tendere ad implendum præceptum, ſed ad aſſequendum proprium volitum: *In aduerſis autem & difficilibus eſt maior;* quia propria voluntas in nihil aliud tendit quam in præceptum. Sed hoc intelligendum eſt ſecundum illud quod exterius apparet: ſecundum tamen Dei iudicium qui corda rimatur, poteſt contingere quod in proſperis obediētia aliquid de ſuo habens, non propter hoc ſit minus laudabilis, ſi ſcilicet propria voluntas obedientis non minus deuotè tendat ad impletionem præcepti.

Ad tertium, ſcil. *de comparatione obedientiæ ad alias virtutes.* Dicendum quod ſicut peccatum conſiſtit in hoc quod homo contempto Deo cōmutabilibus bonis inhæret, ita meritum virtuoſi actus conſiſtit è con- E trario, in hoc quod homo contemptis bonis creatis Deo inhæret ſicut fini: finis autem potior eſt his quę ſunt ad finem. Si ergo bona creata propter hoc cōtemnātur vt Deo inhæreatur, maior eſt laus virtutis in hoc quod Deo inhęret, quam quod bona terrena contemnit. Et ideo illæ virtutes quibus Deo inhæretur ſecundum ſe, ſci. Theologicæ, ſunt potiores virtutibus moralibus quibus aliquid terrenum contemnitur, vt Deo inhæreatur. Inter virtutes autem morales, tanto aliqua potior eſt, quanto aliquis maius aliquid contemnit, vt Deo inhæreat. Sunt autē tria genera bonorum humanorum, quæ homo poteſt contemnere propter Deum, quorum infimum ſunt exteriora bona, medium autem bona ſunt corporalia, ſupremum autem ſunt bona animæ, inter quę quodammodo principium eſt voluntas, inquantum ſcil. per voluntatem homo omnibus alijs bonis vtitur. Et ideo per ſe loquendo, laudabilior eſt obedientiæ virtus, quæ propter Deum cōtemnit propriam voluntatem, quam aliæ virtutes morales, quæ propter Deū aliqua alia bona contēnunt. Vnde Greg. dicit vltimo moral. quod *obedientia victimis iure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiā vero voluntas propria mactatur.* Vnde & quæcunque alia virtutum opera, ex hoc meritoria ſunt apud Deum quod fiunt vt obediatur voluntati diuinæ. Nā ſi quis etiā martyrium ſuſtineret, vel omnia ſua pauperibus erogaret, niſi hoc ordinaret ad impletionē diuinę voluntatis, quod rectè ad obedientiam pertinet, meritoria eſſe non poſſent; ſicut nec ſi fierent ſine charitate, quæ ſine obedientia B eſſe non poteſt. Dicitur enim 1. Ioan. 2. Quod *qui dicit ſe noſſe Deum & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt; qui autem ſeruat verba eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt.* Et hoc ideo, quia amicitia facit idem velle & nolle.

Obedientia præcellit per ſe loquendo inter virtutes morales.

Sciendvm autem quod obedientia procedit ex reuerentia quæ exhibet cultum & honorem ſuperiori, & quantū ad hoc ſub diuerſis virtutibus continetur, licet ſecundū ſe conſiderata prout reſpicit rationē præcepti, ſit vna ſpecialis virtus. Inquantum ergo procedit ex reuerentia prælatorum, continetur quodammodo ſub obſeruantia. Inquantum vero procedit ex reuerentia parētum, ſub pietate. Inquantum vero procedit ex reuerentia Dei, ſub religione, & pertinet ad deuotionē, quæ eſt principalis actus religionis. Vnde ſecundum hoc laudabilius eſt obedire Deo, quam ſacrificium of- C ferre. Et ideo etiam quia ſacrificio immolatur aliena caro, per obedientiā autem propria voluntas, vt Greg. dicit: ſpecialiter tamen in caſu quo loquebatur Samuel, melius fuiſſet Sauli obedire Deo, quam animalia pinguia Amalechitarum in ſacrificium offerre contra Dei mandatum.

Solutio obiecti.

Item ſciendum quod obediētia pertinet ad omnes actus virtutū prout ſunt in præcepto. Inquantum ergo actus virtutum operantur cauſaliter vel diſpoſitiuè ad earum generationē, & conſeruationē, intantum dicitur quod obediētia omnes virtutes menti inſerit & cuſtodit. Nec tamen ſequitur quod obedientia ſit ſimpliciter omnibus virtutibus prior, propter duo. Primo quidē, quia licet quidā actus virtutis cadat ſub præcepto, tamen poteſt aliquis implere actum virtutis, non at- D tendens ad rationem præcepti. Vnde ſi aliqua virtus ſit cuius obiectum ſit naturaliter prius quam præceptum, illa virtus dicitur naturaliter prior quam obedientia, vt patet de fide, per quam nobis diuinæ auctoritatis ſublimitas innoteſcit, ex qua competit ei poteſtas præcipiendi. Secundo quia infuſio gratiæ & virtutum, poteſt præcedere etiam temporaliter omnem actum virtuoſum, & ſecundum hoc neque tempore, neque natura eſt obedientia omnibus alijs virtutibus prior.

Quo ſenſu dicitur obedientia alijs virtutibus prior.

Item ſciendum quod ſecundum Greg. nunquā per obedientiā debet malum fieri, quandoq; tamen poteſt propter bonū obedientiæ, bonū aliquod prætermitti. Ad cuius euidentiam notandum, quod duplex eſt bonum, quoddam ad quod faciendum homo ex neceſſitate tenetur, ſicut amare Deum vel aliquid huiuſmodi, E & tale bonum nullo modo debet propter obediētiam prætermitti. Eſt autē aliud bonum ad quod homo non tenetur ex neceſſitate, & tale bonū debet homo quandoque propter obedientiam prætermittere, ad quam ex neceſſitate homo tenetur, quia non debet homo aliquod bonum facere, culpam incurrendo. Et tamen ſicut ibidem Greg. dicit, *Qui ab vnoquoque bono ſubiectos vocat, neceſſe eſt vt multa concedat, ne obedientiæ mens ſubdita intereat, ſi à bonis omnibus penitus repulſa ieiunet.* & ſic per obedientiam, & per talia bona, poteſt damnum vnius boni recompenſari.

Licet interdum propter bonum obedientiæ, bonum aliquod prætermittere.

Ad qvartvm, ſ. *vtrum Deo ſit in omnibus obediēdum.* Dicendū quod ſicut ſupra dictū eſt, ille qui obedit mouetur per imperium eius cui obedit: ſicut res naturales mouētur per ſuos motores. Sicut autē Deus eſt primus motor

Deo in omnibus eſt obediendum.

motor omnium quę naturaliter mouentur; ita etiam eſt primus motor omnium voluntatum, vt ex ſupradictis patet. Et ideo ſicut naturali neceſſitate omnia naturalia ſubduntur diuinæ motioni, ita etiam quadam neceſſitate iuſtitiæ, omnes voluntates tenentur obedire diuino imperio.

Solutio obiect. SICVT autem Deus nihil operatur contra naturam, quia hoc eſt natura vniuſcuiuſque rei, quod in ea Deus operatur, vt habetur in Glo. Rom. 11. Operatur tamen aliquid contra ſolitum curſum naturæ; ita etiam Deus nihil poteſt præcipere contra virtutem, quia in hoc principaliter cōſiſtit virtus & rectitudo voluntatis humanæ, quod Dei voluntati conformetur, & eius ſequatur imperium, quamuis ſit contra conſuetum virtutis modum. Secundum hoc ergo præceptum Abrahæ factum, quod filium innocentem occideret, non
B
fuit contra iuſtitiā, quia Deus eſt auctor mortis & vitę. Similiter nec fuit contra iuſtitiam quod mandauit Iudæis, vt res Ægyptiorum acciperent, quia eius ſunt omnia, & cui voluerit dat illa. Similiter etiam non fuit contra caſtitatem præceptum Oſeæ factum, vt mulierem adulteram acciperet, quia ipſe Deus eſt humanæ generationis ordinator. Et ille eſt debitus modus mulieribus vtendi, quem Deus inſtituit. Vnde patet quod prædicti, nec obediendo Deo, nec obedire volendo, peccauerunt.

ITEM nota quod non peccauerunt duo cæci illuminati à Domino, quibus præcepit, *videte ne quis ſciat: Illi autem exeuntes diffamauerunt eum per totam terram illam.* Matth. 9. Quia Dominus præcepit illis vt miraculum occultarent, non quaſi intendens eos per virtutem di-
C
uini præcepti obligare, ſed ſicut Greg. dicit 19. moral. *ſeruus ſuis ſe ſequentibus exemplum dedit, vt ipſi quidem virtutes ſuas occultare deſiderent, & tamen vt alij eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti.*

AD QVINTVM, ſcil. *vtrum ſubditi teneantur ſuperioribus ſuis in omnibus obedire.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, obediens mouetur ad imperium præcipientis, quadam neceſſitate iuſtitiæ: ſicut res naturalis mouetur ex virtute ſui motoris, neceſſitate naturæ. Quod autē aliqua res naturalis non moueatur à ſuo motore, poteſt contingere dupliciter. Vno modo propter impe-
Ex duobus prouenit ſubditum nō teneri ſuperiori obedire. dimentum quod prouenit ex fortiori virtute alterius mouētis, ſicut lignum non comburitur ab igne, ſi fortior vis aquæ impediat. Alio modo ex defectu ordinis mobilis ad motorem, quia etſi ſubijciatur actioni eius
D
quantum ad aliquid, non tamen quantum ad omnia; ſicut humor quandoq; ſubijcitur actioni caloris quantum ad calefieri, non autem quantum ad exiccari ſiue conſumi. Et ſimiliter ex duobus poteſt cōtigere, quod ſubditus ſuo ſuperiori non teneatur in omnibus obedire. Vno modo propter præceptum maioris poteſtatis. Vt enim dicitur Rom. 13. ſuper illud: *Qui poteſtati reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt*, dicit Gloſſa. *Si quid iuſſerit curator, nunquid tibi faciendum eſt, ſi contra proconſulem iubeat?* Ruſum. *Si aliquid Proconſul iubeat, & aliud Imperator, nunquid dubitatur illo contempto, illi eſſe ſeruiendum? Ergo ſi aliud Imperator, aliud Deus iubeat, contempto illo obtemperandum eſt Deo.* Alio modo non tenetur inferior ſuo ſuperiori obedire, ſi ei aliquid præcipiat in quo ei non ſubdatur. Dicit enim Sen. in 3. de beneficiis. *Errat ſi quis exiſtimat ſeruitutem in totum hominem deſcendere; pars enim melior excepta eſt: corpora obnoxia ſunt, & aſcripta dominis, mens quidem eſt ſui iuris.* Et ideo in his quę pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, ſed ſoli Deo. Tenetur autē homini in his quæ exterius per corpus ſunt agēda; in quibus tamen etiam ſecundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, ſed ſoli Deo. Quia omnes homines natura ſunt pares, puta in his quæ pertinent ad corporis ſuſtentationem, & prolis generationem. Vnde non tenentur nec ſerui dominis, nec filij parentibus obedire, de matrimonio cōtrahendo, vel virginitate ſeruanda, aut aliquo alio huiuſmodi. Sed in his quæ pertinent ad diſpoſitionem
A
actuum & rerum humanarum, tenetur ſubditus ſuo ſuperiori obedire, ſecundum rationem ſuperioritatis, ſicut miles duci exercitus, in his quæ pertinent ad bellum: ſeruus domino, in his quæ pertinent ad ſeruilia opera exequenda: filius patri, in his quæ pertinent ad diſciplinam vitæ, & curam domeſticam, & ſic de aliis.

RELIGIOSI vero profitentur obedientiam quantum ad regularem conuerſationem, ſecundum quam ſuis prælatis ſubduntur; & ideo quantum ad illa ſola obedire tenentur, quę poſſunt ad regularem conuerſationem pertinere, & hæc eſt obedientia ſufficiens ad ſalutem. Si autem etiam in aliis obedire voluerint, hoc pertinebit ad cumulum perfectionis; dum tamen illa non ſint contra Deum, aut contra perfectionem ſeu profeſſionem regulæ, quia talis obedientia eſſet illicita. *Solutio obiect.*
B
Poteſt ergo ſic triplex obedientia diſtingui. Vna ſufficiens ad ſalutem, quę ſcilicet obedit in his ad quæ obligatur. Alia perfecta, quæ obedit in omnibus licitis. Alia indiſcreta, quę etiam in illicitis obedit. *Obedientia triplex.*

AD SEXTVM, ſci. *vtrum Chriſtiani teneantur ſecularibus poteſtatibus obedire.* Dicendum quod fides Chriſti eſt iuſtitiæ principium & cauſa, ſecundum illud Ro. 3. *Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti.* Et ideo per fidē Chriſti non tollitur ordo iuſtitiæ, ſed magis firmatur. Ordo autem iuſtitię requirit vt inferiores ſuis ſuperioribus obediāt: aliter enim non poſſet humanarum rerum ſtatus conſeruari. Et ideo per fidem Chriſti non excuſantur fideles, quin principibus ſecularibus obedire teneantur. Et ideo dicit Apoſtolus Ro. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non enim eſt poteſtas niſi à Deo: itaque* *Chriſtiani tenētur principibus ſecularibus obedire.*
C
qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Et 1. Tim. 3. *Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe.* Et 1. Pet. 2. *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue regi quaſi præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis*, &c.

SERVITVS autem qua homo homini ſubijcitur, ad corpus pertinet, non ad animā, quæ libera manet: nunc autem in ſtatu huius vitę, per gratiā Chriſti liberamur à defectibus animæ, non à defectibus corporis, vt patet per Apoſtolum Rom. 7. qui dicit de ſeipſo quod *mente ſeruit legi Dei, carne autem legi peccati.* Et ideo illi qui fiunt filij Dei per gratiā, liberi ſunt à ſpirituali ſeruitute peccati, non autem à ſeruitute corporali, qua temporalibus dominis tenentur aſtricti, vt dicit Glo. ſuper illud 1. ad Tim. 7. *Quicunque ſunt ſub iugo ſerui*, &c. *Solutio obiect.*

D
DEINDE conſiderandum eſt de inobedientia. Et primo, vtrum ſit peccatum mortale. Secundo, vtrum ſit grauiſſimum peccatum. De hoc require infra tertio libro.

De gratitudine.

DISTINCTIO LXXIV.

DEINDE conſiderandum eſt de gratia ſiue gratitudine, & de ingratitudine. Circa gratiam ſiue gratitudinē conſideranda ſunt ſex. Primo, vtrum gratia ſit ſpecialis virtus. Secundo, quis magis teneatur ad gratiarum actiones, vtrum ſcilicet innocens, vel pœnitens. Tertio, vtrum ſemper teneatur homo ad gratias humanis beneficiis reddendas. Quarto, vtrum ſit re-
E
tributio gratiarum differenda. Quinto, vtrum retributio gratiarum ſit menſuranda ſecundum acceptum beneficium, vel ſecundum dantis affectum. Sexto, vtrum oporteat aliquid maius rependere.

AD PRIMVM, ſ. *vtrum gratia ſit ſpecialis virtus.* Dicēdum quod ſicut ſupra dictū eſt, ſecundū diuerſas cauſas ex quibus aliquid debetur, neceſſe eſt diuerſificari debiti reddendi rationē, ita tamen quod ſemper in maiori, illud quod minus eſt contineatur. In Deo autem primo & principaliter inuenitur cauſa debiti, eo quod ipſe eſt primū principiū omnium bonorum noſtrorū. Secundario autem in patre, quia eſt proximum noſtræ generationis & diſciplinæ principium. Tertio autē in perſona quæ dignitate aliqua præcellit, ex qua cōmunia beneficia procedunt. Quarto autē in aliquo bene-

factore,

factore, à quo aliquis particularia & priuata beneficia A recipimus, pro quibus particulariter ei obligamur. Quia igitur non quicquid debemus Deo, vel patri, vel perſonæ dignitate præcellenti, debemus alicui benefactorum, à quo aliquod particulare beneficium recepimus; inde eſt quod poſt religionē qua debitum cultū Deo impendimus, & pietatem qua colimus parentes, & obſeruantiam qua colimus perſonas dignitate præcellentes, eſt gratia ſiue gratitudo, quæ benefactoribus gratiam recompenſat. Et diſtinguitur à præmiſſis virtutibus, ſicut quælibet poſteriorum diſtinguitur à priori quaſi ab eo deficiens.

Gratia ſiue gratitudo eſt [illegible]

Ad secvndvm, ſcilicet *quis magis teneatur ad gratias reddendas, vtrum innocens, vel pœnitens.* Dicendum quod actio gratiarum in accipiente reſpicit gratiam dantis. Vnde vbi eſt maior gratia ex parte dantis, ibi eſt maior gratiarum actio ex parte recipientis. Gratia autem eſt quod gratis datur. Vnde dupliciter poteſt eſſe ex parte dantis maior gratia. *Vno modo* ex quantitate dati & hoc modo innocens tenetur ad maiores gratiarum actiones, quia maius donum ei datur à Deo, & magis continuatum cæteris paribus abſolute loquendo. *Alio modo* poteſt dici maior gratia, quia magis datur B gratis, & ſecundum hoc magis tenetur ad gratiarum actiones, pœnitens quam innocens, quia magis gratis datur illud, quod ei datur à Deo. Cum enim eſſet dignus pœna, datur ei gratia; & ſic licet illud donum quod datur innocenti, ſit abſolute conſideratum maius, tamen donum quod datur pœnitenti, eſt maius in comparatione ad ipſum; ſicut & paruum donum pauperi datum, ei eſt maius quam diuiti magnum: & quia actus circa ſingularia ſunt, in his quæ agenda ſunt; magis conſideratur quod eſt hic vel nunc tale, quā quod eſt ſimpliciter tale; ſicut Philoſophus dicit in 3. Ethi de voluntario & inuoluntario.

Magis tenetur ad gratias reddendas, pœnitens quam innocens.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum homo ſemper teneatur ad gratias pro humanis beneficiis reddendas.* Dicendum quod omnis effectus naturaliter ad ſuam cauſam conuertitur. Vnde Dionyſius dicit 3. cap. de di. no. quod *Deus omnia in ſe conuertit tanquam omnium cauſa.* Semper enim oportet quod effectus ordinetur ad finem agētis. Manifeſtum eſt autem quod benefactor inquantum huiuſmodi, eſt cauſa beneficiati. Et ideo naturalis ordo requirit, vt ille qui ſuſcipit beneficium, per gratiarum recompenſationem conuertatur ad benefactorem ſecundum modum vtriuſque. Et ſicut de patre ſupra dictum eſt, Benefactori quidem inquantum huiuſmodi debetur honor & reuerentia, eo quod habet rationem principij; ſed per accidens debetur ei ſubuentio, vel ſuſtentatio, ſi indigeat.

Sciendvm tamen quod ſicut Sen. dicit in 5. de beneficiis. *Sicut non eſt liberalis qui ſibi donat, nec clemens qui ſibi ignoſcit, nec miſericors qui malis ſuis tangitur, ſed qui alienis: ita etiam nemo ſibiipſi beneficium dat, ſed naturæ ſuæ paret, quæ monet ad refutanda nociua, & appetenda profutura.* Vnde in his quæ ſunt ad ſeipſum, non habet locum gratitudo, & ingratitudo. Non enim poteſt homo ſibiipſi aliquid denegare, niſi ſibi retinendo. Metaphorice tamen illa quæ ad alterum proprie dicuntur, accipiuntur in his quæ ſunt ad ſeipſum, ſicut de iuſtitia Philoſophus dicit in 5. Ethi. inquantum ſcilicet accipiuntur diuerſæ partes hominis, ſicut diuerſę perſonæ.

Solutio obiect.

Non eſt gratitudo hominis ad ſeipſum.

Item nota, quod boni animi eſt, vt magis attendat ad bonum quam ad malum. Et ideo ſi aliquis beneficium dedit, non eo modo quo debuit, non omnino debet recipiens à gratiarum actione ceſſare, minus tamen quam ſi modo debito præſtitiſſet; quia etiam beneficium minus eſt, quia vt Sen. dicit in 2. de beneficiis, *multum celeritas fecit, multum abſtulit mora.*

Item nota quod ſicut Seneca dicit in 6. de beneficiis; *multum intereſt vtrum aliquis beneficium nobis det ſua cauſa, an ſua & noſtra. Ille qui totus ad ſe ſpectat, & nobis prodeſt, quia aliter ſibi prodeſſe non poteſt: eo mihi loco habendus videtur, quo qui pecori ſuo pabulum proſpicit. Si me in conſortium admiſit, ſi duos cogitauit, ingratus ſum & iniuſtus, niſi gaudeo hoc illi profuiſſe, quod proderat mihi. Summę malignitatis eſt non vocare beneficium, niſi quod dantem aliquo incommodo affiiciat.*

Item ſicut Seneca dicit in 3. de beneficiis, *quamdiu ſeruus præſtat quod à ſeruo exigi ſolet, miniſterium eſt; vbi plus quam à ſeruo neceſſe eſt, beneficium eſt; vbi enim in affectum amici tranſit, incipit vocari beneficium.* Et ideo etiam ſeruis vltra debitum facientibus, gratiæ ſunt habendæ.

Item nota quod pauper ingratus non eſt, ſi faciat quod poſſit. Sicut enim beneficium magis in affectu conſiſtit quam in effectu, ita etiam recompenſatio magis in affectu conſiſtit. Vnde Seneca dicit in 2. de beneficiis, *qui gratè beneficium accipit, primam eius penſionem ſoluit. Quod gratè autem ad nos beneficia peruenerunt, indicemus effuſis affectibus, quod non ipſo tantum audiente, ſed vbique teſtemur.* Et ex hoc patet quod quantumcunque in felicitate exiſtenti, poteſt recompenſatio beneficij fieri, per exhibitionem reuerentiæ & honoris. Vnde Philoſophus dicit in 8. Ethi. quod *ſuperexcellenti quidem debet fieri honoris retributio, indigenti autem retributio lucri.* Et Seneca dicit 5. de beneficiis. *Multa ſunt per quæ quicquid debemus, reddere & ſelicibus etiam poſſumus, fidele conſilium, aſſidua conuerſatio, ſermo communis, & ſine adulatione iucundus.* Et ideo non oportet vt homo optet indigentiam eius ſeu miſeriam, qui beneficium dedit, ad hoc quod beneficium recompenſetur; quia vt Seneca dicit in 6. de beneficiis, *Si hoc ei optares cuius nullum beneficium haberes, inhumanum erat votum,* quanto inhumanius erit votum ſi hoc ei optas, cui beneficium debes? Si autem ille qui beneficium dedit, in peius mutatus eſt, debet C tamen ſibi fieri recompēſatio ſecundum ſtatum ipſius, vt ſcilicet ad virtutem reducatur ſi ſit poſſibile. Si autem ſit inſanabilis propter malitiam, tunc alter eſt effectus quam prius erat. Et ideo non debetur ei recompenſatio beneficij, ſicut prius, & tamen quantum fieri poteſt, ſalua honeſtate, memoria debet haberi praeſtiti beneficij, vt patet per Philoſophum in 9. Ethi.

Ad qvartvm, ſcil. *vtrum homo ſtatim debeat beneficium recompenſare.* Dicendum quod ſicut in beneficio dando duo conſiderantur, ſcil. affectus, & donum, ita etiam hæc duo conſiderantur in recompenſatione beneficij, & quantum quidem ad effectum, ſtatim recōpenſatio fieri debet. Vnde Seneca in 2. de beneficiis. *Vis reddere beneficium? benignè accipe.* Quantum autē ad donum, debet quidem expectari tempus quo recompenſatio ſit benefactori oportuna. Si autem non D conuenienti tempore, ſtatim aliquis velit munus pro munere reddere, videtur eſſe mutuoſa recompenſatio, vt enim Seneca dicit in 4. de beneficiis. *Qui nimis cito cupit ſoluere, inuitus debet; & qui inuitus debet, ingratus eſt.* Vnde ſicut beneficia ſunt oportuno tempore danda, & tunc non eſt amplius tardandum, dum oportunum tempus aduenerit. Sic idem etiam obſeruari oportet in beneficiorum recompenſatione.

Beneficium eſt ſtatim recompenſandum quoad affectum ſed non quoad donum, niſi in tempore opportuno.

Nota tamen quod debitum legale eſt ſtatim ſoluendum, alioquin non eſſet conſeruata iuſtitiæ æqualitas, ſi vnus retineret rem alterius abſque eius voluntate, ſed debitum morale dependet ex honeſtate debentis. Et ideo debet reddi debito tempore, ſecundum quod exigit rectitudo virtutum.

Solutio obiect.

E Ad qvintvm, ſcil. *vtrum recompenſatio beneficiorum menſuranda ſit ſecundum acceptum beneficium vel ſecundum dantis affectum.* Dicendum quod recompenſatio beneficij poteſt ad tres virtutes pertinere, ſc. ad iuſtitiam, ad gratiam, & amicitiam. Ad iuſtitiā quidē pertinet, quando recompēſatio habet rationem debiti legalis, ſicut in mutuo, & in aliis huiuſmodi. Et in tali, recompenſatio debet attendi ſecundum quantitatem dati. Ad amicitiā autem pertinet recompēſatio beneficij, & ſimiliter ad virtutem gratiæ, ſecundum quod habet rationē debiti moralis, aliter tamen, & aliter. Nam in recōpenſatione amicitiæ, oportet reſpectū haberi ad amicitiæ cauſam. Vnde in amicitia vtilis, debet recompenſatio fieri, ſecundum vtilitatem quam quis eſt ex beneficio conſecutus. In amicitia autem honeſti, debet in recompen

ſatione haberi reſpectus ad electionẽ, ſiue ad affectum dantis, quia hoc præcipuè requiritur ad virtutem, vt dicitur in 8. Ethi. Et ſimiliter quia gratia reſpicit beneficium ſecundum quod eſt gratis impenſum, quod quidem pertinet ad affectum. Ideo etiam gratiæ recõpenſatio, attendit magis affectum dantis, quam effectum. Omnis enim actus moralis ex voluntate dependet. Vnde beneficium ſecundum quod eſt laudabile, prout ei gratiæ recompenſatio debetur, materialiter quidem conſiſtit in effectu, ſed formaliter & principaliter in voluntate. Vnde Seneca dicit in 1. de beneficiis. *Beneficium non in eo quod fit aut datur conſiſtit, ſed in ipſo dantis aut facientis animo.*

Recompenſatio gratiæ attendit magis affectum dantis quam effectum.

Solutio obiect.

Animvm autem hominis vel affectum per ſe quidẽ ſolus Deus videt, ſed ſecundum quod per aliqua ſigna manifeſtatur, poteſt etiam ipſum homo cognoſcere. Et hoc modo affectus benefacientis cognoſcitur, ex ipſo modo quo beneficium tribuitur, puta quia gaudenter & promptè aliquis beneficium impendit.

Ad sextvm, ſcil. *vtrum oporteat aliquem plus exhibere quam recepit.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, recompenſatio gratiæ reſpicit beneficium ſecundum voluntatem benefacientis. In qua quidem præcipuè hoc cõmendabile videtur, quod gratis beneficium contulit, ad quod non tenebatur; & ideo qui beneficium accepit, ex hoc obligatur ex debito honeſtatis, vt ſimiliter gratis aliquid impendat. Non autem videtur gratis aliquid impẽdere, niſi excedat quantitatem accepti beneficij; & quandiu recompenſat minus vel ęquale, non videtur facere gratis, ſed reddere quod accepit. Et ideo gratiæ recompenſatio, ſemper tendit vt pro ſuo poſſe aliquid maius retribuat.

Gratia recõpenſatio tendit vt magis reddat quam accepit.

Solutio obiect.

Sicvt enim in iuſtitia, quæ eſt virtus Cardinalis, attenditur æqualitas rerum; ita in gratitudine æqualitas voluntatum; vt ſcilicet ſicut ex promptitudine voluntatis, beneficus aliquid exhibuit, ad quod non tenebatur: ita etiam ille qui ſuſcepit beneficium, aliquid ſupra debitum recompenſet.

Item in recompenſatione beneficij, magis eſt conſiderandus affectus quam effectus. Si ergo conſideremus effectum beneficij, quod filius à parentibus accepit, ſcilicet eſſe & viuere, nihil æquale filius recompẽſare poteſt, vt Philoſophus dicit. Si autem attendamus ad ipſam voluntatem dantis & retribuentis, ſic poteſt filius aliquid maius patri retribuere, vt Seneca dicit in 3. de beneficiis. Si tamen non poteſt, ſufficit ad gratitudinem recompenſandi voluntas.

Filius ex parte affectus poteſt plus reddere patri quam accepit, licet non ex parte effectus.

Deinde conſiderandum eſt de ingratitudine. Et primo vtrum ingratitudo ſit peccatum. Secundo vtrum ſit peccatum ſpeciale. Tertio vtrum ſit peccatum mortale. Quarto vtrum ingrato ſint beneficia ſubtrahenda, &c. Require infra libro tertio:

De vindicatione.

DISTINCTIO LXXV.

Deinde conſiderandum eſt de vindicatione. Et primo vtrum vindicatio ſit licita. Secundo vtrum ſit ſpiritualis virtus. Tertio de modo vindicãdi. Quarto in quos ſit vindicatio exercenda.

Ad primvm, ſcil. *vtrum vindicatio ſit licita.* Dicendum quod vindicatio fit per aliquod malum pœnale inflictum peccanti. In vindicatione ergo ſumenda cõſiderandum eſt aliud ex parte vindicantis, aliud ex parte peccantis, & aliud ex parte illatę iniuriæ. *Ex parte quidem* vindictam inferentis, conſiderandus eſt ſtatus & animus. *Status* quippe conſiderandus eſt, quia ſi ſit perſona ſingularis non habens publicam poteſtatem, non eſt ſibi licitum vindicare, ſicut dicitur Matth. 26 *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Talis enim vſurpat ſibi quod Dei eſt, ſicut habetur Deutero. 32. *Mea eſt vltio, & ego retribuam eis,* &c. Alia litera eſt: *Mihi vindictam, & ego retribuam.* Si vero poteſtatem habens, ſecundum gradum ſui ordinis, & ſuæ limites poteſtatis, vindictam exercet in malos, non vſurpat ſibi quod Dei eſt, ſed vtitur poteſtate ſibi diuinitùs conceſſa. Dicitur enim Rom. 13. de principe terreno, quod *Dei miniſter eſt, vindex in iram ei, qui male agit.* Si autem præter ordinem diuinæ inſtitutionis aliquis vindictam exerceat, vſurpat ſibi quod Dei eſt, & ideo peccat. *Conſiderandus etiam eſt animus* vindicantis: ſi enim eius intentio feratur principaliter in malum illius, de quo vindicta ſumitur, & ibi quieſcit, non eſt omnino licitum, quia delectari in malo alterius pertinet ad odium, quod charitati repugnat, qua omnes homines debemus diligere; nec aliquis excuſatur ſi malum intendat illius, qui ſibi iniuſtè intulit malum, ſicut non excuſatur aliquis per hoc quod odit ſe odientem. Non enim debet homo in alium peccare, propter hoc quod ille peccauit prius in ipſum, hoc enim eſt vinci à malo. Quod Apoſtolus prohibet Rom. 12. dicens: *Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum.* Si vero intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum ad quod peruenitur per pœnam peccantis, putà ad emendationem peccantis, vel ſaltem ad cohibitionem eius, & quietem aliorum, & ad iuſtitiæ conſeruationem, & Dei honorem, poteſt eſſe vindicatio licita, aliis circunſtantiis debitis ſeruatis.

Vindicatio quæ bona, & quæ mala.

Ex parte peccantis ſimiliter cõſiderandum eſt, vtrum ſit perſona ſingularis, vel multitudo populi: in primo caſu eſt vindicta exercenda. Si vero ſit peccatum multitudinis, aut multitudo tota peccat, aut magna pars multitudinis. In primo caſu eſt de ea ſumenda vindicta, Vel quantum ad totam multitudinem, ſicut Ægyptij ſubmerſi ſunt in mari rubro perſequentes filios Iſraël, vt habetur Exod. 14. Et ſicut Sodomitæ perierunt; Vel quantum ad magnam multitudinis partem, ſicut patet Exo. 32. In pœna eorum qui vitulum adorauerunt. Quandoque vero ſi ſpectatur multorum correctio, debet ſeueritas vindictæ exerceri in aliquos paucos principaliores, quibus punitis cæteri terreantur. Sicut Dominus Numeri 25. mandauit ſuſpendi principes populi, pro peccato multitudinis. Si autem non tota multitudo peccauit, ſed pro parte; tunc ſi poſſunt mali ſecerni à bonis, debet in eos vindicta exerceri, ſi tamen hoc fieri poſſit ſine ſcandalo aliorum: alioquin parcendum eſt multitudini, & detrahendum ſeueritati. Et eadem ratio eſt de principe, quem ſequitur multitudo. Tolerandum enim eſt peccatum eius, ſi ſine ſcandalo multitudinis puniri non poteſt; niſi forte eſſet tale peccatum principis, quod magis noceret multitudini, vel ſpiritualiter, vel temporaliter, quàm ſcandalum quod exinde timeretur.

Quomodo peccatum multitudinis vindicandũ.

Ex parte vero inivriæ conſiderandum eſt, quia ſi inferatur iniuria in perſonam iudicis, debet eam patienter ſuſtinere. Sicut dicit Chryſoſt. ſuper Matth. *Diſcamus exemplo Chriſti noſtras iniurias ſuſtinere; Dei autem iniurias nec vſque ad auditum ſufferre.* Item *in proprijs iniurijs eſſe quempiam patientem laudabile eſt: Iniurias autem Dei diſſimulare, nimis eſt impium.* Vnde ſi iniuria illata perſonæ iudicis vel alterius, redundat in Deum & Eccleſiam, tunc debet aliquis propriam iniuriam vlciſci. Sicut patet de Elia qui fecit ignem deſcendere ſuper eos qui venerunt ad ipſum capiendum, vt legitur 4. Reg. 1. Et ſimiliter Eliſæus maledixit pueris ipſum irridentibus, vt habetur 4. Reg. 2. Et Silueſter Papa excommunicauit eos qui eum in exilium miſerunt, vt habetur 23. q. 3. Inquantum vero iniuria in aliquem illata ad eius perſonam pertinet, debet eam tolerare patienter ſi expediat. Huiuſmodi enim præcepta patientiæ intelligenda ſunt ſecundum præparationem animi, vt Aug. dicit in li. de ſermone Domini in monte.

Iudex debet patienter ſuſtinere iniuriam ſibi illatam, niſi redundet in Deum, vel Eccleſiam.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum vindicatio ſit virtus ſpiritualis.* Dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit in 2. Ethic. *Aptitudo ad virtutem ineſt nobis à natura, licet complementum virtutis ſit per aſſuetudinem vel per aliquam aliam cauſam.* Vnde patet quod virtutes quæ perficiunt nos ad proſequendum debito modo

inclinationes naturales, pertinent ad ius naturale. Et A ideo ad quamlibet inclinationem naturalem determinatam, ordinatur aliqua ſpecialis virtus. Eſt autē quædam ſpecialis inclinatio naturæ ad remouendum nocumentum. Vnde & animalibus datur vis iraſcibilis, ſeparatim à vi concupiſcibili. Repellit autem homo aliquod nocumentum, per hoc quod ſe defendit contra iniurias ne ei inferantur, vel iam illatas iniurias vlciſcitur; non intentione nocendi, ſed intentione remouendi nocumenta. Hoc autem pertinet ad vindicationem. Dicit enim Tullius in ſua Rhetorica, quod *vindicatio eſt, per quam vis aut iniuria & omnino quicquid obſcurum eſt*, ideſt ignominioſum, *defendendo aut vlciſcendo propulſatur.* Vnde vindicatio eſt ſpecialis virtus.

Vindicatio quid.

Sciendum autem quod ſicut recompenſatio debiti legalis pertinet ad iuſtitiam commutatiuam, recōpenſatio B autem debiti moralis, quæ naſcitur ex particulari beneficio exhibito, pertinet ad virtutem gratiæ. Ita etiam punitio peccatorum, ſecundum quod pertinet ad publicam iuſtitiam, eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ; ſecundum autem quod pertinet ad immunitatem alicuius perſonæ ſingularis, à quo iniuria propulſatur, pertinet ad virtutem vindicationis. Virtuti autem vindicationis opponuntur duo vitia: vnum quidem per exceſſum, ſcilicet peccatūm crudelitatis vel ſæuitiæ, quæ excedit menſuram in puniendo: aliud autem eſt vitium quod conſiſtit in defectu, ſicut cum aliquis nimis remiſſus eſt in puniendo. Vnde dicitur Prouer. 13. *Qui parcit virgæ odit filium ſuum.* Virtus autem vindicationis conſiſtit, vt homo ſecundum omnes circunſtantias, debitam menſuram in vindicando conſeruet.

Vindicatio eſt virtus ſpecialis media inter crudelitatē, & remiſſionem nimiam.

Ad tertium, ſcilicet *de modo vindicandi.* Dicendum C quod vindicatio in tantum licita eſt & virtuoſa, inquantum tendit ad cohibitionem malorum. Cohibentur autem aliqui à peccando, qui affectum virtutis non habent, per hoc quod timent amittere aliqua quę plus amant, quam illa quæ peccando adipiſcuntur, aliàs timor non compeſceret peccatum. Et ideo per ſubtractionem omnium quæ homo maxime diligit, eſt vindicta de peccatis ſumenda. Hęc autem ſunt quæ homo maxime diligit, vitam, incolumitatem corporis, libertatem ſui, Et bona exteriora, puta diuitias, patriam, & gloriam. Et ideo vt Aug. refert 21. de Ciuit. Dei. Octo genera pœnarum in legibus eſſe deſcribit Tullius, ſcilicet mortem, per quam tollitur vita; verbera, & talionem, vt ſcilicet oculum pro oculo perdat, D per quæ amittit corporis incolumitatem; ſeruitutem, & vincula, per quæ perdit libertatem; exilium, per quod perdit patriam; damnum, per quod perdit diuitias; ignominiam, per quam perdit gloriam.

Vindicatio facienda per ſubtractionem eorum quæ homo maxime diligit.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum vindicta ſit exercenda in eos qui non peccauerunt.* Dicendum quod pœna dupliciter poteſt conſiderari. *Vno modo* ſecundum rationem pœnæ, & ſecundum hoc pœna non debetur niſi peccato, quia per pœnam reparatur æqualitas iuſtitiæ, inquantum ille qui peccando nimis ſecutus eſt ſuam voluntatem, aliquid contra ſuam voluntatem patitur. Vnde cum omne peccatum ſit voluntarium, etiā originale, vt ſupra habitum eſt, conſequens eſt quod nullus punitur hoc modo, niſi pro eo quod voluntariè factum eſt. *Alio modo* poteſt conſiderari pœna inquan- E tum eſt medicina, non ſolum ſanatiua peccati præteriti, ſed etiam præſeruatiua à peccato futuro, & promotiua in aliquod bonum. Et ſecundum hoc aliquis interdum punitur ſine culpa, non tamen ſine cauſa.

Pœna ſub ratione pœnæ, non eſt infligenda niſi pro culpa, bene tamen prout medicina.

Sciendum tamen quod nunquam medicina ſubtrahit maius bonum, vt promoueat minus: ſicut medicina carnalis nunquam cæcat oculum, vt ſanet calcaneum. Quandoque infert nocumentum in minoribus, vt melioribus auxilium præſtet. Et quia bona ſpiritualia ſunt maxima bona, bona autem temporalia ſunt minima: ideo quandoque punitur aliquis in temporalibus bonis abſque culpa: cuiuſmodi ſunt plures pœnæ præſentis vitæ diuinitus inflictæ, ad humiliationem, vel probationem. Non autem punitur aliquis in ſpiritualibus bonis, ſine propria culpa, neque in præſenti, neque in futuro; quia ibi pœnæ non ſunt medicinæ, ſed conſequuntur ſpiritualem damnationem. Pœna inquam ſpirituali nunquam vnus homo punitur pro peccato alterius, quia pœna ſpiritualis pertinet ad animā, ſecundum quam quilibet eſt liber ſui. Pœna autem temporali quandoque vnus punitur pro peccato alterius, triplici ratione. *Primo quidem*, quia vnus homo temporaliter eſt res alterius, & ita in pœnam eius & ipſe punitur, ſicut filij ſunt ſecundum corpus, quædam res patris, & ſerui quędam res dominorum. *Alio modo* inquantum peccatum vnius deriuatur in alterum, vel per imitationem, ſicut filij imitantur peccata parentum, & ſerui peccata dominorum, vt audacius peccent; vel per modum meriti, ſicut peccata ſubditorum merentur peccatorem prælatum, ſecundum illud Iob 33. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Vnde & pro peccato Dauid populum numerantis, populus Iſrael punitus eſt, vt habetur 2. Reg. vlt. Siue etiam per aliqualem conſenſum ſeu diſſimulationem, ſicut etiam interdum boni ſimul puniuntur temporaliter cum malis, quia eorum peccata non redarguerunt, vt Auguſtinus dicit in primo de Ciuit. Dei *Tertio* ad commendandum vnitatem humanæ ſocietatis, ex qua vnus debet pro alio ſollicitus eſſe ne peccet, & ad deteſtationem peccati, dum pœna vnius redundat in omnes, quaſi omnes eſſent vnum corpus, vt Auguſtinus dicit in peccato Achan. Quod autem Dominus dicit: *viſitans peccata parentum in filios, vſque ad tertiam, vel quartam generationem*, magis videtur ad miſericordiam, quam ad ſeueritatem pertinere, dum ſtatim vindictam non adhibet, ſed expectat in poſterum, vt ſaltem vel poſteri corrigantur: ſed creſcente malitia poſterorum, neceſſe eſt vltionem inferri.

Nemo punitur in ſpiritualibus bonis ſine propria culpa, ſed bene in tēporalibus, & hoc tripiici ratione.

Item nota, quod ſicut Auguſtinus dicit, *iudicium humanum debet imitari iudicium diuinum, in manifeſtis Dei iudiciis, quibus homines ſpecialiter damnat pro proprio peccato. Occulta vero Dei iudicia, quibus temporaliter aliquos punit abſque culpa, non poteſt humanum iudicium imitari, quia homo non poteſt comprehendere horum iudiciorum rationes, vt ſciat quid expediat vnicuique.* Et ideo nunquam ſecundum humanum iudicium aliquis debet puniri ſine culpa, pœna flagelli vt occidatur, vel vt mutiletur, vel verberetur. Pœna autem damni punitur aliquis, etiam ſecundum humanum iudicium, etiam ſine culpa, ſed non ſine cauſa. Et hoc tripliciter. *Vno modo* ex hoc quod aliquis, infamis vel ineptus redditur ſine ſua culpa, ad aliquod bonum habendum, vel conſequendum; ſicut propter vitium lepræ, aliquis remouetur ab adminiſtratione Eccleſiæ, & propter bigamiam, vel iudicium ſanguinis, aliquis impeditur à ſacris ordinibus. *Secundo* quia bonum in quo damnificatur, non eſt proprium bonum, ſed commune; ſicut quod aliqua Eccleſia habeat Epiſcopatum, pertinet ad bonum totius ciuitatis, non autem ad bonum clericorum tantum. *Tertio* quia bonum vnius dependet ex bono alterius, ſicut in crimine læſę maieſtatis, filius amittit hæreditatem pro peccato parentis.

Pœna ſenſus nemo debet puniri ſine culpa ſecundum humanum iudiciū, recte tamen pœna damni, & hoc tripliciter.

De veritate.

DISTINCTIO LXXVI.

Deinde conſiderandum eſt de veritate, & vitiis oppoſitis. De veritate autem quatuor conſideranda ſunt. Primo, vtrum veritas ſit virtus. Secundo, vtrum ſit virtus ſpecialis. Tertio, vtrum ſit pars iuſtitiæ. Quarto, vtrum declinet in minus.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum veritas ſit virtus.* Dicendum, quod veritas dupliciter accipi poteſt. *Vno modo* ſecundum quod veritate aliquid dicitur verum, & ſic veritas non eſt virtus, ſed obiectum, vel finis virtutis. Sic enim accepta veritas, non eſt habitus, quod eſt genus virtutis, ſed æqualitas quędam intellectus, vel ſigni ad rem intellectam & ſignatam, vel etiā rei, ad

Veracitas eſt virtus.

ſuam regulam. *Alio modo* poteſt dici veritas, quia aliquis verum dicit, ſecundum quod per eã aliquis dicitur verax, & talis, neceſſe eſt quod ſit virtus, quia hoc ipſum quod eſt dicere verum, eſt bonus actus. Virtus autem eſt, quæ facit bonum habentem, & opus eius bonum reddit.

Solutio obiect.

Non eſt autem veritas virtus Theologica, quia non habet Deum pro obiecto, ſed res temporales. Dicit enim Tulius quod veritas eſt, per quam immutata ea quæ ſunt, aut fuerunt, aut futura ſunt, dicuntur. Sed eſt virtus moralis, cõſiſtens in medio inter ſuperfluum & diminutum, dupliciter: Vno quidem modo ex parte obiecti: Alio autem modo ex parte actus. Ex parte quidem obiecti, quia verum ſecundum ſuam rationem importat quandam æqualitatem, æquale autem eſt medium inter magis & minus. Vnde ex hoc ipſo quod aliquis verum dicit de ſeipſo, medium tenet inter eum qui maiora dicit de ſeipſo, & inter eum, qui minora. Ex parte autem actus medium tenet, inquantum verum dicit quando oportet, & ſecundum quod oportet. Superfluum autem conuenit illi qui importune ea quæ ſcit manifeſtat, defectus autem competit illi qui occultat quando manifeſtare oportet.

Veritas non est virtus Theologica nec intellectualis, sed moralis, media inter superfluum & diminutum.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum veritas ſit virtus ſpecialis.* Dicendum quod ad rationem virtutis humanæ pertinet, quod opus hominis bonum reddat. Vnde vbi in actu hominis inuenitur ſpecialis ratio veritatis, vel bonitatis, neceſſe eſt quod ad hoc diſponatur homo per ſpecialẽ virtutem. Cum autem bonum ſecundũm Aug. libro de natura boni, conſiſtat in ordine, neceſſe eſt ſpecialem rationem boni conſiderari ex determinato ordine. Eſt autem ſpecialis quidem ordo, ſecundum quod exteriora noſtra vel verba, vel facta, debite ordinantur ad aliquid, ſicut ſignum ad ſignatum; & ad hoc perficitur homo per virtutem veritatis. Vnde manifeſtum eſt quod veritas eſt ſpecialis virtus.

Veritas est specialis virtus.

Licet autem verum, & bonum conuertantur ſecundum Philoſophum, tamen bonitas non ponitur eſſe virtus ſpecialis ſicut veritas, quia omnis virtus eſt bonitas, ſed veritas eſt virtus ſpecialis ratione iam dicta. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod verum & bonum ſubiecto quidem cõuertuntur, quia omne verum eſt bonum, & omne bonum eſt verum, ſed ſecundum rationem inuicem ſe excedunt, ſicut intellectus & voluntas inuicem ſe excedunt. Nam intellectus intelligit voluntatem, & multa alia, & voluntas appetit ea quæ pertinent ad intellectum, & multa alia. Vnde verum ſecundum rationẽ propriam in qua eſt perfectio intellectus, eſt quoddam particulare bonum, inquantum eſt quoddam appetibile. Et ſimiliter bonum ſecundum propriam rationem prout eſt finis appetitus, eſt quoddam verum, inquantum eſt quoddam intelligibile. Quia ergo veritas includit rationem bonitatis, poteſt eſſe quod veritas ſit ſpecialis virtus, ſicut verum eſt ſpeciale bonum; non autem poteſt eſſe quod bonitas ſit ſpecialis virtus, cum magis ſecundum rationem ſit genus virtutis.

Solutio obiect.

Cur potius veritas sit specialis virtus, quam bonitas.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum veritas ſit pars iuſtitiæ.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, ex hoc aliqua virtus iuſtitiæ annectitur, ſicut ſecundaria principali, quod partim quidem cum iuſtitia conuenit, partim autem deficit ab eius perfecta ratione. Virtus autem veritatis cõuenit quidem cum iuſtitia in duobus. Vno quidem modo in hoc quod eſt ad alterum. Manifeſtatio enim quam diximus eſſe actum veritatis, eſt ad alterum, inquantum ſcilicet ea quæ circa ipſum ſunt, vnus homo alteri manifeſtat. Alio modo inquantum iuſtitia æqualitatem quandam in rebus conſtituit; & hoc facit virtus veritatis: adęquat enim ſigna rebus exiſtentibus circa ipſum. deficit autem à propria ratione iuſtitiæ, quantum ad rationem debiti. Non enim hæc virtus attendit debitum legale, quod attendit iuſtitia; ſed potius debitum morale, inquantum ſcilicet ex honeſtate, vnus homo alteri debet veritatis manifeſtationem. Vnde veritas eſt pars iuſtitiæ, inquantum annectitur ei, ſicut virtus ſecundaria principali.

Veritas est pars iustitiæ, ... sicut ...

virtus secundaria, principalis.

Ex hoc enim quod homo eſt animal ſociale, naturaliter debet alteri id, ſine quo ſocietas humana conſeruari non poteſt: non autem poſſent homines ad inuicem conuiuere, niſi ſibiinuicem crederent, tanquam ſibiinuicem veritatem manifeſtantibus; & ideo virtus veritatis, aliquo modo attendit rationem debiti.

Solutio obiect.

Sciendum autem, quod cum ſit triplex veritas ſecundum Hiero. ſcilicet veritas vitæ, iuſtitiæ, & veritas doctrinæ. Veritas de qua nunc loquimur, differt à veritate vitæ, quia veritas vitæ continet in ſe omnem virtutem. Veritas autem iuſtitiæ dicitur dupliciter. *Vno modo* ſecundum quod ipſa iuſtitia eſt rectitudo quædam regulata ſecundum regulam diuinæ legis, & ſecundum hoc differt veritas iuſtitiæ à veritate vitæ, quia veritas vitæ eſt ſecundum quam aliquis rectè viuit in ſeipſo: Veritas autem iuſtitiæ, ſecundum quam aliquis rectitudinem legis in iudiciis quæ ſunt ad alterum ſeruat: & ſecundum hoc veritas iuſtitiæ non pertinet ad veritatem de qua nunc loquimur, ſicut nec veritas vitæ. *Alio modo* poteſt intelligi veritas iuſtitiæ, ſecundum quod aliquis ex iuſtitia veritatem manifeſtat. Puta cum aliquis in iudicio verum confitetur, aut verum teſtimonium dicit; & hæc veritas eſt quidam particularis actus iuſtitiæ, & non pertinet directè ad veritatem de qua nunc loquimur; quia ſcilicet in hac manifeſtatione veritatis, principaliter homo intendit ius ſuum alteri reddere, vnde Philoſophus in 4. Ethi. de hac veritate determinans dicit: *Non de veridico in confeſſionibus dicimus, neque quæcunque ad iuſtitiam, vel iniuſtitiam contendunt.* Veritas autem doctrinæ conſiſtit in quadam manifeſtatione verborum de quibus eſt ſcientia. Vnde nec iſta veritas directè pertinet ad hanc virtutem, vel veritatem: ſed ſolum veritas qua aliquis in vita & ſermone, talem ſe demonſtrat qualis eſt, & non alia quàm circa ſeipſum ſint, nec maiora, nec minora. Veruntamen quia moralia inquantum ſunt à nobis cognita, circa nos ſunt, & ad nos pertinent, ſecundum hoc veritas doctrinæ poteſt ad hanc virtutem pertinere, & quæcunque alia veritas qua quis manifeſtat verbo, vel facto, quod cognoſcit.

Triplex veritas à Hiero. insinuata quarum ... ad propositum spectat.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum veritatis virtus declinet in minus.* Dicendum, quod declinare in minus à veritate contingit dupliciter. *Vno modo* affirmando, puta cum aliquis non manifeſtat totum bonum quod in ipſo eſt, puta ſcientiam, vel ſanctitatem, vel aliquid huiuſmodi, quod fit ſine præiudicio veritatis, quia in maiori eſt & minus, & ſecundum hoc hæc virtus declinat in minus. Hoc enim vt philoſophus dicit in 4. Ethic. videtur eſſe prudentius propter oneroſas ſuperabundantias, homines enim qui maiora de ſeipſis dicunt quam ſint, ſunt alijs oneroſi, quaſi excellere alios volentes. homines autem qui minora de ſeipſis dicunt, gratioſi ſunt, quaſi aliis condeſcendentes per quandam moderationem. Vnde Apoſtolus dicit 2. Cor. 12. *Si voluero gloriari non ero inſipiens, veritatem enim dicam; parco autem ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me.* *Alio modo* poteſt aliquis declinare in minus negando, vt ſcilicet neget ſibi ineſſe quod ineſt; & ſic non pertinet ad hanc veritatem declinare in minus, quia per hoc incurreret falſum; & tamen hoc ipſum eſſet minus repugnans veritati, non quidem ſecundum rationem propriam veritatis, ſed ſecundum rationem prudentiæ, quã oportet ſaluari in omnibus virtutibus. magis enim repugnat prudentiæ (quia periculoſius eſt, & oneroſius aliis) quod aliquis æſtimet, vel iactet ſe habere quod non habet, quam quod exiſtimet, vel dicat ſe non habere quod habet.

Virtus veritatis declinat in minus tacendo quod quis habet, nõ negando.

Deinde conſiderandum eſt de vitiis oppoſitis. Et primo de mendacio. Secundo de ſimulatione ſiue hypocriſi. Tertio de iactantia, & oppoſito vitio. Circa mendaciũ conſiderandũ eſt primo, vtrum mendacium

dacium ſemper opponatur veritati, quaſi ſcilicet continens falſitatem. Secundo de ſpeciebus mendacij. Tertio vtrum mendacium ſemper ſit peccatū. Quarto vtrum ſit peccatum mortale. De hoc require infra 3. l. De ſimulatione ſiue hypocriſi. Similiter require infra 3. l.

De iactantia.

DISTINCTIO LXXVII.

DEinde conſiderandum eſt de iactantia, & ironia, quæ ſunt partes mendacij ſecundum philoſophum 4. Eth. De iactantia autem conſiderandum eſt. Primo cui virtuti opponatur. Secundo vtrum ſit peccatum mortale.

B Ad primum ſ. *vtrum iactantia opponatur virtuti veritatis* dicendū iactātia propriè importare videtur, quod homo verbis ſe extollat, illa enim quæ homo vult longè iactare, in altum eleuat. Tūc autem propriè aliquis ſe extollit, quando de ſe aliquid ſupra ſe dicit. Quod quidem contingit dupliciter. *Vno modo* quando aliquis loquitur de ſe, nō quidem ſupra id quod in ſe eſt, ſed ſupra id quod de eo omnes opinantur. Quod apoſtolus refugiens dicit 2. Cor. 12. *Parco autem ne quis exiſtimet me ſupra id, quod videt in me, aut audit aliquid ex me. Alio modo* aliquis per verba ſe extollit, loquēs de ſe, ſupra id quod eſt in ſe, ſecundum rei veritatem: & quia magis eſt aliquid iudicandum ſecundum id quod in ſe eſt, quā ſecundū quod eſt in opinione aliorū: Inde eſt, quod magis propriè dicitur iactantia, quando aliquis effert ſe ſupra id quod in ſeipſo eſt, quā quando effert ſupra id quod eſt in opinione aliorum, quamuis vtroque modo iactantia dici poſſit. Et ideo iactantia propriè dicta opponitur veritati per modum exceſſus.

Iactantia propriè eſt quando quis ſe effert ſupra id quod eſt in ſe, & ideo opponitur veritati per modum exceſſus. Soluito obiect.

C Sciendum tamen, quod peccatum iactātiæ poteſt conſiderari dupliciter. *Vno modo* ſecundum ſpeciem actus, & ſic opponitur veritati per modum exceſſus: vt dictum eſt. *Alio modo* ſecūdū cauſam ſuam, ex qua etſi non ſemper, tamen frequentius accidit: & ſic procedit quidem ex ſuperbia: ſicut ex cauſa interius motiua & impellente. Ex hoc enim quod aliquis interius per arrogantiā ſupra ſeipſum eleuatur: ſequitur plerumque quod exterius maiora quædam de ſe iactet: licet quandoque non ex arrogantia, ſed ex quadam vanitate, aliquis ad iactantiā procedat, & in hoc delectetur, quia talis eſt ſecundum habitū. Et ideo arrogantia per quā aliquis ſupra ſeipſum extollitur, eſt ſuperbiæ ſpecies: non tamen eſt idem iactantiæ, ſed vt frequentius eius cauſa. Et propter hoc Greg. ponit iactantiam ſuperbiæ ſpeciem. Tendit autem iactator plerūque ad hoc, quod gloriā conſequatur per ſuam iactātiā. Et ideo ſecundū Greg. Ex inani gloria oritur ſecundum rationem finis.

Iactantia oritur plerūque ex arrogantia.

D Ad ſecundum, ſ. *vtrum iactantia ſit peccatum mortale.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, peccatū mortale eſt, quod charitati contrariatur. Dupliciter ergo iactantia conſiderari poteſt. *Vno modo* ſecundū ſe prout eſt mendacium quoddam, & ſic quādoque eſt peccatum mortale: quandoque veniale. Mortale quidē, quando quis iactanter de ſe profert quod eſt contra gloriā Dei, ſicut ex perſona regis Tyri dicitur Ezec. 28. *Eleuatum eſt cor tuum & dixiſti Deus ego ſum.* Vel etiam contra charitatem proximi: ſicut cum aliquis iactando ſeipſum, prorumpit in contumelias aliorum: ſicut habetur Lucæ. 18. de phariſæo qui dicebat: *non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adulteri, velut etiam hic publicanus.* Quandoque vero eſt peccatum veniale, quādo, ſcilicet aliquis de ſe talia iactat, quæ neque ſunt cōtra Deum, neque contra proximum. *Alio modo* poteſt cōſiderari ſecundum cauſam ſuam, ſcilicet ſuperbiā, vel appetitum lucri, aut inanis gloriæ: & ſic ſi procedat ex ſuperbia, vel inani gloria, quæ ſit peccatum mortale, etiam ipſa iactantia erit peccatum mortale, alioquin erit peccatum veniale. Sed quandoque aliquis prorūpit in iactantiam, propter appetitum lucri: & hoc modo videtur pertinere ad proximi deceptionem vel dānum. Et ideo talis iactantia eſt magis peccatum mortale. Vnde, & Philoſophus dicit in 4. ethi. quod *turpior eſt qui ſe iactat cauſa lucri: quàm qui ſe iactat cauſa gloriæ vel honoris*: non tamen ſemper eſt peccatum mortale, quia poteſt eſſe tale lucrum, ex quo alius non damnificatur.

Quando iactantia ſit mortalis.

De Ironia.

DEinde conſiderandum eſt de Ironia. Et primū vtrum Ironia ſit peccatum. Secundo vtrum ſit maius peccatum quam iactantia.

Ad primum, ſ. *vtrum Ironia ſit peccatum.* Dicendum quod ad hoc quod aliqui minora de ſe dicant, poteſt contingere dupliciter. *Vno modo* ſalua veritate: dum ſ. maiora quæ ſunt in ſeipſis reticent: quædam vero minora detegūt & de ſe proferunt, quæ tamen in ſe eſſe recognoſcunt. Et ſic minora de ſe dicere non pertinet ad Ironiam: nec eſt peccatum ſecundum ſuum genus, niſi per alicuius circunſtantiæ corruptionē. *Alio modo* aliquis dicit minora, à veritate declinans: puta cū aſſerit de ſe aliquid vile, quod in ſe non recognoſcit: aut cum negat de ſe aliquid magnum, quod tamen percipit in ſeipſo eſſe: & ſic pertinet ad Ironiam: & eſt ſemper peccatum.

Ironia eſt cum quis dicit aliquid vile de ſe, quod in ſe non recognoſcit, vel negat aliquid boni quod in ſe cognoſcit & ſic ſemper eſt peccatum.

Ad ſecundum, ſ. *de comparatione Ironiæ ad Iactantiam.* Dicendum quod vnum mendacium eſt grauius altero: quandoque quidem ex materia: ſicut mendacium quod fit in doctrina religionis eſt grauiſſimū: quandoque autem ex motiuo ad peccandum: ſicut mendaciū pernicioſum, eſt grauius quam officioſum, vel iocoſum. Ironia autem & iactantia circa idem mentiuntur vel verbis vel factis, vel quibuſcunque exterioribus ſignis, ſcilicet circa conditionem perſonæ. Vnde quantum ad hoc æqualia ſunt. Sed vt plurimum iactantia ex turpiori motiuo procedit, ſcilicet ex appetitu lucri, vel honoris. Ironia vero ex hoc quod fugit (licet inordinate) per elationem aliis grauis eſſe; & ſecundū hoc Phil. dicit, quod iactantia eſt grauius peccatum quam Ironia. Contingit tamen quandoque quod aliquis minora de ſe fingit, ex aliquo alio motiuo: puta ad doloſè decipiendum: & tunc Ironia eſt grauior.

Ironia ſecundum ſe ſe leuius peccatū quam iactantia.

De hac plura require infra inter gradus ſuperbiæ libro tertio.

De Affabilitate.

DEinde conſiderandum eſt de amicitia, quæ affabilitas dicitur: & de vitijs oppoſitis, quæ ſunt adulatio & litigium. Circa amicitiam ſeu affabilitatem Primo conſiderandum eſt, vtrum ſit ſpecialis virtus. Secundo vtrum ſit pars iuſtitiæ.

Ad primum ſ. *vtrum amicitia ſit ſpecialis virtus.* Dicendum quod ſicut dictum eſt: cum virtus ordinetur ad bonum, vbi occurrit ſpecialis ratio boni, ibi oportet eſſe ſpecialem rationem virtutis: bonum autem in ordine conſiſtit, ſicut ſupra dictum eſt. Oportet autem hominem conuenienter ad alios ordinari in communi conuerſatione, tam in factis, quàm in dictis, vt ſcilicet ad vnumquenque ſe habeat ſecundum quod decet. Et ideo oportet eſſe ſpecialem quandam virtutem, quæ hanc conuenientiam ordinis obſeruet: & hæc vocatur amicitia ſeu affabilitas.

E Sciendum autem quod Philoſophus in 8 ethi. de duplici amicitia loquitur: quarum vna conſiſtit principaliter in affectu, quo vnus alium diligit: & hæc poteſt conſequi quamcunque virtutem. Quæ autem ad hanc amicitiam pertinent, ſupra de charitate dicta ſunt. Aliam vero amicitiam ponit quæ conſiſtit in ſolis exterioribus verbis, vel factis: quæ quidem non habet perfectam rationem amicitiæ, ſed quandam eius ſimilitudinem, inquantum ſcilicet quis decenter ſe habet ad illos cum quibus conuerſatur.

Amicitia ſeu affabilitas eſt virtus. Solutio obiect.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum amicitia ſit pars iuſtitiæ.* Dicendum quod hæc virtus eſt pars iuſtitiæ, in-

quantum ei adiungitur ſicut principali virtuti. Con- A uenit enim cum iuſtitia in hoc quod ad alterum eſt: ſicut etiam iuſtitia. Deficit autem à ratione iuſtitiæ: quia non habet plenam debiti rationem, prout aliquis alteri obligatur, vel debito legali, ad cuius ſolutionem lex cogit, vel etiam aliquo debito proueniente ex aliquo beneficio ſuſcepto: ſed ſolum attēdit quoddam debitum honeſtatis quod magis eſt, ex parte ipſius virtuoſi, quam ex parte alterius; vt ſcilicet faciat alteri quod decet eum facere.

Amicitia eſt pars potentialis iuſtitiæ.

Solutio obiecti.

Qvia autē homo eſt naturaliter animal ſociale, debet ex quadā honeſtate, veritatis manifeſtationē alijs hominibus: ſine qua ſocietas hominum durare non poſſet. Sicut autem non poſſet viuere homo in ſocietate, ſine veritate: ita nec ſine delectatione: quia ſicut Philoſophus dicit in 8. ethi. *Nullus poteſt perfectè morari cum triſti, neque cum non delectabili*: B & ideo homo tenetur ex quodam debito honeſtatis naturalis, vt ipſe alijs delectabiliter conuiuat: niſi propter aliquam cauſam neceſſe ſit alios vtiliter aliquando contriſtare.

Deinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis. Et primo de adulatione. Secundo de litigio. De adulatione videndum eſt primo, vtrum ſit peccatum. Secundo vtrum ſit peccatum mortale. De his omnibus require infra libro tertio. Deinde conſiderandum eſt de litigio. Et primo vtrum opponatur virtuti amicitiæ. Secundo de comparatione eius ad adulationem. De his omnibus require infra libro tertio.

De liberalitate. C

DISTINCTIO LXXVIII.

Deinde conſiderandum eſt de liberalitate & vitiis oppoſitis ſcilicet auaritia & prodigalitate. Circa liberalitatem conſiderandum eſt primo, vtrum ſit virtus. Secundo de materia eius. Tertio de actu ipſius. Quarto vtrum ad eam magis dare quàm accipere pertineat. Quinto vtrum liberalitas ſit pars iuſtitiæ. Sexto de comparatione eius ad alias virtutes.

Ad primum, ſcilicet *vtrum liberalitas ſit virtus*. Dicendum, quod ſicut Augu. dicit in libro de libero arbitrio: *Bene vti his quibus male vti poſſumus, pertinet ad virtutem*. Poſſumus autem bene & male vti non ſolum his quæ intra nos ſunt, ſcilicet potentijs, & paſſio- D nibus animæ; ſed etiam his quæ extra nos ſunt, ſcilicet rebus huius mundi, conceſſis nobis ad ſuſtentationem vitæ. Et ideo cum bene vti his rebus pertineat ad liberalitatem, conſequens eſt, quod liberalitas ſit virtus.

Liberalitas eſt virtus.

Solutio obiectionum.

Sicvt enim dicunt Ambroſius, & Baſilius, ſuperabundantia diuitiarum datur aliquibus à Deo, vt meritum bonæ diſpenſationis acquirant, pauca autem vni ſufficiunt. Et ideo liberalis, plura laudabiliter in alios expendit, quàm in ſeipſum. Debet autem homo ſemper ſibiipſi magis prouidere in ſpiritualibus bonis, in quibus vnuſquiſque ſibi præcipuè ſubuenire poteſt. Et tamen in temporalibus rebus, non pertinet ad liberalem vt ſic alijs intendat, quod omnino ſe, & ſuos deſpiciat. Vnde Ambroſius dicit in primo de E officijs. *Eſt illa probanda liberalitas, vt proximos ſeminis tui non deſpicias, ſi egere cognoſcas.*

Ad liberalem etiam non pertinet ſic diuitias emittere, vt non ſibi remaneat vnde ſuſtentetur, & vnde virtutis opera exequatur, quibus ad felicitatem peruenitur, vnde Philoſophus dicit in 4. ethi. quod *liberalis curat propria, volens per hoc quibuſdam ſufficere*. Et Ambroſius dicit in libro de officijs, quod *dominus non vult ſimul effundi opes ſed diſpenſari*. Niſi forte vt Helyſeus, qui boues ſuos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domeſtica, quod pertinet ad ſtatum perfectionis ſpiritualis vitæ, de quo infra dicetur. Et tamen ſciendum eſt, quod hoc ipſum quod eſt ſua liberaliter largiri, inquantum eſt actus, virtutis ad beatitudinem ordinatur.

Item ſciendum, quod ſicut Philoſophus dicit in 5. Ethi. *illi qui conſumunt multa per intemperantias non ſunt liberales ſed prodigi.* & ſimiliter quicunque effundit quæ habet propter quæcunque alia peccata. Vnde Ambro. dicit in primo de officijs. *Si adiuues eum qui poſſeſſiones aliorum eripere conatur, non probatur largitas. Nec illa perfecta eſt liberalitas, ſi iactantiæ cauſa magis quam miſericordiæ, largiaris.* Et ideo illi qui carent alijs virtutibus licet in aliqua opera multa expendant, non ſunt liberales. Nihil etiam prohibet aliquos multa in bonos vſus expendentes, habitum liberalitatis non habere: ſicut & aliarum virtutum opera faciunt homines antequam virtutis habitum habeant, licet non eo modo quo virtuoſi, vt ſupra dictum eſt. Similiter etiam nihil prohibet aliquos virtuoſos, licet ſint pauperes, eſſe liberales. Vnde Philoſophus dicit in 4. Ethi. *ſecundum ſubſtantiam*, id eſt facultatem diuitiarum, *liberalitas non dicitur, non enim conſiſtit in multitudine datorum: ſed in dantis habitu.* Et Ambroſius dicit in 1. de officijs: quod *affectus diuitem collationem, aut pauperem facit, & pretium rebus imponit.*

Qui carent alijs virtutibus non ſunt liberales, tamen poteſt quis multa in bonos vſus expendere, ſine habitu liberalitatis.

Ad ſecundum, ſcilicet *de materia liberalitatis*. Dicendum, quod ſecundum Philoſophum in 4. Ethi. *Liberalis non eſt acceptiuus pecuniæ, nec cuſtoditiuus, ſed emiſſiuus.* Vnde & alio nomine liberalitas largitas nominatur: quia quod largum eſt, non eſt retentiuum; ſed eſt emiſſiuum, & ad hoc idem pertinere videtur etiam liberalitatis nomen. Cum enim aliquis à ſe emittit, quodammodo illud à ſua cuſtodia & dominio liberat, & animum ſuum ab eius affectu liberum eſſe oſtendit. Ea vero quæ emittenda ſunt ab vno homine in alium, ſunt bona poſſeſſa, quæ nomine pecuniæ ſignificantur. Et ideo propria materia liberalitatis eſt pecunia.

Liberalitas vnde dicta

Qvia tamen ſicut dictum eſt liberalitas non attēditur in quantitate dati; ſed in affectu dantis: affectus autē dantis diſponitur ſecundum paſſiones amoris, & concupiſcentiæ, Et per conſequens delectationis, & triſtitiæ, ad ea quæ dantur: ideo immediata materia liberalitatis, ſunt interiores paſſiones: ſed pecunia exterior, eſt obiectum ipſarum paſſionum.

Propria materia liberalitatis eſt pecunia, immediata vero paſſiones.

Solutio obiecti.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum vti pecunia ſit actus liberalitatis*. Dicendum, quod ſpecies actus ſumitur ex obiecto vt ſupra habitum eſt. Obiectum autem ſiue materia liberalitatis eſt pecunia, & quicquid pecunia menſurari poteſt, vt dictum eſt. Et quia quælibet virtus conuenienter ſe habet ad ſuum obiectum, conſequens eſt vt cum liberalitas ſit virtus, actus eius ſit proportionatus pecuniæ: pecunia autem cadit ſub ratione bonorum vtilium: quia omnia exteriora bona ad vſum hominis ſunt ordinata. Et ideo actus proprius liberalitatis, eſt pecunia vel diuitiis vti.

Actus proprius liberalitatis eſt diuitijs vti.

Sciendvm ergo quod ad liberalitatem pertinet, bene vti diuitiis in quantum huiuſmodi, eo quod diuitiæ ſunt propria materia liberalitatis. Ad iuſtitiam autem pertinet vti diuitijs, ſecundum aliam rationem, ſcilicet ſecundum rationem debiti, prout ſcilicet res exterior debetur alteri. Ad magnificētiam autem pertinet vti diuitijs, ſecundum quandam ſpiritualem rationem, id eſt ſecundum quod aſſumuntur in alicuius magni operis expletionem: vnde & magnificētia quodammodo ſe habet ex additione ad liberalitatem, vt infra dicetur.

Solutio obiecti.

Iuſtitia & magnificentia, alia ratione vtuntur diuitijs quam liberalitas.

Item ſicut dictum eſt propinqua materia liberalitatis, ſunt interiores paſſiones, ſecundum quas homo afficitur circa pecuniam. Et ideo ad liberalitatem præcipuè pertinet, vt homo propter inordinatam affectionem ad pecuniam, non prohibeatur à quocunque debito vſu eius. Eſt autem duplex vſus pecuniæ. Vnus ad ſeipſum, qui videtur ad ſumptus, vel expenſas pertinere. Alius autem quo quis vtitur ad alios, quod pertinet ad dationes. Et ideo ad liberalitatē pertinet, vt neq; propter immoderatum amorem pecuniæ, aliquis impediatur à conuenientibus expenſis, neque à con-

Duplex vſus pecuniæ.

uenientibus dationibus. Vnde circa dationes, & ſumptus, liberalitas conſiſtit, ſecundum Philoſophum in 4. Ethi. Verbum autem Senecæ in 5. de beneficiis, intelligendum eſt de liberalitate, ſecundum quod ſe habet ad dationes. Non enim dicitur aliquis liberalis, ex hoc quod ſibi aliquid donat.

Ad liberalē magis pertinet dare quā accipere vel circa ſeipſum expendere.

AD quartum, ſ. *vtrum ad liberalem magis pertineat dare quam accipere.* Dicēdum quod proprium eſt liberalis vti pecunia, vſus autem pecuniæ eſt in emiſſione ipſius. nam acquiſitio pecuniæ, magis aſſimilatur generationi quam vſui; cuſtodia vero pecuniæ, in quantum ordinatur ad facultatē vtendi, aſſimilatur habitui. Emiſſio autem alicuius rei, quanto fit ad aliquid diſtantius, tanto à maiori virtute procedit: ſicut patet in his quæ proijciuntur. Et ideo ex maiori virtute procedit, quod aliquis emittat pecuniam dando eam alijs, quam expendendo eam circa ſeipſum. Proprium eſt autem virtutis, vt præcipuè tendat in id quod perfectius eſt. Nā virtus eſt perfectio quædā, vt dicitur in 7. Phi. Et ideo liberalis maximè laudatur ex datione.

CVM autem liberalitas à prudentia dirigatur, ſicut etiam qualibet alia virtus moralis, ad prudentiam pertinet cuſtodire pecuniam ne ſurripiatur, aut inutiliter expendatur. Sed vtiliter eam expendere, non eſt minoris prudentiæ, quàm vtiliter eam conſeruare, ſed maioris: quia plura ſunt attendenda circa vſum rei, qui aſſimilatur motui, quàm circa conſeruationem, quæ aſſimilatur quieti. Quod autem illi, qui ſuſceperunt pecunias ab alijs acquiſitas, liberalius expendūt, quaſi exiſtentes inopiæ inexperti, ſi propter ſolum hanc inexperientiam liberaliter expenderent, non haberent liberalitatis virtutem: ſed quandoque huiuſmodi inexperientia ſe habet ſolum, ſicut tollens impedimentum liberalitatis, ita quod promptius liberaliter agant. timor enim inopiæ ex eius experientia procedens, impedit quandoque eos qui acquiſierunt pecuniam, ne eam conſumant liberaliter agendo. Et ſimiliter amor quo eam amant tanquam proprium effectum, vt Philoſophus dicit in 4. Ethi.

AD quintum, ſ. *vtrum liberalitas ſit pars iuſtitiæ.* Dicendum, quod liberalitas non eſt ſpecies iuſtitiæ: quia iuſtitia exhibet alteri quod eius eſt, liberalitas autem exhibet id quod eſt ſuum. Habet tamen quandam cōuenientiam cum iuſticia in duobus. Primo quidem, quia principaliter eſt ad alterum, ſicut & iuſtitia. Secundo, quia eſt circa res exteriores, ſicut & iuſtitia, licet ſecundum aliam rationem, vt dictum eſt. Et ideo liberalitas à quibuſdam ponitur pars iuſtitiæ, ſicut virtus ei annexa vt principali.

Liberalitas eſt pars potētialis iuſtitiæ.

AD ſextum, ſ. *de comparatione liberalitatis ad alias virtutes.* Dicendum quod quælibet virtus tendit in aliquod bonū. Vnde quāto aliqua virtus in melius bonū tēdit, tanto melior eſt: liberalitas autem tendit in aliquod bonum dupliciter. Vno modo primo & per ſe. Alio modo ex conſequenti. Primo quidem & per ſe tendit, ad ordinandum propriam affectionem circa poſſeſſionem pecuniarum in vſum: & ſic ſecundum hoc præfertur liberalitati & temperantiæ, quæ moderatur concupiſcentias & delectationes pertinentes ad proprium corpus, & fortitudo & iuſtitia, quæ ordinātur quodammodo in bonum commune, vna tempore pacis, alia tempore belli: & omnibus præferuntur virtutes quæ ordinant in bonum diuinum. Nam bonum diuinum præeminet cuilibet bono humano, & in bonis humanis, bonum publicum præeminet bono priuato, in quibus bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum. Alio modo ordinatur liberalitas ad aliquod bonum ex conſequenti: & ſecundum hoc liberalitas ordinatur in omnia bona prædicta. Ex hoc enim quod homo non eſt amatiuus pecuniæ, ſequitur quod de facili vtatur ea, & ad ſeipſum, & ad vtilitatem aliorum, & ad honorem Dei: & ſecundum hoc habet quandam excellentiam, ex hoc quod vtilis eſt ad multa. Et quia vnumquodque magis iudicatur per illud quod primo & per ſe competit ei, quam ſecun-

Liberalitas ex conſequēti habet quādam præeminentiam inter virtutes, per ſe tamen cedit & temperantiæ, & fortitudini & iuſtitiæ.

A dum id quod conſequenter ſe habet; ideo dicendum eſt, liberalitatē non eſſe maximam virtutum. *De vitijs oppoſitis, ſcilicet auaritia, & prodigalitate. Require infra di. 3.*

De Epiikya.

DEINDE conſiderandum eſt de epiikya, & primo vtrum ſit virtus. Secundo vtrum ſit pars iuſtitiæ.

AD primum ſ. *vtrum epiikya ſit virtus:* conſiderandū quod quia actus humani de quibus leges dantur, in ſingularibus contingentibus conſiſtunt, quæ infinitis modis variari poſſunt, non fuit poſſibile aliquam regulam legis inſtitui, quæ in nullo caſu deficeret. ſed legiſlatores attendunt ad id quod in pluribus accidit, ſecundum hoc legem ferentes: quam tamen in aliquibus caſibus ſeruare, eſt contra æqualitatem iuſtitiæ, & B contra bonum commune, quod lex intendit. ſicut lex inſtituit quod depoſita reddantur, quia hoc vt in pluribus iuſtum eſt: contingit tamen aliquando eſſe nociuum, puta ſi furioſus depoſuit gladium, & eum repoſcat dum eſt in furia, vel ſi aliquis repoſcat depoſitum ad patriæ impugnationem. In his enim & ſimilibus caſibus, malum eſſet ſequi legem poſitam: bonum autem eſt, prætermiſſis verbis legis, ſequi id quod poſcit iuſtitiæ ratio, & communis vtilitas: & ad hoc ordinatur ad epiikyam, quæ apud nos dicitur æquitas. Vnde patet quod epiikya eſt virtus.

Epiikya eſt virtus.

EPIIKYA enim non aufert iuſtum ſimpliciter, ſed iuſtū quod eſt lege determinatum: neque etiam opponitur ſeueritati, quæ ſequitur veritatem legis in quibus oportet, ſequi autem verba legis in quibus non C oportet vitioſum eſt. vnde dicitur in codice de legibus & conſtitutionibus principum: *non dubium eſt in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legiſlatoris nititur voluntatem.*

AD ſecundum, ſ. *vtrum epiikya ſit pars iuſtitiæ.* Dicēdum quod ſicut ſupra dictum eſt: virtus aliqua habet triplicem partem ſubiectiuam, integralem & potentialem. Pars autem ſubiectiua eſt, de qua eſſentialiter prædicatur totum, & eſt in minus. Quod quidem cōtingit dupliciter. Quandoque enim aliquid prędicatur de pluribus ſecundum vnam rationem, ſicut animal de equo, & boue. quandoque autem prædicatur ſecundum prius, & poſterius, ſicut ens prędicatur de ſubſtātia, & accidente. Epiikya ergo eſt pars iuſtitiæ communiter dictæ, tanquam iuſtitia quædam exiſtens, vt D dicit Phil. in 5. Ethi. Vnde patet quod epiikya eſt pars iuſtitiæ ſubiectiua, & de ea iuſtitia per prius dicitur, quam de legali: nam legalis iuſtitia dirigitur ſecundū epiikyam. Vnde epiikya eſt quaſi ſuperior regula humanorum actuum.

Epiikya eſt pars ſubiectiua iuſtitiæ, & nobilior legali.

De præceptis iuſtitiæ.

DISTINCTIO LXXIX.

DEINDE conſiderandum eſt de præceptis iuſtitię. Et circa hoc cōſideranda ſunt ſex. Primo vtrum præcepta decalogi ſint præcepta iuſtitiæ. Secundo de primo præcepto decalogi. Tertio ſe ſecundo. Quarto de tertio. Quinto de quarto. Sexto de aliis ſex. Ad pri- E mum, ſcilicet *vtrum præcepta decalogi ſint præcepta iuſtitiæ.* Dicendum quod præcepta decalogi ſunt prima præcepta legis, & quibus ſtatim ratio naturalis aſſentit ſicut manifeſtiſſimis. Manifeſtiſſimè autem ratio debiti, quæ requiritur ad præceptum, apparet in iuſtitia, quæ eſt ad alterum: quia in his quæ ſpectant ad ſeipſum, videtur primo aſpectu quod homo ſit ſui dominus, & quòd liceat ei facere quodlibet. Sed in his quæ ſunt ad alterum, manifeſte apparet quod homo eſt alteri obligatus, ad reddendum ei id quod debet ei. Et ideo præcēpta decalogi oportuit ad iuſtitiam pertinere. Vnde tria præcepta prima ſunt de actibus religionis, quæ eſt potiſſima pars iuſtitiæ. Quartum autem præceptum eſt de actu pietatis, quæ eſt pars iuſtitiæ ſecunda. Alia vero ſex dantur de actibus iuſtitiæ

Præcepta decalogi ſunt præcepta iuſtitiæ.

communiter dictæ, quæ inter æquales attenditur. A

Ad ſecundum, ſ. *de primo præcepto decalogi.* Dicendum quod ad legem pertinet facere homines bonos, & ideo oportet prima præcepta legis ordinari ſecundum ordinem generationis, qua ſ. fit homo bonus. In ordine autem generationis, duo ſunt attendenda: quorum primum eſt: quod prima pars primo conſtituitur: ſicut in generatione animalis, primo generatur cor: & in domo fit primo fundamentum. In bonitate autem animæ, prima pars eſt bonitas voluntatis, ex qua aliquis homo bene vtitur qualibet alia bonitate. Bonitas autem voluntatis attenditur ad obiectum ſuum, quod eſt finis. Et ideo in eo qui erat per legem inſtituendus ad virtutem, primo oportuit iacere quoddam fundamentum religionis, per quam homo debite ordinatur in Deum, qui eſt vltimus finis humanæ voluntatis. B Secundo attendendum eſt in ordine generationis, quod primo contraria & impedimenta tolluntur: ſicut agricola primo purgat agrum, poſtea proijcit ſemina, ſecundum illud Hiere. 4. *Nouate vobis nouale, & nolite ſeminare inter ſpinas, & tribulos.* Et ideo circa religionem primo erat homo inſtituendus, vt impedimenta veræ religionis excluderet. Præcipuum autem religionis impedimentum eſt quod homo falſo Deo inhæreat, ſecundum illud Matth. 7. *Non poteſtis ſeruire Deo & mammonæ.* Et ideo in primo præcepto legis excluditur cultus falſorum Deorum.

Primū præceptum decalogi apte ponitur primo loco.

CVLTVS autem alienorum Deorum dupliciter apud antiquos obſeruabatur. Quidam enim quaſdam creaturas pro Dijs colebant, abſque inſtitutione imaginum. Vnde Varro dicit, quod antiqui Romani diu C ſine ſimulachris Deos coluerunt. Et hic cultus prohibetur primo, cum dicitur: *Non habebis Deos alienos.* Erat autem apud alios cultus falſorum Deorum ſub quibuſdam imaginibus. Et ideo opportune prohibetur ipſarū imaginū inſtitutio, cū dicitur: *Nō facies tibi ſculptile.* Et imaginū ipſarū cultus, cū dicitur. *Nō coles ea &c.*

Solutio obiect.

AD tertium, ſ. *de ſecundo præcepto decalogi*, quod eſt, *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.* Sciendum quod oportet prius impedimenta veræ religionis excludere, in eo qui inſtituitur ad virtutem, quàm eum in vera religione fundare. Opponitur autem veræ religioni aliquid dupliciter. Vno modo per exceſſum, quando ſcilicet id quod eſt religionis, alteri indebite exhibetur, quod pertinet ad ſuperſtitionem. Alio modo quaſi per defectum reuerentiæ, cum ſcilicet Deus contē- D nitur, quod pertinet ad vitium irreligioſitatis, vt ſupra habitum eſt. Superſtitio autem impedit religionem, quantum ad hoc, ne ſuſcipiatur Deus ad colendum. Ille autem cuius animus implicatus eſt indebito cultu non poteſt ſimul debitum Dei cultum ſuſcipere, ſecundum illud Iſa. 23. *Anguſtatum eſt ſtratum vt alter decidat*, ſcilicet Deus verus & falſus in corde hominis: *& palliũ breue vtrumque operire non poteſt.* Per irreligioſitatem autem impeditur religio, quantum ad hoc, ne Deus poſtquam ſuſceptus eſt, honoretur. Prius autem eſt Deum ſuſcipere ad colendum, quam eum ſuſceptum honorare. Et ideo prætermittitur præceptum in quo prohibetur ſuperſtitio. Secundo præcepto quo prohibetur periurium ad irreligioſitatem pertinens.

Secundum præceptum re. de ſe quātum ad primum.

AD quartum, ſcilicet *de tertio præcepto*, quod eſt: *Memento vt diem Sabbati ſanctifices.* E Sciendum quod remotis impedimentis veræ religionis per primum præceptum & ſecundum decalogi, vt ſupra dictum eſt, conſequens fuit vt tertium præceptū poneretur, per quod homines in vera religione fundarentur. Ad religionē autem pertinet cultum Deo exhibere. Sicut autem in ſcriptura diuina myſteria traduntur nobis, ſub aliquibus corporalium rerum ſimilitudinibus, ita cultus exterior Deo exhibetur, per aliquod ſenſibile ſignum. Et quia ad interiorem cultum qui conſiſtit in oratione & deuotione, magis inducitur homo ex interiori ſpiritusſancti inſtinctu, præceptum legis dandum fuit de exteriori cultu, ſecundum aliquod ſenſibile ſignum. Et quia præcepta decalogi ſunt quaſi quædam prima & A communia principia, vel præcepta legis, ideo in tertio præcepto decalogi præcipitur exterior Dei cultus ſub ſigno communis beneficij, quod pertinet ad omnes, ſcilicet ad repræſentandum opus creationis mundi, à quo requieuiſſe dominus dicitur ſeptima die. In cuius ſignum dies ſeptima mandatur ſanctificanda, id eſt deputanda ad vacandum Deo. Et ideo Exo. 20. præmiſſo præcepto de ſanctificatione Sabbati aſſignatur ratio, quia ſex diebus fecit Deus cœlum & terram, & in die ſeptimo requieuit.

Cur ſabbathum ſuit diuino cultui dicatum.

SCIENDVM autem quod præceptum de ſanctificatione Sabbati literaliter intellectum, eſt partim morale, partim autem cerimoniale. *Morale quidem* quantum ad hoc quod homo deputet aliquod tempus vitæ ſuæ ad vacandum diuinis. Ineſt enim homini naturalis inclinatio ad hoc quod quilibet rei neceſſe deputetur aliquod tempus, ſicut corporali refectioni, ſomno, & alijs huiuſmodi. B Vnde etiam ſpirituali refectioni qua mens hominis in Deo reficitur ſecundum dictamen naturalis rationis, aliquod tempus deputatur homini: & ſic habere aliquod tempus deputatum ad vacandum diuinis, cadit ſub præcepto morali. Sed inquantum in hoc præcepto determinatur ſpirituale tempus in ſignum creationis mundi, ſic eſt præceptum cerimoniale. *Similiter etiam* cerimoniale eſt, ſecundum allegoricam ſignificationem, prout fuit figura quietis Chriſti in ſepulchro, quę fuit ſeptima die, & ſimiliter ſecundum moralem ſignificationem, prout ſignificat ceſſationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deo, & ſecundum hoc quodammodo eſt præceptū C generale. *Similiter etiam* cerimoniale eſt ſecundum ſignificationem anagogicam, prout ſcilicet præfigurat quietem fruitionis Dei, quæ erit in patria. Vnde præceptum de ſanctificatione Sabbati, ponitur inter præcepta decalogi inquantum eſt pręceptum morale, nō inquantum eſt cerimoniale.

Solutio obiect.

Tertiū præceptū eſt partim morale partim ceremoniale.

ITEM ſciendum, quod in obſeruatione Sabbati duo ſunt conſideranda. Quorum vnum eſt ſicut finis, & hoc eſt quod homo vacet rebus diuinis, quod ſignificatur in hoc quod dicit, *Memento vt diem Sabbati ſanctifices.* Illa autē ſanctificari dicuntur in lege, quæ diuino cultui applicantur. Aliud eſt autē ceſſatio operū, quæ ſignificatur cum dicitur, *Septima die domini Dei tui, non facies omne opus.* Sed de quo opere intelligatur apparet per id quod exponitur Leui. 23. *Omne opus ſeruile* D *non facietis in eo.* Opus autem ſeruile dicitur à ſeruitute. Eſt autem triplex ſeruitus. Vna quidem qua homo ſeruit peccato. Iuxta illud: *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati*, & ſecundum hoc omne opus peccati dicitur ſeruile. *Alia ſeruitus* eſt qua homo ſeruit homini. Eſt autem homo alterius ſeruus, non ſecundum mentē, ſed ſecundum corpus, vt ſupra habitum eſt. Et ideo opera ſeruilia ſecundum hoc dicuntur opera corporalia, in quibus vnus homo alteri ſeruit. *Tertia autem* eſt ſeruitus Dei, & ſecundum hoc opus ſeruile poſſet dici opus latriæ, quod pertinet ad Dei ſeruitium. Si autem ſic intelligatur opus ſeruile non prohibetur in die Sabbati, quia hoc eſſet contrarium fini obſeruationis Sabbati. Homo enim ad hoc ab alijs operibus abſtinet in die Sabbati, vt vacet operibus ad Dei ſeruitutem E pertinentibus. Et inde eſt quod dicitur Io. 7. *Circumciſionem homo accipit in Sabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi.* Inde etiam eſt quod ſicut dicitur Matth. 12. *Sabbatis Sacerdotes in templo Sabbatum violant*, id eſt corporaliter in Sabbato operantur & ſine crimine ſunt. Et ſic etiā Sacerdotes in Sabbato circumferentes arcam, nō tranſgrediebantur præceptum de obſeruatione Sabbati; ſimiliter etiam nullius ſpiritualis actus exercitium eſt contra obſeruantiam Sabbati, Puta ſi quis doceat verbo vel ſcripto. vnde Numer. 28. dicit gloſa quod *faber & huiuſmodi artifices ocantur in die ſabbati. Lector autem diuinæ legis, vel doctor, ab opere ſuo non deſinit, nec tamen contaminatur ſabbatum: ſicut ſacerdotes in templo ſabbatum violant, & ſine crimine ſunt.* Sed alia opera ſeruilia, quæ dicuntur ſeruilia primo

Seruitus triplex.

Quodnam opus ſeruile in die ſabbathi prohibitum.

vel ſecundo modo, contrariantur obſeruantiæ ſabbati, inquantum impediunt applicationem hominis ad diuina. Et quia magis impeditur homo à rebus diuinis per opus peccati, quam per opus licitum, quamuis ſit corporale, ideo magis contra hoc præceptum agit, qui peccat in die feſto, quam qui aliquod corporale opus licitum facit. Vnde Aug. dicit in lib. de decem chordis. *Melius faceret Iudæus in agro ſuo aliquid vtile, quam ſi in theatro ſeditioſus exiſteret: & melius fœminæ eorum die ſabbati lanam facerent, quam tota die in neomenijs ſuis impudicè ſaltarent.* Non enim qui peccat venialiter in ſabbato contra hoc præceptum facit, quia peccatum veniale non excludit ſanctitatem. Opera enim corporalia ad ſpiritualem cultum non pertinentia intantum ſeruilia dicuntur, inquantũ propriè pertinent ad ſeruientes: inquantũ vero ſunt communia tam ſeruis quam liberis, ſeruilia non dicuntur. Quilibet autem tam ſeruus, quam liber, tenetur in neceſſarijs prouidere, non tantum ſibi, ſed etiam proximo; præcipuè quidem in his, quæ ad ſalutem corporis pertinent, ſecundum illud Prouer. 13. *Erue eos qui ducuntur ad mortem.* Secundario in damno rerum vitando: ſecundum illud Deutero. 21. *Non videbis ouem & bouem fratris tui errantem & præteribis, ſed reduces fratri tuo.* Et ideo opus corporale pertinens ad conſeruandam ſalutem proprij corporis non violat ſabbatum. Non enim eſt contra obſeruantiam ſabbati, quod aliquis comedat, & alia huiuſmodi faciat, quibus ſalus corporis conſeruatur. Et propter hoc Machabæi non polluerunt ſabbatum, pugnantes ad ſui defenſionem die ſabbati, vt legitur 1. Mach. 2. Similiter nec Helyas etiam, fugiens à facie Iezabel in die ſabbati. Et propter hoc etiam dominus Matth. 12. Excuſat diſcipulos ſuos, qui colligebant ſpicas in die ſabbati, propter neceſſitatem quam patiebantur. Similiter etiam opus corporale quod ordinatur ad ſalutem corporalem alterius, non eſt contra obſeruantiam ſabbati. Vnde Dominus dicit Ioh. 7. *Mihi indignamini, quia totum hominem ſaluum feci in ſabbato.* Similiter etiam opus corporale quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum, non violat ſabbatum. Vnde Dominus dicit Matth. 12. *Quis erit ex vobis homo, qui habet vnam ouem, & ceciderit in ſabbato in foueam, nonne tenebit, & releuabit eam.*

Qui facit opus peccati mortalis in ſabbatho magis peccat quam qui exercet opus ſeruile licitum.

Item nota quod obſeruatio diei Dominicæ in noua lege ſuccedit obſeruantiæ ſabbati, non ex neceſſitate legis, ſed ex conſtitutione populi Chriſtiani, nec etiam huiuſmodi obſeruatio eſt figuralis, ſicut fuit obſeruatio ſabbati in veteri lege. Et ideo non eſt ita arcta prohibitio operãdi in die Dominica, ſicut in die ſabbati, ſed quædam opera conceduntur in die Dominica quæ in die ſabbati prohibebantur, ſicut decoctio ciborum, & alia huiuſmodi. Et etiam in quibuſdam operibus prohibitis, facilius propter neceſſitatem diſpenſatur in noua quam in veteri lege, quia figura pertinet ad proteſtationem veritatis, quam nec in modico præterire oportet. Opera autem ſecundum ſe conſiderata, immutari poſſunt pro loco & tempore.

Non eſt tam arcta prohibitio operãdi in die dominica ſicut in die ſabbati.

Ad quintum, ſcilicet *de quarto præcepto quod eſt de honoratione parentum.* Dicendum quod præcepta decalogi ordinantur ad dilectionem Dei, & proximi. Inter proximos autem maximè obligamur parentibus. Et ideo immediate poſt præcepta ordinantia nos in Deũ ponitur præceptum ordinans nos ad parentes, qui ſunt particulare principium noſtri eſſe, ſicut Deus eſt vniuerſale principium: & ſic eſt quædam affinitas huius præcepti ad præcepta primæ tabulæ.

Poſt præcepta ordinantia in Deum recte ſequitur præceptũ de honoratione parentum.

Ad ſextum, ſcilicet *de alijs ſex præceptis:* ſciendum quod ſicut per partes iuſtitiæ, debitum redditur aliquibus determinatis perſonis, quibus homo ex aliqua ſpeciali ratione obligatur, ita etiam per iuſticiam propriè dictam, aliquis debitum reddit communiter omnibus. Et ideò poſt præcepta tria pertinentia ad religionem, qua redditur debitum Deo, & poſt quartum præceptum quod eſt pietatis, qua redditur parentibus debitum, in quo concluditur omne debitum quod ex

A aliqua ſpeciali ratione debetur: neceſſe fuit quod ponerentur conſequenter alia præcepta pertinentia ad iuſtitiam propriè dictam, quæ indifferenter omnibus debitum reddit.

Sex vltima præcepta cõgrue præcedentia ſubſequuntur.

Sciendum autem quod omnia nocumenta quę proximis inferuntur, poſſunt ad iſta reduci quæ his præceptis prohibentur, tanquam ad quędam communiora, & principaliora. Nam omnia nocumenta quæ in perſonam proximi inferuntur, intelliguntur prohiberi in homicidio ſicut in principaliori. Quæ vero inferuntur in perſonam coniũctam, & maxime per modum libidinis, intelligũtur prohiberi ſimul cum adulterio. Quæ verò pertinent ad damna in rebus illata, intelligũtur prohiberi ſimul cum furto. Quæ autem pertinent ad locutionem, ſicut detractiones, blaſphe-
B miæ, & ſi quæ huiuſmodi intelliguntur prohiberi falſo teſtimonio, quod directius iuſtitiæ contrariatur.

Solutio obiecti.

Omnia nocumenta quæ proximis inferuntur ad ſex vltima præcepta reuocari poſſunt.

Item quia homicidium ſecundum ſe non eſt concupiſcibile, ſed magis horribile, quia non habet de ſe rationem alicuius boni: adulterium vero de ſe habet aliquam rationẽ boni, ſcilicet vtilis: Bonum autem de ſe habet rationem concupiſcibilis: ideò fuit ſpecialibus præceptis prohibenda concupiſcentia furti & adulterij, non autem concupiſcentia homicidij.

C
DE FORTITVDINE, EIVSQVE PARTIBVS, ET VITIIS OPPOSITIS.

De fortitudine ſecundum ſe.

DISTINCTIO LXXX.

Conſequenter poſt iuſtitiam conſiderandum eſt de fortitudine. Circa quam cõſideranda ſunt quatuor. Primo de ipſa fortitudine. Secundo de præcipuo actu eius ſcilicet de martyrio. Tertio de vitiis oppoſitis fortitudini. Quarto de partibus eius. Circa primum conſideranda ſunt quatuordecim. Primo quomodo fortitudo laudabilis à reprobabili diſtinguatur. Secundo quæ valent ad commendationem fortitu-
D dinis, & oſtendunt eam eſſe laudabilem. Tertio per quæ fortitudo iuuetur. Quarto vtrum fortitudo ſit virtus. Quinto vtrum ſit virtus ſpiritualis. Sexto vtrum ſit circa timores, & audacias. Septimo vtrum ſit ſolũ circa timorem mortis. Octauo vtrum ſit ſolum in rebus bellicis. Nono vtrum ſuſtinere ſit præcipuus actus eius. Decimo vtrum habeat delectationem in actu ſuo. Vndecimo vtrum fortitudo maximè conſiſtat in repentinis. Duodecimo vtrum vtatur ira in actu ſuo. Tredecimo vtrum ſit virtus cardinalis. Quartodecimo de comparatione eius ad alias virtutes.

Circa primum ſciendum, quod *eſt quædam fortitudo laudabilis, & virtuoſa: quædam vero reprobabilis, & vitioſa.* Prima bonorum. Secunda malorum. Mali namque ſunt fortes in carnis operibus, debiles in ſpiritualibus.
E Econtra boni, fortes ſunt in ſpiritualibus, debiles in carnalibus. Fortes ſunt mali ad acquirenda temporalia, debiles ad æterna. Fortes inquam ſunt boni in operibus virtuoſis: ſicut dicitur Iſa. 61. *Vocabuntur in ea fortes iuſtitiæ, plantatio Domini ad glorificandum,* id eſt ad ęternam gloriam acquirendam. Econtra mali ſunt fortes in vitijs perpetrandis. Hiere. 23. *Factus eſt curſus eorum malus, & fortitudo diſsimilis,* ſcilicet à fortitudine bonorum. De vtraque fortitudine loquens Grego. ait ſuper illud Iob. 6. *Quæ eſt enim fortitudo mea vt ſuſtineam, aut patientia mea, vt fortiter agam?* Notandum eſt, inquit, *quod alia eſt fortitudo iuſtorum, alia reproborum. Iuſtorum eſt fortitudo carnem vincere, proprijs voluntatibus contrarias delectationes vitæ præſentis extinguere, mundi aſpera pro æternis præmijs amare, pro-*

Fortitudo duplex laudabilis & vitioſa.

ſperitati, blandimenta contemnere: aduerſitatis metum in corde ſuperare. Reproborum vero fortitudo eſt tranſitoria ſine ceſſatione diligere: contra flagella cōditoris inſenſibiliter perdurare ab amore temporalium nec aduerſitate quieſcere, ad inanem gloriam etiam cum vitæ detrimento peruenire, malitiæ argumenta quærere, bonorum vitam non ſolum lingua & moribus ſed etiam gladijs impugnare, in ſemetipſis ſpem ponere, iniquitatem quotidiè ſine vllo deſiderij defectu perpetrare. An non fortes ſunt reprobi, qui ad præſentis vitæ concupiſcentiam, tot laboribus currunt, tot periculis ſe audacter obijciunt, pro lucris contumelias libenter ferunt, ab appetitus ſui libidine, nulla victa contrarietate reſiliunt, percuſſionibus decertant, & mala mundi tollerant: pro mundo, & eius gloria, & fallaci promiſſione, vt ita dixerim; gaudia quærentes perdunt. Nec tamen hoc perpendentes fatigantur, ibi quaſi in abſinthio inebriantur. At cōtra vir iuſtus ad mundi pericula pro mundo toleranda, gaudet eſſe debilis: finem ſuum conſpicit, vita præſens quam ſit tranſitoria attendit: pro eo labores perpeti renuit, cuius intrinſecus delectationem vincit.

Ad hoc facit verbum beati Bernar. ſuper illud Cā. 5. *Innixa ſuper dilectum: qui ſtas inquit da gloriam Deo: cuius manu erigeris, necesse habes, vt eius manu tenearis: multum opus virtute habes, ſed qua induaris ex alto. Ipſa enim ſi perfecta fuerit, facilè facit animum victorem ſui, & ſic inuictum reddit ad omnia. Quid eſt fortitudo vel virtus? eſt quippe vigor animi, cedere neſcius pro tuenda ratione. Vel ſic, eſt vigor animi, quantum in ſe eſt omnia ad rationem ducens & dirigens. Quid, niſi quia omnia ſunt poſſibilia, innitenti ſuper eum qui omnia poteſt. Nihil enim potentiam Dei clariorem reddit, quam quod omnipotentes facit omnes qui in ſe ſperant. an non omnipotens eſt, cui omnia poſſibilia ſunt? ita animus ſi non præſumat de ſe, ſed confortetur à Deo, poterit dominari ſibi, ſi non dominetur ei omnis iniuſtitia. Ita namque Deo innixum, nulla vis, nulla fraus, nulla iam illecebra poterit, vel ſtantem deijcere, vel ſubijcere dominantem. Alioquin fruſtra nititur, ſi non innititur.*

Hæc autem quæ de virtute dicta ſunt, fortitudini ſpecialiter conueniunt: quæ etiam virtutis nomine deſignatur. Sap. 8. Vbi inter quattuor Cardinales virtutes, virtutem vocat fortitudinem, dicens: *Sobrietatem docet, & prudentiam, & iuſtitiam, & virtutem.* Fortitudo enim multum eſt neceſſaria ad exercitium bonorum operum. Bernardus in ſermone rogationum; *Veritate, charitate, & fortitudine, me egere multum fateor: deficit ratio mea præ ignorantia veritatis, languet voluntas præ deſidia affectionis, caro infirmatur præ inopia fortitudinis. Nam ratio minus intelligit quę agenda ſunt, & voluntas minus diligit intellecta, & corpus quod corrumpitur aggrauat animam, vt non quæ volumus illa faciamus. Neque enim pateremur hunc defectum, ſi ratio eſſet iugiter exercitata in inquiſitione veritatis, voluntas in deſiderio charitatis, caro in operatione virtutis.*

Cōmendatur fortitudo.

Circa ſecundum ſciendum, Primo quod *ad commendationem fortitudinis valet huius nominis interpretatio.* Secundo *ſcripturæ ſacræ multiplex exhortatio.* Tertio *ſtatus in quo ſumus conſideratio.* Quarto *multiplex effectuum eius meditatio.* Primum autem quod facit ad commēdationem fortitudinis, eſt ipſum nomen eius, quod vt dicit Papias, dicitur, vel à fero fers, vel à ferro, quia eſt virtus ferrea, omnia mala valens ferre. Et quia virtus inuincibilis eſt, & turris fortiſſima, in qua dependet omnis armatura fortis, quæ ſunt in ea munimenta omnia, contra omnium tentationum machinamenta, & inſultus hoſtiles. Per hanc enim virtus omnis habet vincere, & reſiſtere à vitio, ſibi contrario. vnde dicit *Tullius*, *Soli fortitudini nomen virtutis attribuebant antiqui*: quia Virtus quaſi virum tuens dicitur: quod ſpecialiſſime competit fortitudini, qua armatus homo non poteſt vinci, niſi eam abiecerit. Vnde dicit Philoſophia Boetio. *Talia tibi contuleramus arma, quod vinci non potuiſſes, niſi abieciſſes.* Hæc eſt armatura qua armauit ſumma philoſophia Chriſtus, pugiles, & pares duodecim, qui erant parati ad vincendum, & ſubiugandum

1\. *A nominis interpretatione Fortitudo à fero vel ferro dicta.*

totum mundum, vt dicitur Luc. in fine. *Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto.* Per hanc armaturam, lupi miſſi inter lupos, ſubiugauerunt lupos; & locuſtæ, gigantes. Dicunt exploratores terræ promiſſionis, Numeri 13. *Vidimus homines quibus comparati quaſi locuſtæ eramus.* Ibi Origenes. *Nouit Dominus mirabilia facere, de locuſtis ſuperare gigantes.* Hæc armatura facit verè hominem virum, à vi mentis vel vigore ſic dictum: ſicut ait Seneca. *Facilius eſt vnam gentem, quam vnum virum ſuperare.* Volens autem Dominus Chananæos vincere, & gigantes terræ promiſſionis delere, mittens Ioſue ad hoc agendum, inuitat eum ad hanc armaturam, qui ait Ioſ. 1. *Confortare & eſto robuſtus, tu enim diuides terram filijs Iſrael, pro qua iuraui vt darem eam eis.* Hac armatura omnes vicit, & deiecit. & inuincibilis permanſit, ſicut oſtenditur Eccleſiaſtici 46. *Fortis in bello Ieſus*, & cætera multa ad hoc.

Secundo ad commendationem fortitudinis facit multiplex exhortatio ſcripturæ ſanctæ. Deutero. 31. *Viriliter agite & confortamini, & nolite timere, neque paueatis ad conſpectum inimicorum veſtrorum*, dixit Moyſes filijs Iſrael. Et poſt Ioſue ait, *viriliter age & confortetur cor tuum* &c. Pſalm. 26. *Viriliter agite & confortetur cor veſtrum.* Idem habetur Daniel. 10. Similiter idem primo Corinth. 6. Similiter Hebre. 11. *Eſtote fortes in bello*, &c.

2\. *Commendatur ex ſcriptura.*

Tertio facit ad commendationem fortitudinis, locus & ſtatus in quo ſumus. Sumus enim in mundo iſto in campo certaminis, in medio inimicorum, in quo habemus vincere cum gloria, vel vinci cum ignominia; & vincere non poſſumus, ſine hac armatura. Baruch. 3. *Quid eſt Iſrael, quod in terra inimicorum es?* &c. In hoc campo, vt dicitur. Thren. 1. *Abierunt abſque fortitudine, ante faciem ſubſequentis.* Multi ſcilicet tanquam puluis, quem proijcit ventus tentationis, ante faciem ſubſequentis diaboli, qui vincitur ſine aliqua reluctatione.

3\. *Commendatur ex loco & ſtatu in quo ſumus.*

Qvarto commendabilem reddit fortitudinem, multiplex eius vtilitatis effectus. *Primus effectus* eius eſt, quia à peccato & à ſeruitute diaboli, fortitudo educit, & liberat. Pſal. 67. *Qui educit vinctos in fortitudine* &c. diaboli enim cor eſt ſimile cordi Pharaonis, de quo legitur in Exodo. *Induratum eſt cor Pharaonis*, ipſe non dimittebat quos tenebat niſi in manu forti. Iud. 6. Dicit dominus Gedeoni. *Vade, in hac fortitudine tua liberabis Iſrael de manu Madian.* Sic dominus per prædicatorem fortem, liberat peccatores à ſeruitute diaboli. Sampſon quamdiu fortitudinem habuit, ſe ſemper de manu Philiſtinorum liberauit, & eorum vincula, & clauſuras dirupit Iud. 15. & 16. Item per manum fortis, liberauit Deus Iſrael, à Golyath, & Philiſtæorum ſeruitute 1. Reg. 17.

4\. *Commendatur ex eius vtilitate multiplici.*

1\. *A peccato liberat.*

Secvndo fortitudo diabolum ſuperat, & fugat. Pſalm. 17. *Præcinxiſti me virtute ad bellum, & ſupplantaſti inimicos meos ſubtus me; & inimicos meos dediſti mihi dorſum.* Bern. *Virtus ex alto in homine, ſi perfecta fuerit, facilè facit animum victorem ſui, & ſic eum inuictum reddit ad omnia.* Sic Sampſon Philiſtæos quamdiu fortitudinem ſeruauit ſemper ſuperauit, qua amiſſa, deiectus & abiectus eſt à fœmina, & ab aduerſarijs captus, & excæcatus, Numeri 24. Hæreditas Seyr cedit inimicis ſuis; quia iure hæreditario, Iſrael, qui interpretatur fortis cum Deo, fortiter agit. Iacob. 4. *Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis*: quia vt Greg. ait: *Debilis eſt hoſtis, qui non poteſt vincere niſi volentem.*

2\. *Diabolum ſuperat.*

Tertio fortitudo ex victoria premiū ſperat, & obtinet ex victoria gloriā. Paral 15. *Cōfortamini & nō diſſol-*

3\. *Gloria obtinet.*

nantur

mantur domus veſtræ, erit enim merces operi veſtro. Vnde Apoſt. Corinth. 2. *Eſto fidelis vſque ad mortem. & dabo tibi coronam vitæ.* Iac. 1. *Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit: accipiet coronam vitæ, &c.* Iſa. 61. *Vocabuntur in ea fortes iuſtitiæ, plantatio domini ad glorificandum.*

4. *Deum lætificat.* QVARTO fortitudo eorum qui vacant Dei ſeruitio fortes in eo, Deum lætificat, Neh 8. *Gaudium domini eſt fortitudo noſtra.* Ideo Pſal. 58. dicebat: *Fortitudinem meam ad te cuſtodiam,* vt de ea gaudeas, & mihi retribuas.

5. *Deũ placat.* QVINTO fortitudo virilium operum Deo placet, & eum placat ſicut Rex multum amat militem qui aliquãdo ei fortiter reſtitit, vel caſtrum forte fortiter impugnauit; quãdo ad eum redit, & ei fideliter ſeruit, & fortiter pro eo pugnans, hoſtes eius fortiter impugnat. Sicut fecit Paulus, qui de peſſimo perſecutore, factus eſt fortiſſimus, & fideliſſimus propugnator eccleſiæ, & fideliſſimus Chriſti prædicator.

Exemplum LEGITVR in Egeſip. li. 1. de Cladibus Iudæorum, quod cum Herodes Aſchalonita fuiſſet amiciſſimus Pompei, & pugnaſſet fortiter contra Cęſarem pro eo, Pompeio mortuo, cum haberetur ei exoſus, veniens ad Cæſarem, confeſſus fidelitatem amicitiæ quam habuerat ad Pompeium, & quanta ſuſtinuerat pro Romanis; & vt oſtenderet non ſolum verbis, ſed factis, expoliauit ſe dicens: Ceſſent verba, loquantur vulnera fidelitatem quam habeo ad amicos. Et oſtendit Cæſari cicatrices multorum & magnorũ vulnerum, quæ ſuſtinuerat pro fidelitate amoris Pompei, & Romanorum. Quem amorem paratus erat cum Cæſare, ſi ei placeret, ſeruare. Quod adeo Cæſari placuit, quod eum ex tunc amiciſſimũ habuit, & Iudeæ totius procurationem ei commiſit.

AD idem etiã facit exẽplum B. Magdalenæ Luc. 7. Quæ ante conuerſionem ſuam ita fortiter Deum impugnauit, quod de ſe munitionem ſeptem principalibus Dæmonibus munitam, contra Deum fecit. Quæ propter hoc quod ita fortiter fleuit, & pœnituit, quod lachrymis domini pedes lauit, Deum adeo placauit, vt omnibus ſibi peccatis dimiſſis ab eo, in pace rediret. Similiter latro in Cruce.

Exemplum. AD hoc etiam facere poteſt exemplum quod refert God. Permanſenſis in lib. de geſtis Imperatorum dicens, quod anno domini nongenteſimo triceſimoſexto, imperante Otthone primo, accidit in eius curia in die Paſchę, quod cum quidam puer filius cuiuſdam comitis, porrexiſſet manum ad fercula quæ portabat coquus, percuſſit eũ ſic baculo, quod deiecit eũ quaſi mortuum. Miles quidã cuſtos pueri gladio coquum occidit; captus, ducitur ante Imperatorẽ. Qui cũ vellet rationem reddere facti ſui, noluit eum audire Imperator, ſed præcedit eum occidi. Miles audiens irruit in Imperatorem, eum per capillos ad pedes ſuos proijciens. Quem cum ducerent ad mortem, prohibuit Imperator, faciens eum adduci ad ſe, quærens cauſam tantæ præſumptionis. Qui ait quod ideo fecerat: quia contra leges Imperiales eum ad mortem iudicauerat, nolens audire ſuam rationem. Qua ſibi oſtenſa, ait Imperator, eum fuiſſe iuſtum vltorem ſuæ iniuſtitiæ; & præcepit ne coram eo compareret, & vt ſibi dimitteretur. Cum autem Imperator aliquãdo in tentorio ſuo æſtiuo tẽporaliter dormiret, & hoſtes ſui latenter venirent ad eum occidendum; & videret hoc miles balneans ſe, nudus exiuit, aſſumpto clypeo & enſe, mouens clamorem in caſtris, & occurrens eis, fugauit, timentes cum alijs, qui ad eius clamorem excitati, parauerunt ad arma. Quod cum audiret Imperator, non ſolum rancorem priſtinum ei remiſit, ſed etiam in curia ſua eum fecit amicum, & Principem.

SIC quantum ad hoc poteſt ſimilitudo ad hoc aptari, quod Deus quemcunque ſuum inimicum, quantumcunque ei iniuriam intulerit, ſi reatum ſuum confeſſus fuerit, facti ſui pœnitens, ſimiliter hoſtes ſuos impetierit, fortiter his reſiſtens, & maximè his qui pro eo diuitijs temporalibus nudantur, & ſcuto armantur fidei, & gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, Dæmonem & membra eius impetunt, vitia fortiter impugnando; non ſolum eos ad pacem, & amicitiam recipit; ſed eos in curia ſua cœleſti magnos efficit. Placat ergo tremendum iudicem humiliter pœnitens, & opera pœnitentiæ fortiter agens, *manum ad fortia remittens.* Prouerb. 30. Bern. *O humilitas pœnitentium, obedientia confitentium, ſpes conſiſtentium, quam cito vincis inuincibilem, quam cito tremendum iudicem vertis in clementiſſimum patrem.*

SEXTO fortitudo ditat fortiter agentem. Prouerb. 10. *Egeſtatem operata eſt manus remiſſa, manus autem fortium diuitias parat.* Idem in eodem 11. ca. *Robuſti habebunt diuitias.* Prou. 21. *Cogitationes robuſti ſemper in abundantia, omnis autem piger ſemper in egeſtate.* 8. *Ditat.*

SEPTIMO fortitudo hominem confortat. Ephe. 6. *Confortamini in domino, & in potentia virtutis eius.* Qui viriliter agunt ex hoc habent confortari. Pſalm. 26. Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum. Idem 1. Corin. 16. 7. *Confortat.*

OCTAVO mala præſentia ęquanimiter portat: vt faciebat Paulus. 2. ad Corin. 4. *In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur,* &c. Phil. 4. *Omnia poſſum in eo qui me confortat.* Sicut faciebat Stephanus plenus gratia, & fortitudine. Act. 6. Seneca de quatuor virtutibus: *Si magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi contumeliam fieri de inimico tuo, ſed dices, non nouit, & ſi nocendi animum habuit; & cum illum in poteſtate tua habueris, vindictam putabis vindicaſſe potuiſſe. Scito enim magnum vindicandi genus, ignoſcere. In hoc enim homo vincit ſe fortem, & cor ſuum vehementer reſiſtentem ſubijcit.* Sicut legitur feciſſe Iulius Cæſar, qui ait cuidam ſe ſibi opponenti. Dignum te Cęſaris ira, nullus honor faciet. 8. *Mala æquanimiter tolerat.*

LEGITVR in geſtis Alexandri, quod cum quidam offendiſſet eum, nec vellet ei parcere, probante ſibi Ariſt. magiſtro ſuo, quod victor eſſet glorioſior vincendo cor ſuum, quam quod vicerat, & ſubiecerat ſibi totum mundum; tunc vicit cor ſuum quod fuit maximæ fortitudinis, & remiſit illi, qui ipſum offenderat, iniuriam. *Exemplum.*

NONO glorificat; quia facit glorioſè dominari ſibi, & vincit. Prouer. 12. *Manus fortium dominabitur, remiſſa autem tributis ſeruiet.* 1. Mach. 2. *Fily,* dixit Mathathias, *confortamini, & viriliter agite in lege, & cum feceritis ea quæ in ea ſcripta ſunt, in ipſa glorioſi eritis.* Iſa. 61. *Vocabuntur in ea fortes iuſtitiæ, plantatio domini ad glorificandum.* 9. *Glorificat.*

DECIMO bona ſpiritualia, & temporalia ſeruat in pace. Luc. 11. *Dum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſſidet.* 10. *Seruat bona te[m]poralia & ſpiritualia in pace.*

VNDECIMO regnum cœlorum impetrat. Matth. 10. *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* 11. *Regnũ cælorũ impetrat.*

CIRCA tertium ſciendum, quod *multa ſunt quæ iuuant hominem ad fortiter agendum, & ſtrenue ſuſtinendum.* Primum quod iuuat fortitudinem eſt Dei gratia: ſine qua omnis virtus infirma eſt & impotens bona agere, vel mala vincere, ad ſalutem & meritum vitæ æternæ. Gratia vero Spiritus ſancti virtutem fortitudinis adiuuat, vt omnia magna & ardua quantum expedit implere poſſit, & omnia aduerſa & aſpera ſuperare. Pſal. 67. *Deus Iſrael ipſe dabit virtutem, & fortitudinem plebi ſuæ;* per quam facilius & expeditius, bona & ardua peragat, & mala patiatur & vincat. Huius generis donum, Deo attribuebat Apoſt. 1. Corin. 15. *Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit.* Et 1. Corin. 15. *Plus omnibus laboraui, non autem ego ſolus ſed gratia Dei mecum.* Hæc autem fortitudo, eſt vigor infuſus à Deo in animo, in quo eſt gratia, quæ facit animam in Deo per ſpem & amorem firmiter inniti, vt per eum cui innititur omnia poſſit. Phil. 4. *Omnia poſſum in eo qui me con-* *Multa mouẽt ad fortitudinem.* 1. *Gratia Dei.*

in confidentiat. Bern. *Omnia ſunt poſſibilia credenti, inuentus fuerit cum qui omnia poteſt, nihil eum clariorem reddit Dei omnipotentiam, quam quod omnipotentes reddit omnes qui in ſe ſperant.*

2. *Conſideratio ruinæ per peccati lapſum.* SECVNDVM quod adiuuat fortitudinem, eſt conſideratio grauis ruinæ quæ eſt in peccati caſu. Miles enim fortiter in bello ſtudet agere, ne in ſeruitute redigatur hoſtium, & ne in carcerem detrahatur teterrimum, vel in mortem ignominioſam: At qui in bello ſpirituali vincitur, in ſeruitute Dæmonũ redigitur, in latrinam & ſentinam vitiorum demergitur, tandem in Inferni carcerem victus, detruditur. 1. Reg. 4. dicunt Philiſtæi, *Confortamini, & bellate, ne ſeruiatis Hebræis.*

Exemplum. MVLTO fortius, viriliter debemus agere, ne Dæmonibus ſeruiamus, ſicut ille faciebat, de quo legitur in vitis patrum, quod de peccatis ſuis dolẽs, & pœnitens, intrauit ſe in quodam ſepulchro, ſe ibi mactãs fletibus, ad quem cum veniſſent Dæmones, ei diuitias & delitias, & honores promittentes, ſi ad eorum rediret obſequium, & cũ ipſe immobilis in luctu perſeueraret, verberauerunt eum vſque ad mortem dicentem, quod magis volebat mori quàm eorum ſeruituti de cætero ſubijci: qui ex tunc adeo gratia eſt cumulatus, quod inter homines quaſi Dei Angelus appareret, quem cum in pugna inueniſſent Dæmones inter flagella immobilem, victi clamauerunt, fugientes ab eo confuſi, dicentes, monache viciſti.

Exemplum. ITEM Egeſippus de Cladibus Iudæorum lib. 5. dicit, quod cum Titus in obſidione Ieruſalem hortaretur Romanos milites, vt eſſent viriles, & agerent in bello fortiter, ne ſubijcerentur viliter victi, in confuſione humanæ probitatis, Iudæorum populo: & ne victi, & occiſi, mitterentur in infernum, propoſuit eis exemplum Leonidæ. Qui cum eſſet in pugna cum trecentis Lacedæmonijs quibus præerat, contra infinitã multitudinem Perſarum, ait eis, prandeamus ante pugnam in terris, quia ſi victi fuerimus, cænaturi ſumus apud inferos. Quod tantum valuit apud eos, quod victores Perſas, vel occiderunt, vel fugauerunt, & quod nullus in bello cecidit, vno excepto.

3. *Exhortatio maiorum.* TERTIVM quod iuuat fortitudinem eſt exhortatio maiorum, ſicut præmiſſum eſt in exẽplo Titi, & Leonidæ exhortatione. Item Deutero. 20. *Appropinquante prælio ſtabit Sacerdos ante aciem, & ſic loquetur. Nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos, quia dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & contra aduerſarios veſtros dimicabit, & eruet vos à periculo.* 2. Mach. 15. *Iudas Machabæus hortabatur ſuos ne formidarent aduentum hoſtium.* Et poſt. *Alloquutus eſt eos de lege, & Prophetis,* &c. *ſingulos eorum armauit, non haſta, & clipeo, ſed ſermonibus optimis, & exhortationibus,* &c. Et nota alia quæ poſtea ſequuntur ad hoc facientia.

4. *Exempla virorum robuſtorum.* QVARTVM eſt exempla virorum robuſtorum. 1. Mach. 2. *dixit Mathathias filijs ſuis: Mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis.* Quorum oſtendit eis multa exempla. Item Iacob. 5. *Exemplum accipite exitũs mali, & longanimitatis, laboris, & patientiæ, Prophetas, qui locuti ſunt in nomine domini.* Et poſt. *Ecce beatificamus eos qui ſuſtinuerunt.* Et Hebr. 11. *Hi,* Prophetæ ſcilicet, *per fidem vicerunt regna,* &c. Et poſt, *fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum.* 2. Mach. 6. *dixit Eleazarus adoleſcentibus: Exemplum forte relinquam, ſi prompto animo ac fortiter pro grauiſſimis ac ſanctiſſimis legibus, honeſta morte perfungar.* Et poſt: *iſte hoc modo vita diſceſſit non ſolum iuuenibus ſed etiam vniuerſæ genti memoriam mortis ſuæ, exemplum virtutis, & fortitudinis, derelinquens.*

5. *Fides.* QVINTO fides iuuat fortitudinem. Hæbr. 11. *Sancti per fidem vicerunt regna.* 1. Pe. vlt. *Cui reſiſtite fortes in fide.* Gloſſa. *Quæ eſt tanquam murus: Per hanc vicerunt Martyres omnia ſupplicia.*

6. *Spes.* SEXTO iuuat ſpes. Iſa. 40. *Qui ſperant in domino mutabunt fortitudinem,* &c. Hæbr. 6. *Fortiſſimum ſolatium habemus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem.* Gloſſa. *Quod nos, ſcilicet in omni tribulatione: fortes: volentes ad præſens, vel bonam partem, vt in æternum regnemus.*

SEPTIMO iuuat fortitudinem charitas. 1. Corin 13. *Charitas omnia ſuffert.* Cant. vlt. *Fortis, vt mors dilectio.* Et ibidem: *Aquæ multæ,* id eſt tribulationes, *non potuerunt extinguere charitatem.* 7. *Charitas*

OCTAVO timor. Prouer. 14. *In timore domini fiducia fortitudinis.* Iob. 4. *Vbi eſt timor tuus, vbi eſt fortitudo tua.* Gloſſa. *Sicut in via ſæculi, audacia fortitudinem, timor debilitatem parit; ita in via domini, timor fortitudinem.* 8. *Timor.*

NONO clamor orationis: quia vt dicit Iudas ſuis dicentibus: *Quo poterimus pauci, & fracti, ſuperare tantam multitudinem, & tam fortem? Ait. Nolite timere: quia de cælo fortitudo eſt.* 1. Mach. 3. Dominus enim dat virtutem, & fortitudinem plebi ſuæ. Item 1. Macha. 5. *Dixit Iudas: Impetum inimicorum ne formidetis: mementote quomodo ſalui facti ſunt patres veſtri; & nunc clamemus in cælum, & miſerebitur noſtri Deus, & conteret exercitum iſtum,* quod & fecit. Exod. 17. *Eleuante Moyſe manus in cælum & orante, vincebatur Amalech.* 9. *Clamor orationis.*

DECIMVM quod iuuat for. eſt temperantia, & abundantia. Greg. in Mora. *Nulla aduerſitas deprimit, quod proſperitas nulla corrumpit in hac vita.* vt ait idem: *Qui nulla proſpera appetit, nulla aduerſa pertimeſcit.* Ebrij, & nimis cibis repleti, cito deijciuntur, ſicut patet 3. Reg. 20. vbi legitur, quod cum Benadab Rex obſediſſet Samariam, cum triginta duobus Regibus, qui cum eo erant, cum innumera multitudine, cum biberent vinum, temulenti victi ſunt viliter, per centum triginta pediſſequos Principum Prouinciarum. 10. *Temperãtia*

Exemplum. ITEM refert Oroſius in li. de Cladibus ſeculorum, quod cum Cyrus Rex potentiſſimus pugnaret contra Scithas, Thamaris eorum regina, videns quod non poſſet reſiſtere ei vi: congregato exercitu ſuo fugiens à facie eius, hac arte vſa eſt, ſciens eius exercitum afflictum fame. tetendit tentoria, in locis amænis ponens, & vini vaſa in multa copia, & fercula delicata, in locis per quæ debebat Cyrus tranſire, & eius exercitus; quaſi ſi Scithæ fugiſſent à facie exercitus Cyri perterriti, relictis cibis ſibi præparatis, intactis. Cum autem inueniſſet Cyrus & eius exercitus loca tentoriorum, cibaria, & pocula præparata, crediderunt quod ea Scithæ ſibi præparaſſent, & terrore eorum commoti ea intacta reliquiſſent, ſederunt & comederunt. Et cum cibis eſſent onerati, & inebriati quieſcerent, exeuntes ſubito Scithæ de inſidijs, ſuper eos irruerunt. Thamaris autem dicta, amputato Cyri capite, poſuit illud in vtre ſanguinis humani dicens: Sanguinem ſitiſti, modo de eo ſatis bibe. Item Iudith. 13. Poſt orationem, & lachrymas fuſas ad Deum caput amputauit inebriati Holofernis. Similiter Iahel Siſaram lacte repletam occidit Iud. 14.

VNDECIMO iuuat for. carnis continentia: Iudith. *Feciſti viriliter, & confortatum eſt cor tuum, eo quod caſtitatem amaueris.* Prouer. 31. *Accinxit fortitudine lumbos ſuos, & roborauit brachium ſuum.* Iob. 17. *Mundis manibus addet Deus fortitudinem.* 11. *Continentia.*

Exemplum. CVM Godfredus de Ballione, qui primus de Francis regnauit in Ieruſalem, cæpiſſet Antiochiam, & Ieruſalem, & terram Syriæ, occiſis & expulſis Saracenis obſcenis, cum mirarentur eius fortitudinem cui nullus Saracenus poſſet reſiſtere, nec ictum manus eius ſuſtinere, tempore Treugæ Turcorum, admirati miſerunt ei munera, viſitantes eum, & quærentes, vnde tanta eius manibus eſſet fortitudo? qui coram eos enſe ſuo ſcidit vno ictu equi caput. Et cum dicerent, quod erat virtute & bonitate enſis ſui, accepto enſe de eis ſibi tradito, idem fecit de alio equo, & tunc cum quærerent, vnde hæc virtus ei, cum ipſe non eſſet

mater

maior alijs hominibus fuit, quod manus ſuæ nunquam carnes tractauerant meretricis, nec luxuria fuerant inquinatæ.

12. *Sapientia.*

Dvodecimo iuuat fortitudinem ſapientia. Prouer. 14. *Vbi ſapiens fortis eſt, & vbi doctus robuſtus, & validus.* Addit enim multum ſapientia ad vires, *cum melior ſit ſapientia quam vires*, vt Eccl. 9. Vnde vbi viguit ſapientia, tamdiu ibi viguit militia. Primo apud Chaldæos. Poſt apud Græcos. Poſt apud Romanos. Tandem apud Francos.

13. *Eleemoſyna.*

Tredecimo iuuat fortitudinem eleemoſyna data pro Deo. Prouer. 22. *Victoriam & honorem acquiret, qui dat munera.* Eccl. 17. & 29. *Eleemoſyna viri quaſi ſacculus cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit.* Et poſt: *Super ſcutum potentis & lanceam, aduerſus inimicum tuum pugnabit.*

Exemplum.

Vnde Ludouicus Rex Franciæ dixit optimũ verbum, cum pauperes eſſent congregati in curia ſua, expectantes eleemoſynam, & crederetur quod ipſe dormiret in camera ſua, alijs dormientibus, ipſe exiuit de camera ſua ſolus, cum vno famulo portãte maximam quantitatem denariorum, quam in habitu ſcutiferi diſtribuebat manu ſua egenis, & largius eis quos credebat magis egere. Quo completo cum ipſe retruderet ſe in cameram ſuam, occurrit ei frater quidam, qui hoc de feneſtra inſpexerat, dicens ei: Domine Rex ego bene vidi factum veſtrum. Cui Rex ſatis verecunde ait: Frater chariſſime iſti ſunt ſtipendiarij, qui pro nobis pugnant contra aduerſarios noſtros, & ſeruant nobis Regnum Franciæ in pace, quibus non ſoluimus ſtipendia, vt meruerunt.

14. *Caro domita per diſciplinam.*

Qvartodecimo iuuat fortitudinem caro edomita per diſciplinam, quia vt dicit Greg. *electi Dei, dum carnem domant, Spiritum roborant, & Dæmonibus imperant.* Eccl. 33. *Cibaria, virga, & onus aſino; panis, & diſciplina, & opus, ſeruo.* Et poſt: *Seruo maleuolo tortura, & compedes; mitte illum in opus ne vacet.* Greg. *Quod ſi hoſte per diſciplinam debilitato, tu fortior efficiaris.*

15. *Mercedis cõſideratio.*

Qvintodecimo mercedis conſideratio. Greg. *Conſideratio præmij minuit vim flagelli.* Gen. 49. *Iſſachar aſinus fortis videns requiem, quod eſſet bona, & terram quod eſſet optima: ſuppoſuit humeros ad portandum, factuſque eſt tributis ſeruiens.*

16. *Conſideratio dominicæ paſſionis.*

Decimosexto iuuat forti. conſideratio Dominicæ Paſſionis. Hebr. 12. *Curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in auctorem fidei, & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit Crucem confuſione contempta.* Et poſt. *Recogitate eum,* &c. 1. Pet. 4. *Paſſo Chriſto in carne, & vos eadem cogitatione armamini.*

Exemplum.

Hac armatus quidam Martyr in tormentis inſuperabilis, requiſitus quare ſic inuenirẽtur fortes Chriſtiani in ſupplicijs? Reſpondit, quia Paſſionem Chriſti habebant impreſſam in cordibus ſuis. Tortor autem volens hoc experiri in eo occiſo, extrahens ab eo cor eius & diuidens, in quotcunque partes diuiſit, in omnibus Crucifixi ſimilitudinem, vt in ſpeculo relucentem, inuenit.

17. *Conſideratio inſpicientium.*

Decimoseptimo iuuat fortitudinem conſideratio inſpicientium certamen noſtrum, & remunerantium, & gaudentium de probitate noſtra. 1. Corin. 4. *Spectaculum facti ſumus huic mundo, & Angelis, & hominibus.* Boetius 5. de conſolatione. *Magna nobis incumbit bene agendi neceſſitas, qui omnia agimus coram oculis cuncta cernentis.* Titus, vt refert Ioſephus, cum moneret ſuos, vt in bello Iudaico agerent fortiter, inter alias rationes quas oſtendebat eis, vt acueret eos ad viriliter agendum, fuit, hoc quod pugnarent in oculis Imperatoris, & inuictæ militiæ Romanorum, qui ſimul eſſet, & teſtis, & laudator eorum probitatis, & remunerator.

18. *Conſideratio diuini adiutorij.*

Decimooctavo eſt adiutorium cõſideratio Dei, & ſanctorum; plures enim ſunt nobiſcum quam cum eis, & iuuantes nos ad bene agendum, & gaudentes de noſtra probitate, ſicut oſtendit Heliſæus miniſtro ſuo timenti, & videnti contra ſe venientem exercitum Syrorum. 4. Reg. 6. *Noli, ait, timere, plures ſunt nobiſcum, quam cum illis; & oſtendit ei Deus montem plenum curruum igneorum,* &c.

19. *Laus & honor & merces.*

Decimonono iuuat fortitudinem, laus & honor, & merces fortis bonique pugilis; honor quem Rex ſummus voluerit honorare pro victoria, ſimilis erit honori quem iudicauit Aſſuerus exhibendum Mardocheo. Heſt. 6. Quia Chriſtus in iudicio ducet eum in conſortio ſuo, indutum veſtibus regijs, & gloria, & honore coronatum, proclamabit honorãdum ab omnibus. *Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis*, ait Apoſt. 1. Corinth. 4.

20. *Conſideratio confuſionis.*

Vigesimo iuuat fortitudinem, conſideratio confuſionis, quam confundentur pugiles inertes coram omnibus, victi à viliſſimis Dæmonibus, & membris eorum. Hiere. 20. ca. *Confundentur vehementer qui non intellexerunt opprobrium ſempiternum, quod nunquam delebitur*, quando ſcilicet Deus dicet. *Ite maledicti in ignem æternum,* &c. Matth. 25. Confundentur, vt confuſi ſunt Iudæi, victi à Tito, vt refert Egiſippus. 6. lib. de Cladibus Iudæorum, vbi dicit, quod Iudæi victi, & capti à Tito, ducebantur per ſingulas ciuitates, in ludibrium, & opprobrium, ante Imperatorem ligati, & cathenati; & diuerſis contumelijs, & iniurijs afficiebantur. Tandem beſtijs ferociſſimis occidendi & vorandi tradebãtur coram omnibus, in ciuitatibus cunctis per quas Tytus Imperatoris Veſpaſiani filius, victor tranſibat, vt omnibus ludibrio & horrori eſſent. Sic in iudicio coram Chriſto, adducentur reprobi condemnandi & illudendi, & à tormentis infernalibus deuorandi.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum fortitudo ſit virtus:* dicendum, quod ſecundum philoſophum in 2. Ethi. *Virtus eſt quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Bonum autem hominis eſt ſecundum rationem eſſe,* ſecundum Diony. ca. 4. de diuinis nominibus. Et ideo ad virtutem humanam pertinet, vt faciat hominem, & opus eius, ſecundum rationem eſſe. Quod quidem tripliciter contingit. Vno modo ſecundum quod ipſa ratio rectificatur, quod fit per virtutes intellectuales. Alio modo ſecundum quod ipſa rectitudo rationis in rebus humanis inſtituitur, quod pertinet ad iuſtitiam. Tertio ſecundum quod tollẽtur impedimenta huius rectitudinis in rebus humanis. Dupliciter autem impeditur voluntas humana ne rectitudinem rationis ſequatur. Vno modo per hoc quod attrahitur ab aliquo delectabili ad aliquid aliud, quam rectitudo rationis requirat. Et hoc impedimentum tollit virtus temperantiæ. Alio modo per hoc quod voluntatem repellit ab eo quod eſt ſecundum rationem, propter aliquid difficile quod incumbit. Et ad hoc impedimẽtum tollendum requiritur fortitudo mentis, qua ſcilicet huiuſmodi difficultatibus reſiſtat; ſicut & homo per fortitudinem corporalem, impedimenta corporalia ſuperat & repellit. Vnde manifeſtum eſt quod fortitudo eſt virtus, inquantum facit hominem ſecundum rationem eſſe. *Fortitudo eſt virtus quæ remouet impedimenta bene operandi.*

Sciendvm autem quod aliqui exteriorem virtutis actum efficiunt, ſicut habentes virtutem; ex alia tamẽ cauſa quam ex habitu virtutis. *Solutio obiect.* Vnde philoſophus in 4. Ethic. ponit quinque modos eorum qui ſimilitudinariè dicuntur fortes, quaſi exercentes actum fortitudinis præter virtutem. Quod quidem contingit tripliciter. Primo quidem quia feruntur in id quod eſt difficile, ac ſi non eſſet difficile. Quod in tres modos diuiditur. Quandoque enim hoc accidit propter ignorantiam, quia ſcilicet homo non percipit magnitudinẽ periculi. Quandoque autẽ hoc accidit propter hoc quod homo eſt bonæ ſpei ad pericula vincẽda, puta cum expertus eſt ſe ſæpe pericula euaſiſſe. *Tripliciter contingit aliquem exercere actum fortitudinis ſine virtute.* Quandoque autem hoc accidit propter ſcientiam & artem quandam, ſicut patet in militibus, qui propter peritiam armorum & exercitium, non reputant grauia

pericula belli, æſtimantes ſe per ſuam artem poſſe cõtra ea defendi. Sicut Vegetius dicit libro primo de re militari; *nemo facere metuit, quod ſe bene didiciſſe confidit.* Alio modo agit aliquis actum fortitudinis ſine virtute, propter impulſum paſſionis, vel triſtitiæ, quã vult repellere, vel etiam iræ. Tertio modo propter electionem finis, non quidem debiti, ſed alicuius temporalis commodi acquirendi; puta honoris, voluptatis, vel lucri; vel alicuius incommodi vitandi, puta vituperij, vel damni, vel afflictionis.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum fortitudo ſit virtus ſpecialis*. Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, nomen fortitudinis dupliciter accipi poteſt. Vno modo ſecundum quod abſolutè importat quandam animi firmitatem, & ſecundum hoc eſt generalis virtus, vel potius conditio cuiuſlibet virtutis. Quia ſicut philoſophus dicit in 2. Ethi. *ad virtutem requiritur firmiter & immobiliter operari.* Alio modo poteſt accipi fortitudo ſecundum quod importat firmitatem animi in ſuſtinendis & repellendis his, quibus maxime difficile eſt firmitatem habere, ſcilicet in aliquibus periculis grauibus. Vnde Tullius dicit in ſua rheto. quod *fortitudo eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſſio.* & ſic fortitudo ponitur ſpiritualis virtus, vtpote materiam determinatam habens.

Fortitudo ſpeciatim accepta eſt ſpecialis virtus

Solutio obiecti.

Sciendvm autem ſecundum philoſophum in primo de cæ. & mun. *Nomen virtutis refertur ad vltimum potentiæ.* Dicitur autem vno modo potentia naturalis, ſecundum quam aliquis poteſt reſiſtere corrumpentibus. Alio modo ſecundum quam eſt principium agẽdi, vt patet in 5. meth. Et ideo quia hæc acceptio eſt communior, nomen virtutis ſecundum quod importat vltimum talis potentiæ, eſt commune. Nam *virtus communiter ſumpta nihil aliud eſt quam habitus quo quis poteſt bene operari*. Secundum autem quod importat vltimum potentiæ primo modo dictæ, qui quidem eſt modus magis ſpiritualis, attribuitur ſpirituali virtuti, ſcilicet fortitudini, ad quam pertinet firmiter ſtare contra quæcumque impugnantia. Vnde Ambro. in primo de offi. dicit. *Non mediocris eſt animæ fortitudo, quæ ſola defendit ornamenta virtutum omnium, & integra cuſtodit; quæ inexpugnabili priuilegio aduerſus omnia vitia decertat, inuicta ad labores fortis ad pericula, rigidior aduerſus voluptates, auaritiam fugat tanquam labem quandam quæ virtutem effœminat.* Accipit autem hic Ambro. fortitudinem large, ſecundum quod importat animi firmitatem, reſpectu quorumcunque impugnantium; & tamen ſecundum quod eſt ſpiritualiter virtus habens determinatam materiam, coadiuuat ad reſiſtendum impugnationibus omnium vitiorum. Qui enim poteſt firmiter ſtare in his, quæ ſunt difficilia ad ſuſtinendum, conſequens eſt quod ſit idoneus ad reſiſtendum alijs, quæ ſunt minus difficilia.

Ad ſextum, ſcilicet *vtrum fortitudo ſit circa timores, & audacias.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, ad virtutem fortitudinis pertinet remouere impedimẽtũ, quo retrahitur voluntas à ſequela rationis. Quod autẽ aliquis retrahitur ab aliquo difficili, pertinet ad rationẽ timoris, qui importat receſſum quendã à malo difficultatẽ habente, vt ſupra habitum eſt cum de paſſionibus ageretur. Et ideo fortitudo principaliter eſt circa timores difficiliũ rerum, quæ trahere poſſunt voluntatem à ſequela rationis. Oportet autẽ huiuſmodi rerum difficiliũ impulſum, non ſolum firmiter tollerare, cohibendo timorem; ſed etiam moderatè aggredi, quando ſcilicet oportet ea exterminare ad ſecuritatem impoſterum habendam, quod videtur pertinere ad rationem audaciæ. Et ideo fortitudo eſt circa timores, & audacias quaſi cohibitiua timorum, & audaciarum moderatiua.

Fortitudo eſt circa timores & audacias, illos cohibendo, has moderando.

Vnde Tullius dicit in ſua rhetorica, quod *ad fortitudinem pertinet, ſuſceptio periculorum, & perpeſſio laborũ.* Sed quia res periculoſæ, & actus laborioſi, non retrahunt voluntatem à via rationis, niſi inquantum timẽtur, ideo oportet oportet quod fortitudo ſit immediatè circa timores, & audacias; mediate autẽ circa pericula & labores, ſicut circa obiecta prædictarũ paſſionum.

Solutio obiecti.

Ad ſeptimum, ſcilicet *vtrum fortitudo ſit circa pericula mortis.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, ad virtutem fortitudinis pertinet, vt voluntatem hominis tueatur, ne retrahatur à bono rationis, propter timorem mortis, vel mali corporalis. Oportet autem bonũ rationis firmiter tenere contra quodcunque malum, quia nullum bonum corporale æquiualet bono rationis; & ideo oportet quod fortitudo animi dicatur, quæ firmiter retinet voluntatem hominis in bono rationis contra mala maxima: quia qui ſtat firmus contra maiora, conſequens eſt quod ſtet firmus cõtra minora, ſed non conuertitur. Et hoc etiam ad rationem virtutis pertinet, vt reſpiciat vltimum. Maximè autem terribile inter omnia corporalia mala, eſt mors, quæ tollit omnia corporalia bona. Vnde Aug. dicit in li. de moribus eccl. quod *vinculum corporis, ne concutiatur atque vexetur laboris atque doloris, ne auferatur atque perimatur, mortis terrore animam quatit.* Et ideo virtus fortitudinis eſt circa timores periculorum mortis.

Virtus fortitudinis eſt circa pericula mortis.

Timor autem quia ex amore naſcitur, quæcunque virtus moderatur timorẽ contrariorum bonorum, cõſequens eſt vt moderetur timorem contrariorum malorum: ſicut liberalitas, quę moderatur amorem pecuniarum, per conſequens etiam moderatur timorem amiſſionis earum. Et idem apparet in temperantia, & in alijs virtutibus. Sed amare propriam vitam eſt tẽporale vel naturale, & ideo oportuit eſſe ſpecialem virtutem quæ moderetur timores mortis.

Solutio obiecti.

Ad octauum, ſcilicet *vtrum fortitudo conſiſtat proprie circa pericula mortis, quæ ſunt in bello.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, fortitudo confirmat animum hominis contra maxima pericula, quæ ſunt pericula mortis. Sed quia fortitudo virtus eſt, ad cuius rationem pertinet quod ſemper tendat in bonum, conſequens eſt vt homo pericula mortis non refugiat, propter aliquod bonum proſequẽdum. Pericula autem mortis, quæ eſt ex ægritudine, vel ex tempeſtate maris, vel ex incurſu latronum, vel ſi qua alia ſunt huiuſmodi; non videntur directè alicui imminere ex hoc quod proſequatur aliquod bonum: ſed pericula mortis, quæ eſt in bellis, directè imminent homini, propter aliquod bonum commune, inquantum ſcilicet defendit bonum commune per iuſtum bellum. Poteſt autem eſſe iuſtum bellum dupliciter. Vno modo generale, ſicut cum aliqui decertant in acie. Alio modo particulare, puta cum aliquis iudex, vel etiam priuata perſona, non recedit à iuſto iudicio, timore gladij imminẽtis, vel cuiuſcunque periculi, etiam ſi ſit mortiferum. Pertinet ergo ad fortitudinem firmitatem animi præbere contra pericula mortis, non ſolum quę imminent in bello communi, ſed etiam quæ imminent in particulari impugnatione, quæ communi nomine bellum dici poteſt, & ſecundum hoc concedendum eſt, quod fortitudo proprie eſt circa pericula mortis, quæ eſt in bello. Sed circa pericula cuiuſcunque alterius mortis; fortis bene ſe habet, præſertim quia etiam cuiuſlibet mortis homo poteſt periculum ſubire propter virtutem, puta cum aliquis non refugit amico infirmanti obſequi, propter timorem mortiferæ infectionis, vel cum non refugit itinerari ad aliquod pium negocium proſequendum, propter timorem naufragij vel latronum.

Quo ſenſu fortitudo dicitur circa pericula mortis quæ ſunt in bello tantũmodo.

Ad nonum, ſcilicet *vtrum præcipuus actus fortitudinis, ſit ſuſtinere.* Dicendum, quod ſicut philoſophus dicit in 3. Eth. *Fortitudo magis eſt circa timores reprimẽdos, quam circa audacias moderandas*: Difficilius enim eſt timorem reprimere, quam audaciam moderari, eo quod ipſum periculum quod eſt obiectum audaciæ & timoris, de ſe confert aliquid ad repreſſionem audaciæ, ſed operatur ad augmentum timoris. Aggredi autem pertinet ad fortitudinem ſecundum

quod

Principalius ad fortitudine ſpectat ſuſtinere quã aggredi quia difficilius.

quod moderatur audaciam, ſed ſuſtinere ſequitur repreſſionem timoris; & ideo principalior actus fortitudinis eſt ſuſtinere immobiliter, id eſt ſiſtere in periculis, quam aggredi Difficilius enim eſt ſuſtinere, quã aggredi, triplici ratione. *Primo quidem*, quia ſuſtinere videtur aliquis, ab aliquo inuadente. Qui autem aggreditur, inuadit per modum fortioris. Difficilius autem eſt pugnare cum fortiori, quam cum debiliori. *Secundo*, quia ille qui ſuſtinet, iam ſentit pericula imminentia; ille autem qui aggreditur habet ea quaſi futura. Difficilius autem eſt non moueri à præſentibus, quam à futuris. *Tertio*, quia ſuſtinere, importat diuturnitatem temporis, ſed aggredi poteſt aliquis ex ſubito motu. Difficilius autem eſt diu manere immobilem, quam ſubito motu moueri ad aliquid arduum. Vnde philoſophus dicit 13. Eth. Quod *quidam ſunt præuolantes ante pericula, in ipſis autem diſcedunt: fortes autem econtrario ſe habent.*

Ad decimum, ſcilicet *vtrum fortis habeat delectationem in actu ſuo*. Dicendum, quod duplex eſt delectatio. Vna quidem corporalis, quæ conſequitur actum corporalem. Alia autem animalis, quæ conſequitur apprehenſionem animæ: & hoc modo proprie conſequitur opera virtutum, quia in eis cõſideratur bonum rationis. Principalis vero actus fortitudinis eſt ſuſtinere aliqua triſtia ſecundum apprehenſionem animæ, puta quod homo amittat corporalem vitam, quam virtuoſus amat, non ſolum inquantum eſt quoddam bonum naturale, ſed etiam inquantum eſt neceſſaria ad opera virtutum, etiam quæ ad ea pertinent; Et iterum ſuſtinere aliqua doloroſa ſecundum tactum corporis, puta flagella & vulnera. Et ideo fortis ex vna parte habet vnde delectetur ſecundum delectationem animalem, ſcilicet de ipſo actu virtutis, & de fine eius. Ex alia vero parte habet vnde doleat, dum cõſiderat amiſſionem propriæ vitæ corporaliter. Vnde legitur 2. Mach. 6. quod Eleazarus dixit. *Diros corporis ſuſtineo dolores, ſecundum animam vero propter timorem tuum, libenter hæc patior*. Senſibilis autem dolor corporis, facit non ſentiri animalem delectationem virtutis, niſi forte propter abundantem Dei gratiam, quę fortius eleuat animam ad diuina in quibus delectatur, quam corporalibus pœnis afficiatur. Sicut beatus Tyburtius cum ſuper carbones incenſos nudis plantis incederet, dixit quod *videbatur ſibi ſuper Roſeos flores ambulare*. Facit tamen virtus fortitudinis, vt ratio non abſorbeatur à corporalibus doloribus. Triſtitiam vero animalem ſuperat delectatio virtutis, inquantum homo præfert bonum virtutis corporali vitæ, & quibuſcunque ad eam pertinentibus. Et ideo philoſophus dicit in 3. Eth. quod à forti non requiritur vt delectetur, quaſi delectationem ſentiens, ſed ſufficit quod nõ triſtetur. Vehementia enim actus, vel paſſionis vnius potentiæ, impedit aliquam potentiam in ſuo actu; & ideo per dolorem ſenſus, impeditur mens fortis, ne in propria operatione delectationem ſentiat: licet enim opera virtutum ſint delectabilia, præcipue propter finem; poſſunt tamen ex ſui natura eſſe triſtia, & præcipuè hoc contingit in fortitudine. Vnde philoſophus dicit in 3. Ethi. quod non in omnibus virtutibus operari delectabiliter exiſtit præterquam inquantum finẽ attingit, ſed quia dolor corporalis eſt ſenſibilior, & apprehenſio ſenſitiua magis eſt homini in manifeſto; inde eſt, quod à magnitudine corporalis doloris quaſi euaneſcit delectatio ſpiritualis, quæ eſt de fine virtutis.

Quomodo fortis in ſuo actu delectetur.

Ad vndecimum, ſcilicet *vtrum fortitudo maximè conſiſtat in repentinis*. Dicendum, quod in operatione virtutis duo ſunt conſideranda. Vnum quidem quantum ad electionem ipſius, & ſic fortitudo non eſt circa repentina. Eligit enim fortis præmeditari pericula quæ poſſunt imminere, vt eis reſiſtere poſſit, aut facilius ea ferre. Quia vt Greg. dicit in quadam Homilia. *Iacula quæ præuidentur minus feriunt: & nos mala mundi facilius ferimus, ſi contra ea Clypeo præſcientiæ præmunimur*. Aliud vero conſiderandum eſt in operatione fortitudinis, quãtum ad manifeſtationem virtuoſi habitus; & ſic fortitudo maxime eſt circa repentina, quia ſecundum philoſophum in 3. Ethi. *In repentinis periculis maxime manifeſtatur habitus fortitudinis*. Habitus enim agit in modum naturæ: vnde quod aliquis abſque præmeditatione faciat ea quæ ſunt virtutis, cum neceſſitas imminet propter repentina pericula, hoc maxime manifeſtat quod ſit fortitudo habitualiter in anima confirmata. Poteſt autem aliquis etiam qui habitu fortitudinis caret, ex diuturna præmeditatione animum ſuum contra pericula pręparare, qua præparatione etiam fortis vtitur cum tempus adeſt.

Quomodo fortitudo dicatur in repentinis conſiſtere.

Ad duodecimum, ſcilicet *vtrum fortis vtatur ira in ſuo actu*. Dicẽdum, quod de ira & alijs animæ paſſionibus, ſicut ſupra dictũ eſt, aliter locuti ſunt perypatetici, & aliter Stoici. Stoici enim, & irã & alias animę paſſiones, ab animo ſapientis ſiue virtuoſi excludebant. Perypatetici vero quorum princeps fuit Ariſto. iram & alias animæ paſſiones attribuebant virtuoſis, ſed moderatas ratione; & forte quantum ad rem non differebant, ſed ſolum quantum ad modum loquendi. Nam peripatetici omnes motus appetitus ſenſitiui qualitercunque ſe habentes, paſſiones animæ nominabant, vt ſupra habitum eſt. Et quia appetitus ſenſitiuus mouetur per Imperium rationis, ad hoc quod cooperetur ad promptius agendũ; idcirco ponebant irã & alias animæ paſſiones aſſumendas eſſe à virtuoſis, moderatas ſecundum Imperium rationis. Stoici vero vocabant paſſiones animæ, immoderatos quoſdam affectus appetitus ſenſitiui, vnde nominabant eos ægritudines, vel morbos; & ideo penitus eos à virtute ſeparabant. Sic ergo iram moderatam aſſumit fortis ad ſuum actum, non autem iram immoderatam.

Fortis aſſumit irã moderatam ad ſuos actus aggrediendi, ſecus ſuſtinendi.

Cvm autem fortitudo ſicut dictum eſt, habeat duos actus, ſcilicet ſuſtinere & aggredi; non aſſumit iram ad actum ſuſtinendi, quia tunc actum ſola ratio per ſe facit; ſed ad actum aggrediendi: ad quem magis aſſumit iram quam alias paſſiones, quia ad iram pertinet inſilire in rem contriſtantem, & ſic directè cooperatur fortitudini in aggrediendo. Triſtitia autem ſecundum propriam rationẽ ſuccũbit nociuo: ſed per accidẽs coadiuuat ad aggrediendũ, vel inquãtũ triſtitia eſt cauſa iræ, vt ſupra dictũ eſt: vel inquantum aliquis periculo ſe exponit vt triſtitiam fugiat. Similiter etiã cõcupiſcentia ſecundum propriam rationem tendit in bonum delectabile, cui per ſe repugnat aggreſſio periculorum; ſed per accidens quandoque coadiuuat ad aggrediendum inquantum ſcilicet aliquis potius vult in pericula incidere, quam delectabili carere. Et ideo philoſophus dicit in 3. Eth. quod *inter fortitudines, quæ ſunt ex paſſione, naturaliſſima eſſe videtur quæ eſt per iram, & accipiens electionem, & cuius gratia*, ſecundũ debitum finem, *fortitudo fit vera*.

Ad tredecimum, ſcilicet *vtrum fortitudo ſit virtus Cardinalis*. Dicendum, quod Greg. 22. Mor. & Ambro. ſuper Lucam & Aug. in li. de mo. ec. numerant fortitudinem inter quatuor Cardinales, ſeu Principales virtutes. Quia ſicut dictum eſt, virtutes Cardinales, ſeu Principales dicuntur, quæ præcipuè ſibi vendicant id quod pertinet communiter ad virtutes. Inter alias autem communes virtutis conditiones, vna ponitur firmiter operari, vt patet in 2. Eth. Laudem autem firmitatis potiſſime ſibi vendicat fortitudo. Tanto enim magis laudatur qui firmiter ſtat, quanto habet grauius impellens ad cadendum, vel retrocedendum. Impellit autem hominẽ ad diſcedendum ab eo quod eſt ſecundum rationem, & bonum delectans, & malum affligẽs, ſed grauius impellit dolor corporis, quam voluptas. Dicit enim Aug. in li. 83. quæſtionum. *Nemo eſt qui non magis dolorẽ fugiat, quã affectet voluptatem*. Quandoque quidẽ videmus etiã immaniſſimas beſtias, & maximis voluptatibus deditas, exterreri dolorũ metu. Et inter dolores animę & pericula, maxime timẽtur ea quę du-

Quid virtus Cardinalis. Fortitudo eſt virtus Cardinalis.

cunt

cunt ad mortem, contra quæ firmiter ſtat fortis, vnde A fortitudo eſt virtus Cardinalis.

Ad quartumdecimum, ſcilicet *de comparatione fortitudinis ad alias virtutes.* Dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 6. de Tri. *in his quæ non mole magna ſunt, idem eſt eſſe maius, quod melius.* Vnde tanto aliqua virtus maior eſt. Bonum autem rationis eſt hominis bonum, ſecundum Dio. 4. ca. de di. no. Hoc autẽ bonum eſſentialiter quidem habet prudentia, quæ eſt perfectio rationis. Iuſtitia autẽ eſt huius boni factiua, ſcilicet inquãtum ad ipſam pertinet, ordinẽ rationis ponere in omnibus rebus humanis. Aliæ autem virtutes ſunt conſeruatiuæ huius boni, inquantum ſcilicet moderantur paſſiones ne abducant hominem à bono rationis. Et in ordine harum fortitudo tenet locum pręcipuum, quia timor periculorũ mortis, maxime efficax eſt ad hoc, B quod hominem faciat recedere à bonis rationis: poſtquam ordinatur temperãtia, quia etiam delectationes tactus, maxime inter cætera impediunt bonum rationis. Illud autem quod eſſentialiter dicitur potius, eſt eo quod dicitur effectiue; & hoc etiam potius eſt eo quod dicitur conſeruare ſecundum remotionem impedimenti. Vnde inter virtutes Cardinales prudentia eſt potior, ſecunda iuſtitia, tertia fortitudo, quarta temperantia, & poſt has cæteræ virtutes.

Ratio cur fortitudo nõ niſi tertium locum inter virtutes Cardinales obtineat.

De martyrio.

DISTINCTIO LXXXI.

DEinde conſiderandum eſt de martyrio. Et primo C vtrum martyrium ſit actus virtutis. Secundo de perfectione eius. Tertio de pœna martyrij, vtrum ſcilicet mors ſit de ratione martyrij. Quarto de cauſa martyrij.

Ad primum, ſcilicet *vtrum martyrium ſit actus virtutis.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, ad virtutem pertinet quod aliquis in bono rationis conſeruetur. Conſiſtit autem bonum rationis in veritate, ſicut in proprio obiecto, & in iuſtitia ſicut in proprio effectu, ſicut ex ſupradictis patet. Pertinet autem ad rationem martyrij vt aliquis firmiter ſtet in veritate & iuſtitia, contra perſequentium impetus. Vnde manifeſtum eſt quod martyrium eſt actus virtutis.

Martyrium eſt actus virtutis.

Cum autem actus virtutis ſit voluntarius, dixerunt quidam quod innocentibus occiſis pro Chriſto, D quos vt veros Martyres Eccleſia veneratur, acceleratus eſt miraculoſè vſus liberi arbitrij, ita quod voluntariè martyrium paſſi ſunt, ſed quia hoc per auctoritatem ſcripturę non comprobatur, ideo melius dicendũ eſt, quod martyrij gloriam quam in alijs propria voluntas meretur, illi paruuli occiſi, Dei gratia ſunt aſſecuti. Nam effuſio ſanguinis propter Chriſtum vicem gerit baptiſmi. Vnde ſicut prius baptizatis, per gratiam baptiſmi, meritum Chriſti operatur ad gloriam obtinendam; ita in occiſis propter Chriſtum, meritum martyrij Chriſti, operatur ad palmam martyrij conſequendam. Vnde Aug. dicit in quodam ſermone de Epiphania, quaſi eos alloquens: *Ille de veſtra corona dubitabit in paſſione pro Chriſto, qui paruulis baptiſmum prodeſſe non æſtimat Chriſti; non habebatis* E *ætatem qua in paſſurum Chriſtum crederetis, ſed habebatis carnem in qua pro Chriſto paſſuro, paſſionem ſuſtineretis.*

Solutio obiecti.

Innocentes per gratiam Dei martyrij meritum ſũt conſecuti.

De illis autem qui ſeipſos occidiſſe leguntur, ſicut dicit Aug. primo de ciui. Dei, quod quædam ſanctæ fœminæ tempore perſecutionis, vt inſectatores ſuæ pudicitiæ deuitarent, ſe in fluuium deiecerunt, eoque modo deiecerunt, eoque modo defunctæ ſunt, earumque martyria in catholica eccleſia veneratione celeberrima frequentantur. Dicendum ſicut Aug. dicit ibidem, poſſibile eſſe quod aliquibus fide dignis teſtificationibus, diuina perſuaſit auctoritas eccleſiæ, vt dictarum ſanctarum memoriam honorarent.

Cuius *autem virtutis, actus martyrij?* dicendum: Præcipuè dici debet actus fortitudinis, quia ſicut ex ſupradictis patet, ad fortitudinem pertinet vt confirmet hominem in bono virtutis, contra pericula, & præcipuè contra pericula mortis: & maxime eius, qui in bello eſt. Manifeſtum eſt autem quod in martyrio, homo firmiter confirmatur in bono virtutis, dum fidem & iuſtitiam non deſerit, propter imminentia pericula mortis, quæ etiam in quodam certamine particulari à perſecutoribus imminent. Vnde Cyprianus dicit in quodam ſermone. *Vidit admirans præſentium multitudo cœleſte certamen, & in prælio ſtetiſſe ſeruos Chriſti voce libera, mente incorrupta, virtute diuina.* Vnde manifeſtum eſt, quod Martyrium eſt fortitudinis actus. Et propter hoc de Martyribus legit eccleſia. Fortes facti ſunt in bello.

Martyriũ eſt fortitudinis actus.

In actu tamen fortitudinis duo ſunt conſideranda, quorum vnum eſt bonum in quo fortis firmatur, & hoc eſt fortitudinis finis. Aliud eſt ipſa firmitas qua quis non cedit contrarijs prohibentibus ab illo bono, & in hoc conſiſtit eſſentia fortitudinis. Sicut autem fortitudo ciuilis firmat animum hominum in iuſtitia humana; propter cuius obſeruationem mortis pericula ſuſtinent; ita etiam fortitudo gratuita, firmat animum hominis in bono iuſtitiæ Dei, *quæ eſt per fidem Ieſu Chriſti*, vt dicitur Rom. 3. Et ſic martyrium comparatur ad fidem, ſicut ad finem in quo aliquis firmatur; Ad fortitudinem autem ſicut ad habitum elicientem.

Eſſentia fortitudinis cõſiſtit in firmitate qua quis non cedit cõtrarijs prohibentibus.

Ad actum etiam martyrij inclinat charitas: ſicut primum principale motiuum, per modum virtutis imperantis. Fortitudo autem ſicut motiuum, proprium, per modum virtutis elicientis. Et inde etiam eſt, quod martyrium eſt actus charitatis, vt imperantis; fortitudinis autem vt elicientis: & inde eſt, quod vtramque etiam virtutem manifeſtat. Quod autem ſit meritorium habet ex charitate, ſicut & quicunque virtutis actus. Et ideo ſine charitate non valet.

Charitas imperat martyrium, fortitudo elicit quod autẽ ſit meritoriũ à charitate habet, vt etiam quiuis actus virtutis.

Item principalior actus fortitudinis eſt ſuſtinere ſicut dictum eſt, ad quem pertinet martyrium, non autem ad ſecundarium actum eius, qui eſt aggredi. Et quia patientia deſeruit fortitudini ex parte actus principalis, qui eſt ſuſtinere: inde eſt, quod concomitanter in martyribus patientia commendatur.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum martyrium ſit actus maximæ perfectionis.* Dicendum, quod ſicut dicit Aug. in lib. de virgin. *Præfertur martyrium virginitati, quę ad perfectionem pertinere videtur.* Sciendum autem quod de aliquo actu virtutis loqui poſſumus dupliciter vno modo ſecundum ſpeciem actus ipſius, prout comparatur ad virtutem proximè elicientem ipſum: & ſic non poteſt eſſe, quod martyrium quod conſiſtit in debita tollerantia mortis, ſit perfectiſſimus inter virtutis actus; quia tolerare mortem non eſt laudabile ſecundum ſe, ſed ſolum ſecundum quod ordinatur ad aliquod bonum, quod conſiſtit in actu virtutis, puta ad fidem, & dilectionem Dei. Vnde ille actus virtutis, cum ſit finis, melior eſt. Alio modo poteſt cõſiderari actus virtutis, ſecundum quod comparatur ad primum motiuum, quod eſt amor charitatis: & ex hac parte præcipuè, aliquis actus habet, quod ad perfectionem vitæ pertineat. Quia vt Apoſt. dicit ad Colloſ. 3. *Charitas eſt vinculum perfectionis.* Martyrium autem inter omnes actus virtuoſos, maximè demonſtrat perfectionem charitatis: quia tanto magis oſtenditur aliquis, aliquam rem amare, quãto pro ea rẽ magis amatam contemnit, & rẽ magis odioſam eligit pati. Manifeſtũ eſt autem quod inter omnia alia bona præſentis vitæ, maximè amat homo ipſam vitã, & ecõtrario maximè odit ipſam mortẽ, & pręcipue cũ doloribus corporalium tormentorum, quorum metu etiam bruta

animalia

Martyrium eſt cæteris actibus humanis perfectior ſecundũ genus ſuum quia maxima charitatis ſignum.

A animalia maximis voluptatibus abſtrahũtur, vt Aug. dicit in li. 83. qu. Et ſecundum hoc patet, quod martyrium inter cæteros actus humanos, eſt perfectior ſecundum ſuum genus, quaſi maximæ charitatis ſignũ, ſecundum illud Ioh. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.*

Martyrivm etiam complectitur id quod eſſe poteſt ſummum in obedientia, vt ſ. aliquis obediẽs ſit vſque ad mortem, ſicut de Chriſto legitur, quod *factus eſt obediens vſque ad mortem.* Vnde patet, quod martyrium ſecundum ſe, eſt perfectius quam obediẽtia abſolutè dicta. (Licet per obedientiam dicatur homo dare animam ſuam Deo, & per martyrium corpus: Propter quod Greg. dicit vlt. moral. quod obedientia cunctis victimis præfertur) quia per martyrium non

Solutio obiecti.

B ſolum dat homo corpus ſuum Deo, verum etiam animam, multo perfectius quam per obedientiam citra mortem. Vnde 1. Pet. 4. *Qui patiuntur propter voluntatem Dei, fideli creatori commendant animas ſuas.*

Ad tertium, ſ. *vtrum mors ſit de ratione martyrij.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, martyr dicitur quaſi teſtis fidei Chriſtianæ, per quam nobis viſibilia pro inuiſibilibus contemnenda proponuntur vt dicitur Hæb. 11. Ad martyrium ergo pertinet, vt homo teſtificetur fidem, ſe opere oſtendens temporalia cuncta deſpicere, vt ad futura & inuiſibilia bona perueniat. Quamdiu autem homini remanet vita corporalis, nõdum opere ſe oſtendit temporalia cuncta deſpicere, Cõſueuerãt enim homines cõſãguineos, & omnia bona poſſeſſa contẽnere, & etiã dolores corporis pati, vt

Mors eſt de de ratione perfecti martyrij.

C vitã cõſeruẽt. Vnde & Sathan, cõtrã Iob, induxit. Pellem pro pelle, & cuncta quæ homo habet, dabit pro anima ſua, & pro vita corporali. Et ideo ad perfectam rationem martyrij requiritur, quod aliquis mortem ſuſtineat propter Chriſtum. Fortitudo enim principaliter conſiſtit circa pericula mortis: Circa alia autem conſequenter. Et ideo nec martyrium propriè dicitur pro ſola tolerantia carceris, vel exilii, vel rapinæ, vel diuitiarũ, niſi fortè ſecũdũ quod ex his ſequitur mors.

Ad quartum, ſ. *vtrum ſola fides ſit cauſa martyrij.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, martyres dicuntur quaſi teſtes, quia ſcilicet corporalibus ſuis paſſionibus vſque ad mortem, teſtimonium perhibent veritati, non cuicunque, ſed veritati quæ ſecundum pietatẽ eſt, quæ per Chriſtum nobis innotuit vnde & martyres Chriſti dicuntur quaſi teſtes ipſius. Huiuſmodi au-

D tem eſt veritas fidei. Et ideo cuiuſlibet martyrij cauſa, eſt fidei veritas. Sed ad fidei veritatem non ſolum pertinet ipſa credulitas cordis, ſed etiam exterior proteſtatio. Quæ quidem fit non ſolum per verba quibus aliquis confitetur fidem, ſed per facta quibus aliquis fidem ſe habere oſtendit, ſecundum illud Iac. 2. *Ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam.* Vnde & de quibuſdam dicitur Tit. 1. *Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.* Et ideo omnium virtutum opera ſecũdũ quod referuntur in Deum, ſunt quædam proteſtationes fidei, per quas nobis innoteſcit, quod Deus huiuſmodi opera à nobis requirit, & nos pro eis remunerat, & ſecundum hoc poſſunt eſſe martyrij cauſa. Vnde & beati Ioannis Baptiſtæ martyrium in eccleſia celebra-

Omnia virtutum opera poſſunt eſſe cauſa martyrij, inquantum relata in Deum ſunt fidei proteſtationes.

E tur, qui non pro neganda fide, ſed pro reprehenſione adulterij mortem ſuſtinuit.

De timore.

DISTINCTIO LXXXII.

Deinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis fortitudini. Et primo de timore. Secundo de intimiditate. Tertio de audacia. Circa primum conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum timor ſit peccatum. Secundo vtrum opponatur fortitudini. Tertio vtrum ſit peccatum mortale. Quarto vtrum excuſet vel diminuat peccatum.

Ad primum, ſ. *vtrum timor ſit peccatum.* dicendum, quod aliquid dicitur eſſe peccatum in actibus huma-

A nis propter inordinationem. Nam bonum actus humani in ordine quodam exiſtit, vt ex ſupradictis patet. Eſt autem hic debitus ordo, vt appetitus regimini rationis ſubdatur. Ratio autem dictat aliqua eſſe fugiẽda, & aliqua eſſe proſequenda. Et inter fugienda, quædam dictat eſſe magis fugienda, quam alia. Et ſimiliter inter proſequenda, quædam dictat eſſe magis proſequenda, quam alia; & inquantum bonum eſt proſequendum, tantum eſt aliquod oppoſitum malum fugiẽdum. Inde eſt quod ratio dictat quædam bona eſſe magis proſequenda, quam quædam mala fugienda. Quando ergo appetitus fugit ea quæ non dictat eſſe ſuſtinenda, ne deſiſtat ab alijs, quæ magis proſequi debet, timor inordinatus eſt, & habet rationem peccati. Quando vero appetitus timendo refugit id quod eſt

Quã timor inordinatus eſt peccatũ.

B ſecundum rationem fugiendum, tunc appetitus non eſt inordinatus, nec peccatum.

Sciendvm tamen quod timor communiter dictus, ſecundum ſuam rationẽ importat vniuerſaliter fugã. Vnde quantum ad hoc non importat rationem boni vel mali, & ſimiliter etiã de qualibet alia paſſione. Et ideo philoſophus dicit, quod paſſiones nõ ſunt laudabiles, neque vituperabiles: quia ſ. non laudantur neque vituperantur, qui iraſcuntur vel timent, ſed qui circa hoc aut ordinatè, aut inordinatè ſe habent.

Solutio obiecti.

Item mala quibus non poteſt homo reſiſtere, & ex quorum ſuſtinentia nullum bonum prouenit homini, ratio dictat eſſe fugienda. Et ideo timor talium non eſt peccatum. Vnde dicit philoſophus 3. Eth. *Erit aliquis inſanus, vel ſine ſenſu doloris, ſi nihil timeat neque terræmotum, neque inundationes.*

C Ad ſecundum, ſ. *vtrum peccatũ timoris, opponatur fortitudini:* dicendum, quod ſicut dictum eſt ſupra, omnis timor ex amore procedit. Nullus enim timet niſi cõtrarium eius, quod amat. Amor autem non determinatur ad genus virtutis, vel vitij. Sed amor ordinatus includitur in qualibet virtute. Quilibet enim virtuoſus, amat proprium bonum virtutis. Amor autẽ inordinatus includitur in quolibet peccato; ex amore enim inordinato, procedit inordinata cupiditas. Vnde ſimiliter inordinatus timor includitur in quolibet peccato, ſicut auarus timet amiſſionem pecuniæ, intemperatus amiſſionem voluptatis, & ſic de alijs. Sed timor præcipuus eſt periculorum mortis, vt probatur in 3. Eth. & ideo talis timoris inordinatio, opponitur for-

Timor periculorum mortis opponitur fortitudini.

D titudini, quę eſt circa pericula mortis. Propter hoc Antonomaſticè dicitur timiditas fortitudini opponi.

Ad tertiũ, ſ. *vtrum timor ſit peccatum mortale.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, timor peccatũ eſt, ſecundũ quod eſt inordinatus, prout ſ. refugit quod non eſt ſecundum rationem fugiendũ. Hæc autem inordinatio timoris, quandoque quidem conſiſtit in ſolo appetitu ſenſitiuo, non ſuperueniente conſenſu rationalis appetitus: & ſic non poteſt eſſe peccatum mortale, ſed ſolũ veniale. Quãdoque vero huiuſmodi inordinatio timoris pertingit vſque ad appetitũ rationalẽ, qui dicitur voluntas: quæ ex libero arbitrio refugit aliquid nõ ſecundũ rationẽ: & talis inordinatio timoris, quandoque eſt peccatũ mortale quãdoque veniale. Si enim aliquis propter timorẽ quo refugit periculũ mortis,

Timor quãdo peccatũ mortale, quando veniale.

E vel quodcunque aliud temporale malum, ſic diſpoſitus eſt vt faciat aliquod prohibitũ, vel prætermittat aliquid quod eſt preceptum in lege diuina, talis timor eſt peccatum mortale, alioquin erit peccatũ veniale.

Ad quartum, ſ. *vtrum timor excuſet à peccato.* Dicendum; quod ſicut ſupra dictũ eſt, timor intantum habet rationem peccati, inquantum eſt contra ordinẽ rationis. Ratio autẽ indicat quædam mala eſſe magis alijs fugiẽda. Et ideo quicũque vt fugiat mala, quæ ſunt ſecũdũ rationẽ magis fugiẽda, nõ refugit mala quæ ſunt ſecũdũ rationẽ minus fugienda, non eſt peccatũ. Sicut magis eſt fugienda mors corporalis, quam amiſſio rerũ. Vnde ſiquis propter timorẽ mortis, latronibus aliquid promitteret aut daret, excuſaretur à peccato quod incurreret, ſi ſine cauſa legitima prætermiſſis bonis,

Quis timor à peccato excuſet & quis non.

quibus eſſet magis dandum, peccatoribus largitur. A Si autem aliquis propter timorem, fugiens mala quæ ſecundum rationem ſunt minus fugienda, incurrat mala quæ ſecundum rationem ſunt magis fugienda, non poſſet totaliter à peccato excuſari; quia timor talis inordinatus eſſet. Sunt autem magis timenda mala animæ quã mala corporis, & mala corporis, quam mala exteriorum rerum. Et ideo ſiquis incurrat mala animę id eſt peccata, fugiens mala corporis puta flagella, vel mortem, aut mala exteriorum rerum, puta damnum pecuniæ; aut ſi ſuſtineat mala corporis, vt vitet damnum pecuniæ; non excuſatur totaliter à peccato, diminuitur tamen ſecundum aliquid eius peccatum, quia minus voluntarium eſt, quod ex timore agitur. Imponitur enim homini quædam neceſſitas aliquid faciendi, propter imminentem timorem. Vnde B philoſophus in 10. Ethi. Quæ timore fiunt, dicit eſſe non ſimpliciter voluntaria, ſed mixta ex voluntario & inuoluntario.

De intimiditate.

Deinde conſiderandum eſt de intimiditate. Et primo vtrum intimidum eſſe ſit peccatum. Secundo vtrum opponatur fortitudini.

Ad primum ſcilicet *vtrum intimiditas ſit peccatum.* Dicendum, quod quia timor ex amore naſcitur idem iudicium videtur eſſe de amore, & de timore quo mala temporalia timentur, qui prouenit ex temporalium bonorũ amore. Iudicium autem eſt vnicuique naturaliter, vt propriam vitam amet, & ea quæ ad ipsã ordinantur. Debito tamen modo, vt. ſ. amentur huiuſmodi non quaſi finis conſtituatur in eis, ſed ſecundũ quod C vtendũ eſt eis propter vltimũ finẽ. Vnde quod aliquis deficiat à debito modo amoris ipſorũ, eſt contra naturalem inclinationẽ, & per conſequens eſt peccatũ. Nunquã tamen à tali amore totaliter aliquis decidit, quia id quod eſt naturæ, totaliter perdi non poteſt. Propter quod Apoſtolus dicit ad Eph. 5. *Nemo vnquã carnem ſuã odio habuit.* Vnde etiam illi qui ſeipſos interimunt, ex amore carnis ſuæ hoc faciunt, quia volunt à præſentibus anguſtijs liberari. Vnde contingere poteſt quod aliquis minus quã debeat timeat mortem, & alia tẽporalia mala, propter hoc quod minus debito amet ea. Sed quod nihil horum timeat, non poteſt ex totali defectu amoris contingere, ſed ex eo quod exiſtimat mala oppoſita bonis quę amat, ſibi superuenire non poſſe. Quod quandoque contingit ex ſuperbia animi D de ſe præſumentis, & alios contemnentis, ſecundũ quod dicitur Iob. 41. *Factus eſt, vt nullum timeret: omne ſublime videt.* Quandoque autem contingit ex defectu rationis, ſicut philoſophus dicit in 3. Eth. 9. *Certè propter ſtultitiam nil timent.* Vnde patet quod eſſe impauidũ, eſt vitioſum, ſiue cauſetur ex defectu amoris, ſiue cauſetur ex elatione animi, ſiue cauſetur ex ſtoliditate, quæ tamen excuſat à peccato, ſi ſit inuincibilis.

Intimiditas eſt vitium vndecunq; oriatur.

Ad ſecundum ſcilicet *vtrum impauidum eſt opponatur fortitudini.* Dicendum, quod ſicut ſupradictum eſt, fortitudo eſt circa timores, & audacias. Omnis autem virtus Moralis, ponit modum rationis in materia circa quam eſt. Vnde ad fortitudinem pertinet timor moderatus ſecundum rationem, vt. ſ. homo timeat quod E oportet, & quando debet, & ſimiliter de alijs huiuſmodi. Hic autem modus rationis corrumpi poteſt, ſicut per exceſſum timoris, ita per defectum. Vnde ſicut timiditas opponitur fortitudini per exceſſum timoris ſcilicet inquantum homo timet quod non oportet, vel ſecundum quod non oportet, ita etiam impauiditas opponitur ei per defectum timoris, inquantum ſcilicet non timet aliquis quod oportet timere.

Intimiditas opponitur fortitudini per defectũ.

De audacia.

Deinde conſiderandum eſt de audacia. Et primo vtrum audacia ſit peccatũ. Secundo vtrum opponatur fortitudini.

Ad primũ ſ. *vtrum audacia ſit peccatum.* Dicendũ, quod audacia eſt paſſio quædã, paſſio autẽ quandoque quidẽ eſt moderata ſecundũ rationẽ, quandoque autem caret modo rationis, vel per exceſſum, vel per defectũ. Et ſecundum hoc paſſio eſt vitioſa. Sumuntur autem quandoque nomina paſſionum à ſuperabundãti, ſicut ira dicitur non quæcunque, ſed ſuperabundans, prout ſcilicet eſt vitioſa; & hoc etiam modo, audacia per ſuperabundantiam dicta, ponitur eſſe peccatum.

Audacia ſuperabundãs eſt peccatũ.

Ad ſecundum ſcilicet vtrum audacia opponatur fortitudini. Dicendum quod ſicut dictum eſt ad virtutem Moralem pertinet modum rationis obſeruare in materia circa quam eſt. Et ideo omne vitium quod importat immoderantiam circa materiam alicuius virtutis Moralis, opponitur illi virtuti Morali, ſicut immoderatum moderato. Audacia autem ſecundum quod ſonat in vitium, importat exceſſum paſſionis, quę audacia dicitur. Vnde manifeſtum eſt quod opponitur virtuti fortitudinis, quæ eſt circa timores, & audacias, vt ſupra dictum eſt.

Audacia immoderata opponitur fortitudini per exceſſũ.

De partibus fortitudinis in generali.

DISTINCTIO LXXXIII.

Deinde conſiderandum eſt de partibus fortitudinis. Et primo in generali. Secundo, de ſingulis earum in ſpeciali.

Circa primum ſciendum, quod Tul. ponit in rhe. ſua quatuor partes fortitudinis. ſ. magnificentiam, fiduciam, patientiam, & perſeuerantiam. Macrobius autem ponit ſeptem partes fortitudinis, ſcilicet magnanimitatem, fiduciam, conſtantiam, ſecuritatem, magnificentiam, tolerantiam, firmitatem. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod ſicut ſupra dictum eſt, alicuius virtutis poſſũt eſſe triplices partes ſcilicet ſubiectiuæ integrales & potentiales. Fortitudini autẽ ſecundũ quod eſt ſpecialis virtus, nõ poſſunt aſſignari partes ſubiectiuæ, eo quod non diuiditur in multas virtutes ſpecie differentes, quia eſt circa materiam valde ſpecialem. Aſſignãtur autem ei partes quaſi integrales & potentiales. Integrales quidem ſecundum ea quæ oportet concurrere ad actum fortitudinis. Potentiales autẽ, ſecundũ quod ea quæ fortitudo obſeruat circa difficillima. ſ. pericula mortis. Aliquæ aliæ virtutes obſeruãt, circa materias quaſdam alias, minus difficiles; Quæ quidem virtutes adiunguntur fortitudini, ſicut ſecundariæ principali.

Fortitudo nõ habet partes ſubiectiuas eo quod eius materia eſt valde ſpecialis, habet tamen integrales & potentiales,

Eſt autem ſicut ſupra dictum eſt duplex fortitudinis actus ſcilicet aggredi & ſuſtinere. Ad actũ autem aggrediendi duo requiruntur. Quorum primum pertinet ad animi præparationem, vt ſcilicet aliquis promptum animum habeat ad aggrediendum: & quantum ad hoc ponit Tul. fiduciam, vnde dicit quod *fiducia eſt per quam magnis & honeſtis rebus, multum ipſe animus in ſe fiducia cum ſpe collocauit.* Secundum autem pertinet ad operis executionem, ne ſcilicet aliquis deficiat in executione illorum, quæ fiducialiter inchoauit; & quantum ad hoc ponit Tul. magnificentiam. Vnde dicit quod *magnificentia eſt rerum magnarum & excelſarum cum animi ampla quadam & ſplendida propoſitione, cogitatio atque miniſtratio* id eſt executio, vt ſcilicet amplo propoſito adminiſtratio non deſit. Hæc igitur duo ſi coarctentur ad propriam naturam fortitudinis, ſcilicet ad pericula mortis, erunt quaſi partes integrales ipſius, ſine quibus fortitudo eſſe non poteſt. Si autem referantur ad aliquas alias materias in quibus eſt minus difficultatis, erunt virtutes diſtinctæ à fortitudine ſecundum ſuam ſpeciem, tamen adiungentur ei, ſicut ſecundariũ principali. Sicut magnificẽtia à philoſopho in 4. Eth. ponitur circa magnos ſũptus. Magnanimitas autem, quæ videtur eſſe idem fiduciæ, circa magnos honores. Ad aliũ autem actũ fortitudinis, qui eſt ſuſtinere, duo requirũtur. Quorum primũ eſt ne difficultate imminentium malorum, animus frangatur per triſtitiam, & decidat à ſua magnitudine; & quantum ad hoc ponit patientiam, vnde dicit, quod patientia

Deducuntur quatuor partes integrales fortitudinis, quæ tamen extra materiam fortitudinis ſunt partes eius potentiales.

gi honeſtatis aut vtilitatis cauſa rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpeſſio. Aliud eſt autem, vt ex diuturna difficilium paſſione, homo non fatigetur, vſque ad hoc quod deſiſtat ſecundum illud Hebr. 12. *Non fatigemini animis veſtris deficientes:* & quantum ad hoc ponit perſeuerantiam. Vnde dicit quod *perſeuerantia eſt in ratione bene conſiderata ſtabilis & perpetua permanſio.* Hæc etiam duo ſi coarctentur ad propriam materiam fortitudinis, erunt partes quaſi integrales ipſius. Si autem ad quaſcunque materias difficiles referantur erunt virtutes à fortitudine diſtinctæ, & tamen ei adiungentur ſicut ſecundariæ principali.

Conciliatur Macrobius cum Tullio quo ad partes fortitudinis.

Macrobivs autē ponit quatuor prædicta à Tullio poſita, ſcilicet fiduciam, magnificentiam, tolerantiam, quam ponit loco patientiæ, & firmitatem, quam ponit loco perſeuerantiæ. Superaddit autem tria quorum duo, ſcilicet magnanimitas & ſecuritas, à Tullio ſub fiducia comprehēduntur. Sed Macrobius magis diſtinguit per ſpiritualia. Nam fiducia importat ſpem hominis ad magna, ſpes autem cuiuſlibet rei, præſupponit appetitum in magna protenſum per deſiderium, quod pertinet ad magnanimitatem. Dictum eſt autem ſupra quod ſpes præſupponit amorem & deſiderium rei ſperatæ. Vel melius poteſt dici, quod fiducia pertinet ad fidei certitudinem, magnanimitas autem ad magnitudinem rei ſperatę, ſpes autem firma eſſe non poteſt, niſi amoueatur contrarium. Quandoque enim aliquis quantum ex ſeipſo eſt ſperaret aliquid: ſed ſpes tollitur per impedimentum timoris; timor autem quodammodo ſpei contrariatur vt ſupra habitum eſt. Et ideo Macrobius addit ſecuritatem, quæ excludit timorem. Tertium autem addit, ſcilicet conſtantiam, quæ ſub magnificentia comprehendi poteſt. Oportet enim in his, quæ magnificè aliquis facit, conſtantem animum habere. Et ideo Tullius dicit ad magnificentiam pertinere, non ſolum adminiſtrationē rerum magnarum, ſed etiam animi amplam excogitationem ipſarum. Poteſt autem conſtantia ad perſeuerantiam pertinere, vt perſeuerans dicatur aliquis, ex eo quod non deſiſtit propter diuturnitem. Conſtans autem ex eo quod non deſiſtit propter quæcumque alia repugnantia.

Solutio obiecti.

Advertendvm eſt autem, quod magnificentia, quæ videtur eſſe circa pecunias, ſicut & liberalitas (vnde *neceſſe eſt magnificum, liberalem eſſe*, ſicut dicit philoſophus 5. Ethi.) videtur eſſe pars iuſtitiæ, non fortitudinis. Sed magnificentia circa materiam liberalitatis, addit quandā magnitudinem, quæ pertinet ad rationem ardui, quod eſt obiectum iraſcibilis, quā perficit principaliter fortitudo: & ex hac parte pertinet ad fortitudinem.

Differunt ſpes & confidentia.

Item ſciendū, quod ſpes & confidentia differunt, quia ſpes qua quis confidit de Deo, ponitur virtus Theologica: ſed per fiduciam quæ ponitur pars fortitudinis homo habet ſpem in ſeipſo, tamen ſub Deo.

Item ſciendū, quod licet magnificentia & fiducia, de ſui ratione non importent aliquam habitudinē ad pericula, tamen quaſcūque res magnas aggredi, videtur eſſe periculoſum, eo quod in his deficere eſt valde nociuum. Vnde etſi magnificentia & fiducia, circa quæcunque alia magna, operanda vel aggredienda ponantur, habent affinitatem cum fortitudine, ratione periculi imminentis.

Item ſciendum quod patientia inquantum eſt circa pericula mortis, ponitur eſſe pars integralis fortitudinis. Inquantum vero eſt circa alia quæcumque difficilia vel periculoſa, ſic ponitur eſſe virtus adiuncta fortitudini. Vlterius nota quod perſeuerantia ſecundum quod dicit continuitatem boni operis vſque in finem eſt circumſtantia cuiuſlibet virtutis. Sed pars fortitudinis ponitur, eo modo quo dictum eſt.

Quinque ſunt modi fortitudinis.

Præterea philoſophus in 3. Ethic. ponit quinque modos fortitudinis: Quarum prima eſt politica, quæ fortiter operatur propter timorem exhonorationis vel penæ. Secunda eſt militaris, quæ fortiter operatur

A propter artem vel experientiam rei bellicæ. Tertia eſt fortitudo quæ fortiter operatur ex paſſione, præcipuè iræ. Quarta eſt fortitudo quæ fortiter operatur propter conſuetudinem victoriæ. Quinta eſt quæ fortiter operatur propter ignorantiam periculorum. Has autē fortitudines nulla prædictarum diuiſionum continet, ergo prædictæ enumerationis partium fortitudinis videntur eſſe inconuenientes. Sed iſta quinque deficiunt à vera ratione virtutis, quia etſi conueniant in actu fortitudinis, tamen deficiunt in motiuo: & ideo nō ponūtur partes fortitudinis, ſed quidam modi fortitudinis.

De magnanimitate.

DISTINCTIO LXXXIV.

B

Deinde conſiderandum eſt de ſingulis partibus fortitudinis, ita tamen vt ſub quatuor principalibus quas ponit Tul. alias comprehēdamus, niſi quod magnanimitatem de qua etiam tractat philoſophus, loco fiducię ponemus. Primo ergo conſiderandum erit de magnanimitate. Secundo de magnificētia. Tertio de patientia. Quarto de perſeuerantia. Item primo conſiderandum erit de magnanimitate. Secundo de vitijs oppoſitis. Circa primum videndum eſt primo vtrum magnanimitas ſit circa honores. Secundo vtrum ſit circa magnos honores. Tertio vtrum ſit virtus. Quarto vtrum ſit ſpecialis virtus. Quinto vtrum ſit pars fortitudinis. Sexto quomodo ſe habeat ad fiduciam. Septimo quomodo ſe habeat ad ſecuritatem.

C Octauo quomodo ſe habeat ad bona fortunæ.

Ad primum, ſcilicet *vtrum magnanimitas ſit circa honores.* Dicendum quod magnanimitas ex ſuo nomine importat quandam extenſionem animi ad magna. Conſideratur autem habitudo virtutis ad duo, Vno quidem modo ad materiam circa quam operatur. Alio modo ad actum proprium, qui conſiſtit in debito vſu talis materiæ. Et quia habitus virtutis principaliter ex actu determinatur, ex hoc principaliter aliquis dicitur magnanimus, quod habet animum ad aliquem magnū actum. Aliquis autem actus poteſt dici dupliciter magnus. Vno modo ſecundum proportionem. Alio modo abſolutè. Magnus quidem poteſt dici actus ſecundum proportionem, etiam qui conſiſtit in vſu alicuius rei paruæ vel mediocris, puta ſi aliquis illa re optime

D vtatur. Sed ſimpliciter & abſolutè magnus actus eſt, qui conſiſtit in optimo vſu rei maximæ. Res autē quæ in vſum hominis veniunt, ſunt res exteriores, inter quas ſimpliciter maximum eſt honor: tum quia propinquiſſimum eſt virtuti, vtpote teſtificatio quædam exiſtens, de virtute alicuius, vt ſupra habitum eſt: tum etiam, quia Deo & optimis exhibetur, tum etiam quia homines propter honorem conſequēdum & vituperium vitandum, alia omnia poſtponunt. Sic autē aliquis dicitur magnanimus ex his quæ ſunt magna ſimpliciter & abſolutè; Sicut dicitur fortis aliquis ex his, quæ ſunt difficilia ſimpliciter. Et ideo conſequens eſt, quod qui contemnunt eos laudabiles ſūt: ſed quia illi qui contemnūt honores, hoc modo quod pro eis adipiſcendis, nihil inconueniens faciunt, nec

E eos nimis appretiantur, laudabiles ſunt. Siquis autem hoc modo contemneret honores, quod non curaret facere ea quæ ſunt honore digna, hoc vituperabile eſſet: & hoc modo magnanimitas eſt circa honores, vt videlicet ſtudeat facere ea quæ ſunt honore digna: nō tamen ſic, vt pro magno æſtimet humanum honorem

Magnanimitas verſatur circa honores ſeu circa res honore dignas.

Ad ſecundum ſcilicet *vtrum magnanimitas ſit circa magnos honores.* Dicendum, quod ſecundū philoſophū in 5. Eth. Virtus eſt perfectio quædam, & intelligitur eſſe perfectio potentiæ, ad cuius vltimum pertinet, vt patet in primo de cælo. Perfectio autem potentiæ nō attēditur in qualibet operatione, ſed in operatione quę habet aliquam magnitudinem, aut difficultatē. Quælibet enim potentia imperfecta, poteſt in aliquā operationem modicam & debilem. Et ideo ad rationem

virtutis pertinet, vt ſit circa difficile & bonum, vt dicitur in 2. Ethic. Difficile autem & magnum quæ ad idem pertinent in actu virtutis, poſſunt attendi dupliciter. Vno modo ex parte rationis, inquantuum. ſ. difficile eſt modum rationis adinuenire, & in aliqua materia ſtatuere; & iſta difficultas ſola inuenitur in actu virtutum intellectualium, & etiam in actu iuſtitiæ. Alia autem eſt difficultas ex parte materiæ, quæ de ſe repugnantiam habere poteſt ad modum rationis, qui eſt circa eam ponendus. Eſt iſta difficultas præcipuè attenditur in alijs virtutibus Moralibus, quæ ſunt circa paſſiones, quia paſſiones pugnant contra rationem, vt Dionyſius dicit 4. c. de di. no.

Circa quas conſiderandum, quod quædam paſſiones ſunt quæ habent vim magnam reſiſtendi rationi, principaliter ex parte paſſionis. B Quædam vero principaliter ex parte rerum quæ ſunt obiecta paſſionum. Paſſiones autem non habent magnam vim repugnandi rationi niſi fuerint vehementes, eo quod appetitus ſenſitiuus in quo ſunt paſſiones, naturaliter ſubditur rationi. Et ideo virtutes quæ ſunt circa huiuſmodi paſſiones, non ponuntur niſi circa illud quod eſt magnum in ipſis paſſionibus: ſicut fortitudo eſt circa maximos timores, & audacias. Temperantia autem circa maximarum delectationum concupiſcentias. Et ſimiliter manſuetudo eſt circa maximas iras. Paſſiones autem quædam habent magnam vim repugnandi rationi ex ipſis rebus exterioribus, quæ ſunt paſſionum obiecta, ſicut amor, vel cupiditas pecuniæ, ſeu honoris. Et in iſtis oportet eſſe virtutem, non ſolum circa id quod eſt maximum in eis, C ſed etiam circa mediocria, vel minora: quia res exterius exiſtentes etiam ſi ſint paruæ, ſunt multum appetibiles, vtpote neceſſariæ ad hominis vitam. Et ideo circa appetitum pecuniarum, ſunt duæ virtutes. Vna quidem circa mediocres & moderatas, ſcilicet liberalitas. Alia autem circa maximas pecunias, ſcilicet magnificentia. Similiter etiam circa honores ſunt duæ virtutes. Vna quidem ſecundum mediocres honores, quæ innominata eſt; nominatur tamē ex ſuis extremis quæ ſunt Philothimia, id eſt amor honoris, & aphilothimia. i. ſine amore honoris. Laudatur. n. quandoque qui amat honorē, quandoq; autē qui non curat de honore, prout. ſ. vtrunq; moderatè poteſt fieri. Circa magnos autem honores eſt magnanimitas: & ideo D dicendum eſt, quod propria materia magnanimitas eſt magnus honor, & ideo ad ea tendit magnanimus quæ ſunt maximo honore digna.

Materia magnanimitatis eſt magnus honor.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum magnanimitas ſit virtus.* Dicendum, quod ad rationē virtutis humanæ pertinet, vt in rebus humanis bonum rationis ſeruetur, quod eſt propriū hominis bonum. Inter cęteras autē res humanas exteriores, honores præcipuum locum tenent, ſicut dictum eſt, & ideo magnanimitas quæ modum rationis ponit circa magnos honores, eſt virtus.

Magnanimitas eſt virtus.

Proprietates autem magnanimi, quas ponit Philoſophus tertio Ethi. licet prima facie vituperabiles videantur. Primo quidē, quod magnanimus non eſt memor beneficiorū. Secūdo, quod eſt otioſus, & tardus. Tertio quod vtitur ironia ad multos. E Quarto, quod non poteſt cōuiuere familiariter niſi ad amicos. Quinto quod vult magis habere infructuoſa, quam vtilia. Iſtæ tamen proprietates ſecundū quod ad magnanimū pertinent, non ſunt vituperabiles, ſed potius laudabiles excellenter. Quod enim in primo dicitur, quod magnanimus nō habet memoriā à quibus beneficia recipit, intelligendum eſt quantū ad hoc, quod nō eſt ſibi delectabile, quod ab aliquibus beneficia recipiat, quin ſibi maiora recōpenſet, quod pertinet ad perfectionem gratitudinis, in cuius actu vult ſuperexcellere, ſicut & in actibus aliarum virtutum. Similiter etiam ſecundo dicitur, quod eſt otioſus, & tardus; nō quia deficiat ab operando ea, quæ ſibi conueniunt; ſed quia non ingerit ſe quibuſcunque operibus ſibi non conuenientibus, ſed ſolū magnis, qualia decent eum. Dicitur etiā tertio

Explicantur proprietates magnanimitatis ab Ariſtotele poſita.

A quod vtitur ironia, non ſecundū quod opponitur veritati, vt. ſ. dicat de ſe aliqua vilia quæ non ſunt, vel neget aliqua magna quæ ſunt: Sed quia non totam magnitudinē ſuam monſtrat, maximè quantū ad inferiorū multitudinē: quia ſicut Philoſophus ibidem dicit, ad magnanimum pertinet magnū eſſe ad eos, qui in dignitate & bonis fortunæ ſunt, ad medios autem moderatum. Quarto etiam dicitur, quod ad aliquos nō poteſt conuiuere. ſ. familiariter, niſi ad amicos, quia omnino vitat adulationē & ſimulationem, quæ pertinēt ad animi paruitatem. Conuiuit tamen omnibus, & magnis & paruis, ſecundū quod debet, vt dictū eſt. Quinto etiam dicitur, quod vult habere magis infructuoſa, quam fructuoſa, non quæcunque ſed bona. i. honeſta. Nam in omnibus præponit honeſta vtilibus, tanquam maiora. B Vtilia enim quæruntur ad ſubueniendum alicui defectui, qui magnanimitati repugnat.

Ad quartum ſcilicet *vtrum magnanimitas ſit virtus ſpiritualis.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictū eſt, ad ſpiritualē virtutem pertinet, quod modum rationis in aliqua determinata materia ponat. Magnanimitas autē ponit modū rationis circa determinatam materiam. ſ. circa honores, vt ſupra dictū eſt; honor autē ſecundū ſe conſideratus, eſt quoddā bonum ſpirituale, & ſecundū hoc magnanimitas ſecundum ſe conſiderata, eſt ſpiritualis virtus quædam. Sed quia honor eſt cuiuſlibet virtutis præmium, vt ex ſupra dictis patet, ideo ex cōſequenti ratione ſuæ materiæ, reſpicit omnes virtutes.

Magnanimitas eſt virtus ſpecialis, licet ex conſequenti ratione ſuæ materia reſpiciat omnes virtutes.

Ad quintū. ſ. *vtrum magnanimitas ſit pars fortitudinis.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, principalis virtus C eſt, ad quam pertinet aliquem generalem modum virtutis conſtituere, in aliqua materia principali. Inter alios autem generales modos virtutis, vnus eſt firmitas animi: quia firmiter ſe habere, in omni virtute requiritur, vt dicitur in 4. Ethi. Præcipuè tamen hoc laudatur in virtutibus quæ in aliquid arduum tendūt, in quibus difficillimum eſt firmitatē ſeruare. Et ideo quanto difficilius eſt in aliquo arduo firmiter ſe habere, tanto principalior eſt virtus quę circa illud firmitatem præſtat animo. Difficilius autem eſt firmiter ſe habere in periculis mortis, in quibus confirmat animum fortitudo, quam in maximis ſperandis vel adipiſcendis, ad quæ confirmat animum magnanimitas, quia ſicut homo maximè diligit vitam ſuam, ita maximè refugit mortis pericula. Sic ergo patet quod magnanimitas D conuenit cum fortitudine, in quantum confirmat animum circa aliquid arduum: Deficit autem ab ea in hoc quod firmat animum in eo, circa quod facilius eſt firmitatem ſeruare. Vnde magnanimitas ponitur pars fortitudinis: quia adiungitur ei ſicut ſecundaria principali.

Magnanimitas eſt pars fortitudinis, annexa. ſ. ei vt virtus ſecundaria principali.

Fortitudo tamen & magnanimitas pro eodem accipi poteſt: quia ſicut dicit Philoſophus 2. Ethi. Carere malo, accipitur in ratione boni. Vnde non ſuperari ab aliquo graui malo, puta à periculo mortis, accipitur quodammodo pro eo, quod eſt attingere ad magnum bonum. Quorum primum pertinet ad fortitudinem, ſecundum ad magnanimitatem. Vnde Senec. in lib. de quatuor virtutibus dicit; *magnanimitas, quæ & fortitudo dicitur, ſi inſit animo tuo, cum fiducia magna viues.* E Et Tullius dicit in primo de officijs. *Viros fortes magnanimos eſſe volumus eoſdem veritatis amicos, minimeque fallaces.* Et ſic patet, quod Seneca, & Tullius, fortitudinem & magnanimitatem pro eodē accipiunt: quia tamen alia ratio difficultatis eſt in vtroque prædictorum, ideo propriè loquendo, Philoſophus magnanimitatem ponit aliam eſſe virtutem à fortitudine.

Solutio obiectionis.

Quo ſenſu magnanimitas & fortitudo pro eodem accipiuntur.

Ad ſextum. ſ. *vtrum fiducia pertineat ad magnanimitatem.* Dicendum quod nomen fiduciæ ex fide ſumptum eſſe videtur, ad fidem autem pertinet aliquid, & alicui credere. Pertinet autem fiducia ad ſpem, ſecundum illud Iob. 11. *Habebis fiduciam propoſita tibi ſpe.* Et ideo nomen fiduciæ hoc principaliter videtur ſignare, quod aliquis ſpem concipiat, ex hoc quod credit

verbis alicuius auxilium promittentis. Sed quia fides dicitur opinio vehemens, contingit autem aliquid vehementer opinari, non ſolum ex eo quod eſt ab alio dictum, ſed etiam ex eo quod in alio conſideratur; Inde eſt quod fiducia poteſt dici, qua aliquis ſpẽ alicuius rei concipit ex aliquo conſiderato, quandoque quidẽ in ſeipſo, puta cũ aliquis videns ſe ſanũ confidit ſe diu victurum; quandoque autem in alio, puta cum aliquis conſiderans alium amicum ſuum eſſe & potentem, fiduciam habet adiuuari ab eo. Dictum eſt autem ſupra quod magnanimitas propriè eſt circa ſpeciẽ alicuius ardui, & ideo quia fiducia importat quoddam robur ſpei, proueniens ex aliqua conſideratione, quæ facit vehementem opinionem de bono aſſequendo; Inde eſt quod fiducia ad magnanimitatem pertinet.

Fiducia pertinet ad magnanimitatem.

Ad ſeptimum, ſcilicet vtrum ſecuritas pertineat ad magnanimitatem. Dicẽdum, quod ſicut Philoſophus dicit in ſecundo Rethoric. *Timor facit homines conſiliatiuos*; in quantum ſcilicet curam habent qualiter poſſint ea euadere quæ timent. Securitas autem dicitur per remotionẽ huiuſmodi curę, quam timor ingerit; Et ideo ſecuritas importat quãdam perfectam quietẽ animi à timore, ſicut fiducia importat quoddam robur ſpei. Sicut autem ſpes directè pertinet ad magnanimitatem, ita timor directè pertinet ad fortitudinẽ, & ideo ſicut fiducia immediatè pertinet ad magnanimitatem, ita ſecuritas immediatè ad fortitudinẽ. Conſiderandum tamen eſt, quod ſicut ſpes eſt cauſa audaciæ, ita timor eſt cauſa deſperationis, vt ſupra habitum eſt, cũ de paſſionibus ageretur. Et ideo ſicut fiducia ex conſequenti pertinet ad fortitudinem, in quantum vtitur audacia; ita & ſecuritas ex conſequenti pertinet ad magnanimitatem, in quantum repellit deſperationem.

Securitas pertinet ad magnanimitatẽ ex conſequenti in quantum repellit deſperationem.

Ad octauum ſcilicet *vtrum bona fortunę pertineant ad magnanimitatem*. Dicendum, quod ſicut ex ſupradictis patet, magnanimitas ad duo reſpicit, ad honorem quidem ſicut ad materiam, & ad aliquid magnum operãdum ſicut ad finem. Ad vtrumq; autem iſtorum bona fortunæ cooperantur. Quia enim honor virtuoſis, non ſolum à ſapientibus ſed etiã à multitudine exhibetur, quæ maxima reputat huiuſmodi exteriora bona fortunæ; ſic ex conſequenti cooperãtur vt ab eis maior honor exhibeatur his, quibus adſunt exteriora bona fortunæ. Similiter etiam ad actus virtutum, organicè bona fortunæ deſeruiunt; quia per diuitias, & per potentiam, & amicos, datur nobis facultas operandi. Et ideo manifeſtum eſt quod bona fortunæ conferunt ad magnanimitatem.

Bona fortunæ conferunt ad magnanimitatem.

Deinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis magnanimitati. Et primo, de illis quæ opponũtur ei per modum exceſſus, quæ ſunt tria, ſcilicet Pręſumptio, ambitio, & inanis gloria. De his omnibus require inf. in 3. li. De præſumptione require infra parte tertia diſtinctione 26. De ambitione require infra parte tertia diſtinctione 9. De inani gloria, require parte tertia diſtinctione 8. Secundo de puſillanimitate quæ opponitur ei per modum defectus. De hac require parte ſexta diſtin. 4.

De magnificentia.

DISTINCTIO LXXXV.

Deinde conſiderandum eſt de magnificentia, & de vitijs oppoſitis. Circa magnificentiam conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum magnificentia ſit virtus. Secundo vtrum ſit virtus ſpecialis. Tertio, quæ ſit eius materia. Quarto vtrum ſit pars fortitudinis.

Ad primum ſcilicet *vtrum magnificentia ſit virtus*. Dicendum quod ſicut dicitur in primo de cœlo, & mundo. Virtus dicitur per comparationẽ ad vltimum in quod potentia poteſt, non quidem vltimum ex parte defectus, ſed ex parte exceſſus, cuius ratio conſiſtit in magnitudine. Et ideo operari aliquid magnum ex quo ſumitur nomen magnificentiæ, propriè pertinet ad rationem virtutis, vnde magnificentia nominat virtutem.

Magnificẽtia eſt virtus.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum magnificentia ſit ſpecialis virtus*. Dicendum, quod ad magnificentiam pertinet facere aliquod magnum, ſicut ex ipſo nomine apparet: Facere autem dupliciter poteſt accipi. Vno modo proprie. Alio modo communiter. Propriè autem facere dicitur operari aliquid in exteriori materia, ſicut facere domum vel aliquid aliud huiuſmodi. Communiter autem facere dicitur, pro quacumque actione, ſiue tranſeat in exteriorem materiam, ſicut vrere & ſecare; ſiue maneat in ipſo agente, ſicut intelligere & velle. Si igitur magnificentia accipiatur ſecundum quod importat factionem alicuius magni, prout factio proprie dicitur, ſic magnificentia eſt ſpecialis virtus. Opus enim factibile producitur ab arte. In cuius quidem vſu, poteſt attendi vna ſpecialis ratio bonitatis, quod ipſum opus factum per artem ſit magnum, ſcilicet in quantitate, pretioſitate vel dignitate, quod facit magnanimitas; & ſecundum hoc magnificentia eſt ſpecialis virtus. Si vero nomen magnificentiæ accipiatur ab eo quod eſt facere bonum vel magnum, ſecundum quod facere communiter ſumitur, ſic magnificentia non eſt ſpecialis virtus.

Magnificentia proprie accepta eſt ſpecialis virtus.

Ad tertium ſcilicet *de materia magnificentię*. Dicendum, quod ad magnificentiã, ſicut dictum eſt, pertinet tendere ad aliquod magnum opus faciendum. Ad hoc autem quod aliquod magnum opus conuenienter fiat, requiruntur proportionati ſumptus. Non enim poſſunt magna opera fieri niſi cum magnis expenſis. Vnde ad magnificentiam pertinet magnos ſumptus facere, ad hoc quod opus magnum conuenienter fiat. Vnde & philoſophus dicit in 4. Ethic. quod *magnificus ab æquali* id eſt proportionato ſumptu, *opus faciet magis magnificum*. Sumptus autem eſt quædam pecuniæ emiſſio, à qua poteſt aliquis prohiberi per ſuperfluum amorem pecuniæ, & ideo materia magnificentiæ poteſt dici & ipſi ſumptus quibus vtitur magnificus ad opus magnum faciendum, & ipſa pecunia qua vtitur ad ſumptus magnos faciendos, & amor pecuniæ quẽ moderatur magnificus, ne ſumptus magni impediantur.

Materia magnificentia ſunt magni ſumptus, pecunia & amor pecuniæ quãuis diuerſo ſenſu.

Vnde nota quod vſus pecuniæ aliter pertinet ad liberalem, & aliter ad magnificum. Ad liberalem enim pertinet ſecundum quod procedit ex ordinato affectu circa pecunias. Et ideo omnis vſus debitus pecuniæ, cuius impedimentum tollit moderatio amoris pecunię, pertinet ad liberalem, ſcilicet dona & ſumptus. Sed vſus pecuniæ pertinet ad magnificum, in ordine ad opus aliquod magnum quod faciendum eſt; & talis vſus non poteſt eſſe ſine ſumptu ſiue expenſa. Magnificus etiam dat dona vel exenia, vt dicitur in 4. Ethi. Non tamen ſub ratione doni, ſed potius ſub ratione ſumptus ordinati ad aliquod opus faciendum, puta ad honorandum aliquem, vel ad faciendum aliquid, vnde proueniat honor toti ciuitati: ſicut cum facit aliquid ad quod tota ciuitas ſtudet.

Solutio obiec.

Item quia principalis actus virtutis eſt interior electio, quam virtus poteſt habere abſque exteriori fortuna, ideo pauper poteſt eſſe magnificus. Sed ad exteriores actus virtutum, requiruntur bona fortunæ ſicut quædam inſtrumenta, & ſecundum hoc pauper non præter exteriorem actum magnificentiæ exercere in his quæ ſunt magna ſimpliciter, ſed fortè in his quę ſunt magna per comparationem ad aliquod opus, quod etſi in ſe ſit paruum, tamen poteſt magnificè fieri, ſecundum proportionem illius generis. Nam paruum, & magnum dicuntur relatiuè, vt Philoſophus dicit in prædicamentis.

Pauper poteſt eſſe magnificus quoad internam electionẽ, ſed non quoad exteriorem actum.

Ad quartum ſcilicet *vtrum magnificentia ſit pars fortitudinis*. Dicendum quod magnificentia ſecundum quod eſt ſpiritualis virtus, non poteſt poni pars ſubiectiua fortitudinis, quia nõ conuenit cum ea in materia:

Magnificentia eſt pars poteſtatiua fortitudinis, quia eſt ſibi annexa vt ſecundaria principali.

ſed ponitur pars eius in quantum adiungitur ei, ſicut **A** virtus ſecundaria principali. Ad hoc autẽ quod aliqua virtus adiungatur alicui principali duo requiruntur, vt ſupra dictũ eſt, Quorum vnum eſt, vt ſecundaria conueniat cum principali. Aliud autem eſt, vt in aliquo excedatur ab ea. Magnificentia autẽ conuenit cum fortitudine, in hoc, quod ſicut fortitudo tendit in aliquod arduum & difficile, ita etiam magnificentia: vnde etiã videtur eſſe in iraſcibili, ſicut & fortitudo. Sed magnificentia deficit à fortitudine in hoc, quod illud arduũ in quod tendit fortitudo, habet difficultatẽ propter periculũ quod imminet perſonę. Arduũ autẽ in quod tendit magnificentia, habet difficultatẽ propter diſpẽdium rerum, quod eſt multũ minus quã periculũ perſonæ; & ideo magnificentia ponitur pars fortitudinis.

Solutio obiec.

B Et nota, quod magnificentia conuenit in materia cũ liberalitate, vt dictum eſt; & tamen liberalitas non eſt pars fortitudinis, ſicut magnificentia, ſed eſt pars iuſtitiæ. Cuius ratio eſt: quia iuſtitia reſpicit operationes ſecundum ſe, prout in eis conſideratur ratio debiti: ſed liberalitas & magnificentia, conſiderant operationes ſumptuum, ſecundum quod comparantur ad paſſiones animę, diuerſimodè tamen. Nam liberalitas reſpicit ſumptus per comparationem ad amorem, & cõcupiſcentiam pecuniarũ: quę ſunt paſſiones concupiſcibilis, quibus nõ impeditur liberalis à dationibus & ſumptibus faciendis: Vnde eſt in concupiſcibili. Sed magnificentia reſpicit ſumptus per comparationẽ ad fidẽ, & ſpem, attingendo ad aliquid arduum, nõ ſimpliciter, ſicut magnanimitas, ſed in determinata materia, ſcilicet in ſumptibus. **C** Vnde magnificentia videtur eſſe in iraſcibili, ſicut & magnanimitas.

Magnificentia & magnanimitas ſunt in iraſcibili.

Porro etſi magnificentia non conueniat cum fortitudine in materia, conuenit tamen cum ea in conditione materiæ, inquantum ſcilicet tendit in aliquid arduum circa ſumptus, ſicut fortitudo in aliquid arduum circa timores.

De paruificentia.

DISTINCTIO LXXXVI.

DEinde conſiderandũ eſt de vitijs oppoſitis magnificentiæ. Et primo vtrum paruificentia ſit vitium. Secundo de vitio ei oppoſito.

D Ad primum ſcilicet *vtrum paruificentia ſit vitiũ.* Dicẽdum quod Moralia ſpeciem ſortiuntur à fine, vnde & à fine vt pluries nominãtur. Ex hoc ergo dicitur aliquis paruificus, quod intendit ad aliquod paruum faciendũ; paruum autẽ & magnum ſecundũ philoſophũ in prædicamẽtis relatiuè dicuntur. Vnde cum dicitur quod paruificus intendit aliquid paruum facere intelligendum eſt in comparatione ad genus operis quod facit. In quo quidem, magnum & paruum poteſt attẽdi dupliciter. Vno modo ex parte operis fiendi: Alio modo ex parte ſumptus. Magnificus igitur principaliter intendit magnitudinem operis. Secundario intẽdit magnitudinem ſumptus, quã non vitat, vt faciat magnum opus. Vnde philoſophus dicit in 4 Eth. Quod *magnificus ab æquali ſumptu facit opus magis magnificum,* **E** paruificus autem econuerſo principaliter quidem intendit paruitatem ſumptus. Vnde philoſophus dicit in 4. Ethi. Quod *intendit qualiter minimum conſumat:* ex conſequenti autem intendit paruitatem operis, quam ſcilicet non recuſat, dũmodo paruum ſumptũ faciat. Vnde philoſophus ibidem dicit, quod *paruificus maxima conſumens in paruo* puta quod non vult expendere, *bonum perdit.* ſ. magnifici operis. Sic ergo patet, quod paruificus deficit à proportione quæ debet eſſe ſecundũ rationem, inter ſumptum & opus: defectus autem ab eo quod eſt ſecundum rationem, cauſat vitij rationem. Vnde manifeſtum eſt quod paruificentia vitium eſt.

Paruificẽtia eſt vitium.

Ad ſecundũ, ſcilicet *vtrum paruificentiæ aliquod vitium opponatur.* Dicendum, quod paruo opponitur magnum: Paruum autem & magnum vt dictũ eſt, relatiuè dicuntur. Sicut autem contingit ſumptum eſſe paruum in comparatione ad opus, ita etiam contingit eſſe magnum in comparatione ad opus, vt ſcilicet excedat proportionem quæ debet eſſe ſumptus ad opus, ſecundum rationis regulam. Vnde manifeſtum eſt quod vitio paruificentiæ qua aliquis deficit à proportione debita expenſarum, intendens minus expendere, quam dignitas operis inquirat, opponitur vitium quo quis dictã proportionẽ excedit, vt plus ſcilicet expendat quam ſit operi proportionatum. Et hoc vitium quidem græcè dicitur bannauſea à furno dicta, quia videlicet ad modum ignis qui eſt in furno, omnia conſumit: vel dicitur Apyrocalia, id eſt ſine bono igne, quia ad modum ignis omnia conſumit, non propter bonum. Vnde latinè hoc vitium nominari poteſt conſumptio.

Paruificẽtiæ opponitur aliud vitiũ quod dici poteſt conſumptio.

De patientia.

DISTINCTIO LXXXVII.

DEinde conſiderandum eſt de patientia, circa quã conſideranda ſunt nouem. Primo, vtrum patiẽtia ſit virtus. Secundo, vtrum ſit maxima virtutum. Tertio, vtrum poſſit haberi ſine gratia. Quarto, vtrum ſit pars fortitudinis. Quinto, vtrum ſit idem cum longanimitate. Sexto, oſtendemus, quam multipliciter dicatur. Septimo quod multipliciter impugnatur. Octauo, qualiter & à quibus adiuuatur. Nono qualiter infirmitates corporis patienter debeant tolerari, & de multiplici vtilitate tribulationis.

Ad primum ſcilicet *vtrum patientia ſit virtus:* Dicendum, quod ſicut dictum eſt ſupra, virtutes morales ordinantur ad bonum, inquantum conſeruant bonum rationis contra impetus paſſionum. Inter alias autem paſſiones, triſtitia efficax eſt ad impediendum bonum rationis, ſecundum illud 2. ad Corin. 7. *Seculi triſtitia mortem operatur.* Et Eccleſiaſtici 13. *multos occidit triſtitia, & non eſt vtilitas in illa.* Vnde neceſſe eſt habere aliquam virtutẽ, per quam bonum rationis conſeruetur contra triſtitiam, ne. ſ. ratio triſtitiæ ſuccũbat, hoc autẽ facit patientia. Vnde Augu. dicit in lib. de patientia quod *patientia hominis eſt, qua mala æquo animo toleramus* id eſt ſine perturbatione triſtitiæ, *ne animo iniquo bona deſeramus, per quæ ad meliora perueniamus.* Vnde manifeſtũ eſt patientiã eſſe virtutem. Vnde dicit Aug. in li. de patientia: *virtus animi quæ patientia dicitur, tam magnum donum Dei eſt, vt etiam ipſius qui nobis eam largitur, patientia prædicetur.* Tullius etiam inter partes fortitudinis eam connumerans, dicit in prima rhetorica ſua. *Patientia eſt honeſtatis aut vtilitatis cauſa, rerum arduarum terribiliumque voluntaria ac diuturna perpeſſio.* Honeſtatis cauſa, vt cum quis per fidẽ Chriſti potius mori eligit, quã eam negando, vitam ſeruare vtilitatis cauſa, vt cũ quis paſtor Eccleſiæ pro gregis ſalute mori elegit, voluntaria dicitur, quia nemo omnino inuitus, nec laudem acquirit, nec meritum. Diuturna dicitur, quod ad rationem patientiæ pertinet, vt in ipſa perſeueretur.

Patiẽtia eſt virtus.

E Sumitur autem patientia quandoque largè, ſecundum quod eſt circa omne difficile, & circa omnem tentationem, ſtrictè vero ſumitur ſecundum quod eſt circa paſſiones extrinſecus illatas; actus vero patientiæ recipit paſſionem, ita quod animus non ſuccumbat, neque vindictam inferentis appetat.

Solutio obie.

Et nota, quod patientia inter virtutes ponitur, & inter fructus ab Apoſtolo numeratur. Gal. 5. quia fructus de ſui ratione importat quandam delectationem. Sunt autem operationes virtutum delectabiles ſecundũ ſeipſas, vt dicitur in primo Eth. Conſuetum eſt autem, vt nomine virtutum etiam virtutum actus ſignificentur; & ideo patientia quantum ad habitũ, ponitur virtus, quantum autem ad delectationem quam habet in actu, ponitur fructus; & præcipuè quantum

Patientia quoad habitum eſt virtus quoad delectationem in actu eſt fructus.

ad hoc quod per patientiam animus præſeruatur, ne A obruatur triſtitia.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum patientia ſit maxima virtutum*: dicendum, quod virtutes ſecundum iam dicta ordinãtur ad bonum. Eſt enim virtus quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit; vt dicitur in 2. Eth. vnde oportet quod tanto principalior ſit virtus & potior, quanto magis & directius ordinat in bonum; directius autem ad bonum ordinant hominem virtutes quæ ſunt conſtitutiuæ boni, quam illæ quæ ſunt impeditiuæ eorum, quæ abducunt à bono; & ſicut inter illas quæ ſunt conſtitutiuæ boni, tanto aliqua potior eſt, quanto in maiori bono cõſtituit hominem; ſicut fides, ſpes, & charitas; quam prudentia & iuſtitia; ita etiam inter illas quæ ſunt impeditiuæ retrahentium à bono, tanto aliqua eſt potior, quanto id quod B ab ea impeditur magis à bono retrahit. Plus autem à bono retrahunt pericula mortis, circa quæ eſt fortitudo; vel delectationes tactus, circa quæ eſt temperantia; quam quæuis aduerſa, circa quæ eſt patientia: & ideo patientia non eſt potiſſima virtutum, ſed deficit non ſolum à virtutibus Theologicis, vt prudentia & iuſtitia, quæ directè ſtatuunt hominem in bono; ſed etiam à fortitudine, & temperantia, quæ retrahunt à maioribus impedimentis.

Patientia nõ eſt potiſſima virtutum.

Sciendvm autem quod in tolerandis, quæ ſunt obiectum patientiæ, Primo procedit triſtitia, quam moderatur patientia. Secundo ira, quam moderatur mãſuetudo. Tertio odium, quod tollit charitas. Quarto iniuſtum nocumentum, quod prohibet iuſtitia. tollere enim principium vniuſcuiuſq; eſt perfectius; nec C tamen ſequitur, ſi in hoc patientia eſt perfectior, quod ſit perfectior ſimpliciter.

Solutio obiect.

Item nota, quod ſecundum Greg. in quadam Homil. patientia eſt radix & cuſtos omnium virtutum, non quaſi directè eas cauſando & conſeruando; ſed ſolum prohibens remouendo.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum patientia poſſit haberi ſine gratia*: dicendum, quod ſicut Aug. dicit in lib. de patientia: *vis deſideriorum facit tolerantiam laborum & dolorum; & nemo niſi pro eo quod delectat, ſponte ſuſcipit quod cruciat.* Et huius ratio eſt, quia triſtitiam & dolorem ſecundum ſe abhorret animus; vnde nunquam eligeret eam pati propter ſe, ſed ſolũ propter finem: ergo oportet quod illud bonum, propter quod aliquis vult pati mala, ſit magis volitum, & amatum, quam illud bo- D num, cuius priuatio ingerit dolorem, quem patienter toleramus. Quod autem aliquis præferat bonum gratiæ omnibus naturalibus bonis, et quorum amiſſione poteſt dolor cauſari, pertinet ad charitatem, quæ diligit Deum ſuper omnia. Vnde manifeſtum eſt, quod patientia ſecundum quod eſt virtus à charitate cauſatur 1. Corin. 13. *Charitas patiens eſt.* Manifeſtum eſt autem quod charitas non poteſt haberi, niſi per gratiam, ſecundum illud Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritumſanctum qui datus eſt nobis.* Vnde patet quod patientia ſine auxilio gratiæ non poteſt haberi.

Patientiã inquantũ eſt virtus à charitate cauſatur, & ita nõ poteſt eſſe ſine gratia.

In natura enim humana ſi eſſet integra, præualeret inclinatio rationis; ſed in natura corrupta, præualet in- E clinatio concupiſcentiæ, quæ in homine damnatur; & ideo pronior eſt homo ad ſuſtinendum mala, in quibus concupiſcentia delectatur præſentialiter, quam tolerare mala propter bona futura, quæ ſecundum rationem appetuntur; quod tamen pertinet ad veram patientiam. vnde dicit Auguſt in li. de patientia, quod *multa mala in laboribus & doloribus ſuſtinent homines, propter illa quæ vitioſè diligunt.*

Solutio obiect.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum patientia ſit pars fortitudinis*: dicendum, quod patientia eſt pars fortitudinis quaſi potentialis, quia adiungitur fortitudini, ſicut virtus ſecundaria principali. ad patientiam enim pertinet, aliena mala ęquanimiter perpeti, vt Greg. dicit in quadam Homil. In malis autem quæ ab alijs inferuntur, præcipua ſunt & difficilia ad ſuſtinendum illa, quæ pertinent ad pericula mortis, circa quæ eſt fortitudo. Vnde patet, quod in iſta materia principalitatem tenet fortitudo quaſi vendicans ſibi id, quod principalius eſt in hac materia, & ideo patientia adiũgitur fortitudini, ſicut ſecundaria virtus principali; quia ad fortitudinem pertinet, non aliquodcunque ſuſtinere difficile, ſed illud quod eſt ſummè difficile in ſuſtinendo, ſcilicet ſuſtinere pericula mortis; ad patientiam autem pertinere poteſt ſuſtinentia quorumcunque malorum.

Patientia eſt pars potentialis fortitudinis.

Item actus fortitudinis non ſolum conſiſtit in hoc, quod aliquis in bono perſiſtat contra timores futurorum periculorum, ſed etiam vt non deficiat propter præſentium triſtitiam ſeu dolorem; & ex hac parte habet affinitatem cum fortitudine patientia: fortitudo tamen principaliter eſt circa timores, ad quorum rationem pertinet fugere, quod vitat fortitudo: patientia vero principalius eſt circa triſtitias, nam patiens aliquis dicitur, non ex hoc quod non fugit, ſed ex hoc quod laudabiliter ſe habet in patiendo, quæ principaliter nocent, vt ſcilicet non inordinatè ex eis triſtetur; & ideo fortitudo propriè eſt in iraſcibili, patiẽtia autẽ in concupiſcibili: nec hoc impedit quin patientia ſit pars fortitudinis, quia adiunctio virtutis ad virtutem, non attenditur ſecundum ſubiectum, ſed ſecundum materiam vel formam. nec tamen patientia ponitur pars temperantiæ, quamuis vtraque ſit in concupiſcibili, quia temperantia eſt ſolum circa triſtitias, quæ opponũtur delectationibus tactus, puta quæ ſunt ex abſentia ciborum, vel venereorum; ſed patientia eſt præcipuè circa triſtitias, quæ ab alijs inferuntur. & iterum ad temperantiam pertinet refrenare huiuſmodi triſtitias, ſicut & delectationes contrarias: ad patientiã autẽ pertinet, vt propter huiuſmodi triſtitias quantæcunque ſint, homo non recedat à bono virtutis.

Solutio obiect.

Fortitudo eſt circa timores, patientia circa triſtitias & ideo hæc eſt in cõcupiſcibili, illa in iraſcibili,

Poteſt autem patientia quantum ad aliquid. ſui, poni pars integralis fortitudinis, prout ſcilicet aliquis patienter ſuſtinet mala, etiam quæ pertinent ad pericula mortis; nec eſt contra rationem patientiæ, quod aliquis, quando opus fuerit, inſiliat in eum qui mala facit, quia vt Cryſoſt. dicit ſuper illud Matth. 7. *Vade Satana. In iniurijs proprijs patientem eſſe laudabile eſt: Iniurias autem Dei patienter ſuſtinere nimis eſt impium.* Et Aug. dicit in quadam Epiſtola ad Marcellin. quod *præcepta patientię nõ contrariantur bono reipub. pro quo conſeruando contra inimicos impugnatur.* Secundum vero quod patien- D tia ſe habet circa quæcunque alia mala, adiungitur fortitudini, vt virtus ſecundaria principali.

Patientia eſt peccatũ aliquod ſui, pars integralis fortitudinis.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum patientia ſit idem cum longanimitate*: dicendum, quod ſicut magnanimitas dicitur per quam aliquis habet animum tendendi in magna, ita etiam longanimitas dicitur per quam aliquis habet animum tendendi in aliquid, quod in longinquum diſtat, & ideo ſicut magnanimitas magis reſpicit ſpem tendẽtem in bonum, quã audaciam, & timorem, ſiue triſtitiam, quæ reſpicit malũ, ita etiam & longanimitas. Vnde & lõganimitas maiorẽ conuenientiã videtur habere cum magnanimitate, quam cũ patientia: poteſt tamen habere cum patientia conuenientiam duplici ratione. Primo quidem, quia patientia, ſicut & E fortitudo, ſuſtinet, aliqua mala, propter aliquod bonũ, quod ſi ex propinquo expectetur, facilius eſt ſuſtinere: Si autem in longinquum differatur, difficilius eſt quãta mala oportet in præſenti ſuſtinere. Secundo, quia hoc ipſum quod eſt differri bonum ſperatum, natum eſt cauſare triſtitiam, ſecundum illud Prouerb. 14. *Spes quę differtur affligit animam.* Vnde & in ſuſtinendo huiuſmodi afflictionem, poteſt eſſe patientia, ſicut & in ſuſtinendo quaſcunque alias triſtitias. Sic ergo dicendum eſt, quod ſecundum quod ſub ratione mali circumſtantiæ, poteſt comprehendi & dilatio boni ſperati, quæ pertinet ad longanimitatem, & labor quem homo ſuſtinet in continuata executione boni operis, quod pertinet ad conſtantiam; tam longanimitas, quam etiam conſtantia, ſub patientia comprehenduntur. Vnde Tullius diffiniens patientiam dicit, quod

Longanimitas conuenit dupliciter cũ patientia, ſed magis, cum magnanimitate.

patientia eſt honeſtatis, aut vtilitatis cauſa, voluntaria & diuturna perpeſſio rerum arduarum & difficilium: quod dicit arduarum, pertinet ad conſtantiam in bono: quod dicit difficilium, pertinet ad grauitatem mali quam propriè reſpicit patientia: quod addit, & diuturna, pertinet ad longanimitatem ſecundum quod conuenit cum patientia.

De diuiſione patientiæ & quomodo impugnatur.

DISTINCTIO LXXXVII.

Patientia eſt multiplex. 1. Euidenter ſcelerata. CIRCA ſextum ſciendum, quod patientia multipliciter inuenitur. Eſt enim patientia euidenter ſcelerata, hoc eſt patientia peruerſorum, qui multa mala ſuſtinent, pro ſuis ſceleribus adimplendis. Iere. 9. *Vt iniquè agerent laborauerunt.* hoc in inferno recognoſcunt impij. Sic dicitur Sap. 5. *Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, ambulauimus vias difficiles, &c.*

2. Fraudulenter ſimulata. ITEM eſt patientia *fraudulenter ſimulata*, hoc eſt patientia fictorum & hypocritarum, qui ſe ſimulant multa pati, vt videantur hominibus eſſe iuſti. Matth. 11. *Exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes:* multa quidem patiuntur, ſed intentione ſiniſtra, & ideo cum latrone ſiniſtro damnantur.

3. Impatienter inflata. ITEM eſt patientia *impatienter inflata*, quando ſcilicet aliquis aſpera & dura aduerſitatis ſuſtinet, cum murmure vel dolore cordis; ſicut Symon Cyreneus, *qui crucem domini portauit in angaria.* Mat. 26. Similiter & multi religioſi, ſed parum deuoti, frequenter ieiunant, vel alia religionis onera perferunt, qui bene vellent à talibus abſtinere, vel aliud facere ſi liceret. de talibus dici poteſt illud pſalmi 58. *Famem patietur vt canes, &c.* Si vero non fuerint ſaturati, & murmurabunt. Similiter & ſeruus multa patitur à domino ſuo, conuitia, vincula, verbera, in corde quidem murmurãs, ſed non audens oſtendere ſignum impatientiæ, ex timore videlicet, vel pudore. Sic & multi patiuntur ægritudines, & dolores, ſed ex neceſſitate, non ex deuotione, quia non poſſunt aliud facere, & aliqui multa patiuntur, vt ab illis liberentur, ſicut mulier quæ fluxum ſanguinis patiebatur, 12. annis. Matth. 9. & Marc. 5. *Mulier quæ erat in profluuio ſanguinis annis 12, & fuerat multa perpeſſa à pluribus Medicis, & erogauerat omnia ſua nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat, &c.* & Matt. 17. *Miſerere filio meo, quia lunaticus eſt, & male patitur.*

4. Affectanter acceptata. ITEM eſt patientia *affectanter acceptata*, hoc eſt patientia iuſtorum, qui ſuſtinent propter Deum, & illos etiam propter Deum diligunt, qui perſecutionem eis inferunt, ſicut ait Greg. Hom. 15. Euang. parte prima: *patientia vera, eſt aliena mala æquanimiter perpeti, cõtra eum quoque qui irrogat, nullo dolore mordeti. Nam qui ſic proximi mala portat, vt tacitus doleat, & tempus dignæ retributionis quærat, patientiam non exhibet, ſed oſtendit. Scriptum quippe eſt, charitas patiens eſt, benigna eſt: patiens quippe eſt, vt aliena mala toleret, benigna vero, vt ipſos quoque quos portat, amet.*

Patientia iuſtorum triplex, ſcilicet in corde, ore & opere. HÆC autem patientia triplex eſt. Videlicet cordis, oris, & operis. In corde quidem debet haberi patientia, vt homo propter Deum voluntariè patiatur. Eccleſiaſtici 7. *Melior eſt patiens arrogante.* Et Prou. 17. *Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium.* Greg. Homil. Euang. 15. parte prima. *Minor eſt victoria vrbes expugnare, quia extra ſunt quæ vincuntur. Maius autem eſt quod per patientiam vincitur, quia ipſe à ſe animus ſuperatur, & ſemetipſum ſibimetipſi ſubijcit, quando eum patientia in humilitate ſternit.* ſed plerumque contingit, ſicut ibidem dicit Greg. quod *aliqui eo tempore quo patiuntur aduerſa, vel contumelias audiunt, nullo dolore pulſentur; & ſic patientiam exhibent, quod etiam innocentiam cordis ſeruant: poſtmodum, quando qui pertulerunt ad memoriam reuocant, igne vehementiſſimi doloris inſtigantur, argumenta vltionis inquirunt, manſuetudinem quã tolerantes habuerant, amittunt. callidus enim hoſtis, contra duos bellum commouet: Vnum ſcilicet inflammans, vt contumelias prior inferat:* *alterum vero prouocans, vt contumelias, laſus reddat, ſed quia iam victor exiſtit, quem ad contumelias proferendas commouit; contra illum actus dolet, quem ad reddendas iniurias commouere non potuit. quietis ergo tẽporibus ad victoris animum rediens, vel damna rerum, vel iniuriarum iacula ad memoriam reducens, cuncta quæ ſibi illata ſunt vehementer exaggerans, intolerabilia fuiſſe oſtendit, & quieſcentis animum tanto furore conturbat, vt plerumque vir patiens, illa ſe tolerasse, poſt victoriam erubeſcat. Isti ſunt ſimiles illis, qui per fortitudinem in bello victores ſunt, ſed per negligentiam poſtmodum, intra vrbis menia capiuntur. Vel illis quos irruens grauis languor à vita non ſubtrahit, ſed leuiter veniens recidiua febris, occidit. Ille ergo verè patientiam ſeruat, qui ad tempus aliena mala ſine dolore tolerat, & hæc eadem pertractans, exultat ſe talia pertuliſſe, ne quietis temporibus, bonum patientiæ pereat, quod in perturbationibus cuſtoditur.* Sic ergo ſeruanda eſt patientia in corde.

ITEM eſt patientia ſeruanda in ore, ſicut docet Apoſtolus 1. Tim. 4. *Argue, obſecra, increpa, in omni patientia & doctrina.* Prælatis præcipuè neceſſaria eſt patientia in ore, quia ſicut dicit Greg. vbi ſupra, *per impatientiæ vitium, ipſa virtutum nutrix doctrina diſſipatur. Scriptum namque eſt* Prouerb. 19. *doctrina viri per patientiam dignoſcitur. Tanto ergo vniuſquiſque minus doctus oſtenditur, quanto conuincitur minus eſſe patiens: neque enim poteſt veraciter bona docendo impendere, ſi viuendo neſciat æquanimiter aliena mala tolerare.* Patientia ſeruanda in ore.

ITEM ſeruanda eſt patientia in opere 1. Theſ. 4. *Patientes eſtote ad omnes.* Rom. 12. *In tribulatione patientes.* & 2. Corin. 6. *In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia.* & Iacobi. 5. *Patientes eſtote.* Greg. vbi ſupra. *Seruate fratres in mente patientiam, eamq; cum res exigit exercitate in operatione.* Patientia ſeruanda in opere.

CIRCA ſeptimum, ſcilicet *quod patientia multipliciter impugnatur, vel exercitatur*, ſicut ait Gregor. vbi ſupra. Sciendum quod quatuor modis virtus patientiæ exerceri ſolet, alia namque à Deo, alia ab antiquo aduerſario, alia à proximo, & alia à nobiſipſis ſuſtinemus; ab his enim tribulatio vel afflictio ortũ habet. A Deo namque nobis infliguntur infirmitates corporũ, amiſſiones rerum, & etiam amicorum, hæc autem omnia patienter ſuſtinere debemus, ſcientes, quod hæc eſt diſciplina patris pijſſimi & amantiſſimi, quam dat filijs, in ſignum clementiæ & amoris, pro correctione noſtra, & vtilitate multiplici, Apo. 3. *Ego quos amo, arguo & caſtigo.* Heb. 12. *Fili noli negligere diſciplinam patris; quẽ enim diligit dominus, corripit, caſtigat; flagellat autem omnem filium quem recipit.* & infra. *Quis enim filius, quem non corripiat pater, & ſi extra diſciplinam eſtis, ergo non filij, ſed adulteri eſtis.* glo. *qui vult exceptus eſſe à diſciplina flagellorum, exceptus erit à numero filiorum.* Patientia quatuor modis exercetur ſeu impugnatur. 1. A Deo.

SECVNDO patientiæ virtus impugnatur à dæmone per tentationes varias. Greg. *Aſſidua tentatione Diabolus pulſat, vt ſaltem tædio vincat.* eius tentatio dicitur Aquil. Iere. 1. *Ab Aquilone pandetur omne malum, hic eſt ventus veniens à regione deſerti*, id eſt à Diabolo, qui Deum deſerens, & à Deo deſertus, cœlum deſeruit, & nos à cœleſti regione nititur excludere. De multiplici tentatione Diaboli, require infra li. 3. diſt. 1. 2. A dæmone.

TERTIO patientiæ virtus exercitatur à proximo, dum nobis infert læſionem corporum, damna rerum, contumelias verborum. De primo Heb. 11. *Sancti ludibria & verbera experti, inſuper & vincula, & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt* &c. Hymnus. *Cæduntur gladijs more bidentium; non murmur reſonat, non querimonia; ſed corde tacito, mens bene conſcia, conſeruat patientiam.* Sic dominus in flagellis, ludibrijs, & huiuſmodi: immo & in Crucifixione ſua, patientiam exhibuit, & quod longe maius eſt, pro ſuis Crucifixoribus exorauit, eos etiam excuſando, Io. 19. *Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.* Sic & B. Stephanus, in ſua lapidatione, Act. 7. Similiter & B. Iacobus frater domini pro inimicis ſuis legitur exoraſſe. De patientia exhibenda in corporis læſione, ponantur exempla quæ ſequuntur. 3. A proximo.

REFERT B. Greg. 3. Dial. 4. de Libertino (qui tantæ fuit virtutis, quod Deus per eum cuiuſdam viduæ mulieris filium ſuſcitauerat) in hunc modum. Pater monaſterij aliquando contra dictum Libertinum grauius ex*ardeſcens*, cum manibus percuſſiſſet, cædens etiam cum in capite & facie ſcabello ſubpedaneo, grauiter percuſſit, & totam eius faciem tumentem & liuidam reddidit. quod cum tacitus ſuſtineret, in craſtinum venit ad lectum dicti Abbatis, petens orationem humiliter, & benedictionem, quia habebat ire pro negotijs monaſterij: ille autem humilitatem & patientiam dicti viri, & aſperitatem & duritiam & iniuriam quam intulerat tanto viro, confuſus & compunctus, procidit ad pedes eius, ſe reum confitens, petijt veniam. Econtra Libertinus ad terram ſe proſtrauit, ſibi imputans quod pertulerat, non eius ſeuitiæ. Inde factum eſt vt ad maximam manſuetudinem dictus Abbas deueniret, & vt humilitas diſcipuli, magiſtra fieret magiſtri, & cum quæreretur à Libertino, quomodo ſic haberet faciem tumidam & liuidam; peccatis meis exigentibus, reſpondebat, in ſcabello ſubpedaneo impegi.

Exemplum. Item in vitis Patrũ legitur, quod philoſophi venerunt probare Monachos, & videntes vnum tranſeuntem veſtitum bene ſtola alba; dixerunt, tu veni huc. ille indignatus, iniurijs aggreſſus eſt eos, tranſeunti autem Monacho magno, dixerunt ei, tu monache male ſenex, veni huc: quo adueniente ad eos, dabant ei alapas: qui cæſus in vna maxilla porrexit eis aliam, quod videntes philoſophi illi, ſtatim adorauerunt eum dicentes: Vere ecce hic Monachus, & fecerunt eum ſedere in medio ſui, quærentes: quid plus facitis à nobis, quia ieiunamus, & corpora noſtra caſtigamus, ſicut & vos. Reſpondit ſenex, in gratia Dei ſperamus, & mentem noſtram cuſtodimus. Reſponderunt philoſophi, hoc non poſſumus facere, & receſſerunt bene ædificati.

Exemplum. Item dicit Hie. in epiſtola ad Ruſticum Monachum, quod in quadam congregatione erat ruſticus quidam, qui nimio ardore carnalis concupiſcentiæ inflammabatur, & à diabolo tentabatur ad fornicandum, quem cum non poſſet pater monaſterij reuocare à tentatione illa, verbera attentauit, iniungens cuidam Fratri Seniori, vt eum iniurijs afficeret, & de eo, ei clamorem in capitulo offerret, & occaſionem accuſandi eum ſemper daret alijs. Vnde cum ille eum ſæpe accuſaret, & pater eum verberaret aſſidue; vocauit eum pater monaſterij ſecreto, quærens ſi adhuc à ſpiritu fornicationis vexaretur: cui reſpondit: Papa viuere mihi non licet, & fornicari liberet, & ita pater ille per flagellum verberum, curauit vulnus tentationis.

De impulſione tentationis diabolicę loquitur Bern. ſuper Cant. *Impulſor hominis ad malum eſt diabolus, mundus, & homo, diabolus, liuore malitię, mundus, vento vanitatis, homo pondere ſuæ corruptionis impellit, ſed non euertit, ſi tamen ei negaueris auxilium & conſenſum, Impellit mundus, quia in maligno poſitus eſt, ſed ſolos euertit ſuos amicos, & conſentaneos ſibi. Noli ergo eſſe amicus mundi, ne conſtituaris inimicus Dei, & cadas quo nullus caſus grauior.* De multiplici tentatione diaboli dicemus infra 3. li. quomodo diabolus per ſuas diuerſas conditiones, & proprietates diuerſimodè tentat, de hoc ſunt multæ auctoritates, rationes, & exempla.

Secundo patiuntur iuſti ab impijs ex damnificatione rerum: in quo probatur eorum patientia, ipſi vero patienter ſuſtinentes, lucra ſpiritualia acquirunt, & æternum præmium conſequuntur, vnde de lucro tanto gaudent ſicut illi de quibus dicitur Heb 10. *Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis.*

Exemplum. In vit. patr. de patientia legitur, quod cum in cella cuiuſdam ſenis venirent latrones, & quæreret quid vellent, dixerunt, quod tollere omnia quæ in cella eius erant, venerant, qui reſpondit: quantum vobis videtur filioli tollite, qui cum tollerent omnia præter ſacculum quendam abſconditum, clamauit poſt eos: ecce filioli, tollite ſacculum quem obliti eſtis, qui admirantes ſenis patientiam, reſtituerunt ei omnia, pænitentiam agentes.

Item 3. Dial. 20. ca. Cum quidam Sanctus nomine Stephanus paupertatis amator, patientiam in aduerſis cuſtodiens amore Cæleſtium, audiſſet meſſem ſuam quam ſeminauerat & collegerat ad opus anni, ſuccenſam à quodam malitioſo: & dixiſſet ei quidam, væ pater Stephane, quid contingit tibi? cui ille ſtatim mente placita reſpondit: vę potius illi qui hoc fecit, magis enim illi condolebat, qui hoc fecerat, quam ſibi; magis vt dicit Greg. plangens, id quod culpæ reus perdebat interius, quam quod ipſe perdiderat exterius. *Exemplum.*

Item tertio perſequuntur mali bonos contumelijs verborum, in quibus eorum patientia probatur; ſicut legitur Semei feciſſe ſemel Dauid, cum fugeret à facie Abſalon, lapides poſt eum iacens, & dicens: *egredere vir ſanguinum, vir Belial*, &c. 2. Re. 16. ipſe autẽ tanquã ſurdus non audiebat, & ſicut mutus non aperiens os ſuum, niſi quod inhibebat ſuis, ne aliquid malum inferrent ei, dicens, quod Deus hoc ei præceperat, vt ſibi malediceret: ſed ei nihil reſpondit. Sic dominus in paſſione in contumelijs nihil reſpondebat, ſaturatus opprobrijs, ſic ſancti verborum contumelias ſuſtinent patienter & libenter, propter domini promiſſum Mat. 5. *beati eritis, cum maledixerint vobis homines, & exprobrauerint vobis*, &c. *Gaudete & exultate* &c. Item propter domini exemplum, & patientiæ lucrum, ſicut fecit Conſtantinus manſionarius, de quo legitur Dial. 4 [illegible], quod cum eſſet tantæ ſanctitatis, quod cum in eccleſia vbi ſeruiebat, non poſſet habere oleum ad lampades illuminandas, poſuit ibi aquam quæ officium olei ſuppleuit, vt in ea ignis ſicut in oleo luceret. Vnde cum propter hoc & alia eius fama ſe diffunderet, & multi venirent ad eum viſitandum; venit ibi ad hoc quidam ruſticus, & inueniens illum lampades ſuccẽdentem & videns puſillum ſtatura, atque deſpectum corpore, quem tam magnum audiuerat fama, deſpexit eum & deriſit dicens: ego grandem credidi inuenire, iſte autem nihil habet de homine, quod audiens vir ſanctus dimiſſis lampadibus quas aptabat, cucurrit in amplexus & oſcula dicti ruſtici gaudens & gratias agens, & dicens: tu ſolus in me apertos oculos habuiſti, & de me rectè iudicaſti: vbi dicit Greg. *qualis quiſque apud ſe lateat, illata contumelia probat.*

Item in collationibus patrum lib. 12. legitur quod quædam recluſa Alexandriæ, petijt ab epiſcopo quod traderet ei ſociam aliquã, quę eſſet cum ea in ſolatium, qui tradidit ei viduam honeſtate pollentem, mitem, dulcem, in oratione perſiſtentem, obedientem, & ſibi deuote ſeruientem, quæ conqueſta eſt epiſcopo dicẽs, quod non eſſet ei vtilis: qui dedit ei aliam duram, & verboſam, & litigioſam, & rebellem, & eam multis conuitijs afficientem, de qua non eſt conqueſta, ſed eam pacifice ſuſtinuit vſquequo cũ ea exercitata, eius iniurijs addiſceret perfectam patientiam, pro quo admirans epiſcopus, cum quæreret quomodo eſſet ei, & ipſa diceret, quod in pace: & quæreret quomodo in maiori pace erat cum iſta, quam cum prima: Reſpondit, quod prima erat ita dulcis & ita pacifica, quod nihil lucrabatur eius patientia: cum ſecunda autem exercitabatur, & multis iniurijs perfectam didicerat patientiam habere. *Exemplum.*

Item in li. 2. de vit. pa. Cum Abbas Moyſes eſſet niger, & ordinaretur ab epiſcopo presbyter, operuit eum pallio albo dicens, ecce Abba totus albus factus es. Cui ille, putasne pater quod aliquando penitus ſic albus fieri poſſum. Tunc epiſcopus præcepit clericis, quod cum egrederetur ab altari, expellerent eum cum iniuria dicentes: egredere foras Æthiops, tunc ille hoc ſecum dicebat: Iuſte hoc tibi fecerunt, quia cum non ſis homo præſumpſiſti intrare inter homines.

Quarto patitur homo tribulationem à ſeipſo, & periculoſius quam ab alio, Bern. ſuper cant. *homo ſiquidem ſuipſius impulſor eſt, & præcipitator, in tantum vt non poſſit ſine ſe impellente, præcipitari ab alio impulſore ſi proprias* 4 *A ſeipſo.*

à ſeipſo

à ſeipſo manus continuerit & conſenſum, & non dederit membra ſua ſeruire iniquitati ſuæ, alieno impulſu cadere poteſt homo, abſque ſuo cadere non poteſt, & ideo ei fortiſſime reſiſtendum eſt, qui ſolus deijcere poteſt, ſine ipſo autem alij poſſunt nihil. A ſeipſo autem impugnatur homo, à ſua carne ſcilicet & à mente vel corde. à carne autem ſua impugnatur, & tribulatur; ſcilicet à carnis ſuæ concupiſcentia, quæ eſt in omnibus ſuis, quæ eſt lex peccati, omnia enim membra ſua militant contra eum. Rom. 7. *Video enim aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ,* &c. Bern. in quibuſdam ſenten. *Maximum plane eſt delictum concupiſcentia, lex peccati, quæ in membris omnibus inuenitur. Inde enim riſus, inde oculorum petulantia, inordinata voluptas, inordinata edacitas, & in toto corpore ſenſus mollities, & libido pernicioſa tangendi,* B *videtur intus in anima ebrietas deſideriorum malorum, & fornax ambitionis, auaritiæ, iracundiæ, contumaciæ, omnibus vitiorum affectibus vehementer accenſa.*

A quibus iuuatur patientia.

DISTINCTIO LXXXVIII.

Multa ſunt quæ patientiam roborant.

1\. *Conſideratio neceſſitatis ineuitabilis.*

CIRCA ſeptimum ſciendum, quod multa ſunt per quæ patientia roboratur, & ex quorum conſideratione iuuatur. Primum eſt neceſſitas impoſſibilis euitari, ſumus enim in terra tribulationis, in agro laboris, in campo certaminis, & tyrocinio probationis, Vbi Tyrones probantur. Bern. *in campo certaminis ſumus, vbi qui plagam, vel liuorem non ſuſtinuerit, miles in-*C *glorioſus apparebit.* in hoc mundo tot emergunt caſus, imminent aduerſitates, infirmitates, deſolationes, & moleſtiæ, quod homo velit nolit habet ſuſtinere. ſicut nauis in medio maris, vndique procelloſis fluctibus agitatur, & concutitur; nec eſt in voluntate gubernatoris ſedare ſæuitiam tempeſtatis, nec commotiones fluctuum mitigare. Infirmus corporaliter neceſſe habet ſuſtinere dolores velit nolit, quos ſi impatienter ſuſtinet grauatur dolor, quia cum afflictione corporis, eſt etiam deſolatio cordis, & ſuæ facit animæ detrimentum. Si autem haberet patientiam, leuius ſuſtineret, citius & facilius curaretur, & infirmitas ſibi fieret in meritum & ſalutem. Sic in his quæ patimur, faciamus de neceſſitate virtutem, vt quæ nobis eſſent damnationis occaſio, fiant nobis materia D exercendæ virtutis, & acquirendæ ſalutis. Vnde Iudith. 8. ſcribitur, *illi qui tentationes non ſuſceperunt cum timore domini, & impatientiam ſuam & improperium murmurationis ſuæ contra Deum protulerunt, exterminati ſunt ab exterminatore, & à ſerpente perierunt.*

2\. *Conſideratio diuinæ voluntatis cui debemus conformari.*

SECVNDO patientiam iuuat & roborat diuina voluntas, cui debemus conformari. Porro quantumcunque ſenſualitas repugnet duris & aſperis quæ patimur, tamen voluntate regulata per rationem patienter ſuſtinere debemus, exemplo domini Saluatoris, qui imminente ſua paſſione, dixit. Matth. 26. *Pater ſi fieri poteſt tranſeat à me calix iſte, veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat.* nos ergo eius exemplo commoniti, voluntatem noſtram debemus diuinæ ſubdere voluntati, accipiẽtes quod noſtrum cuilibet eſſet dictum illud 1. E Reg 28. *quod placeat ſecit tibi Dominus,* tu autem quis es, vt contradicas Deo? nunquid vas contra figulum, aut ſecuris mouebitur cõtra eum, qui ſecat in ea? quomodo ergo creatura contra creatorem murmurare præſumet; *quis eſt filius quem non corripiat pater?* Hebr. 12. Nunquid non pius dominus ſeruum ſuum, & pater miſericordiarum filium ſuũ caſtigabit? Ideo Prouer. 3. *Diſciplinam domini fili mi ne abijcias, nec deficias cum ab eo corriperis; quem enim diligit dominus, corripit; & quaſi pater in filio complacet ſibi.* Ideo dicit Apoſtolus Hebr. 10. *patientia vobis neceſſaria eſt vt voluntatem Dei facientes reportetis promiſſionem.*

3\. *Conſideratio peccatorum quæ ſunt erga omnia aduerſitates.*

TERTIO patientiam iuuat & roborat conſideratio peccatorum, quibus debet omnis aduerſitas quam A debemus imputari. Pecca. *quod merito patenti pa... ferre tormenta.* Sic fratres Ioſeph cognoſcebant ſe propter peccata ſua datos ad tribulationem Gen. 42. *Merito hæc patimur quia peccauimus in fratrem noſtrum; idcirco venit ſuper nos tribulatio.* Mach. 7. *Nam nos propter noſtra peccata hæc patimur.* Similiter latro dexter. Lucæ 23. *Nos quidem iuſtè, nam digna factis recipimus.* Item Greg. in ſecunda parte moralium, *qui multiplicitatem delictorum ſuorum intelligit cuncta quæ patitur minora perpendit: & per hoc quod pondus culpæ cognoſcitur, affligentis pœna leuigatur.* Item: *patienter iniuriam illatam tolerat, qui pie reſpicit, quod ipſe habet in quo tolerari debeat.* Idem. *Infirmitatis propria mala, nobis excuſat aliena.* Item in vitis pa. legitur, quod quidam frater iniuriam ſibi factam ſibi renunciauit ſeni; cui ait, non tibi fecit ille iniuriam, ſed peccata B tua, in omni tribulatione, qui tibi videtur eam inferre, auctor enim eſt, ſed peccata tua, propter quæ tibi inferuntur.

4\. *Exemplorum præclaritas quæ debemus imitari.*

QVARTO patientiam iuuat exemplorum præclaritas, quæ debemus imitari. meminiſſe debemus quãtam patientiam habuerunt patres antiqui: & quam euidens exemplum nobis dederint. Abel à Cain fratre ſuo perimitur, de quo Grego. ait: *Abel eſſe renuit, quem Cain malitia non exercet.* Abraham à Chaldæis; Loth à Sodomitis, Iſaac ab Iſmaele, Iacob ab Eſau, perſecutiones patiuntur. Ioſeph à fratribus venditus, & patiens ſuſtinuit, & clementer indulſit: immo, & bona pro malis reddidit. Moyſes à Pharaone, & Egyptijs; nec non à filijs Iſrael in deſerto, multa, & multoties ſuſtinuit, & ſemper eorũ mores grauiſſimos ſupportauit, C & pro tranſgreſſionibus eorum adeo feruenter orauit, vt diceret Exo. 32. *Domine aut dimitte eis noxam hanc, aut dele me de libro tuo.* Dauid à Saule, & Abſalon filio ſuo, & à Semei patitur, nec turbatur. Iob & Tobias, exempla patientiæ præbuerunt, ſicut dixit Angelus Tobiæ 12. *quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te; vt poſteris daretur exemplum patientiæ, ſicut & ſancti* Iob. Similiter Iſaias, Ieremias, Zacharias, Helyas, & omnes prophetæ pro veritate dicenda, diuerſa ſuſtinuère ſupplicia. Eleazarus etiam vir nobiliſſimus Iudæorum, miram exhibuit patientiam. De quo 2. Mach. 6. dicitur, quod *glorioſiſſimam mortem, magis quam odibilem vitam eligens, voluntarie præibat ad ſupplicium; patienter ſuſtinens, deſtinauit non admittere illicita, propter vitæ amorem. Et cum plagis perimeretur, inge-*D *muit, & dixit, domine tu ſcis quia cum à morte poſſem liberari, duros corporis ſuſtineo dolores, ſecundum animam vero propter timorem tuũ, libenter hæc patior, & hoc modo deceſſit, exemplum virtutis, & fortitudinis relinquens.* Fratres 7. cum matre venerabili, miram patientiam oſtenderunt. Tres pueri in camino. Daniel in lacu Leonum. Mathathyas & eius filij. Et omnes quotquot ante nos fuerunt per multas tribulationes tranſierũt. Vnde dicit B. Iacobus, 5. *exemplum accipite, fratres, exitus mali, & longanimitatis, & patientiæ, & laboris, Prophetas.* Et Hebr. 11. *Sancti per fidem vicerunt regna.* Sequitur. *lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt, egentes, anguſtiati, afflicti,* &c.

Chriſtus patientiæ exemplar à nobis imitandus.

SED iam ad patres noui teſtamenti, & ſanctos noſtri temporis veniamus. Primo Chriſtus exemplar E patientiæ, voluntate non neceſſitate, ſuſtinuit famem, ſitim, calorem, & frigus; labores, & fatigationes; vigilias, & pernoctationes; contumelias, blaſphemias, opprobria, ludibria, colaphos, alapas, ſputa, coronam ſpineam, & flagella: inſuper & acerbiſſimum genus mortis, videlicet mortem crucis. Vnde b. Petrus ait *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius* 1. Pe. 2. & Paulus ait Heb. 12. *deponentes omne pondus, & circunſtans nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen: aſpicientes in auctorem fidei, & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem.* Iſtud exemplum præcipue iuuat, & roborat, ſicut dicitur Tre. 3. *Dabis eis ſcutum cordis laborem tuum,* & 1. Petr. 4. *Chriſto in carne paſſo, & vos eadem cogitatione armamini,* quia vt dicit Ber. *Deuotus miles*

bene

bene armatus, vulnera non ſentit, dum benigni ducis vulnera inſpicit. Idem ſuper cant. *vtrumque es mihi domine Ieſu & ſpeculum patiendi, & præmium patientis: tu doces manus meas, in cruce ſcilicet expanſas, ad prælium, & vehementer accendis ad patiendum, propter patientiæ præmium.* Ante oculos debemus habere paſſionis Dei memoriam, tanquam ſpeculum, vt per eam animemur ad prælium hoc eſt ſanguis vuæ & mori, quem oſtendebant Elephantibus, vt acuerent eos ad prælium, vt legitur 1. Mac. 6. Hoc eſt myrrhæ faſciculus, dulcorans omnem amaritudinem, poſitus in corde & præ oculis memoriæ collocatus Bern. *oportet habere myrrhæ faſciculum, non retro in humeris, ſed ante præ oculis; ne portantes & non odorantes, & onus premat, & odor non erigat.* Chriſtus eſt vas nouum, in quo fuit reconditum ſal diuinæ ſapientiæ, quod in aquis Hiericho amaris & mortiferis poſitũ, eas dulcorauit. Sic ergo expoſitus tribulationibus pœnitentibus, virtute memoriæ ſuæ paſſionis reddit eas nobis ſaluti feras, & tolerabiles. Grego. *Si paſſio domini ad memoriam reducitur, nihil eſt ita durum, quod non æquanimiter toleretur.* Bern. ſuper cant. *Dolores, labores Chriſti, & ea omnia quæ pro nobis ſuſtinuit meditari dixi ſapientiã, hæc me in aduerſis erigunt, in proſperis reprimunt; inter aduerſa triſtiaque huius ſæculi, via regia incedenti, tutum præbent vtrobique ducatũ, hæc mihi conciliant mundi iudicem, dum tremendum Angelicis poteſtatibus, figurant mitem & humilem, hæc mea ſumma philoſophia ſcire Ieſum Chriſtum, & hunc Crucifixum.* Idem ſuper Cant. Columba mea in foraminibus petræ, &c. *In hac petra eſt firmitas atque ſecuritas à caſu & ab hoſte: & vera tutaque eſt infirmis requies, in vulneribus Saluatoris: tanto illic ſecurior habito, quanto ille potentior eſt ad ſaluandum: premit corpus, fremit diabolus, mundus inſidiatur; non cado, fundatus ſuper hanc petrã.* Idem: *peccaui peccatum grande, turbatur conſcientia, ſed non perturbatur, quia vulnerum domini recordabor, quid enim tam efficax ad curãdum conſcientiæ vulnera, ad purgandum aciem, quam frequens vulnerum Chriſti meditatio? quid tam ad mortem, quod non Chriſti morte medeatur? Si igitur in mentem veniat tam efficax medicamentum, nulla iam poſſum morbi malignitate terreri; quod ex me mihi deeſt, præſumo ex vulneribus Ieſu Chriſti, quæ affluunt miſericordia, nec deſunt foramina per quæ effluat: patet ibi magnum pietatis ſacramentum, patent viſcera miſericordiæ Dei noſtri.*

Vtilis eſt memoria paſſionis Chriſti.

Refert magiſter Iacobus exemplum ad hoc, quod memoria paſſionis Chriſti, mitiget & curet turbationem mentis, & peccatorum vulnera. Cum quidam occidiſſet filium cuiuſdam iudicis, & pater ſequeretur eum cum manu armata, in die paraſceues; ille videns ſe fugiendo non poſſe effugere, proſtrauit ſe in forma crucis, dicens patri occiſi filij: Domine, ſcio apud te mortem merui, ſed rogo pro illo, qui hodie mortuus eſt in cruce pro te, vt tu parum antequam occidar audias me, quo concedente: Domine ait, ſcio quia dignus ſum morte, ſed rogo te per illum, qui hodie mortuus eſt pro te, vt hodie non occidas me, ſed da mihi ſpacium confitendi: vel ſi plus vis facere pro amore illius qui dixit, dimittite & dimittetur vobis; & qui pro ſuis crucifixoribus orauit: & vt habeatis in die iudicij aliquod magnum quod pro eo feceritis, quod ei poſſitis oſtendere, remittatis mihi ne occidar, & ego omnibus diebus vitæ meæ, pro vobis & pro anima veſtri filij peregrinabor, ille autẽ motus ad dominicæ paſſionis memoriam, eum liberũ abire permiſit, & cum veniſſet oſculari crucem ipſa die, Crucifixus eum viſus eſt amplexari, in ſignum pacis, & remiſſionis peccatorum.

Exemplum.

3. *Patientiam noſtram iuuant exempla Sanctorum.*

Item patientiam noſtram iuuant & roborant exempla ſanctorum: ſancti enim Apoſtoli, ſua patientia, totum mundum ſubiugauerunt fidei: & vincentes Tyrãnicam feritatem, omniumque principum poteſtatem; Eccleſiam ſuo ſanguine fundauerunt poſt eos S. martyres in diuerſis mundi partibus, innumerabilia ſuſtinuere tormenta, & quod eſt mirabilius, etiam virgines iuuenculæ, & aliæ ſanctæ venerabiles mulieres, in ſexu fragili, ſuæ fragilitatis oblitæ, acerbiſſima tormenta lætiſſime & conſtantiſſime felici commercio, vitam ſibi mercabantur æternam. Ideo dicitur Iac. 5. *Exemplum, accipite fratres, exitus mali, laboris, & patientiæ, Prophetas &c.* ſuos amicos exponit Deus tribulationibus, vt alijs ſint in exemplum patientiæ. Tob. 2. *Hanc tentationem ei Deus euenire permiſit, vt alijs eſſet exemplum patientiæ, ſicut & S. Iob.* Hier. *Quis ſanctorum ſine patientia coronatus eſt, à cunabulis Eccleſiæ non deſuit iniquitas premens, & iuſtitia patiens.* Greg. *ſi facta præcedentium patrum conſideramus, non erunt nobis grauia quæ toleramus.*

4. *Patientiam iuuant exempla malorum.*

Item patientiam noſtram iuuant exempla malorum, qui per tot, & tantas tribulationes & tormenta quæ ſuſtinent, adimplendo ſua flagitia, acquirunt ſibi æterna tormenta, quod in inferno cognoſcunt dicentes Sap. 5. *Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis, ambulauimus vias difficiles,* Eccl. 12. *via peccantium complantata lapidibus,* id eſt duris, & aſperis tribulationibus, *& in fine illorum, inferi, & tenebræ, & pœnæ* Ber. *Quid igitur, charißimi, ardentius amant mali permiſſa, quam nos vetita; alacrius currunt ad mortem, quam nos ad vitam.*

Adiuuant nihilominus patientiam noſtram exempla mundanorum, qui pro rebus temporalibus acquirendis & cuſtodiendis, ſunt in aſſiduis doloribus & laboribus, quæ portant patienter. Ber. Sudant agricolæ, putant & fodiunt vinitores, patienter ferentes labores graues & aſſiduos, propter lucra modica terrenorum Iaco. 5. *agricola patienter expectat pretioſum terræ fructum, &c.* Eccl. 2. *Quid proderit homini de vniuerſo labore ſuo, & affictione ſpiritus, qua ſub ſole cruciatus eſt, cuncti dies eius laboribus, & ærumnis pleni ſunt, nec per noctem mente quieſcit,* & hæc omnia propter lucra terrena patienter portant, quæ tamen frequenter labore multo congregata ſubito amittuntur. Propter iuſtitiam autem nihil volunt ſuſtinere, ſed mercedem temporalem plus diligunt quam iuſtitiam, imo magis volunt perſecutionem quam iuſtitiam, ſuſtinere, quia iuſtitia eſt contraria operibus eorum. Cæterum propter auaritiam & ambitionem, paratos videas eos diſſimulare opprobria, negligere maledicta, vt acquirant ſibi temporales diuitias, & eminentias ſæcularium dignitatum, & aliquando antequam peruenerint per multa mala ad id quod intendunt, in via moriendo deficiunt, vel non aſſequuntur id, ſed illius contrarium, quod intendebant.

Exemplum.

Ad conſiderationem autem tribulationis mundanorum, quæ accidit eis ex inſperata fortuna, confortabat ſe pauper quidam, de quo legitur in lib. de vitis patrum quod cũ in hiemalis frigoris aſperitate iaceret ſub dio, non habens niſi vnã nattam, cuius medietatem habebat ſupra, & aliã infra cum media nocte ſurgeret ad vrinam, & ad nattam rediret, ſe conſolabatur dicens: Gratias ago tibi domine. Quanti ſunt hodie diuites, afflicti pro ſuis diuitijs, qui etiam aſtricti tenentur ferro, & cõpedibus qui nec vrinã ſuã libere poſſũt facere: ego autẽ velut Imperator extendo pedes meos ſub iſta natta, vbi volo me vertens. Quod audientes quidam patres, qui ibi propè ad nocturnam orationem ſurrexerant, ædificati ſunt.

5. *Patientiam iuuat clamor orationis.*

Quinto patientiam noſtram iuuat clamor orationis, præcones in tyrocinijs clamando animant tyrones ad fortiter agendum, & pugnantes in prælio, exclamando, & vociferando, confortantur ad viriliter militandum; & obſeſſi in caſtro, quando clamando, & prætendendo auxilium, ſperant ſe poſſe audiri à Principe cuius caſtrum cuſtodiunt, & pro quo bellum gerunt, confortantur, ſibi ſperantes auxilium affuturum. Sic vir patiẽs clamare debet ad dominũ, qui eſt auctor patientiæ. Pſal. 61. *Deo ſubiecta eſto anima mea, quoniam ab ipſo patientia mea, nã & ipſe Deus meus, & ſaluator meus, adiutor meus &c.* Hanc patientiam, & hoc adiutoriũ, dat ipſe orantibus, pro ſe vel alijs, liberando à tribulatione, vel dando fortitudinẽ patienter tolerandi aduerſa Pſal. 98. *Inuocabit me, & ego exaudiam eum.* Idem pſal. 119. *Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Lucæ 21.

Docet

Docet dominus diſcipulos ad orationem recurrere A dicens. Vigilate & orate, vt digni efficiamini effugere omnia mala hæc.

Exemplum.

In vitis pa.tr.de patientia. Venerũt quidã fratres ad B Ant. petẽtes verbũ per quod ſaluarẽtur, qui ait. Qui vos percuſſerit in vnã maxillã, poteritis præbere aliam? Dicũt, nõ. & poteritis ſuſtinere, vt iterũ percutiamini in eadem? non, & vultis non reddere malũ pro malo, à quo malũ accepistis? Dicunt: Nolumus, ſed volumus malũ pro malo reddere. Tũc ait miniſtro. Vade fac eis eſcã, quia valde infirmi ſũt. & ait ad illos: Si alterũ iſtorũ nõ vultis, & alterũ nõ poteritis: neceſſaria eſt vobis oratio per quã veſtræ impatientiæ infirmitas ſanetur.

Exemplum.

Item in eod. lib. legitur. Quod cum Abbas Beſeream ambularet iuxta mare, & eius diſcipulus grauiter ſitiret, iuſſit haurire aquam de mari, & facta oratione à dicto Abbate, dictæ aquæ impotabiles, cõuerſæ ſunt in dulcedinem: in quo ſignificatur, quod virtute orationis fiant tribulationes dulces, & tolerabiles B Deut. 33. *Inundationes maris q. lac ſugent*, &c.

6. Patientiam iuuat amor affectionis.

Sexto potentiã noſtrã iuuat & roborat, amor affectionis 1. Corin. 13. *Charitas patiens eſt*. Sequitur, *Omnia ſuffert, omnia ſuſtinet*. Aug. *Omnia ſæua & aſpera, facilia & propè nulla facit amor. Hic eſt, qui fecit B. Stephano lapides torrentes eſſe dulces: hic martyribus omnia dulcorauit ſupplicia, hic eſt qui facit infatigabilẽ, currentẽ poſt Deũ, & omnia quæ in via ſũt aſpera, cõtẽnere, & trãſilire: donec perueniat ad Deũ, & requieſcat in eo, qui finis eſt deſideriorum eius*. Bern. *Finis præcepti charitas, finis charitatis Deus, ad quem cũ peruenerit fortis intentio, nõ habet vlterius quo tendat: ſed ibi requieſcit.*

In lib. de vit. pat. dixit quidam ſenex. Intueri debet C qui vult conſequi dominum canes, qui ſequuntur leporem quem vident. Illi enim latrando inſequuntur leporem, alij videntes eos currere, & audientes eos, ſequuntur, & fatigati, vnus redit poſt alium. Ille autẽ qui vidit leporem, non impeditur intentione, propter reuertentes nec de ſpinis neque pe præcipitijs cogitat: & licet à ſpinis & vepribus pungatur, non quieſcit donec comprehendat. ſic qui Chriſtum quærit, licet multi retrocedant, non debet ceſſare, donec Chriſtum habeat amans Deum patiendo conſiderat, quod flagellatur à Deo, filium verberante: hæc eſt enim diſciplina patris amantiſſimi. De hoc, require ſupra. Hæc eſt virga aurea Aſſueri, quam qui oſculatur euadit mortem, quam porrigit his quos vult ſaluare, & à morte liberare. Aſſuerus interpretatur beatus, & ſignificat Deum D regem beatum, qui illis quos ſeruare vult, porrigit virgam præſentis tribulationis, ad eorum correctionẽ, quam, qui oſculatur gratanter gratias agendo, euadit mortem æternã, & virgam ferream iuſtitiæ inflexibilis. Hanc oſculata Heſter, non ſolum mortem euaſit: ſed quod petijt obtinuit, & à morte populum ſuum liberauit. Heſter. 5. Apo. 3. *Ego quos amo arguo, & caſtigo*. He. 12. *Fili noli negligere diſciplinam, quem enim diligit Deus caſtigat, & flagellat omnem filium quem recipit*: gl. *qui non vult eſſe receptus à diſciplina flagellorum, erit exceptus à numero filiorum*. Et poſt ibidem. *In diſciplina perſeuerate: tanquam filiis offert ſe vobis Deus, quis eſt filius quem non corripit pater? quod ſi extra diſciplinam eſtis, non eſtis filij, ſed adulteri.*

Simile.

Attende quod quando puer verberatur à patre, ſi patienter ſuſtinet, pater ei compatiens ceſſat à E verbere: ſi autem clamat, & murmurat: diutius verberatur, & pater offenditur, & amplius prouocatur. Similiter filii Iſrael quandocunque impatienter contra dominum murmurabant, iratus dominus contra eos, nũc gladio, nunc incendio, nunc ſerpentibus, nunc fame, nunc peſte, & alijs modis varijs conſumebat. vnde Eccl. 2. *Væ illis qui perdiderunt ſuſtinentiam*. Item conſiderare debet vir patiẽs, quod pugnat coram Deo ſpectante. Deus enim, Angeli, & homines, certamen noſtrum conſiderantes attendunt: Deus & Angeli gaudent, homines ædificantur, & ad patientiam animantur. 1. Corin. 4 *Spectaculum facti ſumus huic mundo, Angelis, & hominibus*. Heb. 10. Magnum certamen paſſionũ ſuſtinuiſtis, opprobriis, & tribulationibus ſpectaculũ facti. Boe. de conſo. *Magna nobis incumbit bene agendi neceſſitas, qui omnia facimus coram oculis cuncta cernentis.*

Exemplum.

In vitis. pa. & B. Ant. legitur, quod cum dæmones verberaſſent B. Ant. vſque ad mortem, & ipſe immobilis perſeueraret in bono propoſito ſuo, Deum inuocans, lux emiſſa à Deo, dæmones fugauit, Ant. ſanauit, Ieſum Chriſtum ſibi aſtantem ei demonſtrauit. cui Ant. Vbi eras ô bone Ieſu, cum dęmones ita malè me tractarent. Ego, ait Deus, eram iuxta te, cernens, & gaudens de victoria patientiæ tuę. Iuxta eſt enim Deus his, qui tribulato ſunt corde, iudex feriens, & teſtis aſpiciens, & patienti mercedem tribuens. Vnde Iſid. *diuinæ ſapientiæ ſubtilitas, ſicut interius eſt teſtis & ſcrutator conſcientiæ, ita exterius irrogat pœnas, vt verũ ſit teſtimoniũ Prophetæ; quia idem iudex eſt, & teſtis. Miſerere*, ait, *domine miſero Iſidoro, indigna agenti, & digna patienti, & tua flagella quotidie ſuſtinenti*. B Ad hoc autem poteſt valere, quod legitur Ioſephi li. 19. Romanos ad virtutem hortabatur cõſuetudo vincendi, qui vinci non conſueuerant: & Imperij magnitudo: ſuper omnia Titus Imperator, vbique præſens ſemper, & quod grauiſſimum ſcelus iudicabatur, eo præſente & ſpectante, eſſe inertẽ. & ei qui decertaſſet teſtis aderat, qui rependeret præmiũ; & magnus fructus in certamine, laudis pręconium, & ibi cognoſci virũ probum, & fortẽ, & multos in certamine, virtutis exẽplo, reddere fortitudinis æmulatores. Vbi notãtur decẽ cauſæ, quæ animãt in certamine tribulationũ, ad viriliter agẽdũ, & patiendum. aſſiſtunt etiam Angeli ſancti patientibus.

Exemplum.

Legitur in paſſione B. Euffemiæ, quod cum ipſa C in Macedonia pateretur, Soſthenes, & Victor, qui eius aderant Paſſioni, apertis ſibi diuinitus oculis, audierũt circa eam Angelorum exercitum, & Virginũ choros, propter quod ad dominũ ſunt cõuerſi; qui multa ſupplicia perferẽtes, ad vltimũ in oratione, & exhortatione mutua, necati, ſanctas animas domino reddiderũt.

Deus iuuat patientẽ, vires augendo. Ideo multũ iuuat ad patientiã conſideratio diuini auxilij quod præſto eſt.

Item cõſiderari debet homo, quod patitur cũ Deo, ipſum benignè & multipliciter adiuuante; ait enim in Pſal. 90. *Cum ipſo ſum in tribulatione*. O quam glorioſum eſt talẽ habere ſociũ; bonus & fidelis eſt iſte ſocius, qui multipliciter adiuuat patientem, videlicet vires, & fortitudinem augmẽtando, ſicut ait. Pſal. 9. *Adiutor in opportunitatibus in tribulatione*. & Eſa. 40. *Qui dat laſſo virtutẽ, & his qui non ſunt*, ideſt qui deficere videntur, *fortitudinem & robur multiplicat*. Vnde de multis D ſanctis legimus, quod cum in tormentis iam deficere viderentur, iterum inuocato nomine Ieſu, vires eis reparabãtur ad pugnã, ac ſi nihil mali ante ſentiſſent. Sicut patet de B Vincen. & alijs multis. vnde diuina virtute ſibi aſſiſtente, erant inſuperabiles; nec mirũ, quia Deus omnipotens ſupportabat debilitatem eorum, & virtus minima fortiori virtuti coniuncta, multa poteſt quæ per ſe non poterat. Ideo Pſal. 59. in perſona martyrum dicit. *In domino faciemus virtutẽ*. Idem: *dominus fortitudo plebis ſuæ*. Miles in tyrocinio, vallatus auxilio virorũ fortium, qui ipſum de equo eijci non permittunt, multa ſuſtinet, quæ per ſe ſuſtinere non poſſet, & agit viriliter, ac inde acquirit famã, & gloriam triũphalem. Puer nutricis manibus ſuſtẽtatur; & infirmus, qui propter infirmitatẽ non poſſet incedere, E brachijs alicuius ſani hominis ſupportatur. Et mulier delicata quæ propter debilitatem corporis, & teneritudinem complexionis, ſe vix ſuſtinere poteſt, brachijs deducentis eam ſubleuatur per latera. Hi omnes cum adiutorio fortioris adiuncti, ſuſtinere poſſunt, vel facere, quæ per ſe non poſſent facere. Sic iuſtus fideli deuotione, & cõfidentia, Deo iunctus, magna & mira facere poteſt, aut etiam ſuſtinere, quæ virtute propria nunquam poſſet: ſed illa poteſt ſuſtinere ex virtute diuina, cui innititur. Ideo ait Pſal. 59. *In Deo faciemus virtutem*. quaſi dicat non virtute propria ſed diuina.

Item cõſiderare oportet quod Deus eſt qui mittit tribulationes pro vtilitate noſtra Eccl. 2. *Omne quod applicitum tibi fuerit accipe*, ideſt ad te cape. ſ. ad vtilitatem tuã conuerte, ſiue ſint bona, ſiue mala. Nã bona debes

recipere cum timore, ne ſint tibi pro retributione & pigamento pro bonis, ſi quæ feciſti; vel ne non digne facias inde debitum tuum. Item bona accipe cum amore, & deuota gratiarum actione. Mala vero debes accipere cum patientia: quia ſicut ait Iob. *Si bona ſuſcepimus de manu domini, mala autem quare non ſuſtineamus.*

Eccl. 2.

Videmus manifeſtè quod canis quantumcunque ſit ferox extraneis, tamen quando verberatur à domino ſuo, omni ferocitate depoſita, caput & caudam demittit, & totum corpus humiliat, non latrans, non mordens, & vix audens plangere, ſed ſolum relaxationem verberum poſtulare. Similiter videmus in alijs beſtijs, quod à dominis ſuis qui eas nutriunt, fuſtigationes & verbera multa recipiunt. quanto magis igitur nos ratione vigentes, qui tanta Dei beneficia à Deo patre, & Saluatore noſtro accipimus inceſſanter mala, quæcunque ſint, propter eum ſuſtinere debemus. Et quia quidam plus timent afflictiones pœnales, quàm deiectiones, & opprobria; quidam econuerſo; Ideo dicit ſapiens poſt verba præmiſſa. *in dolore ſuſtine*; quantum ad primum: *Et in humilitate tua patientiam habe* quantum ad ſecundum. Vnde Chriſtus exemplar patientiæ, acerbiſſimam & ignominioſiſſimam ſuſtinuit paſſionem.

Simile. Patientia roboratur dū conſideramus quod à Deo patre noſtro mittitur.

Eccl. 2. Afflictio pro bono noſtro.

Item Deus adiuuat patientem ſupplicium mitigando. hic eſt enim, qui deſcendens cum pueris in fornace ignis ardentis, ideſt acerbiſſimæ tribulationis, facit medium fornacis, quaſi ventum roris flantē. Eccle. 18. *Nonne ardorem refrigerabit ros.* Vnde dicebat Decio B. Lau. *Diſce miſer, quia carbones tui, non ardorem, ſed refrigerium mihi præſtant.* & B. Tyburtius cum ſuper prunas ardentes iuberetur incedere nudis pedibus dicebat. *Videtur mihi quod ſuper roſeos flores ingrediar.* Ad B. Agatham miſſus eſt B. Petrus, ad ſanandum, & leniendum dolorem mammillarum.

Deus adiuuat patientē, ſupplicium mitigando.

Item adiuuat conſolando. Pſalmus 85. *Tu domine adiuuiſti me, & conſolatus es me.* Idem: *ſecundum multitudinem dolorum meorum, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Ipſe eſt enim *pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis,* 2. Cor. 1.

Patientem conſolando.

Item adiuuat protegendo, & liberando. Sicut Dauid de manu Saul. 1. Re. in multis locis. ſicut Ezechiam, & populum liberauit. Iſa. 38. Sicut Chriſtinam, Catherinam, & alios multos de ſupplicijs. Pſal. 90. *Quoniam in me ſperauit liberabo eum, protegam eum,* &c. B. Bern. *Quid ei nocere poterit eorum quæ ſub cælo ſunt, quem Deus cæli protegere, & conſeruare voluerit. q. d. nihil.*

Item protegendo & liberando.

7. Septimo patientiam noſtram iuuat, & roborat, cōſcientiæ puritas illibata 1. Pe 2. *hæc eſt gratia ſi propter Deū ſuſtinet quis.* Gre. in Mor. *Bonis mentibus hæc ipſa ſiunt proſpera, quæ videntur aduerſa.* Item idem in Homil. *Mens iuſtorum bonis eſt in adiutorium, malis in teſtimonium.* De beatis martyribus dicit Hymnus Ambroſij. *Cæduntur gladijs more bidentium,* &c. Et poſt. *Corde tacito mens bene conſcientia, conſeruat patientiam.* Item Bern. in li. 3. de conſi. *inter anguſtias quæ non deſunt, fruaris bonæ conſcientiæ; magis autem ſcias, quid deſit tibi. Nam cui non deſit, nemo eſt; omnia cum illi deſunt, qui nihil ſibi deeſſe putat.* Idem ſuper Cant. *nihil hac luce clarius, nihil hoc glorioſius teſtimonio, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate ſe videt,* pudicam, verecundam, pauidam, circumſpectam, nihil penitus admittentem, quod euacuet teſtimonium conſcientiæ; in nullo conſcientiam grauans quo erubeſcat præſentiam veritatis; hoc plane eſt ſuper omnia bona animæ, & Diuinos oblectans aſpectus. Idem in ſermone de annunciatione. *Teſtimonium conſcientiæ eſt, cum Spiritus ſanctus teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro; hoc eſt teſtimonium Spiritus ſancti, cum dicit tibi in corde tuo, per eum tibi dimiſſa peccata tua; & quod credis, quod ipſe eſt & nō alius, qui condonat peccata, donat & merita, & præmia redonat. Cum hoc teſtimonio Chriſti Martyres ibant gaudentes ad ſupplicia vocati, ſicut ſi eſſent ad nuptias inuitati. Vnde Agatha, lætiſſime & glorioſè ibat ad carcerem, & quaſi ad nuptias inuitata agonem ſuum domino commendabat.*

Patientiam iuuat puritas conſcientiæ.

8. Octavo patientiam noſtram iuuat, & roborat multiplex vtilitas expectata. Sciendum enim quod patientia eſt Gubernatrix doctiſſima, Propugnatrix fortiſſima, Mercatrix prudentiſſima, Conſeruatrix fideliſſima. Patientia dico eſt gubernatrix doctiſſima, nobis quidem rectè nos gubernare inſinuat, in hoc mari magno, ideſt in mūndo pleno periculis ſcandalis, & præſſuris quaſi turbinibus procelloſis, amaritudinibus, & hominibus monſtruoſis, cuius pericula probat pereuntium multitudo: Tranſeuntium paucitas: & portus ad quem perueniendum eſt incertitudo. In mari magno de 40. nauibus tranſeuntibus, vix non periclitatur vna. In hoc mundo de 10. nauigantibus, vix euadit vnus, qui directe perueniat ad portum optatę ſalutis. multum igitur eſt neceſſarium homini, gubernaculum tenere fortiter, & vitam ſuam vigilantiſſimè gubernare. Patientia autem eſt gubernaculum vitæ noſtræ. Sicut dicitur. Prou. 14. *Qui patiens eſt, multa gubernatur ſapientia.* Gubernator in fine nauis exiſtens, vndique conſiderat pericula & ne incidat in ea, ne impingat in ſaxum, vel terram, vel ſabulum, declinando vitat ventum contrarium. Sic homo patiens debet eſſe vndique circumſpectus, pericula declinando, ne nauis animæ frangatur per impatiētiam. Greg. *tanto quiſque minus doctus oſtēditur, quāto minus patiens eſſe cōuincitur.* Pro. 14. *qui impatiēs eſt operatur ſtultitiā.* magna ſapientia eſt, ſcire euadere maris naufragium, ignis incendium, verſutias hoſtium, ferarum rabiem, morſus venenatorum animalium. De mundi periculis, re. infra li. 3. Par. 3.

Patientiam iuuat conſideratio multiplicis vtilitatis inde ortæ.

1. Eſt gubernatrix doctiſſima. Simile.

Patientia eſt quaſi anchora mentis, firmans eam & tenens immobilem in tempeſtate aduerſitatis, Sicut B. Lucia ſtetit immobilis corpore, ſicut à fide erat immobilis mente. & B. Agatha ſic erat immobilis, quod facilius eſſet ferrum molliri, & ferrum in plumbi molliciem conuerti, quam ipſam à Chriſtiana intentione reuocari. Patientia ſimilis eſt cuidam piſci, qui dicitur Echinus, de quo legitur in hiſtoria tranſmarina, quod ſi adhæſerit naui, reddit eam immobilem. Refert magiſter Geruaſius in li. de mirabilibus terrarum, quod in prouincia Othithenſi in caſtro quod dicitur Remelinum, conuenire ſolent ſcarabei in magna multitudine; qui maioris ſunt quantitatis quam alij, & plures eorum cornuti ſunt: & circa feſtum ſancti Ioh. pugnantes adinuicem, & contra turrim impetum facientes, illa ſtante immobili & illæſa, ſe occidunt. Sic de patientia, quæ eſt turris animæ fortiſſima, qua ſtante immobili, omnes in eam impetum facientes, ſpiritualiter occiduntur. Talis erat Iob qui dicebat. *Iuſtificationem, quam cœpi tenere non deſeram.* Et Tobias de quo legitur eiuſdem 2. *Non eſt contriſtatus contra Deum, quod plaga cæcitatis euenifſet ei, ſed in timore domini ſemper immobilis permanebat.*

Simile.

Secundo patientia eſt propugnatrix fortiſſima, per patientiam enim vincit homo totum mundum: Sicut Apoſtoli ſancti, & Martyres, vicerunt omnem ſapientiam mundanorum, & potentiam tyrannorum. Sicut Vincentius, Datianū. Laurentius, Decium. Petrus, & Paulus, Neronem. Catherina Maxentium, & ſic de alijs. Vincit autem patientia, & de hoſte reportat victoriam, non pugnando, non repercutiendo; ſed ſolum ictus, & verbera ſuſtinendo. Sicut ait Aug. de B. Stephano in ſermone, *vſque adeo inter frementes remanſit intrepidus, & inter lapidum ſuit cruciamenta ſecurus, vt incredulitatem Iudæorum fidenter argueret, & benignus pro lapidantibus exoraret; lapidantes, non repercutiens, ſed patiens, ſuperaret: inſuper occiſus, aulam regni cœleſtis, victus, & coronatus intraret. Patiens, non gladium, non manum, non baculum, immo nec feſtucam leuat contra aduerſarios ſuos; ſed potius amat, compatitur eis, & orat.* Vnde verè dicitur.

2. Patientia eſt propugnatrix fortiſſima.

Nobile vincendi genus eſt patientia. vincit
Qui patitur. Si vis vincere, diſce pati.

Item, *Maxima virtutum patientia pugnat inermis;*
Armatoſque ſolet vincere ſæpe viros.

Nec ſolum ſic ſuperat patientia, verumetiam ipſorum (A) iacula retundit in eos. Iniuriantes enim prius læduntur in corde per peccatum, vel per motum commotionis; quam lædant ipſos iniuriam patientes, in corporibus eorum, aut rebus. Vnde in Pſalm. 36. *Gladius eorum intret in corda ipſorum*, &c.

Patientia conuertit infideles ad fidem.

Item patientia ſic nobiliter vincit aduerſarios, quod eos facit credere in Deum ſuum, ideſt conuertit ad fidem incredu[illegible], vel ad pænitentiam conuertit impios Chriſtianos. Sicut patet in legendis Agnetis, Catherinæ, Chriſtinæ, Margaritæ, & ſic de alijs. Patientia ſic pugnat viriliter, & conſtanter, quod Martyres facit. Greg. *Sine ferro & flammis, Martyres eſſe poſſumus, ſi patientiam veraciter ſeruauerimus*. Hos beatos Martyres ornat patientia, ornatu decentiſſimo. Eſt enim patientia veſtis purpurea, cum qua Chriſtus victor (B) aſcendit, laureatus in cælum. Pro. 31. *Byſſus & purpura indumentum eius.* cuius pulchritudinem admirantes virtutes cæleſtes, clamabant: Iſa. 63. *Quis eſt iſte qui venit de Edom?* &c. Et poſt. *Iſte formoſus in ſtola ſua.* Hac ornati Sancti Martyres, ſecuti ſunt eum, de quibus dicitur, Apoc. 7. *Hi ſunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni.* Et in Apocriſis Eſdræ additur. *Hi ſunt, qui mortales depoſuerunt tunicas, & modo coronantur, & accipiunt palmam.* Vidit Eſdras exercitum Angelicum, ſuper montem maximũ, vbi præſidebat iuuenis ſpecioſiſſimus, & coram eo innumera multitudo iuuenum, quibus ſingulis coronas imponebat, & palmas dabat, & cum quæreret Eſdras ab Angelo, qui eſſent hi? Reſpondit vt ſupra dictum eſt, hi ſunt &c. Ad hoc ornamentum monet nos (C) Apoſtolus Col. 3. *Induite vos ſicut electi Dei, Sancti, & dilecti viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam.*

Patientia facit miracula.

Item ſic pugnat patientia, quod miracula facit, & ſignis, & miraculis præcellit. Hæc enim fecit locuſtas ſuperare gigantes, agnos vincere lupos; Apoſtolos, & Martyres, & Virgines, ſuperare mundi poteſtates, potentes, & tyrannos. Orig. *nouit Dominus mirabilia facere, & de locuſtis ſuperari gigantes; infirma enim huius mundi elegit Deus, vt fortia confundat.* De hoc dicit Bern. *Licet Deus in mundum veniens multa mirabilia fecerit, hoc iudicio meo præ omnibus emicuit, quod per paucos ſimplices, & illiteratos pauperes, & infirmos, totam altitudinem mundanæ ſapientiæ & potentiæ, ſuperauit, & ſibi ſubiugauit. Hæc maximè fecit, propter eorum patientiam; vel patientia facit, quod* (D) *ſi mortiferum biberint, non eis nocebit, ſed proficiet ad ſalutem; quia venenum mortiferum conuertit in animæ medicamentum; tenebras & noctem aduerſitatis, in diem, & lucem gratiæ.*

Patientia præcellit miracula.

Item miraculo præcellit virtus patientiæ 1. Dialo. 4. ca. *Ego*, dicit Greg. *Signis & miraculis, virtutem patientiæ maiorem credo.* Hoc dicit pro Libertino, qui cum mortuum precibus ſuſcitaſſet, magis admirabatur virtutem patientiæ ſuæ, quàm miraculum, eo quod à ſuo rectore grauiter percuſſus in facie ſcabello ſubpedaneo, contra eum non murmurauit, ſed ſuis peccatis humiliter imputauit.

Per patientiam homo vincit ſeipſum.

Item per patientiam vincit homo ſeipſum, ideſt animi ſui impetum. Prouer. 16. *Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium* (E). Gregorius. *Minor eſt victoria vrbes expugnare, quia extra ſunt quæ vincuntur: Maius autem eſt quod per patientiam vincitur, quia ipſe à ſe animus ſuperatur.* vnde Brachmani ſcripſerunt Alexandro, quod pugnabat contra hoſtes exteriores quos vincebat, vt vinceret hoſtes interiores, à quibus vincebatur; quos dicebant animi ſui impetus, & cupiditates. Ariſtoteles contra Alexandrum, cum nollet cuidam iracundiam remittere, probauit ei, quod nobiliorem triumphum acquireret, vincendo ſeipſum; quam in eo quod vicerat, & ſibi ſubiecerat totum mundum; quod ſi ſe, vel animum ſuum non vinceret; non erat victor, ſed victus; ob quam rationem vicit eum Ariſtoteles. Item Sene. in lib. de (A) naturalibus quæſtionibus: *quamplures, immo innumerabiles fuerunt, qui populos & vrbes in ſua habuerunt poteſtate, pauciſſimi autem qui ſe.* Idem, *facilius eſt gentem vnam, quam hominem vnum vincere, ſcilicet ſe.*

Item in vitis pa. venerunt quidam fratres ad quendam ſanctum ſenem in ſolitudine ſedentem (iuxta quem paſcebant pueri pecora) clamosè & inhoneſtè aliquando loquentes, qui dixerunt ei: Quomodo potes abba, portare verba puerorum iſtorum, & non præcipis eis vt taceant? Qui reſpondit, volui, iamdiu eſt, ſed vici cogitationem meam, dicens: Si hoc modicum non potes portare, quomodo ſi venerit tibi maior portabis? Iob. 4. *vbi eſt fortitudo tua?* Glo. *Qui ſe vincit, contra omnia* (B) *fortis eſt.* Item Sen. *conſilio, melius quam iracundia, vinces.*

Per patientiam homo vincit dæmones.

Item per patientiam vincit homo dæmones Gre. in lib. Mor. *Inimicus hominum callidè inſidians, fraudem quam contra ſanctum Iob parauerat, pertulit; quia quot ſancto viro occaſiones intulit, tot cauſas victoriæ miniſtrauit.*

Exemplum.

Item de vitis patrum. Quidam frater quæſiuit ab Abbate Iſaac, quare dæmones eum tantum timerent. Reſpondit. Ex quo factus ſum Monachus, ſtatui apud me, ne impatientiæ vel iracundiæ verbum extra guttur meum exiret. Item in vitis patr. fert Iohan. eremita de quodam flagitioſiſſimo, qui reuerſus ad cor, intruſit ſe in quodam ſepulchro, ſe pænitentia mactans, ad quem cum (C) veniſſent dæmones, volentes eum blandiijs, & minis, & promiſſionibus reuocare, & non valentes, per tres noctes, flagellauerunt eum vſque ad mortem. Cumque nec ſic eum poſſent vincere, ſed diceret; quod magis volebat penitus occidi, quam eis vlterius obedire, confuſi clamauerunt, recedentes: Viciſti Monache, viciſti. Ille autem omni virtute ornatus, quaſi Angelus Dei eſt poſtea conuerſatus. Item in vitis pa. cum quidam arreptus à dæmone quendam patrem percuſſiſſet in maxilla, & ille præberet ei aliam; dæmon eius patientia victus ab eo diſceſſit.

Per patientiam homo vincit Deũ.

Item per patientiam vincit homo Deum inuincibilem. Nam licet Deus ſit homini offenſus propter culpam, tamen quando Deo faciente vel permittente, (D) dura flagella ſuſtinet patienter, placatur ei Deus, ſicut dicitur Prou. 19. *patientia lenietur princeps*, ideſt Chriſtus *princeps regum terræ*. Apo. 1. Quando ſeruus dominum, filius patrem, vel amicus amicum offendit in aliquo, ſi poſtea libenter & patienter ſuſtineat aliquis iſtorum, ab eo vel pro eo, ſedatur ira, placatur animus, & reconciliatur: & ſic inter eos pax, & amicitia reformatur. Similiter quando miles qui fugit de acie, poſtmodum cum dolore, & rubore recognoſcens ſe malefeciſſe reuertitur fortiusque pugnat quam cæteri, qui ſemper cum principe exercitus remanſerunt reconciliatur principi, ac amorem recuperat, & honorem. Ideo dicitur. Eccl. 2. *Qui timent dominum cuſtodiunt mandata illius, & patientiam habebunt, vſque ad inſpectionem illius dicentes. Si pænitentiam non egerimus, incidemus in manus Dei* (E) *& non in manus hominum.*

3. Patientia eſt conſeruatrix fideliſſima.

Tertio patientia eſt conſeruatrix fideliſſima: cuſtodit enim virum patientem, ſicut arma militem, & ſicut arca theſaurum. Ideo Luc. 21. *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Greg. prima parte Euange. Homil. 15. *Idcirco poſſeſſio animæ in virtute patientiæ ponitur, quia radix omnium, cuſtoſque virtutum, eſt patientia. Per patientiam enim poſſidemus animas noſtras, quia dum nobiſipſis dominari diſcimus, hoc ipſum incipimus poſſidere, quod ſumus.* multum diligit homo, & ſæpe viſitat arcam in qua theſaurum ſuum ſecure cuſtodit, quia vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt cor tuum. Diligit etiam illum, qui gratis fabricat talem arcam. Tribulatio autem eſt huius arcæ materia. Ideo dicit Apoſt. Ro. 5. *Gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur.*

Deus autem eſt artifex huius arcæ, ſicut dicit Pſalm. 61. *Deo ſubiecta eſto anima mea, quoniam ab ipſo patientia mea; quia ipſe Deus meus, & ſaluator meus, adiutor meus.*

Simile.

ATTENDE, quod latrones libenter inuadunt loca in quibus ſciunt eſſe Theſaurum, & cum arcam fregerint, Theſaurum rapiunt, & furantur. Sic dæmones frequentius, & vehementius impugnant viros talles habentes Theſaurum, id eſt copiam meritorum, & cum cor fregerint per impatientiam, totus Theſaurus virtutum, & meritorum amittitur; quia cor factum quaſi vas confractum. Bene ſeruantur virtuti per patientiam, quia ſicut dicitur 1. Pe. 4. *qui patiuntur ſecundum voluntatem Dei, fideli domino commendant animas ſuas.* In ſecura manu ponuntur, quæ fidelitati Dei, quaſi in depoſito commendantur. Ideo dicitur Apo. 3. *quoniam ſeruaſti verbum patientiæ meæ, ſeruabo te ab hora tentationis, &c.*

4. Patientia eſt mercatrix prudentiſſima.

QVARTO patientia eſt mercatrix prudentiſſima, quæ mirabiliter, & copioſè magnis meritis animam locupletat, nec mirum, quia multam & magnam inuenit in mundo materiam, ſpirituales diuitias acquirendi, omnes aduerſitates, tribulationes, deſolationes, iniurias, & contumelias huius mundi. Item fames, ſitis, æſtus, & frigora, infirmitates, & mors, ſunt nobis materia merendi, & merita cumulandi. Præterea patientia res viles in pretioſas conuertit. Inuenit enim in vili ſtabulo, lutum, quem non ſabulum conuertit in gemmas pretioſas (vt B. Iob legitur fecisse in Eccleſiaſtica Hiſtoria) & virgas in aurum; quia verba dura, & verbera, vilipenſiones, & opprobria, conuertit in pretioſa merita, quibus homines ſpiritualiter ditantur. Hi ſunt Theſauri abſconditi in agro, hæ ſunt gemmæ, & aurum, de quibus mali, bonis fabricant coronam æternam, Pſalm. 128. *Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores*, coronam ſcilicet æternam, flagellando me.

Exemplum.

CVM quædam mulier litigioſa, cuidam bonæ mulieri diceret verba contumelioſa, porrexit ei pallium ſuum, dicens: proijcias hic ſatis de lapidibus iſtis pretioſis, vt de eis poſſim ditari & coronari. Tantæ etiam prudentiæ eſt hæc benedicta mercatrix, quod amara facit dulcia, aſpera ſuauia, dura mollia, grauia leuia. Patientes enim ad modum piſcium marinorum, *inundationes maris quaſi lac ſugunt*, vt legitur Deu. 33. Ad modum Salamandræ in igne tribulationis viuunt, ad modum ſtruthionis, ferro, duris & aſperis ſcilicet verbis, & iniurijs, reficiuntur; ad modum aſinorum, carduis aſperis & pungitiuis paſcuntur, & delectantur. Ad modum exiſtentis in aqua, gratia Dei, & eius ſubſidio, & beneficio, leuiter eleuantur. Omnia enim vt dicit Aug. *ſæua, & grauia, & immania; leuia, & prope nulla, facit amor.*

Patientia, amara facit dulcia.

Patienti culpa remittitur & pœna relaxatur.

His diuitijs vir patiens debita ſua ſoluit de aliena burſa, ſine fraude, & ſine ſui detrimento; quoniam & culpa remittitur, & pœna debita relaxatur. Culpa quidem remittitur, ſicut dicitur Tob. 3. *Cum iratus fueris domine, miſericordiam facis, & peccata hominum in tribulatione dimittis his qui inuocant te.* Bern. *Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis, ad præteritam culpam quæ remittitur, ad præſentem gratiam quæ immittitur, ad futuram gloriam quæ promittitur.* Item Iſid. in li. de Synonimi. *Tribulatio & anguſtia præſentis temporis, ſalus eſt animæ, quoniam pius, & miſericors Deus, remittit peccata in tempore tribulationis, omnibus inquirentibus eum in veritate.* De hoc require ſupra.

NEC ei ſolum culpa remittitur, ſed & pœna relaxatur, æterna quidem totaliter: purgatoria, vel in toto, vel in parte. Vnde Aug. *Sancti temporalem pœnam lucrum putant, quia per hanc æternam euadere non formidant.* Item Iſido. in lib. de Synon. *Ordinata eſt Dei prouidentia, quæ prius per flagella homines hic emendat, & poſt, eos ab æterno ſupplicio liberat; nequaquam enim delinquentibus parcit Deus; quoniam peccatorem aut hic ad emendationem ferit, aut in æterno iudicio æternaliter puniendum relinquit.* Ideo dicit Aug. ſuper illud Pſal. Domine ne in furore tuo, &c. *Domine hic vre, hic ſeca, hic percute, vt in æternum parcas.* Iudith 8. *Non vlciſcamur nos pro his, quæ patimur, ſed reputantes peccatis noſtris hæc ipſa ſupplicia minora eſſe flagella domini, quibus quaſi ſerui corripimur ad emendationem, & non ad perditionem noſtram eueniſſe credamus.* Sic fratres Ioſeph dicebant Gen. 42. *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum.* Sic tres pueri in camino ignis. Dan. 3. quicquid patiebantur imputabant peccatis ſuis dicentes. *Iudicia vera feciſti, iuxta omnia quæ induxiſti ſuper nos; quia in veritate, & in iudicio, induxiſti omnia hæc propter peccata noſtra, &c.* Sic illi 7. fratres Machabæi. 2. Mach. 7. *Nos propter nosmetipſos patimur, peccantes in Deum noſtrum.* Denique ille latro pendens in cruce iuxta dominum, dixit ſocio ſuo. *Nos quidem digna factis recipimus.*

Patientia magnum theſaurum meritorum acquirit.

ITEM patientia non ſolum debita ſua ſoluit, verùm etiam magnum Theſaurũ meritorũ acquirit, vnde 2. Ti. 1. *ſecundum gratiam Dei, quæ data eſt nobis à Chriſto, &c. hæc patior, ſed non confundor: ſcio enim cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſeruare.* Nota quando proponit & incipit aliquis benefacere, nititur eum diabolus impedire: deridet & diſſuadet mundus, retrahit caro, retinet quandoque conſuetudo, & ideo neceſſaria eſt patientia. Ideo de iuſtis dicitur Lucæ 8. *fructum afferunt in patientia.* Nam ſicut ſemen iactum in terrã exponitur ventis, & glaciebus, & niuibus, & huiuſmodi, quæ poſtquam ſuſtinuerit, fructificat, & creſcit: ſic ſemen ſpirituale, quod eſt verbum Dei interius inſpiratum, vel exterius prædicatum: in terra deuoti cordis, profert fructum bonorum operum, & multiplicatur in magnum cumulum meritorũ: ſi tamen conſtanter ſteterit in incepto, ita quod nec diſſuaſionibus, nec deriſionibus, neque moleſtijs quibuſcumque deſiſtat, quoniam ſi perſtiterit nõ ceſſabit cumulare merita, donec ad ſtatum perfectionis adducat. Vnde ſuper illud. Iob. 4. *vbi eſt timor tuus, fortitudo tua, patientia, & perfectio viarum tuarum?* dicit Glo. *à patientia perfectio naſcitur:* perfectus enim dicitur homo ex integritate membrorum omnium, & quæ poteſt agere operationes perfectas; nam puer poteſt eſſe perfectus primo modo, ſed non ſecundo modo. Miles vero ſtrenuus, & robuſtus, vtroque modo. Aliæ virtutes primo modo perficiunt hominem, patientia vero ſecundo modo: quia qui patientiam habet, omnes virtutes habet: & ſic eſt perfectus ex omni integritate virtutum: agit etiam operationes magnas & perfectas, quaſi operationes ſtrenui militis, & audacis. Ideo dicit. B. Iacobus 1. *Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in tentationes varias incideritis, ſcientes, quod probatio fidei noſtræ, patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet, vt ſitis perfecti, & integri, in nullo deficientes.*

Simile.

Exempla.

IN vitis Pat. quidam frater requiſiuit ſenem quẽdam, dicens: dic mihi pater vnam rem quam faciam, vt ſaluer per ipſam. Reſpondit: Si potueris ferre iniurias & contumelias & tacere, magna eſt res, & ſuper omnia mandata. Item alius ibidem, idem interrogatus: pallium ſuum ſub pedibus ſuis conculcauit, dicens: Niſi quis fuerit conculcatus, perfectus Monachus eſſe non poteſt. Item, ibidem. Quidam cum aliquis contumeliam ei dicebat, vel iniuriam inferebat, gaudebat, dicens: Iſti ſunt qui vos iuuant ad perfectũ, qui autem nos iuſtificant, ipſi nos decipiunt. Item alius cum audiſſet aliquem ſibi detraxiſſe, ſi prope erat, eum remunerabat per ſe: ſi erat longe, munera ei mittebat.

Patientia acquirit vitam æternam.

ITEM non ſolum ſpirituales diuitias, & Theſaurum meritorum acquirit patiẽtia, verumetiam æterna gaudia præmiorum 1. Petr. 3. *Si quid patimini propter iuſtitiam, beati:* ſcilicet hic in ſpe, tandem in re. Et propter ſpem iſtam Apoſtolus Ro. 12. *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.* 1. Petr. 4. *Communicantes Chriſti paſſionibus gaudete, vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis.* Act. 5. *Ibant A-*

piſtoli gaudentes, &c. Matth. 5. *Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorũ.* Propter iuſtitiam inquit, quia martyrem non facit pęna, ſed cauſa. Multi multa patiuntur propter ſuas malas voluntates adimplendas. Iſti ſunt martyres diaboli. Ideo dicit Petrus 1. Pe. 3. *Nemo veſtrum patiatur quaſi homicida aut fur, ſi autem vt Chriſtianus, non erubeſcat.* Alij multas aduerſitates, & inedias patiuntur, non ſponte, ſed voluntate potius murmurante. Iſti ſuum faciunt incommodum de hoc, vnde mereri poterant regnum cælorum. Vnde Pro. 10. *Qui impatiens eſt ſuſtinebit damnum.* Qui autem voluntariè patiuntur, & propter iuſtitiam faciendam, docendam, ſeu etiam defendendam, beati ſunt hic in ſpe, tandem in re; *quoniam ipſorum eſt regnum cælorum*, iure ſcilicet acquiſitionis, ſicut miles ſtrenuus acquirit regnum vel terram aliquam iure belli: *regnum enim cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*

Exemplum. In vitiſpatrum legitur, quod Abbas Ioan. ait: *Via quæ ducit ad vitam, & anguſta porta regni cælorum, quæ eſt ſupernæ ciuitatis, eſt patientia in tribulatione.* Et dicebat tale exemplum. Cuiuſdam philoſophi diſcipulus peccauit: dum ſibi peteret dimitti, dixit ei Philoſophus; nõ indulgeo tibi, niſi tribus annis aliorum onera portaueris. Quo facto ait iterum Philoſophus: Nec indulgeo tibi, niſi tribus annis alijs dederis mercedem his qui te iniurijs & conuitijs affecerunt. Quo facto dixit ei Philoſophus: Veni modo ingredere ciuitatem Athenienſium, vt illic ſapientiam addiſcas. Ad portam autem vrbis erat quidam ſenex ſapientiæ ſtudioſus, qui omnes ingredientes experiendi cauſa, conuitijs afficiebat, & iniurijs. Quod cum dicto iuueni faceret, ipſe riſit. Cui ſenex: Quomodo cum ego iniuriam tibi faciam, tu rides? Reſpondit iuuenis. Quod tribus annis mercedem dedi pro hoc, quod tu gratis impendis. Tunc ſenex ait: Ingredere ciuitatem, quia dignus es. Sic ciuitatem cæleſtem intrare digni ſunt, qui iniurias patienter ſuſtinent, & gaudenter. Patientia meretur coronam gloriæ ſpiritualem. Tobi. 3. *hoc habet pro certo omnis qui colit te, quoniam vita eius ſi in probatione fuerit, coronabitur.* Iac. 1. Beatus vir, qui ſuffert tentationem quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ.

Exemplum. In vitiſpa. legitur, quod Cronius Vitriæ presbyter referebat, quod quidam Scholaſticus Eulogius, audiens de immortalitate animæ, ſæculo abrenunciauit, partem pecuniæ retinens de qua ſibi prouideret, quia laborare neſciebat. Et cum non poſſet in monaſterio degere, nec in ſolitudine morari, vidit leproſum totum morbo Elephantino occupatum, ita quod nec manus, nec pedes videretur habere, in ſola lingua autem potens erat. Cui compaſſus, vt eius obſequio acquireret ſalutem, ſuſcepit eum cura, ſeruiens ei per annos quindecim in cibo, & potu, & lecto, & neceſſarijs. Econtra leproſus ingratus, conuitijs eum afficiebat, vocans eum furem, proditorem, &c. & petebat vt emitteretur. Econtra Eulogius ei blandiebatur, vocans eum dominum, veniam petens ab eo, ſi in aliquo eum offenderat; & quanto magis ei blandiebatur, leproſus magis ad iracundiam prouocabatur. ille ſtudebat ſeruire in cibis, & balneis, & medicinis, & quibus poterat: ille econtra magis erat impatiens, & petebat cum contumelijs, vt reduceretur ad locum à quo aſſumptus fuerat. Super quo cõſuluerunt fratres Eulogium dictum, vt iret ad Beatum Anto. quod cum feciſſet conſuluit Beatus Anto. ne Eulogius dimittat leproſum cui ſeruiebat Chriſti vice; & leproſo ne dimittat Eulogium, qui vice Chriſti adminiſtrabat ei, ne dimittendo eum, Chriſtum dimittat, qui ſibi prouidiſſet per eum. Addidit etiam, quod cum eſſent prope finem ſuum, maximè inſidiabatur eis diabolus, quomodo auferret patientiam, & patientiæ ſuæ coronam, quã ipſi cito ſi patienter ſe ferentes eſſent, accepturi erant. Cum autẽ pace reformata rediret, ſtatim mortuus eſt Eulogius, leproſus poſt eum per tres dies. Nota etiam exemplum de 60. martyribus.

De vtilitate aduerſitatum.

DISTINCTIO LXXXIX.

Circa nonum ſciendum, quod tam infirmitates corporales, quam aduerſitates temporales cum multa debent patientia ſuſtineri, quia patienter ſuſtinentibus vtiles ſunt in multis, & impatienter ferentibus multipliciter ſunt nociuæ.

Aduerſitatis temporalis multiplex vtilitas. Primo quidem infirmitates corporales, vel aduerſitates temporales, patienter ſuſtinere debemus, quia per eas Deus delinquentes caſtigat, negligentes inſtigat, reos ſibi conciliat, arrogantes humiliat. Per hæc inquam Deus delinquentes caſtigat, videlicet auerſos ad conuerſionem, conuerſos ad correctionem, peruerſos ad punitionem.

Per eam caſtigat Deus auerſos ad conuerſionẽ. Castigat auerſos ad conuerſionem, ſicut ait Pſal. 117. in perſona peccatoris. *Caſtigans caſtigauit me dominus. & morti non tradidit me.* Et Tobiæ. 13. Poſtquam Deus filios Iſrael multis modis afflixerat, fame, ſiti, peſte, gladio, & captiuitatis erumna, dixit Tobias. *Caſtigauit nos propter iniquitates noſtras; & ipſe ſaluabit nos propter miſericordiam ſuam.* Et infra. *Hieruſalem ciuitas Dei, caſtigauit te dominus in operibus manuum tuarum.* Ad hoc autem ſic caſtigat, vt ad ſe conuertat auerſos. Sic dominus ſeruum ſuum fugitiuum & rebellem, caſtigat vinculis & flagellis, vt reuocet, & reducat. Pſal. 77. *Cum occideret eos quærebant eum.* Idem 31. *Conuerſus ſum in ærumna mea*, &c. Idem 82. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Deus.* Item Iſa. 26. *Domine in anguſtia requiſierunt te.* Oſeæ 6. *In tribulatione ſua mane conſurgent ad me.* Ion. 2. *Cum anguſtiaretur in me anima mea, domini recordatus ſum.* Paral. 33. *Conuerſus eſt Manaſſes Rex maligniſſimus, in vinculis & carcere.* Et filius prodigus, fame & miſeria afflictus, in longinqua regione. Ionas in ceti ventre. Paulus proſtratus, & excæcatus in ſua vocatione.

2. Cõuerſos ad correctionẽ. Item caſtigat conuerſos ad correctionem; *quoniam enim in multis offendimus omnes*, ſicut dicitur, Iaco. 3. *Non eſt aliquis in quo* Deus non inueniat aliquid corrigendum. Ideo dicit Iere. 33. *Caſtigabo te in die iudicij, vt non tibi videaris innoxius.* Apoca. 3. *Ego quos amo, arguo & caſtigo.* Hebre. 12. *Quem diligit dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Pſal. 88. *Viſitabo iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum; miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo.*

3. Peruerſos ad punitionem. Tertio caſtigat dominus peruerſos ad punitionem. Greg. 1. Moral. *Alia eſt percuſſio qua peccator percutitur, vt ſine retractione puniatur, alia qua percutitur, vt corrigatur.* De prima. Iere. 30. dicitur ad Iudæam. *Plaga inimici percuſſi te, caſtigatione crudeli, propter multitudinem iniquitatis tuæ: dura facta ſunt peccata tua, quid clamas ad me ſuper contritione tua? inſanabilis eſt dolor tuus.* Aug. 1. de Ci. Dei. *Manet ſub ſimilitudine paſſionum, diſſimilitudo paſſorum, & licet ſub eodem tormento, Non eſt idem virtus, & vitium, nam ſub eodem igne, aurum rutilat, & palea fumat, & ſub eadem tribula palea comminuuntur, & frumenta purgantur.* Sequitur: *vna eademque vis, bonos probat, purificat, & eliquat: malos damnat, vaſtat, & exterminat.* vnde in eadem afflictione mali deteſtantur, & blaſphemant; boni autem præcantur, & laudant: nam pari modo exagitatum; exhalat horribiliter cœnum, & ſuauiter fragrat vnguentum. obdurati, & morte peſſima morientes, hic incipiunt ſuum infernum, quo æternaliter cruciantur, ſicut patet de Antio. 2. Mach. 9. vbi dicitur, quod *de curru cadendo, omnibus membris caſſatus: ita vt de corpore impij vermes ſcaturirent, & viuentis in doloribus carnes eius effluerent; odore etiam illius, & fœtore totus exercitus grauaretur*, &c. *orabat ſcelestus dominum, à quo non erat miſericordiam conſecuturus.* Item Actu. 12. De Herode, quem Angelus percuſſit, & conſumptus à vermibus expirauit. Item de Ioram rege Iuda dicitur 2. Paral. 21. quod Helyas ſcripſit ei

litteras in quibus inter cætera dicebat. *Quoniam ambulaſti non recte, &c. Ecce dominus percutiet te plaga magna, &c. tu autem ægrotabis peſſime languore uteri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per ſingulos dies.* & infra. *longa conſumptus eſt tabe, ita vt egereret viſcera ſua, mortuuſque eſt in infirmitate peſſima, & tamen non legitur pœnituiſſe, & ideo nec inter reges alios eſt ſepultus.* Item de Pharaone, qui multipliciter flagellatus, inter flagella legitur obduratus. Itē de Herode Aſcalonita, ſub quo dominus natus eſt, qui propter nimia ſcelera ſua, & occiſionem innocentium, & vxoris ſuæ Mariannes, percuſſus eſt à domino infirmitatibus peſſimis, & deterior ſemper fiebat, intantum quod deſperans, occidere ſe tentauit. Sic ergo patet, quod dominus delinquentes caſtigat.

Deus per aduerſitate negligentes inſtigat ad tria.

SECVNDO negligentes inſtigat, & hoc multipliciter ad diuerſa. Inſtigat enim & ſtimulat, Ad agendum pœnitentiam, ad ſeruandam patientiam, ad tenendā prouidentiam. Inſtigat quidem ad agendum pœnitentiā.

1. *Ad agendum pœnitentiam.*

Stimulus aſinum, & æquum calcaria, feſtinare compellunt; & dormiens quandoque cum virga, vel baculo, excitatur vt ſurgat ad opus. *Angelus percuſſo latere Petri excitauit eum dicens; ſurge velociter*, ſcilicet de ſomno pigritiæ, de vinculis peccatorum, & de carcere Herodis, ideſt diaboli ſeruitute. Pſalm. 15. *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt.*

2. *Ad patientiā.*

ITEM per infirmitates & afflictiones, inſtigat dominus ad patientiam. Rom. 5. *Tribulatio patientiam operatur.* Homines enim qui diu fuerunt ſani, neſciunt patienter ægritudinem ſuſtinere; & qui diu fuerunt in proſperitate; & nihil experti ſunt aduerſi, ſtatim per impatientiam perturbantur: poſtquam vero fuerit homo exercitatus in talibus, diſcit patientiam obſeruare, videns quia durum eſt contra ſtimulum calcitrare, & oportet eum facere de neceſſitate virtutem. Miles exercitatus in prælijs, melius nouit ſuſtinere ictus, & hoſtes repercutere. Hebræ. 12. *Omnis diſciplina, in præſenti quidem, non eſt gaudij, ſed mœroris, poſtea fructum pacatiſſimum, exercitatis per eam, reddere iuſtitiæ.* Vnde in Col. patrum, legitur, quod ingreſſuri religionem monachorum primo anno probabantur ſic. occupabantur in exterioribus officijs, & imperabantur eis dura & aſpera, vt diſcerent patientiam. ſecundo recipiebantur interius, & tradebantur iis, qui imperabant eis, illa maximè quæ credebant voluntatibus eorum eſſe contraria, vt ſic aſſuefierent ad patientiam, & ſuas frangerent voluntates. vnde de quibuſdam dicit Apoſtolus 2. Corint. octauo. *Ex multo experimento tribulationis, eorum gaudium fuit.* quia non ſolum patienter, ſed etiam gaudenter ſuſtinebant tribulationes, quia ex multo experimento erant in talibus aſſueti.

3. *Ad prouidentiam.*

ITEM per infirmitates & aduerſitates, alios inſtigat dominus; ad prouidentiam; generat enim terrorem in homine, quia quando mali vident flagellari bonos in præſenti, qui non meruerunt, timent ſibi, quia mala meruerunt, iuxta quod dicit dominus, Luc. 23. *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet:* Iere. 25. *Si in ciuitate in qua inuocatum eſt nomen meum, incipio affligere, & vos quaſi innocentes, & immunes eritis? non eritis immunes.* Verberatur catulus innocens coram oculis leonis, qui magiſtrum ſuum offendit, vt leo timeat, qui verbere catuli metuit, conſcius ſibi. Grego. *Si Deus tam aſpere percutit, vbi parcet, quam aſpere percutiet, vbi non parcet?* Idem. *Penſandum eſt quanta diſtrictione diſtrictus iudex in futuro feriet quos reprobat, qui hic ſic cruciat quos amat.*

ITEM generat timorem in bonis, qui videndo præſentia flagella, quæ ſunt futurorum quædam ſigna, & iudicia, æſtimant futura ſine comparatione grauiora, & timent ne incurrant ea. Iſid. in Sent. eius. *Quamuis præſentia flagella, iuſtum à peccato abſoluant, tamen ſub metu iudicis turbatur, timens ne inſtantes ei pœnæ non ſufficiant ad purganda delicta: prouide ergo patientia pati-* A *tur, vnde futura pertimeſcit.* & iſte timor ſollicitat hominem cogitare de morte, Deum timere, & eius horrendum iudicium, pœnas purgatorij, & inferni, facit hominem confiteri, condere teſtamentum, & ſibi prouidere de neceſſarijs ad ſalutem. Ideo dicitur Hiere. 30. *Tempus tribulationis Iacob, & ex ipſo ſaluabitur.* quia tribulatio erit ei occaſio procurandæ ſalutis. Item Iob. 15. *Terrebit eum tribulatio, & anguſtia vallabit eum, ſicut regem qui præparatur ad prælium*, qui ſcilicet eſt in magna ſollicitudine de his, quæ ſunt neceſſaria ad defenſionem, & ſalutem ſui, & populi ſui præparandis.

Deus per aduerſitates reos ſibi conciliat.

TERTIO Deus per infirmitates corporales, & aduerſitates temporales, reos ſibi conciliat. Sicut quando paterfamilias contra ſeruum ſuum offenſus, donec B ipſum verberauerit vel punierit nō placatur, ſed poſtquam puniuit eum iuxta cor ſuum, tunc animus ei ſedatur ſic etiam Deus ſicut dicitur Iſa. 6. *In indignatione mea percuſſi te, & in reconciliatione mea miſertus ſum tui.* Pro. 25. *Patientia lenietur princeps.* Ideo dicitur in Pſal. *Apprehendite diſciplinam ne quando iraſcatur dominus, &c.* Quando Deus offenſus erat contra Iudæos, affligebat eos multipliciter, & quando ipſi plagam domini cognoſcentes miſericordiam petebant, reconciliabatur eis, ſicut patet in Ioſue, & in lib. Regum. Ideo dicitur. 2. Mach. 1. *Exaudiat orationes veſtras, & reconcilietur.*

Deus per aduerſitates arrogantes humiliat.

QVARTO Deus per hæc arrogantes humiliat, ſicut Paulum per ſtimulum 2. Corinth. 12. *Ne magnitudo reuelationum extollat me, &c.* Iob. 6. C *Sagittæ domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum.* Greg. 7. Moralium ca. 3. *Quid eſt ſpiritus hominis niſi ſpiritus elationis. Sagittæ domini ſpiritum hominis ebibunt, cum ſupernæ animaduerſione ſententiæ, afflictam mentem ab elatione compeſcunt.*

Tribulatio viuificat, purificat, fortificat & certificat,

ITEM dicas, quod tribulatio temporalis, vel infirmitas corporalis, viuificat, purificat, fortificat in afflictione, certificat de electione. Interiorem quidem hominem viuificat. Pſalm. 21. *Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.* Greg. *Homo per cibum ſibi mortem intulit, per diſciplinam reducitur ad vitam ſlectus vinis.* Idem: *mens viuificatur interius ex vulnere, quæ mortua iacebat ex crimine.* 2. Cor. 4. *Licet qui foris eſt vetus homo corrumpatur, interior autem de die in diem* D *renouatur.* Sydonius. *Maximum vitæ remedium eſt noſtri interioris hominis, ſi in hac area mundi, varijs paſſionū flagellis homo exterior cruciatur.*

Viuificat interiorem hominem. Purificat animā ab omni cōtagione, & hoc tribus modis ſcilicet per modū ablutionis, conflationis, & medicationis.

SECVNDO infirmitas & tribulatio, purificat animā ab omni contagione. Tobiæ. 3. *In tempore tribulationis peccata dimittis his, qui inuocant te.* Fit autem iſta purificatio, vel *per modum ablutionis*, ſicut pannus vel veſtis mundatur aqua. Ezech. 16. *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.* Nume. 31. *Quicquid ignem non poteſt ſuſtinere, aqua expiationis ſanctificabitur.* Per aquam tribulatio minor, per ignem maior intelligitur. Vel *per modum conflationis.* Mal. 3. *Sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & conflabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum.* Hiero. *Rubigo peccati, ſine igne tormenti, conſumi non poteſt.* Greg. *Ignem tribulationis domi-* E *nus apponit, & per hunc in nobis vitiorum rubiginem conſumit. Fornax enim tribulationis, ligna vitiorum concremat, & aurum virtutum purgat.* Aug. *Quod lima ferro, fornax auro, flagellum grano, hoc facit tribulatio viro iuſto, quia purgat eum.* Et Greg. in Mora. *Aurum ad naturæ ſuæ claritatem proficit, dum in fornace ſordes amittit. Flagella quippe bonorum, aut vitia perpetrata purgant, aut ea quæ poterant committi, deuitant.*

Exemplum.

AD hoc facit exemplum Mauricij Imperatoris, qui imperauit ſexageſimus ab Auguſto, cui Tyberius Cōſtantinus vt dicit Beatus Greg. Turon. dedit vnigenitam filiam in vxorem, & ei imperium reliquit, vt habetur in li. dicti Grego. de geſtis Francorum 5. li. ca. 4. Qui primus fuit Imperator Græcus. Hic cum Beatum Gregorium Papā nō ceſſaret perſequi. XXXIII.

A Imperij ſui anno, vidit in viſione Monachum ſe perſequentem, gladio extracto, & dicentem ſibi: morieris. Quo territus ſcripſit beato Gregorio Papæ, & multis epiſcopis, & Abbatibus, vt pro eo rogarent dominum, vt ſic eum puniret in præſenti, ne damnaretur in futuro. Cum autem hoc ipſe rogaſſet, vidit in ſomnis ſe eſſe ante crucifixum, & æream portam palatij Imperialis. Qui dicebat ei terribiliter cum clamore, date Mauricium, date Mauricium Phocæ. Et poſt dicebat ei. Vbi vis Maurici, reddatur tibi ſecundum exigentiam meritorum tuorum, hic vel in futuro? Qui reſpondit. Hic volo reddatur mihi ſecundum exigentiam meritorum. Tunc iunxit eum cum vxore, & liberis, & tota cognatione ſua. Cum autem mane facto, hoc referret Philippo genero ſuo, & ille eum B irrideret, & ſtultitiã imputaret, quod in ſomnis crederet; & ſe diceret nullum cognoſcere, qui Phocas vocaretur. Mane facto, redeuntes nuncij quos ipſe miſerat ad B, Papam Grego. & alios ſanctos viros, retulerunt ei idem eſſe ſanctis, quibus miſſi fuerant, reuelatum. Cum autem ipſe miſiſſet exercitum ſuum contra ſibi rebellantes, & propter ſuam auaritiam, exercitus eius, fame, & inedia laboraret, verſi in ſeditionem, elegerunt contra eum Phocam. quod cum audiſſet factum, dictus Mauricius fugit cum vxore, & liberis, & tota progenie ſua: & cõprehenſus iuxta Calcedoniam, patienter mortem ſuſcipiens, & peccatum ſuum confitens, & recognoſcens, cum ſuis omnibus decapitatus eſt. Vel *per modum medicationis*, ſicut quãdo in humano corpore abundant humores mali ſanguinem C corrumpentes, datur ei medicinalis curatio. Oſeæ. 6. *Percutiet, & curabit nos*, ille ſcilicet qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Eccl. 38. *Altiſſimus de terra creauit medicinam, & vir prudens non abhorrebit eam.* Greg. *Per amarum poculum peruenitur ad ſpem ſalutis.* Idem. *Si dulcia quærimus, neceſſe eſt amara toleremus.* Vulnerat dominus vt bonus chirurgicus partem hominis indigniorem, ſcilicet corpus; vt curet digniorem, ſcilicet animam. vt fecit B. Benedictus vt dicitur in Dialo. 2. quem cum diabolus tentaret tentatione luxuriæ, in ſpem auis merulæ, ſe proiecit nudum inter ſpinas, & per vulnera carnis, curauit vulnera mentis. Item in Morali. *Electi timentes, ne vltio quæ ſuſpenditur grauior in fine ſeruetur, feriri paterna correctione deſiderant; & dolorem vulneris, ſalutarem medicinam pu-* D *tant.* Huius patris correctio, eſt curatio, de qua Eccle. 10. *Curatio ceſſare faciet maxima peccata.* Greg. *durum non æſtimes eſſe, quod pateris; quia exterioribus cruciatibus, ab interna paſſione liberaris.* Idem, *Quis neſciat, quod melius eſt ardere flammis febrium, quam æſtu vitiorum; & tamen cum febre corripimur, vitiorum æſtum qui occupare nos poterat, conſiderare negligimus, qui de percuſſione murmuramus.* Idem: *Diuina diſpenſatione agitur, vt prolixiora vitia, prolixior ægritudo exurat.*

Purificat aduerſitas à pæna peccato debita.

Nec ſolum à contagione peccati purgat infirmitas corporalis, vel aduerſitas temporalis, verũ etiam à pæna debita pro peccato. eſt enim quoddam purgatoriũ, quo purgantur animæ in hoc mũdo, vel in toto, vel in parte. Et quanto libentius, & cum maiori voluntate quis patitur, tanto plus de pæna remittitur, & E anima plus purgatur. Debet ergo conſiderare patiens, quot, & quanta commiſit peccata, pro quibus patitur, & quantas pęnas meruit in purgatorio, vel inferno; & videbit, quod incomparabiliter grauiores, ac etiam longiores, vel etiam æternas. Ideo debet dicere illud Iere. 10. *Peſſima eſt plaga mea, & dixi hæc infirmitas mea eſt*, ideſt mihi debita pro peccatis, *& ego portabo illam.* Mich. 7. *Iram domini portabo, quia peccaui ei.* Ira æqua eſt flagellũ eius, multa. n. ſunt flagella peccatoris. Gen. 42. *Merito hæc patimur, quia peccauimus*, &c. Iudi. 8. *Reputemus peccatis noſtris hæc ipſa ſupplicia, & minora eſſe flagella domini.* Maria ſoror Moyſi pro peccato ſuo percuſſa eſt lepra. Nu. 12. & rex Ozias. 2. Paral. 26.

Nota quã libẽter debet homo afflictiones huiuſmodi ſuſtinere, quia iſtæ ſunt longè leuiores, & breuiores A pænis purgatorij, & lõgè vtiliores; quia iſtæ ſunt meritoriæ, illæ nõ. Magnã gratiam faceret homo debitori ſuo, ſi fabas quibus fit cõputus, acciperet pro Marchis auri. Sed verè minor eſt cõparatio afflictionũ præſentiũ ad illas, quã vnius fabæ ad M. Marchas. Item quãdo patiens libenter, vel ſine murmure ſuſtinet, leuior eſt ſibi dolor, & minus affligitur, & citius curatur, & Deus eſt cum eo confortans eum. Pſal. 90. *Cum ipſo ſum in tribulatione.* Ro. 8. *Spiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum, habitat in nobis*, ſequitur. *Ipſe enim ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram.* Iſa. 40. *Qui dat laſſo virtutem*, &c. Sequitur. *Qui ſperant in domino mutabunt fortem.* 2. Corinth. 13. *Nos infirmi viuimus in illo.* nihil horum eſt in purgatorio. Et ideo deberet homo lætiſſime, & cum gratiarum actione, præſentes afflictiones ſuſtinere: tum B quia offenſa Diuina remittitur: tum quia pro modico, à magnis debitis liberatur. tum quia roboratur à Deo & dulciter conſolatur; tum quia feliciter & abunde remunerari meretur. Iſido. in Sent. *Iuſto, temporalia flagella, ad æterna proficiunt gaudia.* Idem. *Quanto quiſque aut in corpore, aut in mente, grauiora flagella ſuſtinet, tanto in fine magis remunerari meretur.*

Fortificat in afflictione tripliciter.

Tertio infirmitas vel tribulatio, fortificat in afflictione: ſicut ignis materialis conſolidat & fortificat: & hoc tripliciter, ſcilicet ad operandum, ad tolerandum, ad ſuperandum. Ad operandum quidem, ſicut equus piger & aſinus, ſtimulati, citius currunt; & ſeruus quãdo verberatur, fortius operatur. Ideo dicitur Eccleſiaſti. 33. *Cibaria, & virga, & onus aſino* &c. Pſalm. 34. Ego autem cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio, &c. C Pſal. 15. *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum poſtea accelerauerunt.*

1. Ad operandum.

Item fortificat ad tolerandum 1. Reg. 3. *Infirmi accincti ſunt*, &c. Hebræ. 11. *Conualuerunt de infirmitate, fortes facti ſunt in bello.* Sicut enim ignis materialis conſolidat & fortificat laterem, ita ignis tribulationis iuſti mentem. Dicebat Agatha in tribulationibus ſuis. *Mens mea conſolidata eſt in Chriſto*, propter hoc dicebat Apoſtolus 2. Corin. 12. *Complaceo mihi in infirmitatibus meis, & perſecutionibus, & anguſtijs pro Chriſto. Cum enim infirmor, tunc potens ſum.* Sic cum Apoſtoli eſſent molles, & non volentes ſuſtinere tribulationes, ante aduẽtum ſpiritusſancti; eo recepto in die Penthecoſtes quanto maioribus tribulationibus obuoluebantur, tanto fortiores inueniebantur in tribulationibus. Sic D Beati Martyres, vt grana ſynapis, quanto magis atterebantur, tanto fortiores in flagellis inueniebantur; vt Laurentius, & Vincen. & alij.

2. Ad tolerandum.

Exemplum.

Legitur de Marcelliano, & Marco fratrib⁹, quod cum eſſent Romæ pro fide ſtipitibus ligati, & clauis acutiſſimis affixi, iudici dixerunt: *Nunquam ita bene epulati ſumus; modo incipimus eſſe fixi in amore Chriſti; vtinam quandiu viuimus, ita maneamus.* Qui cum ſic perſeueraſſent per diem integrum & noctem, laudantes Deum, lanceis confoſſi coronantur.

3. Ad ſuperandum omnem tentationem.

Item fortificat ad ſuperandum omnem tentationem. Eccl. 11. *Malitia*, ideſt afflictio, *vnius horæ, obliuionem facit luxuriæ.* Maximè ſicut patet in exemplo ſupra poſito illius qui tentabatur à ſpiritu fornicationis inceſſanter, cum, patre monaſterij procurante, E aſſiduè accuſaretur. & diſciplinaretur, Abbate quærente quomodo eſſet ei, reſpondit; Papa viuere non licet, & fornicari liberet? Pro. 10. *Liuor vulneris abſterget mala plagæ, in ſecretioribus ventris.* Sicut patet in exemplo beati Benedicti, qui ſe proijciens nudum inter ſpinas & vrticas, per vulnera carnis, ſanabat vulnera mentis.

Exemplum.

In vitiſpatrum legitur, quod cum quidam arreptus à dæmone, percuſſiſſet quendã eremitã in maxilla, & ipſe ei præbuiſſet aliã ſecundũ Euangelium, dæmon exiens ait: Per patientiã iſtius amiſi, quem diu firmiter poſſedi. Item extinguit ignem peccati, & ignea iacula diaboli, & ignẽ inferni, & homines perducit ad patriã. Item tribulatio ſicut aqua ſubmergit omnem exercitum Pharaonis. Exo. 15. *Submerſi ſunt*, &c.

Tribulatio certificat de electione.

Qvarto certificat de electione. Oſtendit enim homines eſſe gratos, & acceptos Deo, &c. Pſal. 33. *Multæ tribulationes iuſtorum.* Tobi. 12. *Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, quod tentatio probaret te.* Iudith. 8. *Omnes quotquot placuerunt Deo, per multas tribulationes tranſierunt fideles.* Et 2. Tim. 3. *Omnes qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur*, electos enim filios & dilectos, flagellat paterfa. Eccle. 30. *Qui diligit filium, aſsiduat ei flagella, vt lætetur in nouiſsimo ſuo.* Heb. 12. *Quem diligit Deus castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit.* Et poſt. *Si extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes, ergo adulteri, & non filij eſtis,* Auguſtin. *Si exceptus es à paſsionibus flagellorum, exceptus es à numero filiorum.* Idem. *Noli eſſe in ſenſu puerili, vt dicas, plus diligit pater meus fratrem meum, cui permittit facere quicquid vult, quam me: quia ſi me mouero contra eius iuſſionem, flagella inuenio. Potius gaude flagellis, quia tibi ſeruatur hæreditas: illis ad tempus parcit, quos in æternum damnabit.* Idem. *Quid mirum ſi flagellat Deus cuſtodiens paruulos, quos grandes quærit hæredes?* Greg. in Mora. *Niſi dominus hæreditatem dare diſponeret, erudire vos per flagella non curaret,* & Aug. *Ne timeas flagellari, ſed exhæredari.* Deſperatis ægris conſueuerunt medici dare quicquid petunt, & ea quæ negant eis, de quorum ſalute ſperant.

Exemplum.

In vitiſpa. quidam pater qui ſingulis annis conſueuerat infirmari, cum vno anno ſine infirmitate tranſiſſet, moleſte ferebat, dicens: Reliquiſti me domine, & noluiſti me iſto anno more ſolito viſitare.

Item aduerſitas, cæcitatē intellectus illuminat ad plurima neceſſaria cognoſcenda.

C Item dicas, quod infirmitas corporalis, vel aduerſitas temporalis, cæcitatem illuminat, ſiccitatem emollit, examinat probitatem, ſanctitatem extollit. Primo quidem illuminat oculos intellectus: proſperitas quippe mundialis excæcat, vt non cognoſcat ſeipſum, nec enormitatem peccati, nec grauitatem pœnæ, nec vanitatem mundi; nec incertitudinem mortis ſuæ, nec Diuinæ miſericordiæ bonitatem, nec ſeueritatem horrendi iudicij. Aduerſitas vero illuminat oculos intellectus, ad cognoſcendam ſuam nullitatem, peccati vilitatem, pœnæ debitæ grauitatem, mundi & mundialium vanitatem, vitæ propriæ breuitatem, mortis vicinitatem, Diuinæ miſericordiæ bonitatem; & è cōtra ſuæ iuſtitiæ ſeueriſſimam æquitatem. Ideo ſicut neceſſaria eſt talis illuminatio, ſic expediens eſt tribulatio Hie. 31. *Caſtigaſti me domine, & eruditus ſum quaſi iuuenculus indomitus,* &c. Iſa. 28. *Sola vexatio dabit intellectum* ſecundum 70. *per multa flagella erudieris Iſrael.* Pro. 29. *Virga atque correctio tribuit ſapientiam,* Item Au. in 1. li. de Ci. Dei. *Patientia Dei ſicut ad pœnitentiam inuitat malos, ſic flagellum eius ad patientiam erudit bonos.* Item idem in eodem: *oſtendit Deus ſæpe in rebus diſtribuendis operationem ſuam, vt veros erudiat. Nam ſi omne peccatum manifeſta plecteretur pœna, nihil vltimo ſeruari putaretur.* Et rurſum: *ſi nullum peccatum puniret aperte, nulla eſſe Diuina prouidentia crederetur. Angelo Laodiciæ, qui dicebat ſe diuitem, & nullius egere:* Apoc. 3. *ſcribit dominus, quod erat pauper, cæcus, & nudus.* Et poſt. *Collirio inunge oculos tuos, vt videas.* Collirium amaritudine ſua oculos prouocat, & ſignificat tribulationem. Collirium primo pungit oculum, & ad tempus turbat, & prouocat ad lachrymas; ſed poſtea eos efficit clariores. Sic tribulatio oculos mentis illuminat, vt ſtatum ſuum videat, doleat, & lugeat cæcitatem ſuam, & bonorum ſpiritualium egeſtatem. Trenorum tertio. *Ego vir videns paupertatem meam, & virga indignationis eius.* Iob 36. *Reuelabit in tribulatione aures eius.* Ibi Gregorius *Oculos mentis quos proſperitas claudit, aduerſitas aperit.* Item Epheſ. 5. *Omne quod arguitur à lumine manifeſtatur.* Gregor. *Aſperitas correctionis, origo fit luminis.* Tobias qui ſtercoribus hirundinum eſt excæcatus, felle linitus in oculis, eſt illuminatus. Hirundinum ſtercora ſunt temporalium affluentia, quæ ſancti ſtercora ſunt arbitrati. Item Nabuchodonoſor in proſperitatis ſuperbia ſenſum amiſit Dan. 4.

Cor durum aduerſitas emollit, ad compunctionem, compaſſionem & deuotionem.

A Secvndo infirmitas, vel aduerſitas, cor durum & aridum emollit; ſicut ignis ceram, & quodlibet metallum. Emollit autem ad compunctionem, compaſſionem, & deuotionem. Ad amaritudinem compunctionis emollit cor, quia dicit Iob. 23. *Deus emolliuit cor meum, & omnipotens conturbauit me.* Gregorius decimoſexto Moralis. *Ex Diuino munere cor iuſti dicitur emolliri, quando ſuperni iudicij timore penetratur. Molle eſt enim quod penetrari poteſt durum quod penetrari non poteſt. Non autem ſecura, ſed perturbata ſunt corda bonorum, quia dum futuri examinis pondus conſiderant, quietem hic habere non appetunt, ſecuritatem ſuam diſcretionis intima conſideratione perturbant.*

1 Ad amaritudinem compunctionis.

B Secvndo emollit cor hominis ad teneritudinem compaſſionis. Infirmus enim experimento nouit infirmis compati, pauper pauperi, & afflictus afflicto. Medicus, qui non ſentit infirmitatem, infirmitatibus neſcit compati. Ideo Chriſtus ex his quæ paſſus eſt, didicit compati per experientiam. Heb. 4. *Non habemus pontificem, qui non poſsit compati infirmitatibus noſtris: tentatum per omnia,* &c. magiſter enim compatientibus compatitur ſimilia paſſus.

2 Ad teneritudinem compaſſionis.

Tertio emollit cor hominis ad ſollicitudinem orationis. Ignis in domo, aqua nauem intrans, & tempeſtas vehemens, excitant homines ad clamandum, & adiutorium poſtulandum. Matth. 8. *Domine ſalua nos perimus.* Auguſtinus. *Premuntur iuſti in eccleſia, vt preſsi clament; clamantes exaudiantur, exauditi glorificent Deum.* Pſalm. 114. *Tribulationem, & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui.*

3 Ad ſollicitudinem orationis.

Tertio infirmitas vel tribulatio examinat, Iudicum octauo. *Abraham per multas tribulationes probatus, amicus Dei effectus eſt*; Sic & Tobias einſdem duodecimo, *quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit vt probaret te tentatio,* ſic & Iob. 22. *Probabit me quaſi aurum, quod per ignem tranſit.* Prouerbiorum 17. *Sicut igne probatur argentum & aurum: ita corda probat Deus.* Sic Martyres de quibus Sapientiæ 3. *In igne probatur aurum & argentum, & homines receptibiles in camino humiliationis.* Idem 27. *Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis*; Sic Laurentius Pſalm. 16. *Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte,* &c. Gloſſ. *Nemo vires ſuas in pace cognoſcit: ſi bella deſint, virtutum experimenta non prodeunt.* Item Gregorius. *Improuidus miles eſt, qui ſe fortem in pace gloriatur. Nemo quippe quantum profecit, niſi inter aduerſa cognoſcit.* Auguſtinus. *Si vis probare, qui ſunt in eccleſia Dei granum vel palea; adhibe eris indicem,* ideſt perfla aliqua conuicia: *ſi ſteterit; granum eſt, ſi palea recedit in altum: & quanto minor & leuior, tanto magis in altum aſcendit,* ideſt magis mouetur, & ſuperbe reſpondet.

Probitatem aduerſitas examinat.

D

Qvidam Stoicus, vt dicit Boetius; in porta Athenienſi ſtabat, vt probaret qui eſſent Philoſophi ingredientes, & egredientes: & cum quidam conuiciatus ab eo durè reſpondiſſet, ait ei, ſi tacuiſſes, Philoſophus eſſes.

Exemplum.

E Examinando autem tentat hominem vtrum veraciter Deum amat. Deuteronomij decimotertio *Tentauit vos dominus Deus veſter, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima veſtra.* De Beatis Martyribus dicitur Sapientiæ tertio. *Deus tentauit illos & inuenit illos dignos ſe tanquam aurum in fornace probauit illos.* Gregorius. *Pœna interrogat, ſi quis in aduerſitate poſitus, Deum veraciter amat.*

Qvarto infirmitas vel tribulatio animam extollit. Ad confidentiam ſperandorum: Ad eminentiam meritorum. Ad excellentiam gaudiorum. Primo ad confidentiam ſperandorum Iob decimo tertio. *Etiam ſi occiderit me in eo ſperabo.* Grego. 11. Morali. *Nunquam patientiæ virtus eſt in proſperis. Ille*

Aduerſitas animam extolit ad tria

autem vere eſt patiens, qui aduerſis atteritur: & tamen à ſpei ſuę rectitudine, non curuatur. Idem *tanto ſpes in Deo ſolidior ſurgit, quanto quis pro eo grauiora pertulit.* Auguſtinus. *Index piæ ſpei tribulatio eſt.* Sapien. tertio *Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt.* Merito poteſt ſperare de regno cœlorum habendo, qui monetam habet qua poteſt emi. Hæc moneta tribulatio eſt. Matthæi quinto. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam &c.* Gregorius. *Electorum deſideria, dum hic premuntur aduerſitate, creſcunt. Sicut ignis flatu premitur vt creſcat & vnde extingui creditur, inde roboratur.*

(*Ad opulentiam meritorum.*) ITEM extollit ad opulentiam meritorum. Tribulatio namque facit bona ſpiritualia abundare, multiplicans ea & dilatans, ſicut aurum malleatione dilatatur. Exodi 1. *Filij Iſrael quanto magis opprimebantur, tanto magis creſcebant, & multiplicabantur.* Auget enim merita, quia virtutes perficit, ſicut dicitur. 2. Corint. 11. *Virtus in infirmitate perficitur*, & Iaco. 1. *Patientia opus perfectum habet.* Sicut patet de ſancta Petronella filia ſancti Petri, & de Romula.

(3. *Ad excellentiam gaudiorum.*) ITEM extollit animam ad excellentiam gaudiorum quia glorificat, & perducit ad regna cælorum. Mat. 5. Beati qui perſecutionem patiuntur &c. Pſal. 90. *Cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* 2. Corin. 4. *id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue, tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate, æternæ gloriæ pondus operabitur in bonis.* Item Bern. in ſermone de ramis palmarum. *Tribulatio recens eſt via vitæ, via gloriæ, via ciuitatis habitaculi, via regni.* Iſid. ſuper Pſal. Qui habitat. *Vtilis eſt tribulatio, quæ probans nem[illegible] operans, ducit ad gloriam. Eſt tribulatio neceſſaria, quæ in gloriam vertitur: triſtitia quæ in gaudium mutatur: gaudium ſane verum, & ſummum, & longum, quod cum ſemel acceperimus, nemo tollet à nobis.* Glorietmur ergo in tribulatione, in qua eſt ſpes gloriæ; immo in ipſa eſt gloria, ſicut ſpes fructus in ſemine. in hunc modum regnum Dei intra nos eſt, ingens theſaurus in vaſe fictili, in agro vili abſconditus. Hæc eſt via recta, & compendioſa per quam Chriſtus intrauit. Luc. 24. *Oportebat pati Chriſtum & ita intrare in gloriam ſuam.* Hæc eſt anguſta porta, & arcta via paradiſi, de qua Matt. 7. *Intrate per anguſtam portam*, & poſt: *anguſta eſt porta & arcta via, quę ducit ad vitã*, quod patet in eius anguſtia. Paulus dimiſit, & amiſit caput, quaſi capucium. Beata Agatha, mammas, B. Bartholomeus pellem, quaſi tunicam. Sic qui tranſit per arctum locum cum preſſura, aliquando dimittit & amittit ibi capucium, aliquando manicas, aliquãdo pallium. Sic Martyres in hac porta, & arcta via, quæ eſt preſſura, & paſſio præſentis temporis, diuerſi diuerſa membra amiſerunt, & dimiſerunt, & maximè pelle omnium temporalium, & corporis; & animas exhalauerunt in hac preſſura. De hac porta ſiue via dicitur Act. 14. *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Hæc eſt via per quam*, vt dicitur Eccl. 4. *de carcere & catenis, ingreditur ad regnum.* Hic eſt turbo, ſcilicet præſens tribulatio, per quam Helyas, ideſt vir iuſtus, aſcendit in cælum 4. Regum 2. *Aſcendit Helyas per turbinem in cælo.* Hæc eſt virga aurea quam nobis porrigit Aſſuerus, quam oſculata Heſter, gratias de tribulatione agendo, intrat ſecura in beatitudinem viſionis Dei, qui per Aſſuerum qui beatus interpretatur, deſignatur. Beati enim ſunt qui habitant in domo tua domine. De hac virga, Heſter. 4. & 15. Item Bern. in ſermone de ramis palmarum. *Præſens tribulatio eſt via vitæ, via gloriæ, via ciuitatis habitaculi, via regni*, quod ſignificatur Mat. 20. Cum mater filiorum Zebedei petiuiſſet pro filijs ſuis regni conſeſſionem: reſpondit Ieſus eius filijs. *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum*, quaſi dicat per calicem paſſionis venitur ad honorem meæ conſeſſionis. Glo. *Per calicem peruenitur ad maieſtatem.* Pauci vero ſunt qui per iſtam viam velint ſequi dominum, vt beatus Bernar. dicit ſuper Cant. *Quam pauci ſunt o bone Ieſu, qui poſt te ire velint, cum tamen ad te peruenire nemo ſit qui nolit: ſcientibus cunctis, quantum delectationes ſunt in dextera tua vſque in finem. Ideo volunt omnes te frui, at non ita imitari: conregnare cupiunt, ſed non compati: non curant quærere, quem deſiderant inuenire, cupientes conſequi, ſed non ſequi.*

(*Rurſum aduerſitas quatuor efficit.* 1 *Retrahit à peccato per timorem.*) ITEM dicas, quod infirmitas vel tribulatio, retrahit per timorem, extrahit per dolorem, attrahit ad amorem, pertrahit per dulcorem. Retrahit à peccato per timorem, quia ſentiens homo ſe affligi propter peccata ſua timet ea committere: ne qui temporaliter affligitur propter præterita, pro futuris ſi cõmittat æternaliter puniatur. Aduerſitas cuſtodit hominem à peccato, ſicut myrrha corpus à putrefactione cuſtodit etiam ſicut ſepes hortum Oſeæ. 2. *Sepiam vias tuas ſpinis tribulationum.* Apoc. 3. *Quoniam ſeruaſti verbum patientiæ meæ ſeruabo te ab hora tentationis.* Glo. *Homo per cibum ſibi mortem intulit, per diſciplinam reductus ad veniam, melius viuit.* Greg. in Paſto. *Cor Salomonis idcirco funditus ſapientia deſeruit, quia ipſum exterius nulla diſciplina exercuit*, ſcilicet afflictionis, *quæ eum interius cuſtodiret.*

(*Exemplum.*) AD hoc facit exemplum de quodam clerico, qui cum fuiſſet in iuuentute ſocius ſancti Aymundi, audiens tranſitum eius, & miracula, quæ per eum dominus faciebat, venit Pontinguiacum ad eius tumulum viſitandum. Cum autem ægrotare cepiſſet, rogauit ſanctum per amicitiam quam ad ipſum quondam habuerat, vt ei ſanitatem apud dominum impetraret. Facta oratione, continuo ſentiens ſe ſanatum, & reuertens cum gaudio, ſenſit ſe pronum ad peccandum, proinde ſtultum ſe reputans, quia ſimpliciter petiiſſet corporis ſanitatem, denuo reuerſus ad ſanctum, rogauit eum vt ſibi procuraret ſuis precibus apud Deum id quod magis Deo placeret, & animæ ſuæ vtilius eſſe ſciret. Statimque rediijt infirmitas, quam cum gratiarum actione recepit; certus exiſtens, quod vtilior eſſet ei, tam ad vitandum peccatum, quam ad augmentum meriti ſalutaris.

(*Exemplum.*) AD idem valet exemplum de milite quodam indeuoto mundano & lubrico, qui ſanus exiſtens, erat omni deditus vanitati, nec Deum timere, nec de ſua ſalute curare, vel recolere videbatur: ſed quandocumque dominus ipſum per infirmitatem aliquam viſitabat, timebat, confitebatur, orabat, orationum ſuffragia mendicabat. Cum autem ipſo ægrotante, clericus quidam qui aquam benedictam portare conſueuerat, domũ eius intraſſet, petijt aquam benedictam, panem ei dari præcepit, & quod pro eo oraret ad dominum, humiliter ſupplicauit; rogans vt pro ſanitate ſua, Deum ſuppliciter oraret. Audiens hoc clericus obſtupuit, quia nec orationes petere, nec panem ei dare, vel dari facere ſolebat, ſed magis conuitia & mala verba dicere, tempore ſanitatis. Reſpondit igitur militi: Domine libenter orabo dominum, quod teneat vos in illo ſtatu, quem animæ veſtræ vtiliorem, & ſaluti veſtrę magis nouerit expedire.

(2 *Extrahit à mundo per dolorem.*) Secundo extrahit à mundo, & mundialibus, per dolorem. Nam aliqui ſic mundo vehementer adhærent, quod non ſine dolore magno, poſſunt inde diuelli. Ideo Deus pius & miſericors, per dolores infirmitatum, & afflictionum temporalium, extrahit eos, ſicut paterfamilias filium inſolentem de taberna vel ſocietate mala violenter extrahit, vel per capillos, vel per brachia, vel per pedes, cum verberibus & vinculis ad ſe trahens. Vnde Luc. 14. *Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet eum?* Et Iob. 29. *Conterebam molas iniqui*, ideſt diaboli, *& de dentibus eius auferebam prædam.* Hierem. 38. *Extraxerunt eum de lacu in quo non erat aqua, ſed lutum, quia virum iuſtum extrahunt Deus, & prædicatores ſui, de lacu miſeriæ, & de luto fecis, in quo non eſt aqua refrigerans vel abluens, ſed lutum inquinans, & fetens.* Similiter Dan. 14. *Extraxerunt Danielem de lacu leonum* ideſt de mundo, in quo ſunt leones ideſt dęmones, vel homines ſuperbi, & crudeles

ambo iſti erant in lacu, non ſine afflictione, & timore mortis: nec ſine pœna, precibus, & labore, inde fuerunt extracti: ita iuſti in profundo lacu mundanæ conuerſationis, non ſunt ſine pœna, dolore, & afflictione cordis, & corporis, nec inde extrahuntur, niſi per infirmitates corporum, afflictiones cordium valde multas propterea gaudent ſancti in tribulationibus, ſcientes, quod ſic de lacu miſeriæ, de carcere, catenisque extrahentur ad regnum.

DOMINA quędam pulchra facie, ſed pulchrior fide, deuota Deo, pia pauperibus, & eleemoſynis aſſueta, cum à piiſſimo patre Deo, tanquam filia chariſſima percuſſa fuiſſet, iubit plaga lepræ tota facie deformata: plangentibus omnibus qui videbant eam, ipſa ſola gaudebat, gratias agens Deo, viſitans autem ea quidam epiſcopus, & videns eam ſic horribiliter deturpatam, quæ tam ſpecioſa fuerat, & tam ſancta dicebatur ab omnibus, flere cœpit, & Dei iudicium admirari. Illa vero ridens, interrogauit eum quare fleret. Reſpondit epiſcopus, quod ex compaſſione non poterat à lachrymis continere, inquirenti vero epiſcopo, quare ipſa riſiſſet: Reſpondit, Domine ſi quis detineretur in carcere tali pacto, quod nunquam exiret inde, donec muri funditus corruiſſent. Si videret muros paulatim corruere, pro ſua liberatione gauderet. vnde cum anima teneatur in carcere corporis, gaudere debet quando videt corpus ſuum deficere, & ad finem ſuum tendere: gaudet proculdubio ſciens exitus ſui tempus propinquare, vt ad ſui redemptoris aſpectum libera reuertatur.

3. *Aduerſitas attrahit animam per amorem.*

TERTIO infirmitas vel tribulatio, attrahit animam per amorem; quando cogitat homo quod Deus, ipſam paterna charitate caſtigat, ſecundum illud Apoc. 3. *Ego quos amo arguo, & caſtigo.* Frequenter vulnus infirmitatis in carne, generat vulnus charitatis in mente. In Sen. Iſid. *Gemina eſt ſagitta diuina, vna qua percutitur homo, vt in carne emendetur, alia qua vulnerat in conſcientia charitate, vt Deus ardentius diligatur.* Pſal. 119. *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus,* &c. de B. Au. legitur quod vulnerauerat charitas Chriſti cor eius, & geſtabat in viſceribus verba eius, quaſi ſagittas acutas. Item in paſſione Marcelliani, & Marci legitur, quod cum ipſi pro fide Chriſti eſſent ſtipitibus acutiſſimis clauis ligati, dixerunt iudici: nunquam ita bene fuit nobis, nec ita bene epulati ſumus: modo incipimus eſſe in amore Dei qui cum per diem, & noctem, ſic perſeuerarent in Dei laudibus, lanceis confoſſi coronati ſunt.

Exempla.

NOTA ignis nunquam ita bene accenditur ſicut igne, nec amor Diuinus in anima, ſicut amore diuino, & ideo tribulatio, quæ ex amore diuino infligitur, vrit, & accendit corda dura in amorem Dei. Quod bene legitur figuratum Iudit. 6. quando dominus ſummitate virgæ quam tenebat in manu, tetigit carnes, exiuit ignis de petra, & carnes conſumpſit, quando enim dominus virga correctionis præſentis, tangit carnem hominis affligendo, de duro corde quaſi lapideo, ſuccenditur ignis amoris, & amorem carnalem quæ habebat ad mundum, commutat in ſpiritualem ad Deum. Pſalm. 9. *Dum ſuperbit impius,* perſequēdo, *incenditur pauper,* in amorem, & animatur ad aduerſa toleranda pro Chriſto, vnde Iere. 31. *In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te.* Iſte tractus eſt tribulatio, per quam Deus nos ad ſe trahit quaſi violenter. Grego. *Mala quæ nos hic premunt ad Deum, nos ire compellunt.* Oſeę 11. *In funiculis Adam traham eos in vinculis charitatis.* Funiculi Adam ſunt penalitates pœnitentes, quibus propter peccatum Adæ ſumus aſtricti. Bern. ſuper. Cant. *cum tribulationibus, & tentationibus exercemur.*

4. *Aduerſitas pertrahit per dolorem.*

QVARTO pertrahit per dolorem; ſicut dulcedine vini trahitur homo ad tabernam. Augu. *Ramum viridem oſtendis oui, & trahitur: nuces puero, & trahitur. Sic per dulcedinem conſolationis, quam infundit Deus tribulatis*

A *nem patientibus, trahit eos ad tolerantiam paſſionum.* Pſal. 93. *ſecundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Idem 22. *virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.* Tob. 3. *Poſt tempeſtatem tranquillum facis, & poſt lachrimationem, & fletum exultationem infundis.* Iſa. 60. *Spiritus Domini dimiſit me, vt conſolarer omnes lugentes, vt ponerem conſolationem lugentibus Syon,* &c. Iob. 6. *Hæc ſit conſolatio mea vt affligens me dolore, non parcat.* Micheæ 6. *Afflictam cōſolabor,* &c. Num. 1. *Bonus dominus confortans in die tribulationis.* 2. Cor. 1. *Pater miſericordiarum, conſolatur nos in omni tribulatione noſtra,* & poſt. *Sicut abundant paſſiones in nobis, ita & per Chriſtum abundant conſolationes noſtræ.* Bern. *Quantum abundat tribulatio noſtra pro Deo, abundat conſolatio noſtra per eum.* B. Aegidius noluit à plaga

B ſua curari, vt frequentius conſolatione à domino viſitaretur. Item B. Martinus cum incidiſſet in latrones, & quærerent ab eo ſi non timeret. Reſpondit ſe nunquam magis fuiſſe ſecurum, ſciens Dei conſolationem adeſſe ſperantibus in ſe in tribulatione. Iſtas autem conſolationes cauſat Deus ex præſentia ſua, quam exhibet tribulatis. Pſal. 90. *Cum ipſo ſum in tribulatione.* Idem 22. *Si ambulauero in medio tribulationis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Iſai. 43. *Si tranſieris per aquas tecum ero,* &c. Pſal. 33. *Iuxta eſt Dominus his, qui tribulato ſunt corde.* Bern ſupra Qui habitat, *vnde ſcimus quod nobiſcum ſit Dominus: ex eo vtique quod ſumus in tribulatione. Quis enim ſuſtineret, aut quis ſufficeret ſine eo, bonum eſt mihi Domine tribulari, dummodo ſis mecum, quam regnare ſine te, epulari ſine te ſine te gloriari, bonum eſt mihi*

C *Domine in tribulatione magis complecti te, & in camino habere te mecum, quam eſſe ſine te, vel in cœlo.* Et poſt. *Quid trepidamus, quid cunctamur, quid refugimus hunc caminum: ſeuit ignis, ſed Dominus eſt nobiſcum, in plenitudine gratiæ eſt nobiſcum & in plenitudine gloriæ erimus nos cum illo.* In plenitudine gratię fuit Deus cum tribus pueris in fornace, faciens medium fornacis quaſi ventum roris flantem. Dan. 3. Species quarti, quem vidit Nabuchodo. cum eis in fornace, ſimilis erat filio Dei.

Exemplum.

SIC erat cum B. Antonio de quo legitur, quod cum eum non poſſent Dæmones ſuperare, per multas & varias tentationes, & flagellaſſent eum vſque ad mortem, cum inuocaret, & peteret Dei adiutorium, lux

D cæleſtis circunfulſit eum, & Dæmones effugauit. Et cum iuxta eum Dominus appareret, ait: Vbi eras bone Ieſu, cum ſic Dæmones me torquerent. Reſpondit: Ego iuxta te eram, expectans victoriam tuam.

ITEM Deus quandoque ex eo, quod hominem affligit, vehementer inflammat cor eius, ad conſolationem diuinam petendam, vel vitam beatam, vbi eſt requies poſt laborem. ſicut quando quis grauiter infirmatur, vehementius deſiderat ſanitatem; & quanto magis eſt famelicus, ardentius appetit cibum, & potum ſitibundus. Aug. *Cum moleſtiæ in huius vitæ fragilitate crebreſcunt, æternam requiem nos deſiderare compellunt. Mundus quippe iſte periculoſior eſt, blandus quam moleſtus,* & magis cauēdus eſt, cum ſe illicit diligi, quā cum admonet cogitque contemni. Et Greg. in mor. *Mali bonos*

E *magis ab huius mundi deſiderijs expediunt, dum eos affligunt: quia dum multa hæc moleſta ingerunt, feſtinare eos ad æterna compellunt.*

De Perſeuerantia.

DISTINCTIO XC.

DEINDE conſiderandum eſt de perſeuerantia, & de vitijs oppoſitis. Circa perſeuerationem autem conſideranda ſunt quinque. Primo vtrum perſeuerantia ſit virtus. Secundo vtrum ſit pars fortitudinis. Tertio quomodo ſe habet ad conſtantiam. Quar-

to

tò vtrum indigeat auxilio gratiæ. Quinto, quæ mouere nos debent ad perſeuerantiam obſeruandam.

Ad primum, ſ. *vtrum perſeuerantia ſit virtus.* Dicẽdũ quod ſecundum Philoſophum in 2. Eth. virtus eſt circa difficile & bonum: & ideo vbi occurrit ſpecialis ratio difficultatis vel boni ibi eſt ſpecialis virtus. Opus autem virtutis poteſt habere bonitatem & difficultatem ex duobus. Vno quidem modo ex ipſa ſpecie actus, quæ accipitur ſecundum rationem proprij obiecti. Alio modo ex ipſa diuturnitate temporis. Nã hoc ipſum, quod eſt diu inſiſtere alicui difficili, ſpecialem difficultatem habet, & ideo diu perſiſtere in aliquo bono vſque ad conſummationem, pertinet ad ſpeciem virtutis. Sicut ergo temperantia & fortitudo ſunt ſpeciales virtutes, eo quod altera earum, moderatur delectationes tactus, quod de ſe difficultatem habet; altera autem moderatur timores & audacias, circa pericula mortis, quod etiam ſecundum ſe difficile eſt: ita etiam perſeuerantia eſt quædam ſpecialis virtus, ad quam pertinet in his, vel in alijs virtuoſis operibus, diuturnitatem ſuſtinere prout neceſſe eſt, & in bono perſiſtere vſque ad finem.

Perſeuerantia eſt virtus ſpecialis.

Sed ſciendum, quod hoc poteſt alicui virtuti dupliciter conuenire. Vno modo ex propria intentione finis, & ſic diu perſiſtere in bono vſque ad finem, pertinet ad ſpecialem virtutem, quæ dicitur perſeuerãtia, quæ hoc intendit ſicut ſpecialem finem. Vnde dicit Tul. in ſua Rhetor. quod *perſeuerantia eſt in fine bene conſiderata, ſtabilis & perpetua permanſio.* Alio modo ex comparatione habitus ad ſubiectum. Et ſic immobiliter perſiſtere, conſequitur quamlibet virtutem, inquantum eſt qualitas difficile mobilis, ſicut dicit Philoſophus 2. Eth.

Solutio obiecti.

Quid perſeuerantia.

Sciendum autem quod eodem nomine quandoque nominatur, & virtus, & actus virtutis. Sicut Aug. dicit ſuper Ioh. *Fides eſt credere, quod non vides.* Poteſt tamen contingere, quod aliquis habeat habitum virtutis, qui non exercet actum: ſicut aliquis pauper habet habitum magnificentiæ, cum tamen actum non exerceat. Quandoque quidem aliquis habens habitum, incipit quidem exercere actum, ſed non perficit, puta ſi ædificator incipiat ædificare, & non compleat domum. Sic ergo dicendum, quod nomen perſeuerantiæ quandoque ſumitur pro habitu, pro quo quis perſeuerare eligit: quandoque autem pro actu quo quis perſeuerat; & quandoque quidem habens habitum perſeuerantiæ, eligit quidem perſeuerare, & incipit exequi aliquandiu perſiſtendo, non tamen complet actum, quia non perſiſtit vſque in finem. Eſt autem duplex finis. Vnus quidem, qui eſt finis operis: alius autem qui eſt finis humanæ vitæ. Per ſe autem ad perſeuerantiam pertinet, vt aliquis perſeueret vſque ad terminum virtuoſi operis: ſicut quod miles perſeueret vſque ad finem certaminis, & magnificus vſque ad conſummationem operis. Sunt autem quædam virtutes, quarum actus per totam vitam debet durare, ſicut actus fidei, ſpei, & charitatis; quia reſpiciunt vltimum finem totius humanæ vitæ, & ideo reſpectu harum virtutum, quæ ſunt principales, non conſummatur actus perſeuerantiæ vſque ad finem vitæ & ſecundum hoc Aug. in li. de perſeuerantia. *Nemo poteſt dici perſeuerantiam habere quamdiu viuit, niſi perſeueret vſque ad mortem.* accipiens perſeuerantiam pro actu perſeuerantiæ conſummatæ.

Perſeuerãtia non ſemper exigit perſiſtentiam in bono opere vſque ad finem vitæ.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum perſeuerantia ſit pars fortitudinis.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, virtus principalis eſt cui principaliter aſcribitur aliquid quod pertinet ad laudem virtutis, in quantum ſcilicet exercet illud circa propriam materiam, in qua difficillimum & optimum eſt illud obſeruare. Et ſecundum hoc dictum eſt, quod fortitudo eſt principalis virtus, quia firmitatem ſeruat in his in quibus difficillimum eſt diu perſiſtere firmiter, ſcilicet in periculis mortis. Et ideo neceſſe eſt, quod fortitudini adiungatur, ſicut ſecundaria virtus principali, omnis virtus, cuius laus conſiſtit in ſuſtinendo firmiter aliquid difficile. Suſtinere autem difficultatem, quę prouenit ex diuturnitate temporis boni operis, dat laudem perſeuerantiæ. Nec hoc eſt ita difficile ſicut ſuſtinere pericula mortis, & ideo perſeuerantia adiungitur fortitudini, ſicut ſecundaria virtus principali.

Perſeuerantia eſt pars potentialis fortitudinis.

Ad tertium, ſcilicet *quomodo perſeuerantia ſe habeat ad conſtantiam.* Dicendum quod perſeuerantia & conſtantia, conueniunt quidem in fine, quia ad vtramque pertinet firmiter perſiſtere in aliquo bono difficili. Differunt autem ſecundum ea quæ difficultatem auferunt ad perſiſtendum in bono. Nam virtus perſeuerantiæ propriè facit firmiter perſiſtere hominem in bono contra difficultatem quæ prouenit ex ipſa diuturnitate actus. Conſtantia autem facit firmiter perſeuerare in bono, contra difficultatem quæ prouenit ex quibuſdam alijs exterioribus impedimentis: & ideo principalior pars fortitudinis eſt perſeuerantia quam conſtantia: quia difficultas quæ eſt ex diuturnitate actus, eſt eſſentialior actui virtutis, quam illa quæ eſt ex exterioribus impedimentis: exteriora autem impedimenta perſiſtendi in bono, præcipue ſunt illa quæ triſtitiam inferunt. Circa triſtitiam autem eſt patientia, vt dictum eſt: & ideo conſtantia ſecundum finem conuenit cum perſeuerantia, ſecundum autem ea quæ difficultatem inferunt, conuenit cum patientia; finis autem potior eſt, & ideo conſtantia magis pertinet ad perſeuerantiam, quam ad patientiam.

Diſcrimen inter perſeuerantiam & conſtantiam.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum perſeuerantia indigeat auxilio gratiæ.* Dicendum quod ſicut ex dictis patet, perſeuerantia dupliciter dicitur. Vno modo pro ipſo habitu perſeuerantiæ, ſecundum quod eſt virtus, & hoc modo indiget dono gratiæ habitualis, ſicut & cęteræ virtutes infuſæ. Alio modo poteſt accipi pro actu perſeuerantiæ durante vſque ad mortem, & hoc modo indiget, non ſolum gratia habituali, ſed etiam gratuito Dei auxilio, conſeruantis hominem in bono vſque ad finem vitæ, ſicut ſupra dictum eſt, cum de gratia ageretur: quia cum liberum arbitrium de ſe ſit vertibile, & hoc ei non tollatur per habitualem gratiam præſentis vitæ, non ſubeſt poteſtati liberi arbitrij, etiam per gratiam reparati, vt ſe immobiliter in bono ſtatuat, licet ſit in poteſtate eius, quod hoc eligat: plerunque, enim cadit in poteſtate noſtra electio, non autem executio.

Perſeuerãtia indiget gratia actuali & habituali.

Ad quintum, ſcilicet *quæ mouere nos debent ad perſeuerantiam conſeruandam.* Sciendum quod perſeuerantia omnes virtutes ad finem producit optatum, & omnia bona conſummat, dans omnibus complementum: quia ſine perſeuerantia nec labor præmium, nec ſeruitium gratiam, nec curſus brauium, nec pugna victoriam, nec opus quodcunque finem optatum conſequitur, nec etiam pœna martyrij, quantuncunque afflictiua, coronam. Quid enim iuuat in ſtadio currere, & ante terminum defeciſſe? & quid prodeſt pugnare viriliter, & ante victoriam terga vertere? aut quid valet diu nauigaſſe tenaciter, & ad portum debitum non venire? Ambro. *Lauda nauigantis felicitatem ſed cum peruenerit ad portum, lauda ducis virtutem, ſed cum productus eſt ad triumphum.*

Debemus autem perſeuerare finaliter, in operando, in tolerando, in pugnando, & in orando. In operando quidem, vt omnia opera noſtra ad perfectionem debitam perducamus, exemplo ſummi opificis, de quo dicitur Deutero. 32. *Dei perfecta ſunt opera.* Et Ioh. 5. *Pater meus operatur vſque modo, & ego operor.* Et Dei filius Ioh. 17. dicit. *Opus conſummaui, quod dediſti mihi, vt faciam.* Exemplo etiam naturæ, quæ non ceſſat operari, donec perfecit opus ſuum: ſicut patet in herbis, & arboribus, auibus, & cæteris animalibus. Vnde Eccl. 3. *Omnia opera Domini perſeuerant in æternum.* Item exemplo artificum ſingulorum, qui vſque ad conſumma-

Perſeuerandum quadrupliciter.
1. In operando.

tionem operum ſuorum perſeuerando perſiſtunt, ſicut dicitur Eccl. 38. *Omnis faber, & architectus, noctem tanquam diem tranſigit.* Sequitur. *Vigilia ſua perficiet opus. Sic faber ferrarius ſedens, &c. Cor ſuum dabit in conſummationem operum, &c. Sic figulus ſedens ad opus ſuum, &c.* Si igitur propter lucrū tēporale iſti perſeuerant manualiter operando quanto magis homo iuſtus, propter lucrū ſpirituale & æternum præmium, perſeuerare debet. Ideo Gal. 6. *Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim ſuo metemus non deficientes.* Operantes in vinea, non niſi in ſero denarium diurnum receperunt. Math. 20. Greg. 1. moral. c. 28. *Incaſſum bonum agitur, ſi ante vitæ terminum deſeratur, quia fruſtra velociter currit, qui priuſquam ad metam veniat deficit.* Hinc Ioſeph inter fratres, ſolus talarem habuiſſe tunicam perhibetur. Nā quid eſt talaris tunica, niſi actio conſummata. Hinc eſt etiā quod in ſacrificio domini, cauda animalis præcipitur immolari Leui. 3.

2. *In tolerando* SECVNDO perſeuerarē debemus in tolerando. Math. 10. *Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgent filij in parentes, & morte afficient eos: & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Vnde dominus vt perſeuerantiam facto doceret, noluit de Cruce deſcēdere, licet deriſoriè dicerent ei Iudæi. *Si Rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de Cruce, & credimus ei.* Vnde Bern. ait. *Hac prærogatiua, ſ. perſeuerantia Chriſti, ſpoliare ſatagebāt Eccleſiam, qui dicebant. Si Rex Iſrael eſt, &c. Dolebat venenati ſerpētis aſtutia exaltatum in deſerto ſerpētem æneū, cuius intuitu ſanabantur vulnera, quæ inflixit. Nam virtute Crucis emulatus ſe ſentiens inimicus, fera ducitur præſentia: & quos inſtigauerat ad crucifigendum, inſtigat ad ſuadēdum, vt de Cruce deſcendat. Hæc planè ſerpentis aſtutia, hæc adinuentio fuit nequitiæ ſpiritalis. eo quippe tendebat malitioſa perſuaſio, non vt ipſi crederent, ſed vt noſtra quoque ſi qua erat fides in eum, modis omnibus deſperaret. legentes enim Dei perfecta ſunt opera: quomodo credemus Deum eſſe, qui opus noſtræ ſalutis relinqueret imperfectū? Nos quoque qui ſequimur caput noſtrum, non ceſſemus agere pænitentiam, non ceſſemus tollere Crucem noſtram, perſeuerantes in ea ſicut ipſe perſeuerauit: neminem audiamus fratres, deſcenſum de Cruce ſuadentem, perſiſtamus in Cruce, moriamur in Cruce.*

Exemplum IN legenda 40. Martyrum dicitur, quod cum nocte quadam in ſtagni congelati frigore torquerentur, vnus eorum puſillanimis effectus, recurrit ab balneum ſed calorem balnei ſuſtinere non valens, confeſtim ſpiritum exalauit. Cuſtos autem carceris videns in ipſa nocte profunda, claritatem maximam deſcendere de cælo ſuper eos, ac in ipſa claritate 39. coronas præfulgidas ſuper eorum capita deſcendentes 40. inquit ſunt corona vnius, vbi eſt? Reſponderunt illi, quod vnus ad balneum confugiens, & expirans ibidem: pro eo quod non perſeuerauerat, coronam gloriæ perdidiſſet. Quo audito, volens ille mereri quod alius perdiderat, proſiliuit in ſtagnum, vt ſocius paſſionis effectus, ipſorum etiam conſors in gloria fieri mereretur.

3. *In orando.* TERTIO perſeuerare debemus in orando, exemplo Moyſi. qui de ſeipſo dicit Deu. 9. *Perſeueraui in monte 40. diebus, & 40. noctibus* Apoſtoli perſeuerantes in oratione vnanimiter, cum mulieribus, & Maria matre Ieſu, & fratribus eius, Spiritumſanctum in plenitudine receperunt, ſicut dicitur Act. 1. & 2. Ad hanc perſeuerantiam hortatur nos dominus, verbo pariter, & exemplo Luc. 11. *Si perſeuerauerit pulſans, dico vobis, & ſi non dabit ſurgens, eo quod amicus eius ſit: propter improbitatem tamen eius ſurget, & dabit illi, &c.* Vnde Petro qui perſeuerabat pulſans, apertum eſt oſtium, & intrauit. Multi ergo non obtinent quod petunt, quia non perſeuerant in petendo.

4. *In pugnãdo* QVARTO perſeuerare debemus in pugnando *Militia eſt vita hominis ſuper terram.* Iob. 7. Miles autem quātumcunque pugnet viriliter, non reportat gloriam triumphalem, niſi perſeueret in pugna 2. Tim. 2. *Qui certat in agone, non coronabitur, niſi legitime certauerit.* Ioſue. 14. *In me fortitudo perſeuerat, tam ad bellandum, quam*

A *ad gradiendum.* In bello ſpirituali, fortiſſimus pugnandi modus, eſt virtus orationis deuotæ. Sicut exemplum habemus euidens Exo. 17. de oratione Moyſi, de qua Chryſoſto. *Stabat Moyſes in monte, non armis, ſed precibus pugnaturus.* Et infra. *Fit Moyſe orante, pugna occulta, ſed manifeſta victoria, perſeuerante prece, perſeuerans victoria roboratur.* Multos Diabolus ſua improbitate diutiſſime tentat, vt tædio vincat, & auferat eis perſeuerantiam, ſicut habentur exempla infra lib. 3. de tentatione.

De vitijs oppoſitis perſeuerantiæ.

DEINDE conſiderandum eſt de vitiis oppoſitis perſeuerantiæ. Primo de mollicie. Secundo de B pertinacia. Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod mollicies non opponatur perſeuerantiæ, quia ſuper illud 1. ad Corin. 6. Nec adulteri, nec molles, nec maſculorum concubitores. Glo. exponit, *molles id eſt patici, id eſt muliebria patientes.* Sed hoc opponitur caſtitati, ergo mollicies non eſt vitium oppoſitum perſeuerantiæ. Præterea Philoſophus dicit in 7. Ethico quod delicia mollicies quædam eſt: ſed eſſe deliciorum videtur pertinere ad intemperantiam. ergo mollicies non opponitur perſeuerantiæ. Præterea Philoſophus dicit in 7. Eth. quod luſiuus eſt mollis; ſed eſſe immoderatè luſiuum opponitur Eutrapeliæ, quæ eſt virtus circa delectationes ludorum, vt dicitur in 4. Eth. ergo mollicies non opponitur perſeuerantiæ. Sed contra eſt quod Philoſophus dicit in 8. Eth. quod molli opponitur C perſeuerantiuus. Reſponſio. Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, laus perſeuerantiæ in hoc conſiſtit, quod aliquis non recedat à bono, propter diuturnam tollerantiam difficilium, & laborioſorum, cui directe videtur opponi, quod aliquis de facili recedat à bono, propter aliqua difficilia, quæ ſuſtinere nō poteſt, & hoc pertinet ad rationem molliciei. Nam molle dicitur quod facilè cedit tangenti, non autem iudicatur aliquid molle ex hoc, quod cedit fortiter impellenti: Nam & parietes cedunt machinæ percutiēti, & ideo non reputatur aliquis mollis, ſi cedat aliquibus valde grauiter impellentibus. Vnde Philoſophus dicit in 7. Eth. quod *ſi aliquis à fortibus, & ſuperexcellentibus delectationibus vincitur, vel triſtitijs: non eſt admirabile, ſed condonabile, ſi contra tendat.* Manifeſtum eſt au- D tem, quod grauius impellit metus periculorum, quā cupiditas delectationum. Vnde Tul. dicit in 1. de offi. *Non eſt conſentaneum, qui metu non frangitur, eum frangi cupiditate: nec qui inuictum à labore ſe præſtiterit, vinci à voluptate.* Ipſa etiam voluptas fortius mouet attrahendo quam triſtitia de carentia voluptatis retrahendo, quia carentia voluptatis eſt purus defectus. Et ideo ſecundum Philoſophum, propriè mollis dicitur, qui recedit à bono propter triſtitias cauſatas ex defectu delectationum quaſi cedens debili mouenti.

Mollities eſt vitium perſeuerantiæ oppoſitum, inquantum inclinat ad receſſum à bono ob paruum motiuū. Solutio obiect.

AD primum ergo dicendum, quod prædicta mollicies cauſatur dupliciter. Vno modo ex conſuetudine, cum enim aliquis aſſuetus eſt voluptatibus frui, difficilius poteſt earum abſentiam ſuſtinere. Alio modo ex naturali diſpoſitione, quia videlicet habent animum E minus conſtantem, propter fragilitatem complexionis. & hoc modo comparantur fœminæ ad maſculos, vt Philoſophus dicit in 7. Ethi. Et ideo illi qui muliebria patiuntur, molles dicuntur, quaſi muliebres effecti.

AD ſecundum dicendū, quod voluntati corporali opponitur labor, & ideo res laborioſæ tātum impediunt voluptates. Delicioſi autem dicuntur, qui non poſſunt ſuſtinere aliquos labores, nec aliquid quod voluptatem diminuat. Vnde dicitur Deut. 28. *Tenera mulier, & delicata, quæ ſuper terram ingredi non valebat, nec pedis veſtigium figere propter molitiem,* & ideo delicia, quædam mollicies dicitur. Sed mollicies propriè reſpicit defectum delectationum, deliciæ autem cauſam impeditiuam delectationis

ctationis puta laborem, vel aliquid huiuſmodi. A

Ad tertium dicendum, quod in ludo duo eſt conſiderare. Vno quidem modo delectationem, & ſic mordinatè ludus Eutrapeliæ opponitur. Alio modo in ludo conſideratur quædam remiſſio ſiue requies, quæ opponitur labori: & ideo ſicut non poſſe ſuſtinere laborioſa, pertinet ad mollitiem. ita etiam nimis appetere remiſſionem ludi, vel quãcunque aliam quietem

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum pertinacia opponatur perſeuerantiæ*. Dicendum, quod ſicut Iſido. dicit in lib. Ety. *Pertinax dicitur aliquis qui eſt impudenter tenens*, quaſi omnia tenens: & hic idem dicitur pertinax, eo quod in propoſito ſuo ad victoriam perſeuerat. Antiqui enim dicebant vitiam, quod nos victoriam: & hoc Philoſophus vocat in 7. Ethi. Iſchyrognomenes, ideſt fortis ſentẽtię, vel ydiognomenes, ſcilicet propriè ſententiæ, B quia ſcilicet perſeuerat in propria ſententia pluſquam oportet: mollis autem minus quam oportet: perſeuerans autem, ſecũdum quod oportet. Vnde patet, quod perſeuerantia laudatur ſicut in medio exiſtens: pertinax autem vituperatur, ſecundum exceſſum medij, mollis autem ſecundum defectum.

Pertinatia opponitur perſeuerantiæ.

Solutio obiect.

Et quia quandoque nimis perſiſtit aliquis in propria ſentẽtia quia per hoc vult ſuam excellentiam manifeſtare, Ideo pertinacia oritur ex inani gloria, ſicut dicit Greg. 31. moralium. Dictum eſt autem ſupra, quod oppoſitio vitiorum ad virtutes, non attenditur ſecundum cauſam, ſed ſecundum ſpeciem. De hoc require infra lib. 3. diſt. 91.

C

DE TEMPERANTIA, EIVSQVE PARTIBVS, ET VITIIS OPPOSITIS.

De temperantia ſecundum ſe.

DISTINCTIO XCI.

Vltimo inter virtutes Cardinales, conſiderandum eſt de temperantia. Circa quam conſideranda ſunt tria. Primo quidem de ipſa temperãtia. Secundo de vitijs oppoſitis. Tertio de partibus eius. Circa primum, primo videndum eſt vtrum temperantia ſit virtus. Secundo vtrum ſit virtus ſpecialis. Tertio vtrum ſit circa concupiſcentias. Quarto vtrum ſit circa delectationes tactus. Quinto vtrum ſit circa delectationes guſtus, inquantum eſt guſtus; vel ſolum ſecundum quod eſt tactus quidam. Sexto, quæ ſit regula temperantiæ. Septimo vtrum ſit virtus Cardinalis, ſiue principalis. Octauo vtrum ſit potiſſima virtutum. D

Ad primum, ſ. *vtrum temperantia ſit virtus*. Dicendũ quod ſicut ſupra dictum eſt, de ratione virtutis eſt, vt inclinet hominem ad bonum: bonum autem hominis eſt ſecundum rationem eſſe, vt Diony. dicit in 4. ca. de di. no. & ideo virtus humana eſt, quæ inclinat ad hoc quod eſt ſecundum rationem: Manifeſte autem ad hoc inclinat temperantia. Nam in eius nomine importatur quædam moderatio, ſeu temperies, quam ratio facit. Et ideo temperantia eſt virtus.

Temperantia eſt virtus

Hinc non contrariatur temperantia inclinationi E naturæ hominis, inquantum homo eſt, quia cum homo inquantum huiuſmodi, ſit rationalis, conueniens eſt, quod delectationes illæ ſint huiuſmodi conuenientes, quę ſunt ſecundum rationem, & ab his non retrahit temperantia, ſed potius ab his, quæ ſunt contra rationem. Vnde patet, quod temperantia non contrariatur inclinationi naturæ humanę, ſed conuenit, cum ea: contrariatur tamen inclinationi naturæ beſtialis, & non ſubiectæ rationi.

Solutio obiectionis.

Ad ſecundum, ſ. *vtrum temperantia ſit ſpecialis virtus*. Dicendum quod ſecundum conſuetudinem humanæ locutionis, aliqua nomina communia reſtringuntur ad ea, quæ ſunt præcipua inter illa, quæ ſub tali communitate continentur. ſicut nomen vrbis accipitur antonomaſicè, pro Roma. Sic igitur nomẽ temperantię dupliciter accipi poteſt: vno modo ſecundũ communitatem ſuæ ſignificationis, & ſic temperantia non eſt virtus ſpecialis, ſed generalis, quia nomen temperantiæ ſignificat quandã temperiem, ideſt moderationẽ, quã ratio ponit in humanis operationibus, & paſſionibus, quod eſt cõmune in omni virtute morali. Differt tamen ratione tẽperãtia à fortitudine, etiã ſecũdũ quod vtraque ſumitur vt virtus cõmunis. Nã temperantia retrahit ab his, quæ contra rationẽ appetitum alliciunt: fortitudo autem impellit ad ea ſuſtinenda vel aggredienda, propter quæ homo refugit bonum rationis. Si vero cõſideretur antonomaſice temperantia, ſecundũ quod refrenat appetitum hominis ab his quę maxime alliciunt hominem, ſic eſt ſpecialis virtus, vtpote habens ſpecialem materiam, ſicut & fortitudo.

Temperantia antonomaſice ſumpta eſt ſpecialis virtus.

Et ſicut ipſum nomen dupliciter poteſt ſumi, vno modo communiter, alio modo excellenter; ita & integritas, quam Aug. attribuit temperantiæ, dicens in li. de moribus Eccleſiæ. *Temperantia eſt amor, ſeſe Deo integrum incorruptumque conſeruans*, quia etiam temperantia eſt circa illa, quæ maxime poſſunt animum inquietare, propter hoc quod ſunt homini eſſentialia, vt infra dicetur ideo tranquillitas animi per quandã excellentiam attribuitur temperantiæ, quamuis conueniat communiter omnibus virtutibus.

Solutio obiect.

Et nota quod licet pulchritudo conueniat cuilibet virtuti, excellenter tamen attribuitur temperantiæ duplici ratione. *Primo quidem* ſecundũ cõmunẽ rationẽ tẽperantiæ, ad quam pertinet quędam moderata & cõueniens proportio, in quo conſiſtit ratio pulchritudinis, vt patet per Diony. 4. c. de di. no. *Alio modo*, quia ea quibus refrænat temperantia, ſunt infima in homine, conuenientia ſibi ſecundum naturam beſtialem, vt infra dicetur; & ideo ex eis maxime natus eſt homo deturpari, & per conſequens pulchritudo temperantiæ attribuitur, quæ præcipue turpitudinem hominis tollit, & ex eadem ratione, etiam honeſtum maximè attribuitur temparantiæ. Dicit enim Iſido. in lib. Etymo. *Honeſtus dicitur, qui nihil habet turpitudinis*. Nam honeſtus dicitur quaſi honoris ſtatus, qui maximè cõſideratur in temperantia, qua repellit vitia maximè opprobrioſa, vt infra dicetur.

Ad tertium, ſ. *vtrum temperantia ſit circa concupiſcentias, & delectationes*. Dicendum quod ſicut ait Iſido. in lib. Etymo. *Temperantia eſt, qua libido concupiſcentiaque refrenatur*. Sicut enim dictum eſt ſupra, ad virtutem moralem pertinet conſeruatio boni rationis, contra paſſiones rationem repugnantes. Motus autem paſſionũ animæ eſt duplex, vt ſupra dictum eſt, cum de paſſionibus ageretur. Vnus quidem ſecundum quod appetitus ſẽſitiuus proſequitur ſenſibilia & corporalia bona. Alius autem ſecundum quod refugit ſenſibilia & corporalia mala. Primus autem motus appetitus ſenſitiui præcipue repugnat rationi per immoderantiam: nam bona ſenſibilia & corporalia ſecundũm ſuam ſpeciem conſiderata nõ repugnant rationi, ſed magis ſeruiunt ei, ſicut inſtrumenta quibus homo vtitur ad conſeruationem proprij finis, repugnant autem ei præcipue, ſecundũ quod appetitus ſenſitiuus in ea tendit, non ſecundũ modum rationis. Et ideo ad virtutem moralem pertinet propriè moderari huiuſmodi paſſiones, quæ importãt proſecutionem boni. Motus autem appetitus ſenſitiui refugiẽtis mala ſenſibilia, pręcipuè contrariatur rationi, non quidem ſecundum ſui immoderantiam, ſed maximè ſecundum ſuum diſceſſum, prout ſcilicet quis refugiendo mala ſenſibilia & corporalia, quæ interdum concomitantur bonum rationis, per conſequens diſcedit ab ipſo bono rationis, & ideo ad virtutem moralem pertinet in huiuſmodi diſceſſu firmitatem præſtare in bono rationis. Sicut ergo virtus fortitudinis, de cuius ratione eſt firmitatẽ præſtare, præcipue conſiſtit circa paſſionem pertinentem ad fugam malorum corporalium, circa ſ. timorẽ

Temperãtia moderatur concupiſcentiam & delectationem.

ex conſequenti autem circa audaciam, quæ aggreditur terribilia ſub ſpe alicuius boni; ita etiam temperantia, quæ importat moderationem quandam conſiſtit circa paſſiones tendentes in bona ſenſibilia, ſcilicet circa concupiſcentiam, & delectationem; ex conſequenti autem circa triſtitias, quæ contingunt ex abſentia talium delectationum. Nam ſicut audacia præſupponit terribilia, ita etiam triſtitia talis prouenit ex abſentia delectationum prædictarum.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum temperantia ſit ſolum circa delectationes tactus.* Dicendum, quod ita eſt temperantia circa delectationes, & concupiſcentias; ſicut fortitudo circa timores, & audacias. Fortitudo autem eſt circa timores & audacias, reſpectu maximorum malorum quibus natura extinguitur, quæ
B ſunt pericula mortis. Vnde ſimiliter temperantia, oportet quod ſit circa concupiſcentias maximarum delectationum. Et quia delectatio conſequitur operationem connaturalem, tanto aliquæ delectationes ſunt vehementiores, quanto conſequuntur operationes magis naturales. Maximè autem naturales animalibus ſunt operationes, quibus conſeruatur natura indiuidui per cibum, & potum; & natura ſpeciei per coniunctionem maris, & fœminæ, & ideo circa delectationes ciborum & potuum, & circa delectationes venereorum, eſt proprie temperantia. Huiuſmodi autem delectationes conſequuntur ſenſum tactus, vnde relinquitur, quod temperantia ſit circa delectationes tactus.

Temperãtia proprie eſt circa delectationes tactus.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum temperantia ſit circa de-*
C *lectationes guſtus, inquantum eſt guſtus,* vel ſolum ſecundum quod eſt tactus quidam. Dicendum quod ſicut dictum eſt, temperantia conſiſtit circa præcipuas delectationes, quæ maximè pertinent ad conſeruationem humanæ vitæ, vel in ſpecie, vel in indiuiduo; in quibus aliquid conſideratur principaliter, aliquid autem ſecundario. Principaliter autem ipſe vſus rei neceſſariæ; puta vel fœminæ, quæ eſt neceſſaria ad conſeruationem ſpeciei, vel cibi, vel potus, quæ neceſſaria ſunt ad conſeruationem indiuidui. Et ipſe vſus horum neceſſariorum, habet quandam eſſentialem delectationem adiunctã. Secundario autẽ conſideratur circa vtramque vſum aliquid, quod facit ad hoc, quod vſus ſit magis delectabilis: ſicut pulchritudo, & ornatus fœminæ; & ſapor delectabilis in ci-
D bo, & etiam odor. Et ideo principaliter temperantia eſt circa delectationes tactus, quæ per ſe conſequuntur ipſum vſum rerum neceſſariarum, quarum omnis vſus eſt in tangendo, circa delectationes autem, vel guſtus, vel olfactus, vel viſus, eſt temperantia, & intemperantia. Secundario inquantum ſenſibilia horum ſenſuum, conferunt ad delectabilem vſum rerum neceſſariarum, quæ pertinet ad tactum, quia tamen guſtus propinquior eſt tactui, quam alij ſenſus, ideo temperantia magis eſt circa guſtum, quam circa alios ſenſus.

Temperãtia eſt principaliter circa delectationes tactus.

Ad ſextum, ſcilicet *quæ ſit regula temperantiæ.* Dicendum, quod ſicut ex dictis patet, bonum virtutis moralis præcipuè conſiſtit in ordine rationis. Nam bonum hominis eſt circa rationem eſſe, vt Diony. dicit
E 4. c. de di. no. Præcipuus autem ordo rationis conſiſtit in hoc, quod aliqua in finem ordinat, & in hoc ordine maximè conſiſtit bonum rationis. Nam bonum habet rationem finis, & ipſe finis eſt regula eorum, quę ſunt ad finem. Omnia autem delectabilia, quæ in vſum rationis veniunt, ordinantur ad aliquam vitæ huius neceſſitatem, ſicut ad finem; & ideo temperantia accipit neceſſitatem huius vitæ, ſecundum regulam delectabilium, quibus vtitur; vt ſcilicet tantum eis vtatur, quantum neceſſitas huius vitæ, requirit. Vnde dicit Aug. de mo. Eccl. *Habet vir temperans in rebus huius vitæ regulam vtroque teſtamento firmatam, vt eorum nihil diligat, nihil per ſe appetendum putet, ſed ad vitæ huius, atque officiorum neceſſitatem, quantum ſatis eſt vſurpet, vtentis modeſtia,* non amantis affectu.

Regula temperantiæ eſt ipſa delectabilia prout adducit in neceſſitatem huius vitæ.

Et nota, quod neceſſitas humanæ vitæ dupliciter poteſt attendi. Vno modo, ſecundum quod dicitur neceſſarium id, ſine quo res nullo modo eſſe poteſt, ſicut cibus eſt neceſſarius animali. Alio modo ſecundum quod dicitur neceſſarium, id ſine quo res non poteſt conuenienter eſſe. Temperantia autem non ſolum attendit primam neceſſitatem, ſed etiam ſecundam. Vnde Philo. dicit in 2. Ethi. quod *temperatus appetit delectabilia propter ſanitatem, vel propter bonam habitudinem.* Alia vero quæ ad hæc non ſunt neceſſaria, poſſunt ſimpliciter ſe habere. Quædam enim ſunt impedimenta ſanitatis, vel bonæ habitudinis; & his nullo modo temperatus vtitur, hoc enim eſſet peccatum contra temperantiam. Quædam vero ſunt, quæ non ſunt his impedimenta, & his moderatè vtitur pro loco & tempore & congruentia eorum quibus conuiuit. Et ideo ibidem Philoſophus dicit, quod *etiam temperatus appetit alia delectabilia.* quæ ſcilicet non ſunt neceſſaria ad ſanitatem, vel ad bonam habitudinem; *non impedimenta his exiſtentia.*

Solutio obie

Item conuenientia vitæ attenditur non ſolum ſecundum conuenientiam corporis, ſed etiam ſecundum conuenientiam exteriorum rerum, puta diuitiarum, & officiorum, & multomagis ſecundum conuenientiam honeſtatis: & ideo Philoſophus ibidem ſubdit, quod *in delectabilibus quibus temperatus vtitur, non ſolum conſiderat, vt non ſint impeditiua ſanitatis, & bonę habitudinis corporalis, ſed etiam vt non ſint præter bonum* id eſt contra honeſtatem, *& quod non ſint ſupra ſubſtantiam,* ideſt ſupra facultatem diuitiarum. Et Aug. dicit in lib. de moribus Eccleſiæ, quod *temperatus reſpicit non ſolum neceſſitatem huius vitæ, ſed etiam officiorũ.*

Ad ſeptimum, ſcilicet *vtrum temperantia ſit virtus Cardinalis, ſeu principalis.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, virtus principalis ſeu Cardinalis dicitur, quæ principalius laudatur de aliquo eorum, quæ communiter requiruntur ad rationem virtutis. Moderatio autem quæ in omni virtute requiritur, præcipuè laudabilis eſt in delectationibus tactus circa quę eſt temperantia, tum qui tales delectationes ſunt magis naturales nobis, & ideo difficilius eſt ab eis abſtinere, & concupiſcentias eorum refrænare; tum etiam, quia earum obiecta magis ſunt neceſſaria præſenti vitæ, ſicut ex prædictis patet. Et ideo temperantia ponitur virtus principalis, ſeu Cardinalis.

Temperantia eſt virtus cardinalis.

Ad octauum, ſcilicet *vtrum temperantia ſit maxima virtutum.* Dicendum quod ſicut Philoſophus dicit in 1. Ethi. *bonum multitudinis diuinius eſt, quam bonum vnius:* & ideo quanto aliqua virtus magis pertinet ad bonum multitudinis, tanto melior eſt. Iuſtitia autem & fortitudo, magis pertinent ad bonum multitudinis, quam temperantia; quia iuſtitia conſiſtit in communicationibus, quæ ſunt ad alterum, fortitudo autem in periculis bellorum, quæ ſuſtinentur pro ſalute communi, temperantia autem moderatur ſolum concupiſcentias, & delectationes earum, quæ pertinent ad ipſum hominem, vnde manifeſtum eſt, quod iuſtitia & fortitudo ſunt excellentiores, quam temperantia, quibus prudentia, & virtutes Theologicæ ſunt potiores.

Temperãtia cedit iuſtitiæ & fortitudini in perfectione.

De vitijs oppoſitis temperantiæ.

DISTINCTIO XCII.

DEinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis temperantiæ. Et primo vtrum inſenſibilitas ſit peccatum. Secundo vtrum intemperantia ſit vitium puerile. Tertio de comparatione intemperantiæ ad timiditatem. Quarto vtrum vitium intemperantię ſit maximè opprobrioſum.

Ad primum, ſcilicet *vtrum inſenſibilitas ſit vitium.* Dicendum quod omne id quod contrariatur ordini naturali, eſt vitioſum; natura autem delectationem appoſuit operationibus neceſſarijs ad vitam hominis, & ideo naturalis ordo requirit, vt homo intantum huiuſmodi delectationibus vtatur, quantum neceſſa-

Inſenſibilitas eſt vitiũ quo quis in tantum refugit delectationem vt prætermittat quæ ſunt neceſſaria ad conſeruationem naturæ.

rium eſt ſaluti humanæ, vel quantum ad conſeruationem indiuidui, vel quantum ad conſeruationem ſpeciei. Si quis ergo intantum delectationem refugeret, quod prætermitteret ea quæ ſunt neceſſaria ad conſeruationem naturæ, peccaret quaſi ordini naturali repugnans, & hoc pertinet ad vitium inſenſibilitatis. A

Sciendum tamẽ, quod ab huiuſmodi delectationibus conſequẽtibus huiuſmodi operationes, quandoq. laudabile eſt vel neceſſarium abſtinere, propter aliquem finem, ſicut ob ſanitatem corporalem, aliqui abſtinent à quibuſdã delectationibus in cibis, & potibus, & venereis. & etiã propter alicuius officij executionem, ſicut athletas & milites neceſſe eſt à multis delectationibus abſtinere, vt officium proprium exequantur; & ſimiliter pœnitentes, ad recuperandam animæ ſalutem, B abſtinentia delectabilium quaſi quadam dieta vtuntur, & homines volentes contemplationi & rebus diuinis vacare, oportet quod ſe magis à carnalibus abſtrahant, nec aliquid prædictorum ad inſenſibilitatis vitium pertinet, quia ſunt ſecundũ rationẽ rectã, vnde Daniel, vt ſe idoneũ redderet ad reuelationes diuinas, abſtinebat ſe ab huiuſmodi delectationibus, ſicut dicitur Dan. 10. *Lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vſus ſum* Eccl. 2. *Cogitaui à vino abſtrahere carnem meam, vt animum meum transferrem ad ſapientiam.* Et Dan. 1. dicitur quod *pueris his*, ſcilicet Danieli & ſocijs eius, *Deus dedit ſcientiam & diſciplinam in omni libro*, &c.

Solutio obie.

Et nota, quod quia homo non poteſt vti ratione ſine potentijs ſenſitiuis, quæ indigent organo corporali, C neceſſe eſt vt homo ſuſtentet corpus, ad hoc quod ratione vtatur: ſuſtentatio autem corporis fit per operationes delectabiles, vnde non poteſt eſſe bonum rationis in homine, ſi abſtineat ab omnibus delectabilibus. Secundũ tamen quod homo in exequendo actũ rationis, plus vel minus indiget corporali virtute, ſecũ cum hoc plus vel minus neceſſe habet homo, delectabilibus corporalibus vti; & ideo homines qui officium hoc aſſumpſerunt, vt contemplationi vacent: & bonum ſpirituale, quaſi quadam ſpirituali propagatione, in alios tranſmittant; à multis delectabilibus laudabiliter ſe abſtinent, à quibus illi quibus ex officio competit operibus corporalibus & generationi carnali vacare, laudabiliter ſe non abſtinerent. D

Intemperantia dicitur peccatum puerile ſimilitudinarie, & hoc propter tria.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum intemperantia ſit peccatum puerile.* Dicendum, quod aliquid dicitur eſſe puerile dupliciter; *vno modo*, quia conuenit pueris, & ſic non intendit Philoſophus dicere, quod peccatum intemperantiæ ſit puerile. *Alio modo* ſecundum quandam ſimilitudinem; & hoc modo peccata intemperantiæ puerilia dicuntur. Peccatum enim intemperantiæ eſt peccatum ſuperfluę concupiſcentiæ, quæ ſimilatur puero quantum ad tria. *Primo quidem* quantum ad id quod vterque appetit, ſicut enim puer, ita & concupiſcentia, appetit aliquid turpe: cuius ratio eſt. quia pulchrum in rebus humanis attenditur, prout aliquid ordinatur ſecundum rationem. Vnde Tullius dicit in 1. de officijs. Quod *pulchrum eſt, quod conſentaneum eſt hominis excellentię in eo, in quo natura eius à reliquis animantibus differt.* E Puer autem non attendit ad ordinem rationis, & ſimiliter concupiſcentia non audit rationem, vt dicitur in 2. Ethi. *Secundo* quantum ad euentum, puer enim ſi ſuæ voluntati dimittitur, creſcit in voluntate propria. Vnde dicitur Eccl. 30. *Equus indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadit præceps.* Ita etiam & concupiſcentia, ſi ei ſatisfiat, maius robur accipit. Vnde Aug. dicit in 7 confeſ. *Dum ſeruitur libidini facta eſt conſuetudo; & dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas.* *Tertio* quantum ad remedium, quod vtrique prębetur, Puer enim emendatur per hoc quod coercetur. Vnde dicitur Prouer. 23. *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam. tu virga percuties eum, & de inferno liberabis.* Similiter dum concupiſcentiæ reſiſtitur, reducitur ad debitum honeſtatis modum. Et hoc eſt quod, Aug. dicit in 6. Muſi. quod *mente in ſpiritualia ſuſpenſa atque infixa & manẽte, conſuetudinis* ſcilicet carnalis concupiſcentiæ, *impetus frangitur, & paulatim repreſſus extinguitur. Maior enim erat cum inſequeremur, non omnino nullus, ſed certe minor, cum refrenamus*, & ideo Philoſophus dicit in 3. Ethi. quod *quemadmodum puerum oportet ſecundum præceptum pædagogi viuere, ſic & concupiſcibile conſonare rationi.*

1. Quantum ad id quod vterque appetit.

2. Quantum ad euentum.

3. Quantum ad remedium.

Solutio obie.

Et nota, quod concupiſcentia aliqua poteſt dici naturaliter dupliciter. Vno modo ſecundum ſuum genus, & ſic temperantia & intemperantia, ſunt circa concupiſcentias naturales. Sunt enim circa concupiſcentias ciborum, & venereorum, quæ ordinantur ad conſeruationem naturæ. Alio modo poteſt dici concupiſcentia naturalis, quantum ad ſpeciem eius, quod natura ad ſui conſeruationem requirit: & ſic non multum contingit peccare circa naturales concupiſcentias. Natura enim non requirit niſi id per quod ſubuenitur neceſſitati naturæ: in cuius deſiderio non contingit eſſe peccatum, niſi ſolum ſecundum quantitatis exceſſum. & ſecundum hoc ſolum peccatur circa naturalem concupiſcentiam, vt Philoſophus dicit in 3. Ethi. Alia vero circa quæ plurimum peccatur ſunt quædam concupiſcentiæ incitamenta quæ hominum curioſitas adinuenit, ſicut curioſe cibi præparati, & mulieres ornatæ, & quamuis iſta non multũ requirunt pueri, nihilominus tamen intemperantia dicitur puerile peccatum ratione iam dicta.

Ad tertium ſcilicet *de comparatione intemperantiæ ad timiditatem.* Dicendum quod vnum vitium poteſt alteri comparari dupliciter. Vno modo, ex parte materiæ, vel obiecti. Alio modo, ex parte ipſius hominis peccantis: & vtroque modo intemperantia eſt grauius vitium, quam timiditas. Primo namque ex parte materię, vel obiecti. Nam timiditas refugit pericula mortis, ad quæ vitanda, inducit maxima neceſſitas conſeruandæ vitæ. Intemperantia autem eſt circa delectationes, quarum appetitus non eſt adeo neceſſarius ad vitæ conſeruationem: quia vt dictum eſt, intemperantia magis eſt circa quaſdam oppoſitas delectationes, ſeu concupiſcentias: quam circa concupiſcentias, ſeu delectationes naturales: quanto autem illud quod mouet ad peccandum, magis videtur eſſe neceſſarium, tanto peccatum leuius eſt. Et ideo intemperantia eſt D grauius vitium quam timiditas, ex parte obiecti, ſeu materiæ mouentis. Similiter etiam ex parte ipſius hominis peccantis, & hoc triplici ratione. *Primo quidem*, quia quanto ille qui peccat, magis eſt compos ſuæ mentis, tanto grauius peccat, vnde alienatis non imputantur peccata. Timores autem & triſtitiæ graues, & maximè in periculis mortis, ſtupefaciunt mentem hominis, quod non facit delectatio, quæ mouet ad intemperantiam. *Secundo*, quia quanto peccatum eſt magis voluntarium, tanto & grauius. Temperantia autem habet plus de voluntario, quam timiditas: & hoc duplici ratione. Vno modo, quia ea quæ per timorem fiunt, principium habent ab exteriori impellente, vnde non ſunt ſimpliciter voluntaria. Alio modo quia ea E quæ intemperata ſunt, magis ſunt voluntaria in particulari, minus autem voluntaria in vniuerſali. Nullus enim vellet intemperatus eſſe; allicitur tamen homo à ſingularibus delectationibus, quæ intemperatum faciunt hominem. Propter quod ad vitandam intemperantiam, maximum remedium eſt vt non immoretur homo circa ſingularium conſiderationem, ſed in his, quæ pertinent ad timiditatem eſt econuerſo: Nam ſingularia quæ imminent, ſunt minus voluntaria, vt abijcere clypeum, & alia huiuſmodi. Sed ipſum commune eſt magis voluntarium, puta fugiendo ſaluari, hoc autem ſimpliciter magis voluntarium eſt, quod eſt magis voluntarium in ſingularibus in quibus eſt actus. Et ideo intemperantia cum ſit ſimpliciter magis voluntaria quam timiditas, eſt maius vitium.

Intemperantia eſt grauius vitium quam timiditas tam ex parte obiecti quam ex parte ipſius hominis peccantis.

Tertio, quia contra intemperantiam poteſt magis

de facili remedium adhiberi, quam contra timiditatem, eo quod delectationes ciborum, & venereorum, circa quæ eſt intemperantia, per totam vitam occurrunt, & ſine periculo poteſt homo circa ea exercitari, ad hoc quod ſit temperatus, ſed pericula mortis rarius occurrunt, & periculoſius homo in his exercitatur ad timiditatem fugiendam. Et ideo intemperantia eſt maius ſimpliciter peccatum, quam timiditas.

Salutio obie

Itē nota, quod excellentia fortitudinis ſupra temperantiam poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ex parte finis, quod pertinet ad rationem boni, quia ſcilicet fortitudo magis ordinatur ad bonum commune, quam temperantia. Ex hac etiam parte, timiditas habet quandam excellentiam ſupra intemperantiam, inquantum ſcilicet per timiditatem aliqui deſiſtunt à defenſione boni communis. Alio modo ex parte difficultatis, inquantum ſcilicet difficilius eſt ſubire pericula mortis, quam abſtinere à quibuſdam delectationibus: vt quantum ad hoc non oportet quod timiditas præcellat intemperantiam. Sicut enim maioris virtutis eſt non vinci à fortiori, ita etiam à contrario minoris vitij eſt à fortiori vinci, & maioris vitij eſt à debiliori ſuperari.

Intemperantia eſt maximè exprobrabilis propter duo.

Ad quartum ſcilicet *vtrum peccatum intemperantiæ ſit maximè exprobrabile.* Dicendum quod exprobratio opponi videtur honori & gloriæ: honor autem excellentiæ debetur, vt ſupra habitum eſt, gloria autem claritatem importat. Eſt ergo intemperantia maximè exprobrabilis propter duo. *Primo quidem* quia maximè repugnat excellentiæ hominis, eſt enim circa delectationes communes nobis & brutis, vt ſupra habitum eſt. Vnde & in Pſal. 48. dicitur. *Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* *Secundo*, quia maximè repugnat eius claritati, vel pulchritudini, inquantum in delectationibus circa quas eſt intemperantia, minus apparet de lumine rationis, ex qua eſt tota claritas, & pulchritudo virtutis, vnde & huiuſmodi delectationes dicuntur maximè exprobrabiles.

De partibus temperantiæ in generali.

DISTINCTIO XCIII.

DEinde conſiderandum eſt de partibus temperantiæ. Et primo de iſtis partibus in generali. Secundo de ſingulis in ſpeciali.

Circa primum ſciendum, quod Tullius in ſua Rhetorica, aſſignat partes temperantiæ, continentiam, modeſtiam, clementiam. Macrobius autem ſuper ſomnium Scipionis ponit modeſtiam, verecundiam, continentiam, caſtitatem, honeſtatem, moderationem, parcitatem, ſobrietatem, & pudicitiam. Andronicus vero dicit, quod familiares temperantiæ ſunt auſteritas, continentia, humilitas, ſimplicitas, ornatus, bona ordinatio, per ſe ſufficientia.

Duæ ſunt partes integrales temperantiæ ſ. verecundia & honeſtas

Ad euidentiam horum ſciendum eſt, quod ſicut dictum eſt ſupra, alicuius virtutis Cardinalis triplices partes poſſunt eſſe, ſcilicet integrales, ſubiectiuæ, & potentiales, & dicuntur *partes integrales* alicuius virtutis, conditiones quas neceſſe eſt concurrere ad virtutem, & ſecundum hoc duæ ſunt partes integrales temperantiæ, ſcilicet verecundia per quam aliquis refugit turpitudinem temperantiæ contrariam; & honeſtas, per quam ſcilicet aliquis amat pulchritudinem temperantiæ, nam ſicut ex dictis patet, præcipuè temperantia inter virtutes, vendicat ſibi quendam decorem, & vitia intemperantiæ maximè turpitudinem habent, *partes autem ſubiectiuæ* alicuius virtutis, dicuntur ſpecies eius. Oportet autem diuerſificare ſpecies virtutum, ſecundum diuerſitatem materiæ obiecti. Eſt autem temperantia circa delectationes tactus, quæ diuiduntur in duo genera. Nam quædam ordinantur ad nutrimentum, & in his quantum ad cibum, eſt abſtinentia, quantum autē ad potum, propriè ſobrietas.

Partes ſubiectiuæ temperantiæ ſunt abſtinentia, ſobrietas, caſtitas, & pudicitia.

Quædam vero ad vim generatiuam ordinantur; & in his quantum ad delectationem principalem ipſius coitus, eſt caſtitas, quantum autem ad delectationes circunſtantes, puta quæ ſunt in oſculis, tactibus, & amplexibus, attenditur pudicitia, *partes autem potentiales* alicuius virtutis principalis, dicuntur virtutes ſecundariæ, quæ modum quem principalis virtus obſeruat, circa aliquam principalem materiam; ipſæ obſeruant in quibuſdam alijs materijs, in quibus non eſt ita difficile. Pertinet igitur ad temperantiam moderari delectationes tactus, quas difficillimum eſt moderari. Vnde quæcunque virtus moderationem quandam operatur in aliqua materia, & refrænationem appetitus in aliquid tendentis, poteſt poni pars temperantiæ, ſicut virtus ei adiuncta: quod quidem contingit

B tripliciter. Vno modo in interioribus motibus animi. Alio modo in exterioribus motibus, & actibus corporis. Tertio modo in exterioribus rebus, præter motum autem concupiſcentiæ, quam moderatur & refrænat temperantia, tres motus inueniuntur in anima, tendentes in aliquid. Primus quidem eſt motus voluntatis commotæ ex impetu paſſionis: & hunc motum refrænat continentia: ex qua fit, vt licet homo immoderatas concupiſcentias patiatur, voluntas tamen non vincitur. Alius autem motus interior in aliquid tendens, eſt motus ſpei, & audaciæ, quæ ipſam conſequitur, & hunc motum moderatur ſiue refrænat humilitas. Tertius autem motus eſt iræ tendentis in vindictam, quem refrænat manſuetudo ſiue clementia, circa autem motus & actus corporales, moderationem

Partes potentiales temperantiæ ſ. continentia, humilitas, manſuetudo, clementia, modeſtia &c.

C & refrænationem facit modeſtia, quam Andronicus in tria diuidit, ad quorum primum pertinet diſcernere, quod ſit faciendum, & quid dimittendum, & quid quo ordine ſit agendum: & in hoc firmum perſiſtere: & quantum ad hoc ponit bonam ordinationem aliud autem eſt, quod homo in eo quod agit, decentiam obſeruet, & quantum ad hoc ponit ornatum. Tertium eſt autem in colloquijs amicorum, vel quibuſcunque alijs: & quantum ad hoc ponitur auſteritas, circa exteriora autem duplex moderatio eſt adhibenda. *Primo quidem*, vt ſuperflua non requirantur, & quantum ad hoc ponitur à Macrobio parcitas, & ab Andronico per ſe ſufficientia. *Secundo vero*, vt homo non minus exquiſita requirat, & quantum ad hoc ponit Macrobius moderationem, Andronicus vero ſimplicitatem.

De partibus temperantiæ in ſpeciali, & 1 de verecundia.

D DEinde conſiderandum eſt de partibus temperantiæ in ſpeciali, & primo de partibus quaſi integralibus, quæ ſunt verecundia, & honeſtas. Circa verecundiam conſideranda ſunt quatuor. Primo, vtrum verecundia ſit virtus. Secundo de quibus ſit verecundia. Tertio à quibus homo verecundetur. Quarto quorum ſit verecundari.

Ad primum ſcilicet *vtrum verecundia ſit virtus.* Dicendum, quod virtus dupliciter accipi poteſt, propriè ſcilicet & communiter. Propriè quidem virtus perfectio quædam eſt, vt dicitur in 7. Phy. Et ideo omne illud quod repugnat perfectioni, etiamſi ſit bonum, deficit à ratione virtutis, verecundia autem repugnat perfectioni, timor enim eſt alicuius turpis, quod ſcilicet

Quid verecundia.

E eſt exprobrabile, Vnde Damaſ. dicit, quod *verecūdia eſt timor de turpi actu*, ſicut autem ſpes eſt de bono poſſibili & arduo, vt ſupra habitum eſt, cum de paſſionibus ageretur, ita etiam timor eſt de poſſibili, & arduo ille autem qui eſt perfectus ſecundum habitus virtutis, nō apprehēdit aliquid exprobrabile & turpe ad faciendū, vt poſſibile, & arduum, id eſt difficile ad vitandum: neque etiam facit actū aliquid turpe vnde opprobrium timeat, vnde verecundia propriè loquendo non eſt virtus, deficit enim à perfectione virtutis. Cōmuniter autem virtus dicitur omne quod eſt bonum & laudabile in humanis actibus, & paſſionibus: & ſecundum hoc verecundia quandoque dicitur virtus, cum ſit quædam laudabilis paſſio. Sicut dicit Ambro lib. de officijs, quod *verecundia ſocia ac familiaris eſt mentis placiditati proteruiam fugitans, ab omni luxu aliena, ſobrietatem*

Verecundia propriè loquendo non eſt virtus ſed quædam laudabilis paſſio.

diligit, honeſtatem fouet, & decorum requirit. Deficit tamen à ratione virtutis, quia ſicut habetur 2. Eth. *virtus eſt habitus electiuus in medietate conſiſtens*, licet autẽ verecundia in medio conſiſtere videatur, tamen verecundia nõ nominat habitum, ſed paſſionẽ; neq; motus eius eſt ex electione, ſed ex impetu paſſionis. A

Ad ſecundum. ſ. *vtrum verecundia ſit de turpi.* Dicendum quod ſicut dictum eſt ſupra, timor eſt de malo arduo, quod. ſ. difficile vitatur: eſt autẽ duplex turpitudo. Vna quidẽ vitioſa, quæ. ſ. conſiſtit in deformitate actus voluntarij, & hæc propriè loquendo nõ habet rationẽ mali ardui; quod. n. in ſola voluntate conſiſtit, non videtur eſſe arduum, & eleuatũ ſupra hominis poteſtatẽ: & propter hoc non apprehenditur ſub ratione terribilis, & propter hoc Philoſophus dicit in 3. Rhe. quod *borum malorum non eſt timor.* Alia autẽ eſt B turpitudo quaſi pœnalis, quæ quidẽ conſiſtit in vituperatione alicuius; ſicut quæda claritas gloriæ conſiſtit in honoratione alicuius, & quia etiã vituperiũ habet rationẽ mali ardui, ſicut huiuſmodi honor habet rationẽ boni ardui; verecundia, quæ eſt timor turpitudinis, primo & principaliter reſpicit vitium, ſeu opprobriũ: & quia vituperiũ propriè debetur vitio, ſicut honor virtuti; ideo etiã ex conſequenti verecundia reſpicit turpitudinẽ vitioſam, vnde Philoſophus dicit in 2. Rhet. quod *minus homo verecũdatur ex defectibus, qui non ex eius culpa proueniunt.* Reſpicit autẽ verecundia culpã dupliciter; vno modo, vt aliquis deſinat vitioſa agere propter timorem vituperij. Alio modo, vt homo in turpibus quę agit, vitet conſpectus publicos propter timorẽ vituperij, quorũ primum ſecundum Greg. Nicenũ C pertinet ad erubeſcentiã, ſecundum etiã ad verecundiã. Vnde ipſe dicit, quod *qui verecundatur, occultat ſe in his quæ agit, qui vero erubeſcit timet incidere in inglorationẽ.* Verecundia autem vel erubeſcentia propriè reſpicit inglorationẽ, ſecundum quod debetur culpæ, quæ eſt defectus voluntarius, vnde Philoſophus dicit in 2. Rheto. quod *omnia illa homo verecũdatur magis, quorũ ipſe eſt cauſa*, opprobrioſa autẽ quæ inferuntur alicui propter virtutem, virtuoſus quidẽ contemnit, quia indignè ſibi irrogantur, ſicut de magnanimis Philo. dicit in 4. Eth. Et de Apoſtolis dicitur Act. 5. quod *ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu Concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu Chriſti contumeliam pati.* Ex imperfectione autem virtutis contingit quod aliquis verecundetur de opprobrijs, quæ ſibi inferuntur propter virtutem; D quia quanto aliquis eſt magis virtuoſus, tanto magis cõtemnit exteriora bona, vel mala, vnde dicitur Iſa. 51. *Noli timere opprobrium hominum.*

Verecundia reſpicit turpitudinem vitioſam.

Ad tertium. ſ. *à quibus homo verecundetur.* Dicendum quod cum vituperium opponatur honori, ſicut honor importat teſtimoniũ quoddam de excellẽtia alicuius, & præcipuè quæ eſt ſecundũ virtutẽ; ita etiam opprobriũ cuius timor eſt verecundia, importat teſtimoniũ de defectu alicuius, & præcipuè ſecundum aliquã culpam. Et ideo quanto teſtimonium alicuius reputatur maioris ponderis, tanto ab eo aliquis magis verecũdatur. Poteſt autem teſtimoniũ aliquid maioris ponderis reputari, vel propter eius certitudinem veritatis, vel propter effectũ: certitudo autẽ veritatis adeſt teſtimonio alicuius propter duo; vno quidem modo, propter E certitudinẽ iudicij: ſicut patet de ſapiẽtibus & virtuoſis à quibus homo, & magis deſiderat venerari, & magis verecũdatur, vnde à pueris & beſtijs nullus verecũdatur, propter defectũ recti iudicij, qui eſt in eis. Alio modo propter cognitionẽ eorum de quibus eſt teſtimoniũ, quia vnuſquiſq; bene iudicat, quæ cognoſcit: & ſic magis verecundamur, à perſonis coniunctis quæ magis facta noſtra conſiderant. A peregrinis autẽ, & omnino ignotis ad quos facta noſtra non perueniunt, nullo modo verecũdamur, ex affectu autẽ eſt aliquid teſtimoniũ magni ponderis, propter iuuamentum vel nocumentum ab eo proueniẽs. Et ideo magis deſiderant homines honorari ab his qui poſſũt eos iuuare: & magis verecũdantur ab eis qui poſsũt nocere, & inde A etiã eſt, quod quantũ ad aliquid, magis verecundamur à perſonis coniunctis, cũ quibus sẽper ſumus conuerſaturi, quaſi ex hoc nobis perpetuũ proueniat detrimentum, quod autem prouenit à peregrinis tranſeuntibus, cito pertranſit.

Homo magis verecundatur à perſonis coniunctis quam peregrinis.

Similis autẽ eſt ratio, quare verecũdamur à melioribus, & à perſonis coniunctis, quia ſicut meliorem teſtimoniũ reputatur magis efficax, propter vniuerſalẽ cognitionẽ quam habent de rebus, & incõmutabilẽ ſententiam veritatis, ita etiã familiarium perſonarũ teſtimonium, videtur magis efficax, propter hoc quod magis cognoſcunt particularia, quæ circa nos ſunt.

Solutio obie.

A perſonis vero nobis ſimilibus in peccato, nõ verecundamur, quia non eſtimamus quod defectum apprehendant, ſicut aliquid turpe. A propalantibus autẽ verecundamur propter nocumentum idem proueniens, quod eſt diffamatio apud multos.

Ab illis etiã inter quos nihil mali fecimus, magis verecundamur propter nocumentũ ſequens, quia. ſ. per hoc amittimus bonã opinionem, quã de nobis habebant, & etiã quia contraria iuxta ſe poſita maiora videntur, vnde cũ aliquis ſubito de aliquo, quem bonũ æſtimauit, aliquid turpe percipit, apprehendit hoc vt turpius, ab illis autem à quibus de nouo aliquid poſtulamus, vel quorum nũc primo volumus eſſe amici, magis verecũdamur propter nocumentum inde proueniens, quod eſt impedimentum implendæ petitionis, & amicitiæ conſummandæ.

Ad quartum. ſ. *quorum ſit verecundari.* Dicendo quod ſicut dictũ eſt, verecundia eſt timor alicuius turpitudinis. Quod autẽ aliquod malũ non timeatur, propter duplicem rationẽ poteſt contingere. Vno modo quia non æſtimatur vt malũ. Alio modo, quia nõ æſtimatur vt poſſibile, vel vt difficile vitari: & ſecundũ hoc verecũdia in aliquo deficit dupliciter. Vno modo, quia ea quæ ſunt erubeſcibilia, nõ apprehendũtur etiã turpia, & hoc modo carent verecundia homines in peccatis profundati, quibus ſua peccata nõ diſplicent, ſed magis gloriãtur de eis. Alio modo, quia nõ apprehendũt turpitudinẽ vt poſſibilẽ ſibi, vel quaſi nõ facilè vitabilẽ: & hoc modo ſenes, & virtuoſi, verecundia carent, ſunt tamẽ diſpoſiti ſic, vt ſi in eis eſſet aliquid turpe, de hoc verecundarentur, vnde Philoſophus dicit in 4. Ethi. quod *verecundia eſt ex ſuppoſitione ſtudioſi.*

Homines demerſi in peccatis, ſenes & virtuoſi, non facile verecundantur.

De honeſtate.

DEinde conſiderãdum eſt de honeſtate. Et primo quomodo honeſtum ſe habeat ad virtutẽ. Secundo quomodo ſe habeat ad decorẽ. Tertio quomodo ſe habeat ad vtile & delectabile. Quarto vtrum honeſtas ſit pars temperantiæ.

Ad primum. ſ. *quomodo honeſtas ad virtutẽ ſe habeat.* Dicendũ quod ſicut Iſid. dicit honeſtas dicitur quaſi honoris ſtatus, vnde ex hoc videtur aliquid dici honeſtũ, quod eſt honore dignũ, honor autẽ vt ſupra dictũ eſt, excellentiæ debetur, excellentia autẽ hominis maximè conſideratur ſecundũ virtutem, *quæ eſt diſpoſitio perfecti ad optimum*, vt dicitur in 7. Phi. Et ideo honeſtũ propriè loquendo, in idem refertur cum virtute.

Honeſtas & virtus idem ſunt realiter.

Et nota, quod eorũ quæ honorantur præter virtutẽ, aliquid virtute eſt excellentius. ſ. Deus, & beatitudo, & huiuſmodi nõ ita nobis per experientiã nota ſũt ſicut virtutes ſecũdũ quas quotidie operamur. Et ideo virtus magis ſibi vendicat nomen honeſti. Alia vero quæ ſunt infra virtutem, honorantur inquantũ coadiuuant ad operationem virtutis, ſicut nobilitas, potentia, & diuitiæ, vt. n. Philo. dicit. 4. Eth. *huiuſmodi honorantur à quibuſdã, ſed ſecundũ veritatem ſolus bonus eſt honorandus*, bonus autem eſt aliquis ſecundũ virtutem. Et ideo virtuti quidẽ debetur laus, ſecundũ quod eſt appetibilis propter aliud, honor autẽ prout eſt appetibilis propter ſeipſum, & ſecundum hoc habet rationem honeſti.

Solutio obie.

Item nota quod radicaliter honeſtas eſt in interiori

electione,

electione ſignatiuè autem in exteriori conuerſatione, quia honeſtum ſicut dictum eſt, importat debitum honoris, honor autem eſt quædam atteſtatio de excellentia alicuius. Teſtimonium autem non profertur niſi de rebus notis: interior autem electio non innoteſcit, niſi per exteriores actus. Et ideo exterior conuerſatio habet rationem honeſti, ſecundum quod eſt interioris rectitudinis oſtentiua, propter hoc quod dicit Apoſtolus 1. Corin. 14. *Omnia honeſte, & ſecundum ordine fiant in vobis.*

Item quia ſecundum vulgarem opinionem excellentia diuitiarum facit hominem dignum honore; Inde eſt quod quandoque nomen honeſtatis ad exteriorem proſperitatem transfertur, ſecundum illud Eccle. 11. *Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas, à Deo ſunt.* Et poſt ſequitur. *Potens eſt Deus ſubito honeſtare pauperem*, id eſt ditare.

Ad ſecundum. ſ. *quomodo honeſtas ſe habeat ad decorem.* dicendum quod ſicut accipi poteſt ex verbis Diony. 4. cap. de di. no. Ad rationem pulchri ſiue decori, concurrit & claritas, & debita proportio: dicit enim quod Deus dicitur pulcher, ſicut vniuerſorum conſonantiæ & claritatis cauſa. Vnde pulchritudo corporis in hoc conſiſtit, quod homo habet membra corporis bene proportionata, cum quadam debiti coloris claritate, & ſimiliter pulchritudo ſpiritualis in hoc conſiſtit, quod conuerſatio hominis, ſiue actio eius, ſit bene proportionata ſecundum ſpiritualem rationis claritatem, hoc autem pertinet ad rationem honeſti, quod diximus idem eſſe virtuti, quæ ſecundum rationem moderatur omnes res humanas; & ideo honeſtum eſt idem ſpirituali decori. Vnde Aug. dicit in lib. 83. quæſtionum, *honeſtatem voco intelligibilem pulchritudinem, quam ſpiritualem nos propriè dicimus.* Et poſtea ſubdit, quod *ſunt multa pulchra viſibilia, quæ minus propriè honeſta appellantur.*

Quid pulchritudo.

Honeſtum idem quod ſpiritualis decor.

Ad tertium, ſcilicet *quomodo honeſtas ſe habeat ad vtile & delectabile.* Dicendum quod honeſtum concurrit in idem ſubiectum cum vtili & delectabili, à quibus tamen differt ratione. Dicitur enim aliquid honeſtum ſicut dictum eſt, inquantum habet quendam decorem ex ordinatione rationis: hoc autem quod eſt ſecundum rationem ordinatum, eſt naturaliter conueniens homini, vnumquodque autem naturaliter delectatur in ſuo conuenienti. Et ideo honeſtum eſt homini naturaliter delectabile, ſicut de operatione virtutis Philoſophus probat in 1. Ethi. Non tamen omne delectabile eſt honeſtū; quia poteſt etiam aliquid eſſe conueniens ſecundum ſenſum, non ſecundum rationē, ſed hoc delectabile eſt præter hominis rationē, quæ perficit naturā ipſius. Ipſa etiam virtus, quæ ſecundum ſe honeſta eſt, refertur ad aliud ſicut ad finem, ſcilicet ad fœlicitatem: & ſecundum hoc idem ſubiecto eſt honeſtum, & vtile, & delectabile, ſed ratione differunt. Nā honeſtum dicitur ſecundū quod aliquis habet quandam excellentiam dignam honore propter ſpiritualē pulchritudinē. Delectabile autem inquantum quietat appetitum, vtile autem inquantum refertur ad aliud, in pluribus tamen eſt delectabile, quam vtile, & honeſtum, quia omne vtile & honeſtum, eſt aliqualiter delectabile, ſed non conuertitur, vt dicitur in 2. Ethi.

Honeſtum vtile & delectabile ſunt idem ſubiecto ſed ratione differunt.

Ad quartum. ſ. *vtrū honeſtas debeat poni pars temperantiæ.* Dicendū quod ſicut dictum eſt honeſtas eſt quædā ſpiritualis pulchritudo, pulchro autē opponitur turpe, oppoſita autem maximè ſe inuicem manifeſtant. Et ideo ſpiritualiter ad temperantiam honeſtas pertinere videtur, quæ id quod turpiſſimum eſt homini, & indecentiſſimum, repellit. ſ. brutales voluptates, vnde & in ipſo nomine temperantiæ, maximè intelligitur bonum rationis, cuius eſt moderari, & temperare concupiſcentias prauas. Sic igitur honeſtas prout ſpeciali quadam ratione temperantiæ attribuitur, ponitur pars eius, non quidem ſubiecta, vel ſicut virtus adiuncta, ſed pars integralis ipſius, ſicut quædam eius conditio.

Honeſtas eſt pars integralis temperantiæ.

De partibus ſubiectiuis temperantiæ.

DISTINCTIO XCIV.

DEinde conſiderandum eſt de partibus ſubiectiuis tēperantiæ. Et primo de illis quæ ſunt circa delectationes ciborū. Secundo de illis quæ ſunt circa delectationes venereorū. Circa primū conſiderandū eſt primo de abſtinentia, quæ eſt circa cibos & potus. Secundo de ſobrietate, quę eſt ſpecialiter circa potū. Circa abſtinentiā conſiderandum eſt primo de ipſa abſtinentia. Secundo de actu eius, quod eſt ieiuniū. Tertio de vitio oppoſito, quod eſt gula. De abſtinentia videndum eſt primo vtrum ſit virtus. Secundo vtrum ſit ſpecialis virtus.

Ad primū. ſ. *vtrum abſtinētia ſit virtus.* Dicendū quod abſtinentia ex ſuo nomine importat ſubtractionē ciborū. Dupliciter autē nomen abſtinētiæ accipi poteſt. Vno modo ſecundū quod abſolute ſubtractionē ciborū deſignat, & hoc modo abſtinentia non deſignat, neque virtutem, neque actum virtutis, ſed quiddā indifferens. Alio modo poteſt accipi ſecundū quod eſt ratione regulata: & hoc poteſt fieri dupliciter, *vno modo* per comparationem corporis, & ſic moderatio ciborum ſecundū quantitatē & æqualitatem, pertinet ad artē medicinæ. *Alio modo* ſecundū interiores affectiones, in cōparatione ad bonū rationis, & ſic pertinet ad virtutē. Vnde Aug. in li. de quęſtionibus Euangelij dicit. *Non intereſt omnino.* ſ. ad virtutē, *quid alimentorū, vel quantum quis accipiat, dūmodo id faciat pro congruentia hominum cum quibus viuit, & perſonę ſuæ, & pro valitudinis ſuę neceſſitate: ſed quanta facilitate, & ſerenitate animi his careat, cum oportet, vel neceſſe eſt carere.*

Abſtinentia eſt virtus.

Et nota, quod ad temperantiam pertinet refrænare delectationes quæ nimis animum ad ſe alliciunt, ſicut ad fortitudinem pertinet firmare animum contra timores, à bono rationis repellentes, & ideo ſicut laus fortitudinis conſiſtit in quodam exceſſu; & ex hoc denominantur omnes partes fortitudinis; ita & laus temperantiæ conſiſtit in quodā defectu: & ex hoc ipſa, & omnes partes eius denominantur, vnde & abſtinentia, quia pars eſt tēperantiæ denominatur à defectu, & tamen conſiſtit in medio inquantum eſt ſecundum rationē rectam. Ratio. n. recta facit abſtinere ſicut oportet. ſ. cum hilaritate mentis: & propter quod oportet ſcilicet propter gloriā Dei, non propter gloriam ſuam.

Solutio obie.

De his quæ faciunt ad commendationē abſtinentiæ require infra, vbi agitur de vitio gulæ, nā quæ dicūtur ibi ad deteſtationē gulæ, per oppoſitū faciunt ad commendationem abſtinentiæ, & quæ diſſuadent gulam, ſuadent abſtinentiam.

Ad ſecundū. ſ. *vtrum abſtinentia ſit ſpecialis virtus*, dicendū quod ſicut dictū eſt virtus moralis cōſeruat bonū rationis contra impetus paſſionū, & ideo vbi inuenitur ſpecialis ratio qua paſſio abſtrahat à bono rationis, ibi neceſſe eſt eſſe ſpecialem virtutē. Delectationes autē ciborū natæ ſūt abſtrahere hominē à bono rationis, tū propter magnitudinē earum, tum etiam propter neceſſitatem ciborum, quibus homo indiget ad vitæ conſeruationē, quā maximè homo deſiderat: & ideo abſtinentia eſt ſpecialis virtus. De ieiunio, quod eſt actus abſtinentiæ, require infra, vbi agitur de partibus ſatisfactionis. *De vitio gulæ oppoſito abſtinentię, require infra, vbi agitur de ſexto vitio capitali in 3. libro.*

Abſtinentia eſt ſpecialis virtus.

De ſobrietate.

DEinde conſiderandum eſt de ſobrietate, & vitio oppoſito. ſ. ebrietate. Circa ſobrietatem primo conſiderandum eſt, quæ ſit materia ſobrietatis. Secundo vtrū ſobrietas ſit ſpecialis virtus. Tertio vtrū vſus vini ſit licitus. Quarto quibus præcipuè competat ſobrietas.

Ad primum, ſcilicet *quæ ſit materia ſobrietatis.* Dicen-

dum, quod virtutes quæ ab aliqua generali conditione virtutis nominantur, illam materiam ſpecialiter ſibi vendicant, in qua difficillimum & optimum eſt conditionem huiuſmodi obſeruare; ſicut fortitudo circa pericula mortis, & temperantia circa delectationes tactus: nomen autem ſobrietatis ſumitur à menſura. Dicitur enim aliquis ſobrius, quaſi briam, idest menſuram ſeruans, & ideo illam materiam ſibi ſpecialiter ſobrietas aſcribit, in qua maximè laudabile eſt menſuram ſeruare, huiuſmodi autem eſt potus inebriare valens, quia eius vſus menſuratus, multum confert: & modicus exceſſus, multum lędit, quia impedit vſum rationis, magis etiam quam exceſſus cibi, vnde dicitur Eccleſiaſtici 31. *Sanitas eſt animæ & corporis ſobrius potus, vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit.* Et ideo ſpecialiter ſobrietas attenditur B circa potum, non quemcunq; ſed eum qui ſua fumoſitate natus eſt caput conturbare; ſicut vinum, & omnia quæ inebriare poſſunt. Communiter autem ſumẽdo nomen ſobrietatis, poteſt in quacunque materia dici; ſicut ſupradictum eſt de fortitudine, & tẽperantia.

Materia ſobrietatis proprie eſt potus qui inebriare poteſt.

Et nota, quod ſicut vinum materiale corporaliter inebriat: ita etiam metaphoricè, cõſideratio ſapientiæ dicitur potus inebrians, propter hoc quod ſua delectatione animum allicit, ſecundum illud pſalmi 22. *Calix meus inebrians, quam præclarus eſt.* Et ideo circa contemplationem ſapientiæ, per ſimilitudinem quandam, ſobrietas dicitur Rom. 12. *Non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.*

Solutio obie.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum ſobrietas ſit ſpiritualis virtus.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, ad virtutem C moralem pertinet obſeruare bonum rationis, contra ea quibus poteſt impediri: & ideo vbi inuenitur ſpirituale impedimentum rationis, ibi neceſſe eſt eſſe ſpiritualem virtutem ad illud remouendum, potus autem inebrians habet ſpecialem rationem impediendi rationis vſum, inquantum ſcilicet perturbat cerebrum ſua fumoſitate. Et ideo ad remouendum hoc impedimentum rationis, requiritur ſpiritualis virtus, quæ eſt ſobrietas.

Sobrietas eſt ſpec. alis virtus.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum vſus vini ſit licitus.* Dicendum, quod nullus cibus, vel potus, ſecundum ſe conſideratus, eſt illicitus, ſecundum ſententiam Domini dicentis Matth. 15. *Nihil quod intrat in os coinquinat hominem.* Et ideo bibere vinum, ſecundum ſe loquendo non eſt illicitum: poteſt tamen illicitum reddi D per accidens, quandoque quidem ex conditione bibentis, qui à vino de facili læditur: vel qui eſt ex ſpeciali voto obligatus, ad vinum non bibendum: quandoque autẽ ex modo bibendi, quia ſcilicet menſuram in bibendo excedit: quandoque autẽ ex parte aliorum, qui ex hoc ſcandalizarentur.

Vſus vini ſecundum ſe eſt licitus.

Ad quartum ſcilicet *quibus præcipuè competat ſobrietas.* Dicẽdum, quod virtus habet habitudinem ad duo. *Vno quidem modo,* ad contraria vitia quę excludit, & concupiſcentias quas refrenat. *Alio modo* ad finem in quem perducit. Sic igitur aliqua virtus magis requiritur in aliquibus duplici ratione. *Vno modo* quia in eis eſt maior pronitas ad concupiſcentias, quas oportet per virtutem refrænari; & ad vitia, quæ per virtutem E tolluntur, & ſecundum hoc ſobrietas maximè requiritur in iuuenibus, & mulieribus: quia in iuuenibus viget concupiſcentia delectabilis, propter feruorem ætatis: in mulieribus autem non eſt ſufficiens robur mentis, ad hoc quod concupiſcentijs reſiſtant, vnde ſecundum Maximum Valerium, mulieres apud Romanos antiquitus non bibebant vinum. *Alio vero modo* ſobrietas magis requiritur in aliquibus, vtpote magis neceſſaria ad propriam operationem ipſorum: vinum autẽ immoderatè ſumptum præcipuè impedit vſum rationis. Et ideo Senibus in quibus ratio debet vigere ad aliorum eruditionem, vt in epiſcopis, ſeu quibuslibet eccleſiæ miniſtris, qui mente deuota debent ſpiritualibus officijs inſiſtere, & regibus, qui per ſapientiam debent populum ſubditum gubernare,

Sobrietas maximè requiritur in iuuenibus, mulieribus, prælatis & Regibus.

A ſpecialiter ſobrietas indicitur. *De ebrietate require infra libro tertio.*

De caſtitate.

DISTINCTIO XCV.

DEinde conſiderandum eſt de caſtitate. Et primo de ipſa virtute caſtitatis. Secundo de virginitate, quæ eſt pars caſtitatis. Tertio, de luxuria, quæ eſt vitium oppoſitum caſtitati. Circa primum conſideranda ſunt quinque. Primo vtrum caſtitas ſit virtus. Secundo vtrum caſtitas ſit virtus generalis. Tertio vtrum ſit virtus diſtincta ab abſtinentia. Quarto quomodo ſe habeat ad pudicitiam. Quinto oſtendetur, quæ ſuadent caſtitatem.

Ad primum ſcilicet *vtrum caſtitas ſit virtus.* Dicendum quod nomen caſtitatis ſumitur ex hoc, quod per rationem concupiſcentia caſtigatur, quæ ad modum pueri eſt refrenanda, vt patet per philoſophum in 3. Ethi. In hoc autẽ ratio humanæ virtutis conſiſtit, quod ſit aliquid ſecundum rationem modificatum, vt ex ſupradictis patet, vnde manifeſtum eſt caſtitatem eſſe virtutem.

Caſtitas eſt virtus.

Eſt autem caſtitas in anima ſicut in ſubiecto, ſed materiam habet in corpore. Pertinet enim ad caſtitatem, vt ſecundum iudicium rationis, & electionem voluntatis, aliquis moderatè vtatur corporalibus membris, quibus etſi violentia inferatur, nihilominus manet in anima habitus caſtitatis, ſicut de mulieribus violenter oppreſſis, dicit Aug. de ciui. Dei. *propoſito animi permanente, per quod etiam corpus ſanctificari meruit; nec ipſi corpori aufert caſtitatem violentia libidinis aliena, quam ſeruat perſeuerantia continentiæ ſuę,* & ibidem dicit, quod *eſt virtus animi, quæ comitem habet fortitudinem, qua potius, quælibet mala tolerare, quam malo conſentire decernit.*

Solutio obie.

Ad ſecundum ſcilicet *vtrum caſtitas ſit virtus generalis.* Dicendum, quod nomen caſtitatis dupliciter accipitur: *vno modo* propriè, & ſic eſt quædam ſpiritualis virtus, habens ſpiritualem materiam, ſcilicet concupiſcentias delectabilium, quæ ſunt in venereis. *Alio modo* nomen caſtitatis accipitur Metaphoricè, ſicut enim in corporis commixtione conſiſtit delectatio venereorum, circa quam propriè eſt caſtitas, & vitium oppoſitum, ſcilicet luxuria: ita etiam in quadam ſpirituali D coniunctione mentis ad res aliquas, conſiſtit quædam delectatio, circa quam eſt quædam ſpiritualis caſtitas metaphoricè dicta, vel etiam ſpiritualis fornicatio ſimiliter metaphoricè dicta. Si enim mens hominis delectetur in ſpirituali coniunctione ad id cui debet coniungi, ſcilicet ad Deum, & abſtineat ſe ne delectabiliter alijs coniungatur, contra debitum diuini ordinis, dicetur caſtitas ſpiritualis, ſecundum illud 2. Cor. 11. *Deſpondi vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto.* Si autem delectabiliter contra debitum terminum ordinis, coniungatur mens quibuſcumque alijs rebus, dicetur fornicatio ſpiritualis, ſecundum illud Hier. 3. *Tu autem fornicata es cum amatoribus multis.* Et hoc modo accipiendo caſtitatem, Caſtitas dicitur generalis virtus, quia per quamlibet virtutem, retrahitur E mens humana, ne rebus illicitis delectabiliter coniungatur. Principaliter tamen ratio huius caſtitatis conſiſtit in charitate, & in alijs virtutibus Theologicis, quibus mens hominis coniungitur Deo.

Caſtitas proprie dicta eſt virtus ſpiritualis, metaphorice vero accepta generalis.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum caſtitas ſit virtus, diſtincta ab abſtinentia.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, temperantia propriè eſt circa concupiſcentias delectationum tactus. Et ideo oportet vt vbi ſunt diuerſæ rationes delectationis, ibi ſint diuerſæ virtutes ſub tẽperãtia cõprehenſę. Delectationes autẽ proportionantur operationibus quarum ſunt perfectiones, vt dicitur in 10. Ethi. Manifeſtum eſt autem, quod alterius generis ſunt operationes pertinentes ad vſum ciborum, quibus natura indiuidui conſeruatur, & operationes pertinentes ad vſum venereorũ, quibus cõſeruatur natura ſpe-

ciei.

Caſtitas eſt virtus diſtincta ab abſtinentia, quæ eſt circa delectationes ciborum vt illa quæ eſt venereorum.

cie. Et ideo caſtitas, quæ eſt circa delectationes venereorū eſt virtus diſtincta ab abſtinentia, quæ eſt circa delectationes ciborū, delectationes autē venereæ, vehementiores ſunt, & magis opprimētes rationē, quam delectationes ciborum: & propter hoc magis indigent caſtigatione, & refrænatione; quia ſi eis cōſentiatur, magis ex hoc increſcit vis concupiſcentiæ, & deijcitur virtus mentis. Vnde Aug. dicit in primo ſoliloquiorū. *Nihil eſſe ſentio, quod magis deijciat animum virilem, quam blandimenta fœmina, corporumq; ille contactus, ſine quo vxor haberi non poteſt.*

Ad quartū.ſ. *vtrum pudicitia pertineat ad caſtitatē ſpiritualiter.* Dicendū, quod nomen pudicitiæ à pudore ſumitur, in quo verecundia ſignificatur; & ideo oportet quod pudicitia propriè ſit circa illa, de quibus homo magis verecundatur: maximè autē verecundantur homines, de actibus venereis, vt Aug. dicit in 14. de ciui. Dei, intantū quod etiā concubitus coniugalis, qui honeſtate nuptiarum decoratur, verecundia nō careat. Et hoc ideo, quia motus genitaliū membrorū, nō ſubditur imperio rationis, ſicut motus aliorū exteriorū membrorum. Verecūdatur autē homo non ſolū de illa mixtione venerea, ſed etiam de quibuſcumque ſignis eius, vt philoſophus dicit in 2. Rhetor. Et ideo pudicitia attenditur propriè circa venerea, & præcipuè circa ſigna venereorū, ſicut ſunt aſpectus impudici, oſcula, tactus, & quia hæc magis ſolēt depræhēdi, ideo pudicitia magis reſpicit exteriora ſigna huiuſmodi: Caſtitas autē magis reſpicit ipſam venereā commixtionē. Et ideo pudicitia ad caſtitatem ordinatur, non quaſi virtus ab ipſa diſtincta, ſed ſicut exprimens caſtitatis circumſtantiam quandam. Interdum tamen vnum pro alio ponitur.

Caſtitas non eſt virtus diſtincta à pudicitia, quæ prout reſpicit exteriora ſigna venereorū, ſpecialiter. ita dicitur &c.

Sciendū autē quod caſtitas diuiditur in virginalem, viduelē, & coniugalē. Caſtitas coniugalis magna virtus eſt: vidualis maior, quæ eſt cū propoſito de cætero nō contrahendi, nec corpus ſuū alio modo polluendi; virginalis eſt maxima, quę nec carne polluta eſt, & habet propoſitū incorruptionē carnis propter Deum perpetuo conſeruandi. De caſtitate coniugali nihil in ſpeciali proponimus hic dicere, niſi quod rationes quę in ſequenti capitulo ponuntur, ad amorē & cuſtodiam caſtitatis vidualis, adaptari poſſunt, ad amorē & cuſtodiā caſtitatis coniugalis. Itē infra, vbi agitur de luxuria ponuntur multa quæ diſſuadent adulteriū: & econtra probant & oſtendūt commendabilem caſtitatem cōiugalē, ſed hic ſpiritualiter eſt dicēdū de caſtitate, quæ habenda & ſeruanda eſt poſt corruptionē carnis, ſiue poſt experientiā operis carnalis: quæ nō habet nomen propriū ſed cōmuni nomine caſtitas appellatur: ſicut eſt caſtitas viduarum, vel regulariū, vel eccleſiaſticorū virorū, vel in ſacris ordinibus promotorum. De talibus dicit ſaluator Matth. 18. *Sunt qui ſe caſtrauerunt propter regnū cælorū &c.* Papias dicit, quod *caſtitas eſt carnis incorruptio, vel poſt corruptionē eius abrenūtiatio,* vnde caſtus primo à caſtigatione dictus eſt, poſtea placuit veteribus eos caſtos vocari, qui perpetuam libidinis abſtinentiam pollicentur.

Caſtitas triplex, virginalis, vidualis, & coniugalis.

Quid caſtitas.

Multa mouent ad cuſtodiam caſtitatis.

Ad conſeruationem autē, & diligentē cuſtodiam caſtitatis quod quinto loco propoſui tractandum, multa nos mouere debent. Primū eſt exhortatio ſacræ ſcripturæ & ſanctorum. Paulus.n. ad hoc nos monet verbo, & exemplo 1. Cor. 7. *Volo omnes homines eſſe ſicut meipſū.* Idem ibidem. *Dico autem non nuptis, ſed viduis, bonum eſt illis ſi ſic permanſerint, ſicut ego* 1. Theſſ. 3. *Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque vas ſuum poſsidere, in ſanctificatione & honore.* 1. Tim. 5. *Teipſum caſtum cuſtodi.*

1. Exhortatio ſcripturæ & ſanctorum.

2. Natura quarundā auium.

Secundo ſuadet ſeruare caſtitatem, natura aliquarū auium Prouer. 30. *Gallus ſuccinctus lumbos ſuos eſt homo, & præcipue ſacerdos caſtus.* Lucæ. 12. *Sint lumbi veſtri præcincti:* præ alijs ſacerdotibus veteris legis, quæ cohibebant manum.i. peccati actum, non voluntatem. Chriſtus autē prohibet & cohibet, & actū & voluntatē, & ponit Ephe. 6. *State ſuccincti lumbos veſtros veſtri in veritate,* vt cor & volūtas reſpōdeat exteriori mūdiciæ.

Item natura turturis, quæ ſuo compari, caſto amore adeo coniungitur, quod nulli alteri, neque etiam poſt mortem copulatur; ſed volat ſoliuaga, & declinat conſortia aliarum auium, nec volat cum eis. ſic anima caſta debet inſeparabiliter adhærere Chriſto, ad cuius mortis & ſanguinis memoriam, debet frequētare gemitus, vt faciebat Magdalena. Debet etiam dimittere virorē proſperitatis mundanæ, & vitæ ſecularis, & declinare conſortia leuium perſonarum. Item dicit Ariſt. in li. de natura animaliū, quod turtur latet in hyeme, ita quod vix inuenitur: In æſtate autem libenter tenet loca frigida. Sic anima caſta debet occultare ſe contra mundi pericula, & declinare à locis calidis, & ea quæ nutriunt carnis incētiuum. *Item* admonet ratio naturā, vt homo ratione vigens, ſit ad modū Angeli mundè viuens, conformando ſe non brutis animalibus, Bern. *Nihil beſtialius homine, qui eſt ratione vigens, & nō ratione viuens.* Item quidam Philo. attendens animam ſuā cœleſtis eſſe nobilitatis, & dignitatis Angelicæ, & diuinę conſortē naturæ, nō fœditatis porcinę: cū tentatus vellet cum muliere peccare, ait: Erubeſce cælum, intrare in cænum: non eſt dignū, vt locū debitū Deo & Angelis, debens habere in cœlo, in terris iaceat cum porcis, in immunditiæ carnalis cæno.

Simile.

Exemplum.

Tertio ſuadent ſeruare caſtitatē, exempla plurima. Primo exemplū Chriſti, & ſuorum Apoſtolorum, qui adeo caſtitatem amauit, quod voluit eſſe ſummè caſtus, & de matre caſtiſſima, & ſine immunditiæ opere concipi, & naſci, & viuere ſemper; qui etiam diſcipulos ſuos voluit à coniugibus ſeparari, quaſi ferè omnes: vt dicit Amb. qui etiā vxores relinquentibus propter ſe, vitam promiſit æternam Matth. 19. *Omnis qui reliquerit vxorem, &c. propter nomen meum, centuplum, accipiet, & vitam æternam poſsidebit.*

3. Exempla Chriſti & ſanctorum

Item ad hoc facit etiam exemplū Ioſeph, de quo dicitur Gen. 39. cui cum diceret vxor Putipharis, dormi mecū; nequaquā acquieuit operi nefario, ſed ait: *Quomodo poſſum hoc malum facere, & peccare in dominum meū,* &c. Et poſt mulier moleſta erat adoleſcenti, & ipſe recuſabat ſtuprum, de quo dicit Ioſephus in principio libri 2. quod dicta mulier ſollicitauit eum blandimentis, promiſſis, & minis, & inardens in amorem eius, fingens ſe infirmam, remanſit à feſtiuitate publicæ celebritatis: & oſtendit iuuení ardorē ſuum, incitans & rogans cum fletibus vt ſecum dormiret. Sed nec mulieris miſeria, nec pietatis miſericordia, nec rogātis inſtantia, nec metus, nec promiſſio, nec minæ, nec blandimenta, nec aliqua incitamenta, potuerunt animum iuuenis emollire, nec à caſtitate recedere perſuaſerūt, ſed præces & promiſſa reſpuit, nec minis ceſſit.

Item exemplum Iudith, de qua eiuſdem 15. *Confortatum eſt cor tuum, eo quod amaueris caſtitatem; & poſt virum tuum, alterum neſcieris; Ideo benedicta eris in æternum.* Vnde habetur quod merito caſtitatis, & hoſtes vicerit, & Holofernem occiderit: quo occiſo, cum eſſet caput exercitus, alij ſunt victi, & in fugam conuerſi, & Iudæi liberati. *Item* exemplum trium puerorum, quorum Sarabala in fornace Babyloniæ non fuerunt combuſta: quia eorum genitalia non fuerant per luxuriam inquinata aut inflammata vt dicitur Danie. 3. *Ad hoc facit* exemplum Suſannæ, quæ maluit mortem incurrere, quam caſtitatem amittere. Vnde ait: *Melius eſt mihi incidere in manus veſtras, quam delinquere in legem Dei mei.*

Item ad hoc facit exemplū Raziæ, de quo legitur 2. Mach. 14. quod multis temporibus continentiæ propoſitū tenuerat in Iudaiſmo, paratus corpus & animā tradere pro perſeuerātia; hic magis voluit vitā amittere, quā continentiā. *Itē* ad hoc facit exemplū Annæ, de qua legitur Luc. 2. quod poſtquā vixiſſet cū viro ſuo per 7. annos, permāſerat vidua vſque ad 84. annos, ſeruiēs Deo in tēplo die ac nocte, nō diſcedens ab eo ieiunijs & obſecrationibus vacās, vnde per hoc meruit Chriſtū videre, & cognoſcere corporaliter, & ſpūaliter de eo Prophetare, hoc oſtēdit exēplo, quomodo bonæ

viduę debent, & viuere, & agere, & caſtitatem ſeruare?

Item ad caſtitatis cuſtodiam facit exemplum B. Benedicti, qui vt legitur Dial. 2. cũ tẽtaretur à ſpiritu fornicationis ſub ſpecie merulæ, proiecit ſe nudũ volutãs inter aculeos ſpinarum in vepribus vt per vulnera carnis excuteret tentationes libidinis, & caſtitatem inuiolatam ſeruaret. *Item* exemplum B. Ber. Clareuallenſis, qui cum iuuenis tẽtaretur, & inflammaretur caro eius libidine, intenſione cuiuſdam mulieris; ſurgens de lecto proiecit ſe nudũ in ſtagno gelido, vt flammam libidinis extingueret, & caſtitatem ſuam à periculo cuſtodiret.

Item ad hoc facit exemplum, quod legitur in vita Pauli Primi eremitæ, quod ſub perſecutione Decij & Valeriani, cum perſecutores non poſſent quendã iuuenem tormentis ſuperare, fecerunt ei lectũ in horto florido delicatiſſimũ & nobiliſſimũ, inter rubentes roſas, B & lilia candentia, aliaſque horti amenitates: & reſupinũ in lecto, ne ſe poſſet quoquã vertere & excutere, blandis funibus nexuerunt, introducta ſpecioſa meretrice, quæ cum nuda cum eo ſe poneret, & eius membra contrectaret, vt eum ad libidinẽ prouocaret, ipſe dentibus linguam ſibi præcidit, & ipſam cum ſanguine in faciem eius proiecit, & ſic motum libidinis doloris magnitudine compeſcuit.

4. *Figura caſtitatis.*

Quarto ſuadent ſeruare caſtitatem figuræ. Figurabatur enim per circunciſionem carnis caſtitas, quæ eſt circuncitio carnis, & cordis; remouẽs non ſolũ à carne ſed etiã à corde noxias delectationes, quia vt dicitur in Ezechielis 44. *Incircumciſi carne, & incircuncisi corde non intrabunt in ſanctificationem* ſcilicet Paradiſi & Hieremiæ 4. C *Circumcidimini domino, & auferte præputia cordium veſtrorum, hæc autem* duplex caſtitas carnis, & cordis, ſignantur in duplici cingulo religioſorum, cum vno debent religioſi dormire, ſcilicet interiori, vt ſemper habeant in corde propoſitũ caſtitatis, & reijciant à ſe omnes cogitationes & delectationes noxias Iſa. 11. *Erit iuſtitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius*, vt iuſtitia coerceat à delectationibus prauis carnem, ne procedat ad actum illicitum; fides cor teneat per amorem æterni præmij, & timorẽ æterni ſupplicij, ne procedat vſque ad illicitum cõſenſum. *Item* milites Chriſti figurantur per milites Salomonis, quorum vniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum, quia contra carnales & nocturnas tentationes pugnant, & repugnant eis Cant 3. D

Ad hoc facit exemplum, quod legitur in vitiſp. Cũ quidam ſolitarius tentaretur de accipienda vxore, deſcripſit eam in Sabulo dicens: Modo habes vxorem, & oportet te dupliciter laborare. ſ. vt acquiras tibi & ſibi neceſſaria. Poſt finxit ſibi filiam, & triplicauit ſibi laborem propter filiam: & ſic ſecundũ quod ſibi fingebat filios vel filias, augebat ſibi laborem, pro vxoris & filiorũ prouiſione. Cum autẽ labor multiplicatus eſſet ei intolerabilis, ait: ergo cũ non poſſis de vniuerſo labore tuo, tot filijs prouidere, non habes neceſſe nubere, & ſic quieuit tentatio.

5. *Vt preparetur S. ſancto habitaculũ*

Quinto ſuadet viuere caſte, corporis & cordis mũditia; vt ſpiritui ſancto, qui in mũdis habitat cordibus & corporibus, mundũ tẽplum preparetur 1. Cor. 6. *Neſcitis quoniã mẽbra veſtra templũ ſunt Spiritus ſãcti & ſpiritus ſanctus habitat in vobis*: qui quieſcit in flore cordis, & E corporis floridi Iſa 11. *Et requieſcit ſuper florẽ ſpiritus Domini* Pſal. 27. *Et refloruit caro mea*, floruit in virginitate, refloruit in caſtitate poſt lapſum, vt oſtendit viſio B. Martini, qui videns pratum, cuius partem porci effoderant. Aliam boues depauerant, & redibant ad ſuum virorem, & florem: Tertia pars erat intacta, & diuerſis floribus quaſi gemmis varijs pictu rata. Prima typum tenet incontinentium. Secũda caſtorum poſt lapſum. Tertia ſtatum ſignat virginum, munda igitur debent eſſe corpus & anima illorum, qui volunt eſſe Spiritus ſancti habitaculum, & cæleſtis ſapientiæ receptaculum, qui dicitur ſanctus, id eſt mundus, *Sãcti eſtote, quia ego ſanctus ſum*, de quo dicitur in Pſal. *Tu autem in ſan-* A *cto habitas*, id eſt in mundo: quia columba per quam Spiritus ſanctus ſignatur, in lutoſis non inuenit, vbi requieſceret pes eius, vt dicitur Gen. 8. Sap. 1. *Non habitabit in corpore ſubdito peccatis.*

Multiplex caſtitatis vtilitas in preſenti.

Sexto ſuadet ad amorem & cuſtodiã huius virtutis, multiplex vtilitas ipſius in præſenti. Ipſa ſiquidẽ facit animã pretioſam, pulchram, mundam, domeſticã, Angelicam, dignam, fœcundam, ſecuram, ſanam honeſtã, & beatam. De pretioſitate Eccl. 26. *Non eſt digna ponderatio animæ continentis*. De alijs Bern. & Iſid. Bern. in epiſt. *quid caſtitate decorius, quæ mundum de immundo conceptum ſemine facit, de hoſte domeſticum, de homine Angelũ? Differunt enim inter ſe homo pudicus & Angelus: ſed felicitate, non virtute: ſed & illius caſtitas felicior, huius fortior eſſe dignoſcitur.* Item Iſid. in li. de Simon. *Amanda eſt pulchritudo caſtitatis, eſt enim fructus ſuauitatis, & pulchritudo* B *inuiolata: ſecuritas mentis, & ſanitas corporis.* Dicit S. Baſilius. *Caſtũ fili in omnibus teipſũ cuſtodi, vt videas dominũ in gloria cãdentẽ, mentẽ tuã, & mẽbra tua dedicaſti domino, ne commiſceas ea cum mulieribus meretricibus, reflecte amorem tuum ab amore mulierum, ne te ab amore Dei excludant.* Item Alcuinus *O quam pulchra eſt iuuenum pudica caſtitas, & Deo amabilis, & ad omne bonum vtilis.* Qui filios habet ſpirituales vel carnales, nutriat eos in caſtitate Deo, non in luxuria diabolo. Quid prodeſt homini filium habere, amare, & nutrire, ſi eum æternis nutriat tormentis? Qui in caſtitate viuunt, Angelicam in terris habent conuerſationem. Caſtitas hominem cœlo coniungit, & Angelorum facit conciuem. Item. Omnibus caſtitas neceſſaria eſt, ſed maximè miniſtris altaris C Chriſti, quorũ exemplum aliorũ debet eſſe eruditio, & aſſidua ſalutis prædicatio. Tales decet dominũ habere miniſtros, quià nullo carnis contagio corrũpantur; ſed potius continentia carnis reſplendeant, & totius honeſtatis in populo fulgeant exemplis.

Timor pœnarũ præſentium & futurarum.

Octauo timor præſentium pœnarum, retrahit à luxuria, & inducit in amorem caſtitatis. Legitur in quibuſdam chronicis, quod Pithagoras Phyſicus & Philoſophus de Athenis, iuit apud Ægyptum, & Babiloniam, ad addiſcendum motus ſyderum, qui rediens inuenit populũ gulæ datum, ebrietati, & luxuriæ, & ornatui, & laſciuię; qui adeo prędicauit eis frugalitatẽ, ſobrietatem, & caſtitatem, aſſerens quod viderat multas ciuitates ſubuerſas pro vitijs, quod ita ſunt conuerſi, quod quaſi virgines viuerent caſtè, & ſobriè, & laſciuiæ ornamenta, & ſuperbiæ reiecerunt. D Itaque ſuadet caſtitatem nocumentum quod eius amiſſio infert, vel quod ſuum contrarium confert in præſenti, & tormẽta quæ confert, maximè in futuro, in morte, & iudicio, & præcipuè in Inferno. De hoc require multa infra 3. lib. vbi agitur de luxuria.

Multiplex præmium quo caſtitas remuneratur.

Nono ſuadet ad amorem & cuſtodiã caſtitatis, multiplex præmium quo in futuro caſtitas remuneratur Matth. 19. *Omnis qui reliquerit vxorẽ propter nomen meũ, centuplũ accipiet, & vitã æternam poſſidebit.* Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniã ipſi Deum videbunt*: cuius viſio magna merces. Et Matth. 19. *Sunt Eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter regnũ Cælorum*, hi ſunt qui propter regnũ Cœlorum acquirendũ, caſtè viuũt, quare per hoc regnũ Cœlorum acquirunt Iſa. 56. E *Non dicat Eunuchus, ego lignum aridũ: quia hæc dicit dominus Eunuchis: qui cuſtodierunt ſabbatum meũ, & quæ volui elegerunt, & tenuerunt fœdus meũ; dabo eis in domo mea, & in muris meis nomẽ, & locum melius à filiis, & filiabus, & nomẽ ſempiternũ eis dabo, quod nunquã peribit.* Ad hoc faciũt multa exẽpla de tranſitu ſanctorum, quæ ponit Greg. 2. Dial. 4. lib. de quibus ſufficiat duo ponere.

Exemplum.

Refert enim de Vrſino presbytero qui quandã eccleſiã cũ timore domini regebat, quod quãdã presbyterã, quã ante ordinationẽ ſuã habuerat, fugiebat vt hoſtẽ licet diligeret eã vt ſororẽ, nec vnquam eam ad ſe ſinebat accedere. Cum autẽ in extremis videretur laborare, & tenuem & quaſi nullũ videretur ſpiritũ efflare, acceſſit dicta mulier cõpaſſionis cauſa iuxta nares eius vt videret ſi adhuc ſpiritum efflaret: quod ſentiẽs ille,

recollecto

recollecto ſpiritu feruoris & voce, ait: Recede hinc mulier, adhuc igniculus viuit, paleam tolle: qua recedente, cum tota virtute corporis & lætitia magna, cæpit clamare: bene venerint domini mei, bene venerint domini mei, bene venerint domini mei, qui ad tantilli ſeruum dignamini venire: venio, venio, gratias ago. Cũ autem aſtantes quærerent, quid videret, cur hoc diceret, ait: nunquid non videtis ſanctos aduenisſe, nũquid non videtis hic principes Apoſtolorum aduenisſe, Petrum, & Paulum? & repetens hæc verba. Ecce venio, ecce venio, emiſit in his ſpiritum.

Exemplum. Itẽ 14. li. c. 4 dicit, quod Galla nobiliſſima Romanorum, defuncto viro poſt annũ; licet Phyſici dicerẽt ei, inſpecto rubore faciei, quod niſi contraheret, & à viro cognoſceretur, Barbã virilẽ haberet; & licet multas haberet diuitias, & arrideret omnis proſperitas quę eam ad contrahendũ inuitabat, maluit in caſtitate ſeruire domino, & ei nubere, quã homini. Reiecto itaque ſeculari habitu, & religioſo sũpto, ſeſe monaſterio B. Petri Apoſtoli tradidit, religioni ſtudẽs, & eleemoſynis verecundiã barbæ aduenietis nõ timens, ſed ſolũ quomodo Deo placeret. Cũ autẽ labores eius vellet omnipotens Deus æterna mercede remunerare, percuſſa eſt in mãmilla vlcere cancri. Cũq; iaceret de nocte inter duo cãdelabra, quæ ante ſe lucẽtia habebat, amica lucis vidit aſtare B. Petrũ Apoſtolũ & ait, nõ perterrita ſed læta. Quis es domine. Sũt ne mihi dimiſſa peccata mea? cui ille benigniſſime inclinato capite ait: Dimiſſa sũt, veni. Cui illa veniat inquit mecum ſoror Benedicta. Cui ille. Non veniet modo, ſed die 30. ſed alia talis, dixit ipſe, veniet tecum. Quod cum reuelaſſet matri monaſterij, migrauit ad Deum, quam aliæ ſicut ſupradictum eſt, ſunt ſecutæ.

Debet autẽ euitare qui affectat caſtè viuere, ea quæ ſunt incitamenta ad peccatum luxuriæ, & fugere quæ ſunt deſideria carnis, ne ſ. curet vel procuret ea, quæ caro deſiderat. *Curam carnis ne feceritis in deſiderijs.* Gal. 5. *Caro concupiſcit aduerſus Spiritum*, debet etiam attendere, & cauere multiplices tentationes, & fraudes, & aſtutias Satanæ, & quomodo inſidiatur caſtitati. *Quæ ſunt incitamenta ad luxuriã.* Incitantia ad peccatum carnis, ſunt deliciæ, victus, & veſtitus, & ioci, & ocia, ſocietates leues 1. Tim. 5. *Vidua quæ in delicijs eſt, viuens mortua eſt.* de quibus 1. Tim. 5. *Ocioſæ diſcũt circuire domos; non ſolum autẽ ocioſæ, ſed verboſæ, & curioſæ.* Quia filij Iſrael occaſiones luxuriæ non euitauerunt, & ideo de conſilio Balaam, & fraude Balach, in deſerto caſtitatem diu ſeruatam amiſerunt, & perierunt, vt legitur Num. 24. & 25. & dicit Ioſephus li. 5. Antiquitatum, quod conſilium fuit Balaam, quod Balaah mitteret in exercitu filiorum Iſrael virgines, quarum pulchritudine & ornatu poſſet ſubdi, & deuinci ex rerum venalium copijs, qui hoc fecit. Quæ illexerunt eos ad libidinem ludis, & oſtenſionibus & rerum copia, vocantes eas ad feſta ſua, & conuiuia, & concubitũ. Quæ cum vellent recedere, & illi rogarent cum fletibus quod remanerent, illę reſponderunt, quod nulla ratione poſſent hoc facere, niſi relicta lege ſacrificarẽt dijs ſuis. Quod ipſi ſe facturos iurauerunt, vtentes cibis, & ſacrificijs earum, legem Dei, & ſacrificia, & feſta relinquentes, pro quo cum nollent, admoniti per Moyſen, ſe corrigere, occiſi ſunt tam gladio, quam peſte immiſſa à domino, tam hi qui hoc fecerant, quam illi qui eos corrigere debebant, & non fecerant.

Ad euitandas carnis illecebras, & dæmonum inſidias, Ponemus duo exempla duorum deceptorum per carnis illecebram, & dæmonis fallaciã in mulieris ſpecie ſe transfigurantis, & per carnis illecebrã, ab altitudine caſtitatis, & ſanctitatis deijciens, duos eremitas, qui finem tamen diſſimilem habuerunt. *Exemplum.* De vno refert Sanctus Iohannes in vitiſpatrum quod erat quidam ſolitarius in eremo Monachus. Cuius domus ſpelunca fuit, vir ſummæ abſtinentiæ, labore manuum ſibi victum quærens, die ac nocte in orationibus perſiſtens, cunctis animi virtutibus florens; quem cum videret de hoc præſumentem tẽtator, laqueos parat: fingit ſe ſpe- A cioſam mulierem per eremum oberrantem, & pulſans ad ſpeluncæ hoſtium, rogat vt eam miſerationis intuitu, ad angulum celluiæ pernoctare dimittat, ne fiat prę da ferarum: qui pietate fictionis ſuæ conſentit, & eam introducit: & cauſas viæ, & erroris ſui, per eremum fingit aſtutas, & accedens propius; poſt verborum figmenta, & oſcula manuum, quaſi reuerentia tangit barbam, amplexatur caput, verbis & factis concitat ad libidinem. Hic autem laborum priorum immemor, & æſtuans ardore libidinis, cum irrueret in fœdos amplexus dęmõ inclinatis lacertis inter manus amplexantis, cum clamore horribili, & fœdiſſima illuſione elabitur. & multitudo dæmonum quæ ad hoc ſpectaculum conuenerat, cum ingẽti cachinno clamauit. O Monache, Monache, qui te vſque ad cælũ extollebas, quo- B modo demerſus es vſque ad infernum. Hic autem confuſus, non pænitens, ſed deſperans, notoſque fugiens, ad ſæculum rediens, releuamẽ, & colloquia bonorum declinans, amplius præda dæmonum, & gaudium perfectum, efficitur.

Item ad idem aliud exemplũ de Calendario Bedæ Legitur de victorio Martyre. *Exemplum.* Victorinus, & Seuerinus mortuis parentibus ſuis vendiderunt omnia quæ habebãt, & pauperibus erogantes, vt Deo liberius ſeruirent, ſibi ad inuicem ſucceſſiue ſeruiebant, & cum nihil haberent, faciente Deo, nihil eis deerat. Victorinus autem aliquid perfectius volens agere, ſeceſſit ad eremum, ſedens in excelſo rupis ſpecu, cui ſubterfluebant aquæ: vbi ita erat arctus locus, quod vix eum poſſet capere, qui ſedens poſſet dormire, ſi alterum reciperet. C Aſſiduus in oratione, & lectione, ſtat diabolus ad oſtiũ ſub ſimilitudine ſimulatæ perſonæ: dicit & plangit ſe errabundam, & metuentem noctis tenebras, & incurſus ferarum: allegat ſe debere recipi ſolius noctis ſpacio, alioquin dicit mortem ſuam imputandam Victorino. Quam cum motus compaſſione recepiſſet, incepit ei blandiri verbis, ſignis & geſtu, & tactu. Victorinus victus, ſcelus perficit, hoſtis euaneſcit, irridens cum cachinno victum Victorinum, hic primo factus velut exanguis, poſt ad ſe reuerſus, fratrem ſuum adijt, caſum ſuum ei reſerat: ipſe ſibi pænam indicit, arborem findens, & per fiſſuras, remotis ramis, in modum crucis, manus ſibi aſtringens. Seuerinus epiſcopum ad fratrem adducit, nec ei Victorinus vt inde recedat acquieſcit. Quod videns epiſcopus, ei benedicens indè D recedit, hic ſolo die dominico, coactus à fratre, modicum panis, & aquæ recipiebat, frater autem pro eo, ſimili cibo, & ieiunio ſe macerabat, poſt triennium autem vix acquieuit ab hac pænitẽtia egredi, carnibus eius iam ferè conſumptis. Poſtea autem ab epiſcopo cũ ſanctiſſimè viueret, & multa miracula dominus per eum faceret, Amitticinę vrbis fit ſacerdos. Nerua autẽ imperante, ab Arriano iudice primo exilio relegatus eſt: poſt ad locum, qui Catilias vocatur, ſuper aquas putentes ex ſulphure, per triduum ſuſpenſus, capite deorſum verſo, dira paſſus ſupplicia, Martyrio coronatus eſt. De caſtitate clauſtralium notandum, quod illa quæ ſuadent caſtitatem perſonis eccleſiaſticis in Sacris promotis, & quæ diſſuadent peccatum luxuriæ in eis, poſſunt ſuaderem clauſtralibus caſtitatis amo- E rem, & obſeruantiam, & diſſuadere eis luxuriæ vitium, quæ infra in 5. libro notata ſunt, vbi agitur de his, quæ diſſuadent luxuriam in clauſtralibus, & per contrarium ſuadent eis caſtitatem: Et de circunſtantijs, quæ aggrauant luxuriam monialium, quæ debent eas incitare ad amorem, & cuſtodiam caſtitatis promouere.

De virginitate.

DISTINCTIO XCVI.

DEinde conſiderandum eſt de virginitate. Circa, quã videnda ſunt quinq;. Primo in quo conſiſtit virginitas. Secundo vtrum ſit virtus. Tertio de

excellentia

quod *per virginitatem, integritas carnis ipſi creatori animæ & carnis, vouetur, conſecratur, ſeruatur.* Vnde virginitas ſecundum quod eſt virtus, nunquam amittitur niſi per peccatum.

Conſiſtit autem virtus virginitatis in medio rationis, non rei: ille enim qui ab omnibus delectationibus abſtinet, præter rationem rectam, quaſi delectationes per ſe abhorrens, eſt inſenſibilis, Virgo autem non abſtinet ſe ab omni delectatione, ſed ſolum à delectatione venerea: & ab hac abſtinet ſe, ſecundum rationem rectam, vt dictum eſt, medium autem virtutum, non ſecundum quantitatem, ſed ſecundum rationem rectam determinatur vt dicitur in ſecundo Ethi. Vnde de magnanimo dicitur in 4. Ethi. quod *eſt magnitudine extremus, eo quod vt oportet, medius.*

B Nec eſt virginitas contra præceptum legis naturæ, quod ſcilicet eſt ad conſeruationem ſpeciei, ſicut habetur Gen. 1. *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram:* quia præceptum habet rationem debiti. Dupliciter autem eſt aliquid debitum: vno modo vt impleatur ab vno: & hoc debitum ſine peccato præteriri non poteſt. Aliud autem eſt debitum implendum à multitudine: & ad tale debitum implendum non tenetur quilibet de multitudine. Multa enim ſunt multitudini neceſſaria ad quę implenda vnus non ſufficit: ſed implentur à multitudine, dum vnus hoc, alius illud facit. Pręceptum igitur legis naturę homini datum de comeſtione, neceſſe eſt quod ab vnoquoque impleatur. Aliter enim indiuiduum cõſeruari non poſſet. Sed præceptum datum de generatione, reſpicit totã multitudinem hominum, cui neceſſarium eſt, non ſolum quod multiplicetur corporaliter, ſed etiam ſpiritualiter proficiat. Et ideo ſufficienter prouidetur humanę multitudini, ſi quidam carnali generationi operã dent, quidã vero ab hoc abſtinentes, contẽplationi diuinorũ vacent, ad totius humani generis pulchritudinẽ, & ſalutem. Sicut etiam in exercitu, quidã caſtra cuſtodiunt, quidam ſigna deferunt, quidam gladijs decertant: quæ tamen omnia debita ſunt multitudini, ſed per vnum impleri non poſſunt.

Præceptum de generatione reſpicit multitudinem & ideo nõ obligat ſingulos C

Ad tertium ſcilicet *de comparatione virginitatis ad matrimonium.* Dicendum, quod ſicut patet in libro Hier. contra Iouinianum, hic error fuit Iouiniani, qui poſuit virginitatẽ non eſſe matrimonio pręferendã, qui quidẽ error præcipue deſtruitur, & exẽplo Chriſti, qui matrẽ virginẽ elegit, & ipſe virginitatem ſeruauit: & ex doctrina Apoſtoli, qui primæ ad Cor. 7. virginitatẽ cõſuluit, tanquã melius bonũ & etiã ratione, tum quia bonũ Diuinum eſt potius bono humano: tũ quia bonum animæ præfertur bono corporis: tum etiã, quia bonũ contẽplatiuæ vitæ, præfertur bono actiuæ. Virginitas autem ordinatur ad bonũ animæ, ſecundũ vitã contẽplatiuam, quod eſt cogitare ea quæ ſunt Dei, coniugiũ autem ordinatur ad bonum corporis, quod eſt corporalis multiplicatio generis humani, & pertinet ad vitã actiuam, quia vir & mulier in matrimonio viuentes, neceſſe habent cogitare quæ ſunt mundi, vt patet per Apoſtolum primæ ad Corin. 7. Vnde indubitanter virginitas præferenda eſt continentiæ coniugali.

D

Virginitas præfertur matrimonio.

E Quia tamen meritum non ſolũ penſatur ex genere actus, ſed magis ex animo operantis, hinc eſt, quod ſicut dicit Aug. in li. de bono coniugali, *non impar eſt meritum continentiæ in Iohanne, qui nullas expertus eſt nuptias: & in Abrahã, qui filios generauit,* quia Abrahã habuit animum ſic diſpoſitũ vt paratus eſſet ſeruare virginitatẽ, ſi eſſet tempus congruum, ex quo meritũ continentiæ cõiugalis in ipſo, æquatur merito cõtinentiæ virginalis in Iohanne, reſpectu præmij ſubſtãtialis, non autẽ reſpectu præmij accidentalis, vnde Aug. dicit in li. de bono cõiugali, quod *Iohannis cælibatus, & Abrahæ connubiũ, per temporũ diſtributionẽ Chriſto militauit, ſed continentiam etiam Iohannes in opere, Abraham in ſolo habitu habebat.*

Solutio obie.

Item licet virginitas ſit melior, quam continentia coniugalis, poteſt tamen coniugatus eſſe melior quam virgo, dupliciter ratione. *Primo quidem* ex parte ipſius caſtitatis. ſ. ſi ille qui eſt coniugatus habeat animum magis paratum ad virginitatẽ ſeruandã ſi oporteret, quã ille qui actu eſt virgo, vnde Aug. inſtruit virginẽ in li. de bono coniugali, vt dicat: *Ego non ſum melior quam Abraham. Sed melior eſt caſtitas cælibum, quam caſtitas nuptiarũ,* & rationẽ poſtea ſubdit. *Quod enim nunc ago, melius illi egiſſent, ſi tunc agendum eſſet, quod autem illi egerunt, ſic ego non agerem, etiam ſi nunc agendum eſſet. Secundo* quia forte ille qui non eſt virgo, habet aliquam excellentiorem virtutem, vnde Aug. dicit in li. de virginitate. *Vnde ſcit virgo, quamuis ſollicita quæ ſunt domini, ne forte propter aliquam incognitam infirmitatem, non ſit etiam matura Martyrio; illa vero mulier cui ſe præferre gaudebat, iam poſſit bibere calicem dominicæ paſſionis.*

Coniugatus poteſt eſſe melior virgine dupliciter.

Item bonum commune potius eſt bono priuato, ſi ſit eiuſdem generis: ſed poteſt eſſe quod bonum priuatum ſit melius ſecundum ſuum genus, & hoc modo virginitas Deo dicata, præfertur fœcunditati carnali, vnde Aug. dicit in li. de virginitate, quod *fœcunditas carnis, etiam illarum quæ in hoc tempore, nihil aliud in coniugio quam prolem requirunt, quã mancipet Chriſto, pro amiſſa virginitate compenſare non poſſe, credenda eſt.*

Ad quartũ ſ. *de comparatione virginitatis ad alias virtutes.* Dicendum, quod aliquid poteſt dici excellentiſſimum dupliciter: *vno modo* in aliquo genere, & ſic virginitas eſt excellentiſſima in genere caſtitatis: tranſcẽdit enim & caſtitatem vidualem, & coniugalem, & quia caſtitati antonomaſicè attribuitur decor, Ideo virginitati per conſequens attribuitur excellentiſſima pulchritudo: vnde Ambroſius dicit in libro de virginitate. *Pulchritudinem quis poteſt maiorem æſtimare decore virginis, quæ amatur à Rege, probatur à iudice, dedicatur Domino, conſecratur Deo?* Et Cyprianus in libro de virginitate. *Nunc nobis ad virgines ſermo eſt, quarum quo ſublimior gloria eſt, maior & cura. Flos inquam eſt ille, eccleſiaſtici germinis decus, atque ornamentum gratiæ ſpiritualis, illuſtrior portio gregis Chriſti:* ſcilicet per comparationem ad viduas, & coniugatas. Secundum hunc modum intelligendum eſt, quod fructus centeſimus debetur virginitati ſecundum Hieron. propter excellentiam quam habet ad viduitatem, cui attribuitur ſexageſimus: & ad matrimonium, cui attribuitur triceſimus. Sed ſicut Aug. dicit in lib. de Quæſtionibus Euang. *centeſimus fructus eſt martyrum, ſexageſimus virginum, & triceſimus coniugatorum.* Vnde ex hoc non ſequitur, quod virginitas ſit ſimpliciter maxima virtutum omnium, ſed ſolũ alijs gradibus caſtitatis. Dicũtur etiam virgines ſequi agnum quocunq; ierit, quia imitantur agnum Chriſtum, non ſolum in integritate mẽtis, ſed in integritate carnis, vt Aug. dicit in lib. de virginitate. Et ideo in pluribus, ſequuntur agnum: non tamẽ oportet quod magis de propinquo; quia aliæ virtutes faciunt propinquius inhærere Deo per imitationẽ mentis. Canticum autem nouũ, quod ſolæ virgines cantant, eſt gaudium de integritate carnis ſeruata, *alio modo* poteſt dici aliquid excellentiſſimum ſimpliciter: & ſic virginitas non eſt excellentiſſima virtutum. Semper enim finis excellit id quod eſt ad finem; & ideo quanto efficacius aliquid ordinatur ad finem, tãto melius eſt: finis autem, ex quo virginitas laudabilis redditur, eſt vacare rebus diuinis, vt dictum eſt. Vnde ipſæ virtutes Theologicæ, & etiam virtutes religionis, quarum actus eſt ipſa occupatio circa res diuinas, præferuntur virginitati. Similiter etiam vehementius operantur ad hoc quod inhæreant Deo martyres, qui ad hoc poſtponunt propriam vitam: & viuentes in monaſterijs, qui ad hoc poſtponunt propriam voluntatem, & omnia quæ poſſunt habere; quam virgines, quæ ad hoc poſtponunt venereas voluptates. Et ideo virginitas non ſimpliciter eſt maxima virtutũ.

Virginitas eſt excellentiſſima in genere caſtitatis, non autẽ ſimpliciter inter virtutes.

Solutio obie.

Ad quintum. ſ. *de his quæ mouere debent ad amorem, & cuſtodiam virginitatis.* Sciendum, quod ſeptem ſunt cauſæ, propter quas virginitas eſt ſeruanda. Prima eſt ſcripturarum exhortatio. Secunda eſt eius, ad alios caſtitatis gradus, comparatio. Tertia eſt Dei,

Septem cauſæ virginitatis ſeruandæ.

ad vir-

ad virgines ſumma cura & dilectio. Quarta eſt Angelorum ad virgines amor, & obſequium. Quinta eſt, quia multis & diuerſis, in ſcriptura ſacra, virginitas comparatur. Sexta eſt multiplex vtilitas, quam virginitas eam ſeruantibus efficit in præſenti. Septima cauſa eſt maxima merces, quæ præparatur virginibus in futuro.

1. *Exhortatio scripturarum.*

Primum ergo quod mouere debet ad virginitatem ſeruandam, eſt conſilium & exhortatio ſcripturarum. Apoſt. 2. Cor. 11. *Deſpondi enim vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto.* Glo. *virginitas carnis corpus eſt intactum, & impollutum à luxuria.* Item idem Paulus 1. Cor. 7. *De virginibus mandatum Domini non habeo, conſilium autem do.* Glo. *à Spiritu ſancto mihi inſpiratum*, vt ſcilicet permaneant in virginitate, & non nubant. Ibidem. *Qui matrimonio non iungit virginē ſuam, melius* B *facit quam qui iungit.* Ibi gl. *Bona eſt pudicitia coniugalis, ſed melior virginalis, vel vidualis.* Vnde ſequitur: *Beatior erit ſi ſic permanſerit, ſecundum conſilium meum.*

Exemplum

Legitur in paſſione B. Theclæ virginis, quod cum eſſet nobiliſſima Iconiorum, & Paulus ibi veniēs eſſet receptus in domo Honſiori, & prædicaret in ea omnibus aduenientibus de omnium virtutum fructibus. Cum domus parentum Theclæ eſſet coniuncta illi, de feneſtra domus paternæ audiuit Paulum prædicantem, allecta eius prædicationis adeo dulcedine, quod nec comedere nec bibere vellet per triduum, niſi eum audiret. Vnde cum receſſiſſet inde apud Antiochiam, Paulum eſt ſecuta, amore prædicationis eius audiendæ, & virginitatis ſeruandæ: in cuius prædicatione fructum audiuerat pro fide, & virginitate ſeruanda. Et C cum eſſet virgo ſpecioſiſſima, lenonum inſultus, ignium incendia, ferarum pugnas & rabiem, & multa tormentorum ſupplicia ſuſtinens, & vincens ad intentionem multorum, Seleuciam veniens quieuit in pace. Quam ad amorem ſeruandæ virginitatis perpetuæ, & tolerantiam poſſionum, animauit, & inflammauit, ſacra Pauli Apoſt. doctrina.

2. *Comparatio virginitatis ad alios caſtitatis gradus.*

Secundum quod incitat ad ſeruandam virginitatem, & amandum, eſt iſtorum trium adinuicem comparatio ſcilicet virginitatis, viduitatis, & coniugalitatis. Dominus enim comparat coniugalem caſtitatem terræ bonæ; vidualem meliori; virginalem optimæ. Et hoc ideo, quia prima fert fructum triceſimum; ſecunda ſexageſimum; tertia centeſimum. Hiero. *Laudo coniuges, magis autem virgines; quia de ſpinis roſam, de terra* D *aurum, de concha eligo margaritam.* Ex comparatione patet quantum virginitas prævalet coniugalitati, quantum ſcilicet roſa ſpinæ, aurum terræ, margarita conchæ.

Exemplum.

Item legitur in vita & paſſionibus B. Victoriæ & Anathaliæ virginum, quod cum Victoria virgo Romæ eſſet deſponſata Eugenio Pagano nobili, nec vellet eum accipere; miſſa eſt ad eam Anathalia virgo, vt ſuaderet illi vt conſentiret ei qui eam deſponſauerat, quę ait illi: Ego ſum Chriſtiana ſicut & tu; & ſcio quod Deus præcepit nuptias hominibus, dicens: *Creſcite, & multiplicamini*, &c. Cui ait Victoria. Ego ex eo die quo vendidi ornamenta mea ad dandum pauperibus, vidi iuuenem auro radiantem, ſplendidum, inſignitum diademate, in veſtibus purpureis, atque gemmatis; qui grata facie, & vultu hilari me inſpiciens, E ait. *O virginitas, quæ morte non vinceris, quæ à morte perpetua liberas, quæ numquam in tenebris, ſed ſemper in lumine verſaris:* & eo diſcedente cæpi flere, &c. Et proiecit ſe dicta virgo ſuper pauimentum, & orauit Dominum vt eidem Angelus, qui ei loquebatur verba dulciſſima, appareret: qui ſub ea forma ſub qua prius, ei apparuit, & virginitatem multipliciter commendauit, & eam ad eius cuſtodiam prouocauit verbis multiplicibus. Ad cuius Victoriæ ſcilicet virginis exemplum. Anathalia prouocata, & exemplo, & verbis; omnia ornamenta ſua vendidit, & pauperibus erogauit, in virginitatis propoſito confirmata. Quod cū feciſſet, apparuit ei *idem Angelus, & ait ei. Inter alia habent ſuas comparationes, virginitas, caſtitas, coniugalitas: virginitas comparatur auro, caſtitas argento, coniugalitas ferramento. Virginitas diuitię, caſtitas mediocritas, cōiugalitas paupertas. Virginitas pax, caſtitas redemptio, coniugalitas captiuitas. Virginitas Sol, caſtitas aurora, coniugalitas Luna. Virginitas regina, caſtitas portus, coniugalitas pelagus. Virginitas caro ſana, caſtitas cicatrix, coniugalitas vulnus.* Poſt hoc autem, cum in virginitatis propoſito perſeuerarent, nec vellent Idolis immolare, nec cum ſponſis conſentire; diuerſis ſupplicijs, præcipiente Imperatore Decio afflictæ; & poſt multa miracula, gladio conſummatæ ſunt. Spiculator autem earum, lepra percuſſus, infra ſex dies vermibus conſumptus, expirauit.

3. *Summa Dei dilectio erga virgines.*

Tertium quod incitat ad amorem, & cuſtodiā virginitatis eſt maximus amor quem Deus habet ad virgines; cuius amor maximus ad eas, perpēditur à meritis.

Deus virginitatem honorificat.

Primo, quia Chriſtus eſt amator virginum, quod patet in eo, quod ſuper omnes mulieres elegit habere in matrem B. Virginem; & quia prę alijs purior, & mundior: & quia ea primo ei obtulit votum virginitatis, elegit enim eam Deus, & prælegit eam, ſicut Aſſuerus Heſter inter alias virgines, & adamauit eam ſuper omnes mulieres: & inuenit gratiam & miſericordiam in oculis eius: & fecit eam regnare, ſicut legitur Heſt. 2. Item B. Ioannes virginitatis ſuæ priuilegio, inter cæteros diſcipulos à Domino magis legitur eſſe dilectus. Quod ex multis ſignis patuit, Ioannis vltimo. Item Beda ſuper Lucam. *Sicut Chriſtus in ſumma pace natus eſt, vt ſe pacem diligere oſtenderet: ſic natus de Virgine eſt, vt ſe virginitatem diligere demonſtraret.* Incorruptio autem facit proximum Deo, quia facit animam Deo ſororem, & ſponſam, & amicam, & immaculatam, quod oſtenditur Can. 4. & 5. *Aperi mihi* (ait Dominus) *ſoror mea*, &c.

Item amor iſte, quem Dominus habuit ad virgines incorruptas mente & corpore, apparet, quia ſunt ſponſæ eius. Sponſus enim amat ſponſam, vt dicitur de B. Catherina, & maximè quando inuenit eam fidelem. Oſeæ 2. *Sponſabo te in fide; & ſcies quia ego Dominus* Cant. 4. *Vulneraſti cor meum, ſoror mea ſponſa*, ſcilicet amore tuo. *Soror*, quia me ſicut ſe diligit: *Sponſa*, quia caſta fuit. Bene fuit hoc figuratum, Leuit. 21. in hoc quod ſummus Sacerdos, qui erat ſine legis macula, immaculatam elegit ſibi ſponſam, & non aliam niſi virginem; ſicut immaculatus Dominus, immaculatam elegit ſponſam, ſicut legitur in paſſione B. Agathæ.

Item de B. Agnete legitur, quod cum Romanæ vrbis præfecti filius eam adamaret, ei promittens multa, ſi eius coniugio conſentiret, Reſpondit: Diſcede à me pabulum mortis, fomes peccati, nutrimentum facinoris, quia iam ab alio amatore præuenta ſum, qui ſatis mihi meliora contulit ornamenta, qui annulo fidei ſuæ ſubarrauit me, &c. Et poſt: Ipſi ſum deſponſata, cui Angeli ſeruiunt, cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur.

Item hæc deſponſatio ſignatur Heſt. 2. Quærenti Regi, dicunt miniſtri Aſſuero (qui interpretatur beatus) id eſt Angeli Chriſto: *quærantur puellæ virgines ſpecioſæ.* Et poſt: *Multæ pulchræ puellæ adductæ ſunt Regi Aſſuero in Suſan*, quæ interpretatur lætitia gratiæ, vel gaudium doni. Virginitate peruenitur ad Dei gratiæ lætitiam, & ad donum ſuperni gaudij.

Item dixit B. Margarita dæmoni, quem ſub ſuis pedibus conculcabat, quod ideo talis ei poteſtas erat hoc faciendi, quia ſponſa Chriſti erat, cuius nomen & poteſtas permanet in ſæcula ſæculorum. Arripuerat enim dæmonem per capillos, ſub pedibus ſuis eum conculcans, qui venerat in carcere ad eam tentandam, in ſpecie nigri Æthiopis.

Deus virginitatem honorificat.

Secundo, Deus virginitatem honorificat, quia de virgine voluit naſci, & nutriri, & à Ioſeph, qui virgo creditur, cuſtodiri, ſed & virgo creditur permāſiſſe, & prę cæteris ſe virginem habuiſſe, & dilectū ſuū Ioannem,

vt virgo

vt virgo permaneret, à coniugio & nuptijs ſeu ſcaſſe. Honorauit virgines multis miraculis in præſenti, & in futuro: & multis glorioſis triumphis habitis à dæmonibus, & hominibus. Quod patet in vitis Sanctorum, & in miniſterio Angelorum: quia virgines innocentes fecit primo ſigniferos in hoc mundo. Non ſolum autem animas honorat in cælo: ſed etiã corpora multis miraculis, & exemplis, & Angelorum miniſterijs, in terra: ſicut legitur feciſſe de corpore B. Catherinæ, quod angeli detulerant, & ſepelierant in Sinai vertice qui longè erat à loco ſuæ paſſionis, pluſquam viginti dietas. Similiter corpus B. Agathæ, quod cum ſepeliretur, ſepulturæ eius affuit iuuenis ſpecioſiſſimus, & ornatiſſimus, ducens ſecum pluſquam centum pueros ſpecioſiſſimos, & ornatiſſimos, qui nunquam diſceſſerunt à loco, vſquequo clauſum fuit eius ſepulchrũ, & tunc dictus iuuenis poſuit ad caput tumuli eius, titulum marmoreum, in quo erat ſcriptum. *Mentem ſanctam*, ſcilicet habuit. *ſpontaneum honorem dedit*, ſcilicet Deo, *& patriæ liberationem*, quo titulo poſito, cum his qui cum eo erant, diſceſſit, qui nec antea, nec poſtea viſi fuerunt: & creditur fuiſſe, qui dictum titulum ibi poſuit, Angelus eius.

Deus virgines protegit & adiuuat. Tertio, Deus virgines honorat, quia in eo totam ſpem ſuam ponunt; in neceſſitate adiuuat, & protegit, & eruit à tribulatione. Eccl. 51. Es canitur de virginibus. *Collaudabo te dominum Deum Saluatorem meum, quia adiutor, & protector factus es mihi, & liberaſti corpus à perditione*: maximè virginitatis. Et notantur multa ibi, à quibus liberat, & in quibus adiuuat, *à laqueo linguæ iniquæ*, ſcilicet à tentationibus dæmonum, à ſollicitationibus hominum peruerſorum, & doloſorum: ab inſtantia Imperatorum, & minis, & ſæuitiis eorum: & à multis tribulationibus perſecutorum. Et poſt: *Quoniam eruis ſuſtinentes te, & liberas eos de manu anguſtiæ*, quando ſcilicet deficit humanum auxilium, vt liberauit tres pueros de camino ignis Dan. 3. Et Danielem virginem de lacu leonum. Vnde Rex Babylonis ſcripſit omnibus prouincijs, Deum Danielis eſſe omnipotentem, & quod erat Saluator, & quod æſtimarent eum, qui liberauerat Danielem de lacu leonum. Dan. 6. Et vltimo, in fine.

Exemplum. Hoc beneficium recognoſcebat B. Agatha de reſtitutione mammillarum ſuarum: cum quidam qui erant in carcere, viſo lumine cœlitus miſſo ei in carcere (quo viſo cuſtodes perterriti fugiſſent, dimiſſo aperto carcere) dicerent ei, quod recederet; Reſpondit: abſit à me, vt ego fugiendo coronam meam perdam, & cuſtodes meos in tribulatione relinquam. ego adiuta à domino, permanebo in confeſſione eius, qui me ſaluam fecit, & conſolatus eſt me.

Exemplum Item in paſſione Euſemiæ virginis legitur, quod cum ipſa eſſet ſpecioſiſſima Philoſofonis Senatoris filia, & accuſata confeſſa fuiſſet ſe Chriſtianam: venit ad eam Priſcus iudex in carcere, volens eam opprimere: ipſa autẽ orãs ait: *Adiuua me Ieſu ſpes mea, Saluator mundi*, ipſa autẽ Chriſti adiutorio inualuit. Tũc Priſcus indignatus, quod à muliere victus eſſet, fecit fieri rotas terribiles, in quibus virginem contereret, cumque miniſtri ipſam confitentem Chriſtum, & dicentem. *Saluator mundi adiuua me, & libera me*, rotas voluerent, & oſſa eius attererent, Angelus deſcendit de cœlo, rotas illas atterens, eam illæſam reddens liberatam, miniſtri autem percuſſi ſunt paraliſi, & facie immutati. Cum autem præſes confuſus comminaretur ei, quod mitteret eam in fornacem ardentem, Reſpondit; *Non timeo habens adiutorem Chriſtum: ſed conculcabo adiutorio eius omnes tyrannicos terrores tuos*. Cum autem iuberet tyrannus eam proijci in fornacem quam parauerat maximam: miniſter cui præceperat hoc, ei dixit quod non poſſet in eam manum mittere: quia videbat circa fornacem candidatorum exercitum expectantem eam. Secundus autem cui hoc præcepit Victor nomine, ait quod non poſſet hoc facere, quia videbat circa fornacem viros glorioſos, paratos fornacem diſpergere, & illæſam, & immaculatam cuſtodire hi autem carcere cuſtoditi, tandem martirio coronati ſunt. Tunc proiectam ſuper ignem, ſuſceperunt eam Angeli Dei, diſpergentes ignem huc atque illuc: propter hoc in carcere per ſex dies per capillos ſuſpenſa eſt, negato ei cibo, & potu, & quotidie ab Angelo refecta eſt. Poſtea poſita eſt inter maximos lapides, qui Dei adiutorio in puluerem ſunt comminuti. Poſtea cum ſuperaſſet, miſſa in foueam vrſi & leonis, illæſa ab his, à carnifice gladio transfixa, ad Deum migrauit. Percuſſor autem eius à leone deuoratur, Priſcus autem & Appellius, in furiam ſtatim conuerſi, & ſeipſos comedentes, mortui inuenti ſunt. Et de hoc, cum multa ſint alia exempla ſufficiant.

Virginitas facit Deo habitationẽ ſanctam. Qvarto, virginitas facit Deo habitationem ſanctam, & mundam. Alcuinus. *Virginitas eſt vita angelica, quæ ſi cum humilitate fuerit, Spiritus ſancti merebitur habitationem*. Econtra dæmonum habitatio eſt mens immunda: vnde dæmones expulſi ab eo quem inhabitabat legio dæmonum, petierunt vt concederetur eis vt intraret in porcos. Matthæ. 8. Mar. 5. Luc. 8. Glo. *Niſi more porci quis vixerit, in eo diabolus poteſtatem non habebit*. Pſalm. 21. *Tu autem Domine in ſancto habitas*, id eſt mundo: ſanctus enim eſt idem quod mundus. Pſalm. 10. *Dominus in templo ſancto ſuo*, id eſt mundo corde 1. Cor. 6. *Templum ſanctum Dei eſt, quod eſtis vos*.

Exemplum. In paſſione S. Luciæ legitur, quod ipſa orante, apparuit B. Agatha cum choris Angelorum dicens, exauditam orationem ſuam, quia in ſua virginitate iucundum Deo habitaculum præparauerat; & continuo ſanata eſt mater eius à fluxu ſanguinis, vt petebat. Et poſt: Reſpondit Lucia Paſchaſio. *Caſtæ mentes templum ſunt Spiritus ſancti, qui habitat in eis*. Et cum vellet eam facere trahi ad lupanar, vt exponeretur lenonibus, & fugaretur ſic ab ea Spiritus ſanctus, qui eam docebat: tanto pondere fixit eam, in ſignum quod eam inhabitabat, quod nec aliquo tractu, nec per multa paria boum poſſet moueri. Item in paſſione S. Margaritæ dixit ei dæmon, quem conculcabat ſub pedibus: video Chriſtum in te habitantem, & ideo contremiſco, & non ſum auſus reſiſtere tibi.

In virginibus triumphat Chriſtus. Qvinto, in virginibus triumphat Chriſtus. Greg. *Quanto fragilius eſt vaſculum, quod de hoſte portat triumphum, tanto diabolus maioris confuſionis opprobrio induitur, & tanto in pugnatoribus ſuis Dominus glorioſior inuenitur*. Serpenti dixit Deus Gen. 3. *illa mulier*, ſcilicet virgo, *conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius*. Vnde in paſſione B. Margaritæ dicitur, quod diabolũ apparentem ſibi in carcere in forma Æthiopis, accepit per capillos, conterens caput eius ſub pedibus ſuis 1. Cor. 1. *Non multi ſapientes, non potentes multi, non multi nobiles*, ſupple ſecundum carnem, vocati ſunt à Domino: *ſed quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Dominus, vt confundat fortia*, ſcilicet ſapientiam, & potentiam dæmonum, & hominum, Regum & principum, & mundi terrenorum, quæ ſuperauit per virgines, maximè in ſexu, & ætate, & ſapientia mundi debiles & infirmas, ſicut patet in prædicta Euſemia, & Margarita, & præcipue In B. Catherina, quæ ſuperauit Dei virtute, Rhetores ſapientiſſimos mundi in philoſophia diſputando, & eos conuertit ad Chriſtum: pro cuius amore incendio ſunt extincti voluntarij: non tamen nec eorum veſtes, aut capilli igne ſunt concremati. Vicerunt etiam virgines Imperatores, & diuerſa ſupliciorum genera, immo Chriſtus in eis, earum propugnator.

Deus virgines magnificat miraculis & meritis. Sexto, virginum eſt Deus magnificator in præſenti miraculis & meritis: quarum ſtatus tranſcendit aliorum ſtatum, vt pote ſuperior pars eccleſię. Prima enim pars ſunt coniugati. Secunda continentes. Tertia virgines, quibus merito aureolæ & fructus centeſimi debentur, ſcilicet excellentiores. Coniugatis debetur fructus triceſimus, continentibus 60. vir-

ginibus centeſimus. In futuro etiã videntur habere ſtatum eminentiorem. Apoc. 14. *Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati. Virgines enim ſunt, & ſequuntur agnum quocunque ierit. hi empti ſunt ex omnibus primitiæ Deo, & agno*, &c. Inductæ ſunt purpura regia, & coronatæ cum virginis filio, tanquam ſpeciales eius ſponſæ. Cant. 4. Ait ſponſus virgini, in exitu huius exilij. *Veni de libano ſponſa mea, veni coronaberis.* libanus interpretatur candidatio, & ſignificat candorem virginitatis: & bis dicitur, propter duplicem candorem mentis & carnis. In ſent. Iſid. *virgo carne & non mente non habet præmium in retributione*, Angelus ad Victoriam Virginem ſecundo apparens, ait: *Virginitas eſt purpura regalis, quam qui indutus fuerit, cæteris eminentior erit. Virginitas eſt gemma precioſiſſima in theſauris regij. Virginitas theſaurus precioſiſſimus & immenſus eſt Regis ſummi, cui fures inſidias tendunt: hunc vigili ſollicitudine cuſtodi, hunc quantum plus te habere cogitas, diligentius cuſtodi ne perdas.*

B

Chriſtus ornat virgines & veſtit vt ſponſas.

SEPTIMO Chriſtus ornat virgines, & veſtit vt ſponſus, Eze. 16. *Ingreſſus ſum pactũ tecũ, & facta es mihi vxor: laui te aqua, mundaui ſanguinem tuum à te, vnxi te oleo gratiæ, veſtiui te diſcoloribus*, varietate ſcilicet virtutum, *calceaui te hyacintho, ornaui te ornamento*, &c. poſt: *Et coronam decoris poſui ſuper caput tuum: & profeciſti in regnum.* hæc autem ornamenta ſponſæ Chriſti non ſunt corporalia, ſed ſpiritualia, virtutis & gratiæ, quibus ornauit Apoſtolos in die Pentecoſtes, induens virtute ex alto. de quibus Colloſ. 3. *Induite vos ſicut electi Dei ſãcti & dilecti viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, &c.*

C

DE B. Agnete legitur, quod cum filius Romani præpoſiti offerret ei ornamenta pretioſiſſima, vt conſentiret in amorem ſuum: reſpuit ea vt lutum, dicens ſe ab alio amatore præuentam, qui longè meliora tam ei dederat ornamenta, & genere, & dignitate. Chriſto ſcilicet qui *dexteram meam, & collum meum cinxit lapidibus precioſis, qui circundedit me vernantibus atque coruſcantibus gemmis pretioſis, qui induit me cyclade auro texta, & immenſis monilibus ornauit me.* Hæc ſunt ornamenta Spiritus ſancti (quorum ſolus ipſe eſt operator & donator, cum patre, & filio) phaleris charitatis deaurata, & cæterarum virtutum, qui quia ornant & illuminant pretioſam reddunt animam, & eius operationes dicuntur lapides precioſi: & quia eam à vitijs reſtringũt & coarctant, dicuntur monilia. Spiritus ſanctus ſignificatur per Egeum, qui dat ornamenta precioſa virginibus quæ introducendæ ſunt ad cubiculum Aſſueri, qui interpretatur beatus. Et Chriſtum ſignificat, qui nutrit & fouet eas, antequam introducantur ad æternam requiem, vnguentis charismatum, & pigmentis diuinarum, & ſpiritualium conſolationum. Ecc. 38. *Nunquid vnguentarius faciet pigmenta ſuauitatis, & vnctiones conficiet ſanitatis.* Egeus lætus & feſtinus, ſanctũ ſpiritum ſignificat, quia dat ſpiritualem lætitiam, & feſtinus eſt hoſpes animæ.

D

Chriſtus eſt vltor eorum qui violant virgines.

OCTAVO, vltor eorum qui eis violentiam inferunt, eſt Chriſtus Iob. 24. *Animæ vulneratorum clamabunt, & Deus multum abire non patitur*, ſicut qui volebãt deuorari Danielem virginem à leonibus, deuorati ſunt ab eis, Dan. 7. Sicut etiam patet in paſſionibus virginum, quod ferè omnes oppreſſores earum, & impetitores, morte turpiſſima ſunt perempti. *Sicut patet* de B. Lucia, quia ipſo die, quo migrauit ad Dominũ, Diocletianus ab Imperio eſt expulſus, Maximianus mortuus; & Paſchaſius, antequam ipſa moreretur, ferro vinctus, Romam ductus, capitali ſimonia damnatus eſt, à quibus, vel ſub quibus paſſa eſt. *Item* in paſſione beatę Agnetis, iuuenis volens eam corrumpere, à diabolo ſuffocatus eſt. *Item* ad ſepulchrum dictæ Agnetis, cum multitudo Gentilium veniſſet, & Chriſtianos ibi orantes lapidibus impeterent & fugarent: Emerentianam virginem collactaneam eius eos arguẽtem, iuxta eius ſepulchrum lapidauerunt. Vnde factum eſt, vt ſereno cælo tanta facta ſunt ſubito tonitrua & fulgura, quod pene omnes ab his ſunt occiſi.

Exempla.

ITEM de Quintiano legitur, quod cum poſt martyrium B. Agathæ iret ad inquirendum de facultatibus ſuis, & ad omnes de parentela ſua accipiendum, dum tranſiret in naui fluuium, calcibus duorum equorum ſuorum in flumen iactatus, nuſquam poſtea comparuit. *Simili* morte etiam Maxentius interijt, qui B. Catherinam martirizauit, qui cum tranſiret ad pugnam contra Conſtantinum ſupra pontem quem de nauib. fecerat ſuper Tyberim, ab equo ſuo in Tyberim præcipitatus, nunquam poſtea comparens, inuentus non eſt: ſed amiſit vitam, & imperium, quod obtinuit aduerſarius eius Conſtantinus, eccleſiam Dei exaltans.

Chriſtus eſt defenſor & conſeruator virginum.

NONO, Chriſtus defenſor eſt virginum, & liberator Eccl. 51. *Adiutor & protector factus es mihi, & liberaſti corpus meum à perditione.* Similiter etiam conſeruator, & ductor. Hierem. 4. *Voca me, dicit Dominus, pater meus es tu, dux virginitatis meę.* Aliquando etiam per feras defendit virgines, & ſeruat. In paſſione Chriſanti & Dariæ, cum ſceleſtiſſimus præfectus vrbis Romanæ afflixiſſet eos diuerſis ſupplicijs, qui erant virgines matrimonio coniuncti, & ab omnibus ſupplicijs liberaſſet eos Dominus illæſos, Dariam fecit præſes poni in lupanari, mittens ad eam corrumpendum lenones, vbi cũ proſterneretur orans, leo ſubito prorumpens de cauea, intrauit lupanar, & iuxta proſtratam proſternitur, & defendit eam à lenonibus. *Item* Spiritus ſanctus, Luciam: vt non poſſet trahi à lenonibus.

Exemplum.

AD hoc autem quod perſecutores virginitatis grauiter puniantur, confundantur, illudantur, cæcitate, & morte ſubita, & æterna: Facit exemplum, quod legitur in paſſione B. Anaſtaſiæ, quæ cum eſſet nobiliſſima Romanorum, inſtructa B. Criſogono, quem in carcere viſitabat, & neceſſaria miniſtrabat, poſtquam multa fuiſſet paſſa à ſponſo, quia eius copulę conſentire nolebat, eo ſubito mortuo, & ea è carcere liberata, accuſatæ ſunt tres eius ſociæ, & traditæ ab Imperatore cuidam præpoſito vt illas faceret dijs immolare, qui cum incluſiſſet eas in quadam camera, vbi erant vaſa coquinæ, ingreſſus eſt ad eas nocte, volens corrumpere eas, & dum illæ orabant, ille tota nocte amplexatus eſt ollas, & cacabos, & oſculatus. In mane exiens, totus veſte & facie denigratus reputatus eſt inſanus à familia ſua, quæ cum fugiſſet ab eo, Imperatoris curiam adijt credens ſe veſtitum veſtibus mundis & candidis, reputatus eſt & ibi inſanus, irriſus, & flagellatus, & vix ad domum reductus eſt, & cognoſcens ſe deluſum, remiſit eas ad alium præpoſitum, quæ cum nollent idolis immolare, præcepit eas duci ad ſcortum; ipſi autem cum hoc crederent facere, duxerunt eas ad ſupercilium montis cuiuſdam, vbi cum vellet præpoſitus aſcendere non valuit: ſed tota die montem girauit, qui non ſuſtinens ſe deluſum, alteram ſagitta occidi fecit, duas in ignem proijcit: quo extincto illæ illæſę ab eo, in oratione ſpiritum emiſerunt, quidam autem ab Imperatore obtinuit, vt S. Anaſtaſia vxor ei daretur; promittens quod eam à Chriſtianitate reuocaret. Quod cum multipliciter attentaſſet promiſſis, minis, & ſupplicijs: & ipſa in camera quadam immobilis per triduum permanſiſſet, ſine cibo, & potu, & ſomno: dictus vir intrans ad eam, cum vellet eam amplecti, excæcatus circuibat per cameram, nec valebat exire vnde cum clamaret præ dolore oculorum, intrantes famuli emiſerunt eum, & ad idola duxerunt, vt peteret reſponſum à dæmonibus, vtrum curaretur ab infirmitate ſua. Qui reſponderunt ei quod non: ſed propter hoc quod fecerat Anaſtaſiæ: ſciret ipſe, quod infra triduum eſſet cum eis in inferno æternaliter cruciandus. Qui exterritus, & ſupra modum turbatus, cum reduceretur inter manus famulorum, ſubito mortuus eſt, ipſa autem A-

naſtaſia poſt multas afflictiones pro Chriſto, carceris, & exilij, & incendij, & extenſionis corporis ſuper quattuor palos, ſpiritum reddidit.

Deus conſolatur virgines ſpiritualiter, eaſque veſtit & ornat.

Decimo, miſericors & miſerator Dominus, eis in neceſſitate poſitis conſolator cordium, dat prę cæteris ſpirituales conſolationes, quia propter ipſum contempſerunt carnales. Berna. *Delicata eſt diuina conſolatio, quæ non datur admittentibus alienam*. Veſtit in nuditate virgines, ſicut B. Agnetem, cum fuſtigaretur nuda crine ſoluto, tantam denſitatem crinium dedit ei Deus, & longitudinem: quod potius, pulchriuſque ornaretur crinibus quam veſtibus. Et cum eſſet nuda poſita in patibulo, Dominus veſtiuit eam lumine ſicut veſtimento. *Item* de B. Eulalia legitur, quod poſt multa ſupplicia, quæ pertulit à Daciano præſide, cuius corpus iuſſu tyranni, dum per triduum nudum maneret in patibulo ſuſpenſum, Deus veſtiuit illud veſtitu niueo miſſo de cælo: & animam morientis viderunt aſtantes aſcendere in cælum, in ſimilitudinem columbæ niueæ. *Item* non ſolum induit in pręſenti Deus miſerator B. virgines corporaliter in præſenti, aut ſpiritualiter ornamento gratiæ, ſed in futuro ornamento gloriæ, adeo vt poſſunt dicere verba Iſaiæ 61. *Gaudens gaudebo in Domino, quia induit me veſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ*, vel lætitiæ, id eſt veſtimento gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro: quæ poteſt dici indumentum iuſtitiæ debitæ ſibi pro meritis, & ſolutæ ſibi in gloria.

Deus per ſeipſum & angelos ſuos virgines paſcit, viſitat & curat.

Item nota, Deus ſolus miſerator eas non ſolum veſtit, & ornat, ſed in ſuis neceſſitatibus per ſeipſum paſcit, eas viſitat, & curat, & confortat, & per nuncios ſuos, qui veſtit lilia agri, & paſcit: & veſtit volucres cæli, vt legitur Matth 6. *Item* paſcit, & viſitat Dominus, & confortat virgines per ſeipſum quādo ſunt in arcto famis poſiti, ſicut legitur feciſſe Eugeniæ virgini, quæ cum multa ſupplicia ſub Galieno Imperatore ſuſtinuiſſet, ignis, & aquæ, & aliorum tormentorum: & ſuperaſſet, euaſiſſetque illæſa, tandem clauſa detinetur in obſcuriſſimo carcere, ſine omni cibo, & lumine: in quo Dominus eam viſitauit, & pauit pane candidiſſimo, & carcerem immenſo lumine illuminauit; & cum crederetur mortua, apparuit corpulentior, & pulchrior, quam prius.

Exemplum.

Item in paſſione B. Catherinæ legitur, quod poſt diuerſa ſupplicia, & ſcorpionum verbera Maxentius iubet B. Catherinam detrudi in obſcuriſſimum carcerem ſine omni cibo, & lumine: quam Angeli viſitantes, & vnguentis, & aromatibus vulnera eius vngentes & refouentes, curauerunt. Per columbam etiam Dominus de cælo ſingulis diebus miſit ei cibū. Duodecimo autem die viſitauit eam ipſe Dominus cum diſcipulis ſuis, in choro virginum: monens vt viriliter ageret, nec timeret, duodecimo autem die cum crederetur mortua fame, & euocata de carcere appareret pulchrior: cū crederet Imperator cibum ei ab aliquo miniſtratum, & præcepiſſet torqueri carceris cuſtodes: miſerta eorum ait virgo. *Ego cibum ab homine non accepi, ſed qui confortat ſuos in tribulatione, per ſuum Angelum me nutriuit*, &c. *Item* per ſuum Apoſtolum Petrum viſitauit B. Agatham, qui de cœlo veniens, & vnguenta deferens, eius vulnera curauit, & mammillas eius abſciſſas, reparauit ei.

Exemplum.

Item in paſſione B. Anaſtaſiæ, de qua ſupra dictum eſt, legitur quod poſt multa ſupplicia detruſa eſt in imo carcere, & detenta ſine cibi adminiſtratione per 30. dies. Cui miſit Dominus vnam de ſociabus ſuis prius martyrizatis, quæ apponebat ei menſam ſingulis diebus refertam omnibus, cui cum dixiſſet Anaſtaſia. Quomodo huc veniſti ſoror, quæ iam martyrium ſuſcepiſti pro Chriſto. Illa reſpondit: Dominus dat libenter licentiam ſanctis ſuis viſitandi & confortandi eos, qui puro corde adhærent ei eductam autem de carcere, inuenta eſt pulchrior, & fortior. Habens autem præſes ſuſpectos cuſtodes, adhuc per menſem in eodem carcere eam incluſit, ſignans hoſtia ſigillo ſuo: & poſt menſem inuenta eſt, vt prius, &c.

Item Danielem virginem in lacu leonum viſitauit Dominus per Angelum ſuum, qui concluſit ora leonum vt ei non nocerent, & qui ei deportauit de Iudæa in Babylonem per Abacuc prophetam cibum, quem parauerat dictus Abacuc meſſoribus: & cum ille dediſſet eum, in momento per capillum capitis ſui, impetu ſuo, ſicut eum deportauerat in babylonē, reportauit vbi eum aſſumpſerat.

Deus illuminat intellectum virginis.

Vndecimo, oculus virginei intellectus meretur à Domino illuminari intelligentiæ gratia, & in præſenti, & in futuro. Qui quanto purior, tanto perſpicacior ad cognoſcendum Deum, & creaturas; & maximè ad intelligentiam ſpiritualium: Vnde Matth. 5.

B *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*: quanto cor mundius, tanto videbit perſpicacius. Dicitur de B. Martino, quod cordis oculum habuit puriſſimum in carne, maximè ab omni luxuria alienum: quia legitur carne fuiſſe vitro purior, lacte candidior: & ideo perſpicaciſſimi fuiſſe intellectus ad ſpiritualia. Dicitur etiam quod nigromantici pueros virgines ponunt in adiurationibus dæmonum, vt limpidius videre poſſint in corporibus conſpicuis, vt ſpeculis & ſputis dæmonum, transformationes & repreſentationes. *Item* virginitas meretur obtinere donū prophetiæ, vt patet Dan. 2. De viſione ſtatuæ. Et 12. *Gabriel fac intelligere viſionem*. *Item* in vitis pa. Poemen virgo, & innocens & maximæ abſtinentiæ fuit: & ideo, vt dicitur ibi, meruit donum prophetiæ obtinere, & ſcientiā futurorum, quæ cum moraretur cum matre ſua in quodam vico Ægypti, in ſumma abſtinentia & puritate: quidam de alia villa, collecta maxima multitudine hominum, veniebant ad exterminandum eos de vico ſuo; quod ſibi per Angelum fuit reuelatum. Vnde veniens ad ſacerdotes illius villæ aduentum & propoſitum dictorum hoſtium eis reuelauit; & conſuluit & monuit eos, quod ipſi exirent eis obuiam, & placarent eorum furorem; ne & homines occiderent, & vicum deſtruerent. Quod illi facere non ſunt auſi, timentes eorum furorem: ſed ei ſupplicauerunt flexis genibus, quod ipſa hoc faceret: quod ipſa ſe facturam negauit. Ipſa autem in domum ſuam ſe incluſit orans Deū, vt eos ita retineret ligatos, ne poſſent accedere ad exterminium eorum, & deſtructionem vici ſui. Et ſtatim oratione completa ita ſteterunt vbi erant, prope dictum vicum ſic immobiles, ac ſi ibi fuiſſent clauis affixi. Qui rogauerunt per nuncios aduenientes ibi, illos de dicto vico de pace, dicentes: Gratias agite Deo, & virgini eius Poemen, cuius oratio impediuit nos à deſtructione veſtra, ſicut nobis eſt reuelatum.

Exemplum.

Item de paſſione Luciæ virginis legitur, quod cum eſſet vulnerata ad mortem, ait aſtantibus Chriſtianis: Agite gratias Deo, qui mihi hoc reuelauit, quia hodie reddita eſt pax eccleſiæ, Diocletiano & Maximiano iam non imperantibus. Alter enim mortuus eſt, & alter de Imperio eiectus, & Paſchaſius Romæ vinctus ducitur, vt pro factis ſententiam ibi accipiat capitalem: quod ita factum eſt ipſa die, vt ipſa prædixit.

Deus animas virginū in morte ſuſcipit & glorificat.

Duodecimo ſuſcipit Dominus animas virginū in morte, vt eas glorificet, vt poſſint dicere ipſi, obuiam cum Angelis aduenienti: *Tu autem Domine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum* Eccl. 15. *Qui continens eſt iuſtitiæ*, ſcilicet propter iuſtitiam, *apprehendet illā, & obuiabit ei*, ipſa ſapientia Chriſtus, *quaſi mater honorificata, & quaſi mulier à virginitate ſuſcipiet eam*, ſapientia Dei Chriſtus, De qua loquitur ibi. quia virgines continentiam ſeruantes, propter iuſtitiam acquirendam gratiæ, & conſequendam: vt iuſtum eſt mercedem gloriæ apprehendent, illam ſapientiam Dei pro mercede: qui obuiat illis quaſi mater honorificata, in conſortio filiorū honorabiliorum, & aliorū ſe concomitantium. Et ſuſcipiet virginem in morte,

cum locus Sanctorum & Angelorum, ſicut ſuſcipitur mulier virgo honorificè à ſponſo à virginitate ſua, id eſt propter virginitatem ſuam, propter quam eam deſponſauit. Mat. 25. Quinque prudentes virgines ſuſceptæ ſunt à ſponſo, & intrauerunt cum eo ad nuptias: & ſignificant illas quæ ſeruauerunt puritatem affectionum, conſenſuum, & intentionum interius: & exterius munditiam ſenſuum, & operationum. Finaliter quæ venerant ornatæ lampadibus bonorum operum, quia, vt dicit Iſid. *Virgo carne & non mente, non habet præmium in repromiſſione.* Vnde fatuis virginibus dicit Dominus: *Neſcio vos*, quia nihil prodeſt incorruptio carnis, vbi non eſt integritas mentis. Neceſſe eſt etiam, vt prauis operibus abſtineant. vnde idem: *Quæ rectè de virginitate gaudere volunt, neceſſe eſt, vt prauis operibus non ſeruiant*: ſic ſuſcipitur mente B virgo & corpore in exitu ſuo ab hoc mundo, ſicut ſuſcipitur Heſter ab Aſſuero: de qua ſuſceptione Heſt. 2. *Ducta eſt Heſter*, virgo ſcilicet humilis, *ad cubiculum Aſſueri*, ad Regis beati requiem æternam, *& habuit gratiam, & miſericordiam coram eo, & poſuit diadema regni in capite eius, & fecit eam regnare ſecum*, ſcilicet in Suſis, quæ interpretatur gaudium meum, vel læta aſſumpta à Deo, ſcilicet lætitia æterna, quæ eſt ſuper eorum caput. Sic ſuſceptus B. Ioannes Euangeliſta, virgo & electus à Domino, cui ante obitum ſuum apparuit Dominus cum diſcipulis ſuis, dicens: *Veni dilecte mi, quia tempus eſt vt epuleris in conuiuio meo, cum fratribus tuis.* Qui cum vocaſſet, & docuiſſet populum, & celebraſſet, deſcendens in foueam orans: lumine autem ſibi miſſo deſuper videri non potuit, & receden- C te lumine non eſt poſtea inuentus. Vnde creditur à quibuſdam, quod in anima ſimul & corpore, in cœlo ſit aſſumptus, cum Chriſto glorificatus.

Exemplum. Item ad hanc ſuſceptionem faciunt exempla multa. dial. l. 4. c. 15. de tranſitu Romulæ refert Greg. quod cum maneret cum quadam ſua magiſtra nomine Redempta, plena virtutibus, percuſſa paralyſi, & membrorum officio deſtituta, in ſumma patientia degens, aſſiduè orabat. Nocte autem quadam vocauit magiſtram, & aliam condiſcipulam, quæ ſurgentes aduenerunt; tunc tantus fulgor locum repleuit, vt corda aſtantium inæſtimabili pauore perſtringeret, & ita vt corpora eorum obrigeſcerent: & cœperunt audire ſtrepitum maximæ multitudinis domum ingredientis, & neminem videbant, & quia pauor eas depreſſerat, & ſplendor D tantæ claritatis eos reuerberabat, quam lucem mira ſuauitatis fragrantia eſt ſubſecuta, quæ perterritos refouit & confortauit; Confortauit Romula Redemptam, dicens: *Noli timere mater, non morior modo.* Luce autem paulatim recedente, odor remanſit per triduum. Nocte autem quarta, magiſtram ſuam Redemptam vocauit, viaticum petijt, & accepit: & cito poſt, ante hoſtium cellulæ duo chori pſallentium aſtiterunt: & videbatur aſtantibus, quod pſalmodiã dicebant viri, & fœminæ reſpondebant. Ad quam vocem, illa ſancta anima carne ſoluta eſt, & dicta vox pſallentium cum Dei ancilla aſcendente ad cælum, minus & minus cœpit audiri, & odor ſentiri, vſquequo omnino deficeret.

Exemplum. Item de Carſilla ſacra virgine, & amita ſua, refert E idem Gregor. ibidem quod Fœlix Romanæ eccleſiæ Antiſtes atauus B. Greg. defunctus, ei apparuit, & manſionem æternæ claritatis ei oſtendit, dicens: *Veni in hac manſione te ſuſcipio.* Quæ ſequente nocte febre correpta eſt. Cum autem in extremis vitę, multi eius circundarent lectum, incœpit clamare: *Recedite, recedite, quia Ieſus venit.* Et cum in eum intenderet quem videbat, anima eius carne ſoluta eſt, & ſtatim tanta ſuauitatis fragrantia aſperſa eſt, vt pateret illic ſuauitatis auctorẽ fuiſſe. Quæ cũ lauaretur, ex aſſiduo vſu orationis, inuenta eſt in genibus & cubitis, admodum cameli callos contraxiſſe.

Exemplum. Item de hoc facit, quod ibidem ponitur exemplũ Muſæ puellæ, cui B. virgo apparuit cum choro virginum dicens: quod ſi vellet cum eis coniungi, abſtineret à leuitatibus, riſu, & iocis, & die 30. ſi hoc faceret, eis aſſociaretur, quæ ſubito mutata fuit. Parentes eius hoc videntes, cauſam requirunt, quæ eis eam retulit 25. die febre correpta, cum die 30. appropinquaret hora exitus ſui, vidit B. virginem eam vocantem cum choro virginum. Cui reſpondit: *Ecce domina venio, ecce domina venio*: & hoc dicto, de virgineo corpore, ad B. virginem, & ad alias ſacras virgines exiit: hoc eſt quod dicitur Hiere. 31. *Lætabitur virgo in choro, &c.*

Ad hanc ſuſceptionem pertinet, quod legitur de *Exemplum.* B. Margarita, poſt multa ſupplicia quæ vicit, & orationem, vox de cœlo facta eſt ad eam, dicens: *Veni Margarita in requiem Chriſti tui, veni in regnum cælorum: beata es, quæ virginitatem deſideraſti, & dilexiſti & coronam vitæ meruiſti.* Ad quam vocem crediderunt in Domino 5. millia hominum, qui & pro Chriſto decollati ſunt. In hora autem decollationis ſuæ, dixit ſpiculator. Miſerere Margarita. Video enim Chriſtum circa te cum multitudine Angelorum expectantium te, cum autem oraſſet, factum eſt tonitruum maximum, & columba niuea apparuit deſcendens de cœlo dicens ei, quod omnino petitiones ſuæ eſſent exauditæ. *Veni ergo celerius ad locum tibi paratum, ego ſum tecum, ego aperiam tibi regnum cælorum* decapitata autem ea, viderunt qui aderant, ſanctos Angelos deſcendentes, & ſtantes ſuper corpus eius, glorificantes Deum, & aſcendentes ſuper nubem, deducebant ſpiritum eius, cantantes: *non eſt ſimilis tui in dijs domine, &c.* Dæmones autem torquebantur, & infirmi à diuerſis languoribus curabantur. Ad hoc etiam facit, quod ſupra poſitum eſt proximè de ornamento, quo Chriſtus virgines ornat. Glorificat autem virgines glorioſis triumphis meritis, documentis, & exemplis, ſed præmiorum excellentia præ cæteris, quia aureola. Iſa. 56. *Non dicat eunuchus: lignum ſum aridum: quia hæc dicit Dominus eunuchis, qui elegerunt quæ ego volui.* ſcilicet qui ſe caſtrauerunt, id eſt caſtè viuere elegerunt, *& tenuerunt fœdus meum*, votum ſcilicet virginitatis, vel caſtitatis, *dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen à filijs, & filiabus, & nomen ſempiternum, quod non peribit*, & erit in hoc, quod omnes in fructu 60. cognoſcent qui fuerunt continentes, in centeſimo qui fuerunt virgines, ſcilicet in aureola virginitatis.

4. Amor quem habent Angeli ad virgines. Quartum motiuum ad amorem virginitatis, eſt maximus amor quem habent Angeli ſancti ad virgines, qui dicuntur eorum: Matth. 18. *Angeli eorum ſemper vident faciem patris*, non ſolum autem ſunt virginũ amici, ſed etiam ſerui, in multis enim ſeruiunt eis. Hęc autem omnia ſatis patent ex præcedentibus. Quod autem Angelus ſit amator virginum, patet; quia, vt dicit Hiero. *Virginitas ſoror eſt Angelorum*: Quod vita virginalis eſt angelica, reuelat Hieron. dicens. *In carne præter carnẽ viuere, eſt angelica natura, non humana.* Dixit B. Cecilia Valeriano: *Angelum Domini habeo amatorem, qui nimio zelo corpus meum cuſtodit.*

Exemplum. Item legitur, quod cum B. Theodora confortaret martyres in agone ſuæ paſſionis, tradita eſt cuidam iuueni ludificanda, & poſt ſcorto publico omnib. exponenda; quam cum vellet impudicè tangere, cœpit emittere maximum ſanguinem de naribus, & clamauit iudici, ſtat iuxta eam iuuenis ſpecioſiſſimus de auratis indutus veſtibus, de cuius manu pugnum in naribus accepi. Ipſa autem B. Theodora, cum nollet ſacrificare idolis, martyrio ignis conſummata, coronata eſt.

Exemplum. Item quod cum Serapia virgo conuertiſſet S. Sabinam, poſt plurima ſupplicia tradita eſt duobus laſciuis iuuenibus ludificanda, quã cum vellent impudicè tangere, factus eſt terræmotus maximus, & ceciderunt exanimes in terra, membris omnibus reſolutis, qui in mane ſic inuẽti ſunt. Et nunciatũ eſt hoc præſidi, & ei portati; & virgo adducta eſt corã eo, quæ oratione facta, præcepit eos in nomine Domini Ieſu Chriſti,

ſurgere,

ſurgere, & ſtare ſupra pedes ſuos. Quod cum feciſſent, quæſiuit iudex quomodo feciſſet virgo, quod ſic reſoluti eſſent; dixerunt, cum vellemus eam tangere, ingreſſus eſt quidã iuuenis mira magnitudine decorus, vt Sol corruſcans totus, ſtans inter nos & hanc puellam, cuius claritatis tremor & timor defectione nos concuſſit. Virgo autẽ poſt multa ſupplicia quæ vicit, gladio conſummata eſt. Ex his patet, quomodo Angeli diligũt, & cuſtodiũt virgines, & puniũt earũ inuaſores.

5. Illa quibus virginitas in ſcriptura ſacra comparatur.

Qvintvm incitatiuum ad amorem, & cuſtodiam virginitatis, ſunt diuerſa quibus in ſcriptura ſacra virginitas comparatur. Primo ad amorẽ virginitatis debet allicere hoc, quod virginitas comparatur flori fragrãtiſſimo, & ſpecioſiſſimo, & ſuauiſſimo, & mundiſſimo, & fructuoſiſſimo, ſuper quem quieſcit ſpiritus Domini ſeptiformis, & hoc quando ad obſeruantiam eius mouet incendium charitatis. *Bern. Comparatur lilio candens: ſicut lilium inter ſpinas tentationum: ſic amica mea inter filias, quo magis pungitur tribulationibus, & tentationibus, meliorem Deo odorem reddit*, hoc lilium debet habere ſex folia temperanda. Tria intus, & tria extra. Intus debet habere puritatem cogitationum, vt malis cogitationibus non conſentiat, affectionum, vt delectationes nõ recipiat noxias; & intentionũ, vt propter Deum virginitatem cuſtodiat. Tria folia extra ſunt munditię, ſcilicet ſenſuum, actuum, & exemplorum. Hoc lilium debet habere candorem exteriorem & interiorem, puritatis ſcilicet, cordis, & corporis; ruborem interiorem internæ charitatis & perfectum typum vere humilitatis. Iſtæ tres virtutes debent eſſe coniunctæ, virginitas, humilitas, & charitas ſecundum B. Bern. in epiſtol. ad Henricum Sennon. Archiepiſcopum. *Charitas, humilitas, caſtitas, nullius, quidem coloris ſunt: ſed nullius decoris, nec mediocris, ſed qui diuinos obiectare poſſit aſpectus. Quid caſtitate pulchrius, quæ mundum facit de immundo conceptum ſemine, de hoſte domeſticum, de homine angelum? Differunt quidem inter ſe homo pudicus, & Angelus: ſed fœlicitate, non virtute, illius fœlicior, iſtius fortior caſtitas eſſe cognoſcitur. Sola eſt caſtitas, quæ in hoc mortalitatis ſtatu, & tempore, & loco, ſtatum immortalis gloriæ repræſentat. ſola inter nuptiarum ſolennia morem illius vendicat regionis, vbi nec nubent nec nubentur, verumtamen cum in talibus venuſtas præmineat caſtitatis, ſine charitate tamen nec meritum habet, nec præmium. caſtitas ſine charitate, ſine oleo lampas eſt: tolle oleum, lampas non lucet: tolle charitatem, caſtitas non placet. ſed cum his duabus virtutibus neceſſaria eſt humilitas, vt abſque illa aliæ, nec virtutes eſſe videntur. nempe vt caſti & cari dicantur, humilitas hoc meretur, quia Deus humilibus dat gratiam, ſeruat acceptam (quia nec requieſcit Spiritus ſanctus, niſi ſuper quietum, & humilem)* Seruatam etiam conſummat. Nam *virtus in infirmitate perficitur*, ideſt in humilitate: nam inimicam totius gratiæ à ſe & ab aliis virtutibus propulſat ſcilicet ſuperbiam. Idem ſuper Miſſus eſt. *Pulchra commixtio virginitatis, & humilitatis, quia nec Mariæ placuiſſet virginitas, niſi ei coniuncta fuiſſet humilitas*, hunc florem virginitatis bene ſeruauerat intactum B. Dominicus, de cuius tumulo, cum poſt multos annos à ſepultura ſua aperiretur, exuberauit inuſitata & miræ ſuauitatis fragrãtia, vt de eo canitur. *O quam probat carnis florem, omnem ſuperans odorem, tumuli eius fragrantia*

2. Virginitas comparatur flori fragrãtiſſimo.

Exempla.

Item hunc florem benè legitur ſeruaſſe F. Merculus, de quo 2. Dial. 1. refert Greg. (cui in nocturna viſione apparuit) ſcilicet quod de albis floribus corona de cœlo deſcendebat. Qui mox abſque corporis moleſtia, cum magna ſecuritate defunctus eſt, & hilaritate animi. De cuius ſepulchro, cum Abbas monaſterij vellet facere ibi ſepulchrum, tanta odoris fragantia exiuit, ac ſi ibi florum omnium odoramẽta eſſent congregata. Hic autem erat miræ compaſſionis, & deuotionis, & aſſiduæ orationis.

Ad hoc etiam facit exemplum, quod legitur in paſſione B. Ceciliæ virginis; vbi legitur, quod cum ad prædicationem Ceciliæ Valerianus promiſiſſet ſe ſeruaturum virginitatem, & fuiſſet purificatus; Angelus

A Domini deſcendit, & apparuit ei, & Ceciliæ apportans duas coronas de roſis, & liliis paradiſi, quæ nunquam marceſcebant, nec decorem amittebant. Quarum odorem ſentiens Tiburtius frater Valerij, ad fidem eſt conuerſus, & harum coronarum odore & decore, virgines & martyres, per multa ſupplicia tranſierunt, & eas in perpetuum acquiſierunt. Maximus autem Corniculanus, qui eos cuſtodierat in carcere, Præfectus vrbis Romæ, eis promiſerat, quod in Chriſtum crederet, ſi eum certum facerent de futura vita, quam ei prædicabant. Qui dixerunt quod in hora paſſionis certificaretur. Cum autem decapitati eſſent, idem Maximus cum fletu & iuramento aſſerebat his qui aderant, quod viderat in hora paſſionis eorum, animas eorum egredi de corpore, & Angelos Dei lucidiores B Sole, eas ſuſcipientes, tanquam ſponſas egredientes de thalamo, in gremio ſuo, & ſub tegmine alarum ſuarum eas deportari ab eis in cœlum. propter quam aſſertionem multi crediderunt, & martyrium ſuſceperunt: & ipſe Maximus pro reſurrectionis & futuræ vitæ gloria, tamdiu plumbatis cæſus eſt, vſquequo ſpiritum exhalaret. B. autem Cecilia corpus eius ſepeliuit in ſarcophago nouo, faciens ſuper illud ſculpi auem phœnicem, quæ amore vitæ veteris deponendæ, & nouæ ſuſcipiendæ, ſpontaneæ morti ſe exponit. Sic fecerat dictus Maximus.

Vel ad hoc poteſt pertinere, quod legitur in inuentione reliquiarum S. Stephani, vbi legitur, quod B. Gamaliel Pauli nutritor, & Magiſter Apoſtolorum, apparuit Luciano præsbytero, in cuius parochia fuerat C ſepultus cum B. Stephano; reuelans ei locũ, vbi ipſe, & B. Stephanus, & Nicodemus nepos ſuus, & Abibas filius, ſepulti erant. & vt fidem ei faceret, & de eorum merito, & ſepulturæ eorum ſitu, in ſecunda apparitione oſtendit ei tres calathos aureos; quorum vnus, quem poſuit ad dexteram eius, habebat roſas purpureas, quibus erat plenus. Duo alij habebant roſas albas & quartus argenteus, roſis croceis & fragrantiſſimis plenus; quibus manus extendens ad collum, coram eo depoſuit: Et dixit ei, quod primus purpureas habẽs roſas, ſignificabat loculum B. Stephani, qui virtute charitatis circumfultus vndique (quod in calatho aureo ſignificatur) ſolus inter eos martyrio meruit coronari, ſanguine proprio laureatus, & rubricatus. D Alij duo calathi pleni roſis albis, loculum ſuum, & Nicodemi, qui amore Chriſti circumfulti, iniurias & perſecutiones Iudæorum contempſerunt, qui ab Apoſtolo fide inſtructi, baptiſmum ſuſceperunt Chriſti, mundati ab eo; & in operibus innocentiæ, & munditiæ perſeuerauerunt. & in illis adhuc neophiti, ad dominum in baptiſmali munditia migrauerunt. Abibas autem cum patre ſuo Gamaliele baptizatus, in virginitate immaculatus ſemper corpore, ſimiliter poſt baptiſmum ad dominum migrauit. Quod ſignificabatur in hoc, quod eius calathus erat argenteus: & in croco fragrantiſſimo feruor charitatis eius, & carnalis fragantia, deſignabatur, vt ei S. Gamaliel exponebat.

2. Virginitas comparatur Ebori.

Secvndo, virginitas comparatur ebori. Sicut enim ebur latens ſub panno lineo, conſeruat eum à combuſtione carbonis ignei ſuperpoſiti: ſic virginitas laE tens in corde, ſeruat corpus fragile ab incentiuo luxuriæ; & ne incendatur à diabolica ſuggeſtione, cuius halitus prunas ardentes facit, vt dicitur in Iob. 40. *Item* virginitas eſt thronus eburneus, in quo regnat, & quieſcit verus Salomon Chriſtus, de quo 3. Reg. 10. *Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem, & veſtiuit eum auro fuluo nimis*, &c.

3. Margarita.

Tertio, comparatur precioſo lapidi illi Margaritæ, qua inuenta, cæleſtis negociator dedit omnia quæ habuit, & comparauit eam Margaritam. Ros cœli, quia conchis marinis recipitur, & inibi ſeruatur, in precioſum lapidem mutatur & candidum, ſic gratia Dei de cœlo deſcendens, in conchis cordium humilium propoſitum virginitatis ſeruandæ ibi generat, & in eius perſeuerantiam, quaſi in lapidem precioſum

induratus, qui eſt dignus comparari regno cœlorum A vel margarita valet contra caducum morbum, & virginitas contra luxuriæ caſum.

Proprietas topazij impedire ebullitionem olla

ITEM ſimilis eſt topazio, qui inter lapides præcioſos eſt ſpecioſiſſimus, & precioſiſſimus, quanto carius inuenitur: de quo debent naturales, quod poſitus in olla cuſtodit eam ab ebullitione, & etiam ebullitiones ollæ bullientis ſedat, & ſeruat ollam ab effuſione. Sic latens in corde virginitas, temperat & ſedat, ebullitiones tentationis carnis, ne homo effluat ſuper luxuriam & effundatur vt Ruben, de quo dicitur Geneſ. 49. *Effuſus es ſicut aqua, non creſcas.*

4. Theſauro abſcondito in agro.

QVARTO, virginitas cõparatur theſauro. Matth. 13. *Simile eſt regnum cœlorum, theſauro abſcondito in agro, quem qui inuenit homo abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vẽdit omnia quæ habet, & emit agrum illum.* B Ager virgo, in cuius corde abſconditus theſaurus virginitatis, per firmitatem in propoſito ſeruando; in cuius carne manet per eius integritatem. Homo dans omnia pro redemptione virginis, vt eam ſibi ſponſam vendicet. Chriſtus eſt qui dedit pro agro & theſauro, ſe, redemptionis pretium: ſuos Angelos, in cuſtodiæ conſortium; gratiam ſuam, ad benefaciendum, adiutorium, & gloriam ſuam, in premium theſauro comparatur, quia theſaurus fit de rebus vtilibus, & delectabilibus & raris, & precioſis, & durabilibus & cautè, & ſollicitè occultandis, & cuſtodiendis. Eſt autem virginitas res pulchra, & delectabilis; quia eſt *candor lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula.* Sapient. 7. Quia à luce gratiæ, quæ venit ab æterno Deo, eſt candor iſte: & iſte eſt C theſaurus, de quo Iob 38. *Nunquid ingreſſus eſt theſauros niuis, & grandinis.* Niuis theſaurus dicitur, propter perſecutionem dæmonis, & immiſſionem tentationum, quas cum immittit per ſe, & per ſuos: earum victoria maximam vtilitatem confert in augmento gratiæ, & acquiſitione coronæ: ſicut maximè cernitur in B. Agatha, cuius virginitatis, & fidei propoſitum, cum non poſſet diabolus tentationibus aliquibus reuocare per ſe, vel per Quintianum Ciciliæ præfectum; tradidit eam cuidam meretrici, quæ habebat 9. filias meretrices, vt ipſa erat, quæ non ceſſauerunt per 30. dies blandimentis, minis, & promiſſis conari, quomodo propoſitum eius immutarent, vel ipſis multiplicibus tormentis. Quod cum non poſſent, ipſa magis ac magis, gratiam, & D præmium acquiſiuit.

Exemplum.

ITEM theſaurus comparatur virginitati, quia theſaurus fit in rebus vtilibus, raris & pretioſis. Eccl. 6. *Non eſt digna ponderatio alicuius rei.* ſcilicet pretioſæ, *animæ continentis.* Iſidor. *Prælata eſt virginitas nuptiis, quia nuptiarum coniugium bonum eſt, virginitas optimum: coniugium eſt conceſſum, virginitas non eſt iuſſa, ſed admonita, quia eſt res nimis excelſa, & pretioſa*, qui cognoſcunt huius pretioſitatem, plangunt & flent amiſſionem; & timent ne amittant, potius volentes amittere corporalem vitam, quam eam: cauentes eius corruptores tanquam latrones, ſpoliatores, & occiſores animarum, quando eſt ſine coniugio; & qui auferunt tam pretioſum theſaurum. De hoc theſauro Prouerb. 21. *Theſaurus deſiderabilis.* ſcilicet virginitas, E *& oleum gratiæ in habitaculo iuſti, & vir imprudens diſſipabit illum.*

Exemplum.

HVIVS pretioſitatem benè cognoſcebat B. Bernard. Clareuall. qui cum eſſet iuuenis, & pulcher in ſæculo, in quodam hoſpitio receptus; & hoſpita ſua de nocte ter ſurrexiſſet, intrans lectum eius; ipſe clamauit, latrones, latrones, & ſic eam à ſe ter fugauit. In mane ſocijs ſuis ab eo quærentibus, cur clamauerat: Reſpondit, quod verè inuenerat latronem, qui theſaurum impretiabilem, & irrecuperabilem virginitatem, ſibi arripere volebat. Huius pretioſitatem cognoſcebant benè ſanctæ virgines, Cecilia, Agnes, Agatha, Catherina, & aliæ; quæ magis voluerunt omnia tormentorum genera ſuſtinere, & vitam corporalem amittere, quam illum theſaurum.

Exemplum.

ITEM illa virgo, & aliæ, de quibus legitur in vitis Sanctorum, quod fuit in ciuitate Cappadociæ virgo ſpecioſiſſima, & iuſtiſſima, & inſtructiſſima ab origine, apud quam ipſe latuit pluribus diebus tempore perſecutionis: quam cum iudex non poſſet inflectere, vt ei conſentiret, tradidit eam cuidam lenoni, vt poneret eam in lupanari, tali conditione, quod exponeret eam omnibus, & de lucro ſuo daret ei ſingulis diebus 3. ſolidos. Quæ cum quidam vellet ad eam accedere, flebat, dicens ſe vulnus habere in ſecretiori parte corporis, quod ſi diſcooperiretur, fœtore ſuo occideret eos, & eos repulit. Quidam autem Chriſtianus diues hoc audiens, amore virginitatis ſeruandæ in ea, poſuit ſe in corporis periculo, dans 5. ſolidos lenoni cui erat tradita, vt eam dimitteret cum eo pernoctare: qui cum eſſet cum ea, ſuaſit ei fugam, tradens ei habitum ſuum: quæ facto ſigno crucis, receſſit incognita. Ille autem pro ea captus, impoſito ſibi Chriſtianitatis nomine Fortiſſus, beſtijs traditus, duplici martyrio eſt coronatus, & pro eo quod ſuſtinuit pro fide, & pro hoc, quod pro ſeruanda virginitate, & ſalute proximi, morti ſe expoſuit. Quod audiens virgo, quod pro ea ſuſtinuiſſet martyrium, ad ſtadium reuerſa, cum ipſo martyrio eſt coronata.

Exemplum.

HVIVS theſauri pretioſitas bene videtur agnouiſſe quædam, de qua refert B. Gregor. Turon. in geſtis Francorum, quod temporibus Honorij & Archadij Imperatorum, & B. Martini Turonenſis epiſcopi, quidam iuuenis de nobilioribus Senatorum Romanorum, contraxit cum quadam virgine de nobiliſſimis, & digniſſimis parentibus Alumnorum. Cum autem ſimul adducti eſſent in vno cubili, puella verſa ad parietem cœpit amariſſime flere. Cùm autem adiurata fuiſſet à iuuene, quod fateretur ei cauſam tanti fletus: ait ſe miſeram, eo quod debebat amittere maximum virginitatis theſaurum, quod Deo obtulerat, & deuouerat, coronam virginum, paradiſi gaudium, agni conſortium. Cùm autem iuuenis ei diceret, quod conſideranda erat proles, quæ ſuſcipitur à coniugio, quæ erat parentum gaudium, hæres bonorum, pax patriæ, & conſanguineorum: illa econtra oſtendit ei multis rationibus nihil eſſe, mundũ contemnendum, quod erat caducum & tranſitorium, appetendum bonum æternum, conſeruandum virginitatis bonum, viliſſimum voluptatis vitium, & adeò efficaciter ei prædicauit, quod ſibi dexteras dederunt, de ſeruanda virginitate mutuo. Cum autem diu in hoc propoſito permanſiſſent in eodem thoro, nullo ſciente, puella migrauit ad Chriſtum. Expleto autem funeris officio, cum clauderetur in tumulo, ait vir: Gratias ago tibi Domine Ieſu Chriſte: quia hunc theſaurum quem mihi commiſiſti, ſicut commiſiſti integrum, & immaculatum, tibi reſtituo. At illa de ſepulchro ſubridens, audientibus aſtantibus, Reſpondit: Cur loqueris, quæ non interrogaris? Non poſt multum verò temporis, vir dictus migrauit ad dominum, & cum ſepeliſſent eum in ſepulchro ſeparato longè ab illo in quo vxor eius fuerat poſita, inuenerunt in mane ſibi ad inuicem coniunctos, vt quos coniunctos non ſeparat cœlum, ſepultorum corporum non ſeparet monumentum. Incolæ autem terræ illius, illos vocare conſueuerunt duos amantes.

Exemplum.

ISTA autem bene cognoſcebat pretioſitatem huius theſauri, quæ regnum mundi, & omnem ornatum eius contempſit propter amorem Domini noſtri Ieſu Chriſti, de qua legitur in quibuſdam Chronicis ſic, Cùm Sigiſmundus Rex Lotharingiæ feciſſet ſibi adduci vnam nobiliſſimam, & ſpecioſiſſimam Virginem de Alemannia, vt eam deſponſaret ſibi, & coronaret reginam, cum eſſet ad hoc adducta in eccleſia B. Stephani, incæpit flere, & aſſerere, quod nullum nunquam haberet ſponſum niſi Chriſtum,

cui

cui ſe obtulerat, currens ad altare, & amplexans. Videns autem Rex eius firmum propoſitum; ait, quod nolebat facere iniuriam domino ſuo, cui ſe deuouerat: & ait, quod non erat dignum, quod cum minori ſolemnitate ei deſponſaretur, quam ſibi. Fecit ergo eam indui veſtibus regijs, & corona: & velum ſuperimponi, & ſic eam domino conſecrari, & regali conuiuio expleto, fecit eam in eccleſia S Petri monialium collocari.

Exemplum.

ITEM de quadam alia dicitur, quod cum Rex Angliæ Richardus, vidiſſet in quadam Abbatia regni ſui, quandam ſpecioſiſſimã monialem, concupiuit eam; & cum non poſſet eã inflectere aliquo pacto ad turpe opus, voluit eam rapere violenter. Quod cum ſciret illa, fecit inquiri, quid vidiſſet in ea, quod ita incitaſſet eam in eius amorem. Reſpondit, quod ſuper omnia hoc fecerat pulchritudo oculorum ſuorum. Illa autem benedicta, magis volens priuari oculis, quam tanto theſauro virginitatis: ipſamet eruit ſibi oculos, vt ſic euaderet, & miſit quaſi xenium, vt ſe ſatiaret pulchritudine eorum, & eam in pace dimitteret. Quod videns & audiens ille, confuſus receſſit.

Exempla.

NON ſic fecit quædam maledicta, quæ cum à quodam peteretur, & vellet eam matrimonio rapere: cum à monialibus ita eſſet occultata, quod non poſſet eam inuenire: & illa eum recedere videret, adeo clamauit poſt eum *kuku*, quod ipſe ſciuit vbi erat, & ab alijs eam rapuit, & theſaurum deripuit virginalem.

ITEM de quadam alia dicitur, quod cum quidam peteret eam, pro promiſſo pretio dimiſit ſe à quodam iuuene defloràri. Cum autem poſt factum negaret ei iuuenis quod promiſerat: illa obtulit clamorem iudici, quod violenter eam oppreſſerat. Iudex autem, negante eo quod hoc fecerat ea inuita, iudicauit quod die aſſignata veniret, daturus ei quandam ſummam pecuniæ, vel vt eam acciperet in vxorem. Iuuenis autem magis eligens dare pecuniam, ei tradidit. Cum autem illa in ſinu ſuo eam poſuiſſet & recederet: ait iuueni iudex, vt iret poſt eam, & ei eam auferret, & ſi poſſet recuperaret. Quam cum toto conatu ſuo non poſſet ei auferre: adeo ſe defendens, quod nihil valuit iuuenis, ſed malè tractatus ab ea rediret ad iudicem: iudex eam reuocans, fecit pecuniam reddi iuueni, dicens: quod patebat eam mentitam, quia ſi ſic ſeruaſſet virginis theſaurum vt pecuniam, nunquam eſſet ei ablatus.

THESAVRVS autem virginitatis abſcondendus eſt ſub tegumento humilitatis. Vnde Matth. 13. *Hunc qui inuenit, abſcondit.* Gloſ. *Nempe à malignis ſpiritibus, & humanis laudibus; vt ſi ſit opus in publico, intentio recta maneat in occulto*; vt ſcilicet propter Deum, non propter laudem hominum ſeruetur. quia vt dicit Greg. ibi: *hunc à malignis ſpiritibus cuſtodire non ſufficit, qui eum ab humanis laudibus non abſcondit. maligni ſpiritus in præſenti vita, quaſi quidam latrunculi obſident; deprædari deſiderat, qui theſaurum publicè portat in via.* ideo quia Ezechias nuncijs Babylonicis publicauit ad gloriam, amiſſi ſunt theſauri, & deportati in Babyloniam. Ideo dixit Angelus ad Anataliam virginem cui apparebat: Virginitas eſt theſaurus Regis immenſus, cui fures inſidias tendunt: hunc tu vigilans ſollicitè cuſtodi, hunc quantum plus id habere cogitas, inſtantius cuſtodi ne perdas.

Exemplum.

HVNC autem theſaurum bene cuſtodiebat ſub tegumento humilitatis Eukarius paſtor, de quo legitur in vitis patrum, quod duo magni eremitæ rogabant Deum, vt oſtenderet eis, in quam menſuram peruenerant: & reſponſum eſt eis, quod nondum peruenerant ad menſuram Eukarij paſtoris, & vxoris eius Mariæ, qui ſunt in tali villa Ægypti, vbi venientes ad cellam eius, non inuenientes eum, & requirentes, ait eis vxor, quod oues paſceretur, & recepit eos vxor in domo. Cumque veniſſet vir, parauit eis cibum. At ipſi dixerunt, quod nec comederent, nec pedes lauarent, niſi diceret operationem ſuam. & cum diceret ſe ſimplicem & paſtorem, & illam vxorem ſuam: cumque perſeuerarent, & ille nollet eis reuelare, dixerũt ſe miſſos à domino, quo audito timuit, & ait, quod oues habebant à parentibus ſuis, & quicquid ex eis aliunde lucro ſuo habere poterant, in tres partes diuidebant: vnam dabant pauperibus, alteram in ſuſceptione peregrinorum; tertiam ad vſum ſuum retinebant, & ex quo acceperat vxorem, nũquam pollutus fuerat cum illa: ſed virgo erat, & iacebant ſeparatim abinuicem, & noctibus induti iacebant ſaccis, in die induebantur veſtibus ſuis, & nullus vſque tunc ſciuerat. Quod audientes & admirantes, glorificauerunt Deum.

Exemplum.

ITEM hunc theſaurum bene occultauerat quædam anus, de qua ſimiliter ibidem dicitur, quod ne virginitatis ſuæ theſaurus periculum pateretur, in mundi vanitatibus, in malorum ſocietatibus, in carnis voluptatibus, mundum fugit, eremum adijt, & ſe viuam in ſpelunca quaſi ſepeliuit, vtens per 38. annos, quaſi pabulo iumentino. Dicitur enim ibi, quod quidam magni ſenes ambulabant per eremum, & audientes vocem plangentis, & quærentes inuenerunt, introierunt intus, & nihil inuenerunt, niſi anum illam plangentem. Cum autem quærerent ab ea quis eam ibi introduxiſſet, & quare, & quando ibi venerat, ait, quod 38. annos habebat, ex quo ibi manſerat, nec hominem ibi viderat: herbas comedens, & Chriſtum ſequens: & miſit vos modo Deus huc, vt ſepeliatis corpus meum, quo dicto quieuit in pace. Ipſi autem Deum glorificantes, illius corpus ſepelierunt, & abierunt.

Exemplum.

HVNC theſaurum etiam ſeruauit bene, ſub humilitatis tegumento B. Eugenia virgo: quia vt legitur in lib. de paſſione & vita eius, pater eius Philippus Romanæ vrbis genere nobiliſſimus miſſus à Conrado Imperatore ad Alexandrinam vrbem, vt eſſet ibi Præfectus, artes magicas ibi exterminauit, & Iudæorum nomen & Chriſtianos, ab vrbe expulit: ſed & filiam ſuam Eugeniam inſtrui fecit doctrinis liberalium artium, & philoſophorum, & Græco eloquio, & Latino. Cum autem illa curioſè ſcrutaretur documenta antiquorum, & veniſſet ad manum eius, doctrina Pauli Apoſtoli, exarſit in amorem Chriſtianitatis, & ſeruandæ virginitatis. cum autem pater ſuus vellet eam deſponſare cuidam nobili, filio Senatoris: ipſa petita & obtenta licentia à parentibus ſuis, cum eunuchis Protho & Hiacintho, 15. annorum exiſtens, iuit ad viſitanda paterna prædia, & ſuburbia, vbi audiens Chriſtianos cantantes, *Omnes dij gentium dæmonia ſunt*, probauit hoc duobus prædictis eunuchis, & conuertit eos. & cum conſentirent, & eam ducerent ad deſertum Ægypti, attonſam, vt virum indutam, & dicerent eam fratrem ſuum Eugenium, venerunt communi conſenſu ad domum religioſam, in qua præerat S. Helenus epiſcopus, ab infantia Chriſtianus, & tantæ puritatis & innocentiæ, quod cum puer mitteretur ad ignem quendam, apportabat illum in vlnis ſuis veſtibus illæſis. Quendam etiam hæreticum quem cum non poſſet propter aſtutiam ſuam & artes, ſuperare verbis, ſuperauit oratione & miraculo: igne facto in medio, communi cõſenſu aſſiſtentium, ad probationem veræ fidei, intrauit S. Helenus, & manſit illæſus: vbi cum proieciſſent hæreticum, & cõbureretur: ſanctus eum extraxit de igne ſemiuſtum, & expulſus eſt de terra. hic autem venientem ad ſe cognouit Eugeniam, & ſocios, vnde venerant, & quare, & qui eſſent: & ſuſcepit eam in monachum dicens, quod multa oporteret eam ſuſtinere pro ſeruanda fide, & virginitate. Poſt obitum dicti Heleni eligitur in Abbatem, in omnibus ſe exhibens humilem, & ſeruientem. cum autem bonis operibus miraculis, & fama, & in habitu viri fulgeret, & exem-

plis curauit à languore febrium, quandam mulierem magna opulentia plenam, quæ inarſit in concupiſcentia eius; quem cum non poſſet inflectere muneribus, aut blanditijs, vt cum ea contraheret, finxit ſe infirmã, mittens ad Abbatem, vt eam cauſa ſalutis viſitaret. Quod cum feciſſet, ipſa ſe ſolam videns, arripuit eum, volens violenter eum trahere ad turpem commixtionem Cum autem ſe excuſſiſſet ab ea fugiens, ipſa cõtempta clamauit, imponens ei, quod vellet ei violentiam inferre, vadit ad Alexandriam, accuſat Abbatem talem, & monachos, apud patrem Eugeniæ; vocantur, & capiuntur, & teſtes falſi cõtra eos apud Alexandriã producuntur. Cum autem iudicarentur ad pœnas; Eugenia remoto caputio, & ſciſſis veſtibus, oſtendit ſe fœminam, & iudicis filiam Eugeniam, & amore aſſequẽdæ Chriſtianitatis, & ſeruandæ virginitatis, hoc conſilium habuiſſe, vt ſub tali habitu lateret, & Chriſto ſeruiret. Hæc autem poſtquã patrem, & fratres, & magnam partem vrbis ad Chriſtum conuertiſſet, pater eius ſic vrbis epiſcopus; quem quidam Gentiles in oratione poſitum, proditiosè gladio percuſſerunt, & occiderunt. poſtmodum mater eius, & fratres, cũ ipſa reuerſi ſunt Romam, & honorificè à Senatu recepti: vbi Eugenia poſt multorum conuerſionem, ſeditione orta inter Chriſtianos, ſub Imperio Galieni poſt paſſionem Prothi, & Hiacinthi, poſt multam ſagittationem, in tyberim cum ſaxo proiecta eſt, euadens Dei virtute illæſa. Similiter proiecta in fornacem euadens illæſa; ſuperatis etiam beſtijs fortiſſimis, in carcere 10. diebus, ſine cibo eſt detenta, apparente ſibi Chriſto, pane candidiſſimo eſt refecta ab eo, & cæleſti lumine confortata, ibidem tandem in die natalis domini decollata eſt.

5. *Virginitas comparatur cibo quo Deus paſcitur.*

Qvinto virginitas comparatur cibo quo Deus paſcitur & delectatur. eſt enim ſimilis api, quæ paſcitur in floribus & hortis: Similiter Deus in mundis cordibus, & puris affectionibus, & cogitationibus. Cant. 2. *Qui paſcit inter lilia.* Cant. 6. *Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum, ad areolas aromatum, vt paſcatur in hortis, & lilia colligat.*

6. *Lecto ſuauiſſimo.*

Sexto comparatur lecto ſuauiſſimo, in quo Deus cum ſancta conquieſcit, de quo Cant. 1. *Lectus noſter floridus.* ſpiritus domini requieſcit in flore, id eſt cor de virgineo. Pſal. 131. *Super ipſum efflorebit ſanctificatio mea.*

7. *Terra fructifera.*

Septimo virginitas comparatur terræ benedictæ fructiferæ, ſimul & florigeræ, cuius fructus non tollit florem; de qua Matth. 13. legitur, quod terra in qua ſeminatum fuit verbum Dei, tulit fructum centeſimum, Bona eſt coniugij terra, ferens fructum triceſimum. Melior vidualis caſtitas, quę fructum fert ſexageſimum. Optima virginitas, quæ fructum fert centeſimum, aureolam promerendo. Vel virginitas eſt ager plenus, ſcilicet floribus, fructibus, odoribus, cui benedixit dominus.

Item virginitas eſt illa pars prati, floribus picturata, & intacta à porcis, de qua legitur in vita beati Martini, quod cum ambularet cum monachis, vidit pratum quod in parte erat effoſſum à porcis, depaſtum, & diſſipatum. Alia pars ſimilis fuerat, ſed virore graminis, & flore depoſito, gramen retinens, virore ſuo prati partem veſtiebat. Tertia pars à porcis intacta manebat, grata aſpectibus, virens graminibus, picturata floribus, fragrans odoribus. Et dicebat ſanctus monachis, quod prima pars à porcis euerſa, ſignificabat ſtatum incontinentium, in quibus fœdi dæmones per luxuriam inhabitant, & ab eis omnium bonorum ſpiritualium germina eradicant. Secunda pars ſignificat ſtatum illorum, qui per pœnitentiam ad ſtatum continentiæ poſt peccatum redeunt. Tertia pars ſtatum ſignificat virginum intactarum, in quarum aſpectu Dei filius delectatur. Bern. *Amat florigera flos de radice Ieſſe.*

8. *Balſamo.*

Octavo virginitas balſamo comparatur. Eccl. 24. *Quaſi balſamum non permixtum odor meus.* hoc balſamo corpora incorrupta ſeruantur, maxime quando non admittitur ibi infectio malæ intentionis, vel affectionis; & redduntur diuinis & Angelicis naribus benè redolentia, & etiam humanis quandoque, ſicut corpus virgineum beati Dominici eleuatum à terra (& multorum aliorum ſanctorum & ſanctarũ) effudit circumquaque miri odoris fragrantiam. Hoc balſamum reddit corpora virginea quandoque ad literam imputribilia, & incorrupta ſeruat; ſemper autem ſpiritualiter, niſi inficiatur à putredine luxuriæ & fetore. vnde Bern. ad Henr. ſen. epiſc. *Sola caſtitas quæ in hoc mortalitatis loco & tempore, ſtatum immortalis gloriæ repræſentat, ſola inter nuptiarum ſolemnia, morem illius beatæ vendicat regionis, vbi neque nubent neque nubentur.* Vas vitreum fragile quod portamus, in quo & peregrinamur tenet caſtitas in ſanctificatione (ad inſtar balſami, quo condita cadauera, ſeruantur incorrupta) ſenſus & artus continet & conſtringit, ne diſſoluantur, iaciijsvè corrumpantur deſiderijs, aut carnis voluptatibus computreſcant.

De hoc ponit Beda exemplum in geſtis Anglorum lib. 3. quod aliquando etiam incorruptionem carnis oſtendit Deus miraculo. Vnde refert quod in terra Cantuariæ erat quædam abbatiſſa, quæ Deo vt vouerat perpetuam virginitatem, ita incorruptam ſeruauit. Cum autem incepiſſet ædificare eccleſiam in honorem 12. Apoſtolorum; morte præuenta, ſepulta eſt extra, qua conſummata & dedicata, cum vellent oſſa prædictæ abbatiſſæ transferre intra, inuenerunt corpus in veſtibus incorruptum, & illæſum ab omni putredine, ſicut à peccatis carnis fuerat intactum. *Exemplum.*

Item corpus beati Petri martyris Mediolan. de ordine prædicatorum, poſt annum à ſepultura ſua, inuentum eſt integrum, & incorruptum, & in eadem recentia in qua fuit ibi poſitum; in teſtimonium, contra hæreticos, ſuæ incorruptæ virginitatis, & fidei, ſanctitatis, & integritatis; pro cuius defenſione, paſſus eſt glorioſus virgo, prædicator & martyr. vnde & meruit triplici aureola decorari. *Exemplum.*

Item idem Beda lib. 4. in geſtis Anglorum refert, quod Anthea rex orientalium Saxonum, dedit Elderidam filiam ſuam vxorem cuidam principi, qui poſt connubium cito defunctus eſt: quam poſt dedit regi Herfrido vxorem, cum quo manſit per 12. annos, in in perpetua virginitate. Quo mortuo, cum eam multi peterent in coniugem, & pater eam eis promitteret; ipſa noluit conſentire, ſed ſpretis carnalibus nuptijs, adhæſit ſponſo Chriſto, ſum ens monachorum habitum, regulam profitendo, vbi in mirabili perſeuerauit humilitate, & abſtinentia. Prædixit mortem ſuam, & omnium aliarum quæ è ſuo monaſterio eſſent euocandæ. Cum autem mortua fuiſſet, & ablutum eſſet corpus eius, poſita eſt in locello ligneo, in quo manſit per 12. annos. Cum autem aſcendiſſent nauim, inuenerunt iuxta quoſdam muros, ſepulchrum vacuum, de candidiſſimo marmore. quod deportantes, volentes transferre oſſa eius in marmoreum illud ſepulchrum, inuenerunt corpus eius, & veſtes, ita recentia, ſicut primo fuerant ibi poſita; & ſepulchrum dictum ita aptatum fuiſſe eius corpori, ac ſi pro ea fuiſſet fabricatum. Et iterum fuit ablutum, & alijs veſtibus indutum: & cum habuiſſet inflaturas ſub maxilla in gutture, de qua fuit ſciſſa, & mortua cum aperto vulnere, inuenta eſt plaga clauſa, ibi cicatrice remanente, de qua inflatura dicebat in vita gratias agendo, quod merito talia patiebatur, propter ornamenta talium lapidum pretioſorum, quæ ibi portauerat, & auri. Fuit autem iterum abluta tertio; & alijs veſtibus induta: cuius perpetuæ virginitatis teſtimonium, dedit epiſcopus confeſſor ſuus, & ſoror ſua abbatiſſa; & aliæ mulieres, quæ lauerunt, & tractauerunt corpus eius. *Exemplum.*

Item de ſancta Brigida legitur quod cum tetigiſſet lignum altaris, viruit in teſtimonium eius perpetuæ virginitatis.

Aula mūdæ diuinæ habitationis.

ITEM nono virginitas comparatur aulæ mundæ habitationis diuinæ, ſicut ſupra monſtratum eſt.

6. Multiplex virginitatis vtilitas ad caſtitatem mouet.

SEXTVM incitamentum ad amorem & cuſtodiam virginitatis, eſt multiplex vtilitas, quā virginitas facit, eam ſeruantibus efficaciter in præſenti & in futuro. Et de hoc require, infra lib. tertio in fine.

7. Maxima merces.

SEPTIMVM incitamentum ad amorem virginitatis eſt maxima merces, quæ præparatur virginibus in futuro, in omnibus fere membris ſuis; & ornamenti nobilitate, & in nobili ſocietate, & in ſponſi agni propinquitate, & ſimilitudinis eius conformitate, remunerabuntur in capite, vbi non ſolum habebūt coronam, ſed etiam ſingularem virginibus debitam virginitatis aureolam.

ITEM in ore, in cantici nouitate & ſingularitate, Apoc. 14. *Cantabant canticum nouum.* Gloſſa, *quod de integritate animæ & corporis gaudebant*. Item ibidem *nemo poterat dicere canticum nouum coram agno, niſi illa* 144. &c. Et poſt, *virgines enim ſunt*. *Item* in pedibus, *ſequuntur agnum quocunque ierit*. Item vt videatur in oculis, quia cęteris videntur fuiſſe corde & corpore mundiores, quem ſi beati mundo corde, vident, videtur quod qui puriorem & limpidiorem habuerunt oculum mentis, limpidius eum videbunt. In ſponſi propinquitate, quia innocentes adhærent ei in beata virginū ſocietate, vt matris domini, & aliarum. vnde Hiere. 31. *Lætabitur virgo in choro ludentium.* In totius corporis & membrorū puritate, quæ munda ſeruauerunt & incorrupta, propter Deum. de mercede autem earum ſupra habitum eſt, vbi dictum eſt, quomodo Deus eſt ſuſceptor, & glorificator, & remunerator virginum. In Chriſti & Angelorum maiori conformitate, & beatæ virginis, qui virgines ſunt & virginitatem diligunt ſpecialiter, ſicut Chriſtus præ cæteris Iohannem dilexit familiarius & tenerius, quod patuit in multis indicijs amoris.

DEINDE conſiderandum eſt de luxuria quæ opponitur caſtitati & de partibus luxuriæ. Sed de his requi. infra lib. tertio vbi agitur de ſeptimo vitio capitali.

De partibus temperantiæ potentialibus & 1. de continentia.

DISTINTIO XCVII.

DEINDE cōſiderandum eſt de potentialibus partibus temperantiæ. Et primo de continentia. Secundo de clementia. Tertio de modeſtia. Circa primum conſiderandum eſt de continentia, & incontinentia. Circa continentiam cōſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum continentia ſit virtus. Secundo quæ ſit eius materia. Tertio de eius ſubiecto. Quarto de comparatione eius ad temperantiam. Quinto de his quæ faciunt ad commendationem eius.

AD primum, ſcilicet *vtrum continentia ſit virtus.* Dicendum quod nomen continentiæ dupliciter ſumitur à diuerſis. Quidam enim continentiam nominant, per quam aliquis ab omni delectatione venerea abſtinet. vnde & Apoſtolus Gal. 5. Continentiam caſtitati cōiungit. & ſic continentia perfecta principalis quidem eſt virginitas, Secundaria vero viduitas. vnde ſecundū hoc, eadē ratio eſt de continentia, quæ de virginitate, quam ſupra diximus virtutem. Alij vero dicunt, continentiam eſſe, propter quam aliquis reſiſtit concupiſcentijs prauis, quæ in eo vehementes exiſtunt: & hoc modo accipit philoſophus continentiam in 7. Ethi. Et hoc etiam modo accipitur continentia in collationibus patrum. hoc autem modo continentia habet aliquid de ratione virtutis, inquantum ſcilicet ratio firmata eſt contra paſſiones, ne ab eis deducatur, non tamen attingit ad perfectam rationem virtutis moralis, ſecundum quam etiam appetitus ſenſitiuus ſubditur rationi, ſic vt in eo non inſurgunt vehemētes paſſiones rationi cōtrariæ, & ideo philoſophus dicit in 4. Ethi. quod cōtinentia nō eſt virtus, ſed quædā mixta, inquātum ſ. aliquid habet de virtute, & in aliquo deficit à virtute. Largius tamen accipiendo nomē virtutis, pro quolibet principio laudabilium operum, poſſumus dicere continentiam eſſe virtutem.

Continentia dupliciter accipitur.

Continentia propriè loquendo non eſt virtus quod præſupponit vehementes concupiſcentias.

AD ſecundum, ſcilicet *quæ ſit materia continentiæ.* Dicendū quod dicit philoſophus. 7. Ethi. quod cōtinētia & incontinentia ſunt circa eadē, circa quę temperātia & intemperantia. tēperantia autem & intēperantia ſūt circa cōcupiſcentias delectationū tactus, vt dictū eſt, nomē vero cōtinentiæ refrenationem quandā importat, inquātum ſ. tenet ſe aliquis, ne paſſiones ſequatur. Et ideo propriè cōtinentia dicitur circa illas paſſiones quæ impellūt ad aliquid proſequendū, in quibus laudabile eſt vt ratio recta retrahat hominē à proſequendo nō autem proprie eſt circa illas paſſiones, quæ important retractionē quādam, ſicut timor & alia huiuſmodi. In his.n. laudabile eſt firmitatē ſeruare in proſequendo, quod ratio dictat, vt ſupra dictum eſt. Eſt autē conſiderandum quod naturales inclinationes, principia ſunt omniū ſuperuenientiū, vt ſupradictū eſt; & ideo paſſiones tāto vehementius impellunt ad aliquid proſequendum, quanto magis ſequuntur inclinationē naturæ, quæ præcipuè inclinat ad ea quæ ſunt ſibi neceſſaria; vel ad conſeruationē indiuidui, ſicut cibi: vel ad conſeruationē ſpeciei, ſicut ſunt actus venerei, quorū delectationes ad tactū pertinent. Et ideo cōtinentia & incontinentia, proprie dicūtur circa cōcupiſcentias delectationum tactus.

Cōtinētia eſt propriè circa cōcupiſcentias delectationū tactus.

SICVT autē nomen tēperantiæ poteſt communiter accipi in quacunq; materia, propriè tamē dicitur in illa materia, in qua eſt optimum hominē refrænari: ita etiā cōtinentia propriè dicitur in materia in qua eſt optimū & difficillimū continere, ſcilicet in cōcupiſcentijs delectationū tactus. Cōmuniter autē & ſecundū quid, poteſt dici in quacūque alia materia, & hoc modo vtitur Ambroſius nomine cōtinentiæ, dicens in primo de officijs: *Generale decorum ita eſt, ac ſi formam æqualitatem atque vniuerſitatem honeſtatis habeat in omni actu ſuo continentem.*

AD tertium, ſcilicet *de ſubiecto continentiæ.* Dicendū, quod omnis virtus in aliquo ſubiecto exiſtens, facit illud differre à diſpoſitione quā habet, dū ſubijcitur oppoſito vitio. concupiſcibilis autē eodē modo ſe habet in eo qui eſt cōtinens, & in eo qui eſt incōtinens: quia in vtroque prorūpit ad concupiſcentias prauas vehementes. vnde manifeſtū eſt quod continentia non eſt in concupiſcibili ſicut in ſubiecto. Similiter etiam ratio eodem modo ſe habet in vtroque: quia tā cōtinēs quā incōtinēs, habet rationē rectā, & vterq; extra paſſionē exiſtens, gerit in propoſito, cōcupiſcentias illicitas non ſequi. Prima autē differentia eorū inuenitur in electione, quia continens quātūs patiatur vehementes concupiſcentias, tamen eligit nō ſequi eas propter rationē. Incontinens autē eligit ſequi eas non obſtante cōtradictione rationis. Et ideo oportet quod cōtinentia ſit ſicut in ſubiecto, in illa vi animæ cuius eſt electio, & hoc eſt voluntas, vt ſupra habitum eſt.

Continentia ſubiectatur in voluntate.

AD quartū ſ. *de comparatione eius ad temperantiam.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, nomē cōtinentiæ dupliciter accipitur: *Vno modo* ſecūdū quod importat ceſſationē ab omnibus delectationibus venereis; & ſic ſumendo nomen continentiæ, continentia eſt potior tēperantia ſimpliciter dicta; vt patet ex his quæ ſupradicta ſunt, de præeminentia virginitatis ad caſtitatem ſimpliciter dictam. *Alio modo* poteſt accipi nomen cōtinentiæ ſecundum quod importat reſiſtentiam rationis ad concupiſcentias prauas, quæ ſunt in homine vehementes: & ſecundū hoc tēperantia eſt multo potior quā continentia. quia bonū virtutum laudabile eſt ex eo quod eſt ſecundū rationē, plus autem viget bonū rationis in eo qui eſt tēperatus, in quo etiā ipſe appetitus ſēſitiuus eſt ſubiectus rationi, & quaſi à ratione edomitus: quā in eo qui eſt continens, in quo appetitus

Continentia communiter ſumpta eſt imperfectior temperantia.

ſenſitiuus

A ſcutitiuus vehementer reſiſtit rationi per concupiſcentias prauas. Vnde continentia comparatur ad temperantiam ſicut imperfectum ad perfectum.

Solutio obiecti.

QVOD autem dicitur Eccl. 24. *Omnis autem ponderatio non eſt digna continentis animæ;* dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſecundum quod accipitur continẽtia prout abſtinet ab omnibus venereis; & hoc modo dicitur quod omnis ponderatio non eſt digna animæ cõtinentis in genere caſtitatis, quia nec etiam fæcunditas carnis quæ quæritur in matrimonio, adæquatur continentiæ viduali, vel virginali, vt ſupra dictum eſt. Alio modo poteſt intelligi ſecundum quod nomen continentiæ accipitur communiter pro omni abſtinentia à rebus illicitis, & ſic dicitur quod *omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis, quia non reſpicit æſtimationem auri, vel argenti, quæ commutantur ad pondus.* B

Qua debilitas concupiſcentia augeat meritum & qua non.

ET nota quod magnitudo concupiſcentiæ ſeu debilitas eius ex duplici cauſa procedere poteſt. Quandoque enim procedit ex cauſa corporali: quidam enim ex naturali complexione magis ſunt proni ad cõcupiſcendum quam alij. Iterum quidam habent opportunitates delectationum concupiſcentiam inflammantes magis paratas quam alij:& talis debilitas concupiſcentiæ diminuit meritum, magnitudo vero auget. Quandoque autem debilitas vel magnitudo cõcupiſcentiæ prouenit ex cauſa ſpirituali laudabili, puta ex vehementia charitatis, vel fortitudine rationis; ſicut eſt in homine temperato: & hoc modo debilitas concupiſcentiæ auget meritum ratione ſuæ cauſæ, magnitudo vero minuit.

Continentia comendatur.
1
A magnitudine dantis.

C AD quintum, ſcilicet *de commendatione continentiæ.* Dicendum, quod commendatur primo continentia à magnitudine dantis, quia ſolius Dei donum eſt. Sap. 8. *Scio quia non poſſum eſſe continens, niſi dederit Deus.* hoc ipſum erat ſapientia ſcire, cuius erat hoc donum, pro quo dono obtinendo multum eſt rogandus dator huius muneris. Vnde ſequitur. *Adij dominum, & deprecatus ſum illum ex totis præcordijs meis.* Exod. tertio. *Qui diligit Deum exorabit pro peccatis, & continebit ſe ab illis.*

Exemplum.

HOC donum virtute orationis dedit Deus Abbati Equitio, de quo legitur dial. 1. Quod cum iuuenis, fatigaretur nimis carnis ſuæ incentiuo, continuis precibus Deum omnipotentem exorabat, vt eum ab incentiuo carnis liberaret. vnde poſt orationem, quadam nocte ab Angelo ſibi apparente in ſomnis, ſe eunuchari vidit: & videbatur ei quod omnẽ motum ex D membris genitalibus abſcinderet, & ex tunc ita alienus factus eſt à carnis tentatione, ac ſi ſexum non haberet.

Exemplum.

ITEM de quodam clerico legitur quod cum frequentiſſime in carnis vitium laberetur, frequenter confitebatur, & cum confiteretur cuidam ſecundo viro, & multum litterato, conſuluit ei, quod frequenter pro hac peſte dominum precaretur, & præcipuè beatam Mariã virginem. Quam cum pro hoc frequẽter oraret, & eam frequenter ſalutaret, cum fatigatus quadã nocte dormiret, apparuit ei beata virgo perſpiciẽs eum, & videbatur ei in ſomnis à veteri pelle excoriari. cuius dolore excitatus, inuenit ſe totum immutatum, & ita à carnis incentiuo liberatũ, vt poſtea non ſentiret motus carnis.

2.
Cõmendatur continentia quia facit hominem ſuipſius victorem.

E ITEM ſecundo per continentiam eſt homo ſuipſius victor, & cultor animi ſui, circũcidẽs ab eo ſuperflua; ſicut cultor vineæ à vinea amputat ſuperflua, & nutrit & fouet vtilia. Hier. 4. *Circumcidimini domino & auferte præputia cordium veſtrorum.* Præputia ſunt ſuperfluæ cogitationes & affectiones mentis, quas circuncidit continentia, dum facit continere cor ab eis. Sen. *Continentiam ſi diligis circumcide ſuperflua, & in altum deſideria conſtringe.*

ITEM facit ſuipſius verũ victorem, ideſt animi ſui, cuius magis victor eſt, qui vincit animi ſui cõcupiſcẽtiarum impetus, quam ſi vinceret totum mundũ. Sicut probabile dicitur Ariſt. Alexandro cui cum moueretur contra quẽdam qui eum offenderat, nec vellet aliquibus precibus remittere, dicens quod non poterat inuenire in corde ſuo, quin iniuriam ab eo ſibi factã puniret; ait Ariſt. *Docebo te glorioſiorem eſſe victorem, quam fueris vincendo totum mundum. Quis tantum vicit & ſubiecit totum mundum, niſi magnanime cor tuum; quod ſi viceris glorioſior victor eris quam quando totum mundum viciſti per ipſum. Si autem ſecutus fueris eius voluntates & concupiſcentias, non es victor glorioſus, ſed ignominioſe victus.* Eccl. 18. *Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. ſi præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, dabit te in gaudium inimicis tuis.* Eccl. 5. *Ne ſequaris concupiſcentiam cordis tui.*

Item cordis ſui poſſeſſorẽ.
Exemplum.

ITEM hæc virtus facit hominẽ verum animi ſui dominatorem, & cordis ſui poſſeſſorem, quia ſubijcit & vincit voluntatem cordis. Gen. 4. *Sub te erit appetitus* B *tuus, & tu dominaberis illius.* Prou. 7. *Melior eſt patiẽs viro forti, & qui dominatur animo ſuo, propugnatore vrbium.* talis eſt homo tẽperatus, cõtinẽs, & mitis. Glo. Matth. 5. Beati mites, quoniam poſſidebũt terrã. *mentis mites ſunt qui malis moribus dominantur, perfecta virtus eſt morũ poſſeſſio.* Vel alia glo. *mitis eſt qui nec irritat, nec irritatur, nec nocet nec nocere appetit.* Veros autem victores & animi dominatores & cordis poſſeſſores facit continentia, quæ refrẹnat motus illicitos cordis ſui: ſiquidem virtuti continentiæ ſubijciuntur omnia membra, quæ habent obedire cordi, & qui dominus eſt cordis eſt omnium dominus, & vincit omnia ſibi aduerſantia.

Exemplum.

CVM nuncij Alexandri tranſirent iuxta quandam ſiluam, ſecuti ſunt fontis riuulum ducentem ad fontem, iuxta quem inuenerũt philoſophum nudum cõ- C templantem naturas rerum, & cum quæreret qui eſſent; Reſponderunt quod erãnt nuncij domini totius mundi Alexandri, & cum illi quærerent quis ipſe eſſet: Reſpondit quod ipſe eſſet dominus domini ſui. Et cum ipſi arctarẽt eum ad reſpondendum quis ipſe eſſet. Reſpondit quod ipſe eſſet dominus domini ſui. Et cum ipſi arctarent eum ad reſpondendum quis eſſet ille dominus, quia nullus Alexandro maior eſſet. Reſpondit quod cor ſuum, quod ei dominabatur, & ipſe ita erat cordis ſui ſeru⁹, quod quicquid ei cor ſuũ imperabat, Alexander omnia faciebat, licet iniuſta eſſent & iniqua. Ipſe vero philoſophus, vt dicebat, ita cor ſuum domauerat, & ſibi ſubdiderat; quod eius rationi cor in omnibus obediebat vt domino; Alexander vero cordis ſui concupiſcentijs obediebat vt ſeruus.

Exemplum.

D ITEM cum idem Alexãder ſcriberet Dandamo regi Brachmannorum ſe eſſe dominum dominorum; quæſiuit reſcribens, quomodo poterat ſe vocare dominũ, qui ſeruus erat infinitorũ dominorũ: cum animus dominabatur ei, cui dominabantur infinitæ cupiditates cordis ſui, ita quod omnes res mũdi non potuerãt, nec poterunt ſatiare. Item ſcripſit ei in Epiſtola quadam, quod ſeruus erat tot dominorũ, quot habebat officia membrorum; & dicebat, quomodo vos inquit mineruam, quia inuẽtrix fuit multorum operum, Deam capitis dicitis. Iunonem, quia fuit iracunda, Deam cordis aſſeritis. Martem, quia fuit bellicoſus, Deum pectoris. Mercurium, quia multiloquus, Deum linguę. Herculẽ quia fuit fortis, Deum brachiorum. Bacchum, quia inuentor & amator ebrietatis fuit, Deum gutturis. Cu- E pidinem, quia inflammator fuit libidinis, Deum iecoris. Cererem, quia inuenit agriculturam, aſſeritis Deã ventris. Venerem, quia fuit luxurioſa, aſſeritis Deam genitalium, & ſic de alijs: & ita in vobis nullum mẽbrum relinquitis vobis liberum, quandoquidem ſerui dæmonum ſitis & vitiorum.

Virtus continentiæ facit hominẽ Deo placitum & gratioſum.

NON ſic autẽ ſancti patres, ſed quia iugũ ſeruitutis diabolicæ à ſe excuſſerunt, & cor ſuũ ſibi ſubdiderunt, miracula de mẽbris ſuis agere potuerunt, & dominari eis; & mira pati, & ſuſtinere in eis. Virtus aut continẽtiæ facit hominẽ Deo placitum, & gratioſum, & eius amicum Prou. 22. *Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum ſuorum, amicum habebit regem.* gratæ ſunt talium Deo orationes.

ITEM mundorum corde eſt anima Deo pretioſa,

quia nullus theſaurus eſt ei compondetabilis. Eccl. 26. *Omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis.*

ITEM hæc virtus facit animam Deo proximam, & eius ſponſam. Sap. 6. *Incorruptio proximum facit eſſe Deo.* quia facit animam Deo dilectam, ſororem, & ſponſam, & immaculatam, & columbam ſuam. Aug. in lib. confeſ. *Per continentiam colligimur in vnum, à quo in multum defluximus, minus enim te amat domine, qui tecū aliquid amat, quod non propter te amat.* Item Aug. de moribus eccleſiæ, dicit, quod *eſt amor Deo ſeſe integrum incorruptumque ſeruans, quia Deo ſeruat integrum cor, quod maxime Deus requirit.* Prouer. 24. *Fili præbe mihi cor tuum.* quod qui habet, totum habet, & prædia, & ruſticum. Similiter vt dicitur vulgariter. Qui habet ruſticum, & prædia. quia qui dominus eſt cordis, dominus eſt membrorū corporis, actuum, & appetituum. B

Continentia virtus facit animam mundam.

ITEM continentiæ virtus facit animam mūdam & puram, & oculos mundos & puros mentis eius, vt poſſint videre Deum. Matth. 5. *Beati mundo corde quoniam Deum videbunt.* Gloſ. *mundo corde ſunt quos non arguit conſcientia peccatorum.* vel mundi corde ſunt, qui habent, non oculos Lyæ lippos à prauis cogitationibus & affectionibus; ſed limpidos ad modū Rachel, quæ interpretatur videns principium Domini; quia beati mundo corde, q.d. videbunt purificato oculo intellectus à prauis delectationibus. Glo. ſuper illud, Deum videbunt; *virtus continentiæ vtrumque purificat oculum affectus, ne per illicitas delectationes effluat: ego autem non ab ea tantum quæ abhominabilis eſt, ſed ab omni voluntate carnis, continendum dico.*

C ITEM oculus intellectus debet eſſe purus & mūdus ab omni mala cogitatione quæ cum conſenſu eſt, & ab omni praua intentione. Bern. ſuper cant. *Continentia illa eſt apud Deum; & ideo maximè opus eſt puritatem intentionis habere, qua ſoli Deo placere curat, vt ei valeat adhærere: neque enim aliud eſt Deum videre, quam ei inhærere, quod ſolis mundis corde ſingulari fælicitate donatur.* Hāc continentiam & munditiam cordis, bene ſeruauerat Sara, quæ dicebat. To. 4. *Tu ſcis domine, quia nunquam concupiui virum, ſed mundam ſeruaui animā meam ab omni concupiſcentia* &c. Similiter & Iob dicens. 27. *Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea; iuſtificationem quam cæpi tenere, non deſeram.*

Continentia virtus facit videre Deū.

ITEM virtus continentiæ dum cohibet motus malos, facit animam non ſolum mundam vt Deum in præſenti per ſpeculum in ænigmate cōtemplando videat, D ſed etiam facit vt in fonte puriſſimo conſcientiæ, pacate & pure reſulteant limpidiſſimę Dei reuelationes, & rerum ſcibilium imagines; vt intelligat inuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt: & Deum videat in præſenti tanquam in ſpeculo, & ſicuti eſt facie ad faciem in futuro. & etiam facit animam pacatam & quietam, vt in ea diuina ſapientia intret, & habitet, & quieſcat cuius in pace factus eſt locus. Sap. 8. *Intrans in domum meam conquieſcam in ea, non enim habet amaritudinem conuerſatio illius, nec tædium conuictus illius, ſed lætitiam & gaudium.*

HÆC etiam virtus facit virum pacificum, & beatum, & Dei filium. Vnde Matth. 5. *Beati pacifici, quia filij Dei vocabuntur.* veri continentes ſunt beati pacifici. Gloſſa Bedæ. E *Beati pacifici ſunt, qui omnes motus animæ componunt, & rationi ſubijciunt; quia his nihil repugnat, ſed ſimiles ſunt patri ſuo, quia eſt ſumma quies & pax qualis fuit in arca Noe, in quo omnia animalia fuerunt pacata.* Similiter in mēte iuſti debent eſſe motus brutales ſubditi rationi. Item alia glo. *Poſtquam ſpiritus iuſtus imperat, vt totus homo ſpiritum ſeruat, tunc pax quæ intus eſt ad alios deriuatur, vt quantum eſt in nobis pacem habeamus cum alijs.* Beata eſt illa domus quæ ſimilis eſt arcæ, vbi omnes beſtiæ ſunt pacificæ, quando omnis motus interior rationi obtemperat, & tota familia interior facit quod ipſa imperat. De qua Iob. 5. *Beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi, & ſcies quia pacem habeat tabernaculum tuum.* quia ſi vitiorum tentationes ſeruiant intus, pacem non turbant,

A quia omnia ſubiecta fiant, tanquam rectori domus. Gloſ. ſupra. Beati pacifici; *in præſenti homo pacificus, & ſi bellum gerat cum vitijs, in nullo tamen pacem abrumpit quam Deus dedit.*

De incontinentia.

DEINDE conſiderandum eſt de incontinentia. Et primo vtrum incōtinentia pertineat ad animam vel ad corpus. Secundo vtrum incontinentia ſit peccatum. Tertio de comparatione incōtinentiæ ad intemperantiam. Quarto quis ſit turpior, vtrum incōtinens iræ vel incontinens concupiſcentiæ.

AD primum, ſcilicet *vtrum incontinentia pertineat ad animam vel ad corpus.* Dicendum quod vnumquodque magis attribuitur ei quod eſt cauſa per ſe, quam ei B quod ſolam occaſionē præſtat; id autem quod eſt ex parte corporis, ſolum occaſionem incontinentiæ præſtat. Ex diſpoſitione enim corporis poteſt contingere, quod inſurgant paſſiones vehementes in appetitu ſēſitiuo, qui eſt virtus corporei organi. ſed huiuſmodi paſſiones quantumcunque vehementes, non ſunt ſufficiens cauſam incontinētiæ, ſed occaſio ſola, eo quod durante vſu rationis, ſemper poteſt homo paſſionibus reſiſtere. Si vero paſſiones adeo increſcant quod totaliter auferant vſum rationis (ſicut accidit in his qui propter vehementiam paſſionū amentiam incurrunt, non remanebit ratio continentię neque incontinentiæ; quia non ſaluatur in eis iudicium rationis, quod continens ſeruat, & incontinens deſerit: & ſic relinquitur quod per ſe cauſam incontinentiæ ſit ex parte C animæ, quæ ratione paſſionibus non reſiſtit. Quod quidem fit duobus modis, vt philoſophus dicit in 7. Eth. *Vno modo* quando anima paſſionibus cedit antequam ratio conſilietur, quæ quidem vocatur infrænata incontinentia, vel præuolatio. *Alio modo* quando non permanet homo in his quæ cōſiliata ſunt, eo quod debiliter eſt firmatus in eo quod ratio iudicauit. Vnde & hæc incōtinentia vocatur debilitas, & ſic patet quod incontinentia principaliter ad animam pertinet. Sequitur tamen incontinentia complexionem corporis, ſicut dicit philoſophus 7. Ethi. quod maximè acuti, ideſt cholerici & melancholici, ſecundum irrefrænatam concupiſcētiā ſunt incontinentes, quia videlicet ex impetu paſſionis contingit, quod aliquis ſtatim paſſionem ſequatur, ante conſiliū rationis. D Impetus autem paſſionis prouenire poteſt, vel ex velocitate, ſicut in cholericis; vel ex vehemētia, ſicut in melancholicis, qui propter terreſtrem cōplexionē vehementiſſime inflāmantur, ſicut & econtrario contingit quod aliquis non perſiſtat in eo quod conſiliatū eſt ex eo quod debiliter inhæret propter mollitiē cōplexionis, vt de mulieribus dictum eſt. Quod etiam videtur in phlegmaticis contingere propter eandem cauſam, ſicut & in mulieribus. Hæc autē accidunt, inquantum ex complexione corporis, datur aliqua incontinentiæ occaſio, non autem cauſa ſufficiens, vt dictum eſt.

Incontinentia pertinet principaliter ad animam.

Solutio obiecti.

QVALITER autem intelligatur verbum philoſophi ibidem, quod mulieres non dicūtur cōtinentes, neque incontinentes. Dicendū quod anima humana, quæ eſt forma corporis, habet quaſdā vires corporeis organis E vtentes, quarū operationes aliquid cōferūt etiā ad illa opera animæ quæ ſūt ſine corporeis inſtrumētis, ideſt ad actū intellectus, & volūtatis in quātū. ſ. intellectus à ſenſu accipit, & voluntas impellitur à paſſione appetitus ſenſitiui. & ſecundū hoc, quia fœmina ſecundum corpus habet debilem cōplexionem, fit vt in pluribus, quod etiam debiliter inhæreat quibuſcunque inhæret; Et ſi raro in aliquibus aliter accidat, ſecundū illud. Prouer. vlti. *Mulierem fortem quis inueniet?* Et quia id quod eſt paruum & debile, reputatur quaſi nullum, inde eſt quod philoſophus loquitur de mulieribus, quaſi non habentibus iudicium rationis firmum, quamuis in aliquibus mulieribus contrarium accidat. Et propter hoc dicit, quod mulieres non dicimus continentes, quia non ducuntur quaſi habentes ſoli-

dam rationem, ſed ducuntur quaſi de facili ſequentes A paſſiones.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum incontinentia ſit peccatum.* Dicendum, quod incontinentia poteſt attendi circa aliquid tripliciter. *Vno modo* proprie & ſimpliciter, & ſic incontinentia attenditur circa concupiſcentias delectationum tactus, ſicut & intemperantia, vt ſupra dictum eſt de continentia. Et hoc modo incontinentia eſt peccatum duplici ratione. Vno modo ex eo quod recedit ab eo quod eſt ſecundum rationem. Alio modo ex eo quod ſe immergit aliquibus turpib. delectationibus, & ideo philoſophus dicit in 7. Ethi. quod incontinentia vituperatur, non ſolum ſicut peccatum, quod ſcilicet eſt per receſſum à ratione, ſed ſicut malitia quædam, inquantum ſcilicet prauas concupiſcentias ſequitur. *Alio modo* incontinentia dicitur B circa aliquid propriè quidem, inquantum homo recedit ab eo quod eſt ſecundum rationem, ſed nō ſimpliciter: puta cum aliquis non ſeruat modum rationis in concupiſcentia bonorum, diuitiarum, & aliorū huiuſmodi, quæ ſecundum ſe videntur eſſe bona: circa quæ non eſt incontinentia ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſicut ſupra de continentia dictum eſt. & ſic incontinentia eſt peccatum, non ex eo quod aliquis ingerat ſe prauis, concupiſcentijs, ſed eo quod non ſeruat modum debitum rationis, etiam in concupiſcentia rerum per ſe appetendarum. *Tertio modo* incontinentia dicitur eſſe circa aliquid, non proprie, ſed ſecundum ſimilitudinem; puta circa concupiſcentias eorū quibus non poteſt aliquis male vti. Puta circa concupiſcentias virtutum, circa quas poteſt dici aliquis eſſe in- C continens per ſimilitudinem; quia ſicut ille qui eſt incontinens, totaliter ducitur per concupiſcentiam malam, ita aliquis totaliter ducitur per concupiſcentiam bonam quod eſt ſecundum rationem; & talis incontinentia non eſt peccatum, ſed pertinet ad perfectionem virtutis.

Incontinētia quæ eſt contra rectam rationem eſt peccatum.

Ad tertium, ſcilicet *de comparatione incontinentiæ ad intemperantiam*, ſcilicet quis plus peccet, vtrum incontinens vel intemperatus. Dicendum quod peccatum ſecundum Aug. præcipue in voluntate conſiſtit, voluntas enim eſt qua peccatur & rectè viuitur, & ideo vbi eſt maior inclinatio voluntatis ad peccandum, ibi grauius eſt peccatum. In eo autem qui eſt intemperatus, voluntas inclinatur ad peccandum ex propria electione, quæ procedit ex habitu per conſuetudinem D acquiſito. In eo autem qui eſt incontinens, volūtas inclinatur ad peccandum ex aliqua paſſione, & quia paſſio cito tranſit, habitus autem eſt qualitas difficile mobilis. Inde eſt quod continens ſtatim pœnitet tranſeūte paſſione. Quod non accidit de intemperato, quinimmo gaudet ſe peccaſſe, eo quod operatio peccati eſt ſibi facta connaturalis ſecūdum habitum, vnde de his dicitur Prou. 2. *Quod lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis.* Vnde patet quod intemperatus eſt multo peior, quam incontinens. vt etiam philoſophus dicit in 7. Ethi.

Intēperatus plus peccat quā incontinens.

Solutio obiecti.

Licet autem incontinens magis contra ſcientiam agere videatur, quam intemperatus, ſicut dicit philoſophus 7. Ethi. Incontinens enim ſciens quā praua ſūt quæ concupiſcit, nihilominus agit propter paſſionem. E Intemperatus autem credit ea quæ concupiſcit eſſe bona & ſic magis videtur ignorans, quam incontinēs. Ignorantia autem diminuit peccatum. Dicendū quod ignorantia intellectus, quandoque quidem præcedit inclinationem appetitus, & cauſat eam; & ſic quanto eſt maior ignorantia, tanto magis diminuit, vel totaliter excuſat, inquantum cauſat inuoluntarium. Alio modo econuerſo, ignorantia rationis ſequitur inclinationem appetitus; & talis ignorantia quanto eſt maior, tanto peccatum eſt grauius, quia oſtenditur inclinatio appetitus eſſe maior. Ignorantia autem tam incontinentis quam intemperati prouenit ex eo quod appetitus eſt in aliquid inclinatus, ſiue per paſſionem, ſicut in incontinentia, ſiue per habitum, ſicut in intemperato. maior autem ignorantia cauſatur ex hoc in intemperato, quam in incontinente. Et vno quidem modo quantum ad durationem, quia in incontinente durat illa ignorantia ſolum paſſione durante, ſicut acceſſio febris tertianæ durat, durante commotione humoris. ignorantia autem in intemperato durat aſſidue, propter permanentiam habitus. Vnde aſſimilatur phthiſi, vel cuicunque morbo continuo, vt philoſophus dicit in 7. Ethi. Alio autem modo eſt maior ignorantia intemperati, quantū ad id quod ignoratur. Nam ignorantia incontinentis attenditur quātum ad aliquod particulare eligibile, prout ſcilicet æſtimat hoc nunc eſſe eligendum: ſed intemperatus habet ignorātiam circa ipſum finem, inquantū ſcilicet iudicat hoc eſſe bonum, vt irrēfrænate concupiſcentias ſequatur. Vnde Philoſophus in 7. Ethi. dicit, quod incontinens eſt melior intemperato, quia ſaluatur in eo optimum principium, ſcilicet recta æſtimatio de fine.

Exemplum.

Item etſi peccatum incontinentis inſanabilius videatur, quia peccatum alicuius ſanatur per admonitionem & correptionem, quæ nihil videtur conferre incontinēti, qui ſcit ſe male agere, & nihilominus male agit: intemperato autem videtur quod bene agat & ſic aliquid ei poſſet cōferre admonitio. Dicendū quod ad ſanationem incontinentis, non ſufficit ſola cognitio, ſed requiritur interius auxilium gratiæ concupiſcētiam mitigantis; & adhibetur etiam exterius remedium admonitionis & correctionis, ex quibus aliquis incipit concupiſcentijs reſiſtere, ex quo concupiſcentia debilitatur, vt ſupra dictum eſt. Et ijſdem modis C poteſt ſanari intemperatus: ſed difficilior eſt eius ſanatio propter duo, quorum primum eſt ex parte rationis, quæ corrupta eſt circa æſtimationem vltimi finis, quod ſe habet ſicut principium in demonſtratiuis: difficilius autem reducitur ad veritatem ille, qui errat circa principium; & ſimiliter in operatiuis ille, qui errat circa finem. Aliud autem eſt ex parte inclinationis appetitus, qui intemperato eſt ex habitu qui difficile tollitur. Inclinatio autem incontinentis eſt ex paſſione, quæ facilius reprimi poteſt.

Item incontinens peccat ex maiori libidine quā intemperatus, quia maiores habet concupiſcētias. Dicendum tamē quod libido voluntatis quæ auget peccatum maior eſt in intemperato, quam in incontinente, vt ex dictis patet: ſed libido concupiſcentiæ appetitus ſenſitiui quandoque maior eſt in incontinente, D quia incontinens non peccat niſi à graui concupiſcentia. Sed intemperatus etiā ex leui concupiſcentia peccat, & quandoque eam præuenit, & ideo philoſophus dicit in 7. Eth. quod *magis intemperatum vituperamus, quia non concupiſcens, vel quiete* (id eſt remiſſe cōcupiſcens) *proſequitur delectationes.* quid enim faceret ſi adeſſet concupiſcentia iuuenilis.

Ad quartum, ſcilicet *quis ſit peior, vtrum incontinens iræ, vel incontinens concupiſcentiæ.* Dicēdum quod peccatū incontinentię poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ex parte paſſionis ex qua ratio ſuperatur; & ſic incontinentia concupiſcentiæ eſt turpior quam incōtinentia iræ; quia motus concupiſcentiæ habet maiorem inordinationem quam motus iræ. Et hoc propter quatuor, quæ philoſophus tangit in 7. Eth. Primo E quidem, quia motus iræ participat aliqualiter rationē, inquantum ſcilicet iratus tendit ad vindicandum iniuriam ſibi factam, quod aliqualiter ratio dictat; ſed non perfectè, quia nō intendit debitum modum vindictæ. ſed motus concupiſcentiæ totaliter eſt ſecundum ſenſum, & nullo modo ſecundū rationē. Secūdo quia motus iræ magis ſequitur corporis cōplexionem, propter velocitatem motus choleræ, quæ incendit ad iram. Vnde magis eſt in promptu, quod ille qui eſt ſecūdū complexionē corporis diſpoſitus ad iraſcendū, iraſcatur; quā ille qui eſt diſpoſitus ad cōcupiſcendū, cōcupiſcat. Vnde & frequentius ex iracūdis naſcūtur iracūdi, quā ex concupiſcentib. cōcupiſcentes. Quod autē prouenit ex naturali corporis diſpoſitione reputatur

Incōtinentia concupiſcentiæ eſt quodammodo turpior incontinentia iræ, & quodammodo minus turpis.

magis

magis venia dignum. Tertio quia ira quærit manifeſtè operari, ſed concupiſcentia quærit latebras, & dolose ſubintrat. Quarto quia concupiſcens delectabiliter operatur, ſed iratus quaſi quadam triſtitia præcedente coactus. Alio modo poteſt conſiderari peccatum incontinentiæ quantum ad malum, in quod quis incidit, à ratione diſcedens; & ſic incontinentia iræ vt plurimum grauior eſt, quia ducit in ea quæ pertinēt ad proximi nocumentum.

De clementia, & manſuetudine.

DISTINCTIO XCVIII.

DEINDE conſiderandum eſt de clementia & manſuetudine, & vitijs oppoſitis. Circa ipſas autem virtutes conſideranda ſunt ſex. Primo vtrum clementia & manſuetudo ſint idem. Secundo vtrum vtraque earum ſit virtus. Tertio vtrum vtraque earum ſit pars temperantiæ. Quarto de comparatione earum ad alias virtutes. Quinto ſpecialiter de clementia, quæ ſunt ſcilicet illa quæ ad clementiam mouere debent. Sexto de manſuetudinē.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum eadem ſint clementia & manſuetudo.* Dicendum, quod ſicut dicitur in 2. Ethic. Virtus moralis conſiſtit circa paſſiones & actiones, paſſiones autem interiores ſunt actionum exteriorum principia, aut etiam impedimenta; & ideo virtutes quæ moderantur paſſiones exteriores, quodammodo concurrunt in eundem effectum, cum virtutibus quæ moderantur paſſiones interiores, licet ſpecie differant. Sicut ad iuſtitiam propriè pertinet cohibere hominem à furto, ad quod aliquis inclinatur per inordinatum amorem, vel concupiſcentiam pecuniæ, quæ moderatur per liberalitatem, & ideo liberalitas concurrit cum iuſtitia in hoc effectu, qui eſt abſtinere à furto; & hoc etiam eſt conſiderandum in propoſito. Nam ex paſſione iræ prouocatur aliquis ad hoc quod grauiorē inferat pœnam, ad clementiam autem pertinet directè, quod ſit diminutiua pœnarum, quod quidem impediri poſſet per exceſſum iræ; & ideo manſuetudo inquantum refrænat impetum iræ, concurrit in eundem effectum cum clementia. Differunt tamen ab inuicem, inquantum clementia eſt moderatiua exterioris punitionis, manſuetudo autem propriè diminuit paſſionem iræ. Vnde manſuetudo propriè reſpicit ipſum vindictæ appetitum, ſed clementia reſpicit ipſas pœnas quæ exterius adhibentur ad vindictam.

Clemētia & manſuetudo partim conueniunt partim differūt.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum vtraque iſtarum ſit virtus.* Dicendum, quod ratio virtutis moralis conſiſtit in hoc quod appetitus rationi ſubdatur, vt patet per Philoſ. in 1. Eth. Hoc autem ſeruatur tam in clementiā, quam in manſuetudine. Nam clementia in diminuendo pœnas, aſpicit ad rationem. vt Sen. dicit, in 1. de clement. Similiter etiam manſuetudo, ſecundū rationem rectam moderatur iras, vt dicitur in 4. Ethic. Vnde manifeſtum eſt, quod tam clementia quam manſuetudo eſt virtus.

Manſuetudo & clementia ſunt virtutes.

DIRECTE autē nō opponitur māſuetudo ſeueritati. Quia manſuetudo eſt circa iras, ſeueritas autem attenditur circa exteriorem inflictionem pœnarū. Vnde ſecundum hoc videretur magis opponi clementiæ, quæ etiam circa exteriorem punitionem conſideratur vt dictum eſt: non tamen opponitur, eo quod vtrumque eſt ſecundum rationem rectam. Nam ſeueritas inflexibilis eſt circa inflictionem pœnarum, quando hoc recta ratio requirit, clementia autem diminutiua eſt pœnarum, etiam ſecundum rationem rectam, quando ſcilicet oportet, & in quibus oportet, & ideo non ſunt oppoſita, quia non ſunt circa idem.

Solutio obiect.

ET NOTA, quod tam manſuetudo, quam clementia, in diminutione quadam conſiſtit. māſuetudo enim eſt diminutiua iræ, clementia vero diminutiua pœnarum. Habitus autem qui medium tenet in ira, eſt innominatus, & ideo virtus nominatur à diminutione iræ,

A quæ ſignatur nomine manſuetudinis; eo quod virtus propinquior eſt diminutioni quam ſuperabundantiæ, propter hoc quod naturalius eſt homini appetere vindictam iniuriarū illatarū, quā ab hoc deficere; quia *vix alicui nimis parua videntur iniuriæ illatæ*, vt dicit Saluſtius. Clementia autē eſt diminutiua pœnarū, non quidē in reſpectu ad hoc quod eſt ſecundum rationē rectā, ſed in reſpectu ad id quod eſt ſecundū legem communem, quā reſpicit iuſtitia legalis. ſed propter aliqua particularia conſiderata, clementia diminuit pœnas, quaſi decernens hominē non eſſe magis puniendū. Vnde dicit Sen. in 2. de clem. *Clementia hoc primum præſtat, vt quos dimittit, nil aliud illos pati debuiſſe pronunciat.* Venia vero

B debitæ pœnæ remiſſio eſt: ex quo patet quod clementia comparatur ad ſeueritatē, ſicut epijkia ad iuſtitiam legis; cuius pars eſt ſeueritas, quantum ad inflictionem pœnarum ſecundum legem. Differt tamen clementia ab Epijkia vt infra dicetur.

Clementia comparatur ad ſeueritatem ſicut epijkia ad iuſtitiam.

ITEM nota quod māſuetudo ſiue mitiitas, inter beatitudines ponitur. Mat. 5. Et inter fructus Gal. 5. Inter virtutes etiam numeratur, quia beatitudines ſunt actus virtutum, fructus autem ſunt delectationes de actibus virtutum. Et ideo nihil prohibet manſuetudinem poni, & virtutem, & beatitudinem, & fructum.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum vtraque iſtarum ſit pars temperantiæ.* Dicendum quod partes aſſignantur virtutibus principalibus, ſecundum quod imitantur ipſas in aliquibus materijs ſecundarijs, quantum ad modum ex quo principaliter dependet laus virtutis: vnde &

C nomen accipit. Sicut modus & nomen iuſtitiæ, in quadam æqualitate conſiſtit: fortitudinis autem, in quadam firmitate; temperantiæ autem, in quadam refrænatione inquantum ſcilicet refrænat concupiſcentias vehementiſſimas delectationum tactus. clementia autem & manſuetudo, ſimiliter in quadam refrænatione conſiſtunt: quia ſcilicet clementia eſt diminutiua pœnarum; manſuetudo vero eſt mitigatiua iræ, vt ex ſupradictis patet. Et ideo tam clementia quam manſuetudo adiunguntur temperantiæ, ſicut virtuti principali, & ſecundum hoc ponuntur partes ipſius.

Clementia & manſuetudo ſunt partes potentiales temperantiæ.

ET nota quod in diminutione pœnarum duo conſideranda ſunt: vnum eſt, quod diminutio pœnarum fiat ſecundū intentionem legiſlatoris, licet non ſecundum verba legis; & ſecundum hoc pertinet ad Epijkiam.

Solutio obiect.

D Aliud autem eſt, quędam moderatio affectus, vt homo non vtatur ſua poteſtate in inflictione pœnarum: & hoc propriè pertinet ad clementiam. propter quod Senec. dicit, quod *clementia eſt temperantia animi in poteſtate vlciſcendi.* & hæc quidem moderatio animi, prouenit ex quadā dulcedine affectus, qua quis abhorret omne illud quod poteſt aliū triſtare. & ideo dicit Sen. quod *clementia eſt quadā lenitas animi*, nā ècontrario auſteritas animi videtur eſſe in eo, qui nō veretur alios cōtriſtare.

ITEM nota quod adiunctio virtutum ſecundariarum ad principales, magis attenditur ſecundum modum virtutis, qui eſt quædam forma eius, quam ſecundum materiam. Manſuetudo autem & clementia conueniunt cum temperantia in modo vt dictum eſt, licet non conueniant in materia.

E AD QVARTVM, ſcilicet *de comparatione clementiæ & manſuetudinis ad alias virtutes.* Dicendum quod nihil prohibet aliquas virtutes non eſſe potiſſimas ſimpliciter, nec quo ad omnia, ſed ſecundum quid, & in aliquo genere, non eſt autem poſſibile quod clemētia & manſuetudo ſint potiſſimæ virtutes ſimpliciter, quia laus earum attenditur in hoc quod retrahunt à malo, inquantum ſcilicet diminuunt iram, vel pœnam: perfectius autem eſt perſequi bonum, quam carere malo: & ideo virtutes quæ ſimpliciter ordinant hominē in bonum, ſicut fides, ſpes, & charitas, & etiam prudentia, & iuſtitia, ſunt ſimpliciter maiores virtutes, quā clementia & manſuetudo, ſed ſecundum quid, nihil prohibet manſuetudinem & clementiam habere quandā excellentiam inter virtutes quę reſiſtūt affectionibus prauis. Nam ira, quam mitigat manſuetudo, propter ſuum im-

Clementia & manſuetudo non ſunt potiſſimæ virtutes, quādam tamen in aliquo excellant.

petum, maximè impedit animum hominis, ne liberè iudicet veritatem. propter hoc manſuetudo maximè facit hominem eſſe compotem ſui. vnde dicitur Eccl. 10. *Fili in manſuetudine ſerua animam tuam.* quamuis concupiſcentię delectationum tactus ſint turpiores, & magis continuè infeſtent: propter quod temperantia magis ponitur virtus principalis, vt ex dictis patet. clementia vero in hoc quod diminuit pœnas, maximè videtur accedere ad charitatem, quæ eſt potiſſima virtutum, per quam bona operamur ad proximos, & eorum mala impedimus.

Quid clementia.

Ad qvintvm, ſcilicet *de motiuis ad clementiam.* Nota quod ſecundum Tullium *clementia eſt virtus, per quam animus alicuius, temere concitatus in odium alicuius, benignitate quietatur.* Vel ſecundum Sene. *Clementia eſt temperantia animi in poteſtate vleiſcendi:* vel *lenitas ſuperioris aduerſus inferiorem in pœnis conſtituendis.* Item Sen. *Sicut magni animi non eſt, qui de alieno liberalis eſt, ſed qui quod alij donat, ſibi ſubtrahit; ita clementem voco, non in alieno dolore facilem, ſed in ſuo magni animi eſt, iniurias ſuas in ſumma patientia pati: nec quicquam eſt, glorioſius principe impune læſo.* Hæc autem virtus, licet ſit neceſſaria omnibus, tamen maximè neceſſaria principibus & prælatis, quibus ſubſunt alij.

Motiua ad clementiam.

Octo motiua ad clementiam.

SVNT autem octo quæ principes debent mouere ad clementiam. Primum quod debet mouere omnes Chriſtianos ad clementiam, & maximè omnes principes & reges, tam ſæculares quam eccleſiaſticos, eſt vnctio qua vnguntur in baptiſmate, & confirmatione, & alijs conſecrationibus, per quam præ cæteris debent eſſe ſuaues exterius, quæ etiam ſignificat vnctionem ſpiritualem, quam debent habere interius; de qua 1. Ioan. 1. *Vnctionem habetis à Sancto.* Bern. ſuper cant. *Eſt enim vnctio ſpiritus, nec mirum ſi anima vngitur, quæ vnctionem complectitur:* anima ſcilicet quæ per amorem inhæret Chriſto. Idem. *Crede mihi non inueni Chriſtum curantem cauterio, ſed vnguento.*

1. Vnctio baptiſmatis & aliarum conſecrationũ, quæ lenitatem ſignificat.

2. Natura hominis, & naturalis animi nobilitas.

Secvndvm quod debet mouere hominem ad clementiam, eſt natura multiplex: *primo natura hominis,* quia homo vt ait Philoſophus *eſt animal manſuetũ natura.* Item natura facit eum, non armatum feritate, vt leoninis rictibus, ferinis dentibus, vnguibus, aut cornibus, ſed animal ritibile. Ideo contra natura eſt, eſſe ferinum & crudelem. *Contra naturam humanam,* vt dicit Sen *eſt catenarum delectari ſonis. quocunque ventum eſt multum ſanguinem effundere, aſpectu ſuo terrere, & fugare.* quæ alia vita eſſet, ſi leones vrſique regnarent; ſi ſerpentibus in nos, aut noxioſiſſimo animali cuique, daretur poteſtas in nobis: *ipſa enim rationis inexperta natura,* abſtinet à ſuis, & eſt tuta ab eis. Inter feras enim ſimilitudo morum eſt, leo leænam non comedit, nec ſerpens ſerpentem. Ariſt. in lib. de natura animalium. *Non eſt enim vnius ſpeciei vt ſe comedant.* Item Senec. *Ferina rabies eſt ſanguine & vulneribus gaudere, & abiecto homine, in Syluestre animal tranſire.* Item ad clementiam debet mouere naturalis nobilitas animorum humanorum. Sen. *Remiſſius imperanti melius paretur. Nam contumax eſt animus humanus, in contrarium atque arduum tendens, facilius ſequitur quam trahatur.*

3. Pax & ſecuritas ſuſpiens.

Tertivm quod debet mouere principes ad clementiam, eſt ſua pax & ſecuritas. Clementia facit principes dilectos, & ſecuros ab hominibus; crudelitas odioſos reddidit. Eccleſ. 3. *Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper gloriam hominum diligeris.*

Exemplum.

De Tito quia erat clementiſſimus imperator, legitur quod fuit ab hominibus omnibus dilectiſſimus: vnde plangebant eum ſui mortuum, & quod epitaphium ſuperpoſuerunt ei hoc eſt. *Hic eſt amor & deliciæ totius mundi.* Hic cum videret diem tranſiſſe, in qua non feciſſet aliquod opus liberalitatis & clementiæ, vertens ſe ad amicos ſuos dicebat. O amici qualiter diem iſtum perdidimus, in qua nihil clementiæ & liberalitatis fe-

A cimus. Econtra propter crudelitatem ſuam, Herodes filijs proprijs exoſus, cum inſidiarentur ei, occiſi ſunt tres eorum ab eo, de quo dixit Imperator Auguſtus. *Mallem eſſe Herodis porcus quam filius, quia dum proſelitus ſit, ipſe porcos nutrit, & filios ſuos occidit.* Similiter propter crudelitatẽ ſuam quam ad omnes exercebat, omnibus odioſus effectus eſt, etiam à ſuis ad mortem quæſitus, & fugatus, ſibijpſi crudelis extitit, vt homines vitaret fugiens ad ſiluas, vt dicit Egyſippus & Oroſius, facto de lignis manigulo, ait cuidam ſuo liberto qui ſecum fugerat: Nunquam vidiſti ita bonum artificem ſuæ necis, ſicut me videbis hodie. Quo dicto de facto manigulo ſe iugulauit, cuius corpus poſtea à canibus dicitur fuiſſe deuoratum.

B Similiter Domitianus frater Titi imperator, cum eſſet crudeliſſimus, qui beatum Ioannem Euangeliſtã viuum voluit frigere, viuum ponens in feruentis olei dolium: vbi cum Dei gratia manſiſſet illæſus, & exiſſet inunctus, non exuſtus, miſſus in Pathmos inſulam, vbi humano deſtitutus auxilio moreretur, quia nolebat vel Chriſtum negare, vel ab eius prædicatione ceſſare. Hic autem Domitianus fruſtratus ſpe ſua, propter crudelitates ſuas multiplices, à ſuis & alijs odioſus effectus eſt. Et tandem, vt dicit Oroſius, à veſpilonibus, nullo ſibi auxilium ferente raptus & captus, per latrinas diſtractus eſt extra vrbem, omni carens honore & ſepultura; & etiam poſt mortem eius, omnia à ſenatu vrbis & populo facta & dicta caſſata ſunt, & deducta in irritum. Vnde etiam beatus Ioannes ab exilio reuocatur.

C Seneca in exemplis. *Alieno ſanguini tanquam proprio parcit clementia.* Qui non parcit alijs, nec alij parcunt ſibi, & qui fecit omnes crudelia ſua timere, merito poteſt timere omnes. Sicut faciebat Alexander, de quo legitur in lib. de vita Brachmanorum, quod cum mandaſſet Damdamo Didaſcolo Brachmanorũ, quod propter ſapientiam ſuam vellent eum videre, & quod veniret ad eum, multa promittens ſe ei daturũ, ipſe contempſit eius dona, & tunc Alexander depoſito regio habitu, venit cum aliquibus paucis amicis ad ſiluã eius, in qua inuenit eum nudum iacentem ſub ilice; ſalutauit eum, ſedens ad pedes eius, rogans quod impartiretur ei donum ſapientiæ. Qui reſpondit, quod ipſe cuius cor innumeræ cupiditates repleuerant, non poterat tale donum accipere, cum non haberet in quo. Et quo-
D modo poſſum cordi tuo ſatisfacere, cui totus mundus ſatisfacere non potuit? Cui poſt multa quæ dixit ei, ait Alexander, quomodo omnes timebat, cũ eum omnes timerent. Scio inquit Alexander te verum dicere, ego inquit inter tumultus & formidines viuo, plurimos ex ipſis qui me cuſtodiunt timeo, & maior ſuper mihi metus eſt ab amicis, quam ab hoſtibus quos vereor; eorum conſtipatione cuſtodior, diebus totis varias gentes perſequor & fatigo, noctibus ſomnus me turbat & fatigat; timeo ſuper ne quis inimicus in me irruens repente me occidat, &c. Et poſt multa, ait Damdamus. Tu ergo cum ſis mortalis, quare tot mala faciendo diſcurris. *Exemplum.*

Vidi ego latronem quendam ſpoliatorem ſtratarum publicarum cum ſatellitibus, quem homines ha- *Exemplum.*
E bitantes in partibus illis, & tranſeuntes per ſtratam publicam timebant omnes: qui vt mihi confeſſus eſt, per annos plurimos non audebat ſe alicui committere, nec audebat in villa aliqua morari, nec in domo aliqua quieſcere, ſed ſiluis morabatur æſtate & hyeme, iacens in hyeme ſuper niuẽ per multos annos, ita quod nemini de amicis & ſocijs audebat ſe committere; nec ſuſtinere quod in aliquo appropinquaret ei, vel in menſa; vel in lecto; omnes habens ſuſpectos de proditione ſua. Et ita excors factus eſt. Qui cum eſſet maximus corpore, quidam paruus homo, in quem irruebat portans merces venales, eum cœpit, & ligauit, & poteſtati ſæculari eum tradidit puniendum.

Item Gregor. Nazianzenus cuidam Imperatori ſcribit. *A Chriſto tibi in homines vitæ veniæ mortiſque*

poteſtas indulta eſt, & gladius tibi datus eſt, non tam vt operteris, quam vt commineris, quem vtinam quaſi depoſitum quoddam impollutum & incruentum reſtituas committenti tibi.

4. *Exempla Chriſti & Sanctorum.*

QVARTO ad clementiam debent nos prouocare ſanctorum exempla, & exemplum Chriſti, de quo legitur Hier. 10. *Ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad victimam.* Iſa. 17. *Emitte agnum Domine, dominatorem terræ.* Matth. 21. *Rex tuus venit tibi manſuetus.* *Item* Moyſes quem propter manſuetudinem præfecit filijs Iſraël. Num. 12. *Erat Moyſes manſuetiſſimus ſuper omnes.* Item exemplum Dauid, qui hanc virtutem allegat præ cæteris. Pſal. 131. *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.* 2. Reg. 22. *Manſuetudo mea multiplicauit me.* *Item* Aſſueri Heſt. 13. *Nolui poteſtatis abuti magnitudine, ſed clementia & lenitate regere ſubiectos.* Reg. 20. *Audiuimus*, dicunt Syri, *quod Reges domus Iſraëlis clementes ſunt.*

Exemplum.

ITEM non ſolum Chriſtianorum exempla, ſed etiam gentilium debent principes Eccleſiæ ad clementiam prouocare. Legitur de Adriano Imperatore quod tantum ſciuit clementiam principi neceſſariam, quod factus Imperator, omnes quos prius habuerat inimicos, poſtea fecit amicos eos ſibi reconcilians. Et cuidam inimico ſuo, cui factus Imperator obuiauit, fertur dixiſſe: *Hodie euaſiſti mortem.*

ITEM de Antonio Pio legitur, quod pius dictus propter clementiam eſt, & primas, & pater patriæ. Hic factus Imperator videns multos oppreſſos debitis, in regnis Romanorum, omnes cautiones in dicto regno combuſſit, omnia debita relaxauit. Hic fertur dixiſſe Scipionis exemplo. *Malo vnum ſeruare ciuem, quam perdere mille hoſtes & occidere.*

Exemplum.

ITEM notandum quod ad clementem principem pertinet, populum ſubditum modeſtè & leniter tractare, vt faciebat Aſſuerus. Heſter 13. vt Tyberius Imperator, cui cum dicerent ſui, quod deberet à populis exigere vel extorquere. Reſpondebat: *Boni paſtoris eſt ouem tondere leniter, non excoriare; & quod nullus deberet ab imperatore recedere vacuus.* Hic vt dicit Ioſephus, nec accuſationes aliorum de facili recipiebat, nec officiales de facili mutabat: reddens rationem de his, ne alij haberent occaſionem alios de facili accuſandi, & calumniandi, & vexandi; & ipſe etiam in hoc vexaretur, & quia etiam noui officiales, qui veniunt ad ſe ditandum, conſueuerunt populo eſſe acriores exactores, quam iam ditati.

Simile.

Ponebat ad hoc etiam exemplum de vulnerato, qui conquerebatur de eo qui ab eius vulneribus abigebat muſcas priores; quibus ſuccedebant aliæ, tanto acriores, quanto macilentiores.

ITEM Ioſephus lib. 22. Commendat Philippum fratrem Herodis de clementia, dicens: quod 32. annis ita manſuete rexit quatuor prouincias, quod nullas oppreſſiones ſubditis fecit, & cum paucis & grauibus maturitate & ſcientia viſitauit, & ad portas proceſſit, proferens iuſta & deliberata iudicia in cauſis. Si alicuius oppreſſionem audiebat, ſtatim ſedens in ſolio cauſam eius audiebat, iuſtæ partis adiutor, iniuſtæ punitor. In itinere occurſantibus & ope egentibus impigrè ſubueniebat.

ITEM ad clementem principem pertinet, iniurias ſibi illatas patienter pati, ſicut Dauid conuicia Semei. 2. Reg. 16. Sicut Iulius Cæſar verba cuiuſdam Romani qui ſe ei opponebat, dicens, quod non intraret ærarium publicum, niſi per ventrem ſuum: cui reſpondit Cæſar. *Dignum te Cæſaris ira nullus honor faciet.* Item ad clementem pertinet, eis qui intulerunt ſibi iniurias, ſupplicibus, parcere, ad exemplum dicti Dauid qui pepercit Semei ſuppliciter veniam petenti. 2. Reg. 18. Et Ioſeph Geneſ. 45. Qui cum fratres eius qui eum vendiderant, eſſent timore perterriti, audientes eum eſſe Ioſeph qui eis loquebatur, ait eis clementer. *Accedite ad me nolite pauere &c.* Hic non ſolum iniuriam remiſit, ſed bona pro malis reddidit. Ad hoc etiam debet mouere leonis exemplum, qui vt dicunt naturales, ſupplicibus conſueuit parcere & rebelles impugnare & domare, de quo dicitur.

Parcere ſubiectis ſcit nobilis ira leonis:

TALIS *enim ſeruas debet ineſſe bonis.* De his poëta. *gaudent infigere tauros, prædas contemnunt humiles.* Item ad clementiam pertinet, moleſtias animæ maximè humiles placare. Sicut legitur feciſſe Leo Papa: quia qui eos moleſtat, & Deum; & qui eis ſatisfacit, ſatisfacit & Deo: ſicut legitur feciſſe dictus Leo in geſtis Romanorum Pontificum, cum enim intraret palatium ſuum, inuenit in porta pauperem, vt videbatur ei improbè petentem, quem cum moleſtaſſet in introitu ſuo, regreſſus vt eum placaret, introduxit eum in cameram ſuam, & poſuit eum in lectum ſuum vt ibi quieſceret, vſquequo de negocijs quæ eum vrgebant, rediret, & eum placaret ſatisfaciendo, ſerans oſtium cameræ ſuæ cum claue. Qui ad eum rediens, inuenit oſtium firmatum vt dimiſerat, & dictum pauperem ibi non eſſe. Vnde præſumpſit illum eſſe Dominum, qui etiam moleſtatur in moleſtia pauperis, & placatur eius reconciliatione, vt dicitur Matth. 25. *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis, &c.*

5. *Hominum dignitas & eorum ſanguinis pretioſitas.*

QVINTVM quod debet temperare homines à crudelitate, & reddere clementes ad homines, eſt hominum dignitas, & eorum ſanguinis pretioſitas. Sene. in epiſt. *Clementia ſanguini alieno, non proprio parcit, ſed & docet hominem eſſe homine non prodige vtendum.* Idem in perſona principis clementis dicit: *apud me conditum, immo ſtrictum habeo gladium, cum ſumma parſimonia, ſanguis enim mitiſſime fundendus eſt.* Item Gregorius Nazianzenus ad Imperatorem. *A Chriſto tibi in hominis vita, veniæ mortiſque poteſtas indulta eſt, & gladius tibi datus eſt, non tam vt operateris, quam vt commineris. Quem vtinam quaſi depoſitum quoddam incruentum & impollutum reſtituas commendati, cum deliberatione multa.* Si funditur ſanguis exigente iuſtitia eſt fundendus, ne ex iræ impetu fundatur.

Exemplum.

IDEO vt legitur, Theodoſius Imperator contra quoſdam ciues, quorum quidam eum offenderant, motus ira, tulit mortis ſententiam contra illos ſubito, & inuentum eſt quoſdam innoxios occiſos. Vnde cum veniſſet apud Mediolanum ab Ambroſio ſuper hoc duriter eſt argutus, & ab eccleſia eiectus, nec receptus quouſque egiſſet publicam pœnitentiam, qui etiam pro hoc legem ſanxit, vt nullius mortis ſententia ferretur, niſi poſt triginta dies, vt eſſet deliberata ſententia, & cũ pacato animo ferretur. Cum deliberatione multa & diſcretione effundendus eſt ſanguis humanus, & medicinæ acutæ dandæ, quando non poteſt lenius adhiberi remedium: & inciſiones faciendæ membrorum, quando putredo & eorum infectio, ad membra alia ſe extendit. Sen. *Non minus turpia ſunt principi multa ſupplicia, quam medico multa funera.* poteſtatem dedit Deus, *non in deſtructionem, ſed in ædificationem*, vt dicitur 1. Cor. 10. Debent principes imitari agricolas, qui non omnes arbores excidunt, ſed alias tranſplantant, alias erigunt, alias appodiant, alias inclinant, & alias circumcidunt, vt fructificent, & creſcant.

6. *Quia crudelitas cogit patientes ad multa mala audenda.*

SEXTVM diſſuadens crudelitatem, & clementiam ſuadens, eſt hoc; quia qui læditur ſæpe ad audendum mala, & ad deteriora prouocatur; & ſtudet quomodo lædat lædentem ſe, & audet facere vnde ſe vindicet qualitercumque, quando videt ſe in mortis diſcrimine. Ingenium enim, dicit poëta, mala ſæpe mouent. Senec. *Temperatus timor cohibet animos; aſſiduus vero & acer ad extrema admonens, in audaciam iacentes animos excitat, & omnia experiri ſuadet.*

Exemplum.

LEGITVR in quibuſdam chronicis, quod cum Philoſtratus Rex Athenienſium mortuus, reliquiſſet duos filios ſucceſſores, quorum alter Diocles eſt dictus, alter Lupias, cum Diocles conſtupraſſet virginem, frater virginis occidit eum. Cum autem Lupias tormentis vrgeret occiſorem fratris captũ, vt fateretur ſi qui eſſent conſcij illius homicidij: ille videns ſe non poſſe eua-

dere, accuſauit amicos omnes maximos Lupiæ in tormentis, volens ſic de eis ſe vindicare, quibus occiſis omnibus, cum adhuc torqueretur, inquiſitus ſi adhuc plures eſſent conſcij qui ſupereſſent. Reſpondit, neminem volo occidi amplius præterquam teipſum.

7\. *Bonum quod facit ei in quo eſt.*

Septimvm quod ſuadet clementiam eſt bonum quod facit ei in quo eſt; primo quidem Deo aſſimilatur, qui vt dicitur Ioel. 2. *Eſt benignus & miſericors.* Ioan. 4. *Scio Domine quod tu clemens & miſericors es, patiens & multæ miſerationis, & ignoſcens ſuper malitiam.* Dicit Barlaam ad Ioſaphat: *datorem poteſtatis poterat princeps imitari, ſi nihil aliud induxerit, quam miſereri pretioſius.*

Item commotionem populi ad principem mitigat, & eos ei ſe ſubijcit, ſicut patet. 2. Par. 10. *Dixerunt ſenes Roboam. Si leniueris populum concitatum verbis clementibus ſeruient tibi omnibus diebus.* Quod quia non fecit, ſed magis eos exaſperauit verbis ſuperbis, iuxta conſilium iuuenum, amiſit dominium decem tribuum. *Item* fœcundat. Prouerb. 15. *In hilaritate vultus regis vita & clementia; qui imber ſerotinus qui fructus maturat & perficit.* *Item* regnum roborat. Prouerb. 20. *Miſericordia & veritas cuſtodiunt regem, & clementia roboratur thronus eius.* Item vitam dicitur. Prouerb. 11. *Clementia præparat vitam, inſectatio malorum mortem.* Quia qui clementer ſe habet ad populum ſubditum, diligitur ab eo & cuſtoditur, contra malicioſos ſæpe fiunt conſpirationes, & ſæpe turpiter occidunt.

8\. *Conſideratio diſtricti iudicij Dei qui ſeuerus erit crudelibus.*

Vltimo ſuadet clementiam, conſideratio diſtricti iudicij Dei, & timor eius qui ſeuerus erit crudelibus, & clemens clementibus. Sap. 7. *Duriſſimum iudicium fiet his qui præſunt.* Luc. 7. *Eadem menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis.*

Exemplum.

Bene autem hoc ad memoriam reduxit quidam nobilis, de quo referebat magiſter Iacob. de Viterbio, quod cum quidam plebeius occidiſſet filium ſuum, & quæreret eum manu armata in die paraſceues, obuiauit ei peregrinanti: qui videns quod non poſſet effugere, proſtrauit ſe ad pedes dicti nobilis, dicens: rogo te Domine, vt pro amore crucifixi audias duo verba quæ tibi dicam: ſcio me dignum morte, ſed pro amore illius qui pro te mortuus eſt, da mihi modicum vitæ ſpacium vt confitear; & ſi tibi plus pro eo facere placet, vt dimittas mihi miſericorditer vitam, ad agendum pœnitentiam pro me, & pro filio tuo; vt toto tempore vitæ meæ peregriner pro eo, cum mors mea nec tibi nec animæ filij tui proficiat, & vt habeas opus magnæ clementiæ, quod poſſis in iudicio Dei ipſi exhibere pro peccatis tuis, vt tibi clemens fiat; parce mihi, vt tibi parcat Deus. Ille autem motus pietate dimiſit eum; Et cum veniret eadem die ad adorandum crucem dictus nobilis, cum obſcularetur crucem eum amplexatus eſt crucifixus. *Item* ad deteſtationem crudelitatis, ad commendationem clementiæ, & amorem eius per contrarium, faciunt multa quæ habentur infra tertio libro vbi agitur de ira.

Ad sextvm, ſcilicet *de manſuetudine ſpecialiter:* ſciendum, quod cum per clementiam ſuperiores contemperare ſe debent ſuis inferioribus, vt eos temperate & amicabiliter regant: Sic ſubditi per tractabilitatem manſuetudinis, debent ſe temperare ſuis ſuperioribus, vt bene regantur ab eis, ad hanc autem virtutem debent mouere ſubditos, & exempla; & ea quæ hæc virtus facit, bona; & durorum, & rebellium peccata. Primo ſuadet tractabilitatem, exemplum Chriſti qui dixit. *Quæ placita ſunt ei facio.* *Item* exemplum B. Virginis quæ ait Luc. 1. *Ecce ancilla Domini.* Similiter & militia cœleſtis Angelorum, qui ad nutum Domini, quocumque iuſſerit, pergunt miniſtri eius. Bar. 3. *Stellæ vocatæ dixerunt, adſumus.* Ibidem. *Qui emittit lumen, & vadit, & vocat illud, & obedit ei.* in quo intelligi poteſt obedibilitas Angelicæ naturæ, & creaturarum omnium. Omnia enim animalia, ab homine & dæmone, ei obediunt, & ſeruiunt. Job 38. *Nubes luſtrant cuncta in circuitum, quocumque voluntas gubernantis duxerit &c.* *Item* exemplum. B. Pauli, qui ſtatim dixit. *Domine quid me vis facere:* quia paratus ſum ad omnia. *Item* exemplum Centurionis, immo & militum. Matth. 8. *Habeo*, dixit Centurio, *ſub me milites, & dico huic vade, & vadit; & alij veni, & venit; & ſeruo meo fac hoc, & facit.* Hæc autem tractabilitas merito poteſt dici manſuetudo, id eſt manuum ſuauitas, quia ſuaues ſunt ad tractandum, vt Iacob, non hiſpidæ vt Eſau: qui dictus eſt Eſau quod ſic interpretatur, de quo Geneſ. 26. *Iacob ait matri: Noſti quod Eſau ſit homo piloſus & ego lenis.*

[left margin, beside "Primo ſuadet tractabilitatem":] Manſuetu- [illegible]

Manſuetudo à manuum ſuauitate dicta.

Hæc autem virtus impetrat ſcripturarum intelligentiam. Eccleſ. 5. *Fili eſto manſuetus ad audiendum verbum Dei vt intelligas &c.* Item impetrat miſericordiam, per quam ſaluetur homo, Iacob 1. *In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum in cordibus veſtris, quod ſaluare poterit animas veſtras.* Item impetrat Dei gratiam. Eccl. 1. *Beneplacitum eſt Deo, fides & manſuetudo.* Iudith. 10. *humilium & manſuetorum tibi ſemper placuit deprecatio.* Prouerb. 12. *Manſuetis gratiam dabit.* Item facit Dei & hominum amicitiam. Eccleſ. 3. *In manſuetudine perfice opera tua, & ſuper hominum gratiam diligeris.* *Item* ſeruat animam. Eodem. *In manſuetudine ſerua animam tuam.* Acquirit verbi Dei intelligentiam. Eccleſiaſt. 5. *Eſto manſuetus ad audiendum verbum Dei, vt intelligas.* Pſalmus 24. *Docebit mites vias ſuas.* *Item* impetrat ſalutem, miſericordiam, & veniam peccatorum. Pſalmus 149. *Exaltauit manſuetos in ſalutem.* Daniel. 3. *Fac nobis iuxta manſuetudinem tuam.* *Item* facit bonorum abundantiam. 2. Reg. 22. *Manſuetudo mea multiplicauit me,* Pſalmus 84. *Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum.* *Item* dat poſſeſſionem æternam Matth 5. *Beati mites quoniam poſſidebunt terram.* Pſalmus 36. *Manſueti hereditabunt terram*, ſcilicet viuentium.

Multa impetrat manſuetudo.

Mvlti autem ſunt adeo immites & intractabiles, quod non blande poſſunt tractari, niſi cum armata manu flagellorum, ſimiles ſpinis, quæ pungunt & cruentant manus inermes, de quibus. 2. Reg. 23. *Præuaricatores quaſi ſpinæ euellentur, quæ non tolluntur manibus,* & ſi quis eos tangere voluerit, armabitur ligno lanceato, igneque ſuccenſo comburuntur in nihilum. *Item* multi ſunt Iudæis ſimiles, qui manſuete tractabantur & apoſtatabant. Ezech. 2. *Gentes apoſtatrices filij dura ceruice, & indomabili corde:* ad verba, ſcilicet Chriſti, & ſanctorum, ſicut de eis dicit B. Stephanus. Act. 7. *Dura ceruice, &c. tamen cum occideret eos, quærebant eum, &c.* Hi à prælatis tractari non poſſunt, niſi cum violentia flagellorum. De his, quæ reddunt manſuetudinem commendabilem, Re. infra *de ira*, vbi ponuntur multæ rationes, quæ oſtendunt iram eſſe deteſtabilem, & econtra manſuetudinem eſſe commendabilem.

Deinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis, & primo de iracundia, quæ opponitur manſuetudini. Secundo de crudelitate, quæ opponitur clementiæ. De vtraque iſtarum, Re. infra, vbi agitur de tertio vitio capitali. 3. libr.

De modeſtia.

DISTINCTIO XCIX.

Deinde conſiderandum eſt de modeſtia. Et primo de ipſa. Secundo de ſingulis contentis ſub ea. Circa primum conſideranda ſunt duo. Primo vtrum modeſtia ſit pars temperantiæ. Secundo, quæ ſit eius materia.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum modeſtia ſit pars temperantiæ.* Dicendum, quod temperantia moderationem adhibet circa ea, in quibus difficillimum eſt moderari, ſcilicet circa concupiſcentias delectationum tactus. Vbicumque autem eſt aliqua virtus ſpecialiter circa

aliquod maximũ, oportet eſſe aliquam aliam virtutem circa ea quæ mediocriter ſe habent; eo quod oportet quantum ad omnia vitam hominis ſecundum virtutes regulatam eſſe: ſicut ſupra dictũ eſt, quod magnificentia eſt circa magnos ſumptus pecuniarum, præter quã eſt liberalitas neceſſaria, quæ fit circa mediocres ſumptus. Vnde neceſſarium eſt, quod ſit quædam virtus moderatiua in alijs mediocribus, in quibus non eſt ita difficile moderari. Et hæc virtus vocatur modeſtia, & adiungitur temperantiæ ſicut principali, *aliqua* enim indigent temperatione propter ſuam vehementiam, ſicut vinum forte temperatur, ſed moderatio requiritur in omnibus, & ideo temperantia magis ſe habet ad paſſiones vehementes, modeſtia vero ad mediocres. A

Modeſtia eſt quædã virtus adiuncta temperantiæ ſicut ſecundaria principali.

Solutio obiect.

Et nota, quod nomen commune quandoque appropriatur his quæ ſunt infima; ſicut nomen cõmune Angelorum appropriatur infimo ordini Angelorũ, ita etiam & modus qui communiter obſeruatur in qualibet virtute, appropriatur ſpecialiter virtuti, quæ in minimis modum ponit. Vnde 2. Ti. 2. *Seruum Dei non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, cum modeſtia corripientem.* Accipitur enim hic modeſtia à modo communiter ſumpto, prout requiritur in omnibus virtutibus. B

Modeſtia eſt moderatiua eorũ quæ ſunt mediocria in moderando, temperãtia vero eorum quæ difficilia.

Ad secvndvm, ſcilicet *quæ ſit materia modeſtiæ*. Dicendum, quod ſicut dictũ eſt, modeſtia differt à temperantia in hoc, quod tẽperantia eſt moderatiua eorũ quæ difficillimũ eſt refrænare, modeſtia autẽ eſt moderatiua eorum quę in hoc mediocriter ſe habent. Diuerſimode autẽ aliqui de modeſtia videntur eſſe locuti, vbicunq; enim conſiderauerunt aliquã ſpecialẽ rationẽ boni, vel difficultatis in moderãdo, illud ſubtraxerunt modeſtiæ, relinquentes modeſtiã circa minora. C Manifeſtum eſt autem omnibus, quod refrænatio delectationũ tactus, ſpecialem quandã difficultatẽ habet. Vnde omnes temperantiam à modeſtia diſtinxerũt. Sed pręter hoc Tullius conſiderauit quoddam ſpeciale bonum eſſe in moderatione pœnarum; & ideo etiam clementiam ſubtraxit modeſtiæ, ponens modeſtiam circa omnia, quæ relinquuntur moderanda. Quæ quidẽ videntur eſſe quatuor; quorum vnum eſt motus animi ad aliquã excellentiam, quam moderatur humilitas. Secundũ autem eſt deſiderium eorum quæ pertinent ad cognitionem, & in hoc moderatur ſtudioſitas, quę opponitur curioſitati. Tertium autem, eſt quod pertinet ad corporales motus, & actiones, vt ſcilicet decenter & honeſtè fiant, D tam in his quæ ſerio, quã in his quę ludo agũtur. Quartum eſt quod pertinet ad exteriorem apparatũ, puta in veſtibus, & alijs huiuſmodi. Sed circa quædam eorum, alij poſuerunt quaſdam ſpeciales virtutes, ſicut Andronicus manſuetudinem, ſimplicitatẽ, & humilitatem, & alia huiuſmodi, de quibus ſupra dictum eſt. Ariſt. etiam circa delectationes ludorum poſuit Eutrapeliam, quæ omnia continentur ſub modeſtia, ſecundum quod à Tullio accipitur, & hoc modo modeſtia ſe habet non ſolum circa exteriores actiones, ſed etiam circa interiores.

Solutio obiect.

Vnde nihil prohibet modeſtiam eſſe circa ea, quæ requirunt diuerſas virtutes; & tamen non eſt tanta diuerſitas inter partes modeſtiæ adinuicem, quanta eſt iuſtitiæ, quæ eſt, circa operationes, & temperantia, E quæ eſt circa paſſiones; quia in actionibus in quibus non eſt aliqua excellens difficultas ex parte materiæ, ſed ſolum ex parte moderationis, non attenditur virtus niſi vna, ſcilicet ſecundum rationem moderationis.

De ſpeciebus modeſtiæ, & primo de humilitate.

DISTINCTIO C.

Deinde conſiderandum eſt de ſpeciebus modeſtiæ. Et primo de humilitate, & ſuperbia, quæ ei opponitur. Secundo de modeſtia, ſecundum quod eſt in verbis. Tertio de modeſtia, ſecundum quod eſt circa exteriores motus corporis. Quarto de modeſtia, ſecundum quod eſt circa exteriorem cultum. Quinto de modeſtia circa res exteriores. Circa humilitatem conſideranda ſunt ſeptem. Primo vtrum humilitas ſit virtus. Secũdo vtrum ſit in appetitu, vel in iudicio rationis. Tertio vtrum per humilitatem aliquis ſe debeat omnibus ſubijcere. Quarto vtrum humilitas ſimiliter pars modeſtiæ, vel temperantiæ. Quinto vtrum ſit potiſſima virtutum. Sexto de gradibus humilitatis. Septimo, quę poſſunt & debent ad humilitatem, nos inducere, vel mouere.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum humilitas ſit virtus* Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt cum de paſſionibus ageretur, bonum arduum habet aliquid, vnde attrahit appetitum, ſcilicet ipſam rationem boni; & habet aliquid retrahens, ſcilicet ipſam difficultatem adipiſcendi: ſecundum quorum primum, inſurgit motus ſpei; & ſecundum aliud, motus deſperationis. Dictum eſt autem ſupra, quod circa motus appetitiuos, qui ſe habent per modum impulſionis, oportet eſſe virtutem moralem moderantem, & refręnantem: circa illos autem qui ſe habent per modum retractionis, oportet eſſe virtutem moralem firmantem, & impellentem, & ideo circa appetitum boni ardui, neceſſaria eſt duplex virtus. vna quidem, qua temperet, & refrænet animã, ne immoderatè tendat in excelſa: & hoc pertinet ad virtutem humilitatis, alia vero, quæ firmat animum contra deſperationem, & impellit ipſum ad proſecutionem magnorum, ſecundum rationem rectam: & hæc eſt magnanimitas, & ſic patet, quod humilitas eſt quædam virtus.

Humilitas eſt virtus.

Humilitas vnde dicta.

Dicitvr autem humilis, ſicut dicit Iſidor. in lib. Eth. quaſi humi accliuis, id eſt imis inhærens. Quod quidem contingit dupliciter. *Vno modo* ex principio extrinſeco, puta cum aliquis ab alio deijcitur; & ſic humilitas eſt pœna, & dicitur verius humiliatio, quam humilitas. *Alio modo* à principio intrinſeco: & hoc poteſt fieri quandoque quidem bene; Puta, aliquis conſiderans ſuum defectum, tenet ſe in infimis ſecũdum ſuum modum; ſicut Abraham dixit ad Dominum, Gen. 18. *Loquar ad Dominum meum cum ſim puluis, & cinis*, & hoc modo humilitas ponitur virtus. Quandoque autẽ poteſt fieri malè: puta, cum homo honorem ſuum non intelligens, comparat ſe iumentis inſipientibus, & fit ſimilis illis. Ex dictis patet, quod humilitas ſecundum quod eſt virtus, importat quandam ſui laudabilem deiectionem ad ima. Hoc autem quandoque fit ſolum ſecundum ſigna exteriora ſecundum fictionem. Vnde hæc eſt falſa humilitas, de qua Auguſt. dicit in quadam Epiſtola, quod eſt magna ſuperbia: quia ſcilicet videtur tendere ad excellentiam gloriæ, quandoque autem fit ſecundum interiorem modum animæ, & ſecundum hoc humilitas propriè ponitur virtus, quia virtus non conſiſtit in exterioribus, ſed principaliter in interiore electione mentis, vt patet per Philoſophũ in lib. 2. Eth.

Solutio obiect.

Quæ humilitas laudanda.

Porro humilitas reprimit appetitum, ne tendat in magna præter rationem rectam. Magnanimitas autem animum ad magna impellit ſecundum rationem rectam. Vnde patet, quod magnanimitas non opponitur humilitati, ſed conueniunt in hoc, quod vtraq; eſt ſecundum rationem rectam.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum humilitas conſiſtat circa appetitum*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, ad humilitatem propriè pertinet, vt aliquis reprimat ſeipſum ne ferant in ea, quæ ſunt ſupra ſe. Ad hoc autem neceſſarium eſt, vt aliquis cognoſcat id in quo deficit à proportione eius quod ſuam virtutẽ excedit. Ideo cognitio proprij defectus, pertinet ad humilitatem, ſicut regula quædam directiua appetitus: ſed in ipſo appetitu conſiſtit humilitas eſſentialiter, & ideo dicendum eſt, quod humilitas eſt propriè moderatiua motus appetitus. *Eſt igitur humilitas*, ſicut ait Bern. *virtus, qua homo veriſſima ſui cognitione ſibijpſi vileſcit.* Nam cum homo ſemetipſum ſine diſſimulatione conſiderat, conſiderando ſine adulatione ſe iudicat, veraciter iudicando nihil ſe reputat apud Deum, parum valere, in multis

Humilitas eſt in appetitu, cuius motus moderatur.

Quid humilitas.

offendere, & facere pauca bona, talis cognitio facit hominem ſibi vileſcere, & in paruitatem propriam reſilire. Pſal. 118. *In veritate tua humiliaſti me.*

Solutio obiect.

Et nota, quod in fortitudine inuenitur eadem ratio refrænandi audaciam, & firmandi animum contra timorem, vtriuſque ratio ex hoc eſt, quod homo debet bonũ rationis, periculis mortis præferre. Sed in refrænando præſumptionem ſpei, quod pertinet ad humilitatem; & firmando animũm contra deſperationem, quod pertinet ad magnitudinem; eſt alia, & alia ratio. Nam ratio firmandi animum contra deſperationem, eſt adeptio boni proprij; ne ſcilicet deſperando, homo ſe indignum reddat bono, quod ſibi competebat, ſed in reprimendo præſumptionem ſpei, ratio pręcipua ſumitur ex reuerentia diuina, ex qua contingit, vt homo non plus ſibi attribuat, quam ſibi competat, ſecundum gradum quem eſt à Deo ſortitus. Vnde humilitas præcipuè videtur importare ſubiectionem hominis ad Deum, & propter hoc Aug. in lib. de ſer. Domini in monte; humilitatem, quam intelligit per paupertatem ſpiritus, attribuit dono timoris, quo homo Deum reueretur: & inde eſt, quod fortitudo aliter ſe habet ad audaciam, quam humilitas ad ſpem. Nam fortitudo plus vtitur audacia, quam eam reprimat. Vnde ſuperabundantia eſt ei ſimilior, quam defectus, humilitas autem plus reprimit ſpem, vel fiduciã de ſeipſo, quam ea vtatur, vnde magis opponitur ſibi ſuperabundantia, quam defectus.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum homo per humilitatem debeat ſe omnibus ſubijcere.* Dicendum quod in homine poſſunt duo conſiderari, ſcilicet id quod eſt Dei, & id quod eſt hominis, hominis eſt autem quicquid pertinet ad defectum; ſed Dei eſt quicquid pertinet ad ſalutem, & perfectionem, ſecundum illud Oſeæ 12. *Perditio tua ex te Iſrael: ex me tantum auxilium tuum eſt.* Humilitas autem ſicut dictum eſt, propriè reſpicit reuerentiam, qua homo Deo ſubijcitur, & ideo quilibet homo ſecundum id quod ſuum eſt, debet ſe cuilibet proximo ſubijcere, quantũ ad id quod eſt Dei in ipſo. Non autem hoc requirit humilitas, vt aliquis illud quod eſt Dei in ſeipſo, ſubijciat ei quod apparet eſſe Dei in altero. Nam illi, qui dona Dei participant, cognoſcunt ſe ea habere, ſecundum illud 1. ad Corinth. 2. *Vt ſciamus, quæ à Deo ſunt donata nobis*, & ideo abſque præiudicio humilitatis, poſſunt dona quæ ipſi acceperunt, præferre donis Dei, quæ alijs apparent collata, ſicut Apoſt. ad Epheſ. 3. dicit. *Alijs generationibus non eſt agnitum filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius.* Similiter etiam non hoc requirit humilitas, vt aliquis id quod eſt ſuum in ſeipſo, ſubijciat ei quod eſt hominis in proximo, alioquin oporteret, vt quilibet reputaret ſe magis peccatorem, quolibet alio: cum tamen Apoſtolus abſque præiudicio humilitatis dicat, Galath. 2. *Nos ex natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores.* Poteſt tamen aliquis reputare aliquid boni eſſe in proximo, quod ipſe non habet: vel aliquid mali in ſe eſſe, quod in alio non eſt: ex quo poteſt ei ſe ſubijcere per humilitatem.

Humilis debet ſe cuilibet ſubijcere quoniam ad id quod eſt Dei in ipſo, non autem quæ ſunt Dei in ſeipſo.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum humilitas ſit pars modeſtiæ.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, in aſſignando partes virtutibus, præcipuè attenditur ſimilitudo, quantum ſcilicet ad modum virtutis, modus autem temperantiæ ex quo maximè laudem habet, eſt refrænatio vel repreſſio impetus alicuius paſſionis. Et ideo omnes virtutes refrænantes ſiue reprimentes impetus aliquarum affectionum, vel actiones moderantes, ponuntur partes temperantiæ. Sicut autem manſuetudo reprimit motum irę, ita etiam humilitas reprimit motum ſpei, qui eſt motus ſpiritus in magna tendentis: & ideo ſicut manſuetudo ponitur pars temperantiæ, ita & humilitas. Vnde & Philo. in 4. Eth. Eum qui tendit in parua ſecundum ſuum modum, dicit non eſſe magnanimũ, ſed temperatum; quẽ nos humilem dicere poſſumus, & inter illas partes tẽperantię, ratione ſuperius dicta, continetur ſub modeſtia, provt Tullius

Humilitas eſt pars potestialis temperantiæ, & ſub modeſtia continetur.

A de ea loquitur; inquantum ſcilicet humilitas nihil eſt aliud, quam quædã moderatio ſpiritus. Vnde, & primæ Pet. 3. dicitur. *In incorruptibilitate quieti, ac modeſti ſpiritus.*

Solutio obiect.

Licet autem magnanimitas & humilitas in materiã conueniant, differunt tamen in modo, ratione cuius magnanimitas ponitur pars fortitudinis; Humilitas autem pars temperantiæ.

Item nota, quod virtutes aliquæ virtutibus principalibus aſſignãtur vt partes, non ſecundũ conuenientiam in ſubiecto, vel in materia. Sed ſecundum conuenientiam in modo formali, vt dictum eſt, & ideo licet humilitas ſit in iraſcibili ſicut in ſubiecto, ponitur tamen pars modeſtiæ, & temperantiæ, propter modum.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum humilitas ſit potiſſima*
B *virtutum.* Dicendum quod bonum humanæ virtutis in ordine rationis conſiſtit, quæ quidem principaliter attenditur reſpectu finis, vnde virtutes Theologicæ, quæ habent vltimum finem pro obiecto, ſunt potiſſimę. Secundario autem attenditur, provt ſecundum ordinem finis ordinantur ea quæ ſunt ad finem, & hæc quidẽ ordinatio eſſentialiter conſiſtit in ipſa ratione ordinante; participatiuè autem in appetitu per rationem ordinato, quam quidem ordinationem vniuerſaliter facit iuſtitia, præſertim legalis, ordinationi autem facit hominem bene ſubiectum humilitas in vniuerſali, quantum ad omnia: Quælibet autem alia virtus, quãtùm ad aliquam ſpecialẽ materiam. Et ideo poſt virtutes Theologicas, & virtutes intellectuales, quæ reſpiciunt ipſam rationem, & poſt iuſtitiam, præſertim legalem,
C potior cæteris eſt humilitas.

Quem locũ teneat humilitas inter alias virtutes.

Solutio obiect.

Dicitur autem humilitas eſſe fundamentum aliarum virtutum, ſicut dicit Aug. in lib. de verbis Domini. *Cogitans magnam fabricam conſtruere celſitudinis, de fundamento cogita humilitatis*, ſicut enim ordinata virtutum congregatio, per quandã ſimilitudinem ædificio comparatur; ita etiam illud quod eſt primum in acquiſitione virtutum, fundamento comparatur, quod primum in ædificio iacitur, virtutes autem verè infunduntur à Deo. Vnde primum in acquiſitione virtutum, poteſt accipi dupliciter. *Vno modo* per modum remouentis prohibens: & ſic humilitas primũ locum tenet, inquantum ſcilicet expellit ſuperbiam, cui Deus reſiſtit; & præbet hominem ſubditum & patulum ad ſuſcipiendum influxum diuinæ gratiæ, inquantum euacuat
D inflationem ſuperbiæ, vt dicitur Iac. 4. Quod *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*, & ſecundũ hoc humilitas dicitur ſpiritualis ædificij fundamentũ. *Alio modo* eſt aliquid in virtutibus directè, per quod ſcilicet iam ad Deum acceditur. Primus autem acceſſus ad Deum eſt per fidẽ, ſecundum illud Heb. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere*, & ſecundum hoc fides ponitur fundamentum nobiliori modo, quam humilitas.

Quo ſenſu humilitas dicitur fundamentum ſpiritualis ædificij, potius quam fides.

Ideo autem Chriſtus humilitatem nobis præcipuè commendauit, quia per hoc maximè remouetur impedimentum ſalutis humanæ; quæ conſiſtit in hoc, quod homo ad cœleſtia & ſpiritualia tendat; à quibus homo impeditur, dum in terrenis magnificari ſtudet. Et ideo Deus, vt impedimentum ſalutis auferret, exteriorẽ celſitudinem contemnendam monſtrauit per humilita-
E tis exempla. Et ſic humilitas eſt quaſi quædam diſpoſitio ad liberum acceſſum hominis in ſpiritualia, & diuina bona. Sicut ergo perfectio eſt potior diſpoſitione, ita etiam charitas, & alię virtutes, quibus homo directè mouetur in Deum, ſunt potiores humilitate.

Et nota, quod ſicut contemnenti terrena promittuntur cœleſtia, ſic contemnenti diuitias terrenas, promittuntur cœleſtes theſauri, ſecundum illud Matt. 5. *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, ſed theſaurizate vobis theſauros in cœlo*, & ſimiliter contemnentibus mundi gaudia, promittuntur conſolationes cæleſtes, ſecundum illud Matt. 5 *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*, & eodem modo humilitati promittitur ſpiritualis exaltatio, non quia ipſa ſola eam mereatur; ſed quia eius eſt proprium contemnere ſublimitatem terrenam, vnde Auguſt. dicit in lib. de Pœnitentia. *Ne putes*

eum qui ſe humiliat ſemper iacere, cum dictum ſit, exaltabitur; & ne opineris eius exaltationem in oculis hominum, per ſublimitates corporales fieri.

Ad sextvm, ſcilicet *de gradibus humilitatis*. Sciendum quod in regula B. Benedicti ponuntur duodecim gradus, quorum primus eſt, *corde & corpore ſemper humilitatem oſtendere, defixis in terram aſpectibus*. Secundus, *vt pauca verba, & rationabilia loquatur aliquis, non clamoſa voce*. Tertius, *vt non ſit facilis, aut promptus in riſum*. Quartus, *taciturnitas vſque ad interrogationem*. Quintus, *tenere quod habet communis monaſterij regula*. Sextus, *credere & pronunciare ſe omnibus viliorem*. Septimus, *ad omnia indignum & inutilem ſe confiteri, & credere*. Octauus, *confeſſio peccatorum*. Nonus, *per obedientiam in duris & aſperis patientiam amplecti*. Decimus, *vt cum obedientia ſe ſubdat maiori*. Vndecimus, *vt voluntatem propriam non delectetur implere*. Duodecimus, *vt Deum timeat, & memor ſit omnium quæ præcepit*.

Præterea Anſelmus in libr. de ſimilitudinibus, ponit ſeptem humilitatis gradus. Quorum primus eſt, *contemptibilem ſe eſſe cognoſcere*. Secundus, *de hoc dolere*. Tertius, *hoc confiteri*. Quartus, *hoc perſuadere*, vt ſcilicet velit hoc credi. Quintus, *vt patienter ſuſtineat hoc dici*. Sextus, *vt patiatur contemptibiliter ſe tractari*. Septimus, *vt hoc amet*.

Præterea Matthæi 3. dicit Glo. *Perfecta humilitas tres habet gradus*. Primus eſt, *ſubdere ſe maiori, & non præferre ſe æquali*, quæ eſt ſufficiens. Secundus, *ſubdere ſe æquali nec præferri ſe minori*, & hoc dicitur abundans. Tertius gradus eſt, *ſubeſſe minori*, in quo eſt omnis iuſtitia.

Deſcribitur & explicatur diuiſio humilitatis in 12. gradus, quæ habetur in reg. S. Benedicti.

Sciendvm autem quod ſicut ex ſupradictis patet, humilitas eſſentialiter in appetitu conſiſtit, ſecundum quod aliquis refrænat impetum animi ſui, ne inordinatè tendat in magna; ſed regulam habet in cognitione, vt ſcilicet aliquis non exiſtimet ſe eſſe ſupra id quod eſt, & vtriuſque principium & radix, eſt reuerentia quam quis habet ad Deum, ex interiori autem diſpoſitione humilitatis, procedunt quædam exteriora ſigna in verbis, & in factis, & geſtibus, quibus id quod interius latet manifeſtatur; Sicut & in cæteris virtutibus accidit. *Nam ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei, ſenſatus*, vt dicitur Eccleſ. 19. Et ideo in prædictis gradibus humilitatis, ponitur aliquid quod pertinet ad humilitatis radicem, ſcilicet duodecimus gradus, qui eſt vt homo Deum timeat, & memor ſit omnium quæ præcepit. Ponitur etiam aliquid pertinens ad appetitum, ne ſcilicet in propriam excellentiam inordinatè tendat. Quod quidem fit tripliciter. *Vno modo*, vt non ſequatur homo propriam voluntatem; quod pertinet ad vndecimum gradum. *Alio modo*, vt regulet eam ſecundum ſuperioris arbitrium; quod pertinet ad duodecimum gradum. *Tertio modo*, vt ab hoc non deſiſtat propter dura vel aſpera quæ occurrunt; & hoc pertinet ad nonnũ. Ponuntur etiam quędam pertinentia ad exiſtimationem hominis recognoſcentis ſuũ defectum; & hoc tripliciter. *Vno quidẽ modo*, per hoc quod proprios defectus recognoſcat & confiteatur, quod pertinet ad octauũ. *Secundo*, vt ex conſideratione ſui defectus, aliquis ſe inſufficientem exiſtimet ad maiora, quod pertinet ad ſeptimum. *Tertio*, vt quantum ad hoc ſibi alios præferat, quod pertinet ad ſextum. Ponuntur etiam quædam, quæ pertinent ad exteriora ſigna, quorum vnum eſt etiam in factis, vt ſcilicet homo non recedat in ſuis operibus à via communi, quod pertinet ad quintum. Alia duo ſunt in verbis, vt ſcilicet homo non præcipiat tempus loquendi, quod pertinet ad quartum: nec excedat modum in loquendo, quod pertinet ad ſecundum. Alia vero conſiſtunt in exterioribus geſtibus: puta in reprimendo extollentiam oculorum, quod pertinet ad primũ: & in cohibẽdo exterius riſum, & alia inepta ſigna lætitiæ, quod pertinet ad tertium.

Omnes autem gradus quos Anſelmus ponit, reducuntur ad opinionem, & manifeſtationem, & voluntatem propriæ abiectionis. Nam primus gradus pertinet ad cognitionem proprij defectus: ſed quia vituperabile eſſet, ſi quis proprium defectum amaret, hoc per ſecundum gradum excluditur, ſed ad manifeſtationem ſui defectus, pertinent tertius, & quartus gradus; vt ſcilicet aliquis non ſolum ſimpliciter ſuum defectum enunciet, ſed etiam perſuadeat. Alij autem tres gradus pertinent ad appetitum, qui excellentiam exteriorem non quærit: ſed exteriorem abiectionẽ, vel æquanimiter patitur, ſiue in verbis, ſiue in factis, quia ſicut Greg. dicit in regiſtro, *non grande eſt his nos non eſſe humiles, à quibus honoramur, quia & hoc ſeculares quilibet faciunt; ſed illis humiles maximè eſſe debemus, à quibus aliqua patimur*, & hoc pertinet ad quintum, & ad ſextum gradũ, vel etiam deſideranter exteriorem abiectionem amplectitur; quod pertinet ad ſeptimum gradum, & ſic omnes gradus iſti continentur ſub ſexto & ſeptimo, ſuperius enumeratis.

Quo ſenſu D. Anſel. poſuit ſeptem gradus tantummodo, & glo. tres.

Illi vero, qui ponuntur in Glo. Matth. 3. accipiuntur, non ex parte ipſius rei, id eſt ſecundum naturã humilitatis; ſed per comparationem ad gradus hominũ, qui ſunt, vel maiores, vel minores, vel æquales.

Circa ſeptimum, ſcilicet *de motiuis ad humilitatem*: ſciendum, quod ad humilitatem multa nos debent inducere, vel mouere. Videlicet vilitas humanæ conditionis. Vitæ præſentis calamitas erumnoſa. Claritas exemplaris inſtructionis. Fructus ſequentis vtilitas copioſa.

1. Vilitas humanæ conditionis.

Primo quidem mouere debet vilitas humanæ conditionis, quæ luculenter apparet in multis; videlicet ſi conſideretur materia primæ formationis, *quia primo*, non de aliquo nobili oleo, nec abſolutè de terra; quæ tamen eſt vilior, obſcurior, & inferior omnibus elementis; ſed de limo terræ, ſicut dicitur Gen. 2. Et Iob 10. dicitur. *Memento quæſo quod ſicut lutum feceris me*. Et 30. *Comparatus ſum luto &c.* *Secundo* apparet hæc vilitas, ſi conſideretur materia propriæ conceptionis, quæ longe vilior eſt quam prima. Concipitur enim homo de ſemine fœdo & fœtido & infecto. Iob 13. *Quis poteſt facere mundum, de immundo conceptum ſemine?* profecto immundum, fœtidum, & infectum, eſt ſemen conceptionis humanæ, ex cuius contactu, anima quæ creatur à Deo pura & pulchra, contrahit fœditatem, turpitudinem, & fœtorem originalis peccati; & ex coniunctione ſui cum leproſa carne, contrahit lepram iniquitatis, & adeo rea efficitur, vt glorioſa Dei viſione priuetur perpetuo, niſi per ſanctæ regenerationis lauacrum emundetur. Sicut enim ex vaſe corrupto, liquor infuſus corrumpitur; & pollutum tangens, ex ipſo contactu polluitur; ſic ex contactu polluti ſeminis & maculati, anima maculatur. Ideo Iob ait 15. *Quid eſt homo vt immaculatus ſit, & iuſtus appareat, natus ex muliere?* *Tertio*, ſi conſideretur quo cibo conceptus homo nutriatur in vtero; nam videbitur quod viliſſimo, ſcilicet ſanguine menſtruali; de quo dicunt Philoſophi, quod ex eius contactu fruges non germinant, areſcunt arbuſta, moriuntur herbæ, amittunt arbores fructus, & animalia fœtus ſuos: ſi canes inde comederint, in rabiem conuertuntur. De hac materia melius eſſe tacendum cenſeo, quam diffuſius diſſerendum. *Quarto* ſi conſiderentur ea quæ egrediuntur de corpore. Nam ſi diligenter inſpicias, quid per os, quid per nares, cæteroſque meatus corporis egreditur, vilius ſterquilinium nunquam vidiſti: Herbæ quippe & arbores, de ſe producunt frondes, flores, & fructus; & tu de te lẽdes, pediculos, & lumbriculos emittis, illæ de ſe effundunt oleum, vinum, & balſamum; & tu de te, ſputum, vrinam, & ſtercus. Illæ de ſe ſpirant ſuauitatem odoris, & tu de te, abominationem fœtoris. Ex his omnibus apparet quam verè dicatur, Mich. 6. *Humiliatio tua in medio tui*.

Simile.

Vilitas menſtrualis ſanguinis.

2. Calamitas vitæ præſentis.

Secvndo ad humilitatem debet nos mouere, vitæ præſentis calamitas erumnoſa; in qua continuè ſubiectus eſt homo infirmitatibus, deſolationibus, moleſtijs, & anguſtijs; tẽtationibus, & periculis infinitis. De

præterito, meminit ſe peccaſſe, de quibus doleat. In præſenti, ſentit in ſe pronitates ad malum, tentationes hoſtium, ſocietates hominum impiorum, pertrahentes iugiter ad peccatum. De futuro, videt ſibi ſupereſſe multa quæ timeat: certus eſt quod peccauit, ſed non eſt certus ſi vnquam Deus ſuam pœnitentiam acceptauit; neſcit vtrũ amore vel odio dignus ſit; neſcit quando vel quomodo morietur; neſcit vtrum finaliter ſaluabitur, vel æternis ſupplicijs adijcietur. Quis igitur ita profunde conſiderans, non humilietur? Vnde Pſal. 43. *Humiliaſti nos in loco afflictionis.* Idem 142. *Perſecutus eſt inimicus animam meam &c.*

3. Claritas exemplaris inſtructionis.

Tertio mouere nos debet claritas exemplaris inſtructionis. Videmus enim quòd humiliant ſe pauperes coram diuitibus, ſerui coram magnatibus, rei coram iudicibus, nobiles æqualibus. Pauperes inquam coram diuitibus, magnas humiliationes oſtendunt, ſupplicationes faciunt, egeſtates allegant, infirmitates demonſtrant, infortunia ſua narrant, vt corda diuitum ad dulcedinem compaſſionis, & ad opera pietatis inclinent. Vnde Eccl. 19. *Donec accipiant, oſculantur manus dantis, & in promiſſionibus humiliant voces ſuas.* Si igitur pauperes hoc faciunt, pro re minima temporali impetranda, quantomagis anima ſe ſentiens egenam gratia, pauperem meritis, tota mente humiliare ſe debet coram Deo, qui diues eſt in miſericordia, diues inquam in omnes qui inuocant illum. Et hoc pro ſpirituali & impretiabili venia peccatorum, vel gratia meritorum.

Pauperes ſe humiliant coram diuitibus.

Tales qui bene humiliare ſe nouerunt, impetrant in oratione à Domino quicquid volunt. Dicitur enim Iudith 8. *Superbi non tibi placuerunt à principio; ſed humilium & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio.* Pſal. 101. *Reſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit precem eorum.* Ideo dicitur Eccleſ. 7. *Humiliare Deo & expecta vias eius,* ſicut pauper videns quòd pia mulier manum ponit ad burſam, vel aperit arcam; expectat, & reſpicit manus eius, ſperans ſe eleemoſynam accepturum. Ideo dicit Pſal. 122. *Sicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum.* & *ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.*

Serui ſe humiliant coram magnatibus.

Secundo humiliant ſe ſerui coram magnatibus, & valde diligenter, humiliter & letanter ſeruiunt domicelli dominis ſuis, regibus, principibus, & prælatis; & vigilanter aſſiſtunt, mundi nitidi & ornati, flexis genibus, curuatis ceruicibus, & totis corporibus inclinatis miniſtrant eis in menſis & alibi, habentes aures erectas ad audiendum, oculos intentos ad inſpiciendum, pedes ad currendum. manus ad operandum, & animos ad hilariter exequendum Domini voluntatem.

Ex his diſcant diuites & potentes huius mũdi, quam ſollicitè & attentè Deo ſeruire debeant ex toto corde, tota anima, tota cordis intentione, ac humiliter obedire. Documentum autem humilis obſequij, dixit Angelus ad Agar. *Reuertere ad dominam tuam, & humiliare ſub manu eius.* Gen. 16. Ideo dicit beatus Petr. 1. Petr. 5. *Humiliamini ſub potenti manu Dei.* Humiles enim honorant Deum; ſicut dicitur Eccl. 3. *Magna potentia Dei ſolius, & ab humilibus honoratur.*

Propterea ſancti viri coram Deo totis viribus humiliare ſe ſolent, ſicut patet de Abraham, Geneſ. 18. *Loquar ad Dominum meum, cum ſim puluis & cinis.* *Item* ex humilitate, Moyſes ducatum populi refugiens; quinquies excuſauit ſe antequam vellet illum recipere, quem ei Dominus imponebat; nec acquieuit donec Dominum intellexit iratum. Exod. 4. *Iratus Dominus in Moyſen, &c.* *Item* Gedeon Angelo dicenti ſibi: *Vade, in hac fortitudine liberabis Iſrael. Reſpondit humiliter, ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei.* Iudicum 6. *Item* ex humilitate recuſauit dominium, cum enim dicerent ei filij Iſrael; *dominare noſtri tu, & filius tuus.* Reſpondit humiliter. *Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus, &c.* Iudicum 8.

Item Dauid valde fuit humilis, ſicut patet in multis. Humilis fuit coram patre, quia licet per Samuelem vnctus eſſet in regẽ, tamen ex mandato patris portauit victualia fratrib. ſuis, quibus fuerat præelectus. 1. Reg. 19. *Item* humilis fuit coram domino ſuo rege, quando dicebat; *non ſum dignus fieri gener regis.* *Item* 1. Reg. 22. *egrediens & regrediens & pergens ad imperium regis.* *Item* pſallens coram eo, quando malignus eum ſpiritus agitabat. *Item* furorem eius declinans humiliter, quando volebat eum lancea perforare. *Item* benigne parcens ei, quando poterat eum occidere. *Item* ex humilitate fugiens pluries, & tandem exiens regnum eius, humiliando ſe dicebat, *quem perſequeris Rex Iſrael, quem perſequeris? canem mortuum & pulicem vnum.* 4. Reg. 24. *Item* humiliter ſe habuit coram Semei ſeruo ſuo, quando inſultabat ei maledicens, & lapides iaciens, & contumelias irrogans. *Item* fuit humilis coram Deo, quando ſaltabat coram arca Domini, 2. Reg. 6. *Ludam & vilior fiam, & ero humilis in oculis meis &c.* Greg. 27. li. Mor. 19. Multa loquens de eius humilitate ſic ait. *Ego Dauid ſaltantem magis ſtupeo quam pugnantem. Pugnando quippe hoſtes ſubdidit; ſaltando autem coram Domino, ſemetipſum deuicit.* *Item* de ſeipſo dicit in Pſ. 130. *Domine non eſt exaltatum cor meum. Si non humiliter ſentiebam &c.* *Item* humiliatus eſt coram Domino, Achab ſceleratiſſimus. 3. Reg. 22. *Item* Ezechias 2. Paral. 32. *De his Re. infra.*

Item humiliter excuſauit ſe Iere. quando dixit ei Dominus, *Prophetam in gentib. dedi te.* Ait enim Ier. 1. *Ecce neſcio loqui quia puer ego ſum.* Ioan. Baptiſta cum tantæ ſanctitatis eſſet & famæ, vt Chriſtus ab omnibus putaretur, ait: *non ſum Chriſtus, non ſum Helyas, non propheta.* Sed quid? *Ego vox clamantis in deſerto.* Ioan. 1. Et iterum, *non ſum dignus ſoluere calceamenta eius.*

Beatissima virgo ab Angelo tam venerabiliter ſalutata, & mater filij altiſſimi nuncupata, audiens ſe ſingulariter præelectam, & virtute Spiritus ſancti fœcundatam; non inde ſuperbit, non mundi dominam, non Dei matrem ſe nominat, ſed ancillam. *Item* non mandat pro ſancta Elizabeth, ſed vadit humiliter ad illam: prior ſalutat, tanquam iunior & humilior. Cum autem ſancta Elizabeth Spiritu ſancto repleta, cognouiſſet quæ fecerat Deus in ea; ipſa diuinam potentiam & miſericordiam commendauit dicens. *Magnificat anima mea Dominum. Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.* Luc. 1. Bern. ſuper miſſus eſt Hom. 3. *Mater Dei eligitur, & ancillam ſe nominat, non mediocris reuera humilitatis inſigne eſt, oblata tanta gloria, non oblitiſci humanitatem, non magnum eſt humilem eſſe, in abiectione magna; prorſus & rara virtus humilitas honorata.* Similiter omnium electorum proprium eſſe ſolet, humilia de ſe ſentire. Sicut dicitur Romanor. 12. *Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes.*

Nota de humilitate beati Petri, qui cùm ad præceptum Domini concluſiſſet piſcium multitudinem copioſam, procedit ad genua Ieſu dicens: *Exi à me, quia homo peccator ſum, Domine.* Lucæ 5. *Item* interrogatus à Domino, *Simon Ioannis diligis me plus his?* Reſpondit humiliter dicens: *Tu ſcis Domine quia amo te.* *Item* de humilitate Pauli dicentis. *Non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei.* 1. Corinth. 15. & 1. Timoth. 1. *Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum.* Et Philipp. 4. *Scio humiliari.* Nota etiam de humilitate Pauli primi Eremitæ, Antonij, Benedicti, Franciſci, Dominici, & huiuſmodi.

Rei ſe humiliant coram iudicibus.

Tertio humiliant ſe rei coram iudicibus. Attende quomodo deprehenſus in furto vel alio crimine, corã iudice ſeculari, humiliando ſe ex totis intimis cordis ſui, flexis genibus, comploſis manibus, fuſis lachrymis, voce lamentabili, petit veniam, promittit correctionem, paratus ad pœnam quantam & qualem iudex voluerit ei imponere ſuſtinendam. Ideo Dauid, Pſal. 37. in perſona pœnitẽtis ſic ait. *Afflictus ſum & humiliatus ſum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. Domine ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus.*

Sequitur. *Quoniam in flagella paratus ſum.* Item Pſal. 34. *quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar.* Item Pſalm. 50. *ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.*

Consideret anima Chriſtiana, quod ſi tantum humiliatur homo coram mortali iudice, pro morte corporis, vel pœna temporali vitanda; quanto magis humiliare ſe debet homo peccator, coram ſummo, & ſummè iuſto iudice, pro vitanda morte animæ, & pœna intolerabili & æterna. Ideo dicitur Eccleſiaſt. 7. *Humilia valde ſpiritum tuum, quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis.* Cæterum ſeruus ante Dominum, filius ante patrem, multum ſe humiliant cũ eos offenderint, vt eorum animos pacificent; nec poſſunt mentes eorũ quieſcere, donec ſciant ſe in pacem & amicitiam priſtinam eſſe receptos; quantomagis anima quotidie ſe videns delinquere, & multa quæ Deo non placent inceſſanter cõmittere, humiliare ſe debet, orare, gemere, lachrymari, donec in pacem & amicitiam ſit recepta.

Humiliant ſe nobiles coram æqualibus & minoribus.

Qvarto humiliant ſe nobiles coram æqualibus, vel etiam coram minoribus; ſicut videmus quod domicelli generoſi & curiales, ex quadam vrbanitate ciuili, ſeruiunt ſocijs ſuis, & aliquando minoribus, & diuitijs, & generis claritate, aſſurgant & miniſtrant, amotis caputijs, & flexis genibus; & quanto nobiliores ſunt moribus & genere, tanto humilius hoc faciunt, ſecundum conſilium ſapientis. Eccleſiaſt. 3. *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.* Sic ſpirituales viri humiliter ſeruiunt, non ſolum Deo, ſed etiam Chriſti pauperibus propter Deum: ſicut docet B. Petrus. 1. Pet. 3. *Eſtote cõpatientes, fraternitatis amatores, miſericordes, modeſti, humiles.* Item aliquando paſcunt eos manibus ſuis; & lauant pedes eorum, & manus, ac alia faciunt eis opera pietatis.

Præcipua humilitatis exempla à Chriſto petenda.

Præcipva humilitatis exempla accipere poſſumus & debemus, in Domino noſtro Ieſu Chriſto; qui vt in omnibus humilitatem oſtenderet & doceret, in deſpecta patria concipi voluit, ſcilicet in Galilæa, de qua Ioan. 7. *Scrutamini ſcripturas, & videte, quia à Galilæa Propheta non ſurgit.* Vnde Nathanael admirando dixit. *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* De matre humili, & in paruulã ciuitate, & in humili loco naſci. Luc. 2. *Reclinauit eum in præſepio, &c. Item* quaſi per annos 30. latuit in mundo, ita quod nihil legitur de ipſo, niſi quod cum factus eſſet annorum 12. remanſit in Hieruſalem, & inuentus eſt in templo in medio doctorum, audiens, & interrogans. Lucæ 2. quod eſt contra præſumptuoſos, qui nimis feſtinè prorumpunt ad officium docendi vel prædicandi. Sequitur ibi. *Venit Nazareth, & erat ſubditus illis.* ſcilicet Deus hominibus. *Item* humiles elegit diſcipulos, & cum eis humiliter conuerſatus, de humilitate præcipuè docuit eos, verbo pariter & exemplo. Matth. 11. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Quærentibus diſcipulis, quis maior eſſet in regno cœlorum; Reſpondit dicens: *Quicumque humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cœlorum.* Matth. 18. Exemplum humilitatis inducit Lucæ 14. *Cum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco &c. Item* aliud exemplum inducit de Phariſæo ſuperbo, & humili publicano; Lucæ 18. *Item* ad vitandum iactantiam, & humilitatem ſectandam, prohibebat ſua miracula reuelari, ſicut patet in lepröſo mundato Matth. 8. *vade nemini dixeris &c. Item* de duobus cæcis illuminatis Matth. 11. *Item* de ſurdo & muto Marc. 7. *Item* de ſui transfiguratione dixit: *Nemini dixeritis viſionem &c.* Matth 17. *Item* pauperibus nuptijs & humilibus interfuit, vbi vinum defecit; Ioan. 2. non autem feſtis, vel conuiuijs magnatorum. Ad ſeruum Centurionis ſanandum obtulit ſe venturum Matth. 8. Non autem ad filium reguli. Ioan. 4. *Item* didragma quaſi ſeruus aut alienus ſoluit. Matth. 17. *Item* non habebat vbi caput reclinaret Lucæ 9. *Item* ciuitates vel caſtella circuiens, pedes ibat; & ex itinere fatigatus, ſedit ſuper fontem & à muliere Samaritana bibere petijt Ioann. 4. *Item* ſciens quod venturi erant vt facerent eum regem, fugit Ioan. 6. *Denique* de hoc mundo tranſiturus ad patrem, volens relinquere ſpeciale humilitatis exemplum, diſcipulorum pedes lauit, & linteo quo præcinctus erat, extersit. Ioan. 13. *Poſtremò* in paſſione nimis humiliauit ſe, permittens ſe viliter à vilibus perſonis illudi, conſpui, colaphis cædi &c. Vnde Iſa. 53. *nos reputauimus eum quaſi lepröſum, & percuſſum à Deo & humiliatum. Item* condemnatus, crucifixus & mortuus. Phil. 2. *humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem,* non quamcumque, ſed crucis, quæ erat genus mortis turpiſſimum. Sic igitur Chriſtus tanquam generoſus nobilis, multipliciter humiliauit ſe, non coram æqualibus, ſed coram minoribus, non ſolum amicis, verum ingratis inimicis & perſequentibus, propter hæc exempla eius, multi ſancti & nobiles ſeruiunt, non ſolum æqualibus, ſed etiam pauperibus & abiectis propter Deum, *de hoc Re. infra, lib. 3. vbi agitur de eleemoſyna.*

4. Magna humilitatis vtilitas.

Qvarto debet nos inducere ad humilitatem, fructus ſequentis vtilitas copioſa. Per humilitatem quippe conſequuntur rei remiſſionem, pauperes conſolationem, ſerui liberationem, nobiles exaltationem. Humiliemur ergo coram Domino, ſicut rei coram iudicibus, vt obtineamus remiſſionem, ſicut docet illa ſancta Iudith. 8. *Indulgentiam eius cum lachrymis poſtulemus, & humiliemus illi animas noſtras. Item* humiliemus nos coram Domino, ſicut pauperes coram diuitibus, vt inueniamus conſolationem; ſicut dicitur Iudith 8. *Expectemus humiles conſolationem eius.* Et 2. Corinth. 1. *Qui conſolatur humiles, conſolatur vos Deus.* Intantum Deo placet vera humilitas, quod apud ipſum impetrat quicquid petit, ſicut patet ex prædictis. Ideo dicitur Eccl. 35. *Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit &c.* Requi. huius auctoritatis expoſitionem *infra lib. 3. de oratione* quod debet eſſe humilis.

1. Obtinet remiſſionem.

2. inuenit conſolationem.

3. Impetrat liberationem.

Item humiliemur coram Domino, ſicut ſerui coram magnatibus, vt impetremus liberationem, ſcilicet ab omni malo, & periculo animarum & corporum. Humilitas enim vera præſeruat animam à vindicta Dei, placans eius offenſam, & ſententiam reuocans, ſicut patet de Achab rege peſſimo. 3. Reg. 21. vbi dicitur: *Non fuit alter talis ſicut Achab, qui venundatus eſt vt faceret malum in conſpectu Domini, & abominabilis factus eſt, intantum vt ſequeretur idola.* Cum autem Helyas ex præcepto Domini prædixiſſet ei, quod ipſum & totam domum eius deſtrueret, ſcidit veſtem ſuam, & operuit cilicio ſuam carnem; ieiunauitque, & dormiuit in ſacco &c. Sequitur. *Factus eſt igitur ſermo Domini ad Helyam dicens: Numquid vidiſti Achab humiliatum coram me? igitur quia humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius.* Exemplum etiam de Ezechia, de quo dicitur 2. Paral. 32. *Humiliatus eſt, eo quod exaltatum fuiſſet cor eius, & ideo non venit in eum ira Domini.* Exemplum etiam de Niniuitis, quia cum eis prædicaſſet Ionas ex præcepto Domini, *adhuc 40. dies, & Niniue ſubuertetur,* humiliati ſunt, & pepercit Dominus toti ciuitati. Sic quotieſcunque filij Iſrael propter iniquitates ſuas flagellabantur à Domino, vel inimicorum ſuorum manibus tradebantur, humiliatis parcebat, & de omni afflictione liberans eos, mirabiliter exaltabat, ſicut habemus in libris iudicum, Regum, Iudith, Heſter, & Macha. Pſal. etiam 114. dicit: *Humiliatus ſum & liberauit me.* & 2. Paral. dicitur, quod Semeias propheta dixit ad Roboam & principes eius. *hæc dicit Dominus: Vos reliquiſtis me, & ego reliqui vos. Qui conſternati dixerunt. Iuſtus eſt Dominus, cumque vidiſſet Dominus, quod humiliati eſſent, factum eſt verbum Domini ad Semeiam dicens: eo quod humiliati ſunt non diſperdam eos.*

4. Obtinet exaltationem.

Item humiliemur coram Domino ſicut nobiles coram æqualibus, vt aſſequamur exaltationem, quia ſicut dicitur Lucæ 18. *Qui ſe humiliat exaltabitur.* Iuſtum enim eſt quod qui ſe æqualibus, vel inferioribus, ſubijciunt propter Deum, ab ipſo ſublimiter exaltentur: & ſicut finis ſuperbiæ eſt ignominioſa deiectio, ſic finis humilitatis eſt ſublimatio glorioſa. Iob 22. *Qui humiliatus fuerit erit in gloria.*

Tertium humilitatis vtilitas eſt multiplex.

Item dicas, quod humilitatis vtilitas eſt multiplex: humilitas eſt enim ſpiritualis ædificij firmiſſimum fundamentum, ſicut ait Bernard. *ſundus bonus eſt humilitas, in quo omne ædificium ſpirituale conſtructum, creſcit in templum ſanctum in Domino.* Idem, *virtutum ſiquidem firmum, & ſtabile fundamentum eſt humilitas. Nempe ſi nutet illa, aggregatio virtutum non niſi ruina eſt.* Quiſquis igitur voluerit altum magnum & nobile ædificium ſpirituale, ſcilicet virtutum, & bonorum operum, fabricare, ſtudeat humilis eſſe. Nam quanto profundius foderit, & iecerit fundamentum, tanto maius & firmius erit ædificium, ſicut ſcriptum eſt Matth. 18. *Acceſſerunt ad Ieſum diſcipuli dicentes: Quis putas maior eſt in regno cælorum? & adducens Ieſus paruulum, ſtatuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum: quicumque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in regno cælorum,* id eſt in Eccleſia militante, & etiam in Eccleſia triumphante.

1. *Eſt fundamentum ædificij ſpiritualis.*

2. *Eſt ornamentum animæ.*

Item humilitas eſt animæ ſponſæ Chriſti decentiſſimum ornamentum. Dat enim ei Deus ornamentum gratiæ. Prouerb. 3. *Ornamentum gratiæ accipias.* Bernard. ſuper miſſus eſt. *Semper ſolet diuinæ gratiæ familiaris virtus eſſe humilitas: Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam.* Idem. *Decor animæ eſt humilitas. Aſperges me hyſſopo & mundabor &c. humilis herba eſt, & pectoris purgatiua, humilitatem ſignans: hac ſe lauari poſt grauem lapſum Rex Propheta confidit, & ſic niueum quendam recuperare candorem. Verum in eo qui peccauit, etſi amanda, non tamen admiranda eſt humilitas, at ſi quis innocentiam retinet, ac ſimul humilitatem iungit, nonne videtur geminum animæ poſſidere decorem?* idem ad Euge. lib. 2. *Humilitas maior in maioribus, & in clarioribus clarior approbatur, nulla ſplendidior, præcipuè in omni ornatu ſummi pontificis. Quanto enim celſior cæteris, eo in humilitate apparet illuſtrior.*

3. *Eſt potentiſſimum tutamentum.*

Item humilitas eſt potentiſſimum tutamentum. Emollit enim hominum duram ſuperbiam, ſicut frequentibus patet exemplis, quod homines iuſti humilitate ſua emolliunt duritiam ſuperborum. Exemplum. Geneſ. 32. vbi dicitur, quomodo Iacob humiliando ſe coram Eſaü, compeſcuit iram eius. Item Iudicum 8. dicitur, quod Gedeon ſedauit, ſua manſueta & humili reſponſione, viros Effraim iurgantes fortiter contra eum. Item exemplum de B. Franciſco, qui cum à quodam epiſcopo humiliter peteret pro ſe & fratribus ſuis, quod de beneplacito ſuo poſſent in eius diœceſi prædicare & confeſſiones audire; epiſcopus dure ſibi reſpondit & turpiter, ſed vir Dei patiens & humilis patienter egreſſus, ſtatim humiliter eſt regreſſus. Cui cum epiſcopus arroganter & impatienter diceret, quare rediſſet, cum iam ei ſuam voluntatem planius expreſſiſſet. Reſpondit humiliter. *Domine, ſi pater iratus filio, per vnum oſtium expulerit eum, per aliud reintrandum eſt.* Quo audito, epiſcopus ipſum benigniter amplexatus, conceſſit ei quicquid petierat, dicens, quòd humilitas eius ſancta, cor eius in manſuetudinem conuerterat, nec fas erat ei aliquid denegare, nec debet eſſe mirum ſi feritatem humanam emollit, cum & beſtialem feritatem conuertat in manſuetudinem, ſicut ait Iſidorus in lib. Etim. *Patet leonum natura exemplis aſſiduis, proſtratis enim parcunt, captiuos repatriare permittunt, non niſi læſi quærunt iraſci.*

4. *Eneruat dæmonum proteruiam, & Deum vincit.*

Item humilitas eneruat dæmonum diram proteruiam. De multis enim ſanctis legimus, quod ſeipſos & alios de periculis animarum & corporum, humilitatis ſuæ merito liberabant: quia dæmones ſuperbi, virtutem humilitatis non ferentes, confuſi fugiebant. *In vi. pa.* legimus, quod cum B. Anton. totum mundum plenum laqueis domino reuelante vidiſſet: inquirenti, quis poſſet laqueos illos euadere; reſponſum eſt quod humilis. *Ad hoc* facit exemplum de illo, qui quandocumque tentabatur à diabolo, dicebat. Vbi ſunt nunc peccata tua? & ſic dæmones eius humilitate confuſi continuo fugiebant. *Item* exemplum de illo, cui diabolus apparens, dixit ſe eſſe Gabrielem. Re. de hoc duo

Exemplum.

A exempla, *infra* [illegible] *de tentatione. Item* non ſolum homines, vel dæmones, vincit humilitas; verum etiam ipſum Deum, præſeruans hominem ab vltione diuina, &c. vt patet ex ſupra dictis.

Item humilitas eſt confidentiſſimum tegumentum. eſt enim cuſtos omnium virtutum, ſicut operimentum ſub quo ſpiritualis theſaurus animæ conſeruatur, ne furtim tollatur à furibus, vel hoſtibus rapiatur. Sicut igitur magnæ fatuitatis eſt, theſaurum ſuum latronibus vel hoſtibus palam oſtendere. (Quod vtique facit ſuperbia, elatio, vel iactantia.) Sic magnæ ſapientiæ eſt, theſaurum ſuum ſub tegumento humilitatis abſcondere. vnde Gregor. *Theſaurus abſconditur vt ſeruetur, theſaurum autem animæ à malignis ſpiritibus cuſtodire* B *non ſufficit, qui hunc ab humanis laudibus non abſcondit.* Item ſicut puluis à vento rapitur, niſi ſub operimento ponatur; ſic ab elationis vento virtutes cæteræ diſperguntur, niſi ſub humilitate tegantur. vnde Greg. *Qui virtutes cæteras ſine humilitate congregat, quaſi puluerem in ventum portat.* Sicut ergo prima ſtultitia Angeli fuit ſuperbia, ſic vera hominis ſapientia eſt humilitas. Prou. 11. *Vbi humilitas, ibi & ſapientia,* & Eccl. 11. *Sapientia humiliantis exaltabit caput illius,* in præſenti quidem, exaltatione gratiæ; & in futuro, exaltatione gloriæ.

5. *Eſt confidentiſſimum tegumentum.*

Deinde conſiderandum eſt de ſuperbia. Et primo de ſuperbia in communi. Secundo de peccato primi hominis, quod ponitur eſſe ſuperbia. *De his Re. infra 3. lib. vbi de hoc diffuſe agetur.*

C

De modeſtia in verbis.

DISTINCTIO CI.

Deinde conſiderandum eſt de modeſtia quę conſiſtit in verbis, quæ poteſt dici taciturnitas, quæ eſt reſpectu verborum, quæ temperat & refrænat linguam à verbis inutilibus. Poëta Cato, *virtutem primam eſſe puto compeſcere linguam,* à verbis, ſcilicet ſuperfluis, & inutilibus, quia vt dicitur Prouerb. 10. *In conuiuijs loquacitas cumulatur; & in multiloquio non deerit peccatum, qui moderatur labia ſua, prudentiſſimus eſt.* Idem 17. *Qui moderatur ſermones ſuos doctus & prudens eſt. Stultus quoque ſi tacuerit, ſapiens reputabitur.* Ad taciturnitatis virtutem D amandam & ſeruandam, & vitium loquacitatis euitandum, valent & faciunt ea quæ poſita ſunt *infra lib. 3. de vitio linguæ & vtilitate ſilentij.* Hęc autem virtus ſermones limat, ita vt ante veniant ad limam quam ad linguam, vt nihil in eis ſit ſuperfluum, vel inutile aut nociuum. Sen. *Prius veniat ſermo ad limam rationis, quam ad linguam loquentis.* Vnde Eccl. 21. *Verba ſapientis ſtatera ponderantur.* Eccl. 28. *Verbis tuis facito ſtateram, & frenos ori tuo rectos,* vt ſcilicet ponderes quid ſit tacendum, quid loquendum.

Qvod non fecit quidam Philoſophus dictus. Secundus, de quo legitur in quibuſdam chronicis, quod cum diu ſtuduiſſet apud Athenas temporibus Adriani Imperatoris, & audiſſet in ſcholis, quod mulier omnis fornicaretur. Cum veniſſet de ſcholis, mortuo patre E ſuo, voluit experiri in matre ſua: in cuius domo cum tanquam extraneus fuiſſet hoſpitatus, fecit eam ſollicitari per ancillam domus, data pecunia. Cum autem illa ei conſentiret, & eſſet cum eo parata ad hoc opus, ait Secundus. Quomodo inquinabo locum vnde exiui? Quod audiens mater, & eum agnoſcens, præ pudore & dolore mortua eſt. Ipſe autem hoc videns, ait. Quid eſt optimum, niſi verbum optimum diſcretè & vtiliter prolatum? & quid eſt peſſimum niſi verbum incautum & nociuum. Et ex tunc perpetuo ſilentio ſe damnauit. Cum autem Imperator Adrianus vellet extorquere ab eo vt loqueretur, vix voluit, comminanti & intentāti mortem, ad quæſita, pauca & diſcreta, cum deliberatione reſpondere.

Exemplum.

De modeſtia circa externum corporis motum.

A

DEINDE conſiderandum eſt de modeſtia ſecundum quod conſiſtit circa exteriores motus corporis. Et circa hoc conſideranda ſunt quatuor. Primò, vtrum in motibus exterioribus corporis qui ſeriò aguntur, poſſit eſſe virtus & vitium. Secundo, vtrum poſſit eſſe aliqua virtus circa actiones ludi. Tertio de peccato quod ſit in exceſſu ludi. Quarto de peccato ex defectu ludi.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum in motibus corporis qui ſeriò aguntur, poſſit eſſe virtus & vitium.* Dicendum quod virtus moralis conſiſtit in hoc, quod ea quæ ſunt hominis per rationem ordinantur. Manifeſtum eſt autem quod exteriores motus hominis, ſunt per rationem B ordinabiles, quia ad imperium rationis exteriora membra mouentur. Vnde manifeſtum eſt quod circa horum motuum ordinationem, virtus moralis conſiſtit ordinatio autem horum motuum attenditur quantum ad duo. Vno quidem modo ſecundum conuenientiam perſonæ. Alio modo ſecundum conuenientiam ad exteriores perſonas, negocia ſeu loca. Vnde Ambro. dicit in 1. lib. de officijs, *hoc eſt pulchritudinem tenere viuendi, conuenientia cuicumque ſexui & perſonæ reddere.* & hoc pertinet ad primum. Quantum autem ad ſecundum ſubditur. *Hic ordo geſtorum optimus, hic ornatus ad omnem actionem accommodus,* & ideo circa huiuſmodi exteriores motus ponit Andronicus duo; ſcilicet ornatum, qui reſpicit conuenientiam perſonæ; Vnde dicit quod *eſt ſcientia circa decens in motu, & habitudine;* C & bonum ordinem, qui reſpicit conuenientiam ad diuerſa negotia, & ea quæ circumſtant; Vnde dicit quod *eſt experientia ſeparationis,* id eſt diſtinctionis, *actionum.*

Datur virtus moralis circa externos corporis motus.

MOTVS enim exteriores ſunt quædam ſigna interioris diſpoſitionis, ſecundum illud Eccl. 19. *Amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis, enunciant de illo.* & Ambr. dicit in primo de officijs, quod *habitus mentis in corporis ſtatu cernitur,* & quod *vox quædam animi eſt motus corporis.* Interior autem diſpoſitio præcipuè attenditur ſecundum animæ paſſiones, & ideo moderatio exteriorum motuum, requirit moderationem interiorum paſſionum. Vnde Ambr. dicit in primo de officijs, quod *hinc* ſcilicet ex motibus exterioribus, *homo cordis noſtri abſconditus, aut leuior, aut iactantior, aut turbidior; aut contra grauior, & conſtantior, & purior, & maturior æſtimatur.* D Per motus etiam exteriores, alij homines de nobis iudicium capiunt, ſecundum illud Eccl. 19. *Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.* Et ideo moderatio exteriorũ motuum quodammodo ad alios ordinatur, ſecundum illud quod Aug. dicit in regula. *In omnibus motibus veſtris nihil fiat, quod cuiuſcumque offendat aſpectum, ſed quod veſtram deceat ſanctitatem.* & ideo moderatio exteriorum motuum poteſt reduci ad duas virtutes, quas Philoſophus tangit in 4. Ethic. Inquantum enim per exteriores motus ordinamur ad alios, pertinet exteriorum motuum moderatio ad amicitiam vel affabilitatem, quæ attenditur circa delectationes & triſtitias, quæ ſunt in verbis & factis, in ordine ad alios quibus homo conuiuit. Inquantum vero exteriores motus ſunt ſigna diſpoſitionis interioris, E pertinet eorum moderatio ad virtutem veritatis, ſecundum quam aliquis talem ſe exhibet in verbis & factis, qualis eſt interius.

Solutio obiecti.

Moderatio exteriorum motuum pertinet ad amicitiam, veritatem aut maturitatem.

VNDE poteſt dici quod pertinet dicta moderatio ad virtutem, quæ dicitur maturitas, quæ ſcilicet refrænat omnes impetus animæ, ne aliquis præcipitanter attentet, ſed omnia cum deliberatione præuia operetur. Item motus exteriores componit, ne in eis aliquid diſſolutũ vel remiſſum appareat, aut quod ſit indecens honeſtati. Hæc enim maturitas in grauitate morũ & honeſtate conſiſtit, quæ attenditur in inceſſu, & geſtu, & habitu, & motu, verbo, & actu ordinato, & cum pondere deliberationis facto. De hac maturitate dicitur in Pſal. 34. *In populo graui laudabo te;* graui, id eſt maturo. Hæc maturitas eſt contraria ariditati gratiæ, & leuitate pueriliſ A laſciuiæ. De hac maturitate commendatur Tobias eiuſd. 1d eſt. *Cum eſſet Tobias iunior omnibus in tribu Nephtalim, nihil tamen puerile geſſit in opere.* Similiter & Sara, eiuſdem 3. *Tu ſcis domine quod mundam ſeruaui animam meam ab omni concupiſcentia; nunquam cum ludentibus me miſcui neque his qui in leuitate ambulant, participem me præbui.* Ad hanc virtutem pertinet, præuidere initio operum, finem eorum; & temperare opus vt tendat honeſtè ad debitum finem, & contemperare ſe in agendo bonum, ſecundum quod competit honeſtati actionis, & loci, & ſocietatis.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum in ludis poſſit eſſe aliqua virtus.* Dicendum, quod ſicut homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, quod non B poteſt continuè laborare, propter hoc quod habet finitam virtutem, quæ determinatis laboribus proportionatur; ita etiam eſt ex parte animæ, cuius eſt etiam virtus finita, ad determinatas operationes proportionata. Et ideo quando vltra ſuum modum in aliquas operationes ſe extendit, laborat; & ex hoc fatigatur, præſertim quia in operationibus animæ ſimul laborat corpus; inquantum ſcilicet anima etiam intellectiua, vtitur viribus per organa corporea operantibus. Sunt autem bona ſenſibilia connaturalia homini. Et ideo quando anima ſupra ſenſibilia eleuatur, operationibus rationis intenta, naſcitur exinde quædam fatigatio animalis, ſiue homo intendat operationibus rationis practicæ, ſiue ſpeculatiuæ, magis tamen ſi operationibus contemplationis intendat, quia per hoc magis à ſenſibus C eleuatur. Quamuis forte in aliquibus operibus exterioribus rationis practicæ, maior labor corporis exiſtat, in vtriſque tamen tanto aliquis magis animaliter fatigatur, quanto vehementius operibus rationis intendit. Sicut autem fatigatio corporalis ſoluitur per corporis quietem, ita etiam oportet quòd fatigatio animalis ſoluatur per animæ quietem, quies autem animæ eſt delectatio, vt ſupra habitum eſt cum de paſſionibus ageretur, & ideo oportet remedium contra fatigationem animalem adhiberi per aliquam delectationem, intermiſſà intentione ad inſiſtendum ſtudio rationis, ſicut in collationibus patrum legitur, quòd beato Ioanne Euangeliſta, cum quidam ſcandalizarentur quod cum ſuis diſcipulis ludentem inuenerunt, dicitur mandaſſe vni eorum qui arcum gerebat, vt ſagittam traheret: quod cũ pluries feciſſet, quæſiuit vtrum D hoc continuè facere poſſet. Qui reſpondit quod ſi hoc continuè faceret, arcus frangeretur. vnde beat. Ioan. ſubintulit, quod ſimiliter animus hominis frangeretur, ſi numquam à ſua intentione relaxaretur. Huiuſmodi autem dicta vel facta, in quibus non quæritur niſi delectatio animalis, vocantur ludicra vel iocoſa: & ideo neceſſe eſt talibus interdum vti quaſi ad quandam quietem animæ. Et hoc eſt quod Philoſophus dicit in 4. Ethic. quod in huius vitæ conuerſatione quædam cum ludo requies habetur, & ideo oportet interdum aliquibus talibus vti.

Anima fatigata, eſt reparabilis per delectationem.

Exemplum.

Ludus eſt laudabilis ad reparandam fatigationem animæ.

CIRCA quæ tamen tria videntur præcipuè eſſe cauenda, quorum *primum & principale eſt,* quod prædicta delectatio non quæratur in aliquibus operationibus vel E verbis turpibus, vel nociuis. Vnde Tullius dicit in primo de officijs, quod *vnum genus iocandi eſt illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum.* *Aliud autem* attendendum eſt, ne totaliter grauitas animæ reſoluatur. Vnde Ambr. dicit in primo de officijs. *Caueamus ne dum relaxare animum volumus, ſoluamus omnem harmoniam, quaſi concentũ quendam bonorum operum.* Et Tullius dicit in primo de officijs; quod *ſicut pueris non omnem ludendi licentiam damus, ſed eam quæ ab honeſtatis actionibus non ſit aliena; ſic in ipſo ioco aliquod ingenij probi lumen eluceat.* *Tertio autem* eſt attendendum (ſicut & in omnibus alijs humanis actibus) vt congruat perſonæ & tempori, & loco, & ſecundum alias circumſtantias debitè ordinetur, vt ſcilicet ſit & tempore & homine dignus, vt Tullius ibidem dicit. huiuſmodi autẽ ſecundum iudicium rationis ordinantur, habitus autem ſecũdum rationẽ operans eſt virtus

Tria in ludo præcipuè cauenda.

moralis;

Circa ludos poteſt eſſe virtus moralis quæ eutrapelia dicitur, & ſub modeſtia continetur.

moralis; & ideo circa ludos poteſt eſſe aliqua virtus, quam philoſophus eutrapeliam nominat. & dicitur aliquis eutrapelus à bona conuerſatione, quia ſcilicet bene conuertit aliqua dicta, vel facta, in ſolatium, & quantum per hanc virtutem homo refrænatur ab immoderantia ludorum, ſub modeſtia continetur.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum in ſuperfluitate ludi poſſit eſſe peccatum*. Dicendum quod in omni eo quod eſt dirigibile ſecundum rationem, ſuperfluum dicitur quod regulam rationis excedit. Diminutum autem dicitur aliquid, ſecundum quod deficit à regula rationis. dictum eſt autem quod ludicra ſiue iocoſa, verba vel facta, ſunt dirigibilia ſecundum rationem; & ideo ſuperfluum in ludo accipitur, quod excedit regulam rationis, quod quidem poteſt eſſe dupliciter. *Vno modo* ex ipſa ſpecie actionum quæ aſſumuntur in ludis; quod quidem ludendi genus ſecundum Tullium, dicitur eſſe illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum; quando ſcilicet vtitur aliquis cauſa ludi, turpibus factis, vel verbis, vel etiam his quæ vergunt in proximi nocumentum; quæ de ſe ſunt peccata mortalia, & ſic patet quod exceſſus in ludo eſt peccatum. *Alio modo* poteſt eſſe exceſſus in ludo ſecundum defectum debitarum circumſtantiarum, puta cum aliqui vtuntur ludo, vel temporibus, vel locis indebitis, aut etiam præter conuenientiam negocij, ſeu perſonæ, & hoc quidem quandoque poteſt eſſe peccatum mortale, propter vehementiam affectus ad ludum, cuius delectationem præponit aliquis dilectioni Dei, ita quod contra præceptũ Dei, vel eccleſiæ, talibus ludis vti non refugiat. Quandoque autem eſt peccatum veniale, puta cum aliquis non tantum afficitur ad ludum, quod propter hoc vellet aliquid contra Deum committere.

Quale peccatum ſuperfluitas ludi.

HÆc autem ludi ſuperfluitas pertinet ad ineptam lætitiam quæ ſecundum Gregor. 21. moralium eſt filia gulæ. Vnde Exod. 32. *Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.*

Solutio obiecti.

SCIENDVM tamen quod ludi neceſſarij ſunt, vel vtiles ad conuerſationem humanæ vitæ: ad omnia autem quæ ſunt vtilia conuerſationi humanæ vitæ, deputari poſſunt aliqua officia licita. Et ideo etiam officium hyſtrionum, quod ordinatur ad ſolatium hominibus exhibendum, non eſt ſecundum ſe illicitum, nec ſunt in ſtatu peccati, dummodo moderatè ludo vtantur, id eſt non vtendo aliquibus illicitis verbis vel factis ad ludum, & non adhibendo ludum negocijs & temporibus indebitis, & quamuis in rebus humanis non vtantur alio officio, per comparationem ad alios homines; tamen per comparationem ad ſeipſos & ad Deum, alias habent ſerioſas & virtuoſas operationes, puta dum orant, & ſuas paſſiones & operationes componunt; & quandoque etiam pauperibus eleemoſynas largiuntur. Vnde illi qui moderatè eis ſubueniunt non peccant, ſed iuſtè faciunt, mercedem miniſterij eorum eis tribuendo. Si qui autẽ ſuperfluè ſua in tales conſumunt, vel etiam ſuſtentant illos hyſtriones qui illicitis ludis vtuntur, peccant quaſi eos in peccato fouentes. Vnde Auguſt. dicit ſuper Ioh. *Donare res ſuas hyſtrionibus ſuperfluè, vitium eſt immane*; niſi forte hyſtrio eſſet in extrema neceſſitate, in qua eſſet ei ſubueniendum. Dicit enim Ambr. in lib. de officijs. *Paſce fame morientem; ſi non paueris, occidiſti. Quiſquis enim paſcendo ſeruare poteris, ſi non paueris occidiſti.*

Hyſtriones debitè vtentes ſuo officio non peccant.

AD QVARTVM, ſcilicet *vtrum in defectu ludi poſſit eſſe peccatum*. Dicendum, quod omne quod eſt contra rationem in rebus humanis vitioſum eſt. Eſt autem contra rationem vt aliquis ſe alijs oneroſum exhibeat, puta dum nihil delectabile exhibet, & etiam delectationes aliorum impedit. vnde Seneca dicit: *ſic te geras ſapienter, vt nullus te habeat tanquam aſperum, nec contemnat quaſi vilem*, illi autem qui in ludo deficiunt, neque dicunt aliquod ridiculum; & dicentibus moleſti ſunt, quia ſcilicet moderatos aliorum ludos non recipiunt: vitioſi cenſendi ſunt; & dicuntur duri & agreſtes, vt Philoſophus dicit in 4. Ethic. Sed quia ludus eſt vtilis propter delectationem & quietem, delectatio autem & quies non propter ſe quæruntur in humana vita, ſed propter operationem, vt dicitur in 10. Ethic. Defectus ludi minus eſt vitioſus, quam ludi ſuperexceſſus. Vnde Philoſophus dicit in 10. Ethi. quod *pauci amici propter delectationem ſunt habendi*, quia parum de delectatione ſufficit ad vitam quaſi pro condimento; Sicut parum de ſale ſufficit in cibo.

Defectus ludi eſt peccatũ, minus tamen quam exceſſus.

SCIENDVM autem quod auſteritas ſecundum quod eſt virtus, non excludit omnes delectationes, ſed ſuperfluas & inordinatas. Vnde videtur pertinere ad affabilitatem, quam Philoſophus amicitiam nominat, vel ad eutrapeliam ſiue iucunditatem. & tamen nominat & diffinit eam Andronicus eſſe habitum ſecundum quam aliqui neque afferunt alijs delectationes collocutionum neque ab ijs recipiũt, conſiderando, ſcilicet eius conuenientiam ad temperantiam, cuius eſt delectationes reprimere.

Solutio obiecti.

LVDI autem caueri debent, quandoque ratione ſtatus, ſicut pœnitentibus quibus luctus indicitur pro peccatis, interdicuntur ludi: ſicut dicit Auguſt. de pœnitente loquens. *Cohibeat ſe à ludis & ſpectaculis ſæculi, quicumque vult perfectam conſequi remiſſionis gratiam.* Hoc tamen non pertinet ad vitium defectus, quia hoc ipſum eſt ſecundum rationem, quod ludi diminuantur in eis, quandoque ratione temporis: Sicut Ierem. 15. *Non ſedi in conſilio ludentium*, vbi dicit Hieron. quod Ieremias loquitur ſecundum congruentiam temporis, cuius ſtatus amaritudine plenus erat.

De modeſtia in ornatu.

DISTINCTIO CII.

DEINDE conſiderandum eſt de modeſtia ſecundum quod conſiſtit in exteriori apparatu. Et primo vtrum circa exteriorem apparatum poſſit eſſe virtus & vitium. Secundo vtrum mulieres peccent in ſuperfluo ornatu. Tertio oſtendendum eſt rationibus, auctoritatibus & exemplis, quam multipliciter peccent mulieres in ſuperfluo ornatu.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum circa exteriorem apparatum poſſit eſſe virtus & vitium*. Dicendum quod in ipſis rebus exterioribus quibus homo vtitur non eſt aliquod vitium, ſed ex parte hominis qui immoderatè vtitur eis, quæ quidem immoderantia poteſt eſſe duplex. *Vno modo* quidem per comparationem ad conſuetudinem hominum cum quibus aliquis viuit, vnde dicit Auguſt in 3. confeſſionum, *quæ contra mores hominum ſunt flagitia, pro morum diuerſitate vitanda ſunt, vt pactum inter ſe ciuitatis & gentis, conſuetudine, vel lege firmatum, nulla ciuis aut peregrini libidine violetur. Turpis enim eſt omnis pars, vniuerſo ſuo non conueniens.* *Alio modo* poteſt eſſe immoderatio in vſu talium rerum, ex inordinato affectu vtentis. Ex quo quandoque contingit, quod homo nimis libidinoſe talibus vtatur, ſiue ſecundum conſuetudinem eorum cum quibus viuit, ſiue etiam præter eorum conſuetudinem. Vnde Auguſt. dicit in 3. de doctr. Chriſtian. *in vſu rerum abeſſe oportet libidinem, quæ non ſolum ipſa eorum inter quos viuit conſuetudine nequiter abutitur, ſed etiam ſæpe fines eius egreſſa, fœditatem ſuam quæ inter clauſtra morum ſolemnium latitabat, flagitioſiſſima eruptione manifeſtat.*

Duplex veſtium immoderatio.

CONTINGIT autem iſta inordinatio affectus tripliciter, quantum ad ſuperabundantiam. *Vno modo* per hoc quod aliquis ex ſuperfluo cultu veſtium, hominum gloriam quærit, prout ſcilicet veſtes & alia huiuſmodi pertinent ad quendam ornatum. vnde Gregor. dicit in quadam homilia. *Sunt nonnulli qui in cultu ſubtilium pretioſarumque veſtium non putant eſſe peccatum, quod videlicet ſi culpa non eſſet, nequaquam ſermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod diues qui torquetur apud inferos, byſſo & purpura indutus fuiſſet. Nemo quippe veſtimenta pretioſa, ſcilicet excedentia proprium ſtatum, niſi ad inanem gloriam quærit. Alio modo* ſecundum quod homo per ſuperfluum cultum.

Triplex inordinatio affectus erga ornatum per exceſſum.

cultum veſtium quærit delitias, ſecundum quod veſtis ordinatur ad corporis fomentum. *Tertio modo* ſecundum quod nimiam ſollicitudinem apponit ad exteriorem veſtium cultum, etiam ſi non ſit aliqua inordinatio ex parte finis Et ſecundum hoc Andronicus ponit tres virtutes circa exteriorem cultum, ſcilicet humilitatem, quę excludit intentionem gloriæ; Vnde dicit quod *humilitas eſt habitus, non ſuperabundans in ſumptibus & præparationibus.* & per ſe ſufficientiam, quæ excludit intentionem deliciarum: Vnde dicit quod *per ſe ſufficientia eſt habitus contentus quibus oportet, & determinatiua eorum quæ ad viuere conuenit.* ſecundum illud Apocal. 1. ad Tim. vltimo. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.* Et ſimplicitatem, quæ excludit ſuperfluam ſollicitudinem talium: Vnde dicit quod *ſimplicitas eſt habitus contentus his quæ contingunt.*

Duplex inordinatio per defectum.

Ex parte autem defectus, ſimiliter poteſt eſſe duplex inordinatio ſecundum affectum. *Vno modo* quidem ex negligentia hominis, qui non adhibet ſtudium vel laborem ad hoc, quod exteriori cultu vtatur ſecũdum quod oportet. Vnde Philoſophus dicit in 8. Eth. quod *ad mollitiem pertinet, quod aliquis trahat veſtimentum per terram, vt non laboret eleuando ipſum.* Alio modo ex eo quod ipſum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat. Vnde dicit Auguſt. in lib. de ſermone Domini in monte, *non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus & luctuoſis eſſe poſſe iactantiam, & eo periculoſiorem quo ſub nomine ſeruitutis Dei decipit.* Et Philoſophus dicit in 4. Ethic. quod *ſuperabundantia & inordinatus defectus ad iactantiam pertinet.*

Solutio obiecti.

Illi autem qui in dignitatibus conſtituuntur, vel etiam miniſtri altaris, pretioſioribus veſtibus quam cæteri induuntur, non propter ſui gloriam, ſed ad ſignificandam excellentiam ſui miniſterij, vel cultus diuini: Et ideo in eis non eſt vitioſum. vnde Aug. dicit in 3. de doctrina Chriſtiana. *Quiſquis ſic vtitur exterioribus rebus, vt metas conſuetudinis bonorum inter quos verſatur excedat, aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus eſt,* dum ſcil. propter delitias vel oſtentationem talibus vtitur. Similiter etiam ex parte defectus contingit eſſe peccatũ; non tamen ſemper, qui vilioribus quam cæteri veſtibus vtitur, peccat; ſed ſi hoc faciat propter iactantiam, vel ſuperbiam; vel vt cæteris præferatur, vitium ſuperſtitionis eſt. Si autem hoc faciat propter macerationẽ carnis, vel humiliationem ſpiritus, ad virtutem temperantiæ pertinet. Vnde Aug. dicit in 3. de doctr. Chriſtia. *Quiſquis reſtrictius rebus vtitur, quam ſe habeant mores eorũ cum quibus viuit, aut temperans, aut ſuperſtitioſus eſt.* Præcipue autem competit veſtimentis vilibus vti his, qui alios & exemplo & verbo ad pœnitentiam hortãtur, ſicut fuerunt Prophetæ. De quibus loquitur Apo. Heb. 11. *Circuierunt in melotis* &c. Vnde & quædam Glo. dicit: Mat. 2. *Qui pœnitentiã prædicat, habitũ pœnitentiæ prætẽdat.*

Ad secvndvm, ſc. *vtrum mulieres peccent in ſuperfluo ornatu.* Dicendum quod circa ornamenta mulierũ ſunt eadem attendenda, quæ ſupra communiter dicta ſunt circa exteriorem cultum, & inſuper quoddam aliud ſpeciale, quod ſcilicet muliebris cultus viros ad laſciuiam prouocat, ſecundum illud Prouerb. 7 *Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas.* Poteſt tamen mulier licite operam dare, ad hoc quod viro ſuo placeat, ne per eius contemptum in adulterium labatur. Vnde dicitur primæ ad Corinth. 7. *Mulier quæ nupta eſt cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro.* Et ideo ſi mulier coniugata ad hoc ſe ornet, vt viro ſuo placeat, poteſt hoc facere abſque peccato. Illę autem mulieres quæ viros non habent, nec volunt habere, & ſunt in ſtatu non habendi, non poſſunt abſque peccato appetere placere virorum aſpectibus ad concupiſcendum; quia hoc eſt dare eis incentiuum peccandi; & ſi quidem hac intentione ornent ſe, vt alios prouocent ad concupiſcendum, mortaliter peccant. Si autẽ ex quadam leuitate, vel etiam ex vanitate, propter quandam iactantiam, non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quandoque veniale. & eadem ratio quãtum ad hoc eſt de viris. vnde Aug. dicit in Epiſtola ad Poſſidium. *Nolo vt de ornamẽtis auri vel veſtis, præproperam habeas in prohibendo ſententiam; niſi in eos qui neque coniugati ſunt, neq; coniugari cupientes, cogitare debent quomodo placeãt Deo. Illi autem cogitant quæ ſunt mundi, quomodo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis; niſi quod capillos nudare fœminas, quas etiam caput velare iubet Apoſtolus, nec maritatas decet.* in quo tamen poſſent aliquæ à peccato excuſari, quãdo hoc non fieret ex aliqua vanitate, ſed propter contrariam conſuetudinem, quamuis talis cõſuetudo non ſit laudabilis.

Quomodo peccent mulieres in ſuperfluo ornatu.

Solutio obiecti.

De isto ſuperfluo ornatu ſuper illud primæ Pet. 3. *Quarum,* ſcil. mulierum, *ſit non extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus:* Dicit Glo. Cypriani. *Serico & purpura indutæ, Chriſtum ſincere induere non poſſunt. auro & margaritis ornatæ, & monilibus, ornamenta mentis & corporis perdiderunt:* Sed ſicut ibidem dicit Cyprianus; *mulieres eo tempore quæ in tribulatione erant, contemnebant viros; & vt alijs placerent ſe pulchrè ornabãt;* quod fieri Apoſtolus prohibet. in quo etiam caſu loquitur Cyprianus; non autẽ prohibet mulieribus coniugatis ornari, vt placeant viris, ne dent eis occaſionem peccandi cum alijs. Vnde primæ Tim. 2. dicit Apoſtolus. *Mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, non in tortis crinibus, aut auro aut margaritis, vel veſte pretioſa.* Per quod datur intelligi, quod ſobrius & moderatus ornatus, nõ prohibetur mulieribus, ſed ſuperfluus, & inuerecundus, & impudicus.

Item idem Cyprianus in libro de habitu virginum. *Non virgines tantum, aut viduas, ſed etiam nuptas: puta etiã omnes omnino fœminas admonẽdas, quod corpus Dei & ſtructuram eius & plaſma, adulterare nullo modo debeant, adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet, lineamenta natiua corrumpente, medicamine.* Et poſtea ſubdit. *Manus Deo inferunt, quando illud quod ille formauit reformare contendunt. Impugnatio iſta eſt diuini operis præuaricatio, & veritatis; Deum videre non poteris, quando oculi tibi non ſunt, quos Deus fecit, ſed quos diabolus infecit. de inimico tuo compta, cum illo pariter arſura.* Sed ſciendum quod mulierum fucatio, de qua Cyprianus loquitur, eſt quædam ſpecies fictionis, quæ non poteſt eſſe ſine peccato. vnde Aug. dicit in Epiſtola ad Poſſid. *fucari pigmentis, quod rubicũdior, vel candidior appareat, adulterina fallacia eſt, qua non dubito, etiam ipſos maritos ſe nolle decipi, quibus ſolis permittendæ ſunt fœminę ornari, ſecundum veniam, non ſecundum imperium.* non tamen ſemper talis fucatio eſt cum peccato mortali; ſed ſolum quando fit per laſciuiam, vel in Dei contemptum; in quibus caſibus loquitur Cyprianus. Sciendum tamen quod aliud eſt fingere pulchritudinem non habitam, & aliud eſt occultare turpitudinem ex aliqua cauſa prouenientem; Puta ęgritudine, vel aliquo huiuſmodi. hoc enim eſt licitum; quia ſecũdum Apoſt. 1. Cor. 12. *Quæ putamus ignobiliora eſſe mẽbra corporis, his honorem abundantiorem circundamus.*

Quale peccatum fucatio.

Et ſciendũ quod ſi eſſet aliqua ars ad faciendum aliqua opera, quibus homines vti non poſſent abſq; peccato; per conſequens artifices talia faciendo peccarent; vtpote præbentes directe alijs occaſionem peccandi. Puta ſi aliquis fabricaret idola, vel aliqua ad cultũ idolatrię pertinẽtia. Si qua vero ars ſit, cuius operibus homines poſſunt bene & male vti, ſicut gladij, ſagittæ, & alia huiuſmodi, vſus talium artium non eſt peccatũ; & hæ ſolæ artes ſunt dicendæ. Vnde dicit Chryſoſt. ſuper Matth. *eas ſolas oportet artes vocare, quæ neceſſariorum, & eorum quæ continent vitam noſtram, ſunt tributiuæ & conſtructiuæ.* ſi tamen operibus alicuius artis vt pluries aliqui male vterentur, quamuis de ſe non ſint illicitæ, ſunt tamen per officium principis à ciuitate extirpãdę, ſecundũ documenta Platonis. quia ergo mulieres licitè ſe poſſunt ornare, vel vt conſeruent decentiam ſui ſtatus, vel aliquid ſuperaddere vt placeant viris; conſequẽs eſt quod artifex talium ornamentorũ, non peccat in vſu talis artis; niſi forte inueniendo aliqua ſuperflua & curioſa. vnde Chryſoſt. dicit ſuper Matth Quod *etiam ab arte calceatorum & textorum, multa abſcindere oportet.*

lætenim ad luxuriam deduxerunt, neceſſitatem corrumpentes, artem malè arti commiſcentes.

De æquanimitate.

DISTINCTIO CIII.

DEINDE conſiderandum eſt de modeſtia quæ conſiſtit circa vſum rerum exteriorum. Et primo de æquanimitate. Secundo de parſimonia. Tertio de mũdi contemptu. Quarto de voluntaria paupertate.

Quid æquanimitas. CIRCA primum, ſ. *de æquanimitate.* Sciendum quod æquanimitas eſt animi æqualitas, qua ſcil. homo æqualiter ſe habet in proſperis & aduerſis, etiã in ſubita mutatione fortunæ proſperæ & aduerſæ. Æquanimitas enim tenet animum, & temperat ne extollatur in proſperis, & ne deijciatur in aduerſis, ſed ſtabiliter permaneat in vtrique. Hæc in proſperitatis tempore, facit animam memorem malorum, & in aduerſis bonorum. Iuxta illud Eccle. 11. *In die malorum ne immemor ſis bonorum, & die bonorum ne immemor ſis malorum.* vt vinum præſentis lætitiæ, temperes aqua futuræ, quæ poteſt tibi accidere, mæſtitiæ & tribulationis. Ad hanc æquanimitatẽ monet Angelus Tobiam in tribulatione ſua eiuſdem .v. *Gaudium*, ait, *tibi ſit ſemper:* cui Tobias, *quale gaudium mihi eſſe poteſt.* &c. Et Angelus; *æquo animo eſto, quia in proximo eſt, vt à Deo cureris.* Homo debet eſſe ſicut homo Silueſter, de quo dicitur, quod mæſtitiam quam habet de temporis pluuioſi intemperie, temperat futuræ ſerenitatis ſpe; & econuerſo, lætitiam ſerenitatis, timore intemperiei futuræ. De hac æquanimitate commendatur Anna 1. Reg. 1. *Amplius vultus Annæ non ſunt in diuerſa mutati.* Eccle. 27. *Homo ſanctus in ſapientia ſua permanet ſicut ſol: ſtultus vt Luna mutatur*, ſcilicet ſecundum mutationẽ temporis & fortunæ. In geſtis Romanorum Imperatorum commendatur Antonius ſeuerus, quia dicitur, quod aliqua fortuna proſpera vel aduerſa, nunquam apparuit triſtior aut lætior in mutatione vultus. Ideo Seuerus dicebatur, quia vultus auſteritatem nullo caſu deponebat.

De parſimonia.

DEINDE conſiderandum eſt de parſimonia, quæ eſt moderatrix in vſu rerum temporalium, quæ ſcilicet frugalitas dicitur. Eccle 31. *Vtere quaſi homo frugi his quæ tibi apponuntur.* Sicut faciebat B. Aug. cuius menſa ſemper frugalis erat: Veſtimenta nec nimis ſordida, nec nimis pretioſa: & ſic in omnibus alijs, moderationis menſuram & regulam obſeruabat.

De mundi contemptu.

DEINDE conſiderandum eſt de contemptu mundi, qui refrænat appetitum ne immoderatè mundum, vel mundialia diligamus: propter quod dicitur 1. Ioan. 2. *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt.* Conſiderandus eſt ergo mundus vt cognoſcatur, & cognitus contemnatur. *Contemnendus mundus propter multa.* Contemnendus eſt ergo mundus propter vanitatem conſiſtentiæ, abundantiam fœditatis, viſcoſitatem inhærentiæ, inundantiam iniquitatis, anxietates dolorum lamentabilium, diuerſitates periculorum innumerabilium.

1. propter vanitate conſiſtentia. PRIMO quidem contemnendus eſt mundus propter vanitatem conſiſtentiæ, vanus eſt enim mundus, & vana ſunt omnia quæ ſunt in eo, ſicut dicitur Eccle. 1. *Vanitas vanitatum & omnia vanitas.* Mundus non dicitur ſolum vanus eſſe, ſed vanitas emphaticè loquendo; quia vaniſſimus eſt pluſquam poſſet dici, vanus etiam efficiens amatores ſuos, ſicut dicitur Iere. 2. *Ambulauerunt poſt vanitatem & vani facti ſunt.* Verè vanus eſt mundus, & omnia mundialia vana ſunt; non enim replent diligentem: ſicut nec vacuitas. Geneſ. 1. *Terra erat inanis & vacua*, omnia mundana vacua ſunt. Ideo non replent, ſed magis euacuant. *Mundana non replent.* *Item* non replent, quia non ſunt in corde ſed extra. Vnde arcam poteſt quis replere pecunia, ſed non mentem. *Item* non replent, quia cor hominis tantæ capacitatis factum eſt, vt nihil minus Deo poſſit illud implere. Ideo Eccleſ. v. *Auarus non implebitur pecunia.* Vana ergo ſunt mundialia, quia non replent ambientem.

ITEM vana ſunt, quia non ditant poſſidentem; ſicut nec ſomnia. Iſa. 29. *Sicut ſomniat eſuriens & comedit, cum autem fuerit experrectus vacua eſt anima eius. Et ſicut ſomniat ſitiens, & bibit, & poſtquam fuerit expergefactus, laſſus adhuc ſitit, & vacua eſt anima eius. Sic erit multitudo omnium gentium.* Pſal. 75. *Dormierunt ſomnum & nihil inuenerunt*, &c. Nec eſurientem reficiunt, ſicut nec aura. Ber. *Non plus ſatiabitur cor auro, quam corpus aura.* *Non ditant.*

Inuenientem non fulciunt vel ſuſtinent, ſicut nec fumus, vel baculus arundineus: mundana ſubito tranſeunt ſicut fumus, & ſicut aquæ cum impetu defluentes, quæ ſæpe rapiunt omne quod male radicatum inueniunt. Sic mundi concupiſcentia, rapit male radicatos in fide & charitate, trahens & mergens in mare amaritudinis æternæ. Corin. 7. *Præterit figura huius mundi.* Ioan. 2. *Tranſit mundus & concupiſcentia eius.* Si vis ne te trahat decurſus tẽporalium, tene te ad lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, i. ad Chriſtum Mundialium breuem & leuem tranſitum, quẽ hic non nouerũt mundi amatores, cognoſcunt in inferno plangentes: vbi habetur Sapient. 5. *Quid nobis*, aiunt, *profuit ſuperbia, quid diuitiarum iactantia? Omnia tranſierunt tanquam vmbra, & ſicut nuncius præcurrens, & ſicut nauis quæ pertranſit fluctuantem aquam* &c. Ber. *Certa eſt mundialium breuitas: Et ipſius breuitatis finis incertus. Sæpe enim dimittunt viuentem, raro autem ſequuntur morientem.* Gregor. in Moral. *Fugit omne quod cernitur, & manſura ſunt quæ ſequuntur.* Idem. *Si ea quæ iam tranſacta ſunt ad memoriam reducimus, patenter cognoſcimus quam celeriter hoc quoque fugiat quod tenemus. Nemo valet mobilia diligere, & ipſe immobilis ſtare. Qui enim mobilia amplectitur, eo ipſo per curſum ducitur, quo decurrentia complectitur.* Idem. *Qui labenti innititur, neceſſe eſt vt cum labente labatur.* *Non fulciũt.*

ITEM confidentem non ſtabiliunt, non dant ſecuritatem, ſed decipiunt confidentes, Pſal. 51. *Deus deſtruet te in finem, euellet te*, &c. Sequitur. *Videbunt iuſti & timebunt, & ſuper eum ridebunt & dicent, ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum* &c. Idem 145. *Nolite confidere in principibus; in filijs hominum in quibus non eſt ſalus.* Sane vix inuenitur hodie vir fidelis, de quo poſſit homo confidere. propter quod Iere. 9. dicitur. *Vnuſquiſq; à proximo ſuo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciã: quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet; vir fratrem ſuum deridebit, & veritatem non loquetur*, &c. *Non ſtabiliunt, non dant ſecuritatem.*

PROPTER inſtabilem vanitatem, immo continuam volubilitatem, poteſt dici mundus rota molendinaria, quę voluitur & mouetur ad curſum continuum aquæ fluentis; ſic mundus ad continuum fluxum temporis mũdani voluitur & mouetur, & omnia quæ in eo ſunt. *Simile.* Eſt rota molẽdinaria circa cuius negocia & opera, quaſi equi excęcati diſcurrunt mundani, Pſal. 11. *In circuitu impij ambulant.* In huius rotæ circuitu rotat diabolus inimicos veri Dauid, ideſt Chriſti. Et ſicut lapis rotatur in funda vt proiiciatur, ſic diabolus per fas & nephas, per diuerſos circuitus mundanæ impietatis facit malos diſcurrere in acquiſitione temporalium, vt eos ſic diu rotatos, longe à Deo eiiciat, & ſubito proiiciat in infernum. dixit Abigail ad Dauid 1. Reg. 25. *Anima inimicorum tuorum Domine rotabitur, quaſi impetu & circulo fundæ:* quod fit cum per diuerſas ſollicitudines, & deſideria terrenorum, animæ eorum circunuoluuntur, & deiiciuntur in infernum. Ad hunc circuitum vt dicitur Iudi. 16. Sampſon à Philiſtęis captus & exoculatus & incarceratus, ad molendum ponitur, vt ſit ludibrium Philiſtinorum. *Mundus eſt rota molendinaria.*

ITEM in mundo iſto ſunt duæ rotę ſibi altrinſecus aduerſãtes, plenæ gladiis: & ſunt ſimiles illis rotis, quas fecit Maxentius ad dilacerãdum corpus B. Catherinæ, quarum altera poteſt dici fortuna proſpera, altera aduerſa. *Altera* voluitur à ſiniſtra aduerſitatis, & vertit homines de ſiniſtra aduerſitatis, ad dexterã proſperitatis. huius gladij diuerſi, ſunt varietates cõcupiſcibiles,

quæ

quę vulnerant & lacerant animas, per diuerſas concupiſcentias & ſollicitudines ſuas. *Alia rota* aduerſitatis, tendens à dextra in ſiniſtram, habet pro gladijs vulnerantibus corda, diuerſos caſus infortunij temporalis & ſpiritualis.

Mundus eſt rota fortunæ.

ITEM mundus eſt rota fortunæ, quæ quoſdam glorïantes extollit in ſummo gradu proſperitatis, & alios multos deijcit & deprimit in imo extremæ aduerſitatis; alios eleuat ab imo, alios à gradu ſummo. Secundũ has quatuor differentias totum mundum vertit. Qui ſtat in ſummo rotæ, poteſt dicere quod dixit quidam verſificator, *Glorior elatus*, qui incipit deijci poteſt dicere, *Deſcendo glorificatus.* Qui ſtat in imo depreſſus ſub rota, poteſt dicere, *Subſum proſtratus.* Quartus dicere poteſt, *Surgo prius attenuatus.*

2. *Propter abũdantiam fœditatis.*

SECVNDO cõtemnendus eſt mundus propter abundantiam fęditatis. Hic eſt lacus miſeriæ, & lutum fęcis. In lacum iſtum proijciunt dæmones hominẽ mundanum. Sicut fuit Hieremias miſſus in lacum, in quo non erat aqua, ſed lutum. Iere. 38. Hęc eſt ſentina omnium ſordium, ad quam confluunt omnes ſordes, & fluunt omnes immunditię, quæ tangentes & adhærentes maculant, ſicut lutum & ſtercora, quibus mundana cõparantur à ſanctis. Phil. 3. *Hæc omnia arbitratus ſum vt ſtercora.* Sap. 14. *Hæc omnia commixta ſunt in mundo, ſcil. ſanguis, homicidium, furtum, fictio, corruptio, infidelitas, turbatio, periurium, tumultus, bonorum Domini immemoratio, animarum inquinatio, natiuitatis immutatio, nuptiarum inconſtantia, inordinatio mœchiæ & impudicitiæ.* Matt. 20. *Homicidia, furta, adulteria, fornicationes, falſa teſtimonia, blaſphemiæ: hæc ſunt quæ coinquinant hominem.* Ideo in tanto mundi contagio, qui tot & tantis & tam diuerſis immunditijs inquinat amantes ſe, beatus eſt ille qui inuentus eſt ſine macula peccati mortalis. Ideo Thren. 4. *Recedite polluti, clamauerunt*, ſ. omnes ſcripturæ, & ſancti, *recedite, abite, & nolite tangere*, i. mundum, vel mundana à mundo polluta: propter immunditias peccatorum & ſordium abluendas, immiſit Deus diluuium, & quinq. ciuitates euerſione damnauit. Sicut dicitur 2. Pet. 2. *Originali mundo non pepercit Deus; Sed octauum Noe iuſtitiæ præconem cuſtodiuit, diluuium mundo impiorum inducens, & ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit; exemplum eorum qui impiè acturi ſunt ponens.* Sicut autem in diluuio pauciſſimi, i. octo animæ ſaluatę ſunt: omnes alij in iniquitatibus & flagitijs ſuis ſubmerſi ſunt; ita nunc ſaluãtur pauciſſimi reſpectu dãnatorum. Sicut expreſſe dicit B. Petrus 1. Pet. 3. *In arca pauci, i. octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam, quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma.* Et in euerſione quinque ciuitatum, ſolus Loth cum duabus filiabus ſuis ereptus eſt.

3. *Propter viſcoſitatem adhærentiæ.*

TERTIO contemnendus eſt mundus, immo potius fugiendus, propter viſcoſitatem adhærẽtiæ. Mundana enim adeo ſunt viſcoſa, & ſic amatores ſuos inuiſcant, quod vix poſſunt ab eo auolare, & ad cæleſtia volare. Aug. *Amor terrenorum viſcus eſt ſpiritualium pennarum.* Eius amatores poſſunt dicere: *Conglutinatus eſt in terra venter noſter.* Sic enim adhærent terrenis, vt non poſſint ab eis ſeparari, licet videant mortem ſibi imminere eis quæ iniuſtè detinent, per quæ detinentur à diabolo. Aug. *Detines alienum, & detineris à diabolo.* Sunt enim aues inuiſcatæ in manu aucupis diaboli, & magis ac magis ſe inuiſcant in hoc mundo, in quo ſunt multi putei bituminis (quod eſt gluten tenaciſſimum) qui detinent multos, adeo vt nõ poſſint ab eis ſeparari, niſi per amaræ mortis gladium. Gen. 14. *Vallis illuſtris*, i. mundus, *multos habet puteos bituminis*, in hac valle multi ſubmerguntur, & ſubuertuntur in his, & ab his puteis, cũ Sodoma & Gomorrha. Aug. in li. de ſymbolo. *Ecce tot calamitatibus repleuit Deus mundum: ecce amarus eſt, & ſic amatur; ecce ruinoſus eſt, & ſic habitatur: quid faceremus ſi ſtabilis & dulcis eſſes, ò munde immunde & tenebras pariens; ſi tranſiens ſic detines, quid faceres ſi maneres? ſi amarum ſic decipis, quem non deciperes ſi dulcis eſſes?*

4. *Propter inũdantiã iniquitatis.*

QVARTO fugiendus ac etiam odiendus eſt mundus, propter inundantiam iniquitatis. Inundant iniquitates

A & flagitia in mundo iſto, pluſquam aquæ materiales mundauerunt in diluuio. Vnde Oſee 4. dicitur. *Non eſt veritas, non eſt miſericordia, non eſt ſcientia Dei in terra: maledictum, mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit:* cum enim feciſſet Deus mundum; Sicut dicitur Actu. 17. *Deus fecit mundum & omnia quæ in eo ſunt*; diabolus per aſtutiam ſuam hominem tentando, præualuit, totumque genus humanum ſubijciens, factus eſt princeps mundi, id eſt omnium mundanorum, ſicut dicitur Io. 16. *Venit princeps mundi huius*, &c. Et 1. Pet. 2. *Totus mundus in maligno poſitus eſt*, i. in poteſtate maligni, qui totum mundum malignitate repleuit. Et ſicut ſolent hoſtes facere quãdo obtinuerunt victoriam, quod totam terram aduerſarij ſui cremant: ſic diabolus obtenta victoria contra

B primum hominem, totum mundum incendio concremauit. vnde totus mundus in maligno, i. in malo igne poſitus eſt. Hæc eſt fornax Babylonis ſuccenſa ſeptuplum, i. ſeptemplici igne ſeptem capitalium vitiorum. De hoc incendio tres pueri, i. puritatem cordis, oris, & operis conſeruantes, exeunt, & euadunt illæſi, ſolutis vinculis amoris mundani; ſed Chaldæi in hoc incendio deuorantur.

ISTE princeps malignus excæcauit hominis intellectum, vt Dominum ſuum verum non cognoſceret, nec recognoſceret; & deprauauit affectum, vt ipſum non diligeret, nec timeret. Deus autem miſericors mũdum ad ſe multipliciter ſtuduit reuocare, videlicet per Prophetas, Patriarchas, & Angelos; tandem per filium ſuum. Io. 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum ſuum*

Quomodo Deus ſtuduit mundum ad ſe reuocare.

C *daret*, &c. Filius ipſe venit. 1. Tim. 1. *Chriſtus Ieſus venit in mundum peccatores ſaluos facere*, ipſi vero nec eum recipere, nec recognoſcere ſicut Dominũ voluerunt. Io. 1. *In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus ipſum non cognouit: in propria venit, & ſui eũ non receperunt.* *Item* prædicauit, & monuit vt redirent ad ſe, ſed prædicationem eius contempſerunt. Ioan. 3. *Ego lux veni in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quam lucem.* *Item* corpus ſuum proprium dedit eis in cibum, & ſanguinem in potum. Io. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita.* Et ibidem. *Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus.* *Item* ſeipſum dedit in precium redemptionis & ſalutis. Ioa. 3. *Non miſit Deus filium ſuum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.* Sed hæc omnia non ſolum contempſerunt, verum inſuper

D filium occiderunt: Patrem etiam qui filium ſuum miſerat, dederat, & morti tradiderat, recognoſcere noluerunt. Io. 17. *Pater iuſte mundus te non cognouit.* *Item* recedẽs à mundo, Spiritum ſanctum miſit, ſed nec ipſum recipere voluerunt. Io. 14. *Spiritum veritatis mundus non poteſt accipere.* *Denique* miſit Apoſtolos ſuos, diſcipulos, & alios multos; & illos iniurijs, ludibrijs, vinculis, flagellis, & ſupplicijs, multiſque mortis generibus, occiderunt. De miſſione dicitur Mar. 16. *Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium*, &c. Et Ioan. 17. *Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum.* De ſupplicijs vero quæ mundus eis intulit dicitur Heb. 11. *Ludibria & verbera experti, inſuper & vincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt.* Sequitur. *Quibus dignus non erat mundus.*

E SIC igitur apparet iniquitas mundanorum contra Chriſtum & ſuos, quomodo maligno principi adhæſerunt, quomodo Deum ſummum principem ſuum, & ſuos, multipliciter impugnauerunt. Non igitur mirum eſt, ſi mundus odit & perſequitur ſanctos qui modo ſunt, quia inueteratum eſt odium inter mundum & Deum, & omnes amicos ſuos. Vnde dicebat Chriſtus ſuis, Ioan. 15. *Si mundus vos odit, ſcitote quia me priorẽ vobis odio habuit.* Itẽ 17. *Mundus eos odio habuit, quia non ſunt de mundo, ſicut & ego de mundo non ſum.* Item 16. *In mundo preſſuram habebitis.* Hac ergo ratione fugiẽdus eſt mundus & odiẽdus tanquam hoſtis publicus Dei & ſuorũ. 1. Io. 2. *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo.* Et Iaco. 4. *Adulteri neſcitis quia amicitia huius mundi inimica eſt*

Inueteratum eſt odium inter mundum & Deum.

Deo: quicunque ergo voluerit amicus eſſe huius mundi, inimicus conſtituitur Dei.

Et nota quod ſicut amicitia mundi, eſt Dei inimicitia, vt dictum eſt: ſic mundi ſapientia, eſt inſipientia. 1. Cor. 3. *Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum.* Sic opulentia facultatum eſt inopia. 1. Tim. 6. *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid poſſumus.* Mundus enim in exitu domus ſuæ, inexorabilem conſtituit ianitorem, ſcil. mortem, quæ nec prece nec pretio, nec alio quouis modo, aliquid inde deferri permittet. Iob 1. *Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc.* Sicut igitur homo, pauper & nudus mundum ingreditur; ita pauper & nudus egreditur. ſed etiam plurimi, pauperiores exeunt quam intrauerint: quia ſci. pluribus peccatis irretiti recedunt, nihil ſecum præter peccata portantes. *Item* mundi deliciæ ſunt fæ-B ditas, vt dictum eſt, quæ in ſupplicium conuertentur. Apoc. 18. *Quantum glorificauit ſe & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Ideo dixit Apoſt. *Mihi abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mundus crucifixus eſt,* &c. *Item* honores mundi in ignominiã conuertentur. Phil. 4. *Gloria in confuſionem eorum qui terrena ſapiunt.* Ideo Matth. 4. Cum diabolus Chriſtum tentans de gloria mundiali, oſtenderet ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, dicens: *Hæc omnia tibi dabo ſi cadens adoraueris me,* dixit ei: *Vade ſathana, ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis,* &c. *Item* gaudium mundi conuertitur in mærorem. Sicut dicitur Ioa. 16. *Mundus gaudebit, vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium.* Per quod innuit quod gaudium conuertetur in triſtitiam & mærorem.

C

5. *Propter calamitates dolorum lamentabilium.*

Qvinto contemnẽdus eſt mundus, propter anxietates & calamitates dolorum lamentabilium. Mundus enim eſt vallis lachrymarum, ad quam cõfluunt cauſæ doloris & gemitus, quas qui prudenter conſiderat, poteſt dicere illud Pſal. 39. *Circumdederunt me mala, quorum non eſt numerus.* Licet autem omnes humanæ vitæ miſerias, nullus perfectè deſcribere, enarrare, vel enumerare ſufficiat; omnes tamen ad quatuor reduci poſſunt.

Miſeria humana vitæ quadruplex.

Eſt namq; miſeria connaturalis, quã naſcendo contrahimus. Secunda eſt miſeria contemporalis, quam viuendo perferimus. Tertia eſt miſeria criminalis, quam peccando acquirimus. Quarta eſt miſeria gehennalis, quam moriendo incurrimus. Prima grauis eſt. Secunda grauior. Tertia grauiſſima. Quarta ſupergrauiſſima. Prima eſt ineuitabilis, & ideo miſeranda. Secunda tolerabilis, & ideo ſuſtinenda. Tertia deteſtabilis, & ideo fugienda. Quarta intolerabilis, & ideo metuenda.

D

1. *Connaturalis.*

Miseria connaturalis quam contrahimus, eſt cum qua ex vtero naſcimur: omnes enim naſcimur eiulãtes, vt futuram exprimamus miſeriam. Vnde Aug. ait: *Puer à ploratu incipit, nec videre poteſt, ſtatim natus plorat, propheta: calamitatis ſuæ lachrymæ, teſtes ſunt futuræ miſeriæ: nondum loquitur, & iam prophetizat.* Ideo Sap. 9. *Similem vocem omnibus emiſi plorans.* Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis exordium: miſera profecto & miſerabilis eſt hominis naſcentis conditio. Omnes enim naſcimur ſine ſcientia, ſine verbo, ſine virtute, ſine corporis indumento, niſi fortè indumentum eius volueris appellare viliſſimum tegumentum, quo inuolutus exit ex vtero, turpe dictu, turpius auditu, turpiſſimum viſu; E ſcil. pellicula fœda, ſanguine cruentata. Naſcimur inquam flebiles, debiles, & miſerabiles, parum à brutis differentes, & in multis minus habentes. Nam bruta ſtatim cum nata ſunt, gradiuntur & currunt: nos autẽ nõ ſolum pedibus non ambulamus erecti, verumetiam incuruati, manibus non reptamus. Quidam etiã quod miſerabilius eſt, deformes & prodigioſi naſcuntur, quibus melius fuiſſet prouiſum, ſi nunquam proceſſiſſent ad viſum. Quoniam vt monſtra monſtrantur, & oſtenta oſtenduntur: pleriq; vero diminuti membris, & ſenſibus corrupti, naſcuntur; in parentum verecundiam, & triſtitiam propinquorum.

2. *Contemporalis.*

Secvnda eſt miſeria contemporalis, quæ ideo contemporalis dicitur, quia totum vitæ noſtræ tẽpus comitatur. Hanc miſeriam grauem reddunt quatuor, ſine quibus vita noſtra non agitur. Quorum primum eſt naturalis fragilitas, qua pænaliter aggrauatur. Secundum eſt temporalis aduerſitas, qua iugiter moleſtatur. Tertium eſt corporalis infirmitas, qua grauiter anxiatur. Quartum eſt hoſtilis malignitas, qua nequiter impugnatur.

Hanc miſeriam quatuor grauem reddunt.

1. *Naturalis fragilitas.*

Primvm inquam eſt naturalis fragilitas qua pœnaliter aggrauatur. De qua loquitur B. Grego. exponens illud Iob. *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs,* dicens: *Si breuiter conſideretur, omne quod hic agitur, pœna eſt & miſeria; carnis enim corruptioni ſeruire ad neceſſaria, atq. conceſſa, miſeria eſt: vt contra frigus veſtimenta, contra famem alimenta, cõtra æſtum frigora requiruntur, quod cum multa cautela cuſtoditur ſalus corporis, quod* B *etiam cuſtodita amittitur, & amiſſa cum graui labore reparatur; & tamen reparata ſemper in dubio eſt: quod hic aliud quã mortalis vitæ miſeria eſt, quod amiſſa cœleſti patria repulſus homo delectatur exilio, grauatur curis, & tamen cogitare diſſimulat: quod denique priuatus eſt æterno lumine, & cum diſſimulat ſuam perpeti cæcitatem, quid hoc aliud quam de pœna noſtra nata miſeria eſt.* Hanc miſeriam Pſal. 37. deplorat, dicens: *Miſer factus ſum & curuatus ſum vſque in finem.*

2. *Temporalis aduerſitas.*

Secvndvm quod cõtemporalem miſeriam grauem reddit, eſt temporalis aduerſitas qua iugiter moleſtatur, quæ multiplex eſt. O quãta mortales angit anxietas, ſollicitat cura, ſollicitudo moleſtat, metus exterret, tremor concutit, dolor affligit, conturbat triſtitia, cõtriſtat turbatio, pauper & diues, ſeruus & dominus, coniugatus & continens, bonus & malus, & omnes C generaliter mundanis cruciatibus afflig̃utur. Quis vnquam vnicam diem totam habuit, ex ſua delectatione iucundam, quam iactura aliqua, vel offenſa, ſeu paſſio non commouerit: quam viſus, vel auditus, vel actus alicuius non offenderit. Semper enim mundanæ lætitiæ triſtitia repentina ſuccedit, & quod incepit in gaudio, deſinit in mærorem. Mundana quippe fælicitas multis amaritudinibus eſt reſperſa. Nouerat hoc Sapiens, qui dicit Eccle. 2. *Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat.* Bern. in ſer. de ramis palmarum. *Videte ſeculares & intelligite, quia extrema gaudij luctus occupat: hic eſt finis lætitiæ ſecularis, hic fructus gloriæ temporalis.* Subito enim dum nõ aduertimus, nec timemus, infortunium accidit, calamitas irruit, morbus inuadit, mors intercipit, quam nullus euadit: ergo ne glorieris in craſtinum, D ignorans quid de te ventura pariat dies. Nec ſolum aduerſitates nobis euenientes nos conturbant, verumetiã proximorum miſeriæ nos contriſtant. O quanto dolore turbamur, quanto terrore concutimur, cum amicorum damna ſentimus, cum parentum pericula formidamus. Cuius cor tam lapideum, cuius pectus tam ferreum, vt gemitus non exprimat, lachrymas non effundat, cum proximi, vel amici morbum, vel interitum intuetur. Ipſe Iesvs cum vidiſſet Mariam & Iudæos, qui cum eo venerant ad Lazari monumentum, plorantes; infremuit ſpiritu, turbauit ſemetipſum, & lachrymatus eſt, nec fleuiſſe credẽdus eſt, quia Lazarus mortuus erat: ſed quia mortuum ad vitæ miſerias reuocabat. Præterea vt totum tempus vitæ noſtræ miſeriis repleatur, nihilq; ſine miſeria & calamitate pertranſeat; etiã E tempus quieti conceſſum, non conceditur eſſe quietum, quia terrent ſomnia, viſiones conturbant; & licet non ſint in veritate triſtia, vel terribilia ſeu laborioſa, quæ videntur in ſomniis; tamen in veritate terrentur, triſtantur, & fatigantur dormientes, intantum quod aliquando lachrymantur, & clamantes euigilant, & euigilantes ſæpiſſimè conturbantur.

3. *Corporalis infirmitas.*

Tertivm quod hanc miſeriam reddit grauem, eſt corporalis infirmitas qua grauiter anxiatur, quæ etiam multiplex eſt. Quis enim numeret quot morborum genera, quot ſpecies paſſionũ, quot diuerſitates cogitur humana fragilitas tolerare dolorũ. Profectò plures experimur ægritudinum differentias, quã ſint humani corporis membra; nec dudum à ſæculis induſtria medicorum, tot morborum ſpecies potuit indagare, quot

miſerias,

miſerias homo naſcitur ſuſtinere hoc autem mirabile, miſerabile, & lamentabile, & dolore plenum eſt, quod ſolum corpus hominis, pluribus malis & paſſionibus ſubiacere dignoſcitur, quam tota vniuerſitas creaturarum cum homine productarum.

4. Hoſtilis malignitas. QVARTVM quod hanc miſeriam grauem reddit, eſt hoſtilis malignitas, qua nequiter impugnatur. Hoſtes enim noſtri vndique nobis inſidiantur, vt rapiant, perſequantur, & puniant, &c. *Require ſupra de mundi periculis.*

3. Criminalis. TERTIA eſt miſeria criminalis, quæ longè deterior eſt præmiſſis; quia aliæ pertinent ad corpus, & faciunt corpus miſerum: iſta ad animam, ipſam faciens infelicem. & ſicut dignitas animæ incomparabiliter excellit cuiuſque corporis dignitatem, ſic miſeria animæ abſq; vlla cõparatione, peior & vilior eſt quam miſeria corporalis. O grauis neceſſitas! O infelix conditio: antequam peccemus, peccato conſtringimur: antequã aliquid boni, vel mali fecerimus; filij iræ, rei mortis & perditionis efficimur. Hanc ergo miſeriam non per actum proprium, nec ex propria voluntate, ſed ex neceſſitate originis contrahimus: poſtmodum autem ab hac miſeria liberati, & ab originali peccato mũdati; & opera noſtra, & conſenſu propriæ voluntatis, noſipſos miſeros efficimus. Nam poſt nitorem baptiſmi, poſt collatum nobis piæ regenerationis candorem, poſt acquiſitam indumenti nuptialis angelicam dignitatem: in peccatorum cæno relapſi, & in antiqua criminũ volutabra reuoluti; niueum veſtimentum, tetris iniquitatum & libidinum contagiis, ſordidamus: & poſt ſingularem Domini noſtri indulgentiam, innouata fœdamus, integra reſcindimus, expiata violamus, repetẽtes, non iam vndis purganda, ſed flammis. De hac animæ miſeria dicit Sap. Prou. 14. *Miſeros facit populos peccatum.* Heu quam miſera fit anima per peccatum, turpis ſcil. & horrida: cuius turpitudine nihil horridius; fœda & fetida. nullum enim cadauer putridum adeo fetet corã hominibus, ſicut peccatrix anima coram Deo. *Item* fit anima per peccatum debilis, & ad omne opus bonum infirma; pauper, inops, & omni bono vacua, cæca, muta, & fatua, Deo, ſanctis & Angelis odioſa; æterno regno priuata, æternis inferni ſuppliciis deputanda. Pro hac miſeria deplorat Pſal. 37. dicens: *Iniquitates meę ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me: putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meę à facie inſipientiæ meę. Miſer factus ſum & curuatus ſum vſque in finem, tota die contriſtatus ingrediebar* &c.

NOTA quod ſicut beatus eſt qui habet quicquid vult, & nihil vult male: ita miſer eſt ille, qui non habet quod vult, & multa vult malè. Peccator igitur rectè miſer eſt, qui multa vult in malum ſuum, & illa nõ deſiderat, quæ eſſent ad bonum ſuum. Multa etiam vult, quę non cõſequitur, vel implere nõ poteſt. Heu quanta miſeria peccatoris, qui per ſe poteſt cadere, ſed non reſurgere: maculare, non lauare: vulnerare, non ſanare: occidere, non viuificare: malum ſuum velle poteſt, non bonum: & ſi quandoque velit bonum, tamen cõſequi, vel implere nõ poteſt. Voluntariè currit ad interitum, & damnationem ſuam clare conſpiciens, reſilire non poteſt. Vnde Bernar. *Ex quo peccare cæpi, nunquam diem vnum ſine peccato tranſire potui, nec adhuc peccare ceſſo: ſic de die in diem peccata peccatis addo, & ea præ oculis habeo, nec gemo; erubeſcenda video, nec erubeſco; dolenda video, nec doleo; quod eſt mortis ſignum, & damnationis initium, vel indicium. Membrum enim quod dolorem non ſentit, mortuum eſt: & morbus inſenſibilis, eſt incurabilis: leuis ſum & diſſolutus, nec me corrigo; ad peccata quæ confeſſus ſum, quotidie redeo: nec caueo foueam in quam cecidi, vel alium cadere vidi: cumque plorare & orare deberem pro malis quæ feci, & pro bonis quæ facere neglexi; proh dolor verſus eſt mihi in contrarium: nam tepui & frigui à feruore orationis, & iam frigidus ſine ſenſu remanſi; & ideo meipſum flere non poſſum, quia fons lachrymarum receſſit à me.* Eſt alia miſeria peccatoris, qui quandoque putat ſe bonum eſſe, qui malus eſt, & ſaluari ſperat, qui æternaliter eſt damnandus. De hoc B. Ioan. in Apoc. 3. dicit: *Tu dicis quia diues ſum & locupletatus, & nullius egeo,* diues ſci. gratia & virtutibus, locupletatus bonis operibus; & nullius conſilio, doctrina, vel orationib. egeo: quia ſcil. per me ſum ſufficiens ad ſalutem: *& neſcis quia tu es miſer & miſerabilis, & pauper & nudus & cæcus.* miſer, propter defectum gratię: miſerabilis, propter vilitatem ignominiæ: pauper, quia ſine meritis operum: nudus, quia ſine veſtitu virtutum: & cæcus, quia ignorans miſeriæ ſuæ ſtatum.

4. Gehennalis. QVARTA eſt miſeria gehennalis, de qua Pſal. 139 dicit, *Cadent ſuper eos carbones, in ignem deiicies eos, in miſeriis non ſubſiſtent.* Carbones hic intelligi poſſunt increpationes æterni iudicis, quibus reproborũ facies confundentur, & conſcientię exurentur. Ignis vero de quo dicitur hic, *in ignem deiicies eos*, eſt atrociſſimum incendium ineffabiliter crucians tam animas, quam corpora damnatorum. De quo dicitur Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius.* Sequitur, *In miſeriis non ſubſiſtent*, pluraliter dicit miſeriis, quia ſunt innumerabiles, inenarrabiles, inexcogitabiles, intollerabiles, & interminabiles. Sed mirum quod dicitur, *non ſubſiſtent*, cum miſeri æternaliter in miſeriis viuere compellantur. Sed reuera diuina iuſtitia exigente, ſemper ſeruantur in ſuppliciis, vt ſine fine crucientur, & tamen ex immenſa acerbitate pœnarum, ad extremum debilitatis deducuntur, vt omnino deficere videantur. viuunt ergo vt ſemper moriantur, & tamen mori non poſſunt, vt ſemper iniquitas puniatur. Horrendum eſt ergo in hanc miſeriã incidere, quæ & tollerari non poterit, & tamen non poterit terminari. De hac liberari petebat Iob 10. dicens: *Dimitte me vt plangam paululum dolorem meum antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebroſam & opertam mortis caligine, terram miſeriæ & tenebrarum*, &c. *De hac require diffuſius infra libro tertio per totum.*

6 Propter diuerſitates periculorum. SEXTO fugiendus eſt mundus propter diuerſitates periculorum innumerabilium. Tot ſunt pericula & periculorum occaſiones, quod vix poteſt aliquis euadere, quin capiatur, irretiatur, & inuoluatur: vnde Matt. 18. *Væ mundo à ſcandalis*, i. propter ſcandala quæ præbent omnibus occaſionem ruinæ. *De his require ſupra de mundi periculis.*

De paupertate.

DISTINCTIO CIV.

DEINDE conſiderandum eſt de voluntaria paupertate quam generat contemptus mundi, quia ex eo quod aliquis mundum contemnit, incipit diligere paupertatem: hæc enim in nobis amorem cõtemperat terrenorum, & refręnat vel extinguit cupiditatem eorum. Circa paupertatem conſideranda ſunt tria. Primo quid ſit paupertas, maximè illa quę dicitur voluntaria, ſiue paupertas ſpiritus quæ bonos facit. Secundo quomodo paupertate aliquis, vel in bonum bene vtitur, vel in malum male vtitur, ſecundum quod ſunt diuerſa genera paupertatis. Tertio per quæ homo ad amorem paupertatis inducitur.

Paupertas eſt carentia diuitiarum. CIRCA primum, ſci. *quid ſit paupertas.* Sciendũ quod paupertas eſt carentia diuitiarum; ſecundum quod dicit Auguſt. *Inueſtiganti ſingulas rerum naturas, non occurret quid ſit paupertas, nuditas, aut foramen, niſi priuationes.* Priuationes autem, multorum bonorum quandoque ſunt occaſiones. per has enim homines à multis elõgantur vitiis: quia vt dicit Poëta, *non habet vnde ſuum paupertas paſcat amorem.* Non enim habẽt tantam materiam peccandi, nec occaſionẽ, pauperes ſicut diuites. Greg. *Habent ſancti hoc proprium vt ſemper ab illicitis longe ſint; & à ſe licita abſcindant plerumque, ne per ea poſſint cadere in illicita.*

Paupertas ſumitur quandoque pro contemptu diuitiarum; quandoque pro amore paupertatis. QVANDOQVE autem dicitur paupertas contemptus diuitiarum, ſecundum quod dicit Seneca: Nemo eſt dignus Deo qui opes non contempſit. Tertio dicitur paupertas amor paupertatis. Bernardus in Epiſto. *Non paupertas virtus reputatur, ſed paupertatis amor. Denique: Beati pauperes, non rebus, ſed ſpiritu.*

A

Idem. *Velote eſſe amicum pauperum, magis autem amatorem paupertatis, & pauperum imitatorem. Amicitia enim pauperum amicos Regis conſtituit: Amor paupertatis Reges facit.* Matth. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.*

Circa ſecundum notandum, quod ſunt diuerſa genera pauperum, ſecundum quod homines hic, Dei dono male vtuntur, aut bene. Sunt enim tria genera hominum, qui male vtuntur paupertate, qui ſunt mali, peiores, peſſimi. Alij qui bene vtuntur ea, ſunt aliqui boni, aliqui meliores, alij optimi, alij indifferentes.

Septē genera pauperum.

1. Pauperes querulosi.

Horum ſeptem generum pauperum qui poſſunt diſtingui: *Primi* poſſunt dici mali, quia cum paupertatem habent, non eam ad Deum retorquent, vt eam propter Deum ferant, ſed in ea ſunt querulosi & impatientes, & ignorantes, viam Domini ſcire, & tenere B negligentes. De quibus Iere. 5. *Pauperes ſunt, & ſtulti, & ignorantes viam Domini, & iudicium Dei ſui. Secundi*

2. Pauperes ſuperbi.

ſunt qui aliquod peccatū habent, quod aufert eis paupertatis ſuæ meritum: vt quando ſunt ſuperbi & vani, glorioſi aut præſumptuoſi. Eccl. 10. *Qui gloriatur in paupertate, quanto magis in ſubſtantia.* Eccl. 15. *Odit Deus pauperem ſuperbum.* Qualis erat Epiſcopus Laodiceæ, Apoc. 3. *Dicis, quia diues ſum & locupletatus, & nullius egeo; & neſcis quia miſer es, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Tales ſunt vt pauper ſomnians ſe Imperatorem, qui excitatus inuenit ſe in veritate in clibano iacentem, nudum, & pauperem.

3. Pauperes contra Deum murmurantes, & alios opprimentes.

Tertij ſunt peſſimi, ſcilicet qui de nouo paupertatis contra Deum murmurant, & de dono ſalutari quod dedit eis ad ſalutem acquirendam, ſe occidunt; & vnde C gratias Deo reddere debuerunt, eum impugnant, & blaſphemant, Eccl. 13. *Nequiſſima paupertas in ore impij:* quia de ea ſe nequiter occidunt, & Deum blaſphemant. *Item* nequiſſima eſt paupertas illorum, qui non ſolum de ea, vel in ea, Deum impugnant; ſed alios pauperes opprimunt & ſpoliant moleſtiis, fraudibus, & furtis, & aliis iniuriis. De quibus Prouer. 28. *Vir pauper calumnians pauperes, ſimilis eſt imbri vehementi, in quo paratur fames,* i. tempeſtati quæ omnia atterit, quia acriores ſunt aliis; ſicut ciniphes, aut muſcæ macilentiores.

Vnde refert Ioſephus quod Tyberius Imperator non libenter mutabat præpoſitos, nec de pauperibus eos libenter faciebat, reddens cauſam, quia quanto erant pauperiores, conſueuerunt eſſe aliis acriores. Reddit exemplum de muſcis, & de vulnerato ſedente D ad muſcas; quas cum quidam amicus ſuus vellet ab eo abigere, ait: Parce, quia iſtis quæ iam ſunt ſatiatæ, ſuccedunt aliæ; quæ quanto ſunt aliis macilentiores, tanto mihi erunt acriores Sic ſunt pauperes dominium exercentes in alios. tales deteriores ſunt leonibus, aut lupis, aut ſerpentibus, qui non comedent (vt dicit Sene) res ſuæ ſpeciei. Namque *omne animal diligit ſibi ſimile,* vt dicitur in Eccleſ. 13. Primi ſunt inſipientes, quia lucrum paupertatis & patientiæ amittunt. Secundi magis, quia bonum paupertatis ſuperbia ſua, vel alio ſuo peccato inficiunt, vel materiā humilitatis quæ debet eſſe paupertas, in ſuum contrarium conuertunt, quando de ea ſuperbiunt. Tertij peſſimi, qui datori huius boni cui gratias agere deberent, non ſolum ingrati ſunt, ſed ei E contumeliam inferunt; & proximis quibus magis deberent compati tanquam ſimilioribus, iniurioſi magis ſunt: ſimiles illi latroni ſiniſtro cum Domino crucifixo, qui cum eſſet in eadem damnatione, ei contumeliam inferebat, cum blaſphemando.

4. Pauperes indifferentes, qui ſcil. non propter Deū, ſed ob aliquem finem indifferentem pauperes fiunt.

Svnt autem pauperes quarti, quorum paupertas nec habet meritum nec demeritum, quia non propter Deum onera diuitiarum reijciunt, & ſollicitudines; ſed vt liberius vacent Philoſophiæ ſtudiis, & ſecularibus ſcientiis, quas non retorquent ad Deum. De quibus dicit beatus Bernard. in ſerm. de omnibus ſanctis. *Philoſophi ſua omnia reliquiſſe leguntur, vt vacarent liberius ſtudio vanitatis;* quos *decernit cum dicit,* ſpiritu, id eſt *ſpirituali voluntate, propter ſolum Dei beneplacitum, & animæ ſalutem;* quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Sunt A alij quorum paupertas non habet meritum, qui propter hoc ſolum diuites fieri nolunt, & diuitias habitas reijciunt, ne earum curis & ſollicitudinibus, & oneribus affligantur; non propter Deum, & ſuarum ſalutem animarū. Sicut legitur feciſſe Diogenes Philoſophus, qui cum haberet pecuniam, quam ad caput ſuum poſuerat vt dormiret; & quidam latro hoc perciperet; inſidiabatur ei de nocte conſurgens, quomodo dormiēti eam ſurriperet. Et ille econtra hæc aduertens, præ ſollicitudine cuſtodiendi eam, cum affligeretur & dormire nequiret; vocato latrone, & accepta pecunia, illam proiecit ei, dicens: *Tolle miſer, & vt vtique me ſine dormire.* *Item* Maximianus Imperator purpuram imperialē depoſuit, & imperium dimiſit; nihil eſſe difficilius dicens, quam imperare, propter ſollicitudines diuerſo- B rum negociorum: & elegit vitam priuatam apud Mediolanum ducere, ne diuerſis anguſtiaretur curis. Tamen in aliquibus chronicis legitur, quod tam ipſe, quā Diocletianus, qui fuerunt Eccleſiæ peſſimi perſecutores, diuino iudicio à dæmone ſunt arrepti; Diocletianus apud Nicomediam, Maximianus apud Mediolanum, eadem die, qua ſimul imperauerunt, imperium relinquentes. De Diocletiano legitur hoc commendabile, quod factus Imperator ſuos parētes ita moderatè ditauit, vt nec nimia paupertate depreſſi, nimis affligerentur; & ne diuitiis accumulati, in ſuperbiam extollerentur. Horum paupertas ſine merito fuit, & imperij dimiſſio, & diuitiarum; quia non propter Deum has abiecerunt.

Exemplum.

5. Pauperes boni, & bonorum quadam patienter ferunt propter Deū, quadā etiam lætanter, & quadā omnia pro Deo abijciunt.

Item eſt paupertas bona, ipſam patienter ferētium, C eorum ſcilicet qui ſunt pauperes neceſſitatē. Secunda eſt melior, eam non ſolum patienter ferentium, ſed etiam lætanter, & eſt optima eorum, qui omnia mundana abijciunt & temporalia propter Deum, & ſuſtinent paupertatem libenter. Prouer. 12. *Melior eſt pauper ſufficiens ſibi, quam diues glorioſus indigens pane.* Tob. 5. *Sufficiebat nobis paupertas noſtra.* hæc facit diuites, quia nullus poteſt eſſe diues, niſi ſatis habeat, ſed vt dicitur: *Cui ſatis eſt quod habet, ſatis illum conſtat habere.* Eccl. 11. *Eſt homo abundans paupertate, & oculus Domini reſpexit illum in bonum, &c.* Et poſt: *Paupertas & honeſtas à Domino Deo ſunt.*

Pauperes neceſſitate, boni.

De his autē qui ſunt pauperes neceſſitate, qui onus paupertatis patienter portant, dicit Bern. *Sunt pauperes miſerabili neceſſitate, laudabili voluntate; quibus tamen apud* D *Dei miſericordiam profuturam ſpero hanc ipſam ſuam miſeriā. Scio tamen non de his eſſe dictum: Beati pauperes ſpiritu; ſed de his qui poſſunt dicere, voluntariè ſacrificabo tibi, ſcil. qui de neceſſitate faciunt virtutem, eam ſibi inflictam patienter portando; vel eam, cum eam non habeant, voluntariè, ſpretis temporalibus diuitijs, ſuſcipiendo.* Bonus pauper fuit Lazarus, qui portatus eſt mortuus ab Angelis in ſinum Abrahę, de quo quidam ſenex ait in vitiſpa. *Nihil reperimus ſcriptum de Lazaro paupere quod aliquam virtutē fecerit, niſi quod nunquam aduerſus diuitem murmurauit, qui nullam ei miſericordiam impendebat, ſed cum gratiarum actione, laborem ſuſtinebat paupertatis, ſibi à Domino inflictum. Item* meliores videntur eſſe pauperes cum vitę innocentia & ſimplicitate, quā multas habere diuitias, quas poſſent & ſcirent acquirere, lucris temporalibus inhiando, & mun- E di negocia exercendo, Prouer. 28. *Melior eſt pauper ambulans in ſimplicitate ſua, quam diues prauis itineribus.*

Pauperes voluntate, meliores.

Item ſimiliter meliores quam primi videntur, qui non ſolum paupertatem ſibi datam à Deo patiēter ſuſtinent, ſed etiā de neceſſariis vitæ ſuæ ſibi ſubtrahunt, & ea quæ poſſunt pro Deo tribuunt. vt faciebat illa vidua euangelica, quæ de penuria ſua in gazophilacium miſerat duo minuta, quæ Domini iudicio plus omnibus miſit. Mar. 21. Luc. 21. *Item* de melioribus dici poſſunt, qui omnia ſibi ſubijciunt temporalia, ea contemnendo. Pſal. 61. *Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.* Qui ſunt ſimiles Dauid, Abrahæ, & aliis Patriarchis ſanctis, qui non fuerunt pecuniarum auari congregatores, ſed fideles diſpenſatores: quorum manibus de bonis Domini, nihil adhæſere contigit, quod ſibi retinerent. Vt

faciebat beatus Nicolaus, & beatus Ioannes Eleemoſynarius, & alij; qui vitæ neceſſaria ſolum ſibi retinebant ad vſus neceſſarios, & omnia alia pro Deo erogabant, non retinendo aliqua ſuperflua.

Pauperes qui omnia abijciunt, optimi.

OPTIMI autem pauperes ſunt, qui omnia temporalia propter Deum abijciunt, & ſeipſos ſeruituti perpetuæ ſubijciunt; vt illi de quibus Matth 19. dicitur. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*, &c. Bern. in ſer. de paſſione. *Homines bonæ voluntatis, qui chriſtiana pietate, diuitias in paupertatem commutant; & etiam non habitas tanquam habitas contempſerunt, relinquentes omnia propter Chriſtum, ſicut & ipſe reliquit omnia propter ipſos; ſequuntur agnum quocunque ierit.* Idem in ſer. de omnibus ſanctis. *Verè martyrij genus eſt paupertas voluntaria. Quod enim martyrium grauius quam inter epulas eſurire, inter veſtes algere, paupertate premi inter diuitias quas offert mundus, quas oſtentat malignus, quas deſiderat appetitus? An non merito coronabitur qui ſic certauerit?* Idem in quibuſdã dictis. *Paupertas voluntaria ſuos à gemina impugnatione, qua huiuſmodi mundi diuites impugnantur, reddit ſecuros: ſcil. à propria inuidia & aliena. Paupertas enim dum putatur miſeria aliena, caret inuidia: & quia eſt voluntaria, nemini quicquã inuidet.* Hæc autem paupertas bonos facit, tam per rerum abdicationẽ, quam per paupertatis donum: & ex eo quod non ſolum paupertatis defectus portat homo patienter, ſed etiam libenter, & gaudenter; non cum murmuratione, ſed cum gratiarum actione. Bern. in ſerm. de omnibus ſanctis. *Vis obtinere cælum, paupertatis voluntatem amplectere, & tuum erit. Non enim iam paupertas virtus reputatur, quam amor paupertatis. amicitia pauperum, amicos Regis æterni facit; amicitia paupertatis, reges: regnum enim cælorum pauperum eſt. Beatus ergo qui poſt illa non abijt, quæ poſſeſſa onerant, amata inquinant, amiſſa excruciant.* Idẽ in ſermone de aduentu Domini. *Magna quædam eſt penna paupertatis, per quam tam cito volatur in cælum, quod paupertati non tam promittitur, quam datur.* Videmus enim pauperes alios, qui ſi veram haberent paupertatẽ, adeo puſillanimes non inuenirentur & triſtes, vtpote reges cæli: ſed hi ſunt qui pauperes eſſe volunt, eo tamen pacto vt nihil eis deſit; & ſic diligunt paupertatem, vt nullam inopiam patiantur.

Exemplum.

NON talis erat B. Arſenius, qui paupertatis defectus non ſolum ferebat patiens, ſed etiam libenter, & gaudenter. De quo legitur in vi. pa. quod cum fuiſſet Romæ de magnis ſenioribus, & in curia Imperatoris in delitiis nutritus; amore paupertatis & Chriſti, relictis omnibus, fugit ad Ægypti ſolitudinem; vbi factus eſt eremita probatiſſimus: vbi cum quidam de Roma attuliſſet ei teſtamentum patris ſui defuncti, vbi ampliſſima relinquebatur ei hęreditas; tantus amator paupertatis fuit, quod teſtamentum patris noluit vel accipere, vel videre, dicens: Pater meus in cœlis, eſt Deus. Ego autem fui mortuus ante illum, de quo mihi facis mentionem. Hic autem non ſolum paupertatem ſuam tulit libenter, ſed etiam cum gratiarum actione gaudenter. Nam cum infirmaretur, & pro ſua cura, paucis egeret nummis; cum eos pro Deo petiuiſſet, ait: Gratias ago tibi Domine, quia me dignum feciſti pro tuo nomine, eleemoſynam petere & accipere. Tales fuerunt pauperes primitiui Chriſtiani, qui omnia quæ poſſidebant vendebant, & pretium ante pedes Apoſtolorum proiiciebant, vt ex eos cõuenientius ſuppleretur fidelium neceſſitas; ſecundũ quod legitur Act. 4.

Quatuor ad paupertatem nos mouere debent.

CIRCA tertium notandum quod ad amorem paupertatis mouere nos debent, naturalis conditio. Mortis neceſſitas feſtinanter adueniens. Exemplaris inſtructio. Ingens vtilitas incunctanter prouenienes.

1. Naturalis conditio.

Primo quidem ad amorem paupertatis mouere debet naturalis conditio, quæ nos nudos & pauperes in hunc mundum introducit, & educit, nec aliquid temporale nos exportare permittit. 1. Tim. 6. *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec aliquid auferre poſſumus.* hoc bene recognoſcebat Iob dicens: *Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc.* Ideo de bonorum ſuorum amiſſione benedicebat Dominum, dicẽs: *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum.* Item natura, ſecundum philoſophos & medicos, paucis cõtenta, ſaluatur in paucitate, grauatur & periclitatur in ſuperfluitate. *Item* natura fecit pedes hominis infra, quibus calcaret terram; caput ſupra, & ſenſus omnes; in quo ſignificatur homini, quod terrena debet contemnere, cæleſtia appetere, & ad ea totis viribus anhelare. lutum & ſtercora ſunt temporalia, non amplexanda, ſed naturaliter conculcanda, affectibus mentis cõtemnendo & abiiciẽdo. Phil. 3. *Hæc omnia arbitratus ſum vt ſtercora.*

2. Mortis neceſſitas feſtinanter adueniens.

Secundo ad amorem paupertatis mouere debet, mortis neceſſitas feſtinanter adueniens, quæ omnia diuitibus ſubito ſurripit, violenter & inexorabiliter. Vnde quidam ſapiens ait: *Mors ſceptra ligonibus æquat.* Item alius: *Mundus ſibi in exitu domus ſuæ, inexorabilem conſtituit ianitorem,* mortem ſcilicet, *quæ nullis ſupplicationibus aut precibus, aliquid ſinit deferre.* Ad hoc oſtendendum ponentur infra *li. 3. par. 1. 101. diſt. vbi agetur de morte timenda,* auctoritates, rationes, & exẽpla, quæ hoc monſtrant. Eccl. 17. *Memento paupertatis in tempore abundantiæ, & neceſſitatem paupertatis in die diuitiarum: quia à mane vſque ad veſperam immutabitur tempus,* ſci. tibi per mortem, quia quod tuum eſt in mane, alterius erit ante veſperã. In mane aliquis diues eſt, & morte interueniente traditur perpetuæ paupertati, vt patet Lucæ 15. de diuite Epulone; & de alio qui dicebat: *Deſtruam horrea mea,* &c. Cui Dominus reſpondit: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te, & quæ congregaſti cuius erunt?* De mundanis diuitiis quam velociter tranſeundo fugiunt, require infra *li. 3. de auaritia.* Similiter de malis quæ faciunt amatoribus ſuis, & quam difficile ſaluantur qui temporalia diligunt, *ibidem.*

3. Exemplaris inſtructio, & præcipuè Chriſti, qui paupertatem amauit plurimum.

Tertio mouere debet exemplaris inſtructio. Specialiter autem & principaliter amor Chriſti, qui propterea factus eſt pauper, vt nos ad amorẽ paupertatis prouocaret. Hier. *Facile contemnit omnia, amor Chriſti, & timor gehennæ.* 1. Corin. 8. *Scitis gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam cum eſſet diues, pro vobis egenus factus eſt, vt eius inopia diuites eſſetis.* Hier. in Epiſtolis. *Affatim diues eſt, qui cum Chriſto pauper eſt.* Et Aug. *ſumma religionis eſt imitari quem colis.* Quantum Chriſtus dilexerit dominam paupertatem, patet in multis, ſcil. quia de regalibus ſedibus & diuitiis, ad vallem miſeriæ pro hac innouanda, venit; formam ſerui accipiens, pauper natus, pauperior in mundo conuerſatus, pauperrimus mortuus. fuit enim de paupere virgine natus, & loco paupere, & tempore hyemali, & pauperibus pannis inuolutus, & lacte virgineo alitus. Sed pauperior vixit, quando non habebat quid comederet ſępe, nec vbi caput reclinaret. Matth. 8. *Vulpes foueas habent & volucres cæli nidos: filius vero hominis non habet vbi caput reclinet.* In cruce autem fuit pauperrimus, vbi nec habuit vbi ſe verteret, nec caput reclinaret, vbi pependit ſine cibo & operimento, nudus. De huius paupertate Bernar. in ſer. de omnibus ſanctis. *Fortè aliquis arbitraretur, filij Dei ſublimia eſſe quærenda palatia, vt cum gloria ſuſciperetur: ſed non propter hoc ille à regalibus ſedibus venit,* in cuius dextera diuitiæ & *gloria, in ſiniſtra longituriitas vitæ: horum bonorum omnium in cælo affluentia ſuppetebat, ſed paupertas non inueniebatur in eis. Porro nimis abundabat & ſuperabundabat hæc ſpecies in terris, & neſciebat homo pretium. Ad hanc itaque filius Dei deſcendit, vt eam ſua æſtimatione nobis redderet pretioſam.* Item Aug. in ſerm. de reſurrect. *Deſcendit ab inenarrabilibus cæli diuitijs, & veniens in hunc mundum, nec iſtas qualeſcumque diuitias habere voluit: ſed in tanta paupertate vixit, vt natus continuo poneretur in præſepio. Magna abuſio & verè magna, vt diues velit eſſe vermiculus, propter quem Deus maieſtatis & Dominus Sabaoth voluit eſſe pauper.* Sic etiam viuens in mundo docuit terram contemnere, & diligere paupertatem: quia eius tempore, non fuerunt diuitiæ alicuius pretij, quia docuit eas dimitti pro nihilo paupertatis. Hoc eſt illud nihilum, pro quo beati pauperes ſalui facti ſunt. Pſal. 55. *Pro nihilo ſaluos facies illos:* Pſ. 105. *Pro nihilo habuerunt terram deſidera*

rabilem, paradiſi cœleſtis regni. 3. Reg. 10. *Argentum nullius pretij reputabatur, in diebus veri Salomonis* Chriſti, quando commutabatur in nihilum paupertatis. Sicut patet in Matthęo & alijs Apoſtolis, qui relictis omnibus diuitijs ſecuti ſunt eum, eius imitando paupertatē. *qui tantæ fuit paupertatis*, vt dicit Glo. Matth. 18. vbi miſit Petrus ad piſcandum pro ſoluendo tributo, quod *non haberet vnde tributum ſolueret*. Similiter alia Gloſſa Mar. 11. *Circumſpectis omnibus cum iam veſperatura eſſet hora, exijt in Bethaniam cum 12.* ibi Glo. Circumſpectis: *Si quis eum hoſpitio ſuſciperet*. In cruce autem nobis depingitur nudus, ſuſpenſus patibulo, & vulneratus in loco neruorum, in extremitatibus, vbi conueniunt & venę & nerui; vt nos in his reducamus ad memoriam ſuæ ſummæ paupertatis, qui pepēdit nudus; & ſummę ſuæ vilitatis, qui pependit in viliſſimo crucis patibulo; & ſummæ eius anxietatis & amaritudinis, qui vulneratus eſt in pedibus & manibus, in locis neruoſis; vnde dolor per membra omnia diffunderetur de facili, abſciſſis & læſis neruis. Ideo vt incitemur ad memorandā ſummam eius paupertatem, & vilitatem, & dolorem carnis & cordis, ait Thren. 3. *Recordare paupertatis meæ tranſgreſſionis, abſinthij & fellis.*

Paupertas Patriarcharum imitāda.

Item ad amorem paupertatis debent nos prouocare exēpla antiquorum Patriarcharum, vt Moyſi; de quo Hebr. 11. *Fide Moyſes grandis effectus, negauit ſe filium filiæ Pharaonis*, &c. Et poſt: *Maiores diuitias æſtimans theſauro Ægyptiorum, improperium Chriſti.* Et dicitur ibi de omnibus patribus antiquis. *Sancti non acceperunt repromiſſiones*, &c. ſed *confitebantur quod peregrini & hoſpites erant ſuper terram. Qui enim hoc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere*, &c. *Item* exemplum beati Iob, qui in rerum amiſſione benedicebat Dominum, dicens: 1. cap. *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum.*

Item paupertas Apoſtolorū ad paupertatē mouet.

Item exemplum beatorum Apoſtolorum, qui omnia propter Chriſtum reliquerunt. Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*, dixit Petrus ad Ieſum. Item Act. 2. *Primitiui credentes, poſſeſſiones & ſubſtantias vendebant, & diuidebant illas omnibus.* Actor. 3. *Argentum & aurum non eſt mihi*, &c. Actor. 20. Paulus ait: *Argentum & aurum & veſtes, nullius veſtium concupiui.* *Item* in paſſione beati Bartholomæi legitur, quod cum liberaſſet à dæmonio filiam Polemij regis, miſit ei camelos oneratos auro & argento, & gemmis & veſtibus, quæ reducta ſunt ad palatium regis, ipſo non inuento tota die. In mane vero apparuit ei, dicens: *Quæ miſiſti mihi heri, illorum ſunt qui terrena quęrunt; ego autem nihil terrenum quæro, nihilque carnale, ad exemplum filij Dei.*

Itē paupertas Martyrum.

Item exemplum beatorum martyrum, incitat ad amorem paupertatis, de quibus dicitur Hebr. 11. quod *fuerunt egentes, anguſtiati, afflicti, in ſolitudinibus errantes.*

Exemplum.

De quibus vnicum ponamus exemplum. Cum quædā mulier, bona ſua fere omnia expendiſſet in medicos, Palladia nomine; nec ei aliquid profuiſſet, curata eſt à B. Damiano. Ipſe enim & frater ſuus, ſanctus Coſmas, omnes infirmitates curabant; tanti zelatores paupertatis, quod nihil volebant accipere ab aliquo. Dicta autē mulier cum curata eſſet, & offerret munera ſancto Damiano, & nollet ea accipere; obtulit ei munuſculum, quod non congrueret cupiditati, ſed ſanctitati; adiurās eum propter nomē Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod illud acciperet; quod propter eius adiurationem accepit, quaſi compulſus. Sed cum ſciret frater ſuus ſanctus Coſmas, ſupra modum doluit, & præcepit ne ſecum ſepeliretur. Cum autem martyrium ſimul ſuſcepiſſent, & propter adiurationem ſancti Coſmę, nollent eum ſepelire: miſit eis Dominus camelum, voce humana loquentem, & dicentem eis in nomine Domini: quod eos in ſepultura non ſepararent; quia munus quod acceperat ſanctus Damianus, non læſerat eius paupertatis virtutem: quia eum ſuſceperat propter charitatem adiuratus, non propter cupiditatem; & ne videretur contemnere nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Exemplum.

Item cum beatus Ambr. oraret in loco vbi ſepulta fuerant, & diu occultata corpora beatorum martyrum Geruaſij & Prothaſij, factus in extaſi quaſi ſemidormiens, vidit duos iuuenes ſpecioſiſſimos, collobio & pallio candidiſſimis indutos, eleuatis manibus ſecum pariter orantes. Quo excitato, & orante, & ieiunio ſe affligente, apparuerunt iterum ei vt prius. Tertia nocte & vice, vigilanti & ſtupenti, apparent cum tertia perſona, quam recognouit eſſe Paulum Apoſtolum, qui ait ei: Isti ſunt qui monita mea ſecuti ſunt; qui reſpuentes diuitias, & prædia, ſecuti ſunt Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, nihil terrenū aut carnale concupiſcentes. Sic in Mediolanenſi vrbe per decennium perdurantes in Dei ſeruitio, ad palmam martyrij peruenerunt, quorum corpora inuenies in loco, in quo ſtas & oras, in arca marmorea repoſita, ad quorum caput ſcriptam inuenies vitam eorum & paſſionē. Qui faciens vt beatus Paulus ei dixerat, inuenit fodiens, dictam arcam, & corpora ſanctorum, cum Epiſcopis vicinis conuocatis: & inuenerunt ſanctorum corpora ita recentia, ac ſi eodem die fuiſſent ibi poſita, miro odore fragrantia; & libellum ad caput eorū, in quo ſcriptum erat, quod patre eorum Vitale mortuo, familiam ſuam ingenuam fecerunt; & domos & poſſeſſiones vendentes, pro Chriſto omnia erogauerunt: & per decem annos in ſolario quodam incluſi, ieiuniis & orationibus vacantes; accuſati à ſacerdotibus principi Romanorum, eo quod deos contemnerent & offenderent: cum eis nollent ſacrificare, martyrio ſunt conſummati.

Itē paupertas Confeſſorum & Eremitarum.

Item ad amorem paupertatis debent nos prouocare exempla beatorum Confeſſorum & Eremitarum; vt Pauli primi Eremitæ, qui vt legitur in vit. pa. fugiēs mundi pericula, per multos annos latuit in ſpelunca, quæ illi erat pro domo; folia palmarum pro veſtimento, aqua pro poculo; panis quem ei coruus deferebat, pro cibo; nullum omnino hominem, per multa curricula annorum videns; vel eorum conſolationē habens; nihil omnino poſſidens. Cum autem ad hunc viſitandum iret beatus Anto. Domino ſibi hoc reuelante; inuentum in via diſcum argenteum, cognouit diaboli figmentum: & cum diceret diabolo, pecunia tua tecum ſit in perditionem, euanuit vt fumus. *Item* maſſam auri inuentam in via, fugit vt incendium. De amore quem habebant ſancti Patres ad paupertatem, leguntur in vit. pa. multa exempla.

Exemplum.

Exempla.

Cum Abbas Siluanus exiuiſſet à cella ſua, diſcipulus eius, rembuēs ſepem, ampliauit hortum eius, quod cum rediſſet inueniens, accepto veſtimento ſuo voluit recedere, nec cellam ſuam voluit intrare, donec ſepes poſita eſt in loco ſuo. *Item* ſenex quidam vadens vendere opera manuum, inuenit in via ſacculum pecuniæ, cum centum ſolidis, & ſtetit eodem loco, ſi fortè veniret ille cuius eſſet pecunia, ad quem cum veniret plorans, acceſſit inquirens interſignia, eiq; exhibuit. Cum autem ille vellet partem dare, & ille nullatenus vellet accipere, clamabat aduenientibus. Venite ad hominem Dei, videte quid fecit. Ille autem fugit, ne agnoſceretur, & honoraretur.

Item cum in vrbe quadam, quidam pauper inueniſſet ſacculum cum multis aureis, tulit ad domum ſuam, vt ſeruaret illi qui amiſerat. Cum autem præco clamaret, ſi quis inueniſſet pecuniam talis mercatoris, ſi eam redderet, medietatem ei daret ille qui amiſerat. Audiens hæc pauper ille, adduxit eum ad domum ſuā, & agnito quod ſua eſſet, reddidit ei pecuniam integrè. Ille autem attendens viri paupertatem, & fidelitatem, & familiæ ſuæ, cogitans quod melius eam non poſſet erogare, totam ei dabat, cum autem nollet accipere, vel eam, vel de ea aliquid: Ille egreſſus domum, proiecit eam intus, abiens. Cum autem nollet recipere pauper, clamauit poſt eum: Latrones, vterque iudici pręſentantur; requiſitus cur ſic reclamaſſet poſt mercatorem, ait: Verè latronem exhibeo, quia mihi volebat ſurripere duo de maioribus bonis quæ habeā, paupertatem ſcil. & fidelitatem; proiiciens in domo mea pe-

cuniam

cuniam quam ſibi reſtitueram ex fidelitate mea: & voluit quod eam retinerem, vt paupertatem meam, & fidelitatem amitterem. Ad hoc faciunt multa exempla *infra lib. 3. de auaritia*, quæ diſſuadent auaritiam, & per conſequens ſuadent paupertatem. A

Item paupertas philoſophorum paganorum.

ITEM ad hoc faciunt exempla philoſophorum paganorum, qui non propter æternæ retributionis præmiũ, ſed propter vanæ laudis commercium, & vanæ philoſophiæ liberius habendum ſtudium, paupertatem elegerunt. In vita B. Ioannis Euangeliſtæ legitur, quod cum in quadã ciuitate Aſiæ, quidã philoſophus Crato nomine, cuidam iuueni qui gẽmas habebat precioſiſſimas, ita prędicauit contemptum mundi & diuitiarum, quod coram omni populo eas fregit, redigens in fragmenta parua. Vbi cum ſuperueniſſet B. Ioannes, doctrinam hanc oſtendit reprehenſibilem eſſe, ex eo quod non propter veram Dei gloriam, ſed propter vanam, hoc factum eſt: & quod potius gẽmæ fuiſſent vendendæ, & pretium pro Deo erogandum pauperibus, quam frangendæ. cui cum promiſiſſent tam iuuenis quam philoſophus, quod ad Chriſtum conuerterentur, & conſilium ſuum de hoc facerent, ſi eas precibus reintegraret: facta oratione coram omni populo, eas in integrum reparauit. *Exemplum.* B

ITEM refert Hiero. de quodam, quod cum pergeret ad Athenas, ad philoſophiam addiſcendam, & virtutes acquirendas; maximam auri maſſam quam ſecum ferebat (conſiderans quod non poſſet ſimul aurum & virtutes poſſidere) à ſe proiecit, dicens: *O diuitiæ, abite hinc procul à nobis.* Itẽ Diogenes vt melius philoſophiæ vacaret, degebat in dolio iuxta fontem, habens dolium pro tecto, olera pro cibo; reſecans à ſe omnem ſuperfluitatem: & ſic ſibi ſufficiens, locupletẽ ducebat vitę paupertatem. Ad quem cum veniſſet quidam aulicus, & inueniſſet eum ad fontem, olera ſua lauantem, ait ei: Cum ſapiens ſis philoſophus, ſi mihi credidiſſes, non olera lauares, ſed in aula regia, ſummus princeps mecum maneres. Qui reſpondens ait: Et tu ſi mihi credidiſſes, & paupertate mediocriter vti noluiſſes, nõ oporteret te regibus adulando blandiri, & mentiri. *Hic etiam* cum vidiſſet quendam veniẽtem ad fontem, & aquam fontis bibentem cum duabus manibus, proiecit vaſculum quod ad bibendum habebat dicens: *Neſciebam naturam mihi de cypho prouidiſſe. Item* alius cum ferret aurum, proiecit in mari, dicens: *Ite peſſimæ diuitiæ, malo ſubmergere vos, quam ſubmergi à vobis.* C

ITEM ad hoc facit exemplum Brachmannorum, de quibus B. Hiero. in prologo Bibliæ mentionem facit, qui dicuntur nudi ſapientes; de quibus Papias ait, quod Brachmanni ſunt Indi, religioſam vitam ducentes in plaga orientali, quæ eſt verſus paradiſum. de quibus dicitur in hyſtoria tranſmarina, quod ſunt populi timidi, habitantes in India, de herbis & fructibus viuentes, & aquam fluminis bibentes, ſeparatim à ſuis vxoribus habitantes, & ad eas per fluuium venientes, nec cum eis coeuntes niſi ſemel in anno, tẽpore ad hoc certo, cauſa prolis procreandæ. Vxores autẽ ſi pepererint filios, poſtquam educati fuerint, eos à ſe ſeparant, & relinquunt ſuis patribus: ſi fœminas, eas apud ſe matres detinent. Hi nec habent domos, nec agros, nec poſſeſſiones, nec cauſas, nec lites: quia nec habent proprium. totus eorum labor eſt, vacandi diuinæ ſapiẽtiæ & ſummæ. Vnde eorum ſapientiorem eligunt, quem ſibi dydaſculum, & regem conſtituunt, quem docentẽ de diuinis naturis, & de moribus, audiunt, & ei obediunt. De quibus cum audiſſet Alexander loqui, ſcripſit Dandamo eorum dydaſculo, quod volebat eos honorare propter ſuam ſapientiam, & quod ipſe paratus erat eis dare quicquid ab eo petiſſent. Inter alia autẽ quæ ſcripſit ei Dandamus, ſcripſit hoc. Nos nec guerras nec lites habemus, quia nec poſſeſſiones, nec propria habemus, ſed de terræ graminibus, & radicibus, & fructibus, cõmuniter accipimus, prout indigemus ad cibum; & aquã fluminum ad potum: & quia ſuperfluitates non habemus, infirmitates non habemus. Nos Brachmani, D E

Mores & vita Brachmannorum.

A ait, ſimplicem & puram vitam ducimus, nihil volumus habere plus, niſi quantum noſtra natura exigit: omnia cum patientia ſuſtinemus, neceſſariis ad vitam cõtenti ſumus: & id iudicamus neceſſarium, quod non eſt ſuperfluum. hoſtes interiores occiſos habemus, vnde exteriores non timemus. corpora de foliis arborum operimus, de quorum fructibus ea reficimus. lac comedimus, & aquam de fluuio bibimus. laudes Deo ſemper canimus, & deſideramus vitã futuri ſeculi. diuitias non amamus, quia inſatiabilis eſt earum cupiditas. quæ ad paupertatem ſolent adducere, poſſunt acquirendi finẽ facere. Et poſt multa huiuſmodi, ait Dandamus. Rogamus te vt cum moriemur omnes, des nobis immortalitatem, quam ſuper omnia deſideramus, & tibi in perpetuum ſeruiemus. Cum autẽ reſcripſiſſet Alexander: B Ego cum ſim mortalis, hoc quod petitis quomodo vobis conferre poſſum. Reſcripſit ei dictus Dandamus. Tu ergo cum ſis mortalis, quare tot mala faciendo diſcurris. Quidam dicunt quoſdam illorum vocari gymnoſophiſtas, & nudos ſapientes, qui habitant in ſpeluncis in partibus illis nudi, vacantes ſummæ philoſophiæ, i. gymnaſiis ſapientiæ vel ſophiæ.

ITEM in lib. de vita Brachmannorum legitur, quod cum Alexander Magnus penetraſſet interiora Indiæ, & veniſſet ad ſiluã Dandami regis & dydaſculi Brachmannorum, miſit nuncios ad eum, qui inuenientes eum iuxta fontem, ſub quadam arbore ſuper folia, in pace quieſcentem & meditantẽ: dicunt ei, quod Alexander Magnus humani generis dominus, miſerat eos vt ei dicerent, quod veniret ad eum in pace, plura munera C ſuſcepturus; & quod ſi non veniret, capite plecti faceret contemptorem. Qui ait: Iſte ſolus dominus meus eſt, qui homicidia vetat, & bella non concitat. Alexander autem & bella concitat, & homicidia facit. Quare munera ſua alij promittat, quia de eis non curo: quia ſunt inutilia. ego mori non timeo, ſed ſi caput abſtulerit, animã auferre non poteſt. hoc minetur Alexãder his, & ſpondeat, qui diuitias appetunt, & mori metuunt: ego autem nec quicquam eorum quæ ad ipſum pertinent appeto, aut mori timeo. Quod cum audiſſet Alexãder, quod nulla eorum quæ ſua erant volebat aut eis indigebat; & quod ipſe ad eum non veniret, quia nec ſuo nec ſuorum aliquo indigebat: ſed ipſe ſi eo indigeret, ad eum veniret; exarſit ad eum videndum, & latenter cum paucis iuit ad eum: & inueniens eũ vbi erat prius, D ſedit ad pedes eius Alexãder. Cui ait Dandamus: Quid tu de noſtris ſollicitudinibus affectas, quia quod vos cupitis, nos non curamus; quod nos habemus, vobis non eſſe neceſſarium iudicatis. nos honoramus Deum, amamus homines, negligimus aurum, mortẽ contemnimus: vos econtra timetis mortem, honoratis & appetitis aurum, & cõtemnitis Deum. Et poſt multa alia ſequitur. Omnia poſſidemus quæcunque cupimus; ferociſſima peſtis eſt cupiditas, quæ ſolet eos quos capit egenos efficere, dum finem acquirendi non inuenit, ſed magis quo locupletata fuerit, magis mendicat &c. & per contrarium amor paupertatis, quanto magis habetur, magis efficit locupletes.

Quarto ad amorem paupertatis mouere debet ingẽs vtilitas incunctanter proueniens. Paupertas enim reddit hominẽ puriorem, promptiorem, lætiorem, quietiorem. *Primo quidem* paupertas reddit hominẽ puriorem: purgat enim ſordes mentis, ſicut ait Greg. hom. 20. ſecundæ partis Euangel. vbi loquens de Lazaro ait: *Mala Lazari purgauit inopia, & bona diuitis remunerauit fælicitas præſentis vitæ.* Illum paupertas afflixit, & terſit: iſtum abundãtia remunerauit, & repulit &c. Sequitur. *Cum quælibet pauperes nonnulla reprehenſibilia perpetrare conſpicitis: nolite deſpicere, nolite deſperare; quia forſitan quod ſuperfluitas tenuiſſimæ prauitatis inquinat, caminus paupertatis purgat.* Sequitur. *Eorum vitam magiſtra paupertas cruciat, quouſque ad rectitudinẽ perducat.* Vnde paupertas dicitur fornax vel caminus. Iſa. 48. *Elegite* .i. electum & purum facite, *in camino paupertatis.* Apoc. 1. *Pedes filij hominis* .i. Angeli qui tenebat figurã Chriſti, *erãt ſimiles aurichalco, E

4. Ingens vtilitas ex paupertate proueniens.

1. Paupertas reddit hominem puriorem.

ſicut in

ſicut in camino ardenti. Pedes eius pauperes ſunt, qui ſunt in corpore myſtico præſentis Eccleſiæ, inferiora membra & abiectiora; quæ in præſenti, paupertate purgantur. Item in vitiſpa. dixit ſancta Sinclatica. *Perfectum bonum eſt in hoc mundo nihil poſsidere: quia qui nihil poſsident, tribulationem carnis habent, ſed mentis requiem tenent.* Sicut fortis veſtimenta pedibus cõculcantur, & dealbantur; ſic fortis anima per voluntariam paupertatem purificatur, & fortius confirmatur.

2. Paupertas reddit hominem promptiorem.

Secundo paupertas facit hominẽ promptiorem; exonerat enim à pondere terrenorum, faciens hominem leuem & agilem ad ſequendum Chriſtum; liberum & expeditum à præſentibus periculis multis: quod patet ſanctorum multis auctoritatibus. Greg. in Moral. *Liberius ad patriam tendimus, eo quod in via pondere caremus.* Idem: *Terrena ſubſtantia æternæ felicitati comparata, pondus* B *eſt, non ſubſidium.* Item Aug. de verbis Domini: *Abite, abite onera diuitiarum, abite vincula voluntaria, abite anxietates & tædia, quæ te plurimis annis inquietant.* Item Hiero. in Epiſt. *Si habes, vade & vende & da pauperibus: ſi non habes, à grandi opere liberatus es.* Item Greg. *Qui mihi onus diuitiarum abſtulit, me ad currendum citius expediuit.* Item Bern. *Paupertas leuem facit hominẽ vt currat, humilitas modicum vt lateat, patientia fortem vt ſuſtineat: diabolus onerat hominem diuitijs & vitijs, vt corruat; inflat per altam viam incedens, vt decidat; frangit, vt deficiat.* Et ſuper illum locum Apoſt. 1. Tim. 6. *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationes & laqueos diaboli,* &c. dicit: *Heu quam paucos inuenies qui ab hoc laqueo exultẽt ſe liberari; ſed quam multos qui dolent, quia parum ſibi videntur irretiri: & ab hoc quantum* C *poſſunt, ſe magis magiſq; inuoluere irretireq; laborant.*

Sapientes nautæ vt euadent periculum maris & tẽpeſtatum, & ad portum optatum poſſint peruenire; ſcientes ſe nimis oneratos, proiiciunt in mari quæcunque pretioſa. vt ille philoſophus, qui nauigans per mare cum diuitiarum pondere, in tempeſtate timens ſubmergi, proiecit eas in mari, dicens: *Ite peſsimæ diuitiæ, malo ſubmergere vos, quam ſubmergi à vobis.* Sic ſapientes timentes pericula mundi, & tempeſtatem futuri iudicij, ne cum eis ſubmergantur in inferno, proiiciunt eas propter Deum, eis abrenunciando, ne mergant eos in infernum, & perditionem. Deut. 17. *Non habebit rex auri & argenti immenſa pondera.* Gloſ. ibi. *Ad infernum mergentia.* Ion. 1. *Miſerunt nautæ in tempeſtate vaſa, quæ erant in naui, in mare, vt nauis alleuiaretur & euaderent tempeſtatem.* Similiter Actor. 27. *Nautæ videntes ſe in periculo tempeſta-* D *tis, propter onus nauis iactabant triticum in mari, vt alleuiaretur nauis, & euaderent.*

4. Reddit hominem lætiorem.

Tertio paupertas reddit hominem lętiorem. Nempe quia ſancti viri non habent in mundo iſto, quod inordinatè diligant, & amant paupertatem; de defectu vel amiſſione temporalium non dolent, quia ſic augetur quod diligunt. Vnde Iſa. 29. *Pauperes homines in ſancto Iſrael exultabunt.* Et Hebr. 12. *Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis.* Et Iob 1. *Dominus dedit, Dominus abſtulit* &c. *ſit nomen Domini benedictum.* Non ſic auari, qui quaſi ſe, immo pluſquam ſe, diuitias diligunt. vnde quando comburuntur res ſuæ, dicunt ſe combuſtos; cum tẽpeſtantur, contẽpeſtatos: quia propter amoris adhęrentiã, quod res eorum patiũtur, dicunt ſe paſſos.

Exemplum.

Vnde cum in quadam parrochia attriuiſſet tẽpeſtas E bona omnia, & veniſſent ad eccleſiam ſequenti Dominica parrochiani, & murmurarent contra Deum: quidam eorum lætus Domino benedicebat. Cum autem alij quęrerent quare non doleret, reſpondit, quod ſocium habebat, cum quo ſi fidelis eſſet, nihil poterat amittere: & iſte erat Deus, qui ita ei erat ligatus, quod nihil faciebat niſi quod ipſe vellet. Cum autẽ eum accuſarent coram Capellano ſuo, tanquam loquentem erronea; reſpondit, quod verum diceret: quia ipſe in corde ſuo ſtatuerat, quod ſe in omnibus voluntati diuinæ conformaret, prout poſſet & ſciret, nec de aliquo facto ſuo murmuraret, nec in aliquo ei contradiceret: ſed quod ipſe vellet facere tanquam Dominus, hoc ei gratum eſſet: & quia nihil volebat niſi quod Deus vo- A lebat, Deus faciebat quicquid ipſe volebat; quia Deus faciebat hoc totum, & nihil contrarium.

Veri pauperes ſunt læti quando non habent vnde ſint ſolliciti, nec timent amittere, nec dolent vel curant de rerum amiſſione: vt ille adoleſcens faciebat, de quo Matth. 19 cum dixiſſet ei Dominus: *Vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus.* Subditur. *Abijt triſtis: multas enim habebat poſſeſsiones.* Sen. *Sæpe pauper fidelius ridet, nulla enim in alto ei eſt ſollicitudo.* Idẽ. *Qui fælices vocantur, in eis hilaritas falſa eſt, & grauis triſtitia; eo quidem grauior intus, quia interdum non licet eis palam eſſe miſeros, ſed interdum eoi ipſum excedentes, neceſſe habent agere fęlicem.*

Aug. in lib. Confeſſ. loquitur de quodam mendico exhilarato. *Ille* inquit *lætabatur, ego autem anxius eram; minimum nõ tantum quia hilaritate perfundebatur, cum ego curis* B *vrerer: verum quod ille bene operando vinum acquiſierat, ego autem mentiendo quærebã typhum.* — *Exemplum.*

Exemplum. — *Item* bene felix læta paupertas, ſicut paupertas cuiuſdam, de quo legitur in vitiſpa. quod cum veniſſent quidam patres ad quandam vrbem, & eſſent in ſolario; & quidam eorum exiuiſſet ad feneſtram, audiuit quendam pauperem, qui exiuerat ad vrinam in hyemali frigore, qui iacebat in napta; cum rediret ad eam dicebat; gratias ago tibi Deus, quia quam multi ſunt reges & magni, conſtricti cõpedibus in inferno, vel alibi capti; qui non poſſunt ſe extendere, aut pedem mouere: ego autem quaſi vnus Imperator, ſub napta iſta, quomodo volo me extendo.

Exemplum. — Item ad idem facit, quod quidam diues valde pecunioſus, habebat domum ſuã maximam cõiunctam tugurio pauperis cuiuſdam laboratoris. Cum autẽ diues C in loco ſuo & camera, præ ſaturitate & ſolicitudine torqueretur, nec poſſet dormire: audiebat pauperem iuxta igniculum ſuum cum pueris ſuis lætãtem, & per reſiduum noctis in pace dormiẽtem, vſquequo in mane, cũ vxor ſua excitaret à ſomno vix ad laborẽ. Quod audiens diues inuidẽs eius lætitiæ, cogitauit quod eum faceret participem ſollicitudinum & miſeriarum ſuarum: & ſurgens de nocte aperuit oſtium domus pauperis, quod non erat multum ſerratum; & burſam pecuniæ pependit ad oſtij cauillam; quẽ mane inueniens pauper, & videns quod erat pecunia, noluit ire ad laborẽ ſolitum, timens ne ſibi furaretur: ſed gemens & ſollicitus quid inde faceret, vt vicini ſui vel vxor ſua neſcirent eum inueniſſe illam, & vnde veniſſet, Poſuit eã in ſtramine lecti ſui, fingens ſe infirmum, iacens ſupra D vſque quo deliberaſſet quid inde faceret, & dũ per plures dies ſic affligeretur, nec cantaret de nocte more ſolito; intrauit domum eius diues, quærens eum: & cum vxor ſua eum aſſereret infirmum in renibus; ego inquit ſcio vnde curem eum: & accedens ad eum, ait ei in ſecreto; redde mihi pecuniam meam quam in tali loco accepiſti, alioquin faciam te ſuſpendi: qui timens reddidit pecuniam, & recuperauit ſolitam lætitiam.

Maxime autem in morte conſueuerunt lætari beati pauperes: Scientes quod liberantur à pręſenti miſeria, & ſperantes de mercede ſibi debita, & lætitia futura: econtra diuites dolere, pro diuitiarũ amiſſione, & paupertatis futuræ metu. Eccl. 16. *O mors quam amara eſt memoria tua homini iniuſto, pacem habenti in ſubſtantijs ſuis,* &c. Et poſt ecõtra. *O mors bonum eſt iudicium tuum homini in-* E *digenti,* &c. Confidit enim de amico fideli Chriſto, cui fuit ſocius in paupertate fidelis, vt ſit ei ſocius in cõſolatione. Eccl. 22. *Fidem poſside cum amico tuo in paupertate illius, vt in bonis illius poſtea lęteris: in tempore tribulationis permane illi fidelis, vt in hæreditate illius cohæres ſis.*

Exemplum. — Item ad hoc facit exẽplum poſitum ſupra de timore naturali, de paupere peregrino, de quo legitur in vitis Patrum, quod cum quidam pauper rogaſſet Deum, vt ei oſtenderet qualiter egrederetur ab hoc ſeculo, anima iuſti pauperis; affuit ei lupa, ducens eum per veſtẽ vſque ad villam: in cuius platea vidit pauperẽ peregrinum iacentem, ſine alicuius auxilio, in extremis laborantem; ad cuius tranſitum vidit miſſos duos Archangelos Michaelem & Gabrielem, vnum ad eius dexterã, & alium ad ſiniſtram, expectantes animam vt exiret de

corpore.

corpore: & cum illa timeret naturaliter egredi, & differret; ait Michael Gabrieli vt eã tolleret, & redirent. Reſpõdit quod à Domino receperat in mandatis, quod ſine omni pœna ei deferret, quia ſatis in mundo de pœna ſuſtinuerat: tunc ea dolente egredi, miſſus eſt Dauid de cælo cum cythara & cantoribus ſuis: Ad cuius cantici dulcedinem, anima illa cum lætitia ſtatim exiuit à corpore, inter manus Angelorum, cum quibus eſt ad cælum cum gaudio deducta.

Item ad hoc facit hoc quod dicit B. Greg. 4. dial. 15. de tranſitu ſeruuli. *Sæpe animabus electorũ exeuntibus, dulcedo ſolet laudis erumpere cæleſtis; vt dum illã libenter audiunt, diſſolutionem carnis ab anima ſentire, minime permittuntur.* Et ponit exemplum de ſeruulo paupere rebus, ſed diuite meritis, qui Romæ iacebat in quodam porticu paraliticus, gratias agens, & eleemoſynas ſibi datas aliis largiens, qui cum præſentiret exitum propinquare, monuit aſſidentes ſecum Pſalmos cantare: cumque cum eis pſalleret, pſallentes cõpeſcuit cum voce magni clamoris dicẽs: Tacete, tacete, nunquid non auditis quãtæ reſonent laudes in cælo? Et dum ad eaſdem laudes quas intus audierat, aures cordis intenderat, ſancta eius anima carne ſoluta eſt, & omnes qui affuerunt inæſtimabili ſuauitatis fragrantia odoris ſunt repleti.

Exemplum.

4. *Paupertas reddit hominem quietiorem.*

Quarto paupertas reddit hominem quietiorem, quia facit eum eſſe quietum in ſe; auferendo ſollicitudines rerum mundialium, quæ mentem hominis inquietant: ſicut patet per exẽplum ſuprapoſitum, de diuite & paupere vicino: & facit quietum eſſe cum aliis; ſicut ait Seneca. *Quietiſſime viuerent homines, ſi hæc duo pronomina, meum & tuum, tollerentur de medio*, i. ſi non haberent proprium. Ideo Brachmani, vt ſcripſit eorũ rex Alexandro, quietiſſimè viuebant, nec guerras, nec lites, nec cauſas inter ſe habebant; quia nihil propriũ habere volebãt: ſecundum etiã Bern. *meum & tuum, fecit infernum.* Quoniam autem paupertas liberum facit & quietum, à cauſis, & guerris, & curis (nullus enim pro ea obtinenda litigat, aut mouet guerras, cum omnes vere refugiant, & laborent quomodo eam effugiãt, licet ſit bona) mirabile dicit de ea quidam philoſophus nomine Secundus, *paupertas eſt bonum odibile, mater ſanitatis, curarum remotio, reparatrix ſapientiæ, negotium ſine damno, poſſeſſio ſine calumnia, ſine ſollicitudine fælicitas.* Ipſa enim ſanitatẽ generat, quã ſuperfluitas exterminat, & cum curas abijciat, ſapientiæ libere vacat, eſt negociatio in qua nullus amittit ſuum capitale, & nullus alium laborat circumuenire, nec decipere, aut furari ei paupertatem ſuam. Ideo poſſeſſio eſt ſine calũnia, & fælicitas, pro qua cuſtodienda non oportet eſſe ſollicitum, quia nullus vel raro ei inuidet, aut inſidiatur vt eã alicui ſurripiat. Ideo nonnulli elongãt ſe à mundo, fugientes ad ſolitudines clauſtri & eremi, vt ibi in paupertate degentes, liberi & quieti ſint à curis rerum mundi, à quibus mundani diuerſimode afficiuntur. vnde quia paupertas exonerat, faciens hominem expeditum & promptum ad currendum poſt Chriſtum, vt dictum eſt, facit etiam hominẽ quietum. Ideo Chriſtus poſuit eam primarium fundamentũ chriſtianæ religionis, dicens Matth. 5. *Beati pauperes ſpiritu.* Collocauit enim eam quaſi primariũ lapidẽ in fundamento. Similiter & ſancti patres noſtri Franciſcus, & Dominicus, religiones ſuas ſanctas fundauerunt ſuper fundamentum ſolidum paupertatis, exemplo Chriſti, qui dicit. *Qui audit verba mea & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram* ideſt ſupra Chriſtum pauperem, quam nõ potuerunt euertere, nec pluuia irruens, nec vẽti, nec flumina, vt dicitur Matth. 7. Sed quæ fundata eſt ſuper arenam ideſt ſuper terrenas poſſeſſiones, ſubtracto temporaliũ fundamento, cito corruit.

Paupertas primarium fundamentũ Chriſtianæ religionis.

Paupertas eſt mater & nutrix & cuſtos religionis.

Item notandum quod paupertas eſt mater & nutrix & cuſtos religionis. Religio autem repерit diuitias & poſſeſſiones; quia pro remedio animarum ſuarum, poſſeſſiones relinquebant homines, & diuitias; & dabant vbi religio apparebat, & vbi maior, libentius maiores; diuitiæ autem & poſſeſſiones temporales, pauperes religioſos fugauerunt: & vt Iudæi Stephanum, qui regula interpretatur, religionem occiderũt, & regulares obſeruantias lapidauerunt. Iam enim in clauſtris non eſt ſtudium ſacrorum librorum, ſed ſtrepitus cauſarum & litigiorum terrenorum. In capitulis non eſt tam correctio culparum, quam computatio rerum terrenarum, plus ſunt ibi virgæ ad oſtentationem, quam ad vitiorum fugationẽ. In eccleſijs & choris plus habẽt multi affectionem ad temporalia, quam ad ſpiritualia, vel Dei verba, plus cogitant & vacant terrenorum occupationi, quam orationi, in refectorio plus dominatur ferculorum & potuum ſuperfluitas, quam temperantiæ ſobrietas, plures ſæpe introducit ibi Simon magus, quam Simon Petrus; vel pactum temporalis commodi, quã amor Dei. Aliqui etiam nobiles ſicut canes qui catulos ſuos nutrire non ſufficiunt, qualicunque prece vel pretio, vel carnis intuitu, eos ibi reijciunt, etiam adeo multi non curant de religione, & honeſtate, quod potius videntur Goliardi quam monachi; quia nihil habent de monacho, niſi floccitum & tonſuram, vel poſſeſſiones & diuitias. *Similes* ſunt pullis vulturũ, de quibus dicunt naturales, quod poſtquam increuerũt, enutriti à parentibus, qui ſibi prædas ſuas ſubtraxerunt, vt eos nutrirent; poſtquam patres debilitati ſunt & attenuati, & pulli ditati & augmentati & roborati, eos à nido ſuo expellunt; quem expulſis eis occupant. ſic diuitię temporales, religionem & paupertatẽ propter quas datæ ſunt locis ſacris, ipſam religionem & paupertatẽ eiecerunt, curis & occupationibus temporalibus ibi introductis. *Item* dicitur quod auis qui dicitur cuculus in nido cuiuſdam auis paruæ, ponit oua ſua, & illius oua abſorbet: auicula autem fouet oua cuculi, & nutrit vt proprios, pullos eius; qui poſtquam creuerunt, & inualuerunt, occidunt auiculam quæ eos nutriuit. Sic mundus, temporales poſſeſſiones, & curas temporaliũ, ponit in locis religioſis, fouendas; quæ poſtquam fortes ſunt & augmentatæ, ſuis ſollicitudinibus religionem ſuffocant. Hæ ſunt ſpinæ ſollicitudinum diuitiarũ, quæ poſtquam creuerunt in religione, ſuffocauerunt triticum ſpiritualium bonorum. hæ ſunt zizaniæ diſcordiarum, quę generant lites, & æmulationes, & ſuffocationem tritici, de quibus Matt. 13. & Luc. 15.

Simile.

Simile.

Item dicas, quod paupertas ſancta, generat ſecuritatem & opulentiam, humilitatem & patienciam, hæc eſt enim ſponſa Regis altiſſimi quã non decet eſſe ſolam, ſed habet iſtas comites ante dictas. *Primo quidem*, domina paupertas ſociam habet ſecuritatẽ, immo ipſa facit homines ſecuros à latronibus & calũniatoribus. eſt enim vt dicit Secundus philoſophus, *bonum odibile, negotium ſine damno, poſſeſſio ſine calumnia.* quia dicit Poëta: *Cantabit vacuus coram latrone viator.* Sen. *Nudos, latrones tranſmittunt, & obſeſſa via pauperi pax eſt.*

Paupertas generat ſecuritatem, opulentiam, humilitatẽ & patientiam.

1. *Securitatem.*

In vit. pa. legitur, cum beatus Hylarion relictis omnibus, puer ad exemplum beati Antonij, ad eremum confugiſſet, vt ibi in ſumma paupertate, ſibi facto tugurio viueret, latrones volentes eum inde fugare conuenerunt, & tota nocte circa eius tuguriũ errauerunt. In mane autem eo inuento, dixerunt ei; quid faceres ſi venirent ad te latrones? ait, non timeo eos, quia nudus latrones non timet. & cum illi dicerent, poſſent te occidere; ait, nec ſic eos timeo, quia mori paratus ſum.

Exemplum.

Item legitur de quodam Rege, miſſo à Romanis ad explorandum quaſdam terras, qui vt ſecurius iret per mare & terras, reliquit regem in litore, i. regium habitũ; & ſumpto rupto & vili, iuit ſecurus in eo. Vnde de eo dicitur *Regẽ parere iubentis Ardua non pigruit, poſitiſque inſignibus aulæ Egreditur; ruptos ſamuli indutus amictus. Indubiis tutum eſt, inopem ſimulare tyranno.* Quanto igitur mundi Dominus ſecurius, cum verus pauper, agit. q. d. ſecurius viuit verus pauper, dominis mundi, cum confinxit dictus rex paupertatem, propter habendam ſecuritatem, de quo ſubdit, *dimiſſoque in litore rege*, i. regio habitu, ipſe per Britanniæ ſcopulos. & per alia loca multa quæ ſubdit, iuit ſecurus in ſimulata paupertate.

Exemplum.

Exemplum.

Ad hoc facit exẽplum quod legitur in libro de vita

Exemplum.

Brachmanorum: vbi dicitur quod audiens Alexander de paupertate, & vita, & moribus & ſapiẽtia Brachmanorum. Latenter cum paucis, ſci. cum decem ſuis ſpecialibus amicis, depoſito regio habitu, venit ad Dandamum; & ipſum inueniens, ſalutauit eum reuerenter, & ſedens ad pedes eius, rogauit eum, vt ſibi impartiretur de data ſibi à Deo ſapientia. Cum autem Dandamus ei multas ſui ſtatus miſerias & malitias retuliſſet, recognouit ita eſſe vt ipſe aſſerebat, dicẽs: Ego, inquit, inter tumulta & formidines viuo: plurimos ex ipſis qui me conſtipant & cuſtodiunt timeo: maior mihi ſemper ab amicis metus venit, quam ab hoſtibus quos vereor: eorum cõſtipatione ſemper cuſtodior: diebus totis varias gentes perſequor & fatigo, noctibus ſomnus me turbat & fatigat: timeo ſemper ne quis inimicus repẽtinus in me impetum faciat, & cætera multa. Securius ille pauper Dandamus viuebat Alexandro, iacens ſcil. ſuper terram ſub arbore nudus, quam Alexander gẽmis & purpura & auro ornatus; ſicut dicit Glo. Aug. 2. Corin. 8. ſupra illud: *Chriſtus cum eſſet diues factus eſt pauper. Pauper in arca, diues in conſcientia, ſecurius dormit in terra, quam diues in auro & purpura.*

Paupertas reddit ab inuidia ſecuros.

ITEM paupertas voluntaria facit ſecuros à duplici impugnatione diaboli per peſtem inuidiæ. Ber. in quibuſdã dictis. *Paupertas voluntaria à gemina pugna diuitum huius mundi ſecuros reddit, à propria ſcil. inuidia, & aliena.* Paupertas enim dum pura miſeria, aliena caret inuidia: & quia eſt voluntaria, nemini quicquam inuidet. *Sola,* vt dicit Boet. *miſeria caret inuidia. Item* paupertas ſecuriores facit pauperes in præſenti ab hoſtibus ſpiritualibus, i. dæmonibus & vitiis, quam diuites; quorum procedit iniquitas, quaſi ex adipe diuitiarum & deliciarum. quia abundantia diuitiarum & deliciarum, ſunt incitamenta & fomenta vitiorum & tentamentorum, & materia eorum: quæ vbi deficiunt, extinguitur ignis malarum concupiſcentiarum. Prou. 26. *Cum defecerint ligna extinguitur ignis.*

Item reddit ſecuros ab hoſtibus ſpiritualibus, & in futuro iudicio.

ITEM paupertas voluntaria reddit pauperes in futuro iudicio ſecuros; quia ſicut vulgariter dicitur, *Qui nihil habet, nihil cadet ei*; ita qui nihil habuit, & qui omnia propter Deum reliquit, nihil exigetur ab eo. Cum de omnibus bonis tẽporalibus ratio diſtricta à diuitibus, quibus cõmiſſa ſunt, exigetur; à dictis pauperibus, non ſolum non exigetur, ſed vt dicitur Iob 26. *Deus pauperibus iudicium tribuit.* Hiero. in epiſt. ad Eliodorũ ait: *Ecce de cælo tuba canit, ecce debellaturus mundum Imperator ſummus egreditur, & de ore eius gladius bis acutus, à via quoque deuiantes aggreditur: tunc ad vocem tubæ pauebit terra cum populis,* &c. Et poſt ibi. *Reges potentiſſimi quondam nudo latere palpitabunt: tunc tu pauper ruſticanus, videbis, ridebis, & dices: Ecce Deus meus, ecce Saluator meus, filius cuiuſdã pauperculę quaſtuarię; Deus hominem fugiens in Ægyptum, iudicabit orbem terrarum; hic qui quondam indutus eſt coccino, & ſentibus coronatur.* Securi erunt qui poterunt dicere ibi Domino, quod dixit Petrus Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.*

Exemplum.

ITEM cum quidã monitus fuiſſet ad ordinis introitum, & deliberaret apud ſe, quid ei ſuper hoc expediret: & videretur quod in ſecuro ſtatu & bono eſſet; qui ſatis, vt videbatur ei, ſobriè & caſtè & piè in ſeculo viueret, & bene temporalia ſibi credita diſpenſaret: apparuit ei Dominus dicens: Et ego propter te, tot & tanta dimiſi, tot & tanta ſuſtinui, & quid reſpõdebis mihi, & quid pro me dimiſiſti aut ſuſtinuiſti? recordare paupertatis meæ, tranſgreſſionis meæ, & vilitate abſinthij, & fellis, & doloris corporis, & cordis anxietate. At ille cum non haberet quid reſponderet ad hoc, obmutuit, & erubuit, & hæc confuſio, eum ad ſecuriorem & perfectiorem ſtatum adduxit.

2. Paupertas dat opulentiam.

SECVNDO paupertas dat opulentiã, faciens hominẽ diuitem & abundantem, quia ſufficit ei id quod habet: ſine ſufficientia autẽ nemo poteſt eſſe diues, cum hac nemo pauper. Vnde verſus. *Cui ſatis eſt quod habet, ſatis illum [illegible] ſat habere.* Prou. 13. *Eſt quaſi diues cum nihil habeat, & quaſi pauper cum in multis diuitijs ſit.* Itẽ idem 15. *Melius*

A *eſt paruum cum timore Domini, quam multi theſauri inſatiabiles.* Pſal. 36. *Melius eſt modicum iuſto, ſuper diuitias peccatorũ multas.* Aug. Fælix chriſtiana religio in qua facilis eſt tranſitus, ad omnium contẽptum diuitiarum. 1. Cor. 6. *Tanquam nihil habentes & omnia poſſidentes:* quia ſibi ſufficientes, putabantur omnia poſſidere, non ſolum ſpiritualia, ſed etiam temporalia, quia *nihil deeſt timentibus Deum.* Hæc enim fuit gloria Apoſtolorum, nihil poſſidere, ſine ſollicitudine eſſe, & tam res, quam dominos earum poſſidere; quia omnia ante pedes eorum ponebantur, & ipſi eis ſubdebantur. 2. Cor. 8. *Altiſſima eorum paupertas, abundauit in diuitias ſimplicitatis eorum.* Amare autem paupertatẽ, & ſibi ſufficere in illa, facit maximè exẽplum Chriſti charitatis, & paupertatis eius. 2. Cor. 8. *Scitis gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Glo. id eſt charitatẽ; B *quoniam propter vos egenus factus eſt, cum diues eſſet, vt eius inopia diuites eſſetis. & conſilium in hoc do: Hoc enim vtile vobis eſt.* Gloſ. *Paupertatem aſſumpſit, & diuitias non amiſit, intus diues, foris pauper, latens Deus in diuitijs, apparẽs homo in paupertate, vt diuites eſſemus in ſpiritualibus per illius paupertatẽ: abiecimus pannos iniquitatis, vt indueremur ſtola immortalitatis, omnes diuites facti ſunt in paupertate, Chriſtum credentes. Nemo igitur ſe contẽnat, pauper in cella, diues in conſcientia. Securius pauper dormit in terra, quam diues in auro & purpura. Non igitur expaueſcas ad eum accedere cum tua mendicitate, qui indutus eſt tua paupertate; vbi ſe depauperauit, nos ditauit.*

TALIS pauper, ſ. temporalibus diuitiis, & diues meritis, & ſpe mercedis, erat Epiſcopus Smyrniæ, cui ſcripſit Dominus per B. Ioannẽ Apoc. 2. *Scio tribulationem* C *tuam, & paupertatem tuam, ſed diues es.* Glo. *Spe remunerationis.* Vnde poſt. *Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Item* talis eſt ille de quo Eccl. 11. *Eſt homo marcidus abundans paupertate* &c. quia de ea poteſt habere quantum deſiderat. Tales fuerunt B. Dominicus, & B. Franciſcus, qui nullam prouiſionem poſſeſſionum, aut in communi, aut in particulari, retinuerunt ſibi vel ſuis, ſed in Deo omnem ſuam ſollicitudinem proiecerunt. *Item* Dandamus rex Brachmanorum Alexandro venienti ad ſe, ait inter multa alia. Omnia poſſidemus quæcunque non cupimus, quia de eis habemus quantum deſideramus. Eſt enim ferociſſima peſtis cupiditas, quę conſueuit quos capit egenos efficere, dum finem acquirendi non inueniunt, ſed quo magis fuerint locupletati, eo magis mendicantes & cupidi.

D VERE diuites facit ſancta paupertas voluntaria, quia theſaurizat in præſenti Chriſtum & gratiã eius, in cælo gloriam, vt dicit Aug. ſuper 2. Cor. 8. Chriſtus factus eſt egenus, vt eius inopia diuites eſſetis. *Pauper in cella, diues eſt in conſcientia, Chriſtum habens intra ſe, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientię Dei abſconditi.* Hier. in epiſtola, cuidam de cibo cogitanti. *Si Deus famem non patitur, affatim diues eſt qui cum Chriſto pauper eſt.* Prou. 21. *Theſaurus deſiderabilis* ſcil. gratiæ & virtutum, *& oleum* mundæ conſcientiæ *in habitaculo iuſti.* Bern. *O mira nouitas eius qui omnia noua facit, tollens iugum inuenit requiem, relinquens omnia habet centuplum,* Chriſtum ſcil. & gratiã eius, in centuplum plus valentem. In vitiſpa. requiſitus ſenex quid cogitandum in iuuentute. Reſpondit: Chriſtus acquirendus eſt, in quo vno habentur omnia, E tuum eſt eligere Deum aut mammona.

Exemplum.

HVNC theſaurum quidam volentes emere, ſe vẽdiderunt, vt Chriſtum emerent ſui pretio. de quo refert Ioannes eleemoſynarius duo exempla. *Vnum* de Petro Telonario, qui viſione facta ſibi terribili, de paupere cui ex improbitate ſua dedit ſiliquam panis, cum dixiſſet ſibi iudex qui eum debebat iudicare & damnare, nihil inueniens in libra quod deberet ei valere niſi ſiliquam; reuertere ad vitam propter iſtam ſiliquam, & ſi vis ſaluari adauge ad eam: ex eo ſanus factus, cum venditis omnibus erogaſſet pauperibus; obuians nudo pauperi, exuit exoforium ſuum pretioſum, rogans vt veſtiens, eo vteretur, & oraret pro eo, cum eum videret. pauper autem erubeſcens pretioſitatem, vẽdidit eum. quod ſciens dictus ſanctus, flebat ſe non

fuiſſe

fuiſſe dignum vt pauper ſua vteretur veſte. cui apparuit Dominus ſpecioſior ſole, ſuper caput habens crucem; quærens ſi eum agnoſceret, & exoforiam ſ. quo indutus erat: quo reſpõdente quod ſic; Ait Dominus. Noli flere, quia ex quo hoc veſtimentum dediſti pauperi pro me, eo ſum veſtitus. qui ad ſe reuerſus, pauperes beatificans, cogitauit quomodo eos imitaretur. qui venditis omnibus, & erogatis, Vno ſeruo retento, quẽ libertati donauit, per eum ſe fecit vendi in loco ignoto, & genti; & pretium erogari, vt eo Chriſtum emeret. & annis pluribus pauper Chriſti ſeruiuit in coquina emptoris ſui, pauper pro Chriſto, & diues meritis.

Exemplum. Item ſimile refert idem Ioannes eleemoſynarius de ſancto Serapione, qui Sidonius appellatus eſt, qui obuians pauperi, dedit ei amictum ſuum; poſt alteri nudo, tunicam ſuam; nihil retinens niſi Euangelium. ſed cum nudus eſſet, quærentibus cur ſic eſſet, ait, vendo & do pauperibus. quo facto etiam ſeipſum vendidit quibuſdam ſmyrnis græcis, dans pretium ſui pro Chriſto emendo. quibus cum ſeruiſſet diu humillime verbo, & vitæ exemplo, ad Dominum conuertit eos, acquirens hic gratiam, & gloriam in futuro.

Paupertas theſaurizat in cælo. Item paupertas theſaurizat in cælo. Matth. 19. dixit Dominus adoleſcenti: *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere me, & habebis theſaurum in cælo.* Item Lucæ 12. *Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynas; facite vobis ſacculos qui non veteraſcunt, theſauros indeficientes, quo fures non appropiant, nec tinea corrumpit.*

Exemplum. Similis eſt, eligens voluntariè paupertatem, illi filio diuitis, de quo refert Ioannes Damaſcenus in Barlaam, quem propoſuit Barlaam regis filio Ioſaphat, in exemplum dicens: Quod cum quidam diues deſponſaſſet filio ſuo puellam nobilem & pulchram, timens iuuenis quod ſibi poterat imminere periculum; antequam contraheret, à patre elabitur, fugiens & veniens, hoſpitio eſt receptus in domo cuiuſdam agricolæ, qui rebus videbatur pauper, moribus & honeſtate diues. Attendens autem iuuenis, rogat & obtinet vt moretur cum eo, volens experiri & ſe informare eius moribus. Hic autem filiam habebat ſibi, quã cum iuuenis videret ſedẽtem in domo patris, laborantem aſſidue & laudantem Deum, quæſiuit ab ea quid & quare ſic diceret. Cui illa reſpondit, quod Deum laudabat, cui nec ſufficere valebat gratias agere pro ſusceptis iam beneficiis, multo minus pro maioribus quæ ſpectabat adhuc ab eo ſuſcipere. & cum quęreret quę, cum nec eſſet diues, aut multum pulchra aut nobilis; reſpondit, quod de eo ipſo nõ dolebat, quia in hoc ſubtraxerat ei Deus malam cauſam ſuperbiendi; & quod non ſufficeret pro ſolis beneficiis creationis, iuſtificationis, & redemptionis. Ad quarum occaſionem attendens iuuenis eius ſapientiam, poſtulauit eam à patre ſibi dari in coniugem. Pater autẽ volens experiri eius conſtantiã & mores per annum; poſt, eam dedit ei vxorem. poſtea ducens in ſecretum cubiculum ſuum, oſtendit ei theſaurorum ſuorum immenſas copias & pondera quas habebat, præ cunctis diuitibus & glorioſis terræ, in quibus debebat fieri hæres ſuus. Sic qui contẽnunt honores & diuitias pro paupertate cui cõtrahunt in profeſſione religionis, in fine obtinebunt infinitos theſauros patris Chriſti, qui hic apparuit pauper, ſecundum quod ipſe oſtendit in ſcripturis in præſenti, & exhibebit in fine.

3. Paupertas generat humilitatem. *Tertio* paupertas generat humilitatem: nam & vilitas habitus & victus, compellunt hominem ad ſui humiliationem. Item homines mundani paruipendunt & abiiciunt pauperes, & ſic eos cõpellunt reſilire in propriã paruitatẽ. ſi petit eleemoſynã mẽdicando propter Chriſtum, neceſſe habet humiliter petere, quia ſcriptum eſt Prouerb. 19. *Cum obſecrationibus loquetur pauper.* Si loquitur inter magnos contemnitur. Sicut dicitur Eccl. 13. *Locutus eſt pauper, & dicunt* deſpectiuè ſcilicet, *quis eſt hic?* Si ſapienter conſulit, vilipenditur. Sicut dicitur Eccl. 9. *In ciuitate obſeſſa à Rege magno & potenti, inuentus eſt vir pauper & ſapiens, & liberauit vrbem per ſapientiam.* Sequitur ibi quod *ſapientia pauperis contempta eſt.*

A Super omnia autem quod mouere debet pauperem ad hoc quod ſit humilis, eſt quia & mundus abominatur, & Deus ipſe, ſuperbiam pauperum deteſtatur. Eccl. 30. *Tres ſpecies odiuit anima mea, pauperem ſuperbum,* &c. Item pauperes tanquam leues & expediti, ſequuntur Chriſtum relictis omnibus; & ideo ipſum in beatitudine pręmij etiam conſequuntur. ſequuntur per viam perfectionis, conſequuntur in mercede retributionis ipſum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ reconditi. Vnde dixit Dominus Abrahæ Gen. 15. *Noli timere, protector tuus ego ſum, & merces tua magna nimis.* Pro hac mercede conſequenda, Apoſtoli relictis omnibus ſecuti ſunt eum. Lucę 5. *Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes, & Leui ſiue Matthæus.* Bern. in ſer. *Homines bonæ voluntatis, qui chriſtiana pietate diuitias paupertate*
B *commutarunt, vel non habitas tanquam habitas contempſerunt, relinquentes omnia propter Chriſtum, ſicut & ipſe reliquit omnia propter ipſos, hi ſequuntur agnum quocunque ierit.* Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te.* Bern. in ſer. *Bene,* inquit, *Petre & nõ ad inſipientiam tibi. Aliter enim gigantem ſequi non poteras, qui exultauit ad currendam viam.* Bern. ſuper Cant. Trahe me poſt te, *libenter ſequar, libentius ſinar; trahi ſua dulcedine eſt eum ſequi, conſequi eſt cõſiſti. Multi autem volunt Chriſtum conſequi, ſed pauent ſequi.* Idẽ Bern. ſuper Cant. Quod *pauci poſt te Domine ire volunt, cum tamen ad te peruenire nemo ſit qui nolit, ſciens ubi cunctis, quoniam delectationes in dextera ſunt, vſque ad finem. Volunt omnes te frui, ſed non ita imitari; regnare cupiunt, ſed non compati: non curant quærere, quantum deſiderant inuenire; cõpati cupiunt, ſed non pati.* Item Bern. in quibuſdam ſentẽtiis:
C *Quidam non ſequuntur Chriſtum, ſed fugiunt: quidam non ſequuntur, ſed præcedunt: quidã ſequuntur, ſed non conſequuntur: quidam ſequuntur, & conſequuntur.* Nõ ſequuntur ſed fugiunt, qui peccare non deſiſtunt. de quibus in Ioãne. *Qui male agit, odit lucem* &c. Pſ. 72. *Qui elongant ſe à te peribunt.* Pręcedunt qui magiſtrorum ſententiis, ſuas præferunt. Nõ conſequuntur, qui ſegniter & remiſſe agũt, vel qui vſque in finẽ non perſeuerant, de medio itinere reuertentes. Cõſequuntur autem, qui viam humilitatis & paupertatis eius perſeueranter imitantur, cuius imitationis fructus, eſt adeptio æternæ beatitudinis. Item ſequi eum eſt imitari eum. Ber. *Imitemur eum inquantum poſſumus, qui ſic dilexit paupertatem, quod licet in manu eius eſſent omnes fines terræ, nihil tamen habuit vbi caput reclinaret.*

D Qvarto paupertas comitem debet habere patientiam. Eccl. 13. *Diues iniuſtè egit & tremebit, pauper autẽ læſus tacebit.* Frequenter oportet pauperes contumelias audire, damna & iniurias ſuſtinere, quia ſicut dicitur Eccl. 13. *Venatio leonis onager in eremo, & paſcua diuitũ pauperes.* Et Iſa. 3. contra diuites impios dicitur. *Vos depaſti eſtis vineã meã, & rapina pauperis in domo veſtra.* Cõtra impios principes & iudices, qui leges iniquas inſtituunt in damnum & præiudicium pauperum, dicitur Iſa. 10. *Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt; vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium,* &c. Sed ſicut ait Pſal. 9. *Non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem.* Greg. homil. Euang. 15. primæ partis. *Quaſi periſſe patientia pauperum cernitur, cum nihil in hac vita pro illis recompenſatur:* *4. Paupertas generat patientiam.*
E *ſed patientia pauperum non peribit in finem; quia tunc eius gloria percipitur, cum ſimul omnia laborioſa terminantur. Seruate ergo fratres in mente patientiam, eamque cum res exigit exercete in operatione. nulli veſtrum contra proximum contumelioſa verba commoueant, nulla pereuntium rerum damna perturbent. Si enim fixa mente manſura damna pertimeſcetis, damna tranſeuntium rerum grauia non putatis. Si æternæ retributionis gloriam conſpicitis, de temporali iniuria non doletis.*

Item dicas quod amorem paupertatis mouere debet, quia veri pauperes habent Deum prouiſorem, adiutorem, promotorem, ſuſceptorem. Habent, inquam Deum prouiſorem, qui in neceſſitate prouidet eis de veſtimentis, alimentis, medicamentis, & huiuſmodi, ſecundũ quod eis expedit. Propter quod 1. Pe. 5. *Omnem ſollicitudinem veſtram proiicientes in eum, quoniam* *Pauperes habent Deum prouiſorem.*

ipſi cura eſt de nobis. Pſ. 9. *Tibi derelictus eſt pauper* &c. Ideo dicit Matt. 6. *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, aut corpori veſtro quid induamini* &c. Sequitur. *Scit enim pater veſter quia his omnibus indigetis*. Ipſe per coruos pauit Heliam, quia deferebant ei panem & carnes, mane & veſpere. Et per viduam mulierem. 3. Reg. 17. Multos etiam ſanctorum in carcere clauſos, & ab humano auxilio deſtitutos, pauit per ſemetipſum, eis apparendo, vt beatum Dionyſium & ſocios eius. per Columbam, vt beatam Catherinam. per Angelos, vt Heliam in deſerto, & Danielem in carcere, apportans ei Abacuc de Iudæa cũ cibis quos parauerat meſſoribus ſuis. Pſa. 67. *Paraſti cibum in dulcedine tua pauperi Deus.*

Exemplum. QVOD ſatis patet per exemplum Hyſnardi, Domini caſtri Dalfini, quod eſt in prouincia prope Folqualquerium. Cum enim dictus Dominus iuiſſet ad terram transmarinam, motus deuotione, tranſiuit vltra montem carmeli, vt ibi pro peccatis ſuis ageret vitam eremiticam, ibi degens in ſumma paupertate in deſerto. Cum autẽ conſumpſiſſet ibi paucos panes ſiccos, conuertit ſe ad herbas crudas comedendum, pro quarum cruditate & amaritudine, languidus & infirmus, conuertit ſe ad orationem, vt infirmitati ſuæ Deus miſereretur. cui compaſſus Deus, miſit cornũ, qui vnguibus & roſtro extraxit herbæ cuiuſdam radicem, quam ei exhibuit cognoſcendam; qua guſtata, ſenſit in ea mirã dulcedinem, & ſaporis ſuauitatem; & de illa aſſidue viuebat conualeſcens, & de riuo aquæ bibens. Cum autem quidam de ſeruis ſuis poſt ſeptennium transfretaſſet, iuit ad deſertum in quo degebat, inquirens eum; & inueniens, poſt mutuam agnitionem & allocutionem de multis: appoſuit ei menſam, radicem pro cibo, & aquã pro potu. & poſtea cum nollet redire dictus princeps, nec dimittere gratiam quam Deus ei fecerat, retulit ei ſupradicta, & remiſit eum. Dictus autem ſeruus aſſerebat, quod radix dulcedine & ſuauitate ſuperabat carnarium ferculorum delitias. Hoc refert magiſter Geruaſius in libro, quem fecit de mirabilibus terrarũ, & imperialibus ſolatijs. Ad hoc faciunt multa exẽpla ſupra de timore mundano. Et ſimiliter de timore humano: De Epiſcopo, qui timore humano, & afflictione ſuppliciorum, idolis immolans, fugit ad eremum; vbi per 80. annos vixit in fletu & oratione, pro peccato ſuo pænitens, viuens de palma & fonte in tugurio, quod Deus parauerat ei quo defũcto & ſepulto à fratre, qui ibi ſuperuenit fons & palma ſtatim aruerunt, & tugurium cecidit. *Item* ad idem faciunt multa exempla infra poſita de gradibus miſericordiæ Dei, quomodo paſcit, & curat, & veſtit ſuos pauperes, atque ditat; de Paulo primo eremita, & Antonio, & de ſancto Frontonio & ſuis, & de monacho lapſo fugiente ad eremum, & cibo ſibi prouiſo, & hepate eius curato. *Item* ad hoc quod Dominus habeat curam pauperes ſuos paſcẽdi, & potandi, facit quod habetur infra de oratione, & panibus multiplicatis; quomodo ſcilicet oratio multiplicat, quomodo oratio paſcit, & potat. *Item* ad idem faciunt multa exẽpla illorum pauperum, qui recipere nolebant ſibi oblata, ne amitterent prouiſionem Dei, qui erat procurator eorum pauperum. de quibus habetur infra de auaritia, capitulo de acceptione munerum. *Item* de proprietate clauſtralium, habentur multa exempla, quomodo Deus prouidet victum, veſtitum & medicamentum. *Item* ad hoc facit quod legitur dial. Greg. libr. 2. cap. 1. Vbi legitur quod cum beatus Benedictus fugiens mundum, lateret in ſpecu, & diabolus fregiſſet campanam eius, ad cuius pulſationem Romanus monachus panem ei porrigebat; in die Paſchæ apparuit Dominus cuidam præsbytero, dicens. Tu tibi delitias præparaſti, & ſeruus meus tali loco fame cruciatur. qui ſurgens portauit ei quę præparauerat ſibi, & comedit cum eo, oſtendens quod eſſet paſcha. *(Exemplum.)*

ITEM in vitiſpatrum de quodam eremita legitur, qui congregauerat pecuniam, vt ſi forte contingeret eum infirmari, haberet vnde ſibi de cura prouideret. paſſus autem pedis infirmitatem, expendit quod congregauerat, & nihil ei profecit, ſed dixit ei medicus, quod niſi ſibi faceret pedem amputari, quam citius totum corpus inficeretur, & ipſe moreretur ſtatim. In ipſa autem nocte fleuit pœnitens, & Angelus Domini apparuit ei dicens, quod niſi confiſus fuiſſet in pecunia ſua, curaſſet eum ſummus medicus: quem compunctum curauit Angelus. In mane autem veniens medicus ad pedem amputandum, cum ſanatum inueniens, ſua ferramenta reportauit.

SECVNDO pauperes habent Dominum adiutorem. Pſal. 9. *Factus eſt Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus in tribulatione.* Idem 106. *Adiuuit pauperem de inopia*. adiuuat autem eos conſeruando, ne ſcilicet cadant in tentationem, vel deſperationem. Iob. 5. *Saluum faciet egenum à gladio oris eorum*, id eſt à tentatione. Item vires & fortitudinem tribuendo. Iſa. 25. *Factus eſt Domine fortitudo pauperi, fortitudo egeno, in tribulatione ſua, ſpes à turbine, vmbraculum ab æſtu*. *Item* ab anguſtijs liberando. Pſal. 71. *Liberabit pauperem à potente* &c. Idem 14. *eripiens inopem de manu fortiorum eius* &c. *Item* conſolando. Iſa. 59. *Conſolatus eſt Dominus populum ſuum, & pauperum ſuorum miſerebitur*. quia non habent conſolationes carnales vel temporales, ideo dat eis ſpirituales. quia ſecundum Bern. *Delicata eſt diuina conſolatio, nec conceditur admittentibus alienam.* *(Pauperes habent Deum adiutorem.)*

TERTIO pauperes habent Deum promotorem, petitiones eorum exaudiendo Pſal. 9. *Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus* &c. Eccl. 21. *Deprecatio pauperis ex ore, vſque ad aures perueniet, & iudicium feſtinatum aduenet illi.* Idem. *Non deſpiciet Dominus preces pupilli & viduæ, ſi effundat loquelam gemitus*. *Item* beneficium factum pauperi ſibi pręſtitum reputando. Matth. 25. *Quod vni ex minimis meis feciſtis mihi feciſtis*. Quod patet in pallio beati Martini, quod dimidium dedit pauperi algenti, & vidit ipſa nocte Deum eo indutum, Angelis dicẽtem: *Martinus adhuc cathecumenus hac me veſte contexit*. credidit decurtaſſe ſuam clamidem, & adeo augmentauit, vt vnus eius angulus eſſet in terra ſuper humeros Martini, & alius in cælo ſuper humeros Chriſti. Bern. de hoc. *Puto ô Martine quod ſi ſciuiſſes quibus humeris, non ei dimidiaſſes, ſed integrum dediſſes.* *Ad idem* facit exemplum ſupra poſitum Petri Telonarij, qui naufrago nudo dedit ſuum exoforium, quo vidit Dominum indutum. *(Pauperes habent Deum promotorem quoad multa, ſi quia vota eorum exaudit & quæ illis fiunt ſibi reputat.)*

ITEM, æterna bona pauperibus reſeruando. Pſal. 9. *Nõ in finem obliuio* &c. Videtur Dominus obliuiſci pauperes in præſenti, bona terrena dans diuitibus, ſed non eſt ita, ſed ſicut paterfamilias videtur obliuiſci propriũ filium pro hoſpitibus extraneis; ſed hoc non facit niſi ad horam, quia in mane recedentes, nihil de bonis eius ſecum deferunt. ita diuites cum hinc recedunt, nihil ſecum deferunt de bonis temporalibus præter ſtercora peccatorum ſuorum. filius autẽ licet ad tempus videatur pauper, in fine ſuper omnia bona patris conſtituitur Dominus, & hęreditas eorum ſcilicet cæleſtis, debet eſſe pręclara eis, quia eſt pater orphanorum, in teſtamento ſuo iam eis legauit, conficiens ſuper hæc literas Euangelij inuiolabilis, & adhibens ſuper hæc teſtes acceptione maiores, ſenatum Apoſtolorum, ſigillans imagine filij ſui, pro hoc in cruce pendenti; & ſeptem ſigillis intus, & totidem foris, quibus vidit teſtamẽtum ſignatum beatus Ioan. Apoc. 5. Quę aperuit agnus qui occiſus eſt. & ſunt ſignacula forinſecus, ſeptem articuli fidei, quæ pertinent ad eius humanitatem, intrinſecus ſeptem, quæ ad eius pertinent diuinitatẽ, qui in ſymbolo continentur. *(Item quia bona æterna illis reſeruat.)*

DICEBAT magiſter Guilerinus aluernus, Epiſcopus Pariſ. quod rex regum viſitans mundum iſtum, conuocauit curiã vt munera largiretur peccatoribus, ad hoc omnes vocans. quòd audientes tam diuites quam pauperes, ad curiã venerunt; ſed diuites cum equis ſuis venientes, videntes agros, prata, ſiluas, iumenta, & villas, & rerum iſtarum pulchritudinem, non credentes alia bona iſtis eſſe potiora, hoc à rege petierunt; qui & cõceſſit eis, qui læti redeũtes in equis obuios ſibi pauperes pedites irridebant, quaſi inutiliter laborarẽt eundo

ad cu-

ad curiam, vbi nihil obtinerent, credentes data ſibi omnia bona. Pauperes autem nihilominus ad curiam accellerunt, poſtulantes vt ſi aliquid remanſiſſet, eis miſericorditer conferretur. rege autem aſſentiente, quod habebat bona ſine comparatione meliora & maiora, ſcilicet æterna, ea pauperibus conceſſit, ea conditione, quod eſt modicum patientes expectarent, & cum vocaret generalem curiam, coram omnibus eos in plena poneret poſſeſſione. Cum autem redirent & denunciarent diuitibus magnitudinem muneris ſibi facti, redierunt diuites ad regem, petentes bona æterna. Qui ait, quæ dedi pauperibus eis non auferam, ſed emite vobis ab eis, quia vobis dedi temporalia, vnde emere poteſtis quæ petitis. Iſte eſt Dominus Ieſus qui dat diuitibus temporalia quę petunt in euangelio, ſpondens pauperibus æterna Luc. 12. *Nolite timere puſillus grex, quoniam placuit patri meo dare vobis regnum* cæleſte; i. hos in generali iudicio ponet in plena poſſeſſione; quod ſi emerit diuites dando eis eleemoſynas, poterũt habere.

Deniq; quia ſedē in iudicio eis ad iudicandum præbebit. Item ſedem eis iudicij præbendo Iob 36. *Iudicium pauperibus tribuit.* Matt. 19. *Vos qui reliquiſtis omnia ſedebitis ſuper ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael.* Glo. *Iudicabuntur & ſaluabuntur boni imperfecti, iudicabuntur & damnabuntur fideles mali, non iudicabuntur & damnabuntur infideles, quia qui ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: iudicabunt & non iudicabuntur, ſed ſaluabuntur, perfecti viri; & hoc merito, quia mundus eos deprimit & vilipendit.* 1. Reg. 2. *Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & ſubleuat, ſuſcitans de puluere egenum, & de ſtercore erigens pauperem.* Eccl. 11. *Deficiens virtute, abundans paupertate; oculus Domini reſpexit illum in bonum, & erexit eum ab humilitate, & mirati ſunt in eo vniuerſi.* Sicut patet in beato Dominico & Franciſco, quos Deus de tam maxima humilitate & paupertate exaltauit ad tantam miraculorum operationem, ad tantam filiorum multiplicationẽ, ad tantam totius eccleſiæ venerationem, ad tantam populi Chriſtiani deuotionem, & gloriæ ſublimationem, quod ſtupeat inde mundus. Ad confuſionẽ autem eorum qui vilipẽdunt pauperes ſapientes, eſt illud quod legitur Eccl. 9. *Eſt ciuitas parua, & viri pauci in ea* &c. Hanc autem cũ nullus poſſet liberare aliquibus viribus, inuentus eſt in ea vir pauper & ſapiens, qui eam ab obſidione liberauit per ſapientiam ſuam, & nemo poſtea recordatus eſt illius pauperis.

Exemplum. Item ad hoc valet quod legitur in Chronicis, quod circa raptum Helenæ Homerus poeta floruit, qui cum in habitu vili vellet intrare apud Athenas curiã regis, eſt prohibitus; qui ſumpto pretioſo habitu, ſtatim intrauit, honorifice receptus, obtinuit quicquid petiuit. Quid: ad confuſionem regis & ſuorum, veſtes coram omnibus exuit, & eas honorauit & adorauit, gratias eis referẽs de obtento quod valuerant apud regem, quod non valuerat ſapientia aut bonitas obtinere. *Idem* dicitur feciſſe magiſter Petrus Abalardi, in confuſionem aliquorum monachorum, qui cum veniſſet in quandã abbatiam, relinquens alibi equos & ornatum, cũ cappa paupere, vix eſt ibi receptus; & cum ribaldis poſitus in hoſpitio, & viliter tractatus. poſtea autem veniens ibi cum ſummarijs & pompa, cum maximo honore eſt ibi receptus & tractatus; & ad loquẽdum in eorum capitulo inuitatus. vbi multum confutauit eos dicens, quod ſi veniſſet ad eos Chriſtus pauper, & pedes, fuiſſet male tractatus, & eius ſapientia repudiata, & de bono hoſpitio quod ibi habuit, non agens ſibi gratias, ſed ſuis phaleratis equis, & ornatui & pompæ ſuperbiæ.

Qvarto pauperes habent Deum ſuſceptorem, ſicut patet de Lazaro. Luc. 16. Recipit enim in domũ *Pauperes habent Deum ſuſceptorem.* ſuam eos, qui ſuas proprias reliquerunt: & quia Dei eſt domus pauperum, ideo præcepit ſeruo ſuo, Luc. 14 *Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, cæcos & claudos introduc huc in cœnam meam.* Ad hanc etiã cœnam vidit beatus Antonius recipi Paulum primum eremitam, qui ad eremum tempore perſecutionis fugerat, omnia relinquens, cum rediret de eius viſitatione. quem vidit, vt legitur in vitis Patrum, recipi & in

A cælum deduci, inter choros Angelorum, & Prophetarum, & Apoſtolorum, & aliorum ſanctorum. Ad hoc faciunt exempla multa, videlicet, Ambroſij, Franciſci, Dominici, & huiuſmodi.

Faciet Dominus in futuro pauperibus, ſicut feciſſe legitur Otto imperator filius Ottonis, qui vt refert *Exemplum.* Godefredus Parmenſis, libro ſcilicet de geſtis imperatorum, cum eſſet coronatus in vrbe Romana, clamari fecit vt omnes ſub pœna mortis ſeruarent pacem adinuicem, nec deprędarent pauperes, nec iniuriarentur eis. qui cum receſſiſſet in Theutoniam, inceperunt in vrbe vt conſueuerant guerras facere, bona pauperum diſſipare, & eos deſtruere. Quod cum audiſſet, fecit inquiri, qui & quæ feciſſent, & ſcribi. Cum autem rediſſet ad vrbem, conuocauit maximam curiam: ad quã cum

B veniſſent vndique maiores, & præparatum eſſet maximum conuiuium, & reſiderent, fecit venire maximam multitudinem armatorum, & præconizari ſub pœna mortis, quod nullus ſe moueret: & fecit, conuocatis ex nomine malefactoribus, & iudicatis, & recitatis eorum iniurijs, ibi coram ſe & alijs decapitari, & capita eorum poni coram ſe & omnibus, pro ſpeculis & ferculis, illos autem qui non erant malefactores, fecit ibi ſecum reſici multis delitijs: & ſic pauperes vindicauit, & pacem terræ dedit. Sic faciet Dominus in iudicio, malefactores pauperum, morte æterna occidet, & à ſe & ſuis ſeparabit. Pacificos ſecum æternis delitijs reficiet, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, vt dicitur Matt. 5.

Ipsos etiam pauperes, gloria & honore coronat in cælo, & ſuper ſolium regni cęleſtis collocat cum Apo-

C ſtolis ſuis. Pſalm. 112. *Suſcitans à terra inopem & de ſtercore erigens pauperem,* humilitatis & vilitatis, *vt collocet eum cum principibus populi ſui.* Item 1. Reg. 2. *Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem, vt ſedeat cum principibus* *Deus pauperes in cælo coronat.* *& ſolium gloriæ teneat.* Iob 36 *Reges in ſolio collocat in perpetuum, & illi eriguntur; ſi fuerint in catenis & vinciantur funibus paupertatis.* Pauperibus ſpiritu Dominus dat regnum, & martyribus, quia quoddam genus martyrij eſt volũtaria paupertas. Bern. in ſerm. de omnibus ſanctis *Quod martyrij genus grauius, quam inter epulas eſurire, inter veſtes algere,* paupertate *premi inter diuitias quas confert mundus, quas oſtentat malignus, quas deſiderat appetitus; nonne merito coronabitur qui ſic certauerit; ideo qui in hoc certamine perſeuerat merito coronatur.* Apoc. 2. *Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Item in ſer-

D mone de omnibus ſanctis, *vis obtinere cælum? paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit. non enim paupertas virtus reputatur ſed paupertatis amor; amicitia pauperum regis amicos facit, amor paupertatis reges. Regnum denique cælorum pauperum eſt.*

LIBRI I. PARS IV.

DE DONIS ET FRVCTIBVS.

De donis, in generali.

E

DISTINCTIO I.

COnseqventer conſiderandum eſt de donis. De quibus primo conſiderandum eſt in generali. Secundo de ſingulis in ſpeciali. De donis in generali conſideranda ſunt octo. Primo vtrum dona differunt à virtutibus. Secundo de neceſſitate donorum. Tertio vtrum dona ſint habitus. Quarto quæ & quot ſint. Quinto vtrum dona ſint connexa. Sexto vtrum maneant in patria. Septimo de comparatione eorum adinuicem. Octauo de comparatione eorum ad virtutes.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum dona differant à virtutibus.* Dicendum quod ſi loquamur de dono & virtute ſecundum nominis rationẽ, ſic nullam oppoſitionem

habent adinuicem. Nam ratio virtutis ſumitur ſecundum quod perficit hominem ad bene agendum, vt ſupra dictum eſt. Ratio autem doni ſumitur ſecundum comparationem ad cauſam à qua eſt, nihil autem prohibet id quod eſt ab alio vt donum, eſſe perfectiuum alicuius ad bene operandum, præſertim cùm ſupra diximus, quod virtutes quędã nobis ſunt infuſæ à Deo. Vnde ſecundũ hoc donum à virtute diſtingui non poteſt. & ideo quidam poſuerunt, quod dona non eſſent à virtutibus diſtinguenda. ſed in eis remanet non minor difficultas, vt ſcil. rationem aſſignent, quare quædã virtutes dicantur dona, & non omnes, & quare aliquæ cõputantur inter dona, quæ non computantur inter virtutes, vt patet de timore.

VNDE alij dixerũt, dona à virtutibus eſſe diſtinguẽda, ſed non aſſignauerunt conuenientem cauſam diſtinctionis, quæ ſcilic. ita cõueniret virtutibus, quod nullo modo donis, aut econuerſo. Conſiderantes ſcil. aliqui, quod inter ſeptem dona quatuor pertinent ad rationẽ, ſcil. ſapientia, ſcientia, & intellectus, & conſiliũ: & tria ad vim appetitiuam, fortitudo, pietas, & timor poſuerunt quod dona perficiebant liberum arbitrium, ſecũdum quòd eſt facultas rationis; virtus vero, ſecundum quod eſt facultas volũtatis. quia inuenerunt ſolas duas virtutes in ratione vel intellectu, ſcil. fidem, & prudentiam, alias vero in appetitiua vel affectiua. oporteret autem ſi hæc diſtinctio eſſet conueniens, quòd omnes virtutes eſſent in vi appetitiua, & õnia dona in ratione.

QVIDAM vero conſiderantes quod Greg. dicit in ſecundo Moralium, quòd *donum Spiritusſancti, quod in mente ſibi ſubiecta format prudentiam, iuſtitiam, temperantiã, & fortitudinem, eandem mentem munit contra ſingula tentamenta, per ſeptem dona:* dixerunt quòd virtutes ordinantur ad bene operandum, dona vero ad reſiſtendum tentationibus. Sed nec iſta diſtinctio ſufficit, quia etiam virtutes tentationibus reſiſtunt inducentibus ad peccata, quæ contrariantur virtutibus. Vnumquodque enim reſiſtit naturaliter ſuo contrario; quod præcipue patet de charitate, de qua dicitur Cant. 8. *Aquæ multæ non potuerunt charitatem extinguere.*

ALII vero conſiderantes quòd iſta dona tradũtur in ſcriptura, ſecundum quod fuerunt in Chriſto, vt patet Iſa. 11. Dixerũt quod virtutes ordinantur ſimpliciter ad bene operãdum, ſed dona ordinantur ad hoc quòd per ea conformentur Chriſto, præcipuè quantum ad ea quę paſſus eſt, quia in paſſione eius pręcipuè huiuſmodi dona reſplenduerunt. Sed hoc etiam non videtur eſſe ſufficiens, quia ipſe Dominus præcipuè nos inducit ad ſui conformationem ſecundum humilitatem & manſuetudinem Matth. 11. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde;* & ſecundum charitatem, vt Ioan. 10. *Diligatis inuicem ſicut dilexi vos.* Et hæ etiam virtutes præcipuè in paſſione Chriſti refulſerunt; & ideo ad diſtinguendum dona à virtutibus, debemus ſequi modum loquendi ſcripturæ, in qua nobis traduntur: non quidẽ ſub nomine donorum, ſed magis ſub nomine ſpiritũ. Sic enim dicitur Iſa. 11. *Requieſcet ſuper eum Spiritus ſapientię & intellectus* &c. Ex quibus verbis manifeſte datur intelligi, quòd iſta ſeptem enumerantur ibi, ſecundum quòd ſunt in nobis ab inſpiratione diuina. Inſpiratio autẽ ſignificat quandã motionem ab exteriori.

EST ENIM conſiderandum, quòd in homine eſt duplex principium mouẽs. Vnum quidem interius quod eſt ratio, aliud autem exterius quod eſt Deus, vt ſupra dictum eſt; & etiam Philoſophus dicit in capitulo de bona fortuna. Manifeſtũ eſt autem quòd omne quod mouetur, neceſſe eſt proportionatum eſſe motori; & hæc eſt perfectio mobilis inquantum mobile, diſpoſitio qua diſponitur ad hoc quod bene moueatur à ſuo motore. quanto igitur mouens eſt altior, tanto neceſſe eſt quòd mobile perfectiori diſpoſitione ei proportionetur. ſicut videmus quod perfectius oportet eſſe diſcipulum diſpoſitum, ad hoc quod altiorem doctrinã capiat à docente. Manifeſtum eſt autem quod virtutes humanæ perficiunt hominem, ſecundum quòd homo

A natus eſt moueri per rationem, in his quæ interius vel exterius agit. oportet igitur ineſſe homini altiores perfectiones, ſecundum quas ſit diſpoſitus ad hoc quod diuinitus moueatur. & iſtæ perfectiones vocãtur dona, non ſolum quia infunduntur à Deo, ſed quia ſecundũ ea homo diſponitur, vt efficiatur prompte mobilis ab inſpiratione diuina. ſicut legitur de Iſa. 60. *Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorſum non abij.* Et philoſophus dicit in capitulo de bona fortuna, quod *his quæ mouentur per inſtinctum diuinum, non expedit conſiliari ſecundum rationem humanam, ſed quod ſequantur interiorem inſtinctum, quia mouentur à meliori principio quam ſit ratio humana.* & hoc eſt quod quidam dicunt, quod dona perficiunt hominem ad altiores actus, quam ſit actus virtutum.

In quo differant dona à virtutibus.

B HVIVSMODI autem dona quandoque nominantur virtutes, ſecundum communem rationem virtutis; habent tamen aliquid ſupereminens rationi cõmuni virtutis, in quantum ſunt quædam diuinæ virtutes, perficientes hominem inquantum eſt à Deo motus. Vnde & Philoſophus in 7. Eth. Supra virtutem communem ponit quandam virtutem heroicam, vel diuinam, ſecũdum quam dicuntur aliqui diuini viri. vnde Greg. primo Mor. exponens illud Iob 1. Nati ſunt ei ſeptem filij, dicit. *Septem filij nobis naſcuntur, cum per conceptionem bonæ cogitationis, Spiritusſancti ſeptem in nobis virtutes oriũtur.* Et inducit illud Iſa. 11. *Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ* &c. vbi enumerantur ſeptem dona Spiritusſancti.

Solutio obiect.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum dona ſint neceſſaria ad*
C *ſalutem.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, dona ſunt quædam hominis perfectiones, quibus homo diſponitur ad hoc, quod bene ſequatur inſtinctum diuinũ. Vnde in his quibus non ſufficit inſtinctus rationis, ſed eſt neceſſarius Spiritusſancti inſtinctus, per conſequens etiam eſt neceſſarium donũ. Ratio autem hominis eſt perfecta à Deo dupliciter. Primo quidem naturali perfectione ſcil. ſecundum lumen naturale rationis. Alio modo quadam ſupernaturali perfectione per virtutes Theologicas, vt ſupra dictum eſt. & quãuis hæc ſecunda perfectio ſit maior quam prima, tamen prima perfectiori modo habetur ab homine, quaſi plena poſſeſſio. Secunda autem habetur quaſi imperfecte, Imperfecte enim diligimus & cognoſcimus Deum. Manifeſtũ eſt autem quod vnumquodque quod perfecte habet
D naturam, vel formam aliquam, aut virtutem, poteſt per ſe ſecundum illam operari: non tamen excluſa operatione Dei, qui in omni natura & volũtate interius operatur. ſed id quod imperfectè habet naturam aliquam, vel formam, aut virtutem, non poteſt per ſe operari, niſi ab altero moueatur. ſicut ſol, quia eſt perfecte lucidum, per ſeipſum poteſt illuminare, luna autem in qua eſt imperfecte natura lucis, non illuminat niſi illuminata. Medicus etiã qui perfecte nouit artem medicinę, poteſt per ſe operari: ſed diſcipulus eius qui nõdum eſt plene inſtructus, non poteſt per ſe operari, niſi ab eo inſtruatur. Sic igitur quãtum ad ea quæ ſubſunt humanæ rationi, in ordine ſcil. ad finem connaturalem homini, poteſt homo operari per iudicium rationis: Si tamẽ etiam in hoc homo adiuuetur à Deo per ſpecialẽ inſtin-
E ctum, hoc erit ſuperabundantis bonitatis. Vnde ſecundum Philoſophos, non quicunque habebant virtutes morales acquiſitas, habebant virtutes heroicas, vel diuinas. ſed in ordine ad finem vltimum ſupernaturalem, ad quem ratio mouet, ſecũdum quòd eſt aliqualiter & imperfecte informata per virtutes Theologicas, non ſufficit ipſa motio rationis, niſi deſuper adſit inſtinctus & motio Spiritusſancti, ſecundũ illud Rom. 8. *Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt, & filij & hæredes.* Et in Pſalmo dicitur. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: quia ſc. in hæreditatem illius terræ beatorum, nullus poteſt peruenire, niſi moueatur, & ducatur à Spiritusſancto, & ideo ad illum finem conſequẽdum, neceſſarium eſt homini habere donum Spiritusſancti.

Ratio humana perficitur naturaliter & ſupernaturaliter.

Nota ſententiam D. Th. de concurſu Dei.

Dona ſunt neceſſaria ad ſalutem.

EXCEDVNT autem dona communem perfectionem

virtutum

Solutio obiecti.

virtutum, non quantum ad genus operum, eo modo quo conſilia excedunt præcepta, quia ad perfectionem conſiliorum non tenetur homo de neceſſitate ſalutis, vnde ſine ipſis poteſt homo conſequi ſalutem, ſed dona excedunt perfectionem virtutum, quantum ad modum operandi, ſecundum quòd mouetur homo ab altiori principio.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum dona ſint habitus*. Dicendum quòd ſicut dictum eſt, dona quędam ſunt perfectiones hominis, quibus diſponitur ad hoc quòd homo bene ſequatur inſtinctum Spiritusſancti. Manifeſtum eſt autem ex ſupradictis quod virtutes morales perficiunt vim appetitiuam, ſecũdum quòd participat aliqualiter rationem, inquantum ſcilicet nata eſt moueri per imperium rationis, hæc igitur dona Spiritusſancti habent ſe ad hominem, in comparatione ad Spiritumſanctum, ſicut virtutes morales ſe habent ad vim appetitiuam in comparatione ad rationem. Virtutes autem morales habitus quidam ſunt, quibus vires appetitiuæ diſponuntur ad promptę obediendum rationi. vnde & dona Spiritusſancti ſunt quidam habitus, quibus homo perficitur ad prompte obediendum Spiritusſancto.

Dona ſunt habitus quibus homo perficitur ad prompte obediendum Spiritui ſancto.

Solutio obiecti.

Et nota, quod duo ſunt genera donorum Spiritusſancti, quædam ſine quibus ad ſalutem perueniri nõ poteſt; ſicut ſunt iſta, de quibus nunc loquimur: quædã vero ſunt, ſine quibus poteſt homo peruenire ad vitã, quia non ſunt de neceſſitate ſalutis; ſicut eſt donum Prophetiæ & huiuſmodi, quæ dicuntur gratię gratis datæ. *Prima dona* ſunt habitus manentes in homine, & in talibus donis, Spiritusſanctus in electis omnibus ſemper manet. Sicut dicitur Ioan. 14. Vbi Dominus, diſcipulis ſuis de Spiritusſancto loquens ait: *Apud vos manebit, & in vobis erit. Alia vero dona* non ſunt habitus, nec ſemper manent in homine. Spiritus enim Prophetiæ non ſemper adeſt Prophetis. Sicut dicit Greg. prima homil. ſuper Ezec. Sic etiam eſt de alijs huiuſmodi donis. Vnde proprium eſt Chriſti, quod omnia dona Spiritusſancti requieſcant in eo, vt dicitur Iſa. 11. Et Io. 1. dicitur: *Super quem videris Spiritũ deſcendentem & manẽtem ſuper eum, hic eſt qui baptizat.* quod exponens Greg. li. 2. mora. ait: *In cũctis fidelibus Sanctusſpiritus venit, ſed in ſolo mediatore ſemper ſingulariter permanet.*

Dona duplicia ſunt, quædam neceſſaria ad ſalutem, & quædam non.

Ad qvartvm, ſcilicet *quæ & quot ſint dona*. Dicendum quod ſunt ſeptem, quę enumerantur Iſa. 11. *Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, & ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini.* Ad cuius euidentiam ſciendum quod dona ſunt quidam habitus perficiẽtes hominem ad hoc quod promptè ſequatur inſtinctum Spiritusſancti. Sicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendum rationi. Sicut autem vires appetitiuæ natę ſunt moueri per imperium rationis, ita omnes vires humanę natæ ſunt moueri per inſtinctum Dei, ſicut à quadam ſuperiori potentia. Et ideo in omnibus viribus hominis quæ poſſunt eſſe principia humanorum actuum, ſicut ſunt virtutes, ita etiã ſunt dona ſcilicet in ratione, & in vi appetitiua. Ratio autẽ eſt & ſpeculatiua & practica, & in vtraque conſideratur apprehenſio veritatis, quæ pertinet ad inuentionem, & iudiciũ de veritate. Ad apprehẽſionem igitur veritatis perficitur ſpeculatiua ratio per intellectũ, practica vero per conſilium, ad rectè autem iudicandum, ſpeculatiua quidem per ſapientiã, practica vero per ſcientiã perficitur. appetitiua autem virtus in his quidem quæ ſunt ad alterum, perficitur per pietatem. In his quæ ſunt ad ſeipſum, perficitur per fortitudinem contra timorem periculorum. contra concupiſcentiam vero inordinatam delectabiliũ, per timorem Domini; ſecundũ illud Pro 16 *per timorem Domini declinat omnis homo à malo.* & in Pſ 118. *Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.* & ſic patet quod hæc dona extendunt ſe ad omnia, ad quæ extẽdũt ſe virtutes, tã intellectuales, quã morales.

Septem ſunt dona Spiritusſancti, quorum quatuor pertinent ad virtutes intellectuales, tria ad morales.

In hac enim enumeratione ponuntur quatuor pertinentia ad virtutes intellectuales ſcilicet ſapientia & A intellectus, ſciẽtia, & conſilium (quod pertinet ad prudentiam) ſed nihil ponitur quod pertineat ad artẽ, quæ eſt quinta virtus intellectualis, quia dona perficiũt hominem in his quæ pertinent ad bene viuendum, ad quę non ordinatur ars, ſed ad exteriora factibilia. Eſt enim ars ratio recta non agibilium, ſed factibiliũ, vt dicitur in 6 Eth. Poteſt tamen dici quod quantum ad infuſionẽ donorum, ars pertinet ad Spiritũſanctum, qui eſt principaliter mouens: non autẽ ad homines qui ſunt quædam organa eius, dum ab eo mouẽtur. Similiter in hac enumeratione ponitur aliquid pertinens ad iuſtitiã ſcil. pietas, & aliquid pertinens ad fortitudinẽ ſcil. donum fortitudinis. Temperãtiæ autẽ reſpondet quodãmodo donum timoris. Sicut enim ad virtutem temperantiæ pertinet ſecundum eius propriam rationem vt aliquis B recedat à delectabilibus prauis, propter bonum rationis, ita ad donum pertinet quod aliquis recedat à delectationibus prauis propter Dei timorem.

Solutio obiecti.

Dona extendunt ſe ad omnia ad quæ virtutes ſe extendunt.

Et nota, quod circa fortitudinem non ponitur aliqua pars eius quod ſit donum, ſicut circa iuſtitiã ponitur pietas, quæ eſt pars eius. Sed pro fortitudinis virtute, ponitur etiã fortitudo donum, ita quod eodẽ nomine tenetur virtus & donum ei reſpondens; non ſic autem ponitur iuſtitia, Sed pietas quæ eſt quædam pars eius. quia nomen iuſtitiæ à rectitudine rationis imponitur, & ideo eſt nomen virtutis conuenientius, quam nomen doni. ſed nomen pietatis importat reuerentiam quam habemus ad patrem, & patriam: & quia pater omnium Deus eſt, etiam cultus Dei pietas nominatur, vt dicit Aug. 10. de ciu. Dei. Et ideo conuenienter, donum C quo aliquis propter reuerentiam Dei bonum operatur ad omnes, pietas nominatur.

Non ponuntur autem aliqua dona pertinentia ad virtutes Theologicas, quæ tamen maximè ordinãt nos in Deũ; quia animus hominis non mouetur à Spiritusancto, niſi ei ſecundum aliquem modum vniatur; ſicut inſtrumentum non mouetur ab artifice, niſi per contactum, aut per aliquam aliam vnionem. Prima autẽ vnio hominis eſt per fidem, & charitatem. vnde iſtæ virtutes præſupponuntur ad dona, ſicut radices quędã donorũ. vnde omnia dona pertinent ad has tres virtutes, ſicut quædam deriuationes prædictarum virtutum.

Cur dona nõ pertinens ad virtutes Theologicas.

Item nota, quod intellectui adiungitur ſapientia, quæ regit ipſum; fortitudini conſilium, pietati ſcientia; timori vero qui ſingulariter nominatur, non ponitur D aliud directiuum, niſi ipſa ſapientia. quia per ſapiẽtiam dirigitur hominis intellectus, & hominis affectus, & ideo ponuntur duo correſpondentia ſapientiæ, tãquam directiuo; ex parte quidẽ intellectus, donũ intellectus, ex parte autem affectus, donum timoris. Ratio enim timendi Deum præcipuè ſumitur ex conſideratione excellentiæ diuinæ, quam conſiderat ſapientia.

Ad qvintvm, ſcil. *vtrum dona ſint connexa.* Dicẽdum quod huius quęſtionis veritas de facili ex præmiſſis poteſt haberi: dictum eſt autem ſupra, quod ſicut vires appetitiuæ diſponuntur per virtutes morales, in cõparatione ad regimen rationis; ita omnes vires animæ diſponuntur per dona, in comparatione ad Spiritumſanctum mouẽtem. Spiritus autem ſanctus habitat in nobis per charitatem, ſecundum illud Rom 5. *Charitas Dei* E *diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritumſanctũ qui datus eſt nobis*: ſicut & ratio noſtra perficitur per prudentiã. vnde ſicut virtutes morales cõnectũtur ſibiinuicẽ in prudẽtia: ita dona Spiritusſancti cõnectũtur ſibiinuicẽ in charitate: ita. ſ. quod qui charitatẽ habet, õnia dona Spiritusſãcti habet; quorũ nullũ ſine charitate haberi poteſt.

Sicut omnes virtutes connectuntur in prudẽtia ita omnia dona in charitate.

Vnde Greg. primo moral. dicit, quod *minor eſt ſapiẽtia ſi intellectu careat, & valde inutilis eſt intellectus, ſi ex ſapientia non ſubſiſtat. Vile eſt conſiliũ, cui opus fortitudinis deeſt, & valde fortitudo deſtruitur, niſi per conſilium fulciatur. nulla eſt ſcientia ſi vtilitatem pietatis non habet, & valde inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione caret. timor quoque ipſe, ſi non has virtutes habuerit, ad nullum opus bonæ actionis aſſurgit.* ſicut autem connexio virtutum cardinalium probatur, vno modo per hoc quod vna earum perficitur quodãmodo per

Solutio obiecti.

per aliam, vt ſupra dictum eſt: Ita Gregor. eodem modo vult probare cōnexionem donorum per hoc, quod vnum ſine alio non poteſt eſſe perfectum. Vnde præmittit, dicens: *Valde ſingula qualibet deſtitus, ſi non vna virtus alij virtuti ſuffragetur*. Non ergo datur intelligi quod vnum donum non poſſit eſſe ſine alio; ſed quia ſi eſſet ſine ſapientia, non eſſet donum; ſicut temperantia ſi eſſet ſine iuſtitia, non eſſet virtus.

Vnum donũ ſine alio non eſt donũ; nec vna virtus ſine alia eſt virtus

Et nota quod ſapientia & ſcientia vno modo poſſunt conſiderari ſecundum quòd ſunt gratiæ gratis datæ: prout ſcilicet aliquis intantum abundat in cognitione diuinorum & humanorum, vt poſſit infideles inſtruere, & aduerſarios confutare; & ſic de eis loquitur Apoſtolus 1. Cor. 12. *Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ. Alij ſermo ſcientiæ*, &c. Vnde ſignanter fit mentio de ſermone ſapientiæ, & ſcientiæ, & illo modo ſapientia & ſcientia non ſunt connexæ. Alio modo poſſunt accipi prout ſunt dona Spiritusſancti, & ſic ſapiētia & ſcientia nihil aliud ſunt quam quædam perfectiones humanę mentis, ſecundum quas diſponitur ad ſequendum inſtinctus Spiritusſancti in cognitione diuinorum vel humanorum. & ſic patet quod huiuſmodi dona ſunt in omnibus charitatem habentibus.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum dona Spiritusſancti maneant in patria.* Dicēdum quod de donis dupliciter poſſumus loqui. Vno modo quantum ad eſſentiam donorum; & ſic perfectiſſime erunt in patria. vnde Ambr. dicit in libro de Spiritusſancto. *Ciuitas Dei illa Hierusalem cæleſtis, non meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur, ſed ex vitæ fonte procedens Spiritusſanctus, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cæleſtibus ſpiritibus redundantius videtur affluere, pleno ſeptem virtutum ſpiritualium feruens meatu.* Cuius ratio eſt, quia dona Spiritusſancti perficiunt mentem humanam ad ſequendum vnctionem Spiritusſancti; quod præcipuè erit in patria, quando Deus erit omnia in omnibus, vt dicitur 1. Cor. 15. Et quando homo totaliter erit ſubditus Deo. Alio modo poſſunt conſiderari quantum ad materiam circa quam operantur; & ſic in præſenti habent operationem circa aliquā materiam, circa quam non habebunt operationem in ſtatu gloriæ; & ſecundum hoc non manebunt in patria, ſicut ſupra de virtutibus cardinalibus dictum eſt.

Dona manet in patria quantum ad eſſentiam, ſed non ſecundū operationem circa eadem materiam.

Vnde de donis ſecundum quod competunt ſtatui præſenti, dicit Greg. in ſecundo moral. quod *Spiritusſanctus contra ſingula tentamenta, ſeptem donis erudit mentem*, ſed in ſtatu gloriæ, ceſſantibus malis, per dona perficimur in bono. Vnde in ſingulis donis ponit Gregor. aliquid quod tranſit cum ſtatu pręſenti, & aliquid quod permanet etiam in futuro. Dicit enim quod *ſapientia mētem de æternorum ſpe & certitudine reficit*. quorum duorum ſpes tranſit, ſed certitudo remanet. Et de intellectu dicit, quod *in eo quod audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illuſtrat*. quorum auditus tranſit, quia *non docebit vir fratrem ſuum*, vt dicit Hier. 31. Sed illuſtratio mentis manebit. de conſilio autem dicit, quod *prohibet eſſe præcipitem*, quod eſt neceſſarium in præſenti: & iterum, quod *ratione animum replet*, quod eſt neceſſarium etiam in futuro. De fortitudine vero dicit, quod *aduerſa non metuit*, quod eſt neceſſarium in præſenti, & iterū, quod *confidentiæ cibos apponit*, quod permanet etiam in futuro. De ſcientia vero vnum tantum ponit, ſcilicet quod *ignorātiæ ieiunium ſuperat*, quod pertinet ad ſtatum pręſentē. Sed quod addit, *in ventre mentis*, poteſt figuraliter intelligi, quod repletio cognitionis pertinet etiam ad ſtatum futurum. De pietate vero dicit, quod *cordis viſcera miſericordiæ operibus replet*; quod quidem ſecundum verba, pertinet tantum ad ſtatum præſentem, ſed ipſe intimus affectus proximorum, per viſcera deſignatus, pertinet etiam ad ſtatum futurum; in quo pietas non exhibebit miſericordiæ opera, ſed congratulationis affectum. De timore vero dicit, *quòd premit mentem ne de præſentibus ſuperbiat*, quod pertinet ad ſtatum præſentem, & quod *de futuris, cibus ſpei confortat*, quod etiam pertinet ad ſtatum præſentem quantum ad ſpem. & poteſt etiam ad ſtatum futurum pertinere, quantum ad confortationem de rebus hic ſperatis, & ibi obtentis.

Solutio obiecti.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum dignitas donorum attendatur ſecundum ordinem enumerationis quæ habetur* Iſa. 11. Dicendum quod dignitas donorum dupliciter poteſt attendi. Vno modo ſimpliciter, ſcilicet per comparationem ad proprios actus, prout procedunt à ſuis principijs. Alio modo ſecundum quid, ſcilicet per cōparationem ad materiam. Simpliciter autem loquendo de dignitate donorum, eadem eſt ratio comparationis in ipſis, & virtutibus. quia dona ad omnes actus potentiarum animæ perficiunt hominem, ad quos perficiunt virtutes, vt ſupra dictum eſt. Vnde ſicut virtutes intellectuales pręferuntur virtutibus moralibus, & in ipſis virtutibus intellectualibus, contemplatiuæ præferuntur actiuis, vt ſapientia & intellectus & ſcientia, prudentiæ & arti; ita tamen quod ſapientia præfertur intellectui, & intellectus ſcientiæ, ſicut prudentia & ſyneſis eubuliæ; ita etiam in donis, ſapientia & intellectus, ſcientia & conſilium, præferuntur fortitudini, pietati, & timori; in quibus etiam pietas præfertur fortitudini, fortitudo timori; ſicut iuſtitia fortitudini, & fortitudo temperantiæ. Sed quantum ad materiam, fortitudo & conſilium præferuntur ſcientiæ & pietati; quia ſcilicet fortitudo & conſilium, in arduis locum habent, Scientia autem & pietas etiam in communibus. Sic igitur donorum dignitas, ordini enumerationis reſpondet, partim quidem ſimpliciter, ſecūdum quòd ſapientia & intellectus omnibus præferuntur, partim autem ſecundum ordinem materiæ, ſecundum quòd conſilium & fortitudo præferuntur ſcientiæ & pietati.

Dignitas donorū reſpondet ordini enumerationis.

Ad octavvm, ſcilicet *de comparatione donorum ad virtutes*. Dicēndum quòd ſicut ex dictis patet, virtutes in tria genera diſtinguuntur. Sunt enim quædam virtutes Theologicæ, quædam intellectuales, quædam morales. Virtutes quidem Theologicæ, ſunt quibus mens humana Deo coniungitur. Virtutes autem intellectuales ſunt quibus ratio ipſa perficitur. Virtutes autem morales ſunt quibus vires appetitiuæ perficiūtur ad obediendum rationi. Dona autem Spiritusſancti ſunt, quibus omnes virtutes animæ diſponuntur ad hoc quòd ſubdatur motioni diuinæ. Sic ergo eadem videtur eſſe comparatio donorum ad virtutes Theologicas, per quas homo vnitur ſpirituiſancto mouenti, ſicut virtutum moraliū ad virtutes intellectuales, per quas perficitur ratio quę eſt virtutū moraliū motiua. Vnde ſicut virtutes intellectuales pręferūtur virtutib^9 moralibus & regulant eas; ita virtutes Theologicæ pręferuntur donis Spiritusſancti, & regulant ea. vnde Greg dicit in primo Mor. quòd *neque ad denarij perfectionem ſeptem filij*, id eſt ſeptem dona, *perueniunt, niſi in ſpe & fide & charitate fuerit omne quod agunt*. Sed ſi comparemus dona ad alias virtutes intellectuales vel morales, dona præferuntur virtutibus; quia dona perficiūt vires animę in comparatione ad Spiritum ſanctum mouētem: virtutes autem perficiunt, vel ipſam rationem, vel alias vires in ordine ad rationem. Manifeſtum eſt autem, quòd ad altiorem motorem oportet maiori perfectione mobile eſſe diſpoſitum. Vnde perfectiora ſunt dona virtutibus.

Dona ſic ſe habet ad virtutes Theologicas, ſicut virtutes morales ad intellectuales.

Dona ſunt perfectiora virtutibus omnibus exceptis Theologicis.

De donis in ſpeciali, & primo de timore.

DISTINCTIO II.

Deinde conſiderandum eſt de donis in ſpeciali, & primo de dono timoris. Secundo de dono pietatis. Tertio de dono ſcientiæ. Quarto de dono fortitudinis. Quinto de dono conſilij. Sexto de dono intellectus. Septimo de dono ſapientiæ. Circa primum de dono timoris conſideranda ſunt duodecim. Primum eſt vtrum Deus ſit timendus. Secundum eſt de diuiſio-

ne timoris. Tertium eſt de timore naturali. Quartum eſt de timore humano. Quintum eſt de timore mundano. Sextum eſt de timore ſeruili. Septimum eſt de timore initiali. Octauum eſt de timore filiali. Nonum eſt vtrum timor ſit initium ſapientiæ. Decimum eſt vtrũ timor ſit donum Spiritusſancti. Vndecimum eſt vtrum creſcat creſcente charitate. Duodecimum vtrum maneat in patria.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum Deus timeri poſſit*. Dicendum quod ſicut ſpes habet duplex obiectum, quorum vnum eſt ipſum bonum futurum, cuius adeptionem quis expectat; Aliud eſt auxilium alicuius per quod expectat illud adipiſci quod ſperat: ita etiam timor duplex obiectum habere poteſt, quorum vnum eſt ipſum malum quod homo refugit; aliud eſt à quo malum prouenire poteſt. primo ergo modo Deus qui eſt ipſa bonitas, obiectum timoris eſſe non poteſt, ſed ſecundo modo poteſt eſſe obiectum timoris, inquantum ſcilicet ab ipſo, vel per comparationem ad ipſum, nobis poteſt aliquod malum imminere, ab ipſo quidẽ poteſt nobis imminere malum pœnæ; quod non eſt ſimpliciter malum, ſed ſecundum quid; bonum autem ſimpliciter. Cum enim bonum dicatur in ordine ad finem, malum autem importet huius ordinis priuationem, illud eſt malum ſimpliciter, quod excludit ordinem à fine vltimo, quod eſt malum culpæ: malum autem pœnæ eſt quidem malum, inquantum priuat aliquod particulare bonum: eſt tamen bonum ſimpliciter, inquantum dependet ab ordine finis vltimi. per comparationem autem ad Deum poteſt nobis malum culpæ prouenire ſi ab eo ſeparamur, & per hunc modum Deus poteſt & debet timeri.

Deus poteſt timeri inquantum eſt id à quo malum prouenire poteſt tã pœnæ quam culpæ.

In Deo enim eſt conſiderare iuſtitiam, ſecundum quam peccantes punit: & miſericordiam, ſecundum quam nos liberat. Secundum igitur conſiderationem iuſtitiæ ipſius, inſurgit in nobis timor. Secundum autem conſiderationem miſericordiæ, conſurgit in nobis ſpes: & ita ſecundum diuerſas rationes, Deus eſt obiectum ſpei & timoris.

Solutio obiect.

Et nota quod malum culpæ non eſt à Deo ſicut ab actore, ſed eſt à nobiſipſis, inquantum à Deo recedimus: malum autem pœnæ eſt quidem à Deo actore, inquantum habet rationem boni, prout ſcilicet eſt iuſtũ. ſed quod iuſte nobis pœna infligatur, hoc primordialiter ex merito noſtri peccati contingit, ſecundum quẽ modum dicitur Sap. 1. quod *Deus mortem non fecit, ſed impij manibus & verbis acceſſiverunt illam.*

Malum pœnæ eſt à Deo actore nõ autẽ malũ culpæ.

Ad secvndvm, ſcilicet *de diuiſione timoris* (quam ponit magiſter ſententiarum lib. 3. diſt. 34.) *in filialem, initialem, ſeruilem, & mundanum*. Sciendum quod de timore nunc agimus ſecundum quod per ipſum aliquo modo ad Deum conuertimur, vel ab eo auertimur. Cum enim obiectum timoris ſit malum, quandoque homo propter mala quæ timet à Deo recedit; & iſte dicitur timor humanus, vel mundanus. quandoque autem homo per mala quę timet ad Deum conuertitur, vt ei inhæreat; quod quidem malum eſt duplex, ſcilicet malum pœnæ, & malum culpæ. Si igitur aliquis conuertatur ad Deum & ei inhęreat, propter timorem pœnę, eſt timor ſeruilis. Si autem propter timorem culpæ, eſt timor filialis, nam filiorum eſt timere offenſam patris. Si autem propter vtrunque, eſt timor initialis, qui eſt medius inter vtrunque timorem. Vtrum autem malum culpæ poſſit timeri, ſupra habitum eſt, cum de paſſione timoris ageretur.

Timor rectè diuiditur in filialem, initialem, ſeruilem & mũdanum.

Et nota, quod timor naturalis non connumeratur inter alios timores in hac diuiſione contentos, quia timor naturalis non eſt bonus nec malus bonitate vel malitia morali, ſed præſupponitur vtrique. Omnes autem iſti timores important vel bonum morale, quod pręcipuè conſiſtit in conuerſione ad Deum, vel malum morale quod præcipuè conſiſtit in auerſione à Deo.

Solutio obiect.

Item nota, quod licèt alia ſit habitudo filij ad patrem, & vxoris ad virum, & ſerui ad Dominum: tamen

A timor caſtus, qui eſt per comparationem vxoris ad virum, non diſtinguitur à timore filiali, qui eſt per comparationem filij ad patrem; ſicut diſtinguitur à timore ſeruili, qui eſt per comparationem ſerui ad Dominum. Cuius ratio eſt, quia habitudo ſerui ad Dominum, eſt per poteſtatem Domini ad ſeruum ſe ſibi ſubijcientis: ſed habitudo filij ad patrem, vel vxoris ad virum, eſt econuerſo per affectum filij ſe ſubdentis patri, vel vxoris ſe coniungentis viro vnione amoris. vnde timor filialis & caſtus ad idem pertinent; quia per charitatis amorem Deus pater noſter efficitur, ſecundum illud Rom. 8. *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater*. Et per eandem charitatem dicitur etiam ſponſus noſter, ſecundum illud 1. ad Cor. 11. *Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Christo.* Ti-
B mor autem ſeruilis ad aliud pertinet, quia charitatem in ſua reſurrectione non includit.

Item nota, quod iſti tres timores, ſcilicet mundanus, ſeruilis, & initialis, reſpiciunt pœnam, ſed diuerſimodè. Nam timor mundanus ſiue humanus reſpicit pœnam à Deo, auertentem, quam quandoque inimici Dei infligunt, vel comminantur. Sed timor ſeruilis & initialis reſpiciunt pœnam, per quam homines attrahuntur ad Deum, diuinitus inflictam vel comminatã. Quam quidem pœnam principaliter timor ſeruilis reſpicit: timor autem initialis ſecundario.

Item nota, quod ſicut alia eſt concupiſcentia oculorum, qua concupiſcit homo bona mundi. Alia concupiſcentia carnis, qua quis dilectionem proprij corporis concupiſcit: ita aliud eſt malum quod reſpicit ti-
C mor mũdanus, ſcilicet amittere bona mundana: Aliud quod reſpicit timor humanus, ſcilicet amittere delectationem, vel incolumitatem proprij corporis. quia tamen eadem ratione homo à Deo auertitur, propter timorem amittendi bona mundana, & propter timorem amittendi incolumitatem proprij corporis, (quia bona exteriora ad corpus pertinent) ideo vterque timor hic pro eodem computatur, quamuis mala quæ timentur ſint diuerſa, ſicut & bona quæ concupiſcuntur. Ex qua quidem diuerſitate prouenit diuerſitas peccatorum ſecundum ſpeciem, quibus tamen omnibus commune eſt à Deo abducere.

Ad tertivm, ſcilicet *de timore naturali*. Et ad quartum, ſcilicet *de timore humano*: Require ſupra vbi agitur de paſſione timoris.

D Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum timor mundanus ſemper ſit malus, & quid ſit*. Sciendum quod ſicut ex ſupra dictis patet, actus morales & habitus ex obiectis, & nomen, & ſpeciem habent: proprium autem obiectum appetitiui motus eſt bonum finale; & ideo à proprio fine omnis motus appetitiuus, & ſpecificatur, & nominatur. Si quis enim cupiditatem nominaret amorem laboris, quia propter cupiditatem homines laborant, non rectè nominaret. Non enim cupidi laborem quærunt ſicut finem, ſed ſicut illud quod eſt ad finem; ſicut finem autem quærunt diuitias. Vnde cupiditas rectè nominatur, deſiderium vel amor diuitiarũ, quod eſt malum. & per hunc modum amor mundanus propriè dicitur, quo aliquis mundo innititur tanquam fini; & ſic amor mundanus ſemper eſt malus. timor autem ex
E amore naſcitur: illud enim homo timet amittere quod amat, vt patet per Aug. in lib. 83. quæſt. Et ideo timor mundanus eſt, qui procedit ex amore mundano, tanquam à mala radice: & propter hoc etiam ipſe timor mundanus ſemper eſt malus.

Timor mũdanus ſemper eſt malus.

Sciendvm autem quod naturale eſt homini quod refugiat proprij corporis detrimentum, vel etiã damna temporalium rerum, ſed quod homo propter iſta recedat à iuſtitia eſt contra rationem naturalem. Vnde etiam Philoſophus dicit in 3. Ethic. quod *quædam ſunt*, ſcilicet, peccatorum *opera, ad quæ nullo timore aliquis debet cogi*, quia peius eſt huiuſmodi peccata committere quam pœnas quaſcunque pati.

Solutio obiect.

Ad timorem humanum pertinere videtur, quod homines reuereamur. Sed dupliciter poteſt aliquis homines

mines reuereri. Vno modo inquátum in eis eſt aliquid diuinum, puta bonum gratiæ, vel virtutis; vel ſaltem naturalis Dei imaginis: & hoc modo vituperantur, qui homines non reuerentur. Sicut iudex iniquus, qui nec Deum timebat, nec homines reuerebatur. Lucæ 18. Alio modo poteſt aliquis homines reuereri in quantum Deo contrariantur; & ſic laudantur qui homines non reuerentur, ſecundum illud Eccl. 48. *In diebus ſuis non pertimuit principem.* Et Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus* &c.

Ad timórem mundanum pertinere videntur pœnæ, quæ per poteſtates ſæculares infliguntur. Poteſtates autem quandoque infligunt pœnas ad retrahẽdum à peccato in hoc quod Dei miniſtri ſunt: ſecundum illud Rom. 13. *Miniſter Dei eſt iudex in iram ei, qui male agit:* & ſecundum hoc timere poteſtatem ſæcularem non pertinet ad timorem mundanum, ſed ad timorem ſeruilem, vel initialem. quando vero pœnas infligunt cõtra iuſtitiam, homines perſequendo, vel bona temporalia rapiendo; ſic ad timorem mundanum pertinet timere poteſtatem ſæcularem. & ex huiuſmodi timore prouenit, quod homo plus vult iuſtitiam deſerre, vel Deum offendere, quam temporalia bona perdere. *De hoc re. vbi ſupra.*

Circa sextvm, ſcilicet *de timore ſeruili*, conſideranda ſunt tria. Primo vtrum timor ſeruilis ſit bonus. Secundo vtrum ſit idem cum timore filiali. Tertio vtrum remaneat cum charitate.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum timor ſeruilis ſit bonus.* Dicendum quod timor ſeruilis ex parte ſeruilitatis, habet quod ſit malus: ſeruilitas enim opponitur libertati. Vnde cum liber ſit qui cauſa ſui eſt, vt dicitur in principio Metaphyſicę; ſeruus eſt qui non cauſa ſui operatur, ſed quaſi ab extrinſeco motus. quicunque autem ex amore aliquid facit quaſi ex ſeipſo operatur, quia ex propria inclinatione mouetur ad operandum; & ideo contra rationem ſeruilitatis eſt quod aliquis ex amore operetur. Sic igitur timor ſeruilis inquantum ſeruilis eſt, charitati contrariatur. Si igitur ſeruilitas eſſet de ratione timoris, oporteret quod timor ſeruilis ſimpliciter eſſet malus, ſicut adulterium ſimpliciter eſt malum: quia id ex quo contrariatur charitati, pertinet ad adulterij ſpeciem: ſed prædicta ſeruilitas non pertinet ad ſpeciem timoris ſeruilis, ſicut nec infirmitas ad ſpeciem fidei informis. Species enim moralis habitus vel actus, ex obiecto accipitur; obiectum autem timoris ſeruilis eſt pœna, cui accidit quod bonũ cui contrariatur pœna, ametur tanquam finis vltimus: & per conſequens pœna timeatur tanquam principale malũ, quod contingit in non habente charitatem: vel quod ordinetur in Deum, ſicut in finem; & per conſequens pœna non timetur tanquam principale malum: quod contingit in habente charitatem. non enim tollitur ſpecies habitus per hoc quod eius obiectum, vel finis, ordinatur ad vlteriorem finem, & ideo timor ſeruilis ſecundum ſuam ſubſtantiam bonus, ſed ſeruilitas eius eſt mala.

Timor ſeruilis ſecundũ ſuã ſubſtantiam eſt bonus ſed eius ſeruilitas eſt mala.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum timor ſeruilis ſit idem in re cum timore filiali.* Dicendum quod propriè obiectum timoris eſt malum, & quia actus & habitus diſtinguuntur ſecundum obiecta, vt ex dictis patet, neceſſe eſt quod ſecundum diuerſitatem malorum etiam timores ſpecie differant. Differt autem ſpecie malum pœnæ quod refugit timor ſeruilis, & malum culpæ quod refugit timor filialis, vt ex ſupradictis patet. Vnde manifeſtum eſt, quod timor ſeruilis & filialis non ſunt idem ſecundum ſubſtantiam, ſed differunt ſpecie.

Timor filialis reſpicit malũ culpæ, ſeruilis vero malum pœnæ & id o differunt ſpecie.

Vnde Aug. ſuper primam canonicam Ioannis, dicit duos eſſe timores: Vnum ſeruilem, & alium filialem, vel caſtum. licèt autem vterque timor reſpiciat Deum, quia vtroque timemus Deum; non tamen ſub eadem habitudine. Nam timor ſeruilis reſpicit Deum ſicut principium inflictiuum pœnarum: timor autem filialis reſpicit Deum, non ſicut principium actiuum culpæ,

Solutio obiect.

A ſed potius ſicut terminum à quo refugit ſeparari per culpam. Et ideo ex hoc obiecto quod eſt Deus, non conſequuntur identitatem ſpeciei: quia etiam motus naturales ſecundum habitudinem ad aliquem terminum, ſpecie diuerſificantur: non enim eſt idem motus ſpecie qui eſt ab albedine, & qui eſt ad albedinem.

Per iſtam eandem rationem dicas, quod fidès formata, & informis, ſecundum obiectum non differunt: vtraque enim fides & credit Deo, & credit Deum; ſed differunt ſolum per aliquid intrinſecum, ſcilicet ſecundum præſentiam & abſentiam charitatis; & ideo non differunt ſecundum ſubſtantiam. ſed timor filialis & ſeruilis differunt ſecundum obiecta, & ideo non eſt ſimilis ratio.

B Similiter eadem eſt ſpes, qua ſperamus frui Deo, & aliqua alia beneficia obtinere ab eo. non tamen eſt idem timor quo timemus ſeparari à Deo, & ab eo puniri. quia ſpes reſpicit Deum ſicut principium, tam reſpectu fruitionis diuinæ, quam reſpectu cuiuſcunque alterius beneficij; non ſic autem eſt de timore, & ideo non eſt ratio ſimilis.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum timor ſeruilis ſimul maneat cum charitate.* Dicendum quod timor ſeruilis ex amore ſui cauſatur, quia eſt timor pœnæ quæ eſt detrimentum proprij boni. Vnde hoc modo timor pœnæ poteſt ſtare cum charitate, ſicut & amor ſui. eiuſdem enim rationis eſt, quod homo cupiat bonum ſuum, & quod timeat priuari eo. Amor autem ſui tripliciter ſe poteſt habere ad charitatem. Vno enim modo contra-
C riatur charitati, ſecundum quod aliquis in amore proprij boni, finem conſtituit. Alio modo includitur in charitate, ſecundum quod homo ſe propter Deum, & in Deo diligit. Tertio modo à charitate quidem diſtinguitur, ſed charitati non contrariatur; puta cum aliquis diligit quidem ſeipſum ſecundum rationem proprij boni: ita tamen quod in hoc proprio bono non conſtituat finem: ſicut etiam & ad proximum poteſt eſſe aliqua alia ſpiritualis dilectio, præter dilectionem charitatis, quæ fundatur in Deo; dum proximus diligitur, vel ratione conſanguinitatis, vel alicuius conditionis humanæ, quæ tamen referibilis ſit ad charitatem. Sic igitur timor pœnæ includitur. Vno modo in charitate. Nam ſeparari à Deo eſt pœna quędam, quam charitas maxime refugit; vnde hoc pertinet ad timo-
D rem caſtum. Alio autem modo contrariatur charitati ſecundum quod aliquis refugit pœnam contrariam bono ſuo naturali, ſicut principale malum contrarium bono, quod diligitur vt finis. & ſic timor pœnę non eſt cum charitate. Alio modo timor pœnæ diſtinguitur quidem ſecundum ſubſtantiam à timore caſto, quia ſcilicet homo timet malum pœnale, non ratione ſeparationis à Deo, ſed inquantum eſt nociuum proprij boni; nec tamen in illo bono conſtituitur eius finis: Vnde nec illud malum formidatur tanquam principale malum. & talis timor poteſt eſſe cum charitate. ſed iſte timor pœnæ non dicitur eſſe ſeruilis, niſi quando pœna formidatur ſicut principale malum, vt ex dictis patet; & ideo timor inquantum ſeruilis, non manet cum charitate: Sed ſubſtantia timoris ſeruilis cum charitate
E manere poteſt, ſicut amor ſui manere poteſt cum charitate. *De hoc etiam require vbi ſupra.*

Timor ſeruilis ex amore ſui cauſatur, qui quidem tripliciter ſe habet ad charitatem.

Timor ſeruilis ſecundum ſubſtantiam poteſt manere cum charitate, non autẽ vt ſeruilis.

Circa septimvm, ſcilicet *de timore initiali. Require vbi ſupra* vbi agitur de paſſione timoris.

Circa octavvm, ſcilic. *de timore filiali. Require vbi ſupra.* Ad illud autem, *An timor initialis ſecundum eſſentiã differat à timore filiali.* Dicendum quod timor initialis dicitur ex eo quod eſt initium; ſed cum & timor filialis, & timor ſeruilis, ſint aliquo modo initium ſapientiæ, vterque poteſt aliquo modo initialis dici. ſed ſic non accipitur initialis, ſecundum quod diſtinguitur à timore ſeruili & filiali; ſed accipitur ſecundum quod competit ſtatui incipientium; in quibus inchoatur quidam timor filialis per inchoationem charitatis: nõ tamen eſt in eis timor filialis perfecte, quia nondum

peruenerunt ad perfectionem charitatis. & ideo timor initialis hoc modo, ſe habet ad filialem, ſicut charitas imperfecta ad perfectam. Charitas autem perfecta & imperfecta, non differunt ſecundum eſſentiam, ſed ſolum ſecundum ſtatum. & ideo dicendum eſt, quod timor initialis prout hic ſumitur, non differt ſecundum eſſentiam à timore filiali.

Timor initialis ſtricte ſumptus habet ſe ad filialem ſicut charitas imperfecta ad perfectam.

Solutio obiect.

Et nota, quod timor ſeruilis timet pœnam, & timor initialis timet pœnam, ſed non eodem modo; quia timor ſeruilis reſpicit pœnam ſicut obiectum propriũ: timor autem initialis non timet pœnam ſicut proprium obiectum, ſed inquantum habet aliquid de timore ſeruili adiunctum; qui ſecundum ſubſtantiam manet quidem cum charitate, ſeruilitate remota, ſed actus eius manet quidem cum charitate imperfecta in eo, qui non ſolum mouetur ad bene agendum ex amore iuſtitiæ, ſed etiam ex timore pœnæ. Sed iſte actus ceſſat in eo, qui habet charitatem perfectam, quæ *foras mittit timorem* habentem pœnam, vt dicitur 1. Ioan. 4.

Circa nonum, ſcilicet *vtrum timor ſit initium ſapientiæ*. Sciendum quod initium ſapientię poteſt aliquid dici dupliciter. Vno modo quia eſt initium ipſius ſapientiæ quantum ad eius eſſentiam: Alio modo quantum ad eius effectus; ſicut initium artis ſecundum eius eſſentiam, ſunt principia ex quibus procedit ars. Initium autem eius ſecundum artis effectum, eſt vnde incipit ars operari. Sicut ſi dicamus quod principium artis ædificatiuæ eſt fundamentum, quia ibi incipit ædificator operari. cum autem ſapientia ſit cognitio diuinorum, vt infra dicetur; aliter conſideratur à nobis, & aliter à Philoſophis. quia enim vita noſtra ad diuinam fruitionem ordinatur, & dirigitur ſecundum quandam participationem diuinæ naturæ, quę eſt per gratiam, Sapientia ſecundum nos, non ſolum conſideratur vt eſt cognoſcitiua Dei, ſicut apud Philoſophos; ſed etiã vt eſt directiua humanæ vitæ, quę non ſolum dirigitur ſecundum rationes humanas, ſed etiam ſecundum rationes diuinas, vt patet per Aug. de Trin. Sic igitur initium ſapientię ſecundum eius eſſentiam, ſunt prima principia ſapientię, quę ſunt articuli fidei; & ſecundum hoc fides dicitur initium ſapientiæ. Sed quantum ad effectum, initium ſapientiæ eſt vnde ſapientia incipit operari: & hoc modo timor eſt initium ſapientię. Aliter tamen timor ſeruilis, & aliter timor filialis. timor enim ſeruilis eſt ſicut principium extra diſponens ad ſapientiam, inquantum aliquis timore pœnæ diſcedit à peccato, & per hoc habilitatur ad ſapientiæ effectum, ſecundum illud Eccl. 1. *Timor Domini expellit peccatum.* timor autem caſtus vel filialis, eſt initium ſapientiæ, ſicut primus ſapientiæ effectus. Cum autem ad ſapientiam pertineat quod humana vita regularetur ſecundum rationes diuinas; hinc oportet ſumere principiũ, vt homo Deum reuereatur, & ſe ei ſubijciat. Sic enim conſequenter in omnibus ſecundum Deum regulabitur.

Initium ſapientiæ ſecundum eius eſſentiam eſt fides, ſecundũ effectum vero timor.

Dicitur autem timor initium ſapientiæ, & ipſa ſapientia, Iob 28. *Timor Dei ipſe eſt ſapientia*; quia timor comparatur ad ſapientiam ſicut radix ad arborem. Vnde dicitur Eccl. 1. *Radix ſapientiæ timere Deum.* & ideo ſicut radix virtute dicitur eſſe tota arbor, ita timor Dei dicitur eſſe ſapientia. Ex dictis patet quod fides alio modo eſt principium ſapientiæ, & alio modo timor. Vnde dicitur Eccl. 25. *Timor Domini initium dilectionis eius; initium autem fidei agglutinandum eſt ei.*

Solutio obiect.

Circa septimum, ſcilicet *vtrum timor ſit donum Spirituſſancti*. Dicendum quod multiplex eſt timor, vt ſupra dictum eſt. Timor autem humanus, vt dicit Aug in libro de gratia & libero arbitrio, nõ eſt donum Dei (hoc enim timore Petrus negauit Chriſtum) ſed ille timor de quo dictum eſt; *illum timete, qui poteſt animam & corpus mittere in gehennam.* Similiter etiam timor ſeruilis non eſt numerandus inter ſeptem dona Spiritusſancti, licèt ſit à Spirituſſancto: quia vt Aug. dicit in lib. de natura & gratia, poteſt habere annexam voluntatem peccandi: dona autem Spirituſſancti non poſſunt eſſe cum voluntate peccandi, quia non ſunt ſine charitate, vt dictum eſt ſupra. Vnde relinquitur quod timor Dei qui numeratur inter ſeptem dona Spirituſſancti, eſt timor filialis ſiue caſtus. dictũ eſt enim ſupra, quod dona Spirituſſancti ſunt quędam habituales perfectiones potentiarum animæ, quibus redduntur bene mobiles à Spirituſſancto: ſicut à virtutibus mobilibus, potentiæ appetitiuæ redduntur bene mobiles à ratione. ad hoc autem quod aliquid ſit bene mobile ab aliquo mouente, primo requiritur vt ſit ei ſubiectum non repugnans; quia ex repugnantia mobilis ad mouens, impeditur motus. hoc autem facit timor filialis, vel caſtus, inquantum per ipſum Deum reueremur, & refugimus nos ipſi ſubducere. & ideo timor filialis, quaſi primum locum tenet aſcendendo, inter dona Spirituſſancti: Vltimum autem deſcendendo, ſicut Aug. dicit in libr. de ſerm. Domini in monte.

Solus timor filialis eſt donum Spiritusſancti.

Iste autem timor filialis non contrariatur virtuti ſpei: non enim per timorem filialem timemus ne nobis deficiat quod ſperamus obtinere per auxilium diuinum, ſed timemus ab hoc auxilio nos ſubtrahere; & ideo timor filialis & ſpes, ſibiinuicem cohærent, & ſe inuicem perficiunt.

Solutio obiect.

Nec eſt idem timor Dei cum charitate: non enim ex hoc quod amor eſt principium timoris, ſequitur quod non ſit habitus diſtinctus à charitate, quæ eſt amor Dei: quia amor eſt principium omnium affectionum, & tamen in diuerſis habitibus perficimur circa diuerſas affectiones. ideo tamen amor magis habet rationem virtutis, quam timor; quia amor reſpicit bonũ, ad quod principaliter virtus ordinatur ſecundum propriam rationem; vt ex ſupradictis patet; & propter hoc etiam ſpes ponitur virtus: timor autem principaliter reſpicit malum, cuius fugam importat: vnde aliquid minus eſt virtute Theologica.

Licet charitas ſit principiũ timoris tamen ſunt diſtincti habitus, & amor magis habet rationẽ virtutis.

Circa vndecimum, ſcilicet *vtrum creſcente charitate creſcat timor*. Dicendum quod duplex eſt timor Dei ſicut dictum eſt. Vnus quidem filialis, quo quis timet offenſam ipſius, vel ſeparationem ab ipſo. Alius autem eſt ſeruilis timor, quo quis timet pœnam. Timorem autem filialem neceſſe eſt creſcere creſcente charitate, ſicut effectus creſcit creſcente cauſa: quanto enim aliquis magis diligit aliquem, tanto magis timet eum offendere, & ab eo ſeparari. Sed timor ſeruilis quãtum ad ſeruilitatem totaliter tollitur charitate adueniente: remanet tamen ſecundum ſubſtantiam timor pœnæ, vt dictum eſt, & iſte timor diminuitur charitate creſcente, maxime quantum ad actum; quia quanto aliquis magis diligit Deum, tanto minus timet Deum. Primo quidem quia minus attendit ad bonum proprium cui contrariatur pœna. Secundo quia firmius inhærens magis confidit de præmio, & per conſequens minus timet de pœna. & ſic intelligit Aug. quando dicit ſuper primam canonicam Ioannis, quod *quantum charitas creſcit tantum timor decreſcit.*

Timor filialis creſcit creſcente charitate, non autem timor ſeruilis.

Similiter ſpe creſcente diminuitur timor pœnæ, ſed ea creſcente creſcit timor filialis, quia quanto aliquis certius expectat alicuius boni conſecutionem per auxiliũ alterius, tãto magis veretur eum offendere, vel ab eo ſeparari.

Solutio obiect.

Circa duodecimum, ſcilicet *vtrum timor permaneat in patria*. Dicendum quod timor ſeruilis, ſiue timor pœnæ, nullo modo erit in patria. Excluditur enim timor talis per ſecuritatẽ æternæ hæreditatis vel beatitudinis, quę eſt de ipſius beatitudinis ratione, ſicut ſupra dictum eſt. Timor autem filialis ſi augetur augmẽtata charitate, ita charitate perfecta perficietur. vnde non habebit in patria omnino eundem actum quem habet modo. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod proprium obiectum timoris eſt malum poſſibile, ſicut proprium obiectum ſpei eſt bonum poſſibile. & cum motus timoris ſit quaſi fugę; timor importat fugam mali ardui poſſibilis; parua enim mala timorem non inducunt. Sicut autem bonum vniuſcuiuſque eſt vt in ſuo ordine conſiſtat, ita malum vniuſcuiuſque eſt vt ſuum

Timor ſeruilis non manebit in patria, bene tamen filialis, licet nõ quoad eundem actum quem modo habet.

unum ordinem deſerat. ordo autem creaturæ rationalis eſt, vt ſit ſub Deo, & ſupra cæteras creaturas. Vnde ſicut malum creaturæ rationalis eſt vt ſubdat ſe creaturæ inferiori per amorem: ita etiam malum eius eſt, ſi non Deo ſe ſubijciat, ſed in ipſum præſumptuoſè inſiliat, vel contemnat. hoc autem malum creaturæ rationali ſecundum ſuam naturam conſideratæ poſſibile eſt, propter naturalem liberi arbitrij flexibilitatem; ſed in beatis fit non poſſibile, per gloriæ perfectionem. fuga igitur mali quod eſt Deo non ſubijci, vt poſſibilis naturæ, impoſſibilis autem beatitudini, erit in patria. In via autem eſt fuga huius mali, vt omnino poſſibilis. Et ideo Greg. dicit 17. moral. exponens illud Iob 26. *Columnæ contremiſcunt, & pauent ad nutum eius* Ipſe inquit. *virtutes cæleſtium quæ hunc ſine ceſſatione conſpiciunt, in ipſa contemplatione contremiſcunt. ſed idem tremor ne eis pœnalis ſit, non timoris eſt, ſed admirationis*: quia ſcilicet admirantur Deum, vt ſupra ſe exiſtentem, & eis incomprehenſibilem. Aug. autem in 14. de ciu. Dei: hoc modo ponit timorem in patria, quamuis hoc ſub dubio derelinquat. *Timor*, inquit, *ille caſtus permanens in ſæculum ſæculi, ſi erit, in futuro ſæculo, non erit timor exterrens à malo quod accidere poteſt, ſed tenens in bono quod amitti non poteſt: vbi enim boni adepti amor immutabilis eſt, profectò ſi dici poteſt, mali cauendi timor ſecurus eſt. timoris quippe caſti nomine, ea voluntas ſignata eſt, quam nos neceſſe erit nolle peccare; & non ſollicitudine infirmitatis, ne forte peccemus, ſed tranquillitate charitatis cauere peccatum. aut ſi nullius omnino generis timor ibi eſſe poterit, ita fortaſſe timor in ſæculum ſæculi dictus eſt permanens, quia id quidem permanebit, ad quod timor ipſe perducit.*

Solutio obiect.

Spes autem non manebit in patria, quia ſpes importat quendam defectum, ſcilicet abſentiam beatitudinis, quæ tollitur in eius præſentia. Sed timor importat defectum naturalem creaturæ, ſecundum quod in infinitum diſtat à Deo, quod etiam in patria remanebit, & ideo timor non euacuabitur totaliter.

De dono pietatis.

DISTINCTIO III.

DEINDE conſiderandum eſt de dono pietatis, *vtrum ſcil. pietas ſit donum Spiritusſancti.* Dicẽdum quod ſicut ſupra dictum eſt, dona Spiritusſancti ſunt quędam habituales animæ diſpoſitiones, quibus eſt promptè mobilis à Spirituſancto. Inter cætera autem mouet nos Spiritusſanctus ad hoc quod affectum quẽdam filialem habeamus ad Deum, ſecundum illud Rom. 8. *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater*. & quia ad pietatem proprie pertinet, officium & cultum patri exhibere; Conſequens eſt, quod pietas per quam cultum & officium exhibemus Deo vt patri, per inſtinctum Spiritusſancti, ſit donum.

Pietas eſt donum Spiritusſancti.

Solutio obiect.

ET NOTA, quod differt pietas quæ eſt virtus, à pietate quę eſt donum: quia pietas quæ eſt virtus exhibet officium & cultum Deo vt patri: & ſicut per pietatem quę eſt virtus, exhibet homo officium & cultum, non ſolum patri corporali, ſed etiam omnibus ſanguine iũctis, ſecundum quod pertinent ad patrem: ita etiam pietas ſecundum quod eſt donum, non ſolum exhibet cultum & officium Deo, ſed omnibus quæ pertinent ad Deum. & propter hoc ad ipſam pertinet honorare ſanctos, non contradicere ſcripturæ, ſiue intellectæ, ſiue non intellectæ, ſicut Aug. dicit in lib. de doctr. Chriſtiana. Ipſa etiam ex conſequenti ſubuenit in miſeria conſtitutis. & quamuis iſte actus non habeat locum in patria, præcipuè poſt diem iudicij: habebit tamen locum præcipuus actus eius, qui eſt reuereri Deum affectu filiali, quod pręcipuè tunc erit, ſecundum illud Sap. 5. *Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei*. erit etiam mutua honoratio ſanctorum adinuicem. nunc autem ante diem iudicij, miſerentur horum qui in ſtatu huius miſeriæ ſunt.

A *De dono ſcientiæ.*

DEINDE conſiderandum eſt de dono ſcientiæ, quod eſt tertium inter dona. Et circa hoc conſideranda ſunt tria. Primo vtrũ ſcientia ſit donum. Secũdo vtrũ ſit circa diuina. Tertio vtrũ ſit ſpeculatiua vel practica.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum ſcientia ſit donum*. Dicẽdum, quod gratia perfectior eſt quam natura. Vnde nõ deficit in his in quibus homo per naturam perfici poteſt. Cum autem homo per naturalem rationem aſſentit ſecũdum intellectum alicui veritati, dupliciter perficitur circa veritatem illam. Primo quidem quia capit eam. Secundo quia de ea certum iudicium habet. & ideo ad hoc quod intellectus humanus perfectè aſſentiat veritati fidei, duo requiruntur, quorum vnum eſt, quod ſanè capiat ea quæ proponuntur, quod pertinet
B ad donum intellectus, vt ſupra dictum eſt: Aliud autem eſt, vt habeant certum iudicium de veritate, per diſcurſum rationis, & rectum, de eis, diſcernendo ſcil. credenda à non credendis; & ad hoc eſt neceſſarium donum ſcientiæ.

Scientia eſt donum Dei quo diſcernimus credenda à non credendis.

Solutio obiect.

CIRCA credenda autem poteſt haberi duplex ſciẽtia; vna quidem per quam homo ſcit, quid credere debeat: diſcernens credenda à non credendis; & ſecũdum hoc ſcientia eſt donum, & conuenit omnibus ſanctis. alia vero eſt ſcientia circa credenda, per quam homo non ſolum ſcit quid credere debeat, ſed etiam ſcit fidem manifeſtare, & alios ad credendum inducere, & contradictores reuincere: & iſta ſcientia ponitur inter gratias gratis datas, quæ non dantur omnibus ſed quibuſdam. vnde Aug. 13. de Trin. poſtquam dixerat, quod
C *ſcientia non pollent plurimi, quamuis polleant ipſa fide*. ſubiungit ibidem: *Aliud eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat. Aliud eſt ſcire quemadmodum hoc ipſum, & pijs opituletur, & contra impios defendatur.*

EX DICTIS patet quomodo differt ſcientia quæ eſt donum, à ſciẽtia quę ponitur inter gratias gratis datas. differt autem à ſcientia quæ eſt habitus intellectualis animæ, eſt effectus naturalis rationis, quia certitudo cognitionis in diuerſis naturis inuenitur diuerſimode, ſecundum diuerſam conditionem vniuſcuiuſque naturæ. Nam homo conſequitur certum iudicium de veritate per diſcurſum rationis, & ideo ſcientia humana ex ratione demonſtratiua acquiritur. ſed in Deo eſt certum iudicium veritatis abſque omni diſcurſu, per ſimplicem intuitum & ideo diuina ſcientia non eſt diſ-
D curſiua vel ratiocinatiua, ſed abſoluta & ſimplex: cui ſimilis eſt ſcientia, quæ ponitur donum Spiritusſancti, cum ſit quædam participatiua ſimilitudo ipſius.

ET NOTA, quod virtuti fidei reſpondet donum intellectus, & etiam donum ſcientiæ quæ licèt dona ſint perfectiora virtutibus moralibus & intellectualibus, non ſunt autem perfectiora virtutibus Theologicis, ſed magis communia dona ad perfectionem Theologicarum virtutum ordinantur ſicut ad finem. & ideo non eſt inconueniens ſi diuerſa dona, ad vnam virtutem Theologicam ordinantur.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum donum ſcientiæ ſit circa diuina.* Dicendum quod certum iudicium de re aliqua maximè datur ex ſua cauſa. Et ideo ſecundum ordinem cauſarum oportet eſſe ordinem iudiciorum. Si-
E cut enim cauſa prima eſt cauſa ſecundæ, ita per cauſam primam iudicatur de ſecunda cauſa. De cauſa autem prima non poteſt iudicari per aliam cauſam: & ideo iudicium quod fit per primam cauſam, eſt primum, & perfectiſſimum. In his autem in quibus eſt aliquid perfectiſſimum, nomen commune generis appropriatur his quæ deficiunt à perfectiſſimo: ipſi autem perfectiſſimo, adaptatur aliquod ſpeciale nomen, vt patet in Logicis. Nam in genere conuertibilium, illud quod ſignificat id quod quid eſt, ſpeciali nomine diffinitio vocatur. extrema autem quæ ab hoc deficiunt, conuertibilia exiſtentia, nomen cauſæ ſibi retinent, ſcilic. quod propria dicuntur. Igitur quia nomen ſcientiæ importat quandam rectitudinem iudicij, vt dictum eſt. (Si quidem certitudo iudicij fit per altiſſimam cauſam illius

generis)

generis) habet ſpeciale nomen, quod eſt ſapientia. dicitur enim ſapiens in vnoquoque genere, qui nouit altiſſimam cauſam illius generis, per quam poteſt de omnibus iudicare. ſimpliciter autem ſapiens dicitur, qui nouit iudicare altiſſimam cauſam, ſcilic. Deum; & ideo cognitio diuinorum vocatur ſapientia. Cognitio vero rerum humanarum, vocatur ſcientia, quaſi communi nomine importante certitudinem iudicij, appropriate ad iudicium quod fit per cauſas ſecundas: & ideo ſic accipiendo nomen ſcientiæ, ponitur donum diſtinctum à dono ſapientię. Vnde donum ſcientiæ eſt ſolum circa res humanas, vel circa res creatas. licèt enim ea de quibus eſt fides, ſint res diuinæ & æternę; tamen ipſa fides eſt quoddã temporale in anima credentis. & ideo ſcire quid credendum ſit, pertinet ad donum ſcientiæ. Scire autem res ipſas creditas ſecundum ſeipſas, ſecundum quandam vnionem ad ipſas, pertinet ad donum ſapiētiæ. vnde donum ſapientiæ, magis reſpondet charitati. quæ vnit mentem hominis Deo.

Donũ ſcientiæ eſſe ſolũ circa res humanas vel creatas.

De fortitudine.

DISTINCTIO IV.

DEINDE conſiderandum eſt de quarto dono quod dicitur fortitudo, ſcil. *vtrum fortitudo ſit donum*: & dicendum quod fortitudo importat quandam animi firmitatem, vt ſupra dictum eſt. Et hęc quidem firmitas requiritur in bonis faciendis, & in malis perferendis; & præcipuè in arduis bonis, vel malis. Homo autem ſecundum proprium, & connaturalem ſibi modum, hãc firmitatem in vtroque poteſt habere, vt non deficiat à bono propter difficultatem, vel alicuius ardui operis implendi, vel alicuius mali grauis perferendi; & ſecundum hoc fortitudo ponitur virtus ſpecialis vel generalis, vt ſupra dictum eſt. ſed vlterius à Spirituſſancto mouetur animus hominis ad hoc, quod perueniat ad finem cuiuſlibet operis inchoati, & euadat quæcunque pericula imminentia, quod quidem excedit naturã humanam. Quandoque enim non ſubeſt poteſtati hominis, vt conſequatur finem boni operis, vel euadat mala, ſeu pericula; cũ quandoque opprimatur ab eis in morte: ſed hoc operatur Spirituſſanctus in homine, dum perducit eum ad vitam æternam, quæ eſt finis omnium bonorum operum, & euaſio omnium periculorum. & huius rei infundit quandam fiduciam menti Spirituſſanctus, contrarium timorem excludens; & ſecundum hoc fortitudo donum Spirituſſancti ponitur. Dictum eſt enim ſupra, quod dona reſpiciũt motionem animæ à Spirituſſancto.

Fortitudo eſt donum Spirituſſancti ſub alia ratione quã virtus. Solutio obiect.

EX DICTIS patet, quod & quomodo differt fortitudo quæ eſt virtus, à fortitudine quæ eſt donũ, quia fortitudo quæ eſt virtus, perficit animum ad ſuſtinendum quæcunque pericula; ſed non ſufficit dare fiduciã euadendi quæcunque pericula, ſed hoc pertinet ad fortitudinem, quæ eſt donum Spirituſſancti. præterea donũ fortitudinis reſpicit virtutem fortitudinis, non ſolum ſecundum quod conſiſtit in ſuſtinendo pericula, ſed etiam ſecundum quod conſiſtit in quocunque arduo opere faciendo. & ideo donum fortitudinis dirigitur à dono conſilij, quod videtur præcipue eſſe de melioribus bonis.

ITEM NOTA, quod donum fortitudinis manebit in patria, ſed nec donum fortitudinis, nec alia, habēt eoſdē actus in patria quos habent in via. Actus enim fortitudinis in via eſt dare fiduciam trepidanti cõtra aduerſa, quæ nulla erunt in patria. Sed actus eius in patria erit perfrui plena ſecuritate à laboribus & malis.

De dono conſilij.

DEINDE cõſiderandũ eſt de dono quinto, quod eſt conſiliũ. Circa quod conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum conſiliũ debeat poni inter dona. Secũdo vtrũ reſpõdeat virtuti prudētiæ. Tertio vtrum maneat

A in patria. Quarto de effectibus cõſilij in anima viri iuſti.

AD PRIMVM, ſc. *vtrum conſilium ſit donum* Dicendum quod dona ſpiritus, vt ſupra dictum eſt, ſunt quædam diſpoſitiones quibus redditur anima bene mobilis à Spirituſancto; Deus autem mouet vnumquodque ſecundum motum eius quod mouetur, ſicut creaturam corporalem mouet per tempus, & locum: creaturã autem ſpiritualem per tempus, & nõ per locum, vt Aug. dicit 8. ſuper Gen. ad litteram. Eſt autem proprium rationalis creaturæ, quod per inquiſitionem rationis moueatur ad aliquid agendũ, quæ quidem inquiſitio conſilium dicitur; & ideo Spirituſſanctus per modum cõſilij creaturam rationalem mouet, & propter hoc conſilium ponitur inter dona Spirituſſancti.

Cõſilium eſt donum Spirituſſancti. Solutio obiect.

DIFFERT autem cõſilium quod acquirit homo per B virtutem prudētię, vel eubuliæ, & per donum Spirituſſancti; quia prudentia, vel eubulia. ſiue ſit acquiſita, ſiue infuſa, dirigit hominem in inquiſitione conſilij, ſecundum ea quæ ratio comprehendere poteſt. Vnde homo per prudentiam vel eubuliam fit bene conſiliatiuus, vel ſibi vel alij. ſed quia humana ratio non poteſt comprehendere ſingularia cõtingentia quę occurrere poſſunt, fit quod *cogitationes mortalium ſunt timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ*, vt dicitur Sap. 9. Et ideo indiget homo in inquiſitione conſilij dirigi à Deo, qui omnia comprehendit, quod fit per donum conſilij, per quod homo dirigitur, quaſi conſilio à Deo accepto. Sicut etiam in rebus humanis, qui ſibiipſis non ſufficiunt in inquiſitione conſilij, à ſapientioribus conſilium requirunt.

ET NOTA, quod ad gratiam gratis datam pertinere C poteſt, quod aliquis ita boni conſilij ſit, quod alijs conſilium præbeat in agendis. Sed quod aliquis à Deo cõſilium habeat, in his quæ ſunt neceſſaria ad ſalutē, hoc eſt commune omnium ſanctorum.

AD SECVNDVM, ſcilic. *vtrum donum conſilij reſpondeat prudētiæ*. Dicendum quod principium motiuũ inferius, præcipuè adiuuatur & perficitur per hoc, quod mouetur à ſuperiori motiuo principio. ſicut corpus in hoc quod mouetur à ſpiritu. Manifeſtum eſt autem quod rectitudo rationis humanæ, comparatur ad rationem diuinam, ſicut principium motiuum inferius ad ſuperius: ratio enim æterna, eſt ſuprema regula omnis humanæ rectitudinis. & ideo prudentia quæ importat rectitudinem rationis, maximè perficitur & iuuatur, ſecundum quod regulatur & mouetur à Spirituſſancto; D quod pertinet ad donum conſilij vt dictum eſt. vnde donum conſilij reſpondet prudentiæ; Sicut ipſam adiuuans & perficiens.

Donum conſilij reſpondet prudentiæ, tanquam quid adiuuans & perficiens ipſam.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum donum conſilij maneat in patria*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, dona Spirituſſancti ad hoc pertinēt, vt creatura rationalis mouetur à Deo. Circa motionem autem humanæ mentis à Deo, duo conſiderari oportet. *Primo quidem*, quia alia eſt diſpoſitio eius quod mouetur, dum mouetur; & alia dum eſt in termino. & quidem quando mouens ſolum eſt principium mouendi, ceſſante motu, ceſſat actio mouentis ſuper mobile, quia iam peruenit ad terminum: ſicut domus poſtquam ædificata eſt, non vlterius ædificatur ad ædificatore. ſed quando mouens non ſolum eſt cauſa mouendi, ſed etiam eſt cauſa ipſius formæ ad E quam eſt motus; tunc non ceſſat actus mouentis. etiã pòſt adeptionem formæ; ſicut ſol illuminat aerem, etiã poſtquam eſt illuminatus. & hoc modo Deus cauſat in nobis virtutem & cognitionem, non ſolũ quando primo acquiritur, ſed etiã quamdiu in eis perſeueramus. & ſic cognitionem agendorum cauſat Deus in beatis, non quaſi in ignorantibus, ſed quaſi continuando in eis cognitionem eorum, quę agenda ſunt. Tamen quædã ſunt quæ beati, vel Angeli, vel homines, non cognoſcunt; quæ non ſunt de eſſentia beatitudinis, ſed pertinent ad gubernationem rerum ſecundum diuinã prouidentiam. & quantum ad hoc eſt aliud *conſiderandum*, ſc. quod mens beatorum, aliter mouetur à Deo, & aliter mens viatorum. Nam mens viatorum mouetur à Deo in agendis, per hoc quod ſedatur anxietas dubitationis in

tionis in eis præcedens: in mente vero beatorum circa ea quę non cognoſcunt, eſt ſimplex neſcientia à qua etiam Angeli purgantur ſecundum Dion. 7. c. Cæleſtis hierarc. Non autē præcedit in eis inquiſitio dubitationis, ſed ſimplex conuerſio ad Deum. & hoc eſt Deum conſulere, ſicut Aug. dicit ſuper Gen. ad literam, quod *Angeli de inferioribus Deū conſulunt.* vnde inſtructio qua ſuper hoc à Deo inſtruuntur, conſilium dicitur, & ſecundum hoc donum conſilij eſt in beatis, inquantū in eis à Deo continuatur cognitio eorum quæ ſciunt, & inquantū illuminantur de his quæ neſciūt circa agēda.

Donū conſilij eſt in beatis quo ſe ratione.

Solutio obiect.

Licet autem conſilium ſecundum ſtatum viæ ſit de his quæ ſunt ad finem, & omnes beati iam fine vltimo potiantur: tamen in eis poteſt eſſe conſiliū, ſicut & alij actus ordinati in finē; qui ſunt in beatis, vel quaſi procedentes ex conſecutione finis; ſicut quod Deum laudant; vel quibus alios pertrahunt ad finem, quem ipſi ſunt conſecuti; ſicut ſunt miniſteria Angelorum, & orationes ſanctorum. & quantum ad hoc, habet in eis locum donum conſilij. *Item* licet conſilium ſecundum ſtatum viæ præſentis dubitationem importet, non tamen ſecundum quod eſt in patria.

Conſilium duplex.

Circa quartum, ſc. *de excellentia huius doni, & de effectibus eius.* Sciēdum quod conſilium duobus modis accipitur *Vno modo* large dicitur conſilium, deliberatio eorum quæ à nobis fienda ſunt, valentium ad finē eorum quæ intendimus. vt ſi quis velit ędificare domum, deliberat vbi, quando, quomodo, per quos, de qua materia, & quomodo habebit expenſas &c. *Alio modo* ſtrictè dicitur conſilium, deliberatio de rebus excellentibus adimplendis, ad quæ nō tenemur ex pręcepto, niſi ad eorum obſeruantiam obligauerimus nos voto. talia ſunt cōſilia perfectionis Euangelicę, quæ Angelus magni conſilij, admirabilis cōſiliarius, Dei filius, attulit in hunc mundum. Ad quę implenda quidam ſe obligant voto, & profeſſione ſolemni, vt viuant continenter in obedientia, & ſine proprio propter Deum; & vt alias regulas Euangelicæ perfectionis obſeruent, & ſtatuta maiorum ſuorum. Alij vero diuinitus illuſtrati, etiam ſine obligatione voti, ſequi volunt monita & pia veſtigia Saluatoris. Non ſolum adimplendo præcepta, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis; verumetiam eius conſilia. & ſic conſilium dicitur mentis illuminatio, vel inſpiratio diuini beneplaciti. De his quæ pertinent ad perfectionis Euangelicæ complementum, Bernard. ad fratres de monte Dei. *Attendamus non ſolum quæ Deus præcipiat, ſed quæ ſit voluntas eius bona, beneplacens, & perfecta.* Aug. *ſi conſilio vti volueris, maius bonum adipiſceris, non mali aliquid perpetrabis.*

Conſilium quatuor animæ confert.

Sciendum autem quod conſilium dat animæ peritiam eligendi, lætitiam congaudendi, conſtantiam perſiſtendi, fiduciam obtinendi. Dat inquam peritiam eligendi, & diſcernendi quid bonum, quid malum; quid melius, quid optimum; quid expediens, quid dānoſum; quid facile, quid difficile; quid certum, quid incertum: quid ſecurum, quid periculoſum; & ſic de alijs circunſtantijs. præeligit autem bonum à malo, expediens à damnoſo, certum ab incerto, tutum à periculoſo, facile à difficili. ideo monet ſapiens Eccl 37. *Ante omnia verbū verax præcedat te, & ante omnem actum conſilium ſtabile.* Et Tob. 4. *Pete ab eo,* ideſt Deo, *vt vias tuas dirigat, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant.* Et Eccl. 32. *Sine conſilio nihil facias.* Hoc dono illuminatus, omnes fraudes & dolos, tam dæmonum, quam hominum, ſcit cognoſcere & cauere. Greg. 1. moral. *Conſilium cautum reddit.* Prou. 13. *Aſtutus omnia agit cum conſilio, qui autem fatuus eſt, aperit ſtultitiam ſuam.* Aſtutia ſumitur hic in bono, pro quadā ſolertia cognoſcendi & cauendi omnes fraudes & malitias, quæ nocere poſſunt animæ, & eius impedire ſalutem.

1. Peritiā eligendi & diſcernēdi, quid bonum, quid malum.

2. Lætitiā ſpiritualem.

Secundo conſilium dat animæ lætitiam ſpiritualem: ſicut dicitur Prou. 12. *Qui pacis ineunt conſilia, ſequitur eos gaudium.* pacis inquam primo & principaliter cū Deo, ſine quo non poteſt pax haberi. Iob 9. *Quis reſtitit ei, & pacem habuit?* certe nullus. pacis etiā cum proximo, ſicut hortatur Apoſtolus Heb. 12. *Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum.* Itē Rom. 12. *Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Pacis denique in ſeipſo, quam nunciauerunt Angeli Chriſto nato. Luc. 2. *In terra pax hominibus bonę voluntatis.* qui huius pacis triplicis ineunt cōſilia, ſequitur eos gaudium conſcientiæ in præſenti, & gloriæ in futuro. nec mirum ſi tales gaudium habent in conſcientia, cum quibus habitat Deus pacis. Hiere. 7. *Bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra, & habitabo vobiſcum.* Exod. 18. *Audite verba mea, atque conſilia, & Dominus erit tecum.* Prou. 8. *Ego ſapientia habito in conſilijs.*

3. Conſtātiam perſiſtendi in bono propoſito.

Tertio cōſilium dat conſtantiam perſiſtendi, ideſt animi firmitatem in bono propoſito, vt non ſit homo ſicut arundo mobilis omni vento. Sine iſto dono frequenter homo multa bona proponit, ſed non perficit quod incæpit, vel forte etiam non incipit. Vnde Prou. 15. *Diſſipantur cogitationes,* ideſt bona propoſita, *vbi non eſt conſilium. Vbi vero ſunt plures conſiliarij,* ſc. Deus, Angelus bonus, & pręlatus, *confirmantur.* Prou. 20. *Cogitationes conſilijs roborantur.* Econtra de impijs dicitur in Pſal. 20. *Cogitauerunt conſilia quæ non potuerunt ſtabilire.* Idem 32. *Dominus diſſipat conſilia gentium* &c. Sequitur: *conſilium autem Domini in ęternum manet.*

4. Fiduciā obtinendi æternum præmiū.

Qvarto conſilium dat animæ fiduciam obtinendi, ſcilicet æternum præmium. Prou. 11. *Salus vbi multa conſilia.* Nota, donum conſilij vnum eſt in eſſentia, ſed multiplex in effectu, quia vno Dei conſilio mouetur & excitatur anima ad multa magnificè faciendum: vbi ergo multa ſunt conſilia, ibi ſalus animæ, nunc in ſpe, poſtmodum in re.

Omnia conſilia Euangelica ad quatuor reuocantur.

Sciendvm eſt etiam, quod licet multa ſint conſilia perfectionis Euangelicæ, tamen ad quatuor omnia reducuntur. Primum eſt propter Deum terrena cuncta deſpicere, ex amore paupertatis. Sciendum eſt oblectamenta carnis abiicere, pro candore caſtitatis. Tertiū eſt ſeipſum homini propter Deum ſubiicere, abnegando propriam voluntatem. Quartum eſt aduerſa mundi lætanter ſuſcipere, contemnendo omnimodam voluptatem. Iſta autem ſunt conſilia diuinæ ſapientiæ, quæ mundi iudicio ſtultitia reputantur, ſed diuino iudicio ſumma ſapientia iudicantur. Prouerb. 13. *Qui omnia agunt cum conſilio, multa reguntur ſapientia.*

Primum cōſilium eſt omnia terrena deſpicere ex amore paupertatis.

Primvm ergo conſilium, quod dedit Angelus magni conſilij, eſt bene, prudenter, & ſine fraude mercari; dare ſcil. pro paruis magna, pro paucis multa, pro centuplis ſimpla, pro terrenis emere ſpiritualia, pro caducis & temporalibus ſempiterna. Vnde dixit Angelus magni conſilij, Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo.* Luc. 12. *Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam.* Donum conſilij illuminat hominem vt ſequatur viam perfectionis Chriſti, omnia propter eum relinquendo, & religionem intrando, & ei ad vota profeſſionis obligando ſe. Prouerb. 12. *Qui ineunt pacis conſilia,* vouendo viuere ſine proprio, continenter, & obedienter, *ſequetur eos gaudium.* Eccl. 40. *Aurum, & argentum eſt conſtitutio pedum & ſuper vtrunque conſilium beneplacitum.* pro quo implendo, relinquunt homines, dono conſilij inſpirati, aurum & argentum, & ſtatum honorum ſæcularium, & intrant religionem. quibus dicit Dominus Matth. 19. *Vos qui reliquiſtis omnia, & ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael: & omnis qui reliquerit* &c. *centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* Paral. 30. *Mittente Ezechia Rege nuncios curſores ad filios Iſrael, vt venirent in Hieruſalem ad placandum Dominum; alijs ſubſannantibus: quidam viri ex Aſer, & Zabulon, & Manaſſe acquieſcentes conſilio venerunt in Hieruſalem.* Sic multi de tribus mundi plagis, relicta carnis concupiſcentia, vitę ſuperbia, & concupiſcentia oculorum, veniunt ad religionem: & ibi contra iſta tria, emittunt triplex votum, continentiæ, obedientiæ, & paupertatis voluntariæ.

Iſta svnt magnifica conſilia, quæ dat Angelus magni conſilij, conſiliarius Deus. Bern. *Vocat te Angelus*

magni con-

A *magni conſilij, dicens: Sequere me; & in aliud conſilium præſtolaris: amicos conſulat, qui non legit, inimici hominis domeſtici eius.* Idem ad fratres de monte Dei. *Attendamus probantes quæ ſit voluntas Dei beneplacens, & perfecta.* De his conſilijs dicit Sen. in epiſtolis: *Bonus vir ſine Deo nemo eſt, non poteſt aliquis ſupra fortunam, niſi ab eo adiutus exſurgere.* Ille dat magna conſilia & recta. Iſta conſilia dat Deus per paſtores gregis ſui. Per filium ſuum conſilia Euangelicæ perfectionis, per B. Aug. Benedictum, Dominicum, Franciſcum, & per alios huiuſmodi, conſilia dedit regularis perfectionis: de quibus dicitur ſub Typo filiorum Iſachar, Paral. 12. *De filijs vero Iſachar fuerunt viri eruditi, qui nouerunt* ſingula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Iſrael, *& omnis reliqua tribus, eorum conſilium ſequebatur.* Sed iſtud Dei conſilium B contemnunt cupidi mundialium amatores: ſicut habetur Lucæ 7. *Phariſæi autem & legiſperiti ſpreuerunt conſilium Dei in ſemetipſis*, quia ſcilicet erant auari, ſicut dicitur Lucæ 16. *Audiebant autem eum, Phariſæi qui erant auari, & deridebant eum.*

Secundum conſilium eſt caſtitatis.

Secundum eſt conſilium puriſſimæ caſtitatis: de qua Dominus Matth. 19. *Sunt eunuchi qui ſemetipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum: qui poteſt capere capiat.* Hoc propter perfectionem non præcipitur, ſed in hominis voluntate relinquitur. Aliqui tamen ad hoc voluntate deuota ſe obligant, caſtitatis voto ſe perpetuo obligantes, ſeu etiam virginitatis profeſſionem ſolemniter vouentes: de quibus dicit Apoſtolus 1. Corinth. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. &c.*

Tertium eſt obedientia perfecta.

C Tertium eſt conſilium obedientiæ perfectæ, quo quis ſponte & deuotè propriam abnegat voluntatem, volens obedire homini propter Deum, *qui factus eſt obediens vſque ad mortem &c.* De hoc poteſt intelligi illud Prou. 3. *Qui omnia agunt cum conſilio*, dicitur ſcilicet de voluntate prælati, *multa reguntur ſapientia*, quia ſcilicet in omnibus merentur. Ideo Eccl. 32. Viro religioſo conſulitur: *Sine conſilio nihil facias.* Idem: *Omnia fac cum conſilio &c.*

Quartum eſt inuicta patientia.

Quartum eſt conſilium perfectæ & inuictæ patientiæ hoc conſilio homo diuinitus illuſtratus, eligit aduerſa pati propter Chriſtum, qui pro nobis aduerſa pati voluit in hoc mundo, vt nobis exemplum patiendi præberet hoc exemplum dedit nobis, & in principio, id eſt in ſuæ natiuitatis exordijs: Sicut ait Bernar. D in ſerm. de Natali Domini. *Quid eſt, Chriſtus Dei virtus & ſapientia eius, naſciturus, in cuius arbitrio erat quodcunque vellet eligere, elegit quod moleſtius eſt, præſertim paruulo pauperis matris filio, tempus hyemis aſperrimum, noctis mediæ tenebras & horrorem, matrem pauperem quæ vix haberet pannos ad inuoluendum, præſepe ad reclinandum, vbi nullam audio pellium fieri mentionem. Non eſt tale iudicium mundi: aut iſte fallitur, aut mundus errat; ſed diuinam impoſſibile eſt falli ſapientiam. Merito ergo carnis prudentia mors, & ipſa inimica eſt Deo; & ſæculi prudentia ſtultitia iudicatur: quid enim, Chriſtus qui non fallitur, elegit quod erat carni moleſtius: id ergo melius, id vtilius, id potius eligendum. Et quiſquis alius aliud doceat, aut ſuadeat, ab eo tanquam à ſeductore cauendum.* Idem ibidem. *Age pœnitentiam, per hanc appropinquat Regnũ Dei. hãc Chriſtus prædicat, & ſtabulũ ſuggerit,* E *præſepe clamat, hæc membra infantilia illa loquuntur, hoc pueri lachrymæ, & vagitus euangelizant. lachryma Chriſti pudorem mihi parturit, & dolorem, ludebam foris in plateis, & ecce in ſecreto regalis cubiculi, mortis ſententia contra me ferebatur, audiuit hoc regis vnigenitus, exijt poſito diademate, ſacco indutus, aſperſus cinere caput, nudis pedibus flens, & eiulans; quod damnatus eſſet mortis ſeruulus eius &c.* Et poſt. *Ex qualitate remedium periculi mei æſtimo quantitatem: ſanus mihi videbar, & ecce matris virginis & altiſſimi Dei filius iubetur occidi, vt vulneribus meis, pretioſo ſanguinis eius balſamo, medeatur: Agnoſce ò homo quam grauia ſunt vulnera pro quibus neceſſe fuerit Chriſtum Deum vulnerari. Si non eſſent ad mortem ſempiternam, nunquam pro eorum remedio, Dei filius moreretur, & in medio ſuæ conuerſationis; ſuſtinendo videlicet irriſiones, detractiones, contumelias, & opprobria multa nimis. Habuit enim obſeruatores in factis, contradictores in verbis, etiam deriſores in ſignis: ſuſtinuit enim famem, ſitim, frigora, caumata, fatigationes, & vigilias, & huiuſmodi.* Suſtinentes etiam pro eius nomine beatos eſſe dixit. Matth. 5. *Beati qui perſecutionem patiuntur &c.* Ad patiendum nos inuitat B. Petrus 1. Pet. 2. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius.* Sicut faciebant ſancti martyres de quibus dicitur Pſalm. 43. *propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.* Et ille qui dicebat. Pſalm. 115. *quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi; calicem* tribulationis *ſalutaris accipiam*, pro eò qui bibit pro me calicem paſſionis, & mortis. Sicut illi faciebant, de quibus dicitur Actuum 5. *Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati.*

De dono intellectus.

DISTINCTIO V.

Deinde conſiderandum eſt de ſexto dono Spiritusſancti, de dono ſcilicet intellectus. Circa quod conſideranda ſunt ſex. Primo vtrum intellectus ſit donum Spiritusſancti. Secundo vtrum poſſit eſſe ſimul in eodem cum fide. Tertio vtrum intellectus qui eſt donum, ſit ſpeculatiuus tantum, vel practicus. Quarto vtrum qui ſunt in gratia, habeant donum intellectus. Quinto vtrum hoc donum inueniatur in aliquibus abſque gratia. Sexto quomodo ſe habeat donum intellectus ad alia dona.

Ad primum, ſcilicet *vtrum donum intellectus ſit donum Spiritusſancti.* Dicendum quod nomen intellectus quandam intimam cognitionem importat: Dicitur enim intelligere, quaſi intus legere; & hoc manifeſtum eſt conſiderantibus differentiam intellectus & ſenſus. Nam cognitio ſenſitiua occupatur circa qualitates ſenſibiles exteriores; cognitio autem intellectiua, penetrat vſque ad eſſentiam rei. obiectum enim intellectus eſt quod quid eſt, vt dicitur in 3. de anima. Sunt autem multa genera eorum quæ intus latent, ad quæ oportet cognitionem hominis quaſi intrinſecus penetrare. Nam ſub accidentibus latet natura rerũ ſubſtantialis, ſub verbis latent ſignificata verborum, ſub ſimilitudinibus & figuris latet veritas figurata, (res enim intelligibiles ſunt quodammodo interiores, reſpectu rerum ſenſibilium quæ exterius ſentiuntur) & in cauſis latent effectus, & è conuerſo Vnde reſpectu horum omnium poteſt dici intellectus. Sed cum cognitio hominis à ſenſu incipiat, quaſi ab exteriori; Manifeſtum eſt quòd quanto lumen eſt fortius, tanto poteſt magis ad intima penetrare. lumen vero naturale noſtri intellectus eſt finitæ virtutis; vnde vſque ad determinatum aliquod pertingere poteſt. indiget igitur homo ſupernaturali lumine, vt vlterius penetret ad cognoſcendum quædam, quæ per lumen naturale cognoſcere non valet: & illud lumen ſupernaturale homini datum, vocatur donum intellectus.

Donum intellectus eſt lumen ſupernaturale diuinitus collatum, vt homo poſſit cognoſcere quæ per lumen naturale cognoſcere non valet.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum donum intellectus ſimul ſit in eodem cum fide.* Dicendum quod hic duplici diſtinctione opus eſt. Vna quidem ex parte fidei. Alia ex parte intellectus. Ex parte quidem fidei diſtinguẽdum eſt; quia quædam per ſe & directè cadunt ſub fide, quę rationem naturalem excedunt: ſicut Deum eſſe trinum & vnum; & filium Dei eſſe incarnatum, quædam vero cadunt ſub fide, quaſi ordinata ad iſta, ſecundum aliquem modum: Sicut omnia quæ in ſcriptura diuina continentur. Ex parte vero intellectus diſtinguendum eſt, quod dupliciter dici poſſumus aliqua intelligere. *Vno modo* perfectè, quando ſcilicet pertingimus ad cognoſcendum eſſentiam rei intellectæ, & ipſam veritatem enunciabilis intellectu, ſecundum quòd in ſe eſt. & hoc modo ea quæ directè cadunt ſub fide intelligere non poſſumus, durante fidei ſtatu: ſed quædam alia ad fidem etiam ordinata, hoc modo intelligi poſſunt.

Alio modo contingit aliquid intelligi imperfecte, quando ſcilicet ipſa eſſentia rei, vel veritas propoſitionis, non cognoſcitur quid ſit, aut quomodo ſit. Sed tamen cognoſcitur, quòd ea quæ exterius apparent, veritati non contrariantur, inquantum ſcilicet homo intelligit, quod propter ea quæ exterius apparent, non eſt recedendum ab his quæ ſunt fidei. & ſecundum hoc nihil prohibet durante ſtatu fidei, intelligere etiam ea quę per ſe ſub fide cadunt.

Donum intellectus poteſt ſtare cũ fide quoad ea quæ indirecte cadunt ſub fide, & etiam quoad ea quæ directè cadunt.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum intellectus qui eſt donum, ſit ſpeculatiuus vel practicus.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, donum intellectus non ſolum ſe habet ad ea quæ primo & principaliter cadunt ſub fide, ſed etiam ad omnia quæ ad fidem ordinantur. Operationes autem bonæ quendam ordinem ad fidem habent. Nam *fides dilectionem operatur*, vt Apoſtolus dicit ad Gal. 5. Et ideo donum intellectus etiam ad quædam operabilia ſe extendit; non quidem vt circa ea principaliter verſetur, ſed inquantum in agendis regulamur rationibus æternis, quibus conſpiciendis & conſulendis, ſecundum. Auguſt. 12. De tri. Inhæret ſuperior ratio, quæ dono intellectus perficitur.

Donum intellectus eſt primario ſpeculatiuum, ſecundario practicum.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum donum intellectus ſit in omnibus habentibus gratiam.* Dicendum quod in omnibus gratiam habentibus neceſſe eſt eſſe rectitudinem voluntatis, quia per gratiam præparatur voluntas hominis ad bonum, vt Aug. dicit. Voluntas autem non poteſt rectè ordinari in bonum, niſi præexiſtente aliqua cognitione veritatis; quia obiectum voluntatis eſt bonum intellectus, vt dicitur in 3. de anima. Sicut autem per donum charitatis, Spiritus ſanctus ordinat voluntatem hominis, vt directè moueatur in bonum quoddam ſupernaturale; ita etiam per donum intellectus illuſtrat mẽtem hominis, vt cognoſcat veritatem quandam ſupernaturalem, in quam oportet tendere voluntatem rectam, & ideo ſicut donum charitatis eſt in omnibus habentibus gratiam gratum facientem, ita etiam donum intellectus. Et licet non omnes habentes gratiam, intelligant omnia quæ proponuntur credenda, intelligunt tamen eſſe ea credenda, & quod ab eis pro nullo eſt deuiandum.

Donum intellectus eſt in omnibus habentibus gratiam.

Solutio obiect.

Et nota quod donum intellectus nunquã ſubtrahitur à ſanctis circa ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutẽ, ſed circa alia interdum ſe ſubtrahit, vt non omnia ad liquidum per intellectum penetrare poſſit, ad hoc quod ſuperbiæ materia ſubtrahatur, ſicut dicit Greg in 2. Mor. *dũ ſublimia intelligendo ſe in elationem animus erigit, in rebus imis & vilibus graui ægritudine vel hebetudine pigreſcit.*

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum donum intellectus inueniatur in non habentibus gratiam.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, dona Spiritus ſancti perficiunt animã ſecundum quod eſt bene mobilis à Spiritu ſancto. Sicut ergo intellectuale lumen gratię ponitur donum intellectus, inquantum intellectus hominis eſt bene mobilis à Spiritu ſancto. Huiuſmodi autem motus conſideratio in hoc eſt, quod homo apprehendat veritatem circa finem. vnde niſi vſque ad hoc moueatur à Spiritu ſancto intellectus humanus, vt rectam æſtimationem de fine habeat, nondum conſecutus eſt donum intellectus, quantumcumque ex illuſtratione Spiritus ſancti alia quędam pręambula cognoſcat. Rectam autẽ ęſtimationẽ de vltimo fine non habet, niſi ille qui circa finẽ non errat; ſed ei firmiter inhęret tanquã optimo, quod eſt ſolum habentis gratiam gratum facientem. Sicut etiam in moralibus; Rectam æſtimationem habet homo de fine per habitum virtutis, vnde donum intellectus non habet vllus ſine gratia gratum faciente.

Donũ intellectus nullus habet ſine gratia gratũ faciente.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum donum intellectus diſtinguatur ab alijs donis.* Dicendum quod diſtinctio huius doni ab alijs tribus donis, ſcilicet pietate, fortitudine, & timore manifeſta eſt, quia donum intellectus pertinet ad vim cognoſcitiuam, illa vero tria pertinent ad vim appetitiuam. Sed differentia huius doni ad alia tria, ſcilicet ſapientiam, ſcientiam, & conſilium, quæ etiam ad vim appetitiuam pertinent, non eſt adeo manifeſta.

A Videtur autem quibuſdam quod donum intellectus diſtinguatur à dono ſcientiæ & conſilij per hoc, quod illa duo pertineant ad practicam cognitionem, donum vero intellectus ad ſpeculatiuam. A dono vero ſapientiæ, quod etiam ad ſpeculatiuam cognitionem pertinet; diſtinguitur in hoc, quod ad ſapientiam pertinet iudicium, ad intellectum vero capacitas intellectus eorum quæ proponuntur, ſiue penetratio ad intima eorum: & ſecundum hoc ſupra, numerum donorũ aſſignauimus. Sed diligenter intuenti, donum intellectus non ſolum ſe habet circa ſpeculanda, ſed etiam circa operanda, vt dictum eſt. & ſimiliter etiam donũ ſcientiæ circa vtrumque ſe habet, vt infra dicetur, & ideo aliter oportet eorum diſtinctionem accipere, omnia B enim hęc quatuor dicta, ordinantur ad ſupernaturalem cognitionem, quæ in nobis per fidem fundatur: fides autem eſt ex auditu, vt dicitur Rom. 10. Vnde oportet aliqua proponi homini ad credendum, non ſicut viſa, ſed ſicut audita, quibus per fidem aſſentiat. Fides autẽ primo quidem & principaliter ſe habét ad veritatem primam: Secundario ad quædam circa creaturas conſideranda; & vlterius ſe extendit etiam ad directionem humanorum operum, ſecũdum quod per dilectionem operatur, vt ex dictis patet. Sic igitur circa ea quæ proponuntur fidei credenda, duo requiruntur ex parte noſtra. Primo quidem vt intellectu penetrentur vel capiantur, & hoc pertinet ad donum intellectus. Secundario autem oportet vt de eis homo habeat iudicium rectum, vt ęſtimet his eſſe inhærendum, & ab eorum C oppoſitis recedendum. hoc igitur quantum ad res diuinas pertinet ad donum ſapientiæ, quantum vero ad res creatas, pertinet ad donum ſcientiæ, quantum vero ad applicationem ad ſingularia opera, pertinet ad donum conſilij. Prædicta autem differentia quatuor donorum, manifeſtè competit diſtinctioni eorum quæ Greg. ponit eis eſſe oppoſita in 2. Moral dicens. *Sapientiæ opponitur ſtultitia, hebetudini intellectus, præcipitationi conſilium, ignorantiæ ſcientia.* Hebetudo enim acuitati opponitur: Dicitur autem per ſimilitudinem intellectus acutus, quoniam poteſt penetrare ad intima eorũ quæ proponuntur. Vnde hebetudo mentis eſt, per quam ad intima penetrare non ſufficit. Stultus autem dicitur ex hoc, quod peruerſe iudicat circa omnem finem vitæ; & ideo propriè opponitur ſapientiæ, quæ D facit rectum iudicium circa vniuerſalem finem. Ignorantia vero importat defectum mentis circa quæcumque particularia: & ideo opponitur ſcientiæ, per quam homo habet rectum iudicium circa particulares cauſas, ſcilicet circa creaturas. Præcipitatio vero manifeſtè opponit conſilio, per quod homo ad actionem procedit ante deliberationem rationis.

Diſtinctio inter donum intellectus & alia dona.

De dono ſapientiæ.

DISTINCTIO VI.

Deinde conſiderandum eſt de ſeptimo dono, ſcilicet ſapientiæ. Circa quod conſideranda ſunt ſeptem. Primo vtrum ſapientia ſit donum Spiritus ſan-E cti. Secundo in quo ſit tanquam in ſubiecto. Tertio vtrum ſapientia ſit ſpeculatiua tantum, vel etiam practica. Quarto vtrum donum ſapientiæ poſſit eſſe cum peccato mortali. Quinto vtrum ſit in omnibus habentibus gratiam gratum facientem. Sexto de dignitate ſapientiæ. Septimo de effectibus eius.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum ſapientia ſit donum Spiritus ſancti.* Dicendum, quod ſecundum philoſophum in principio metha ad ſapientem pertinet cõſiderare cauſam altiſſimam, per quam de alijs certiſſime iudicatur, & ſecundum quam omnia ordinari oportet. Cauſa autem altiſſima dupliciter accipi poteſt, vel ſimpliciter, vel in aliquo genere. Ille igitur qui cognoſcit cauſam altiſſimam in aliquo genere, & per eam poteſt de omnibus quæ ſunt illius generis iudicare & ordinare, dicitur eſſe ſapiens in illo genere; vt in medicina, vel in

architectura, ſecundum illud 1. ad Cor. 3. *Vt ſapiens architectus fundamentum poſui.* Ille autem qui cognoſcit cauſam altiſſimam ſimpliciter, quæ eſt Deus dicitur ſapiens ſimpliciter, inquantum per regulas diuinas omnia poteſt iudicare & ordinare. Huiuſmodi autem iudicium conſequitur homo per Spiritum ſanctum, ſecundum illud. 1. ad Cor. 2. *Spiritualis iudicat omnia*, quia ſicut ibidem dicitur, *Spiritus omnia ſcrutatur etiam profunda Dei.* Vnde manifeſtum eſt quod ſapientia eſt donum Spiritus ſancti.

Sapientia eſt donum Spiritus ſancti.

Solutio obiecti.

Et nota quod ſapientia dicitur dupliciter, vno modo verè & propriè: *alio modo* impropriè & abuſiuè. Sicut & bonum dupliciter dicitur. Vno modo quod verè eſt bonum, & ſimpliciter perfectum. Alio modo dicitur aliquid eſſe bonum, ſecundum quãdam ſimilitudinem,
B
quod eſt in malitia perfectum: ſicut dicitur bonus latro, vel perfectus latro; vt patet per philoſophum in 5. metha. Et ſicut circa ea quæ ſunt verè bona, inuenitur aliqua altiſſima cauſa, quæ eſt ſummum bonum, quod eſt vltimus finis, per cuius cognitionem homo dicitur verè ſapiens; ita etiam in malis eſt inuenire aliquid, ad quod alia referuntur ſicut ad vltimum finem, per cuius conſtitutionem homo dicitur ſapiens ad male agendum, ſecundum illud Hier. 4. *Sapientes ſunt vt faciant mala, bene autem facere neſcierunt.* Quicumque autem auertitur à fine debito, neceſſe eſt quod aliquem finem indebitum ſibi præſtituat; quia omne agens agit propter finem. Vnde ſi pręſtituat ſibi finem in bonis exterioribus terrenis, vocatur terrena ſapientia. Si autem in bonis corporalibus, vocatur ſapientia corporalis, vel
C
animalis. Si autem in aliqua excellentia, vocatur ſapientia diabolica, propter imitationem ſuperbiæ diaboli: de quo dicitur Iob 41. *Ipſe eſt Rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ.*

Item nota, quod ſapientia quæ eſt donum, differt ab ea quæ ponitur eſſe intellectualis acquiſita. Nam illa acquiritur ſtudio humano: Hæc autem eſt *deſurſum deſcendens*, vt dicitur Iac. 3. Similiter etiam differt à fide. Nam fides aſſentit veritati diuinæ ſecundum ſeipſam. Sed iudicium quod eſt ſecundum veritatem diuinam, pertinet ad donum ſapientiæ; & ideo donum ſapientię præſupponit fidem; quia vnuſquiſque bene iudicat quæ cognoſcit, vt dicitur in primo Eth.

Recte iudicare de rebus diuinis ex quadam connaturalitate pertinet ad donum ſapientiæ.

Ad secundum, ſcilicet *in quo ſit ſapientia ſicut in ſubiecto.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, ſapien-
D
tia importat quandam rectitudinem iudicij, ſecundum rationes diuinas. Rectitudo autem iudicij poteſt contingere dupliciter. *Vno modo* ſecũdum perfectum vſum rationis. *Alio modo* propter connaturalitatem quandam ad ea de quibus iam eſt iudicandum: ſicut de his quæ ad caſtitatem pertinent, per rationis inquiſitionem rectè iudicat ille qui didicit ſcientiam moralem; ſed per quandam connaturalitatem ad ipſa, rectè iudicat de eis ille qui habet habitum caſtitatis. Sic igitur circa res diuinas ex rationis inquiſitione, rectum iudicium habere pertinet ad ſapientiam, quæ eſt virtus intellectualis: ſed rectum iudicium habere de eis ſecundum quandam connaturalitatem ad ipſa; pertinet ad ſapientiam, ſecundum quod eſt donum Spiritus ſancti, ſicut dicit Diony. in 2. ca. de di. no. quod *Hierotheus factus eſt in diuinis non ſolum diſcens, ſed & ſapiens, & patiens diuina.*
E
Huiuſmodi autem compaſſio ſiue connaturalitas ad res diuinas, fit per charitatem, quæ quidem vnit nos Deo, ſecundum illud 1. ad Cor. 6. *Qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt.* Sic igitur ſapientia quæ eſt donum, cauſam quidem habet in voluntate, ſcilicet charitatem: ſed eſſentiam habet in intellectu, cuius eſt actus rectè iudicare, vt ſupra habitum eſt.

Donum ſapientiæ eſt in intellectu vt in ſubiecto.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum ſapientia quæ donum eſt, ſit ſpeculatiua vel practica*, dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 12. de Trin. *ſuperior pars rationis ſapientiæ deputatur; inferior autem ſcientiæ. Superior autem ratio*, vt ipſe in eodem dicit, *intendit rationibus ſupernis*, ſcilicet diuinis; & conſpiciendis, & conſulendis. Conſpiciendis quidem, ſecundum quod diuina in ſeipſis contemplatur.
A
Conſulendis autem ſecundum quod per diuina iudicat de humanis, per diuinas regulas dirigens actus humanos. Sic igitur ſapientia ſecundum quod eſt donum, non ſolum eſt ſpeculatiua, ſed etiam practica.

Sapientia eſt ſimul ſpeculatiua & practica.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum ſapientia poſſit eſſe cum peccato mortali.* Dicendum, quod ſapientia quæ eſt donum Spiritus ſancti, ſicut dictum eſt, facit rectitudinem iudicij circa res diuinas, vel per regulas diuinas de alijs, ex quadam connaturalitate ſiue vnione ad diuina, quæ quidem per charitatem fit, vt dictum eſt, & ideo ſapientia de qua loquimur pręſupponit charitatem. Charitas autem non poteſt eſſe cum peccato mortali, vt ex ſupradictis patet, vnde relinquitur, quod ſapientia de qua loquimur, non poteſt eſſe cum peccato mortali.

Donum ſapientiæ non poteſt eſſe cũ peccato mortali.

B
Ad quintum, ſcilicet *vtrum donum ſapientiæ ſit in omnibus habentibus gratiam.* Dicendum quod ſapientia de qua loquimur, ſicut dictum eſt, importat quandam rectitudinem iudicij circa diuina, conſpicienda, & conſulenda; & quantum ad vtrumque, ex vnione ad diuina ſecundum diuerſos gradus, aliqui ſapientiam ſortiuntur. quidam enim tantum ſortiuntur de recto iudicio, tam in contemplatione diuinorum, quã etiam in ordinatione rerum humanarum ſecundum diuinas regulas; quantũ eſt neceſſarium ad ſalutem. & hoc nulli deeſt ſine peccato mortali exiſtenti per gratiam gratũ facientem; quia ſi natura non deficit in neceſſarijs, multo minus gratia. Vnde dicitur 1. Ioan. 2. *Vnctio docet de omnibus.* Quidam autem altiori gradu percipiunt ſapientiæ donum, & quantum ad contemplationem diuinorum,
C
inquantum ſcilicet altiora quędã myſteria & cognoſcunt, & alijs manifeſtare poſſunt; & etiam quantũ ad directionem humanorũ ſecundum regulas diuinas; inquantum poſſunt ſecundum eas, non ſolum ſeipſos, ſed etiam alios ordinare. & iſte gradus ſapientiæ non eſt communis omnibus habentibus gratiam gratum facientem, ſed magis pertinet ad gratias gratis datas, quas Spiritus ſanctus diſtribuit prout vult; ſecundũ illud 1. ad Cor. 12. *Alij datur per ſpiritum, ſermo ſapientiæ, &c.*

Donum ſapientiæ ſecundũ aliquem gradum eſt in omnibus habentibus gratiam ſed non quoad eminentem perfectionis gradum.

Circa ſextum, ſcilicet *de dignitate ſapientiæ.* Sciendum quod multiplex eſt ſapientia, ſicut teſtatur B. Iacobus, ſcilicet terrena, animalis, diabolica, & alia deſurſum deſcendens. Iacob. 3. Sapientia terrena conſiſtit in aggregatione diuitiarum temporalium. Illi ſcilicet dicuntur ſapientes in hoc mundo, qui ſciunt per
D
quaſcumque vias, bonas vel malas, diuitias aggregare. Sed ſicut dicit Apoſtolus. 1. ad Corinth. 3. *Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum.* Ideo ſi quis vult ſapiens eſſe in hoc mundo, ſtultus fiat vt ſit ſapiens: nam bona ſua pauperibus erogare, & omnino relinquere propter Deum, eſt fatuitas apud mundum, ſed eſt ſapientia apud Deum. Sed ſapientia Chriſti pauperis contempta eſt. Iſte eſt pauper & ſapiens, *qui liberauit vrbem*, id eſt mundum *per ſapientiam ſuam.* Quia vero mundus non nouit per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis, ſaluos facere credentes; quia *quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus.*

Sapientia quadruplex.

Terrena quæ conſiſtit in aggregatione diuitiarũ.

Sapientia animalis eſt ſapientia quę cõſiſtit in cuſtodia carnis & corporis, & in deguſtatione delectationum carnalium. Sed ſicut dicit Apoſto. *Sapientia carnis mors eſt.*
E
Sapientia diabolica eſt in oppreſſione pauperum, in excogitatione malitiarum, & vindicatione iniuriarũ. De qua ſapientia loquitur Hier. ca. 4. dicens: *Sapientes ſunt vt faciant mala, bene autem facere neſcierũt.* vnde Greg. *Sapientia huius mundi eſt cor machinationibus tegere, ſenſum verbis velare, quæ falſa ſunt vera oſtendere, quæ vera ſunt falſa monſtrare. Hæc vſu iuuenibus ſcitur; hæc à pueris pretio diſcitur. Hanc qui ſciunt cæteros deſpiciunt, & deſpiciendo ſuperbiunt. Hanc qui neſciunt ſtulti & timidi ab alijs vocantur, quia ab eis hæc eadem duplicitas iniquitatis nomine palliata diligitur, dum mentis peruerſitas vrbanitas vocatur. Hæc ſibi obſequentibus præcipit honorum culmina quærere, adepta temporalis gloriæ vanitate, gaudere, irrogata ab alijs mala multiplicius reddere, cum vires ſuppetunt nullis reſiſtentibus cedere, cum virtutis poſſibilitas deeſt, quicquid implere non valet per malitiam, hoc velit in pacifica bonitate ſimulare.*

Sapientia animalis quid.

Diabolica quid.

Sapientia deſurſum deſcendens eſt ſapientia iuſtorum.

A Sapientia deſurſum deſcendens eſt ſapientia iuſtorum: de qua Greg ait: *Sapientia iuſtorum eſt nihil per oſtenſionem fingere, ſenſum verbis aperire, vera vt ſunt diligere, falſa deuitare, bona gratis exhibere, mala libentius tolerare quam facere, nullam iniuriæ vltionem quærere, pro veritate contumeliam ſuſtinere, lucrum putare. Sed hæc iuſtorum ſimplicitas deridetur, quia hæc à mundi ſapientibus puritatis virtus, fatuitas creditur. Quid enim ſtultius videtur mundo, quam mentem verbis oſtendere, nil callida machinatione ſimulare, nullas pro contumelijs iniurias reddere, pro maledicentibus orare, paupertatem quærere, poſſeſſa relinquere, rapienti non reſiſtere?* De hac ſapientia B. Iacobus cap. 3 ait. *Quæ autem deſurſum eſt ſapientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia, non iudicans, ſine ſimulatione.* B Apparet igitur dignitas huius ſapientiæ, quæ videlicet deſurſum deſcendit, ſicut dicitur Eccleſ. 1 *Omnis ſapientia à Domino Deo eſt &c.* Et infra: *Fons ſapientiæ verbum Dei in excelſis.* Ideo Iacob. 1. *Si quis indiget ſapientia poſtulet illam à Deo, &c.*

Hanc ſapientiam debet homo feruenter appetere; deuotè & humiliter poſtulare, quia ſapientia nihil pretioſius, nihil ſpecioſius, nihil delectabilius, nihil honorabilius, tandem nihil fructuoſius.

Sapientia nihil pretioſius.

Nihil inquam ſapientia pretioſius, ſicut ſcriptum eſt Prouerb. 8. *Sapientia pretioſior eſt cunctis opibus pretioſiſſimis, & omne deſiderabile, ei non poteſt comparari.* Ideo dicit Sapiens 8 *Sapientiam præpoſui regnis & ſedibus, & diuitias nihil eſſe dixi in comparatione illius, nec comparaui illi lapidem pretioſum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena eſt exigua, C & tanquam lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius, ſuper ſalutem & ſpeciem dilexi eam, & propoſui pro luce habere illam.*

Sapientia nihil ſpecioſius.

Item ſapientia nihil ſpecioſius. Scriptum eſt enim Sap. 6. *Clara eſt & quæ nunquam marceſcit ſapientia.* vnde claram & ſpecioſam reddit animam, ſicut claritas ſolis vel aliarum ſtellarum, reddit eas toti mundo ſpecioſas. Et ſicut amota claritate ſolari, totus mundus redderetur tenebroſus & horridus, & omnes homines eſſent indicibiliter deſolati, & omnia quæ in mundo ſunt ſuam amitterent pulchritudinem: ſic excluſa à Rege ſapientia, qui ſolus fulget in regno, ſicut ſol in cœlo; totum regnum efficitur deſolatum. Per ſapientiam anima illuſtratur interius, & mirabiliter decoratur. vnde ait Sapient. Eccleſ. 51. *In ſapientia eius luxit D anima mea, & ignorantias meas illuminauit.*

Sapientia nihil delectabilius.

Item ſapientia nihil eſt delectabilius: dat enim quietem, iucunditatem, & pacem cordis. Vnde ait Sapient. 8. *Intrans in domum meam*, ſcilicet conſcientiæ, *conquieſcam cum illa*, ſcilicet ſapientia, *Non enim habet amaritudinem conuerſatio illius, nec tædium conuictus illius, ſed lætitiam & gaudium,* hanc delectationem non experti, ſapientiam paruipendunt. Sicut ait Sapiens Eccl. 6. Quòd *amara eſt ſapientia indoctis hominibus & non permanebit in ea excors. Sapientia enim doctrinæ ſecundum nomen eſt eius*, id eſt ſapida eſt, & nomen habet ex ſapore, *ſed non multis eſt manifeſta; quibus autem agnita eſt, permanet vſque ad conſpectum Dei.* Sequitur. *Inuenies requiem in ea, & conuertetur tibi in delectationem.* Quam ſtulti ergo ſunt, qui delectationes & ſolatia quærunt exterius in rebus viſi- E bilibus, id eſt venationibus & aucupijs, alijſque ludis, inutilibus & vanis, in quibus eſt labor & fatigatio corporis, & plerumque periculum: imò pericula multa nimis, amiſſio temporis, diſtractio cordis, & finaliter nullus fructus. In ſapientia autem quies mentis, & corporis delectatio, animi non periculum ſed ſecuritas, non diſtractio ſed pacis tranquillitas, non amiſſio temporis ſed acquiſitio meritorum.

Sapientia nihil honorabilius.

Item ſapientia nihil honorabilius: vnde ſcriptum eſt Eccl. 37. *Sapiens in populo hæreditabit honorem.* & iterum inquit Sap. 8. *Habebo propter ſapientiam claritatem ad turbas, & honorem apud ſeniores. Iuuenis & acutus inueniar in iudicio, & in conſpectu potentium admirabilis ero; & facies principum mirabuntur me; tacentem me ſuſtinebunt, & loquentem me reſpicient, & ſermocinante me plura, ori ſuo manus impo-* A *nent.* Vnde Salomon propter ſapientiam ſuam, apud omnes nationes factus eſt honorabilis, & famoſus, ſicut ſcriptum eſt. 2. Par. 9. *Magnificatus eſt Salomon ſuper omnes reges terræ diuitijs & ſapientia & gloria, & vniuerſa terra deſiderabat videre faciem Salomonis.*

Acquiritur ſapientia diligenter audiendo.

Acquiritur autem ſapientia per doctrinam, diligenter & humiliter audiendo. Ait enim ſapiens. *Auris bona cum omni concupiſcentia audit ſapientiam,* & iterum: *auris ſapientium quærit ſapientiam.* Nec mirum, ſicut ſapiens dicit: *Si dilexeris audire ſapiens eris.* Et rurſum. *Audiens ſapiens ſapientior erit.* Ideo hortatur ſapiens dicens. *Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Audi tacens ſimul & quærens.* In ſignum huius inuentus eſt Ieſus in templo in medio doctorum, au- B diens illos & interrogans.

Item legendo & ſubtiliter meditando.

Item acquiritur & augetur ſapientia per ſtudium, in legendo, & ſubtiliter meditando. Ideo ait ſapiens. *Stude ſapientiæ fili mi, & cor meum lætifica.* Libri enim ſunt pro memoriæ labilis ſupplemento. Parum eſſet audire & interrogare ſine memoria; nec memoria ſufficeret omnia retinere ſine ſtudio. Item ſine doctoris præſentia poteſt homo recordari de auditis. In libris etiam inueniuntur quandoque quæ homo alias non audiuit, præterea viſus certiorem reddit hominẽ, quã auditus; verbum enim auditũ tranſit, litera ſcripta manet. Antiqui principes inſtrui voluerunt, & vigilantiſſime ſtuduerunt in ſcientijs humanis, & aliqui etiam in diuinis: vt patet in Ptolomæo rege, qui licet eſſet gentilis, vocauit ſeptuaginta interpretes, vt haberet notitiam C diuinæ legis, eamque communicaret ſapientibus regni ſui. Alexander ab Ariſtotele fuit inſtructus, & inter inſignia Philippi Macedonis patris eius hoc fuit præcipuum, quod ſtudium literarum, ad vnicum quẽ regni & felicitatis ſuæ ſperabat heredem futurum, tranſmittere curauit. Vnde Alexandro nato miſit epiſtolã Ariſtoteli, hæc & ſimilia continẽtem. Philippus Ariſtoteli ſalutem. Dedit mihi Deus filium mihi genitũ. Scio ergo quod pro eo quidẽ Deo debemus gratiam, non tam proinde quia natus eſt, quam pro eo quod eum naſci contigit temporibus tuis. Spero enim fore, quod educatus erudituſque à te, dignus exiſtat nobis, & regni ſuſceptione, & ad illud pertinentium. Similiter & alij principes, & de ſe ſtudioſi fuerũt, & magiſtros qui eos inſtruerent habuerunt. Sic Nero Senecam, Traianus Plutarcum & ſic de alijs. De Theodoſio legimus, per D diem exercitari armis, ſubiectorumque negocia, diſceptare, iudicare ſimul & agere, modo ſeorſum modo publice quę erant agenda cõſiderare, noctibus vero libris incũbere. Conſimiliter legitur de Carolo Magno, quod quod fuit ſtudioſus in liberalibus ſcientijs, & eas miro modo in palatio ſuo depingi fecit, prout habetur in geſtis eius. Studioſus etiam fuit in libris diuinis, & ſtudiũ transferri fecit de Roma vſq; Pariſios. Quando tales principes, ſcilicet ſapientes regnabãt, illud ſeculũ dicebatur aureũ. Iſti enim cohibebãt malos, honorabãt bonos, ac per hoc ad melius excitabãt, ſuadebãt, diſſuadebant. quia & vtilia, & inutilia monſtrabant, horũ prudentia, ne quid ſuis deeſſet ſagaciter prouidebat, fortitudo arcebat pericula, beneficia largitas augmentabat, E nõ erat cuiquã animus iniuriandi vel cauſa, cũ bene imperanti bene pareretur, nihilque grauius aut maius poſſet Rex male parentibus cõminari, quam vt de regno recedere cogerentur, vere felix eſt reſpublica, quando ipſam ſtudioſi regunt, vel eius rectores circa ſapientiæ ſtudium occupantur: nullus enim eſt, quem oporteat vel plura, vel meliora ſcire, quam principem, cuius ſapientia debet omnibus prodeſſe ſubiectis.

Sapientia requieſcit in cordis habitatione.

Sciendum eſt autẽ quod ſapientia requieſcit in cordis habitatione, declaratur in locutione, demonſtratur in conuerſatione & probatur in operatione. *Requieſcit* inquam in cordis habitatione, ſicut dicitur Prouerb. 14 *In corde prudentis requieſcit ſapientia, & diriget cogitationes.* Ideo ſapiens hortatur dicens. *Attende fili mi ſapientiam, vt cuſtodias cogitationes tuas.* Vnde Seneca dicit. *Opiniones tuæ iudicia ſint. Cogitatio tua ſit ſtabilis & certa,*

ſine

ſiue deliberet, ſiue quærat, ſiue contempletur, non recedas à vero. Cogitationes ſomnio ſimiles non recipies, quibus ſi animum delectaueris, cum omnia diſpoſueris, triſtis remanebis.

Sapientia declaratur in locutione.

Item ſapientia declaratur in locutioné. Nam ſapientia docet opportuno tempore loqui; *quia tempus tacendi, & tempus loquendi.* Aliquando enim eſt ſapientiæ tacere: Sicut docet ſapiens: *ſtultus quoque ſi tacuerit ſapiens reputabitur.* Et iterum: *eſt tacens & ipſe ſapiens.* Et iterum: *Sapiens tacebit vſque ad tempus; fatuus autem non obſeruabit tempus; tempus autem & reſponſionem, cor ſapientis intelligit.* Docet etiam ſenſate loqui. Sicut ſcriptum eſt: *In labijs ſapientis inuenitur ſapientia, quia ſcilicet cor ſapientis erudit os eius.* Ideo Pſalm. *Os iuſti meditabitur ſapientiam.* Docet etiam loqui moderate, quia *in corde ſapientium os illorum, & in ore inſipientium cor eorum eſt.* Sapientes habent os in corde, quia nihil ore proferunt, quod non prius deliberauerint, ponderauerint, & examinauerint in corde, ſed fatui ſiue ſtulti, habent cor in ore, quia ante proferunt verba ſua quam corde deliberauerint. Nam impræmeditati loquuntur: & hoc reprehenditur in ſcriptura cum dicitur in Iob. *Nunquid ſapiens reſpondit, quaſi in ventum loquens?* quaſi diceret, non. Non eſt contemnenda iſta ſapientia, quia ſicut ait ſapiens. *Non erudietur qui non eſt ſapiens in verbo. Sapiens autem in verbis ſe amabilem facit.* Senec. *Sermo tuus non ſit inanis, ſed aut ſuadeat, aut moneat, aut conſoletur, aut præcipiat.* De circumſtantijs in locutione ſeruandis, dictum eſt ſupra.

Sapiens habet os in corde, ſtultus cor in ore.

Sapientia demonſtratur in conuerſatione.

Item demonſtratur ſapientia in conuerſatione; ſicut ait ſapiens. *In facie hominis lucet ſapientia.* Quid per faciem, niſi notitia, id eſt exterior cõuerſatio, per quam homo interior innoteſcit, deſignatur. Vnde beatus Iacobus ait; *quis ſapiens & diſciplinatus inter vos, oſtendat conuerſationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ.*

Sapientia probatur in operatione.

Item probatur ſapientia in operatione, nam ex fructu arbor cognoſcitur. Ille enim verè ſapiens eſt, qui bene ſe habet in ſuis operibus exequendis. Ideo dicebat Moyſes ad filios Iſrael. *Scitis quod docuerim vos præcepta atque iuſtitias. Si facietis, & ea obſeruabitis, & complebitis opere, hæc eſt enim veſtra ſapientia & intellectus coram populis.* Diligenter attende quod ſi Rex vel princeps non habeat notitiam de agendis, non eſt dignus tali dignitate, quia non eſt homo, ſed beſtia. Si autem notitiam habens non operatur ſecundum ſapientiam ſuam, non eſt dignus, non quidem propter ignorantiam, ſed propter negligentiam nimis craſſam & reprehenſibilem, vel peruerſam animi voluntatem. vnde talis incomparabiliter plus peccat, & minus eſt excuſabilis, quam ſi cognitionem ſapientiæ non haberet. Ait enim beatus Iacobus. *Scienti bonum facere & non facienti, peccatum eſt illi.*

Exemplum.

Exemplvm de quodam Rege, qui elegantiſſime dotatus naturalibus, & ſuperadiectis gratijs excellentiſſime cumulatus, miro intellectus acumine & memoriæ viuacitate præpollens, audiebat quidem ſatis benigniter & attente cauſas, negocia, & querelas, & in ipſa hora videbatur moueri Sed cito poſt, quaſi oblitus omnino, nihil aut pauca exequebatur opere. propter quod habebatur contẽptui, nec timebatur à malis, nec amabatur à bonis, ſed ab omnibus dãnabilis iudicabatur, & ſuper innumeris malis quæ fiebant in regno, inexcuſabilis dicebatur, Tandem infirmitate graui correptus, & in extaſim raptus, videbat ſe trahi ad iudiciũ. cui iudex, aſpectu terribilis, & increpatione durus, & in punitione ſeuerus, apparuit dicens. Quare gratijs meis non es vſus? Quare neglectis regni negocijs, venationibus, & aucupijs. & alijs vanitatibus intendiſti? Quare grauatis, pauperibus, & oppreſſis, ad te clamantibus non-miſertus, ſicut oues inter lupos dimiſiſti? Quare talentum ſapientiæ non propter te ſolum, ſed propter populum meum tibi commiſſum abſcondiſti? Quare quod videbas agendum dimiſiſti? Quare ſuos tuos timuiſti, & plus eos honoraſti quam me? Contra conſcientiam tuam eorũ voluntatibus & iniquis conſilijs acquieſcere voluiſti. nonne ſapientiam & intelligentiam tibi dederam vt ſcires, potentiam vt non timeres, multitudinem gratiarum vt non obmitteres? & tu poſt tergum tuum, abiectis omnibus negligenter egiſti. Iniquos exactores, raptores, fures, & impios exaltaſti. Inter hęc obiurgationis verba, tortoribus traditus, & duriſſime & diutiſſime flagellatus, iacens obmutuit. Iudice autem volente ſententiam damnationis eius proferre, ecce ſanctus vnus cum multitudine aliorum, ſupplicans rogauit iudicem, vt anima ad corpus ſuum reuertente, ſpacium emendandi ſe haberet. Cui iudex intercedentium precibus inclinatus, miſericorditer conceſſit tempus pœnitentiæ, grauiora comminans ei ſupplicia, ſi deinceps negligenter ageret, tam ſeueræ caſtigationis oblitus. Debet ergo Rex & Princeps, diligens eſſe in operatione. Ait enim Sen. *Sapiens nunquam otio marcet, aliquando animum remiſſum habet, nunquam ſolutum. Accelerat tarda, prolixa expedit, dura mollit, ardua exequitur. Scit enim quid qua via aggredi debeat, cito ſingula & diſtinctè videt; ex apertis obſcura æſtimat, ex paruulis magna, ex proximis remota, ex partibus tota.*

Circa ſeptimum, ſcilicet *de vtilitate ſapientiæ, & effectibus eius.* Sciendum quod ſapientia nihil eſt fructuoſius, cuius fructus multiplex eſt & innumerabilis; nam ſicut ait ſapiens. Prouer. 8. *Fructus eius pretioſior eſt cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari.* Poſſumus autem dicere compendioſe, quod vtilitas ſapientiæ eſt in dirigendis conſcientijs. Sapiens enim primo & principaliter debet ædificare domum conſcientiæ ſuæ, & ſemetipſum primitus ordinare. Vnde in commendationem animæ ſapientis, dicitur Prou. 14. *Sapiens mulier ædificat domum ſuam.* Et iterum, Prou. 21. *Sapientia ædificabitur domus.* Ait etiam ſaluator Matth. 7. *Qui audit verba mea & ea facit, aſſimilabitur viro ſapienti qui ædificauit domum ſuam ſupra petram.* Nam ſupra petram quæ eſt Chriſtus, debemus ædificare domum noſtram, vt immobiliter permaneat, tanquam ſupra immobile fundamentum. Similiter hic poteſt ædificari domus pulcherrima, fortis & alta, & omnibus bonis plena. Sed ſicut ait Sapiens. Tanquam domus exterminata ſic fatuo ſapientia, quia videlicet fatuus non plus vult manere cum ſapientia, quam in domo exterminata, id eſt ruinoſa, vacua, fæda, & fætida. & ideo domus eius, id eſt conſcientia eſt ſicut domus exterminata, id eſt ruinoſa, quia quotidie corruit in peccatum, vacua meritis, & omnibus bonis, fæda per immundiciam, fætida per infamiam.

Sapientia nihil eſt fructuoſius.

Sapientia eſt vtilis in conferendis conſilijs.

Item ſapientia eſt vtilis in conferendis conſilijs. Scriptum eſt enim Prou. 8. *Ego ſapientia habito in conſilio.* Quanto enim homo ſapientior eſt, tanto libentius tractat conſilia ſua cum ſapientibus. Vnde Dauid habuit ſecum Nathan Prophetam, & Sadoch ſacerdotem, Chuſi, & Achitophel, qui fuerunt homines ſapientiſſimi. Et Salomon ſimiliter viros expertiſſimos. Et Tobias docens filium ſuum ait, Tob. 4. *Conſilium à ſapiente perquire.* Vnde Rex quantumcumque ſit ſapiens, debet habere conſiliarios ſapientes.

Sapientia eſt vtilis in proferendis iudicijs.

Item ſapientia eſt vtilis in proferendis iudicijs. Vnde Salomon ſapientiam petens à Domino ait. 3. Reg. 3. *Tu Domine feciſti me Regem ſuper populum tuum multum, qui tam innumerabilis eſt quam puluis terræ, da mihi ſapientiam & intelligentiam. Quis enim poteſt hunc populum tuum digne, qui tam grandis eſt iudicare?* De eodem dicitur. *Timuerunt Regem, audientes ſapientiam Dei eſſe in eo ad faciendum iudicium.*

In perferendis moleſtijs.

Item ſapientia vtilis eſt in perferendis moleſtijs. Nam tribulationes & aduerſitates huius mundi, ſiue à Deo ſiue ab homine inferantur, multum ſunt vtiles & meritoriæ, ſi quis eas ad ſalutem ſuam nouerit ordinare. Vnde magnæ ſapientiæ eſt ſcire vti eis in bonum, & ad ſalutem ſuam conuertere. Propter quod ait ſapiens *Qui patiens eſt, multa gubernabitur ſapientia.* Reuera magna eſt ſapientia de malis eligere bona, de damnis lucra, de duris ſuauia, de amaris dulcia *Qui autem impatiens eſt*

A *ſuſtinebis damnum*, quia ſiue ſit afflictio corporis, ſiue rei temporalis amiſſio, ſiue quæcumque deſolatio cordis; Hæc impatienti animo, inferunt maiores anguſtias, & mens eius vehementius cruciatur; & nihilominus perdit meritum, & ſuæ facit animæ detrimentum.

In propellendis iniurijs.

Item vtilis eſt ſapientia in propellendis iniurijs. Si Regi vel Principi fiat iniuria, magna diſcretione opus eſt in repellendo, diſſimulando, tollerando etiam, vel vindicando; quia ſicut ait Sapiens, Prou. 24. *vir ſapiens fortis eſt, & vir doctus robuſtus & validus, quia cum diſpoſitione initur bellum.* Et iterum. *Gubernaculis tractanda ſunt bella.* vnde qui ſapientior eſt in talibus, eſt fortior & potentior cæteris paribus. Scriptum eſt enim: *Maior eſt ſapientia quàm arma bellica.* Et iterum. *Melior eſt ſapientia quàm vires.* Et iterum. *Omnium potentior eſt ſapientia.*

In præcauendis inſidijs.

B Item vtilis eſt ſapientia in præcauendis inſidijs. Nam & dæmones ſuis tentationibus nos multipliciter circumuenire contendunt, & homines per aſtutias ſuas nos multipliciter ſeducere moliuntur. Ideo opus eſt eſſe hominem vndique circumſpectum, & ex omni parte multiformiter oculatum, nam inter tot & tantas hoſtis antiqui inſidias, & inter tam exquiſitas hominũ malignorum verſutias, plures oculos nos opus eſſet habere, quàm Argus ſecundum fabulas habuiſſe dicatur; qui tamen centum fingitur habuiſſe. Vnde in Apoc. dicuntur *animalia ſancta plena oculis ante & retro.* In Ezech. vero dicitur, quod *totum corpus eorum plenum erat oculis.* Et iterum ibidem. *Omne corpus eorum, & colla, & manus, & pennæ, plena erant oculis.* Ideo ſcriptum eſt. *Sapiens timet & declinat à malo, tamen ſapientiam non vincit malitia.* C Vnde de Iacob dicitur. Sap. 10. *In fraude circumuenientium illi affuit ſapientia, & honeſtum fecit illum: cuſtodiuit illum ab inimicis, & à ſeductoribus tutauit illum.*

Per ſapientiam cognoſcimus quæ ſupra nos ſunt.

Sciendum etiam quod per ſapientiam cognoſcimus quæ ſupra nos ſunt, id eſt Deum ad diligendum, quia *dilectio Dei honorabilis eſt ſapientia.* Eccl. 1. Et cæleſtia ad appetendum, ſicut hortatur Apoſtolus dicens Col. 3. *Quæ ſurſum quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: Quæ ſurſum ſunt ſapite,* hæc eſt vera ſapientia, id eſt cognitio ſapida; hæc maximè delectabilis eſt, ſicut ſuperius dicebatur.

Quæ intra nos ſunt.

Item quæ intra nos ſunt, id eſt noſipſos, & ea quæ in nobis ſunt, id eſt mores bonos vel malos, merita vel demerita, vel Dei beneficia & noſtra maleficia; hæc D omnia nos ad humilitatem inclinant. *Vbi autem humilitas ibi ſapientia.* Prouerb. 11. Hæc ſapientia maximè neceſſaria eſt homini ad ſalutem. Vnde Bernard. *Stude noſſe te, quia melior es & laudabilior, ſi te noueris, quàm ſi te neglecto, ſcires curſus ſyderum, vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium, omniumque cæleſtium, & terreſtrium haberes ſcientiam. Licèt enim noueris omnia myſteria, alta cœli, lata terræ, profunda maris &c. Si te neſcieris, eris ſimilis homini ædificanti domum ſuam ſine fundamento; ruinam faciens, non ſtructuram. Quicquid enim extra te extruxeris, erit inſtar aggeſti pulueris ventis expoſiti.*

Quæ circa nos ſunt.

Item quæ circa nos ſunt, id eſt proximos, vt ſciamus qui boni, qui mali; qui ſeductores & duplices, qui veraces; qui ſapientes, qui fatui; qui amici, qui inimici. Et per conſequens quos diligere, & nobiſcum aſſumere; & quos vitare, vel à nobis elongare debeamus. E Hoc maximè neceſſarium eſt Principi, vt ſciat de quibus poſſit confidere, quos in conſilium ſuum vocare, vel in alijs officijs inſtituere; quos amare feruentius, & amplius debeat honorare.

Quæ infra nos ſunt.

Item quæ infra nos ſunt, id eſt mundum & omnia mundialia, tanquam tranſitoria, parum vtilia, & dilectoribus ſuis plerumque nociua. *Verè enim ſapiens eris*, ſicut ait Sen. *ſi dignitatem rebus, non opinione multorum, ſed ex earum natura conſtituas. Nam ſcire debes, quod quædam videntur eſſe bona, & non ſunt; & quædam videntur eſſe bona, & ſunt, quæcumque autem ex rebus tranſitorijs poſſides, non mireris, nec magni æſtimes, quod caducum eſt; nec apud te quæ habes, tanquam aliena ſeruabis, ſed pro te tanquam tua diſpenſes & vtaris.*

Sapiens debet præſentia ordinare.

Item Sen. *Si ſapiens es, animus tuus tribus temporibus diſpenſetur, præſentia ordina, futura prouidè, præterita recordare. Præſentia* quippe debet ſapiens ordinare: vbi enim non eſt ordo, ibi eſt confuſio. debet ergo ſemetipſum, & vitam ſuam, totum tempus ſuum, & omnia facta ſua, prudenter & vtiliter ordinare, miniſtros in domo, officiales in regno, penſatis conditionibus perſonarum, temporum & terrarum. Hanc ſapientiam habuit Salomon, ſicut ſcriptum eſt: *Videns regina Saba omnem ſapientiam Salomonis, domum quam ædificauerat, & cibos menſæ eius, & ordines miniſtrantium, veſteſque eorum, & pincernas, & holocauſta quæ offerebat per ſingulos dies, non habebat vltra ſpiritum.*

Sapiens debet præterita recordari.

Præterita debet ſapiens recordari, videlicet diuina beneficia ad regratiandum, mandata ad exequendum, iudicia diſtricta quæ iam fecit, & vltiones quas exercuit, ad timendum; quomodo ſcilicet propter peccata deleuit totum mundum diluuio, Sodomam & Gomorram & finitimas ciuitates incendio, Ægyptios multipliciter flagellauit; & tandem eos omnes, filios Iſrael perſequentes, ſubmerſit in mari rubro: filios Iſrael multoties & multipliciter occidit in deſerto & in terra promiſſionis, temporibus iudicum, & diebus regum, ſicut multa legimus exempla in ſcriptura. Quis etiam recordari ſufficit, qualia iudicia exercuerit Deus in diuerſis terrarum partibus, temporibus retroactis? Debet etiam recordari peccata ſua propria, ad pœnitendum, & lachrymis diluendum: facta etiam antiquorum Regum & Principum, ſcilicet probitates, largitates, ſapientiam, pietatem, iuſtitiam, & alia huiuſmodi, ad imitandum: mala etiam facta ſcripta ſunt ad C correptionem noſtram, ne ſimilia facientes, in pœnas ſimiles incidamus, vnde ait ſapiens. Prouerb. 24. *Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant faciem eius ſpinæ, & ex hoc didici ſapientiam.* Idem *peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit.*

Futura ſimiliter præuidere debet vir ſapiens, ſicut docet Sen. *Qui nihil de futuro præmeditatur, incautus in omnia incidit, propone autem animo tuo & mala futura, & bona, vt illa ſuſtinere poſſis, illa moderari.* Idem *ſi ſapiens eſſe cupis, in futura proſpectum intendes, & quæ poſſunt contingere in animo tuo cuncta propone nihil tibi ſubitum ſit, ſed ante totum proſpicias: nam qui prouidus eſt, non dicit non putaui hoc fieri; quia non dubitat, ſed expectat; non ſuſpicatur, ſed timet.* Hanc ſapientiam ſpiritualiter habuit Ioſeph, qui contra faD mem futuram ſeptem annis prouidendo, Ægyptum & multas alias regiones ſaluauit. Ideo dixit ei Pharao Rex Ægypti. *Nunquid ſapientiorem te poterimus inuenire? tu eris ſuper domum meam.*

De fructibus.

DISTINCTIO VII.

Deinde conſiderandum eſt de fructibus. Et circa hoc conſideranda ſunt quinque. Primo vtrum fructus ſit actus. Secundo vtrum differat à beatitudinibus. Tertio de numero eorum. Quarto de oppoſitione eorum ad opera carnis. Quinto quæ mouere debent ad producendum fructus.

E Ad primum, ſcilicet *vtrum fructus ſint actus.* Sciendum quod nomen fructus à corporalibus ad ſpiritualia eſt translatum. Dicitur autem in corporalibus fructus, qui ex planta producitur, cum ad perfectionem peruenerit, & quandam in ſe ſuauitatem habet, qui quidem fructus ad duo comparari poteſt, ſcilicet ad arborem producentem fructum ipſum, & ad hominem qui fructum ex arbore adipiſcitur. Secundum hoc ergo nomen fructus in rebus ſpiritualibus dupliciter accipere poſſumus. Vno modo vt dicatur fructus hominis, quaſi arboris, id quod ab eo producitur. Alio modo vt dicatur fructus hominis, id quod homo adipiſcitur, non autem omne id quod adipiſcitur homo, habet rationem fructus, ſed id quod eſt vltimum delectationem habens. Habet enim homo & agrum & arborem, quæ fructus non dicuntur, ſed ſolum id quod eſt vltimum

quod

quod ſcilicet ex arbore & agro, homo intendit habere, A & ſecundum hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis quo debet frui. Si autem dicatur fructus hominis id quod ex homine producitur, ſic ipſi actus humani fructus dicuntur: operatio enim eſt actus ſecundus operantis, & delectationem habet, ſi ſit conueniens operanti. Si igitur operatio hominis procedat ab homine ſecundum facultatem ſuæ rationis, ſic dicitur eſſe fructus rationis. Si vero procedat ab homine ſecundum altiorem virtutem, quæ eſt virtus ſpiritus ſancti, ſic dicitur operatio hominis, fructus ſpiritus ſancti, quaſi cuiuſdam diuini ſeminis. Dicitur enim 1. Ioan. 3. *Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet.*

Fructus Spiritus ſancti ſunt actus hominum ex virtute Spiritus ſancti procedentes.

Solutio ob. 1.

B NOTANDVM autem quod licet fructus habeat rationem vltimi finis, vt dictum eſt, tamen nihil prohibet alicuius fructus eſſe alium fructum, ſicut finis ordinatur ad finem, dicitur enim Sapient. 4. *Bonorum laborum glorioſus eſt fructus*, & Ioan. 4. *Qui metit mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam.* Opera igitur noſtra inquantum ſunt effectus ſpiritus ſancti operantis in nobis, habent rationem fructus; ſed inquantum ordinantur ad finem vitæ æternæ, ſic magis habẽt rationem florum. Vnde dicitur Eccl. 24. *Flores mei fructus honoris & honeſtatis.*

ITEM cum fructus à fruendo dicatur; ſecundum autem Auguſt. 10. de Trinitate, *fruimur cognitis in quibus voluntas propter ſe delectata conquieſcit*, ſciendum eſt quod voluntas hominis poteſt in aliquo propter ſe delectari dupliciter. *Vno modo* ſecundum quòd ly propter dicit C cauſam finalem; & ſic propter ſe non delectatur aliquis niſi in vltimo fine. *Alio modo* ſecundum quod deſignat cauſam formalem, & ſic propter ſe aliquis delectari poteſt in omni eo quod eſt delectabile ſecundum ſuam formam; ſicut patet quod infirmus delectatur in ſanitate propter ſe, ſicut in fine: In medicina autem ſuaui, non ſicut in fine, ſed ſicut in habente ſaporem delectabilem: in medicina autem auſtera, nullo modo propter ſe, ſed ſolum propter aliud. Sic igitur dicendum eſt, quod in Deo delectari debet homo, non propter ſe, ſed propter vltimum finem. In actibus autem virtuoſis, non ſicut propter finem, ſed propter honeſtatem, quę continet delectabile in virtuoſis. Vnde Ambroſ. dicit quod *opera virtutum dicuntur fructus, quia ſuos poſſeſſores ſancta & ſincera delectatione reficiunt.*

D ITEM nota, quod dum aliquæ virtutes enumerantur ab Apoſtolo inter fructus, puta charitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas, quæ non ſunt actus ſed habitus; Nomina virtutum ſumuntur pro actibus earum: ſicut apud Auguſt. qui dicit quod *fides eſt credere quod non vides*: & *charitas eſt motus animi ad diligendum Deum & proximum.*

AD SECVNDVM, ſcilicet *verum fructus differant à beatitudinibus.* Dicendum, quod plus requiritur ad rationem beatitudinis, quam ad rationem fructus. Nam ad rationem fructus ſufficit quod ſit aliquid habens rationem vltimi & delectabilis, ſed ad rationem beatitudinis vlterius requiritur quòd ſit aliquid perfectum & excellens, vnde omnes beatitudines poſſunt dici fructus, E ſed non cõuertitur. Sunt enim fructus quęcũq; virtuoſa opera in quibus homo delectatur, ſed beatitudines dicuntur ſolũ opera perfecta, quæ etiã ratione ſuæ perfectionis magis attribuuntur donis quam virtutibus.

Fructus ſunt quæcunque virtuoſa opera in quibus homo delectatur, beatitudines vero opera perfecta.

AD TERTIVM, ſcilicet *de numero fructuum.* Sciendum, quòd Apoſtolus valde conuenienter enumerat duodecim fructus ſpiritus. Gal. 5. Et poſſunt ſignificari per duodecim fructus de quibus dicitur Apocal. vlt. *Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim.* Quia vero fructus dicitur quod ex aliquo principio procedit, ſicut ex ſemine vel radice, attendenda eſt diſtinctio horum fructuum, ſecundum diuerſum proceſſum Spiritus ſancti in nobis, qui quidem proceſſus attenditur ſecundum hoc, vt primo mens hominis in ſeipſa ordinetur, ſecundo vero ordinetur ad ea quæ ſunt ſupra vel iuxta, tertio vero ad ea quæ ſunt infra. *Tunc autem* bene mens hominis diſponitur in ſe ipſa, quando mens hominis bene ſe habet, & in bonis, & in malis. Prima autem diſpoſitio mentis humanæ ad bonum, eſt per amorem, qui eſt prima affectio & omnium affectionum radix. Et ideo inter fructus ſpiritus primo ponitur charitas, in qua ſpecialiter Spiritus ſanctus datur ſicut in propria ſimilitudine, cum & ipſe ſit amor. Vnde dicitur Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Ad amorem autem charitatis ex neceſſitate ſequitur gaudium. Omnis enim amans gaudet ex coniunctione amati. Charitas autem ſemper habet præſentem Deum quem amat, ſecundum illud 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo.* Vnde ſequela charitatis eſt gaudium, perfectio autem gaudij eſt pax, quantum ad duo. Primo quidem quantum ad quietem ab exterioribus conturbantibus. Non enim poteſt perfectè gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab alijs perturbatur. Et iterum, Qui perfectè cor habet in vno pacatum, à nullo alio moleſtari poteſt, cum aliud quaſi nihil reputet. Vnde dicitur in Pſal. 118. Pax multa diligentibus nomen tuum, Et non eſt illis ſcandalum, quia ab exterioribus non perturbantur, quin Deo fruantur. Secundo quantum ad ſedationem deſiderij fluctuantis. Non enim perfectè gaudet de aliquo, cui non ſufficit id de quo gaudet. Hæc autem duo importat pax, ſcilicet vt neque ab exterioribus perturbemur, & vt deſideria noſtra conquieſcant in vno. Vnde poſt charitatem & gaudium, tertio ponitur pax. In malis autem bene ſe habet mens quantum ad duo. Primo quidem vt non perturbetur mens per imminentiam malorum, quod pertinet ad patientiam. Secundo vt non perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad longanimitatem. Nam carere bono habet rationem mali, vt dicitur in 5. Eth.

Conuenienter aſſignantur numerus duodenarius fructuum ab Apo.

Gal. 5.

AD id autem quod eſt iuxta hominem, ſcilicet proximum, bene diſponitur mens hominis. Primo quidẽ quantum ad voluntatem benefaciendi, & ad hoc pertinet bonitas. Secundo quantum ad beneficientiæ executionem, & ad hoc pertinet benignitas. Dicuntur enim benigni quos bonus ignis amoris, feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertio quantum ad hoc quòd æquanimiter tollerentur mala ab eis illata, & ad hoc pertinet manſuetudo, quæ cohibet iras. Quarto quantum ad hoc vt non ſolum per iram proximis non noceamus, ſed etiam neque per fraudem, vel per dolum; & ad hoc pertinet fides, ſi pro fidelitate ſumatur. Sed ſi ſumatur pro fide qua creditur in Deum, ſic per hanc ordinatur homo ad id quod eſt ſupra ſe, vt ſcilicet homo intellectum ſuum Deo ſubijciat, & per conſequens omnia quæ ipſius ſunt.

SED ad id quod infra eſt, bene diſponitur homo. Primo quidem quantum ad exteriores actiones per modeſtiam, quæ in omnibus dictis & factis modum obſeruat, quantum ad interiores concupiſcentias, per continentiam & caſtitatem: ſiue hæc duo diſtinguantur, per hoc quod caſtitas refrænat hominem ab illicitis, continentia vero etiam à licitis, ſiue per hoc quòd continens patitur concupiſcentias, ſed non deducitur: caſtus autem neque patitur, neque deducitur.

ET NOTA, quod cum ipſe Apoſtolus vnum ſolum fructum ponere videatur Rom. 6. *Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem.* Et Iſa. 27. dicitur: *Hic omnis fructus eſt vt auferatur peccatum.* Hoc non eſt contra enumerationem prædictam; quia ſanctificatio fit per omnes virtutes per quas etiam peccata tolluntur. vnde fructus ſingulariter ibi nominatur propter virtutem generis, quod in multas ſpecies diuiditur, ſecundum quas dicuntur multi fructus.

Solutio obiecti.

ITEM Dominus Matth 13. ponit triplicem fructum terræ bonæ, ſcilicet centeſimum, ſexageſimum, & trigeſimum; ſed iſta non diuerſificantur ſecundum diuerſas ſpecies virtuoſorum actuum, ſed ſecundum diuerſos perfectionis gradus, etiam vnius virtutis: ſicut continentia coniugalis dicitur ſignificari per fructum tri-

ceſimum, continentia vidualis per ſexageſimum, virginalis autem per centeſimum. & alijs etiam modis ſancti diſtinguunt tres Euangelicos fructus, ſecundum tres gradus virtutis: & ponuntur tres gradus, quia cuiuſlibet rei perfectio attenditur ſecundum principium, medium, & finem.

Item cum fructus habeat rationem vltimi, fides etſi accipiatur prout eſt fundamentum, habet quãdam rationem vltimi, & delectabilis, ſecundum quod continet certitudinem. vnde Glo. exponit, fides, id eſt de inuiſibilibus certitudo.

Item cum fructus habeat rationem delectabilis, patientia tamen, & longanimitas, quæ habent eſſe in rebus contriſtantibus, dicuntur eſſe fructus, quia hoc ipſum quod eſt non perturbari in triſtitijs, habet delectabilis rationem.

Ad qvartvm, ſcilicet *de oppoſitione fructuum ad opera carnis*. Sciendum quòd opera carnis & fructus ſpiritus, poſſunt accipi dupliciter. *Vno modo* ſecundum communem rationem; & hoc modo in communi fructus Spiritus ſancti contrariantur operibus carnis: Spiritus enim ſanctus, mouet humanam mentem ad id quod eſt ſecundum rationem, vel potius ad id quod eſt ſupra rationem: appetitus autem carnis, qui eſt appetitus ſenſitiuus, trahit ad bona ſenſibilia quæ ſunt infra hominem. vnde ſicut motus ſurſum, & motus deorſum, contrariantur in naturalibus, ita in operibus humanis, contrariantur opera carnis fructibus ſpiritus. *Alio modo* poſſunt conſiderari ſecundum proprias rationes ſingulorum fructuum enumeratorum, & operum carnis: & ſic non oportet quòd ſingula ſingulis contraponantur: quia ſicut dictum eſt, Apoſtolus non intendit enumerare omnia opera ſpiritualia, nec omnia opera carnalia. ſed tamen ſecundum quandam adaptationem, Aug. ſuper epiſtolam ad Gal. contraponit ſingulis operibus carnis, ſingulos fructus. Sicut fornicationi, quæ eſt amor explendæ libidinis, à legitimo connubio ſolutus, opponitur charitas, per quam anima coniungitur Deo, in qua etiam eſt vera caſtitas. Immunditiæ autem ſunt omnes perturbationes de illa fornicatione conceptæ, quibus gaudium tranquillitatis opponitur. Idolorum autem ſeruitus, propter quam bellum geſtum eſt aduerſus Euangelium Dei, opponitur paci. Contra veneficia autem, & inimicitias, & contentiones, & æmulationes, animoſitates, & diſſenſiones; opponuntur longanimitas ad ſuſtinendum mala hominum inter quos viuimus, & ad curandum benignitas, & ad ignoſcendum bonitas. Hæreſibus autem opponitur fides, inuidiæ, manſuetudo; ebrietatibus & comeſſationibus, continentia.

Fructus Spiritus quo quammodo opponuntur operibus carnis.

Circa quintum, ſcilicet *quæ mouere debent ad fructus ſpirituales proferendum*. Sciendum quod fructum multiplicem legimus in ſcriptura. Eſt enim quidam fructus prohibitus, quia venenoſus, & mortem inferens, & ideo ſollicitè fugiendus, de quo Pro. 10. Fructus impij ad peccatum. De prohibitione fructus huius, & quantum ſit venenoſus, & mortem inferens, habemus expreſſe Gen. 2. *De ligno ſcientiæ boni & mali, ne comedas. In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris. Serpens autem*, id eſt diabolus in ſpecie ſerpentis apparens, *dixit ad mulierem. Cur præcepit vobis Deus vt non comederetis de omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier. De fructu lignorum quæ ſunt in paradiſo veſcimur, de ligno autem quod eſt in medio Paradiſi præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne forte moriamur. Dixit autem ſerpens ad mulierem: nequaquam morietimini &c.* Sequitur. *Vidit mulier quod bonum eſſet lignum ad veſcendum.* (Hoc cognouit ex odoratu.) *Et pulchrum oculis* (ecce aſpectus.) *Tulitque de fructu* (ecce tactus.) *Et comedit.* (ecce guſtus.) Et ſic in Eua completum eſt peccatum inobedientiæ, ad quod tamen multæ deordinatæ circunſtantiæ concurrerunt. Sequitur. *Deditque viro ſuo* (ecce iniqua ſuggeſtio.) *Qui comedit*. Et ſic conſummata eſt tranſgreſſio in vtroque. Iſte proceſſus qui fuit in peccato primorum parentum materialiter, ſolet eſſe ſpiritualiter in peccato viuus hominis. Nam aſpectus eſt in cogitatione, & odoratus in delectatione, tactus in conſenſu, guſtus in perpetratione. *Conſidera* quã mortiferum ſit venenum peccati, quod non ſolum ex guſtu occidit hominem. verum etiam ex viſu, odoratu, & tactu. De hoc fructu loquitur Apoſtolus Rom. 5. *quem fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis. Nam finis illorum mors eſt.*

Fructus multiplex.

1. Prohibitus quia venenoſus de quo Gen. 2.

Item eſt alius fructus nobis exhibitus ad medendum & auferendum virus mortiferum primi fructus. Pſal. 84. *Benedixiſti Domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Iacob &c.* Sequitur. *Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra*, id eſt virgo beata, quæ ex cœleſti benedictione eſt ſuſcepta, *dabit fructum ſuum.*

2. Exhibitus ad medendũ qui eſt Christus.

Frvctvs iſte eſt ſummè ſpecioſus, ſaporoſus, pretioſus, & copioſus, *primo quidem* ſpecioſus eſt, ineſtimabilis in decore, cuius pulchritudinem ſol & luna mirantur, cuius ſpecie cœleſtes Angeli rapiuntur; *in quem* ſicut ait Apoſtolus Petrus, *deſiderant Angeli proſpicere*, 1. Petr. 1. hunc igitur fructum ſumamus nobis, ſicut dicitur Leuitic. 23. *Sumetis vobis die primo in principio*, id eſt ex quo incipietis vſum diſcretionis habere, vel ex quo dies gratiæ vobis cœperit illuceſcere; *vobis* .i. ad vtilitatem veſtram, ſcilicet ad informationem intellectus, refectionem affectus, & directionem effectus, *Fructus arboris pulcherrimæ*, id eſt virginis glorioſæ: pluraliter dicit fructus, quia licet ſit vnicus in perſona, tamen eſt valde multiplex in effectu, ſicut patet ſubtiliter intuenti, & deuote meditanti. Beata virgo bene dicitur arbor pulcherrima, pulchra quidem in matris vtero, propter ſanctificationem; pulchrior in mundo, propter vitæ perfectionem; pulcherrima in cœlo, propter glorificationem. Item pulchra, propter corporis & cordis integritatem illibatiſſimam; pulchrior, propter humilitatem profundiſſimam; pulcherrima, propter fœcunditatem beatiſſimam.

Chriſtus eſt fructus ſummè ſpecioſus.

Secvndo fructus iſte eſt pretioſus, ineſtimabilis in valore. Reddit enim vitam gratiæ perditam per peccatum. Prouer. 17. *Fructus iuſti ad vitam.* Dicamus ergo virgini glorioſæ: *Benedicta filia tu à Domino, quia per te fructum vitæ communicauimus.* Et illud Luc. 1. *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Non quia tu benedicta, ideo ille benedictus, ſed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis. De qua benedictione Pſal. 84. *Benedixiſti Domine terram tuam.* & ſequitur multiplex effectus huius benedicti fructus: *auertiſti captiuitatem Iacob, remiſiſti iniquitatem &c.* vſque illuc, *conuerte nos.*

Chriſtus eſt fructus ſummè pretioſus.

Tertio fructus iſte eſt ſaporoſus, inenarrabilis in dulcore. Ca. 2. *Fructus eius dulcis gutturi meo.* Et Eccl. 11. *Breuis in volatilibus apis, & initium dulcoris habet fructus eius. Initium* inquit, quia licet in ſe dulcorem habeat infinitum, tamen quicquid poteſt ab homine viatore ſentiri, non eſt niſi initium illius dulcedinis, quam deguſtant ſancti in patria.

Chriſtus eſt fructus ſummè ſaporoſus.

Qvarto fructus iſte copioſus eſt, & indefectibilis in vigore. Dan. 4. *Videbam & ecce arbor in medio terræ, altitudo eius nimia, magna arbor & fortis, & proceritas eius cœlum contingens, aſpectus eius vſque ad terminos vniuerſæ terræ, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & eſca vniuerſorum in ea &c.* Hic ſpiritualiter intelligendo notantur in Virgine glorioſa ſeptem conditiones nobiliſſimæ, propter quas eſt à nobis ſummopere veneranda. *Primo namque* deſcribitur quantum ad ſitus aptitudinem, in medio terræ. *Deus enim Rex noſter ante ſecula, operatus eſt ſalutem in medio terræ.* vnde beata virgo dicitur eſſe in medio terræ, tanquam omnium mediatrix. Vnde Bernard. *Operatus eſt ſalutem in medio terræ: In vtero videlicet Virginis Mariæ, quæ mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illam enim ſicut ad medium, ſicut ad arcanum Dei, ſicut ad rerum cauſam, ſicut ad negocium ſæculorum reſpiciunt, & qui in cœlo ſunt, & qui habitant in inferno, & qui nos præceſſerunt, & nos qui ſumus, & qui ſequuntur. Illi qui ſunt in cœlo, vt reſarciantur. Illi qui ſunt in inferno, vt eripiantur. Qui præceſſerunt, vt Prophetæ inti fideles*

Chriſtus eſt fructus copioſus.

Septem conditiones B. Virginis ob quas eſt à nobis veneranda.

inue-

innouantur. Nos qui ſumus, vt gratiam conſequamur. Illi qui ſequuntur, vt glorificentur. *Secundo* deſcribitur quantũ ad eius celſitudinẽ. *Altitudo eius nimia, & proceritas eius contingens cælum.* *Tertio* quantum ad ſui latitudinem. *Aſpectus eius vſque ad terminos vniuerſæ terræ.* *Quarto* quantum ad eius fortitudinem. *Arbor magna & fortis.* *Quinto* quantum ad foliorum pulchritudinem. *Folia eius pulcherrima.* *Sexto* quantum ad ſui plenitudinem. *Et fructus eius nimius.* Copioſus quidem eſt, quia poteſt animam vnam reficere, quam totus mundus, diuitijs delitijs & honoribus plenus, ſatiare non poſſet. Copioſior, quia toti mundo ſufficere poteſt. Copioſiſſimus, quia nunquam poteſt deficere. Sed nimius, quia ſi eſſent infiniti mundi, & ſemper durarent, omnibus ſufficeret iſte fructus, & ſemper excederet. *Septimo* deſcribitur quantum ad vſus promptitudinem. *Eſca vniuerſorum in ea.* O eſca delicatiſſima, eſca reficiens, palatum animæ ad ſaporem afficiens, cunctis ſufficiens, & in te nunquam deficiens, & ſumentem in bono perficiens.

3. Requiſitus ſub interminatione pœnæ æternæ ſcilicet bona opera.

TERTIO eſt alius fructus quem debemus producere, & quem Deus requirit à nobis ſub interminatione damnationis æternæ. Matth. 3. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.* Ita omnis homo qui non facit opera bona, excidetur à conſortio Dei & ſanctorum, & in ignem gehennæ mittetur. Chryſoſtom. *Duæ quidem ſunt pœnæ, ignis gehennæ, & caſus gloriæ. Nouimus autem quod multi gehennam ſolum abhorrent. Ego autem caſum gloriæ, multo amariorem gehenna eſſe dico. Intollerabile quidem malum eſt gehenna; ſed ſi decies mille gehennas ponat quis, nihil tale dicturus eſt, quale eſt ab illa gloria excidere.* Terror huius comminationis horribilis, animos noſtros excitare deberet ad fructus copioſos bonorum operum proferendum. Nota quod ficulnea quæ eſuriente Domino ficus non habuit, maledicta fuit à Domino, & ſtatim aruit. Matth. 21.

Quidam homines nullũ fructum proferunt, quidã mortiferum, quidam bonum.

NOTANDVM autem quòd ſicut ſunt quædam arbores infructuoſæ, vt quercus, vlmus, & huiuſmodi, quæ fructum non faciunt; vel ſi quem faciunt, non humano eſui aptum, ſed porcino: quędam autem proferunt fructum mortiferum, quædam fructum vtilem & ſuauem: Item *quidam ſunt*, velut arbores infructuoſæ quæ nullum fructum proferunt, ſicut homines otioſi, deſidioſi, quaſi ſpiritum non habentes; vel ſi fructum afferunt, id eſt opera faciunt, non humano eſui apta ſunt, ſed porcino. tales ſunt filij huius ſęculi, qui in commeſſationibus & ebrietatibus, ludis & choreis, in venationibus & aucupijs, vitam agunt. De talibus dicitur Sap. 3. *Vana eſt ſpes eorum, & labores ſine fructu.* Et infra 4. *Fructus eorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti.* *Quidam autem* mortiferum fructum ferunt. De quibus Matth 7. *Mala arbor fructus malos facit.* Sap. 10. *In teſtimonium nequitiæ fumigabunda extat deſerta terra.* Verè cor miſeri peccatoris, eſt velut terra deſerta, inculta ſcilicet, ſicca, ſterilis, & non habitata. Eſt etiam fumigabunda, euaporans, ſcilicet fumum fœtidum & corruptiuum infamiæ; quia Deus frequenter occulta peccata punit per infamiam manifeſtam. Sequitur. *Et in certo tempore fructus habentes arbores.* In Sodomis dicuntur eſſe quædam arbores, exterius quidem pulcherrimos fructus habentes, qui ſi aperiantur, exit inde fumus & cinis: ſic ex vita & operibus impiorum, exit fumus obſcurus & fœtidus, & cinis combuſtionis æternæ. *Quidam vero* bonum fructum proferunt. De quibus Matth. 7. *Arbor bona fructus bonos facit.*

SED quare in fructuoſas arbores diſtinguimus à malis arboribus, cum Dominus non diſtinguat niſi duo genera. Matth. 7. *Arbor bona fructus bonos facit. Mala autem arbor fructus malos facit*, & Matth. 12. *Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, aut arborem malam & fructum eius malum: Siquidem ex fructu arbor cognoſcitur.* quia arbor dicitur mala, quę non producit fructus quos debet.

Arbor fructificet quatuor requiruntur.

NOTANDVM autem quod ad hoc quod arbor fructificet, quatuor requiruntur. *Primum* eſt localis congruentia, vnde de viro iuſto dicitur in Pſal. 1. *Erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo.* Et Ezech. 17. dicitur de vinea. *In terra bona ſuper aquas multas plantata eſt, vt faciat frondes & portet fructum, vt ſit in vineam grandem.* Ad hoc eſt exemplum de ſemine, cuius vna pars cecidit ſecus viam. Alia inter ſpinas. Alia inter petras. Alia in terram bonam. Lucæ 8. *Aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum.* ſed Matth. 13. dicitur. *Alia ceciderunt in terram bonam, & dederunt fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, & aliud triceſimum.*

1. Localis congruentia.

2. Radicis adhærentia.

SECVNDO requiritur radicis adhærentia. Iſa. 37. *Mittet id quod ſaluatum eſt de domo Iuda, & quod relictum eſt radicem deorſum, & faciet fructum ſurſum.* & Ioann. 15. Dicit ſaluator: *Qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum.* ſed de quibuſdam dicitur in canonica Iudæ. *Hi ſunt arbores autumnales infructuoſæ, bis mortuæ eradicatæ.* Nota arbores autumnales dicimus, id eſt in autumno plantatæ, quarum radix non poteſt figi firmiter in terra, quia tunc non eſt tempus idoneum ad plantandum; ideo ſunt infructuoſæ: & quod peius eſt, dicitur quod ſunt mortuæ, quia non habent principium vitæ, ſcilicet charitatem. Gregor. *Non habet aliquid viriditatis ramus boni operis, ſi non manet in radice charitatis.* Item mortuæ ſunt quia mortiferum fructum ferunt, & tam ſibi quam alijs multis, mortem inferunt.

3. Culturæ diligentia.

TERTIO requiritur culturæ diligentia, puta tranſplantatio. Nam quæ in vno loco minus bene fructificant, in alio loco ſcilicet aptiori, melius fructificant. vnde de viro iuſto dicitur Iere. 17. *Erit quaſi lignum quod tranſplantatur ſuper aquas, quod ad humorem mittit radices ſuas.* Sequitur. *nec aliquando deſinet facere fructum.* Item quandoque requiritur inſertio. Arbor enim fructum amarum faciens & ſilueſtrem, quando inſeritur in arborem fructiferam, dat fructum bonum & ſapidum: ſicut dicit Apoſtolus Rom. 11. *Tu autem cum oleaſter eſſes, inſertus es in bonam oliuam, & factus es ſocius*, id eſt particeps *radicis*, ſcilicet patriarcharum & prophetarum, *& pinguedinis oliuæ*, id eſt dulcedinis gratiæ Spiritus ſancti. Exemplum de Nabuch. Dan. 4. *Succidite arborem, & diſſipate eam, attamen germen radicum eius in terra ſinite.* Ille fructum ferebat amariſſimum & mortiferũ, ſcilicet idolatriæ & tyrannidis; ideo ſucciſus eſt de regno ſuo, & ablata eſt tota malitia arboris, & inſerta in bonam. Nam ſequitur. *Altiſſimo benedixi, & viuentem in ſempiternum laudaui.* Item requiritur putatio & ſuperfluorum amotio. Cantic. 2. *Tempus putationis aduenit.* & Ioan. 15. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum; & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat.* Item quandoque requiritur circumfoſſio, & appoſitio nutrimenti. Lucæ 13. *Arborem fici habebat quis plantatam in vinea ſua, & dixit Dominus vineæ procuratori ſuo: ecce anni tres ſunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: ſuccide ergo illam, vt quid etiam terram occupat? at ille reſpondens, dixit illi; Domine dimitte illam & hoc anno, vſque dum fodiam circa illam,* & mittam ſtercora, nota, & expone. *Item* quandoque requiritur irrigatio vnde Eccl. 2. *Feci hortos & pomaria, & conſeui ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſiluam lignorum germinantium,* & Eccl. 24. dixit: *Rigabo ortum meum plantationum, & inebriabo partus mei fructum.*

Cuſtodiæ vigilantia.

DENIQVE requiritur cuſtodiæ vigilantia, quia non minor eſt virtus quærere, quam parta tueri. Prou. 27. *Qui ſeruat ficum, comedet fructus eius.* Tres autem cuſtodes adhibendi ſunt, videlicet clauſura diſciplinæ, id eſt murus vel ſepes ſpinoſa, per quam aſperitas vitæ ſignificatur. vnde Matth. 21. *Homo erat paterfamilias qui plantauit vineam, & ſepem circumdedit ei &c.* Nota totum. Item Iſa. 5. *Vinea facta eſt &c.* Sequitur. *Auferam ſepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem.* *Secundus* cuſtos eſt timor, de quo dicitur Eccl. 1. *Plenitudo ſapientiæ timere Deum, & plenitudo à*

Tres cuſtodes adhibendi, ſcilicet clauſura diſciplinæ, timor Dei, & humilitas.

fructibus

fructib. illius. Sequitur. *Corona ſapientiæ timor Domini, replens pacem & ſalutis fructum.* Tertius cuſtos eſt humilitas per hanc, oliua, ficus, & vitis, fructus ſuos cuſtodire volentes, recuſauerunt regiam dignitatem, & noluerunt inter ligna cætera promoueri. Iudicum 9. Nota bene quod dicitur ibi. Et ideo Eccl. 6. *Non te extollas in cogitatione tua velut taurus, ne forte elidatur virtus tua per ſtultitiam, & folia tua comedat, & fructus tuos perdas, & relinquaris velut lignum aridum.*

4. *Cœleſtis influentia.* QVARTO ad hoc quod arbor fructificet neceſſaria eſt cœleſtis influentia, ſcilicet calor ſolaris, & humor pluuialis, vnde quia in verè ſolet eſſe caloris ſolis influentia plus quam in hyeme, ideo arbores tunc incipiunt producere frondes, flores, & fructus. Lucæ 21. *Videte ficulneam & omnes arbores cum producunt iam ex ſe fructum, ſcitis quoniam prope eſt æſtas,* videmus quod in eadem arbore, poma quæ ſunt verſus ſolem, meliora ſunt alijs in colore, odore, & ſapore, pariter & valore. Ideo Deut. 33. In benedictione Ioſeph dicitur, *de benedictione Domini terra eius.* Sequitur. *De pomis fructuum ſolis & lunæ.* Et Oſee 14. *ex me fructus eius inuentus eſt.* Et Ioann. 15. *Sine me nihil poteſtis facere.*

Motiua ad fructū bonorum operum AD fructum bonorum operum proferendum excitari debemus multiplici ratione. *Primo quidem* propter internæ refectionis dulcorem, vnde Hierem. 29. *Plantate hortos & comedite fructum eorum.* Et 4. Re. 19. Seminate & metite, plantate vineas, & comedite fructum earum. Nam ſicut ait Apoſtolus. 2. Timoth. 2. *laborantem agricolam oportet primo de fructibus ſuis percipere. Secundo* propter diuinæ glorificationis honorem. Ioann. 15. *In hoc clarificatus eſt pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei diſcipuli.* gaudet magiſter de profectu diſcipulorum, & pater de profectu filiorum, & cultor horti vel vineæ de fructuum vbertate. vnde ſponſa dilectum ſuum inuitat ad viſitandum hortum ſuum, vt in eius fructibus delectetur. Can. 5. *Veniat dilectus meus in hortum ſuum, vt comedat fructum pomorum ſuorum.* Et infra 7. *Veni dilecte mi, &c.* Sequitur. *Videamus ſi floruit vinea, ſi flores fructus parturiunt. Tertio* propter multiplicationem ſpiritualium theſaurorum, id eſt vt efficiamur ſpiritualiter ditiores. Pſal. 4. *A fructu frumenti vini & olei ſui, multiplicati ſunt.* Expone. Vt autem vberius multiplicari poſſumus in omni opere bono, fructificare debemus, iuxta illud Col. 1. *Ambuletis digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & creſcentes in ſcientia Dei. Quarto* propter ędificationem intuentium proximorum. Non enim nobis ſolis debemus proficere, ſed & proximos verbis pariter & exemplis ædificare debemus. Vnde Ezech. 47. *Montes Iſrael ramos veſtros germinetis,* id eſt multiplicando dilatetis, & dilatando extendatis ad alios; *& fructum veſtrum afferatis populo meo,* id eſt ad vtilitatem populi mei. *Quinto* mouere debet iudicialis comminatio damnationis æternæ. Matt. 7. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, &c.* Require ſupra. *Sexto* mouere debet fiducialis expectatio retributionis ſupernæ. Iacob. 5. *Ecce agricola expectat pretioſum fructum terræ patienter ferens, donec accipiat temporaneum & ſerotinum, patientes eſtote & vos fratres. Debet in ſpe fructus percipiendi, qui arat arare.* Exploratores miſſi per Moyſen ad conſiderandum terram promiſſionis, oſtenderunt filijs Iſrael fructus terræ dicentes; *venimus in terram ad quam miſiſtis nos, quæ reuera fluit lacte & melle, ſicut ex his fructibus cognoſci poteſt.*

Quadruplex fructus. VLTERIVS eſt notandum quod multiplicem fructum legimus, videlicet fructum pœnitentiæ, in ſeipſo punientis peccata. Fructum iuſtitiæ, in proximo corrigentis errata. Fructum ſapientiæ dirigentis: & fructum patientiæ ſuſtinentis aduerſa. *De primo* dicit beatus Ioannes Baptiſta. *Genimina viperarum quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ.* Luc. 3. Super quo verbo ait Gregor. *Aliud eſt*

1. *Pœnitentia.* *fructum pœnitentiæ facere. Aliud eſt dignos fructus pœnitentiæ facere.* Sequitur. *Neque par debet eſſe fructus boni operis, eius qui minus, & eius qui amplius deliquit. Per hoc ergo quod dicitur; Facite fructus dignos pœnitentiæ, vniuſcuiuſque conſcientia conuenitur, vt tanto maiora quæras bonorum operum lucra per pœnitentiam, quanto grauiora ſibi intulit damna per culpam; & tanto magis à ſe licita debet abſcindere, quanto ſe meminit & illicita perpetraſſe.* Quod pretioſi ſunt fructus pœnitentiæ patet ex hoc quod per pœnitentiam peccatum diluitur, ſicut dicitur Iſa. 27. *Iſte omnis fructus eius vt auferatur peccatum:* Liberatur etiam homo à ſeruitute diaboli grauiſſima & viliſſima, & recipitur in ſeruitium Dei ſummi, quod eſt nobiliſſimum, quia ſeruire Dei regnare eſt. *Iugum enim eius ſuaue, & onus eius leue.* Item ſanctificatur, & in ſanctorum numerum computatur. tandem æterna vita confertur. De his omnibus ait Apoſtolus, Rom. 6. *Liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam.*

DE SECVNDO, ſcilicet fructu iuſtitiæ, dicitur Phil. 1. *Repleti fructu iuſtitiæ.* Iuſtitia ſecundum Philoſophum eſt virtus ad alterum. Per iuſtitiam enim debemus Deo obedientiam in præceptis; propter quod dicitur Iob 22. *Acquieſce ei, & habeto pacem, & per hoc habebis fructus optimos,* gratiarum actionem pro beneficijs. Sicut docet Apoſtolus Hebr. 13 *Chriſtus vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt.* Sequitur. *Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo,* id eſt fructum labiorum confitentium nomini eius. *Item* honorem & gloriam in cunctis operibus noſtris, in cuius ſignum iubentur ſolui decimæ: quia omnem imperfectionem nobis, Deo vero perfectionem debemus aſcribere, quæ per denarium numerum deſignatur. vnde Deut. 14. *Decimam partem de cunctis fructibus tuis ſeparabis per annos ſingulos. Item* per iuſtitiam debemus proximo, amicitiam pacem & concordiam. Gal. 5. *Fructus autem Spiritus eſt charitas, gaudium, pax.* Et Iacob. 5 *Fructus in pace ſeminatur.* Ad hoc ſpecialiter tenentur principes & prælati, & omnes iudices, vt verbis operibus & exemplis, procurent pacem inter ſubditos conſeruari. Exemplo ſummi principis, de quo dicitur Hierem. 32. *Oculi tui aperti ſuper omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique ſecundum vias ſuas, & ſecundum fructum adinuentionum eorum.* De malis & iniquis iudicibus dicitur Amos 6. *Conuertiſti in amaritudinem iudicium, & fructum iuſtitiæ in abſinthium,* quod vtique faciunt qui amore vel odio, prece vel pretio, pauperes opprimunt, iudicium & iuſtitiam peruertendo.

2. *Iuſtitia.* *Per iuſtitiam debemus Deo obedientiā, gratiar. in actionem & honorem.*

Proximo amicitiam pacem & concordiam.

DE TERTIO fructu, ſcilicet ſapientiæ, dicitur Prouerb. 3. *Beatus homo qui inuenit ſapientiam, &c.* Sequitur. *Primi & puriſſimi fructus eius.* fructus ſapientiæ ſunt lectio, meditatio, & oratio. Iſti ſunt puriſſimi. Puri quidem in lectione, puriores in meditatione, puriſſimi in oratione. Vel puri ſunt in corde meditando, puriores in ore prædicando, puriſſimi in opere exequendo: propter quod comparantur auro, & argento, & lapidi pretioſo. Aurum quidem eſt in meditatione; argentum ſonorum in prædicatione, lapides pretioſi in operatione. Tamen his omnibus melior & purior eſt fructus ſapientiæ. Prouerb. 8. *Melior eſt fructus meus auro, & lapide pretioſo, & gemma mea argento electo.* 3. *Sapientia.*

DE QVARTO fructu, ſcilicet patientiæ, dicitur Cant. 7. *Aſcendam in palmam & apprehendam fructus eius.* palma quidem aſpera eſt in cortice, & in ſtatura ſublimis; & ideo difficilis ad aſcendendum, ſed in eius ſummitate fructus magnæ dulcedinis inuenitur. Ideo bene dicit Apoſtolus Hebr. 12. *Omnis diſciplina in præſenti quidem eſſe non videtur gaudij, ſed mœroris, fructum autem pacatiſſimum exercitatis per eam reddet iuſtitiæ.* Nota, *qui verbum Dei retinent corde perfecto & optimo, fructum afferunt in patientia.* Lucæ 8. *Granum etiam frumenti cadens in terram niſi mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Ioann. 12. *Palmitem quoque qui fert fructum purgat paterfamilias, vt fructum plus afferat.* Ioan. 15. 4. *Patientia.*

Q[illegible]

4. Fructus vitæ æternæ.

A QVARTVS eſt fructus quem debemus acquirere, ad quem debemus ex totis præcordijs aſpirare. Ille eſt fructus vitæ qui colligitur de ligno vitæ. Prou. 11. *Fructus iuſti lignum vitæ.* de quo dicitur Apoc. 22. *Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ad ſanitatem gentium.* huius auctoritatis expoſitionem require infra inter contemplationes, contemplatione prima, quæ eſt de vita ęterna, ad idem videtur eſſe quod dicitur Ezech. 47. *Super torrentem orietur in ripis eius ex vtraque parte, omne lignum pomiferum, non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius; per menſes ſingulos afferet primitiua, quia aqua eius de ſanctuario egredientur, & erunt fructus eius in cibum, & folia eius ad medicinam*, nos in Eccleſia militante non habemus niſi folia ligni vitæ, quæ tamen ſunt B in morborum omnium ſpiritualium medicinam. Beati vero in patria, habent fructus eius in cibum ſummè delectabilem, cuius delectationis ſuauitas omnino eſt incomprehenſibilis guſtu beatorum.

Quatuor perueniunt ad fructum vitæ æternæ.

AD huius fructus guſtum & ſuauitatem pleniſſimam perueniunt puritas illibata, charitas inflammata, humilitas conculcata, pœnalitas affectata. *De primo*, ſapientiæ 3. *Fœlix eſt ſterilis, & incoinquinata, quæ neſciuit thorum in delicto, habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum.* & hoc iuſtè, quia enim non quæſiuit fructum de ſuo mortali corpore temporalem, habebit fructum ſpiritualem & penitus immortalem. *De ſecundo* Gal. 5. *Spiritus eſt charitas*, & Pſal. 126. *Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini filij merces fructus ventris.* *De tertio*, id eſt de humilitate dicitur Iſa. 4. *Erit germen Domini in magnificentia & gloria*; id eſt Dei filius in incarnatione C ſua humiliatus, & factus paruulus corporaliter, ſicut germen paruuli eſt in vtero matris: Iſtud inquam germen erit in magnificentia & gloria. Phil. 2. *Semetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens &c. in gloria eſt Dei patris.* Sequitur. *Et fructus terræ*, id eſt virginis glorioſæ *eius ſublimis, & exultatio his qui ſaluati fuerint de Iſrael*, id eſt humilibus quaſi dicat Chriſtus humilis erit merces & gloria humilium. *De quarto*, id eſt aſperitate pœnali: Sapientiæ quarto: *Bonorum laborum glorioſus eſt fructus.*

DE BEATITVDINIBVS. D

De beatitudinibus in communi.

DISTINCTIO VIII.

DEINDE conſiderandum eſt de beatitudinibus. Et primo in generali. Secundo in ſpeciali. In generali quidem conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum beatitudines à virtutibus & donis diſtinguantur. Secundo de numero beatitudinum. Tertio de præmijs beatitudinum, vtrum ſcilicet pertineant ad hanc vitam. Quarto de conuenientia præmiorum quę eis attribuuntur.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum beatitudines à donis & virtutibus diſtinguantur.* Dicendum quod ſicut dictum E eſt, beatitudo eſt vltimus finis humanę vitæ. Dicitur autem aliquis iam finem habere, propter ſpem finis obtinendi. vnde Philoſophus dicit in 1. Eth. quod *pueri dicuntur beati propter ſpem.* & Apoſt. dicit Rom. 8. *Spe ſalui facti ſumus.* Spes autem de fine conſequendo inſurgit, ex hoc quod aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipſum, quod quidem fit per aliquam actionem. Ad finem autem beatitudinis mouetur aliquis & appropinquat per operationes virtutum, & præcipuè per operationes donorum; ſi loquamur de beatitudine ęterna, ad quam ratio non ſufficit, ſed in eam inducit Spiritus ſanctus, ad cuius obedientiam & ſequelam per dona perficimur. & ideo beatitudines diſtinguuntur quidem à virtutibus, & à donis, non ſicut habitus diſtincti ab eis, ſed ſicut actus diſtinguuntur ab habitibus.

Beatitudines differunt à virtutibus & donis.

A vnde Auguſt. & Ambroſ. attribuunt beatitudines donis & virtutibus, ſicut actus attribuuntur habitibus, dona autem ſunt eminentiora virtutibus cardinalibus, ſicut ſupra dictum eſt. Et ideo Ambroſius exponens beatitudines turbis propoſitas, attribuit eas virtutibus cardinalibus. Aug. autem exponens beatitudines diſcipulis propoſitas in monte tanquam perfectioribus, attribuit eas donis Spiritus ſancti.

Octo beatitudines conuenientiſſime enumerantur.

AD SECVNDVM, ſcilicet *de numero beatitudinum.* Dicendum quod beatitudines conuenientiſſime enumerantur. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt quod triplicem beatitudinem aliqui poſuerunt: quidam enim poſuerunt beatitudinem in vita voluptuoſa, quidam in vita actiua, quidam vero in vita contemplatiua. B Hæ autem tres beatitudines diuerſimodè ſe habent ad beatitudinem futuram, cuius ſpe dicuntur hic beati. Nam beatitudo voluptuoſa, quia falſa eſt & rationi contraria, impedimentum eſt beatitudinis futuræ. Beatitudo vero vitæ actiuæ, diſpoſitiua eſt ad beatitudinem futuram. Beatitudo vero contemplatiua ſi ſit perfecta, eſt eſſentialiter ipſa futura beatitudo; ſi autem ſit imperfecta, eſt quædam inchoatio eius. Et ideo Dominus primo quidem poſuit quaſdam beatitudines quaſi remouentes impedimentum voluptuoſæ beatitudinis. Conſiſtit enim voluptuoſa vita in duobus. *Primo* quibus in affluentia exteriorum bonorum, ſiue ſint diuitiæ, ſiue honores: A quibus quidem retrahitur homo per virtutem, ſic vt moderate eis vtatur. Per C donum autem excellentiori modo, vt ſcilicet homo totaliter ea contemnat, vnde prima beatitudo ponitur. *Beati pauperes ſpiritu.* Quod poteſt referri vel ad contemptum diuitiarum, vel ad contemptum honorum, quod fit per humilitatem. *Secundo* vero voluptuoſa vita conſiſtit in ſequendo proprias paſſiones, ſiue iraſcibilis, ſiue concupiſcibilis. A ſequela autem paſſionum iraſcibilis retrahit virtus, ne homo in eis ſuperfluat ſecundum regulam rationis. Donum autem excellentiori modo, vt ſcilicet homo ſecundum voluntatem diuinam totaliter ab eis tranquillus reddatur. Vnde ſecunda beatitudo ponitur. *Beati mites.* A ſequela vero paſſionum concupiſcibilis retrahit virtus, moderatè huiuſmodi paſſionibus vtendo. Donum vero eas ſi neceſſe fuerit totaliter abijciendo; quinimo ſi neceſſarium D fuerit voluntarium luctum aſſumendo. Vnde tertia beatitudo ponitur. *Beati qui lugent.*

ACTIVA vero vita in his præcipuè conſiſtit quæ proximis exhibemus, vel ſub ratione debiti, vel ſub ratione ſpontanei beneficij: & ad primum quidem nos virtus diſponit, vt ea quæ debemus proximis, non recuſemus exhibere, quod pertinet ad iuſtitiam. Donum autem ad hoc ipſum abundantiori quodam affectu nos inducit, vt ſcilicet feruenti deſiderio iuſtitiæ opera impleamus, ſicut feruenti deſiderio eſuriens & ſitiens cupit cibum vel potum. Vnde quarta beatitudo ponitur. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.* Circa ſpontanea vero dona nos perficit virtus, vt his donemus quibus ratio dictat eſſe donandum. Puta amicis aut alijs nobis coniunctis, quod pertinet ad virtutem liberalitatis. E Sed donum propter Dei reuerentiam, ſolam neceſſitatem conſiderat in his quibus gratuita beneficia præſtat. Vnde dicitur Luc. 14. *Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos aut fratres tuos, &c. ſed voca pauperes & debiles, &c.* quod propriè eſt miſereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur. *Beati miſericordes.*

EA vero quæ ad contemplatiuam vitã pertinẽt; vel ſunt ipſa beatitudo finalis, vel aliqua inchoatio eius. Et ideo non ponuntur in beatitudinibus tanquã merita, ſed tanquam præmia. Ponuntur autem tanquam merita effectus actiuæ vitæ, quibus homo diſponitur ad vitam contemplatiuam. Effectus autem actiuæ vitæ quantum ad virtutes & dona quibus homo perficitur in ſeipſo, eſt mundicia cordis, vt ſcilicet mens hominis paſſionibus non inquinetur. Vnde ſexta beatitudo

ponitur

ponitur. *Beati mundo corde.* Quantum vero ad virtutes [A] & dona quibus homo perficitur in comparatione ad proximum, effectus actiuæ eſt pax, ſecundum illud Iſa. 30. *Opus iuſtitiæ pax.* Et ideo ſeptima beatitudo ponitur. *Beati Pacifici.*

Solutio obiecti.

Sciendvm autem quod in attributione beatitudinum ad dona poſſunt duo conſiderari. Quorum vnum eſt conformitas materiæ; & ſecundum hoc omnes quinque primæ beatitudines poſſunt attribui ſcientiæ & conſilio, tanquam dirigentibus. Sed inter dona exequentia diſtribuuntur, ita ſcilicet quod eſuries & ſitis iuſtitiæ, & etiam miſericordia pertineant ad pietatem, quæ perficit hominem in his quæ ſunt ad alterum; mititas autem ad fortitudinem. Dicit enim Ambr. ſuper Lucam, quòd *fortitudinis eſt iram vincere, indignationem* [B] *cohibere.* Et enim fortitudo circa paſſiones iraſcibilis, paupertas vero & luctus ad donum timoris, quo homo ſe retrahit à cupiditatibus & delectabilibus mundi. Alio modo poſſumus in his beatitudinibus conſiderare motiua ipſarum; & ſic quantum ad aliqua eorum, oportet aliter attribuere; præcipuè enim ad manſuetudinem, mouet reuerentia ad Deum, quæ pertinet ad pietatem. Ad lugendum autem mouet præcipuè ſcientia, per quam homo cognoſcit defectus ſuos, & rerum mundanarum, ſecundum illud Eccl. 1. *Qui addit ſcientiam, addit & dolorem.* Ad eſuriendum autem iuſtitiæ opera, præcipuè mouet animi fortitudo. Ad ſeruiendum verò, præcipuè mouet conſilium Dei; ſecundum illud Dan. 4. *Conſilium meum regi placeat, peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.* [C] Et hunc modum attributionis ſequitur Aug. in lib. de ſerm. Domini in monte.

Item ſciendum, quod omnes aliæ beatitudines quæ in ſacra ſcriptura continentur, ad has beatitudines reducuntur, vel quantum ad merita, vel quantum ad præmia: quia neceſſe eſt quòd omnes pertineant aliquo modo, vel ad vitam actiuam, vel ad vitam contemplatiuam. Vnde quod dicitur: *Beatus vir qui non corripitur à domino;* pertinet ad beatitudinem luctus. Quod vero dicitur. *Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum,* pertinet ad cordis mundiciam. Quod vero dicitur. *Beatus vir qui inuenit ſapientiam, pertinet ad præmium ſeptimæ beatitudinis.* Et idem patet de omnibus alijs quæ poſſent induci.

Octaua beatitudo ad ſeptem præcedentes pertinet.

Item ſciendum, quòd octaua beatitudo eſt quædam [D] confirmatio & manifeſtatio omnium præcedentium. Ex hoc enim quòd aliquis eſt firmatus in paupertate ſpiritus, & mititate, & alijs ſequentibus, prouenit quòd ab his bonis propter nullam perſecutionem recedit. Vnde octaua beatitudo quodammodo ad ſeptem præcedentes pertinet.

Deniqve nota quòd Mattheus enumerat octo beatitudines Matth. 5. Lucas vero ponit tantum quatuor, ſicut patet Luc. 6. Cuius ratio eſt, quia Matthæus recitat ſermonem Domini in monte factum diſcipulis tanquam perfectioribus. Lucas vero narrat ſermonẽ Domini factum eſſe ad turbas. vnde beatitudines numerantur ab eo ſecundum capacitatem turbarum, qui ſolam voluptuoſam, & temporalem, & terrenam beatitudinem nouerunt. [E] vnde Dominus per quatuor beatitudines, quatuor excludit quæ ad prædictam beatitudinem pertinere videntur: quorum primum eſt abundantia exteriorum bonorum, quam excludit per hoc quòd dicit, *beati pauperes.* Secundum eſt quòd ſit bene homini quantum ad corpus, in cibis, & potibus, & alijs huiuſmodi: & hoc excludit per ſecundum quod ponit, *Beati qui eſuritis.* Tertium eſt quòd ſit homini bene, quantum ad cordis iucunditatem; & hoc excludit tertio dicens. *Beati qui nunc fletis.* Quartũ eſt exterior hominum fauor, & hoc excludit quarto, dicens. *Beati eritis cũ vos oderint homines,* & ſicut Ambr. dicit. *Paupertas pertinet ad temperantiam, quę illecebroſa non quęrit: eſuries ad iuſtitiam, quia qui eſurit compatitur, & patiendo largitur;* fletus ad prudentiam, quia cuius eſt flere, eius eſt & pati odium hominum ad fortitudinem.

Cur Mattheus octo, Lucas vero quatuor tantum beatitudines recitauit.

[A] Ad tertivm, ſcilicet *vtrum pręmia quæ attribuuntur beatitudinibus, pertineant ad hanc vitam.* Dicendum quòd circa iſta præmia, expoſitores ſacræ ſcripturæ diuerſimodè ſunt locuti; quidam enim omnia iſta præmia ad futuram beatitudinem pertinere dicunt, ſicut Ambroſius ſuper Lucam. Auguſt. vero dicat ea ad præſentem vitam pertinere. Chryſoſtom. autem in ſuis homilijs, quædam eorum dicit pertinere ad futuram vitam, quædam autem ad pręſentem. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd ſpes futuræ beatitudinis poteſt eſſe in nobis propter duo. *Primo* quidem propter aliquam præparationem vel diſpoſitionẽ ad futuram beatitudinem, quod eſt per modum meriti. *Alio modo* per quandam inchoationem imperfectam [B] futuræ beatitudinis in viris ſanctis, etiam in hac vita. Aliter enim habetur ſpes fructificationis arboris, cum vireſcit frondibus, & aliter cum iam primordia fructuum incipiunt apparere. Sic ergo ea quæ in beatitudinibus tanguntur tanquam merita, ſunt quędam pręparationes vel diſpoſitiones ad beatitudinem, vel perfectam, vel inchoatam, ea vero quæ ponuntur tanquam præmia, poſſunt eſſe, vel ipſa beatitudo perfecta, & ſic pertinent ad futuram vitam; vel aliqua inchoatio beatitudinis, ſicut eſt in viris perfectis; & ſic præmia pertinent ad præſentem vitam. cum enim aliquis incipit proficere in actibus virtutum, & donorum, poteſt ſperari de eo quòd perueniet, & ad perfectionem viæ, & ad perfectionem patriæ. Omnia ergo illa præmia perfectè quidem conſummabuntur in vita [C] futura, ſed interim in hac vita quodammodo inchoantur; nam regnum cœlorum, vt Auguſt. dicit, poteſt intelligi perfectæ ſapientiæ initium, ſecundum quòd incipit in eis ſpiritus regnare, poſſeſſio etiam terræ ſignificat affectum bonum animæ requieſcentis per deſiderium, in ſtabilitate hæreditatis perpetuæ, per terram ſignificatæ, conſolantur autem in hac vita per Spiritum ſanctum, qui paraclitus, id eſt conſolator dicitur, participando, ſaturantur etiam in hac vita illo cibo, de quo Dominus dicit: *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei.* in hac etiam vita conſequuntur homines miſericordiam Dei, in hac etiam vita, purgato oculo per donum intellectus, Deus quodammodo videri poteſt. Similiter etiam in hac vita qui motus ſuos pacificant ad ſimilitudinem Dei accedentes, filij Dei nominantur: tamen hoc perfectius erit in patria. [D]

Præmia quæ attribuuntur beatitudinibus inchoatiue ſpectant ad hanc vitam, completiue ad futuram.

Ad qvartvm, ſcilicet *de conuenientia præmiorum quæ attribuuntur beatitudinibus.* Dicendum quòd pręmia iſta conuenientiſſimè aſſignantur, conſiderata conditione beatitudinum, ſecundum tres beatitudines ſupra aſſignatas. Tres enim primæ beatitudines accipiuntur per retractionem ab his in quibus voluptuoſa beatitudo conſiſtit, quam homo deſiderat; quærens id quod naturaliter deſideratur, non vbi quærere debet, ſcilicet in Deo, ſed in temporalibus & caducis, & ideo præmia trium primarum beatitudinum accipiuntur ſecundum ea, quæ in beatitudine terrena aliqui quęrunt. Quærunt enim homines in rebus exterioribus, ſcilicet diuitijs & honoribus, excellentiam quandam & abundantiam; quorum vtrumque importat regnum cœlo[E]rũ, per quod homo conſequitur excellentiam & abundantiam bonorum in Deo; & ideo regnum cœlorum dominus pauperibus ſpiritu promiſit. Quærunt autem homines feroces & immites, per litigia & bella, ſecuritatem ſibi acquirere, inimicos ſuos deſtruendo. Vnde dominus repromiſit mitibus, ſecuram & quietam poſſeſſionem terræ viuentium; per quam ſignificatur ſoliditas ęternorum bonorum: Quęrunt autem homines in concupiſcentijs & delectationibus mundi, habere conſolationem contra pręſentis vitę labores; & ideo dominus conſolationem lugentibus repromittit. Aliæ vero duæ beatitudines, pertinent ad opera actiuæ beatitudinis, quæ ſunt opera virtutum ordinantium hominem ad proximum, à quibus operibus aliqui retrahuntur, per inordinatum amorem proprij boni; & ideo dominus illa pręmia attribuit his beatitudinibus,

Præmia beatitudinum conuenientiſſime aſſignantur.

propter

propter quæ homines ab eis diſcedunt. Diſcedunt enim aliqui ab operibus iuſtitiæ, non reddentes debitum, Sed potius aliena rapientes, vt bonis temporalibus impleantur: & ideo dominus eſurientibus iuſtitiam, ſaturitatem repromiſit. Diſcedunt etiam aliqui ab operibus miſericordiæ, ne ſe immiſceant miſerijs alienis; & ideo dominus miſericordibus repromittit miſericordiam, per quam ab omni miſeria liberentur. Aliæ vero duæ vltimæ beatitudines, pertinent ad cótemplatiuam felicitatem ſeu beatitudinem; & ideo ſecundum conuenientiam diſpoſitionum quæ ponũtur in merito, præmia redduntur. nam munditia oculi, diſponit ad clare vidẽdum: vnde mundis corde diuina viſio repromittitur. conſtituere vero pacem, vel in ſeipſo vel inter alios, manifeſtat hominem eſſe Dei imitatorem, qui eſt Deus mititatis & pacis; & ideo pro præmio redditur ei gloria diuinæ filiationis, quæ eſt in perfecta coniunctione ad Deum, per ſapientiam conſummatam.

Solutio obiecti.

SCIENDVM autem quod ſicut dicit Chryſoſt. Omnia iſta præmia vnum ſunt in re, ſcilicet ipſa beatitudo æterna; quam intellectus humanus non capit. Et ideo oportuit quod per diuerſa bona nobis nota, deſcriberetur obſeruata conuenientia ad merita, quibus præmia attribuuntur. Sicut autem octaua beatitudo eſt firmitas quædam omnium beatitudinum, ita debentur ſibi omnium beatitudinum præmia; & ideo redit ad caput, vt intelligantur ſibi conſequenter omnia præmia attribui. Vel ſecundum Ambro. pauperibus ſpiritu repromittitur regnum cœlorum, quantum ad gloriam animæ, Sed paſſis perſecutionem in corpore, quantum ad gloriam corporum.

HOC etiam nota quod præmia ſecundum additionem ſe habẽt ad inuicem. Nam plus eſt poſſidere terram regni cœlorum, quam ſimpliciter habere. Multa enim habemus, quæ non firmiter & pacifice poſſidemus. Plus eſt etiam conſolari in regno, quam habere & poſſidere. Multa enim cum dolore poſſidemus. Plus eſt etiam ſaturari, quam ſimpliciter conſolari; nã ſaturitas abundantiam conſolationis importat. miſericordia vero excedat ſaturitatem, vt plus ſcilicet accipiat homo quam meruerit, vel deſiderare potuerit. Adhuc autem maius eſt Deum videre, ſicut maior eſt qui in curia regis nõ ſolum prandet, ſed etiam faciem regis videt. Summam autem dignitatem in domo regia, filius regis habet.

De paupertate ſpiritus.

DISTINCTIO IX.

DEINDE conſiderandum eſt de beatitudinibus in ſpeciali. Et primo de paupertate ſpiritus. Secundo de ſecunda, Beati mites &c. & ſic de alijs per ordinem. Circa primam quæ eſt paupertas conſideranda ſunt quinque. Primo quid ſit paupertas, maxime illa quæ dicitur paupertas ſpiritus, & quę beatos facit, ſicut dicitur Matth. 5. *Beati pauperes ſpiritu* &c. Secundo quomodo aliquis paupertate, vel in bonum bene vtitur, vel in malum abutitur, ſecundum quod ſũt diuerſa genera pauperũ. Tertio per quæ ad amorẽ paupertatis aliquis adducitur. Quarto de bonis quę paupertas in anima facit. Quinto de diuerſis ſignis amoris quæ Deus oſtendit pauperibus, per quę probantur eſſe vere beati. *De his omnibus require ſupra vbi agitur de paupertate.*

De mititate.

Mititas eſt appetenda ratione diuinæ imitationis, inſtructionis, conſolationis, &c.

CIRCA ſecundam beatitudinem, ſcilicet. *Beati mites.* Sciendum, quod appetenda eſt mititas & amanda, ratione diuinæ imitationis. Ad hanc enim nos inuitat dominus Matth. 11. Seipſum proponens in exemplum imitationis dicens. *Diſcite à me, quia mitis ſum*

A *& humilis corde.* Hanc lectionem ſummus doctor ſingulariter commendauit, & ad eam retinendam in corde, & imitandam in opere, ſingulariter inuitauit. *Secundo* ratione diuinæ inſtructionis. Mites enim ſpecialiter docet dominus de agendis & neceſſarijs ad ſalutem. Pſalm. 24. *Docebit mites vias ſuas.* Beati qui talem habent doctorem. *Tertio* ratione diuinę conſolationis. Pſalm. 85. *Miſerere mei domine, quoniam ad te clamaui tota die, lætifica animam ſerui tui,* &c. Sequitur. *Quoniam tu domine ſuauis & mitis* &c. Et ideo dicitur Iſa. 29. *Adijcient mites in domino lætitiam. Quarto* ratione conuerſationis. Talium enim conuictus & conuerſatio gratioſa eſt & amabilis. Prouer. 15. *Melius eſt humiliari cum mitibus, quam diuidere ſpolia cum ſuperbis. Quinto* ratione diuinæ promotionis. Mites enim promouet dominus,
B & ſublimat interdum etiam temporaliter. Sicut patet de beatis Nicolao, & Martino, & alijs: Specialiter etiam de Moyſe, quem ſuper totum populum ſuum, principem & rectorẽ inſtituit. De quo dicitur Numeri 12. *Erat Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines* &c. Similiter etiam de Dauid, qui de ſeipſo dicit. Pſalm. 131. *Memento Domine Dauid & omnis manſuetudinis eius.* Et Eccl. 10. *Sedere fecit mites pro eis. Sexto* ratione beatæ poſſeſſionis. Matth. 5. *Beati mites quoniam ipſi poſſidebunt terram.*

De luctu.

Luctus multiplex.

CIRCA tertiam beatitudinem ſcilicet. *Beati qui lugent.* Sciẽdum, quod luctus inuenitur multiplex
C in ſcriptura. Eſt enim luctus naturalis affectionis, ſicut mater dolet & luget pro morte vnigeniti filij ſui, vel amicus amici: vt Iacob multo tempore luxit pro filio ſuo Ioſeph, quem mortuum æſtimabat. Gen. 37. Et Dauid luxit pro morte filij ſui Amnon multis diebus 2. Reg. 13. Et filium ſuum Abſalon. 2. Regum 19. *Nunciatum eſt Ioab quod rex lugeret filium ſuum* &c. Iſte luctus moderandus eſt, ſicut docet Sapiens Eccl. 22. *Luctus mortui ſeptem dies.* Et Eccl. 38. *Modicum plora ſuper mortuum.*

1. Naturalis affectionis, & iſte moderandus.

ITEM luctus temporalis afflictionis. Et iſte eſt ſuſtinendus. Iob. 30. *Verſa eſt in luctum cythara mea, & organum meum in vocem flentium.* Et Baruch. quarto. *Adduxit mihi dominus luctum magnum.*

2. Temporalis afflictionis, & iſte ſuſtinendus.

D ITEM eſt luctus amaræ compunctionis. Iacob. 4. *Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs quæ aduenient vobis,* &c. Sequitur. *Miſeri eſtote,* idest miſeros vos eſſe ſcitote, *& miſeriam veſtram dolete & lugete, antequam in miſeriam deſcendatis æternam.* Et ibidem. *Riſus veſter in luctum conuertatur, & gaudium in mærorem.* Et Eccl. 7. *Melius eſt ire ad domum luctus quam ad domum conuiuij.* Item Iob. 14. dicitur de pænitente, *Caro eius dum viuit dolebit,* ideſt pænitens debet in carne ſumere & facere pænitentiam doloroſam, *& anima eius in ſeipſo lugebit,* ideſt pœnitens ſemper debet in corde habere luctus compunctionis.

3. Amaræ compunctionis, & iſte continuandus.

QVARTVS eſt luctus compaſſionis; ſicut ex compaſſione *lugebat Samuel Saul,* primo Regum. 15. Et. 2.
E Eſdræ. 1. *In tota Iudæa lugebant Ioſiam.* Et primo Eſdræ. 10. *Lugebat pro tranſgreſſione eorum qui de captiuitate venerant.* Et Neemiæ 1. *Luxi multis diebus & ieiunabam,* ſcilicet pro deſtructione Hieruſalem. Et Tob. 2. *Manducauit panem ſuum in luctu.* Item Ioel. 1. *Luxerunt ſacerdotes miniſtri domini.* Et Eccl. ſeptimo. *Ne deſis plorantibus in conſolatione, & cum lugentibus ambula.*

4. Cõpaſſionis, & iſte frequentandus.

QVINTVS eſt luctus recolendus, ſcilicet luctus deuotionis, quem aſſumit homo ex memoria dominicæ paſſionis. De quo Tre. 3. *Recordare paupertatis meæ, & abſinthij, & fellis* &c. & Iere. 7. *Luctum vnigeniti fac planctum amarum.* Et 2. Eſdræ 1. *In tota Iudæa lugebant Ioſiam,* ideſt Chriſtum, quia Ioſias interpretatur incenſus Domini, vel ſacrificium, vel ſalus domini. Chriſtu,

5. Deuotionis, & iſte recolendus.

A autem ſemetipſum obtulit deo patri, in incenſum inflammationis, vel inflammatæ deuotionis; ex incẽdio dilectionis, in ſacrificium reconciliationis, & in ſalutem æternæ glorificationis.

6. *Dilationis, & iſte in gaudium conuertendus.* SEXTVS eſt luctus dilationis. Pſalm. 119. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt.* & de iſto ſpiritualiter dicitur Matth. 5. *Beati qui lugent.* Et Ier. 31. *Conuertam luctum eorum in gaudium.* Et Iſa. 61. *Spiritus domini ſuper me, euangelizare pauperibus miſit me &c. vt conſolarer omnes lugentes in Syon.* & 66. *Gaudete cum ea* ſcilicet Hieruſalem, *vniuerſi qui lugebatis ſuper eam.*

7. *Æternæ damnationis & iſte horrendus.* SEPTIMVS eſt luctus æternæ damnationis. Lucæ. 6. *Væ vobis qui nunc ridetis, quia lugebitis.* Prouer. 14. *Extrema gaudij luctus occupat.* & Apoc. 18. *Quantum glorificauit ſe & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* B

De fame & ſiti iuſtitiæ.

Eſuries eſt quintuplex. 1. *Deteſtanda, & hæc multiplex.* CIRCA quartam beatitudinem, ſcilicet *Beati qui eſuriunt & ſitiunt* &c. Sciendum quod multiplicem inuenimus eſuriem in ſcriptura. Eſt enim eſuries deteſtanda, metuenda, ſuſtinenda, miſeranda, & appetenda. Eſuries deteſtanda, quia culpabilis & vitioſa, multiplex eſt. *Eſt enim* eſuries ambitioſorum, qui deſiderant honores, & apparẽtiam faſtuoſam, qui propter faſtum plus expendunt quam habeant, multiplicant ſibi equos & familiam multam nimis, dant veſtes & iocalia, celebrant conuiuia ſumptuoſa, & vt hæc & alia multa continuare poſſint, opprimunt pauperes, & tyrannice dominantur, ſicut dicitur Pro. 14. C *Leo rugiens, & vrſus eſuriens, princeps impius ſuper populum pauperem.*

ITEM eſt eſuries cupidorum, qui quanto plus aggregant diuitias, tanto plus eſuriunt. Pſalm. 33. *Diuites eguerunt & eſurierunt:* & bene dicit eguerunt, quia ſicut dicit Hier. *Auaro deeſt tam quod habet, quam quod non habet: nam creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.* Eſt enim auaritia *hydropiſis quædam ſpiritualis,* ſicut ait Greg. Et ſi ex diuitijs aggregatis, quandoque videatur eius eſuries aliqualiter ſedari, non tamen vere ſed fantaſticè ſatiatur, ſicut homo famelicus quando ſomniat ſe cõmedere, & delitijs abundare. vnde dicitur Iſa. 29 *Sicut ſomniat eſuriens & comedit, cum autem fuerit expergefactus vacua eſt anima eius: & ſicut ſomniat ſitiens & bibit, & poſtquam fuerit expergefactus, laſſus adhuc ſitit, & anima eius vacua eſt.* D De cupido dicitur, Iſ. 44. *Declinabit ad terram, & eſuriet.* Iſta eſuries ad multa mala pertrahit animam infœlicem; videlicet ad furta, fraudes, rapinas, & huiuſmodi. Vnde de cupido dicitur Prouer. 6. *Furatur vt eſurientem impleat animam.*

ITEM eſt eſuries accidioſorum. De qua dicitur Prouer. 18 *Anima effæminatorum eſuriet* Et 19. *Anima diſſoluta eſuriet.* Accidioſi namque patiuntur caſum appetitus, quæ eſt infirmitas periculoſa, ſicut in pſal. dicitur, *eſurientes, & ſitientes anima eorum in ipſis defecit.*

2. *Metuenda* ITEM eſt eſuries metuenda, ſcilicet fames calamitatis æternæ. De qua dicitur Iſa. 65. *Serui mei comedent, & vos eſurietis. Serui mei bibent, & vos ſitietis* &c. Nota de ſiti diuitis Epulonis, Lucæ. 16. Econtra de iuſtis dicitur. Iſa. 49. *Non eſurient neque ſitient amplius.* Apo. 7. E *Non eſurient neque ſitient amplius.* & Ier. 31. *Erit anima eorum quaſi hortus irriguus, & vltra non eſuriet.* Et Ioh. 6. *Qui venit ad me non eſuriet.*

3. *Suſtinenda* ITEM eſt eſuries ſuſtinenda, ſcilicet eſuries temporalis egeſtatis. Gen. 41. *In cuncta Ægypto erat fames, qua vrgente clamauit populus.* Et Matth. 12. *Eſurientes diſcipuli cœperunt vellere ſpicas* &c. & Mar. 2. *Dauid eſuriit & qui cum illo erant.* Iſta eſt indifferens, quia poteſt homo ea vti bene vel male, quoniam ſi ſuſtineatur, cum murmure, demeritoria eſt. Iſa. 8. *Cum eſurierit iraſcetur & maledicet Deo ſuo.* Pſalm. 58. *Famem patientur vt canes: ipſi diſpergentur ad manducandum, ſi vero non fuerint ſaturati, & murmurabunt.* Exemplum de Iudæis. Exo. 16. Et in multis alijs locis. Si autem ſuſtineatur A patienter, meritoria eſt. Sicut dicit apoſtolus de ſeipſo Phi. 4. *Vbique & in omnibus inſtitutus ſum, & ſaturari, & eſurire, & abundare,* & penuriam pati.

Aſſumenda eſuries temporalis. HÆC eſt eſuries aſſumenda, exemplo Chriſti, qui voluntariè ieiunauit, *& cum ieiunaſſet 40. diebus & 40. noctibus, poſtea eſuriit.* Baruch. 2. *Anima eſuriens dabit gloriam Deo.* De iſta ſpecialiter dicitur Matth. 5. *Beati qui eſuriunt* &c. Et Lucæ. 6. *Beati qui nunc eſuritis.* Et Lucæ. 1. *Eſurientes impleuit bonis.* Pſalm. 106. *Animam eſurientem ſatiauit bonis.* Idem 145. *Dat eſcam eſurientibus.*

4. *Miſeranda.* ITEM eſt eſuries miſeranda, & miſericorditer releuanda, ſcilicet eſuries pauperum, de qua Tob. 1. *Eſurientes alebat.* Et 4. *panem tuum cum eſurientibus, & egenis comede.* Iſ. 58 *Frange eſurienti panem tuum* &c. Sequitur. B *cum effuderis eſurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua* &c. *& requiem dabit tibi Deus ſemper, & implebit ſplendoribus animam tuam* &c. Item Eccleſ. 4. *Animam eſurientem ne deſpexeris.* de hoc ſpecialiter diſceptabit Chriſtus in iudicio, dicens impijs; *eſuriui & non dediſtis mihi manducare* &c. Iuſtis vero dicet: *eſuriui & dediſtis mihi manducare* &c.

5. *Appetenda.* ITEM eſt eſuries appetenda, ſcilicet ardens deſiderium delitiarum ſpiritualium, & etiam æternarum, vel etiam feruens deſiderium benefaciendi, & ſemper in melius proficiendi, & de iſta ſpiritualiter dicitur Matth. 5. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam* &c. Et Eccleſ. 24. *Qui edunt me adhuc eſurient* &c. Ait enim. Greg. *Hoc diſtare inter delitias corporis & cordis ſolet, quod corporales delitiæ cum non habentur, graue in ſe deſiderium ac* C *cendunt, cum vero habitæ eduntur, comedentem protinus in faſtidium per ſatietatem vertunt. At contra ſpirituales delitiæ cum non habentur, in faſtidio ſunt; cum vero habentur, in deſiderio, tantoque à comedente amplius eſuriuntur, quanto ab eſuriente amplius comeduntur.*

De effectibus miſericordiæ Dei.

DISTINCTIO X.

CIRCA quintam beatitudinem, ſcilicet. *Beati miſericordes,* &c. Aduertendum eſt, quod Deus qui ſummè miſericors eſt, & ſuper omnia vult de D miſericordia prædicari, ad miſericordiam nos inuitans, ſemetipſum proponit in exemplar euidentiſſimum, veraciſſimum, & perfectiſſimum; per quod habeamus doctrinaliter informari, per quod debeamus veraciter reformari, & cui ſtudeamus exemplariter conformari, & in quod habeamus deformiter transformari. Ait enim Lucæ 6. *Eſtote miſericordes ſicut & pater veſter miſericors eſt.* Sciendum igitur quod licet Dei vna ſit eſſentialiter miſericordia, ſicut & Deus vnus eſt. Pſalm. 58. *Deus meus miſericordia mea;* tamen multiplex eſt in effectu. Pſalm. 118. *Miſericordiæ tuæ multæ domine.* Et 2. Reg. 24. *Multæ miſericordiæ eius.* Et vere tam multæ ſunt, vt enarrare non poſſint. Pſalm. 106. *Quis ſapiens & intelliget miſericordias Domini.*

E QVAMVIS autem effectus diuinæ miſericordię ſint innumerabiles abſolutè loquendo, libet tamen ad præſens de duodecim facere mentionem. *Primus eſt,* in peccatorem ad pœnitentiam longanimiter expectãdo. *Secundus eſt,* in ipſum multipliciter reuocando. *Tertius eſt,* in reuerti volentem liberando, & obicem remouendo. *Quartus eſt,* reuertentem benigne recipiendo *Quintus eſt,* clementer indulgendo. *Sextus eſt,* indeſolatum pro ſpe veniæ conſolando. *Septimus eſt,* in damna & deperdita reſtituendo. *Octauus eſt,* in neceſſarijs prouidendo. *Nonus,* in pugnanti ſuccurrendo. *Decimus,* in bonum promouendo. *Vndecimus,* in donis ſuis magnum efficiendo. *Duodecimus,* introducendo in cœlum, & ſupra condignum remunerando. *Duodecim effectus miſericordiæ Dei.*

PRIMVS

1. Expectatio peccatoris ad pœnitendum.

PRIMVS igitur effectus diuinæ miſericordiæ eſt, quod peccantem diu expectat ad pœnitẽtiam. Sap. 11. *Diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam.* Iſa. 30. *Propterea expectat dominus vt miſereatur noſtri.* Rom. 2. *an ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit.* Bern. *Magna plane omnino miſericordia domini in expectatione eſt.* Non enim peccantem angelum expectauit, ſed præcipitauit è cœlo. hominem peccantem non diſtulit, ſed protinus expulit eum è paradiſo; nunc autem expectat, diſſimulat, ſuſtinet decem annis, aut viginti, & vſque ad ſenectutem & ſenium; & hæc eſt gratia Chriſti, & virtus crucis eius, qui ait. *Viuo ego dicit dominus: Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat.* ſic dominus Pharaonem diu expectauit, ad vltimũ ſubmerſit in mari. Ex. 14. Sic Iudæos vt ab idolatria redirent, tandem per Babilonios captiuauit. vt pœniterent de hoc quod Chriſtum occiderant, vt legitur in eccleſiaſtica hiſtoria, per quadraginta annos; ad vltimum impœnitentes gladio Romanorum tradidit, & per mundum diſperſos, ſempiterno opprobrio. Similiter Iſa. 5. Cum dominus diu expectaſſet vineam vt faceret vuas, nec faciebat niſi labruſcas, eam diſſipationi & deſtructioni expoſuit.

2. Reuocatio peccatoris.

SECVNDVS effectus diuinæ miſericordiæ eſt, quia peccatorem multipliciter reuocare conatur, videlicet corripiendo flagello, blandiendo promiſſo, vocando prædicationis vel locutionis verbo, incitando reclamando & inſpirando interno conſilio, increpando aliquo terribili ſigno. Hæc omnia notantur. Prouer. 1. *Conuertimini ad correctionem meam*, ecce primum, *en proferam* &c. Ecce ſecundum &c. Ecce quam ſollicitus eſt dominus ad reuocandum peccatores, miſit enim legem & prophetas, vt patet Iſa. 6. *Ecce ego, mitte me.* Ier. 1. *Ad omnia quæ mittam te, ibis* &c. Item Ezech. 2. *Nõ ad populum ignotæ linguæ ego mittam te.* Item Apoſtolos. Matth. in fine. *Ite prædicate euangelium omni creaturæ*, &c.

Exemplum.

ITEM in eccleſiaſtica hiſtoria legitur, quod cum dominus expectaſſet Iudæos ad pœnitentiam per 40. annos poſt paſſionẽ ſuam, auditi fuerunt angeli Iudæos exponentes, qui fuerant eorum cuſtodes, & clamabãt, tranſeamus ab his ſedibus, & ſic receſſerunt, portæ templi per ſe apertæ ſunt, ſuperliminare templi ſciſſum eſt, vacca quæ debebat immolari, inter manus ſacerdotis agnum peperit, quidam homo iuit per ciuitatem Hieruſalem clamare non ceſſans, & frequenter, replicans inter clamores. Væ væ tibi Hieruſalem. hic nec minis nec verberibus poterat compeſci; & cum laceratus eſſet à Iudæis vſque ad mortem, hoc moriẽdo clamauit ſignis comminatorijs in Iudæos.

3. Liberatio ab his quæ conuerſionem impediunt.

TERTIVM beneficium diuinæ miſericordiæ circa peccatores eſt, quia volentes redire, ab impedimentis explicat & liberat, vt Iſrael de ergaſtulo Ægypti, & de manu Pharaonis, & exercitu eius. Exo. 14. vt Ionã de ore piſcis Ion. 3. & in multis alijs locis in Biblia. *Item* in vitiſpa. de monacho flagitioſo, qui cum nollet redire ad domum, & intruſiſſet ſe in quodã ſepulchro, vt ibi pœnitentiam ageret, venerunt dæmones ad eum, volentes eũ retrahere, primo blandimentis, deinde promiſſis diuitiarum, deliciarum, ſcortorum nobilium, & cum nec ſic proficerent, attriuerunt eum per triduum flagellis vſque ad mortem; & cũ ille in corde ſemper eis contradiceret, in extremo ſpiritu conſtitutus, dominus eum, miſſo lumine deſuper, confortauit, & liberauit, & dæmones effugauit, clamantes, viciſti monache viciſti, & eum ita commutauit, vt quaſi angelus Dei ex tunc inter homines appareret.

4. Benigna ſuſceptio pœnitentis.

QVARTVM beneficium eſt, quod reuertẽtes benigne recipit, & pro reditu eorũ gaudet, vt dicitur Lucæ 15. De filio prodigo gaudenter recepto à patre. & probat hoc ibi dominus, per triplicis parabolæ exẽpla, ſ. ouis perditæ, quæ reperta ad ouile cum gaudio reducitur: dragmæ, quæ amiſſa & diligẽter quæſita & reperta, cũ gaudio erigitur & cuſtoditur: filij, qui reuerſus, cũ gaudio recipitur à patre, & pro receptione ſua, magnũ gaudiũ amicis & vicinis exhibetur. per hoc probat dominus quod magnũ gaudium eſt angelis Dei in cælo, & Deo ſimiliter, ſuper vno peccatore pœnitẽtiã agente. vnde Iere. 3. Dicit dominus, *ſi dimiſerit vir vxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eam vltra? nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa.* Ibi oſtendit quam benigne ſuſcipiat peccatorem, dum adulteram quæ fornicata eſt cum amatoribus multis, ſe recepturum promittit, dicens; *tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, & ego ſuſcipiam te.*

HVIVS exemplum voluit B. Bern. imitari, de quo legitur in vita ſua, quod quendam in monachum receperat, qui luſor fuerat, qui cum omnino vellet exire ordinem, quæſiuit ſanctus quid facere ſciret, vnum victum ſuum acquireret. At ille ait ſe nihil ſcire facere, niſi cum talis ludere. Ad hoc ſanctus Bernard. & ſi tibi capitale commiſero, volo vt ſingulis annis venias computare mihi, & lucrum diuidere, eſto inquit, & accipiens triginta ſol dos lætus abijt, poſt modicũ tempus perdidit, & confuſus ad portam redijt, quod audiens B. Bern. lætus illuc perrexit, & gremium ſuum illi porrexit, vt lucrum ſuum ſimul diuiderent. At ille ait, nihil lucratus ſum, ſed ſolidos veſtros amiſi; ſed ſi vultis me recipere, poteſtis me habere pro veſtro capitali. Ad hoc ſanctus. Melius eſt vt te recipiam, quam totum ſimul perdam: & recipit eum gaudens de eius recuperatione, hæc receptio ſignatur 1. Reg. 22. *Conuenerunt ad Dauid in Odolam*, quæ interpretatur teſtimonium eorum, vel teſtimonium approbationis, *omnes qui conſtituti erant in anguſtia, & oppreſſi ære alieno, & amaro animo, & factus eſt eorum princeps*, per quos ſignantur pœnitentes ad Chriſtum redeuntes, ad teſtimonia miſericordiæ. hæc receptio pœnitentis ſignatur 2. Re. 19. in receptione Semei ad pacem venientis, & veniam poſtulantis. Item 2. Re. 14. *Non vult Deus perire animam*, &c. In receptione & reconciliatione Abſalonis. *Item* quanto caſtrum aliquod fortius & magis munitum videt rex contra ſe fortius rebellare, tanto magis gaudet de eius reditione ad beneplacitum regiæ voluntatis. Sic de peccatore quanto rebellauit acrius contra Deum, tanto de eius conuerſione voluntaria magis gaudet. *Item* quanto venatores regis feram magis illuſtrem capiunt & maiorem, & in aliquo magno feſto regi & curię ſuæ offerunt, rex magis lętatur cum tota curia ſua. Sic Deus quando prædicatores maiorem peccatorem diuinæ curiæ repręſentant, magis lætatur cum cæleſti curia tota. *Item* quanto morbus eſt grauior & deſperatior, tanto efficitur medicus lætior, ſi per manum eius infirmus deſperatiſſimus curatur: ſic Chriſtus pro peccatore deſperatiſſimo pœnitente. *Item* quanto filius à patre pio receſſiſſet longius, tanto eum videt libentius, & lætantius recipit redeuntem; vt filium prodigum euangelicus pater Lucę 15. *Item* mater habens duos filios quorum vnum audit cecidiſſe in lutum leniter, & alium in profundiſſimũ puteum, currit ad magis periculoſum, citius ſubuenit pro viribus, plangit pro eo fortius, recipit eum gratantius. Sic Chriſtus eos qui de maiori periculo euadunt.

Exemplum. *Simile.* *Simile.* *Simile.* *Simile.*

QVINTVM beneficium eſt, quod pęnitenti veniam petenti clementer indulget. Eccl. 18. *Magna miſericordia Dei, & propitiatio illius conuertentibus ad ſe.* Iſa. 44. *Deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.* Ezech. 18. *quod ſi impius egerit pœnitentiam*, &c. Huius exempla multa habemus, in nouo & veteri teſtamento, vt de Dauid dicente, *peccaui: cui Nathan, & dominus tranſtulit à te peccatum tuum* 2. Re. 12. Item Matth. 9. Dixit paralitico. *Remittuntur tibi peccata.* Item Lucæ 7. *Fides tua te ſaluum fecit, vade in pace*, &c. Item, *dimiſſa ſunt ei peccata multa* ibidem. Item Matth. 15. Chananææ clamanti, miſerere mei, reſpondit, fiat tibi ſicut petiſti. In cuius ſignum filia eius à dæmonio liberabatur. Item Ioann. 8. reſpondit adulteræ, *nec ego te condemnabo, vade iam amplius noli peccare.*

5. Clementem indulgentia peccatorum.

li peccare. Item Lucæ 18. Publicanum iuſtificatum. Lucæ 23. ait latroni, *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Act. 10. Paulus conuerſus dicitur *vas electionis.*

Item nullum ſanauit dominus, quem integrè non ſanauerit, nulli remittit quin integrè remittat, quantum ad culpam, & ſi integram agat pænitētiam, quantum ad culpam & pænam, integre remittit. Bern. *Verè benignus & miſericors eſt, integre remittendo: quia nec punit integre & perfectè, pænitentem vindicando, nec confundit exprobrando, nec minus diligit rancorem retinendo, nec imputat beneficium retrahendo.* De his multa exēpla ſunt.

Exemplum.

In vitiſpa. dicitur quod quidam frater manens in eremo ſuaſu ſeniorum iuit in Ægyptum, vbi habebat ſororem carnalem, quæ multis erat cauſa perditionis. quæ cum audiret eum aduenire, occurrit ei, relictis amatoribus, nudato capite, & diſcalciata, volens eum amplecti. qui cum eam arguerer, quæſiuit ipſa ſi adhuc ſpes ſupereſſet ei: qui ait quod ſic. illa petit quod permittat eam ſecum in deſertum. Ille ait quod prius vadat calciare ſe, & cooperire caput. illa dicit quod non rediret de cetero ad officium peccati ſui; illa eum ſequitur ad deſertum. cum aūtem viderent homines, ne male ædificarentur dixit ei, quod per aliam viam vadat. cum autem rediret ad eam, inuenit eā mortuam, habentem pedes plenos ſpinis, & ſanguine: & reuelatū eſt patribus, quod Deus acceptaſſet eius pænitentiam, maxime pro feruore ſuo, quia non fuit reuerſa, etiam quaſi non ſentiens dolorem, iter arreptum non dimiſerat.

6. Conſolatio pænitentis.

Sextvm beneficium eſt, quod deſolato pro timore veniæ conſolationem immittit. Iob. 5. *Mœrentes ſpiritu erigit ſoſpitate.* Iſa. 61. *vt darem conſolationem lugentibus Syon* &c. In ſignum huius, Matth. 27. dicit angelus, *dicite diſcipulis eius & Petro.* Ipſum ſpecialiter nominat ad eum conſolandum, qui, vt dicitur in ſcholaſtica hiſtoria, à paſſione domini, in ſpelūca quę dicitur gallicantus, flens pro eo quod Deum negauerat, & pro paſſionis compaſſione, permāſit, vſquequo dominus ei apparuit confortans eum. *Item* apparuit Mariæ Magdalenæ primum ad conſolandum eam, & erigendum ad ſpem. Mar. 16. & Matth. 20.

Exemplum

Item in vitis pa. dicitur, quod quidam ſolitarius magnæ vitæ, faciebat ſportellas, quas quidam prouidentes quieti eius, vendebant ei in proxima ciuitate. quibus volens parcere in labore, ſuadente diabolo, ipſemet iuit; & videns ibi mulierem in eam incurrit. & cum rediret, videt iuxta flumen dæmones gaudentes & tripudiantes pro eius ruina. quod aduertens, cogitauit præ dolore in flumen ſe ſubmergere. Sed cogitans quod de hoc perfectum faceret eis gaudium, incluſit ſe in arcta pænitentia, habens ante ſe lucernam extinctam in cacabo, flens frequenter. anno finito in vigilia paſchæ, volens experiri ſi forte remiſiſſet ei Dominus, eleuato capite inuenit ardentem lucernam poſt annum.

7. Reſtitutio amiſſi.

Septimvm beneficium eſt, quod amiſſa reſtituit. Ezech. 36. *Reſtituam vos ſicut à principio, boniſque donabo maioribus, quam habuiſtis ante.* Ioel. 2. *Reddam vobis annos quos comedit locuſta, bruchus, & eruca, & rubigo* &c. Leuit. 25. *in anno iubilæo redibunt omnes ad amiſſas poſſeſſiones.* Hoc ſignatur per diuerſa exempla bibliæ. Gen. 40. Viſio vitis in qua erant tres propagines, ſignum fuit pincernæ Pharaonis, quod reuerteretur in gradum priſtinum, & quod recuperaret amiſſa. Vitis pænitentiam ſignificat, quæ vino compunctionis inebrians, Deum lætificat; tres propagines, tres partes eius.

Exempla ſcripturæ.

Item 4. Reg. 20. pænitente & flente Ezechia, vita ei prolongatur, ſanitas datur, & ſol reuertitur. Item 2. Paral. 34. Manaſſe pænitente, de cuius ſceleribus & flagitijs enormibus, in carcere & vinculis regis Babylonis, Deus eum liberauit, & in Hieruſalem reduxit, & ablata reſtituit. Similiter Dan. 4. Cum Nabuchodonoſor propter peccata ſua mutatus in beſtiam eiectus eſſet à regno, & per ſeptennium exul, cum eleuaret oculos ſuos ad cælū ad dominum, ſenſus ſuus redditus eſt ei, & reuocatus eſt ad regnum, & recuperauit amiſſa bona ſua.

Exemplum.

Item in vitiſpatrum dicitur, quod cum quidam eremita impugnatus à fornicatione, veniſſet in quandam ciuitatem Ægypti, & videret ibi filiam ſacerdotis idolorum, adamauit eam; & petiuit à patre quod daret eam ſibi in vxorem. qui de conſilio diaboli in idolo loquentis, dixit quod non daret eam ei, niſi baptiſmum & Deum negaret, & propoſitum monachi. quod vt fecit vidit columbam de ore ſuo egrediētem, & in cœlum aſcendentē, nec ſic adhuc voluit dare ei, niſi cōſulto Deo ſuo: qui ait, non dabis ei: quia Deus chriſtianorum, etſi ipſi negent eum: non negat eos, ſed adiuuat. Quod cum referret ei ſacerdos, compunctus & reuerſus ad cor, redijt ad eremum ad magnum quendam ſenem, cui hoc oſtendit. qui cum data ſibi pænitentia perſiſteret per hebdomadam in ieiunio & oratione, in fine redijt ad ſenem. qui cum orarent, vident in cælo columbam ſuper caput eius, ſed nōdum deſcendentem. In fine ſecundæ hebdomadæ, vident eam appropinquantem: in fine tertiæ, in os eius intrantem.

8. Prouiſio neceſſariorum

Octavvm beneficium eſt, quia conuerſis prouidet neceſſaria ad vtilitatem, vt alimentum, veſtimentum, documentum, medicamentum: ſicut fecit filijs Iſrael in deſertō, poſt exitum Ægypti, & tranſitum maris rubri, manna, & aquam de petra, dedit eis pro alimento, dedit durabilitatem eorum veſtimento & calciamento per quadraginta annos. pro documento dedit legem pro medicamento æneum ſerpentem. de his omnibus legitur Deutro. 8. Mar. 8. *miſereor ſuper turbam, quia iam triduo,* ſcilicet pænitentiæ, *me ſuſtinent* &c. Matth. 6. *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ* &c. quia qui paſcit volatilia, dabit alimentum: qui veſtit lilia, dabit veſtimentum: qui dat creſcere herbas & arbores, dabit augmentum. Quod autem ſuos paſcit habemus exemplum 4. Reg. 17. Heliam pauit per coruum & mulierem Sareptanam. & eiuſdem 19. Eundem paſcit per angelum. Dan. 14. Danielem paſcit per Abacuc.

Exemplum

In vitiſpatrum dicitur, quod cum fieret grauiſſima perſecutio chriſtianorum, timens Paulus primus eremita periculum, fugit in deſertum, vbi parauit ei Deus ſpeluncam ad habitandum, per quadraginta annos, folia palmæ ad veſtiendum, fontem ante os ſpeluncæ ad bibendum, dimidium panem albiſſimum ad veſcendum, & hoc ſingulis diebus per illud tempus. Cū autem beatus Antonius veniſſet per reuelationem ad eum, coruus apportauit panem integrum. eo autem mortuo cum beatus Antonius non haberet quomodo ei ſepulturam faceret, leones duo pedibus eam fecerunt; & ea facta, petita & habita benedictione Antonij recedunt.

Exemplum.

In vitiſpa. cum beatus Frontonius eſſet in quadam ciuitate, vbi habebat in conuentu triginta monachos, ſuaſit eis vt irent ad eremum pro pænitentia facienda, relictis delitijs ciuitatis: quod faciunt, ſecum ferentes ſacculos & ſemina. cumque ſocij murmurarēt pro defectu cibi, verbis eos conſolabatur. Angelus autem domini apparuit cuidam diuiti, arguens eū quod delicatè viueret, & Dei ſeruos fame mori permitteret. Item ſecundo apparuit comminando: tertio cum grauiter flagellauit, mortem minans, niſi dictis monachis prouideret. Qui cum neſciret vbi eſſent, conſuluerūt amici eius, quibus vulnera ſua oſtēdebat, quod ſeptuaginta camelos ſuos victualibus oneraret, & extra ciuitatem conduceret, & in cuſtodiam angeli eos cōmitteret; quod fecit, cū autem monachi afflicti fame Deū laudarent, audiunt campanulas camelorum, camelos recipiunt, lauant pedes & reficiunt, medietatem onerum eorum retinent, & aliam remittunt in camelis. Cùm autem die quarta diues ille lugeret, credens amiſiſſe camelos, recipit eos; quæ reportauerunt dedit pauperibus, hoc faciebat ſingulis annis, quouſque monachi ſunt reperti.

Exempla.

A ITEM cum quidam frater eſſet in eremo & comederet herbas, licet eſſent dulces ita diſſoluebant eum, quod fere moriebatur. & cum ieiunaſſet per 7. dies, timens omnes herbas: quædã beſtia dicta dorcas, apportauit ei faſciculum de non nociuis, vt per eas cognoſceret quibus veſci deberet. *Item* cum beata Agnes eſſet nudata, veſtiuit eam Deus condenſitate crinium ſuorum ſolutorum. *Item* veſte candidiſſima ſibi miſſa per angelum. *Item* beatæ Agathæ prouidit, miſſo medicamento per beatum Petrum Apoſtolum. *Item* in vitiſpa. quidam frater intrans interiora deſerti, inuenit ſpeluncam, & vidit quendam venientem cum grege bubalorum: qui poſt adiurationem dixit ei, quod fuerat monachus in congregatione. poſt inde receſſerat, & hoſpitale ædificauerat, & hoſpites recipiebat, viuens de textura, ſic familiaris virgini ſacræ: cum qua B per ſeptem menſes poſt miſſa munera & viſitationes, peccauit. poſt pœnitens, fugit ad eremum habitans cum feris, vbi cum præ dolore hepatis, nec ſtare, nec orare poſſet, clamauit ad dominum. adeſt vir. tangit digitis locum doloris, ſcindit, & vlcus abradit, & ei oſtendit, & hepar in loco ſuo reponit, & ſanauit: nec poſt per aliquam intemperiem doluit.

9. *Subuentio tribulatis & tentatis.*

NONVM beneficium eſt, quod pugnanti vel impugnato ſubuenit, cuſtodiens & eripiens eum, ſi in tentatione vel tribulatione confidenter ad ipſum confugiat. ſicut Ezechiam, ab obſidione Sennacherib. & ſuos, eripuit & protexit 4. Reg. 19. Et 2. Paral. 32. *Aſa clamante ad dominum, perterruit dominus Æthyopes & Ethiopes, qui domino cædente, contriti ſunt & proſtrati* &c. eiuſdem 20. *Orante Ioſaphat, & dicente: Cum ignoremus* C *hoc ſolum reſidui habemus*, &c. *hoſtes in ſemetipſos verſi, mutuis ſe conciderẽ vulneribus.* Iob. 5. *In ſex tribulationibus liberabit te, & in ſeptima non tanget te malum.* Nota quæ ibi ſunt.

Exemplum.

DE hoc habetur exemplum in vita beati Antonij, de quo legitur in vitiſpa. quod cum reliquiſſet omnia propter Deum, vadens in quodam agello tentauit eū ibi diabolus diuerſimode per ſpiritum luxuriæ, blaſphemiæ, & alijs occultæ, & poſt per ſomnia, diuerſimode: poſt aperte ſub forma parui Ethiopis, dicens ei, quod ei aſſentiret, & quomodo multos ſeduxerat. In omnibus autem tentationibus viriliter reſiſtebat dicens, quod de eo non curabat, quia ſua obſcuritas & paruitas, ſigna erant ſuæ deformitatis & impotentiæ. D Cum autem iuiſſet ad loca vbi erant ſepulchra, vt ibi vitam ſolitariam duceret: dæmones videntes quod nõ præualuerunt ei occultè tentando, verberauerunt eũ ad mortem, frater autem qui miniſtrabat ei, & viſitabat eum inueniens eum quaſi mortuum, reportauit eum ad locum vnde venerat. vbi cum veniſſent fratres quaſi ad exequias funeris, reſumpto ſpiritu, caput eleuans, videns ſe vbi erat, rogabat vt reduceretur ad priorem locum. quo facto veniunt dæmones tentantes eum, perterrere volentes eum ſub omni ſpecie ferarum & reptilium, & irruentes in eum, & domum eius diruentes, eum iterum ad mortem flagellantes. Sed cum immobilis perſeueraret, clamant ſe victos, & fugientes recedunt, adueniente Chriſto cum lumine, & domum eius reparante. à quo cum quæreret, vbi eras ô bone Ieſu: E Reſpondit, quod iuxta eum erat, eius triumphum de dæmonibus aſpiciens & congaudens. *Cum* ſolus fugeret ad deſertum, diſcum argenteum inuenit, qui vt fumus euanuit. *Item* maſſam auri inuentam fugit vt incendium. In loco deſerti vbi fuerat, caſtrum deſertum fuit per viginti annos, ad quem frequenter veniebant dæmones in forma militum armatorum, nunc vrſorum, nunc leonum, quos confutabat, & adiuuante domino vincebat, & cruce fugabat.

10. *Promotio in bonum.*

DECIMVM beneficium eſt, quod in bonum promouet & nutrit. pſal. 33. *Oculi domini ſuper iuſtos.* Greg. *Cito bonum perditur, quod à largitore non cuſtoditur. Exemplum huius habetur.* Gen. 28. Dixit dominus ad Iacob. *Ero cuſtos tuus in omnibus vijs tuis*, &c. Item Iob. 1. *Dixit Sathan ad dominum, vallaſti Iob & domum eius, & vniuerſam ſubſtantiam eius*, &c. Ita quod non potuit diabolus poteſtatem habere in vnica ouicula eius, niſi permiſſus. Dixit diabolus beato Bartholomæo, vt legitur in paſſione eius, quod dominus adeo cuſtodiebat eum & angeli eius, quod non poterat contingere aut lædere minimam formicam in lecto eius. Cuſtodit dominus per ſeipſum vt Iob, per angelos vt Iacob, qui vidit caſtra Dei. Gen. 32. Aliquando etiam per ſuos, ne cadant in peccatum; vt beatum Hylarium per beatum Martinum. de quo habetur hoc exemplum, quod cum b. Hylarius feſtinaret contra hæreticos pro fidei defenſione pedes, adiunxit ſe diabolus ei, in ſpecie cuiuſdam ſeruientis, portans ei cappam & alia, multum ſe ingerens in eius obſequium, quaſi compatiendo. rogat eum primo vt vinum minus limpharet, vt laborem viæ melius ſuſtineret. quod cum ad eius inſtantiam feciſſet, Poſtea rogauit, vt ſine aqua biberet: Poſt vt carnes comederet. Et ſic eius pœnitentia paulatim imminuta, cum veniſſent in quandam villam, dicit ei diabolus, quod ibi erat quędam religioſa mulier, quæ multum affectabat ei loqui. procurante ergo ita diabolo, pluries locuta eſt ei. quæ ſic ſanctum virum verbis & factis allexit, quod commotus fuiſſet ad caſum, niſi Deus hoc opus diaboli, beato Martino reuelaſſet: qui occurrens ſubito dæmonem effugauit, & propalauit, & Hylarium liberauit.

VNDECIMVM beneficium eſt, quod conuerſum ad ſe frequenter ad magna prouehit, adeò quod *vbi abundauit delictum ſuperabundet & gratia.* Rom. 5. vt patet de Maria Magdalena, Petro, & Paulo. *Item* in vitiſpa. legitur quod cum Moſtius eſſet princeps latronum & gentilis, & veniſſet ad domum cuiuſdam ſacræ virginis ad ſpoliandum eam, dormiens vidit quẽdam in habitu regio dicentem ſibi, quod ceſſaret ab his maleficijs, homicidijs, & furtis, & faceret eum ducem & principem militiæ ſpiritualis monachorum. Hic promittit libenter ſe facturum, quærit à virgine monaſterium, baptizatur, & quærit mandata ſalutis: docent eum tres primos verſus pſalterij: dicunt eos poſſe ei ſufficere ad ſalutem, vadit ad eremum perſeuerans in fletibus & orationibus, viuit ibi diu de radicibus, poſt redijt verſus dictos monachos perfectus opere & ſermone. Poſt ad eremum reuerſus, dominicis diebus panem diuinitus ſumebat, pater multorum extitit poſtea monachorum; & operator multorum miraculorum &c.

11. *Promotio peccatorum ad magna.* *Exemplum.*

ITEM inter miracula beati Ioannis euangeliſtæ, legitur in hiſtoria eccleſiaſtica lib. tertio cap. 23. Quod cum eccleſias circuiret, vidit quendam iuuenem fortem & pulcherrimum ferocis animi, quem ſub teſtimonio Chriſti & eccleſiæ, cuidam epiſcopo commendauit nutriendum, & baptizandum, & informandum in ſeruitio Chriſti. quod cum feciſſet, poſtea cum alijs laxauit habenas, & recedens ab epiſcopo, omnibus flagitijs ſe admiſcens, fit princeps latronum, omnino deſperans. Poſt aliquantum tempus, beatus Ioan. rediens, requirit ab epiſcopo commiſſum, à ſtupente requirit iuuenem, quem cum diceret mortuum in anima, & vbi eſſet, percuſſo capite, aſcendit equum, inſequitur, & inuentus eſt à latronibus. quærit ab eis ſuum principem, quo adducto, eum agnoſcens, fugit armatus. Ioannes oblitus ætatis ſuæ, eum inſequitur clamans, quid fugis fili dilectiſſime, patrem ſenem non armatum; noli timere, ego pro te Chriſto rationem reddam, Paratus pro te mori; crede mihi quia Chriſtus me miſit. tunc ille ſtetit, vultum demiſit, arma depoſuit, & amariſſime fleuit. Veniam poſtulanti, & dexteram nimiæ cædis conſciam occultanti, pollicetur Ioannes quaſi ſub ſacramento, ſe ei veniam impetraturum, & pedibus iuuenis prouolutam, manum eius quaſi per pœnitentiam purgatam oſculatur, ad eccleſiam eum reducit, veniam

quam promiſerat ei, ieiunijs & orationibus impetrauit, nec deſtituit, vſque dum emendatum per pœnitentiam perfecit.

12. *Introductio in gloriam.*

DVODECIMVM beneficium eſt, quod introducit in gloriam, & ſupra condignum remunerat, pſalm. 102. *Benedic anima mea domino. Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus.* Deutero. 8. *Dominus Deus tuus introducet te in terram bonam*, &c. Et 15. *Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ*, &c. Sicut fecit latroni, Lucæ. 24. *In vitiſpa.* legitur, quod cum rediret b. Anton. de viſitatione Pauli primi eremitæ, audiuit choros angelorum cantantes, & animam dicti Pauli introducentes.

Exemplum.

ITEM in vitis pa. cum beatus Paphnutius oraret, reſpondit ei angelus, quod ſimilis foret cuidam ſymphoniaco qui in vico quodam cantaret, quo quæſito & inuento, quæſiuit de merito ſuo, qui dixit ſe fuiſſe latronem. adiurauit vt diceret ei ſi tunc aliquid boni fecerat. Ille dixit quod virginem ſacratam & flentem, vi rapuerat de manibus ſociorum ſuorum, & intactam reſtituit in loco ſuo. Item requiſitus vltra: Reſpondit ſe mulierem laſſam inueniſſe in ſilua, quæ nec per triduum comederat; quæ ait quod fugerat propter tortores, qui virum ſuum propter fiſcale debitum in carcere detinebant & pueros ſuos, & ipſam ad hoc requirebant, & quod eam duxit ad foueam ſuam, & refecit, & 300. dedit ei ſolidos, ad virum & filios liberandos, & reduxit eam ad locum ſuum. Qui ſuaſus ad vitam eremiticam, abiectis fiſtulis, pro muſica ſpirituali ſecutus eſt Paphnucium. & per tres annos arctiſſime ſe affligens, inter choros ſanctorum, & angelorum, tradidit ſpiritum. quod Paphnucio eſt reuelatum, audiuit eum ab eis in cœlum deportari. Item cum Paphnucius dictus poſt arctius ſe affligeret: Reſponſum eſt ei, quod ſimilis foret primario vici illius. vadit ad eum, ſuſcipitur honorifice; adiuratus, refert quod per triginta annos cum vxore ſua manens continuerat, nec eam ante cognouerat, niſi cauſa prolis; & quod nunquam ab hoſpitalitate ceſſauit, adueniente peregrino prior occurrit, & quod viaticum in receſſu ſuo ſemper dedit, & quod pauperem nullum deſpexerat, ſed neceſſaria pro poſſe ſuo eis dederat, perſonam in iudicio non acceperat, alieni fruges in domum ſuam non introierant, litē videns nō præterierat, ſed ad pacē pro viribus reduxerat, famulos ſuos nemo in forefcto ſuo inuenerat, greges ſui alienas fruges nō læſerant, quantum potuerant inferiorē opprimi nō ſuſtinuerat, ſēper ſtuduerat neminē contriſtare, & à nemine contriſtari, in iudicio neminem condemnauit, ſed pacificauit. Ad hoc Paphnucius ait. Hoc vnum tibi deeſt, vt abneges temetipſum, tollas crucem tuam, & ſequaris Chriſtū. qui ſtatim obediuit factus monachus. Quadam autem die dum in cella ſua reſideret Paphnucius, vidit animā dicti primarij, recipi à multitudine angelorum pſallentium: *Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti domine, inhabitabit in atrijs tuis.* Itē poſt hoc arctius ſe affligēs, quis ſibi adhuc foret ſimilis; audiuit quod cuidā negociatori Alexandrino. hic decē ſaccos plenos leguminū deferebat, quæ dabat viris religioſis quos viſitabat, quorū orationibus ſe committebat. Huic occurrit Paphnucius amplexans eum, & dicens: quid tibi cum his negocijs ô deo digna & pretioſiſſima margarita. Ille autem ſtatim eum ſequitur, iubens omnia quæ ducebat, dari pro Deo: qui poſt breue tempus ad dominum aſſumptus eſt. Poſtea autem ait angelus Paphnucio oranti, cras venies in æterna tabernacula. Tunc vocato ſacerdote reuelauit ei ante dicta, & ſuſcipit ſacramenta. tunc emiſſo ſpiritu, qui aderant viderunt animam eius ſuſcipi ab angelis & ſanctis; hymnum canentibus.

Exemplum.

ITEM legitur quod quidam rex in terra ſua habens quendam diuitem ſapientem, non inueniens occaſionem quomodo eius pecuniam extorqueret, quæſiuit ab eo tres quæſtiones, quod niſi eas ſolueret, multam pecuniam ei daret, quæ videbantur inſolubiles. Prima fuit, vbi erat medium terræ quaſi centrum. Alia, quot modij aquæ erant in mari. Tertia, quam magna erat miſericordia Dei. Cum autem die aſſignata, coram regis curia, à carcere deduceretur, in quo detinebatur vt ſe redimeret, & dictas queſtiones ſolueret; de conſilio cuiuſdam philoſophi dicti, auxilium miſerorum, aſſumpto baculo, in terra infixit dicens, hic eſt centrū terræ, & medium, improba ſi potes. Si vis vt menſurem modios maris, retine flumina & aquas alias ne ſubintrent illic, quouſque menſurauerim, & tibi dicam numerum modiorum. Tertiam ſoluere potero, ſi tradideris mihi veſtes tuas & ſolium, ad hoc iudiciū faciendum, quo facto cum eſſet in ſublimi ſolio, in apparatu regio, ait: Audite & videte ſublimitatem miſericordiæ Dei; quia parū ante eram ſeruus, modo ſubito factus ſum quaſi rex; ante pauper, modo quaſi diues; ante in imo, modo in alto; ante in catenis & carcere, modo in libertate &c. Sic centrum miſericordiæ Dei eſt vbique in præſenti vita, *miſericordia eius nō eſt numerus*, ſublimitas & immenſitas eius eſt, quod de carcere & vinculis peccatorum, per pœnitentiam modicam, venit peccator ad regnum cælorum.

De incarnatione filij Dei.

DISTINCTIO XI.

DE miſericordiæ Dei nobis exhibita per filiū pro nobis miſericorditer incarnatum, libet aliqua conſiderare breuiter, ad ipſius ſummi Dei laudem & gloriam, & noſtram vtilitatem per maximam. nihil enim dulcius ad cogitandum, nihil vtilius ad ſciendum, nihil efficacius ad amorem eius in nobis vehementius inflammandum, nihil magis à malo retrahit, nihil æque ad bonum attrahit, nihil ita diſponit ad gratiam, nec ad concipiendam ſpei fiduciam, nec ad gloriam acquirendam, Sciendum itaque quod Deus pater miſericordiarum, filium ſuum miſit, & ipſe filius ſeipſum dedit nobis, in ſolatium noſtræ peregrinationis, In conſilium noſtræ directionis, In remedium noſtræ curationis, In ſubſidium noſtræ reconciliationis, In præſidium noſtræ defenſionis, In conuiuium noſtræ refectionis, In precium noſtræ redemptionis, In præmium noſtræ glorificationis.

Chriſtus eſt ſolatium noſtræ peregrinationis.

EST igitur nobis Chriſtus in ſolatium tāquam noſtræ dilectionis reparator. Cum enim eſſet homo per peccatum de ſtatu ſublimitate deiectus, de paradiſi amœnitate eiectus, in exilium proiectus, & diabolo vili ſeruituti ſubiectus, Chriſtus homo factus eſt; & ſic eum de tam vili deiectione miſericorditer releuauit, dum naturam diuinam humanæ naturæ tam mirabiliter copulauit, quod factus eſt nobis amicus, ſocius, frater, & ſponſus. Sicut ante promiſerat antiquis patribus, ſpecialiter Abrahæ dicens: *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes*, quod eſt Chriſtus. Et Dauidi. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Ideo dicitur Michea. 7. *Dabis veritatem Iacob, miſericordias Abraham, quæ iuraſti patribus antiquis noſtris.* Hanc miſericordiam petebat Dauid dicens. Pſalm. 84. *Oſtende nobis domine miſericordiam tuam*, oſtende inquam vt videamus, *& ſalutare tuum da nobis* vt teneamus. ſed de dilatione incarnationis velut impatiens, dicebat. *Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ domine, ſicut iuraſti Dauid in veritate tua? Memor eſto opprobrij ſeruorum tuorum.* De iſta promiſſione dicitur Iſa. 55. *Feriam vobiſcum pactum ſempiternum miſericordias Dauid fideles*, id eſt fideliter repromiſſas. Et Luc. 1. *Sicut locutus eſt per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetarum eius* &c. *ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & memorare, teſtamenti ſui ſancti. Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis.* Hunc petebat in fratrem anima ſancta Cant. 8. *Quis mihi det te fratrem meum ſugentem vbera matris meæ, & iam me nemo deſpiciat.* vnde poſſumus ei dicere illud Eccl. 29. *Hoſpitio*, ſ. ventris virginei, *factus es mihi frater.* Quod autē fieri vellet ſpōſus

dulciſſimus animarum, dicit Oſeæ *Sponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & iudicio, & in miſericordia & miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide.* Nota quando rex aliquis magnus & potens, aliquam puellam de humili plebe ducit in matrimonium; tota progenies honoratur, omnis infamia tollitur, ſeruitus abolétur, libertas redditur, & in dignitatem nimiam ſublimatur. Bernard ſuper can. *Puto iam me contemnere non poteris os de oſsibus meis, & caro de carne mea.*

Exemplum

In vit. pa. legitur quod quædam mulier venit ad b. Hylarionem quæ cum eſſet ſterilis rogabat ſanctum vt ei fœcunditatis gratiam ſuis precibus impetraret. ſed cum ipſe fugeret eam, clamauit illa, non eſſe contemnendum hunc ſexum, qui genuit & peperit ſaluatorem. Quo audito expectauit, eã & patiẽter audiuit, eique fœcunditatis gratiam impetrauit. Bernard. *Quomodo non te moueat, ſi recordatus fueris, quod ille qui erat in forma Dei in die æternitatis ſuæ, in ſplendoribus ſanctorum ante luciferum genitus, ſplendor & figura Dei ſubſtantiæ, venit ad carcerem tuum, ad limum tuum: Infixus vt dicitur vſque ad cubitos, in limo profundi.* Idem. *Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Nonne ſi conſ. rentur in me omnes vitæ filiorum Adam omnes dies ſeculi, labores omnium hominum, qui fuerunt, & qui ſunt, & qui erunt, nihil eſſet ad comparationem illius corporis, quod ſpectabile & ſtupendum eſt virtutibus ſupernis, in concep tu de ſpiritu ſancto, in ortu de virgine, in vita innocentia, in doctrinæ affluentia, in coruſcatione miraculorum, in reuelationibus Sacramentorum? Cum ergo ei denuncio quicquid ſum, quicquid poſsum nonne ſic eſt ſicut ſtella ad ſolem, ſtilla ad flumen, ſcintilla ad fornacem, lapis ad montem, granum ad aceruum, atomus ad totum mundum?* Idem ſuper miſſus eſt. Homil. 1. *Sed verto me ad conceptum & partum virginis, hanc reperio nouitatem. Ibi enim agnoſcetur longitudo breuis, & latitudo anguſta, altitudo ſubdita, profunditas plana. Ibi agnoſcitur lux non lucens, verbum infans, aqua ſitiens, panis eſuriens, ibi videbis regi potentiam, instruis ſapientiam, ſuſtentari virtutem; Deum lactantem, ſed angelos reficientem, vagientem, ſed miſeros conſolantem.* Item Caſſiodorus. *O quanta miſericordia noſtri conditoris, quæ fecit vt Deus immortalis homo fieret mortalis, quod panis eſuriret, fons ſitiret, via fatigaretur, virtus infirmaretur, vita moreretur, quæ fecit creari creatorem, ſeruire dominatorem, vendi redemptorem, mori viuificatorem.*

Exemplum.

Monialis quædam religionem egreſſa, facta publica meretrix, poſt multos annos ad ſuum monaſterium eſt reuerſa; quæ pœnitens quando de Dei iudicio cogitabat, & de pœnis inferni, fere deſperabat ſe poſſe veniam obtinere, quando de domini paſſione, quanta mala Chriſtus ſuſtinuerat, & econtra quanta mala ipſa commiſerat, quaſi deſperans anxia nimis erat, & ſic de alijs quæ Chriſtus fecerat vel quæ facta fuerant circa Chriſtum. In natali autem domini cæpit cogitare, quia puer natus eſt nobis, & quod pueri pro modico placantur; coram imagine beatæ virginis cœpit cogitare de infantia ſaluatoris, & tot perfuſa eſt lachrymis quod fere moriebatur, adiurans puerum per benignitatem infantiæ ſuæ, quod miſereretur eius, mox audiuit vocem dicentem ſibi, quod per benignitatem illius infantiæ, quam allegabat, ſciret ipſa ſibi dimiſſa omnino peccata ſua. Denique fratres ſcitote, quia puer cito donat, cito condonat: pro vno pomo poteſt placari: quare pomum eſt pœnitentia noſtra. Item quædam glo. *Puer quam cito placatur, læſus non meminit.*

Chriſtus eſt conſilium noſtræ directionis.

Secundo Chriſtus factus eſt conſilium noſtræ directionis. *Ipſe enim eſt magni conſilij angelus.* Lucæ 2. *per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent ad dirigendos pedes noſtros.* Quia enim primus homo à ſumma luce peccando receſſerat, cæcus factus in tenebris ambulat; ſed Deus miſericors lucẽ ſapiẽtiæ miſit, vnde factus eſt legiſlator. Iſ. 33. *Dominus legiſer noſter* qui nobis attulit legem gratiæ, legem amoris, legem libertatis. Hanc legem Chriſtus do-

A cuit & verbis ſuæ prædicationis, & factis ſuæ ſanctiſſimæ conuerſationis, & ſignis miraculorum clariſſimis, & exemplis, Eccl. 18. *Qui miſericordiam habet, docet, & erudit.*

Chriſtus eſt remedium noſtræ curationis.

Tertio factus eſt nobis in remedium noſtræ curationis; nam per peccatum à tanta ſublimitate collapſi, facti ſumus infirmi. Ideo pſalm. 6. *Miſerere mei domine quoniam infirmus ſum.* Exemplum Luc. 10. de illo qui incidit in latrones, *Samaritanus iter faciens, & videns illum, miſericordia motus eſt.* Nota benè totam parabolam, vbi ad quæſtionem *quis horum trium videtur proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones?* Reſpondetur, *qui fecit miſericordiam in illum.* Quis eſt iſte Samaritanus, ideſt cuſtos, niſi Chriſtus, qui nobis factus eſt proximus, & fraternitate carnis aſſumptæ, & affectu dile-

B ctionis immenſæ, & effectu miſerationis impenſæ? Voluit enim per omnia fratribus aſſimilari vt miſericors fieret, non ſolum antea infirmitates corporum & animarum ſanauit dum viueret, verumetiam ſacramenta, ideſt ſpirituales medicinas inſtituit, vt medico perſonaliter in cœlum aſcendente, Sacramentorum remedia perpetuo remanerent. Vnde ad Timoth. 3. *Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti.* O quam pius medicus qui venit perſonaliter ad ægrotum, non vocatus ſe ingerit, cum expenſis proprijs curam aſſumit, quicquid infirmus ſuſtinere deberet, ipſe in corpore ſuo ſumit. Puta ſi oportet ægrotũ ieiunare, vigilare, ſudare, amaram potionem bibere, flebotomiam ſuſtinere: Hæc

C omnia Chriſtus aſſumpſit.

Chriſtus eſt ſubſidium noſtræ reconciliationis.

Qvarto factus eſt nobis in ſubſidium noſtræ reconciliationis, quia eſt pacis noſtræ conuenientiſſimus mediator: quia videlicet Deus & homo, ideo inter Deum & hominem, pacem potuit reformare. Cùm enim in curia diuina cõtrouerſia tractaretur, pro parte Dei allegabat veritas, concludens contra hominem; iuſtitia vero pro eius punitione & condemnatione, ſententiam proferebat, pro homine vero miſericordia veniam implorabat; & pax non pœnam ſubterfugiens, petebat fieri compromiſſum, & quod eſſet aliquis fidelis & pius mediator. Adinuenta eſt hæc via pro bono communi, quod filius Dei, media ſcilicet in Trinitate perſona, naturam humanam aſſumeret, vt inquantum Deus, Dei conſeruaret honorem inquan-

D tum homo pacẽ & bonum hominis procuraret, vnde *miſericordia & veritas obuiauerunt* inuicem concordantes, *iuſtitia & pax oſculatæ ſunt*, inſignum reconciliationis & fœderis ſempiterni. Vnde pace reformata, conſolatur Deus hominem dicens, Iſa. 54. *In momento indignationis abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui.* Sequitur. *Miſericordia mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur, dicit miſerator tuus dominus.*

Chriſtus eſt præſidium noſtræ defenſionis.

Qvinto factus eſt in præſidium noſtræ defenſionis, quia eſt pro nobis fortiſsimus propugnator, profecto reformata pace inter Deum & hominem, expediens erat quod homo defenderetur ab hoſte, ne ampliùs ſæuiret in eum, nec tyrannicè dominaretur ei, ſicut fecerat ſubijciens eum ſibi, & opprimens grauiſ-

E ſima ſeruitute. Ideo Iſ. 43. *Quis eſt iſte qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra?* Et reſpondet. *Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum &c.* Vere multum expediebat quod fortem haberemus propugnatorem, quoniam hoſtes fortiſsimos & ferociſsimos habebamus. Ideò Tren. 3. *Miſericordiæ domini, quia non ſumus conſumpti* &c. pſalm. 105. *Dedit eos in miſericordias in conſpectu omnium qui ceperant eos.* Et Hier. 42. *Nolite timere à facie regis Babilonis,* ideſt diaboli. Sequitur: *Dabo vobis miſericordias, & miſerebor veſtri.* Iſte igitur eſt rex noſter, qualem nobis expediebat habere, qui ſcilicet nobis eſſet piiſsimus, & cõtra aduerſarios noſtros fortiſſimus, vnde Pſ. 114. exclamat dicens: *O domine libera animam meam miſericors dominus & iuſtus* &c. Nobis etiam eſt modo miſericors, ſed iuſtus & ſeueriſsimus in

futuro illis videlicet qui modo eius miſericordia abu- A tuntur. vnde Iſa. 16. *Præparabitur in miſericordia ſolium eius, & ſedebit ſuper illud in veritate in tabernaculo Dauid, iudicans & quærens iudicium, & velociter reddens quod iuſtum eſt.* nunc itaque tenet thronum miſericordiæ, in futuro tenebit thronum iuſtitiæ. Ideo iuxta conſilium apoſtoli. Heb. 4. *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, vt gratiam inueniamus, & miſericordiam conſequamur in auxilio oportuno.*

Chriſtus eſt nobis viaticũ æternæ refectionis.

Sexto Chriſtus factus eſt nobis viaticum internæ refectionis, qui ſeipſum dat nobis quotidie in cibum & poculum animarum, videlicet in euchariſtiæ Sacramento, de quo pſal. 110. *Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſerator & miſericors, dominus, eſcam dedit timentibus ſe.* Expone.

Chriſtus eſt pretiũ noſtræ redemptionis

Septimo ſeipſum dedit in pretium noſtræ redemp- B tionis. pſ. 129. *Apud dominum miſericordia & copioſa, apud eum redemptio*, vere copioſa, cuius copiæ, non eſt numerus nec menſura. Vnde B. Bern. ait. *Conſidera filium virginis deturpatum ſputis, liuidum plagis, confixum clauis. Attende cœli rectorem, ſtantem in cruce, pallidum morte, deformem carne, ne per tranſeas dominum angelorũ, virum percuſſum à Deo & humiliatum, virum quaſi leproſum & omnibus detrimentis expoſitum. Conſidera apud eum copioſam redemptionem, vere copioſam: quia per quinque partes corporis eius, vnda ſanguinis emanauit, cum tamen ad redemptionẽ totius orbis vna gutta ſanguinis ſufficeret, ſed ideo data eſt gratis copioſa, vt virtus gratitudinis in beneficia redundante clareſceret. Et hoc egit vt tibi oſtenderet, quantum te diligeret, qui non aliter quam ſic moriendo, à morte te voluit liberare.* C

De paſsione domini.

DISTINCTIO XII.

Octo circa Chriſti paſſionem diligenter conſideranda.

Circa paſſionem itaque domini ſaluatoris, per quam talis & tanta redemptio facta eſt, conſideranda ſunt octo, cordibus noſtris medullitus, imprimenda cum gratiarum actione iugiter recolenda. Primum eſt in factis multiplex oſtenſio pietatis. Secundum eſt in verbis multiplex inſtructio veritatis. Tertium eſt circa paſſionem multiplex afflictio attendenda. Quartum eſt pœnas inferentium conditio deteſtanda. Quintum eſt Chriſti patientis ſublimitas veneranda. Sextum eſt paſſionis atrocitas doloroſa, D & doloris immenſitas exceſſiua. Septimum eſt compatientium Chriſto deuotio imitanda. Octauum eſt paſſionis Chriſti vtilitas appetenda.

1\. *Multiplex in factis pietatis oſtenſio nempe in vltima cœna.*

Cum multa deuotione conſiderare debemus, quomodo Chriſtus tanquã totius bonitatis fontale principium, pietatis ſuæ viſcera multotiens, multipliciter, & in multis oſtendit. *Primo quidem* in cœnæ & paſchæ typicæ celebratione: quam humiliter & benigne cœnauit cum diſcipulis cum quanto deſiderio illud vltimum paſcha celebrauit cum eis: quomodo pedes eorum, etiam & proditoris ſui lauit: quomodo permagnificum conuiuium in ſuo receſſu parauit, ideſt corpus ſuum ſacratiſſimum in cibum, & ſanguinem pretioſum in poculum propinauit: quomodo tam venerabile Sacramentum, in ſuæ paſſionis benedictæ me- E moriam, & in ſummæ dilectionis euidentiam, pro ſalute noſtra inſtituit: quomodo poteſtatem conficiendi, ipſis & ipſorum ſucceſſoribus ordinauit, quomodo contra imminentem tribulationem, eis dum multipliciter & efficaciter futura reuelando, ad patientiam, & in fide conſtantiam roborauit, exhortando, conſolando, promittendo.

In oratione, in cœna & in horto.

Secundo pietatem ſuam multipliciter oſtendit in oratione. *Primo quidem* in cœna patrem orando pro diſcipulis, vt eos amodo ſeruaret, ſanctificaret, & conſummaret in bono, ſibique inſeparabiliter vniret, & eis vitam largiretur æternam. *Item* in horto cœpit triſtari & mæſtus eſſe, nõ pro ſua paſſione quam ardẽter optabat, ſed pro peccatis noſtris & miſeria, ſicut ait Ambroſius. *Doles domine non tua ſed noſtra vulnera, non tuam mortem ſed noſtram infirmitatem*, vnde plus compatiebatur noſtræ miſeriæ, quam paſſioni ſuæ. *Item* quando ſe ter in oratione proſtrauit, non vt pro ſe impetraret, ſed vt Deo patri reuerentiã exhiberet, & nobis præberet exemplũ ſuper eminente neceſſitate quacũque ad orationis eſſe ſuffragium recurrendum.

In viſitatione diſcipulorum & reſignatione ſua ſudoreque ſanguineo.

Item pietatem ſuam oſtendit, quod licet in illa oratione totus eſſet attentus, tamen pius dominus ſeruos ſuos, pius magiſter diſcipulos obliuiſci non potuit, ſed ex compaſsione piè eos viſitans, dormientes excitans, negligentes arguens, ne in tentationem inciderent, animauit. *Item* in illa oratione, licet ſenſualitas mortem naturaliter exhorreret, tamen & carnem ſpiritui, & ſpiritum paternæ voluntati ſubiecit. *Item* in agonia poſitus & orans prolixius, ſudorem ſanguineum ex toto corpore ſic abundanter emiſit, quod guttæ ſanguinis decurrebant in terram; vt ardorem ſpiritus, & vehementiam ſui doloris oſtenderet, & compaſsionis ardorem, quæ ſacrum ſanguinem ſic ebulire faciebant, ipſo facto monſtraret.

In voluntaria ſui oblatione, & benignitate in eam facta.

Item pius dominus pietatem ſuam oſtendit in ſui voluntaria oblatione, quando ſcilicet proditori & furentibus inimicis, ſponte ſe obtulit, eiſque non agnitus obuiauit, proditoris oſculum non recuſans, amicum vocans eum tanquam diligens non dilectus; vt ex hoc iniquitatem ſuã conſideret, & ad amicitiam redeat, ſic allectus. *Item* ipſum piè corripit, vt rubore perfuſus recordaretur quod in pſ. 89. dicitur: *Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me*, ideſt intus cor C meum crepare faciet ex dolore. Item illud pſ. 89. *ſuperuenit manſuetudo & corripiemur.* *Item* pietatem ſuam oſtendit, quando quos ſola voce proſtrauerat; & proſtratos velut in cæcitatem conuerterat, vt eum non agnoſcerent, nec tangere vel appropinquare valerent, & priſtinam virtutem reſtituit, & cognoſci ſe fecit, & obtulit capiendum. *Item* pietatem ſuam oſtendit quando diſcipulorum infirmitati cõpatiens, ſe ſolum capi permiſit, ipſoſque nec tangi nec lædi præcepit: *ſi me* inquiens *quæritis, ſinite hos abire.* *Item* pietatem ſuam oſtendit quando non armis vel gladiis ſe defendi, ſed gladiũ extrahentem, & vnum de aſtantibus vulnerantem corripuit, ſicque paſſionem ſuam impediri, vel ſeditionem moueri prohibuit. Inſuper & vulneratum ſalutifico tactu ſuo ſanauit. *Item* pietatem ſuam oſten- D dit quando proditores & homicidas piè & manſuete & humiliter increpauit dicens: *Tanquam ad latronẽ exiſtis &c.*

In excitatione Petri ad pœnitentiam, & oratione pro per crucifigentibus.

Item pietatem oſtendit quando cum ab impiis cæderetur, conſpueretur, derideretur, vinculis alligaretur, Petrum qui iam ter ipſum negauerat, non deſpexit, ſed oculo pio reſpiciens, cognitionem peccati, & compunctionis lachrymas ei dedit. *Item* pietatem oſtendit quando mulieres plangentes, vt ſeipſas & filios ſuos plangerent, propter peccata quæ fecerant, & miſerias quæ eis imminebant, admonuit. *Item* pietatẽ oſtendit quando pendens in cruce pro crucifixoribus ſuis impiis exorauit, piis allegationibus, excuſationibus, vulnerum ſuorum oſtenſione, brachiorum extẽſione, manuum & pedum confixione, veniam implorando. Bern. *Flagellis cæſus, ſpinis coronatus, clauis confixus, affixus patibulo, opprobriis ſaturatus omnium tamen dolorum immemor*, ait: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.* E *Item* pietatem oſtendit quando non ſolum ciuitatem reſpiciens, fleuit ſuper eam, verumetiam in cruce, videns ingratitudinem peccatorum, fleuiſſe ſuper eorum cæcitate & miſeria perhibetur.

In condonatione & præmiatione latronis.

Item pietatem oſtendit quando latroni confitenti non ſolum tantum quod petebat conceſſit, verumetiam & peccata remiſit, & pœnas eis iuſtè pro ſceleribus ſuis inflictas, in martyrij palmam computans, paradiſi coronam & ſocietatis ſuæ gloriam repromiſit, eodemque die quod promiſerat adimpleuit. *Hodie* inquit *mecum eris in paradiſo.* Amb. *Vita eſt eſſe cum Chriſto, quia vbi Chriſtus, ibi regnũ.* Idem, *Pius dominus plus tribuit quam petat*, Anſel. *Latro qui pro ſuis ſceleribus tecum crucifixus eſt*

o Domine Ieſu, vſque ad ipſum animæ ſuæ ſingultum, ſemper in peccatis fuit, ſed tamen in ipſa hora expirationis ſuæ, quia ſuam maiitiam confeſſus eſt, & miſericordiã inuenit, & tecum ipſo die in paradiſo fuit. Aug. De ſymbolo *latro confitetur, & Petrus turbatur: Hic cognouit, Petrus negauit: quorum alterum eſt contra deſperantes, alterum contra præſumentes. Verè mirabile fuit valdè huius latronis negotium, hic enim Chriſtum credidit, quando ſui à fide ceciderunt; hic adhæſit quando ſui relicto eo fugerunt, hic quomodo potuit ipſum lingua defendit, quando alij quantum poterant impugnauerunt, hic quicquid habuit liberum, ſcilicet cor & linguam Chriſto dedit, quando aduerſarij ſpoliauerunt, hic ſolus iuſtificabat eum, quando alij reum mortis proclamauerunt, hic regnum cœlorum petit ſibi dari ab eo, quem videbat morte damnari, poſtulauit habere ſui memoriam, quem videbat pati mortis anguſtiam: Iuſtam dicebat pœnam ſibi inflictam, Chriſti vero immiſſam, plus plangens ſupplicium Chriſti, quam proprium.*

In conſolatione matris, & ſui ſalutis noſtra.

Item pius dominus pietatem oſtendit, quando matrem ſuam deſolatiſſimam aſtanti diſcipulo, in cuſtodiam conſolationem, & prouidentiam commendauit, dicens. *Mulier, ecce filius tuus. Item* pietatem oſtendit, quando ſe derelictum planxit, in hoc intelligens ruinam ſuorum, qui fugientes ipſum ſolum reliquerant, vel detentionem eorum qui in limbo tamdiu fuerant derelicti, vnde Aug. ſuper illud. Deus meus, Deus meus vt quid dereliquiſti me ait. *Caput loquitur pro membris derelictis, vnde derelictionem eorum ſuam reputans, ſe dicebat derelictum.* Item pietatem oſtendit, quando dixit ſitio; quod non de materiali vel corporali ſiti debemus intelligere principaliter eſſe dictum, ſed de ſpirituali, vt ſit ſenſus: *Sitio*, id eſt ardenter deſidero fidem veſtram.

De verbis domini in paſſione.

DISTINCTIO XIII.

2. Multiplex in verbis veritatis inſtructio & præcipue . . tredecim verbis ante paſſionem prolatis ſex priuſquam crucem aſcenderet & ſeptem in cruce.

Secundo circa paſſionem domini conſideranda eſt in verbis multiplex inſtructio veritatis. Aug. *Lignũ vbi fixa ſunt membra Chriſti morientis, fuit cathedra magiſtri docentis.* Notandum autem quod circa paſſionem eius à cœna vſque ad mortem, fuerunt verba 13 digna memoria & recordatione deuota, quorum 6. verborũ genera fuerunt antequam crucem aſcenderet. Alia vero 7. fuerunt in ipſa cruce prolata. *Primum* itaque verbum ſummi doctoris fuit verbum piæ exhortationis, non ſolum in cœna, verumetiam in horto, quando diſcipulis ſuis dixit, *vigilate & orate, ne intretis in tentationem.* Multum enim in illo ſuo diſcrimine compatiebatur eis, & eorum pugnæ. Ideo frequenter eos ad vigilantiam, orationem, & cõſtantiam hortabatur. *Secundum* fuit verbum piæ condeſcenſionis cum dixit: *Dormite iam & requieſcite.* Sciebat eos mæſtitia prægrauatos, & quod cito malam haberẽt requiẽ, ideo compatiẽs eis dixit. Dormite, &c. *Tertium* fuit verbũ pię orationis cum dixit. *Pater, ſi fieri poteſt tranſeat à me.* &c. In hoc oſtendit ſe verum corpus habere, & naturaliter mortem horrere. Sed vicit naturam pietas, cum dixit: *Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Et fiat voluntas tua.* Dat nobis exemplum obedientiæ, vt in arduis & periculoſis diſcamus nihil propriæ voluntatis habere, ſed carnem ſpiritui, & ſpiritum Deo ſubijcere. Rabanus. *Tribus vicibus orauit dominus, vt nos à præteritis malis veniam, à præſentibus tutelam, à futuris cautelam oremus, hanc domini orationem præceſſit pauor, comitatur agonia & ſudor, ſequitur angelica conſolatio. Quartum* fuit verbum piæ oblationis, quia ſe obtulit vt liberarentur ſui, Ioan. 18. Cum dicit, *ego ſum ſi me quæritis ſinite hos abire.* Aries capitur, & traditur pro Iſaac liberando Gen. 22. Agnus immolatur pro populo Iudęorũ Exodi 12. *Quintum* genus verborũ fuerunt verba piæ reprehẽſionis, cũ dixit: *Non potuiſtis vna hora vigilare mecum*, & cum dixit: *amice ad quid veniſti?* ex ſumma pietate, amicum vocat ſuum proditorem. Ioan 18. *Si male locutus ſum teſtimonium perhibe de malo.* Item, *tanquam ad latronem* &c. *Sextum* fuit verbum benignæ reſponſionis: vt Annæ: *ego palam locutus*

A *ſum* &c. Item Matth. 26. Caiphæ: tu dixiſti Lucæ 22 *Si vobis dixero non credetis mihi*, &c. Ad Pylatum. Ioan. 19. *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Iſta fuerunt verba domini ſaluatoris antequam crucem aſcenderet.

Septem verba in cruce prolata.

Seqvvntvr verba quæ protulit in cruce. *Primum* fuit. Verbum piæ interpellationis, quando pro crucifixoribus orauit dicens. *Pater ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt*, de hoc Req. ſupra. *Secundum* fuit verbum piæ remiſſionis, cum dicit latroni iuxta ſe pendenti, *Amen dico tibi hodie*, &c. Req ſupra. *Tertium* fuit verbum piæ conſolationis deſolatiſſimæ matri ſuæ, cum dixit *Mulier ecce filius tuus.* Deinde dicit diſcipulo; *ecce mater tua*, Anſelm. *O domina mea miſericordiſſima, quos fluctus lachrymarum, quos gemitus, quos ſingultus, dicam de tuis pudiciſſimis viſceribus erupiſſe, vultumq; tuũ pulchrũ perfudiſſe,*
B *cum attenderes vnigenitum filium tuum innocentem coram te ligari, flagellari, mactari, in cruce ſine culpa extendi, & carnem de carne tua crudeliter ab impijs dilacerari, cum audires ab eo: Mulier, ecce filius tuus: cum acciperes in filium, ſeruum pro domino, diſcipulum pro magiſtro, creaturam pro creatorẽ, hominem pro Deo: tamen quod in hoc mundo charius relinquebat, ſuo chariſſimo commendauit. Quartum* fuit verbum piæ compaſſionis, maximè pro eis qui erant in lymbo, quorum miſeriam & detentionem diuturnam, ſuam eſſe dicebat, cum ait: *Deus meus, Deus meus* &c. *Quintum* fuit verbum feruentis dilectionis, cum dixit: *Sitio. Sextum* fuit verbum conſummatæ perfectionis, cum dixit, *conſummatum eſt. Septimum* fuit verbum diſcretæ prouiſionis, cum dixit: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.* Hæc verba Chriſti quæ
C præmiſimus, magnis & deuotis ſententiis ſunt fœcunda, ſed breuiter perſtringendo potius quam exponendo tetigimus, dantes ea legentibus materiam cogitandi.

De afflictione paſſionis Domini multiplici.

DISTINCTIO XIV.

3. Multiplex afflict. e. præſertim quo ad 7.

Tertiò circa Domini paſſionem eſt afflictio multiplex attendenda. Hæc autem meditatio continet ſeptem articulos Dominicæ paſſionis, qui ſunt eius venditio, venditi capti illuſio, illuſi flagellatio, flagellati condemnatio, condemnati crucifixio, cruci-
D fixi occiſio. Hæc ſunt ſeptem ſignacula, ideſt ſeptem myſteria libri ſignati, quæ aperuit agnus qui occiſus eſt Apo. 5.

Chriſti venditio.

Prima igitur meditatio dominicæ paſſionis eſſe debet circa eius venditionem, qualiter ſcilicet æterna Dei ſapientia quæ pretioſior eſt cunctis opibus, cui omnia quæ deſiderantur non valent comparari, quaſi pro nullo pretio ſit venalis expoſita, cum Iudas dixit: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Glo. *quaſi vile mancipium pretium poſuit in emptionis operatione.* Cogita igitur quis, quibus, & qualiter ſit venditus; quia ſcilicet agnus lupis, innocens homicidis, amicus inimicis, pius impijs, iuſtus iniuſtis. O quantum mouere poteſt ad pietatem, ſi cogitemus quam viliter mundi pretium, & pretioſus vir, & ſpecioſus forma prę filijs hominum, ſit venalis expoſitus,
E pro tam modico pretio ſit venditus, à quam ingrato diſcipulo ſit traditus, cum quanta ingratitudine & fallacia, ſit à proditore proditus, à quam crudelibus mercatoribus ſit emptus, ex quantæ charitatis radice, ex quantis pietatis viſceribus vendi voluit, vt per eius venditionem mundus eſſet redemptus, Auguſt. in lib. de ſymbolo. *Exulta chriſtiane, quod Iudæus emit, Iudas vẽdidit tu obtinuiſti in hoc commercio* inimicorũ tuorum, quia venditus redemit te, occiſus dilexit te, quia mori voluit pro te.

Chriſti apprehenſio.

Secvnda meditatio dominicæ paſſionis eſt circa venditi captionem, debet enim mens deuota meditari, quam voluntarie ſaluator noſter ſe obtulit, quam violenter & crudeliter cum gladijs & fuſtibus captus & detentus fuerit, quam efficaciter volentibus diſci-

pulis

putis gladio percutere, & captionem ſuam impedire, ne percuterent, prohibuit, quam duriter ligatus & conſtrictus fuit, quam viliter deductus de loco ad locum & vinctus, quaſi vilis latro per vicos & plateas fuſtigatus fuit. Iuxta quod in Tren. 4. dicitur; *ſpiritus oris noſtri Chriſtus dominus, captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus, ſub vmbra tua viuemus.* Maximè autē mouere debet conſideratio cauſæ pro qua ligari voluit, ſcilicet vt nos compeditos, à vinculis culpæ & pœnæ abſolueret. Auguſt. *ligatur qui ſoluit compeditos.* Anſelm. *quomodo lætabor de libertate mea, quæ non eſt niſi de vinculis tuis? qualiter gratulabor de ſalute mea, cum non ſit niſi de doloribus tuis? quomodo gaudebo de vita mea, quæ non eſt niſi de morte tua?* Hic etiam conſiderandum eſt quod dominus in ſeptē locis fuit ligatus; In præſepio, In horto in domo Annæ, in domo Cayphæ, & in domo Pylati, in prætorio ad columnam, in crucis patibulo, In ſepulchro; vt à nexibus ſeptem vitiorum capitalium nos diſſolueret, & vincula noſtra dirumperet, vt Sampſon ſeptem funes Philiſthinorum Iudic. 16.

Chriſtus ſeptem in locis fuit ligatus.

Chriſti illuſio.

Chriſtus quatuor in locis fuit illuſus.

Tertia meditatio dominicæ paſſionis eſt circa capti & detenti illuſionem. Notandum autem quòd illuſus fuit in quatuor locis, in domo Cayphæ, Pylati, Herodis, & cruce. O quantum nos mouere ad compaſſionem debet, qualiter in domo Cayphæ facies ſole ſpecioſior, fuit ſputis viliſſimis Iudæorum inquinata, alapis cæſa, blaſphemiis inhoneſtata; In ludibrium velata, de prophetatione eum cædentium palmis interrogata. O quantum ſit ſummo regi compatiendum, qui in Pilati atrio pro nobis, veſtimentis proprijs exuitur, & in ludibrium tanquam rex fatuorum purpura circundatur, ſpinis coronatur, falſo adoratur, & rex Iudæorum vocitatur, & tanquam non valens ſaluare, & longe à ſalute ſua falſo ſalutatur, & arundine caput eius, angelis tremendum, & venerandum ſpiritibus beatis percutitur, & tanquam fragilis vel nulla ſit eius potentia, baculus arundineus in manu eius dextera, pro ſceptro regio ponitur, & tanquam ſit vermis viliſſimus & immundiſſimus conſpuitur, & tanquā ab omnibus ſit contemnendus, conuocata tota cohorte Iudæorum, ab ipſis & gentibus illuditur multipliciter, & irridetur, altiſſimus Dei altiſſimi filius, rex regum, dominus Sabaoth, & gloria angelorum, & ſalus iuſtorum, & decus beatorum. O quantum nos ad compatiendum perurgere debet angelorum & cœlorum regis illuſio, facta coram Herode terreno & iniquo rege, cum ab ipſo & toto eius exercitu contemnitur, & tanquam fatuus indutus veſte alba & illuditur & irridetur, & à curia eius eijcitur, & Pylato iudicandus remittitur. O quantum viſcera Chriſtiana debet concutere illuſio quarta, quæ fuit cum Rex Iſraël & pater miſericordiarum, miſericordia hoc faciente, affixus eſt in cruce, pendens & effundens viſcera miſericordiæ ſuæ, ob ſalutem & redemptionem noſtram, vbi à principibus & ſummis ſacerdotibus & ſenioribus, ſcribis, & populis, militibus, & etiam ab ipſis condemnatis, & cum eo crucifixis latronibus, à prætereuntibus & caput commouentibus, felle & aceto in ſiti ſua potatur, ſubſannatur, blaſphematur, irridetur, & vituperatur? O vtinam bone Ieſu opprobria exprobrantium tibi ſuper me cadant, vt cor meum durum ad compunctionem commoueant.

Chriſti flagellatio.

Qvarta meditatio dominicæ paſſionis eſſe debet circa illuſi flagellationem, debet enim anima Chriſtiana profundius cogitare qualiter fuit Chriſtus flagellatus multipliciter & attritus, videlicet flagellis linguarum blaſphemantium, alaparum cædentium, ſpinarum pungentium, ſputorum deturpantium, flagellorum dirumpentium, arundinis, & lanceæ. Iſa. 53. *Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.* O vtinam bone Ieſu diſciplina tua me doceat, me moueat, me ſanet, & ideo pacificet. Hic anima Chriſtiana Chriſti ſanguine pretioſo redempta diutius immoretur, profundius meditetur, quam viliter ſit cōſputus, quā nequiter alapis & colaphis lanians, quā crudeliter ligatus ad ſtipitē & virgis & funiculis toto corpore laceratus. Quomodo illa caro virginea innocens & tenella, vndique in membris omnibus ſit dirupta, & ſuo ſanguine cruentata, hæc eſt regis noſtri veſtis purpurea, cruore Chriſti toto rubricata. Habuit etiam rex noſter arundinem pro ſceptro, ſicut legitur, *percutiebant caput eius arundine.* Habuit & coronam non auream vel argenteam, non lapidibus pretioſis ornatam, ſed ſpinis pungentibus fabrefactam; non in honore perſonæ vel capitis ornamentum, ſed potius in ignominiam, opprobrium, ac etiam cruciatum.

Chriſti condemnatio.

Chriſtus in quatuor curijs condemnatus eſt.

Qvinta meditatio dominicæ paſſionis eſt circa flagellati condemnationem, fuit enim dominus mendaciter & nequiter accuſatus, iudicatus, & cōdēnatus iniuſtè in quadruplici curia. In curia Annæ iudicatus eſt percutiendus. In curia Cayphæ morte dignus, In curia Herodis irridendus tanquā fatuus, & tanquam impotens contemnendus. In curia Pylati crucifigendus. Qui autem ab hominibus iniuſtè iudicatus eſt, iuſtè homines iudicabit. Iob. 36. *Cauſa tua tanquam impij iudicata eſt, iudicium cauſamque recipies.* Qui compatitur iniuſtè iudicato, iuſtè iudicanti conregnabit. Et qui non compatitur, tanquam ingratus tanto beneficio, ab ipſo iuſte iudicante condemnabitur.

Chriſti crucifixio.

Quatuor in Chriſti crucifixione conſideranda.

Sexta meditatio dominicæ paſſionis eſt circa condemnati crucifixionem; circa quam quatuor amara nimis, & compaſſione digniſſima, conſiderare debemus. Primum eſt crucis baiulatio, quia videlicet proprijs humeris crucis patibulum baiulauit, ille ſub quo curuantur qui portant orbem. Ioan. 19. *Exiit ergo Ieſus portans ſpineam coronam & purpureum veſtimentum, & baiulans ſibi crucem,* &c. Nota quid reſponderit illis ſanctis mulieribus, quæ plangebant & lamentabantur ſequentes eum: *Filiæ Hieruſalem nolite flere* &c. Secundum eſt eius omnimoda denudatio, Pſal. 21. *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea,* &c. O quam verecundum fuit ei coram tanta populi multitudine denudari, cum eſſet honeſtiſſimus, maturus, & virgo pudiciſſimus: longe grauius ei fuit toto corpore denudari, quam ad columnam ligatum, membris omnibus flagellari, & carnem ſuam teneram diſſipari. Tertium eſt aceti & fellis amara potio, Pſalm. 68. *Dederunt in eſcam meam fel* &c. Quartum eſt doloroſa crucis affixio, Pſal. 21. *foderunt manus meas.* Cuius eſt cor tam ſaxeum, vel pectus tam ferreum, quod tam acuta non penetret, & tam pungentia non compungant.

Chriſti occiſio.

Septima meditatio dominicæ paſſionis eſt circa crucifixi occiſionem. Iſa. 53. *Tradidit in mortem animam ſuam* &c. Phil. 2. *Humiliauit ſemetipſum factus obediens,* &c. O quam crudelis fuit mors illa quæ vitæ peremit auctorem, quæ tam iucundum conſortium, tam amabile connubium, id eſt animæ ſanctiſſimæ & corporis nexum, tanto fœdere copulatum, diſſoluit; quam amariſſima fuit mors illa, per quam inebriata & repleta fuit amaritudine, dulciſſima mundi vita Bern. *Heu fratres, captiuorum libertas traditur, gloria angelorum illuditur, Deus omnium flagellatur, candor lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula, conſpuitur* &c. *vita omnium viuentium occiditur. Quid ergo reſtat nobis miſeris agnoſcentibus, niſi vt eamus & moriamur cum eo?* Ioann. 11.

De conditione deteſtanda pœnas inferentium.

DISTINCTIO XV.

4°
Crucifigentium conditio deteſtanda.

In Chriſti paſſione apparuit execranda Iudæ cupiditas.

Qvartò conſideranda eſt pœnas inferentium conditio deteſtanda. Ad hanc autem paſſionem inferendam pariter concurrerūt in proditore cupiditas, In Iudæis inuidentia, In Pylato timiditas, In Romanis truculentia.

In Iuda quidem fuit cupiditas execranda, quæ adeo cor eius irretiuit, & oculos excæcauit, vt omnium

beneficiorum ſibi factorum immemor & ingratus, & ſuæ ſalutis oblitus, Deum venderet, magiſtrum proderet, ſalutis auctorem morti traderet, ac per hoc viam ſalutis ſibi præcluderet, & finaliter deſperando ſeipſum laqueo ſuſpenderet, vnde Matth. 26. *Videns Iudas quod damnatus eſſet*, &c. Sequitur *Abiens laqueo ſe ſuſpendit*. Infelix mercator qui impretiabil pro pretio vili vendidit, & non ſolum pretium quod receperat perdidit, ſed etiam ſemetipſum, & incomparabiliter plus offendit dominum deſperando, quam Dei filium vendendo & tradendo.

Maxima Iudæorum inuidia. In Iudæis fuit inuidentia. Matth. 27. *Sciebat Pilatus quod per inuidiam tradidiſſent eum ſummi ſacerdotes.* Iſti bene oſtenderunt ſe filios eſſe diaboli, ſicut prædixit eis dominus, Io. 8. *Vos ex patre diabolo eſtis.* Scriptum eſt autem Sap. 2. *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* imitantur autem eum qui ſunt ex parte illius. *Iſti fuerunt* ſtultiſſimi, ſummam ſapientiam contemnendo, vel potius odiendo Deutero. 32. *Haeccine reddis Domino popule ſtulte & inſipiens?* Sap. 15. *Inſipientes, & maligni oderunt ſapientiam. Fuerunt* amariſſimi, vinum myrrhatum propinando. Ier. 2. *Quomodo conuerſa es in amaritudinem vitis aliena.* Oſeæ 12. *Ad iracundiam me prouocauit Ephraim, in amaritudinibus ſuis. Item* fuerunt viliſſimi, pretioſum pretium contemnendo; ſanctum datum eſt canibus, pretioſa Margarita proiecta eſt ante porcos. Iſ. 53. *Abſconditus eſt vultus eius, & deſpectus, nec reputauimus eum.* hoc dicit in perſona crucifigentium. *Item* fuerunt crudeliſſimi, mortuo non parcendo, Ier. 12. *Facta eſt mihi hæreditas quaſi leo in ſilua* &c. *Item* fuerunt ſceleratiſſimi in ſanctum Iſraël, manus violentas & ſacrilegas iniiciendo. Iſa. 1. *Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate ſemini nequam filijs ſceleratis, dereliquerunt dominum, blaſphemauerunt ſanctum Iſraël,* &c. *Item* fuerunt ingratiſſimi, & peruerſiſſimi, malum pro bono reddendo, & bona in malum peruertendo. Deutero. 32. *Generatio praua atque peruerſa.* Ier. 18. *Nunquid redditur pro bono malum? Item* fuerunt inſaniſſimi, in manus medici mordendo, medicinas conculcando, & ipſum medicum occidendo. Auguſt. *O cæcitas Iudæorum ô furor freneticorum, dicentium: Noli dimittere hunc, ſed Barrabam.* Gen. 49. *Maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio, quia dura.*

Pylati timiditas. In Pylato fuit timiditas: timuit enim Cæſarem offendere, & perdere principatum, & non timuit ſummum imperatorem offendere, & ſummum principem per quem principes imperant, condemnare. Chriſo. *Facile deuias à iuſtitia, qui in cauſis plus hominem quam Deum formidas.* De Timore mundano, Require ſupra.

Romanorum truculentia. In Romanis fuit truculentia, manibus ſuis flagellando, conſpuendo, colaphis cædendo, corona ſpinea coronando, veſtibus ſpoliando, crucifigendo, aceto & felle potando, latus aperiendo, & huiuſmodi. Hæc enim omnia fecerunt Romani, ſed ad inſtantiam Iudæorum, ſicut dicit ipſe dominus Matth. 20. *Filius hominis tradetur principibus ſacerdotum & ſcribis, & condemnabunt eum morte. Et tradent eum gentibus, ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.*

De comparatione paſsionis ad ipſum patientem.

DISTINCTIO XVI.

5. Chriſti patientis ſublimitas veneranda. QVinto conſideranda eſt Chriſti paſſio per comparationem ad ipſum patientem. Sunt autem circa hæc ſeptem attendenda. Quorum primum eſt patientis excellentia ſumma, & econtra paſſionis ſumma deiectio. De ſumma eius excellentia. Phil. 2. *Cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo:* De ſūma eius abiectione ſtatim ſubdit, *exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens*, &c vſq; illuc, *mortē autem crucis.* *Chriſti ſumma abiectio* Gl. *Exinaniuit ſemetipſum vſque ad incarnationem, vſque ad mortalitatis humanæ participationem, vſque ad diaboli tentationem, vſque ad populi deriſionem, vſque*

A *ad ſputa & vincula, alapas & flagella, & ſi hoc parum eſt, aliquid de genere mortis addendum eſt, non cuiuſcunque, ſed crucis, quæ cæteris ignominioſior.* Item Bern. *quanto minorem ſe fecit humilitate, tanto maiorem ſe oſtendit in bonitate; & quanto fuit vilior, tanto mihi eſt charior.* Idem ſuper cant. *O humilem & ſublimem, o altiſſimum & nouiſſimum, o opprobrium hominum & gloriam angelorum, nemo ſublimior, & nemo deſpectior.* De vilitate eius idem Bern. *Eſto vilis quantum potes, nunquam Chriſto vilior eris. Ipſe ſiquidem rex regum & dominus dominantium, fuit viliſſimo pretio venalis expoſitus, à viliſſimo populo viliſſima paſſus in viliſſimo loco* [illegible]*, & viliſſimo crucis ſupplicio traditus, & inter latrones poſitus, cum iniquis & viliſſimis hominibus deputatus, & modo viliſſimo eſt tractatus.* [illegible] *tanquam malefactor* [illegible] *capitur,* B *tanquam* [illegible] *manifeſtus vinculis conſtringitur, tanquam* [illegible] *ſeductor accuſatur & arguitur, & tanquam fatuus Dei ſapientia irridetur, tanquam homicida vita hominum morti damnatur, tanquam leproſus & immundus mundator omnium extra mœnia eijcitur, tanquam latro crucifigitur, tanquam illegitimus* [illegible] *ab* [illegible]*, & inimicus ab omnibus* [illegible]*, & contemptus* [illegible]*, ab omnibus* [illegible]*, & tanquam vermis viliſſimus ſummus dominus conſpuitur,* [illegible]*, & conculcatur.*

SECVNDO conſideranda eſt circa perſonam patientis, innocentia & omnimoda puritas, ſeu immunitas à peccato. Ipſe eſt enim *qui peccatum non fecit*, &c. prima Pe. 2. Et tamen morti traditur pro peccato, innocens occiditur, & peccator liberatur. *Deus enim qui diues eſt in miſericordia, propter nimiā charitatem ſuam qua* C *dilexit nos, filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum.* Ro. 8. Hic eſt ſerpens æneus habens quidem ſimilitudinem ſerpentis, ſed non venenum. Sic Chriſtus habet ſimilitudinem carnis peccati, ſed non habet peccatum: & ſicut qui mordebantur à ſerpentibus, aſpicientes illum, ſanabantur à morſibus ſerpentum, ſic qui deuota fide reſpiciunt Chriſtum pendentem in cruce, ſanantur à morſibus peccatorum. Mirum valdè eſt & ſtupendum, quod Deus ſummè miſtus, vnigenitum ſuum dilectiſſimum innocentem occidi voluerit pro liberatione omnium peccatorum. Anſelm. *O amantiſsime iuuenis quæ fuit cauſa vt ſic patereris? Certè ego cauſa ſum, doloris tui* Iſ. 53. *Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra*, & *ipſe* [illegible] *peccatum multorum tulit*. 1. Pe. 2. D *Peccata noſtra ipſe tulit in corpore ſuo ſuper lignum.* vnde bene præfiguratus eſt per hyrcum emiſſarium, qui peccata populi portabat in deſertum, de quo dicitur Leui. 16 *Quod Sacerdos omnes iniquitates filiorum Iſraël, & vniuerſa delicta atque peccata eorum, imprecans capiti eius, emittebat eum.* & hoc eſt quod dicitur Iſa. 53. *Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum.* Dauid quando vidit populum innocentem pro culpa ſua occidi, pro eius liberatione mori poſtulauit, econtra Chriſtus innocens mori voluit pro populo peccatore, vt qui mortem meruerat non moreretur, & qui mortem non meruerat; moreretur.

TERTIO circa perſonam patientis conſideranda eſt eius mira patientia; ad quam declarandam dicitur in perſona eius Ier. 11. *Ego quaſi agnus manſuetus, qui por-* E *tatur ad victimam*, & Iſa. 53. *Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.* Item Iſa. 42. *Non erit triſtis neque turbulentus*, &c. Cæterum quod voluntariè pateretur, oſtendit multipliciter; quia quærentibus ſe occurrit, non agnitus, ſe obtulit, agnoſci ſe fecit, volentes impedire prohibuit, non fugit, non diuertit, non murmurauit, non ſe defendit, nec defendi permiſit, accuſantibus ipſum mendaciter, non reſpondit, quinpotius ipſe ſeipſum tradidit & expoſuit paſſioni. Tren. 3. *Dabit percutienti ſe maxillam.* Iſ. 50. *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. faciem meam non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me.* Et Iſa. 53. *Tradidit in mortem animam ſuam.* Item Ephel. 5. *Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & ho-*

Chriſti innocentia & puritas.

Chriſti mira patientia.

ſtiam

ſtiam Deo &c. Hæc etiam prædixit Sybilla. *Conuenient ait ſacerdotes Hebræorum contra illum qui multa ſigna faciet, & comprehendent eum; dabunt autem alapas Deo manibus inceſtis, & in vultu ſacro conſpuent venenata ſputa: dabit vero ad verbera ſimpliciter dorſum ſuum, & colaphos accipiens tacebit. Ad cibum autem fel, & ad ſitim acetum dabunt, & ſuſpendent eum in ligno, & nihil valebit eis, quia tertia die reſurget.* Vnde Iſa. 42. *Tacui, ſemper ſilui, patiens fui.* Et ſap. 15. *Tu autem Deus noſter ſuauis & verax es, patiens, & in miſericordia diſponens omnia.* Benè opus noſtræ ſalutis in miſericordia diſpoſuit, quando pro crucifixoribus ſuis orabat, dicens: *Pater dimitte illis quia neſciunt quid faciunt,* Vnde Bern. *Caput tremendum cæleſtibus ſpiritibus, ſpinarum denſitate configitur, oculi nitidiores ſole in morte caligant. Aures audientes cantus angelicos audiunt peccatorum inſultus, dicentium, crucifige crucifige eum; os quod docet angelos, felle & aceto potatur; facies ſpecioſa præ filijs hominum, ſputis Iudæorum deturpatur; manus quæ cælos fundauerunt, cruci clauis affixæ extenduntur; pedes quorum ſcabellum adorandum, quia ſanctum eſt, cruci clauis aſtringuntur. Quid plura, linguam habuit liberam ad orandum, & matrem ſuam dilecto ſuo diſcipulo commendandum.*

Chriſti perfecta obedientia.

QVARTO circa perſonam patientis conſideranda eſt inuicta obedientia, de qua dicitur Philip. 2. *Humiliauit ſemetipſum factus obediens,* &c. O vere mira pietas Dei patris, quæ ex amore nimio, filio ſuo obedientiam talem dedit; & nimis miranda charitas filij, qui tam duram & tam aſperam obedientiam, piè iucunde & deſiderabiliter impleuit, quam ardenter appeteret paſſionem exprimebat, dicens Lucæ. 12. *Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coarctor vſque dum perficiatur.* Et Ioan. 4. *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius.*

Chriſti omnium Domini extrema penuria, vt patet ex 7

QVINTO circa perſonam patientis conſideranda eſt ſumma bonorum omnium affluentia quantum ad dominium, & extrema penuria quantum ad poſſeſſionem & vſum. Nam ipſe qui eſt rex regum & dominus dominantium, immo qui creator & dominus eſt omnium, ſicut nudus egreſſus eſt de vtero matris ſuæ, ſic nudus egreditur, nihil terrenum vel temporale prorſus retinens, nihil habens, ideo Tren. 3. *Recordare paupertatis meæ.* quod maxime patet, & patuit in his ſeptem. In nullius theſauri vel pecuniæ poſſeſſione, quia nõ habuit vnde vitã ſuam redimeret. In amicorũ amiſſione, quia non fuit qui pro ipſo coram iudice ſtaret. In veſtium nudatione, quia non habuit quo carnem operiret. In terræ ſubtractione, quia non habuit de ea vbi pedem figeret. In cibi & potus ſublatione, quia non habuit quid biberet aut comederet, pauper fuit à domo & lecto ſibi deficientibus, quia in cruce non habuit vbi caput reclinaret, pauper fuit à membrorum incolumitate & libertate, quia non habuit membrum à paſſione liberum de quo ſe iuuare poſſet, niſi linguam aceto & felle ad vltimum impeditam.

Chriſti immenſa charitas.

SEXTO circa perſonam patientis conſideranda eſt immenſa affectio charitatis; nam domina charitas, quę mater eſt & regina virtutum omnium, ipſum plene & poteſtatiue poſſedit, ex cuius inæſtimabili fornace progrediens zelus ardentiſſimus animarum, ipſum de cœlis eduxit, in hoc exilium mundanum adduxit, tunicula noſtræ carnis & mortalitatis veſtiuit, paupertatem extremam induit, cum peccatoribus conuerſari fecit tanquam medicum cum infirmis, pro nobis ieiunare, vigilare & in orationibus pernoctare, prædicando diſcurrere, & diſcurrendo fatigari; eſurire, ſitire, frigora & caumata ſuſtinere, contumelias, blaſphemias, opprobria, ludibria, contradictiones in verbis, inſidias mortis, & tentationes in factis, tandem & ipſius mortis ſupplicium ſuſtinere, & pro nobis animam ſuam ponere, & à ſacratiſſimo ſuo corpore ſeparare. 1. Ioan. 3. *In hoc cognouimus charitatem Dei in nobis, quoniam ille pro nobis animam ſuam poſuit. Maiorem autem dilectionem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis* Ioan. 15. Reuera dulciſſime Ieſu, tu maiorem habuiſti, qui tuam beatiſſimã animam pro inimicis, actualiter nequiſſima voluntate perſequentibus poſuiſti, pro te deridentibus, blaſphemantibus, & crucifigentibus exoraſti, & plus iniquitatibus eorũ quam tibipſi compatiens longè plus de ipſorum ingratitudine & damnatione, quam de paſſionis tuæ ſupplicio doluiſti. Vnde ait quidam. *Homo vide quæ pro te patior, ad te clamo qui pro te morior: vide clauos quibus confodior & dolores quibus afficior, cum ſit tantus dolor exterior, intus tamen planctus eſt grauior, tam ingratum te dum experior.* Propter paſſionem ſuam nunquam Chriſtus fleuiſſe legitur, ſed pluries ex compaſſione pro nobis, qui etiam mulieribus, ipſum ad paſſionem ſequentibus & flentibus dixit, quod non de ſua paſſione dolerẽt, ſed ſuper ſeipſas & ſuper filios ſuos flerent. Ber. in perſona animæ ſanctæ dixit. *Neſciui quod me tantum diligeret Deus, amplius mihi vilis eſſe non debeo, qui Deum pro me crucifigi & mori conſpicio; qui tantum complacui, vt pro me mori eligeret ne me perderet.* Auguſt. de ſymbolis. *Hic pro amore tuo non timuit Iudæos armatos venientes, nec iudices iniuſte iudicantes, nec coronam ſpineam imponentes, nec veſtimenta diuidentes, nec fel & acetum propinantes, nec milites irridentes, nec inimicos ſubſannantes, nec crucem, nec lanceam, nec mortem, & hæc cum fierent, Deus vniuerſum negocium tuum agebat, quæ non rapuerat, tunc exoluebat.*

Chriſti ſumma largitas.

SEPTIMO circa perſonam patientis conſideranda eſt ſumma diffuſio largitatis, ex ſumma enim charitatis affectione proceſſit, quod omnia ſua, ſuos, & ſe totum nobis exhibuit, & expendit Bernard. *Totus expenſus eſt agnus in vſus noſtros: ex extenſione enim brachiorum & membrorum oſtendit, quod tantum nos dilexit, quantum diligere potuit: cuius dilectionis formam puer paruulus* cum fari incipit, interrogatus ab aliquo quantum eum diligat, poſt quam reſpondit plura, ad vltimum extenſis brachijs & manibus quantum potuit, & inclinato capite in modum crucifixi, dixit; tantum vos diligo; quaſi diceret, totũ me expono amori veſtro, & exhibeo vobis quicquid ſum, quicquid poſſum; tantum vos diligo quod exprimere nequeo verbo; ideo quod indicibile eſt, exprimo ſigno. Quomodo ſe totum diuerſimodè dedit nobis, videlicet in fratrem, ſocium, & amicum &c. *Re. ſupra de beneficio incarnationis.* Hic eſt exceſſus amoris & amoroſiſſimæ largitatis, de qua loquebantur *Moyſes & Helyas viſi in maieſtate,* ſicut dicitur Lucæ 9. Vide quanta fuit eius charitas qui in paſſione ſua & cruce, de ſe & de ſuis, tot fecit xenia largitatis. Etenim corpus dedit crucifixoribus, dorſum flagellatoribus, faciem cædentibus & conſpuentibus, genas percutientibus, barbam vellentibus, cor redire volentibus, veſtes dedit luſoribus, ſanguinem reis, ſudorem infirmis, fontem lateris immundis, lachrymas perditis, diſcipulo matrem, Symoni Cyreneo crucem, paradiſum latroni, animam patri, vitam morti. Item quidam de verbis Bern. quædam accipiens & addens, ait. *Vere largus eſt ille diſpenſator, qui carnem ſuã dedit in cibum & ſanguinẽ in potum, animam in pretium, vulnera in remedium, brachia in refugium, crucem in clypeum, cor in amoris indicium, aquam in balneum, ſudorem in medicamentum, clauos in ſalſamentum, ſpineam coronam in ornamentum, verba in documentum, vitam & mortem vtrumque in exemplum.* Hi ſunt duodecim fructus ligni vitæ. Apoc 22. Et duodecim panes in menſa propoſitionis Leuit. 24.

De acerbitate paſſionis Chriſti.

DISTINCTIO XVII.

SExto circa ipſam Domini paſſionem conſiderandum eſt acerbitas doloroſa, & doloris immenſitas exceſſiua Hier. 8. *Dolor meus ſuper dolorem, in me cor meum mærens.* Tren. 1. *O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite & videte ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus.* Apparet autem maximus & grauiſſimus fuiſſe dolor iſte multiplici ratione. Primo quidem fuit 6.

Dolor exceſſiuus Chriſti in paſſione.

dolor

dolor paſſionis Chriſti grauiſſimus, ratione perſonalis conditionis. Secundo ratione complexionis. Tertio ratione diffuſionis. Quarto ratione præcognitionis. Quinto ratione ſeparationis. Sexto ratione paruipenſionis.

Acerbitas doloris Christi oritur 1. ex conditione perſonæ.

PRIMO quidem fuit dolor acerbiſſimus ratione conditionis perſonæ, & econtra paſſionis inflictæ; videlicet quòd tam magnus nobilis & excellens, tractaretur tam viliter; tam pius, tam crudeliter; tam innocens, tam duriter; tantus amator, tam hoſtiliter; tam voluntariè ſe offerens, tam violenter. De quo vide ſupra, vbi agitur de paſſione, per comparationem ad perſonam patientis.

2. ex nobiliſſima complexione.

SECVNDO fuit dolor grauiſſimus ratione complexionis nobiliſſimæ. Quanto enim complexio melior, & caro magis à corruptione remota, tanto pugna eſt durior, diſſolutio grauior, & anguſtia maior. Cum igitur in Domino Ieſu Chriſto, caro fuerit mundior & viuacior, & à corruptione peccati prorſus immunis; & complexio conuenientior quam in cæteris hominibus; Ideo maior fuit ſenſus doloris in eius læſione, maior doloris violentia, & vehementior anguſtia paſſionis. propter quod ad conſiderationem huius doloris inuitat dicens, Thren. 1. *O vos omnes qui tranſitis* &c. Et infra. *Attendite vniuerſi populi, & videte dolorem meum,*

3. ratione diffuſionis.

TERTIO dolor Dominicę paſſionis fuit grauiſſimus ratione diffuſionis, quia paſſio fuit generaliter in omnibus membris eius; non enim habuit dolorem particularem in vnico ſolum membro, ſed dolor vehementiſſimus ſe transfudit per omnes eius artus, & per totũ corpus. Vulneratus eſt enim in locis, vbi venę & nerui totius corporis conueniunt, ſcilicet in manibus & pedibus & corde; quibus diſruptis ſanguis de toto corpore effuſus eſt, & dolor per totum corpus diffuſus. Cui competit quod dicitur Ier. 10. *tabernaculum meum vaſtatum eſt*, ideſt corpus, *omnes funiculi eius diſrupti ſunt*, funiculi venæ & nerui ſunt. in ſignum huius generalis doloris, cum omnia membra eius fuiſſent paſſione afflicta, ſola lingua videbatur immunis derelicta. Ideo quã cito fel & acetum lingua deguſtauit, ſtatim *conſummatum eſt* proclamauit, & ſpiritum, inclinato capite emiſit.

4. ratione præcognitionis.

QVARTO fuit dolor grauiſſimus ratione præcognitionis apertiſſimæ; præcognouit enim Chriſtus quantus eſſet dolor futuræ paſſionis & mortis, cuius appropinquantis imaginatio, vſque ad ſudorem ſanguineum eum arctauit. non enim bibit paſſionis calicem oculis clauſis, vt non prævideret internam amaritudinem, vt faciunt qui mortem non timent, qui anguſtias eius nõ vident; ſed viſum exhorruit cum pro ſalute noſtra bibit.

5. ratione ſeparationis amariſſimæ.

QVINTO fuit dolor acerbiſſimus ratione ſeparationis amariſſimæ: quanto enim aliqua duo magis ſibi inuicem copulantur, tanto cum maiori dolore, & non niſi maiori violentia ſeparantur. Cum igitur maiori & fortiori vinculo naturalis amoris, corpus & anima in Chriſto pluſquam cæteris hominibus fuerint copulata, maior & vehementior fuit dolor in ſeparatione. Videmus ſenſibiliter quòd quanto quis habet vxorem magis dilectam, promptius obedientem ſibi, & melius ſeruientem, & ad nutum ſuum omnia facientem, tanto magis dolet de morte eius, vel ſeparatione: ſic Dominus Ieſus Chriſtus habens carnem omnino ſubiectam ſpiritui, & ſuper omnes homines obedientem ei, ſuper omnes pro ſeparatione eius dolere debuit, niſi quia dolorem illius minuit & detinuit ineffabilis eius pietas, & amor noſtræ ſalutis.

6. ratione paruipenſionis ingratiſſimæ.

SEXTO fuit dolor paſſionis acerbiſſimus ratione paruipenſionis ingratiſſime, cui tunc ingrati fuerunt Iudęi, & ſunt adhuc hodie Chriſtiani. Videbat quidem manifeſte ingratitudinem Iudæorum quos ab ergaſtulo Ægypti liberauerat, mare tranſduxerat, manna parauerat, legem docuerat, in columna præceſſerat, hoſtes eorum proſtrauerat, terram optimam eis dederat, Prophetas eis miſerat, & poſt multa alia beneficia, ad complementum omnium, ipſe ad ſalutem eorum Saluator omnium venerat. Poſt prædicationis eius inſtructionem, poſt perfectionis viarum demonſtrationem, poſt regni cœleſtis expoſitionem, poſt miraculorum tantam coruſcationem, poſt infirmitatum ſuarum tantam curationem, poſt ſacramentorum ſalutis tam ſalutarem inſtitutionem; manus ſacrilegas in eum proijcientes, ceperunt, ligauerunt, illuſerunt, flagellauerunt, dãnauerunt, crucifixerunt, & occiderunt. Ierem. 18. *Nunquid redduntur pro bono malum?* Pſal. 37. Retribuunt mihi mala pro bonis ſterilitatem animæ meę. Glo. ibi. *Ego attuli fœcunditatem, illi reddebant ſterilitatem; ego honores, ipſi contumelias; & ego medicinas, & ipſi vulnera; ego vitam, & ipſi mortem intulerunt.*

MAXIME autem doluit pro ingratitudine populi Chriſtiani, pro quo maiora facturus erat, quod præuidebat; quibus daturus erat legis nouæ documenta, gratiæ ſacramenta, virtutum ornamenta, ſalutis munimenta; tot probitatis & ſanctitatis exempla, pro quibus effudit tot viſcera miſericordiæ, tot fluenta gratiæ; quibus dedit tot refugia pugnę, tantam ſpem veniæ; tot aperuit ſemitas iuſtitiæ, tot oſtendit ſigna amicitiæ, tot remouit impedimenta gloriæ, tot dedit ſolatia præſentis miſeriæ, tot contulit ad victoriam laboris pœnitentiæ, tot cooperantia futuræ coronæ. Contra ingratitudinem Chriſtianorum, maximè circa beneficium Dominicæ paſſionis, poteſt dici illud Bern. *O bone Ieſu quã dulciter cum hominibus conuerſatus es, quam magna & abundanter eis largitus es, quam dura & aſpera pro eis paſſus es, dura verba, duriora verbera, duriſſima & horrendiſſima crucis tormenta.* Idem. *Non valuit opus ſuum reparare niſi cum iſta difficultate; valuit quidem, ſed maluit cum iniuria ſui, ne odioſum vitium ingratitudinis vltra in homine reperiret, ſed vt multæ dilectionis debitorem hominem faceret, commoneretque ad gratiarum actionem, quem minus fecerat gratum felicitas creationis, vbi dixit & facta ſunt, mandauit & creata ſunt.* Idem. *Sub ſpinato capite non debet corpus luxuriare: ego coronam ſpineam, & tu in capite habes ſertum de floribus; ego clauos defixos, & tu cyrothecas habes in manibus; tu in albis veſtibus tripudias, & ego in albis veſtibus ab Herode ſui deriſus; tu tripudias cum pedibus, & ego laboraui pro te clauis defixis in pedibus; ego habui pro te brachia extenſa ad crucis patibulum, tu in choreis ad modum crucis brachia extendis in meum opprobrium: ego in cruce dolui, & tu in chorea exultas, tu habes latus apertum, & pectus, in ſignum inanis glorię & luxuriæ, & ego pro te latus foſſum habui mucrone dira lanceæ; veruntamen reuertere ad me dicit Dominus, & ego recipiam te.* Item Bern. *Reſpice oculo mentali ô homo quanto remunerationis debito aſtringaris Domino patienti pro te. Reſpice ſanguineum ſudorem, alaparum contumeliã, flagellorum inſtantiam, coronam ſpineam, ſputa, ludibria, crucis angariam, & patibuli ſuſpendium, oculos languidos, oris pallorem, fellita cibaria, acida pocula, caput inclinatum, geniculationes, irriſiones, titulum famoſum, ſortem veſtimentorum, geminatum crucifige. Et quid plura, viliſſimum mortis ſupplicium, & probra nefandiſſima.* Idem. *Hic profundit Saluator noſter totum ſuæ charitatis profluuium, & totius pietatis ſuæ plenitudinem; nihil eſt vnde magis appareat quod ingrati ſunt, quàm qui tantæ gratiæ ingrati exiſtunt.* Ideo dicitur Eccleſ. 29. *Gratiam fideiuſſoris ne obliuiſcaris, dedit enim animam ſuam pro te.* Inde ergo tanti negociatoris dolor eſt maximus, quod impretiabilis eius ſanguis ab ingratis ita turpiter vilipenditur, immo viliter conculcatur, & non ſolum non recognoſcitur, verumetiam iniquis operibus impugnatur. hoc etiam dolorem eius nimis exaggerat, quod de tam pretioſis ſuis mercibus, fructum tam modicum reportauit.

De deuotione compatientium Chriſto.

DISTINCTIO XVIII.

Deuotio viſceroſa compatientium Chriſto.

SEPTIMO circa Domini paſſionem conſideranda eſt compatiẽtium Chriſto deuotio viſceroſa. Multum mouere ſolet ad fletũ in aliquo funere vox lamen

li peccare. Item Lucæ 18. Publicanum iudicauit iuſtificatum. Lucæ 23. ait latroni, *Hodie mecum eris in Paradiſo*. Act. 10. Paulus conuerſus dicitur *vas electionis*.

Item nullum ſanauit dominus, quem integre non ſanauerit, nulli remittit quin integrè remittat, quantum ad culpam, & ſi integram agat pœnitẽtiam, quantum ad culpam & pœnam, integre remittit. Bern. *Verè benignus & miſericors eſt, integre remittendo: quia nec punit integre & perfectè, pœnitentem vindicando, nec confundit exprobrando, nec minus diligit rancorem retinendo, nec imputat beneficium retrahendo*. De his multa exẽpla ſunt.

Exemplum. In vitiſpa. dicitur quod quidam frater manens in eremo ſuaſu ſeniorum iuit in Ægyptum, vbi habebat ſororem carnalem, quæ multis erat cauſa perditionis. quæ cum audiret eum aduenire, occurrit ei, relictis amatoribus, nudato capite, & diſcalciata, volens eum amplecti. qui cum eam argueret, quæſiuit ipſa ſi adhuc ſpes ſupereſſet ei: qui ait quod ſic. illa petit quod permittat eam ſecum in deſertum. Ille ait quod prius vadat calciare ſe, & cooperire caput. illa dicit quod non rediret de cetero ad officium peccati ſui; illa cum ſequitur ad deſertum. cum autem viderent homines, ne male ædificarentur dixit ei, quod per aliam viam vadat. cum autem rediret ad eam, inuenit eã mortuam, habentem pedes plenos ſpinis, & ſanguine: & reuelatũ eſt patribus, quod Deus acceptaſſet eius pœnitentiam, maxime pro feruore ſuo, quia non fuit reuerſa, etiam quaſi non ſentiens dolorem, iter arreptum non dimiſerat.

6. Conſolatio pœnitentis. Sextvm beneficium eſt, quod deſolato pro timore veniæ conſolationem immittit. Iob. 5. *Mœrentes ſpiritu erigit ſoſpitate*. Iſa. 61. *vt darem conſolationem lugentibus Syon* &c. In ſignum huius, Matth. 27. dicit angelus, *dicite diſcipulis eius & Petro*. Ipſum ſpecialiter nominat ad eum conſolandum, qui, vt dicitur in ſcholaſtica hiſtoria, à paſſione domini, in ſpelũca quæ dicitur gallicantus, flens pro eo quod Deum negauerat, & pro paſſionis compaſſione, permãſit, vſquequo dominus ei apparuit confortans eum. *Item* apparuit Mariæ Magdalenæ primum ad conſolandum eam, & erigendum ad ſpem. Mar. 16. & Matth. 20.

Exemplum. Item in vitis pa. dicitur, quod quidam ſolitarius magnæ vitæ, faciebat ſportellas, quas quidam prouidentes quieti eius, vendebant ei in proxima ciuitate. quibus volens parcere in labore, ſuadente diabolo, ipſemet iuit; & videns ibi mulierem in eam incurrit. & cum rediret, vidit iuxta flumen dæmones gaudentes & tripudiantes pro eius ruina. quod aduertens, cogitauit præ dolore in flumen ſe ſubmergere. Sed cogitans quod de hoc perfectum faceret eis gaudium, incluſit ſe in arcta pœnitentia, habens ante ſe lucernam extinctam in cacabo, flens frequenter. anno finito in vigilia paſchæ, volens experiri ſi forte remiſiſſet ei Dominus, eleuato capite inuenit ardentem lucernam poſt annum.

7. Reſtitutio amiſſi. Septimvm beneficium eſt, quod amiſſa reſtituit. Ezech. 36. *Reſtituam vos ſicut à principio, bonisque donabo maioribus, quam habuiſtis ante*. Ioel. 2. *Reddam vobis annos quos comedit locuſta, bruchus, & eruca, & rubigo* &c. Leuit. 25. *in anno iubilæo redibunt omnes ad amiſſas poſſeſſiones*. Hoc ſignatur per diuerſa exempla bibliæ. Gen. 40. Viſio vitis in qua erant tres propagines, ſignum fuit pincernæ Pharaonis, quod reuerteretur in gradum priſtinum, & quod recuperaret amiſſa. Vitis pœnitentiam ſignificat, quæ vino compunctionis inebrians, Deum lætificat; tres propagines, três partes eius. *Exempla ſcripturæ.* Item 4. Reg. 20. pœnitente & flente Ezechia, vita ei prolongatur, ſanitas datur, & ſol reuertitur. Item 2. Paral. 34. Manaſſe pœnitente, de cuius ſceleribus & flagitijs enormibus, in carcere & vinculis regis Babylonis, Deus eum liberauit, & in Hieruſalem reduxit, & ablata reſtituit. Similiter Dan. 4. Cum Nabuchodonoſor propter peccata ſua mutatus in beſtiam eiectus eſſet à regno, & per ſeptennium exul, cum eleuaret oculos ſuos ad cælũ ad dominum, ſenſus ſuus redditus eſt ei, & reuocatus eſt ad regnum, & recuperauit amiſſa bona ſua.

Exemplum. Item in vitiſpatrum dicitur, quod cum quidam eremita impugnatus à fornicatione, veniſſet in quandam ciuitatem Ægypti, & videret ibi filiam ſacerdotis idolorum, adamauit eam; & petijt à patre quod daret eam ſibi in vxorem. qui de conſilio diaboli in idolo loquentis, dixit quod non daret eam ei niſi baptiſmum & Deum negaret, & propoſitum monachi. quod vt fecit vidit columbam de ore ſuo egredientem, & in cœlum aſcendentẽ, nec ſic adhuc voluit dare ei, niſi cõſulto Deo ſuo. qui ait, non dabis ei: quia Deus chriſtianorum, etſi ipſi negent eum: non negat eos, ſed adiuuat. Quod cum referret ei ſacerdos, compunctus & reuerſus ad cor, redijt ad eremum ad magnum quendam ſenem, cui hoc oſtendit. qui cum data ſibi pœnitentia perſiſteret per hebdomadam in ieiunio & oratione, in fine redijt ad ſenem. qui cum orarent, vident in cælo columbam ſuper caput eius, ſed nõdum deſcendentem. In fine ſecundæ hebdomadæ, vident eam appropinquantem: in fine tertiæ, in os eius intrantem.

8. Prouiſio neceſſariorum. Octavvm beneficium eſt, quia conuerſis prouidet neceſſaria ad vtilitatem, vt alimentum, veſtimentum, documentum, medicamentum: ſicut fecit filijs Iſrael in deſerto, poſt exitum Ægypti, & tranſitum maris rubri, manna, & aquam de petra, dedit eis pro alimento, dedit durabilitatem eorum veſtimento & calciamento per quadraginta annos. pro documento dedit legem pro medicamento æreum ſerpentem. de his omnibus legitur Deutro. 8. Mar. 8. *miſereor ſuper turbam, quia iam triduo*, ſcilicet pœnitentiæ, *me ſuſtinent* &c. Matth. 6. *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ* &c. quia qui paſcit volatilia, dabit alimentum: qui veſtit lilia, dabit veſtimentum: qui dat creſcere herbas & arbores, dabit augmentum. Quod autem ſuos paſcit habemus exemplum 4. Reg. 17. Heliam pauit per coruum & mulierem Sareptanam. & eiuſdem 19. Eundem paſcit per angelum. Dan. 14. Danielem paſcit per Abacuc.

Exemplum. In vitiſpatrum dicitur, quod cum fieret grauiſſima perſecutio chriſtianorum, timens Paulus primus eremita periculum, fugit in deſertum, vbi parauit ei Deus ſpeluncam ad habitandum, per quadraginta annos, folia palmæ ad veſtiendum, fontem ante os ſpeluncæ ad bibendum, dimidium panem albiſſimum ad veſcendum, & hoc ſingulis diebus per illud tempus. Cũ autem beatus Antonius veniſſet per reuelationem ad eum, coruus apportauit panem integrum. eo autem mortuo cum beatus Antonius non haberet quomodo ei ſepulturam faceret, leones duo pedibus eam fecerunt; & ea facta, petita & habita benedictione Antonij recedunt.

Exemplum. In vitiſpa. cum beatus Frontonius eſſet in quadam ciuitate, vbi habebat in conuentu triginta monachos, ſuaſit eis vt irent ad eremum pro pœnitentia facienda, relictis delitijs ciuitatis: quod faciunt, ſecum ferentes ſarculos & ſemina. cumque ſocij murmurarẽt pro defectu cibi, verbis eos conſolabatur. Angelus autem domini apparuit cuidam diuiti, arguens eũ quod delicatè viueret, & Dei ſeruos fame mori permitteret. Item ſecundo apparuit comminando: tertio eum grauiter flagellauit, mortem minans, niſi dictis monachis prouideret. Qui cum neſciret vbi eſſent, conſuluerũt amici eius, quibus vulnera ſua oſtẽdebat, quod ſeptuaginta camelos ſuos victualibus oneraret, & extra ciuitatem conduceret, & in cuſtodiam angeli eos cõmitteret; quod fecit, cũ autem monachi afflicti fame Deũ laudarent, audiunt campanulas camelorum, camelos recipiunt, lauant pedes & reficiunt, medietatem onerum eorum retinent, & aliam remittunt in camelis. Cùm autem die quarta diues ille lugeret, credens amiſiſſe camelos, recipit eos; quæ reportauerunt dedit pauperibus, hoc faciebat ſingulis annis, quouſque monachi ſunt reperti.

Exempla. Item cum quidam frater eſſet in eremo & comederet herbas, licet eſſent dulces, ita diſſoluebant eum, quod fere moriebatur. & cum ieiunaſſet per 7. dies, timens omnes herbas: quædã beſtia dicta dorcas, apportauit ei faſciculum de non nociuis, vt per eas cognoſceret quibus veſci deberet. *Item* cum beata Agnes eſſet nudata, veſtiuit eam Deus condenſitate crinium ſuorum ſolutorum. *Item* veſte candidiſſima ſibi miſſa per angelum *Item* beatæ Agathæ prouidit, miſſo medicamento per beatum Petrum Apoſtolum. *Item* in vitiſpa. quidam frater intrans interiora deſerti, inuenit ſpeluncam, & vidit quendam venientem cum grege bubalorum: qui poſt admirationem dixit ei, quod fuerat monachus in congregatione. poſt inde receſſerat, & hoſpitale ædificauerat, & hoſpites recipiebat, viuens de textura, fit familiaris virgini ſacræ: cum qua per ſeptem menſes poſt miſſa munera & viſitationes, peccauit. poſt pœnitens, fugit ad eremum habitans cum feris, vbi cum præ dolore hepatis, nec ſtare, nec orare poſſet, clamauit ad dominum. adeſt vir. tangit digitis locum doloris, ſcindit, & vlcus abradit, & ei oſtendit, & hepar in loco ſuo reponit, & ſanauit: nec poſt per aliquam intemperiem doluit.

9. *Subuentio tribulati & tentati.* Nonvm beneficium eſt, quod pugnanti vel impugnato ſubuenit, cuſtodiens & eripiens eum, ſi in tentatione vel tribulatione confidenter ad ipſum confugiat, ſicut Ezechiam, ab obſidione Sennacherib. & ſuos, eripuit & protexit 4. Reg. 19. Et 2. Paral. 32. *Aſa clamante ad dominum, perterruit dominus Ægyptios & Ethiopes, qui domino cædente, contriti ſunt & proſtrati* &c. eiuſdem 20. *Orante Ioſaphat, & dicente: Cum ignoremus hoc ſolum reſiduum habemus*, &c. *hoſtes in ſemetipſos verſi, mutuis ſe concidêre vulneribus.* Iob. 5. *In ſex tribulationibus liberabit te, & in ſeptima non tanget te malum.* Nota quæ ibi ſunt.

Exemplum. De hoc habetur exemplum in vita beati Antonij, de quo legitur in vitiſpa. quod cum reliquiſſet omnia propter Deum, vadens in quodam agello tentauit eũ ibi diabolus diuerſimode per ſpiritum luxuriæ, blaſphemiæ, & alijs occultæ, & poſt per ſomnia, diuerſimode: poſt aperte ſub forma parui Ethiopis, dicens ei, quod ei aſſentiret, & quomodo multos ſeduxerat. In omnibus autem tentationibus viriliter reſiſtebat dicens, quod de eo non curabat, quia ſua obſcuritas & paruitas, ſigna erant ſuæ deformitatis & impotentiæ. Cum autem iuiſſet ad loca vbi erant ſepulchra, vt ibi vitam ſolitariam duceret: dæmones videntes quod nõ præualuerunt ei occultè tentando, verberauerunt eũ ad mortem, frater autem qui miniſtrabat ei, & viſitabat eum inueniens eum quaſi mortuum, reportauit eum ad locum vnde venerat. vbi cum veniſſent fratres quaſi ad exequias funeris, reſumpto ſpiritu, caput eleuans, videns ſe vbi erat, rogabat vt reduceretur ad priorem locum. quo facto veniunt dæmones tentantes eum, perterrere volentes eum ſub omni ſpecie ferarum & reptilium, & irruentes in eum, & domum eius diruentes, eum iterum ad mortem flagellantes. Sed cum immobilis perſeueraret, clamant ſe victos, & fugientes recedunt, adueniente Chriſto cum lumine, & domum eius reparante. à quo cum quæreret, vbi eras ô bone Ieſu: Reſpondit, quod iuxta eum erat, eius triumphum de dæmonibus aſpiciens & congaudens. *Cum* ſolus fugeret ad deſertum, diſcum argenteum inuenit, qui vt fumus euanuit. *Item* maſſam auri inuentam fugit vt incendium. In loco deſerti vbi fuerat, caſtrum deſertum fuit per viginti annos, ad quem frequenter veniebant dæmones in forma militum armatorum, nunc vrſorum, nunc leonum, quos confutabat, & adiuuante domino vincebat, & cruce fugabat.

10. *Promotio in bonum.* Decimvm beneficium eſt, quod in bonum promouet & nutrit. pſal. 33. *Oculi domini ſuper iuſtos.* Greg. *Cito bonum perditur, quod à largitore non cuſtoditur. Exemplum huius habetur.* Gen. 28. Dixit dominus ad Iacob. *Ero cuſtos tuus in omnibus viis tuis*, &c. Item Iob. 1. *Dixit Sathan ad dominum, vallaſti Iob & domum eius, & vniuerſam ſubſtantiam eius*, &c. Ita quod non potuit diabolus poteſtatem habere in vnica ouicula eius, niſi permiſſus. Dixit diabolus beato Bartholomæo, vt legitur in paſſione eius, quod dominus adeo cuſtodiebat eum & angeli eius, quod non poterat contingere aut lædere minimam formicam in lecto eius. Cuſtodit dominus per ſeipſum vt Iob, per angelos vt Iacob, qui vidit caſtra Dei. Gen. 32. Aliquando etiam per ſuos, ne cadant in peccatum; vt beatum Hylarium per beatum Martinum: de quo habetur hoc exemplum, quod cum b. Hylarius feſtinaret contra hæreticos pro fidei defenſione pedes, adiunxit ſe diabolus ei, in ſpecie cuiuſdam ſeruientis, portans ei cappam & alia, multum ſe ingerens in eius obſequium, quaſi compatiendo. rogat eum primo vt vinum minus lympharet, vt laborem viæ melius ſuſtineret. quod cum ad eius inſtantiam feciſſet, Poſtea rogauit, vt ſine aqua biberet: Poſt vt carnes comederet. Et ſic eius pœnitentia paulatim imminuta, cum veniſſent in quandam ſiluam, dicit ei diabolus, quod ibi erat quędam religioſa mulier, quæ multum affectabat ei loqui. procurante ergo ita diabolo, pluries locuta eſt ei, quæ ſic ſanctum virum verbis & factis allexit, quod commotus fuiſſet ad caſum, niſi Deus hoc opus diaboli, beato Martino reuelaſſet: qui occurrens ſubito dæmonem effugauit, & propalauit, & Hylarium liberauit.

Vndecimvm beneficium eſt, quod conuerſum ad ſe frequenter ad magna prouehit, adeo quod *vbi abundauit delictum ſuperabundet & gratia.* Rom. 5. vt patet de Maria Magdalena, Petro, & Paulo. *Item* in vitiſpa. legitur quod cum Muſtius eſſet princeps latronum & gentilis, & veniſſet ad domum cuiuſdam ſacræ virginis ad ſpoliandum eam, dormiens vidit quẽdam in habitu regio dicentem ſibi, quod ceſſaret ab his maleficijs, homicidijs, & furtis, & faceret eum ducem & principem militiæ ſpiritualis monachorum. Hic promittit libenter ſe facturum, quærit à virgine monaſterium, baptizatur, & quærit mandata ſalutis: docent eum tres primos verſus pſalterij: dicunt eos poſſe ei ſufficere ad ſalutem, vadit ad eremum perſeuerans in fletibus & orationibus, viuit ibi diu de radicibus, poſt redijt verſus dictos monachos perfectus opere & ſermone. Poſt ad eremum reuerſus, dominicis diebus panem diuinitus ſumebat, pater multorum extitit poſtea monachorum; & operator multorum miraculorum &c. 11. *Prouectio peccatorum ad magna. Exemplum.*

Exemplum. Item inter miracula beati Ioannis euangeliſtæ, legitur in hiſtoria eccleſiaſtica lib. tertio cap. 23. Quod cum eccleſias circuiret, vidit quendam iuuenem fortem & pulcherrimum ferocis animi, quem ſub teſtimonio Chriſti & eccleſiæ, cuidam epiſcopo commendauit nutriendum, & baptizandum, & informandum in ſeruitio Chriſti. quod cum feciſſet, poſtea cum alijs laxauit habenas, & recedens ab epiſcopo, omnibus flagitijs ſe admiſcens, fit princeps latronum, omnino deſperans. Poſt aliquantum tempus; beatus Ioan. rediens, requirit ab epiſcopo commiſſum, à ſtupente requirit iuuenem, quem cum diceret mortuum in anima, & vbi eſſet, percuſſo capite, aſcendit equum, inſequitur, & inuentus eſt à latronibus. quærit ab eis ſuum principem, quo adducto, eum agnoſcens, fugit armatus. Ioannes oblitus ætatis ſuæ, eum inſequitur clamans, quid fugis fili dilectiſſime, patrem ſenem non armatum; noli timere, ego pro te Chriſto rationem reddam, Paratus pro te mori; crede mihi quia Chriſtus me miſit. tunc ille ſtetit, vultum demiſit, arma depoſuit, & amariſſime fleuit. Veniam poſtulanti, & dexteram nimiæ cædis conſciam occultanti, pollicetur Ioannes quaſi ſub ſacramento, ſe ei veniam impetraturum, & pedibus iuuenis prouolutum, manum eius quaſi per pœnitentiam purgatam oſculatur, ad eccleſiam eum reducit, veniam

quam promiſerat ei, ieiunijs & orationibus impetrauit, nec deſtituit, vſque dum emendatum per pœnitentiam perfecit.

12. *Introductio in gloriam.* Dvodecimvm beneficium eſt, quod introducit in gloriam, & ſupra condignum remunerat, pſalm. 102. *Benedic anima mea domino. Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus.* Deutero. 8. *Dominus Deus tuus introducet te in terram bonam,* &c. Et 15. *Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ,* &c. Sicut fecit latroni, Lucæ. 24. *In vitijs pa.* legitur, quod cum rediret b. Anton. de viſitatione Pauli primi eremitæ, audiuit choros angelorum cantantes, & animam dicti Pauli introducentes.

Exemplum. Item in vitis pa. cum beatus Paphnutius oraret, reſpondit ei angelus, quod ſimilis foret cuidam ſymphoniaco qui in vico quodam cantaret, quo quæſito & inuento, quæſiuit de merito ſuo, qui dixit ſe fuiſſe latronem. adiurauit vt diceret ei ſi tunc aliquid boni fecerat. Ille dixit quod virginem ſacratam & flentem, vi rapuerat de manibus ſociorum ſuorum, & intactam reſtituit in loco ſuo. Item requiſitus vltra: Reſpondit ſe mulierem laſſam inueniſſe in ſilua, quæ nec per triduum comederat; quæ ait quod fugerat propter tortores, qui virum ſuum propter fiſcale debitum in carcere detinebant & pueros ſuos, & ipſam ad hoc requirebant, & quod eam duxit ad foueam ſuam, & refecit, & 300. dedit ei ſolidos, ad virum & filios liberandos, & reduxit eam ad locum ſuum. Qui ſuaſus ad vitam eremiticam, abiectis fiſtulis, pro muſica ſpirituali ſecutus eſt Paphnucium. & per tres annos arctiſſime ſe affligens, inter choros ſanctorum, & angelorum, tradidit ſpiritum. quod Paphnucio eſt reuelatum, audiẽti eum ab eis in cœlum deportari. Item cum Paphnucius dictus poſt arctius ſe affligeret: Reſpõſum eſt ei, quod ſimilis foret primario vici illius. vadit ad eum, ſuſcipitur honorifice; adiuratus, refert quod per triginta annos cum vxore ſua manens continuerat, nec eam ante cognouerat, niſi cauſa prolis; & quod nunquam ab hoſpitalitate ceſſauit, aduemente peregrino prior occurrit, & quod viaticum in receſſu ſuo ſemper dedit, & quod pauperem nullum deſpexerat, ſed neceſſaria pro poſſe ſuo eis dederat, perſonam in iudicio non acceperat, alieni fruges in domum ſuam non introierant, litẽ videns nõ prætereierat, ſed ad pacẽ pro viribus reduxerat, famulos ſuos nemo in forefacto ſuo inuenerat, greges ſui alienas fruges nõ læſerant, quantum potuerant inferiorẽ opprimi nõ ſuſtinuerat, ſẽper ſtuduerat neminẽ contriſtare, & à nemine contriſtari, in iudicio neminem condemnauit, ſed pacificauit. Ad hoc Paphnucius ait. Hoc vnum tibi deeſt, vt abneges temetipſum, tollas crucem tuam, & ſequaris Chriſtũ. qui ſtatim obediuit factus monachus. Quadam autem die dum in cella ſua reſideret Paphnucius, vidit animã dicti primarij, recipi à multitudine angelorum pſallentium: *Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti domine, inhabitabit in atrijs tuis.* Itẽ poſt hoc arctius ſe affligẽs, quis ſibi adhuc foret ſimilis, audiuit quod cuidã negociatori Alexandrino. hic decẽ ſaccos plenos leguminũ deferebat, quæ dabat viris religioſis quos viſitabat, quorũ orationibus ſe committebat. Huic occurrit Paphnucius amplexans eum, & dicens; quid tibi cum his negocijs ò deo digna & pretioſiſſima margarita. Ille autem ſtatim eum ſequitur, iubens omnia quæ ducebat, dari pro Deo: qui poſt breue tempus ad dominum aſſumptus eſt. Poſtea autem ait angelus Paphnucio omnium, cras venies in æterna tabernacula. Tunc vocato ſacerdote reuelauit ei ante dicta, & ſuſcipit ſacramenta. tunc emiſſo ſpiritu, qui aderant viderunt animam eius ſuſcipi ab angelis & ſanctis; hymnum canentibus.

Exemplum. Item legitur quod quidam rex in terra ſua habens quendam diuitem ſapientem, non inueniens occaſionem quomodo eius pecuniam extorqueret, quæſiuit ab eo tres quæſtiones, quod niſi eas ſolueret, multam pecuniam ei daret, quæ videbantur inſolubiles. Prima fuit, vbi erat medium terræ quaſi centrum. Alia, quot modij aquæ erant in mari. Tertia, quam magna erat miſericordia Dei. Cum autem die aſſignata, coram regis curia, à carcere deduceretur, in quo detinebatur vt ſe redimeret, & dictas quæſtiones ſolueret; de conſilio cuiuſdam philoſophi dicti, auxilium miſerorum, aſſumpto baculo, in terra infixit dicens, hic eſt centrũ terræ, & medium, improba ſi potes. Si vis vt menſurem modios maris, retine flumina & aquas alias ne ſubintrent illic, quouſque menſurauerim, & tibi dicam numerum modiorum. Tertiam ſoluere potero, ſi tradideris mihi veſtes tuas & ſolium, ad hoc iudiciũ faciendum, quo facto cum eſſet in ſublimi ſolio, in apparatu regio, ait: Audite & videte ſublimitatem miſericordiæ Dei, quia paulò ante eram ſeruus, modo ſubito factus ſum quaſi rex; ante pauper, modo quaſi diues; ante in imo, modo in alto; ante in catenis & carcere, modo in libertate &c. Sic centrum miſericordiæ Dei eſt vbique in præſenti vita, *miſericordia eius nõ eſt numerus,* ſublimitas & immenſitas eius eſt, quod de carcere & vinculis peccatorum, per pœnitentiam modicam, venit peccator ad regnum cælorum.

De incarnatione filij Dei.

DISTINCTIO XI.

De miſericordiæ Dei nobis exhibita per filiũ pro nobis miſericorditer incarnatum, libet aliqua conſiderare breuiter, ad ipſius ſummi Dei laudem & gloriam, & noſtram vtilitatem per maximam. nihil enim dulcius ad cogitandum, nihil vtilius ad ſciendum, nihil efficacius ad amorem eius in nobis vehementius inflammandum, nihil magis à malo retrahit, nihil æque ad bonum attrahit, nihil ita diſponit ad gratiam, nec ad concipiendam ſpei fiduciam, nec ad gloriam acquirendam. Sciendum itaque quod Deus pater miſericordiarum, filium ſuum miſit, & ipſe filius ſeipſum dedit nobis, in ſolatium noſtræ peregrinationis, In conſilium noſtræ directionis, In remedium noſtræ curationis, In ſubſidium noſtræ reconciliationis, In præſidium noſtræ defenſionis, In conuiuium noſtræ refectionis, In precium noſtræ redemptionis, In præmium noſtræ glorificationis.

Chriſtus eſt ſolatium noſtræ peregrinationis. Est igitur nobis Chriſtus in ſolatium tãquam noſtræ dilectionis reparator. Cum enim eſſet homo per peccatum de ſtatu ſublimitatis deiectus, de paradiſi amœnitate eiectus, in exilium proiectus, & diabolo vili ſeruituti ſubiectus, Chriſtus homo factus eſt; & ſic eum de tam vili deiectione miſericorditer releuauit, dum naturam diuinam humanæ naturæ tam mirabiliter copulauit, quod factus eſt nobis amicus, ſocius, frater, & ſponſus. Sicut ante promiſerat antiquis patribus, ſpecialiter Abrahæ dicens: *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes,* quod eſt Chriſtus. Et Dauidi. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Ideo dicitur Michææ. 7. *Dabis veritatem Iacob, miſericordias Abraham, quas iuraſti patribus antiquis noſtris.* Hanc miſericordiam petebat Dauid dicens. Pſalm. 84. *Oſtende nobis domine miſericordiam tuam,* oſtende inquam vt videamus, *& ſalutare tuum da nobis* vt teneamus. ſed de dilatione incarnationis velut impatiens, dicebat. *Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ domine, ſicut iuraſti Dauid in veritate tua? Memor eſto opprobrij ſeruorum tuorum.* De iſta promiſſione dicitur Iſa. 55. *Feriam vobiſcum pactum ſempiternum miſericordias Dauid fideles,* ideſt fideliter repromiſſas. Et Luc. 1. *Sicut locutus eſt per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetarum eius* &c. *ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & memorare, teſtamenti ſui ſancti. Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis.* Hunc petebat in fratrem anima ſancta Cant. 8. *Quis mihi det te fratrem meum ſugentem vbera matris meæ, & iam me nemo deſpiciat.* vnde poſſumus ei dicere illud Eccl. 29. *Hoſpitio, l. ventris virginei, factus es mihi frater.* Quod autẽ fieri vellet ſpõſus

dulciſſi-

dulciſſimus animarum, dicit Oſeæ *Sponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & iudicio, & in miſericordia & miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide.* Nota quando rex aliquis magnus & potens, aliquam puellam de humili plebe ducit in matrimonium; tota progenies honoratur, omnis infamia tollitur, ſeruitus aboletur, libertas redditur, & in dignitatem nimiam ſublimatur. Bernard ſuper can. *Puto iam me contemnere non poteris os de oſsibus meis, & caro de carne mea.*

Exemplum IN vit. pa. legitur quod quædam mulier venit ad b. Hylarionem quæ cum eſſet ſterilis rogabat ſanctum vt ei fœcunditatis gratiam ſuis precibus impetraret. ſed cum ipſe fugeret eam, clamauit illa, non eſſe contemnendum hunc ſexum, qui genuit & peperit ſaluatorem. Quo audito expectauit, eã & patiẽter audiuit, eique fœcunditatis gratiam impetrauit. Bernard. *Quomodo non te moneas, ſi recordatus fueris, quod ille qui erat in forma Dei in die æternitatis ſuæ, in ſplendore ſanctorum ante luciferum genitus, ſplendor & figura Dei ſubſtantiæ, venit ad carcerem tuum, ad limum tuum: Infixus vt dicitur vſque ad cubitos, in limo profundi.* Idem. *Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Nonne ſi conferentur in me omnes vitæ filiorum Adam omnes dies ſeculi, labores omnium hominum, qui fuerunt, & qui ſunt, & qui erunt, nihil eſſet ad comparationem illius corporis, quod ſpectabile & ſtupendum eſt virtutibus ſupernis, in conceptu de ſpiritu ſancto, in ortu de virgine, in vita innocentia, in doctrina ſinentia, in coruſcatione miraculorum, in reuelationibus Sacramentorum? Cum ergo ei deuouero quicquid ſum, quicquid poſsum nonne ſic eſt ſicut ſtella ad ſolem, ſtilla ad flumen, ſcintilla ad fornacem, lapis ad montem, granum ad aceruum, atomus ad totum mundum?* Idem ſuper miſſus eſt. Homil. 1. *Sed verto me ad conceptum & partum virginis, hanc reperio nouitatem. Ibi enim agnoſcetur longitudo breuis, & latitudo anguſta, altitudo ſubdita, profunditas plana. Ibi agnoſcitur lux non lucens, verbum infans, aqua ſitiens, panis eſuriens, ibi videbis regi potentiam, inſtrui ſapientiam, ſuſtentari virtutem; Deum lactantem, ſed angelos reficientem, vagientem, ſed miſeros conſolantem.* Item Caſſiodorus. *O quanta miſericordia noſtri conditoris, quæ fecit vt Deus immortalis homo fieret mortalis, quod panis eſuriret, fons ſitiret, via fatigaretur, virtus infirmaretur, vita moreretur; quæ fecit creari creatorem, ſeruire dominatorem, vendi redemptorem, mors viuificatorem.*

Exemplum. MONIALIS quædam religionem egreſſa, facta publica meretrix, poſt multos annos ad ſuum monaſterium eſt reuerſa; quæ pœnitens quando de Dei iudicio cogitabat, & de pœnis inferni, fere deſperabat ſe poſſe veniam obtinere, quando de domini paſſione, quanta mala Chriſtus ſuſtinuerat, & econtra quanta mala ipſa commiſerat, quaſi deſperans anxia nimis erat, & ſic de alijs quæ Chriſtus fecerat vel quæ facta fuerant circa Chriſtum. In natali autem domini cœpit cogitare, quia puer natus eſt nobis, & quod pueri pro modico placantur; coram imagine beatæ virginis cœpit cogitare de infantia ſaluatoris, & tot perfuſa eſt lachrymis quod fere moriebatur, adiurans puerum per benignitatem infantiæ ſuæ, quod miſereretur eius, mox audiuit vocem dicentem ſibi, quod per benignitatem illius infantiæ, quam allegabat, ſciret ipſa ſibi dimiſſa omnino peccata ſua. Denique fratres ſcitote, quia puer cito donat, cito condonat: pro vno pomo poteſt placari; quare pomum eſt pœnitentia noſtra. Item quædam glo. *Puer quam cito placatur, læſus non meminit.*

Chriſtus eſt conſilium noſtræ directionis. SECVNDO Chriſtus factus eſt conſilium noſtræ directionis. *Ipſe enim eſt magni conſilij angelus.* Lucæ 2. *per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent ad dirigendos pedes noſtros.* Quia enim primus homo à ſumma luce peccando receſſerat, cæcus factus in tenebris ambulat; ſed Deus miſericors lucẽ ſapiẽtiæ miſit, vnde factus eſt legiſlator. Iſ. 33. *Dominus legifer noſter* qui nobis attulit legem gratiæ, legem amoris, legem libertatis. Hanc legem Chriſtus do-

A cuit & verbis ſuæ prædicationis, & factis ſuæ ſanctiſſimæ conuerſationis, & ſignis miraculorum clariſſimis, & exemplis, Eccl. 18. *Qui miſericordiam habet, docet, & erudit.*

Chriſtus eſt remediũ noſtræ curationis. TERTIO factus eſt nobis in remedium noſtræ curationis; nam per peccatum à tanta ſublimitate collapſi, facti ſumus infimi. Ideo pſalm. 6. *Miſerere mei domine quoniam infirmus ſum.* Exemplum Luc. 10. de illo qui incidit in latrones, *Samaritanus iter faciens, & videns illum, miſericordia motus eſt.* Nota benè totam parabolam, vbi ad quæſtionem *quis horum trium videtur proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones?* Reſpondetur, *qui fecit miſericordiam in illum.* Quis eſt iſte Samaritanus, ideſt cuſtos, niſi Chriſtus, qui nobis factus eſt proximus, & fraternitate carnis aſſumptæ, & affectu dile-

B ctionis immenſæ, & effectu miſerationis impenſæ: Voluit enim per omnia fratribus aſſimilari vt miſericors fieret, non ſolum autem infirmitates corporum & animarum ſanauit dum viueret, verumetiam ſacramenta, ideſt ſpirituales medicinas inſtituit, vt medico perſonaliter in cœlum aſcendente, Sacramentorum remedia perpetuo remanerent. Vnde ad Timoth. 3. *Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti.* O quam pius medicus qui venit perſonaliter ad ægrotum, non vocatus ſe ingerit, cum expenſis proprijs curam aſſumit, quicquid infirmus ſuſtinere deberet, ipſe in corpore ſuo ſumit. Puta ſi oportet ægrotũ ieiunare, vigilare, ſudare, amaram potionem bibere, flebotomiam ſuſtinere! Hæc

C omnia Chriſtus aſſumpſit.

Chriſtus eſt ſubſidiũ noſtræ reconciliationis. QVARTO factus eſt nobis in ſubſidium noſtræ reconciliationis, quia eſt pacis noſtræ conuenientiſſimus mediator: quia videlicet Deus & homo, ideo inter Deum & hominem, pacem potuit reformare. Cùm enim in curia diuina cõtrouerſia tractaretur, pro parte Dei allegabat veritas, concludens contra hominem; iuſtitia vero pro eius punitione & condemnatione, ſententiam proferebat, pro homine vero miſericordia veniam implorabat; & pax non pœnam ſubterfugiens, petebat fieri compromiſſum, & quod eſſet aliquis fidelis & pius mediator. Adinuenta eſt hæc via pro bono communi, quod filius Dei, media ſcilicet in Trinitate perſona, naturam humanam aſſumeret, vt

D inquantum Deus, Dei conſeruaret honorem inquantum homo pacẽ & bonum hominis procuraret, vnde *miſericordia & veritas obuiauerunt* inuicem concordantes, *iuſtitia & pax oſculatæ ſunt*, inſignum reconciliationis & fœderis ſempiterni. Vnde pace reformata, conſolatur Deus hominem dicens, Iſa. 54. *In momento indignationis abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui.* Sequitur. *Miſericordia mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur, dixit miſerator tuus dominus.*

Chriſtus eſt præſidiũ noſtræ defenſionis. QVINTO factus eſt in præſidium noſtræ defenſionis, quia eſt pro nobis fortiſsimus propugnator, profecto reformata pace inter Deum & hominem, expediens erat quod homo defenderetur ab hoſte, ne amplius ſæuiret in eum, nec tyrannicè dominaretur ei, ſicut fecerat ſubijciens eum ſibi, & opprimens grauiſ-

E ſima ſeruitute. Ideo Iſ. 43. *Qui eſt iſte qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra?* Et reſpondet. *Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum &c.* Vere multùm expediebat quod fortem haberemus propugnatorem, quoniam hoſtes fortiſsimos & ferociſsimos habebamus. Ideò Tren. 3. *Miſericordiæ domini, quia non ſumus conſumpti &c.* pſalm. 105. *Dedit eos in miſericordias in conſpectu omnium qui ceperant eos.* Et Hier. 42. *Nolite timere à facie regis Babilonis*, ideſt diaboli. Sequitur: *Dabo vobis miſericordias, & miſerebor veſtri.* Iſte igitur eſt rex noſter, qualem nobis expediebat habere, qui ſcilicet nobis eſſet piiſsimus, & cõtra aduerſarios noſtros fortiſſimus, vnde Pſ. 114. exclamat dicens: *O domine libera animam meam miſericors dominus & iuſtus &c.* Nobis etiam eſt modo miſericors, ſed iuſtus & ſeueriſsimus in

A futuro illas videlicet qui modo eius miſericordia abutuntur. vnde Iſa. 16. *Præparabitur in miſericordia ſolium eius, & ſedebit ſuper illud in veritate in tabernaculo Dauid, iudicans & quærens iudicium, & velociter reddens quod iuſtum eſt.* nunc itaque tenet thronum miſericordiæ, in futuro tenebit thronum iuſtitiæ. Ideo iuxta conſilium apoſtoli. Heb. 4. *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, vt gratiam inueniamus, & miſericordiam conſequamur in auxilio oportuno.*

Christus eſt nobis viaticũ internæ refectionis.

Sexto Chriſtus factus eſt nobis viaticum internæ refectionis, qui ſeipſum dat nobis quotidie in cibum & poculum animarum, videlicet in eucharistiæ Sacramento, de quo pſal. 110. *Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſerator & miſericors, dominus, eſcam dedit timentibus ſe.* Expone.

Christus eſt pretiũ noſtræ redemptionis.

B Septimo ſeipſum dedit in pretium noſtrę redemptionis. pſ. 129. *Apud dominum miſericordia & copioſa, apud eum redemptio*, vere copioſa, cuius copiæ, non eſt numerus nec menſura. Vnde B. Bern. ait. *Conſidera filium virginis detruncatum ſputis, liuidum plagis, confixum clauis. Attende cœli rectorem, ſtantem in cruce, pallidum morte, deformem carne, ne pertranſeas dominum angelorũ, virum percuſſum à Deo & humiliatum, virum quaſi leproſum & omnibus detrimentis expoſitum. Conſidera apud eum copioſam redemptionem, vere copioſam: quia per quinque partes corporis eius, vnda ſanguinis emanauit, cum tamen ad redemptionẽ totius orbis vna gutta ſanguinis ſufficeret, ſed ideo data eſt gratis copioſa, vt virtus gratitudinis in beneficia redundante clareſceret. Et hoc egit vt tibi oſtenderet, quantum te diligeret, qui non aliter quam ſic moriendo, à morte te voluit liberare.*

C

De paſsione domini.

DISTINCTIO XII.

Octo circa Chriſti paſſionem diligenter conſideranda.

Circa paſſionem itaque domini ſaluatoris, per quam talis & tanta redemptio facta eſt, conſideranda ſunt octo, cordibus noſtris medullitus, imprimenda cum gratiarum actione iugiter recolenda. Primum eſt in factis multiplex oſtenſio pietatis. Secundum eſt in verbis multiplex inſtructio veritatis. Tertium eſt circa paſſionem multiplex afflictio attendenda. Quartum eſt pœnas inferentium conditio deteſtanda. Quintum eſt Chriſti patientis ſublimitas D veneranda. Sextum eſt paſſionis atrocitas doloroſa, & doloris immenſitas exceſſiua. Septimum eſt compatientium Chriſto deuotio imitanda. Octauum eſt paſſionis Chriſti vtilitas appetenda.

1\. *Multiplex in factis pietatis oſtenſio primo in vltima cœna.*

Cvm multa deuotione conſiderare debemus, quomodo Chriſtus tanquã totius bonitatis fontale principium, pietatis ſuæ viſcera multotiens, multipliciter, & in multis oſtendit. *Primo quidem* in cœnæ & paſchæ typicæ celebratione: quam humiliter & benigne cœnauit cum diſcipulis cum quanto deſiderio illud vltimum paſcha celebrauit cum eis: quomodo pedes eorum, etiam & proditoris ſui lauit: quomodo permagnificum conuiuium in ſuo receſſu parauit, idest corpus ſuum ſacratiſſimum in cibum, & ſanguinem pretioſum in poculum propinauit: quomodo tam vene- E rabile Sacramentum, in ſuæ paſſionis benedictæ memoriam, & in ſummæ dilectionis euidentiam, pro ſalute noſtra inſtituit: quomodo poteſtatem conficiendi, ipſis & ipſorum ſucceſſoribus ordinauit: quomodo contra imminentem tribulationem, eis diu multipliciter & efficaciter futura reuelando, ad patientiam, & in fide conſtantiam roborauit, exhortando, conſolando, promittendo.

In oratione, in cœna & in horto.

Secvndo pietatem ſuam multipliciter oſtendit in oratione. *Primo quidem* in cœna patrem orando pro diſcipulis, vt eos amodo ſeruaret, ſanctificaret, & conſummaret in bono, ſibique inſeparabiliter vniret, & eis vitam largiretur æternam. *Item* in horto cœpit triſtari & mæſtus eſſe, nõ pro ſua paſſione quam ardẽter optabat, ſed pro peccatis noſtris & miſeria, ſicut ait Ambroſius. *Doles domine non tua ſed noſtra vulnera, non tuam mortem ſed noſtram infirmitatem*, vnde plus compatiebatur noſtræ miſerię, quam paſſioni ſuæ. *Item* quando ſe ter in oratione proſtrauit, non vt pro ſe impetraret, ſed vt Deo patri reuerentiã exhiberet, & nobis præberet exemplũ ſuper eminente neceſſitate quacũque ad orationis eſſe ſuffragium recurrendum.

In viſitatione diſcipulorum & reſignatione ſua ſudoreque ſanguineo.

Item pietatem ſuam oſtendit, quod licet in illa oratione totus eſſet attentus, tamen pius dominus ſeruos ſuos, pius magiſter diſcipulos obliuiſci non potuit, ſed ex compaſsione piè eos viſitans, dormientes excitans, negligentes arguens, ne in tentationem inciderent, animauit. *Item* in illa oratione, licet ſenſualitas mortem naturaliter exhorreret, tamen & carnem ſpiritui, & ſpiritum paternę voluntati ſubiecit. *Item* in agonia poſitus & orans prolixius, ſudorem ſanguineum ex toto corpore ſic abundanter emiſit, quod guttæ ſanguinis decurrebant in terram; vt ardorem ſpiritus, & vehementiam ſui doloris oſtenderet, & compaſsionis ardorem, quæ ſacrum ſanguinem ſic ebulire faciebant, ipſo facto monſtraret.

In voluntaria ſui oblatione, & benignitate in Iudam & ſocios.

Item pius dominus pietatem ſuam oſtendit in ſui voluntaria oblatione, quando ſcilicet proditori & furentibus inimicis, ſponte ſe obtulit, eiſque non agnitus obuiauit, proditoris oſculum non recuſans, amicum vocans eum tanquam diligens non dilectus; vt ex hoc iniquitatem ſuã conſideret, & ad amicitiam redeat, ſic allectus. *Item* ipſum piè corripit, vt rubore perfuſus recordaretur quod in pſ. 89. dicitur: *Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me*, idest meus cor meum crepare faciet ex dolore. Item illud pſ. 89. *ſuperuenit manſuetudo & corripiemur.* *Item* pietatem ſuam oſtendit, quando quos ſola voce proſtrauerat; & proſtratos velut in cæcitatem conuerterat, vt eum non agnoſcerent, nec tangere vel appropinquare valerent, & priſtinam virtutem reſtituit, & cognoſci ſe fecit, & obtulit capiendum. *Item* pietatem ſuam oſtendit quando diſcipulorum infirmitati cõpatiens, ſe ſolum capi permiſit, ipſoſque nec tangi nec lædi præcepit: *ſi me* inquiens *quæritis, ſinite hos abire.* *Item* pietatem ſuam oſtendit quando non armis vel gladiis ſe defendi, ſed gladiũ extrahentem, & vnum de aſtantibus vulnerantem corripuit, ſicque paſſionem ſuam impediri, vel ſeditionem moueri prohibuit. Inſuper & vulneratum ſalutifico tactu ſuo ſanauit. *Item* pietatem ſuam oſtendit quando proditores & homicidas piè & manſuete & humiliter increpauit dicens: *Tanquam ad latronẽ exiſtis* &c. *Item* pietatem oſtendit quando cum ab impiis cæderetur, conſpueretur, derideretur, vinculis alligaretur, Petrum qui iam ter ipſum negauerat, non deſpexit, ſed oculo pio reſpiciens, cognitionem peccati, & compunctionis lachrymas ei dedit. *Item* pietatem oſtendit quando mulieres plangentes, vt ſeipſas & filios ſuos plangerent, propter peccata quæ fecerant, & miſerias quæ eis imminebant, admonuit. *Item* pietatẽ oſtendit quando pendens in cruce pro crucifixoribus ſuis impiis exorauit, piis allegationibus, excuſationibus, vulnerum ſuorum oſtenſione, brachiorum extẽſione, manuum & pedum confixione, veniam implorando. Bern. *Flagellis caſus, ſpinis coronatus, clauis confixus, affixus patibulo, opprobriis ſaturatus omnium tamen dolorum immemor*, ait: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.* *Item* pietatem oſtendit quando non ſolum ciuitatem reſpiciens, fleuit ſuper eam, verumetiam in cruce, videns ingratitudinem peccatorum, fleuiſſe ſuper eorum cæcitate & miſeria perhibetur.

In excitatione Petri ad pœnitentiam, & oratione pro per crucifigentibus.

In condonatione & præmiatione latronis.

Item pietatem oſtendit quando latroni confitenti non ſolum tantum quod petebat conceſſit, verumetiam & peccata remiſit, & pęnas eis iuſtè pro ſceleribus ſuis inflictas, in martyrij palmam computans, paradiſi coronam & ſocietatis ſuæ gloriam repromiſit, eodemque die quod promiſerat adimpleuit. *Hodie* inquit *mecum eris in paradiſo.* Amb. *Vita eſt eſſe cum Chriſto, quia vbi Chriſtus, ibi regnũ.* Idem, *Pius dominus plus tribuit quam petat*, Anſel. *Latro qui pro ſuis ſceleribus tecum crucifixus eſt*

o Latro-

ò Domine Ieſu, vſque ad vltimum animæ ſuæ ſingultum, ſemper in peccatis fuit, ſed tamen in ipſa hora expirationis ſuæ, quia ſuam malitiam confeſſus eſt, & miſericordiā inuenit, & tecum ipſo die in paradiſo fuit. Aug. De ſymbolo *latro confitetur, & Petrus turbatur: Hic cognouit, Petrus negauit: quorum alterum eſt contra deſperantes, alterum contra præſumentes. Verè mirabile fuit valdè huius latronis negotium, hic enim Chriſtum credidit, quando ſui à fide ceciderunt; hic adhæſit quando ſui relicto eo fugerunt, hic quomodo potuit ipſum lingua defendit, quando alij quantum poterant impugnauerunt, hic quicquid habuit liberum, ſcilicet cor & linguam Chriſto dedit, quando aduerſarij ſpoliauerunt, hic ſolus iuſtificabat eum, quando alij reum mortis proclamauerunt, hic regnum cælorum petijt ſibi dari ab eo, quem videbat morte damnari, poſtulauit habere ſui memoriam, quem videbat pati mortis angustiam: Iuſtam dicebat pœnam ſibi inflictam, Chriſti verò iniuſtam, plus plangens ſupplicium Chriſti, quam proprium.*

In cōſolatione matris, & ſui ſalutis noſtra. ITEM pius dominus pietatem oſtendit, quando matrem ſuam deſolatiſſimam aſtanti diſcipulo, in cuſtodiam conſolationem, & prouidentiam commendauit, dicens. *Mulier, ecce filius tuus.* Item pietatem oſtendit, quando ſe derelictum planxit, in hoc intelligens ruinam ſuorum, qui fugientes ipſum ſolum reliquerant, vel detentionem eorum qui in limbo tamdiu fuerant derelicti, vnde Aug. ſuper illud. Deus meus, Deus meus vt quid dereliquiſti me ait. *Caput loquitur pro membris derelictis, vnde derelictionem eorum ſuam reputans, ſe dicebat derelictum.* Item pietatem oſtendit, quando dixit ſitio; quod non de materiali vel corporali ſiti debemus intelligere principaliter eſſe dictum, ſed de ſpirituali, vt ſit ſenſus: *Sitio*, id eſt ardenter deſidero fidem veſtram.

C

De verbis domini in paſſione.

DISTINCTIO XIII.

2. Multiplex in verbis veritatis inſtructio & præcipue in credentium verbis ante paſſionem prolatis ſex priuſquam Crucem aſcenderet & ſeptem in cruce.

SEcundo circa paſſionem domini conſideranda eſt in verbis multiplex inſtructio veritatis. Aug. *Lignū vbi fixa ſunt membra Chriſti morientis, fuit cathedra magiſtri docentis.* Notandum autem quod circa paſſionem eius à cœna vſque ad mortem, fuerunt verba 13 digna memoria & recordatione deuota, quorum 6. verborū genera fuerunt antequam crucem aſcenderet. Alia verò 7. fuerunt in ipſa cruce prolata. *Primum* itaque verbum ſummi doctoris fuit verbum piæ exhortationis, non ſolum in cœna, verumetiam in horto, quando

D

diſcipulis ſuis dixit, *vigilate & orate, ne intretis in tentationem.* Multum enim in illo ſuo diſcrimine compatiebatur eis, & eorum pugnæ. Ideo frequenter eos ad vigilantiam, orationem, & cōſtantiam hortabatur. *Secundum* fuit verbum piæ condeſcenſionis cum dixit: *Dormite iam & requieſcite.* Sciebat eos mæſtitia prægrauatos, & quod cito malam haberēt requié, ideo compatiēs eis dixit. Dormite, &c. *Tertium* fuit verbū piç orationis cum dixit. *Pater, ſi fieri poteſt tranſeat à me.* &c. In hoc oſtendit ſe verum corpus habere, & naturaliter mortem horrere. Sed vicit naturam pietas, cum dixit: *Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Et fiat voluntas tua.* Dat nobis exemplum obedientiæ, vt in arduis & periculoſis diſcamus nihil propriæ voluntatis habere, ſed carnem ſpiritui, & ſpiritum Deo ſubijcere. Rabanus. *Tribus*

E

vicibus orauit dominus, vt nos à præteritis malis veniam, à præſentibus tutelam, à futuris cautelam oremus, hanc domini orationem præceſſit pauor, comitatur agonia & ſudor, ſequitur angelica conſolatio. *Quartum* fuit verbum piæ oblationis, quia ſe obtulit vt liberarentur ſui, Ioan. 18. Cum dicit, *ego ſum. ſi me quæritis ſinite hos abire.* Aries capitur, & traditur pro Iſaac liberando Gen. 22. Agnus immolatur pro populo Iudæorū Exodi 12. *Quintum* genus verborū fuerunt verba piæ reprehēſionis, cū dixit: *Non potuiſtis vna hora vigilare mecum*, & cum dixit *amice ad quid veniſti?* ex ſumma pietate, amicum vocat ſuum proditorem. Ioan 18. *Si male locutus ſum teſtimonium perhibe de malo.* Item, *tanquam ad latronem* &c. *Sextum* fuit verbum benignæ reſponſionis: vt Annæ; *ego palam locutus*

A *ſum* &c. Item Matth. 26. Cayphæ: tu dixiſti Lucæ 23 *Si vobis dixero non credetis mihi*, &c. Ad Pylatum. Ioan. 19. *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Iſta fuerunt verba domini ſaluatoris antequam crucem aſcenderet.

SEQVVNTVR verba quæ protulit in cruce. *Primum* fuit. Verbum piæ interpellationis, quando pro crucifixoribus orauit dicens. *Pater ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt*, de hoc Req. ſupra. *Secundum* fuit verbum piæ remiſſionis, cum dicit latroni iuxta ſe pendenti, *Amen dico tibi hodie*, &c. Req ſupra. *Tertium* fuit verbum piæ conſolationis deſolatiſſimæ matri ſuæ, cum dixit. *Mulier ecce filius tuus.* Deinde dicit diſcipulo; *ecce mater tua*, Anſelm. *O domina mea miſericordiſſima, quos fluctus lachrymarum, quos gemitus, quos ſingultus, dicam de tuis pudiciſſimis viſceribus erupiſſe, vltimumq; tuū gladium ñ perſuaſiſſe,* *Septem verba in cruce prolata.*

B *cum attenderes vnigenitum filium tuum innocentem coram te ligari, flagellari, mactari, in cruce ſine culpa extendi, & carnem de carne tua crudeliter ab impijs dilacerari, cum audires ab eo: Mulier, ecce filius tuus: cum acciperes in filium, ſeruum pro domino, diſcipulum pro magiſtro, creaturam pro creatore, hominem pro Deo: tamen quod in hoc mundo charius relinquebat, ſuo chariſſimo commendauit.* *Quartum* fuit verbum piæ compaſſionis, maximè pro eis qui erant in lymbo, quorum miſeriam & detentionem diuturnam, ſuam eſſe dicebat, cum ait: *Deus meus, Deus meus* &c. *Quintum* fuit verbum feruentis dilectionis, cum dixit: *Sitio.* *Sextum* fuit verbum conſummatæ perfectionis, cum dixit, *conſummatum eſt.* *Septimum* fuit verbum diſcretæ prouiſionis, cum dixit: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.* Hæc verba Chriſti quæ præmiſimus, magnis & deuotis ſententijs ſunt fœcunda, ſed breuiter perſtringendo potius quam exponendo tetigimus, dantes ea legentibus materiam cogitandi.

De afflictione paſſionis Domini multiplici.

DISTINCTIO XIV.

3. Multiplex afflictio, præſertim quo ad 7.

TErtiò circa Domini paſſionem eſt afflictio multiplex attendenda. Hæc autem meditatio continet ſeptem articulos Dominicæ paſſionis, qui ſunt eius venditio, venditi capti illuſio, illuſi flagellatio, flagellati condemnatio, condemnati crucifixio, crucifixi occiſio. Hæc ſunt ſeptem ſignacula, ideſt ſeptem

D myſteria libri ſignati, quæ aperuit agnus qui occiſus eſt Apo. 5.

Chriſti venditio. PRIMA igitur meditatio dominicæ paſſionis eſſe debet circa eius venditionem, qualiter ſcilicet æterna Dei ſapientia quæ pretioſior eſt cunctis opibus, cui omnia quæ deſiderantur non valent comparari, quaſi pro nullo pretio ſit venalis expoſita, cum Iudas dixit: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Glo. *quaſi vile mancipium pretium poſuit in emen tium optatione.* Cogita igitur quis, quibus, & qualiter ſit venditus; quia ſcilicet agnus lupis, innocens homicidis, amicus inimicis, pius impijs, iuſtus iniuſtis. O quantum mouere poteſt ad pietatem, ſi cogitemus quam viliter mundi pretium, & pretioſus vir, & ſpecioſus forma præ filijs hominum, ſit venalis expoſitus,

E pro tam modico pretio ſit venditus, à quam ingrato diſcipulo ſit traditus, cum quanta ingratitudine & fallacia, ſit à proditore proditus, à quam crudelibus mercatoribus ſit emptus, ex quantæ charitatis radice, ex quantis pietatis viſceribus vendi voluit, vt per eius venditionem mundus eſſet redemptus, Auguſt. in lib. de ſymbolo. *Exulta chriſtiane, quod Iudæus emit, Iudas vēdidit tu obtinuiſti in hoc commercio* inimicorū tuorum, quia venditus redemit te, occiſus dilexit te, quia mori voluit pro te.

Chriſti apprehenſio. SECVNDA meditatio dominicæ paſſionis eſt circa venditi captionem, debet enim mens deuota meditari, quam voluntarie ſaluator noſter ſe obtulit, quam violenter & crudeliter cum gladiis & fuſtibus captus & detentus fuerit, quam efficaciter volentibus diſci-

pulis

pinis gladio percutere, & captionem ſuam impedire, A ne perentierent, prohibuit, quam duriter ligatus & conſtrictus fuit, quam viliter deductus de loco ad locum & vinctus, quaſi vilis latro per vicos & plateas fuſtigatus fuit. Iuxta quod in Tren. 4. dicitur; *Spiritus oris noſtri Chriſtus dominus, captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus, ſub vmbra tua viuemus.* Maximè autē mouere debet conſideratio cauſæ pro qua ligari voluit, ſcilicet vt nos compeditos, à vinculis culpæ & pœnæ abſolueret. Auguſt. *ligatur qui ſoluit compeditos.* Anſelm. *quomodo lætabor de libertate mea, quæ non eſt niſi de vinculis tuis? qualiter gratulabor de ſalute mea, cum non ſit niſi de doloribus tuis? quomodo gaudebo de vita mea, quæ non eſt niſi de morte tua?* Hæc etiā conſiderandum eſt quod dominus in ſeptē locis fuit ligatus; In præſepio, In horto in domo Annę, in domo Cayphę, & in domo Pylati, in B prætorio ad columnam, in crucis patibulo. In ſepulchro; vt à nexibus ſeptem vitiorum capitalium nos diſſolueret, & vincula noſtra diſrumperet, vt Sampſon ſeptem funes philiſthinorum Iudic. 16.

Chriſtus ſeptem in locis fuit ligatus.

Chriſti illuſio.

Tertia meditatio dominicæ paſſionis eſt circa capti & detenti illuſionem. Notandum autem quòd illuſus fuit in quatuor locis, in domo Cayphæ, Pylati, Herodis, & cruce. O quantum nos mouere ad compaſſionem debet, qualiter in domo Cayphæ facies ſole ſpecioſior, fuit ſputis viliſſimis Iudæorum inquinata, alapis cæſa, blaſphemiis inhoneſtata; In ludibrium velata, de prophetatione eum cædentium palmis interrogata. O quantum ſit ſummo regi compatiendum, qui in Pilati atrio pro nobis, veſtimentis proprijs exuitur, & in ludibrium tanquam rex fatuo- C rum purpura circundatur, ſpinis coronatur, falſo adoratur, & rex Iudæorum vocitatur, & tanquam non valens ſaluare, & longe à ſalute ſua falſo ſalutatur, & arundine caput eius, angelis tremendum, & venerandum ſpiritibus beatis percutitur, & tanquam fragilis vel nulla ſit eius potentia, baculus arundineus in manu eius dextera, pro ſceptro regio ponitur, & tanquam ſit vermis viliſſimus & immundiſſimus conſpuitur, & tanquā ab omnibus ſit contemnendus, conuocata tota cohorte Iudæorum, ab ipſis & gentibus illuditur multipliciter, & irridetur, altiſſimus Dei altiſſimi filius, rex regum, dominus Sabaoth, & gloria angelorum, & ſalus iuſtorum, & decus beatorum. O quantum nos ad compatiendum perurgere debet angelorum & cœlorum regis illuſio, facta coram Herode D terreno & iniquo rege, cum ab ipſo & toto eius exercitu contemnitur, & tanquam fatuus indutus veſte alba & illuditur & irridetur, & à curia eius eijcitur, & Pylato iudicandus remittitur. O quantum viſcera Chriſtiana debet concutere illuſio quarta, quæ fuit cum Rex Iſraël & pater miſericordiarum, miſericordia hoc faciente, affixus eſt in cruce, pendens & effundens viſcera miſericordiæ ſuæ, ob ſalutem & redemptionem noſtram, vbi à principibus & ſummis ſacerdotibus & ſenioribus, ſcribis, & populis, militibus, & etiam ab ipſis condemnatis, & cum eo crucifixis latronibus, à prætereuntibus & caput commouentibus, felle & aceto in ſiti ſua potatur, ſubſannatur, blaſphematur, irridetur, & vituperatur. O vtinam bone Ieſu opprobria exprobrantium tibi ſuper me E cadant, vt cor meum durum ad compunctionem commoueant.

Chriſtus quatuor in locis fuit illuſus.

Chriſti flagellatio.

Qvarta meditatio dominicæ paſſionis eſſe debet circa illuſi flagellationem, debet enim anima Chriſtiana profundius cogitare qualiter fuit Chriſtus flagellatus multipliciter & attritus, videlicet flagellis linguarum blaſphemantium, alaparum cædentium, ſpinarum pungentium, ſputorum deturpantium, flagellorum diſrumpentium, arundinis, & lanceæ. Iſa. 53. *Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.* O vtinam bone Ieſu diſciplina tua me doceat, me moueat, me ſanet, & ideo pacificet. Hîc anima Chriſtiana Chriſti ſanguine pretioſo redempta diutius immoretur, profundius meditetur, quam viliter ſit conſputus, quā nequiter alapis & colaphis laniatus, quā crudeliter ligatus ad ſtipitē, & virgis & funiculis toto corpore laceratus. Quomodo illa caro virginea innocens & tenella, vndique in membris omnibus ſit dirupta, & ſuo ſanguine cruentata, hæc eſt regis noſtri veſtis purpurea, cruore Chriſti toto rubricata. Habuit etiam rex noſter arundinem pro ſceptro, ſicut legitur, *percutiebant caput eius arundine.* Habuit & coronam non auream vel argenteam, non lapidibus pretioſis ornatam, ſed ſpinis pungentibus fabrefactam; non in honore perſonæ vel capitis ornamentum, ſed potius in ignominiam, opprobrium, ac etiam cruciatum.

Chriſti condemnatio.

Qvinta meditatio dominicæ paſſionis eſt circa flagellati condemnationem, fuit enim dominus mendaciter & nequiter accuſatus, iudicatus, & cōdēnatus iniuſtè in quadruplici curia. In curia Annæ iudicatus eſt percutiendus. In curia Cayphæ morte dignus, In curia Herodis irridendus tanquā fatuus, & tanquam impotens contemnendus. In curia Pylati crucifigendus. Qui autem ab hominibus iniuſtè iudicatus eſt, iuſtè homines iudicabit. Iob. 36. *Cauſa tua tanquam impij iudicata eſt, iudicium cauſamque recipies.* Qui compatitur iniuſtè iudicato, iuſtè iudicanti conregnabit. Et qui non compatitur, tanquam ingratus tanto beneficio, ab ipſo iuſte iudicante condemnabitur.

Chriſtus in quatuor curijs condemnatus eſt.

Chriſti crucifixio.

Sexta meditatio dominicæ paſſionis eſt circa condemnati crucifixionem; circa quam quatuor amara nimis, & compaſſione digniſſima, conſiderare debemus. Primum eſt crucis baiulatio, quia videlicet proprijs humeris crucis patibulum baiulauit, ille ſub quo curuantur qui portant orbem. Ioan. 19. *Exit ergo Ieſus portans ſpineam coronam & purpureum veſtimentum, & baiulans ſibi crucem,* &c. Nota quid reſponderit illis ſanctis mulieribus, quæ plangebant & lamentabantur ſequentes eum: *Filiæ Hieruſalem nolite flere* &c. Secundum eſt eius omnimoda denudatio, Pſal. 21. *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea,* &c. O quam verecundum fuit ei coram tanta populi multitudine denudari, cum eſſet honeſtiſſimus, maturus, & virgo pudiciſſimus: longe grauius ei fuit toto corpore denudari, quam ad columnam ligatum, membris omnibus flagellari, & carnem ſuam teneram diſſipari. Tertium eſt aceti & fellis amara potio, Pſalm. 68. *Dederunt in eſcam meam fel* &c. Quartum eſt doloroſa crucis affixio, Pſal. 21. *foderunt manus meas.* Cuius eſt cor tam ſaxeum, vel pectus tam ferreum, quod tam acuta non penetrent, & tam pungitiua non compungant.

Quatuor in Chriſti crucifixione ſupra amara.

Chriſti occiſio.

Septima meditatio dominicæ paſſionis eſt circa crucifixi occiſionem. Iſa. 53. *Tradidit in mortem animam ſuam* &c. Phil. 2. *Humiliauit ſemetipſum factus obediens,* &c. O quam crudelis fuit mors illa quæ vitæ peremit auctorem, quæ tam iucundum conſortium, tam amabile connubium, id eſt animæ ſanctiſſimæ & corporis nexum, tanto fœdere copulatum, diſſoluit; quam amariſſima fuit mors illa, per quam inebriata & repleta fuit amaritudine, dulciſſima mundi vita Bern. *Heu fratres, captiuorum libertas traditur, gloria angelorum illuditur, Deus omnium flagellatur, candor lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula, conſpuitur* &c. *vita omnium viuentium occiditur. Quid ergo reſtat nobis miſeris agendum, niſi vt eamus & moriamur cum eo?* Ioann. 11.

De conditione deteſtanda pœnas inferentium.

DISTINCTIO XV.

4° Crucifigentium conditio deteſtanda.

In Chriſti paſſione apparuit execranda Iudæ cupiditas.

Qvartò conſideranda eſt pœnas inferentium conditio deteſtanda. Ad hanc autem paſſionem inferendam pariter concurrerūt in proditore cupiditas, In Iudæis inuidentia, In Pylato timiditas, In Romanis truculentia.

In Iuda quidem fuit cupiditas execranda, quæ adeo cor eius irretiuit, & oculos excæcauit, vt omnium

beneficiorum ſibi factorum immemor & ingratus, & ſuæ ſalutis oblitus, Deum venderet, magiſtrum proderet, ſalutis auctorem morti traderet, ac per hoc viam ſalutis ſibi præcluderet, & finaliter deſperando ſeipſum laqueo ſuſpenderet, vnde Matth. 26. *Videns Iudas quod damnatus eſſet,* &c. Sequitur *Abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Infelix mercator qui impretiabil pro pretio vili vendidit, & non ſolum pretium quod receperat perdidit, ſed etiam ſemetipſum, & incomparabiliter plus offendit dominum deſperando, quam Dei filium vendendo & tradendo.

Maxima Iudæorum inuidia. IN Iudæis fuit inuidentia. Matth. 27. *Sciebat Pilatus quod per inuidiam tradidiſſent eum ſummi ſacerdotes.* Iſti bene oſtenderunt ſe filios eſſe diaboli, ſicut prædixit eis dominus, Io. 8. *Vos ex patre diabolo eſtis.* Scriptum eſt autem Sap. 2. *Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. imitantur autem eum qui ſunt ex parte illius.* Iſti *fuerunt* ſtultiſſimi, ſummam ſapientiam contemnendo, vel potius odiendo Deutero. 32. *Haeccinè reddis Domino popule ſtulte & inſipiens?* Sap. 15 *Inſipientes, & maligni oderunt ſapientiam. Fuerunt* amariſſimi, vinum myrrhatum propinando. Ier. 2. *Quomodo conuerſa es in amaritudinem vitis aliena.* Oſeæ 12. *Ad iracundiam me prouocauit Effraim, in amaritudinibus ſuis. Item* fuerunt viliſſimi, pretioſum pretium contemnendo; ſanctum datum eſt canibus, pretioſa Margarita proiecta eſt ante porcos. Iſ. 53. *Abſconditus eſt vultus eius, & deſpectus, nec reputauimus eum.* hoc dicit in perſona crucifigentium. *Item* fuerunt crudeliſſimi, mortuo non parcendo, Ier. 22. *Facta eſt mihi hæreditas quaſi leo in ſilua* &c. *Item* fuerunt ſceleratiſſimi in ſanctum Iſraël, manus violentas & ſacrilegas iniiciendo. Iſa. 1. *Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate ſemini nequam filiis ſceleratis, dereliquerunt dominum, blaſphemauerunt ſanctum Iſrael,* &c. *Item* fuerunt ingratiſſimi, & peruerſiſſimi, malum pro bono reddendo, & bona in malum peruertendo. Deutero. 32. *Generatio praua atque peruerſa.* Ier. 18. *Nunquid redditur pro bono malum? Item* fuerunt inſaniſſimi, in manus medici mordendo, medicinas conculcando, & ipſum medicum occidendo. Auguſt. *O cæcitas Iudæorum ô furor freneticorum, dicentium: Noli dimittere hunc, ſed Barrabam.* Gen. 49. *Maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio, quia dura.*

Pilati timiditas. IN Pylato fuit timiditas: timuit enim Cæſarem offendere, & perdere principatum, & non timuit ſummum imperatorem offendere, & ſummum principem per quem principes imperant, condemnare Chriſto. *Facile deuiat à iuſtitia, qui in cauſis plus hominem quam Deum formidat.* De Timore mundano, Require ſupra.

Romanorũ truculentia. IN Romanis fuit truculentia, manibus ſuis flagellando, conſpuendo, colaphis cædendo, corona ſpinea coronando, veſtibus ſpoliando, crucifigendo, aceto & felle potando, latus aperiendo, & huiuſmodi. Hæc enim omnia fecerunt Romani, ſed ad inſtantiam Iudæorum, ſicut dicit ipſe dominus Matth. 20. *Filius hominis tradetur principibus ſacerdotum & ſcribis, & condemnabunt eum morte. Et tradent eum gentibus, ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.*

De comparatione paſsionis ad ipſum patientem.

DISTINCTIO XVI.

5. Chriſti patientis ſublimitas veneranda. QVinto conſideranda eſt Chriſti paſſio per comparationem ad ipſum patientem. Sunt autem circa hæc ſeptem attendenda. Quorum primum eſt patientis excellentia ſumma, & econtra paſſionis ſumma deiectio. De ſumma eius excellentia. Phil. 2. *Cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo:* De ſūma eius abiectione ſtatim ſubdit, *exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens,* &c vſq; illuc, *mortē autem crucis.* *Chriſti ſumma abiectio* Gl. *Exinaniuit ſemetipſum vſque ad incarnationem, vſque ad mortalitatis humanæ participationem, vſque ad diaboli tentationem, vſque ad populi deriſionem, vſque*

A *ad ſputa & vincula, alapas & flagella, & ſi hoc parum eſt aliquid de genere mortis addendum eſt, non inueſi neque, ſed crucis, quæ cæteris ignominioſior.* Item Bern. *quanto minorem ſe fecit humilitate, tanto maiorem ſe oſtendit in bonitate; & quanto ſuit vilior, tanto mihi eſt charior.* Idem ſuper cant. *O humilem & ſublimem, ô altiſſimum & nouiſſimum, o opprobrium hominum & gloriam angelorum, nemo ſublimior, & nemo deſpectior.* De vilitate eius idem Bern. *Eſto vilis quantum poteris, nunquam Chriſto vilior eris. Ipſe ſiquidem rex regum & dominus dominantium, fuit viliſſimo pretio venalis expoſitus, à viliſſimo populo viliſſima paſſus in viliſſimo loco conceptus, & viliſſimo crucis ſupplicio traditus, & inter latrones poſitus, cum iniquis & viliſſimis hominibus reputatus, & modo viliſſimo eſt tractatus. Etenim tanquam malefactor homo . . . capitur,*
B *tanquam furcifer manſuetus vinculis . . . ſtringitur, tanquam peſtilens ſeductor accuſatur & arguitur, & tanquam ſatuus Dei ſapientia irridetur, tanquam homicida vita hominum morti damnatur, tanquam leproſus & immundus mundator omnium extra mœnia eiicitur, tanquam latro crucifigitur, tanquam flagitioſus . . . a . . ., & intuendus ab omnibus nudatur, & . . . ab omnibus ſuſtigatur, & tanquam vermis vniuerſorum ſummus dominus conſpuitur, alapatur, occiditur, & conculcatur.*

SECVNDO conſideranda eſt circa perſonam patientis, innocentia & omnimoda puritas, ſeu immunitas à peccato. *Chriſti innocentia, & puritas.* Ipſe eſt enim *qui peccatum non fecit,* &c. prima Pe. 2. Et tamen morti traditur pro peccato, innocens occiditur, & peccator liberatur. *Deus enim qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit nos,*
C *filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum.* Ro. 8. Hic eſt ſerpens æneus habens quidem ſimilitudinem ſerpentis, ſed non venenum. Sic Chriſtus habet ſimilitudinem carnis peccati, ſed non habet peccatum: & ſicut qui mordebantur à ſerpentibus, aſpicientes illum, ſanabantur à morſibus ſerpentum, ſic qui deuota fide reſpiciunt Chriſtum pendentem in cruce, ſanantur à morſibus peccatorum. Mirum valdè eſt & ſtupendum, quod Deus ſummè mitis, vnigenitum ſuum dilectiſſimum innocentem occidi voluerit pro liberatione omnium peccatorum. Anſelm. *O amantiſſime iuuenis quæ fuit cauſa vt ſic patereris? Certe ego cauſa ſum, doloris tui* Iſ. 53. *Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra,* & . . . *Ipſe peccatum multorum tulit.* 1. Pe. 2.
D *Peccata noſtra ipſe tulit in corpore ſuo ſuper lignum.* vnde benè præfiguratus eſt per hyrcum emiſſarium, qui peccata populi portabat in deſertum, de quo dicitur Leui. 16 *Quod Sacerdos omnes iniquitates filiorum Iſrael, & vniuerſa delicta atque peccata eorum, imprecans capiti eius, emittebat eum.* & hoc eſt quod dicitur Iſa. 53. *Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum.* Dauid quando vidit populum innocentem pro culpa ſua occidi, pro eius liberatione mori poſtulauit, econtra Chriſtus innocens mori voluit pro populo peccatore, vt qui mortem meruerat non moreretur, & qui mortem non meruerat, moreretur.

TERTIO circa perſonam patientis conſideranda eſt eius mira patientia; ad quam declarandam dicitur in perſona eius Ier. 11. *Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam,* & Iſa. 53. *Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.* Item Iſa. 42. *Non erit triſtis neque turbulentus,* &c. Cæterum quod voluntariè pateretur, oſtendit multipliciter; quia quærentibus ſe occurrit, non agnitus, ſe obtulit, agnoſci ſe fecit, volentes impedire prohibuit, non fugit, non diuertit, non murmurauit, non ſe defendit, nec defendi permiſit, accuſantibus ipſum mendaciter, non reſpondit, quinpotius ipſe ſeipſum tradidit & expoſuit paſſioni. Tren. 3. *Dabit percutienti ſe maxillam.* Iſ. 50. *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. faciem meam non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me.* Et Iſa. 53. *Tradidit in mortem animam ſuam.* Item Ephe. 5. *Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & ho-*

Chriſti mira patientia.

dolor paſſionis Chriſti grauiſſimus, ratione perſonalis conditionis. Secundo ratione complexionis. Tertio ratione diffuſionis. Quarto ratione præcognitionis Quinto ratione ſeparationis. Sexto ratione paruipenſionis.

Acerbitas dolorum Christi oritur 1. ex conditione perſona.

Primo quidem fuit dolor acerbiſſimus ratione conditionis perſonæ, & econtra paſſionis inflictæ; videlicet quòd tam magnus nobilis & excellens, tractaretur tam viliter; tam pius, tam crudeliter, tam innocens, tam duriter; tantus amator, tam hoſtiliter; tam voluntariè ſe offerens, tam violenter. De quo vide ſupra, vbi agitur de paſſione, per comparationem ad perſonam patientis.

2. ex nobiliſſima complexione.

Secundo fuit dolor grauiſſimus ratione complexionis nobiliſſimæ. Quanto enim complexio melior, & caro magis à corruptione remota, tanto pugna eſt durior, diſſolutio grauior, & anguſtia maior. Cum igitur in Domino Ieſu Chriſto, caro fuerit mundior & viuacior, & à corruptione peccati prorſus immunis; & complexio conuenientior quam in cæteris hominibus; Ideo maior fuit ſenſus doloris in eius læſione, maior doloris violentia, & vehementior anguſtia paſſionis. propter quod ad conſiderationem huius doloris inuitat dicens, Thren. 1. *O vos omnes qui tranſitis* &c. Et infra. *Attendite vniuerſi populi, & videte dolorem meum.*

3. ratione diffuſionis.

Tertio dolor Dominicæ paſſionis fuit grauiſſimus ratione diffuſionis, quia paſſio fuit generaliter in omnibus membris eius; non enim habuit dolorem particularem in vnico ſolum membro, ſed dolor vehementiſſimus ſe transfudit per omnes eius artus, & per totũ corpus. Vulneratus eſt enim in locis, vbi venæ & nerui totius corporis conueniunt, ſcilicet in manibus & pedibus & corde, quibus diſruptis ſanguis de toto corpore effuſus eſt, & dolor per totum corpus diffuſus. Cui competit quod dicitur Ier. 10. *tabernaculum meum vaſtatum eſt*, id eſt corpus, *omnes funiculi eius diſrupti ſunt*, funiculi venæ & nerui ſunt. in ſignum huius generalis doloris, cum omnia membra eius fuiſſent paſſione afflicta, ſola lingua videbatur immunis derelicta. Ideo quã cito fel & acetum lingua deguſtauit, ſtatim *conſummatum eſt* proclamauit, & ſpiritum, inclinato capite emiſit.

4. ratione præcognitionis.

Quarto fuit dolor grauiſſimus ratione præcognitionis apertiſſimæ; præcognouit enim Chriſtus quantus eſſet dolor futuræ paſſionis & mortis, cuius appropinquantis imaginatio, vſque ad ſudorem ſanguineum eum arctauit. non enim bibit paſſionis calicem oculis clauſis, vt non præuideret internam amaritudinem, vt faciunt qui mortem non timent, qui anguſtias eius nõ vident; ſed viſum exhorruit cum pro ſalute noſtra bibit.

5. ratione ſeparationis amariſſimæ.

Quinto fuit dolor acerbiſſimus ratione ſeparationis amariſſimæ: quanto enim aliqua duo magis ſibi inuicem copulantur, tanto cum maiori dolore, & non niſi maiori violentia ſeparantur. Cum igitur maiori & fortiori vinculo naturalis amoris, corpus & anima in Chriſto pluſquam cæteris hominibus fuerint copulata, maior & vehementior fuit dolor in ſeparatione. Videmus ſenſibiliter quòd quanto quis habet vxorem magis dilectam, promptius obedientem ſibi, & melius ſeruientem, & ad nutum ſuum omnia facientem, tanto magis dolet de morte eius, vel ſeparatione: ſic Dominus Ieſus Chriſtus habens carnem omnino ſubiectam ſpiritui, & ſuper omnes homines obedientem ei, ſuper omnes pro ſeparatione eius dolere debuit, niſi quia dolorem illius minuit & detinuit ineffabilis eius pietas, & amor noſtræ ſalutis.

6. ratione paruipenſionis ingratiſſimæ.

Sexto fuit dolor paſſionis acerbiſſimus ratione paruipenſionis ingratiſſimæ, cui tunc ingrati fuerunt Iudæi, & ſunt adhuc hodie Chriſtiani. Videbat quidem manifeſte ingratitudinem Iudæorum quos ab ergaſtulo Ægypti liberauerat, mare transduxerat, manna parauerat, legem docuerat, in columna præceſſerat, hoſtes eorum proſtrauerat, terram optimam eis dederat, Prophetas eis miſerat, & poſt multa alia beneficia, ad

A complementum omnium, ipſe ad ſalutem eorum Saluator omnium venerat. Poſt prædicationis eius instructionem, poſt perfectionis viarum demonſtrationem, poſt regni cœleſtis expoſitionem, poſt miraculorum tantam coruſcationem, poſt infirmitatum ſuarum tantam curationem, poſt ſacramentorum ſalutis tam ſalutarem inſtitutionem, manus ſacrilegas in eum proijcientes, ceperunt, ligauerunt, illuſerunt, flagellauerunt, dãnauerunt, crucifixerunt, & occiderunt. Ierem. 18. *Nunquid redditur pro bono malum?* Pſal. 37. Retribuunt mihi mala pro bonis ſterilitatem animæ meę. Glo. ibi. *Ego attuli fœcunditatem, illi reddebant ſterilitatem; ego honores, ipſi contumelias; & ego medicinas, & ipſi vulnera; ego vitam, & ipſi mortem intulerunt.*

Maxime autem doluit pro ingratitudine populi

B Chriſtiani, pro quo maiora facturus erat, quod præuidebat; quibus daturus erat legis nouæ documenta, gratiæ ſacramenta, virtutum ornamenta, ſalutis munimenta; tot probitatis & ſanctitatis exempla, pro quibus effudit tot viſcera miſericordiæ, tot fluenta gratiæ; quibus dedit tot refugia pugnę, tantam ſpem veniæ; tot aperuit ſemitas iuſtitiæ, tot oſtendit ſigna amicitiæ, tot remouit impedimenta gloriæ, tot dedit ſolatia præſentis miſeriæ, tot contulit ad victoriam laboris pænitentiæ, tot cooperantia futuræ coronæ. Contra ingratitudinem Chriſtianorum, maximè circa beneficium Dominicæ paſſionis, poteſt dici illud Bern. *O bone Ieſu quã dulciter cum hominibus conuerſatus es, quam magna & abundanter eis largitus es, quam dura & aſpera pro eis paſſus es, dura verba, duriora verbera, duriſſima & horrendiſſima crucis*

C *tormenta.* Idem. *Non valuit opus ſuum reparare niſi cum iſta difficultate, valuit quidem ſed maluit cum iniuria ſui, ne odioſum vitium ingratitudinis vltra in homine reperiret, ſed vt multæ dilectionis debitorem hominem faceret, commoneretque ad gratiarum actionem, quem minus fecerat gratum facilitas creationis, vbi dixit & facta ſunt, mandauit & creata ſunt* Idem. *Sub ſpinato capite non debet corpus luxuriare: ego coronam ſpineam, & tu in capite habes ſertum de floribus; ego clauos defixos, & tu cyrothecas habes in manibus; tu in albis veſtibus tripudias, & ego in albis veſtibus ab Herode fui deriſus; tu tripudias cum pedibus, & ego laboraui pro te clauis defixis in pedibus; ego habui pro te brachia extenſa ad crucis patibulum, tu in choreis ad modum crucis brachia extendis in meum opprobrium: ego in cruce dolui, & tu in chorea exultas, tu habes latus apertum, & pectus, in ſignum inanis glorię & luxuriæ, & ego*

D *pro te latus fiſſum habui mucrone diræ lanceæ; veruntamen reuertere ad me dicit Dominus, & ego recipiam te.* Item Bern. *Reſpice oculo mentali ô homo quanto remunerationis debito aſtringaris Domino patienti pro te. Reſpice ſanguineum ſudorem, alaparum contumeliã, flagellorum inſtantiam, coronam ſpineam, ſputa, ludibria, crucis angariam, & patibuli ſuſpendium, oculos languidos, oris pallorem, fellita cibaria, acida pocula, caput inclinatum, genuculationes, irriſiones, titulum famoſum, ſortem veſtimentorum, geminatum crucifige. Et quid plura, viliſſimum mortis ſupplicium, & probra nefandiſſima.* Idem. *Hic profundit Saluator noſter totius ſuæ charitatis profluuium, & totius pietatis ſuæ plenitudinem; nihil eſt vnde magis appareat quod ingrati ſunt, quàm qui tantæ gratiæ ingrati exiſtunt.* Ideo dicitur Eccleſ. 29. *Gratiam fideiuſſoris ne obliuiſcaris, dedit enim animam ſuam pro te.* Inde ergo

E tanti negociatoris dolor eſt maximus, quod impretiabilis eius ſanguis ab ingratis ita turpiter vilipenditur, immo viliter conculcatur, & non ſolum non recognoſcitur, verumetiam iniquis operibus impugnatur. hoc etiam dolorem eius nimis exaggerat, quod de tam pretioſis ſuis mercibus, fructum tam modicum reportauit.

De deuotione compatientium Chriſto.

DISTINCTIO XVIII.

Deuotio viſceroſa compatientium Chriſto.

Septimo circa Domini paſſionem conſideranda eſt compatiẽtium Chriſto deuotio viſceroſa. Multum mouere ſolet ad fletũ in aliquo funere vox lamen

tantium & mærentium. Sic à nobis debent lachrymas extorquere, & cordium noſtrorum duritiam penetrare. Primo compaſſio pia fidelium, qui præſentes in paſſione fuerunt. Secundo etiam aliquorum infidelium ſeu gentilium, qui viderunt. Tertio compaſſio Angelorum. Quarto compaſſio ſanctorum, qui à mortuis reſurrexerunt. Quinto Prophetarum, qui prædixerunt. Sexto ſanctorum noui teſtamenti, qui Chriſtum patiẽtem non viderunt. Septimo irrationabilium creaturarum, quæ ſigna compaſſionis aliqualiter oſtenderunt.

Compaſſio præſentiũ S. Virginis. De paſſione fidelium dicit Bern. *Expanſis in cruce manibus dedit riſum malignantibus, & fletum fidelibus, ſactus atque eſt omnibus deriſui, qui ſolus poterat eſſe terrori.* Mouere autem debet nos maximè illorum piorum pietas compaſſionis, ſcilicet B. Mariæ matris Domini, Beati Petri Apoſtoli, latronis dextri, Ioſeph & Nicodemi, mulierum ſequentium, mulierum ad monumentum venientium, & præcipuè B. Mariæ Magdalenæ. Cuius autem pectus ferreum non vrgeat, cor ſaxeum non emolliat, mentem non concutiat, viſcera non commoueat, commotio viſcerum tuorum, & effuſio lachrymarum, ô dulciſſima domina, ô mater miſericordiarum piiſſima, ô Maria benigniſſima; cum ante oculos tuos cerneres prolem tuam tam nobilem, pati tam ignobilia; tam piam, tam impia; tam manſuetam & innocentem, tam dira atque dura! quis poſſit dignè cogitare, vel lingua exprimere, quam maximus fuit dolor tuus, quam profunda credantur eſſe tua ſuſpiria, amariſſimus gemitus, immẽſi cordis tui rugitus, inundatiſſimi lachrymarum tuarum fluctus, vehementiſſimæ anguſtiæ, ſingultus violentiſſimi, viſcerum tuorum diuulſus, quando iuxta iuſti Simeonis vaticinium, paſſionis Chriſti gladius acutiſſima tua viſcera penetrauit, mors eius amariſſima tuam ipſius animam tranſuerberauit. O quam accumulauit ſuper te, qua te opprimeret compaſſionis vehementiam, & quaſi parturientis anguſtiam Deus; & qui te lætam & ab omni anguſtia immunem in partu tuo virgineo effecit, & de te Deus & homo natus, te ſuper parturientis anguſtiam dolor eius affecit, quando coram oculis tuis, benedictus fructus ventris tui, paſſus, crucifixus, & occiſus eſt, vt merito poſſes dicere quod dicebat illa vetus Noemi quondam. Ruth 1. *Nolite me vocare Noemi*, id eſt pulchram, *ſed vocate me Mara, quia amaritudine valde repleuit me omnipotens.* Credo veraciter quod ex paſſionis vehementia fuiſſet mortua, niſi ſpes certa propinquæ reſurrectionis eius dolorem refrenaſſet.

B. Petri. Contritio etiam beati Petri, & paſſionis Chriſti compaſſio, & luctus eius amariſſimus, ad compaſſionem & fletum nos debet prouocare, quem oculi Domini lucidiores ſole reſpicientes illuminauerunt, vt peccatum trinæ negationis ſuæ aduerteret, erubeſceret, & doleret, & vt Regem gloriæ tam ignominioſè & dura pati attenderet, & ei condoleret. Glo. *Dominus inter flagella Petrum lachrymantem oculo miſericordiæ reſpexit, quaſi diceret: Plus doleo de peccato tuo, quam de meo flagello.* vnde quaſi ſi eius paſſionem aſpicere non valeret, foras exiuit, vt habenas lachrymis liberius laxaret; nec ſolum foras exiit, immo etiam in ſpelunca ſe incluſit, vbi ab amaritudine fletus non ceſſauit, vſquequo eum Dominus reſurgens & apparens confortauit. Vnde dicit magiſter Petrus comeſtor, & legitur in Clementis itinerario, quod audito galli cantu Petrus ſemper ad orationem ſolebat ſurgere, & recolere ſuam negationem, & Domini paſſionem, lachrymaſque vberrime effundere.

Latronis. Tertio quis non ſtupeat dextri latronis tantam fidei illuminationem & firmitatem, vt cum viſo Domino in tanto paſſionis diſcrimine, vt omnia cœli luminaria, excepta beata Virgine, à firmamento fidei ceciderint ipſe in eum credat? Quem non moueat eiuſdem, Regis cæleſtis, recognitio; & ad eum conuerſio, & eius adhæſio, quãdo ſui relicto eo fugerunt? Quem non pietatis viſceribus emolliat eiuſdem defenſio Domini, & iuſtificatio, & ſui accuſatio, cum diceret ei qui à ſiniſtris Domini blaſphemabat: *Neque tu Deum times cum in eadem damnatione ſis: & nos quidem iuſtè, nam digna factis recipimus, hic vero nihil mali geſſit?* Quem non moueat pia ad Deum conuerſio, & humilis & deuota ſupplicatio eius, & petitio, dicentis: *Memento mei Domine cum veneris in regnum tuum?*

Sanctarum mulierum. Qvarta compaſſio fuit filiarum Hieruſalẽ. Quis Chriſtianus non lamentetur cum lamentantibus, & fleat cum flentibus filiabus Hieruſalem, ſi cordis greſſibus, ſequatur cum ſequentibus Dei filium, pro ſuis peccatis ductum ad ignominioſum crucis ſuſpendium?

Ioſephi & Nicodemi. Qvinto compaſſi ſunt Domino Ioſeph & Nicodemus. Quis enim non moueatur qui recogitet cum quanta audacia & inſtantia, ille Ioſeph Decurio nobilis, corpus Iesv à Pilato petierit; & cum quanta cordis lætitia, munus illius nobilis funeris ſibi datum acceperit, cum quanta deuotione credendum eſt, quod illud corpus Dominicum de patibulo depoſuerit, cum quam charis amplexibus illud deportauerit, quam reuerenter tractauerit illud Dei templum, quam dulciter oſculatus fuiſſe credendus eſt illud Dei ſanctuarium, quantis lachrymis aſperſiſſe creditur, & lauiſſe loca vulnerum, cum quanta diligentia creditur abſterſiſſe & retinuiſſe ſtillas & aſperſiones ſanguinum eius: cum quanta pietate creditur aſpexiſſe liuores flagellorum, cum quanta deuotione ligaſſe, in munda ſindone inuoluiſſe, & in nouo ſepulchro poſuiſſe. De quo Anſelm. *Vtinam cum fœlice Ioſeph Dominum meum de cruce depoſuiſſem, aromatibus condiuiſſem, in ſepulchro collocaſſem; aut ſaltem proſecutus eſſem, vt tanto funeri non deeſſet aliquid officij mei.* Quis cogitet cum quanta deuotione Nicodemus tot libras myrrhę & aloës attulit, quibus corpus, quod tot paſſiones pertulerat, non ſine multa lachrymarum admixtione liniuit, vt æſtimo.

Amicorũ & notorum. Sexto inter fideles compaſſi ſunt Domino amici eius & noti qui à longe ſtabant, & paſſionem eius cernebant; quia forſitan præ dolore paſſionem eius cernere de prope non valebant. quanto piè credi poſſunt pietatis ſigna oſtendiſſe, & lachrymarum fluenta, viſa eius paſſione effudiſſe, & eius vulneribus infudiſſe, & eius ſanguini admiſcuiſſe; quot lamenta planctus & gemitus, in eius exequiis & ſepultura ingeminaſſe & inculcaſſe credantur. Anſelmus. *O benigniſſime & ſuauiſſime Domine & ſereniſſime, quando reſtaurabis mihi quia carnis non vidi tuæ paſſionem, quia non ſum deoſculatus loca vulnerum, fixuras clauorum, quia non vidi illam beatam tuæ carnis incorruptionem, quia non reſpexi lachrymas, cicatrices, veri corporis teſtes.*

Mariæ Magdalenæ & aliarum Mariarum. Septimo fuit piarum compaſſio Mariarum, quæ parauerunt aromatica vnguenta vt delinirent Domini Iesv noua vulnera; quarum compaſſio perpendi poteſt ex vehementia amoris, quæ omnia reliquerunt, patriam, familiam, & domum propriam, propter Iesvm, vt audire poſſent ſermonis eius dulcedinem, videre poſſent conuerſationis eius pulchritudinem, operum eius manſuetudinem, & miraculorum eius multitudinem. Et ſequebantur eum miniſtrantẽs de facultatibus ſuis, vt conſequerentur per eius miniſterium, miſericordiæ ſuæ manſuetudinem, & gratiæ plenitudinem. Et quanto maior erat ad eum dilectio, tanto maior in paſſione eius erat doloris accumulatio. Patet etiam eorum pia cõpaſsio ex ſepulchri eius crebra viſitatione, ex paſsionis inſpectione, in vnguentorum deportatione, ex temporis cõſideratione & loci; vti quando inuenerunt ex diligenti Domini inquiſitione, ex pedum eius adoratione & detẽtione. Illa autẽ beata peccatrix quæ præ cæteris factam in ſe magnã miſericordiã Dei ſciebat, præ cæteris ardebat, & præ cæteris incõſolabiliter flebat, ſecundum quod tangit Anſel. *Quis enim explicet ô beata ſponſa Dei, quam benigna familiaritate & familiari benignitate, cuius amore flagrabas, quem ad monumẽtum flebas quærendo, & flendo quærebas, ipſe te quam conſolari venerat magis attẽdebat, ipſe ſe videnti celabat, & ſe nõ videnti, ſe oſten-*

A *ſe oſtendit, cum quem quęreres & cui flores quærebas. O dulciſſime Domine cur quæris,* Qvid ploras? *nonne videras te cor ſuum, dulcem vitam animæ ſuæ, crudeliter mactari, quodam ligno expandi, clauis ferreis affigi, velut latronem ad iudi ibrium impiorum ſuſpendi & occidi, & quia nequiuerat iuuare ne te occiderent, volebat corpus tuum diu ſeruare vnguentis ne putreſceret, vt ſaltem mortuum diu flere poſſet, & cum corpus ipſum quod gaudebat ſibi dimiſſum, credit amiſſum: & tu quæris,* Mvlier cvr ploras? *O ſingulare gaudium eius, cur concitas dolorem eius? non enim ignorabas amorem quem inſpirabas. ſed o bone Domine magiſter benigne, ecce fidelis ancilla, ecce diſcipula tua nuperrimè redempta tuo ſanguine, ecce deſiderio tui anxiatur & æſtuat, circumſpicit & interrogat, & nuſquam apparet quem deſiderat; diſplicet ei quicquid videt, quia te ſolum quem aſpicit non videt, & tu quæris,* Qvid ploret?

B *Cōpaſſio infidelium qui viderunt.* Secvndvm genus compatientium fuit ipſa credulitas infideliū crucifigētium, clamat enim eo moriente Centurio, eum eſſe Dei filium, & vere fuiſſe iuſtum: turba circumſpiciētium, eo moriente pectora ſua percutiunt & recedunt: qui aliorum crura frangebant, videntes eum mortuum, os eius non comminuunt.

Cōpaſſio Angelorum. Tertivm genus compatientium fuit multitudo cæleſtium Angelorum. O quantam & quam piam cōpaſſionem de Rege cœlorum & Domino habuit cæleſtis Angelus, qui eo in agonia facto de cœlo deſcendit, & ei aſtitit, & pietatis fonte, & Deum totius conſolationis confortauit. O quanta fuit beatorum Angelorum circa Dominum ſuum deuotio & pia cōpaſſio: quanta circa eius aduerſarios eorundem indignatio, C cum eorum (vt in Euangelio Nazareorum legitur; & idem ſcribit Ioſephus, vt legitur in 19. lib. de bello Iudaico, in tertia parte eiuſdem libri de ſignis euerſionis Hieruſalē) Auditæ fuerunt voces, dicentium: *Tranſeamus ab his ſedibus*; & eos quos prius cum tanta diligentia cuſtodierunt, ſacrilegos & vere excommunicatos reliquerunt: & qui prius erant eorum defenſores & propugnatores, facti ſunt eorum perſecutores. extunc (vt dicitur) beatus Michael qui Princeps & dux erat Iudæorum, factus eſt Princeps militiæ Chriſtianorum, & præpoſitus Eccleſiæ, qui prius præerat ſynagogæ.

Compaſſio mortuorum. Qvartvm genus compatientium fuit multitudo ſanctorum mortuorum, quorum multa corpora ſurrexerunt, & de eius paſſione & reſurrectione teſtimonium viuis perhibuerunt.

D *Cōpaſſio prophetarum.* Qvintvm genus eſt Prophetarum beatorum qui aduentū Domini præceſſerunt, qui etſi corporali præſentia paſſionem Domini non viderunt, tamē prophetali ſpiritu prævideront & prædixerunt. Quę enim lingua exprimere bene ſufficit compaſſiones eorum circa Chriſtum paſſum, & acta, pia cantica, & lugubria carmina, verba fletus, & planctus, & lamentationes ad paſſionem Chriſti pertinentia, quæ ipſi prædixerunt, & ſcripta reliquerunt, vt Dauid, Iſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Iob, & alij.

Compaſſio ſanctorum Martyrum Confeſſorum & Virginū. Sextvm genus eſt cōpaſſio ſanctorum Martyrum, Confeſſorum, & Virginum; qui etſi paſſionis Chriſti tempore non fuerunt, nec eam oculis corporeis viderunt, tamen de ea audientes, & eam in prophetiis & Euangelijs legentes, & mente eam recolentes, pro ef- E fuſo Chriſti ſanguine lachrymas innumerabiles effuderunt, mundi ſolatia & proſpera ſpreuerunt, poſſeſſiones huius temporis ad paſſionis eius memoriā contēpſerunt, aduerſa quæq; ad paſſionis memoriam confecta pati elegerunt, & ea amore eius tanquā colligētes de ſpinis vuas, & de tribulis ficus, dulcia reputauerunt.

Compaſſio creaturarum irrationabilium. Septimvm genus compatientium Chriſto fuit in paſſione eius multitudo irrationabilium creaturarum. Sol enim patiente Domino obſcuratur, aër obtenebratur, velum templi ſcinditur, ſuperliminare templi finditur, lapides ſciſſi ſunt, monumenta aperta ſunt, mortui ſurrexerunt. commotis igitur creaturis irrationabilibus pro Domino paſſo, quomodo non commouebitur rationalis creatura, pro qua terra tremuit, creator patitur.

De vtilitate paſſionis Domini.

DISTINCTIO XIX.

Copioſa paſſion. Chriſti vtilitas. Octavo circa Domini paſſionem conſideranda finaliter occurrit eius vtilitas copioſa, quæ licèt propter immenſitatem ſui, nec verbis explicari, nec humana poſſit intelligentia comprehendi; pauca tamen ad deuotionem fidelium excitādam breuiter percurrendo dicamus. paſſio Saluatoris reuocat oberrantes, reuertentes viuificat, prouocat torpeſcentes, pœnitentes pacificat, intellectum illuminat, & allicit ad amorem, omnium culpam eliminat, & afficit ad dulcorem; In aduerſis examinat, & theſauros amplificat; B omnes hoſtes exterminat, & in cælis glorificat. Iſti ſunt duodecim fructus Dominicæ paſſionis, ad quos omnes alij reduci poſſunt. *Duodecim fructus paſſionis Chriſti.*

1. *Reuocat oberrantes.* Primo Chriſtus ſua paſſione reuocat oberrantes. Nam de carne ſua ſuo ſancto ſanguine rubricata, fecit reclamatorium ad reuocandum aues venaticas, quæ de manu nobilis euolarunt. Oſee 9. *Effraym quaſi auis auolauit*: quę nimis impinguata ſi non redeat, nec pro voce reclamantis, nec pro reclamatorio oſtendentis, dimittit eam diabolo. Prouer. 1. *Vocaui & renuiſtis, extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret*, &c. Sequitur. *Ego quoque in interitu veſtro ridebo.* Iſaiæ 44. *Reuertere ad me, quoniam redemi te.* Hiere. 3. *Reuertere ad me, & ego ſuſcipiam te.* Hebr. 12 *Acceſſiſtis ad ſanguinem melius loquentem quam Abel, videte ne recuſetis loquentem.*

C *Exemplum.* Cvm quidam clericus ſcholaris Pariſius multum eſſet vitio carnis ſubditus, & procraſtinaret pœnitentiam facere, quadam nocte apparuit ei Dominus in ea forma in qua crucifixus eſt, oſtendens vulnera ſua cruentata dicens, quod hæc pro peccato ſuo pertulerat, & eorum cicatrices retinuerat, ad corripiendos maxime, ideſt procraſtinatores faciendæ pœnitentiæ, ad faciendam pœnitentiam aduocandos, & à peccato reuocandos. Qui ad hanc viſionem motus religionem intrauit, qui vitā bono fine conſummauit. *Item* Mach. 5. oſtendebant elephantis ſanguinem vuæ & mori, ideſt Chriſti, vt acuerent eos in prælium: hoc fuit acumen martyrum ad bene agendum, pugnandum, patiendum. Auguſt. de ſymbolo: *Antidotum Chriſti crucifixi ſanguine confectum martyres Chriſti biberunt, & qui prius erant Ec-* D *cleſię perſecutores, eius facti ſunt defenſores, ſanguinem eius biberunt, & pro eo ſanguinem ſuum fuderunt.* Hiero. ad Heliod. *Licet paruulus nepos ex collo tuo pendeat, licèt ſparſo crine, ſciſſis veſtibus, vbera quibus te nutriuit mater exhibeat, licèt in limine pater iaceat; per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, & exemplo Chriſti ad vexillum crucis euola: hoc genus pietatis, pium eſt in hac re eſſe crudelem.*

Exemplum. Qvod autem & à malo reuocet & ad bonum prouocet; oſtendit exemplum beati Euſtachij, qui cum eſſet paganus & princeps militiæ Romanorum, & venans in ſilua, ſequeretur ceruum quendā, in grege ceruorum maiorem; cum eſſet à ſocijs elongatus ſtetit ceruus, & apparuit inter eius cornua Dominus cruci fixus, loquens ei per os cerui: *O Placide quid me perſequeris? ego enim ſum Ieſus*, &c. Et quod ipſe eſſet creator E cæli & terræ dixit ei, & fidei articulos docuit illos, & quod faceret ſe baptizari cū vxore ſua & filijs, & quod poſtea ad eum rediret. Qui rediens dixit hoc vxori ſuę, quæ dixit ſimiliter ei ſe vidiſſe conſimilem viſionem: ideo baptizati ſunt cum filiis ſuis. Sequēti die rediit ad venandum, & vbi viderat ceruum crucifixum videt iterum. Qui dixit eum non ex facto ſuo beatum eſſe, ſed oporteret eum multa ſuſtinere propter Deum, & quod eligeret vel tunc vel poſt; elegit tunc pati, dummodo daret patientiam ei. Moriuntur in breui omnes ſerui eius, & tota familia; poſſeſſiones diripiuntur; nocte fugit cum vxore & filijs, pauper intrat nauē, pro naulo retinetur eius vxor; ipſe dolēs tranſijt fluuiū: altero trāſportato, cum ad alterum puerorum ſuorum rediret, & eſſet in medio fluminis, alterum rapit leo,

alterum lupus, quos paſtores eripientes, tradiderunt diuerſis dominis tunc in eodem vico nutriendos. Euſtachius autem per 15. annos in paupertate maxima cuſtodiuit agrum cuiuſdam hominis. Nauclero autem mortuo, vxor eius munda eſt à domino cuſtodita. Cum autem ingruerent bella contra Romanum Imperatorem, omnes clamant quod ſi Placidus (qui nominatus eſt Euſtachius in baptiſmate) adeſſet, omnes vincerentur barbari. Cum autem per mundum mitteret Imperator milites, veniunt ad locum vbi morabatur. Quos vt cognouit, inuitauit eos ad quieſcēdum ad domum domini ſui, & recolens dignitatem flebat egrediens, & lota facie redibat, & ſeruiebat eis. Qui eum cōſiderantes & cognoſcentes à cicatricibus eius, arripuit eum, ducunt eum ad Imperatorem, & filios ſuos pro tyronibus, quos venuſtos forma indicabat. B vincit hoſtes: filios ſuos habuit ſocios & chariſſimos, propter probitatem & naturalem ſtrennitatem. Cum autem nutu Dei veniſſet pater cum filiis ad domum domini ſui, vbi vxor eius hoſpitabatur; iunior frater incępit quærere in horto vbi erant à fratre ſuo, vnde eſſet; qui retulit ei, quod neſciebat aliud, niſi quòd pater ſuus princeps militum, ſic cum matre ſua de Roma exiens fugit; & omnia de proceſſu vię alteri narrauit. alter proſiliens oſculatus eſt eum, dicens: Per Deum ait audi, frater meus es. Mater hęc audiens & admirans, rogat eos vt faciant eam loqui cum principe ſuo: ad quem cum adducta eſſet, notans eum, cognouit eum; rogans flexis genibus, vt diceret ſi eſſet Placidus. Agnoſcunt ſe mutuo, quærunt de pueris. Cum C autem diceret quid actum eſſet; dicit illa quod audiuerat à iuuenibus dictis, qui mutuo ſe noſcentes & narrantes omnia, lætificauerūt totum exercitum. Adrianus Imperator audiens eos Chriſtianos, cum nollent ſacrificare idolis, & cum dati leonibus incolumes remanerent, fecit eos in boue æreo per quatuor dies concremari: ipſi autem emiſſi, inuenti ſunt integri, nec eorum capillus aduſtus eſt. & hæc omnia ſuſtinuerunt patienter ad Dominicæ paſſionis commemorationem.

Item nota quod ad bonorum prouocationē ad benefaciendum, & reuocationem malorum à malo, ponitur crucifixus in medio Eccleſiæ. In hiſtoria tripartita legitur, quod Conſtantinus crucis ſignum faciebat præferri ſuo exercitui pro Imperiali ſigno, vt militibus pugnantibus paſſionis memoria robur daret. In hyſto- D ria Antiochena legitur quod Chriſtiani lanceam Domini (quam inuenerunt diuina reuelatione ſub altare ſancti Petri, vbi eam dicitur occultaſſe in memoriam paſſionis) vt animarentur ad bene pugnandum, deportabant ante oculos pugnantium.

Exemplum. Item quod paſſio Domini à malo reuocet, & prouocet ad bonum, ponitur exemplum in hiſtoria Antiochena, vbi dicitur, quod cum ciuitas Antiochiæ diuino miraculo fuiſſet capta à Chriſtianis, multis eorū cum mulieribus Sarracenis peccantibus, ſic ſunt obſeſſi à Turcis, & tanta fame prægrauati, quod ipſi credebant quod nullatenus euadere poſſent: tunc cuidam ſacerdoti nomine Stephano in quadam Eccleſia vigilanti, & oranti, & flenti pro morte ſibi & aliis imminenti, apparuit Dominus Ieſus Chriſtus ſuper omnem pulchritudinem ſpecioſus, quærens ab eo cauſam ſui E fletus. & cum ille eam ei diceret, ſubito crux Sole ſplendidior apparuit circa eum, & dixit ei quod erat Dominus virtutum potens in prælio, quem offenderat populus Chriſtianus peccando: & dixit quod diceret Epiſcopo quod prędicaret populo: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* & cum ad pugnā irent, dicerent: *Congregati ſunt inimici noſtri & gloriantur in virtutibus ſuis* &c. & quod vſque ad quinq; dies miſereretur eorum, ſi pœniterent: quo facto victoriam inæſtimabilem contra Sarracenos obtinuerunt.

Exemplum. Item ibidem dicitur, quod cuidam Britoloneo, ſcilicet illi cui facta eſt reuelatio de lancea Domini inueniendo, apparuit Dominus in cruce duorum lignorum nigrorum rotundorum impolitorum, in ea forma qua

A crucifixus eſt, & Petrus, & Andreas, & quidam tertius crucem eius ſuſtentantes, & oſtendebat vulnera ſua quinque propter quinque genera hominum, quæ erant in exercitu, vt alios ad benefaciendum animaret, & alios à malo reuocaret. Primum genus vt dicebat erant illi, qui ad exemplum illius nullum genus gladiorum vel aduerſitatum propter eum timebant; & illi cum obeunt ad eius dexteram collocantur. Alij ſunt qui prioribus ſubſidium impendunt, & eos à tergo in pugna cuſtodiunt, & refugientes recipiunt. Hi ſimiles ſunt eis qui Chriſtum ſequebantur. Tertij ſunt qui pugnantibus prioribus, lapides tela & arma pugnæ neceſſaria miniſtrant. Hi vt dicebat Dominus, ſimiles erant eis qui eum pati videbant & dolebant, & pectora percutiebant, iniuriam ei fieri proclamantes. Quarti B ſunt hi, qui cum clamorem belli audiunt, intrudunt ſe in domibus ſuis, & ad negocia ſua ſe conuertunt, non credentes in virtute Dei bella conſiſtere. Et hi ſimiles ſunt illis qui in paſſione clamauerunt: *Reus eſt mortis*, & *Crucifigatur*. Quinti ſunt qui clamorem belli audiunt, & cauſas inquirunt; & ignauię non virtutis aliis exempla relinquunt; & alios à prælio, & conſtantia animi, & confidentia in Deo, retrahunt. hi Iudæ proditori, & Pilato, & aliis crucifixoribus ſimiles ſunt.

Quidam magnus clericus prædicator crucis hoc prædicabat, quod legitur in hiſtoria Arthuri; quòd conſuetudo eius erat, quod differebat comedere quouſque aliquid nouum & mirabile veniret ad curiam ſuam. Cum autem expectarent hoc, ecce nauis quædam applicuit ſine gubernatore, & ductore: mirantes C & occurrentes milites, inuenerunt in naui illa militem ibi iacentē vulneratum, & lanceatum, & cruentatum. Cum autem reſpicerent in eius eleemoſynariam, inuenerunt ibi literas vbi continebatur, quod defunctus ille petebat iuſtitiam à curia ab eis ibi contentis, qui iniuſtè eum occiderant: quæ literæ totam curiam animauerunt, ad ſumendum arma in vltionem ſanguinis innocentis. Hoc autem ſi non fuit ad literam verum, tamen ſimilitudinariè quia Chriſtus pugil noſter in nauicula crucis apparet, pro nobis innocens occiſus à Iudæis, & gentibus, quod oſtenderunt nobis Euangelia ſacra, quæ de cordis eleemoſynaria, tanquam huius proditionis literæ exierunt: hoc ad accipiendum arma pro hac proditione vindicanda, corda nobilia debet multum mouere.

D Secundo reuertentes viuificat; peccatores enim quaſi filij prodigi, abeuntes in regionem longinquam, & omnia bona ſua conſumentes, ſpiritualiter moriuntur: dicitur enim Lucæ 16. *Mortuus fuerat & reuixit.* Ad hoc enim Chriſtus mortuus eſt vt nos viuificaret, vnde Thren. 4. *Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus, captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus, ſub vmbra tua viuemus.* Pſ. 101. *Similis factus ſum pelicano*, &c. de qua dicitur quod eſt auis nimiæ macici, quæ pullos ſuos cum offendunt eam, occidit, & præ dolore eos mortuos per triduum plangit, & roſtro ſe perforans, eos mortuos ſanguine ſuo rigat, & virtute ſanguinis viuificat: Sic Chriſtus nos viuificat virtute crucis & ſanguinis effuſi. vnde ad effuſionē ſanguinis eius, multa corpora ſanctorum de morte ſurrexerunt. hoc ſignificatur 4. Reg. 17. De pue- E ro ſuſcitato ſuper lectum Heliæ, in trina dimenſione eius ſuper puerum. lectulus Heliæ crux Chriſti eſt: prima dimenſio Chriſti quam fecit de eo charitas eſt, ſecundum longum, eum in cruce extendens à vertice vſque ad pedes. ſecundum latum eſt ſecunda dimenſio, qua charitas brachia eius extendit. Secundum baſſum fuit tertia dimenſio, quando vnus militum lancea latus eius aperuit; quia vt dicitur in Prouerb. 4. *Ex corde vita procedit.* Item hoc figuratur 2. Reg. 4. De ſuſcitatione pueri in lectulo Heliſæi, ſuper quem puerum incuruatus eſt, ponens os ſuum ſuper os pueri, & oculos ſuper oculos eius, & ſic de aliis membris: quia omnia membra ſua pro noſtris viuificandis, morti expoſuit. Crux enim Domini eſt arbor vitæ in medio Paradiſi. Prouer. 3. *Lignum vitæ eſt his, qui apprehenderint eam* &c.

2. Viuificat reuertentes.

de quo

A de quo triplex vita colligitur, videlicet naturæ: vnde corporaliter mortui, ſuſcitati ſunt tempore paſſionis. Item vita gratiæ, quod notatur in hoc, quod multi conuerſi ſunt ad fidem. Item vita gloriæ, quod notatur in hoc, quod latroni datum eſt regnum cœlorum. Bern. *Arbor crucis ſi eſt qui colligat, vitam germinat, iucunditatem ſructificat, oleum ſtillat, balſamum fundit ſpiritualium charismatum; non eſt arbor ſilueſtris, lignum vitæ eſt apprehendentibus eam, arbor ſalutifera, lignum crucis.*

3. *Prouocat torpeſcentes.* TERTIO Chriſtus ex virtute paſſionis prouocat torpeſcentes, ad bonum ſcilicet faciendum. propter hoc imago crucifixi ponitur in medio Eccleſiæ, ad pigros ſcilicet excitandum. Ideo Hebr. 12. *Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem, vt non fatigemini animis veſtris deficientes: nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes.* B Torporem noſtrum excitare debent aculei ſpinarum, & ſtimuli paſſionum: nam paſſio Chriſti labores leuigat, & dolores mitigat. Thren. 4. *Dabis eis ſcutum cordis laborem tuum.* Pſal. 87. *Pauper ſum ego, & in laboribus à iuuentute mea.* Bern. *Quid non ſuaue tibi erit, ſi collegeris omnes amaritudines Domini Dei, & rememoraberis. Primum quidem illarum infantilium neceſſitatum. Deinde laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in diſcurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lachrymarum in compatiendo, inſidiarum in colloquendo; poſtremo periculorum in falſis fratribus, conuitiorum, ſputorum, colaphorum, ſubſannationum, exprobrationum, clauorum, & horum ſimilium, quæ in ſalutem noſtri generis triginta tribus annis operatus eſt in medio terræ. Hic eſt* FASCICVLVS MYRRHÆ, Canticorum 1. PONENDVS INTER VBERA NOSTRA.

C 4. *Pacificat pœnitentes.* QVARTO Chriſtus virtute ſuæ paſſionis pœnitentes pacificat. *Ipſe enim eſt pax noſtra,* Epheſ. 2. *pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt.* Coloſ. 1. ideſt pacem faciens inter homines & Deum, inter homines & Angelos. Item pacem faciens in terris, ideſt vt homines cum hominibus, & homines in ſeipſis pacem habeant. & merito pax plenè fuit reformata inter Deum & homines Chriſto paſſo, & primæ præuaricationes emendatę: tunc enim *miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi, tunc iuſtitia & pax oſculatę ſunt.* Pacem igitur habeamus ad Deum, per Dominum Ieſum Chriſtum, & de tam immenſo beneficio gaudeamus, ac Deo gratias infinitas agamus.

D 5. *Illuminat intellectum.* QVINTO Chriſtus per paſſionem ſuam intellectum illuminat: hoc eſt collirium quo inungendi ſunt oculi vt videant. Apoc. 3. Item hæc eſt virga, de cuius ſummitate guſtato melle illuminatur Ionathas 1. Reg. 14. *Guſtans guſtaui,* &c. Item fel piſcis, quo liniti oculi cęci curantur. Tobię 6. *Fel eius,* &c. *In paſſione* Longini martyris dicitur, quod cum eſſet cæcus, aſtans paſſioni Domini, inſtigantibus aliis latus Domini lancea aperuit, & caſu fortuito oculos manu humida tangens, illuminatus, conuerſus eſt ad Dominum, & poſt in Capadocia prædicans & miracula faciens, martyr efficitur glorioſus. *Item* in exaltatione ſanctæ Crucis legitur, quod cruce reducta in Hieruſalem per Heraclium, quindecim cæci ibi ſunt illuminati. *In paſſione* ſancti Sixti, & ſancti Laurentij legitur, quod beatus E Laurentius ſigno crucis cæcos illuminabat, & ad fidem per hoc eos, & alios conuertebat.

Paſſio Chriſti illuminat ad cognitionẽ Dei, ſui ipſius, & peccati. ILLVMINAT autem ad cognitionẽ Dei, ſui, & peccati. *Dei quidem,* quia per hoc manifeſtè cognoſcimus quanta ſit miſericordia Dei circa nos; & quantum diligat nos. De hoc infra. *Sui vero,* quia clare videmus quam precioſæ ſunt animæ noſtræ Dei iudicio; qui corpus, & ſanguinem, & vitam propriam in hac ſtatera poſuit, vt animas noſtras hoc pretio pretioſo redimeret, & quantum nos diligeret, & quantum valeamus nobis oſtenderet, qui nos illis præpoſuit & præponderat, ne nos viliſſimo peccati pretio de cætero nos vendamus. Prouer. 16. *Ponderator ſpirituum eſt Dominus.* Auguſt. *Ne tibi vileſcas, ô homo, appende te ex pretio.* Bernardus. *Væ mihi ſi talentum mihi traditum negligenter tractauero, pretioſo ſanguine agni incontaminati Chriſti appreciatum.* *Peccati vero,* quia luculenter oſtendit Deus, quantum odit peccatum, pro quo deſtruendo, nec Pater filio ſuo pepercit quin illum mori præciperet, nec ipſe filius ſibiipſi. Patet etiam ex hoc quantum debeamus odire & deteſtari peccatum, & ſtudere cauere: quia ſi Deus Pater, filio ſuo non pepercit, & nobis non parcet. Lucæ 23. *Si in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet?* Itẽ qui peccatum facit renouat cauſam mortis ſuæ, & quantum in ſe eſt Dei filium crucifigit. Heb. 16. *Rurſum filium Dei crucifigentes.*

SEXTO Chriſtus per paſſionem ſuam nos allicit ad amorem. Iure ſibi nos vendicat, attrahit & inflammat, ſicut ipſe dicit Ioan. 12. *Ego ſi exaltatus fuero à terra,* ſcilicet in cruce, *omnia attraham ad meipſum. Hoc autem dixit,* B &c. Anſelmus. *Domine quia totum me feciſti, totum me debeo amori tuo, quia totum te mihi dediſti, totum me debeo amori tuo: immo tanto plus debeo me tibi totum, quanto tu me maior es, qui pro me dediſti teipſum totum.* Item Bernard. ſuper Cantica. *Super omnia te mihi reddunt amabilem, ô bone* IESV, *calix quem bibiſti pro nobis, opus redemptionis noſtræ frequenter numeratum: hoc ſæpe excogitatum facile ſibi noſtrum vendicat amorem: nihil deuotionem noſtram blandius allicit, iuſtius exigit, arctius ſtringit, vehementius afficit. Multum quidem laborauit, nec in omni machina mundiali tantum ſibi fatigationis aſſumpſit. Sic auctor vitæ; ibi enim habuit in dictis contradictores, in factis obſeruatores, in tormentis irriſores, in morte exprobratores.* Item Bern. in ſermone. *O quam indebita miſeratio, quam gratuita & probata dilectio, quam inopinata dignatio, quam ſtupenda* C *dulcedo, quam inuicta manſuetudo; Regem gloriæ pro deſpicatiſſimo ſeruo crucifigi.* Idem: *Cum ego denouero quicquid ſum, quicquid poſſum; nonne ſic eſt ſicut ſtella ad Solem, ſcintilla ad fornacem, ſtilla ad flumen, lapillus ad montem, granum ad aceruum, atomus ad totum mundum. Ideo non habeo Domine niſi duo minuta, immo minutiſſima, corpus & animam. Vel potius minutum vnicum, ſcilicet voluntatem: & non dabo pro voluntate illius, qui tantus tantillum tantis beneficijs me præuenit, qui toto ſe totum me comparauit? alioquin ſi illa retinuero qua fronte, quibus oculis, qua mente, qua conſcientia vado ad viſcera miſericordiæ Dei noſtri, & video perfodi illud fortiſſimum propugnaculum quo cuſtoditur Iſrael; & ſtillas illius, non guttas, ſed vndas, à quinque corporis partibus in meum pretium detorquere.*

6. *Allicit ad amorem.*

NOTA, quod crux eſt menſura, quæ oſtendit & D menſurat quantus eſt amor Dei ad nos, qui tantum extendit vnigenitum ſuum in ea, quantum poterat extendi, ad dexteram & ſiniſtram, ſurſum & deorſum; ac ſi diceret, tantum vos amo quantum amare valeo, qui in amorem veſtrum, totum ex omni parte me extendo. Eccleſ. 6. *Amico fideli nulla eſt comparatio, & non eſt digna ponderatio auri & argenti, contra bonitatem fidei illius.* Bernardus. *Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic ſimile? Ipſe pro inimicis, & iniuſtis mortuus eſt, eligens exulare à cœlis, vt nos ad cœlos repartaret; amicus dulcis, conſiliarius prudens, adiutor fortis. Reſpice, ô homo, oculo mentali quanta remunerationis debito aſtringaris Domino patienti pro te: reſpice ſudorem ſanguineum, alaparum contumeliam, flagellorum inſtantiam, coronam ſpineam, ſputa, ludibria, crucis angariam, patibuli ſupplicium, oculos languidos,* E *oris pallorem, felleca cibaria, arida pocula, caput inclinatum, geniculationes, irriſiones, titulum famoſum, ſortem veſtimentorum, geminatum crucifige: & quid plura, viliſſimum mortis ſupplicium, & probra nefandiſſima: & hoc egit, vt oſtenderet tibi quantum te diligeret, qui non aliter quam ſic moriendo, à morte te voluit liberare.*

Exemplum. DE fidelitate illius amici, & maximo eius amore, legitur in Barlaam, qui dixit ad Ioſaphat, quòd quidam habuerat quatuor amicos, quorum tres plus quã ſe dilexerat, & negocia ſua pro eis dimiſerat, pro quarto valde pauca facere voluerat. Cum autem à terribilibus regis ſeruis caperetur pro decem millibus talentorum quæ debebat, datis ſibi induciis vt amicos rogaret pro dicti debiti ſolutione, vt ſic à ſuſpendio liberaretur. Primus rogatus ab eo reſpõdit, quod ex quo

in illo diſcrimine cecidiſſet, non daret ei niſi linteolum, quo ductus ad ſuſpendium inuolueretur. Secundus dixit, quod hanc ſolam gratiam ei faceret, quod cum duceretur, eum conduceret, vt honorabilius ad ſuſpendium duceretur. Tertius dixit quod pro ſeruitio quod ei fecerat, eum ad ſuſpendium duceret, & eum ſuſpenderet. Quartus autem hoc audiens, pro quo parum fecerat, dixit ei: Licèt pro me parum feciſti, quia tamen ad me recurris in neceſſitate, & me diligere de cætero proponis, pro te ne ſuſpendaris venalem me exhibeo, & ſuſpendi volo. Primus amicus falſus eſt mundus, à quo homo in morte non recipit niſi ſudarium. Secundus ſunt amici mundi, qui conducunt vſque ad ſepulchrum. Et tertius eſt diabolus, qui hominem ſuſpendit, ſi ad eum recurrat. Quartus Chriſtus, qui pro homine ſuſpendi eligit.

7. *Eliminat omne peccatum.*

Septimo Chriſtus per paſſionem ſuam omne peccatum eliminat, & ſic mundando ſanctificat. Vnde Dominus paſſionem ſuam vocat baptiſmum. Lucæ 12. *Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiatur illud.* *Baptiſmus*, vt dicit Greg. *eſt ablutio, qua ſordi decorantur.* Zacha. 3. *Ecce lapis, & cælabo ſculpturam eius, & auferam iniquitatem terræ.* Per ſculpturas lapidis huius, riui ſanguinis exierunt ad emundationē peccatorum, ſculpturæ eius ſunt vulnera eius. Heb. 9. *Sanguis Chriſti qui per Spiritumſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientias noſtras.* 1. Ioan. 1. *Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato*, &c. Ideo in ſignum huius dicitur 4. Reg. 5. *Lauare ſepties in Iordane.* Per ſeptē ablutiones Iordanis Naaman leproſus mundatur à lepra, quia per ſeptem effuſiones ſanguinis Chriſti, peccator à ſeptem maculis mortalium peccatorum mundatur. Vt ſingula ſingulis reſpondeant per quandam appropriationem, ſic effuſio facta in circunciſione de membro à quo luxuria maxime exercetur ab hominibus, fuit ad purgandum in nobis peccatum luxuriæ. In ſudore maxime contra peccatum gulæ nos toxicata comedimus, & Adam pater noſter pomum vetitum: vnde pro nobis habuit Chriſtus ſudare vſque ad ſanguinem. Contra peccatum inuidiæ fuit effuſio de liuore flagellorum, inuidos enim bona viſa flagellant, & liuidos faciunt. Contra peccatum pigritię fuit effuſio pedum, quod peccatum maxime regnat in pedibus. Contra peccatum iræ & odij fuit apertio lateris, & vulneratio cordis Chriſti. Contra peccatum auaritiæ & rapinæ fuit effuſio manuum. Contra peccatum ſuperbiæ, quæ maxime apparet in capite, fuit vulneratio ſpinarum, & effuſio ſanguinis vt creditur, de puncturis earum. Nota quomodo Conſtantinus Imperator fuit curatus à lepra corporali & ſpirituali, virtute ſanguinis Chriſti veraciter innocentis, qui prius habuerat conſilium lauari in ſanguine innocentium puerorum. Apoc. 1. *Dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris, in ſanguine ſuo.*

8. *Afficit ad dulcorem.*

Octavo Chriſtus per paſſionē ſuam afficit ad dulcorem: licèt enim anima meditando dolores, & opprobria dilectiſſimi ſponſi ſui, doloroſis amaritudinibus repleatur, tamen dum cogitat amoris immēſi dulcedinem, & fructum ſacratiſſimæ paſſionis, i. redemptionem humani generis, & omnia bona quæ ex ipſa paſſione proueniunt, ineffabili gaudio & conſolatione perfunditur. Vnde poſt illud Cant. 1. *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi.* Sequitur: *Botrus Cypri dilectus meus mihi.* Et Cant. 2. dicitur: *Sub vmbra illius quem deſideraueram ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.* Vnde Chriſtus pro ſalute noſtra patiens, animas deuotas afficit ad dulcorem, ſi ſciant colligere de ſpinis coronæ Dominicæ vuas inebriantis deuotionis, & de tribulis, id eſt puncturis & aculeis flagellorum, conuitiorum, ſputorum, colaphorum, & huiuſmodi, ficus miræ conſolationis. Huius paſſionis fructus multiplices deguſtare deſiderans anima ſancta, dicit Cant. 1. *Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus eius.*

Hæc eſt arbor illa mirabilis de qua dicitur Dan. 4. *Videbam, & ecce arbor in medio terræ*, &c. Cuius dignitas glorioſa in duodecim commendanda deſcribitur. *Primo* in ſitu, quia in medio terræ ſita. Pro eo quod per eā operatus eſt Dominus ſalutem in medio terrę, vt ſit commune refugium & remedium, omnibus vbicunq; confugientibus ad eam. *Secundo* commendatur in altitudine nobilitatis ſummæ, quia altiſſimus altiſſimi filius, glorioſus ventris Virginis fructus in ea pependit.

Chriſtus aſſimilatur arbori ſitæ in medio terræ propter duodecim rationes.

Vnde ſequitur: *Altitudo eius erat nimia*, ferendo ſcilicet tam altum fructum. *Tertio* in magnitudine dignitatis, quia filios Dei conſignat, & in frontes eorum tranſiēs, regno cœlorum eos dignos oſtendit. Aug. *Magna crucis dignitas, quæ de patibulis latronum tranſit ad frontes Imperatorum.* Vnde ſequitur: *Magna arbor.* *Quarto* in fortitudine, per quam infernum fregit, mortem deſtruxit, & virtutem diaboli, & dominium peccati opprimit, & ad nihilum redigit. Vnde ſequitur: *Et fortis.* *Quinto* in rectitudine, quia cœlos aperuit, & tanquam pons tornatilis, & ſcala Paradiſi, quia humiles ab imo in ſublime cœlorum habitaculum tranſuehit. Hoc eſt quod dicitur: *Summitas eius contingens cœlum.* *Sexto* in latitudine virtutis, & poteſtatis, quæ per totum mundum ſe extendit. Vnde ſequitur: *Aſpectus illius erat vſq; ad terminos terræ vniuerſæ.* *Septimo* in pulchritudine frondium & florum, id eſt verborum & exēplorum virtutis, quæ in ea Chriſtus exhibuit. Vnde dicitur: *Folia eius pulcherrima*, quia vita virida, & floribus bonorum exemplorum ornata. *Octauo* in fructuum multitudine, ſcilicet multiplicis vtilitatis quam mundo multipliciter impēdit. Vnde ſequitur: *Fructus eius nimius.* *Nono* commendatur in neceſſitate quam de ea habemus, quia in ea carnem ſuam in vſum & alimentum omnium, Chriſtus præparauit. Vnde ſequitur: *Et eſca vniuerſorum in ea.* *Decimo* in ſecuritate & capacitate vmbræ, quia virtute ſua religioſos & ſeculares munit & cuſtodit. Vnde ſequitur: *Subter eam habitabant animalia & beſtiæ.* *Vndecimo* in iucunditate contemplationis & compaſſionis. Vnde per paſſionis iugem meditationem, poſt lachrymarum abundantiam ex compaſſione paſſionis Dominicæ, multam contemplantibus paſſionem effundit cordis lætitiam & exultationem. Vnde: *Et in ramis eius*, id eſt in diuerſis paſſionum eius generibus, *conuerſabantur*, Iugiter meditando circa ea, *Volucres cæli*, viri contemplatiui, diuerſos cantus inde promendo, diuerſas affectiones pietatis & conſolationis inde recipiendo. *Duodecimo* in conſolatione & mitigatione tribulationum, quia in ea caro Chriſti eſt afflicta & attrita diuerſis tribulationum flagellis, & conſideratio attritionis carnis Chriſti, multam recipit flagelli ſui mitigationem, & diuinæ gratiæ conſolationem. Vnde ſequitur: *Ex ea veſcebatur omnis caro.* De hac dicit B. Bern. *Quis miſericordiæ tuæ, ô crux benedicta dignè queat inueſtigare longitudinem, latitudinem, ſublimitatem, & profundum. Nam longitudo tua vſque ad diem nouiſſimum ſubuenit vniuerſis inuocantibus eam: latitudo tua repleuit omnem orbem terrarum, ſublimitas tua ſupernæ ciuitatis inuenit reſtaurationem, profundum tuum ſedentibus in tenebris & vmbra mortis, obtinuit redemptionem.*

9. *Dat in afflictione ſolatium.*

Nono Chriſtus per paſſionem ſuam dat in afflictione ſolatium, vt ſit homo imperturbabilis. Virtus enim paſſionis eius, omnem amaritudinem conuertit in dulcedinem. Sicut ait Aug. *Temporalis afflictionis quod nobis propinat aduerſitas nihil dolemus, ſi conſideremus quid pro nobis bibit ad patibulum, qui nos inuitat ad præmium.* Hoc eſt lignum amarum, quod Dominus oſtendit Moyſi, quod poſitum in aquis Marath, omnem earum amaritudinem dulcorauit. Eccl. 48. *Nonne à ligno indulcata eſt aqua amara*, ideſt à paſſione & cruce, præſens tribulatio. Hoc eſt quod dicitur 4. Reg. 2. *Vas nouum*, ideſt corpus Chriſti, in quo poſitum erat ſal ſapientiæ diuinæ, *poſitum in aquis Ierico, reddit eas dulces & potabiles*, ideſt præſentes tribulationes. Hæc eſt farina facta de grano frumenti in cruce comminuto, quam miſit Eliſæus in ollam, de qua nemo guſtare poterat, ſed *clamauerunt filij prophetarum, mors in olla vir Dei.* 4. Reg. 4. Quid non ſuaue tibi erit, ſi collegeris omnes amaritudines &c. *Require ſupra.*

Reli-

Exemplum.

Religioſvs quidam cum propter duritiam & aſperitatem ordinis, maximè in cibis & potibus, proponeret religionem exire, cogitauit quod de proditione poſſet merito argui, ſi redderet caſtrum pro aliqua indigentia, niſi prius ea expoſita, & petito adiutorio à Domino principali, à quo caſtrum tenetur. Vnde venit ad crucifixum coram quo orare conſueuerat, exponens neceſſitates ſuas, & petens eius adiutorium, quia non poterat ciborum duritiam ſuſtinere, quia fuerat in ſæculo delicatus. tunc viſum fuit ei, quod diceret ei crucifixus: Intinge buccellam tuam in aceto paſſionis meæ, & fac tuum de meis vulneribus ſalſamētum. Qui extunc recepit tantam conſolationem, quòd omnia dura cibaria viſa ſunt ei dulcia.

10. *Præſtat in tētatione præſidium.*

Decimo Chriſtus per paſſionem ſuam præſtat in tentatione præſidium vt ſit inſuperabilis. Ipſe enim eſt virtus & fortitudo pugnantium. Pſal. 67. *Dominus dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ.* Ideo monet idem 47. *Ponite corda veſtra in virtute eius.* Ab ipſo ſimiliter eſt victoria, ſicut dicitur 1. Cor 15. *Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Ipſe nempe virtutem pugnantis adiuuat ſanando, & virtualiter roborando. *Item* arma fortiſſima miniſtrando. *Item* hoſtes debellando, & turpiter effugando. *De primo* quidem quod pugnantem adiuuat eius virtutem ſanando, & virtualiter roborando, dicitur Eccl. 38. *Altiſſimus de terra,* id eſt de terreno corpore Saluatoris, *creauit medicinam.* Hoc bene figuratum eſt in ſerpente Æneo Num. 22. *Qui ſolo aſpectu ſanabat à morſibus ſerpentum.* Quòd autem per hunc fuit figuratus, ipſe teſtatur Io. 3. *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ſic exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum non pereat.* Si figura tantam virtutem habuit, vt omnes à ſerpentibus vulneratos, ſolo viſu ſanaret; non eſt mirum ſi veritas figurata, ſanat à morſibus ſerpentum ſpiritualium.

Simile.

Nota, quòd Chriſtus in paſſione ſua fuit ſimilis ſcaladrio, qui applicatur infirmo ægrotanti ad mortem, ſi alis extentis in eum oculos proijcit, infirmitatem eius bibit, & ægrotat pro infirmo, & ęger liberatur: Tamen vt dicitur, per iſtum modum auis curatur: quia ad ardorem Solis eleuatur, alas extendit, & cum ſudore emiſſo infirmitatem emittit. ſic Chriſtus quos reſpicit de cruce oculis miſericordiæ, curat ſudore ſuo ſanguineo. Eccl. 18 *Amicus fidelis medicamentum vitæ.* Amicus iſte fideliſſimus eſt Chriſtus, qui omnia medicamentorum genera pro noſtra curatione ſpirituali, in corpore ſuo ſacro dignanter exercuit, ſicut patet deuotè meditanti. Contra napium acutum auaritię, ſanguinem ſudauit, contra humores ſubcutaneos hypocriſis, fuit quaſi ſcarificatio ſine ſcarpulo, ideſt carnis minuta inciſio, in flagellatione & ſpinarum punctione. Contra apoſtemata ſuperbiæ, & iræ, & odij; fuerunt vulnerum inciſiones, fellica potio. Contra vitium ebrietatis, minutio. Contra vitium luxuriæ, dieta. Contra gulam, emplaſtrum fecit de carne attrita & reſina ſanguinis, diffuſa ſuper pellem agni. Contra caſus & contritiones impatientiæ & iracundiæ, balneum fecit de aqua lateris. Contra fœditates infamiæ, inunctiones miſericordię fecit. Contra crudelitatem inuidiæ, fundendo lachrymas compaſſionis & pietatis. Electuaria fecit etiā contra vitium accediæ, ex dulcedine verborum quæ protulit in paſſione. Mortem etiam guſtauit, ne moreretur ægrotus.

Qvod autem paſſio Chriſti & crux ſanet, multa habemus exempla. Lucę 4. *In occaſu Solis curat omnes adductos ad ſe.* Item Matt. 9. Sanguiſſua tangens fimbriam veſtimenti Domini curatur; per quod paſſio ſignificatur, nam fimbria finis eſt veſtimenti, in quo ſignificatur finis corporis Chriſti.

Exempla.

Legitur in tripartita hiſtoria libr. 5. quòd quædam imago Chriſti fuit in Cæſarea Philippi, vbi erat imago mulieris tangentis fimbriam veſtimenti imaginis Chriſti; vbi creſcebat quædam herba à medicis incognita, quæ quando creuerat adeo quòd tangebat veſtimenti imaginis fimbriam, habebat vim curandi de iſta infirmitate, aliter non. Hanc imaginem cum Iulianus apoſtata feciſſet remoueri, & ſuam, vt honoraretur, loco eius apponi, fulgur cadens caput illius imaginis Iuliani amputauit. *Item,* in Nicopoli, quæ quondam Emaus dicta eſt, fons (vt dicitur eodem libro) eſt vbi Chriſtus tranſiens cum diſcipulis lauit pedes, & ad tactum pedis eius vim accedit curandi de diuerſis infirmitatibus: multo fortius crux debet hoc habere.

Exempla.

Item ibidem dicitur, quod in Thebaida Hierapoli erat arbor, perſybolis nomine, ſub quo propter eius ſpecioſitatem poſita erant diuerſa idola, quæ corruerūt cum Chriſtus fugeret in Ægyptum, & arbor Chriſto inclinans, & eum obumbrans, ad tactum eius vim accepit, vt quicunque portet ad collum de eius folijs, fructibus, ligno, cortice, vel radice, fiat ei ſalutare medicamentum; multo fortius hoc debet habere crux.

Item lib. 2. tripartitæ hiſtoriæ legitur: Cum quidam Probianus nomine, de Pagano factus eſſet Chriſtianus, hoc ſolum videbatur abominabile ei, quòd crux adoraretur, in qua taliter Dominus eſſet tractatus. cum autem podagra laboraret, nec curari poſſet. vidit Angelos & ſanctos in viſione, crucem adorantes ſuper altare, & dicentes ei, quod aliter nunquam curaretur, niſi crucem adoraret. Cum autem rediens à viſione crucem adoraſſet, ſtatim curatus eſt.

Exempla.

Item quòd crux ſanat, dicitur in feſto Philippi, quòd cum captus eſſet, ductus fuit ad templum Martis, vt ibi idolum adoraret. vbi cum Philippus adoraſſet, draco exiuit de ſub baſe idoli multos occidens; & cum multi flatu eius infirmarentur, dixit ei Philippus, quòd loco ſtatuæ altare facerent, & crucem ſuperpoſitam adorarent, & curarentur. Quod ita fuit factum, & infirmi fuerunt omnes curati, & mortui eorum ſuſcitati. *Item* in exaltatione Sanctæ Crucis, cum reduxiſſet Heraclius crucem in Hieruſalem, fuit vnus mortuus ſuſcitatus, paralytici tres curati, leproſi decem mundati, cęci illuminati, infirmi multi curati.

Exemplum.

Item ibidem legitur, quod cum quidam Chriſtianus manſiſſet ibi iuxta Iudæorum ſynagogam, transferens manſionem ſuam alibi, imaginem crucifixi quā iuxta lectum ſuum infixerat vt coram eo oraret, quæ erat mirabiliter bene compoſita, ibi reliquit. Cum autem quidam Iudæus domum illam conduxiſſet, & quendam ſuum contribulem inuitaſſet, aduertit imaginem eſſe ibi, & ſignificauit hoc alijs Iudæis, qui cum dictum Iudæum qui ibi habitabat verberaſſent, & de ſynagoga ſua eieciſſent; licèt ſe aſſereret imaginem dictam ignorare, Crucifixum illum clauis confixerunt, & alia paſſionis Domini facta innouauerunt. cum autem latus eius lancea aperirent, exiuit inde ſanguis & aqua, quæ recipientes in vaſe ſtupefacti, infirmos ſuos de illo liquore tetigerunt, & omnes curati ſunt. Quo viſo miraculo, factum Epiſcopo loci retulerunt, & baptizati ſunt omnes, & eorum ſynagogę in eccleſias dedicatæ ſunt. Inquiſitus & requiſitus Chriſtianus cuius fuerat imago, & vbi eam acceperat, & quis eam ſic pulchre compoſuerat: Reſpondit hanc ei fuiſſe traditam ab anteceſſoribus ſuis, & quod eam compoſuit Nicodemus, qui moriens reliquit eam Gamalieli, Gamaliel Zacheo, iſte Iacobo, & ita per diuerſas ſucceſſiones ad eum venerat. *Ideo bene* de ipſo dicitur Iſa. 53. *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit.* Vnde quantum fuerit quis in bello ſpirituali plagatus, nihilominus decurrat ad medicum & curabitur; vt cum beata Agatha poſſet dicere. *Qui me dignatus eſt ab omni plaga curare, ipſum inuoco Deum viuum.*

Chriſtus ſuis diſcipulis arma miniſtrat.

De secvndo, ſcil. quòd Chriſtus diſcipulis ſuis arma miniſtrat: Dictum eſt Boetio, ſicut legitur in lib. 3. de conſolatione. *Talia tibi contuleramus arma, quæ niſi prior abieciſſes, inuicta te in firmitate tuerentur.* Ideo dicitur Eph. 6. *Confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius.* Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli; habemus ergo pro galea coronam ſpineam, pro gladijs clauos manuum, pro ſcuto triangulo crucem opertam pelle agni, & rubricatam ſanguine eius,

eius, vbi depingitur roſarium Paradiſi, in quo dependent quinque roſæ, aperturæ ſcilicet vulnerum. Pro calcaribus clauos pedum, pro lorica liuores flagellorum, pro equo crucem, ſecundum quod portauit Dominum, pro clypeo, ſecundum quod baiulatur ab eo. Ioã. 19. *Baiulans ſibi crucem exiuit* &c. Accipiamus etiam ipſam lanceam quæ latus, Domini eius aperuit, vt per eam transfodiamus aduerſarium.

Exempla. His armis munita fuit beata Catherina contra Maxentium, & contra quinquaginta Rhetores congreſſura, quibus contra omnes nobiliter triumphauit. *Item* beatus Martinus quando dixit: *Ego ſigno crucis, non clypeo protectus, aut galea, hoſtium cuneos penetrabo ſecurus. Item* dicitur in tripartita hiſtoria, quod Conſtantinus in prælijs ſignum crucis habebat pro Labaro, ideſt pro Imperiali ſigno. *Item* milites ſuos in armis ſuis faciebat B muniri ſigno crucis. *Item* habebat luſtratores qui portabant ſignum crucis tectum auro, & lapidibus; & per illud acies ſuas perluſtrando muniebat, ne hoſtes eas poſſent irrumpere: & hoc ante etiam quam in fide eſſent omnes inſtructi. *Dicitur ibi*, quod cum quidam portaret vexillum crucis timens impetus hoſtium, tradidit illud cuidam ſocio ſuo portandum, vt euadere poſſet. Ipſe autem dimiſſo crucis ſigno, ſolus in exercitu occiſus eſt. Et dicitur quod ille qui vexillum hoc portabat, irruentibus in eum telis & ſagittis, à nullo eſt læſus, quia ſignum crucis omnia in ſe tela immiſſa recipiebat & ſagittas, ita quod nullum læderent in exercitu.

Chriſtus per paſſionẽ ſuã hoſtes ſpirituales fugat. De tertio, ſcilicet quod Chriſtus per paſſionem C ſuam hoſtes ſpirituales effugat ſpoliat & confundat, dicitur Ephe. 2. *Per crucem interficiens inimicitias* &c. Col. 1. *Per ſanguinem crucis eius ſpolians principatus & poteſtates.* Vnde ſolo ſigno crucis agnito dæmones effugantur. *Exemplum* de Iuſtina virgine, quæ per ſignum crucis ab omni tentatione, & infeſtatione dæmonum, ſe penitus liberabat. Cum autem Cyprianus quæreret à principe dæmonum, quare non poſſent Iuſtinam virginem ſuperare, reſpondit; Vidi ſignum crucis & extimui; & dixit quòd ex quo Chriſtus in cruce pependerat, per ſignum crucis tabefacti ilico fugiebant, quia ibi attrita fuit eorum fortitudo, per paſſionem crucifixi. *Item* in vitiſpatrum legitur, quod cum beatus Antonius ſolus in eremo habitaret, & dæmones ſub diuerſarum ſpecierum ſimilitudine in eum irruerent, ſigno crucis eos D abigebat. Item cum ad eum venirent homines perterriti per ſolitudinem à diuerſis horroribus, & illuſionibus dæmonum, dicebat eis: *Signate vos & abite ſecuri.* Item, *ſignate domos veſtras & eritis ſecuri.* Aſſumunt diuerſas ſpecies, ſed ſtatim facto ſigno crucis ſoluuntur, & in nihilum rediguntur: metuunt enim, ait, illud trophęum ſalutis. *Item* cum quidam Philoſophi miſiſſent dæmones, perurgente inuidia, ad B. Antonium, vt eum de cella ſua eijcerent, & ipſi eum acerrimè tentarent, per crucem & orationem eos repellebat, & eorum tẽtationes: & cum redirent confuſi, videntes Philoſophi quod ei non præualerent dæmones; ad eum venientes veritatem ſunt confeſſi, & ad Deum conuerſi.

Exemplum Item dicitur in Barlaam, quod cum Ioſaphat rex dimiſiſſet regnum & penetraret eremum, in quo plus E quam per duos annos oberrauit, quærens magiſtrum ſuum ſanctum Barlaam: poſtquam multas immiſerat ei diabolus tentationes de gloria quam dimiſerat, & de delicijs & regno & amicis, nec præualeret, nec per aſperitatem, nec per paupertatem & difficultatem viæ quam ſuſtinebat, ad vltimum apparuit ei euaginatum tenens gladium, mortem ei intentans & comminans, niſi rediret; & aſſumens diuerſarum ferarum formas horribilium, perterrere nitebatur eum. Sed hæc omnia Dei ſeruus crucis opponens ſignaculum vincebat, & dæmones & aſſumptas formas fugabat, & etiam dracones & ſerpentes & feras & monſtra materialia quæ occurrebant ſigno crucis fugabat.

Exemplum Item cum quidam iuuenis pauper & nobilis, cupiens eſſe diues; ductus ad principem dæmonum per A quemdam magnum, requireretur homagium faciendo dicere: Abnego Patrem & Filium & Spiritumſanctum; obſtupuit, horruit, & dexteram quam extenderat vt homagium faceret, retraxit; ſignans ſe & dicens: Ego me reddo Deo Patri, Filio & Spirituiſancto. Quo facto tota dæmonum multitudo cum maximo ſtrepitu receſſit; & caſtrum, quod ibi videbatur eſſe, cum omnibus ædificijs & ornamentis funditus corruit, ita vt nullum ibi veſtigium remaneret.

11. Theſauros amplificat. Vndecimo Chriſtus per paſſionem ſuam theſauros amplificat. Infinitus enim theſaurus eſt hominibus, quo qui vſi ſunt, participes facti ſunt amicitiæ Dei. In hoc theſauro accipit Eccleſia remiſſiones & indulgentias quæ communicantur fidelibus. Iſa. 3. *Non eſt finis theſaurorum eius.* Chriſtus in paſſione ſua, ſalutis apotheB cam aperuit, in curationem infirmorum; horreum & cellarium cæleſte, in refectionem famelicorum; & theſaurum paradiſi, in redemptionem captiuorum; diuinum præſidium, in refugium fugitiuorum; tot miſericordiæ incitamenta, in reconciliationem reorum; per tot oſtia ſuam miſericordiam nobis aperuit, quando viſcera miſericordiæ Dei, nobis tam multipliciter & tam abundanter, & per tot foramina, tam miſericorditer effudit.

Præconia vulnerum Chriſti. Svnt vulnera Domini, apothecæ ſalutis diſſipatæ, ob curationem noſtrã, Ioel. 1. *Diſſipata apotheca.* Iſa. 53. *Cuius liuore ſanati ſumus.* ſunt horrea quæ aperuit Ioſeph Gen. 41. ad famelicos paſcendum. Vnde dicunt Ægyptij famelici: *Salus noſtra in manu tua eſt.* Gen. 47. *Item* ſunt cellæ vinariæ apertæ & attabernatæ, vt inebrien-C tur animæ charitate. Can. 1. *Introduxit me rex in cellaria ſua* &c. Can. 5. *Bibite & inebriamini chariſſimi.* Ibi *ſugunt mel de petra, & ſanguinem vuæ bibunt meraciſſimum.* Deut. 32. *Item* ſunt theſauri redemptionis noſtræ. Bernar. *Fodiendas Domine præbuiſti manus tuas, vt procederet nobis de eis theſaurus ſalutis qui in eis latebat.* Idem. *Ego fidens quod ex me mihi deeſt, vſurpo de vulneribus Domini mei Ieſu, quoniam miſericordia affluunt, nec deſunt foramina per quæ effluant; meum plane meritum eſt miſericordia Domini. Non ſum meriti inops quamdiu ille miſerationum lacus non defuerit. Patet arcanum cordis per foramen corporis. Patet magnum pietatis Sacramentum. Patent viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto. Item* ſunt fortiſſimum præſidium fugitiuorum, ſicut quinque ciuitates refugij in terra promiſſionis. ſunt foramina petræ, & cauerD na macerię, columbarium ſanctarum animarum contra accipitres infernales. Debent igitur ad illud confugere in tentationibus ſuis. Cantic. 2. *Columba mea, veni in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ.* Bern. *Vbi tuta firmaque requies, niſi in vulneribus ſaluatoris?* Idem. *Bona & deſiderabilis vmbra ſub alis Domini Ieſu, ubi tutum fugientibus refugium, gratum feſſis refrigerium.* Idem. *Paſſio tua Domine eſt vltimum refugium, ſingulare remedium. Deficiente ſapientia, ſuccumbente iuſtitia, ſanctitatis ſuccumbentibus meritis, ſuccurrit illa. Item* Chriſti vulnera ſunt apud Deum, reconciliationis incitamenta. Bern. *Securum habes acceſſum ô homo ad Deum &c. vbi habes ante filium matrem, & filium ante patrem. Mater oſtendit filio pectus & vbera, filius oſtendit patri latus & vulnera, nec vlla poterit eſſe repulſa, vbi tot incurrunt charitatis inſignia.* Hæc ille.

12. In cælis glorificat. E Dvodecimo Chriſtus per paſſionem ſuam nos in cœlis glorificat; nam paſſio vel crux eius eſt via per quã dirigimur, Pons per quem tranſferimur, ſcala per quam progredimur, nauis per quam tranſuehimur, ſignum per quod diſtinguimur. *Primo quidem* hęc eſt via regia recta & compendioſa perueniendi ad cælum. Ioan. 14. *Ego ſum via, veritas, & vita.* Vnde vere poteſt dicere: *hæc via, ambulate in ea, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram.* *Item* hic eſt pons per quem transferimur. *Paſſio Chriſti eſt via, pons, ſcala, nauis, & ſignum.* Pons inquam, quem fecit nobis *Chriſtus aſſiſtens pontifex futurorum bonorum.* Hebr. 9. In quo fecit tres arcus, ſcilicet ſummæ pœnalitatis, paupertatis, vilitatis; contra concupiſcentiam carnis, contra concupiſcentiam oculorum, contra ſuperbiam vitæ, quæ ſunt tria pericula generalia præſentis vitæ, quæ mergunt animas in perditionem

tionem inferni. Eſt etiam crux *nauis inſtitoris de longe portans panem ſuum*, ſcilicet corpus Chriſti qui eſt panis vitæ, Prou. 31. *De longe*, quia de mortalitate ad immortalitatem. In hac ſummus inſtitor, merces pretioſas exhibuit pro vilibus quas aſſumpſit in ea. Aug. *Venit ad nos cœleſtis negociator accipere paupertatem, dare diuitias; accipere contumeliam, dare honores; ſubire labores, dare requiem; accipere dolores, dare ſalutem; ſubire mortem, dare vitam.* A

Est etiam ſcala per quam in cœlum aſcenditur: de qua Gen. 28. *Vidit Iacob in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, cuius cacumen attingebat cælum, & Angelos aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ.* Per hanc cœlos aſcendunt Angeli animas deducendo, & introducendo in cœlum; deſcendunt etiam ad miniſterium & adiutorium ſeruorum crucis. *Eſt etiam* porta cœli per quam ingredimur, vt dicitur Geneſ. 28. Vnde B in morte ſummi Pontificis, redibant homines exules ad hæreditates ſuas. Similiter nos aſcendimus per mortem Chriſti ad cœlum. Item in vita beati Bernardi, dicitur, quòd aliquãdo ei ægrotanti eſt viſum, quòd præſentaretur ante tribunal Chriſti iudicandus, quem cum diabolus multis quæſtionibus & accuſationibus propulſaret, Reſpondit: *Fateor quod ex proprijs meritis non ſum dignus obtinere regnum cælorum: ſed duplici iure illud obtinet Dominus meus, ſcilicet hæreditate patris, & merito ſuæ paſsionis; altero ipſe ſibi contentus eſt, alterum illud mihi donat, cuius merito paſsionis & dono, non confundor illud mihi vendicare.* Ad hoc diabolus confuſus obmutuit, & ſanctus de extaſi rediit. Eſt etiam ſignum per quod diſtinguimur.

Paſſio Chriſti eſt ſignũ multiplex.

Vnde notandum quod eſt ſignum multiplex. Eſt C enim ſignum diſtinctiuum, diſtinguit enim monetas Chriſtianas ab infidelibus, oues Chriſti à diaboli. Matt. 22. *Cuius eſt hæc imago, & hæc ſuprascriptio?* Et poſt: *Redde quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quę ſunt Dei Deo.* Moneta quæ in iudicio Dei inuenietur ſine hac ſuperſcriptione, reddetur diabolo qui eſt Cæſar, ideſt princeps poſſidens mundanos, vt tanquam faber infernalis, in fornace inferni, eam comburendam ponat. Chriſtiana autem moneta hoc ſignum Dei viui habens, redditur ei in cęleſtes theſauros reponenda. *Item* eſt ſignũ ouiũ Chriſti, quo cœleſtis paſtor eas cognoſcit Ioan. 10. *Ego cognoſco oues meas. Item* eſt ſignum domorum Dei, & hoſpitalariorum, & templariorum, qui hoc ſigno ſignificantur habitaculum, & templum Dei. Vnde ex hoc diſtinguuntur domus conſecratæ à non conſecratis, in hoc D diſtinguuntur milites Dei. *In tripartita* hiſtoria, & eccleſiaſtica 9. libr. 9. cap dicitur quòd Conſtantinus ſtatuit vt crux imprimeretur in monetis Chriſtianis, & quòd hoc ſigno ſignarentur arma militum ſuorum. *Item* in hiſtoria Antiochena legitur, quod Vrbanus Papa apud Claramontem ſtatuit, quòd omnes qui vellent facere peregrinationem tranſmarinam pro Deo, hoc ſigno diſtinguerentur.

Exemplum.

Item in primitiua Eccleſia cum hoc ſigno, Catholici ſe cognoſcebant. Vnde legitur in miraculis Mariæ Magdalenæ, quòd cum ipſa veniſſet apud Marſiliam, cum ſancta Martha ſorore ſua, & alijs pluribus; & prædicaret ibi articulos fidei, & audiretur libenter, tum propter ſuam nouitatem, & eorum quæ prædicabat, vel propter ſuam pulchritudinem, vel eloquij gratiam, E & dulcedinem; Et ipſa & ſui multam penuriam paterentur; vxor principis ciuitatis, quæ ad eam audiendam aliquando conuenerat, perterrita eſt de viſione horribili, & vir eius vltimo ſimiliter, & dictum eſt eis, quòd niſi membris Chriſti fame afflictis & penuria, cito neceſſaria prouiderent, cito punirentur. qui cum eis inuentis loquerentur beatæ Mariæ Magdalenæ, promiſerunt quòd crederent in Chriſtum quem Maria prædicabat, & obedirent ei ſi eis obtineret prolis fœcunditatem; & quòd viſitarent beatum Petrum qui apud Antiochiam præſidebat, & terram ſanctam. Cum autem vxor dicta quæ diu fuerat ſterilis eſſet pręgnans, & propinqua partui; præ gaudio voluit ſtatim princeps ſoluere promiſſum, & ire apud Antiochiam; vxor autem eius noluit remanere. vnde beata Magdalena in ſignum recognitionis, dedit eis cruces in veſtibus. Cum autem nauigarent, vxor dicta peperit, & poſt partum mortua eſt: gaudet vir pro nato filio, ſed magis dolet pro vxoris morte, & pro filio cito morituro. Cum autem nautæ vellent eam in mari proijcere, obtinet Dominus ille vt applicent ad propinquam inſulam, vbi vxorem ſuam dimittens in lecto parato, & puerum viuum inter eius vbera, commendauit eos cuſtodiæ beatæ Magdalenæ, quę cum ei obtinuerat, vt ea etiam eſſet pueri nutrix & cuſtos. Cum veniſſet apud Antiochiam, ſignum crucis cognitum eſt à Chriſtianis, inſtructus eſt autem ille à beato Petro, & baptizatus. Poſtquam viſitauerat terram ſanctam cum beato Petro, rediit poſt annum, & applicans ad locum vbi vxorem ſuam mortuam reliquerat, videt puerum ludentẽ cum lapillulis littoris, qui videns eos fugit ſub coopertura ad vbera matris, quaſi catulus cum quatuor pedibus: vbi inueniunt puerum viuum & ſanum, & mulierem ita iacentem vt dimiſerant eam. adiurant eam, vt virtute fidei quam Petrus docebat, ſurgat; & merito beatæ Mariæ Magdalenæ. Quę ſtatim quaſi de ſomno ſurrexit, & ei narrauit quomodo ipſa fuerat per omnia loca ſuæ peregrinationis, & quòd doctrinam Petri Apoſtoli cum ipſo audierat. Deinde gaudentes ad propria redierunt. Propter hoc bene dicit Pſalmus 102. *Benedic anima mea Domino* &c *qui coronat te in miſericordia.* Idem. 88. *Miſericordias Domini in æternum cantabo; quoniam in æternum miſericordia ædificabitur in cælis.* Idem 35. *Domine in cælo miſericordia tua.*

De miſericordia hominis ad hominem.

DISTINCTIO XX.

Multa nos debēt ad miſericordiam inuitare.

Dicto de miſericordia Dei, conſiderandum eſt de miſericordia hominis ad hominem. Circa quam ſciendum eſt, quod ad miſericordiam faciendam multa nos mouere debent. Sicut in multis locis legimus in ſcriptura. *Primo quidem* nos inuitat ad miſericordiam faciendam diuinæ voluntatis complacentia; quia Deo qui ſummè miſericos eſt ſummè placet, ſicut dicitur Prou. 21. *Facere miſericordiam magis placet Deo quam victimæ.* Et Oſeę 6. *Miſericordiam volo & non ſacrificium.* Nullum enim materiale ſacrificium tantum placet Deo, quantum miſericordia propter Deum facta pauperibus, ex viſceribus pij cordis. Vnde Matth. 9. dicit Saluator: *Diſcite quid eſt, miſericordiam volo & non ſacrificium.*

1. Diuinæ voluntatis complacentia.

Secvndo diuinæ legis obſeruantia. Hanc enim legem Deus inſtituit, vt qui fecerit miſericordiam, miſericordiam conſequatur, & qui non, nõn, Iac. 3. *Iudicium ſine miſericordia fiet illi qui non fecerit miſericordiam.* Et Eccl. 28. *Homo homini ſeruat iram, & à Deo quærit medelam. In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & pro delictis ſuis deprecabitur?* q. d. fruſtra deprecabitur. Exẽplum Matth. 18. *Serue nequam omne debitum dimiſi tibi quoniam rogaſti me; nonne oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum.* Nota bene quod ſequitur ibi. Ideo dicit hic: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.*

2. Diuinæ legis obſeruantia.

Tertivm eſt curialis exhortatio. Multipliciter enim hortatur nos Deus & inuitat ad miſericordiam faciendam, tam per ſe quam per ſanctos ſuos. Lucæ 6. *Eſtote miſericordes* &c. Et 1. Pet. 3. *Eſtote inuicem miſericordes, modeſti, humiles.* Item Ephel. 4. *Eſtote inuicem miſericordes, benigni, donantes vobiſmetipſis* &c. Col. 3. *Induite vos ſicut electi Dei ſancti, & dilecti viſcera miſericordiæ* &c.

3. Curialis exhortatio.

Qvarvvm eſt exemplaris imitatio. Imitari namque debemus exemplar veriſſimum, clariſſimum, & perfectiſſimum, nobis exhibitum & oſtenſum. Primo exemplar Dei patris, Lucæ 6. *Eſtote miſericordes ſicut & pater veſter miſericors eſt.* Vnde de filio prodigo dicitur Lucæ 15. *Videns eum pater miſericordia motus eſt.* Nota

4 Exemplaris imitatio.

quod

quod ſequitur: Vnde antonomaſicè *Pater miſericordiarum* nuncupatur. 1. Cor. 1. *Benedictus Deus, &c. Pater miſericordiarum, & Deus conſolationis.* Item exemplar filij qui de ſeipſo dicit: *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Qui nos ad miſericordiam inuitando dicebat Matth. 9. *Diſcite quid eſt, miſericordiam volo & non ſacrificium.* Attende quam ſignāter dicit, *diſcite*, q. d. hanc lectionem vobis ſpecialiter ſuper omnes commendo, & in cordibus veſtris indelebiliter imprimi volo, & opere fideliter adimpleri. Exemplum de miſericordia Filij ponitur euidentiſſimum Lucæ 10. de illo qui incidit in latrones, de quo dicitur ibi, quod *Samaritanus iter faciens, & videns eum, miſericordia motus eſt.* Nota bene totam parabolam: vbi ſpecialiter ad quæſtionem ibi factam. *Quis horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones?* Reſpondetur: *Qui fecit miſericordiam in illum.* Quis eſt iſte Samaritanus, ideſt cuſtos, niſi Chriſtus qui nobis factus eſt proximus, & fraternitate carnis aſſumptæ, & affectu dilectionis immenſæ, & effectu miſerationis impenſæ? *Debuit enim per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret.* Hebr. 2. ideſt vt ipſe qui ex diuinitate eſſentialiter eſt miſericors ab æterno, ex infirmitatibus & paſſionibus noſtris aſſumptis in carne, deberet eſſe miſericors experimentaliter ſuſtinendo. Iac. 5. *Patientiam Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis, quoniam miſericors eſt Dominus.* Exemplar etiam Spiritusſancti imitari debemus. Cui Pſal. 58. ait: *Deus Deus miſericordia mea.* Idem 85. *Tu Domine ſuauis ac mitis, & multæ miſericordiæ inuocantibus te.*

5. *Diuini honoris exhibitio.* Qvintvm quod mouere debet ad miſericordiam exhibendam eſt diuini honoris exhibitio; qui enim honorat ſeruum propter dominum, non eſt illum principaliter, ſed dominum honorare. Omnis enim honor, obſequium, & beneficium impenſum ſeruo, indubitanter ipſi domino principalius exhibetur. Sicut ipſe teſtatur Matth. 25. *Quandiu vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Et Prou. 14. *Honorat Dominum qui miſeretur pauperis.*

6. *Peccatorum remiſſio.* Sextvm eſt peccatorum remiſſio. Prou. 15. *Per miſericordiam & fidem purgantur peccata.* Et eiuſdem 16. *Miſericordia & veritate redimitur iniquitas.* Eccl. 3. *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Dan. 4. *Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.*

7. *Meritorum acquiſitio.* Septimvm eſt acquiſitio meritorum. Multa enim & magna acquirit homo miſericors; quia pro omni miſeria proximorum quibus piè ſubuenit, vel pro corde compatitur, meretur. Præterea quicquid dat pauperi, Deo accommodat ad vſuram: vnde Pſal. 36. de viro iuſto & pio dicit: *Tota die miſeretur & commodat.* Et Sapiens dicit Prouer. 19. *Fæneratur Domino qui miſeretur pauperis.* *Eleemoſyna commendatur.* Attende quanta ſit ſapientia Domino fænerari: ipſe enim fideliter ſoluit vſuras; in manu ſecura reponitur, quod ei cum fenore commodatur. Soluit etiam abundanter, quia pro quolibet obolo pluſquam cēties milleſies mille marchas. O terreni & cupidi filij Adā, quare non aduertitis, quare non negociamini, quare non præſtatis ad tantas vſuras ſine peccato, & pro ineffabili lucro? Quare ad fideles mercationes & nundinas quæſtuoſiſſimas, auaritia mundanorum intepuit & obdormiuit in terra? Cui Iudæo, cui ſacrilego, dare paruum pro maximo, temporale pro æterno, corruptibile pro incorruptibili, vile pro inpretiabili cunctaretis? Ideo Tobias exhortans filium ſuum ad has vſuras, dicebat: *Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue. Si autem exiguum, illud exiguum libenter impartiri ſtude: præmium enim bonum theſaurizas tibi in die neceſſitatis, quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Ad hunc theſaurum hortatur Dominus Matth. 6. dicens: *Theſaurizate vobis theſauros in cœlo, vbi nec ærugo corrodit, nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur.* & bene dicit Tobias *in die neceſſitatis*, ſcilicet in morte & poſt mortem: tunc enim indiget homo maximè miſericordia. *Sola autem miſericordia eſt comes defunctorum*, ait Ambr. Vnde diues Epulo qui Lazari pauperis non eſt miſertus dum viueret, nec in morte, nec poſt mortem, miſericordiam inuenit, vt vnicam aquæ guttulam impetraret. Magna igitur eſt ſapiētia pauperibus propter Deum miſericorditer erogare, hæc eſt ſapientia non terrena, animalis, & diabolica, ſed ſapientia quæ deſurſum eſt. De qua Iac. 3. *Quæ deſurſum eſt ſapientia, primum quidem pudica eſt.* &c. *plena miſericordia & fructibus bonis.* Iſta ſapientia non tantum eſt miſericors, ſed plena miſericordia, quia miſericordia facit eam plenam, replendo meritis, & ſpiritualibus bonis, & fructibus, ideſt operibus ſanctis. vnuſquiſque enim noſtrum eſt in horto Domini, ideſt Eccleſia, ſicut arbor fructifera. Vnde dicit Dominus Matth. 6. *Arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor fructus malos facit.* Homo vero miſericors, eſt ſicut oliua fructifera, habens in ſe fructus ſuauiſſimos, ex qua procedit oleum dulciſſimum vnctionis, quod quidem valet ad mitigandum dolores, ad ſanandum languores, ad condimentum ſaporis, & nutrimentum ardoris. Vnde Pſal. 51. in perſona miſericordis hominis dicit: *Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Domini.* Sanè tot fructus producit hæc oliua, tot exhibet opera pietatis.

Octavvm eſt acquiſitio amicorum: homo namq; miſericors acquirit ſibi amicos, & multiplicat interceſſores pro ſe ad Deum; obligat, & in cauſa ſua congregat aduocatos. Ideo dicit Dominus Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* nec ſolum homines acquirit amicos, ſed quòd longe maius eſt, ipſum Deū, ſicut dicitur Eccl. 4. *Eleemoſynā pauperis ne defraudes* &c. Et poſt multa pietatis opera, ſubdit: *In iudicando eſto pupillis miſericors vt pater* &c. *Et eris tu velut filius altiſſimi, & miſerebitur tibi magis quam mater.* 8. *Amicorum acquiſitio.*

Nonvm eſt in afflictione conſolatio. Pſal. 93. *Si dicebam motus eſt pes meus, miſericordia tua Domine adiuuabit me.* Idem 118. *Fiat miſericordia tua vt conſoletur me.* Deus enim miſericors illos conſolatur & liberat, & à tribulatione, & à miſeria; qui miſeros conſolantur, & eorum compatientes miſerijs, miſerentur. vnde Aug. *Beatos dicit eſſe Dominus, qui ſubueniunt miſeris: quoniam eis ita rependitur, vt à miſeria liberentur.* Pſal. 40. *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.*

Decimvm eſt pœnæ debitæ relaxatio: quia pœna quam ſoluere debet aliquis in purgatorio, propter opera miſericordiæ relaxatur: Sicut homo dando de ſuis aliqua, procurat ſe à pœna carceris liberari. Vnde regi Nabuch. cui Deus in ſomno per viſionem oſtenderat, & per Danielem prædixerat, *eijcient te ab hominibus, & cum beſtijs, feriſque erit habitatio tua, fœnum vt bos comedes* &c. Dixit Daniel, *quamobrem rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.* Econtra. Seruo nequam qui noluit conſeruo ſuo miſereri, & debitum ſibi remittere, dixit Dominus eius. *Serue nequam omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me: nonne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?* & iratus tradidit eum tortoribus, quouſque redderet vniuerſum debitum. 10. *Pœna debitæ relaxatio.*

Vndecimvm eſt diſtricta rationis exactio: Chriſtus enim in iudicio de operibus miſericordiæ diſceptabit, & rationem exquiret, ſicut dicitur Matth. 25. Tunc dicet impijs qui à ſiniſtris eius erunt: *Eſuriui & nō dediſtis mihi manducare, ſitiui & non dediſtis mihi bibere* &c. Et ſequitur ſententia nimis terribilis, & horrenda: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & Angelis eius.* Dicit enim B. Iacobus: *Iudicium ſine miſericordia fiat illi qui non fecerit miſericordiam.* Miſericordibus autem dicet: *Eſuriui & dediſtis mihi manducare, ſitiui & dediſtis mihi bibere* &c. Et ſequitur ſententia deſiderabilis, & amanda: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi.* Illud horrendum iudicium præueniens Micheas Propheta, ait 6. *Indicabo tibi homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te; vtique facere iudicium, diligere miſericordiam, & ſollici-* 11. *Diſtricta rationis exactio.*

tum

tum ambulare cum Deo tuo.

12. Multiplex benedictio.

Dvodecimvm eſt multiplex benedictio. Propter quod dicitur Prouerb. 22 *Qui pronus eſt ad miſericordiam benedicetur.* A quibus? Profecto à recipientibus, à videntibus, & audientibus: ſed quod eſt principaliter appetendum, à Deo benedictionem gratiæ in præſenti, & benedictionem gloriæ in futuro iudicio, quando dicet iuſtis: *Venite benedicti* &c. Necnon & ſtatim poſt mortem quando recipietur in cœlo. Ideo dicitur Prou. 21. *Qui ſequitur miſericordiam & iuſtitiam, inueniet vitam & gloriam.* Et eiuſdem 13. *Qui miſeretur pauperi beatus erit.*

Miſericordia duplex ſcilicet corporalis & ſpiritualis. & vtraque multiplex.

Vlterivs ſciẽdum quod duplex eſt miſericordia. Eſt enim miſericordia quædam corporalis, & quædam ſpiritualis. Miſericordia corporalis eſt multiplex, videlicet eſurientem reficere, ſitientem potare, nudum veſtire, infirmum vel in carcere exiſtentem viſitare, captiuum redimere, vagum in domum recipere, mortuum ſepelire. De omnibus iſtis excepto vltimo habetur ſimul Matth. 25. De tribus eorum, & ſepultura mortuorum, dicitur ſpecialiter Tobiæ 1. *Eſurientes alebat, nudis veſtimenta præbebat, & mortuis atque occiſis ſepulturam ſollicitus exhibebat.* Similiter miſericordia ſpiritualis multiplex eſt; videlicet ignorantes inſtruere, negligentes exhortari, in dubijs conſulere, peccantes corripere. afflictos ſeu mæſtos conſolari, & eis ex animo condolere; pœnitentibus indulgere, defectus aliorum non culpabiles ſupportare, pro omnibus etiam inimicis orare. Verſus: *Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.* Debemus igitur eſſe miſericordes, ignorantes inſtruendo, delinquentes exhortando, in dubijs conſulendo. Vt dicitur Eccleſ. 18. *Qui miſericordiam docet, & erudit ſicut paſtor gregem ſuum.* *Item* peccantes arguendo. Pſal. 104. *Corripiet me iuſtus in miſericordia. Item* afflictos conſolando. Eccl. 7. *Ne deſis plorantibus in conſolatione, & cum lugentibus ambula.* Iob 31. *Flebam quondam ſuper eo, qui afflictus erat* &c. Hierem. 9. *Quis dabit capiti meo aquam* &c. Et ſi afflictis corporaliter condolere debemus, multo magis compati debemus peccatoribus, & lugere miſerias eorum ex zelo, ſicut Pſal. qui dicit Pſalm. 118 *Vidi præuaricantes & tabeſcebam* &c. Idem ibid. *Tabeſcere me fecit zelus meus* &c. *Item* miſericordes debemus eſſe, pœnitentibus indulgendo, & illatas nobis iniurias remittendo. Lucæ 6. *Dimittite & dimittemini.* Et Matth. 18 *Pater veſter cœleſtis non dimittet vobis peccata veſtra, niſi dimiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.* Propter quod Apoſtolus Eph. 4. dicit: *Eſtote inuicem benigni, miſericordes* &c. *donantes vobiſmetipſis* &c. *Item* miſericordes eſſe debemus pro inuicem orando. Iac. 5. *Orate pro inuicem vt ſaluemini.* Sic Moyſes orabat pro populo, ſic Aaron, Samuel, & cæteri, ſicut habetur in locis innumeris in ſcriptura. Matth. 5. *Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.* Exemplo Domini, qui pro ſuis crucifixoribus orauit. Lucæ 23. *Pater ignoſce illis* &c Exemplo etiam beati Iacobi Minoris, qui præcipitatus de pinnaculo templi, dum adhuc ſuperuiueret, flexis genibus orauit pro illis qui præcipitauerant eum. De B. Franciſco legitur, quod pro peccatoribus in oratione flendo clamabat, & animarum perditionem cum tanta teneritudine deplorabat, vt præ dolore totus deficere videretur, ac ſi eas in Chriſto quotidie parturiret. De his quæ ad miſericordiam pertinent, *require infra libro 3. de eleemoſyna. Item* miſericordes eſſe debemus defectus aliorum non culpabiles ſupportando. Col. 3. *Induite vos ſicut electi Dei ſancti & dilecti viſcera miſericordiæ* &c. *ſupportantes inuicem in charitate.* De hac materia require in libro 3. de eleemoſyna.

De mundicia cordis.

DISTINCTIO XXI.

Circa ſextam beatitudinem: Beati mundo corde &c. conſideranda ſunt tria. Primo quomodo poſſit mundicia cordis acquiri. Secundo quomodo poſſit cuſtodiri. Tertio quæ debent nos mouere ad munditiam acquirendam vel ſeruandam.

Circa primum ſciendum, quod munditiam cordis nemo poteſt per ſe acquirere, nec habere; ſed ſolus Deus qui poteſt animas creare, poteſt mũdare. Iob 14. *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine: Nonne tu qui ſolus es?* Nam anima licet à Deo creata, ſit munda de ſe; tamen in ipſa creationis hora & infuſionis maculatur, & quaſi leproſa efficitur ex contactu leproſi ſeminis & infecti. Ideo deſiderans anima munditiæ ſanitatem, dicat illud verbum quod dixit leproſus Domino Ieſu Chriſto, Matth. 8. *Domine ſi vis potes me mundare.* Qui continuo reſpondebit *Volo, mundare.*

Triplex lauacrum.

1. Baptiſmatis.

Sciendvm quod Deus mundat animam abluendo, ſicut res aliqua corporalis ablutione mundatur. Primo quidem lauacro baptiſmali. Intantum enim oſtendit ſe velle noſtram munditiam, quod ſeipſum pro nobis tradidit, & morti expoſuit; vt ex ſuo corpore benedicto, lauacrum noſtræ mundationis produceret: ſicut ait Apoſtolus Eph. 5. *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum tradidit pro ea, mundans lauacro.* Et ad Tit. 2. *Chriſtus dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem.* Attende prouide rationalis anima quanto pretio ſis redempta, quam pretioſo lauacro ſis mundata. Attende etiam quantum deſiderare debes hanc habere munditiam, quam Chriſtus tanto deſiderauit ardore. quanto quoque ſtudio debeas eam cuſtodire, ineffabili procuratam amore. Sed heu, (ſicut dixit Maximus in ſermone.) *Nos poſt mirorem baptiſmi, poſt collatum nobis piæ regenerationis candorem, poſt acquiſitam indumenti nuptialis Angelicam dignitatem, in peccatorum cœno relapſi, & in antiqua criminum volutabra reuoluti, nitentem veſtimentum terris iniquitatum ac libidinum contagijs ſordidamus* &c.

2. Pœnitentia cuius tres ſunt partes.

Sed quid agemus, quia non eſt iterabilis emũdatio baptiſmalis? Ideo Deus cuius miſericordiæ non eſt finis aliud nouũ lauacrum emundationis nobis inſtituit, vt qui perdidimus munditiam baptiſmalem, per pœnitentiam emundari poſſemus. & hæc emundatio quæ fit per pœnitentiam plures habet vias, ſicut ſunt plures pœnitentiæ partes, videlicet contritio, confeſſio, & ſatisfactio. *Primo* igitur mundatur anima ablutione contritionis. Sed aquam huius ablutionis habere non poſſumus, niſi nobis diuinitus infundatur. Ideo Ezech. 36. *Effundam ſuper vos aquam mundam & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.* Naaman lauando mundatus eſt à lepra 4. Reg. 5. *Vade & lauare ſepties in Iordane, & ſanitatem recipiet caro tua, atque mundaberis.* Septies lauare præcipitur, quia à ſeptem capitalibus vitijs emũdatur. In Iordane quod interpretatur riuus iudicij lauatur, qui ex conſideratione diuini iudicij quod formidat; vel proprij iudicij, quo ſe reum, & damnatione dignũ conſiderat, riuus lachrymarum effundit; quibus & caro ſanatur à feruore libidinis, & anima mundatur funditus à peccatis. *Secundo* mundatur anima virtute confeſſionis, ſicut mundatur corpus euacuatione & expulſione malorum humorum, & ſicut mundatur granum expulſione palearum. Matth. 3. *Cuius ventilabrum in manu eius, & permundabit aream ſuam.* & ſicut mundatur domus, quando ſcopando, fæces & pulueres emittũtur. Matt. 12 *Inuenit domum ſcopis mundatam & ornatam.* Ideo dicitur Paral 29. *Mundate domum Domini,* ideſt conſciẽtiam, *vt fiat habitaculum Deo dignum.* & ſicut ſcinditur & aperitur apoſtema, vt eiecta ſanie, ſanitas reſtauretur.

Tres partes ſatisfactionis ſcil. ieiunium oratio & eleemoſyna.

Tertio mundatur anima virtute ſatisfactionis, cuius tres ſunt partes, ſcilicet ieiunium, oratio, & eleemoſyna. Per ieiunium autem intelligitur quicquid eſt corporis afflictiuum: Col. 3. *Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam* &c. De Iudith dicitur, quod *habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ, præter ſabbata, & Neomenias, & feſta domus Iſrael.* Iudith 8. & infra. *Munda manebat in tabernaculo.* De oratione vero dicitur ibidem: Et Leuit. 13. dicitur de muliere purificanda poſt puerperium;

rium; *orabit pro ea ſacerdos & ſic mundabitur*. Si per alterius orationem mundatur aliquis, multo magis per orationem propriam; nam orando cor homo dirigit in Deum, & eleuat, eleuando mundificat. Iob 8. *Si omnipotentem fueris deprecatus, ſi mundus & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit*; ad te exaudiendum, ſcilicet & conſolandum, ac etiam protegendum. De eleemoſyna vero dicitur Lucæ 11. *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Et Iac. 1. *Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.*

Ad custodiendam munditiam requiritur clauſura ſenſuum.

Circa ſecundum, ſcilicet qualiter poſſit munditia cuſtodiri. Sciendum quod requiritur diſciplinata clauſura ſenſuum, tam interiorum, quam exteriorum, ne ex aliqua parte immunditia admittatur. Vnde Leuit. 15. *Docebitis filios Iſrael, vt caueant immunditias*. Debet igitur homo habere munditiam in opere. Prouerb. 21. *Qui mundus eſt rectum eſt opus eius.* Iob 21. *Saluabitur innocens: Saluabitur autem in munditia manuum ſuarum*; id eſt operum: non enim ſufficit quantacumque munditia interior, ſi non habeat opera. Quando enim diabolus domum conſcientię inuenit vacantem, licèt ſcopatam & ornatam inueniat, *tamen aſſumit alios ſeptem ſpiritus nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi*, Sicut dicitur Matt. 12. Debet enim homo à puero inchoare, & tunc erit ei facile munditiam cuſtodire. Prouerb. 22. *Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit non recedet ab ea.* Prouerb. 20. *Ex ſtudijs ſuis intelligitur puer, ſi recta & munda ſunt opera eius.*

Item lingua munda & oculi mundi, ceteriq; ſenſus, ſed ſuper omnia cor.

Item debet eſſe lingua munda; quia ipſa ſi munda non fuerit, maculat totum corpus. Iaco. 3. Ideo dicitur Eph. 4. *Fornicatio & omnis immunditia nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos.* Item oculi debent eſſe mundi. Abacuc. 1. *Mundi ſint oculi tui, ne videant malum.* Multas immunditias contrahit anima per oculos. *Require infra de cuſtodia oculorum lib. 3.* Similiter tactus, & omnes alij ſenſus debent eſſe mundi. Prouerb. 6. *Qui ingreditur ad vxorem proximi ſui, non erit mundus cum tetigerit eam*, ſcil. oſculando, amplexando, vel alias tangendo. *Super omnia* autem debet cor mundè ſeruari; *ex corde enim exeunt cogitationes malæ* &c. Matth. 23. Arguit etiam Dominus Phariſæos, quia munditiam prætendebant exterius tantum, dicens Matth. 23. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui mundatis quod de foris eſt calicis & catini, intus autem pleni eſtis rapina, & omni immunditia.* Iac. 2. *Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo.* In hac autem munditia perſeuerare oportet, ſicut dicitur Iſa. 1. *Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis.* Greg. *Lauatur & mundus eſſe negligit, qui poſt lacbrymas, vitæ innocentiam non cuſtodit.* Iob 22. *Tenebit iuſtus viam ſuam, & mundus manibus addet fortitudinem.*

Requiritur et omnium occaſionum euitatio.

Secundo ad cuſtodiam perfectæ munditiæ requiritur omnium occaſionum euitatio, videlicet quod homo caueat à conſortijs malis, à ludis & ſpectaculis. Vnde Tobię 3. Dicebat Sara quæ fuit vxor Tobiæ iunioris: *Mundam ſeruaui animam meam ab omni concupiſcentia; nunquam cum ludentibus miſcui me, neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui.* Iacob. 1. *Religio munda & immaculata hæc eſt, immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſæculo.*

Sacræ lectionis frequentatio.

Tertio ad ſeruandam munditiam multum valet ſacrę lectionis frequentatio. Io. 15. *Vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis.* Nota de illo cui præcepit ſenex quod calatum immundum reportaret plenum aqua, quem pluries immergendo, mundum, licet aqua vacuum, reportauit.

Christi paſſionis meditatio.

Quarto ad ſeruandam munditiam multum valet Dominicæ paſſionis deuota meditatio. 1. Ioan. 1. *Sanguis Chriſti emundat nos ab omni peccato.* Nota populo Iudæorum data eſt aqua expiationis, qua mundaretur aſperſus ab immunditijs corporum. Numer. 10. *Qui aqua expiationis non eſt aſperſus immundus erit, & manebit ſpurcitia eius ſuper eum.* Nobis autem dedit Dominus Ieſus Chriſtus ſuum ſanguinem pretioſum ad purgandum immunditias animarum Hebr. 9. *Si enim ſanguis hyrcorum aut vitulorum, & cinis vitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram* &c.

Multa mouent ad munditiam conſeruandam.

Circa tertium, quæ ſcilicet mouere nos debent ad munditiam conſeruandam. Sciendum quod ad hoc moueri debemus multiplici ratione. *Primo* ſi conſideremus pretium noſtræ mundationis, quod eſt ſanguis Chriſti. *Secundo* ſi conſideretur difficultas, immo impoſſibilitas recuperationis quantum eſt ex nobis, quia nec per nos, nec ex nobis recuperare poſſumus, ſed ſolus Deus poteſt nobis eam reddere. *Tertio* debet nos mouere animæ noſtræ ſanitas, quia recuperando munditiam recuperamus pariter ſanitatem, ſicut quando corpus mũdatur à malis humoribus quæ cauſant ægritudinem, recipit ſanitatem.

Quarto mouere nos debet optata tranquillitas, quia non habet pacem conſcientia quouſque fuerit emundata. Peccata enim pacem turbant. Iſa. 48. *Non eſt pax impijs dicit Dominus.* ſicut paterfamilias non eſt in pace, nec poteſt quieſcere quamdiu ſcit latrones vel inimicos ſuos mortales eſſe in domo. Puer iacens in cunis quamdiu dormit in fœcibus ſuis, non clamat nec aduertit, ſed quam cito fuerit excitatus, clamat & eiulat donec extractus fuerit à fœcibus. ſic peccator dormiens in fœcibus peccatorum, non clamat per confeſſionem; ſed excitatus per gratiam, non habet pacem quouſque fuerit munditiæ reſtitutus.

Quinto mouere nos debet ad idem, quia recuperãdo munditiam, diuinum recuperamus amorem. Neminem poteſt Deus diligere niſi mundum, quia ipſe eſt totius puritatis amator. Prouerb. 22. *Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam* labiorum habebit amicum regem. In mũdis corde facit ſuam manſionem, ſicut in templo ſuo ſancto. Ideo dicitur: 2 Par. 29. *Auferte omnem immunditiam à ſanctuario meo.* Ibidem. *Mundate domum Domini Dei. vos autem eſtis templum Dei viui, dicit Dominus*, 2. Cor. 6 *Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus.* Sequitur, *Immundum ne[…]geritis, & ego recipiam vos, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens. Has igitur habentes promiſſiones chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Domini.*

Sexto mouere nos debet ad munditiam conſeruãdam, quia acquirendo & recuperando munditiam, acquirimus, vel recuperamus ſplendorem cognitionis. Aer, aqua, oculus, vel ſpeculum, quodlibet iſtorum, quanto mundius, tanto clarius; ſic & intellectus quanto affectus mundior, tanto clarior ad videndum, & ſpiritualia contemplandum. Sap. 7. *Spiritus intelligentiæ mũdus ſubtilis, & quanto mundior tanto ſubtilior.* Ideo dicitur hic. *Beati mundo corde, quia ipſi Deum videbunt*; in præſenti quidem per gratiam contemplando, & in futuro per gloriam, clare & nude facie ad faciem intuendo.

Septimo mouere nos debet ad idem, quia acquirendo munditiam, acquirimus dulcorem deuotionis, & cuiuſdam prægustationis. Quod figuraliter præſignatur Leuit. 22. *Qui tetigerit immundum cuius tactus eſt ſordidus, immundus erit, & non veſcetur his quæ ſanctificata ſunt, ſed cum lauerit carnem ſuam aqua*, ſcilicet compunctionis, *& occubuerit Sol*, ſcilicet iuſtitiæ, qui eſt Chriſtus, occubuerit inquam in cruce, *tunc mundatus* ſanguine Chriſti *veſcetur ſanctificatis*, id eſt eccleſię ſacramentis: non tantum ſacramentaliter, ſicut communiter recipiunt omnes, ſed etiam ſpiritualiter, quod non eſt niſi iuſtorum. Per munditiam etiam acquirimus dulcorem fruitionis æternæ, quę etiam comprehenditur ſub nomine viſionis; quia ſecundum Aug. *viſio eſt tota merces*, quia videlicet fruitionis dulcedinem comprehendit. Bene ergo dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.*

De pace.

DISTINCTIO XXII.

Pax duplex ſcilicet bona & mala.

CIRCA ſeptimam beatitudinem, ſcilicet Beati pacifici, &c. Sciendum quod eſt pax multiplex. Quædam mala, & culpabilis; quædam bona & laudabilis. Niſi enim eſſet aliqua pax mala, non diceret dominus. Matth. 10. *Nolite putare quoniam veni pacem mittere in terram, non veni pacem mittere, ſed gladium.* Hieronym. *Bellum miſſum eſt bonum, vt rumperetur pax mala.*

Pax mala triplex.

PAX autem mala multiplex eſt: quædam enim eſt pax phantaſtica, quædam ſophiſtica, quædam diabolica.

1. Phantaſtica, quam habent mundani in diuitijs & carnis delitijs.

PAX phantaſtica non vera eſt, quam credunt & dicunt homines mundani ſe habere in terrenis diuitijs, in mundanis faſtigijs, & in carnis delitijs: ſed vere non eſt pax in iſtis, ſicut dicit dominus Ioan. 18. *In mundo preſſuram habebitis: in me autem pacem.* Bene erat pax phantaſtica quam habebat ciuitas Hieruſalem. Luc. 19. *Videns ciuitatem fleuit ſuper illam, dicens; quia ſi cognouiſſes & tu, & nunc in hac die tua quæ ad pacem tibi*, &c. Videbatur ciuitas pacis proſperitate gaudere, & non videbat ſibi excidium imminere. Si igitur pacem ſibi videantur habere, non eſt vera, ſed phantaſtica.

Non eſt pax in diuitijs niſi phantaſtica.

QVOD enim non ſit pax in terrenis diuitijs ſatis patet, licet enim diuites videantur dominari populis, & in mundo non eſſe quod timeant, ac per hoc pacem putantur habere, profecto pax iſta ſemper cum conſcientia litigat, & rixatur interius, & ſi non habeat hoſtem exterius, ſecum ipſa decertat. Diuitiæ namque materiam litium adminiſtrant, inquietudinibus, & erumnis, licet ſentire non videantur laborantes hoc morbo, quia non conſiderant circa diuitias, quantus ardor eſt in acquirendo, labor in diſcurrendo, timor in poſſidendo, dolor in amittendo, anxietas in relinquendo. Timet auarus potentem ne rapiat, pauperem ne furetur, vermes ne corrodant, incendium ne conſumat, & huiuſmodi, & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Iob. 15. *Nulla ibi vera tranquillitas, vbi nunquam mens ſine ſollicitudine vigilat, neque corpus recreat vera ſomni ſuauitas.* Quandoque rapiuntur, extorquentur, vel incendio deuorantur diuitiæ, vt ſubito deſolatus appareat, qui ſe tanta pollere fælicitate putabat. Cæterum *deſiderium ſi compleatur, delectat animam.* Prouerb. 14. Ergo ſi non compleatur, non delectat, ſed pacem tollit, cruciat, & fatigat. Sed auarus (ſecundum ſententiam Sapientis Eccleſ. 5.) *nunquam implebitur pecunia.* Ergo continue deſiderans, continue cruciatur, nam ipſi diuites ſi totum mundum ſinguli poſſiderent, tamen adhuc deſiderijs arderent. Viget enim in eis ignis, qui nunquam dicit, ſufficit. Prouerb. 30. *Qui ſiā* fere totam huius mundi ſiluam ſic inuaſit; quod nec amicitiarum, nec propinquitatis, nec interdum filiorum, nec coniugij, amorem habeant, dum retinent cupiditatis ardorem, niſi quod videtur eis dulce, in tantis ardoribus habitare, in curis & ſollicitudinibus laborare, & ſe in talibus reuoluere, ſicut delectatur ſcarabæus in fimo & ſtercore. Dicit Apoſtolus 1. Tim. 6. *Qui volunt diuites fieri incidunt in laqueum & tentationem*, &c.

PRODVCANTVR in medium illi quinque frænetici quos beatus Bernard. inducit: *Vidi* inquit *quinque fræneticos, quorum vnus arenam maſticabat maris. Alius aſtans lacui ſulphureo exhalantem vaporem fœtidiſſimum geſtiebat haurire. Tertius incubans fornaci vehementer accenſæ, micantes ſcintillas ore aperto lætabatur accipere. Quartus ſupra pinnaculum templi reſidens, ventum ore attrahebat; ventum flabello commouens, ac ſi ſperaret ſe totum aerem deglutire. Quintus ſeorſum poſitus cæteros irridebat, qui carnes proprias deuorare laborans, nunc brachium, nunc partes alias applicabat. Quid iſta ſignant, niſi infelicium miſerabilium famem, quam hi cibi qui naturales non ſunt, magis prouocant quam extinguant, capacem Dei animam, quicquid Deo minus eſt, implere non poteſt:* Immo ſicut dicit Auguſt. in lib. de confeſſ. Egeſtas eſt omnis copia quæ Deus non eſt. Peregrinis etiam qui vere pacis patriam quærunt, oneroſæ ſunt diuitiæ, quas ne grauentur in via relinquunt, ſufficiunt enim vt ſuſtententur, & defectus neceſſarios ſuppleant, & motus noxios reprimant: & laſciuos, ſicut ſcriptum eſt 1. Mach. 14. *Vnuſquiſque colebat terram ſuam in pace. De hac materia req. infra lib. 3. Auaritia.* Aduertendum eſt, quod non omnes diuitias nec diuites execramus, quia non ſunt in culpa diuitiæ, ſed abuſus. Vnde ſunt licitæ ſi ſine prauitate acquirantur, ſi cum humilitate & timore Dei ſeruentur, ſi cum ſobrietate & frugalitate in vſus neceſſarios & licitos expendantur, ſi cum pietate pauperibus erogentur.

Non eſt vera pax in delitijs.

ITEM non eſt pax vera in delitijs, niſi iudicio illorum qui eſſe ſub ſentibus delitias computant. Nam ſicut ait quidam, habet hoc omnis voluptas, quod ſtimulis agit fruentes, aculeus ſub melle latitat. In appetitu viget anxietas, & pænitudinem habet ſatietas, ibi nulla requies, nulla iucunditas. More brutorum voluptuoſi laſciuiunt diſtentis ventribus, ſed eorum voluptates turpes habent exitus. *propter crapulam multi perierunt.* Eccl. 37. *Et cum dixerint pax & ſecuritas, repentinus eis ſuperueniet interitus.* 1. Theſſ. 4. Quid Salomoni delitiæ profuerunt, quæ ſibi præ cæteris abundantius affluxerunt? *Vadam* inquit Eccl. 2. *& effluam delitijs & fruar bonis, nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in eis. Habebat pacem ex omni parte* 3. Reg. 4. *Sed ſuſcitauit contra eum dominus ſeruum ſuum* 3. Reg. 11. Inducit vita voluptuoſa dolorem, laborem, paupertatem, & mortem. Indurandus eſt igitur animus & à voluptatibus abſtrahendus, debellandæ ſunt corporeæ voluptates, quia multi vicerunt aduerſarios ſuos fortiſſimos, quos tandem voluptates, & vitia vicerunt. *De hac materia require ſupra. Abſtinentia.* Et infra, *Gula.* Rom. 14. *Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed pax & gaudium in Spiritu ſancto.* Sic tractandum eſt corpus vt ſeruiat, non vt rebellet, aut laſciuiat. Habenda eſt cura carnis in neceſſarijs, non fouenda in deſiderijs, ſed exercenda ſalutaribus diſciplinis. Cibus quanto honeſtius & ordinatius ingeritur, tanto facilius digeritur; & corpus dulcius conſopitur, & ſomniorum honeſtas exoritur, ac cum minoris afflictionis tædio ſurgitur, & robuſtius laboratur. Omnia cum diſcretione præſentia ſic agantur, ne retardentur ſpiritualia, deficiente ſpiritu, & corpore langueſcente. Ideo dicitur Eccl. 41. *Diſciplinam & pacem conſeruate.*

Non eſt vera pax in faſtigijs.

ITEM non eſt pax vera in faſtigijs. Semper enim vt cancer ſerpit ambitio, qua creſcente tanto ſe longius à pace ſe homo reperit, quanto magis in mundanis honoribus deſiderium ſuum ponit. Ad honorem verum facilius ille pertingit, & pacem, qui ſpernit omnia, quam qui anfractuoſa via circuiens, mendicat ſuffragia, vt ad optatam perueniat dignitatem. Adepta etiam dignitate, quietudo vel pax non ſequitur, ſed magis ac magis creſcit ambitio. Quam temporibus noſtris in tantum videmus excreſcere, quod quidam tanquam impudentiſſimi canes, appetunt eſſe paſtores; qui nec verbo, nec exemplo, nec ſubſidio, ſibi commiſſas oues dominicas paſcere ſciunt, & ideo non eſt eis pax. Sicut nec Abſalon, qui libidine dominandi ſuccenſus, patris ſui regnum conatus eſt nequiter vſurpare. 3. Reg. 17. Tales in ſe pacem non habent, nec fouent in aliis, quia *viam pacis non cognouerunt, ſed contritio &*

tio & infœlicitas in vijs eorum , nec eſt timor Dei ante oculos eorum , A quia non ſic impudenter ad honores , & eccleſiaſticas dignitates currerent plurimi , ſi timerent , ſi terreret eos mentis impuritas , corporalis virtutis imbecillitas , oneris difficultas. *De hac materia req. infra Ambitio.* Sic igitur declaratum eſt , quod quædam pax eſt phantaſtica.

2. Sophiſtica, qualis eſt inter fictos amicos.

SECVNDO quædam eſt pax ſophiſtica , puta in vulgaribus amicitiis & mundanis : quoniam inter amiciſſimos videmus quandoque graues inimicitias ſubortas, quæ priſtinam dulcedinem abolentes, inexpreſſibilem amaritudinem pariebant. Pſalm. *Homo pacis meæ in quo ſperabam, magnificabit ſuper me ſupplantationem.* Et Hiere. 9. *De fictis & ſophiſticis amicis, ſic dicitur. Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta eſt. In ore ſuo pacem cum amico ſuo loquitur,* B *& occultè ponit ei inſidias.* Pſalm. 27. *Loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum.* Et ſequitur : *Da illis ſecundum opera eorum , &c.* Idem 34. *mihi quidem pacifice loquebantur , & in iracundia terræ loquentes , dolos cogitabant .* In iſtis igitur non eſt pax vera , ſed timor & ſuſpitio deceptionis , & fraudis.

3. Diabolica, qualem habent peccatores in ſuis voluptatibus

ITEM eſt pax diabolica , quam ſcilicet ſe dicunt peccatores habere, quando poſſunt voluptates ſuas impias adimplere , *qui lætantur cum malefecerint & exultant in rebus peſſimis : ſed non eſt pax impijs dicit dominus.* Iſa. 47. Mentem enim corruptam vitijs , quam remordet conſcientiæ vermis, quæ vt in pluribus diſtrahitur cogitationibus vanis , & noxijs : C quamdiu latet in ſpinis , pacem habere & in pace quieſcere , impoſſibile eſt, habentes tamen cordis oculos obſcuratos (quia excæcauit eos malitia) multi magna, & grauia , & horrenda flagitia , in ſuis conſcientijs non recognoſcunt , nec recognoſcere cupiunt , ne doleant , & compungantur . Alij vellent quidem cognoſcere , ſed ad hoc laborare non curant, ſicut de iniuſto dicit Pſalm. *Noluit intelligere vt bene ageret*, tales in magno conſcientiæ bello, tot & tam magna mala , pacem appellant. Sed quomodo pacem poteſt habere, qui gladium portat in corde ; qui iacet in ſpinis , cuius lectus plenus eſt ſerpentibus venenoſis, qui inter leones, & dracones verſatur , qui latrones habet in domo, qui ſuos ho- D ſtes ſæuiſſimos ſentit contra ſe crudeliſſime ſæuientes , & ipſum qualibet hora deuorare volentes; qui videt gladium vltionis diuinæ vibrari ſuper ſe , & horrendam foueam abyſſalem igne & ſulfure ſuccenſam infra ſe paratam ipſum miſerum peccatorem protinus abſorbentem. Denique quomodo pacem habebit , qui pacis auctori reſiſtit Iob. 9 *Quis enim ei reſtitit & pacem habuit ?* Gregor . *Peruerſa mens vnde contra ſe erigit auctorem inde ſe in ſemetipſa confundit* , habere ergo pacem reſiſtens non poteſt, quia dum ſuperbiam confuſio ſequitur , quod ſtultè per culpam geritur, in agentis pœnam mirabiliter ordinatur.

ITEM diabolica eſt pax peccatorum , qui quantumcunque inter ſe diſſentiant odio vel rancore, E quandoque conſentiunt in pauperum oppreſſione, aut in Dei , vel eccleſiæ impugnatione, ſicut Pilatus & Herodes facti ſunt amici in dominica paſſione. De tali pace talium , ex magno zelo dolebat Pſalm. 72. dicens : *Zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns.*

NVNC videndum eſt de pace bona & laudabili, de qua dicit Aug. 19. de ciui Dei: *Tantum eſt bonum pacis, vt in rebus terrenis , atque mortalibus , nihil gratius ſoleat audiri, nihil deſiderabilius concupiſci, nihil poſſit melius inueniri : tantum eſt pacis bonum , vt nihil ſine pace ſit bonum. Denique tantum eſt pacis bonum , vt Deus ipſe ſit, & ſe vocari faciat , Deum pacis.* Iſa. 9. vocatur *Princeps pacis.* Et Theſſ. 5. *Deus pacis ſanctificet vos,* A &c. Ipſe eſt pacis lator , pacis dator, æmulator, propugnator, præmiator.

Pax bona triplex. 1. Interna: & hæc eſt affectuoſe quærenda.

SCIENDVM autem quod eſt pax interna, pax fraterna, & pax ſuperna. Pax interna, quam debet habere quilibet in ſeipſo, eſt affectuoſè quærēda, & ſtudioſè ſeruāda. Quod autē ſit affectuoſè quærenda, patet ex hoc, quod quælibet creatura naturaliter pacem appetit, & quietem. Si enim lapis iaciatur ſuperius, ſemper nititur inferius deſcendere; & ignis ſurſum aſcendere , licet quandoque violenter inferius teneatur, ſi oleo ſuperinfunderis liquores alios, ipſum quaſi ſuæ deiectionis impatiens exilit , & donec ſe ſuperpoſuerit non quieſcit , ſic videri poteſt in omnibus creaturis , quod omnes naturaliter quietem ſuam appetunt, & donec locum ſuę pacis inuenerint non quieſcunt, ſic anima rationalis naturaliter pacem appetit, & donec pacem inuenerit , appetitus eius terminari non poteſt. Ideo Pſalm. 33. *Quis eſt homo qui vult vitā, diligit dies videre bonos?* Sequitur, *inquire pacem & perſequere eam*. Ex his verbis aduerte, quod qui non habet pacem , non habet vitam, nec poteſt bonum diem habere vbi autem inquirenda ſunt & qualiter, inſinuat cum ait. *Inquire*, &c. *Inquire*, ideſt intus in animo tuo quære, non extra, te, ideſt in creaturis extrinſecis non inuenies pacem, ſed potius miſeriam & dolorem. Dictum eſt enim ſupra , quod nec in diuitijs, nec in delitiis , nec in excellentiis, nec etiam in amicitijs huius mundi, poteſt pax vel requies inueniri. Ideo conuertere anima mea in requiem tuam, ab omnibus extrinſecis creaturis auertere. Ad cor tuum reuertere, & clauſis ſenſuum exteriorum oſtiis & feneſtris, diſcute, viſita, perſcrutare cor tuum, ne forte aliquid in eo lateat quod oculos diuinæ maieſtatis offendat, quia locum mundum & quietum quærit ſponſus & diligit, non ſordidum ſpurcitia vitiorum , nec inquietum tumultuoſis diſcurſibus circunſtrepentium vanitatum . Tunc enim ſponſus aduenict in ſecretarium cordis tui, cum clauſo oſtio nihil in eo dimiſeris quod conſcientiam tuam remordeat ; nihil inquietum, nihil inordinatum remanſerit, ſed omnia pacata ad inſtar domus & familiæ quietiſſimæ , & in omnibus ordinatæ. Tunc inquam Chriſtus adueniet dicens. *Pax huic domui* : Matth. 10. Ad diſcipulos ſuos orantes clauſis ianuis adueniens. dixit eis , *pax vobis* Ioan. 20 Quod quietum locum diligat , ait Pſalm. 75. *Factus eſt in pace locus eius* . Quod pulchre figuratum eſt 2. Reg. 7. Et 1. Paral. 22. Licet enim Dauid ſanctus eſſet & gratus Deo, noluit tamen dominus quod ei ædificaret domum . Sed Salomon filius eius pacificus , hoc fuit priuilegio ſpecialiter honoratus . Benè ergo dicit Pſalm. 33. *Inquire pacem*, quia difficilis eſt ad inueniendum ; ſed quia longe difficilior eſt ad tenendum . Ideo ſubdit ; *Et perſequere eam*, quaſi ſcilicet fugientem.

Multa pacem noſtram perturbant. 1. Hoſtilis malignitas.

MVLTA ſunt enim quæ pacem noſtram impediunt & perturbant . Primo quidem hoſtilis malignitas . Dæmones nempe de ſtatu pacis & fœlicitatis eiecti, pacem noſtram multipliciter perturbare nituntur, prima Petri 5. *Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit* , &c. Pſalm. 29. *inſidiatur in abſcondito quaſi leo in ſpelunca ſua* . Ideo neceſſaria eſt ſtrenuitas ad defendendum : quia ſicut dicitur Luc. 11. *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſſidet*, ideſt, cum vir iuſtus fortis per gratiam, armatus virtutibus, cuſtodit atriū cordis ſui, ne ex aliqua ſui parte diabolus ingreſſum inueniat, tunc *in pace ſunt omnia quæ poſſidet*, i. omnia bona ſpiritualia , quæ ſunt animæ vera poſſeſſio. Et Iob 5. dicitur . *Beſtiam terræ non formidabis* , ideſt diabolum , ſecundum Gregor. & *Beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi , non dicit pacatæ* , ait Gregor. *ſed pacificæ, videlicet non quia pacem habeant tecum , aut tu debeas pacem habere cum eis , ſed quia pacem tuam cum Deo faciunt . Hoſtes quippe callidi dum inſidiantur aſſignant,*

ſed mens afflicta tanto magis ad æternam patriam reditum diligit, quanto in hoc ærumnoſo exilio laborioſius viuit, ſed veras ſe gratiæ adiutoris humilitas, cum contra inſidias hoſtium acriores penſat. Inde ergo nobis pax cum Deo robuſtior oritur, vnde nobis ab aduerſarijs pugna durior generatur.

2. Pœnalis aduerſitas. SECVNDO pacē noſtrā perturbat pœnalis aduerſitas, ideſt multiplex afflictio, tribulatio, & deſolatio cordis, & infirmitas corporalis, & huiuſmodi. Hier. 8. *Expectamus pacem & non erat, bonum tempus medelæ, & ecce formido.* Vnde de falſis prophetis qui populum ſeducebant, dicitur ibidem: *at ſanabant contritionem filiæ populi mei, dicentes; pax, cum non eſſet pax.* Ad hoc igitur quod homo poſſit in aduerſitatibus huius mundi pacem habere, neceſſaria eſt patientia ad ſuſtinendum, vt inter fluctus pelagi, nauis cordis inconcuſſa permaneat, & quieta. Vnde beato Iob in multis tribulationibus exiſtenti dictum eſt. *Acquieſce ei, & habeto pacem, & per hoc habebis fructus optimos.* Multi ſunt enim & optimi patientiæ ſanctæ fructus. Heb. 12. *Omnis diſciplina, in præſenti quidem non videtur eſſe gaudij, ſed mœroris; poſtea autem fructum pacatiſſimum exercitatis per eam reddet iuſtitiæ.*

3. Peruerſa ſocietas impiorum. TERTIO pacem noſtram perturbat peruerſa ſocietas hominum ſcilicet impiorum. Sed de hoc patebit infra, cum dicemus de pace fraterna. *Quartò* pacem noſtram perturbat ſtatus noſtri dubietas. *4. Status noſtri dubietas.* Graue debet eſſe cuilibet quod ignorat quando vel quomodo morietur, vt ſit in ſtatu ſalutis vel damnationis, quia *neſcit homo vtrum amore vel odio dignus ſit*, quòd ſemper in periculo ſit viuens & moriens. Ideo dicitur Zach. 8 *Neque introeunti* ſupple in mundum, *neque exeunti de mundo erat pax*; videlicet propter incertitudinem ſui ſtatus, prima Theſſ. 5. *Cum dixerint pax & ſecuritas, repentinus eis ſuperueniet interitus.*

5. Affectionum varietas. QVINTO pacem noſtram perturbat affectionum varietas. Quam varijs & innumeris modis affectiones animam inquietant quis narrare ſufficiat. Motus enim beſtiales inſurgentes in carne, frequenter animam inquietant: ſicut oſtendit Apoſtolus Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati & mortis* &c. Gal. 5. *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum,* &c. Ideo Pſal. 37. clamat. *Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ, non eſt pax oſſibus meis,* &c. Propter hoc opus eſt carnem ſubijcere ſpiritui, & eius concupiſcentias edomare, vt ſubacto interiori aduerſario, pax reddatur. Vnde ſuper illud Iob. 5. *Beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi*, dicit Greg. *Per terræ beſtias poſſunt motus carnis intelligi, qui dum mentem noſtram irrationabilia ſuadendo laceſſunt, contra nos beſtialiter inſurgunt, ſed cum cor ſub diuina lege deprimitur, carnis incentiua detumeſcunt, vt etſi tentando ſubmurmurant, non tamen vſque ad effectum operis, quaſi ad aperti morſus rabiem exurgant. Quis enim in hac corruptibili carne ſubſiſtens, has terræ beſtias plene edomet, cum ille ad tertium cœlum raptus, egregius prædicator dicat, video aliam legem in membris meis,* &c. *Sed aliud eſt has beſtias in campo operis ſæuientes aſpicere, aliud intra cordis caueam frementes tenere. Redactæ namque intra clauſtra continentiæ, etſi adhuc tentando rugiunt, vſque ad morſum tamen (vt diximus) actionis illicitæ non excedunt. Quamuis per hoc quod pacificæ dicuntur, Et id quod de malignis ſpiritibus diximus, non inconuenienter accipitur. Motus enim carnis pacem nobis cum Deo faciunt, dum tentando contradicunt. Nam mens iuſti dum ad ſuperna dirigitur, ex corruptibili carne, graui bello fatigatur, quæ ſi quando à deſiderijs cæleſtibus huius mundi, qualibet minima delectatione tardatur, ipſo bello ſuæ tentationis impellitur, vt illud toto corde diligat, quod contradictio nulla perturbat: conſiderare enim vnuſquiſque compellitur, vnde & quo cecidit, qui poſtquam pacem Dei deſeruit, rixa ſibi cōtra ſe exurgere intra ſemetipſum ſentit: & tunc verius videt de ſecura Dei delectatione quid perdidit, quandò ad ſe delapſus, ſuam in ſe contumeliam inuenit.* Sequitur. *Et ſcies quod pacem habeat tabernaculum tuum; quia cum menti Deo & carnem menti ſubiugamus, tabernaculum noſtrum pacem habere dicitur. Rurſus, quia non ſufficit motus beſtiales carnis reſtringere, ſed & alias animæ paſſiones ſub rationis regula refrænare: Ideo ſequitur. Et viſitans ſpeciem tuam non peccabis.* Neceſſarium enim eſt omnes animæ latebras perſcrutando viſitare, ne paſſiones ſuas ſequendo irrationabiliter moueatur in aliquo: ne ſcilicet regnet in ea ſuperbia, ne vana gloria, ne ambitio, præſumptio vel aliquid huiuſmodi dominetur, ne tabeſcat inuidia, ne turbetur iracundia, ne torpeſcat accidia, ne cupiditate rerum mundialium diſtrahatur, & ſic de alijs. Sicut enim pater familias domum ſuam viſitat ne latrones lateant, ne ignis noceat, ne aliqua feneſtra, vel oſtium apertum remaneat, ne aliquid inhoneſtum vel illicitum ibi fiat. Sic vir iuſtus conſcientiæ ſuæ ſedulus explorator, debet omnes cordis ſui vias & motus perquirere, & ſecundum rationis regulam ordinare; & quicunque hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos & miſericordia. Sed heu quia tanta eſt mobilitas & vanitas cordis noſtri, quod vix etiam à viris ſpiritualibus, teneri poſſit in vinculo pacis, ſed ſemper extra ſe nititur euolare, ſicut auis in cauea per omnia foramina circumſpiciens circuit, quærens ſi poſſit euadere clauſuram, & libere peruagari. Vnde beatus Bern. in medita. ſuis ait. *Nihil fugacius corde meo, quod quoties me deſerit, & per prauas cogitationes effluit, toties Deum omnipotentem offendit, cor meum cor vanum, vagum & inſtabile, dum toties ducitur ſuo arbitrio, & diuino caret conſilio in ſe non poteſt conſiſtere, ſed omni mobili mobilius, per infinita diſtrahitur, & hac illacque diſcurrit per innumerabilia. Dum & per diuerſa requiem quærit, non inuenit, ſed in labore miſerum, & à requie vacuum manet, ſibi non concordat, à ſe diſſonat, à ſe reſilit, voluntatem alterat, conſilia mutat, ædificat noua, deſtruit vetera, deſtructa iterum reædificat, eademque iterum & iterum alio & alio modo mutat & ordinat, quia vult & non vult, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Sicut enim molendinum cito voluitur & nihil reſpuit, ſed quicquid ei imponitur molit, ſi autem nihil apponitur ſeipſum conſumit: ſic cor meum ſemper eſt in motu, & nunquam requieſcit, ſed ſiue dormiam ſiue vigilem, ſomniat, & cogitat quicquid illi occurrit: & ſicut molendinum arena, ſi imponatur exterminat, pix inquinat, palea occupat: ſic cor meum cogitatio amara turbat, immunda maculat, vana inquietat & fatigat. Ita cor meum dum cæleſte non curat gaudium, neque diuinum quærit auxilium, ab amore cæleſtium elongatur, & in amore terreſtrium occupatur. Cumque elongatur ab illis, & inuoluitur in iſtis, vanitas illud recipit, curioſitas deducit, cupiditas allicit, voluptas ſeducit, luxuria polluit, torquet inuidia, turbat iracundia, circuit triſtitia, ſicque miſeris caſibus ſubmergitur omnibus vitijs, quoniam vnum Deum qui ei ſufficere poterat, dimiſit,* vide ergo quam neceſſarium ſit pacem perſequi ſic mirabiliter fugientem. Ideo bene dicit Pſal. 33. Inquire pacem & perſequere eam.

VLTERIVS ſciendum eſt quod pax cordis cuſtoditur, in puritate conſcientiæ, feruore dilectionis, claritate ſapientiæ, dulcore deuotionis. *Pax cordis cuſtoditur in puritate conſcientiæ.* Primo quidem pax cuſtoditur in puritate conſcientiæ; ſicut dicitur Iob. 8. *Si mundus in cogitatione, & rectus in intentione vel opere inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iuſtitiæ tuæ.* Pacem & ſanctimoniam coniungit Apoſtolus Heb. 12. *Pacem ſequimini & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum.* Item beatus Apoſtolus, pacis ſapiens æſtimator, in omnibus epiſtolis ſuis, paci gratiam præmittebat dicens: gratia vobis & pax; per hoc dans intelligere, quod nunquam pax vera ſine gratia poteſt haberi. Vnde illis quos Chriſtus tam mēte quam corpore ſanauerat dicebat, *vade in pace* Mar. 5. Luc. 7. & 8. Item nato domino nunciant Angeli pacem, ſed tantum hominibus bonæ voluntatis. Luc. 2. *Gloria in excelſis Deo: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Domine dabis pacem nobis.* Iſa. 26. Dicat ergo deuota anima. Gloriam tuam vſurpare non debeo, quoniam dixiſti: *Gloriam meam alteri non dabo.* Iſa. 40. Mecum bene agitur, ſi mihi pacem dederis, conſcientia ſeruata.

A 3. Reg. 4. Sed quādo deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt Deos coleret alienos, ſuſcitauit ei dominus aduerſariū. 3. Re. 11. Aſa Rex Iuda, quia *fecit quod placitum erat, in conſpectu Dei, & ſubuertit aras peregrini cultus.* &c. *regnauit in pace.* 2. Paral. 14. Sequitur: *Quietus erat: & nulla temporibus eius bella ſurrexerunt, pacem domino largiente.* Itē de Ioſaphat dicitur 2. Paral. 20. Qui poſtquam terram purgauit, & populo prædicauit, vt quæreret dominum, *quieuit regnum Ioſaphat, & præbuit ei dominus pacem per circuitum.* *Item* temporibus Iudicum quoties relinquebant dominum, dabat eos in manus hoſtium; quando vero conuertebantur ad eum miſericordiam poſtulantes, liberabat eos, largiens eis pacem, Prouer. 16. *Cum placuerint domino viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem.* Cæterum quanta nunc ſuſtineat ille populus Iſraël videamus. B *Quid eſt Iſrael, quod in terra inimicorum es, inueteraſti in terra aliena? conſide veraciter, & cognoſce: nam ſi in via Dei ambulaſſes, habitaſſes vtique in pace ſuper terram.* Baruch. 3. Perdidiſti propriam terram expulſus cum ignominia, terram incolis alienam, duram & vilem ſuſtinens ſeruitutem, qui prius oppreſſiones Ægyptiacas euaſiſti, legem Dei recipiens; magiſtros, & iudices habuiſti, fundebas ad dominum multas preces, nocte & die præcedebat populum ignis & nubes, cælum miniſtrabat cibum eſurientibus, petra potum ſitientibus, mare ſub tuis pedibus ſolidatum cedebat fugientibus, fluenta Iordanis obſequium præbuerunt tranſeuntibus, & multa mira fecit tibi Deus: terram opulentam & inclitam tibi dedit, exterminauit ante te Barbaras nationes, ſubiecit tibi populos; regnum, diuitias, & glo- C riam dedit tibi. Ac vero ſubintrante diſcordia, diuiſus eſt populus & tumultuare cœperunt, puer contra ſenem, & ignobilis contra nobilem: dereliquit populus dominum, & traditi ſunt Babylonicæ captiuitati, tandem liberatus non ceſſauit eius malitia, ſucceſſit Antiochus in populū exercens tyrannidem, poſtmodum à Babylonus deſtruitur ciuitas illa ſancta cum tēplo, ſanctuaria pollutis manibus conculcantur, trucidãtur ſine miſeratione ſenes & iuuenes, matres & virgines. Mulieres etiam filios ſuos vt comederent occiderunt; multa quoque alia quæ narrare non poſſumus ſuſtinere compulſi ſunt, Tyto & Veſpaſiano regnantibus, ſicut Ioſephus & Ægyſippus referunt de cladibus Iudæorum. Quicunque igitur rex, vel princeps, D in terra ſua pacem habere deſiderat, cum Deo pacem habere ſtudeat, & populus eius ſimiliter; quia quandoque propter peccata populi, quandoque propter peccata principis, Reipublicæ pax turbatur.

2. *Prouidentia cum amore.* SECVNDO requiritur regis vel principis prouidentia cum amore. 2. Mach. 4. *Sine regali prouidentia impoſſibile eſt pacem rebus dari.* Et Eſter. 15. *Quoniam malis quorundam ſuggeſtionibus, regum ſtudia deprauantur, prouidendum eſt paci omnium prouinciarum.* Debet ergo princeps prudens & prouidus, habere dulcorem clementiæ, in ſubiectos beneuolos gubernando, feruorem aſtutiæ in corrigenda diligentius inquirendo, rigorem iuſtitiæ in maleficos acrius puniendo, vigorem conſtantiæ in aduerſarios expugnando. *Primo* quidē princeps debet habere dulcorem clementię beniuolos be- E nignius gubernando, exemplo regis Aſſueri, qui dicit Heſter 12. *Cum plurimis gentibus imperarem, & vniuerſum orbem meæ ditioni ſubiugaſſem, nolui nequaquam potentiæ abuti magnitudine; ſed clementia & lenitate gubernare ſubiectos, vt abſque vllo terrore vitam ſilentio tranſigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur.* *Secundo* debet princeps habere feruorem aſtutiæ corrigenda vitia diſquirendo, vnde debet terram ſuam ſollicite viſitare, & per viros fideles facere viſitari, & inqueſtas fieri ſuper baillinos, præpoſitos, & huiuſmodi Iſa. 60. *Ponam viſitationem tuam pacem;* quaſi diceret ex tali viſitatione tota terra reducetur ad pacem. *Tertio* debet princeps habere rigorem iuſtitię maleficos puniendo: fruſtra enim fierent viſitationes, niſi punitio ſequeretur, ex punitione vero malorum pacem turbantium red-

Princeps debet habere Clementiam in gubernando.

Aſtutiam in vitia diſquirendo.

Iuſtitiam in puniendo.

A ditur pax in terra Iſa. 32. *Erit opus iuſtitiæ pax.* Pſal. 84. *Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.* Idem 71. *Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis.* *Quarto* debet princeps habere vigorem conſtantiæ aduerſarios expugnando; ſicut fecit Dauid hoſtes expugnando vndique, quouſque pacem reddidit in tota terra. Quantum autem laborauerunt ipſe Dauid, Ezechias, Ioſias, Ioſaphat, & alij reges, Imperatores, iudices, poteſtates, pro pace procuranda, ſeruanda, ac etiam defendenda, innumerabilia ſunt exempla, tam in ſcriptura ſacra, quam in aliis hiſtoriis, & ſcripturis. Debet igitur omnis princeps pacem habere cum ſuo ſuperiori, ideſt Deo. Cum ſuo homine interiori, cum quolibet inferiori, ac etiam cum quolibet exteriori, debet pacem habere cum ſubditis, omneſque ſubditos ad B pacem deducere, vt pacem habeant inuicem, & ad omnes. Item debet pacem habere cum omnibus extraneis, propinquis, & remotis, ſi poteſt fieri (iuſtitia ſemper ſalua) nec vnquam debet cum extraneis, maximè Chriſtianis, bellum incipere, ſed nec illis prouocantibus debet guerras mouere, niſi pro ardua valde cauſa & neceſſitate. Sollicite deliberare debet, & diligenter aduertere, quanta mala fiant in guerris, quanta pericula tam rerum quam corporum immineant reipub. quanta turbatio animorum, quantæ oppreſſiones pauperum, deſtructiones bonorum, vaſtationes vinearum & ſegetum, combuſtiones villarum, euerſiones caſtrorum, exterminia ciuitatum, ſtrages hominum, labores corporum, terrores mentium, rancores & inimicitiæ in futurum, & damnatio- C nes innumerabilium animarum. In his aliiſque pluribus, debita conſideratione penſatis, diligenter attendat prudens princeps, quam inuitè guerras mouere debeat, vel motas ab aliis acceptare. Dicit enim. Sapiens Prouerb. 12. *Qui pacis ineunt conſilia ſequitur eos gaudium.* Deut. 20. Præcepit dominus, *ſi acceſſeris ad expugnandum aliquam ciuitatem, primum offeres ei pacem: cum ſi conſenſerint; pacis & amicitiæ fœdera ſociabis,* ſcilicet ſi fieri poteſt, ſalua iuſtitia permanente. Niſi forte ſint aduerſarii fidei, cum quib. nec pacis pacta, nec fœdus amicitiæ debent habere fideles, domino prohibente, Deuter. 7. *Non inibis cum eis fœdus nec miſereberis eorum, neque ſociabis cum eis coniugia.* Et primo Eſdræ 9. *Non quæratis pacem eorum, & proſperitatem eorum, vſque in ſempiternum,* Et 2. Eſdr. 8. *Non quæratis pacem habere* D *cum eis omni tempore.*

TERTIO ad pacem reipub. requiritur ſubditorum ad principem obedientiam cum honore: non enim poſſet princeps rempub. regere, niſi ſubditi fideliter & ex corde ſibi parerent, propter hoc Hebr. 14. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis.* Et prima Theſſ. 5. *Rogamus vos fratres vt noueritis eos qui laborant in vobis & præſunt, vt habeatis eos abundantius in charitate propter opus illorum, pacem habentes cum eis.* Sed iuſto Dei iudicio fit frequenter vt populus male obediat principi, ſi ipſe male obediat ſummo regi; nec ipſe cum populo, nec populus inter ſe pacem habet, niſi ipſe cum ſummo principe pacem ſeruet.

PAX ſuperna dicitur, quam habemus, & habere debemus reſpectu ſuperiorum. Et hæc eſt duplex, E vna quam habemus ad Deum in Eccleſia militante, alia quam ſperamus nos habituros in Deo, & cum Deo, in eccleſia triumphante. Vna eſt pax inchoata, alia conſummata. Vtramque dominus nobis inſinuat dicens Io. 15. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Primam nobis reliquit quaſi ſub fœdere teſtamenti dicens: *Pacem relinquo vobis,* videlicet in hoc ſæculo, in quo per fidem ambulemus, & per quam iuſtificamur. *Iuſtificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deū* Ro. 5. Ex fide inquam non ficta vel mortua, ſed viua, firma, probata, per dilectionem operante. Hanc pacem diligere, & inuiolabiliter obſeruare nos monent: Primo inclinatio naturalis. Secundo inuitatio curialis. Tertio redemptio copioſa. Quarto adeptio fructuoſa. *Primo* quidem mouet nos inclinatio naturalis.

Conſtantiā in expugnādo.

3. *Obedientia cum honore.*

4. *Pax ſup. vna & bis dū. Nec ſcilicet inchoata & cōſummata.*

Ad pacem inchoatam in via quatuor nos mouent.

Naturaliter enim omnis creatura obtemperat creatori, & omnia pacem appetunt & in vnum pacis principium reducuntur, vnde pacem habemus ad Deum ſi mandata eius in reuerentia teneamus Prou. 13. *Qui timet præceptum in pace verſabitur.* Naturaliter patrem, filius, & ſeruus dominum reueretur.

1. Inclinatio naturalis.

Si quis igitur libenter ſeruat pacem domini ſui (alioquin nec de rebus ſuis, nec etiam de corpore ſuo ſecurus eſt) quanto magis debet homo cuſtodire pacem cum Deo, cuius nec manum effugere, nec ſapientiam latere, nec potentiam ſuperare, nec ſententiam poteſt aliquatenus reuocare.

2. Inuitatio curialis.

Secundo mouere debet ad hoc inuitatio curialis. Attende homo peccator quanta ſit Dei benignitas, qui nos ſeruos contumaces, & ingratos, rogat de pace reformanda cum eo, poſtquam offendimus eum, dicens Iſa. 27. *Pacem faciet mihi, faciet* B *pacem mihi.* O quanta confuſione dignus eſt, qui hanc pacem violat, & ad hanc pacem inuitatus, venire diſſimulat, vel recuſat.

3. Redemptio copioſa.

Tertio mouere debet ad idem redemptio copioſa, ſumma Dei ſapientia, quæ nouit pacis hoc pretium æſtimare, pati voluit & mori, vt nobis acquireret bonum pacis Iſa. 53. *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum,* &c. Sequitur. *Tradidit in mortem animam ſuam pro hac ſanguinem ſuum effudit.* Col. 1. *Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt.* Attende quam chare debemus eam diligere, quã tam chare emit æterna ſapientia Dei patris. Cogita quam impretiabilis ſit, quam impretiabili ſanguine comparauit.

4. Adeptio fructuoſa.

Quarto mouere debet ad idem adeptio fructuoſa. Vere magni & innumerabiles ſunt fructus pacis noſtræ cum Deo, ſicut patet aliqualiter ex C prædictis. Iob. 22. *Acquieſce & habeto pacem, & per hoc habebis fructus optimos.*

Pacis cõſummata in patria octo ſunt conditiones.

Pacem plenam & perfectè conſummatam & æternam, promittit nobis dominus in futuro, dicens: *Pacẽ meam do vobis.* Hęc procul eſt ineffabilis, & incõprehẽſibilis Phil. 4. *Pax Dei quę exuperat omnẽ ſenſũ.* Quã elegãter deſcribit Iſa. 32. *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulẽta.* Nota ſeptem conditiones laudabiles huius pacis: promittit enim dominus quantum ad ſtatum dignitatem faſtigij. Nam ſedere regnantium eſt. Matth. 9. *Cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes,* &c. *Secundo* promittit iucunditatem conſortij, cum dicit: *Populus meus.* O quam beatus populus, ó quam ſanctum, quam amabile, & glorioſum conſor- D tium, ſicut ait Pſal. 32. *Beata gens cuius eſt dominus Deus eorum, populus quem elegit in hæreditatem ſibi.* Et Leuit. 26. *Ambulabo inter vos, & ero veſter Deus, veſque eritis populus meus.* Et Apoc. 21. Loquens de beatis dicit: *Ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus,* eſſe igitur in conſortio ſanctorum, eſt eſſe in conſortio Dei, quia Deus eſt in quolibet eorum. Sequitur *Et abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.* O fœlices lachrymæ quas abſtergere dignabitur ſuauiſſima pietas piiſſimi redemptoris. *Et mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra.* *Tertio* promittit refulgentiam claritatis, tam loci, quam habitatorũ eius Magna & mirabilis eſt pulchritudo palatij. Eccl. 43. *Altitudinis firmamentum, pulchritudo eius in viſione gloriæ.* Maior eſt pulchritudo ſanctorum, ideſt eccle- E ſiæ triumphantis, de qua Cant. 6. *Pulchra es amica mea, ſuauis & decora ſicut Hieruſalem.* Et Cant. 7. *Quam pulchra es, & quam decora chariſſima in delitijs.* Sed maxima & merito ſupermaxima eſt pulchritudo ſponſi. Cant. 2. *Ecce tu pulcher es dilecte mi* &c. Eccl. 43. *Pulchritudinem candoris eius admirabitur oculus.* *Quarto* promittit omnimodã concordiam vnitatis, cum dicit pacis. Aug. *Pax cœleſtis ciuitatis eſt ordinatiſſima & concordiſſima ſocietas fruendi Deo, & ſe inuicem in Deo* Pſal. 36. *Manſueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* Idẽ: 147. *Lauda Hieruſalem dominum, quoniam poſuit fines tuos pacem, & adipe frumenti ſatiat te.* Filij nempe Hieruſalem quæ ſurſum eſt mater veſtra, paleas non comedunt, quod eſt pabulum iumentorum, ſed frumenti A fruuntur adipe, quod puriſſimam dicimus ſimilam, quod eſt edulium Angelorum. O fœlices catelli tui domine, de menſa dominorum ſuorum reliquias colligentes, ne famelici remaneant, & deficiant in via egeſtate, & fame ſteriles. Sic enim de tantis delitiis, panis micam, vini ſtillam, ignis ſcintillam immittit, quaſi de reliquijs ciuium tuorum, vt attendas deſiderium, & in reliquijs tuis præpares vultum eorum. Omnes enim qui hanc internam dulcedinem vel tenuiter guſtauerunt, quicquid extrinſecus tranſitoriæ delectationis occurrit, deſpiciunt: & ad illas delitias ſuperplenas, tota mentis auiditate percurrunt, vt ſicut adipe & pinguedine eorum animæ repleantur. *Quinto* promittit diſtinctiones, & ordines manſionum ſecundum differentias meritorum; cum dicit, *in tabernaculis* B Io. 14. *In domo patris mei manſiones multæ ſunt.* Ibi erit tabernaculorum diſtinctio, ſicut ait Pſal. 83. *Quàm dilecta tabernacula tua domine virtutum.* Et Num. 24. *Quàm pulchra tabernacula tua Iacob.* *Sexto* promittit ſecuritatẽ in terrore hoſtium, cum dicit: *Fiducię.* Oſeæ 2. *Dormire eos faciam fiducialiter.* Leuitic. 26. *Abſque pauore habitabitis in terra veſtra, dabo pacem in finibus veſtris, dormietis & non erit qui exterreat.* *Septimo* promittit quietudinis firmitatem, cum dicit, in requie. ibi erit ſuauis & perfecta requies poſt laborem. Apoc. 14. *Ammodo iam dicit ſpiritus vt requieſcant à laboribus ſuis:* & Iſa. 58 *Requiem dabit tibi dominus Deus tuus ſemper.* *Octauo* promittit plenitudinis vbertatem, cum dicit, *opulentam.* Iſa. 33. *Oculi tui videbunt ciuitatem opulentam,* vbi ſcilicet eſt plenitudo bonorum omnium quæcunque deſide- C rari poſſunt aut excogitari, quia *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quę præparauit Deus his qui diligunt eum,* primę Cor 2.

De 7. & 8. beatitudine.

FActa diſgreſſione, ſed non inutili ſicut puto, tractando, de pace ſecundum conſiderationes diuerſas, ad propoſitum redeamus. In ſeptima beatitudine dicit dominus: *Beati pacifici* &c. Auguſt. *in pace perfectio eſt vbi nihil repugnat, & ideo filij Dei pacifici, quoniã nihil reſiſtit Deo, & filij ſimilitudinem patris habere debent. Pacifici autem in ſemetipſis ſunt, qui omnes animi ſui motus componentes, omnesq; concupiſcentias habentes edomitas, ſunt regnum Dei; in quo ita ordinata ſunt omnia, vt id quod eſt* D *in homine pręcipuum, & excellens, hoc imperet, cæteris non reluctantibus; & id quod excellit, ſubdatur potiori, quod eſt prima veritas, filius Dei, nec imperare inferioribus poteſt, niſi ſuperioribus ſubijciatur & hæc eſt pax quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis, Maximam autem dignitatem habent pacifici, ſicut qui filius Regis dicitur, in domo regia ſummus eſt.*

In octaua beatitudine ſumitur iuſtitia pro omni virtute.

Circa octauam beatitudinem qua dicitur. *Beati qui perſecutionem patiuntur,* &c. Chryſo. *Poſita pacificorum beatitudine, ne aliquis æſtimaret, quod ſemper ſibi pacem quęrere ſit bonum, Subdit: Beati qui perſecutionem.* &c. Hic autem accipitur iuſtitia generaliter pro omni virtute. Nam beati ſunt qui perſecutionem patiuntur propter veritatem, vel propter defenſionem aliorum, vel propter pietatem. Signãter addidit propter iuſtitiam, quia E multi propter peccata ſua perſecutionem patiuntur, & non ſunt iuſti. *De hoc req. ſupra. Patientia.* Hæc autem octaua beatitudo ad caput redit, quia tanquam conſummatum perfectumque oſtendit & probat. Itaque in prima, tertia, & octaua, nominatum eſt regnum cœlorum. Septem enim ſunt qui perficiunt, octaua clarificat, & perfectum demonſtrat. *Nec mireris,* ait Chriſo. *ſi ſecundum vnamquamque beatitudinem regnum non audis: nam cum dicit conſolabuntur, & miſericordiam conſequentur* &c. *Per hoc omnia nihil aliud quam regnum cœlorum occultè inſinuat, vt nihil ſenſibile expectes, neque enim beatus eſt, qui in his coronatur, quæ cum præſenti vita deſcendunt.*

De beatitudinum correſpondentia donis.

DISTINCTIO XXIII.

Prima beatitudo, ſcilicet paupertas ſpiritus reſpondet dono timoris.

DEINDE conſiderandum eſt quomodo prædictæ beatitudines reſpondeant donis, id eſt quæ beatitudo cuique dono reſpondeat. Et primo ſciendum, quod prima beatitudo quæ eſt paupertas ſpiritus, reſpondet dono timoris, ſicut dicit Aug. in li. de ſermone domini in monte: *Timor Dei congruit humilibus, de quibus dicitur: Beati pauperes ſpiritu.* Cum enim ad timorem pertineat, Deo reuerentiam exhibere, & ei ſubiectum eſſe, illud quod ex huiuſmodi ſubiectione cõſequitur, pertinet ad donum timoris. Ex hoc autem quod aliquis Deo ſe ſubijcit, deſinit quærere in ſeipſo, vel in aliquo alio magnificari, niſi in Deo: hoc enim repugnaret perfectæ ſubiectioni ad Deum. Vnde dicit in Pſal. 19. *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Dei noſtri inuocabimus.* Et ideo ex hoc, quod aliquis perfecte timet Deum, conſequens eſt, quod non quærat magnificari in ſeipſo per ſuperbiam: neque etiam quærat magnificari in exterioribus bonis, ſcilicet honoribus & diuitiis, quorum vtrumque pertinet ad paupertatem ſpiritus, ſecundum quod paupertas ſpiritus intelligi poteſt, vel exinanitio inflati & ſuperbi ſpiritus, vt Aug. exponit: vel etiam abiectio temporalium rerum, quæ fit ſpiritu, id eſt propria voluntate per inſtinctum Spiritusſancti, vt Ambr. & Hiero. exponunt. *Et nota* quod timor importat motum ſecundum habitudinem receſſus à termino à quo: ſpes autem importat motum ſecundum habitudinem acceſſus ad terminum ad quem tenditur: & ideo vltima beatitudo quæ eſt ſpiritualis, eſt perfectionis terminus, congruè reſpõdet ſpei, ſed prima beatitudo quæ eſt per receſſum à rebus exterioribus impedientibus diuinam ſubiectionem, congrue reſpondet timori. *Item nota* quod in fructibus illa quæ pertinẽt ad moderatum vſum, vel abſtinentiam à rebus temporalibus, videntur dono timoris conuenire, ſicut modeſtia, continentia, & caſtitas.

Secunda ſcilicet mititas reſpondet dono pietatis.

DONO pietatis reſpondet ſecunda beatitudo ſcilicet Beati mites, ſicut dicit Aug. in lib de ſermone domini in monte: *pietas congruit mitibus.* Sed ſciendum, quod in aptatione beatitudinis ad dona duplex conuenientia poteſt attendi, vna quidem ſecũdum rationem ordinis, quam videtur Aug. fuiſſe ſecutus. vnde primam beatitudinem attribuit infimo dono, ſcilicet timori: Secundam autem ſcilicet *Beati mites*, attribuit pietati, & ſic de aliis. Alia conuenientia poteſt attendi ſecundum propriam rationem beatitudinis, & ſecundum hoc oporteret adaptare beatitudines donis ſecũdum obiecta & actus; & ita actui pietatis magis reſpondet quarta, & quinta beatitudo, quam ſecunda. tamen ſecunda beatitudo habet aliquam conuenientiam cum pietate, inquantum ſcilicet per manſuetudinem tolluntur impedimẽta actuum pietatis. In fructibus autem bonitas, & benignitas, directè poſſunt attribui pietati, manſuetudo autem indirectè, in quantum tollit impedimenta actuum pietatis, vt dictum eſt.

Tertia ſcilicet luctus reſpondet dono ſcientiæ.

DONO ſcientiæ reſpondet tertia beatitudo: *Beati qui lugent*, ſicut Aug. dicit in ſermone domini in monte: *Scientia congruit lugentibus.* Ad ſcientiam enim pertinet rectum iudicium creaturarum, creaturæ autem ſunt ex quibus homo occaſionaliter à Deo auertitur, ſecundum illud Sap. 13. *Creaturæ factæ ſunt in odium & in muſcipulam pedibus inſipientium*, qui ſcilicet rectum iudicium ex his non habent, dum æſtimant in eis perfectum bonum eſſe. vnde in eis finem conſtituendo peccant, & verum bonum perdunt; & hoc damnum hominis innoteſcit per rectum iudicium de creaturis, quod habetur per donum ſcientiæ: & ideo beatitudo luctus ponitur reſpondere dono ſcientiæ.

Quarta ſcilicet fames & ſitis iuſtitiæ, reſpondet fortitudini.

A DONO fortitudinis reſpondet quarta beatitudo, quæ eſt: *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam:* ſicut dicit Aug. in lib. de ſermone domini in monte. *Fortitudo congruit eſurientibus & ſitientibus iuſtitiam, qui laborant deſiderantes gaudium de veris bonis: amorem à terrenis auertere cupientes.* Quia Aug. beatitudines attribuit donis ſecundum ordinem enumerationis, conſiderata tamẽ aliqua conuenientia. Et ideo quartam beatitudinem ſcilicet *eſuriæ & ſitis iuſtitiam* attribuit quarto dono ſcilicet dono fortitudinis. eſt tamen ibi aliqua conuenientia, quia ſicut dictum eſt, fortitudo in arduis conſiſtit; Eſt autem valde arduum, quod aliquis non ſolum opera virtuoſa faciat, quæ communiter dicuntur opera iuſtitiæ: ſed quod faciat ea cum inſatiabili quodam deſiderio, quod poteſt ſignificari per famem & ſitim iuſtitiæ. Sicut autẽ dicit Chryſoſt. ſuper Matth. Iuſtitia hic poteſt accipi non ſolum particularis, ſed

B etiam vniuerſalis, quæ ſe habet ad omnium virtutum opera, vt dicitur in 5. eth. in quibus arduum intendit fortitudo quæ eſt donum. Inter fructus ponũtur duo, quæ reſpondent dono fortitudinis, ſcilicet patientia, quæ reſpicit ſuſtinentiam malorum; & longanimitas quæ reſpicit diuturnam expectationem, & operationem bonorum.

Quinta ſcilicet miſericordia reſpondet dono conſilij.

DONO conſilij reſpondet quinta beatitudo, quæ eſt: *Beati miſericordes &c.* Sicut dicit Aug. in libro de ſermone domini in monte. *Conſilium conuenit miſericordibus, quia vnicum remedium eſt de tantis malis erui, dimittere, & dare.* Conſilium enim propriè eſt de his, quæ ſunt vtilia ad finem, vnde ea quæ maximè debent correſpondere dono conſilij ſunt bonum vtile, hoc autem eſt miſericordia, ſecũdum illud ad Timo. 4. *Pietas ad omnia vtilis eſt.* Et ideo ſpecialiter, dono conſilij reſpondet beatitudo miſericordiæ, non ſicut elicienti, ſed ſicut dirigenti.

C

Sexta ſcilicet mũditia reſpondet dono intellectus.

DONO intellectus reſpondet ſexta beatitudo ſcilicet. Beati mundo corde. Sicut dicit Aug. in lib. de ſermone domini in monte. *Sexta operatio Spiritusſancti, quæ eſt intellectus, conuenit mundis corde, qui purgato oculo poſſunt videre quod oculus non vidit.* In ſexta autẽ beatitudine (ſicut & in aliis) duo continentur, vnum per modum meriti, ſcilicet munditia cordis, & aliud per modum præmij ſcilicet viſio Dei, vt ſupra dictum eſt, & vtrumque pertinet aliquo modo ad donum intellectus. Eſt enim duplex munditia. Vna quidem præambula, & diſpoſitiua ad Dei viſionem; quæ eſt depuratio affectus ab inordinatis affectionibus: & hæc quidem munditia cordis fit per virtutes & dona, quæ pertinent ad vim appetitiuam. Alia vero mũditia cordis eſt, ſcilicet quæ eſt quaſi completiua reſpectu viſionis diuinæ. Et hæc quidem eſt munditia mentis depuratæ à phantaſmatibus & erroribus, vt ſcilicet ea quæ de Deo proponuntur, non accipiantur per modum corporalium phantaſmatum, neque ſecundum hæreticas peruerſitates; & hanc munditiam facit donum intellectus. Similiter & duplex eſt viſio Dei. Vnam quidem perfecta, per quam videtur Dei eſſentia. Alia vero imperfecta, per quam etſi non videamus de Deo quid eſt: videmus tamen quid non eſt; & tanto in hac vita Deũ perfectius cognoſcimus, quanto magis intelligimus eum excedere quicquid intellectu comprehenditur: & vtraque Dei viſio pertinet ad donum intellectus. Prima quidem ad donum intellectus conſummatum, ſecundum quod erit in patria. Secunda vero ad donum intellectus inchoatum, ſecundum quod habetur in via.

D

In beatitudinibus continentur duo, vnum per modum meriti, alterum per modum præmij.

E

Fides inter fructus reſpondet dono intellectus.

IN fructibus autem fides quæ eſt fructus, reſpondet dono intellectus, quia ſicut dictum eſt, fructus ſpiritus dicuntur vltima, & delectabilia, quæ in nobis proueniũt ex virtute Spiritusſancti. Vltimum autem delectabile habet rationem finis, qui eſt proprium obiectum voluntatis, & ideo oportet quod id quod eſt vltimum & delectabile in voluntate, ſit quodammodo fructus omnium aliorum quæ pertinent ad alias potentias. Secundum hoc igitur, doni vel virtutis perfi-

cientis aliquam potentiam, poteſt accipi duplex fru-
ctus. Vnus quidem pertinẽs ad ſuam potentiam, alius
autem quaſi vltimus pertinens ad voluntatem. Et ſe-
cũdum hoc dicendum eſt quod dono intellectus reſ-
pondet pro proprio fructu fides, ideſt fidei certitudo,
& pro vltimo fructu reſpondet ei gaudium, quod per- A
tinet ad voluntatem. Et nota quod cognitionis practi-
cæ fructus non poteſt eſſe in ipſa, quia talis cognitio
non ſcitur propter ſe, ſed propter aliud. ſed cognitio
ſpeculatiua habet fructum in ſeipſa, ſcilicet certitudi-
nem eorum quorum eſt. & ideo dono conſilij quod
pertinet ſolum ad practicam cognitionem non reſpõ- B
det aliquis propriè fructus: donis autem ſapientiæ, in-
tellectus, & ſcientiæ, quæ poſſunt etiam ad ſpeculati-
uam cognitionem pertinere, reſpõdet ſolus vnus fru-
ctus, qui eſt certitudo ſignificata nomine fidei. plures
autem fructus ponuntur pertinentes ad partem appe-
titiuam; quia ſicut iam dictum eſt, ratio finis quæ im- C
portatur in nomine fructus, magis pertinet ad vim ap-
petitiuam quam intellectiuam.

Septima beatitudo ſcilicet pax reſpondet dono ſapientiæ.

Dono ſapientiæ reſpondet ſeptima beatitudo, quę
eſt: *Beati pacifici* &c. Sicut dicit Aug. in lib. de ſermo-
ne domini in monte. *Sapientia conuenit pacificis, in quibus
nullus motus eſt rebellis, ſed omnes obtemperant rationi.* Cõ- D
gruè autem poteſt beatitudo ſeptima adaptari dono
ſapientiæ, & quantum ad meritum, & quantum ad
præmium. Ad meritum quidem pertinet quod
dicitur: *Beati pacifici*. Pacifici autem dicuntur qua-
ſi pacem facientes, vel in ſeipſis vel alijs, quorum
vtrumque contingit in hoc, quod ea in quibus pax E
conſtituitur, ad debitum ordinem rediguntur. Nam
pax eſt tranquillitas ordinis, vt Aug. dicit 19. de ci-
uit. Dei. Ordinatio autem pertinet ad ſapientiam, vt
patet per philoſophum in principio meth. Et ideo eſſe
pacificum conuenienter attribuitur ſapientiæ. Ad pre-
mium autẽ pertinet quod dicitur, *filij Dei vocabuntur*.
Dicuntur autem aliqui filij Dei in quantum partici-
pant ſimilitudinem filij vnigeniti & naturalis, ſecun-
dum illud Rom. 8. *Quos præſciuit conformes fieri imagi-
ni filij ſui*; qui quidem eſt ſapientia genita; & ideo
percipiendo donum ſapientiæ, ad Dei filiationem
homo pertingit.

Ad ſapientiã pertinet non ſolum contemplari diuina, ſed etiam regulare humanos actus vnde vt amoueat à malo requirit timore tanquã initium.

Et nota, quod ad ſapientiam ſecundum quod eſt
donum, pertinet non ſolum contemplari diuina, ſed
etiam regulare humanos actus, in qua quidẽ directio-
ne, Primo occurrit amotio à malis, quæ contrariantur
ſapientiæ; vnde & timor dicitur eſſe initium ſapiẽ-
tię, inquantum facit recedere à malis; vltimum autem
eſt ſicut finis, quod omnia ad debitum ordinem redi-
gantur, quod pertinet ad rationem pacis. & ideo con-
uenienter Iacobus dicit, quod *ſapientia quæ deſurſum
eſt* (quæ eſt donum, Spiritusſancti) *primum eſt pudica*,
quaſi vitans corruptelas peccati: *Deinde autem pacifica*,
quod eſt finalis effectus ſapientiæ, propter quod po- C
nitur beatitudo. Iam vero omnia quæ ſequuntur ma-
nifeſtant ea, per quæ ad pacem ſapientia perducit, &
ordine congruo. Nam homini per pudicitiam à cor-
ruptelis recedenti, Primo occurrit quod quantum
ex ſe poteſt in omnibus modum teneat; & quan-
tum ad hoc dicitur modeſtia. Secundo vt in his in D
quibus ipſa ſibi non ſufficit, aliorum monitis acquieſ-
cat; & quantum ad hoc ſubdit, *ſuadibilis*. Et hæc duo
pertinent ad hoc quod homo conſequatur pacem in
ſeipſo. Sed vlterius ad hoc quod homo ſit pacificus
etiam alijs; Primo requiritur vt bonis eorum non re-
pugnet, & hoc eſt quod dicit *bonis conſentiens*. Secun- E
do quod defectibus proximi compatiatur in affectu,
& ſubueniat in effectu, & hoc eſt quod dicitur, *plena
miſericordia & fructibus bonis*. Tertio requiritur vt cha-
ritatiue emendare peccata ſatagat, & hoc eſt quod di-
cit, *iudicans ſine ſimulatione*, ne ſcilicet per correctio-
nem prætendens odium intendat explere.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS

LIBRI II. PARS I.

DE QVATVOR NOVISSIMIS ET PRIMO DE MORTE.

De nouiſſimis generatim.

DISTINCTIO I.

TERMINATO per Dei gratiā primo voluminis huius libro: in quo oſtendit ſapiens excludendam eſſe negligentiā, ac per hoc aſſumendā eſſe diligentiam A agendorū, vbi oſtēdimus, quid, quare, & qualiter ſit aliquid operandum, & de principiis intrinſecis actuum humanorū, ſcilicet de paſſionibus ſeu affectionibus animæ: rurſus de principiis extrinſecis, ideſt de lege & præceptis, de gratia, & habitibus virtutum: nunc ſumma Dei ſapientia dirigēte, conſiderandum eſt de prouidentia futurorum. Ad quam nos Sapiens hortatur, cum dicit: *Memorare nouiſſima tua.*

Oportet locū nouiſſimum tenere vt docet ſcriptura.

DEBEMVS autem aduertere, quod in ſcriptura ſa- B cra docemur locum nouiſſimum tenere. Tempus nouiſſimum præcauere. Et finem nouiſſimum præuidere. *Primo quidem* docemur nouiſſimum locum tenere, quia profectio hæc eſt directa via perueniendi ad culmen ſummæ ſublimitatis, ſicut ſumma Dei ſapientia docet Lucæ 14. *Cum vocatus fueris ad nuptias, non recumbas in primo loco &c. Sed cum vocatus fueris vade & recumbe in nouiſſimo loco, vt dicat tibi qui te inuitauit: Amice, aſcende ſuperius, & erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus.* Nos igitur ad cœleſtes nuptias inuitati non quæramus primū locū tenere, nec gerere principatū, C ne fortè depellat nos in locum nouiſſimum dominus nuptiarum. Sed per humilitatem locum nouiſſimum eligamus, vt ad ſublimitatem gloriæ conſcendamus. Et merito locum nouiſſimum decet eum eligere, qui ſe debet inter alios nouiſſimum reputare. Exemplo capitis noſtri, de quo dicitur Iſa. 53. *Vidimus eum, & non erat aſpectus. & deſiderauimus eum deſpectum, & nouiſſimum virorum.* In terra voluit eſſe nouiſſimus virorum, qui in cælis eſt gloria beatorum, & dominus angelorum, vt exemplo ſuo monſtraret verum eſſe quod dicitur Matth. 20. *Erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi.* Hoc autem multipliciter poteſt intelligi. Vno modo ſic. Qui ſe nouiſſimos, ideſt humiles & abiectos fecerint propter Deum: iſti erunt primi, ideſt ſanctitate præcipui, & inter primos amicos Dei in regno cœlorum merito computandi. *Et primi nouiſſimi,* ideſt qui volunt eſſe primi reputatione, vel principatum habere ſuper alios in aliqua dignitate: *iſti erunt nouiſſimi,* ideſt viles & abiecti diuino iudicio, & viliſſimi in inferno. Et hoc eſt quod dicitur Luc. 14. *Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.* Alio modo. *Erunt nouiſſimi primi,* &c. ideſt qui viliores ſunt, iſti ſunt qui ardentius & impudentius ambiunt dignitates. Qui vero primi ſunt, ideſt cæteris meliores, magis ſe humiliant & aſpernantur honores. Alio modo. *Erunt nouiſſimi primi,* &c. ideſt qui tardius pœnitere, & benefacere cœperunt: feruentius agendo primi fiunt, & meritis præcellunt illos, qui citius inchoantes negligenter egerunt. Vnde in vinea domini tardius venientes, prius diurnum denarium receperunt. Quod apertiſſimè declaratur. Matth. 20. vbi dicitur. *Cum ſero factum eſſet, dixit dominus vineæ procuratori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouiſſimis vſque ad primos.* Exemplum habemus in latrone, qui iuxta dominum pendens, credens, pœnitens, & diuinam confitens maieſtatem, primus meruit obtinere paradiſi præbendam. Cui dictum eſt. *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Lucæ 23.

Oportet tempus nouiſſimum præcauere.

SECVNDO docemur tempus nouiſſimum præcauere; quia tempus nouiſſimum ætatis mundi eſt in quo *abundat iniquitas, & charitas magis ac magis continuè refrigeſcit,* ſicut prædixit dominus Matth. 24. Summè periculoſum eſt, ſicut prædixit Apoſtolus 2. Tim. 3. *Hoc autem ſcito quod in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa.* Quæ autem & quāta ſint pericula deſcribit dicens: *Erunt homines ſeipſos amantes.* Sed quid ſibi vult Apoſtolus, aut quod malum eſt ſeipſum amare, cum plus teneatur homo ſeipſum diligere, quam totum mundum? Quare ergo dicit Apoſtolus, quod erunt periculoſa tempora, pro eo quod erunt homines ſeipſos amantes. Sciendum eſt igitur quod ſecundum Aug. *duo ſunt amores. Alter mundus, alter immundus. Alter ſocialis, alter priuatus. Alter communi vtilitati conſulens, propter ſupernam ſocietatem; alter rem etiam communem in propriam poteſtatem redigens, propter arrogantem dominationem. Alter tranquillus, alter turbulentus. Alter pacificus, alter ſeditioſus. Alter amicabilis, alter inuidus &c. Et diſtinxerunt conditas in genere humano duas ciuitates.* Idem: *Ciuitates duas fecerunt amores duo. Ciuitatem Dei a-*

mor Dei, vſque ad contemptum ſui. Ciuitatem diaboli amor ſui, vſque ad contemptum Dei. Sicut autē ex amore Dei, omnes virtutes illæ, & affectiones laudabiles generātur: prout ait Greg. *Vt enim multi arboris rami ex vna radice prodeunt, ſic multæ virtutes ex vna charitate generantur:* ita omnia vitia, & omnes deordinatæ affectiones, ex amore ſui, proprio vel priuato, radicaliter oriuntur. Et hoc bene inſinuat Apoſtolus, qui poſtquā dixerat, *erūt homines ſeipſos amātes*, amore ſuo inordinato, amore, proprio, vel priuato, ſubiungit; *cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſcelesti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* Et quia cum talibus habitare periculoſum eſt, ideo ſubdit: *Et hos deuita.* Sed difficile, immo impoſſibile eſt iſtos penitus euitare, quin cum eis interdum oporteat conuerſari: ideo ſummopere cauendum eſt homini ne ſeducatur à talibus, aut conformetur eis in moribus, vel ne ſaltem ab eis mendaciter infametur.

Oportet finē nouiſſimum præuidere.

Tertio docemur finem nouiſſimum præuidere. Exemplum accipiamus in ſingulis artificibus, qui antequam opus ſuæ artis incipiant, præſtituunt ſibi finem, & ſecundum exigentiam finis proſequuntur opus, donec ad finem intentum perueniant. Sed ab iſta ordinatione operum noſtrorum in finem vltimum abducuntur aliqui, vehementi paſſione, ſeu delectatione illecti. Sicut innuit Sapiens Prou. 5. *Ne intenderis fallaciæ mulieris: fauus enim diſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius.* Mulier iſta eſt carnalis concupiſcentia, quæ emolliendo mentem, efficit muliebrem. Dicitur autem meretrix, quia animam proſtituit. Sequitur: *Nouiſſima autem illius amara quaſi abſinthium.* Itē Prou. 23. *Ne intuearis vinum quando flaueſcit, cum ſplenduerit in vitro color eius, ingreditur blande, ſed in nouiſſimo mordebit vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet.* Per vinum intellige delectationem carnalem, quæ mentē inebriat, & à ſe quodammodo alienat, vt non videat nec conſideret quid ſit finis huius delectationis. Alij à conſideratione finis vltimi abducuntur, ignorantia ſeducti. Sicut innuit Sapiens. Prou. 14. *Eſt via quæ videtur homini recta, nouiſſima eius deducunt ad mortem.* Alij per malitiam obfirmati, ſicut Balaam ex ſola malitia perſeuerabat in malis, & tamen dicebat: *Moriatur anima mea morte iuſtorum, & fiant nouiſſima mea horum ſimilia.* Mortem optabat ſimilem iuſtis, & tamen habebat vitam diſſimilem. Similiter multi vitam eius peſſimam imitantes, Deum orant, quod det eis mortem prouidam, & vitam æternam. Quod tamen nunquam aut valdè raro contingit, vt qui ſanus, & ſanis ſenſibus ſibi non prouidit, in mortis anguſtia ligatis iam ſenſibus, & deficientibus ſibi ſalubriter prouidere poſſit. Cum dicat Pſal. 6. *Non eſt in morte qui memor ſit tui.* Et B. Aug. ait: *Percutitur hac animaduerſione peccator, vt moriens obliuiſcatur ſui, qui dum viueret oblitus eſt Dei.* Nec vitam æternam meretur miſer homo peccando, vel in peccato manendo, ſed mortem æternam. Sicut ait Apoſtolus Rom. 6. *Stipendia peccati mors.* Magna igitur eſt fatuitas, immo dementia deteſtanda poſt malam vitam ſperare bonam mortem. Ideo prudēter & ordine debito monet Sapiens. Prou. 19. *Audi conſilium, & ſuſcipe diſciplinam, & eſto ſapiens in nouiſſimis tuis.* Attēde quam breuiter & ordinate procedit. Primum eſt enim vt conſilium ſanum requiras & audias reuerenter. Secundum vt illud ad impleas diligenter, id eſt vt vitam ordinatam habeas, & vndique regulatam. Et tunc ſequitur ordinate tertium, vt ſcilicet ſis *ſapiens in nouiſſimis tuis.* In hoc quippe conſiſtit ſapientiæ complementū. Non enim qui ſapienter incipit opus grande, ſed qui ſapienter conſummat laudandus eſt. Sicut ait Ambroſius: *Lauda nauigantis felicitatem, ſed cum peruenerit ad portum. Lauda ducis virtutem, ſed cum perductus eſt ad triumphum. Quid enim prodeſt bene, & diu nauigaſſe, & in portu perire? Et quid valet cum hoſtibus fortiter dimicaſſe, & in ipſa hora victoriæ defeciſſe.*

Raro contingit vt qui Deum in vita ſua negligunt, bene moriantur.

Non pigeat hic exemplum ſub breuitate tangere, de quadraginta martyribus, quorum vnus poſt multa ſupplicia recurrens ad balneum, puſillanimis effectus, deficiēs emiſit ſpiritum, & coronam perdidit iam paratam. Quid igitur prodeſt in tēporalium rerum diſpoſitione ſapientem eſſe, & circa finem deſipere; cum finis conſideratio debeat eſſe principalis, & intentione cuiuslibet operantis, & ex bonitate finis dependeat bonitas operis. Ideo dominus inſipientiam noſtrā redarguens, & ad verā ſapientiā nos exhortans, ait Deut. 32. *Gens abſque conſilio, & ſine prudentia, vtinam ſaperent & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent.* Notate verba. Aliqui conſilio non egentes, propria prudentia diriguntur. Alij prudentiam non habentes, conſilio ſapientiore reguntur; & vtrique ſapientia ſua, vel aliena ſaluantur. Qui vero nec prudentiam habent, nec conſilium quærunt, vel negligunt, quomodo ſaluabuntur. Multominus profecto patere poteſt via ſalutis illis hominibus qui prudentiam habent, nec eā ad opus applicant, ſed contraria potius operantur. Et rurſus habentes conſilium, nullatenus acquieſcunt. *Vtinam* inquit *ſaperent*, id eſt ſaporarent cœleſtia, *& intelligerent*, id eſt intus legerent interna conſcientiæ ſecreta, merita videlicet vel demerita, cogitationes, affectiones, & intentiones, & etiam pronitates. Sequitur: *Ac nouiſſima prouiderent.*

Exemplum.

Prouiſio nouiſſimorum ad multa valet.

Sane in prouiſione nouiſſimorum præcipuè conſiſtit, & totius vitæ præteritæ erratorum correctio, & periculorum futurorum euaſio, ac procuratio ſufficiens neceſſariorum, ſeu expedientium ad ſalutē. Nouiſſimorum autem prouiſionem ſeu prouidam meditationem, dominus tam viſceroſè, quā miſericorditer nobis optat, dicens: *Vtinam nouiſſima prouiderent.* Et ſapiens ad eorum iugem memoriam nos inuitat, dicens: *In omnibus operibus tuis, memorare nouiſſima*, quæ sūt quatuor, videlicet, Pœnale mortis diuortium, Finale Dei iudicium, damnatio reproborum, Remuneratio beatorum. Mortem vocaui diuortium, quia imminente mortis articulo confligentibus elementis harmonia diſſipatur, & illud corporis & animæ ſeparatur matrimonium, quod tanto fuerat nexu concordiæ fœderatum. Antequam iſtud diuortium celebretur: debemus nos ſollicite præparare per timorem domini: quo cuncta noxia declinemus. Et per ſapientiam qua operemur ſalubria, & cœleſtia deguſtemus. De primo dicit Sapiens Prou. 23. *Ne æmuletur cor tuum peccatores, ſed in timore domini eſto tota die, quia habebis in nouiſſimo ſpē, & præſtolatio tua non auferetur.* De ſecundo dicit idem 24. *Comede fili mi mel, quia bonum eſt, & fauum dulciſſimū gutturi tuo, ſic & doctrina ſapientiæ animæ tuæ, quam cū inueneris habebis in nouiſſimo ſpē, & ſpes tua non peribit.* & de muliere ſancta dicitur. Prou. 31. *Ridebit in die nouiſſimo.*

De morte naturæ.

DISTINCTIO II.

Mors quadruplex ſcilicet naturæ, culpæ, gratiæ & gehennæ.

IN ſcriptura ſacra mortē quadruplicē inuenimus. Eſt enim mors naturæ; ad quā nos præparare debemus, quia periculoſa: de qua ait Pſal. 88. *Quis eſt homo qui viuet & non videbit mortem, eruet animam ſuam de manu inferi?* Primum eſt impoſſibile. Secundum valde difficile, Attende, multum eſſet meticuloſus, vbi non poſſet homo euadere quin aliquod membrum amitteret, quantumcunque ſibi ſollicite præcaueret: ſi vero negligenter ageret, vitam perderet corporalem, ſic eſt de tranſitu mortis, quam impoſſibile eſt hominem euadere quantumcunque diligentia ipſam effugere vel differre conetur. Sed ſi prudenter ſibi prouiderit, animam ſuam de pœnis inferi liberabit. Si vero malè ſibi præcauerit, corporis ſimul & animæ vitam perdet. *Secunda* mors eſt culpæ, quam declinare debemus, quia dānoſa, de qua dicitur Oſeæ 18. *Anima quæ peccauerit ipſa morietur.* *Tertia* eſt mors gratiæ, quam de-

A bemus optare, quia fructuoſa. De qua dicit Apoſtolus Ro. 6. *Æſtimate vos quidem mortuos eſſe peccato, viuentes autem Deo. Quarta* eſt mors gehennæ, quam debemus formidare, quia doloroſa. De qua dicitur Baruch 2. *Mortui ſunt in doloribus peſſimis.*

Circa mortem naturæ quatuor ſunt ſpectanda.

1. Sentētia moriendi, quæ eſt generalis.

Circa mortem naturæ conſiderare debemus moriendi ſententiam, Morientis anguſtiam, Mortis præſentiā. Et mortuorum differentiam. Moriendi ſententia à ſūmo legiſlatore profertur. Gen. 2. vbi dominus ad Adam ait: *De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Signanter autem dicit, *morte morieris,* videlicet quia mortuus in anima, mortis etiam corporalis ſententiæ ſubiacebis. O ſententia generalis, rationabilis, medicinalis, irreuocabilis. *Verè generalis* ſententia à qua nullus excipitur, vt nullus ſuperbiat. Vnde 2. Regum 14. B *Omnes morimur.* Eccleſiaſtes 2. *moritur doctus pariter & indoctus.* Bern. *mors nullius inopiæ miſeretur, nec diuitias reueretur, nec generi, non moribus, non ipſi denique parcit ætati.*

Simile.

Mors eſt ſicut cyphus illius qui proclamat vinum in taberna, qui adeo communis eſt, quod omnibus cōmunicatur. Nā ipſe omnibus porrigit cyphū ſuum, vt omnes alliciat. Similiter eſt ſicut latro dans potū tranſeuntibus vt ſopiantur, & ſic eos ſpoliet dormiendo: ſic mors omnibus tranſeuntibus vias præſētis vitæ, porrigit potum amaritudinum ſuarum, vt dormiant ſomnum ſempiternum.

Exemplum.

Dicebat quidam quod ſi haberet iudicem fidelem eligere, mortem præ ceteris eligeret, eo quod nō eſt perſonarum acceptio apud eam: nec miſeretur pupillo, nec defert ſeniori, nec timet potentem, nec C veretur nobilem, nec horret pauperem aut ignobilē, nec dimittit diuitem, nec contemnit infirmum aut debilem, nec euitat fortem, nec parcit ſapienti, nec condonat inſipienti. Sed vt dicitur.

Mors ſceptra ligonibus æquat.

Eſt commune mori, mors nulli parcit honori.

Nobilis & fortis, veniunt ad funera mortis. Eccl. 41. *O mors bonum eſt iudicium tuum.*

Exemplum.

Dicitur quod cum dominus de Mugorri haberet filium nouum militem, eūtem ad tyrocinium, & trāſeuntem per Claramuallem, videns ibi Dei milites, beatæ virgini militantes, cogitans quis finis eſt vtriuſque militiæ, & quod in vtraq. poſſet mori, quia mors communis erat his & illis, iunioribus & ſenioribus, intrauit ibi ordinem. D Cum autem pater ſuus veniret, minans quod abbatiam deſtrueret niſi rediret, ait, quod filius rediret cum hac conditione, ſi vnam conſuetudinem quæ erat in terra ſua remoueret, quod ſi non faceret, eum in pace dimitteret. Hoc pater annuit. Filius conſuetudinem patriæ declarauit, quæ erat quod æque morerentur ibi iuuenes ſicut ſenes. Ex his patet quod mors eſt ineuitabilis, propter quod ait Aug. *Nō importune nec incongrue arbitror accidiſſe, & ſi non humana induſtria, diuino fortaſſe iudicio, vt hoc verbum quod eſt moritur in latina lingua nec grammatici declinare potuerunt, ea regula qua cætera declinantur. Ab eo namque quod eſt oritur, fit verbum præteriti temporis quod eſt, ortus eſt; & ſi qua ſunt ſimilia. quæ per temporis præteriti participia declinantur. ab eo autem quod eſt moritur, ſi quæramus præteriti* E *temporis verbum; Reſponderi ſolet, mortuus eſt, v litera geminata. Sic enim dicitur mortuus quomodo fatuus, arduus, carduus, conſpicuus, & ſi qua ſunt ſimilia, quæ non ſunt præteriti temporis, ſed quoniam nomina ſunt, ſine tempore declinantur. illud autem quaſi vt declinetur quod declinari non poteſt, pro participio præteriti temporis, ponitur nomen. Conuenienter itaque factum eſt vt quemadmodum id quod ſignificat, non poteſt vitari agendo, ita verbum non poteſt loquendo declinari.* Hæc Aug. Hæc autem ineuitabilis moriendi neceſſitas, eſt homini ratio humiliandi, vnde Bern. ad Eugenium ait. *Conſideranti duo hæc, rationale ſcilicet & mortale, ſi tibi exinde occurrit fructus; vt mortale quod eſt in te, rationale humiliet: Et rurſum rationale, mortale confortet. Quorum neutrum neglectus eſt huiuſmodi circumſpecto. nam etſi ſuperbierit ex rationali, quod ei commune eſt cum angelis; ex* A *mortali ſit humilis, quod participat cum iumentis: quoniā homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.*

Sentētia moriendi rationabilis propter peccatum Adæ quod naturam corrupit. Simile.

Item mortis ſententia eſt rationabilis. *Nam ſicut per vnum hominem peccatū intrauit in mundum, & per peccatū mors; ita mors in omnes homines pertranſiuit, in quo omnes peccauerunt.* Ait apoſtolus Ro. 5. Natura enim humana quę in primis parentibus tota fuit, ipſorum inobedientia creatori ſuo contumeliā fecit, quæ toti humano generi iuſtè debuit imputari. Cū enim in ſemine ſit virtualiter tota arbor, vitium ſeminis, vitiū dicetur & arboris. Sicut autē fluuius vitiatur in fonte, fructus in ſemine, ſic tota poſteritas vitiatur in origine. Nōne pro quibuſdam criminibus, vtpote homicidijs, ſacrilegijs, & huiuſmodi, quæ cōmittuntur à patribus, B tota progenies mortis ſupplicio condemnatur, vel in exilium deportatur. poſteritatem ſuam pater occidit, cum committendo flagitium morte dignum, filijs nō præcauit. Sic in Adæ peccato intelligendum eſt, quod perſona corrupit naturā, & natura corrupta corrūpit perſonam. Vnde cū tota humana natura fuerit in Adā quādo peccauit, totam naturā corrupit; quæ tota corrupta, non poteſt niſi filios corruptos generare. & quia peccando originalem iuſtitiam & immortalitatē perdidit, non niſi iniuſtos & mortales filios generauit.

Sententia mortis eſt medicinalis.

Item mortis ſententia medicinalis eſt. Mors quidē Chriſti eſt medicinalis; quia deletiua culpæ cauſaliter; mors autē noſtra nobis eſt medicinalis occaſionaliter. Nā per mortē Chriſti deletur originale peccatum in paruulis, quod ſuo pōdere ipſos trahebat ad tartarū, vt C qui per alterius voluntatem & factū, ideſt, Adæ amiſit originalem iuſtitiā & reus erat obligatus ad pænā dāni, ideſt carentiam diuinæ viſionis; per alterius voluntatē & remedium, rediret ad innocentiam, & reduceretur ad gloriā. vt ſicut *primo vnius delicto, regnauit mors per vnum,* ſicut dicit apoſtolus Rom. 5. *multomagis vita rediret per vnum,* Ieſum Chriſtum, *qui mortuus eſt & reſurrexit, immo qui & interpellat pro nobis.*

Mors Chriſti eſt medicinalis cauſaliter quia culpā delet.

Nec ſolū delet originale peccatū in paruulis, verumetiā actuale diluit in adultis, cooperāte fide & libera voluntate. In deletione enim actualis peccati requiritur motus liberi arbitrij, ſicut ipſum actuale peccatū cōmittitur per ſenſum propriū ipſius peccantis. vnde ait Apoſt. Ro. 5. *Si vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donū in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abūdauit.* D *Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnum, multomagis abundantiam gratiæ & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum:* qui in cruce manus expandit, mēbra diſtēdit, dilatat viſcera, pectus porrigit; latus aperuit, vt ſāguine ſuo viuificet ſobolē, vt recurrat, non tā filius paruulus ad vbera piæ matris, quā adultus, velut filius prodigus ad viſcera pij patris. Vt lucidè videamus, & viuaciter ſentiamus, quod claui eius quibus mortē noſtram moriēdo deſtruxit, non tam illius confixerunt mēbra, quā noſtra viſcera trāſfixerunt; nec tā illi infixere dolorem, quā in nobis infixerunt amorē: extenſio ſiquidē corporis, in argumētū fuit & indicium dilatationis amoris.

Mors noſtra eſt medicinalis occaſionaliter quia iuſtos educit de periculo, & iniuſtis imponit finē peccandi, atque ita minuit reatum.

Rursus mors noſtra occaſionaliter nobis eſt medicinalis. Iuſtis quidē medicinalis eſt, quia *placens Deo* E *factus eſt dilectus, & viuens inter peccatores tranſlatus eſt,* ſic dicitur Sap. 3. & quare. *Raptus eſt ne malitia immutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius. Quia enim placita erat Deo anima illius; propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Iuſtus autem ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Vnde ait quidā, iuſti mors ſubita, quā præceſſit bona vita, nō aufert merita, ſi moriatur ita. Iniuſtis autē medicinalis eſt mors. Nā mors eſt eis finis peccati, reatus diminutio. Nam ſi eſſet vita prolixior, eſſet forſitan & culpa numeroſior. expedit igitur impio mori, magis quam viuere; ne ſi diutius viueret, peccaret amplius, & acerbius puniretur.

Sententia mortis eſt irreuocabilis.

Item mortis ſententia eſt irreuocabilis, vnde Sap. 2. dicitur: *Non eſt agnitus, qui ſit reuerſus ab inferis.* & Iob. 14. *Lignum habet ſpem, ſi præciſum fuerit rurſum vireſcit, &*

& rami

A *& rami eius pullulant. Si ſenuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius, ad odorē atque germinabit &c. homo vero cum mortuus fuerit, nudatus, atq. cōſumptus; vbi quæſo eſt? quomodo ſi recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus areſcat: ſic homo cū dormierit non reſurget.* Secundo dicitur 2. Reg 14. *Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertentur.* Sed cum reſurrectionē omnium generalē credamus, & dicat Apoſtolus 1. Cor. 15. *Omnes quidem reſurgemus*; quomodo verū eſt quod hic dicitur: *Homo cū dormierit nō reſurget*? Reſponſio. Quia quidam hæretici poſuerunt, quod homo pluries moreretur & pluries reſurgeret ad vitam corruptibilem & mortalem, qualē vtique nunc habemus. Alij vero poſuerunt, quod homo ſemel mortuus, nūquam reſurgeret in æternū. Ideo contra primos dicit. Iob 14. *Homo cum dormierit, non reſurget.* Contra ſecundos vero dicit Apoſtol. *Omnes reſurgemus.* Et hoc probat multipliciter, ſicut patet ibidem. B

Simile.

Est ex his ratio vanum gaudium contēnendi. Mirū eſt enim, cū homo ſit ſicut latro, qui lata cōtra ſe ſententia mortis, velatis oculis & ligatis manibus ducitur ad ſuſpendium, quomodo ridet aut gaudet? Tales erāt ciues Hieruſalem, quorum fatuam cæcitatem vidēs & arguens dominus, fleuit. Lucæ 19. *videns ciuitatem fleuit ſuper illam, dicēs; quia ſi cognouiſſes & tu,* ſupple fleres. Ad hoc valet exemplum de fratre regis, qui timore mortis inconſolabiliter flebat, nec à fletu poterat aliqua muſicorum dulcedine cohiberi. *Hoc exemplū require infra de iudicio. c. 3.* Si ſic flebat ille pro ſententia regis terreni fratris ſui, pro morte corporis: cum tamen non eſſet ſibi cōſcius criminis alicuius; quantū homo flere C debet pro ſentētia iudicis æterni, iuſta & irreuocabili; pro morte nō corporis tantū, ſed animæ ſimul & corporis, non temporali, & momentanea; ſed æterna?

De mortis anguſtia.

DISTINCTIO III.

2. Conſiderāda morientis anguſtia. Mors à morſu pomi vetiti nomen habet. Mortis anguſtiā oſtendit amor vnionis.

POſt mortis ſentētiam videamus mortis anguſtiā. Mors quippe à morſu vel amaritudine nomē habet, quia primus homo per inobedientiā, lignum vetitum tetigit, & per morſum mortem amaram incurrit. Mortis autem anguſtiam oſtendunt, Amor vnionis, Dolor paſſionis, Terror damnationis. D

Amor vnionis oſtendit mortis anguſtiam: quoniam amor vitę pręſentis ita cunctos deuinxit, quod omnis homo deſtitutionem corporis ſui plangit: & vnitā proportione mirabili, corporis & animæ harmoniam, diſſolui ingemiſcit. Per mortem autem diſſoluitur matrimonium, quod tanto fuerat nexu concordiæ copulatum. *Siccinè ſeparat amara mors*: 1. Reg. 15. Quantumcunque autem quis deſideret, voluntate per gratiā ordinata, ad æternæ vitæ gloriam peruenire: tamen appetitu naturali refugit & horret ſeparationē animæ à corpore: vnde idem Apoſtolus, qui dicit Phil. 1. *Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto*: dicit 1. Cor. 15. *Nos qui ſumus in tabernaculo iſto, ingemiſcimus grauati, eo quod nolumus expoliari ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur quod mortale eſt à vita.* Petro quoque dixit dominus, Io. 21. *Cū eſſes iunior,* E *cingebas te, & ambulabas quo volebas. Cū autē ſenueris, alius te cinget, & ducet quo tu non vis.* Ecce Petrus etiam ſenex nō prorſus abiecerunt hunc affectum, quin mortem horreret: ducendus videlicet quo non vellet. Hic eſt affectus quem oſtēdit Chriſtus proximus paſſioni, dicens: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Matth. 26. Et iterū: *pater mi, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte; veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis.* Cū igitur hic affectus tam inſeparabiliter nobis inhæreat, manifeſtū eſt quod non ſine anguſtia poſſunt corpus & anima, tāto fœdere copulata, ſeiūgi. Deponitur autē in morte corpus, & ab anima ſeparatur, ac deſtituitur à ſua pulchritudine, quia vt dicit Ber. *Cuius erat ante gratiſſimus amplexus, fit eius in morte horribilis aſpectus.*

Exemplum.

A Vnde legitur in vitiſpatrum, quod cum quidam eremita tentaretur de pulchritudine cuiuſdam mulieris, audiens eam mortuam, poſt paucos dies cucurrit ad ſepulchrum eius, vt videret qualis eſſet amor eius, & aperto ſepulchro, abſterſit ſaniem de corpore cum pallio ſuo, & deformitatem & ſaniem opponebat tentationi ſuæ, dicens. *Vide qualis eſt amor tuus.*

Corpus humanū mortuū eſt horribile & fœdum.

Post ſeparationem corporis ſequitur etiam eius corruptio in carnis putrefactione & tabefactione. Sicut enim de putrefactione ſeu putredine concipitur & nutritur, ita in putredine ipſum corpus reuertitur. Iob. 25. *Homo putredo, & filius hominis vermis.* Idem 17. cap. *Putredini dixi, pater meus es, & mater mea.* Quia de nobilitate parentū nihil habet homo niſi putredinem, ad quam redit nobile corpus. Vnde eſt ſimilis glaciei, quæ aquæ filia, generat eam, quia in eam B reſoluitur; vnde

Simile.

Mater me genuit, eadem mox gignitur ex me. Sic mater corporis humani eſt putredo, quam poſtea ipſum generat, dum in eam reſoluitur tabefactum 2. Mach. 2. *Gloria peccatoris ſtercus & vermis, hodie extollitur & cras non inuenietur.* Eccl. 28. *tabitudo & mors imminent.* vnde cuidam dictum eſt in ſomnis.

Exemplum.

Diuide quicquid habes, fies cito liuida tabes. Quod cum feciſſet, volens eum diabolus facere deſperare, & pœnitere de bono facto reſpondit ei per ſomnium.

Somnia ne cures, quia fallunt plurima plures.

Item corruptio patet in vermium corruptione, & corroſione. Vnde filius hominis vermis: homo vermes de ſe generat, quantumcunque nobilis extiterit. C Eccl. 10. *Homo cum morietur hereditabit ſerpentes beſtias & vermes.* quia vt dicitur, de cerebro corporis buffo poſt mortem naſcitur; de renibus ſerpens, de ventre lumbrici, de carne vermes, de lingua aſtalabus, de pelle tinea. Et hæc de nobili corpore hominis naſcuntur, & illud conſumunt. Fuit quidam nobiliſſimus homo, cuius cum ſepulchrum precioſum euolutum oſtēderetur, ſubito inſilijt de ſepulchro illius, buffo rufus & maximus ſuper marmoreum pauimentum eccleſiæ; quem aliunde habuiſſe originem non æſtimo, niſi à carne ilius nobiliſſimi ibi ſepulti.

Exemplum humiliari ex putredine corporis,

Ex iſta vermium generatione debent humiliari homines nobiles, & potentes, quibus dicit beatus Bern. *Quid fœtidius humano cadauere, quid horribilius mortuo? cuius erat in vita gratiſſimus amplexus, fit in morte horribilis* D *aſpectus. Quid ergo proſunt diuitiæ, quid delitiæ, quid honores? Diuitiæ non liberant hominem à morte; delitiæ non liberant hominem à verme; honores non liberant eum à fœtore. quia qui modo ſedebat diues & glorioſus in throno, modo iacet pauper in tumulo. Qui modo delitijs veſcebatur, nunc à vermibus in ſepulchro conſumitur. Qui paulo ante in aula glorioſus aſtabat, modo in tumba ignominioſus, ſepultus iacet. Memorare ergo nouiſſima tua & in æternum non peccabis.* Idem Bern. *Non ſolum nouiſſima, ſed & prima, & media. Vide prima & erubeſce. Vide media & ingemiſce. Vide nouiſſima & contremiſce vel pertimeſce. Prima inducunt hominis pudorem. Secunda dolorem. Nouiſſima timorem.* Habetur autem huius corruptionis & tabefactionis exemplum 2. Mach. 9. de ſubita percuſſione regis Antiochi, de quo ibi dicitur, quod *apprehendit eum* E *dolor dirus viſcerum, & amara inteſtinorum tormenta.* Et poſt. *Ita vt de corpore impij vermes ſcaturirent, & viuentes in doloribus carnes eius effluerent; odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur* &c. Item actuum. 12. *Herodes autem veſtitus veſte regia concionabatur ad populum* &c. Et poſt. *Angelus autem domini percuſſit eum confeſtim, & conſumptus à vermibus, expirauit.* De cuius corruptione, carnis tabefactione & conſumptione, ſatis tangitur in hiſtoria eccleſiaſtica & ſcholaſtica.

Corpus humanū redit in cineres.

Item ex corruptione ſurgit corporis incineratio. Iob. 34. cap. *Deficiet omnis caro ſimul, & homo in cinerem reuertetur.* In ſignum huius ſuperponuntur ei cineres in capite ieiunij. Et dicitur ei. Memento quia cinis es, & in cinerem reuerteris. Gen. 17.

Dixit Abraham ad Dominum, loquar ad Dominum Deum meum cum ſim puluis & cinis. Huius elegans exemplum legitur de exercitu Sennacherib, quem Angelus Domini percuſſit, & in ſpacio vnius noctis in cinerem redegit, vt legitur in hiſtoria ſcholaſtica. Quod & tangitur Iſa. 37. Et 4. Reg. 19. 2. Paralip. 32.

ITEM dolor paſſionis oſtendit mortis anguſtiam, quantum in morte ſolent concurrere varia morborum genera, & membra ſic occupare ſingula, vt plures quandoque ſint morbi quam mẽbra. *Dolores morientis vehementes.* Dolores etiam irruunt tam vehementer intenſi, vt vires corporis eneruent, ſõnum auferant, quietem impediant, animum inquietẽt, ſenſus omnes perturbent, appetitum deſtituant, obtũdant memoriam, obnubilent intellectum, animam totam occupent & diſtrahant, vt nihil aliud ei cogitare B liceat, quã dolores. *Differre pœnitentiam qui ad mortem periculoſum.* Vnde Greg. *Tanta eſt ibi vis doloris, quod aliis non poſſit referri impetum cogitationis.* Quod multum deberent aduertere qui cogitant in fine pœnitere, & tunc primo de ſalute animæ ſuæ cogitare, quia quãdo aliquis habet aliquem amiciſſimum, quem ſemper habuit præ oculis, & cum videt anxium ad mortem, & habet vicinum infirmum, de cuius incommodo nũquam aut parum cogitauit, quem non habet prę oculis; non eſt mirum ſi minus dilectum quem non videt, tradat obliuioni, pro eo quem maxime dilectum, mori videt. *Simile.* Amicus quem carnales maximè dilexerunt corpus eorum eſt, minimè dilectus & qui non videtur, C ſpiritus eſt; qui tunc obliuioni traditur, & Deus ipſe. Pſal 6. *Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui.* Aug. in quadã Homil. *Percutitur hac animaduerſione peccator, vt moriens obliuiſcatur ſui, qui dum viueret oblitus eſt Dei.* Itẽ debent cogitare quod ita inexorabilis eſt mors, quod pro toto mundo non daret vnam diem aut horã de inducijs, vel aliquam moram: aut propter aliquem reuocaret, precibus aliquibus aut pretio, grauedinem infirmitatis.

Exemplum. VNDE cum quidam, vt dicebat Mag. Iacobus, longo tempore ſeruiſſet cuidam magno principi, & grauiter ægrotaret; cum aſtaret ei Dominus ſuus dicens, quod multum ei condoleret, & quod ſi quo indigeret, hoc ab eo peteret. Dixit æger, quod petebat pro omni ſeruitio quod ei fecerat, quod liberaret eum ab infirmi- D tate, vel ſaltem ad horam, & cum diceret quod hoc nõ poſſet facere, niſi ſolus Deus, ait eger: & ego illi qui ſolus facere poteſt hoc promitto. quod ſi me liberet, ei ſoli in perpetuum ſeruiam; quod & fecit.

Exemplum ITEM Rex Franciæ laborans ad mortem, & deſperatus à medicis, & poſitus in cinerem, vocauit omnes aſtantes, dicens, Ecce ego qui ditiſſimus eram, & nobiliſſimus de mundo, & potentiſſimus, pro omnibus diuitiis meis & potentia & amicis, non poſſum extorquere à morte inducias ab hac infirmitate per vnicam horam. Quid ergo valent iſta omnia? Et hoc dicens, omnes audientes concitauit ad fletum. Ipſe contra ſpem à Domino curatus, cum crederetur mortuus, reſurgens, & Deo gratus exiſtens, crucem accepit. Iob. 16. *Ego quondam opulentus, repente contritus ſum.*

Exemplum. NON ſic fecit quidam vſurarius, qui dum in extremis laboraret, fecit apportari ante ſe vaſa aurea & argẽ- E tea, promittens animæ ſuæ illa, & multo ampliora, vt agros, domos & alia; ſi adhuc cum eo remaneret. Et cum magis vrgeret eum dolor infirmitatis ait; ex quo non vis mecum morari, reddo te diabolo, & hoc dicens, expirauit.

CVM autem mors corporis ad pœnam purgatoriam pertinere credatur (nam per dolores huiuſmodi, nonnunquam in toto purgantur animæ, vel ſaltem in parte) ideo plerumque electi durius moriuntur: *Electi nonnunquam durius moriuntur quã reprobi, vt in hac vita purgentur.* quoniam in eorum morte tenduntur quandoque dolores, per quos venialia reſecantur. Sic purgatus eſt in vita Lazarus vlceribus plenus, vt mortuus ab Angelis in ſinũ Abrahæ cum iubilo portaretur; & diues moriens apud inferos ſit ſepultus Lucæ 16. Diues variis crapulatus ferculis, auribus obturatis, præcordijs obturatis, clamorem pauperis contempſit. Sed ecce poſt modicum vritur, ardet & æſtuat in inferno, qui mendicanti miſericordiam denegauit. Vbi ſunt diues cellaria tua, vinorum tam nobilitate, quam varietate repleta? vbi ſunt horrea, tantis granorum copijs cumulata? Non te purpura defendit à frigore, non byſſus tibi ſubuenit ab ardore. Nunquam quæ pateris incurriſſes, ſi de tantis horreis micam, ſi de tantis cellarijs guttam, pauperi miſericorditer impendiſſes. Sic ergo patet quòd Lazarus pauperem vitam ducendo, & mortem durã & miſerabilem ſuſtinendo, purgatus eſt. Similiter virum Dei miſſum ab Hieroboam in Bethel, leo propter culpam inobedientiæ purgandum, occidit; quem purgatum in morte, vltra tangere non præſumpſit; quin po- B tius tam ipſius mortui, quam eius aſini, cuſtos fuit. Nõ igitur mirari debemus, ſi iuſtos dure mori, & impios tranſire leuius audiamus: quomodo iuſto Dei iudicio, iuſti quandoque dure moriendo purgantur in hoc mũdo, ne puniantur acrius in futuro. Impij vero ſi quid boni fecerunt, quaſi pro remuneratione leniter moriũtur: pro malis autem quæ fecerunt, puniendi perpetuo reſeruantur.

NOTA in vitiſpa. de viro iuſto, pio & ſimplici, qui duram mortem ſuſtinuit, & propter plurimas tempeſtates & grandines, vix potuit corpus eius ad locum ſepulturæ deferri, vxor vero eius mulier impudica, cum ſerenitate aeris, & populi multa frequentia, fuit ad Ec- C cleſiam honorificè deportata.

ITEM terror deſperationis mortis oſtendit anguſtiã. *Terror deſperationis mortis oſtendit anguſtiam.* Imminente nempe mortis articulo, videntes dæmones quia modicum tempus habent, & ſi hominem illa hora perdiderint, non eum vltra recuperare valebunt, experiuntur plus ſolito vires ſuas, tentantes acrius, & proteruius infeſtantes, miſerum hominem in deſperationis foueam præcipitare conantes, vt eum ad pœnalia loca pertrahant, & illi ſint tortores in pœnis, cuius fuerunt ſuaſores in vitiis, propter quod bene dicitur, Eccleſ. 8. *Non eſt in hominis ditione prohibere ſpiritum;* ſcilicet exeuntem à corpore. Non enim poteſt homo mortem ſuam impedire vel differre. Sed tunc quaſi reus de carcere, rapitur ad tribunal iudicis, propria corporis recepturus, ſecundum illud 2. Corinth. 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſque* D *propria corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum.* Sequitur. Nec *habet poteſtatem ſui*, ſc. licet vel diſponendi ſua in die mortis, anxietate morbi & debilitate corporis impeditus. *Nec ſinitur quieſcere ingruente bello*, id eſt in curſu dæmonum. Ait enim B. Bern. *hoſtium noſtrum maligni ſpiritus obſident, & aduentum noſtrum illæ horrendæ effigies praeſtolantur.* Idem. *Quomodo non mors peccatorum peſſima, vbi non ſubuenit vita? formido exire, & in ipſo contremiſco portus ingreſſu, dum non confido prope aſſiſtere qui excipiat exeuntem. Quid enim, ſecure non exeo, ſi non Dominus ipſe cuſtodiat exitum meum, heu ero ludibrio dæmonum intercipientium me, non aſſiſtente qui redimat, neque qui ſaluum faciat.* De mortis anguſtia, tam ex dolore paſſionis, quam ex terrore damnationis, Pſ. pulchre loquitur Pſ. 17. dicẽs. *Circundederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me, dolores inferni circundederunt me, præoccu-* E *pauerunt me laquei mortis.*

Quatuor coanguſtant hominem tẽpore mortis. DILIGENTER attẽde quatuor quæ mortis tempore infelicem animam coanguſtant. Primum eſt multiplex corporalis infirmitas, *1 Corporalis infirmitas.* quæ notatur cum dicitur: *Circundederunt me dolores mortis.* Ecce quod irruunt infirmitates variæ vndique circundantes, vt quandoque plura ſint dolorum genera, quam membra. Item cum hoc quòd multæ ſunt, & graues ſunt, doloroſæ & grauiter affligentes, & adeo ſunt dolores vehementer intenſi, quod harmoniam corporis omnino deſtruunt, & animam à corpore ſeparari compellunt. Secundũ eſt multiplex occurrens iniquitas, *2. Occurrens iniquitas.* quod notatur cum dicit. *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Ibi iniquitates omnes quas feci, rapide & fortiter irruẽtes. Iuſto enim Dei iudicio fit, vt qui in vita pęnitere noluit, nec de ſuis cogitare peccatis, de omnibus tunc ſimul irruentibus

deſperabiliter conturbetur. Vnde Dominus per Pſal. ait miſero peccatori Pſal. 49.. *Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.* *Tertium* eſt conſideratio ſupplicij infernalis, quod notatur cum dicit: *Dolores inferni circundederunt me.* Et hoc rectè ſequitur ad præcedens, ex quo namque conſiderat omnia peccata ſua, de quibus non egit pœnitentiam, nec deinceps ſe ſperat agere poſſe; nō reſtat aliud niſi quod pro omnibus æternaliter cruciètur. Pluraliter autem dicit *dolores*, quia non ſolum ſecundum menſuram culpæ erit & menſura pœnæ, verum etiam ſingulis peccatis, pœnæ ſingulæ reſpondebunt: vt aliæ pro aliis, diuerſę pro diuerſis, & grauiores pro grauioribus infligantur. *Quartum* eſt aſpectus dæmonum nimis terribilis. Quod notatur cum dicit: B *Præoccupauerunt me laquei mortis.* Dæmones nominantur laquei mortis, quia infelicem animam illaqueant, ne pęnitere poſſit, & veniam poſtulare; & ſic illaqueatam, ad mortem pertrahant infernalem. Quando enim illaqueant dæmones per conſenſum proprium & conſuetudinem, tunc fortiſſimæ detinent alligatam, vt ad pœnitentiam ſe mouere non poſſit: dicit autem, *præoccupauerunt*, videlicet ante prolationem damnationis à iudice, & ante ſeparationem animæ à corpore. Dæmones nempe tantæ ſunt præſumptionis & proteruiæ, vt non expectent miſerum peccatorem ſibi tradi à iudice per ſententiam diffinitiuam; Sed in eo dominium & poteſtatem, quaſi de iure acquiſitam vſurpant, vnde ſaluator loquens Hieruſalem in perſona peccatorum; Luc. 19. ait. *Venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo.* C Inimici ſunt maligni ſpiritus, qui animam à corpore exeuntem obſident, quam vallo circundant; quia ante mentis eius oculos reductis iniquitatibus quas perpetrauit, hanc ad ſocietatem ſuæ damnationis trahentes coarctant, vt in ipſa extremitate vitæ poſita, & à quibus hoſtibus circumcluſa ſit videat, & tamen euadendi aditum inuenire non poſſit: quia operari iam bona non licet, quæ cum licuit agere contempſit. De quibus apertè ſequitur, *& circundabunt te, & coangustiabunt te vndique* quoniam ei non ſolum operis, verum etiam locutionis atque inſuper cogitationis iniquitates replicant, vt quę prius dilatauit in ſcelere, ad extremum de omnibus coanguſtetur in retributione.

Conſideratio ſupplicij infernalis.

Aſpectus dæmonum.

D Sciendvm quòd ſicut docet Greg. 4. lib. Dial. huiuſmodi terribiles viſiones quandoque ad vtilitatem & correctionem ipſorum videntium, quandoque verò ad vtilitatem audientium oſtenduntur, ſicut declarat B. Greg. per exempla. *Ait enim.* Inquietus valde Theodorus nomine puer fuit, qui in meum monaſterium fratrem ſuum neceſſitate magis quam voluntate ſecutus eſt, cui graue erat ſi quis ei de ſalute ſua aliquid loqueretur: bona autem non ſolum facere ſed etiam audire non poterat, nunquam ſe ad ſanctæ conuerſationis habitum venire, iurando, iraſcendo, deridendo, teſtabatur. Cum autem perductus ad mortem extremum ſpiritū ageret, conuenerunt fratres vt eius exitum orando protegerent, iam corpus eius ab extrema fuerat parte præmortuum, in ſolo tantummodo pectore vitalis adhuc calor anhelabat, fratres autem tanto cęperunt enixius orare, quanto eum videbant ſub celeritate diſcedere, cum repente cœpit clamare, magniſq; vocibus orationes eorum interrumpere, di- E cens. Recedite, recedite: Ecce draconi ad deuorandū datus ſum, qui propter veſtram præſentiam me deuorare non poteſt. Iam in ore ſuo caput meum abſorbuit, date locum ne amplius me cruciet, ſed faciat quod facturus eſt. Dicentibus autem ei fratrib. Frater quod loqueris, ſignum tibi ſanctæ crucis imprime? Ille cum magnis clamoribus reſpondebat. Signare me volo, ſed nō poſſum, quia ſquamis huius draconis premor. Tūc fratres in terram proſtrati cęperūt pro ereptione illius vehemēter orare. Et ecce ſubito cœpit æger magnis vocibus clamare dicens, Gratias ago Deo, quia draco qui me deuorandum acceperat, orationibus veſtris expulſus, ſtare non potuit. Modo pro peccatis meis intercede te, quia paratus ſum conuerti, & funditus habitum relinquere ſecularem. Poſtquam vero toto ad Deum corde conuerſus eſt, diuque flagellis attritus, tunc eius anima carne ſoluta eſt. Conſtat proculdubio quòd iſti pro vtilitate ſua, hæc viſio à pio domino miſericorditer eſt oſtenſa.

Exemplum.

At contra Criſaurius nomine, tantum plenus vitiis, quantum rebus, ſuperbia tumidus, carnis voluptatib. ſubditus, in acquirendis rebus auaritiæ facibus accenſus, cum Dominus tot vitiis finem imponere decreuiſſet, corporali moleſtia percuſſus eſt. Qui ad extremū veniens, eadem hora qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit nigerrimos ſpiritus corā ſe aſſiſtere, & vt eum ad inferni clauſtra perducerent vehemēter vrgere. Cœpit ille tremere, palleſcere, ſudare, magniſque vocibus inducias petere, filiumque ſuum nomine Maximum (quem ipſe iam monachus monachū vidi) nimis turbatis clamoribus vocare, dicens. Maxime curre, nunquam tibi aliquid mali feci, in fide tua me ſuſcipe. Turbatus mox Maximus affuit lugens, & perſtrepens familia conuenit. Ipſi autē malignos ſpiritus quos ille grauiter inſiſtentes tollerabat, videre non poterant: ſed eorum pręſentiam, in confuſione, pallore, ac tremore illius qui trahebatur, videbant. Pauore autem tetrarum earum imaginum huc illucque vertebatur, in lectulo iacebat in ſiniſtro latere, aſpectum eorum ferre non poterat, vertebatur ad parietem, ibi aderant. Cumque conſtrictus nimis, relaxari ſe poſſe deſperaret, cœpit magnis vocibus acclamare, Inducias vel vſque mane. Sed cum ſic clamaret, in ipſis vocibus de habitaculo ſuę carnis emiſſus eſt. De quo nimirum conſtat, quia iſta pro nobis non pro ſe viderit, vt eius viſio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat.

Exemplum.

Idem. Monachus quidam magnæ æſtimationis bonis moribus videbatur, & in omni ſua actione compoſitus. Sed ſicut ex fine patuit, longe aliter quam apparebat fuit. Nam cum ſe ieiunare cum fratribus demonſtraret, occulte manducare conſueuerat. Quod eius vitium, omnino fratres neſciebant. Sed corporis ſuperueniente moleſtia, ad extrema perductus, fratres omnes qui in monaſterio erant, ad ſe congregari fecit. At illi à tali vt putabant viro conuocati, magnum quid ac D delectabile ſe ab eo crediderunt audire. Quibus ipſe afflictus ac tremens compulſus eſt dicere, cui hoſti traditus cogebatur exire. Nam dixit: Quando me vobiſcum ieiunare credebatis, occulte comedebam, & nūc ecce ad deuorandum draconi ſum traditus, qui cauda ſua pedes meos & genua colligauit, caput vero ſuum intra meum os mittens, ſpiritum meum ebibens abſtrahit. Quibus dictis ſtatim defunctus eſt, & vt pœnitendo liberari poſſet à dracone quem videbat, expectatus non eſt. Conſtat quod ad ſolam vtilitatem audientium non ſuam hoc viderit, qui hoſtem cui traditus fuerat & innotuit, & non euaſit.

Exemplum.

Item narrat Beda de geſtis Anglorum, quod Rex Enrendus, quendam iuuenem grauiter ægrotantem vt confiteretur admonuit. Qui reſpondit quod hoc in infirmitate non faceret, quia ſodales inſultarent ei, quod hoc non ex deuotione, ſed timore mortis, & de- E fectu cordis egiſſet; ſed poſtquam conualuiſſet libenter hoc faceret. Cum autem infirmitate amplius aggrauata Rex eum iterum viſitaſſet; dixit ille, quòd tūc nec deinceps eſſet aliqua viſitationis eius vtilitas, eo quod duo iuuenes pulchri & albi ad eum intrauerant, quorum vnus portabat librum pulchrum paruulum, in quo ſcripta erant bona quę fecerat, ſed perpauca. Poſtea vero innumerabilis exercitus malignorum ſpirituum, quorum maior protulit librum enormis magnitudinis, ponderis importabilis, & deformitatis horrendæ, in quo ſcripta erant teterrimis litteris omnia ſcelera quęcunque fecerat, & cogitauerat æger ille. Dixerunt autem maligni ſpiritus illis albis. Quid ſtatis hic? Recedite, quia noſter eſt iſte. Qui-

bus

bus alij dixerunt, verum eſt. Ducite eum in damnationis abyſſum. Duoque malignorum ſpirituum percuſſerunt me, ait infirmus, vnus in caput, alius in pedes. Cum autem ad cor peruenerint moriar, & portatus à dæmonibus pertrahar ad infernum. Quod & factum eſt. Non pro ſe vidit iſta, quæ ſibi non profuerunt, ſed pro alijs, ne ſimiliter pænitere differant, ait Beda.

Exemplum. Idem etiam narrat de quodam fabro, qui propter neceſſitatem operum, in quodam monaſterio ſuſtentatus à fratribus, irreligioſe viuebat, ebrietati ac alijs vitijs ſeruiebat, magiſque nocte in officina ſua conſueuerat reſidere, quàm ad orandum ire. Qui infirmatus & ad extrema perductus, vocatis ad ſe fratribus, narrauit ſe videre inferos apertos, & ſathanam demerſum in profundum, & Caypham cum cæteris qui Chriſtum dominum occiderunt, ſibique locum præparatum cum eis. Cunque fratres hortarentur eum ad pænitentiam, deſperans reſpondit, quòd iam non erat ei tempus immutandi vitam: ex quo iudicium ſuum viderat iam completum. Qui ſine viatico obiẽs, extra monaſterium eſt proiectus. Hæc vidit, vt deſperata ſalute miſerabilius periret, ſicut beatus Stephanus vidit Cælos apertos, vt ſuſtineret conſtantius & illuc lætius perueniret.

De præſentia mortis.

DISTINCTIO IV.

3. Conſideranda mortis præſentia.

POST mortis ſententiam & mortis anguſtiam videamus mortis præſentiam, quæ bene notatur 2. Regum 14. *Omnes morimur.* Ex virtute enim verbi præſentis temporis, mortis præſentia deſignatur. Et amplius dicit. 1. Corin. 15. *Quotidie morior.* Nam media vita in morte ſumus. Mors enim quotidie tollit portionem aliquotam vitæ noſtræ. Nam ſi creſcimus, vita decreſcit: Quia ſecundum Auguſt. *Quicquid viuitur, de ſpacio viuendi demitur, & quotidie fit minus minuſque quod reſtat, vt omnino nihil aliud ſit tempus vitæ huius, quàm curſus ad mortem.* Conſideremus igitur mortis prçſentiam, Horis omnibus meditandam, Locis omnibus expectandam, Cunctis mentibus metuendam, Modis omnibus tolerandam. Quoniam autem horis omnibus à morte carpimur, ideo mortem horis omnibus meditemur.

Meditatio mortis ad multum vtilis.

1. Horrorem incutit.

Sciendum eſt autem quod meditatio mortis multum eſt vtilis, profunde non perfunctoriè meditanti. *Primo* quidem horrorem incutit. Non eſt enim tam prophanus, tam inſanus, tam inſenſibilis, aut tam miſerabilis, qui non vehementer horreret, ſi diligenter inſpiceret, & in corde ſuò profundius ruminaret quod morietur, & neſcit vbi, quando, vel quomodo; vtrum ſenſus, memoriæ, vel loquelæ facultatem habebit: an conſcientiam ſuam diſcutere, an peccata ſua recolere, an gratiam compunctionis obtinere valebit. Tunc enim forſitan nec de Deo, nec de ſeipſo cogitare licebit; quia ſecundum Auguſt. *percutitur hac animaduerſione peccator, vt moriens obliuiſcatur ſui, qui dum viueret oblitus eſt Dei.* Tunc ô miſer homuncio, circundabunt te dolores corporis, anguſtiæ mortis, terror iudicij, horror inferni. Tunc te miſerum, maligni ſpiritus obſidebunt; tunc exitum tuum horrendæ illæ effigies expectabunt, tunc ſecundum Euangelicam veritatem, circundabunt te inimici tui vallo, & circundabunt te vndique, & ad terram proſternent te. Tunc ſi poterunt, te in deſolationis abyſſum, & in baratrum deſperationis immittent. Rurſus tunc ante faciem tuam reuoluetur horrenda congeries omnium peccatorum &c. *Requi. ſupra.* O miſer homuncio, quis te tunc exeuntem excipiet? quis recognoſcet, quis conſolabitur, quis comitabitur, quis hoſpitabit?

Exemplum. *Iuuenis* quidam dux Lotharingiæ cum eſſet in extremis, reſpiciens domos ſuas & caſtra, dicebat. O Domine Deus quantum contemnendus eſt mundus iſte, quia ego qui tot habeo caſtra & palatia, & tot potui hoſpitare, neſcio quo adhuc in nocte hac debeo ire, aut quis me debet hoſpitare.

2. Torporem excutit.

Secundo meditatio mortis torporem excutit. Hic eſt ſtimulus pungens aſinum, & calcar laſciuum & diſcolum vrgens equum. Ideo monet ſapiens Eccl 9. *Quodcunque poteſt manus tua inſtanter operare, quia nec opus &c.* Eccl. 14. *Si habes benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer. Memento ſi quoniam mors non tardabit.* Nota bene & expone.

3. A peccato reuocat.

Tertio meditatio mortis à peccato reuocat. Facit enim hominem dimittere, & deteſtari peccatum, ſecundum illud Eccl. 7. *In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua & in æternum non peccabis.* Qui recolit de morte, cogitare debet quod cauſa mortis peccatum eſt. Gen. 2. *Quacunque die comederis morte morieris. Dicitur,*

Exemplum. in hiſtoria tranſmarina, Quòd cum Bragmanni ab Alexandro peterent immortalitatem ſibi dari, & ipſe ſe hoc non poſſe dare diceret, cum ipſe eſſet mortalis, dixerunt: tu ergo cum ſis mortalis, quare tot mala faciendo diſcurris? quaſi dicerent, ab his malis mors te deberet reuocare.

4. Ad pænitentiã prouocat.

Quarto memoria mortis ad pænitentiam agendum prouocat. *Quia enim* ſecundum Gregor. *minus eſt mala non agere, niſi etiam quiſque ſtudeat & bonis operibus inſudare,* non ſufficit ad ſalutem à peccatis perpetratis ceſſare, vel perpetranda cauere, niſi & ſtudeat homo de perpetratis pœnitentiam agere; ſecundum illud Matth. 4. *Genimina viperarum quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo dignos fructus pænitentiæ.* Quod autem memoria mortis prouocet ad pœnitentiam, patet per illud Iſa. 39. Ezechias enim audito, *morieris tu & non viues,* fleuit. Item Niniuitæ audita comminatione ſubuerſionis & mortis, pœnitentiam egerunt 1. Ion. 3. Item dicitur in vitiſpatrum, quòd quidam ſanctus Abbas dicebat, *Memor eſto ſemper exitus tui, & ne obliuiſcaris extremi iudicij, & non erit delictum in anima tua.* Et beatus Gregor. ait. *Cum culpa animum tentat, neceſſe eſt vt breuitatem ſuæ delectationis aſpicias, ne ad viuacem mortem iniquitas rapiat.*

Exemplum. Exemplum de quodam diuite peccatore, qui cum diu male vixiſſet, & ſemel ad confeſſionem veniens, nullam à confeſſore pœnitentiam recipere vellet; dicens quod pœnitentias agere nec conſueuerat nec valeret, tandem confeſſor vix ab eo potuit extorquere, quod quolibet die faceret ſibi dici mane quando ſurgeret, & ſero quando lectum intraret: Domine vos moriemini, vel aliquid æquipollens. Quod cum multis diebus dictum ei fuiſſet, nec nomen mortis auditum, eius animum pænetraret, tandem diuino nutu cõpunctus expauit, aduertens quod indubitanter decederet, ſed ignorabat quando vel quomodo ex hac vita migraret. Hoc autem conſtabat ei, quod niſi vitam ſuam corrigeret, ſine fine periret. Confeſtim igitur confeſſus, omnino ſe mandatis confeſſoris expoſuit, vitamque ſuam in melius commutauit.

Exemplum. Item cum quidam pyratę eſſent in tempeſtate poſiti, vouerunt quod confiterentur ſi euaderent. Euadẽtes confitentur cuidam eremitæ. Cumque ſuaſu aliquorum, eidem confiteretur magiſter eorum, arguitur ab eo de flagitijs ſuis, & ad Papam mittitur. Ille autem eum occidit, Idem fecit de alio. Tertio autem confitẽs tractatur blande, & iniungitur ei, cum non poſſet euelli à malitia ſua, vt ſaltem hoc faceret, quod quotieſcunque aliquis moreretur, ſi poſſet adiuuaret eum poni in terra, & cogitaret qualis fuiſſet mortuus, & qualis ipſe eſſet futurus, & quod idem fieret de eo cito. Qui cum ſæpe hoc faceret, & de morte frequenter cogitaret: horruit ſtatum ſuum, & fugiens ad eremum arctiſſimam pænitentiam egit.

5. Ad liberalitatem prouocat.

Quinto memoria mortis prouocat ad munera largitatis. Alexander vt cognouerat quod moreretur, dimiſſit regnũ pueris ſuis, 1. Mach. 1. Multi timore mor-

tis condunt & ordinant teſtamenta, & dant eleemoſynas, & amicos ſibi faciunt, & interceſſores acquirunt, ſecundum conſilium Domini, Luc. 6. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c.* Ambroſ. *Non ſunt hominis bona quæ ſecum portare non poteſt, ſola autem miſericordia comes eſt defunctorum.* Dicitur quod quidam Burgenſis Pariſien. parauit feretrum ſuum in camera ſua, in quo deferretur cum moreretur, vt per hoc mortis memoriam haberet, & prouocaretur ad opera miſericordiæ, & in die defunctorum replebat illud panibus, quos pauperibus dabat, dicens. Ecce cito moriar, & quis memorabitur mei?

6. Opera vanitatis reprobat.

Sexto reprobat opera vanitatis. Omne mundi gaudium, & omnem ineptam lætitiam, & huiuſmodi B contemnit, qui de mortis amaritudine recordatur, ſecundum illud Eccl. 2. *Riſum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid ſruſtra deciperis?* Idem 7. *Melius eſt ire ad domum luctus quam ad domum conuiuij. In illa enim finis docetur omnium.* Idem 11. *Si multis annis vixerit homo, & in his omnibus lætus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis, & dierum malorum, qui cum venerint vanitatis arguentur omnia quæ in mundo ſunt.*

7. Ad cupiditatis contemptum excitat.

Septimo in meditatione mortis contemnitur mundi cupiditas. Ad contemptum mundi & omnium terrenorum multum valet meditatio mortis. Iob. 1. *Nudus egreſſus ſum de vtero matris meę, nudus reuertar illuc.* Idem. 27. *Diues cum dormierit nihil ſecum auferet, aperiet oculos ſuos, & nihil inueniet.* Pſal 48. *Ne timueris cum diues factus fuerit homo &c.* Ideo Hieron. *Facile contemnit* C *omnia qui ſe ſemper cogitat moriturum. Vnde* legitur in Barlaam, quod cum videret Ioſaphat ſenem decrepitum, audiens quod omnes ſi diu viuant, habent ad hanc miſeriam deuenire, niſi prius morte pręueniantur, incepit cogitare de morte, & inde delectabilia abhorrere.

Exemplum.

Dicitvr quod cum frater Greg. audiens legi in Biblia de antiquis, ille vixit tot annis, & iſte tot, & mortuus eſt, mundum contemnens intrauit ordinem prædicatorum, vbi factus eſt maximus magiſter in Theologia, & contemptor mundi & ſui.

Exemplum.

Item cum Eccleſia conſecraretur in qua erat comes ſepultus, & deberet inde extrahi propter conſecrationem, patefacto eius ſepulchro, apparuit immaniſſimus bufo ſuper faciem eius eum corrodens, & D alij vermes & ſerpentes; ad quorum aſpectum & horrorem omnes reſilierunt. Filius autem dicti comitis iuuenis, hoc audiens acceſſit, & viſa carnis paternæ ſanie & vermium diuerſitate & horrore, incæpit meſtus cogitare de morte, & quam vanæ ſunt mundi diuitiæ & deliciæ & honores. Vnde relictis omnibus fugit, cogitans ſe beatum fore, ſi pauper fieret pro Chriſto. Quidam autem domicelli citius eum ſequentes & inuenientes, nec eum reuocare valentes, venditis equis, & rebus, & pro Deo erogatis ad monitionem eius, eum pauperem pauperes ſequebantur, multa conuitia propter Deum ab omnibus ſuſtinentes. Poſtea Romam venit, vbi factus eſt carbonarius, & ſecretum ſuum cuidam cardinali, cui confeſſus eſt, & ſtatum ſuum reuelauit. Cum autem poſt plures annos ſemel vrbem intraſſet ad vendendum carbonem, & in domum dicti cardinalis confeſſoris ſui carbones deportaſſet, arreptus ibi infirmitate, poſt ſuſcepta ſacramenta omnia, pauper iacens ſub gradu ad Dominum E migrauit. Quo facto, omnes campanæ vrbis per ſe ſonuerunt. Quod cum Papa miraretur, Cardinalis confeſſor eius reuelauit cauſam, homines autem terræ ſuæ exeuntes in curiam, audientes hoc, quem viuum quærebant, mortuum inuenerunt.

Exemplum.

Ad idem facit exemplum quod ponit Barlaam ad Ioſaphat, de homine, qui fugiens vnicornem, incidit in barathrum, in quo arbuſcula apprehendens, vidit in eius radice duos mures, vnum album, alium nigrum, radicem arboris continue corrodentes, in fundo vidit draconem horribilem aperto ore ipſum deuorare volentem. Eleuatis autem oculis, vidit ille modicum mellis in arboris ſummitate. Qui omnium prædictorum oblitus, totum ſe contulit ad mellis dulcedinem. Sed dum non aduertit, arbore corroſa à muribus, in profundum ſubito corruente draco cōtinuo ipſum deuorauit. Vnicornis eſt mors. Barathrum mundus. Arbuſcula, vitæ præſentis miſeria, quæ albo & nigro mure, i. die & nocte conſumitur inceſſanter. Draco expectans, diabolus, inſidians & exitum noſtrum deſiderās ad perdendum.

8. Ad humilitatem monet.

Octavo in meditatione mortis inſtruitur cordis humilitas, vnde antiqui humiliare ſe volentes, ponebant cinerem ſuper capita ſua, in memoriam quod cinis eſſent, Eccl. 10. *Quid ſuperbis terra & cinis?* Gen. 18. *Loquar ad Dominum meum, cum ſim puluis & cinis.* Cum Alexander nauigaret per quendam fluuium Paradiſi, vt veniret ad hortum eius; quidam ſenex de rupe apparens ei, ſuaſit ei regreſſum, & dedit ei lapidem precioſum pulcherrimū dicens ei quod in eius pondere cognoſceret valorem ſuum. Lapis ergo ille poſitus in ſtatera nudus, omnia ponderabat quæcunque in alia lance ponebantur: coopertus puluere nihil ponderabat, ſed ei præponderabat feſtuca vna. In hoc dabatur ei intelligi, quod viuus aliis omnibus præpōderabat, mortuus autem & opertus ſepulchro, nihil. *Item* homo ad modum pauonis viſis pennis ſuperbit, & rotam caudæ viſis pedibus deponit, ſcilicet viſo fine.

Exemplum de lapide qui omnia ponderabat.

Simile.

Exemplum.

Item legitur in vita Ioannis eleemoſynarij patriarchæ Conſtantinopolitani, quod conſuetudo Imperatorum erat, cum eſſent electi prima die coronationis C ſuæ, veniebat latomus ferens in manu ſua tres aut quatuor partes marmoris diuerſorum colorum, dicens. Iubeat imperator, de quo genere marmoris velit ſibi fieri monumentum. Per hoc inſinuantes, quod tanquam mortalis homo cogitaret de morte, curam animæ ſuæ ageret, piè regeret regnum ſuum, ſubditos ſuos non contemneret, nec ſe ſuper alios arroganter efferret.

Exempla.

Idem Ioannes eleemoſynarius factus Patriarcha, fecit fieri ſepulchrum imperfectum, & in præcipuis ſolemnitatibus ſtatuit quendam qui ei diceret, cum eſſet in loco honoris ſui. Domine imperfectum eſt ſepulchrum tuum. Iube illud perfici, quia neſcis qua hora fur veniet. *Item* dicitur, cum Papa conſecratur, & in ſummum honorem extollitur, quod ſtuppa comburitur in eius oculis, & ei dicitur, ſic tranſit gloria D mundi, quaſi diceret, cogita te cinerem & mortalem.

Item ad hoc facit exemplum de Achab. 3. Reg. 21. qui cum audiret mortem ſibi imminere, quam minabatur ei Helyas indutus eſt ſacco, & ambulabat demiſſo capite, & dicit Dominus ad Helyam, *nonne vides Achab humiliatum coram me? &c.* Cogitās enim de morte, inuenit in ſe materiam humiliationis, & cauſam; fragilitatem ſuam conſiderans, & ſciens ſe cito in puluerem redigendum, omni gloria mundiali, opulentia temporali, pulchritudine & robore corporali poſt modicum ſpoliandum: ac ſic non intumeſcit per ſuperbiam, ſed potius per humilitatem veram comprimitur in ſeipſum. Quis enim tam ſuperbus, præſumptuoſus, elatus, ſi profunde cogitet quod quamcito anima ſeparatur à corpore, corpus marceſſit & corrumpitur; fitque cadauer, quo nihil vilius, nihil fœdius, nihil fætidius, nihilque horribilius inuenitur. Quid enim verbi E gratia ſic aerem inficit, tam graues exhalationes emittit, olfactum hominis ſic contriſtat, aſpectumque moleſtat, vel eius complexionem tam vehementi alteratione corrumpit. Nullus vnquam fuit ita charus homini dum viuebat, cuius aſpectum conſortiumque cadaueris mortui, non horreſcat.

Carnem edomat.

Nono in mortis meditatione carnis feruor deprimitur. Grego. *Nihil adeo valet ad edomanda carnis deſideria, quam cogitare qualis mortua ſit futura.* Sicut mulier volens filium ablactare, aliquid amarum apponit vberibus, vt puer amaritudinem ſentiendo, ab vbere abſtrahatur: ſic homo mortis amaritudinem præuidens, à delitijs carnis retrahitur. Eccleſiaſtic. 41.

O mors quam amara eſt memoria tua homini iniuſto. Nota exemplum de eremita abſtergente ſaniem à muliere mortua, & apponente narib. ſuis cum tentaretur. Iob 2. *Sedens in ſterquilinio, teſta,* id eſt mortis memoria, & fragilitatis, & fractione corporis *ſaniem*, tentationis, ſcilicet peccati, *radebat.* Hoc autem prætermittendum non eſt quod tanto viliora fœtidioraque ſunt cadauera, quanto delicatius in crapulis & luxurijs fuerint enutrita. Nam caro quæ nunc delicatis cibis alitur, paulo poſt ſcaturire vermibus agnoſcetur, vt in ſepulchro ſit eſca vermium, quæ delectabiliter ſaginatur affluentia ferculorum, & quanto nunc ſibi procurat ſuauiorem ciborum molliciem, tanto grauiorem exhalabit putrefacta fœtorem, ſicut euidenter oſtenditur, 2. Mach. 9. Vbi de ſuperbiſſimo & impijſſimo Antiocho dicitur, B quod *de corpore impij vermes ſcaturiebant, & viuentes in dolore carnes effluebant, ita vt odore eius & fœtore, totus eius exercitus grauaretur, nec ipſe etiam fœtorem ſuum ferre poſſet.*

Cvivsdam ducis Venetiarum vxor delicata nimis, communibus aquis ſeſe dedignabatur abluere, ſed procurabat ſibi fieri balneum de collecto laborioſius cæli rore: cibos conciſos minutius à famulorum manibus, proprijs non tangebat, ſed ori ſuo fuſcinulis aureis adhibebat, redolebat, vel fœtebat potius, eius corpus & cubiculum, multo vapore aromatum diuerſorum. Sed vibrato ſuper eam mucrone diuini iudicij, corpus eius omne computruit, nec fœtorem eius quiſquam ferre potuit, C niſi quòd ex ancillis vna, non ſine multarum ſpecierum auxilio, raptim dominæ miniſtrabat, & protinus fugiens abſcedebat, & ſic miſerabiliter cruciata, diem clauſit extremum, cunctis lætantibus, relinquens poſteris meditationis exemplum, vt carnis delicias abhorrentes, iugiter habeamus ante cordis oculos finem noſtrum.

10. Vitam præſentem dirigit. Simile.

Decimo per meditationem mortis vita præſens dirigitur: quia qui de morte cogitat, eſt ad modum nauigantis, qui regendo nauem in fine ſe ponit. Item ad modum iumenti, quod cauda ſe defendit. Item ad modum auis, quæ cauda in volando ſe regit. Vnde Iob 12. *Interroga iumenta, & docebunt te, & volatilia cæli & indicabunt tibi.*

11. Ad mortis ſupplicium euitandum valet.

Vndecimo meditatio mortis valet ad mortis ſupplicium euitandum, D cuius iſta mors, non niſi vmbra reputatur & introitus. In paſſione ſancti Andreæ dicitur. Egrediuntur homines à corpore rei & nudi, nihil ſecum præter peccata portantes.

12. Ad vitæ æternæ deſiderium accendendum.

Dvodecimo valet ad æternæ vitæ deſiderium accendendum, cuius ipſa mors eſt introitus, Iob 3. *Quaſi effodientes theſaurum vehementer gaudent, cum inuenerint ſepulchrum.* Eccl. 41. *O mors quam bonum eſt iudicium tuum &c.* Et poſt. *Noli metuere iudicium mortis.* Sap. 3. *Viſi ſunt oculis inſipientium mori, illi autem ſunt in pace.* Sic igitur euidenter apparet quanta bona proueniant ex meditatione mortis. Vnde Hierony. dicit: *Sententia Platonis eſt, quod ſumma philoſophia eſt mortis meditatio.* Et in vitiſpatrum dicitur, quod Theophilus Epiſcopus moriens dixit; *Beatus es abba Arſeni, quia ſemper hanc horam ante oculos habuiſti.* Semper igitur habeat homo memoriam mortis ante oculos cordis ſui; E ſicut ſpeculum in quo ſe videat, vitam ſuam conſideret, & attendat.

Mors eſſe omni loco expectanda.

¶Consideremvs etiam mortis præſentiam locis omnibus expectandam, quoniam eius aduentus nobis eſt inopinabilis & incertus. Nihil enim morte certius, nihil incertius hora mortis, nihil venit velocius, nihil inuadit acrius, nihil poteſt crudelius impugnare. Ille in locis omnibus nos expectat, & nos ſi ſapientes fuerimus eam vbique expectare debemus.

Circa mortem quatuor ſunt incerta, ſcilicet ſtatus, locus, tempus, & modus.

Circa mortem autem quatuor ſunt incerta, ſcilicet ſtatus, locus tempus, & modus, ſiue genus. *Status,* quia neſcit homo in quo ſtatu morietur, in bono vel in malo, in charitate, vel extra. Eccl. 9. *Neſcit homo vtrum amore vel odio dignus ſit.* Item neſcit vtrum iuuenis, vel ſenex; diues, vel pauper; compos mentis, vel mente alienatus, *Item* dubium eſt ei de loco. Neſcit homo vtrum moriatur in mari aqua vel terra, in aere vel igne. Ideo Dominus noluit mortis diem eſſe certum, vt in omni loco timeretur mors. Sen. *Mors inſidiatur tibi in omni loco, & tu eam in omni loco ſecurus expecta.*

Exemplum.

Debemus facere ſicut miles, qui cum pugnaret cum aduerſario ſuo in duello, & vterque videret quod non poſſet alium ſuperare, nocte ſuperueniente communi conſenſu egreſſi ſunt campum, tali conditione quod vterque diffidauit alterum, ita quod vbicunque eum inueniret, ſi poſſet eum occideret. Ideo alter timens fortitudinem aduerſarij & violentiam, in nullo loco volebat incedere ſine armis. Ita debet quilibet vbique ferre arma pœnitentiæ 1. Corinth. 6. *Per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris. Item* tempus mortis voluit B Dominus incertum eſſe, vt omnis hora ſuſpecta haberetur. Matth. 24. *Vigilate quia neſcitis horam neque diem.* Si enim intrares domum, & ſcires quod aliquis in domo illa accederet & te occideret, proculdubio ad te omnes accedentes timeres & ſuſpectos haberes. Sic tu intrans in mundum hunc, certus debes eſſe, quod aliqua hora te occidet, & neſcis quæ ſit illa, & ita omnes debes ſuſpectas habere. Item incertum eſt genus mortis, quia homo res eſt fragiliſſima, quæ præ nimia fragilitate poteſt infinitis modis occidi. Hominem enim poteſt occidere, vel vnus morſus, vt canis rabidi, vel ſerpentis; vel vna etiam punctura, C vt dypſis vel ſcorpionis aculeus; vel tactus alicuius venenati, vel hauſtus veneni; vel flatus, vt ſitulæ & reguli; vel viſus, vt baſiliſci; vel defectus modici aeris, vel morſellus alicuius venenoſi; quia intra delicatum morſellum inueniunt diuites ſæpe ſubitam & improuiſam mortem.

Simile.

Vnde frequenter faciunt diuites ſicut cocodrillus, qui eſt maximum animal, potens in aqua & terra, duriſſimam pellem habens, qui mirabiliter odit hydrum ſerpentem, quem ſi percipit alicubi, conculcat eum & atterit, conculcatus autem abſcondit ſe, & inuoluit in herba in loco in quo nouit illum venire ad paſtum; & dum glutit herbam viridem, glutit ipſum, qui interiora eius perforat, & intoxicat, & occidit. Sic diues duri cordis, habet ſuper omnia mortem odioſam, D quam cum perpendit in aliqua acceſſione vel diſtemperantia febrili, multis medicaminibus eam atterit & conculcat. Cum autem aliquando credit ſe comedere cibum gratum & delectabilem, in aliquo morſello glutit mortem, quæ ſubito & ex improuiſo eum perforat & occidit. Vnde dicitur. *Frigidus latet anguis in herba.*

Simile.

Vita hominis eſt ſicut lucerna ad ventum, quæ cito & ſubito extinguitur. Prouerb. 27. *Lucerna hominis ſpiraculum eius.* Prouer. 13 *Lucerna impiorum extinguetur. Item* vita hominis eſt quaſi tela araneæ, quæ ad modicum flatum venti rumpitur. Immo fragilior eſt quam filum araneę. Citius enim extinguitur ab irruente aduerſitate, quam filum illud à vento rumpatur. In magno periculo ſunt peccatores, qui ad filum tam debile dependent ſupra puteum inferni. Vnde quidam ait. *Omnia ſunt hominum tenui pendentia filo; Et ſubito caſu quæ valuere ruunt.* E Nota exemplum ſupra poſitum de homine fugiente vnicornem.

Exemplum.

Item cum dixiſſet quidam Dionyſio tyranno quòd valde felix videretur eſſe ſtatus eius, puta qui multis populis imperabat, qui diuitijs, delitijs & honoribus abundabat, fecit ei Dionyſius magnum conuiuium præparari, menſam autem poni fecit ſuper foueam profundam & horridam, in qua erat ignis magnus accenſus, ſuper caput vero ſedentis in menſa, gladius acutiſſimus cum filo tenui dependebat, qui ſingulis horis ſuper caput eius cadere videbatur. Cum ergo multa fercula delicatiſſima in vaſis aureis & argenteis faceret ei Dionyſius propinari, & inuitans eum ad iucunde & hylariter epulandum, non poterat ille nec comedere, nec lætari, quia ex vna parte timebat, ne in foueam & ignem ſubito corrueret; ex alia parte, ne gladius ille

terribilis in caput eius decidens, ipſum ſcinderet medium, formidabat. Tunc dixit ei Dionyſius. Ecce felicitas mea quam ita deſiderabilem, delectabilem, & amabilem reputabas. Cum enim ex vna parte timeam in profundiſſimam foueam inferni, & ignis æterni ſupplicium, repente corruere; ex alia parte gladium æterni iudicis ſuper caput meum ex improuiſo cadere perhorreſcam, quomodo in auro argento & epulis, & omni gloria mundiali, delectari potero vel gaudere?

Exemplum. Item homo peccator ſimilis eſt illi qui ſomniabat (vt poſtea dixit) quod aduerſarius ſuus exiſtens in cœlo, tenebat clauam in manu dimiſſam inferius, in qua ipſe manibus ſe tenebat interius, & dictus aduerſarius eum in abyſſum qui ei ſuberat proijcere volebat, qui B præ timore dormiendo clamabat, vſque quo excitaretur à ſomno, & ſic liberaretur ab imaginato periculo. Sic eſt de peccatore, quem Deus, cuius eſt aduerſarius tenet, cuius vita in manu eius eſt, quem cum per iudicialem ſententiam Deus cadere dimiſerit in abyſſum inferni, non clamat adiutorium bonorum, quo excitatus à peccato, liberetur à periculo.

Homo fragilior vaſe vitreo, luteo, ligneo, vel lapideo. Item fragilior eſt homo aliquo vaſe vitreo, luteo, ligneo, lapideo: quia ſi vas vitreum poteſt aliquo duro frangi, non tamen poteſt ſubmerſum extingui. Item ligneum ſi poteſt vri, aqua non læditur, ſi ſubmergitur. Item luteum aquam tenet, & igne ſolidatur, homo autem ab omnibus iſtis læditur & deſtruitur. Poteſt enim homo lapide frangi, igne exuri, aqua extingui, per corruptum aerem infici & corrumpi. *Item* C magnæ fragilitatis eſt homo, quia punctura vnius acus eum occidit, vel acceſſio vnius febris. Iob. 21. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* Punctus iſte eſt aculeus mortis, vt dicitur vulgariter. Per vnum punctum perdidit Martinus aſinam ſuam; id eſt homo ad punctum mortis, corpus ſuum. Propter hoc hortatur Sapiens Ecc. 5. *Ne tardes conuerti, ad Dominum, & ne differas de die in diem; ſubito enim venit ira illius &c.* Et Dominus Apoc. 3. *Si non vigilaueris veniam ad te tanquam fur, & neſcies qua hora veniam ad te*, & Matth. 24. *Si ſciret paterfamilias qua hora fur ventret, vigilaret vtique, & non fineret perfodi domum ſuam. Ideo & vos eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.* Debet ergo quilibet eſſe paratus omni hora, quaſi nunc eſſet abſque dubio moriturus. Propterea nempe voluit D Deus finem noſtrum nobis eſſe incertum, vt dum incerti ſumus qua die vel hora vel quomodo moriamur, ſemper ad mortem parati inueniri ſollicite ſtudeamus.

Oportet multis modis ad mortem nos eſſe paratos. Debemvs autem ad mortem eſſe parati multipliciter. *Primo* ſicut boni prouiſores, ad neceſſaria, id eſt merita congregandum. Sicut diſpenſatores ad rationem domino ſuo reddendum. Sicut ſtrenui bellatores ad nos & noſtra defendendum. Sicut fideles ſerui ad Aduentum Domini expectandum. Sicut ſponſæ dilectæ ad nuptias properantes.

1. Tanquam boni prouiſores colligendo fructum bonorum operũ. Debemvs inquam eſſe parati ſicut prouidi mercatores qui præparant merces ad nundinas profecturi. Et ſicut prudentes œconomi qui prouident ſibi neceſſaria pro victu ſuo, & familiæ ſuæ. Videmus enim quod homines in meſſe mane ſurgunt, inſtanter colligunt, nec ante noctem dimittunt: ſic debet quiſque fi- E delis congregare manipulos meritorum. Sicut ait Sapiens Prouerb. 10. *Qui congregat in meſſe filius ſapiens eſt, qui autẽ ſtertit in æſtate filius confuſionis.* Idẽ Prou. 6. *Vade ad formicam o piger, & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam, quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, præparat in æſtate cibum ſibi & congregat in meſſe quod comedat.* Vide quod homines ſapientes prouident ſibi neceſſaria pro anno, eo tempore quo poſſunt ſibi conuenientius & vtilius prouidere; aliquando pro vno ſolo menſe. Pauperes vero qui non poſſunt ad longum tempus ſibi prouidere, ſaltem pro ſeptimana prouident ſibi. Diuites etiam quando volunt facere magnum feſtum, per multos dies ante, prouident quæ neceſſaria ſunt ad feſtum. Quanto magis deberent ſibi merita congregare non pro die, menſe, vel anno, ſed pro vita æterna. Etſi mundani ſolliciti ſunt de theſauris pecuniæ congregandis, quanto magis quiſque fidelis deberet eſſe ſollicitus de theſauris ſpiritualibus acquirendis. Sicut docet Saluator. Matth. 6. *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, &c. Theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo, vbi nec ærugo nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.* Ad hoc exhortans Barlaam tale ponit exemplum. *In ciuitate* quadam mos fuit quolibet anno vnum ſibi principem inſtituere, quem in fine anni nudare, & in exilium mittere conſueuit. *Exemplum.* Sapiens autem quidam & prouidens, electus in principem, & legem audiens, bona ſua tranſmiſit ad exilium; ad quod veniens, finito tempore principatus, inuenit ſufficientia ſibi, ita quod bonis omnibus abundauit.

2. Tanquã ſerui reddituri Domino rationem. Item debemus eſſe parati ad mortem, ſicut ſerui reddituri Domino ſuo rationem de receptis pecunijs, & aliis bonis domini ſui. De ſeruitiis omiſſis, & de tranſgreſſionibus commiſſis, & de temporis aliarumque rerum abuſu, & de lucris temporalibus augmentandis. Tales præ ſollicitudine cogitant, vigilant, ſcribunt ſingula, de quibus reddituri ſunt rationem: ne ſi deficiant minus fideles reputentur, confuſionem habeant, ac etiam puniantur. Vnde Saluator Matth. 25. *Homo quidam peregre proficiſcens vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua &c. Poſt multum vero temporis, venit Dominus ſeruorum illorum, & poſuit rationem cum eis.* Ibi nota quomodo boni remunerati ſunt, ſeruus vero malus & piger reprobatus. Et Luc. 16. *Paterfamilias vocauit villicum dicens ei. Redde rationem villicationis tuæ.* Ibi nota quomodo prouidit ſibi, & laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter feciſſet; non quia iniquitatem approbet Dominus, ſed illius prouidentiam, quam pro ſe habuerat, commendauit. Vnde ſubdit. *Et ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis.*

3. Tanquã boni & ſtrenui bellatores. Item debemus eſſe parati, ſicut boni & ſtrenui bellatores, qui in iugi pugna ſumus cum multis hoſtibus fortibus & malignis. Aduerte quomodo obſeſſi in caſtro abſtinent, vigilant, circumſpicientes cauent pericula, caſtrum circumeunt, ruinas reſarciunt, infirmiora defendunt; & ſemper timentes, ſemper ſolliciti, vix audent comedere, vix dormire. Etſi ſemper habeamus pugnare cum multis, ſicut ait Apoſtolus Eph. 6. *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & potentes,* &c. imminente tamen morte, longe prauior & perículoſior inſtat pugna. Tunc namque hoſtes maligni totas exercent vires ſuas, quantum permittuntur à Deo, ſcientes quia modicum tempus habent, & ſi illa hora perdiderint hominem, alias recuperare non poterunt. Si vero lucrati fuerint, in perpetuum non amittent.

4. Tanquã miniſtri ſuum dominũ expectantes. Item debemus eſſe parati ſicut miniſtri ſuum Dominum expectantes: ſicut ait Dominus Luc. 12. *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris, & vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum quando reuertatur à nuptijs.* In renibus accinctis caſtitas, in lucernis ardentibus ardor charitatis & ſplendor bonorum operum deſignatur. In expectatione Domini venientis à nuptijs intelligitur expectatio mortis, in qua Dominus de cœlo, quaſi de palatio feſtiuali & thalamo nuptiali veniens, viſitat amicos ſuos in morte. Cui curialiter venienti, & per ægritudines pulſanti ad oſtium noſtrum, mortemque proximam nuncianti, debemus eſſe parati per conſenſum cordis, oſtium aperire; vt de carcere, id eſt de corpore mortis huius, nos educens, & cum gaudio nos deducens, ad gaudia ſempiterna perducat.

5. Tanquã ſpõſæ ad nuptias profecturæ. Item debemus eſſe parati ad mortem, ſicut ſponſæ ad nuptias profecturæ, quæ ſe parant vt placeant ſponſis ſuis. Vnde Apoc. 19. dicitur; *Venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit ſe.* Et Matth. 5. *Venit ſponſus,*

ſas, & quæ paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt ianua, fatuis, ſcilicet nouiſſimè venientibus, & congruo, id eſt mortis tempore non paratis. Ideo ait Dominus Luc. 12. *Et vos eſtote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet.*

Mors ab omnibus tam bonis quam malis formidanda.

CONSIDEREMVS etiam mortis præſentiam cunctis mentibus formidandam, tam bonis quam malis. Quod enim malis timenda ſit mors, docet Pſalm. 33. dicens. *Mors peccatorum peſſima*, vere peſſima. Mala, quia in morte eis omnia delectabilia auferuntur. Peior quia omnia triſtabilia infliguntur. Peſſima, quia nulla ſolatia vel remedia conceduntur, ſicut patet de diuite Epulone Luc. 16. Ad maiorem deſolationem aliquorum morientium impiorum oſtendit eis Deus pœnas infernales, aut exitum ex hac vita, ſicut patet per exempla aliqua ſupra ſcripta. Cum autem quadruplex ſit mors ſecundum Auguſtin. videlicet mors corporis, quæ eſt ſeparatio animæ à corpore. Et mors animæ, quæ eſt ſeparatio Dei ab anima per peccatum. Et mors animæ poſt hanc vitam, ſcilicet pœna ipſius ſolius ante iudicium, qualis fuit pœna diuitis Epulonis. Et mors quarta, quæ eſt pœna corporis & animæ ſimul in inferno poſt iudicium. Si mors corporis eſt adeo metuenda vt dictum eſt, quæ tamen non eſt niſi vmbra mortis, ſicut Gregor. ſuper illo verbo Iob 13. *Producit in lucem vmbram mortis.* (Dicitur etiam ſomnus, ſicut dicit Gregor. ſuper illo verbo Iob. 14. *Nec conſurget de ſomno ſuo*) Quanto magis aliæ mortes timendę ſunt, in quibus omnibus Deus ab anima ſeparatur. Quanto ergo Deus melior eſt anima, tanto deterior eſt ſeparatio animæ à Deo, quam animæ à corpore. Præterea mors animæ ſolius in inferno ante iudicium, vel animæ cum corpore poſt iudicium (quarum vtraque dicitur mors ſecunda) ſunt incomparabiliter plus metuendæ, ſicut docet Auguſtin. ſic dicens. *Prima mors*, ſcilicet corporis, *Animam nolentem pellit de corpore, ſecunda animam nolentem tenet in corpore. Et ideo ſempiterna mors, quando nec anima viuere poterit Deum non habendo, nec doloribus carere corporis moriendo: nec anima ibi viuere dicenda eſt, quæ à vita Dei alienata erit; nec corpus, quod æternis doloribus ſubiacebit; ac per hoc durior, quia finiri morte non poterit.* Ob hoc autem præcipuè prima mors eſt timenda, quia ex ea fit tranſitus ad ſecundam.

Mors quadruplex.

Item alia prima, alia ſecunda.

Mors à iuſtis timenda.

NON ſolum autem malis & impijs eſt timenda, ſed etiam iuſtis, ſicut oſtendit Gregor. in Mor. ſuper illo verbo Iob. 33. *Hæc operatur tribus vicibus*: vbi loquens de timore electorum in morte ait; *Cum de omnibus ſemper diuina iudicia pertimeſcant, tunc tamen vehementer metuunt, cum ad ſoluendum humanæ conditionis debitum, veniente diſtricto iudice, propinquare fecerunt; & fit tanto timor acrior, quanto & retributio æterna vicinior. Conſiderandum enim quia nec hoc quidem ſine aliquo reatu eſt quod laudabiliter geſſimus, ſi remota pietate iudicemur.* Ideo Dauid dicit Pſalm. 142. *Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine.* Et Iacob. 3. *In multis offendimus omnes.* Et 1. Ioh. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus.* Et merito debet quiſque timere Tum propter defectuum & peccatorum multitudinem. Tum etiam quia multa latere poſſunt in conſcientia, quorum memoriam vel notitiam non habemus, vnde Paulus 1. Corinth. 4. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.* Tum tertio quia quædam forte grauiora ſunt, quam putemus. Tum quarto quia eorum remiſſionem per gratiam ignoramus. Tum quinto propter bonorum noſtrorum impuritatem. Nam ſicut dicitur Iſa. 64. *Quaſi pannus menſtruatæ, omnes iuſtitiæ noſtræ.* Et Iob 9. *Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ, tamen ſordibus intinges me.* Mala enim noſtra pura ſunt mala, ſed bona non ſunt pura bona, ſed multis impuritatibus ſunt admixta, propter quod ait Gregor. *Væ laudabili vitæ hominum, ſi remota pietate iudicetur, quia vnde ante oculos iudicis ſe placere ſuſpicatur, obruitur.*

Iuſti mortem timent propter multa.

Timenda mors ob inflexibilem iudicis æquitatem, & dæmonum tunc inſidiantium fraudulentiam.

PRÆTEREA timere debet homo propter inflexibilem æterni iudicis æquitatem, quia neſcit homo quam diſtrictè iudicat, & quam ſeuere. Prou. 6. *Zelus & furor viri, non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima.* Tum etiam propter hoſtium malignorum tunc inſidiantium fraudulentiam & infeſtationem proteruam vnde Bernard. ait. *Oſtium noſtrum maligni ſpiritus obſident, & aduentum noſtrum illæ horrendæ effigies præſtolantur. Ideo formido exire, & in ipſo contremiſco portus ingreſſu, dum non confido prope aſſiſtere qui excipiat exeuntem. Secure enim non exeo, ſi non Dominus ipſe cuſtodiat exitum meum. Heu ero ludibrio dæmonum intercipientium me, non aſſiſtente qui redimat, neque qui ſaluum faciat.*

Exempla.

IN vita eiuſdem dicitur, quod cum infirmaretur, & extremum trahere ſpiritum videretur; ſatan aſtitit ei improbis accuſationibus eum pulſans. Sed vir Dei imperterritus reſpondit, *Fateor non ſum dignus, nec poſſum regnum cælorum proprijs meritis obtinere. Cæterum duplici iure illud obtinet Dominus meus Ieſus Chriſtus ſ. hæreditario iure patris, & merito paſſionis: alterũ horũ mihi donauit, ex cuius dono illud mihi iure vendicans, non confundor.* Hoc dicto, malignus hoſtis abſceſſit. *Item* beato Martino legitur aſtitiſſe, vt eum in extremis poſitum tentaret. Cui vir Dei dixiſſe refertur. *Quid hic aſtas cruenta beſtia? nihil in me funeſte reperies. De beato* quoque Hylarione legimus quod moriens, & animæ ſuæ loquens, dicebat. *Anima Chriſtiana quid dubitas, 70. annis ſeruiſti Chriſto, & mors times?*

Exempla.

IN vitis etiam patrum inuenimus ſanctos Patres hora mortis multum timuiſſe. Vnde dicebat Abbas Helias. Tres res timeo. Vna eſt quando anima egreſſura eſt à corpore. Alia quando ſum occurſurus Deo. Tertia quando aduerſum me erit ſententia proferenda. *Et de Abbate* Agathone dicitur, quod cum moriturus eſſet, per tres dies manſit immobilis, apertos tenens oculos. Ad quem fratres. Abba vbi es? Qui reſpondit, in conſpectu diuini iudicij aſſiſto. Et illi. Et tu times? Et ille. Laboraui virtute qua potui, in cuſtodiendis mandatis Dei, ſed & homo ſum, neſcio ſi placuerunt opera mea coram Deo, quia aliter ſunt iudicia hominum, aliter Dei; nec præſumo, niſi venero ante Deum. *De beato* etiam Auguſtino legimus, quod ante proximum diem obitus ſui, libros à ſe dictatos & editos recenſuit, & quicquid in eis minus bene inuenit, correxit. Iuſſit autem pſalmos pœnitentiales affigi in pariete, quos attente reſpiciens & legens, vbertim flebat iugiter. & ne eius intentio impediretur ab aliquo, ante decem dies ferme quam exiret de corpore, poſtulauit ne quis ingrederetur ad eum, niſi tantum horis quibus intrabant medici, vel cum ei refectio inferretur. Si ergo mortis tempore timuerunt ſancti, ſicut oſtenſum eſt, quomodo nos miſeri peccatores non multo plus timere debemus? Vnde bene ait Gregorius in Mor. ſuper illo verbo Iob 26. *Columnæ cæli contremiſcent aduentum eius. Quid facient tabulæ, ſi tremunt columnæ? aut quomodo arbuſta immobilia ſtabunt, ſi huius pauoris turbine cæli etiam quatiuntur?* Denique ſuper illud Tob. 6. *Exiuit ad deuorandum eum*, dicit Glo. *Domino in cruce paſſo, diabolus, quo mouente crucifixus erat, aduenit, quærens ſi quid peccati in eo forſitan inueniret.* Quis ergo tunc poterit aut debebit eſſe ſecurus, ſi ad mortem eius qui eſſentialiter bonus eſt, qui ſua morte benedicta mortem noſtram deſtruxit, aduenire præſumpſit.

Mors ab omnibus metuenda, quia poſt mortem nullus ſupereſt merendi locus, nec eſt facultas ad corpus reuertendi aut aliter de rebus ſuis diſponendi.

PRÆDICTIS rationibus adde quod mors eſt omnibus metuenda, quia poſt mortem non eſt facultas meritum acquirendi. Sicut dicitur Ecc. 9. *Viuentes ſciunt ſe eſſe morituros*, corporaliter, ſcilicet & etiam æternaliter, niſi ſibi caueant & abſtineant à peccatis: *mortui autem nihil nouerunt amplius*, ſcilicet proficuum ad ſalutem; *nec habent vltra mercedem*, quam ſcilicet poſſint poſt mortem acquirere, quia tunc nihil poſſunt meritorium operari. *Item* poſt non eſt poteſtas ad corpus vel

ſeculum reuertendi. Dicitur enim Sap. 2. *Non eſt agnitus qui ſit reuerſus ab inferis*, & Iob. 14. *Lignum habet ſpem, ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit, & rami eius pullulant. Homo vero cum mortuus fuerit, & nudatus atque conſumptus, vbi quæſo eſt? quomodo ſi recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus areſcat, ſic homo cum dormierit non reſurget*: ſupple ad vitam iſtam mortalem, quia ſcio quod reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die. Non reſurgent etiã, quantum eſt de lege communi, & hoc dico, quia multos ſcimus miraculoſe corporaliter ſuſcitatos. *Item* poſt mortem non eſt poteſtas de rebus ſuis aliter diſponendi, & ideo ſi teſtamentum ſuum homo non condidit, ſi debita non reddidit, ſi forefacta non emendauit, ſi male acquiſita non reſtituit, nec de mammona B iniquitatis amicos ſibi fecit, nec bona ſua pauperibus erogauit, non reuertetur amplius ad prædicta faciendum. Ideo dictum eſt Ezechiæ: *Diſpone domui tuæ quia morieris tu & non viues*, Iſa. 38. Et Eccl. 11. *Eſt qui locupletatur parce agendo, & hæc pars mercedis eius in eo quod dicit; inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis ſolus; & neſcit quod tempus prætereat, & mors appropinquet, & relinquat omnia alijs & moriatur.* Ideo bene dicitur Prou. 11. *Mortuo homine impio nulla erit vltra ſpes*, ſcilicet pænitendi, pænitentiam agendi, merendi, reuertendi, vel rebus ſuis aliter diſponendi. Declaratum eſt igitur quod mors eſt cunctis hominibus metuenda.

Hoc autem aduertendum eſt, quod ſicut dicit B. Greg. 4. Dial. *Plerumque de culpis minimis ipſe ſolus pauor egredientes animas iuſtorum purgat*, ſicut narrat ibi de quo- C dam viro ſancto, qui veniens ad mortem vehementer expauit, ſed poſt mortem diſcipulis ſuis in candida ſtola apparuit, & quam præclare ſuſceptus fuerit indicauit. Nonnunquam vero omnipotens Deus, trepidantium mentes, quibuſdam prius reuelationibus reparat, vt in morte minime pertimeſcant; ſicut ibidem declarat Greg. per exempla.

Mors eſt patienter toleranda.

CONSIDEREMVS denique mortis præſentiam modis omnibus tollerandam. Cum enim nobis inſit neceſſitas moriendi, faciamus de neceſſitate virtutem, & dum tributum naturæ perſoluimus, apud Deum meritum acquiramus. Velis nolis neceſſario morieris, ſed ſi voluntatem tuam diuinæ conformare volueris, & pœnales anguſtias leuius ſuſtinebis, & pacem conſcientiæ obtinens, purgatorium tuum facies hic in mundo; ſol- D uendo videlicet pœnas debitas pro peccatis, ac inſuper æternæ vitæ brauium aſſequeris. Nonne latro pendens iuxta Dominum filius mortis erat, & pœnas iuſtè pro ſceleribus ſuis luebat, & tamen quia voluntariè ſuſtinens pœnas inflictas peccatis ſuis impoſuit, non tantũ veniam impetrauit, ſed & triumphalem gloriam martyrij reportauit. Ipſum enim martyrem eſſe, aſſerit doctor egregius Aug. Certum eſt quod moriemur: cur ergo murmuramus? prorſus eadem mihi videtur ſtultitia, dolere quia non vixeris antequam ipſe vixiſti, & quia non viues poſtquam vixiſſe deſieris: paria ſunt hæc, nec in tua poſita poteſtate. Tolerat Chriſtus mortem, tolerant martyres; ex quibus vnus qui Chriſtum non audierat incarnatum, ait 2. Mach. 6. *Tu Domine qui ſanctam habes ſcientiam, manifeſte tu ſcis quia cum à morte poſſem liberari, duros corporis ſuſtineo dolores, ſecundum animam vero propter timorem tuum libenter hæc patior.* Chriſtum & martyres reuoluas animo; & quicquid in E carne toleras, leuius eſſe credas eorum tormentis. Quid ſi moriaris in terra propria vel etiam aliena, cum omne ſolum forti ſit patria; niſi quod in propria moriens plus conſolationis habeas temporalis, ſed in aliena cæteris paribus amplius ſpiritualis? Quid ſiue iuuenis ſiue ſenex, cum numerus annorum nec miſerum faciat nec beatum? Nonne mors eſt humani generis terminus, non ſcopulus in quem impingas, ſed portus quem libenter attingas, ad quem ſi quis infra primos annos applicuerit, non querimoniam agat quaſi minus vixerit, ſed gaudeat quia citius nauigauit.

De differentia morientium.

DISTINCTIO V.

QVIA ſuperius dictum eſt mortem omnibus eſſe timendam, cuius contrarium verum eſſe videtur, cum aliqui mortem legantur & inueniantur optaſſe. Sciendum eſt quod impij cum anguſtia, iuſti cum ſpei fiducia, perfecti vero cum lætitia moriuntur. Ideo primi mortem vehementer abhorrent. Secundi patienter tolerant. Tertij feruenter deſiderant. Impij debent mortem non ſolum metuere ſed horrere, ſicut patet ex dictis ſupra de mortis anguſtia propter timorem damnationis. Et merito debent horrere, cum eis dicat Sapiens. Eccleſiaſt. 41. *Væ vobis viri impij qui dereliquiſtis legem altiſſimi, quia ſi nati fueritis, in maledictione naſcemini, & ſi mortui fueritis, in maledictione erit pars veſtra.* Maledicti ergo ſunt in vita pariter & in morte, ſed longe peius eſt ipſis in morte quam in vita. Quia ſicut dicitur Eccl. 10. *Cum morietur homo, hæreditabit ſerpentes beſtias & vermes.* Serpentes ſunt filij & nepotes imitatores ſcelerum paternorum, quia de venenatis parentibus venenati filij generantur. Vnde beatus Ioannes Baptiſta ait Luc. 14. *Genimina viperarum, quis oſtendit vos fugere à ventura ira?* Et Pſalm. 62. ait de impijs, *Intrabunt in inferiora terræ*, id eſt, in infernum, *Partes vulpium erunt*, id eſt temporalia bona cedent in partes vulpium, id eſt hæredum malitioſorum & fætentium. Et aduerte quod vulpeculę cum parentes eis prædam attulerint, pugnant ad inuicem dentibus, & vnguibus mordent & lacerant ſe mutuo, quę prius antequam prædam haberent diuidere, colludebant & ſtabant in pace. Per beſtias intelligite dæmones, qui animam rapiunt. Vermes ad literam cadauer deuorant & corrodunt. Et ſic bona impiorum in tres partes diuiduntur in morte, anima dæmonibus, cadauer vermibus, & temporalia bona vulpibus, id eſt hæredibus aſſignantur. Non eſt ergo mirum ſi cum anguſtia moriuntur qui de temporali ad perpetuam pertrahuntur.

Impij merito mortem horrent quod moriuntur cũ anguſtia.

Bona impiorum in tres partes diuiduntur in morte.

MORIVNTVR iuſti cum fiducia, quoniam etſi morientes conſiderant multitudinem peccatorum & paucitatem meritorum, omnino tamen expedit quod in illa hora ſumant fiduciam, qua malignus hoſtis ad deſperationis abyſſum conatur eos pertrahere; conſiderando ſuffragia ſanctorum pro eis intercedentium, præſidium Angelorum morituris aſſiſtentium, theſaurum Chriſti pro ſuis tempore neceſſitatis expoſitum, & immenſam diuinæ pietatis abyſſum. Exemplo beati Bernardi qui in extremis agens, diabolo aſſiſtenti & improbe accuſanti, reſpondiſſe fertur. *Fateor non ſum dignus &c.* vt ſupra diſt. 4. Vnde dicit Sapiens Prouer. 14. *Sperat iuſtus in morte ſua.* Licet enim fidelis quilibet ante mortem plus debeat timere quam confidere, & in ipſa mortis hora præcipuè formidare propter rationes ſuperius aſſignatas; & ſic inter ſpem ambulet & timorem: neceſſe tamen eſt vt illa hora vltima, ſpiritus aſſumpta fiducia, ne deficiat roboretur. Multa enim ſunt quæ tunc ad interitum & deſperationis barathrum pertrahunt deſolatum, Ideo talem ſic depreſſum mæſtitia, per ſpei conſolationem ſubleuare conatur Sapiens Eccleſiaſt. 41. *Noli metuere iudicium mortis.* Quis enim fiduciam ſpei non aſſumat, ſi deuota mente recogitet, quod immenſa Dei pietas, Petrum poſt trinam negationem, paſtorem Eccleſiæ, & Vicarium Chriſti fecit: Paulum perſecutorem miſericordiam conſecutum, doctorem gentium & lumen orbis effecit: Matthęum thelonarium, Apoſtolum & Euangeliſtam inſtituit: Publicanum orantem iuſtificauit: Zacheum hoſpitẽ Chriſti facere non contẽpſit: Euangelicã peccatricẽ, ſpecioſiſſimã Chriſto reddidit:

Iuſti moriuntur cum fiducia.

Filium

Filium prodigum, conſumpta ſubſtantia & libidine conſummata, reuertentem recepit: Dauid poſt adulterium & homicidiũ, eximium prophetarum conſtituit: Manaſſen poſt tam cruenta flagitia, reduxit in regnum ſuum: Et Niniuem ciuitatem à ſubuerſione ſaluauit. Ipſe enim qui diues eſt in miſericordia, cuius miſericordiæ non eſt numerus neque finis, cui proprium eſt miſereri ſemper & parcere, nulli vnquam miſericordiam ſuam denegat, fideli mente petenti, ſicut ipſe per prophetam ſuam proclamat. *Quâcunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Hoc exemplum clariſſimum luculenter apparet in latrone euangelico, cui Chriſtum confitenti ipſa hora promiſit & contulit paradiſum.

Perfecti moriuntur cum lætitia.

MORIVNTVR perfecti cum lætitia. Ait enim Apoſtolus Philipen. 1. *Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum.* Sane perfectis eſt mori lucrum, quia de labore tranſeunt ad quietem, de vilitate ad gloriam, de paupertate ad regnum, de timore ad ſecuritatem, de dolore ad gaudium, de morte ad vitam. Ideo bene dicitur Eccl. 41. *O mors bonum eſt iudicium tuum homini indigenti.* De muliere ſancta dicitur Prouerb. 31. *Ridebit in die nouiſſimo.* Deus enim totius conſolationis, ſanctis ſuis agonizantibus multas conſolationes immittit, & ſalutis ſuæ reuelationes oſtendit aliis iuſtis aſſiſtentibus, & plerunque etiam in remotis agentibus glorificationis eorum ſigna demonſtrat: ſicut B. Greg. oſtendit per multa exempla, 4. dial.

Quatuor reddunt iuſtis mortem deſiderabilem.

CONSIDERANDVM eſt autem, quod etſi mors viris iuſtis formidanda ſit multiplici ratione, ſicut eſt ſuperius declaratum, tamen timorem iſtum vincunt & pœnè euacuant quatuor, propter quæ mors eis redditur magis deſiderabilis quam timenda; videlicet timor tranſgreſſionis, dolor afflictionis, feruor æmulationis, dulcor prægustationis. *Primum* ergo propter quod mors deſideratur à iuſtis eſt timor tranſgreſſionis, qui timor continuè ſollicitat animam viri iuſti, ſicut pulchrè docet Apoſtolus Rom. 7. *Scio quod non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum; nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio: non enim quod volo bonum hoc facio, ſed quod nolo malum, hoc ago: inuenio enim aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.* Et ideo exclamat idem Apoſtolus perſonam cuiuſlibet noſtrûm in ſe exprimens, cum dixit. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et ſapiens Eccl. 7. *Melior eſt dies mortis die natiuitatis.* *Melior* id eſt certior, ait Hieronym. *quia in morte ſcies qualis ſuit qui moritur, ſed in natiuitate neſcitur qualis erit qui naſcitur, bonus ſcilicet vel malus, damnandus finaliter vel ſaluandus.* Infinita ſunt pericula inter quæ iugiter ambulamus. Quid nos inter dæmonum laqueos, hominum gladios, carnis motus illicitos remanere delectat? Vbi quotidie mundus labitur, reatus augetur, virtus minuitur, corpus multis pœnis & laboribus & mortis doloribus ſubiugatur. Ruinoſum eſt domicilium corporis in quo viuimus, procelloſum eſt mundi pelagus intra quod currimus, periculoſum eſt quicquid terrenum diligimus; quæ omnia nobis ſuadent, vt de tot periculis non inuiti, ſed alacres exeamus. Quia ſemper in periculis victitamus, & ſemper eſt ſtatus noſter dubius & incertus, ideo dicitur Eccl. 11. *Ante mortem ne laudes hominem quemquam,* Gloſſ. *Stultum eſt laudare pugnantem, quaſi iam victorem.* Et beatus Ambroſius, *Illo potiſſimum tempore merita ſanctitatis extollas, quando nec laudantem adulatio vocet, nec laudatum tentat elatio.* Lauda ergo, ſed prius periculum prædica ſecurum; lauda nauigantis fœlicitatem, ſed cum peruenit ad portum; lauda ducis virtutem, ſed cum perductus eſt ad triumphum. Quis enim viuens tuto poſſit & ſine trepidatione laudari, qui & de præterito meminit ſe habere quod doleat, & de futuro videt ſibi ſupereſſe quod timeat? Quis etiam in hoc corpuſculo poſitus debeat ſibi quicquam vendicare de meritis, quorum iter vitæ occulta dæmonum infeſtatio, velut latronum obsidet multitudo; quibus per omnes vias ſupplantatores inuiſi, animarum laqueos tendunt, innumerabilium mortibus expaueſcendos. Nauigantibus enim nobis per hoc mare magnum & ſpacioſum, in quo reptilia quorum non eſt numerus, animalia puſilla & magna, id eſt, diuerſa inimicorum genera, nobis valde pertimeſcendum eſt, ne nauem noſtram aut procella tempeſtatis arripiat, aut fluctus abſorbeat, aut in æternam prædam pyrata crudelis abducat.

2. Dolor afflictionis.

SECVNDVM propter quod mors deſideratur à iuſtis, eſt dolor afflictionis. Innumeris enim modis eueniunt infirmitates, ſollicitudines, anxietates, perſecutiones, tedia, & huiuſmodi; quæ adeo cruciant, moleſtant, & viri iuſti animum inquietant, vt magis deſideret mori quam viuere, ſicut patet in beato Iob; qui poſtquam facultates, liberos, & corporis ſanitatem amiſerat, ab vxore & amicis multipliciter moleſtatus, obiurgatus, linguarum gladijs transfoſſus mentaliter, plus vellet mori quàm viuere. Similiter Tobias qui à Domino cæcitate percuſſus, & poſtmodum vxoris obiurgationibus moleſtatus, dixit. *Et nunc Domine ſecundum voluntatem tuam fac mecum miſericordiam, & præcipe in pace recipi ſpiritum meum. Expedit enim mihi mori magis quàm viuere.* Et perfectiſſimus virorum Apoſtolus dixit, 2. Corint. 1. *Supra modum grauati ſumus ſuper virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere, ſed & ipſi in nobis reſponſum mortis habuimus vt non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo qui ſuſcitat mortuos.* Si igitur viri perfecti præ tædijs & grauaminibus mortem deſiderant, & vitam oderunt temporalem; quid facient peccatores, viri mulicbres & tepidi, debiles, imperfecti, qui à peccatoribus huius mundi moleſtantur, opprimuntur, ſpoliantur bonis ſuis, grauantur angariis, & iniuſtis calumnijs infeſtantur. Ex alia parte damna rerum inferunt latrones, incendia, erugines & vermes, niues, & glacies, inundationes aquarum, ardores ſolis, fulgura, tempeſtates. Ex alia parte languores & infirmitates innumeræ, corpus proprium affligentes; mortes etiam liberorum, parentum, aliorumque charorum animos eorum tranſuerberant, & penè tam hęc quam omnia ſupradicta, in foueam deſperationis inducunt. Propter quod bene dicit Sapien. Eccl. 30. *Melior eſt mors quam vita amara.* Non autem ſine cauſa Deus omnipotens præſentem vitam tantis malis impleuit, ſed ſecundum altitudinem ſapientiæ ſuæ miſericorditer ordinauit, vt per temporalia mala quæ patimur, & purgemur à peccatis pręteritis, & caueamus diligentius à futuris: retundatur noſtra ſuperbia, negligentia ſeu vecordia propellatur, humilientur corda, & merita augeantur; immo compellamur mundum contemnere, vitam caducam non diligere diſcamus; animos ad Deum, menteſque & deſideria ſubleuare, vitamque glorioſam totis præcordiis præoptare.

3. Feruor æmulationis.

TERTIVM propter quod iuſti mortem deſiderant, eſt feruor æmulationis. Conſiderantes namque viri iuſti omnia mala quæ ſub ſole geruntur, quod videlicet multiplicantur peccata, regnat iniuſtitia, veritas conculcatur, dehonoratur Deus, animæ damnantur, pauperes opprimuntur, iuſti deſpiciuntur, & impij dominantur; dolent, gemunt, & dolore tabeſcunt, mori quam viuere pręoptantes. Vnde vnus eorum Matathias dixit. 1. Mach. 2. *Væ mihi, vt quid natus ſum videre contritionem populi mei, & contritionem ciuitatis ſanctæ, & ſedere illic cum datur in manus inimicorum. &c.* Item Hieron. 20. *Maledicta dies in qua natus &c.* Et Pſal. 68. *Zelus domus tuæ comedit me.* Idem 118. *Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* Idem ibidem. *Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt verba tua inimici mei.* Item 3. Reg. 19. *Helyas petiuit animæ ſuæ, vt moreretur, & ait. Sufficit mihi Domine, tolle animã meam.* Sequitur. *Zelo zelatus ſũ pro Domino Deo exercituũ &c.* Deniq; ait Sap. Ecc. 4. *vidi calũnias,* id eſt falſas accuſationes, & iniquas ligationes, *quæ ſub ſole geruntur, lachrymas, inno-*

centium, pro calumnijs & oppreſſionibus iniquorum, *& neminem conſolatorem* oppreſſorum, *nec poſſe reſiſtere eorum violentiæ, cunctorum auxilio deſtitutos.* Sequitur. *Et laudaui magis mortuos quam viuentes.*

4. Dulcor prægustationis.

QVARTVM propter quod iuſti mortem deſiderant, eſt dulcor prægustationis. Sancti namque qui illius cœleſti gloriæ dulcedinis vel modicum guſtauerunt, omnia terrena faſtidiunt, mundi delitias abhorrent, etiam ipſam vitam deſpiciunt, ac ad abyſſum dulcedinis totis præcordiis aſpirant. Sicut vnus eorum de ſeipſo teſtatur dicens Pſalm. 41. *Quemadmodum ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus, ſitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei. &c.* Idem. Pſal. 83. *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt.* Idem. Pſal. 119. *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. &c.* Et Apoſtolus Phil. 1. *Mihi viuere Chriſtus eſt, & mors lucrum.* Sequitur. *Deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto.* Et ſapiens ait Eccleſ. 41. *O mors bonum eſt iudicium tuum. &c.* Sanctis profecto bonum eſt iudicium mortis, quia mors non eſt aliud quam exitus de carcere, finis exilij, laborum conſummatio, ad portum applicatio, peregrinationis terminus, grauiſſimi oneris, id eſt corporis depoſitio, de domo ruinoſa liberatio, omnium periculorum euaſio, omnium malorum conſumptio, debiti naturæ ſolutio, reditus ad patriam, ingreſſus ad gloriam. Ad quam nos perducat Dominus Ieſus Chriſtus, qui viuit & regnat &c.

B

C

De morte ſubita.

DISTINCTIO VI.

Deus inflixit mortem ſubitam ob peccatū inobedientiæ & alia quod arguit illa eſſe grauiſſima.

QVONIAM mors ſubita periculoſa nimis eſt & horrenda, conſtat illud peccatum eſſe grauiſſimum, & ſummopere deteſtandum, propter quod Deus homini mortem ſubitam legitur inflixiſſe. Inuenimus autem hanc inflictam eſſe propter peccatum inobedientiæ, ſicut exemplum habemus Leui. 10. *Arreptiſque Nadab & Abiu filij Aaron thuribulis ſuis, impoſuerunt ignem & incenſum deſuper, offerentes coram Domino ignem alienum:* quod eis præceptum non fuerat, immo prohibitum: *Egreſſuſque ignis à Domino deuorauit eos; Et mortui ſunt coram Domino.* Hiero. *Ignem alienum accendit, qui temporalis cupiditatis, vel torpore voluntatis, ignem in ſacrario cordis nutriens, audet altaribus Domini propinquare, quæ non recipiunt acceſſionem, niſi ignis quem Dominus venit mittere in terram, & voluit vehementer accendi.* Luc. 12.

D

Secundū propter quod mortē ſubitā inflixit fuit peccatum murmurationis.

SECVNDO propter peccatum murmuris & impatiētiæ. Sicut ſcriptum eſt Numeri 11. *Ortum eſt murmur populi contra Dominum, quaſi dolentium pro labore.* Sequitur. *Accenſus in eos ignis Domini, deuorauit extremam caſtrorum partem.* Item Nume. 16. *Murmurauit vniuerſa multitudo filiorum Iſrael contra Moyſem & Aaron,* dicens *Vos interfeciſtis populum Domini.* Sequitur. *Stans Aaron inter mortuos & viuentes,* quos ſcilicet vaſtabat incendium, *pro populo deprecatus eſt. Fuerunt autem qui percuſſi ſunt, quatuordecim millia hominum & ſeptingenti.*

Tertiū fuit peccatum irreuerentia circa diuina.

E

TERTIO propter peccatum irreuerentiæ circa diuina. Puniebat enim Dominus illos tali morte, qui vaſa ſanctuarij contrectabāt indignè, vel etiam quod maius eſt, qui ex curioſitate ſpectabant. De indigno contactu habemus inhibitionem expreſſam Numer. 4. vbi ait Dominus. *Non tangant vaſa ſanctuarij ne moriantur,* ſcilicet filij Caath. Vnde quia Oza licet eſſet ſacerdos, temere plauſtrum tetigit, in quo erat arca Domini, percuſſit eum Dominus. 1. Reg. 6. *Extendit Oza manum ad arcam Domini, & tenuit eam, quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratuſque Dominus contra Ozam, percuſſit eum ſuper temeritate, qui mortuus eſt ibi.* Greg. *Sacerdos qui temere arcam tetigit, reatum ſui auſus immatura morte purgauit.* Vbi intuendum eſt quantum delinquat qui ad corpus Domini reus accedit, ſi ille morte mulctatur, qui arcam Domini corporis figuram, minori quàm debuit veneratione attrectauit. De curioſo aſpectu dedit Dominus inhibitionem expreſſam, Numer. 4. dicens. *Aaron & filij eius intrabunt ſanctuarium, ipſiſque deponent opera ſingulorum; alij nulla curioſitate videant quæ ſunt in ſanctuario, alioquin morientur,* propter quod percuſſit Dominus Bethſamitas, ſicut dicitur 2. Reg. 6. *Percuſſit Dominus de viris Bethſamitis, eo quod vidiſſent arcam Domini. Et percuſſit de populo ſeptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis.* Si ergo tantam reuerentiam requirebat Dominus in miniſtris veteris teſtamenti, & tam ſeuere puniebat indignos, propter illa quæ non erant niſi vmbra & figura ſacroſancti corporis Domini Ieſu Chriſti, quantum munditiam nunc requirit in miniſtris nouæ legis, qui ipſum ſanctum ſanctorum verbis conſecrāt, manibuſque contrectant. Quanta etiam pœna digni ſunt, qui indignè & irreuerenter accedunt. Tales enim ſimiles ſunt Iudæ peſſimo proditori, qui exterius oſtēdunt ſigna dilectionis & pacis, interius autem pleni dolo & fallacia, contumeliam faciunt creatori. Vnde ſcriptum eſt, Hebræ. 10. *Irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur; quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit.* Bernard. *In multis multipliciter regnat luxuria, qui puritatis auctori impuro corde & corpore miniſtrantes, non verentur non modo ante Angelum Domini, qui ſecet eos medios & diſperdat, ſed omnino audent agni immaculati ſacras contingere carnes, & intingere in ſanguine Saluatoris manus nefarias, quibus paulo ante carnes pro dolor meretricias attrectarunt: ſic altaria circuire, ſic frequentare pſalmos, cum huiuſmodi laus ſit execrabilis, & oratio in peccatum.*

Venerabile Sacramentū digne tractandum.

B

C

Quartum fuit peccatū ſeditionis.

QVARTO propter peccatum ſeditionis. Exemplum manifeſtum habemus Numeri. 16. De Chore, Dathan, & Abiron, & complicibus eorum, quorum aliquos terra deglutiuit, alios incendium deuorauit. Dicitur enim ibi. *Ecce autem Chore, Dathan, & Abiron ſurrexerunt contra Moyſem: alijque filiorum Iſrael ducenti quinquaginta.* Sequitur. *Si conſueta hominum morte interierit, non me miſit Dominus. Confeſtim ergo vt ceſſauit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit eos.* Sequitur. *Sed & ignis egreſſus à Domino, interfecit ducentaquinquaginta viros qui offerebant incenſum.*

D

Quintū fuit peccatū impia oppreſſionis.

QVINTO propter peccatum impiæ oppreſſionis. Exemplum de Ægyptijs, quorum primogenita prius vna nocte & vna hora pariter ſunt occiſa, ſicut dicitur Exo. 12. *Percuſſit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, à primogenito Pharaonis vſque ad primogenitum captiuæ &c. Ortus eſt clamor magnus in Ægypto, neque enim erat domus in qua non iaceret mortuus.* Poſtea patres mortui ſunt in mari rubro. Exod. 14. *Viderunt filij Iſrael Ægyptios mortuos ſuper litus maris.*

Sextum fuit peccatū effrenata luxuriæ.

SEXTO propter peccatum effrenatæ luxuriæ. Exemplum: de Holoferne, Iudith. 14. & 15. Quem Iudith. dormientem occidit. Item exemplum de effrenata luxuria etiam in coniugio. Tob. 3. *Sara tradita fuerat ſeptem viris, & dæmonium nomine Aſmodeum occiderat illos.* Ideo timebat Tobias iunior illam ducere in vxorem, ſicut dicitur Tob. 6. *Vnde dixit Angelo Raphaeli. Audiui quod tradita eſt ſeptem viris, & mortui ſunt, ſed & hoc audiui quod dæmonium occiderit illos.* Exemplum etiam de duobus filijs Iudæ, ſcilicet Her & Onam, quos percuſſit Dominus & occidit. Gen. 38.

E

Septimū fuit voti tranſgreſſio.

SEPTIMO propter voti tranſgreſſionem. Exemplum Act. 5. De Anania & Saphyra, qui partem de pretio agri ſui venditi retinentes, quem tamen Deo deuouerant, ſubito mortui ſunt. Dicitur enim ibi. *Audiens Ananias hæc verba Petri,* ſcilicet increpantis, *cecidit & expirauit.* Et infra de Saphira. *Confeſtim cecidit & expirauit. Intrantes autem iuuenes qui veniebant de ſepeliendo virum eius, inuenerunt illam mortuam.*

Octauũ fuit blaſphemia.

Octavo propter peccatum blaſphemiæ. Exemplum 4. Reg. 19. de exercitu Sennacherib: cui inquit Dominus *Exprobraſti & blaſphemaſti, & contra quem leuaſti manum tuam, & eleuaſti oculos tuos contra ſemen Iſrael. per manum ſeruorum tuorum exprobraſti Domino.* Sequitur: *In illa nocte venit Angelus Domini & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque millia. Cumque diluculo ſurrexiſſet, vidit omnia cadauera mortuorum.* De illius blaſphemia habetur plenius 2. Paralippom. 32.

Nonum fuit deſperatio.

Nono propter deſperationem. Exemplum Ezech. 11. *Dum prophetarem*, ait Ezechiel, *Phathyas filius Banaye mortuus eſt.* Hier. *Sunt multi qui peccatorum conſcientia, ſalutem deſperant, & dicunt: Ciuitas hæc in qua verſamur lebes eſt, nos autem carnes, & Babyloniæ conſumemur, ardore eius ſcilicet cuius iacula ignita ſunt, volentes agere pœnitentiam, & deſperantes ſalutem.* De talibus erat iſte Phathyas, immo princeps eorum, ſicut dicitur ibidem.

Decimũ fuit peccatũ puſillanimitatis.

Decimo propter peccatum puſillanimitatis & ſõnolentiæ. Exemplum Iudicum 4. de Syſara, qui hoſtes fugiens, in tanto periculo obdormiuit, ſoporem morti ſocians, expirauit. Exemplum de Hysboſeth, de quo 2. Reg. 4 *Dormiebat ſuper ſtratum ſuum meridie, hoſtiaria domus obdormiuit* &c Sequitur. *Et percutientes eum Baana & Rechab interfecerunt eum.* De multis alijs percuſſis & occiſis ſatis legitur in Biblia, in legendis ſanctorũ, & vitiſpatrum, & videmus frequenter in quotidianis exemplis.

Exempla.

In miracvlis ſancti Andreæ legitur, quòd cum quædam mulier interpellaret filium de ſtupro & nollet conſentire, ſed adhæreret beato Andreæ. Ipſa accuſauit eum apud præpoſitum. Et cum nollet crimẽ matris reuelare, ſubmergi iubetur in ſacco, pro quo orante beato Andrea, mater ſubito fulgure percuſſa eſt. *Item* cum pater ſanctæ Barbaræ eam decapitaſſet, ſubito à fulgure percuſſus eſt. *Item* in paſſione Simonis & Iudæ legitur, quod cum eſſent occiſi à Pontificibus idolorum, duo magi Zaroen & Arpharat, qui eis perſecutionem intulerunt, cœlo exiſtente ſereno, fulguribus cadentibus percuſſi, in carbones ſunt verſi, & templũ idolorum triſariam eſt ipſis fulguribus diuiſum. *Item* in paſſione ſancti Alexandri Papæ dicitur, quod cum vellet inſurgere contra martyres mortuos Aurelius, virga ignea de cœlo miſſa cecidit ante eum, & vox ad eum dixit. Accipe præmium meritorum, & in infernum ſcias te mittendum. Qui furendo & præ doloribus linguam ſuam manducando, mortuus eſt. *Item* in paſſione Timothei & Appolinaris dicitur, quod cum Lampadius decapitaſſet eos, iaculum igneum de cœlo deſcendens, dextrum eius humerum perforauit, & ſtatim à diabolo eſt turpiter occiſus. *Item* ignis à domino miſſus Sodomitas ſubito concremauit. Gen. 19. *Pluit Deus ſuper Sodomam &c. Item* Leui. 10. *Egreſſus ignis à Domino deuorauit Nadab & Abiu. Item* Num. 16. *Sed & ignis egreſſus à Domino interfecit ducentos quinquaginta viros. Item eodem. Percuſſi ſunt incendio quatuordecim millia virorum & octingenti &c. Item.* 3. Reg. 1. *Et ignis deuorauit, duos quinquagenarios miſſos ad vocandum Helyam.*

Exempla.

Item in paſſione beatæ Catharinæ dicitur, quod illi qui parauerant ei quatuor rotas, quæ puellam diſſiparent, ab Angelo rotas diſſipante, emiſſo cœleſti igne, ſunt occiſi. *Item* non ſolum mali in bonorum perſecutionem igne aut fulgure concremantur, ſed etiam frequenter in aqua ex inſperato extinguuntur; vt patet de illis qui in diluuio perierunt, & de Pharaone & de exercitu eius. Et de Maxentio in paſſione beatæ Catharinæ Qui cum poſt eius martyrium iret per pontẽ, cum equo corruit & ſubmerſus eſt. *Item* in Septembri in paſſione beatæ Luciæ & Geminiani dicitur, quod cũ torſiſſet eos Diocletianus diuerſis pœnis, exiens de vrbe per nauigium cum mille trecentis quadraginta ſex, omnes in flumine ſunt ſubmerſi & perempti, eo ſolo euadente, vt duriori iudicio forſitan puniretur. *Item* in paſſione beati Iacobi Apoſtoli, vt dicit Ioannes beleth, milites reginæ cuius palatium petiuerant diſcipuli B. Iacobi ad ſepeliendum corpus eius, ſequentes eoſdem diſcipulos ad perimendum, de ponte cadentes ſubito ſunt ſubmerſi.

Exempla.

Item multi alij non in igne & aqua perierunt, ſed in aere, vt qui præ triſtitia & deſperatione ſe ſuſpenderunt, vt Achitophel. 2. Reg. 27. Et Iudas proditor Act. 1. ca. qui laqueo ſe ſuſpendit. *Item* alij præ deſperatione & dolore proprijs manibus ſe peremerunt, vt Saul & ſeruus eius, 1. Reg. in fine. Et de Põtio Pilato dicitur in decollatione ſancti Ioa. Bap. quod accuſatus à Iudæis, in opprobrium ſui generis mittitur apud Lugdunum in exilium damnandus, vbi vt dicitur damnatus eſt ſic vt nihil comederet. Qui ibidem vbi oriundus fuerat, vt dicitur, præ dolore ſe occidit. Alij dicunt quod Lugduni eſt ſuſpendio adiudicatus, & apud Viennam eſt ſuſpenſus. Et oſtenditur adhuc ibi in Eccleſia B. Mariæ vncus ferreus, in quo dicitur fuiſſe ſuſpenſus; & ibi prope in monte ſupra Sanitchas mon in puteo proiectus; vbi quando lapis proijcitur, fumus inde egredi dicitur, de quo tempeſtas concitatur.

Exempla.

Item aliqui à terra ſunt abſorpti, vt Dathã & Chore &c. Num. 16 *Item* in paſſione beati Georgij dicitur, quod dum Pontifices idolorum eum duxiſſent ad tẽplum eorum, vt ibi idolis immolaret; oratione eius ignis deſcendit de cœlo vorans eos, & terra dehiſcens abſorbuit eos cum templo. *Item* ibidem dicitur, quod cum Datianus rediret à decollatione eius, igne emiſſo de cœlo, cum omnibus eius complicibus eſt deuoratus. *Item* alij ſunt à dæmone ſuffocati ſubito, vt in paſſione ſanctæ Agnetis dicitur, quod iuuenis volens corrumpere eam à diabolo ſuffocatur. *Item* in paſſione ſancti Vrbani Papæ dicitur quod cum Carpaſius rediret à cæde martyrum, & idolis gratias ageret, arreptus à Diabolo idola blaſphemabat, & inuitus Chriſtianos inuictos prædicans, à diabolo ſuffocatur. *Item* in Auguſto in paſſione Timothei & Apolinaris, & in paſſione B Bartholomæi: & in Septembri in paſſione Euphemiæ virginis; & in Februario in paſſione Iulianæ virginis, & in multis alijs locis legitur, quomodo ipſi dæmones tormentauerunt & occiderunt tortores bonorum. *Item* alij à Sanctis & Angelis ipſis, ipſi ſunt perempti, vt Sodomitæ. Gen. 19. Et Babilonij ſuccendentes fornacem pro tribus pueris. Dan. 3. Et illi de exercitu Sennacherib. Iſa. 37.

Exemplum.

Item in miraculis aſſumptionis beatæ Mariæ in tripartita hiſtoria legitur, quod ſicut vidit ſanctus Baſilius, qui populum conuocauerat ad Eccleſiam B. Virginis, vt orarent contra minas Iuliani apoſtatæ; Beata virgo in multitudine ſanctorum conqueſta eſt de Iuliano apoſtata: quærens, quis eam de blaſphemo illo vindicaret. Tunc ſurrexit Mercurius martyr nouus & miles de ſepulchro; & aſſumptis armis ſuis & equo, quæ adhuc in Eccleſia dicti Baſilii ſeruabantur, cum eſſet dictus Iulianus cum exercitu ſuo comminans Chriſtianis; dictus Mercurius per medium exercitum tranſcurrens, lancea ſua tranſuerberauit illum; qui blaſphemando, & ſanguinem ſuum contra Deum ad cœlum proiiciendo, & dicendo, viciſti Galilee, viciſti, mortuus eſt. Dicitur in Eccleſiaſtica hiſtoria quod de ſepulchro eius fætor intolerabilis apud Conſtantinopolim egrediebatur.

Iuſti interdũ morte ſubita rapiuntur ad bonum illorum.

Sciendvm eſt, quod etiam propter aliqua alia peccata Deus quandoque ſubitam mortẽ inflixit aliquibus, & frequenter infligit: necnon etiam iuſtis hominibus, licet iuſto ſemper iudicio, ſed non ſemper cognito, ignorata videlicet ratione. Hoc autem indubitanter tenendum eſt, quod ſi iuſtus morte ſubita rapiatur: talis non ſolum ei non obſtet, verũ etiã nonnunquã prodeſt. Sicut ſcriptũ eſt, Sap. 4. *Iuſtus ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Et ſequitur. *Raptus eſt ne malitia immutaret intellectũ eius, aut ne fictio deciperet animam illius. Abbreuiatio eſt*, quia ſi quid in eo purgandum

eſt,

eſt, tali morte purgatur. Sicut patet de viro Dei qui miſſus fuerat ad Ieroboam, 3. Reg. 13. & contra inhibitionem diuinam comedit ibi, falſi prophetæ mendacio circunuentus, cuius inobedientiam purgaſſe credendum eſt Deus, cum iuſſu diuino occidit eum leo, ipſum enim viuum ab inobedientiæ reatu purgandum occidere potuit, quem mortuum, & morte purgatum, tangere non præſumpſit. Et de Oza ait Greg. *Sacerdos qui arcam domini temere tetigit, reatum ſui auſus imminentia morte purgauit*, vt dictum eſt ſupra. *Alia quoque ratio eſt*, vt omnes homines improuiſi timeant inueniri, ſcientes etiam iuſtos à morte ſic ſubito præueniri.

Mors ſubita accidens peccatori non arguit illum eſſe damnatum, licet parua ſit ſpes pœnitentiæ in tali ſtatu.

SI AVTEM peccatoribus infligatur, non eſt de eorum ſalute penitus deſperandum: nec de ipſorum dãnatione temere iudicandum: cum in ipſa mortis hora, poſſit homo quaſi in inſtanti, id eſt tempore imperceptibili pænitere. Deus autem ſemper eſt paratus gratiã ſuam infundere pęnitenti. Hoc tamen eſt rariſſimum: & valde difficile eſt, quod peccator nullam habens diſpoſitionem præambulam: immo non ſolum diſpoſitionem, ſed & habitum cõtrarium, & habitudinẽ repugnantem, & demerita impedientia: ſubito ſe diſponat. Ideo talis mors peccatoribus eſt horrenda. Impijs autẽ quos non pænituros præuidet Deus, mortem iſtam infligit; vel quia tot & tanta ſunt eorum flagitia, quod nõ merentur habere nec tempus, nec gratiam pænitendi, vel quia præuidet eos ſi diutius viuerent, ſemper deteriora facturos, & ſic damnationis ſuę cumulum iugiter adaucturos; vel quia compatitur Deus pauperibus & perſonis miſerabilibus quos opprimunt, & ſi viuerent, opprimere non ceſſarent. Nec quenquam permoueat quod in exemplis ſupra poſitis, aliqui non ſubito & in inſtanti mortui ſunt, ſed aliqua mora licet breuis temporis interuenit. Quia ſicut ait Gregor. ſuper illud Iob 34. *Subito morientur, Quamtumlibet ſero de hac vita tollantur iniqui, ſubito & repente tolluntur; quia finem ſuum cogitando præuidere neſciunt. Subitum autem eſt homini, quod ante cogitare non potuit. Subito diues ille ſublatus eſt, qui horrea quæ præparauerat deſeruit, & inferni locum quem non prauidebat inuenit.*

De morte gratiæ.

DISTINCTIO VII.

POSTQVAM dicta ſunt aliqua de morte naturæ ad quam debemus nos pręparare, quia periculoſa. Dicendum eſt de morte gratiæ, quam debemus optare, quia fructuoſa. De qua Bernar. ait. *Bona mors quæ vitam non aufert, ſed mutat in melius; per quam corpus non cadit, ſed anima ſubleuatur.* Neceſſe eſt enim vt in via moriamur vitijs, vt melior ſit dies mortis die natiuitatis. Moriamur ergo interim peccato, ſi viuere deſideramus Chriſto, *quaſi morientes*, ait Apoſtolus. ij. Corinth. 6. *& ecce viuimus*. Ad ſimilitudinem autem morte naturali morientium, conſideremus in morte ſpirituali progreſſum. Moriturus igitur in principio infirmatur & dolet, dolor augmentatur & languet, languor figuratur & pallet. Cum autem amplius inualeſcit infirmitas, motus deſtruitur, ſenſus obtunditur. In morte vero nexus diſſoluitur, Spiritus egreditur, corpus mortuum ſepelitur, ſepultum reſoluitur. His 9. gradibus ſpiritualiter intellectis peccato morimur. Quorum tres primi ad virtutis ingreſſum, duo medij ad progreſſum, alij vero vltimi ad ſtatum perfectum animæ referuntur.

Sunt nouem gradus qui ſunt homo ſpiritualiter mortuus peccato.

1 Infirmatur per attritionem & dolet per contritionem.

MORITVRVS ergo ſpiritualiter infirmatur per attritionem, & dolet per contritionem. Attritionem intelligo quando anima per gratiam gratis datam infirmatur, id eſt, ab illicitis refrænatur. Contritionem quando per gratiam gratum facientem dolet de peccatis, & corde perfecto compungitur & pænitet, quæ contritio ſimilitudinem mortis tenet. Peccatum enim quod peccanti dulce fuerat ad momentum, amarum poſtea pænitenti conuertitur in lamentum. Et dum eum fœtor culpæ ſollicitat, dum conſcientiæ dolor inſtigat, dum pudor offenſæ diuinæ cor penetrat, dum horror extremi iudicij inquietat, ſuſpirat & gemit, in ſpiritu vehementi clamans & dicens. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Matth. 26. Et illud Pſal. 114. *Circundederunt me dolores mortis, &* (pro quia) *pericula inferni inuenerunt me.* Vel illud Pſ. 17. *Circundederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me &c.*

2. Dolor in deſiderium ſurgit & in dilectionem tranſit.

IN ſecundo gradu dolor corporis per ſingula membra diffuſus ægrum in lectum deijcit & languorem inducit: Sic contritionis dolor in deſiderium ſurgit, & in dilectionem igneſcit Et ſicut languor inducitur ex dolore: ſic amor gignitur ex contritione. Vnde Can. 4. *Si inueneritis dilectum, annuncietis ei quia amore langueo.* Videas languidum nunc in lecto iacentem, nunc aliquantulum ad ſurgendum pro viribus enitentem. Nonne ſic ſe habet conuerſio pœnitentis dum in eo vices alternat affectio doloris & amoris. Dolor enim deorſum deprimit, quem erigere nititur amor ſurſum. Nam quanto per amoris impetum collectis viribus conatur erigi, tanto repreſſus memoria peccatorum cogitur reclinari. Sed bene cum eo agitur, ſi nec penitus proſtratus, nec erectus in lecto ſedeat, & cum lachrymis gemitibus & ſuſpirijs, gratiam viſitantem expectet. Nemo enim ex graui infirmitate reſurgens, ſubito in vigorem priſtinum conualeſcit.

3. Dilectione inualeſcente caro maceratur.

IN tertio gradu pallor naſcitur ex languore, ſic maceratio carnis ex inualeſcente dilectione. *Palleat omnis amans, color hic eſt aptus amanti.* Vnde ſponſa decoloratam ſe clamat ex amore dilecti. Can. 1. *Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia decolorauit me ſol.* Hoc pallore in ianuis mortis afficimur, dum ex amore Chriſti caro noſtra iugiter maceratur. Vnde Pſal. 43. *Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis*: vt noſipſos Domino in ſacrificium offerentes, ſicut in holocauſto arietum, & ſicut in millibus agnorum pinguium, ſic fiat ſacrificium noſtrum, vt placeat ante Deum. Vnde clamat Apoſtol. Col. 3. *Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram.* Nam ſecundum eundem Rom. 8. *Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Si autem Spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Mortificetur igitur caro, vt ſpiritus viuat. Quia ſicut ait Apoſtolus Petrus. 1. Pet. 4. *Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu.* Semel mori Domino ſatis fuit, qui peccatum non fecit, qui vna oblatione ſua ſufficientiſſima & ſuperabundantiſſima, pro omnibus ſatisfecit. Nos autem peccantes quotidie, peccato mori quotidie debemus. Et quia fomes vel libido carnis radicaliter ſemper manet, nec ſemel ita mortificari poteſt, vt totaliter deſtruatur ſemel, ideo carnem non ſemel, ſed continuè mortificare debemus.

4. Motus tam exterioris operationis quam interioris affectionis deſtruuntur.

IN quarto gradu motus deſtruitur. Motus inquam tam exterioris operationis, quàm interioris affectionis. Adeo namque fit homo immobilis ad peccatũ, vt nec ipſum operetur, nec in eius imaginatione vel memoria delectetur, vel illius recipiat etiam primum motum. Nam quemadmodum *ſtatutum eſt hominibus ſemel mori*, Heb. 11. Sic nos debemus eſſe ſemel mortui peccato, vt non vltra reuiuiſcamus in eo, ſcientes quod *Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, & mors illi vltra non dominabitur.* Sequitur. *Ita & vos exiſtimate vos quidem mortuos eſſe peccato, viuentes autẽ Deo.* Glo. *Sicut Chriſtus mortuus eſt ſemel, ita peccatum in vobis moriatur ſemel, vt non oporteat iterari. Et ſicut Chriſtus ſemper viuit, ita ſemper etiam vos viuatis virtutibus.* Si enim mortui ſumus peccato, ſcilicet per gratiam Dei; quomodo adhuc poſt tantum beneficium viuemus in illo, & reddemus vires hoſti. Cum enim hoc præſtiterit gratia vt moreremur peccato, quid aliud facimus ſi viuimus in eo, niſi vt gratiæ ſimus ingrati. Vis videre ſpiritum innouatum, & hominem in virum alterum immutatum: hic eſt qui non ſuam ſed Domini quęrit

facere

facere voluntatem, carnis munditiam, cordis amplectitur puritatem, ſeruat ſilentium niſi verbum proferat ordinatum, nihil tortuum videbit in oculis, nihil inordinatum in greſſu, nihil offenſiuum in geſtu, nihil laſciuum in riſu, nihil in auribus quod ad pruriginem pertineat leuitatis, nihil in toto corpore quod prætendat motum aliquem vanitatis.

5. *Senſus per patientiam retunditur.*

In qvinto gradu ſenſus obtunditur, & per patientiam velut inſenſibilis reputatur. Vnde in filio Sunamitis qui mortuus iacebat in lectulo, non erat vox neque ſenſus. 4. Reg. 4. Sic martyres velut inſenſibiles effecti, omnia tormentorum genera contemnebant, quaſi penitus non ſentirent, quia Chriſtum mentaliter recedebant. Sic Apoſtolus clamat *ſe configuratum morti Chriſti, ſi quo modo pertingat ad reſurrectionem, quæ eſt ex mortuis.* Quoniam partes debent congruere ſuo toti, & membra ſuo capiti conformari, neceſſe eſt formam patientiæ ad nos à Chriſto capite deriuari. Vnde Chriſtus in crucis patibulo moriens, dorſum ſuum ſciſſum verberibus, vellicatas genas, faciem ſpecioſi præ filijs hominum ſputis illitam hominum immundorum, caput corona ſpinea ſauciatum, latus ſanguine rubricatum, manus & pedes clauis confoſſos, & tanquam agnus manſuetiſſimus iugulatori ſuo non reſpondens; In crucis cathedra patientiam efficaciter docet, verbo pariter & exemplo. *Pater* inquit *dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt.* Nouum docendi genus, nouus magiſter aſſumpſit. Reos excuſat, factũ attenuat, & ad patientiam miro modo fideles ſuos informat. Moyſes iniurias ſuas proſequitur, & lege talionis vlciſcitur, & abſque vlla miſeratione, legis ſuæ contemptor occiditur. Chriſtus autem gladium in vaginam reponi præcipit, nec fratri permittit iraſci, nec racha nec fatue dici: in quibus tribus, iram, conuicium, & contemptum penitus interdixit. *Dictum eſt antiquis, oculum pro oculo, dentem pro dente.* (Iudæos vocat antiquos quos furor vindictę ſic freneticos fecerat, ſic reddiderat effrænatos, vt pro oculo caput, pro dente vitam expeterent; vnde lex eos ad vindictæ viciſſitudinem refrænabat, vt tantum exigerent vltionis, quantum vis furentis intulerat læſionis.) *Ego autem dico vobis*, ait Chriſtus Matth. 6. *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram.* Vult Dominus non vitia vitijs vindicari, ſed virtutibus ſuperari; & iræ ſcintillam in ipſo principio, ne in furoris incendium prorumpere permittatur, extingui. Si ergo vitia ſuperare volueris, arma patientiæ ſume, non furoris. Nonne dominante cholera, febre acrius æſtuante, plerumque videmus freneticum fieri ægrotantem? Frendet dentibus, percutit pugno, morſibus impetit obſequentes. ſed medicus armatus patientia, non reſpicit iniurias, morſus ſuſtinet, vt à pœna liberet laborantem. Cum igitur inferentes nobis iniurias laborare freneſi cognoſcamus, furentium morbos & morſus, virtute patientiæ ſuperemus, & velut inſenſibiles facti, quaſi mortui taceamus. Exemplo Dauid qui Saul perſequenti dicebat: *Quem perſequeris Rex Iſrael, quem perſequeris? canem mortuum perſequeris & culicem viuum.* Attende quàm ſignanter loquitur, canis viuus latrat, clamat & mordet, ſi poteſt; ſed canis mortuus nihil horum facit. Videas aliqua animalia pedibus, vnguibus, dentibus, & cornibus, ſeſe defendere; quædam aliquibus prædictorum; ſed verus patiens eſt velut canis mortuus, aut culex viuus. Idem quoque dicit in Pſalm. 43. *Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.*

6. *Nexus affectus tam rerum temporalibus diſſoluitur.*

In sexto gradu, corporis & animæ nexus diſſoluitur, quia ſubtractis ſenſibus, velut inſenſibilis mens effecta, nullis temporalium rerum nexibus, nullius corruptibilis creaturæ vinculis, per affectionem amoris illiciti, detinetur. Vnde Can. 8 dicitur. *Fortis eſt vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio; Lampades eius lampades ignis atque flammarum: aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.* Mors naturalis, ſeparat animam à corpore: mors ſpiritualis, à rei corruptibilis affectione, in hoc gradu ſeparatur anima ab omnibus quibus ante fuerat per affectionem vnita, vt ſoli ſponſo inhæreat per amorem, propter quod amor morti merito comparatur. *Dura ſicut infernus æmulatio.* Infernus quos recipit, non dimittit. Sicut ergo amor dicitur eſſe ſimilis morti, propter perfectam ſeparationem, ita dicitur ſimilis inferno, propter perpetuam cum Chriſto vnionem. *Lampades eius &c.* In lampade lux & ardor. Ardet mens interius deuotione, lucet exterius coram hominibus opinione. Sic ardet Deo per deſiderium, vt luceat foris hominibus ad virtutis exemplum. Dictam ſeparationem mortis proponit Apoſtolus in ſeipſo dicens: Phil. 1. *Deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto.*

7. *Spiritus liber egreditur ad cœleſtia meditanda.*

In septimo gradu, ſpiritus liber egreditur, quia nullis rei creatæ retinaculis impeditur. In hoc gradu mens ad cœleſtia meditanda liberè ſubleuatur. Faciliter enim per meditationem in Deum erigitur, qui temporalium affectione non inuiſcatur; nec ſolicitudine diſtrahitur, nec pondere prægrauatur. Aues ſuarum leuitate pennarum ſubleuantur in altum, aut ad cibum quærendum, aut ad laqueos euadendum, aut ad delectabiliter ſpaciandum. Sic anima ad cœleſtia ſuſtollitur, quandoque pro ſpirituali refectione quærenda. Sic hortatur Apoſtolus, Col. 3. *Quæ ſurſum ſunt quærite, quę ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram, mortui enim eſtis & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo* quandoque pro delectatione guſtanda: & quandoque pro quietis tranquillitate inuenienda; & plerumque pro tentatione fugienda. Et de vtroque iſtorum ait Pſalm. 54. *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ & volabo & requieſcam: ecce elongaui fugiens, &c.* Solent animalia terrena quibuſdam luſibus ſaltus dare, & corpora ſua quantulumcunque in aëra ſaliendo tranſcendere: ſic & piſces ſuper aquas ſaliunt, & terminos ſuæ habitationis excedunt. Sic anima ſemetipſum debet excedere, & per meditationem ad cœleſtia ſe leuare, vt mundo mortua, viuat in Deo. Vnde Aaron moriturus iubetur in montem aſcendere, quia per meditationem debemus ad excelſa tranſire. Paucorum eſt in hunc montem aſcendere, paucorum vero ſtare in vertice, ſed pauciſſimorum illi morari, & quieſcere, propter quod ait, Pſalm. 23. *Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius?* Quinimo Pſalm. 14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in loco ſancto tuo?* Aſcenſus habet difficultatem, ſtatus ſublimitatem, requies voluptatem. De diuinis ſiquidem meditari, mentibus inconſuetis ad talia, oculis caligantibus ad cœli luminaria, magnæ eſt difficultatis. Exerceri tamen in eis, & meditationibus ſacris ſcopare & purgare ſpiritum, magnę eſt dignitatis. Quieſcere autem & non reuocari ad inferius, magnæ eſt voluptatis.

Simile.

Notabile autem eſt quod dicitur, quod Aaron .i. montanus, in ſupercilio montis Or, moritur. Or interpretatur lumen, quia in vertice montis, luminis, & viſionis; mundo, carni, & etiam ſibijpſi, moritur vir contemplatiuus. Et aduerte verbum Domini, Aaron inquit colligetur, & morietur ibi. Mens enim quæ per vana deſideria ſpargitur, quæ varijs cogitationibus huc illucque diſtrahitur, in hoc monte non moritur. Diſcat igitur mens humana prius ad ſeipſam intrare, & in ſe conſiſtere, quatenus in hunc montem poſſit aſcendere. Colligat anima cogitationes ſuas, vt exurgat in meditationem, meditatio proficiat in contemplationem, contemplatio inducat exultationem, exultatio dilatetur in admirationem, admiratio tranſeat in alienationem, alienatio terminetur in mortem ſpiritualem. *Eſt autem* differentia inter cogitationem & meditationem. Quia cogitatio eſt improuidus mentis obtutus, ad euagationem pronus. Meditatio aut eſt prouidus mentis obtutus, circa veritatis inquiſitionem vehementer occupatus.

Diſcrimen inter cogitationem & meditationem.

8. *Quies ex meditatione conſurgit.*

In octavo gradu mortuus ſepelitur, quia cum per meditationem mens ſurſum erigitur, pacis ſerenitas obtinetur, vtaquæque res non quieſcit, niſi cum ad

locum proprium peruenerit. Quare cum locus animæ A ſit Deus, quamdiu amor noſter ad multa ſpargitur, vel ad ima deriuatur, nunquam ad veram pacem perducitur. Ideo dicit Auguſt. *Inquietum eſt Domine cor noſtrum donec requieſcat in te.* Ibi ergo ſit mens, & hic erit requies. Ibi mortuus ſepelitur. Hoc eſt ſepulchrũ quod Ioſeph Domino præparauit, in quo Chriſtus mortuus requieuit. Moriturus Moyſes montem aſcendit, terram promiſſionis aſpicit, in vertice montis Phaſgas moritur, ſepelitur à Domino, cuius ſepulchrum omnibus hominibus eſt ignotum. Aſcendit in montem per mentis eminentiam, contemplatur promiſſam fidelibus patriam, moritur cum efficitur quodammodo deiformis per gratiam, ſepelitur à Domino per infuſam ſibi lętitiam, ſed ſepulchrum illius nullus agnoſcit B hominum, quoniam illa pax exuperat omnem ſenſum.

9. *Propria vilitas in diuino lumine cernitur, & inde humilitas oritur.*

IN NONO gradu, corpus ſepultum reſoluitur. Quia cum mens in lumine diuino ſemetipſam clarius intuetur, recognoſcens ſe, quantum ad animam, creatam ex nihilo, & ſic quantum eſt de ſe ſimpliciter nihil eſſe, quantum autem ad corpus ſe puluerem eſſe & cinerem, immo viliſſimum ſterquilinium, ſaccus ſtercorum, & cibum vermium; neceſſario humiliari compellitur. Sicut ait Pſal. 72. *Inflammatum eſt cor meum* ad dilectionem, *& renes mei commutati ſunt* quantum ad delectationem; quia in renibus conſiſtit delectatio, *& ego ad nihilum redactus ſum*, ſcilicet in mei reputatione, in veriſſima mei cognitione, me nihil eſſe cognoui. Attende quod quanto plus proficit quis in Dei cognitio- C ne, tanto in diuino lumine cognoſcit ſe verius, & tanto amplius ſe conſpicit nihil eſſe. Vnde Apoſtolus 1. Corinth. 4. dicit. *Puto quod Deus nos nouiſſimos*, id eſt viliſſimos, quaſi de quibus non curet, *oſtendit, tanquam morti deſtinatos*, quaſi ad nullam vtilitatem, ſed mori reſeruatos. Sequitur. *Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema vſque adhuc.* Et Dauid ex humilitate ſe cani mortuo comparauit. Attende quòd ſicut ignis in ſuo cinere, qui eſt vltimus ſuæ reſolutionis terminus, conſeruatur, ſic anima in humilitate, quæ reſoluitur vſque ad minima, & vſque ad vltima, cuſtoditur. Et ſicut phœnix congregatis aromatibus incendit ignem, quo concremata & in cinerem redacta, renouatur; & per talem renouationem perpetuus conſeruatur; ſic anima charitatis igne ſuccenſa, ac in hu- D militatis cinere reſoluta, conſeruatur in gratia, ac de die in diem per gratiam renouatur.

De morte culpæ.

DISTINCTIO VIII.

POST mortem naturæ & gratiæ, videndum eſt de morte culpæ, quam vitare debemus, quia eſt deteſtabilis & damnoſa. Cum enim *omnis creatura Dei bona ſit*, ſicut dicitur 1. Tim. 4. *Deus tamen mortem non fecit.* Sap. 3. Nec obſtat huic illud quod dicitur Eccl. 11. *Bonum & malum, vita & mors à Deo ſunt*: quia illud eſt intelligendum de morte corporali, quam Deus inflixit homini propter peccatum. Vnde Rom. 5. *Per hominem* E *peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors.* Mors igitur corporalis, id eſt neceſſitas moriendi, pro tanto dicitur eſſe à Deo, quia impedimento mortalitatis ablato, & homine relicto proprijs naturalibus, remanſit homo de neceſſitate mortalis. Mors naturæ, id eſt neceſſitas moriendi, eſt ineuitabilis vt dictum eſt; ſed mors culpæ eſt euitabilis, & eſt in hominis libertate. Sicut dicitur Eccl. 15. *Ante hominem vita & mors*: vita inquam gratiæ, & mors culpæ, & propter hoc eſt culpabilis. Si enim vitari non poſſet; culpabilis non eſſet. Quia ſicut dicit Auguſt. *Nemo peccat in eo quod vitare non poteſt.*

Mors culpa eſt maxime vitanda quia deteſtabilis & damnoſa.

Mors culpa conſiſtit in corde ore & opere.

SCIENDVM autem quòd hęc mors quandoque conſiſtit in corde tantum, ſcilicet in cogitatione, delectatione, vel conſenſu. Vnde in perſona hominum impiorum dicitur Iſa. 28. *Percuſſimus fœdus cum morte*: hoc fœdus committitur in conſenſu. Quandoque conſiſtit in ore, quando ſcilicet prorumpit in deordinatam locutionem. Dicitur enim Prou. 18. *Mors & vita in manibus linguæ*, quia lingua noſtra in lubrico poſita eſt, & per illam frequenter labimur in peccatum. Ideo dicitur Iacob. 3. *Lingua noſtra ignis eſt, vniuerſitas iniquitatis. Lingua conſtituitur in membris noſtris quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis noſtræ, inflammata à gehenna. Omnis enim natura beſtiarum & volucrum & ſerpentum, & cæterorum animalium domatur, linguam autem nullus hominum domare poteſt. Eſt enim inquietum malum, plena veneno mortifero.* Et Eccl. 28. Poſt multa mala quæ ex lingua prouenire teſtatur, ait. *Mors illius, mors nequiſſima: & vtilis infernus potius quam illa.* Ideo ſalubriter exhortando dicit. *Aurum tuum & argentum tuum conflas, & verbis tuis facito ſtateram, & frenos ori tuo rectos. Attende ne forte labaris in lingua tua, & cadas in conſpectu inimicorum inſidiantium tibi, & ſit caſus tuus inſanabilis in mortem.* Quandoque progreditur ad operationem. Sicut dicitur Sap. 1. *Iniuſtitia eſt mortis acquiſitio, impij autem manibus & verbis accerſierunt illam.* Et ibidem ante: *Nolite zelare mortem in errore vitæ veſtræ, neque acquiratis perditionem in operibus manuum veſtrarum.* In ſignum huius triplicis mortis, Chriſtus tres mortuos ſuſcitauit, licet enim innumerabiles ſuſcitaſſe credatur, de tribus tantum euangeliſtæ faciunt mẽtionem. Puellam ſuſcitauit in domo, Matth. 19. Ad deſignandum ſpiritualem ſuſcitationem, quam facit quotidie à morte peccati exiſtentis interius in affectione. Iuuenem ſuſcitauit in porta, Lucæ 7. Ad indicandum ſuſcitationem à morte peccati prorumpentis in locutione. Lazarum ſuſcitauit in ſepulchro, ad figurandum ſuſcitationem à morte peccati exiſtentis in operatione. Ioan. 11.

Progreſſus peccati cernitur in peccato primorum parentum.

PROGRESSVS autem peccati, quomodo ſerpit, & ſerpendo procedit, proximè declaratur in primo peccato primorum parentum. Gen. 3. *Dixit ſerpens ad mulierem. Cur præcepit vobis Deus vt non comederetis de omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier. De fructu lignorum quæ ſunt in paradiſo veſcimur, de fructu vero quod eſt in medio paradiſi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur. Dixit autem ſerpens ad mulierem. Nequaquam morte moriemini: ſcit enim Deus, quòd quocunque die de eo comederitis aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum.* Attende quòd Deus dixerat aſſertiuè & comminatoriè, *quocunque die comederitis &c.* mulier addidit verbum hæſitationis, ſcilicet *forte*, ſerpens conſtanter negauit, dicens: *Nequaquam morte moriemini.* Ecce diabolus poſuit in quæſtione. Mulier reſpondit cum hæſitatione, & ex hoc dedit diabolo viam & audaciam negandi, quòd Deus dixerat cum aſſertione. Niſi enim mulier hæſitaſſet, diabolus verbum Domini negare minimè præſumpſiſſet. Niſi etiam mulier diabolo pluſquam Deo credidiſſet, nequaquam cibum vetitum tetigiſſet. Sequitur. *Vidit igitur mulier quòd lignum eſſet bonum ad veſcendum*; Hoc cognouit ex odoratu: *& pulchrum oculis*, ecce aſpectus; *Tulitque de fructu*, ecce tactus; *Et comedit*, ecce guſtus. Et ſic completum eſt in Eua peccatum inobedientiæ, ad quod tamen multæ deordinatæ circumſtantiæ concurrerunt. Poſtmodum *dedit mulier viro ſuo*, ecce iniqua ſuggeſtio; *Qui comedit*, ecce Adæ præuaricatio. Et ſic conſummatum eſt peccatum in vtroque. Iſte proceſſus qui fuit in peccato primorum parentum materialiter, ſolet eſſe in peccato vnius hominis ſpiritualiter. Nam aſpectus eſt in cogitatione, odoratus in delectatione, tactus in conſenſu, guſtus in perpetratione. Aduerte quam mortiferus eſt iſte fructus, qui non ſolum ex guſtu infert mortem ſicut animalia venenoſa, verumetiam ex viſu, odoratu, tactu, & guſtu.

De modis moriendi.

DISTINCTIO IX.

SICVT ait ſapiens Sap. 1. *Inuidia Diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Ideo namque diabolus inuidit homini, quia vidit eum illuc per humilitatē poſſe pertingere, vnde per ſuperbiam ſe nouerat corruiſſe. Inuidens autem homini, tentauit; tentando deuicit, & deuictum ſubiecit, ac ſubiecto iniquè & tyrannicè dominari præſumpſit. Sicut autem tyrannus impijſſimus ſubiectos ſuos ſine miſericordia affligit, opprimit, ac eis exquiſita genera mortis infligit; ſic diabolus omni tyranno crudelior, varijs mortis generibus, miſeros B quos in ſeruitutem ſuam redigit, mori facit.

Diabolus peccatores varijs mortis generibus interimit.

1. *Per ſuſpēdiū ſeu ſpiritualiter per ſuperbiam.*

ALIOS namque mori facit ſuſpendio, ſcilicet per ſuperbiam. Superbos enim ſuſpendit in altum vanitatis, vt poſtmodum præcipitet in profundum miſeriæ gehennalis, ſicut ſolent facere luctatores, quorum vnus alium eleuat à terra, vt ſub pedibus ſuis deijciat eleuatum. Hunc modum præcipitij prius expertus fuerat in ſeipſo. Nam cum ipſe leuari vellet per ſuperbiam, Deus ipſum deiecit in profundum abyſſi. Sicut dicitur Iſa. 14. *Dicebas in corde tuo: In cælum conſcendam, ſuper aſtra cœli exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo; verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci.* Et ante. *Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua.* Et Lucæ 10. dicitur de eodem. *Videbam Sathanam ſicut fulgur de cœlo cadentem.* Sicut igitur diabolum, C quia ſe per ſuperbiam extollere voluerat, Deus præcipitauerat in infernum; ſic ipſe tractatu conſimili, conatur homines primo quidem in altum extollere, vt poſtmodum præcipitet in profundum. Exemplum de Achitophel, qui de ſapientia ſua præſumens, vidēs quòd non eſſet factum conſilium ſuum, quod ſcilicet dederat contra Dauid, ſuſpendio interijt. 2. Reg. 17. Et de Abſalon qui nimia ambitione dominandi ſuccenſus, patrem ſuum Dauid de regno fugauit, ſicut dicitur 2. Reg. 18. ipſo quod ſuſpenſo inter cœlum & terram, mulus qui inſederat pertranſijt. De Aman vero Heſter 7. de præcipitio vero dicitur 4. Reg. 9. Quomodo Iezabel fuit præcipitata de feneſtra palatij. Et de Ochozia 4. Reg. 1. *Cecidit Ochozias per cancellos cœnaculi. Cui mandauit Helyas; de lectulo ſuper quem aſcendiſti* D *non deſcendes, ſed morte morieris.* De Antiocho etiam dicitur 2. Machab. 9. *Superbia repletus, ignem ſpirans animo in Iudæos, contigit illum impetu euntem, de curru cadere, & graui corporis colliſione membra vexari. Iſque qui ſibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, & montium altitudines in ſtatera appendere, nunc humiliatus in geſtatorio portabatur.* Nota ibi de viliſſima morte eius. vnde bene de ſuperbo dicitur Iob 18. *deuoret pulchritudinem cutis eius, & conſumat brachia illius, primogenita mors.* Pulchritudo cutis eſt gloria temporalis. Per brachia opera deſignantur. Mors autem eſt peccatum quod animam occidit, primogenita ergo mors eſt ſuperbia, quæ eſt initium omnis peccati. Pulchritudinem ergo cutis eius, & brachia, primogenita mors deuorat, quia iniqui gloriam & operationem ſuperbia deuaſtat. Potuit enim etiam E in hac vita glorioſus exiſtere, ſi ſuperbus non fuiſſet; & operibus poterat Deo commendari, niſi elatio præceſſiſſet. Sequitur. *Auellatur de tabernaculo eius fiducia.* De tabernaculo eius fiducia euellitur, quando peruerſus quiſque qui multa in hac vita parauerat, repentina morte diſſipatur. Sequitur. *Et calcet ſuper eum quaſi Rex interitus.* Quia vel hic vitijs premitur, qui ad interitum trahunt eum, vel mortis tempore poteſtati dæmoniacæ ſubiugatur. Huius mortis remedium eſt timor humilians, vel humilitas Deum timens. Sicut ait ſapiens Prouerb. 14. *Timor Domini fons vitæ,* id eſt vitæ ſpiritualis initium, *vt declinet,* id eſt declinare faciat, *à ruina mortis.*

2. *Per venenū, ſeu ſpiritualiter per inuidiam.*

ALIOS perimit diabolus veneno, ſcilicet per inuidiam. Sicut ſcriptum eſt Sapient. 2. *Inuidia diaboli mors* A *intrauit in orbem terrarum.* Imitantur autem illum, qui ſunt ex parte illius: quia videlicet ſicut diabolus virus inuidiæ ſuæ diffundit in homines, in toto orbe terrarum, ita vt non ſit qui ſe abſcondat à calore eius: ſic impij intoxicati per eum, & eius imitatores effecti, alios inficiunt inuidendo. Primo ergo moriuntur hac peſte, ſicut dicitur Iob 5. *Paruulum occidit inuidia.* Gloſ. *Paruulus inuidia occiditur, quia niſi inferior eſſet, de bono alterius non doleret: vel paruus eſt, qui terrena diligit, magnus qui æterna.* Paruus ergo inuidia occiditur, quia nullus hac peſte moritur, niſi qui terrena appetit, quæ tota non peruenient pluribus. Vnde ſi qua deſideramus, illi inuidemus qui penitus ea accepit, vel partem habendo, quantitatem nobis reſtringit. Iſti autem ſic B infecti inuidia, & ſpiritualiter interfecti, inficiunt alios venenum inuidiæ diffundendo. Sicut detractores, & verborum infamiæ relatores. Contra quos ait Sapient. Eccleſ. 19. *Audiſti verbum aduerſus proximum tuum, commoriatur in te fidens quoniam non te dirumpet.* Et quia non minus quandoque peccat auditor detractionis quam ipſe detractor. Sicut ait Bernard. *Detrahere an detrahentem audire, quod iſtorum ſit grauius, non facile dixerim.* Ideo dicitur Prouerb. 16. *Indignatio Regis nuncij mortis.* Nuncij mortis ſunt detractores, qui ſemper mortem nunciant proximorum, & mortem nunciando, etiam audientes occidunt. Contra iſtos nuncios mortis debet Rex, id eſt quilibet iuſtus, ſe & omnes ſenſus ſuos bene regens indignari, & eos cum indignatione repellere, vel indignationis & diſplicentiæ ſigna C miniſtrare.

Inuidus dolet de bono alterius & gaudet de malo.

SCIENDVM autem quòd inuidus dolet de bono alterius, & gaudet de malo, ſicut alibi declaratum eſt. Quantum ad primum, ſpeciem inuidorum prætendit Ionas, qui de Niniue ciuitatis conuerſione dolebat, de quo dicitur Ionæ 4. *Petiuit Ionas animæ ſuæ vt moreretur, dicens: Melius eſt mihi mori quam viuere.* De ſecundo ſcriptum eſt Prouerb. 26. *Sicut noxius eſt qui mittit lanceas & ſagittas in mortem, ita vir qui fraudulenter nocet proximo ſuo.* Iſte quia gaudet de malo alterius, ideo fraudulenter in malum alterius machinatur, & per vias occultas nocere conatur. De mala morte talium exempla multa legimus in ſcriptura. Cayn ex inuidia ſua perimens fratrem ſuum Abel, occiſus eſt à Lamech. Geneſ. 4. Ægyptij dolentes quia Hebræi D in terra ſua creſcebant & multiplicabātur nimis, timētes ne progreſſu temporis ipſos opprimerent, afflixerunt eos multipliciter, & ſibi ſeruitute duriſſima ſubiecerunt. Sed cum illos fugientes perſequerentur, aquæ maris rubri operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, ita quòd nec vnus quidem ſuperfuit ex eis. Exod. 14. Abymelech, qui ſeptuaginta fratres ſuos occiderat, vna mulier iaciens fragmen molæ confregit cerebrum, qui ab armigero ſuo fecit ſe interfici, Iud. 9 Saul qui tam iniqua inuidia perſecutus eſt Dauid, tandem irruens ſuper gladium ſuum mortuus eſt. 1. Reg. 31. Siba filius Bochri concitauit populum contra Dauid, & fugiens in Abela ciuitatem, vbi putabat ſe habere refugium, decapitatus fuit ibidem. 2. Reg. 20. Accuſatores Danielis iubente Dario rege, miſſi in E lacum leonum, continuo ſunt à leonibus deuorati. Dan. 6. & 34.

3. *Per gladium ſeu ſpiritualiter per iracundiam.*

ALIOS occidit diabolus gladio ſuo per iracundiam. Vnde dicitur Exod. 15. *Dixit inimicus: perſequar, & comprehendam, diuidam ſpolia, implebitur anima mea: euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.* Et Iob 5. dicitur. *Virum ſtultum interficit iracundia.* Gloſſ. *Manſuetudo imaginem Dei in nobis cuſtodit, quæ ſemper tranquillus eſt; ſed ira diſſipat quia multis virtutibus priuat; quæ dum quietem mentis tollit, Spiritus ſanctus ibi non quieſcit.* Irati & impatientis figuram tenet Ionas. Cui irato propter hederam deſiccatam dixit Dominus. *Putaſne bene iraſceris tu ſuper hedera. Et dixit, bene iraſcor ego, vſque ad mortem.* Cæterum factum Samſonis, ſe ipſum vt hoſtes occideret occidentis, ſpeciem iracundi prætendit. De quo dicitur Iud. 16. *Moriatur*

anima mea cum Philiſthijm vt vlciſcar me de hoſtibus meis, & pro amiſſione duorum luminum, vnam recipiam vltionem.

Exemplum.

Iratus enim ſibi nocere deſiderat, vt vindicando ſe nocẽtibus ſibi, poſſit inferre maius vel ſimile nocumentum. Item factum Raziæ, prætendit modum hominis ex impatientia deſperati, de quo dicitur. 2. Mach. 14. quòd *Nicanor miſit milites quingentos qui eum comprehenderent. Cum autem comprehenderetur, gladio ſe petijt; eligens nobiliter mori, potius quàm ſubditus fieri peccatoribus, & contra natales ſuos, indignis iniurijs agi. ſed cum non certo ictu propter feſtinationem plagam dediſſet, recurrens ad murum, ſemetipſum præcipitauit in turbas, & cadendo venit per mediam ceruicem, cuiuſque turbam pertranſiens, & ſtans ſupra petram præruptam, complexus inteſtina ſua, vtriſque manibus proiecit ſuper turbas, & ita defunctus eſt.* Quamuis autem ſcriptura ſacra Ionam, Sampſonem & Raziam computet inter ſanctos, eorumque facta prædicta excuſantur à ſanctis; quantum tamen ad exteriorem apparentiam, modum impatientis iræ prætendunt.

Sed qualiter impij in ſanctos tyrannides exercentes, crudelitatis ſuæ pœnas modis varijs exoluerunt, in locis innumeris ſcriptura ſacra teſtatur. Verbi gratia, de Syſara dicitur Iud. 4. *Tulit Iahel vxor Aber Cynæi clauum tabernaculi, & defixit in cerebrum Syſaræ, qui ſoporem morti ſociãs, defecit & mortuus eſt.* De Zebee & Salmana dicitur Iudic. 8. quos Gedeon interfecit. De Azonibezech Iudic. 1. *Comprehenderunt filij Iſrael Azonibezech ceſis ſummitatibus manuum eius ac pedum, ſicut fecerat ſeptuaginta regibus*, adduxeruntque eum in Hieruſalem, & ibi mortuus eſt. De Cayn qui fratrem ſuum occidit, & à Lamech occiſus eſt. Geneſ. 4. De Pharaone. Exod. 14. De Abymelech qui ſeptuaginta fratres ſuos occidit. Iudic. 9. De Ioab qui licet ſtrennuus miles fuerit, quia tamen duos viros proditioſe peremit, iuſſit Dauid moriens occidi. 2. Reg. 2. De Zambri qui contra Regem Iſrael peſſimum ſcilicet Hela rebellans, occidit; dicitur. 3. Reg. 15. quòd poſt ſeptem dies ſeipſum cum domo regia ſuccendit. De Achab peſſimo dicitur 4. Reg. 22. Quòd vulneratus in bello mortuus eſt veſperi, & linxerunt canes ſanguinem eius in eodem loco in quo linxerant ſanguinem Naboth, qui ipſo Achab diſſimulante fuerat lapidatus. De Benadab Rege Syriæ, qui multa mala filijs Iſrael intulerat, quomodo à ſeruo ſuo Aſael iugulatus fuit, dicitur 4. Reg. 8. De Ioas Rege Iuda, qui Zachariam filium Ioiadæ ſacerdotis lapidari fecit, dicitur 4. Reg. 12. Quòd à ſeruis ſuis fuerit interfectus. De Antiocho qui multorum viſcera torſerat, quomodo dirum dolorem viſcerum paſſus, miſerabili morte defunctus eſt. 2. Machab. 9. De Herode impijſſimo, quomodo percuſſus ab Angelo, conſumptus à vermibus, expirauit. Act. 12. His omnibus exemplis oſtenditur, quomodo impij impiam vitam agentes, diabolo procurante, & Deo iuſte faciente, vel permittente, diuerſa diræ mortis genera patiuntur. Huius mortis remedium, eſt patientiæ lenitas, ſicut ait Pſal. 117. *Non moriar ſed viuam: caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti non tradidit me.* Et 2. Machab. 6. *Cum à morte poſſem liberari, duros corporis ſuſtineo dolores; propter timorem autem tuum libenter hæc patior. De patientia Re. ſupra de morte gratiæ, quinto gradu.*

4. *Per aquam ſignificatur per auaritiam.*

Alii ſupermerguntur per auaritiam. Temporalia namque fluunt & refluunt ſicut aquæ. vnde ſicut in flumine quandoque habet homo aquam vſque ad talum, quandoque vſque ad genua, quandoque vſque ad renes, quandoque vſque ad collum, plerumque totus immergitur; ſic aliquando amor temporalium non plus tangit hominem, quam aqua tangens talum eius. Vnde de re de qua nihil aut parum curatur, ſolet dici, hoc non tangit etiam talum meum, vel non aſcendit vltra talum meum, quaſi quis diceret: Parum afficior, vel non curo. Aliquando amor temporalium pertingit vſque ad genua, quaſi plus aliquantulum appropinquans ad cor hominis; ſed adeo longe diſtans quod non eſt periculum ſubmerſionis, vel deordinatæ affectionis. aliquando peruenit vſque ad renes, id eſt vſque ad delectationem, quia in temporalibus affectio delectatur, tamen citra Deum. aliquando peruenit aqua vſque ad guttur, & tunc eſt homo in magno periculo, quando in temporalibus delectatur, & nimis occupatur, & inordinate afficitur, ſed ſicut natans euadere poteſt, nec totaliter deſperatur, quouſque caput eius immergatur; Sic in propoſito, quando totus homo immergitur in terrenis, iam non eſt ſpes euaſionis. Propter quod Pſal. 68. exclamat. *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.* Sic etiam B. Petrus cum adiutorio gratiæ diuinæ ambulans ſuper aquas, *videns ventum validum venientem timuit. Et cum cœpiſſet mergi, clamauit dicens. Domine ſaluum me fac.* Matth. 14. In hoc facto. B. Petrus figuram tenet eorum qui diuinæ gratiæ manutenentia, ſiccis pedibus ambulant ſuper aquas, id eſt intactis cordis affectionibus, quaſi pedibus non tangentes, immo potius conculcantes illæſi pertranſeunt, quamdiu non ſibi, ſed Deo gloriam tribuentes, ad Chriſtum venire contendunt. ſed *videns Petrus ventum*, id eſt tentationis impulſum *timuit*, quia non eſt de proprijs viribus inter fluctus pelagi præſumendum, ſed diuinum auxilium eſt obnixius implorandum. *Et cum cœpiſſet mergi, clamauit.* Quia non vltimum ſubmerſionis periculum expectandum eſt, ſed in ipſo principio quam cito aduertit homo periculum, diuinum præſidium eſt petendum. Ait enim Apoſt. 1. Timoth. 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & in deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem.* In ſignum huius dicitur Exod. 7. quòd *Moyſes ex præcepto Domini percuſſit aquam fluminis quæ verſa eſt in ſanguinem, & piſces qui erant in flumine mortui ſunt*: per quod voluit Dominus deſignare quòd aqua fluminis Ægypti, id eſt bona tranſitoria huius mundi, conuertuntur in ſanguinem, id eſt in mortem eorum qui inordinate ea diligunt: & piſces qui in ea erant mortui ſunt, id eſt qui in eis conuerſantur, & nutriuntur ex eis. Item aqua conuertitur in ſanguinem, quando cupiditas temporalium conuertitur in crudelitatem, quod ſæpiſſimè contingit. Cupidi namque fiunt impij, immiſericordes, fraudulenti, fures, raptores, crudeles, & pauperum oppreſſores.

Diuitiæ electis ſunt cauſa ſalutis, reprobis vero cauſa perditionis.

Electorvm & reproborum differentiam quantum ad vſum temporalium, mirabiliter oſtendit Deus in diuiſione maris rubri Exod. 14. Vbi dicitur quod aquæ operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, nec vnus quidem ſuperfuit ex eis; filij autem Iſrael perrexerunt per medium ſicci maris, & aquę eis erant pro muro à dexteris & à ſiniſtris, & viderunt Ægyptios mortuos ſuper littus maris. Ecce aquæ ſunt electis pro muro defenſionis, quæ reprobis ſunt cauſa perditionis. *Quod autem* ſint electis pro muro defenſionis docetur Tob. 4. dicens. *Quomodo potueris, ita eſto miſericors.* Sequitur. *Eleemoſyna à peccato & à morte liberat, nec patietur animas ire in tenebras*: ecce murus à ſiniſtris. Sequitur. *Fiducia magna coram Deo ſummo eſt eleemoſyna.* Et parum ante dicitur. *Præmium bonum thezaurizas tibi in die neceſſitatis*: ecce murus à dextris. *Quod vero* reprobis ſint cauſa perditionis, patet per multa exempla. Achor quia tulit de anathemate Iericho, lapidauit eum omnis populus, & omnia quę eius erant igne conſumpta ſunt. Ioſue 7. Adoleſcens qui putabat ſe Dauid proſpera nunciare, ac per hoc munera reportare, dicendo ſe Saul occidiſſe; iubente Dauid occiſus eſt, 2. Reg. 1. Simile accidit duobus latronibus qui caput Iſboſeth filij Saul quem occiderant, tulerunt ad Dauid, 2. Reg 4. Ananias & Saphyra vxor eius, quia de pretio agri venditi fraudauerunt, ad increpationem Petri ſubito mortui ceciderunt. Act. 5. Diues ille cuius agri fructus vberes attulerunt, cum cogitaret deſtruere horrea ſua, & maiora facere, raptus eſt citius quam credebat, dicente ſibi Domino. *Stulte, hac nocte*

reperiunt animam tuam à te, quæ autem paraſti cuius erunt? Lucæ 12.

5. *Per crucem ſeu ſpiritualiter per accediam.*

Alii cruci affiguntur per accediam. Eſt autem accedia triſtitia quædam cor aggrauans, ne aliquid agere libeat. vnde reddit hominis membra quaſi ſtupida & paralitica, ad omne opus bonum immobilia, ſicut in homine cruci affixo, manus & pedes affixi ſunt, & impoſſibiles ad motum operis cuiuſcumque. Vnde Eccleſ. 19. *Multos occidit triſtitia.* Et 38. *A triſtitia feſtinat mors, & cooperit virtutem.* Diſtingue tamen de triſtitia, ſicut diſtinguit Apoſtol. 2. Corinth. 7. *Quæ ſecundum Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur, ſæculi autem triſtitia mortem operatur.* Accidioſus ergo etiam ſi videatur viuere, tamen mortuus eſt, ſicut dicitur Apocal. 3. *Nomen habes quod viuas & mortuus es.* Ideo ſequitur. *Eſto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erant, non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo.*

6. *Viuum ſepeliendo ſeu ſpiritualiter per ingluuiē.*

Alii viui ſepeliuntur per ingluuiem. Vnde ait Hieronym. *Vile ſepulchrum rationis eſt ebrietas.* Pſalm. 23. *Sepulchrum patens eſt guttur eorum.* Bene ſepulchrum ex quo fumi & fœtores exhalāt, ſicut de cadaueribus mortuorum. Nec mirum, quia ſicut ait Apoſtol. 1. Tim. 5. *Quæ in delitijs eſt viuens, mortua eſt.* Et Rom. 8. *Si ſecundum carnem vixeritis moriemini.* Mortem eſſe in talibus verè poſſumus exclamare cum filijs prophetarum. 4. Reg. 4. *Mors in olla vir Dei, mors in olla.* Nam pocula delicata conuertuntur in abſynthium, & cibaria in venenum. Mirabile eſt, homo nullo modo ſcienter guſtaret aliquid vnde ſciret ſe mortem incurrere corporalem: vtinam ita ſollicitè ſibi caueret ab his guſtandis quæ mortem inferunt ſpiritualem, vnde Iob 6. *Numquid guſtare poteſt quod guſtatum affert mortem.* Attende quòd Philiſtæos pariter epulantes, *Sampſon concuſſis columnis domus oppreſſit, & mortui ſunt vtriuſque ſexus tria millia.* Iud. 16.

Exemplum.

Filijs Iob bibentibus vinum in domo fratris ſui primogeniti, ventus vehemens irruens à regione deſerti, concuſſit quatuor angulos domus, & oppreſſit eos & mortui ſunt. Iob 2. *Balthaſar in conuiuio vidit digitos manus ſcribentis in pariete, Mane, Techel, Phares; & in ipſa nocte interfectus eſt, & regnum eius tranſlatum eſt ad Medos & Perſas*, Daniel. 5. Terribile eſt exemplum de diuite Epulone *qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè; qui mortuus, ſepultus eſt in inferno.* Lucæ 16.

7. *Per incendium ſeu ſpiritualiter per luxuriā.*

Alii incendio comburuntur, ſcilicet per luxuriam. Luxuria enim ignis eſt ad conſumptionem deuorans. Hoc igne luxurioſi comburuntur. Sicut patet Geneſ. 19. De hoc incendio ait B. Iacobus. *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Concupiſcentia vero cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum conſummatum fuerit,* opere videlicet vel conſenſu, *generat mortem.* Nota de filio prodigo, qui conſumpſit omnia ſua viuendo luxurioſè. De quo dixit pater, quod mortuus fuerat per luxuriam, ſed reuixit per pœnitentiam. De mala etiam muliere dicitur Prouerb. 5. *Inclinata eſt ad mortem domus eius, & ad inferos greſſus illius penetrant.* Item Eccleſ. 7. *Inueni mulierem morte amariorem, quæ laqueus venatorum eſt, ſagena cor eius, vincula ſunt manus illius, qui placet Deo effugiet illam.*

Exemplum.

Nota, Sichem filius Emor qui Dinam filiam Iacob oppreſſit, interfectus eſt cum toto populo ciuitatis. Geneſ. 34. Ammon qui Thamar ſororem Abſalon oppreſſit, in conuiuio occiſus eſt, 2. Reg. 13. Quia populus Iſrael fornicatus eſt cum Madianitis, præcepit omnes principes ſuſpendi in patibulis, Numeri 25. Quia Phinees Hebræum qui ad ſcortum intrauerat, occidit ſimul cum illa muliere; placauit Dominum, ſicut dicitur ibidem.

De ſignis mortis.

DISTINCTIO IX.

Variæ ſunt ſigna mortis.

POSTQVAM diſtinxerimus diuerſos modos ſpiritualiter moriendi, videnda ſunt ſigna quædam prognoſtica morituri. Solent medici in acutis ægritudinibus vti ſignis prognoſticis, quæ ſecundum Hypocratis documenta vitæ ſunt indicatiua vel mortis. A corporalibus igitur ad ſpiritualia tranſeuntes, modis ſimilibus indicemus in homine mortem culpæ.

1. *Guſtus deordinatio, & ſpiritualiter concupiſcentia delitiarum.*

Primvm ſignum mortis prognoſticum, eſt guſtus deordinatio, quando ſcilicet æger appetit quæ nocent, & reijcit quæ iuuarent. Infirmi filij Iſrael, ſpreta dieta quam cœleſtis medicus eis indixerat, petunt carnes, flentes coram Moyſe, & dicentes Numeri 11. *Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? Recordamur piſcium, &c. In mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porri, cæpe, & allia; anima noſtra arida eſt, nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri niſi manna.* Impleuit autem Dominus petitionem eorum, mittens eis coturnices in multitudine copioſa, ſed in malum eorum. Nam ſequitur. *Adhuc erant carnes in dentibus eorum, nec defecerat huiuſmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum percuſſit eum plaga magna nimis: mortui ſunt ergo in ſepulchris concupiſcentiæ.* Eſt igitur mortis ſignum, abiecta ſobrietate & ieiunio, carnalibus vacare delitijs. Vnde Iob 6. dicitur. *Numquid poteſt comedi inſulſum quod non eſt ſale conditum? aut guſtare quis quod guſtatum affert mortem.* Quoties enim ciborum cruditas vitalia deijcit, eneruat ſtomachum, corrumpit ſanguinem, vitiat humores, accendit choleram, febris inducit incendium: toties æger perdit animum, illicitis fertur deſiderijs, ſalutaria reſpuit, appetit contraria, & noxia ſibi quærit. Aduertendum eſt autem quanta ſit fatuitas immo inſania talium, & quanta deordinatio appetitus, qui viliſſimos cibos appetunt, cucumeres, ſcilicet & pepones, porros, cæpas, & allia: cibum cœleſtem faſtidiunt, habentem in ſe omne delectamentum & omnem ſaporem ſuauitatis. vnde bene verificatur in eis illud Pſalm. 106. *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum, & appropinquauerunt vſque ad portas mortis.*

2. *Digeſtiua defectio, & ſpiritualiter defectus dilectionis & deuotionis.*

Secvndvm ſignum mortis eſt digeſtiuæ defectio, quando ſcilicet æger non poteſt cibum ſumere, vel ſumptum retinere, vel retentum digerere. Hoc autem prouenit ex defectu caloris naturalis, & humidi radicalis: Nam conſeruatio vitæ conſiſtit in calido & humido. vnde quanto calor magis minuitur, & humidum magis depaſcitur, tanto citius neceſſe eſt vitam deficere patientis. Et ſicut prima digeſtio fit in ſtomacho, ſecunda in hepate, tertia in membris ſingulis; digeſtiua tamen virtute per calidum & humidum operante, ſic quando in mente fuerit calidum dilectionis & humidum deuotionis ſufficienter celebratur digeſtio per quam vita animæ conſeruatur. Nam ad ea quæ Dei ſunt apponit memoria recordationem; ecce digeſtio prima in ſtomacho memoriæ: voluntas apponit affectionem; ecce digeſtio in hepate: Membra vero ſingula prout eis congruit actionē, ecce digeſtio in membris. Et ſic per calidum dilectionis, & humidum deuotionis, triplicis digeſtionis bonitas declaratur. Cum autem diminuitur calor dilectionis vel deficit, ſignum eſt mortis ſpiritualis. Quia ſicut corpus ſine anima mortuum eſt, ſic anima ſine charitate mortua deputatur. Ideo primo Iob 3. dicitur. *Qui non diligit manet in morte.* Similiter deficiente humore deuotionis deſiccatur homo, & neceſſe eſt eum languere dum viuit, & deſiccari iugiter & mori. Omne enim opus cenſetur vt mortuum, ſi ſpiritu deuotionis non fuerit animatum. Bonum enim opus ex viſibili conſtat actione, & inuiſibili deuotione. Sed inuiſibilis deuotio eſt ſicut ſpiritus, viſibilis autem actio ſicut corpus. Sicut ergo corpus viuit per animam viuificantem, ſic & opus per

deuotionem interius operantem. Recedente ſiquidem anima, corpus expirat, moritur & marceſcit; & ceſſante deuotione, opus moritur & areſcit, & miſer homo velut humore deficiente tabeſcit. Vnde bene in perſona talium lamentabiliter conquerendo loquitur Bernard. dicens. *Quomodo exaruit cor meum, coagulatum eſt ſicut lac, factum eſt ſicut terra ſine aqua? nec compungi ad lachrymas queo, tanta eſt duritia cordis mei: non legere libet, non orare delectat, meditationes ſolitas non inuenio: vbi illa inebriatio ſpiritus? vbi mentis ſerenitas, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto? Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias ſomnolentus, ad iram praeceps, ad odium pertinax, linguae & gulae indulgentior. Heu omnes montes in circuitu meo viſitat Dominus, ad me autem non appropinquat. Quid me aliud putem quam vnum ex montibus Gelboe* B *maledictis, quem praeterit in ira & indignatione ſua, ille caeterorum omnium benigniſſimus viſitator.*

3. *Vultus immutatio, & ſpiritualiter deſertio honeſtatis.*

Tertium ſignum mortis eſt vultus immutatio. Vultum habet ſano ſimilem, cui cuſtodit priſtinam honeſtatem, & vultus immutatio eſt deſertio honeſtatis. Nam eo quòd deuotio interius non habetur, ſtatim exterius honeſtatis conuerſatio non ſeruatur. Attende quòd ex decore conſcientiae emanet decor conuerſationis honeſtae. Sicut docet Bernard. qui ait. *Cum decoris claritas intima cordis repleuerit, eſt quaſi lucerna intus lux in tenebris lucens, latere neſcia. Porro effulgentem, & velut quibuſdam ſuis radijs erumpentem, mentis ſimulacrum corpus excipit, & diffundit per membra: quatenus omnis inde reluceat actio, ſermo, aſpectus, inceſſus, & riſus.* Sic econtrario de interiore deordinatione con- C ſcientiae, inordinatio exterioris conuerſationis erumpit. Vnde de talibus poteſt intelligi illud Ierem. 9. *Aſcendit mors per feneſtras noſtras.* In immutatione faciei perpenditur ſignum mortis, puta ſi habeat aeger nares acutas, oculos concauos & obſcuratos, aures contractas & frigidas. Nares habemus acutas, cum relictis his quae circa nos ſunt, aliorum vias, facta dictaque perquirimus, per ſubtiles & curioſas, non tamen neceſſarias, nec multum probabiles coniecturas. Nam qui conſcientiae ſuae negligens eſt perſcrutator, alienae ſolet eſſe curioſus explorator. Oculos habemus concauos, cum ea quae diſſimulare videmus, profundius intuemur. Hi ſunt oculi qui vident quaſi non videant; & diſſimulantes, quae diſplicent in cordibus ſuis malitioſè reſeruant, donec tempus D opportunum inuenerint, quòd expectant. Obſcuros & caligantes oculos habent, qui nec vitae ſuae conſiderant breuitatem, nec mundi pericula, nec peccati vilitatem, nec offenſae grauitatem, nec diuini iudicij ſeueritatem, nec gehennae acerbitatem. Vnde ſcriptum eſt. Eccleſ. 9. *Mortui nihil nouerunt amplius.* aures habent frigidas, ſurdas & contractas, qui nec molliuntur dulcedine verbi Dei, quia frigidas habent aures, nec obliuiſcuntur iniuriae ſibi factae, quia contractas; correptiones autem & exhortationes vilipendunt audire, quia ſurdas. Talibus ait Dominus Ioann. 8. *Moriemini in peccatis.* Et ſequitur ratio. *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.* Hoc autem ſignum eſt reprobationis ſicut ſcriptum eſt. 1. Reg. 2. De filijs Heli. *non audie-* E *runt vocem patris ſui, quia voluit Dominus occidere illos.* Vnde Bernard. *Nonnullos interdum audientes inuenies, ac ſi nihil ad eos pertineat quae dicuntur; non intrare cor ſuum, non diſcutere mores ſuos, non cogitare ne forte quod audiunt dictum ſit propter eos. Magis autem, ſi ſermo Dei viuus & efficax, qui ſuo & non eius qui loquitur arbitrio ſermo quocumque voluerit, ſi vnquam aduerſus vitia ſua proceſſerit, quibus illi ſe ſentiunt obligatos; diſſimulant, & auertunt oculos cordis ſui, aut qualibet adinuentione palliant facta ſua, & ſeducunt miſeri ſemetipſos.* In his ſalutis ſigna non video; magis autem vereor ne forte propterea non audiant verbum Dei, quia non ſunt ipſi à Deo. propterea igitur non habent vitam, quia non recipiunt verbum vitae. Sicut econtra dicit Saluator. Ioann. 6. *Qui verbum meum audit, & credit ei qui miſit* A *me, habet vitam aeternam; & in iudicium non venit, ſed tranſit de morte ad vitam.* Et ibidem. *venit hora quando mortui,* ſcilicet in peccatis, *audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent.* Item Ioann. 8. *Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in aeternum.* Et ſic patet ex praedictis quod immutatio vultus dignoſcitur, quando color nigreſcit, viſus tenebreſcit, auditus ſurdeſcit.

4. *Pulſus inaequalitas & ſpiritualiter inconſtantia peccatoris & inquietudo carnalis deſiderij.*

Quartum ſignum mortis eſt inaequalitas pulſus, pulſus eſt inaequalis, cuius percuſſio variatur; ſiue in quantitate, quando ſcilicet modo paruus, modo magnus; ſiue in motu, vt modo velox, modo tardus, modo ſpiſſus, modo rarus. Per cuius inaequalitates praedictas, mortis indicium declaratur. Pulſum diffiniunt medici motum eſſe cordis in arterijs reſultan- B tem, quae à corde incipiunt, aërem continentes, ſpiritumque vitalem. propter hoc indicat diſpoſitionem cordis, nam motus cordis debet eſſe regulariter vniformis, & hanc vniformitatem indicat pulſus aequalitas vniformis: Inaequalitas vero pulſus, in motu cordis inaequalitatem demonſtrat. Inaequalitas iſta pulſus inconſtantiam ſignificat peccatoris, inquietudinem carnalis deſiderij, & humani affectus. Haec eſt *mulier vaga, quietis impatiens, & vbique inſidians, quae apprehenſum iuuenem ducit in mortem.* Prouerb. 7. Ergo ſecundum conſilium ſapientis. Prouerb. 5. *Ne intenderis fallaciae mulieris, pedes enim eius deſcendunt in mortem, vagi ſunt greſſus eius & inueſtigabiles.* Sanè vagi ſunt greſſus eius, quia ſicut corpus pedibus circumfertur, ſic ani- C mus à carnali deſiderio circumducitur. Sicut dicit Auguſt. *non mouetur anima pedibus, ſed affectibus.* vnde humanus animus ſequens appetitum. quietus eſſe non ſinitur, ſed ab vno ſemper in aliud tendit; & vnum poſt aliud ſucceſſiuè faſtidiens, auiditate maiori ad illud quod prius faſtidierat, redit. Propter hoc enim cordis affectus de vno ad aliud euagatur, quia in nulla re creata ſufficiens delectatio reperitur. Dicuntur etiam greſſus eius inueſtigabiles; quia nullus explicare poſſet quam variae, quam mutabiles, & quam multiplices ſint humanorum affectuum paſſiones, aſſimilatur enim affectus pulſui, qui modo magnus, modo paruus, modo velox, modo tardus. Nam partim ex propria vanitate, partim ex propria iniquitate; modo diligit, modo odit, nunc intenditur, nunc remittitur, nunc celeriter D diligendo quod malum eſt, praeuenit iudicium rationis; nunc tardus ad diligendum quod bonum eſt, non poteſt trahi tribulationibus aut exemplis, praeceptis, conſilijs, comminationibus aut promiſſis.

5. *Inquietus ſomnus, & ſpiritualiter negligentia ſalutis tempore congruo.*

Quintum ſignum eſt inquietus ſomnus, & non congruo tempore ſumptus. Dicitur enim ſomnus eſſe laudabilis, quando nec noctem effugit, nec diem impedit. Improbatur autem econtrario modo ſumptus. Dormit ergo non congruo tempore, qui dormit de die, vigilatque de nocte. Cum ergo per diem proſperitas, per ſomnum negligentia deſignetur, morti vicinus eſt qui tempore ſaluti ſuae congruo negligit ſemetipſum. Ideo clamat, Pſal. 12. *Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, praeualui aduerſus eum.* Fac ergo ſecundum conſilium E Apoſtoli Eph. 5. *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit tibi Chriſtus.*

6. *Sudor inordinatus, & ſpiritualiter indebita peccatorum confeſſio.*

Sextum ſignum mortis eſt ſudor inordinatus, ſi fuerit non die cretico; ſi particularis, non ex toto corpore, ſed ex aliquo tantum membro; ſi fuerit frigidus, ſi non ex eo fortior effectus ſit, aut liberatus aegrotus. Sudoris purgatio, peccatorum confeſſio. Criſis, iudicium ſacerdotis. Subijcitur ille morti qui non vult aut diſſimulat peccata propria confiteri. Nam teſte ſapienti, Eccl. 17. *A mortuo quaſi non ſit perit confeſſio.* Aperiantur ergo pori, profluat ſudor ex membris ſingulis, fiat confeſſio generalis, tam de peccatis principalibus, quam de circumſtantijs aggrauantibus. Tunc autem eſt ſudor laudabilis, quando poſt confeſſionem criminis ſequitur bonae operationis effectus; alioquin *qui baptizatus à mortuo, iterum tangit mortuum, quid prodeſt*

lauatio eius, Eccl. 34. Fit autem ſudoris euacuatio, ſed non laudabilis, & quaſi non in die cretico, cum peccatum tuum iactas, vel accuſas coram ſocijs, quod confiteri non vis, vel non audes in facie ſacerdotis. Iactantiam dixerim non ſolum cum de bono ſi quod feciſti, te iactare præſumis, ſed quod longe deterius eſt, cum te minoris pudet eſſe dedecoris, quo maiora cognoſcis vel audis flagitia ſociorum; & ne tua te reddat innocentia viliorem, quod non feciſti, feciſſe te fingis. Vel econtra vt humilis appareas, ſubtiliſſimè & immaniſſimè confiteris, confeſſione tanto periculoſius noxia, quanto ſubtilius vana, cum non quæris humilis eſſe in conſpectu Dei, ſed coram hominibus reputari. Sudor etiam frigidus, immo quaſi gelidus eſt mortalis, cum non ex amore, ſed timore ſeruili potius confiteris. vel ſudor gelidus eſt confeſſio ſine contritione. Cum enim deteſtaris peccatum, & te peccaſſe doles, ſed non ſufficienter doles de præterito, nec caues de futuro; talis ſudor eſt frigidus, nec peccatum delet, ſed ex præſumptione diuinæ miſericordiæ, & veniæ conſequendæ, miſer remanet in peccato, ſicut ex ſudore frigido creticare ſe credens, aſſumit confidentiam euadendi, hoc eſt peccatum præſumptionis. Cuius exemplum habemus Ier. 20. De Faſſuth ſacerdote, qui populo promittebat ſecuritatem. Cui Ierem. ait. *In Babylonem venies & ibi morieris.*

7. *Fœtoris exhalatio, & ſpiritualiter diffuſio infamiæ & impudentia delinquendi.*

Septimvm ſignum mortis eſt fœtoris exhalatio. Quando enim fœtet ęgrotus, ſignum eſt quod corpus iam reſoluitur, & anima iam non poteſt retinere, nec regere corpus ſuum. ſic diffuſio infamiæ, & impudentia delinquendi, ſignum eſt mortis. Vnde de talibus dicitur Ierem 6. *Confuſi ſunt, quia abominationem fecerunt. Quinimo confuſione non ſunt confuſi, & erubere neſcierunt.* Vulgo dicitur, quod quando vir honeſtus & verecundus tempore ſanitatis, non curat, vel non verecundatur in infirmitate coram hominibus denudari, ſignum eſt mortis. Sic quando negligit homo famam ſuam, & non curat vel diſſimulat ſuam infamiam publicari, ſignum eſt peſſimum. De talibus ait ſapiens Prouerb. 2. *Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis; quorum via peruerſa & infames greſſus eorum.* De hoc poteſt intelligi illud Ioann. 11. *Dixit Martha, ſoror eius qui mortuus fuerat: Domine iam fœtet.*

8. *Loquelæ amiſſio, & ſpiritualiter ceſſatio à diuinis laudibus, & confeſſione.*

Octavvm ſignum eſt loquelæ amiſſio, quando ſcilicet homo perdidit verbum confeſſionis & diuinæ laudis. De primo dicitur Eccleſ. 17. *A mortuo*, ſcilicet in peccatis, *quaſi nihil perit confeſſio.* Item Pſalm. 6. *Non eſt in morte*, peccati ſcilicet, *qui memor ſit tui, in inferno autem*, ſcilicet in profundo vitiorum, *quis confitebitur tibi?* quaſi diceret, nullus. Ideo ſapiens dat ſanum & ſalubre conſilium Eccleſ. 17. *Ante mortem confitere, ſanus & viuus confiteberis.* Multi namque, ſicut pluribus exemplis & plaries eſt compertum, quia in ſanitate ſua opportunitate habita, confiteri contempſerunt; hora mortis aut non voluerunt, aut non potuerunt confiteri, iuſto iudice Deo non eis concedente facultatem aut gratiam confitendi. De ſecundo, id eſt de verbo diuinæ laudis ait Pſal. *Non mortui*, ſcilicet in peccatis, *laudabunt te Domine:* & ſi laudauerint, Deus tamen non approbat. Quia ſicut dicitur Eccl 15. *Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.* Sequitur. *Neque omnes qui deſcendunt in infernum*, id eſt in profundum vitiorum: *quia peccator cum in profundum venerit peccatorum contemnit.* Prouerb. 18. Sed contra clamat Pſalm. *Non moriar ſed viuam, & narrabo opera Domini.*

9. *Memoria obtuſio & ſpiritualiter obliuio beneficiorum Dei.*

Nonvm ſignum eſt memoriæ obtuſio, quando ſcilicet homo prorſus amiſit memoriam, ſignum eſt euidentiſſimum mortis eius: Sic quando miſer oblitus eſt diuina beneficia. Sicut ait Pſalm. 6. *Non eſt in morte qui memor ſit tui.* Ecce quod mors peccati aufert memoriam. De hac etiam Pſalm. 30. in perſona Domini, de peccatorum obliuione miſera conquerentis ait. *Obliuioni datus ſum tanquam mortuus à corde.* Attende diligenter miſer homuncio, quod non ſolum tu mortuus es peccato, ſed & Chriſtus mortuus eſt in corde tuo, quia non tantum temetipſum interimis, quinimo Chriſtum quantum eſt de tua peruerſa voluntate, denuo crucifigis. Signanter autem loquitur propheta dicens: *Mortuus à corde*, non in corde. Iuſti namque iugem dominicæ paſſionis memoriam retinentes, Chriſtum paſſum, & mortuum in cordibus ſuis habent. Impij vero Chriſti memoriam non habentes, ipſum à ſuis cordibus expulerunt. Vnde Chriſtus mortuus eſt à corde talium, quaſi prorſus expulſus. Sed Pſalm. 55. ad diuinorum beneficiorum memoriam ſemetipſum excitans ait. *Surge anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi; quia eripuit animam meam de morte.* Nec ſolum perdit homo memoriam Dei, & omnium aliorum extra ſe, verum etiam ſuijpſius: ſicut patet de filio prodigo, qui propterea in regionem longinquam perhibetur abijſſe, quia procul à ſemetipſo dignoſcitur receſſiſſe, qui etiam pro tempore quo memoriam ſui perdiderat, mortuus affirmatur; ſed recuperata miſeriæ ſuæ memoria, viuere nuncupatur: *mortuus* inquit *fuerat, & reuixit* Lucæ 15.

10. *Ceſſatio motus, & ſpiritualiter ceſſatio bonæ operationis.*

Decimvm ſignum eſt quando ceſſauit motus; quia ſcilicet quando homo non poteſt mouere manum, pedem vel aliud membrum corporis, ſignum eſt mortis, ſic anima quando non mouet ſemetipſam, nec corporis ſui membra, mortua eſt, quia defecit in ea motus bonæ operationis. Cum enim fides ſit vita animæ; Sicut dicitur Abacuc. 1. *Iuſtus ex fide viuit. Fides autem ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa.* Iacob. 2. ſic & anima quæ ſe non mouet ad opera, mortua eſt.

11. *Defectus anhelitus, & ſpiritualiter carentia Spiritus ſancti.*

Vndecimvm ſignum eſt quando defecit anhelitus. Vnde volentes ſcire de aliquo vtrum ſit mortuus, ponunt plumam ante os eius & nares, vt videant ſi pluma mouetur, quia ſi non mouetur, certum eſt ipſum mortuum eſſe, quia non inſpirat aërem, nec expirat. Ita ſpiritualiter mortuus eſt, qui non inſpirat ſpiritum per deſiderium attrahendo, nec expirat petendo in oratione, quærendo in meditatione ſeu confeſſione, pulſando in operatione. Vnde Pſal. 118. *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* Mortuus eſt ergo, qui interdum os non aperit ad ſpiritum attrahendum. Vnde de filio mulieris matris familias quæ Heliam in hoſpitio ſuo receperat dicitur, 3. Reg. 17. *Erat languor fortiſſimus, ita vt non remaneret in eo halitus.* Hoc eſt peccatum deſperationis. De quo Pro. 11. *Mortuo homine impio non erat vltra ſpes.* Exemplum de Iuda, qui deſperans laqueo ſe ſuſpendit. Mat 27. Exemplum etiam de Saul, qui deſperãs ſemetipſum occidit. 1. Par. 10. *Mortuus eſt Saul propter iniquitates ſuas.* Signanter autem dicitur propter iniquitates ſuas, quia ex peccatis præcedentibus oritur deſperationis flagitium. Iſtud peccatum eſt grauiſſimum, quia directè contrarium eſt pietati diuinæ. Vnde plus peccauit Iudas deſperando, quam Chriſtum tradendo; quia Chriſti traditio non fuiſſet irremiſſibilis, niſi deſperatio ſubſecuta fuiſſet.

12. *Defectus tactus, & ſpiritualiter inſenſibilitas erga diuina.*

Dvodecimvm ſignum mortis eſt quando defecit tactus. Tactus enim inter omnes ſenſus primus eſt in via generationis, & vltimus in via reſolutionis; vnde tactus poteſt eſſe ſine alijs, non econuerſo. Quando igitur homo prorſus perdidit ſenſum tactus, certum eſt illum eſſe mortuum. Spiritualiter autem loquendo tactum amiſit homo per peccatum obdurationis, quando videlicet non ſentit, nec dulcedinem diuinæ conſolationis quantum ad guſtum, nec verbum exhortationis ſeu correctionis quantum ad auditum, nec conſiderat vel cogitat beneficia diuinæ remunerationis quantum ad viſum, nec exempla ſanctæ conuerſationis Chriſti & ſanctorum quantum ad odoratum, nec flagella diuinæ correctionis quantum ad tactum. Vnde ſcriptum eſt, 1. Reg. 25. *Indicauit Abygail Nabal omnia verba quæ audierat à Dauid, & emortuum eſt cor eius intrinſecus, & factus eſt quaſi lapis.* Eſt enim videre quoſdam homines obduratos, qui nec verbis nec verberibus corriguntur, ſed potius obdurantur. Tales ſunt ſimiles Pharaoni, quẽ dominus peccatis ſuis exigẽtibus

obdurauit, & ideo miſericordiam non inuenit, ſed ipſe cum exercitu ſuo male perijt in profundo. De hoc ait Bernard. ad Eugenium. *Nemo duri cordis ſalutem vnquam adeptus eſt, niſi forte miſerans Deus abſtulerit ab eo cor lapideum, & dederit ei cor carneum.* Quod ergo cor durum, ipſum eſt quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur, ingratum eſt ad beneficia, ad conſilia infidum, ad iudicia ſæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiſcens, præſentium negligens, futura non præuidens. Ipſum eſt cui præteritorum præter ſolas iniurias nihil omnino non præterit, præſentium nihil vero perit, futurorum nulla niſi forte ad vlciſcendum proſpectio ſiue præparatio eſt. Et vt in breui cuncta horribilis mali mala complectar, ipſum eſt quod nec Deum timet, nec hominem reueretur.

De purgatorio.

DISTINCTIO X.

POSTQVAM dictum eſt de morte triplici, ſcilicet naturæ, gratiæ, & culpæ, & de mortuis tam ſpiritualiter quam corporaliter in hoc mundo; dicendum eſt de mortuis in purgatorio. Circa quod conſideranda ſunt quatuor. Primo de purgatorio in ſe. Secundo de grauitate pœnarum, quare ſunt ſummopere metuendæ. Tertio de compaſſione habenda ad animas in purgatorio exiſtentes. Quarto, quibus modis poſſunt iuuari. Circa primum conſideranda ſunt quatuor. Primo an ſit aliquis locus ad purgandum animas poſt hanc vitam deputatus. Secundo vbi ſit. Tertio qui, & quibus de cauſis in purgatorio puniantur. Quarto an poſtquam purgatæ ſunt animæ, ad gloriam transferantur.

Dari purgatorium probatur primo ex ſcriptura

CIRCA primum ſciendum eſt quod pœnam purgatoriam eſſe, per quam purgantur animæ poſt hanc vitam, probatur per verbum ipſius veritatis; maximè Matth. 12. *Qui dixerit contra Spiritum ſanctum verbum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* ergo in futuro aliquod peccatum remittitur, aliquod non. Sed neque in inferno neque in paradiſo habet locum peccatorum remiſſio: ergo eſt ibi alius locus purgationis, per quam pœna remittitur. Sic probat hoc Greg. Dial. 4. dicens; *quod de vno negatur, conſequens intellectu patet: quia de quibuſdam conceditur. Negatur autẽ de vno cum dicitur, non remittetur ei, &c.* Et probatur per verbum Apoſtoli. 1. Corinth. 3. dicentis. *Si quis autem ædificet, &c.* Et poſt. *vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit; ſi cuius opus manſerit quod ſuperædificat mercedem accipiet, ſi cuius opus arſerit, detrimentum patietur: Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem*, ad hoc pertinere poteſt illud. *tranſiuimus per ignem & aquam, & induxiſti nos in refrigerium.* Idem patet Sapient. 3. *tanquam aurum in fornace probauit eos, &c.* Prouerb. 17. *Sicut in igne probatur argentum, & aurum in camino, ita corda probat Deus.* Eccleſ. 2. *In igne probatur aurum & argentum, & homines receptibiles in camino tribulationis.* Idem 27. *Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis*: vel hic, vel in futuro. Ierem. 9. *Ego conflabo & probabo eos.* Quis ſapiens cogitet vaſa contumeliæ fieri vaſa gloriæ, niſi in fornace fuerit materia bene depurata prius. Quis credit vaſa debere apponi regi gloriæ in menſa, vt beneplacita ſint ei, niſi prius bene fuerint purificata & mundata. Ideo dicitur Mal. 3. *Quis poterit cogitare diem aduentus eius? ſedebit conflans & emundans argentum, & purificabit filios leui, & colabit eos &c.* Numeri 31. *quod poteſt tranſire per flammas, igne purgabitur &c.* tranſit quod non remanet, non tranſit quod remanet ibi in perpetuum, vt damnatus qui in inferno ſemper cruciabitur. Iſa. 30. *Tranſitus virgæ eius fundatus, vt quieſcat ibi virga ſemper in eis.* Vnde ſequitur. *Quam requieſcere faciet Dominus ſuper eum*, id eſt Aſſur.

Secundo probatur ratione.

ITEM ſecundo genera pœnarum in legibus deſcribit Tullius. Damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem. Ergo hæc ad ſummam iuſtitiam pertinent, vt pro culpa quæ non eſt ad mortem inſtigatur pœna non ad mortem, vt pœna reſpondeat culpæ. Apocal. 2. *Ego Dominus ſcrutans corda & renes, & do vnicuique ſecundum opera ſua.* Mar. 4. *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis*: ergo neceſſe eſt vt qui plus peccat plus puniatur, vel hic, vel in futuro. Si autem duo migrant æqualiter contriti, & vnus peccauit parum, & alius minus; neceſſe eſt ex quo non puniuntur hic inæqualiter, quòd puniantur in futuro plus minus.

Tertio.

ITEM ſecundum Aug. Tria ſunt genera hominum, quidam ſunt valde mali, quibus Eccleſiæ ſuffragia prodeſſe non poſſunt: quidam valde boni, quibus non ſunt neceſſaria: quidam nec valde mali nec valde boni, qui habentes venialia indigent purgari. *Item* quia ſicut ſumma bonitas non patitur quòd bonum remaneat irremuneratum, ita ſumma iuſtitia non patitur quòd malum remaneat impunitum. *Item* quia tanta eſt dignitas ſummæ lucis, quòd eam ſoli mundi corde videre poſſunt. Vnde neceſſe eſt vt anima ad munditiam baptiſmalem perueniat, antequam diuino conſpectui præſentetur. *Item* quia culpa offendit maieſtatem diuinam, damnificat Eccleſiam, & maculat ſeu deformat in anima diuinam imaginem. Offenſa autem requirit punitionem, damnum ſatisfactionem, deformatio purgationem. Ideo neceſſe eſt quòd pœna punitiua, ſatisfactoria, & purgatoria, reſpondeat culpæ hic vel alibi. Et ideo qui hic ad plenum purgati non fuerint, neceſſe eſt quòd alibi puniantur, ſatisfaciant, & purgentur. *Item* quia contraria contrarijs curantur, ideo peccatũ quod cum delectatione committitur non poteſt niſi per pœnam deleri. *Item* quia nulli debet negligentia ſuffragari, ſed ſi quis neglexerit agere pœnitentiam, videretur de negligentia commodum reportare, niſi eam in futuro perageret, quod eſſet inconueniens.

Quarto. *Quinto.* *Sexto.* *Septimo.* *Octauo.*

CIRCA ſecundum, ſcilicet *de loco purgatorij.* Sciendum quod dupliciter aſſignatur, aut ſecundum legem communem, & ſic eſt in vno loco, ſcilicet in parte inferni circa lymbum patrum; aut ſecundum diſpenſationem ſpecialem, & ſic animæ purgantur in diuerſis locis, in quibus ſcilicet peccauerunt vel alibi, ſicut diuinæ ſapientiæ ex cauſa rationabili, licet nobis ignota, placuerit ordinare. Hoc autem concedit miſericors Deus, propter animarum ipſarum reuelationem per ſuffragia procuranda, vel propter aliquam ædificationem viuorum, quibus videlicet permittuntur aliquoties apparere.

In purgatorio puniuntur qui decedunt ſine condigna ſatiſfactione.

CIRCA tertium, ſcilicet *qui & quibus de cauſis ibi puniantur.* Sciendum quod ibi puniuntur qui hic tardè ad conuerſionem veniunt, & pro venialibus peccatis; vel pro mortalibus de quibus pœnituerunt quidem, ſed ſatisfactionem condignam minime compleuerunt: quia quod minus hic faciunt, ibi ſupplent. Auguſtin. in libro de pœnitentia. *Purgandus eſt igne purgationis, qui diſtulit fructum conuerſionis.* Gregor. dialog. 1. *De quibuſdam leuibus culpis eſſe ante iudicium purgatorius ignis credendum eſt, pro eo quòd veritas dicit: Si quis in Sancto Spiritu blaſphemiam dixit, &c.* vt ſupra. Et poſt idem Gregor. *Hoc de paruis minimiſque peccatis fieri poſſe credendum eſt, ſicut eſt aſſiduus ocioſus ſermo, immoderatus riſus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix ſine culpa vel ab ipſis agitur, qui culpas qualiter declinare debent ſciunt, & error ignorantiæ: quæ cuncta poſt mortem grauant, ſi adhuc in hac vita poſitis minimè fuerint relaxata.*

ITEM qui & propter quæ puniantur igne purgatorio inſinuat Paulus. 1. Corinth. 3. quando dicit, quòd *quidam ſupra Chriſtum fundamentum ædificant aurum*, qui ſcilicet vacant interiuæ ſapientiæ in Dei contemplatione; Argentum, qui vacant doctrinæ & ſacris verbis: lapides pretioſos, qui vacant operibus bonis, ſecũdum

Greg

Gregor. *Lignum & fœnum & ſtipulam iſti ædificant, qui leuia & facilia ad ſoluendum committunt, non ferrum, æs, & plumbum, quæ ſunt maiora & duriora.* Item in Ench. Aug. *Poſt hanc vitam incredibile non eſt nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quantomagis minuſve dilexerunt bona pereuntia, tanto tardius citiuſque ſaluari. Vnde non fruſtra iſta tria diſtinxit Apoſtolus. lignum, fœnum, ſtipulam, quæ illi ædificant qui aliena non rapiunt, rebus tantum infirmitati conceſſis, aliqua dilectione adhærent; qui ſecundum ſuos amandi modos diutius vt lignum, vel minus vt fœnum, vel minimum vt ſtipula, ignem ſuſtinebunt.* Item Auguſt. de fide ad Petrum. *lignum, fœnum, ſtipula, accipi poſſunt ſæcularium rerum, quamuis licitè conceſſarum, tales cupiditates, vt amitti ſine dolore non poſſit, hoc ergo ædificat qui cogitat quæ mundi ſunt, quomodo placeat mundo; qui circa diuitias ſuas carnali quodam tenetur affectu, & tamen ex eis multas eleemoſynas facit, nec pro eis aliquid fraudis vel rapinæ molitur.* Item Auguſt. *Affectiones carnales quibus dediti ſunt domibus, coniugibus, poſſeſſionibus, ita vt nil præponant Chriſto, iſtis tribus ſignificantur, ſcilicet per lignum, fœnum, & ſtipulam.*

Anima in purgatorio perfecte purgatæ, ſtatim euolant ad gloriam.

Circa quartum, ſciendum quod poſtquam animę perfectæ purgatæ ſunt ibi, ſtatim ſine retardatione euolant ad gloriam, ſicut patet multiplici ratione. *Primo* quia poſt purgationem perfectam nulla remanet in anima deformitas, diſſimilitudo, vel impuritas, propter quam debeat à gloria retardari. *Secundo*, quia ianua cœli ſemper eſt aperta illis, qui obſtaculum nullũ habent, anima autem non habet obſtaculum, poſtquam nulli ſubiacet culpæ, nec debitrix eſt pœnæ. *Tertio* quia neceſſe eſt animam in qua eſt charitas eleuans, & nihil eſt retardans, ad gloriam eleuari. *Quarto* quia cum Deus pronior ſit ad miſerandum quam ad puniendum, merito debet animam iam purgatam coniungere gloriæ, quam purgandam ſubiecit pœnæ. *Quinto* quia non punit Deus bis in idipſum. Vnde cum anima ſufficienter ſatisfecerit pœnis ignium, non debet amplius puniri in dilatione præmiorum. *Sexto* quia poſt purgationem non debet anima eſſe in purgatorio, poſtquam nihil habet cremabile vel purgandum; nec in lymbo, quia non eſt de numero puerorum: nec in inferno, quia non habet mortale: ergo debet eſſe in cœlo; quia poſt mortem non ſunt alia receptacula animarum. *Septimo* quia efficacior eſt charitas quam iniquitas: Sed iniquitas ſtatim in hora ſeparationis animæ à corpore, ducit eam ad ſupplicum. vnde de impijs dicitur Iob 21. *In puncto ad inferna deſcendunt.* ergo charitas ſtatim ducit ad præmium. Vnde ſicut grauia corpora omni impedimento ceſſante ſtatim mouentur deorſum, & leuia ſurſum: ſic ſpiritus impiorum remoto carnis onere, in ipſo momento ſeparationis feruntur ad locum ſuppliciorum propter peccati nimiam grauitatem; ſpiritus vero bonorum ſi non adſit impedimentum culpæ aggrauantis, vel pœnæ retardantis, ſtatim deferuntur ad locum præmiorum.

De pœnis purgatorij quare timendi.

DISTINCTIO XI.

Pœna purgatorij eſt multipliciter timenda.

Circa ſecundum principale, ſcilicet *quare pœna purgatorij ſit timenda.* Sciendũ quod propter acerbitatem, diuerſitatem, diuturnitatem, ſterilitatẽ, damnoſitatem, & ſubuenientium paucitatem.

1. Propter acerbitatem.

Primo quidem timenda eſt propter acerbitatem. Ad cuius intelligentiam ſciendum eſt, quod in purgatorio duplex eſt pœna; vna damni, quæ eſt ex carentia diuinæ viſionis ſeu beatitudinis, altera ſenſus quæ eſt ex afflictione ignis; vtraque autem grauis eſt valde. Aiunt enim alieui, quod minima pœnarum purgatorij grauior eſt, quam grauiſſima pœna mundi. Hoc autem apparet de pœna damni. Affectus enim quo anima ſeparata, à pondere corporis abſoluta, deſiderat ſummũ bonum, maior eſt & intenſior, quam affectus cuiuſcumque rei temporalis in hac vita, maximè cum iam

A tempus habendi aduenerit, à quo ſe videt anima per ſuam negligentiam retardari. Quam retardationem potuiſſet exiſtens in corpore per modicam pœnitentiam amouiſſe. Si enim *ſpes quæ differtur affligit animam,* ſicut dicitur Prouerb. 13. quanto maius eſt bonum ſperatum, & magis cognitum, tanto in expectando maior eſt afflictio; & quanto prolixior eſt dilatio, tanto maior noſcitur eſſe dolor, ciuſque carentia moleſtius toleratur.

Pœna purgatorij tam damni quã ſenſus grauior eſt, quã quæuis pœna mundi.

Istvd etiam de pœna ſenſus apparet triplici ratione. *Primo* quidem declaratur hoc ex parte ignis affligentis. De igne enim purgatorij loquens beatus Aug. ait. *Hic ignis etſi æternus non ſit, miro tamen modo grauis eſt. Excedit enim omnem pœnam, quam aliquis paſſus eſt in hac vi-* B *ta: nunquam in carne tanta inuenta eſt pœna, licet mirabilia paſſi ſint martyres tormenta.* Idem *dicit aliquis, ad me non pertinet quamdiu moram habeam in purgatorio, tantum vt ad vitam æternam pergam. Nemo enim dicat fratres chariſſimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, quam quicquam pœnarum in hoc ſæculo aut videri potuit. aut ſentiri. Et cum de die iudicij ſcriptum eſt, quod erit dies vnus tanquam mille anni, & mille anni tanquam vnus dies, vnde ſcit vnuſquiſque, vtrum diebus aut menſibus, aut forte etiam annis, per illum ignem ſit tranſiturus? Et qui digitum ſuum modo timet in ignem mittere, quare non timeat non paruo tempore, in anima ſimul & corpore cruciari. Et ideo totis viribus vnuſquiſque laboret, vt & capitalia crimina poſſit euadere, & minima peccata ita bonis operibus redimere, vt aut parum ex ipſis aut nihil inueniatur remanere, quod ignis ille poſſit* C *abſumere.* Quamuis autem alia forſitan elementa vel elementata corpora, ad cruciatum animarum concurrant; tamen ignis, quoniam inter omnia elementa minus habet de materia, ſubtilior & purior eſt, magis quod eſt actiuus & penetratiuus, & magis afflictiuus. Ideo magis dicuntur igne, quam alio materiali corpore cruciari.

Item quod pœna purgatorij ſit grauior quam pœna aliqua huius mundi, eſt ratio ex parte animæ patientis; quia cum dolor eſſentialiter loquendo, non ſit læſio, ſed læſionis ſenſus; anima vero ſeparata viuacius ſentit læſiuum quam coniuncta, ideo vehementior eſt dolor animæ ſeparatæ quam coniunctæ. *Ad idem* ſumitur ratio ex parte iudicis pœnas huiuſmodi infligentis, quia plus quærit Deus emendam quam D pœnam. Non enim delectatur in pœnis noſtris, inquantum ſunt afflictiuæ & læſiuæ in natura, ſed inquantum ſunt ſatisfactoriæ pro offenſa. Ideo plus ponderat in pœna virtutem bonæ voluntatis acceptantis, & deuotè aſſumentis ex mera libertate, quam grauitatem doloris affligentis, & tolerantiam voluntatis non recuſantis ex neceſſitate. Vnde & actiones noſtræ & paſſiones, quantoplus habent de voluntario, tanto cæteris paribus plus habent de merito, & ſunt amplius gratæ Deo. Quamobrem multo plus acceptat & approbat modicam pœnitentiam voluntariam in præſenti, quam pœnam longe grauiorem minus voluntariam in futuro. Quapropter exigit æquitas diuinæ iuſtitiæ, vt quod deeſt ibi de voluntario, ſuppleatur acerbius in tormento.

Exemplum.

E Cvm eſſet quidam malus præpoſitus, dedit ei Deus quandam grauem infirmitatem, in qua expendit omnia quæ habebat in medicinis, & alijs, & nihil valuit ei. Vnde cum per quinquennium ſuſtinuiſſet ita grauem infirmitatem, quod non poſſet ſurgere, nec haberet aliquid vnde neceſſaria poſſet habere, & ab omnibus deſtitutus eſſet, & propter paupertatem & vilitatem languoris & dolorem, cœpit murmurare contra Deum, deſperans de hoc quod in iſtis miſerijs tamdiu viueret. Mittitur ei Angelus increpans eum de murmure, monens ad patientiam, & vt per duos annos alios ſuſtineret, per quos plene purgatus ad gloriam euolaret. Qui cum diceret ſe hoc facere non poſſe, ſed potius occidi velle; dixit Angelus, quod aut per duos annos oporteret eum ſuſtinere, aut per duos dies in purgatorio pœnã ſuſtinere, & ſic poſt ad Deum euolaret. Cũ iſte duo-

dies in purgatorio accepiſſet, raptus ab Angelo dimittitur in purgatorio. Iſte autem pœnæ acerbitatem ſentiens, credidit ibi fuiſſe per infinitos dies antequam dimidiam diem compleuiſſet, clamans & eiulans & conquerens Angelum mendacem, nec Angelum eſſe, ſed diabolum. Aſſuit Angelus ad patientiam monens eum, & arguens de murmure; & dicens quod parum fuiſſet adhuc ibi. Tunc rogauit Angelum quod reduceret eum ad priorem ſtatum. Et ſi vellet, ipſe paratus eſſet, non ſolum ſuſtinere patienter vſque ad duos annos, immo vſque ad diem iudicij: quod fecit Angelus, & vſque ad complementum duorum annorum, omnia patienter ſuſtinuit.

Exemplum.

ITEM Petrus Cluniacus dicit, quod quidam ſancto viro proſtrato in oratione in die veneris ſancti, rapto in fletu vſque ad diem paſchæ, fuit facta hæc reuelatio. vidit quidem in purgatorio quendam grauiſſime puniri, qui fuerat pœnitentiæ magnæ, ſed frequenter conſueuerat nimis bibere. Qui cum aliquando exceſſiſſet in potu, diabolus ingurgitantem ſuffocauit eum, aſcendens ſuper cor eius in ſimilitudinem maximi buffonis, comprimens & opprimens eum, & dum eum traheret ad infernum, B. Nicolaus, quem multum dilexerat & honorauerat in vita, occurrit ei & traxit eum ad iudicium Dei; qui grauiſſime pœnæ purgatoriæ adiudicauit eum. *Item* vidit alium ibi qui fuerat miles largus, curialis, hoſpitalis, & continens in ſuo coniugio, & multas bonas gratias habuerat; tamen multum ſemper amauerat ludum auium, & aucupium ſemper fuerat ſecutus. hic ab alijs pœnis fuerat liberatus, excepto eo quod auiculam in manu tenebat, quæ cum roſtro & vnguibus manum eius dilacerabat, & maximum dolorem ei inferebat. *Item* vidit ibi quendam militem iuuenem, qui fuerat vanus & vitioſus, & crucem acceperat & abierat, qui per totam diem à dæmonibus torquebatur mirabiliter in medio rogo; de nocte faciebat peregrinationem tranſmarinam, ſed parum proficiebat propter tenebras & noctis intemperiem, & viæ & aeris incommoditatem; quem facto die dæmones reducebant ad tormentum affligendum; facta nocte vbi primo acceperant eum, reponebant. Et ſic poſtea vidit idem qui ſupra, alium militem, qui cum haberet iuſpatronatus in quadam Eccleſia, accipiens à quodam clerico 25. marchas, præſentabat eum ad curiam. Qui de hoc pœnitens, à peregrinatione tranſmarina in qua mortuus eſt, mandauit vxori reddi pecuniam, & quod miſſas pro eo faceret celebrari. Hic dictæ pecuniæ denarios accenſos, ſingulis diebus, miniſtrantibus ſibi dæmonibus, accipiebat & reddebat, & dicebat ſe liberari poſſe omnino vt credebat, ſi adhuc pro eo, reddita pecunia, quinque tricennalia celebrarentur. Multam enim acceperat pœnæ alleuiationem per miſſas pro ſe celebratas.

Exemplum.

ITEM cum quidam abbas moriens interrogaretur à monachis ſuis quem ei ſubſtitueret in abbatem; Motus carnaliter, monuit & conſuluit quendam nepotem ſuum ſibi ſubſtitui, quod & ipſi fecerunt. Cum autem dictus nepos factus abbas iret ſolus ad fontem qui erat in horto ſuo, audiuit de fonte exire quaſi vocem auunculi ſui mirabiliter plangentis. Quem cum adiuraret abbas vt ei diceret quis eſſet; dixit ſe eſſe auunculum ſuum, qui inęſtimabiliter ibi vreretur, quia motus carnaliter eum eligi ſuaſerat. Et cum diceret nepos quod ibi non multum poſſet affligi in fonte temperato, rogat vt deferat candelabrum cupreum quod erat retro altare, & proijceret in fontem. Quòd ille fecit, & ſtatim in aqua quaſi cera in igne, & butyrum in olla bullienti, liquefactum eſt. Tunc abbas ſe ſignauit, nec eum vltra audiuit.

Exemplum.

ITEM cum quidam in quodam monte iuxta Vulcanum (vbi dicitur locus purgatorij, prope ciuitatem Cathanenſium) quæreret ęquum Domini ſui, inuenit, vt ſibi viſum eſt, ciuitatem magnam, cuius erat oſtiolum ferreum, & quæſiuit à portitore de æquo quem quærebat, qui reſpondit quod iret vſque ad aulam Domini ſui, qui vel redderet eum, vel doceret. & adiuratus ab eo portitor per Deum, quòd diceret ei quid ageret; dixit ei portitor, quòd caueret ne comederet de aliquo ferculo quod ei daretur. Ingreſſus igitur videbat per vicos illius ciuitatis, tot homines quot ſunt in mundo, de omni gente & artificio. Tranſiens autem per multas aulas, venit in quandam, vbi vidit principem ſuis circumuallatum: offerunt ei multa fercula, non vult de eis guſtare; oſtenduntur ei quatuor lecti, & dicitur ei, quod vnus eorum erat Domino ſuo paratus, & alij tres trium fœneratorum, & dicit ei princeps ille, quòd aſſignaret diem Domino ſuo talem peremptoriam, & tribus dictis fœneratoribus, alioquin venirent inuiti: & dedit ei cyphum aureum, coopertum operculo aureo. Dicitur ei vt non illum diſcooperiret, ſed illum in huius rei interſignium præſentaret Domino ſuo, vt biberet de potu ſuo. ęquus ſuus ei redditur, redit, implet iuſſa, cyphus aperitur, flamma ebullit. In mari cum cypho proijcitur, mare inflammatur. Hi quatuor licet confeſſi fuiſſent die ſibi aſſignata, rapiuntur ſuper quatuor æquos nigros. Item dicitur quod ibi in quodam monte iuxta Vulcanum, vbi dicitur locus purgatorij, videntur caſtrum ædificantes, & per ſeptimanas ſingulas ad complementum ducentes; nocte ſabbati omnino diruitur. Die lunæ reincipiunt, & ſic poſtea.

Exemplum.

ITEM dicitur quòd cum quidam capellanus apud nouum caſtrum in Diœceſi Lauſan. nomine Guillermus (qui eſt ſanctus modo vt dicitur, propter miracula multa, quæ Dominus dicitur per eum feciſſe) eſſet in domo ſua ſuper lacum maximum, & quidam miles qui erat cum eo, quæreret ab eo cur ſe affligeret, immo quaſi occideret ieiunijs, cilicijs, & lachrymis; cum aſſertione dixit, quòd vellet eſſe vſque ad diem iudicij in tanto igne quantus erat lacus, & eſſet ſecurus quòd poſſet euadere cum omni pœnitentia ſua, vel ignem inferni, vel purgatorij. *Et referebat* quoddam exemplum, quòd cum quidam latro fugaretur ab hoſtibus ſuis, videns ſe non poſſe euadere, proſtrauit ſe in cruce dicens, quò[d] bene mortem promeruerat, quia Deum offenderat, [illegible] pro hoc, confitebatur ſe peccatorem, & rogabat eos, vt Deum de eo vindicarent, exponendo mem[bra] martyrio. Quidam autem eremita erat prope, qui multis annis pœnitentiam egerat, cui reuelatum eſt, quòd Angeli cum laudibus in cœlum illius latronis animam deportarent. Qui non egit Deo gratias, ſed indignatur hoc, dicens apud ſe quòd poſtquam ſe expoliaſſet omnibus flagitijs, ſimiliter in fine pœniteret; & ſic ei fieret vt latroni. & cum ad ſæculum rediret, tranſiens aquam, de ponte cadens ſubmergitur, & à dæmonibus in infernum proijcitur.

2. Propter diuerſitatem. In purgatorio eſt pœnarum diuerſitas iuxta quantitatem culparum purgandarum.

SECVNDO in purgatorio eſt pœnarum diuerſitas. Sciendum autem quòd ſub eodem igne non omnes animæ ęqualiter cruciantur, ſed vnaquæque plus punitur, & ardorem ſentit, ſecundum quòd plus de cremabili, vel aliquid magis cremabile ſecum tulit. Cum enim ignis ille agat in animas vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, ideo ſecundum regulam æquitatis diſtinguuntur gradus in pœnis, ſicut ſunt gradus in culpis: Et ſecundum quantitatem criminum, infliguntur cruciamenta pœnarum. Hæc autem diuerſitas non prouenit ex diuerſitate ignis vrentis, ſed ex parte ſpiritus patientis. Sicut enim in domo patris æterni, manſiones multę ſunt. Sicut ſcriptum eſt Ioan. 14. & inæqualitatem graduum facit differentia meritorum; ſic in purgatorio, diuerſitatem pęnarum facit differētia peccatorum. Vnde Greg. ait ſic. *Gehenna quamuis cunctis vna ſit, non tamen cunctos vna & eadem qualitate ſuccendit. Nam ſicut ſub eodem ſole omnes tangimur, non tamen omnes ſub eo, vno ordine æſtuamus; quia iuxta qualitatem corporis, ſentitur etiam pondus caloris, ſic damnatis vna eſt gehenna, & purgandis vnus eſt ignis qui afficit: Sed tamen non omnes ęqualiter comburit: quia quod hic agit diſpar valetudo corporum, hoc illic exhibet diſpar cauſa meritorum.*

Ex dictis patet grauiſſimas eſſe pęnas purgatorij, licet

in eis magna ſit diſparitas grauitatis. Quis igitur tam inſolens, qui non timeret Deum offendere? quis tam inſanus, qui non horreret in pœnas illas incidere? quis tam procax, qui non deberet peccata fugere? quis tam durus & ferreus, qui non compateretur ſic vehementer afflictis? quis denique tam impius & crudelis, qui non conaretur animas illas eripere de tormentis, ſi cogitâre profundè non perfunctoriè de præmiſſis? Si namque hoc homines diligenter aduerterent, ac in memoriæ ſecreto reconderent; necnon & frequenter meditando reuoluerent, ac reuoluendo ſæpius ruminarent; pœnitere, & pœnitentiam ſalutarem vſque in purgatorium agere, non differrent, quippe tam per ſe quam per alios modo poſſent faciliter ſuam procurare ſalutem, modo poſſent amicos & interceſſores acquirere, modo poſſent ſe per breuem & leuiſſimam pænitētiam ab æterna morte redimere, modo poſſent non tantum debitas pro peccatis ſuis pænas exoluere, ſed quod longe maius eſt, merita cumulare. Pœna enim purgatoria, ſatisfactoria eſt pro reatu, ſed non eſt meritoria: Pœnitentia vero præſentis vitæ, non tantum eſt ſatisfactoria pœnæ, verumetiam meritoria fælicitatis æternæ. Rurſus in purgatorio multa puniuntur quæ non reputātur eſſe peccata, vel non ita grauia iudicantur. Magna itaque fatuitas eſt hominis expectantis vſque tunc agere fructum pœnitentiæ ſalutaris.

Exemplum.

Beda in geſtis Anglorum dicit quòd temporibus Sigiberti Regis, venit de Scotia in Britaniam maiorē B. Furſeus nobilis genere, qui multos Anglorū conuertit ad fidem. Qui poſtquam fundauerat ibi multas domos religioſas, occupatus graui infirmitate, eductus eſt à corpore. Et à veſpere vſque ad primum gallicantum audiuit Angelorum melodias frequenter cantantium: *Ibunt ſancti de virtute in virtutem, videntes Dominū Deum in Syon.* Et poſt reductus ad corpus, & die tertia iterum eductus à corpore, longiori ſpacio vidit maiora. Vidit enim bonorum & malorum ſpirituum agmina, quę de eo ad inuicem certabant. Mali ei viam intercludere contendebant, & cum crebris accuſationibus impetebant; & libros conſcriptionis contra eum, etiam de cogitationibus offerebant. Sed boni Angeli eorum accuſationes & libros pro nihilo ducebant, & eum ab eis defendebant. Cum autem dicti Sancti animam ſecum in aere leuaſſent, reſpiciens ſubtus ſe, vidit quaſi vallem tenebroſam, de qua aſcendebant quatuor genera ignium à ſe ſpacio diſtantium. Cum autem interrogaſſet Angelum, qui eſſent hi, audiuit hos eſſe ignes qui mundum ſuccedentes ipſum erant conſumpturi. Primùs inquit Angelus, eſt ignis mendacij, quia homines nęc Deo nec hominibus ſeruant pacta, & illud maximè quod in baptiſmate promiſerunt, ſe abrenunciare diabolo & pompis eius. Secundus ignis eſt cupiditatis, maximè cum terrena ſpiritualibus, aut cœleſtibus anteponunt. Tertius diſſenſionis, cum animas proximorum in rebus etiam ſuperuacuis ſcandalizare, vel offendere, homines pro nihilo ducunt. Quartus eſt impietatis, cum homines non timent infirmiores ſpoliare, vel decipere, vel defraudare eos. Dicti autē quatuor ignes cum adeo creuiſſent quod in vnam flammā conglobati eſſent, clamauit ſanctus Furſeus territus: cui Angelus Noli timere, quod non ſuccendiſti, non ardebit in te. Iſte ignis, facta examinat ſingulorum. Tres autem Angeli animam ſancti Furſei comitabantur, vnus ob ea flammam abigebat ex parte anteriori, alius ad dexteram, & tertius ad ſiniſtram aſſiſtentes, cuſtodiebant à flammis eum, & dæmonibus qui multum eam impetebant. Cum autem tranſiret per dictam flammā: vidit multos dęmones & homines, & multos quos nouerat in ſæculo, pro diuerſis cauſis diuerſimodè torqueri, qui etiam multa fuerunt ei locuti, quæ legentibus & audientibus poſſent eſſe valde vtilia; quorū plurima, vt dicit Beda qui hoc ſcripſit, ſcripta ſunt in libro vitæ ſuæ. Cum autē tranſiſſent dictam flammā, multi Angelici ſpiritus de cælo deſcendentes, multa ei locuti ſunt. Similiter & multi quos nouerat in ſęculo, quę poſſent eſſe valde vtilia audientibus, qui ad cælum ſunt regreſſi. Tres autem Angeli qui comitabantur dictam animam cum ea remanentes, per dictam flammam eam reducebant, in qua vidit torqueri mirabiliter vnam animam ſuccenſam vt ferrum candens, clamauerunt dæmones vim conantes inferrę, quod ibi deberet remanere. & cum dicta anima torqueri; quia cum eſſet mortuus in peccato, ille cuius erat anima, veſtimentū eius acceperat. Cum autem defenderent eam Angeli, & excuſarent quòd potius fecerat pro ſalute mortui, quam pro cupiditate; cum dæmones non poſſent animam Furſei detinere, proiecerunt dictam animam ſuper humerum eius. Angeli autem eam excuſſerunt à Furſeo, flammam extinguentes, dæmones clamauerunt, nolite repellere, vt ſicut de bonis eius accepit, de pœnis ſentiat. Angeli autem dixerunt; ecce quod ſuccendiſti arſit in te. Plura autem docentes eum Angeli, quæ ſunt ſalutaria eis qui in pœnitētia moriuntur, ad corpus eius animam reduxerunt: & quod mirabile fuit, incendij vulnus quod ab illa anima paſſus fuerat, in anima reducta ad corpus apparuit poſtea viſibiliter in humero eius, & maxilla corporali; vbi cum tetigerat dicta anima, in anima ſolum.

Exemplum.

Ad hoc pertinet quod legitur in vita beati Patricij ſecundi, qui miſſus ad prædicandum in Hyberniam, cū durum populum non poſſet conuertere nec crederent cōminationibus aut promiſſionibus eius, orāti oſtēdit dominus ei foſſā rotundā, vbi qui intraret, in ſpacio vnius diei & noctis purgaretur ſi perſeueraret: qui fecit eā claudi, & iuxta, abbatiā ędificauit. Multi pęnitētes eā intrauerūt, & viſa retulerunt, per quæ alij ſunt cōuerſi.

Exemplum.

In vita S. Patricij dicitur, quod cum quidam miles multum flagitioſus miſſus fuiſſet ad ſuum epiſcopū, & confeſſus fuiſſet ei multa peccata enormia, pœnitētiam quam dabat epiſcopus reſpuebat dicens, quòd eam non poſſet facere. Et cum dixiſſet ei epiſcopus quòd ex quo nolebat facere pænitentiam ieiunij, aut orationis, aut peregrinationis, & ſic de alijs, iret ad Dominū ſuum diabolum. Confuſus miles, ad cor redijt; petens vt daret ei pro pænitentia, vt intraret in purgatorium beati Patricij. Qui miſit illum ad abbatem loci illius, qui cuſtodiebat claues illius ſpeluncæ. Qui cum ſuaſiſſet ei aliam pœnitentiam potius facere, & miles nollet deſiſtere, fecit eum per quindecim dies exercitari in ieiunio, & oratione, & confeſſione. Quibus completis, inſtructus ab abbate & fratribus quid ageret, intromittitur cum proceſſione. Cum autem intraſſet & aliquantulum proceſſiſſet, inuenit domum ad modum clauſtri, in qua erat pratum, & ibi ſedit. Et ecce ibi veniunt ad eum quindecim de abbatia, qui cum ſuaſiſſent reditum, nec ille acquieſceret inſtruunt eum quid ageret, & quomodo venientibus dæmonibus, nec promittentibus proſpera, nec minantibus aduerſa crederet, quia ſi hoc faceret periret; ſed in ſuo propoſito firmus maneret, & in omni tormento nomen Ieſu Chriſti inuocaret, & crucem ſi poſſet ſibi imprimeret. Poſtea illi receſſerunt; & tunc audiuit tantum eiulatum dæmonum & ſtrepitum, ac ſi omnia elementa attererentur in ſimul. Poſt vidit eorum maximam multitudinem horribilem aſpectu, conſulunt reditum, promittunt multa ſi redeat. Quem cum non poſſent mouere à propoſito ſuo, igne ſuccenſo in dicto prato, eum nudatum veſtibus, cum furcis ferreis & vncis per ignem diſtrahunt. vbi dū torqueretur, inuocato nomine Ieſu, & facto ſigno crucis, ignis ille extinguitur. Tunc ducunt eum per maximas tenebras & horribiles, & ſenſit ibi ventum calidiſſimum & vehementiſſimum, qui totum videbatur eum perforare & exurere. Poſt ductus verſus orientem, cœpit audire totius vulgi fletus miſerabiles. Poſt ducitur ad campum latiſſimum, cuius finem videre nō poterat, qui totus ardens videbatur, vt ferrum cādens. Ibi vidit infinitam multitudinem manibus affixorū & pedibus, ventres habentium deorſum, dorſa ſurſum. Hi præ dolorib. videbantur cū dentibus terrā mordere, aliquando clamabant, parce, parce. Et tūc dæmones,

currendo ſuper eos grauius flagellabant. Cum his dictum militem ponunt & affligunt, ſed inuocato Ieſu liberatur, & inuenit ſe ad finem campi. Sed dæmones concurrentes ducunt eum ad alium campum æqualis magnitudinis, vbi vidit ſimiliter homines affixos, ſed ſupinos, qui habebant ignitos ſerpentes voluentes eos ſuper ventres, & brachia, & capita, & pectora, & bufones horribiles, qui ignitis aculeis videbantur extrahere interiora, ſimiliter & dentibus. Illi continuè eiulabant, & hos dæmones transeuntes flagellauerunt vt alios. Poſt ducunt dictum militem ad tertium campum, qui erat plenus hominibus vtriuſque ſexus, qui affixi erant clauis candentibus per totum corpus: ibi præ dolore, nec loqui poterant, nec clamare, niſi modicum ſuſpirare & plangere, vt qui laborant in extremis. De eis fecerunt dæmones, & de milite, ſicut & de alijs. Poſt ducitur ad quartum campum plenum multis ignibus, vbi erant omnia genera tormentorum quę excogitari poſſint. Alij ſuſpendebantur ibi catenis igneis & ſulphureis; alij per pedes, alij per manus, alij per caput; alij in vncis ferreis & igneis pendebant per vngues, alij per oculos, & per alia membra torquebantur, & ſuſpendebantur, & vrebantur igne & flamma fætente, ſuppoſitis alijs metallis bullientibus, alij in ſartagine frigebantur, alij in veru aſſabantur. Ibi vidit dæmones torquere aliquos ſocios ſuos. Eiulatus & planctus eorum nemo ſufficit dicere. Poſt hoc ducunt militem ad locum, vbi vidit rotam igneam infinitæ magnitudinis, quam dæmones vertebant ita velociter, quod cum volueretur apparebat globus igneus. Cum tenerent eam vt miles in ea poneretur, vidit in ea vndique per radios, vncos igneos infinitos, & homines in eis per diuerſa membra diuerſimodè ſuſpenſos. Poſt ducunt eum ad domum, cuius terminum non poterat videre, quæ erat plena foueis rotundis, plenis metallis bullientibus & hominibus vlulantibus, alij habebant in metallis bullientibus vnum pedem, alij duos, alij vſque ad genua, alij vſque ad ventrem, alij vſque ad pectus, alij vſque ad oculos &c. Poſt ducitur ad locum montis, vbi vidit infinitam multitudinem nudorũ digitos incuruantem, mortem expectantem (vt videbatur) & trementem. Et cum miles hoc videns ſtuperet, venit vẽtus aquilo, militem & omnes rapiens, & ad altam partem montis ferens, & eos immergens in fluuium fœtidiſſimum & frigidiſſimum: per omnia tormenta prędicta dæmones cum alijs militem torquebant. Qui inuocato nomine Ieſu inueniebat ſe ſemper ad finem tormenti. Poſtea ducitur ad puteum, de quo vidit flammam putentem aſcendere, & homines candentes quaſi ferrum euomi, & aſcendere cum flamma ad modum fauillarum; ſed dæmones eos reimpingebant. Ibi militem proijciunt, dicentes quòd eum proijciebant in infernum. Ibi tam vehementer abſorptus à dolore fuit, quod nomen Domini ferè non recoluit. Tamen vix ad cor rediens, in corde (cum orare non poſſet) inuocato nomine Ieſu, euomitus eſt ad oram putei. Tunc alij duo dæmones à prioribus, duxerunt eum ad fluuium ſulphureum & igneum, ſub quo dicebant ei eſſe infernum, in quo erat pons arctus & arduus, & ita congelatus & lubricus, vt ſi etiam latiſſimus fuiſſet, vix aut nunquam aliquis ſtare vel aſcendere potuiſſet: Ita arctus vt vix in eo pedem ponere poſſet. Inuocato autẽ nomine Domini, melius ac melius per eum ire cœpit, & dęmones ad pedẽ remanſerunt. Cum autem eſſet in ſummo pontis, clamor tãtus exiuit de fluuio, vt vix ſtare poſſet, & plus horruit quã prius, ſed inuocato nomine Ieſu, liberè tranſiuit fluuium, qui plenus videbatur diuerſis & multis generibus draconum & ſerpentũ. Quo tranſacto vidit pratum pretioſiſſimum, & fragrantiſſimũ, & amœniſſimum, diuerſis floribus plenum & odoribus. Poſt vidit ciuitatẽ pulcherrimam, habentẽ murum mirabilem diuerſis & pretioſis lapidib. fulgentẽ, de cuius porta exibat odor mirabilis. Ad cuius afflatum ita fuit recreatus & conſolatus, quòd ei videbatur, quòd nullũ nunquam dolorem vel fœtorem vel laborẽ ſenſiſſet. Cui quam venerunt diuerſa conuenticula ſpecioſiſſimorum hominum, qui eum introduxerunt intra illam, & conueniebant in media ciuitate. Et circa diem mediam, ſplendor maximus, cœlo deſuper aperto, eos circũfulſit, quo inæſtimabili gaudio, ſuauitate, dulcedine, perfundebantur, & replebantur & reficiebantur, ita quòd inde viuerent, nec victu alio indigerent, & dicebant ſupra in cœlo eſſe cœleſtem paradiſum. Aliqui inde cum ipſo lumine ſurſum aſcendebant, & aliqui ibi remanebant. Miſſi autem fuerunt ei Angeli cũ lumine dicentes, quòd rediret. Et cum rogaret vt dimitteretur ibi in ciuitate illa cum alijs in loco infimo, dictum eſt ei quòd tunc non poſſet hoc fieri, ſed redire eum oportebat per loca per quæ venerat. & cum ille diceret, quod potius mori vellet; dictum eſt ei quòd ſecurè rediret, quia eius aduerſarij eum minimè lædere poſſent, ſed ſi viderent eum, ſtatim velut victi & perterriti eum fugerent; nec ipſi nec tormenta aliqua lædere poſſent eum: & ſi bene viueret de cætero, & à peccato pro viribus caueret, non ſolum non ſentiret tormentum inferni, ſed nec aliqua eorum quæ viderat pateretur, & ad loca ſupernæ claritatis aſcenderet. Qui rediens per loca per quæ eductus eſt, non inuenit aliqua tormenta; ſed ſi dæmones à longe eum vidiſſent, fugiebant ab eo vt tempeſtas. Mane autem ſecundæ diei facto, hora qua intrauit, venit ad locum per quem intrauerat, & inuenit omnes qui eum proceſſionaliter intromiſerant, & eum proceſſionaliter receperunt. Qui retulit eis quæ inuenerat, & rediens ad ſuum Epiſcopum, ſumpta cruce tranſmarina transfretauit, & quamdiu vixit arctiſſime ſe afflixit.

Item in purgatorio eſt pœnarum prolixitas, ſeu diuturnitas; quia pœna de qua ſe poſſet homo expedire dum viuit in ſpacio vnius diei, protenditur in purgatorio per ſpacium vnius anni. Sicut deſignari videtur Ezech. 4. *Fili hominis diem pro anno, diem inquam pro anno dedi tibi.* Vt filijs Iſrael factum eſt, qui ideo quod malè ſe habuerunt in deſerto, & Dei beneficio ſunt abuſi, viam quam potuiſſent feciſſe per quadraginta dies, vix perfecerunt in deſerto per quadraginta annos. Num. 14. *Annus pro die computabitur, & quadraginta annis recipietis iniquitates veſtras, & ſcietis vltionem meam.* Ad hoc facit ratio ſuperius poſita, quia diuina iuſtitia plus acceptat modicam pœnitẽtiam voluntariè aſſumptam in præſenti, quam longe grauiorem pęnam minus voluntariam in futuro. Ideo ſecundum ęquitatem diuinę iuſtitiæ, quod deeſt ibi de voluntario, oportet ſuppleri & acerbius & longius in tormento. 3. *Propter pœnarum prolixitatem.*

Item in purgatorio eſt pœnarũ ſterilitas: eſt enim quælibet pœna purgatorij infructuoſa quantum ad meritum. Cum enim tria ſunt genera pœnarum, videlicet præſens, puta pœnitentiæ vel tribulationis, quæ valet quantum ad pœnę debitę acurtationem, & quantum ad meriti acquiſitionem: Item purgatoriæ, quæ valet ſolum quantum ad pœnæ remiſſionem non ad meriti ampliationem: Item pœna inferni, quæ ad nihilum valet. Tempus enim præſens eſt tempus metendi & ſerendi. Pſal. 125. *Qui ſeminat in lachrymis in exultatione metet.* & Eccl. 3. *Eſt tempus acquirendi.* Et 2. Cor. 9. *Qui parce ſeminat, parce & metet.* Galat. 6. *Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet. Qui ſeminat in carne, de carne metet corruptionem. Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam: bonum autem facientes &c.* Hi ſunt ſeptem anni fertilitatis, in quibus per ſeptiformem gratiam, pœnitens poteſt accumulare gratiam, & acquirere gloriam. Hoc bene ſignificatur Gen. 41. in ſeptem bobus pulchris, & in ſeptem ſpicis plenis. In ſeptem annis fertilitatis, qui ſunt in præſenti: quia hic per pœnitentiam acquirit homo ſeptiformem gratiam, & eius augmentum in futuram gloriam plenam in ſeptem dotibus. In futuro autem purgatorio, vel inferno non erit tempus gratiam vel gloriam promerendi. Gen. 45. *Quinque anni reſtant in quibus nec arari nec meti poteſt.* Ideo dicitur Matth. 3. *Facite hic dignos fructus pœnitentiæ, ſecuris autem ad radicem arboris poſita eſt.* 4. *Propter pœnarum ſterilitatem.*

ITEM

5. Propter dignitatem.

Item pœna purgatorij eſt non ſolum infructuoſa quantum ad meritum, immo etiam eſt damnoſa. O quam inæſtimabile damnum eſt à Dei viſione, vel modicum retardari. Sicut colligere poſſumus ex verbis Auguſt. in libr. de libero arbitrio, ſic dicentis: *Tanta eſt pulchritudo iuſtitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc eſt incommutabilis veritatis, atque ſapientiæ, vt ſi non liceret amplius in ea manere, quam vnius diei mora, propter hoc ſolum innumerabiles anni huius vitæ pleni delitijs, & circumfluentia temporalium bonorum, recto meritoque contemnerentur. vnde non ſine cauſa, nec ſine deuotione dictum eſt.* Pſal. 83. *Melior eſt dies vna in atrijs tuis ſuper millia. Quantum autem bonum eſt eius beata perfrui viſione, tantum eſt damnum in eius carentia & retardatione.* Vtinam diligenter attenderent homines, ac profundius cogitarent quam inæſtimabile ſit hoc damnum. profecto non ſic faciliter ad peccata currerent, nec peccatum quandocunque leue vel modicum reputarent, quinimmo quodlibet veniale vehementius abhorrerent, quam nunc mortalia peccata formident. Quis enim non totis viribus euitaret quodcunque peccatum, ſi firmiter tenerent ſe propter illud vnius diei mora, vel amplius, glorioſa Dei viſione priuandum. Quantum ergo dolendum eſſet, & amariſſimè deplorandum, quod omnes homines ſic paſſim, quaſi timore Dei poſtpoſito, eiuſque iudicio ſic contempto, currunt & præcipitanter corruunt, non tantum in venialia, ſed etiam mortalia; nec eſt qui conſideret quanta damna incurrere non verentur, & ad quā horrenda ſupplicia dilabuntur. Ideo dicitur Eccleſ. 22. *Super mortuum plora, defecit enim lux eius.* Super mortuum inquam in purgatorio plora, quia defecit lux beatificans. vel ſuper mortuum in mortali peccato, quia defecit lux cognitionis eius; excæcauit enim eum malitia eius.

Propter ſubuenientium paucitatem.

Item aggrauatur pœna purgatorij propter ſubuenientium paucitatem: nam viui mortuos cito obliuioni tradunt. vnde quilibet exiſtens in purgatorio clamat illud Iob 19. *Miſeremini mei, miſeremini mei ſaltem vos amici mei. quia manus Domini tetigit me.* Et Gen. 40. dixit Ioſeph detentus in carcere pincernæ Pharaonis. *Memento mei dum bene tibi fuerit*: ſed tamen ſuccedentibus proſperis oblitus eſt interpretis ſui. ſic homines huius mundi obliuiſcuntur amicos & benefactores ſuos, qui in carcere purgatorij detinentur. Sunt enim amici fortunæ, non perſonæ, Eccl. 6. *Eſt amicus ſocius menſæ, & non permanet in tempore neceſſitatis.* Tales amici ſimiles ſunt cani, qui quamdiu peregrinus homo ſedens in menſa tenet os in manu, in ſignum amoris vertit ei faciem, & applaudit cum cauda; ſed quam cito manus habet vacuas non cognoſcit eum, immo latrat contra eum vel mordet. ſic amici huius mundi ſic obliuiſcuntur mortuos, ac ſi nunquam eos nouiſſent, & quod eſt deterius latrant & mordent eos, de ipſis nequiter detrahēdo. Tardè & malè ſoluuntur defunctorum debita vel legata. Raræ, paucæ, vel nullæ fiunt pro eis eleemoſynæ; nec pro eis orationes, vel alia ſuffragia procurātur. Et quod deterius eſt, eorum bona diripiuntur, & animæ negliguntur, & obliuioni traduntur. vnde quilibet eorum poteſt dicere illud Pſalm. 30. *Obliuioni datus ſum tanquam mortuus à corde.* Hic notari poteſt exemplum quod in geſtis Caroli ſcriptum eſt: Miles quidam &c. *Require infra diſt. 11 ſub finem.*

Simile.

Prudenter igitur huius mundi ſapientes agerent, ſi dum viuunt & ſani ſunt, ſibi ſalubriter prouiderent, nec fidei cuiuſquam, ſua ſeque committerent, ſed ipſimet potius eleemoſynas ſuas darent, debita ſoluerent, ac amicos ſibi prouidere procurare curarent, qui migrantibus ex hoc exilio, æterna tabernacula præpararent. Si enim hoc facerent homines, certam viam eligerent, & non ſe committerent in incertum. Item maius ſibi meritum acquirerent per ſe, quam per alios faciendo; quia ex maiori deuotione fieri viderentur. Vnde B. Lucia dixiſſe legitur matri ſuę: *Non ſatis Deo charum eſt, quando illi dat homo quo ipſe perfrui non poteſt. ſed ſi tibi vis gratum eſſe Deum, hoc illi da quo tu poteris vti.* Nā quod

A *das moriens, ideo das quia tecum ferre non praeuales, viuens ergo & ſalutem tui corporis obtinens, da Chriſto quod poſſides.* Dicebat quidam deuotus homo: *Quod das viuus & ſanus aurum eſt, quod das moriens argentum eſt, quod vero das erogandum poſt mortem, plumbum eſt.*

De motiuis ad compatiendum animabus in purgatorio.

DISTINCTIO XII.

Tria nos mouere debent ad compatiendum animabus in purgatorio.

Circa tertium principale, ſc. *quæ nos mouere debent ad compatiendum animabus in purgatorio exiſtentibus.* Sciendum quod ad compatiendum eis viſceraliter ex affectu, & efficaciter cum effectu, tria debēt ſpecialiter nos mouere. Primum eſt ſtatus earum pia conſidera-
B tio Secundum eſt beneficiorum, quę ab eis recepimus grata recognitio. Tertium eſt indigentiæ noſtræ futuræ prudens præmeditatio.

12. Status earū pia conſideratio, ſed præcipue quoad quatuor.

Qvantvm ad primum debemus aduertere, quod eorum miſerabilis ſtatus miſeratione dignus, demonſtratur ex quatuor. Quorum primum pertinet ad pęnā ſenſus. Alia vero tria pertinent ad pęnam damni Illud primum eſt dolor afflictionis, qua, ſicut dictum eſt, duriſſimè cruciātur. Non eſt tyrannus in mūdo, nec alius quiſquam corde tam ferreus, qui ſi coram oculis ſuis videret hominem quantumlibet ignotum, vel etiam impium, ſic atrociter cruciari, qui non ad pietatē, compaſſionem, & miſericordiam moueretur Quam dānabiliter ergo durus, & deteſtabiliter obduratus, ac totius humanitatis eſt expers, qui patrem & matrē, filios
C & nepotes, conſanguineos & amicos probabiliter credit (ſi tamen recogitat) in illius ardentiſſimæ fornacis incendijs cruciari; illos tamen non ſolum liberare non nititur, ſed nec vlla pietatis compaſſione mouetur. Quodque maius eſt, nec faciem ſuam illuc cōuertere, nec oculis mentis inſpicere meditando dignatur. Cōſiderare deberet homo rationalis exiſtēs, quod animalia bruta naturaliter ſibi naturalia diligunt, ac mutuo ſibi cōpatiuntur, ſeque coadiuuant, & defendunt. vnde brutalis ſtoliditas, & feralis crudelitas, humanam condemnat duritiam, naturalis pietatis oblitam.

Secvndo mouere nos debet ad compatiendum eis damnum detentionis qua à Dei viſione diutiſſime retardantur. Detinentur enim in carne, donec pœnis addicti, & debitis obligati, plenè ſatisfecerint vſque ad
D nouiſſimum quadrantem. Si autem pium eſt homines in carcere materiali detentos perſonaliter, vel realiter per tranſmiſſum eis beneficium, viſitare; quanto maioris eſt pietatis, & meriti plenioris, animas diuino carceri mancipatas, non ſolum mentaliter meditando, verumetiam realiter beneficijs adiuuando, viſitare. Hæc autem pœna detentionis propter retardationem à viſione diuina, longe grauior eſt omni pœna ſenſibili; & pręter hoc quod eſt qualibet pęna præſenti grauior, eſt etiam prolixior quam communiter credant homines. Cuius diutinæ detentionis, aut prolixæ retardationis, *vna ratio eſt*, quia neſcit homo pondus diuinæ iuſtitiæ vindicātis, id eſt quam diſtrictè iudicat, & quam ſeuere punit. Alia ratio eſt claritas diuinæ ſapientiæ omnia ſpeculantis: videt enim multa quæ non
E videmus in nobis, & multa inuenit punienda quæ nos latēt, vel negligētia, vel obliuione deleta. In auro quod videtur eſſe puriſſimum, inuenit adhuc ignis aliquid expurgandum. *Alia ratio eſt*, quia tarde & male ſoluuntur defunctorum debita & legata, ſicut dictum eſt, & quanto amplius ſolui differunt debita & huiuſmodi, tanto tardius percipiuntur ab eis ſuffragia, tantoq; diutius in purgatorio detinentur. Si autem viuens ſanus, homo hoc faceret, in cœlum ſua præmitteret, manſionemq; ſibi in cœleſti palatio præpararet; aut pręcaueret ſibi vt omnino purgatorium non intraret, vel ſaltem ibi longe breuiori tempore remaneret.

Quāto amplius differūtur defunctorum debita tanto diutius in purgatorio detinentur.

Religiosvs quidam literatus & prudens ſalubriter ſibi prouidere cupiens ante mortem, quatenus ſecurus & cum maiori ſpe ſalutis ex hac vita migraret,

ac de pænis purgatorij celerius expediri valeret; conuocatis fratribus de conuentu humiliter eis dixit: *Exemplum.* Chariſſimi fratres, ego ſperans me ex hac vita infra tempus modicum exiturum, tota mentis affectione, & ferventi deuotione depoſco, vt miſſas, orationes, aliaque ſuffragia, quæ tenemini ſoluere coram Deo, tam ex communi charitate quam tenemini generaliter omnibus Chriſtianis, quam ex profeſſionis vnitate, quam ex ſtatutis capituli generalis, mihi dum adhuc viuo impendere, veſtra pijſſima charitate, & chariſſima pietate velitis. Si enim vſque poſt mortem meam diſtuleritis, neceſſe habebo pænas purgatorij ſuſtinere, quouſque per orationes veſtras fuero liberatus. Et ſic forſitã per vnum annum, duos, vel amplius cruciabor, & à viſione diuina, & fruitione gloriæ retardabor. Si vero me viuento miſſas veſtras, & orationes exolueritis, forſitan omnino ab ingreſſu purgatorij præteribor, vel ſaltem celerius liberabor, citiuſque ingreſſus in gloriam vices veſtræ charitati rependens, pro vobis Dominum deprecabor.

Tertio compatiendum eſt eis, quia quaſi manibus irretiti, non poſſunt operari meritoria. Iam enim exierunt ſtatum merendi, & tempus eſt ſecundum merita recipiendi. Vnde ſcriptum eſt Eccleſ. 9. *Mortui non habent vltra mercedem*, id eſt facultatem promerendi mercedem.

Qvarto quia quaſi pedibus vinculati, non poſſunt ad viuos venire ad petendum ſuffragia. Quod intelligendum eſt quantum eſt de lege communi, ſicut dicitur Sapient. 2. *Non eſt agnitus qui ſit reuerſus ab inferis.* Et Iob 14. *Homo cum mortuus fuerit, vbi quæſo eſt? Quomodo ſi recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus areſcat; ſic homo cum dormierit non reſurget.* Et 2. Reg. 14. *Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur:* quæ omnia intelligenda ſunt quantum eſt de lege communi. Nonnunquam tamen mortui charis ſuis viuentibus apparuiſſe leguntur, aut de gratia ſpeciali ſibi facta ad ſuffragia poſtulanda, aut ad inſtructionem, correptionem, ſeu conſolationem viuorum: quibus videlicet apparebant: quæ omnia probari poſſent euidentiſſimè per exempla. Sic declaratum eſt primò propoſitum, videlicet quod ad miſerendum mortuis in purgatorio, mouere debet de præſenti, eorum pænalis miſeria.

2. Recognitio beneficiorum ab ijs ſuſceptorum.

Secvndo ad eis miſerendum mouere nos debent de præterito ſuſcepta beneficia. Ad hoc autem inuitat David Rex pijſſimus, & propheta, 2. Reg. 1. *Conſidera Iſrael pro his qui mortui ſunt*, Saul, ſcilicet & Ionatha, qui regebant eos, ac pro eorum defenſione contra aduerſarios dimicabant. Sequitur: *Filiæ Iſrael ſuper Saul flete qui veſtiebat vos coccino in delitijs, qui præbebat ornamenta aurea cultui veſtro, quomodo ceciderunt fortes in prælio &c.* quæ ſequuntur. Sed prô dolor, omnes penè homines tam ſæculares, quam etiam regulares, ſuper receptis beneficijs mortuorum ingrati, cor & oculum habent ad reliqua quę ſuperſunt, promptiores ad mortuorum ſpolia rapiendum, quam ad ipſos mortuos adiuuandũ. Vnde ſcriptum eſt 2. Paral. 20. *Venit Ioſaphat, & omnis populus cum eo, ad detrahenda ſpolia mortuorum.*

3. Noſtra indigentia.

Tertio ad compatiendum mortuis in purgatorio mouere nos debet de futuro noſtra indigentia. Quãdo enim liberati fuerint, & in conſpectu Dei gloriam cõſecuti, ipſi nos iuuare poterunt ſuis orationibus, & nos indigebimus adiuuari. Illos autem præcipuè credendi ſunt propenſius recommendatos habere qui eos cum eſſent in locis pænalibus adiuuerunt. Et illi merentur maximè poſt mortem adiuuari ſuffragijs, qui dum viuerent fuerunt ſolliciti pro mortuis adiuuandis. Vnde Ruth 1. *Faciat vobiſcum Deus miſericordiam, ſicut feciſtis cum mortuis.* Et 2. cap. *Benedictus ſit à Domino Booz, quoniam eãdem gratiam quam fecerat viuis, ſeruauit & mortuis.* *Simile.* Nota quando aliquis generoſus vel valens homo tenetur in carcere, de cuius liberatione ſperatur, & quod futurus ſit magnus, & potens magnificè retribuere illis, qui ei in ſua neceſſitate compaſſi fuerint, & cum beneficijs

A ſuis adiuuerint, ac ad eius liberationem operam dederint efficacem, tali libenter ſeruitur in carcere, ad eius liberationem & ſolatium cura diligẽs adhibetur. Quãto magis ergo iuuandi ſunt mortui in purgatorio quos conſtat amicos eſſe magni principis, qui de beneficio eis impenſo lætatur. Ipſi autem ingrati eſſe non poterunt, ſed beneficijs ſuis retribuere ex ſumma charitate volunt, & ex ſumma poteſtate valebunt.

Religiosvs quidam, orationes, & miſſas, quas ſecundum ſuæ religionis ſtatuta ſoluere tenebatur, negligenter agebat: qui mortuus durè eſt de negligentia reprehenſus, & inſuper ſic punitus, quod ſuffragia quę pro ipſo fiebant, iudex iuſtus diſtribuebat alijs; vt in quo peccauerat puniretur: vt ſicut ipſe mortuos fraudauerat, ſic mortuus fraudaretur; nec ipſe mor- *Exemplum.*
B tuus iuuaretur à viuis, qui viuens neglexerat quæ debebat ſoluere pro defunctis. Ex præmiſſis apparet quam impium ſit agere contra defunctos, vtpote res eorum retinendo, vel teſtamenta negligenter & male ſoluendo, vel ea quæ debentur mortuis, ſcilicet orationes, & ſuffragia, male vel tarde reddendo. Dicitur Eccleſ. 7. *Mortuo non prohibeas gratiam*, ſcilicet retardando, vel non ſoluendo.

Religiosvs quidam Matthæus Hiſpanus, nocte apparuit cuidam fratri poſt mortem in clara facie dicens, quod poſt mortem detentus fuerat per quatuordecim dies in purgatorio. Et cum quæreret cauſam huius frater; dixit, quod hoc fecerat negligentia illorum fratrum, qui miſſas & ea quæ ei debebant, non ita cito ſoluerant vt debuiſſent, & monebat fratres *Exemplum.*
C ſuper hoc admonendos, vt cito ſoluerent. *Item* dicitur, quòd quidam monachus mortuus, completo eius officio, apparuit cuidam alteri grauiter afflictus, & petens ſubſidia dicens; quòd multum indigebat, quia ea quæ facta fuerant pro eo, alij acceperant, quibus ipſe non ſoluerat.

Item legitur in hiſtoria Caroli magni, quæ dicitur de Ronciuallis. Cum eſſet hoſpitatus Carolus apud Baionam, quidam miles nomine Romericus ibi moriens, præcepit cuidam conſanguineo ſuo equum ſuum vendi, & pretium eius clericis & pauperibus erogari. Qui vendidit equum & pretium receptum in vſus proprios expendit. Poſt triginta autem dies, dictus Romericus conſanguineo apparuit dicens: Scito mihi peccata mea eſſe dimiſſa, ſed quia legatum *Exemplum.*
D meum per triginta dies retinuiſti, per eoſdem in pæna fui, tu autem æternum ſupplicium non euades. Ego autem ex nunc in paradiſi requiem collocabor. Dictus autem conſanguineus perterritus, ſociis ſuis in mane quę viderat & audierat retulit. Qui ipſa die in aere ſupra ſe audiuit rugitus vt leonum, vrſorum, mugitus taurorum, & vlulatus luporum, & rapitur de medio ſociorum ſuorum. Et quęſitus per quatuor dies, non eſt inuentus. Exercitus autem poſt duodecim dies cum pertranſiſſet per terram Nauarræ, inuenit eum præcipitatum à dæmonibus, & attritum à rupis faſtigio.

Item quidam ſcholaris moriens Pariſiis, dimiſit ſocio ſuo culcitram vendendam & pauperibus dandam. Qui cum eam retineret & ſuper eam iaceret, vidit *Exemplum.*
E eum ante ſe iacere multum afflictum in lecto ſuper nudas chordas. Cum autem perterritus pænitentiam ageret, vendidit culcitram, & pretium pauperibus erogauit, & pro eo orare fecit. Qui poſt apparuit ei in lecto ſuper culcitram, & valde ſuauiter quieſcens.

Qualiter iuuandæ animæ defunctorum.

DISTINCTIO XIII.

Circa quartũ principale, ſcil. *qualiter iuuari poſſunt animæ defunctorum.* Sciendum quod iuuari poſſunt per miſſarum celebrationes, fidelium oblationes, deuotas orationes, eleemoſynarum largitiones, pænitentiales afflictiones, legatorum executiones, debito-

rum

Animæ defunctorum multis medijs iuuari poſſunt.

rum reſtitutiones. Vnde Auguſt. in Enchirid. *Non eſt ambigendum defunctorum animas, pietate ſuorum viuentium releuari, cum pro illis ſacrificium mediatori offertur, vel eleemoſynæ fiunt in Eccleſia. Sed hæc eis proſunt qui cum viuerent, hęc ſibi vt poſtea poſſent prodeſſe meruerunt.* Idem. *Cum ſacrificium, ſiue altaris, ſiue quarumcunque eleemoſynarum pro baptizatis omnibus offeruntur; pro valde bonis gratiarum actiones ſunt, pro non valde malis propiciationes; ſed pro valde malis etiam ſi nulla ſunt adiumamina mortuorum, tamen qualeſcunque viuorum ſunt conſolationes.* Item in ſermone de verbis Apoſtoli. *Orationibus ſanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari, & eleemoſynis, quæ pro eorum ſpiritibus offeruntur, non eſt dubium mortuos adiuuari; vt cum eis miſericordius agatur à Domino, quam eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum tota obſeruat Eccleſia, vt pro eis qui in communione corporis & ſanguinis Domini defuncti ſunt, cum ad ipſum ſacrificium commemorantur loco ſuo, & oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur.* Idem. *Non ambigendum eſt iſta prodeſſe defunctis, ſed talibus qui ita vixerunt ante mortem vt poſſent eis hæc eſſe vtilia poſt mortem,* ſcilicet vt dicit poſtea, *qui cum fide operante per dilectionem hinc exierunt.*

Miſſæ ſacrificium prodeſſe defunctis declaratur varijs exemplis.

QVOD autem miſſa & ſacræ Euchariſtiæ oblatio proficiat exiſtentibus in purgatorio, patet multis exemplis. Gregor. 23. Dial. dicit, quod cum duæ ſanctimoniales, ſeruum Domini qui eis miniſtrabat timide exteriora pro nobilitate carnis, multis contumelijs afficerent, beatus Benedictus hoc audiens mandauit eis. Corrigite linguam veſtram, alioquin excommunico vos. Quam ſententiam vt dicit Gregor. non intulit proferendo, ſed minando. Quibus non correctis ſed defunctis, cum diaconus clamaret: Qui non communicat det locum; nutrix earum de ſepulchris ſuis videbat eas ſuperegredi. Quod audiens beatus Benedictus eas abſoluens, oblationem dedit pro eis præcipiens immolari. qua immolata non ſunt vlterius viſæ egredi, quas ex hoc patet communionem recepiſſe per ſeruum Dei; vt dicit Gregor. *Item* quidam dicebat, quod credebat, quod nulla miſſa celebraretur dignè, quin virtute ſacrificij plures animæ de purgatorio exirent.

Exemplum.

ITEM dicit Petrus Cluniacenſis Abbas, quod quidam ſacerdos conſueuerat ſingulis diebus anni celebrare *Requiem æternam* pro mortuis. Qui cum accuſatus eſſet apud ſuum Epiſcopum, ſuſpendit eum ab officio. Cum autem Epiſcopus in quadam feſtiuitate magna iret ad matutinas, tranſiens per cæmiterium, viſum eſt ei quod omnes mortui qui erant in cæmiterio ſurgerent contra illum, ſub illo ſchemate eius officij quo fuerant in mundo, dicentes: Iſte Epiſcopus nullas miſſas nobis dat, inſuper ſacerdotem noſtrum nobis abſtulit, ſed certe niſi emendauerit morietur. qui non ſolum ſacerdotem abſoluit, immo pro mortuis libenter celebrauit.

Exemplum.

ITEM dial 24. dicitur, quòd cum quidam paruulus monachus ſine licentia viſitaſſet parentes & ſine benedictione, mox defunctus eſt ibi & ſepultus, ſed ſequēti die eum extra inuenerunt, & hoc quotieſcunque eum ſepeliebant, inueniebant eum ſequenti die extra. Parentes eius recurrentes ad beatum Benedictum accipiunt ab eo ſacram communionem, vt eam cum omni reuerentia ponant ſuper pectus defuncti, & ſic ſepeliant; quod faciunt, nec vltra reijcitur.

Exemplum.

AD hoc autem quod altaris ſacrificium, & miſſæ officium, valeat mortuis in purgatorio ad eorum liberationem, facit quod refert Beda in geſtis Anglorum libr. 3. vbi legitur, quod duo reges Angliæ cum pugnarent, inter mortuos corruit quidam iuuenis de familia alterius regis grauiſſimè vulneratus, & quaſi mortuus cecidit. Cumque quaſi de graui ſomno excitatus ſurgeret, captus ab hoſtibus, traditus eſt cuidam comiti. Qui cum curatus, diceret ſe ruſticum ad onera ducenda deductum, vt citius euaderet; cum eum aduertiſſent eſſe curialem, eum carceri mancipantes, quantumcunque catenis ligaretur & compedibus, ſemper circa horam tertiam liberabatur à vinculis, vel circa primam. Requiſitus quæ eſſet cauſa, & quis eſſet, cum comes promiſiſſet ei fide data quod non propter hoc deterius eſſet ei, dixit ſe eſſe de curia regis, cauſam liberationis ſuę neſciebat aliā, niſi quod fratrem carnalem habebat Abbatem, qui mortuum eum credens, ſicut credebat, pro eo celebrabat, vel faciebat celebrari: Ideo vt credebat, illa hora liberabatur. Hic autem comes alteri eum vendidit, in cuius cuſtodia cum ſimiliter ſolueretur, dimiſit eum abire fide data, quod ſuam redemptionem ei mitteret, quod & fecit. Et inuentum eſt, quod faciens eum frater ſuus inquiri inter mortuos, vno inuento ſimili illi, credens eum eſſe, ipſum ſepeliuit, & pro eo vel celebrauit, vel faciebat celebrari ſingulis diebus, & hora ſacrificij ſoluebatur. Quo multi ſunt moti ad deuotionem, circa ſalutare ſacrificium, & ſuffragia mortuorum.

Exemplum.

AD IDEM facit hoc quod legitur in vita Ioannis eleemoſynarij. Qui cum eſſet Patriarcha Alexandrinus, volebat ſemper eſſe diligenter in exitu morientium, & claudere eis oculos, vt per hoc mortis memoriam ſibi imprimeret, & intereſſe eorum exequijs, & conſiderare ſepulchra & ſepulturas, & monebat multum pro eis fieri collectas, & quod multum eis proficerent. Adiungens, quod ante paucos dies quidam captus ductus eſt à Perſis, & detruſus in carcerem, qui dicebatur lethes, ideſt obliuio. Quidam autem fugientes inde, & venientes in Cyprum, dixerunt parentibus ſuis, quod eum mortuum ſepelierant. Qui tamen non erat ille, ſed ei ſimillimus. Parentes autem pro eo tanquam pro mortuo memoriam eius faciebant per quatuor annos, & collectas fieri curabant pro eo in Eccleſia, circa Epiphaniam, & Paſcha, & Pētecoſten. Dictus autem captiuus fuit lapſus, & redijt ad ſuos in Cyprū. Cum autem ſui parentes dicerent, quod pro eo quem mortuum crediderāt, feciſſent fieri memoriam ter per annos ſingulos temporibus prædictis, dixit ille, quod illis tribus anni temporibus, veniebat per illos quatuor annos quidam cādidiſſimus vt Sol, & inuiſibiliter ſoluebat eius vincula ferrea, & amouebat eum à cuſtodia, & tota die ambulabat, & nemo eum cognoſcebat, & in craſtinum inueniebatur ferrea vincula portans. & ex hoc, vt dicebat dictus Sanctus, perpenditur quod dormientes quietem conſequuntur, quando pro eis collectæ fiunt.

Exemplum.

ITEM legitur in quodā lib. de miraculis B. Virginis. Quod Romæ erāt duo fratres, vnus dictus Petrus Archidiaconus, bonus in omnibus, niſi quod erat auarus. Alter aduocatus, & iudex malus, nomine Stephanus. Hic tres domos abſtulerat Eccleſiæ S. Laurētij, & vnū hortū Eccleſię S. Agnetis. Hi mortui ſunt, dictus Stephanus trahitur ad iudicium, vbi B. Laurentius occurrit, & improperat ei factum ſuū, ſtringens per brachiū, & terrori inuoluens eum. Poſtea B. Agnes improperat, & dicit, quod ſæpe veritatem vendiderat, & ideo habere dicebat cum Iuda portionem. quia tamen fuerat largus eleemoſynarius, iuerunt pauperes ad beatum Prę-iectum cuius feſtum ſingulis annis honorificè fecerat, & pauperes in eo pauerat. Hic rogauit B. Laurentium, & beatam Agnetem, vt iniuriam ei dimitterent, quoniam adhuc totum eis emendaretur. Deinde iuit ad B. Virginem, quæ obtinuit, eius mota precibus, à filio, vt ad vitam rediret, & triginta dierum ſpacium ad pœnitendum & reſtituendum haberet. Cui etiam dixit beata Virgo inter alia, vt ſingulis diebus diceret: *Beati immaculati in via* &c. Qui dum reduceretur vidit Petrum fratrem ſuum in pœna purgatorij grauiter afflictū pro tenacitate ſua. Et dixit ei quod ſperabat ſe omnino liberari, ſi Dominus Papa & Cardinales omnes celebrarent pro eo. Qui reductus narrauit hæc Papæ, & Cardinalibus, & poſt triginta dies ſibi conceſſos migrauit ad Dominum.

Exemplum.

ITEM 4. dialo. 55. dicit Gregor. Quod dum quidam presbyter ad lauandum ad balnea veniret, inuenit ibi ignotum hominem ad eius obſequium præparatū,

qui eum diſcalciabat, & veſtes ab eo accipiebat, & adminiſtrabat. Cum autem hoc pluries feciſſet, veniens ad balnea duas coronas panum ei detulit, quas cum balneatus ei offerret, dixit ſe illo pane non indigere, quia fuerat Dominus illius loci, vbi pro culpis ſuis grauiter torqueretur; ſed rogauit eum vt pro eo in altari omnipotenti Deo offerret, & ſciret ſe exauditum, ſi eum rediens non inueniret. Et hoc dicto diſparuit. Dictus autem presbyter per ſeptimanam integram pro eo ſe affligens, & ſingulis diebus ſacrificium offerens, eundem ad balnea rediens non inuenit.

Exemplum.

Item 4. dialo. 55. In monaſterio B. Gregor. fuit quidam monachus, Iuſtus nomine; qui grauiter infirmus tres aureos quos abſconderat, fratri ſuo carnali tradidit. Quod ſciens B Gregor. præcepit ne aliquis fratrum morienti aſſiſteret, ſed frater ſuus cauſam huius rei ei diceret, vt in morte dolor eius animum tranſuerberaret. Quod cum frater eius ei dixiſſet, grauiter pro commiſſo dolens & gemens, in ipſo dolore quem habuit pro commiſſo, mortuus eſt. Quem fecit B. Gregor. in ſterquilinium ſepeliri, & tres aureos cum eo proijci à fratribus, dicentibus; pecunia tua tecum ſit in perditionem. Triginta diebus elapſis, præcepit B Gregor. defuncto compatiens, vt ſingulis diebus vſque ad triceſimum pro eo celebraretur: Quod factum eſt, & die triceſima apparuit defunctus fratri ſuo carnali. Qui cum quæreret, quomodo eſſet ei, ait vſque modo male fuit mihi, ſed modo bene, quia hodie receptus ſum ad communionem. Quod referens fratribus iſte, ignorans quid egiſſent, computantes dies inuenerunt, quod dies erat in qua triceſima oblatio pro eo fuerat immolata.

Animæ defunctorum iuuantur per fidelium oblationes.

Secundo iuuantur animæ defunctorum per fidelium oblationes, ſicut expreſſe habetur 2. Machab. 12. *Iudas duodecim millia drachmas miſit Hieroſolimam, offerri ea ibi pro peccatis mortuorum.* & Eccl. 35. *Qui facit miſericordiam offert ſacrificium.* Item *non apparebis in conſpectu meo vacuus.* Item ibidem: *Oblatio iuſti impinguat altare* &c. eiuſdem 46. *Impugnauit hoſtes circunſtantes vndique, in oblatione vituli immolati.*

Exemplum.

Item cum quidam effoderet mineram, moles mõtis cecidit ſuper eum, & intercluſus remanſit. vxor autem eius ſingulis diebus offerebat pro eo panem & vinum, & candelam, vſque ad finem anni, excepto vno die. In fine anni homines excauantes in prędicta minera vſque ad eum, inueniunt eum ſanum & incolumem. Et dicebat quod ſingulis diebus tali die excepta, apportabatur ei ſemper panis & vinum, & candela tantæ quantitatis, quod ea comedere videbat. Et cognouit vxor quod illa die non fuit ei delatum, quam ipſa diſtulerat offerre. Per quod coniecturatur, quod ſimiliter valeat eis, qui ſunt in purgatorio, quod pro eis offertur.

Tertio iuuantur per orationes deuotas, ſiue ſingularium perſonarum, ſiue communes orationes eccleſiæ, ſiue interceſſiones ſanctorum. Quam enim iuuentur per pias orationes ſingularium perſonarum, patet ex libris ſanctorum, & chronicis, & exemplis.

Exemplum.

Miles quidam qui pro mortuis orare conſueuerat, quandocunque tranſibat per cęmiterium, deſcēdebat de equo ſuo. Et cum tranſiens per cæmiterium quoddam fugaretur ab hoſtibus, deſcendit vt quod conſueuerat adimpleret. Cum autem vellent hoſtes intrare cæmiterium, & militem occidere, viſi ſunt conſurgere de monumentis mortui, & occurrere eis armati, ſub illo ſchemate ſub quo in ſæculo vixerant. Territi hoſtes hoc viſo fugerunt, & militem in pace dimiſerunt.

Exemplum.

Item 4. dialog. 40 de Paſchaſio, qui fuit miræ ſanctitatis, cultor pauperum, & contemptor ſui, diaconus Apoſtolicæ ſedis; qui in diſſenſione electionis, quæ fuit facta inter Laurentium & Symachum, Laurentium contra omnes fouit, & præeſſe voluit. Quo etiã mortuo ad tactum eius Dalmaticæ dæmoniacus liberatus eſt. Cum autem germano Capuano Epiſcopo medici conſuluiſſent, vt pro ſalute corporis in Virgilianis thermis ſe balnearet, ingreſſus inuenit dictum Paſchaſium obſequentem ſibi in eis. Quo viſo inquiſiuit dictus Germanus tremefactus quid ibi faceret. Cui ille: Pro nulla alia cauſa deputatus ſum in hoc pœnali loco, niſi quia partem Laurentij foui, nec de hoc in vita pænitui; ſed ora pro me, & ſi me hic rediens non inueneris, ſcito te exauditum. Quod Germanus fecit, & poſt rediens non inuenit.

Exemplum.

Item in vita Mariæ de Oignies, quam ſcripſit magiſter Iacobus de Vitriaco Tuſculanenſ. Epiſcopus, dicitur, quod cum dicta Maria deuotiſſimè oraret, vidit infinitam multitudinem manuum ad eam directarum, & coniunctarum ad inuicem. Sequenti die cum tranſiret per cæmiterium, vidit eaſdem manus ab imo conſcendere, quaſi vellent eam detinere: ad quarum viſionem perterrita fugit ad eccleſiam, rogans Dominum vt intimaret ei quid hoc ſibi vellet. Tunc dictum eſt ei, quod erant animæ exiſtentes in purgatorio, quæ orationes eius petebant, in quibus multum beneficium recipiebant. *Item* in prologo eiuſdem vitæ dicitur, quod quędam mulier defuncta, ad preces aliquorum, de pœna purgatorij reuocata ad vitam, vt pœnitentiam hic compleret, ita affligebat ſe, quòd in ſepulchris habitabat in niue & glacie, & igne ſe inuoluebat. Quæ cum hic pœnitentiam perfeciſſet, hoc donum habuit, vt frequenter extra ſe raperetur, & animas in purgatorio conduceret, & per purgatorium ſine aliqua læſione tranſiret.

Animæ defunctorum iuuantur per ſuffragium eccleſiæ.

Item quod omnes communes preces eccleſiæ ſiue ſuffragia valeant pro defunctis, patet 2. Machab. 12. *Iudas duodecim millia drachmas argenti miſit Hieruſalem offerri ea ibi pro peccatis mortuorum* &c. Mulier vidua, & lachrymis proprijs, & multitudinis circunſtantis, obtinuit filium ſuſcitari. Lucæ 7. Item cum Spirituſancto regatur & viuificetur eccleſia, & ſit vnum corpus congregatio omnium fidelium, Spirituſſanctus per membra omnia ſe fundit, vt cibus ſpiritualis corporis myſtici; quemadmodum cibus corporalis per omnia membra corporis ſe diffundit; & ideo valent mortuis eccleſiæ ſuffragia in purgatorio, vt hic viuis.

Iũ iuuantur interceſſionibus ſanctorum.

Item quod adiuuentur mortui per interceſſiones ſanctorum, quos ipſi in præſenti vita honorauerunt, vel eorum feſta colendo, vel loca viſitando, vel orationes votiuas dirigendo, quorum familiarem amorem aliquibus obſequijs dum hic viuerent meruerunt; Patet ex hoc, quod ſatis eſt probabile, quod ſibi dilectis & deuotis non debeant in neceſſitate deeſſe; vt patet per exemplum ſupra poſitum de Stephano aduocato, quem B. Præiectus, cui ipſe ſeruierat, liberauit. Item ſi Dominus ad preces Marię & Marthæ liberauit Lazarum de inferno; & ad preces multorum ſanctorum, ſicut patet in vitis ſanctorum, & in vitiſpatrum, & in biblia, & in dialogo, & in alijs libris, liberauit multos, & non ſolum à morte corporali, ſed etiam ſpirituali, & etiam æterna quæ eis debebatur; quia eos ad petitionem ſanctorum viatorum vel beatorum, ad vitam præſentem reuocabat, & ad gratiam ſuam: multo fortius videtur, quod ad preces ſanctorum debeat eis vitam æternam, quam debet eis, citius ſoluere, quam culpę ſuæ exegerunt; quod eſt à pœna purgatorij eos liberare: vel quod ipſi debeant ibi ſuis amicis aliquam conſolationem dare.

Exemplum.

Item ſi beata virgo, Iudæum Iudæi filium, qui quia cum alijs pueris Chriſtianis ad Eccleſiam beatæ virginis ierat, & coram imagine eius adorauerat, proiectus à patre in furnum ardentem, eum ſub pallio ſuo occultans ab incendio liberauit, ſicut legitur in libro de miraculis eius; quare non liberet ipſa à purgatorio, vel in toto vel in parte eos, qui Chriſtiani ſeruierunt ſibi deuotè, & alij ſancti ſimiliter. De ea dicit Bernard. *Ille ſolus in laude eius taceat,*

qui in

qui in ſuis neceßitatibus tam fideliter aduocatam inueneris defuiſſe.

Exemplum.

Vnde quidam probus homo dicebat, quod cum aliquando pater ſuus intraſſet lectum ſuum incolumis, in mane inuenerunt eum proſtratum in pauimento cameræ ſuæ rigidum & frigidum vt lapis: quem operientes & calidis balneis fouentes ferè per menſem integrum, vix ad priſtinum calorem rediјt pro aliquo ſibi facto. Cum autem diu poſtea ſuperuixiſſet & ægrotaret grauiter, ad vltimum vocauit filium ſuum & ſacerdotem, rogans filium vt eſſet imitator paternæ pietatis. Ait enim quod nocte antecedenti quando eum nudum inuenerant in camera ſua, & quaſi mortuum; vox venerat ad eum, dicens ei quod ſurgeret. & vocans eum nomine ſuo, eduxit eum quidam quem non nouerat, & adduxit eum ad pratum infinitæ magnitudinis, vt ei videbatur; vbi eum ſolum dimiſit & receſſit. Tunc ille audiuit poſt ſe infinitam multitudinem nigerrimorum ſpirituum, & horribilium; magnos & horribiles clamores emittentium, improperantium ei peccata ſua & dicentium, quod ſuus erat, nec eos poterat euadere. Tunc ille territus ſuper modum & fugiens, vidit ante ſe vnam domum in qua erant duo hoſtia, intrans eam, clauſit eam. Dęmones autem cum infinita multitudine venientes oſtium primum frangebant. Dictus autem paterfamilias, habebat in conſuetudine ſingulis diebus recipere in hoſpitio vnum pauperem. Acciderat autem ante hoc, vt in vigilia omnium ſanctorum, vnus pauper obuiauerat ei petens hoſpitium, cui dixit quod veniret. Alius petiuit ab vxore eius, quæ ſimiliter idem dixit ei. Tertius petebat in domo, à familia domus, cui familia dixit ſimiliter, quod veniret in nocte. Cum autem in nocte omnes tres venirent, audiens paterfamilias quod tres venerant, multum gauiſus eſt de eo quod acciderat, & eos bene procurauit. Cum autem in dicta domo eſſet in magna afflictione, neſciens quo ſe verteret, aut qualiter effugeret, cum clamaret ob præſentiam & violentiam dæmonum, vnus iuuenis affuit ei ſubito, dicens ei, ne timeas illud oſtium bene cuſtodiam, & ex parte iſta bene ſeruabo te ab iſtis. Nunquid noſti me? Ego ſum vnus de illis quem tu ita lætanter accepiſti in hoſpitio tuo; in vigilia omnium ſanctorum. Hic aſſumpto repagulo oſtij, oppoſuit dæmonibus ſeipſum, fugans eos. Cum autem illi dicerent, eamus ad aliud oſtium & frangamus; ſi hic non receſſerit ab iſto, intrabimus per illud; vel ſi receſſerit, per iſtud. Cum autem iam fregiſſent aliud oſtium, & vellent dæmones dictum hominem rapere, apparuit alius iuuenis, dicens ſe eſſe ſecundum quem receperat, & expulit eos de illo oſtio, vt prior. Cumque domum aſcenderent, & eam diſcooperirent, volentes deſcendere, & dictum hominem rapere, affuit tertius; qui tres dæmones tam longe fugauerunt, quod nuſquam comparuerunt. Cum autem inde recederet, & per dictum pratum iuiſſet, audit dictos dęmones poſt ſe, cum infinita multitudine & horribili clamore, quos fugiens venit ad littus cuiuſdam fœtidiſſimi fluuij & latiſſimi, qui plenus erat igne & ſulphure, & beſtijs horribilibus, draconibus & ſerpentibus flammiuomis. Cumque clamarent ei, vel quod intraret, vel ipſi eum in medium proijcerent: reſpiciens vidit pontem arctiſſimum & altiſſimum, qui vix videbatur dimidij pedis latitudinis, & pertingere videbatur verſus cœlum. cum autem neceſſitate compulſus pontem aſcenderet, & leuius magis ac magis aſcēderet, & dæmones poſt eum, ſed vix euaderet à cadendo; poſtquam venit ad ſummum, defecit ei pons. Cum autem fleret, non habens quid faceret; vidit ad aliam partem aquę ſpecioſiſſimam dominam magnam vſque ad cælum, quæ dixit quod erat B. Maria, & quod quia à tali tempore, quod ei nominauit, eam ſingulis diebus quinquageſies flexis genibus ſalutauerat, volebat illum ab illo periculo liberare, & ad domum ſuam eum reducere; & accipiens eum per manum vſque in ſuam cameram reduxit, monens vt vitam in melius emendaret. Hic autem nudus & ſolus relictus in camera ſua præ timore, quaſi mortuus cecidit. Hic in mortis articulo filio ſuo hæc prædicta coram ſacerdote ſuo in periculo animæ ſuæ vera eſſe dixit: monens eum ad hoſpitalitatem, & ad B. Virginis ſalutationem, & ad orationem. Dictus autem filius bene ſciebat quomodo nudus inuentus fuerat, ſed cauſam ignorabat.

Mortui iuuantur eleemoſynis, & hoſpitalitate pro eis exhibita.

Qvarto iuuari poſſunt mortui per eleemoſynarum ſubſidia, & hoſpitalitates pro eis exhibitas. Vnde dicitur Eccleſiaſtici 7. *Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio & benedictio tua, & mortuo non prohibeas gratiam.* Minus dicit & plus ſignificat, quia mortuo non ſolum non eſt gratia prohibenda, ſed etiam conferenda. Multi ſunt autem qui non exhibent, ſed magis prohibent. Ideo ſignanter dicit Sapient. *Non prohibeas*, vt ſi non velis gratiam exhibere, ſaltem non præſumas alijs prohibere. Item Tob. 12. *Eleemoſyna à morte liberat. Ipſa eſt quæ purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam.* Hoc dixit Raphael Tobiæ. Et Eccleſ. 3. *Eleemoſyna pauperis non erit in obliuione, ſed in die tribulationis commemorabitur tui, & ſicut glacies in ſereno ſic ſoluentur peccata tua.* Item eodem. *Ignem ardentem extinguit aqua & eleemoſyna reſiſtit peccatis; & Deus inſpector eſt meminit in poſterum, & reddet gratiam, & in tempore caſus inueniet firmamentum.* Eccleſ. 29. *Super ſcutum potentis, & lanceam, aduerſus inimicum tuum pugnabit.* Ex his habemus, quod eleemoſyna peccata purgat, & vitam æternam impetrat; ignem refrigerat, & in die tribulationis peccata diſſoluit, & hominem defendit, & hoſtes repellit.

Exemplum.

Ad hoc videtur valere quod legitur in miraculis B. Iacobi, vbi dicitur quod cum tres milites irent ad S. Iacobum, quædam vetula laſſata in itinere, rogabat vt amore S. Iacobi Doblarium ſuum ei ferrent; alijs non curantibus, vnus compaſſus per duodecim dietas ei portauit. qui ſimiliter in itinere inuenit vnum peregrinum infirmum; Qui cum nec ſe etiam mouere poſſet, rogauit alios vt ſui miſerti eum deportarent vſque ad Galiciam. Ille miles delicta ſua cogitans, de equo deſcendens, eum vſque ad Galliciā portans, præ æſtu & laſſitudine infirmatus occubuit, & per triduum mutus fuit. & cum moneretur verbis & ſignis vt confiteretur, & diſponeret de rebus ſuis, audiebat eos, ſed non poterat reſpondere. & cum ſocij eius mortem expectarent, quarta die ſuſpirans, gratias Deo, & B. Iacobo referebat: qui dicebat quod ad eum venerant dæmones, ita eum opprimentes, quod nec loqui, nec reſpirare poſſet. Sed nunc B. Iacobus veniens, habens burdonem peregrini pro lancea, & ſacculum pro ſcuto, dæmones à me expulit, & loquelam mihi reddidit. qui prædixit ſe moriturum cito, & Dominum cuiuſdam ſocij ſui damnandum, niſi ſe corrigeret; & quod mala morte moreretur, quod ita euenit. Ipſe facta confeſſione, & ordinatis factis ſuis, ad Dominum migrauit. Et ille Dominus, de quo prędixerat, non ſe corrigens, in quodam exercitu lancea percuſſus, ſubito mortuus eſt.

Mortui iuuantur ieiunijs viuorum, & alijs ſimilibus auſteritatibus pro eis factis.

Qvinto iuuari poſſunt per afflictiua ieiunia, quando ſcilicet pro pœnitentia cui mortui ſunt aſtricti, ſatisfaciunt eorum amici. Galat. 6. *Alter alterius onera portate* &c. Hic autem intellige ieiunium large, pro omni quod eſt corporis afflictiuum, ſicut eſt abſtinentia, peregrinatio; & quæcunque pœnitentialis auſteritas. Exemplum 1. Reg. vltim. quomodo Dauid pro morte Saulis & Ionathę fleuit, planxit, & multipliciter ſe afflixit. Item 2. Reg. 3. de Abner mortuo, de quo dicitur: quod *percuſſit eum Ioab in inguine & mortuus eſt. Quo audito Dauid dixit ad Ioab, & ad omnem populum qui erat cum eo: Scindite veſtimenta veſtra, & accingimini ſaccis, & plangite*, & cætera quæ ſequuntur. Sequitur: *Iurauit Dauid dicens: Hoc faciat mihi Deus, & hoc addat, ſi ante ſolis occaſum guſtauero panem vel aliud quicquam.* Item de Amaſa 2. Reg 20.

Exemplum.

Cvm quidam iniunctam ſibi pœnitentiam inchoaſſet, & infirmitate graui perductus ad mortem, amariſſimè flens doleret quia pœnitentiam ſuam perficere non valeret, promiſit ei quidam ſocius eius & amicus, quod illam pro eo faceret, rogans eum vt poſt mortem ſuam, ipſum de ſtatu ſuo certificare curaret. Qui mortuus peracta ab illo ſocio ſuo pœnitentia, apparuit ei totus purgatus & lucidus, & gratias agens de ſua liberatione. In ordine minorum, dicitur fuiſſe vir quidam religioſus & pius, guardianus exiſtens, qui quandocunque in conuentu ſuo frater aliquis expirabat, conuocatis fratribus in capitulum, pia compaſſione commotus, ſingulis fratribus imponebat miſſas, vigilias, abſtinentias, & pœnitentiales afflictiones, infra certum & breue tempus ab eis complendas, quantas pro mortui liberatione æſtimabat, vt ſic frater mortuus citiſſimè purgaretur, & poſt paucos dies ad gloriam transferretur.

Mortui iuuantur per hoc quod cito ſoluantur eorum debita.

Sexto iuuari poſſunt eorum debita celeriter perſoluendo, & reſtituendo res quas male habuerunt, vel ignoranter retinuerunt, vel ad memoriam non reduxerunt, vel quia hoc ſolui præceperunt ab amicis, & illi negligenter egerunt, vel quia ipſi ſe impotentes in ſoluendo reddiderant.

Exemplum.

Accidit quod quidam puer de magno genere mortuus eſt, circa ætatem nouem annorum, qui à familia patris ac matris acceperat mutuum, vt ludos ſuos faceret, qui in morte non recoluit, licet confeſſus eſſet, & ſic nihil ſoluit. Qui poſt apparuit taliter vni, dicens ſe graniter affligi, eo quod non ſoluerat quod debebat. Illa autem perſona cui apparuit, inquirens omnia ſoluit, & poſt dictus puer illi apparuit perſonæ cui apparuerat, intimans ſe ab omni pœna liberatum, & eſſe in magna fœlicitate apparebat. Iſte autem puer fuit filius Ducis Burgundiæ, Hugo dictus, perſona cui apparuit fuit mater ducis, quæ hęc reuelauit.

Exemplum.

Item cuidam militi valde deuoto & bonæ vitæ, qui ſuper hoc ſacerdotem conſuluit; cum eſſet ſolus in eccleſia in oratione, quidam cognatus eius defunctus, qui fuerat miles valde ſtrenuus, apparuit ei pluries. & cum quæreret ab eo quomodo ei eſſet, dicebat ſe eſſe grauiſſimè afflictum propter aliqua quæ retinuerat de alieno, quæ non recoluerat emendare. & dixit quę erãt illa quæ habuerat, & à quibus habuerat, pro quibus per ſeptennium iam multam pœnam paſſus fuerat; & rogabat eum, quod ea faceret ſolui, & dimitti ſibi faceret iniuriam, quia credebat ſe liberari, ſi eſſet de hoc ſatiſfactum. Miles cui alius apparuit, dictus fuit Dominus Guillermus Decontres, ſocius Niuenienſis, qui miles magnæ abſtinentiæ, & deuotionis fuit, qui etiam in terra Albigenſium, & transmarina, multa ſuſtinuit propter Deum.

Item accidit quod duo ſcholares de eadem natione, ſocij & iuuenes religionem intrauerunt, & in eadem religione bene & deuote apud Deum & homines ſe habuerunt. Cum autem alter eorum laboraret in extremis, & alter pro eo fleret, ſe dicens deſolatum remanere in aliena terra; reſpondit æger, quod ſi hoc Deo placeret, & poſſet, quod conſolaretur eum etiam poſt mortem, certificans eum de ſtatu ſuo. Cum autẽ eo mortuo alius eſſet in oratione, apparuit ſocius ſuus valde triſtis & afflictus. Et cum iſte quæreret cauſam, reſpondit quod pro nulla alia cauſa pateretur pœnam purgatorij, niſi pro hoc quod cum darentur noui ſocci, retinebat & occultabat veteres, contra regulæ ſtatutum, & adhuc erant abſconditi ad pedes lecti ſui: & rogauit eum vt eos ibi acciperet, & abbati redderet, & rogaret abbatem vt eum de hoc in capitulo ſolueret, & orari pro ſe faceret, quod ille fecit. Poſt apparuit ei lætiſſimus, & ſplendidus; rogans vt cum eo foras egrederetur. Quo facto vidit ante ſe tranſeuntem maximam multitudinem cãdidatorum hominum & fulgentium, & habentium retro poſt humeros, cruces pulcherrimas in cœlum aſcendentium. Et ſtatim ſecutus alius ordo longe pulchrior apparuit, & habebat

A cruces pulchriores & maiores, & recepti ſunt in cœlum. Poſt ſecutus eſt tertius ordo longe pulchrior, & quilibet eorum habebat vnum Angelum ſibi præambulum, qui crucem gemmis fulgentem, & ſpecioſiſſimam ante eum ferebat, & tranſibat aſcendentes in cælum. Cumq; ille quæreret à ſocio quid ſibi vellet hoc, reſpondit: Priores erant qui intrauerunt ordinem in ſenectute. Secundi qui in virili ætate. Tertij qui in adoleſcentia ſua: & cum iſtis deputaberis ſi perſeueraueris in incepto, & beatus eris; & ego cum eis per Dei gratiam aſcendo. Et hoc dicto alios ſecutus eſt, Angelo præcedente, & crucem eius baiulante.

Mortuos vtroſimiliter iuuant dona gratiæ & virtutes quas habent.

Probabile etiam eſt quod eis valeant dona gratiæ quæ habent, & virtutes. Licet enim ibi ſint iſta otioſa quantum ad meritum, non tamen quantum ad aliquod

B ſolatium, vel quia roborant ſubiectum ſuum ne à doloris vehementia vel pœnitus abſorbeatur, vel opprimatur; vel quia faciunt bona eccleſiæ communicare eos, vt per eorum participium à pœnis citius liberentur: & maximè dat eis maximum ſolatium ſpes cito euadendi illa tormenta, immo certitudo quod euaſerunt æterna ſupplicia, & per Dei miſericordiam aliquando habebunt ęterna bona. Propter hoc vt æterna tormenta euaderet, & æterna bona obtineret, magnus Cantor Pariſien. in exitu ſuo rogabat Dominum, quatenus in exitu ſuo poneret eum in purgatorio vſque ad diem iudicij, eum ibi torquendo, & dicebat circunſtantibus. Et vos fratres rogo, vt ſuper hoc Dominum rogetis.

Meditatio pœnarũ purgatorij eſt multum vtilis.

Sciendvm autem quod pœnarum purgatorij meditatio multum vtilis eſt, & ad multa valet, quia à cul-

C pa reuocat. In tentatione à ruina peccati, hominem conſeruat. Munit ad patientiam. Prouocat ad compaſſionem & miſericordiam. Inducit ad pœnitẽtiam. Valet etiam ad perſeuerantiam. *Cum quidam* flagitioſus homo confiteretur Epiſcopo ſuo, nec valeret eum inducere ad condignam pœnitentiam, miſit eum ad quẽdam ſanctum Abbatem; qui ſimiliter poſt multas admonitiones, non valens eum ad condignam pœnitentiam mouere, niſi quod ad vltimum diceret ei, quod faceret pœnitentiã, de qua in breui ſpatio diei vel ſeptimanæ, poſſet ſe expedire; tradidit eum conuerſo ſuo dicens, duc iſtum ad vallem ſolitariam, & illi quem ibi inuenies, dic vt cogitet de iſto homine, quod faciat ei facere breuem pœnitentiam, quam compleat in ſpacio

Exemplum.

D diei ac noctis, ita quod ipſe ſeruet eum viuentem, & integrum, & cras mihi ipſum remittat. Quod fecit cõuerſus, & inuenit in valle vnum dæmonem ſub humana ſpecie, cui tradidit dictum hominem hoſpitandum, & vt de eo faceret vt mandabat Abbas. In craſtinum cum de mandato Abbatis rediret conuerſus ad dictam vallem, adduxit dæmon dictum hominem afflictum quaſi ad mortem. Et cum reduxiſſet eum ad Abbatem, & retuliſſet ei quanta mala, & quæ tormenta paſſus fuiſſet, ait Abbas, quod liber recederet ab omni pœnitentia. Ille autem dixit, quod nũquam recederet, ſed quantumcunque aſperiorem pœnitentiam ageret, & in ea tota vita ſua perſeueraret, dummodo de cætero in dæmonum manus non caderet, quod & fecit.

Exemplum.

E Item quidam miles fuit raptor & flagitioſus, qui ad inſtantiam vxoris ſuæ, quæ valde deuota erat, venit ad confitendum Epiſcopo ſuo. Qui cum reus eſſet multorum homicidiorum, & aliorum ſcelerum, nec vellet ire Romam, vel aliam pœnitentiam facere condignam. Ait ei Epiſcopus, confiſus de Domino, quod in facto ſuo aliquod conſilium deberet apponere. Tu inquit, qui tot noctes in ſeruitio diaboli vigilaſti, velles tu ſaltem hoc modicum facere, quod per noctem integram in Dei ſeruitio in Eccleſia vigilares, nulli alijs loquens, vel intendens, niſi Deo, & ſanctis eius, rogando eos pro tua ſalute: & hoc ſolum tibi iniungimus pro remiſſione omnium peccatorum tuorum. Ille cogitans de bono foro, quod ſibi fiebat, & de leuitate & breuitate dictæ pœnitentiæ, hanc gratanter accepit. Quem Epiſcopus in eccleſiam introduxit, & præcepit

ne omni-

A ne omnino vſque in mane alicui loqueretur, niſi vt dictum eſt, vſquequo ipſe ad eum rediret facto mane. Cum autem vſque circa mediam noctem miles coram crucifixo in pace orando vigilaſſet, ecce quædam claritas incœpit per eccleſiam fulgere quaſi dieſceret, diabolo procurante; & viſa eſt ei porta aperta: & homines, & mulieres, quaſi ingredientes ad orandum: & incœpit audire, quaſi ſtrepitus quadrigarum multarum, & viſum fuit quod intrarent eccleſiam mercatores, qui dixerunt ei, quod miſſi erant ab vxore ſua quod mercatores erant ducentes multas quadrigas, & volebant eum habere pro guidagio & conductore per terram vicinam, & dare ſibi de pecunia ſua ad beneplacitum ſuum. Cum autem videretur ei, quod dies non ita cito deberet eſſe, & quod nec Epiſcopus ad eum venerat, cogitauit apud ſe, quod nullo modo pœnitentiam frangeret. Cum autem illi ſollicitaſſent eum qualiter eis reſponderet, & ipſe immobilis oraret, indignantes receſſerunt. & quaſi ad domum eius euntes, adducunt ei vnum diabolum in ſpecie vxoris figuratum, & alium in ſpecie pueri ſui paruuli quem maximè diligebat, quem portabat inter brachia mater, & dixit ei vxor Domine quid reſpondebitis iſtis mercatoribus, modo iuſte poteſtis lucrari qui ſolebatis aliena rapere. Similiter puer pomum ei porrigebat, & ei applaudebat, & loquebatur balbutiendo. Cum autem nec per hoc ſtupens ſe moueret, aut loqueretur eis, incœpit vxor flere, & ſe miſeram dicere pro viro ſuo, qui loquelam amiſerat & ſenſum & cum nec ſic ille loqueretur, mutant ſe dæmones in ſimilitudinem Epiſcopi & clericorum, & venit ad militem ille fictus Epiſcopus cum clero ſuo, dicens: Benedicite, fili benedicat tibi Dominus, quomodo fuit tibi in huiuſmodi. Obſtupuit miles, & heſitans an reſponderet, quia non videbatur ei nox tranſiſſe, rogabat intra ſe Dominum ne deciperetur, & deliberauit ſe primo ſignare, quam loqui. Quod cũ faceret, confuſi dæmones, verterunt ſe in horribiles ſpecies, militem verberãtes vſque ad mortem; & eum acerrimè torquentes. Cum autem ad crucifixum oculos eleuaret, & Ieſum crucifixum, & matrem eius in ſuum adiutorium aduocaret, confuſi cum maximo ſonitu fugerunt. Mane autem facto, aperiens Epiſcopus portas, venit, & inuenit eum quaſi mortuum. Qui reuerſus ad vires, retulit qualiter ſibi fuerat. Et cum Epiſcopus diceret ei, quod ei aliam pœnitentiam non iniungeret, ille in arctiſſima pœnitentia permanſit dicẽs, quod magis vellet mori, quam dæmonibus tam crudelibus ſeruire de cetero, vel in manus eorum cadere, Idẽ dixit monachus flagitioſus, de quo ſupra dictum eſt. de quo Hiero. in princ. vit. Patrum.

LIBRI II. PARS II.

De finali & extremo iudicio.

PRÆFATIO.

POST *conſiderationem præhabitam de morte triplici ſcilic. animæ, naturæ, & culpæ, & de mortuis tam ſpiritualiter quam corporaliter in hoc mundo, necnon & de mortuis in purgatorio, nunc ordine conuenienti, præeunte, concomitante, ac etiam dirigente gratia Ieſu Chriſti, conuertamus oculos ad conſiderationem finalis & extremi iudicij. Hoc autem finale iudicium erunt duo præcedentia, duo cõcomitãtia, & duo ſubſequentia. Præcedentia iudicij erunt Antichriſti perſecutio, & mundi conſummatio. Concomitantia iudicium erunt mundi conflagratio, & omnium mortuorum reſurrectio. Sequentia iudicium erunt ſupplicium reproborum, & gloria beatorum. De his omnibus eſt per ordinem proſequendum.*

Duo finale iudiciũ præcedunt, duo concomitantur & duo ſequuntur.

De perſecutione Antichriſti.

DISTINCTIO I.

B LEGITVR autem Antichriſtus in Babylone de tribu Dan naſciturus, ſicut ſanctus Patriarcha Iacob, non orando, ſed Prophetando prædixit Geneſ. 50. *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita* &c. Super quo B. Gregor. 31. libr. moral. ait: *Ceraſta Græcè cornua dicuntur. Ceraſtes qui hic cornutus eſſe dicitur, dignè Antichriſtus aſſeritur, quia contra fidelium vitam cum morſu peſtiferæ prædicationis, armabitur etiam cornibus poteſtatis.* Bene autem dicitur in Babylone, id eſt confuſione naſciturus, vt ex loco natiuitatis inſinuetur qualis poſtmodum ſit futurus. Sicut enim Chriſtus in Nazareth, id eſt flore concipitur. in Bethleem, quæ domus panis dicitur, temporaliter de virgine naſcitur, ad inſinuandum quod in flore, id eſt puritate virginitatis maternæ Spiritusſancti virtute conceptus; poſtmodum naſcendo panis vitæ C nobis factus eſt. Sic Antichriſtus homo peccati, filius perditionis; ſicut auctor confuſionis, ordinem totius iuſtitiæ confundens, ſectatores ſuos ad confuſionem pertrahens, merito in Babylone dicitur eſſe naſciturus. Vnde Apoc. 7. Vbi ex alijs tribubus filiorum Iſrael ſignati numerantur, ſola tribus Dan ſubticetur.

Antichriſtus de tribu Dan oriundus, in Babylone naſcitur quæ ſignificat confuſionem.

HVIVS aduentus ſicut ait Apoſtolus 2. Theſſ. 2. *erit ſecundum operationem Sathanæ*, quia omnia faciet, diabolo, qui eum poſſidebit, inſtigante & cooperante. Non tamen ita poſſidebit eum vt vniatur ei, ſicut in Chriſto humanitati diuinitas eſt vnita, nec ita vexabit eum vt careat iudicio rationis, alioquin non imputaretur ei quicquid ageret, ſicut nec homini furioſo. *Quidam* autem dicunt, quod à conceptionis principio, diabolus in vterum matris eius deſcendet, cuius virtute deinceps D aletur puer, naſcetur, & adoleſcet. Alij dicunt & fortè verius, quod à principio conceptionis ſuæ habebit Angelum ſui cuſtodem, ſicut habent ſinguli cæterorum hominum; vſque ad annos diſcretionis. Sed tunc cum extolli cœperit ſuper omne quod dicitur Deus, ab Angelo ſancto derelictus, prorſus à diabolo poſſidebitur, ad libitum voluntatis eius in omnibus, & per omnia deducendus: ſicut poſſeſſor ad libitum ſuum pertrahit circunducitque iumentum. Vnde ait Greg. *Illum perditum hominem quaſi vas proprium diabolus ingreditur, qui ſpecialiter Antichriſtus nuncupatur.* Veniens autem in Hieruſalem circuncidet ſe, vt ex hoc acquirat gratiam Iudæorum, & dicet ſe eſſe Meſſiam promiſſum in lege, & faciet ſabbatum cuſtodiri propter Iudæos, diem vero Dominicam propter Chriſtianos vtriſque conformare E ſe volens, vt vtroſque decipiat. Tunc Iudæi credentes ipſum eſſe Meſſiam quem multis temporibus expectarunt, conuertentur ad eum, ac ei vnanimiter adhærebunt. Erit autem in concupiſcentijs fœminarum, ſicut dicitur Dan. 11. In aperto tamen, caſtitatem, & ſanctitatem omnimodam ſimulabit, vt omnes ad ſe alliciat, & oſtentatione ſeducat. Cor eius in tantam efferetur ſuperbiam, vt legem & ceremonias, & etiam curſum temporum ſe mutare putet, ſicut dicitur Dan. 7. Et in Deum proferet blaſphemias, dicens ſe Deum eſſe, Chriſtum autem dicet fuiſſe ſeductorem. vnde ſicut ait Apoſtolus 2. Theſſ. 2. *Tunc reuelabitur homo peccati filius perditionis, caput ſcil. omnium iniquorum, qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus*

Diabolus poſſidebit Antichriſtũ ſed non erit [illegible] hypoſtatica vnione.

Progreſſus Antichriſti.

Veniens enim in Hieruſalem in templo, quod reædificabunt Iudæi adhærentes ei, ſedebit, adorari ſe faciens ſicut Deum. Veniet autem ſicut ait Apoſtolus *in omni virtute poteſtatis humanæ & opulentiæ temporalis.* Creditur enim quod reuelante magiſtro & poſſeſſore ſuo diabolo, inueniet theſauros occultos, quibus vtatur ad vanitatem & gloriam mundialẽ, & ad multorum perniciem, quos videlicet excæcabit magnifica largitione donorum. Veniet nihilominus ſecundum operationẽ Sathanæ in omnibus figuris, & prodigiis mendacibus, & in omni ſeditione iniquitatis: ſicut ait Apoſtolus, *Faciet ſigna & prodigia, quæ homines videntes in admirationem, & ſeductionem inducent.* Dicuntur autem ſigna mẽdacia, vel quia non erunt vera, ſed phantaſtica; quia diabolus cuius virtute operabitur, præſtigiabit oculos videntium, vt videatur eſſe quod non eſt, vel non eſſe B quod eſt, aut aliter & aliter eſſe; & ſic oculi videntium illudentur, vel dicuntur mendacia, quia ad confirmandum mendacia, & ſeducendum animas oſtendentur. Et reuera huiuſmodi ſigna non debent dici miracula, ſed mirabilia dici poſſunt. Mirabile enim eſt facere præter ſolitum curſum naturæ. Diabolus autem habens ſubtilem intelligentiam & longam experientiam, quod natura facit ſucceſſiuè, ipſe ſcit quaſi in inſtanti, ideſt ſubito & imperceptibiliter operari: Sicut Magi Pharaonis virgas in ſerpentes ſubito conuertiſſe leguntur. Miraculum autem facere, ſolius eſt diuinę poteſtatis, quia ſicut ſolus ipſe eſt auctor naturæ, ſic ipſe ſolus poteſt naturam tranſmutare.

Opera Antichriſti non miracula ſed mirabilia dicenda.

De Antichriſto dicitur Apoc. 13. *Et vidi de mari beſtiam aſcendentem habentem capita ſeptem, & cornua decem, C & ſuper capita eius nomina blaſphemiæ. Et beſtia quam vidi ſimilis erat pardo*, propter varietatem duplicitatum in conuerſatione: *Et pedes eius ſicut pedes vrſi*, propter ardorem libidinis: *Et os eius ſicut os leonum*, propter immenſitatem crudelitatis. *Et dedit illi draco*, ideſt diabolus, *virtutem ſuam & poteſtatem magnam.* Nam ſicut ait Greg. 32. lib. moral. *In omni ſaſtu fallaciæ, & virtutis robore, & culminis elatione, proſperabitur Antichriſtus, quia tota virtus diaboli in illo damnato homine congeſta denſabitur.* Sequitur in Apocal. *Et vidi vnum de capitibus ſuis quaſi occiſum in mortem, & plaga mortis eius curata eſt.* Nam ſicut Chriſtus promiſſus mortuus eſt & reſurrexit, ſic Antichriſtus vt appareat Chriſtus in lege promiſſus, ſimulabit ſe mortuum, & poſt arte magica, & operatione dæmonum ſe mirabiliter ſuſcitatum. D *Et admirata eſt vniuerſa terra poſt beſtiam*, ideſt beſtiam ſequentes, & ei damnabiliter adhęrentes, *& adorauerunt draconem*, id eſt diabolum, *qui dedit poteſtatem beſtiæ, & adorauerunt beſtiam dicentes: Quis ſimilis beſtiæ*, ſcilicet in miraculis faciendis? *Et quis poterit pugnare cum illa? & datum eſt ei os loquens magna* ſcilicet magnificando ſe, *& blaſphemiam*, ſe Chriſtum eſſe mendaciter aſſerendo. De ipſo quoque dicitur Dan. 11. *Faciet iuxta voluntatem ſuam, & elevabitur, & magnificabitur aduerſus omnem Deum, & aduerſus Deum Deorum loquetur magnifica.* Et 8. eiuſdem: *Cum creuerint iniquitates, conſurget rex impudens facie, & intelligens propoſitiones, & roborabitur fortitudo eius, ſed non in viribus ſuis; & ſupra quam credi poteſt vniuerſa vaſtabit, & proſperabitur, & faciet* &c.

Antichriſtus vtetur quadruplici via ad decipiendum.

E Est autem aduertendum, quod Antichriſtus vtetur via quadruplici ad homines ſubuertendum, videlicet: Callida perſuaſione, donorum ampliſſima largitione, miraculorum operatione, & tormentorum inflictione. *Primus* ergo modus homines ſubuertendi eſt callida prædicatio vel perſuaſio. Prædicabit enim legem nouã prauam eſſe, deſtruet pro poſſe cultum Dei, ritum Eccleſię, & iuge ſacrificium, vt dictum eſt Dan. 8. *Vſque ad principem fortitudinis magnificabitur, & ab eo tulit iuge ſacrificium, & deiecit locum ſanctificationis eius: robur quoq; datũ eſt ei contra iuge ſacrificium, & proſternetur veritas in terra, & proſperabitur & faciet.* Verè proſternetur veritas, quoniam falſitas publicè prędicabitur, nec permittetur veritas prædicari, nec à fidelibus audiri. Peruersè exponetur ſcriptura ſacra, nec veraciter A expoſita catholicis Doctoribus permittetur. *Secundus* modus ſubuertendi erit per donorum ampliſſimam largitionem. Inueniet enim theſauros occultos vt dictum eſt, per quos ad ſe ſequendum, & ſibi adhærendum plurimos inſtigabit. Cum enim in multis regnat cupiditas, faciliter inclinabuntur ad eum cupidi, videntes quod ſequaces ſuos ditabit, falſamque fœlicitatem eorum ad decipiendum alios oſtentabit. *Tertius* modus ſubuertendi erit per tormentorum afflictionem. Nam ſicut ait Dominus Matth. 24. *Erit tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vſque modo, neque fiet.* Et hoc innuitur Apoc. 1. vbi dicitur: *Pedes eius ſimiles aurichalco, ſicut in camino ardenti.* Per pedes enim vltima Chriſti membra; per caminum ardentem, tribulationis vehementia deſignatur. Exhibebit enim Antichriſtus in B torquendo fideles omnia genera tormentorum, quæ antiquitus in ſanctis martyribus ſunt impleta, & omnem ingenij ſui ſubtilitatem acuet, vt ferocitatem ſui pectoris impleat, nouis & inauditis ſupplicijs affligendo; nec per partes, ſed ſimul tota crudelitatis eius immanitas exercebitur, ne requiem aliquantulam, aut interpolationem habentes, vires reſumerent quo minus in cruciatibus vincerẽtur. Vnde de Antichriſto dicitur Dan 8. *Interficiet robuſtos, & populum ſanctorum ſecundum voluntatem ſuam.* Quod exponens Greg. 32. moral. ait: *Tunc non ſolum in reproborum mentibus, ſed etiam in electorum corporibus crudelitate inæſtimabili, ſine qualibet obiectione graſſabitur. Robuſtos ergo interficiet, cum eos qui mente inuicti ſunt corporaliter perimet. Vel certe robuſtos, ideſt populum ſanctorum ſecundum voluntatem ſuam interficiet, cum eos qui C robuſti, ac ſancti credebantur, ad nutum ſuæ voluntatis trahet.* Durabit autem hæc tribulationis immanitas, tribus annis, & dimidio tantum; ne ſi diutius duraret, patientia ſanctorum prorſus deficeret. Sicut enim ait Saluator: *Niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiati ſunt dies illi.* Ecce pius Dominus ſicut tribulationem venturam prænunciauit, ſic & eius abbreuiationem prædixit, vt ad ipſam ſuſtinẽdam per prouidentiam munirentur. Quia ſicut ait Gregor. *Dominus ac Redemptor noſter perituri mundi præcurrentia mala denunciat, vt eo minus perturbent venientia quo fuerint præſcita. Minus enim feriunt iacula quæ prævidentur, & nos tolerabilius mundi mala ſuſcipimus, ſi contra hæc per prouidentiæ clypeum munimur. Prædixit etiam vtrumque, vt etſi ex pręnunciata tribulatione tam horribili terremur, audita tamen* D *eius abbreuiatione per patientiam ſumptis viribus armemur.* *Quartus* modus ſeducendi erit per miraculorum operationem. De Antichriſto enim loquens Apoſtolus 2. Theſſ. 2. ſic ait: *Cuius aduentus eſt in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacibus*, vt dictum eſt ſupra. Finget enim ſe mori & reſurgere vt dictum eſt. Et multa mirabilia facturus eſt per artem magicam ſecundum operationem Sathanæ, qui in omnibus eius operibus erit actor & rector. Nec contentus erit Antichriſtus, quod ipſe ſolus prædicet, & ſeducat homines, ſed etiam diſcipulos congregabit, quos & Apoſtolos appellabit, qui eum vbique prædicent, ſicut Chriſtus Apoſtolos ſuos ad prædicandum Euangelium deſtinauit. Iſti autem ſatellites Antichriſti, ſeu Pſeudoapoſtoli, prædicabunt vbique, & mirabilia quaſi miracula facient, quibus in- E numerabiles de omni natione ſeducent. Sicut enim Chriſtus Apoſtolos ſuos miſit ad prædicandum, & ad miracula faciendum, ſic Antichriſtus Pſeudoapoſtolos per totum orbem mittet ad nationes omnes ad quas perſonaliter accedere non valebit. Hi *ciuitatem ciuitatem ſanctam Hieruſalem calcabunt menſibus quadraginta duobus*, ſicut dicitur Apoc. 13. ideſt eccleſiam perſequentur annis tribus, & dimidio, quibus Antichriſtus regnabit. Hi peſſimi erunt in vita, tamen ſanctitatem per hypocriſim ſimulabunt, vnde penè omnes decipient, partim apparentia ſanctitatis, partim violentia poteſtatis, partim miraculis reputatis. Hos deſcribens B. Ioannes Apocal. 13. ait: *Et vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra*, poſt primam beſtiam quam viderat aſcendentem de mari, per quam ſignificatur Antichriſtus,

& ſui principes. Alia beſtia eſt ipſe idem, & Pſeudoapoſtoli, famam eius vbique diuulgantes, qui iure dicuntur beſtia, quia in beſtia eſt ſæua crudelitas, violenta rapacitas, & inſatiabilis edacitas. Omnia hæc erunt in Antichriſto, & ſuis. Dicuntur etiam beſtia in ſingulari propter vnanimem conſenſum, & concordiam ad nocendum. Dicit ergo B. Ioannes: *Et vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo ſimilia agni*, quæ ſunt ſimulatio vitæ, & peruerſio doctrinæ, vel vita mala, & oſtenſa miracula. *Et loquebatur ſicut draco*, ideſt, ſicut diabolus. quia ſicut Spiritusſanctus loquebatur in Apoſtolis Chriſti, ſicut dicit eis Dominus Matth. 10. *Non vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus patris veſtri qui loquitur in vobis*; ita malignus Spiritus in Apoſtolis Antichriſti. *Et poteſtatem prioris beſtiæ omnem faciebat in conſpectu eius*: ideſt, omnes modos decipiendi, quibus decipiet Antichriſto, facient in conſpectu diaboli & Antichriſti. Sicut enim Apoſtoli faciebant omnia vt placerent Chriſto, ſic iſti vt placeant Antichriſto, à quo ſperabunt ſe honores & diuitias adepturos. Dicitur enim Dan. 11. *Multiplicabit gloriam, & dabit eis honorem*. Sequitur: *Et fecit*, ideſt faciet *terram, & habitantes in ea, adorare beſtiam primam*. ideſt, Antichriſtum. *Et fecit*, ideſt faciet *ſigna magna*, ſcilicet ad homines ſeducendum, *vt etiam ignem faceret de cœlo deſcendere in terram in conſpectu hominum*. hoc ad literam facient virtute dæmonum, ſicut feciſſe leguntur Iob 1. vel ſicut Apoſtolis Chriſti datus fuit Spiritusſanctus in ſpecie ignis. Et quia hæc ſigna non fient in occulto, ſed in publico in conſpectu hominum, ideo quamplurimi decipientur. Vnde dicitur ibidem: *Et ſeducet*, ideſt ſeducet *habitantes in terra*, propter ſigna quæ data ſunt illi facere permiſſione diuina. Vnde Dominus Matth. 24. prædixit: *Surgent Pſeudoprophetæ, & ſeducent multos; & dabunt ſigna magna, & prodigia, vt in errorem mittantur, ſi fieri poteſt etiam electi*. Propter quod ſicut ait Gregor. 32. libr. Mor. *penſemus quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando & pius martyr corpus tormentis ſubijcit, & tamen ante eius oculos miracula tortor facit. Cuius tunc virtus non ab ipſo cogitationum fundo quatiatur, quando his qui flagris cruciat, miraculis corruſcat; & vehementia tentationis huius, etiam ſapientiſſimi ſeducentur*. Sicut bene deſignatur Apoc. 12. *Cauda draconis trahebat ſecum tertiam partem ſtellarum*. Et de Antichriſto dicitur Dan 8. *Deiecit de fortitudine & de ſtellis, & conculcauit eas*. Quod exponens Greg. 32. mor. ait. *De fortitudine & de ſtellis deiecit, quia nonnullos & luce iuſtitiæ reſplendentes, & ſapientia claritate fulgentes, & virtute operis robuſtos frangit*.

Cæterum Pſeudoapoſtoli præcipient, & cum ingenti poteſtate compellent habitantes in terra, vt faciant imaginem beſtiæ, ideſt Antichriſti; vt eam faciāt adorari, ſicut fecit Nabuchodonoſor Daniel. 3. Et dabitur illis à diabolo, Deo ſcilicet permittente, vt dēt ſpiritum malignum imagini beſtię, & facient eam loqui & moueri, ad maiorem hominum ſubuerſionem, & loquetur imago beſtię per malignum ſpiritum, ſicut olim in idolis dabant dæmones reſponſa. Et faciēt omnes diuites, & pauperes, puſillos & magnos, liberos & ſeruos, habere characterem, ideſt aliquod ſignum Antichriſti repræſentatiuum; vel ad literam, inſertionem ſui nominis in dextera manu, aut in frontibus ſuis euidenter & materialiter, ſicut hodie portant Iudæi ſigna deſignantia ipſos eſſe Iudæos. Adhuc iſti maiora facient per principes qui eis in omnibus acquieſcent, quod quicunque non adorauerit imaginem beſtiæ occidatur. Et ne quis poſſit emere aut vendere, niſi habeat characterem beſtię, ideſt ſignum per quod dignoſcatur pertinere ad Antichriſtum, aut nomen, id eſt, vt ſicut à Chriſto dicimur Chriſtiani, ſic illi ab Antichriſto Antichriſtiani vocentur. Hoc autem facient vt homines extrema neceſſitate cogantur Antichriſto, & ſuis, damnabiliter adhærere.

Henoch & Elias confutent Antichriſtum. In hac tanta neceſſitate non omnino deſeret Dominus ſanctos ſuos, ſed ad eorum conſolationem mittet Enoch & Heliam, ſicut dicitur Apoc. 11. Ad hoc

A enim in Paradiſo terreſtri viuentes diu reſeruati ſunt, vt illo tempore venientes Antichriſtum redarguant, veritatem defendant, ſeductos reuocent, ac vacillantes in fide confirment. prophetabunt autem diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis, ideſt tribus annis & dimidio prædicabunt pœnitentiam verbo pariter & exemplo, ſicut & Antichriſtus tanto tempore prædicabit. Ipſum autem Antichriſtum coram omni populo arguent, ac mendacem & fallacem oſtendent. Tūc beſtia faciet aduerſus eos bellum, ſcilicet diſputando, blandiendo, promittendo, comminando, corporaliter affligendo, & vincet eos corporaliter occidendo, & iacebunt corpora eorum inſepulta in plateis Hieruſalem, & non ſinentur poni in monumentis, vt ſcilicet homines videntes non audeant eis conformari, & magis timeant Antichriſtum. Tunc erit tanta tribulatio, quanta non fuit antea, nec poſt erit. Antichriſtus enim &
B ſui gaudebunt & iucundabuntur, & epulabuntur, & munera mittēt ſibi mutuo, pro morte ſcilicet iſtorum qui eis reſiſtebant & contrarij erant tam operibus quā verbis, & prædicationibus eorum. Et ſicut iſti mali gaudebunt, ſic iuſti etiam fideles lugebunt, terrebuntur, & ab impijs confundentur. Sed faciet Deus cum tentatione etiam prouentum. Nam poſt tres dies & dimidium, diuina virtute reſurgent, iam non vlterius morituri. Erit autem eorum reſurrectio manifeſta, vt ſicut impij prius gaudebant, boni vero lugebant, ſic viceuerſa omnes mali ſtupeant, & terreantur, & in ſeipſis turpiter confundantur; boni vero gaudeant, vireſque reſumant, ac in fide confirmentur, & Deo gratias agāt.
C Audietur etiam vox magna de cœlo vocantis eos in gloriam, & cunctis videntibus aſcendent in cœlum, glorioſi videlicet & fulgentes. Tunc aliqui mouebuntur ad pœnitentiam, alij vero ad duritiam. Tunc Iudæi vidētes ſe fuiſſe deceptos, conuertentur ad Chriſtum. Antichriſtus autem veniens Hieruſalem in montem Oliueti, vnde Dominus Ieſus aſcendit ad patrem, ſimulabit ſe velle in cœlum aſcendere. Sed ſicut dicitur Dan. 11. *Cum ſteterit conteretur*. Quia ſecundum Greg. 32. Mor. *Non Angelorum bello, non ſanctorum certamine, ſed ipſius aduentu iudicis, ſolo oris ſui ſpiritu, æterna* morte ferietur. Et hoc eſt quod dicit Apoſtolus 2. Theſſ. 2. *Quē Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui*. Ibique ſeductor ille peribit, vnde Saluator ad cœlos aſcendit. Poſt eius interitum non ſtatim veniet Dominus ad iudicium, ſed *Exitus Antichriſti, per ſententiam Chriſti.*
D electis, qui in Antichriſti perſecutione titubauerunt, quadraginta quinque dies ad pœnitentiam concedentur. Quanto vero tempore poſt venturus ſit Dominus, penitus ignoratur. In diebus illius fiet quaſi ſilentium in cœlo, ideſt pax in eccleſia, tribulatione ceſſante. Tūc miniſtri Antichriſti gaudebunt, nuptias & conuiuia celebrantes, ac ludos diuerſi generis exercentes, atque dicentes: Licet præceptor noſter mortuus ſit, modo tamen habemus pacem & ſecuritatem. Sed ſicut ait Apoſtolus 1 Tim. 5. *Cum dixerint pax & ſecuritas, repentinus illis ſuperueniet interitus*. Et ſicut ait Saluator Matth. 24. *Sicut fuit in diebus Noe, ita erit aduentus filij hominis*. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, & nubentes, & nuptui tradentes, vſque ad
E eundem diem in quo introiuit in arcam Noe, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes, ita erit aduentus filij hominis.

De mundi conſummatione.

DISTINCTIO II.

Conſummationem ſæculi multa ſigna præcedent, vt videntes homines timeant, ac ad pœnitentiam excitentur, propinquum eſſe iudicium præноſcentes. Huiuſmodi autem ſigna ſunt, Sathanæ ſolutio. Charitatis infrigidatio. Iniquitatis inundatio. Omnibus mundi partibus facta conuitioſa commotio. *Multa ſigna præcedent conſummationē ſæculi.*

Primum ergo ſignum erit Sathanæ ſolutio, ideſt poteſta-

1. [illegible]

poteſtatis eius laxatio. Nã virtute paſſionis Dominicę, diminuta & ligata fuit poteſtas, qua prius in homines vtebatur, vt non tantum poſſet nocere hominibus, quantum vellet, nec quantum ante ſolebat. Ligatus autem detentus eſt vſque ad tempus ſtatutum quo ſoluendus eſt, vt longe plus ſolito ſæuiat, tentando, perſequendo, & multipliciter infeſtando, ad maiorem ſubuerſionem & damnationem hominum impiorum; ad maiorem vero probationem, & purgationem perfectiſſimam electorum. Nam in fine mundi boni erunt optimi, & mali erunt peſſimi: vt ſicut dicitur Apocal. vlt. *Qui ſanctus eſt ſanctificetur adhuc, & iuſtus iuſtificetur adhuc; & qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc.* Solutus autem diabolus vt dictum eſt, multis & miris modis totam rabiem ſuam, crudelitatem, iniquitatem, ac aſtutiam exercebit. Sciens quia modicum tempus habet, ſicut dicitur Apoc. 12. Vnde ad vigilantiam & cautelam nos admonet beatus Petrus dicens: *Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.* Et Pſalm. 9. *Inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in ſpelunca ſua.* Quod exponens Gregor. 32. Moral. ait: *Ad apertam potentiam ſuffeciſſet vt leo eſſet, etiam ſi inſidians non fuiſſet; rurſumque ad occultas verſutias ſuffeciſſet, vt inſidians ſubriperet, etſi leo non eſſet. Sed quia hic antiquus hoſtis in cunctis ſuis viribus effrænatur, ſæuire per vtraque permittitur, vt contra electos in certamine, & fraude & virtute laxetur; virtute per potentiam, fraude per ſigna. Recte ergo vt leo inſidians dicitur. Inſidians per miraculorum ſpeciem, leo per fortitudinem ſecularem. Vt enim eos qui aperte iniqui ſunt pertrahat, ſecularem potentiam oſtentat; vt viros etiam iuſtos fallat, ſigna ſanctitatis ſimulat.* Idem etiam Gregor. exponens illud Dan 8. *Dirigetur dolus in manu eius;* ait: *In manu eius dolus dirigitur, quia fraus per opus adiuuatur; quod enim fallendo dicit, hoc mira faciendo aſſerit. Nam quicquid lingua mendax ſimulat, hoc quaſi verum eſſe manu operis oſtentat.*

2. Charitatis infrigidatio.

SECVNDVM ſignum erit charitatis infrigidatio, ſicut prædixit Dominus Matth. 24. *Refrigeſcet charitas multorum.* Sicut enim ſeneſcente microcoſmo, ideſt homine, qui à Philoſopho dicitur minor mundus, ſolet calor naturalis diminui; & appropinquante morte, magis ac magis minuitur, donec in morte prorſus deficiat. ſic etiam maiori mundo ſeneſcente, & ad ſui terminum propinquante, charitas quæ eſt calor vitæ ſpiritualis refrigeſcet, & pænè deficiet. Ait enim Ariſtot. quod *ſenium eſt frigidum, ſiccum & mori morbidum:* ſic mundus morti, ideſt exterminio iam propinquus, frigidus eſt per defectum charitatis, & ſiccus per defectum deuotionis. In his enim duobus conſeruatio vitæ ſpiritualis exiſtit. Cum igitur iam videmus charitatis feruorem penè penitus extingui, ac deuotionis humidum exſiccari, quid aliud cogitare debemus, niſi quod prope eſt interitus huius mundi. Quod *enim antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſt.* Hebræor. 10. Si quis attente conſideret in quolibet ſtatu tam ſecularium quam regularium, tam clericorum quam laicorum, tam ſubditorum quam etiam prælatorum, quam indeuote Deo ſeruitur, quam tepidè adoratur, quam irreuerenter oratur, quam arido corde laudatur, immo potius contemnitur, dehonoratur turpiter, ac deteſtabiliter blaſphematur, manifeſte videbit charitatem ad Deum non ſolum frigeſcere, ſed iam ita notabiliter friguiſſe, vt penè videatur extincta. De charitate vero ad proximum, quomodo iam plene defecerit, clamant nudi, clamant famelici, clamant inedia morientes. Relegata eſt miſericordia à filijs hominum, clauſa eſt ianua pietatis, contracta eſt largitas, niſi quæ vanitati aut cupiditati deſeruit. Aruit fons compaſſionis, & viſcera ſua clauſit; & ſic non reſtat aliud, niſi quòd cito fiat iudicium ſine miſericordia illis, qui ob charitatis defectum miſericordiam non fecerunt.

3. Iniquitatis inundatio.

TERTIVM ſignum erit iniquitatis inundatio. Nam timore Dei poſtpoſito, & amore reiecto, & honore contempto, quid reſtat niſi malorum inundatio, iniquitatum multiplicatio, innumerabiliumque ac indicibilium ſuperabundantia peccatorum. Ideo videmus impletum illud Oſee 4. *Non eſt miſericordia, non eſt veritas, non eſt ſcientia Dei in terra. Maledictum & mendacium inũdauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit.* Et clare videmus impletum, quod prędixit Apoſtolus 2. ad Ti. 3. *In nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes,* amore ſcilicet priuato. de quo dicit Aug. *Ciuitatem diaboli fecit amor ſui, vſque ad contemptum Dei.* Ex iſto enim amore omnia mala proueniunt, ſicut ex charitate conſtat pullulare virtutes. vnde poſt illud; *Erunt homines ſeipſos amantes.* Sequitur. *Cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei.* Tales etiam deſcribit idem Apoſtolus, Rom. 1. dicens eos eſſe repletos *omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, ſine fœdere, abſque miſericordia.* O ſi quis linceis oculis conſcientiarum parietes penetrare, & cordium occulta luculenter poſſet inſpicere; concerneret crimina, quanto ſecretiora, tãto forſitan grauiora. Sed ne publicemus occulta dedecoris, aut parietem fodiamus, vt appareat idolum abominationis, quia nec teſtes ſumus, nec Iudices occultorum, ſed alium habebunt Iudicem, non Regem vel Principem, ſed conſcientiarum ſecretiſſimarum inſpectorẽ, quia omnia nuda ſunt oculis eius, qui ſicut nihil deſeret inſcrutatum, ita nihil præteriet impunitum; videamus quæ palam coram ſole geruntur, quæ nec ignorari poſſunt, nec aliqua tergiuerſatione celari, nec excuſationis pallio operiri: quia tam impudenter agunt hodie peccatores, vt frontem meretricis excedere videantur. De quibus dictum eſt Iſa. 3. *Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt.* imò, & *laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur.* Pſal. 9. & publicatis peſtiferis adinuentionibus vitiorum, qui eſt in eis aſtutior, & effrænatior; ille probior, ſapientior, & valentior iudicatur. Verecundia quoque importabilis æſtimatur; innocentem vel minus impium eſſe inter homines ſceleratos, ſimplicem inter vulpes, columbam inter vultures, agniculum inter lupos. Inhonoratur Deus iniquis operibus, & linguis non ſolum peierantium, ſed blaſphemantium, nomen eius ſceleratiſſimè laceratur; eius mandata contemnuntur, promiſſiones vilipenduntur, comminationes non timentur, ſupplicia non horrentur, leges abolentur, & pro libito voluntatis nequiter exponuntur: & ſicut ait Cyprianus *conſenſere iura peccatis, & capit licitum eſſe quod publicum.* Iura iniurijs militãt, & iniuriæ pro viribus inducuntur, abuſiuæ conſuetudines ſanciuntur. Legem habentes ſine lege viuunt, & legibus abutuntur. Diues pauperem ſuppeditat, & potens opprimit impotentem; vulpes cuniculum, lupus agnum, vultur columbam, accipiter alaudam deuorat, & impius iuſtum, & ſimplicem verſipellis. Facti ſunt homines ſicut piſces maris, & ſicut reptilia non habẽtia præceptorem. In mari Pyratæ prædantur, in vijs inſidiantur prædones, latrones in nemoribus, fures in domibus, in vrbibus abundant ſeditioſi, in curijs proditores: ſæuit inuicem diſcordantium malitia, litigijs replentur omnia; veritas odio habetur & procul abijcitur, iuſtitia peruertitur, æquitas eneruatur, regnat impietas, ſæuit rapacitas, cupiditas dominatur. Quid plura? Quæ lingua, aut quis intellectus cogitare ſufficeret, quæ, qualia, quantaque flagitia committuntur. Quia enim non profertur cito contra malos ſententia, filij hominum abſque vllo timore perpetrant mala. Cum igitur multitudo ſit in ſcelere, nec ſperari poſſit correctio; quin potius quotidiè creſcit malitia, inſoleſcit temeritas, obfirmatur audacia, effręnatur impudentia, ſperatur impunitas, & in immenſum iniquitas cumulatur; quid reſtat, niſi dolor & gemitus. Non enim ſenio crimina moriuntur, nec venuſtate temporum obruuntur: quinimo velut hydra, vno capite reſecato,

alia

alia validius & numeroſius pullulantia renaſcuntur: Sic adduntur peccata peccatis, adinueniuntur noua, & multiplicantur abſque numero, & peccandi libidinoſa rabies ardentius inflammatur. Quid igitur amplius expectare debemus, niſi quod in breui ſit finis à iuſto Iudice tot & tantis flagitijs, tam horrendis abominationibus, imponendus? Debemus enim diligenter aduertere, & memoriter retinere, quod Gen. 6. legimus. *Videns Deus quod multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis humani intenta eſſet ad malum omni tempore, pænituit eum quod hominem feciſſet in terra.* Et infra. *Finis vniuerſæ carnis venit coram me; repleta eſt terra iniquitate à facie eorum, & ego diſperdam eos cum terra.* Ecce quod propter multiplicationem & redundantiam peccatorum, & ad purgationem mundi, & exterminationē hominum impiorū, immiſit Dominus cataclyſmum aquarum. Itē Gen. 18 *Dixit dominus ad Abraham. Clamor Sodomorum & Gomorræorum multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis.* Et ſequitur. *Quia pluit Dominus ignem & ſulphur de cælo, quinque ciuitates omnino ſubuertens, cum omnibus hominibus, necnon & infantulis & iumentis.* Item quando multiplicata ſunt peccata populi Chanaan, præcepit Dominus filijs Iſrael, vt in ingreſſu ſuo in terram promiſſionis, prorſus exterminarent eos, nec quemquam viuere permitterent. vnde quia aliquibus pepercerunt, increpari à Domino meruerunt, ſicut dicitur Ioſu. 2. Item diu ſuſtinuit Dominus peccata filiorum Iſrael. Sed poſtquam completæ ſunt iniquitates eorum, eiecit eos à facie ſua, de terra ſua transferens eos in exteras nationes. Primo decem tribus ſicut habemus 4. Reg 17. Poſtea duas trib 4 Reg. vltim. Sed illa abiectio ſeu tranſlatio fuit temporalis, vnde poſt annos ſeptuaginta redierunt. Sed poſtmodum, quia Chriſtum Dominum crucifigendo immaniſſime peccauerunt, terram ſuam vſque ad Antichriſti tempus irrecuperabiliter amiſerunt. Sic etiam exterminata ſunt regna Chaldæorum, Medorum, Perſarum, necnon & Græcorum, quæ ſuis temporibus potentiſſima fuerunt & maxima; tamen propter iniquitates eorum ad nihilum ſunt redacta. Denique nuper diebus iſtis etiam Chriſtiani noſtri propter eorum peccata nefaria, quæ magis tacēda cenſui quam pandenda, iuſto Dei iudicio per manus infidelium nefandorum, trucidati, captiuati, vel in fugam conuerſi ſunt. De terra ſancta promiſſionis, quam Dominus Ieſus ſua benedicta natiuitate, conuerſatione, & morte ſacratiſſima conſecrauit, turpiſſimè ſunt eiecti; quia flagitioſam eorum vitam non poterat amplius ſuſtinere. Hæc omnia ſupradicta, quæ ſunt quædam particularia Dei iudicia, ſunt etiam futurorum ſigna prognoſtica, & futuri iudicij generalis exempla. quoniam ſicut Deus illorum iniquitates vſque ad præfinitum tempus per patientiam expectauit, & poſtmodum iudicium ſuum exercens, inflexibiliter iræ ſuæ furorem ſuper eos effudit: Sic de generali iudicio firmiter eſt tenendum; licet quando ſit præciſe futurum, omni viuenti ſit incertum, niſi cui fuerit à Domino reuelatum.

4. Magna & admirabilis rerum commotio.

QVARTVM ſignum futuri iudicij erit, in diuerſis mundi partibus facta commotio. Ante conſummationem enim mundi neceſſe eſt magnas & mirabiles commotiones fieri in omnibus creaturis. Sicut namque Deus ſuum primum aduentum in mundum, qui debebat eſſe gratioſus & amabilis, per Prophetas ſuos prænunciari voluit, multiſque figuris, & ænigmatibus præſignari, ne ſi ſubito veniret homines nō agnoſcerēt: quin potius vt ipſum agnoſcentes, cū omni deuotione ſuſciperent, ac antequam veniret, ad eius ſuſceptionem deuotam cum omni ſe diligentia præpararent: ſic ſecundum eius aduentum terribilem & horrendum, omnes Prophetas ſuos voluit proclamare multiſque ſignis præcedentibus propinquum eſſe iudicium faciet demonſtrari, vt ſaluandi qui boni ſunt, ad meliora & ampliora prouocētur, & qui in peccatis ſuis ſunt, citius ad pœnitentiam conuertantur: reprobi vero inexcuſabiles merito iudicentur. Vnde Beatus Greg. ait. *Saluator noſter nos paratos inuenire deſiderans, ſeneſcentem mundum quæ mala ſequantur denunciat, vt nos ab eius amore compeſcat. Appropinquante eius termino quantæ perſecutiones præueniant innoteſcit, vt ſi Deum in tranquillitate metuere nolumus, vicinum eius iudicium, terroribus vel perſecutionibus attriti, timeamus.* Item quando paterfamilias contra aliquem, propter iniurias vel contumelias ſibi factas eſt vehementer iratus, omnes eius domeſtici & amici ad Domini ſui vindicandas iniurias vnanimiter animantur. Sic omnis creatura factori ſuo deſeruiens, excandeſcit in tormentum contra impios, ad vindicandum iniurias creatoris. *Item* cum exigente iuſtitia, in quibus quis peccat in his puniri debeat, ſicut dicitur Sapient. 11. *Per quæ quis peccat per hæc & torquetur*, nos qui cunctis creaturis abutentes delinquimus, iuſtum eſt vt in cunctis & à cunctis, à iuſto Iudice torqueamur. vt impleatur quod dicitur Sapient. 5. *Pugnabit pro eo orbis terrarum, contra inſenſatos.* Sicut ait Greg. *Omnia quæ ad vſum vitæ accepimus, ad vſum conuertimus culpæ. Sed omnia quæ ad vſum noſtræ prauitatis inflexïmus, ad vſum nobis vertuntur vltionis. tranquillitatem pacis humanæ conuertimus in vanam ſecuritatem: & ideo iuſtè, ſicut ait Saluator, Matth. 24. Surget gens contra gentem, & regnum aduerſus regnum. Peregrinationem vitæ, pro habitatione dilexïmus patriæ; ideo erunt terremotus. Salutem corporum in vſum redigimus vitiorum; ideo erunt peſtilentiæ. Vbertatis abundantiam, non ad neceſſitatem carnis aſſumpſimus, ſed ad peruerſitatem intentiſſimæ voluptatis; ideo erit fames. Serenitatem aeris ſeruire nobis cogimus ad vſum terrenæ delectationis; & ideo erunt fulgura, tempeſtates, & tonitrua. Iure igitur reſtat, vt ſimul omnia nos feriant, quæ ſimul omnia vitijs noſtris male ſubiecta ſeruiebant: vt quot in mundo incolumes habuimus gaudia, tot de ipſo poſtmodum cogamur ſentire tormenta.*

In omnibus creaturis fiet commotio ante diem iudicij

ATTENDENDVM eſt autem quod in omnibus creaturis, & ſingulis mundi partibus erunt commotiones mirabiles ad cogitandum, terribiles ad videndum, ſed pene intollerabiles ad ſuſtinendum. Erunt enim huiuſmodi commotiones in dæmonibus, in hominibus, in elementis omnibus, in corporibus cœleſtibus, necnon & in beatis ſpiritibus. *Primo* quidem in dæmonibus; quia ſicut dictum eſt. ſoluetur Sathanas, ideſt poteſtas eius relaxabitur. Permittentur enim dæmones fortius ſolito tentare homines, vehementius impugnare, acrius perſequi, & ex tota ſua malitia amplius in eos deſæuire. Vnde ipſi crudelitate commoti, multas horribiles commotiones in homines excitabunt, ac totum mundum contra eos mirabiliter commouebunt. *Item* erit commotio in hominibus: Nam ſicut prædixit Dominus. *Erunt prælia & ſeditiones. Bella ad hoſtes pertinent,* ſicut ait Greg. *Seditiones ad ciues. vt ergo nos indicet interius exteriuſque turbari, aliud nos fatetur ab hoſtibus, aliud à fratribus perpeti. Surget enim gens contra gentem, & regnum aduerſus regnum.* Tolletur vbique pax de terra, vbique prælia mouebuntur. Inſurgent maiores contra ſe inuicem, & contra minores. Minores ſimiliter in maiores, ac etiam in ſeipſos. regnum contra regnum aliud diuidetur, & in ſeipſo diuiſionum ſchiſmatibus diſcindetur. Ciuitas ciuitatem impugnabit: caſtrum vnum inſurget in aliud. Domus contra domum, familia contra familiam, perſona contra perſonam armabitur. Tumultuabitur puer contra ſenem, & ignobilis contra nobilem; Principes contra ſubditos, & econuerſo; laici contra clericos, & econtrario: religioſi contra ſeculares, & econuerſo religioſi contra religioſos alios; ac ipſi diuidentur multiformiter in ſeipſos. Clerici contra prælatos, & econuerſo conſurgent. Non erit collegium aut monaſterium, vbi non tumultuoſa commotio, & ſeditioſa turbatio concitetur. Tunc implebitur illud Hier. 9 *Vnuſquiſque ſe à proximo ſuo cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam: quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet: & vir fratrem deridebit, & veritatem non loquentur.* Sequitur: *Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta eſt. In ore pacem cum amico ſuo loquitur, & occultè ponit ei inſidias.* Et

Mich.

Mich. 7. *Nolite credere amico & confidere in Duce. ab ea quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris tui; quia filius contumeliam faciet patri, & filia conſurget aduerſus matrem ſuam, nurus contra ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius.* Et quod longe grauius eſt, *tradet frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgent filij in parentes, & morte afficient eos*, ait Saluator, Matth. 24. *Sicut autem* in corpore naturali, cum membra ſingula diſſoluuntur, & catena aurea, id eſt harmonia totius corporis, qua verſ. 3. inſe, & anima ſimul cum corpore, tenebantur mirabili nexu concordię federata; diſſidentibus elementis in corpore, quaſi quadam intrinſeca pugna, vno eorum prædominante ſuper alia, diſſipatur, neceſſe eſt hominem cito mori: ſic in corpore vniuerſæ reipublicæ, certiſſimum ſignum deſtructionis eius finalis eſt tam horrenda diuiſio, qualis ſuperius eſt deſcripta. Ait enim Saluator, Matth. 12. *Omne regnum contra ſe diuiſum deſolabitur; & omnis ciuitas, & domus contra ſe diuiſa non ſtabit.* *Item* ſicut in ædificio materiali, quando parietes ab inuicem ſeparantur, ac ſinguli quoque parietes interrupti, fiſſuras multas habentes, intrinſecus & extrinſecus diſſoluuntur, exterminum illius ædificij ſine ſpe reparationis indicant, & minantur: Sic in propoſito intelligendum eſt, quod tanta commotio in corpore reipublicæ, finalis eius exterminij eſt euidentiſſimum argumentum.

Simile.

Simile.

Cōmotiones in elementis omnibus.

ITEM erunt commotiones in elementis omnibus. Nam in terra erit fames valida, non in vna regione tantum vel prouincia, ſed vbique terrarum ſterilitas & defectus neceſſariorum ad victum. In viſceribus quoque terræ tanta fiet commotio, quod erunt terræmotus horribiles, crebriores, & incomparabiliter vehementiores ſolito, id eſt, crebrius, & in pluribus mundi partibus accidentes, tam violenti & fortes, vt ciuitates, turres, & caſtra deſtruant, ac montes à fundamentis penitus euertant. Tunc implebitur illud Iſa. 24. *Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra.* Et quod Dominus ipſe prædixit. *Erit fames, & erunt terræmotus magni per loca.* *In aquis* ſimiliter, id eſt, in mari & fluminibus erunt commotiones, verſ. 3. inundationes inſolitæ, ſonitus inauditi, procelloſæ fluctuum commotiones, eleuationes ac depreſſiones vndarum; ac tempeſtates, tam auditu terribiles, quam aſpectu. *In aere* quoque multæ commotiones & multiplices erunt: verſ. 3. epidimiæ, id eſt infectionę maximæ, ex quibus orientur peſtilentiæ, id eſt, corruptiones, morbos, & mortes innumerabiles, tam in hominibus quam iumentis & beſtijs generantes. Erunt etiam tonitrua, coruſcationes, & fulgura; tempeſtates & grando, æſtus intollerabiles, ventorum concurſus & turbines. Hæc autem omnia, tanta & tam crebra erunt, qualia nunquam ante fuerunt, ita vt homines ſuper terram areſcant, & velut amentes præ timore & confuſione fiant. vnde Sapient. 5. dicitur: *Ibunt directè emiſſiones fulgurum & tanquam à benè curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum inſilient: & à petroſa ira plenæ mittentur grandines, & excandeſcet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter* &c. *In igne* verò erunt commotiones ex conflagratione ignium mundanorum. De qua dicetur infra, ideo ſuperſedeamus ad præſens.

Cōmotiones in corporibus cæleſtibus.

IN CORPORIBVS quoque cœleſtibus erunt commotiones, ſicut ait Saluator, Lucæ 21. *Erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis.* Expreſſius Matth. 24. *Sol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo.* Secundum Ambroſium, ſol & luna ad tempus poſſunt intelligi priuari lumine ſuo, & peracto die iudicij maius lumen recipient. Et Chryſoſtom. ait, *Patrefamilias moriente, domus tota turbatur, familia plangit, & nigris ſe veſtimentis induunt. Sic, humano genere propter quem facta ſunt omnia, circa finem conſtituto, cæli myſteria lugere dicuntur, & candore depoſito tenebris induuntur.* Vnde Actor. 2. *Sol conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifeſtus.* Et ſumpta eſt hæc auctoritas de Ioel 2 *quaſi à facie Domini contremuit terra, moti ſunt cœli; ſol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum.* Pro tanto de ſtellis dicitur Matth. 24. *Stellæ cadent de cælo*; quia verſ. 3. non lucebunt, nec videbuntur, ac ſi cecidiſſent de cœlo. Aliter hæc verba poſſunt intelligi, ſecundum Ambroſium, Hieronymum, & Bedam. Sol & Luna obſcurari dicuntur, non diminutione ſui luminis, ſed ſuperueniente claritate maxima, adeo vt obſcurari, & nullius eſſe luminis videbuntur, Iſa. 24. *Erubeſcet Luna & confundetur Sol, cum regnauerit Dominus exercituum, ſtellæ cadent de cælo.* Non quia ſtellæ quæ ſunt lumina quædam cœli, credendę ſint cadere, vel corrumpi; ſed in ſuperiori parte aeris fient inflammationes vehementes & multæ, quæ ſic diſcurrent per aera, vt quaſi ſtellæ de cœlo cadere videantur. Vel ſecundum Ambroſ. *Stellæ cadent* &c. id eſt, qui fulgere videbantur in Eccleſia, & eſſe firmiſſimi; turbabuntur à ſanctitate vitæ, & veritate fidei, præ turbatione cadentes.

Cōmotiones in beatis ſpiritibus.

TANDEM erunt commotiones etiam in beatis ſpiritibus: ſicut ait Dominus, *virtutes cælorum mouebuntur*, id eſt, Angeli. Et dicuntur virtutes cælorum, quia in cælis eſt eorum habitatio. Aut ſecundum Philoſophos, quia ſunt motores orbium cęleſtium. Moueri autem dicuntur, motu, ſcilicet reuerentiæ. Ex conſideratione enim maieſtatis iudicis venientis, reſilient in propriam paruitatem; & videntes eum iratum contra impios, quaſi tremere videbuntur. Sicut patrefamilias vehementer irato, omnes eius amici, motum quendam & ſigna cuiuſdam commotionis oſtendunt. Aut dicuntur moueri ad litteram, quia explebunt myſterium conſummationis mundi, & reſurrectionis generalis. Sicut dicitur Matth. 13. *Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala.* Et infra. *Exibunt Angeli & ſeparabunt malos de medio iuſtorum.* Et Rurſum 24. *Mittet Angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius* &c. Vnde Chryſoſtom. *Exurgente Rege cæleſti iudicare viuos & mortuos, virtutes Angelicæ mouebuntur; terribiles miniſtri, terribilem Dominum præcedentes.*

Quindecim ſigna iudicium præcedentia.

HIERONYMVS autem dicit ſe inueniſſe ſcripta in annalibus Hebræorum, 15. ſigna iudicium præceſſura. Prima die eriget ſe mare ſuper altitudines montium quadraginta cubitis, ſtans in loco ſuo quaſi murus. Secundo, tantum deſcendet vt vix videri poſſit. Tertio, marinæ belluæ apparentes ſuper mare, dabunt rugitus vſque ad cœlum. Quarto, ardebit mare & omnes aquæ. Quinto, herbę & arbores dabunt rorem ſanguineum. Sexto, ruent ædificia. Septimo, Petræ adinuicem collidentur. Octauo, fiet generalis terræmotus. Nono, æquabitur terra. Decimo, exibunt homines de cauernis, & ibunt velut amentes, nec poterunt mutuo ſibi loqui. Vndecimo, ſurgent oſſa mortuorum, & ſtabunt ſuper ſepulchra ſua. Duodecimo, cadent Stellæ. Tertiodecimo, morientur viuentes vt cum mortuis reſurgant. Quartodecimo, ardebit cœlum & terra. Quintodecimo, fiet cœlum nouum & terra noua, & reſurgent omnes. Vtrum autem continuè an interpolatè futura ſint iſta, Hieronym. non expreſſit. Hæc dicta de duobus antecedentibus iudicium, ſcilicet de Antichriſti perſecutione, & de mundi conſummatione ſufficiant.

De mun-

De mundi purgatione.

DISTINCTIO III.

CONSEQVENTER dicendum eſt de duobus concomitantibus aduentum iudicis; & Primo de mundi purgatione. Secundo de generali corporum reſurrectione.

Generale incendium præcedet iudicium, & eo vſque pertinget quo aqua diluuij.

QVANTVM ad primum, ſciendum quod venturum iudicem præcedet ignis, qui faciem huius mundi comburet, peribuntque cælum & terra. Sicut ait dominus Matth. 23. *Cælum & terra tranſibunt*, non ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum ſpeciem, quæ mutabitur in meliorem, *cælum* dicit aëreum, non æthereum. Tantum autem aſcendet ignis præambulus iudicij, quantum aſcenderunt aquæ diluuij, ſcilicet viginti quinque cubitis ſuper cacumina montium, vt hanc mundi partem purget à ſordibus peccatorum. Nam homines peccatores, non ſolum ſuis ſceleribus maculantur, verumetiam ſuam habitationem inquinant; omneſque creaturas quarum obſequijs abutuntur, inficiunt & peruertunt. Ideò tantum aſcendere credendus eſt ignis mundi purgatiuus, quantum aſcendere potuerunt fumi idolatriæ, aut fætor criminum aliorum. Terram igitur, mare, & omnes aquas, ac aëris craſſitudinem purgabit: electos etiam ſecundum Apoſtolum emundabit, reprobos vero torquebit. Vt enim ait Aug. *hic erit incendium ſanctis, quod fuit tribus pueris caminus Babylonis.* De reprobis vero dicitur in Pſalm. 96. *Ignis antè ipſum præcedet, & inflammabit inimicos eius.*

De corporum reſurrectione.

DICTO de mundi purgatione, dicendum eſt de generali corporum reſurrectione. Circa quam conſideranda ſunt quinque. Primo quod futura ſit reſurrectio. Secundo, quod vnuſquiſque reſurget idem in numero. Tertio quod omnes reſurgent in perfecta ætate. Quartò, quod omnes reſurgent immortales. Quintò, quod omnes erunt impaſſibiles.

Futuram eſſe corporum reſurrectionem probatur ex ſcriptura.

CIRCA primum, ſcilicet. *Reſurrectionem corporum futuram eſſe*, probatur multipliciter; videlicet Auctoritatibus, rationibus, & exemplis. Et primo auctoritate & teſtimonio Prophetarum. Iſa. 26. *Viuent mortui tui, & interfecti mei reſurgent.* Et poſt. *Vos qui in puluere eſtis*, &c. Ezech. 38. *Hæc dicit dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris popule meus.* Et poſt. *Dabo ſpiritum meum in vobis, & viuetis.* Dan. 12. *In tempore illo ſaluabitur populus tuus, omnis qui inuentus fuerit ſcriptus in libro vitæ: & multi de his qui dormiunt in puluere terræ euigilabunt; Alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant ſemper.* Hoc teſtatus eſt Danieli Angelus indutus lineis, cum iuramento in conſpectu duorum Angelorum. Item Iob. 2. *Sublenabis de corruptione vitam meam.* Item illi ſeptem fratres cum matre de quibus 2. Mach. 7. omnes martyrium gratanter ſuſcipiebat, propter obſeruantiã legis, & ſpē reſurrectionis: qui & teſtimoniũ perhibebant de hoc, in extremo ſpiritu conſtituti; quorum vnus ait. *Rex mundi, pro ſuis legibus defunctos, in æternæ vitæ reſurrectione ſuſcitabit.* Et alius membra obtulit ad martyrium, dicens: *E cælo iſta poſſideo, ſed propter Dei leges hæc ipſa deſpicio, quoniam ab ipſo me ea recepturum ſpero*, ſimiliter alij, & mater eorum.

Exemplum de philoſopho antiquo habente in ſepulcro articulos fidei

LEGITVR in hyſtorijs Rom. Quod cum tempore Theodoſij Imperatoris, quidam Philoſophi, & multi viri Eccleſiaſtici, imò vero hæretici, dogmatizarent corporum reſurrectionem non eſſe futuram, niſi ſpiritualiter: & alij catholici ſentirent, & aſſentirent, quod futura eſſet corporaliter. Cùm in his eſſet Imperator Theodoſius anxius & dubius quid eſſet tenendum, cum terra effoderetur apud Conſtantinopolim pro fundamento quodam iaciendo, apertum eſt ſepulchrum cuiuſdam antiquiſſimi Philoſophi, & famoſiſſimi, qui fecerat ſcribi & ſculpi ſecum in ſepulchro ſuo articulos fidei noſtræ; quod ſcilicet Dei filium crederet concepturum de virgine, & naſciturum, &c. Per quem etiam ſperabat ſe reſurrecturum corporaliter in iudicio futuro. In cuius indicium oſſa ſua tempore Theodoſij Imperatoris ſoli paterent. Ad huiuſmodi ergo ſepulchri apertionem, & ſcripturæ inuentionem, & fides catholica eſt confirmata, & hæreſis confutata.

IOB 19. *Scio quod redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum; & rurſum circumdabor pelle mea & in carne mea videbo Deum ſaluatorem meum*, &c. *Item* teſtimonio illorum qui præcipui fuerunt inter Chriſtianos, ſcilicet Apoſtolorum, qui articulum fidei dixerunt *carnis reſurrectionem*, quem qui non crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Apoſtolus Paulus 1. Corint. 15. *Omnes quidem reſurgemus.* Et 1. Theſ. 4. *Mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi.* Item beati martyres pro huius ſpe & teſtimonio, corpora ſua ad ſupplicia tradiderunt. Super omnia autem debet valere teſtimonium Chriſti, cuius virtute ipſa reſurrectio fiet; qui hanc futuram prædicauit, Ioan. 5. *Procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in reſurrectionem iudicij.* *Item* hanc futuram probauit Saducæis, Matth. 21. Luc. 20. Per hoc: *Deus dixit Moyſi: ego ſum Deus Abraham, Deus Iacob, Deus Iſaac: Deus enim non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium.* Omnes enim viuunt ei, quia eos poteſt reſuſcitare quando vult. Item exemplo ſuo & ſuorum, eam futuram præmonſtrauit, Matth. 28. *Multa corpora ſanctorum qui dormierant ſurrexerunt, & exeuntes de monumentis*, &c. De eius reſurrectione Matth. 27 & Rom. 16. Luc. 24.

Idem probatur ratione

POTEST autem hoc idem & rationibus probari. Reſurrectionem nempe futuram exigit Dei veritas infallibilis, qui per Prophetas ſuos eam prædixit, & promiſſit eſſe futuram, ſicut patet auctoritatibus præmiſſis, Prophetæ autem diuinitus inſpirati, non poſſunt eſſe mentiti. *Item* æquitas ſummæ iuſtitiæ requirit, vt ſecundum quod omnes boni vel mali in ſuis corporibus meruerunt, hoc eis in vtriſque reddatur Matth. 6. *Eadem menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis.* Et Iſa. 61. *In terra ſua*, quæ eſt terra hæreditatis æternæ, *duplicia poſſidebunt*, id eſt duplicem gloriam, in anima ſcilicet & corpore. Cùm autem boni per corpora ſua, quaſi per inſtrumenta vel organa animarum, Deo ſeruierint; mali vero de corporibus ſuis, & per corporea inſtrumenta, quaſi incitatiua ad malum, Deum impugnauerint, & per corporum ſuorum organa peccauerint contra eum; Ad iuſtum iudicium pertinet, vt per quæ Deo ſeruiuit aliquis, per hæc etiam remuneretur; Et per quæ peccauit, per hæc etiam torqueatur. *Item* iudex omnium ſummè iuſtus, tam malorum quam bonorum corpora ſuſcitabit, vt ea quæ meriti vel demeriti cooperatiua fuerunt, participationem etiam præmij vel ſupplicij recipiant in æternum. *Item* hoc exigit corporis Eccleſiæ conformitas & congruitas. Non enim congruum eſt vt ſurgente integro capite, membra remaneant in parte in terra, quantum ſcilicet ad corpora. Non eſt formoſum corpus, niſi membra integraliter ſurgant, nec eſt integrum aliter corpus ſimiliter, nec corpus Eccleſiæ aliter integrum erit aut decens, niſi reſurgant integrè membra, ſicut integrè ſurrexit, caput. Ideò dicit Apoſtolus 1. Cor. 15. *Chriſtus ſurrexit à mortuis primitiæ dormientium.* Et poſt. *Vnuſquiſque in ſuo ordine reſurget, primo Chriſtus, deinde qui ſunt Chriſti.* *Item* hoc exigit humani corporis nobilitas. Si enim alia corpora aliqua, vt ſunt ſemina, primo moriuntur & putreſcunt, & poſt viuificantur; multo fortius videtur nobiliſſimũ genus ſeminis, propter quod alia ſemina facta ſunt, cũ ſeminatur non debere deperire, ſcilicet corpus

humanum cum ſepelitur, vnde hoc probat Apoſt. per exemplum ſeminis 1. Cor.15. *Inſipiens tu, quod ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur,* Iſa. 66. *Oſſa veſtra ſicut herba germinabunt*. Nec mirum ſi hoc ſemen tamdiu moretur in terra antequam reſurgat; quia aliqua ſemina poſtquam per centum annos latuerunt in terra, poſt centum annos germinant, operante natura. Hoc dicitur verum eſſe de grano milij. De quo dicitur quod aliquando bene latet in terra per centū annos antequam germinet, vel etiam per mille. Si hoc poteſt facere natura de tā paruo ſemine, quid miraris ſi hoc facit creator qui ſupra nturā eſt, de tam nobili ſemine in fine mundi? *Item* hoc exigit ſummi Regis curialitas. Quis enim rex eſſet curialis, cui ſeruiret in exercitu ſuo fideliter miles, & ſcutifer; ſi ipſe in fine prælij ſtipendia daret militibus, & nihil ſcutiferis, qui ei ſeruiuiſſent vſque ad mortem? Sic poſſent dicere ſcutiferi, quod dicunt inſipientes Iudæi. Mal. 3. *Vanus eſt omnis qui ſeruit Deo. Item* quid mirum ſi ille qui creauit cuncta de nihilo, de coſta hominis mulierem, de puluere corporis reparet illud. *Item* ſi artifices de cineribus vitrum faciant, & vitra facta in fornacem proijcientes & liquefacientes, etiam pulchriora ex eis vitra reficiant: Quid mirum ſi ſummus artifex hoc faciat de corporibus noſtris fractis, ipſa reformādo Phil. 3. *Saluatorem expectamus dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Item* hoc exigit perpetua ſanctorum felicitas, quorum animæ deſiderant corpora, quaſi ſuum bonum ſocium, qui fuit particeps laboris & tribulationis, vt ſit particeps conſolationis.

Probatur reſurrectio exemplis & miraculis.

Tertio poteſt ſuaderi reſurrectio naturalibus exēplis, & miraculis. Si vt dictum eſt temporalis artifex, qui de puluere fæni facit vitrum, quare non ſummus artifex de pulueribus corporis corpus reficiat. In partibus Tyri & Achon, de Sabulo Maris fit optimū vitrum. *Item* de cinere phœnicis noua phœnix renouatur, quæ eſt auis nobiliſſima, & ſola nidificat, & ſpecies aromaticas in nido ſuo congregat, & ſe cum eis comburit, & de puluere ſuo renouatur.

Exemplum de 7 dormientibus.

Ad hoc autem probandum quod mortuorum reſurrectio futura ſit, multa fidem & fecit, & poteſt facere miraculum de ſeptem dormientibus: de quibus legitur, quod cum Decius Imperator veniſſet Epheſum, præcepit omnes idolis immolare, aut diuerſis ſupplicijs occidi, qui hoc non facerent. Oblati ſunt & accuſati, ſeptem viri primi in palatio ſuo Chriſtiani, qui hoc facere contempſerunt, quorum primus vocabatur Maximus, & alius Malcus, &c. cum dediſſent eis tempus deliberandi vſque ad reditum ſuum, ipſi deliberato cōſilio, venditis & erogatis ſuis pauperibus, latebant in ſpelunca in Celyon monte. Cùm autē miſiſſent Malcum transfiguratum ſub habitu medici ad emendum neceſſaria victui, cum audiret Decium inquirere de eis, reuerſus ad ſpeluncam ſocijs hoc retulit, qui cum panem comediſſent, Dei voluntate dormierunt vſque ad tempora Theodoſij. Decius autem audiens qualiter ſua erogaſſent, & per parentes eorū, quibus mortem comminabatur, cognoſcens quod laterent in dicta ſpelunca; maximis lapidibus os ſpeluncæ fecit impleri, vt ſic ibi deficerent. Duo autem viri Chriſtiani Ruphinus, & Theodorus, Martyrium & geſta eorum deſcribentes, ea inter lapides incluſerunt ſignata duobus ſigillis argenteis. Cum autem tempore Theodoſij mota eſſet hæreſis de reſurrectione mortuorum, aſſerentibus multis quod non eſſet futura corporalis: & Imperator Theodoſius ſuper hoc multum fleret, indutus cilicio. Accidit vt dum quidā volens ædificare in dicto monte ſtabulum iumentis ſuis, & extraheret lapides de dicta ſpelunca, excitati ſunt. & credentes ſe dormiuiſſe per ſpacium ſolius noctis, quærunt à Malco quid de eis tractaret Decius, affirmantes, quod nulla ratione immolarent. Cum miſiſſent ad vrbem Malcum vt prius, ad victualia emenda cum quinque ſolidis, mirabatur lapides ad os ſpeluncæ, & quod videbat ſignum crucis ſuper portas vrbis, & homines loquentes de Chriſto, & mutationes hominum, & ædificiorum. Et cum quærens audiret, quod vrbs eſſet Epheſus, credens ſe dementatum voluit redire, prius emptis panibus, venditores videntes monetam argenteam cum imagine Decij dixerunt, quod doceret eos Theſaurum antiquorum Imperatorum, & non celarent eum, quod cum negaret, vinctum fune duxerunt eum ad Marinum Epiſcop. & Antipatum proconſulem. Ipſe autem credebat quod traheretur ad Decium cruciandus. Cum autem quærerent ab eo quod doceret eos vbi Theſauros acceperat & vnde eſſet, & qui eſſent parentes ſui, à quibus dicebat ſe habuiſſe dictos argenteos, dixit eis nomina & locum parentum ſuorum; quærens ab eis mirantibus, vbi eſſet Decius Imperator, quem antecedenti die in vrbe dimiſerat. Illis autem aſſerentibus, quod de eo non extabat iam eis memoria, manifeſtauit eis antedicta omnia, & de ſocijs ſuis ad quos duxit eos cum maxima multitudine vrbis, quos inuenerunt in ſpelunca cum colore roſeo, qui eadem teſtati ſunt. Litteræ autem inuentæ ſunt paſſionis ſuæ, cum ſigillis argenteis eadem teſtantes. Cum autem Theodoſius vocatus de Conſtantinopoli aduenisſet, gaudens, ad aduentum eius facies ſanctorum ſicut ſol fulſerunt, qui procidens amplexatus eſt eos, flens ſuper ſingulos. Qui dixerunt, quod ideo Deus eos reſeruauerat tantis temporibus, ſicut pueri in vteris maternis reſeruantur ſine ſenſu & dolore, vt nullus de reſurrectione mortuorum futura corporaliter de cætero dubitaret. Quo dicto, flectendo genua, & orando, in Domino dormierunt, ei ſpiritus exhibentes. Cum autem Imperator hoc vidiſſet, fecit extrahi corpora ſanctorum extra ſpeluncam, pręcipiēs fieri loculos aureos, in quibus corpora ſanctorum collocarentur, fletibus irrigans corpora ſingulorū. Sed nocte ipſa apparuerunt ei ſancti, præcipientes ei vt dimitteret eos in pace quieſcere vbi quieuerant in dicta ſpelunca, vſquequo eos dominus in reſurrectione generali reſuſcitaret. Quod ipſe fecit, ornans oſtium ſpeluncę lapidibus deauratis. De dormitionis autē tempore quo primo dormierunt, dicunt quidam quod dormierunt 372. annos; ſecundum alios ſolum 144. quia ab incarnatione Domini vſque ad Decij Imperium, fluxerunt 252. & ita non dormierunt niſi 144. annis. Decius enim tantum vno anno regnauit. *Item* ſi ad rugitum Leonis ſuſcitantur leunculi, quare non poſſunt homines ſuſcitari ad vocem filij Dei. De quo Oſeæ 11. *Dominus quaſi Leo rugiet*: quia ſuſcitationem bonorum & malorum ipſe faciet. *Item* ſi ad vocem, vel ad petitionem ſeruorum filij Dei, vel ad tactum eorumdem, ſuſcitantur infiniti mortui; quare non ad iuſſionem omnipotentis filij Dei, qui omnipotens eſt?

Exemplum

Legitur in beati Andreæ miraculis, quod cū prædicaret in littore maris, mare proijecit ad littus vnum mortuum: Qui, facta oratione, ad verbum eius ſuſcitatur. Qui retulit aſtantibus quomodo erant quadraginta iuuenes, qui audita fama beati Andreæ condixerant ſibi, vt ad prædicationem eius per mare venirent. Quod cum facerent, diabolus eos & barcam in qua erant ſubmerſit. Quod cum dixiſſet, mare expulit alios trigintanouem ad littus: quos omnes verbo ſuſcitauit. *Item* in vita beati Ioan. Euang. legitur, quod ad tactum eius tunicæ, Pontifex idolorum duos mortuos ſuſcitauit. *Item* in vita ſancti Martialis, qui fuit vnus de ſeptuaginta duobus diſcipulis, dicitur quod cum beatus Petrus mitteret eum apud Lemonicas cum duobus præsbyteris, cum diù proceſſiſſent, vnus ex præsbyteris illis mortuus eſt; qui cum ad ſanctum Petrum redijſſent, & accepiſſent ab eo baculum ſuum, ad tactum eius præsbyter ſurrexit. *Similiter* cum beatus Petrus tres diſcipulos ſuos, Euchardum, Valerium, & Maternum ad conuertendos Theutonicos miſiſſet, in tranſitu alpium mortuus eſt Maternus. Duo autem ad beatum Pe-

trum

trum reuerti, recepto ab eo baculo ſuo, Maternũ iam diù mortuum & ſepultum, præcepto eius exhumantes & tangentes baculo Petri, ſuſcitatum ſecum duxerunt Treuerim, & magnam partem Theutoniæ cõuerterunt: Et iſti tres ſucceſſiuè Epiſcopi fuerunt. Poſtea autem Maternus in alpibus, vt dictum eſt, ſuſcitatus, præfuit in Colonia Epiſcopus, quæ Agrippina tunc temporum vocabatur.

Exemplum

ITEM 2. Dial. 11. dicitur, quod cum quidam monachi, beati Benedicti ædificarent parietem, apparuit ei in cella exiſtenti Diabolus, dicens quod ibat fratres viſitare: parietem quem ædificabant euertit, & vnum paruum monachum ſub pariete attriuit. Beatus autem benedictus corpus laceratum, & oſſa attrita, fecit in ſacculo colligi, & in cella ſua reponi; ad cuius orationem, & vocem dictas monachus reparatur, redintegratur, ſuſcitatur, & omnino priſtinæ valetudini reſtituitur. Quid mirum ergo, ſi verum eſt quod dicitur in Ioan. 5. *Venit hora quãdo hi qui in monumentis ſunt audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent:* cum ſic viuificentur mortui ad nutum ſeruorum? Poteſt etiam valere ad ſuadendam laicis reſurrectionem exemplum, quod legitur Ezech. 38. Vbi dicitur quod *facta ſuper eum manus Domini, duxit eum in campum magnum valde, qui erat plenus oſſibus mortuorum aridorum, quæ ad vocem Dei acceſſerunt ad iuncturas ſuas, & fuerunt in eis nerui, caro, & pelles, & ſpiritus, & ſteterunt ſuper pedes ſuos, exercitus magnus valde.* Quid mirum ſi de oſſibus aridis & puluere, reformat per ſemetipſum corpora, qui per ſeruos ſuos videtur feciſſe conſimilia, & magis contra naturam.

Exemplum

LEGITVR in vita beati Ioan. Euang. quod quodam Philoſopho demonſtrante mundi diuitias contemnendas, quidam iuuenes venditis patrimonijs ſuis, gemmas pretioſas emerunt, quos ad ſuaſionem dicti Philoſophi, in foro in oculis omnium, ad monſtrandum mundi contemptum, attriuerunt, & in puluerem redegerunt. Et cum beatus Ioan. adueniens, argueret huiuſmodi contemptum ob mundi gloriam factum, & diceret mundum propter Chriſtum contemnendum; ad eos conuertendos qui aduenerant, & ad petitionem eorum, gemmas redintegrauit de pulueribus, & fragmẽtis ſuis. Item poſt ſabulum in gemmas cõmutauit.

Exempla.

ITEM 1. Dial. 7. dicitur, quod cum quidam monachus lampades repararet, vna fracta eſt cadens ſuper pauimentum, & comminuta. Qui timens abbatis offenſam fragmenta collegit, & orando lampadem reparauit, & redintegrauit. *Item* Dial. 4. dicitur. Quod beatus benedictus capiſterium fractum quod nutrix ſua à vicinis ſuis mutuo acceperat, propter afflictionem eius oratione facta, redintegrauit. Quid ergo miraris, ſi per ſemetipſum redintegrabit corpora, vt habeant ipſi quorum fuerunt quod meruerunt in ipſis, quando ad eius nominis inuocationem, hoc ſerui eius fecerunt? Cuius vocatio & imperium, Lazarum, & adoleſcentem, & filiam Zayri ſuſcitauit. *Ad idem* pertinet quod dicit Greg. Dial. 14. De Herculano Pariſienſis Epiſcopo, quem Totilas Rex Gothorum fecit decapitari, & corrigiam de toto corpore abſcindi, quem cum vellent poſtea ciues in Eccleſia ſepelire honorificè, & remouere à loco vbi extra muros cum quodam puero ſepultum corpus eius erat, inuenerunt corpus pueri tabefactum, & vermibus, & putredine plenum; Corpus autem martyris recens, & integrum; ita vt coniungeretur caput corpori, ita vt nullum veſtigium vel cicatrix appareret ibi, vel capitis, vel corrigiæ ſublatæ.

Exempla.

ITEM in vita ſancti Germani Antiſ. dicitur, quod cum quidam porcarius ipſum recepiſſet cum ſocijs, quem Rex Britaniæ noluit recipere: cum non haberet quod poſſet ei dare & ſocijs ſuis; vnicum vitulum quem habebat, eis parauit. Cumque comeſtus fuiſſet, dixit beatus Germanus vxori, quod oſſa colligeret, & in pelle vituli poneret, & in præſepio coram matre apponeret. Quo facto vitulus ſurrexit, & fœnũ cũ matre comedebat. *Item* cũ apud Rauennã in domo Reginę comederet, aſinus qui eũ portare cõſueuerat, moritur. Cũ antẽ Regina palefridũ offerret, vt ſuper illum aſcenderet; quæſiuit ſi eſſet aſinus ſuus, qui dicunt ei eum mortuum, fecit ſe duci ad locum vbi aſinus iacebat mortuus. Cui dixit: Surge miſello, & ad hoſpitium redeamus; qui ſtatim ſe excutiens ſurrexit. *Item* in paſſione beati Chriſtophori legitur, quod vt crederent quibus ipſe prædicabat, futuram reſurrectionem & alios articulos, baculum ſuum aridum in terra fixit, & præcepit ei vt fronderet, & fructificaret; quod ſtatim fecit hoc. Iob 14. *Lignum habet ſpeciem, ſi præciſum fuerit rurſum vireſcit, & rami eius pullulant,* &c. *Item* in hiſtoria Caroli magni legitur, quod cum milites ſui fixiſſent in ſero haſtas aridas in terra præti, in mane cum oraſſet, qui ſuſcipere deberent martyrium in bello quod hoc ei Dominus indicaret; inuenerunt illi qui mortui ſunt in prælio haſtas ſuas fronduiſſe. Cùm eas amputaſſet, de eo quod infixum in terra radicauerat creuerũt maximæ arbores, in ſignum quod hi qui videbantur perimandi morte, ad hoc vireſcerẽt vt eſſent magni in Æternitate.

Vnuſquiſque reſurget idem numero qui erat prius.

CIRCA ſecundum ſciendum quod vnuſquiſque reſurget idem in numero qui fuit prius. Sicut ait Iob 19. *In nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum: quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius.* Cùm enim ad hoc fiat reſurrectio mortuorum, vt vnuſquiſque ſecundum opera ſua recipiat pœnam, vel præmium, oportet quod idem ipſe qui demeruit, puniatur, & qui bene egit, præmium conſequatur. Propter quod ait Saluator. Io. 6. *Venit hora in qua omnes qui in monumento ſunt, audient vocem filij Dei. & procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.* Ex hoc etiam ſequitur, quod reſurgentium corpora erunt eiuſdem naturæ, alioquin non eſſent eadem numero quæ fuerunt prius. Vnde Dominus ait Luc. 24. *Videte manus meas, & pedes meos, quiá ego ipſe ſum.* Et poſtea: *palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Sic enim ait Auguſtin. *In quemcunque puluerem cineremque reſoluatur, in quoſcunque halitus aurasque diffugiat, in quamcunque corporum ſubſtantiam, vel in ipſa elementa vertatur, in quorumcunque animalium vel etiam hominum cibum carnemque mutetur, illi animæ in puncto temporis eam reddet, quæ illam primitus vt homo viueret, animauit.* Reſurget autem non fantaſticè, ſed verè, quicquid eſt de veritate humanæ naturæ, & in eo reſurget vnumquodque in quo primitus habuit optimum ſuum eſſe. Vnde coſta Adæ detracta, de qua mulier formata fuit, nõ in Adam reſurget, ſed in Eua quia formata muliere, perfectior fuit homo quantum ad conſeruationem ſpeciei, quam ante. Eadem ratione manus hominis comeſta ab alio homine, reſurget in primo. Quia vero corpus humanum perfectiſſimũ eſt omnium corporum inferiorum, ideo caro bouis vel alterius animalis comeſta ab homine, & in carnem eius conuerſa, reſurget in comedente; non in ſua ſpecie quam prius habuerat, ſed in ſpecie carnis humanę.

Partes hominis comeſta ab alio homine reſurgent in primo.

Quiſque reſurget in ætate perfecta ac ſi eſſet 30. annorum, Deo materiã detrahente vel ſuppeditante etiam in damnatis.

CIRCA tertium ſciendũ, quod tunc ſecundũ Apoſt. omnes electi de cunctis orbis partibus occurrẽt Chriſto in virum perfectum, ideſt in virilem perfectionem, quaſi, ſcilicet in ſtatu triginta vel circiter annorũ, quaſi in ætate Chriſti, in qua ſcilicet Chriſtus habuit plenitudinem corporis, ſenſus, & roboris. Reſurget etiam vnuſquiſque *in menſura ætatis plenitudinis Chriſti*, quia vnuſquiſque ſui corporis menſuram recipiet, quam in ætate triginta annorum habuit; etiã ſi ſenex obijt, vel quam in illa ætate habiturus eſſet, ſi vſque ad eam perueniſſet. Sic autẽ modificabitur illa materia corporis, vt nihil ex ea pereat, nihilque ſuperfluat. Sed ſi quid alicui defuit, Deus ipſe ſupplebit, vt omnes reſurgant in integritate membrorum. Et ſi quid enormiter abundauerit in aliqua ſui parte, diuidetur per totum corpus, vt nihil indecens ſit in eis. Dam-

naturum autem corpora reparabuntur integra, abſque omni diminutione membrorum, & abſque defectu & corruptione, quam error naturæ, vel infirmitas introduxit. Vnde ait Apoſtolus 1. Cor. 15. *Mortui reſurgent incorrupti.* Quod quidem tam de malis debet intelligi quam de bonis. Vnde quantum ad integritatem naturæ, non erit differentia in corporibus bonorum vel malorum, licet in alijs benè ſit magna differentia, ſicut iam oſtendimus.

Omnes reſurgent immortales.

Circa quartum ſciendum quod omnes reſurgent immortales. Chriſtus enim mortem noſtram ſua morte deſtruxit, & omnes defectus qui in naturam humanam ex peccato peruenerant. Neceſſitas autem moriendi, eſt defectus in nobis prouenìens ex peccato. Vnde ſic reſurgent omnes à morte, vt non vlterius moriantur. Sicut ergo *Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur.* Rom. 6. ſic reſurgent omnes non iterum morituri, vnde Apoc. 20. *Mors vltra non erit.* Et Iſa. 25 *Præcipitabit Dominus mortem in ſempiternum.* Ex præmiſſis patet, quod poſt reſurrectionem non erit vſus ciborum, nec venereorum, quia vſus ciborum corruptibili vitæ deſeruit. Cibos enim aſſumimus, vel propter nutrimentum, vt vitemus corruptionem quæ poſſet accidere ex conſumptione humidi naturalis: vel propter augmentum; Omnes autem in debita quantitate reſurgent. Item nec vſus venereorum erit, quia commixtio maris & fœminæ ordinatur ad generationem, per quam ſpecies hominis conſeruetur, & perpetuetur in eſſe; quæ in indiuiduo conſeruari non poteſt: Reſurgentium autem vita immortalis erit, vt dictum eſt; ita quod in quolibet indiuiduo conſeruabitur in æternum. Ideo dicit Dominus Matth. 22. *In reſurrectione neque nubent neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei.* In corporibus tamen reſurgentium erunt membra ſingula, quæ nunc in ſtatu vitæ corruptibilis, nutritiuæ vel generatiuæ virtuti deſeruiunt; non propter actum nutriendi, vel generandi; ſed ad perfectionem & decorem naturæ, ſicut & diſtinctio ſexuum erit ibi, non ad mixtionem, ſed ad oſtendendum perfectionem, & integritatem naturæ. Vterque autem ſexus ad integritatem naturæ noſcitur pertinere.

Poſt reſurrectionem non erit vſus ciborum nec venereorum.

Non omnes reſurgent impaſſibiles ſed ſolum beati.

Circa quintum ſciendum, quod non omnes reſurgent impaſſibiles. quia licet omnes defectus in reſurrectione, ab omnibus comiter tam bonis, quam malis auferantur; remanebit tamen differentia inter bonos & malos, quantum ad ea quæ perſonaliter conueniunt vtriſque. Eſt autem de ratione humanæ naturæ, quod anima ſit forma corporis ipſum viuificans, & in eſſe conſeruans. Sed ex perſonalibus actibus meretur anima, vel ad diuinæ viſionis gloriam eleuari, vel ab ea per culpam excludi. Diſponentur igitur omnium corpora ſecundum condecentiam animæ, vt ſcilicet ipſa incorruptibilis exiſtens, corpori ſuo tribuat eſſe incorruptibile, compoſitione eius ex contrarijs non obſtante; eo quod materia corporis humani quantum ad hoc omnino ſubijcietur animæ, diuina virtute hoc faciente, vt cum corpore ſuo æternam etiam gloriam vel pœnam ſicut meruit ſortiatur. Sed ex actibus ſuis perſonalibus meretur vnuſquiſque, vt corpus ſuum proportionetur animæ in conditionibus gloriæ vel miſeriæ. Vnde corpora beatorum erunt clara, agilia, impaſſibilia, & ſubtilia. Corpora vero reproborum erunt tenebroſa, ponderoſa, paſſibilia, turpiſſima, & fœtida. Sed de his infrà diffuſius diſſeremus.

De futuro iudicio.

DISTINCTIO IIII.

Dicto de præcedentibus iudicium, videlicet de tribulatione quæ erit tempore Antichr. & de cõſummatione mũdi, & de duobus concomitantibus iudicium, videlicet de ignium conflagratione, & generali reſurrectione. Nunc dicendum eſt de finali iudicio, & meritorum retributione. Circa quod conſideranda ſunt duo. Primo de quibuſdam circunſtantijs ipſius mundi Secundo de ipſo iudicio. Circa primum conſideranda ſunt tria. Primo oſtendendum eſt futurum eſſe iudicium. Secundo de loco iudicij. Tertio de tempore vel hora.

Quod iudicium ſit futurum probatur ex ſcriptura.

Circa primum ſciendum, quod iudicium eſſe futurum probatur auctoritatibus, rationibus & exẽplis. Auctoritatibus quidem, ideſt multiplici teſtimonio veritatis infallibilis ſcripturarum quæ hoc clamant & aſſerunt, fere in omnibus ſacris libris, ſpiritualiter Iſa. 13. *Vlulate, quia prope eſt dies Domini*, &c. multa ibi; Res cuius aduentus multum in memoria habetur & timetur, licet ſit remota, videtur propinqua. Idem ibidem. *Ecce dies Domini venit*, &c. Et Ezech. 8. *Propè eſt dies occiſionis. Ecce venit & euigilauit aduerſum te*, Iob 19. *Fugite à facie gladij, quia vltor iniquitatis eſt*, gladius, ſc. diuinæ ſententiæ in iudicio futuro. Et poſt. *Et ſcitote eſſe iudicium.* Item teſtimonio omnium Apoſtolorum, qui dicunt iudicium futurum credendum, eſſe neceſſarium ad ſalutem, qui hunc vnum articulum in ſymbolo poſuerunt, dicentes *Chriſtum venturum iudicare viuos, & mortuos.* Docuerunt etiam hoc verbo & exemplo, ſe potius debere permittere occidi, quam hoc non fateri & credere. *Item* teſtimonio beatorum martyrum, quorum tot millia tranſierunt, qui permiſerunt ſe diuerſis tormentis occidi antequam hoc faterentur non futurum, & fidem hanc ſignis innumerabilibus probauerunt. Hoc idem aſſerunt & aſſeruerunt beati confeſſores, & eccleſiæ Doctores. Hoc etiam indubitanter, probatur per verbum ipſius iudicis, qui nec fallere vult, nec falli poteſt, qui ſe aſſerit vẽturum, & mundum iudicaturum. Vnde incredulis Iudæis ait. Matth. 26. *Videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli.* Matth. 25. *Cum venerit filius hominis, & omnes Angeli eius cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ*, &c. *Hoc etiam* aſſerunt ſancti, in quibus formam iudicij imaginabiliter præmonſtrauit Dauid in Pſalm. 49. Deus deorum dominus locutus eſt & vocauit terram. Et illud. *Ignis ante eum præcedet.* Et illud. *Aduocauit cælum deſurſum, & terram diſcernere populum ſuum.* Et illud. *Congregate illi ſanctos eius.* Et Dan. 7. *Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit*, &c. Et poſt. *Aſpiciebam & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & dedit ei antiquus dierum poteſtatem & regnum & honorem* &c. Io. Apoc. 20. *Vidi thronum magnum*, &c.

Item probatur ratione.

Præterea ſi ſuper hoc deeſſent auctoritates, aut teſtes, rationibus poſſit oſtendi. Omnis enim ratio benè diſpoſita dicit Deum eſſe primum bonum, & ſummum omnium ſummè ſapientem & iuſtum. De quo dicit Anſelmus. *Deus eſt quo melius excogitari non poteſt.* Si autem credis Deum creatorem aut gubernatorem mundi, non debes eum credere aut cæcum, vt ea quæ fiunt non videat; aut inſipientem, vt ſi videat non cognoſcat; aut malignum, vt malum quod videt ei placeat, punire non curet, aut negligat; aut impotentem, vt ſi velit non valeat, aut iniuſtum, vt nec bonis bona, nec malis mala tribuat, aut impium & non miſericordem, vt oppreſſiones & afflictiones bonorum quantum ad oppreſſores impunè tranſire faciat: aut infidelem, vt eis qui fideliter ei ſeruiunt, bonum non retribuat, ſed potius malum, cum in hac vita eos qui Deo ſeruiũt, aduerſa multa habere, & eos qui male agũt, multũ proſpera habere videam*. Si ergo

ſint à Deo relegata cæcitas, inſipientia, malignitas, ne- A
gligentia, impotentia, iniuſtitia, inimicitia, & infidelitas, cum ipſe optimus ſit, & fons omnium bonorum, & principiū: cum in præſenti non fiat ab eo ſemper bonorum & malorum retributio, neceſſe eſt vt fiat in futuro, à iuſto iudice & generali omnium, in iudicio generali. Licet enim vnuſquiſque iudicium ſuū particulare, vel perſonale recipiat in morte, quantum ad animæ pœnam vel gloriam, tamen nec animę reproborum totam pœnam ſibi debitam recipiunt, nec electi totam ſuam gloriam ſortiuntur. Quia animæ ſeparatæ ſecundum Aug. non habent perfectum naturæ ſuæ modum, propter naturalē inclinationem quam habent ad corpora ſua. Nam & corpora naturalem inclinationem habent ad animas, & eis appetunt reuniri, & animæ appetitu naturali inclinantur B
ad corpora ſua: intantum quod, ſicut ait Aug. *animæ bonorum aliquo modo retardantur, ne ex toto ferantur in contemplationem diuinæ maieſtatis.* Ideo tam bonorū quam malorum animæ, ſua corpora reſument, vt dictū eſt, vt cum corporibus ſuis in quibus meruerunt vel demeruerunt, condignam pœnam, vel præmium ſortiantur. Hæc autem condigna retributio fiet in extremo iudicio. Ideò dicitur Iob 19. *Scitote eſſe iudicium.* Licèt autem tota Trinitas iudicet, quia indiuiſa ſunt opera Trinitatis, tamen *pater omne iudicium dedit filio*, Sicut dicitur, Io. 5. *Ipſe enim conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum.* Actu. 4.

Chriſtus iudicabit in valle Ioſaphat in myſtica acceptione.

Circa ſecundum videlicet *de loco iudicij* ſciendum, quod vbi iudicatus, paſſus, & mortuus eſt Chriſtus, reſurrexit, & ad cœlos aſcendit, ibi ſuum iudiciū exer- C
cebit: ſicut ipſe dicit Ioel. 3. *Congregabo omnes gentes, & educam eas in valle Ioſaphat, & diſceptabo cum eis.* Et infrà *Conſurgant & aſcendant omnes gentes in vallē Ioſaphat, quia ibi ſedebo, vt iudicem omnes gentes.* Dicit autem ſe iudicaturum in valle Ioſaphat, nō quia præcisè ibi iudicet, cum vallis illa modica ſit, nec poſſet tam innumerabilem multitudinem hominum continere: ſed quia Ioſaphat interpretatur iudicium, & iudicandi, qui in infimis vixerunt, in infimis remanebunt. Ideò totus ille locus, in quo fiet congregatio vallis Ioſaphat, dicitur magis quam Ieruſalem vbi iudicatus eſt, vel mons Caluariæ vbi Crucifixus eſt, mortuus, & ſepultus, vel mons Oliueti, vnde legitur aſcendiſſe.

Chriſtus iudicabit in conſummatione ſeculi, quod tempus eſt nobis incognitum.

Circa tertium ſcilicet de tempore iudicij, ſciendum, quod tempus quando iudicabit Chriſtus erit in D
conſummatione ſæculi. Sicut enim paterfamilias in fine diei fecit vocari operarios, & reddi fecit eis mercedem laboris, Matth. 20. *Dixit paterfamilias, Voca operarios, & redde illis mercedem ſuam*: ita & in præſentis vitæ fine, ſoluet dominus vnicuique ſecundum opera ſua. Apoc. 3 *Ego dominus probans renes.* Et poſt. *Et do vnicuique ſecundum opera ſua.* Aliter tempus incertum eſt nobis ſecundum quod dicit dominus Matth. 23. *De die autem illa & hora,* ſcilicet certa & determinata, *nemo ſcit, neque Angeli cœlorum, niſi ſolus pater. Sicut enim in diebus* Noe, &c. Item Matth. 13. *De die autem illa nemo ſcit, neque Angeli, neque filius,* &c. Scit ſiquidem filius quicquid ſcit pater, ſed neſcit nobis. Item ſolus pater dicitur ſcire, quia dies illa manifeſtabitur per potentiam nobis, in conſummatione rerum, & deſtru- E
ctione, & in ſignis, & in eis quæ fient in die illa maximè manifeſtabitur potentia, quæ attribuitur patri.

Qua hora diei aut noctis fiat iudicium eſt incertum.

Qvidam autem credunt horam iudicij eſſe in media nocte, pro eo, quod dicitur. Matth. 25. *Media autem nocte clamor factus eſt.* &c. Item Exod. 12. *Factum eſt autem noctis medio, percuſſit Dominus omne primogenitum Ægypti.* Alijs autem videtur quod in mane. Pſal. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.* Exo. 14. *In vigilia matutina reſpexit Dominus ſuper caſtra Ægyptiorū*: quia illa hora ſubmerſit Ægyptios, & liberauit Hebræos. Aug. dicit hoc non dictum, pro qualitate, vel hora temporis, ſed quia tunc veniet cum non ſperabitur. Ideo media nocte venire dicitur. 1. Theſ. 5. *Dies Domini ſicut fur, ita in nocte veniet.* Luc. 12. *Si ſciret pater familias, qua hora fur veniret, &c. & vos eſtote parati quia qua hora non putatis filius hominis veniet.* Item de mane, quia tunc patebunt cogitationes ſingulorum Iſa. 21. *Venit mane & nox, ſi quæritis quærite*, mane dum tempus eſt, *conuertimini, & venite.* Nox dicitur, quod erit malorum excæcatio, Soph. primo. *Ambulabunt homines vt cæci, quia Domino peccauerunt.* Item mane propter bonorum illuminationem, vel propter occultorum manifeſtationem, Soph. 3. *Mane dabit iudicium ſuum in luce, & non abſcondetur,* &c. Poſt. *Diluculo conſurgentes,* &c. Erit enim iudicium generale omnium, & pro omnibus Ioel. 3. *Congregabo omnes gentes,* &c. Poſt. *Sedebo vt iudicem omnes gentes,* &c. Matth. 25. *Congregabuntur ante eum omnes gentes.* Item de omnibus erit iudicium. Eccleſiaſtic. 11. in fine, *Scito, quod pro omnibus adducet te Deus ad iudicium.* Et 12. in fine. *Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, ſiue bonum ſit, ſiue malum.*

De terrore iudicij.

DISTINCTIO V.

Quatuor ſūt quæ extremū iudiciū terribile reddūt.

His quaſi quibuſdam circunſtantijs ipſius iudicij prælibatis, nunc iam ad ipſius formam mentis oculos conuertamus, & quam tremendum, & horrendum ſit ſubtiliter intuenti & cogitanti profundius videamus. Conſideranda ſunt autem quatuor, quæ C
ipſum terribile nimis efficiunt, quorum etiam ſingula rationem terroris includunt. Primum eſt peremptoria citatio. Secundum eſt cauſæ diſcuſſio. Tertium eſt ſententiæ prolatio. Quartum eſt prolatæ executio.

1. Peremptoria citatio, quæ fiet voce mirabili & terribili, cū tuba.

Primvm igitur eſt peremptoria citatio. Circa quod conſideranda ſunt quatuor. Primo modus vocationis. Secundo cauſa citationis. Tertio compellentis ſublimitas. Quarto comparendi neceſſitas. Primo igitur circa modum vocationis, ſciendum eſt, quod illa voce terribili, & tuba mirabili perſtrepente, qua cœlum & terra concutietur, & omnis creatura commouebitur, omnes homines ad iudicium vocabuntur, & ad tribunal æterni Iudicis citabuntur. Hæc autem citatio vocatur iuſſus Dei, D
vox Archangeli, tuba Dei, tempeſtas, turbo, tonitruum, fulgur, coruſcatio, quæ omnia terrorem incutiunt, & ipſam citationem terribilem fore dicunt. De tribus primis dicit Apoſtolus 1. Theſſ. 4. *Ipſe Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo.* Hæc vox erit aliquod euidens, & clarum ſignum, quod dabitur ad mortuos ſuſcitandum, vt omnes reſurgant, & ad iudicium conuocentur. Hæc vox dicitur iuſſus Dei, quia eius virtute ſuſcitabuntur mortui, quaſi iuſſu Diuino. Pſalm. 28. *Vox Domini in virtute.* Dicitur etiam vox Archangeli, quia annuente Dei filio, per Angeli miniſterium hoc negotium adimplebitur. Sic enim dicitur Matth. 24. *Mittet Angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabit electos à quatuor plagis terræ.* Tuba vero dicitur, quia E
tanquam ſignum triumphi, victores ad præmium, & ad cōuiuium epularum inuitabit, iuſtos autem exterrendo turbabit. Hæc autem vox ab omnibus tam electis quam reprobis audietur, & ad conſpectum iudicis, cuius vox erit, ab omnibus occurretur. Item hæc citatio vocatur tempeſtas. Pſal. 49. *In circuitu eius tempeſtas valida; aduocauit cœlum deſurſum, & terram,* &c. Item quod vocetur tempeſtas & turbo, dicitur Naum. 1. *Dominus in tempeſtate & turbine viæ eius.* Item vocatur tonitruum, Pſ. 76. *Vox tonitrui tui in rota.* Iob 26 *Quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri.* Item vocatur fulgur Pſalm. 76. *Illuxerunt fulgurationes tuæ orbi terræ, commota eſt, & contremuit terra* Marci. 24. *Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vſque in occidentem, ſic erit aduentus filij hominis.* Hæc bene

Quatuor cōſideranda circa citationē, ſcilicet modus, cauſa, &c.

figurata fuerunt. Exo. 19. Sicut enim in datione legis A cœperunt audiri tonitrua, micare fulgura, &c. ſic in conſummatione ſæculi, Dominus ad iudiciũ deſcenſurus, vbi de obſeruantia & tranſgreſſione legis exiget rationem, fulgura & tonitrua præmittentur. Aduerte quod tempeſtas facit commotionem in mari, turbo in terra, fulgura & tonitrua in cœlo; ad deſignãdum quod omnis creatura cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, in illa citatione commouebitur. De magnitudine vocis huiuſmodi ait Pſalm. 67. *Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis.* Chriſo. *Verè magna eſt vox illa cui omnia obediunt elementa, quæ petras, ſcindit inferos aperit, monumenta frangit, vincula mortis diſſoluit, tumulos aperit, & vniuerſos mortuos reſurgere facit, & ad iudicium venire compellit.* Idem: *Ecce de cœlo tuba canet: Ecce de cœlo tum nubibus bellaturus, orbem Imperator ſummus ar-* B *matus egreditur: Ecce gladius bis acutus ex regis ore procedens, obuia quæque demetit.*

Quindecim conditiones ſunt diei iudicij ſit timendus ex Sophonia propheta.

RVRSVS quam terribilis ſit huius peremptoriæ citationis dies deſcribit Dominus per prophetam Sopho. 1. *Iuxta eſt dies Domini*, &c. Qui ponit 15. conditiones, quare timeri debeat, & horreri. *Primum* eſt diei propinquitas, cum dicit: *Iuxta eſt*, ad minus particularis dies iudicij, ſcilicet mortis Eze. 7. *Afflictio vna afflictio ecce venit.* Item. *venit finis iſte, & immittam furorem meum in te, & iudicabo te iuxta vias tuas, & ponam contra te omnes abominationes tuas, & non parcet oculus meus.* Itẽ generaliter prope eſt, quia breue eſt omne tempus quod tranſit æternitati comparatum. Vnde Ezech. 7. *Venit finis, finis venit, euigilabit aduerſum te. Ecce venit. Venit contritio ſuper te, qui habitas in terra:* C *venit tempus, prope eſt dies occiſionis, & non gloriæ montium. Nunc de propinquo effundam iram meam, & complebo furorem meum, & iudicabo te, iuxta vias*, &c. Complebitur autem furor in duplici damnatione, ſcilicet corporis & animæ. *Secundum* quod aggrauat timorem iudicij eſt diei magnitudo, quod notatur cùm dicitur; *dies magnus*. Magnus quidem eſt magnitudine iudicantium, & multitudine eorum. Item multitudine iudicandorum Item multitudine eorum de quibus fiet iudicium, quia de omnibus. Item magnitudine eorum qui adiudicabuntur, quia alijs regnum æternum adiudicabitur, alijs autem mors æterna. Item quia omnes dies præſentium cauſarum conflabuntur in vnam. Erit enim illa dies citationis omnium peremptoria, in qua nullus pro ſe mittere poterit reſponſalem. D Item erit dies reſponſionis, omnis productionis teſtiũ, examinationis teſtimoniorum, exceptionis, vel replicationis, & pronunciationis teſtimoniorum ſententiæ diffinitionis, eiuſdẽ executionis, quæ omnia fient in die illa. *Tertio* aggrauat diei velocitas; quia ita ſubito, & ex improuiſo fiet, quod nullus improuiſus ſibi poterit prouidere. Ideò dicitur *Iuxta, & velox nimis.* Iſa. 29. *Eritque repente, confeſtim viſitabitur à Domino exercituum*, &c. *Quartò* aggrauat, diei illius amaritudo, vnde ſequitur, *vox diei amara.* Ad huius comparationem videbitur peccatoribus mors eſſe dulcis, & ſepultura inferni deſiderabilis. Amara erit vox citationis, cum dicetur: *Surgite mortui, venite ad iudicium* Amarior vox diſceptationis, cũ dicet Dominus: *Eſuriui.* &c. Matt. 25. Amariſſima vox diffinitionis. Ibidem. E *Diſcedite maledicti.*

Exemplum.

CVM quidam magiſter diu diſputaſſet, & omnes cauerent ſibi, & timerent concludi: *Quid timetis ab homine concludi, qui non cauetis à Deo concludi; nulla autem concluſio adeo timetur à me, ſicut concludi à ſummo magiſtro. Multum timeo ad hanc quæſtionem reſpondere: Amice quomodo huc intraſti.* Matth. 22. *Item multum iſtam. In lege quid ſcriptum eſt, quomodo legis. Duplicitatemque iſtius propoſitionis Eſuriui, &c. Sed ſuper omnia timeo illationem iſtius concluſionis. Ite ergo maledicti*, &c. Bernad. *Proponet Dominus mandatorum propoſitiones, aſſumet tranſgreſſiones, concludetque damnationes, dicens. Ite maledicti; clauſa eſt ianua: neſcio vos.* Si beatus Iob, talis & tantus hanc reſponſionem timebat, cui nullus in merito ſimilis erat in terra; qui ſic clamabat, *quid faciam cum venerit ad iudicandum Deus*, & conquæſierit, quid reſpondebo illi, vt dicitur 21. Quid nos merito vacui reſpondebimus?

QVINTO aggrauat Sanctorum & Angelorum apparens turbatio. Vnde dicitur Sopho. 1. *tribulabitur ibi fortis*, id eſt ſanctus, vel angelus, in apparentia. Luc. 21. *Virtutes cœli mouebuntur.* Iſa 33. *Videntes foris clamabunt, angeli pacis amare flebunt*, Iob, 26. *Columnæ cœli contremiſcunt, & pauent ad nutum eius. Ideo quid facit virgula deſerti, vbi timore concutitur cedrus paradiſi?* *Sexto* aggrauat iudicis ſuperuentio. Vnde dicitur. *Dies iræ*, quia declarabit iram Dei. Pſal. 75. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? ex tunc ira tua. *Septimo* aggrauat quod dicitur *dies tribulationis: In viſione ſignorum, & miſeria corporum.* Auguſt. *In afflictione cordium poterunt dicere cum Suſanna, Anguſtiæ ſunt mihi vndique.* Quomodo erunt Anguſtiæ, dicit Bern. *Vndique via anguſta ſunt inferius erunt putei infernales reprobis: ſuperius erit Iudex iratus*: &c. *Octauo* bonorum vacuitas & meritorum, & ablatio temporis merendi. Vndè dicitur, *dies calamitatis* à calamo vacuo intra. Ideò vniuerſitas malorum comparatur quinque fatuis virginibus, quæ vaſis & lampadibus vacuis ad nuptias venerunt. Chriſoſt. *Ibi non erit reſiſtendi virtus, nec pœnitentiæ locus, nec defenſionis tempus, nec fugiendi facultas, nec latendi poſſibilitas, nec apparendi ſecuritas, nec ſatisfactionis vtilitas; & ex anguſtia omnium nihil remanet ibi niſi luctus, quia nec proderunt diuitiæ diuitibus, nec parentes parentibus, nec Angeli pro hominibus intercedent*, Apocal. 10. *Tempus non erit ampliùs*, ſcilicet merendi, Matth. 25. *Clauſa eſt ianua*, quia miſericordia eſt ſublata. Erunt enim vacui à merito, vt calamus vacuus eſt. *Nono* corporis miſeria, ſiue infelicitas, de qua infra de inferno. Vnde dicitur dies miſeriæ.

DECIMO tenebroſitas. Vnde dicitur *dies tenebrarum* quantum ad peccatorum tenebroſorum manifeſtationem. 1. Cor. 3. *Vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit, dies Domini declarabit: quia in igne reuelabitur vniuſcuiuſque opus* Et quarto eiuſdem. *Veniet Dominus, & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Vndecimo* diei obſcuritas. Vnde dicitur dies caliginis ex auxilij & conſilij deſtitutione, quia vt dicit Chryſoſt. *nec Angeli pro hominibus intercedent.* Iſa. 8. De damnato in iudicio dicitur: *Suſpiciet ſurſum*, ad ſanctorum auxilium ſcilicet & conſilium, *& ad terram intuebitur*, ad conſilium & auxilium terrenum, *& ecce tenebræ, & diſſolutio*, &c. Item Iſa. 10. *Quid facietis in die viſitationis & calamitatis de longe venientis, ad cuius confugietis auxilium?* quaſi diceret quis ſanctus iuuabit vos. *Duodecimo* dicitur *dies nebulæ* propter gloriæ Dei & ſanctorum occultationem. Dies nebuloſus occultat ſolem, lunam, & ſydera. Sic occultabitur malis gloria Dei, Eccleſiæ & ſanctorum Auguſt. ſuper illud Sap. 14. *Similiter autem ſunt Deo odio impius, & impietas eius*, dicit: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei.* Et Eze. 32. *Nigreſcere faciam ſtellas cœli, gloriam ſanctorum occultabo*; quia videbuntur tenebroſi & obſcuri peccatoribus, quaſi irati eis: ſolem, id eſt Chriſtum, nube, ſcilicet obſcuritatis tegam; & luna, ſcilicet beata Virgo vel eccleſia *non dabit ſplendorem ſuum. Tredecimo* dicitur *dies turbinis* in malorum à bonis ſeparatione. Matth. 12. *Cuius ventilabrum in manu ſua*, diſcretio ſcilicet diſcernendi malos à bonis eſt in poteſtate ſua, *permũdabit aream, triticum cõgregabit in horrea ſua, paleas autem comburet igni inextinguibili.* Hiere. 25. *Turbo magnus egrediebatur à ſummitate terræ*, ergò &c. *Quartodecimo* dicitur *dies tubæ* quantum ad mortuorum reſuſcitationem, congregationem, ſententiæ prolationem, impugnationem, & ad ſuſpendium ſeductionem. Zach. 9. *Dominus in tuba canet, exibit vt fulgur gladius eius*, ſcilicet de ira eius ſententia dira filios exhæredando, & à ſe ſeparando, & à ſuis Matth. 25. *Diſcedite maledicti.* &c. Item in infernum mittendo. Vnde ſequitur: *In ignem æternum.* Item eos non retrahendo. Vnde, clauſa eſt ianua, neſcio vos. *Quindecimo* in malorum deductione in infernum,

uum, Iſa. 30. *In cytharis, tympanis, & præcipuis bellis impugnabunt eos.* Bernard. in libro meditationum. *Quiſputas tunc memor erit, quantus luctus, quæ triſtitia, cum ſeparabuntur impij à conſortio iuſtorum, & à viſione Dei, & traditi in poteſtate dæmonum, ibunt cum ipſis in ignem æternum. Ibique erunt ſine fine in luctu & gemitu, procul exulati à beata patria paradiſi, & cruciabuntur in gehenna, nunquam lucem habituri, iuxta qualitatem culpæ pœnam ſuſtinentes.*

Cauſa citationis maxima, ſcilicet ad reſpondendum & recipiendum pro cunctis quæ geſſimus

CIRCA ſecundum ſcilicet *de cauſa citationis*, Sciendum quod pro cauſa maxima, qua maior eſſe non poteſt. Videlicet ad reſpondendum de cunctis quæ geſſimus, quæ commiſimus, quæ recepimus, & huiuſmodi. Ad recipiendum pro meritis vitam, beatitudinem, gloriam, & honorem, imò poſſeſſionem regni cœleſtis, & hæreditatis æternæ, imò quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quod præparauit Deus his qui diligunt eum. Vel pro demeritis ab omnibus excludi, à conſortio ſanctorum omnium & Angelorum; ſed quod eſt infinities grauius, à Deo perpetuo ſeparari. Inſuper æternis cruciatibus, cum horrendis Dæmonibus mancipari. Statim autẽ vt audierint miſeri tubã illã tam horribiliter perſtrepentem, occurret eis repente, & ante mentis oculos reuoluetur omnium ſuorum congeries peccatorum, omni tormento amarior. Inde namque remorſus conſcientiæ, omni ſerpente mordacior. Inde gehennæ timor inconſolabilis. Inde dolor irremediabilis. Inde deſperationis horror inæſtimabilis. Inde confuſionis pudor intolerabilis. Tunc enim virtute diuina C fiet, vt vniuicuique omnia opera ſua mala vel bona ad memoriam reuocentur, ac mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt hominem vel accuſet conſcientia vel excuſet; eaque teſte, vel damnetur æternaliter, vel ſaluetur. De hac tuba, & citatione ait Hier. ad Heliodorum: *Profectò veniet illa dies quando corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale immortalitatem; tunc ad vocem tubæ pauebit terra cum populis, tunc lugubrè mundus immugiet: tribus ad tribum ferient pectora. Tunc potentiſſimi quondam reges nudo latere palpitabunt. Siue comedam, ſiue bibam, ſiue aliquid aliud faciam, ſemper videtur mihi vox illa ſonare in auribus meis: Surgite mortui, & venite ad iudicium.*

Exemplum

BENE habebat ad aures vocem iſtam rex ille, de quo dicit Io. Damaſc in Barlaam. Dicit enim Barlaam D ad Ioſaphat, quod rex quidam erat, qui ſedens in curru aureo, obuiam habuit duos pauperes heremitas in ſordido habitu, & macie, & ſolis ardore deformes, deſiliens de curru aureo amplexans eos oſculatur, &c. Cùm autem venirent magni Principes, nullam reuerentiam videbatur eis exhibere. vnde multum ſunt indignati contra eum. Quod ſciens quidam frater eius, ad eum veniens dixit ei, quod de hoc quod fecerat omnes Barones offenderat. Erat autem talis conſuetudo regis, quod quando aliquẽ morti adiudicabat, tibicines ad portã eius mittebat, & ſic eũ capi faciebat, & condemnari; quos miſit ad portam fratris ſui, capitur, ligatur, coram rege, & Baronibus adducitur, de præcepto regis nudatur, ligatur, & applicatis gladijs ex omni parte, mortem ſuam expectabat lugens. Cum autem Rex præciperet vt cantarent ioculatores coram eo, in omni genere muſicorum: & hoc facto nihilominus fleret, & rex cauſam fletus quæreret; reſpondit, quomodo poſſum ego gaudere, imò non flere, cum tubæ tuæ mortem minentur: gladios mortiferos video vndique me circumſtantes, & te offendi; cauſam offenſæ ignoro, propter quam huic morti me adiudicas. Tunc rex fecit eum liberari dicens; ſi tu tantum times iudicem terrenum, quantum ego debeo timere cœleſtem, ſi tu tubas meas times, quantum debeo timere tubam, quæ mihi mortem comminatur, non temporalem, ſed æternam; cuius gladij, ſententiæ ſcilicet damnationum, vndique me circundant, ſecundum exigentiam peccatorum meorum. Vbi autem Barones & Principes terreni, nihil

A mihi prodeerunt aut prodeſſe poterunt, illi beati pauperes quos vidiſti, defenſores & aduocati mei in curia ſummi iudicis erunt.

Sublimitas iudicis citãtis maxima propter quatuor.

CIRCA tertium, ſcilicet *de ſublimitate citantis in iudicis maieſtate*: Sciendum, quod ille eſt iudex ſummus, cuius potentia inſuperabilis, cuius ſcientia indeceptibilis, cuius æquitas implacabilis, cuius ſententia inflexibilis. Huius inquam iudicis potentia eſt inſuperabilis. Deuter. 10. *Dominus Deus noſter, ipſe eſt Deus Deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus, & potens, & terribilis, & qui perſonam non accipit, nec munera, facit iudicium, & iuſtitiam,* &c. Io. in Apo. Poſtquam deſcripſit conditiones eius aduenientis 19. ca, dicens: *Vidi Cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum vocabatur fidelis, & verax, & in iuſtitia iudicat,* &c.

Propter potentiam inſuperabilem.

B Subiungit: *habens in veſtimento, & in fœmore eius ſcriptum. Rex regum, Dominus dominantium.* Iob. 9. *Si fortitudo quæritur robuſtiſsimus eſt,* &c. Dan. 7. *Dedit antiquus dierum filio hominis venienti in nubibus cœli poteſtatem, & honorem, & regnum; & omnes populus tribus & linguæ ſeruient ei: poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Horruit ſpiritus meus, & ego Daniel ad hanc viſionem territus ſum.* Hic filius hominis, eſt lapis paruus exciſus de monte virgineæ ſublimitatis, ſine manibus humanæ cooperationis, qui creuit in mõtem maximum, cuius poteſtatis magnitudo replet vniuerſam terram, quæ comminuit ſtatuam, cuius caput aureum, pectus & brachia argentea, venter & fœmora ærea, tibiæ ferreæ, pars autem quædam pedum eſt fictilis, quædam ferrea: quia eius poteſtas conſumet, & comminuet omnia regna mundi. Coram illo domino reges quondam potentiſſimi nudo latere palpitabunt, vt dicit Hiero. ad Helyodorum.

Propter ſcientiam infallibilem.

SECVNDO timendus eſt iudex iſte, quia eius ſcientia infallibilis: quia nec fallit, nec falli poteſt: quia ſcit omnia index iſte: quia coram eo argutiæ nihil proderunt Ariſtotelis, vt dicit Hiero. Iob 42. *Scio quia omnia potes, & quod nulla te latet cogitatio.* Ideo Ioan. in Apoc. deſcribens eum aduenientem in iudicium, Apoc. 1. Et 19. *Oculi eius tanquam flamma ignis.* Ideo Eccleſiaſticus arguit adulterium, Eccl. 23. dicens. *Quis videt me, tenebræ circundant me, parietes cooperiunt me, & nemo circumſpicit me, quem vereor; & non intelliget, quoniam omnia videt oculus Domini?* Et poſt. *Oculi Domini multo plus lucidiores ſuper ſolem, circumſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi & hominum corda.* Hebr. 4. *Non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu Dei, omnia autem nuda ſunt, & aperta coram oculis Dei.*

Exemplum.

QVIDAM ſcholaris cum amaſſet quandam antequam iuiſſet ad ſcholas, rediens de eis, cum illa ſollicitaret eum, veni mecum ait: & duxit illam in medio foro, & dixit ei; hic para te, vt agam quod vis. Illa dixit, non hîc vbi viderent nos homines, ſed in domo: reſpondit, ſi tu non vis hîc propter homines, nec ego in domo propter Deum, & cœleſtem curiam, quæ me videret. *Item* ad illud pertinet exemplũ, de Thayſi meretrice, & Paphnutio, infrà de ſpeciebus timoris.

Propter irã implacabilẽ.

TERTIO timendus eſt iudex, quia tunc ira eius erit implacabilis Prouerb. 6. *Qui adulter eſt, propter cordis* E *inopiam perdet animam ſuam,* &c. Et poſt. *Quoniam zelus & furor viri non parcet, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.* Item 27. *Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor, & impetum concitati* ſpiritus ſcilicet Dei ſui, *ferre quis poterit,* quia eius ira erit importabilis, Iob 9. *Deus cuius iræ reſiſtere, nemo poteſt* Item Iſa. 13. indicatur. Videbitur armatus ira, & furore, ita quod opificium ſuum velit deſtruere, & in ignem proijcere. Sap. 5. *Accipiet armaturas zelus eius,* &c. Et poſt. *Acuet duram iram in lanceam,* &c. Item Iſa. 30. *Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor eius, grauis ad portandum,* &c. Comparant eum ſcripturæ Leoni furenti, & rugienti. Prouerb. 19. *Sicut fremitus Leonis, ita ira regis;* qui facit omnes feras timere, & tremere. Oſeæ. 9. *Quaſi Leo rugiet, & formi-*

clabunt filij maris, huius ſæculi, *& aduolabunt ad iudicium. Volabunt quaſi aues ex Ægypto* in infernum, ſcilicet animæ damnatorum, *& quaſi columbæ ſeductæ de terra Aſſyriorum.* Item Oſeæ 13. *Ero eis quaſi leæna, & ſicut Pardus in via Aſſyriorum: occurram eis quaſi vrſa raptis catulis; & diſrumpam interiora iecoris eorum, & conſumam eos ibi quaſi Leo*, &c. Pſalm. 89. *Quis nouit poteſtatem iræ tuæ*, &c. Ita grauis erit ad videndum reprobis ira eius, quod potius vellent ferre montes, quam eum videre; & eſſe ſepulti in inferno potius. Iob 13. *Quis mihi det, vt in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus*, &c. Apoc. 6. *Reges terræ, & Principes, & Tribuni, & iudices, & diuites, & fortes, & omnis ſeruus, & liber, abſcondent ſe in ſpeluncis, & in petris montium, & dicent montibus & petris, cadite ſuper nos, & collibus, abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, ab ira agni: quoniam dies magnus iræ ipſorum, & quis poterit ſtare?* Mal. 3. *Quis ſtabit ad videndum eum*, &c. Matth. 24 *Sicut fulgur exit ab Oriente*, &c.

Propter iudicis inflexibilitatem.

QVARTVM eſt iudicis inflexibilitas. Prouerb. 6. *Zelus, & furor*, &c. Non enim flectetur prece, vel pretio, timore, amore, vel odio, Pſalm. 7. *Deus iuſtus Iudex fortis*, &c. Quod iuſtitia eius ſit inflexibilis, Numeri 23. *Non eſt Deus vt homo, vt mentiatur, aut vt filius hominis, vt mutetur*, Chryſoſt. *Non proderunt ibi diuitiæ diuitibus, nec parentes parentibus, nec Angeli pro hominibus intercedent. Imo lætabitur iuſtus cum viderit vindictam.* Luc. 16. *Eſt inter nos & vos chaos magnum.* Glo. ibi *Iuſtorum animæ iam tunc auctoris ſui iuſtitiæ coniunctæ, tanta rectitudine conſtringuntur, vt nulla compaſſione ad reprobos moueantur.*

Chriſtū iudicem videbunt omnes quoad formam humanitatis, ſed quoad formam diuinitatis non niſi boni.

VENIENS autem iſte iudex tantus, & talis, apparebit omnibus tam bonis quam malis. Vnde Apoc. 1. *Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Sed formam diuinitatis ſoli boni videbunt, & videre poterunt. Mali vero non poterunt, nec digni erunt. Vnde Iſa. 26. *Tollatur impius ne videat gloriam Domini.* Formam vero humanitatis glorioſæ omnes videbunt, boni, ad gloriam, gaudium, & honorem; Mali vero ad ſupplicium, & dolorem. Nam blandus, iucundus, & delectabilis iuſtis; durus, & ſeuerus, & terribilis reprobis apparebit; ſingulis ſcilicet ſecundum exigentiam meritorum. In ipſa igitur forma qua iniuſtè iudicatus eſt, iuſtè iudicabit; ſecundum illud Iob 36. *Cauſa tua quaſi impij iudicata eſt, iudicium cauſamq; recipiens.* Sed iudicatus eſt in humilitate, & infirmitate. Iudicabit autem in poteſtate magna, & maieſtate. Sicut dicitur Luc. 15. Et Matth. 21.

Chriſtus iudicaturus ſedebit in aere vbi electi occurrent ipſi, reprobis in terra manentibus.

ATTENDENDVM eſt autem, quod in ipſa hora deſcenſus Chriſti ad iudicium, fiet illa vox Archangeli, ideſt Principis Angelorum, ſcilicet ipſius Chriſti, & illa tuba terribilis reſonabit, cuius virtute fiet reſurrectio mortuorū, & cuius clangore omnes ad iudicium vocabuntur. Tunc igitur electis occurrentibus iudici in aëra, ſubleuatis cum gaudio ineffabili; & reprobis in terra remanentibus, in valle Ioſaphat, ideſt iudicij, congregatis, ſedebit Chriſtus in aëre, nube ſibi miniſterium exhibente, ſicut in eius aſcenſione legimus factum eſſe. Actu 1. *Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in Cœlum.* Deſcendens autem adducet ſecum totum Cœleſtis regni collegium, ſtipatus agminibus beatorum, tam Sanctorum, quàm etiam Angelorum. Vnde Iudæ 2. *Ecce veniet Dominus in ſanctis millibus ſuis, facere iudicium contra omnes impios*, &c.

Non ſolum Chriſtus ſed etiam omnes viri perfecti iudicabunt.

SCIENDVM quoque quod non ſolus Chriſtus iudicabit, ſed etiam omnes perfecti Apoſtoli, ideſt Apoſtolici viri. Sicut ipſe promiſit Matth. 19. *In regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede Maieſtatis ſuæ ſedebitis, & vos ſuper ſedes, iudicantes xij Tribus Iſraël.* Et licet iſtud ſolis Apoſtolis videatur eſſe promiſſum, tamen intelligendum eſt de omnibus perfectis; alioquin Paulus ibi non ſederet. Dicit autem ipſe 1. Corin 6. *Neſcitis, quia ſancti de hoc mundo iudicabunt.* Et Sap. 5. *Iudicabunt ſancti nationes.* Vnde quia duodenarius eſt numerus abundans, intelligitur per duodecim ſedes, perfectio tribunalis, ideſt vniuerſitas perfectorum iudicantium; per duodecim tribus, vniuerſitas iudicandorum.

Aſſiſtentia Beatorum erit impijs terribilis multis de cauſis.

O quam terribilis erit impijs aſſeſſorum aſſiſtentia beatorum. *Primò* quidem propter multitudinem Dan. 7. *millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei*, & in Can. Iudæ. *Ecce venit Dominus cum ſanctis ſuis facere iudicium contra omnes, & arguere impios de omnibus operibus impietatis eorum.* &c. *Secundò* propter celſitudinem dignitatis. Prouerb. 31. *Nobilis in portis vir eius*, ideſt Eccleſiæ, *quando ſederit cum ſenatoribus terræ.* Sap. 3. *Iudicabunt ſancti nationes* Iſa. 3. *Deus ad iudicium veniet cum ſenioribus populi ſui.* Et nota, ſi tam ſancti, tam chari amici Dei, tam innocentes & virgines, ſcilicet Ioan. Euangeliſta, & Daniel, viſo vnico Angelo, tanquam mortui ceciderunt: ſicut de Ioan. dicitur Apoc. 1. Et Dan. eiuſdem 10. Cùm tamen illi Angeli mitterentur ad eorum cōſolationem, quid facturi ſunt in iudicio peccatores, videntes tot ſanctos & Angelos miſſos ad eorum confuſionem, & condemnationem? *Tertiò* propter magnitudinem poteſtatis, Apoc. 19. *Exercitus qui ſunt in Cœlo ſequebantur eum*, &c. Pſalm. 149. *Gladij ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus* &c. Ioe. 2. *Multa ſunt caſtra eius, & fortia, & facientia verbum eius. Quartò* propter grauedinem feritatis, nam ſancti tunc impiis implacabiliter erunt duri, & incompatienter irati: Tum quia eorum dominum offenderunt. Vnde Chriſoſt. *Si rex terrenus proceſſurus contra aliquem, expeditionem mandat in populo, dignitates omnes, exercitus omnes excitantur, tota ciuitas feruet; quanto magis rege cæleſti exurgente iudicare viuos & mortuos, Angelicæ virtutes commouentur, terribiles nimiſtri, terribiliorem dominum præcedentes; ante ipſum pro candelabris fulgura viua procedunt, & pro tubis horrenda tonitrua.* Tum etiam, quia ipſos multipliciter contempſerunt, eorum mores, & vitam deridendo, feſta, & vota violando, vel temporaliter opprimendo, vel corporaliter affligendo. Tunc *ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerunt labores eorum*: videntes turbabuntur timore horribili, &c. Sap. 5. *Vbi nota* in reprobis pudorem, timorem, dolorem, & ſtuporem. Pudorem confuſionis, quando *ſtabunt iuſti in magna conſtantia*, &c. Erubeſcent, & confundentur impij: quia eos anguſtiauerunt, &c. *Secundò* timorem damnationis; vnde dicitur: *Videntes turbabuntur timore horribili*: vel timore inuidentiæ turbabuntur, quia de gloria ſanctorum dolebunt ex inuidia, & tabeſcent, ſecundum illud Pſalm. 111. *Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet, & tabeſcet. Tertiò* dolorem pœnitentiæ habebunt impij, ſed tarde, & inutiliter. Vnde dicitur ibi: *Pœnitentiam agentes, et præ anguſtia ſpiritus gementes.* Hęc eſt pænitētia latronis violenter extorta, & idcirco minimè fructuoſa. *Quartò* ſtuporem admirationis, dicentes: *Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum* &c. nota benè quod ſequitur.

Quatuor erunt ordines hominum in iudicio, & etiam iudicium quadruplex,

ET nota ſecundum Grego. Quatuor erunt ordines in iudicio, ſcilicet duo electorum, & duo reproborum. Electorum namque quidam iudicabunt, & regnabunt non autem iudicabuntur, vt perfecti, quidam autem iudicabuntur, & regnabunt, vt mediocriter boni. Reproborum autem quidam iudicabuntur, & peribunt, vt mali Catholici. Quidam vero non iudicabūtur, & peribunt, vt increduli, quorum damnatio adeò nota erit, quod non fiet diſcuſſio ſeu diſceptatio de peccatis eorum. Erit ibi iudicium quadruplex, videlicet primæ auctoritatis, & hoc erit Trinitatis totius. Principalis miniſterij, quod erit Chriſti. Solius aſſeſſionis, quod erit perfectorum. Et comparationis, quod erit minus malorum: quo videlicet minus mali, comparatione ſui ſæculatiores iudicabunt, ideſt iudicandos oſtendent ſecundum illud Matth. 12. *Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam*, &c.

CIRCA quartum ſciendum, quod huius citationis

tcîro-

terrorem multum exaggerat, comparendi neceſſitas. De qua dicit Apoſt. 1. Cor. 5. *Omnes* generaliter ſine exceptione, *nos* perſonaliter ſine excuſatione, *oportet* ſine euitatione, *manifeſtari* ſine abſconſione, vel tergiuerſatione, *ante Tribunal Chriſti*, ſine retardatione, *vt recipiat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit*, ſine perſonæ delatione, *ſiue bonum ſiue malum*, pro iuſta retributione. Oportet igitur vt accedas perſonaliter, non poteris pro te procuratorem mittere, nemo pro te poterit reſpondere, nulli licebit tibi cōſulere, nullus pro te audebit intercedere, nec aliquis poterit te iuuare. Vnde Bern. in medita. (& fere per eadem verba Greg.) *Erunt vndique anguſtia viæ reprobis: Superius erit iudex iratus: Inferius horrendum patens chaos inferni, à dextris peccata accuſantia: à ſiniſtris infinita dæmonia ad ſupplicium trahentia, intus vrens conſcientia: exterius mundus ardens: vix iuſtus ſaluabitur. Miſer peccator ſic vndique deprehenſus, in quam partem ſe premet; latere erit impoſſibile, apparere intolerabile?*

Ex præmiſſis intellige quam ineffabiliter erit terribilis illa citatio, quando miſeri audient ſe cum tanta auctoritate citari. Omnes vniuerſaliter tam bonos quam malos ad citationem huiuſmodi conuocari, pro cauſa tam ardua, coram tanto iudice congregari, totum mundum commoueri, & omnes contra ſe creaturas armari. O quam tremenda erit dies illa, quando nec pœnitentiæ tempus erit, nec defenſionis locus, nec reſiſtendi virtus, nec fugiendi facultas, nec latendi poſſibilitas, nec ſecuritas comparendi. Vbique fragor, vbique clamor, vbique terror & horror, vbique terror & tremor. Chryſoſt. *Satius eſſet mille fulmina ſuſtinere, quam vultum eius manſuetudinis plenum, nos tam aduerſantem videre, illuſque totius tranquillitatis oculos, nequaquam ſuſtinentes nos aſpicere.* Tunc deſiderabunt impij montibus obrui, & à facie iudicis, operiri. Sicut dicitur Apocal. 6. Aut certè illa hora iudicij in inferno recondi, ſicut dicit Iob, in perſona cuiuſlibet impij. *Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus?* Quia vero furorem dixit in Deo, de quo ſcriptum eſt Sapient. 12. *Tu autem Domine cum tranquillitate iudicas*; ſciendum eſt, ſecundum Gregor. quod *diſtrictum iudicium inconcuſſus exercebit, qui ſemper manſuetus exiſtens, & ſemper incommutabilis permanens, malos punit. Vnde in extremo iudicio, in ſemetipſo incommutabilis manens, nulla viciſsitudine ac commutabilitate variatur. Sed tamen electis, & reprobis, non ſub eiuſdem incommutabilitatis ſpecie demonſtratur: quia & tranquillus iuſtis, & iratus apparebit iniuſtis. Iſtam enim conſcientiam intra ſemetipſos deferunt, vnde & ſi eorum mentes equè vnum reſpiciant: ſed non æqualiter modificent: quia & iſtis eum benignum oſtendit iuſtitia, & illis terribilem culpa ſua. Quorum pauorem quis explicet? cum contigerit miſeris, & intra ſe culpas cernere, & ante ſe iudicem iuſtum videre. Hoc nimirum quotidie in vſu vitæ præſentis agitur, vt de qualitate venturi iudicij corda mortalium doceantur. Nam cum duo ad iudicium pergunt, alius innocentiæ ſibi conſcius, alius culpæ ſuæ; ante prolatam ſententiam, adhuc tacentem iudicem conſpiciunt, & tamen culpæ debitor grauem contra ſe iram, hoc ipſum iudicis ſilentium ſuſpicatur, quam iram ſibi non denunciat probatio iudicis, ſed recordatio prauitatis. Quia etſi adhuc eum reum eſſe ſententia non foris clamat, intus tamen conſcientia grauiter accuſat. At contra iuſtitiæ amicus, decernentis vultum conſpicit, ſed totus de teſtimonio bonæ recordationis hilareſcit; & quia quod metuat non habet, ideo omne quod circa ipſum eſt, blandum videt*

De meritorum diſcuſſione.

DISTINCTIO VI.

Meritorū diſcuſſio.

POst citationem peremptoriā, erit in iudicio meritorum diſcuſſio. Circa quam conſideranda ſunt

A ſex. Primo, quod erit ibi occultorum diſcuſſio. Secundo, quod fiet ibi diſcuſſorum publicatio. Tertio publicatorum atteſtatio. Quarto, atteſtatorum diſceptatio. Quinto, quare in diſceptatione ſola opera miſericordiæ memorantur. Sexto, quod multum eſt vtilis iudicij memoria.

Chriſtus in iudicio occulta diſcutiet, & reos aperiet.

PRIMO igitur fiet ibi occultorum diſcuſſio, ſicut deſcribere dignatus eſt ipſe iudex. Matth. 25. *Cum venerit filius hominis in Maieſtate ſua*, id eſt in diuinitate; Cuius virtute tanquam ex ſumma auctoritate reprobos iudicabit, in ea tamen forma in qua iudicatus fuit, apparebit omnibus tam bonis quam malis, & in ea iudiciū exercebit, vt dictū eſt: *Et omnes Angeli eius cū eo.* Nec ſolum Angeli, ſed etiā omnes ſancti, ſicut dicitur Iſa. 3. *Dominus ad iudicium veniet cum ſenioribus populi, &*

B *Principibus.* Per ſeniores intelligens & deſignans Patriarchas, Prophetas, & Apoſtolos, qui maiores, & excellentiores ſunt in populo, per principes ſignificans Angelos: *Tunc ſedebit in ſede maieſtatis ſuæ.* In ſede notatur excellentia iudiciariæ poteſtatis, quam tunc manifeſtum erit eum habere ſuper Eccleſiam, Pſalm. 48. *Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.* Et Iſa. 6. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum; & plena erat omnis terra maieſtate eius*, &c. *Et congregabuntur* tanquam citati, & obedientes citationi, *ante eum* tanquam ante iudicem ſuum, pro meritis recepturi, *Omnes gentes* ſcilicet cuiuſlibet ætatis, ſtatus, conditionis, ſexus, & temporis. *Et ſeparabit eos ab inuicem*, ſcilicet bonos à malis, bonis aſtantibus cum ipſo ſurſum in aëre, impijs vero remanentibus deorſum in terra: *Sicut paſtor*

C *ſeparat oues ab hœdis.* Per oues ſignantur electi tanquā mundi, fructuoſi, ſimplices, innocentes, humiles, patientes. Per hœdos reprobi deſignantur, tanquam infœcundi, fœdi, & fœtidi. Deus enim qui eſt inſpector intimus, occultus, ſciet, videbit, & agnoſcet omnia ſecreta cordium, & nihil eum latebit, & omnia quæ latuerunt in cordibus ſingulorum, ante ipſorum oculos reuocabit, vt & ipſe iudex videat, & qui fecit. Vnde Pſalm. 49. *Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.*

HAC igitur diuiſione ſic facta, iuſtis circa iudicem in aëre ad dexteram collatis, impijs vero in infimis remanentibus & à ſiniſtris, ſummus iudex, qui ſolus nouit, & videt occulta cordium, omnia quæ latuerunt in cordibus ſingulorum, ante ipſorum oculos reuo-

D cabit, vt reddant de omnibus rationem. Et circa hoc conſiderare debes cui ratio ſit reddenda: *Require ſupra de iudicis qualitate.* Item quam ſubito, *require ſupra.* Item cum quanto periculo: quia qui deficiet, amittet, & ſe & ſua, & omnia bona. Inſuper æterno carceri adiudicabitur, & ſupplicijs infinitis. Qui autem bene reddiderit rationem, regnum conſequetur æternum Item de quibus ratio ſit reddenda, quia de omnibus cogitationibus Iob 22. *Ipſe conſiderat vias meas*, Glo. *Sic Deus vias vniuſcuiuſque conſiderat; ſic greſſus dinumerat, vt nec minutiſsimæ cogitationes eius iudicio, ac verba tenuiſsima quæ apud nos vſu viluerunt, indiſcuſſa remaneant.* Sap. 6. *Interrogabit opera veſtra et cogitationes veſtras ſcrutabitur.* Item de omnibus verbis Matth. 12. *De omni verbo otioſo quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iu-*

E *dicij.* Item de omnibus operibus bonis, qua intentione, diſcretione, vtilitate, & deuotione facta ſunt Eccleſiaſtici 12. *Cuncta quæ fiunt adducet Deus ad iudicium, et pro omni errato, ſiue bonum, ſiue malum ſit.*

Exemplum

DICITVR quod quidam comes Pictauienſis fuit, qui voluit experiri omnia officia: Et ad vltimum dixit, quod officium quod ipſe alijs omnibus præponeret eſſet officium mercatorum in nundinis, quibus traditur quod ipſi volunt, & valdè ſplendide viuunt. Sed hoc ſolum in illo officio erat odibile, quod in fine omnia eis computabuntur, etiam minima: quæ qui non ſolueret, captus detinebatur pro ſolutione: ſic fiet in iudicio. Specialiter autem de decem, habebimus ibi reddere rationem. Primo de ſpiritu. Secundo, de ſpiritualibus. Tertio, de corpore. Quarto, de

corpo-

De decem, de quibus erit reddenda ratio in iudicio

corporalibus. Quinto, de tempore. Sexto, de temporalibus. Septimo, de omnibus operibus bonis, & malis. Octauo, de omiſſionibus. Nono, de beneficiis generalibus & ſpiritualibus. Decimo, de officiis & artificijs ſingulorum. Hoc eſt quod dicitur Matth. 18. De homine Rege, qui voluit rationem ponere cum ſeruis. Cùm autem cępiſſet rationem, oblatus eſt ei vnus qui debebat decem millia. Iſte vnus, totius Eccleſiæ ſignificat vnitatem, cuius eſt *vna fides, vnum Baptiſma.* Eph. 4. *Vnum ouile, & vnus paſtor*, Io. 10.

Primo de anima.

A Primo igitur reſpondere debemus, de ſpiritu rationali, ſcilicet anima, quomodo ſeruauimus. Eſt enim pretioſus Theſaurus, & ideò ſollicite ſeruandus 2. Corinth. 4. *Habemus Theſaurum iſtum pretioſum in vaſis fictilibus*, ideſt corporibus. De hoc Deuter. 4. *Cuſtodi temetipſum & animam tuam ſollicite.* Ipſa enim anima eſt pretioſa Margarita, cuius pretioſitatem oſtẽdit cœleſtis negociator, vendens omnia quæ habuit, & dans pro ea habenda: Matth. 13. Dedit enim carnem pro ea ad lacerandum, vt de eius vulneribus curaretur. Sanguinem ad fundendum, vt per illum mundificaretur. Vitam ad occidendum, vt per hoc viuificaretur. Animam ad deducendum in infernum, vt per hoc anima hominis de inferno liberaretur Bern. *Væ mihi ſi talentum traditum mihi negligenter ſeruauero, pretioſo ſanguine agni incontaminati magis appretiatum. Si enim ſtillas ſanguinis Domini in vaſe aliquo repoſitas haberem, diligens cuſtos proculdubio exiſterem* Tit. 6. *Depoſitum tuum cuſtodi.*

Exemplum

Qvidam frater prædicatorum optime reſpondit cuidã militi, cum in principio ordinis ignoraretur prędicatorum ordo & habitus; cum quæreret cuiuſmodi homo eſſet, ait: Ego ſum quidam pauper medicus, collector herbarum & radicum. Cum quæreret de qua terra eſſet, ait: De terra corruptionis, cuius omnes fontes ſunt fœtidi & corrupti. Et cum diceret ei quod ſe exponeret, ait: Verè de terra de qua dixi ſum Domine; Et quidam Rex dedit mihi filiam ſuam cõiugem, tali conditione, vt ſub pœna mortis eam ſeruarem incorruptam. Cum autem intraſſet terram meam, paulatim à corruptione eius infecta, leproſa efficitur. Ego autem timens ſententiam patris eius, per mundum diſcurro, & radices, & herbas, & fructus colligo, quibus poſſit curari. Terra infecta, caro humana eſt, cuius fontes fœtidi: Rex pater puellæ, Deus eſt: anima, puella: ſponſus eius homo: radices & aromata quæ debet quærere homo ad curandum, ſunt virtutes: lepra, peccatum eſt. Herbæ ſunt verba ſancta, fructus opera bona, per hæc curatur anima. De hac materia habes ſupra, de timore humano.

2. De bonis ſpiritualibus

Secvndvm de quo reſpondere debemus ſunt bona ſpiritualia, tantæ bonitatis & pretioſitatis, quod faciunt bonam animam & pretioſam, vt ſunt bona naturalia animæ, ſicut memoria, & cæteræ vires, & potentiæ, Bona acquiſita, vt ſcientia, ars, & politicæ virtutes. Et bona gratiæ, vt bona ſeu dona gratiæ, & Theologicæ virtutes. Sic enim pretioſa eſt gratia, vt de aliis bonis taceamus, quod ſine hac homo nihil valet, nihil ei ad ſalutem prodeſt. Vnde à pretioſitate dicitur charitas. Dicitur enim 1. Cor. 13. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habuero factus ſum ſicut æs ſonans.* Sine hac nihil eſt homini bonum quia ipſa animæ bonitas non eſt homini bonum ſine hoc bono. Vnde 1. Cor. 15. *Gratia Dei ſum id quod ſum.* Prouerb. 22. *Super argentum & aurum gratia bona.* Et vt dicitur Sap. 7. *Diuitias nihil eſſe duxi ad comparationem illius*, &c. Patet theſauri huius pretioſitas & bonitas, quia plus valet ad infernalis ignis extinctionem, ad peccatorum anullationem, & ad animarum decorationem & fœcundationem, vna gutta lachrymarum huic cæleſti balſamo gratiæ adiuncta & mixta, quam omnes de mundo. Ideo pretioſius eſt ſeruandus iſte liquor, in quo inunguntur reges cæleſtes. quam ille liquor quo inunguntur reges Franciæ, quæ non apportatur per aliam columbam, niſi per ipſum Spiritum ſanctum. Hunc liquorem effundunt fatui, vt dicitur Eccl. 20. *Gratiæ fatuorum effundentur.* Et 2. Cor. 6. *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* 1. Petri 4. *Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam in alterutrum adminiſtrantes*, ſicut boni diſpenſatores. &c.

3. De corpore

Tertivm eſt corpus, de quo reſpondere debemus quomodo illud cuſtodiuimus. Eſt enim Caſtrum quod tenemus à Deo in fœudum, quodque tantũ amamus, quod pro toto mundo illud non daremus. Vnde in curia illa tanquam proditor peſſimus commendabitur, qui dominum ab eo expulit, & aduerſario diabolo illud reddidit Prouerb. 5. *Ne des alienis honorem tuum* qui eſt vt ſis caſtellanus ſummi regis, *& annos tuos crudeli*, &c. Poſt. *Et gemas in nouiſſimis.* Illud caſtrum debemus cuſtodire munde, & caſtè, & ſanctè, quia templũ eſt Dei viui, ſcilicet ſpiritusſancti 1. Cor. 6 *An neſcitis, quia corpora veſtra templum ſunt ſpiritusſancti.* Item triplici iure debemus ſeruire Deo, de corpore, & de omnibus membris. *Primo* quia totum corpus cum membris ſuis, & de ſuo, fecit. *Secundo*, quia corpus ſuum, & omnia membra ſua tam pretioſa pro nobis expoſuit, & de omnibus nobis in tam duro ſeruitio ſeruiuit. *Tertio*, quia tantam remunerationem corpori & omnibus mẽbris eius promittit, quod pro illa remuneratione glorioſa, deberet de omnibus membris ſuis homo, toto tempore vitæ ſuæ, Iudæo vel Saraceno ſeruire. Ideo dicit Apoſt. 1. Cor. 6. *Corpus non fornicationi debetur, ſed Domino.* Anſelmus, *Domine quia totum me feciſti, totum me debeo amori tuo, & quia totum me redemiſti, totum me debeo amori tuo, & quia tanta mihi promiſiſti, totum me debeo amori tuo.*

4. De bonis corporalibus

Qvartvm, de quo debemus ei reſpondere ſunt bona corporalia. Et ſunt quaſi quinque talenta quæ nobis tradidit Deus, de quibus exiget rationem: ſcilicet corporis fortitudo, pulchritudo, iuuenilitas, ſanitas, leuitas, de quibus ſi bene ſeruierimus, alia quinque lucrabimur, ſcilicet corporis glorificationem, vt det nobis fortitudinem ſine debilitate, pulchritudinem ſine deformitate, iuuentutem ſine ſenectute, agilitatem ſine defficultate, ſanitatem & vitam ſine infirmitate, & moriendi poſſibilitate. Illis dicet Dominus qui tunc dicent illud Mat. 25. *Domine quinque talenta tradidiſti mihi*, &c. *Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudium domini tui.*

5. De tempore

Qvintvm de quo debemus reddere rationem eſt tempus, quod dedit nobis Deus ad agendam penitentiam Apocal. 2. *Dedit ei Dominus tempus penitentiæ & non vult pœnitere.* Iob 24. *Dedit ei Deus locum* vel tempus *penitentiæ, & ipſe abutitur eo.* Anſelmus, in meditatione ad concitandum timorem. *O lignum aridum & inutili, æternis ignibus dignum: quid reſpondebis in illa die, cum exigetur à te vſque ad ictum oculi, omne tempus viuendi tibi impenſum, qualiter à te fuerit expenſum? Tunc quippe condemnabitur quicquid fuerit inuentum operis, & ocij, ſermonis, & ſilentij, vſque ad minimam cogitationem, etiam quod dixiſti, ſi non fuerit ad Dei voluntatem directum.* Bernard. *Non eſt tibi tempus vitæ impenſum, quod non exigatur à te qualiter ſit expenſum.* Idem *nihil pretioſius tempore, ſed heu hodie nihil vilius reputatur.* Idem *Sicut non peribit capillus de capite, ſic nec peribit momentum de tempore*: quin ſcilicet à te requiratur ratio illius. Nam inter omnia creata, nihil ferè acceptabilius tempore; quia in vno momento poſſent peccatores lucrari pluſquam valeant infiniti mundi, ſcilicet animas ſuas. In modico tempore ſibi dato ad pænitendum, poſſunt homines facere tantã pænitentiam, quod futura ſupplicia euitarent, & æterna bona obtinerent. Similiter damnati qui ſunt in inferno, ſi daretur eis hora temporis ad pænitendum, ſicut datur nobis in præſenti, poſſent tantam pænitentiam in ea agere, quod in æternum non perirent. Ideò dicitur 2. Cori. 6. *Ecce nunc tempus*

accepta-

acceptabile, &c. ſcilicet ad miſericordiam obtinendã, ad gratiam inueniẽdam, ad gloriam promerendam. Ideo dicit Apoſtolus Gal. 6. *Dum tempus habemus operemur bonum*, quia tempus quod modo habemus pro nobis, erit contra nos. Tren. 1. *Vocauit aduerſum me tempus.* vſurarij qui ita large modo vendunt tempus, Qui iam ſunt in inferno, vellent emiſſe vnum momentum temporis pro mille aureis vel mille mundis ſi haberẽt pro pœnitentia agenda, vt hic habere poſſent. De hac materia infra de inferno, de aggrauatione boni amiſſi.

6. De bonis temporalibus.

SEXTO, de bonis temporalibus. Eccleſiaſt. 11. *In bonis ſit cor tuum; & ſcito quod pro omnibus his, adducet te Deus ad iudicium*: ſcilicet pro delicijs, diuitijs, honoribus. De diuitijs dicitur Iob 20. *Diuitias quas deuorauit euomet, & de ventre eius extrahet eas Deus.* Apoc. 17. *Quantum fuit in delicijs, & quantum glorificauit ſe, tantum date ei tormentum, & luctũ.* Ideo dicitur villico Luc. 15. *Redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris villicare.* Et nota, quod diuitiæ bonorum erunt pro eis in iudicio tanquam aduocati eorum. Pſalm. 111. *Beatus homo qui miſeretur & commodat, &c.* Diuitiæ autem malorum erunt tanquam aduocati contra eos, Iac. 5. *Argentum & aurum veſtrum æruginauit, & rubigo eorum erit vobis in teſtimonium.* Et poſt. *Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſſimis diebus.* Item Abac. 2. *Væ qui congregat malam auaritiam domui ſuæ, vt ſit in excelſo nidus eius.* Et poſt. *Lapis de pariete clamabit, & lignum quod eſt inter iuncturas* ædificiorum. Contra, bene erogata, pro homine benè allegabunt. Tob. 4. *Quomodo potueris eſto miſericors.* Et prius. *Præmium bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis, quoniam eleemoſyna, ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia eſt coram domino eleemoſyna.*

Exemplum

VNDE refert Io. eleemoſynarius, quod cum pauperes eſſent in quadam ciuitate ad ſolem, inceperunt dicere qui eſſent boni eleemoſynarij, & qui non. Et cum dicerent, quod quidam diues erat, ibi Petrus nomine, cuius eleemoſynam nullus eorum vnquam receperat, vnus eorum certauit, quod ab eo extorqueret eleemoſynam; qui vadens ad oſtium eius, tam ſæpè & improbè petiuit, quod ille tædio affectus, proiecit ei panem ſiligineum ſumptum de maſſa, quæ de furno apportabatur, quem pauper gaudens deſert alijs, & lucratus eſt quod firmauerat. Demum dictus diues ægrotans, rapitur ad iudicium, in quo videt omnia facta ſua appendi in vna lance ſtateræ, & tetrimos ſpiritus omnia facta ſua ei improperantes, & eũ accuſantes. Ex oppoſito vidit quoſdam albos & lucidos dolentes, quia nihil inueniebant boni in factis ſuis, quod in alia parte libræ ponerent. Tunc quidam apportauit ſiligineum panem quem pauperi dederat, & poſuit in alia parte libræ, & cõponderauit mala. Tunc dictum eſt ei; reuertere, & auge ad ſiliquam iſtam, alioquin non euades manus horum. Qui ex tunc factus eſt abſtinens, pius, & miſericors. Et cum iret ad Teloneum, occurrit ei quidam nauta naufragus nudus, rogans vt ei veſtem daret; qui exuta veſte ſua dedit ei, quam ille vendidit, non audens eam portare propter prætioſitatem. Quod audiens Petrus, flebat ſe indignum vt veſte ſua veſtiretur pauper. Cui in nocte apparuit dominus gratias agens, indutus veſte ſua, de hoc quod ſic afflictum in frigore veſtierat. Poſt hoc cœpit anhelare ad paupertatem, dicens beatos eſſe pauperes. Vendidit autem cuncta ſua, deditque pauperibus, excepto vno ſeruo ſuo quem emerat quadraginta aureis, quem vocans, iuramentum eius accepit, quod eius præceptis obediret. Tunc præcepit ei quod eum ad nundinas duceret, & venderet; & prætium pauperibus daret; Iurans, quod ſi hoc non faceret, eum ipſe Barbaris venderet; & ſi eum venderet, eum liberum faceret. Ob hoc compulſus ſeruus, duxit eum in Hier. vendidit eum cuidam argentario, cui ſeruiuit in coquina multis annis. A ſeruis eius ſæpè verberatus, & vituperatus, & afflictus, ipſe in omnibus Deo gratias agebat, orationi inſiſtens, & labori. Dominus autem eius videns eius patientiam & deuotionem, dicebat ei quod abiret liber quando vellet; qui hoc nolebat. Cum affligeretur autem à ſeruis domini ſui, quidam argentarij Conſtantinopolitani agnouerunt eum, qui videns ſe non poſſe latere, venit ad portitorem domus ſurdum & mutum, præcipiens vt aperiret, & curaretur; quod ita factum eſt. Ille autem fugiens non inuenitur, ſed viſo miraculo pœnitent ſerui de iniuria illata.

7. De omnibus operibus bonis, & malis.

SEPTIMO debemus reddere rationem de omnibus operibus bonis, & malis Eccleſiaſtes 12. *Cuncta quæ fiunt ſub ſole adducet Deus ad iudicium, & pro omni errato* &c. Ro. 14. *Omnes ſtabimus, ante tribunal Chriſti.* Itaque vnuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet. 2 Cor. 5 *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti.* Et poſt *Vt recipiat vnuſquiſque prout geſſit in corpore, ſiue bonum ſiue malum*, Iſa. 46. *Ego autem opera eorum & cogitationes eorum venio vt iudicem.* Pſalmus 47. *Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.* Dominus enim iudicabit & manifeſtabit, qua intentione, & affectione, attentione, & in quo ſtatu opera facta ſunt Bern. *Si iudicabit dominus iuſtitias, quomodo ergo iniuſtitias? Cognoſcetur enim dominus iudicia faciens, qui nunc ignoratur iniurias patiens.*

8. De commiſſionibus & omiſſionibus

OCTAVO reddere debemus rationem de commiſſionibus & ommiſſionibus, quod maxime à prælatis requiretur. Similiter & de remiſſionibus peccatorum, quas nobis dominus fecit. Matth. 8. hoc ibi notatur: *Simile eſt regnũ cœlorum homini regi, &c.* Et poſt. *Serue nequam omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me,* &c. Hanc rationem deberent timere maximè prælati, quibus maximè Deus iſtas tres quæſtiones faciet, ſcilicet quomodo intrauerunt ad eccleſiaſtica beneficia & curas animarum. Matth. 22. *Amice quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? Secundo* quomodo cuſtodierunt, Hiere. 13. *Vbi eſt grex qui datus eſt tibi, pecus inclytum tuum?* Eiuſdem I. *Grex perditus factus eſt, populus meus, paſtores ſeduxerunt eum.* Hoc dicet dominus in iudicio. Idem 33. *Ad huc tranſibunt greges, ad manum numerantis.* Tunc dicet verus Ioſeph, id eſt Chriſtus, illud Gen. 43. *Non videbitis faciem meam, niſi adduxeritis fratrem veſtrum minimum.* Ezech. 33. *Sanguinem impij de manu ſpeculatoris requiram.* Hoc debet eis eſſe terribile. Similiter, quod dicitur Ezech. 34. ferè per totum. *Væ paſtoribus Iſraël.* Et poſt. *Quod perierat requiram*, &c. *Tertiò*, quomodo rexerunt ſe & alios, requiret Dominus. Contra hos Greg. in Homil. *Deſignauit*, &c. dicit prælatus. *Ecce de cœlo iam iudex venit*, &c. *Ecce de noſtro negocio fructum requirit, quale, ſcilicet lucrum animarum, de noſtra negotiatione ei monſtrabimus:*

Aduertant prælati.

Ponamus ergo ante oculos, illius tantæ diſtrictionis diem, in quo iudex veniet, & rationem cum ſeruis quibus talenta tradidit, ponet. Ecce in maieſtate terribili inter Angelorum & Archangelorum Choros, in illo tanto examine electorum pariter & reproborum, omnium multitudo videbitur. Vnicuique quid ſit operatus oſtendetur. Ibi Petrus cum Iudæa conuerſa, quam poſt ſe traxit, apparebit. Ibi Paulus conuerſum, vt ita dicam, mundum ducens. Ibi Andreas Achaiam. Ibi Ioannes Aſiam. Thomas Indiam in conſpectu ſui iudicis conuerſam adducet. Ibi omnes dominici gregis arietes, cum animarum lucris apparebunt, qui ſanctis ſuis prædicationibus, Deo poſt ſe ſubditum gregem trahunt. Cùm igitur tot paſtores cum gregibus ſuis, ante æterni paſtoris oculos venerint; quid nos dicturi ſumus, qui ad dominum noſtrum poſt negocium vacui redimus, qui paſtoris nomen habuimus, & oues quas ex nutrimento noſtro debẽbamus oſtendere, non habemus? *Item* requiret Dominus quomodo pater & mater filium vel filiam ſeruauit, quomodo familiam, quomodo magiſter diſcipulum, ſocius ſocium, vicinus vicinum Eccleſ. 17. *Vnicuique mandauit de proximo ſuo. Item* requiretur ratio de commiſſis præceptis, & eorum tranſgreſſionibus.

CVM beatus Bernard. veniens Pariſios ſcholas logicæ

greç attalle; cogitans quomodo aliquos ſcholares lucrari ibi poſſet, quos monachos faceret: tanta diſputatione rogans eum magiſter quod determinaret, ait: *Nobis Deus facit hoc argumentum: reſpondete. Hæc mandata, & hanc legem dedi vobis; apponitis tranſgreſſionem, concludit damnationem. Sic ergo argumentatur Dominus. Legem tibi tradidi, tu prævaricator fuiſti, ergo damnationem promeruiſti à iuſto iudice, ergo damnaberis.* Item cum audiret ſæpè ibi dici, rationale, mortale, ait. *Conſideranti hoc, duplex occurrit mihi fructus; quia rationale mortale humiliat, & mortale rationale confortat.*

9. De beneficijs ſuſceptis.

NONO requiretur ratio de beneficiis generalibus, & particularibus, & ſpiritualibus, Iob 9. *Si voluerit iudicio contendere, non eſt qui reſpondeat vnum pro mille,* ſcilicet beneficiis ſuſceptis. Idem 32. *Quid faciam cum venerit ad iudicium? Et cum quæſierit, quid reſpondebo illi? Nunquid non in vtero fecit me?* &c. Iſa. 43. *Ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor, reduc me in memoriam & iudicemur ſimiliter, Narra ſi quid habes, vt iuſtificeris.* Quis enim digne poſſit reſpondere ei de beneficijs generalibus creationis, & paſſionis, &c.

10. De officiis & artificijs.

DECIMO requiretur ratio de diuerſis artificijs, & officiis hominum. Vnde in Pſal. 49. *Deus Deorum Dominus locutus eſt & vocauit terram,* &c. *Primo* de officio prædicationis quaſi de digniſſimo requiret, dicens: Pſalm 49. *Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas?* O peccator, ideſt prædicator enarras teipſum iudicando, quando es in notorio peccato contra quod prædicas. *Secundo* de officio Sacerdotali; vnde ſequitur *& aſſumis* ô tu Sacerdos, *teſtamentum,* canonis, vel Dominici corporis & ſanguinis, *per os tuum* pollutum. *Tertio* de officio principatuum ſecularium, cum dicit: *Tu vero odiſti diſciplinam.* Hiere. 5. *Ibo ad optimates, ipſi magis confregerunt iugum,* ideſt diſciplinam ſacræ doctrinæ, non obediendo; vel pænitentiæ, eam non faciendo vel abijciendo. *Proiceiſti ſermones meos retrorſum.* Contra clericos, qui ſacram ſcripturam vel prædicationẽ reijciunt propter alias ſcientias. *Si videbas furem,* &c. Hoc contra præpoſitos, & prælatos, malis conſentientes, vel non concordes bonis: *Os tuum abundauit malitia.* Hoc contra adulatores mala laudantes, vel contra Deum blaſphemantes, vt ſunt tabernarij & luſores: *Et lingua tua concinnabat dolos,* ideſt componebat. Hoc contra negociatores, & aduocatos, & teſtes falſos. *Sedens,* &c. Hoc contra falſos iudices, & detractores, & accuſatores: *Et aduerſus filium matris tuæ.* &c. Hoc contra hæreticos, vel ſuo exemplo corrumpentes alios. *Exiſtimaſti inique,* &c. Hoc contra iuſtitiam pro aliquo corrumpentes, vel contra hypocritas: *Arguam te & ſtatuam contra faciem tuam,* &c. Hoc contra peccata occultantes: *Intelligite hæc qui obliuiſcimini Deum.* Hoc contra ignorantes, & in proſperis viuentes. *Sacrificium laudis,* &c. Hoc contra ingratos, & præſumentes: *Vnde illic iter quo oſtendam illi ſalutare Dei.*

De diſcuſſorum publicatione.

DISTINCTIO VII.

Deus vniuſcuiuſque delicta, cunctis in iudicio pandet.

SECVNDO fiet ibi diſcuſſorum publicatio, quia iudex non ſolum vnicuique ſecreta ſua facinora reuelabit, verumetiam omnibus alijs Angelis, & hominibus bonis & malis, amicis & inimicis, ſicut, ait, per Prophetam Ezech. 17. *Ecce ego congregabo omnes quos dilexeras, & vniuerſos quos oderas, & nudabo ignominiam tuam coram eis.* Soph. 3. *Mane iudicium ſuum dabit in luce, & non abſcondetur.* Item *reuelabo pudenda coram facie tua, & oſtendam gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam.* Singula verba diligenter attende, & diſcretionis libra pondera quid importent.

TVNC replebuntur impii pudore confuſionis, timore damnationis, dolore turbationis, ſtupore admirationis. Pudore quidem confuſionis, quia quilibet honeſtus homo erubeſcit ſua videre pudenda, magis autem verecundatur videre aliena, ſed incomparabiliter plus horret ab alijs videri ſua. Quantum ad primum dicit: *Reuelabo pudenda coram facie tua,* vt in teipſo primitus erubeſcas. Poſtea ſubdit. *Et oſtendam gentibus nuditatem tuam.* Attende quanta verecundia ſuffunderetur honeſta mulier & pudica; ſi coram hominibus totius regni in ſuam ignominiam nudaretur. Reuera præ nimia confuſione deficeret, etſi multa ſpecioſitate niteret. Magis autem ſi deformis eſſet & horrida; & propter hoc in ludibrium haberetur. Adhuc autem longe magis horreret, ſi multa fœda & enormia, in ſecreto cordis eius iacentia, coram omnibus vulgarentur. Quanto igitur incomparabilius, immo ineffabilius, quælibet anima confundetur, quando corpus omni deformitate turpius, & omni fætore fætentius, omnibus oſtendetur. Adhuc longè vehementius, quia cuncta eius horrenda flagitia, omnibus reprobis hominibus & dæmonibus nudabuntur. Adhuc etiam horribilius, quia ab omnibus bonis Angelis & hominibus videbuntur; ſed inæſtimabiliter intolerabilius, ſe videri ab ipſo ſummo iudicè confundentur. Cogitet vnuſquiſque ſi poteſt, quanta tunc erit confuſio in cordibus impiorum, & quam inexcogitabile ex hac extrema confuſione tormentum. Confundentur autem impij ſicut fur, qui in furto deprehenſus cum re furtiua, coram omnibus ſuſpenditur. Hiere. 2. *Quomodo confunditur fur quando deprehenditur, ſic confundentur.* Item vt homicidia, quando propter homicidium coram omnibus ad patibulum trahitur. Item vt adulter & adultera deprehenſi, qui coram omnibus nudi fuſtigantur. Ezech. 17. *Congregabo omnes quos dilexiſti, & vniuerſos quos odiſti, & nudabo ignominiam tuam coram eis, & videbunt omnem turpitudinem tuam, & iudicabo te iudicijs adulterorum, & effundentium ſanguinem.* De hac confuſione adulteri & adulteræ, habetur Eccleſiaſtici 26. Item confundentur vt conuictus de proditione, cuius proditio in nundinis acclamatur. Ezech. 5. *Dabo te in deſertum & in opprobrium cunctis gentibus,* &c. Item confundentur vt ille qui propter lepram à conſortio ſanorum & conciuium expellitur. Matth 13. *Exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum,* &c. Item confundentur vt ille qui excommunicatus eſt, & ab eccleſia eijcitur, & à nuptijs excluditur. Matth. 25. *Neſcio vos,* dicitur fatuis virginibus, & Matth. 22. *Quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* &c. Item confundentur vt qui coram hominibus perpetua infamia & indelebili damnatur. Hiere. 20. *Confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium ſempiternum, quod nunquam delebitur.* Et 23. eiuſdem. *Dabo vos in opprobrium ſempiternum & ignominiam ſempiternam, quod nunquam obliuione delebitur.*

Impij in iudicio replebuntur pudore confuſionis.

Exemplum

CONFVSIONEM & dolorem eorum, oſtendit illud quod legitur in vitis pa. Narrauit, quidam ſenex, quod cum vellet conuerti ad religionem, & impediret eum mater ſua, dicebat quod vellet ſaluare animam ſuam, nec acquieuit ei. Factus autem monachus negligenter agebat. Mortua autem matre, & eo ægrotante, in extaſi poſitus, rapitur ad iudicium inter iudicandos, vbi vidit matrem ſuam dicentem ſibi: Quid eſt fili, quod veniſti nobiſcum hic iudicandus? vbi ſunt verba quæ dicebas, volo ſaluare animam meam? qui confuſus obmutuit, & erubuit, audiuitque vocem dicentem, vt adhuc reduceretur, & alius de eius cænobio moreretur, quod ita factum eſt. Et conualuit, & cogitauit de viſione, & incluſit ſe, & aſſiduè flebat annos quos negligenter egerat, & cũ multi diſſuaderent ei tantum fletũ, ne læſionẽ oculorũ pateretur, nõ acquieſcebat eis, ſed dicebat: Si improperium matris meæ ferre non potui, quomodo ferre potero improperium Chriſti, & Angelorum, & ſanctorum omnium.

Exemplum.

Item ibidem. Quidam interrogauit Senem: Vnde Abba mihi hoc; Cor meum durum non timet Deum, & quomodo timebo? Dixit ei ſenex, puto quod ſi homo in corde ſuo teneat increpationem, poſſideat timorem. Dicit ei frater. Quid eſt increpatio? reſpondit, vt in omni re increpet homo animam ſuam, & quod cogitet quod Deo debet occurrere, & increpationem eius ſanctorum ſuſtinere.

Item quidam ſenex videns quendam ridentem, dixit ei. Coram cœlo & terra, reddituri ſumus rationem totius vitæ noſtræ, & tu rides? Item dicebat Abbas Euagius. Illud diuinum ac timendum & terribile iudicium imaginari, reducit ad memoriam, repoſitam peccatoribus confuſionem, quam paſſuri ſunt in conſpectu Dei, & Chriſti eius, & coram Angelis, & Archangelis, poteſtatibus, & vniuerſis hominibus.

Impii & in iudicio turbabuntur timore damnationis.

Secundo turbabuntur timore damnationis. Sap. 5. *Turbabuntur timore horribili.* Quomodo enim non timerent, quando viderint peremptoriè ſe citatos, omnia peccata ſua clarè conſpicient, & ſe pro eis non egiſſe pœnitentiam recognoſcent, & ſuæ damnationis manifeſta ſigna videbunt. Iſa. 2. *Ingredientur ſiſſuras petrarum, & in cauernas ſaxorum à facie timoris Dei, & gloriæ maieſtatis eius; cum ſurrexerit percutere terram.* Item in ciuitate Biſantina talis dicitur eſſe conſuetudo, quod cum venit ibi Imperator, omnes vſurarij ſui ſunt ad redimendum & capiendum. Vnde eo veniente ibi, abſcondunt ſe in latrinis. Quid ergo facient cum venerit ad iudicandum Deus? Hiero. in epiſtolis. *Si tanta tura pertimeſcitur iudicium pulueris, qua intentione cogitandum eſt, qua formidine præmetuendum ſit, tanta iudicium maieſtatis?* Si Balthaſar Rex adeo timuit articulos manus quos vidit ſcribentes in pariete: *Mane, Tethel, Phares, id eſt numerauit, appendit, diuiſum eſt*, ſicut dicitur Dan. 5. quod cum vidit facies eius mutata eſt, & cogitationes eius perturbabant eum: & compages renum eius ſoluebantur, & genua eius collidebantur quanto plus timebunt videntes illum, qui numerabit bona, & mala: appendet ſingulorum merita; diuidet bona, & mala. Hunc etiam timorem quem habebunt mali in iudicio, oſtendit timor quem habebunt amici Dei, & habuerunt de ſola huius meditatione. Matth. 24. *Nam virtutes Cælorum mouebuntur.* Iob. 26 *Columnæ Cæli contremiſcunt.* Intellige non timore pœnali, ſed admiratione. Ideo Dauid dicebat, *Domine ne in furore tuo arguas me*, &c. Iob. 31. *Quid faciam cum ſurrexerit ad iudicandum Deus*, &c. *Si quæſierit, quid reſpondebo ei?* Idem 14. *Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno, protegas me*, &c.

Exemplum.

In vitis patrum Abbas Amon rogatus, vt diceret verbum ædificationis, ait. Talem debet homo facere cogitationem ſuam; qualem latrones & iniqui: qui ſunt in carcere iudicandi: qui quærunt frequenter; vbi eſt iudex, quando veniet, & malorum ſuorum conſcij flent? Ita monachus animam ſuam debet obiurgare, & dicere. Væ mihi, quomodo habeo aſtare ante tribunal Chriſti, & malorum meorum reddere rationem. Si hoc meditatus fueris: poteris ſaluus eſſe.

Item Hiero. *Quoties Dei iudicij recolo, totis viſceribus contremiſco.*

Exemplum.

Narrat Petrus Alfonſus, quod quidam ſanctus eremita, hæc habebat ſcripta præ oculis, & ea frequenter in oratione & meditatione ruminabat, dicens: O anima mea, ſcias & recognoſcas quid operaris, dum poteſtas eſt in manu tua, antequam mouearis de loco tuo, antequam venias ad locum in quo eſt iuſtitia, & ad portam iudicij, in quo leges omnia quæ feciſti in rotulo conſcientiæ, vbi Angeli à dextris & à ſiniſtris, conſilium tuum denudabunt: quando ante Deum veniet iudicium tuum; in vna lance iudicij librabitur omne bonum tuum, in altera omne malum tuum. Vbi omnes fratres & amici tui te deſerent, redemptionem nullam tibi inuenient, te obliuioni tradent. Memento ergo modo dum potes creatoris tui. Hoc ſæpe recolens fremebat tremens, & flebat. Eccle. 11. *Meminiſſe debet homo tenebroſi temporis*, &c. Item 12. *Memento homo creatoris tui antequam veniat tempus afflictionis*, &c. Item erunt ſtupentes ex horrore mirabilium viſorum & inſolitorum, & præ ſtupore deficientes, & obmuteſcentes. Pſal. 106. *Omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* Iſa. 13. *Vnuſquiſque ad proximum ſuum ſtupebit.* Non ſolum ſtupebunt in viſione malorum, ſed etiam in viſione bonorum. Sap. 5. *Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis. Gementes* &c. Et poſt: *Ecce quomodo computati ſunt inter ſanctos*, &c. Si Heſter ita timuit in viſione vnius hominis quem videre conſueuerat, quod penè exanimata eſt, vt habetur Heſter. 15. illa enim cum rediſſet à caſu, requiſita ab Aſſuero quid haberet, ait: *Vidi te domine, quaſi Angelum Dei, & conturbatum eſt cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim admirabilis es domine, & facies tua plena gratiarum:* Quid erit peccatoribus in viſione ſeritatis tantæ maieſtatis. Item ſi Io. Apoc. 1. & Dan. 10. remanſerunt quaſi mortui, ad viſionem vnius Angeli, ſimiliter etiam cuſtodes ſepulchri. Mat. vlt: Quid erit timoris peccatoribus, cum viderint contra ſe ſummum iudicem, in ſumma ſeritate, cum tot millibus Angelorum, & ſanctorum? Item erunt inconſolabiliter mærentes, vt dicit Chryſoſt. *Ex anguſtia animum nihil eis ibi relinquetur niſi luctus* quod patet per ſuprapoſita exempla de confutato à matre, & de exemplo latronis, & eremitæ, & de Rege & tibicinibus.

Impij torquebuntur dolore inuidentiæ.

Tertio torquebuntur dolore inuidentiæ: pœnitentiæ quidem, ſed infructuoſæ: quia de peccatis ſuis dolebunt, non amore diuinæ reuerentiæ, ſed timore damnationis, quam ſibi ſcient & ſentient imminere. Ier 48. *Erit cor fortium Moab quaſi mulieris parturientis.* Et eiuſdem 49. *Diſſoluta eſt Damaſcus*, id eſt anima peccatrix, *quæ eſt ſaccus ſanguinis*, id eſt peccati, *timor apprehendit eam, & dolores, & anguſtiæ, quaſi parturientem* Iſa. 13. *Vlulate, quia prope eſt dies domini, propter hoc omnes manus diſſoluentur, & omne cor hominis contabeſcet & conteretur: torſiones, & dolores eos tenebunt, quaſi parturientes dolebunt*, &c. Sap. 5. *Intra ſe pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes.* Iſta pœnitentia non erit fructuoſa, ſicut nec Antiochi de quo 2. Machab. 19. Hæc eſt pœnitentia latronis vi tormentorum violenter extorta, & ideo minime fructuoſa. Torquebuntur dolore inuidentiæ: Videntes enim gloriam beatorum inuidebunt, quam tamen obtinere non poterunt. Pſal. 111. *Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet, & tabeſcet, deſiderium peccatorum peribit.*

Impij ſtupebuntur ſtupore admirationis.

Quarto mouebuntur ſtupore admirationis; nam in illa congregatione, mirabilia & ſtupenda videbunt: quia qui boni & iuſti, mundano iudicio videbuntur inuenientur reprobi: & qui viles & deſpicabiles iudicantur, contemnuntur, deijciuntur, vel tanquam fatui deridentur, tunc fulgebunt ſicut Sol Sap. 5. *Mirabuntur in ſubita tione inſperatæ ſalutis*, &c. Sequitur. *Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt.* Iſa. 13. *Vnuſquiſque ad proximum ſuum ſtupebit.*

De promulgatorum atteſtatione.

DISTINCTIO VIII.

In iudicio ſit promulgatorum atteſtatio, multos contra malos teſtimonium ferentibus.

TErtio adhuc ad augmentum miſeriæ reproborum, fiet ibi promulgatorum atteſtatio. Erũt autem ibi multa accuſantia, & teſtimonia perhibentia contra malos. Primo quidem omnis mundi creatura. Secundo ſacra ſcriptura. Tertio interna conſcientia. Quarto opera propria. Quinto homines iuſti. Sexto etiam infideles. Septimo ipſi dæmones. Octauo omnes ſancti. Nono ſancti Angeli. Decimo etiam ipſe Deus.

Primo ſiquidem accuſabunt impios, & contra ipſos teſtificabuntur omnes creaturæ ſenſibiles, quarum vſu vel obſequio ſunt abuſi. Greg. *Si quæris quis te accuſet, Dico quod totus mundus* Iob. 20. *Reuelabunt cœli iniquitatem eius. Impij, & terra conſurget aduerſus eum, & apertum erit germen domus eius in die furoris domini.* Pſal. 49. *Aduocauit cœlum deſurſum, & terram diſcernere populum ſuum.* Item Deuter. 32. *Inuocabo contra vos cœlum & terram;* id eſt omnes creaturas quæ ſunt in cœlo & in terra.

1. Omnes creaturæ.

Secundo contra impios teſtificabitur ſcriptura ſacra quam ideo reuelauit dominus, & doceri voluit & conſcribi, vt eam audientes, legentes, & meditantes, ſecundum eam viuerent, in ipſa & per ipſam diſcerent quid agendum, quid cauendum, quid timendum, quid ſperandum, quæ omnia in ſcriptura ſacra docentur. Vnde Iob. 5. *Scripturæ teſtimonium perhibent de me.* Hoc dicebat Chriſtus, de ſeipſo. Et ſicut teſtimonium perhibent Chriſto & ſanctis, ita teſtimonium perhibent contra malos, ſicut ibidem dicitur. *Eſt qui accuſat vos Moyſes:* id eſt lex accuſabit quidem impios, qui eam audire vel diſcere noluerunt, vel audita retinere vel exequi contempſerunt.

2. Scriptura ſacra.

Tertio contra ipſos teſtificabitur interior conſcientia. Sicut ait Apoſtolus Rom. 2. *Teſtimonium illis perhibente conſcientia ipſorum, cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus in die cum iudicabit dominus occulta hominum.* Vnuſquiſque enim librum condemnationis ſuæ portabit, & apertum coram omnibus demonſtrabit, qui omnibus alijs euidentior & irrefragabilior teſtis erit, cunctiſque & ipſo iudice tacentibus, id eſt ſi tacerent quinimmo ſi pro ipſo teſtimonium perhibere poſſent & vellent, ipſum impium nihilominus condemnabit. de libris huiuſmodi dicitur Dan. 7. *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.* Et Apoc. 20. *Vidi mortuos magnos & puſillos, ſtantes ante thronum, & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt liber vitæ, & iudicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris ſecundum opera ipſorum.* Ideo ſuper illud Hier. 17. *Peccatum Iudæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo* &c. dicit Bern. *Videbitur in iudicio ſuo, & nudabitur pectoris mei conſcientia, & de aperto corde videbuntur literæ peccatorum meorum, quæ ſcriptæ ſunt ſtylo ferreo, vngue adamantino, atque vniuerſa multitudo aſtantium leget in pectore meo ſignatas imagines peccatorum meorum.*

3. Conſcientia

Quarto teſtimonium perhibebunt opera propria. Eccleſiaſtici. 11. *In fine operis denudatio operum eius* Apo. 14. *Scribe, beati mortui qui in domino moriuntur.* Et poſt. *Opera enim illorum ſequuntur illos.* Bern. *Opera bonorum ſequuntur eos, ſed opera malorum eos perſequuntur.* Pſal. 9. *Cognoſcetur dominus iudicia faciens, in operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator,* vt Heritius, De quo dicunt naturales, quando venit ad poma onerat ſe pomis infixis in eius aculeis, & cum venit hortulanus, & credit fugere, non poteſt onus excutere, ſed capitur cum furto: ita mali capientur in peccatis ſuis. *Item* vt ſymia quæ dicitur habere duos fœtus, vnum quem teneriſſimè diligit, & alium quem minus. Primum vult habere ſemper præ oculis, alium retro: ſed adueniente venatore, dilectum, vt dicitur, accipit intra brachia, minus dilectum proijcit retro ſuper humeros. Cum autem appropinquante venatore, vult minus dilectum proijcere; Ille ita adhæret ei quod non poteſt eum eijcere: Et ideo neceſſe habet dilectum proijcere, qui capitur loco minus dilecti, cum non poſſit fugere. Sic homo in opere peccati duo habet, voluptatem ſcilicet quam ſemper vult præ oculis habere: & deformitatem, & vilitatem, & pœnalitatem, quæ retro habet, non cogitans de his & ideo cum his omni reiecta voluptate in iudicio capietur, & in inferni carcerem, proijcietur.

4. Opera propria.

Simile.

Simile.

Quinto teſtimonium perhibebunt homines iuſti, quos contemnentes deriſerunt, pauperes quos oppreſſerunt temporaliter, læſerunt corporaliter, vel ſpiritualiter grauauerunt vel ad peccatum traxerunt, impedierunt à bono, verbis, moribus & exemplis: occaſionem ruinæ vel ſcandali præbuerunt pacem eorum, & cordis ſabbatum turbauerunt: Denique creatorem eorum & dominum offenderunt. Ibi ſpiritualiter ſubditi contra ſuperiores ſuos teſtimonium perhibebunt. Sap. 6. *Audite Reges & intelligite: Diſcite iudices finium terræ.* Et poſt. *Data eſt vobis à Domino poteſtas, & virtus ab altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes veſtras ſcrutabitur, quoniam cum eſſetis miniſtri regni eius, non rectè iudicaſtis.* Et poſt. *Horrendè & cito apparebit vobis, quoniam iudicium duriſſimum in his, qui præſunt fiet,* &c. Quare hoc? Bern. reſpondet dicens. *Venient venient ante tribunal Chriſti, allegatio dura, clamor pupillorum & viduarum, quorum vixere ſtipendijs, nec diluere peccata.* Contra hos dicit Greg. ſuper illud Euangelium Lucæ. DESIGNAVIT DOMINVS, ET ALIOS SEPTVAGINTA DVOS DISCIPVLOS. *Veniet veniet profectò, nec longe eſt illa dies, in qua paſtor paſtorum appareat, & vniuſquiſque facta in publicum deducat: vt qui modo ſubditorum culpas per præpoſitos vlciſcitur, tunc præpoſitorum mala, per ſemetipſum ſeueriùs damnet.* Vnde dominus ponit exemplum de vidua & iudice iniquitatis, Luc. 18 Et poſtea ſubiungit. *Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum.*

5. Homines iuſti.

Sexto Pagani & Ethnici qui fidem ſuſceperunt, Chriſtianos malos accuſabunt: ſicut dicit dominus Matth. 12. *Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam &c. Qui pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ: & ecce pluſquam Ionas hic.* Quia Chriſtus aut miniſtri eius prædicant euangelium regni, quos moderni Chriſtiani nolunt audire, vel ſi audiunt pœnitentiam non agunt: illi autem audierunt Ionam, & ſtatim pœnitentiam egerunt. Item, *Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, quæ venit à finibus terræ, audire ſapientiam Salomonis &c.* Quæ mulier, de remotis partibus, cum multis ſumptibus, & comitatu, & labore, venit.

6. Pagani & Ethnici contra ipſi.

Septimo accuſabunt eos etiam ipſi dæmones, qui eorum ſcelera viderunt, quorum perſuaſionibus acquieuerunt, & conſilijs adhæſerunt. Apoc. 12. dicitur *accuſator fratrum, qui accuſat eos ante conſpectū Dei, die ac nocte.* Zach. 3. *Sathan ſtabat à dextris magni Ieſu ſacerdotis vt aduerſaretur ei.* Item Aug. *Aſtabunt omnes ante tribunal Chriſti vt referat vnuſquiſque quod geſſit in corpore ſuo, ſiue bonum ſit, ſiue malum.* Præſto erit diabolus, & recitabuntur verba profeſſionis noſtræ, & objciet nobis in facie quicquid fecimus, & in qua die peccauimus, & in quo loco, & quid operis tunc temporis facere debebamus. Et ſi tales quales probare nititur inuenti fuerimus, exultabit ille aduerſarius in aſpectu iudicis, ſe ſuperiorem nobis eſſe clamans, agens talem cauſam apud talem iudicem. Habet enim tunc dicere ipſe diabolus: Æquiſſime iudex, iudica iſtum eſſe meum ob culpam, qui tuus noluit eſſe per gratiam: tuus eſt per naturam, meus eſt per malitiam, tuus eſt per compaſſionem, meus eſt per obſeruationem: mihi obediens, tibi inobediens.

7. Ipſi dæmones.

Cuidam epiſcopo grauiter ægrotanti apparuit diabolus dicens, quod citabat eum ſummus Papa per eum, & aſſignabat ei diem quam ei nominauit, in qua vt dicebat oportebat eum rationem reddere de adminiſtratione ſua. Cui, die aſſignata, viſum eſt, quod ipſe traheretur in cauſa coram Papa, & quod diabolus, qui ei apparuerat, contra eum petebat ius à Papa, de adminiſtrationibus ſuis, qualiter adminiſtrauerat in officio prioratus quod ante habuerat, & qualiter in officio Abbatis, & quomodo in officio epiſcopi. Fuerat enim niger prior, Abbas albus, & tunc erat epiſcopus. Cum autem requireretur de officio prioratus, & neſciret de eo rationē reddere; quæritur ratio de Abbatis officio; in qua reſpōſione magis deficiebat, & maximè poſt in reſpōſione epiſcopatus. Cum autē in ea omnino deficeret, & peteret aliā diē ſibi aſſignari. allegās quod nō fuerat in reſpon-

Exemplum.

reſponſione dicti præmeditatus: aſſignatur ei alia dies peremptoria illi valde proxima: in qua debebat iudex procedere ad ſententiam diffinitiuam. Cum autẽ anxius pro hoc eiularet fortiter, ad clamorẽ eius cõuenit familia eius. Cum autẽ dicta hæc indicaſſet plurib. die ſequenti apparuit ei Diabolus, qui prius ei apparuerat, vrgens eum ad reddendam rationem, veniendũ coram ſummo iudice. Qui cum ſe nondum paratũ clamaret, & eius aſpectum horreret: & Diabolus eum magis perurgeret: inuitis omnibus aſtantibus, ſurrexit de lecto in quo iacebat, volens fugere, & Dæmonem effugere. Cum autem fugeret cum impetu, impegit in columnam & eliſo in ea capite, cecidit, & expirauit.

Exemplum. Item cum quidam religioſus in quadam ciuitate prędicaſſet, & quidam qui affuerant, prædicationem eius commendarent: audiens hoc quidam Dæmoniacus, qui ligatus tenebatur ibi, ait: imò potius diabolus per eum loquebatur. O homines, iſte frater nihil dixit populo ad comparationem huius quod ego prædicarem, ſi populo mihi loqui permitteretur. Si autem populum conuocaueritis, promitto vobis quod veritatem prædicabo, & in nullo mentiar, & quod in pace me habebo, nullum omnino lædens. Cum autem ſuaſu aliquorum, populus aduocatus veniſſet, incepit retexere hiſtorias multas, & de caſu ſuo, & hominis: & quomodo multos miſerat Deus in mundum prædicatores. Prophetas, filium ſuum, Apoſtolos, martyres, Confeſſores, Prędicatores, & minores. Et ne aliquid omittat Deus, noueritis ait, me eſſe diabolum, qui vobis compellor veritatem prædicare, vt Deus magis habeat in die iudicij quod vobis improperet, & ego vnde vos magis accuſem, & obijciatur vobis, per ipſos diabolos veritatem vobis prædicatam fuiſſe: & vt verè diabolum me ſciatis, ecce egredior, & exiuit cum magno ſonitu ab obſeſſo, partem domus ſecum ferens.

8. *Omnes ſancti.* Octauo accuſabunt eos ſpiritualiter omnes ſancti, quorum periurauerunt nomina, fregerunt vota, violauerunt feſta, prophanauerunt impie loca ſancta, blaſphemijs & nefandis operibus impugnauerunt. Vnde Apoc. 6. clamant ſancti: *Vſquequo domine ſanctus & verus, non vindicas & iudicas ſanguinem noſtrum de his qui habitant in terra, & data ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ; Et dictum eſt illis: Adhuc ſuſtinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum veſtrorum.*

Exemplum. In Theutonia quidã Archidiaconus ambiens Epiſcopatum, inſidiabatur Epiſcopo ſuo bono viro & ſeni, quomodo eũ occideret. Et cum conſueuiſſet dictus Epiſcopus venire ad matutinas, & præuenire alios ad ſalutandũ B. Virginem, & intrare per quandã portam veterẽ: collocauit de nocte Archidiaconus lapidẽ ſuper portã dictã: & veniens epiſcopus vt conſueuerat, & aperiens portã: lapide cadente excerebratur, & moritur. Archidiaconus cum multo labore obtinet Epiſcopatum. Cumque confirmatus gaudens obtineret, & faceret conuiuiũ receptionis ſuæ, quidã Princeps ſeruiens in menſa coram eo flexis genibus, ſubito rapitur ante tribunal ſummi iudicis, & videt ibi B. Virginem Mariam, cum magna multitudine ſanctorum, & Angelorum, adducentem dictum Epiſcopum portantem cerebrum ſuũ in manibus ſuis: & dixit B. Virgo: Fili adhuc recente ſanguine, & vulneribus, & cerebro huius mei militis: cuius hæc ſunt vulnera, hic ſanguis, hoc cerebrum: crudelis, & proditor homicida, gaudet ſe obtinere Pontificalem eius dignitatem. Reſpondit dominus: Quẽ mittam, & quis ibit pro nobis? Tũc B. Virgo ait: Ecce hic ſeruitor ſuus. Cui dominus præcepit ſub pœna mortis, vt citet dominum ſuũ peremptoriè, vt cito veniat coram eo de tam nefando crimine reſponſurus: & ei cauſam coram omnibus exprimat, qui ſtatim rediens, turbatus infremuit tremuitque, & cultellum quem tenebat ad ſeruiendum proiecit, amariſſimè flens. Rogatus ab omnibus & etiam ab ipſo Epiſcopo, cauſam pandit, qua audita, Epiſcopus ſubita

A morte percuſſus, ibi coram omnibus mortuus eſt.

Exemplum. Ad idem facit exemplum valde terribile, quod legitur in geſtis Francorum, quod refert Greg. Turon. 2. lib. cap. 22. & 23. De iudicio duorum nequam presbyterorum, qui conſpirauerunt contra ſanctum Sydonium, vndecimum Aluernorum Epiſcopum, quorum alter egeſtiones emiſit ſubito ad modum Arrij, & viſus eſt à ſummo iudice, à ſancto Sydonio accuſatus, damnari, vinciri, & in imis carceris detrudi. Alius autem, mortuo B. Sydonio, cum ambitioſè, & violenter occupaſſet epiſcopatum: cum inuitaſſet ciues per Pincernam, citatus à ſummo iudice, cadente de manu eius calice, ſtatim expirauit.

Exemplum. Item in ciuitate Turon. homo quidam conſueuerat venire ad matutinas maioris Eccleſiæ, & cum viſum B fuiſſet ei quod fuiſſet pulſatum, venit ante horam, inueniens portas apertas intrat, & orat retro columnam. Mox videt lumen maximum intrare per Eccleſiam, & Angelos apportantes thronum lucidum, & iudicem ſummum ſedentem in illo throno, & Angelos aſſiſtentes ei. Tunc venit beatus Martinus, cum multitudine ſociorum accuſantium quendam Archiepiſcopum illius Eccleſiæ de multis flagitijs, & quod tam indignus auderet occupare cathedram beati Martini, citatur, adeſt, indutus pontificalibus, ſedens in cathedra: accuſatur de omnibus malitijs ſuis, neſcit quid reſpondeat. Tunc dominus quaſi indignatus, pede ſuo ad accuſationem ſancti Martini & aliorum, illum percuſſit, & eum cum ſede euertit; & poſt viſio receſſit. Ille autem qui hoc viderat, ad domum Epiſcopi C cucurrit, familiam excitans, rogans vt viderẽt quid circa dominum ſuum ageretur: qui inquirentes, eum ſubito mortuum inuenerunt. Eccleſia. 10. *Sedes ducum ſuperborum deſtruxit dominus, & ſedere fecit mites pro eis.*

9. *Sancti Angeli.* Nono contra impios Angeli ſancti teſtimonium perhibebunt, ſub quorum cuſtodia peccauerunt; quorum doctrinam monitiones, & conſilia, necnon interceſſiones, & auxilia; reprehenſiones, & omne charitatiuum miniſterium contempſerunt. Vnde ait Origenes. *Vnuſquiſque Angelorum in extremo iudicio aderit, perducens illos quibus præfuit, quos adiuuit, quos inſtruxit, pro quibus ſemper faciem patris vidit.* Vnde tot teſtibus, & tantis multiplicatis, contra miſeros, omni fide digniſſimis & omni exceptione maioribus, non habebit eo- D rum aliquis quid valeat reſpondere. Sed dicere poterit illud Iob 10. *Inſtauras teſtes tuos contra me.*

Exemplum. Item quod Angeli accuſant peccatores, oſtenditur in viſione Eulogij eremitæ, de quo dicitur in vitiſpatrum aliquibus. Quod cum aliquando veniſſet de eremo ad proximam ciuitatem ad vendendum cophinos quos fecerat, nec inueniret hoſpitium in ciuitate prædicta; collegit ſe in angulo quodam iuxta viam, vbi orabat, facta nocte profunda, venit homo ad eum cum laterna, quærens quid ibi faceret. Quod ab eo audiens, ducit eum ad hoſpitium, cum maxima hilaritate & charitate eum ſuſcipiens & tractans, ei largiter miniſtrans. Qui admirans charitatem dicti hominis, adiurauit eum vt ei diceret vitam ſuam, qui refert ſe eſſe Latomum, & quod lu- E crum ſuum diuideret in tres partes. De vna ipſe & familia ſua viuebat. Secunda, in oblationes, & alias eleemoſynas erogabat. Tertiam, in hoſpitalitatem virorum religioſorum reſeruabat. Cum autem rediſſet ad cellam ſuam, cogitans quam bonus eſſet diſpenſator hoſpes ſuus, aiebat apud ſe, quod magnum damnum eſſet, quod non habebat magnam pecuniam ad diſpendendum. Rogauit dominum vt eius pecuniam multiplicarẽt. Cum in hoc perſeueraret, mittitur ei Angelus dicens: quod forſitan melior eſſet ei mediocris ſubſtantia, quam nimiæ diuitiæ. Cum eremita non acquieſceret, quærit Angelus ſi vellet fideiubere pro eo, quod bene vteretur: datis diuitijs, fideiubet eremita. Cum autem in mane Latomus iuiſſet ad quendam murum anti-

quum diruendum, inuenit caueam plenam aureis denarijs; portat ad domum ſuam, fugit cum auro Conſtantinopolim: acquirit cum muneribus gratiam Imperatoris, fit Baiulus eius. Et poſt, quaſi dominus terræ factus, opprimebat pauperes terræ, rapitur eremita ad iudiciũ, videt & audit Angelos querimonias afferentes domino, de dicto Latomo: à diuerſis Angelis & pro diuerſis malitijs accuſatur, dicit iudex, vt pro eo fideiuſſor reſpondeat. Cum autẽ ille ſtupens ac tremẽs nõ audiretur à quoquam, & neſciret quo ſe verteret, audit Angelos clamantes: Occurrite, Auguſta venit. Intelligens, hanc eſſe Beatã Virginem, proſternit ſe ad pedes eius, qui precibus eius obtinet, vt mittatur Conſtantinopolim ad eum reuocandum. Qui cum vadens ibi, multoties attentans ei loqui, & ſe ingerens, verberatus fuiſſet à ſeruis ſuis quaſi ad mortem: cum nõ poſſet ei loqui, redit ad cellam ſuam, affligens ſe, & rogans Beatam Virginem. Qui rapitur vt prius, & audit quæ & prius: etiam & plures & grauiores accuſationes, venit beata Virgo vt prius, allegando pro eo apud iudicem. Impetrat ei, quod liberetur à fideiuſſione. Moritur Imperator, alius ſubſtituitur. Qui cum vellet capere dictum Baiuum, fugit in Bargia, pauper redit ad locum ſuum & officium: & ad pænitentiam, & aſſueta opera pietatis. Cum dictus eremita veniret ad ciuitatẽ cum quodam diſcipulo ſuo, in angulo in quo prius, latitans orabat. Tunc dictus Latomus cum laterna veniens, recepit eum vt prius. Ipſe autem incomparabiliter gaudens, refert omnia facta diſcipulo ſuo, quæ prius dicta ſunt.

10. Ipſe iudex. DECIMO ad cumulum damnationis eorum, contra ipſos teſtificabitur ex abundanti, etiam ipſe iudex: ſicut ipſe dicit per prophetam Hier. 26. *Ego ſum iudex & teſtis dicit dominus.* Vnde egregiè ait Proſper in li. de vita contemplatiua. *Cum ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, quem nec occultatione criminum fallere poteſt, nec ad impunitatem prouidendum, muneris alicuius oblatione corrumpi: cum ceperint omnia ſecreta reuelari, & non ſolum actus, vel verba, ſed etiam ipſæ cogitationes oſtendi; quid faciemus ſub tanti iudicis maieſtate? quid excuſationis oſtendere poterimus? qua nos defenſionis arte purgabimus? Quæ nobis ſubueniet pœnitentia, quam gelare carne contempſimus? quæ nos defenſura ſunt opera bona, quæ in hac vita non ſeruimus ad quos Apoſtolos ibimus? ad quos alios ſanctos confugituri ſumus? quorum exempla ſimiliter & verba contempſimus. An forte aliquos fragilitas corporis excuſabit. Sed excuſationem eorum reclamabunt omnia exempla ſanctorum, qui fragilitatem carnis, in carne vincentes, quod fecerunt, vtique poſſe fieri docuerunt. Maximè quia nec ipſi peccato, ſua virtute, ſed Dei miſerantis auxilio, reſtiterunt: qui ſe non quærentibus, vt quæratur, atque vt in eum credatur, oſtendit: & in ſe credentes ne à peccato vincantur, inuicta protectione defendit. Quid ergo reſponſuri ſunt impij, ſi eis dominus dicat. Si potuiſtis cur non reſtitiſtis deſiderijs peccatorum? Si non potuiſtis, quare meum contra peccata non quæſiuiſtis auxilium? Aut vulnerati, quare non adhibuiſtis vulneri veſtro remedium? Nunquid adhuc obmuteſcentibus, & quid excuſationis referant non habentibus, dicet? Ligate eos manibus, & pedibus; & mittite in tenebras exteriores. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.*

De Atteſtatorum diſceptatione.

DISTINCTIO IX.

QVarto fiet ibi ab ipſo iudice diſceptatio. Non ſolum enim erit ibi occultorum perſcrutatio, perſcrutatorum publicatio, publicatorũ atteſtatio; Quorum primum erit graue, ſecundum grauius, tertium grauiſſimum: quinimmo ad deſolationis miſeriæ eorum cumulum, fiet eis obiurgatio ab ore ipſius iudicis, quod erit ineffabiliter ſupergrauiſſimum. Ioel. 3. *Congregabo omnes gentes, & ducam eas in vallem IOSAPHAT, & diſceptabo cum eis.* Ipſe namque quanto benignior fit in peccata noſtra diſſimulando, longanimior ad pænitentiam expectando, promptior ad indulgendum, pronior ad gratiam conferendum; tanto tunc erit ſeuerior ad increpandum, grauior ad audiendum, & implacabilior ad puniendum. Vnde ait Iſa. 42. *Tacui ſemper ſilui, patiens fui, quaſi parturiens loquar.* O quis faciẽ eius poterit ſuſtinere? quis increpationes audiret? quis tonitruum magnitudinis eius intueri? O quam amara, quam horrenda, quam medullarum cordis penetratiua erit vox illa. Ait enim Apoſtolus Heb. 4. *Viuus eſt ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum cordis. Omnia enim nuda & aperta ſunt oculis eius.* Sed ſicut ipſemet ait Matth. 25. Ante increpationes reproborum, præmittet laudes, & præconia beatorum. *Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt. Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare, ſitiui & dediſtis mihi bibere,* &c. Poſtmodum increpationes proferet impiorum, dicens. *Eſuriui & non dediſtis mihi manducare* &c.

Hoc autem ſciendum; quod iudex improperabit eis, non ſolum mala quæ fecerint & locuti fuerint, aut etiam cogitauerint: verumetiam bona quæ omiſerint, aut neglexerint. Sed & beneficiorum ſuorum omnium immenſam multitudinem, quæ ingratè ſuſceperint, quibus abuſi fuerint, quæ neglexerint, contempſerint, aut abiecerint: caſtigationes, medelas, atque innumera remedia, quibus curari debuerint, & non ſunt curati. Creaui vos inquiet ad imaginem & ſimilitudinem meam, & vos eam nequiter, prophanaſtis? Angelorum meorum cuſtodiam dedi vobis, & vos eam contemnentes, monitis eorum contraria operari minime timuiſtis. Patriarchas, & prophetas, & Apoſtolos miſi vobis, ad commonefaciendum vos, quos audire renuiſtis. Inſuper cum in forma Dei eſſem, hanc ſerui formam propter vos in mundum veniens accepi, in qua triginta tribus annis vobis ſeruiens, ſalutem veſtram curioſè procurare non renui diſcurrendo, prædicando, ieiunando, in orationibus pernoctando; ſuſtinens in factis meis obſeruatores, in dictis contradictores, & murmuratores. In hac quoque forma pro vobis traditus fui, venditus, & ligatus, conſputus, velatus facie, colaphis cæſus, flagellatus, ſpinis coronatus, mendaciter accuſatus, morte turpiſſima condemnatus, crucifixus, cum impijs deputatus, deriſus ab omnibus, felle & aceto potatus, mortuus, lanceatus. Paradiſum vobis aperui, gratiam meam obtuli, ſemper inuitare vos paratus fui, regni mei gloriam repromiſi: non cogi vos, ſed libertatem ſpiritus vobis dedi, amorem ſolummodo & voluntatem bonam à vobis requiſiui. Quid vltra debui vobis facere & non feci? Dicite mihi peccatores paſſibiles, & mortales, quid paſſi eſtis propter me creatorẽ & ſaluatorẽ veſtrum, qui cum impaſſibilis, & immortalis eſſem, paſſibilis & mortalis propter vos factus ſũ: Immo paſſionem & mortem ſuſtinui. Denique ad eorum confuſionem amplius cumulandam, & vt prorſus inexcuſabiles videantur, oſtendet eis Chriſtus ſuæ benedictæ paſſionis inſignia, videlicet crucem, clauos, lanceam, ſpongiam, & arundinem. Inſuper & reſeruatas in ſuo glorioſo corpore cicatrices, vnde Matth. 24. *Tunc apparebit ſignum filij hominis in cælo.* Chryſoſt. *Non erit tunc defenſionis locus, vbi videbunt Chriſtum exhibentem teſtimonia, ſeu inſignia ſuæ paſſionis. Ideo retinuit dominus cicatrices, vt eas peccatoribus in iudicio oſtendat, & exprobret eis quæ ſuſtinuit.* Aug. in lib. de ſymbolo ſuper illud: INDE VENTVRVS IVDICARE VIVOS, ET MORTVOS. *Fortaſſe in corpore ſuo dominus cicatrices ſeruauit, & vt vulnera cordium diſcipulorum ſanaret, & vt in iudicio hoſtibus exprobraret, vt conuincens eos dicat: Ecce hominem quem crucifixiſtis: Ecce Deum, & hominem in quem credere noluiſtis.*

Iudex in iudicio improperabit.

Iudex improperabit mala tam commiſſa, bona omiſſa, bona ſua neglecta, &c.

; videte

Videte vulnera quæ infixiſtis: agnoſcite latus, quod pupugiſtis: quoniam propter vos apertum eſt, nec tamen intrare voluiſtis, qui non eſtis redempti pretio ſanguinis mei. Diſcedite ergo maledicti à me, &c. Feſtinet ergo vnuſquiſque vt pæniteat & viuat, curet vt pretio ſanguinis redimatur, ne ſi inuentus non fuerit in numero redemptorum, ſit de numero perditorum. Hier. *Quid facies, aut quid dices, ô peccator homo, cum contra te loquetur conſcientia propria, accuſabunt elementa, cum armabitur contra te omnis creatura? Crux Chriſti contra te perorabit, Chriſtus per vulnera ſua contra te allegabit, cicatrices contra te loquentur, clam de te conquerentur.*

Ratio cur ſola miſericordiæ opera in iudicio memorantur.

Sed quare in diſceptatione diuini iudicij ſola opera miſericordiæ, & non aliarum virtutum opera memorantur, tam in commendatione bonorum, quam in obiurgatione malorum? ſciendum quod hoc non eſt, quia de ſolis illis iudicium tenetur ſed vt ſe pronum ad remunerandum oſtendat magis opera miſericordiæ quam iuſtitiæ vel alterius virtutis commemorat. Si enim opera tam facilia, & ad quæ ratio naturalis inclinat, tanto præmio remunerabit, quanto magis ea quæ ſunt difficiliora. Item vt oſtendat, quod quicunque ſaluabitur, magis ex Dei miſericordia, quam ex ſuis meritis ſaluabitur, & quod ei ſoli qui miſericordiam fecerit, miſericordia concedetur. In redargutione malorum ſimiliter ſola immiſericors auaritia memoratur. Primo vt oſtendatur, quod impij non ſunt digni miſericordia, qui miſericordiam non fecerunt. Quia ſicut ait Iac. 2. *Iudicium ſine miſericordia fiet illis, qui non fecerunt miſericordiam.* Item vt cum cumulum diuinæ miſericordiæ ſuſceperint, iuſtè de tanta ingratitudine arguētur, qui vel minima miſericordiæ opera non fecerunt. Item opera miſericordiæ omiſſa aggrauant rigorem iuſtitiæ. Penſandum eſt autem, quod ſi damnatur qui ſua non dedit, quanto iuſtius qui rapuit aliena.

An iudicium fiet vocaliter an mentaliter tantum, an vtroque modo expendetur.

Vtrum autem illa diſceptatio vocalis erit vel mentalis tantum? Reſpondent aliqui quod erit mentalis tantum, quia ſi ſinguli iudicarentur vocaliter, longiſſimum tempus requireretur. Alij dicunt quod erit mētalis & vocalis, quia Chriſtus iudicabit interius vt Deus, ideo iudicium erit mentale: Et iudicabit vt homo, & in forma hominis, ideo erit vocale. Quia autem fiet modo diuino, eo quod vniuſcuiuſque conſcientia accuſabit ſe in particulari de ſingulis & fiet modo humano, quia omnes in generali iudicabuntur iudicio vocali; ideo non oportebit quod longo tempore protendantur.

Memoria iudicij vtilis eſt ad multa.

Sciendum, quod timor iudicij, & eius memoria, vtilis eſt ad multa, ſicut docet Chryſoſt. dicens: *Hic Dei timor eſt qui nocentes corrigit, fugat crimina, innocentiam ſeruat, perpetem tribuit facultatem.* Ideo ſicut ait Gre. in moral. *Iuſti prędictam confuſionem & ignominiam euadere cupientes, & examen illud diſtrictiſſimum preuenire volentes, iudicium ſuum quotidie introrſus agunt, quid Deo, quid proximo debeant, ſolerter aſpiciunt, atque ad agenda bona ſe vehementer accendunt, & de perpetratis malis diſtrictè redarguunt.* Vnde bene dicitur Prouer. 12. COGITATIONES IVSTORVM IVDICIA. *Ibi quippe debet vniuſcuiuſque mens, & cauſas ſuas apud dominum, & cauſas domini contra ſe, ſollicita inquiſitione diſcutere. Debet enim cautè penſare, vel quæ bona à Deo perceperit, vel quæ mala bonis illius perūersè viuendo rependit. Quod electi quotidie facere non ceſſant. Accedunt enim ad ſecretarium iudicis intra ſinum cordis. Conſiderant quam diſtrictè quandoque feriat, qui diu patienter expectat. Metuunt in his quæ ſe egiſſe meminerunt, & puniunt flendo quod ſe malè perpetraſſe intelligunt: timent ſubtilia Dei iudicia, etiam de his quæ in ſemetipſis fortaſſe intelligere non poſſunt. Vident enim in Dei diuinitate, quod ipſi per humanitatem non vident. Conſiderant diſtrictum iudicem, qui quo tardius venit, eo ſeuerius percutit. Sanctorum etenim patrum conuentum cum eo pariter contemplantur: eorumque vel exempla vel dicta ſe contempſiſſe reprehendunt. Atque in hoc ſecreto interioris iudicis, ipſa mentis ſuæ diſcuſſione conſtricti, pænitendo feriunt, quod ſuperbiendo commiſerunt. Ibi namque aduerſum ſe quicquid in ſe impugnat, enumerant. Ibi ante*

A *oculos ſuos, omne quod defleant, concernunt. Ibi quicquid per iram diſtricti iudicis ferire, vel inſligi poſſit, inueniunt: ibi tot patiuntur ſupplicia, quot pati timent. Nec deeſt in hoc iudicio mente concepto, omne miniſterium quod punire reos ſuos plenius debeat. Nam conſcientia accuſat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod etiam iudicium eo certius punit, quo interius ſauit: quia videlicet ab exterioribus nō accedit. Vnuſquiſque enim cum cauſam huius examinis contra ſe aggredi ceperit, ipſe eſt actor qui exhibet, ipſe reus qui exhibetur: videt ſe qualem fuiſſe ſe meminit, & ipſe eſt qui ſemetipſum inſequitur illum qui fuit. Quia ergo nunc in poteſtate noſtra eſt, internum mentis noſtra contra nos ſubire iudicium; recognoſcendo accuſemus noſmetipſos quales fuimus, pænitendo torqueamus, non ceſſamus dum licet iudicare quod fecimus.* Quia ſicut dicit Apoſt. 1. Cor. 11. SI NOSMET-

B IPSOS IVDICAREMVS, NON VTIQVE IVDICAREMVR. *Reproborum namque proprium eſſe ſolet, ſemper praua agere, & nunquam quæ egerunt retractare. Omne enim quod faciunt, cæca mente pertranſeunt, ſtatumque ſuum mihi cum puniti fuerint, non agnoſcunt. At contra, Electorum eſt actus ſuos ab ipſo cogitationis fonte diſcutere, & omne quod turbatum profeſſum excitare.* Hæc Greg.

Exemplum.

Item in vitis patrum legitur: quod cum Apollonius Abbas mitteretur à domino ad prædicandū in Ægyptum: cum eſſe diſſenſio in quadam Ciuitate inter duos viros, & altera pars nollet flecti ad pacem, propter confidentiam cuiuſdam latronis ſui ſigniferi, qui erat multum fortis: rogauit ipſum ſanctus, quod ipſe humiliaret ſe ad pacem, promittens ei quod ipſe rogaret dominum pro eo, vt dimitteret ei peccata ſua, tunc

C ipſe ſe proſtrauit, & alij pacem faciunt. Duxit autem eum ſecum ad eremum, & rogat pro eo dominum. Tunc vterque rapitur ad iudicium, & vident dominum iudicantem, ſanctos & Angelos aſſiſtentes & adorantes, diſcuſſis actibus latronis & vita, & manifeſtatis, & damnatione quam merebatur oſtenſa; orauit ſanctus Apollonius, & dictum eſt ei. Licet nulla conuentio Chriſti ad Belial, lucis ad tenebras: concedo tamen, dicit dominus ei, iſtū tibi: qui arctiſſimam pænitentiam egit, factus monachus ſanctus.

Exemplum.

Item in quadam maxima Abbatia Ciſtercienſis ordinis, quidam fuit conuerſus multum contemplatiuus qui cū eſſet in oratione, viſum fuit ei aſtare ante oculos ſuos diuinum iudicium & Angelos aſſiſtentes

D multum accuſare peccata & facta enormia duorum magnorum hominum, quorum alter magnus comes fuit, alter magnus prælatus. Cum autem dominus quaſi grauiter ferre videretur mala eorum, & grauiſſimas damnationes eis adiudicaret, affuerunt aliqui in illa curia rogantes dominum pro eis. Ad quorum preces dominus diſtulit ſententiam mortis, & damnationis, quam eis parauerat, præcipiens conuerſo, quod eos moneri faceret per Abbatem ſuum. Conuerſus autem Abbati retulit viſa & audita, facta & nomina illorum, quos ipſe prius non nouerat. Cum autem per viros magnos moniti eſſent, procurante Abbate, & viſio eis eſſet relata; laicus vitam emendauit, timuit, & pœnitentiam egit, confeſſor ſuus ei Cilicium tradidit, quo ipſe cum fuiſſet delicatiſſimus, ad carnem vtebatur; & magnas eleemoſynas, & pænitentias faciebat, &

E in bona confeſſione, & in magna deuotione, cum omni ſacramentorum ſuſceptione, ad dominum migrauit poſt plures annos pœnitentiæ peractæ. Clericus autem admonitus, vel paruipendit, vel aliquibus ei tribulationibus inſurgentibus, à propoſito ſi bonum ex hoc conceperat, pedem retraxit; ad vindictam iniuriarum anhelans. Cum autem omnia ſucceſſiſſent ei proſperè, & ad votum compleuit deſiderium animi ſui ſubito cum non ſperaret, ſublatus eſt de medio: in nocte feſtiuus & letus, & ſanus intrans lectum, in mane mortuus à *ſuis in lecto ſuo inuentus eſt.*

De ſententiæ prolatione.

DISTINCTIO X.

3. Sententia prolatio.

POſt citationem peremptoriam mortuorum, & diſceptationem diſcuſſoriam meritorum, reſtat audire ſententiam ſingulorum. Ad hoc enim fiunt citationes, & meritorum diſcuſſiones in iudicijs, vt à iudice ſententia proferatur, & vnicuique ſecundũ merita rependatur. Ait enim Sapiens Prouer. 26. *Iudicium determinat cauſas.* Nimirũ iudicialis ſententia reformat pacem in litigijs, imponit finem in flagitijs, certitudinem præbet in dubijs. Audiatur ergo ſententia ſummi B & æterni iudicis, cum reuerentia & tremore: audiatur cum indigentia & amore. Hoc autem debemus aduertere, quod extrema iudicis noſtri ſententia bipartita eſt, vt ſecundum diuerſitatem meritorum in iudicatis inuẽta, fiat differens retributio præmiorũ, vel inflictio tormentorum. Primo namque deſcribitur ſententia delectabilis, deſiderabilis, & amabilis, in honorẽ & gloriam beatorum, cum dicitur. *Venite benedicti,* &c. Matth. 25. Secundo profertur ſententia terribilis, horribilis, ac inintollerabilis, in dolorem & exterminiũ reproborum. Et recte primo profertur ſententia de glorificatione beatorũ. Nam ſummi iudicis bonitatem magnificã, & largitatem munificam, magis decet conferre ſtipendia quam inferre ſupplicia. Dicit ergò. *Venite benedicti,* &c.

Primo profertur ſententia beatorũ poſtea impiorum.

Quatuor notanda in ſententia beatorum.

C Et ſunt hic quatuor attendendà, totis præcordijs & totis niſibus appetenda, videlicet electorum commẽdatio gratioſa, cum dicit: *Benedicti patris mei.* Secundo inuitatio amoroſa. *Venite.* Tertio inueſtitio fructuoſa. *Poſſidete.* Quarto poſſeſſio glorioſa. *Præparatum vobis regnum.* *Primo* ſiquidem electi ab ipſo iudice commendantur, cum dicit. *Benedicti.* O commendatio gaudioſa, & amabilis, dulcoroſa, & honorabilis; à iudice, qui non mentitur, non blanditur, nec fallitur, commendari. Vnde dicet eis Pſal. 113. *Benedicti vos à domino, qui fecit cœlum, & terram. Secundo* commendati curialiter inuitantur, cum addit. *Venite.* O inuitatorium gratioſum; amoroſum, & gaudioſum; inuitatorium nulla dedignatione ſpernendum, nulla pigritia negligendum, nulla obliuione delendum; ſed omni affectione appetendum. & tota intentione quærendum. D Vos inquam qui fuiſtis humiles ſerui mei, mihi humiliter obſequẽdo: milites ſtrenui, pro me viriliter ſuſtinendo; fideles amici, ſinceriter diligendo: fratres chariſſimi, mihi cõformiter viuendo. Venite inquam vt reficiamini, vt honoremini, vt mihi vniamini; ſicut membra capiti, ſicut rami ſtipiti, ſicut amici amico dilectiſſimo, ſicut ſponſa ſponſo dulciſſimo. Vnde Matth. 22. Curialiter nos inuitat ad nuptias, dicens. *Omnia parata ſunt, venite ad nuptias.* Et Apoc. vlt. *Et ſponſus & ſponſa dicunt veni, & qui audit, dicat veni,* quaſi diceret. Et Chriſtus ſponſus, & tota cœleſtis curia amicabiliter inuitat ad nuptias quemlibet noſtrum dicens, veni. Et qui iſtam inuitationem audit, non debet eſſe contentus quod ſolus veniat, ſed alijs dicat, veni. E *Tertio* inuitati actualiter inueſtiuntur, cum dicit, *poſſidete,* id eſt in hæreditatis veſtræ, vobis frequenter promiſſæ, diu dilatæ, ardenter concupitæ, humiliter requiſitæ, poſſeſſionem actualem intrare, ingredimini, & poſſidete eam. Vnde cuilibet amico ſuo dicet dominus in morte illud Deut. *Incipe poſſidere terram.* *Quarto* inueſtiti introducuntur, cum dicitur. *Regnum quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi.* Hæc eſt poſſeſſio glorioſa, ideo cõuenienter regni nomine deſignatur. De quo dicitur Sap. 4. *Accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu domini.* Vnde in iudicio dicet eis. *Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt edatis, & bibatis ſuper menſam in regno meo.* Luc. 22. De huius regni adeptione recognitionem faciunt omnes ſancti, & A gratias agunt Chriſto, dicentes illud Apoc. 5. *Redemiſti nos domine in ſanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram.* O quam glorioſum eſt regnum in quo cum Chriſto regnant omnes ſancti. Sed hæc in generali dicta ſufficiant, quia in ſpirituali dicere plura proponimus, cum agemus de gloria beatorum.

Duo in condemnatione impiorum attendenda

Sequitur ſententia de condemnatione reproborum, cum dicit. *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & Angelis eius.* Vbi primo deſcribitur impiorum exprobratio. *Maledicti.* Secundo ipſorum condemnatio. *Ite in ignem æternum,* &c. *Primo* igitur ponitur exprobratio ignominioſa. Quanti quippe honoris eſt, & præconij à ſummo iudice commendari, B tantæ confuſionis eſt, & opprobrij ab ipſo exprobrari. De hac maledictione dicitur Eccle. 41. *Væ vobis impij qui dereliquiſtis legem altiſſimi, quoniam ſi nati fueritis, in maledictione naſcemini, & ſi mortui fueritis, in maledictione erit pars veſtra.* O quam inæſtimabilis, & intolerabilis erit confuſio, in cordibus ſummè ſuperbis & tumidis impiorum, ab ore tanti iudicis in conſpectu multitudinis infinitæ, maledictionis iacula ſuſtinere inflatus ſpiritus hominis adhuc in carne viuentis, potius eligeret, & tolerabilius ſuſtineret, valde graui ſenſibili pæna torqueri, quam maledictionibus & opprobrijs obiurgari. *Poſt* maledictionem, profertur condemnatio ad pœnam. Et primo ad pænam damni.

C *Ite.* Secundo ad pœnam ſenſus, cum addit: *In ignem æternum,* &c. Hæc eſt duplex pæna reprobis præparata, ſcilicet *ſeparatio à Dei & ſanctorum conſortio, & cruciatus æternus in Inferno.* Hæc ſunt ſecuris & ignis, de quibus dicitur Matth. 7. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.* Quarum pœnarum priorem, aſſerit ibi Chriſoſtomus, eſſe tormentis omnibus grauiorem. *Horrendum eſt,* inquit, *illud gehennæ ſupplicium, & res intolerabilis. Tamen ſi decem millia gehennas ponat aliquis, nihil tale dicturus eſt, quale eſt ab illius beata gloria propelli honore, & Chriſto exoſum eſſe.* His ergo qui regno cœlorum iudicabuntur indigni, ſicut dicit Grego. Nazianzenus, erit hæc grauior omni pœna, quod proijcientur à Deo: & ingens erit pudor atque confuſio conſcientiæ eorum, cuius finis vel remedium nuſquam inuenietur. D Item beatus Grego. in moral. ait: *O ſi ſapere poſſet quis palato cordis, quid admirationis habeat:* ECCE SPONSVS VENIT. Quid dulcedinis: QVÆ PARATÆ ERANT, INTRAVERVNT CVM EO AD NVPTIAS, quid amaritudinis: ET CLAVSA EST IANVA. *Iamiam enim glorioſi regni aditum intellexit, qui poſt iudicium nullo patebit. Tunc ſiquidem apparebit illius ſeueritas magna, cuius nunc eſt miſericordia. Nemo ſcit quam diſtrictè iudicat, & quam ſeuere punit. Illud iudicium time.* Pſal. dicebat. NON INTRES IN IVDICIVM CVM SERVO TVO DOMINE, QVIA NON IVSTIFICABITVR IN CONSPECTV TVO OMNIS VIVENS. *Multi nunc iuſti creduntur, & ſe bonos arbitrantur, qui tunc reprobi inuenientur. Multa nunc bona & meritoria reputantur, quæ tamen ad* E *examen diuini iudicij deducta, manifeſtè patebunt eſſe peccata. Multaque nunc leuia iudicantur, quæ appenſa libra iuſtitiæ, importabiliter grauia videbuntur.* Vnde 1. Pet. 4. *Si iuſtus vix ſaluatur, impius & peccator vbi parebunt.* O examen horrendum! O tremendum iudicium! O ſententia diffinitiua modis omnibus metuenda, locis omnibus meditanda, momentis omnibus expectanda, ac totis viribus declinanda. Tunc enim quis eam audebit audire? quis eam poterit expectare? poſtremò quis eam poterit ſuſtinere? Illa cum prolata fuerit, nulla potentia poterit infirmari, nulla ſapientia reuocari, nulla prece, nullove pretio mitigari, nec ab ea ad alium iudicem poterit appellari. Bern. *Veniet qui malè iudicata reiudicabit, male iurata confutabit: qui faciet iudicium iniuriam patientibus, & qui iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguetur*

A *in æquitate pro manſuetis terræ. Veniet pro certo, qui per prophetam minatur.* CVM ACCEPERO TEMPVS, EGO IVSTITIAS IVDICABO. *Quid faciet de iniuſtis iudicijs, qui etiam iuſtitias iudicabit? Veniet vtique dies iudicij, vbi plus valebunt pura corda quam aſtuta verba, & conſcientia bona quam marſupia plena; quandoquidem iudex ille, nec falletur verbis, nec flectetur donis.* Hoc autem penſandum eſt, quod iudex ille iuſtiſſimus nulli parcet, nulli deferet, nullumque palpabit. Non enim ſubtrahit perſonam cuiuſquam, qui eſt omnium dominator; nec vllius verebitur magnitudinem, quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus. Hoc tamen ſaluo, quod exiguo concedetur miſericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Fortioribus enim fortior inſtat cruciatus. *Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec recipiet pro redemptione dona plurima.* Prouerb. 6. B Eya fratres chariſſimi, timeamus illam ſententiam, caueamuſque totis niſibus ne incidamus in eam, quia *horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis.* Hebr. 10. Curramus ad miſericordiam condonantis, antequam conueniamur ad curiam iuſtè punientis. Secundum conſilium Apoſtoli. Hebr. 4. *Adeamus cum fiducia ad thronum gloriæ, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.* Vnde beatus Auguſt. ait. *Miſericordiæ tempus modo eſt, iuſtitiæ tempus poſt erit.* Vnde miſericordiæ tempus vocat modo auerſos, donat peccata conuerſis; patiens eſt ſuper peccatores donec conuertantur: quandocunque conuerſi fuerint, præterita obliuiſcitur, futura promittit; hortatur pigros, conſolatur afflictos, docet ſtudioſos, adiuuat dimicantes, C neminem deſerit laborantem & clamantem ad ſe, donat vnde ſibi ſacrificetur, ipſe tribuit vnde placetur. Magnum miſericordiæ tempus non vos tranſeat fratres, non vos tranſeat, venturum eſt iudicium. Erit tunc pœnitentia, ſed infructuoſa. Sap. 5. *Intra ſe pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes.* Tunc iudex à ſeueritate ſua flecti non poterit, nec eius ſententia immutari valebit. Nunc autem pronus ad miſericordiam, incomparabiliter plus deſiderat gratiã ſuam dare, quam nos recipere; plus peccata noſtra remittere, quam nos dimittere, vel de illis pœnitere velimus. Si autem aliquando iuſtè peccatis noſtris iraſcitur, & tanquam pius pater filios delinquentes punire voluerit, nihilominus tamen multa facilitate placatur. Legimus enim quod Moyſes filios Iſrael punire nitentem, D detinuit; Aaron iam punientem compeſcuit; Dauid Angelum percutientem populum humilitate placauit. Ezechias ſententiam de morte ſua reuocari, lachrymis impetrauit. Niniuitarum pœnitentia, ſententiam de exterminio ciuitatis iam promulgatam, reuocari promeruit. Quid plura? Ante tempus deficiet, quam omnia exempla huiuſmodi enumerare poſſimus, quoniam quotidie infinitis modis Dei miſericordiam experimur. *Nouit Deus mutare ſententiam, ſi tu noueris emendare delictum:* ait Ambroſius. Caueamus tamen fratres chariſſimi ne diuina clementia abutentes, & impunitatem nobis, fatua ſecuritate & præſumptuoſa fiducia, promittentes; in peccatorum ſordibus maneamus, & Dei miſericordiam in ſeueritatem iuſtitiæ conuertamus. E Nam quantò miſericordia Dei nobis eſt largius præparata, tantò diſtrictius & implacabilius ſæuiet iuſtitia eius, peruerſis noſtris operibus, & ingratitudine prouocata, ſicut ait Apoſtolus Rom. 2. *An diuitias bonitatis eius, patientiæ, & longanimitatis, contemnis? An ignoras, quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei.*

De ſententiæ executione.

DISTINCTIO XI.

De ſententiæ executione. (margin)

POſt citationem cunctorum, & congregationem citatorum, poſt diſceptationem & diſcuſſionem plenariam meritorum, poſt prolatam ſententiam ſecundum exigentiam diſcuſſorum, iam non reſtat aliud niſi actualis executio iudicialis ſententiæ, vt recipiat vnuſquiſque pœnam vel præmium, pro ſuorum qualitate factorum. Non enim exiſtimandum eſt, quod in illa curia ſummi regis ita fiat, ſicut fit in aliquibus curijs Principum mundanorum; In quibus aut veritas non inquiritur, aut inquiſita tacetur, & ſub aceruo pecuniæ ſepelitur, aut ſententia non profertur, aut ſaltem in tempora multa differtur. Sed non ſic impij, non ſic faciet iuſtus iudex, de quo ſcriptum eſt Iſa 16. *Sedebit iudicans & quærens iudicium, & velociter reddens quod iuſtum eſt.* Benè velociter reddet vnicuique quod iuſtum eſt, quia profectò immediatè poſt prolatam ſententiam & bonos cum iubilo ducet in gloriam, & reprobos à facie ſua proiectos, ſimul deuoluet & præcipitabit pariter in gehennam: ſicut dicitur Matth. 25. *Ibunt hi in ſupplicium æternum*, ſcilicet reprobi: *Iuſti autem in vitam æternam.* In diſceptatione fuit ordo contrarius, quia iudicis ſummè boni proprium eſt, prius recordari bona facta bonorum, quam mala facta malorum. Poſtmodum vero in exitu vtrorumquè, prius nominat pœnam malorum; vt nos prius quæ timoris ſunt, mala deuitare diſcamus; Poſtmodum vero quæ ſunt honoris, bona appetere ſtudeamus. vel quia reprobi ex condigno, damnationis ſuæ ſupplicia meruerunt; electi vero gloriam, ex Dei miſericordia potius, quam ex meritis obtinebunt. Item quia prius volet purgare mundum, reprobos expellendo, omneſque mundi totius fœces & fœtores, ac elementorum omnium purgamenta, cum eis in barathrum deuoluendo; vt illis eiectis mundus pulcher & mundus remaneat, ad conſolationem electorum in nouam pulchritudinem innouandus, ſicut infra declarabitur.

Cur impij referuntur prius ad pœnam deſtinari quam beati ad gloriam.

Hoc autem ſciendum eſt, quod ignis ille conflagrationis quo mundi facies purgabitur, vt dictum eſt, faciem iudicis antecedet, ſicut ait Pſal. 49. *Ignis ante ipſum præcedet;* & concomitabitur, ſicut ait idem 96. *Ignis in conſpectu eius exardeſcet.* Et ſequitur; quia prolata ſententia contra malos: *Ite maledicti in ignem æternum*; Ille temporalis ignis iuſſu iudicis, quaſi flatu potenti repentino & rapido, ſimul inuoluens reprobos, demergetur pariter in infernum. O quantus luctus omnium, quantus vlulatus & gemitus, quanta doloris acerbitas, quanta & quam ineffabilis calamitas reproborum, in actuali & æterna ſeparatione à gloria, à glorioſo conſortio bonorum; quam tunc quidem videbunt, vt ſciãt quæ & quanta perdiderunt, eam nunquam in perpetuum aſpecturi. ſed inæſtimabiliter plus dolebunt de tam vili eiectione & ſeparatione perpetua à conſortio & aſpectu diuino, tanquam videlicet de irrecuperabili amiſſione ſummi boni.

Ignis conflagrationis præcedet, concomitabitur, & ſequetur iudicem.

Et aduerte quod cum Deus magis ſit intimus animæ, quam ipſa ſibiipſi, ac totum bonum animæ magis ſit ipſe, quam ipſa ſibi; dolorem incomparabiliter acriorem ſentiet anima cuiuſlibet in ſeparatione ſui à Deo, quam ſi ipſa diſcinderetur, & à ſeipſa violenter, ſi eſſet poſſibile, ſecaretur; ac plus vellet totum bonum ſuum perdere, quam bonum diuinum: Hoc eſt plus appetet non eſſe ſimpliciter, quam ſic eſſe. Rurſus cum de amiſſione alicuius boni, tantus debeat eſſe dolor, quantum eſt de eius adeptione gaudium; Profectò tam ineffabilis & inæſtimabilis erit dolor in reprobis, de æterna à Deo ſeparatione, quantum ineffabile & inæſtimabile gaudium erit in beatis, de æterna Dei viſione. De quo gaudio dicit Apoſtolus. 1. Corinth. 3. *Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit; quæ præparauit Deus his qui diligunt eum.* De-

Ingens erit dolor in dãnatis pro ſeparatione à Deo.

Non poteſt dari infinitũ in creatura.

A nique cum Deus ſit ſummũ, immenſum & infinitum, bonũ de eius amiſſione debet eſſe ſummus dolor in reprobis, & eſſet immenſus & infinitus, ſi aliquid infinitum poſſet eſſe in creatura: ſed hoc eſſe non poteſt; ſed eſt in eis quantum poteſt ipſorum capacitas continere. Diabolus ergo cum toto corpore ſuo, id eſt, multitudine innumerabili omnium reproborum, ſubitò demergetur & præcipitabitur in infernum. ſicut ait Gregor. in Moral. exponens illud Iob. CVNCTIS VIDENTIBVS PRÆCIPITABITVR, *quod æterno iudice tunc terribiliter apparente, aſtantibus legionibus Angelorum, aſſiſtente cuncto miniſterio cœleſtium poteſtatum, atque electis omnibus ad hoc ſpectaculum deductis; iſta belua crudelis, & fortis, id eſt, diabolus, in medium captiua deducitur, & cum ſuo corpore, id eſt, reprobis omnibus, æternæ gehennæ incendijs mancipatur, cum dicitur.* B ITE MALEDICTI IN IGNEM ÆTERNVM. *O quale ſpectaculum illud erit quando hæc immaniſſima beſtia electorum oculis oſtendetur, quæ hoc tempore belli nimis illos terrere potuerat, ſi videretur. Sed occulto ac iuſto Dei conſilio hoc agitur, vt & nunc per eius gratiam non viſa vincatur à pugnantibus, & tunc à lætis victoribus iam captiua videatur. Tunc autem iuſti, diuino adiuterio quantum debitores ſunt plenius recognoſcunt, quando tam fortem beſtiam viderint, quam infirmi vicerant; & in hoſtis ſui immanitate conſpecerent, quantum debeant gratiæ defenſoris ſui. Redeunt enim de hoc prælio tunc milites noſtri, virtutum trophæa deferentes, & receptis corporibus, cum iam in illo iudicio, cœleſtis regni introitum ſortiuntur, prius immaniſſimas vires huius antiqui ſerpentis aſpiciunt, ne vile æſtiment quod euaſerunt.*

C

De Iudicium ſubſequentibus.

PERACTO iudicio, natura humana in ſuo termino conſtituetur, & ideo eſſe incorruptibile ſortietur. Quia vero omnia corporalia quodammodo ſunt propter hominem, conueniens erit vt ſtatus omnium rerum corporalium immutetur, vt congruant hominum ſtatui qui tunc erunt. Quia igitur multiplicatio hominum eſt propter complendorum numerum electorum qui præcipuè ſunt de intentione diuina; reprobi vero quia auertunt ſe à voluntate diuina, nec ponuntur in numerum in ordine vniuerſi; ideo completo numero electorum, ceſſabit hominum multiplicatio, & ſic ceſſabit generatio & corruptio hominis, & D per conſequens ceſſabit in omnibus creaturis. Et quia motus cœli eſt cauſa generationis & corruptionis in iſtis inferioribus, ideo etiam motus cœli ceſſabit. Quo ceſſante, generatione etiam & corruptione ceſſante, creaturæ incorruptibiles, & quæ aptitudinem habent ad perpetuitatem, poſt iudicium remanebunt.

Poſt iudiciũ ceſſabit rerũ generatio & cœli motus.

Sciendum eſt autem quod quædam creaturæ habent aptitudinem ad perpetuitatem ſecundum totum & ſecundum partem, vt corpora cœleſtia; quædam ſecundum totum, ſed non ſecundum partem: vt elementa ſecundum partem ſunt corruptibilia, quia propter contrarias qualitates eſt in eis mutua actio & paſſio, & per conſequens generatio & corruptio in confinijs eorum: & ideo in confinijs ſuis corruptibilia ſunt, ceſſante autem motu cœli non erit in eis mutua actio & E paſſio, ideo nec corruptio. Et ideo elementa poſt iudicium remanebunt. Quædam autem creaturæ corruptibiles ſunt ſecundum totum, & non ſecundum partem, vt homo. Nam anima rationalis eſt incorruptibilis, compoſitum autem corruptibile. Omnes igitur creaturæ quæ quoquo modo habent aptitudinem ad perpetuitatem, remanebunt in illo vltimo ſtatu mundi, Deo ſua virtute ſupplente, quod eis ex infirmitate ſua deeſt. Bruta igitur animalia, & plantæ, & corpora mixta, quæ ſecundum totum & ſecũdum partem ſunt corruptibilia, nullo modo in illo incorruptionis ſtatu remanere debebunt. Sic intelligendum eſt verbum Apoſtoli. 1. Corin. 7. *Præterit figura huius mundi*: quia videlicet ſpecies huius mũdi quę nũc eſt, ceſſabit, ſed ſubſtãtia remanebit. Sic etiam intelligitur illud Iob. 14. *Ho-*

Quæ ſunt corruptibilia ſecundum totum & ſecũdum partem non remanebunt poſt diem iudicij.

A *mo cum dormierit non reſurget, donec atteratur cœlum,* id eſt, donec iſta diſpoſitio cœli ceſſet; quæ cum mouetur, in alijs motum cauſat. Sicut ait Aug. *Iudicatis his qui non ſunt inuenti in libro vitæ, & in æternum ignem miſſis, figura huius mundi, ignium mundanorum conflagratione purgabitur, ſicut facto mundanarum aquarum diluuio.* Qua liquidem conflagratione, corruptibilia, elementorum qualitates, ardendo penitus interibunt, quæque corporibus noſtris corruptibilibus congruebant; atque ipſa eorum ſubſtãtia qualitates illas habebit, quę corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant, vt videlicet mundus in melius innouatus, aptè accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouata. Vnde vidit Ioannes ſedentem in throno, à cuius conſpectu fugit cœlum & terra, & mare iam non eſt, quia B peribunt hæc ſecundum exteriorem faciem, non ſecundum ſubſtantiam. Ante iudicium quidem fiet eorum purgatio ab infectione & corruptione, quam ex peccatis hominum contraxerunt. Et quia ignis inter alia elementa maximè eſt actiuus, & corruptibilium conſumptiuus, & ſordium purgatiuus, ideo cõſumptio eorum quæ poſt iudicium remanere non debent, & purgatio totius mundi, conuenientiſſimè fiet per ignẽ. Cæterum quia genus humanum non ſolum à corruptione liberabitur, ſed in electis gloria veſtietur; Creatura autem corporalis ſecundum congruentiam ſtatus, finaliter diſponetur; Ideo quælibet creatura corporalis, non ſolum purgabitur vt dictum eſt, verum etiam innouato homine innouabitur, & homine glorificato, etiam ſuo modo quandam claritatis gloriam C conſequetur. Vnde Apoc. 21. *Vidi cœlum nouum, & terram nouam.* Et Iſa. 65. *Ecce creo cœlos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor,* &c.

Creatura corporalis manens poſt iudicium innouabitur.

Conſideremus ſi placet faciem & pulchritudinem huius mundi in melius innouati. Et ſciendum eſt, quod terra non erit gibboſa, vel montuoſa, ſed ad figuram ſphericam reducetur. Et quia non erit amplius hominum habitatio ſuper terram, tota circundabitur aquis, vt elementum aquæ formam ſphericam habeat. Sic & aër & ignis ſphericam formam habebunt, & ſe mutuo continebunt, nec erunt in confinijs confuſa vel permixta; quia ceſſabit in eis actio & paſſio, vt dictum eſt. Suppoſito igitur quod in elementorum purgatione, quicquid groſſius, ponderoſius, & amplius D tenebroſum erat in terra, deſcendet infra regionem Inferni. In aqua frigidum glaciale, & omnis ſalſedo, & amaritudo, & fluxibilitas; In aëre groſſities, omnis mobilitas, & omnis peregrinæ impreſſionis receptio, In igne verò ardor & ſiccitas erunt ſeparata. terra in ſuperiori ſui parte erit vt criſtallus: aquæ multoplus perſpicuæ, ſubtiles, & puræ, quam ſint modò. Et fortè ſic erunt ſimiles cœlo aqueo. Aër verò purior, clarior, rarior; & ignis ſimiliter. in aëre non fient impreſſiones aliquæ, vtpote nubes & venti, ros & pruina, niues & grandines, fulgura & coruſcationes, tonitrua & tempeſtates, nec aliqua huiuſmodi; ſed perpetua ſerenitas, claritas, & temperies ſempiterna. In igne verò qui nũc vſque ad diem iudicij calidus eſt & lucidus, poſt illam innouationem mundi, vt ait Baſilius in Exameron, Lux ſeparabitur à calore. Ait enim: *In retributionibus delictorum ratio nos ſecretior docet, partiendam eſſe ignis naturam; cuius lux ad illuminandos iuſtos deputabitur, ardor autem proficiet ad impios concremandos.* Vnde ait Pſalmiſta 28. *Vox domini intercidentis flammam ignis.* Hęc ergo creditur eſſe facies huius mundi.

Poſt diem iudicij terra fiet ſpherica, & aqua circundabunt illam.

Corpora verò cœleſtia mirabili claritate fulgebunt. Nam iuxta verbum Iſa. 30. *Erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum.* Certius autem firmamenti facies luminoſa creditur eſſe, ſicut nunc ſunt ſtellæ. Stellarum verò claritas in ſeptuplum maior erit. Dicit autem Iſid. *quod nec ſol nec luna, poſtea ad occaſum ſunt ventura, ſed in loco in quo creati ſunt, ſine fine manebunt.* Vnde dicitur Abac. 3. *Sol & luna ſteterunt in habitaculo ſuo,* ſol in pũcto Orientis, & luna in puncto

Corpora cœleſtia poſt iudicium innouabuntur.

Occi-

Occidentis. Vnde dicitur Iſa. 60. *Non occidet vltra ſol tuus.* Non ergo erit amplius diei noctiſque viciſſitudo; ſed erit vna dies non habens veſperam, continua, ſemper clara, quæ nota eſt domino. Hæc autem claritas, & pulchritudo mirabilis, non erit ad neceſſitatem, quia etiam omnes ſancti fulgebunt ſicut ſol: Sicut ait dominus Matth. 13. *Fulgebunt iuſti, ſicut ſol, in regno patris eorum.* Propter quod dicitur. Iſa. 60. *Non erit tibi ſol ad lucendum*, ſcilicet ad neceſſitatem: erit tamen ad vniuerſi decorem, conſolationem, & delectationem ſanctorum, & creatoris laudem, gloriam, & honorem. Vnde Iſa. 65. Poſt illud. *Ecce creo cælos nouos, & terram nouam.* ſubditur: *Exultabitis & gaudebitis vſque in ſempiternum, in his quæ ego creo.* Hæc de finali iudicio, & de ſtatu mundi poſt iudicium, ad præſens in generali & groſſo rudique modo dicta ſufficiant. Nunc non reſtat niſi in B ſpeciali dicere de ſupplicijs reproborum, & gloria beatorum. Et prius dicemus fauente domino de ſupplicijs reproborum.

LIBRI II. PARS III.

De ſupplicijs reproborum.

De numero nouiſſimorum quatuor propoſitorum, ſuperius duobus expeditis exiliter & breuiter terminatis, ordine conſequenti cum adiutorio gratiæ Ieſu Chriſti iam noſtræ conſiderationis oculos conuertamus ad tertium nouiſſimorum, id eſt, infernum, prout inſpirante Deo poterimus intuendum, & aliqualiter oſtendendum ſupplicia damnatorum. Circa quæ autem tria conſideranda occurrũt. Primò oſtendendum eſt, quod infernus ſit. Secundò vbi ſit. Tertiò quid ſit, ideſt quæ, quales, & quantæ ſint pœnæ inferni.

Quod infernus ſit, & de ſitu eius.

DISTINCTIO I.

Circa primum, ſcilicet, *quod infernus ſit*, probatur autoritatibus ſcripturæ ſacræ, tam noui, quam veteris teſtamenti, ſanctorum teſtimonijs, rationibus, & exemplis. Primò quidem auctoritatibus veter. teſtam. Ait enim Patriarcha Iacob Gene. 42. *Deducetis canos meos cum dolore ad inferos.* & Num. 16. dicit Moyſes de Chore, Dathan, & Abyron: *Deſcendent viuentes ad infernum.* Item 1. Reg. 2. *Dominus mortificat, & viuificat; deducit ad inferos & reducit.* Item Iob 7. *Qui deſcenderit ad inferos non aſcendet.* Pſal. *Dolores inferni circumdederunt me.* Idem in eodem. *Pericula inferni inuenerunt me.* Similiter & alij prophetæ in locis innumeris. Similiter & Apoſtoli inter articulos fidei hunc articulum poſuerunt. *Deſcendit ad inferna.* Item Paulus Epheſ. 4. *Quod aſcendit, quid eſt niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ.* Et B. Petrus 2. Pe. 2. *Rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos*, &c. Et Apoc. 20. *Infernus & mors dederunt mortuos ſuos.* ſed quod eſt omnibus efficacius, teſtimonium primæ veritatis, quæ dicit ore proprio, Lucæ 16. *Mortuus eſt diues, & ſepultus eſt in inferno.* Qui

Quod ſit infernus, probatur varijs argumentis.

A autem non receperint teſtimonium ſanctorum, & Chriſti, nouerint ſe eſſe Iudæis aut Paganis deteriores, & infideliores, qui infernum eſſe crediderunt, & in libris ſuis de hoc ſcripta multa reliquerunt.

Item hoc oſtendit ratio, ſi ſcriptura aut humana teſtificatio ceſſaret. Cuilibet enim bene diſpoſito oſtendit hæc humana ratio, quemlibet regem debere habere aulam regiam, ad amicos & ſodales retinendum, delectandum, & ſecreta ſua eis communicandum. Et ille debet eſſe in domo regis pulcherrimus & honeſtiſſimus locus. Alius locus eſt magis infimus & minus decens, vbi fiunt à ſeruis neceſſaria domus, vt eſt coquina, ſtabulum. Item alius eſt locus infimus abiectiſſimus, vt carcer. Primus locus eſt com- B mentalium regis, & amiciſſimorum. Secundus ſeruorum, & iumentorum. Tertius eſt reorum. Ergo cum Rex regum Deus ſit, & omnium maximus & iuſtiſſimus, habet iſta tria ædificia. Primum eſt cœlum, quod eſt habitaculum amiciſſimorum, vbi recreantur, paſcuntur, & confortantur cum eo. Secundus eſt mundus iſte, quod eſt ſtabulum iumentorum, ſcilicet corporum, & officina ſeruorum laborantium. Tertius eſt infernus, vbi rei & iudicati arctantur. De hoc Iſa. 24. *Congregabuntur ſicut in congregatione vnius faſcis, & claudentur in carcere perpetuo.* Et 46. Et Sapien. 16. *Digni erant carere luce, & pati carcerem tenebrarum.* Et dominus Matth. 5. *Iudex tradet te miniſtro, vt in carcerem mittaris.* Item non ſolum hoc probatur per viuos, ſed & per mortuos, qui reſuſcitati hoc dixerunt. Vt C patet Heb. 11. *Receperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos. Hoc etiam* patet in miraculis ſanctorum, & in vitis pa. & dial. Greg.

Circa ſecundum, ſcilicet, *vbi ſit infernus.* Sciendum quod ſub terra, ſicut ſcriptura ſacra teſtatur. Pſal. 62. *Introibunt in inferiora terræ.* Idem 138. *Subſtantia mea in inferioribus terræ.* Idem 85. *Eruiſti animam meam ex inferno inferiori.* Item Iob 17. in fine. *in profundiſſimum inferni deſcendent omnia mea.* Item Eph. 4. *Quod autem aſcendit, quid eſt*, &c. Item Apoc. 10. *Nemo poterat aperire librum, neque in cælo, neque in terra, neque ſubtus terram.* Item Num. 16. De abſorptione Chore. *Diſrupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit eos, deſcenderuntque viui in infernum, operti humo.* Pſ. 85. *Liberaſti animam meam ex inferno inferiori.* Quod vi- D detur velle probare Gregor. dial. 44. *De hac re nihil temerè diffinire audeo. Nonnulli namque in terrarum quadam parte infernum eſſe putauerunt. Alij vero hunc ſuper terram eſſe æſtimant.* Et poſt exponens verbum Apoſtoli ſupra dictum, dicit. *Sub terra animæ exutæ ſunt, in inferno exiſtentes* &c. Poſt concludit. *Cum ergo ad ſoluendum librum nullus ſub terra dignus inuentus dicitur, quid obeſt non video, vt ſub terra infernus eſſe credatur.* Aug. tamen dicit, *ignis inferni cuiuſmodi ſit, vel in qua parte mundi, neminem penitus arbitror ſcire, niſi cui ſpiritus Dei reuelauerit.*

Infernus eſt ſub terra.

Circa tertium, ſcilicet, *de pœnis & supplicijs damnatorum, tam hominum, quam dæmonum in inferno*, conſideranda ſunt quatuor. Primò quidem de conditionibus E huiuſmodi pœnarum. Secundo de vtilitate meditationis earum, id eſt, ad quid & quantum ſit vtile de pœnis huiuſmodi meditari. Tertiò mouentur aliquæ quæſtiones circa conditiones huiuſmodi pœnarum, & ſoluuntur. Quartò ponuntur aliquæ viſiones ſiue reuelationes ad meditandum vtiles, & ſciendum.

Circa primum ſciendum, quod ſicut ex diuerſis ſcripturæ ſacræ locis, & ex libris ſanctorum inſtruimur, in inferno credenda ſunt firmiſſimè, cogitanda profunde, frequentiſſimè meditanda, ac vehementiſſimè formidanda, ſuppliciorum ac miſeriarum diuerſitas innumerabilis, acerbitas intollerabilis, & æternitas interminabilis. Nam ibi eſt dolorum & miſeriarum diuerſitas tam innumerabilis, quod nec lingua poſſit exprimere, nec intellectus comprehendere, nec mens hominis cogitare. Sicut etiam quidã gentilis ait:

Miſeria infernalis inexplicabilis, quia innumerabilis, intollerabilis, & interminabilis.

Non

Non mihi ſi centum linguæ ſint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes ſcelerum comprehendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſem. Sicut enim oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum; ſic profecto debemus agnoſcere, quod humanus oculus nunquam vidit, nec auris hominis viatoris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quanta ſint mala, quæ præparauit Deus his qui offenderunt eum. Licet autem innumerabilia ſint, & ineffabilia, non tamen omnino tacere volumus, nec ſilentio cooperire debemus, ſed de innumerabilibus aliqua numerare, & de ineffabilibus pauca, & breuiter effari ſtudebimus; vt nobis & alijs, cogitandi materiam præbeamus.

Pœna duplex ſcilicet damni & ſenſus, & quid ſint.

Eſt igitur ſciendum, quod ibi erit pœna duplex, videlicet pœna damni, & pœna ſenſus. B *Pœna damni* nihil aliud eſt, quam æterna carentia diuinæ viſionis propter demerita propria. *Æterna dico*, ad diſtantiam pœnæ purgatorij, quæ non eſt æterna. *Propter demerita propria dico* ad diſtantiam pœnæ puerorum, qui ſine purgatione ab originali peccato deceſſerũt, qui etſi perpetuo diuina careant viſione, non tamen propter aliquod actuale vel perſonale peccatũ. *Pœna ſenſus* multiplex eſt. Nam quædam pertinent ad ſenſum interiorem, quędam ad exteriorem, id eſt, quædam ad corpus, quædam ad animam, ſicut enumerando patebit. Primò quidem eſt ibi pœnarum diuerſitas, ſicut ex pluribus ſcripturæ ſacræ locis, & ſanctorum verbis & ſcriptis, ſalubriter edocemur. Deut. 32. *Congregabo ſuper eos mala*, id eſt, omnia genera tormentorum, *& ſagittas meas*, id eſt, pœnas pungitiuas, penetratiuas & afflictiuas *cõplebo in eis*; quia ſeptem ſagittæ, hic infixæ ſunt propter peccatũ, ſcilicet fames, ſitis, calor, & frigus, laſſitudo, infirmitas, & mors, C ibi perfectè complebuntur. Vnde ibidem ſubditur: *Conſumentur fame, & deuorabunt eas aues morſu amariſſimo. Dentes beſtiarum immittam in eos*, &c. Item Eccl. 29. *Ignis, grando, fames & mors, omnia hæc ad vindictam creata ſunt*, &c. Item eiuſdem 60. *Furor, zelus, & tumultus, fluctuatio, & timor mortis, iracundia perſeuerans, & contentio.* Sequitur: *Et ſuper peccatores ſeptuplum. Pluet ſuper peccatores laqueos*, dicit Pſ. 10. Quia ſicut guttæ pluuiæ ſunt innumerabiles, ſic & pœnæ malorum. Sequitur. *Ignis ſulphur ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.* Nota totum. Gregor. *Erit in inferno frigus inſuperabile, ignis inextinguibilis, vermis immortalis, fœtor intollerabilis, tenebræ palpabiles, flagella cædentium, horrida viſio dæmonum, confuſio peccatorum,* D *deſperatio omnium bonorum.* Item Aug. *Væ illis quibus præparatur dolor vermium, ardor flammarum, ſitis ſine extinctione, ſtridor dentium, lachrymæ oculorum, tenebræ exteriores ſine luce, pœna interminabilis. Vbi non eſt vllus honor ſiue agnitio proximi, ſed continuus dolor & gemitus. Vbi mors appetitur, & non dabitur. Vbi non eſt honor ſeruorum & regis, nec dominus ſuper ſeruum, nec mater diligit filium aut filiam, nec filius honorat patrem. Vbi eſt omne malum, & omnis indignatio, & fœtor, & amaritudo abundat.* Ad idem declarandum faciunt, quæ infra dicuntur de viſionibus oſtenſis.

Pœna ſenſus duplex, nempe ad ſenſum interiorem & exteriorē pertinens.

Varia pœnarum genera in damnatis.

Ad animam nempè pertinet timoris perturbatio, pudoris confuſio, vehementia doloris, corroſio odij & rancoris, iræ, triſtitiæ & furoris, remorſus conſcientiæ, excæcatio rationis, tædium vitæ, & deſiderium mortis, conſortium dæmonum, ſer- E uitus, deſperatio, & blaſphemia. Ex parte verò corporis, erunt ibi acerbitas ardoris, atrocitas algoris, fœtoris immenſitas, fumi obſcuritas, tenebræ palpabiles, procellæ terribiles, penuria famis, ariditas ſitis, attritio verberum, conſtrictio catenarum, morſus ſerpentum, turpitudo horribilis, ponderoſitas importabilis, imbecillitas debilis, vlulatus, & gemitus, dolores, & tortiones, amaritudines, & ęgritudines. De his omnibus, & horum ſingulis, licet non eodem ordine quo enumerata ſunt, ſaltem breuiter ad declarationem iſtorum, tam ſcripturæ ſacræ ſententias, quam ſanctorum teſtimonia proferemus. Licet ſint alia multa, quæ nec proſequi, nec enumerare poſſemus; hic ſolum pauca de multis, immo de infinitis finita eli- A gimus, ſuccinctorìè declaranda.

1. Eſt acerbitas ardoris.

Primò quidem de acerbitate ardoris, quia iſtud eſt de quo communius & ſcripturæ ſacræ, & ſancti loquuntur, inchoare proponimus. Dicitur enim de impio. Deuter. 32. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit*, &c. Item Pſ. 82. *Sicut ignis qui comburit ſiluam, & ſicut flamma comburens montes, ita perſequeris*, &c. Iob 20. *Deuorabit eum ignis, qui non ſuccenditur.* Super quod ait Greg. *Gehennæ ignis cum ſit incorporeus, & in ſe miſſos reprobos corporaliter exurat, nec humano ſtudio ſuccenditur, nec lignis nutritur; ſemel creatus durat inextinguibilis, nec ſuccenſione indiget, nec ardore. Sciendum vero eſt, quod reprobi, quia ex anima ſimul & carne peccauerunt, illic in carne patiuntur, & in anima cruciantur. vnde bene per Pſal. 20. dicitur. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Clibanus namque intrinſecus ardet; Is verò qui deuoratur ab igne, ab exteriori parte incipit concremari. Vt ergo ſacra eloquia reprobos ardere interius & exterius demonſtrarent, eos ab igne deuorari, & vt clibanum poni teſtantur; vt & per ignem deuorentur in corpore, & per dolorem ardeant in mente.* De ardore ſimul & frigore dicitur Iob 14. *Ad calorem nimium tranſeunt ab aquis niuium.* Impij namque vt arctius torqueantur, ad ardorem immenſum de glaciali frigore ſubito regirantur.

Ignis infernalis ſecundum Greg. eſt incorporeus.

2. Eſt fœtor intolerabilis.

De fœtore verò dicitur Iſa. 34. *De cadaueribus eorum aſcendet fœtor.* Nullum enim ſterquilinium vilius, nullum cadauer fœtidius corporibus impiorum. Cogita ergo quam ineffabilis erit fœtor, in innumerabili multitudine corporum fœtidorum. De ardore ſimul C & fœtore dicitur Apoc. 20. *Beſtia & pſeudopropheta miſſi ſunt in ſtagnum ignis & ſulphuris.* Vnde in figura huius cum Deus Sodomam, & Gomorrham punire decreuiſſet, puniuit eos igne, & ſulphure. Sic etiam peccatores, qui & peruerſis deſiderijs, & fœtore carnis arſerunt, iuſtè in igne & ſulphure pœnas luunt. In mentibus etiam noſtris quoties fœda carnis delectatio damnatur, ſulphureo quodam fœtore conſpergitur. Sicut ſcriptum eſt Iob 18. *Aſpergatur in tabernaculo eius ſulphur*, ex carnis enim delectatione diſponitur anima, vt igne ſulphureo ſuccendatur.

In inferno omnes ſordes congregabuntur.

Vnde nota, quod infernus eſt locus fœtidus, & immundus; vbi omnes ſordes huius mundi, tam ſpirituales confluunt, quam etiam corporales poſt iudicium congregandæ creduntur. Vnde eſt quaſi ſenti- D na viliſſima, & latrina fœtidiſſima huius mundi. Pſal. de impijs ait. *Vt lutum platearum delebo eos.* Quod ſcilicet lutum, per plateas colligitur, & in foueam proijcitur. Propter hoc vocatur infernus puteus abyſſi. Et poteſt dici puteus à puteo putes, id eſt, fœteo fœtes. Apoc. 9. *De fumo putei obſcuratus eſt aër.*

Exemplum.

Et huic competit, quod refert Gregor. dialog. 38. Dicit enim quod quidam miles Romanus eductus à corpore, & poſtea cito rediens, narrauit ſe vidiſſe pontem arctum & altum, ſub quo currebat fluuius nigerrimus & caliginoſus, nebulam fœtoris intolerabilis exhalans. Vltra quem pontem vidit prata virentia florentia, ſuauiſſimi odoris, quo ſatiabantur, & reficiebantur deambulantes illic, & habitantes illic. Diuerſæ etiam lucis plenæ erant manſiones ibi. Quæ- E dam etiam miræ potentiæ ædificabatur domus aureis laterculis; quam vt vidit, alias poſtea ædificabant homines diuerſæ ætatis & ſexus. Iuxta ripam fluminis iam dicti erant inhabitacula aliqua, quæ tangebantur à nebula fœtoris, aliqua non. De hoc ponte iniuſti labebantur in fluuium, iuſti tranſibant. Ibi vidit Petrum quendam multo ferro depreſſum, & ligatum, & immerſum in flumine. Et dictum eſt quod hoc ideo, quia plus crudelitatis deſiderio, quam obedientia, vel corrigendi deſiderio, plagas inferebat. Vidit etiam ibi quendam peregrinum ſacerdotem, cum tanta auctoritate, cum quanta ſinceritate vixerat, tranſeuntem. Vidit etiam ibi Stephanum, de quo facta mentio in dial. ſupra eo. cap., cuius pes dum vellet tranſire lapſus eſt, & à teterrimis viris ex flumi-

ne ſurgentibus ex media parte corporis à ponte eiectis, per coxas inferius trahebatur; ab alijs candidiſſimis & ſpecioſiſſimis, ſuperius per brachia trahebatur. Sed quid de eo poſt actum fuerat tranſiens ignorauit.

3 *Eſt fumus* De ardore, fœtore, & fumo ſimul, dicitur Apoca 9. *Quod de puteo abyſſi fumus exiuit, & quaſi fumus fornacis magnæ, & occiſa eſt tertia pars hominum de igne, fumo, & ſulphure.* Prima pars hominum comprehendit bonos, ſecunda viuos, tertia mortuos infernali incendio cruciandos. Item Iſa. 34. *Conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in ſulphur; & erit terra eius in picem ardentem, & non extinguetur in ſempiternum, & aſcendet fumus eius a generatione & generationem & deſolabitur in ſæcula ſæculorum.* Et Apoca. 14. *Fumus tormentorum eorum aſcendet per ſæcula ſæculorum, nec habebunt requiem die ac nocte.* Pſal 17. *Aſcendit fumus in iracůdia*, quia non ceſſant creſcere ligna, & multiplicari materia incendij, id eſt, animæ, & peccata. Mirum quomodo ibi ſingulis diebus ædificant diuites huius mundi, qui hic ita fumum timent, & domos fumoſas refugiunt.

4 *Sulphur procella &c.* De igne, ſulphure, & procella, tempeſtuosè ingiter irruente, & conſtrictione catenarum ardentium in perpetuo detinente, ait Pſal. 10. *Pluet ſuper peccatores laqueos ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.* In libro quoque Sap. 17. dicitur, quod *vna catena tenebrarum omnes erant colligati.* Et Iob 36. *Si in catenis fuerint, & vinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera ſua.* Quaſi diceret de peccatoribus adhuc in mundo viuentibus, ſi perſeuerauerint in peccatis, donec ligati fuerint in catenis infernalibus, vbi omnium ægeſtatis inopiam ſuſtinebunt; Ibi profectò indicabit eis malignitatem cordium, iniquitatem operum, grauitatem quoque nimiam peccatorum, & inexcogitata ſupplicia tormentorum. Indicabit inquam eis, quæ prius præuidere neglexerunt, nec credere voluerunt. De procella ſpiritualiter dicitur cuidam viro ſancto fuiſſe diuinitus reuelatum, quod ex mobilitate, vel curſu aëris, tanta erat ibi tempeſtas iugis, & impetus, quod ſubitò quaſi in ictu oculi reprobos, quaſi ab oriente in occidens vehementer impelleret, & ex illo motu quidam terribilis ſonus quaſi tonitruum magnum exurgeret, & hoc eis ineffabilis pœna fieret.

5 *Tenebræ denſiſſimæ.* De tenebris horrendis dicitur Iob 10. *Dimitte me, vt plangam paululum dolorem meum antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, terram miſeriæ, & tenebrarum*, &c. Hæc authoritas infra diffuſius exponetur. Item cuidam in exemplum omnium impiorum dicitur Matth. 22. *Ligatis manibus, & pedibus eius proijcite eum in tenebras exteriores.* Quid eſt autem manibus & pedibus alligari, niſi omni bona actione & ſtatione priuari? Sicut enim tenebras exteriores mitti nihil aliud erit, quam à Deo, qui eſt mentium lumen, expelli. Sciendum eſt autem, quod ſunt ibi tenebræ multiplices ſicut infra declarabitur. Iſtæ tenebræ ita ſpiſſæ ſunt, quod nulla luce poſſunt fugari, vel penetrari Sap 17. *Nulla enim vis ignis poterat illuminare illam noctem horribilem, aut lympidæ Syderum flammæ.* Item tantæ ſunt condenſitatis, vt nullus de eis ſe mouere videat, vel valeat. Sap. 16. *Vna catena tenebrarum omnes erant ligati.* vnde erunt quaſi lapis in muro, quia non poterunt ſe mouere pro voluntate, ſicut nec Ægyptij. Exod. 10. *Vir non eſt motus de loco ſuo, nec cognouit fratrem ſuum propter tenebras horribiles, & palpabiles.* Item tantæ amaritudinis, vt morte ſint amariores. Iob 10. *Ad terram tenebroſam & opertam mortis caligine.* Item quidam qui ductus fuit ad infernum, inter alia quæ vidit & audiuit, audiuit in medijs tenebris voces muliebres & lugubres, & dicentes: Væ væ væ, quantæ ſunt tenebræ: Item ſunt tales, vt aliquid ibi luceat ad damnatorum maiorem contriſtationem, & non conſolationem. Gregor. in mor. *Illa vltrix flamma ignorum, concremationem quidem habet, ſed tamen non habet; illic ignis ad conſolationem non lucet, ſed tamen vt magis torqueat ad aliquid lucet. Nam ſequaces ſuos ſecum in tormentis reprobi viſuri ſunt quorum amore deliquerunt.*

De egeſtate famis ait Gregor. exponens illud Iob 6. *In vaſtitate, & fame ridebis: ſimul vaſtitas fameſque cruciat, quia non ſolum foris tormenta ſentiunt, ſed etiam intus mediæ peſte moriuntur. Vaſtat gehenna, quia concremat; fames interficit, quia faciem ſuam illis redemptor abſcondit.* 6 *Fames intollerabilis.*
Sicut enim beati in regno cœlorum æternaliter de pane vitæ ſatiantur, ſicut ſcriptum eſt Luc. 14. *Beatus, qui manducabit panem in regno Dei*; ſic miſeri ò famis media moriuntur, qui perpetuo pane vitæ priuantur. Vnde de impio & maledicto viro, dicitur Hier. 17. *Habitabit in ſiccitate ab omni bono*, ſcilicet delecto *in ſiccitate, & terra ſalſuginis*, ſcilicet amariſſimæ ſiccitatis. Bene eſurient illi de quibus Iſa. 9. *Erit populus quaſi eſca ignis, vir fratri ſuo non parcet, vnuſquiſque carnem brachij ſui vorabit.* Benè ſitient illi de quibus dicitur. *Fel draconum vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile.* Deuter. 32. Pſal. 10. *Ignis ſulphur & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.* Ideo dicitur terra miſeriæ, quia nihil gignet niſi miſeriam & penuriam. Quod patet in hoc maximè, quia amariſſimus morſellus in mundo, quem refugiunt pro viribus omnia animantia, erit ibi deſideratiſſimus, ſcilicet mors. Apoca. 9. *Deſiderabunt mori, & mors fugiet ab eis.*

De vlulatu, & gemitu, clamore, & eiulatu, & fletu, dicitur Luc. 6. *Væ vobis diuitibus qui habetis hic conſolationem veſtram; quia plorabitis, & flebitis vos.* Item Iſa. 65. *Ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis; ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis; ecce ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini; ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis; & præ contritione ſpiritus vlulabitis.* Quia locus ille plenus eſt fumo, plenus eſt & luctu, & diuites huius ſæculi ita ſunt corde duri, quod quia nullam habent hic lachrymam deuotionis, vel contritionis; ibi inceſſanter flebunt, ex vtraque parte, corporis, & animæ. Item mala quæ promeruerunt, & bona quibus ſe priuauerunt. Vnde ſicut ligna dura viridia & quercina, quæ ſine humore videntur eſſe, poſita per medium in camino, cum comburuntur in vtroque capite fumant & aquam ſtillant; ſic ipſi lugebunt, & in anima, & in corpore, & in perpetuum. Iſa. 65. *Iſti fumus in furore meo, & ignis ardens tota die.* Magnus eſt fletus in ſenſibilius ignis, quando tantus eſt in ſolo remoto viſu. Apoca. 18. *Plangent ſuper illam videntes fumum eius, & longè ſtantes propter timorem tormentorum, & flentes, & lugentes.* Item Matth. 13. *Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* Hieronym. *Fumus ab igne veniens lachrymas in fletum prouocat; frigus nimium, dentes & ſtridores coarctat.* plus habet flere, qui minus ibi flebit, quàm ſit de aqua in quocunque fluuio, vel mari; quæ niſi aliæ aquæ ſuccederent poſſent ſiccari, & deficere; ſed infernalis luctus nunquam. Hos ſiccant lachrymæ præſentes ipſis penitentibus. *Vnde* in vitis patrum dicitur, quod congregati patres rogauerunt beatum Arſenium, vt diceret verbum ędificationis. Qui fleuit dicens: Producant oculi noſtri lachrymas, & comburant corda noſtra hic, ne comburantur in futuro. *Item ibidem.* Quidam ſenex migrans, poſt redijt, qui & fleuit inconſolabiliter, dicens ſe audiuiſſe voces innumeras dicentes frequenter. Væ mihi, væ mihi, quia non fleui. Fletus autem ibi eſt inutilis, qui hic ita eſt precioſus. Auguſt. *Fruſtra flebunt ibi peccatores, quia malorum ſuorum veniam ibi non conſequentur.* 7. *Eſt vlulatus. gemitus &c.*

De attritione verberum nota, quod ſicut puer in ſcholis, quando laſciuus eſt, & non reperit lectionem, & oportuno tempore neſcit eam reddere magiſtro ſuo, verberatur egregiè, & tamdiu verberatur donec corde tenus ſciat eam. Ita quia reprobi lectiones ſuas, quas de lege Dei, de fide, de moribus, de timore Dei, & amore, & huiuſmodi audierunt, neſcient reddere coram magno magiſtro, ideo duriſſimè verberabuntur. Item *ſeruus ſciens voluntatem domini* 8. *Verbera.*

ſui,

ſui, & non faciens eam plagis vapulabit multis; Luc. 12. Item ribaldi, poſtquam expenderunt hilariter in taberna, ſi non poſſunt ſoluere, verberantur. Item qui facit alij iniuriam, & non poteſt ſoluere emendam, flagellatur, & in carcerem detruditur. Erunt igitur corpora damnatorum flagellata, attrita, conculcata, & gladio comminuta. Pſal. 31. *Multa flagella peccatoris.* Item Pſal. Gladij ancipites in manibus eorum, vt faciant vindictam, &c. Prouerb. 19. *Præparata ſunt deriſoribus iudicia, & mallei percutientes ſtultorum corporibus.* Eccleſ. 25. *Qui tranſgreditur Dei iuſtitiam ad peccatum, Deus parauit illum ad romphæam detruncationis æternæ.*

9. Conculcabuntur à ſanctis, & torquebuntur, atque amaritudine replebuntur.

Item conculcabunt eos ſancti. Mal. in fine. *Calcabitis impios.* Iob 18. *Calcet eum deſuper quaſi Rex interitus.* Iſa. 18. *Pedibus conculcabitur corona ſuperbiæ. De vehementia* doloris torſionum. Iſa. 13. *Omne cor hominis tabeſcet & conteretur; torſiones, & dolores tenebunt, quaſi parturiens dolebunt.* Gregor. *Tanta eſt vis doloris, vt auditu ferri non poſſit impetus cogitationis.* Pſal. 47. *Ibi dolores, vt parturientis. De hoc infra vbi agitur de acerbitate pœnarum. De amaritudine* vero, quæ erit inferno, dicitur Iſa. 24. *Amara erit potio bibentibus illam.* Et Deuteronom. 31. *De vinea Sodomorum vinea eorum, & de ſuburbanis Gomorrhæ; vua eorum vua fellis, & botrus amariſſimus; fel draconum vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile.* Item Iere. 9. *Ecce cibabo populum meum abſinthio, & dabo ei bibere aquam fellis.* De pluribus illorum ſimul dicitur. Deuteronom. 32. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima; deuoraŭitque terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet; congregabo ſuper eos mala, & ſagittas meas complebo in eis, conſumentur fame, & deuorabunt eos aues morſu amariſſimo. Dentes beſtiarum immittam in eos cum furore trahentium atque ſerpentium.*

10. Eſt corporum turpitudo.

De turpitudine corporum damnatorum ait Anſelmus, quod *quilibet eorum erit cœno, & omni cadauere fœtidior, & omni fuligine turpior.* Et ſicut de ſanctis canimus; *ſancti tui domine florebunt ſicut lilium, & ſicut odor balſami erunt ante te.* & illud. *Fulgebunt iuſti ſicut ſol,* &c. ſic de reprobis dici poteſt, quod fœtebunt ſicut ſterquilinium, & ſicut cadauer putridum erunt. Reuera nullus fœtor eſt illorum fœtori comparabilis, nulla turpitudo poteſt inueniri eorum turpitudini ſimilis, in hoc mundo. *Si enim ignis iſte*, ſicut dicit Auguſt. in lib. de ci. Dei. *Cum ſit formoſus, omnia quæ lambit ferè, etiam lucida & decora deturpat & denigrat, quanto magis ignis inferni, cum ſit turpis & obſcurus deturpabit impios cuius erunt pabulum ſempiternum.* &c. Iſa. 9. *Erit populus ſicut eſca ignis.* Idem 13. *Facies combuſtæ vultus eorum.* Tren. 4. *Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum.* Ioël 2. *Omnes vultus redigentur in ollam.* Naum 2. *Facies eorum quaſi nigredo ollæ*; quæ quantumcunque ſit pulchra & lucida, cito tamen fit nigra, bulliens ad hunc ignem. Item ſi Ethyopes ſunt ita nigri à ſolis calore, quantomagis illi ab illo igne. Item ſi ignis iſte, qui dicitur ſacer; vel ſancti Antonij, vel inferni, hic ſic deturpat membra, quantomagis ille, cum iſte non ſit niſi ſignum, vel vmbra illius. Iob 30. *Cutis mea denigrata eſt, & oſſa mea aruerunt à caumate.* Hoc ibi poterit dicere damnatus.

11. Eſt ponderoſitas corporum, peccatorum, & compedum &c.

De ponderoſitate vero corporum damnatorum, dicit Anſelmus. Quod *impius in inferno tanto pœnarum premetur pondere, vt nec pedem, vel manum, vel aliquid corporis poſſit mouere.* Item corpus eius proprium erit pondus ei grauiſſimum, & ſarcina importabilis, quam tamen deponere non licebit. Exod. 15. *Deſcenderunt in profundum quaſi lapis.* Et infra. *quaſi plumbum in aquis vehementibus.* Apocal. 18. *Suſtulit Angelus lapidem molarem magnum,* &c. *Item* oppreſſi erunt ſuorum pondere peccatorum, & catenarum, & compedum. Pſal. 37. *Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.* Idem 149. *ad alligandos reges eorum in compedibus,* &c. Item pondere dæmonum opprimentur. Iob 17. *Calcet ſuper eum quaſi Rex interitus.* Pſal. 55. *Conculcauerunt me inimici mei tota die.* Eccleſ. 22. *Super plumbum quid grauabitur: arenam & ſalem & maſſam ferri facilius eſt ferre, quam impium.* Huius impij pondus ferre non potuit firmamentum.

12. Eſt imbecillitas.

De imbecillitate ſiue debilitate dicit Anſelm. quod *ſic imbecillis erit quilibet reproborum, vt nec vermes poſſit à ſuis oculis amouere.* Si enim ſic efficitur debilis homo, vt non poſſit ſurgere nec vertere ſe ab vna infirmitate & dolore, quantomagis ibi, vbi plus patietur quam ſi habeat omnes. Iob 20. *Omnis dolor irruet ſuper eum.* Iſa. 1. *Erit fortitudo veſtra, vt fauilla ſtuppæ.* Iob 18. *Deuoret pulchritudinem cutis eius, & conſumat brachia eius primogenita mors.* Si iſta mors ſic deformat, & reddit impotens corpus humanum, quantomagis illa, quæ eſt in infinitum quaſi acerbior. De infirmitate vero dicit idem Anſelmus. *Tanta ſitas ægritudine vnuſquemlibet infirmans, vt ei nulla medicina valeat ſubueniri.* Sicut autem in beatos erit perfecta ſanitas, tam in ſingulis membris, quam in toto corpore, ſic in corporibus reproborum, & in ſingulis eorum membris, erit infirmitas incurabilis, & dolor incomparabilis: ſicut ſcriptum eſt de impio Iob 20. *Omnis dolor irruet in eum.* Erunt enim infirmi omni genere infirmitatis, interius, & exterius. Iob 20. *Arctabitur*, ſcilicet extra, *& æſtuabit*, intra, ſcilicet, *& omnis dolor irruet ſuper eum*, interius. Iob 30. *Interiora mea efferbuerunt abſque vlla requie.* Hoc poteſt dicere damnatus. Si ſic percuſſit acriter diabolus in præſenti Sanctum Iob (permiſſus ſcilicet à Deo quia aliter non poterat) interius, vt ipſe dicit; exterius pariter percutiens eum vlcere peſſimo, à planta pedis vſque ad verticem, & in momento; quomodo torquebit ſibi datos ad hoc, æterno incendio, & tormento?

13. Eſt infirmitas.

De infirmitatibus quibus percutientur, patet Deuteronom. 28. *Percutiet te Deus egeſtate, febre, & frigore, ardore, & æſtu, & aëre corrupto, ac rubigine.* Et poſt. *Percutiet te Deus vlcere Ægypti, ſcabie, & prurigine, amentia, & cæcitate, ac furore mentis.* Et poſt. *Augebit Deus plagas tuas magnas, & perſeuerantes infirmitates peſſimas, & perpetuas, & conuertet in te omnes afflictiones Ægypti quas timuiſti, & adhærebunt tibi.* Ideo bene dicitur de damnato. *Omnis dolor irruet ſuper eum.* Iob 20. Quia non ſolum dolor parturientis, febricitantis, furentis, & ſic de alijs, vt videbitur damnato, ſed omnis, non ſucceſſiuè vna infirmitas poſt aliam, ſed inſimul; non lentè, aut temperatè, ſed cum impetu ruent ſuper eum; & pondus oppriment, non in vno membro tantum, ſed ſuper eum totum.

14. Corroſio vermium.

De corroſione vermium dicitur Deuteronom. 32. *Dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium atque ſerpentium.* Iſa. 14. *Subter te ſternetur tinea, & operimentum tuum vermes.* Et in fine Iſa. *Vermis eorum non morietur.* Item Eccleſ. 7. *Vindicta impij vermis, & ignis.* Eiuſdem 10, *Homo cum morietur hæreditabit beſtias, ſerpentes, & vermes.* Et 39. *Creata ſunt in vindictam impiorum, dentes beſtiarum, & ſcorpij, & ſerpentes.*

Exempla.

In vitis pa. quidam quæſiuit à quodam ſene quid faceret, quia præ accedia non poterat morari in cella ſua. Iſte reſpondit, quod ſi cogitaret de vermibus, & pœnis infernis ſi haberet ibi vſque ad collum vermes, pacificè ſuſtineret. *Item* in quodam libro, qui intitulatur viſio Pauli, dicitur, quod vidit in inferno mulieres nigras indutas pice, & ſulphure: & dracones & ſerpentes torquentes eas, & increpantes, & dicentes. Agnoſcite nunc ſaltem peccatum veſtrum. & habebant cornua ignita, & ſerpentes, & viperæ circa colla earum, eas ſugentes, & torquentes. Hæ fuerant luxurioſæ, & necatrices puerorum ſuorum. *Item* in paſſione Symonis & Iudæ dicitur, quod quidam magi miſerunt contra eos multitudinem ſerpentium, qui recipientes eos, & pallia ſua inde implentes, proiecerunt in eos; qui magos laniantes, compellebant eos eiulare, & occidiſſent eos, niſi Apoſtoli eos liberaſſent: in quo poſſumus perpendere morſus ſerpentum inferni. Deut. 8. *Vbi erat ſerpens flatu adurens, & ſcorpio & dypſas.*

25. Conſortium dæmonum, timor, & confuſio pudoris.

De consortio dæmonum, Matth. 25 *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo*, &c. Quod horrenda ſit eorum ſocietas, *require de conditionibus eorum ſupra, de purgatorio.* De timore, Gregor. ſuper Iob 25. *In temporalibus cum pœna infligitur, timor quieſcit: apud inferos. Pœnæ inflictio eſt timoris augmentatio.* Eccleſ. 40. *Fluctuatio eſt illi, timor mortis, & iracundia perſeuerans.* Iob 15. *Sonitus terroris ſemper in auribus eius, non credit quod poſſit reuerti de tenebris ad lucem, circumſpiciens vndique gladium.* Hoc de damnato dicitur. Et poſt. *Terrebit eum tribulatio & anguſtia valde.* Et 18. eiuſdem. *Vndique terrebunt eum formidines.* ſicut ſupra dictum eſt de Criſantio, qui non poterat ſuſtinere horrorem teterrimorum dæmonum, nec effugere quocunque ſe verteret, clamans inducias, vel vſque in mane. Ad hanc materiam pertinent quæ ſupra dicta ſunt *de horrore inferni, vel de horrore dæmonum. De confuſione* pudoris; Sciendum quod cum ſint ſuperbiſſimi, erit eis ſumma miſeria, quando ſentient ſe vilipendi, conculcari, & deijci; & inſuper eorum horrenda flagitia ab omnibus videri, & coram omnibus denudari. Ezech. 17. *Nudabo ignominiam tuam, & videbunt omnes turpitudinem tuam.* Iob 20. *Reuelabunt cœli iniquitatem eius, & terra conſurget.* Ierem. 2. *Sicut fur confunditur in furto*, ſcilicet quando res furtiua ad collum eius in propatulo vel piloreo ligatur, & omnibus oſtenditur, *ita & tu confunderis in inferno.*

26. Corroſio odij, rancoris &c.

De corroſione odij, & rancoris, iræ, triſtitiæ, & furoris: *hic eſt vermis, qui non moritur.* Iſa. 66. Prouerb. 25. *Sicut tinea in veſtimento, & vermis in ligno, ſic triſtitia in corde.* Sunt enim damnati ſimiles quibuſdam nucibus Indiæ, quæ ſunt ad modum humani capitis, de quarum cortice fiunt cyphi ad bibendum optimi, quæ intus ſunt plenæ diris ſerpentibus.

Simile.

Item ſunt vt viperæ quæ interiora corroduntur, iſta genimina viperarum, ira, rixa, odium, furor, & triſtitia. Eccleſ. 39. *Furor, zelus, tumultus, & iræ memoria perſeuerans. De ſeruitute* vero ſcias, quod ſeruituti viliſſimæ & grauiſſima comprimentur, & tanquam ſerui nequam ſeruiliter punientur, & in viliſſimo carcere ſeruiliter tenebuntur, ac in catenis igneis arctabuntur. Denique ſicut ait Anſelm. *Ad omnia, quæ noluerit impius cogetur, & ab omnibus quæ voluerit prohibebitur.* Sic nihilominus exhonorabitur, vt in viliſſimum fœtorem deiectus, etiam vermium dominio ſubijciatur. *De ira* etiam ſcias, quod impij erunt vltra omnium beſtiarum inſaniam iracundi, & præ nimia impatientia & furore, cõtinuè perturbati. Sicut ait, Pſalm. 20. *Dominus in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.* Vnde & ex immenſa perturbatione, prorumpent in blaſphemias creatoris Sicut ſcriptum eſt Apoc. 16. *Commanducauerunt linguas ſuas præ dolore*, id eſt libenter linguas ſuas præſcinderent, & omnia corporum ſuorum membra ſi poſſent, præ furore nimio lacerarent. Ecce furor impatientiæ. Et ſequitur ibidem. *Et blaſphemauerunt Deum cæli præ doloribus & vulneribus ſuis. De odio* quoque ſcias, quod inter impios ſummum eſt odium. Odiũt Deum, & eius iuſtitiam punientem, nec eos de tantis cruciatibus liberantem, nec aliqualiter eorum dolores & ſupplicia, vel modicum mitigantem. Odiunt nihilominus omnes alios, odiunt etiam ſemetipſos. Vnde ex odio, & tædio vitæ ſuæ, mortem deſiderant. Sicut dicitur Apoc. 9. *Quærent homines mortem, & non inuenient eam, & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.* De odio vero ad Deum dicit Pſal. 73. *Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper.* Erunt etiam in odium Dei, & ſanctorum omnium. Sicut ait Anſelm. *Malum quemque Deus, omneſque ſancti ſic habebunt odio, vt nec cum aliquis in opere, vel compatiatur in corde.* Ibi etiam nec amicus amico, nec pater filio, nec mater filiæ, nec filij parentibus compatiuntur. *De diſcordia* vero ſcias, quod in ſumma diſcordia ſemper erunt. Sicut ait Anſelm. *Mali in diſcordia tanta perſiſtent, vt eorum corpus & anima ſemper diſſideant.* Nam & corpus animam odio habebit, eo quod vnquã malè cogitauerit. & anima corpus, eo quod malè cogitata opere compleuerit, pro quibus omnibus torquentur in pœnis. Inter ipſos ſimiliter eſt ſemper iurgium. Quia ſicut ait Sapiens. Eccleſ. 41. *De patre impio conqueruntur filij*: quia videlicet non eos ad ſalutem neceſſaria docuerunt, nec eos delinquentes corripuerunt, nec compeſcuerunt à malis, nec eis vtilia monuerunt. Parentes vero de filijs, quia propter eos laborauerunt, & ſolliciti fuerunt, ac forſitan multa malè acquiſierunt, & malè acquiſita non reſtituerunt, nec de multis poſſeſſis eleemoſynas erogauerunt.

Exemplum.

Qvidam vidiſſe refertur quendam vſurarium ſepultum in inferno. Cum autem anima filij defuncti deſcenderet illuc, pater hoc videns eiulando clamabat, maledicta ſit hora fili in qua te genui, & tu ſis maledictus, quia propter te feci mala, propter quæ hic crucior. Econtra filius reſpondebat eum maledictum eſſe, & horam maledictam in qua fuerat factus pater ſuus; quia ipſe docuerat eum fœnerari, & alienum ei reliquerat, propter quæ in perpetuum torqueretur. Item Iſa. 15. *In plateis eius omnes vlulabunt* Et poſt *expediti Moab vlulauerunt, anima eius vlulabit ſibi.* Et 65 *Vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis.* Legitur in quodam libro de initiis ordinis Ciſtercienſium, quod cum de nouo incepiſſet ordo Ciſtercienſ. quidam intrauit ibi, & cum diu tentatus fuiſſet de exitu, proponebat exire, cui apparuerunt ſemel, & ſecundo, pater ſuus & mater ſua diſſuadentes exitum. Item cum tertio vellet omnino exire, apparuit ei mater multum triſtis, & quærens quare vellet hoc. qui cum diceret, quod non poſſet ſuſtinere aſperitatem ordinis; quæſiuit mater quomodo poſſet ſuſtinere infernum; aut eius minimum tormentum, & cum ille diceret, quod ordo erat tantæ duritiæ ac infernus, cuius vigiliæ quaſi perpetuæ, ſilentium amarum, lectus ferreus, cibus inſipidus, &c. Intulit mater: Vis experiri vnum modicum inferni tormentum? Et cum ille diceret, volo: Audiuit tam horribilem porcorum grunnitũ, quod nullum tonitru poſſet ei comparari. Et videbatur ei, quod cœlum ſcinderetur, & caderet ſuper caput eius. & cum præ timore clamaret & deficeret, confortauit eum mater, & ceſſauit ſonitus ille. Item mater ad eum. Vis audire vnum minimum Paradiſi gaudium: dixit quod ſic. Et tunc audiuit voces tantę dulcedinis, & ſuauitatis, quod ſuperabant omnem dulcedinem Muſicorum. Et tunc mater ad eum. Si vis euadere tormenta inferni, & adipiſci gaudia paradiſi, perſeuera in incepto. Tunc ille firmiter hoc ei promiſit, & compleuit.

27. Deſolatio maxima.

De deſolatione manifeſtum eſt, quia nec vnus eorum compatietur alij, nec vnus poterit alium conſolari, nec beati compatientur eorum miſerijs, quinimmo *lætabitur iuſtus cum viderit vindictam.* Pſal. 57. Et Iere. 15. *Quis miſerebitur tui, aut quis contriſtabitur, pro te, aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?* quaſi diceret nullus. Item nulla pro eis facta ſuffragia, eleemoſynæ erogatæ, miſſæ celebratæ, orationes quęcunque, vel pœnitentiæ ſi fierent, poſſent eis prodeſſe, nec ipſi pro ſeipſis exaudirentur in aliquo. Vnde diues ille epulo, nec guttam aquæ potuit impetrare. Lucæ 16. Sed quod eſt Domine Deus miſericordiæ, cum nobis præceperis pro inimicis noſtris orare, Matth 5. *Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos*; quomodo non orabimus ſaltem pro charis noſtris, damnatis? Nimirum pro inimicis orandum eo tempore quo poſſunt ad fructuoſam pœnitentiam peruenire. Damnati autem cum non poſſint ad opera iuſtitiæ reuocari, nihil eis per orationum ſuffragia poterit impetrari. Eadem enim cauſa eſt, vt non oretur pro diabolo & Angelis eius, æterno ſupplicio deputatis; quę nunc etiam cauſa eſt, vt non orent ſancti pro infidelibus impijſque damnatis. Nam ſi nullum meritum cooperatum fuerit in hac vita, fruſtra requiruntur ſuffragia poſt hanc vitam. De terroribus, & horroribus, de triſtitia, & deſperatione; iam ſatis cito dicemus. Ex prædictis patet, quod in inferno erit pœnarum diuerſitas.

De acerbitate pœnarum.

DISTINCTIO II.

POSTQVAM de multitudine pœnarum infernalium viſum eſt aliqualiter & ex parte; conſequenter videndum eſt de acerbitate, quæ licet ſimpliciter ſit inexplicabilis; tamen ſicut ex verbis ſcripturæ ſacræ, & ſanctorum, & reuelationibus oſtenſis diuinitus edocemur, poſſumus ad huius acerbitatis declarationem ex quatuor manuduci. Primo quidem, quia quælibet pœnarum eſt in ſummo gradu. Secundo, quia inceſſanter in actu ſine interruptione. Tertio ſummè generalis in omnibus membris ſine exceptione. Quarto quia prorſus inutilis ſine acquiſitione meriti, & ſine debiti diminutione.

Acerbitas pœnarum inferni colligitur ex quatuor.

1. Quælibet pœna in inferno eſt in ſummo gradu.

PRIMO inquam, quia quælibet pœna in inferno eſt in ſummo gradu, ſine mitigatione. Nam ſicut dicit Anſelmus, & alij ſancti Doctores. *Omnia huius mundi bona vel mala, permixta ſunt cum ſuis contrarijs, nec habent vltimatum gradum ſuæ perfectionis quin poſſint augeri vel minui; vel quin poſſint plus vel minus haberi;* ſicut in ſingulis virtutibus patet & vitijs, ſingulisque tam corporis quam animæ bonis vel malis. Nec enim habetur hic gaudium ſine triſtitia vel timore, nec dolor vel triſtitia ſine conſolatione, nec perfecta ſanitas ſine ægritudine, vel aliqua læſione; nec fortitudo nec omnia huiuſmodi, ſine contrarijs hic habentur, nec huius mundi bona ſine labore acquiruntur, ſine ſollicitudine poſſidentur, ſine dolore perduntur, ſine triſtitia relinquuntur; nec mala ſimiliter huius mundi eueniunt, ſine præſentia vel poſſibilitate contrarij. In cœlo autem ſunt omnia bona ſimpliciter impermixta, & vltimata conſummatione perfecta. In inferno ſimiliter mala ſunt omnia, quodlibet eorum impermixtum ſuo contrario, & in ſuo ſummo. Verbi gratia. Summus dolor, ſummus ardor, ſumma frigiditas, ſumma in cunctis malis acerbitas; ſumma turpitudo, ſumma debilitas, ſumma deſolatio, ſumma calamitas. Vnde reprobi tormentorũ acerbitate immenſa prorſus abſorpti, tantam in pœnis tolerabunt anguſtiam, vt nihil cogitare valeant præter pœnam, ſed illuc totus feretur impetus cogitationis, vbi ſenſerint vim doloris. Vnde Baruc. 3. dicitur, *Præcelſa ſunt aſſa regum in calore ſolis, & in gelu noctis mortui ſunt in doloribus peſſimis. Doloribus* dicit pluraliter propter pœnarum diuerſitatem, *peſſimis* propter acerbitatem. Item de his, quæ ſuperius dicta ſunt de ardore, ſatis apparet quanta ſit eius acerbitas. Et quid ſimiliter ſit de pœnis alijs ſentiendum. Acerbitatem enim eius maximam ſatis oſtendunt verba ſuperius poſita. Iob 20. *Deuorabit enim ignis,* &c. Item Pſal. 20. *Pones eos vt clibanum ignis* &c. Sequitur. *Et deuorabit eos ignis.* Idem 82. *Sicut ignis qui comburit ſiluam, & ſicut flamma comburens montes, ita perſequeris eos,* &c. Item Deut. 32. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo,* &c. Iſa. 33. *Quis ex vobis habitare poterit cum igne deuorante?* Gregor. *Tanta erit ibi vehementia doloris, quod alibi ferri non poſſit impetus cogitationis.* Idem. *Quod hic ſuſpicari non potuit, illic cruciatu ſentit traditus.* Bernard. *O mors tam dulcis eſſes, quibus tam amara fuiſti, ſi te deſideratam obtinerent, qui te ſolam deſideratam optabunt, tamen te ſolam vehementer oderunt.*

EX his patet eius acerbitas, ex eo quod morte acerbior eſt, abſorbens cognitionem; & quod eius comparatione mors præſens eſſet ibi dulcis. *Item* patet eius acerbitas, quia ab aqua ignis inextinguibilis eſt. Sap. 16. *Quod enim mirabile erat, in aqua, quæ omnia extinguit, plus ignis valebat.* Et poſt. *Nix autem & glacies ſuſtinebant impetum ignis, & non tabeſcebant. Ignis ardebat in grandine, & grando non tabeſcebat.* Exod. 9. *Item* dicit Aug. in lib. de ciu. Dei, quod legitur in Hiſtorijs Romanorum, quod ante bellum ciuile Pompei & Cæſaris in Ætna, mons igne canmito efferbuit, vt quaſi fluuius igneus efflueret vſque ad mare, quod ita efferbuit vt ſaxa comburerentur, naues ſoluerentur, pice in eis liquefacta. Item ſi Saraceni, vt dicitur in Hiſtoria tranſmarina, de quodam fonte conficiunt ignem Græcum, vt impugnent per hunc inimicos ſuos, qui tantæ acerbitatis eſt, quod non poteſt extingui niſi difficulter per quædam: quantæ acerbitatis debet eſſe ignis ille quem ſumma iuſtitia creauit ad puniendum hoſtes ſuos. Auguſt. De ciuit. Dei. *Omnipotens iuſtitia futurorum praſcia, à prima mundi origine, gehennæ ignem creauit, qui contrarius eſt illi igni, qui à Deo ſemel ſuccenſus nunquam extinguitur, nec ſtudio humano ſuccenditur, nec lignis nutritur, ſuccenſione non indiget, ardore non caret, conſumptionem non habet; & licet ſit corporeus, corporalia quædam, & incorporalia torquet.*

Ignis inferni non extinguibilis aqua.

Simile de monte Ætna & igne Græco.

A

ITEM ignis iſte ad comparationem illius non eſt niſi quaſi vmbra vel pictura. In legenda B. Sebaſtiani, Policarpus ait. *Si tranſeuntes dolores anima hominis non ſuffert, quid de illis doloribus actura eſt, quibus nullus vnquam eueniſt finis, nullus datur omnino ſucceſſor. Nam iſti dolores dolorum illorum imaginem portant. Et quantum diſtat inter ignem verum, & picturam eius, tantum diſtat inter illos dolores & iſtos. Item* vis, quæ diffunditur per diuerſa minor eſt, quæ in vnum tendit maior eſt. Ignis iſte habeat diuerſos effectus per quos diuiditur: Ille ignis totam ſuam vim ponit in torquendo. *Item* quanto fortius eſt combuſtionis ſubiectum, & durabilius, tanto vehementior eſt ardor; vnde acrius ardet in ferro, quam in palea. Sic in anima eſt acerrimus, quæ eſt immortalis. *Item* ſi tam acer eſt illius doloris ſudor, quam acerbus eſt iſte dolor? De acerbitate ſudoris vide de ſcholari ſtillante guttam ſudoris ſupra *de timore ſeruili.*

B

LEGITVR, quod quidam vir ſanctus & religioſus, cum eſſet nouitius, traditus fuit diabolo multipliciter affligendus, qui per Dei gratiam liberatus, multam conſecutus eſt diſcretionem ſpirituum, multamque virtutem contra diabolum; qui referebat quaſi de alio, quæ credidit completa in ipſo; ſcilicet quod nouerat fratrem, qui afflictus fuerat à diabolo multis modis, & aliquando fuit raptus ad videndum pœnas futuras, qui ex ſolo viſu tormentorum ſine aliquo ſenſu ipſorum, tantum & tam acerbum habuerat ſudorem, quod nulla præſens pœna videbatur ei eſſe comparabilis illi ſudori. *Item* ſi oleum inferni eſt tantæ violentiæ; quantæ ſunt iſtæ flammæ? Legitur in vita B. Nicolai, quod cum quidam peregrini viſitarent per mare Eccleſiam B. Nicolai, apparuit diabolus in littore maris in ſpecie magnæ Dominæ, dicens, quod volebat facere illam peregrinationem, & linire ſepulchrum & Eccleſiam B. Nicolai quodam precioſiſſimo & fragrantiſſimo vnguento, quod emerat & ſecum in pixide ferebat. quæ rogauit eos vt ipſi vnguentum ferrẽt, & hoc pro ipſa facerent, quia habebat impedimentum, nec poterat vltra ire. Qui cum acquieuiſſent, apparuit eis B. Nicolaus, dicens illud eſſe oleum inferni, & quod aperta pixide proijcerent in mari, quod proiectum, omnes aquas maris quas tangebat ſuccendebat.

Exemplum.

C

D

Exemplum.

ITEM aliud exemplum legitur in libro Petri Cluniacen. ait enim quod in pago Pictauiæ apud Liſiniacum, fuit quidam ſacerdos multorum ſeruorum; ſeruus qui familiaris erat prioris Bonæ vallis Ciſterc ienſis ordinis, frequenter eum monebat, vt vitam corrigeret, & ſæculo abrenunciaret; qui promittebat ſe aliquando facturum. Qui ſubito grauiter ægrotans, mittit pro dicto priore; qui admonitus ab eo nolebat complere promiſſum, ſed differebat. Qui ſubito clamauit, pater ora pro me, quia ecce duo vrſi veniunt ad deuorandum me. qui ad orationem dicti prioris & ſociorum, dicit ſe eſſe liberatum; nec ſic liberatus & admonitus; ſtatum mutauit. Et tunc ſubito fortius incepit clamare. Ecce ignis occupat me ad deuorandum; & petebat orari pro ſe; & opponebat coopertorium ſuum igni. Similiter & tunc liberatus eſt per orationem, nec tunc ſe correxit. nec promiſſum complere voluit. Tunc factus ac ſi expiraſſet, rapitur ad Dei iudicium. Audit ibi ſententiam

E

contra ſe de malis. Redit, refert viſa, & audita; & ſpem ſalutis iam ab eo præciſam. Et ecce ait, duo dæmones affuerunt, portantes vnam maximam ſartaginem, vt frigar in ea in æternum. Et ſciatis, inquit, quod non inſanio, quia hæc eſt cuculla, & hæc linteamina. Quod cum diceret, gutta vna frixuræ cecidit ſuper manum ægri, & deuorauit eam vſque ad oſſa, omnibus videntibus, & ait: Ecce nunc credite. Ecce nunc dæmones proijciunt me in ſartaginem. Et hoc dicens expirauit. Vulnus etiam patebat ſemper, etiam poſt ſepulturam.

2. *In inferno nulla erit interpolatio pœnarum.*

SECVNDO ad acerbitatis augmentum nulla erit ibi interpolatio vel interruptio, ſed continuitas in tormentis. Aliquantulum ſolatium eſt ægroto, quando aliqua interpolationis requies eſt in morbo. Augmentum autem doloris, eſt continuitas paſſionis. Iudic. autem 20. ſcriptum eſt. *Non erat morientium requies.* Quod autem dictum eſt, *omnia mala ibi eſſe ſuis contrarijs impermixta*; non eſt intelligendum, quod non ſint ibi elementorum contrariæ qualitates, ſed non habebunt ibi mutuas actiones. Cum enim qualitates elementares nunc inuicem ſe temperent, tunc tamen non ſe temperabunt in aliquo. Nam ardor ignis non mitigabit frigiditatem aquæ, nec econuerſo; nec humiditas aeris, ignis vel terræ minuet ſiccitatem. Similiter amaritudo aquæ, non alterabit humiditatem aquæ, vel aeris; nec humiditas prædicta ſalſedinem aquæ vel amaritudinem temperabit; nec leuitas aeris, terræ minuet grauitatem. Hæc aliquo modo figurata ſunt antiquitus in punitione ſeu flagellatione Ægypti. Sicut dicitur Sap. 16. *In aqua, quæ omnia extinguit, plus ignis valebat.* Et infra eod. cap. *Nix & glacies ſuſtinebant vim ignis, & non tabeſcebant.* Hæc autem patientur impij à creaturis extra ſe, quia *pugnabit orbis terrarum contra inſenſatos.* Et hoc per modos infinitos: quia quacumque re homo male vtitur extra Deum, illius rei eſſe quodammodo ſaluabitur in aliquo elementorum prædictorum, vt *per quæ peccat quis, per hæc etiam puniatur.* Sapientiæ 11. Præter hoc etiam habebunt reprobi intra ſe quaſi alium infernum, ex contrarietate qualitatum prædictarum, ſicut dicunt aliqui. Quia cum ipſorum corpora compoſita ſint ex quatuor elementis, perpetuò pugnabunt elementares qualitates in ipſo corpore ſicut extra. Erit autem hæc pugna grauiſſima, & ineffabili modo tanto atrocius, quantò intimius afflictiua. Horribilia ſunt hæc prædicta ad cogitandum, terribilia ad nunciandum, ſed grauiſſima ad ſuſtinendum. Reuera ſuper mortem omnia grauiora, id eſt plus quam mortem corporalem legimus & credimus omnia ſupplicia gehennæ grauiora. *Ad hoc facit exemplum ſuprapoſitum de Falcone.*

Contrariæ qualitates in inferno non ſe inuicem mitigabunt.

3. *Pœna inferni erit generalis hoc eſt in omnibus partibus & potentijs animæ & corporis.*

TERTIO ad cumulum acerbitatis facit generalitas afflictionis, quæ eſt intus & extra, in anima, & corpore poſt iudicium, & in omnibus membris. magis enim dolebunt in omnibus membris, quam ſi illorum ſingula euellerentur, vel ſcinderentur à locis ſuis, quia omnia intus & extra comburentur. Attende quantus eſt dolor vbi ignis ille ſe diffundet per omnes partes, ſicut in ferro, & aliis metallis in fornace poſitis, quando homo pro toto mundo non ſuſtineret combuſtionem vnius membri ſui, in iſto igne materiali. Ezech. 23. *Omnes iſti ſtannum, ferrum, & plumbum, in medio fornacis,* &c. Exemplum ſenſibile quo faciliter poſſit quis imaginari acerbitatem huiuſmodi, ponit Anſelmus in libro de ſimilitudinibus, ita dicens. Si ante oculos cordis noſtri poſitus ſit homo exempli cauſa, qui tam in ipſis oculorum ſuorum pupillis, quam etiam in ſingulis membris, ferrum ignitum & candens, infixum habeat; vt nec medullæ, nec inteſtina, nec omnino quicquam in toto ipſo, cruciatus immanitate careat, vel eam leuius quam in oculis aliquatenus ſentiat: quid dicam? anguſtiatur. quis hunc ſanæ mentis æſtimet inter iſta? ſi. n. tanta erit acerbitas in vno ſolo tormento, quid ergo in tãta diuerſitate & pluralitate tormentorum, quæ ſimul concurrent in vno damnato?

Exemplum.

Exemplum.

IN vitis patrum legitur, quod quidam iuuenes miſerunt meretricem quamdam ad quendam ſolitarium, quæ aſſerebat eis quod faceret eum peccare ſecum: quæ venit ad cellam eius, dicens ſe eſſe errabundam; ſupplicans vt intromitteret eam infra domum ſuam, ne extra moreretur frigore, vel occideretur à beſtiis. quod fecit ad vltimum, motus pietate: & cum illa multum ſollicitaret eum, ſe nudans ad ignem, & verbis ſimiliter & ſignis; & ille fugeret ad interiora cellæ ad orationem; ſentiens motus ſurgere, comburebat digitos ſuos ad lucernam, dicens intra ſe. Miſer ſi cum iſta peccauero, ignem inferni quomodo ſuſtinere potero, qui hunc ſuſtinere non poſſum. & hoc fecit toties in nocte, quoties inſurgebat tentatio, vſquequo manum quaſi ſibi totam combuſſit. Iuuenes autem irruentes, inuenerunt illam miſeram mortuam, & eremitam habentem manus combuſtas. Ad cuius preces eam Dominus ſuſcitauit; quæ dicebat, quod viderat flammam à ſummo cœlo vſque ad terram durantem, in quam debebat proijci.

HIS non obſtat quod quidam dicebant, nempe quod nihil eſſet quod tantum timerent damnati, quãtum ne exirent de inferno; Et econuerſo, Beati nihil tantum deſiderabant, quantum egreſſum de Paradiſo: quia hoc non eſſet niſi in die iudicij, quando reciperent mali in corpore & anima pœnam gehennalem, & econuerſo beati, duplicem remunerationem. De malis dicitur in Pſalm. 107. *Induantur ſicut diploide confuſione ſua.*

4. *Pœna inferni eſt prorſus inutilis ad meritum vel pœnæ diminutionẽ, &c.*

QVARTO indicibiliter aggrauatur acerbitas, quia prorſus eſt inutilis. In præſenti vita pœna poteſt vtilis eſſe ad tria. Videlicet ad remiſſionem peccati, ad diminutionem pœnę futuræ, vel totalem ſolutionem; & ad meritum acquirendum, vel augmentandum. Pœna vero purgatoria futura, ad prima duo valet, ſed non habet meritum. Sed pœna inferni ad nihil eſt vtilis, Bernard. *In inferno poteſt confeſſio eſſe, ſed non prodeſſe.* Pſalmus 6. *In inferno quis confitebitur tibi.* Eccleſ. 18. *A mortuo quaſi nihil perijt confeſſio.* Item lachrymæ nihil valent ibi. Aug. *Ibi peccatores fruſtra flebunt, quia peccatorum ſuorum veniam nunquam obtinebunt.* Item pœnitentia nulla valet ibi.

Exemplum.

VNDE dicit magiſter Ioannes de Abbatis villa Sabinen. Epiſcopus Cardinal. quod fuit quidam fœnerator, quem cum moneret ſuus ſacerdos ad pœnitentiam, ſemper dicebat; bene, adhuc faciam, quia ſatis eſt adhuc de tempore. Similiter in infirmitate, bene adhuc faciam dicebat. Et cum improbe inſtaret ſacerdos, videns periculum, ille ſubito rapitur quaſi mortuus; & cum rediret ſtatim, & adhuc inſtaret ſacerdos, clamauit æger. O pœnitentia vbi es, de cætero pœnitere non valeo, hoc indicante iuſto iudice, quia dum facere pœnitentiam potui, non volui; & hoc dicens mortuus eſt.

De æternitate pœnarum inferni.

DISTINCTIO III.

GRAVIA ſunt hæc, & horribilia ad cogitandum, terribilia ad nunciandum, ſed grauiſſima ad ſuſtinendum; ſupergrauiſſima vero, & non ſolum ineffabiliter, verumetiam inæſtimabiliter humanum intellectum tranſcendentia, ſi præmiſſis addatur æternitas. & hoc eſt tertium quod ſupra fuit propoſitum in ſupplicijs reproborum; quia non ſolum eſt ibi pœnarum diuerſitas innumerabilium, & acerbitas intolerabilis, verumetiam ęternitas interminabilis. Non enim eſt ibi dolor momentaneus, non imaginarius, non tranſitorius, ſed ſenſibilis, ſolidus, continuus, ſempiternus: quoniam corpora damnatorum æternis ignibus ardebunt, & conſumi omnino non poterunt. Sicut anima corpus viuificans, dolorem

Pœna inferni ſunt interminabiles vt patet authoritate & exemplis.

tolerare poteſt, & mori non poteſt. Quod ergo nunc perpendimus in animabus hominum, hoc tunc erit in corporibus damnatorum: vt eorum corpora ſempiternis ſupplicijs punienda, & in igne animas non amittãt & ſine interitu ardeant; vt quorum vita fuit hic in culpa mortua, illic eorum mors ſemper viuat in pœna. Vnde Iudith 16. *Dabis ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & viuant &* ſentiant, vſque in ſempiternum. Iſa. 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur.* Matth. 25. *Diſcedite maledicti in ignem æternum.* Et poſt. *Ibunt hi in ſupplicium æternum.*

Hvivs ignis ęternitatem Aug. probat in lib. de ciu. Dei, per montes Siciliæ Etnæ & Vulcani, qui flammis vſque hodie æſtuant, & integri perſeuerant. *Item* per exemplum Salamandræ, quę viuit in igne. *Item* per exẽplum lapidis Archadiæ dicti Abeſton, qui ſemel ſuccẽſus, nunquam extinguitur. Vnde dicitur quod fuit Fanum Veneris, in quo erant lucernæ ſub diuo de dicto lapide, quæ nunquam aliqua intemperie extinguebantur. Per hoc probatur, quod malorum corpora, Dei voluntate, poterunt ſemper durare & ardere. Itẽ ignis iſte non deficit, quamdiu materiã paratam inuenit: Similiter ignis æternus in materia immortali, ideſt in anima ſemper viuet. *Item* huius exemplum habes in vita S. Nicolai, de illo igne cui ſi manum apponas, ſentis ardoris afflictionem, ſed manus non pateretur cõbuſtionis deſtructionem, Bernard. in quibuſdam ſententijs. *In inferno peccati & carnis, ſimilis videtur eſſe conditio, quia culpa ſemper poterit ibi puniri, & nunquam poterit expiari; ſic nec in corpore poterunt tormenta finiri, nec corpus ipſum tormentis exanimari. Hæc fratres mei qui pauet, cauet, qui negligit, incidit.*

Ostendit Greg. in dial. 46. Quod ignis inferni ſit ęternaliter crucians animas pro culpa cum fine perpetrata; & quia homo offendit Deum ęternum, & quia in ſuo ęterno, in mala voluntate permanſit. Greg. in dial. 46. *Voluiſſent reprobi ſi potuiſſent ſine fine viuere, vt poſſent ſine fine peccare. Ad magnam iudicantis iuſtitiam pertinet, vt nunquam careant ſupplicio, qui in hac vita nunquam voluerũt carere peccato.* *Cogitando* de æternitate pœnæ dicitur, in ſumma de virtutibus; conuerſus fuiſſe Fulco Epiſcopus Toloſanus, qui cum eſſet primo iaculator, incepit cogitare, quod ſi daretur ei in pœnitentia, quod ſemper iaceret in pulcherrimo & molliſſimo lecto, ita quod nunquam pro aliquo recederet, non poſſet hoc ſuſtinere, quanto minus ergo in pœna inęſtimabili: & factus eſt monachus Ciſtercię. & poſt Epiſcopus Toloſanus.

Exemplum.

Item idem Greg. in dial. 47. dicit. *Habent reprobi in inferno mortem ſine morte, defectum ſine defectu, finem ſine fine: quia mors eſt ibi immortalis, defectus indeficiens, finis infinitus.* Bern. in lib. meditationum. *Excluſi reprobi à beata patria Paradiſi, cruciabuntur in gehenna, nunquam lucem viſuri, nũquam refrigerium habituri, ſed iuxta qualitatem culpæ quiſquis pœnam ſuſtinebit gehennæ; & ſimiles culpæ rei adiungentur ſuis conſimilibus cruciandi: nihil ibi audietur, niſi gemitus, & luctus, & ſtridor dentium; nihil videbitur niſi vermes, & larvales facies tortorum, & teterrima monſtra dæmonum; in carne cruciabunt ibi per ignem, in ſpiritu per conſcientiæ vermem; vbi erit ſtridor intolerabilis, fœtor incomparabilis, timor horribilis, ignis inextinguibilis. Etenim erit ibi ignis, & ſulphur, ſpiritus procellarum, mors corporis, & animæ ſine ſpe veniæ, & miſericordiæ. Sic tamen morientur, vt ſemper viuant; viuent, vt ſemper moriantur.* Hanc mortem ſempiternam ante ſuæ mentis oculos attentè poſuerat, qui dicebat. *Dimitte me, vt plangam paululum dolorem meum antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Dimitte me* inquit. Sępe namque peccator iniquitatis ſuæ vinculis cõſtringitur, vt pondus peccatorum toleret, & tamen quod tolerat ignoret. Sæpe autem cogitans quanto reatu aſtringitur, erumpere conatur; vt hunc in ſe, mente libera, conuerſione integra, perſequatur, & non poteſt. Flere ergo dolorem ſuum non valet, qui & iniquitatis ſuæ reatum conſiderat, & tamen præ terrenæ occupationis pondere, hanc ei gemere non vacat. Flere dolorem ſuum non valet, qui graue quidem conſuetudini contrariæ nititur, ſed tamen adhuc ſuccedẽtibus carnis deſiderijs, prægrauatur. Tunc igitur ad plangendũ dolorem noſtrum Dominus nos dimittit, cũ & mala quæ fecimus nobis demonſtrat, & ad hæc etiam fienda quæ cognouimus, nos adiuuat. Tũc autem veraciter reatus noſtri dolor plangitur, cum illa inferni retributio cum formidine prędidetur. *Antequam vadam & non reuertar.* Caueat diligenter, & vigilanter præuideat vnuſquiſq; dum viuit, quia quiſquis illuc ſemel iuerit, vlterius nõ redibit: quiſquis intrauerit, perpetuo non exibit, Sap. 2. *Non eſt agnitus qui ſit reuerſus ab inferis.* Et Iſa. 38. *Dixi non videbo Dominum Deum in terra viuentium. Non aſpiciam hominem vltra, & habitatorem quietis;* quaſi diceret ille Rex egregius Ezechias: Domine Deus gemẽs doleo, & dolorem meum amare plango, antequam in inferni clauſtra deſcendam, quoniam ſi illuc ſemel exigẽtibus peccatis meis deſcendero, nec Deum meum vlterius videbo in gloria, nec hominẽ in hac peregrinatione terrena, nec quietem inueniam in æternæ calamitatis ergaſtula: quia nequaquam vltra miſericordia parcentis liberat, quos iuſtitia vindicantis damnat. Dicit autem *antequam vadam*, non quia qui culpam deflet illuc iturus ſit, ſed quia proculdubio, qui flere negligit, illuc vadit. Sicut debitori ſuo creditor dicit: Solue debitum antequã conſtringaris: qui tamen non conſtringitur, ſi quod debet, ſoluere non moratur. *Ad terram tenebroſam.* Recte inferni clauſtra, tenebroſa terra nominantur, quia quos puniendos accipiunt, non pęna tranſitoria, vel fantaſtica imaginatione cruciant; ſed vltione ſolida perpetuæ damnationis obſeruant. Sicut enim terra in æternum ſtat immobiliter, ita quos infern⁹ recipit ineuaſibiliter retinet, nec dimittit. Nota quod terra eſt viliſſimum, & fex omnium elementorum. ſed infernus eſt viliſſimus omnium locorum, quia in eo congregabuntur omnes fæces, & immundicię, & vilitates. Ideo de damnatis dicitur Ezec. 31. *Traditi ſunt in mortem ad terram vltimam, cum his qui deſcendunt in lacum.* Infernus etiam terra dicitur, quia ſuſceptos immobiliter retinet; & lacus dicitur, quia quos ſemel receperit, ſemper fluctuantes & trepidos, tormentis circumfluentibus abſorbet.

Infernus eſt viliſſimus omnium locorum.

Tenebrosam, inquit, quia ibi erunt tenebræ dẽſiſſimæ, palpabiles, & horrendæ. Erunt enim ibi quadruplices tenebræ, duæ videlicet corporales, & duæ ſpirituales. *Primo* enim erunt ibi tenebrę ex ipſa obſcuritate loci, propter denſitatẽ aeris, & carentiam luminis ſolaris, vel cuiuſlibet alterius luminaris. Ignis etiam infernalis non prębet ſplendorem, ſed fumum fœtidum & obſcurum. Licet enim ignis ardorem naturaliter exhibeat & fulgorẽ, ignis tamen infernalis concremationẽ exhibet, & lumen non habet: quamuis autem ad cõſolationem non luceat: tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam ſequaces quoſque ſuos ſecum viſuri ſunt reprobi, quorum amore deliquerunt, vt ipſorum intuitus eos ad augmentum ſuæ damnationis affligat. Ignis itaque qui in obſcuritate cruciat, lumen ad tormentũ ſeruat. *Secundo* erunt ibi tenebrę, ex turpitudine & opacitate corporum damnatorũ, quæ omni fuligine nigriora, horrendas tenebras ex ſe reddent. Quãtę ergo erunt ibi, ex tanta multitudine turpiſſimorum corporũ reſultantes? *Tertio* erunt ibi tenebræ interiores, quia reprobi interius excæcati, omni intellectus lumine priuabuntur, & omni cognitione carebunt, niſi eorũ duntaxat quæ deſolationem eis, & ſuppliciũ miniſtrabunt. *Quartò* erunt ibi tenebræ deteriores omnibus antedictis, ab æterna ſeparatione à contuitu ſummæ & incõprehenſibilis claritatis. Iſta quatuor genera tenebrarũ deſignantur hic, ſicut patet ſubtilius intuẽti. Nam primæ deſcribuntur cum dicitur, *Terram tenebroſam.* Tertiæ cum ſubditur. *Opertam mortis caligine.* Quartæ cum additur. *Terram miſeriæ, & tenebrarum.* Secundæ vero cum ſubiungitur. *Vbi vmbra mortis.*

In inferno quadruplices tenebræ.

Ignis inferni non lucet ad conſolationẽ ſed ad tormentum.

Terra *miſeriæ, & tenebrarum:* miſeria pertinet ad dolorem, tenebrę ad cæcitatem. Nam dolor ibi cruciat,

ciat, quos à vero lumine diuiſos, cæcitas intus obſcurat. bene *terra miſeriæ*, propter ſeparationem ab æterna beatitudine. Et ſicut beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, ſic miſeria eſt omnium malorũ aggregatio. Sicut ſcriptum eſt Deuteronom. 31. *Congregabo ſuper eos mala.* Verè magna miſeria eſt, vbi pro omnibus mundi diuitijs, non poſſet haberi vnica gutta aquæ. Summa profectò miſeria eſt, cum illo non eſſe, ſine quo non poteſt bene eſſe. Illa ſimul *miſeriæ & tenebrarum terra eſt*, quia quiſquis ad eius mala toleranda deſcenderit, ad diuinæ claritatis aſpectum vlterius nullo modo redibit. Ibi profectò *vmbra mortis* eſt obſcuritas diuiſionis. Sicut enim mors exterior ab anima ſeparat carnem, ſic interiora Deo ſeparat animam; quia damnatus quiſque cum æterno igne ſuccenditur, ab interno lumine tenebratur. Vel de *vmbra mortis* poteſt intelligi obſcuritas illa denſiſſima reſultans ex vniuerſitate corporum damnatorum, vt dictum eſt; quæ propter ſui turpitudinem, ſemper mortis imaginem in ſe gerunt.

In inferno eſt ordo iuſtitiæ vindicantis ſed non pænæ punientis.

Et *nullus ordo*. Sane erit ibi ordo iuſtitiæ, quia non decet Deum, qui ſummè bonus eſt permittere, quod ſit deordinatio culpæ ſine ordine iuſtitiæ. Hic autem ordo requirit, vt & culpa quęlibet puniatur, & qui plus peccauit, amplius torqueatur. Secundum quod ſcriptum eſt Apocal. 18. *Quantum glorificauit ſe & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Et illud Deuteronom. 25. *Iuxta quantitatem delicti, erit & plagarum modus.* Præcipit etiam paterfamilias *zizania colligi, & ad comburendum in faſciculos alligari*, Matth. 13. vt pares paribus ſocientur, & pœnis paribus puniantur. Nam quos par culpa pariter inquinauit, par pœna ſimiliter cruciabit. Par enim cruciat flamma ſupplicij, quos ſuccendit par flamma peccati. Sicut igitur *in domo patris æterni manſiones multæ ſunt.* Ioann. 14. id eſt differentia præmiorum, ſecundum differentiam meritorum; ſic in inferno pro diſparitate criminum, eſt & aduerſitas tormentorum. Vnde Gregor. *Gehenna quamuis cunctis vna ſit, non tamen omnes vna & eadem qualitate ſuccendit. Sicut enim ſub vno ſole omnes tangimur, tamen non omnes vno ordine æſtuamus; quia iuxta qualitatem corporis, ſentitur & pondus caloris. Sic damnatis vna eſt gehenna quæ affligit, tamen non æqualiter comburit; quia quod hic agit diſpar valetudo corporum, hoc illic exhibet diſpar cauſa meritorum.* Idem etiam Gregorius exponens illud Iob 20. *Iuxta multitudinem adinuentionum ſuarum ſic ſuſtinebit*, ait: *Qui multa inuenit ad culpam, nouis cruciatur inuentionibus in pœna. Nam quod hic ſuſpicari non potuit, illic vltioni traditus ſentit; quia & ipſi actiones ex quibus ſerui debeant, inuenerunt. Et quamuis omnium damnatorum dolor ſit infinitus, grauiora tamen tormenta recipiunt, qui multa iniquitatibus, ſuiſque deſiderijs inuenerunt.* Erit ergo ibi ordo diuinæ iuſtitiæ vindicantis, ſed non erit ibi ordo pœnæ punientis. Similiter enim affligunt ſupplicia etiam contraria, non ſucceſſiuè. Dum enim pœna pœnæ pariter coexiſtit, pœnarum confuſio plus affligit. Inde eſt, quod anima reprobi ſimul & ſemel intenſiſſimum frigus patitur & ardorem: quoniam in eius culpa inuenta ſunt ſimul, & carentia charitatis, & ardens concupiſcentia voluptatis. Rurſus non eſt ibi ordo naturæ, ſecundum Gregor. 9. Moral. *Quibuſlibet rebus in pœnam ſurgentibus, propria qualitas non ſeruatur*: quia ibi ſimul eſt timor cum dolore, & dolor pariter cum timore. Ignis ardet, non lucet, niſi ſcilicet ad tormentum. Natura patitur non moritur, nec aqua poterit ignem extinguere, nec ignis aquam conſumere. Quinimmo glacialis aquæ frigiditas, in nullo ignis mitigabit ardorem, nec ardoris ignis immenſitas, in aliquo glacialem temperabit algorem. Vnde Beatus Gregor. ait: *Ibi mors perimit, & non funditus extinguit; dolor cruciat, ſed nullatenus pauorem fugat. Flamma comburit, ſed nullatenus tenebras extinguit.* Supplicia ergo non habent ordinem, quia non ſuas qualitates per omnia tenent. Ibi ſit miſeris mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu: quia mors ſemper viuit, & finis ſemper incipit, & defectus deficere neſcit. Idem dicit Auguſtin. *O mors, quam dulcis eſſes, quibus tam amara fuiſti; te ſolam deſiderabunt, qui te ſolam vehementer oderunt.*

In inferno horror ex multis oritur.

Sequitur: *Sed ſempiternus horror inhabitans*. Diligenter attende, quod erit ibi horror de loci tenebroſitate, quia ſicut dictum eſt, ibi erunt tenebræ denſiſſimæ palpabiles & horrendæ, & carentia omnis luminis. *Item* erit ibi horror ex conſortij vilitate, ſcilicet omnium damnatorum, qui erunt turpiſſimi, & inæſtimabiliter horridi. Vnde Iob 20. *Vadent & venient ſuper eum horribiles.* *Item* erit horror cuilibet, de propria turpitudinis & vilitatis conſideratione. Adeo namque ſemetipſos horrebunt inſpicere, cum ſint ſuperbiſſimi, (qui tamen ſe non poterunt non videre) quod prę confuſionis horrore vellent omnino deficere, & ſi eſſet poſſibile, nihil eſſe. *Item* de pœnarum imaginatione & ſui perpetua detentione, dicit Gregor. *Ibi ſempiternus horror inhabitat, quia eius ignibus traditi, & in ſupplicijs dolorem ſentiunt, & in doloris anguſtia pulſante ſemper pauore feriuntur.* Quis non horreat ſemper igne cremari, nec funditus mori; ſemper fumum teterrimum ſuſtinere, & nunquam lucem videre: ſemper impleri fœtoribus, torqueri cum dæmonibus, nullum inuenire ſolatium, nullum conſilium, nullam habere ſpem euaſionis? vbi ſemper circundant dolores mortis, ibi omnimoda deſolatio, & ex deſolatione deſperatio, & ex deſperatione odium Dei, & blaſphemiæ nefandiſſimæ contra Deum. Patet ergo quam verè dictum ſit, Hebræor. 10 *Horrendum eſt incidere in manus viuentis.* De deſolatione lamentabili, & lamentatione inconſolabili reproborum, dicitur Sap 5. *Vſque ad ſupremum deſolabuntur.* Et de Babilonica ciuitate, id eſt reproborũ omnium congregatione, dicitur Iſa 34. *Conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in ſulphur; & erit terra eius in picem ardentem, & non extinguetur in ſempiternum, & deſolabitur in ſæcula ſæculorum.* Reprobi namque ſe peccaſſe dolebunt, & non peccaſſe non poterunt, nec eorum peccata deleri, vel purgari valebunt; quibus ſemper manentibus, & ſupplicia permanebunt. Tunc videbunt, quod qui pro vili & momentanea delectatione peccarunt, acerbiſſima ſuſtinebunt ſupplicia; & quod pro amore temporalium bonorum, bona perdiderunt ęterna, & inſuper cruciabuntur æternaliter in gehenna: qui tamen per modicam breuemque pœnitentiam, & illa merendo acquirere, & illa euadere potuerunt. Vnde Sapient. 5. dicitur: *Turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, dicentes intra ſe pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Ergo errauimus à via veritatis, & lumen iuſtitię non luxit nobis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis. Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis; ambulauimus vias difficiles, viam autem diſciplinæ ignorauimus: Quid nobis profuit ſuperbia? & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia velut vmbra &c. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt*: quorum continuus gemitus, eiulatus aſſiduus, cruciatus, æternus, dolor ſummus, pœnalis ſenſus, torquent animas, non extorquent; puniunt corpora damnata, nec finiunt; quos ideo ſibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente ſentiendi vita, pœna permaneat; & ad dolendum magis quam ad videndum, ęternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus, & mortalitas ſecundæ mortis occidat. Proinde omnes qui dicuntur in gehenna occidi, non ideo cum eis agitur, vt maximis conſumpti doloribus aliquando deficiant, ſed vt in illis pœnaliter viuant. Vnde Gregor. Exponens illud Iob 20. *Luet, quæ fecit omnia, nec tamen conſumetur*, ait. *Perſoluit in tormentis ea, quę hic illicita ſeruauit deſideria, & flammis vltricibus traditus, ſemper moritur, quia ſemper in morte ſeruatur.*

Non enim morte conſumitur; quia ſi conſumeretur vita morientis, cum vita etiam pœna finiretur; ſed vt ſine fine crucietur, etiam ſine fine viuere compellitur; vt cuius vita hic mortua fuit in culpa, illic eius mors ſemper viuat in pœna. Cruciatur ergo & non extinguitur; moritur & viuit, deficit & ſubſiſtit, finitur ſemper & ſine fine eſt. Hæc ſolo auditu valde terribilia ſunt, quanto magis paſſione.

Item B. Sebaſtianus dicebat, ſicut ſcribitur in legenda eius. Timenda ſunt tormenta inferni, vbi edax flamma incredulorum animas deuorat, vbi dracones blaſphemantium labra comedunt, vbi ſerpentes morſibus ſuis incredulorum pectora depaſcunt, vbi vlulatus & gemitus ſonat, clamor confuſus exagitat, incendij ardor extorquet. & hæc tribulatio nullo termino diffinitur, nullo fine clauditur, ſed flammarum atrocium exuſtione conſumetur, & ad rediuiua incendia iterum qui aduſtus fuerit, reparabitur. Item ipſe Sebaſtianus. Ipſe pœnarum dolor & cruciatus, qui huius vitæ amatoribus datur, cum ſit vehementior vniuerſis tormentis, nunquam finiendus aggreditur; & acrius ſubinde quam inchoauerit ſæuit; & nullus ſequenti terminus, nullus omnino finis occurrit, ſed habet ſecum vniuerſa ſupplicia, & ſuppliciorum genera. Subinde renouatur vt ſæuiat, augmentatur vt exterat, inflammatur vt vrat.

De pœnarum recordantium vtilitate.

DISTINCTIO IV.

Meditatio de pœnis inferni ad quatuor vtilis.

Deinde conſiderandum eſt quanta ſit vtilitas de pœnis huiuſmodi profundè ſæpe, non tranſitoriè meditari. Cum autem hæc meditatio ſtudioſa ad multa ſit vtilis, ſpecialiter tamen ad quatuor ſalubris, & vtilis inuenitur. *Primo* quidem prouocat ad agendam pœnitentiam. Propter quod Pſalm. 9. orabat. *Conuertentur peccatores in infernum*, ſcilicet per conſiderationem, vt ſic ad pœnitentiam conuertantur.

1. Prouocat ad pœnitentiam.

Exemplum.

Qvidam homo cum muliere coniugata inceſtum faciens, ſubito mortuus eſt in peccato, pro quo cum illa dolens, deſideraret ſcire quomodo eſſet ei; illi iacenti in lecto ſuo miſer apparuit, totus ardens quemadmodum ferrum candens, & ait. Vide qualis ſum exterius, & ex hoc cogitabis aliqualiter, quomodo propter peccata mea mihi ſit interius. Tunc ipſe in oculis eius ardentem vrinam velut metallum bulliens emiſit, cuius ardor terram comburere videbatur, necnon penetrare ac etiam ſubintrare. Poſt hoc illo diſparente, mulier valde perterrita, peccatum funditus dereliquit, egitque pœnitentiam valde duram. Nota quod ſicut ignis & fumi propinquitas, fletum & lachrymas prouocat, ſic & meditatio ignis & fumi infernalis, lachrymas compunctionis extorquet. Vnde quidam dixit, ſi non potes habere lachrymas, pone oculos tuos ad fumum inferni, & ardorem eius, & ad vehementiam Aquilonis, à quo panditur omne malum, & ſic habebis.

Simile.

Exempla.

Item in vitiſpatrum. Cum quidam quæreret ab Abbate Amone verbum ſalutis, inter alia dixit ei. Memorare eorum quę in inferno ſunt, & cogita apud temetipſum quomodo ſunt ibi animæ, in quam amaro ſilentio, aut in quo peſſimo gemitu, vel in quali metu & certamine, vel in quali expectatione & dolore, ſine mitigatione; & infinitas lachrymas funde. *Legitur* in vitiſpatrum, quod puella quędam patrem habuit religioſum valde, & timentem & amantem Deum, & matrem luxurioſam & inhoneſtam. Iſta autem bonæ indolis patrem imitabatur. Pater autem eius graui languore & cum multa miſeria vitam finiuit. In cuius morte ita commotus eſt aer, & tanta facta eſt intemperies, quod vix potuit ſepeliri. Matre autem mortua in magna proſperitate, magna facta eſt ſerenitas, ita quod viderentur ſeruire ei elementa, & cum maximo honore eſt ſepulta. Et cum filia cogitaret, cuius vita eſſet magis eligenda; & videretur quod matris cui ita proſpere ſemper ſucceſſerat in peccato ſuo, & videbatur habuiſſe tam pulchrum finem; viſum fuit ei quod ipſa duceretur ad loca tormentorum, & quod videret ibi matrem ſuam mirabiliter torqueri à dæmonibus, & cum alijs peccatoribus. Poſtea ducta eſt ad locum inæſtimabilis claritatis, in quo vidit patrem ſuum cum alijs multis ſpecioſiſſimum, & ineffabiliter exultantem; quem cum ipſa rogaret vt poſſet ibi morari, & remanere cum eo; ille affirmat, quod ſi vellet ibi cum eo morari, vitam duceret illam, & pœnitentiam, per quæ ipſe ad illa bona deuenerat; Aliter ſi matrem imitaretur, cum matre puniretur. illa autem rediens à viſione, in bona vita perſeuerans, patrem eſt imitata.

Vnde Proſper de vita contemplatiua. *Hæc & his ſimilia libenter audire & legere, iugiter ante mentis oculos adducere, futura credere, ſine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum ſit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatiſſima ſanctorum omnium ſocietate priuari, fieri patriæ cœleſtis extorrem, mori beata vita, morti viuere ſempiterna, in ignem æternum cum diabolo & Angelis eius impelli, vbi ſit mors ſecunda damnatis, exitium, vita ſupplicium; non videre in illo igne quod illuminet, ſentire quod cruciet, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantes amara caligine oculos excæcari, in profundo gehennæ fluctuantis immergi, edaciſſimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri. Hæc & multa alia his ſimilia cogitare nihil eſt aliud, quam vitijs omnibus libellum repudij dare, & omnia blandimenta carnalia refrænare.*

2. Dat in tentatione conſtantiam.

Exempla.

Secvndo dat in tentatione conſtantiam. In vitis patr. legitur, quod quidam iuuenis tentatus quærebat conſilium à ſene, quomodo euaderet tentationem. Cui ille dixit, quod faceret ſicut nutrix, quæ cum vult ſeparare puerū ab vbere, ponit deſuper aliquod amarum: quod ſentiens puer refugit: ſic tu tentationi amaritudinem inferni. *Item* legitur in Barlaam, vt dicit Io. Damaſc. quod cum Theodas incantator, miſiſſet contra Ioſaphat regis filium ad eum ſubuertendum, multitudinem & dæmonum, & puellarum pulcherrimarum, & quædam ſpecioſiſſima regis filia ſuaſiſſet ei, vt coniungeretur ei matrimonialiter; nec ſic poſſet ipſa, vel aliç, aut Dæmones, eum amollire; quia ſemper ad fletum, & ad orationem recurrebat: ad vltimum promiſit ei dicta regis filia, quod fieret Chriſtiana ſi ſemel vna nocte eius optato concubitu frueretur; oſtendens quantum eſſet ei meritum, vnam animam lucrari Deo. Cum autem motus pietate, & illectus aliquantulum eius pulchritudine, cæpiſſet cogitare quod hoc non eſſet magnum peccatum facere, pro hac anima Deo lucranda: Hoc etiam facere metuens, proſtraret ſe in pauimento ad orationem, flens multum. Et poſt ibi quaſi dormiens, vidit quoſdam valde terribiles, qui eum rapiunt & educunt ad pratum inæſtimabilis odoris, & ad ameniſſima loca, vbi erant omnia delectabilia & iucunda, & audiuit vocem dicentem ſibi. Hic eſt requies iuſtorum. Poſtea ducitur ad locum totū huic contrarium, omni miſeria & infœlicitate plenum, & dictum eſt ei. Hic eſt locus peccatorum, poſt reductus, & ad ſe reuerſus, tremebundus factus, ſenſit pulchritudinem puellæ prædictæ, & aliarum, fætidiorem ſtercore. Dęmones autem confuſi ad Theodam ſunt reuerſi, ſuam deiectionem & confuſionem inuiti fatentes. *Item* ſupra, de pœnæ generalitate, de eo qui comburebat ſibi digitos. *Item* dicitur in vitiſpatrum, de eo, qui tētatus, ad ſolem Ægypti nudum ſe ponebat, quærens quomodo poſſet ſuſtinere inferni ignem, qui non poterat ſolem ſuſtinere.

Exempla.

Item in vita B. Antonij legitur, quod cum diabolus tentaret eum, offerens ei imaginarię ſpeciem ornatiſſimæ mulieris, ipſe ſemper opponebat meditationem infernalis incendij. Vnde diabolus apparuit ei in ſimilitudine paruuli & teterrimi Ethiopis, dicens ſe eſſe ſpiritum fornicationis victum ab eo. *Item* ad idem dicit Egiſyppus de cladibus Iudæorum, libr. 5. Cum Titus Vaſpaſiani filius obſediſſet Ieruſalem, & animaret ſuos ne timore mortis deſiſterent, vel deficerent, vel rece

A derent à prælio; propoſuit eis exemplum Leonidis, qui fuit de ſocijs Alexandri Magni; qui cum inſtaret prælium, & videret innumerabilem exercitum Perſarum contra trecentos Lacedęmones, quibus ipſe Leonides præerat, ait ſuis: prandeamus hodie in terris, quia ſumus cœnaturi apud inferos. Quod apud Lacedæmonios adeo valuit, quod nullus, vno excepto, à prælio ſe ſubtraxit, ſed pugnauerunt, & victores fuerunt. Qui autem cogitat, quam mala ſit cœna inferni, viriliter dimicat ne vincatur, & victus & captus ad illam reducatur.

3. Confortat ad patientiam.

TERTIO confortat ad patientiam, quia præſentes pœnas & aduerſitates leuigat, vt reſpectu futurorum leuiſſimæ reputentur. Gregor. *Sancti temporalem pœnam lucrum putant, quia per hanc æternam euadere non formidant,* vt ſupra dicit, Auguſtin. de pœnæ acerbitate. B Et Sebaſtianus, quod *iſte eſt quaſi ignis pictus ad verum ignem,* &c. Item ſupra de illo qui dicebat, quod tota vita pœnitentiæ ſuæ, & labor quo arctiſſimè per octuaginta annos ſe afflixerat, non erat æquiparabilis vni diei laboris illius.

4. Prouocat ad ſui & mundi contemptum. Exemplum.

QVARTO ad contemptum mundi, & ſui prouocat. In legenda B. Ioan. Euangeliſtæ dicitur, quod cum quidam mundum contemnentes, ad prædicationem B. Ioannis, aurum & gemmas vendidiſſent, & pauperibus dediſſent; Videntes poſtmodum ſe pauperes & abiectos, & ſeruos ſuos magnos effectos in hoc mundo, de hoc quod fecerant pœniterent: B. Ioannes, facto auro de virgis, & de ſabulo gemmis, ab eis erogata reſtituit eis. C Cum autem ad inſtantiam multorum, B. Ioannes quendam iuuenem qui mortuus efferebatur, ſuſcitaſſet; & ille eis referret quæ pręmia amiſerant & gaudia, & quæ ſupplicia eis parata erant, ex eo quod ad vomitum rediſſent: & quomodo bonos Angelos de ſua ruina flere faciebant, & malos gaudere; illi redditis gẽmis & auro, ſe & mũdum poſtmodum propter Deum contempſerunt.

Exempla.

ITEM cum magiſter Iordanus bonæ memoriæ dixiſſet multa, ad conuertendum quendam nobilem Comitis filium, & videret quod non poſſet eum mouere ad contemptum mundi, & introitum ordinis per verba ſua. Cum ille cui loquebatur eſſet iuuenis ſpecioſiſſimus, rogauit illum quod cum reſpiceret membra ſua, ſemper cogitaret quod magnum damnum eſſet, ſi tam pulchra membra eſſent pabulũ incendij æterni. D Quod cum ille ſępe faceret, ad illa verba creditur fuiſſe ad ordinis introitum inductus. *Item* ibidem parum ante. Cũ B. Bernardus omnes fratres ſuos ad ſuæ religionis habitũ adduxiſſet, ſolo patre in ſæculo remanente: veniens in villam ſuam, & prædicans ibi iuxta truncum antiquiſſimum, in præſentia patris ſui; cum videret eius duritiam, præcepit hominibus qui in circuitu trũci ſicca ligna apportauerant vt ipſe eis mandauerat, ignem ſuccenderent. Quo facto ligna ſicca cito ſuccẽſa ſunt, & truncus tardè, circa medium ab extremis, emittens humorem fœdum, & fumum teterrimum, diu ignem ſeruauit. Tunc incepit ſanctus loqui de pœnis inferni. Dixitque patri, quod ille eſſet ſimilis illi trunco, qui hic non poterat igne diurno ſuccendi, nec flere peccata ſua, nec ſuſpirare ad Deum; ſed ipſe in inferno niſi pœnitentiam ageret in æternum arderet, E fleret, & fœtentem fumum emitteret. Ad quæ verba pater dictus compunctus, eum ſecutus eſt, & Monachus factus eſt.

Exemplum.

ITEM cum ſcholaris quidam Pariſius, quendam ſocium ſuum de nouo religionem ingreſſum, viſitans rogaret eum vt aliquod verbum ei diceret, quod cor eius ad compunctionis gratiam emolliret: dixit ei. Nolo vobis aliud prædicare, niſi quod amore mei, quando cameram veſtram intraueritis, & videritis lectum veſtrum, cuius culcitra valde mollis eſt, & coopertoria delicata; cogitetis qualem cameram, qualem culcitrã, & qualia coopertoria habebitis in inferno. Dicitur enim Iſa. 14. *Concidit cadauer tuum, detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, ſubter te ſternetur tinea, & operimentum tuum* A *erunt vermes.* Quibus auditis, illa verba adeo ſunt in corde eius infixa, quod nec in camera, nec in lecto, potuit dormire, nec quieſcere, donec religionem intrauit.

VNDE ſummè nobis eſt vtile, inferni conſiderare nouiſſima, iugiter ante mentis oculos ponere, frequẽti meditatione reuoluere, necnon & viuaciter memoria retinere miſerias infernales; vt eas timere, & timendo vitare diſcamus, peccata cuncta cauere ne fiant, & iam facta diluere, ac pœnitentiam ſalutarem agere ſtudeamus. Sicut docet & hortatur Proſper in libro de vita contemplatiua, dicens: *Ad pœnam quæ peccato debetur, mens antequam peccet aſpiciat, cruciatus ac dolores qui ſequi ſolent peccatorem, carnalibus incentiuis opponat; & nihil eam peccatum delectet, nec ad peccandum delectatio vlla* B *carnalis inclinet. Si enim eo tempore quo quis peccare deliberat, attenta mente conſideret, quæ pœna aſſiſtat in ſuis facinoribus deprehenſos, quod ſupplicium conuinctos excruciet, quis tremor membra quatiat, pallor ora profundat, quantum denique execrabilem omnibus reddat etiam ipſum ſordidæ opinionis opprobrium, neſcio an poſſit quibuſlibet vitijs accommodare conſenſum.*

De acerbitate, & æternitate pœnarum.

DISTINCTIO V.

DEINDE ponendæ ſunt aliquæ quæſtiones, quæ moueri ſolent, tam de acerbitate, quam de æternitate pœnarum huiuſmodi. De acerbitate quidem C valde mirum videtur aliquibus, & incredibile reputatur id quod dictum eſt de acerbitate pœnarum infernalium. Cum enim Deus ſit ſummè miſericors, ſemperque citra condignum puniat peccatores; Sicut tota ſcriptura ſacra clamat, & omnes ſancti teſtantur, quomodo credendum eſt tam ineffabiliter acerbas pœnas infligere, illis pręcipuè quos nouit magis ex ignorãtia, vel infirmitate, quam ex malitia deliquiſſe. Cæterum ſi ſecundum rectitudinem æquitatis, quam ipſemet in lege ſua conſtituit, *iuxta menſuram delicti debet eſſe & plagarum modus.* Deuterõnom. 25. & Apoc. 18. *Quantum glorificauit ſe, & in delitijs fuit quis, tantum date illi tormentum, & luctum:* videtur quod ſecundum quantitatem delectationis in crimine, menſurari debet quantitas acerbitatis in punitione. Ad iſta breuiter eſt dicendum, D quod cum in quolibet mortali peccato ſint duo. Videlicet auerſio à ſummo bono commutabili, & conuerſio ad bonum commutabile, tam ratione conuerſionis, quam ratione auerſionis, debet eſſe tanta acerbitas in ſupplicijs reproborum, ſicut ſuperius eſt expreſſum. Ratione conuerſionis dico, id eſt amoris, & adhæſionis, ſeu etiam delectationis in peccato, menſurari debet acerbitas in tormento; non ſolum quam peccator habuit, ſed potius quam habere voluit: quia Deus non tantum extrinſecas conſiderat actiones, verum etiam intrinſecas voluntates; nec conſiderat quantum, ſed ex quanto in eius ſacrificio quis impendit, vel in flagitio quod committit. Cum igitur impius ex improba voluntate non apponat modum in delectatione peccati, nec tantum delectationem vnquam inue- E nire poteſt, quin ſemper vellet ſi poſſet amplius delectari: ideo Deus, qui corda penſat non facta, pœnas infligit, non ſecundum delectationem habitam, ſed quæſitam. Ratione auerſionis luce clarius id apparet. Tanta namque eſt offenſa, quantus ille qui offenditur: vnde non æqualis eſt culpa, nec æqualis eſt pœna eius qui percuſſit ruſticum, & qui militem; vel eius qui militem, & qui regem. propter quod conſtat, quod omnis culpa mortalis, per quam Deus bonitate & maieſtate infinitus oſtenditur, merito debet infinita iudicari, & infinita meretur pœna puniri. De immenſitate autem pœnæ reproborum, partim Deus remittit, qui etiam in puniendo, & iuſtitiam exercendo, non obliuiſcitur miſereri, *nec continet in ira ſua miſericordias ſuas,* ſed citra condignum pœnas infligit.

Peccatũ mortale meretur pœnam æternã tam propter conuerſionẽ ad bonum cõmutabile ex affectu perpetuo fruendi, tam propter auerſionẽ à ſummo bono infinito.

ſtigit. Iuſtè tamen in ſummè malum mereretur incidere, qui ſummè bonum non veretur offendere. Et ſicut qui vitam deſerit, mortem incurrit, ſic qui ſponte ſummè bonum deſerit, in ſupplicium ſummè malum incidit.

De æternitate ſimiliter pœnarum infernalium mouent aliqui quæſtionem. Nam ſicut ait Gregor. 34. libro Moral. *Sunt nonnulli, qui idcirco peccatis ſuis imponere finem negligunt, quia quandoque finem habere ſuentura ſuper ſe iudicia ſuſpicantur. Sed ſi quandoque finienda ſunt ſupplicia reproborum, quandoque finienda ſunt etiam gaudia bonorum. Per ſemetipſam namque veritas dicit. Ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam. Si ergo hoc verum non eſt, quod comminatus eſt; neque illud verum eſt, quod promiſit.* *At inquiunt*, ideo æternam pœnam peccantibus minatus eſt, vt eos à peccatorum perpetratione compeſceret; quia creaturæ ſuæ æterna ſupplicia minari debuit, non inferre. Quibus citius reſpondemus, quod ſi falſa comminatus eſt, vt ab iniuſtitia cohiberet; etiam falſa eſt pollicitus, vt ad iuſtitiam prouocaret. Et quis eorum veſaniam toleret, qui dum promiſſionibus ſuis reproborum ſupplicia finiri aſſerunt, etiam aſſertione ſua, electorum præmia & remunerationes confundunt? Quis eorum veſaniam toleret, qui conantur aſtruere verum non eſſe, quod veritas de ęterno igne comminata eſt; & dum ſatagunt Deum perhibere miſericordem, non verentur prædicare fallacem? *At inquiunt*, ſine fine puniri non debet culpa cum fine. Iuſtus eſt Deus, & quod non æterno peccato commiſſum eſt, æterno non debet puniri tormento. *Quibus* etiam reſpondemus, quod rectè dixerunt, ſi iuſtus iudex diſtrictuſque veniens, non hominum corda, ſed facta penſaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt; voluiſſent quippe ſine fine viuere, vt ſine fine potuiſſent in iniquitatibus permanere. Et ideo hic ſemper viuere cupiunt, vt nunquam deſinant peccare dum viuunt. Ad diſtricti igitur iudicis iuſtitiam pertinet, vt nunquam careant ſupplicio, quorum mens in hac vita nunquam voluit carere peccato. Et nullus iniquo detur terminus vltionis, quia quamdiu valuit, terminum noluit habere criminis. *At inquiunt*. Nullus iuſtus crudelitate paſcitur. Et delinquens ſeruus à iuſto Domino idcirco cædi præcipitur, vt à nequitia corrigatur. Ad aliquid ergo cædit, cum Dominus eius non eius cruciatibus delectatur. Iniqui autem gehennæ ignibus traditi, quo fine ſemper ardebunt? Et quia certum eſt, quod pius atque omnipotens Deus non paſcitur cruciatibus iniquorum cur cruciantur miſeri, ſi non expiantur? *Quibus* citius reſpondemus, quod omnipotens Deus quia pius eſt, miſerorum cruciatu non paſcitur; quia autem iuſtus eſt, ab iniquorum vltione in perpetuum non ſedatur. Sed iniqui omnes æterno ſupplicio, & quidem ſua iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid concremantur; ſcilicet vt iuſti omnes, & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in illis reſpiciãt ſupplicia quæ euaſerunt: vt tanto in æternum diuinæ gratiæ ſe magis debitores eſſe cognoſcant, quanto in æternum mala conſpiciunt puniri, quæ eius adiutorio vitare potuerunt.

Non eſt contra pietatem & bonitatem Dei peccata æternaliter punire, cum hoc exigat diuina iuſtitia.

Quis finis punitionis impij.

Notandvm igitur, quod peccata, quæ temporaliter hic geruntur, illic æternaliter puniuntur multiplici ratione. Primo quidem, quia peccatum committitur contra Deum qui infinitus eſt; & ideo pœna debet eſſe ęterna, non quidem acerbitate, quia talis infinitas non poſſet eſſe in creatura, & quia Deus citra condignum punit, ſed eſt infinita duratione. Secundo, quia homo peccauit in ſuo æterno vt dictum eſt; voluntas namque peruerſa peccandi, & in peccato manendi, quantum eſt de ſe æterna eſt; quia vellet in peccato ſi poſſet ęternaliter delectari, ideo debet ęternaliter puniri. Tertio, quia materia ignis infernalis eſt æterna, & macula peccati eſt inexpiabilis, ſeu indelebilis & æterna, ideo & pæna debet eſſe æterna. Nunquam enim debet eſſe dedecus culpæ, ſine decore iuſtitiæ. Quarto, quia voluntas reproborum iam exiſtentium in inferno, incorrigibilis eſt, & in affectu malignitatis, æterna. Sicut ſcriptum eſt. *Superbia eorum qui te oderũt, aſcendit ſemper.* Voluntas ergo damnati, licet amiſerit poteſtatis effectum, ſemper tamen habebit malignitatis affectũ, & ipſa erit in inferno ſupplicium, quæ fuerat in mundo peccatum. Impius ergo, quia ſemper habebit reatum ex malitia, ſemper in ſe ſentiet cruciatum ex pæna. Et quia de peccato perpetrato nunquam habebit veram pænitentiam, ideo nunquam reuocabit Deus punitionis eius ſententiam. Quinto, quia impius peremit in ſe bonum, quod poſſet eſſe æternum, id eſt gratiã, de qua dicit Apoſtolus Rom. 3. *Gratia Dei vita æterna.* Ideo dignus eſt morte æterna.

Quinq; ſunt rationes cur peccata temporalia debet æternaliter puniri.

Ad hoc idem inducuntur exempla. Videmus enim quod emptio temporalis dat ius perpetuum poſſidendi. Item verberatio temporalis & tranſitoria, infert mortem, quæ eſt perpetua. Item crimen læſæ maieſtatis eſt temporale, ſeruitus vero perpetua. Item caſus in foueam temporalis, & detentio perpetua. Non debet ergo eſſe mirum, ſi propter peccatum, quod in breui tempore perpetratur, impius æternaliter cruciatur. Quoniam autem præmiſſa non ad ſciendum tantum ſcripta ſunt, ſed potius ad vitandum: non propter ſpeculationem, ſed propter praxim, id eſt operationẽ; non propter inſtruendum ſcientialiter intellectum, ſed magis ad mouẽdum affectum; vt videlicet excitetur ſomnolentia, excutiatur negligentia, terreatur audacia, cõfringatur duritia, confundatur impudentia peccatorũ; vt ſcilicet qui boni ſunt ad meliora efficacius excitentur, qui vero mali ſunt citius corrigantur, & qui obſtinati ſunt inexcuſabiliter condemnentur. Plus autem mouent exempla, quàm verba: ideo ſubſcribuntur aliqua diuinitus reuelata, & ad noſtram eruditionem oſtenſa; quoniam non modo propter eos qui ea viderunt oſtendit ea Dominus; ſed propter nos, & omnes generaliter, qui ex auditis voluerunt occaſionem ſumere vitam ſuam in melius corrigendi.

Exempla.

De reuelationibus.

DISTINCTIO VI.

Denique non ſuperuacuum eſſe puto, hic recitare reuelationes aliquas, oſtenſas diuinitus ad declarationem & confirmationem aliquam prædictorũ. In Anglia vir quidam viribus corporis valde potens, poſt multa peccata compunctus in conſcientia, propoſuit ire Hieruſalem, ibique in Dei ſeruitio expendere reſiduum vitæ ſuæ. Cui ſuper hoc voto ſeu propoſito, quendam Abbatem Ciſtercienſis ordinis conſulenti, perſuaſit dictus Abbas vt crucem religionis aſſumeret, ac ad cęleſtem Hieruſalem quantocius properaret. Ingreſſus autem & feruenter incipiens, tentatus à ſatana mutauit propoſitum, volens terram ſanctam ſicut prius vouerat perſonaliter viſitare. Eadem vero nocte dæmonem quendam ſuper vnam trabem dormitorij in ſpecie ſimiæ ſedentem vidit. Sed quia tales beſtiæ non nutriuntur in ordine, cogitauit quod non ſimia, ſed diabolus eſſet. Qui ſe ſentiens cognitum, ſubito deſcendens de trabe ſuper eum, verberauit eum tam fortiter, quod de naribus eius & ore, ſanguis vbertim exiuit. Quo clamante, dæmon euanuit. Et excitati fratres accurrunt, videnteſque grauiter verberatum, mirantes qualiter hoc ei accidiſſet, in infirmariam detulerunt. Iacens autem tribus diebus velut exanimis, apertis carneis oculis nihil vidit. Sed Deus ei multa per Angelum reuelauit. Inter cætera duxit eum Angelus ad terram tenebroſam & horridam nimis, regionem videlicet vmbrę mortis. Vidẽs autem ibi fratres quoſdam horribiles, putauit quod ibi eſſet infernus. Sed Angelus dixit ei. Non eſt hic, ſed illę turres infernales camini ſunt, per quos flamma & fumus infernales exeunt. Poſt hæc vident hominem in ardenti cathedra ſedentem, ante quem quędam pulchræ mulieres erant,

Exemplum.

quarum

quarum ſingulæ ardentes, cereos ardentes in os eius & faciem impingebant, & per eius intranea ardentes ſimiliter extrahebant. Hic homo ait Angelus, fuit in ſæculo ſuæ carnis amicus, & inimicus animæ ſuæ; luxurioſus videlicet, & guloſus. Cathedra namque ſignificat, quod potens fuit in malitia. Amauit mulieres, & ideo maligni ſpiritus in tali ſpecie torquent eum. Poſt hæc vident hominem, quem teterrimi ſpiritus viuum excoriabant, & fricabant cum ſale, & ſuper craticulam aſſabant. Hic inquit Angelus, potens fuit & crudelis in ſubditos. Poſt hæc vident hominem ſuper equum ardentem, clypeum igneum gerentem, qui ſuper collum equi capram ferebat, & ad caudam equi ſui habitum monachi trahebat. Hic inquit Angelus, pauper homo fuit, ſemper de raptu vixit. Inter cætera rapuit capram vnam à quadam paupere muliere. Circa finem vitæ ſuæ voluit fieri monachus, non tamen verè pœnitendo, ſed vt ignominiam ſuam parumper tegeret. Cogitabat autem, quod ad vitam priorem rediret ſi viueret, & ideo trahit religionis habitum, ſicut rem quam paruipendebat. Capra autem & clypeus, tormenta ſunt ſuæ damnationis. Poſt hæc vident diuerſas perſonas religioſas monachorum, monialium, epiſcoporum, ſacerdotum, ac etiam clericorum; Quorum quidam ridebant, cachinnabant; alij conuiciabantur, alij gulæ ſatiandæ ſtudebant, alij libidini ſuæ complendæ vacabant: non quia poſt mortem ſint ibi huiuſmodi voluptates, ſed ad maiorem confuſionem ſuam & tormentum, præteritorũ ſuorum criminum ſimilitudines repræſentabant, dæmonibus ad hoc eos cogentibus. Qui etiam poſtmodum percutiebant eos de fuſtibus ſuper capita ſua, vſque ad excuſſionem cerebrorum, & eiectionem oculorum, & hoc inceſſanter agebant. Vidit etiam alia genera tormentorum, miro modo diuerſimodè diſpoſita, ſecundum diuerſitatem variam peccatorum.

De viſione quadam Tundali.

Exemplum.

ANNO Domini milleſimo centeſimo, quadrageſimonono. Oſtenſa fuit hæc viſio quæ ſequitur. In Hybernia fuit homo, Tundalus nomine, nobilis genere, crudelis in opere, forma corporis egregius, fortitudine robuſtus, de ſalute animæ ſuæ nihil ſollicitus, grauiter ferens ſi quis eum de ſalute animæ ſuæ, vel breuiter admonebat, eccleſiam negligebat, pauperes Chriſti nec videre volebat, ſcurris & ioculatoribus quicquid habebat pro vana gloria tribuebat. Hic in domo ſodalis ſui volens cibum ſumere, repente percuſſus inuiſibiliter, manum quam extenderat ad os ſuum non potuit replicare. Clamanſque terribiliter, ſe mori teſtatus eſt. Statimque corruit corpus eius velut mortuum, omnium membrorum officijs deſtitutum. Adſunt omnia ſigna mortis, accurrit familia, tollitur cibus, exclamant armigeri, plorat hoſpes, corpus extenditur, pulſantur ſigna, conuenit clerus, miratur populus, totaque ciuitas ſubita boni militis morte turbatur. Ab hora decima in quarta feria, vſque ad eandem horam in ſabbato, ſicut mortuus iacuit: quia tamen calor modicus in ſiniſtra parte pectoris, à diligenter palpantibus ſentiebatur, eum ſubterrare noluerũt. Poſt hæc reſumpſit ſpiritum, & debili ſtatu quaſi per vnius horæ ſpacium, reſpirare cœpit, & mirantibus cunctis, debiliter circumſpicere. Interrogatus ſi communicare vellet, petiuit humiliter afferri ſibi corpus Domini. Quo deuotè ſumpto, cœpit cum gratiarum actione laudare Deum, & dicere. O Deus æterne, maior eſt miſericordia tua, quam iniquitas mea, licet magna ſit nimis. *Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas, & malas; & conuerſus viuificaſti me, & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me.* Statimque ſub teſtimonio, omnia quæ habebat diſtribuit, & dedit pauperibus; vitam priſtinã funditus ſe relicturum deuouit, ac cuncta quæ viderat, & paſſus fuerat, ad Dei laudem & audientium vtilitatem retulit, ita dicens.

Viſio Tundali.

CVM anima mea corpus exueret, & illud mortuum iam crederet, reatus ſui conſcia formidare cœpit & tremere, ſed quid ageret neſciebat. Timebat enim, ſed quid timeret ignorabat; volens ad corpus redire intrare non poterat; foras exire non audebat, quia vbique timebat. Flens igitur & tremebunda, & quid ageret neſcia, & in nullo confidens niſi in Dei miſericordia; Tandem vidit ad ſe tantam dæmonum multitudinem venientem, vt non ſolum totam domum & eius atrium; ſed etiam vicos, & plateas ciuitatis impleret, & miſeram animam circundantes, dixerunt. Cantemus huic miſeræ animæ debitum mortis canticum: quia filia mortis eſt, & cibus ignis inextinguibilis, inimica lucis, & tenebrarum amica. Et conuerſi ad eam, ſtridebant dentibus in ipſam, dicentes: Ecce miſera populus quem elegiſti, cum quibus in æternum arſura, intrabis in infernum. Nutrix ſcandali, amatrix diſcordiæ, quam & nos amamus, quare modo non ſuperbis, quare non adulteraris, vbi eſt vanitas tua, inepta lætitia, immoderatus riſus; vbi eſt fortitudo tua qua plurimis inſultabas? Quare modo nõ annuis oculis, teris pede, digito loqueris, prauo corde machinaris malum, ſicut ante ſolebas in vanitatibus, & voluptatibus tuis?

Inſultatio dæmonum.

CVM hæc & ſimilia dicerent, vidit à longe quaſi ſtellam lucidiſſimam ad ſe venientem, in quam ſtatim infatigabiles fixit intuitus, ſperans ſe per eam aliquod ſolatium percepturam. Erat autem Angelus eius. Qui cum appropinquaſſet ſalutauit eum nomine proprio, dicens: Aue Tundale. Videns ille iuuenem ſpecioſum nimis, & audiens ſe proprio nomine ſalutatum, præ timore ſimul & gaudio ſic reſpondit. Heu Domine pater, *dolores inferni circundederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis.* Cui Angelus, modo me voces Dominum & patrem, quem ſemper tecum habẽs, nunquam alias dignum me tali nomine iudicaſti. Cui Tundalus. Domine, vbi vnquam te vidi, aut dulciſſimam vocem tuam audiui? ad quem Angelus. Ego à natiuitate tua tecum ſemper eram, & quocunque ibas te ſequebar, & nunquam conſilijs meis acquieſcere voluiſti. Et extendens manum in vnum immundorum ſpirituum, qui eis verbis maledicis inſultabant. Ecce inquit ille, cuius voluntati & conſilio obtemperabas. Sed aderit tibi Dei miſericordia, quam tamen non meruiſti. Eſto igitur ſecura & læta, quia pauca de multis quæ merueras patieris. ſequere me, & quæcunque tibi monſtrauero memoriter tene; quia ad corpus tuum iterum reuerteris. Tunc illa vehementer perterrita, propius acceſſit ad Angelum. Dæmones hoc audientes, & mala quæ minabantur, ei inferre non poſſe videntes, blaſphemauerunt, Deum iniuſtum eſſe dicentes; quia non ſicut promiſerat, vnicuique ſecundum opera ſua reddebat. Poſt in ſemetipſos inſurrexerunt, & plagis multis ſe percutientes, illum cum furore nimio & indignatione relicto, cum triſtitia receſſerunt.

Apparitio Angeli cuſtodis.

ANGELVS autem dixit ad animam. Sequere me. At illa reſpondit. Heu Domine mi; Si tu præceſſeris, iſti retro me rapient, & æternis ignibus tradent. Ad quam Angelus. Ne timeas, quia plures nobiſcum ſunt, quam cum illis. *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Verumtamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum videbis.* Simul autem pergentes nullumque lumen præter ipſius Angeli ſplendorem habentes, venerunt ad vallem valde terribilem, tenebroſam, & opertam mortis caligine. Erat autem profunda, & carbonibus ardentibus plena; ſuper os anguſtum, operculum ferreum habens ſpiſſitudinis ſex cubitorum, quod ardore nimio ipſos carbones ſuperabat ardentes, cuius fœtor omnes quas anima vnquam fuerat experta tribulationes, ſuperabat. Super illam laminam deſcendebat magna multitudo infelicium animarum, & illic cremabantur, donec ad modum cremij in ſartagine liqueſcerent. Et quod erat grauius, per illam laminam colabantur, ſicut colatur cera per pannum. Et iterum in carbonibus igneis ar-

dentibus

Pœna homicidarum.

dentibus renouabantur ad tormentum. Et poſt hoc ait Angelus. Ducemur ad maiores. Hæc erat pœna patricidarum, fratricidarum, & homicidarum. Tu autem licet homicida ſis, modo tamen non iſtam patieris.

Post hoc venerunt ad montem miræ magnitudinis, horroris magni, & vaſtę ſolitudinis, qui tranſeuntibus anguſtum valde prębebat iter. Ex vna parte montis huius, erat ignis putridus, ſulphureus, & tenebroſus. Ex altera parte nix glacialis, & ventus horribilis. Erat mons ille tortoribus plenus, qui furcas ferreas ignitas habebant, & tridentes acutiſſimos, quibus iugulabant animas tranſire nolentes, & trahebant ad pœnas; & per vices de niue & grandine mittebant in ignem, & econuerſo. Hic eſt inquit Angelus pœna inſidiatorum, & perfidorum. Poſt hoc anima cum ti- B more ſequens Angelum præcedentem, venit ad vallem tenebroſam & horridam, cuius profunditatem ipſa videre non poterat; ſonitum tamen ſulphurei fluminis, & vlulatum in eo patientium audiebat. Fumus vero de ſulphure & cadauerib⁹ adeo fœtidus exhalabat, qui omnes pœnas quas ante viderat anima, ſuperabat. Angelus autem conſolans animam tremebundam, ait. Hęc eſt pœna ſuperborum, ab hac quidem liberaberis, ſed aliam patieris.

Pœna perfidorum.

Pœna ſuperborum.

Præcedente Angelo profecti ſunt in viam tenebroſam tortuoſam & difficilem nimis, & cum multum laboraret anima, ambulando per tenebras, vidit beſtiam incredibili magnitudine & horrore intolerabilem, quæ maior erat omnibus montibus quos ante viderat; oculi eius quaſi colles igniti, os eius valde pa- C tens & apertum, videbatur poſſe ſimul capere nouem millia hominum armatorum; flamma inextinguibilis ex ore eius exibat, & fœtor incomparabilis, & planctus multitudinis eiulantis de ventre eius per idem os audiebatur. Intus enim erant multa millia virorum ac mulierum, dura tormenta ſuſtinentium. Ante os eius immundorum ſpirituum ſtabat maxima multitudo, animas in os eius intrare cogentium; & eas antequam intrarent, multis plagis & verberibus affligebant. Cum anima Tundali monſtrum tam horribile conſpexiſſet, nimis perterrita dixit ad Angelum. Domine, quare illuc propinquas; dixit ei Angelus. Iter noſtrum aliter explere non poſſumus. Hæc beſtia vocatur Acherons, & deuorat omnes auaros. De hac ſcriptum eſt. *Abſorbebit fluuium, & non mirabitur. Et habet fiduciam, quod in-* D *fluat Iordanis in os eius.* Et cum hæc dixiſſet, Angelus pręcedens ſtetit ante beſtiam, & anima licet nolens ſequebatur eum. Et cum ſimul ſtarent ante beſtiam, Angelo diſparente, anima ſola remanſit. Dæmones autem cõtinuo circundederunt eam, ſicut canes rabidi, & flagellatam traxerunt eam in ventrem beſtiæ; vbi multa paſſa eſt, & morſus, & lacerationes canum, vrſorum, leonum, ſerpentum, & aliarum innumerabilium beſtiarum, & ignitorum monſtrorum ferocitatem; & demum ictus, ardorem ignis, fœtorem ſulphuris, caliginem oculorum, fluxum lachrymarum ardentium, ſtridorem dentium, copiam tribulationum. Ibi ſe miſera anima de peccatis præteritis accuſabat, & præ triſtitiâ nimia & deſperatione, genas proprias lacerabat. E Et cum ſe putaret ibi æternaliter eſſe damnandam, neſcia quo ordine, ſubito ſe extra beſtiam eſſe ſenſit. Et longius à beſtia iacens debilis, aperiens oculos, propè ſe vidit Angelum lucis ductorem ſuum. Gaudens illa, licet afflicta nimis cœpit Deum de ſua miſericordia collaudare. Quam Angelus tangens, eam confortauit.

Pœna auarorum.

Cumque irent vlterius per loca tenebroſa & horrida, apparuit domus quædam maxima, quaſi quidam mons arduus, rotunda quaſi furnus. Inde flamma per mille paſſus exibat, quæ omnes animas quas inuenire poterat comburebat. Quam videns anima dixit, ad Angelum. Ecce appropinquamus ad portas mortis. Heu quis me miſeram liberabit? Reſpondit Angelus. Ab hac quidem exteriori flamma liberaberis, ſed ipſam A domum de qua procedit intrabis. Et cum propius acceſſiſſent, viderunt carnifices cum ſecuribus, cultris bis acutis, dolabris, & crebris falcibus, & forcipibus acutiſſimis, vangis foſſorijs, & cæteris inſtrumentis quibus animas excoriare, decollare, ſcindere, vel truncare poterant; In medio flammarum ſtantes, & ſub manibus eorum multitudinem animarum, hæc omnia ſuſtinentium. Quod videns Tundalus, dixit ad Angelum. Obſecro, Domine, ab hoc ſolo ſupplicio me libera, & cæteris omnibus quæ poſt hæc occurrent, me tradi concedo. Cui Angelus. Hoc eſt maius ſuppliciũ quod hactenus videris, ſed adhuc videbis vnum maius. Intra iſtud ſupplicium, quia canes rabidi te expectant. Tundalus autem tremens, & præ anguſtia totus deficiens, rogabat ne intraret, ſed non profecit. Dæmo- B nes autem videntes eum ſibi eſſe conceſſum, circumdederunt eum, & multis conuitiis exprobrantes, cum ſupradictis inſtrumentis eum in fruſtra diſcerpſerunt. In hac domo erat gemitus, triſtitia, fletus & ſtridor dentium, lentus ignis extrinſecus, ſed intrinſecus vaſtum incendium; auiditas inexplebilis ibi erat, nec poterat gulæ voracitas ſatiari; verẽda loca doloribus permaximis torquebantur. Pudenda ipſa corrupta putredine, ſcaturire vermibus videbantur. In ipſa quoque verenda virorum ac mulierum, non ſolum ſęcularium, verum etiam religioſorum, diræ quædam intrabant beſtiæ, ibique anima Tundali ſe iuſtè pati talia fatebatur. Sed quando Deo placuit, neſcia quo ordine, ſe extra tormenta eſſe cognouit. Sedens autem in tenebris, & vmbra mortis, videns Angelum ſuum dixit. Heu Do- C mine mi, vbi eſt quod audiuimus, *miſericordia Domini plena eſt terra?* Reſpondit Angelus. Hæc ſententia multos decipit. Deus enim licet ſit miſericors, tamen & iuſtus eſt. Multa iudicat, plura condonat, tu iuſtè paſſus es quæcumque ſuſtinuiſti. Sed tunc gratias ages Deo, quando videbis quanta per Dei miſericordiam euaſiſti. Ideo enim iuſti qui pœnas non patiuntur poſt mortem, ad videndum tamen illas adducuntur, vt viſis tormentis à quibus per Dei miſericordiam liberantur, magis inardeſcant in amorem Dei, & in laudem eius aſſurgant.

Pœna luxurioſorum.

Cæterum vidit Tundalus beſtiam cæteris quas ante viderat longè diſſimilem, duos pedes & duas alas habentem, collum longiſſimum, roſtrum ferreum, & vngulas ferreas, de cuius ore flamma inextinguibilis D eructabatur. Sedebat autem hęc beſtia ſuper ſtagnum glacie condenſum, & deuorabat animas, quæ in ventre eius per ſupplicium redigebantur in nihilum. Et iterum pariebat eas in ſtagnum glacie congelatum, ibique renouabantur iterum ad tormentum. Impręgnabantur verò omnes animæ tam virorum, quam mulierum, quæ deſcendebant in ſtagnum, ibique grauidæ præſtolabantur tempus ad partum. Intus autem mordebantur à prole genita more vipereo, ſicque vegetabantur miſerè in vnda frigida, mortui maris glacie concreta. Cumque tempus eſſet vt parerent, clamantes replebant inferos vlulatibus. Et ſic ſerpentes pariebant, nec ſolum fœminæ, ſed & viri pariebant, & hoc non per membra ad hoc naturaliter inſtituta, immo etiam per brachia ſimul & pectora. Exibãtque per cun- E cta mẽbra beſtiæ erumpentes, habentes capita ferrea, & ardentia, & roſtra acutiſſima, quibus ipſa vnde exibant corpora lacerabant. In caudis autem ſuis habebant multos aculeos, qui quaſi hami retro retorti, ipſas à quibus exibant animas, pungebant. Illę namque beſtiæ volentes exire, cum caudas ſuas non poſſent ſecum trahere, in ipſa corpora vnde exibant, roſtra ſua ferrea & ardentia, retorquere non ceſſabant, donec ea vſque ad neruos, & oſſa arida, conſumerent. Et ſic ſimul conclamantes, ſtridor glaciarum inundantium, & vlulatus animarum talem pœnam ſuſtinentium, & mugitus beſtiarum ab eis exeuntium, perueniebant ad cœlum. Erat enim in omnibus diuerſis membris, & digitis, diuerſarum capita beſtiarum, quæ ipſa membra mordebant vſque ad neruos & oſſa. Habebant autem

linguas

linguas viuas in modum aſpidum, quæ totum palatum, & etiam arterias conſumebant, vſque ad pulmones. Verenda quoque ipſa virorum ac mulierum, erant in ſimilitudine ſerpentum, quæ inferiores partes ventris lacerabant, & ipſa viſcera inde extrahere ſatagebant. Tunc ait Angelus. Hæc eſt pœna monachorum, ſanctimonialium, canonicorum ac aliorum eccleſiaſticorum virorum, qui mentiri Deo per tonſuram & habitum noſcuntur, qui linguas exacuerunt ſicut ſerpentes, & membra ſua nō cohibuerunt ab immundis operibus. Hanc pœnam ſuſtinebunt qui immoderata luxuria ſe polluunt, & ideo illam te ſuſtinere oportet. His dictis dæmones eam cum impetu rapuerunt, & deuorandam beſtiæ tradiderunt. Cum autem poſt prædicta tormenta eſſet in partu viperarum, affuit ei Angelus lucis, & tangens eam ſanauit, & ſe ſequi præcepit.

Pœna virorū eccleſiaſticorum luxuria pollutorum.

Præter ſplendorem autem Angeli, nullum lumen habentes, pergebant per loca terribilia, & multo prioribus duriora, via valde combuſta, & quaſi à cacumine montis altiſſimi tendente in præcipitium. Quanto autem plus illa anima deſcendebat, tanto minus ad vitam reditum ſperabat. Dixit autem anima ad Angelum. Domine, quo imus? Reſpondit Angelus. Hæc via ducit ad mortem. Et anima. Quid eſt ergo quod dictum eſt: *Lata, & ſpacioſa eſt via quæ ducit ad mortem, & multi ſunt qui intrant per eam*, cum hic præter nos neminem videamus? Reſpondit Angelus. Non de iſta dictū eſt hoc, ſed de impudica & illicita ſæculari, quæ ducit ad iſtam. Euntes autem longius, & vltra modum laborantes, venerunt in vallem fabrorum. Ibique viderunt fabricas, in quibus maximus audiebatur luctus. Tunc ait Angelus. Tortor iſte vocatur Vulcanus, per cuius ingenium multi corruerunt, & ab ipſo cruciantur. Ait autem anima. Domine ſi debeo pati eius ſupplicia? Debes inquit. Quo dicto plorans ſequebatur eum. Et ecce tortores cum ignitis forcipibus Angelo ſancto nihil dicente ceperunt eam, & proiecerunt in caminum ignis ardentis, & ſufflantes follibus, ſicut ſolet ferrum in fornace conflari, ita examinauerunt eam. Sic enim conflabant animas, quæ patiebantur ibi, donec ad nihilum redigerentur. Cumque ita liquefierent vt nihil niſi aquæ apparerent, iugulabantur tridentibus ferreis, & poſitæ ſuper incudem, percutiebantur malleis, donec vicenæ, vel tricenæ, vel etiam centenæ, redigerentur in maſſam vnam. Sicut ſcriptum eſt. Prouerb. 19. *Data ſunt deriſoribus ſupplicia, & mallei percutientes ſtultorum corporibus.* Et tamē quod grauius eſt, nec ſic pereūt. *Deſiderant enim mortem, & inuenire non poſſunt.* Loquebantur autem tortores adinuicem, dicentes: Nunquid ſufficit? Et alij in alia fabrica reſpondebant. Proijcite nobis, & videamus ſi ſufficit. Et alij accipiebant eos cum forcipibus ferreis, antequam terram tangerent. Et ſicut primi, ita & iſti, eas ignibus trudebant. Et ita miseræ proijciebantur modo huc: modo illuc, & comburebantur vbique, donec ſimul pelles, carnes, oſſa, & nerui redigerentur in fauillam, & flammam ignis. Poſt multas paſſiones affuit animæ Tundali ductor ſuus, & apprehendens eam de medio fauillæ, dixit. Quomodo vales. Nunquid tam dulcia fuerunt tibi carnis oblectamenta, vt pro eis tot & tanta ſuſtinere deberes? Ille penitus reſpondere non poterat, quia poſt tantum ſupplicium, vires ad loquēdum non habebat. Et tunc Angelus ait ei. Confortare, quia *Dominus deducit ad inferos, & reducit*. Quamuis enim magna ſint quę nunc vſque paſſa es, maiora tamen ſunt, à quibus per Dei miſericordiam liberaberis. Nondum enim vidiſti, nec peruenisti ad inferos, & inferiores. Et more ſolito tangens eam & confortans, præceſſit.

Pœna fabrorum.

Cumque ſimul pergerent, & incedentes ſermocinarentur, ecce ſubitus horror, frigus intolerabile, & fœtor, & tenebræ prioribus incomparabiles, tribulatio & anguſtia animam inuaſerunt, ita vt omnia fundamēta terræ viderentur ſibi contremiſcere, & Angelo præcedenti compulſa eſt dicere. Heu Domine mi, quid eſt quod more ſolito ſtare non poſſum? Quo dicto, pre nimia formidine non potuit ſe mouere. Et ecce Angelus cito diſparuit, & cum amplius videre non potuit, ſtatimque deſperare cœpit. Audiuit autem clamores & vlulatus miræ multitudinis & tonitruum tam horribile, vt nec paruitas noſtra potuerit capere, nec eius lingua narrare. Circumſpiciens ergo ſi quomodo videre poſſet vnde venerat, vidit foueam quadratam vel quadrangulam quaſi ciſternam, qui puteus flammæ & fumi, putridam emittebat columnam, quæ columna extendebatur vſque ad cęlos; & in ipſa columna erat multitudo animarum & dęmonum, more fauillarum cum flamma aſcendentium, & ad nihilum redactæ, cadebant iterum cum dæmonibus in fornacem vſque in profundum. Quo viſo anima Tundali volebat ſe retrotrahere, ſed pedes à terra non poterat eleuare. Et cum ſæpius tentaſſet, & tamen non poſſet, in ſemetipſam exarſit; & nimio furore repleta, genas proprias lacerabat, clamans & dicens. Vę mihi quare non morior, quæ me decepit dementia? Audientes hæc dæmones, qui cum flamma aſcendebant, circundantes eam cum inſtrumentis quibus rapiebant animas ad tormēta, dixerunt. O miſera anima pœnis & cruciatibus digna. Vnde huc veniſti, nil adhuc experta es? Adhuc videbis dignum operibus tuis tormentum, de quo nec exire poteris, nec perire, ſed ſemper in cruciatu viuens ardebis ſine refrigerio, ſine lumine, ſine conſilio & auxilio, & ſine omni conſolatione, nullam deinceps miſericordiam ſperare poteris. Appropinquaſti enim vſque ad portas mortis, & infernis inferioribus ſine mora præſentaberis. Qui te huc adduxit, ipſe te decepit; liberet te ſi poteſt de manibus noſtris, non videbis eum amplius. Et dicebant adinuicem. Quid adhuc moramur? Trahamus eam ad luciferum deuorandam. Et ſic arma vibrantes, minabantur ei mortem æternam. Ipſi autem dęmones erant nigri ſicut carbones. Oculi eorum vt lampades ignis ardentes. Dentes eorum niue candidiores. Caudas habebant vt ſcorpiones. Vngues ferreos acutiſſimos. Alas vt vultures.

Interea affuit Angelus lucis, qui fugatis ſpiritibus tenebrarum, conſolatus eſt ream ſuam, dicens: Gaude & lætare filia lucis, quia miſericordiam conſequens; pœnas quidem magnas videbis, ſed eas minimè patieris. Veni & oſtendam tibi peſſimum humani generis inimicum. Appropinquans autem anima, vidit principem tenebrarum in profundum inferni. Quæ autem & quanta vidit ibi, explicari nō poſſent. Ibi viſus eſt princeps diabolus, qui magnitudine ſua omnes beſtias quas Tundalus ante viderat, excedebat, cuius quantitati nihil eorum quę viderat, comparare ſciebat. Habebat namque mille centum cubitos in altitudine in groſſitudine vero decem. Erat illa beſtia nigerrima ſicut coruus, formam habens humani corporis, à pedibus vſque ad caput, Excepto, quod plurimas habebat manus. Vnaquæque manus vicenos digitos habebat, & digiti habebant in longitudine centenas palmas, in groſſitudine verò denas. Habebat vngues ferreos, tam in manibus, quàm in pedibus, lanceis militum groſſiores, & etiam longiores. Roſtrum eius nimis longum & groſſum. Cauda eius aſperrima & longa, ad nocendum animabus, aculeis acutiſſimis præparata. Iacet autem illud monſtrum horribile ſuper cratem ferream ſuppoſitis ardentibus prunis ab innumerabili multitudine dæmonum follibus ſufflantium ſuccenſa. Circundat autem illum tanta multitudo animarum & dęmonum, quod nulli eſſet credibile, quod mundus tot animas à principio potuiſſet habere. Ligatus eſt autem ille hoſtis antiquus per ſingulas membrorum iuncturas catenis ferreis & æreis, ignitis & valde groſſis: Cumque ſic verſatur in carbonibus, & vndique coarctatur, nimia exardeſcens ira, vertit ſe de vno latere in aliud, & omnes manus ſuas in illam multitudinem animarum extendit, eaſque repletas animabus conſtringit; Sicut ruſticus ſitiens, racemos

Pœna principis dæmoniorum qui eſt ligatus in inferno.

opprimit, vt inde vinum eliciat. Intantum vt nulla ſit ibi anima, quę non in illa conſtrictione priuetur capite, vel pedibus, vel manibus; & tunc ſuſpirans ſufflat, & ſpargit animas in diuerſas partes gehennæ; & ſtatim eructat puteus ille de quo prædiximus, fœtidam atque horribilem flammam. Et cum anhelitum ſuum retrahit dira illa beſtia, retrahit ad ſe omnes animas quas ante diſperſerat, & cum fumo & ſulphure in os eius cadentes deuorat. Sed & quæcumque manus eius effugiunt ne ſtringantur, percutit illas cum cauda ſua. Et ſic miſera beſtia percutiens ſemper percutitur, & tormenta omnibus inferens, ſuper omnes in tormentis omnibus cruciatur. Tunc ait Angelus ad animam. Hic eſt lucifer principium creaturarum Dei, qui verſabatur in delicijs Paradiſi. Qui ſi ſolutus fuerit, cœlum ſimul B & terram vſque ad inferos perturbaret. Hi autem qui cum eo ſunt, partim ſunt filij tenebrarum, partim filij Adæ, & iam iudicati ſunt, ac multos alios expectant, qui vel Chriſtum negauerunt, vel negantium opera fecerunt. Hi ſunt prælati, & principes mali, de quibus ſcriptum eſt: *Potentes potenter tormenta patientur*; qui ſcilicet non bene vſi ſunt poteſtate ſibi à Deo conceſſa. Hic autem princeps tenebrarum dicitur, non propter potentiam quam habeat, ſed propter primatum quem tenet in tenebris. Omnes autem aliæ pœnæ quamuis ſint maximę, aſpectu huius pro nihilo computantur. Ad hæc anima: verum eſt. Nam videre tantummodo locum iſtum magis me conturbat, & fœtorem eius ſuſtinere plus me grauat, quam pati omnia quæ ante patiebar. Vnde C rogo vt ſi poteſt fieri, hinc me cito ſubtrahas, & hic me cruciari amplius non permittas. Hic enim video multos notos & ſodales meos, quos mecum in ſæculo gaudebam habere ſocios, quorum hic conſortium multum perhorreſco. Scio autem pro certo, quod niſi mihi gratia diuina ſuccurrat, peccatis meis exigentibus, non minus iſta patiar quàm ipſi. Ad quam Angelus. Veni ò felix anima, conuertere in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Non enim iſta patieris, neque amplius hic videbis, niſi iſtorum quæ vidiſti oblita, & iuſtitiam Dei non verita, peccatis iterum implicetis.

Viſio Caroli calui de tormentis inferni.

D EGo Carolus Imperator Dei dono rex Germanorum, Patricius Romanorum, atque Imperator Francorum, ſacra nocte diei Dominicæ poſt celebratum nocturnarum horarum diuinum officium, dum vellem ſomnum capere, venit ad me vox terribiliter mihi dicens: Carole exiet à te modo ſpiritus tuus in hora non modica. Statimque fui raptus in ſpiritu, & qui me ſuſtulit erat candidiſſimus, tenens in manu ſua glomerem lineum clariſſimum, ad inſtar luminis emicantem, ſicut ſolent cometæ facere quando apparent. Incipienſque illud diſſoluere, dixit ad me: Accipe filum glomeris emicantis, & liga & noda fortiter in pollice dextræ manus tuæ, quia per illam duceris in labyrintheas infernorum pœnas. Hoc E dicto præceſſit me, velociter diſſoluens filum luciflui glomeris, duxitque me in profundiſſimas valles igneas, quæ erant plenę puteis ardentibus pice, ſulphure, plumbo, cera, & adipe. Ibique inueni pontifices patris mei, & auunculorum meorum. Quos cum pauens interrogarem, cur tam grauia patiebantur ſupplicia? reſponderunt. Fuimus epiſcopi patris tui, & auunculorum tuorum: Et dum deberemus illos, & ipſorum populum de pace, & concordia admonere, ſeminauimus diſcordias, & fuimus monitores malorum. Ideo nunc incendimur in iſtis tartareis ſupplicijs, & nos & alij homicidarum & rapinarum amatores. Huc etiam & tui epiſcopi & ſatellites venient, qui ſimiliter amant nunc facere. Et dum hæc tremebundus auſcultarem, ecce nigerrimi dęmones aduo-

A lantes cum vncis igneis volebant apprehendere filum glomeris quem in manu tenebam, & ad ſe trahere. Sed reuerberantibus radijs illius, non valebant illum attingere. Deinde poſt tergum currentes, voluerunt me in ipſos puteos ſulphureos præcipitare, ſed ductor meus traxit me ad ſe fortiter. Et ſic aſcendimus ſuper montes igneos altiſſimos, de quibus oriebantur paludes, & fluminam feruentia, & omnia genera metallorum bullientia. Vbi reperi innumeras animas hominum, & principum patris mei, & fratrum meorum. Quarum aliæ quidem præcipitatæ erant vſque ad capillos, aliæ vſque ad mentum, aliæ vſque ad vmbilicum. Et clamauerunt ad me eiulando. Dum viximus amauimus tecum, cum patre, fratribus, & auunculis tuis, facere prælia, homicidia, & ra- B pinas, pro cupiditate terrena. Ideo in iſtis bullientibus fluminibus, & diuerſis metallorum generibus nunc torquemur. Et cum adhuc timidus accederem, audiui poſt me animas acclamare. *Potentes potenter tormenta patientur.* Et reſpiciens vidi ſuper ripas fluminis, bullientes fornaces igneas, piceas, & ſulphureas, plenas magnis draconibus, ſcorpionibus, & ſerpentibus generum diuerſorum; vbi etiam vidi aliquos patris, fratrum, & auunculorum meorum principes, dicentes mihi. Heu nobis Carole, vides quanta ſuſtinemus tormenta propter malitiam & ſuperbiam noſtram, & mala conſilia, quæ regibus noſtris & tibi dedimus, propter cupiditatem. Cumque dolendo congemiſcerem, accurrerunt ad me dracones, apertis faucibus plenis igne, ſulphure, & pice, volentes me tranſglutire; ſed ductor C meus liberauit me, validius inde trahens. Et deſcendimus in vallem quandam, quæ ex vna parte erat tenebroſa, & ardens ſicut clibanus ignis: Ex altera vero tam amæniſſima, & ſplendidiſſima, vt nulla ratione valeam explicare. Verti me cõtra tenebroſam partem & flammiuomam, ibique vidi aliquos reges de genere meo in magnis ſupplicijs deputatos. Tunc anguſtiatus nimis, putaui me ſtatim in illis ſupplicijs demergendum à gigantibus nigerrimis, qui ipſam vallem conflabant diuerſis generibus ignium, ſed per Dei miſericordiam liberatus ſum. Sicque poſt hæc & alia multa quę vidi, reuerſus eſt in me ſpiritus meus, valde feſſus & contritus, laudauique Dominum qui ſaluat ſperantes in ſe, qui poteſtatem habet vitæ & mortis, qui ducit ad inferos & reducit.

Monitio pro ijs qui eiuſmodi viſionibus non credunt.

D SED ſunt multi, qui tales viſiones contemnunt, nec referentibus eas credunt, eas velut viles fabulas deridentes, aut figmenta mendaciter adinuenta, aut melancholicorum vana ſomnia, aut arreptitiorum inſanias, reputantes. Nec mirum ſi talibus fidem non adhibent, qui infernum eſſe non credunt; vel ſi ore vocaliter confitentur, tamen ſe credere nec timere factis oſtendunt, & fortaſſis etiam ore dicerent, ſi auderent. Beatus tamen Gregor. 4. dialog. & alij ſancti talia credere non dedignati ſunt, & in ſcriptis legenda poſteris reliquerunt. *Aduertendum* eſt tamen quod multa deſcribuntur ibi corporaliter, quæ tamen ſpiritualiter intelligenda ſunt, ſicut patet de monſtruoſa beſtia ſuperius deſcripta, in viſione Tundali, & de luciferi figura horribili, & ſtatura; & multa ta- E lia quæ dicuntur ibi, & in ſimilibus ſimiliter referuntur. Sicut in prophetis ſub figuris rerum corporalium plurima deſignantur. Et in Apoc. ferè tota, etiam ſpiritualia corporeis imaginibus figurantur, quæ non niſi ſpiritualiter poſſunt intelligi, ſicut patet diligenter in ſingulis intuenti.

Quæ in viſionibus iſtis deſcribuntur corporaliter, ſunt intelligenda ſpiritualiter.

VTRVM autem ſint ibi vermes materiales, & animalia venenoſa, vtpote dracones, ſerpentes, bufones, & huiuſmodi? Dicunt aliqui quod non, quoniam omnia bruta animalia in conflagratione mundanorum ignium deſtruentur, vt dictum eſt; quoniam talium generatio & corruptio penitus auferentur. Aliorum eſt opinio, quod erunt ibi huiuſmodi animalia venenoſa, vt & horrorem ingerant aſpectibus impiorum, & dolorem inferant morſibus dentium peſſimorum, & la-

Probabile eſt in inferno vere eſſe beſtias venenoſas.

ceratio-

A ceratiombus vnguium acutorum. Seruabuntur enim ibi talia diuina virtute ad impios cruciandum. Quoniam ſi ante conſummationem mundi, ſalamandra adhuc corruptibilis exiſtens, aliquanto tempore poteſt viuere in igne, quanto magis poſt iudicium, quando omnia corpora reorum erunt incorruptibilia, viuere poterunt in igne gehennæ. Hoc autem vidẽtur prætendere tam ſcripturæ ſacræ verba quamplurima, quam ſanctorum.

Dæmones poſt iudiciũ impios amplius non torquebunt.

Hic etiam ſciendum eſt, quod licet ante iudicium dęmones torquere dicantur animas impiorum vt iuſto Dei iudicio hi ſint tortores in ſupplicijs, qui fuerunt incentores in vitijs; eiſque miſeri ſubijciantur inuiti, quorum peruerſis ſuaſionibus voluntariè conſenſerunt; B tamen poſt iudicium cum ceſſabit omnis prælatio, & euacuauerit Deus omnem principatum, & poteſtatem, non amplius torquebunt homines: quia recepta plena & omnimodo pœna ſibi debita pro cunctis iniquitatibus eorum, fient ſocij reproborum: Adeoque erunt profundiſſimè abſorpti in ſupplicijs, quod illos vltra torquere non poterunt.

LIBRI II. PARS IV.

DE BEATITVDINIBVS CORPORIS, ET ANIMÆ.

POST conſiderationem habitam de tribus nouiſſimis. Primo videlicet de morte triplici, & de mortuis, tam corporaliter, quam ſpiritualiter in hoc mundo, & de mortuis in purgatorio detentis pœnaliter, & afflictis. Secundo de finali iudicio, & his quæ ad illud extremum iudicium pertinent. Tertio de inferno, & de ſupplicijs reproborum. Tandem ad conſiderandum quartum nouiſſimum, quod eſt in intentione noſtra præcipuum, & in intentione cuiuſlibet eſſe debet primum, & ſuper omnia principale, mentis oculos cum ardenti deſiderio conuertamus. Hoc enim eſſe debet, & operum noſtrorum principium, & finis deſideriorũ noſtrorum, & appetituum noſtrorũ perfecta quies, & conſummatio glorioſa. Circa hoc conſideranda ſunt ſex. Primo de beatitudine in generali. Secundo de dotibus in generali. Tertio de dotibus animæ in ſpeciali. Quarto de dotibus corporum. Quinto de ſeptem partibus beatitudinis animæ. Sexto de ſeptem partibus beatitudinis corporis.

De beatitudine in generali.

DISTINCTIO I.

CIRCA primum conſideranda ſunt quatuor. Primum eſt de introductione ſanctorum in gloriam, & de ipſa in generali. Secundo ponitur excitatio quædam ad beatitudinem contemplandam. Tertio oſtenditur quantum ſit debilis & defectiua humana cognitio reſpectu beatitudinis. Quarto quomodo poſſit homo in cognitionem beatitudinis peruenire.

Deſcribitur modus introducendi beatos in gloriã.

CIRCA primum ſciendum, quod eiectis impijs à facie Domini, & in abyſſum inferni ſine fine detruſis, mundo remanente purgato, ac in Dei laudem & gloriam, & ſolatium beatorum glorificato, & in quandam admirandam pulchritudinem pro raptu creaturæ cuiuſlibet innouato; Chriſtus Dominus Sanctos omnes cum Angelis beatis in gloriam deducet cum iubilo, ac in æternæ claritatis abyſſum, ſecum regnaturos perenniter introducet. Vbi beatis Angelis ſimiles erunt, & creatoris eſſentiam mundis cordibus contemplantes, æterna exultatione gaudebunt. Diuinæ dilectionis ac mutuæ charitatis poſſeſſione, Deo ſuo in æternum, & inuicem ſibi, feliciter adhærebunt. Ibi exuberabit eis tanta lætitia, tanta cœleſtium gratia gaudiorum, vt remuneratori ſuo pro tantis muneribus gratias ſemper agant, & nullum faſtidium ex C ipſa affluentium bonorum perceptione ſuſtineant. Quicumque ibi erunt, etſi differentibus meritis abinuicem diſtabunt, omnes tamen vna perfectione beati erunt, quia ſingulis ſua præmia ſufficientia prorſus erunt.

Exhortatio ad beatitudinem contemplandam & deſiderandam.

NOS autem fratres chariſſimi, in huius mundanæ peregrinationis ærumna, noſtri pœnas exilij ſuſtinentes, bonorum omnium egeſtate ſqualentes, & malorum omnium diſpendia perferentes; vndique peccatorum laqueos, hoſtiumque malignorum inſidias metuentes, ſed non ſatis vigilanter aut ſolicitè præcauentes, vndique preſſuras & anguſtias patientes, cæcutientes in miſerijs, torpeſcentes in vitijs; vanitatem pro veritate, exilium pro patria, egeſtatem pro copia, vilitatem pro gloria, cæcitate miſerabili, ſeu potius inD ſana dementia, diligentes; ad illam ſanctorum gloriam, de qua aliquantiſper præfati ſumus, intellectus aciem, & mentis faciem eleuantes, æternæ vitæ gaudia contemplemur. Vt eius dulcedinem palato cordis aliquantulum prægustemus, & ſuauitate deguſtationis illecti, Deum ipſum feruentius diligamus, ac ipſam gloriam ardentius appetamus, peccatum vigilantius caueamus, mundi contemnamus proſpera, lætiuſque ac leuius ſuſtineamus aduerſa, omnibus quoque quæ in mundo ſunt funditus moriamur. Si enim de illius immenſæ ſuauitatis abyſſo, nobis fuerit à ſummo largitore conceſſum; ſtillam vel modicam præſentire, ſtatim vitæ præſentis tædium etiam finiri optabimus, ac miſeræ peregrinationis exilium nequaquam pro patria diligemus, ſed ad vitam beatam ardenti deſiderio E ſuſpirando tendemus.

Diſcrimen inter delicias cordis & corporis.

NOTANDVM eſt autem quod ait Gregor. dicens. *Hoc diſtare inter delicias corporis & cordis ſolet, quod corporales deliciæ dum non habentur, graue in ſe deſiderium accendunt. Cum verò habitæ eduntur, comedentem protinus in faſtidium per ſatietatem vertunt. At contra ſpirituales deliciæ dum non habentur in faſtidio ſunt, cum verò habentur in deſiderio. Tantoque à comedente amplius eſuriuntur, quanto ab eſuriente amplius comeduntur. Et idcirco non habitæ amari non poſſunt, quia earum ſapor ignoratur. Quis enim amare valet, quod ignorat? Proinde Pſalmus admonet dicens.* GVSTATE, ET VIDETE, QVONIAM SVAVIS EST DOMINVS: *ac ſi aperte dicat. Suauitatem eius non cognoſcitis, quia hunc minimè guſtatis. Sed cibum vitæ ex palato cordis tangite, vt probantes eius dulcedinem, valeatis amare.*

Advertendvm eſt autem, quod ſicut ait Gregor. 4. Dialog. *Primus humani generis parens, poſtquam de paradiſi gaudijs, exigente culpa ſua, pulſus eſt, in huius exilij & cæcitatis quam patimur ærumnam venit, & illa cæleſtis patriæ gaudia, quæ prius contemplabatur, videre non potuit. In paradiſo quippe conſueuerat verbis Dei perfrui, beatorum Angelorum ſpiritibus, cordis munditia, & celſitudine viſionis intereſſe. Sed poſt quam huc cecidit, ab illo quo implebatur mentis lumine receſſit. Ex cuius videlicet carne nati, in huius exilij cæcitate, audimus quidem cæleſtem eſſe patriam, audimus ciues eius eſſe Angelos Dei, audimus ſocios eorum eſſe ſpiritus iuſtorum perfectorum. Sed carnales quique, quia inuiſibilia per experimentum ſcire non valent, dubitant vtrumne ſit, quod corporalibus oculis non vident. Quæ nimirum dubietas primo parenti eſſe non potuit, quia excluſus à paradiſi gaudijs, hoc quod amiſerat ſe vidiſſe recoluit. Nos autem recolere vel ſentire audita non poſſumus, quia eorum experimentum de præterito non tenemus. Ac ſi enim mulier prægnans mittatur in carcerem, ibique pariens puerum natum nutriat, adoleſcentique mater ſolem, lunam & ſtellas, montes, colles & campos, aues volantes, currentes equos, varietates colorum, diuerſaque genera hominis picturarum; Ille vero natus & nutritus in carcere, nihil aliud ſciens quam tenebras. Hæc audiens non credat, quia per experientiam non cognouit. Ita in hac cæcitate nati homines, dum ſumma & inuiſibilia audiunt, an vera ſint diffidunt; quia ſola hæc infima in quibus nati ſunt viſibilia cognouerunt. Vnde factum eſt vt viſibilium inuiſibiliumque creator, ad humani generis redemptionem veniret, vt dum viſibiliter Deum cognoſceremus, per ipſum factum viſibilem in amorem inuiſibilium raperemur.* Rurſus. *In corda noſtra Spiritum ſanctum miſit, quatenus per eum viuificati crederemus, quæ per experimentum adhuc ſcire non poſſumus, quotquot ergo hunc ſpiritum hæreditatis noſtræ pignus accepimus de vita inuiſibilium non dubitamus. Quiſquis autem in hac credulitate non eſt ſolidus, debet procul dubio maiorum dictis credere, ac illis experimentum iam inuiſibilium per Spiritum ſanctum habentibus fidem præbere. Nam ſtultus eſt puer, ſi matrem ſuam ideo putat de luce mentiri, quia nihil tale potuit experiri.* Nos itaque in cognitione inuiſibilium, & experimentali deguſtatione cœleſtium inexperti, ſcripturæ ſacræ ſententijs, virorumque probatiſſimorum, tam continua exercitatione virtutum, quam iugi meditatione, quam ſubtili contemplatione, quam etiam diuina reuelatione cælitus inſtructorum teſtimonijs & exemplis, fidem plenam indubitanter adhibere debemus. Quorum vnus vſque ad tertium cœlum raptus, vt inter Angelos beatos diſceret, quod inter homines prædicaret, ait 1. Corint. 3. *Quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum.* Sed quoniam hæc ſic in generali prolata, & ſummaria breuitate inſinuata parum alliciunt, & inexpertorum mentes non nutriunt, qui non nouerunt ex paucis multa colligere, nec ex principijs concluſiones elicere, nec ex minutijs eximia cogitare, niſi enucleatius explicentur, & velut in particulas diuidantur; puta ſi puero pomum groſſum porrexeris, aut integrum panem ad edendum præbueris, propter complexionis teneritudinem & oris anguſtiam, nequit aſſumere, nec nutritur, niſi pro eius capacitate in particulas diſcindantur: Ideo diuidamus in partes magna quæ diximus, vt paruulorum guſtus afficiatur ſapidius, & mentes efficacius attrahantur, ac animæ ad vitam æternam vegetatius nutriantur.

Maiorum dictis fides eſt adhibenda.

De dotibus in generali.

DISTINCTIO II.

Cvm beatitudo ſit finis vltimus hominis, & omnis eius deſiderij completiuus: & duplex ſit finis eius, ſcilicet intrinſecus, & extrinſecus: eſt duplex beatitudo. Eſt enim quædam beatitudo intrinſeca, quæ nos beatificat formaliter, id eſt beatitudo creata Eſt etiam beatitudo extrinſeca, quæ nos beatificat effectiuè, videlicet ipſe Deus. Prima eſt tanquam finis quo quieſcimus. Secunda eſt tanquam finis in quo quieſcimus. Beatitudinis creatæ ſeptem partes principales à ſanctis & doctoribus aſſignantur, quæ dotes communiter ſolent dici, quarum tres ſunt in animabus, & quatuor in corporibus beatórum. Dicuntur autem dotes in patria metaphoricè, ad ſimilitudinem dotis in matrimonio carnali: quoniam ſicut ibi dos datur ſponſo à patre ſponſæ, id eſt ad vſum ſponſi propter onera matrimonij ſuſtinenda, tamen proprietas remanet penes ſponſam. Vnde ſoluto matrimonio carnali, dos remanet penes eam. Sic dos in patria dicitur, non quodcumque donum datum animæ in traductione ſui in gloriam, ſed donum præcipuum, animam ad actum vitæ glorioſæ diſponens, quod dat Deus pater animæ beatæ ad poſſidendum, ſed ſponſo Chriſto ad gloriam & honorem, & non ad vſum, quia bonorum noſtrorum non eget. Vel dicitur hic dos id quod datur ſponſæ ab ipſo ſponſo, ſicut dicitur Gen. 33. Vbi dixit Sichen Iacob, & filijs eius. *Augete dotem, & munera poſtulate.* Et Exod. 22. *Si ſeduxerit quis virginem, dormieritque cum ea, dotabit eam.* Dotes ergo animæ ſunt dona quædam pręcipua diuinitus ei data in traductione ſui in gloriam, quibus anima Deo immediatè coniungitur tanquam principio vitæ ſuæ, & ad ſponſi amplexus indiſſolubiles introducitur. Dotes autem corporis ſunt quibus corpus perfectè ſubijcitur animæ tanquam principio vitæ ſuę, & ei perfectè obedit, ne per ipſum anima ab actu gloriæ retardetur.

Beatitudo duplex ſcilicet intrinſeca & extrinſeca. beatitudinis intrinſeca ſeu creata ſeptem ſunt partes principales ſeu dotes, tres in anima & quatuor in corpore.

Est autem aduertendum, quod dotes iſtę proprię ſunt in animabus beatis, minus propriè in Angelis, minimè propriè in Chriſto, quia in matrimonio debet eſſe conſenſus animorum, conformitas naturarum, diſtinctio perſonarum, & de non ſponſa fit ſponſa. Hęc omnia verè ſunt inter Chriſtum, & animam beatam. Licet autem primum iſtorum commune ſit Angelis & animabus in Chriſto: tamen per ſecundum excluduntur Angeli, quia non habent conformitatem in natura cum Chriſto, per alia duo excluditur Chriſtus, quia in ipſo non eſt diſtinctio perſonarum. Non enim habet humanitas in Chriſto perſonalitatem, ſed ſubſtantificatur in perſona verbi: nec humanitas aſſumpta de non ſponſa facta eſt ſponſa. Ideo Chriſtus non dicitur dotes habere.

Dotes non ſunt propriè in Chriſto vel Angelis ob defectum conformitatis in natura &c.

Dotes animæ ſunt tres, videlicet aperta viſio, delectatio ſiue fruitio, & ſecura tentio vel comprehenſio ſecundum alios, ſeu etiam ſecundum quoſdam fruitio. Sciendum autem, quod fruitio importat delectationem in fruente, & adhęſionem cum re fruibili. Quantum ad primum ponitur ſecunda dos ſecundum quoſdam. Quantum ad ſecundum, id eſt inſeparabilem adhęſionem, ponitur tertia. Dicitur autem ſecura tentio, vel potius ſecuritas perpetuationis beatitudinis: Quia ſecundum Aug. 13. de Trin. *impoſſibile eſt aliquem eſſe beatum, ſi non ſit de ſuæ beatitudinis perpetuatione ſecurus.* Tres iſtę dotes ſuccedunt tribus virtutibus Theologicis, quia fidei ſuccedit cognitio ſiue viſio, charitati delectatio vel fruitio, ſpei verò ſecuritas perpetuationis. Reſpondent etiam tribus potentijs animæ, quia viſio perficit intelligentiam, delectatio voluntatem, ſecurata tentio memoriam.

Dotes animæ ſunt tres ſc. viſio aperta, fruitio & ſecuritas; quæ ſuccedunt tribus virtutibus Theologicis.

Prima dos animę eſt aperta & immediata Dei viſio, qua Diuina eſſentia tota videbitur ab omnib. beatis: ſed non totaliter, quia propter ſui infinitatē & immenſitatem eſt incomprehenſibilis cuilibet creaturæ. Nec ęqualiter etiam videbitur, ſed limpidius ab vno quam ab alio. Hęc autem diuerſitas erit, non ex parte Dei viſibilis, quia propter ſuam ſummam ſimplicitatem non poteſt videri quin totus videatur: ſed ex parte videntium, inquantum vna potentia magis erit perfecta lumine gloriæ quam alia & perfectius

Prima dos animæ eſt aperta viſio qua videtur eſſentia diuina tota ſed non totaliter vel æqualiter.

operabitur

operabitur circa vnum & idem obiectum. ſicut ſol æqualiter ſe repræſentat oculis omnium videntium, tamen non omnes æqualiter in illum aſpiciunt; ſed aliter & aliter, ſecundum quod oculus eſt magis vel minus diſpoſitus ad videndum. Et eadem litera à diuerſis legentibus [illegible]æqualiter intelligitur, ſed vnus ſubtilius apprehendit, & profundius eam intelligit quam alius; quæ diuerſitas non ex parte literæ, ſed ex parte legentium dignoſcitur prouenire.

Viſio beatifica eſt immediata hoc eſt ſine medio deferente vel obnubilante, licet non ſine medio diſponente quod eſt lumen gloriæ.

Hæc autem beata viſio dicitur immediata, quia videtur Diuina eſſentia à beatis ſine medio deferente, & ſine medio obnubilante, non tamen ſine medio diſponente. Videbitur inquam ſine medio deferente. In cognitione enim ſenſibili requiritur medium deferens, ſicut patet in viſu, & auditu, vbi requiritur aër medius inter potentiam & obiectum, deferens ſpeciem ab obiecto vſque ad oculum vel aurem. vnde impeditur actus videndi, vel propter nimiam diſtantiam, quando tanta eſt quod non poteſt ſpecies viſibilis deferri vſque ad oculum: vel propter indiſtantiam, quia obiectum viſibile ſuper oculum poſitum non videtur. Et ſic patet, quod ad actum viſionis requiritur medium deferens. Sed in viſione beata non eſt medium deferens, quia non eſt viſio per diſtantiam, ſed per præſentiam, quia Deus vbique præſens eſt, & etiam eſt intimior animæ, quàm ipſa ſibi. Videbitur etiam ſine medio diuidente vel ſoporante, quod eſt culpa, ſicut dicitur Iſa. 59. *Peccata noſtra diuiſerunt inter nos, & Deum noſtrum.* Item ſine medio obnubilante, ſicut eſt medium creaturæ, quia mediante veſtigio creaturæ, manuducitur homo in cognitionem Dei. Sicut habetur. Roman. 1. *Inuiſibilia Dei à creatura mundi*, id eſt ab homine, *per ea quæ facta ſunt intellecta, conſpiciuntur.* Item ſine medio figuræ; quo medio Patriarchæ, & Prophetæ manuducebantur, & manuducebant antiquitus in cognitionem diuinorum. Sicut ait Apoſtolus 1. Corinth. 10. *Omnia in figura contingebant illis.* Item ſine medio ſcripturæ. Ibi enim non indigent beati ad cognoſcendum Deum rationibus Philoſophorum, nec auctoritatibus ſcripturarum, nec teſtimonijs ſanctorum. 1. Corinth. 13. *ſiue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt. ſiue ſcientia deſtruetur.* Item ſine medio fidei. *Videmus enim per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Cum autem venerit, quod perfectum eſt euacuabitur quod ex parte eſt.* Auferetur enim omne ænigma, & omnis obſcuritas. Euacuabitur etiam fides, quia fides eſt non apparentium. Fidei autem quæ nunc eſt, ſuccedit viſio manifeſta. Nunc enim ſumus in tenebris, ibi autem in lumine claritatis. Et hoc eſt medium diſponens ad viſionem Dei, de quo dictum eſt, quod Deus non videtur ſine medio diſponente, Vnde Pſalmus ait. *In lumine tuo videbimus lumen*, id eſt in lumine gloriæ, videbimus lumen diuinitatis tuæ. Hoc eſt lumen viuificans, clarificans, ſimplificans, ac per hoc deiformem efficiens, & Deo aſſimilans. Vnde 1. Ioann. 4. *Chariſſimi nunc filij Dei ſumus, ſed nondum apparuit quid erimus, cum autem apparuerit, ſimiles ei erimus; Quoniam videbimus eum ſicuti eſt.*

In patria euacuabitur fides.

Cognitio meridiana eſt cognitio Dei in ſe, matutina eſt cognitio creaturarū in verbo, veſpertina, in ſeipſis.

Hoc autem ſciendum, quod Deum videbimus in ſe, & Deum in nobis, & nos in Deo; Deum in ſingulis creaturis, & creaturas in Deo. Cognoſcere Deum in ſe, id eſt in eſſentia ſua, vocatur cognitio meridiana. Cognoſcere creaturas in verbo, dicitur cognitio matutina. Cognoſcere verò creaturas in ſe, id eſt in proprio genere, appellatur cognitio veſpertina. *Attendendum* eſt etiam, quod animæ beatæ videndo Deum, ſimul & ſemel & vnica viſione vident omnia, quæ ſunt eis neceſſaria ad integritatem beatitudinis. Alia vero non vident niſi quantum, & quando, & quomodo placet ei reuelare; quia claritas eius eſt ſpeculum & ideo relucerent in eo ſpecies, id eſt ideæ omnium fiendorum, ſed ſpeculum eſt voluntarium. Ideo aliqua reuelat, aliqua non; & quædam vni, quæ

A non alij; quædam vno tempore, quæ non alio; & hoc ſecundum ſuæ beneplacitum voluntatis, nulla tamen mutatione viciſſitudinis in ſe facta. *Animæ quoque* beatæ ſunt quædam ſpecula ſpiritualia, ad modum ſpeculi, Diuinam in ſe recipientia claritatem: vnde quemadmodum materiali ſole in ſua maxima virtute lucente, radioſque ſuos per ſpeculum ſolidum de chalibe politum & terſum, perpendiculariter emittente. Huiuſmodi ſpeculum in ſe recipit ſimilitudinem ſolaris luminis, intantum vt alter ſol contuentibus videatur; & qui tale videt ſpeculum, ſolemque videt; tantæque claritatis efficitur, vt nullus ſufferre poſſit aſpectus, ſed reuerberatus nimietate luminis obtundatur. Sic & multò fortius in animabus beatis, quæ ſunt ſpecularis naturæ vt dictum eſt, coniecturare debemus. Ex influentia enim illius incommutabilis & incomprehenſibilis claritatis recipiunt radios luminoſos, non ſolum in ſuperficie, ſicut materiale ſpeculum recipit radios ſolares, ſed in intimis ſuis, vt eis totaliter penetrentur, & ſic omninò deiformes effectæ, in eandem imaginem transformentur. Quod etiam virtute contemplationis quodammodo inchoatur in via, ſicut ait Apoſtolus. 2. Corint. 3. *Nos autem gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu.* Sed quod hic ſit imperfectè, ineffabiliter in gloria conſummatur. Exemplum groſſum, & materiale potes hic aliqualiter adaptare, De ferro ignito, quod ab ignis virtute totum vndique vſque ad intima penetratur, & adeo induuntur ſunt ignis & ferrum, vt qui videt ferrum, ignem videre ſe videat pluſquam ferrum, & ſic à natura ſua immutari videtur, & in proprietates ignis mirabiliter transformari, vt actiones ignis & ſpeciem, plus videatur aſſumpſiſſe, quam ferri.

Deus eſt ſpeculum voluntarium; atque etiam animæ beatæ ſpecularis rationem habent.

Simile.

Simile.

Secunda dos animæ eſt fruitio ſeu delectatio quæ erit ſumma & ineffabilis iuxta capacitatem cuiuſque animæ.

Secunda dos animæ [illegible] fruitio ſeu delectatio. *Eſt autem delectatio*, ſicut ait Auguſt. 14. de Ciuit. Dei *coniunctio conuenientis cum conuenienti cum ſenſu eiuſdem.* In patria autem erit perfectiſſima coniunctio animæ cuiuſlibet cum Deo. Cum igitur ſumma ſit conuenientia inter animam & Deum, ſumma erit ibi delectatio in Deo, & de Deo. Cæterum cum tanta ſit delectatio in re adepta quanta eſt res ipſa, & Deus ſit infinitum, immenſum, ineffabile, & incomprehenſibile bonum; delectatio quam habet quælibet anima in Deo, eſt immenſa, ineffabilis, & incomprehenſibilis, ſecundum capacitatem cuiuſlibet animæ perfruentis, & eſſet infinita ſi capacitas animæ poſſet capere infinitum. Eſt autem differenter in diuerſis, non ex parte ſubiecti fruibilis, ſed ex parte fruentium animarum. Nam beati quanto lumine gloriæ ſunt perfectius illuſtrati, & ipſa illuſtratione perfectius deiformes effecti, tanto Diuinam eſſentiam acutius contemplantur, & in ipſa contemplatione amplius delectantur. Hæc ineffabilis & incomprehenſibilis delectatio, quæ fruitio nuncupatur, inchoatur in Dei clariſſima viſione. Ideo tota beatitudo quandoque dicitur conſiſtere in viſione; ſicut ait Auguſtin. *Viſio eſt tota merces.* Et Ioann. 17. dicit Saluator. *Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Nam Diuinæ claritatis immenſitas, ipſa ſua pulchritudine virtualiter trahit, & immenſa dulcedine rapit ad ſe omnem ſpiritum contuentem; vt à ſe deficiens, ſe toto feratur in ipſum, totuſque tranſeat & transferatur in ipſum; ac abyſſo incomprehenſibilis lucis abſorptus, & quicquid creatum eſt in ſemetipſum oblitus, quodam ineffabili modo deificatus, ipſius Dei præcordijs intimetur. Vnde Auguſtin. ait. *Tanta eſt pulchritudo iuſtitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, Hoc eſt incommutabilis veritatis atque ſapientiæ, vt etiam ſi non liceret amplius in ea manere, quam vnius diei mora; propter hoc ſolum innumerabiles anni huius vitæ pleni delicijs in circumfluentia temporalium bonorum, rectè meritoque contemnerentur.* Et addit Bernard. *Cui comparata omnis aliundè ſuauitas dolor eſt, omnis iucunditas mæror,*

Quia delectatio inchoatur in viſione ideo viſio quandoque dicitur tota beatitudo.

A *omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne quodcumque aliud delectare poſſet moleſtum, cum Dei bonitas in infinitum excedat omnem aliam bonitatem.* Idem quoque Auguſtin. ait in perſona Dei. *Ego ero illis quæcumque ab eis honeſtè deſiderantur, vita, ſalus, victus, & copia; gloria, & honor, & pax, & omnia bona.* Sic enim erit ipſe omnia in omnibus, ipſe erit finis deſideriorum noſtrorum; qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Vnde ſeipſum promittens Moyſi, dixit Exod. 33. *Ego oſtendam tibi omne bonum.* Et ſapiens Prouerb. 11. *Deſiderium iuſtorum omne bonum.* Et idem 11. *Deſiderium ſuum iuſtis dabitur.* Vnde tunc complebitur omne noſtrum deſiderium, & humanus omnino terminabitur appetitus. Pſalm. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria* B *tua.*

Gloria non ſatiat faſtidium generando ſicut res corporales, ſed deſiderium implendo. Vnde in beatis eſt eſuries ſine inanitione.

Nec obſtat quod dicitur Eccleſ. 42. *Quis ſatiabitur videns gloriam Dei?* quoniam non erit ibi ſatietas qua faſtidium generetur, ſed erit ibi ſatietas qua deſiderium impleatur. Similiter ergo erit ibi ſatietas, & eſuries. Satietas quidem ex abundantiſſima plenitudine ſummi boni; eſuries vero ex continuato ſemper deſiderio fruitionis. Satietas ergo tollit indigentiam, eſuries autem excludit faſtidium. In hoc enim differunt corporales deliciæ à ſpiritualibus, quod corporales dum non habentur graue in ſe deſiderium accendunt, cum verò habitæ eduntur, comedentem protinus in faſtidium per ſatietatem vertunt. Sed ſpirituales dum non habentur, in faſtidio ſunt; C cum verò habentur, in deſiderio; tantoque à comedente amplius eſuriuntur, quanto ab eſuriente amplius comeduntur. Nam de viſione qua beati Angeli Deum vident, dicitur Matth. 18. *Angeli eorum ſemper vident faciem patris.* Et tamen ſemper videre deſiderant, ſicut dicitur. 1. Pet. 1. *In quem deſiderant Angeli proſpicere.* Vnde eſt [illegible] dictum eſt:

Mirantur nec deficiunt,
In illum quem proſpiciunt,
Fruuntur nec faſtidiunt,
Quo frui magis ſitiunt,

Tertia dos animæ eſt ſecura tentio, ſine qua nemo poteſt eſſe beatus.

Tertia dos animæ eſt ſecura tentio. Tentio, quidem, id eſt perfecta poſſeſſio ſine amiſſione, & ſecura ſine dubitatione. Neque enim beati eſſent ſi D Deum amittere formidarent. Ait autem Anſelm. in lib. de ſimilitudinibus. *Dico enim quod ſi illa bona cæleſtia beatus aliquis perditurus eſt; aut ipſe volet ea perdere ſua ſponte, aut Deus volet ei nolenti ea auferre, aut aliquis alius Deo fortior ſuperueniens illa tollet ab eo, Deo & illo nolente. Sed certe nec ipſe abiecto tanto bono in miſerias quas euaſiſſe gaudio ſuo exultabit, decidere volet. Nec Deus qui illa tam larga, & tam clementi bonitate donauit, ei aliquando auferre volet. Nec alius Deo fortior ſuperueniet, qui Deo iuſtum protegente, illi inuito aliquatenus ea tollet.* Et ſic patet, quòd beati de ſua æterna & immarceſſibili gloria, ſunt ſecuri. Hæc autem ſecuritas omnes alias beatitudinis partes, quæ non perfectè poſſunt haberi ſine illa, confirmat; animoſque beatorum in maxima pacis tranquillitate E quietat.

De dotibus corporis.

Dotes corporis ſunt claritas, impaſſibilitas, ſubtilitas & agilitas.

DOTES corporum beatorum ſunt quatuor, videlicet claritas, impaſſibilitas, ſubtilitas, & agilitas. Cum enim forma debeat proportionari materiæ, in illo ſtatu futuræ reſurrectionis, diſponentur corpora ſecundum exigentiam & decentiam animarum. Vnde ſicut corpora damnatorum ex ordinatione Diuina habebunt diſpoſitiones eorum miſeriæ reſpondentes, ſic corpora beatorum habebunt dotes & proprietates, illi ſtatui condecentes. Damnatorum quidem corpora demeritis eorum exigentibus, & Diuina iuſtitia hoc agente, erunt turpiſſima, fœdiſſima, fœtidiſſima, debiliſſima, & ponderoſiſſima, vt ex eorum viliſſimis conditionibus animæ damnatorum deſolabiliter prægrauentur, & ex eorum cruciatibus, earum miſeria & ſupplicium augeatur. Corpora verò beatorum habebunt conditiones omnino contrarias, ſic miro modo proportionatas beatitudini animarum, vt omnino ſint eis ſubiecta, & perfectè obedientia; nullo modo retardantia eas, vel impedientia ab actu gloriæ, quinimo ineffabiliter ſublimabuntur ſuper ſtatum cuiuſlibet corporeæ creaturæ, vt ex eorum dotibus glorioſis, animarum beatitudo amplius augeatur. Præter hæc autem quod anima beata corpori ſuo inſeparabiliter vnietur, vt forma incorruptibilis in ſtatu incorruptionis corpori ſuo eſſe incorruptibile tribuat, compoſitione ex contrarijs non obſtante (hoc B enim communiter conuenit tam reprobis, quam beatis) vlterius ex hoc quod anima ad ſtatum gloriæ ſublimabitur, decens erit vt corpus ei vnitum, ad talem gloriam quæ tali corpori deceat, vt proportionale fiat animæ, ſublimetur.

Ad hoc vt corpus ſit perfecte animæ ſubiectum quatuor requiruntur, & hinc quatuor dotes.

Ad hoc autem quod corpus perfectè ſit ſubiectum animæ, nec eam impediat ab actu gloriæ, quatuor requiruntur. Quorum duo pertinent ad ſenſum, alia duo pertinent ad motum. Quò ad ſenſum enim neceſſarium eſt quod corpus ſit facile receptibile ſenſibilium ſpecierum, & ad hoc diſponit claritas. Aliud, quod non ſit receptibile paſſionum ignobilium, & ad hoc diſponit impaſſibilitas. Quo ad motum requiruntur duo. Vnum eſt, quod per inclinationem contrariam, ſuo motori non reſiſtat: ad quod diſponit agili- C tas. Aliud eſt, quod à corporibus extrinſecis per quæ mouetur, ei reſiſtentia nulla fiat, ad quod diſponit ſubtilitas.

Dotes corporis reſultant ex beatitudine animæ ſecundum Auguſt.

De origine dotum iſtarum dicunt aliqui, quod erunt à Deo per creationem. Alij, quod à Deo non per creationem, ſed mediante beatitudine animæ per redundantiam animæ in corpus ſuum: ſicut expreſsè videtur dicere Auguſt. ad Dyoſcorum, dicens. *Tam potentem fecit Deus animam, vt eius pleniſſima beatitudine, quæ in fine temporum ſanctis promittitur, redundet in inferiorem naturam, quæ eſt corpus: non beatitudo, quæ fruentis & intelligentis eſt propria, ſed plenitudo ſanitatis, & incorruptionis vigor.* Circa hoc igitur attende diligenter, & ſubtiliter intuere, quod ſicut anima beata clariſsima viſione illius inacceſsibilis lucis fruens, quadam ſpirituali clari- D tate replebitur, ita per quandam redundantiam ex anima in corpus, ipſum ſuo modo, claritatis ſibi competentis gloria, veſtietur. Vnde dicit Apoſtolus 1. Corin. 15. *Seminatur corpus in ignobilitate, ſurget in gloria.* Quia corpus noſtrum nunc eſt opacum, tunc autem erit clarum. Sicut ait Apoſtolus Rom. 8. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.*

Ex claritate corpus erit peruium & lucidum ſicut vitrum & ſtella.

Et aduerte, quod cum aliquid dicatur clarum dupliciter: aut quia peruium, ſicut vitrum dicitur clarum, vel aqua dicitur clara: Aut quia lucidum, ſicut ſtella dicitur clara; corpora glorificata vtroque modo ſunt clara, id eſt peruia, & lucida. *Peruia* quidem, ſicut ait Greg. ſuper illud Iob 28. Non adæquabitur ei aurum. *Beatorum ciuium corpora ſibimetipſis, & claritate fulgent, & puritate tranſlucent: ita quod vniuſ- E cuiuſque mentem ab alterius oculis, membrorum corpulentia non abſcondet, ſed patebit omnium oculis ipſa etiam corporis harmonia. Sicque vnuſquiſque erit conſpicabilis alteri, ſicut nunc non poteſt eſſe conſpicabilis ſibimetipſi.* Et Auguſt. 22. de Ciuitat. Dei. *Omnia membra & viſcera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus per vſus neceſſitatis varios diſtributa; quoniam tunc non erit illa neceſſitas, ſed plena, certa, ſecura & ſempiterna felicitas, proficient laudibus Dei. Omnes quippe vſus qui nunc latent, harmoniæ corporalis numeri, intrinſecus & extrinſecus, per corporis cuncta membra diſpoſiti: tunc non latebunt. Lucida* verò erunt corpora beatorum. Sicut ait Dominus Matth. 13. *Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum.* Nunc anima fidelis oculos cordis aperiat, & dilatato mentis ſinu, conſideret ineffabilem pulchritudinem corporum beatorum. *Fulgebunt* inquit *ſicut ſol.* Immo

certè pluſquam ſol modo fulgeat, quia fulgebunt ſicut ſol fulgebit poſt iudicium, recepta gloria ſua, id eſt immenſa pulchritudine claritatis. De qua loquens Iſa. 30. ait. *Erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum.* Claritas ergo corporum beatorum, excedet in ſeptuplum modernam ſolaris luminis claritatem.

Corpora beatorum non erunt æqualiter clara.

Hoc etiam ſciendum, quod corpora beatorum non æqualiter erunt clara; quia cum eorum claritas cauſetur ex redundantia claritatis animæ, quanto anima perfectius Deum videt, & ex diuina viſione ſpiritualiter fit clarior; tanto corpus eius maiori claritate refulget. Et hoc patenter inſinuat Apoſt. 1. Corint. 15. *Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, alia claritas ſtellarum. Stella enim à ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum.* Vides igitur aliqualiter, quanta ſit claritas ſingulorum corporum, ex redundantia animarum. *Nunc vlterius* conſidera quanta erit ex redundantia claritatis ſingulorum in ſingulos, & vniuerſorum in omnes.

Claritas intrinſeca corporum augebitur ex refulgentia aliorũ corporum beatorum.

Non eſt dubium, quod quanto plura ſunt lumina, tanto maior eſt eorum refulgentia. Cum ergo in gloria innumerabilia ſint futura corpora glorioſa, ineffabili claritate radiantia, quantus erit fulgor omnium beatorum in patria? Bene ergo dicit beatus Ioannes Apoc. 21. *Ciuitas illa non eget ſole neque luna, vt luceant in ea.* Adhuc adde, quod ibidem ait. *Nam claritas Dei illuminabit eam.* Spiritualis quippe claritas diuinitatis, illuminabit animas ſecundum differentias meritorum, & Chriſti claritas corporalis illuminabit corpora beatorum. Vnde ſequitur. *Et lucerna eius eſt agnus.* Signum prognoſticum aliquale, & quaſi veſtigium huius claritatis futuræ, oſtendit Chriſtus in ſua transfiguratione, Matt. 17. vbi dicitur, quod *reſplenduit facies eius ſicut ſol.* Si tantam claritatem oſtendit in corpore adhuc mortali, vt nullus eam ſuſtinere poſſet aſpectus, propter quod ibi Beati Apoſtoli ceciderunt in facies ſuas, ſtupefacti, inebriati, alienati; virtute pariter deficientes, & ſenſu: vnde Petrus incipiens loqui neſciebat quid diceret: quanta, immo quam ineffabilis, quam inæſtimabilis, & inexcogitabilis eſt claritatis eius immenſitas, quam nunc habet in corpore glorioſo, & communicatione ſua liberali diffundit & influit in electos. Et ſi tanta ſit futura gloria claritatis in corporibus, proculdubio prorſus incomparabilis erit claritas in beatiſſimis animabus.

Corpus ad nutum animæ in mouendo obediet.

Anima etiam quæ Diuina viſione fruetur, vltimo fini coniuncta, experietur deſiderium ſuum in omnibus adimpletum. Et quia ex deſiderio animæ mouetur corpus, conſequens erit quod corpus ſpiritui ad nutum obediat in mouendo. vnde dicit Aug. 22. de Ciu. Dei, quod *vbicunque voluerit ſpiritus, illic protinus erit & corpus.* Et hoc eſt, quod dicit Apoſt. *Seminatur corpus in infirmitate, ſurget in virtute.* Infirmitatem experimur in corpore, quia inualidum, ponderoſum, & graue inuenitur, ad complendum deſiderium animæ in motibus & actionibus quæ voluerit imperare; quæ infirmitas totaliter auferetur à corpore, ex virtute animæ Deo coniunctæ, in corpus proprium redundante. Erit autem in eis motus, non propter neceſſitatem, cum nulla ſit in eis indigentia, quia nullo indigere poſſunt qui Deum habent; ſed ad virtutis demonſtrationem. Sicut autem anima Deo fruens, deſiderium ſuum ſentiet adimpletum, quantum ad adeptionem plenariam omnis boni; ita impletum erit eius deſiderium, quantum ad remotionem omnis mali; quia cum ſummo bono, nullum malum poteſt habere locum.

Impaſſibilitas in beatis, tam actum quam potentiam patiendi aliquid moleſtum, excludet.

Corpvs igitur perfectum per animam glorioſam, totaliter liberum & immune erit ab omni malo, quantum ad actum, & quantum ad potentiam. Quantum ad actum quidem, quia nulla corruptio, nulla deformitas, infirmitas, debilitas, vel defectus remanebit in eis. Quantum ad potentiam verò, quia non poterunt aliquid pati, quod ſit eis moleſtum, vel quod vllam inferat læſionem; & ideo dicuntur impaſſibilia: quæ tamen impaſſibilitas non excludit ab eis paſſionem, quæ

A eſt de ratione ſenſus. Vtentur enim ſenſibus, ſecũdum ea quæ incorruptionis ſtatui non repugnant. Ad hanc impaſſibilitatem oſtendendam dicit Apoſt. 1. Cor. 15. *Seminatur corpus in corruptione, ſurget in incorruptione.* Et iterum. *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.*

Rvrsvs anima Deo fruens, perfectiſſimè adhærebit ei, & eius bonitatem participabit in ſummo, ſecundum quod erit poſſibile capacitati ſuæ. Sic etiam corpus eius perfectè ſubdetur animæ, & eius proprietates participabit quantum erit poſſibile, in perſpicacitate ſenſus, & ordinatione corporei appetitus, & omni modo conuenienti perfectioni naturæ. Nam vnumquodque tanto perfectius eſt in natura, quanto eius materia

B formæ ſuæ perfectius eſt ſubiecta. vnde corpora beatorum dicuntur eſſe ſpiritualia; Sicut ait Apoſtolus. *Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale.* Spirituale quidem erit, non quia fiat ſpiritus, ſicut quidam male intelligentes dixerunt, ſiue per ſpiritum intelligatur creatura ſpiritualis, ſiue ventus, ſiue aër; ſed quia omnino ſubiectum erit ſpiritui. Sicut nunc dicitur animale, non quia ſit anima, ſed quia animalibus paſſionibus ſubiacet, & alimonia indiget. Patet igitur ex prædictis, quod ſicut anima hominis ad cœleſtium ſpirituum, id eſt Angelorum gloriam ſublimabitur, vt Deum per eſſentiam videat; ita corpus eius ad proprietates cœleſtium corporum ſublimabitur, vt ſit clarum, impaſſibile, ſine labore & difficultate mobile, & perfectiſſimè ſua forma perfectum. Et propter hoc dicit Apoſtolus

Corpus beati eatenus dicitur ſpirituale quod eſt omnino ſpiritui ſubiectum; ſicut & dicitur cœleſte quia ad proprietates cœleſtes ſublimatur.

C reſurgentium corpora eſſe cœleſtia, non quantum ad naturam, ſed quantum ad gloriam. Vnde cum dixiſſet, quod *ſunt corpora cœleſtia, & ſunt corpora terreſtria;* ſubiunxit, quod *alia eſt cœleſtium gloria, alia terreſtrium.* Sicut autem gloria ad quam anima ſublimatur, excedit naturalem virtutem cœleſtium ſpirituum, ita gloria corporum beatorum excedit naturalem perfectionem cœleſtium corporum. Eſt enim eorum claritas fulgentior, impaſſibilitas firmior, agilitas facilior & velocior, & ſpiritualitas naturæ perfectior, ſicut manifeſtum eſt ſubtiliter intuenti. Hæ ſunt ergo dotes gloriæ, tres animæ, & quatuor corporis, ſicut ſunt à ſanctis doctoribus aſſignatæ.

De ſeptem partibus beatitudinis ad animam pertinentibus.

D

DISTINCTIO III.

Quatuordecim ſunt beatitudinis partes & totidem miſeriæ.

Anselmvs autem in lib. de ſimilitudinibus, quatuordecim beatitudinis partes enumerat, ſeptem ad animæ, & ſeptem ad corporis gloriam pertinentes. Ait enim ſic. *Quatuordecim ſunt beatitudinis partes, quas finito generali examine, omnes electi habebunt; & totidem miſeriæ genera, quæ tunc omnes reprobi ſuſtinebunt. Septem beatitudinis partes ad gloriam animæ pertinentes ſunt ſapientia, amicitia, concordia, honor, poteſtas, ſecuritas, & gaudium. Septem verò pertinentes ad corpus ſunt pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, ſanitas, voluptas, & longæuitas. Si autem in his aliqua ſunt quæ aliquando ſerui Dei modo non appetunt, ſed ſummoperè in hac vita refugiunt,* E *vt ſunt verbi gratia pulchritudo corporis, & voluptas. Hoc vtique non eſt, quia naturaliter ea non appetant, ſed ne quoquomodo Deum in ipſis offendant. Nam ſi nil offenſionis in Deum per ea contrahi poſſe certè ſentirent, vel ſe ab æternorum bonorum amore impediri non pertimeſcerent, proſectò iucundius in ipſis quam in eorum contrariis ſe deducerent. Quicunque illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam animæ corporiſque beatitudinem poſſidebit. Partes verò miſeriæ prælibatis beatitudinibus contraria hæ ſunt, inſipientia, inimicitia, diſcordia, dedecus, impotentia, timor, triſtitia, turpitudo, ponderoſitas, imbecillitas, ſeruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas. Quemcumque has omnes miſeriæ partes tolerare contigerit, ſummæ corporis & animæ miſeriæ ſubiacebit. Verum nec vnam illius beatitudinis, vel vnam huius miſeriæ partem, quiſquam in hac*

vita perfectè poteſt habere, nec rurſus ex toto ea carere. In alia A *verò vita, aut perfectam habens beatitudinem, nullatenus miſeriæ ſubiacebit, aut ſumma ſubiacens miſeriæ, omnino beatitudine carebit. Quod vt totum comprobare poſſimus, per ſingulas beatitudinis partes per ordinem diſcurramus.*

Prima beatitudinis pars eſt ſapientia, quæ tanta erit in beatis vt nullus ignorabit quod ſcire cupit.

PRIMA *pars beatitudinis ad animam pertinentis eſt ſapientia. Hæc autem in futura vita tanta bonis erit, vt eorum quæ ſcire voluerint, nihil ſit quod ignorent. Bonus enim perfecta quę Deus eſt ſapientia replebitur, eamque facie ad faciem videbit, quam dum clarè perſpicit, naturam cuiuſlibet creaturæ videbit potius quàm in ſeipſa videret, quippe quæ in Deo melius quàm in ſeipſa conſiſtit. Tunc enim iuſti cuncta ſcient quæcumque Deus fecit, tam ea quæ præterita, quàm ea quæ poſt modum ſunt futura. Ita & à ſingulis omnes ibi, & ab omnibus ſinguli cognoſcentur; nec quemquam omnino latebit, qua patria,* B *qua gente, qua ſtirpe quis fuerit oriundus.*

Peccata quæ beatus fecit, ab omnibus beatis videbuntur ad maiorem Dei laudem qui tanta condonauit.

CVM autem ſuperius dictum ſit, quod vniuſcuiuſque mentem ab alterius oculis, membrorum corpulentia non abſcondet; & hic dicat Anſelmus, quod à ſingulis omnes, & ab omnibus ſinguli cognoſcentur. Poteſt aliquis moueri, & quærere vtrum peccata quæ fecit, videbunt omnes. Abſit hoc. Ea enim confeſſus ſum vt delerentur, & obliuioni darentur, vt nulli amplius panderentur. Reſpondet Anſelmus. *Cum tu in illa gloria ab omni criminum ſorde purgatus, vultui Dei præſens aſtiteris, ingratus ne ei poteris eſſe pro tanta miſericordia quam tibi fecit, remiſſis illis delictis? Non inquies. Et vnde inquam gratias ages, ſi nihil eorum vnde gratias agere debeas, in memoria tua habeas. Vt igitur in illius laude æternaliter iucunderis, ſemper de quanta miſeria ſis erutus, coram habebis. Cum* C *ergo ſingulorum conſcientiæ ſingulis pateant, audeo fateri ea quoque peccata cunctis electorum patere, pro quorum curatione tu Deo gratioſus exiſtes aſſiduè, non ad tuam confuſionem, ſed ad magnam Dei miſericordiam, eius quoque glorificationem, tuamque congratulationem. Non enim tunc pro peccatis te maior anguſtia cordis premet, ſcelerumvè tuorum magis pudebit, quam aliquem magnis olim vulneribus ſauciatum, tamque ex omni parte ſanatum, aboliti languoris moleſtia premat. Vel numquid eorum quæ in cunis poſitus infans egit, nunc grandæuum pudet? Tunc quippe cum integra ſanitas, perfecta munditia, plena remiſſio, ſecura omnium offenſionum impunitas, tibi certo arriſerit; cognitio vel recognitio peccatorum tuorum in nullo tibi horroris vel confuſioni magis eſſe valebit, quam eſt modo Beato Petro Apoſtolorum principi, qua Chriſtum negauit abiuratio ſua: vel Beatæ Mariæ Magdalenæ peccata ſua; &* D *multis alijs multa, quæ ſciuntur donata, crimina ſua. Verum ſuper hoc agnitis delictis tuis, velut enormi ac fœda infirmitate tua; pietas, virtus & ſapientia medici qui te ſanauit, ſublimius à cunctis admirabitur, laudabitur, & magnificabitur. Laus autem & magnificentia gloria Dei, tua ſi bene aduertis gloria eſt. Sic igitur patet, quod omnium peccatorum tuorum ſine dolore recordaberis, & omnes ea ſine tui confuſione videbunt, ſed potius hoc ad Dei miſericordiam oſtendendum, & ad gratiarum actionem iugiter exoluendam. Perpende ſi potes, quam grata ſit illa ſapientia, qua tu ſicut ab omnibus cognoſceris, ſic à te omnes & ſinguli cognoſcuntur.*

Secũda pars beatitudinis eſt amicitia quæ erit in patria perfectiſſima.

SECVNDA pars beatitudinis eſt amicitia. Perfecta autem amicitia eſt, quæ ad inimicitiam conuerti non poteſt. Bonum enim quẽcumque ſic Deus omneſque alij boni diligunt, vt eum odio vltra habere non poſ- E ſint. Quantum namque ſeipſum quiſque, tantum & tamdiu diliget & alterum. Cum enim omnes vnum corpus Chriſti ſint, & Chriſtus omnium caput, non minori ſeſe affectu amplectentur, quam vnius corporis membra ſibiinuicem copulantur. Putaſnè abundans eris in dilectione, quæ hic tibi fuerit in poſſeſſione? & tamen iſtam tranſi, & illum contemplare, per quem tibi bona omnia prouenère, & percipies, quod ille plus quam tu teipſum, & quam omnes alij ſe, incomparabiliter amet te; & tu ſuper teipſum, & ſuper omnes alios, ineffabili quadam ſuauitate illum amabis. Vnde Anſelmus in proſlogion. *Si delectat amicitia, diligent Deum pluſquam ſeipſos, & inuicem tanquam ſeipſos, & Deus illos pluſquam illi ſeipſos.* Si igitur in hac vita miſera iucundum eſt amicum verum & fidelem habere, & delectabile eſt amicis conuiuere; propter quod dicit ſapiens Eccl. 25. *Beatus qui inuenit amicum verum:* quanta tunc erit iucunditas, tantos tales & tot amicos, tam perfectè fideliter & veraciter diligentes habere; & ipſum fontem amicitiæ poſſidere. Auguſt. *Nulli ſuperiori nullus inferior inuidebit, ſicut nunc non inuident Archangelis Angeli cæteri. Habebit enim donum alius alio minus, vt hic quoque donum habeat, ne velit amplius. Tanta erit ibi amicitia, quod Chriſtiani Deum plus diligent quàm ſeipſos, & Deus illos diliget pluſquam ibi ſeipſos. Et tanta vis charitatis omnes ibi faciat, vt vnuſquiſque quod in ſe non acceperit, in alio accepiſſe ſe gaudeat.*

Tertia eſt cõcordia quæ erit maxima.

TERTIA pars beatitudinis eſt concordia. Concordiam tam raram habet hic homo, vt nec ipſe cum alijs, nec alij ſecum, immo nec ipſe ſemper ſibimetipſi concordet. Sic enim corpus & animæ diſſident, vt quod vnum appetit, alterum nolit. Sicut ait Apoſtolus Gal. 5. *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem:* hæc enim ſibiinuicem aduerſantur. Et Rom. 7. *Inuenio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* In alia verò vita in ſumma conſiſtunt concordia. Corpus enim & anima cuiuſlibet ſancti, immo omnes iuſti ſibiinuicem tantæ erunt concordiæ, quantæ in præſenti ſunt oculi noſtri. Sicut enim oculus vnus verti non poteſt, quo non vertatur & alius, ſed ſemper in eandem partem voluuntur; ſic corpus & anima, vel ſocietas illa iuſtorum, nil poterit velle diuerſum, ſed eandem ſemper voluntatem habebunt. Corpus vnum erimus quicumque ibi erimus; eccleſia vna, ſponſa vna Chriſti erimus quicumque ibi erimus. Ipſa Dei voluntas diuerſa non erit à tua, ſed ſicut tu quod ille, ſic & ille in cunctis quod tu. Caput namque à corpore ſuo quomodo diſcreparet? aderit omnibus omnis ſufficientia, quam perficiet ſingulis vnanimis & plena concordia.

Simile.

Quarta eſt honor qui erit verus & perfectus.

QVARTA pars beatitudinis eſt honor. Homo ab hominibus in hac vita appetit honorari eorum verbis aut factis. Verbis quidem, vt eum collaudent. Factis autem, vt ſibi obediant. Sed cum honorem huiuſmodi appetit, tale eſt ac ſi vnus mus ab alijs laudari quærat, eiſque in regimine præponi. Hunc tamen honorem licet nullus ſit, tamen pænè nemo poteſt ipſum hic ad plenum habere. Nullus enim eſt Imperator qui ab omnibus laudetur, vel omnibus alijs præponatur. In futuro autem iuſtus quiſque, verum & perfectum honorem in patria conſequetur.

Exemplum.

CVIVSMODI verò ſit hic honor breui conſideremus exemplo. Ecce hic ante oculos noſtros poſitus aliquis pauper omni ſolatio deſtitutus; vlcerum, & aliarum infirmitatum fœditate corruptus, & omni quo vel à frigore defendatur tegumento nudus. Hunc igitur talem tali modo iacentem, & in nullo ſemetipſum iuuare valentem, ſi rex aliquis potentiſſimus tranſiens videret, eiuſque miſertus vulneribus mederi iuberet, curatumque ſuis regalibus ornamentis indutum, ſibi pręciperet prę́ſentari, in filium adoptaret, ac deinde præciperet vt in regno ſuo tanquam filius ſuus à cunctis haberet, atque in nullo quod imperaret à quoquã contradiceretur, hæredemque ſuum, filijque ſui proprij cohęredem inſtitueret, & eum vocari nomine ſuo vellet. Nonne diceres hunc magnificè & ſublimiter honoratum? Et certè Deus nobis hæc omnia faciet. Natos enim de putredine carnis, repletos multis miſerijs, omnique ſolatio deſtitutos, omniumque infirmitatum paſſionibus obnoxios, peccatorum ac corruptibilitatis vlceribus plenos, ſola miſericordia ductus accipiet, & curabit nos, ſanitati reſtitutos, ornamentis perfectæ iuſtitiæ & incorruptibilitatis ornabit, adductos ad ſe in filios adoptabit, regni ſui conſortes efficiet & hęredes, filioque ſuo vnigenito ſibi per omnia coæquali & coomnipotenti, concorporales conſtituet & cohæredes. Omnique creaturæ iubebit, vt in omni quod volemus nobis obediat, vocatoſque nomine ſuo nos Deos efficiet. Ipſe enim dicit. *Ego dixi Dij eſtis, & filij excelſi omnes.* Sed ipſe Deus eſt per eſſentiam, tu

verò

A verò per participationem; ſicut teſtatur Petr. dicens. 2. Petr. 1. *Vt efficiamini diuinæ conſortes naturæ.* ipſe Deus eſt deificans, tu verò Deus deificatus. Auguſt. *Ibi erit verus honor, qui nullo negabitur digno, nulli conferetur indigno, quia nec ambiet ad eum vllus indignus, vbi nullus permittetur eſſe niſi dignus. Attende* fidelis anima, quam inæſtimabilis erit honor, à ſummo rege regum manu propria coronari, & dyademate perennis gloriæ decorari; non in mundi ſterquilinio, ſed in cæli palatio, in conſpectu innumerabilium Angelorum & ſanctorum omnium immortalitatis ſtola veſtiri, & regalibus indumentis præfulgidis adornari. Vnde Sapient. 5. dicitur. *Accipient regnum decoris, & dyadema ſpeciei de manu Domini.*

Quinta eſt potentia quæ tanta erit vt quilibet poteſt facere quod velit.

B QVINTA pars beatitudinis eſt potentia. Veram ille potentiam obtinet, qui quæcumque voluerit facere poteſt. Quod quia nullus hic valet facere, nec veram poteſt potentiam hic habere. Verum quidem in futuro, bonus quicquid voluerit facere poteſt; quoniam ipſum omnipotentem, in omnibus ſuæ voluntati concordantem habebit. Quando ergo cum tanto honore, & cum cæteris prælibatis, hanc adeptus fuerit omnipotentiam, non video qua ratione poſſit cupere ampliorem. Omnes enim omnipotentes erunt ſuæ voluntatis, ſicut Deus ſuæ. Nam ſicut Deus poteſt quicquid vult per ſeipſum, ita poterunt illi quicquid volēt per Deum. Quia ſicut illi non aliud volent quam quod ille, ita ille volet quicquid ipſi volent: Et quod ille volet, non poterit non eſſe.

Sexta eſt ſecuritas, quæ erit omnino perfecta.

C SEXTA pars beatitudinis eſt ſecuritas. In hac vita nihil poteſt aliquis habere de quo ſecurus valeat eſſe. Sub eodem enim momento, pauper ex diuite, triſtis ex læto, infirmus ex ſano, mortuus ex viuo poteſt exiſtere. Ergo nec alias beatitudinis partes, nec ſecuritatem perfectam hic habet. In futuro autem bonus quiſque ſecuritatem perfectam habebit, quia quicquid voluerit obtinebit, & nihil ex eo ſe amiſſurum timebit. Ber. *O ciuitas cœleſtis, ſecura manſio, patria totum complectens quod delectat, populus ſine murmure, incolæ quieti, homines nullam indigentiam habentes. O quam glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei.* Auguſt. quoque ſic loquitur, *Ibi erit ſumma ſecuritas, ſecura tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda fœlicitas, fœlix æternitas, æterna beatitudo.* De hoc requite ſupra, *in tertia dote animæ.*

Septima eſt gaudium, quod erit ſummum.

D SEPTIMA pars beatitudinis ad animam pertinentis eſt gaudium. Gaudium perfectum ſolus ille poteſt habere, qui omnes prædictas partes beatitudinis præualet obtinere; quarum quia nullam homo hic habere poteſt, patet quia nec gaudium ſummum. In futuro autem bonus quiſque tunc omnino gaudere poterit, quia perfectè prædictas omnes partes beatitudinis obtinebit. Quid ergo beatius iſto quo tunc replebitur iuſtus gaudio. Adhuc tamen ad cumulum beatitudinis ſuæ aliud habebit, vnde amplius poſſit gaudere. Quia enim quiſque ſic alterum vt ſeipſum amabit, patet quod ſic de illius fœlicitate ſicut de ſua gaudebit. Quot & quanta gaudia quiſque beatus habebit, qui de tot & tantis beatitudinibus ſanctorum gaudebit. Quòd ſi de alijs quos vt ſe diliget, tam ineffabiliter iubilabit, quantum de Deo, quem plus quam ſe diliget, exultabit.
E Gaudium enim erit ei intus & extra, ſurſum & deorſum, gaudium circumquaque. Cuilibet eorum erit gaudium ſuper ſe, de Diuina viſione. Intra ſe, de ſui glorificatione. Infra ſe, de ſuppliciorum infernalium euaſione. Circa ſe, de ſanctorum Angelorum & hominum ſocietate iucundiſſima. Extra ſe, de mundi formoſitate gratiſſima; vbique gaudium plenum erit. Auguſt. *Ibi nihil obeſt, nihil deeſt, nihil extra quod appetatur, nihil intra quod faſtidiatur. Ibi vita ſine morte, iuuentus ſine ſenectute: Ibi lux ſine tenebra. ibi gaudium ſine triſtitia. ibi pax ſine diſcordia, ibi voluptas ſine iniuria: Ibi merces ſanctorum tam magna eſt, quod non poteſt menſurari; tam multa quod non poteſt numerari; tam copioſa quod non poteſt finiri; tam pretioſa quod non poteſt æſtimari.* Idem ibidem. *Illud quod petimus Deus, fide non capitur, ſpe non attingitur, charitate non comprehenditur; deſideria & vota tranſcendit, acquiri poteſt, æſtimari non poteſt. Ibi nihil quod amabitur deerit, ibi nihil deſiderabitur quod non adſit.* Propter quod ſicut ſcriptum eſt Iſa. 51. *Gaudium & lætitia inuenietur in ea,* id eſt in ſuperna Hieruſalem, *gratiarum actio, & vox laudis.* Et iterum 65. *Ecce ego creo Hieruſalem exultationem, & populum eius gaudium.* Notate verba: Hieruſalem & populus eius tanta plenitudine gaudij perfruentur, vt non ſolum dicantur exultatione & gaudio repleri, vel etiam cumulari, ſed magis eſſe ipſum gaudium, quia gaudium omnino ſuperexcedit in eis. Item 66. *Lætamini cum Hieruſalem, & exultate cum ea, qui diligitis eam. Gaudete cum ea gaudio, vniuerſi qui lugebatis ſuper eam, vt ſugatis & repleamini ab vbere conſolationis eius; vt mulgeatis & delicijs affluatis, ab omnimoda gloria eius.*

Quantum ſit futurum gaudium beatorum.

B Vnde bene & deuotè loquens Anſelmus de hoc gaudio ait *Cor humanum cor indigens, cor expertum ærumnas, immò obrutum ærumnis; quantum gauderes ſi his omnibus abundares; interroga intima tua, ſi capere poſſunt gaudium ſuum, de tanta beatitudine ſua? Sed certè ſi quis alius quem omnino ſicut teipſum diligeres, idem gaudium eandemque beatitudinem haberet, duplicaretur gaudium tuum; quia non minus de illius bono, quam de tuo gauderes. Si vero duo vel tres, vel multo plures, idipſum haberent, tantum inde pro ſingulis, quantum pro teipſo gauderes, ſi ſingulos ſicut teipſum amares. Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium Angelorum & hominum, vbi nullus minus diliget alium quam ſeipſum, non aliter gaudebit quiſque pro ſingulis, quàm pro ſeipſo. Si ergo cor hominis vix capiet gaudium, ſcilicet de tanto bono ſuo, quomodo capax erit tot & tantorum*
C *gaudiorum. Et vtique quantumquiſque diligit aliquem, tantum de bono illius gaudet. Sicut in illa perfecta fœlicitate, vnuſquiſque ſine comparatione Deum diliget plus quàm ſe, & omnes alios ſecum; ita plus gaudebit abſque dubitatione, de fœlicitate Dei, quam de ſua, & omnium aliorum ſecum. Sed ſi Deum ſic diliget tota mente, toto corde, vt tamen tota mens, totum cor, non ſufficiat dignitati dilectionis Dei; totum cor, tota mens, non ſufficiet dignitati gaudiorum. Non ergo totum gaudium intrabit in gaudentes, ſed toti gaudentes intrabunt in gaudium. Peto Domine meditetur intus in te mens mea, loquatur lingua mea, amet illud cor meum, ſermocinetur os meum, eſuriat illud anima mea, ſitiat caro mea, deſideret te tota ſubſtantia mea, donec intrem in gaudium Domini Dei mei.* Prædictæ ſeptem beatitudinis partes, ad tres dotes animæ ſuperius memoratas poſſunt reduci. Nam ſapien-
D tia ad primam dotem reducitur. Amicitia, concordia, & gaudium, ad ſecundam: Honor, poteſtas, & ſecuritas, ad tertiam.

Iſta ſeptem beatitudinis partes poſſunt ad tres animæ dotes reuocari.

De ſeptem partibus beatitudinis corporis.

DISTINCTIO IIII.

SIMILITER enumerat Anſelmus ſeptem partes beatitudinis ad corpus pertinentes. Prima pars eſt pulchritudo, miſeriæque per contrarium turpitudo. Eſt autem pulchritudo bonum quoddam quod naturaliter à cunctis deſideratur haberi. In illa ſiquidem vita pulchritudo iuſtorum ſolis pulchritudini comparatur, qui tunc ſeptempliciter quam modo ſit, clarior & ſplendidior erit. Vnde ſcriptum eſt Matth. 8. *Fulgebunt*
E *iuſti ſicut ſol in regno patris eorum.* Amplius, corpus Domini claritati ſolis prælucere, nemo poteſt ambigere. Huic autem teſte Apoſtolo ſimiles erimus, qui ait Rom. 8. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ*, hæc auctoritate comprobata. Si quis etiam velit ſibi ratione probari, credo nulli debere incredibile videri, iuſtos pulchritudinem ſolis in illa vita, vbi mortale hoc abſorbebitur, tantummodo ſortiri, cum verè dicantur & ſint templum & ſedes Dei, quod nuſquam in diuina pagina inuenimus de iſto viſibili ſole legi.

Prima pars beatitudinis ad corpus pertinens eſt pulchritudo, cui opponitur turpido.

SECVNDA pars beatitudinis eſt agilitas. In futuro tanto nos velocitas comitabitur, vt ipſi æquè celeres Angelis Dei ſimus, qui de cœlo ad terras, & èconuerſo, dicto citius dilabuntur. Quæ celeritas, vtrum ſit in

Secunda eſt agilitas.

A

Angelis & nobis æqualis probari neceſſe eſſet. Verum exempli gratia, dici poſſet hominem mortali adhuc carne grauatum, mox à Iudæa per Angelum in Chaldeam delatum; & inde, tradito prandio quod deferebat, ſine mora relatum. Ergo cum iſtis omnino par velocitas nobis erit, quibus ſicut promiſſa eſt illorum æqualitas, nobis inerit. Apoſtolus etiam qui corpora noſtra quantacumque locorum intercapedine ſeparata membratim fuerint, vel diſperſa, in ictu oculi aſſerit reſurrectura; ſatis innuit quam velocitatem eadem corpora iam incorruptibilia ſint habitura. *Corruptibile enim hoc*, ſicut ipſe teſtatur, *incorruptionem induet, immortale hoc immortalitatem.* Huius quoque velocitatis exemplum in radio ſolis poſſumus intueri, qui ſtatim orto ſole in plaga orientali, pertingit vſque ad vltima plagæ

Simile.

B

occidentalis, vt in eo perpendamus non eſſe impoſſibile quod de noſtra dicimus futura velocitate. Huic etiam radio ſolis ſimile exemplum velocitatis habemus in nobis. Radius quippe oculorum noſtrorum, in ſubleuatione palpebrarum, aduſque cœlum pertingit, & ictu earum totus in ſemetipſum ac integer redit. Amplius, conſtat ſanctorum animas quæ iam cœleſtia tenent, necdum plena fælicitate perfrui, donec incorruptibilitate ſuorum corporum potiantur, quā cum adeptæ fuerint, non eſt quod amplius velint. Hæc inquam corpora, ſi eas ad ſuam fælicitatem tardiores aut grauiores efficere deberent, nimirum eorum conſortium potius abhorrerent quam appeterent.

Tertia eſt fortitudo, quæ fortitudini Angelorū æqualis erit.

TERTIA pars beatitudinis ad corpus pertinentis eſt fortitudo. Præſtabunt viribus quicumque meruerunt

C

Angelicis ciuibus ſociari, intantum vt nullatenus illis quicquam obſiſtere valeat, quin illico cedat. Nec in eo quod diximus maiori laborabunt conatu, quam nos modo in oculorum motu. Neque ſimilitudo illa Angelorum noſtro cadat ab animo, quam adepturi ſumus in futuro; quatenus ſi in hac fortitudine, aut in his quę dicturi ſumus, exemplum aliud non occurrat, vel ipſa per quam Angelis adæquabimur, ad ea comprobanda proſit. Nemo autem eſt qui dubitet (vt puto) Angelos ea qua volunt fungi fortitudine. Cum igitur ſimiles eis fuerimus, nunquid imbecilliores illis erimus? In futuro igitur iuſtus ſic fortis erit, vt etiam ſi velit terram commouere, poſſit.

SED fortaſſe quæret aliquis, quid nobis tunc illa fortitudo præſtabit, cum ſingulis, tanta conuenientia

D

vt conuenientius nequeant, vbique diſpoſitis, nil euertendum, nil ſtatuendum ſit, in quo vires ſuas quis exercere poſſit? Qui hoc dicit attendat, quod non ſemper omnibus quæ habemus, & quæ nos non parum habere gaudemus, actu vtimur. Verbi gratia; Ipſo viſu, poteſtate aliqua, nonnullarum ſcientia rerum: Sic & de multis alijs in hunc modum. Sic & tunc de qua agimus fortitudine erit. Sola namque poſſeſſio eius grata nobis erit, & exultatio grandis, licet in actu non ſit nobis neceſſaria; Cunctis vt dictum eſt, in ſuo ſtatu conuenienter aptatis. Hæc eadem quæſtio, ſi aut de velocitate, aut de alia beatitudinis parte, moueatur; hac ſolutione, ſi non aptiorem lector inuenerit, diſſoluatur.

Quarta eſt libertas ita vt poſſimus omnia quæ volumus.

E

QVARTA pars beatitudinis ad corpus pertinentis eſt libertas. Liber eſt qui cogi non poteſt ad ea quę nolit, nec prohiberi poteſt ab eo quod velit. Sed quis in hac vita hanc libertatem poſſit habere? Quis non quotidie patitur quod nollet, quis aſſequi valet omne quod vellet? In futuro autem quicumque Angelis aſſimilabuntur, eorum quoque libertatem neceſſariò aſſequentur. Itaque ſicut Angelis nihil obſiſtit, nihil eos impedire poteſt vel conſtringere, quin pro velle ſuo cuncta liberrimè penetrent; ita non erit obſtaculum quod nos retardet, nulla clauſura quæ nobis aliquatenus obſtet; nullum elementum quod nobis ad velle noſtrum pronum non extet. Amplius, dominicum corpus qui corpora noſtra Paulus configuranda teſtatur, clauſo ſepulchro à mortuis reſurrexit; hoc etiam ad diſcipulos clauſis ianuis palpandum introiuit; Nobis quoque in hoc, futuræ libertatis documentum grande reliquit. In illa vita ſi bonus fuerit, nil patietur quod nolit, ſed agere permittetur quodcumque voluerit.

Quinta eſt ſanitas, quæ erit incommutabilis.

QVINTA pars beatitudinis ad corpus pertinentis eſt ſanitas; miſeriæ vero infirmitas. Illa homo ab ortu ſuo carere, hanc autem incipit tolerare. Ex quo enim naſcitur, prima vox eius indicat quod patiatur. Mox namque incipit eſurire, ſitire, laceſſere, ſuis in pannis ſordeſcere, hic cæcus vel ſurdus, mutus vel claudus, cardiacus vel ſcabioſus, leproſus vel paralyticus; aliouè morbo efficitur infirmus, quia tamen eius infirmitas quibuſdam medicamentis liniri poteſt, non ſummæ infirmitati ſubiacet. verum in futuro ſic ſanus erit, quod nullatenus infirmabitur, ſed ſumma ſanitate fruetur. De hac ſanitate quid melius dici poſſit, quam quod Pſalm. canit. 36. *Salus iuſtorum à Domino.* Verum de iſta ſanitate quam in ſæculo futuro habebimus, quod exemplum afferre queam, vt quæ ſit intelligatur non video: quia nil ſanitatis quod ei comparare poſſem, aut ego in me, aut aliquis in mortali carne degens, ſenſit in ſe. In futuro autem *abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorum, & iam non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque vllus dolor, quia prima tranſierunt. Et non eſurient neque ſitient amplius, neque cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus; quoniam dextera ſua Deus teget eos, & brachio ſuo ſancto defendet illos.* Quid igitur eis nocere poterit, quibus dextera Dei tegumentum erit? Qualiter autem ſit illa ſanitas, ſcio me, nec meo, nec alicuius ſenſu vel experimento accepiſſe. Credere tamen licet, & incunctanter aſtruere, ſanitatem vitæ futuræ ita iugem, incommutabilem, ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadam dulcedine totum hominem repleat, & omne quod alicuius in ſe viciſſitudinis, mutabilitatis, aut læſionis ſuſpicionem prætendere queat, procul arceat ac repellat.

Sexta eſt voluptas.

SEXTA pars beatitudinis ad corpus pertinentis eſt voluptas. Hanc cum in hac vita homines quærunt, non niſi per anxietatem inuenire quærunt. Cumque ad id perueniunt quod voluptatem putant, non niſi laborando eo frui valent: quo ſi etiam immoderatius vſi fuerint, rurſum eis in anxietatem conuertitur. Poſt hanc vero vitam, aut in omnimoda voluptate ſunt: aut omnimoda replebuntur anxietate. Sicut enim ferrum ignitum, quaqua ſui parte continet ignem: ſic in ſe boni voluptatem, mali vero ſentient anxietatem. Hanc voluptatem neminem inuentum eſſe puto, quam eam vt eſt ſenſerit vel guſtauerit, vt illius ſaporem vel habitudinem alijs declarare poſſit. Sit tamen ante mentis oculos poſitus, exempli cauſa homo aliquis, qui tam in ipſis oculorum ſuorum pupillis, quam & in ſingulis membris, ferrum ignitum & candens infixum habeat, vt nec medullæ nec inteſtina, nec omnino quicquam in corpore eius, cruciatus immanitate careat, vel eam leuius quam in oculis ſentiat. Quid dicam? anguſtiatur. Quis iſtum ſanę mentis ęſtimet inter iſta? Eodem modo, ſed penitus contraria conſideratione, in illa futura vita, delectatio quædam ineffabilis bonos inebriabit, & inęſtimabili dulcedine ſui, totos eos inenarrabili quadam exundantia ſatiabit. Quid dixi totos, oculi, aures, manus, os, nares, guttur, cor, iecur, pulmo, oſſa, medullæ, exta etiam ipſa, & cuncta ſigillatim, & ſingula membra eorum in commune, tam mirabilis delectationis & dulcedinis ſenſu replebuntur, vt homo verè totus, torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur.

Exemplū ad ineffabilem beatorū voluptatem declarandā.

Voluptates beatorum nō carnales ſed ſpirituales.

Hoc autem aduertendum, quod ibi non erunt voluptates carnales, ſiue delectationes quæ conſiſtunt in vſu corporalium ciborum & venereorum; quoniam iſtæ ad vitam animalem pertinent, & ſunt nobis brutiſque communes. Sed ſunt ibi delectationes altiſſimę, puriſſimæ, & nobiliſſimæ: in quibus cum Angelis ſanctis communicamus, quæ conſiſtunt in iucundiſſima Dei viſione, & ſuauiſsima fruitione, quæ nobis &

Angelis

Angelis eſt communis. Vnde Matth. 22. *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur; ſed ſunt ſicut Angeli Dei.* Quòd autem in futuro ſæculo non vtantur cibis & venereis patet. Remota enim vita corruptibili, neceſſe eſt remoueri illa quæ corruptibili vitæ deſeruiunt. Manifeſtum eſt autem quod vſus iſtorum corruptibili vitæ deſeruit. Sumuntur enim cibi, vel propter nutrimentum, vt vitetur corruptio quæ poſſet accidere ex conſumptione humidi naturalis; vel propter augmentum, vt perueniat corpus ad debitam quantitatem. Sed neutrum prædictorum erit in patria; quoniam omnes erunt incorruptibiles, & omnes in debita corporum quantitate reſurgent, ſicut dictum eſt ſupra: ergo vſus ciborum non erit ibi. Similiter commixtio maris & fœminæ corruptibili vitæ deſeruit: ordinatur enim ad generationem, vt per eam conſeruetur in ſpecie, quod non poteſt in indiuiduo conſeruari. Cùm igitur omnes homines in futuro ſint incorruptibiles, nulla tunc erit hominum generatio. Si autem dicas quod tunc erit vſus ciborum & venereorum, non propter conſeruationem vel augmentum corporis, nec propter conſeruationem ſpeciei, vel multiplicationem hominum; ſed ſolum propter delectationem quæ in illis actibus exiſtit, ne deſit aliqua delectatio hominibus in vltima remuneratione: Patet hoc inconuenienter & irrationabiliter eſſe dictum. Quia conſtat quod illa vita beata, ordinatior erit quam vita præſens. In hac autem vita inordinatum & vitioſum eſt, ſi quis vtatur huiuſmodi cibis & venereis propter ſolam delectationem, & non propter neceſſitatem ſuſtentandi corporis, vel procreandæ prolis. Nam delectationes quæ ſunt in prædictis actionibus, non ſunt fines actionum; ſed magis econuerſo. Eſt ergo ordo præpoſterus & indecens, ſi operationes propter ſolas delectationes exerceantur. Nullo ergo modo hoc ponendum eſt in beatis, quorum vita ordinatiſſima debet eſſe.

Refutatur error millenariorum.

PER hoc autem excluditur error Iudæorum & Saracenorum, qui ponunt & æſtimant quod homines poſt reſurrectionem cibis & venereis vtentur, ſicut & nunc. Quos etiam quidam Chriſtiani hæretici ſunt ſecuti, ponentes regnum Chriſti futurum in terris terrenum, per mille annos: in quo ſpacio temporis, dicunt eos qui tunc reſurrexerint, moderatiſſimè cibis & venereis vacaturos. Sed iſta nullo modo niſi à carnalibus credi poſſunt, qui ſola carnalia ſapiunt, & ſpiritualia & æterna minimè guſtauerunt.

Obiectiones.

SVNT autem aliqua quæ huic opinioni ſuffragari videntur. *Primo* quidem, quia Adam in ſtatu innocentiæ vitam habuit immortalem, & tamen ſi ſtetiſſet, cibis & venereis vſus eſſet, cùm illi dictum ſit. *De omni ligno paradiſi comede.* Et, *creſcite & multiplicamini, &c.* *Item* Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam legitur comediſſe. Lucæ vltim. *Cum manducaſſet coram Diſcipulis, ſumpſit reliquias & dedit eis.* Et Act. 10. dicit Petrus. *Hunc* ſcilicet Ieſum *Deus ſuſcitauit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri, non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo, nobis qui manducauimus & bibimus cum eo poſtquam ſurrexit à mortuis.* Item Act. 1. *Conueſcens præcepit eis, &c.* Sunt etiam auctoritates multæ in ſcriptura ſacra, quæ ciborum vſum videntur nobis promittere in illo ſtatu futuro. Dicitur enim Iſa. 25. *Faciet Dominus omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium medullatorum vindemiæ defecatæ.* Et quod hoc intelligi debeat de ſtatu poſt reſurrectionem patet ex hoc quod ſequitur. *Et præcipitabit Dominus mortem in ſempiternum, & auferet Dominus omnem lachrymam ab omni facie*, Item Iſa. 65. *Ecce ſerui mei comedent & vos eſurietis. Ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis, &c.* Et quod hoc referendum ſit ad ſtatum futurum, patet ex hoc quod poſtea ſubditur *Ecce ego creo cœlum nouum & terram nouam.* *Item* Dominus dicit Matth. 26. *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, vſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum nouum, in regno patris mei.* Et Luc. 22. *Ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo.* Item Apoſtol. 21. dicitur quod *ex vtraque parte fluminis quod erit in ciuitate ſanctorum, erit lignum vitæ afferens fructus duodecim per ſingulos menſes.* Et 20. capit. eiuſdem dicitur. *Vidi animas decollatorum propter teſtimonium Ieſu, & vixerunt & regnauerunt cum Chriſto mille annis. cæteri mortuorum non vixerunt, donec conſummarentur mille anni.*

Solutio obiectionum.

EX prædictis omnibus prædictorum hæreticorum opinio confirmari videtur. Sed hæc omnia ſanè intelligentibus non eſt difficilè ſoluere. *Quod* enim primo obijcitur de Adam nullam habet efficaciam. Adam namque perfectionem quandam habuit perſonalem, nondum tamen erat perfecta humana natura, multiplicatione humani generis nondum adhuc inchoata. Inſtitutus ergo fuit Adam in tali perfectione quæ generis humani principio competebat, & ideo oportuit quod generaret ad multiplicationem humani generis, & per conſequens quod cibis vteretur. Poſt reſurrectionem autem, natura humana totaliter erit perfecta, electorum numero iam completo. Et ideo generatio tunc non erit, nec vſus etiam alimenti: propter quod & alia erit immortalitas reſurgentium, & alia quæ fuit in Adam. Reſurgentes enim ſic erunt immortales, vt mori non poſſint, nec eorum aliquid poſſit reſolui. Adam autem ſic fuit immortalis, vt poſſet non mori ſi non peccaſſet, & poſſet mori ſi peccaſſet. Eius autem immortalitas ſic poterat conſeruari, non quod nihil reſolueretur, ſed vt contra reſolutionem humidi naturalis ſubueniri poſſet per ciborum neceſſariam ſumptionem, ne corpus eius ad corruptionem veniret.

QVOD autem obijcitur de Chriſto, qui poſt reſurrectionem comedit. Dicendum quod reuera comedit non propter neceſſitatem, ſed ad demonſtrandum ſuæ reſurrectionis veritatem. Cibus autem ille quem ſumpſit, non fuit conuerſus in carnem eius, ſed in præiacentem materiam reſolutus. Hæc autem cauſa comedendi non erit in reſurrectione communi. *Auctoritates* vero quæ videntur promittere ciborum vſum poſt reſurrectionem, ſpiritualiter intelligendæ ſunt. Nam ſcriptura diuina paruitati noſtræ intelligentiæ condeſcendens, proponit nobis ſpiritualia ſub ſimilitudine ſenſibilium, vt animus noſter ſenſibilibus aſſuetus, ex his quę nouit, ſurgat ad incognita quæ non nouit, vt per hoc quod ſcit nota diligere, diſcat & incognita amare. Et per hunc modum delectatio, quæ conſiſtit in contemplatione ſapientiæ, & aſſumptio veritatis intelligibilis in intellectum noſtrum, conuenit per vſum ciborum in ſacra pagina deſignari; ſecundum illud Prouerb. 10. quod de ſapientia dicitur. *Miſcuit vinum & poſuit menſam*: & inſipientibus locuta eſt. *Venite & comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis.* Et Eccleſ. 15. dicitur. *Cibauit illum pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potauit illum.* De ipſa etiam ſapientia dicitur Prouerb. 12. *Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam.* Auctoritates igitur ſuperius allegatæ non cogunt nos dicere, quod ſancti poſt reſurrectionem cibis vtantur. *Hoc tamen* quod poſitum eſt de verbis Domini, Matth. 26. poteſt intelligi, vt referatur ad hoc quod ipſe cum Diſcipulis ſuis poſt reſurrectionem ſuam comedit & bibit, Nouum quidem vinum, id eſt nouo modo; ſcilicet non propter neceſſitatem, ſed ad ſuæ reſurrectionis demonſtrationem. Et dicit: *In regno patris mei*, quia in reſurrectione Chriſti regnum immortalitatis demonſtrari cœpit.

Quod per cibum & potum in ſacris literis ſolet deſignari.

QVOD autem dicitur in Apoc. de mille annis, dic quod per mille annos intelligit totum tempus Eccleſiæ in quo Martyres regnant cum Chriſto, & alij Sancti, tam in præſenti Eccleſia, quæ regnum Dei dicitur,

A quam etiam in cœleſti patria quantum ad animas. Millenarius enim perfectionem ſignificat. Sic ergo manifeſtum eſt quod ſancti poſt reſurrectionem non vacabunt cibis & potibus, neque venereis actibus. Ex quo ſequitur quod omnes occupationes actiuæ ceſſabunt, quæ videntur ordinari ad vſum ciborum & venereorum, & ad alia quæ corruptibili vitæ ſunt neceſſaria. Sola ergo occupatio contemplatiuæ vitæ remanebit. Inde eſt quod dicitur Luc. 10. *Optimam partem elegit ſibi Maria, quæ non auferetur ab ea in æternum.*

Ceſſabit in patria vita actiua & manebit contemplatiua.

B Septima pars beatitudinis pertinentis ad corpus eſt longæuitas. Hæc corporis beatitudinem perficit & conſummat. Tunc enim primum omnes prędictas beatitudinis partes corpus habere poteſt, cum eas ſine amiſſione retinere valet. Nam ſi eas haberet, & tamen moriendo amitteret, quid ſibi eas habuiſſe prodeſſet? At longęuitatem perfectam habere non poteſt, qui alioquin moriturus eſt. Quantumlibet enim diutius viuat, ſomnium eſſe ſibi videtur omne quòd vixit cùm moritur. Non ergo longęuitatem homo hic habet, qui aliquando moriendi neceſſitatem ineuitabilem habet. Sed qui nunc bene vixerit, in futuro longęuitatem habebit, quia viuet quantum & Deus. Si ergo longa & ſalubris vita diligitur, ibi eſt æternitas ſana, & æterna ſanitas, quia *iuſti in perpetuum viuent, & ſalus iuſtorum à Domino.* Auguſtinus. *Vacabimus, & videbimus: videbimus, & amabimus: amabimus, & laudabimus.* Ecce quid erit in fine ſine fine. Nam quis alius noſter eſt finis, niſi peruenire ad regnum, cuius nullus eſt finis? Nam ſcriptum eſt Lucæ 1. *Regni eius non erit finis.* Ad illud regnum æternæ beatitudinis nos perducat, qui fidelibus ſuis dicturus eſt in iudicio: *Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.* Iſtæ ſeptem beatitudinis partes ab Anſelmo prædictæ, reducuntur ad quatuor dotes corporis ſuperius aſſignatæ. Nam pulchritudo reducitur ad claritatem, fortitudo, ſanitas, & longæuitas, ad impaſsibilitatem: libertas & voluptas ad ſubtilitatem: agilitas autem proprio nomine nuncupatur. Hæ ſunt quattuordecim partes beatitudinis, quas Beatus Anſelmus enumerat, licet non eodem ordine proſequatur.

Septima eſt longæuitas ſine qua corpus non poſſet dici beatum.

Hæ ſeptem beatitudinis partes ad quatuor dotes corporis reuocari poſſunt.

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS.

LIBRI III. PARS I.

DE QVATVOR PRÆSERVATIVIS A PECCATO.

De conſecutione perfectæ innocentiæ, & præſeruatione à peccatis.

DISTINCTIO I.

EXPEDITIS per Dei gratiam duobus libris huius voluminis. In quorum primò ſapiens, immo Dominus per ſapientem oſtendit, aſſumendam eſſe diligentiam agendorum, cum dicit: *In omnibus operibus tuis:* In ſecundo hortatur ad habendam prouidentiam futurorum, cum ſubdit: *Memorare nouiſſima tua*. Nunc accedamus ad tertium, in quo promittit perfectam innocentiam animorum, cum addit: *Et in æternum non peccabis;* Primis videlicet duobus ſuppoſitis, quaſi dicat; Si diligentiam operoſam in agendis tenueris, ſi prouidentiam ſtudioſam de futuris habueris, ex his proculdubio perfectam innocentiam conſequeris. Magna valde promiſſio, & ex totis præcordijs appetenda; quia quantum eſt de lege communi, *non eſt homo qui non peccet*, vt dicitur 3. Reg. 8. Item Eccleſ. 7. *Non eſt iuſtus in terra qui faciat bonum & non peccet:* ſubaudi venialiter. Et pauciſſimorum eſt non peccare mortaliter, ex munere gratiæ ſpecialis. Ex dictis in 2. lib. luculenter apparet, quod nouiſſimorum conſideratio funditus excludit voluntatem peccandi, ſicut eſt facilè videre diligentius intuenti ea quæ dicta ſunt de morte. Item eodem libr. de extremo Dei iudicio. Rurſus eodem libr. de pœnis peccatorum in Purgatorio, necnon & de reproborum ſupplicijs in inferno; tandem de præmijs, & remuneratione iuſtorum.

Quatuor ſũt quæ hominẽ præſeruant à peccato. VLTERIVS autem conſiderare debemus, quod ſunt alia quatuor, quæ non modicum ſuffragantur ad præſeruandum hominem à peccato, quæ ſi iugiter haberet homo pre oculis, nunquam vellet aſſentire peccatis. Primum eſt rationalis animæ conditio generoſa. Secundum eſt eiuſdem diſcuſſio ſerioſa. Tertium eſt in pugna ſui defenſio virtuoſa. Quartum eſt diuini verbi retentio ſtudioſa.

A PRIMVM itaque multum valens ad præſeruandum hominem à peccato, eſt rationalis noſtræ dignitas, & conditio generoſa. Nam ſi quis diligenter inſpiceret animæ dignitatẽ, quandocumq; de peccato committendo tentatur, peccato nullatenus aſſentiret. Hanc enim Deus ſuper creaturas nobilem fecit & dignam, qui eam cum maiori deliberatione creauit, imagine ſua illuſtrauit, ſimilitudine decorauit, ornauit virtute, ſcilicet iuſtitia naturali. Huic etiam dedit libertatis arbitrium, rationis faſtigium, inferiorum dominium, intellectus acumen, diſcernendi facultatem, naturalis B legis & ſcriptæ ſcientiam, ſpiritus ſui gratiam, Angelorum ſocietatem. Hanc elegit ſibi beatiſſima Trinitas in habitaculum, pater in filiam, filius in ſponſam, Spiritus ſanctus ſibi conſecrauit in templum. Pro hac, Dei filius in mundum venit, carnem paſſibilem & mortalem aſſumpſit, Euangelica documenta propoſuit, ſanctitatis exempla præbuit, ſacramenta inſtituit, mirabilia opera oſtendit; pro eius redemptione plurima mundi mala ſuſtinuit, ſanguinem ſuum fudit, mortem pertulit; pro hac liberanda ad inferos deſcendit, pro hac ſpe confortanda, hominem aſſumptum reſuſcitauit à morte; pro hac docenda, & ad amorem ſuum C inflammanda, Spiritum ſanctum miſit; pro hac reuocanda ab erroribus, & ad veritatem fidei reducenda, diſcipulos ſuos per vniuerſum orbem diſperſit, eoſque innumeris tormentorum & mortis generibus expoſuit; pro hac exaltanda cœlos aſcendit, & regnũ æternæ beatitudinis præparauit. Hæc omnia ſi quis attenderet, non ipſam vilipenderet, nec pro viliſſimo peccati commercio, venalem diabolo traderet; nec lenoni viliſſimo, turpiſſimo, & crudeliſſimo proſtitueret vllo modo. Horum multa deſcribuntur Eccl. 17. *Deus de ter-* D *ra creauit hominem, ſecundum imaginem ſuam fecit illum, &c.* Bern. in medi. ſuis. *O anima inſignita Dei imagine, decorata ſimilitudine, deſponſata fide, dotata Spiritu, redempta ſanguine, deputata cum Angelis, conſors beatitudinis, hæres bonitatis, rationis particeps, quid tibi cum carne?* Et infra. *Totus ſiquidem mundus iſte ad vnius animæ precium æſtimari non poteſt, pro qua Chriſti ſanguis effuſus eſt, & quæ non niſi Chriſti ſanguine redimi potuit.* Econtra ſi quis diligenter attenderet vilitatem peccati, quàm vilem & miſeram, quàm fœdam & fœtidam, quàm deformem & abominabilem Deo & Angelis eius ſanctis reddat animam peccatricem; quot & quanta mala proueniant animæ 1. *Animæ rationalis dignitatis & conditionis perpenſio.*

per peccatum, nullo modo, nulla ratione peccaret. De vilitate peccati, & de malis, & damnis quamplurimis quæ facit in anima, *require infra, vbi agitur de effectibus peccati.* Quod autem animæ conſiderata nobilitas, eiuſque generoſa conditio, præſeruet ipſam, & retrahat à peccato, dicitur 1. Ioan. 3. *Qui natus eſt ex Deo, non peccat.* Ex Deo inquam, non ex ſua ſubſtantia vel eſſentia producente, ſed ex Deo ad ſuam imaginem conformante, & ex Deo redimente, & deformatam, per ſacramenta regenerante, & per gratiam reformante. Reuera omnis homo, ſi natiuitatis huius dignitatem conſiderat, non peccat, id eſt adeo vilitatem peccati abominabilem intuetur, quod peccatum committere penitus dedignatur. vnde Sen. *Si ſcirem Deos ignoſcituros, & homines ignoraturos, adhuc non peccarem.* Sequitur in Ioann. *Quoniam ſemen Dei manet in eo.* Hoc ſemen eſt fides, quæ eſt honorum omnium primarium fundamentum. hoc ſemen manet in homine etiam poſt peccatum, cuius virtute debet retrahi à peccato. Sequitur. *Et non poteſt peccare,* id eſt habet in ſe, vnde poſſit non peccare ſi velit.

2 Serioſa ſui circumſpectio.

SECVNDVM quod multum valet ad præſeruandum hominem à peccato, eſt ſerioſa ſui circumſpectio. Si enim homo ſemetipſum diligenter ſine diſſimulatione diſcuteret, & omnes animæ ſuæ latebras, omnes ſenſus ſuos, tam interiores, quàm exteriores ſollicitè viſitaret, nunquam peccaret. Hoc autem eſt ſummè neceſſarium, quoniam cùm tota vita hominis ſit tentatio, ſicut dicitur Iob 7. *Tentatio eſt vita hominis ſuper terram,* expedit omnino vt ſe cuſtodiat & defendat, ſicut inferius oſtendetur. Rurſus, quia non ſolum ab extrinſeco, id eſt à tentatione hoſtili, generatur in nobis peccatum, immo etiam à nobiſipſis, id eſt à corruptione noſtra intrinſeca; & noſipſi frequenter damus hoſtibus occaſionem tentandi: ideo ſummè neceſſaria eſt nobis circumſpecta noſtri cuſtodia. *Sicut* enim quando Abbates & Priores in monaſterijs omni die circumeunt, perſcrutantur & viſitant omnes officinas & omnia latibula, ne fiat in eis aliquid inordinatum, vel ne lateat aliquid inhoneſtum; tamdiu regularis diſciplina ſeruatur. Quando vero prelati negligunt, vel contemnunt diſcutere & corrigere, tunc perit regularis obſeruantia diſciplinæ, & religionis honeſtas. Sic etiam eſt in anima, quod quando ſemetipſam diſcutit perſcrutatur & viſitat omnia latibula cordis ſui, & omnes ſenſus ſuos, & ſi quid inordinatum inuenerit ſtatim corrigit, tunc ordinata ſunt omnia, nec poteſt ibi latere vel manere aliquid inhoneſtum. Ideo dicitur Eccleſ. 7. *Viſitans ſpeciem tuam non peccabis,* id eſt ſi domum conſcientiæ tuæ ſollicitè viſitare volueris, non peccabis: quia nec peccatum committes; & ſi commiſſum inueneris, illud ibi manere ſeu moram contrahere, non permittes. Debes ergo diligenter inſpicere, ne ſit in corde tuo aliqua mala cogitatio, nec in lingua inordinata locutio, nec in ſenſibus vitioſa delectatio.

Simile.

De cuſtodia cordis.

PRIMO itaque debes cuſtodire cor tuum; ſicut monet Sapiens Prouer. 4. *Omni cuſtodia ſerua cor tuum; quoniam ex ipſo vita procedit.* Sicut enim cor eſt principium vitæ naturalis, ita eſt principium vitæ vel mortis moralis. *Ex corde enim exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, &c.* Matth. 12.

De cogitatione.

DISTINCTIO II.

[illegible]ria ſunt [illegible] cogitationum, [illegible] ſed vtiles, ocioſa, & vitioſa.

NOTANDVM autem quod tria ſunt genera cogitationum. Quædam enim ſunt vtiles & fructuoſæ, quædam volubiles & ocioſæ, & quædam vitioſæ. *Vtiles* & fructuoſæ ſunt, quando ex voluntate & propoſito verſatur homo in eis, honorem Dei & vtilitatem animæ ſuæ vel proximi ſui intendens. De quibus 1. Reg. 2. *Deus ſcientiarum Dominus eſt,* & ipſi præparantur cogitationes, &c. Et Prouerb. 8. *Eruditis interſum cogitationibus.* Sapient. 5. *Cogitatio illorum apud altiſſimum.* Bernard. *Omne tempus in quo de Deo non cogitas, hoc te perdidiſſe puta.* Item fructuoſæ ſunt ſemper cogitationes malæ, quando viriliter & cito eis reſiſtitur, quantumcumque malæ ſint. Vnde verſus:

Semper lucratur bona ſemper qui meditatur.
Pugnans lucratur contra mala quæ meditatur.

GREGORIVS. *Tentatio cui non conſentitur non eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis.* De hac materia infra, *vbi agitur de tentatione,* & ſupra *vbi de perſeuerantia.* *Item* in vitiſpatrum quidam ſenex reſpondit cuidam interroganti de cogitationibus; *Mortuos non timeas, ſed viuentes fuge.* hoc eſt conſenſu vel opere peccatum non operare. Item Abbas Syrus reſpondit. Si cogitationes non habes, opera non habes; hoc eſt, quia qui cogitatione aduerſus peccatum non pugnat, neque contradicit, ſed corporaliter peccat, cogitationum nullas moleſtias habet. Sicut vbi eſt palus fixus in aqua, vel ſaxum, ibi eſt ſtrepitus vndarum, quoniam eis reſiſtitur. Vbi autem palus vndas ſequitur, ſine ſtrepitu vadit. Sic qui ducitur à cogitatione in actum, non repugnans, non habet ſtrepitum malarum cogitationum, ſed qui eis repugnat. In vitis Patrum quidam frater interrogauit ſenem quid faceret contra diuerſas tentationes. Reſpondit: Non pugnes contra omnes, ſed contra illam, quæ caput eſt aliarum. Contra immundas cogitationes nihil adeo valet, ſicut eas ſpiritualibus patribus reuelare: in quarum reuelatione, confuſus hoſtis fugit, vt ſcabioſus quando ſcabies eius nudatur.

Exemplum.

Simile.

Cogitationes ſunt ocioſa tripliciter.

SECVNDO ſunt cogitationes inutiles & infructuoſæ & ocioſæ; & hoc tripliciter, Primo quando diabolus ingerit cordi aſſiduè malas cogitationes quæ non placent, tunc enim ſunt ſine fructu ſuo quem intendunt dęmones, & neceſſe habent euaneſcere & deficere, vt ventus & fumus. *In vitis* Patrum dicit Abbas Paſtor: Cogitationes ſunt vt ſecuris, quæ nihil operatur niſi aliquis ei manum porrigat: ſed remanet otioſa. Item dixit quidam: Sicut veſtes incluſæ in capſa exterminantur & putreſiunt, ſi fuerint ibi longo tempore: ſic cogitationes in cordibus noſtris deficiunt & exterminantur, niſi fecerimus eas. *Item* ad Abbatem Ioſeph. Sicut ſi quis claudat in vaſe ſerpentem, procedente tempore moritur: ſic malignæ cogitationes paulatim deficiunt patientia illius, cui eas dæmones immittunt. Secundo otioſæ ſunt, quando ſunt vanæ & volatiles vt ventus. Interrogauit frater quid faceret, quia multæ cogitationes in anima ſua veniebant, & periclitari ſibi videbatur in eis. Duxit eum ſenex ſub aëre dicens: Expande ſinum tuum ad ventum, & apprehende. Qui cum diceret ſe non poſſe retinere, ait ſenex. Sicut non potes ventos apprehendere nec retinere, ſic non potes cogitationes prohibere ne veniant, ſed tuum eſt eis reſiſtere. Tertio otioſæ ſunt, quando de eo quod ad Deum pertinet non ſunt. Bernardus. *Omne tempus, &c.* vt ſupra. Prouerb. 21. *Cogitationes robuſti ſemper in abundantia, &c. Item* in collationibus patrum dixit quidam pater. Mens hominis eſt vt mola, quam incurſus aquarum voluit, & quieſcere non ſinit, ſed neceſſe eſt voluere & reuoluere, quicquid ei miniſtratur, ſiue frumentum, ſiue lolium: Ita mens circumacta tentationibus, habet voluere & reuoluere, ſiue bonas, ſiue malas cogitationes, quæ miniſtrantur ei. Iob 20. *Cogitationes variæ ſuccedunt ſibi, & mens mea in diuerſa rapitur.*

Simile.

Exemplum.

Simile.

ITEM nota, quod ſtabilitas loci multum valet contra iſtas cogitationes. Vnde cum dixit quidam frater ſeni. Cogitationes meæ nutant, &

tribulor. Reſpondit ſenex: In cella tua ſede, quemadmodum enim ſi aſina allegata ſit, & pullus eius geſtiat, & currat huc atque illuc, & quocunque ierit ſemper ad matrem ſuam reuertitur, ita erũt cogitationes eius, qui propter Deum in cella reſidet; ſi ad modicum nutant, reuertuntur tamen ad eum. *Item* quidam ſenex ait. Non deſeras cor tuum tempore tentationis, quia ſi deſerueris, ante te ſemper inuenies quod fugiebas.

Cogitationes ſunt vitioſæ quadrupliciter.

Tertio ſunt cogitationes quædam vitioſæ & culpabiles, quarum ſunt quatuor genera. Aliæ enim ſunt curioſæ, aliæ libidinoſæ & moroſæ, aliæ in conſenſu pernicioſæ, aliæ in defenſione culpæ magis malitioſæ. *Primum* ergo genus cogitationum vitioſarum eſt curioſitas. Eſt autem curioſa cogitatio, quando ſtudet B homo quomodo ſciat & cognoſcat ea, quæ non pertinent ad ſalutem, vel quando nimis implicat ſe circa vana; vt Philoſophi, de quibus Rom. 1. *Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.* Ecõtra Prou. 12. *Cogitationes iuſtorum iudicia* Ibidem 20. *Cogitationes conſilijs roborantur.* Quod fit quando implicat ſe homo in cogitationibus, quæ ſunt recto iudicio & conſilio, rerum magis vilium.

Aliæ ſunt curioſa.

Aliæ libidinoſæ.

Secundus modus eſt, quando ſunt libidinoſæ & moroſæ. id eſt quando homo delectatur in malis cogitationibus, & moratur in eiſdem. In collatione patrũ dixit quidam ſenex. Anima eſt ad modum Aquilæ, quę cum deſcendit de alto contemplationis, inſidet cadaueri delectationis carnalis. C Item in vitis patrum quidam ſenex, quærenti cauſam paſſionum ſuarum, dixit. Infeſtant te paſſiones, quia vaſa earum intra te ſunt, ſcilicet cogitationes, & imaginationes carnales, morã ibi faciendo, quando eas non eijcis viriliter & velociter, Bern. *Prætereuntes cogitationes dum in animo ludunt, illudunt.* Hiere 4. *Laua à malitia cor tuum, vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ.*

Simile.

Exemplum.

Item in vitis patrum, frater quidam venit ad quendam ſenem dicens. Ora pro me, quia à ſpiritu fornicationis ſollicitor; & orauit ſenex pro eo. Iterum venit idem petens, & ſenex idem fecit. Cum autem iterum veniens idem diceret, rogauit ſenex Dominum, vt oſtẽderet ei cauſam quare non exaudiretur: qui vidit ſpiritum fornicationis iuxta fratrem illum ſedentem, & quaſi ludentem cum eo. D Angelus autem bonus miſſus in adiutorium eius, indignabatur aduerſus illum, quod non proſternebat ſe Deo, ſed potius delectabatur in cogitationibus ſuis. Annunciauit ſenex fratri quæ viderat, monens quod obſiſteret cogitationibus ſuis malis. Exaudiuit frater ſenem, & inuenit requiẽ. *Item* ait quidam ſenex. Sicut apponitur amaritudo vberi, vt puer ſeparetur ab eo, ita delectationis cogitationi apponenda eſt amaritudo cruciatus æterni. Ad hoc valent, quæ dicta ſunt ſupra de inferno, de illis quorũ habitacula tangebantur à nebula fœtoris. *Item* cauere debet homo, ne dum de peccato cogitat ad dolendum, immittat ei diabolus delectationem carnalem, vt delectetur in eo, de quo dolere, & flere volebat. Vnde Soph. 3. *Corrumpunt omnes cogitationes ſuas.*

Aliæ pernicioſa.

Tertio ſunt cogitationes pernicioſæ, quæ perueniunt vſque ad conſenſum mortalis peccati: tunc enim E ſunt ſicut fœtus viperini, qui corrodendo matrem ſuã occidunt, & ventrem de quo naſcuntur, dilacerant & diſrumpunt. Sicut enim vipera à fœtibus ſuis intra ſe poſitis laceratur & occiditur, ita nos cogitationes noſtræ in cordibus noſtris ortę, & in ventre memoriæ nutritæ, per conſenſum occidunt. Ideo dicitur Hier. 4. *Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ.* Et Dan. 13. Senes pleni iniqua cogitatione, &c.

Aliæ malitioſa.

Quarto ſunt cogitationes magis malitioſæ, quando, ſcilicet peccatum in corde tegitur, occultatur, excuſatur, & defenditur, quod eſt grauiſſimum genus peccati, de quo infra vbi agitur *de gradibus ſuperbiæ.* De talibus cogitationibus dicitur Sap. 1. *Peruerſæ cogitationes ſeparant à Deo.* Magna peruerſitas eſt, Deo velle occultare, quod ipſum latere non poteſt. Iob 41. *Nulla* A *te latet cogitatio.* Et 1 Paral 28. *Omnium nouit corda & cogitationes intelligit.* Magna etiam peruerſitas eſt velle excuſare & defendere, quod accuſari & condemnari debet. Ideo dicitur Iſa 55. *Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas.*

De cuſtodia linguæ.

DISTINCTIO III.

Post cuſtodiam cordis videndum eſt de cuſtodia linguæ. Circa quam conſideranda ſunt quatuor. Primo, oſtendendum eſt quantum ſit neceſſarium & difficile, linguam compeſcendo ſeruare. Secundo, quã B ſollicitè cauenda ſunt peccata linguæ. Tertio, quæ, & quot ſunt huius peccata. Quarto, per oppoſitum dicendum erit de ſilentio.

Valde neceſſarium eſſe homini linguam ſuam ſollicite cuſtodire.

Circa primum, ſcilicet *quam neceſſarium ſit homini linguam ſuam ſollicitè cuſtodire,* patet ex hoc quod dicitur Prou. 18 *Mors & vita in manibus linguæ.* Quantum autẽ difficile ſit eam compeſcere & cuſtodire, oſtenditur Iac. 3. *Lingua noſtra ignis eſt, vniuerſitas iniquitatis: lingua conſtituitur in membris noſtris, quę maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis noſtra inflammata à gehenna. Omnis enim natura beſtiarum, & volucrum, & ſerpentum, & cęterorum animalium domatur: lingua autem nullum hominum domare poteſt. Eſt enim inquietum malum plena veneno mortifero.* Ideo hortatur Sapiens Eccl. 28 poſt multa mala, C quæ ex lingua prouenire teſtatur: *Attende ne labaris in lingua, & cadas in conſpectu inimicorum inſidiantium tibi, & ſit caſus tuus inſanabilis in mortem.*

Nota quatuor in verbis iſtis conſideranda, & memoriter commendanda. *Primo,* quia lingua lubrica eſt, & in lubrico conſtituta. Ideo in vitia multa per linguã incidimus faciliter & frequenter: propterea maior & diligentior ſollicitudo requiritur circa cuſtodiam eius. Ideo dicit: *Attende* ſcilicet propter linguæ lubricitatẽ. *Secundo,* quod aduerſarij noſtri multum infeſtant nos de peccatis linguę, quia vbi caſtrum debilius inuenitur, ibi fortius impugnatur. Vnde frequentius tentamur de peccato linguæ, quam de alijs; propter quod, vitiũ linguę vigilantius eſt cauendum; quia vbi magis inſiſtit robur obſidentium, ibi vigilantius eſt & fortius ob-D ſiſtendum. *Tertio* propter facilitatem lapſus, & difficultatem reſurgendi; ideo dicit, *& ſit caſus tuus inſanabilis.* *Quarto* propter peccatorum linguæ grauitatẽ, quia ſcilicet ſunt *ad mortem.* Attende ergo, quod in peccata linguæ faciliter labimur & frequẽter, & ad hoc fortius impugnamur, & cum maiori difficultate reſurgimus, ac per hoc in mortem primam & ſecundam incidimus, id eſt in mortem culpæ, quæ eſt mors prima; & in mortem gehennæ, quæ eſt mors ſecunda. *Item* per linguam corruunt homines, & in mortem propriam, & in mortes multorum, ſicut infra patebit.

Peccata linguæ ſũt Deo iniurioſa, loquenti pernicioſa, & proximo damnoſa.

Svnt autem peccata linguæ diligenter & ſtudioſè cauenda, tum quia Deo ſunt iniurioſa, tum quia ſunt ipſi loquenti pernicioſa, tum quia proximo multum ſunt damnoſa. *Primo* quidem, quia Deo ſunt iniurioſa. Deus enim propter ſeipſum homini linguam dedit, id E eſt ad ſe laudandum, benedicendum, & ſibi gratias agẽdum, pro omnibus bonis & beneficiis quæ fecit, & cõtinuè facit nobis, & ſe facturum promiſit; vt homines *ſacrificent ei ſacrificium laudis, & annuncient opera eius in exultatione:* hoc eſt officium Angelorum, & ita iam in hoc exilio pro modulo noſtro participamus cum Angelis ſanctis. Vnde 1. Corint. 13. *Si linguis hominum loquimur,* peccata propria confitendo humiliter & orando, laudando vero Deum, *linguis loquimur Angelorum.* Iac 3. *in lingua benedicimus Deum.* Quam grauiter ergo peccant, & quam nequiter ingrati ſunt, qui verba blaſphemiæ proferunt, vel alia huiuſmodi contra Deum. Iſa. 3. *Lingua eorum, & abominationes eorum contra Deum.* *Secundo* dedit nobis Dominus linguam ad conceptus noſtros inuicem exprimendum, & ad corpus alendum & ſuſtentandum, ſecundum duo opera naturæ ad quæ

Quod ſint Deo iniurioſa patet ex quatuor.

nobis eſt data, guſtum videlicet, & loquelam; & quod A eſt adhuc maius & melius, dedit eam nobis ad veniam impetrandam in confeſſione, ad gratiam & merita promerenda in oratione. Iſa. 65. *Mihi curuabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua.* De his duobus infra *Confeſſio*, & infra *Oratio*.

Tertio dedit Deus nobis linguam ad proximorum ſalutem procurandam, docendo, monendo, conſulendo, corripiendo, arguendo, conſulendo, & huiuſmodi. Iſa. 50. *Dominus dedit mihi linguam eruditam, &c.* Eccl. 6. *Lingua eucharis in bono homine abundat*, qua ſcilicet per Dei gratiam ſciat, & poſſit proximos à malo retrahere, & ad bonum attrahere. Talis fuit lingua Petri, Pauli, & aliorum Apoſtolorum: qui cum eſſent pauci, humiles, & abiecti, totum mundum modico tempore ad B fidem Ieſu Chriſti per Dei gratiam conuerterunt. Talis etiam fuit lingua B. Aug. & Ambr. aliorumque Doctorum, Sanctorum, & Prædicatorum, qui ad fidem Chriſti multas animas adduxerunt. Fideles vero ad ſalutem æternam, inſtruendo, monendo, exhortando, & huiuſmodi, in fide & moribus, attraxerunt; quia videbatur eorum lingua erat ſancti Spiritus inſtrumentum, qui loquebatur in eis, & eas mouebat. Sicut dicit Pſal. 44. *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis*, ſcilicet Spiritus ſancti, qui *velociter*, id eſt in inſtanti ſcribit legem & mandata, & omnia ad ſalutē neceſſaria in cordibus auditorum. Vnde in linguis igneis deſcendit Spiritus ſanctus in Apoſtolos, aliosq; diſcipulos, vt ignea verba loquendo, infidelium mentes per errorem excæcatas illuminarent, obduratas ad pœnitētiam emol- C lirent, frigidas ad amorem diuinū vehementius inflāmarent, & pigras ad bene operandum fortius excitarēt.

Qvarto, dedit Dominus nobis linguam ad conſecrandum ſua myſteria, & eccleſiaſtica ſacramenta, quibus ſanctificantur creaturæ viſibiles per verbū Dei, & orationem: viuificantur, & conſecrantur animæ ſpirituales; morbi curantur, diuina offenſa remittitur, gratia infunditur, remedia conferuntur, dæmones effugātur, & quod maius eſt, mirabilius, & efficacius, etiam in Chriſti corpus creaturæ viſibiles conuertuntur. Eccleſ. 36. *Si eſt lingua curationis, eſt & mitigationis, & miſericordiæ*. In iſtis non ſolum pares ſumus Angelis, immo autem excellimus, quia non eis contulit Sacramentorum ſuorum myſteria diſpenſanda. Attendat ergo vnuſquiſque quanta ſit ingratitudo, quanta iniquitas, D quantum flagitium, membrum tam mobile, tantis dotatum prærogatiuis, & priuilegiis adornatū, inquinare ſordibus peccatorum; & quod eſt inſtrumentum Dei, in tam dignis & diuinis officiis, facere diaboli inſtrumentum. Sic ergo patet quantum ſit cauendum vitiū linguæ, & omnino deteſtandum; quia eſt Deo multipliciter iniurioſum.

Quod peccata linguæ ſunt ipſi loquenti pernicioſa conſtat ex quatuor.

Secvndo cauēda ſunt ſollicitè peccata linguæ, quia ipſi loquenti ſunt pernicioſa, & ei faciunt multa mala. Primò, quia omne bonum mortificant. Secundò, quia peccata multiplicat. Tertio quia perſonam reddunt odibilem. Quartò, quia reddunt eam damnabilem. *Primo* inquam peccatum linguæ omne bonum mortificat, corrumpit, & inficit; ſicut modicum venenum infuſum in vas vini, vel balſami. E Iac. 3. *Lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus.* Et poſt. *Eſt enim inquietum malum, plena veneno mortifero.* Lingua ſimilis eſt Salamandræ, de qua dicunt Philoſophi, quod quando arborem pomum aſcendit, omnes fructus eius iaculo ſuo pungit & inficit. Qualiter omne bonū quod eſt in homine maculat & corrumpit, oſtenditur Iac. 1. *Si quis putat ſe religioſum eſſe non refrænans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum, huius vana eſt religio.* Exemplum de moniali, de qua loquitur beatus Gregorius in dial. quod poſt mortem ſuam, cum eſſet ſepulta in Eccleſia, viſa eſt ardere à capite vſque ad renes, ſed à lumbis & deorſum remanebat intacta, cuius cauſam aſſignat Gregor. quod cum eſſet caſta & religioſa in alus, in lingua tamen fuerat vitioſa.

Simile.

Lingua omne bonum mortificat.

Exemplum.

Lingua peccata multiplicat.

Secvndo, lingua peccata multiplicat, vnde facit hominem multipliciter vitioſum, & de peccato corruere in peccatum. Prouer. 26. *Os lubricum operatur ruinas.* Eiuſdem 12. *propter peccata labiorum ruina proximat malo.* Iſa. 3. *Ruit Ieruſalem & Iudas concidit, quia lingua eorum, & adinuentiones eorum, contra Dominum.* Prouer. 25. *Sicut vrbs patens, & abſque murorum ambitu, ſic homo qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum.* In *vitis Pat.* cum quidam ſenex iret ad B. Antonium, inuenit quoſdam alios fratres qui ibant ad eum, qui in naui & in via multa loquebantur, & de diuerſis ſcripturis, de opere manuum, & alius ſenex tacebat, cum perueniſſent ad ſanctum, ait ſeni: Bonos fratres habuiſti ſocios itineris? cui ait: Boni ſunt, ſed habitatio eorum non habet ianuam: qui vult intrat in eorum ſtabulum, & ſoluit. Facit enim hominem ſicut domum ſine oſtio, arcam ſine ſera, ciuitatem ſine rectore, nauem ſine gubernaculo, equum ſine fræno, vas ſine operculo.

Exemplum.

Lingua reddit hominem odibilem.

Tertio lingua reddit hominem odibilem, nec mirum, quia omnem gratiam effundit, abiicit. Eccl. 20. *Sapiens in verbis ſeipſum amabilem facit, gratiæ fatuorum effundentur.* Et infra. *Homo acharis*, id eſt ſine gratia, *quaſi fabula vana*, quaſi ſcilicet, nec ipſe reputatur, nec fides eius ſermonibus adhibetur, immo verba eius fabuloſa videntur, & velut fabula deridentur. Sed econtra dicitur Eccl. 6 *Lingua eucharis*, id eſt gratioſa, *in bono homine abundans*, Bern. *Lingua in lubrico poſita, lata, & tenuis, optimum inſtrumentum ad euacuandum cor.* Vnde ſenſibiliter videmus, quod homines linguoſi ſunt aridi, indeuoti, & omni bono ſpirituali vacui. Sicut enim linguis igneis, ſcilicet igne cœleſti, mentes Apoſtolorum repletæ ſolidantur, exſiccantur, & Spiritu ſancto replentur, ſic linguis igne maligno ſuccenſis, exſiccantur corda, & Spiritus ſancti gratia vacuantur, ex quo ſequitur quod lingua reddit hominem odibilem, vel odioſum. Prouerb. 21. *Verboſus odioſus erit.* Eccl. 9. *Terribilis in ciuitate ſua vir linguoſus, & temerarius in verbo ſuo odibilis erit.* Eccl. 20. *Procax ad loquendū odibilis erit.* Eccl. 25. *Aſcenſus arenoſus pedibus veterani; ſic mulier linguata homini grauiſſima*; ſcilicet ad ſuſtinendum.

Exempla.

Narratvr de quodam, quod cum ipſe in mari haberet vxorem ſuam ſecum linguatam, grauem ad tolerandum: cum imminente tempeſtate clamatum eſſet à nautis, quod grauiora de naui proiicerentur, ille exhibuit vxorem dicens, quod in tota naui non erat aliquid grauius lingua eius. Hęc eſt cauſa, quare multi habent vxores ſuas exoſas, & malè tractant eas, quia malas habent linguas.

Item cum quædam iuuencula requireret à quadam vetula, quę dicebatur diuinatrix, quid facere poſſet, vnde pacē viri ſui habere valeret, & amorē; & vnde erat, quod eā ita malè tractabat: dixit vetula, quod ſummo mane ſurgeret ante diem, & intraret vicinum vetulæ hortum, & quod non loqueretur eundo nec redeundo, & cum illuc veniret genua flecteret verſus Orientem ter, & Pater noſter diceret; & ab herba, quę vocatur Aurone, quæreret ter quid faceret, quia vir ſuus eam malè tractaret, & ab herba audiret quid eam facere oporteret, quod illa fecit, ſed vetula eam præuenit, & ſub herba latuit, cum autem quæreret hoc quod inſtructa fuerat, ad tertiam quæſtionem iuuenculę reſpondit vetula ter: primo in baſſa voce, poſtea eleuando vocem. *Tace & pacem habe, redeundo non loquaris.* Cum autem rediſſet, & vetula quæreret quid audiſſet, & illa referret, dixit vetula: Verè filia bene dictum eſt tibi. Si tacueris, & viro redeunte domum & litigante, linguam tenueris, pacem cum eo habebis.

Item alia conſimilis, miſit aliam pro caſu conſimili, poſt venatores principis dicens, quod docerent eam lepores quos inſequuntur canes, quomodo pacem & amorem viri ſui haberet, ſi interrogaret eos. Ipſa autē cum videret lepores fugientes, nec de verbis eius curātes

tes, reuerſa ad vetulam, conquerebatur ſe illuſam. Cui vetula: In veritate lepus optimè te docuit, etſi non verbo, tamen exemplo. Sicut enim lepus non rebellando, nec de verbis curando, ſed fugiendo, & canes declinando euadebat, ita & tu potes. *Item* alius docuit aliam digitum ſupponere ori ſuo.

Qvam odioſum reddat hominem non ſolum hominibus, ſed etiam Deo, & Angelis, patet ex hoc quod dicitur in vitis Patrum. Legitur enim ibi, quod cuidam de ſenibus ſanctis per Spiritum ſanctum reuelatum eſt, quod cum fratres conueniſſent, & loquerentur de his quæ pertinebant ad ædificationem, videbat ſanctos Angelos inter eos ſtantes, & lętantes delectabantur in eloquio Dei, & leuabant manus quaſi Deo gratias referētes. Cum autem de ſæcularibus loquerentur, vel de impertinentibus ad ſalutem, ſtatim Angeli indignantes longius recedebant, & dæmones in ſpecie porcorum accedebant & delectabantur, voluntantes ſe, & pleni fœtoribus, polluebant eos. Cum autem poſtmodum loquerentur de ædificatione, iterum veniebant Angeli vt prius, agentes, & mouentes manus, lauabant eos à ſordibus. Sanctus autem ſenex ibat per monaſteria poſt multum fletum & vlulatum, monens fratres, & dicens. Cauete fratres à multiloquio & ocioſis ſermonibus, & ſeruate linguam, per quam morbus interius animę generatur, & per quam Deo, & Angelis ſanctis, odibiles ſumus: verba enim inutilia infirmam faciunt mentem, & euacuant animam noſtram.

Lingua reddit hominem damnabilem.

Qvarto lingua reddit hominem damnabilem, ſicut patet Luc. 16. de diuite epulone, qui propter loquacitatem ſuam damnatus eſt, vt dicit Gregor. & æternæ pœnæ ſupplicio cruciatur, nec vnam aquæ guttam potuit impetrare: Et de damnatis dicitur Apocal. *Manducauerunt linguas ſuas præ doloribus, &c.* Quia enim per quæ peccat quis per hoc, & torquetur: ideo qui per linguas ſuas peccauerunt, in linguis præcipuè cruciantur. Vlterius de multis malis quæ facit lingua loquenti, ſpecialiter inuenies infra, vbi in ſpeciali agitur de ſingulis eius peccatis.

Quod peccata linguæ ſint proximis damnoſa patet ex multis.

Tertio, cauenda ſunt peccata linguæ quia proximo multipliciter ſunt damnoſa. *Primo* namque lingua proximum ſuccendit, & prouocat ad iracundiam & furorem. Hic eſt ſerpens flatu adurens, & inflammans filios Iſrael. Deut. 18. Hic ſerpens dicitur Situla, faciens ſitire peccatum vindictæ, vel aliud. Iob 41. *Halitus eius prunas ardere facit, & de ore eius ignis egreditur ad modum Behemoth*, ſiue diaboli, Eccleſ. 28. *Lingua nequam flamma ſua non vret iuſtos, qui dereliquerunt Deum, incident in illam, & ardebit in illis, & non extinguetur.* Iacob. 3. *Lingua noſtra ignis eſt, qui inflammat, inflammata à gehenna*, non igne qui luceat, ſed qui fœtet, obſcurat, & denigrat. Item Eccleſ. 28. *Lingua teſtificans adducet mortem, ſi ſuſflaueris quaſi ignis ardebit.*

Lingua prouocat ad iram.

Exemplum.

De his magiſter Iacobus dixit multa exempla, maximè contra litigatores, & aliorum inflammatores ad iram. Cum quædam mulier litigioſa frequenter litigaret contra quendam bonum virum, & ipſe ei quaſi cani latranti tergum verteret, & nihil reſponderet; requiſitus ab alio, quare non reſponderet, dixit, quod neſciebat litigare. At ille: Si vis vt quieſcat, quęre aliam litigioſam, & conducas eam quæ litiget pro te: & indicauit ei quandam, quæ optimè ſciebat litigare. Cum eam rogaret, vt accepto bono precio, litigaret contra talem, quia audierat quod hoc facere nouerat; ipſa fortiter indignata, incæpit cum eo litigare, & vituperare fortiter, dicens, quod aliam quæreret, quia non erat talis. Cum autem ille diceret. Benedictus Deus, quia inueni quod quærebam: tunc illa acrius & turpius eum vituperabat, & ſe magis excuſabat, tunc ille. Non quęram ego aliam, quia meliorem te ad hoc non inuenirem, quę hoc melius ſciat facere, & velit, & poſſit.

Exemplum.

Item cum quædam alia litigaret cum quadam bona muliere, nec poſſet ſedare eam, ac diu coram tota vicinia illam auſcultaſſet, ad vltimum dixit, niſi taceretis ego de vobis dicam coram omnibus tale verbum, quod nunquam de vobis fuit dictum. Cum autem illa inſtaret quod diceret illud, quia de ea mentiretur, ait: O domina proba mulier loquamini: at illa confuſa adhuc vituperabat eam. *Item* cum alia mulier, cum quadam alia, coram vicinia litigaret, & illa eſſet implacabilis, altera expandit ei pallium ſuum, dicens, ſicut audiuerat in ſermonibus: Domina iſta vituperia veſtra ſunt mihi valde neceſſaria, quaſi pretioſum aurum, & lapides pretioſi ad mea debita, quibus multum affliger, perſoluenda, & ad coronam æternam mihi fabricandam, proijciatis ergo ſatis de his in hoc pallio. Propter hoc bene dicitur Prouerb. 15. *Reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat furorem.*

Exemplum.

Sicvt patet in vitis Patrum. Dum Abbas Macharius montem aſcenderet, & quidam diſcipulus eum præcederet, obuiando cuidam ſacerdoti idolorum, currenti & grande lignum portanti, clamauit. Quo curris dæmon? At ille indignatus, tantum eum verberauit, quod eum quaſi exanimem reliquit. Idem currens obuiauit B. Machario. Cui ait Sanctus: Saluetis laborator, ſaluetis: qui admirans ait. Quid inueniſti in me boni, vt ita me ſalutares? Cui Macharius, quia vidi te laborantem, ignorans quo curreres. Et ille: Et ego tua ſalutatione compunctus, ſeruum magni Dei te cognoui, & dixit ei quomodo pro verbis contumelioſis, alteri verbera intulerat. Et tenens pedes eius, rogauit vt eum monachum faceret: qui aſſerebat, quod aliter eum non dimitteret. Tunc alium fratrem, quia vulneratus ambulare non poterat, ad eccleſiam manibus detulerunt, fratres autem illum videntes conuerſum admirati ſunt, & multi ex Paganis propter illum ſacerdotem ſuum, ad fidem conuerſi ſunt. Dicebat Macharius: Sermo durus & malus, etiam bonos peruertit: humilis & bonus, malos conuertit in bonum.

Lingua inquinat.

Secvndo lingua inquinat, emittendo immunditiā, & fœtorem: quod fit dupliciter, ſcilicet vel per verba contumelię, vel per verba immūditiæ. Per verba quidē contumeliæ; quia litigioſi, vel contumelioſi, ſimiles ſūt perdicibus; de quibus dicitur quod poſtquam diu pugnauerunt roſtro & vnguibus, ad vltimum poſterioribus proprijs pugnando, & mutuis ſtercoribus proiectis in faciebus ſe maculant. Sic homines linguoſi, poſt litigia ſe fœdant vituperijs, & contumelioſis verbis. *Item* ſimiles ſunt Iudæis crucifixoribus Chriſti, qui poſtquam Chriſto mala fecerant & dixerant, etiam in eius faciem conſpuebant. Per verba vero immunditiæ lingua multos inquinat, quia ſicut dicitur Iacob. 3. *Lingua maculat totum corpus*, ſcilicet Eccleſiæ, ideo præcipitur Leuit. 14. *quod leproſus habeat os opertum, ne halitu ſuo corrumpat alios, & trahat ad immunditiam*: vt 1. Cor. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.* Frequenter enim luxurioſi verbis ſuis impudicis trahunt alios ad luxuriam.

Simile.

Lingua ſeducit.

Tertio lingua ſeducit, & inducit in errorem. Eccleſ. 5. *Lingua imprudentis ſubuerſio illius eſt.* Imprudens quippe primo ſubuertitur, poſtmodum ſubuertit alios per linguam ſuam, ſicut fuit lingua Arrij, qui ferè totum mundum ſubuertit & infecit, etiam ipſum Papam Leonem, & multos imperatores; pro cuius peſte tot & tantæ perſecutiones ortæ ſunt in Eccleſia Dei quod quicunque pro fide ſtabant, ad mortem quærebantur, vel in exilium relegabantur: vt Athanaſius Alexandrinus Patriarcha, & B. Hylarius, & B. Martinus. De cuius ſecta orta legitur Eccleſiaſticæ Hiſtor. lib. 11. & de proceſſu eius, & infectione, & perſecutione facta catholicis, 13. & 14. eiuſdem Hiſt. Item 11. lib. 8. cap. de perſecutione Baſilij. *Item* 15. cap. 17. de perſecutione Ambroſij. Item peſtifera fuit lingua Manichæi, à quo ſecta Manichæorum, & aliorum Hæreſiarcharum, & maximè Mahometi, quæ ferè

totam Eccleſiam Orientalem & Meridianam ſubuertit & deſtruxit, ſicut patet hodie. De lingua peſtifera dixit Apoc. 9. *Angelus abyſsi, qui præſidebat locuſtis*, per quas ſignantur hæretici, *dicebatur, exterminans*. Et 4. Eiuſdem, *De ore eorum proceſsit ignis*, id eſt verba inflammantia ad iram, *& fumus*, quia excæcantia per errorem, *& ſulphur*, quia fœtantia per blaſphemiam, vel luxuriam. De hac materia require infra *Hæreſis*.

Lingua diſſeminat mala, pungit & vulnerat & mortem generat.

QVARTO lingua mala diſſeminat, ſcilicet infamias, diſcordias, & rancores. De peccato ſeminantium diſcordias, require infra *inter filias Iræ*.

QVINTO, lingua pungit & vulnerat. Pſal. 59. *Dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus*, Hier. 9. *Sagitta vulnerans lingua eorum*.

SEXTO, lingua mortem generat, primo ſuam, poſtmodum multorum aliorum, non vnius tantum, ſed quandoque, decem, vel centum, vel mille. Iob 20. *Occidet eum lingua viperæ*. Eccl. 28. *Multi ceciderunt in ore gladij, ſed non ſicut quaſi qui interierunt per linguam.* Sequitur: *Mors illius mors nequiſsima*.

Peccata linguæ ſunt fere innumerabilia.

CIRCA tertium, ſcilicet *quę & quot ſint peccata linguæ*: dicendum, quod tam multa, vt vix valeant numerari, Iac. 3. *Lingua ignis, vniuerſitas iniquitatis*. Glo. *per hanc omnia facinora aut concinnantur, vt adulteria, latrocinia, & huiuſmodi, aut perpetrantur, vt periuria, falſa teſtimonia: aut defenduntur, ſicut facit quilibet impius facinus*, quod commiſit. Dicuntur autem eſſe linguæ peccata, iactantia,

Recenſentur nonnulla peccata linguæ.

ironia, ſimulata confeſſio, peccatorum defenſio, contẽtio, impugnatio veritatis agnitę, & de his omnibus require infra *inter gradus ſuperbiæ, & inter filias inanis gloriæ*. Item detractio, ſuſurratio, deriſio, murmuratio, prauũ conſilium, ſecreti reuelatio, de quibus require *ſub inuidia*. Item blaſphemia, conuitium ſeu contumelia, litigium, clamor, maledictio, improperium, diſcordiarũ ſeminatio; de quibus omnibus require infra *ſub ira*. Itẽ adulatio, multiloquium, vaniloquium, ſcurrilitas, indiſcreta promiſſio, indiſcreta comminatio, taciturnitas, de ſingulis horum require *ſub accidia*. Item mendacium, periurium, falſum teſtimonium, require *ſub auaritia*. Item turpiloquium, require *ſub luxuria*. Cum autem lingua ſecundum Philoſophum congruat in duo opera naturæ, guſtum videlicet, & loquelam, hæc omnia ſupradicta pertinent ad linguam, quantum ad primum eius officium, id eſt loquelam. Præter hæc ſunt duo peccata pertinentia ad linguam, quantum ad ſecundum eius officium, id eſt guſtum, videlicet gaſtrimargia, & ebrietas, de quibus require infra *ſub gula*.

De ſilentio.

DISTINCTIO IIII.

Silentiũ diligenter obſeruandum eſt, propter decem.

CIRCA quartum, ſcilicet *de ſilentio*, ſciendum, quod ſicut peccata linguæ ſollicitè ſunt cauenda, ſic eſt ſilentium diligendum, & ſimiliter obſeruandum, multiplici ratione. Primum eſt exemplaris informatio. Secundum eſt regularis inſtituti. Tertium eſt candor puritatis. Quartum eſt decor honeſtatis. Quintum, quia valet ad inſtructionem. Sextum, quia prodeſt ad deuotionem. Septimum, quia prætendit ſapientiam. Octauum, quia oſtendit patientiam. Nonum, quia dat verum gaudium. Decimum, quia meretur, præmium.

1. Ob exemplarem informationem.

PRIMVM ergo propter quod debet amari ſilentium eſt exemplaris informatio. Deus enim ſilet noſtra diſſimulando peccata, & ad pœnitentiam expectando; ſed poſtea loquitur in iudicio diſceptando, & vnicuique ſecundum opera ſua reddendo, Iſa. 42. *Tacui, ſemper ſilui, patiens fui, quaſi parturiens loquar*; per hoc oſtendens nobis, quod *eſt tempus tacendi, & tempus loquendi*, ſicut dicitur Eccleſ. 3.

ITEM Chriſtus ante Pilatum ſtetit ſicut mutus, & non aperiens os ſuum. Pſalm. 37. *Ego autem tanquam ſurdus non audiebam & ſicut mutus, &c.* Iſa. 53. *Sicut ouis ad occiſionem ducetur & obmuteſcet, & non aperuit os ſuum.* Similiter B. Virgo rariſſima & pauciſſima verba legitur protuliſſe. *Item* Abbas Agathon, vt taciturnitatem diſceret, dicitur lapidem in ore ſuo per triennium tenuiſſe.

ITEM de quodam milite inuenitur, quod volens intrare religionem, attendens mala quę faciebat lingua, miſit quendam vaſallum ſuum ad Abbatem, iniũgens ei quod diceret Abbati voluntatem ſuam, & quod eſſet mutus, paratus tamen per omnia obedire. Receptus credebatur mutus, & cum multum profeciſſet, eduxit eum Abbas ſecum ad quendam militem in extremis laborantem: quem videns in exitu miſerabiliter à dæmonibus pertrahi, fleuit multum, redeuntibus illis, occurrit quidam miles, promittens Abbati quod expeditis factis ſuis, quam citius religionem intraret. Qui cum præcederet eos viam tentans per quendam pontem, cecidit & ſubmerſus eſt, cuius animam vidit dictus miles in monachi ſpecie in cœlum ab Angelis deferri: & cum riſiſſet, adiurauit illum dictus Abbas in virtute ſanctæ obedientiæ, quod ſi poſſet loqui, diceret ei quare feciſſet ſic. Qui ait: Male feciſti contra propoſitum meum, faciens me loqui. Cui omnia viſa narrauit. Cum autem Abbas coram eo ſe proſtraſſet, & ille cum repuliſſet; rogauit illum, vt ipſum in aliquo loco includeret, vbi ſuum propoſitum ſeruaret.

Exemplum.

2. Ob regularẽ inſtitutionẽ.

SECVNDVM eſt regularis inſtitutio; videlicet Benedicti, Auguſtini, Franciſci, & huiuſmodi, qui quaſi cuſtodem religionis, ſilentium poſuerunt in clauſtro, oratorio, dormitorio, & alijs officinis, Iſa. 32. *Cultus iuſtitiæ ſilentium*. Hierem. 8. *Conuenite, ingrediamur ciuitatem munitam, & ſileamus ibi*: vnus enim debet alium ad ſilentium prouocare. Sicut enim homo in ingreſſu religionis, poſuit pedes ſuos in imo obedientiæ, vt non ſit ei licitum pedem extra ponere, vt domus religionis exeat fines, ſine licentia prælati: ita nec lingua debet exire terminos ſuos ſine licentia prælati, quam in manu eius poſuit, ſicut alia membra. Clauis oris, eſt licentia prælati: ſera; regula: clauſura, ſilentium, fures videntur eſſe, qui faciunt contra clauem, nec accipiunt eam à prælato, qui claues domus debet tradere, & ſeruare; Prouerbiorum 22. *Ne tranſgrediaris terminos antiquos*, ſcilicet loci vel temporis, *quos poſuerunt patres tui*. Item non aduertunt, quàm pretioſum theſaurum continent in ſe, qui vbique ſilentium proijciunt. Sicut dicitur Amos 8. *Vbique proijcietur ſilentium*.

3. Ob amorem puritatis.

TERTIVM eſt amor puritatis: ad quam ſeruandam multum valet ſilentium, propter quod ait Pſalm. 38. *Dixi cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea.* Idem 140. *Pone Domine cuſtodiam ori meo, &c.* Eccleſ. 22. *Quis dabit ori meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum certum, vt non cadam in ipſis, & lingua mea perdat me.* Gregor. *Mens ſine clauſura ſilentij, vndique patet iaculis inimici. In vitis Patrum.* Cum Arſenius adhuc eſſet in palatio, rogauit Dominum, dicens: Domine dirige me ad ſalutem. Et vox ad eum. *Fuge homines, & ſaluaberis.* Item cum adhuc in ſolitudine oraret, vox facta eſt iterum ad eum. *Fuge, tace, quieſce*: hæc enim ſunt radices non peccandi. Nota ſecundum legem, vas non habens operculum, ſcilicet ſilentij, immundum eſt: propter quod Ambroſ. *Alliga ſermonem tuum ne laſciuiat, & multiloquio ſibi peccata colligat. Intum enim colligit animus verbis exundans.* Idem. *Fateor, vidi peccaſſe loquendo, & paucos tacendo.* Idem dicit Greg. *Redire non valet ad cognitionẽ ſui, mens quæ multiloquio eſt corrupta, ſed à ſecreto intimę conſiderationis ſe excludit, quia in ſolo impuro inuentus facile non videtur.* Bernard. *Quis nouit quantas modicum membrum linguæ attrahat ſordes, quam multiple-*

ſimplex in labijs tuis conciſis immunditia, quanta ſit pernicies oris incircumſpecti, vnde in laudem B. Ioannis Baptiſtæ canitur. *Antra deſerti teneris ſub annis*, &c. Verè in magno periculo ſunt homines ſine ſilentio: vt equitantes equum rabidum ſine fræno: in domo ſuccenſa ſunt, ſine obſtaculo: in via, in qua eſt fouea abyſſalis ſine operculo: ſunt vt caſtrum ſine clauſula: ſunt vt vrbs ſine porta, vt arca ſine ſera, vt nauis ſine anchora, vinea ſine ſepe, meſſis ſine cuſtode.

In vitis Patrum, dixit Abbas Syſoi. Crede quod 30. anni ſunt, quod non deprecor Dominum pro peccato, ſed orans dico, Domine Ieſu Chriſte protege me à lingua mea, & vſque nunc per ſingulos dies corruo per ipſam, & delinquo.

4. Ob decorem honeſtatis.

Qvartvm eſt decor honeſtatis. Sen. *Primum argumentum compoſitæ mentis eſt in ſe poſſe conſiſtere, ſecumque morari.* Leuitas quippe mentium perpenditur ex leuitate verborum, & nequitia ex nequitia, & huiuſmodi. Matth. 27. *Loquela tua manifeſtum te facit.* Greg. *Vt ans ſicut in mente ſunt leues, ita in locutione præcipites, quia quod leuis conſcientia concipit, leuior protinus lingua prodit.* Idem. *Qualis ſermo oſtenditur, talis animus comprobatur.*

5. Ob inſtructionem.

Qvintvm eſt, quia ſilentium valet ad inſtructionem, Eccleſ. 12. *Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia.* Idem. *Audi tacens ſimul & quærens.* Vnde Chriſtus in medio doctorum tacet, audit, & interrogat, Luc. 3. Sen. *Eſto tacitus auditor, quærenti facilè reſponde, contendenti facilè cede, nec iurgia contentioneſque contende.*

In vitis Patrum, frater quidam interrogauit Abbatem Moy. ſermonem; qui reſpondit ei: *Vade, & ſede in cella tua, & ipſa te docebit vniuerſa.*

6. Ob deuotionem.

Sextvm eſt, quia prodeſt ad deuotionem. Tren. 3. *Sedebit ſolitarius & tacebit, quia leuabit ſe ſupra ſe.* Gregor. *Mens more aquæ circumcinſa, ad ſuperiora tollitur; quia illud repetit vnde deſcendit: & relaxata redit, & ſe per inferiora inutiliter ſpargit. Quot enim ſuperuacuis verbis à ſilentij ſui cenſura diſſipatur, quaſi per tot riuulos extra ſe ducitur. Vnde redire ad ſui cognitionem non ſufficit, quia per multiloquium exterius ſparſa, vim intimæ conſiderationis amittit.* Dicunt naturales & artifices, quod aqua tantum poteſt aſcendere, quantum deſcendit per aquæ ductum, & per cubitum vltra.

7. Ob ſapientiæ ſignum.

Septimvm eſt, quia ſignum eſt ſapientiæ. Sen. *Silentium hominis ſtulti pro ſapientia eſt.* Prouerb. 17. *Stultus ſi tacuerit, ſapiens reputabitur.* Iob 13. *Vtinam taceretis, vt reputemini ſapientes.* Xenocrates Philoſophus cum inter multos taceret, interrogatus cur hoc faceret. Reſpondit: *Quia me locutum eſſe pœnituit, tacuiſſe nunquam.*

Item Socrates inter alios Philoſophos tacens, interrogatus vtrum hoc faceret ex inopia, an ex ſtultitia, ait: *Nemo ſtultus tacere poteſt.* Theotiſtus Philoſophus ruſtico tacẽti in conuiuio dixit. *Ex doctis hoc ſolum habes, quod taces. Item* Cenon Philoſophus cuidam loquẽti ait: *Si in auribus noſtris audires, taceres.* Hierony. *Bene loqui neſcit, qui tacere non nouit.* Quidam Philoſophus: *Serua vocis & ſilentij temperamentum, & ſi loqui libuerit, ſic loqueris vt aliàs libentius audiaris.*

8. Ob patientiæ ſignum.

Octavvm eſt, quia ſignum eſt patientiæ. Vnde Chriſtus, & coram Pilato, & coram Herode tacuit, in ſignum patientiæ. Item colaphis cęſus, conſputus, illuſus, flagellatus, coronatus, crucifixus, &c. ſemper tacuit, Iſa. 53. *Quaſi agnus coram tondente ſe obmutuit*, Eccl. 13. *Pauper læſus tacebit.*

Exempla.

In vitis Patrum, fratres conuenientes in Sciti, voluerunt probare Abbatem Moyſen, & ipſo adueniente dixerunt: Vt quid venit excors iſte inter nos? Qui tacuit. Diſcedente conuentu, quæſierunt fratres ab eo ſi fuerat turbatus? Qui reſpondit. *Turbatus ſum, & non ſum locutus.*

Item Abbas Paſtor quæſiuit ab Abbate Veſtorio, vnde tantam acquiſiuerat virtutem, vt quando Abbas ei aliquid iniungeret in monaſterio, ipſe non loqueretur, nec ſe medium faciebat. Ait adiuratus: Quando intraui in monaſterio dixi. Tu & aſinus vnum eſtote, vt ſicut aſinus verberatur, & non loquitur; iniuriam patitur, & non reſpondet, ſic & tu. Sicut in Pſal. legitur. *Vt iumentum factus ſum apud te, &c.*

9. Ob pacẽ & gaudium. Exempla.

Nonvm eſt, quia dat pacem & gaudium, Proue. 26. *Qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat. In vitis Patrum*, frater quidam interrogauit ſenem, vſquequo eſt ſeruandum ſilentium? qui reſpondit: vſquequo interrogeris. In omni loco, ſi tacitus fueris, requiem habebis. Ibidem. Qui ſedet in cella, à tribus bellis eripitur; Auditus, locutionis, & viſus. Vnum tamen habebit, ſcilicet cordis.

Item frater interrogauit ſenem. Si habito cum aliis, & video aliquam rem inconuenientem, tunc vis vt loquar? Dixit ſenex, ſi ſunt aliqui maiores, aut coætanei, tacens magis requiem habebis: in hoc etiam quod minorem te facis, ſecurum te reddis. Si autem coarctat te ſpiritus tuus, commonefacito humiliter. Si non obediũt, relinque laborem tuum in conſpectu Dei, & conſolabitur te.

10. Ob æternum brauium.

Decimvm eſt, quia dat æternum brauium Pſal. 106. *Lætati ſunt quia ſiluerunt, & deduxit eos, &c.* Ideo dicitur Trenor. 3. *Bonum eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare Domini.*

De cuſtodia ſenſuum.

DISTINCTIO V.

Postqvam dictum eſt de cuſtodia cordis & oris, dicendum eſt de cuſtodia ſenſuum exteriorum; Per hos enim animæ ciuitas impugnatur. Sicut autem ciuitas quando obſidetur totum robur exercitus ponitur circa portas, quibus fractis, ciuitas cito capitur. Econtra ciues obſeſſi totum robur conſtituunt circa portas. Vnde Hiere. cum prędicaret ciuitatem Ieruſalem capiendam à Chaldæis dixit, quod conuenirent omnes principes, & cognationes regnorum Aquilonis, & collocarent ſolium ſuum in portis eius, vnuſquiſque in introitu ſuo. Hierem. 1. Sic anima non cuſtodiens ſenſus ſuos expugnatur, capitur, ſpoliatur. Vnde de ſingulis eorum ſpecialiter eſt videndum.

Simile.

De viſu.

Et primo de cuſtodia oculorum, quia ſicut viſus inter alios ſenſus prior eſt in ſitu & in ordine in capite, ita in animæ nocumento obtinet principatum. Ideo diligenter inuigilandum eſt circa cuſtodiam oculorum. Ad hoc autem debent quatuor principaliter nos mouere. Primò quidem multiplex operatio naturæ. Secundò, conſideratio naturæ. Tertiò, interna ſpeculatio. Quartò, æterna retributio.

Quatuor mouent ad cuſtodiam oculorum.

1. Sollicitudo naturæ ſeptem tunicis potentiã viſiuam operuit.

Primo quidem ad cuſtodiam oculorum debet nos mouere ſollicitudo naturæ, quæ tot operimenta poſuit. Dicunt enim Philoſophi, quod natura virtutem viſiuam operuit ſeptem tunicis, quarum altera deficiente neceſſe eſt vim viſibilem deperire. *Item* Deus fecit naturam oculi maximè neceſſariam, & maximè paſſibilem ab intrinſeco tangente. *Item* naturale eſt homini, vt manus, vel quodlibet membrum quod poteſt, ante oculos ponat, pro cuſtodia eorum à læſione contrarij.

Item natura viſum inter ſenſus alios poſuit capitaneum principem, & ſuperiorem ducem: & ideo magis timenda eſt eius impugnatio, & cautius cuſtodiendus eſt. *Item* vſum oculorum maximè fecit neceſſarium, & abuſus maximè periculoſus eſt, & ideo maximè eſt cauendus. *Item* natura collocauit oculos in ſummo capitis noſtri, per quod nobis ſignificatur, quod eos figere debemus in Chriſto capite noſtro: Pſalm. 24. *Oculi mei ſemper ad Dominum:* Et quod naturam diuinam in cœlo contemplari debemus, vt ad

A eam ſemper dirigamus oculos interiores intentionum noſtrarum, & affectionum. Vt B. Martinus faciebat, qui oculis ac manibus, erat in cælum ſemper intentus. Et B. Stephanus, *qui intendens in cælum, vidit gloriam Dei*, Act. 8. Et B. Ioannes, qui per Aquilam figuratur, quia intuitus eſt Solem in rota, id eſt Deum in ſua deitate, de quo legitur, quod cum reuerſus eſſet de exilio de Pathmos inſula in Aſiam, & inueniret multas hæreſes pullulaſſe, conuocauit populum, & indixit orationem. Et miſſa celebrata, ſub diuo exiens, & oculos in ſolari rota infigens irreflexos, Euangelium illud, *In principio erat verbum*, in quo hæreſes, quæ pullulauerant, cõfutauit, libera voce deprompſit. Dicitur à naturalibus quod Aquila volens experiri pullos ſuos, qui ſunt generoſi, vel degeneres; inuertit eos verſus rotam Solis, & illos qui Solem intuentur irreuerberatis oculis tanquam generoſos fouet & nutrit, illos autem qui oculos ad terram deflectunt, tanquam degeneres & indignos abijcit. Sic Dominus eos degeneres reputat, qui mentis oculos in eum non figunt, ſed affectiones & cogitationes in terrenis ponunt. Prouer. 17. *Oculi ſapientis in capite eius, oculi ſtultorum in finibus terræ.*

Simile.

B

ITEM natura noſtra & eius figura hoc ſignificat. Sen. *Cætera animalia natura deiecit ad paſtum, hominem autem erexit ad ſidera.* Dicitur, quod lupus rapiens puerum & nutriens, cum puer vult naturaliter oculos eleuare ſurſum, lupus eum percutit cauda ſuper oculos, vt ad modum catulorum ſuorum reſpiciat deorſum. Sic diabolus homines lucris temporalibus. *Item* quod in cæleſtibus oculos mentis figamus, hoc eſt figuratum in hoc quod Deus præcepit filijs Iſrael, Num. 15. quod in oris & angulis palliorum, ponerent vittas Hyacinthinas & fimbrias, vt non ſequerentur cogitationes ſuas & oculos fornicantes per varias res, ſed videntes eas recordarentur vniuerſorum mandatorum Dei. Hæ fimbriæ ſignificant mandata Dei. Vittę Hyacinthinæ propter colorem cœleſtem, ſignificant cœleſtem beatitudinem, pro qua debemus omnia facere quæ facimus; In qua debemus intentiones, & affectiones figere.

Simile.

C

2. Magnitudo iacturæ.

SECVNDO debet nos mouere magnitudo iacturę. Sunt etiam oculi noſtri raptores, fures, proditores, & turpitudinis conſiliatores; portæ mortis, & feneſtræ. *Raptores ſunt.* Tren. 3. *Oculus meus deprædatus eſt animam meam in cunctis filiabus vrbis meæ.* Capiunt & furantur & prædantur animam aliquando non aduertentem, & captiuam detinent in rebus exterioribus, quas illicitè anima concupiſcit. Iud. 25. *Sandalia eius rapuerunt oculos eius, & pulchritudo eius captiuam fecit animam eius.* Hi ſunt latrunculi egreſſi de Syria, qui captiuam ducunt puellam de Iſrael in obſequium vxoris Naamã leproſi, qui ſignificat concupiſcentiam mundi, cuius decor leproſus eſt, dum ſe amantes inficit. Naamã interpretatur decorans. Syria ſublimis interpretatur; & ſignificat caput, de cuius ſublimiori parte duo oculi egrediuntur, dum circa exteriora vagantur. Cito autem captiuas faciunt animas, dum circa mulierum pulchritudine euagantur. Philoſophus. *Cum mulieres aſpicimus, vtinam linceos oculos haberemus.* Linx enim eſt animal ita acutè videns, vt vis viſiua eius, ſeptem, vt dicitur, penetret parietes, q. d. Philoſophus. Vtinam ſicut aſpicimus exteriorem pulchritudinem, videremus fœminarum interiorem fœditatem, & cordis prauitatem. Fœmina pulchra foris manet, intus plena fœtoris.

Oculi ſunt raptores.

D

Simile.

Linx videt per ſeptem parietes.

E

Exemplum.

LEGITVR in Barlaam, vbi refert Ioannes Damaſc. quomodo Theodas magus dedit conſiliũ Regi Auennir, quod omnes viros excluderet à conſortio filij ſui Ioſaphat, & virgines ſpecioſiſſimas cum eo includeret, ad quarum viſionem & colloquium, animus Ioſaphat emolliretur, vt à Chriſto reuocetur, & retulit ei hoc exemplum, oſtendens quam potens ſit aſpectus mulierum, ad captiuandum corda virorum: Quidam Rex quendam habuit filium, poſtquam diu deſiderata ſuſceptione prolis caruiſſet; quem cum oſtenderet medicis, ipſi conſiderata eius diſpoſitione dixerunt patri,

A quod niſi eum includeret taliter, quod per decennium non videret lumen, lumine priuaretur oculorum, quem illo tempore incluſum, expleto decennio emiſit prius, & fecit adduci coram eo diuerſarum rerum pulchritudines, & nomina ſingularum rerum ei indicantur, vt equorum, & aliorum iumentorum, iuuenum, & hominum, & mulierum, & auium. Cum autem quæreret de mulieribus, dixit ei Spatarius Regis ludendo. Hi ſunt dæmones qui ſeducunt homines: quarum amore in earum aſpectu magis exarſerat. Item nota, quod in mulieribus non ſolum cum aſpiciunt, immo etiam cum aſpiciuntur, potentes ſunt oculis, animas capere, Iob 40. *In oculis ſuis quaſi hamo capiet eam.*

B

Exemplum.

CVM Rex Angliæ Richardus intraſſet in quandam Abbatiam monialium, vidit ibi quandam ſanctimonialem virginem, cuius pulchritudine illectus, mandauit Abbatiſſæ, quod eam ſibi mitteret: quod ſi non faceret, ipſe Abbatiam deſtrueret, & eam violenter auferret. Quod audiens dicta monialis, quæſiuit quid ei in ipſa placuiſſet. Audienſque quod oculi eius eum illaqueauerant, volens de cætero periculis oculorum carere, eruit ſibi oculos ſuos, & ponens eos in vaſe, miſit dicto Regi, mandans ei quod ſatiaret ſe optato, qui ex hoc confuſus, eam in pace dimiſit. Vnde Greg. ſuper illud Gen. 3. *Vidit mulier lignum*, dicit. *Deprimendi ſunt oculi à laſciuia ſuæ voluptatis, qui quaſi quidam raptores ad culpam velociſſimi ſunt.* Omnis enim corruptio tam animæ quam corporis, ab eis ſumpſit exordium. Primum

C namque peccatum, & prima corruptio carnis, ortum habuit ab oculis. Gen. 3. *Videns mulier lignum quod eſſet pulchrum, &c.* Vbi dicitur quod quam cito guſtauerunt, *aperti ſunt oculi eorum*, id eſt, riui concupiſcentiarum, & corruptelæ carnis.

Oculi maximè efficiunt internam paſſionem.

ITEM cum oculi maximè ſint paſſibiles, & maximè internæ paſſionis illatiui, oculi maximè lęduntur naturaliter ex intuitu lepræ, & maximè intuitu lepræ ſpiritualis, id eſt peccati carnalis, conſueuerunt animam inficere: & ſicut lepra materialis, & ſentitur, & apparet in oculis, ſic & ſpiritualis. Gl. ſuper illud Matth. 7. *Quid vides feſtucam, &c. Oculus qui in paradiſo poſt culpam eſt reſeratus, apertius videt, non vnde proficias, ſed vnde deterius cadas.* Hoc ſignificatur Gen. 34. vbi dicitur: *Dina egreſſa vt videret mulieres regionis illius corrumpitur*

D *à Sychem.* Augu. *Ne dicatis vos habere animos pudicos, ſi habeatis oculos impudicos, quia per hos, intactis ab immunda violatione corporibus, fugit caſtitas ipſa de moribus.* Hugo de Sanct. Victore. *Et ſi corpus ab immunda violatione non tangitur, ipſa tamen immunda violatio, viſu, affectu, cogitatione, delectatione, perpetratur: viſus inordinatus præit malam cogitationem, cogitatio delectationem, delectatio conſenſum, conſenſus operationem, operatio conſuetudinem, conſuetudo neceſſitatem: & ita paulatim ſic corrumpitur anima, vt iam dicat ſe non poſſe à peccato abſtinere*

Oculi ſunt proditores ſecretorũ cordis.

OCVLI etiam ſunt proditores, ſecreta animę exterius nunciantes. Auguſtin. *Impudicus oculus impudici cordis eſt nuncius.* Oculi interiora ſecreta cordis, & eius turpitudinem reuelant, tam dæmonibus, quam hominibus; quia ex fructu arbor cognoſcitur, & ex riuuli

E qualitate, fontis qualitas iudicatur; & illa quæ ſunt in domo, videntur per oſtium, vel feneſtras; & ignis in domo percipitur per fumum exterius exeuntem.

Oculi ſunt portæ mortis.

ITEM oculi ſunt portæ, vel feneſtrę, per quas mors intrat ad animam. Hierem. 9. *Aſcendit mors per feneſtras veſtras.* Per oculos frequenter capiuntur incauti, à laqueis venantium dæmonum, ſicut aues. Sed attende, quod aues deſcendentes ad terram circunquaque reſpiciunt, ne in laqueos pedes ſuos immittant, vel ne alio modo capiantur, ita quod oculis cauent laqueos. Sed anima, oculis quibus laqueos declinare deberet, irretitur, & capitur; quia ſolo viſu, infinitis laqueis, id eſt, rebus concupiſcibilibus, etiam ab ea diſtantibus, capi poteſt incautis oculis, & propter euagationem, & incuriam oculorum. Ideo dicitur

Eccleſ. 9. *Ne reſpicias mulierem multiuolam, ne fortè inci-das in laqueos illius.* Philoſophus quidam videns aucupem iocantem cum quadam muliere, clamauit. Tu qui auibus & feris tendis laqueos, vide ne capiaris, incidens in eos. Ab huiuſmodi laqueis capitur incautus iuuenis, de quo Prouerb. 7. *Video vecordem iuuenem, &c.* Et poſtea ſequitur: *Velut ſi auis feſtinet ad laqueum.*

3. Interna ſpeculatio.

Tertio debet nos mouere ad cuſtodiam oculorum interna ſpeculatio; quia quanto magis oculus exterior circa exteriora vagatur, tanto magis ab exteriori ſpeculatione oculus interior obſcuratur. Vnde de Balaam dicitur. Num. 24. *Dixit vir, cuius obſtructus eſt oculus, qui viſionem omnipotentis Dei intuitus eſt, qui cadit & aperiuntur oculi eius.* Item de Paulo dicitur, Actor. 9. *Cum excæcatur exterius, illuminatur interius.* Ad hoc facit exemplum Didymi, de cuius intellectus profunditate multa dicuntur in Hyſt. Eccleſiaſtica: qui cum eſſet cæcus, tam magni, & alti intellectus factus eſt, vt perfectus videretur eſſe in omni facultate. Hic primus expoſitor ſacræ ſcripturæ legitur, qui vidit in ſpiritu per reuelationem mortem Iuliani Apoſtatæ. Cum autem Beatus Antonius viſitaſſet Alexandriam propter hæreticos Arianos, contra eos prædicando, & ſederet iuxta Didymum; quæſiuit ab eo, ſi doleret de hoc, quod oculorum materialium lumine priuaretur; & ait, quod de hoc non debebat dolere, ſed potius gaudere; quia & muſcę & pulices, corporales oculos habebant, & viliſſima quæque animalia iſta videbant, nec hoc eſſet magnum; ſed pro eo maximè debebat gaudere, quia Deus ei dederat oculos Angelorum, non corporales qui impediunt profectum animæ, & puritatem, & acumen intellectus, per fantaſmata rerum exteriorum, quæ immittuntur in anima. Seneca. *Intelligendum eſt partem eſſe innocentiæ cæcitatem.* Hinc enim oculi adulteria monſtrant. Hinc inceſtum; hinc alia; quæ homines concupiſcant. Propter huiuſmodi impedimenta, quidam Phil. leguntur ſibi oculos eruiſſe, in hoc non imitandi.

4. Æterna retributio.

Qvarto mouere nos debet æterna retributio, quę eſt Dei viſio. Auguſtin. *Viſio eſt tota merces,* Iſa. 33. *Regem in decore ſuo videbunt.* Eiuſdem 60. *Tunc videbis, & afflues, &c.* Iob 21. *Qui inclinauerit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur.*

Exemplum.

In vitis Patrum. Cum mater Abbatis Paſtoris & aliorum fratrum ſuorum, vellet eos videre, nec poſſet, cum irent ad eccleſiam obtulit ſe eis. Ipſi autem ad cellam ſuam retrocedentes, oſtium ei in faciem clauſerunt. Tunc Paſtor quæſiuit, vtrum eos vellet videre in pręſenti, vel in futuro? cum illa quæreret, ſi abſtineret hic ab eorum viſione, ſi videret eos in futuro? Reſpondit Abbas: Si potes æquanimiter ſuſtinere, vt hic nos non videas, videbis nos illic. Tunc illa gaudens receſſit dicens, quod magis vellet eos hic non videre, vt videret eos ibi. Econtra, qui malè cuſtodiunt oculos ſuos, æternum ſupplicium ſuſtinebunt, & æterna Dei viſione carebunt, quia *per quę peccat quis, per hæc & torquetur.* Sapient. 11. Affligentur autem ardore. Leuit. 24. *Ardor conficiet oculos noſtros, & affliget animas noſtras.* Item mœrore. Deuteron. 24. *Dabit tibi Dominus oculos deficientes, & animam mœrore conſumptam.* Item terrore. Ibidem. *Terreberis propter ea quæ videbis oculis tuis.*

Exemplum.

In vita Mariæ de Ognies legitur, quod cum quædam mulier moreretur, reuelatum fuit ei, & vidit maximam multitudinem dæmonum occurrentem, & volentem eam capere, & pugnantem contra bonos Angelos, pro qua impetrauit, vt à dæmonibus liberaretur, & in purgatorio torqueretur, & oſtendit ei oranti B. Petrus, quomodo in purgatorio dicta mulier torquebatur, tranſiens ab aquis niuium ad calorem nimium, propter hoc quod nimis ardens fuerat in mundi vanitatibus conſpiciendis.

De auditu.

Secvndvs inter quinque ſenſus eſt auditus. Dicit enim Ariſt. in lib. de natura animalium, quod viſus in omnibus animalibus eſt ſupra auditum, & vltra naturaliter ſe extendit; poſt eum auditus, ſub quibus eſt olfactus. Et notandum eſt, quod primo debemus auditum noſtrum diligenter cuſtodire. Secundo à quibus.

Quinq; mouent ad cuſtodiam auditus.

Sunt autem quinque, quæ nos debent mouere ad cuſtodiam aurium, ſiue auditus.

1. Quia mens ex aud. iu affligitur.

Primo, quia mens frequenter affligitur. Eccl. 7. *Cunctis ſermonibus qui dicuntur ne accommodes cor tuum, ne fortè audias ſeruum maledicentem tibi.* In hoc cautior eſt vulpis homine; quę, vt dicitur, intrudit ſe in foueam, cum timet audire tonitruum, & ne illud audiat & turbetur, obturat pedibus ſuis aures ſuas quantū poteſt. Iob 39. *Non audierunt vocem exactoris eorum*, ſcilicet qui habent verba conturbantia aliorum.

2. Quia qui liberaliter mala audiunt ſerui diaboli efficiuntur.

Secvndo, quia diaboli ſeruus efficitur, vt ducat eū quo vult ne poſſit euadere, ſicut facit carnifex de porcis emptis, cum vult eos ducere ad terram ſuam. Carnifices enim habent canes ad hoc aptatos, quod cum volunt à carnificibus recedere, & ad terram illam redire, canes eos ſubſequuntur, & cum eos per aures ceperint, pro voluntate ſua ad carnificem (qui ad hoc eos ducit vt interficiat) deducunt, vſque ad gregem aliorum qui ad mortem ducuntur. Sic canes, id eſt detractores, vel oblocutores, eos quos per aures tenent, qui verba mala audiunt libenter, ad conſortia malorū & carnifices infernales adducunt, vt pro voluntate ſua eos ad mortem trahant. Exod. 21. Qui volebant poſſidere hominem ſeruum, perforabat ei aurem, & ex quo habebat aurem perforatam, erat ei ſeruus ſempiternus. Sic quamdiu habet homo aurem perforatam ad recipiendum omnia mala verba, fit ſeruus diaboli ſempiternus.

Simile.

3. Quia inde quis detractor efficitur.

Tertio, quia mordax & detractor & rixoſus efficitur, vt fiat imitator eorum quorum eſt diſcipulus, Prou. 26. *Sicut qui apprehendit auribus canem, & tranſit impatiens: ſic qui immiſcet ſe rixis.* Nam qui audit rixas, ad modum canis qui mordet & latrat cum apprehenditur auribus, mordetur alios.

4. Quia mens inde polluitur.

Qvarto, quia mens polluitur. Oſe. 8. *Effraim quaſi vas immundum in nationibus;* quod eſt, quando lingua hominis non habet ligaturam temperantiæ vel diſcretionis, & auris non habet operculum prudentiæ. Num. 19. *Vas eſt immundum quod non habet ligaturam aut operimentum.* Dixit quidam pater, quod homo habens inimicum qui conſueuit per feneſtras ſordes in domum proijcere, debet tacere, & feneſtras claudere. Sic homo aures contra ſordes dæmonum.

Simile.

5. Quia inde deuotio tollitur.

Qvinto aufert deuotionem, Leui. 23. *Non acceptabit Dominus, qui offert ei animal habens aurem amputatam*, qui aufert aurem, aufert etiam vitam, quia latro inuentus aure amputata ſuſpenditur. Dicitur quod Draco per hunc modum occidit Elephantes, roſtrum ſuum in aure figendo, & ſanguinem abſorbendo, & cauda pedes eorum ligando. Sic diabolus homines, cum audiunt verba malæ perſuaſionis, quæ allecurant per promiſſionem finalis pœnitentiæ.

Simile.

Auditus cuſtodiendus in verbis & cantibus laſciuis.

Ab iſtis autem eſt auditus maximè cuſtodiendus, à verbis vel muſicis cantibus, vel inſtrumentis ad laſciuiam & libidinem prouocantibus, & reuocantibus à bono, quæ viriles animos emolliunt, quorum finis luctus, Eccl. 9. *Ne audias ſaltatricem, ne pereas in efficacia illius,* Iob 21. *Tenent tympanum & cytharam, & gaudent ad ſonitum organi, ducunt in bono dies ſuos & in puncto ad inferna deſcendunt.* 1. Mach. 9. *Conuerſa ſunt nuptiæ in luctum, & vox muſicorum in lamentum,* Iob 30. *Verſa eſt in luctum cythara, &c.*

Exemplum.

Dicitvr de Vlyſſe, quod cum iret per mare per loca vbi conſueuerant audiri cantus Syrenarum (quę finguntur & deſcribuntur à Poetis piſces ex parte inferiori, &

mulieres ex parte ſuperiori) canentes cum cytharis & tybijs, ille ſapiens dicitur obturaſſe aures ſuas pice, ne attractus cantus earum dulcedine, præcipitaret ſe in mare. Quod multi faciunt allecti ſuauitate muſicorum, & muliebrium cantuum, ſe præcipitantes in periculum luxuriæ, & amaritudinem inferni. Aures pice ſibi obturat, qui cogitans quam turpe, tenax, fætidum, & combuſtile in inferno ſit peccatum, aures euertit ab huiuſmodi. Hieronym. in prologo ſuper Ioſue: *Nos ad patriam feſtinantes, Syrenarum mortiferos cantus debemus ſurda aure tranſire:* non ſicut ille de quo dicitur, quod ſuauitate cantus attractus, ductus eſt ad ſuſpendium.

Exemplum.

Item dicitur quod cum Alexander iuuenis delectaretur in huiuſmodi videns aliquando Antigonus eius nutritius eum cytharizantem, timens ne per hoc emolliretur eius animi vigor, cucurrit & fregit cytharam eius, dicens. Ætatem tuam de cetero regnare decet non cytharizare.

Auditus cuſtodiendus à verbis adulatorijs & detractorijs.

Secundo cauendum eſt à verbis adulatorijs; vnde in Pſalm. 54. *Molles ſunt ſermones eius, &c.* Sen. *Si continens es, adulationes deuita, ſitque tibi tam triſte laudari à turpibus, quam vt lauderis ob turpia.*

Item difficillimum opus continentiæ eſt blanditias adulatorum repellere, quorum ſermones animum reſoluunt voluptate quadam. Similis eſt adulator cuidam ſerpenti, de quo dicit Iſidor. quod ſi quem momorderit ore ſuo, tabeſcere facit, hic eſt Dipſas Tabeficus.

Tertio cuſtodiendus eſt auditus à verbis detractoriis. Eccleſ. 29. *Sepi aures tuas ſpinis, & ne audias linguam nequam;* quæ bona, vel peruertit, vel diminuit; & mala imponit, vel auget, quod eſt contra æquitatem, hoc facit qui ad modum ſpinarum, linguam habens pungentem, alios arguendo reſpondet. Sequitur. *Et auribus tuis facito oſtia & ſeras;* quod facit qui detractori auditum non pandit, nec ſordes alienas in domum ſuam proiici permittit, quia vt dicit Gregor. *Non minus peccat auditor quam detractor, quia ſi deeſſet auditor, deeſſet detractor.*

Auditus cuſtodiendus à verbis ſubuerſorijs & litigioſis.

Qvarto à verbis ſubuerſoriis, vt ſunt verba mala ſuggerentium. 2. Tim. 2. *Quorum ſermo vt cancer ſerpit.* Ezech. 2. *Increduli & ſubuerſores ſunt tecum.* Ideo ad modum aſpidis debemus aures obturare terra & cauda, id eſt conſiderando fragilitatem noſtram, & finem peccati & noſtrum, ne audiamus miniſtros diaboli, id eſt, malos ſuaſores pſalmus. Fac illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis ſicut aſpidi, ſui de obturantis aures ſuas.

Qvinto à verbis litigioſis; ne portis apertis, ignis intret domum conſcientiæ, & inflammet eam draco flammiuomus, Eccleſ. 29. *Iracundus incendit litem.* Et poſt. *Certamen feſtinanter ſuccendit ignem & lis &c.*

Denique à verbis ocioſis & blaſphemoſis.

Sexto à verbis ocioſis; & hoc audiendo ædificatoria verba, vel ſtupendo in eis, Prouerb. 2. *Audiat ſapientiam auris tua.* Hoc ſignatur, 1. Reg. 22. Bananias qui ædificatio Domini, vel reſponſio, vel ſecretarius interpretatur, erat auricularius Dauid, & ſignificat verbum Dei quod debet eſſe cuſtos aurium noſtrarum.

Septimo à verbis blaſphemoſis, Eccleſ. 27. *Loquela multum iurans horripilationem capiti ſtatuet, & irreuerentia ipſius obturatio aurium.* Vnde dicit magiſter Iac. de quodam Iudæo, cum luderet cum quodam Chriſtiano ad aleas; Iudæus audiens blaſphemias de Deo quas Chriſtianus euomebat, duabus manibus aures ſuas obturans, relicta pecunia ſua fugit.

Exemplum.

De olfactu.

Quatuor monent ad cuſtodiam olfactus.

Olfactvm autem debemus cuſtodire ab odoribus varijs, & præcipuè ab illis qui alliciunt ad peccatum, vt illorum qui portant res odorabiles, vel conſpergunt ſe, vel domos, vel lectos, vel veſtes, vt per hoc alliciant ad libidinem, maxime propter quatuor.

1. Ne nobis vel alijs noceamus.

Primo ne animabus noſtris vel proximorum noceamus, vt illa meretrix, de qua Prouer. 7. *Aſperſi cubile meum Mirrha & Aloe & Cynamomo.* Et poſt. *Statim ſequitur eam quaſi bos ad victimam, &c.* Et illa de qua Iſa. 57. *Vnxiſti te regio vnguento, & multiplici pigmentario &c.* Et beata Magdalena, quę cum illo vnguento pretioſo quod parauerat ad vngendum ſe, vnxit pedes Domini. Similiter & Pelagia meretrix, quæ venerat ad Epiſcoporum conſilium, ad animas venandum; de qua infra vbi agitur *de pœnitentia.*

2. Vt fætorem inferni caueamus.

Secvndo vt fætorem inferni caueamus, de quo Iſa. 2. *Erit pro ſuaui odore. &c.* ſupra de inferno *de adulterijs. In vitis Pat.* de Arſenio dicitur, quod mittebat aquam in peluim vt infunderentur palmæ, nec permittebat inde aquam fętidam remoueri, ſed ſuper illam aliam infundi faciebat, ita vt fætore, eius cella repleretur: hoc vt dicebat ſuſtinebat libenter pro thymiamate & & vnguentis quibus vſus fuerat in ſęculo, & muſcata, ad vitandum fætorem inferni.

3. Vt odorem ſpiritualem ſentiamus.

Tertio vt odorem ſpiritualem Dei & bonorum melius ſentiamus. Bernard. *Domine, qui non ſentit odorem tuum, aut mortuus aut fætidus eſt.* Cant. 1. *Curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Ioannes Euangeliſta Domino apparente ſibi, clamauit. *Odor tuus Domine, concupiſcentias in me generauit æternas.* Legitur in Calendario Bedæ, viij. idus Febr. quod cum beata Dorothea virgo ad martyrium duceretur, & illa gaudens ſe diceret ire Paradiſum; quidam ſcholaſticus rogauit eam vt ei mitteret de fructibus eius. Cum autem decollata eſſet, tantum ſenſit ille in mappula virginis odorem, quod clamauit ſe Chriſtianum eſſe, & decollatus pro fide, odorem & fructum æternum promeruit.

4. Vt odorem Paradiſi percipiamus.

Qvarto vt odorem Paradiſi percipiamus. Odoris enim ſuauiſſimi corpora ſanctorum erunt, vbi ſunt *cythare & phyale plenæ odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum.* Apoc. 4. & 7. *Aſcendit fumus aromatum, &c.*

De guſtu.

Qvartvs inter ſenſus eſt guſtus, de quo nihil ad præſens dicere proponimus, ſed infra quando agemus *de vitio Gulæ*, quod eſt vnum de vitiis capitalibus. Item infra *de ieiunio & abſtinentia.*

De tactu.

Tactus eſt cautè cuſtodiendus propter quatuor.

Vltimvs inter omnes ſenſus eſt tactus, quem multum expedit diligenter & ſollicitè cuſtodiri, quia cum ſit materialior, vehementioris eſt impreſſionis, & ideo ſi ſit illicitus, ſit hoſtis animæ potentior fortior & violentior ad nocendum.

Est autem tactus illicitus quadruplici ratione.

1. Propter inobedientiam.

Primo propter inobedientiam; primum enim peccatum commiſſum, fuit per tactũ ligni vetiti, ſicut patet Gen. 4. *Dixit mulier ad ſerpentem, de ligno ſcientiæ præcepit nobis Dominus ne comederemus, neque tangeremus illud, ne forte moriamur,* (fortè addidit de ſuo) quod quia tetigit omnes damnati ſumus ad mortem. Omnes fructus arborum Paradiſi conceſſerat eis Dominus, hoc ſolum inhibuerat; & ipſi hoc ſolum tetigerunt.

2. Propter irreuerentiam.

Secvndo tactus aliquis eſt illicitus propter irreuerẽtiam; maximè miniſtri Dñi, qui habẽt tractare & diſpẽ

tate diuina, debent ea tractare deuotè, reuerenter, & munde, Iſa. 52. *Pollutum nolite tangere, mundamini qui fertis vaſa Domini.* Debent aduertere ſacerdotes & miniſtri, immo & omnes qui recipiunt Corpus Chriſti, cum munditia & reuerentia debet accedere & tangere ſancta ſanctorum. 1. Paral. 13. dicitur, *quod iratus Dominus contra Ozam, percuſſit eum, quia tetigerat arcam.* Si ergo tam horrenda morte percuſſus eſt qui arcam tetigerat (quæ non erat niſi vmbra & figura corporis Chriſti) & tamen ſacerdos exiſtens, voluit eam tenere ne caderet, quia declinauerant eam boues; qua morte plectendus eſt miſer peccator, qui indignè tangit vel conſecrat corpus Chriſti. *Item* Dominus poſt reſurrectionem ſuam non permiſit quod beata Magdalena tangeret eum, ſed repellens eam dixit ei. *Noli me tangere*: quæ tamen erat ſanctiſſima, deuotiſſima, & amoris eius igne ſuccenſa. Quis ergo dignus eſt ad eum accedere, & tangere ſacratiſſimum corpus eius?

3. Propter ſæuitiam.

Tertio tactus eſt illicitus propter facti ſæuitiam; ſicut diuites tangunt & opprimunt pauperes in corporibus eorum, vel in rebus: contra quos dicitur in Pſalmo 104. *Nolite tangere Chriſtos meos.* id eſt Chriſtianos meos, vnctos, & conſecratos mihi in baptiſmo. Quicquid enim mali, damni, vel oppreſſionis fit eis, Chriſtus reputat ſibi factum. Matth. 25. *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Zachar. 2. *Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei.*

4. Propter impudicitiam.

Qvarto tactus eſt illicitus propter impudicitiam; quantum ad hoc, maximè ſeruandus eſt, & cauendus ſenſus tactus; quia per eum fortius ſentitur ardor libidinis.

Tactus multa mala facit in anima. Primo inquinat.

Cavendvs eſt ſollicitè propter multa mala quæ facit in anima. *Primo* quidem quia inquinat. In multis locis in lege dicitur ſpecialiter, Leuitic. 5. *Anima quæ tetigerit immundum, rea eſt, & deliquit.* Et 13. *Quicunque tetigerit aliquid immundum, immundus erit.* Ideo Prouerb. 6. *Qui ingreditur ad eam,* ſcilicet mulierem, *non erit mundus cum tetigerit eã.* Ecc. 13. *Qui tangit picem inquinabitur ab ea.* *Secundo* quia inuiſcat, vel agglutinat, & illaqueat. Hieronym. *Fœmina eſt viſcus tenaciſſimus ad animas illaqueandas.* Idem. *ſi fuerit conuerſatio virorum cum mulieribus, non deerit viſcus diaboli.* Auis cum viſco vel glutino vel laqueis non capitur, niſi tangat ea. Petrus Alfon. *Leonem & Draconem & Scorpionem ſequaris, mulierem non.* *Item* quidam Philoſophus videns aucupem iocantem cum muliere, in loco vbi tetenderat laqueos & retia ad aues & feras capiendas, ait. *Tu qui feras & aues decipis, vide ne vt auicula capiaris.* Eccleſ. 7. *vincula ſunt manus illius.*

Agglutinat & illaqueat.

Dictum ſeu admonitio cuiuſdã Philoſophi.

Intoxicat.

Tertio ſuauiter intoxicat Hieronym. *Luxuria eſt ſcorpionis percuſſio, qui tenet illam ſicut qui apprehendit ſcorpionem.* Eccleſ. 27. *Qui primo lambendo tangit, poſt in fine pungit, & venenum effundit.* Et nota quod nullum venenum nocet niſi per tactum.

In perditionẽ ducit.

Qvarto ſiue per cauſam, ſiue per occaſionem, in perditionem ducit. Eccleſ. 9. *Non accumbas cum ea ſuper cubitum, ne fortè declinet cor tuum in illam, & labaris in perditionem.* Iudith 11. *Quia volunt conſummare, quæ nec manibus debent contingere, qui hoc faciunt, certum eſt quod in perditionem dabuntur.*

Corrumpit & inficit. Simile.

Qvinto corrumpit & inficit; vt tactus vuæ putridæ, vuam ſanam; pomi putridi, ſanum; gregis morbidi, ſanum, &c. Galat. 5. *Modicum fermenti totam maſſam corrumpit.*

Succendit.

Sexto ſuccendit, vt tactus titionis ardentis extinctum ſuccendit, & conſumit, Prouerb. 6. *Nunquid poteſt aliquis abſcondere ignem in ſinu ſuo,* & veſtimenta non comburere? Eccleſ. 9. *Ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit.* *Ad hoc* facit quod dicitur 4. dial. 12. de quodam ſacerdote, qui ex quo ordines ſuſceperat, remouit à ſe concubinam ſuam, amans eam vt ſororem; nec per XL. annos ſuſtinuit quod ad eum accederet, vel ei in aliquo miniſtraret. Cum autem laboraret in extremis, dicta mulier acceſſit, & aurem ſuam eius naribus applicauit, vt ſentiret ſi plus eſſet in eo halitus; quam ſentiens, & ſpiritum colligens ait. *Recede mulier, tolle paleam, adhuc igniculus viuit.* Poſt incepit lætus dicere. Vnde venitis Domini mei, venio, venio? Et quærentibus ait, aduenisse ſanctos Apoſtolos, & iterans dicta verba cum eis, emiſit ſpiritum.

Exemplum.

Item ad hunc ignem extinguendum ille beatus martyr amputauit ſibi linguam, de quo dicit Hieronym. in principio vitis patrum, quod cum viciſſet multa tormenta, poſitus eſt in lecto ſtrato floribus, vbi meretrix ſpecioſa carnes eius attrectabat, qui ſcindens ſibi linguam, expuit eam cum ſanguine in faciem eius. *Item* ad hoc facit exemplum de illo, qui vt illum ignem extingueret, digitos ſuos in alio igne cõburebat ſibi. *Item* in vita Mariæ de Ognies, legitur quod cum vehementiſſimè ægrotaret, quidam vir ſpiritualis eam viſitans, cum cauſa compaſſionis tangeret pulſum, brachium eius ſtringendo, ſenſit ſubito motus carnis, & ipſa audiens vocem hanc, *Noli me tangere*: Quæſiuit ab eo qui erat litteratus, quid hoc vellet dicere; ipſe autem hoc ei facto oſtendens, eam dimiſit; periculum aduertens, & Dei miſericordiam eum à periculo reuocantem. *Item* in vitis patrum dicitur, quod cum quendam ſolitarium mater ſua anus viſitaret, & ille eam redeuntem haberet transferre torrentem, inuoluit manus ſuas, ne carnes ſuas aliquatenus tangeret, & ei quærenti cur hoc feciſſet, Reſpondit, quod carnes mulieris erant ignis, homo autem ſtuppa vel ſtippula.

Exempla.

De tentatione.

DISTINCTIO VI.

3. Defenſio ſuiipſius virtuoſa.

Tertivm quod multum valet ad præſeruandum hominem à peccato, eſt ſuiipſius defenſio virtuoſa; quia diabolus multipliciter nos impugnat, ideo neceſſarium eſt quod homo reſiſtat fortiter, & viriliter ſe defendat, quod non poteſt facere niſi habeat arma virtutum, propter quod dicit Apoſtolus Epheſ. 6. *Induite vos armaturam Dei vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli.* Iſta ſunt arma fortiſſima de quibus Boetio dictum eſt, ſicut ipſe ait lib. de conſo. *Talia tibi contuleramus arma, quæ niſi prior abieciſſes, inuicta te firmitate tuerentur.* Qui huiuſmodi arma portat, diuina virtute protegitur, cui principaliter innititur; quia ipſe in Deo eſt, & Deus in eo. Non eſt ergo mirum ſi fortiter pugnat, & viriliter operatur, qui diuina virtute pugnat & operatur. Talem quamdiu ſtat cum Deo, & in Deo, non poteſt diabolus vincere, nec audet inuadere, ſicut nec lupus ouem, quamdiu ſtat iuxta paſtorem. Nec eſt qui audeat homini nocere, vel eum lædere, vel tangere, quamdiu ſtat iuxta regem. Puer quando videt quod aliquis velit eum verberare, cito currit ad matrem, & ſe ſub alis eius abſcondit: Ita quamdiu vult homo ſtare cum Deo, non poteſt eum diabolus impugnare. Ideo 1. Ioann. 3. *Qui manet in Deo peccatum non facit.* De prædictis armis virtutum infra dicemus. De tentatione vero qua diabolus nititur hominem impedire vel impugnare, aliqua proſequemur. In primis autem dicendum eſt de diuerſis tentationem generibus. Secundo ſpecialiter de tentationibus quæ fiunt à dæmonibus. Tertio de his quæ dant dæmonibus occaſionem tentandi. Quarto de remediis contra tentationes. Quinto de vtilitate tentationum.

Simile.

De diuerſis generibus tentationum.

Quatuor ſunt qui tentant, ſ. Deus, Mundus, caro, & diabolus.

Variæ ſunt rationes cur Deus tentat.

CIRCA primum ſciendum eſt, quod tentat Deus, mundus, caro, & diabolus. Deus quidem tentat, vt probet & approbet, & vt qualis ſit homo ſibiipſi pateat, & detur alijs in exemplum, ſicut tentauit Abraham in exemplum obedientiæ. Geneſ. 22. *Tentauit Deus Abraham &c.* *Item* Iob & Tobiam in exemplum patientiæ. Tob. 2. *Hanc tentationem*, ſcilicet cęcitatis, *permiſit Deus euenire illi, vt poſteris daretur exemplum patientiæ, ſicut & ſancti Iob.* *Item* ſanctos martyres, in exemplum fidelitatis & conſtantiæ. Sapient. 4. *Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos ſe.* *Item* filios Iſrael in exemplum timoris. Exod. 20. *vt probaret vos venit Deus, & vt terror eius eſſet in vobis, & non peccaretis.* Deuteron. 7. *Tentauit te Dominus, vt nota fierent quæ in animo tuo verſabantur.* *Item* in exemplum amoris. Deute. 13. *Tentat vos Dominus, vt palam fiat vtrum diligatis eum an non.*

Mundus eſt plenus laqueis vt homines capiat, qui laquei ſunt res temporales.

SECVNDO tentat mundus Sap. 14. *Creaturæ Dei factæ ſunt in odium, & muſcipulam, & tentationem, pedibus inſipientium.* Super omnes res concupiſcibiles quas oſtendit mundus, protenduntur laquei vt homines in eis capiantur. Laquei iſti ſunt ea, per quæ res temporales in amorem ſuum alliciunt, ſiue earum pulchritudo, ſiue dulcedo, & huiuſmodi. Homines capiuntur cum his fruuntur, quibus potius deberent vti. Beatus Antonius raptus in extaſi, vidit mundum plenum laqueis, & clamauit. Quis euadet ô Domine hos laqueos? Reſponſum eſt ei, quod humilitas euaderet eos; id eſt, paupertas ſpiritus, quæ mundana contemnit, ab his non capitur, niſi qui hæc capere nititur; ſicut nec piſcis hamo, nec auis laqueo, nec fera pedica, niſi eam tangat. Iob 18. *Immiſit in rete pedes ſuos, & in maculis eius &c.* Et poſt. *Abſcondita eſt in terra pedica eius*, id eſt groſſior tentatio, *& decipula eius ſuper ſemitam*: quia groſſiores, ſcilicet ſæculares, capit groſſioribus cupiditatibus; Religioſos & clericos, qui ſunt in ſemita conſiliorum, tentationibus ſubtilioribus capit. Item Iſa. 24. *Formido* timoris in obſeruando, ſi res nimis timent amittere, *fouea* deſperationis & nimij doloris, in rerum amiſſione, *laqueus* nimij amoris in poſſidendo.

Caro ſeu concupiſcentia fortiter tentat.

TERTIO tentat caro, id eſt, carnalis concupiſcentia. Iac. 1. *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus.* Hęc eſt illa *meretrix, quæ habet poculum aureum in manu plenum abominatione immunditiæ.* Calix eſt carnalis concupiſcentia, vel delectatio. Apoc. 17. *Notandum* autem quod caro eſt Eua miſera, quæ virum in mortem inducit, ſcilicet ſpiritum, & à Paradiſo excludit, dum peccatum mortiferæ ſuaſionis, conſentiendo vel non corrigendo accipit, quæ non eſt acceptanda ſed corrigenda. Gen. 3. *Hæc* eſt Ægyptiaca quæ Ioſeph, id eſt ſpiritum, ad conſenſum illicitum cogere cupit, quæ non eſt audienda, ſed relicto pallio carnalis & ſæcularis conuerſationis, fugienda, Geneſ. 39.

Simile.

Simile.

Comparationes.

HÆC eſt Thamar, quę depoſita veſte lugubri, ſcilicet pœnitentiæ, induta theriſtro mollitiei, ſedet in biuio, quieſcens in voluptate & vanitate, vt Iudam, id eſt pœnitentem ſpiritum, prouocet ad inceſtuoſum concubitum, quæ non eſt aſpicienda, ſed contemnenda. Gen. 38. Hæc eſt Corbia filia principis Madian, quæ ornata habitu meretricio, mittitur ad ſeducendos filios Iſrael; quæ non eſt appetenda, ſed per diſciplinam transfodienda. Numer. 25. *Hæc* eſt meretrix ornata habitu meretricio, præparata ad capiendas animas, garrula, vaga, quietis impatiens, quam vidit Salomon de feneſtra domus ſuæ, Prouerb. 7. Vecordem iuuenem illaqueantem, & ad perditionem trahentem, quæ non eſt ſequenda, ſed ſpernenda. *Hæc* eſt Iahel, quæ Syſaram, id eſt ſpiritum, à prælio fugientem, & ocium & quietem appetentem, inuitat ad quieſcendum in tabernaculo ſuo, id eſt in agendo curam carnis in deſiderijs, quę propinando lac blandæ delectationis, per conſenſum illicitum occidit, dum clauum amoris penetrantis & illiciti, in eum infigit: hæc non eſt audienda, ſed declinanda, & cauenda. Iud. 4.

Comparationes.

ITEM hęc eſt Dalila Situla, quæ Sampſonem nimis ei compatiendo, & ſecretum ſuum ei reuelando, & gremio eius dormiendo, nimis ei conſentientem, & curam eius agentem, crine virtutum ſpoliauit, & Philiſtæis, id eſt dæmonibus excæcandum & illudendum tradidit, Iudic. 16. quæ non eſt audienda quia Situla eſt, & ſanguiſuga, duas habens filias inſatiabiles, ſcilicet gulam, & luxuriam; ſed vt dicitur Prouerb. 30. *in ſicco* aridæ dietæ *dimittenda*, & ſic vincitur vt piſcis à Tobia, Tob. 6. *Item* hæc eſt Iezabel fluxus ſterquilinij, quę procurat quod ſanguis Naboth iniuſtè effundatur, pro horto voluptatis acquirendo. 3. Reg. 21. quæ non eſt in altitudine ſuperbiæ & vanitatis dimittendá, ſed ad humilitatem deiicienda, & conculcanda. 3. Reg. 9.

ITEM hæc eſt Vaſti regina, in conuiuio deliciarum inobediens ſummo regi: quæ non eſt in dominio admittenda, ſed deponenda. Heſt. 1. *Item* hęc Athalia, quæ interfecit omne ſemen regium bonarum affectionum; quę mortificanda eſt, non in templo contemplationis dimittenda regnare, 4. Reg. 11. *Item* hæc eſt Hęrodias, procurans filiæ ſuæ, id eſt imaginationi, vel delectationi corporali, caput Ioannis, id eſt gratiam domini, amputare à ſpiritu, Matth. 11. *Item* hæc eſt ancilla oſtiaria quæ habet cuſtodiam ſenſuum, quæ fecit Petrum, id eſt ſpiritum, negare Chriſtum. Matth. 26.

Caro tentat quatuor modis.

1. Timore.

NOTANDVM autem quod quatuor modis tentat caro. *Primo*, timore humano, aduerſa nimis timendo & horrendo; quia ſuadet vt illo timore, quæ ſunt contra ſalutem animæ faciat, vel quæ ſunt ad ſalutem omittat, ne aduerſa incurrat. Contra hoc debet homo inferni ſupplicia ſibi opponere, vel grauiora ſibi intentare, vt libenter ſuſtineat minus dura.

Exemplum.

FVIT quidam frater minor, qui cum tentaretur in hyeme propter frigus, ab ordine recedere, ſurrexit de nocte, & habitu relicto, nudus proiecit ſe in magnum cumulum niuis, volutās ſe ibi. Cum autem caro diu afflicta fuiſſet ibi, quæſiuit ipſe: O domina caro, acciperetis vos modo & amodò, vnam tunicam patienter? Cum autem carnalis voluptas diu poſt reſpondiſſet quod ſic, reſumpto habitu redijt, & de illa tentatione poſtea in pace remanſit. Ad hoc facit quod habetur ſupra *de timore humano.*

2. Delectatione.

SECVNDO tentat ex eo quod nimis amat blanda, & ſuauia, & delectabilia ſibi; vt per ea ſuadeat ſpiritui, vt proijciat ſe in foueam peccati; vt ea quæ pomum vetitum viro ſuo porrexit, huiuſmodi ſuaſionem ſequendo. Ille qui voluptates carnales ſequitur, ſimilis eſt vrſo, quem volens ruſticus capere, ponit, vt dicitur, vas mellis ſuper ramum gracilem, & ſuperiorem arboris: quo dimittit diſtillare per arborem aliquid de melle, faciens ad pedem foueam; in quam, cùm vrſus mel de ramo in ramum inſequitur, dum appetit plenius inuenire, in foueam cadens capitur. Sic qui vult ſequi carnis voluptates, cadit in foueam peccati, capitur à diabolo, & occiditur.

Simile.

Simile.

ITEM cum quidam puer traderetur cuidam ſeni in lecto iacenti, vt abigeret ab eo muſcas, & datum fuiſſet dicto puero lac ad comedendum; accepit quatuor ſcutellas, eaſque liniens lacte, poſuit ſuper quatuor conos lecti, vt muſcas infeſtantes eum, ibi concurrentes caperet, & occideret, quod flabello non poterat, & ſic eas cæpit. Sic diabolus homines immundos capit per voluptatem carnis, quos non poteſt capere vel occidere, cum flabello alterius tentationis, quatuor ſcutellæ poſſunt vocari, gula, luxuria, mollities veſtium, & ocij requies.

TERTIO

3. *Impatientia.*

A Tertio tentat ex eo quod oppreſſa vel afflicta patientia, vel tribulatione, ad murmur & impatientiam ſpiritum prouocare laborat, & contra reclamat. Sic Iud. 16. Videns Sanpſon afflictionem Dalilæ, aſſenſit ei, & reuelauit ei ſecretum ſuum, cum audiret eam cõtra eum murmurantem, quæ fecit eum dormire in gremio ſuo, & totondit eum, & tradidit eum Phyliſteis illudendum & excæcandum. Sic Thamar magis murmurauit de eo, quod ab Amon abiecta fuit, quam de eo quod fuit corrupta. 2. Reg. 13. *Item* cum quidam Lothoringus iret ad forum, emit quandam anguillam, cũ autem rediens quieſceret iuxta fluuium, vidit dictam anguillam in ſacco afflictam, in quo poſuerat eam, & ob hoc voluit eam recreare, & tenens eam manibus, miſit in aquam; & ſtringens eam ne euaderet dicebat, B bibe pulchra bibe: & illa ſubito reſumptis in aqua viribus, ab eius manibus eſt elapſa. Sic caro afflicta per pœnitentiam, dum hoc ei nimis compatitur, dum in delicias immergitur, cito in peccatum elabitur.

Simile.

Fabula.

Item fabuloſè dicitur, quod cum homo per deſertum iret, inuenit ſerpentem frigore afflictum, iacentem quaſi mortuum: quem ei compaſſus, in ſinu ſuo fouit; & calefactus circumuoluit eum, reſumptis viribus eum intoxicans. Qui cum ſerpentem argueret de ingratitudine: Reſpondit. Tu ſcis quod natura mea eſt, quod non noceo niſi calefactus: ſed tunc cum caleo, venenum effundere neceſſe habeo, non inculpes me ſi ſecundum meam naturam feci, ſed tibi imputa, C qui me calefeciſti & fouiſti.

4. *Cõtumacia.*

Qvarto tentat per contumaciam, quando nimis impinguatur, & delicatè nutritur. Prouer. 29. *Qui delicate à pueritia ſua nutrit ſeruum ſuum, poſtea ſentiet eum contumacem.* Sic fuit de Miphyboſeth & ſeruo ſuo Syba, qui contempſit eum, & impediuit eum ne Dauid regẽ ſequeretur; & eo procurante amiſit hęreditatem ſuam, ſicut legitur 2. Reg. 16. & 19. Sic & leproſus nimis compatitur aſino ſuo; ſubtrahit ori ſuo panem de quo paſcit eum, & ipſe impinguatus contemnit dominum ſuum, & præcipitans eum in lutum, fugit ab eo: ſic caro ſpiritum. *Item* vt dicitur, accipiter quando nimis eſt impinguatus, non vult ad dominum ſuum venire, nec gallina ad dominam ſuam, nec caro obedire ſpiritui. *Item* Agar videns ſeſe plenam, contempſit dominam. Gen. 16. *Item* dicitur quod quidam D diues impinguauerat arietem quendam, ita quod præ pinguedine in omnes inuitantes eum, cornibus impingebat. Cum autem ſemel dormitaret dominus ad ignem videns aries eum frequenter inclinantem & deprimentem caput, credidit quod eum inuitaret, vt in ipſum impingeret: ipſe autem aries ita fortiter in dominum ſuum irruit, quod eum occidit. Sic facit caro ſpiritui negligenti, & eam nimis impinguanti.

Diabolus dicitur antonomaſticè tẽtator quia totum eius ſtudium eſt tentare

Qvinto tentat diabolus, cuius totum ſtudium, exercitium, & conatus, eſt homines tentare, propter quod antonomaſicè dicitur tentator. Matt. 4. *Et accedens tentator.* Circa cuius tentationes. Primo dicendum eſt de eius malitia & crudelitate, & diuerſis modis tentationum. Secundo de his quæ dant occaſionem tentandi. E Tertio de [illegible]edus & adminiculis contra tentationes. Quarto de tentationum vtilitate.

De diuerſis modis tentandi.

Circa primum ſciendum quod diabolus cum ſit intellectu ſubtiliſſimus, malitia aſtutiſſimus, experientia longiſſimi temporis vſitatiſſimus, audacia procaciſſimus, diſcurſu velociſſimus, infatigabilis ad nocendum, inſatiabilis ad perdendum, implacabilis ad parcendum, horribilis ad meditandum, intolerabilis ad ſuſtinendum, inuiſibilis ad intuendum: propter has omnes conditiones peſſimas, ſummè timendus eſt. De multis conditionibus dæmonum require ſupra *de inferno, de purgatorio, & de morte.*

Diabolus ſũmè timendus.

Sciendvm eſt autem quod cum ſit aſtutiſſimus diuerſos habet modos & artes tentandi. Vnde tentat multipliciter; & cum ſit venator, & piſcator, diuerſa habet artificia per quæ homines capit, trahit, decipit, & inuoluit. Vnde Leo Papa, in quodam ſermone *Non deſinit hoſtis antiquus, deceptionum laqueos vbique prætendere; & vt quoquo modo fidem credentium corrumpat, inſtare. Nouit cui adhibeat æſtus cupiditatis, cui gulæ illecebras ingerat, cui apponat incitamentum luxuriæ, cui infundat virus inuidiæ. Nouit quem mœrore conturbet, quem fallat gaudio, quem metu opprimat, quem admiratione ſeducat. Omnium diſcutit conſuetudines, ventilat curas, ſcrutatur affectus; & ibi quærit cauſas nocendi, vbi quemquam viderit ſtudioſius occupari.*

Diabolus varios habet tentandi modos.

Cvm Religioſus quidam arreptus eſſet à dęmone, alius quidam adiurando dæmonem, interrogauit quomodo vocaretur. Qui reſpondit quod *Mille artifex* vocaretur, quia mille artes habebat homines ſeducendi: & vt ſcias, ait, quod verum dico, ego ſum qui decipio magnos theologos, decretiſtas, legiſtas, phiſicos, barones, milites, præpoſitos, mercatores; & cæpit ſingulorum modos, geſtus, verba, & officia repræſentare, vſque ad domicellas quæ ſeruiunt in cameris dominorum, blandiendo, adulando, & molliter alloquendo.

Exemplum.

In vitis Patrum legitur quod Abbas Theodorus cuidam fratri dicenti ſibi, frater quidam reuerſus eſt ad ſæculum, Reſpondit. [illegible] mireris ſuper hoc, ſed de hoc mireris, ſi quis [illegible] potuerit de ore & laqueis inimici.

Item tentat generaliter omnes & omni genere tentamenti, omni tempore, & omni loco, ſi à Domino permittatur. Vnde ſicut dicit Bern. *Nullus eſt locus ſecurus.* Abac. 1. *Totum in hamo ſubleuauit, traxit in ſagena ſua, congregauit in rete ſuum.* Nulli parcit ætati, dignitati, ſtatui, vel ſexui, ſanctitati, nec etiam ipſi domino, ſicut patet Matth. 4. & Lucæ 3. vbi nota de triplici eius tentatione. Ideo dicitur ad Heb. 2. *Tentatum autem per omnia.* Licet autem generaliter omnes tentet, tamen libentius & ſtudioſius tentat maiores, & ſanctiores; & de deiectione eorum amplius gloriatur.

Diabolus omnes tentat & quidem omni tempore & modo ſi à Deo permittatur.

In vitis Patrum dixit quidam ſenex, quod cum eſſet puer, filius ſacerdotis idolorum, in eorum templo intrauit cum patre ſuo, vbi vidit de nocte excitatus principem dæmonum in ſolio ſedentem, & exercitum eius aſſiſtentem ei, quem vnus adueniens adorauit. Requiſitus vnde veniſſet, & quid egiſſet, dixit, quod in illa prouincia vbi fuerat multas guerras concitauerat, & multam ſanguinis humani effuſionem procurauerat. Requiſitus in quanto ſpacio temporis. Reſpondit, in 30. diebus: & multum flagellari iuſſus eſt. Poſt hunc venit alius, & idem faciens, dixit quod multas naues in mari ſubmerſerat, ducentos homines occiderat, in ſpacio 10. dierum: & ſimiliter iuſſus eſt flagellari. Tertius autem veniens, & ſimiliter faciens, dixit quod fuerat in nuptiis, vbi in ſpacio 10. dierum multa prælia concitauerat, & multos cum ipſo ſponſo occiderat: & ſimiliter iuſſus eſt flagellari. Venit quartus poſtea, qui cum adoraſſet eum, requiſitus de factis ſuis, Reſpondit ſe venire de eremo, vbi per 11. annos monachos tentauerat, & vix tandem tantum fecerat, quod in vnam fornicationem ceciderat, hic præ cæteris honoratur, corona regia ei imponitur, & incathedratur, & ab alijs adoratur, dicentibus omnibus quod maximum quid feciſſet.

Exemplum.

Item ſimile habetur 3. Dial. 7. de Iudæo qui vidit in templo idolorum dæmonem aſſiſtere in modum regis vt ſupra; & illum dæmonem commendantem & honorãtem, & vt inceptũ perficeret ſuadentẽ, qui procurauerat multis tẽporibus, quod Andræas Fũdanę eccleſiæ epiſcopus, ſanctimonialẽ quãdã manu ad poſte-

Exemplum

tio a perecuteret, quod audientes dæmones gaudebant & vt perficeret inceptum rogabant.

Exemplum.

Item in vitiſpa. legitur, quod quidam eremita ductus ab Angelo ad locum quendam vbi erat congregatio monachorum, vidit omnes officinas plenas maxima multitudine dæmonum volitantium admodum muſcarum, veniens autem ad ciuitatem vbi erat forū, vidit ibi vnum ſolum dæmonem ſatis ocioſum, ſuper portam ciuitatis ſtantem. Eremitæ miranti, & cauſam iſtorum quærenti, reſpondit Angelus: quia in ciuitate omnes voluntatem diaboli faciebant, ideo vnus ibi ſufficiebat. In Abbatia vero quia omnes eos turpiter expellebant, & rebelles erant eis; ideo ibi multi erant, & monachos acriter impugnabant. Quando enim aliquis caſtrum ſuum tenet pacifice, & poſſidet ad volūtatem ſuam, ſufficit ibi vnus caſtellanus, qui caſtrum cuſtodiat, ſed quando rebellat ei, tunc illud obſidet cum exercitus multitudine copioſa, donec ſubiugauerit eos ſibi. Vnde 1. Mach. 1. Aſcendit Antiochus cum multitudine graui intrans ſanctificationem, ſcilicet religionis.

Simile.

Exemplum.

In vitiſpa. Abbas Moyſes ita improbè tentatus fuit, quod in cella ſua ſtare non poterat præ tentatione carnis, & fugit ab Abbatem Iſidorum, qui facta oratione dixit ei, quod aſcendens in ſuperiora cellæ reſpiceret ad occidentem. Quo facto vidit infinitam multitudinem dæmonum furentium & frementium ad prælium, & ignea tela proijcientium contra ipſum, dixit autem ei Abbas Iſid. Noli timere, quia plures nobiſcū ſunt quam cum illis. Reſpice ad orientem. Qui reſpiciēs vidit infinitam multitudinem Angelorum, & glorioſum cæli exercitum, ſuper lumen ſolis ſplēdentem. Qua viſione confortatus, ad cellam ſuam redijt confortatus.

Diabolus tētat improbè aſſiduè & crudeliter.

Item diabolus tædioſus eſt & improbus, ideo tentat improbè & procaciter ſicut muſca, quia ſæpe repulſus ſæpe redit; & ſicut canis impudens, per vnam partem expulſus, redit per aliam. Tentat ergo frequēter & aſſiduè. Greg. *Aſſidua tentatione tentat, vt ſaltem tædio vincat.* Pſalm. 117. *Circumdederunt me ſicut apes*; quæ ſunt improbiſſimæ, & quandoque in hac improbitate diutiſſimè perſeuerant, ſicut patet de eremita, quem annis 40. tentauit. *Item* quia diabolus crudeliſſimus eſt, cuius crudelitas eſt inſatiabilis ad nocendum, ideo tentat crudeliter: quia ſecundum Bernar. *Eſt inſatiabilis homicida*, cuius crudelitas apparet, quia bonis inuidet, & eos perſequitur quantum poteſt, tam per ſe, ſicut primos parentes, & Iob; quam per ſuos, ſicut filios Iſrael per Pharaonem, Phyliſtæos, Nabuch. & alios multos: Innocentes, per Herodem: primitiuam eccleſiam, per Neronem, & alios Tyrannos: Chriſtum, & per ſeipsū, & per Iudæos. Hic eſt draco ille magnus & rufus, qui volebat deuorare maſculum mulieris, quàm citò peperiſſet. *Item* in hoc apparet eius crudelitas, quia de malo gaudet, & maximè de ruina & damnatione bonorū; ſicut infra patet *de peccato*. *Item* in hoc apparet eius crudelitas, quia de conuerſione peccatorum dolet, ſicut patet infra *de pœnitentia*. *Item* quia bonos, & omnia bona tentando impedit, ſicut orationem, & alia bona, ſicut patet infra *de oratione*; ſicut etiam infra de beato Franciſco, & de beata Clara patebit.

Exempla.

Item de Franciſco legitur, quod ſæpe dæmonum pugnas horribiles ſuſtinebat, qui manu ad manum cū illo duriſſimè confligentes, nitebantur ipſum ab orationis ſtudio perturbare. *Item* de beato Martino legitur, quod cum ordinatus, iret ad patriam ad viſitandum & conuertendum parentes ſuos, apparuit ei diabolus dicens, quod aduerſaretur ei in omnibus factis ſuis. Cui reſpondit. Dominus mihi adiutor non timebo &c. *Itē* in vitiſpa. legitur in vita beati Antonij, quod vocatus vt videret, raptus vidit dæmonem horribilem & terribilem, habentem caput vſque ad nubes; & quoſdam volare ad cælum nitentes, quantum poterat impediebat; quoſdam manibus retrahebat, quoſdam ad terram manibus collidebat, quoſdam autem non poterat, ſed ſuperuolabat. *Idem* faciebant dæmones nouitio aſcendenti per ſcalam, & ſequenti beatum Benedictum; qui vidit in quolibet gradu ſcalæ duos dæmones alij eum retrahebant, alij eum ſuffocabant, tamen beati Benedicti adiutorio euaſit.

Diabolus omnia bona conatur extinguere.

Item non ſolum ex malignitate bonos impedit, ſed etiam inquantum poteſt, omnia bona perſequitur, & extinguit. Vnde comparatur eius tentatio Aquiloni, de quo Eccl. 43. *Tempeſtas Aquilonis congregatio ſpiritus*, &c. & poſt. *Exuret deſertum, & extinguet viride ſicut ignē. Hic eſt ventus vehemens à regione deſerti, opprimens omnes liberos*, Iob 1. *Hi ſunt Madianitæ & Amalechitæ, qui intrantes terram Iſrael, nihil ad vitam pertinens ibi relinquunt.* Iud. 6. *Item* ex malitia ſua omne ſemen regium interimunt. Vnde eorum tentatio ſimilis eſt Athaliæ quæ omne ſemen regium interfecit. 3. Reg. 11. *Item* ſunt volucres cœli deuorantes ſemen Dei Matth. 13. *Iſti ſūt* ſicut merguli fluminum ſicut dicit beatus Martinus, qui ſemper inſidiantur incautis, incautos capiunt, cautos deuorant, ſatiarique neſciunt deuoratis. Tentat autem acrius eius dominium fugientes: quia ſicut ait Greg. *Illos diabolus tentare negligit, quos quieto iure poſſidere ſe ſentit.* Sicut quando aliquis tenet alium in ſuo carcere compeditum, ſufficit ei vnus qui eum cuſtodiat, & ſæpe videat; ſed cum fugiens euadit, tunc poſt eum mittit magnam multitudinem dicens. Perſequimini, & comprehendite eum. Aug. *Quotidianis diſcimus experimentis, illos qui conuerti deliberant, acrius tentari à concupiſcentia carnis, & eos grauius in operibus luti, lateris, & palearum premi, qui Ægyptum egredi, & Pharaonem* fugere volunt. Ideo Eccl. 2. *Fili accedens ad ſeruitutem, ſta in iuſtitia & timore, & prepara animam tuam ad tentationem* Iob 40. *Conſtringit caudam &c.* ibi Greg. *Dum Behemoth à corde expellitur, acriores tentationum aculeos infigere molitur, vt eius tentationis conflictus, mens ab eo impugnata ſentiat, quos prius poſſeſſa neſciebat.* Exemplum infra de beato Benedicto. Item exemplum de beato Franciſco, quem in conuerſionis ſuæ principio, pater retrahere nitebatur. Item exemplum de beata Clara cuius parentes in multitudine congregati, violenter ad ſe retrahere, & ad domum patris reducere conabantur.

Simile.

De quadruplici genere tentationis.

Quatuor ſunt genera tentationum.

Cum autem mille ſit artifex diabolus, vt dictum eſt; & omnes artes ſuas exerceat in tentando, tamen omnes modi tentationum eius reducuntur ad quatuor; qui notantur in Pſalmo 90. *Non timebis à timore nocturno* &c. ibi Glo. quod eſt quędam tentatio leuis & occulta, quæ notatur cum dicitur: *A timore nocturno*, alia leuis & aperta, quæ notatur cum dicitur: *A ſagitta volante in die.* Quædam grauis & occulta, quæ notatur cum dicitur: *A negocio perambulante in tenebris.* Alia grauis & manifeſta, quę notatur cum dicitur: *Ab incurſu & dæmonio meridiano.*

Leuis & aperta.

Exemplum.

Levis & aperta dicitur, quando diabolus in aliquas viſibiles ſimilitudines ſe transfigurans, hominum, ſcilicet vel animalium, viros ſanctos prouocat ad aliquas leuitates. Sicut in vita beati Dominici legitur, quod oranti diabolus in ſpecie fratris apparens, prouocabat eum ad ſilentij fractionem, quem vir ſanctus diabolum eſſe cognoſcens, adiurauit eum vt diceret de quo fratres tentabat in choro. Qui reſpondit. Facio eos tardè venire, indeuotè pſallere, & cito exire. Interrogatus de quo tentaret eos in dormitorio, dixit. Facio eos nimis dormire, tardè ſurgere, & de diuino officio remanere, & interdum immūndas cogitationes habere. Ductus ad refectorium, ſaliens ſuper menſas, *plus & minus* ſæpius repetendo dicebat; quia ſcilicet quoſdam faciebat nimis comedere vt delinquerent, alios nimis abſtinere, vt in Dei ſeruitio debiles eſſent. Ductus ad loquutorium, linguam crebro reuoluens, & confuſionis mirabilis ſonum promens, ait. Hic locus totus meus eſt; cum enim fratres ad loquendum cōueniūt, ipſos tentare ſtudeo vt confusè loquantur, & multis ſe verbis inutilibus immiſceant, & vnus alium non

expectet. Denique ductus ad capitulum, ſtans a … oſtium dixit. Hunc locum nunquam ingrediar, qui locus maledictionis & infernus mihi eſt: quia quic quid poſſum in locis alijs acquirere, hic amitto. Sæpe diabolus tentat homines de leuibus, vt ad grauiora perueniant, vt de verbis ocioſis, ex quibus frequenter ad noxia prolabuntur. Greg. 7. mor. c. 1. *Dum ocioſa verba cauere negligimus, ad noxia peruenimus, vt prius aliena loqui liceat, & poſtmodum detractionibus, eorum vitam de quibus loquimur lingua mordeat, quandoque autem vſque ad aſperas contumelias erumpat.* Hinc ſeminantur ſtimuli, oriuntur rixæ, accenduntur faces odiorum, pax tota extinguitur cordium. Sæpe etiam ex iocoſis actibus modica occaſione ſuborta, perueniunt homines ad verba contumelioſa, & à verbis ad verbera, nonnunquam etiam ad gladios, & ad mortem, quia à *modica ſcintilla augetur ignis.* Eccl. 10.

2.
Leuis & occulta.

Item eſt tentatio leuis & occulta. Exod. 10. *Ventus vrens leuauit locuſtam, & proiecit in mare.* Dæmones comparantur vento propter velocitatem, ſed ventus vrens, quia gratiam deuotionis exſiccant. Tunc autem ventus vrens leuat locuſtas, quando dæmones de loco ad locum leuiter diſcurrentes, ad aliqua leuia verba vel facta excitant leues mentes; ſed ad hoc eleuant vt proijciant in mare, id eſt in amaritudinem infernalem. Aliquando enim dæmones ex velocitate ſua ſubito prænunciant, quæ in remotis partibus facta fuiſſe viderũt; vt in alijs credatur eis, & vt credatur eſſe reuelatio, quod eſt tentatio.

Simile.

Diabolus ſimilis eſt cuidam animali monſtruoſo, quod dicitur Manticora, quod faciem habet hominis, ſibilum ſerpentis, corpus leonis, caudam ſcorpionis, velocitatem auis volantis. Tres ordines dentium habet; carnes humanas appetit ad edendum. Caput habet hominis, & ſibilum ſerpentis, quia primo tentat rationabiliter & ſubtiliter de tribus, ſcilicet de concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. Iſti ſunt tres ordines dentium. Corpus habet leonis, quia detinet fortiter. Caudam ſcorpionis, quia in fine pungit nequiter. Volatum auis, quia diſcurrit velociter. Hominum carnes appetit, vt carnales voret atrociter. Tentat ergo diabolus leuiter & occultè, quando inuiſibiliter tentat de leuioribus, vt ad grauiora perducat.

Exemplum.

In vitis patrum legitur, quod cum quidam fratres veniſſent ad beatum Antonium, vt ab eo quærerent de quibuſdam reuelationibus ſibi factis, prædixit eis quædam quæ fecerant & acciderant eis in via. Mirantibus autem illis, & quærentibus quomodo hoc ſciuerat. Reſpondit quod hoc reuelauerant ei dæmones, qui hoc viderant velociter decurrentes, & quod hæc quæ ipſi credebant eſſe diuinas reuelationes, erant dæmonum deceptiones, qui ex hoc humiliati & ædificati, à Beato Antonio receſſerunt.

Item eſt tentatio grauis; & iſta ex duplex, occulta videlicet, & patens. Nam diabolus crudelitatem ſuam exercere volens in nobis, grauiter tentat, vt dictum eſt. Sed quia, ſecundum Auguſt. ipſe leo & draco eſt, leo apertè iraſcitur, draco occultè inſidiatur; ideo tentat patenter vt leo. 1. Pet. 5. *Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret.* Et Pſalmus 21. in perſona Chriſti loquentis de Iudæis, qui inſtigati à diabolo Chriſtum perſequebantur ad mortem, ait. *Aperuerunt ſuper me os ſuum ſicut leo rapiens & rugiens.*

3.
Grauis & patens, quæ fit multipliciter.

Tentatio ergo grauis & patens eſt quando diabolus apertè tentat, quod fit multipliciter *Vno modo*, res corporales & viſibiles & appetibiles oculis offerendo. *Secundo modo* ſeipſum in corporeatum rerum ſimilitudines transformando. *Tertio* perſonas Chriſti, Angelorum, vel Sanctorum, mendaciter repreſentando. *Quarto modo* perſecutiones & pugnas ſenſibiles, per ſe vel per ſuos, atrociter inferendo.

Primo res ſenſuales oculis exhibendo.

Prima ergo tentatio ſenſualis eſt quando diabolus oſtendit oculis corporalibus res viſibiles, quæ poſſunt animum videntis allicere ad ſui concupiſcentiam.

Exemplum.

Sicut L. fecit B. Franciſco, oſtendens ei in via burſam magnam, quaſi pecunia multa plenam: quam cum ſocius eius ſuaderet accipi, & inde eleemoſynas multas fieri, ſanctus prohibuit, ſentiens machinamentum diaboli: ſed cum ſocius non quieſceret, falſa pietate deluſus, permiſit Sanctus, vt videret ſocius manifeſtè diaboli falſitatem: Leuante autem fratre exiuit inde ſerpens, & poſtmodum citò diſparuit. *Simile* fecit B. Antonio, ſicut legitur in vita eius; cum fugeret ſæculum & iret ad eremum, in via eremi inuenit diſcum argenteum, quem cum recuſaret accipere, dicens eſſe inſidias diaboli, vt fumus euanuit. Poſtea apparuit ei in ipſa via, maſſa veri auri, quod velut incendium fugit. Similiter cum obijcit alijs ſenſibus ſibi delectabilia, ſenſualis poteſt dici illa tentatio, vt quando ſonora auditui, odores olfactui, ſapores guſtui, ſuauia tactui. Per portas vrbis attentant capere ciuitatem, vt Abimelech, de quo Iud. 9. dicitur. *Appropinquans portæ vrbis ignem apponere nitebatur*, id eſt rerum concupiſcentiam.

Simile.

Item ſimilis eſt diabolus obſidenti ciuitatem, qui cernit quomodo inueniat in muro debilius. *Item* Lupo vel Leoni qui circuit ouile, ſi inueniat aliquam aperturam aut foramen, per quod intret & deuoret. 1. Petr. 5. *Vigilate quia aduerſarius veſter &c.* vbi diſtinguit Glo. 8. genera tentationum dicens. *Circuit tanquam hoſtis obſidens muros clauſos, explorat an ſit aliqua pars murorum minus ſtabilis, cuius aditu ad interiora penetret. Offert oculis formas illicitas & faciles ad voluptates, vt viſu deſtruat caſtitatem. Aures per canora tentat vt molliat Chriſtianum vigorem: linguam conuitio prouocat; manum iniurijs laceſſentibus ad cædem inſtigat: honores terrenos promittit, vt cæleſtes adimat, & cum latenter non poteſt fallere, adit apertos terrores: in pace ſubdolus, in perſecutione violentus, contra quem animus debet eſſe paratus ad impugnandum.*

Secundo ſe transformando.

Secundo modo impugnat ſenſus, ſe transfigurando in diuerſas rerum ſimilitudines extra, vt eos quos ludificat, ſub ſpecie mulierum decipiat: vt cum transfigurat ſe in ſpeciem mulierum, quæ dicuntur vulgariter fazetæ vel ſtriges, vel quæ de nocte conueniunt, & choreas ducunt, vel quando apparet per adiurationes nigromanticorum in diuerſas rerum ſimilitudines; vel quando ſimplicibus, vt equites haſtiludia agentes, vel vt fauni & ſatyri, vel vt familiaris quæ dicitur gallicè *Herlequin*: per quas transfigurationes maximè ſimplices decipere in multis locis ſolebant, antequam denudarentur per prædicationis frequentiam.

Tertio ſenſus ludificando.

Tertio modo ludificat ſenſus, & tentat, transfigurando ſe in ſimilitudinem Chriſti, & Apoſtolorum, & Angelorum, & aliorum Sanctorum, vt ſic mentiendo illos incautos ſeducat. 2. Corinth. 11. *Angelus ſathanæ transfigurat ſe in Angelum lucis.*

Exemplum.

In vita Beati Martini legitur, quod diabolus apparuit ei indutus purpura, & corona aurea coronatus, dicens ei quod eſſet Chriſtus, qui ad terras deſcendens, primo voluit ei apparere, & adorari ab eo. Qui reſpondit quod Dominus Ieſus Chriſtus non promiſerat ſe venturum in habitu regio & purpura, & quod non reciperet Chriſtum niſi in ea forma in qua paſſus fuerat & præferentem ſuæ ſtigmata paſſionis. Quo audito, diabolus confuſus abſceſſit.

Diabolus ſe aliquando transfigurat in ſimilitudine Chriſti & Sanctorũ.

Item in vitis patrum cum appareret in magna claritate in habitu regio cuidam patrum, dicens quod ad hoc venerat ipſe cum eſſet Chriſtus, vt eum adoraret, & de hoc lucrum maximum reportaret. Reſpondit Sanctus. Chriſtum meum quotidie adoro, ſicut ipſe ſcit, tu autem quis es? quod audiens ipſe euanuit, fœda relinquens veſtigia. Item cum alteri patrum ſimiliter & in forma ſimili appareret, & ſimilia diceret, ille clauſit oculos dicens: Fuge, Chriſtum nolo hic videre, ſufficit mihi ſi eum videre poſſum in cœlo; & ſimiliter fugit. Ad hoc facit quod habetur infra de oratione, de Pachomio.

Exemplum. Item in quadam ciuitate fuit quędam mulier ſic ſeducta. Incepit ipſa aliquando apud ſe cogitare quod eſſet munda mulier, & talis quæ eſſet digna quod Dominus aliquas ſibi daret viſibiles conſolationes, & cum aliquando eſſet ſola in camera ſua de hoc cogitans, viſus eſt ei fulgor maximus in cameram ſuam intrare, & cum eo quidam Rex pulcherrimus, conſtipatus multitudine 12. vel religioſorum plurimorum hominum, dicens ipſi horrenti, quod non timeret, quia ipſe erat Ieſus Chriſtus, cum diſcipulis ſuis veniens ad conſolandum ipſam, cui cum multa blanda dixiſſet, & multa ei promiſiſſet ſi in eius amore perſeueraret, & ipſa hoc ei ſe facturam promitteret, receſſit, promittens quod eam ſæpe viſitaret. Similiter in ſequenti nocte venit ad eam ſolus, ſollicitans eam ad amplexus & fœdam commixtionem. Qua conſentiente, fecit eam iurare quod non reuelaret alicui familiaritatem quam oſtendebat ei, plurima promittens. Tertia nocte venit in minus ſpecioſa forma & habitu, poſt in forma militis, poſt clerici, poſt ruſtici, poſt monachi, poſt goliardi. Cum autem videns ſe deceptam fuiſſe, ad confeſſionem iuiſſet, veniens ad eam ſequenti nocte, ferè inſanire videbatur, comminans ei: ſed non poterat eam opprimere, vel extinguere vt volebat. Quotieſcumque autem peccabat venialiter vel grauius, magis ad eam accedebat, & magis eam terrebat; quando autem confeſſa erat, & communionem recipiebat (quod erat ei ſingulare remedium & conſolatio) tunc diabolus à longe ſtabat, nec accedere poterat, nec turbare, vſquequò in aliquo exceſſiſſet. *Item* in vitis patrum legitur, quod beato Or apparuerunt dæmones ſub ſpecie cœleſtis militiæ, quaſi de cœlo deſcendentes in curribus igneis, quendam adducentes cum magna pompa, eum dicentes eſſe Chriſtum Regem. Qui ait. Poſtquam omnia perfeciſti, vnum reſtat tibi faciendum, vt adores me, & tollam te ſicut Helyam in curru igneo, te eleuans ad cœlum. Qui reſpondit. Habeo Regem meum, quem quotidie adoro, tu non es ille. Quo dicto tota illa multitudo diſparuit.

Exemplum. Item quidam nouitius in religione multum erat ſollicitus de ſalute ſua, de nocte autem cum alij dormirent vigilans, deuotè rogauit Deum & Beatam Virginem quod reuelaret ei de matre ſua defuncta, in quo ſtatu eſſet; credens quod dignus eſſet quod fieret ei reuelatio, pro eo quod alijs in lecto ſuo dormientibus, hora dormitionis vigilaret. Cum autem ſic vigilaſſet ferè vſque ad matutinas, apparuit ei diabolus ſub ſpecie beatæ Virginis, quaſi oſtendens matrem ſuam ſub pallio ſuo, dicens eam eius precibus liberatam. Item cum ſecunda nocte ſimiliter vſque ad dictam horam vigilaſſet, apparuit ei in minus decenti ſimilitudine, & ad vltimum fœda relinquens veſtigia, eum ad turpia prouocabat: & ad tantam ex hoc deuenit vigilantiam & capitis debilitatem, quod niſi fuiſſet ei diſcretorum conſilio ſubuentum, grauiter periclitari potuiſſet in anima & corpore.

Item transfigurat ſe in ſpeciem ſanctorum Apoſtolorum aliquando, ſicut habetur in miraculis beatæ Virginis; & de iuuene, quem diabolus decepit ſub ſpecie beati Iacobi. *Exemplum.* Item ſub ſpecie Angelorum, ſicut in paſſione S. Iulianæ legitur, quod cum ipſa poſt multa flagella eſſet in carcere catena maxima ligata, apparuit ei diabolus in ſpecie Angeli, monens eam ad conſenſum præfecti ne periret, multas ſuaſiones ei faciens, & dicens, quod erat Angelus ſibi ad hoc à Domino deſtinatus. Cum autem illa turbata gemeret, facta eſt ſecreta vox ad eam, dicens eum eſſe diabolum, & quod eum caperet & flagellaret, donec ei diceret quis eſſet. Qui ab ea adeo eſt cum catena flagellatus, & pedibus depreſſus, vſque dum diceret ei veritatem. Sic tandem dixit quod eſſet princeps dęmonum, qui eos mittebat ad ſubuerſionem Chriſtianorum, à quibus cum victi eſſent, flagellabat eos. Dixit etiam ei, quos, & quantos triumphos, & à quibus, & quantis perſonis habuerat, ipſa autem ligans eum catena manibus retro dorſum, eduxit eum in mane ſecum, cum euocaretur ad certamen, vſque ad forum, vbi cum eam argueret de maxima crudelitate, dicens Chriſtianos debere eſſe miſericordes, ipſa in maximam lacunam eum proiecit.

Exemplum. Item in vitis patrum legitur, quod dæmones multis annis ſeduxerunt quendam fratrem in ſimilitudine Angelorum, multa ei ſecreta reuelantes. Ad vltimum cum pater ſuus veniret ad viſitandum eum, ſecum ferens bipennem ad ſcindendum ligna, quæ rediens deferret ſecum; præuenit eum dæmon dicens, quod diabolus debebat venire ad eum, transfiguratus in ſimilitudinem patris ſui, ferens bipennem, vt eum impugnaret, & occideret. Conſuluit ergo ei vt eum præueniret cum alia bipenne, & hoc de eo faceret, quod de ipſo diabolus facere cogitabat, quod cum ipſe feciſſet, patre occiſo, diabolus qui factum ei conſuluerat tam enorme, ſuffocauit eum.

Item ſub ſpecie Epiſcopi & ſacerdotis, ſupra de purgatorio *de milite tentato*. Item infra de oratione quomodo tentauit in ſpecie ſacerdotis deferentis Euchariſtiam. Item in ſpecie iuuenis, ſupra de eo qui ſecutus eſt Aquilam. *Exemplum.* Item in forma Moyſi, ſicut legitur in fine tripartitæ hiſtoriæ, quod quidam dicens ſe Moyſen miſſum ad liberationem Iudæorum, infinitos ſeduxit Iudæos, congregans eos de diuerſis locis, faciens aliqua ſigna eis apparentia, & duxit eos ſupra cacumen prææruptæ rupis, promittens eis quod ſicut traduxerat eos per mare rubrum, ita duceret eos per magnum mare ad terram promiſſionis. Qui cum credidiſſent ei & vendidiſſent omnes poſſeſſiones ſuas, & veniſſent ad terram, vbi dictum eſt, cum vxoribus & filijs ſuis; iuſſit eis, vt permitterent ſe & ſua labi in mare per decliuum rupis: quod cum feciſſent, alij à rupibus, alij à fluctibus necati ſunt. Quidam autem negociatores ſuperuenientes, & eos necatos inuenientes, aſcenderunt ad eos qui nondum collapſi fuerant, nunciantes eis necem aliorum. Illi autem requirentes actorem ſceleris, non potuerunt eum occidere, quia ſubito euanuit. Vnde multi eorum videntes ſe à Diabolo deceptos, baptizati ſunt.

Quarto per ſe quando per ſe & ſuos. Qvarto diabolus quando non poteſt alliciendo, blandiendo, promittendo, mentiendo ſeducere, tunc per flagella, verbera, perſecutiones, ſeditiones apertas, tam per ſe quam per ſuos, perturbare conatur. Per ſe quidem, ſicut apparet de Iob. Per ſuos vero, ſicut in principio naſcentis eccleſiæ fecit per eos qui martyres occiderunt. Adhuc etiam ſæpe mouet contentiones & lites inter homines, ſeditiones in vrbibus, guerras inter regna, tempeſtates in mari, & ſubmerſiones hominũ; vt quos non poteſt occultè tentando vincere, poſſit frangere flagellando.

Exemplum. In vita Beati Franciſci legitur, quod cum veniſſet Arenum ciuitatem, & ſeditione inter ciues exorta, propinquum immineret excidium ciuitatis, vidit Sanctus dæmones exultantes, ciues illos contra ſe inuicem ſuccendentes. Cum autem vir ſanctus mandaſſet per ſocium, quod ex parte omnipotentis Dei dæmones omnes recederent, ſubito miro modo ciues omnes vnanimiter in pacem conſenſerunt. Quomodo autem ipſum ſanctum dæmones afflixerunt, vt ipſum ab orationis ſtudio perturbarent, dictum eſt ſupra.

Exemplum. Idem patet de beato Antonio, qui cum in conuerſionis ſuę principio, in quodam ſepulchro intruſiſſet ſe, ibi ſolitariam vitam agens, dæmones eum multipliciter tentauerunt, apparentes ei ſub diuerſorum animalium ſpeciebus. Ad vltimum non valentes eum deuincere, duriſſimè flagellauerunt eum, adeo vt à fratre qui miniſtrabat ei, ad congregationem fratrum quaſi mortuus portaretur. Cum autem fratres ad celebrandas eius exequias conueniſſent, aperiens oculos & videns vbi erat, rogauit vt ad locum priorem

denuo deferretur. vbi cum nec aliis tentationibus poſſet à dæmonibus ſuperari, verterunt ſe in deformes ſimilitudines, flagellantes eum vſque ad mortē, & cum ſic eſſet immobilis, victi fugerunt. Cui Chriſtus apparens cum maximo lumine, & vires eius reparans, confortauit eum. Cui dixit Antonius: Vbi eras, ô bone Iesv, cum me ſic dæmones flagellarent? Reſpondit Iesvs ei: Tecum eram, de tuo certamine, & de victoria tua, & dæmonum confuſione gaudens.

4. *Grauis & occulta, quæ etiā fit multipliciter.*

Item eſt tentatio grauis & latens vel occulta, quando ſcilicet dæmon ex crudelitate ſua tentat grauiter, ſed ex aſtutia ſua, virus iniquitatis ſuæ, & deceptionum laqueos, mira ſubtilitate occultat, vt ſeducat. Pſal. 141. *In via hac qua ambulabam abſconderunt laqueum mihi.* Item 9. *Inſidiatur in occulto quaſi leo in ſpelunca ſua.* hoc autem fit multipliciter. Primò in vi imaginatiua, diuerſas ſpecies rerum vel imagines præſentando. Secundò in memoria. Tertiò in intellectu ſine operatione rationis. Quartò quando fit cum negociatione rationis.

1. Diuerſas rerum ſpecies in imaginatiua imprimendo. & hoc tripliciter.

Primo itaque modo diabolus operatur in imaginatiua, imprimens in ea diuerſas rerum imagines, in quas ipſe diabolus ſe transformat, ſicut in ſpeculo imprimuntur imagines rerum extra. Vnde Auguſtinus in libro de diuinationibus dæmonum. *Dæmones* inquit *terrenorum amatoribus malefacta ſuadent miris & inuiſibilibus modis, per ſubtilitatem ſuam hominum corpora non ſentientia penetrando, & ſe cogitationibus eorum per quadam imaginaria immiſcendo, ſiue vigilantium, ſiue dormientium.*

Lvdificat autem homines tripliciter ſecundum vim imaginatiuam vel fantaſticam. *Primo* vt videantur hominibus res exteriores in aliarum rerum ſpecies tranſmutari, vel ipſi homines videantur ſibiipſis in aliam rerum ſpeciem tranſmutati. Sicut quidam incantatores artificio dęmonum faciunt, & nigromantici per adiurationes dæmonum. Vnde dicitur quod quidam incantator ſic adiurabat dæmones, quod ipſi imprimebant in fantaſia hominum, quod videbatur eis quod vnus gallus qui filo trahebat feſtucam, traheret maximam trabē cū magnis funibus. & cum incantator modicam ligaturam fœni diuideret per plures particulas, videbatur aſpicientibus quod diuideret equum ſuum per fruſta: & cum eis mitteret dicta fruſta per hoſpitia, eis receptis, poſtea recedente illuſione nihil inueniebant, niſi modicas ligaturas fœni. Ludificat autem ſic homines, in fantaſia eorum imprimens imaginem auis vel alterius animalis, vt homo ſibi eſſe videatur illud animal quod impreſſit. Sicut patet infra de Cypriano *de confeſſione*, quomodo mutabat ſe & alios in diuerſas ſpecies. Et ſicut patet in paſſione eius & Iuſtinæ virginis, nec tamen oculi virginis ludificari poterant, vel eius imaginatio, vel ei aliud quam eſſet apparere. *Item* in vitiſpatrum legitur de Machario Ægyptio, quod cum quidam homo adamaret vxorem alterius, nec poſſet eam ad illicitum coitum flectere, fecit per maleficos vt mutata videretur in equam, quam vir ſuus capiſtro ligatam adduxit ad Macharium: qui adductores & diſcipulos ſuos arguit de hoc, quod diabolus eorum oculos ludificauerat, quia in muliere nullam videbat immutationem. Vngens autem eorum oculos oleo benedicto, viderunt mulierem in priori & naturali effigie quam habebat. Idem ferè refert beatus Auguſt. in libro de Ciuit. Dei & de doctr. Chriſtiana.

Secvndo modo tentat ludificando, ſe in diuerſas rerum ſpecies tranſmutando, & imaginationi ſe interius præſentando. Vnde in ipſa tanquam in ſpeculo reſultant quaſi diuerſæ ſpecies, in quibus ſe transformat, & diuerſi geſtus, ſiue in oratione, aut alibi, habentibus etiam oculos clauſos. Sicut dicetur infra *de oratione*, quomodo beato Machario demonſtrati ſunt homines diuerſimode ludificantes orantes; & quod extra præſentabant, intra in corde reſultabat.

Tertio modo ludificat & tentat in fantaſia per imagines ſomniorum, per diuerſas viſiones, aut mulierum, aut aliorum per quæ illud in ſomnio videant dormientes. Sicut fecit forſitan ille ſpiritus, qui miſſus eſt ad decipiendum Achab 3. Reg. 22. qui dixit: *Ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum.*

Exempla.

In vitiſpatrum legitur, quod cum quidam fratres indiſcretè abſtinentes viderent viſiones, venerunt ad Abbatem Antonium vt quærerent de viſionibus ſuis, quorum aſinus mortuus eſt in via, qui præueniens eos dixit eis de morte aſini ſui, & cùm quærerent quomodo hoc ſciret; dixit, quod diabolus hoc ei reuelauerat per ſomnium, dicens quod eorum viſiones erant non Dei reuelationes, ſed dæmonum illuſiones. *Item* in vitiſpatrum legitur, quod dæmones quendam fratrem ſic illudebant, quod quandocunque fratres debebant communionem corporis & ſanguinis Domini recipere, apparebant ei dæmones ſomniando, in ſpecie mulierum, illudentes & polluentes eum. Cum autē conſulerent Patres quid ſibi ſuper hoc eſſet faciendum; inquirentes de ſtatu eius, & inuenientes quod hoc non accideret ex cibi & potus ſuperfluitate, ex diaboli illuſione iudicauerunt hoc fieri. Et cum conſuluiſſent ei, quod nec propter hanc cauſam communicare dimitteret, diabolus ei poſtea non illuſit; ex hoc manifeſtans, quod hoc faciebat vt eum ab huiuſmodi bono impediret.

Exemplum.

Item legitur in vita beatæ Mariæ de Ognies, quod dęmon meridianus, cuidam amico ſuo de nocte apparebat, in lucis Angelum ſe transformans, de quibuſdā vitiis eum reprehendens, & quædam bona ſuadens primò, & multa vera prędicens; poſtea vero ſtringens cuidam Behemoth, ad miſerabilem concluſionem fratrem illum adduxiſſet, niſi ancillæ Chriſti fuiſſet hoc reuelatum. Cum ipſa diceret hoc eſſe diaboli illuſionem, ille contra dicebat eſſe Spiritusſancti reuelationem, quæ tot bona ei ſuaſerat. Cum autē illa ſe tranſtuliſſet ad ſolitam orationem; cum oraret de nocte in cella ſua, aſtitit ei diabolus falſo lumine obumbratus. Cui cum diceret imperterrita. Quis es tu, aut quo nomine vocaris? ille intuens eam toruo vultu, ait: Ego ſum ille quem tuis precibus ad te venire feciſti, cui amicum meum abſtuliſti, qui ſomnium vocor. Ego enim ſum qui maxime religioſis in ſomnis appareo, multa eis reuelo, vt lucifer appareo, multas falſas conſolationes adhibeo, vt mihi credant & obediant, & in elationem incidant, quaſi digni præ aliis diuinis conſolationibus, & reuelationibus, & Angelicis collocutionibus. Illum autem amicum meum, ab omni bono propoſito deuiaſſem, & de eo voluntatem meam feciſſem, niſi tu eum mihi abſtuliſſes.

2. Ad memoriam reducendo quæ poſſunt ad peccatū excitare.

Secvndvs gradus tentationis eſt in memoria, quando diabolus procurat quod in memoria veniant præteritæ delectationes, vel per imaginatiuam, vel aliter: vel ea quæ homo audiuit vel vidit pręterito tempore; quæ poſſunt hominem mouere ad aliquod peccatū operis vel delectationis. ſicut facit ſomniare eſurientem quod comedat, vt expergefactus magis eſuriat, & vigilans quod appetit ad mentem reducat, ſicut dicitur Iſa. 29. Sic tentabat filios Iſrael Exo. 16. dicentes: *Vtinam mortui eſſemus in Ægypto, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panem in ſaturitate.* Similiter Num. 11. *Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? recordamur piſcium quos comedebamus in Ægypto, in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepe, & allia* &c.

Exemplum.

Redvcit autem diabolus ad memoriam res factas, aut mulierum ſpecies aliquando viſarum. Sicut faciebat beato Benedicto, 2. dial. 2. cap. Cum beatus Benedictus fugiſſet ſæculum, & eſſet ſolus in eremo, diabolus tentauit eum ſub ſpecie merulæ auis, quę vultui eius importunè inſiſtebat. Quam cum fugaſſet facto ſigno crucis, aue recedente ſubſecuta eſt maxima carnis tentatio, & improbiſſima, de quadam muliere quam aliquando in ſæculo viderat; ita quod ferè victus, ad ſæculum volebat redire. Sed auxilio diuinæ gratiæ ad ſe rediens, & nudatum ſe inter vrticas &

vepres proiiciens, per vulnera carnis curatus eſt à vulneribus mentis.

Exempla.

Item in vita B. Hiero. legitur, quod cùm ipſe eſſet in vaſtiſſimo eremo adhęrens terræ, & membra eius terræ adhærentia, & præ ieiuniis pallida, & quaſi mortua & frigida, & calore ſolis quaſi adulta; ſola libidinis tentatio improba, eum quieſcere non ſinebat. Sed cum ipſe eſſet ibi ſocius ferarum & ſcorpionum ſolus, videbatur ei ſæpe, quod ipſe eſſet inter choros pſallentium puellarum. *Item* in vitis Patrum de beato Arſenio legitur, quod cum quædam mulier Romana diues & nobilis veniſſet ad ipſum videndum in deſertis Ægypti, & vix potuiſſet obtinere ab eo Alexandrinus Patriarcha vt eam vellet videre: cum ipſa, arguta ab eo, quod pro videndo ipſum conſumpſiſſet tantum laborem, rogaret in receſſu ſuo vt eius memoriam haberet; rogauit ſanctus ea audiente, quod Deus deleret de corde ſuo in perpetuum eius memoriam. quæ pro hoc verbo quaſi deſperans, confortata eſt à Theophilo Alexandrino Epiſcopo, ei aſſerente quod hoc dixerat ſanctus Arſenius, ne eius memoria eſſet occaſio fęmineæ cognitionis, & carnalis tentationis.

3. Informando intellectũ prauis cogitationibus, nisi forte ſine actu noſtro, ſuum ſic cõceptum intellectui noſtro applicãdo.

Tertivs gradus tentationis eſt, quando intellectus humanus accipit à fantaſia ſimilitudines rerum, quas ei diabolus fantaſia mediante miniſtrat, vel fortè quia diabolus per ſubtilitatem naturæ ſuæ, intellectum ſuum plenum formis rerum, applicat humano intellectui, qui eſt ſicut ſpeculum ſuſceptibile omnium formarum quæ applicantur ei. Sicut eſt de duobus ſpeculis ſibi inuicem oppoſitis, forma quæ eſt in vno reſultat in alio. Sic poteſt eſſe in anima, quod formas & ſpecies quas vult ei diabolus præſentare, exhibet in intellectu ſuo. Sic etiam poteſt eſſe in anima, quod diabolus volens ei repreſentare ſpecies aliquas ad tentandum, intellectum ſuum applicat quantum poteſt humano intellectui, tanquam ſpeculum ſpeculo, vt in ipſo reſultent ita ſubtiliter, vt videatur homini quod ſint cogitationes ſuæ. Caſſianus in lib. collationum. *Non eſt mirum ſpiritum inſenſibiliter coniugari animæ ad ſuadendum quæ ſunt placita ei. Eſt enim inter eos ſicut inter homines quædam ſimilitudo ſubſtantiæ & cognatio. Nunquam autem ſibi ſimul vniri, ita vt alter alterius ſit capax, poſſibile eſt: hoc enim ſoli Deo conuenit.* Hanc autem applicationem ſui cum anima, forte facit diabolus, quando tentat de rebus purè ſpiritualibus, quæ non apprehenduntur imaginatione corporali, vtpote de fide, & ſpe.

Tentatio intellectualis duplex, ſci. cum ratiocinatione, & ſine illa.

Hæc autem tentatio contingere poteſt duobus modis. *Vno modo* quando tentat ipſe diabolus ſine operatione rationis hominis. *Alio modo* cum quadam ratiocinatione & argumentatione. *Primo modo* tentat ſimplices, quando ſcilicet diabolus applicans ſe humano intellectui, cum quadam obſcuritate vmbroſa, obſcurat eum & obnubilat, vt in maximam triſtitiam veniat, vel accediam, vel nimium timorem, vel obliuionem eorum quæ ſciuit, vel quæ ſcire debet; ſicut fit in energumenis qui mente patiuntur. Vnde Caſſi. vbi ſupra. *Energumeni quidam ſic à dæmonibus vexantur, vt ea quæ gerunt & loquuntur, nequaquam intelligant; quidam verò norunt, & poſtea recordantur.* *Item* quorundam intellectum ſic obnubilat, vt faciat eos hæſitare in fide, & in his quæ ad fidem pertinent.

Multis modis fit tentatio ſine ratiocinatione.

Alios inducit in tantam amaritudinem triſtitiæ vel mæroris, vt nullam conſolationem recipiant. ſicut fit quandoque contra melancholicos & infirmos, quibus aliquando videtur quod omnes cõſpirauerunt in mortem ipſorum, etiam illi, qui ſalutem & pacem eorum in toto poſſe procurant. *Item* alij ſic inuoluuntur in omnibus factis & dictis, vt ſemper timeant ſe peccare mortaliter, & vix volunt vel poſſunt credere, vel fidem adhibere conſiliis meliorum. Alij ſic ſe Deo reputant in omnibus diſplicere, quod in nullo meritum habere ſe credunt, vel nunquam poſſe ſalutem acquirere. Alios in deſperationem inducit & ex deſperatione ſemetipſos interimunt, ſubmergunt, ſuffocant, vel ſuſpendunt. Sicut patet de Cayn & Iuda, & Achitophel.

Exemplum.

Qvomodo autem diabolus etiam viros ſanctos nititur in deſperationem inducere, patet per hoc quod in vita beati Antonij legitur. Vbi dicitur quod cum oraret vidit ſe raptum & per aëra deduci ab Angelis, & vidit infinitos dæmones ei occurrere & peccata adoleſcentiæ replicare & augmentare, & eum de his accuſare. & cum econtrà Angeli dicerent, ea per Dei miſericordiam ſunt ſopita, ſed ſi quid haberent ex quo factus fuerat monachus, illud obiicerent; ipſi multa falſa imponebant. ſed cum Angeli librum conſcientiæ vel conſenſus eius euoluerent, & de his quæ obijciebant nihil inuenirent, confuſi & obmuteſcentes dæmones, receſſerunt: ipſe autem Antonius inuenit ſe vt prius erat.

Exemplum.

Item in vita B. Bernardi legitur, cum ipſe graui infirmitate laboraret, vidit ſe raptum ante ſummum Iudicem. cui cum præſentaretur, affuit Sathan multis accuſationibus eum improbiſſimè pulſans. Cum autem omnia quæcunque habebat ſathanas contra ſanctum, dixiſſet; nihil perterritus reſpondit Bern. *Fateor non ſum dignus, nec propriis meritis poſſum obtinere regnum cælorum; ſed duplici iure obtinet illud Dominus meus Ieſus Chriſtus, hæreditate Patris, & merito paſſionis; altero ſibi contentus eſt, & alterum mihi donat.* Item: *quicquid agant merita mihi, miſericordia Domini ſuper vitas.* Hoc autem audiens ſathanas, confuſus receſſit. *Item* in vita B. Martini, cum Angeli ducerent animam ſancti in paradiſum, occurrerunt infiniti dæmones eum accuſantes, & eum detinere volentes; ſed cum nihil ſuum inuenirent in eo, confuſi receſſerunt.

Item alios contra charitatem inducunt, alios in amaritudinem odij, inuidiæ, vel rancoris. Sicut Iudæos dicentes de Domino. *Grauiſſimus eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis, vita illius.*

Exemplum.

Exemplum ad hoc quod aliqui de fide contra fidem tentantur. Vir quidam literatus & bonus religionem ingreſſus, in nouiciatu ſuo ſic fuit tentationis laqueis inuolutus, vt cogitaret vtrum mundus eſſet aliquid niſi ſomnium, vtrum ipſe animam haberet, vtrum etiam Deus eſſet. de his dolebat ad mortem, & per hoc ferè in deſperationem cadebat, vel ad ſui occiſionem videbatur induci; niſi ſaniori conſilio crediddiſſet, dicenti ſibi, quod ex quo illa cogitatio, quæ eſt diaboli tentatio, diſplicebat ſibi, potius erat martyrium quàm culpa. quoniam, ſicut ait Grego. *Tentatio cui non conſentitur, non eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis.*

Exemplum.

Item mulier quædam nobilis ad hæreticæ prauitatis inquiſitorem accedens, petiuit vt combureretur tanquam hæretica peſſima, deterior omnibus illis qui pro infidelitate vel hæreſi cremabantur; cum lachrymis multis aſſerens, quod & de articulis fidei, & de ſacramentis, peſſima cogitabat. Inquiſita, ſi hęc ei placebant, vel ſi acquieſcebat talibus. Reſpondit quod potius vellet eſſe mortua, & bene volebat comburi, vt ab iſtis poſſet penitus liberari. Cum autem diceretur ei quod iſta contemneret, & cor ſuum transferret ad alia cogitanda, conſolationem recipiens, plenè fuit ab omnibus liberata.

Tentat diabolus ratiocinãdo multipliciter.

Item quandoque fit hæc tentatio in memoria cum argumentatione, vel ratiocinatione; puta quia diabolus probat per aliqua verba ſcripturæ, quę prima fronte videntur fidei repugnare, vel per aliquas naturales & philoſophicas rationes, impoſſibile eſſe ſic vt fides tenet, circa articulos fidei, & Eccleſię ſacramenta: vel quando in anima eſt ſtrepitus malarum cogitationum, ratione per diaboli procurationem alicui occupata, vel non corrigente, vel negligente reprimere, ſeu repellere differente. Hiere. 4. *Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?* Item quando probat aliquibus veriſimilibus rationibus, vel auctoritatibus, aliquid in quod debeat intellectus faciliter aſſentire: ſicut Domino quem rationabilem iudicabat, quicquid ei ſuggerebat, auctoritatibus confirmabat. Matthæi 4. & Lucæ 4.

Exempla.

Sicvt etiam legitur in paſſione Cypriani & Iuſtinæ, quomodo diabolus in ſpecie virginis apparens beatæ Iuſtinæ, probabat auctoritatibus noui & veteris teſtamenti, matrimonium melius eſſe virginitate. *Item* in hiſtoria Ioſaphat & Barlaam dicitur, quod cum rex Auenyr non poſſet Ioſaphat filium ſuum à Chriſtianitatis propoſito reuocare, conſilio Theodę magi, ſeruientibus qui ei miniſtrabant expulſis, poſuit cum eo puellas ſpecioſiſſimas, quę cor eius emollirent, & ad amorem ſuum ipſum allicerent. Theodas etiam adiurans, dæmones miſit, qui eum interius inflammarent, & mulieres exterius. Inter quas vna nobilior cæteris & ſpecioſior, filia Regis, ſuadendo ei promittebat quod fieret Chriſtiana ſi conſentiret ei matrimonialiter copulari; & diabolo linguam eius mouente, probabat auctoritatibus noui & veteris teſtamenti, optimum eſſe matrimonium, dicens verba Apoſtoli. *Honorabile connubium* &c. Cui tamen Ioſaphat non aſſenſit.

De occaſione tentandi.

DISTINCTIO VII.

Varia ſunt occaſiones tentationum.

Qvia noſipſi ſæpe dæmonibus occaſionem damus noſmetipſos tentandi, ideo expedit oſtendere quibus modis, vt nobis diligentius caueamus.

1. *Ocioſitas.*

Primvm eſt ocioſitas. Quem enim non inuenit diabolus occupatum in opere diuino, libenter occupat in ſuo. Ideo Hiero. *Semper aliquid boni facito, vt te diabolus inueniat occupatum.* Gregor. *Cum ocioſam animam callidus tentator inuenit, ad eam quaſi occaſionibus allocuturus aduenit.* Poëta: *Res age tutus eris.* Idem. *Ocia ſi tollas periere cupidinis artes.* Matth. 12. *Intrat ſpiritus immundus domum vacantem.*

Exemplum.

In vitis Patrum cuidam ſeni data fuit gratia, vt videret quæ fiebant, qui vidit dæmonem ad oſtium cellæ cuiuſdam fratris venientem, & quamdiu frater erat occupatus in meditationibus, non poterat intrare, ſed ſtabat ad oſtium expectans. Cum autem frater ille ceſſabat à meditationibus, dæmon intrabat.

2. *Amor vanæ gloriæ.*

Secvndo dat occaſionem tentandi, amor vanæ gloriæ, vel laudis humanæ; ſicut habetur exemplum 2. Paralipp. 32. de Ezechia, qui gloriabatur de portento ſolis; præcipiens autem nunciis regis Babylonis, ad oſtentationem oſtendit eis omnia bona ſua. Vnde ibi dicitur: *Dereliquit eum Dominus vt tentaretur, & non fierent omnia quæ erant in corde ſuo.* Eccl. 28. *Ne collaudes virum, hoc enim eſt tentatio hominum.*

3. *Præſumptio.*

Tertio præſumptio eorum qui ſunt in coniugio, qui præſumunt poſſe continere per ſe, cum non poſſint niſi Deus dederit. 2. Corin. 7. *Reuertimini in idipſum, ne vos tentet ſathanas* &c. Vel præſumptio eſt cauſa tentandi & cadendi, ſicut infra de oratione patebit *de monacho arrepto.*

4. *Somnolentia & pigritia.*

Qvarto occaſionem tentandi dat ſomnolentia & pigritia. Vnde multotiens excitabat Dominus Apoſtolos, & incitabat ad orationum vigilantiam & inſtantiam, imminente tentatione. Matth. 26. & Marci 13. *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem.*

5. *Nimia ſecuritas.*

Qvinto nimia ſecuritas. Ezech. 38. dicit diabolus. *Veniam ad ſecuros & quieſcentes.* Iudith 8. *Intrabimus ad ſecuros.* Hiero. *Tunc maximè oppugnaris cum te impugnari neſcis.*

6. *Nimia dilectio terrenorum.*

Sexto nimia implicatio, & dilectio terrenorum. Serpens vtique ſupra pectus ſuum graditur (qui ſolebat ire erectus) quærens deuorare eos qui adhęrent terræ. Iſa. 65. *Serpenti puluis panis eius.*

7. *Curioſitas ſenſuum.*

Septimo, curioſitas ſenſuum, & incautela exponendi eos. Sicut patet in prima tentatione, Geneſ. 3. *Vidit mulier lignum.* Diabolus eſt vt Abimelech, qui appropinquans oſtio, ignem ſupponere nitebatur. Ezech. 38. *Aſcendam ad terram quæ eſt ſine muro.* Item incautela alios malè & indiſcretè iudicandi & aſpernandi, dat occaſionem tentandi.

Exemplum.

Sicut fecit ſenex ille, qui inexpertus tentationibus, monit iuuenem vſque ad deſperationē, dicens; quod eſſet indignus habitu monachi, eo quod tentaretur turpiter à ſpiritu fornicationis. De quo dicetur infra *de indiſcretione.*

8. *Nimia mollities & inconſtantia.*

Octavo boni propoſiti fractio, & aſperitatis aſſuetæ emollitio. Matth. 4. Dic vt lapides iſti panes fiant. Hoc dixit Domino tentator. q.d. Dura mollifica, aſpera relaxa. Hoſtes quando vident aliquam fracturam in muro caſtri, per illam ingredi moliuntur. Vnde ſuper illud 1. Petri vlti. *Tanquam rugiens circuit*, &c. dicit Gloſſa. *Non audet diabolus aggredi homines duros & aſperos aſperitate pœnitentiæ inuolutos, ſed molles & diſſolutos vt aqua.*

9. *Leuitas motuum exteriorum.*

Nono dat occaſionem tentandi, hominis inſtabilitas, & motuum exteriorum leuitas, per quæ indicat diabolus de interiori leuitate, & quod leuiter poterit hominem ad malum inclinare. Si homo eſt leuis, ipſe eſt ventus qui cito ſecum rapit leuia. Exodi 10. *Ventus vrens leuauit locuſtas.* Pſal. 1. *Sicut puluis quem proijcit ventus à facie terræ.* Leuis eſt, & leues rapit, & per naturæ ſuæ leuitatem, leuiter dicta vel facta cognoſcit. Orige. ſuper illud Iob 3. Circvivi terram, *tanquam ſpiritus volans, & ea quę dicuntur voce extra audiens, vel quæ in operibus fiunt cuncta ſciens & videns, ea vero quæ in corde tractantur neſciens.* In coll. p. Caſſi. *ipſas cogitationes quas dæmones ingerunt, vtrum ſuſceptę vel quomodo ſuſceptæ ſciunt: non per ipſius animę naturam, non per ipſius animæ motum in medullis latentem, ſed ex motibus indicijſque corporis deprehendunt; vtputa ſi gaſtrimargiam ſuggerunt, & vident monachum ad feneſtram, vel ad coquinam curioſius aſpectare; vel audierunt eum de cibo loquentem, cognoſcunt deſiderium gulæ fuiſſe ſuſceptum;* Item in fornicatione: ſi viderint eum carne commotum, petulanter aſpicere, aut loqui, aut tangere, & ſimiliter in cæteris vitiis; quod etiam aliquando à viris prudentibus deprehenditur. Cogitationes autem quæ in intimis animæ ſenſibus nondum prodierunt, adire vel cognoſcere omnino non poſſunt.

De remedijs contra tentationes.

DISTINCTIO VIII.

Multa ſunt remedia contra tentationes.

Viso de tentationibus, & de his quæ dant occaſionem tentandi, videndum eſt de remediis contra tentationes. Neceſſe eſt enim animam eſſe munitem ad ſe ſollicitè defendendum, ſicut hoſtes noſtri multas habent artes ad nocendum. Sicut ait Paulinus Epiſcopus ad Aug. *Hoſtis noſter quia mille habet artes nocendi, tam varijs repugnandus eſt telis, quàm varijs nos impugnat inſidijs.* De turre Dauid, ideſt Eccleſia turrita dicitur Cant. 4. *Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Iſti clypei ſunt multimoda munimenta contra diuerſa dęmonum tentamenta.

1. *Fides.*

Primvm ergo munimentum per quod vincitur tentatio eſt fides, ſicut docet primus paſtor Eccleſiæ, 1. Petri 5. *Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide.* Item Apoſtolus Epheſ. 6. *In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere.* Hebrę. 11. *Sancti per fidem vicerunt regna.* Fides habens crucifixum pro vexillo, oſtendit militi vel pugili coronam pro mercede, & patibulum inferni. Geneſ. 50. *Iſachar aſinus fortis habitans inter terminos*, ex vna parte reſpiciens præmium, ex alia ſupplicium. 2. Paral. 20. *Confortamini, & non diſſoluantur manus veſtrę, eſt enim merces operi veſtro.*

2. *Spes & confidentia.*

Secvndvm eſt ſpes diuinæ miſericordiæ, & confidentia de adiutorio Dei. Pſal. 24. *Ad te Domine leuaui animam meam: Deus meus in te confido* &c. *vniuerſi qui te expectant non confundentur.* Exod. 14. *Dominus pugnabit pro nobis.* 2. Paralippo. 20. *Non eſt pugna veſtra, ſed Domini.* Sequitur. *State confidenter, videbitis auxilium Domini ſuper vos.* Vbi ponitur exemplum elegans, de victoria

hoſtium propter confidentiam Ioſaphat. Iſa. 30. *In ſilentio & in ſpe, erit fortitudo noſtra.*

3. *Timor ſollicitans.* Tertivm eſt timor ſollicitans. Quando enim tentatus timet, ne ſi victus fuerit offendat Deum, damnetur, & ab hoſtibus confundatur, pugnat viriliter: & Deus illum adiuuat. Eccl. 33. *Timentibus Deum non occurrent mala, ſed in tentatione Deus illum conſeruabit & liberabit.* De hac materia ſupra *Timor.* Item ſupra, *de timendo iudicio.*

4. *Virilitas velociter reſiſtendi.* Qvartvm eſt virilitas velociter reſiſtendi. Poëta:

Principijs obſta ſero medicina paratur,
Cum mala per longas conualuere moras.

Quam cito latrunculus incipit intrare domum, reſiſtendum eſt ei, & non debet homo permittere quod domum effodiat. Pugil quam citò videt aduerſarium ſuum velle ipſum percutere, obſiſtit ei. *Beatus enim eſt qui allidit paruulos ſuos ad petram.* Qui vult ſerpentem occidere, caput eius velociter atterit, id eſt nuncium tentationis. Greg. mor. *Lubricus eſt antiquus hoſtis, qui niſi capite teneatur, totis viſceribus illabitur.* Epheſ. 3. *Nolite locum dare diabolo.* Iacobi 3. *Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis.* Notandum tamen quod quandoque vincitur tentatio fugiendo, ſpecialiter tentatio carnis. 1. Cor. 6. *Fugite fornicationem.* Eccl. 7. *Qui timet Deum effugiet illam,* ſcilicet mulierem per quam ſignificatur concupiſcentia carnis: oportet enim effugere omnes occaſiones. tentatio de diuitiis habendis vincitur, diuitias contemnendo; quæ fit per moleſtias, patiendo: quæ per delitias, fugiendo.

5. *Oratio propria & aliorum.* Qvintvm eſt oratio, tam propria, quam bonorum. *Oratio* quidem propria, ſicut docet Saluator Matth. 26. *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem.* 1. Pet. 4. *Vigilate in orationibus.* Euidētiſſimum exemplum habemus Exo. 17. de oratione Moyſi. De hac materia infra *Oratio. Item* oratio bonorum fugat tentationes dæmonum. Sap. 18. *Tetigit autem iuſtos tentatio mortis, ſed non permanſit, properans enim homo ſine querela* &c.

Exemplum. In vita Mariæ de Oig. legitur, quod diabolus quandam ſanctimonialē ſimplicē tentauit: Primò immundis cogitationibus; & ad vltimum blaſphemoſis, ita quod ſe omnem amiſiſſe fidem credebat, & omne bonum faſtidiebat deſperata, nec confeſſionem peccatorum poterat facere, nec Euchariſtiam recipere, nec verbum prædicationis audire. Quam cum aliæ ſanctimoniales adduxiſſent ad dictam Mariam, & pro illa oraſſet, nec liberationem ſic obtineret, cogitauit fortiori potentiæ fortius remedium adhibēdum, & quod *hoc genus dæmonum,* vt Dominus dicit, *non eijcitur, niſi in ieiunio & oratione,* fortius ſe afflixit, virgini compatiens, per 40. dies, nihil manducans, niſi bis vel ter in ſeptimana, in oratione & lacrymis ſe mactauit. & relicta virgine, ille teterrimus ſpiritus, cum multa confuſione compulſus eſt ab Angelo venire corā ea, miſerabiliter vt videbatur afflictus. Videbatur enim ei quod euomuiſſet omnia interiora ſua, & quod portare compelleretur omnia inteſtina ſua ſuper humeros ſuos. Omnipotens enim Deus, aliquando vult oſtendi per ſigna exteriora viſibiliter, quæ fiunt interius inuiſibiliter. Rogabat autem eam vt eius miſereretur, & ei quamcunque vellet pœnitentiam iniungeret, quia ad eam perficiendam cogebatur. Super hoc autem requiſito conſilio à quodam magiſtro eius conſiliario, qui ei dicebat quod in deſertum eum emitteret; alius feruentior ſuperueniens dixit, non ſic euaſurum illum proditorem, ſed mittendum eſſe in infernum. Cum autem ipſa illuc eum mitteret, & ſic eum vlulatu maximo deſcenderet, infinitum clamorem malignorum ipſa in ſpiritu audiuit, ad ruinam illius magni principis. virgo autem prædicta liberata, facta confeſſione animo libenti & recepta communione, ad ſuum monaſterium eſt reuerſa.

6. *Lectio ſacræ Scripturæ.* Sextvm eſt ſcripturæ ſacræ lectio, & ſacrorum verborum recitatio. Dominus enim tentatorem noluit fortitudine ſuperare, ſed auctoritatibus vicit. Matth. 4. & Lucæ 4. Sap. 2. *Melior eſt ſapientia quam vires.* Et 7.

A *Sapientiam non vincit malitia.* Et 9. eiuſdem. *Certamen forte dedit ei vt vinceret, & ſciret quoniam potentior omnium eſt ſapientia; hæc tentatum iuſtum non dereliquit.*

Septimvm eſt confeſſio. Ad hoc multæ auctoritates, rationes, & exempla adducuntur infra *Confeſſio.* 7. *Confeſſio.*

Octavvm eſt cordis humilitas & operis. Luctator ad hoc ſe inclinat, vt aduerſarium ſuum vincat & deiiciat, ſicut humilis. *In vitiſpa.* vidit Antonius mundum plenum laqueis diaboli, & cum clamaret ad Dominum, quis eos euaderet? reſponſum eſt ei, quod *ſola humilitas. Item* in vitiſpa. cuidam fratri apparuit diabolus transformatus in Angelum lucis, & dixit ad eum: Ego ſum Gabriel miſſus ad te. Ille reſpondit: Vide ne ad alium mittaris, quia non ſum dignus vt Angelus mittatur ad me. *Item* ibidem, cum vellent dæmones B ſeducere ſenem quendam, dixerunt ei: Vis videre Chriſtum? Ait: Anathematizo vos, & ipſum de quo dicitis; quia Chriſto meo credo dicenti. *Si dixerint vobis, ecce hic eſt Chriſtus, nolite credere.* Qui confuſi diſparuerunt. 8. *Humilitas.* *Exempla.*

Item in pitiſpa. quidam ſenex litigabat cum dæmonibus, videns eos manifeſtè, & vincens tentantes. & cum transfiguratus diabolus diceret: Ego ſum Chriſtus; Et ille reſponderet, claudens oculos, Chriſtum nolo hic videre, ſed in futura vita; confuſus diabolus diſparuit ad hæc verba. *Item* de illo fratre, qui cum per triduum proſtratus flens oraſſet, & dicerent ei cogitationes ſuæ, quod magnus effectus eſſet, clamabat dicens: Vbi ſunt nunc peccata mea quę ego feci? Cum autem replicarent ei ſuas negligentias; dicebat, quod C propter paruum ſeruitium, Dei pietas miſericordiam ei faceret. Cui apparuerunt dæmones, dicentes ſe turbatos in eo, quod cum eum extollerent, ipſe ſe deprimebat, & cum eum deprimerent, ad altum miſericordiæ Dei aſcendebat. *Exempla.*

Nonvm eſt conſideratio exemplorum. In præliis ſolent militibus pugnantibus recitari probitates prædeceſſorum ſuorum, vt ad prælium animentur. Iac. 5. *Exemplum accipite fratres exitus mali, longanimitatis, laboris, & patientiæ, prophetas.* 9. *Conſideratio exēplorum.*

Decimvm eſt laboris occupatio. Poëta: *Labor improbus omnia vincit.* Vnde homini poſt lapſum, indictum eſt laboris exercitium. Gen. 3. *Item* in vitiſpatrum cum tentationes fornicationis impugnarent quendam fratrem, arte figuli finxit in luto formam mulieris, dicēs: D *Ecce vxor tua.* Oportet ergo te in duplo plus laborare quam ante, vt habeas vnde paſcas eam. Quod cum feciſſet, ſuppoſuit quod vxor illa peperiſſet ei filiam, & ſic triplicauit laborem: & ſic deinceps vſquequò deficeret, non valens ferre tantum laborem. & tunc dixit cogitationi ſuæ: Si non potes hunc laborem ſuſtinere, neque mulierem requiras. Videns autem Deus feruens propoſitum, eum à tentatione liberauit. Bern. ad fratres de monte Dei. *Ruſticus habens duos neruos fortes laceratos, exteriora non ſentit: hoc facit vſum, vſus facit exercitium, exercitium vires in omni labore ſubminiſtrat.* 10. *Occupatio.* *Exemplum.*

Vndecimvm eſt diſciplinæ rigor. Bern. Quid mirum ſi hoſte debilitato per diſciplinam, tu fortior efficeris? Ideo ſancti mirabiliter fuerunt rigidi in cuſtodia diſciplinæ; ſicut patet de ſancto Antonio, Hylarione, E & aliis. De B. Benedicto legitur, quod cum ſenſiſſet tentationem in carne, nudum ſe proiecit inter vepres & vrticas, vt per vulnera carnis extingueret ardorem mentis. De B. Franciſco legitur, quòd cum tentationis motum modicum præſenſiſſet, cum chorda ſua duriſſimè ſe verberans, dicebat corpori ſuo: Eya frater aſine, ſic te decet atteri, ſic durum ſubire flagellū. poſtmodum in hortum exiens, nudum ſe volutabat in niue, & compingens ſeptem maſſas de niue dicebat: Ecce iſta eſt vxor tua. Iſtæ quatuor ſunt duo filij, & duæ filiæ. Iſte duæ aliæ ſeruus, & ancilla: omnes iſtos feſtina induere, quia frigore moriuntur: ſi autem tanta te ſollicitudo moleſtat, potius vni ſoli domino ſerui. Quo facto tentator victus abſceſſit, & vir ſanctus ſic plenè victor extitit, quod nunquā deinceps aliquid tale ſēſit. 11. *Rigor diſciplinæ.* *Exempla.*

In vitis

Exemplum. In vitis Patrum, cum quidam iuuenis grauiter tentaretur, nec aliquo modo poſſet flammam extinguere, Abbas monaſterij præcepit cuidam viro graui & aſpero; vt cum inſectaretur verbis, virgis, iniuriis, & quæ ſimoniam deponeret contra eum, & teſtes aduerſus eum loquerentur. Ideo iuuenis flebat quotidie, maximè pro eo quod nullus ei credere vel compati videbatur. Cum autem poſt annum interrogaretur qualiter eſſet ei? Reſpondit: Papè mihi viuere non licet, & luxuriari licebit? Et ſic per artem Abbatis, ſuppreſſa libidine ſaluatus eſt.

12. *Feruor charitatis.* Dvodecimvm eſt feruor charitatis. Cant. 8. *Fortis eſt vt mors dilectio.* &c. *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.* Poëta: *Omnia vincit amor.* Greg. moral. *Qui charitate adhæret veritati, nullo modo poteſt ſubijci vanitati.* Nota. Muſca non audet inſidere ſuper ollam feruentem, aut ſuper ſcutellam nimis calidam. Infra *de feruore orationis.*

13. *Iucunditas ſpiritualis.* Tredecimvm eſt ſpiritualis iucunditas, maximè quando tentat diabolus de moleſtiis. 1. Mach. 3. *Iudas Machabæus præliabatur prælium Iſrael cum lætitia, & vincebat.* In vita B. Antonij legitur, quod cum Dominus oſtendiſſet beato Antonio diuerſas artes & fallacias diaboli, ſubiunxit: Vna eſt ratio vincendi inimicum, ſpiritualis lętitia.

14. *Virtus Paſſionis Chriſti.* Qvartvmdecimvm eſt virtus Paſſionis Chriſti, & ſanctæ Crucis.

15. *Euchariſtia ſacramentum.* Qvintvmdecimvm eſt Euchariſtiæ ſacramentum. Eccl. 43. *Medicina omnium* ſc. tentationum, *in feſtinatione nebulæ, & obuians ros ab ardore venienti.* Nota. Diabolus fallax, auſus eſt decipere quandam mulierem ſub ſpecie Chriſti, quæ poſt perceptionem Corporis Chriſti multum robur obtinuit. *Exemplum.*

De vtilitate tentationum.

DISTINCTIO IX.

Multa ſunt tentationum vtilitates. Postremò videndum eſt de tentationum vtilitate. Nam ad multa ſunt vtiles, & multa bona faciunt illis, qui ſuſtinent patienter, ſicut patet multis auctoritatibus & exemplis. 1. *Purgatio peccatorum.* *Primum* bonum quod facit tentatio, eſt peccatorum purgatio, propterea non ſolum ſuſtinebat patienter, ſed etiam tentationem petebat Pſal. dicens: *Proba me Domine, & tenta me.* Et aperit quare petebat tentari, cum ſubiungit. *Vre renes meos & cor meum;* ideſt, purga delectationes cordis & corporis: *quoniã miſericordia tua ante oculos meos eſt,* ideſt, ſcio quod miſericorditer aſſiſtis tentatis, & purgas miſericorditer à peccatis.

2. *Humiliatio cordis.* Secvndvm eſt cordis humiliatio, & humilitatis conſeruatio. Gregor. *Dum vitia nos tentant, proficientes in nobis virtutes humiliant. Hinc eſt, quod Iſrael Iebuſæum tolerat, vt humana mens de ſe humilia ſentiat.* Idem. *Tentari permittit Deus, vt dum per tentationem homo concutitur, imbecillitate cognita in Deo fortius ſolidetur.*

Exemplum. In vitis Patrum, narrabat quidam pater, Paſcho nomine, cuidam ſpiritu fornicationis grauiter tentato, quod poſt quinquaginta annos ætatis ſuæ, & poſtquã in eremo in cella ſua manſerat, ſollicitus de ſalute animæ ſuæ; per duodecim annos, die ac nocte, non ceſſauit eum impugnare ſpiritus fornicationis. cum autem crederet ſe à Deo derelictum, eligens magis vorari à beſtia, quàm tam beſtialem ſuſtinere paſſionem; exiuit circuiens ferè totam ſolitudinem, & veniens ad ſpeluncam leonum, nudum ſe expoſuit in ea iacere, vt eum venientes beſtiæ vorarent. cum autem per totam diem ibi iacuiſſet, in nocte venientes Leo & Leęna, odorantes à capite vſque ad pedes, & poſtea recedentes, ceſſerunt ei. Cum autem cogitaret quòd Deus ei pepercíſſet, ad cellam rediit. Poſt paucos dies tentatio validior ſurrexit; venit diabolus in ſpecie puellæ Æthyopiſſæ, quam aliquando in mundo viderat: quę ſuper genua ſtans, multum eum ad peccandum commouit: quam cum à ſe repelleret, dans ei de pugno, & alapas in maxillis, fugauit eam; & per biennium, fœtorem manus de qua eam tetigerat, ferre non poterat. Cum autem præ triſtitia ferè deſperaret & deficeret tabefactus, audiuit vocem dicentẽ ſibi: Vade Paſcho, propterea permiſit tibi Deus eas tentationes, vt non altum de te ſapias, & ne quaſi de virtutibus extollaris, ſed infirmitatem tuam recognoſcas. Itaque rediit ad cellam, reliquos pacificos habens dies. 2. Cor. 12. *Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis* &c.

3. *Inſtructio doctrinalis.* Tertivm eſt doctrinalis inſtructio. Facit enim in homine experientiam, & experientia ſapientiam; & ſine hac nunquam cognoſcit homo fragilitatem ſuam, vel virtutem. Et multi antequam tententur, æſtimant ſe multum patientes, & fortes, vel induſtrios, vel cautos; qui ſuperueniente tentatione deficiunt, & defectum ſuum cognoſcunt. Sicut patet de beato Petro, qui dicebat Matth. 26. *Domine tecum paratus ſum, & in carcerem, & in mortem ire.* Et iterum: *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Qui tamen ad vocem vnius muliercula Chriſtum denegauit. Quis Petro fidelior? quis eo feruentior? quis eo inter Chriſti ſocios & amicos maior? & tamen modico impulſu tentationis cecidit. Quis audeat de ſe confidere? quis imminenti graui tentatione debeat non timere? niſi iam in tentationibus ſit expertus. *Item* in tentationibus cognoſcit homo mundi malitias, & dæmonum inſidias, aſtutias, & artes eorum innumeras, quas non expedit ignorare. *Item* experitur homo Dei miſericordiam aſſiſtentem. Ideo Eccli. 34. *Qui non eſt expertus, qualia ſcit? Vir expertus in multis cogitabit multa,* &c. Iudith 3. *Hæ ſunt gentes quas dimiſit Deus in terra, vt in eis erudiret Iſrael.*

4. *Acquiſitio meritorum.* Qvartvm eſt meritorum acquiſitio, quod bene figuraliter eſt oſtenſum in Iob, cum poſt tentationes omnia reddita ſunt duplicia. Item Geneſ. 22. *Poſtquam tentauerat Deus Abraham, dixit ei: Benedicam tibi, & multiplicabo te.* Iſta benedictio eſt meritorum cumulatio, quia ſicut dicitur Prouerb. 10. *Benedictio Domini diuites facit,* ſcilicet diuitiis meritorum. *In vitiſpa.* dicitur de Abbatiſſa Sara, quod per viginti tres annos fuerit grauiſſimè tentata ſpiritu fornicationis, nec vnquam petiit ſe ſemel liberari ab eo, ſed ſemper dicebat: da mihi fortitudinẽ Domine Deus meus. *Exempla.* *Item* in vitis Patrum dicebat Abbas Paſtor de Abbate Ioanne breui, quòd rogauerat Dominum, vt auferret ab eo omnem impugnationem; quod ipſe fecit: Et cum ipſe retuliſſet hæc cuidam ſeni, quod quieſceret ſecurus ab omni impugnatione, & hoc ſe precibus obtinuiſſe; arguens eum ille ſenex, conſuluit ei, quod peteret à Domino in ſe moueri pugnam: quia in pugna perficitur anima. Quod cum feciſſet, pugna rediit, nec poſtea orauit ab eo auferri pugnam, ſed quod Deus daret ei eam tolerandi virtutem.

Exemplum. Item diſcipulus cuiuſdam ſenis tentabatur grauiter, & reſiſtebat, & ſe grauiter affligebat. Senex videns hoc ait: Vis fili quod rogem Dominum, vt auferat à te hanc tentationem. Qui reſpondit: Non pater; quia ſentio ex ea in animo meo profectum, quia occaſione huius amplius ieiuno, vigilo, & oro, verumtamen ora pro me vt Deus det mihi fortitudinem. Quod audiens ſenex commendans eum gauiſus eſt.

5. *Confirmatio in amore Dei.* Qvintvm eſt in amore Dei confirmatio. Probat enim Deus amicos ſuos vt approbet, & in amore ſuo confirmet. Eccli. 27. *Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis.* Tobiæ 12. *Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit vt tentatio probaret te.* Iudith. 8. *Abraham pater noſter per multas tentationes probatus eſt.*

6. *Compaſſio proximorũ. Exemplum.* Sextvm eſt proximorum compaſſio, vt ſcil. homo ſciat compati aliis in tẽtationibus eorum. Multis enim qui non ſunt experti tentationes, neſciunt compati. *Sicut* habetur exemplum in vitis Patrum, quod cum quidam iuuenis tentatus valde grauiter à ſpiritu fornicationis, à quodam ſene conſilium & ſolatium requiſiſſet, ſenex iuuenem ferè, in deſperationem immiſit, dicens ei, quod Deus oderat eum, & quod non erat

dignus habitu monachi, nec ſocietate ſanctorum fratrum. Quibus verbis commotus, rediuiſſet ad ſæculum, niſi prouidentia Dei, alius compaſſus ei, conſolatus eſſet eum, & ad monaſterium reduxiſſet. Vnde propterea permiſit Deus B. Petrum tentari, vt ipſe futurus paſtor Eccleſiæ, diſceret peccatoribus miſereri. Amplius, ipſe Dominus tentari voluit, vt ſciret compati tentatis. Sicut expreſsè dicit Apoſtolus Hebr. 4. *Non habemus Pontificem qui non poſsit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.* Et Hebr. 2. *In eo enim in quo paſſus eſt, & tentatus; potens eſt & his qui tentantur auxiliari.* Didicit ergo per experientiam compati tentatis, ſicut medicus per ſimplicem notitiam artis ſuæ, ſcit compati infirmo: ſed infirmatus ſcit vel didicit compati per experiētiam infirmitatis ſuæ; & hoc dat nobis magnam fiduciam obtinendi miſericordiam apud eum. Ideo ſequitur: *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.*

7. *Perfectio optanda.*

SEPTIMVM eſt optanda perfectio. Per tentationes enim conſequitur homo perfectionem, ideo non ſolum patienter, ſed etiam gaudenter debemus eas ſuſtinere. Iac. 1. *Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in tentationes varias incideritis, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet, vt ſitis perfecti, & integri, in nullo deficientes.* Propter hoc B. Paulus, & alij ſancti viri gloriabantur in tribulationibus. Nota de B. Franciſco, quàm iucundè, & cum gratiarum actione, ſuſtinebat dolores illos vehementiſſimos in omnibus membris ſuis, & non dolores vocabat eos, ſed ſorores.

8. *Protectio diuina.*

OCTAVVM eſt diuina protectio. Tentatos enim Deus ſeruat, & protegit. Sicut dicitur Eccl. 33. *Timenti Deum non occurrent mala*, futura ſcilicet & æterna, quia ſine dubio iuſti multa mala præſentia, vel tranſitoria patiuntur, *ſed in tentatione Deus conſeruabit*, ne cadat, ne per impatientiam frangatur, *& liberabit à malis*, ideſt à malo culpæ, & à malo pœnæ.

9. *Conſolatio diuina.*

NONVM eſt diuina conſolatio. Nam qui tentationes in mundo ſuſtinent, merentur à Domino & Angelis viſitari, & dulciter conſolari. Item exemplum huius Matth. 4. legitur, quod *completa omni tentatione, reliquit eum diabolus, & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.* Ad hoc ſunt infinita exempla, De beata Catherina, Agneta, Cæcilia, & aliis martyribus ſanctis vtriuſque ſexus.

10. *Oſtenſio exemplaris.*

DECIMVM eſt exemplaris oſtenſio. Perfectos enim dat Deus, & proponit aliis in exemplum. Tobiæ 2. *Hanc tentationem permiſit Deus euenire illi, vt poſteris daretur exemplum patientiæ, ſicut & ſancti Iob.* Et de Eleazaro dicitur Machab. 6. *Memoriam mortis ſuæ, exemplum virtutis & fortitudinis derelinquens.*

11. *Glorificatio Dei.*

VNDECIMVM eſt Dei glorificatio. Nam qui ſuſtinent patienter, ſicut proximos ædificant per exēplum, ita Deum glorificant. 1 Pet. 1. *In Deo exultabitis modicum nunc ſi oportet contriſtari in varijs tentationibus; vt probatio fidei veſtræ multo pretioſior auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laudem, & gloriam, & honorem, in reuelatione Ieſu Chriſti.*

12. *Retributio diuina.*

DVODECIMVM eſt diuina retributio. Deus enim illis retribuit, & in præſenti nomen eorum & famam diuulgando, celebre & honorabile faciendo. Sicut de Abraham dicitur Eccl. 44. *In tentatione inuentus eſt fidelis, ideo dedit ei gloriam Deus in gente ſua.* Item in vita beati Antonij legitur, quod cum dæmones diuerſimodè tētantes eum, fingentes diuerſas voces, & ſimilitudines ſerpentum, & ferarum, nec præualere poſſent, domus eius parietibus patefactis, atrociter irruentes in eum, verberauerunt eum vſque ad mortem. Cum autem ſe eleuans, oculos aperiret, vidit lucis radium deſuper venientem; cuius ſplendore omnis dolor ab eo penitus remouetur, dæmones effugantur, domus eius & omnis valetudo corporis omnino reparantur. Sentiens autem Dei præſentiam, ait ei: Vbi eras, ô bone IESV, cum me ſic dæmones flagellarent? quare non à prin-

Exemplum.

A cipio affuiſti? Reſpondit: Hîc eram, ſed expectabam certamen tuum: nunc autem quia fideliter dimicaſti, auxiliabor tibi, & in orbe toto te faciam nominari. *Item* in futuro glorificat eos Deus æternaliter. Iac. 1. *Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ.* Item Luc. 22. *Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam, in regno meo.*

De verbo Dei.

DISTINCTIO X.

4. *Diuini verbi retentio ſtudioſa.*

QVARTVM, quod multum valet ad præſeruandum B hominem à peccato, eſt diuini verbi retentio ſtudioſa. Multum enim eſt efficax Dei verbum, quod ſiue cogitatum interius, ſiue prolatum exterius, ſiue cælitus inſpiratum, dummodo ſit reuerenter ſuſceptum, memoriter obſeruatum, & fideliter operi mācipatum, præſeruat hominem efficaciter à peccato. Ideo expertus Pſalm. 118 dicebat: *In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* Et Eccleſ. 24. *Qui operantur in me non peccabunt.*

Verbum Dei diligēter audiendū multiplici ratione.

EST ergo verbum Dei diligenter audiendum, deuotè ſuſcipiendum, memoriter retinendum, ſollicitè cuſtodiendum, & fideliter exequendum, & hoc multiplici ratione. *Primo* propter eius eximiam dignitatē, quia originaliter deriuatur à verbo increato. Eccl. 1. *Fons ſapientiæ verbum Dei in excelſis.* Attende cum quan- C ta reuerētia auditur verbum alicuius Regis, vel Principis. Sicut dicitur Eccleſ. 13. *Diues locutus eſt, & omnes tacuerunt, & verbum illius vſque ad nubes perducent.* quanto magis ergo, quando nobis loquitur Deus, verbum eius debemus reuerenter audire, retinere medullitus, & inuiolabiliter obſeruare. Ideo commendat Apoſtolus aliquos 1. Theſ. 2. *Suſcepiſtis* inquiens *illud, non vt verbum hominum, ſed vt eſt verè verbum Dei.*

1. *Ob eius dignitatem.*

SECVNDO propter eius pretioſitatē. Attende quàm ſollicitè cuſtoditur theſaurus, & quanto pretioſior, tanto vigilantius cuſtoditur: verbum autem Dei theſaurus eſt infinitus, quo qui vſi ſunt, participes facti ſunt amicitiæ Dei. *Nota,* qui theſaurum temporalem domini ſui cuſtodiunt, ſi illo vtuntur, ſi ex illo amicos acquirunt; fures ſunt, & infideles domino ſuo, & do- D minum ſuum damnificant, nec illo poſſunt vti, vel amicos acquirere, ſine domini ſui damno. Non ſic de iſto; quia quanto plus theſauro iſto vſus fueris, quanto in plures diſperſeris, & inde amicos acquiſieris, tāto maiorem Dei amicitiam obtinebis. Nec mirum, quia infinitus eſt theſaurus hominibus, non Deo; ideſt ad vtilitatem non Dei, ſed hominum, tam ipſius cui ſeruandus committitur, quàm illorum omnium quibus communicatur. *Nota,* Religioſi libenter theſauros magnorum hominum in depoſitum recipiunt, ſcientes quia *vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Matth. 5. Ita nos theſaurum ſapientiæ Dei libenter cuſtodire debemus, vt eius & multorum aliorum amicitiam acquiramus.

2. *Ob eius pretioſitatem.*

Simile.

TERTIO propter eius ſanctitatem. *Nota,* ſi ſudorem E qui fluxit de corpore Chriſti, vel lachrymam de oculo, vel ſtillam ſanguinis de quocunq; membro poſſemus habere, cum magna reuerentia ſeruaremus; quanto magis verbum, quod de cordis eius intimis emanauit, Pſal. 44. *Eructauit cor meum verbum bonum.* Hoc inquā verbum de Dei corde productum, per legem, Prophetas, & Apoſtolos nobis miſſum, immo & per ipſum Dei filium, Verbum ſcil. carnem factum, nobis audibile, viſibile, & legibile verbaliter propinatum, reuereri debemus. Vnde Iſa. 11. *Verbum miſit Deus in Iacob.* Pſal. 106. *Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos,* &c. Igitur à quocunque proferatur verbum Dei, non eſt attendendum à quo, ſed cuius; quia Matth. 10. dicitur: *Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis.*

3. *Ob eius ſanctitatem.*

4. Ob eius vtilitatem multiplicem.

QVARTO propter eius multiplicem vtilitatem. Sanè innumera ſunt bona, quæ verbum Dei facit in anima. Sapient. 8. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa*, ſcilicet ſapientia, *& innumerabilis honeſtas per manus illius* &c. De multis autem pauca recitabimus, vt demus alijs materiam cogitandi. *Primo* verbum Dei paſcit, & ſuſtentat. Sicut enim verbum Dei æternum eſt pabulum Angelorum in cœlo, ita verbum Dei eſt pabulum ſanctarum animarum in terra. Vnde dixit diabolo, qui ieiunus erat, de hoc cibo, Matth. 4. *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Sicut enim aues paſcunt, & nutriunt filios ſuos cibo, quem eis emittunt de ore ſuo, ſic Deus ſuos, verbo ſuo. Iob 38. *Quis præparat coruis eſcam, quando pulli eius clamant ad Dominum.* Ibi dicit Gloſſ. quod *pullos coruorum Deus rore cæleſti paſcit, quouſque nigreſcant, & de eis patres eorum curam habeant, qui non prouident eis in aliquo quamdiu vident eos habere plumas albas, ſed quam cito nigreſcunt, eos quaſi non degeneres, ſed ſimiles paſcunt.* Sic Deus paſcit verbo ſuo, quos mundus abijcit. Sapient. 16. *Non fructus natiuitatis paſcunt illos, ſed ſermo tuus. Vnde* in vitis patrum legitur, quod quidam frater vidit in eadem menſa alios mel comedentes, alios panem, tertios ſtercus; & oranti pro reuelatione, vox ait. Primi ſunt qui ſemper orant, alij qui gratias agunt, tertij qui murmurant & cibo detrahunt. Sic in eodem ſermone, alij reficiunt ibi affectum, alij intellectum, tertij detrahunt vel murmurant prædicatori, vel verbo Dei. *Item* hoc cibo beata Maria Magdalena reficiebatur ad pedes Domini, audiens ſic verba oris eius, vt obliuioni traderet cibum ventris. *Sic duo* fratres, de quibus in vitis patrum dicitur, quod cum paraſſent refectionem poſt ieiunium, inceperunt loqui de Deo, & vſque in craſtinum ita loquendo de Deo aſſiduè perſeuerauerunt, quod cibum corporis accipere obliti fuerunt. Sed mirabantur ſi comediſſent.

1. Paſcit & ſuſtentat. — Simile. — Exemplum.

2. Potat & inebriat.

SECVNDO potat & inebriat, quia eſt fons vitæ, ad quem ſerpens venenum effundendo, Ceruus cornua deponendo, Aquila plumas, roſtrum & vngues immutando, renouantur. Pſalm. 41. *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum.* Idem 102. *renouabitur vt Aquilæ iuuentus tua.* Apocal. 21. *Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis.* Hoc verum eſt ſpiritualiter, quia verbum Dei fons eſt, cuius virtute ſubito animę ſpiritualiter immutantur, & innouantur; vt ad modum ſerpentis, malitioſus euomat venenum malitiæ, inobediens & rebellis cornua inobedientię ad modum cerui, auarus vngues tenacitatis & rapinæ, & plumas conuerſationis antiquæ ad modum Aquilæ, & roſtrum verbi mali. Non ſolum autem potat, ſed etiam potando inebriat. Hiere. 13. *Factus ſum ſicut vir ebrius, & quaſi homo madidus à vino, à facie verborum Dei.* Sicut erant Apoſtoli ebrij, qui quaſi piæ inebriati, non poterant ſe continere ab huiuſmodi locutione, ſed in diuerſas voces inaſſuetas, linguas ſuas transformabant. Vnde eos ebrios Iudæi reputabant. Hoc inebriati martyres, ſe rebus temporalibus denudabant, vulnera & cruciatus corporis pro nihilo ducebant, immo ad mortem alacriter properabant. vt Vincentius, Agatha, & alij, corpus in taberna martyrij pignorantes. Apoſtolus. *Scio cui credidi* &c. Bernard. *Quem talis guſtus inebriauerit, ad omne opus, & omnem laborem hilareſcit, laborat nec laſſeſcit, feſtinat nec deficit, dolet & non ſentit, laceratur & neſcit, irridetur & non aduertit.* Ideo de ſacra ſcriptura dicitur Cant. 1. *Meliora ſunt vbera tua vino.* Et poſt. *Vbera tua aſſimilata ſunt botris*, id eſt duo teſtamenta, Prou. 5. *Vbera eius inebrient te omni tempore.*

Simile.

3. Ædificat.

TERTIO ædificat. Ioann. 14. *Si quis diligit me ſermonem meum ſeruabit.* Et poſt: *Et ad eum veniemus*, ego Filius, Pater, & Spiritusſanctus, *& manſionem*, id eſt domum ad manendum *apud eum faciemus.* Hic conuenit exemplum quod ponitur Matth. 7. de ſapiente ædificante ſupra petram. Vnde ibi dicitur: *Qui audit verba mea & facit ea, ſimilis erit viro ædificanti domum ſupra petram*, &c. Epheſ. 2. *Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum*, &c.

4. Rigat & fœcundat.

QVARTO rigat & fœcundat. Iſa. 52. *Quemadmodum imber & nix deſcendit de cælo, & inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit*, &c. *ſic erit verbum quod egredietur ex ore meo*, vbi multiplex eius effectus notatur. Deut. 32. *Fluat vt ros eloquium meum.* Ideo Exod. 16. & Numer. 11. dicitur, quod cum manna deſcenderet, ros pariter deſcendebat. Semini comparatur, quia fœcundat, Matth. 13. *Semen eſt verbum Dei.* quod ſi aliquando diu latet in corde, aliquando poſt tempora multa germinat, & coaleſcit in fructum. Vnde cum quidam argueret quendam ribaldum de hoc, quod frequentabat ſermones. Reſpondit: Et ſi modo ſtatim non immuter, tamen ſemen recipio, quod aliquando coaleſcet in fructum, & erit mihi Deo dante, verbum quod modo audio, ſalutis cauſa & emendationis.

5. Sanat.

QVINTO ſanat. Pſalm. 106. *Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos.* Sapient. 16. *Non enim herba neque malagma ſanauit eos, ſed omnipotens ſermo tuus Domine qui curat omnia.* Non alio medicamine herbæ vel radicis vſus eſt Dominus ad curationem infirmorum, niſi verbi ſui. Matt. 8. dixit leproſo: *Mundare: & mundatus eſt*: & ſic de alijs pluribus. Vnde dixit ei Centurio, Marci 8. *Dic tantum verbo, & ſanabitur puer meus.* Et bene omnipotens dicitur, quia magnę virtutis diceretur aliqua confectio de multis, ſi cum multis ſumptionibus, haberet vnum hominem ab vno morbo curare: In vno autem ſermone, omnes quotquot audiunt illud & obediunt, curantur ab omni infirmitate ſpiritualiter, & alij quando etiam corporaliter, vt fiebat in ſermonibus Apoſtolorũ, & Domini frequenter.

6. Viuificat.

SEXTO verbum Dei viuificat, vnde fons vitæ dicitur Prou. 16. *Fons vitæ eruditio poſſidentis*, id eſt, Chriſti, de quo fluunt quatuor flumina Paradiſi, Prou. 10. *Os iuſti vena vitę.* Io. 5. *Omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei; & qui audierint viuent.* Eodem poſt: *Verba quæ ego loquor, ſpiritus & vita ſunt*; quia conferunt vitam naturæ, gratiæ, & glorię. Nam cum Dominus ſuſcitauit Puellam, Adoleſcentem, Lazarum: eos verbo vocando viuificauit, dicendo: *Surge*, & *veni foras Lazare.* Ad cuius vocem continuo ſurrexerunt ad vitam naturæ, & gratiæ. Item ad vnicam vocem eius ſurgent omnes, mali ſolum ad vitam naturę, non gratiæ, nec gloriæ, Ioan. 5. *Omnes qui in monumentis ſunt*, &c. Huius exemplum habemus Ezec. 38. de campo pleno oſſibus mortuorum, vbi dicitur: *Fili hominis vaticinare, Et dices: Audite verbum Domini*, &c. *Ecce ego intromittam in vos ſpiritum, & viuetis*, &c. *Et acceſſerunt oſſa ad oſſa, vnumquodque ad iuncturam ſuam; & ingreſſus eſt ſpiritus in ea, & vixerunt*, &c. Per verbum incarnatum viuunt omnia, Sicut in epiſtola Didaſcali Brachmannorum, ad Alexandrum Imperatorem Gręcorum continetur; & in hiſtoria Tranſmarina. Scripſit enim inter alia multa Alexandro & ſuis hæc verba. *Vos omnes ſenſum veſtrum in lingua veſtra habetis, & tota ſapientia veſtra in ore veſtro conſiſtit: noſtra autem ſapientia in ore Dei conſiſtit; & per hoc homo ſimilis eſt Dei: quia Deus verbum eſt*, &c. *Et per illud Deus mundum creauit, & per hoc verbum viuunt omnia; hoc colimus, adoramus, amamus; nam Deus ſpiritus & mens eſt, qui non amat niſi mundam mentem.* Hoc autem verbum, imò & Dei verbum, prolatum, non ſolum viuificat, ſed continuè ſumptum, vitam continuat, vt lignum vitæ, Prouerb. 3. *Sapientia eſt lignum vitæ.*

7. Seruat à caſu materiali & ſpirituali.

SEPTIMO ſeruat à caſu materiali, & ſpirituali. Tobię 4. *Verba mea quaſi fundamenta in corde tuo conſtrue.* Hoc exemplum Dominus ponit, Matth. 7. de ædificante ſupra petram & arenam. Item ſeruat à caſu ſpirituali. In miraculis beati Andreæ legitur de Nicolao ſene, comportante euangelium in ſinu ad ſcortum, Eccleſ. 12. *Verba ſapientum quaſi ſtimuli*, ad erigendum à caſu, *& quaſi claui in altum defixi*, ad retinendum à caſu peccati. Item ſeruat ſeruantem ſe, ab hoſtibus materialibus & ſpiritualibus, Prou 19. *Qui cuſtodit mandatum, cuſtodit animam ſuam.*

Exemplum.

In miraculis beati Andreæ legitur, cum beatus Andreas conuertiſſet concubinam cuiuſdam præpoſiti in prædicatione ſua; dedit ei Euangelium, vt illud portaret; & vt eius memoria, & virtute ipſius, à peccato ſibi caueret. Vxor autem dicti præpoſiti adhuc habens eam ſuſpectam, fecit eam capi, & ad lupanar trahi, & lenonibus tradi, vt ab eis ludificaretur. & cum accedebant ad eam, perdebant vires ſuas. Cum autem veſtes eius ſcinderet vnus ex eis, & eo de ſinu eius cadente, vellet vim inferre, illa clamante ad Dominum, leno ſuffocatur; & Angelus apparuit ei confortans eam, & liberans. Vxor autem dicti præpoſiti balneans ſe cum adultero ſuo, à diabolo ſuffocantur; tamen ad preces dictæ mulieris, vterque ſuſcitatur, & conuerſi ſunt ad Dominum.

Exemplum.

Item in paſſione beati Thomæ dicitur de tranſlatione corporis eius, quod fuit tranſlatum ab India in Edeſſenam vrbem, quæ olim dicta fuit Rages, ab Alexandro Imperatore petentibus Syris; in qua regnauit quondam Abagarus, qui ſcripſit domino, & dominus ei epiſtolam ſuam quæ ibi ſeruatur; ex quo nullus hæreticus, Iudæus, vel Paganus, poteſt ibi viuere. Si obſidatur ciuitas, infans nuper natus, legit epiſtolam ſuper portam ciuitatis, & eadem die aut pacem faciunt aduerſarij; aut bello vincuntur. *Item* conſeruat in vita. Vnde ſimiles ſunt homines Caſtoribus, qui non poſſunt diu viuere, niſi prope aquas. Similiter & piſcibus. Iſa. 55. *Computreſcent piſces ſine aqua, & morientur in ſiti.* Sic homines ſine doctrina, & maximè clauſtrales. *Item* conſeruat à mortis caſu. Prouerb. 13. *Lex Dei fons vitæ, vt declinet quis à ruina mortis.*

Exemplum.

Nota quod in ciuitate cuiuſdam regni, magnæ erant nundinæ: filius autem regis cum ſociis ſuis iuit per nundinas videre diuerſitatem mercium, ſi fortè ibi videret quod ei placeret. & cum pertranſiret, videt domum mirabiliter ornatam, & paratam pannis ſericis, & deauratis, tamen intus vacuam. admiratus, intrauit; nihil vidit intra, niſi ſenem in cathedra ſedentem, & in manu librum tenentem, & legentem, à quo quæſiuit quid ſibi vellet hîc. qui reſpondit ei, quod domus illa erat in qua vendebantur pretioſiora & vtiliora quæ eſſent in nundinis, maximè hominibus qui alios habent regere. & ſi ipſe vellet emere, venderet ei centum libras: & dixit, quod merces eius erant ſapientia, & prudentia. Ipſe emit centum libras, & ſenex ſcripſit in Schedula hæc. *In omnibus factis tuis conſidera antequam facias, ad quem finem inde venire valeas:* aſſerens, quod ſi hoc ſemper haberet præ oculis, plus poſſet ei valere, quam vnum regnum. Iuuenis autem mortuo patre rex factus, verba illa ſcripſit in menſis, & mappis, & in aliis rebus quibus vti poterat. Cum autem Barones eius conſpiraſſent contra eum, fecerunt pactum cum Barbitonſore eius, quod eum occideret. Cum autem hoc vellet facere, & radendo barbã guttur eius amputare, legit quod erat ſcriptum in mappula; & incepit ſtupere, fremere, & tremere. Quod rex aduertens, fecit eum teneri & vrgeri, vſque dum diceret veritatem, qui proditores ſuos capi fecit, & ipſe à morte liberatus eſt. Prouerb. 3. *Melior eſt negotiatio eius, acquiſitione auri & argenti.*

8. Penetrat.

Octavo verbum Dei penetrat. Hebr. 4. *Viuus eſt ſermo Dei, & efficax; & penetrabilior omni gladio ancipiti:* quia non ſolum penetrat corpus, & eius ſenſus; ſed & ſpiritum, vſque ad cogitationes, affectiones, & intentiones, vt ibi dicitur. *Item* penetrauit & ſuperauit beatos Martyres, quos materialis gladius ſuperare non potuit.

9. Ditat.

Nonò ditat. Prouerb. 10. *Qui indocti ſunt, in cordis egeſtate erunt, benedictio autem Dei,* ideſt bona dictio, *diuites facit.* Sap. 7. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa:* quia Spiritus ſanctus replet corda audientium, & bona ſpiritualia dat. Ideo dicitur Act. 10. *Adhuc loquente Petro cecidit ſpiritus ſuper omnes qui audiebant verbum, & plenitudo eorum patuit, quia loquebantur linguis,* &c. Dicitur vulgariter: Qui habet ruſticum, habet prædam; & qui habet Spiritum ſanctum, habet communionem bonorum ſuorum. Sap. 7. *Scio quod communicabit mihi de bonis ſuis.* Apoc. 3. B. Ioannes, Epiſcopum qui ſe iactabat diuitem, dicit eſſe pauperem, quia erat ſine auro cœleſtis doctrinæ. Et ſubdit: *Suadeo tibi emere aurum ignitum probatum, vt locuples fias:* quia facit hominem ſibi ſufficere, aut ſit diues.

10. Incendit.

Decimo incendit. Pſalm. 118. *Ignitum eloquium tuum vehementer.* Idem 104. *Eloquium Dei inflammauit eum.* Hiere. 23. *Nunquid verba mea ſunt quaſi ignis ardens?* Prouerb. 30. *Omnis ſermo Dei clypeus ignitus.* Ideo de Helia dicitur Eccl. 48. *Surrexit quaſi ignis, & verbum illius quaſi facula ardebat.* Ideo dabatur Spiritus ſanctus in linguis igneis Act. 2. Propter ignitum eloquium deſignãdum.

Exemplum.

De B. Dominico dicitur in legenda eius, quod videbatur matri eius prægnanti, quod habebat in vtero catulum, facem in ore portantem, & inflammantem mundum: quod fuit ei ſignum, quod filium haberet, qui lupos, ideſt hæreticos impugnaret, gregem ſeruaret, dormientes in vitiis latraret, & linguam medicinalem haberet, & facem igniti eloquij portaret, quo mundum illuminaret, & inflammaret.

11. Mollificat.

Vndecimo cor mollificat. Cant. 5. *Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt.* Iud. 2. *Cum loqueretur Angelus Domini filijs Iſraël verba Domini, fleuerunt.* Simile exemplum habetur Neæ. 8. *Flebat omnis populus cum audiret verba legis.* Item Matth. 26. *Fleuit Petrus gallo cantante.* Et dicitur quod quandocunque audiebat gallum cantare, mouebatur ad lachrymas, recolens peccatum ſuum. *Item* in vitiſpatrum dicitur, quod cum quidam quęreret ab Abbate Ioanne de duritia cordis; reſpondit: Quid durius lapide, quid mollius aqua? & tamen gutta ſępe cadendo lapidem penetrat. Sic verbum cor durum aperit ad timorem Dei. *Ibi* etiam ponitur exẽplum de homine immutato, & in lachrymis reſoluto, cum audiuit verbum Iſa. 1. *Lauamini* &c.

12. Illuminat.

Dvodecimo illuminat. Pſalm. 118. *Lucerna pedibus meis,* &c. Idem ibidem. *Declaratio ſermonum tuorum illuminat* &c. Idem 18. *Præceptum Domini lucidum* &c. Prouerb. 6. *Lucerna mandatum, & lex lux.* Huius exemplum ponitur Lucæ 24. quando diſcipuli cognouerunt Dominum in fractione panis. Sed multi ſunt vt noctuæ, odientes lumen hoc. Ioan. 3. *Qui malè agit, odit lucem.* Item vt Hely, qui non poterat videre lucernam Dei. 1. Reg. 3.

13. Indulcat & delectat.

Tredecimo indulcat, & delectat. Pſal. 118. *Quam dulce faucibus meis eloquium tuum, ſuper mel ori meo.* Cant. 4. *Eloquium tuum dulce.* Prouerb. 16. *Fauus mellis verba compoſita,* ſci. cum gratia poſita. Hanc dulcedinem non ſentiunt qui habent palatum infectum à febre iniquitatis. Sunt enim multi, vt ruſticus purgator latrinarum, qui tranſiit ante apothecas apud montem Peſſulanum, & non valens ferre bonum odorem, corruit vt mortuus. Cum autem medici apportarent ei electuaria confortantia, non guſtauit, nec ſurrexit. Vnde cum ad conſilium cuiuſdam dicentis, quod confortaretur aſſuetiſſimis, deportaſſent naribus eius ſtercus quod aſſueuerat, ſurrexit confortatus. Sic eſt de peccatoribus, & verbis. Econtra Ezech. 2. & 3. Volumen Ezechieli traditum *factum eſt in ore eius tanquam mel dulce.* Dicitur quod Bufo non poteſt ſuſtinere bonum odorem vineę florentis. Sic nec peccator verbum Dei. De hoc ſupra de comedentibus mel in menſa, in ſignum dulcedinis verbi Dei. In os Ambroſij paruuli dormientis apes ædificauerunt examen, & fauum; quia os eius fuit melliſluum, dulcedine verbi Dei. Miraculum hoc legitur in principio vitæ eius. Verbum Dei ſimile eſt mannæ habenti dulcedinem, & gratum ſaporem, ſecundum quod homo afficiebatur in guſtu illius. Sap. 16. *Habebat omne delectamentum, & omnis ſaporis ſuauitatem.* Et poſt: *Dulcedinem tuam quam in filios habebat, oſtendebat, deſeruiens vniuſcuiuſque voluntati, & ad quod quiſque volebat, conuertebatur.*

Simile.

14. Erudit & informat.

Decimoqvarto, erudit & informat. Roman. 15. *Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt.*

1. Timoth. 3. *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, & erudiendum in iuſtitia.* Prouer. 16. *Eruditus in verbo reperiet bona:* quia bene aptus: quia extra ruditatem poſitus, beatus à Spirituſancto dicitur. Pſal. 93. *Beatus homo quem tu erudieris Domine;* vt nouitios & diſcipulos facias perfectos. Beatos de rudibus tibi feciſti Apoſtolos, verbo tuo inſtructos. Matth. 5. *Aperiens os ſuum docebat eos dicens. Beati, &c.* Deut. 8. *Sicut homo erudit filium ſuum, &c.* Econtra dicitur Prou. 29. *Seruus verbis non poteſt erudiri.* Hac lima, maſſam rudem, & indigeſtam, & confuſam, Dominus extra ruditatem poſuit, diuidens elementa, & ſeparans, ordinans, & ornans. Dixit enim & facta ſunt, mandauit & creata ſunt. Pſalm. 32. *Verbo Domini cœli firmati ſunt, &c.*

Decimo quinto armat vt gladius. DECIMOQVINTO, armat vt gladius. Hebr. 4. *Penetrabilior omni gladio ancipiti.* Ephe. 6. *Gladium Spiritus, quod eſt verbum Dei.* Pſal. 44. *Accingere gladio tuo.* Non vt ioculatrices, qui portant gladium in labijs. Pſal. 58. *Gladius in labijs eorum, quoniam quis audiuit.* Sed vt milites Salomonis, qui *tenentes gladios in manibus, ſunt ad bella doctiſſimi.* Can. 3. De hoc gladio habemus exemplum elegans, 2. Mach. 16. de viſione Iudæ, cui apparuit Hieremias promittens ei victoriam, & porrigens ei gladium aureum, & dicens: *Accipe gladium ſanctum munus à Deo in quo deijcies aduerſarios.* Quod & fecit. Item eiuſdem 3. dicitur: *Armauit Iudas ſuos, non clypei vel haſtæ munitione ſed ſermonibus optimis.* Item armauit vt triangularis clypeus. Pſal. 90. *Scuto circumdabit te veritas eius.* Prouerb. 30. *Omnis ſermo Domini ignitus clypeus eſt ſperantibus in ſe.*

Decimoſexto pugnat contra malam voluntatem. DECIMOSEXTO pugnat contra malam voluntatem: quia eſt aduerſarius cui debemus conſentire Matth. 5. *Eſto conſentiens aduerſario tuo quandiu es in via, &c.* Sap. 16. Omnipotens ſermo Dei dicitur *durus bellator*, quia pugnat contra homines, & repugnat malis.

Decimoſeptimo mundificat. DECIMOSEPTIMO, mundificat. Hæc eſt ablutio cœleſtis, qua facta ſunt vaſa cœleſtis gratiæ, munda receptacula. Ioan. 15. *Mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis.* Heb. 1. *Verbo virtutis ſuæ purgationem peccatorum faciens.*

Exemplum. In vitis patrum legitur, quod quidam pater, cuidam dicenti ſibi, quid valebat ei audire verbum Dei; quia licet libenter audiret illud, cito tradebat obliuioni quę audiebat, tradidit calathum immundum, & fumo nigrum, & fuligine plenum, dicens vt in fonte illum immergeret, & plenum ei deferret. Quod cum attentaret facere, ſemper eum aqua plenum extraheret de fonte, aqua exibat. Qui cum videret ſe non poſſe aquam deferre in eo, rediję triſtis, eo quod inutiliter laboraſſet. Cui dixit pater: Et ſi aquam non detuliſti, tamen calathum hunc mundaſti. Sic eſt de corde per quod tranſit verbum Dei, quia per illud mundatur.

Decimooctauo confortat & confirmat. DECIMOOCTAVO, confortat & confirmat. Sicut patet. 2. Mach. 10 & 11. *Poſt prædicationem Iudæ, ſic conualuerunt animis; non ſolum autem homines, ſed & beſtias ferociſſimas, & muros ferreos penetrarunt, leonum more cum impetu irruentes in hoſtes, &c.* Confortat vt cibus, & confirmat vt ſit frequenter fortior Helya, vt in fortitudine cibi illius vadat aliquando, audito vno bono ſermone, non per quadraginta dies, ſed per quadraginta annos, aut plures, vſque ad montem Paradiſi, per viam pœnitentiæ. *Item* confortat ad modum dulciſſimi carminis muſici. Ezech. 24. *Sermo meus eſt quaſi carmen muſicum, quod dulci ſuaui que ſono canitur.* Pſal. 118. Cantabiles mihi erãt iuſtificationes tuæ. Inſenſiles ſunt pluſquam aſini, qui in tam dulci carmine non recipiunt conſolationem: & quidem duriores, & indeuotiores ſunt, quàm aſinus ad lyram. Aſinus quando audit ſonum citharæ, aures erigit. Cignus, vt dicit Iſid. cum cithara ſono concinit, & geſtus lętitiæ oſtendit. Beſtialior eſt beſtijs, quæ vt legitur in Paſſionibus Beatorum Mamertis & Blaſij, ad eos conueniebant, & quaſi iam aſſuetæ, verba Dei ab eis audiebant attentè.

Decimonono liberat à morte. DECIMONONO, liberat hominem à periculo mortis. Ioan. 8. *Veritas liberabit vos.* Pſal. 106. *Miſit verbum ſuum, & eripuit eos de interitionibus eorum.* Hic eſt Angelus liberans Petrum à carcere, & vinculis & mortis periculo. Act. 12. *Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit, &c.* nota ſupra de Rege, per verbum quod emerat, liberato à morte.

Vigeſimo vincit tentationes diaboli. VIGESIMO, obſtat & vincit, maximè tentationes Diaboli. Vnde Matth. 4. ſcuto triangulo, Sacræ ſcripturæ ſcilicet, repulit Dominus tres tentationes generales, ſicut ibidem patet, & Diabolum tentantem repellendo deiecit. Pſalm. 90. Scuto circumdabit te veritas eius, &c. A ſagitta volante, &c. Nota hiſtoriam Eſdræ 2. cap. 4. de tribus fortibus, quos vicit veritas, vbi dicitur. *Magna eſt veritas, & fortior præ omnibus.* Et poſt. *Veritas manet, & inualeſcit in æternum, & viuit, & obtinet in ſæcula ſæculorum.*

Vigeſimoprimo mutat. VIGESIMOPRIMO, mutat: vt patet in illis qui miſſi fuerunt ad capiendum Dominum Ioan 8. Audientes verba eius capti ſunt, & redeuntes dixerunt Iudæis quærentibus quare non adduxerant eum, *nunquam ſic locutus eſt homo.* Sic Saul audiens Prophetas, mutatur in virum alterum. 1. Reg. 31.

Vigeſimoſecundo ſaluat. VIGESIMOSECVNDO ſaluat Ia. 1. In manſuetudine ſuſ. inſitum verbũ quod ſaluare poteſt animas veſtras.

Vigeſimotertio fructificat, & facit mori in pace. VIGESIMOTERTIO fructificat, & facit mori in pace. Quæ autem fructificet, habetur. Col. 1. *Verbum veritatis Euangelium, quod peruenit ad nos, fructificat in nobis & creſcit, &c.* Prou 3. *Primi & puriſſimi fructus eius.* Primi quantum ad gratiam, puriſſimi quantum ad gloriam. Ibidem 8. *Melior eſt fructus meus auro, & omni lapide pretioſo, &c.* Matth. 13. *Qui verbum Dei audit & intelligit, fructum affert, & facit aliud centeſimum, &c.*

Exemplum. IN vitis patrum legitur, quod cum Effrem eſſet puer ſanctus, vidit ſomnium, quod de lingua ſua exibat vitis totam terram implens, cuius fructus cum amplius comedebant volucres cœli, amplius abundabant. *Item* ibidem, quidam ſanctus vidit ordinem Angelicum deſcendentem de cœlo, ferentem librum ſcriptum totum, intus & foris; & dicebant ad iudicem, cui tradendus erat, & cum multi multos nominaſſent ſanctos, dixerunt vniformiter: licet omnes nominati Spiritus, ſancti ſint & boni, non poteſt tamen tradi niſi Effrem, & hunc ei detulerunt. Senex autem cui facta fuit hæc reuelatio, vidit in mane Effrem verba Dei docentem quaſi fontem ebullire, & cognouit quia quod viderat ſancti Spiritus opere factum erat. Huiuſmodi autem verba lecta, multi in Eccleſia ferunt fructum.

Exemplum. ITEM facit mori in pace. Lucæ 2. *Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace.* Legitur in vitis patrum quod cum Abbas Muſius viſitaret quendam fratrem laborantem in extremis, & videret eum horrere & pauere, remordente conſcientia, ait ei. Surge datur tibi ſpatium pœnitentiæ trium annorum, qui ſtatim ſanus factus, vixit per tres annos cum dicto patre quaſi Angelus Domini, & cum expleto hoc tempore prædicaret dictus pater de fructibus pœnitentiæ, frater ille quaſi ſuauiter dormiens, migrauit ad Dominum.

Vigeſimoquarto impetrat gratiam. VIGESIMOQVARTO, gratiam impetrat in præſenti, & gloriam in futuro. Prou. 15. *Doctrina bona dabit gratiam.* Quod patet in actis in multis locis, in prædicatione Apoſtolorum. Luc. 11. *Beati qui audiunt verbum Dei, &c.* 3. Reg 10. *Beati ſerui tui qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam.* Hęc dixit Regina Saba de ſeruis Salomonis.

Exemplum. LEGITVR in vitis patrum quod cum quidam audiendo & legendo ſacra verba, non ſentiret in eis profectum; accedens ad quendam ſenem dixit ei, quod omnia audita vel lecta obliuioni tradebat; tunc ſenex habens duos batos nouos, præcepit alterum impleri oleo pluries, & refundi, ad vltimum dixit, oleo effuſo, quod ſentiret in vtroque. & dixit ille, quod iſte ſuauior erat in quo fuerat oleum, & pinguior, quam alter. Sic cor quod ſæpe ſuſcipit verbum Dei, ſit deuotius & paratius ad omne bonum. *Item* quidam pater impetrauit in oratione quod nunquam dormiret in prædicatione,

vel

vel cum dicerentur verba ędificationis: cum autem diceretur verbum ocioſum, vel aliud non pertinens ad ędificationem, ſtatim dormiebat, cum autem aliquando fratribus loqueretur de diuinis, omnes dormierunt, quod aduertens, inſeruit ex induſtria verbum ocioſum, & omnes excitati ſunt. Quos arguit, oſtendens deceptionem diabolicam. Item ibi dicitur, quod cum fratres conuenirent ad audiendum verbum Dei, vel orandum, vel pſallendum, quidam pater vidit paruulos Æthyopes eorum oculos claudentes, & ad dormiendum eos incitantes.

LIBRI III. PARS II.

DE PECCATIS.

De peccatis & vitijs ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

POSTQVAM oſtendimus quatuor eſſe remedia quæ præſeruare poſſunt hominem à peccato, tractauimus etiam de ſuggeſtionibus peccatorum, id eſt tentationibus, & de radicibus peccatorum, id eſt cogitationibus; & de progreſſionibus eorum, id eſt de peccatis linguæ; & de occaſionibus eorum, id eſt de quinque ſenſibus, qui plerumque præbent occaſionem, viam, & materiam ad peccandum; conſequenter conſiderandum eſt de iſtis peccatis. Erit autem hæc conſideratio bipartita, quia primo conſiderabimus de peccatis in generali. Secundo de ſingulis eorum in ſpeciali. Circa peccata in generali ſex conſideranda occurrunt. Primo quidem de peccatis & vitijs ſecundum ſe. Secundo de diſtinctione eorum. Tertio de comparatione eorum ad inuicem. Quarto de ſubiecto peccati. Quinto de cauſa eius. Sexto de effectibus eius. Circa primum conſideranda ſunt ſex. Primo vtrum vitium contrarietur virtuti. Secundo vtrum vitium ſit contra naturam. Tertio, quid ſit peius, vtrum peccatum, vel actus vitioſus. Quarto vtrum actus vitioſus poſſit ſimul eſſe cum virtute. Quinto vtrum in omni peccato ſit aliquis actus. Sexto de diffinitione peccati quam ponit Aug. 22. contra Fauſtum.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum vitium contrarietur virtuti*. Dicendum, quod circa virtutem duo poſſumus conſiderare, ſcilicet ipſam eſſentiam virtutis, & id ad quod eſt virtus. In eſſentia quidem virtutis, aliquid poteſt conſiderari directè, & aliquid ex conſequenti. Directè quidem virtus importat diſpoſitionem quandam alicuius conuenienter ſe habentis ſecundum modum naturæ ſuæ. Vnde Philoſophus dicit in 7. phi. quod *virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, dico autem perfectum quod eſt diſpoſitum ſecundum naturam*. Ex conſequenti autem ſequitur, quod virtus ſit bonitas quædam. In hoc enim conſiſtit vniuſcuiuſque rei bonitas, quod conuenienter ſe habeat ſecundum modum ſuæ naturæ. Id autem ad quod virtus ordinatur, eſt actus bonus. Secundum hoc ergo tria inueniuntur opponi virtuti. Quorum vnum eſt peccatum, quod opponitur ſibi ex parte eius ad quod virtus ordinatur. Nam peccatum propriè nominat actum inordinatum; ſicut actus virtutis eſt ordinatus & debitus. Secundum autem quod ad rationem virtutis conſequitur, quod ſit bonitas quædam; opponitur virtuti malitia: ſed ſecundum id quod directè eſt de ratione virtutis, opponitur virtuti vitium. Vitium enim vniuſcuiuſque rei eſſe videtur, quod non ſit diſpoſita ſecundum quod conuenit ſuæ naturæ. Vnde Auguſtin. dicit in tertio de libr. arb. *Quod perfectioni naturæ deeſſe perſpexeris, id voca ... ena.*

Tria opponuntur virtuti, ſed directè & formaliter vitium.

ET NOTA quod ſicut dicit Tullius in 4. de Tuſcul. quæſtio *Morbi, & ægritudines ſunt partes vitioſitatis.* In corporibus enim morbum appellant, totius corporis corruptionem, puta febrem, vel aliquid huiuſmodi: ægrotationem vero, morbum cum imbecillitate; vitium autem, cum partes corporis inter ſe diſcordant. Et quamuis in corpore quandoque ſit morbus ſine ægrotatione, puta cum aliquis eſt malè diſpoſitus interius, non tamen exterius præpeditur à ſolitis operationibus; in animo tamen vt ipſe dicit, hæc duo non poſſunt ſine cogitatione ſecerni. Neceſſe eſt enim quod quandocumque aliquis eſt interius malè diſpoſitus, habens inordinatum affectum, quod ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes exercendas; quia vnaquęque arbor ex fructu cognoſcitur, id eſt homo ex opere, vt dicitur Matth. 12. Sed vitium animi, vt ibidem dicit Tullius, eſt habitus aut affectio animi, in tota vita inconſtans, & à ſeipſa diſſentiens. Quod quidem inuenitur etiam abſque morbo, vt puta cum aliquis ex infirmitate, vel ex paſſione peccat. Vnde in plus ſe habet vitium, quàm ægrotatio, vel morbus: Sicut etiam virtus in plus ſe habet quàm ſanitas: Nam ſanitas etiam quædam virtus ponitur, in 7. Phyſi. Et ideo virtuti conuenientius opponitur vitium, quàm ægrotatio, vel morbus.

Solutio obiecti.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum vitium ſit contra naturam*. Dicendum, quod ſicut dicit Aug. in 3. de lib. arb. *Omne vitium eo quod vitium eſt, contra naturam eſt*; quia ſicut dictum eſt, vitium virtuti contrariatur: Virtus autem vniuſcuiuſque rei conſiſtit in hoc, quod ſit bene diſpoſita ſecundum conuenientiam ſuæ naturæ. Vnde oportet quod in qualibet re vitium dicatur ex eo, quod eſt diſpoſitum contra id quod conuenit naturæ. Vnde & de hoc vnaquæque res vituperatur; à vitio autem nomen vituperationis detractũ creditur, vt dicit Aug. in 3. de lib. arb. Sed conſiderandum eſt, quod natura vniuſcuiuſque rei potiſſimè eſt forma, ſecundũ quam res ſpeciem ſortitur. Homo autem in ſpecie conſtituitur per animam rationalem, & ideo illud quod eſt contra ordinem rationis, propriè eſt contra naturam hominis inquantum homo. Quod autem eſt ſecundum rationem, eſt ſecundum naturam hominis in quantum eſt homo. Bonum autem hominis eſt ſecundum rationem, & malum hominis eſt eſſe pręter rationem, vt dicit Dion. 4. cap. de di. no. Vnde virtus humana quæ hominem facit bonum, & ipſius opus bonum reddit, eſt ſecundum naturam hominis, inquantum conuenit rationi. Vitium autem eſt contra naturam hominis, inquantum eſt contra ordinem rationis.

Vitium eſt contra naturam hominis, inquantum [illegible] contra ordinem rationis.

VIRTVTES autem, etſi non cauſentur à natura ſecundum ſuum eſſe perfectum, tamen inclinant ad illud quod eſt ſecundum naturam, id eſt ſecundum ordinem rationis. Dicit enim Tullius in ſua Rhetorica, quod *virtus eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus*: & hoc modo virtus dicitur eſſe ſecundum naturam, & per contrarium intelligitur quod vitium ſit contra naturã.

Solutio obiecti.

ITEM nota, quod vitium dicitur eſſe contra naturam, & contra legem diuinam, ſicut patet ex diffinitione Aug. *Peccatum eſt factum vel dictum, &c.* vt infra patebit, quia quicquid eſt contra naturam artificiati, eſt etiam contra naturam artis, qua artificiatum producitur: lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humanæ, ſicut ad artificiatum. Vnde eiuſdem rationis eſt, quod vitium & peccatum ſit contra ordinem rationis humanæ, & quod ſit contra legem ęternam. Vnde Aug. dicit in 3. de lib. arb. quod *à Deo habent omnes naturæ, quod naturæ ſunt, & in tantum vitioſæ ſunt, in quantum ab eius qua factæ ſunt arte, diſcedunt.*

AD TERTIVM, ſcilicet *quid ſit peius, vtrum vitium vel actus vitioſus?* dicendum quod habitus medio modo ſe habet inter potentiam & actum. Manifeſtum eſt autem, quod actus in bono & in malo, præeminet potentiæ, vt dicitur in 9. Metha. Melius eſt enim bene agere, quàm poſſe bene agere; & ſimiliter vituperabilius eſt malè agere, quàm poſſe malè agere. Vnde ſequitur

quod

A quod habitus in bonitate & malitia, medium gradum obtineat inter potentiam & actum: vt ſcilicet ſicut habitus bonus vel malus præeminet in bonitate vel malitia potentiæ, ita etiam ſubdatur actui. Quod etiam ex hoc apparet, quia habitus non dicitur bonus, vel malus, niſi ex hoc quod inclinat ad actum bonum, vel malum. Vnde propter bonitatem vel malitiam actus, dicitur habitus bonus vel malus: & ſic potior eſt actus in bonitate vel malitia, quam habitus: quia *propter quod vnumquodque tale, & illud magis eſt.*

Actus vitioſus eſt peior vitio.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum actus vitioſus poſſit ſimiliter eſſe cum virtute.* Dicendum, quod peccatũ comparatur ad virtutem, ſicut actus malus ad habitũ bonum, aliter autem ſe habet habitus in anima, & forma in re naturali; forma enim naturalis, ex neceſſitate producit operationem ſibi conuenientem. B Vnde non poteſt eſſe ſimul cum forma naturali, actus formæ contrariæ; ſicut non poteſt eſſe cum calore, actus infrigidationis; neque ſimul cum leuitate motus deſcenſionis, niſi fortè ex violentia exterioris mouentis. Sed habitus in anima non ex neceſſitate producit ſuam operationem, ſed homo vtitur eo cum voluerit: vnde ſimul, habitu in homine exiſtente, poteſt non vti habitu, aut agere contrarium actum; & ſic poteſt habens virtutem, procedere ad actum peccati. Actus autem peccati, ſi comparetur ad ipſam virtutem prout eſt habitus quidam, non poteſt ipſam corrumpere, ſi ſit vnus tantum. Sicut enim non generatur vnus habitus per actũ, ita nec per vnum actum corrumpitur, vt ſupra dictum eſt. Sed ſi comparetur actus peccati ad cauſam virtutum, ſic poſſibile eſt quòd per vnum actum peccati, aliquæ virtutes corrumpantur, quodlibet enim peccatum mortale contrariatur charitati, quæ eſt radix omnium infuſarum virtutum, in quantum ſunt virtutes: & ideo per vnum actum peccati mortalis excluſa charitate, excluduntur per conſequens omnes virtutes infuſæ, quantum ad hoc quod ſunt virtutes. Et hoc dico propter fidem & ſpem, quarum habitus remanent informes poſt peccatum mortale, & ſic non ſunt virtutes. Sed peccatum veniale, quod non contrariatur charitati, non excludit ipſam, per conſequens etiam nec alias virtutes: virtutes vero acquiſitę non tolluntur per vnum actum cuiuſcumque peccati. Sic ergo peccatum mortale, non poteſt ſimul eſſe cum virtutibus infuſis, poteſt tamen ſimul eſſe cum virtutibus acquiſitis. Peccatum vero veniale poteſt ſimul eſſe, & cum virtutibus infuſis, & cum virtutibus acquiſitis.

Peccatũ veniale poteſt ſtare cu virtutibus infuſis & acquiſitis: mortale vero, non, niſi cum acquiſitis.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum in quolibet peccato ſit aliquis actus.* Dicendum quod iſta quæſtio principaliter mouetur propter peccatum omiſſionis, de quo aliqui diuerſimodè opinantur. Quidam enim dicunt quod in omni peccato omiſſionis eſt aliquis actus, vel interior, vel exterior. Interior quidem ſicut cum aliquis vult non ire ad Eccleſiam, quando ire tenetur. Exterior autem, ſicut cum aliquis illa hora qua ad Eccleſiam ire tenetur, vel etiam ante, occupat ſe talibus, quibus ab eundo ad Eccleſiam impeditur; & hoc quodammodo videtur in primum redire. Qui enim vult aliquid cum quo aliud ſimul eſſe non poteſt, ex conſequenti vult illo carere; niſi fortè non perpendat quod per hoc quod vult facere, impeditur ab eo quod facere tenetur; in quo caſu poſſet per negligentiam culpabilis iudicari. Alij vero dicunt, quod in peccato omiſſionis non requiritur aliquis actus: ipſum enim non facere, quod quis facere tenetur, peccatum eſt. Vtraque autem opinio ſecundum aliquid veritatem habet. Si enim tollatur in peccato omiſſionis id ſolum, quod per ſe pertinet ad rationem peccati, ſic quandoque peccatum omiſſionis eſt cum actu interiori, vt cum aliquis vult non ire ad Eccleſiam: Quãdoque vero ſine omni actu, vel interiori, vel exteriori; ſicut cum aliquis hora qua tenetur ad Eccleſiam ire, nihil cogitat de eundo, vel non eundo ad Eccleſiam. Si vero in peccato omiſſionis intelligantur etiam cauſæ vel occaſiones omittendi, ſic neceſſe eſt in peccato omiſſionis aliquem actum eſſe, non enim eſt peccatum omiſſionis, niſi cum aliquis prętermittit quod poteſt facere. Quod autem aliquis declinet ad non faciendum illud quod poteſt facere & non facere, non eſt niſi ex aliqua cauſa vel occaſione coniuncta, vel pręcedente; & ſi quidem cauſa illa non ſit in poteſtate hominis, omiſſio non habet rationem peccati. Sicut cum aliquis propter infirmitatem prætermittit ire ad Eccleſiam. Si vero cauſa vel occaſio omittendi ſubiaceat voluntati, omiſſio habet rationem peccati: & tunc ſemper oportet, quod iſta cauſa in quantum eſt voluntaria, habeat aliquem actum, ad minus interiorem voluntatis, qui quidem actus, quandoque directè fertur in ipſam omiſſionem, puta cum B aliquis vult non ire ad Eccleſiam, vitans laborem; & tunc talis actus per ſe pertinet ad omiſſionem: Voluntas enim cuiuſcumque peccati, per ſe pertinet ad peccatum illud, eo quod voluntarium eſt de ratione peccati. Quandoque autem actus voluntatis directè fertur in aliud, per quod homo impeditur ab actu debito, ſiue illud in quo fertur voluntas, ſit coniunctum omiſſioni, puta cum vult ludere quando debet ad Eccleſiam ire; ſiue etiam ſit præcedens, puta cum aliquis vult diu vigilare de ſero, ex quo ſequitur quod non vadat hora matutinali ad Eccleſiam; & tunc actus iſte interior vel exterior per accidens ſe habet ad omiſſionem, quia omiſſio ſequitur præter intentionem. Hoc autem dicimus per accidens, quod eſt præter intentionem, vt patet in 2. Phyſ. C Vnde manifeſtum eſt, quod tunc peccatum omiſſionis habet quidem aliquem actum coniunctum, vel præcedentem, qui tamen ſe habet per accidens ad peccatum omiſſionis. Iudicium autem de rebus dandum eſt ſecundum id quod eſt per ſe, & non ſecundum id quod eſt per accidens. Vnde verius dici poteſt quod aliquod peccatum poteſt eſſe abſque omni actu. Alioquin autem ad eſſentiam aliquorum peccatorum actualium pertinerent actus, & occaſiones circumſtantes.

Nullum peccatum fieri poteſt abſque actu aliquo coniuncto vel præcedente.

Ad sextvm, ſcilicet *de diffinitione peccati quam ponit Auguſt. 22. contra Fauſtum: Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem diuinam:* dicendum quod ſicut ex dictis patet, peccatũ nihil aliud eſt quam actus humanus malus. D Quod autem aliquis actus ſit humanus, habet ex hoc quod eſt voluntarius; ſiue ſit voluntarius quaſi à voluntate elicitus, vt ipſum velle, & eligere; ſiue quaſi à voluntate imperatus, vt exteriores actus, vel operationis, vel locutionis. Habet autem humanus actus quod ſit malus, ex eo quod caret debita commenſuratione, omnis autem commenſuratio cuiuſcumque rei, attenditur per comparationem ad aliquam regulam, à qua ſi diuertat, incommenſurata erit. Regula autem humanę voluntatis eſt duplex. Vna propinqua, & homogenea, ſcilicet ipſa humana ratio. Alia vero eſt prima regula, ſcilicet lex æterna, quæ eſt ratio Dei. Et ideo in diffinitione peccati Auguſt. poſuit duo. Vnum quod pertinet ad ſubſtantiam actus humani, quod eſt quaſi materiale in peccato, cum dixit *dictum,* vel *factum,* vel *concupitum.* E Aliud quod pertinet ad rationem mali, quod eſt quaſi formale in peccato, cum dixit, *contra legem æternam.*

Explicatur diffinitio peccati ab Aug. tradita.

De diſtinctione peccatorum.

Deinde conſiderandum eſt de diſtinctione peccatorum adinuicem. Et circa hoc quæruntur 9. Primo vtrum peccata diſtinguantur ſecundum obiecta. Secundo de diſtinctione peccatorum ſpiritualium à carnalibus. Tertio vtrum diſtinguantur ſecundũ cauſas. Quarto vtrum ſecundum eos in quos peccatur. Quinto vtrum ſecundum diuerſitatem reatus. Sexto vtrum ſecundum omiſſionem & commiſſionem. Septimo vtrum ſecundum diuerſum proceſſum peccati. Octauo vtrum ſecundum abundantiam & defectum. Nono vtrum ſecundum diuerſas circumſtantias.

Ad primvm, ſcil. *vtrum peccata differant ſpecie ſecũdum obiecta.*

obiecta. dicendum, quod ſicut dictum eſt, ad rationem peccati duo concurrunt ſcilicet actus voluntarius, & inordinatio eius, quæ eſt per receſſum à lege Dei. Horum autem duorum, vnum per ſe comparatur ad peccantem, qui intendit talem actum voluntarium exercere in tali materia: Aliud autem, ſcilicet inordinatio actus, per accidens ſe habet ad intentionem peccantis: nullus enim intendens ad malũ operatur, vt dicit Dion 4. c. de di. no. Manifeſtum eſt autem, quod vnumquodque conſequitur ſpeciem ſecundum id quod eſt per ſe, non autem ſecundum id quod eſt per accidens: quia ea quę ſunt per accidens ſunt extra rationem ſpeciei, & ideo peccata ſpecie diſtinguuntur ex parte actuum voluntariorum, magis quam ex parte inordinationis in peccato exiſtentis: Actus autem voluntarij diſtinguuntur ſpecie ſecundum obiecta. Vnde ſequitur quod peccata propriè diſtinguuntur ſpecie ſecundum obiecta.

Peccata differunt ſpecie ſecundum obiecta.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia à carnalibus.* Dicendum quod ſicut dictum eſt, peccata recipiunt ſpeciem ex obiectis, omne autem peccatum conſiſtit in appetitu alicuius commutabilis boni, quod inordinatè appetitur; & per conſequens in eo iam habito, inordinatè aliquis delectatur. Eſt autem duplex delectatio. Vna quidem animalis, quæ conſummatur in ſola apprehenſione alicuius rei ad votum habitæ, & hæc etiam poteſt dici delectatio ſpiritualis. Sicut cum aliquis delectatur in laude humana, vel in aliquibus huiuſmodi. Alia vero delectatio eſt corporalis ſiue naturalis, quæ in ipſo tactu corporali perficitur, quæ poteſt etiam dici delectatio carnalis. Sic igitur illa peccata quæ perficiuntur in delectatione ſpirituali, vocantur peccata ſpiritualia. Illa vero quæ perficiuntur in delectatione carnali, vocantur peccata corporalia ſeu carnalia. Sicut gula perficitur in delectatione ciborum, & luxuria quæ perficitur in delectatione venereorum. Vnde & Apoſtol. dicit 2. Corinth. 7. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus.*

Delectatio duplex ſcilicet ſpiritualis & carnalis, vnde quadam peccata dicuntur ſpiritualia quadam carnalia.

SED nota, quod cum omnia genera peccatorum dicantur opera carnis, &c. caro ſumitur ibi pro homine, qui dum ſecundum ſe viuit, ſecundũ carnem viuere dicitur. Vt etiam Aug. dicit 14. de Ciu. Dei, & huius ratio eſt ex hoc, quod omnis rationis humanæ defectus, ex ſenſu carnali aliquo modo initium habet.

Solutio obiect.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum peccata diſtinguantur ſecundum cauſas:* dicendum quod cum ſint quatuor cauſarum genera, diuerſimodè à diuerſis attribuuntur. Cauſa formalis & materialis, reſpiciunt propriè ſubſtantiam rei; & ideo ſubſtantiæ, ſecundum formam & materiam, ſpecie & genere diſtinguuntur. Agens autem & finis reſpiciunt directè motum & operationem; & ideo motus & operationes ſecundum huiuſmodi cauſas diſtinguuntur; diuerſimodè tamen: nam principia actiua naturalia ſunt determinata ſemper ad eoſdem actus, & ideo diuerſæ ſpecies in actibus naturalibus attenduntur non ſolum ſecundum obiecta, quæ ſunt fines vel termini, ſed etiam ſecundum principia actiua, ſicut calefacere & infrigidare, diſtinguuntur ſpecie ſecundum calidum & frigidum. Sed principia actiua in actibus voluntarijs cuiuſmodi ſunt actus peccatorum, non ſe habent ex neceſſitate ad vnum: & ideo ex vno principio, vel actiuo, vel motiuo, poſſunt diuerſæ ſpecies peccatorum procedere. Sicut ex timore malè humiliante, poteſt procedere quod homo furetur, & quod occidat, & quod deſerat gregem ſibi commiſſum; & hæc eadem poſſunt procedere ex amore. Vnde manifeſtum eſt quod peccata non differunt ſpecie ſecundum diuerſas cauſas actiuas, vel motiuas; ſed ſolum ſecundum diuerſitatem cauſę finalis, finis autem eſt obiectum voluntatis, quia actus humani habent ſpeciem ex fine.

Actiones naturales differunt ſpecie tũ ex obiectis tum ex principio actiuo.

Peccata non differunt ſecundum cauſas actiuas, ſed ex fine vel obiecto.

AD QVARTVM, ſcilicet *vtrum peccata diſtinguantur ſecundum eos in quos peccatur:* dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, peccatum eſt actus inordinatus. Triplex autem ordo in homine debet eſſe. Vnus per comparationem ad legem diuinam per quam homo in omnibus dirigi debet. Alius ſecundum comparationem ad regulam rationis, prout ſcilicet omnes actiones & paſſiones noſtræ, debent ad regulam rationis menſurari: & ſi quidem naturaliter homo eſſet animal ſolitarium, hic duplex ordo ſufficeret. Sed quia homo eſt naturaliter animal politicum & ſociale, vt probatur in primo Politicorum, ideo neceſſe eſt quod ſit tertius, quo ordinetur ad alios homines quibus conuiuere debet. Horũ autem ordinum, primus continet ſecundum, & excedit ipſum: quęcumque enim continentur ſub ordine rationis continentur ſub ordine ipſius Dei, ſed quędam continentur ſub ordine ipſius Dei, quæ excedunt rationem humanam, ſicut ea quæ ſunt fidei, & quæ debentur ſoli Deo. Vnde qui in talibus peccat, dicitur in Deum peccare, ſicut hæreticus, & ſacrilegus, & blaſphemus. Similiter etiam ſecundus ordo includit tertium, & excedit ipſum: quia in omnibus in quibus ordinamur ad proximum, oportet nos dirigi ſecundum regulam rationis. Sed in quibuſdam dirigimur ſecundum rationem quantum ad nos tantum, non autem quantum ad proximum, & quando in his peccatur, dicitur homo peccare in ſeipſum, ſicut patet de luxurioſo, guloſo, & prodigo; quando vero peccat homo in his quibus ad proximum ordinatur, dicitur peccare in proximum, ſicut patet de fure, & homicida. Sunt autem diuerſa, quibus ordinatur homo ad Deum, & proximum, & ad ſeipſum. Vnde hæc diſtinctio peccatorum eſt ſecundum obiecta, ſecundum quæ diuerſificantur ſpecies peccatorum. Vnde iſta peccatorum diſtinctio, propriè eſt ſecundum diuerſas peccatorum ſpecies. Nam & virtutes, quibus peccata opponuntur ſecundum hanc differentiam, ſpecie diſtinguuntur. Manifeſtum eſt enim, quod virtutibus Theologicis homo ordinatur ad Deum, temperantia vero & fortitudine ad ſeipſum, iuſtitia autem ad proximum.

Triplex debet eſſe ordo in homine.

Peccata differunt ſpecie ſecundum eos in quos peccatur ſcil. Deum, proximum & ſeipſum.

AD QVINTVM, ſcilicet *vtrum peccata diſtinguantur ſecundum reatum:* dicendum quod eorum quę ſpecie differunt, duplex differentia inuenitur. Vna quidem quæ conſtituit diuerſitatem ſpecierum; & talis differentia nunquam inuenitur niſi in ſpeciebus diuerſis, ſicut rationale & irrationale, animatum & inanimatum. Alia differentia eſt conſequens diuerſitatem ſpeciei, & talis differentia, etſi in aliquibus conſequatur diuerſitatem ſpeciei, in alijs tamẽ poteſt inueniri in alia ſpecie. Sicut album & nigrum conſequuntur diuerſitatem ſpeciei corui & cigni, & tamen inuenitur huiuſmodi differẽtia in eadem hominis ſpecie. Dicẽdum eſt ergo, quod differentia venialis & mortalis peccati, vel quęcumq; alia differẽtia quæ ſumitur pænes reatũ, non poteſt eſſe differentia conſtituens diuerſitatem ſpeciei, nunquã enim id quod eſt per accidens conſtituit ſpeciem, id autem quod eſt præter intentionem agentis, eſt per accidens, vt patet in 2. Phi. Manifeſtũ autem eſt, quod pœna eſt pręter intentionem peccantis. Vnde per accidens ſe habet ad peccatum ex parte ipſius peccantis, ordinatur tamen ad peccatum ab exteriori, ſcilicet ex iuſtitia iudicantis, qui ſecundum diuerſas conditiones peccatorum diuerſas pœnas infligit. Vnde differentia quæ eſt ex reatu pœnæ, poteſt conſequi diuerſam ſpeciem peccatorum, non autem conſtituit diuerſitatem ſpeciei: differentia autem peccati mortalis & venialis conſequitur diuerſitatem inordinationis quæ complet rationem peccati. Duplex enim eſt inordinatio, Vna per ſubſtractionem principij ordinis. Alia, qua ſaluato principio ordinis, fit inordinatio circa ea quæ ſunt pręter principium. Sicut in corpore animalis, quandoque quidem inordinatio complexionis procedit vſque ad deſtructionem vitalis principij, & hęc eſt mors. Quandoque vero ſaluo principio vitæ fit deordinatio quædam in humoribus, & tunc eſt ægritudo. Principium autem totius ordinis in moralibus eſt finis vltimus; qui ita ſe habet in operatiuis, ſicut principium indemonſtrabile in ſpeculatiuis, vt dicitur in 7. Ethi. Vnde quando anima deordinatur per peccatum vſque ad

Peccata non differũt ſpecie ſecundum reatum nec per conſequens mortale & veniale.

Diſcrimen inter peccatum mortale & veniale.

auerſionem ab vltimo fine, ſcilicet à Deo cui vnimur A per charitatem, tunc eſt peccatum mortale, quando vero fit deordinatio citra auerſionem à Deo tunc eſt peccatum veniale. Sicut enim in corporalibus, deordinatio mortis, quæ eſt per remotionem principij vitæ, eſt irreparabilis ſecundum naturam, inordinatio autem ęgritudinis reparari poteſt, propter id quod eſt principium vitæ. Similiter eſt in his quæ pertinent ad animã. Nam in ſpeculatiuis qui errat circa principia, imperſuaſibilis eſt: qui autẽ errat ſaluatis principijs, per ipſa principia reuocari poteſt, & ſimiliter in operatiuis, qui peccando auertitur ab vltimo fine quantum eſt ex natura peccati, lapſum habet irreparabilem, & ideo dicitur peccare mortaliter, æternaliter puniendus. Qui vero peccat citra auerſionem à Deo, ex ipſa ratione pec- B cati reparabiliter deordinatur, quia ſaluatur principiũ; & ideo dicitur peccare venialiter, quia ſcilicet non ita peccat, vt mereatur interminabilem pœnam.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum peccata diſtinguantur ſecundum omiſſionem & commiſſionem:* dicendum quod in peccatis inuenitur duplex differentia. Vna materialis, & alia formalis. Materialis quidem attenditur ſecundum naturalem ſpeciem actuum peccati. Formalis autem ſecundum ordinem ad vnũ finem proprium, quod etiam eſt proprium obiectum. Vnde inueniuntur aliqui actus materialiter ſpecie differentes, qui tamẽ formaliter ſunt in eadem ſpecie peccati, quia ad idem ordinantur, ſicut ad eandem ſpeciem homicidij pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quamuis actus ſint ſpecie differentes ſecundum ſpeciem naturę. Sic ergo ſi C loquamur de ſpecie peccati omiſſionis & commiſſionis materialiter, differunt ſpecie; largè tamen loquẽdo de ſpecie, ſecundum quod negatio vel priuatio ſpeciem habere poteſt. Si autem loquamur de ſpecie peccati omiſſionis & commiſſionis formaliter, ſic non differũt ſpecie: quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt. Auarus enim ad congregandum pecuniam, & rapit, & non dat ea quæ dare debet. Et ſimiliter guloſus ad ſatisfaciendum gulæ, & ſuperflua comedit, & ieiunia debita prætermittit; & idem etiam eſt videre in cæteris. Semper enim in rebus negatio fundatur ſuper aliqua affirmatione, quæ eſt quodammodo cauſa eius. Vnde etiam in rebus naturalibus eiuſdem rationis eſt, quod ignis calefaciat, & quod non infrigidet.

Peccata commiſſionis & omiſſionis differũt ſpecie materialiter loquendo, ſed non formaliter.

Solutio obiecti.

Et nota quod in lege diuina neceſſe fuit proponi di- D uerſa pręcepta affirmatiua & negatiua, vt gradatim homines introducerentur ad virtutem, prius quidem abſtinendo à malo, ad quod inducimur per præcepta negatiua; & poſtmodum faciendo bonum, ad quod inducimur per præcepta affirmatiua, & ſic præcepta negatiua & affirmatiua, non pertinent ad diuerſas virtutes, ſed ad diuerſos gradus virtutis; & per conſequens non oportet quod contrarientur diuerſis peccatis ſecundũ ſpeciem. Peccatum etiam non habet ſpeciem ex parte auerſionis, quia ſecundum hoc eſt negatio vel priuatio, ſed ex parte conuerſionis ſecundum quod eſt actus quidam. Vnde ſecundum diuerſa præcepta legis, non diuerſificantur peccata ſecundum ſpeciem.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum conuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis:* dicendum quod E aliqua inueniuntur differre ſpecie dupliciter. *Vno modo* ex eo quod vtraque habent ſpeciem completam, ſicut equus & bos differunt ſpecie. *Alio modo* ſecundum diuerſos gradus, in aliqua generatione vel motu, accipiuntur diuerſæ ſpecies: ſicut ædificatio eſt completa generatio domus, collocatio autem fundamẽti, & erectio parietis, ſunt ſpecies incompletæ, vt patet per Phil. in 10. Eth. & illud etiam poteſt dici in generationibus animalium. Sic ergo peccatum diuiditur per hæc tria, ſcilicet peccatum oris, cordis, & operis, non ſicut per diuerſas ſpecies completas: nam conſummatio peccati eſt in opere; Vnde peccatum operis habet ſpeciẽ completam. Sed eius prima inchoatio eſt quaſi fundatio in corde. Secundus autem gradus eius eſt in ore, ſecundũ quod homo promptus eſt ad manifeſtandũ conceptum cordis. Tertius autem gradus iam eſt in conſummatione operis, & ſic hæc tria differunt ſecundum diuerſos gradus peccati: patet tamen quod hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati ſpeciem, cum ab eodem motiuo procedant. Iracundus enim ex hoc quod appetit vindictã, primo quidem perturbatur in corde, ſecundo in verba contumelioſa prorumpit, tertio vero procedit vſque ad facta iniurioſa. Et idem patet in luxuria, & in quolibet alio peccato.

Peccata cordis, oris & operis differunt ſpecie incompleta, tam ſolum peccatum operis habet ſpeciem completam, & cætera ad illud pertinent.

Solutio obiecti.

Peccata ergo oris & operis, nõ diſtinguuntur à peccato cordis, quando ſimul coniunguntur cum eo (quia non poteſt eſſe peccatum in ore, vel opere, niſi prius fuerit in corde) ſed prout quodlibet horum per ſe inuenitur: Sicut pars motus non diſtinguitur à toto motu, quando motus eſt communis, ſed ſolum quando motus ſiſtit in medio. Diſtinguuntur ergo iſta tria, quia poſſunt ab inuicem ſeparari. Vnde Hieron. ſuper Ezechielem. *Tria ſunt generalia delicta quibus humanum genus ſubiacet: aut enim cogitatione, aut ſermone, aut opere peccamus.*

Omne porro peccatum cordis conuenit in ratione occulti, & ſecundum hoc ponitur vnus gradus; qui tamen per tres gradus diſtinguitur, ſicut patet per Aug. 12. de Trin. Quorum primus eſt, cum carnalis ſenſus illecebram quandam ingerit, quod eſt peccatum cogitationis. Secundus gradus eſt, quando ſola cogitationis delectatione eſt cõtentus. Tertius gradus eſt quando faciendum decernitur per conſenſum. Peccata vero oris & operis conueniunt in manifeſtatione: & propter hoc ſub vno computantur à Greg. 4. moral. Vbi ponit 4. gradus peccati. Quorum primus eſt, culpa latens in corde. Secundus cum exterius publicatur. Tertius eſt cum conſuetudine roboratur. Quartus eſt cum vſque ad præſumptionem diuinæ miſericordiæ, vel ad deſperationem homo procedit. Hic non diſtinguitur peccatum operis à peccato oris, quia conueniunt in manifeſtatione, vt dictum eſt. Hier. autẽ diſtinguit ea, quia in peccato oris eſt manifeſtatio tantum, & principaliter intenta. In peccato vero operis eſt principaliter expletio interioris conceptus cordis, ſed manifeſtatio eſt ex conſequenti. Conſuetudo vero & deſperatio ſunt gradus conſequentes poſt perfectam ſpeciem peccati, ſicut adoleſcentia & iuuentus poſt perfectam hominis generationem.

Tres ſunt gradus in peccato cordis.

Diſcrimen inter peccatũ oris & operis.

Progressvs autem peccati, quomodo ſerpit, & ſerpendo procedit, optimè declaratur in primo peccato primorum parentum. Gen. 3. *Dixit ſerpens ad mulierẽ: Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi? Cui reſpondit mulier. De fructu lignorum quæ ſunt in Paradiſo veſcimur, de fructu vero ligni quod eſt in medio Paradiſi, præcepit nobis ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur. Dixit autem ſerpens ad mulierem: Nequaquã morte moriemini. Scit enim Deus, quod quocumque die comederitis, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum.* Attende, quod Deus dixerat aſſertiuè & comminatoriè, *quocumque die comederitis, &c.* mulier addidit hęſitationis, ſcilicet *forte*; ſerpens conſtanter negauit, dicens: *Nequaquam moriemini.* Ecce Diabolus poſuit in quæſtione. Et mulier reſpondit cum hæſitatione; & ex hoc dedit Diabolo viam & audaciam negandi, quod Deus dixerat cum aſſertione, niſi enim mulier hæſitaſſet, Diabolus verbum Domini negare minimè præſumpſiſſet, niſi etiam mulier Diabolo pluſquam Deo credidiſſet, nequaquam cibum vetitum tetigiſſet. Sequitur. *Vidit ergo mulier quod lignum eſſet bonum ad veſcendum,* hoc cognouit ex odoratu, *Et pulchrum oculis,* ecce aſpectus: *Tulit de fructu,* ecce tactus, *Et comedit,* ecce guſtus: & ſic complectum eſt in Eua peccatum inobedientiæ, ad quod tamen multæ deordinatæ circumſtantiæ concurrerunt: *Deditque viro ſuo,* ecce iniqua ſuggeſtio: *Qui comedit:* ecce Adæ prævaricatio; & ſic peccatũ conſummatum eſt in vtroque. Iſte proceſſus qui fuit in peccato primorum parentum materialiter, ſolet eſſe in peccato vnius hominis ſpiritualiter. Nam aſpectus eſt in cognitione, Odoratus in delectatione, Tactus in

Progreſſus peccati committitur in peccato primorum parentum Geneſ. 3.

conſenſu, Guſtus in perpetratione. Aduerte quam mortiferus eſt iſte fructus, qui non ſolum ex guſtu infert mortem, ſicut animalia venenoſa; verumetiam ex viſu, odoratu, tactu, & guſtu.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum peccata diſtinguantur ſecundum ſuperabundantiam & defectum*: dicendum quod cum in peccato ſint duo, ſcilicet ipſe actus, & inordinatio eius, prout receditur ab ordine rationis, & legis diuinæ; ſpecies peccati non attenditur ex parte inordinationis, quæ eſt præter intentionem peccantis, ſed magis ex parte ipſius actus, ſecundum quod terminatur ad obiectum, in quod fertur intentio peccantis: & ideo vbicumque occurrit diuerſum motiuum inclinans intentionem ad peccatum, ibi eſt diuerſa ſpecies peccati. Manifeſtum eſt autem, quòd non eſt idem motiuum ad peccandum, in peccatis quæ ſunt ſecundum ſuperabundantiam, & in peccatis quę ſunt ſecundum defectum; quinimò ſunt contraria motiua, ſicut motiuum in peccato temperantiæ, eſt amor delectationũ corporalium; motiuum autem in peccato inſenſibilitatis eſt odium carnis. Vnde huiuſmodi peccata non ſolum differunt ſpecie, ſed etiam ſunt inuicem contraria.

Peccata ſecundum ſuperabundantiam & defectum non ſolum ſpecie differunt ſed ſunt etiam contraria.

Ad nonvm, ſcilicet *vtrum peccata diſtinguantur ſecundum diuerſas circumſtantias*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, vbi occurrit aliud motiuum ad peccandum, ibi eſt alia peccati ſpecies, quia motiuum ad peccãdum eſt finis & obiectum. Contingit autem quandoq; quod in corruptionib. diuerſarum circumſtantiarũ eſt idem motiuum; ſicut illiberalis ab eodem mouetur, quod accipiat quando non debet, & vbi non debet, & pluſquam debet; & ſimiliter de alijs circumſtantijs: hoc enim facit propter inordinatum appetitum pecuniæ congregandæ, & in talibus diuerſarum circũſtantiarum corruptiones, non diuerſificant peccatorum ſpecies, ſed pertinent ad vnã & eandem peccati ſpeciem. Quandoque vero contingit, quod corruptiones diuerſarum circumſtantiarum proueniunt à diuerſis motiuis: puta quod aliquis præpropere comedat, poteſt prouenire ex hoc quod homo non poteſt ferre dilationem cibi, propter facilem conſumptionem humiditatis. Quod vero appetat immoderatum cibum, poteſt contingere propter virtutem naturæ, potentem ad conuertendum multum cibum: quod autem appetat aliquis cibos delitioſos, contingit propter aliquem appetitum delectationis qui eſt in cibo. Vnde in talibus diuerſarum circumſtantiarum corruptiones inducunt diuerſas peccati ſpecies.

Peccata differunt ſpecie ex circumſtantijs quando non ſubeſt idem motiuum; utpote motiuum eſt finis & obiectum atque adeo dat ſpeciem.

De comparatione peccatorum adinuicem.

DISTINCTIO II.

Deinde conſiderandum eſt de comparatione peccatorum ad inuicem. Et circa hoc quæruntur decem. Primo vtrum omnia peccata & vitia ſint connexa. Secundo vtrum omnia peccata ſint paria. Tertio vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundum obiecta. Quarto vtrum ſecundum dignitatem virtutum quibus peccata opponuntur. Quinto vtrum peccata corporalia ſint grauiora quam ſpiritualia. Sexto vtrum ſecundum cauſas peccatorum attendatur grauitas peccatorum. Septimo vtrum ſecundum diuerſas circumſtantias. Octauo vtrum ſecundũ qualitatem nocumenti. Nono vtrum ſecundum conditionem perſonæ in quam peccatur. Decimo vtrum propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum omnia peccata ſint connexa*. dicendum quod aliter ſe habet intentio agentis ſecundum virtutem ad ſequendum rationem, & aliter intentio peccantis ad diuertendum à ratione. Cuiuſlibet enim agentis ſecundum virtutem intentio eſt, vt rationis regulam ſequatur; & ideo omnium virtutum intentio in idem tendit, & propter hoc omnes virtutes habent connexionem adinuicem in ratione recta agibilium, quæ eſt prudentia. Sed intentio peccantis non eſt ad hoc, quod recedat ab eo quod eſt ſecundum rationem, ſed potius intendat in aliquod bonum appetibile à quo ſpeciem ſortitur, huiuſmodi autem bona, in quę tendit intentio peccantis à ratione recedens, ſunt diuerſa, nullam connexionem habentia adinuicem; immò etiam interdum ſunt contraria. Cùm igitur vitia & peccata ſpeciem habeant ſecundum id ad quod conuertuntur, manifeſtum eſt quod ſecundum id quod perficit ſpecies peccatorum, nullam connexionem habent peccata adinuicem, non enim committitur in accedendo à multitudine ad vnitatem, ſicut accidit in virtutibus quæ ſunt connexæ, ſed potius in recedendo ab vnitate ad multitudinem.

Peccata nullam habent connexionem adinuicem.

Vnde Beatus Iacobus quando dicit Iacob. 2. *Qui in vno offendit, factus eſt omnium reus*; loquitur de peccato non ex parte conuerſionis, ſecundum quod peccata diſtinguuntur, ſicut dictum eſt; ſed loquitur de eis ex parte auerſionis, inquantum ſcilicet homo peccando, recedit à legis mandato. Omnia autem legis mandata ſunt ab vno & eodem, vt ipſe dicit ibidem; & ideo idem Deus contemnitur in omni peccato. Et ex hac parte dixit, quod qui offendit in vno, factus eſt omniũ reus; quia ſcilicet vno peccato peccando, incurrit homo pœnæ reatum ex hoc quod contemnitur Deus, ex cuius contemptu prouenit omnium peccatorum reatus.

Solutio obiecti.

Qui in vno offendit factus eſt omnium reus, quatenus recedit à Deo & eum contemnit.

Et nota quod non per quemlibet actum peccati tollitur virtus oppoſita, nam peccatum veniale virtutem non tollit: peccatum autem mortale tollit virtutem infuſam, inquantum auertit à Deo; Sed vnus actus peccati etiam mortalis, non tollit habitum virtutis acquiſitæ. Sed ſi multiplicentur actus intantum quod generetur habitus contrarius, excluditur habitus virtutis acquiſitæ, qua excluſa excluditur: quia dum homo agit contra quamcumque virtutem, agit contra prudentiam: Sine prudentia autem nulla virtus moralis eſſe poteſt, & ideo per conſequens excluduntur omnes virtutes morales, quantum ad perfectum & formale eſſe virtutis, quod habent ſecundum quod participant prudentiam; remanent tamen inclinationes ad actus virtutum non habentes rationem virtutis. Sed non ſequitur quod propter hoc homo incurrat omnia vitia vel peccata. Primo quidem, quia vni virtuti plura vitia opponuntur, ita quod virtus poteſt priuari per vnum eorum, etſi alterum non adſit. Secundo quia peccatum directè non opponitur virtuti, quantum ad inclinationem virtutis ad actum. Vnde remanentibus aliquibus inclinationibus virtuoſis, non poteſt dici quod non habeat vitia vel peccata oppoſita.

Item quia amor Dei eſt congregatiuus in quantum affectum hominis à multis ducit in vnum, ideo virtutes quæ ex amore Dei cauſantur, connexionem habẽt: ſed amor ſui diſgregat affectum hominis in diuerſa, prout ſcilicet homo ſe amat appetendo ſibi bona temporalia, quæ ſunt varia, & diuerſa; & ideo vitia & peccata quæ cauſantur ex amore ſui, non ſunt connexa.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum omnia peccata ſint paria*. dicendum quod opinio Stoycorum fuit, quã Tullius proſequitur in Paradoxis, quod omnia peccata ſunt paria: & ex hoc etiam deriuatus eſt quorundam hæreticorum error, qui ponentes omnia peccata eſſe paria, debent etiam omnes pœnas inferni eſſe pares, & quantum ex verbis Tullij perſpici poteſt, Stoyci mouebantur ex hoc, quod conſiderabant peccatũ ex parte priuationis tantum, prout ſcilicet eſt receſſus à ratione. Vnde ſimpliciter æſtimantes quod nulla priuatio ſuſciperet magis & minus, poſuerunt omnia peccata eſſe paria. Sed ſi quis diligenter conſideret, inueniet duplex priuationis genus. Eſt enim quędam ſimplex & pura priuatio, quæ conſiſtit quaſi in corruptum eſſe, ſicut mors eſt priuatio vitæ, & tenebræ priuatio luminis: & tales priuationes non recipiunt magis & minus; quia nihil reſiduum eſt de habitu oppoſito. Vnde non minus eſt mortuus aliquis primo die mortis, & tertio, vel quarto; quam poſt annum, quando cadauer iam fuerit

Duplex eſt genus priuationis ſcilicet ſimplex & non ſimplex.

reſolutum:

A reſolutum: & ſimiliter non magis eſt tenebroſa domus, ſi lucerna ſit operta pluribus velaminibus, quam ſi ſit operta vno ſolo velamine, totum lumen intercludente. Eſt autem alia priuatio non ſimplex, ſed aliquid retinens de habitu oppoſito; quæ quidem priuatio magis conſiſtit in corrumpi, quam in corruptum eſſe; ſicut ægritudo quæ priuat debitam commenſurationem humorum, ita tamen quod aliquid eius remaneat; alioquin non remaneret animal viuum. Simile eſt de turpitudine, & alijs huiuſmodi. Huiuſmodi autem priuationes recipiunt magis & minus, ex parte eius quod remanet de habitu contrario. Multum enim refert ad ægritudinem vel turpitudinem, vtrum plus vel minus à debita commenſuratione humorum vel membrorum recedatur. Similiter etiam dicendum eſt

Priuatio in peccato non eſt pura & ſimplex ſed mixta cum aliquo ordine rationis & ideo non omnia peccata ſunt paria.

B de vitijs & peccatis. Sic enim priuatur in eis debita commenſuratio rationis, vt non totaliter rationis ordo tollatur. Alioquin malum ſi ſit integrum, ſeipſum deſtruit vt dicitur in 4. Ethi. Non enim poſſet remanere ſubſtantia actus, vel affectio agentis, niſi aliquid remaneret de ordine rationis. Et ideo multum intereſt ad grauitatem peccati verum plus vel minus recedatur à rectitudine rationis. Et ſecundum hoc dicendum eſt quod non omnia peccata ſunt paria.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundum obiecta*: dicendum quod ſicut ex ſupra dictis patet, grauitas peccatorum non differt eo modo quo vna ægritudo eſt alia grauior. Sicut enim bonum ſanitatis conſiſtit in quadam commenſuratione humorum per conuenientiam ad naturam animalis, ita bonum virtutis conſiſtit in quadam commenſuratione

C humani actus ſecundum conuenientiam ad regulam rationis. Manifeſtum eſt autem quod tanto eſt grauior ægritudo, quanto magis tollitur humorum debita commenſuratio, per commenſurationem prioris principij: Sicut ægritudo quæ prouenit in corpore humano ex corde, quod eſt principium vitæ, vel ex aliquo quod appropinquat cordi, periculoſior eſt. Vnde oportet quod etiam peccatum ſit tanto grauius, quanto maior deordinatio contingit circa aliquod principium quod eſt prius in ordine rationis, ratio autem ordinat omnia in agibilibus ex fine, & ideo quanto peccatum contingit in actibus humanis ex altiori fine, tanto peccatum eſt grauius: Obiecta autem actuum ſunt fines eorum, & ideo ſecundum diuerſitatem obiectorum,

Grauitas peccatorum attenditur penes diuerſitatem obiectorum ſeu finium primo & vlterio intendo, qui ſunt Deus, ipſe homo, & proximus.

D attenditur diuerſitas grauitatis in peccatis, ſicut patet quod res exteriores ordinantur ad hominem tanquam ad finem, homo autem vlterius ordinatur in Deum ſicut in finem. Vnde peccatum quod eſt contra ipſam ſubſtantiam hominis, ſicut homicidium; eſt grauius peccato quod eſt contra res exteriores, ſicut furtum: & adhuc eſt grauius peccatum quod immediatè contra Deum committitur, ſicut infidelitas, blaſphemia, & huiuſmodi, & in ordine quorumlibet horum peccatorum, vnum peccatum eſt grauius altero, ſecundum quod eſt circa aliquid principalius, vel minus principale: & quia peccata habent ſpeciem ex obiectis, differentia grauitatis quæ attenditur penes obiecta, eſt prima & principalis, quaſi conſequens ſpeciem.

E Ad quartum, ſcilicet *vtrum attendatur grauitas peccatorum ſecundum diuerſitatem virtutum quibus peccata opponuntur*: dicendum quod virtuti opponitur peccatum dupliciter. Vno quidem modo principaliter & directè, quod ſcilicet eſt contra idem obiectum, nam contraria circa idem ſunt: & hoc modo oportet quod maiori virtuti opponatur grauius peccatum. Sicut enim ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, ita etiam & maior dignitas virtutis. Vtrumq; enim ex obiecto ſpeciem ſortitur, vt ex ſupradictis patet. Vnde oportet quod maximæ virtuti directè opponatur maximum peccatum, quaſi maximè ab eo diſtans in eodem genere. Alio modo conſiderari poteſt oppoſitio virtutis cohibentis peccatum, quanto enim fuerit virtus maior, tanto magis elongat hominem à peccato ſibi contrario, ita quod non ſolum ipſum peccatum, ſed etiam inducentia ad peccatum cohibet: & ſic manifeſtum eſt quod quanto aliqua virtus fuerit maior, tanto etiam minora peccata cohibet: ſicut etiam ſanitas, quanto fuerit maior, tanto minores diſtemperantias excludit. & per hunc modum, maiori virtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

Maxima virtuti opponitur maximum peccatum ex parte obiecti, & minimum ex parte effectus.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum peccata carnalia ſint minoris culpæ quam ſpiritualia*. Dicendum quod peccata ſpiritualia ſunt maioris culpæ quam peccata carnalia, quod non eſt ſic intelligendum, quod quodlibet ſpirituale peccatum ſit maioris culpæ quolibet peccato carnali; ſed quia conſiderata hac ſola differentia ſpiritualitatis, & carnalitatis, grauiora ſunt ſpiritualia peccata, cæteris paribus. Cuius ratio triplex aſſignari poteſt. Prima quidem ex parte ſubiecti; nam peccata ſpiritualia pertinent ad ſpiritum, cuius eſt conuerti ad Deum, & ab eo auerti. Peccata vero carnalia conſummantur in delectatione carnalis appetitus, ad quem principaliter pertinet ad bonum corporale conuerti. Et ideo peccatum carnale inquantum huiuſmodi, habet plus de conuerſione; propter quod etiam eſt maioris adhæſionis. Sed peccatum ſpirituale habet plus de auerſione, ex qua procedit ratio culpæ; & ideo peccatum culpæ inquantum huiuſmodi, eſt maioris culpæ. Secunda ratio ſumi poteſt ex parte eius in quem peccatur. Nam peccatum carnale inquantum huiuſmodi, eſt in corpus proprium, quod eſt minus diligendum ſecundum ordinem charitatis, quam Deus & proximus, in quos peccatur per peccata ſpiritualia; & ideo peccata ſpiritualia inquantum huiuſmodi, ſunt maioris culpæ. Tertia item poteſt ſumi ex parte motiui, quia quanto eſt grauius impulſiuum ad peccandum, tanto homo minus peccat, vt infra dicetur. Peccata autem carnalia habent vehementius impulſiuum, id eſt ipſam concupiſcentiam carnalem nobis innatam, & ideo peccata ſpiritualia inquantum huiuſmodi ſunt maioris culpæ.

Grauiora ſunt peccata ſpiritualia carnalibus cæteris paribus, & hoc propter tria.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundum cauſas peccatorum*. dicendum quod in genere peccati, ſicut & in quolibet alio genere, poteſt accipi duplex cauſa. Vna quæ eſt propria & per ſe cauſa peccati, quæ eſt ipſa voluntas peccandi: comparatur enim ad actũ peccati, ſicut arbor ad fructũ; ſicut dicitur in Glo. ſuper illud Matth. 7. *Non poteſt arbor bona fructus malos facere*, & huiuſmodi cauſa quanto fuerit maior, tanto peccatum erit grauius; quanto enim fuerit voluntas maior ad peccandum, tanto homo grauius peccat. Aliæ vero cauſæ peccati accipiuntur quaſi extrinſecæ & remotæ; ex quibus ſcilicet homo inclinatur ad peccandum. Et in his cauſis eſt diſtinguendum. Quædam enim inducunt voluntatem ad peccandum ſecundum ipſam naturam voluntatis, & tali cauſa augetur peccatum. Aliæ vero cauſæ ſunt quæ inclinant voluntatem ad peccandum, præter naturam & ordinem ipſius voluntatis, quæ nata eſt moueri libere ex ſeipſa, ſecundum iudicium rationis; ſicut ignorantia, vel quæ diminuunt liberum motum voluntatis; ſicut infirmitas, vel violentia, aut metus, aut aliquid huiuſmodi, diminuunt peccatum, ſicut & diminuunt voluntarium; intantum quod ſi actus ſit omnino inuoluntarius, non habet rationem peccati.

Peccati grauitas ſumitur ex cauſis quæ augent voluntarium, non autem ex ijs quæ minuunt.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum attendatur grauitas peccatorum ſecundum circumſtantias*: dicendum quod vnumquodque ex eo natum eſt augeri, ex quo cauſatur; ſicut dicit Philoſophus de habitu virtutis in 2. Ethi. Manifeſtum eſt autem, quod peccatũ cauſatur ex defectu alicuius circumſtantiæ: ex hoc enim receditur ab ordine rationis, quod aliquis in operando non obſeruat debitas circũſtantias. Vnde manifeſtum eſt quod peccatum natum eſt aggrauari per circunſtantiam, ſed hoc quidem contingit tripliciter. Vno quidem modo inquantum circumſtantia transfert in aliud genus peccati: ſicut peccatum fornicationis cõſiſtit in hoc quod homo accedit ad non ſuam; Si autem addatur hæc circumſtantia, vt illa ad quam accedit ſit alterius vxor,

Peccatum aggrauatur ex circumſtantijs tripliciter ſcilicet intra eandem ſpeciem, dupliciter, & transfert ad in aliam ſpeciem.

transfert iam in aliud genus peccati, ſcilicet in iniuſtitiam, inquantum homo vſurpat rem alterius; & ſecundum hoc adulterium eſt grauius peccatum quam fornicatio. Aliquando vero circumſtantia non aggrauat peccatum quaſi trahens in aliud genus peccati, ſed ſolum quia multiplicat rationem peccati: ſicut ſi prodigus det quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere, quam ſi ſolum det cui non debet; & ex hoc ipſo peccatum fit grauius: ſicut etiam ægritudo eſt grauior, quæ plures partes corporis inficit. Vnde & Tullius dicit in Paradoxis, quod in patris vita violanda, multa peccantur: violatur enim is qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in ſede ac domo atque in rempublicam collocauit. Tertio modo circumſtantia aggrauat peccatum, ex eo quod auget deformitatem prouenientem ex alia circumſtantia: ſicut accipere alienum conſtituit peccatum furti; ſi autem addatur hæc circumſtantia, vt multum accipiat de alieno, erit peccatum grauius, quamuis accipere multum vel parum, de ſe non dicat rationem boni aut mali.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum grauitas peccati augeatur ſecundum maius nocumentum:* dicendum quod nocumentum tripliciter ſe poteſt habere ad peccatum. Quandoque enim nocumentum quod prouenit ex peccato eſt præuiſum & intentum: ſicut cum aliquis operatur animo nocendi alteri, vt homicida vel fur, & tunc directa quantitas nocumenti adauget quantitatem peccati, quia tunc nocumentum eſt per ſe obiectum peccati. Quandoque vero nocumentum eſt præuiſum ſed non intentum; ſicut cum aliquis tranſiens per agrum vt compendioſius vadat ad fornicandum, infert nocumentum his quæ ſunt ſeminata in agro ſcienter, licet non animo nocendi, & ſic etiam quantitas nocumenti aggrauat peccatum ſed indirectè, inquantum ſcilicet ex voluntate multum inclinata ad peccandum procedit, quod aliquis non prætermittat damnum facere ſibi vel alij, quod ſimpliciter non vellet. Quandoque autem nocumentum nec eſt intentum, nec præuiſum; & tunc ſi per accidens ſe habeat ad peccatum, non aggrauat peccatum directè; ſed propter negligentiam conſiderandi nocumenta quæ conſequi poſſent, imputantur homini ad pœnam mala quæ eueniunt præter eius intentionem, ſi dabat operam rei illicitæ. Si vero nocumentum per ſe ſequatur ex actu peccati, licet non ſit intentum, vel præuiſum, directè peccatum aggrauat: quia quæcumque per ſe conſequuntur ad peccatum, pertinent quodammodo ad ipſam peccati ſpeciem: puta ſi quis publicè fornicetur, ſequitur ſcandalum plurimorum, quod quamuis ipſe non intendat, nec fortè præuideat, directè per hoc aggrauatur peccatum. Aliter tamen videtur ſe habere circa nocumentum pœnale, quod incurrit ipſe qui peccat: huiuſmodi enim nocumentum, ſi per accidens ſe habeat ad actum peccati, & non ſit præuiſum, nec intentum, non aggrauat peccatum, nec ſequitur grauitatem peccati. Sicut ſi aliquis currens ad occidendum, impingat & lædat ſibi pedem. Si vero tale nocumentum per ſe conſequatur ad actum peccati, licet fortè nec ſit præuiſum, nec intentum, tunc maius nocumentum non facit grauius peccatum, ſed econuerſo grauius peccatum inducit grauius nocumentum: Sicut aliquis infidelis, qui nihil audiuit de pœnis inferni, grauiorem pœnam in inferno patitur pro peccato homicidij, quam pro peccato furti: quia enim hoc nec intendit, nec præuidet, non aggrauatur ex hoc peccatum, ſicut contingit circa fidelem, qui ex hoc ipſo videtur grauius peccare, quod maiores pœnas contemnit vt impleat voluntatem peccati; ſed grauitas huius nocumenti, ſolum cauſatur ex grauitate peccati.

Nocumentũ ex peccato proueniens diuerſimodè auget peccatum.

Ad nonvm, ſcilicet *vtrum aggrauetur peccatum propter conditionem perſonæ in quam peccatur:* dicendum quod perſona in quam peccatur eſt quodammodo obiectum peccati: Dictum eſt autem ſupra quod prima grauitas peccati attenditur ex parte obiecti, ex quo quidem tanto maior attenditur grauitas in peccato, quanto obiectum eius eſt principalius. Fines autem humanorum actuum ſunt, Deus, ipſe homo, & proximus: quicquid enim facimus propter aliquod horum facimus, quamuis etiam horum trium vnum ſub altero ordinetur. Poteſt igitur ex parte horum trium conſiderari maior vel minor grauitas in peccato, ſecundum conditionē perſonæ in quam peccatur. Primo quidem ex parte Dei, cui aliquis tanto magis coniungitur, quanto Deo eſt virtuoſior, vel Deo ſacratior; & ideo iniuria tali perſonæ illata, magis redũdat in Deum; ſecundũ illud Zach. 2. *Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Vnde peccatum fit grauius ex eo quod peccatur in perſonam Deo magis coniunctam, vel ratione virtutis, vel ratione officij. Ex parte vero ſuijpſius manifeſtum eſt, quod tanto aliquis grauius peccat, quanto in magis coniunctam perſonam ſeu naturali neceſſitudine, ſeu beneficijs, ſeu quacumque coniunctione peccauerit; quia videtur in ſeipſum magis peccare, & pro tanto grauius peccat, ſecundum illud Eccleſiaſtici 14. *Qui ſibi nequam eſt, cui alij bonus erit?* Ex parte vero proximi tanto grauius peccatur, quanto peccatum plures tangit; & ideo peccatum quod fit in perſonam publicam, puta regem vel principem, qui gerit perſonam totius multitudinis, eſt grauius quam quod committitur contra vnam perſonam priuatam. Vnde ſpecialiter dicitur Exod. 23. *Principem populi tui ne maledices.* Et ſimiliter iniuria quæ ſit alicui famoſæ perſonę, videtur eſſe grauior ex hoc, quod in ſcandalum & turbationem plurimorum redundat.

Peccatum aggrauatur ex conditione perſonæ in quam peccatur.

Ad decimvm, ſcilicet *vtrum propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum:* dicendum quod duplex eſt peccatum. *quoddam*, ex ſurreptione proueniens, propter infirmitatem humanæ naturæ: & tale peccatũ minus reputatur ei qui eſt maior in virtute, eo quod minus negligit huiuſmodi peccata reprimere, quæ tamen omnino interfugere infirmitas humana non ſinit. Alia vero peccata ſunt ex deliberatione procedentia; & iſta peccata tanto magis alicui imputantur, quanto maior eſt, & hoc poteſt eſſe propter quatuor. Primo quidem, quia facilius poſſunt reſiſtere peccato maiores. puta qui excedunt in ſcientia & virtute. Vnde Dominus dicit Lucæ 12. Quod *ſeruus ſciens voluntatem Domini ſui, & non faciens, plagis vapulabit multis.* Secundo propter ingratitudinem; quia omne bonum quo quis magnificatur, eſt beneficium Dei, cui homo fit ingratus peccando. Et quantum ad hoc, quælibet maioritas etiam in temporalibus bonis, peccatum aggrauat, ſecundum illud Sap. 6. *Potentes potenter tormenta patientur.* Tertio propter ſpecialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem perſonæ, ſicut ſi princeps iuſtitiam violet, qui ponitur iuſtitiæ cuſtos; & ſi ſacerdos fornicetur, qui caſtitatem vouit. Quarto propter exemplum, ſiue ſcandalum; quia dicit Greg. in paſt. *In exemplum vehementer culpa extenditur, quando pro reuerentia gradus peccator honoratur.* Ad plurium etiam notitiam perueniunt peccata magnorum, & homines ea magis indignè ferunt.

Peccatum ex deliberatione factum aggrauatur ex magnitudine perſonæ peccantis.

De ſubiecto peccatorum.

DISTINCTIO III.

Deinde conſiderandum eſt de ſubiecto peccatorum. Et circa hoc quæruntur decem. Primo vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati. Secundo vtrum ſola voluntas ſit peccati ſubiectum. Tertio vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati. Quarto vtrum poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis. Quinto vtrum ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati. Sexto vtrum delectatio moroſa ſit in ratione inferiori ſicut in ſubiecto. Septimo vtrum peccatum conſenſus in actum, ſit in ſuperiori ratione ſicut in ſubiecto. Octauo vtrum ratio inferior poſſit eſſe ſubiectum peccati

mortalis.

mortalis. Nono vtrum ratio ſuperior poſſit eſſe ſubiectum peccati venialis. Decimo vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum veniale circa proprium obiectum.

A

Ad primvm, ſcilicet *vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati:* dicendum quod peccatum quidam actus eſt. Actuum autem quidam tranſeunt in exteriorē materiam, vt vrere & ſecare; & huiuſmodi actus habent pro materia & ſubiecto id in quod tranſit actio. Sicut dicit Philoſophus, in 3. Phi. Quod *motus eſt actus mobilis à mouente.* Quidam actus ſunt non tranſeuntes in exteriorem materiam, ſed manentes in agente, ſicut appetere & cognoſcere; & tales actus ſunt omnes Morales, ſiue ſint actus virtutum, ſiue peccatorum. Vnde oportet quod proprium ſubiectum actus peccati ſit potentia, quæ eſt principium actus. Cum autem proprium ſit actuum Moralium quod ſint voluntarij, vt ſupra habitum eſt, ſequitur quod volūtas quę eſt principium voluntariorum actuum, ſiue bonorum, ſiue malorum, qui ſunt peccata, ſit principium peccatorum: & ideo ſequitur quod peccatum ſit in voluntate ſicut in ſubiecto.

B

Peccatum eſt in voluntate vt in ſubiecto.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum ſola voluntas ſit ſubiectum peccati:* dicendum, quod ſicut ex ſupradictis patet, omne quod eſt principium voluntarij actus, eſt principium peccati: actus autem voluntarij dicuntur illi, non ſolum qui eliciuntur à voluntate, ſed etiam illi qui à voluntate imperantur, vt ſupra dictum eſt cum de voluntario ageretur. Vnde non ſola voluntas poteſt eſſe ſubiectum peccati, ſed omnes illæ potentiæ quæ poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem, & eædem etiam potentiæ ſunt ſubiecta habituum Moralium, ſiue bonorum, ſiue malorum; quia eiuſdem eſt actus & habitus.

Non ſolum voluntas ſed etiam omnes illæ potentiæ quæ voluntati ſubijciuntur poſſunt eſſe ſubiectū peccati.

C

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum*, dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, peccatum poteſt inueniri in qualibet potentia cuius actus poteſt eſſe voluntarius & inordinatus, in quo conſiſtit ratio peccati. Manifeſtum eſt autem quod actus ſenſualitatis poteſt eſſe voluntarius, inquantum ſenſualitas, id eſt appetitus ſenſitiuus, nata eſt à voluntate moueri. Vnde relinquitur quod in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum.

Senſualitas poteſt eſſe ſubiectum peccati.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale.* dicendum quod ſicut inordinatio corrumpens principium vitæ corporalis, cauſat corporalem mortem: ita etiam inordinatio corrūpens principium ſpiritualis vitæ, quod eſt vltimus finis, cauſat mortem ſpiritualem peccati mortalis, vt ſupra dictum eſt. Ordinare autem aliquid in finem, non eſt ſenſualitatis, ſed ſolum rationis. Inordinatio autem à fine, non eſt niſi eius, cuius eſt ordinare in finem. Vnde peccatum mortale non poteſt eſſe in ſenſualitate, ſed ſolum in ratione.

D

Peccatum mortale non poteſt eſſe in ſenſualitate ſed tantum in ratione. Solutio obiect.

Et nota, quod cum peccatum veniale ſit diſpoſitio ad mortale, diſpoſitio autem & habitus habeant eſſe in eodem; non tamen poteſt eſſe peccatū mortale in ſenſualitate, ſicut peccatum veniale; quòd diſpoſitio tripliciter ſe habet ad id ad quod diſponit. Quandoque enim eſt idem, & in eodem; ſicut ſcientia inchoata dicitur eſſe diſpoſitio ad ſcientiam perfectam. Quandoque autem eſt in eodem, ſed non idem, ſicut calor eſt diſpoſitio ad formā ignis. Quandoque vero nec idem, nec in eodem; ſicut in his quæ habent ordinem adinuicem vt ex vno perueniatur in aliud; ſicut bonitas imaginationis eſt diſpoſitio ad ſcientiam quæ eſt in intellectu. Et hoc modo peccatum veniale quod eſt in ſenſualitate, poteſt eſſe diſpoſitio ad peccatum mortale quod eſt in ratione.

E

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum in ratione poſſit eſſe peccatum:* dicendum quod peccatum cuiuſlibet potentiæ conſiſtit in actu ipſius, ſicut ex dictis patet habet autē ratio duplicem actum. Vnum quidem ſecundum ſe in comparatione ad proprium obiectū, quod eſt cognoſcere aliquod verū. Alius autē actus rationis eſt inquantum eſt directiua aliarū virium, vtroque autem modo contingit peccatum eſſe in ratione. Primo quidem inquantū errat in cognitione veri; quod quidē tunc imputatur ei ad peccatum, quando habet ignorātiam vel errorem circa id quod poteſt & debet ſcire. Secundo quando inordinatos actus inferiorum virium vel imperat, vel etiam poſt deliberationem non coercet.

Peccatū poteſt eſſe in ratione duplicater.

Ad sextvm, ſcil. *vtrum peccatum moroſæ delectationis ſit in ratione inferiori ſicut in ſubiecto.* dicendum quod ſicut dictum eſt, peccatum contingit eſſe in ratione, quandoque quidem inquantum eſt directiua humanorum actuum. Manifeſtū eſt autem quod ratio non ſolū eſt directiua exteriorū actuum, ſed etiam interiorum paſſionum; & ideo quando ratio deficit in directione interiorum paſſionum; dicitur eſſe peccatum in ratione, ſicut etiam quando deficit in directione exteriorum actuum. Deficit autem in directione paſſionū interiorum dupliciter. Vno modo quando imperat illicitas paſſiones, ſicut quando homo ex deliberatione prouocat ſibi motum iræ, vel concupiſcentiæ. Alio modo quando non reprimit illicitum paſſionis motum. Sicut cum aliquis poſtquā deliberauit quod motus paſſionis inſurgens eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit, & ſecundū hoc dicitur peccatum delectationis moroſæ eſſe in ratione.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori:* dicendum quod conſenſus importat iudicium quoddam de eo in quod conſentitur. Sicut enim ratio ſpeculatiua iudicat & ſentētiat de rebus intelligibilibus, ita ratio practica iudicat & ſentētiat de agendis. Eſt autē conſiderandū, quod in omni iudicio vltima ſententia pertinet ad ſupremū iudicatorium. Sicut videmus etiam in ſpeculatiuis, quod vltima ſententia de aliqua propoſitione datur per reſolutionem ad prima principia: quamdiu enim remanet aliquod principium altius, adhuc poteſt per ipſum examinari id de quo quæritur. Vnde adhuc eſt ſuſpenſum iudicium, quaſi nondum data finali ſententia. Manifeſtum eſt autem quod actus humani regulari poſſunt ex regula rationis humanæ, quæ ſumitur ex rebus creatis quas naturaliter homo cognoſcit, & vlterius ex regula legis diuinæ, vt ſupra dictum eſt. Vnde cum regula legis diuinæ ſit ſuperior, conſequens eſt vt vltima ſententia per quā iudicium finaliter terminatur, pertineat ad rationem ſuperiorem, quæ intendit rationibus æternis. Cum autem de pluribus occurrit iudicandum, finale iudicium eſt de eo quod vltimo occurrit. In actibus autem humanis vltimo occurrit actus; præambulum autē eſt delectatio, quæ inducit ad actum. & ideo ad rationem ſuperiorem propriè pertinet conſenſus in actum; ad rationem vero inferiorem quæ habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum quod eſt de delectatione; quamuis etiam & de delectatione ratio ſuperior iudicare poſſit: quia quicquid ſubditur iudicio inferioris, ſubditur & iudicio ſuperioris, ſed non conuertitur.

Ad rationem ſuperiorem pertinet conſenſus in actum, conſenſus vero in delectationē, tam ad inferiorem quam ad ſuperiorē.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum conſenſus in delectationem moroſam ſit peccatum mortale:* dicendum quod circa hoc aliqui diuerſimodè opinati ſunt. Quidam enim dixerunt, quod conſenſus in delectationem non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantum. Alij dixerūt quod eſt peccatū mortale: & hæc opinio communior eſt & veriſimilior. Eſt enim conſiderandū, quod cum omnis delectatio conſequatur aliquā operationem, vt dicitur 10. Ethi. & iterum cū omnis delectatio habeat aliquod obiectum, delectatio quælibet poteſt comparari ad duo, ſcilicet ad operationem quam conſequitur, & ad obiectum in quo quis delectatur. Contingit autē quod aliqua operatio ſit obiectum delectationis, ſicut & aliqua alia res; quia ipſa operatio poteſt accipi vt bonum & finis, in quo aliquis delectatus requieſcit; & quandoque quidem ipſamet operatio quam conſequitur delectatio, eſt obiectum delectationis; inquantum ſcilicet vis appetitiua cuius eſt delectari, reflectitur in ipſam operationem ſicut in quoddam bonum:

puta cum aliquis cogitat, & delectatur de hoc ipſo quod cogitat, inquantum ſua cogitatio placet. Quandoque vero delectatio conſequens vnā operationem, puta cogitationem aliquam, habet pro obiecto aliam operationē quaſi rem cognitam vel cogitatam; & tunc talis delectatio procedit ex inclinatione appetitus, non quidem in cogitationem, ſed in operationem cogitatam. Sic igitur ſi aliquis de fornicatione cogitet, de duobus poteſt delectari. Vno modo de cogitatione ipſa. Alio modo de fornicatione cogitata. Delectatio autem de cogitatione ipſa ſequitur inclinationem affectus in cogitationem ipſam; cogitatio autem ipſa ſecundum ſe, non eſt peccatum mortale; immo quandoque eſt veniale tantum, puta cum aliquis inutiliter cogitat; quandoque autem ſine peccato omnino; puta cum aliquis vtiliter de ea cogitat, ſicut cum vult de ea prædicare vel diſputare. Et ideo per conſequens affectio vel delectatio quæ ſic eſt de cogitatione fornicationis, non eſt de genere peccati mortalis, ſed quandoque eſt peccatum veniale, & quandoque nullum. Vnde nec conſenſus in talem delectationem eſt peccatum mortale, & ſecundum hoc prima opinio habet veritatem. Quod autem aliquis cogitans de fornicatione, delectetur de ipſo actu cogitato, hoc contingit ex hoc quod affectio eius eſt inclinata in hunc actum. Vnde quod aliquis conſentiat in talem delectationem, hoc nihil aliud eſt quam quod ipſe conſentiat in hoc, quod affectus ſuus ſit inclinatus in fornicationem. Nullus enim delectatur niſi in eo quod eſt conforme appetitui eius. Quod autē aliquis ex deliberatione eligat quod effectus ſuus conformetur his, quæ ſecundum ſe ſunt peccata mortalia, eſt peccatum mortale. Vnde talis conſenſus in delectationem peccati mortalis eſt peccatum mortale, vt ſecunda opinio ponit.

Delectatio moroſa de re cogitata mortaliter mala eſt peccatum mortale, ſecus ſi ſit de cogitatione ipſa tantummodo.

Ad nonum, ſcilicet *vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum veniale:* dicendum quod ſicut Aug. dicit in 12. de Trinit. Ratio ſuperior inhæret rationibus æternis conſpiciendis aut conſulendis. Conſpiciendis quidem, ſecundum quod earum veritatem ſpeculatur: Conſulendis autem, ſecundum quod per rationes æternas de alijs iudicat & ordinat, ad quod pertinet quod deliberando per rationes æternas conſentit in aliquē actum, vel diſſentit ab eo. Contingit autem quod inordinatio actus in quem conſentit, non contrariatur rationibus æternis, quia non eſt cum auerſione à fine vltimo, ſicut actus peccati mortalis; ſed eſt præter eas, ſicut actus peccati venialis. Vnde quando ratio ſuperior in actum venialis peccati conſentit, non auertitur à rationibus ęternis. Vnde non peccat mortaliter, ſed venialiter.

In ratione ſuperiore poteſt eſſe peccatū veniale.

Et nota, quod ſicut in vita corporali contingit duplicem eſſe infirmitatem, puta in corde, quod eſt principium vitæ corporalis; ſic & in ſuperiori ratione quæ eſt principium vitæ ſpiritualis, poteſt eſſe inordinatio duplex. Duplex inquam eſt infirmitas cordis. Vna quæ eſt in ipſa ſubſtantia cordis, & immutat naturalem complexionem ipſius; & talis infirmitas ſemper eſt mortalis. Alia autem eſt infirmitas cordis propter aliquam inordinationem, vel motus eius, vel alicuius eorum quæ circumſtant cor; & talis infirmitas non ſemper eſt mortalis, & ſimiliter in ratione ſuperiori ſemper eſt peccatum mortale, quando tollitur ipſa ordinatio rationis ſuperioris ad proprium obiectum, quod eſt rationis æternæ. Sed quando eſt inordinatio circa hoc, non eſt peccatum mortale ſed veniale.

Solutio obiect.

Ad decimvm, ſcilicet *vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum mortale:* dicendum quod ratio ſuperior aliter fertur in ſuum obiectum, & aliter in obiecta inferiorum virium quę per ipſam diriguntur. In obiecta enim inferiorum virium non fertur, niſi inquantum de eis conſulit rationes æternas. Vnde non fertur in ea niſi per modum deliberationis. Deliberatus autem cōſenſus in his quæ ex genere ſuo ſunt mortalia, eſt peccatū mortale; & ideo ratio ſēper peccat mortaliter, ſi actus inferiorum virium in quos conſentit, ſint peccata mortalia. Sed circa proprium obiectum habet duos actus, ſcilicet ſimplicem intuitum, & deliberationem, ſecundum quod etiam de proprio obiecto conſulit rationes æternas. Secundum autem ſimplicem intuitum, poteſt aliquem inordinatum motum habere circa diuina; puta cum quis patitur ſubitum infidelitatis motum: & quamuis infidelitas ſecundum ſuum genus ſit peccatum mortale, tamen ſubitus infidelitatis motus eſt peccatum veniale; quia peccatum non eſt mortale niſi ſit contra legem Dei. Poteſt autem aliquid eorum quæ ad fidem pertinent ſubito rationi occurrere ſub quadam alia ratione, antequam ſuper hoc conſulatur, vel conſuli poſſit ratio ęterna, id eſt lex Dei; puta cum quis reſurrectionem mortuorum ſubito apprehendit, vt impoſſibile ſecundum naturam, & ſimiliter aprehendendo remittitur, antequam tempus habeat deliberandi quod hoc eſt nobis traditum vt credendum ſecundum legem diuinam. Si vero poſt deliberationem motus infidelitatis maneat, eſt peccatum mortale; & ideo circa proprium obiectum, etiamſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt ratio ſuperior peccare venialiter in ſubitis motibus, vel etiam mortaliter per deliberatum conſenſum. In his autem quæ pertinent ad inferiores vires, ſemper peccat mortaliter in his quę ſunt peccata mortalia ex genere ſuo; non autem in his quæ ſecundum ſuum genus ſunt venialia peccata.

In ratione ſuperiori deliberata poteſt eſſe peccatum mortale, ſemper autem eſt deliberata quando fertur in obiecta inferiorum virium

De cauſis peccatorum in generali.

DISTINCTIO IV.

Deinde conſiderādum eſt de cauſis peccatorum, & primo in generali. Secundo in ſpeciali. Circa primum quęruntur quatuor. Primo vtrum peccatum habeat cauſam. Secundo vtrum habeat cauſam interiorem. Tertio vtrum habeat cauſam exteriorē. Quarto vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum peccatū habeat cauſam:* dicendum quod peccatū eſt quidam actus inordinatus. Ex parte igitur actus poteſt habere per ſe cauſam, ſicut & quilibet alius actus. Ex parte autē inordinationis habet cauſā, eo modo quo negatio vel priuatio cauſā habere poteſt. Negationis autē poteſt cauſa duplex aſſignari. Primo quidē defectus cauſæ affirmationis, id eſt ipſius cauſæ negatio, eſt cauſa negationis ſecūdum ſeipſam: Ad remotionem enim cauſæ, ſequitur remotio effectus, ſicut obſcuritatis cauſa eſt abſentia ſolis. Alio modo, cauſa affirmationis ad quam ſequitur negatio eſt per accidens cauſa negationis conſequentis. Sicut ignis cauſando calorem ex principali intentione, conſequenter cauſat priuationem frigiditatis, quorum primum poteſt ſufficere ad ſimplicem negationem. Sed cū inordinatio peccati & quodlibet malum, non ſit ſimplex negatio, ſed priuatio eius quod quid natum eſt, & debet habere, neceſſe eſt quod talis inordinatio habeat cauſam agentem per accidens. Quod enim natum eſt ineſſe & debet, nunquam abeſſet niſi propter aliquam cauſam impedientem. Et ſecundum hoc conſueuit dici, quod malum quod in quadam priuatione conſiſtit, habet cauſam deficientem, vel agentem per accidens; omnis autem cauſa per accidens, reducitur ad cauſam per ſe. Cum igitur peccatum ex partē inordinationis habeat cauſam agentem per accidens, ex parte autē actus habet cauſam agentē per ſe, ſequitur quod inordinatio peccati conſequatur ex ipſa actus cauſa. Sic igitur voluntas carens directione regulæ rationis & legis diuinæ, intendens aliquod bonum commutabile, cauſat actum quidem peccati per ſe, ſed inordinationem actus per accidens, & præter intentionem: Prouenit enim defectus ordinis in actu, ex defectu directionis in voluntate.

Peccatum ex parte actus habet cauſam per ſe, ex parte inordinationis habet cauſam per accidens, nempe illam quæ eſt actus cauſa.

Ad secvndvm, ſcil. *vtrum peccatū habeat cauſam interiorem:* dicendum quod ſicut iam dictū eſt, per ſe cauſam peccati oportet accipere ex parte ipſius actus: actus autē humani poteſt accipi cauſa interior & mediata, & immediata. Immediata quidem cauſa humani

Cauſa interior peccati eſt duplex ſcilicet proxima quæ eſt liberum arbitrium, & remota quæ eſt apprehenſio ſenſitiua & appetitus.

actus eſt ratio & voluntas, ſecundum quæ homo eſt liber arbitrio. A Cauſa autem remota eſt apprehenſio ſenſitiuæ partis, & etiã appetitus ſenſitiuus. Sicut enim ex iudicio rationis, voluntas mouetur in aliquid ſecundum rationem, ita etiam ex apprehenſione ſenſus, appetitus ſenſitiuus in aliquid inclinatur; quę quidem inclinatio interdum trahit voluntatem & rationem ſicut infra patebit. Sic igitur duplex cauſa interior peccati poteſt aſſignari. Vna proxima ex parte rationis, & voluntatis. Alia vero remota, ex parte imaginationis, vel appetitus ſenſitiui. Sed quia ſupra dictũ eſt quod cauſa peccati eſt aliquod bonũ apparens, motiuũ cũ defectu debiti motiui, ſcilicet regulæ rationis, vel legis diuinæ; ipſum motiuum quod eſt apparens bonum, pertinet ad apprehenſionem ſenſus appetitiui, ipſa autem abſentia B debitæ regulæ pertinet ad rationem quę nata eſt huiuſmodi regulam conſiderare; ſed ipſa perfectio voluntarij actus peccati, pertinet ad voluntatem; ita quod ipſe voluntarius actus, præmiſſis ſuppoſitis, iam eſt quoddam peccatum.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum peccatum habeat cauſam exteriorem:* dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, cauſa interior peccati eſt voluntas vt perficiens actum peccati, & ratio quantum ad carentiam debitæ regulæ, & appetitus ſenſitiuus inclinans. Sic igitur aliquid extrinſecum poteſt eſſe cauſa peccati tripliciter. Vel quia mouet immediatè ipſam voluntatem, vel quia mouet rationem, Vel quia mouet appetitum ſenſitiuum. Voluntatem autem vt ſupra dictum eſt interius mouere non poteſt niſi Deus, qui non poteſt eſſe cauſa peccati, C vt infra oſtendetur. Vnde relinquitur quod nihil exterius poteſt eſſe cauſa peccati, niſi vel inquantum mouet rationem, ſicut homo vel dæmon perſuadens peccatum, vel ſicut mouens appetitum ſenſitiuum, ſicut aliqua ſenſibilia exteriora mouent ſenſitiuum appetitum, ſed neque perſuaſio exterior in rebus agendis ex neceſſitate mouet rationem, neque etiam res exterius propoſitæ ex neceſſitate mouent appetitum ſenſitiuum, niſi forte aliquo modo diſpoſitum; & tamen etiam appetitus ſenſitiuus non ex neceſſitate mouet rationem & voluntatem. Vnde aliquid exterius poteſt eſſe aliqua cauſa mouens ad peccandum, non tamen ſufficienter ad peccatum inducens; ſed cauſa ſufficienter complens peccatum eſt ſola voluntas.

Poteſt dari cauſa exterior mouens ad peccatum ſed non ſufficiens ad illud inducendum.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum peccatum ſit cauſa peccati:* D dicendum quod cum peccatum habeat cauſam ex parte actus, hoc modo vnum peccatum poſſet eſſe cauſa alterius, ſicut vnus actus humanus poteſt eſſe alterius cauſa. Contingit igitur vnum peccatum eſſe cauſam alterius ſecundum quatuor genera cauſarũ. *Primo* quidem ſecundum modum cauſæ efficientis, vel mouentis, & per ſe, & per accidens. Per accidens quidem, ſicut remouens prohibens dicitur mouens per accidens, Cum enim per vnum actum peccati homo amittat gratiam charitatem vel verecũdiam, vel quodcumque aliud retrahens à peccato, incidit ex hoc in aliud peccatum; & ſic primum peccatum eſt cauſa ſecundi peccati per accidens. Per ſe autem, ſicut cum ex vno actu peccati homo diſponitur ad hoc, quod alium actũ conſimilem facilius committat; E ex actibus enim cauſantur diſpoſitiones & habitus inclinantes ad ſimiles actus. Secundum vero genus cauſæ materialis, vnum peccatum eſt cauſa alterius, inquantum præparat ei materiam, ſicut auaritia præparat materiam litigio, quod plerumque eſt diuitijs congregatis. Secundum vero genus cauſæ finalis, vnum peccatum eſt cauſa alterius, inquantum propter finem vnius peccati, aliquis committit aliud peccatum, ſicut cum quis committit ſymoniam propter finem ambitionis, vel fornicationem propter furtum Et quia finis dat formam in moralibus, vt ſupra habitum eſt; ex hoc etiam ſequitur quod vnum peccatum ſit cauſa formalis alterius; in actu enim fornicationis, quæ propter finem committitur, eſt quidem fornicatio ſicut materiale, furtum vero ſicut formale.

Vnum peccatum poteſt eſſe cauſa alterius ex parte actus, ſecundum quodcunque genus cauſæ.

De cauſis peccati in ſpeciali.

DISTINCTIO V.

Deinde conſiderandum eſt de cauſis peccati in ſpeciali. Et primo de cauſis interioribus. Secundo de exterioribus. Tertio de peccatis quæ ſunt cauſa aliquorum peccatorum. Prima autem conſideratio ſecundum prȩmiſſa erit tripartita. Nam primo agetur de ignorantia, quæ eſt cauſa peccati ex parte rationis Secundo de infirmitate ſeu paſſione, quæ eſt cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui. Tertio de malitia, quæ eſt cauſa peccati ex parte voluntatis. Circa primum quȩruntur quatuor. B Primo, vtrum ignorantia ſit cauſa peccati. Secundo vtrum ignorantia ſit peccatum Tertio vtrum totaliter à peccato excuſet. Quarto vtrũ diminuat peccatum.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum ignorantia ſit cauſa peccati.* dicendum quod ſecundum Philoſophum in 8. Phyſi. Cauſa mouens eſt duplex. Vna per ſe, alia per accidens. Per ſe quidem, quæ propria virtute mouet; ſicut generans eſt cauſa mouens grauia & leuia. Per accidens autem, ſicut remouens prohibens, ſed ſicut ipſa remotio prohibẽtis; & hoc modo ignorãtia poteſt eſſe cauſa actus peccati: eſt enim priuatio ſcientię perficientis rationem, quæ prohibet actum peccati, inquantũ dirigit actus humanos. Conſiderandum eſt autem, quod ratio ſecundum duplicem ſcientiam eſt humanorum actuum directiua, ſcilicet ſecundũ ſcientiam vniuerſalẽ, & particularem. C Conferens enim de agendis, vtitur quodam ſillogiſmo, cuius concluſio eſt iudicium, ſeu electio, vel operatio: Actiones autem in ſingularibus ſunt; vnde concluſio ſillogiſmi operatiui eſt ſingularis: ſingularis autem propoſitio non concluditur vniuerſali, niſi mediante aliqua propoſitione ſingulari: ſicut homo prohibetur ab actu parricidij, per hoc quod ſcit patrem non eſſe occidendum, & per hoc quod ſcit hunc eſſe patrem. Vtriuſque ergo ignorantia poteſt cauſare parricidij actum, ſcilicet & vniuerſalis principij quod eſt quædam regula rationis, & ſingularis circumſtantiæ. Vnde patet quod non quęlibet ignorãtia peccantis eſt cauſa peccati, ſed illa tantũ quæ tollit ſcientiam prohibentẽ actũ peccati. Vnde ſi volũtas alicuius eſſet ſic diſpoſita, quod non prohiberetur ab actu parricidij, etiam D ſi patrem agnoſceret, ignorantia patris non eſt huic cauſa peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatum; & ideo talis non peccat per ignorantiam, ſed peccat ignorans, ſecundum Philoſophum in 3. Eth.

Ignorantia quæ tollit ſcientiam prohibentem actum peccati eſt cauſa peccati per accidens ſicut remouens prohibens.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum ignorantia ſit peccatum:* dicendum, quod ignorantia in homine à neſcientia differt, quod neſcientia dicit ſimplicem ſcientiæ negationem. Vnde cuicumque deeſt aliquarum rerum ſcientia, poteſt dici neſcire illas; ſecundum quem modum Dion. in Angelis neſcientiam ponit 6. c. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. Ignorantia vero importat ſcientiæ priuationem, dum ſcilicet alicui deeſt ſcientia eorum quæ aptus natus eſt ſcire. Horum autem quædam aliquis ſcire tenetur, ſcilicet illa ſine quorũ ſcientia non poteſt debitum actum exercere. E Vnde omnes tenentur ſcire communiter ea quæ ſunt fidei, & vniuerſalia iuris præcepta, ſinguli autem ea quæ ad eorum ſtatum vel officium pertinent, ſiue ſpectant. Vnuſquiſque vero tenetur ſcire ea quæ ad ſuum officium ſpectant. Quædam vero ſunt quæ etſi aliquis natus eſt ſcire, non tamen ea tenetur ſcire, ſicut theoremata geometriæ, & contingentia particularia in caſu. Manifeſtum eſt autem quod quicumque negligit habere vel facere id quod tenetur habere vel facere, peccat peccato omiſſionis. Vnde propter negligentiam, ignorantia eorum quæ quis ſcire tenetur eſt peccatum. Non autem imputatur homini ad negligentiam, ſi neſciat ea quæ ſcire non poteſt. Vnde horum ignorantia inuincibilis dicitur, quia ſcilicet ſtudio ſuperari non poteſt, & propter hoc talis igno-

Ignorantia inuincibilis non eſt peccatum, bene tamen vincibilis, ſi ſit eorum quæ quis ſcire tenetur.

rantia cum non ſit voluntaria, eo quod non eſt in poteſtate noſtra eam repellere, nō eſt peccatū. Ex quo patet quod nulla ignorantia inuincibilis eſt peccatum, ignorantia autem vincibilis eſt peccatum, ſi ſit eorum quæ quis ſcire tenetur; non autem ſi ſit eorum quę quis ſcire non tenetur.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum ignorantia ex toto excuſet peccatum:* Dicendum quod ignorantia de ſe habet, quod faciat actum quem cauſat, inuolūtarium eſſe. Iam enim dictum eſt, quod ignorantia dicitur cauſare actū quem ſcientia appoſita prohibebat, & ita talis actus ſi ſcientia adeſſet, eſſet cōtrarius voluntati, quod importat nomē inuoluntarij. Si verò ſcientia quæ per ignorantiam priuatur, non prohiberet actum, propter inclinationem voluntatis in ipſum; ignorantia huius ſcientiæ non facit hominem inuoluntarium, ſed non volentem, vt dicitur in 3. Ethic. & talis ignorantia quæ non eſt cauſa actus peccati vt dictum eſt, quia non cauſat inuoluntarium, non excuſat à peccato, & eadem ratio eſt de quacumque ignorantia non cauſante, ſed conſequente vel concomitante actum peccati, ſed ignorantia quæ eſt cauſa actus, quia cauſat inuoluntarium, de ſe habet quod excuſet à peccato, eo quod voluntarium eſt de ratione peccati. Sed quod aliquando non totaliter à peccato excuſet, poteſt contingere ex duobus.

Dupliciter contingit ignorantiam non excuſare à peccato.

Vno modo ex parte ipſius rei ignoratę; intantum enim ignorantia excuſat à peccato, inquantum ignoratur aliquid eſſe peccatum. Poteſt autem contingere quod aliquis ignoret quidem aliquam circūſtantiam peccati, quam ſi ſciret retraheretur à peccando, ſiue illa circumſtantia faciat ad rationem peccati, ſiue non. Et tamen remanet in eius ſcientia aliquid, per quod cognoſcit illud eſſe actum peccati. Puta ſi aliquis percutiens aliquem, ſciat quidem ipſum eſſe hominem, quod ſufficit ad rationem peccati, non tamen ſcit ipſum eſſe patrem, quod eſt circumſtantia conſtituens nouam ſpeciem peccati; vel forte neſcit quod ille ſe defendens repercutiet eum. Quod ſi ſciret, non percuteret: quod non pertinet ad rationem peccati. Vnde licet talis per ignorantiam peccet, non tamen totaliter excuſatur à peccato, quia adhuc remanet cognitio peccati. *Alio modo* poteſt hoc contingere ex parte ipſius ignorantiæ; quia ſcilicet ipſa ignorantia eſt voluntaria; vel directè, ſicut cum aliquis ſtudioſè vult neſcire aliqua vt liberius peccet; vel indirectè, ſicut cum aliquis propter laborem vel propter alias occupationes negligit addiſcere id per quod à peccato retraheretur: talis enim negligentia facit ipſam ignorantiam eſſe voluntariam & peccatum, dummodo ſit eorum quæ quis ſcire tenetur & poteſt, & ideo talis ignorantia non totaliter excuſat à peccato. Si vero ſit talis ignorantia quæ omnino ſit inuoluntaria, ſiue quia eſt inuincibilis, ſiue quia eſt eius quod quis ſcire non tenebatur, talis ignorantia omnino excuſat à peccato.

Ignorantia quæ eſt omnino inuoluntaria excuſat à peccato totaliter.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum ignorantia diminuat peccatum:* dicendum quod quia omne peccatum eſt voluntarium, intantum ignorantia poteſt diminuere peccatum, inquantum diminuit voluntarium. Si autem non diminuit voluntarium, nullo modo poteſt diminuere peccatum. Manifeſtum eſt autem quod ignorantia quæ totaliter à peccato excuſat, quia totaliter voluntarium tollit, peccatum non minuit, ſed omnino aufert. Ignorantia vero quæ non eſt cauſa peccati, ſed comitanter ſe habet ad peccatum, nec minuit peccatum, nec auget. Illa igitur ſola ignorantia poteſt peccatum minuere quæ eſt cauſa peccati, & tamen totaliter à peccato non excuſat. Contingit autem quandoque, quod talis ignorantia directè & per ſe eſt voluntaria; ſicut cum aliquis ſua ſponte neſcit aliquid vt liberius peccet; & talis ignorantia videtur augere voluntarium & peccatum. De intentione enim voluntatis ad peccandum prouenit, quod aliquis vult ſubire ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi. Quandoque vero ignorantia quæ eſt cauſa peccati, non eſt directè voluntaria, ſed indirectè vel per accidens, puta cum aliquis non vult laborare in ſtudio, ex quo ſequitur eum eſſe ignorantem; vel cum aliquis vult bibere vinum immoderatè, ex quo ſequitur eum inebriari, & diſcretione carere; & talis ignorantia diminuit voluntarium, & per conſequens peccatum: cum enim aliquid non cognoſcitur eſſe peccatum, non poteſt dici quod voluntas directè & per ſe feratur in peccatum, ſed per accidens. Vnde eſt ibi minor contemptus, & per conſequens minus peccatum.

Ignorantia indirectè tantum voluntaria diminuit peccatū, directè vero voluntaria auget.

Solutio obiecti.

Et nota quod peccatum peccato additum non ſemper facit maius peccatum, ſed facit plura peccata; quia forte non coincidunt in idem peccatum, ſed ſunt plura: Et poteſt contingere, quod ſi primum diminuat ſecundum, quod ambo ſimul non habeant tantam grauitatem, quantum vnum ſolum haberet. Sicut homicidium grauius peccatum eſt à ſobrio homine factum, quam ſi fiat ab ebrio, quamuis hic ſint duo peccata; quia ebrietas plus diminuit de ratione ſequentis peccati, quam ſit ſua grauitas. Sicut patet de ebrio, qui ex ignorantia vel defectu rationis committit aliquod aliud peccatum, meretur quidem duplices maledictiones, ſecundum philoſophum in 2. Ethi. propter duo peccata quæ committit, ſcilicet ebrietatem, & aliud peccatum quod ex ebrietate ſequitur; tamen ebrietas ratione ignorantiæ adiunctę diminuit ſequens peccatum, & fortè pluſquam ſit grauitas ipſius ebrietatis, vt dictum eſt, vel poteſt dici quod illud verbum philoſophi inducitur ſecundum ordinationem cuiuſdam Pitaci legiſlatoris, qui ſtatuit ebrios ſi percuſſerint amplius puniri; non ad veniam reſpiciens, quam ebrij debent habere; ſed ad vtilitatem, quia plures iniuriantur ebrij quam ſobrij, vt patet per philoſophum in 2. politi.

De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui.

DISTINCTIO VI.

Deinde conſiderandum eſt de cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui, vtrum paſſio animæ ſit peccatum. Et circa hoc quæruntur octo. Primo vtrum paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere vel inclinare voluntatem. Secundo vtrum poſſit ſuperare rationem contra eius ſcientiam. Tertio vtrum peccatum quod ex paſſione prouenit ſit peccatum ex infirmitate. Quarto vtrum hæc paſſio quæ eſt amor ſui ſit cauſa omnis peccati. Quinto de illis tribus cauſis, quæ ponuntur 1. Ioan. 2. concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorū & ſuperbia vitæ. Sexto vtrum paſſio quæ eſt cauſa peccati diminuat ipſum. Septimo vtrum totaliter excuſet. Octauo vtrum peccatum quod eſt ex paſſione poſſit eſſe mortale.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere voluntatem:* dicendum quod paſſio appetitus ſenſitiui non poteſt directè trahere aut mouere voluntatem, ſed indirectè poteſt, & hoc quidem dupliciter. *Vno modo* ſecundum abſtractionem quandam; cum enim omnes potentiæ animæ in vna eſſentia animæ radicentur, neceſſe eſt quod quando vna potentia intenditur in ſuo actu, quod alia remittatur, vel etiam totaliter impediatur: tum quia omnis virtus ad plura diſperſa ſit minor; Vnde econtrario dicitur, quando intenditur circa vnum, minus poteſt ad alia diſpergi: tum quia in operibus animæ animalibus requiritur quædam intentio, quæ dum vehementer applicatur ad vnum, non poteſt alteri vehementer attendere; & ſecundum hunc modum per quandam diſtractionem, quando motus appetitus ſenſitiui fortificatur ſecundum quamcumque paſſionem, neceſſe eſt quod remittatur, vel totaliter impediatur motus proprius appetitus rationalis, qui eſt voluntas. *Alio modo* ex parte obiecti voluntatis, quod eſt bonum ratione apprehenſum. Impeditur enim iudicium & apprehenſio rationis, propter vehementem & inordinatam apprehenſionem imaginationis, & iudicium

Appetitus ſenſitiuus poteſt indirectè mouere voluntatem dupliciter.

A virtutis æſtimatiuæ, vt patet in amentibus. Manifeſtum eſt autem quod paſſionem appetitus ſenſitiui ſequitur imaginationis apprehenſio, & iudicium æſtimatiuæ, ſicut etiam diſpoſitionem linguæ ſequitur iudicium guſtus. Vnde videmus quod homines in aliqua paſſione exiſtentes, non facile imaginationem auertunt ab his circa quæ afficiuntur. Vnde per conſequens iudicium rationis plerumque ſequitur paſſionem appetitus ſenſitiui, & per conſequens motus voluntatis qui ſemper natus eſt ſequi iudicium rationis.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum paſſio poſſit ſuperare rationem contra eius ſcientiam.* Dicendum quod opinio Socratis fuit, vt dicit Philoſophus in 7. Ethic. quod ſcientia nunquam poſſet ſuperari à paſſione. Vnde ponebat omnes virtutes eſſe ſcientias, & omnia peccata eſſe B ignorantias; in quo quidem rectè aliqualiter ſapiebat, quia cum voluntas ſit boni, vel apparentis boni, nunquam voluntas in malum moueretur, niſi id quod non eſt bonum, aliqualiter rationi bonum appareret, & propter hoc voluntas nunquam in malum tenderet, niſi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis. Vnde dicitur Prouerb. 14. *Errant qui operantur malum.* Sed quia experimento patet quod multi agunt contra ea quorum ſcientiam habent, & hoc etiam auctoritate diuina confirmatur, ſecundum illud Lucæ 12. *Seruus qui cognoſcit voluntatem Domini ſui & non facit, plagis vapulabit multis:* Et Iacob. vltimo dicitur: *Scienti bonum & non facienti, peccatum eſt illi:* non ſimpliciter verum dixit, ſed oportet diſtinguere, vt dicit Philoſophus in 7. Ethi. C Cum enim ad rectè agendum homo dirigatur duplici ſcientia, ſcilicet vniuerſali, & particulari; vtriuſque defectus ſufficit ad hoc quod impediatur rectitudo operis & voluntatis, vt ſupra dictum eſt. Contingit autem quod aliquis habeat ſcientiam in vniuerſali, puta nullam fornicationem eſſe faciendam; ſed tamen non cognoſcit in particulari, hunc actum qui eſt fornicatio, non eſſe faciendum: & hoc ſufficit ad hoc quod voluntas non ſequatur vniuerſalem ſcientiam rationis.

Poteſt paſſio ſuperare rationem contra ſcientiam vniuerſalem quam habet.

Item conſiderandum eſt quod nihil prohibet aliquid ſciri in habitu, quod tamen actu non conſideratur. Poteſt igitur contingere quod aliquis etiam rectam ſcientiam habeat in ſingulari, & non ſolum in vniuerſali; ſed tamen actu non conſideret; & tunc non videtur difficile, quod præter id quod actu non conſi- D derat, homo agat. Quod autem homo non conſideret in particulari id quod habitualiter ſcit, quandoque quidem contingit ex ſolo defectu intentionis; puta cum homo ſciens geometriam non intendit ad conſiderandum geometriæ concluſiones quas ſtatim in promptu habet conſiderare. Quandoque autem homo non conſiderat id quod habet in habitu propter aliquod impedimentum ſuperueniens: puta propter aliquam occupationem exteriorem, vel propter aliquam infirmitatem corporalem, & hoc modo ille qui eſt in paſſione conſtitutus, non poteſt conſiderare in particulari illud quod ſcit in vniuerſali inquantum tamen paſſio impedit talem conſiderationem. Impedit autem tripliciter. *Primo* per quandam diſtractionem, ſicut ſupra expoſitum eſt. *Secundo* per contrarietatem, E quia plerumque paſſio inclinat ad contrarium huius, quod ſcientia vniuerſalis habet. *Tertio* per quandam immutationem corporalem, ex quo ratio quodammodo ligatur ne liberè in actum exeat; ſicut etiam ſomnus vel ebrietas, quadam corporali tranſmutatione facta, ligant vſum rationis. Et quod hoc contingat in paſſionibus patet ex hoc, quod aliquando cum paſſiones multum intenduntur, homo amittit vſum rationis totaliter. Multi enim propter abundantiam amoris & iræ ſunt in inſaniam verſi; & per hunc modum paſſio trahit rationem ad iudicandum in particulari, contra ſcientiam quam habet in vniuerſali.

Paſſio tripliciter impedit conſiderationem rationis quoad particularia.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum peccatum quod eſt ex paſſione debeat dici peccatum ex infirmitate.* Dicendum quod A cauſa peccati propria eſt ex parte animæ, in qua principaliter eſt peccatum. Poteſt autem dici infirmitas in anima ad ſimilitudinem infirmitatis corporis. Dicitur autem corpus hominis eſſe infirmum, quando debilitatur vel impeditur in executione propriæ operationis, propter aliquam inordinationem partium corporis, ita ſcilicet quod humores & membra hominis non ſubdantur virtuti regitiuæ & motiuæ corporis. Vnde & membrum dicitur eſſe infirmum, quando non poteſt perficere operationem membri ſani. Sicut oculus quando non poteſt clarè videre, vt dicit Philoſophus in 10. de Hiſtorijs animalium. Vnde & infirmitas animæ dicitur, quando anima impeditur in propria operatione, propter inordinationem partium ipſius. Sicut autem B partes corporis dicuntur inordinatæ, quando non ſequuntur ordinem naturæ, ita & partes animæ dicuntur inordinatæ, quando non ſubduntur ordini rationis; Ratio enim eſt vis regitiua partium animæ. Sic ergo quando extra ordinem rationis, vis concupiſcibilis aut iraſcibilis aliqua paſſione afficitur, & per hoc impedimentum præſtatur modo prædicto debitæ actioni hominis, dicitur peccatum eſſe ex infirmitate. Vnde & Philoſophus in 1. Eth. comparat incontinentem paralitico, cuius partes mouentur in contrarium eius quod ipſe diſponit. Et ſicut quanto fuerit motus fortior in corpore præter ordinem naturæ, tanto eſt maior infirmitas, ita quanto fuerit motus fortior paſſionis præter ordinem rationis, tanto eſt maior infirmitas animæ.

Peccatum ex paſſione dicitur ex infirmitate ad ſimilitudinē infirmitatis corporis.

C Et nota quod quia peccatum principaliter conſiſtit in actu voluntatis, non impeditur per corporis infirmitatem (poteſt enim qui eſt infirmus corpore, promptam habere voluntatem ad aliquid faciendum) impeditur autem per paſſionem vt ſupra dictum eſt. Vnde cum dicitur peccatum eſſe ex infirmitate, magis eſt ad infirmitatem animæ referendum, quam ad infirmitatem corporis. Dicitur tamen & ipſa infirmitas animæ infirmitas carnis, inquantum ex conditione carnis paſſiones animæ inſurgunt in nobis, eo quod appetitus ſenſitiuus eſt virtus vtens organo corporali. Licet autem aſſentire vel non aſſentire his ad quæ inclinat paſſio ſit in poteſtate voluntatis, & pro tanto dicitur appetitus noſter ſub nobis eſſe. Geneſ. 4. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius:* tamen ipſe aſſenſus & diſſenſus impeditur modo prę- D dicto.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum amor ſui ſit principium & cauſa omnis peccati.* Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, propria & per ſe cauſa peccati accipienda eſt ex parte conuerſionis ad commutabile bonum, ex qua quidem parte omnes actus peccati procedunt ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni. Quod autem aliquis appetat inordinatè aliquod temporale bonum, procedit ex hoc quod inordinatè amat ſeipſum; hoc enim eſt amare aliquem, velle ſibi bonum. Vnde manifeſtum eſt quod inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

Inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum conuenienter ponantur cauſæ peccatorum eſſe concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, de quibus habetur 1. Ioan. 2.* E Dicendum, quod ſicut iam dictum eſt, inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati; in amore autem ſui includitur inordinatus appetitus boni. Vnuſquiſque enim appetit bonum ei quem amat. Vnde manifeſtum eſt quod inordinatus appetitus boni eſt cauſa omnis peccati. Bonum autem dupliciter eſt obiectum ſenſibilis appetitus, in quo ſunt animæ paſſiones, quæ ſunt cauſa peccati. Vno modo abſolutè ſecundum quod eſt obiectum concupiſcibilis. Alio modo ſub ratione ardui prout eſt ſubiectum iraſcibilis, vt ſupra dictum eſt. *Eſt autem* duplex concupiſcentia. *Vna quidem* naturalis, quæ eſt eorum quibus natura corporis ſuſtentatur, ſiue quantum ad conſeruationem indiuidui, ſicut cibus & potus, & alia huiuſmodi, ſiue quantum ad conſeruationem ſpeciei, ſicut in venereis: &

Concupiſcentia carnis & oculorum & ſuperbia vitæ, ſunt omnium peccatorum cauſæ.

horum inordinatus appetitus dicitur concupiſcentia carnis. *Alia eſt* concupiſcentia animalis, eorum ſcilicet quæ per ſenſum carnis, ſuſtentationem aut delectationem non afferunt, ſed ſunt delectabilia ſecundum apprehenſionem imaginationis, aut alicuius huiuſmodi acceptionis, ſicut ſunt pecunia, ornatus veſtium, & alia huiuſmodi, & hæc quidem animalis concupiſcentia vocatur concupiſcentia oculorum, ſiue intelligatur concupiſcentia oculorum, id eſt ipſius viſionis quæ fit per oculos, vt referatur ad curioſitatem; ſecundum quod Aug. exponit 10. confeſſ. ſiue referatur ad concupiſcentiam rerum, quæ exterius oculis proponuntur, vt referatur ad cupiditatem; ſecundum quod ab alijs exponitur. Appetitus autem inordinatus boni ardui pertinet ad ſuperbiam vitæ, nam ſuperbia eſt appetitus inordinatus excellentiæ vt inferius dicetur, & ſic patet quod ad iſta tria reduci poſſunt omnes paſſiones quæ ſunt cauſa peccati. Nam ad duo prima reducuntur omnes paſſiones cõcupiſcibilis; ad tertium autem omnes paſſiones iraſcibilis; quod ideo non diuiditur in duo, quia omnes paſſiones iraſcibilis conformantur concupiſcentiæ animali.

Quid concupiſcentia oculorum.

Et nota quod concupiſcentia oculorum non dicitur hic concupiſcentia omnium rerum quæ oculis videri poſſunt, ſed ſolum earum in quibus non quęritur delectatio carnis quæ eſt ſecundum tactum, ſed ſolum delectatio oculi, id eſt cuiuſcumque apprehenſiuæ virtutis. Dicitur autem concupiſcentia magis ſecundum viſum, quam ſecundum alios ſenſus, quia ſenſus viſus eſt excellentior.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum paſſio quæ eſt cauſa peccati diminuat peccatum.* Dicendum quod peccatum eſſentialiter conſiſtit in actu liberi arbitrij quod eſt facultas voluntatis & rationis, paſſio autem eſt motus appetitus ſenſitiui: appetitus autem ſenſitiuus poteſt ſe habere ad liberum arbitrium, & antecedenter, & conſequenter. Antecedenter quidem ſecundum quod paſſio appetitus ſenſitiui trahit vel inclinat voluntatem vt ſupra dictum eſt; conſequenter autem, ſecundum quod motus ſuperiorum virium, ſi ſint vehementes, redundant in inferiores: non enim poteſt voluntas intensè moueri in aliquid, quin excitetur aliqua paſſio in appetitu ſenſitiuo. Si igitur accipiatur paſſio ſecundum quod præcedit actum peccati, ſic neceſſe eſt quod diminuat peccatum. Actus enim intantum eſt peccatum, inquantum eſt voluntarium, & in nobis exiſtens. In nobis autem eſſe aliquid dicitur per rationem & voluntatem. Vnde quando ratio & voluntas ex ſe aliquid agunt non ex impulſu paſſionis, magis eſt voluntarium & in nobis exiſtens, & ſecundum hoc paſſio minuit peccatum inquantum minuit voluntarium, paſſio autẽ conſequens non diminuit peccatum, ſed magis auget, vel potius eſt ſignum magnitudinis eius, inquantũ ſcil. demonſtrat intentionem voluntatis ad actum peccati; & ſic verum eſt quod quanto aliquis maiori libidine vel concupiſcentia peccat, tanto magis peccat.

Paſſio præcedens actum peccati diminuit illud, nõ autem paſſio conſequens ſed eſt ſignũ augmenti.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum paſſio totaliter excuſet peccatum.* Dicendum quod ſecundum hoc ſolum aliquis actus qui eſt de genere ſuo malus, totaliter à peccato excuſatur, quod totaliter inuoluntarius redditur. Vnde ſi ſit talis paſſio quę totaliter inuoluntarium reddat actum ſequentem, totaliter à peccato excuſat, alioquin non totaliter. Circa quod duo conſideranda videntur. Primo quidem quod aliquid poteſt eſſe voluntarium vel ſecundum ſe, ſicut quando voluntas directè in ipſum fertur, vel ſecundum ſuã cauſam, quando voluntas fertur in cauſam & non in effectum, vt patet in eo qui voluntariè inebriatur: ex hoc enim vt voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem cõmittit. Secundo conſiderandum eſt quod aliquid dicitur voluntarium directè & indirectè. Directè quidem id in quod fertur voluntas. Indirectè autem illud quod potuit voluntas prohibere, ſed non prohibet. Secundum hoc igitur diſtinguendum eſt, quia paſſio quidẽ quandoque eſt tanta, quod totaliter aufert vſum rationis; ſicut patet in his qui propter amorem vel iram inſaniunt, & tunc ſi talis paſſio à principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum, quia eſt voluntarius in ſua cauſa, ſicut etiam de ebrietate dictum eſt. Si vero non fuit voluntaria ſed naturalis, puta cum aliquis ex ægritudine vel aliqua huiuſmodi cauſa incidit in talem paſſionem quæ totaliter aufert vſum rationis, actus redditur omnino inuoluntarius, & per conſequens totaliter à peccato excuſatur. Quandoque vero paſſio non eſt tanta quod totaliter intercipiat vſum rationis, & tunc ratio poteſt paſſionem excludere, diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire ne ſuum conſequatur effectum; quia membra non applicantur operi niſi per conſenſum rationis, vt ſupra dictum eſt. Vnde talis paſſio non totaliter excuſat à peccato.

Paſſio abſorbens vſum rationis excuſat totaliter à peccato niſi à principio fuerit voluntaria; alias non.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum peccatum quod eſt ex paſſione poſſit eſſe mortale.* Dicendum quod peccatũ mortale vt ſupra dictum eſt, conſiſtit in auerſione ab vltimo fine, qui eſt Deus; quæ quidem auerſio pertinet ad rationem deliberantem, cuius etiam eſt ordinare in finem, hoc igitur ſolummodo poteſt contingere, quod inclinatiõ animæ in aliquid quod contrariatur vltimo fini non ſit peccatum mortale, quia ratio deliberans non poteſt occurrere; quod contingit in ſubitis motibus. Cum autem ex paſſione aliquis procedat ad actum peccati, vel ad conſenſum deliberatum, hoc non fit ſubitò. Vnde ratio deliberans poteſt hic occurrere; poteſt enim excludere, vel ſaltem impedire paſſionem vt dictum eſt, vnde ſi non occurrat, eſt peccatum mortale: ſicut videmus quod multa homicidia & adulteria per paſſionem committuntur.

Peccatum ex paſſione poteſt eſſe mortale.

Et nota quod aliquod peccatum poteſt dici veniale tripliciter. *Vno modo* ex cauſa, quia ſcilicet habet aliquam cauſam veniæ quæ dimittit peccatum, & ſic peccatum ex infirmitate vel ignorantia dicitur veniale. *Alio modo* ex euentu, ſicut omne peccatum fit veniale per pœnitentiam, id eſt veniam conſequitur. *Tertio modo* dicitur veniale ex genere, ſicut verbum otioſum; & hoc ſolum veniale opponitur mortali. Peccatum autem quod eſt ex paſſione dicitur veniale primo modo, quia ſcilicet in ſe habet cauſam veniæ: poteſt tamen eſſe mortale, ſicut dictum eſt.

Solutio obiecti.

Peccatum dicitur veniale tripliciter.

De cauſis peccati ex parte voluntatis.

DISTINCTIO VIII.

Deinde conſiderandum eſt de cauſa peccati, quæ eſt ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo vtrum aliquis poſſit ex certa malitia vel induſtria peccare. Secundo vtrũ quicumque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia. Tertio vtrum quicumque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Quarto vtrum ille qui peccat ex certa malitia grauius peccet quam ille qui peccat ex paſſione.

Ad primvm, ſcil. *vtrum aliquis poſſit ex induſtria vel ex certa malitia peccare.* dicendum quod homo ſicut & quęlibet alia res naturaliter habet appetitum boni. Vnde quod ad malũ eius appetitus declinet, contingit ex aliqua corruptione ſeu inordinatione in aliquo principiorũ hominis; Sic enim & in actionibus rerũ naturalium peccatũ inuenitur, principia autem humanorũ actuum ſunt intellectus, & appetitus, tam rationalis, quæ dicitur voluntas, quam ſenſitiuus. Peccatum igitur in humanis actibus contingit quandoque ſicut ex defectu intellectus, puta cum aliquis per ignorantiam peccat; & ex defectu appetitus ſenſitiui, ſicut cum aliquis ex paſſione peccat; ita etiam ex defectu voluntatis, qui eſt inordinatio ipſius. Eſt autem voluntas inordinata, quando minus bonum magis amat: conſequens autem eſt vt aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato, ad hoc quod potiatur bono magis amato: ſicut cum homo vult pati abſciſſionem membri etiam ſcienter, vt conſeruet vitam quam magis amat,

Homo tunc dicitur ex malitia peccare quando ex certa ſcientia peccatum eligit.

& per

& per hunc modum, quando aliqua inordinata voluntas aliquod bonum temporale plus amat, puta diuitias vel voluptates, quam ordinem rationis vel legis diuinæ, vel charitatẽ Dei, vel aliquid huiuſmodi, ſequitur quod velit diſpendium pati in aliquo ſpiritualium bonorum, vt potiatur aliquo temporali bono. Nihil autem eſt aliud malum, quam priuatio alicuius boni; & ſecundum hoc ſcienter vult aliquod malum ſpirituale, quod eſt malum ſimpliciter, per quod bonũ ſpirituale priuatur, vt bono corporali potiatur. Vnde dicitur ex certa malitia, vel ex induſtria peccare, quaſi ſcienter malum eligens.

Solutio obiecti.

Cvm autem dicat Philoſophus, quod omnis malus eſt ignorans. Et Prouerb. 14. *Errant qui operantur malum*, ſciendum quod ignorantia quandoque quidem excludit ſcientiam, qua aliquis ſimpliciter ſcit hoc eſſe malum quod agitur; & tunc dicitur ex ignorantia peccare. Quandoque autem excludit ſcientiam, qua homo ſcit hoc nunc malum eſſe, ſicut cum ex paſſione peccatur. Quandoque autem excludit ſcientiam, qua aliquis ſcit hoc malum non eſſe ſuſtinendum propter conſecutionem illius boni, ſcit tamen ſimpliciter hoc eſſe malum, & ſic dicitur ignorare qui ex certa malitia peccat.

Quo ſenſu verum quod omnis peccãs eſt ignorans.

Item cum dicat Dionyſius 4 de di. no. quod nullus intendens ad malum operatur, intelligendum eſt quod malum non poteſt eſſe ſecundum ſe intentum ab aliquo, poteſt tamen eſſe intentum ad vitãdum aliud malum, vel ad conſequendum aliquod bonum, & in tali caſu aliquis eligeret conſequi bonum per ſe intentum, abſque hoc quod pateretur detrimentum alterius boni. Sicut ſi aliquis laſciuus vellet frui delectatione abſque offenſa Dei, ſed duobus propoſitis magis vult peccando incurrere offenſam Dei, quam delectatione priuetur.

Sciendvm etiam quod malitia ex qua aliquis dicitur peccare, poteſt intelligi malitia habitualis, ſecundũ quod habitus malus à Philoſopho nominatur malitia, ſicut habitus bonus dicitur virtus: & ſecundum hoc aliquis dicitur ex malitia peccare, quia peccat ex inclinatione habitus. Poteſt etiam intelligi malitia actualis, ſiue ipſa mali electio nominetur malitia: & ſic dicitur aliquis ex malitia peccare, inquantum ex mali electione peccat; ſiue etiam malitia dicatur præcedens culpa, ex qua oritur ſubſequens culpa; Sicut cum aliquis impugnat fraternam gratiam ex inuidia; & tunc idem non eſt cauſa ſuipſius, ſed actus interior eſt cauſa actus exterioris, & vnum peccatum eſt cauſa alterius: non tamen in infinitum, quia eſt deuenire in aliquod primum peccatum, quod non cauſatur ex aliquo priori peccato.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum omnis qui peccat ex habitu, peccet ex certa malitia*. Dicendum quod non eſt idem peccare habentem habitum, & peccare ex habitu: vti enim habitu non eſt neceſſarium, ſed ſubiacet voluntati habentis: vnde & habitus diffinitur eſſe, quo quis vtitur cum voluerit: & ideo ſicut poteſt contingere quod aliquis habens habitum vitioſum prorumpat in actum virtutis, eo quod ratio non tota corrumpitur per malum habitum, ſed aliquid eius integrum manet, ex quo prouenit quod peccator operatur aliqua de genere bonorum: ita etiam poteſt contingere quod habens habitum interdum non ex habitu operetur, ſed ex paſſione inſurgente, vel etiam ex ignorantia, ſed quando vtitur habitu vitioſo, neceſſe eſt quod ex certa malitia peccet; quia vnicuique habenti habitum eſt per ſe diligibile illud, quod eſt ei conueniens ſecundum proprium habitum; quia ſic ei quodammodo connaturale eſt, ſecundum quod conſuetudo & habitus vertitur in naturam. Hoc autem quod eſt alicui cõueniens ſecundum habitum vitioſum, eſt illud quod excludit bonum ſpirituale, ex quo ſequitur quod homo eligat malum ſpirituale, vt adipiſcatur bonum quod eſt ſecundum habitum conueniens, & hoc eſt ex certa malitia peccare. Vnde manifeſtum eſt quod A quicumque taliter peccat, peccat ex certa malitia.

Qui peccat ex habitu, peccat ex certa malitia.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum omnis qui peccat ex certa malitia, peccet ex habitu*. Dicendum, quod voluntas aliter ſe habet ad bonum, & aliter ad malum. Ex natura enim ſuæ potentiæ inclinatur ad bonum rationis ſicut ad proprium obiectum: Vnde & omne peccatum dicitur eſſe cõtra naturam. Quod ergo in aliquod malum voluntas eligendo inclinetur, oportet quod aliũde contingat. Et quandoque quidem contingit ex defectu rationis, ſicut cum aliquis ex ignorantia peccat. Quandoque autem ex impulſu appetitus ſenſitiui, ſicut cum aliquis peccat ex paſſione. Sed neutrum horum eſt ex certa malitia peccare; Sed ſolum tunc aliquis ex certa malitia peccat, quando ipſa voluntas ex ſe B mouetur ad malum. Quod poteſt contingere dupliciter. *Vno quidem* modo per hoc quod habitus habet aliquam diſpoſitionem corruptam inclinantem in malum; ita quod ſecundum illam diſpoſitionem fit homini quaſi conueniens & ſimile aliquod malum, & in hoc ratione conuenientiæ tendit voluntas quaſi in bonum, quia vnumquodque ſecundum ſe tendit in id quod eſt ſibi conueniens. Talis autem diſpoſitio corrupta, vel eſt aliquis habitus acquiſitus ex conſuetudine quę vertitur in naturam, vel eſt aliqua ægritudinalis habitudo ex parte corporis; ſicut aliquis habens quaſdam naturales inclinationes ad aliqua peccata, propter corruptionem naturæ in ipſo. *Alio modo* contingit quod voluntas per ſe tendit in aliquod malum, per remotionem alicuius prohibentis; puta C ſi aliquis prohibeatur peccare, non quia peccatum ei ſecundum ſe diſpliceat, ſed propter ſpem vitæ æternę, vel propter timorem gehennæ; remota ſpe per deſperationem, vel timore per præſumptionem, ſequitur quod ex certa malitia quaſi abſque freno peccet. Sic igitur patet quod peccatum quod eſt ex certa malitia, ſemper præſupponit in homine aliquam inordinationem, quæ tamen non ſemper eſt habitus. Vnde non eſt neceſſarium quod quicunque peccat ex certa malitia peccet ex habitu.

Non omnis qui peccat ex malitia, peccat ex habitu, ſed nonnunquam ex aliqua alia inordinatione.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet quam ille qui peccat ex paſſione*. Dicendum, quod peccatum quod eſt ex certa malitia, eſt grauius peccato quod eſt ex paſſione triplici ratione. *Primo* quia cum peccatum principaliter in voluntate D conſiſtat, quanto motus peccati eſt magis proprius voluntati, tanto peccatum eſt grauius cæteris paribus. Cum autem ex certa malitia peccatur, motus peccati eſt magis proprius voluntati, qui ex ſeipſa in malum mouetur, quam quando ex paſſione peccatur, quaſi ex quodam intrinſeco impulſu ad peccandum. Vnde peccatum ex hoc ipſo quod eſt ex malitia aggrauatur, & tanto magis quanto fuerit maior malitia. Ex eo vero quod eſt ex paſſione diminuitur, & tanto magis quanto paſſio fuerit magis vehemens. *Secundo* quia paſſio quæ inclinat voluntatem ad peccandum cito tranſit; & ſic homo cito redit ad bonum propoſitum, pœnitens de peccato. Sed habitus quo homo ex malitia peccat, eſt qualitas permanens, & ideo qui ex malitia peccat, diuturnius peccat. Vnde Philoſophus in 7. E Ethic. comparat intemperatum qui peccat ex malitia infirmo, qui continuè laborat; incontinentem autem qui peccat ex paſſione, ei qui laborat interpolatè. *Tertio* quia ille qui peccat ex certa malitia, eſt male diſpoſitus quantum ad ipſum finem, qui eſt principium in operabilibus; & ſic defectus eius eſt periculoſior quam eius qui ex paſſione peccat, cuius propoſitum tendit in bonum finem; licet hoc propoſitum ad horam interrumpatur propter paſſionem; ſemper autem defectus principij eſt peſſimus. Vnde manifeſtum eſt quod grauius eſt peccatum quod eſt ex malitia, quam quod eſt ex paſſione.

Grauius eſt peccatum ex malitia quã ex paſſione triplici ratione.

De cauſis exterioribus peccati.

DISTINCTIO IX.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſis exterioribus peccati. Et primo ex parte Dei. Secundo ex parte diaboli. Tertio ex parte hominis. Circa primum quæruntur quatuor. Primo vtrum Deus ſit cauſa peccati. Secundo vtrum actus peccati ſit à Deo. Tertio vtrum Deus ſit cauſa excæcationis, vel obdurationis. Quarto vtrum hæc ordinentur ad ſalutem eorum qui excæcantur vel obdurantur.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum Deus ſit cauſa peccati.* Dicendum, quod homo dupliciter eſt cauſa peccati, vel ſui, vel alterius. Vno modo directè, inclinando ſcilicet voluntatem ſuam, vel alterius ad peccandum. **B** Alio modo indirectè, dum ſcilicet non retrahit alios à peccato. Vnde Ezech 3. ſpeculatori dicitur. *Si non dixeris impio, morte morieris, ſanguinem eius de manu tua requiram.* Deus autem non poteſt eſſe directè cauſa peccati, vel ſui, vel alterius; quia omne peccatum eſt per receſſum ab ordine, qui eſt in ipſum ſicut in finem. Deus autem omnia inclinat & conuertit in ſeipſum, ſicut in vltimum finem; Sicut dicit Dio. 2. ca. de di. no. Vnde impoſſibile eſt, quod ſit ſibi vel aliis cauſa diſcedendi ab ordine, qui eſt in ipſum, vnde non poteſt eſſe directè cauſa peccati. Similiter etiam neque indirectè: Contingit enim quod Deus aliquibus non præbet auxilium ad vitandum peccata, quod ſi præberet nõ peccarent, ſed hoc totum facit ſecundum ordinem ſuæ **C** ſapientiæ, & iuſtitię, cum in ipſo ſit ſapientia & iuſtitia Vnde non imputatur ei quod alius peccat ſicut cauſæ peccati. Sicut gubernator non dicitur cauſa ſubmerſionis nauis, ex hoc quod non gubernat nauem, niſi quando ſubtrahit gubernationem potens & debẽs gubernare; & ſic patet quód Deus nullo modo eſt cauſa peccati.

Deus nec directè nec indirectè eſt cauſa peccati.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum actus peccati ſit à Deo.* Dicendum, quod actus peccati & eſt ens, & eſt actus, & ex vtroque habet quod ſit à Deo; omne enim ens quocũque modo ſit, oportet quod deriuetur à primo ente. Vt patet per Dionyſ. 5. ca. de di. no. Omnis enim actio cauſatur ab aliquo ente in actu, quia nihil agit niſi ſecundum quod eſt in actu; omne autẽ quod **D** eſt actu, reducitur in primum actum, ſcilicet Deum, ſicut in cauſam qui eſt per ſuam eſſentiam actus. Vnde requiritur quod Deus ſit cauſa omnis actionis inquantum actio. Sed peccatum nominat ens & actionẽ cum quodam defectu, defectus autem ille eſt ex cauſa creata, ſci. libero arbitrio, inquantum deficit ab ordine primi agentis, ſcil. Dei. Vnde defectus iſte non reducitur in Deum ſicut in cauſam, ſed in liberum arbitrium; ſicut defectus claudicationis reducitur in tibiam curuam ſicut in cauſam, non autem in virtutem motiuam, à qua tamen cauſatur quicquid eſt motionis in claudicatione. & ſecundum hoc Deus eſt cauſa actus peccati, non tamen eſt cauſa peccati, quia non eſt cauſa huius quod actus ſit cum defectu.

Deus eſt cauſa actus peccati ſed non ipſius defectus qui eſt peccatum.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum Deus ſit cauſa excæcationis vel obdurationis.* **E** Dicendum, quod excæcatio & induratio duo important, quorum vnum eſt motus animi humani inhærentis malo, & auerſi à diuino lumine; & quantum ad hoc Deus non eſt cauſa excæcationis, & obdurationis, ſicut non eſt cauſa peccati. Aliud autem eſt ſubtractio gratiæ, ex quo ſequitur quod mens diuinitus non illuminetur ad rectè videndum, & cor hominis non emolliatur ad rectè viuendum; & quantum ad hoc Deus eſt cauſa excæcationis, & obdurationis. *Eſt autem* conſiderandum quod Deus eſt cauſa vniuerſalis illuminationis animarum, ſecundum illud Ioann. 1. *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum;* Sicut ſol eſt vniuerſalis cauſa illuminationis corporum. Aliter tamen & aliter. Nam ſol agit illuminando per neceſ-

Deus non eſt cauſa indurationis poſitiuè, ſed tantum per ſubtractionem gratiæ.

A ſitatem naturæ. Deus autem agit voluntariè per ordinem ſuæ ſapientiæ. Sol autem licet quantum de ſe omnia corpora illuminet, ſi quod tamen impedimentum inueniat in aliquo corpore, relinquit illud tenebroſum. Sicut patet de domo cuius feneſtræ ſunt clauſæ; ſed tamen illius obſcurationis nullo modo cauſa eſt ſol: non enim ſuo iudicio agit vt lumen interius non immittat, ſed cauſa eius eſt ſolum ille qui claudit feneſtram. Deus autem proprio iudicio lumen gratię non immittit illis, in quibus obſtaculum inuenit. Vnde cauſa ſubtractionis gratiæ eſt, non ſolum ille qui ponit obſtaculum gratiæ, ſed etiam Deus qui ſuo iudicio gratiam non apponit. & per hunc modum Deus eſt cauſa excæcationis, & aggrauationis aurium, & obdurationis cordis; quæ quidem **B** diſtinguuntur ſecundum effectus gratiæ. quæ & perficit intellectum dono ſapientiæ & affectum emollit igne charitatis. Et quia ad cognitionem intellectus maxime deſeruiunt duo ſenſus, viſus ſcilicet & auditus, quorum vnus deſeruit inuentioni, ſcilicet viſus, alius diſciplinæ, ſcilicet auditus: ideo quantum ad viſum ponitur excæcatio, quantum ad auditum aurium aggrauatio, quantum ad affectum obduratio.

AD QVARTVM, ſcilicet *vtrum excæcatio & obduratio ſemper ordinentur ad ſalutem eius qui excæcatur, & obduratur.* Dicendum, quod excæcatio eſt quoddam præambulum ad peccatum; peccatum autem ad duo ordinatur, ad vnum quidem per ſe, ſcilicet ad damnationẽ; Ad aliud autem ex miſericordia Dei & prouidentia, **C** ſcil. ad ſanationem; quando ſci. Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatum ſuum agnoſcentes humilientur & conuertantur. Sicut Aug. dicit in libro de natura & gratia. Vnde & excæcatio de ſui natura ordinatur ad damnationem eius q[...] excæcatur, propter quod etiam ponitur reprob[...]nis effectus. Sed ex diuina miſericordia, excæcatio ad tempus ordinatur medicinaliter ad ſalutem eorum qui excæcantur; ſed hæc miſericordia non omnibus impenditur excæcatis, ſed prædeſtinatis ſolum, quibus *omnia cooperantur in bonum,* ſicut dicitur Rom. 8. Vnde quantum ad quoſdam excæcatio ordinatur ad ſanationem, & per conſequens ad ſaluationem: quantum ad alios, ad damnationem, vt Auguſt. dicit in 3. de quæſtionibus euangelij.

Obduratio per ſe ordinatur ad damnationẽ, ſed ex miſericordia Dei in prædeſtinatis ordinatur ad ſaluationẽ.

D

De cauſa peccati ex parte diaboli.

DISTINCTIO X.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa peccati ex parte diaboli. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo vtrum diabolus ſit directè cauſa peccati. Secundo vtrum diabolus inducat ad peccandum interius perſuadendo. Tertio vtrum poſſit neceſſitatem peccandi inducere. Quarto vtrum omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum diabolus ſit directè cauſa peccati.* Dicendum, quod peccatum actus qui- **E** dam eſt. Vnde hoc modo poteſt aliquid eſſe directè cauſa peccati, per quem modum aliquis eſt directè cauſa alicuius actus; quod quidem non contingit niſi per hoc, quod proprium principium illius actus mouet ad agendum: proprium autem principium peccati eſt voluntas, quia omne peccatum eſt voluntarium. Vnde nihil poteſt eſſe directè cauſa peccati, niſi quod poteſt mouere voluntatem ad agendum. Voluntas autem à duobus poteſt moueri. *Vno modo* ab obiecto. Sicut dicitur quod appetibile apprehenſum mouet appetitũ. *Alio modo* ab eo quod interius inclinat voluntatẽ ad volendum, hoc autem non eſt, niſi vel ipſa voluntas, vel Deus; Deus autem non poteſt eſſe cauſa peccati vt dictũ eſt. Relinquitur ergo quod ex hac parte ſola voluntas hominis ſit directè cauſa peccati eius.

Nihil præter Deum & ipſam voluntatem inclinat illã interius ad volendum.

Ex parte autem obiecti poteſt intelligi quod aliquid moueat voluntatem tripliciter. *Vno modo*, ipſum obiectum propoſitum; ſicut dicimus quod cibus excitat deſiderium hominis ad comedendum. *Alio modo*, ille qui proponit huiuſmodi obiectum. *Tertio modo*, ille qui perſuadet obiectum propoſitum rationem boni habere; quia & hic aliqualiter proponit proprium obiectũ voluntati, quod eſt rationis bonum verum vel apparens. Primo igitur modo, res ſenſibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad peccandũ. Secundo autem & tertio, vel diabolus, vel etiam homo poteſt incitare ad peccandum, vel offerẽdo aliquid appetibile ſenſui, vel perſuadendo rationi. Sed nullo iſtorum trium modorum poteſt aliquid eſſe directè cauſa peccati, quia voluntas non ex neceſſitate mouetur ab aliquo obiecto, niſi ab vltimo fine. Vnde non eſt ſufficiens cauſa peccati, neque res exterius oblata, neque ille qui eam proponit, neque ille qui perſuadet. Vnde ſequitur quod diabolus non ſit directè & ſufficienter cauſa peccati, ſed per modum perſuadentis, vel proponentis appetibile.

Diabolus nõ eſt directè & ſufficienter cauſa peccati ſed tantum per modum perſuadentis vel proponẽtis appetibile.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum diabolus ſit cauſa peccati perſuadendo, vel interius inſtigando*. Dicendum, quod interior pars animæ eſt & intellectiua & ſenſitiua. Intellectiua autem continet intellectum & voluntatem; & de voluntate quidem iam dictum eſt, quomodo ad eam intellectus ſe habet. Intellectus quidem per ſe mouetur ab aliquo illuminante ipſum ad cognitionẽ veritatis, quod diabolus circa hominem non intendit, ſed magis obtenebrare rationem ipſius ad conſentiendum peccato, quæ quidem obtenebratio prouenit ex fantaſia, & ſenſitiuo appetitu. Vnde tota operatio diaboli eſſe videtur circa fantaſiam & appetitum ſenſitiuum, quorum vtrumque commouendo, poteſt inducere ad peccatum. Poteſt enim operari ad hoc, quod imaginationi aliquę formæ imaginarię præſententur. Poteſt etiam facere, quod appetitus ſenſitiuus concitetur ad aliquam paſſionem; natura autem corporalis ſpirituali naturaliter obedit ad motum localem. Vnde & diabolus omnia illa cauſare poteſt, quæ ex motu locali corporum inferiorum prouenire poſſunt, niſi virtute diuina reprimatur. Quod autem aliquæ formæ imaginationi repræſententur, conſequitur quandoque ad motum localem. Dicit enim Philoſophus in lib. de ſom. & vigi. quod cum animal dormierit, deſcendente plurimo ſanguine ad principium ſenſitiuum, ſimul deſcendunt motus, ſiue impreſſiones relictæ ex ſenſibilibus motionibus, quæ in ſpiritibus ſenſibilibus conſeruantur, & mouent principium apprehenſiuum, ita quod apparent ac ſi tunc principium ſenſitiuum à rebus ipſis exterioribus immutaretur. Vnde talis motus localis ſpirituum vel humorum, poteſt procurari à dæmonibus, ſiue vigilent ſiue dormiãt homines, & ſic ſequitur quod homo aliqua imaginetur. Similiter etiam appetitus ſenſitiuus concitatur ad aliquas paſſiones, ſecundũ quendam determinatum motum cordis, & ſpirituum; vnde ad hoc etiam diabolus poteſt cooperari. & ex hoc quod paſſiones aliquæ concitantur in appetitu ſenſitiuo, ſequitur quod etiam motum, vel intentionem ſenſibilem prædicto modo reductam ad principiũ apprehenſiuum, magis homo percipiat: quia vt in eodem lib. dicit Philoſophus: *Amantes modica ſimilitudine in apprehenſionem rei amatæ mouentur*. Contingit etiam ex hoc quod paſſio eſt concitata, vt id quod proponitur imaginationi iudicetur proſequendum; quia ei qui à paſſione detinetur, videtur id eſſe bonum ad quod per paſſionem inclinatur, & per hunc modum diabolus interius inducit ad peccandum.

Diabolus dupliciter mouet interius ad peccatum ſci. præſentãdo imaginationi ſpecies & cauſando paſſionem in appetitu ſenſitiuo.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum diabolus poſſit inducere neceſſitatem ad peccandum*. Dicẽdum, quod diabolus propria virtute, niſi refrenetur à Deo, poteſt aliquem inducere ex neceſſitate ad faciendum aliquem actum, qui de ſuo genere peccatum eſt; non autem poteſt inducere neceſſitatem peccãdi, quod patet ex hoc quod homo, motiuo ad peccandum non reſiſtit niſi per ra-

Diabolus nõ poteſt ad peccandum neceſſitare.

A tionem, cuius vſum totaliter impedire poteſt, mouẽdo imaginationem & appetitum ſenſitiuum ſicut in arreptitiis patet: ſed tunc ratio ſic ligata, quicquid homo agat non imputatur ei ad peccatum. Sed ſi ratio non ſit totaliter ligata, ex ea parte quæ eſt libera, poteſt reſiſtere peccato. Vnde manifeſtum eſt quod diabolus nullo modo poteſt neceſſitatem inducere homini ad peccandum.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum omnia peccata ſint ex ſuggeſtione diaboli*. Dicendum, quod occaſionaliter & indirectè diabolus eſt cauſa omnium peccatorum noſtrorum, inquantum induxit primum hominẽ ad peccandum; ex cuius peccato intantum vitiata eſt humana natura, vt omnes ſimus ad peccandum procliues. Sicut diceretur eſſe cauſa combuſtionis lignorum qui
B ligna ſiccaret, ex quo ſequeretur quod facile incenderentur. Directè autem non eſt cauſa omnium peccatorum humanorum, ita quod ſingula peccata perſuadeat. Quod Origen. probat ex hoc, quia etiam ſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitum cibi & venereorum & ſimilium, qui poſſet eſſe inordinatus niſi ratione ordinaretur, quod ſubiacet libero arbitrio.

Diabolus indirectè eſt cauſa omniũ peccatorũ noſtrorũ, quatenus induxit primum parentẽ; ſingula tamen peccata non perſuadet.

De cauſa peccati ex parte hominis.

DISTINCTIO XI.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa peccati ex parte hominis. Cum autem homo ſit cauſa pec-
C cati alterius hominis, exterius ſuggerendo, ſicut & diabolus (ſicut patet in primis parentibus, quorum alter ſuggeſtione diaboli, alter mulieris ſuggeſtione peccauit) habet nihilominus quendam ſpecialem modum cauſandi peccatum in alterum per originem traducendo. Vnde primo dicendum eſt de peccato primorum parentum. Secundo de peccato originali. Circa primum conſideranda ſunt tria. Primo de tentatione qua inducti ſunt ad peccandum. Secundo de peccato eorum. Tertio de pœna eis inflicta pro peccato. Circa primum conſiderandum eſt primo, vtrum fuerit conueniens, quod homo à diabolo tentaretur. Secundo, de modo & ordine illius tentationis.

Ad primvm dicendum, quod diuina ſapientia *diſponit omnia ſuauiter*, vt dicitur Sapient. 8. inquantum ſci-
D licet ſua prouidentia ſingulis attribuit quę eis competunt ſecundum ſuam naturam; quia vt dicit Dionyſius 3 cap. de di. no. *prouidentiæ non eſt naturam corrumpere, ſed ſaluare*: hoc autem pertinet ad conditionem humanæ naturæ, vt ab aliis creaturis iuuari vel impediri poſſit, vnde conueniens fuit vt Deus hominem in ſtatu innocentiæ, & tentari permitteret per malos Angelos, & iuuari eum faceret per bonos. Ex ſpirituali autem beneficio gratiæ hoc erat ei collatum, vt nulla creatura exterior poſſet ei nocere contra propriam voluntatem, per quam etiam tentationi dæmonis reſiſtere poterat. Vnde ſicut ſecundum ordinem naturæ per Angelum bonum promouetur & iuuatur homo ad perfectionem. Sic conueniens fuit quod homo per Angelum malum tentaretur ad peccandum. *Et ſicut*
E Deus ſciebat quod homo per tentationem in peccatum eſſet deiiciendus, ita etiam ſciebat quod per liberum arbitrium reſiſtere poterat tentatori; hoc autem requirebat conditio naturæ ipſius, vt propriæ voluntati relinqueretur, ſecundum illud Eccleſiaſtici 15. *Deus reliquit hominem in manu conſilij ſui*. Vnde Aug. dicit 11. ſuper Geneſ. ad litteram. *Non mihi videtur magnæ laudis futurum fuiſſe hominem, ſi propterea poſſet bene viuere, quia nemo male viuere ſuaderet, cum & in natura poſſe, & in poteſtate haberet velle non conſentire ſuadenti.*

Solutio obiecti.

Ad secvndvm, ſcilic. *de modo & origine tentationis*. Dicendum quod homo compoſitus eſt ex duplici natura; intellectiua, ſcilicet & ſenſitiua; & ideo diabolus in tentatione hominis vſus eſt incitamento ad peccandum dupliciter. *Vno* quidẽ modo ex parte intellectus, inquan-

Diabolus in tentatione primorũ parentum incitauit intellectum & ſenſum.

inquantum, ſcilicet promiſit diuinitatis ſimilitudinẽ per ſcientię adeptionem, quam homo naturaliter deſiderat. *Alio modo* ex parte ſenſus; & ſic vſus eſt iſtis ſenſibilibus rebus, quæ maximam habent affinitatem ad hominem; partim quidem in eadem ſpecie tentans virum per mulierem; partim vero in eodem genere tentans mulierem per ſerpentem; partim vero in genere propinquo, proponens pomum ligni vetiti ad edendum.

Solutio obiecti.

Et nota quod cum multa animalia maiorem apparentiam habeant boni quam ſerpens, propter quod conuenientiora fuiſſent ad tentandum, tamen non niſi per ſerpentem tentare permiſſus eſt; quia ſicut Aug. dicit 10. ſuper Gen. ad litteram. *Non debemus opinari quod ſerpentem ſibi, per quem tentaret, diabolus eligeret; ſed cum eſſet in illo decipiendi cupiditas, non niſi per id aliud potuit, per quod poſſe permiſſus eſt.*

Dictus eſt autem ille ſerpens aſtutus, vel callidus ſicut dicit Aug. 11. ſuper Gen. ad litteram propter aſtutiam diaboli quæ in illo agebat dolum: ſicut dicitur prudens, vel aſtuta lingua, quam prudens, vel aſtutus mouet, ad aliquid prudenter vel aſtutè ſuadendũ. neq; etiam ſerpens verborum ſonos intelligebat, qui ex illo fiebant ad mulierem: neque conuerſa credenda eſt anima eius in naturam rationalem, quandoquidem nec ipſi homines, quorum rationalis natura eſt, cũ dæmon in eis loquitur, ſciunt quid loquantur. Sic ergo locutus eſt ſerpens homini, ſicut aſina in qua ſedebat Balaam, locuta fuit homini; niſi quod illud fuit opus diabolicum, hoc Angelicum: vnde ſerpens non eſt interrogatus cur hoc fecerit, quia non in ſua natura id fecerat, ſed diabolus in illo, qui iam ex peccato ſuo igni deſtinatus fuerat ſempiterno. Quod autem ſerpenti dicitur, ad eum qui per ſerpentem eſt operatus refertur. Et ſicut Auguſt. dicit in libr. ſuper Geneſ. contra Manichæos. *Nunc quidem eius pœna*, id eſt diaboli, dicitur, *qua nobis cauendus eſt, non ea quæ vltimo iudicio reſeruatur*. Per hoc enim quod ei dicitur. *Maledictus es inter omnia animantia & beſtias terræ;* pecora illi præponuntur, non in poteſtate, ſed in conſeruatione ſuæ naturę; quia pecora non amiſerunt aliquam beatitudinem cæleſtem, quam nunquam habuerunt; ſed in ſua natura quam acceperunt, peragunt vitam. Dicitur etiam ei: *Pectore & ventre repes*, ſecundum aliam litteram: vbi nomine *pectoris* ſignificatur ſuperbia, quia ibi dominatur impetus animæ; nomine *ventris* ſignificatur carnale deſiderium, quia hęc pars mollior ſentitur in corpore. His autẽ rebus ſerpit ad eos quos vult decipere. Quod autem dicitur: *Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ;* duobus modis poteſt intelligi: vel ad tẽ pertinebunt quos terrena cupiditate deceperis, id eſt peccatores, qui terræ nomine ſignificantur: Vel tertium genus tẽtationis his verbis figuratur, quod eſt curioſitas. Terram enim qui manducat, profunda & tenebroſa penetrat. Per hoc autem quod inimicitiæ ponuntur inter ipſum & mulierem, oſtenditur non poſſe nos à diabolo tentari, niſi per illam animalem partem, quæ quaſi mulieris imaginem in homine oſtendit. Semen autem diaboli eſt peruerſa ſuggeſtio; ſemen mulieris, fructus boni operis quod peruerſæ ſuggeſtioni reſiſtit. Et ideo obſeruat ſerpens plantam mulieris, vt ſi quando in illicita labitur, delectatio illam capiat: & illa obſeruat caput eius, vt ipſum in ipſo initio malę ſuaſionis excludat.

Explicantur quæ de ſerpente dicuntur Gen. 3.

Deinde conſiderandum eſt de peccato primi hominis, circa quod cõſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum peccatum primi hominis fuerit ſuperbia. Secundo quid primus homo appetiit in peccãdo. Tertio vtrum peccatum eius fuerit grauius omnibus aliis peccatis. Quarto quis grauius peccauit, vtrum vir vel mulier.

Ad primum, ſcilic. *vtrum ſuperbia fuit primi hominis peccatum*: dicendum, quod ad vnum peccatũ multi motus concurrere poſſunt, inter quos ille habet rationem primi peccati, in quo primo inordinatio inuenitur. Manifeſtum eſt autem quod primo inuenitur inordinatio in motu interiori animæ, quam in actu exteriori corporis: quia vt Aug. dicit in primo de ciu. Dei. *non amittitur corporis ſanctitas, manente animæ ſanctitate.* Inter motus autem interiores prius mouetur appetitus in finem, quam in id quod quæritur propter finẽ; & ideo ibi fuit primum peccatum hominis, vbi potuit eſſe primus appetitus inordinati finis. Sic autem erat in ſtatu innocẽtiæ inſtitutus, vt nulla eſſet rebellio carnis ad ſpiritum: vnde non potuit eſſe prima inordinatio appetitus humani ex hoc, quod appetierit aliquod ſenſibile bonum, in quod carnis concupiſcentia tendit præter ordinem rationis. Relinquitur ergo, quod prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc, quod aliquod bonum ſpirituale inordinatè appetiit. Non autem inordinatè appetiuiſſet, appetendo ſecundum ſuam mẽſuram, ex diuina regula præſtitutam. Vnde relinquitur quod primum peccatum eius fuit in hoc, quod appetiit aliquod ſpirituale bonum ſupra ſuam mẽſuram, quod pertinet ad ſuperbiam. Vnde manifeſtum eſt, quod primum peccatum hominis fuit ſuperbia.

Primũ hominis peccatum fuit ſuperbia.

Solutio obiecti.

Ad idem autem concurrit motus inobediẽtiæ. Sed quod homo diuino præcepto non obedierit, non fuit propter ſe ab eo volitum; quia non poſſet hoc contingere niſi pręſuppoſita inordinatione voluntatis. Relinquitur ergo quod voluerit propter aliquid aliud. Primum autẽ quod inordinatè voluit, fuit propria excellentia; & ideo inobedientia in eo cauſata fuit ex ſuperbia. Et hoc eſt quod Aug. dicit ad Oroſium, quod *homo elatus ſuperbia ſuaſioni ſerpentis obediens, præcepta Dei contempſit.*

Item in eodem etiam peccato gula locum habuit Dicitur enim Gen. 3. *Vidit mulier quod lignum eſſet bonum ad veſcendum, & pulchrũ oculis, aſpectuque delectabile;* & tulit de fructu illius, & comedit. Non enim ipſa bonitas & pulchritudo cibi fuit primum motiuum ad peccandum, ſed potius ſuaſio ſerpentis, qui dixit: *Aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij:* Quod appetendo ſuperbiam incurrit. Et ideo peccatum gulæ deriuatum eſt ex peccato ſuperbiæ.

Item ibi fuit inordinatus appetitus ſcientiæ, quod pertinet ad curioſitatem. Sed appetitus ſcientiæ cauſatus fuit in primis parentibus ex inordinato appetitu excellentiæ. Vnde & in verbis ſerpentis præmittitur: *Eritis ſicut Dij.* Et poſtea ſubiungitur. *Scientes bonum & malum.*

Denique fuit in illo peccato quidam infidelitatis motus, ſicut patet per hoc quod dicit Apoſtolus 1. Timot. 2. *Mulier ſeducta in præuaricatione fuit.* Glo. *Hanc ſeductionem propriè appellauit Apoſtolus, per quam id quod ſuadebatur cum falſum eſſet, verum putatum eſt; quod ſcilic. Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia ſciebat eos ſi tetigiſſent velut Deos eſſe futuros, quaſi eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat:* Hoc autem credere ad infidelitatem pertinet. Sed ſicut dicit Aug. 12. ſuper Gen. ad litterã. *Verbis ſerpentis mulier non crederet, à bona atque vtili re, diuinitus ſe fuiſſe prohibitos, niſi iam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio.* Quod non eſt ſic intelligendum, quaſi ſuperbia præceſſerit ſuaſionem ſerpentis, ſed quia ſtatim poſt ſuaſionem ſerpentis inuaſit mentem eius elatio, ex qua conſecuta eſt, quod crederet verum eſſe quod dæmon dicebat.

Ad secundum, ſcil. *quid primus homo appetiit in peccato, vtrum ſcilicet diuinam ſimilitudinem.* Dicẽdum, quod duplex eſt ſimilitudo. *Vna* omnimodæ æquiparantiæ, & hanc ſimilitudinem ad Deum primi parentes non appetierunt, quia talis ſimilitudo ad Deum non cadit in apprehenſionem, præcipuè ſapientis *Alia* autem eſt ſimilitudo imitationis, qualis poſſibilis eſt creaturæ ad Deũ, inquantum videlicet participat aliquid de ſimilitudine ipſius ſecundum ſuum modum. Dio. enim dicit in 11. ca. de di. no. *Eadẽ ſimilia ſunt Deo, & diſſimilia:* illud quidem ſecundum contingentem imitationem; hoc autem ſecundum quod cauſata minus habent à cauſa.

Similitudo duplex ſcilic. omnimodæ æquiparãtiæ, & imitationis.

Quod-

Quodlibet autem bonum in creatura exiſtens, eſt quędam participata ſimilitudo primi boni. Et ideo ex hoc ipſo quod homo appetiit aliquod ſpirituale bonum ſupra ſuam menſuram, vt dictum eſt, conſequens eſt quod appetierit diuinam ſimilitudinem inordinatè. *Conſiderandum* tamen eſt, quod appetitus propriè eſt rei non habitæ. Bonum autem ſpirituale ſecundum quod creatura rationalis participat diuinam ſimilitudinem poteſt ſecundum tria attendi.

Similitudo Dei participatur triplex.

Primo quidem ſecundum eſſe naturæ; & talis ſimilitudo ab ipſo creationis principio fuit impreſſa, & homini, de quo dicitur Geneſ. 1. quod *fecit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam*; Et Angelo, de quo dicitur Ezech. 28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis.* *Secundo* vero quantum ad cognitionem & hanc etiam ſimilitudinem in ſui creatione Angelus accepit. B Vnde in præmiſſis verbis cum dictum eſſet: *Tu ſignaculum ſimilitudinis*, ſtatim ſubditur, *Plenus ſapientia.* Sed primus homo in ſua creatione iſtam ſimilitudinem nondum actu adeptus erat, ſed ſolum in potentia. *Tertio* quantum ad poteſtatem operandi; & hanc ſimilitudinem nondum erant in actu aſſecuti, neque Angelus, neque homo, in ipſo creationis principio; quia vtrique reſtabat aliquid agendum, quoad beatitudinem peruenirent. Et ideo cum vterque, ſcilicet diabolus, & primus homo, inordinatè diuinam ſimilitudinem appetierunt, neuter eorum peccauit appetendo ſimilitudinem naturæ.

Adã peccauit appetendo diuinam ſimilitudinem in ſcientia, & virtute operandi per ſe ſupernaturaliter.

Sed primus homo peccauit principaliter, appetendo ſimilitudinem Dei quantum ad ſcientiam boni & mali, ſicut ſerpens ſuggeſſit ei; vt ſcilicet per virtutem propriæ naturæ, determinaret ſibi quid eſſet bonum & quid malum ad agendum; C vel etiam vt per ſeipſum præcognoſceret, quid ſibi boni vel mali eſſet futurum. Et ſecundario peccauit, appetendo ſimilitudinem Dei quantum ad propriam poteſtatem operandi; vt ſcilicet virtute propriæ naturæ operaretur ad beatitudinem conſequendam. Vnde Auguſt. dicit. 9. ſuper Geneſ. ad litteram. Quod *menti mulieris ſubæſit amor propriæ poteſtatis*. Sed diabolus peccauit appetendo ſimilitudinem Dei quantum ad poteſtatem; vnde Auguſt. dicit in libr. de vera religione, quod *magis voluit ſua potentia frui, quàm Dei*. Veruntamē quantum ad aliquid, vterque Deo æquiparari appetiit, inquantum ſcilicet vterque ſibi inniti voluit, contempto diuinæ regulę ordine.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum peccatum primi hominis fuerit grauius omnibus peccatis*. D Dicēdum quod duplex poteſt attendi grauitas in peccato. *Vna* quidem ex ipſa ſpecie peccati; ſicut dicimus quod adulterium eſt grauius peccatum fornicatione ſimplici. *Alia* eſt grauitas peccati, quę attenditur ſecundum aliquam circunſtantiam loci, vel perſonæ, aut temporis. Prima autem grauitas eſſentialior eſt peccato & principalior. Vnde ſecundum eam magis peccatum dicitur graue, quàm ſecūdum aliam. Dicendum eſt igitur, quod peccatum primi hominis non fuit grauius omnibus aliis peccatis humanis ſecūdum ſpeciem peccati.

Peccatũ Adæ non fuit maximũ ſecundum ſpeciem, ſed ſecũdum perſonæ circumſtãtiam, ob perfectionem ſtatus tunc: hoc eſt ſecundũ quid non ſimpliciter.

Etſi enim ſuperbia ſecundum ſuum genus habeat quandam excellentiam inter alia peccata, maior tamen eſt ſuperbia qua quis Deum negat vel blaſphemat, quam ſuperbia qua inordinatè diuinam ſimilitudinē appetit. qualis fuit ſuperbia primorum parentum, vt dictum eſt. E Sed ſecundum conditionem perſonarum peccantium, peccatum illud habuit maximam grauitatem, propter perfectionē ſtatus eorum. Et ideo dicendum eſt, quod illud peccatum fuit quidem ſecundum quid grauiſſimum, ſed nō ſimpliciter.

Ad quartum, ſcil. *quis eorum grauius peccauit, vtrum ſc. vir, quam mulier.* Dicendum quod ſicut dictũ eſt, grauitas peccati principalius attenditur ſecundum peccati ſpeciem, quàm ſecundum perſonæ circunſtantiam. Dicendum eſt ergo, quod ſi conſideremus conditionem perſonę vtriuſque, ſcil. mulieris & viri, peccatũ viri eſt grauius, quia vir erat perfectior muliere.

Peccatum vtriuſq; parẽtu fuit æquale ſecundum genus ſuum; ſed peccatum

Sed quantum ad genus peccati, vtriuſque peccatum æquale dicitur; quia vtriuſq; peccatum fuit ſuperbia. Vnde Aug. dicit 11. A ſuper Gen. ad litteram, quod *mulier excuſauit peccatũ ſuũ in imparis ſexu, ſed pari faſtu*.

Adæ fuit maius ex circũſtantia perfectionis perſonæ. Euæ autē maius ſecundũ ſpeciem, & hoc triplici ratione.

Sed quantum ad ſpeciem ſuperbiæ grauius peccauit mulier triplici ratione. *Primo* quidem, quia maior elatio fuit mulieris quàm viri. Mulier enim credidit verum, quod ſerpens ſuaſit, ſci. quod Deus prohibuit ligni eſum, ne ad eius ſimilitudinē peruenirent; & ita dum per eſum ligni vetiti Dei ſimilitudinem conſequi voluit, ſuperbia eius ad hoc ſe erexit, quod contra Dei voluntatem aliquid voluit obtinere. Sed vir non credidit hoc eſſe verum. Vnde non voluit conſequi diuinam ſimilitudinem contra Dei voluntatem; ſed in hoc ſuperbiuit, quod voluit eam conſequi per ſeipſum. *Secundo* quia mulier non ſolum ipſa peccauit, ſed etiam viro peccatum ſuggeſſit: vnde peccauit & in Deum, & in proximũ. *Tertio* in hoc quod peccatũ B viri diminutum eſt ex hoc, quod in peccatum cōſenſit amicabili quadam beneuolentia, qua plerumque fit vt offēdatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus: quod cum facere non debuiſſe, diuinæ ſententiæ exitus indicauit, vt Aug. dicit 11. ſuper Gen. ad litterã. & ſic patet quod peccatũ mulieris fuit grauius, quàm peccatũ viri.

De pœna peccati.

DISTINCTIO XI.

Deinde conſiderandum eſt de pœna peccati; & primo de morte, quæ eſt pœna communis. Secūdo de aliis pœnis, quæ in Geneſ. deſcribuntur.

Ad primum, ſcilicet *vtrum mors ſit pœna peccati* C *primorum parentum*. Dicēdum quod ſi aliquis propter culpam ſuam priuetur aliquo beneficio ſibi dato, carentia illius beneficij eſt pœna culpæ illius. Homini autem in prima ſui inſtitutione hoc beneficium fuit collatum diuinitus, vt quamdiu mens eius eſſet Deo ſubiecta, inferiores vires animæ ſubiicerentur rationali menti, & corpus ſubiiceretur animæ. Sed quia mens hominis per peccatum à diuina ſuggeſtione receſſit, conſecutum eſt, vt nec vires inferiores totaliter rationi ſubiicerentur. (Vnde tanta eſt rebellio carnalis appetitus ad rationem) nec etiam totaliter corpus ſubiiceretur animæ, vnde conſequitur mors, & alij corporales defectus. Vita enim & incolumitas corporis conſiſtit in hoc, quod ſubiiciatur animę ſicut perfectibile ſuæ perfectioni. Vnde per oppoſitum, mors, & ægritudo, & D quilibet corporalis defectus pertinet ad defectum ſubiectionis corporis ad animam. Vnde patet quod ſicut rebellio carnalis appetitus ad ſpiritum, eſt pœna peccati primorum parentum; ita etiam mors, & omnes corporales defectus.

Mors eſt pœna peccati primorũ parentum.

Primi enim parentes inſtituti fuerūt à Deo, non ſolum ſicut quædam perſonæ ſingulares, ſed ſicut quædam principia totius humanæ naturæ, ab eis in poſteros deriuandæ, ſimul cum beneficio diuino præſeruante à morte. Et ideo per eorum peccatum, tota humana natura in poſteris tali beneficio deſtituta, mortem incurrit.

Solutio obiecti.

Cum autem mors ſit quodammodo naturalis homini, quia videlicet corpus eius compoſitum eſt ex cōtrariis, (vnde & mortale ponitur in diffinitione hominis) nihilominus mors dicitur eſſe pęna peccati. E Naturale enim dicitur quod ex principiis naturæ cauſatur, naturæ autē per ſe principia ſūt materia & forma. Forma autē hominis eſt anima rationalis, quæ de ſe eſt immortalis; & ideo mors nō eſt naturalis homini ex parte ſuæ formę. Materia autē hominis eſt corp⁹ tale, quod eſt ex contrariis compoſitum, ad quod ſequitur ex neceſſitate corruptibilitas; & quantum ad hoc mors eſt homini naturalis. Hæc tamen conditio in materia humani corporis, eſt conſequens ex neceſſitate materiæ, quia oportebat corpus humanum eſſe organum tactus, & per conſequens medium inter tangibilia; & hoc non poterat eſſe niſi eſſet contrariis compoſitum, vt patet per Philoſophum in 2. de anima. Non eſt autē conditio ſecundum quam materia adaptetur formę, quia ſi eſſet poſſibile, cum forma ſit incorruptibilis, opor-

A

oporteret materiam incorruptibilem eſſe. ſicut quod ſerra ſit ferrea competit formæ, & actioni ipſius; vt per duritiem ſit apta ad ſecandum: ſed quod ſit potens rubiginem contrahere, conſequitur ex neceſſitate talis materiæ, & non ſecundum electionem agentis. Nam ſi artifex poſſet, faceret ex ferro ſerram, quæ rubiginem non poſſet contrahere. Deus autem qui eſt conditor hominis, omnipotens eſt: vnde ademit ſuo beneficio ab homine primitus inſtituto; neceſſitatem moriendi ex tali materia conſequentem, quod tamen beneficium ſubtractum eſt per peccatum primorum parentum; & ſic mors, & eſt naturalis propter conditionem materię, & eſt pœnalis propter amiſſionem diuini beneficij præſeruantis à morte.

Mors eſt naturalis ob conditione materia. & ſimul etiã pœnalis propter amiſſione diuini beneficij præſeruantis à morte.

Item nota, quod aliquis defectus poteſt conſequi

B

dupliciter ex peccato. *Vno modo* per modum pœnæ taxatæ à iudice; & talis defectus æqualis debet eſſe in his ad quos æqualiter pertinet peccatum. *Alius* autem defectus eſt, qui ex huiuſmodi pœna per accidens cõſequitur; ſicut quod aliquis pro ſua culpa excæcatus, cadat in via; & talis defectus culpæ non proportionatur, nec ab homine iudice penſatur, qui non poteſt euentus fortuitos præcognoſcere. Sic igitur pœna taxata pro primo peccato proportionaliter ei reſpõdens, fuit ſubtractio diuini beneficij, quo rectitudo & integritas humanę naturæ conſeruabatur. Defectus autem conſequentes ſubtractionem huius beneficij ſunt mors & aliæ pœnalitates præſentis vitæ; & ideo non oportet huiuſmodi pœnas æquales eſſe in his ad quos æqualiter pertinet primum peccatum. Verum quia

Pœna quæ per accidens ſequuntur aliã quæ pro primo peccato taxata eſt ſunt inæquales: nõ autem illa quæ per ſe impoſita eſt.

C

Deus præſcius eſt omnium futurorum euentuum, ex diſpenſatione diuinæ prouidentiæ huiuſmodi pœnalitates diuerſimodè in diuerſis inueniuntur; non quidem propter aliqua merita præcedentia hanc vitam, vt Origen. poſuit (Hoc enim eſt contra id, quod dicitur Rom. 9. *Cum nondũ aliquid boni vel mali egiſſent:* Eſt etiã contra hoc, quod anima non eſt creata ante corpus,) ſed vel in pœnam paternorum peccatorum, inquantum filius eſt quædam res patris; vnde frequenter parentes puniuntur in prole: vel etiam propter remediũ ſalutis eius qui huiuſmodi pœnalitatibus ſubditur, vt ſcilicet per hoc à peccatis arceatur, vel etiam de virtutibus non ſuperbiat, & per patientiam coronetur.

Ratio inæqualitatis pœnarum.

Item nota, quod mors dupliciter poteſt conſide-

D

rari. *Vno modo* ſecundum quod eſt quoddam malum humanę naturæ, & ſic non eſt ex Deo, ſed eſt defectus quidam incidens ex culpa humana. *Alio modo* poteſt conſiderari ſecundum quod habet quandam rationem boni, prout ſcilicet eſt quædam iuſta pœna, & ſic eſt à Deo. Vnde Aug. dicit in lib. retract. quod Deus non eſt auctor mortis, niſi inquantum mors eſt pœna.

Mors eſt à Deo prout iuſta pœna non vero vt defectus.

Ad secundum, ſcilicet *de ſingulis pœnis particularibus primis parentibus impoſitis*. Dicendum, quod primi parentes propter ſuum peccatũ priuati ſunt beneficio diuino, quo humanæ naturæ integritas in eis conſeruabatur; per cuius ſubtractionem humana natura in defectus pœnales incidit, & ideo dupliciter puniti fuerunt. *Primo* quidem quantum ad hoc quod ſubtractum fuit eis id quod integritatis ſtatui competebat, ſcilicet lo-

Primi parẽtes ob ſuum peccatũ dupliciter puniti fuerunt.

E

cus terreſtris Paradiſi; quod ſignificatur, Geneſ. 3. cum dicitur. *Et emiſit eũ Dominus de Paradiſo voluptatis.* Et quia ad illum ſtatum primæ innocentiæ per ſeipſum redire non poterat, conuenienter appoſita ſunt impedimenta ne rediret ad ea quæ primo ſtatui competebat, ſcilicet à cibo, *ne ſumeret de ligno*; & à loco, *collocauit Deus ante Paradiſum Cherubin, & flammeum gladium.* *Secundo* autem puniti fuerunt quantum ad hoc quod attributa ſunt eis ea quę naturę conueniunt tali beneficio deſtitutæ; & hoc quidem, & quantum ad corpus, & quantum ad animam. Quantum quidem ad corpus, ad quod pertinet differentia ſexus, alia pœna attributa eſt mulieri, alia viro.

De pœna mulieris quantum ad corpus.

Mulieri attributa eſt pœna ſecundum duo propter quæ viro coniungitur, quæ ſunt generatio prolis, & communicatio operum pertinentium ad domeſticam conuerſationem. Quantum autem ad generationem punita fuit dupliciter. *Primo* quidem quantũ ad tędia quę ſuſtinet portando prolem conceptam, & hoc ſignificatur cũ dicitur: *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos.* *Et quantum* ad dolorem quem patitur in pariendo; & quantum ad hoc dicitur: *In dolore paries.* Quantum vero ad domeſticam conuerſationem, punitur ſecundum hoc quod ſubijcitur dominationi viri, per hoc quod dicitur: *Sub viri poteſtate eris.*

Pœna mulieris triplex ex parte corporis.

Pœna viri ex parte corporis.

Sicut autem ad mulierem pertinet vt ſubdatur viro in his quæ ad domeſticam conuerſationem pertinent, ita ad virum pertinet quod neceſſaria vitæ procuret. Et circa hoc punitur tripliciter. *Primo* quidem per terræ ſterilitatem, cum dicitur: *Maledicta terra in opere tuo.* *Secundo* per laboris anxietatem. Vnde dicitur: *In labore comedes de ea cunctis diebus vitæ tuæ.* *Tertio* quantum ad impedimenta quæ proueniunt terram colentibus. Vnde dicitur: *Spinas & tribulos germinabit tibi.*

Pœna viri triplex.

Pœna amborum ex parte animæ.

Similiter etiam ex parte animæ triplex eorum pœna deſcribitur. *Primo* quidem quantum ad confuſionem quam paſſi ſunt de rebellione carnis ad ſpiritum. vnde dicitur: *Aperti ſunt oculi amborum, & cognouerunt ſe eſſe nudos.* *Secundo* quantum ad increpationem proprię culpæ, per hoc quod dicitur: *Ecce Adã factus eſt quaſi vnus ex nobis.* *Tertio* quantum ad commemorationem futuræ mortis; ſecundum quod ei dictum eſt: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Ad quod etiam pertinet quod Deus fecit eis tunicas pelliceas, in ſignum mortalitatis eorum. Ex dictis patet, quod quædam pœnæ impoſitæ ſunt ſpecialiter mulieri, quædam viro; quædam vero communiter pertinent ad vtrumque.

Pœna amborum ex parte animæ triplex.

Pœna mulieris ſpecialiter.

Quantum ad pœnas ſpecialiter impoſitas mulieri, ponuntur tres, Geneſ. 3. *Prima* videlicet, *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos.* *Secunda: In dolore paries filios.* *Tertia: Et ſub viri poteſtate eris.*

Quantum ad primum nota, quod licet multiplicatio conceptuum videatur ad dignitatem mulieris pertinere, tamen in pœnam inducitur, non propter ipſam productionem prolis, quæ etiam ante peccatum fuiſſet, ſed propter multitudinem afflictionum, quas mulier patitur ex hoc quod portat fœtum conceptum. Vnde ſignanter dicitur. *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos.* Quæcumque enim mulier concipit, neceſſe eſt vt ærumnas patiatur, & cum dolore pariat; præter beatam virginem, quæ ſine corruptione concepit, & ſine dolore peperit: quia eius conceptus non fuit ſecundum legem naturæ à primis parentibus deriuatus. Licet iniqui multum vehementer deſiderent prolem concipere, & cum delectatione concipiant, tamen vix poteſt actus coniugalis exerceri ſine pruritu carnis, feruore libidinis, & fœtore. Poſtquam autem mulier conceperit, facies paleſcit, venter intumeſcit, greſſus lenteſcit, grauatur corpus, debilitatur virtus, minuitur ſomnus, ſollicitatur animus, & tam ſuum quàm fœtus periculum metuens, anxiatur, cibum faſtidit, quæ ſibi proficua ſunt refugit, nociua appetit.

Solutio obiecti.

1. Pœna mulieris, ærumnæ conceptionis.

Quantum ad ſecundum dicitur: *In dolore paries filios.*

2. Dolores partus.

ſtus. Nam in ſtatu innocentiæ fuiſſet partus abſque dolore. Dicit enim Auguſt in 14. de Ciuit. Dei. *Sic ad pariendum non doloris gemitus, ſed maturitatis impulſus fœminea viſcera relaxaret; ſicut ad concipiendum non libidinis appetitus, ſed voluntarius vſus naturam vtramque coniungeret.* Poſt peccatum vero, quantas anxietates & anguſtias in partu ſuſtinent mulieres, quot periculis ſubiacent, quot doloribus cruciantur, quot terroribus anxiantur, plus docet experientia, quam poſſit explicare ſcriptura. Rachel præ nimio dolore partus interiit, & moriens vocauit filium ſuum Benoni, id eſt filium doloris. Vxor Phinees ſubitis doloribus irruentibus, peperit ſimul & periit, in ipſo autem momento vocauit filium ſuum Hycaboch, id eſt, filium mortis. O miſera tam naſcentis quàm parientis conditio; quia plerumque fœtus antequam naſcatur, vel in ipſa hora natiuitatis moritur; nec ſine ſuo, & parturientis periculo naſci poteſt. Alia vero pariens aut pariendo perit, & fœtum perimit, aut vt viuum pariat aperitur, vt fœtus ad vitam non veniat, niſi pariens moriatur. Concipit mulier cum immunditia, & fœtore, portat cum anguſtia & timore, parit cum triſtitia & dolore, nutrit cum ſollicitudine & labore, cuſtodit cum inſtantia, & mœrore.

3. Subiectio.

Qualiter iã mulier eſt ſub poteſtate viri.

QVANTVM ad tertium dicitur: *Sub viri poteſtate eris.* Huiuſmodi autem ſubiectio mulieris ad virum intelligenda eſt in pœnam mulieris eſſe inducta, non quantum ad regimen, quia etiam ante peccatum vir caput mulieris fuiſſet, & eius gubernator exiſteret; ſed inquantum mulier neceſſe habet obedire voluntati viri ſui, etiam quandoque contra propriam voluntatem. Ante peccatum enim mulier obediret, & ſeruiret viro ex libera voluntate, & mera charitate; poſt peccatum vero mulieri impoſitum eſt in pœnam vt viro ſit ſubdita, ex conditione quodammodo, ſcilicet velit nolit. *Si autem* aliqua non concipit neque parit, patitur defectum ſterilitatis, quæ præponderat pœnis omnibus ante dictis.

Pœna ſterilitatis maior omnibus his.

Pœna viri ſpecialiter.

SIMILITER viro imponuntur tres pœnæ. *Prima* eſt: *Maledicta terra in opere tuo.* *Secunda*: *Spinas & tribulos germinabit tibi.* *Tertia*: *In laboribus comedes ex ea.* Et infra: *In ſudore vultus*, &c.

1. Pœna viri maledictio terræ.

QVANTVM ad primum nota, quod maledictio intelligenda eſt, vel propter ſterilitatem, quia poſt peccatum terra in multis locis eſt ſterilis, quod forte non fuiſſet ante peccatum: vel propter diminutionem fœcũditatis, quia ſcilicet non tantos nec tot fructus profert poſt lapſum ſicut ante feciſſet. Vel propter bonitatis fructuum diminutionem, quia poſt peccatum fructus terræ nec ita ſunt pulchri ad delectãdum aſpectum, nec ita odoriferi ad delectandum olfactum, nec ita dulces ad delectandum guſtum, nec ad nutriendum æqualiter efficaces.

2. Spinæ & tribuli vt ſint hominum moleſtiã.

QVANTVM ad ſecundum ſciendum, quod ante peccatum terra ſpinas & tribulos germinaſſet in cibum animalium, non autem in hominis pœnam, quia ſcilicet per earum exortum, nullus labor vel punctio ſeu impedimentum homini terram operanti accideret, ſicut dicit Aug. 11. ſuper Gen. ad litteram.

3. Comedere panem in ſudore vultus.

QVANTVM ad tertium dicitur: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*. Hoc in pœnam imponitur homini, quia ante peccatum non fuiſſet labor, qui fatigationem, tædium vel laborem mentis vel corporis generaret, ſed bene fuiſſet operatio delectabilis ad conſolationem, & recreationem hominis operantis. Vnde ante peccatum dictum eſt homini: *Poſuit Deus hominem in Paradiſo voluptatis vt operaretur, & cuſtodiret illum.* Poſt peccatũ autem oportet vt quicunq; terram operatur, in ſudore vultus panem comedat; & qui per ſeipſos agriculturam non exercent, in alijs operibus occupentur: *homo enim ad laborem naſcitur.* Iob 5. & ſic non ſine ſudore vultus panem manducat.

Pœna vtriuſque ſpecialiter.

SIMILITER etiam imponuntur tres pœnæ pertinentes ad vtrumque. *Prima* quantum ad habitationis locum, cum dicitur: *Emiſit Dominus Deus hominem de paradiſo voluptatis*, &c. *Secunda* quantum ad cibum, cum dicitur: *Videte ne forte ſumatis de ligno vitæ*, &c. *Tertia* quantum ad veſtitum, cum dicitur: *Fecit eis tunicas pelliceas, & induit eos.*

Pœna corporalis vtriuſque parentis triplex.

1. Excluſio è paradiſo.

QVANTVM ad primum ſciendum, quod homo iuſto Dei iudicio de loco voluptatis excluſus eſt, quia locum tam ſublimem, mundiſſimum, luminoſum, delectabilem, ſummè quietum, ſummè temperatũ, & bonis omnibus abundantem fœdauerat; ideo dignum fuit vt in locum infimum, immundum, tenebroſum, laboris & anguſtiæ, doloris & miſeriæ, fœtoris & penuriæ plenum, deijceretur. Tamen locus ille poſt emiſſionem hominis in rerum ordine debuit remanere; quia quamuis non ſeruiat homini ad vſum habitationis, ſeruit tamen ei ad documentum, dum cognoſcit propter peccatum ſe à tali loco fuiſſe priuatum, & dum per ea quæ corporaliter in illo Paradiſo ſunt, inſtruuntur de his quę pertinent ad Paradiſum cœleſtem, quo aditus homini præparatur per Chriſtum.

2. Prohibitio ligni vitæ.

QVANTVM ad ſecundum, quod dicitur: *Videte ne forte ſumatis de ligno vitæ*, &c. Sciẽdum, quod ſi poſt peccatum comediſſet homo de ligno vitæ, non tamẽ propter hoc immortalitatem recuperaſſet, ſed beneficio illius cibi potuiſſet vitã magis prolongare. Vnde quod dicitur: *Et viuat in æternum*, ſumitur ibi, *In æternum*, pro diuturno; hoc autem non expediebat homini vt in miſeria huius vitæ diutius permaneret. Cum autẽ dicitur ibidem: *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonũ & malum. Verba Dei*, ſicut dicit Aug. 11. ſuper Geneſ. ad litteram. *Non tam ſunt primis parentibus inſultantis, quam cæteros, ne ita ſuperbiant, deterrentis; propter quos iſta conſcripta ſunt, quia ſcilicet non ſolum Adam non factus fuit qualis fieri voluit, ſed nec id quod factus fuerat, conſeruauit.*

3. Aſſignatio veſtitus.

QVANTVM ad tertium ſciendum, quod primis parentibus ante peccatum aſſignatus & datus fuit cibus, non autem veſtitus; quia cibus neceſſarius eſt homini, & fuiſſet neceſſarius etiam ante lapſum ad fomentum caloris naturalis, & ad corporis augmentum. Veſtitus autem neceſſarius eſt homini ſecundum ſtatum præſentis miſeriæ propter duo. *Primo* quidem propter defectum ab exterioribus nocumentis, puta in tempore caloris & frigoris. *Secundo* ad tegumentum ignominiæ, ne turpitudo membrorũ appareat, in quibus præcipuè manifeſtatur rebellio carnis ad ſpiritum. Hęc autẽ duo in primo ſtatu non erant; quia in ſtatu illo, corpus hominis non poterat per aliquid extrinſecum lædi, nec etiam erat in ſtatu illo aliqua turpitudo in corpore hominis quæ confuſionem induceret. Vnde dicitur Gen. 2. *Erant autem vterque nudus* Adam ſcilicet & vxor eius, *& non erubeſcebant.*

Veſtitus neceſſarius in hoc ſtatu propter duo.

De peccato originali.

DISTINCTIO XII.

DEINDE cõſiderandum eſt de peccato quod à primis parentibus trãsfunditur per originem in poſteros, ſc. de peccato originali. Circa quod tria conſideranda occurrunt. Primo de eius traductione. Secundo de eius eſſentia. Tertio de eius ſubiecto. Circa primum videnda ſunt quinque. Primo vtrum peccatum primi hominis per originem in poſteros deriuetur. Secundo vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorum parentum, per originem in poſteros deriuentur. Tertio vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes; qui ex Adam per viã ſeminis generantur. Quarto vtrum deriuaretur ad illos qui miraculosè ex aliqua parte humani corporis formarentur. Quinto vtrum ſi fœmina peccaſſet viro non peccante, traduceretur originale peccatum.

Eſt fide tenendū quod peccatum primi parentis in poſteros per originē traducitur.

A Ad primvm, ſcilicet *vtrum peccatum primi hominis in poſteros per originem traducatur.* Dicendum quod ſecundum ſidem Catholicam eſt tenēdum, quod peccatum primi hominis originaliter tranſit in poſteros. Propter quod etiam pueri mox nati deferuntur ad baptiſmum, tanquam ab aliqua infectione culpæ abluendi. Cōtrarium autem eſt hęreſis Pelagianæ, vt patet per Aug. in plurimis ſuis libris. Ad inueſtigandum autem qualiter peccatum primi parentis originaliter poſſit tranſire in poſteros, diuerſi diuerſis viis proceſſerunt. Quidam enim conſiderantes, quod peccati ſubiectum eſt anima rationalis, poſuerunt quod cum ſemine rationalis anima traducatur, vt ſic ex infecta anima infectæ animæ deriuari videantur. Alij vero hoc repudiantes tāquam erroneum, conati ſunt oſtendere quomodo culpa animæ parentis traducitur in prolem, etiamſi anima non B traducatur, per hoc quod corporis defectus traducuntur à parente in prolem; ſicut ſi leproſus generat leproſum, vel podagricus podagricum, propter aliquā corruptionem ſeminis, licet illa corruptio non dicatur lepra vel podagra. Cum autem corpus ſit proportionatū animæ, & defectus animæ redundent in corpus, & ecōuerſo, ſimili modo dicūt quod culpabiles defectus animæ, per traductionem ſeminis in prolem deriuantur, quamuis ſemen actualiter non ſit culpæ ſubiectū. *Sed omnes* huiuſmodi viæ inſufficiētes ſunt; quia dato quod aliqui defectus corporales à parente tranſeant in prolem per originem, & etiam aliqui defectus animæ ex conſequenti propter corporis indiſpoſitionem, ſicut interdum ex fatuis fatui generantur; tamen hoc ipſum C quod eſt ex origine aliquem defectum habere, videtur excludere rationem culpæ, de cuius ratione eſt, quod ſit volūtaria. Vnde etiam poſito quod anima rationalis traduceretur, ex hoc ipſo quod infectio animæ prolis non eſſet in eius voluntate, amitteret rationem culpæ obligantis ad pœnam, quia vt Philoſophus dicit in 3. Ethic. *Nullus improbabit cæco nato, ſed magis miſerebitur.*

Et ideo alia via procedendum eſt, dicendo quod omnes homines qui naſcuntur ex Adam poſſunt conſiderari vt vnus homo, inquantum conueniunt in natura quam à primo parente accipiunt; ſecundum quod in ciuilibus omnes qui ſunt vnius communitatis reputātur quaſi vnum corpus, & tota cōmunitas quaſi vnus homo. Porphyrius etiam dicit, quod per participationem actus ſpeciei, plures homines ſunt vnus homo. Sic D igitur multi homines ex Adam deriuati, ſunt tanquam multa membra vnius corporis; actus autem vnius mēbri corporalis, puta manus, non eſt voluntarius voluntate ipſius manus, ſed voluntate animæ, quę primo mouet membra. Vnde homicidium quod manus cōmittit, non imputatur manui ad peccatum, ſi conſideraretur manus ſecundum ſe vt diuiſa à corpore; ſed imputatur ei inquantum eſt aliquid hominis, quod mouet à primo principio motiuo hominis. Sic igitur inordinatio quæ eſt in iſto homine ex Adam generato, non eſt voluntaria voluntate ipſius; ſed voluntate primi parentis, qui mouet motione generationis omnes qui ex eius origine deriuantur, ſicut voluntas animę mouet omnia membra ad actum. Vnde peccatū quod E fit à primo parente in poſteros dicitur originale, ſicut peccatum quod ab anima deriuatur ad membra corporis dicitur actuale. & ſicut peccatum actuale quod per membrum aliquod committitur, nō eſt peccatum illius membri, niſi inquantum illud membrum eſt aliquid ipſius hominis, propter quod vocatur peccatum humanum: ita peccatum originale non eſt peccatum huius perſonæ, niſi inquantum hæc perſona recipit naturam à primo parente. Vnde & vocatur peccatum naturæ, ſecundum illud Epheſ. 2. *Eramus natura filij iræ.*

Peccatū Adæ ad omnes deriuatur ad poſteros quatenus per generationem recipiunt naturam ab ipſo & cum eo fiunt moraliter vnum.

Solutio obiect.

Sicvt autem *filius non portat iniquitatem patris*, id eſt non punitur pro peccato actuali patris, ſicut dicitur Ezech. 18. niſi ſit particeps culpæ patris, per imitationem iniquitatis paternæ; Sic nec pro peccato primi A parentis punirentur filij, niſi participes eſſent peccati primi parentis. Fiunt autem homines participes culpæ eius, quia deriuatur per originem culpa à primo parēte in omnes poſteros, ſicut & actuale peccatum per imitationem.

Item quamuis anima quę eſt ſubiectum culpæ, nō traducatur à parente in prolem, quia virtus ſeminis nō poteſt cauſare animam rationalem, mouet tamen ad ipſam diſpoſitiuè. Vnde per virtutem ſeminis traducitur humana natura à parente in prolem, & ſimul cum natura naturæ infectio. ex hoc enim fit iſte qui naſcitur conſors culpæ primi parentis, quod naturam ab eo ſortitur per quandam generatiuam motionem.

Item quamuis in illo ſemine non ſit actualiter culpa, quia non poteſt eſſe ſubiectum culpæ, tamen B virtualiter eſt in illo humana natura, quam concomitatur talis culpa. *Item* magis inficitur anima per ſemen quam per carnem: quia ſemen eſt principium generationis, quæ eſt proprius actus naturę, eius propagationi deſeruiens; caro autem dicit quid perfectum iam determinatum ad perſonam. Si enim per carnem iam perfectam inficeretur anima ſibi vnita, iam anima non poſſet emundari à peccato originali, quamdiu eſſet carni vnita.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum omnia alia peccata, vel primi parentis, vel proximorum parentum, traducantur in poſteros.* Dicendum, quod Auguſt. hanc quæſtionem mouet in Enchirid. & inſolutam relinquit. Sed ſi quis diligenter attendat, impoſſibile eſt quod aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis C præter primum, per originem traducantur; cuius ratio eſt, quia homo generat ſibi idem in ſpecie, non autem ſecūdum indiuiduum; & ideo ea quæ directe pertinent ad indiuiduum, ſicut perſonales actus, & quæ ad eos pertinent, non traducuntur à parentibus in filios. Non enim grammaticus traducit in filium ſcientiam grāmaticæ, quam proprio ſtudio acquiſiuit. Sed ea quę pertinent ad naturam ſpeciei, traducuntur à parētibus in filios, niſi ſit defectus naturæ; ſicut oculatus generat oculatum, niſi natura deficiat. Et ſi natura ſit fortis, etiam aliqua indiuidualia accidentia propagantur in filios pertinentia ad diſpoſitionem naturæ; ſicut velocitas corporis, bonitas ingenij, & alia huiuſmodi; nullo autem modo ea, quæ ſunt purè perſonalia vt dictum eſt. Sicut enim ad perſonam pertinet aliquid ſecun- D dum ſeipſam, & aliquid ex dono gratiæ; ita etiam ad naturam poteſt aliquid pertinere ſecūdum ſeipſam, ſc. quod cauſatur ex principiis eius, & aliquid ex dono gratiæ. Et hoc modo iuſtitia originalis erat quoddā donum gratię, toti humanæ naturę diuinitus collatum in primo parente, quod quidem primus homo amiſit per primum peccatū. Vnde ſicut illa originalis iuſtitia traducta fuiſſet in poſteros ſimul cum natura, ita & inordinatio oppoſita, ſed alia peccata actualia vel aliorum non corrumpunt naturam quantum ad id quod natura eſt, ſed ſolum quantum ad id, quod perſona eſt, id eſt ſecundum pronitatem ad actum, vnde alia peccata non traducuntur.

Nullū peccatū proximorū parētum aut etiam primi parētis præter primum poteſt in filios traduci.

Quia iuſtitia originalis fuit data Adæ tanquā principio totius naturæ humanæ, ideo inordinatio oppoſita debebat traduci cum natura, nō autem peccata purè perſonalia.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum peccatum primi parentis tranſeat per originem in omnes poſteros, qui ex eo per viam ſeminis generantur.* E Dicendum, quod ſecundum fidē Catholicam firmiter eſt tenendū, quod omnes homines præter ſolum Chriſtum ex Adam deriuati, peccatum originale ex eo contrahunt. Alioquin nō omnes indigerēt redemptione quæ eſt per Chriſtum, quod erroneū eſt. Ratio autem poteſt ſumi ex eo quod ſupra dictum eſt, quod ſic ex peccato primi parentis traducatur originalis culpa in poſteros, ſicut à voluntate animæ per motionem membrorum traducitur peccatum actuale ad membra corporis. Manifeſtum eſt autem, quod peccatum actuale traduci poteſt ad omnia mēbra quæ poſſunt moueri à voluntate. Vnde & culpa originalis traducitur ad omnes illos qui mouentur ab Adam motione generationis.

Omnes homines præter Chriſtū contraxerūt peccatum originale ſaltē aptitudine quod addo propter B. Virginem quæ forſan actu fuit immunis ab illa labe.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum ſi aliquis miraculosè*

forma-

formaretur ex carne humana contraheret originale peccatum. Dicendum, quod ſicut iam dictum eſt, peccatum originale à primo parente traducitur in poſteros, inquantum mouentur ab ipſo per generationem, ſicut membra mouentur ab anima ad peccatum actuale; non autem eſt motio ad generationem niſi per virtutem actiuam in generatione. Vnde illi ſoli peccatum originale contrahunt, qui ab Adam deſcendunt per virtutem actiuam, in generatione originaliter ab Adam deriuata; quod eſt ſecundum ſeminalem rationem ab eo deſcendere, nam ratio ſeminalis nihil eſt aliud quam vis actiua in generatione. Si autem aliquis formaretur virtute diuina ex carne humana, manifeſtum eſt quod vis actiua nõ deriuaretur ab Adam, vnde non contraheret peccatum originale: ſicut nec actus manus pertineret ad peccatum humanum, ſi manus nõ moueretur à voluntate hominis, ſed ab aliquo extrinſeco mouente.

Illi ſoli poſſũt peccatũ originale contrahere qui per rationem ſeminalem ab Adã procedunt.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum ſi Adam peccaſſet Eua peccante, filij contraherent originale peccatum.* Dicendum, quod huius dubitationis ſolutio ex præmiſſis apparet. Dictum eſt enim ſupra, quod peccatum originale à primo parente traducitur inquantum mouet ad generationem natorum; vnde dictum eſt quod ſi materialiter tantum aliquis ex carne humana generaretur, originale peccatum non contraheret. Manifeſtum eſt autem ſecundum doctrinam philoſophorum, quod principium actiuum in generatione eſt à patre, materiam autem miniſtrat mater. Vnde peccatum originale non contrahitur à matre, ſed à patre. Et ſecundum hoc ſi Adam non peccante Eua peccaſſet, filij originale peccatum non contraherent. Econtrario autem eſſet ſi Adam peccaſſet, & Eua non peccaſſet.

Si Adam nõ peccaſſet Eua peccãte, poſteri non contraxiſſent peccatum originale, ſed bene econuerſo.

De peccato originali, quantum ad eius eſſentiam.

DISTINCTIO XIII.

Deinde conſiderandum eſt de peccato originali quantum ad eius eſſentiam. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo vtrum peccatum originale ſit habitus. Secundo vtrum ſit vnum tantum in vno homine. Tertio vtrum ſit concupiſcentia. Quarto vtrum ſit æqualiter in omnibus.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum originale peccatum ſit habitus.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, duplex eſt habitus. *Vnus* quidem quo inclinatur potentia ad agendum, ſicut ſcientię & virtutes habitus dicuntur. Et hoc modo patet quod peccatum originale non eſt habitus. *Alio modo* dicitur habitus diſpoſitio alicuius naturæ ex multis compoſitæ, ſecundum quam bene ſe habet vel male ad aliquid, & præcipuè cum talis diſpoſitio verſa fuerit quaſi in naturam, vt patet de ægritudine & ſanitate. Et hoc modo peccatum originale eſt habitus. Eſt enim quædam inordinata diſpoſitio proueniens ex diſſolutione illius harmoniæ in qua conſiſtebat ratio originalis iuſtitię: ſicut etiam ægritudo corporalis eſt quædam inordinata diſpoſitio corporis, ſecundum quod ſoluitur æqualitas in qua conſiſtit ratio ſanitatis; vnde peccatum originale languor naturæ dicitur.

Peccatũ originale nõ eſt habitus operatiuus, ſed quædam inordinata diſpoſitio ad inſtar ægritudinis.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum in vno homine ſit tantum vnum originale peccatum.* Dicendum, quod in vno homine eſt vnum peccatum originale, cuius ratio dupliciter accipi poteſt. *Vno modo* ex parte cauſæ peccati originalis. Dictum eſt enim ſupra, quod ſolum primum peccatum primi parentis in poſteros traducitur; vnde peccatum originale in vno homine eſt vnum numero, & in omnibus hominibus eſt vnum proportione, reſpectu ſcilicet ad primum principium. *Alio modo* poteſt accipi ratio eius ex ipſa eſſentia originalis peccati. In omni enim inordinata diſpoſitione vnitas ſpeciei conſideratur ex parte cauſæ, vnitas autem ſecundum numerum ex parte ſubiecti, ſicut patet in ægritudine corporali. Sunt enim diuerſæ ægritudines ſpecie quæ ex diuerſis cauſis procedunt, puta ex ſu-

In vno homine vnicũ eſt peccatum originale vt patet ex duobus.

A perabundantia calidi vel frigidi, ex læſione pulmonis, vel hepatis: Vna autem ægritudo ſecundum ſpeciem in vno homine non eſt niſi vna numero. Cauſa autem huius corruptæ diſpoſitionis quæ dicitur originale peccatum eſt, vna tantum, ſcilicet priuatio originalis iuſtitiæ, per quam ſublata eſt ſubiectio humanæ mentis ad Deum; & ideo peccatum originale eſt vnum ſpecie, & in vno homine non poteſt eſſe niſi vnum numero. In diuerſis autem hominibus eſt vnum ſpecie & proportione, diuerſum autem numero.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum originale peccatum ſit concupiſcentia.* Dicendum, quod vnumquodque habet ſpeciem à ſua forma; Dictum eſt autem ſupra, quod ſpecies originalis peccati ſumitur ex ſua cauſa; vnde oportet quod id quod eſt formale in originali

B peccato accipiatur ex parte cauſę peccati originalis: oppoſitorum autem oppoſitæ ſunt cauſæ. Eſt igitur attendenda cauſa originalis peccati ex cauſa originalis iuſtitiæ quæ opponitur ei. Tota autem ordinatio originalis iuſtitiæ ęſt ex hoc, quod voluntas hominis erat Deo ſubiecta. Quæ quidem ſubiectio primo & principaliter erat per voluntatem, cuius eſt mouere omnes alias partes animæ in finem: vnde ex auerſione voluntatis à Deo, conſecuta eſt inordinatio in omnibus aliis animæ viribus. Sic igitur priuatio originalis iuſtitiæ per quam voluntas ſubdebatur Deo eſt formale in peccato originali. Omnis autem alia inordinatio virium animæ, præcipue in hoc attenditur, quia inordinatè cõuertũtur ad bonum cõmutabile, quæ quidem inordinatio cõmuni nomine poteſt dici concupiſcentia. Et ita pec-

C catum originale materialiter quidem eſt concupiſcentia, formaliter vero eſt defectus originalis iuſtitiæ.

Peccatũ originale materialiter eſt concupiſcentia, formaliter vero defectus originalis iuſtitia.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum peccatum originale ſit ęqualiter in omnibus.* Dicendum, quod in originali peccato ſunt duo. Quorum vnum eſt defectus originalis iuſtitiæ; aliud autem eſt relatio huius defectus ad peccatum primi parentis à quo per vitiatam originem deducitur. Quantum autem ad primum, peccatum originale non recipit magis & minus, quia totum donum originalis iuſtitiæ eſt ſublatum. Priuationes autem totaliter aliquid priuantes, vt mors & tenebræ, non recipiunt magis, & minus. Similiter etiam nec quantum ad ſecundum, æqualiter enim omnes relationem habent ad primum principium vitiatæ originis, ex quo peccatum originale recipit rationem culpæ. Relatio

D enim non recipit magis & minus: vnde manifeſtum eſt quod peccatum originale non poteſt eſſe magis in vno quàm in alio.

Peccatũ originale eſt æqualiter in omnibus.

De ſubiecto originalis peccati.

DISTINCTIO XIV.

Deinde conſiderandum eſt de ſubiecto originalis peccati. Et circa hoc videnda ſunt quatuor. Primo vtrum ſubiectum originalis peccati per prius ſit caro vel anima. Secundo vtrum ſit in anima per eſſentiam aut per potentias ſuas. Tertio vtrum volũtas per prius ſit ſubiectum originalis peccati quam aliæ potẽtiæ. Quarto vtrum aliquæ potentiæ animę ſint ſpecia-

E liter, infectæ, ſcilicet generatiua vis, concupiſcibilis, & ſenſus tactus.

Ad primvm, ſcil. *vtrum peccatum originale magis ſit in carne, quam in anima.* Dicẽdum, quod aliquid poteſt eſſe in aliquo dupliciter. Vno modo ſicut in cauſa, vel principali, vel inſtrumẽtali. *Alio modo* ſicut in ſubiecto. Peccatum igitur originale omnium hominum fuit quidẽ in ipſo Adam, ſicut in prima cauſa principali, ſecũdum illud Rom. 5. *In quo omnes peccauerunt.* In ſemine autem corporali eſt peccatum originale ſicut in cauſa inſtrumentali, eo quod per virtutem actiuam ſeminis traducitur peccatum originale in prolem ſimul cum natura humana. Sed ſicut in ſubiecto, peccatum originale nullo modo poteſt eſſe in carne, ſed ſolum in anima. cuius ratio eſt, quia ſicut ſupra dictum eſt, hoc modo

ex volun-

ex voluntate primi parentis peccatum originale traducitur in posteros per quandam generatiuam motionem, ſicut à voluntate alicuius hominis deriuatur peccatum actuale ad alias partes eius; in qua quidem deriuatione hoc poteſt attendi, quod quicquid prouenit ex motione voluntatis peccati ad quamcũque partem hominis, quæ quocumque modo poteſt eſſe particeps peccati, vel per modum ſubiecti; vel per modum inſtrumenti, habet rationem culpæ. Sicut ex voluntate gulæ prouenit concupiſcentia cibi ad concupiſcentem, & ſumptio cibi ad manus & os; quæ inquantum mouentur à voluntate ad peccatum, ſunt inſtrumenta peccati: quod vero vlterius deriuatur ad vim nutritiuam, & ad interiora membra, quæ non ſunt nata moueri à voluntate, non habet rationem culpæ. Sic igitur cum anima poſſit eſſe ſubiectum culpę, quicquid prouenit de corruptione primi peccati ad animam, habet rationem culpæ; quod autem prouenit ad carnem, non habet rationem culpæ, ſed pœnæ. Sic ergo anima eſt ſubiectum peccati originalis, non autem caro.

Peccatũ originale eſt in ſemine tanquã in cauſa inſtrumẽtali, in anima vero vt in ſubiecto.

Nec obſtat, quod dicit Apoſtolus ad Rom. ſeptimo. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*: Ex quo verbo videtur quod repugnantia carnis ad mentem principaliter conſiſtit in carne. Repugnantia autem carnis ad mentem, procedit ex corruptione originalis peccati, & ſic originale peccatum principaliter videtur eſſe in carne. Non inquam obſtat quia Apoſtol. ibi loquitur de homine iam redempto, qui liberatus eſt à culpa, ſed ſubiacet adhuc pœnæ, ratione cuius peccatum dicitur habitare in carne. Vnde ex hoc non ſequitur quod caro ſit ſubiectum culpę, ſed pœnæ.

Solutio obiecti.

Item quia peccatum originale cauſatur ex ſemine ſicut ex cauſa inſtrumentali vt dictum eſt; non autem oportet quod aliquid ſit principalius in cauſa inſtrumentali quam in effectu; ideo non oportet quod peccatum originale principalius ſit in carne quam in anima. ſed in Adam peccante principalius fuit, in quo fuit ſecundum rationem actualis peccati & tanquam in cauſa principali.

Item non obſtat, Peccatum originale à primo parente contrahimus, inquantum in eo fuimus ſecundum rationem ſeminalem; Sic autem non fuit ibi anima, ſed ſolo caro. Quia licet anima huius vel illius hominis non fuerit in Adam peccante, ſecundum rationem ſeminalem, ſicut in principio effectiuo; fuit tamen in eo ſicut in principio diſpoſitiuo; eo quod ſemẽ corporale quod ex Adam traducitur, ſua virtute non efficit animam rationalem, ſed ad eam diſponit.

Cvm autem anima in ſui infuſione in corpus, inficiatur macula originalis peccati, ex contractu carnis maculatæ, huiuſmodi infectio originalis peccati nullo modo cauſatur à Deo, ſed ex ſolo peccato primi parẽtis per carnalem generationem; & ideo cum creatio importet reſpectum animæ ad ſolum Deum, non poteſt dici quod anima in ſui creatione inquinetur. Sed infuſio importat reſpectum, & ad Deum infundentẽ, & ad carnem cui infunditur anima. Et ideo reſpectu ad Deum infundentem, non poteſt dici quod anima per infuſionem maculetur, ſed ſolum habito reſpectu ad corpus cui infunditur. *Licet* autem ſic inficiatur anima à carne in ipſo ſuæ infuſionis inſtanti, non debet tamen Deus ſummè bonus & ſapiens, pręteremittere creationem huius animæ; quia bonum commune, bono particulari præfertur. Vnde Deus ſecundum ſuam ſapientiam non prætermittit vniuerſalem ordinem rerum, qui eſt vt tali corpori talis anima infundatur, vt vitetur ſingularis infectio huius animæ, pręſertim cũ natura animæ hoc habeat, vt eſſe nõ incipiat niſi in corpore. Melius eſt autem ei ſic eſſe ſecundum naturam, quàm nullo modo eſſe; præſertim cum poſſit per gratiam damnationem euadere.

Infectio originalis peccati non cauſatur à Deo animã infundente.

Ad secvndvm, ſcilicet *vtrum originale peccatum ſit per prius in anima, quam in eius potentijs*. Dicendum, quod

A illud principaliter eſt ſubiectum alicuius peccati, ad quod pertinet prima cauſa motiua illius peccati. Sicut ſi cauſa motiua ad peccandum ſit delectatio ſenſus, qui pertinet ad vim concupiſcibilem, ſicut proprium obiectum eius, ſequitur quod vis concupiſcibilis ſit proprium ſubiectum illius peccati. Manifeſtum eſt autem, quod peccatum originale cauſatur per originem. Vnde illud animę, quod primo attingitur ab origine hominis, eſt primum ſubiectum originalis peccati. Attingit autem origo animam vt terminum generationis, ſecundum quod eſt forma corporis; quod quidem conuenit ei ſecundum eſſentiam propriam. vnde anima ſecundum eſſentiam eſt ſubiectum primũ originalis peccati. Sicut originalis iuſtitia primordialiter pertinebat ad eſſentiam animæ. Erat enim donum B diuinitus datum humanæ naturę, quam per prius reſpicit eſſentia animæ quàm eius potentiæ. Potentiæ enim magis videntur pertinere ad perſonam, inquantum ſunt principia perſonalium actuum. Vnde ſunt propria ſubiecta peccatorum actualium, quæ ſunt peccata perſonalia.

Omnia ſecundum eſſentiã eſt ſubiectum primum originalis peccati.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum peccatum originale per prius inficiat voluntatem quam alias potentias*. Dicendum, quod in infectione peccati originalis duo eſt conſiderare. *Primo* quidem inhærentia eius ad ſubiectum; & ſecundum hoc primo reſpicit eſſentiam animæ, vt dictum eſt. *Deinde* conſiderare oportet inclinationem eius ad actum; & hoc modo reſpicit potentias animæ. Oportet igitur quod illam per prius reſpiciat, quæ primam inclinationem habet ad peccandum: hoc autem C eſt voluntas, vt ex ſupradictis patet. Vnde peccatum originale per prius reſpicit voluntatem.

Peccatũ originale prius inficit voluntatem quam alias potentias.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum vis generatiua, & vis concupiſcibilis, & ſenſus tactus, ſint magis infecta quam aliæ potentiæ animæ*. Dicendum, quod huiuſmodi corruptio præcipuè infectio nominari ſolet, quæ nata eſt in aliud transferri. vnde & morbi contagioſi, ſicut lepra, & ſcabies, & huiuſmodi, infectiones dicuntur. Corruptio autem originalis peccati traducitur per actum generationis, ſicut ſupra dictum eſt, vnde potentiæ quæ ad huiuſmodi actum concurrunt, maximè dicuntur eſſe infectæ. Huiuſmodi enim actus deſeruit generatiuæ, inquantum ad generationem ordinatur. Habet autem in ſe delectationem tactus, quę eſt maximum obiectum concupiſcibilis. Et ideo cum omnes D partes animę dicantur eſſe corruptæ per peccatum originale, ſpecialiter tres prædictæ dicuntur eſſe corruptæ, & infectæ.

Vis generatiua, concupiſcibilis, & tactus, maxime inficiuntur per peccatum originale.

De cauſa peccati ſecundum quod vnum eſt alterius cauſa.

DISTINCTIO XV.

Deinde conſiderandum eſt de cauſa peccati, ſecũdum quod vnum peccatum eſt cauſa alterius. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum. Secundo vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati. Tertio vtrum præter ſuperbiam & auaritiam, debeant dici capi- E talia vitia aliqua. Quarto quot & quę ſint capitalia vitia.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum*. Dicendum, quod ſecundum quoſdam cupiditas dicitur multipliciter. *Vno modo* prout eſt inordinatus appetitus diuitiarum, & ſic eſt ſpeciale peccatum. *Alio modo* ſecundum quod ſignificat inordinatum appetitum cuiuſcumque boni temporalis, & ſic eſt genus omnis peccati: Nam in omni peccato eſt inordinata conuerſio ad commutabile bonum, vt dictum eſt. *Tertio* ſumitur prout ſignificat quandam inclinationem naturæ corruptę ad bona corruptibilia inordinatè appetenda; Et ſic dicunt cupiditatem eſſe radicem omnium peccatorum, ad ſimilitudinem radicis arboris, quæ ex terra trahit alimentum, Sic enim

ex

ex amore rerum temporalium omne peccatum procedit. & hæc quidem quamuis vera ſint, non tamen videntur eſſe ſecundum intentionem Apoſtoli, qui dixit cupiditatem eſſe radicem omnium peccatorum. Manifeſte enim ibi loquitur contra eos, qui cum velint diuites fieri, incidunt in tentationes, & in laqueum diaboli: eo quod radix omnium malorum eſt cupiditas. Vnde manifeſtum eſt quod loquitur de cupiditate, ſecundum quod eſt inordinatus appetitus diuitiarum. *Et ſecundum* hoc dicendum eſt, quod cupiditas ſecundum quod eſt ſpeciale peccatum, dicitur radix omnium peccatorum, ad ſimilitudinem radicis arboris, quæ alimentum præſtat toti arbori. Videmus enim quod per diuitias homo acquirit facultatem perpetrandi quodcumque peccatum, & adipiſcendi deſiderium cuiuſcumque peccati, eo quod ad habenda quæcumque temporalia, poteſt homo per pecuniam iuuari, ſecundum quod dicitur Eccl. 10. *Pecuniæ obediunt omnia.* Et ſecundum hoc patet quod cupiditas diuitiarum, radix eſt omnium peccatorum.

Cupiditas prout ſpeciale peccatum, eſt radix omnium peccatorum quatenus ſuppeditat materiã ad perpetrandũ quodcumque peccatum.

Solutio obiecti.

SCIENDVM autem, quod ſicut in naturalibus non quæritur quid ſemper fiat, ſed quid in pluribus accidat; eo quod natura corruptibilium rerum impediri poteſt, vt non ſemper eodem modo operetur: ita etiam in moralibus conſideratur quod vt in pluribus eſt, non autem quod eſt ſemper, eo quod voluntas non ex neceſſitate operatur. Non ergo dicitur auaritia radix omnis mali, quin interdum aliquod aliud malum ſit radix eius, ſed quia ex ipſa vt frequentius alia mala oriuntur ratione prędicta.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum ſuperbia ſit initium omnium peccatorum.* Dicendum, quod quidam dicunt ſuperbiam tripliciter dici. *Vno modo* ſecundum quod ſuperbia ſignificat inordinatum appetitum propriæ excellentiæ, & ſic eſt ſpeciale peccatum. *Alio modo* ſecundum quod importat quendam actualem contemptum Dei, quantum ad hunc effectum, qui eſt non ſubdi eius præcepto, & ſic dicunt, quod eſt generale peccatum. *Tertio* modo ſecundum quod importat quandam inclinationem ad huiuſmodi contemptum ex corruptione naturæ, & ſic dicunt quod eſt initium omnis peccati. Et differt à cupiditate, quia cupiditas reſpicit peccatum ex parte conuerſionis ad bonum commutabile, ex quo peccatum quodammodo nutritur & fouetur, & propter hoc cupiditas dicitur radix: Sed ſuperbia reſpicit peccatum ex parte auerſionis à Deo, cuius præcepto homo ſubdi recuſat, & ideo vocatur initium, quia ex parte auerſionis incipit ratio mali. Et hæc quidem quamuis vera ſint, non tamen ſunt ſecundum intentionem ſapientis, qui dicit. *Initium omnis peccati ſuperbia.* Manifeſte enim loquitur de ſuperbia, ſecundum quod eſt inordinatus appetitus propriæ excellentiæ. Quod patet per hoc quod ſubdit. *Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus,* &c. *Et ideo* dicendum eſt, quod ſuperbia ſecundum quod eſt ſpeciale peccatum, eſt initium omnis peccati. Conſiderandum eſt enim quod in actibus voluntariis, cuiuſmodi ſunt peccata, duplex ordo inuenitur; ſcilicet intentionis, & executionis. *In primo* quidem ordine habet rationem principij finis. Finis autem in omnibus bonis temporalibus acquirendus eſt, vt homo per illam quandam perfectionem & excellentiam habeat; & ideo ex hac parte ſuperbia, quæ eſt appetitus excellentiæ, ponitur eſſe initium omnis peccati. Sed ex parte executionis eſt primum illud quod præbet opportunitatem adimplendi omnia deſideria peccati, quod habet rationem radicis, ſcilicet diuitiæ; & ideo ex hac parte auaritia ponitur eſſe radix omnium malorum.

Superbia eſt initiũ omnis peccati ſecũdum ordinẽ intentionis, auaritia ſecundum ordinem executionis.

Solutio obiecti.

NEC obſtat, quod dicitur Eccleſ. 10. *Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare à Deo;* & ſic ſuperbia non videtur eſſe initium omnis peccati. Sed ſciendum, quod apoſtatare à Deo dicitur eſſe initiũ ſuperbiæ ex parte auerſionis; ex hoc enim quod homo nõ vult ſubdi Deo, ſequitur quod inordinate velit propriam excellentiam in A rebus temporalibus; & ſic apoſtaſia à Deo non ſumitur hic quaſi ſpeciale peccatum: Sed magis vt conditio quædam generalis omnis peccati, quæ eſt auerſio ab incommutabili bono. Vel poteſt dici, quod apoſtatare à Deo dicitur eſſe initium ſuperbiæ, quia eſt prima ſuperbiæ ſpecies. Ad ſuperbiam autem pertinet cuicumque ſuperiori nolle ſubijci, & præcipuè nolle ſubdi Deo; ex quo contingit quod homo ſupra ſeipſum indebitè ſe extollat, quantum ad alias ſuperbiæ ſpecies.

ITEM nota, quod inordinatus amor ſui dicitur initium omnis peccati, quia ſecundum Auguſt. 14. de Ciuit. Dei. *Facit ciuitatem Babyloniæ:* ſed in hoc dicitur homo ſe amare, quod vult ſui excellentiam. Idem enim eſt ſe amare, quod velle ſibi bonum. Vnde ad B idem pertinet, quod ſuperbia ponatur initium omnis peccati, vel proprius amor ſui.

AD TERTIVM, ſcilicet *vtrum præter ſuperbiam & cupiditatem, ſint quædam aliqua alia peccata, quæ capitalia nominentur.* Dicendum, quod capitale à capite dicitur. Caput autem propriè quidem eſt quoddam membrũ animalis, quod eſt principium & directiuum totius animalis: vnde metaphoricè omne principium caput vocatur: & etiam homines qui alios dirigunt & gubernant, capita aliorum dicuntur. Dicitur ergo vitium capitale vno modo à capite propriè dicto, & ſecundum hoc peccatum capitale dicitur peccatum, quod capitis pœna punitur. Sed ſic nunc non intendimus de capitalibus vitiis vel peccatis; Sed ſecundum quòd alio modo dicitur peccatum capitale à capite, prout meC taphoricè ſignificat principium vel directiuum aliorum: & ſic dicitur vitium capitale ex quo alia vitia oriuntur, & præcipuè ſecundum originem cauſę finalis, quæ eſt formalis origo vt ſupra dictum eſt: & ideo vitium capitale non ſolum eſt principium aliorum, ſed etiam eſt directiuum quodammodo aliorum. Semper enim ars eſt habitus ad quam pertinet finis, principatur & imperat circa ea quæ ſunt ad finem. Vnde Greg. 31. Moral. huiuſmodi vitia capitalia ducibus exercituum comparat. *Dicuntur* autem capitalia vitia, non ſolum illa quæ habent rationem primæ originis, ſicut auaritia, quæ dicitur radix, & ſuperbia, quæ dicitur initium, ſed etiam illa quę habent rationem originis propinquæ reſpectu plurium peccatorum.

Peccata capitalia ſunt illa ex quibus alia oriũtur tanquam ex capite.

AD QVARTVM, ſcilicet *quot, & quæ ſint capitalia vi*D *tia.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, vitia capitalia dicuntur ex quibus alia oriuntur, præcipuè ſecundum rationem cauſæ finalis: huiuſmodi autem origo poteſt attendi dupliciter. *Vno* quidem modo ſecundum conditionem peccantis, qui ſic diſpoſitus eſt vt maxime afficiatur ad vnum finem, ex quo vt plurimum in alia peccata procedat. ſed iſte modus originis ſub arte cadere non poteſt, eo quod infinitæ ſunt particulares hominum diſpoſitiones. *Alio modo*, ſecundum naturalem habitudinem ipſorum finium adinuicem; & ſecundum hoc vt in pluribus vnum vitium ex alio oritur: vnde iſte modus originis ſub arte cadere poteſt. Secundum hoc ergo illa vitia capitalia dicuntur, quorum fines habent quaſdam primarias rationes mouendi appetitum, & ſecundum harum rationem diſtinguuntur capitalia E vitia. Mouet autem aliquid appetitum dupliciter. *Vno* modo directè, & per ſe; & hoc modo bonum mouet appetitum ad proſequendum, malum autem ſecũdum eandem rationem ad fugiendum. *Alio modo* indirectè & quaſi per aliud: ſicut aliquis aliquod malum proſequitur propter aliquod bonum adiunctum, vel aliquod bonum fugit propter aliquod malum adiũctum. Bonum autẽ hominis triplex eſt. *Eſt enim* primo quoddam bonum animæ, quod ſcilicet ex ſola apprehenſione rationem appetibilitatis habet; ſicut excellentia laudis, vel amoris; & hoc bonum inordinatè proſequitur inanis gloria. *Aliud* eſt bonum corporis, & hoc vel pertinet ad conſeruationem indiuidui, ſicut cibus & potus; & hoc bonum inordinatè proſequitur gula; aut ad conſeruationem ſpeciei, ſicut coitus: &

ad hoc

ad hoc ordinatur luxuria. *Tertio* bonum eſt exterius, ſcilicet diuitiæ; & ad hoc ordinatur auaritia; & eadem quatuor vitia inordinatè fugiunt mala contraria. *vel aliter*, bonum præcipuè mouet appetitum ex hoc quod participat aliquid de proprietate fœlicitatis, quam naturaliter omnes appetunt, de cuius ratione eſt quidem primo quędam perfectio. Nam fœlicitas eſt perpetuum bonum, ad quod pertinet excellentia vel claritas, quam appetit ſuperbia, vel inanis gloria. Secundo de ratione eius eſt ſufficientia, quam appetit auaritia in diuitiis eam promittentibus. Tertio eſt de conditione eius delectatio, ſine qua fœlicitas eſſe non poteſt, vt dicitur in 1. & 10. Ethic. Et hanc appetunt gula, & luxuria. Quod autem aliquis bonum fugiat propter aliquod malum adiunctum, hoc contingit dupliciter. Quia aut eſt reſpectu boni proprij, & ſic eſt accidia, quæ triſtatur de bono ſpirituali, propter laborem corporalem adiunctum. Aut eſt de bono alieno; & hoc ſi ſit ſine inſurrectione pertinet ad inuidiam, & quæ triſtatur de bono alieno, inquantum eſt impeditiuum propriæ excellentiæ. Aut eſt cum quadam inſurrectione adiuncta, ſcilicet ad vindictam, & ſic eſt ira; & ad eadem vitia pertinet proſecutio mali oppoſiti. Dicuntur etiam iſta vitia capitalia, quia ex eis frequentius alia oriuntur. Vnde nihil prohibet aliqua peccata interdum ex aliis cauſis oriri. Poteſt tamen dici quod omnia peccata quę ex ignorantia proueniunt, poſſunt reduci ad accidiam, ad quam pertinet negligentia, qua aliquis recuſat ſpiritualia bona acquirere propter laborem. Ignorantia autem, quæ poteſt eſſe cauſa peccati, ex negligentia prouenit, vt ſupra dictum eſt. Quod autem aliquis committat aliquod peccatum ex bona intentione, ad ignorantiam videtur pertinere.

Colliguntur & exponuntur ſeptem peccata capitalia.

De effectibus peccati.

DISTINCTIO XVI.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus peccati. Et primo de corruptione boni naturæ. Secundo de macula animæ. Tertio de reatu pœnæ. Quarto de diuerſis damnis quæ peccatum facit in anima. Circa primum quæruntur ſex. Primo vtrum bonum naturæ diminuatur per peccatum. Secundo vtrum totaliter tolli poſſit. Tertio de quatuor vulneribus quę Beda ponit, quibus humana natura vulnerata eſt propter peccatum. Quarto vtrum priuatio modi ſpeciei & ordinis ſit effectus peccati. Quinto vtrum mors & alij defectus corporales ſint effectus peccati. Sexto vtrum ſint aliquo modo homini naturales.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum peccatum diminuat bonum naturæ*. Dicendum, quod bonum humanæ naturæ poteſt tripliciter dici. *Primo* ipſa principia naturæ ex quibus natura conſtituitur, & proprietates ex his cauſatæ, ſicut potentiæ animę, & alia huiuſmodi. *Secundo*, quia homo à natura habet inclinationem ad virtutem. vt ſupra habitum eſt: ipſa autem inclinatio ad virtutem eſt quoddam bonum naturę. *Tertio* modo poteſt dici bonum naturæ donum originalis iuſtitiæ, quod fuit in primo homine collocatum toti humanæ naturæ. Primum igitur bonum naturæ neque tollitur neque diminuitur per peccatum. Tertium vero bonum naturæ totaliter eſt ablatum per peccatum primi parentis. Sed medium bonum naturæ, ſcilicet ipſa naturalis inclinatio ad virtutem diminuitur per peccatum. Per actus enim humanos ſit quædam inclinatio ad ſimiles actus, vt ſupra habitum eſt. Oportet autem quod ex hoc quod aliquid inclinatur ad vnum contrariorum, diminuatur inclinatio eius ad aliud. Vnde cum peccatum ſit contrarium virtuti, ex hoc ipſo quod homo peccat, diminuitur bonum naturæ,

Inclinatio naturalis ad virtutem eſt diminuta per peccatũ.

A quod eſt inclinatio ad virtutem.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum totum bonum naturæ poſſit per peccatum auferri*. Dicendum, quod ſicut dictum eſt, bonum naturæ quod per peccatum diminuitur, eſt naturalis inclinatio ad virtutem, quæ quidem conuenit homini ex hoc ipſo quod rationalis eſt: ex hoc enim habet, quod ſecundum rationem operetur, quod eſt agere ſecundum virtutem. Per peccatum autem non poteſt ab homine totaliter tolli quod ſit rationalis, quia iam non eſſet capax peccati. Vnde non eſt poſſibile quod prædictum naturę bonum totaliter tollatur. *Cum* autem inueniatur huiuſmodi bonum continuè diminui per peccatum, quidam ad huius manifeſtationem vſi ſunt quodam exemplo, in quo inuenitur aliquod fini-

Totum modo bonum non poteſt per peccatum auferri.

B tum in infinitum diminui, nunquam tamen totaliter conſumi. Dicit enim Philoſophus in 3. Phyſico. quod ſi ab aliqua magnitudine finita continuè auferatur aliquid ſecundum eandem quantitatem totaliter tandem conſumetur; puta ſi à quacunque quantitate finita ſemper quis ſubtrahit menſuram palmi. Si vero fiat ſubtractio ſemper ſecundum eandem proportionem, & non ſecundum eandem quantitatem; poterit in infinitum ſubtrahi. puta ſi quantitas diuidatur in duas partes, & à dimidio ſubtrahatur dimidium, ita in infinitum poterit procedi; ita tamen quod ſemper quod poſterius ſubtrahitur, erit minus eo quod prius ſubtrahebatur. *Sed* hoc in propoſito non habet locum. Non enim ſequens peccatum minus diminuit bonum naturæ

C quàm præcedens, ſed forte magis ſi ſit grauius. *Et ideo* aliter eſt dicendum; quoniam prædicta inclinatio intelligitur vt media inter duo, fundatur enim ſicut in radice in non rationali, ſcilicet in natura corporali; & tendit in bonum virtutis ſicut in terminum & finem. Dupliciter enim poteſt intelligi eius diminutio. *Vno* modo ex parte radicis; *alio modo* ex parte termini. Primo quidem modo non diminuitur per peccatum, eo quod peccatum non diminuit ipſam naturam, vt ſupra dictum eſt; ſed diminuitur ſecundo modo, inquantum ſcilicet ponitur impedimentum pertingendi ad terminum. Si autem primo modo diminueretur, oporteret quod quandoque totaliter conſumeretur, natura rationali totaliter conſumpta; ſed quia diminuitur ex par-

Diminuitur bonũ naturæ per peccatum ex parte termini ſeu impedimenti quod in infinitum addi poteſt.

D te impedimenti quod apponitur ne pertingat ad terminum, manifeſtum eſt quod diminui quidem poteſt in infinitum, quia in infinitum poſſunt impedimenta apponi, ſecundum quod poteſt homo in infinitum addere peccatum peccato: non tamen poteſt totaliter conſumi, quia ſemper manet radix talis inclinationis. ſicut patet in diaphano corpore, quod quidem habet inclinationem ad ſuſceptionem lucis ex hoc ipſo quod eſt diaphanum, diminuitur autem hæc inclinatio vel habilitas ex parte nebularum ſuperuenientium, cum tamen ſemper maneat in radice naturę.

AD TERTIVM, ſcilicet *de quatuor vulneribus, quæ Beda ponit, quibus humana natura vulnerata eſt propter peccatum, quæ ſunt; Infirmitas, ignorantia, malitia, & con-*

E *cupiſcentia*. Dicendum, quod per iuſtitiam originalem perfectè ratio continebat inferiores animę vires, & ipſa ratio à Deo perficiebatur ei ſubiecta. Hęc autem originalis iuſtitia ſubtracta eſt per peccatum primi parentis, ſicut iam dictum eſt; & ideo omnes vires animæ remanent quodammodo deſtitutæ proprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad virtutem; & ipſa deſtitutio vulneratio naturæ dicitur. Sunt autem quatuor potentiæ animæ, quæ poſſunt eſſe ſubiecta virtutum, vt ſupra dictum eſt; ſcilicet ratio in qua prudentia eſt, voluntas in qua eſt iuſtitia, iraſcibilis in qua eſt fortitudo, concupiſcibilis in qua eſt temperantia. Inquantum igitur ratio deſtituitur ſuo ordine ad verum, eſt vulnus ignorantiæ. Inquantum vero voluntas deſtituitur ordine ad bonum, eſt vulnus malitię. Inquan-

Quatuor ſunt vulnera ex peccato primi parentis humanæ naturæ inflicta.

Inquantum verò iraſcibilis deſtituitur ſuo ordine ad arduum, eſt vulnus infirmitatis. Inquantum verò deſtituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, eſt vulnus concupiſcentiæ. Sic igitur quatuor ſunt vulnera inflicta toti humanæ naturæ ex peccato primi parentis. Sed quia inclinatio ad bonum virtutis in vnoquoque diminuitur per peccatum actuale, vt ex dictis patet; etiam iſta quatuor vulnera ſunt ex alijs peccatis conſequentia; inquantum ſcilicet per peccatum, & ratio hæbetatur, præcipuè in agendis, & voluntas ad bonum induratur, & maior difficultas bene agendi accreſcit, & concupiſcentia magis exardeſcit. Licet autem hæc quatuor ſint cauſæ peccatorum vt dictum eſt, nihilominus ſunt effectus peccati. Nihil enim prohibet id quod eſt effectus vnius peccati, eſſe cauſam peccati alterius. Ex hoc enim quod anima deordinatur per peccatum præcedens, facilius inclinatur ad peccandum.

Solutio obiecti.

Sciendvm autem quod malitia non ſumitur hic pro peccato, ſed pro quadam pronitate ad malum, ſecundum quod dicitur. Gen. 6. *Proni ſunt ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua.* Item concupiſcentia poteſt dupliciter conſiderari. *Vno modo* ſecundum quod eſt quid naturale, ſcilicet actus vis concupiſcibilis, & ſic ſubditur rationi. *Alio modo* ſecundum quod excedit limites rationis, & ſic eſt contra naturam, & eſt vulnus naturæ. *Item* infirmitas vno modo dici poteſt omnis paſſio ſecundum quod debilitat robur animæ, & impedit rationem. Vnde idem eſt peccare ex infirmitate, & ex paſſione. Alio modo dicitur infirmitas ſecundum quod opponitur fortitudini, quæ pertinet ad iraſcibilem, & ſic dicitur eſſe vulnus naturæ.

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum priuatio modi, ſpeciei, & ordinis, ſit effectus peccati.* Dicendum, quod modus, ſpecies, & ordo, conſequuntur vnumquodque bonum creatum inquantum huiuſmodi, & etiam vnumquodque ens. Omne enim eſſe & bonum conſideratur per aliquam formam ſecundum quam ſumitur ſpecies; forma autem vniuſcuiuſque ſiue ſit ſubſtantialis, ſiue accidentalis, eſt ſecundum aliquam menſuram. Vnde in 8. Meth. dicitur, quod *formæ rerum ſunt ſicut numeri;* & ex hoc habet modum quendam qui menſuram reſpicit; ex forma vero ſua vnumquodque ordinatur ad aliud. Sic igitur ſecundum diuerſos gradus bonorum, ſunt diuerſi gradus modi, ſpeciei, & ordinis. Eſt igitur quoddam bonum pertinens ad ipſam ſubſtantiam naturæ, quod habet ſuum modum, ſpeciem, & ordinem; & illud nec priuatur nec diminuitur per peccatum. Eſt etiam quoddam bonum naturalis inclinationis, & hoc habet ſuum modum, ſpeciem, & ordinem; & hoc diminuitur per peccatum vt dictum eſt, ſed non totaliter tollitur. Eſt etiam quoddam bonum virtutis & gratiæ, quod etiam habet ſuum modum, ſpeciem, & ordinem; & hoc totaliter tollitur per peccatum mortale. Eſt etiam quoddam bonum quod eſt ipſe actus ordinatus, quod etiam habet ſuum modum ſpeciem, & ordinem; & huius priuatio eſt eſſentialiter ipſum peccatum, & ſic patet qualiter peccatum, & eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis, & priuat vel diminuit modum, ſpeciem, & ordinem.

Priuatio modi ſpeciei & ordinis eſt effectus peccati & etiam formaliter peccatū reſp. diuerſorum.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum mors & alij defectus corporales ſint effectus peccati.* Dicendum, quod aliquid eſt cauſa alterius dupliciter. Vno quidem modo per ſe. Alio modo per accidens. Per ſe quidem eſt cauſa alterius, quod ſecundum virtutem naturæ ſuæ vel formæ producit effectum; Vnde ſequitur, quod effectus ſit per ſe intentus à cauſa, vnde cum mors & huiuſmodi defectus ſint præter intentionem peccantis, manifeſtum eſt quod peccatum non eſt per ſe cauſa iſtorum defectuum. Per accidens autem aliquid eſt cauſa alterius, ſi ſit cauſa remouendo prohibens, ſicut dicitur in 8. Phyſic. quod diuellens columnam per accidens mouet lapidem columnæ ſuprapoſitum, & hoc modo peccatum primi parentis eſt cauſa mortis, & omnium huiuſmodi defectuum in natura humana, inquantum per peccatum primi parentis ſublata eſt originalis iuſtitia, per quam non ſolum animæ vires inferiores continebantur ſub ratione abſque omni deordinatione, ſed etiam totum corpus continebatur ſub anima abſque omni defectu, & ideo ſubtracta hac originali iuſtitia per peccatum primi parentis, ſicut vulnerata eſt humana natura quantum ad animam, per deordinationem potentiarum, vt ſupra dictum eſt; ita etiam eſt corruptibilis effecta per deordinationem ipſius corporis. Subtractio autem originalis iuſtitiæ habet rationem pœnæ, ſicut etiam & ſubtractio gratiæ. vnde etiam mors, & omnes corporales defectus conſequentes, ſunt quædam pœnæ originalis peccati: & quamuis huiuſmodi defectus non ſint intenti à peccante, ſunt tamen ordinati ſecundum iuſtitiam Dei punientis.

Mors & alij defectus corporales ſunt effectus peccati per accidens nō peccatum originale eſt cauſa ſed eorum ſicut remouens prohibens.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum mors & alij corporales defectus ſint homini naturales.* Dicendum, quod de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui poſſumus. Vno modo ſecundum naturam vniuerſalem: alio modo ſecundum naturam particularem. Natura quidem particularis eſt propria virtus actiua & conſeruatiua vniuſcuiuſque rei; & ſecundum hanc, omnis corruptio & defectus eſt contra naturam, vt dicitur in 2. de cœlo & mundo: quia huiuſmodi virtus intendit eſſe, & conſeruationem eius cuius eſt, natura vero vniuerſalis, eſt virtus actiua in aliquo vniuerſali principio naturæ, puta in aliquo cœleſtium corporum, vel alicuius ſuperioris ſubſtantiæ; ſecundum quod etiam Deus à quibuſdam dicitur natura naturans; quæ quidem virtus intendit bonum, & conſeruationem vniuerſi, ad quod exigitur alternatio generationis & corruptionis in rebus, & ſecundum hoc, corruptiones & defectus in rebus, ſunt naturales, non quidem ſecundum inclinationem formæ, quæ eſt principium eſſendi, & perfectio naturæ; ſed ſecundum inclinationem materiæ, quę proportionaliter attribuitur tali formæ, ſecundum diſtributionem vniuerſalis agentis, & quamuis omnis forma intendat perpetuum eſſe quantum poteſt, nulla tamen forma rei corruptibilis poteſt aſſequi perpetuitatem ſui, præter animam rationalem, eo quod ipſa non eſt ſubiecta omnino materiæ corporali, ſicut aliæ formæ, quinimo habet propriam operationem immaterialem. Vnde ex parte ſuæ formæ naturalior eſt homini incorruptio, quam alijs rebus corruptibilibus, ſed quia ipſe habet materiam ex contrarijs compoſitam, ex inclinatione materiæ ſequitur corruptibilitas in toto: & ſecundum hoc homo eſt naturaliter corruptibilis ſecundum naturam materiæ ſibi relictæ, ſed non ſecundum naturam formæ.

Mors & alij defectus corporales ſunt homini naturales ex parte materiæ ſed non ex parte formæ aut naturæ particularis.

Vnde conſiderandum eſt, quod forma hominis, quæ eſt anima rationalis, ſecundum ſuam incorruptibilitatem proportionata eſt ſuo fini, qui eſt beatitudo perpetua. Sed corpus humanum, quod eſt corruptibile ſecundum ſuam naturam conſideratum, eſt quodammodo proportionatum ſuæ formæ, & quodammodo non. Duplex enim conditio attendi poteſt in aliqua materia. Vna ſcilicet quam agens eligit: alia quæ non eſt ab agente electa, ſed eſt ſecundum conditionem materiæ. Sicut faber ad faciendum cultellum eligit materiam duram & ductilem quæ ſubtiliari poſſit, vt ſic ſit apta inciſioni; & ſecundum hanc conditionem, ferrum eſt materia proportionata cultello. Sed ad hoc quod ferrum ſit frangibile, & rubiginem trahens, conſequitur ex naturali diſpoſitione ferri, nec hoc eligit artifex in ferro, ſed magis repudiaret ſi poſſet. Vnde hæc diſpoſitio materiæ non eſt proportionata intentioni artificiati, nec intentioni artis. Similiter corpus humanum eſt materia electa à natura, quantum ad hoc quod eſt temperatæ complexionis, vt poſſit eſſe conuenientiſſimum organum tactus, & aliarum virtutum ſenſitiuarum & motiuarum. Sed quod ſit corruptibile, hoc eſt ex conditione materiæ, nec eſt electa à natura; quin potius natura eligeret materiam incorruptibilem ſi poſſet. Sed Deus cui ſubiacet omnis

natura, in ipſa inſtitutione hominis ſuppleuit defectum naturæ, & dono iuſtitiæ originalis dedit corpori incorruptibilitatem quandam; & ſecundum hoc dicitur, quòd Deus mortem non fecit, & quòd mors eſt pœna peccati.

De macula peccati.

DISTINCTIO XVII.

DEINDE conſiderandum eſt de macula peccati. Et circa hoc quęruntur duo. Primo vtrum macula animæ ſit effectus peccati. Secundo vtrum remaneat in anima poſt actum peccati.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum peccatum cauſet aliquam maculam in anima.* Dicendum, quod macula propriè dicitur in corporalibus, quando aliquod corpus nitidum perdit ſuum nitorem ex contactu alterius corporis; ſicut veſtis, & aurum, & argentum, aut aliud huiuſmodi. In rebus autem ſpiritualibus ad ſimilitudinem huius oportet maculam dici. Habet autem anima hominis duplicem nitorem. Vnum quidem ex refulgentia luminis naturalis, per quam dirigitur in ſuis actibus. Alium verò ex refulgentia Diuini luminis, ſcilicet ſapientiæ & gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene & decenter agendum. Eſt autem quaſi quidam animæ tactus, quando inhęret aliquibus rebus per amorem: cum autem peccat, adhęret rebus aliquibus contra lumen rationis, & Diuinæ legis. Vnde ipſum decrementum ſeu detrimentum nitoris ex tali contactu proueniens, macula animæ metaphoricè vocatur.

Peccatum cauſat metaphoricè maculam in anima, auferendo nitorē gratiæ & luminis diuinæ legis.

SCIENDVM autem quod anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earum, quaſi agentibus eis in animam; ſed magis èconuerſo, anima ſua actione ſe inquinat, inordinatè eis inhærendo contra lumen rationis, & Diuinæ legis.

Solutio obiecti.

ITEM ſciendum, quod actio intellectus perficitur, ſecundum quod res intelligibiles ſunt in intellectu per modum ipſius intellectus; & ideo intellectus ex eis non inficitur, ſed magis perficitur. Sed actus voluntatis conſiſtit in motu ad ipſas res, ita quòd amor conglutinat animam rei amatæ; & ex hoc anima maculatur, quando inordinatè inhæret, ſecundum illud Oſeæ 9. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.*

ITEM ſciendum quod illa macula non eſt aliquid poſitiuè in anima, nec ſignificat priuationem ſolam, ſed ſignificat priuationem quandam nitoris animæ in ordine ad ſuam cauſam, quæ eſt peccatum; & ideo diuerſa peccata diuerſas maculas inducunt, & eſt ſimile de vmbra, quæ eſt priuatio luminis ex obiecto alicuius corporis, & ſecundum diuerſitatem corporum obiectorum diuerſificantur vmbræ.

Diuerſa peccata diuerſas maculas inducunt ſicut diuerſa corpora diuerſas vmbras.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum macula remaneat in anima poſt actum peccati.* Dicendum, quod macula peccati remanet in anima, etiam tranſeunte actu peccati: cuius eſt ratio, quia macula importat quendam defectum nitoris, propter receſſum à lumine rationis, vel Diuinæ legis; & ideo quamdiu manet homo extra huiuſmodi lumen, manet in eo macula peccati, ſed poſtquam redit ad lumen Diuinum, & ad lumen rationis, quod fit per gratiam, tunc macula ceſſat. Licèt autem ceſſet actus peccati quo homo diſceſſit à lumine rationis, vel legis Diuinæ, non tamen homo ſtatim redit ad illud in quo fuerat; Sed requiritur motus voluntatis contrarius primo motui. Sicut ſi aliquis ſit diſtans alicui per aliquem motum, non tamen ſtatim ceſſante motu fit propinquus, ſed oportet quòd appropinquet rediens per motum contrarium.

Macula manet in anima poſt actum peccati donec fiat regreſſus ad ſtatū gratiæ.

De reatu pœnæ.

DISTINCTIO XVIII.

DEINDE conſiderandúm eſt de reatu pœnæ, & primo de ipſo reatu. Secundo de mortali & veniali peccato, quæ diſtinguuntur ſecundum reatum. Circa primum quęruntur octo. Primo vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati. Secundo vtrum peccatum poſſet eſſe pœna alterius peccati. Tertio vtrum peccatum faciat reum æterna pœna. Quarto vtrum faciat reum pœna infinita ſecundum quantitatem. Quinto vtrum peccatum faciat reum ęterna & infinita pœna. Sexto vtrum reatus pœnæ poſſit remanere poſt peccatum. Septimo vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato. Octauo vtrum vnus ſit reus pœnæ pro peccato alterius.

AD PRIMVM, ſcilicet *vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati.* Dicendum, quod ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur, vt id quod contra aliquid inſurgit, ab eo detrimentum patiatur. Videmus enim in rebus naturalibus, quod vnū contrarium vehementius agit, altero contrario ſuperueniente: propter quod aquę calefactæ magis congelantur, vt dicitur in 2. Meteororum. Vnde & in hominibus hoc ex naturali inclinatione inuenitur, vt vnuſquiſq; deprimat eum qui contra ipſum inſurgit. Manifeſtum eſt autem quod quæcumque continentur ſub aliquo ordine, ſunt quodammodo vnum in ordine ad principium ordinis. Vnde quicquid contra ordinem aliquem inſurgit, conſequens eſt vt ab ipſo ordine & principe ordinis deprimatur. Cum autē peccatum ſit actus inordinatus, manifeſtum eſt, quod quicumque peccat, contra aliquem ordinem agit; & ideo ab ipſo ordine conſequens eſt vt deprimatur, quæ quidem depreſſio pœna eſt. Vnde ſecundum tres ordines quibus ſubditur humana voluntas, triplici pœna poteſt homo puniri. *Primo* enim ſubditur humana natura ordini propriæ rationis. *Secundo* ordini exterioris hominis gubernantis, vel tēporaliter, vel ſpiritualiter, politicè, ſeu œconomicè. *Tertio* ſubditur vniuerſali ordini diuini regiminis. Quilibet autem horum ordinū per peccatum peruertitur, dum ille qui peccat, agit & contra rationē, & contra legē humanam, & contra legem Diuinam. Vnde & triplicem pœnam incurrit. Vnam quidem à ſeipſo, qui eſt conſcientiæ remorſus. Aliam vero ab homine. Tertiā verò à Deo.

Reatus pœnæ eſt effectus peccati.

Peccator triplicem pœnā incurrit quatenus peruertit tres ordines quibus ſubditur.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati.* Dicendum, quod de peccato dupliciter loqui poſſumus, per ſe, & per accidens. Per ſe quidem, nullo modo peccatum poteſt eſſe pœna peccati. Peccatum enim per ſe conſideratur ſecundum quod egreditur à voluntate, ſic enim habet rationē culpę: De ratione autē pœnæ eſt, quod ſit contra voluntatē. Vnde manifeſtum eſt, quod nullo modo per ſe loquēdo, peccatum poteſt eſſe pœna peccati. Per accidens autē peccatum poteſt eſſe pœna peccati tripliciter. *Primo* quidē modo ex parte cauſæ, quæ eſt remotio prohibentis. Sunt enim cauſę inclinantes ad peccatū, paſſiones, tentatio Diaboli, & alia huiuſmodi, quæ quidē cauſæ impediuntur per auxilium Diuinæ gratiæ, quæ ſubtrahitur per peccatum. Vnde cum ipſa ſubtractio gratiæ ſit quędam pœna, & à Deo vt ſupra dictum eſt, ſequitur quod per accidens etiam peccatum quod ex hoc ſequitur, pœna dicatur. Et hoc modo loquitur Apoſtolus Rom. 1. dicens. *Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum*, quę ſunt animi paſſiones, quia ſcilicet homines deſerti ab auxilio Diuinæ gratiæ, vincuntur à paſſionibus: & hoc modo ſemper peccatum dicitur eſſe pœna præcedentis peccati. *Alio modo* ex parte ſubſtantiæ actus quæ afflictionem inducit, ſiue ſit actus exterior, vt patet in ira, & in inuidia; ſiue ſit actus exterior, vt patet cum aliqui graui labore opprimuntur & damno, vt compleant actum peccati, ſecundum illud Sapient 1. *Laſſati ſumus in via iniquitatis.*

Vnum peccatum poteſt per accidens eſſe pœna alterius tripliciter, & ſumitur dupliciter.

A *Tertio modo* ex parte effectus, vt ſcilicet aliquod peccatum dicatur pœna reſpectu effectus conſequentis. Sed his duobus modis vltimis, vnum peccatum non ſolum eſt pœna præcedentis peccati, ſed etiam ſui.

Ad tertivm, ſcilicet *vtrum aliquod peccatum inducat reatum æternæ pœnæ*, dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, peccatum ex hoc inducit reatum pœnæ, quod peruertit aliquem ordinem. Manente autem cauſa manet effectus; vnde quamdiu remanet peruerſitas hominis, neceſſe eſt quod remaneat reatus pœnæ. Peruertit autem aliquis ordinem, quandoque quidem reparabiliter, quandoque irreparabiliter. Semper enim defectus quo ſubtrahitur principium irreparabilis eſt. Si autem ſaluetur principium eius, ipſius virtute alij defectus reparari poſſunt. B Sicut ſi corrumpatur viſiuum principium, non poteſt fieri reparatio viſionis, niſi ſola virtute Diuina. Si verò ſaluo principio viſiuo aliqua impedimenta viſionis adueniant, reparari poſſunt per naturam vel artem. Cuiuſlibet autem ordinis eſt aliquod principium, per quod aliquis particeps fit illius ordinis: & ideo ſi per peccatum corrumpatur principium ordinis quo voluntas hominis ſubditur Deo, erit inordinatio quantum eſt de ſe irreparabilis, etſi reparari poſſit virtute Diuina. Principium autem huius ordinis eſt vltimus finis, cui homo inhæret per charitatem; & ideo quæcumque peccata auertunt à Deo charitatem auferendo, quantum eſt de ſe inducunt reatum æternæ pœnæ.

Peccatū quæ tollunt charitatem inducunt reatum: pœnæ æternæ.

Solutio obiecti.

Cvm autem pœna debeat proportionari culpæ, ſicut dicitur Iſa. 27. *In menſura contra menſuram cum abiecta fuerit iudicabo eam.* C Et Deut. 25. *Iuxta menſuram delicti erit & plagarum modus.* Et Apoc. 18. *Quantum glorificauit ſe, & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Proportionatur quidem ſecundum acerbitatem, tam in iudicio diuino, quàm in humano: Sed ſicut Auguſt. dicit 21. de Ciuit. Dei; In nullo iudicio requiritur vt pœna adæquatur culpæ ſecundum durationem. Non enim quia adulterium vel homicidium in momento committitur, propter hoc momentanea pœna punitur: ſed quandoque quidem perpetuo carcere damnatur, vel exilio; quandoque etiam morte: in qua non conſideratur occiſionis mora, ſed potius, quod in perpetuum auferatur de ſocietate viuentium; & ſic ſuo modo repræſentat æternitatem pœnæ inflictæ diuinitus. D Iuſtum tamen eſt ſecundum Greg. quod *qui in ſuo æterno peccauit contra Deum, in æterno Dei puniatur.* Dicitur autem aliquis in ſuo æterno peccaſſe, non ſolum propter continuationem actus in tota hominis vita durantis, ſed quia ex hoc ipſo quod in peccato finem conſtituit, voluntatem habet in æternum peccandi. Vnde dicit Greg. 19. Mor. quod *iniqui voluiſſent ſine fine viuere, vt ſine fine potuiſſent in iniquitatibus permanere.* Nec punit Deus æternaliter, quia delectetur in pœnis noſtris propter ipſas, ſed delectatur in pœnis propter ordinem iuſtitiæ ſuæ, quę hoc requirit.

Simile.

Item cum pœnæ debeant eſſe medicinales, iſtæ medicinales ſunt, non impijs qui puniuntur, ſed ſolum alijs. Nam & pœnæ quę ſecundum leges infliguntur, non ſemper ſunt medicinales ei qui punitur, ſed ſolum alijs, ſicut latro ſuſpenditur, non vt ipſe emendetur, E ſed ſolum propter alios, vt ſaltem metu pœnæ peccare deſiſtant, ſecundum illud Prouerb. 19. *Peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit.* Sic igitur & ęternę pœnæ reproborum à Deo inflictæ, ſunt medicinales his qui conſideratione pœnarum abſtinent à peccatis, ſecundum illud Pſalm. 59. *Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus, vt liberentur dilecti tui.* Item quia pœnæ infliguntur ad ſeruandum ordinem Diuinę iuſtitiæ, & ad puniendum inordinationem peccati, ideo ſemper manente inordinatione, ſemper pœna manebit. De hoc require ſupra *de æternitate pœnarum infernalium.*

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum peccato debeatur pœna infinita.* Dicendum, quod pœna proportionatur peccato. In peccato autem duo ſunt, quorum vnum eſt auerſio ab incommutabili bono, quod eſt infinitum; vnde ex hac parte peccatum eſt infinitum. Aliud quod eſt in peccato, eſt inordinata conuerſio ad commutabile bonum; & ex hac parte peccatum eſt finitum, tum quia ipſum bonum commutabile eſt finitum, tum etiam quia ipſa cōuerſio eſt finita: non enim poteſt eſſe actus creaturę infinitus. Ex parte igitur auerſionis reſpondet peccato pœna damni, quæ etiam eſt infinita; eſt enim amiſſio infiniti boni, ſcilicet Dei. Ex parte autem conuerſionis reſpondet ei pœna ſenſus, quæ etiā eſt finita.

Peccato ratione auerſionis à Deo reſpondet pœna infinita; ratione conuerſionis ad creaturas, pœna finita.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum omne peccatum inducat reatum æternæ pœnæ.* Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, peccatum cauſat reatum ęternæ pœnæ inquantum irreparabiliter repugnat ordini Diuinæ iuſtitiæ, per hoc ſcilicet quod contrariatur ipſi principio ordinis, quod B eſt vltimus finis. Manifeſtum eſt autem, quod in quibuſdam peccatis eſt quidem aliqua inordinatio, non tamen per contrarietatem ad vltimum finem, ſed ſolum circa ea quę ſunt ad finem, inquātum plus vel minus debitè eis intenditur, ſeruato tamen ordine ad vltimū finem; puta cum homo etſi ad aliquā rem temporalem nimis afficiatur, non tamen pro ea vellet Deum offendere, aliquid contra eius præceptum faciendo: vnde huiuſmodi peccatis non debetur pœna ęterna; ſed temporalis.

Pœna æterna non debetur omni peccato.

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum reatus pœnæ remaneat poſt peccatum.* Dicēdum, quod in peccato duo poſſunt conſiderari, ſcilicet actus culpæ, & macula ſequens. Planū eſt autē quod ceſſante actu peccati, remanet reatus in C omnibus peccatis. Actus enim peccati facit hominem reum pœnæ, inquantū tranſgreditur regulam Diuinæ iuſtitiæ, ad quam non redit niſi per recompenſationem pœnæ, quæ ad ęqualitatem iuſtitiæ reducit; vt ſcilicet qui plus voluntati ſuæ indulſit quam debuit, contra mandatū Dei agens; ſecundū ordinem Diuinæ iuſtitię, aliquid contra id quod vellet ſimpliciter, ſpontaneus vel inuitus patiatur: quod etiam in iniurijs hominibus factis obſeruatur, vt per recompenſationem pœnæ, reintegretur æqualitas iuſtitiæ. Vnde patet quod ceſſante actu peccati, vel iniuriæ illatæ, adhuc remanet debitū pœnæ. Sed ſi loquamur de ablatione peccati quantum ad maculam, ſic manifeſtū eſt quod macula peccati ab anima auferri non poteſt, niſi per hoc quod anima Deo coniungitur, per cuius diſtantiam detrimentū nitoris D incurrebat, quod eſt macula vt ſupra dictum eſt. Coniungitur autem homo Deo per voluntatem; vnde macula peccati ab homine tolli non poteſt, niſi voluntas hominis ordinem Diuinæ iuſtitiæ acceptet; vt ſcilicet vel ipſe pœnam ſibi ſpontaneus aſſumat, in recōpenſationem culpæ præteritæ; vel etiam à Deo illatā patienter ſuſtineat: Vtroque enim modo pœna rationem ſatisfactionis habet. Pęna autē ſatisfactoria diminuit aliquid de ratione pœnæ. Eſt enim de ratione pœnę, quod ſit contra voluntatem. Pœna autē ſatisfactoria, etſi ſecundum abſolutam conſiderationem ſit contra voluntatem, tamen nunc & per hoc eſt voluntaria. vnde ſimpliciter eſt voluntaria, ſecundum quid autem inuoluntaria, ſicut patet ex his quæ ſupra de voluntario & inuoluntario dicta ſunt. Dicendum eſt ergo, quod remota macula culpæ, poteſt quidem remanere reatus, non E pœnæ ſimpliciter, ſed ſatisfactoriæ.

Ceſſante actu peccati remanet debitum pœnæ.

Remota macula culpæ poteſt manere reatus pœnæ ſatisfactoriæ, non autem pœnæ ſimpliciter.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum omnis pœna inferatur propter aliquam culpam.* Dicendum quòd ſicut iam dictum eſt, pœna poteſt dupliciter conſiderari; ſimpliciter, & inquantum ſatisfactoria. Pœna quidem ſatisfactoria eſt quodammodo voluntaria; & quia contingit eos qui differunt in reatu pœnæ, eſſe vnum ſecundum voluntatem, vnione amoris; inde eſt quod interdum aliquis qui non peccauit, pœnam voluntarius pro alio portat; ſicut etiam in rebus humanis videmus, quod aliquis in ſe transfert alterius debitum. Si vero loquamur de pœna ſimpliciter, ſecundum quod habet rationem pœnæ, ſic ſemper habet ordinem ad culpam propriam: ſed quandoque quidem ad culpam actualem, puta quando aliquis vel à

Pœna ſimpliciter ſumpta ſemper habet ordinē ad culpam propriam, ſecus vero ſi agatur de culpa ſatisfactoria.

A Deo, vel ab homine, pro peccato commiſſo punitur: quandoque vero ad culpam originalem; & hoc quidem vel principaliter, vel conſequenter. Principaliter quidem pœna originalis peccati eſt, quod natura humana ſibi relinquitur deſtituta auxilio originalis iuſtitiæ; ſed ad hoc conſequuntur omnes pœnalitates quæ ex defectu naturæ in omnibus contingunt.

Sciendvm tamen, quod quandoque aliquid videtur eſſe pœnale, quod tamen non habet ſimpliciter rationem pœnæ. Pœna enim eſt ſpecies mali, malum autem priuatio boni. Cum autem ſint plura hominis bona, ſcilicet animæ, corporis, & exteriorum rerum, contingit interdum quod homo patiatur detrimentum in B minori bono, vt augeatur in maiori; ſicut cum patitur detrimentum pecuniæ propter ſanitatem corporis, vel in vtroque horum, propter ſalutem animæ, & propter gloriam Dei; & tunc tale detrimentum non eſt ſimpliciter malum hominis, ſed ſecundum quid. Vnde non dicit ſimpliciter rationem pœnæ, ſed medicinæ Nam & medici auſteras potiones propinant infirmis, vt conferant ſanitatem. Et quia huiuſmodi non propriè habent rationem pœnæ, non reducuntur ad culpam ſicut ad cauſam; niſi pro tanto quod hoc ipſum quod oportet humanæ naturæ medicinas pœnales exhibere, eſt ex corruptione naturæ, quæ eſt pœna originalis peccati. In ſtatu enim innocentiæ non oportuiſſet aliquem ad profectum virtutis inducere per pœnalia exercitia. Vnde hoc quod eſt pœnale in talibus, reducitur ad culpam originalem ſicut ad cauſam.

C Ad octavvm, ſcilicet *vtrum vnus puniri debeat pro peccato alterius*. Dicendum, quod ſi loquamur de pœna ſatisfactoria quod voluntariè aſſumitur, cõtingit quod vnus portet pœnam alterius, inquantum ſunt quodammodo vnum, ſicut iam dictum eſt. Si autem loquamur de pœna pro peccato inflicta, inquantum habet rationem pœnæ, ſic ſolum vnuſquiſque pro ſuo peccato punitur, quia actus peccati aliquid per ſe pœnale eſt. Si autem loquamur de pœna quæ habet rationem medicinæ, ſic contingit quod vnus punitur pro peccato alterius. Dictum eſt enim quod detrimenta corporalium rerum, vel etiam ipſius corporis, ſunt quędam pœnales medicinæ ordinatæ ad ſalutem animæ. Vnde nihil prohibet talibus pœnis aliquem puniri D pro peccato alterius vel à Deo, vel ab homine: vtpote filios pro patribus, & ſubditos pro dominis inquãtum ſunt quędam res eorum: ita tamen quod ſi ſubditus, vel filius, eſt particeps culpæ, huiuſmodi pœnalis defectus habet rationem pœnæ quantum ad vtrumque ſcilicet & quantum ad eum qui punitur, & quantum ad eum pro quo punitur. Si verò non ſit particeps culpæ, habet rationem pœnæ quantum ad eum pro quo punitur, quantum vero ad eum qui punitur, habet rationem medicinę tantum, niſi per accidens inquantum peccato alterius conſentit; ordinatur enim ei ad bonum animę, ſi patienter ſuſtineat. Pœnę verò ſpirituales non ſunt medicinales tantum, quia bonum animæ non ordinatur ad aliud melius bonum. Vnde in bonis animæ nullus patitur detrimentum ſine culpa propria: & propter hoc etiam talibus pœnis (vt Apoſtolus dicit in E E-piſtola ad Titum) vnus non punitur pro alio; quia quantum ad animam filius non eſt res patris. vnde & huius cauſam Dominus aſſignans dicit Ezech. 18. *Omnes animæ meæ ſunt.*

Vnus poteſt puniri pro peccato alterius, pœna ſatisfactoria, vt etiã medicinali, ſed non pœna pro culpa inflicta vel ſpirituali.

Solutio obiect.

Vnde quod dicitur Exod. 20. *Ego ſum Deus zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem, his qui oderunt me.* Et Matth. 23. *Veniet ſuper vos omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram.* Vtrumque iſtorum referendum eſſe videtur ad pœnas temporales vel corporales, inquantum filij ſunt res quædam parentum, vel ſucceſſores prędeceſſorum. Vel ſi referantur ad pœnas ſpirituales, hoc dicitur propter imitationem culpæ. Vnde in Exod. additur; *His qui oderunt me*, & in Matth. dicitur. *Et vos implete menſuram patrum veſtrorum.* Dicit autem puniri peccata patrum in filijs, quia filij peccatis patrum nutriti, promptiores ſunt ad peccandum; tum propter conſuetudinem peccandi, & in peccatis diutius manendi; tum etiam propter malum exemplum quod accipiunt à patribus, quaſi auctoritatem & vitam eorum malam ſequentes. Sunt etiam maiori & acerbiori pœna digni, ſi graues pœnas patrum ſuorum videntes, quas propter peccata ſua tolerant, non ſunt correcti. Ideo addidit Dominus in auctoritate præallegata: *In tertiam & quartam generationem*; Exod. 20. quia tantum conſueuerunt homines viuere, vt vſque in tertiam & quartam generationem videant; Et ſic mutuo videre poſſunt, & filij peccata & malam vitam parentum ſuorum ad imitandum, & ſimiliter patres filiorum pœnas ad dolendum.

Filij dicuntur puniri ob peccata parentum duplicitur ſcilicet pœna temporali, & imitatione.

Qvantvm autem ad pœnas temporales vel corporales, puniuntur filii pro peccatis parentum ſuorum, & ſecundum iuſtitiam humanam, ſicut patet in crimine læſæ maieſtatis, & iſtæ pœnæ remedia quędam vel medicinæ ſunt, contra culpas ſequentes, vt vel ipſi qui puniuntur, vel alij, cohibeantur à ſimilibus culpis. *Magis* autem dicuntur propinqui quam extranei puniri pro peccatis aliorum, tum quia pœna propinquorum quodammodo redundat in illos qui peccauerunt, inquantum filius eſt quædam res patris, vt dictum eſt: tum etiam, quia & domeſtica propinquorum exempla, & domeſticæ eorum pœnæ magis mouent. vnde quando aliquis nutritus eſt in peccatis parentum, vehementius ea ſequitur, & ſi ex eorum pœnis non eſt deterritus, obſtinatior videtur. Vnde & maiori pœna dignus eſt.

De peccati diuerſis effectibus.

DISTINCTIO XIX.

Deinde conſiderandum eſt de diuerſis effectibus malis, & damnis, quæ facit peccatum in anima, propter quę peccatum ſummopere cauendum eſt, & omnimodè deteſtandum. Circa quæ conſiderare debemus ſeptem. Primò, quia ſi peccatum non eſſet, nihil poſſet eſſe quod homini obeſſet. Secundo, quia ſi peccatum non eſſet, quicquid eſt, homini prodeſſet. Tertio, quia Deo ſummè diſplicet. Quarto, quia bonus Angelus illud ſummè abhorret. Quinto, quia ſanctis omnibus iniuriam infert. Sexto, quia Diabolo ſummè placet. Septimo, quia facienti multipliciter nocet.

Septem ſunt motiua ad deteſtandum peccatum.

Primo igitur cum ſumma ſollicitudine cauendum eſt peccatum, quia ſi peccatum non eſſet, non oporteret hominem timere nec mortem, nec infernum, nec purgatorium, nec iudicium, nec aliquod periculum. Si ergo timenda ſunt hęc omnia, ſummè timendum & cauendum eſt peccatum, propter quod ſolum hęc omnia ſunt timenda. *Item* nihil nocet homini ſine hoc malo. Gregor. *Nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas.* Eccleſ. 8. *Qui cuſtodit mandatum non experietur quicquam mali.* *Item* qui habet hoc malum, nihil eſt ei bonum. Senec. *Nihil eſt homini bonum ſine ſe bono.* Hoc ſolum malum facit hominem malum. Matth. 26. *Bonum eſſet illi ſi natus non fuiſſet homo ille*; immo melius eſſet ei non eſſe, quam malum eſſe; quia malus charitatem non habet; Quam qui non habet, nihil quod faciat, aut quod habeat aliquid ei prodeſt. 1. Corinth. 13. *Si diſtribuero, &c.* Sequitur, *charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodeſt*: immo nihil eſt, ſcilicet in valore. Ibidem ſupra dicitur. *Si charitatem non habuero nihil ſum*: immo minus quam nihil, quia faciendo peccatum, deſtruit homo illud quod in ipſo eſt bonum. Item ibidem ſupra. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens.*

1. Quia ex illo oriuntur omnia formidanda ſcilicet mors infernus &c.

2. *Quia non peccāti omnia cooperā-tur in bonū.*

SECVNDO, quia bono qui eſt peccato innoxius, omnia cooperantur in bonum. Rom 9. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*; immo omnium bonorum particeps eſt. Pſalm. 118. *Particeps ego ſum omnium timentium te.* Et Iſa. 3. *Dicite iuſto quoniam bene, &c.* Auguſtinus. *Sectamini charitatem, ſine qua diues pauper eſt, & cum qua pauper eſt diues.* Non ſolum autem bona cedunt bonis in bonum, immo etiam mala culpæ & pœnæ conuertuntur eis in bonum; nam in omnibus lucrantur, in bonis congaudendo, in malis condolendo.

Exemplum.

IN paſſionibus ſanctorum legitur, quod cum quidam gentilis compateretur martyrio cuiuſdam virginis, vidit duas coronas ab Angelo deferri; vnam martyri propter paſſionem, aliam ſibi propter compaſſionem, & occaſione huius viſionis conuerſus ad Dominum, martyrium ſuſcepit. *Item* malum culpæ cedit electis in bonum, dum de proprijs dolent, & alienis condolent: & fit peccatum ſimile ſerpenti dicto Tyro, de quo conficitur venenum mortaliſſimum & Tyriaca quæ eſt remedium contra venenum, quia de peccato ſumitur toxicum venenoſiſſimum per peccati delectationem, & peccati remedium per proprij peccati deteſtationem & abominationem, & per alieni peccati compaſſionem. Hierem. 30. *A vulneribus tuis ſanabo te.*

Simile.

3. *Quia Deo ſummè diſplicet, vt patet ex ſepte.*

TERTIO cauendum & deteſtandum eſt peccatum, quia Deo ſummè diſplicet, quod patet in ſeptem. *Primo* quia nihil ei diſplicet præter peccatum. Sapient. 10. *Nihil odiſti eorum quæ feciſti.* Immo omnia diligit in quibus peccatum non inuenit. Item nullum habet ita bonum amicum, quem non habeat odio, ſi in peccato mortali fuerit, & peſſimum reputat inimicum. Vt patet in Lucifero, & Iuda. Eccleſ. 12. *Altiſſimus odio habet peccatores.* Pſalm. 118. *Iniquos odio habui.*

SECVNDO ex contumeliæ irrogatione multiplici quam facit Deo. Vna eſt, quia coram eius oculis ſponſam eius dilectiſſimam, viliſſimo adultero, id eſt Diabolo proſtituit, ſcilicet animam. Hier. 2. *Quomodo proſternebaris meretrix.* Item filiam eius ſpoliat & corrumpit. Pſal. 13. *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt, &c.* Auguſt. *Peccatum eſt ſpoliatio boni gratuiti, & corruptio boni naturalis.* Item filios & filias Dei, in oculis eius occidit, ſcilicet bona opera, & virtutes. Item Deum à domo ſua propria & caſtro eijcit, & aduerſarium eius, ſcilicet diabolum introducit. Item templum Dei ſuccendit. Item ſtratam paradiſi publicam, obedientiam, ſcilicet mandatorum Dei, in contumeliam eius, ad modum prædonis frangit. Item ad modum Iudæorum in faciem Dei conſpuit, dum eum contemnere facit. Item ipſum in quantum in ipſo eſt, iterum crucifigit, & ſanguinem eius quaſi fundit, dum pretium redemptionis eius abijcit. Heb. 6. *Rurſus crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes.* Ibi glo. *Chriſtum crucifigunt, & contumeliæ habent, qui gratiam eius vilipendentes, in peccatis iacent.* Item glo. *Plus peccat qui contemnit regnantem in cœlis, quam qui crucifixerunt ambulantem in terris.*

TERTIO patet qualiter ei diſplicet, ex perſecutione quam pro peccato infert. Perſecutus enim eſt peccatum in omni loco, vt nullus locus ſit ei tutus. Perſecutus fuit peccatum in cœlo, vt patet in Lucifero, quem ſic deiecit de tanta altitudine, in tantam profunditatem; de tanta pulchritudine, in tantam deformitatem; de tanta bonitate, ad tantam boni paucitatem; de tanta fœlicitate, ad tantam infœlicitatem. Item patet quomodo perſecutus eſt peccatum in Paradiſo terreſtri, ſcilicet in punitione protoplaſtorum. Item in terra per aquam diluuij, & per ignem Sodomorum. Item in aere, quod patet in grandinatione Ægyptiorum, & habitatorum terræ promiſſionis. Item in terra, quod patet in abſorptione Dathan & Chore. Item per Angelos ſuos, & per alias creaturas ſuas, & etiam per ipſos Dæmones, perſequitur Deus peccata facientes; hic multipliciter, in inferno æternaliter. Iſa. 34. *Inebriatus eſt in cœlo gladius meus, & vſque ad Idumeam deſcendet.*

QVARTO patet quantum Deo diſplicet ex Dei immutatione. Benigniſſimum enim & clementiſſimum patrem mutat in crudeliſſimum iudicem, ita quod pro toto mundo non dimittat, quin filios quos creauit, quos tantum dilexit, ſi eos in mortali peccato in morte inuenerit, etiam ſi poſſent fugere ſub pallio B. Virginis, gladio æternæ damnationis interficiat, & in ignem æternum ſine retractione proijciat, & puniat. Prou. 6. *Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima, &c.*

QVINTO patet in bonorum abominatione, ac ſi fuerint infecta hic ex toxico. Prou. 15. *victimæ peccatorum abominabiles.* Eccl. 34. *Dona iniquorū non probat altiſſimus, nec reſpicit in oblationibus eorum.* Faciunt peccatores mala facientes opera de genere bonorum, vt Iudæi de quibus in Pſal. 68. *Dederunt in eſcam meam fel, &c.* Item ipſi ſunt ſimiles vetulæ facienti caſeum cum manibus vlceroſis, quæ eis lippitudinem oculorum, & naſi ſaniem tergens, canem & cattum eiſdem tractans, caſeum perficiebat, muſcas in eo comprimēs. Sicut enim hic caſeus abominabilis eſt hæc cernenti, ſic eorum opera Deo ſunt abominabilia (licet de genere bonorum ſint) cum fiunt cum peccato. *Simile.*

SEXTO patet quantum Deus odit peccatum ex eius elaborationis deſtructione: omnes enim labores ſuos ferè aſſumpſit, vt peccatum deſtrueret. Voluit enim carnem aſſumere, vt carnem à peccato mundaret; prędicare, vt illud contemneret; ſacramēnta inſtituere, vt illud deſtrueret; Apoſtolos & diſcipulos per mundum mittere, vt illud impugnaret: vēdi voluit, vt nos à peccato redimeret; ligari, vt nos ab ipſo diſſolueret; vulnerari, vt nos ab ipſo ſanaret; ſanguinem ſuum fundere, vt per ipſum nos à peccato lauaret; damnari, vt peccatum damnaret: crucifigi, vt illud crucifigeret: tranſuerberari & mori, vt illud transfigeret & occideret. Hieronym. *Gratias tibi referimus Saluator ſæculorum, quia fortiſſimum aduerſarium noſtrum eiecisti, quem dum occideris occidiſti.* In hoc fuit ſimilis Sampſoni, qui mori voluit, vt Philiſtæos occideret. Glo. ſuper illud Collo. 3. INNOCENS OCCIDITVR: *peccatum occiditur.*

SEPTIMO patet ex Dei ſeparatione, & exhæredatione peccatorum, & deiectione in perpetuum carcerem. Nullus enim amicus eius ita charus eſt ei, quin quam cito peccat mortaliter, ſeparet eum à ſui ſocietate, & ſuorum; & bonorum ſuorum priuet à participio, & exhæredet eum à regno, & detrudat in carcerem perpetuum, & hoc niſi ante mortem pacem cum eo fecerit. Iſa. 70. *Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum.*

QVARTO timendum & deteſtandum eſt peccatū, quia ſanctis Angelis diſplicet, & fœtet. In vitis patrum dicitur, quod cum quidam ſenex ambularet per eremū, vidit duos Angelos concomitantes ſe, vnum ad dexteram, & alium ad ſiniſtram. Et cum inueniſſent cadauer hominis fœtidū, ſenex obturauit nares ſuas, non valēs fœtorē ſuſtinere; Angeli autem viſo iuuene ornato, nares obturauerunt. & cū ſenex quæreret cauſam, aiunt Angeli: Tu cum ſis caro, ſentis fœtorē carnis; nos autē cum ſimus ſpiritus, ſentimus ſolum ſpiritualē fœtorē peccati. Anſel. *Tolerabilius fœtet carō putrida hominibus, quam anima peccatrix Deo & Angelis eius.*

4. *Quia Angelis diſplicet & fœtet.*

Exemplum.

QVINTO deteſtandum eſt peccatum, quia ſanctis iniuriam infert. Primo, quia regē eorum & Dominū offendit, ſcilicet Deum. Eccleſ. 28. *Vir peccator turbabit amicos,* ſcilicet ſummi regis. Vel quia à cōmunione & ſocietate ſanctorū ſe ſubtrahit, quaſi ſi eos excōmunicatos iudicaret. Eccl. 13. *Si communicabit lupus cum agno,* ſcilicet peccator cū iuſto; *Aut quę cōmunicatio homini ſancto ad canem?* Vel quia contrariū ſanctis ſe efficit, dum contrariæ poteſtati militat. Eccl. 33. *Sicut mors contra*

5. *Quia Sanctis iniuriam infert.*

vitam, ſic contra virum iuſtum peccator. Item quia quantum in ipſo eſt, gloriam ſanctorum imminuit, qui de eius gloria viſa gauderent. Eccl. 7. *Ne pecces in multitudine ciuitatis.* Iacobi 2. *Qui offendit in vno, factus eſt omnium reus.*

Quia diabolo ſuper omnia placet.

Exemplum.

Sexto quia diabolo ſuper omnia placet, & hoc propter maximum lucrum quod ibi facit; Vbi animas ſanguine Chriſti acquiſitas ſibi acquirit. Vnde dicitur, quod cum diabolus per quendam dæmoniacum diceret, quod peccatum eius fœteret: & ille quæreret, quare ergo illud cum tanta diligentia procuraret; reſpondit quod propter lucrum, ſicut cloacarius intrat latrinam propter lucrum, licet ei fœteat. Item hoc patet ex eo quod aſſiduè tentat. Gregor. *Aſſidua tentatione pulſat, vt ſaltem tædio vincat.* Eccl. 27. *Leo ſemper venationi inſidiatur.* Vnde B. Martinus videns Mergos in flumine, ait, vt legitur in vita eius. *Hæc eſt forma Dæmonum, inſidiantur incautis, captos deuorant, ſatiarique nequeunt deuoratis.* Eius aſſiduitas tentandi patet ex hoc, quod aliquando per 30. vel 40. vel plures annos tentat vnum pauperem hominem, vt eum in peccatum præcipitet, nec ceſſat die ac nocte; quod ſi in tanto tempore obtineat, multum gauderet. Pſal. 34. *Euge euge viderunt oculi noſtri.* Vnde in vita B. Ioannis Euangeliſtæ dicitur, quod iuuenis quidam ſuſcitatus à B. Ioanne dicebat, quod viderat Dæmones gaudentes de ruina peccatorum quorundam conuerſorum à B. Ioanne, & Angelos de hoc lugentes.

7. Quia homini ſuper omnia nocet.

Peccatum facit hominẽ ſibijpſi odioſum.

Septimo deteſtandum eſt peccatum, quia homini ſuper omnia nocet. Nocet autem facienti multis modis. *Primo*, quia facit hominem ſibijpſi odioſum, inimicum, peſtiferum, & homicidam ſui. Pſal. 10. *Qui diligit iniquitatem odit animam ſuam.* Tob 12. *Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hoſtes ſunt animæ ſuæ.* Sen. *Nullum conſcium peccatorum tuorum magis oderis quam te. Alios fugere poteris, te autem nunquam.* Hæc eſt peſtis quæ ad mortem temporalem adducet nos, & adduxit omnes anteceſſores noſtros, & impænitẽtes ad mortẽ ſpirituale & æternam. Vnde multũ eſt odienda & fugienda. Sap. 15. *Homo per malitiam ſuam occidit animam ſuam.* Eccleſ. 21. *Quaſi à facie colubri fuge peccatum, &c. Dentes illius dentes Leonis, interficientes animas hominum, &c.* Bernard. *Vita peccati, ingredientibus mel propinat ſophiſticum: progredientibus fel & acetum: egredientibus venenum aſpidum inſanabile. Ingredientes exanimat, progredientes obſtinat, egredientes exterminat, vt & in anima & in corpore ſimul damnentur, iuſto Dei iudicio.*

Exemplum.

Vnde ponitur de hoc exemplum de rege, qui viridarium ſuum tradidit cuſtodiæ cæci & contracti. Contractus ſuadebat cęco, vt ad arbores eum portaret, & in ſe de fructibus ei daret; quod faciebat. Quod Rex aduertens, ſic vtrumque morti adiudicauit. Tu cœce, licèt te excuſes quod fructus non videris; quia tamen contractum portaſti, qui non niſi per te cepiſſet fructus, morieris. Tu contracte, licèt te excuſes quod ad fructus non ieris: quia tamen cœpiſti, & dediſti fructus, morieris. Similiter iudicat Deus de anima cœca, quæ corpus portat & erigit ad mala opera facienda, quod ſine regimine eius peccatum explere non poſſet. Item ponitur exemplum de duobus fratribus, ſapiente & ſtulto, qui cum redire deberent ad patriam ſuam de qua elongati erant, venerunt ad biuium, vbi audierunt à paſtoribus loci, quod altera via quę erat alta, & arcta, & aſpera: rectè & ſecurè ducebat ad patriam ſuam: alia autem quæ erat lata, & plana, & delectabilis: nimis erat longa, & periculoſa, & plena latronibus. Cum autem ſapiens vellet ire per viam arctam & ſecuram: ad rogatum fatui, cum audiſſet periculum, conſenſit ire per latam, & ſpacioſam, & periculoſam viam: per quã cum irent, à latronibus capti, & ſpoliati, & vulnerati ſunt, & cum fatuus in foueam proijceretur occidendus, & alius ligatus ad mortem duceretur: maledicebat fatuo dicens, quod propter ſuam fatuitatem moreretur. Tunc reſpondit fatuus: Tu potius maledicaris, quia tibi potius imputandum eſt, qui me ſciebas fatuum, & mihi credidiſti, & acquieuiſti. Adapta, quomodo fatuus eſt corpus; Sapiens anima, vel ille ſenſualitas, hic ratio. Via arcta quæ ducit ad vitam, pœnitentia eſt: Lata, peccatum & inobedientia: paſtores, prædicatores: Patria, cœleſtis regio: Latrones, dæmones.

Item facit hominem infructuoſum

Secundo facit hominem inutilem, & infructuoſum, & ſimilem mari mortuo, quod nihil generat pertinens ad vitam. Iſa. 59. *Opera eorum inutilia, &c.* Hier. 17. De maledicto viro dicitur; *erit quaſi myrica in deſerto*, quia ſine fructu, vel ſine vtili fructu. Similes ſunt quibuſdam nucibus Indiæ, quæ portant nuces pulchras, & magnas ad modum humani capitis, & intus inueniuntur plenæ ſerpentibus, vt dicitur in Hiſtoria tranſmar. Item ſimiles ſunt ſambucæ. Item pomis Sodomorum, quæ ferunt fructus plenos fauilla: *faciunt enim labruſcas, cum deberent facere vuas.* Iſa. 5. & Deuter. 32. *De vinea Sodomorum, vinea eorum; & vua eorum, vua fellis.* Item ſimiles ſunt ficulneę maledictę in qua fructus Dominus non inuenit. Matth. 21. & Luc. 13. *Tres anni ſunt quod veni fructum quærens in ficulnea, &c.*

Simile.

Tertio facit hominem durum.

Tertio facit hominem durum. Hier. 50. Dura dicuntur peccata, quia indurant: & faciunt hominem ſimilem rhamno, qui primo quaſi herba mollis, induratur in arborem, & ſpinam duram. Hiere. 50. *Peccatum Iuda ſcriptum eſt in vngue adamantino*; maximè quando ſeneſcit in corde, vt fiat quaſi indelebile. Peccata iuuenum prędicantur in quale, quia ſunt delebilia de facili: peccata ſenum prędicantur in quid, quia eis quaſi ſubſtantialiter adhęrent: quia vix inde emendantur, niſi cum maximo Dei miraculo.

Exemplum.

Vnde in vita B. Andreę legitur, quod cum 40. iuuenes ſubmerſos in mari à Diabolo, qui veniebant ad ſermonem eius, ſolo breui verbo ſuſcitaſſet: quidam ſenex Nicola nomine, audito ſermone eius, qui per 70. annos fuerat in immunditia luxurię obducatus, venit ad eum hoc confitens: cui dedit Euangelium in ſinu ſuo portandum, vt dum ardore ſuo aſſueto ſtimularetur, eius memoria & virtute à peccato reuocaretur, qui dum inflammaretur libidine conſueta, iuit ad ſcortũ: cui clamauit meretrix: egredere ſenex, quia ſuper te video mirabilia. Qui aduertens Euangelium in ſinu ſuo, confuſus redijt ad Apoſtolum dicens, quod non poterat continere, niſi hoc ſuis orationibus impetraret. Tunc Andreas ei compaſſus, diu contra illud peccatum prędicauit, à tertia vſque ad nonam, & fleuit, & orauit: & cum non ſentiret ſe eſſe exauditum, dixit Domino quod non comederet niſi exaudiretur, ſic dicens. Domine pro mortuis ſuſcitandis obtinemus miſericordiam: quare non pro iſto qui vult ſaluari? Tunc ad eius afflictionem vox de cœlo ait. Non eſt parum Andrea, quia exauditus es pro ſene: ſed oportebat quod ante per ſex menſes ſe ieiunio & oratione fatigaret. Qui cum hoc feciſſet, & venditis omnibus bonis ſuis, ea pro Deo pauperibus erogaſſet, migrauit ad Dominum, & vox ad Apoſtolum: Andrea lucratus es ſenem.

Quam' a duritiis peccatoris.

Item ſicut Deus per Spiritum ſanctum facit de corde lapideo carneum, Ezech. 34. Ita Diabolus per peccatum, de corde carneo facit lapideum, immo ferreum, Pharaonicum, Diabolicum: vt nec igne tribulationis, nec malleo prędicationis, pluſquam ferreum exiſtens, emolliatur, aut moueatur. Item de aqueo, id eſt lachrymoſo & compuncto, fit criſtallinum, quantum ad duritiem, & impoſſibilem reſolutionem ad lachrymas. Eccl. 43. *Frigidus ventus Aquilo flauit, & indurauit criſtallus ab aqua.* De duritia cordis peccatoris dicit Bernard. *Nemo duri cordis ſalutem vnquam adeptus eſt, niſi fortè cum Dominus miſericors abſtulit cor lapideum, & dedit cor carneum: ipſum enim cor durum eſt, quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate mollitur, nec precibus mouetur; duratum ad flagella, ingratum ad beneficia, infidum ad conſilia, promptum ad iudicia, inuerecundum ad turpia, impauidum ad periculoſa, inhumanum ad humana; præteritorum obliuiſcens, prę ſentia negligens, futura non prouidens; & vt breuiter concl.*

tempe-

comprehendam, ipſum eſt quod nec Deum timet, nec homines reueretur. De quo Eccl. 3. *Cor durum male habebit in nouiſſimo.* Iob 40. *Indurabit quaſi malleatoris incus.*

Facit etiam peccatum diaboli ſeruum.

Qvarto facit hominem peccati & Diaboli ſeruum. 1. Ioan. 8. *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* 1. Pet. 2. *A quo ſuperatur quis, eius ſeruus eſt.* Auguſt. *Bonus homo ſi ſeruit liber eſt: malus ſi regnet ſeruus eſt: non vnius hominis, ſed quod peius eſt, tot Dæmoniorum quot vitiorum.* Brachmanni ſcripſerunt Alexandro, ſicut legitur in Hiſtoria transmarina, & in Epiſtola Dandami Alexandro. *Tu hoſtes exteriores ſpolias, vt interiores nutrias: tu homines tuæ ſubiicis ſeruituti, & vitijs tuis interioribus ſeruis.* Idem. *Vos nullam partem corporis veſtri, poteſtati veſtræ reliquiſtis, quin inde tributarij ſitis. Vobis tot Deos aut Dominos aſſeritis, quot membra habetis. Mineruam Deam capitis dicitis: Iunonem, quia iracunda, Deam cordis: Martem, quia bellicoſus, Deum pectoris: Mercurium, quia multiloquus, Deum linguæ: Herculem, quia magnæ fortitudinis, Deum brachiorum: Bacchum, quia ebrioſus, Deum gutturis: Cupidinem, quia fornicator, Deum renum: & ſic de alijs.*

Simile.

Item peccator victus à Diabolo ſiue à peccato, ſeruus eſt, vt ceruus victus, de quo dicunt naturales, quod ex quo vincitur ab alio ceruo, ſemper poſtea quaſi Dominum ſuum iudicans, cum occurrit ei caput inclinat, & cornua demittit in ſignum ſubiectionis & ſeruitutis.

Quinto facit hominem nigrũ quoad animam.

Qvinto facit hominem in anima deformem & nigrum. Tren. 4. *Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum, &c.* Hier. 13. *Si mutare poteſt Ethyops pellem ſuam, aut Pardus varietatem ſuam: ſic nec vos poteritis benefacere, cum didiceritis malefacere.* Ezech. 17. *Abominationem feciſti decorem tuum.* Anſel. *Anima ſi in peccato fuerit, nigrior erit coruo.* Patet autem quanta ſit peccati deformitas, ex eo quod ita turpiſſima & teterrima creatura, quæ dicitur Diabolus, nihil habet deformitatis, niſi ratione peccati: quamdiu enim ſine peccato fuit, pulcherrimus fuit, & clariſſimus. Similiter anima nihil habet deformitatis, niſi ratione peccati.

Simile.

Et nota, quod apud Ethyopes, qui ſunt nigriores, iudicãtur pulchriores: Similiter inter peccatores, qui alios nõ reputãt, niſi qui ſunt ſibi ſimiles. Similiter apud coruos eſt, quia pullos non reputant ſuos ſed degeneres, vſquequo nigreſcant, nec prouident eis; ſed eos Dominus quamdiu nigreſcunt, paſcit rore cœleſti, vt dicit Gregor. ſuper illud Iob 39. *Qui præparat coruis eſcam, quando pulli eius clamant ad Dominum.* Similiter mundani non curant de filijs ſuis, niſi videant eos nigreſcere per peccati & malitiæ ſpeciem. Apud Pigmæos, dicitur in Hiſtoria tranſmarina, qui plus viuunt, plus nigreſcunt. Similiter apud mundanos magis de die in diem animæ nigreſcunt peccando, viuendo ſecundum morem eorum.

Exemplum.

In vitis patrum legitur, quod cum quidam ſanctus Epiſcopus in die Paſchæ deberet communicare ſuos Parochianos, rogauit Dominum quod oſtenderet ei quales eſſent: qui vidit diuina illuminatione quoſdam vt pix nigros: alios habentes facies ignitas, vt candens ferrum: alios habentes facies ſanguineas; alios lucidas vt ſol: inter quos vidit duas mulieres lucidiſſimas vt ſol. Apparuit autem ei Angelus dicens, quod nigri erant luxurioſi; Ignei, auari; ſanguinei, iracundi & malitioſi; Lucidi, qui habebant gratiam Dei, & ait, quod duæ mulieres de quibus audierat quod erant peccatrices, per pœnitentiam quam acceperant, ſic erant illuminatæ.

Exemplum.

Item Paulus ſimplex cum videret intrantes Eccleſiam, inter alios vidit hominem nebuloſum & nigrum, & ductum à Dæmonibus gaudentibus & lætantibus, incatenatum & vinctum, & Angelos remotos, & triſtes. Cumque conuerteret ſe ad orationem & fletum pro eo quod viderat; ſurgens inde videt quem prius viderat clarum & pulchrum & ſolutum, & Angelos lętantes circa eum, & Dæmones remotos, confuſos & triſtes. Cumque eum & alios conuocaret, vt viderent & audirent mirabilia Domini; ille admiratus dixit ſe eſſe peccatorem, ſed audito in Eccleſia verbo Iſa. 1. *Lauamini, & mundi eſtote, &c.* compunctus fuerat.

Sexto facit hominem maculoſum.

Sexto facit hominem maculoſum. Hier. 13. *Nunquid poteſt Pardus deponere varietates ſuas, &c.* Similis eſt peccator illi maculoſo, de quo dicit Petrus Alfon. quod cum dediſſet Rex cuidam portitori ciuitatis ſuæ vnum denarium, pro qualibet macula ingredientis maculoſi; Videns ingredientem quendam claudum, petiuit vnum denarium pro claudicatione; & cum ille negaret, audiuit eum balbum; & cum peteret duos, & ille reddere nollet, remouens ei caputium, inuenit eum vlceroſum: tunc petiuit tres denarios, quos cum differret ſoluere, inuenit eum monoculum, poſt gibboſum; & cum plus rebellis erat, & ſolutionem differens, plures maculæ inueniebantur in eo, & plus oportebat eum ſoluere. Sic peccator quo plus tardat ſoluere pœnitentiæ debitum, in pluribus maculis inuenitur, dum de vitio in vitium ruit, vt dicit Gregor. *Peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, ſuo pondere ad aliud trahit.*

Septimo facit hominem immundũ.

Septimo facit hominem corruptum, & fœtidum, & immundum. Auguſt. *Peccatum eſt corruptio boni naturalis, & priuatio gratuiti.* Pſal. 13. *Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis.* Hoc eſt fermentum, quod corrumpit totam congeriem bonorum operum. 1. Corinth. 5. *Modicum fermentum corrumpit totam maſſam.* Hæc eſt lepra corrumpens animam humanam omni genere lepræ, de quo legitur Leuit. 13. & 14. per totum, Hæc eſt omnis immunditia, quæ eſt abijcienda. Iac. 1. *Abijcite omnem immunditiam:* quia diuerſimodè facit animam immundam, omni immunditia legali; de qua Leuit. 11. habetur per totum. Eſt enim immunditia terræ, vt immundorum animalium; quales ſunt qui propter amorem terrenorum, cœleſtia poſtponunt. Item immundum facit immunditia aquæ, vt immundorum piſcium, dum facit hominem curioſè volutari & fluere per immundas voluptates, & carnalia deſideria. Item immunditia aëris, quæ eſt in immundis auibus, dum facit hominem eleuari per ſuperbiam contra Deum. Hac immunditia ſuper omnia vult Diabolus animam fieri immundam. quod ſignificatur 1. Mach. 1. *Præcepit Antiochus coinquinari animas in omnibus immunditijs & abominationibus.* Hæc eſt immunditia meretricis ſpiritualis, qua anima, relicto Deo vero ſponſo, mœchatur cum Diabolo; de quo ſatis habetur Ezech. 16. per totum. *Expoſuiſti fornicationem tuam omni tranſeunti, &c.* poſt in pluribus locis. Iſa. 16. *Iuxta me diſcooperuiſti, & ſuſcepiſti adulterium.* Et Iſa. 28. *Coangustatum eſt ſtratum, ita vt alter decidat; pallium breue vtrumque operire non poteſt.*

Quãta peccati immunditia.

Primo patet eſſe magnam immunditiam peccati, ad cuius comparationem, nullam immunditiam corporalem, Deus aut ſancti Angeli immunditiam iudicant, quia hęc ſola in oculis eorum totum hominem inquinat Matth. 15. *De corde exeunt cogitationes malę, &c. hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.* *Secundo*, nulla terrena ablutio animam hac immunditia immundam poteſt mundare, niſi Deus deſuper mittat ei aquam cœleſtis gratiæ, cum igne Spiritusſancti, quo ipſe & non alius eam mundet, cum virtute ſanguinis agni incontaminati. Apoc. 1. *Qui lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.* *Tertio*, quia digniſſimam creaturam, ſcilicet hominem, facit porco immundiorem, vt fit ſicut dicitur, 2. Pet. 2. *Canis reuerſus ad vomitum, & ſus lota in volutabro luti.* *Quarto*, quia hominem hac immunditia immundum euomit Deus, vſque in ſentinam inferni, etiam quam cito accedit ad hanc per teporem. Apocal. 3. *quia tepidus es incipiam te euomere ex ore meo.* *Quinto*, quia apud Dominum omnia bona facta hominis immunda reddit, quicquid enim tangit immunda ſunt ei. *Sexto*, quia Deus ad ablutionem peccati de cœlo deſcendit. Heb. 1. *Purgationem peccatorum faciens.* *Septimo*, quia tot lauacra contra hanc ſtatuit, ſcilicet aquam diluuij, & ignem iudicij, & purgatorij, & tribulationis, & martyrij, & paſſionis ſuæ, & aquæ benedictæ, & lachrymarum, & Sacramentorum, & verborum ſuorum, &c.

Octauo facit hominem in anima pœnitendum.

Octavo, quia facit hominem in anima p[illegible]o

ium. Nihil enim anima quæ eſt ſine peccato leuius, cum exuitur à corpore; quæ in momento, in ictu oculi illuc peruenit, vbi aliqua Aquila, aut auis aliqua, non poſſet toto tempore vitę ſuę tranſuolare, ſcilicet vſque ſupra cœlum ſydereum. Econtra exuta cum mortali peccato exiſtens, non poteſt conſiſtere vſquequo veniat ad inferni profundum. In hoc patet quod eſt ponderoſior omni re corporea ponderoſa; quia ſi maſſa plumbea eſſet vbi eſt luna, eam cœlum retineret, ſed peccatorem Angelum nec potuit firmamentum (quod ſic propter ſuam firmitatem dicitur) nec terra, nec aliqua corporea creatura vel natura retinere, quin caderet vſque ad inferni nouiſſima. Ideo *iniquitas ſedet ſuper talentum plumbi*. Zach. 5. *Mulieri ſedenti in medio amphoræ, ædificatur domus in terra Sennaar, vt ibi ponatur ſuper baſem ſuam.* Sennaar, quod interpretatur fœtor, aut excuſſio dentium, aut domus vacuefactionis, & ſignificat infernum, vbi baſis eſt animæ peccatricis. Item multum ponderat peccator, qui quantumcumque portat, peccatum portat & Diabolum, quo nihil ratione culpæ ponderoſius. Ideo dicitur Eccl. 22. *Super plumbum quid grauabitur.* Et poſt. *Arenam, & ſalem, & maſſam ferri, facilius eſt ferre, quam hominem imprudentem, & fatuum, & impium.* *Vnde* dicitur. 2. dial. 9. quod cum fratres conſtruerent cellam B. Benedicti, leuare volentes lapidem quem tres homines leuare debuiſſent leuiter, nec poſſet à multis moueri; vocato B. Benedicto, & fugato diabolo, qui lapidi inſidebat, eius oratione & benedictione; tanta celeritate lapis leuatus eſt, ac ſi nullum pondus habuiſſet. De pondere peccati dicitur in Pſal. 37. *Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.* Cum hoc pondere non poteſt homo non ſolum per altam & arctam viam vitæ currere vel ambulare; ſed nec ſerpere, vel ſe erigere, niſi hoc onere depoſito. Heb. 12. *Deponentes omne pondus, & omne circumſtans nos peccatum, curramus ad propoſitum nobis certamen, &c.* Ad comparationem huius oneris, quodcumque onus pœnitentiæ leue eſt, & præſentis tribulationis. Si quis ſentiret onus peccati, & animę læſionem perferret; aut parum, aut nihil omnino ſentiret corporis pœnam.

Exemplum.

Octauo facit hominem vilem & abiectum.

OCTAVO facit hominem vilem & abiectum. Philoſophus. *Si ſcirem homines ignoſcituros, & Deos ignoſcere; tam vile eſt peccatum, quod dedignarer peccare.* Vilificat enim precioſam margaritam pro qua cœleſtis negociator omnia ſua vendidit, & emit eam: Matth. 13. vt ſit ex contactu luti huius, luto vilior. Sap. 15. dicitur de idolatria tam materiali, quam ſpirituali. *Luto vilior vita tua.* Quidam Philoſophus volens peccare, aduertens animę dignitatem, & peccati vilitatem, ait: *Erubeſce cœlum intrare in cœnum.* Ideo contra iterationem peccati clamat Hier. 2. *Quàm vilis facta es nimis iterans vias tuas.* Hier. 15. *Si ſeparaueris precioſum à vili, quaſi os meũ eris.* Abijcit enim Deus peccatorem ab ore ſuo, vt viliſſimum euomendo; à ſinu ſuæ charitatis excutiendo. 1. Ioan 3. *Qui manet in charitate in Deo manet.* Aug. *Quid times hominẽ, homo in ſinu Dei poſitus, talem Deus abijcit à ſuo & ſuorum conſortio, abijcit à mundo, proijcit in ſentinam inferni cum Diabolo.* Per hoc Lucifer vilis & abiectus, abijcitur ab Angelorũ cõſortio, vt leproſus: Adam eijcitur à Paradiſo: Saul à Regno. 1. Reg. 15. *Quia abiecisti verbũ Domini, abieci te ne ſis Rex.* Itẽ Nabuch. ab humano cõſortio. Dan. 4. *Tibi dicitur Nabuch. Regnum tuum tranſijt à te, &c.* Ideo dicitur in Pſal. 48. *Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis.* Non ſolum ſimilis factus eſt illis, ſed de filio fit iumentorum ſeruus, vt filius prodigus. Bernard. *O quàm miſera conditio peccatorum, quæ de filio facit ſeruum porcorum.* Idem. *Ecce quomodo de grege facta eſt tam egregia creatura; puta dicerent iumenta ſi loqui poſſent: Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, &c.*

Nono facit hominem fatuum & inſanum vt patet ex tredecim.

NONO facit hominem fatuum & inſanum, cuius fatuitas apparet in tredecim, quæ ſequuntur. *Primo* in via ſua, quia præeligit magis ambulare ſciens & prudens viam latam & ſpacioſam, quæ ducit ad mortem, quam arctam, quæ ducit ad vitam. Matth. 7. Abijciendo ſummæ ſapientiæ conſilium; Prouerb. 1. *Sapientiam atque doctrinam ſtulti deſpiciunt.* Similis eſt illi, qui cum ſciret rectam viam, quæ duceret ad patriam, de voluntate fratris fatui ſecutus eſt eam, quam nouerat ire ad mortis periculum, de quo ſupra.

SECVNDA fatuitas eius eſt incuria, de qua Bernard. *Sic ſtulti æſtimatores de maximis minimam, & de minimis maximam curam gerunt. Maiorem curam habent de carne morbida ſeruanda, quam de anima: immo, vt corticem carnis cuſtodiant, & nutriant, & impinguent; nucleum animæ ſæpe perdunt.* Similes illi præpoſito, qui canem ſic impinguauit, quod puellam iugulauit. De quo ſupra *de timore humano.* Item ſimilis eſt peccator illi Epiſcopo, qui maiorem ſollicitudinem habuit de cuſtodiendo calato pleno pirorum, quàm de multitudine animarum. Cum enim tradidiſſet nepotulo ſuo Archidiaconatum, & quidam apportaſſet ei calatum plenum piris, & quæreret cui commendaret, dixit nepotulus Archidiaconus: Mihi commendate. Ait Epiſcopus: Non confido de te, malè mihi cuſtodires. Reſpondit quidam magiſter. Miſer, ei commiſiſti infinitum numerum animarum, cui non audes committere calatum pirorum. Contra hos Bernard. *Væ mihi ſi talentum mihi traditum negligenter ſeruauero, ſanguine Chriſti precioſo magis appreciatum. Si enim ſtillas dominici ſanguinis in vaſe aliquo ſeruarem, diligens cuſtos procul dubio exſiſterem.*

TERTIA eius fatuitas apparet in menſa eius, quia propter modicam ſtillam dulcedinis exterioris, comedit cibum immundiſſimum & venenoſiſſimum, & bibit potum ſimilem potui, quo neceſſe habent mori in aureo calice Babylonis: Apoc. 17. non attendens internam & æternam amaritudinem. Iob 20. *Conuertetur panis in vtero eius in fel aſpidum.* Deut. 32. *Fel draconum vinum eorum, &c.* Pſalm. 68. *Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum & in retributionem & in ſcandalum.* Similes ſunt illi fatuo, qui de fructibus proximi comedebat teſtudines, propter aliquam ſimilitudinem; & cum argueretur de hoc, dicebat in maſticando, quare ergo ſe fecit primum? *Item* ſimilis eſt lupo, de quo fabuloſè dicitur, quod vulpes dedit ei raſorium inuolutum ſanguine, & cum glutiret, & optimum diceret, dixit ei vulpes: In exitu ſenties, cum te ſcindet. *Item* peccator ſimilis eſt illi ruſtico, qui inuitatus ad nuptias, in via ſitiens bibit aquam de fimo fœtidam, quam euomit in porta nuptiarum turpiter: & non ſolum non eſt ad nuptias admiſſus, immo cum flagello in carcerem detruſus. Sic homo hic bibens delectationes immundas, in morte euomet. Hierem. 2. *Quid tibi in via Ægypti, vt bibas aquas turbidas. non ſic Onagri, ſed quouſque inueniant aquam limpidam* Pſalm. 103. *Expectabunt Onagri in ſiti ſua*, non bibentes aquam turbidam. *Item* ſimilis eſt peccator Cocrodillo, qui de Nilo ad paſtum accedens, ad virorem herbæ Hydrum inuolutum non aduertit; Sed dum herbam viridem paſcit, Hydrum cum ea glutit; qui eum interius intoxicat, ſcindit, & occidit. Sic peccator dum illicitam delectationem glutit, Diabolus qui vult intoxicare, vel potionare hominem, amaritudinem eius potionis exterius inuoluit aliqua dulcedine. Beda. *Qui veneni pocula porrigit quaſi labium calicis melle tingit, vt quod dulce eſt ſentiatur, ne quod mortiferum eſt timeatur.* Item Gregorius. *Quid inſanius, quam pro modica delectatione carnis, æternis ſe obligare ſupplicijs.* Item econtra Auguſtin. *Melior eſt modica amaritudo in faucibus, quam æternum tormentum in viſceribus.* Bernard. *Vitam peccati ingredientibus, proponit mel ſophiſticum; progredientibus, fel & acetum; egredientibus venenum aſpidum inſanabile, &c.* vt ſupra.

Simile.

Simile.

QVARTO patet fatuus & inſanus, quia ſciens & prudens domum ſuam incendit, & ſe & ſua in ea comburit & conſumit flamma peccati, vt modicum calorem & momentaneum ex hoc incendio habeat, ex plendo deſiderium illicitum. De quo Iob 31. *Ignis eſt*

vſque

vſque ad perditionem deuorans, & omnia genimina eradicans, ſcilicet bonorum, id eſt virtutes. In hoc efficitur ſimilis aui Phænici, quæ poſtquam multas radices aromaticas in nido ſuo congregauit, ſe cum eis, nido appoſito igne, ſuccendit.

Simile.

QVINTO patet fatuus & inſanus, quia propter ſplendorem eius gladij & decorem, ſcilicet rei concupiſcibilis, ſe dum illicitè eam appetit, tranſuerberat, & occidit cum filijs ſuis, id eſt bonis operibus. Eccl. 12. *Romphaa bis acuta omnis iniquitas*. Sapient. 15. *Homo per malitiam occidit animam ſuam*. Item in hoc ſimilis eſt Lamiæ, quæ dilaniat & occidit fœtus ſuos, diu nutritos à ſe.

SEXTO, quia de ſinu charitatis & pœnitentiæ exit, & in os Leonis, peccati, & lupi infernalis, qui diſpergit oues, vt dicitur Ioan. 10. ſe proijcit. Eccleſ. 21. *dentes illius dentes Leonis interficientes animas hominum. Septimo* quia in tempore belli, & in loco certaminis, arma virtutum proijcit. Boëtius. *Talia tibi contuleramus, arma, quæ niſi prius abieciſſes, inuicta te firmitate tuerentur. Octauo*, quia pro pomo momentaneæ delectationis, regnum æternum vendit; ad ſimilitudinem pueri: & ſibi noxia, ad ſimilitudinem infirmi, concupiſcit. Oſeę 13. *Ipſe eſt filius inſipiens*. Prouerb. 3. *Vſquequo paruuli diligitis infantiam, & ſtulti ea quæ ſibi ſunt noxia concupiſcunt. Nono*, quia ſerpentem venenoſum in ſinu ſuo ponit, quem deberet ſuper omnia fugere. Eccl. 21. *Quaſi à facie colubri fuge peccatum*. quia vt dicitur Prouerb. 33. *In fine mordebit vt coluber, & quaſi regulus venena diffundit.*

Simile.

DECIMO, quia ſpontaneus Diabolo ſe tradit hoſti peſſimo, & cum non habeat vnde poſſit eum ligare, & tenere, & ſuſpendere, proprijs manibus funem facit, per quem eum Diabolus ligat, conſeruat, ducit, & demum ſuſpendit. Prouerb. 5. *Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum quiſque conſtringitur*. Auguſt. *Qui peccatum peccato adijcit, quaſi funem nectit vnde ligetur*. Ideo ſi potes, funiculum peccatorum ſolue; ſi non potes ſoluere, rumpe: ſi non potes rumpere, pręſcinde. Auguſtin. *Peccator in collum mittit laqueum quo trahatur & ſuſpendatur, & faſciculum ſpinarum portat quo comburatur. Vndecimo*, quia ſponſum ſpecioſiſſimum & ſuauiſſimum, ipſum ſcilicet, qui vt dicitur Can. 1. *Eſt flos campi, & lilium conuallium*, abijcit, & in faciem eius conſpuit, & medicamina eius reſpuit, & amplexatur ſtercora viliſſimarum delectationum.

DVODECIMO, quia cum ſit ſpinis peccatorum, quibus debet comburi in inferno, importabiliter onuſtus; ſemper onus oneri adijcit, & gratiam quam multo labore acquiſierat, inutiliter effundit, & regno cœleſti obſtaculum, vt non intret in illud, apponit. *Similis* eſt illis de quibus legitur in vitis patrum quod Angelus oſtendit cuidam patri tres homines triplici fatuitate laborantes. Primus faſciculum de lignis faciebat, & cum præ grauedine non poſſet portare, adhuc ligna ſemper adiungebat. Secundus aquam de puteo profundo cum multo labore hauriebat, & hauſtam in momento inutiliter fundebat. Tertius trabem portans, & volens intrare domum, in oſtio eius ex tranſuerſo ponebat, & ſibi obicem ne intraret de eo faciebat. ſic peccator fatuus, peccatum peccato adijcit, gratiam Dei pro qua diu laborauerat effundit, regnum cœlorum per inobedientiæ rigorem præcludit.

Exemplum.

TREDECIMO, quia illud quod habet glorioſius & precioſius, quanto vilius poteſt & deterius expendit; ſcilicet honorem diuinum de hoc quod eſt filius Dei; quem quanto vilius poteſt dat, quando per peccatum eſt filius Diaboli: & tempus ſuum, quo nihil pretioſius, (Bernard. *Nihil pretioſius tempore, ſed heu hodie nihil reputatur*) expenditur in ſeruitium Diaboli contra conſilium cœleſtis ſapientiæ, Prouerb. 5. *Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli*, id eſt Diabolo, cui quanto plus ſeruies, crudeliorem inuenies eum.

Similis autem eſt peccator quinque fatuis virginibus. Primo, quia in vaſis cordium oleum gratiæ non ſumpſerunt, ſed potius abiecerunt. Secundo, quia cum deberent habere ignem & oleum, tunc primo aduerterunt, quando mendicauerunt. Tertio, quia adueniente ſponſo non expectauerunt, ſed recedentes iuerunt. Quarto, quia tempore debito imparatæ fuerunt. Quinto, quia aperta ianua non intrauerunt, quia vſquequo clauſa fuit venire diſtulerunt.

Similis eſt peccator quinque fatuis virginibus.

DECIMO facit hominem monſtruoſum. Similis eſt peccator ioculatori, qui pedes habet verſus cœleſtia, conculcando caput; & ſenſus & manus ad inferiora, propter quæ operatur, & quæ ſola intendit. *Item* ſimilis eſt monſtris marinis, quæ licet habeant corpora piſcium, habent capita diuerſorum animalium. Similiter peccatores licet habeant corpora humana, cor habent ferinum, vt habeant corda vulpina per doloſitatem, lupina per rapacitatem, aſinina per pigritiam, leonina per ſuperbiam, porcina per luxuriam, canina per detractionem & gulam, & ſic de alijs. *Item* ſimiles ſunt beſtijs quæ pinguntur in proceſſione, vulpes extra veſtitæ ad modum hominum, intus autem ſunt feræ diuerſæ. Matth. 7. *Intrinſecus autem ſunt lupi rapaces*. Pſal. 81. *Facies peccatorum ſumitis*. Eccl. 4. *Ne accipias faciem tuam*. Item ſunt Onocentauri, & Aſini, & Tauri luxurioſi, & laborioſi; ſunt monſtra Babylonica; de quibus Iſa. 13. *Habitabunt ibi ſtrutiones, & piloſi, &c.* Idem. *Erit cubile draconum, &c.* Item Prouerb. 30. *Eſt generatio quæ pro dentibus habet gladios. Item* ſimiles ſunt monſtris infernalibus; Hydro, qui dicitur habere, 7. capita capitalium vitiorum. Apoc. 12. de Dracone. Item ſunt ſimiles Cerbero, & Tantalo. *Item* ſunt ſimiles monſtruoſis piſcibus, de quibus in libro de mappa mundi legitur. Sunt Acephali, quia non habent caput Chriſtum. Monoculi, quia non habent affectum dextrum ad Deum. Item Monipedes, qui non habent bonam voluntatem. Bernard. *Monſtruoſa res eſt gradus primus, & animus infimus: ſedes prima, & vita ima: lingua magniloqua, & manus ocioſa: vultus grauis, & actus leuis, &c.*

Decimo facit hominem monſtruoſũ.

Simile.

VNDECIMO facit hominem impotentem; quia per ſe poteſt in peccatum cadere, ſed per ſe non poteſt ſurgere. Amos 5. *Cecidit, & non adijcit vt reſurgat*. Tren. 1. *Dedit me in manu ſorti de qua non potero ſurgere*. Homo ſimilis eſt Elephanti, qui ex quo cadit non poteſt ſurgere per ſe, tamen cum pro ſuo caſu barrit, alij conueniunt, & ſe ei adiutores præbent ſi poſſunt; ſi non poſſunt, quaſi compatientes cum eo barriunt, quaſi caſum eius lugentes. Similiter & peccatores cum adiutorio humilium poſſunt erigi. Item peccatum eſt quaſi naſſa Diaboli, vbi homo ad modum piſcis poteſt per ſe cadere, ſed non exire. Similiter lupus in pedicam. Pſalm. 77. *Spiritus vadens & non rediens*. Bernard. *Difficile immo prorſus ſoli virtuti diuinæ poſſibile eſt, ſuſceptum ſemel peccati iugum à ceruicibus excutere:* quia *qui facit peccatum ſeruus eſt peccati*. Ioann. octauo.

Vndecimo facit hominem impotentem.

Simile.

DVODECIMO facit hominem reum, & maledictum. Auguſt. *Agnoſcat homo quantum valeat, quantum debeat; & dum precium ſuum cogitat, ſeruilis & venalis eſſe deſinat: reus itaque erit non paruus precij, ſed ſanguinis Ieſu Chriſti, quia violat & maculat animam, Chriſti paſſione & ſanguine mundatam*. Item ſicut homo bonus ſemper habet manum Domini ſuper ſe cum benedicentem, ſic malus homo maledicentem. Eccleſ. 41. *Væ vobis viri impij qui dereliquiſtis Dominum, quia ſi nati fueritis in maledictione naſcemini, & ſi mortui fueritis in maledictione erit pars veſtra*. Iſa. 1. *Væ genti peccatrici*. Maledicuntur etiam ab omnibus in ſacris ordinibus conſtitutis, ſingulis diebus in hora prima diei, dicentibus: Pſalm. 118. *Maledicti qui declinant à mandatis tuis.*

Duodecimo facit hominem reum & maledictũ.

TREDECIMO facit hominem cæcum & mutum, ſurdum & Dæmoniacum, vt quid agat non videat, vt eum Dominus non audiat, vt ipſe Deo non obediat, vt Diabolus eum quo vult circumducat, & in ipſo

Tredecimo facit hominem cæcum mutum &c.

maneat.

maneat; vt dicit Gregor. ſuper illud Luc. 11. ERAT IESVS EIICIENS DÆMONIVM, ET ILLVD ERAT MVTVM. *Cæcus inquit videt, mutus loquitur, obſeſſus à Dæmone liberatur.* Immo aliquando peccatum facit eum habitaculum omnium vitiorum, vt ſit quaſi templum Pantheon, de quo legitur in legenda omnium ſanctorum, quod ibi omnia Dæmonia colebantur. Tale templum fuit Magdalena ante conuerſionem, Marc. 16. de qua Dominus eiecerat ſeptem Dæmonia. Apocal. 18. *Facta eſt habitatio Dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi, & volucris immundæ, & odibilis.* *Item* ſimilis fit illi templo, de quo Ezech. 8. *Cum fodiſſet parietem vidit, & ecce ſimilitudo reptilium & animalium, abominatio, vniuerſa idola domus Iſrael.* In his notantur radices, & prima natura omnium vitiorum. Fit habitatio omnium Dæmoniorum, quantum ad peccata quæ pertinent ad ſuperbiam vitæ: Spiritus immundi, & volucres immundæ, quantum ad ea quæ pertinent ad concupiſcentiam carnis: odibilis, quantum ad auaritiam: abominatio animalium, quantum ad luxuriam. Vniuerſitas & pictura idolorum depicta, quantum ad ea quæ pertinent ad vitæ ſuperbiam. *Item* cæcos facit peccatum; quia peccatum eſt ſimile coruo, qui animalis cadaueri cum inſidet, primo currit ad extrahendum oculos, vt excæcatum animal poſſit occidi. Similiter peccatum primo aufert oculos prudentiæ, vt peccator non videat quid agat, & coram quibus agat, & quod primum acquirat, & quid, & pro quo amittat. *Item* non ſolum facit peccatum hominem cæcum, ſurdum, mutum, & dæmoniacum, ſed omni miſeria miſerum. Prouerb. 14. *Miſeros populos facit peccatum.* Auguſt. *Quid miſerius miſero non miſerente ſe.*

Simile.

Decimoquarto facit omni creaturæ obnoxium.

DECIMOQVARTO facit omni creaturæ obnoxium. Gregor. *Offenſo creatore, offenditur omnis creatura.* Ideo ſi patitur ab alia creatura homo, peccato ſuo debet imputare hoc pro quo offenditur creator. Sapient. 5. *Armabit creaturam in vltionem inimicorum.* Et poſt. *Pugnabit orbis terrarum contra inſenſatos.* In vitis patrum dicitur, quod cum quidam feciſſet iniuriam fratri cuidam, venit ille cui facta eſt iniuria ad ſenem, conquerendo de eo quæ fecerat. Reſpondit Senex. Non hoc fecit frater, ſed peccata tua. Nam in omni tempore quæ contingunt tibi per hominem, non arguas eum, ſed dic quod peccata tua hoc tibi promeruerunt, & hæc fecerunt, & ſic dic in omnibus aduerſis. Sed ſi quid boni contingit, hoc impone diuinæ diſpenſationi: quia vt dicit Gregor. *Nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas.*

Decimoquinto ſpoliat & depauperat bonis interioribus.

DECIMOQVINTO ſpoliat hominem, & depauperat bonis interioribus. Pſal. Magnificat *Diuites dimiſit inanes.* Tren. 1. *Manum ſuam miſit ad omnia deſiderabilia eius.* Iud. 6. *Per ſeptem annos veniebant Madianitæ in terram Iſrael, poſtquam malum fecerant in conſpectu Domini, & cuncta vaſtabant, & nihil omnino ad vitam pertinens relinquebant.* Sic faciunt Dæmones peccatoribus malum facientibus, & ſibi ſeruientibus in ſeptem peccatis mortalibus; quia illos vaſtant, & ſpoliant, ita quod nihil relinquant quod pertineat ad vitam gloriæ aut gratiæ. Sic Antiochus aſcendens Ieruſalem cum ſuperbia intrat ſanctificationem, & templum ſpoliat vaſis & diuitijs ſuis; de quo, 1. Mach. Antiochus ſilentium paupertatis interpretatur, & ſignificat peccatum, quod ſilet ad quantam paupertatem adducit; ſemper intrat templum cordis, cum ſuperbia contemptus Dei & inobedientiæ.

Peccatum aufert ab anima quatuordecim bona.

ET nota quatuordecim quæ aufert. *Primo* Chriſtum de corde, hoc eſt altare aureum. *Secundo* Spiritum ſanctum, hoc eſt candelabrum luminis. *Tertio* vaſa eius, ſcilicet ſeptem dona, vel beatitudines aut virtutes. *Quarto* menſam propoſitionis, id eſt fidem formatam, quæ proponit duodecim panes, id eſt duodecim fidei articulos. *Quinto* libatoria, id eſt abolitionem formatæ ſpei, ad quam pertinet futuram beatitudinem libare. *Sexto* Phyalas, quæ continent liquida, id eſt

A vtiſcera pietatis, vt non liqueſcat lachrymis contritionis. *Septimo* mortariola in quibus aromata redigebantur in puluerem. Ecce meditationes & affectiones humilitatis, quæ cæteras virtutes humiliant & quaſi in puluerem redigunt odoriferum, dum humilia de ſe ſentit homo virtuoſus. *Octauo* velum de ſagis, quod pœnitentiam ſignificat. *Nono* ornamentum aureum, quod charitas eſt; coronæ ſunt præmia. *Decimo* aufert argentum, id eſt fructum locutionis. *Vndecimo* aurum, id eſt meritum obedientiæ & patientiæ. *Duodecimo* vaſa concupiſcibilia, id eſt bona opera. *Tredecimo* theſauros abſconditos quos inuenit, id eſt ſanctarum meditationum, & affectionum. *Decimoquarto* cortinas de quatuor coloribus, id eſt quatuor Cardinales virtutes, quia

B quantum ad meritum, vſum earum aufert. His autem bonis erat ſpoliatus ille pauper, de quo dicit B. Ioann. in Apoc. 3. *Dicis quia diues es, &c. & neſcis quia miſer es, & miſerabilis, & nudus, & pauper, & cæcus.*

Decimoſexto vulnerat plaga inſanabili.

DECIMOSEXTO, non ſolum ſpoliat bonis gratuitis, ſed vulnerat plaga inſanabili, niſi per miraculum ſummi medici præſeruetur. Hier. 30. *Inſanabilis eſt fractura tua, peſſima plaga.* Eccl. 21. *Plaga peccati nō eſt ſanitas*, vnde cātat Eccleſ. *Peccata mea quaſi ſagittæ infixa ſunt in me, &c.* Hoc ſignificatur Luc. 10. de eo, qui incidit in latrones: Et nota quomodo ſpoliatur virtutibus. Iob 19. *Spoliauit me gloria mea, abſtulit coronā de capite meo.* Similis eſt peccator illi militi, qui cum alij pugnarent in tyrocinio, exiuit vt dormiret ſub vmbra arboris: quod videntes ſeptem Herandi, condixerunt ſibi vt ei arma ſua & *Simile.*

C veſtes furarentur. Vnus furatur ei calcaria & enſem; alius loricam; tertius ſcutum; quartus equum; quintus lanceam; alius bracas, cingulum, & camiſiam; vnus galeam. Et cum nec ſic excitaretur, vulnerant eum diuerſimodè & periculoſiſſimè in diuerſis locis ad mortem. Miſer autem factus inſenſibilis, nec ſic excitatur. Prouerb. 24. Hoc dicitur de ebrio dormiente, ſcilicet *verberauerunt me, & non dolui: traxerunt me, & non ſenſi.* Hic eſt homo qui negligit in hoc mundo pugnare contra vitia & tentationes. Septem latrones ſunt ſeptem capitalia vitia. Superbia furatur calcaria timoris mortis temporalis & æternæ, & enſem timoris diuinæ iuſtitiæ: vulnerat eum in oculis ne hoc videat, aut timeat; & ne videat conditionem fragilitatis ſuæ. Inuidia vulnerat in naribus, ne bonum odo-

D rem proximi ſuſtineat, & ſpoliat eum lorica charitatis, quę omnia præcepta, virtutes, & opera connectit, quaſi diuerſos annulos, & totum corpus munit, hoc eſt lorica iuſtitiæ. Ira furatur ei ſcutum triangulare, quod debet eſſe in ſiniſtra aduerſitatis, cuius tres anguli ſunt patientia in contumelijs verborum, in ablatione rerum, in læſione corporum; hęc vulnerat aures, ne homo poſſit ſuſtinere verbum correctionis, vel admonitionis, vel præcepti. Pigritia furatur equum corporis, dum totum corpus occupat; pedes vulnerat ne de lacu miſeriæ, aut de luto peccati exeat. Auaritia furatur homini lanceam, quæ à longe ferit hoſtem, ſcilicet eleemoſynæ, de qua Eccleſ. 29. *Super ſcutum potentis & lanceam, impugnabit inimicos pro te*: hęc furatur ei lanceam operum miſericordiæ. Item vulnerat manus,

E vt eas ad proximum miſericorditer extendere nequeat: ſimiliter & cor, vt impleri non valeat. Luxuria furatur ei bracas continentiæ, & vulnerat in lumbis & genitalibus, quæ rapit cum corde. Gula ſpoliat eum cingulo abſtinentiæ, per quod ventrem conſtringat, & galea ſalutis, per quam ſenſus ſuos ab illicitis comprimat, & caput rationis cuſtodiat.

Decimoſeptimo facit hominem deſertum.

DECIMOSEPTIMO facit hominem deſertum, & ſolitudinem. Deutero. 32. *Inuenit eum in terra deſerta, in loco horroris, & vaſtæ ſolitudinis.* Iſa. 1. *Derelinquetur filia Syon, &c.* Ioel 2. *Quaſi hortus voluptatis terra coram eo, & poſt eum*, ſcilicet peccatum, *ſolitudo deſerti.* Derelinquitur enim anima à Domino & gratia eius, per peccatum. *Eſt enim* ſimilis taxo, ideſt cuidam animali quod vulgariter dicitur *Tayſſon*. Hoc animal, vt dicitur, cum magno labore ędificat ſibi ſubterraneum habitacu- *Simile.*

lum; vulpis autem volens illud lucrari, & dictum animal expellere; ſtercorizat intus: animal autem dedignans morari cum ſtercoribus, recedit inde. Similiter Deus dedignatur habitare in corde, in quo Diabolus peccata ſtercorizauit. Lucæ 9. *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos; filius autem hominis non habet,* in corde peccatoris, *vbi caput ſuum reclinet.* Item Deus eſt vt auis nobilis, nidificans in alta arbore, aſperum nidum habens, exterius mollem, & ſuauem interius. Econuerſo Diabolus eſt Vpupa, quæ nidificat in ſtercoribus.

Decimooctauo inducit amaritudinē.

Decimooctavo inducit amaritudinem. Hierem. 2. *Scito & vide, quia malum & amarum eſt te dereliquiſſe Dominum.* Verumtamen nutriti in peccatis ſunt vt piſces maris, qui propter nutrimentum reputant mare dulce. Item anima peccatrix eſt vt prægnans, quæ poſtquam concepit dolorem, & peperit iniquitatem, amara videntur ei dulcia, & dulcia amara. Iſa. 5. *Ponentes amarum dulce, & dulce amarum.* Glo. ſuper illud Pſal. 30. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine. *Hanc dulcedinem non ſentiunt, qui palatum habent infectum à febre.* Item ſimile eſt peccatum cuidam fatuo, cui cum audiret multum commendari in bonitate Falconem Domini ſui, comedit eum: & cum laudaretur, & commendaretur de bonitate, & neſciretur quid actum eſſet de eo, reſpondit fatuus quod falſum dicebant, quia nunquam comederat ita amaras carnes. Similiter homines credentes inuenire in peccato multam dulcedinem, inuenient ibi in fine multam amaritudinem. Item dicitur, quod quædam virgo quę diu continuerat, audiens à lenonibus multum commendari delectationem luxuriæ, voluit experiri; & experta quidem iam quid eſſet, ad tantam deuenit amaritudinem quod volebat ſe occidere, quia non inuenerat quod crediderat inuenire; & quia perdiderat quod non poterat recuperare.

Simile. *Simile.*

Decimonono facit cordis inquietudinem.

Decimonono facit cordis inquietudinem. Aug. in lib. de confeſ. *Domine feciſti nos ad te, & inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te.* Iſa 57. *Cor impii quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt.* Et poſt. *Non eſt pax impiis dicit Dominus.* Tren. 1. *Peccatum peccauit Ieruſalem, propterea inſtabilis facta eſt & caduca.* Vnde hi ſunt nubes ſine aqua, nebulæ turbinibus agitatæ. Item vt nauicula in mari. Item vt Gallus ſuper pinnaculum. Item puluis ſuper aquam. Item vt pluma vel lanugo in via, quæ omni vento circumferuntur.

Vicesimo facit animæ corroſionem.

Vicesimo facit animæ corroſionem. 2. Ti. *Cauteriatam habentes conſcientiam ſuam.* Auguſt. *Dixit Deus & ita eſt, vt pœna ſibi ſit inordinatus animus.* Iſa. 34. *Erit cubile draconum, &c. conſcientia peccatrix:* ſcilicet peccata in memoria: cum de eis, vt dicit Hieron. habetur conſcientia, torquent hominem & corrodunt, vt genimina Viperarum matrem ſuam. Ideo ſicut Vipera filiis in vtero poſitis lacerata perimitur, & corroditur; ita nos cogitationes noſtræ intra nos nutritæ. Item poteſt dicere peccator cum intrat conſcientiam ſuam eam ſcrutando, quod dixit Iulius Cæſar Romanis, rediens de obſidione cuiuſdam ciuitatis rebellis. Inueni, ait, ollam plenam diris ſerpentibus. Item ſimilis eſt peccator in conſcientia, templo pleno reptilibus, de quo Ezech. 8. *Cum fodiſſet parietem inuenit reptilia, &c.* Item ſimilis eſt vaſi pleno exhibito Petro, in quo erant quadrupedia, & ſerpentina, &c. Actuum 10. Item ſimilis eſt peccator Mimo, qui quando intrat domum ſuam, inquietatur & corroditur à familia murmurante, nec alibi peius eſt ei quam in domo ſua. Sic nec peccatori peius eſt quam in conſcientia propria. Item Tullius ad Catilinam. *Iniquitates tuæ quaſi quædam infernales furiæ occurrunt.* Iſa. 34. *Ibi occurrent dæmonia, &c.*

Simile.

Vicesimoprimo adducit languorem ſpiritualem & corporalem.

Vicesimoprimo adducit omnem languorem & ægritudinem corporalem naturalem, vt fomitis, & difficultatis bene agendi; & ſpiritualem culpæ actualis. Ideo dicit Dauid in Pſalm. 6. *Miſerere mei Domine quoniam infirmus ſum,* exterius ſcilicet in corpore: *Sana me Domine quoniam conturbata ſunt omnia oſſa mea:* interius in virtute, ex originali corruptione: *Et anima mea turbata eſt valde;* de interiori infirmitate actualis culpæ. Greg. *Omnes infirmi ſumus, ſed ille infirmior, qui ſuam neſcit infirmitatem.* Magnitudo infirmitatis peccati patet ex magnitudine medici: & medicinæ, ad hoc curandum neceſſariæ. Bernard. *Ex magnitudine remedii, periculi mei æſtimo quantitatem.* Propter hoc oportuit Dei filium ſic pati, ſic vulnerari, ſic potionari, ſic ſudare ſanguinem, & guſtare mortem. Item ex diuerſitate medicinarum & multitudine, quas ſtatuit ad peccati curam.

Vicesimoſecundo ducit ad omnimodam mortē.

Vicesimosecundo ducit ad omnimodam mortem; ſcilicet temporalem, ſiue corporalem, ſpiritualem, & æternam; & hæc eſt peſſima. Pſal. 33. *Mors peccatorum peſſima.* Fatuus eſt miles qui non quærit aliquid de ſtipendio ſeruitii ſui. Rom. 6. *Stipendia peccati mors.* Fatuus eſt viator qui non quærit quo via ducat eum. Prouerb. 14. *Eſt via quæ videtur homini iuſta, & nouiſſima eius ducunt ad mortem.* Pſalm. 1. *Iter impiorum peribit.* Et nota, quod dicitur parabolicè: Duo peregrini venientes ad locum biuii, quæſierunt à quodam ſapiente de via ſua; qui reſpondit, ſi iueritis ad ſiniſtram, ibitis per quandam ciuitatem, vbi conſuetudo eſt quod peregrini cum gaudio recipiantur, & per triduum optata eis large exhibeantur. ſed poſt viliter eiiciuntur ſpoliati omnibus bonis ſuis, ſuſpenduntur, & occiduntur. Si ad dexteram, per triduum inuenietis viam difficilem, ſed poſtea pulcherrimam, vbi recipiemini cum gaudio, coronabimini, & ditabimini. Peregrinatio vita præſens eſt. Ciuitas prima eſt mundus, vbi poſtquam per tres dies, ſcilicet diuitiarum, delitiarum, & honorum; quæ ſola lucent mundanis, qui poſtquam ibi voluptates ſuas compleuerint, ducuntur nudi ad ſuſpendium, & mortem æternam. Via difficilis, eſt pœnitentialis religio. Triduum eſt contritio, confeſſio, ſatiſfactio; vel obedientia, continentia, paupertas voluntaria. In his autem perſeuerantes coronantur in cœleſti Ieruſalem. Væ illi qui elegit priorem viam, timendo modicam viæ aſperitatem. Bernard. *Via peccati ingredientes contaminat, progredientes obſtinat, egredientes exterminat.*

De peccato veniali.

DISTINCTIO XX.

Qvia peccata venialia diſtinguuntur à mortalibus ſecundum reatum, conſiderandum eſt de veri que. Et primo de peccato veniali per comparationem ad mortale. Secundo de veniali ſecundum ſe. Circa primum ſex conſideranda ſunt. Primo vtrum peccatum veniale conuenienter diuiditur contra mortale. Secundo vtrum diſtinguantur genere. Tertio vtrum veniale ſit diſpoſitio ad mortale. Quarto vtrum veniale peccatum poſſit fieri mortale. Quinto vtrum circumſtantia aggrauans poſſit de veniali peccato facere mortale. Sexto vtrum peccatum mortale poſſit fieri veniale.

Ad primvm, ſcilicet *vtrum peccatum veniale conuenienter diſtinguatur contra mortale.* Dicendum, quod aliqua ſecundum quod propriè accipiuntur non videntur eſſe oppoſita, quæ ſi metaphoricè accipiantur, oppoſita inueniuntur: ſicut ridere non opponitur ei quod eſt areſcere, ſed ſecundum quod ridere metaphoricè de prato dicitur, propter eius floritionem & virorem, opponitur ei quod eſt areſcere. Similiter ſi mortale accipiatur prout refertur ad mortem corporalem, non videtur oppoſitionem habere cum veniali, nec ad idem genus pertinere. Sed ſi mortale accipiatur metaphoricè ſecundum quod dicitur in peccatis, mortale opponitur ei quod eſt veniale. Cum enim peccatum ſit quædam infirmitas animæ, vt ſupra habitū eſt: peccatum aliquod mortale dicitur ad ſimilitudinē morbi, qui dicitur mortalis ex eo quod inducit defectū irreparabi-

A per deſtitutionem alicuius principij), vt dictum eſt: principium autem ſpiritualis vitæ quę eſt ſecundũ virtutem, eſt ordo ad vltimum finem, vt dictum eſt: qui quidem ſi deſtitutus fuerit, reparari non poteſt per aliquod principium intrinſecum; ſed ſolum per virtutem diuinam, vt ſupra dictum eſt, quia inordinationes eorum quæ ſunt ad finem, reparantur ex fine; ſicut error qui accidit circa concluſiones, per veritatem principiorum. Defectus igitur ordinis vltimi finis, non poteſt per aliquod aliud reparari quod ſit principalius, ſicut nec error qui eſt circa principia; & ideo huiuſmodi peccata mortalia dicuntur quaſi irreparabilia. Peccata autem quæ habent inordinationem circa ea quæ ſunt ad finem, conſeruato ordine ad vltimum finem, B reparabilia ſunt; & hæc dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet, quando reatus pœnæ tollitur, qui ceſſat ceſſante peccato, vt dictum eſt. Secundum hoc ergo, mortale & veniale opponuntur, ſicut reparabile & irreparabile; & hoc dico per principium interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam, quæ omnem morbum, & corporalem & ſpiritualem reparare poteſt: & propter hoc veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

Peccatum mortale & veniale opponuntur ſicut reparabile & irreparabile.

Hæc autem diuiſio peccati non eſt diuiſio generis in ſpecies, quæ æqualiter participent generis rationem, ſed analogica; quia ſecundum prius & poſterius conuenit eis ratio generis. Secundum perfectam vero rationem generis, diffinit Auguſt. peccatum 22. contra Fauſtum dicens. *Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum, contra legem diuinam:* quæ quidem diffinitio C ſolum conuenit peccato mortali. Peccatum autem veniale dicitur peccatum ſecundum rationem imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale, ſicut accidens dicitur ens in ordine ad ſubſtantiam, ſecundum rationem imperfectam entis: non enim eſt contra legem, quia venialiter peccans non facit quod prohibet lex, nec prætermittit id ad quod lex per pręceptum obligat, ſed facit pręter legem, quia non obſeruat modum rationis quem lex intendit.

Solutio obiecti.

Peccatũ veniale non eſt contra legem ſed præter illam.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum peccatum mortale & veniale differant genere, ita ſcilicet quod ſit aliquod peccatum mortale ex genere, & aliquod veniale ex genere:* dicendum, quod peccatum veniale à venia dicitur. Poteſt ergo aliquod peccatum dici veniale vno modo, quia eſt veniam conſecutum: & ſic dicit Ambroſ. quod *omne peccatum per pœnitentiam fit veniale:* D & hoc dicitur veniale ex euentu. Alio modo dicitur veniale, quia non habet in ſe vnde veniam non conſequatur, vel totaliter, vel in parte. In parte quidem ſicut cum habet in ſe aliquid diminuens culpam, vt cum fit ex infirmitate, vel ignorantia; & hoc dicitur veniale ex cauſa. In toto autem, ex eo quod non tollit ordinem ad vltimum finem; vnde non meretur pœnam æternam, ſed temporalem: & de hoc veniali ad præſens intendimus; de primis enim duobus conſtat, quod non habent genus aliquod determinatum. Sed veniale tertio modo dictum, poteſt habere genus determinatum, ita quod aliquod peccatum dicatur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere, ſecundum quod genus vel E ſpecies actus determinatur ex obiecto. Cum enim voluntas fertur in aliquid quod ſecundum ſe repugnat charitati, per quam homo ordinatur in vltimum finem, peccatum ex ſuo obiecto habet quod ſit mortale. Vnde eſt mortale ex genere, ſiue ſit contra dilectionem Dei, ſicut blaſphemia, periurium, & huiuſmodi; ſiue contra dilectionem proximi, ſicut homicidium, adulterium, & ſimilia. Vnde huiuſmodi ſunt peccata mortalia ex genere ſuo. Quandoque vero voluntas peccantis fertur in id quod in ſe continet quandam inordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei, & proximi; ſicut verbum ocioſum, riſus ſuperfluus & alia huiuſmodi; & talia ſunt peccata venialia ex ſuo genere, ſed quia actus morales recipiunt rationem boni & mali, non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agentis, vt ſupra habitum eſt;

Peccatũ veniale tribus modis dicitur.

Sicut datur mortale ex genere, ſic etiam veniale atque adeo differũt genere.

A Contingit quandoque quod id quod eſt peccatum veniale ex genere ratione ſui obiecti, fit mortale ex parte agentis; vel quia in eo conſtituit finem vltimum, vel quia ordinat ipſum ad aliquid quod eſt peccatum mortale ex genere: puta cum aliquis ordinat verbum ocioſum ad adulterium committendum. Similiter & ex parte agentis contingit, quod aliquod peccatum quod ex genere ſuo eſt mortale, fit veniale, propter hoc ſecundum quod actus eſt imperfectus, id eſt non deliberatus ratione, quę eſt principium proprium mali actus, ſicut ſupra dictum eſt de ſubitis motibus infidelitatis.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum peccatum veniale diſponat ad mortale.* Dicendum, quod diſpoſitiones ſunt quo- B dammodo cauſa; vnde ſecundum duplicem modum cauſæ eſt duplex diſpoſitionis modus. Eſt enim quædam cauſa mouens directè ad effectum, ſicut calidum calefacit. Eſt etiam cauſa indirectè mouens, remouendo prohibens; ſicut remouens columnam dicitur remouere lapidem ſuperpoſitum; & ſecundum hoc actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit. *Vno* quidem modo directè, & ſic diſponit ad actum ſimilem ſecundum ſpeciem, & hoc modo, primo & per ſe veniale peccatum ex genere non diſponit ad mortale ex genere, cum differant ſpecie. Sed per hunc modum peccatum veniale poteſt diſponere per quandam conſequentiam ad peccatum quod eſt mortale ex parte agentis: augmentata enim diſpoſitione vel habitu per actum peccatorum venialium, intantum poteſt libido pec- C candi creſcere, quod ille qui peccat finem ſuum conſtituet in veniali peccato; nam vnicuique habenti habitum inquantum huiuſmodi, finis eſt operatio ſecundum habitum; & ſic multoties peccando venialiter, diſponitur ad peccatum mortale. *Alio modo* actus humanus diſponit ad aliquid, remouendo prohibens; & hoc modo peccatum veniale ex genere, poteſt diſponere ad peccatum mortale ex genere, qui enim peccat venialiter ex genere, prætermittit aliquem ordinem; & ex hoc quod conſueſcit voluntatem ſuam in minoribus debito ordini non ſubijcere, diſponitur ad hoc quod etiam voluntatem ſuam non ſubijciat ordini vltimi finis; eligendo id quod eſt peccatum mortale ex genere.

Peccatũ veniale diſponit ad mortale tanquã remouẽs prohibens, & etiam conſecutiuè.

D Ex prædictis apparet, quod valde timenda ſunt & cauenda peccata venialia, nec debent quaſi minima paruipendi multiplici ratione. *Primo* quidem, quia qui paruipendit ea tanquam minima, faciliter labitur in maiora, ſecundum illud Eccleſ. 18. *Qui ſpernit modica paulatim decidit.* Gregor. *Si iſta parua negligimus, inſenſibiliter ſeducti, audacter maiora perpetramus.* Item ſicut ſunt aliqua venialia grauiora, quæ non ita grauia reputamus: ita ſunt aliqua mortalia diuino iudicio, quæ venialia iudicamus. Item etſi quodlibet eorum in ſe leue cenſetur, tamen propter multitudinem innumerabilem ſunt timenda. Quis enim poſſet numerare venialia, quæ quotidie immo continuè committit, quia licet quodlibet per ſe vitare poſſumus, non tamen omnia; Sed dum vnum vitare nitimur, in alia E multa, volentes aut nolentes incidimus. Sicut aliquis exiſtens in medio mari in naui vndique perforata, dum vnum foramen obſtruit, aqua per alia multa ſubintrat, nos autem in medio mari ſumus, id eſt in hoc mundo, de quo dicitur in Pſalm. *Hoc mare magnum, &c.* vndique fluctibus & procellis expoſiti, vndique perforati, id eſt maximam pronitatem habentes in omnibus ſenſibus noſtris, tam interioribus, quam exterioribus, ad peccandum, ſecundum illud Geneſ. 6. *Senſus & cogitatio cordis humani in malum prona ſunt:* propter hoc inceſſanter venialia perpetramus. Ideo Auguſt. *Iſta quaſi leuia noli contemnere. Si contemnis, quando appendis, quando numeras, expaueſce.* Item nemo debet leue reputare, quod præter voluntatem Dei committitur, vel poteſt diſplicentiam aliquam generare. Item nemo debet leue dicere, vnde poteſt

Peccata venialia non ſunt paruipendenda ob multas rationes.

Simile.

anima

anima damnum incurrere valde graue. Ex venialibus A autem, anima multiplex damnum incurrit in præſenti vita, pariter & futura. In præſenti quidem tempus amittitur, de cuius momento quolibet, oportebit nos valde diſtictè reddere rationem.

Item mens diſtrahitur à ſpiritualibus, & plus vna hora euaneſcit, & à ſemetipſa longius euagatur; quam in multo tempore, etiam cum multo labore, ad ſe, & ad deuotionem perditam quam prius habebat, reuerti poſſit.

Item charitatis feruor minuitur, ita quod mens tepidius orat, & remiſſius operatur.

Simile. Item vigor & robur mentis debilior paulatim efficitur, ſicut quanto quis frequentius cadit in lutum, vel ceſpitat in via, vel impingit in lapidem; tantomagis debilitatur: quia in quolibet caſu, ceſpitatione, vel impactione, aliquod licet modicum diminuitur de vigore; B & ſic minus fortis fit anima ad grauiora deuitandum, vel tentationibus reſiſtendum, aut ad aliqua dura & aſpera ſuſtinendum.

Item profectus in ſpiritualibus impeditur; quia quanto quis minus gratus & deuotus eſt Deo, & non vult pro eo facere niſi quod ex ſalutis vel voti neceſſitate tenetur, tanto minus meretur ſibi dari gratiam vel augeri, qua poſſit proficere, vel merita cumulare.

Item modicus pilus cadens in cibum, vel muſca inſidens, reddit eum abominabilem; ſic & venialia, ſacrificium noſtrum minus gratum efficiunt puritatis auctori.

Item modicus puluis multum obnubilat oculum corporis, ſic & venialia oculum mentis. In futuro verò multum damnificatur anima, quia pro eis, pœna ſenſus & pœna damni punitur, cuius vtriuſque grauitatem, nullus homo in vita præſenti, ſciret aut poſſet veraciter æſtimare. De hoc require ſupra *de Purgatorio.* C

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum peccatum veniale poſſit fieri mortale*, dicendum, quod peccatum veniale fieri mortale tripliciter poteſt intelligi. *Vno modo* ſic quod idem actus numero, primo ſit peccatum veniale, & poſtea mortale. Et hoc non poteſt eſſe; quia principaliter peccatum conſiſtit in actu voluntatis, ſicut & quilibet actus moralis; vnde non dicitur vnus actus moraliter ſi voluntas mutetur; quamuis etiam actio ſecundum naturam ſit continua. Si autem voluntas non mutetur, non poteſt eſſe quod de veniali fiat mortale. *Alio modo* poteſt intelligi, vt illud quod eſt veniale ex genere, fiat mortale; & hoc quidem poſſibile eſt, inquantū D conſtituitur in eo finis, vel inquantum fertur ad mortale peccatum ſicut ad finem, vt dictum eſt. *Tertio modo* poteſt intelligi, ita quod multa venialia peccata conſtituant vnum peccatum mortale, quod ſi ſic intelligatur, quod ex multis peccatis venialibus integraliter conſtituatur vnum peccatum mortale, falſum eſt: non enim omnia peccata venialia de mundo, poſſunt habere tātum de reatu, quantum vnum peccatum mortale. Quod patet ex parte durationis, quia peccatum mortale habet reatum pœnæ æternæ, peccatum autem veniale reatum pœnæ temporalis, vt dictum eſt. Patet etiā ex parte pœnæ damni, quia peccatum mortale meretur carentiam viſionis diuinæ, cui nulla alia pœna comparari poteſt, vt Chriſo. dicit. Patet etiam ex parte pœnę ſenſus quantum ad vermem conſcientiæ, licet fortè E quantum ad pœnam ignis non ſint improportionales pœnæ. Si vero intelligatur, quod multa peccata venialia faciunt vnum peccatum mortale diſpoſitiuè, ſic verum eſt, ſicut ſupra oſtenſum eſt, ſecundum duos modos diſpoſitionis quibus peccatum veniale diſponit ad mortale.

Peccatū veniale non poteſt fieri mortale, niſi referatur in finem mortalem.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum circumſtantia aggrauans poſſit facere de peccato veniali mortale.* Dicendum quod circumſtantia inquantum huiuſmodi, eſt accidens actus moralis; contingit tamē circūſtantiā accipi, vt differentiā ſpecificā actus & tūc amittit rationē circūſtantiæ, & cōſtituit ſpeciem moralis actus, hoc autem contingit, peccatis, quando circumſtantia addit deformitatem alterius generis; ſicut cum aliquis accedit ad non ſuam, eſt actus deformis deformitate oppoſita caſtitati: ſed ſi accedit ad non ſuam, quæ eſt alterius vxor; additur deformitas oppoſita iuſtitiæ, contra quam eſt vt aliquis vſurpet rem alienam; & ſecundum hoc huiuſmodi circumſtantia conſtituit nouam ſpeciem peccati, quæ dicitur adulterium. Impoſſibile eſt autem quod circumſtantia de peccato veniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis. Dictum eſt enim quod peccatum veniale habet deformitatem per hoc, quod importat deordinationem circa ea quæ ſunt ad finem. Peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, quod importat deordinationem quandam reſpectu vltimi finis, vnde manifeſtum eſt, quod circumſtantia non poteſt de peccato veniali facere mortale, manēte circumſtantia; ſed ſolum tunc quando transfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differētia ſpecifica moralis actus.

Circumſtantia non poteſt facere de veniali mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis.

Solutio obie. Vnde nota quod cum dicit Aug. in ſerm. de Purgatorio, quod *ſi diu teneatur iracundia, & ebrietas ſi ſit aſſidua, tranſeunt in numerum peccatorum mortalium:* Diuturnitas quidem iræ non eſt circumſtantia trahens in aliam ſpeciem: ſimiliter neque frequentia, vel aſſiduitas, niſi fortè per accidens ex aliquo ſuperueniente: non enim aliquid acquirit nouam ſpeciem ex hoc quod multiplicatur, vel protelatur, niſi forte in actu protelato, vel multiplicato, ſuperueniat aliquid quod variet ſpeciem, puta inobedientia, vel contemptus, vel aliquid huiuſmodi. Dicendum eſt ergo, quod cum ira ſit motus animi ad nocendum proximo, ſi ſit tale nocumentum in quod tendit motus iræ, quod ex genere ſuo ſit mortale, ſicut homicidium, vel furtum; talis ira ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Sed quod ſit peccatum veniale habet ex imperfectione actus, inquantum eſt ſubitus motus ſenſualitatis. Si vero ſit diuturna, redit ad naturam ſui generis per conſenſum rationis. Si vero nocumentum in quod tendit motus iræ eſſet veniale ex ſuo genere, puta cum aliquis in hoc iraſcitur contra aliquē, quod vult ei dicere aliquod verbum leue & iocoſum, quod modicum ipſum contriſtet, non eſt peccatum mortale quantumcunque ſit diuturna, niſi fortè per accidens, puta ſi ex hoc graue ſcandalum oriatur, vel propter aliquod huiuſmodi. De ebrietate vero dicendum eſt, quod ſecundum ſuam rationem habet quod ſit mortale. Quod enim homo abſque neceſſitate reddat ſe impotentem ad vtendum ratione; per quam homo in Deum ordinetur, & multa peccata occurrentia vitat, ex ſola voluptate vini; expreſſe contrariatur virtuti. Sed quod ſit peccatum veniale contingit propter ignorantiam quandam, vel infirmitatem; puta cum homo neſcit virtutem vini, aut propriam debilitatem, vnde non putat ſe inebriari: tunc enim non imputatur ei ebrietas ad peccatum, ſed ſolum ſuperabundantia potus. Sed quando frequenter inebriatur, non poteſt per hanc ignorantiam excuſari, quin videatur voluntas eius eligere magis pati ebrietatem, quam abſtinere à vino ſuperfluo; vnde redit peccatum ad ſuam naturam.

Similiter cum dicit magiſter ſentētiarum 21. diſt. 2. libri, quod ſi delectatio ſit moroſa, eſt peccatum mortale, ſi autem non ſit moroſa, veniale: Delectatio moroſa non dicitur eſſe peccatum mortale, in his quæ ex genere ſuo ſunt mortalia peccata; in quibus ſi delectatio non moroſa ſit peccatum veniale, eſt ex imperfectione actus, ſicut & de ira dictum eſt. Dicitur enim ira diuturna & delectatio moroſa, propter approbationem rationis deliberantis.

Ad ſextum, ſcilicet vtrum peccatum mortale poſſit fieri veniale. Dicendum, quod mortale & veniale differunt ſecundum perfectum & imperfectum in genere peccati, vt dictum eſt, Imperfectum autem per aliquā additionem poteſt ad perfectionem peruenire: vnde & veniale per hoc quod additur ei deformitas pertinens ad genus peccati mortalis, efficitur mortale, ſicut cum

quis dicit verbum ocioſum, vt fornicetur. Sed id quod eſt perfectum, non poteſt fieri imperfectum per additionem; & ideo peccatum mortale non poteſt fieri veniale per hoc quod additur ei aliqua deformitas pertinens ad genus peccati venialis. Non enim diminuitur peccatum eius qui fornicatur, vt dicat verbum ocioſũ, ſed magis aggrauatur propter deformitatem adiunctã. Poteſt tamen id quod eſt ex genere mortale, eſſe veniale, propter imperfectionem actus; quia non perfectè pertingit ad rationem actus moralis, cum non ſit deliberatus, ſed ſubitus, vt ex dictis patet; & hoc ſit per ſubtractionem quandam, ſcilicet deliberatæ rationis. Et quia à ratione deliberata habet ſpeciem moralis actus, inde eſt quod per talem ſubtractionem ſoluitur ſpecies.

Peccatum mortale non poteſt fieri veniale per additionem alicuius ſed ſolũ per ſubtractionem deliberationis.

De peccato veniali ſecundum ſe.

DISTINCTIO XXI.

DEINDE conſiderandum eſt de peccato veniali ſecundum ſe. Et circa hoc quæruntur ſex. Primo vtrum peccatum veniale cauſet maculam in anima. Secundo de diffinitione peccati venialis, prout figuratur per lignum, fenum, & ſtipulam, 1. Corinth. 3. Tertio vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter. Quarto vtrum Angelus bonus vel malus poſſit peccare venialiter. Quinto vtrum primi motus infidelium ſint peccata venialia. Sexto vtrum peccatum veniale poſſit eſſe in aliquo ſimul cum ſolo peccato mortali.

AD primum, ſcilicet *vtrum peccatum veniale cauſet maculam in anima.* Dicendum, quod ſicut ex dictis patet, macula importat detrimentum nitoris ex aliquo contactu, ſicut in corporalibus patet, ex quibus per ſimilitudinem nomen maculæ ad animam transfertur. Sicut autem in corpore eſt duplex nitor, vnus quidem ex intrinſeca diſpoſitione membrorum, & coloris; alius ex interiori claritate ſuperueniente: ita etiam in anima eſt duplex nitor; vnus quidem habitualis quaſi intrinſecus, alius autem actualis, quaſi exterior fulgor. Peccatum autem veniale impedit quidem nitorem actualem, non tamen habitualem; quia non excludit nec diminuit habitum charitatis & aliarum virtutum, ſed ſolum impedit earum actum; macula autem importat aliquid manens in re maculata. Vnde magis videtur pertinere ad detrimentum habitualis nitoris, quam actualis. Vnde propriè loquendo peccatum veniale non cauſat maculam in anima: & ſi alicubi dicatur maculam inducere, hoc eſt ſecundum quid, inquantum impedit nitorem qui eſt ex actibus virtutum. *Vnde* illud verbum Auguſt. lib. de pœnitentia, *quod peccata venialia decorem internum exterminant; ita vt à ſponſi cœleſtis amplexibus nos ſeparent;* intelligendum eſt in eo caſu in quo multa venialia diſpoſitiuè inducunt ad mortale, aliter enim non ſepararent nos à ſponſi cœleſtis amplexibus.

Peccatũ veniale nõ cauſat maculã in anima niſi ſecundum quod impediendo nitorẽ ex actib. virtutum.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum peccata venialia conuenienter per lignum, & fœnum, & ſtipulam deſignentur,* dicendum, quod quidam intellexerunt fundamentum eſſe fidem informem, ſupra quam aliqui ędificant bona opera, quæ ſignificantur per aurum, argentum, & lapides pretioſos; quidam vero peccata etiam mortalia, quæ ſignificantur ſecundum eos per lignum, fœnum, & ſtipulam. Sed hanc expoſitionem improbat Aug. li. de fide & operibus; quia vt Apoſtolus dicit ad Gal. 5. *Qui opera carnis facit, regnum Dei non conſequetur,* quod eſt ſaluum fieri. Apoſtolus autem dicit, quod ille qui ædificat lignum, fœnum, & ſtipulam, ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Vnde non poteſt intelligi quod per lignum, fœnum, & ſtipulam, peccata mortalia deſignentur. Dicunt vero quidam, quod per lignum, fœnum, & ſtipulam, ſignificantur opera bona quæ ſuperędificantur quidem ſpirituali ædificio, ſed tamen

A commiſcent ſe eis peccata venialia; ſicut cum aliquis habet curam rei familiaris, quod bonum eſt; cõmiſcet ſe ſuperfluus amor, vel vxoris, vel filiorum, vel poſſeſſionum, ſub Deo tamen ita ſ. quod pro his nihil homo vellet facere contra animam ſuam. Sed hoc iterum non videtur conuenienter dici. Manifeſtum eſt enim quod omnia bona referuntur ad charitatem Dei & proximi; vnde pertinent ad aurum, argentum, & lapides pretioſos, non ergo ad lignum, fœnum, & ſtipulã, *& ideo* dicendum eſt, quod ipſa peccata venialia, quæ admiſcent ſe procurantibus terrena, ſignificantur per lignum, fœnum, & ſtipulam. Sicut enim huiuſmodi congregantur in domo, & non pertinent ad ſubſtantiam ædificij, & poſſunt comburi ædificio remanente;
B ita etiam venialia peccata multiplicantur in homine manente ſpirituali ædificio, & pro iſtis patitur ignem vel temporales tribulationes in hac vita, vel in Purgatorio poſt hanc vitam; & tamen ſalutem conſequetur æternam.

Peccata venialia intelliguntur per lignum fœnum ſtipulã. 1. Cor. 3.

NEC dicuntur venialia ædificari ſuper ſpirituali fũdamento, quaſi directè ſupra ipſum poſita, ſed quia ponuntur iuxta ipſum; ſicut accipitur Pſal. 139. *Super flumina Babilonis,* id eſt iuxta; quia peccata venialia non deſtruunt ſpirituale ædificium, vt dictum eſt. Nec dicitur de quocunque ædificante lignum, fœnum, & ſtipulam, quod ſaluus ſit quaſi per ignem; ſed ſolum de eo qui ædificat ſupra fundamentum, quod quidem non eſt fides informis vt quidam æſtimabant, ſed fides informata charitate, ſecundum illud Eph. 3. *In charita-*
C *te radicati & fundati.* Ille ergo qui decedit cum mortali & venialibus, habet quidem lignum, fœnum, & ſtipulam, ſed non ſuperædificata ſupra fundamentum ſpirituale, & ideo non erit ſaluus, ſic quaſi per ignem. Illi vero qui ſunt abſtracti à cura temporalium rerum, etſi aliquando venialiter peccent, tamen leuia peccata venialia committunt, & frequentiſſime per feruorem charitatis purgantur: vnde tales non ſuperædificant venialia, quia in eis modicum manent; ſed peccata venialia ipſorum qui circa terrena occupantur, diutius manent; quia non ita frequenter recurrere poſſunt ad huiuſmodi peccata delenda per feruorem charitatis.

Solutio obie.

AD tertium, ſcilicet *vtrum homo in ſtatu innocentię potuit peccare venialiter.* Dicendum, quod communiter ponitur, quod homo in ſtatu innocentiæ non potuit ve-
D nialiter peccare: hoc autem non eſt intelligendum ſic, quaſi id quod nobis eſt veniale, ſi ipſe committeret, eſſet ſibi mortale, propter altitudinem ſui ſtatus: dignitas enim perſonæ eſt quędam circunſtantia aggrauans peccatum, non tamen transfert in aliam ſpeciem, niſi forte ſuperueniente deformitate inobedientiæ, vel voti, vel alicuius huiuſmodi, quod in propoſito dici non poteſt. Vnde id quod de ſe eſt veniale, non potuit trãſferri in mortale; propter dignitatem primi ſtatus. Sic ergo intelligendum eſt quod non potuit peccare venialiter, quia non potuit eſſe quod committeret aliquid quod de ſe eſt veniale, antequam integritatem primi ſtatus amitteret, peccando mortaliter. Cuius ratio eſt, quia peccatum veniale in nobis contingit, vel propter imperfectionem actus; ſicut ſubiti motus in genere
E peccatorum mortalium: vel propter inordinationem exiſtentem circa ea quæ ſunt ad finem, ſeruato ordine debito ad finem. Vtrunque autem horum contingit propter quendam defectum ordinis, ex eo quod inferius non continetur firmiter ſub ſuperiori. Quod enim in nobis inſurgat ſubitus motus ſenſualitatis, ex hoc contingit, quod ſenſualitas non eſt omnino ſubdita rationi: quod vero inſurgat ſubitus motus in ratione ipſa, prouenit in nobis ex hoc, quod ipſa executio actus rationis, non ſubditur deliberationi, quæ eſt ex altiori bono, vt ſupra dictum eſt. Quod vero humanus animus inordinetur circa ea quę ſunt ad finem, ſeruato debito ordine ad finem, prouenit ex eo quod ea quæ ſunt ad finem, non ordinantur infallibiliter ſub fine, qui tenet ſummum locum quaſi principium in appetibilibus, vt dictum eſt. In ſtatu autem innocen-

Homo in ſtatu innocentiæ non potuit peccare venialiter antequam peccaret mortaliter.

tiæ

tiæ erat infallibilis ordinis firmitas, vt ſemper inferius A continereтur ſub ſuperiori, quamdiu ſummum hominis contineretur ſub Deo: vt etiam Auguſtin. dicit 14. de ciuita. Dei. Et ideo oportebat, quod inordinatio in homine non eſſet, niſi inciperet ab hoc quod ſummum hominis non ſubderetur Deo, quod fit per peccatum mortale. Ex quo patet, quod homo in ſtatu innocentiæ non potuit peccare venialiter antequam peccaret mortaliter.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum Angelus bonus vel malus potuit peccare venialiter*. Dicendum quod intellectus Angeli non eſt diſcurſiuus, vt ſcilicet procedat à principijs in concluſiones, ſeorſum vtrumque intelligens, ſicut in nobis contingit. Vnde oportet quod quandocumque conſiderat concluſiones, conſideret eas prout ſunt in principijs. In appetentibus autem ſicut multoties dictum eſt, fines ſunt ſicut principia; ea vero quæ B ſunt ad finem, ſunt ſicut concluſiones; vnde mens Angeli non fertur in ea quæ ſunt ad finem, niſi ſecundum quod conſtant ſub ordine finis: propter hoc ex natura ſua habent, quod non poſſit in eis eſſe deordinatio circa ea quæ ſunt ad finem, niſi ſimul ſit deordinatio circa finem ipſum, quod eſt per peccatum mortale. Sed Angeli boni non mouentur in ea quæ ſunt ad finem, niſi in ordine ad finem debitum, qui eſt Deus: & propter hoc omnes eorum actus ſunt actus charitatis; & ſic in eis non poteſt eſſe peccatum veniale. Angeli vero mali in nihil mouentur niſi in ordine ad finem peccati ipſorum, & ideo in omnibus peccant mortaliter, quandocunque propria voluntate agunt. Secus autem eſt de appetitu naturalis boni qui eſt in eis, vt ſupra dictum eſt. C

Nec Angeli boni nec mali poſſunt peccare venialiter.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum primi motus in infidelibus ſint peccata mortalia*. Dicendum, quod irrationabiliter dicitur quod primi motus infidelium ſint in eis peccata mortalia, ſi eis non conſentiatur. Et hoc patet dupliciter.

Primo quidem, quia ipſa ſenſualitas non poteſt eſſe ſubiectum peccati mortalis, vt ſupra habitum eſt. Eſt autem eadem natura ſenſualitatis in infidelibus & fidelibus; vnde non poteſt eſſe quod ſolus motus ſenſualitatis in infidelibus ſit peccatum mortale. *Alio modo* ex ſtatu ipſius peccantis. Nunquam enim dignitas perſonæ diminuit peccatum, ſed magis auget, vt ex ſupradictis patet. Vnde nec peccatum eſt minus in fidelibus quã in infidelibus, ſed multo maius. Nam & infidelium peccata magis merentur veniam pro- D pter ignorantiam, ſecundum illud 1. Timoth. 1. *Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea*. Et peccata fidelium aggrauantur propter gratiæ ſacramenta, ſecundum illud Hebræor. 10. *Quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui ſanguinem teſtamenti quo ſanctificatus eſt, pollutum duxerit.*

Primi motus non ſunt peccata mortalia in infidelibus magis quam in fidelibus.

Solutio obie.

Vnde cùm dicat Anſelm. in libr. de gratia & libero arbitrio: quod *qui non ſunt in Chriſto Ieſu, ſentientes carnem ſequuntur damnationem*, etſi non ſecundum carnem ambulant; debet intelligi de damnatione debita peccato originali, quæ aufertur per gratiam Iesv Chriſti in baptiſmo, quamuis maneat concupiſcentiæ fomes, vnde hoc quod fideles concupiſcunt, non eſt in eis ſignum damnationis originalis peccati, ſicut eſt in E infidelibus. Et hoc etiam modo loquitur Apoſtolus Rom. 8. *Nihil damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant*, loquens ibi de concupiſcentia ſenſualitatis: per hoc enim inſinuat, quod concupiſcere non eſt damnabile his, qui non ſecundum carnem ambulant, conſentiendo, ſcilicet concupiſcentiæ, & ſunt in Chriſto Ieſu: quia videlicet huiuſmodi damnatio debita originali peccato, ablata eſt per gratiam Ieſu Chriſti in fidelibus, non autem in infidelibus.

Ad ſextum, ſcilicet *vtrum peccatum veniale poſſit eſſe in aliquo cum ſolo originali*. Dicendum quod impoſſibile eſt quod peccatum veniale ſit in aliquo cum originali peccato abſque mortali. Cuius ratio eſt, quia antequam ad annos diſcretionis perueniat, defectus ætatis prohibens vſum rationis, excuſat eum à peccato mortali. Vndè multo magis excuſat eum à peccato veniali, ſi committat aliquis quod ſit ex genere ſuo tale. Cùm vero vſum rationis habere ceperit, non omnino excuſatur à culpa venialis & mortalis peccati. Sed primum quod tunc homini cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſeipſo: & ſi quidem ſeipſum ordinauerit ad debitum finem per gratiam, conſequetur remiſſionem originalis peccati. Si vero non ordinet ſeipſum ad debitum finem, ſecundum quod in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter, non faciens quod in ſe eſt; & extunc non erit peccatum veniale ſine mortali, niſi poſtquam totum fuerit ſibi per gratiam remiſſum.

Primum hominis peccatum non poteſt eſſe veniale.

LIBRI III. PARS III.

DE SEPTEM VITIIS CAPITALIBVS ET PRIMO DE SVPERBIA & filiabus eius.

De ſuperbia ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

Post conſiderationem præhabitam de peccatis in generali: Conſequenter conſiderandum eſt de peccatis in ſpeciali. Et quia à ſeptem capitalibus vitijs omnia alia vitia vel peccata trahunt originem, & reducuntur ad ea, ideo congruus erit ordo de ſeptem vitijs conſiderare per ordinem, & ſub quolibet eorum tractare de ſingulis peccatis ſpecialibus, quæ ſub illo capitali vitio continentur. In primis autem agendum eſt de ſuperbia, de qua dicitur Eccleſiaſtic. 10. *Initium omnis peccati ſuperbia*. Hæc eſt regina omnium vitiorum, ſicut dicit Gregorius 31. moral. capit. 31. *Eſt autem ſuperbia inordinatus appetitus propriæ excellentiæ*. Nam ſuperbus appetit excellentiam vltra debitam rationem. Vnde ſuperbus dictus eſt, quia ſuper vult videri quam eſt; ſicut dicit Iſidorus libr. Ethic. & ſuperbire dicitur quaſi ſuperire. Ideo dicit Auguſtinus 14. de ciuitate Dei, quod *ſuperbia eſt peruerſæ celſitudinis appetitus.*

Superbia quid, & vnde dicta.

Ab huiuſmodi appetitu debent nos detrahere, Vilitas humanæ conditionis, Fragilitas noſtræ corruptionis. Innumera peccata quę committimus, Et damna permaxima quæ incurrimus.

Quatuor motiua contra ſuperbiam.

Primo quidem debet nos detrahere vilitas humanæ conditionis; Si conſideret homo materiam primæ formationis: quia primus homo formatus eſt, non ſolum de terra, quæ inferior, obſcurior, & vilior eſt alijs elementis; ſed de limo terræ, Geneſ. 2. *Formauit Deus hominem de limo terræ*, Iob. 10. *Memento quæſo quod ſicut lutum feceris me, &c.* Et 30. *Comparatus ſum luto, aſſimilatus ſum fauillæ & cineri* Vlterius ſi conſideret materiam proprię conceptionis, quæ multo vilior eſt, quia de ſemine immundo, Iob 4. *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine*. Verè immundum, fœtidum, & infectum eſt ſemen conceptionis humanæ, ex cuius contactu anima quæ creatur munda & pulchra, contra

1. vilitas humanæ conditionis.

hit fœditatem, turpitudinem, & fœtorem originalis peccati, & ex coniunctione ſui cum leproſa carne, contrahit lepram iniquitatis. Sicut enim ex vaſe corrupto liquor infuſus corrumpitur, & pollutum tangens ipſo contactu polluitur, ſic ex contractu polluti ſeminis anima maculatur, & adeo rea efficitur, vt glorioſa Dei viſione priuetur perpetuo, niſi per ſanctæ regenerationis lauacrum mundetur. Vlterius ſi conſideret quo cibo nutritur in vtero, videlicet quod viliſſimo ſanguine menſtruali; de quo dicunt Philoſophi, quod ex eius contactu fruges non germinant, areſcunt arbuſta, moriuntur herbæ, amittunt arbores fructus, & animalia fœtus ſuos: Si canes ex eo comederint, in rabiem conuertuntur. Tandem ſi conſideret quæ & qualia ſunt quæ de corpore exeunt, puta quid per os, quid per nares, cæteroſque meatus corporis, vilius ſterquilinium nunquam vidiſti. Herbæ quippe & arbores ex ſe producunt frondes, flores, & fructus; & tu de te lendes, pediculos, & lumbricos emittis. Illæ de ſe effundunt vinum, oleum, & balſamum; & tu de te ſputum, & vrinam, & ſtercus. Illę de ſe ſpirant ſuauitatem odoris, & tu de te abominationem fœtoris. Hæc omnia præbent homini neceſſitatem humilitatis, & prorſus excludunt occaſionem ſuperbiæ. Vnde bene ait quidam. *Cum fex, cum limus, cum res viliſsima ſimus. Vnde ſuperbimus, in terra terra redimus. Vnde* Bernardus ait, *De ſordibus generamur, in tenebris confouemur, matres noſtras grauidas oneramus, in partu doloribus anguſtiamus, & ad modum viperæ in exitu laceramus. Quid eſt homo niſi ſperma fœtidum, vas ſtercorum, cibus vermium?*

2. Fragilitas noſtra corruptionis.

Secvndo ſuperbiam diſſuadet fragilitas noſtræ corruptionis. De qua multa inuenies ſupra *de morte, & in paſsione ſanctæ Ceciliæ*. Quid ſuperbis ô homo? cuius vitam humores diſtemperant, dolores attenuant, ardores exſiccant, aures morbidant, eſcæ inflant, ieiunia macerant, ioci diſſoluunt, triſtitiæ conſumunt, ſolicitudo coarctat, ſecuritas hebetat, diuitiæ iactant, paupertas deijcit, iuuentus extollit, ſenectus incuruat, infirmitas frangit, languor atterit, & poſt omnia mors furibunda ſuccedit, quæ vniuerſis gaudiis finem imponit, vt cum eſſe deſierint, non fuiſſe putentur. Bernard. *Inter omnia animantia pauperrime naſcitur homo, ſed non pauperior naſcitur quam viuit. Detrahe corium animalium, lanas ouium, limum terræ; & reddantur ſingula ſingulis; quid habes ô homo, vnde iſte faſtus? iſta ſuperbia? cuius criminoſa natiuitas, cuius natiuitatem demolitur pœnalitas, cuius pœnalitatem concludit mortis neceſſitas. cui eſſe eſt momentum, vita naufragium, mundus exilium, vita ſpondet mortis diſtantiam, mors inſtat aut minatur præſentiam.* Eccleſ. 9. *Omnis potentatus breuis vita, hodie rex eſt, & cras moritur.* Et ibidem. *Quid ſuperbis terra & cinis.* Ideo in capite ieiunij, Eccleſia intendens homines reuocare à ſuperbia, & prouocare ad humilitatem; ſuper capita imponit cinerem, vt ad mortis memoriam humilientur, cogitantes quia cinis ſunt, & in cinerem reuertentur.

Exemplum.

Legitvr de Xerſe Rege Perſarum & Medorum, cum eſſet ſuperbiſſimus, & potentiſſimus, & ditiſſimus, & iret contra Græcos cum mille millibus armatorum, & mille & 200. nauiculis roſtratis, & tribus millibus onerarijs, videns ante ſe tam immenſum exercitum, cogitauit de morte, & ad quid deueniret vſque ad 100. annos, totus ille exercitus, tunc coram omnibus fertur dixiſſe: Regem me vocant homines tam fortis & tam grandis exercitus, ego autem me fateor Regem pulueris & cineris. Sic Abraham. Gen. 18. *Loquar ad Dominum cum ſim puluis & cinis?* Auguſt. *Memento quod puluis es & cinis, & niſi te humilies, quantumcunque magnus es, perdis omnino quod es. Nunquid tu primo Angelo ſublimior? nunquid tu eo in terra, quam ille in cœlo ſplendidior? quod ſi ille de tanta felicitate ad tantam miſeriam cecidit per ſuperbiam, quomodo tu de tanta miſeria cum ſuperbia aſcendere poteris ad tantam gloriæ excellentiam?*

Simile.

Item ſuperbus eſt vt Pauo, qui cum extollitur de cauda faciens rotam, circumſpiciens plumarum ſuarum rotunditatem, videns pedes, id eſt, finem ſuum conſiderans, ſuperbiam deponit, & caudam demittit.

Humiliat conſideratio propriæ infirmitatis.

Item ad idem facit propriæ infirmitatis conſideratio, quę talis eſt quod à pulicib. & muſcis, & aliquando etiam minoribus animalibus lædimur. Auguſt. *defende te à pulicib. ſi potes, & dormi.* Gregor. *Potuiſſet Dominus ſuperbum populum Pharaonis domuiſſe vrſis & leonibus, ſed ranas immiſit eis, muſcas & ciniphes, vt minutis & vilibus animalibus humana ſuperbia confunderetur.* Sic vt legitur in chronicis, precib. Chriſtianorum, & maximè Iacobi Epiſcopi, fugatus eſt exercitus Sabor ſuperbi Regis Perſarum, qui obſederat Migdonum Ciuitatem, ſurgente nebula de flumine, immittente in exercitum diuerſa genera acutiſſimarum muſcarum intrantium in aures & promuſcidas & oculos elephantorum, & equorum, & iumentorum, & hominum, quæ eos ad fugam, & quaſi ad inſaniam compellebant, vt ipſi gentiles faterentur Deum Chriſtianorum potentiſſimum. Sic Antiochus infirmitatem grauem ſentiens, cepit ad agnitionem ſui de ſuperbia ſua venire, vt legitur, 2. Machab. 9. Similiter de alio Antiocho, 2. Mach. 5. *Qui per ſuperbiam exiſtimabat, &c.*

Item conſideratio infirmitatis alienæ.

Ad idem etiam facit conſideratio infirmitatis alienę; ſicut de Ioſaphat & Barlaam dicitur, quod cum Ioſaphat videret cæcum leproſum & decrepitum ſenem, & audiens quod humana miſeria poterat ad hoc deuenire, ingemuit intra ſe humiliatus.

Item dicitur quod Odo Epiſcopus Pariſien. cum comederet, deſpicabiliores pauperes faciebat ante ſe poni, alios hinc, & alios inde. Hoc idem faciebat beatiſſimus Ludouicus. *Ad* idem etiam valent exempla: Et maxime contra ſuperbiam valet exemplum humilitatis Chriſti Bernard. *Intolerabilis imprudentia eſt, vt vbi ſe exinaniuit maieſtas, infletur vermiculus & intumeſcat,* exinaniuit ſe vſque ad exemplum extremæ depauperationis, ſubiectionis, deiectionis extra vrbem in Caluariam, reiectionis, (cum dicunt non hunc ſed Barrabam) iactionis, lauando pedes maximè proditoris, & vſque ad exemplum nouiſſimæ paſſionis & mortis, ſcilicet crucis. Phil. 2. *Humiliauit ſemetipſum.* Glo. *Ecce habemus humilitatis exemplum, ſuperbiæ medicamentum.* Quid ergo intumeſcis homo; pellis morticina, quid inflaris?

3. Peccata quæ committimus.

Tertio ſuperbiam diſſuadent peccata quæ committimus. Superbia enim ex ſua natura eleuat cor & extollit, ſicut dicitur Iob 9. *Vir vanus in ſuperbiam erigitur.* Et 15. *Cunctis diebus vita ſua impius ſuperbit.* Sed conſideratio peccatorum humiliat, & quaſi quoddam pondus grauiſſimum deprimit. Pſalm. 37. *Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. &c.*

Exemplum.

Cvm quædam puella tranſiret aquam, & ventus vehemens flaret, timens ne per eum in aquam deijceretur, & ſubmergeretur; lapidem groſſum ſuppoſuit humero ſuo, qui ſuo pondere contra ventum eam retineret, quod videns ſenex quidam, & audiens cauſam ab ea, ſtupuit clamans; modo venerunt tempora quod pueri docent ſenes. Sic nos contra ventum ſuperbiæ habemus magnum repræhenſiuum, pondera peccatorum noſtrorum. *Item* ad hoc facit conſideratio ſtatus noſtri, loci, & temporis in quo ſumus, ſicut infra declarabitur, ſcilicet *de mundo. Ad* idem multum valet cõſideratio mortis, ſupra *de morte. Item* conſideratio extremi iudicij, ſupra *de iudicio.*

4. Damna quæ incurrimus, 1. namque facit hominem multipliciter criminoſum.

Qvarto peccatum ſuperbiæ diſſuadent multa dãna quæ incurrimus. Superbia namque reddit hominẽ multipliciter criminoſum, quia *initium omnis peccati ſuperbia* Eccl. 10. Bern. *Initium omnis peccati ſuperbia, & cauſa totius perditionis. Tu autem qui ſalutem operari deſideras,*

aduerſus

aduerſus hanc, caput tuum ſuper cornu crucis habere memento, vt non extollaris proſperis, nec deprimaris aduerſis. Tob. 4. *Superbiam in tuo ſenſu, & in tuo animo, nunquam dominari permittas, ab ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio,* quod patet in peccato luciferi & Adæ. Superbia ſecundum Greg. eſt *regina omnium vitiorum,* ideo omnia vitia concomitantur eam, ſicut reginam ſuam. *Diabolus* autem *rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ.* Iob 41. Eſt etiam mater omnium vitiorum, vnde ex ipſa ſicut ex matre venenata, omnis venenata vitiorum ſoboles genera-

Secundo facit deteſtabiliter odioſum Deo & hominibus.

Secvndo ſuperbia facit hominem deteſtabiliter odioſum, tam Deo, ſcilicet quam hominibus Eccl. 10. *Odibilis eſt coram Deo, & coram hominibus ſuperbia.* Deo quidem, quia Deum ſub pedibus ſuis quaſi deprimere & conculcare conatur, dum voluntatem ſuam nō vult ſubijcere, ſed diuinę præponere voluntati. Item ſuperbia merito Deum offendit, quia magnitudinem eius contemnit. Immo omne peccatum per ſuperbiam Deum offendit, quia omnis peccans dum peccat ſuperbiendo Deum contemnit. Auguſt. *Superbia laxat habenas contemptus, non æquat paruitatem ſuam diuinæ voluntati, non attendit quid proſit, ſed quid velit.* Bernard. *Quoties hominibus præeſſe cupio, Deum meum præire contendo. De ipſo namque ſcriptum eſt: Erat ſubditus illis. Quis? quibus? Deus, hominibus. Immo in hoc contra omne ius vult eſſe ſeruus maior Domino ſuo, qui hic vult hominibus præeſſe,* 2. Para. 30. de Ezech. dicitur. *Iuxta beneficia quæ acceperat non retribuit Domino, quia eleuatum eſt cor eius, & facta eſt contra eum ira Domini, &c.*

Item notandum quod non ſolum ſuperbia eſt prima & præcipua in contemptu & offenſa Dei, in perpetratione omnium vitiorum; immo ipſa eſt prima omnium vitiorum origine cœleſti: in qua maxima Dei offenſa & implacabiliter apparet, quæ tam nobilem, & tam ſublimem, & tam pulchram, & præſtabilem, & honorabilem creaturam, propter ſolam ſuperbiam cogitationis, qua dicebat in corde ſuo, Iſa. 14. *In cœlum conſcendam,* &c. De tanta nobilitate præcipitauit ad tātam vilitatem, de tanta pulchritudine ad tantam turpitudinem, de tanta altitudine ad tantam inferni profunditatem, de tanta quiete ad tantam inquietudinem.

Superbus cæteros deſpicit & contemnit.

Hominibvs vero odibilis eſt, quia cæteros deſpicit & contemnit, calumniatur & opprimit. Vnde ſimilis eſt tempeſtati quæ ſurgit ſubito, & ab imo vehementer inferiora atterit, & ſubito cadit, & grauiſſimè premit. Ezec. 38. de Gog & Magog oppreſſione grauiſſima dicitur, *aſcendens quaſi tempeſtas venies, & quaſi nubes, &c.* Poeta. *Aſperius nihil eſt humili, cum ſurgit in altum.*

Simile.

Dicitvr in hiſtoria tranſmarina, quod cum nautę vident Ardeam ad modum Aquilæ, ab imo ad alta aſcendere, ſignum eſt eis ſtatim naſcituræ tempeſtatis grauiſſimæ. Sic ſuperbus cū de imo aſcendit in altū, eſt ad modū tēpeſtatis grauiſſimæ Vnde quidā Sap. *Omnis ſuperbus intolerabilis eſt actu, ſuperbus habitu, pōpoſus inceſſu; huius ceruix erecta, facies torua, truces oculi, de loco ſuperiore cernit melioris. ſe proponi affectās; ſententias ſuas, verba & facta iactat, reuerentiam non obſeruat.* Item Gregor. in moral. *Superbis propria, tumor in cogitatione, clamor in locutione, amaritudo in ſilentio, diſſolutio in lætitia, furor in triſtitia, inhoneſtas in actione, inhoneſtas in imaginatione; erectio in inceſſu, rancor in reſponſione.* Item ſicut draco flammiuomus, & quaſi regulus, venena diffundit, Prouer. 16.

Superbus facile calumniatur, & difficile aliis ſubiicitur.

Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt. Et 11. *Vbi ſuperbia ibi contumelia.* Orig. *Sunt nonnulli, qui dum tranquillitas fuerit, humilitatem in corde & ore ſolent reſpondere, ſed ſi aliqua tribulationis vel ſcandali procella ſurrexerit, ſtatim efferato ore, & erecta ceruice, ſuperbia quæ in corde tenebatur, multis conuitijs ab ore profertur; quæ non tunc naſcitur, ſed manifeſtatur.* Greg. *Qualis quiſque apud ſe lateat, illata contumelia probat.*

Item eſt impatiens ſubiectionis; intolerabilis ſuppoſitionis. *Cum hac multitudine graui aſcendit Hieroſolymam Antiochus, & intrauit in ſanctificationem cum ſuperbia* 1. Mach. 1.

Tertio facit hominem monſtruoſum.

Tertio ſuperbia facit hominem monſtruoſum; videlicet in altitudine, dum vult omnibus ſuperbire, quod eſt ſuper ire, cuius altitudo pertingit vſque ad Deum, immo ſupra Deum, dum vult eum pedibus conculcare. *In groſſitudine,* quia ſuperbia inflat. *Cinis enim proiectus in cœlum vertitur in veſicas.* Exod. 9. quia homines qui ex naturæ conditione ſunt cinis, eleuati in altum per ſuperbiam, inflantur ad modum veſicarum, quæ à vento vanitatis quo replentur, inflantur, & exſiccantur, & magnum ſpatium occupantes, cum modica infirmitatis compunctione vacuantur, & in modicum, immo quaſi ad nihilum rediguntur, cum morte crepantur.

Simile.

Similis eſt in hoc calamo arundinis ſiue cannæ, & ideo ſuperbi ſunt ſicci intus & vacui, & ad combuſtionem infernalem apti. Similes ſunt hydropico, & ſuperbia, hydropiſi, quæ primo facit hominem inflari per indignationem, cùm tangitur correctione; poſtea crepare per contumeliæ irrogationem.

Item ſuperbi ſimiles ſunt buffoni, qui cum pungitur adeo veneno inflatur, quod crepando venenum emittit & effundit. Sapient. 4. *Diſrumpet Dominus illos inflatos ſine voce.* Iud. 6. *Spiritus Effraim intumeſcebat contra Gedeon.* Bene erat inflatus Roboam qui dicebat 3. Reg. 12. *Minimus digitus meus groſſior eſt dorſo patris mei.* *Monſtruoſos* habet oculos, ex quibus ſpirat ignis indignationis, qui protendunt vſque ad extrema terræ, præ tumore nimio ſic eſt eius facies inflata, vt apertos non habeat oculos. Superbia enim eſt macula quæ in oculis naſcitur, dum quis de eis quæ videt in ſe, vel ſentit de ſe, excæcatur ſuperbiendo vt non agnoſcat à quo bona ſint, vel cuius ſint, vel ad quid data ſint. Item Auguſt. *Tumore meo ſeparabar à te Domine, & inflata facies mea claudebat oculos mentis meæ.* Item, *dum lippis oculis claritas ſolis infunditur, ex ipſa claritate cæcitas generatur.* Ioan. 4. *Tu es Magiſter in Iſrael, & hæc ignoras?* Gloſſ. *quæ inflatus ignoras, humilis addiſcis.* *Monſtruoſam* habet linguam, cuius longitudo procedit vſque in cœlum, dum loquitur contra Deum, & vſque ad vltimos fines terrę. Pſalm. 72. *Poſuerunt in cœlum os ſuum, & lingua eorum adhæſit in terra.* Item mutatur in diuerſa monſtra brutorum, ſicut Nabucho. Dan. 4. quaſi in tot beſtias mutatur, quot beſtiarum mores beſtialiter viuendo imitatur. Hæc etiam Angelum mutauit in brutum, dum lucifer in Behemoth mutauit & leuiathan, quando naturæ eius ſpiritualem ſubtilitatem quaſi mutauit in brutalitatem.

Exemplum.

Sicut improperauit ei Datius Mediolanenſis Epiſcopus 3. dial. 4. qui cum pro negocio fidei iret Conſtantinopolim, veniens Corinthum cum multa ſocietate, recepit ſe in quadam domo, quam dæmones inhabitantes, alienam faciebant ab habitatione hominum. Cùm autem media nocte ibi quieſceret, antiquus hoſtis cœpit ibi fingere rugitus leonum, ſibilos ſerpentum, grunitus porcorum, & voces diuerſorum animalium. Cui Epiſcopus alta voce ait. Bene contingit tibi miſer qui dicebas: *In cœlum conſcendam* &c. ecce per ſuperbiam tuam porcis & ſerpentibus ſimilis factus es; & ſic per ſuperbiam vt dignus es, imitaris beſtias, ad quam vocem ſic diabolus erubuit, quod à dicta domo ſic receſſit, quod eam vlterius non intrauit.

Quarto omne bonum contaminat & deſtruit.

Qvarto ſuperbia omne bonum contaminat, & deſtruit. Inprimis bona temporalia Eccl. 21. *Domus quæ nimis locuples, annullabitur ſuperbia.* Auguſtinus, *Tinea diuitiarum ſuperbia:* quia videlicet ſicut tinea naſcitur ex veſte & ipſam corrodit; ſic ex diuitiis plerūque naſcitur ſuperbia, & ipſa eas conſumit in equis, famulis, feſtis, conuiuijs & huiuſmodi. Item frequenter iuſto Dei iudicio ſuperbi ad maximam inopiam deducuntur. Vnde Oroſius lib. 3. dicit, quod Perſeus Rex ditiſſimus qui Romanos multoties victor occiderat, captiuos duxerat, & in ſeruos vendiderat, & ad vltimum ſuperbiens victus ab eis capitur, filius eius ad triumphum ductus, vnum eius frangitur, ipſe inops

in carcere conſumptus eſt: filius vero eius ad tollendam vitæ inopiam, Romæ artem humanam didicit, atque ibi inopia conſumptus eſt.

Item bona naturæ, ſicut patet de lucifero, Ezech. 29. *Tu ſignaculum ſimilitudinis Dei, &c.* Et poſt. *Qui viderunt te obſtupeſcent ſuper te, & dicent nihil factus es, & non eris in perpetuum.*

Item bona gratiæ Eccleſ. 10. *Radices gentium ſuperbarum areſecit Dominus.* Apoc. 3. *Quia diues ſum &c. & neſcis quia miſer es, & miſerabilis, & pauper, & nudus, & cæcus.* Vnde maculat omne bonum vt lepra ſpiritualis, ſecundum quod 4. Regum 5. dicitur. *Naaman qui erat Princeps Regis Siriæ, fuit magnus & honoratus apud Dominum ſuum, per eumque dedit Dominus ſalutem Siriæ*; ſed totum inquinat quod ſubditur: *Sed leproſus.* Vnde Sapiens quidam. *Si tibi gratia ſeu ſapientia formaque detur, inquinat omnia ſola ſuperbia ſi comitetur.* Item alius. *Inquinat egregios coniuncta ſuperbia mores.*

5 ſuperbia ipſum ſuperbum exterminat.

Qvinto ſuperbia ipſum ſuperbum exterminat & obruit: exterminat quidem ſæpe temporaliter, & ſemper ipſum exterminat æternaliter. *Temporaliter* enim Deus deiicit ſuperbos de ſtatu ſublimitatis & eminentiæ, in imum deiectionis & confuſionis extremæ, Pſalm. 72. *Deiecisti eos dum alleuarentur.* Idem 36. *Inimici Domini mox vt honorificati & deficientes quemadmodum fumus deficient &c.* Luc. 2. *Depoſuit potentes.* Et Eccl. 10 *Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus*, &c. Per ſuperbiam, Vaſthi Regina deponitur & Heſter humilis ei ſubſtituitur, Heſter. 5. Nabuchodono. à regno eiectus eſt, Dan. 4. *Regnum tuum tranſiit à te, & ab hominibus eiicient te.* Et 5. *Quando eleuatum eſt cor Nabucho. & ſpiritus eius obfirmatus eſt ad ſuperbiam, depoſitus eſt de ſolio regni ſui, & gloria ſua ei ablata eſt*; propter ſuperbiam Dauid deiecit Goliam, 1. Reg. 17. Iudith Holofernem, 13. Heſter, Aman & eius progeniem.

Superbos confundit Deus.

Item eos confundit, Pſalm. 52. *Confuſi ſunt quoniam Deus ſpreuit eos.* Sicut illos qui volentes contra Deum aſcendere, ædificabant turrim Babyloniæ, Gen. 11. Sennacherib qui ſic contra Deum ſuperbierat vt legitur 4. Reg. 18. & 19. quem vt magis confunderet, noluit eum occidere cum ſuo exercitu, ſed in terram ſuam cum confuſione reuerſus, coram Deo ſuo in templo eius vbi adorabat, ad maiorem ſuam confuſionem à filiis ſuis occiſus eſt. Et Actor. 12. Herodes Antipas coram hominibus in ſuperbiam elatus, & ab Angelo percuſſus, ignominioſè mortuus eſt. Similiter &

Exemplum.

Pilatus, qui in confuſionem ſuam & generis ſui, à Tyberio Cæſare & Romanis morti adiudicatus, vt dicit Ioſephus; apud Lugdunum vnde oriundus erat mittitur puniendus, vbi coram ſuis vt dicitur ſuſpendio iudicatus, & apud Viennam ſuſpenſus vt fertur: vnde & vncus ferreus in quo ſuſpenſus fuit ibi oſtenditur, in quodam monte propinquo, in caſtro qui dicitur Sanctus Chameros) in puteo proiectus eſt, à quo vt fertur quoties proiiciuntur ibi lapides, tempeſtates egrediuntur. Oroſius tamen dicit de eo, quod tot malis eſt affectus, quod ſe manu propria deſperans interfecit: quod totum potuit eſſe, vt damnatus ſe occiderit, & mortuus ſuſpendium non euaſerit, ad quod iudicatus erat, Iob. 40. *Reſpice cunctos ſuperbos & confunde eos &c.* Propter ſuperbiam, Abymelech fecit ſe ab armigero ſuo occidi, ne diceretur quod à muliere fuiſſet interfectus, Iud. 9. Achitophel ſemetipſum ſuſpendit, quia conſilium eius fuerat infamatum, 2. Reg. 17. Propter ſuperbiam, Abſalon contra proprium patrem reſurgens, ſuſpenſus eſt in quercu, 2. Reg. 18. Chorè, Dathan, & Abyron, per ſuperbiam ſe contra Moyſen erigentes, abſorpti ſunt à terra. Num. 16. Aman ſuperbiſſimus ſuſpenſus eſt, Iudith 7. Nabuchodo. in beſtiam mutatus, donec humiliatus cognouit creato. em, Dan. 4. Balthaſar interfectus eſt, & regnum eius tranſlatum eſt ad Medos & Perſas, Dan. 5. Antiochus qui præ ſuperbia putabat ſe terram ad nauigandum, & pelagus ad iter agendum deducturum, fugatus turpiter de Perſide, ſuperbè locutus eſt dicens, ſe venturum Hieroſolymam, & eam congeriem ſepulchri Iudeorum facturũ, ſed Deus percuſſit eum inuiſibili & inſanabili plaga, de cuius caſu, contritione, fætore, & morte viliſſima, habetur 2. Mach. 9. Herodes propter ſuperbiam percuſſus ab Angelo, conſumptus à vermibus, expirauit, Act. 12. In paſſione beati Petri etiam habetur de volatu, & caſu, & attritione Simonis magi.

Simile.

Item dicitur quod Cornicula volens frangere nucem, & non valens, eam volando in altum eleuat, & deijciens eum ad ima ſuper durum lapidem, corticem eius frangit, & nucleum comedit. Sic diabolus facit; quamdiu homines latitant ſub cortice & teſta humilitatis, non poſſunt à diabolo vorari, ſed in altum eleuati per ſuperbiam, ſubito caſu fractis corporibus, tunc à dæmonibus deuorantur. Sic faciunt quædam aues de oſtreis marinis, cùm non poſſunt eas vorare quamdiu latent in conchis ſuis & teſtis, in imo eas eleuant & allidunt, & frangunt teſtas earum, & comedunt eas, Iob 29. *Eleuaſti me, & quaſi ſuper ventum ponens, alliſiſti me valide.*

Superbia exterminat æternaliter.

Item exterminat eos æternaliter in futuro, Iſa. 14. *Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, concidit cadauer tuum, ſubter te ſternetur tinea, &c.* Sequitur. *Qui dicebas in corde tuo: In cœlum conſcendam ſuper aſtra cœli exaltabo ſolium meum &c.* Sequitur. *Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci.* Nota, quanto ſublimiora loca tenuerit quis in mundo, tanto profundiora tormenta ſuſtinebit in inferno. Apoc. 18. *Quantum glorificauit ſe, & in delitijs fuit, &c.* 2. Mach. 6. dictum fuit Antiocho ſuperbiſſimo. *Tu vero iuſtas ſuperbiæ tuę exolues pœnas.* Item Sophonię 2. *Moab, vt Sodoma erit, filij Amon vt Gomorrha.* Sequitur ratio. *Hoc enim eis eueniet pro ſuperbia ſua.* Item Iſa. 5. *Deſcendent fortes eius, glorioſique eius, & ſublimes, ad infernum.* Bernardus, *Mirum eſt de ſuperbis, qui nec cum hominibus habitare dignantur, nec ad cœlum aſcendere poſſunt; relinquitur ergo eis flamma ignis deuorantis.* Exod. 10. dicitur quod *ventus vrens leuauit locuſtas, & proiecit in mare.* Hierem. 1. *Cadet ſuperbus & corruet, & non erit qui ſuſcitet eum.*

Superbia ſecundum ſe eſt ſpeciale peccatũ, ſed poteſt habere influxum in omnia peccata duobus modis, & ideo à Greg. dicitur peccatum generale.

Sciendvm eſt etiam quod ſuperbia duobus modis poteſt conſiderari. *Vno modo* ſecundum quod ſpeciale peccatum eſt, habens obiectum ſpeciale diſtinctum, quod eſt appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, vt dictum eſt. Et ſicut dicit Auguſt. in lib. de natura & gratia. *Quærat homo & inueniet ſecundum legem Dei, ſuperbiam eſſe peccatum multum diſtinctum ab alijs vitijs.* Vnde Iſido. & Caſſianus ipſam connumerant inter vitia capitalia. *Alio modo* conſideratur ſuperbia ſecundum quod habet quandam influentiam generalem in omnia peccata. Quod poteſt eſſe duobus modis. *Vno modo* per ſe, inquantum ſcilicet omnia peccata ordinantur ad finem ſuperbiæ, quæ eſt propria excellentia, ad quam poteſt ordinari omne illud quod quis inordinatè appetit. *Alio modo* indirectè & quaſi per accidens, ſcilicet remouendo prohibens, inquantum ſcilicet homo per ſuperbiã contẽnit diuinam legem, per quam prohibetur aliquis à peccando, ſecundum illud Hierem. 2. *Confregiſti iugum, rupiſti vincula, & dixiſti non ſeruiam.* Gregor. Ergo conſiderans ſuperbiam ſecundum vniuerſalem eius influentiam quam habet in omnia vitia, non poſuit eam eſſe vitium capitale, ſed poſuit eam reginam omnium vitiorum, & matrem. Vnde ait 31. moral. *Ipſa vitiorum regina, cum deuictum cor plenè ceperit, mox illud ſeptem principalibus vitiis, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit, ex quibus vitiorum multitudines oriuntur.*

De gradibus ſuperbiæ.

DISTINCTIO II.

Sicut ſunt 12 gradus humilitatis ita per oppoſitũ ſunt 12 gradus ſuperbiæ.

NOTANDVM autem quod beatus Bernard. ponit duodecim gradus humilitatis, & ſumuntur per oppoſitum ad gradus ſuperbiæ.

PRIMVS enim gradus humilitatis eſt, corde & corpore ſemper humilitatem oſtendere, defixis in terram aſpectibus: cui opponitur curioſitas, per quam aliquis curioſè & inordinatè circumſpicit.

SECVNDVS gradus humilitatis eſt, vt pauca verba & rationabilia loquatur aliquis, non clamoſa voce: Cui opponitur tenuitas mentis, per quam ſcilicet aliquis leuiter & ſuperbè ſe habet in verbo.

TERTIVS gradus humilitatis eſt, vt non ſit facilis, aut promptus in riſu: Cui opponitur inepta lætitia.

QVARTVS gradus humilitatis eſt taciturnitas vſque ad interrogationem: Cui ponitur iactantia.

QVINTVS gradus humilitatis eſt, tenere quod communis habet regula monaſterij: Cui opponitur ſingularitas, per quam vult aliquis ſanctior apparere.

SEXTVS gradus humilitatis eſt credere & pronunciare ſe omnibus viliorem: Cui opponitur arrogantia, per quam ſcilicet homo ſe præfert aliis.

SEPTIMVS gradus humilitatis eſt, ad omnia inutilẽ ſe confiteri & credere: Cui opponitur præſumptio, per quam ſcilicet homo reputat ſe ſufficientem ad maiora.

OCTAVVS gradus humilitatis eſt confeſſio peccatorum: Cui opponitur defenſio peccatorum.

NONVS gradus humilitatis eſt in duris & aſperis patientiam amplecti: Cui opponitur ſimulata confeſſio, per quam ſcilicet quis non vult ſubire pœnitentiã pro peccatis, quæ ſimulatè confitetur.

DECIMVS gradus humilitatis eſt obedientia: Cui opponitur rebellio.

VNDECIMVS gradus humilitatis eſt, quod homo non delectetur facere propriam voluntatem: Cui opponitur libertas peccandi, per quam homo delectatur facere quod vult.

DVODECIMVS gradus humilitatis eſt timor Dei: Cui opponitur peccandi conſuetudo, quæ multiplicat Dei contemptum. In his duodecim gradibus ponuntur non ſolum ſuperbiæ ſpecies, ſed etiam aliqua antecedentia & conſequentia ad eam: tamen de ſingulis eorum per ordinem videamus.

Primus ſuperbiæ gradus eſt curioſitas, & hæc multiplex ſ. in cognitione, in verbis, & in factis.

PRIMVS itaque gradus ſuperbiæ eſt curioſitas. Eſt autem curioſitas vehemens applicatio mentis ad aliquid vanè & inutiliter inquirendum. Sciendum eſt autem quod curioſitatis vitium multiplex eſt. Nam licet curioſitas propriè loquendo conſiſtat circa appetitum cognitionis, tamen extenſo nomine curioſitas eſt etiã in verbis & factis, ſicut patebit. Dicamus ergo quod curioſitas quædam eſt circa cognitionem intellectiuã, quædam circa cognitionem ſenſitiuam, quædã in phaleratis ſermonibus, & quædam in ornatis operibus. Curioſitas autem quę eſt circa cognitionem ſiue intellectiuam, ſiue ſenſitiuam, non eſt directè circa cognitionem, ſed circa appetitum cognitionis acquirendæ. Aliter autem iudicandum eſt de ipſa cognitione veritatis, aliter de ipſo appetitu & ſtudio veritatis cognoſcendæ. Ipſa enim cognitio veritatis per ſe loquendo bona eſt, poteſt autem per accidens eſſe mala, ſcilicet ratione alicuius conſequentis, inquantum ſcilicet aliquis de veritatis cognitione ſuperbit, ſecundum illud 1. Cor. 8. *Scientia inflat*; videlicet inquantum homo vtitur cognitione veritatis ad peccandum.

Curioſitas in cognitione multis modis mala.

SED ipſe appetitus cognoſcendæ veritatis, poteſt habere rectitudinem vel peruerſitatem multis modis. *Vno modo* quando ſuo ſtudio tendit aliquis in cognitionem veritatis, inquantum ipſi cognitioni per accidens coniungitur malum. Sicut illi qui ſtudent ad acquirendam ſcientiam veritatis, vt inde ſuperbiant. Vnde dicit Aug. in li. de morib. Eccleſiæ. *Sunt qui deſertis virtutibus, & neſcientes quid ſit Deus, & quid ſit maieſtas, ſemper eodem modo manentes, naturale magnum aliquid ſe agere putant, ſi vniuerſam iſtam corporum molem, quam mundum nuncupamus, curioſiſſimè intentiſſimeque perquirant. Vnde etiam tanta ſuperbia gignitur, vt in ipſo cælo, de quo ſæpe diſputant, ſibimetipſis habitare videantur.* Similiter illi qui ſtudent aliquid addiſcere ad peccandum, vitioſum ſtudium habent, ſecundum illud Hier. 9. *Docuerunt linguam ſuam loqui mendacium, vt inique agerent laborauerunt. Alio modo* poteſt eſſe vitium ex ipſa inordinatione appetitus & ſtudij veritatis cognoſcendæ, & hoc quadrupliciter. *Vno modo* inquantum per ſtudium minus vtile, retrahuntur à ſtudio quod eis ex neceſſitate incumbit. Vnde Hier. *Sacerdotes,* inquit, *dimiſſis Euangelijs & Prophetis, videmus comœdias legere, amatoria Bucolicorum verſuum cantare verba. Alio modo* quando vult aliquis addiſcere ab eo à quo nõ licet. Sicut patet de his qui aliqua futura, vel occulta, vel incerta, inquirunt à dæmonibus, quod eſt ſuperſtitioſa curioſitas. Vnde Aug. in li. de vera reli. *Neſcio qua dementia impediũtur aliqui à fide, vitio curioſitatis in percunctandis dæmonibus. Tertio* quando appetit cognoſcere veritatem circa creaturas, non referendo ad debitum finem, ſcilicet ad cognitionem Dei. Vnde dicit Aug. in lib. de ve. reli. quod *in conſideratione creaturarum non eſt vana & peritura curioſitas exercenda, ſed gradus ad immortalia & ſemper manentia faciendus. Quarto modo* quando ſtudet aliquis ad cognoſcendum veritatem ſupra proprij ingenij facultatem, quia per hoc homo de facili labitur in errores. Vnde dicitur Eccl. 3. *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. Sed quæ præcepit Deus cogita illa ſemper, & in pluribus eius operibus ne fueris curioſus.* Sequitur. *In ſuperuacuis rebus noli ſcrutari multipliciter, & in pluribus eius operibus ne fueris curioſus. Multos enim ſupplantauit ſuſpicio eorum, in vanitate detinuit ſenſus eorum.*

Quædam tranſcendũt capacitatem humani intellectus.

NOTA quod ſapiens in verbo propoſito, multiplex curioſitatis vitium comprehendit. Aliqua enim tranſcendunt humani intellectus capacitatem, propter ſui ſublimitatem: alia propter ſui profunditatem, ſiue difficultatem: in alijs non eſt occupandus propter ſui inutilitatem: in alijs propter ſui nociuitatem. Hęc omnia notantur hic per ordinem. Primo contra vitium eorũ qui ſublimia appetunt ſcire, quæ intellectus eorum capacitatem tranſcendunt, dicit: *altiora te ne quæſieris.* Multi dum vires intellectus ſui metiri neſciunt, incomprehenſibilia comprehendere, & ſibi non intelligibilia, intelligere ſe præſumunt. Contra tales, 1. Cor. 12. *Non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.* Et quia tales faciliter incidunt in errores, ideo Prouerb. 27. *Perſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria,* Gregor. 20. li. mora. c. 7. *Gloria inuiſibilis eſt conditoris, quæ immoderatè inquiſita nos erigit, vltra vires perſcrutata, premit.* Itaque de ſublimi intelligentia quanto plus repleri ambiunt, tanto amplius inaneſcunt. Vnde de eis dicitur. *Egeſtate & fame ſteriles.* Immoderatis namque auſibus, ſupernæ cognitionis ſcientiam quo plus ambiunt, plus amittunt.

Exemplum.

NARRATVR de quodam magiſtro præſumptuoſo, quæ dum quædam ſibi incomprehenſibilia comprehendere poſſe conſideret, & de æternitate Dei, immenſitate, & ſimplicitate, profunde & anxiè cogitaret, illi ſtanti iuxta mare apparens iuuenis, aquam de mari hauriens cum paruulo cocleari, & pottans ad quandam paruam foueam ibi iuxta; inquirenti magiſtro quid faceret, reſpondit: Volo totum mare exhaurire cum iſto cocleari, & in iſtam foueam totum effundere. Cui cum magiſter diceret: Stulto labore conſumeris, quia nec vita tua ſufficeret, nec tam modicum inſtrumentum, nec tam parua fouea poſſet totum mare capere, reſpondit iuuenis: Immo tu ſtulta meditatione torqueris, quia longe minus poteſt intellectus tuus ſecreta Dei

ta Dei myſteria comprehendere, quam hoc modicum coclear, totum mare exhaurire, vel hæc fouea parua recipere. Quo audito magiſter inſipientiam ſuam cognouit, & ex tunc ab omni curioſa meditatione vel inquiſitione quieuit. A

Libri prophetici difficiles.

ITEM aliqua excedunt intelligentiam alicuius, propter materiæ difficultatem, ſicut in libris Propheticis ſunt multæ quæſtiones valde difficiles, quas aliqui non facile, nec ſine multo ſtudio & dolore penetrare poſſunt, nec ad hoc habent aptitudinem propter ſuæ hebetudinem intellectus. Ideo dicit Sapiens, *Fortiora te ne ſcrutatus fueris*. In quo bene reprimit curioſitatem aliquorum, quibus ſcripturæ ſacræ verba deſipiunt, ſententiæ & expoſitiones doctorum faſtidiunt, & Græcas gloſſas optimas arbitrantes, pluris æſtimant vnum verbum Philoſophi proferre, quam multa ſalutaria documenta Pauli vel Chriſti. B Et ipſi miſeri decipiunt ſeipſos, quia ſemper diſcentes nunquam ad cognitionem veritatis perueniunt; ſemper vacui, ſemper inſcij, ſemper tandem inflati, euaneſcunt in cogitationibus ſuis. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, omnia diſputantes, de omnibus volunt reddere rationem; quam ſi fortè veram vel apparentem inuenire neſciuerint, reputãt ſe cõfuſos.

Exemplum de morte Aristotelis & Homeri.

Vnde de Homero legitur, quod tranſiens iuxta quendam fluuium, ibique paſtores ſe expediculantes inueniens, interrogabat eos quid ibi agerent. Quibus reſpondentibus: Nos quos capimus dimittimus, & quos non capimus portamus nobiſcum. Ille putans quod piſcarentur, & de piſcibus loquerentur, diu quærens ſententiam huius verbi, C & per ſe non inueniens, ſentiens ſe confuſum à talibus, & confuſionem ſuam non ferens, in flumine ſe ſubmerſit.

IN eiſdem Chro. dicitur, quod ſcribitur in libris Græcorum, quod Ariſtot. iuxta fluuium quoddam incedens, & aquæ reuolutionem inſpiciens, voluit ſcire cauſam eius, ſed cum eam inuenire non poſſet, aquam intrans voluit ſenſibiliter experiri, cum autem hinc inde curioſè conſpiceret, repente raptus à fluctibus eſt ſubmerſus. Sed alij ipſum aliter mortuum eſſe dicunt.

SEQVITVR. *Et in pluribus eius operibus ne fueris curioſus.* Multa namque ſunt opera Dei quorum non poteſt homo reddere rationem. Sicut, quare de duobus vnum eligit, alium reprobat: D quare hunc in innocentia cuſtodit, illum peccare permittit: quare hunc iuſtificat, illum indurat: hunc paupertate & continuis paſſionibus affligit, illum corporis ſanitate, & rerum proſperitate mulcendo nutrit, & ſic de alijs. Si quis in huiuſmodi operibus Dei iuſto quidem ſed occulto iudicio factis rationem quæreret, in vacuum laboraret.

SEQVITVR. *In ſuperuacuis rebus noli ſcrutari multipliciter.* In hoc reprimit ſapiens curioſitatem multorum, qui prætermiſſis vtilibus immo neceſſarijs, totum tempus ſuum amittunt in ſtudendo, legendo, recitando fabulas poetarum, vt dictum eſt. Alij in logicis ſophiſmatibus; Alij in muſicis, vel mathematicis, vel cæteris Philoſophicis diſciplinis, dies ſuos expendunt. Contra quos ait Hieron. E *Nonne videtur vobis in vanitate ſenſus & obſcuritate mentis ingredi, qui diebus & noctibus in dialectica arte torquetur, qui phiſicus perſcrutator oculos trans cælum leuat?* Intelligendum eſt tamen quod ſtudium Philoſophiæ ſecundum ſe licitum eſt & laudabile, propter veritatem quam Phil. perceperunt, Deo eis reuelante; Sicut dicitur Rom. 3. & inquantum viam præbent ad veram & ſummam ſapientiam. Sicut reſpondit Aug. in li. de doc. Chri. quod *ſi aliqua vera dixerunt Philoſophi ab eis ſunt tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum vendicanda.* Item Hier. ſuper Dan. *Qui de menſa regis noluerunt comedere ne pollnerentur, ſi ſcientiam atque doctrinam Babyloniorum ſcirent eſſe peccatum, nũquam acquieſcerent diſcere quod non liceret.* Sed quidam nimis affecti huiuſmodi Philo. & nimis inueterati, abutuntur eis ad impugnationem fidei, ideo dicit Apoſtolus Col. 2. *Videte ne quis vos ſeducat per Philo. & inanẽ ſcientiam.* A Vel ſaltem non referunt in finem debitũ, ſed ibi conſtituunt finem ſuum, vel per hoc impediuntur à neceſſarijs ad ſalutem. Vnde Seneca. Epiſtol. I. ad Lucillum dicit, quod *cum tempus vitæ noſtræ ſit breuiſſimum, pretioſiſſimum, irreuocabile, & irrecuperabile, & incertum: Si* inquit *multum ſupereſſet ætatis, parce diſpenſandum erat, vt ſufficeret neceſſarijs; nunc autem quæ dementia eſt ſuperuacua diſcere, in tanta temporis breuitate?* Intantum autem afficiuntur aliqui in talibus, quod eis verba Prophetarũ, immo etiam Apoſtolorum & Chriſti videntur inſipida & inſulſa.

Exemplum.

VNDE narrauit Hie. de ſeipſo, quod cum ſcripturæ verba quaſi ſimplicia faſtidiret, legeretque in libris Ciceronis, B raptus in ſpiritu, & iudici præſentatus, interrogatus cuius conditionis eſſet, reſpondit Chriſtianus ſum, Cui dictum eſt: Tu mentiris, immo Ciceronianus es; iuſſuſque eſt duriſſimè flagellari. Patet ergo quantum curioſitas in talibus ſit vitioſa. Sed longè deterior eſt curioſitas quorundam, qui artes illicitas & nefarias addiſcunt & ſtudent, puta alchymiam, artem notoriam, necromantiam, aliaſque nefarias, in quibus non ſolum tempus ſuum perdunt, ſed & animas damnant. Act. 19. *Cum quidam exorciſtæ coniuraſſent dæmonem in quodam homine exiſtentem, per Ieſum quem Paulus prædicabat, dæmon in eos inſilijt & duriſſimè flagellauit, & factus eſt timor magnus ſuper omnes qui erant Epheſi, ideo multi qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros ſuos, & combuſſerunt.*

Curioſitas in cognitione ſenſitiua eſt duobus modis vitioſa.

C SECVNDO quædã curioſitas eſt circa cognitionẽ ſẽſitiuã. Sciendũ autẽ quod cognitio ſẽſitiua ordinatur ad duo. *Vno modo* ordinatur ad ſuſtentationem & conſeruationem corporis, tam in hominibus, quam in brutis; inquantum tamen homines quam bruta, per huiuſmodi cognitionem vitant nociua, & ea quæ ſibi neceſſaria ſunt ad ſuſtentationem vitæ procurant. *Alio modo* cognitio ſenſitiua in hominibus ordinatur ad cognitionem intellectiuam, ſpeculatiuam, vel practicam. Ponere ergo ſtudium circa cognitionem ſenſitiuam, poteſt eſſe dupliciter vitioſum. *Vno modo* inquantum cognitio ſenſitiua non ordinatur ad aliquid vtile, ſed potius auertit ab aliqua vtili conſideratione hominem. Vnde dicit Augu. 10. confeſſ. *Canem currentem poſt leporem iam non ſpecto; at vero in agro ſi caſu tranſeam, auertit me ab aliqua magna cogitatione, atque ad ſe conuertit illa* D *venatio; & iam niſi cito ſenſum amoueam, vanus hereſco*, ſtudioſa ergo inſpectio ludorum in theatris, chorearum in plateis, venationis in campis, vel in aere, eſt curioſitas vitioſa. *Alio modo* cognitio ſenſitiua ordinatur ad aliquid noxium. Sicut inſpectio mulieris ad concupiſcendum, & diligens inquiſitio eorum quæ fiunt ab alijs ad irridendum vel detrahendum. Vnde dicit Auguſt. li. de vera religio. quod *concupiſcentia oculorum reddit homines curioſos.* Beda vero dicit, quod *concupiſcentia oculorum non ſolum eſt in diſcendis magnis artibus, ſed etiam in contemplandis ſpectaculis, & in dignoſcendis & carpendis vitijs proximorum.* Ex curioſitate ſenſuum ortum habuiſſe videtur primæ tranſgreſſionis occaſio. Gen. 3. Nam mulier curioſè ſerpentem audiuit, curioſè vetitum lignum inſpexit, E curioſè ſcientiam concupiuit, curioſè voluit experiri vtrum ex tactu ligni vetiti, ſerpentis promiſſio impleta ſequeretur. Dina curioſè mota fuit vt videret mulieres regionis illius, quæ viſa & oppreſſa virginitatem amiſit. Gen. 34. Ad reprimẽdum curioſum aſpectum præcepit Dominus Moyſi quod diceret populo. *Cauete ne aſcendatis in montem, nec tangatis fines eius.* Sequitur, *Conteſtare populum ne fortè tranſcendere velint terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo.* Exo. 19. Itẽ Nu. 4. *Caueãt filij Iſrael ne aliqua curioſitate promoti, videant quæ ſunt in ſanctuario priuſquam inuoluantur, alioquin morientur.* Vnde Bethſamitæ, quia curioſè viderunt arcã Domini, poſtquam reducta fuerat de terra Philiſtinorũ, mortui ſunt. Sicut dicitur 1. Reg. 6. *Percuſſit Dominus de viris Bethſamitib. eo quod vidiſſet arcã Domini; & percuſſit de populo 70*

viros & 50. millia plebis. Contra illud pręceptum Domini faciunt, qui irreuerenter accedunt prope altare, maximè dum celebrantur diuina, curioſè videre volentes quę fiunt à ſacerdote, quod eſt eis illicitum. Herodes viſo Ieſu gauiſus eſt valde, ſperans ſe ſignum aliquod videre ab eo fieri. Sed quia curioſitate, non pietate vel deuotione mouebatur, nullum videre meruit, & ſic illa viſio non profuit ei, ſed obfuit. Luc. 21. Iudei videntes quotidie miracula Chriſti, contemnebant; & ſignum aliquod de cœlo petebant. Luc. 9. contra curioſitatem illorum qui curioſè inquirunt ſancta, ſeu vitia proximorum vt noceant, dicitur 1. Reg. 23. *Curioſius agite, & conſiderate locum vbi ſit pes eius.* Nota hiſtoriam & applica. Daniel. 6. *Curioſius inquirentes inuenerunt Danielem orantem & obſecrantem Deum ſuum*. Hac de cauſa miſerunt eum in lacum leonum, Dan. 6.

Curioſitas in phaleratis ſermonibus eſt vitium commune in prædicatoribus.

TERTIA curioſitas eſt in phaleratis ſermonibus. Hæc eſt curioſitas prædicatorum noſtri temporis, qui non ædificationem audientium, non ſalutem animarum quærunt, ſed oſtentationem ſcientiæ ſuæ, & gloriam famæ ſuæ. Hi prædicant ſemetipſos, hi adulterāt verbum Dei, indoctis humanæ ſapientiæ verbis, & ſic euacuant crucem Chriſti. Tales in ſacro eloquio prius ſecreta Dei ſtudent perſcrutari quam ſapiunt, nec ea querunt ex quibus ſemetipſos ad humilitatem erudiant, mores in tranquillitate componant, patientiam ſeruent, longanimitatem exhibeant, ſed ea ſolummodo quæ eos doctos aut loquaces demonſtrent, illa ſcire appetunt ex quibus ſingulariter eruditi videantur. Iſti non granum quærunt, ſed paleam; non fructum, ſed folia; non nucleum, ſed teſta; non oleum, ſed amurcam; non aurum vel argentum, ſed ſcoriam. In prædicando vero quærunt aures mulcere, non corda compungere; plus clamores fauoris attollere, quam deuotionis lachrymas excitare. Iſti ſignificati ſunt per ficum illam cui maledixit Dominus, quia fameſcente Domino, fructum quem Dominus eſuriebat non habuit, ſed ſolum alijs abundauit.

Exemplum.

DE beato Franciſco legitur, quod cum coram ſummo Pontifice & Cardinalibus prædicare deberet, & propter morem ſolitum ſermonem artificioſè compoſitum proponeret; in ipſa hora qua iam pulpitum aſcēderat, ſic funditus eſt oblitus omnium quæ cogitauerat, quod de nullo verbo recoluit; ſicut ipſe coram omnibus recognouit: ſed oratione facta ad Deum cum lachrymis, tantam gratiam impetrauit, & cum tanta ſpiritus efficacia prædicauit, vt omnibus clare pateſceret, quod non homo, ſed Deus in homine prædicaret.

Exemplum.

ITEM vir quidam religioſus de ordine minorum orans, vidit in ſpiritum multitudinem dæmonum, & principem eorum quaſi ſedentem in throno, rationem de factis ſuis à quolibet requirentem. Cumque multa mala quæ fecerant recitaſſent, nec tamē feciſſent ſecundum Principis voluntatem, nec de recitatis malis contentus eſſet, ac propter hoc eos flagellari feciſſet, ſurgens vnus in medium dixit: Domine non miremini ſi parum proficimus, quia maledictus ille Franciſcus cum miſera gente ſua, nobis inferunt multa damna, nam ipſos mundum fugientes, mundus ſequitur; & ex ſua vilitate, deiectione, morumque ſimplicitate, populum ad ſe trahunt, & plus exemplis quam verbis prædicantes, ipſum alliciunt, & quicquid multo tempore acquiſiſſe gaudebamus, tam ſecretis eorū colloquijs, quam publicis prædicationibus, perdimus omni die. Quod dictum teſtificati ſunt omnes, de beato Franciſco & fratribus ſuis grauiſſime conquerentes. Princeps autem furore ſuccēſus, tale remedium adinuenit. Auferam ab eis iſtam quam habent in moribus honeſtatem, auſteritatem in victu, & humilitatem in habitu, daboque curioſitatem verborum, & ſic euacuabo fructum prædicationis eorum.

Exemplum.

ITEM refert Beda de geſtis Anglorum lib. 3. c. 2. & 3. quod cum Rex quidam Edoardus nomine, qui regnabat in quadam parte Angliæ, conuerſus & baptizatus eſſet, populo adhuc gentili & idolatra exiſtente, rogauit Epiſcopos Scotiæ quod mitterent ei vnum Epiſcopum, qui fidem Chriſti populo prædicaret. Miſſus autem vnum quem præ cæteris ſubtilem & literatū elegerant, prædicauit eis alta & ſubtilia & auſtera, Scotica lingua loquens. Rex vero interpretabatur populo lingua Anglicana. Sed populus ſubtilia non intelligens, non eſt conuerſus ad fidem, nec motus in aliquo; & ſic iſte redijt ſine fructu. Cùm autem Epiſcopi Scotiæ conſilium celebrantes cauſam huius inquirerent, reſpondit ſe gentem indomabilem, duræ mentis & barbaræ reperiſſe. Surgens autem vnus Adam nomine, vir vtique diſcretus & maturus moribus, dixit quod hæc non erat ratio, ſed quia nimis auſtera & ſubtilia prædicauerat: & qui lacte opus erat, non ſolido cibo, nimis grandia miniſtrauerat. Miſſus ergo iſte ex communi Epiſcoporum conſenſu, tam ſanctæ conuerſationis, humilitatis & benignitatis exemplo, quam ſimplicis & facilis prędicationis eloquio, totam terram ad fidē Chriſti conuertit, per verba groſſa, parabolas, & exempla. Sicque totam terram Britaniæ, quæ in quatuor linguas diuiditur, ſcilicet Britonum, Pictorum, Scotorum, Anglorum, Chriſto, & Regi Edoardo ſubiecit.

Curioſitas in operibus vitioſa.

QVARTA curioſitas eſt in operibus, & ordinationibus. Sunt enim aliqui qui in omnibus plus exteriorem apparentiam & decorem requirunt, quam exiſtentiam realem: puta in domibus volunt habere curioſitatem, in celaturis, picturis, feneſtris artificioſe compoſitis, in lectiſternijs, coopertoriis & alijs huiuſmodi. In libris plus deſiderant pulchritudinem quam bonitatem, plus volentes habere libros pulchros & curioſè illuminatos, quam veraces & bene correctos. In habitu ſimiliter curioſitatem ſuam oſtendunt in quatuor. In genere, qualitate, colore, & coaptatione. In genere volentes habere veſtimenta pratioſa: In qualitate, ſubtilia & mollia: In colore, quod ſint nitida & variata, picturata, colorum varietate diſtincta, nouo & inſolito modo facta. In formatione aut nimis magna & dependentia, aut nimis āpla, aut minus ſtricta ſiue quolibet alio modo ſecundū ſæculi vanitatē. Coaptatio ad modū portādi pertinet, & ſunt modi varij ſecundū quod hominis vaniſſimi de ſe ſpectaculū intuentibus, modis faciunt infinitis. De talibus Theſſal. 3. *Audiuimus inter vos quoſdam ambulare inquietè, nihil operantes, ſed curioſè agentes*. De hoc ſpecialiter reprehendit beatus Bernardus clericos, ita dicens. *Honorati incedunt de bonis Domini, cui honorem non deferunt. Inde eſt aurum in ſellis & phaleris: Inde eſt meretricius niter, hyſtrionum habitus, regius apparatus: plus fulgent calcaria, quam altaria.* Eſt ergo curioſitas in ſpecioſitate, pretioſitate, diuerſitate, nouitate, & ſingularitate veſtimentorum, ornamentorum capitis vel corporis, aut equorum, domorum, lectorum, librorum, vaſorum, iocalium & vtenſilium aliorum.

Magna curioſitas mulierum.

IN *mulieribus* autē præcipuè, quanta ſit curioſitas, immò quantus curioſitatis exceſſus, quis enarrare ſufficiat? quanta ſit veſtium pretioſitas, colorum varietas, mutatoriorum numeroſitas, caudarum defluentium longitudo, latitudinis amplitudo, quanta varietas in iocalibus, in ſertis & coronis, ex auro & argento & lapidibus pretioſis; in peplis croceatis, criſpatis, in aurifrigijs, in pectoralibus, & palliolis, & alijs huiuſmodi, mira curioſitate, varietate, ſubtilitate, contextis. De viduis loquens Apoſt. 1. Tim. 5. dicit. *Otioſæ diſcunt circuire domos, &c.* non ſolum aut otioſæ, nihil meritorium operantes, ſed & verboſę; non ſolum verbis otioſis, ſed & pernitioſis, detractoriis, conuiciatoriis, contumeliis, mendaciis, & periuriis, & huiuſmodi effluentes & curioſæ; innumeris curioſitatib. vanitatē ſuā inexcuſabilem oſtendentes. Cum ſit ergo in rebus extrinſecis tam vana curioſitas, vel vanitas curioſa, nō eſt dubium quod ex corde procedit iſta iniquitas. Ber. de duodecim gradib. humilitatis. *Ex motib. exterioris hominis*

A *interiorem agnoſcat. Curioſus autem vbicunque ſtat, ambulat, ſedet, oculis vagatur, caput erectum, aures portat ſuſpenſas; vir quoque peruerſus annuit oculo, terit pede, digito loquitur, & ex inſolenti corporis motu, morbus animæ deprehenditur. Quamdiu enim à ſui circunſpectione torpeſcit, incuria ſui curioſum in alijs facit.*

De leuitate mentis.

DISTINCTIO III.

Secundus ſuperbiæ gradus eſt leuitas mentis.

SECVNDVS gradus ſuperbiæ eſt leuitas mentis. De hac Bernard. vbi ſupra loquitur ſic. *Qui ſui negligens eſt, alios circunſpicit, dum quoſdam ſuſpicit ſuperiores, quoſdam deſpicit inferiores. In alijs quidem videt quod inuidet, in alijs quod irridet.* B *Inde fit vt mobilitate oculorum leuigatus animus, nulla vtique ſui cura aggrauatus, modo per ſuperbiam ad alta ſe erigit, modo per inuidiam in ima demergit; nunc per inuidiam nequiter tabeſcit, nunc per excellentiam pueriliter hilareſcit. In altero nequam, in altero vanus, in vtroque ſuperbus exiſtit; quia & quod ſuperari ſe dolet, & quod ſuperare ſe gaudet, amor propriæ excellentiæ facit. Has autem viciſſitudines nunc pauca & mordacia, nunc multa & inania, nunc riſu, nunc planctu plena, ſemper vero irrationabilia indicant verba.*

EST ergo leuitas mentis per quam aliquis leuiter & ſuperbè ſe habet verbo. Sciendum eſt autem quod leuitas duplex inuenitur in ſcriptura ſacra. Eſt enim leuitas quædam laudabilis, & quędam vituperabilis. C *Laudabilis* quidem leuitas eſt qua dicitur homo leuis, ſcilicet agilis ad ambulandum, ignis leuis ad aſcendendum, vel auis ad volandum, penna vel pluma leuis ad portandum, pœna leuis ad tolerandum. Quod homo nquam ſit leuis, id eſt agilis ad ambulandum ſpiritualiter loquendo, id eſt non tardus nec piger ad operandum bonum, & de bono in melius proficiendo currendum, hoc eſt valde laudabile. Ideo dicitur Hier. 2. *Curſor leuis explicans vias ſuas. Secundo* dicitur homo leuis ad aſcendendum & volandum in altum per contemplationem & deſiderium æternorum.

Leuitas duplex ſ. laudabilis & vituperabilis porro laudabilis dicitur diuerſimode.

Simile.

NOTA quod ignis naturaliter aſcendit ſub ratione leuitatis ſuæ naturalis. Auis volat ſurſum virtute pennarum. Nubes aſcendit ſurſum virtute ſolis interius attrahentis, ſic homo ex deſiderio naturali, & adiutorio pennarum virtutum, & virtute ſolis iuſtitię attrahentis, allicientis, & interius inſpirãtis, debet ad ſummum volare, non in infimis latere. D Ideo dicitur Iſa. 19. *Aſcendet Dominus ſuper nubem leuem,* & in aſcenſione ſua dicitur aſcendiſſe in nube. *Tertio* quod leue eſt, facile poteſt portari, ſicut pluma. Iſto modo mandata diuina dicuntur leuia. 1. Ioan. 5. *Mandata Dei grauia non ſunt.* Et Mat. 11. dicit Saluator. *Tollite iugum meum ſuper vos.* Sequitur. *Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meũ leue. Quarto* aliquid dicitur leue, quia poteſt faciliter tolerari. Iſto modo tribulationes, infirmitates, & alię aduerſitates mundi dicuntur leues. Vnde 2. Cor. 4. Cum præmiſiſſet Apoſtolus: *In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur, apoſiamur, ſed non deſtituimur,* &c. ſubiungit. *Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum glorię pondus operatur in nobis.* E

Leuitas vituperabilis facit cito credere.

EST etiam leuitas vituperabilis, de qua principaliter eſt hic intentio noſtra principalis ad præſens, de gradibus ſuperbiæ proſequendo. Notandum ergo quod leuis cito credit, cito cedit, cito reſilit, cito exilit. Cito inquam credit cunctis ſermonibus. Cito cedit ventis perflantibus. Cito reſilit ab incepto. Et cito exilit furore concepto.

PRIMO igitur leuis corde cito credit cunctis ſermonibus. Sicut dicitur Eccleſ. 19 *Qui cito credit leuis eſt corde.* Hoc autem eſt valde periculoſum, ſicut docet experientia, maximè in Principib & Prælatis: & quãto quis dignitate celſior, tanto facilitas credulitatis periculoſior. Ber. in fine ſecundi libri, ad Euge. dicit. *Eſt vitium, cuius ſi te immunem ſcitis, inter omnes quos noui ex his qui* A *cathedras aſcenderunt, ſedebis me iudice ſolitarius, quia veraciter ſingulariterque leuaſti te ſupra te. Facilitas credulitatis hæc eſt, cuius callidiſſimæ vulpeculæ, magnorum neminem comperi, ſatis cauiſſe verſutias. Inde eis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens abiectio, inde præiudicia in abſentes.*

Leuis corde cito cedit.

SECVNDO leuis corde cito cedit ventis perflantibus, omni vento tentationis rapitur. Talem cordis leuitatem negabat ſe habere Sara. Tobiæ 3. *Nunquam cum his qui in leuitate ambulant participem me præbui.* De tali leuitate dicitur Iob 24. *Leuis eſt ſuper faciem aquæ.* Greg. 16. lib. moral. cap. 24. *Superficies aquæ huc illucque aura impellitur, & nulla ſtabilitate ſolidata mouetur. Iniqui ergo mens plus quam aquæ ſuperficies leuis eſt, quia quælibet hanc aura* B *tentationis attingit, ſine tarditate aliqua retractionis trahit. Si enim cor fluxum peruerſi cuiuſque cogitamus, quid aliud quam ſuperficiem aquæ vento expoſitam cernimus? Illum nunc aura iræ impellit, nunc aura luxuriæ, nunc inuidię, nunc fallaciæ pertrahit. Eſt ergo cor talis hominis quaſi lanugo quæ à vento tollitur, & ſicut ſpuma gracilis quæ à procella diſpergitur, & tanquam fumus qui à vento effuſus eſt.* Sapient 2.

Leuis cito reſilit ab incepto.

TERTIO leuis corde cito reſilit ab incepto, quia cito mutatur voluntas eius, & cito mutat propoſitum. Hanc leuitatem cordis ſe negabat habere Pau. 2. Cor. 1. *Nunquid leuitate vſus ſum? quę cogito ſecundum carnem cogito, vt ſit apud me, eſt & non?* q. d. non eſt ita. Poteſt autem quandoque contingere, quod pro neceſſitate euidenti, vel cauſa rationabili, vir iuſtus & ſtabilius C mutet ſententiam ſuam: ſicut dicit ille Rex Aſſuerus Heſter 15. *Ne putare debetis ſi diuerſa iubeamus, ex animi noſtri venire leuitate, ſed pro qualitate & neceſſitate temporum, prout Reipublicę poſcit vtilitas ſententiam ferre.*

Leuis cito erumpit in contumeliã & iniuriam.

QVARTO leuis corde cito exilit furore concepto. Cito enim mouetur ad iram, & cito motus, cito prorumpit ad contumelias & opprobria, vel etiam ad nocendum. Hic eſt gladius Ioab quo occiſus eſt Amaſa. 2. Reg. 20. Qui fabrefactus, leui motu egredi poterat & percutere. Nam leui occaſione mouetur, & leui motu turbatur, & turbatus foras erumpit, & erumpens percutit lingua vel gladio.

D

De inepta lætitia.

DISTINCTIO IV.

Tertius gradus eſt inepta lætitia.

TERTIVS gradus ſuperbiæ eſt inepta lætitia. Ait enim Bern. li. de duodecim gradibus humilitatis. *Proprium eſt ſuperborum læta ſemper appetere, triſtia deuitare. Dum enim ſuperbus per curioſitatem ad animi leuitatem deuenit, cum gaudium quod ſemper appetit, frequenti videt interpolari triſtitia quam de bonis alterius contrahit, impatiens ſuæ humiliationis, fugit ad conſilium falſę conſolationis.* Et ita bene dicitur inepta lætitia, conditiones quatuor habens, propter quas nominatur inepta. Hæc enim lætitia annexam habet fatuitatem, ſociam impuritatem, admixtam anxietatem, & adiunctam peruerſitatem. E Obfuſcat fatuitas, deturpat impuritas, perturbat anxietas, fermentat impietas.

Lætitia dicitur inepta propter quatuor, 1. ob fatuitatem eius.

APPARET autem fatuitas huius ineptæ letitiæ, tam ratione loci, quam ratione temporis in quo ſumus; quia *non eſt locus lætantium ſed flentium.* Iud. 2. *Et vallis lachrymarum,* in Pſal. 83. Vnde puer cùm naſcitur, mundum iſtum ingrediens, incipit à ploratu prophetico calamitatis ſuæ, nondum loquitur, & iam prophetat. Item dormiendo ridet, qui quam cito excitatur plorat, quia mors quę per ſomnum deſignatur, eſſet ei riſus & gaudium, ſed vita præſens vertitur ei in luctum. Vel per hoc deſignatur, quod qui clauſos habent oculos, & nõ vident miſeriam ſuam, rident; ſed excitati, & apertos habentes oculos, vident ſe non ridendi ſed flendi rationem habere. Si deſpiciat homo & conſiderat diligenter, videbit vndique materiam luctus, non gaudij

vel

vel lætitiæ; videlicet interius & exterius, inferius & superius. A Interius quia peccata noſtra præterita, non mouent nos ad lætitiam, ſed ad fletum. Item infirmitas noſtra, quæ nobis eſt occaſio, & materia, & ſentina omnium peccatorum. Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati & mortis.* Exterius vero nos vrgent ad luctum innumerabiles miſeriæ, tam noſtræ quam proximorum, vndique nos impugnantes, & pugnantes; & pericula tam infinita, tam animarum quam corporum; quia tempus nos rapit inceſſanter ad mortem temporalem pariter & æternam.

Simile. CAVSAM ridendi vel lætandi non habet ille, quem æquus velociſſimus cum fune ligatum in collo, præcipitanter & inceſſanter & velociſſimè trahit ad patibulum per ſpinas & tribulos. Mirum eſt ergo quomodo ridere poſſunt illi, quos tempus per funem præſentis B vitę, per ſpinas & tribulos, id eſt per multas miſerias temporales, inceſſanter & velociſſimè trahit ad patibulum mortis temporalis & æternæ, Aug. *Nihil aliud eſt tempus vitæ præſentis, quam curſus ad mortem: in quo paululum ſtare, vel tardius ire permittitur nemo, ſed omnes pari motu vrgentur.*

Simile. FATVVS eſt qui ridet, & videt ſe & ſocios ſuos in fluuium rapidiſſimum cecidiſſe, qui eos omnes inceſſanter & curſu rapidiſſimo trahit in mare. Fluuius iſte in quem cecidimus omnes, eſt fluxus temporis vitæ pręſentis, qui nos omnes pertrahit ad amaritudinem mortis temporalis, ſed peccatores ad amaritudinem mortis æternæ. Superius autem eſt conſideratio rationis reddendæ coram ſummo Iudice de omnibus operibus, cogitationibus, & verbis noſtris, de omnibus be- C neficijs Dei nobis impenſis, de quolibet momento temporis nobis conceſſi. De hoc require ſupra *de iudicio.* Inferius autem mouet nos conſideratio purgatorij vel inferni, Prouerb. 14. *Extrema gaudij luctus occupat.* Luc. 6. *Væ vobis qui nunc ridetis, quia lugebitis.* Nota exemplum de homine fugiente vnicornem.

Exemplum. ITEM refert qui deſcribit purgatorium ſancti Patricij, quod in monaſterio in quo ipſe Abbas præfuit, fuit quidam monachus cuius ſanctitati dęmones inuidentes, dormientem à dormitorio detulerunt, ipſumque per triduum detinentes, ad lectum ſuum grauiſſimè flagellatum & vulneratum retulerunt: qui confeſſus eſt ei qui loquitur, ſe ſtupenda & horrenda vidiſſe tormenta; ſuperuiuens autem annis quindecim, nullo D medicamine curari potuit à vulneribus ſuis, ſed ſemper recentia & aperta manebant, quorum quędam profunda erant ad menſuram vnius digiti. Aſſerit autē qui loquitur, ſe illa vulnera ſæpius attrectaſſe, & illum mortuum ſuis manibus ſepeliſſe. Dictus autem monachus qui hoc viderat, quando videbat aliquem ridentem leuiter vel iocanter, vel incompoſitè ſe habentem, dicebat. O ſi ſcires quanta huic diſſolutioni debeatur pœna, diſſolutiones tuas & mores incompoſitos forſitan emendares.

ITEM in Anglia vir quidam religioſus qui faciem habebat velut emortuā, dicebatur in illo purgatorio fuiſſe, qui in nullo quod videret in hoc mundo lætari poterat, nec ad riſum, vel ſaltem ad hilaritatis ſpeciem prouocari. *Propter* hæc omnia, Chriſtus & alij ſancti E qui fleuiſſe & non riſiſſe leguntur, ſuo nobis reſponderunt exemplo, quod ineptam lætitiā cauere debemus. Bene ergo dictum eſt: Eccleſ. 7. *Cor ſtultorum vbi lætitia.* Vnde Bern. *Mundus eſt vbi malitia plurimum, ſapientia modicum: vbi ſunt omnia viſcoſa, omnia lubrica, omnia operta tenebris, obſeſſa laqueis; vbi periclitantur animæ, affliguntur corpora, & vbi eſt vanitas & afflictio ſpiritus.*

Secundo ob eius impuritatem. SECVNDO inepta lætitia habet ſociam impuritatem. Sicut in libro ſapientiæ dicitur in perſona impiorum *Venite & fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tamquam in iuuentute celeriter, vino pretioſo & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis, coronemus nos A roſis antequam marceſcant, nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra, vbique relinquamus ſigna lætitiæ.* Aduerte quomodo ſe mutuo cohortantur. Primo ad voluptatem. Secundo ad vanitatem. Tertio ad fœditatem; vnū enim conſequitur ad aliud, & vnum eſt cauſa alterius. Sed in his omnibus eſt breuitas durationis, ſicut ipſimet confitentur in verbis pręmiſſis. Et hoc bene figuratum eſt. Ionæ 4. *Præparauit Dominus Hederam, vt eſſet vmbra ſuper caput Ionæ, & protegeret eum: (laborauerat enim) & lætatus eſt Ionas ſuper hederam lętitia magna.* Sed iſta lętitia parum durauit, quia ſtatim ſequitur. *Pręparauit Dominus vermem in aſcenſu diluculi in craſtinum, qui percuſſit hederam & aruit.* Exemplum etiam habemus Dan. 5. de Balthaſar *qui crapulabatur in conuiuio, & cùm eſſet in lætitia magna, præcepit ſibi afferri vaſa Domini, & bibit in eis ipſe & concubinę eius; & viſa eſt manus quaſi hominis* B *ſcribentis in pariete,* MANE, TECHEL, PHARES, id eſt *numeratum eſt regnum tuum, appenſus eſt in ſtatera, & inuentus eſt minus habens; diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis, eadem nocte interfectus eſt, & perdidit animam & vitam.*

TERTIO inepta lętitia habet admixtam anxietatem. *Tertio propter admixtam anxietatem.* In omni mundano gaudio, plus eſt de triſtabili, quam de delectabili, plus de ſolicitudine & labore, quam de conſolatione & pace, quia riſus dolore miſcebitur, & *extrema gaudij luctus occupat.* Prouerb. 14. Vnde quia B. Iob ſciebat in diuitijs huius mundi non eſſe veram lętitiam ſine anxietate, ſolicitudine, labore, & timore, ideo dicebat: *Si lætatus ſum in diuitijs meis multis?* q. d. non, Iob 31. Reprehendit etiam talem lætitiam, & reſpondit inſania plenam eſſe, dicens, Iob 31. *Rodebant in* C *ſolitudine, ſqualentes egeſtate & miſeria, & mandebant herbas & arborum cortices, & radix iuniperorum erat cibus eorum. In huiuſmodi lætabantur.* q. d. in talibus non erat lætandum: Et quod plus eſt: *Et eſſe ſub ſentibus delicias computabant,* Gregor. 20. mor. c. 15. hoc exponens dicit. *In huiuſmodi lætantur, quia attendunt tranſitoria quæ percipiunt, & interna negligunt permanentia bona quæ perdunt, cumque amore temporalium flagrant, veram lætitiam nolentes ignorant; quam ſi ſtudioſè cognoſcere quærerent, quam flenda ſint gaudia quæ appetunt viderent, ſed viſibilia ſequentes cor fugiunt, & tanto extrinſecus gaudent, quanto recordationem ſui intrinſecus non habent. Miſcentur tamen eorum gaudijs plerumque tribulationes, & ex rebus ipſis ex quibus ſuperbiunt, flagellantur, neque enim ſine grauibus curarum moleſtijs, petunt temporalia quæ appetunt, vel non habita quærere, vel quæſita ſeruare; inter æquales præſtantiorem* D *gloriam expetere, à minoribus reuerentiam plus quam oportet exigere, minus quam debet eam maioribus exhibere, plerumque potentiam per iniuſtitiam reſpondere, ſemper praua agere, & tamen ne opinionem prauitatis habeant, formidoloſè cuſtodire. Hæc profectò omnia miſeros pungunt, ſed eaſdem punctiones, ipſo rerum temporalium victi amore, non ſentiunt. Vnde rectè ſubditur. Et eſſe ſub ſentibus delicias computabant: quia peccatorum delectationibus preſſi, & affectu vitæ pręſentis, quam ſint aſpera quæ patiuntur ignorant, lætantur itaque ſed ſub ſentib. quia rebus quidem temporalibus gaudent, ſed quia diſpenſare ſine tribulatione nequeunt, eadem cura pungantur miſeris quæ premuntur. Manent ſub ſentibus, & tamen hoc ipſum delicias æſtimant; quia & dura quidem ex præſentis vitę amore tolerant, & tamen affectu nimiæ cupiditatis obligati, laborem eiuſdem tolerantię voluptatem* E *putant. Vnde rectè Hieremias totius in ſe humanę conuerſationis ſpeciem ſumens, per planctum conqueritur, dicens.* INEBRIAVIT ME ABSYNTHIO. *Ebrius quis quæ patitur neſcit, qui abſynthio ebrius eſt, amarum eſt quod ſumpſit, & tamen non intelligit eandem amaritudinem quare ſpicitur.*

Quarto propter peruerſitatem annexam. QVARTO inepta lætitia habet adiunctam peruerſitatem. Valde namque peruerſi cordis eſt lætari de malo, quia malum in eo quod malum, contriſtat, non lætificat. Peruerſi ſunt ergo in affectione, qui de malo ſuo, id eſt de peccato gaudent. De quibus dicitur Prou. 2. *Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis.*

Tales

Tales ſunt ſimiles phreneticis, qui de vinculis ſuis gaudent, & de inſania ſua rident. Sapien. 14. *lætantes inſaniũt.* Item lætantur de malo temporali vel ſpirituali proximorum ſicut inuidi. Contra quos dicitur Prouerb. 14. *Qui in ruina lætatur alterius non erit impunitus.* Tales ſunt ſimiles dæmonib. qui de malis aliorum rident, & caſum eorum irrident, & inde deriſiones ſuas faciunt & cachinnos.

Exemplum.

Refert magiſter Iacobus de Vitriaco, quod cum quidam ſãctus vir in clauſtro ſolus poſt alios remanſiſſet in oratione, vidit magnam multitudinem dæmonum conuenientem in loco vbi iuuenes monachi conſueuerant inter ſe cachinnare; & vidit illos dæmones cachinnantes, ridentes, & irridentes, dicendo ha, he, hy, quaſi repreſentantes ſigna monachorum & cachinnorum eorum.

De iactantia.

DISTINCTIO V.

Quartus gradus ſuperbiæ eſt iactantia, & hoc duobus modis contingit.

QVARTVS gradus ſuperbię eſt iactantia. Videtur autem iactantia propriè importare quod homo ſe verbis extollat. Videmus enim quod homo volens aliquid longe iactare, eleuat illud in altum. Tunc homo propriè ſe extollit, quando dicit aliquid ſupra ſe. Quod contingere poteſt dupliciter. *Vno modo*, quando loquitur de ſe, non quidem ſuper id quod in ſe eſt, ſed ſupra illud quod de ſe homines opinantur. Quod Apoſtolus refugiens dicit, 2. Corin 12. *Parco autem, ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me. Alio modo* aliquis ſe extollit, loquens de ſe ſupra id quod in ſe eſt ſecundum veritatem. Et quia magis eſt aliquid iudicandum ſecundum id quod in ſe eſt, quam ſecundum id quod eſt in opinione aliorum; ideo magis propriè dicitur iactantia quando aliquis effert ſe ſupra id quod in ſe eſt, quam quando effert ſe ſupra id quod eſt in opinione aliorum; quamuis vtroque modo iactantia dici poſſit.

Iactãtia late ſumpta quadrifariã vſurpatur.

NOTANDVM autem quod latius loquendo poſſumus dicere quod iactatur aliquid ex confidentia bonitatis, ex affluentia pietatis, ex vehementia tempeſtatis, ex redundantia vanitatis. *Ex confidentia* diuinæ bonitatis homo quandoque ſe totum iactat in Deum, & diuinæ pietati committit, ſecundum illud Pſalm. 54. *Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipſe te enutriet.* Iſto modo veri pauperes qui propter Deum omnia contemnunt mũdana, ſe totos diuinæ pietati committunt. *Ex affluentia* pietatis diuites huius mundi bona ſua iactant in Gazophilacium, id eſt, in theſaurum Dei. Nam facultates ſuas in cæleſtes theſauros manus pauperum deportãt. Mat. 13. *Aſpiciebat Ieſus quemodo turba iactaret æs in Gazophilacium, & multi diuites multa iactabant. Cum autem vidua quædam duo minuta miſiſſet, conuocatis Diſcipulos dixit eis. Amen dico vobis quoniam vidua hæc plus omnibus miſit:* & reddit cauſam huius dicens. *Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miſerunt*, vtinam ſaltem de ſuperabundãtijs ſuis mitterẽt diuites: Sicut figuratè dicitur Act. 27. *Satiati cibo alleuiabant nauem*, ſcilicet conſcientiæ, *iactantes triticum in mare*, id eſt in pauperes qui in amaritudine multa viuunt. *Ex vehementia* tempeſtatis, id eſt, tribulationis, iactantur aliqui, ſicut Diſcipuli qui tota nocte laborabant in remigando, quia & ventus erat eis contrarius, & Chriſtus dormiebat, id eſt quia tribulatio grauis eſt quandoque & Chriſtus quaſi dormiens eos reliquiſſe videtur; ſed ex excitatus Ieſus oratione feruenti, imperat ventis & mari, & ſtatim fit tranquillitas magna. Matth. 14. *Nauicula in medio maris iactabatur fluctibus.* Talibus ergo ſic iactatis neceſſaria eſt patientia, & orationis inſtantia. *Ex redundantia* vanitatis iactat ſe ſuperbus, & hæc eſt iactantia quæ dicitur quartus gradus ſuperbiæ, de qua loquimur principaliter quoad præſens.

Iactantia fit tum oſtentatione factorum, tum verborum.

SCIENDVM autem quod iſta iactantia fieri poteſt, vel oſtentatione factorum, ſicut dicitur Heſter 1. quod *Aſſuerus fecit grande conuiuium, &c. vt oſtenderet diuitias regni ſui, & magnitudinem atque iactantiam potentiæ ſuæ:* Vel oſtentatione verborum: Sicut dicitur Iob 18. *Vſque ad quem finem verba iactabis.* Et de hac ait Bernard. *Sicut veſica collecta turgida vento, punctoque perforata exiguo, ſi ſtringitur, crepitat cum detumeſcit; ac ventus egrediens non paſſim effuſus, ſed ſtrictim emiſſus, quoſdam crebros ſonitus reddit: poſtquam vero vanitas creſcere & veſica tumeſcere cœperit, neceſſe eſt vt ampliori foramine, laxato ſinu, ventoſitas eructetur, alioquin ventoſitate rumpetur. Sic ſuperbus inepta redundante lætitia, dum riſu vel ſignis eam aperire non ſufficit, in Elyæ verba prorumpit.* Iob 32. *En venter meus quaſi muſtum abſque reſpiraculo, quod lagunculas nouas diſrumpit: aut loquetur ergo, aut rumpetur; plenus eſt ſermonibus, & coarctat eum ſpiritus vteri ſui; eſurit & ſitit auditores, quibus ſuas iactitet vanitates, quibus omne quod ſentit effundat, quibus qualis & quantus ſit innoteſcat. Inuenta autem occaſione loquendi, ſi de litteris ſermo oritur, vetera proferuntur & noua, volant ſententiæ, verba reſonant ampulloſa, præuenit interrogantem, non quærenti reſpondit; ipſe quærit, ipſe ſoluit, & verba prolocutoris imperfectè præſcindit; non loquitur vt ædificet, ſed vt ſcientiam ſuam iactet; ædificare poteſt, ſed ædificare non intendit, non curat docere, vel à te doceri quod neſcit, ſed vt ſcire ſciatur quod ſcit. Quando de fide vel religione agitur, ſtatim viſiones, & ſomnia proferuntur. Deinde laudat ieiunia, commendat vigilias, ſuper omnia orationes exaltat, de patientia aut de humilitate, aut de ſingulis virtutibus, pleniſſimè, ſed vaniſſimè diſputat, vt tu dicas, ſcilicet ſi audieris, quod ex abundantia cordis os loquitur, & quod bonus homo de bono theſauro cordis profert bona.*

Iactantia euacuat internam conſcientiã.

NOTANDVM autem quod qui ſe iactat, euacuat internam conſcientiam. Bernar. *Lingua in humido poſita, lata & tenuis, optimum inſtrumentum ad euacuandum cor.* Iactator enim quicquid habet in corde, vnde poſſit habere laudem, & excellentiam ſuam oſtendere; reuelat & interdum etiam quod non habet. Vnde Act. 22. *Vociferantibus Iudæis contra Paulum, & proiicientibus veſtimenta ſua, & puluerem iactantib. in aera, iuſſit tribunus induci Paulum in caſtra*; quia ſuperbi cum clamore & impudentia ſe iactando, veſtimenta virtutum proijciunt, & ſic turpiter ſe denudant; & puluerem iactant in aerem, quia verba iactantię quaſi puluis in aere, quibus aer obſcuratur, & aſſiſtentium obnubilatur aſpectus.

Perturbat fraternam concordiam.

Secundo perturbat fraternam concordiam. Prou. 28. *Qui ſe iactat & dilatat, iurgia concitat.* Et hoc bene ſignatum eſt, 2. Mach. 10. *Supra modum maledicebant, & ſermones nefandos iactabant:* dicitur de Tymotheo & ſuis, qui pugnabant contra Machabæum.

Incurrit diſplicentiam.

Tertio incurrit diſplicentiã. Vnde Hieron. 28. *Audiuimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valde. Sublimitatem eius, & ſuperbiam, & altitudinem cordis eius, & iactantiam ego ſcio, dicit Dominus*, non ſcientia approbationis, ſed reprobationis, & æternæ damnationis. Sicut patet de lucifero qui iactando dicebat. *In cœlum conſcendam, ſuper aſtra cœli exaltabo ſolium meum, ſimilis ero altiſſimo.* Statim reſpondetur Iſa. 14. *Veruntamen ad infernum demergeris in profundum laci.*

Meretur æternam miſeriam.

Quarto meretur æternam miſeriam; Sicut impij conquerendo recognoſcũt Sap. 5. *Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarũ iactantia quid contulit nobis? tranſierunt omnia velut vmbra.* Bern. *Quid illis profuit ſuperbia diuitiarum, iactantia breuis, leuis lætitia, mundi pompa, vana voluptas, magna familia? poſt voluptatem, vbi locus, vbi riſus*, vbi iactantia, vbi arrogantia?

Diuitiarum iactantia duplex.

Nota quod diuitiarum iactantia dicitur duplici ratione, quia opulentia dupliciter cauſat iactantiam, ſcilicet occaſionaliter, in quantum aliquis ſuperbit de diuitijs. Et ideo Prou. 8. dicuntur *opes ſuperbę*. Alio modo per modum finis, quia ſicut dicitur 4. Eth. Aliqui non ſolum propter gloriam ſeipſos iactant, ſed etiam propter lucrum, vt quando de ſeipſis fingunt & dicunt ea de quibus lucrari poſſunt, puta quod ſint medici, vel ſapientes, vel aliquid huiuſmodi.

De ſingularitate.

DISTINCTIO VI.

5. Gradus ſuperbiæ eſt ſingularitas.

QVintus gradus ſuperbiæ eſt ſingularitas, per quam non ſufficit homini facere ſicut alij faciũt, vel tenere quod iubet communis regula monaſterij, ſed vult ſanctior omnibus apparere. De hac ait Bern. vbi ſupra. *Turpe eſt ei, ſi ſe ſuper cæteros iactat, ſi non plus cæteris agat, per quod vltra cæteros appareat, proinde non ſufficit illi quod communis regula monaſterij vel maiorum cohortantur exempla, non tamen melior eſſe ſtudet, ſed videre meliùs viuere geſtit, quatenus dicere poſſit, non ſum ſicut cæteri homines, plus ſibi blanditur de vno ieiunio, quod cæteris prandentib. facit; quam ſi cum cæteris ſeptem dies ieiunauerit. Melior ſibi videtur vna oratiuncula particularis, quam tota pſalmodia vnius noctis: ad omnia ſua ſtrenuus, ad communia piger: vigilat in lecto, dormit in choro. Cumque alijs pſallentibus tota nocte ad vigilias dormiuet, poſt vigilias alijs in clauſtro quieſcentibus, ſolus in oratorio remanet. Inter prandentes crebro ſolet oculos iactare per menſas, vt ſi quem minus comedere viderit, victum ſe doleat; & idipſum incipiat ſibi ſubtrahere crudeliter, quod ne ceſſario victus præuideat indulgendum; plus gloriæ detrimentum, quam famis metuens cruciatum. Hic omnes iudicat, hic omnium facta corrodit.* Vnde Pſal. 79. *Singularis ferus depaſtus eſt eam*, ſcilicet vineam Domini.

6. Eſt arrogantia.

SEXTVS gradus ſuperbiæ eſt arrogantia. Eſt autem arrogantia eleuatio ſpiritus, per quam homo ſe præfert alijs, iudicans ſe cæteris meliorem. Et opponitur ſexto gradui humilitatis, per quam homo ſe credit & pronunciat alijs viliorem. De hoc ait Bern. vbi ſupra. *Cùm ex his quæ ſingulariter & inaniter agit, apud ſimpliciores opinio eius increuerit, qui profectò laudant opera quæ cernunt, & vnde prodeant non diſcernunt, dum miſerum beatificant, in errorem inducunt. Credit quod audit, laudat quod agit, & quod intendat non attendit. obliuiſcitur intentionem, dum amplectitur opinionem, de omni alia re plus ſibi credit quam alijs, de ſe ſolo plus alijs credit quam ſibi: vt iam non verbo tenus, nec ſola operum oſtentatione ſuam præferat religionem, ſed intimo cordis affectu credat omnibus ſanctiorem; & quicquid de ſe laudandum nouerit, non ignorantiæ aut beniuolentiæ laudatoris, ſed ſuis meritis arroganter aſcribit.* Sicut ante dicit Greg. 23. moral. cap. 6. *Quatuor ſunt ſpecies quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur, cum bonum aut à ſemetipſis ſe habere æſtimant, aut dum ſibi datum deſuper credunt, pro ſuis meritis hoc ſe accepiſſe putant: aut cum iactant ſe habere quod non habent: aut cum deſpectis cæteris, ſingulariter videri appetunt habere quod non habent.*

Arrogantia quatuor modis cõtingit.

SED quia credere vel æſtimare ſe bonum aliquod habere non à Deo, vel quod bonum gratiæ habeat ex proprijs meritis, ad infidelitatem pertinere videtur: ideo nota quod vera æſtimatio poteſt corrumpi dupliciter. *Vno modo* in vniuerſali, & ſic in his quæ ad fidem pertinent corrumpitur vera æſtimatio per infidelitatẽ. *Alio modo* in aliquo particulari eligibili, & hoc non facit infidelitatem. Sicut ille qui fornicatur, æſtimat pro tempore illo ſibi bonum fornicari, nec tamen eſt infidelis: ſicut ſi in vniuerſali diceret fornicationem eſſe bonam; ſic etiam eſt in propoſito. Nam dicere in vniuerſali aliquod bonum eſſe quod habet homo non à Deo, vel gratiam hominibus dari pro meritis, pertinet ad infidelitatem. Sed quod aliquis ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ, ita de bonis ſuis glorietur, ac ſi ea à ſe haberet, vel ex meritis proprijs, ad ſuperbiam pertinet, & non ad infidelitatem proprie loquendo.

Arrogantia non requirit iudicium fidei deſtructiuum.

EST autem arrogantiæ vitium multis rationibus deteſtandum. *Primo* quia per inſipientiam excæcatur. Prou. 21. Superbus & arrogans vocatur indoctus. Nec mirum, quia ſicut ait Greg 23. moral. c. 8. *Arrogans verba multiplicat, & ſuam ſapientiam oſtentare feſtinat; hanc enim partem ſuam omnis arrogans æſtimat, ſi ſcientiam non tam habeat quam oſtendat, quia nimirum omnes elati ſcientiam non habere appetunt, ſed oſtendere.* Et infra c. 10. *Sicut grauis labor iuſtorum eſt mala irridere, nec corrigere: ita grauis eſt labor arrogantium, ſi quod ſapiunt non oſtendunt.*

Arrogantia multas ob cauſas deteſtanda.
1. Quia arrogans excæcatur.

SECVNDO quia per impatientiam turbatur & rumpitur: ſicut veſica collecto turgida vento, quanto vel modicum pungitur, crepitat & rumpitur: ſic arrogantes cum aliquantulum per correctionem tanguntur, vel aliquid contra voluntatem eorum dicitur, ſtatim veſicæ more, voces murmurationis emittunt, & ex impatientia in eorum viſcerib. diſrumpuntur. Ideo dicitur Eccleſ. 7. *Melior eſt patiens arrogante:* arrogantes enim volunt arguere, ſed argui nolunt. Greg. 20. moral. 1. *Arrogantes argui deſpiciunt, etiam cum ſe veraciter erraſſe cognoſcunt, ſed aſperitas ſuperborum vſque ad duritiam maledictionis extenditur.* Et infra. 3. *Arrogantes quia charitatis viſcera non habent, non ſolum argui non patiuntur, ſed nec compatiuntur etiam inflictis dolentibus, ſed eos inſuper ſub ſpecie iuſtæ increpationis affligunt, & cum in illis aliqua parua mala vident exaggerant, vel ea quæ vere bona ſunt, male apud ſe interpretando commutant.*

2. Quia turbatur & rumpitur.

TERTIO quia Deus illum abominatur. Prou. 16. *Abominabilis eſt Domino omnis arrogans:* quicquid autem Deus abominatur, & nos abominari debemus. In ſignum autem quod Deus abominatur arrogantem, Eliu reprehenditur, nec tamen pro eo ſacrificium offertur, ſicut cæteris amicis Iob. Sicut ait Greg. 1. moral. 12. *per Eliu, qui rectis quidem ſenſibus loquitur, ſed ad ſtulta elationis verba deriuatur, perſona vniuſcuiuſque arrogantis exprimitur, qui reprehenſione diuina increpationis arguitur: nec tamen pro illo ſacrificium offertur; quia fidelis quidem, ſed tamen arrogans, per veritatem credulitatis iuſtus eſt, & tamen per tumorem elationis acceptabilis non eſt: hunc ergo increpatio diuina redarguit, ſed ſacrificium non reducit.*

3. Quia Deus illum abominatur.

QVARTO quia Deus eum perſequitur, humiliãdo plerumque temporaliter. Sicut dicitur Iſa. 13. *Viſitabo ſuper orbem mala, & contra impios iniquitatem eorum.* Sequitur. *Arrogantiam fortium humiliabo.* Et Iob. 40. *Omnem arrogantem humiliabo, & indubitanter damnabo æternaliter.* Iſa. 2. *Dies Domini exercituum ſuper omnem ſuperbum & excelſum, & ſuper omnem arrogantem: & humiliabitur*, ideſt deijcietur, *& confundetur.*

4. Quia Deus illum perſequitur.

SEPTIMVS gradus ſuperbiæ eſt præſumptio. *Sed de hac dicetur infra, inter filias inanis gloriæ.*

Septimus eſt præſumptio de qua infra.

OCTAVVS gradus ſuperbiæ eſt defenſio peccatorum. Notandum autem quod eſt quædam defenſio licita, quædã illicita. *Defenſio* licita multiplex eſt. Quædam quam conſcientia conteſtatur. Sicut quando loquuntur homines ſuſpiciosè, vel falſo imponentes ei aliquid quod non fecit, & cuius non eſt conſcius: conſcientia ſua defendit eum apud Deum. Sicut dicit Apoſtolus Rom. 2. *Teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & cogitationibus inter ſe inuicem accuſantibus, aut etiam defendentibus.* & hoc eſt magnum ſolatium multis hominibus qui mendaciter diffamantur. *Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* 2. Corint. 1. Apud homines etiam ſe defendit, pro ſe rationem reddendo; & veritatem rationabiliter oſtendendo. Sicut pro ſe fecit Apoſtolus cùm à Iudæis accuſaretur mendaciter ſuper multis, cœpit rationem reddere dicens. Act. 26. *De omnibus de quibus accuſor à Iudæis, æſtimo me beatum eſſe, cùm ſim defenſurus me hodie.*

8. Eſt defenſio peccatorum. Defenſio licita, & alia non, defenſio licita multipliciter.
1. Quando innocens accuſatur.

SECVNDA eſt defenſio non ſolum licita ſed neceſſaria omnino, quando videlicet de peccato tentatur. 1. Paral. 11. dicitur, quod cum Philiſtæi congregati eſſent in prælium contra filios Iſrael, hi ſteterunt in medio agri & defenderunt eum ſcilicet Ieſbaham, qui interpretatur *laudans populum*, & Eleazar qui interpretatur *Deus meus adiutor*. Nam illi qui ſtant in vnitate populi Chriſtiani, & qui deum habent adiutorem, debent ſtare pugnando ſtrenuè in medio agri Eccleſiæ, vel agri propriæ conſcientiæ; & hunc agrum conſtanter defendere contra Philiſtæos, ideſt dæmones impugnantes.

2. Quando quis de peccato tentatur.

TERTIA eſt defenſio licita, quando in cauſam trahitur, actione ſcilicet perſonali vel reali, ſiue ciuiliter ſiue criminaliter impetratur. Vnde dicitur Act. 5

3. Quando quis in ius vocatur.

Non eſt Romanis conſuetudo damnandi aliquem hominem, priuſquam is qui accuſatur præſentes habeat accuſatores, locumque ſe defendendi accipiat ad abluenda crimina.

4. Quando pauper opprimitur.

QVARTA eſt defenſio licita immo debita, quando pauper opprimitur, ſeu perſona quæcunque miſerabilis iniuſte affligitur: tunc principes & iudices tenentur eos defendere, contra violentiam & feritatem potentum. Iſa. 1. *Subuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam.* Sed contra iudices impios & auaros dicitur ibidem. *Principes tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad eos.* Ideo Hiere. 50. *Redemptor eorum fortis eſt, dominus exercituum nomen eius, iudicio defendet cauſam eorum.*

5. Quando fides vel veritas impugnatur.

QVINTA eſt defenſio neceſſaria, quando fides vel veritas impugnatur. B Ad hoc tenentur prælati & doctores eccleſię, ſicut de ſe ipſo dicebat Apoſtolus, Phi. 1. *In defenſione euangelii poſitus ſum.* Et conuerſis ad fidem dicebat. *Conſido in vobis, eo quod habeam vos in corde, & in vinculis meis, in defenſione & confirmatione euangelij, ſocios gaudij mei omnes vos eſſe.*

Defenſio illicita multiplex.

1. Quando quis ſuum peccatum ſuperbe defendit.

DEFENSIO autem illicita multiplex eſt. *Prima* eſt quando homo peccatum ſuum procaciter & ſuperbè ſe iuſtificando defendit. De hoc ait Bern. vbi ſupra. *Multas faciunt aliqui excuſationes in peccatis: Aut enim dicit quod excuſat ſe: Non feci, aut feci quidem, ſed bene feci: Aut ſi male, non multum male: Aut ſi multum male, non mala intentione. Si autem de illo, ſicut Adam & Eua conuincitur, aliena ſuaſione excuſare ſe nititur.* Et Greg. 22. mor. cap. 12. *Vſitatum humani generis vitium eſt, & labendo peccatum committere, & commiſſum negando abſcondere, & conuictum* C *defendendo multiplicare. Ex ipſo quippe lapſu primi hominis, hæc argumenta nequitiæ ducimus, ex quo iam radicem trahimus culpæ. Interrogatus enim homo vbi eſſet, vt perpetratã culpam reſpueret, & confitendo cognoſceret, adhibere ſibimet vterque defenſionum ſolatia, magis quam confeſſionem, elegerunt. Cumque excuſare peccatum voluit vir per mulierem, mulier per ſerpentem, auxerunt culpam quam tueri conati ſunt. Oblique; Adam dominum tangens quod ipſe peccati eorum auctor extiterit, qui mulierem fecit; Eua ad dominum culpam referens, qui ſerpentem in paradiſo poſuiſſet. Sic ergo reatum ſuum dum defendere moliuntur, addiderunt vt culpa eorum acrior diſcuſſa fieret, quam fuerat perpetrata. Vnde nunc quoque humani generis rami, ex hac adhuc radice amaritudinem trahunt, & cum de vitio quiſque arguitur, ſub defenſionum verbis, quaſi ſub quibuſdam arborum folijs ſe abſcondit:* D *In qua videlicet occultatione, non ſe domino, ſed dominum abſcondit ſibi, agit namque ne omnia videntem videat, non vt ipſe non videatur.* Idem 33. mor. c. 26. *Omnes iniqui in omni peccato quod faciunt, ſcutum ſuperbiæ defenſiones opponunt. Nam cum quis talium, de reatu ſuæ iniquitatis arguitur, non mox cogitat quomodo culpam corrigat, ſed quid in adiutorium ſuæ iniquitatis opponat. nulla itaque veritatis ſagitta penetratur; quia verba ſanctę correctionis, ſcuto excipit ſuperbę defenſionis.*

2. Quando quis in peccato alium defendit.

SECVNDA defenſio illicita eſt quando quis alium in peccato ſuo defendit, quod faciunt adulatores. Sicut in pſalmo 9. dicitur. *Laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur.* Greg. 33. mor. c. 5. exponẽs illud Iob. 40. PROTEGVNT VMBRÆ VMBRAM EIVS. Ait. E *Dum doctrina iuſtorum mali contradicunt, dum ab eis iniquum quoslibet corrigi non permittunt, vmbræ Behemoth vmbram eius protegunt; dum nequiſſimorum facta, nequiores peruerſi patrocinijs tuentur: quod nimirum hoc ſtudio faciunt, ne dum culpam qua & ipſi obligati ſunt, in alijs corrigitur, ad ipſos quandoque veniatur. Se igitur tegunt, dum alios protegunt; quia culpam ſuam præuident impeti, Vnde alios conſiderant libera correptione confundi. Sicque fit vt ſententia criminum dum defenditur augeatur, & vniuſcuiuſque nequitia eo fit ad perpetrandum facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defenſionem potentium diu multa tolerantur. Sed tales quicunque ſeu intra ſeu extra ſanctam eccleſiam eſſe videantur, tanto ſe apertiores Dei hoſtes exhibent, quanto maiores ſunt patroni vitiorum. Contra* A *illum quippe ſuis defenſionibus pugnant, cui ea quæ oppugnant defendendo multiplicant.* Bene de talibus poteſt dici illud Iudith. 7. *Montes,* ideſt ſuperbi, *& potentes defendunt illos.*

3. Quando quis haud patienter ſuſtinet.

TERTIA defenſio illicita eſt, ſi quis dum temporaliter affligitur, ſe defendat, quia non debet vindictam expetere, ſed patienter ſuſtinere. Sicut Apoſtolus monet Rom. 12. *Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes, non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ, ſcriptum eſt enim. Mihi vindictam, & ego retribuam dicit dominus.*

QVARTA defenſio eſt quando quis ex præſumptione ſua volens alijs dominari & eos ſibi ſubijcere, contemni ſe iudicat & confundi ſi non obediant ei, B vel reuerentiam exhibeant. Sicut Nabuch. volens cunctis nationibus dominari, iurauit per thronum & regnum ſuum, quod defenderet ſe de omnibus illis, qui ſuum imperium recuſabant. Iudi. 2. Aman quoque confuſum ſe reputans, quia Mardocheus non flectebat genua coram eo, nec ei reuerentiam exhibebat; non ſolum in mortem eius machinatus eſt, ſed & totius populi Iudæorum. *Heſter per totum.* Sic multi ex ſumma ſuperbia iniuriatos ſe dicunt ab illis qui eis non exhibent honorem & reuerentiam, & quærunt occaſiones nocendi multipliciter, & grauandi.

9. Eſt fallax & ſuperba confeſſio.

NONVS gradus ſuperbiæ eſt fallax & ſuperba confeſſio. De qua Bern. vbi ſupra. *Sed hæc excuſationum genera eatenus mala iudicantur, quatenus ore prophetico* C *verba malitiæ appellantur; multo tamen periculoſior eſt fallax & ſuperba confeſſio, quam pertinax & obſtinata defenſio. Nonnulli enim cum de apertioribus arguuntur, ſcientes quod ſi ſe defenderent, non ſibi crederetur, ſubtilius inueniunt argumentum defenſionis, verba reſpondentes doloſæ confeſſionis.* EST ENIM QVI NEQVITER SE HVMILIAT, ET INTERIORA EIVS PLENA SVNT DOLO. Ecc. 19. *Vultus demittitur, proſternitur corpus, aliquas ſibi lachrymas extorquent ſi poſſunt: vocem ſuſpirijs, verba gemitibus interrumpunt, nec ſolum quæ huiuſmodi eſt obedientia non excuſat, ſed ſic culpam exaggerat, vt dum impoſſibile aut incredibile aliquid ſuæ culpæ audis additum, etiam aliud quod ratum putabas diſcredere poſſis: & ex eo quod falſum eſſe non dubitas, in dubium venias quod quaſi certum tenebatur. Dumque affirmant quod credi volunt, confitendo culpam defendunt, & aperiendo tegunt:* D *quando & confeſſio laudabiliter ſonat in ore, & adhuc iniquitas occultatur in corde, quatenus magis ex humilitate quam ex veritate fateri putet qui audit: aptans ei illud* Prouer. 18. IVSTVS IN PRINCIPIO ACCVSATOR EST SVIIPSIVS. *Sed qui veraciter pœnitet, labor em pœnitentiæ non abhorret: quia quicquid pro culpa ſibi iniungitur quam odit, tacita conſcientia amplectitur patienter. Cuius vero ſimulata confeſſio eſt, vna vel leui contumelia, aut exigua pœna interrogatus, iam humilitatem ſimulare, iam ſimulationem diſſimulare non poteſt, murmurat, frendit, iraſcitur. Quanta putas tunc confuſio fit in corde ſuperbi, cum fraus deprehenditur, pax amittitur, laus minuitur, nec culpa diluitur, tandem notatur ab omnibus, iudicatur ab omnibus: eo quod omnes vehementius indignantur, quod falſum aſpiciunt quicquid de eo prius opi*E*nabantur.*

10. Eſt rebellio ac quanta ſit.

DECIMVS gradus ſuperbiæ eſt rebellio. De qua dicetur infra *inter filias inanis glorię.*

11. Eſt libertas peccandi.

VNDECIMVS gradus ſuperbiæ eſt libertas peccandi, per quam aliquis cum iam nec ſuperiorem videt quem timeat, nec fratres quos reuereatur, tanto ſecurius quanto liberius ſua deſideria delectatur adimplere, à quibus prius tam timore quam pudore prohibebatur. De hac nefaria libertate dicitur Iob 11. *vir vanus in ſuperbiam erigitur, & quaſi pullum onagri ſe liberum natum reputat.* &c. Greg. 2.. mor. 11. *Vanitatis eſt vt cum peccatum mentem ſauciat, hanc ex culpa audacem reddat, quatenus ſui vulneris oblita, quę ſe innocentiam amiſiſſe non dolet, iuſto excęcata iudicio, ſimul & humilitatem perdat.* Et fit

ple-

plerumque vt prauis deſiderijs ſeruiens, à iugo ſe diuini timoris excutiat, & quaſi in malorum perpetrationem iam libera, omne quod voluptas ſuggerit implere contendat. Vnde cum vir vanus ſe erigere per ſuperbiam dicitur, illico ſubinfertur. ET QVASI PVLLVM ONAGRI SE LIBERVM NATVM PVTAT. *Per pullum onagri omne genus agreſtium exprimitur, quod naturę dimiſſum motibus, loris dominantium non tenetur. Omnia namque animalia, habent in libertate ire quo appetunt, & quieſcere cum laſſantur. Et quamuis inſenſatis animalibus homo longe ſit melior, hoc tamen plerumque homini non licet, quod brutis animalibus licet. Quæ enim ad aliud non ſeruantur, eorum motus ſub diſciplina minime reſtringuntur; homo vero quia ad ſequentem vitam ducitur, neceſſe eſt vt in cunctis ſuis motibus ſub diſciplinę diſpoſitione religetur, & quaſi domeſticum animal loris vinctum ſeruiat, & æternis diſpoſitionibus reſtrictum viuat. Qui ergo implere cuncta quę deſiderat per libertatem quærit, quid aliud quam pullo onagri eſſe ſimilis conſpicitur, vt hunc diſciplinę lora non teneant, ſed audacter vagus per ſiluas deſideriorum & abrupta vitiorum, ſine retardatione diſcurrat.*

De conſuetudine peccandi.

DISTINCTIONE VII.

12. eſt cōſuetudo peccādi.

DVODECIMVS gradus ſuperbiæ eſt peccandi conſuetudo. Bern. ſupra. *Poſtquam terribili Dei iudicio prima flagitia impunitas ſequitur, experta voluptas libenter repetitur, repetita blanditur, concupiſcentia reuiuiſcente ſopitur ratio, ligat conſuetudo, trahitur miſer in profundum malorum, traditur tyrannidi peſſimorum, ita vt carnalium voragine deſideriorum abſorptus ſuæ rationis diuinique timoris oblitus, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Iam indifferenter licitis pro licitis vtitur. Iam ab illicitis excogitandis, perpetrandis, inueſtigandis animus, manus, & pedes, minime prohibentur. In vndecimo quidem gradu ſuperbiæ, & ſi nec fratres, nec ſuperiorem ſuum timet, nondum tamen penitus formidine caret; hanc ratio tenuiter adhuc ſubmurmurans, voluntati proponit; nec ſine qualicunque dubitatione quæque primum illicita perficit. Sed ſicut is qui vadum tentat, pedetentim, non curſim, gurgitem vitiorum intrat. In hoc autem duodecimo gradu, iam effrenatâ voluptate deductus, iam experta impunitate ſecurus, iam Dei iudiciorum oblitus, per deuia quæque miſer currit. Quemadmodum denique aſcenſis duodecim humilitatis gradibus, corde iam alacri abſque labore, pro bonā conſuetudine, iuſtus currit ad vitam, ſic deſcenſis duodecim ſuperbiæ gradibus, impius pro malo vſu, non ſe ratione gubernans, non timoris fræno retentans, intrepidus currit ad mortem. In medijs gradibus humilitatis & ſuperbiæ, iuſtus & impius fatigantur & anguſtiantur, qui nunc metu cruciati gehennę, nunc priſtina retardati conſuetudine, deſcendendo vel aſcendendo laborant. Supremus tantum & infimus currit abſque impedimento, & abſque labore. Hic ad mortem, alter ad vitam; vterque feſtinat, ille alacer, hic procliuior; illum alacrem charitas, hunc procliuem cupiditas facit. In altero amor, in altero ſtupor, laborem non ſentit. In illo namque perfecta charitas, in iſto conſummata iniquitas, foras mittit timorem. Illi veritas, huic cæcitas, dat ſecuritatem. Poteſt* ergo gradus hic duodecimus appellari conſuetudo peccandi, cuius occaſione de conſuetudine bona & mala eſt dicendum. Primo oſtendendum quanta mala faciat homini conſuetudo mala. Secundo de remedijs cōtra conſuetudinem malam. Tertio, quia oppoſita iuxta ſe poſita clarius eluceſcunt, dicendum erit de conſuetudine bona.

Conſuetudo mala ſummopere cauēda propter multa & 1. quia facit hominē pronum ad omne malum.

SCIENDVM autem quod conſuetudo mala multa mala facit, propter quæ ſummopere cauenda eſt. *Primum* eſt quia facit hominem pronum ad omne malum. Hiere. 2. *Curſor leuis explicans vias ſuas. Onager aſſuetus, qui ſine fræno circunducitur vbi ſuus impetus ducit eum.* Homines malis aſſueti, ſunt vt peluis in aqua, gallus ſuper pinnaculum, molendinum ad ventum, nauicula in mari ſine regimine, pluma in via, vel lanugo. Hi ſunt nubes ſine aqua, nebulæ turbinibus agitatę, fluctus ſæui maris, qui ducuntur quocunque à vento tentationis vel propriæ commotionis impelluntur. Iudæ. c. 2.

Simile.
2. Facit hominem grauem ad benefaciendum.

SECVNDO facit hominem grauem & ponderoſum ad benefaciendum & malum fugiendum. Hiere 13. *Nunquid poteſt Æthiops mutare pellem ſuam, aut Pardus varietatem ſuam? ſic nec vos poteritis benefacere cum didiceritis malefacere.* Hoc iugum graue ſuper filios Adam. Tre. 1. *Vigilauit iugum iniquitatum mearum.* Et poſt, *Dedit me in manu de qua non potero ſurgere.* Ioh. 11. *Lapis erat ſuperpoſitus Lazaro.* Glo. *Difficillime ſurgit, quem moles malæ conſuetudinis premit.* Exo. 1. *Premebantur filij Iſrael duris operibus luti, & lateris, & palearum*; & hoc ſub Pharaonica ſeruitute, & Aegyptiorum, qui conſuetum numerum laterum exigebant, ſicut dicitur B Exo. 5. Ad hoc pertinet quod habetur ſupra *de pondere peccati & ſeruitute.* Item eſt infirmitas grauis ad tolerandum, & ad curandum. Eccl. 10. c. *Languor prolixus grauat medicum*, eſt etiam quaſi gutta inoſſata, & lepra incurabilis & perſeuerans, niſi ſolo diuino miraculo. Poëta. *Principijs obſta ſero medicina paratur; Cum mala per longas conualuere moras.* Ariſto. in Ethicis. *Difficile eſt illam paſſionem repellere, quæ eſt cum temperantia.* Eccleſiaſtici 1. *Peruerſi difficile corriguntur.*

3. Cor hominis indurat.

TERTIO mala conſuetudo cor hominis indurat. Induratur homo in mala conſuetudine, vt æs in aqua, later in igne, incus ſub maleo; cornu in capite, aqua in gelu, quæ per longam congelationem induratur in lapidem criſtallinum. Eccl. 40. *Frigidus ventus Aquilo, flauit Aquilo, & gelauit criſtallus ab aqua.*

Simile.

4. Ligat hominem quaſi catena.

QVARTO ligat hominem catena quaſi ferrea. Vnde Aug. lib. confeſſ. *Tenebar non ferro alieno, ſed mea ferrea voluntate &c.* ad modum Sampſonis, qui primo ligatus eſt neruis mollibus, poſtea nouis funibus, tertio cum litio, & cum ſeptem crinibus; quarto captus, excęcatus, & incatenatus, à Philiſtæis incarceratus, Iudicium 16. Sic primo ligatur peccator neruis recentibus, quando peccatum recens eſt latens, intra in cogitatione; poſtea nouis funibus, quando peccatum nouum eſt in operatione; tertio cum litio plectendo in frequenti iteratione; ſed vltimo incatenatur quaſi catena ferrea, in longa peccandi aſſuefactione. Iſa. 58. *Si abſtuleris de medio tui catenam &c.* Ioh. 11. *Lazarus quatriduanus ligatus erat inſtitis.* Bern. *Voluptas habita libenter repetitur, repetita blanditur, conſuetudo ligat, ratio conſopitur.*

Simile.

5. Facit homine peccato & diabolo confœderatū.

QVINTO facit hominem diabolo & inferno & peccato quaſi iuramento confœderatum; qui quaſi Naas Ammonites eruit dextros oculos ſibi confœderatis, ideſt cogitationes & affectiones quæ pertinent ad dexteram vitæ æternæ. 1. Reg. 11. *In hoc feriam pactum vobiſcum, vt eruam omnium veſtrum dextros oculos, & ponam vos opprobrium &c.* Iſa. 28. *Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* Hoc faciunt qui manus ſuas ponunt inter manus diaboli, qui faciunt ei homagium, vt non recedant ab operibus eius. Sicut fecit Theophilus de quo legitur in miraculis beatæ Virginis, *require infra. primo 11. de conf. de ſigillo deleto, & de fœdere diaboli diſſipato, & de manu dealbata.*

6. Diminuit bona naturæ, gratiæ & gloriæ.

SEXTO bona naturæ diminuit, & proſternit bonos mores & paulatim conſumit, & bona gloriæ deſtruit omnino. Eccl. 7. *Non eſt illi bonum quia aſſiduus eſt in peccatis.* Hier. 48. *Fertilis fuit Moab ab adoleſcentia &c.* Et poſt. *Requieuit in fecibus ſuis &c.* Et poſt. *Sternent eum,* ſcilicet dæmones & vitia, *& vaſa eius haurient,* ideſt virtutes & bonos mores & opera gratuita. Hoc ſignatur 1. Mach. 1. ca. *Antiochus intrans ſanctificationem cum multitudine graui, comminuit quędam, & alia abſtulit.* Sic diabolus intrat mentem cum multitudine graui malæ conſuetudinis; quæ multa eſt, quia ex multis iterationibus relinquitur; & grauis, quia

graue damnum, & grauiter premit, & difficulter poteſt expelli. Conſuetudo mala eſt quarta beſtia, de qua Dan. 7. *Terribilis & fortis nimis, habens dentes ferreos & vngues, quædam commedens, & alia conſumens, & reliqua pedibus conculcans.* Sic mala conſuetudo bona gratuita tollit, & conſumit bona ſpiritualia & acquiſita, & ſcientiam & virtutes politicas quibus maximè contraria eſt comminuit, & bona naturalia conculcat & atterit.

7. Facit hominem ruere de vitio in vitium.

Septimo de vitio in vitium ruere facit hominem. Eccl. 18. *Aſſidua eſt commiſſio illorum.* Petrus primo negauit, ſecundo iurat, tertio deteſtatur. Eccl. 23. c. *Iurationi ne aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.* Ad hoc pertinent exempla quæ infra ponemus de iuramento, de muliere quæ cum argueretur quod iurauerat, ſemper magis & magis iurabat quod non iurauerat. Similiter de bubulco aſſueto negare Deum, qui ſemper magis negabat.

8. Adducit in contemptū Dei & ſui.

Octavo in contemptum adducit Dei & ſui. Prouer. 28. *Impius cum venerit in profundum peccatorum, contemnit ſurgere,* ſcilicet à peccato. pſalmus 40. *Nunquid qui dormit non adijciet vt reſurgat?* Plus longe dormit quam Glis genus muris, quod animal dormit per ſex menſes continuè quaſi mortuum: Sed peccator aliquando in mala conſuetudine per 40. annos, nec inde ſurgit. *Sicut vulnerati dormientes in ſepulchris.* Contemnit & peccare, & ſe à caſu leuare. Contemnit etiam Deum à quo deſperat, vt dicit gloſ. ſupra prædictum verbum Prouer. ibi. Impius cum &c. *Qui longius peccatorum tenebris inuolutus, cum ſemel de luce deſperat, ex deſperatione peccandi ſibi fræna relaxat: Sed opprobrium futuræ damnationis non euadet.*

Simile.

Similis eſt ſtulto puero qui cadens in lutum flet, nec à luto ſurgere laborat, cum de facili poſſet, immo aliquando videns ſe deturpatum, ridet. Item ſimiles ſunt fatuis, & freneticis, & inſanis, qui inſanias ſuas contemnunt, & de miſerijs ſuis & vinculis non curant, nec diſſolui laborant.

Exemplum.

Similes illis de quibus in Barlaam refert Ioannes Damaſce. dicens, quod quidam catholicus ſeruiebat cuidam regi idolatræ, quem cum rex aliquando de nocte duceret ſolum per ciuitatem, videns lucem exeuntem de domo ſubterranea, & reſpiciens vidit per feneſtram hominem miſerrimum, omnibus bonis nudatum & pauperrimum, & quandam mulierem æquè miſeram, propinantem ei calicem quem bibebant, quæ erat melos dulce decantans, & ei congaudens, tunc ait: O mira res, ô extrema dementia, dico tibi (ait ſocio ſuo miranti viſa ſecum) nunquam mihi tantum placuit vita mea, quæ tot delicijs affluit, quantum iſtis miſeris ſua, quæ mihi videtur viliſſima & abiectiſſima. Tunc ſumpta occaſione, dictus catholicus ait regi, quod ſimilis erat his vita idolatrarum, qui depauperati bonis æternis, & obligati malis æternis, dæmonibus ſeruiebant, letantes in inſania ſua.

Simile.

Similiter quos peccati mala conſuetudo & peccati ſeruitus oblectat, ſunt luſoribus ſimiles, qui amiſerunt omnia in tabernis, & ſunt in multis obligati, & cito propter debita ſua incarcerandi, obliti miſeriæ ſuæ cantant, nec de debitis ſuis, aut eorum ſolutione curant, aut cogitant.

9. Facit hominem deſpicabilem.

Nono facit hominem deſpicabilem, deſtruens omnem dignitatem, & nobilitatem, & honorem. Eccl. 41. *Filij abominationum fiunt filij peccatorum; & qui verſantur ſecus domos impiorum: filiorum peccatorum periet hæreditas, & cum ſemine eorum aſsiduitas opprobrij:* ſcilicet propter eorum malam nutrituram, quia nutriuntur filij à parentibus in malis conſuetudinibus. Vnde de hoc ſequitur. *De patre impio conqueruntur filij.*

Exemplum.

Sicut patet per exemplum illius filij, qui propter hoc quod pater ſuus malè eum nutriuerat, ad tabernas ducendo ſecum, de ludis & furtis & maleficijs non corripiendo, cum propter furtum ſuum adiudicatus, ad ſuſpendium duceretur, propter conſuetudinem furandi; cum rogaret patrem ſuum vt oſcularetur eum, amputauit eius naſum cum dentibus pro oſculo, dicens quod pater ſuus qui eum malè nutriuerat, nec corripuerat, ad ſuſpendium eum ducebat.

10. Facit præſcriptionem.

Decimo facit præſcriptionem. Sicut quando aliquis poſtquam per longum tempus tenuit rem aliquam in pacifica poſſeſſione, longiturnitas temporis facit, quod ſua ſit in perpetuum, licet primo malè poſſideret. Sic debet timere malis aſſuetus, ne per præſcriptionem lucretur eum diabolus ſeruum perpetuum, ſicut volebat Pharao filios Iſrael iure præſcriptionis poſſidere, dicens Exo. 5. *Neſcio dominum, & Iſrael non dimittam.* Item Exo. 21. quod *ſi aliquis haberet ſeruum, & vellet morari cum eo vltra ſeptennium, perforabat ei dominus aurem ſubula, & fiebat ei ſeruus ſempiternus.* Item Sap. 14. dicitur quod longa conſuetudo facit idolatriam: *interueniente tempore, conualeſcente iniqua conſuetudine, hic error tanquam lex cuſtoditus eſt* &c. Eccl. 17. *Ne demoreris in errore impiorum.*

11. Inducit neceſſitatem peccandi.

Vndecimo inducit & facit neceſſitatem, vt dicat homo ſe quaſi non poſſe dimittere quod conſueuit, vt ſit ſicut lana ſacens in tinctura, quæ non poteſt alium colorem accipere. Hier. 14. *Nunquid poteſt niger Æthiops mutare pellem ſuam* &c.

Simile.

Item vt ſit homo ſicut virga tortuoſa, quæ ingroſſata & indurata in truncum antiquum, non poteſt tortuoſitatem veterem deponere. Hugo de ſancto victore *Iſtis fomentis quaſi quibuſdam gradibus creſcit pœna, cogitatio praua parit delectationem, delectatio conſenſum, conſenſus operationem, operatio conſuetudinem, conſuetudo neceſsitatem.* Vnde Apoſtolus legem dicit eſſe in membris ſuis, quæ lex eſt conſuetudo, à qua cum volumus diſcedere, non poſſumus, quia neceſſitatis vinculo per conſuetudinem detinemur.

12. Ducit ad perditionem.

Dvodecimo ducit ad perditionem, & æternam damnationem. Pſalmus 128. *Prolongauerunt iniquitatem ſuam. Dominus iuſtus concidit ceruices peccatorum.* Idem 72. *Qui elongant ſe à te peribunt.* Leui. 18. *Iuxta conſuetudinem terræ Ægypti ne faciatis. Qui fecerit de abominationibus eorum quippiam peribit.* Eccl. 9. *Cum ſaltatrice ne ſis aſsiduus, ne pereas in efficacia illius.* Hæc ſaltatrix eſt mala conſuetudo, quæ excludit à conſortio bonorum.

Exemplum.

Sicut dicitur 4. Dial. 18. de Muſa puella, cui oſtendit beata virgo chorum virginum candidarum, quærens ſi vellet eſſe cum eis: quæ cum reſponderet quod ſic, dixit beata Virgo, quod ſi abſtineret à conſuetis terrenitatibus, riſu, & iocis, &c. die triceſima coniungeretur eis. Cum autem quærerent parentes eius ab ea, cur ita ſubito eſſet immutata, & omnem aſſuetam terrenitatem abieciſſet, dixit eis quæ dixerat beata virgo. Triceſima autem die apparuit ei beata virgo cum choro virginum, quæ correpta febre, & clamans, ecce venio domina mea, ecce venio, cum ipſo clamore reddidit ſpiritum. *Item* eiuſdem 19. de puero, quem pater male nutriuerat, qui vidit cum eſſet quinquennius dæmones, & cum fugeret ad gremium patris ſui clamans, obſta pater, quia me manu tollere volunt: cum territus & tremens vellet ſe abſcondere in dicto ſinu patris, blaſphemauit Dei maieſtatem, ſicut conſueuerat quando aliquid contra voluntatem eius fiebat, & blaſphemando mortuus eſt.

De remedijs contra malam conſuetudinem.

Septem remedia contra malam conſuetudinem.

SVNT autem ſeptem quæ valent ad tollendam malam conſuetudinem. *Primum* eſt vt homo omnes importunitates & fœditates eius præ oculis habeat, & eas abhorreat, & mala quæ inducit. Sicut faciebat qui volebat repudiare mulierem, deſcribebat omnes eius fœditates, Sicut dicitur Deut. 24.

1 *Conſideratio fœditatum eius.*

SECVNDO debet laborare vt malam conſuetudinem in ſua nouitate repellat & abijciat, & maximè cum iuuenis eſt, vel ipſe, vel conſuetudo. Virgula enim antequam ingroſſetur & induretur in veterem, cito à ſua tortuoſitate rectificatur, & tranſplantata radicatur, inſerta domeſticatur. Infirmitas recens cito curatur. Auicula cito domeſticatur & aptatur. Pullus equinus cito ambulare addiſcit. Plica noua cito ad partem contrariam replicatur. Teſta recens cito malum ſaporem amittit, & bono imbuitur. Conſuetudo noua cito immutatur, antiqua difficulter vel nunquam, niſi cum diuino miraculo deponitur. De Alexandro dicitur, quod aliquos mores degeneres & indecentes, quos didicerat à quodam hiſtrione dicto Leonide in iuuentute ſua, licet diſplicerent ei quando duceret exercitum factus iam rex, nunquam potuit deponere.

2 *Abiectio eius in initio.*

TERTIO vt in contrariam conſuetudinem tendat. Sicut virga tortuoſa ad contrariam inflectitur, & inflexa tenetur diu per violentiam, vſquequo rectificetur, & ſicut ramum arboris tendentem ſurſum: volens homo extendi in latum, & ſub eo delectari, alligat ei lapidem inclinantem eum deorſum, & poſtea ligat eum in latum, vt fit de vlmo, & vite, & alijs arboribus aliquibus vſquequo indurentur & dirigantur in latum. Sic homo debet ſibi violentiam inferre ad contrariam conſuetudinem: vt aſſuetus Deum maledicere, loco eius addiſcat eum benedicere. Rom. 20. *Benedicite & nolite maledicere.*

3 *Tendentia in contrariã conſuetudinem.*

QVARTO vt fortiorem potentiam aduocet cui ſe ſubiiciat: vt qui opprimitur à potente, qui vult eum in ſeruitutem perpetuam redigere, aduocat fortiorem in adiutorium ſuum. Ita cum diabolus vult te redigere in ſeruitutem per malam conſuetudinem, aduoca Dei adiutorium; & contra malam conſuetudinem, offer ei vel eius ſanctis aliquod votum, vel aliquam bonam conſuetudinem aſſueſcere contra malam, in honorem eorum, vt te liberẽt à iugo ſeruitutis malæ cõſuetudinis; ſicut Dauid faciebat, dicens Pſ. 69. *Deus in adiutoriũ meum intende &c. Deus in nomine tuo ſaluũ me fac.* Pſal. 53. Et poſt. *Quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me &c.* Et poſt. *Voluntarie ſacrificabo tibi.*

4 *Inuocatio diuini auxilij.*

QVINTVM remedium eſt vt homo in muta ſe ponat. Sicut ponuntur accipitres in muta vt innouentur, veteri pluma depoſita, & mutentur ibi: Sic homines oppreſſi in ſæculo malis & ſæcularibus conſuetudinibus, debent ſe ponere in muta religionis, vbi *deponant veterem hominem cum actibus ſuis, & induant nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt*, vt dicitur Ephe. 4. *Deponentes ſecundum priſtinam conuerſationem noſtram, veterem hominem* &c. Et poſt. *Renouamini in ſpiritu mentis veſtræ* &c. *hæc eſt mutatio dexteræ excelſi.*

5 *Ingreſſus religionis.*

SEXTVM remedium eſt vt homo occaſiones conſuetudinum fugiat. Vt mala conſortia, & colloquia, & pacta, & omnia illa per quę poteſt cito relabi in conſueta mala, vt aues laqueos, feræ pedicas & loca in quibus capta fuerunt, *vt ſit homo quaſi torris vel titio raptus de incendio, & refugiens in illud, qui tunc fortius incenditur.* Amos. 4.

6 *Fuga occaſionum.*

SEPTIMVM eſt vt bonis conſortijs adhæreat; Nam vt dicit Philoſophus: *Ex conuictu mores formantur.* Pſalmus 17. *Cum ſancto ſanctus eris* vt vitis erigitur ad nodum arboris cui applicatur: Et Saul veniens in cuneo Prophetarum, factus eſt propheta 1. Re. 10. *Item* dicitur quod quidam ruſticus græcus cum veniſſet ad Athenas ad forum, tranſiens ante ſcholas philoſophorum, incepit curioſè inſpicere quomodo diſputabant, poſtea auſcultare quid dicebant, poſtea incepit dicta penſare, & poſt in ipſis adeo delectari, quod ad vltimum vendidit omnia quæ habebat, vt ſcholas ſequeretur, Quod cum feciſſet, per longum ſtudium & conſortium philoſophorum factus eſt philoſophus ſummus. De bona autem conſuetudine, quę maximè eſt contraria vitio malæ conſuetudinis, poſſunt dici multa quæ ſupradicta ſunt *vide perſeuerantia per totum*, & quæ dicta ſunt ſupra *de bona conuerſatione & exemplo.*

7 *Adhæſio bonorum conſortio.*

Exemplum.

HOC ſolum notandum eſt, quod ea facit non ſolum res graues & difficiles portabiles, iuxta illud poeticum; *Quod malè fers, aſſueſce, feres*: ſed facit eas ad faciendum & portandum faciles, & ad vltimum iucundas & delectabiles. Tullius. *Optima forma viuendi eligenda eſt, quam iucunda reddet conſuetudo.* Prouer. 4. *Ducam te per ſemitas æquitatis, quas cum ingreſſus fueris non arctabuntur greſſus tui, & currens non habebis offendiculum.* quia via pænitentiæ, & ſemitæ virtutum, primo ſunt difficiles inchoantibus, poſt tolerabiles progredientibus, poſt faciles perſiſtentibus, poſt iucundæ & delectabiles aſſuetis. *Quod* patet ad exemplum Dauid 1. Re. 17. Cum Dauid armatus eſſet armis regis, non potuit incedere, quia non habebat eorum conſuetudinem; ſed poſtquam aſſuetus fuit in armis, factus armiger ipſius Saul, facta ſunt eius arma ei ad portandum facilia & delectabilia.

Conſuetudo facit quod erat difficile euadere facile & delectabile.

Exempla.

ITEM Oroſius 4. de cladibus Romanorum dicit, quod cum Romani pugnarent contra Hannibal regem Pænorum; ita deleta eſt omnino Romana militia, quod dictus Hannibal miſit apud Carthaginem vrbem ſuam regiam tres modios anulorum, quos abſtulerat de digitis ſenatorum & militum occiſorum. Romani autem deſperati ſe poſſe poſtea conſurgere, ſine aliquo obſidente, volebant vrbem dimittere & fugere; ſed cum conſilio cuiuſdam ſapientis, ſeruos ſuos, qui erant magni roboris, liberos fecerunt & milites; & quos apud ſe non habebant, cum alijs emebant; & per huiuſmodi rurales homines, qui erant aſſueti duris & aſperis, poſtquam aſſueti fuerunt, & exercitati in militaribus, vicerunt, & regem Carthaginis & ciuitatem ceperunt, & ſuccenderunt, & ciues eius nobiles & milites, ſeruos ante ſe egerunt. *Item.* Idem hiſtoriographus. Cum Romani miſiſſent Scipionem ad Africam ſubiugandam, cum veniſſet ad eam, videns ſuorum multitudinem non ita eſſe exercitatam in prœlijs vt aduerſarij erant, noluit ſtatim contra eos confligere, ſed trahens exercitum ſuum ad partem, fecit eum per annum exercitari in armis, & in his quæ pertinebant ad pugnam; & per aſſuefactionem totam Africam perdomuit, & Rom. imperio ſubiugauit; & inde dictus eſt Africanus. Hæc de gradibus ſuperbiæ dicta ſufficiant.

De peccato inanis gloriæ.

DISTINCTIO VIII.

DEINDE conſiderandum eſt de peccato inanis gloriæ. Circa quod conſideranda ſunt octo. Primo quid ſit gloria. Secundo quid vana vel vere gloria. Tertio vtrum appetitus inanis gloriæ ſit peccatum mortale. Quarto vtrum inanis gloria ſit vitium capitale. Quinto circa quæ habeat eſſe inanis gloria. Sexto quæ monere debent ad inanem gloriam contemnendam. Septimo quæ mala facit in anima. Octauo de filiabus eius.

CIRCA primum ſciendum, quod ſecundum Tullium in ſua Rhetorica. *Gloria eſt frequens de aliquo fama cum laude.* Et Ambroſius dicit, quod *gloria eſt cum laude clara notitia.* Appetere autem famam laudabilem, vel nominis claritatem, non videtur eſſe peccatum, cum

Gloria eſt clara cum laude notitia.

a caeu Eccl. 41. *Curam habe de bono nomine.* Et Apoſtolus. 2. Corin. 20. *Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco.* Item Rom. 12. *Prouidentes bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus.* Item 1. Mach. 2. *Mementote operum patrum veſtrorum, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.* Appetere ergo gloriam non eſt malum.

Non eſt malum appetere gloriam.

A

CIRCA ſecundum, ſcilicet *quæ vera vel vana gloria ſit dicenda.* Sciendum quod gloria multipliciter accipitur in ſcriptura. Quædam enim eſt vera. Quędam vana. *Vera* quidem eſt, quę eſt de bonæ conſcientiæ teſtimonio; ſecundum illud. 2. Corin. 3. *Gloria veſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ veſtræ,* quando ſcilicet homo refert in Deum huiuſmodi gloriam, à quo eſt & conſcientiæ puritas, & operum bonorum executio. Sicut hortatur Apoſtolus 1. Corin. 10. *Qui gloriatur in domino glorietur, non enim qui ſeipſum commendat ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.* Item vera eſt gloria quam habet vir iuſtus de teſtimonio ſpiritusſancti, & eius dulcedine, quam ſentit vir ſanctus, quando mens eius in domino gloriatur. Rom. 8. *Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod ſumus filij Dei.* Et iterum ibidem. *Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.* Item vera eſt gloria quando vir iuſtus patiens eſt in tribulationibus quas propter Deum ſuſtinet, ſecundum illud Rom. 5. *Gloriamur in tribulationibus.* & 2. Corin. 12. *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis.* Et Act. 5. *Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati.* Item veriſſima eſt gloria beatorum in patria. Pſalmus 149. *Exultabunt ſancti in gloria.* Cum gloria dicatur multipliciter, ſuper gloria claritatem quandam importat. Vnde ſecundum Aug. ſuper Ioh. *Glorificari idem quod clarificari.* Claritas autem & decor quandam habet manifeſtationem: Ideo nomen gloriæ propriè importat manifeſtationem nominis alicuius, de hoc quod apud homines decorum videtur, ſiue illud ſit bonum corporale ſiue ſpirituale. Quia verò illud quod ſimpliciter clarum eſt, à multis conſpici poteſt, & à re notis; ideo per nomen gloriæ propriæ deſignatur, quod bonum alicuius deueniat in notitiam & approbationem multorum. Largius tamen accepto nomine gloriæ, non ſolum conſiſtit in cognitione multitudinis, ſed etiam paucorum, vel vnius: aut etiam ſui ſolius, prout ſcilicet aliquis bonum ſuum conſiderat vt dignum laude. Quod autem aliquis bonum ſuum cognoſcat & approbet, non eſt peccatum, dicitur enim 1. Corin. 2. *Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritũ qui ex Deo eſt, vt ſciamus quę à Deo donata ſunt nobis.* Similiter non eſt peccatum quod aliquis bonum ſuum velit ab alijs approbari. Dicitur enim Matth. 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.* Et ideo appetitus gloriæ de ſe non nominat aliquid vitioſum, ſed appetitus inanis vel vanæ gloriæ, vitium importat. Nam quodcunque vanum appetere vitioſum eſt, ſecundum illud pſalmi. *Vt quid diligitis vanitatem* &c.

Gloria duplex, ſcilicet vera & vana.

Vera gloria quæ & quotuplex.

B

C

Gloria late ſumpta non exigit vt bonum alicuius deueniat in cognitionem multitudinis.

D

POTEST autem gloria dici vana tripliciter. *Vno modo* ex parte rei de qua quis gloriam quærit, puta cum aliquis quærit gloriam de eo quod non eſt, vel de eo quod non eſt gloria dignum. Sicut de aliqua re fragili & caduca. Vaniſſima autem immo infamiſſima & diabolica eſt, quæ naſcitur de malitia, ſecundum illud pſalmi. *Quid gloriaris in malitia* &c. *Alio modo* dicitur eſſe vana ex parte eius à quo quis gloriam quærit puta ab homine cuius iudicium non eſt certum. *Tertio modo* gloria dicitur eſſe vana ex parte ipſius qui gloriam appetit, quia ſcilicet appetitum gloriæ ſuæ non refert in finem debitum, puta ad honorem Dei, & ſalutem vel ædificationem proximi, ſecundum illud Math. 5. *Videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum* &c. Sicut enim Deus gloriam ſuam quærit ab hominibus, non propter ſe, ſed propter nos, qui inde gloriam conſequimur; ſic laudabiliter poteſt homo ad Dei gloriam & vtilitatem proximorum gloriam appetere; quam ſi in ſe retorqueret, peccaret. Vnde Aug. ſuper illud Ioh. 13. VOS VOCATIS ME MAGISTER ET DOMINE, ET BENE DICITIS. &c. *Periculoſum eſt placere,* ideſt placentiam quærere, *cui cauendum eſt ſuperbire.* Poteſt ergo appeti laus humana, non propter ſe, quia non eſt per ſe appetibilis: poteſt tamen appeti inquantum vtilis ad aliquid, ſcilicet vel ad hoc quod Deus glorificetur ab hominibus, vel ad hoc vt homines proficiant ex bono quod in alio cognoſcũt, vel ad hoc quod ipſe homo ex bonis quæ in ſeipſo cognoſcit, ex teſtimonio laudis humanæ ſtudeat in eis perſeuerare, & ad meliora proficere.

Gloria dicitur vana tripliciter.

E

A

Laus humana poteſt appeti inquantum vtilis ad aliquid.

CIRCA tertium, ſcilicet *vtrum appetitus inanis gloriæ ſit peccatum mortale.* Sciendum quod ex hoc iudicatur aliquod peccatum eſſe mortale, quod contrariatur charitati. Peccatum autem inanis gloriæ ſecũdum ſe conſideratum, non videtur cõtrariari charitati, quãtum ad dilectionem proximi, quantum autem ad dilectionem Dei poteſt contrariari charitati dupliciter. *Vno modo* ratione materiæ de qua quis gloriatur, puta cum gloriatur de aliquo falſo, quod contrariatur diuinæ reuerentiæ, ſecundum illud Ezech. 28. *Eleuatum eſt cor tuum & dixiſti Deus ego ſum.* Et 1. Corin. 4. *Quid habes quod non accepiſti?* ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Vel etiam cum quis bonum aliquod temporale de quo gloriatur præfert Deo. Quod prohibetur Iere. 11 *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, nec fortis in fortitudine ſua, nec diues in diuitiis ſuis, ſed in hoc glorietur qui gloriatur, ſcire & noſſe me.* Vel etiam cum quis teſtimonium hominum præfert teſtimonio Dei. Sicut contra quoſdam dicitur Ioh. 12. *Qui dilexerunt magis gloriam hominum quam gloriam Dei.* *Alio modo* peccatum vanæ gloriæ contrariatur charitati ex parte ipſius gloriantis, qui intentionem ſuam refert ad gloriam conſequendam tanquam ad finem vltimum, ad quem ordinat etiam opera virtutum, & pro quo conſequendo non prætermittit facere etiam illa quæ ſunt contra Deum, & ſic eſt peccatum mortale. Vnde Aug. 5. de ci. Dei dicit, quod *hoc vitium* ſcilicet amor humanæ laudis, *tam inimicum eſt piæ fidei, ſi maior ſit in corde cupiditas gloriæ, quam timor vel amor,* vt dominus diceret Ioh. 5. *Quomodo poteſtis credere, gloriam ab inuicem expectantes, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt non quærentes?* Si autem appetitus vel amor humanæ gloriæ, quamuis inanis, non repugnat charitati, neque quantum ad id de quo eſt gloria, neque quantum ad intentionem ipſius quærentis gloriam, non eſt peccatum mortale, ſed veniale. Vnde dicit Chriſo. ſuper Matth. quod *cum cętera vitia locum habeant in ſeruis diaboli, inanis gloria locum habet etiam in ſeruis Chriſti.* In ſanctis enim operibus habent frequenter aliquos motus vanæ gloriæ, cum tamen nullo modo vellent aliquid cogitare vel facere contra Deum.

B

Peccatum inanis gloriæ dupliciter contrariatur charitati & fit mortale: at in alijs caſibus eſt tantum veniale.

C

D

CIRCA quartum, ſcilicet *vtrum inanis gloria ſit vitium capitale.* Sciendum, quod Iſid. & Caſſianus & alij quidam, conſiderantes ſuperbiam ſecundum quod eſt ſpeciale peccatum diſtinctum ab alijs, ponunt eam eſſe vitium capitale, & inanem gloriam non eſſe vitium capitale, ſed primam ſuperbiæ filiam. Capitalia enim vitia ſunt quædam peccata ſpecialia, ex quibus oriuntur multa genera peccatorum. Alij vero conſiderantes ſuperbiam inquantum habet quandam vniuerſalem influentiam & cauſalitatem in omnia peccata, non connumerant eam cum alijs capitalibus vitijs. Sed inanem gloriam ponunt eſſe primum peccatum capitale. Vnde Greg. 31. mor. dicit ipſam eſſe reginam omnium vitiorum, & matrem; & inanem gloriam, quæ immediate ab ipſa oritur, ponit vitium capitale, & hoc rationabiliter dictum eſſe videtur. Superbia enim eſt inordinatus appetitus excellentiæ; ex omni autem bono quod quis appetit, quandam excellentiam & perfectionem conſequitur, & ideo fines omnium vitiorum ordinantur ad finem ſuperbiæ: & ſecundum hoc videtur quod habeat

E

quan-

Inanis gloria recte ponitur vitium capitale, ſuperbia autem quaſi principium omnium ſub quo regina, in omnia ſuperatatiſſimā capitalia in-fluentia.

quandam generalem cauſalitatem ſuper omnia alia vitia, & debeat computari inter alia principia aliorum vitiorum, quæ ſunt capitalia vitia. Inter bona etiam per quæ conſequitur quis excellentiam, præcipuè videtur ad hoc operari gloria, quæ importat manifeſtationem alicuius bonitatis. Nam bonum naturaliter amatur, & honoratur ab omnibus. Et ideo ſicut per gloriam, quæ eſt apud Deum, conſequitur homo excellentiam in rebus diuinis; ita per gloriam quæ eſt apud homines, conſequitur homo excellentiam in rebus humanis; & ideo propter propinquitatem quam habet ad excellentiam quam homines maximè deſiderant, conſequens eſt quod ſit multum appetibilis: & quod ex eius inordinato appetitu multa vitia oriantur, & ſic inanis gloria ponitur eſſe vitium capitale. *Nec* obſtat quod inanis gloria oritur ex ſuperbia, quia ſicut dictum eſt, ſuperbia eſt regina & mater omnium vitiorum.

CIRCA quintum, ſcilicet *circa quæ habeat eſſe inanis gloria.* Sciendum, quod inanis eſt gloria, ſi te extollas & quęras gloriam, vel de bonis naturalibus, vel fortunæ, vel gratiæ. De bonis quidem naturæ corporalibus, vt eſt pulchritudo, fortitudo, iuuentus, ſanitas, nobilitas, & huiuſmodi. vel de bonis naturæ ſpiritualibus, vt eſt intellectus acutus, memoria tenax, ſubtile ingenium, induſtria naturalis, & diſcretio. Item de bonis ſpiritualibus acquiſitis, ſicut eſt ſcientia, & peritia quæcunque. Item de bonis ſpiritualibus infuſis, ſicut ſunt gratia & virtutes, vt patientia, miſericordia, obedientia, humilitas, fides, ſpes, charitas &c. Item de bonis temporalibus, ſicut ſunt diuitiæ, potentia, honores, & delitiæ, fauores, & laudes humanæ. Item de bonis quæ ex ore procedunt, ſicut ſunt oratio, lectio, prædicatio, cantus, vel bona ars cantandi, peritia conſulendi, allegandi, pulchrè & vrbanè loquendi, & huiuſmodi. Item de bonis quæ operamur, vt eſt eleemoſynam facere, ieiunare, peregrinari, & huiuſmodi. De his & huiuſmodi in corde gloriari, vel ex eis fauores & laudes hominum appetere, ad vanam gloriam pertinet. Item dare hiſtrionibus ad laudes eorum acquirendum, vel eorum vituperia reprimendum aut, velle laudari de alieno bono, vel de contemptu proprio, aut velle laudari de malis, & à malis, aut gloriari de hoc quod magis appareat inter malos, & quod alios excedat, & de ipſa malitia gloriari quod peius eſt omnibus antedictis.

Eſt inanis gloria quærere gloriam de bonis naturalibus, fortuna vel gratia &c.

Vana gloria eſt præcipua inter filias ſuperbiæ.

Ex prædictis apparet, quod vana gloria inter filias ſuperbiæ primum locum obtinet, vtpote quę in ſublimibus radicatur, & ex bonis oritur, & eos impugnat fortiſſimè, qui iam cætera vitia deuicerunt: ſecundum illud Greg. *valde timendum eſt vitium quod ex victoria oritur vitiorum. Ipſa eſt enim quę natione cæleſtis, ſublimium mentes inhabitat, in cinere & cilicio latitat, & memorans vnde ceciderit, ad ortus ſui primordia nititur aduolare.*

Gloria mundialis contemnenda propter quatuor.

CIRCA ſextum, ſcilicet *quare ſit contemnenda gloria mundialis.* Sciendum quod merito contemnenda eſt. Primo propter vanitatem exiſtentiæ. Secundo propter breuitatem permanentiæ. Tertio propter pugnam difficilem. Quarto propter culpam odibilem. *Primo* quidem contemni debet gloria mundialis, propter ipſam vanitatem, quia vanum in eo quod vanum non eſt appetendum, ſed potius contemnendum. Pſalmus 4. *Filij hominum vſque quo graui corde, vt quid diligitis vanitatem?* Hæc autem in ſe vana eſt, & homines vanos facit. Hiere. 11. *Ambulantes poſt vanitatem vani facti ſunt.* Quod autē huiuſmodi gloria vana ſit, immo nihil, dicitur Ioh. 8. *Si ego quæro gloriam meam, gloria mea nihil eſt.* Ideo comparatur puluere, vento, ſomnio, & vmbræ Puluere comparatur Matth. 10. *Puluerem pedum veſtrorum excutite.* Puluis minima pars eſt terræ, & tamen lędit oculos, id eſt viros ſpirituales, vel oculos intentionis.

1 Propter ipſam vanitatem ſuam.

Vana gloria comparatur vento, puluere, ſomnio, vmbra &c.

ITEM comparatur vento, quia ſubito magnas naues in hoc mari mundi, in periculum damnationis A mergit. Hic ventus aliquando mouentes ad eundem in Hieruſalem cæleſtem, ducit in Saracenorum infernalium captiuitatem: non portans ad portum ſalutis, ſed præcipitans; non implens, ſed euacuans; non ſatians, ſed exiccans; tamen hoc multi paſcuntur, inſatiabiliter laudari appetentes. De quibus Hiere. 22. *Omnes paſtores tuos paſcet ventus.* Oſee. 12. *Effraim paſcit ventum.* Similes ſunt onagris & draconibus, qui ventum attrahunt, & eo reficiuntur. Hiere. 2. *Onager in deſiderio animę ſuæ attraxit ventum amoris ſui.*

Exemplum.

DICIT magiſter Iacobus quod cuidam eremitæ monſtrata eſt mundi malitia per hunc modum, Videbat tres homines: Primus in monte eminenti ſedens, aperto ore ventum attrahebat, & flabellum in manu B tenens, ad plus attrahendum laborabat. Hi ſunt vani glorioſi, qui opera ſua faciunt vt laudentur. Secundus, ſedens ſuper fornacem fabri, aperto ore ſcintillas abſorbebat. Hi ſunt inſatiabiles auari. Tertius ſuper fluuium, eum totum abſorbere nitebatur. Hi ſunt voluptuoſi & luxurioſi, qui omnia voluptuoſa volunt experiri.

ITEM comparatur ſomnio. Pſalm. 75. *Dormierunt ſomnum ſuum* &c. Iob. 20. *Velut ſomnium auolans non inuenietur.* Pſalm. 48. *Ne timueris cum diues factus fuerit homo* &c. Iſa. 30. *Sicut ſomniat eſuriens & comedit, & cum expergefactus fuerit vana eſt anima eius* &c. Sicut pauper ribaldus aliquando ſomniat ſe eſſe regem vel imperatorem, & expergefactus inuenit ſe nudum in fumo. Sic vanegloriosi, recedente ſom- C nio præſentis vanitatis, glorię, & honoris, ſe nudos inuenient in inferno. Pſalmus 75. *Dormierunt ſomnum* &c.

Exemplum.

QVIDAM clericus cuiuſdam eccleſię præbendatus, ſomniauit quod exiſteret in eminentia cuiuſdam monticuli, & quod plebs totius diœceſis eſſet congregata ante eum, & quod ipſe indutus cappa ſerica illam cum deberet recedere, ſignauit. Quod cum narraret nutrici ſuæ interpretata eſt eum futurum epiſcopum eccleſiæ ſuæ. Cui cum ille fidem adhiberet, cœpit eſſe parcus & auarus, & pecunias congregare, vt haberet vnde poſſet vel promotionem ſuam iuuare, vel defendere electionem, vel ius ſui epiſcopatus, quod ex ipſo ſomnio iam putabat D ſibi deberi. Cum autem canonici illius eccleſiæ mitterent quæſtores ad fabricam eccleſiæ reparandam, cogitantes quod ille propter parcitatem ſuam melius acquiſita ſeruaret, miſerunt eum cum quæſtoribus cum reliquiis quibuſdam, & cum brachio argenteo cuiuſdam Sancti. Cum autem populus multus illius diœc. conueniſſet ad locum de quo ſomniauerat, & facta quæſta exhibuiſſet eis reliquias cum cappa ſerica indutus, ad dictum quęſtorum & populi ſurrexit, ſignans populum cum dicto brachio. Quod cum faceret & aduerteret ſomnium ſuum eſſe completum, in hoc aduertens circunſtantias ſomnij, proiecit dictum brachium, ſe videns eſſe fruſtratum à ſpe ſua. *Item* comparatur vmbræ. Eccl. 34. *Somnia ex-* E *tollunt imprudentes: quaſi qui apprehendit vmbram, & ſequitur ventum, ſic qui attendit ad viſa mendacia.* *Nota* quod vmbra ſequitur fugientem ſe, & fugit ſequentem: & in hoc apparet fatuitas vanam gloriam appetentis, quia magis fugiendo & contemnendo poſſet gloriam obtinere & conſequi, quam ſequendo. Secundum Philoſophum hoc ſolum habet vana gloria glorioſum, quod ſe appetentes fugit, & ſe fugientes appetit. *Quidam* fatuus reſpiciens vmbram ſuam ſimilem ſibi ferentem baculum ſuper humerum, credidit quod eſſet alius qui contra ſe vellet pugnare; quem cum ſequeretur & vmbra fugeret, proiecta claua ſua, vmbram ſuam manibus apprehendere voluit & amplecti, nec valuit capere.

Simile.

Simile.

2 *Propter breuitatem durationis.*

SECVNDO contemnenda eſt gloria mundialis propter breuitatem durationis; tranſit enim ad modum venti, ſomnij, & vmbræ, vt dictum eſt. Hoc bene percipiunt miſeri in inferno, ſed tardè. Sap. 5. *Quid nobis profuit ſuperbia &c. tranſierunt omnia velut vmbra.* &c. Sequitur. *Spes impij quaſi lanugo quæ à vento tollitur, & quaſi ſpuma gracilis quæ à procella diſpergitur.* Conſuetudo Romanorum eſt, quod cum nouus Papa inthronizatur, ſtuppam ſuccendunt prę oculis eius, dicentes. Sic tranſit gloria mundi, & ad nihilum reducitur. Quod patet Dan. 3. *Statua cuius caput aureum &c. in momentum ad nihilum redacta eſt*: per quam ſignantur quatuor generalia dominia mundi, Chaldæorum, Medorum, Græcorum, & Romanorum, per Chriſtum ad nihilum redigenda ſubito. Quod ſatis patet conſideranti in chronicis, quomodo tria prima ſubito defecerunt.

3 *Propter pugnam difficilem.*

TERTIO contemnenda eſt gloria mundialis propter pugnam difficilem; nam ſubtiliter impugnat: plerumque enim ſurgit pugna de victoria aliorum vitiorum. Sæpe enim cum homo vicerit vitia, de ſua victoria vana gloria naſcitur; & de eo quod vicit viriliter à vana gloria ſuperatur, & aliquando de hoc quod homo vincit vanam gloriam, ab ea ſuperatur. Sicut Math. 6. Eleazar vincens & occidens maximum elephantorum, vincitur & opprimitur ab eo. Iud. 17. Sampſon viriliter & fortiter domum ſubuertens, opprimitur ab ea. Greg. *Sub hoſte quem ſternit moritur, qui de ſuo opere gloriatur.* Aug. *Sunt qui de contemptu vanæ gloriæ vanius gloriantur; hi quaſi de ſua victoria vincuntur.* Greg. *Valde timendum eſt vitium, quod de victoria naſcitur vitiorum.* Aug. *Quas vires nocendi vana gloria habeat, non ſentit qui ei bellum indixerit; quia ſi ei eſt facile laudem non appetere cum negatur, difficillimum tamen eſt non delectari in ea dum offertur.* Hæc pugna non melius vincitur quam fugiendo. Ideo Chriſtus & ſancti ipſam fugientes, nos exemplis ſuis fugere docuerunt. De Chriſto namque legimus Math. 8. quod leproſo mundato dixit. *Vide nemini dixeris.* Math. 9. Cæcis illuminatis ait. *Videte ne quis ſciat.* Et diſcipulis tribus de transfiguratione Matth. 17. *Nemini dixeritis viſionem.* &c. *Item* poſt miraculum de quinque panibus, fugit ne fieret rex. Ioh. 6. Et vt fugeret vanam gloriam, *præcepit diſcipulis ſtatim aſcendere naviculam & transfretare.* Math. 14. Ioh. 8. *Gloriam meam non quæro.* *Item* Lucæ 10. contra vanam gloriam repreſſit diſcipulos ſuos dicens. *Videbam Sathanam ſicut fulgur de cælo cadentem.* Item hanc fugiens beata Virgo, laudationem Angeli expauit & erubuit; ſe ancillam dixit, ad montana fugit, vbi Eliſabet ſe ancillam exhibuit. Lucæ. 2. *Item* ad hanc fugiendam Beatus Antonius ſocios adiurauit moriens, vt corpus ſuum ita ſub terra occultaretur, ne ab aliquo ſciretur vel inueniretur; ne mortuo eius cadaueri honor aliquis exhiberetur. Item beatus Hylarion per mare & terras eam fugiebat, vtique timens & fugiens laudes humanas. Aliqui autem ſancti adeo eam timebant, vt ſe fatuos ſimularent, & eam ſic effugerent.

Exemplum.

IN vitiſpa. legitur, quod iudex prouinciæ venit in Scythia videre abbatem Moyſen, de quo multa & magna audierat. Quod audiens dictus Moyſes, abiit vt fugeret in Aegyptum. Cum autem obuiaret ei iudex, quæſiuit ab eo vbi eſſet cella abbatis Moyſi, qui ait. Quid vultis eum infeſtare, homo fatuus eſt? & tranſiit ab eis. venit autem dictus iudex cum ſocijs ſuis ad fratres, & audiuit quod ille eſſet qui fatuum abbatem Moyſen dicebat: Vnde illi bene ædificati diſceſſerunt.

ITEM venit ad abbatem Syſoi quidam iudex, quod cum dictum eſſet ei, cooperiens ſe de ſacco, accipiens panem & caſeum, ad oſtium cellæ ſuæ ſedebat manducans. Iudex autem audiens eum eſſe de quo tam magna audierat, cum ſocijs ſuis receſſit, contemnens eum. *Item* quidam ſenex vacans quieti & contemplationi, rogatus eſt à quodam qui miniſtrabat ei, vt veniret rogaturus pro filio ſuo defuncto. Quod cum faceret, præcucurrit homo annũcians vicinis ſuis aduentum ſenis. Senex autem longe videns eos ſibi occurrere cum lampadibus, exuit ſe veſtimentis ſuis, lauans ea in flumine nudus. Quod videns miniſter eius erubuit, dicens aduenientibus; recedite, ſenex noſter ſenſum ſuum perdidit. Quod cum quæreret à ſene quare hæc faceret; cum omnes dicerent eum arreptum à dæmone, ait ſenex. Et ego volebam hoc audire.

Exemplum.

ITEM de ſancto Petro Tarentaſienſi epiſcopo, legitur in vita eius, quod cum eſſet famoſiſſimus ſanctitate, prædicationis gratia, & miraculorum, nec poſſet latere, latenter fugit ſimulato ſub habitu clericali, vt effugeret periculum laudis hominum in Thoroniam, intrans quaſi nouitius ordinem Cyſterc. in quo fuerat & prior, & abbas, & de quo fuerat aſſumptus in Archiepiſcopum. Cum autem ibi diu latuiſſet, humillimè ſubiectus & obediens; quando vt ſolebat cum alijs iret ad laborem, cognitus à ſuis & manifeſtatus, redire compulſus eſt. Quod audientes monachi cum quibus fuerat conuerſatus, mirabantur tanti viri humilitatem & patientiam, & obedientiæ ſubiectionem, & alias virtutes quibus præpollebat & cognitus eſt ab eis.

4 *Propter culpam odibilẽ.*

QVARTO contemnenda eſt, imo potius deteſtanda, propter culpam odibilem: iniuriatur enim creatori eius gloriam vſurpando; quia Iſa. 42. dicit dominus. *Gloriam meam alteri non dabo.* Sed arrogans dicit; Etſi non dederis vſurpabo. Verè magnam iniuriam facit Deo, qui de bono quod ab eo eſt, à quo bona cuncta procedunt, quaſi à ſeipſo procederet, gloriatur. Immo aliquando vnum viliſſimum ribaldum Deo præponit, cuius laudem, non domini æternum præmium, finem operis ſui ponit. Item contra fidem quam promiſit in baptiſmo videtur agere, quia non renunciat pompis diaboli vt promiſit Bern. *Fidelis vere famulus es, ſi de multa gloria domini tui: etſi non exeunte ex te, non tamen per te tranſeunte, nihil manibus tuis adhærere contingat.* Fidelis famulus fuit Ioab, vt legitur 2. Reg. 12. Qui videns quod capienda eſſet Rabath ciuitas quam obſederat, domino ſuo Dauid gloriam reſeruauit, mandans ei vt veniret & ciuitatem caperet, vt ipſi Dauid victoria, non Ioab aſcriberetur. Ex ore laudantium probatur homo, vtrum ſit fidelis domino an non. vt dicitur in Prouer. 27. *Quomodo probatur aurum in fornace.* &c.

Tria auertũt à vana gloria.

HANC culpam odibilem faciliter euitamus, ſi conſideramus peccata quæ commiſimus, Si pericula ſine quibus non viuimus. Si futura tormenta quæ meruimus. *peccata noſtra* nos viliſſimos faciunt, propter quæ non gloriari, ſed dolere debemus & erubeſci. De peccatore enim dicitur Sap. 15. *Luto vilior vita eius.* Hier. 2. *Quam vilis facta anima peccatrix nimis iterans vias ſuas.* De cuius vilitate ſatis habetur ſupra *de effectibus peccati. In vitiſpa.* cum quidam pater diu oraſſet, & fleuiſſet, & ieiunaſſet: & diabolus tentaret eum de vana gloria, clamabat: Vbi ſunt nunc peccata mea. Quando de deſperatione, clamabat: Vbi eſt Dei miſericordia. Tunc dæmones fugerunt ab eo, ſe clamantes victos propter humiliationem. *Pericula* vero pręſentia non ſequi vel appetere gloriam nos compellunt. Non enim debet gloriari contra quem lata eſt iam mortis ſententia irreuocabilis. Qui in carcere aſtrictus eſt vinculis, qui iam conuictus ducitur ad patibulum inferni &c. *Futura* vero tormenta non gloriari nos permittunt, ſed potius exhorrere; ſiue illa quæ infliguntur in purgatorio, pro veniali, vel in inferno pro mortali culpa. Apoc. 18. *Quantum glorificauit ſe quis & in delitiis fuis, tantum date ei tormentum & luctum.* Hiere. 48. *Erit Moab in deriſum & exemplum & opprobrium* &c. Et poſt. *Et erit cor eius ſicut mulieris parturientis, quoniam contra Deum gloriatus eſt, pauor, & laqueus, & fouea contra eum* &c. *Legitur* quod Magiſter Hugo de ſancto Victore poſt mortem ſuam

appa-

apparuit cuidam ſancto viro grauiter afflictus, petens ſuffragia eius & bonorum. Cum autem ille cauſam afflictionis quæreret, reſpondit, quod propter zedoxiam, & poſt diſparuit. Cum autem ille quæreret ſenſum vbi quod reſponderat, inuenit illud Grecè ſignificare vanam gloriam.

Vana gloria quatuor mala facit in anima.

CIRCA ſeptimum, ſcilicet *quę mala vana gloria facit in anima.* Sciendum quod multa: Sed ad præſens dicamus quod inanis gloria mentem infatuat, prorſus euacuat, reddit inſtabilem, & facit damnabilem. *Primo* quidem mentem infatuat, & facit de numero quinque virginum fatuarum, per quas vani glorioſi ſignificantur; quorum fatuitas maximè in quinque apparet. *Primo* quia id quod nihil eſt, pro aliquo; immo pro magno accipit vanam gloriam Ioh. *Si ego gloriam meam quæro, gloria mea nihil eſt.* Illudit in his diabolus, ſicut illuditur puero vel fatuo, cui porrigitur pirum ad ponendum in os & mordendum, & cum aperuerit os, retrahitur, & nihil in illud ponitur. Similis eſt vanigloriosus fatuo ſaltanti ad caſeum, cum autem aperit os, ſubtrahitur & nihil capit. Item ſimilis eſt cani, de quo dicitur cum portaret caſeum tranſiens ſuper pontem, videns vmbram eius in aqua, credidit ibi eſſe alium caſeum, & volens habere vtrumque, dimiſſo caſeo quem portabat, & deſcendens ad vmbram eius, amiſit vtrumque. Sic qui vanam quærit gloriam, vel in oratione, vel prædicatione, vel in alijs, amittit veram ſimul & vanam quæ tranſit ſtatim. *Secundo* quia id quod aliquid eſt, exponit in loco vbi neceſſarium habet illud amittere, vt in ore hominum intentionem & ſpem ſuam; vt columba ſeducta, quę ibi nidificat, vbi amittere pullos non dubitat. Item merces quas congregauit ponit in ſaccum pertuſum, in ore laudantium ſcilicet Agg. 1. Item in arca ſine claue & ſera, cum potius deberet ponere in ſecuriſſima arca bonæ conſcientiæ. Bern. *Fidelis cuſtos non tutum arbitratur labiis hominum committere gloriam ſuam, atque ſine claue & ſera, nulli quę omnino clauſę nocere volentes*, non eſt tutum ſed ſtultum planè, ibi theſauros tuos condere, vbi cum volueris non valeas retrahere, cum ponis in os meum faciens pro laude mea, iam non eſt in tua ſed mea poteſtate, laudare vel vituperare. Sanum autem vas & inconcuſſum bona conſcientia, & ſeruandis ſecretis idoneum, nullis patens inſidiis, nulli violentiæ cedens; nullo oculo vel manu acceſſibilis, excepto diuino dumtaxat ſpiritu, qui ſcrutatur profunda Dei; quidquid ibi depoſuero, ſecurus ſum quia non perdam; ſeruabit viuo, & reſtituet mortuo. *Tertio* fatuus eſt in emendo, quia de pretio vitæ æternæ, emit æternam miſeriam. Item de eodem pretio emit vanitatem, quam ſcit nihil valere. Bern. *Væ quia alieno vel meo teſtimonio contentus ſum, cuius nec vituperio reprobet, nec laude dignus inueniar, cum ante tribunal Chriſti iudicandus apparebo.* *Quarto* quia plus appetit videri & dici bonus, quam eſſe, dum non curat qualis ſit, ſed qualis videatur vel dicatur. Curioſi *Hipocrita vt quid non vis eſſe laudabilis, qui vis vt laudari? quia formoſum eſt apparere, formoſius eſt eſſe.* Item plus appetit ſe rectificari cum diſtorta regula in via, quam videt omnino tortuoſam, quam recta; quod fit, quando regit ſe ad nutum vel laudem hiſtrionum, quorum vitam videt & iudicat tortuoſam, & quorum laus vituperium. Seneca. *Idem ſit tibi laudari à turpibus, quam laudari ob turpia.* Petrus Alfonſi. *Ne glorieris in laude hiſtrionum, quia eius laus vituperium eſt.* Quidam philoſophus videns alium hiſtrionem laudantem, ait. *Sibi ſimile eſt attrahere adamantis.* Laus enim & ludus adtrahit ad ſimilia, quia ſequitur rem illam, quam melius poſſet habere abiciendo & fugiendo, quam ſequendo, vt dictum eſt ſupra *de vmbra.*

1. *Mentem infatuat vt ex quinque apparet.*

Simile.

2 *Mentē prorſus euacuat.*

SECVNDO prorſus euacuat; reddit enim hominem vanum & vacuum omni bono, facit enim expendere bona temporalia, in feſtis, ludis, haſtiludiis, tyrocinijs, veſtibus, ornamentis, equis, famulis, & huiuſmodi. De hoc require infra *Vanitas*, inter filias inanigloriæ. *Cum* miles quidam magnus & nobilis moreretur, qui fere omnia bona ſua conſumpſerat in vanitate, & maxime dando hiſtrionibus & tyrocinijs: aduertens & dolens pro vanitate ſua, rogauit amicos ſuos vt ſibi vnum darent obolum. Cum autem obolum tenneret, ait: Ecce multum dolere poſſum, qui pro tam vili pretio vendidi omnia quæ habebam, ſcilicet pro laudibus vanis. Omnia enim quę pro eis lucratus ſum, darem pro vno tali obolo, qui plus valebit mihi, quia pro Deo illud dari præcipio. Homo enim de hoc quod facit pro vana gloria, non habebit pluſquam Dextra ſius mortuus; cuius bonitas cum mortuus eſt, amiſſa plangitur & laudatur, cito tamen obliuioni traditur. *Item* euacuat ſpiritualibus bonis, quia veritas cum vanitate ſtare non poteſt. Vnde Greg. *Qui cæteras virtutes ſine humilitate congregat, quaſi puluerem in ventum portat.*

B Magi theſauros ſuos apperuerunt Chriſto, ſed cæteris clauſerunt. Matth. 2. Ezechias quia theſauros ſuos oſtendit Babilonijs, omnes perdidit. 4. Regum 12.

TERTIO reddit hominem inſtabilem *vt arundinem vento agitatam* Math. 11. *Nubes ſine aqua, quæ à vento circumferuntur.* Iudæ. *Facta ante faciem venti & puluis.* Iob. 21. pſalmus 1. *Tanquam puluis quem proijcit ventus* &c. Gallus ſupra pinnaculum, puluis in aquam, ſpuma in mare, quæ à vento circumfertur &c. Greg. *Adhibe ei iudicium, & ſcies quid paleæ & quid granum.* Item in vitiſpa. Quidam frater requiſiuit abbatem Poemum, ſi melius eſſet ſeorſum, quam cum alijs fratribus remanere. Reſpondit, *homo ſi ſeipſum reprehendit, vbique poteſt conſiſtere. Si autem ſe magnificat, nunquam quieſcit.*

3. *Reddit hominem inſtabilem.*

C QVARTO facit hominem damnabilem. Damnatio enim duplicem pœnam importat, videlicet pœnam damni, & pœnam ſenſus. Quantum ad pęnam damni, priuatur vera gloria quicunque fuerit vana gloria delectatus. Vnde vanam gloriam quærentibus dicit dominus Matt. 5. *Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam.* In vitiſpa legitur, quod dixit quidam pater. Sicut impoſſibile eſt vt ſimul herba naſcatur & ſemen, ita impoſſibile eſt vt laudem & gloriam ſecularium habentes, ſimul fructum faciamus æternum. Quantum ad pœnam ſenſus duplex erit pęna, quia videlicet vanigloriosus conculcabitur & cruciabitur. De primo, Iſa. 28 *Væ coronæ ſuperbię, flori decidenti gloriæ exultationis eius.* Calcabunt dęmones eos qui non

4 *Facit hominem damnabilem.*

D calcant vanam gloriam. Iob. 18. *Calcabit ſuper eum quaſi rex interitus.* pſalmus 7. *Comprehendat inimicus animam meam, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat.* Conculcat diabolus vanigloriosos ſuper eos regnans. Econtra conculcant eum, vanam gloriam conculcantes. Ad hoc faciunt duo exempla quæ ſequuntur.

Exempla.

IN vitiſpa. cum dominus præciperet Apollonio quod deſcenderet in Aegyptum ad prædicandum, petiuit à domino vt auferret ab eo ſpiritum vanæ gloriæ vel elationis, ne dominaretur ei. Cui ait dominus, quod manum ſuam ſuper caput ſuum poneret, & quod inueniret apprehendens, ſub pedibus conculcaret. Quod cum feciſſet, inuenit ſuper caput ſuum paruum Æthyopem, qui dixit ſe ſpiritum elationis,

E qui de vana gloria tentabat: ipſe vero ipſum apprehenſum, ſub pedibus ſuis deiecit, & in ſabulo conculcauit. *De ſecundo* Apoc. 18. *Quantum glorificauit ſe & in delitiis fuit, tantum date ei tormentum & luctum.* De vtroque ſimul Hiere. 48. *Erit Moab in deriſum, & exemplum, & opprobrium.* Sequitur. *Et erit cor eius ſicut mulieris parturientis, quoniam contra Deum gloriatus eſt: pauor, laqueus, & fouea contra eum. Pauor ſcilicet dæmonum, fouea infernus, laqueus pœnarum inexcuſabilium.*

De ſpeciebus inanis gloriæ, & de filiabus eiuſdem, & primo de Ambitione.

DISTINCTIO IX.

DEINDE conſiderandum eſt de ſpeciebus inanis gloriæ, & de filiabus eiuſdem. Sunt autem ſpecies eius ſeptem, ſecundum greg. 31. mora. videlicet. Inobedientia, Iactantia, Hypocriſis, Contentio, Pertinacia, Diſcordia, Præſumptio nouitatum. Quarum numerus ſic oſtenditur. Illa enim vitia, quæ de ſe nata ſunt ordinari ad finem alicuius vitij capitalis dicuntur filiæ eius; finis autem inanis gloriæ eſt manifeſtatio propriæ excellentiæ, vt ex prædictis patet.

B Ad quod poteſt homo tendere dupliciter. *Vno modo* directè, ſiue per verba, & ſic eſt iactantia; ſiue per facta, & ſic ſi ſint vera, habentia aliquam admirationem. ſic eſt præſomptio nouitatum, quas homines ſolent magis admirari. Si autem per facta ficta, ſic eſt hipocryſis. *Alio* autem modo nititur aliquis manifeſtare ſuam excellentiam indirectè, oſtendendo ſe non eſſe alio minorem; & hoc quadrupliciter. *Primo* quidem quantum ad intellectum, & ſic eſt pertinacia, per quã homo nimis innititur ſuæ ſententiæ, nolens cedere ſententiæ meliori. *Secundo* quantum ad voluntatem, & ſic eſt diſcordia, dum non vult à propria voluntate diſcedere, vt alijs concordet. *Tertio* quantum ad locutionem, & ſic eſt contentio, dum aliquis clamosè contra alium litigat.

Septem ſunt ſpecies inanis gloriæ.

C *Quarto* quantum ad factum, & ſic eſt inobedientia, dum ſcilicet aliquis non vult exequi ſuperioris præceptum. Filię vero inanis glorię dicuntur eſſe Ambitio, Singularitas, Arrogantia, Adulatio, Ironia, Indignatio, Diſcordiarum ſeminatio, Tentatio Dei paſſiuè, Contemptus Dei, Irreuerentia, Rebellio, Contumacia, Ex certa malitia vel induſtria peccare. Inuerecundia peccandi, Erubeſcentia de bono, Superſtitio, Schiſma, Infidelitas, Hereſis, Apoſtaſia, Obduratio, Agnitæ veritatis impugnatio. De ſingulis ſpeciebus & filialibus inanis gloriæ dicendum eſt, licet non eodem ordine quo ſunt nominatæ. Primo de Ambitione dicemus, circa quam conſideranda ſunt duo, Primo vtrum Ambitio ſit peccatum, & quomodo. Secundo quæ nos mouere poſſunt & debent, ad Ambitionis vitium deteſtandum.

Filiæ inanis gloriæ ſunt plurima.

D CIRCA primum ſciendum eſt quod *Ambitio eſt appetitus honoris & dominij*. Sicut enim nomen ſuperbiæ importat inordinatum appetitum excellentiæ cuiuſcunque, generaliter loquendo; inanis autem gloria importat inordinatum appetitum laudis & fauoris humani; ita ambitio importat inordinatum appetitum honoris. Honor autem eſt *reuerentia alicui exhibita in teſtimonium excellentiæ eius*. *Circa* excellentiam hominis duo ſunt attendenda: *Primo* quidem, quod illud ſecundum quod homo excellit, non habet à ſe ſed à Deo. Vnde eſt in eo quaſi quoddam donum, & ideo ex hoc non debetur honor principaliter homini, ſed Deo. *Secundo* conſiderandum eſt quod id in quo homo excellit, datur ei à Deo, vt ex

Ambitio eſt appetitus honoris & dominij.

Quid honor.

E hoc proſit alijs; & ideo in tantum debet homini placere teſtimonium excellentiæ ſuæ quod ſibi ab alijs exhibetur, inquantum ex hoc paratur ſibi via ad hoc quod alijs prodeſſe poſſit. Appetitum ergo honoris tripliciter eſſe inordinatum contingit. *Vno modo* ex hoc quod homo appetit teſtimonium de excellentia quam non habet, quod eſt appetere honorem ſupra ſuam proportionem. *Alio modo* ex hoc quod ſibi appetit honorem non referendo in Deum. *Tertio modo* ex hoc quod eius appetitus in ipſo honore quieſcit, non referendo ad vtilitatem aliorum. Ambitio autem importat appetitum honoris vt dictum eſt; vnde manifeſtum eſt, quod ambitio sẽper eſt peccatum, quia ſemper eſt cõtra Dei vel proximi charitatem, propter quod bene dicit Apoſtolus 1. Corin. 13. *Charitas non eſt ambitioſa.*

Appetitus honoris ſolet inordinatus eſſe tripliciter.

Ambitio ſemper eſt peccatum.

A Licet autem honor ſit præmium virtutis, ſecundum Philoſophum 8. Eth. tamen non eſt præmium virtutis quo ad ipſum virtuoſum, vt ſcilicet hoc pro præmio debeat expetere, ita quod pro tali præmio debeat operari; ſed pro prẽmio debet expetere beatitudinem, quæ eſt virtutum omnium finis. Sed honor debet eſſe virtutis præmium, quoad alios qui non habent aliquid maius quod virtuoſo retribuant quam honorem, qui ex hoc ipſo magnitudinem habet, quod perhibet teſtimonium virtuti: vnde patet quod non eſt ſufficiens præmium, vt dicitur 4. Ethi. Et ſi aliqui propter acquirendum honorem prouocantur ad bonum, vel reuocantur à malo, ſicut dicitur 4. Eth. tamen illi qui propter ſolum honorem, vel bona faciunt, vel mala vitant, non ſunt vere virtuoſi, vt dicit Philoſophus ibidem:

Honor eſt virtutis præmium non reſp. virtuoſi ſed aliorum.

B vbi dicit quod *non ſunt vere fortes, qui propter honorem fortia faciunt.*

CIRCA ſecundum ſciendum quod ad ambitionis vitium deteſtandum mouere nos debent, naturalis conditio, & mentalis afflictio, ſeruilis ſubiectio, periculorum aggrauatio, breuis eius duratio, exemplorum conſideratio, & finalis damnatio. *Primo* quidem ad ambitionis vitium deteſtandum mouere nos debet conditio naturalis. Natura enim omnes homines æqualis conditionis fecit, quæ non præpoſuit hominem homini, niſi per rationis abuſum peccando fiat brutum; brutis enim ſolis præfecit natura & Deus hominem. Pſalmus 48. *Comparatur iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis.* Bern. *Nihil beſtialius homine, qui eſt ratione vigens, & non ratione vtens.* Aliter natura fecit

Ad ambitionis deteſtandum plurima mouent.

1. *Conditio naturalis.*

C omnes pares, & ſimilis conditionis. Greg. in mor. *Non eſt data homini prælatio vt dominetur hominibus, ſed vt præſit beſtiis terræ, & piſcibus maris, & volatilibus cæli, vbi non delinquimus pares ſumus.* Item natura corrupta nobis diſſuadet appetere præeſſe alijs; quia ex quo primus homo corruptus fuit per peccatum, vix aliquis vixit qui ſibi præeſſe potuerit; immo aliquam modicam ſui partem, vt oculos, aut linguam, aut ipſum cor, vix poteſt homo bene regere. 1. Tim. 3. *Si quis præeſſe domui ſuæ neſcit, quomodo eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* Multi autem appetendo dominium hominum, ſerui fiunt dæmonum. Vt ſcripſerunt Brachmani Alexandro, dicentes. *Tu autem omnium hominum acquirendo dominium, ſeruum te facis omnium dominorum, in eorum ſeruitutem redigens vniuerſitatem membrorum tuorum.* vbi

D probauerunt ei de membris ſingulis, in quibus vitia regnabant, & in quibus Deos ſuos, id eſt dæmones præfecerat.

SECVNDO ad ambitionis vitium deteſtandum mouere nos debet afflictio multiplex quam infert ambitio. Multũ enim torquet hominem in appetendo & acquirendo dignitates & honores, magis autem in conſeruando, maxime vero in amittendo, ſed ſupermaxime ęternum damnationis ſupplicium infligendo. Quod autem ambitio multipliciter torqueat hominem, primo intus in conſciẽtia, oſtendit Bern. de conſidera. lib. 3. *Dum ſinguli quæ noſtra ſunt quærimus, ſit vt inuicem inuidentes exerceamur ad odia, animemur ad iniurias, armemur ad lites, cauillemus ad dolos, feramur ad detractiones, prorumpamus ad maledicta, opprimamur à ſuperio-*

2. *Afflictio multiplex quam infert ambitio.*

E *ribus, opprimentes inferiores.* Et poſt. *O ambitiosum crux, quomodo omnes torques, & omnibus places: nihil acrius cruciat, nil moleſtius inquietat, nil apud miſeros mortales celebrius negocijs eius, an non limina Apoſtolorum frequentius terit ambitio quam deuotio: an non quæſtionibus eius, tota legum & canonum diſciplina inſudat?*

TERTIO mouere nos debet periculorum multorum aggrauatio. Deus enim multum indignatur, ſicut princeps aliquis indignatur quando vult aliquis eius ſedem, dignitatem, vel dominium vſurpare; ipſo non præcipiente, ignorante, vel nolente: Sic qui appetit dignitatem eccleſiaſticam vel ſæcularem, non mandante domino. Hebreorum 5. *Nemo aſſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur*

3. *Periculorum multorũ aggrauatio ſ. ira Dei.*

à Deo

à *Deo tanquam Aaron.* Non vt Chore, Numeri 16. vbi patet ira Domini in terræ apertione,& eorum deuoratione: Non vt lucifer. Iſa. 14. *Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſuper aſtra cæli, collocabo ſolium meum.* Vbi patet ira Dei in tot Angelorum præcipitatione. Similiter 4. Reg. 15. de perſecutione Azariæ regis Iuda, propter ambitionem ſacerdotii ſummi. Aug. *In nullo Deum ſenſeo ita iratum mihi, quam in hoc cum indignus eſſem, poſitus ſum ad gubernaculum, in apice regiminis eccleſiæ.* Maximè autem, indignatur Deus, quando videt diabolum, id eſt diaboli membrum vel miniſtrum, velle ſedere in ſede ſua, eo maxime inhibēte. Sicut ſupra ponitur exemplum de eo qui peruerſus ſedebat in ſede beati Martini, quem pede percuſſit, & ſedem ſubuertendo, eum præcipitauit & occidit.

Impetus hoſtium.

SECVNDVM periculum eſt quia impetus hoſtium B ſuper eum amplius aggrauatur. Sicut ad loca altiora magis irruunt procellę, fulgura, & venti: Iuxta illud. *Perſlant altiſſima venti:* Et ſicut in bello materiali, magis irruunt hoſtes in maiores; ſic in bello ſpirituali contra maiores, vitia, & dæmones, & tentationes magis irruunt. 1. Reg. 31. *Irruerunt Philiſtiim in Saul.* Et poſt. *Totum pondus prælij verſum eſt in Saul.* 3. Reg. 22. *Præceperat rex Syriæ dicens: Non pugnabitis contra quempiam niſi contra Regem Iſrael.* Quia diabolus quaſi non curat adeo impugnare alios vt maiores, maximè prælatos, quos ſi vicerit, alios de facili habebit. Iuxta illud Math. 16. *Percutiam paſtorem & diſpergentur oues.*

Exemplum.

HAC cautela vtitur diabolus, qua dicitur vſus fuiſſe in hiſto. Caroli Rothlādus, contra Marſirij Saraceni exercitum, cum per proditionem Ganalonis, C dictus Marſirius occidiſſet pugnatores Franciæ in Ronciualle, & de viginti millibus Chriſtianorum non remanſiſſet niſi Rothlanius, cum centum Chriſtianis quos ille collegerat latitātes in montibus, cupiēs vindicare ſanguinē Chriſtianum effuſū. Is videns quod non eſſent niſi centum Chriſtiani contra quinquaginta millia Saracenorum, animauit ſuos ad vlciſcendum Chriſti iniuriam & ſuorum, & quod omnes irruerent vnanimiter contra principem & capitaneum exercitus Saraceni, qui demonſtratus eis fuerat. Quod cum feciſſent, omnem illam multitudinem vicerunt, occiſo Marſirio: omnes autem alij occiſi, aut victi, & fugati ſunt ab illis centum Chriſtianis. *Hac* etiam induſtria legitur in hiſto. Britonum, Arthurus, procuratorem D Romanorum cum regibus orientalibus & occidentalibus & Romanis qui ſecum habebant quadraginta quatuor millia pugnatorum, viciſſe; præcipiens ſuis vt relictis alijs, tenderent cum impetu vbi erant reges exercitus & imperatores. Quod & fecerunt, & eis occiſis, omnes alij occiſi ſunt & victi. Similiter vt dicitur Iudith. 15. quod omnes exercitus Aſſyriorum, cum audiſſent decapitatum Holofernem, fugit mens, & conſilium ab eis: qui omnes de facili fugati & proſtrati ſunt ab Hebręis.

Cura maioris.

TERTIVM periculum eſt, quia pondus curæ maioris amplius augmentatur: vnus enim miſer qui ſatis eſt onuſtus de cura animæ ſuę, & vix poteſt ſufficere ſibi ſoli, ardenter appetit, & gaudenter ſuſcipit curam & onus centum millium animarum, cum tamen E ſingulis animabus ſinguli Angeli præponantur. Maximum eſt ergo pondus curæ, & maximum opus & laborem requirit, non ocium. Bern. ad Eugenium Papapam. *Homo natus in prælatione ad laborem, non honorem.* 1. Ti. 3. *Qui epiſcopatum deſiderat bonum opus deſiderat.* Hoc dicebat pro illo tempore, quando mors aſſidua officio epiſcopi imminebat, & labor aſſiduus & grandis, quoniam qui alijs præerant prius quærebantur ad martyrium, vt fiebat in tempore Pauli. Vel bonum, ideſt grande opus, quod officium requirit, vel ſecundum quod dicit glo. epiſcopus græcum eſt nomen dictum ab epi quod eſt ſupra, & copos quod eſt intentio, vel intendere; quia qui poſtquam coactus ſuſcepit officium epiſcopatus, deſiderat intendere ſuper curam gregis, bonum opus deſiderat. Sed pauci

A ſunt, vt dicit Bern. *Quis mihi det vnum de numero prælatorum, qui non magis inuigilet in marſupijs euacuandis, quam in animabus curandis.* Satis enim patet, quod propter pinguedinem temporalium dignitates appetunt, & propter honores temporales, non propter onera ſubleuanda. Legitur enim in chronicis, quod omnes Papæ & Epiſcopi ad martyrium primi requirebantur. Vnde à tempore beati Petri vſque ad tempus beati Silueſtri, fuerunt triginta duo Papæ continuè, qui per martyrium tranſierunt ferè omnes. Vnde poſt beatum Sixtum Papam, ſedes diu vacauit Papatus, & nullus volebat Papatum ſuſcipere, propter mortis timorem, vel propter adiunctam paupertatem. Sed poſtquam tempore magni Conſtantini, adiectæ B ſunt poſſeſſiones & temporales honores, nec vnus inuentus eſt qui Papatum reſpuerit; Multi autem inuenti ſunt poſtea Papatum ambientes. Quamobrem tunc cum datæ ſunt poſſeſſiones nobiles Eccleſiæ à dicto Conſtantino, audita eſt vox dicens: *Hodie venenum effuſum eſt in eccleſia Dei.* quod verum fuit de veneno ambitionis; poſſeſſiones enim & temporales honores, adduxerunt in eccleſiam Dei ambitionem. Item annexum eſt onus temporalium de quo oportet rationem reddere, & qui plura habet temporalia, plus eſt oneratus.

Seruilis ſubiectio.

QVARTO mouere nos debet ſeruilis ſubiectio; ambitioſi namque procurant ſe poni in ſeruitiis illorum, per quos poſſe promoueri ſe ſperant, puta præ- C latorum, vel principum; in principio ſe recipi ſupplicantes ad aliqua humilitatis officia, & eis ſufficit quod pedem habeāt in curia, cum autem ingreſſum primum habuerint, non ceſſant cogitare, & precibus procurare, quod perueniant ad maiora. Nunquam vero contenti adeptis honoribus, appetunt, cogitant, ſomniant, anxiantur, mediatores quærunt, interceſſores multiplicant, falſas amicitias ſimulant, adulantur, ſeruiunt, donec ad gradum conſcenderint altiorem. Eſt enim videre plurimos aucupes dignitatum, honorum auidos, adhærere potentibus, tentantes viam qua ſe poſſint in altum extollere. Et hoc, vel ratione nobilitatis, vel ratione expenſarum, vel munerum, vel obſequiorum, vel diſſimulationum fictarum, allegando ſe indignos eſſe ad officia dignitatum, vt ex hoc humiles & D digni per conſequens reputentur.

Exemplum.

SICVT patet per exemplum de monacho, qui cupiens abbas eſſe, data cuidam principi magna ſumma pecuniæ, vt per ipſum inuaretur, vel potius intruderetur; ille vocatus ad abbatis officium, humilitatem ſimulans, vt auidius putaretur onus refugere, & recuſare honorem, ſe tanta dignitate proclamabat indignum. Planè inquit princeps indignus es, quia data mihi pecunia clam emiſti; ſed per me non ſtat quominus pactio compleatur. Iuſtum eſt me liberatum eſſe, & tu domum redeas, & qui dignus eſt præficiatur eccleſiæ deſtitutæ. Tales ergo ſeruiunt & ſe hominum ſeruos efficiunt, vt quoquo pacto perueniant ad intentum; nec ſolum hominum, ſed etiam dæmonum, & omnium vitiorum. Sicut di- E citur in geſtis Alexandri. Cum Alexander per mundum pugnaret vt ſuum dominium augmentaret, nuncii præcurſores intrauerunt ſiluam, venientes ad fontem iuxta quem morabatur quidem Philoſophus nudus, ſe reficiens de fontis gramine, & aqua; qui ita mūdum abiecerat, quod nihil de mundanis ſibi retinuerat, niſi cyphum in quo hauriebat aquam, & tonelli medietatem habentem vnicum fundum clauſum, ex alia parte erat apertum. Cum autem ventus flaret & plueret, confugiebat ad illud vas & vertens fūdum contra pluuiam & ventum, contra illud dormiebat, philoſophabatur, meditabatur, & quieſcebat. Cum autem videret nuncios prædictos coniunctis manibus trahentes aquam de fonte, & bibentes: abiecit verſus eos cyphum ſuum. Quo viſo, illi cucurrerunt verſus vas in

quo erat: quibus ait: Nolite mihi auferre, quod non poteſtis conferre, hoc dicebat de ſolis ſplendore, quẽ ei retinebant vmbra ſua. Quærentibus autem illis cur cyphum proiecerat, ait quod doctus fuerat de beneficio quod natura ei præbuerat, neſciens quod dediſſet ei natura de manibus cyphum, cum autem illi ſe dicerent ſeruos eſſe & nuncios magni Domini Alexandri, inquiſitus quis ipſe eſſet, reſpondit quod maior eſſet domino eorum, cum ipſe eſſet dominus dominorum ſuorum. Ductus ad Alexandrum, probauit hoc ei ſic, quia ipſe ſibi ſubiecerat & abiecerat mundum, & in ſeruitutem redegerat corpus proprium, & ſibi ſubiecerat ita cor ſuum, vt non ſeruiret ei faciendo eius voluntatem, ſed potius eum arctauerat ad faciendum & ſequendum quod ipſe volebat. Quibus omnibus quia ipſe Alexander quaſi ſeruus domiuis ſeruiebat, & ſubditus erat, merito dicebat quod erat dominus dominorum ſuorum.

Exemplaris inſtructio.

QVINTO nos mouere debet exemplaris inſtructio. Primo docet nos exemplum Chriſti, qui potius fugit regnum ſibi oblatum quam crucem, immo vt dicitur Ioh. 6. *Cum vellent eum rapere vt eum regem facerent, fugit ſolus.* Cum autem ad mortem eum quærerẽt, eis ſe obtulit dicens, Ioh. 18. *Ego ſum* &c. Item beatus Hiero. fugit Romanum cardinalatum, & abiit profugus in Aegyptum. Item Aug. dicitur quod fugiebat ab omni ciuitate quæ non hebebat epiſcopum, ne in epiſcopum raperetur, qui etiam inuitus à Beato Valerio Hipponenſi epiſcopo eſt presbyter ordinatus.

Exemplum.

ITEM de B. Ambroſio legitur, quod cum eſſet miſſus apud Mediolanum iudex nondum baptizatus, cum mortuo epiſcopo vrbis ſeditio eſſet populi in eccleſia, intrauit eam Ambroſius ad populum ſedãdum: vox infantis ſonuit in eccleſia vt Ambroſium eligerẽt; ad quam vocem in eum omnes conſentiunt, qui fugiens ab eccleſia, aſcendens tribunal, promittens tormenta electoribus ſuis; cum nec ſic ceſſarent, ait: *Philoſophiam ſequar niſi quieueritis.* Cum nec propter hoc permitterent, quaſdam meretrices fecit ad ſe ingredi, vt ſic ceſſarent. Cum autem de nocte egrederetur furtiuè de Mediolano, & fugeret; Deo volente, per errorem noctis, in mane in porta vrbis Mediolanen. inuentus, & captus, & baptizatus, die octaua in epiſcopum eſt ordinatus.

Exemplum.

ITEM de Beato Greg. legitur, quod cum eſſet nobilis de genere ſenatorum, defunctis parentibus ſuis, mundi honores fugiens, & de patrimonio ſeptem abbatias fundans, factus eſt monachus: mortuo Papa Pelagio omnis populus Romanorum eum Papam elegit, & Mauritius imperator eum inuitum & renitentem confirmauit. Cum portæ vrbis ita ſeruarentur ne poſſet effugere, obtinuit à quibuſdam negociatoribus, vt eum intra dolium ſuper quadrigam educerent ab vrbe: & cum per triduum latuiſſet, cum Romanus populus ieiuniis & orationibus pro eo ſe affligerent, columna lucis tertia nocte vbi latebat ſuper eum deſcendit; per quam quidem incluſus, Angelos aſcendentes & deſcendentes vidit, & ſic ibi inuentus ad Papatum reductus eſt. Et ita Greg. pollens virtutibus, inuitus & coactus incedit ad regimẽ animarum. *Item in* vitiſpatrum de beato Arſenio legitur, quod cum eſſet maximus in curia imperatoris, & honoratus; & oraret quomodo ſaluus fieret, vox facta eſt ad eum dicens. *Arſeni fuge homines & ſaluaberis*: qui ex tunc fugit curiam & honores. *Item* B. Marcus euangeliſta, diſcipulus B. Petri Apoſtoli. abſcidit ſibi pollicem, ne ad ſacerdotalem honorem poſſet promoueri: ſed Deo volente factus eſt [illegible]imus Alexandriæ patriarcha.

Exemplum.

ITEM in vitiſpa. legitur, quod conuenerunt omnes ſancti ſeniores qui habitabant in Syth. & conſenſerunt vt pater Iſaac ordinaretur eis in presbyterum. Quod audiens dictus Iſaac fugit in Aegyptum, latens in quodam agro, indignum ſe reputans. Cum autem multi ſequerentur vt eum comprehenderent, fatigati ex itinere, dimiſerunt aſinum, qui viæ neceſſaria eis portabat ad paſcendum; qui paſcendo venit vbi ſenex latitabat, die autem illucente, requirentes aſinum ſuum, venerunt & inuenerunt eum in loco vbi ſenex latitabat; & admirantes Dei diſpenſationem, volebant eum ligare & conſtringere, & ſecum reducere. Senex autem non permiſit, dicens: Iam non poſſum vobis contradicere, quia forſitan Dei voluntas eſt; licet ſim indignus, vt ſic voluntas veſtra fiat.

Exemplum.

AD idem eſt exemplum de priore Clareu. Ganfredo nomine, quod cũ ipſe eſſet electus epiſcopus Tornacen. & ab Eugenio Papa, & beato Bernardo abbate ſuo cogeretur onus epiſcopatus illius accipere, proſtrauit ſe ad pedes beati Bernardi & clericorum in modum crucis, & ait. Monachus fugitiuus ſi me eligitis eſſe potero, epiſcopus nunquam ero. Cui laboranti in extremis quidam monachus aderat, qui multum eum dilexerat, & ait ei. Adiuro te per Deum chariſſime, quod ſi Deus tibi conceſſerit, certifica me de ſtatu tuo poſt mortem. Qui cum poſt mortem eius oraret proſtratus ante altare, apparuit ei dictus Ganfredus dicẽs, quod ipſe erat quem adiurauerat. Cum autẽ ille quæreret, quomodò eſſet ei, reſpondit: Bene per Dei gratiam. Verũtamẽ eſt mihi à beata Trinitate reuelatum, quod ſi fuiſſem de numero epiſcoporum, eſſem de numero reproborum & damnatorum.

6. Malæ mortis incurſio.

SEXTO mouere nos debet malæ mortis incurſio, quia ambitioſi frequenter, turpiter & ſubito moriuntur; quod patet ex multis Bibliæ locis. Ex Numeri 16. patet per exemplum Chore & ſuorum, qui ambientes ſacerdotium, ſubito à terra abſorpti ſunt, & in infernum deſcenderunt. Item Iud. 9. per exemplum Abimelech, qui à muliere eſt excerebratus, percuſſus ſubito lapide, & à gladio armigeri percuſſus & occiſus. Item de Abſalon qui ambiebat regnum, qui ſuſpenſus per capillos à Ioab, tribus lanceis eſt perforatus. 2. Re. 18. de morte Adoniæ, qui dixerat. *Ego regnabo.* 2. Reg. 1. Item. 2. Mach. 7. De ambitione Alchimi, de morte eius deteſtabili, quomodo paraliſi percuſſus obmutuit.

Exemplum.

DE inopinata & turpi morte ambitioſorum refert Gotfridus Pariſienſis, quod cum Darius eſſet victus ab Alexandro & fugeret à facie eius, quidam ſerui eius in fauorem dicti Alexandri, confoſſum Darium ſemiuiuum reliquerunt. Cum autem hoc fuiſſet Alexandro intimatum, fecit præconiſari, quod quicunque hanc vindictam de aduerſario ſuo ei feciſſet, ſi hoc ei notum eſſet, ſuper omnes homines eos exaltaret. Cum autem illi, credentes ſe ſuper omnes honorem habere, ſe manifeſtauerunt, eos Alexander ſuper omnes altius ſuſpendit, vt ſui terrerentur, ne de eo ſimilia attentarent.

ITEM in lib. Fa. 4. cap. 6. legitur quod magna erat contentio quiſnam beato Thederico deberet ſuccedere in epiſcopatu Ligone, Cum autem Thedericus per regis Francorum violentiam eſſet expulſus, quidam Siluester ei ſubſtituitur, qui dum res epiſcopales occupaſſet, & apud Lindo. iret pro epiſcopali benedictione ſuſcipienda à beato Niceno Archiepiſcopo, epilentico morbo correptus, cum per duos dies continuos mugitus dediſſet, tertia die ſpiritũ exhalauit. Poſt hunc autem elegerunt Lingonenſes Papulum, qui fuerat Archidiaconus Eduenſis, quem multa iniqua egiſſe dicunt; qui cum octauo epiſcopatus ſui anno dyœceſim ſuam viſitaret, dormienti apparuit beatus Thedericus, dicens vultu minaci: Quid hic ita agis, quid ſedem meam polluis Papule? quid eccleſiam peruadis? quid oues diſpergis? cede loco, relinque ſedem, abſcede longius à regione. Hæc dicens, cum ictu valido virgam quam habebat in manu eius pectori impulit; ex quo euigilans, dum cogitat quid hoc eſſet, dolore maximo in loco illo in quo depulſus fuit virga paſtorali affligitur, cibum & potum abhorret, & mortem proximam præſtolatur; & in his afflictionibus cum die tertia ſanguinem ore proijceret, cum eo ſpiritum exhalauit.

7. Æternæ mortis inflictio.

SEPTIMO mouere nos debet æternæ mortis inflictio. Baruch. 3. *Vbi ſunt principes gentium* &c. Et poſt.

Neu

Non eſt finis acquiſitionis eorum, omnes exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt. Numer. 16. *Chore & ſui omnes deſcenderunt in infernum.* Iſa. 14. de lucifero qui dicebat: *Ero ſimilis altiſſimo, ſupra aſtra cœli collocabo ſolium meum & aſcendam ſuper altitudinem nubium,* &c. Et poſt. *Vſque ad infernum detraheris,* &c. Et poſt. *Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua.* Bern. *Ambi primatum, poſſide Archidiaconatum, aſcende ad Epiſcopatum gradatim aſcendens, veruntamen vſque ad infernus nouiſſima deſcendes.*

De Hypocriſi.

DISTINCTIO X.

DEINDE conſiderandum eſt de hypocriſi. Sicut autem ambitio eſt appetitus honoris, ita hypocriſis eſt appetitus apparentiæ. De hac autem conſideranda ſunt tria. Primo quid ſit hypocriſis, & quale peccatum ſit. Secundo, quæ debent nos mouere ad vitandum hoc vitium. Tertio de differentiis vel modis eius.

CIRCA primum ſciendum, quod vt dicit Iſido. li. Ethic. Hypocrita Græco ſermone, in Latino ſimulator interpretatur, qui dum intus vitiis plenus ſit, bonum ſe palam oſtendit, hypo enim falſum crisis iudicium interpretatur. Vnde nomen hypocritæ tractum eſt à ſpecie illorum, qui in ſpectaculis facies ſuas operiunt, diſtinguentes vario colore facies ſuas, vt ad perſonæ quã ſimulant colorem perueniant, modo in ſpecie viri, modo in ſpecie mulieris, vt in ludis populum fallant. Vnde Auguſt. in li. de ſermone Domini in monte, dicit, quod *ſicut hypocritæ ſic ſimulatores aliarum perſonarum agunt partes illius quod non ſunt: Non enim qui agit partes Agamemnonis vere eſt ipſe, ſed ſimulat eum: ſic in Eccleſia, & in omni vita humana, qui ſe vult videri quod non eſt, hypocrita eſt, ſimulat enim ſe iuſtum, quod non exhibet.* Item Greg. 18. moral. 4. *Hypocrita, qui Latine dicitur ſimulator, iuſtus non eſſe appetit, ſed videri. Et idcirco auarus raptor eſt, qui dum iniqua agens de ſanctitate deſiderat venerari, laudem vitæ rapit alienæ. Hypocritarum vero ſtudium eſſe ſolet, vt quod ſunt ſupprimant, & hoc quod non ſunt, eſſe ſe hominibus innoteſcant, refugiunt videri quod ſunt, & ante oculos hominum ſuperducta innocentiæ quadã honeſtate ſe veſtiunt. Vnde recte per Euangelium voce noſtri redemptoris increpantur, cum eis dicitur* VÆ VOBIS HYPOCRITÆ, QVI SIMILES ESTIS SEPVLCHRIS DEALBATIS, &c. Matth. 23. Sic ergo patet, quod hypocriſis eſt ſimulatio, non quæcunque, ſed ſolum illa, quæ ſimulat perſonam alterius, ſicut cum peccator ſimulat perſonam iuſti.

Hypocriſis eſt appetitus inordinatus apparentiæ; vel ſimulatio ſanctitatis, ſeu perſonæ ſancta abſque intentione habendi ſanctitatem.

NOTA tamen, quod ſi quis habitum ſanctitatis aſſumpſit, puta religionis, vel clericatus; intendens ſe ad ſtatum perfectionis transferre: quia habitus ille ſignificat ſtatum, quo quis ad perfectionis opera obligatur; ſi per infirmitatem deficiat, non eſt ſimulator, vel hypocrita; quia non tenetur ſuum manifeſtare peccatum, ſanctitatis habitum deponendo. Si autem ſanctitatis habitum aſſumeret, ad hoc vt ſe iuſtum oſtẽtaret, eſſet hypocrita & ſimulator.

VLTERIVS notare debemus, quod cum in hypocriſi ſint duo, ſcilicet ſimulatio ſanctitatis, & defectus eius; ſi hypocrita dicatur ille cuius intẽtio fertur ad vtrunque, vt ſcilicet aliquis non intendens ſanctitatem habere, ſolum appetat ſanctus apparere, ſicut in ſcriptura ſacra accipi ſolet, ſic hypocriſis eſt peccatum mortale. Vnde Hiero. ſuper Iſa. 12 dicit in Glo. quod *in comparatione duorum malorum, leuius eſt aperte peccare quam ſanctitatem ſimulare.* Et ſuper illud Iob 1. SICVT DOMINO PLACVIT, &c. dicit Glo. quod *ſimulata æquitas non eſt æquitas, ſed duplicatum peccatum.* Item ſuper illud Thren. 4 MAIOR FACTA EST INIQVITAS POPVLI MEI PECCATO SODOMORVM. dicit Gl. *Scelera animæ plangantur, quæ in hypocriſim labitur, cuius iniquitas maior eſt peccato Sodomorũ.* Item Iob 13 *Non veniet in conſpectu eius omnis hypocrita.* Si autem dicatur hypocrita ille, qui intendit ſimulare ſanctitatem à qua deficit per peccatum mortale, tũc quãuis ſit in peccato mortali, ex quo ſanctitate priuatur, non tamen ipſa ſimulatio ſemper eſt peccatũ mortale, ſed quandoque veniale. Hoc autem diſcernendum eſt ex fine, qui ſi repugnet charitati Dei, vel proximi, erit peccatum mortale, puta cum ſimulat ſanctitatem, vt falſam doctrinam diſſeminet, vel aſſequatur eccleſiaſticam dignitatem indignus, vel quæcunq; alia temporalia bona, in quibus finem conſtituit. Si vero finis intentus non repugnet charitati Dei, vel proximi; ſic eſt peccatum veniale, puta cum in ipſa fictione delectatur, de quo dicit Philoſophus, 4 Eth. quod *magis videtur vanus, quam malus.* Eadem eſt ratio de mendacio, & ſimulatione. Contingit tamen quandoque, quod aliquis ſimulat ſanctitatis perfectionem, quæ non eſt de neceſſitate ſalutis; & talis ſimulatio non ſemper eſt peccatũ mortale, nec ſemper eſt cum peccato mortali.

Hypocriſis ſtricte ſumpta eſt peccatum mortale & quidem graue: ſecus vero ſi quis non intendat ſanctitatem carere, ſed tantũ illam ſimulare à qua per peccatum mort. deficit.

CIRCA ſecundum, ſciendum, quod ad hypocriſis vitium deteſtandũ mouere nos debet, primo exhortatio ſcripturarum. Secundo opus rerum naturæ. Tertio cõſideratio figurarum. Quarto pœnæ futuræ. *Primo* inquã mouere debet exhortatio ſcripturarum. Contra nullos enim alios peccatores magis inuehitur ſcriptura ſacra, & etiam Chriſtus in prædicationibus ſuis, quam contra hypocritas. Eccl. 1. *Ne acceſſeris ad Deum duplici corde, neque fueris hypocrita in conſpectu eius.* Leuit. 19. *Non indueris veſtem lana linoque contextam.* Matt. 5. *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* Sequitur. *Nolite fieri ſicut hypocritæ, triſtes,* &c. In quo capitulo, & in multis aliis, oſtendit ſcriptura quomodo Deus hypocriſim deteſtatur. Sequitur Matth. 23. Vbi octo maledictiones per ordinem deſcribũtur à Domino. *Væ vobis,* &c. *Prima* eſt, quia regnum cælorum non intrant, ſed illud aliis obturant. *Secunda* quia bona ſpiritualia ſimulabant, temporalia deuorabant. *Tertia,* quia erant homines cum multo labore venantes, & ad inferos ducentes. *Quarta,* quia erant minora venerantes, & maioribus non deferentes. *Quinta,* quia erant minora ſoluentes, & maiora relinquentes. *Sexta,* quia exteriora colentes, & interiora negligentes. *Septima,* quia erant oculos hominum ludificantes, & Dei oculos contemnentes. *Octaua,* quia erant patres ſuos accuſantes, & ſe excuſantes, & grauiora ſcelera conſummantes.

Ad hypocriſim deteſtãdum mouent quatuor.

1. Exhortatio ſcripturarũ.

8. Maledictiones hypocritarum.

SECVNDO mouere debet opus naturæ. Natura enim, vt dicunt Philoſophi, in operibus præponit interiora exterioribus. Primo enim in formatione corporum ſenſibilium, & maximè hominis, operatur circa interiora, vt circa cor, & hepar, & pulmonem, quæ vitam adminiſtrant, antequam circa formam exteriorem. Item in arboribus & plantis circa germina, & radices; & in occulto operatur primo, quam in aperto. Contra hypocrita totam & primam curam ſuam ponit circa exteriorem apparentiam, relicta cultura & cura interiorum. Eccleſ. 19. *Eſt qui nequiter ſe humiliat, & eius interiora plena ſunt dolo.* Iſa. 9. *Omnis hypocrita nequam,* quaſi non æquus, ſed iniquus; quia *de minimis maximam, & de maximis minimam curam gerit,* vt dicit B. Bernard. Non enim eſt æquum magis curare de ſerpellaria, quam de troſſello; de exterioribus, quam de interioribus.

2. Opus naturæ, natura enim magis curat interiora quã exteriora.

TERTIO mouere debet comparatio figurarum, id eſt diuerſæ rerum ſimilitudines & figuræ, quibus hypocritæ comparantur. Hypocritæ nempe in ſcripturis cõparantur quibuſdam auibus, animalibus, arboribus, & herbis, & quibuſdam artificialibus. Auibus quidem, vt Cigno, qui ſub pluma alba habet carnem nigram. *Item* ſimilis eſt Struthioni, cuius penna ſimilis eſt auibus generoſis, ſcilicet Herodij, & Accipitris, quæ ſub pennis quas exterius oſtendit, habet pedes ferinos; quia hi ſub ſimilitudine virtutum, habent effectus & voluntates beſtiales; oua ſua derelinquit in terra, quia opera ſua proiicit in terrenis, dum ea facit pro eis. De hoc Iob 39. Pennas Struthionis, &c. *Item* ſimilis eſt Vpupæ, quæ licet ſit auis picturata & criſtata, tamen in ſtercore nidificat & quieſcit. Similiter

3. Comparatio figurarum quibus ſeſe hypocritæ comparantur.

Simile.

hypocrita in ſtercore immundæ conſcientię nidificat & quieſcit. Hæ aues ſecúdum legem immundæ ſunt, & prohibitæ comedi. Leuitic. 11. Et nos cauere debemus imitationem hypocritarum. *Item* ſimilis eſt Pauoni, qui prætendit pennas angelicas, & habet pedes latronis, & caput ſerpentis; quia cum imaginem virtutum extra oſtendit, pedes latronis habet, id eſt affectus capiendi, & ſeducendi; caput ſerpentinum habet, dum in principio ſeducere intendit, prætendens faciem virgineam, id eſt ſimplicem apparentiam, vt ille ſerpens qui ſeduxit Euam: caudam tamen habet ſerpentinam, quia in fine venenum mortiferum immittit.

Simile. ITEM ſimilis eſt Veſpertilioni, & auibus nocturnis, qui lucem odiunt. Narratur, quod cum aues conuenirent, venit inter eas Veſpertilio, qui occultans quatuor pedes, & extendens alas, fingebat ſe eſſe de illis, non de quadrupedibus. Cum autem animalia conuenirent, veniebat ad congregationem eorum clauſas tenens alas, & quatuor pedes prætendens, vt oſtenderet ſe eſſe de illis. Quod aduertentes tam aues, quam animalia, odioſum eum habentes, & perſequentes, de ſocietate ſua proiecerunt. Sic eſt de hypocritis, qui quando ſunt cum bonis, habitum ſanctitatis oſtendũt, & quaſi alas extendunt, dum ſimilitudinem ſanctitatis & honeſtatis prætendunt. Cum autem ſunt in congregatione malorum, cum diſſolutis & beſtialiter viuentibus, pedes ſuos, id eſt beſtiales affectus ſuos diſſolutos, præ aliis oſtendunt, quando præ aliis diſſoluuntur, alis honeſtatis ſuſpenſis; & ideo deprehenſi, merito ſunt & à bonis & à malis euitandi: & ideo tanquam aues noctis lumen æternum ſuſtinere non poterunt, nec Dei faciem videbunt. Iob 13. *Non veniet in conſpectu eius omnis hypocrita.*

Simile. ITEM ſimilis eſt hypocrita quibuſdam animalibus, vt Lupo, Sicut dicitur Matth. 7. *Intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.* Dicit Ariſtot. in libro de naturis animalium, quod lupi Africani ſibilos paſtorum fingunt, & oues eos eſſe paſtores credunt, & ad eos conueniunt, & ipſi eas poſtquam tenuerint diripiunt. Ioann. 10. *Lupus rapit, & diſpergit oues.* Item videntur eſſe nutriti à lupis infernalibus; lupi enim quando rapiunt pueros, & nutriunt; quando vident eos velle ſe erigere ſurſum, ſecundum quod naturale eſt eis, eos in capite cauda percutiunt, vt ad terram ſe proſternant. Sic diabolus facit, vt iſti ad terrena ſemper intendant. Legitur de Nabuchodonoſor, Dan. 4. tamdiu mutatus in beſtiam permanſit, vſquequo ad cœlum oculos leuauit.

Simile. ITEM ſimiles ſunt vulpibus, qui fingunt ſe mortuas, & ad capiendum corniculas extrahunt linguas. Vnde dicitur, quod aliqua aliquando ſe mortuam ſimulauit, videns quadrigas halecibus oneratas, quæ cum à mercatoribus crederetur mortua, & eſſet ſuper quadrigam poſita, haleca deuorabat. Sic ipſi animas, & eccleſiarum bona quibus præponuntur, deuorant. In hoc etiam ſimiles ſunt vulpi, quæ ſolam pellem exteriorem habet bonam: nam ſola eorum conuerſatio exterior, etſi bona non eſt, bona tamen videtur Ezech. 13. *Quaſi vulpes in deſerto Prophetæ tui erant.* Bernardus ſuper Can. *Hi ſunt oues habitu, vulpes actu, crudelitate lupi, qui boni videri, & non eſſe, mali eſſe, & non videri volunt; etenim minus ſemper malitia palam nocuit. Nullus enim bonus niſi boni ſimulatione deceptus eſt.* Ita ergo boni in bonorum medio apparere ſtudent, vt proximi ædificentur; mali volunt, vt plus malignentur; nec eſt apud eos virtutes colere, ſed vitia colorare quaſi quodam virtutum minio.

Simile. ITEM ſimiles ſunt hericiis, qui ſpinis ſuis ita conteguntur, quod non apparet in eis caput nec pedes; ſed ſi in vaſe aqua pleno ſuperponuntur, nantes oſtendunt quale caput & pedes habent. Sic hypocritæ videntur circumſepti aſperitate pœnitentię quamdiu ſunt pauperes, ſed poſtquam præficiuntur honoribus, nando id eſt diuerſas delicias & diuitias congregando, reiectis aculeis aſperitatis & pœnitentiæ, oſtendunt caput intentionum ſuarum, & pedes affectionum malarum; nempe quod ideo ſtudebant, & pœnitentiæ ſigna oſtendebant, vt dignitatibus præficerentur, & in deliciis voluptarentur. *Item* ſunt ſimiles Simiæ, de qua dicunt naturales, quod licet nullum animal ſit homini ſimilius extra, intus tamen eſt maximè diſſimile. Sic vita hypocritæ extra videtur rationalis, intra tamen eſt rationi maximè diſſimilis. *Item* ſimiles ſunt lamiis, quæ facies dicuntur habere virgineas, pedes equinos, catulos quos lactare debent laniant. Iſa. 34. dicitur de Eccleſia. *Erit cubile draconum, & paſcua ſtruthionum.* Et poſt. *Piloſus ſaltabit, ibi cubabit lamia, ibi foueam habuit hericius,* &c. *Item* ſimiles ſunt araneæ, quæ ſe totam euiſcerat, vt capiat muſcas. Sic hypocrita ſe & totam ſubtilitatem ſuam apponit, vt capiat muſcas laudis humanæ, vel alicuius beneficij temporalis; & hæc eſt tota fiducia eius. Iob 8 & 27. *Quæ eſt enim ſpes hypocritæ ſi auare rapiat; ſicut tela araneæ fiducia eius.* *Item* ſimilis eſt hypocrita Angelo Satanæ, qui ſe transfigurat in Angelum lucis; quia hypocritæ extra ſunt homines, ſed intus ſunt dęmones; Angeli ſunt in exteriori apparentia, ſed interius ſunt Angeli Satanæ in lucis Angelos transformati, vt decipiant homines ſimulata ſanctitate.

Exemplum. REFERT magiſter Iacobus, quod cum quidam Abbas Ciſtercien. rediret à capitulo cum quodã Monacho multum literato, & eſſent in medio cuiuſdam ſiluæ errantes, occurrerunt eis quidam qui videbantur valde religioſi, rogantes eos vt declinarent ad abbatiam ſuam. Quod cum facerent, videbatur eis ornatiſſima & ordinatiſſima abbatia illa, in omnibus officinis. Et cum viderentur iacere in lectis pulcherrimis, Garſiones & Monachi horrore concuſſi non poterant quieſcere, ſed & equi nitebantur capiſtra ſua rumpere & fugere, nec de auena ſibi appoſita guſtabant. Cum autem facto mane vellent recedere, venit Abbas illius abbatiæ rogans obnixe, vt loqueretur aliquis eorum in capitulo. Quod cum intraſſent, videntes maximum capitulum, & monachorum maximam ſocietatem, mirati ſunt de apparentia maxima religionis, & de ſpiritualitate maxima monachorum. Cum autem ad præceptum Abbatis dictus monachus prædicaret, æſtimans eos ſpiritualiſſimos, vt ipſi apparebant, incepit loqui de Hierarchiis, & ordinibus Angelorum. Cum autem primo loqueretur de inferiori ordine Angelorum, & deiectione malorum, qui non ſteterunt, exiuit maxima multitudo de capitulo. Similiter cum de tertio ordine & aliis loqueretur, multi exibant. Cum autem ad vltimum pauciſſimi remanſiſſent, indignatus monachus quæſiuit, quid hoc eſſet. Tunc Abbas ait: Nos fuimus de illis Angelis de quibus loqueris. Illi autem de quorum ordine & ruina loquebaris, cum de hoc loquebaris recedebant, non valentes ferre verba ſuæ deiectionis. Nos qui remanſimus fuimus de ſuperioribus ordinibus, de quibus nondum locutus es, nec volumus vltra audire verba tua; & hoc dicto ipſi cum abbatia ſua, cum maximo ſonitu euanuerunt. Dicti autem monachi ſe inuenientes inter dumos & paludes, vix ad viam redire potuerunt.

Simile. ITEM ſimiles ſunt quibuſdam arboribus, vt viti ſilueſtri, quæ primo floret in vere, & redolet in Autumno, fert pro fructu labruſcas. Iſa. 5. *Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas.* Similiter & arundini, quæ pro fructu fert lanuginem. Sapient. 5. *Quaſi lanugo quæ à vento tollitur.* Matth. 11. *Arundinem vento agitatam.* Arũdo luto radicatur, vacua eleuatur, lanugine fœcundatur: Sic hypocritæ cum ſint vani, vana opera habent. ſicut Apoc. 3. dicit Dominus de Epiſcopo Sard. *Non inuenio opera tua plena coram Deo.* *Item* ſunt ſimiles arbori ſambucæ, quę gratum, pulchrum, & odoriferum prætendit florem, fructum fert tetrum & cõtagioſum. Sic hypocrita, licet primo habeat apparentiã honeſtatis, in fine exhibet opera fęditatis. Aliquãdo, ſed raro fit

quod aſſerit B. Gregor. Turon. in Hiſt. Francorum 4. li. 11. c. quando ante mortem Theotenaldi Regis Francorum, arbor ſambucæ ſine vitis coniunctione vuas maturas protulit, & quæ grana nigra dare ſolita eſt, dedit grana racemorum. Sic fit miraculosè, quando hypocrita aliquis ad Deum conuertitur, qui faciebat opera fœda, in charitate manens, fert opera Deo grata hoc dicit dictus Gregorius ſe vidiſſe.

Simile. Item ſunt ſimiles arboribus Sodomorum, de quibus in Hiſt. Scholaſtica dicitur, quod ferunt iuxta mare mortuum poma liuida, apparentia exteriori; ſed cum matura creduntur & aperiuntur, ſcintillis plena inueniuntur. Sic opera hypocritarum quæ videntur modo viua, inueniuntur in morte coram Deo & ſanctis, morte plena. *Item* comparatur myricæ, quæ fert florem pulchrum & multum, in fine fructum inutilem & vacuum, Hiere. 17. *Erit quaſi myrica in deſerto.* *Item* ſimilis eſt ligno putrido, quod de nocte lucere videtur, ſed de die eſſe putridum apparet. Sic hypocrita in nocte vitę præſentis videtur eſſe aliquid lucidum & pulchrum, ſed in die ęternitatis apparebit eſſe lignum putridum æternis incendiis præparatum.

Simile. Item comparatur quibuſdam graminibus, vt dicit B. Gregor. in moralib. ſuper illud Iob 8. *Nunquid vireſcere poteſt ſcirpus abſque humore, & carectum ſine aqua: ante omnes herbas areſcit, cum adhuc ſit in flore, nec manu carpatur. Sic ſpes hypocritæ peribit.* Gloſſ. ibi. *Scirpus intus eſt vacuus, carectum manum tangentis lædit; quia hypocrita correctionem non recipit, ſed ad dilacerandum vitam aliorum prorumpit: alios enim iudicat & reputat peccatores, & habens trabem in oculo ſuo, videt feſtucam in oculo fratris ſui.* Contra quem Dominus Matth. 7. *Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo,* &c. Correptionem autem non recipit, vel quia non curat eſſe bonus, ſed ſolum apparere; vel quia culpam ſuam non recognoſcit, plus eis credens qui eum ſanctum prædicant & credunt, quam conſcientię ſuæ, quia ſunt illi plures, & conſcientia cæca eſt. Contra quos poeta. *Plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.* Gregor. ſuper illud Iob 26. *Non clamabunt cum vincti fuerint. Victi non clamant, quia humana laudatione ſuperati, ſanctos ſe putant, etiam cum in peccatis moriuntur* ſicut patet in vitis patrum. Quidam frater interrogauit ſenem, quid ſaluat hominem? Reſpondit ſenex: Opus. Hoc probauit per exemplum illius ſolitarij, de quo tanta opinio habebatur in ciuitate, quod omnes conueneríit in eius tranſitu cum cereis; quem vidit quidam ſanctus à dæmonibus violenter extrahi & deportari, de quo habetur ſupra *de morte.*

Simile. Item comparatur hypocrita quibuſdam artificialibus, ſicut Idolo, cuius tota cultura & apparentia eſt exterius. Zach. 11. *O paſtor, & Idolum;* quoniam nec habet vitam gratiæ, nec motum virtutum vel affectionum ad benè operandum, nec ſenſum compaſſionis vel deuotionis; magis enim vult apparere bonus, quam eſſe; magis habere ſimulacra bonorum, quam vera bona. Sen. *Apud iniquos non ſunt vera bona, ſed ſimulachra bonorum.* *Item* ſimilis eſt ſtatuæ quam erexit Nabuchod. quæ exterius erat aurea, intrinſecus lutea; tales conſtituit in Eccleſia, vt ab hominibus adorarentur. *Item* ſimilis eſt ſtatuæ quæ inducta eſt loco Dauid in lecto eius 1. Reg. 19. *Item* hypocrita eſt figmentum quod dicitur chimera, vt ſit in ſola hominum opinione, ſed in re nihil. *Item* hypocritis dicitur eſſe fermentum. Luc. 12. *Attendite à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis.* Et dicitur eſſe fermentum, quia hypocritæ ſuo malo exemplo vel mala doctrina, corrumpunt alios 1. Corin. 15. *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit.* Iob 24. *Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi*, quia ſcilicet eorum ſuperbia meretur illud, vt ſuperioribus corruptis, corrumpantur & ipſi. Vnde hypocritis comparatur lepræ, quæ eſt morbus contagioſus, qui cum naſcitur in capite, & maximè in oculis; inferiora membra corrumpit. Iſa. 1. *Omne caput languidum,* &c. Et poſt ſubiungitur facilis corruptio inferiorum. *A planta pedis vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas.* Item hypocrita

A comparatur ſterquilinio niuibus cooperto, & ſepulchris ornatis, & parietibus dealbatis, calicibus & paropſidibus exterius mundatis, intus autem fœcibus plenis. Matth. 15. & aureo calici Babylonis, Apocal. 16.

Qvarto ad hypocriſis vitium deteſtandum, mouere debet horror pœnę futuræ; quia videlicet finaliter damnabuntur. Iob 13. *Non veniet in conſpectu eius omnis hypocrita.* Veniet quidem ad iudicium condemnandus, & de ſua occultata malitia confundendus, ſed non veniet ſaluandus ab eo, & faciem eius glorioſam viſurus. Item Iob 27. *Quæ enim ſpes hypocritæ, ſi auarè rapiat?* &c. Sequitur. *Non liberabit Deus animam eius, nec audiet clamorem eius cum venerit anguſtia ſuper eum;* ſed ſeparabit eum à ſe, & exponet diabolo. Sicut malum ſeruum de quo *4. Horror pœnæ futuræ.*

B dicitur Matth. 24. *diuidet eum*, id eſt à ſe ſeparabit, *partemque eum hypocritis ponet; ibi erit fletus, & ſtridor dentium.*

Circa tertium, ſcilicet *de differentiis & modis hypocriſis*, ſciendum, quod hypocriſis quatuor ſunt differentiæ, vel ſpecies. *Prima* ſpecies eſt, quando aliquis ſimulat ſe habere quod non habet, & facere quod nõ facit. Sicut illi qui facies ſuas exterminant, paliore ſcilicet & macie, vt appareant hominibus ieiunantes, cum tamen non ieiunent. 1. Ti. 4. *In hypocriſi loquentium mendacium.* *Secunda* ſpecies eſt eorum, qui bona quidem faciunt, ſed ea fœdant intentione corrupta. Matth. 6. *Cum facis eleemoſynam noli tuba canere ante te, ſicut hypocritę faciunt.* *Tertia* ſpecies eſt, quando bonis obumbrationibus mala ſua depingunt; contra quos Matth. 15. *Væ vobis hy-* *Hypocriſis quatuor ſunt ſpecies vel differentiæ.*

C *pocritę, qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis,* &c. Vel qui ſumunt habitum ſanctitatis, & non habent actum. Iſti ſunt ſimiles Simoni Cyrenæo, qui Crucem Domini in angaria portauit: non quod eum introduceret in Paradiſum, ſed alios: de quibus B. Bernard. *Vę portantibus Crucem, non ſicut Saluator ſuam, ſed ſicut ille Simon Cyrenæus, alienam. Væ cytharedis cytharizantibus, non vt illi de Apoc. in cytharis ſuis, ſed in alienis. Væ ſemel, & vę iterum ſuperbis pauperibus, Crucem Chriſti portantibus, & Chriſtum non ſequentibus. Qui nimirum ei paſſionibus participantur, humilitatem ſequi negligunt, duplici contritione conterentur qui huiuſmodi ſunt, qui pro temporali gloria temporaliter ſe affligunt, & in futuro pro interna ſuperbia, ad æterna ſupplicia pertrahuntur, laborant cum Chriſto, ſed non regnant cum eo. Chriſtum in paupertate ſua ſequuntur: De torrente in via bibunt; ſed non*

D *exaltabunt caput in patria.* *Quarta* ſpecies eſt, quando aliquis ſimulat ſe velle occultare bona ſua, cum tamen deſideret ea eſſe manifeſta hominibus, ne appareat eſſe hypocrita, & vt melior appareat hominibus. Contra tales Matth. 6. *Cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ triſtes, qui amant in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes orare, vt videantur ab hominibus;* vt videlicet homines eos velle latere videant, *amen dico vobis receperunt mercedem ſuam.* De Iactantia, ſingularitate, & Arrogantia, require ſupra, *inter gradus ſuperbiæ.* Item de Iactantia, ſupra *primo libro.*

De Ironia.

DISTINCTIO XI.

E Deinde conſiderandum eſt de Ironia. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo vtrum ironia ſit peccatum. Secundo de comparatione eius ad iactantiam.

Circa primũ ſciẽdum, quod ironia dicitur duobus modis. *Vno modo* ſecundum vulgarem modũ loquendi, quando ſcil. aliquis in proferendo aliquid pertinens ad laudem alterius, intendit contrariũ, v. g. Volens vituperare aliquẽ de feritate dicit: Tu multũ es benignus. Vel de impatientia ſeu ira dicit: Tu multũ es patiens. Vel, ô quantum tu es benignus, & patiens, & huiuſmodi. Ironicè loquebatur Apoſtolus, 1. Cor. 6. *Secularia iudicia ſi habueritis contemptibiles, qui ſunt in Eccleſia illos conſtituite ad iudicandum.* Quod autem ironicè loqueretur oſtendit cum ilico ſubiungit dicens: *Ad verecundiam veſtram dico* *Ironia dicitur duobus modis. Vno quando quis intendit contrarium eius, quod ſignificatur. Alio modo cum de ſe fingit à veritate deuians in minus, & ſic eſt peccatum.*

Alio modo dicitur ironia ſecundum Philoſophum 4. Ethic. *per quam aliquis minora de ſe fingit.* Hoc autem poteſt contingere dupliciter. *Vno modo* ſalua veritate, dicẽdo ſcil. minora quæ ſunt in ſe, & maiora reticendo. Quædam vero minora detegunt, & de ſe proferunt, quæ tamẽ in ſe eſſe recognoſcunt, & ſic minora de ſe dicere nõ pertinet ad ironiam, nec eſt peccatũ ſecũdum genus ſuum, niſi per alicuius circumſtantiæ corruptionem. *Alio modo* aliquis dicit minora à veritate declinans, puta cum aſſerit de ſe aliquid vile, quod in ſe non recognoſcit, aut cum negat de ſe aliquid magnum, quod tamẽ percipit in ſe eſſe, & ſic pertinet ad ironiam, & eſt ſemper peccatum. Vnde dicit Aug. ſuper Io. *Non ita caueatur arrogantia, vt veritas relinquatur.* Et Greg. dicit, quod *incautè ſunt humiles, qui ſe mendacio illaqueant.*

Solutio obiecti.

SALOMON autem non eſt mẽtitus, dicendo Prou. 30. *Stultiſſimus ſum virorum, & ſapientiam hominum non eſt mecum.* Similiter nec Amos Propheta quando dixit. *Non ſum Propheta, nec filius Prophetæ.* Duplex enim eſt ſapientia, & duplex ſtultitia. Eſt enim quædã ſapientia ſecundũ Deum, quæ humanam vel mũdanam ſtultitiã habet adiunctam, ſecundum illud 1. Cor. 3. *Si quis inter vos ſapiens videtur eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens.* Alia vero eſt ſapientia mũdana, quæ vt ibidẽ ſubditur, *ſtultitia eſt apud Deũ.* Ille ergo qui à Deo confortatur, confitetur ſe eſſe ſtultiſſimũ ſecundum reputationẽ humanam, quia ſc. humana contemnit, qui hominũ ſapientiã quærit. Vnde & ibidẽ ſubditur. *Et ſapientia hominum non eſt mecũ.* Et poſtea ſubdit: *Et noui ſanctorum ſcientiam.* Vel poteſt dici ſapientia hominũ, quæ humana ratione acquiritur: Sapientia vero ſanctorũ, quæ ex diuina inſpiratione habetur. Amos autem negauit ſe eſſe Prophetã origine, quia ſcilicet non erat de genere prophetarum. Vnde & ibidem ſubdit, *nec filius prophetæ.*

CIRCA ſecundum, ſc. *de comparatione ironiæ ad iactantiam.* Sciendum, quod vnum mendacium dicitur eſſe grauius altero. Quandoque quidem ex materia de qua eſt, ſicut mendacium quod fit in doctrina religionis eſt grauiſſimum. Quandoque autẽ ex motiuo ad peccandum, ſicut mendacium pernicioſum eſt grauius quam officioſum, vel iocoſum. Ironia autem & iactãtia circa idem mentiuntur, vel verbis, vel quibuſcunque exterioribus ſignis, ſcilic. circa conditionem perſonæ; vnde quantum ad hoc æqualia ſunt. Sed vt plurimum iactãtia ex turpiori motiuo procedit, ſcil. ex appetitu lucri, vel honoris. Ironia vero ex hoc quod fugit (licet inordinatè) per elationem aliis grauis eſſe. Et ſecũdum hoc Philoſophus dicit, quod iactãtia eſt grauius peccatum quam ironia. Contingit tamen quandoque quod aliquis minora de ſe fingit ex aliquo alio motiuo, puta ad doloſe decipiendum, Et tunc ironia eſt grauior.

Iactantia regulariter eſt grauius peccatum quam ironia, quia plerumque ex turpiori motiuo procedit.

Solutio obiecti.

ET NOTA, quod duplex eſt excellentia. Vna quidem in temporalibus rebus, alia vero in ſpiritualibus. Contingit autem quod aliqui per exteriora ſigna, vel per verba, prætendunt quidem defectum in exterioribus rebus, puta per aliquam veſtem abiectam, aut per aliquid huiuſmodi, & per hoc ipſum intendunt oſtentare aliquam excellentiam ſpiritualem, ſicut Dominus de quibuſdam dicit Matth. 6. *Quòd exterminant facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.* Vnde iſti ſimul incurrunt vitium ironiæ, & iactantiæ, tamen ſecundum diuerſa, & propter hoc grauius peccant. Vnde, & Philoſophus dicit in 4. Ethic. quod *& ſuperabundantia, & valde defectus iactantium eſt.* Propter quod de Auguſtino legitur, quòd neque veſtes nimis precioſas, neque nimis abiectas habere volebat, quia in vtroque homines ſuam gloriam quærunt.

De adulatione.

DEINDE conſiderandum eſt de adulatione. Circa quam conſideranda ſunt tria. Primo quid ſit adulatio. Secũdo vtrum ſit veniale vel mortale peccatum. Tertio, quæ poſſunt & debent mouere ad hoc vitium deteſtandum.

CIRCA primum ſciendum eſt, quod amicitia vera vel affabilitas, etſi principaliter intendat delectare illos cum quibus viuit, ſeu amicabiliter conuerſatur, tamen quando expedit, vel propter bonum aſſequendum, vel malum vitandum, non veretur vel refugit contriſtare, ſicut dicit Philoſophus 4. Eth. Et Apoſtolus 2. Cor. 7. *Si contriſtaui vos in Epiſtola non me pœnitet.* Et Sequitur. *Gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam.* Si ergo velit aliquis, illos quibus cõuiuit in omnibus delectare in loquendo, profecto excedit modum in delectando, & ideo peccat per exceſſum. Et ſi quidẽ hoc faciat ſola intentione placendi vel delectandi, placidus ſecũdum Philoſophum appellatur. Si autẽ hoc faciat intentione alicuius lucri conſequendi; vocatur blanditor, vel adulator. Communiter tamen ſolet nomen adulationis attribui omnibus qui ſupra modum debitum volunt alios verbis vel factis delectare in conuerſatione communi.

Adulatio eſt appetitus delectãdi alios indebite verbis vel factis in communi conuerſatione.

SCIENDVM autem quod aliquis poteſt aliũ delectare laudando, & benè, & malè, prout ſcil. circunſtantiæ debitę vel ſeruantur, vel prætermittuntur. Si enim velit quis alium delectare laudando, vt eum ſuis ſermonibus cõſoletur, ne in tribulationibus deficiat, vel vt leuius ea ferat, aut vt amplius in bono proficiat, debitis circunſtantiis obſeruatis, ſic non eſt adulatio, ſed pertinet ad virtutem amicitiæ. Ad adulationis vero vitiũ pertinebit, ſi velit quis alium laudando delectare in illis in quibus non eſt laudãdus, puta quia mala ſunt; ſecundũ illud Pſal. 10. *Laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuę*, &c. Vel quia non ſunt certa, ſecundum illud Eccl. 7. *Ante ſermonem ne laudes virum.* Vel etiam ſi probabiliter timeatur quod huiuſmodi laude ad inanem gloriã pronocetur, ſecundum illud Eccl. 11. *Ne laudes virum in ſpecie ſua.* Et iterum. *Ne laudes hominem ante mortem.* Similiter ſi velit aliquis homini placere, vt in eo nutriat, vel augeat charitatẽ, & ſic amplius proficiat, laudabile eſt. Sed ſi velit placere Deo propter inanem gloriam, vel propter lucrum aliquod aſſequendum; vel etiam ſi malis placere quæreret, & in malis; hoc eſſet peccatum, ſecundum illud Pſ. 52. *Dominus diſſipauit oſſa eorum, qui hominibus placent.* Et Apoſtolus Gal. 1. *Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.*

Solutio obiecti.

CIRCA ſecundum, ſcil. *An adulatio ſit mortale vel veniale peccatum.* Sciendum, quod peccatum ſit mortale, quod contrariatur charitati. Adulatio quandoq; contrariatur charitati, quandoque non. Contrariatur autẽ charitati tripliciter. *Vno modo* ratione ipſius materiæ, puta cum aliquis laudat peccatum alterius, hoc enim contrariatur dilectioni Dei, contra cuius iuſtitiam loquitur; contrariatur etiam dilectioni proximi, ſecundũ illud Pſ. 10. *Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur; exacerbauit Dominum peccator.* Et Hiero. dicit. *Nihil eſt quod tam facile corrumpat mentes quã adulatio.* Et ſuper illud Pſ. CONVERTANTVR STATIM ERVBESCENTES, dicit Gl. *Plus nocet lingua adulatoris, quã gladius perſecutoris.* Item ſuper illud Pſ. OLEVM PECCATORIS NON IMPINGVET CAPVT MEVM, dicit Glo. *Falſa laus adulatoris, mentes hominũ à rigore veritatis emollit ad noxia.* Vnde manifeſtũ eſt, quod ſic eſt peccatum mortale. *Alio modo* contrariatur charitati ratione intẽtionis, puta cum aliquis adulatur alij, vt ei fraudulenter noceat, ſiue corporaliter, ſiue ſpiritualiter, & ſic etiam eſt peccatum mortale. Et de hoc dicitur Prouerb. 27. *Meliora ſunt vulnera diligentis, quam fraudulenta odientis oſcula.* *Tertio* modo contrariatur charitati per occaſionem. Sicut cum laus adulatoris ſit alicui occaſio peccandi, etiam præter intentionem adulantis; & in hoc conſiderari oportet vtrum ſit occaſio data vel accepta, & qualis ruina ſubſequatur; quia ſi ſit occaſio data, & inde ſequatur peccatum mortale, ipſe adulator dans occaſionem illam, peccat mortaliter. Si vero ſequatur peccatum veniale, peccat adulator venialiter. Si vero ſit occaſio accepta præter intẽtionem adulatoris, ſi ſequatur ruina peccati mortalis, adulator peccaret mortaliter, ſi autẽ ſit occaſio peccati venialis,

Adulatio tribus modis aduerſatur charitati & fit mortale peccatum.

venia-

venialiter peccat, ſicut & de ſcandalo dicit ſolet. Si autem ex ſola auiditate placendi, vel alios delectandi, ad malum aliquod excludendum, vel ad bonum aliquod in neceſſitatis articulo conſequendum, aliquis adulatur, ſic non eſt contra charitatem. Vnde nec eſt mortale, ſed ſolum veniale peccatum.

Adulatio ex ſola auiditate placendi vel alios delectandi, eſt tantũ peccatũ veniale.

Circa tertium, ſciendum quod adulationis vitium cauendum, & deteſtandum eſt multiplici ratione. *Primo* quidem, quia adulatio ſimplices dementat; ſecundo quia bonos fermentat, tertio quia malos fomentat, quarto quia peruerſos augmentat. Simplices quidem dementat verbis fallacibus, vt ſibi videantur alij quàm ſint, vel alios credant alios, quàm ſint, vt malos credant bonos, & feras, & Lupos, & Leones faciant ſibi videri homines, ſcilicet cum eos qui operantur crudeliter, vt exactores pauperum, faciant ſibi videri quod operentur rationabiliter, paruos faciant ſibi videri magnos, & ſtultos ſapientes, & malos bonos. Sicut erat dementatus Roboam adulationibus iuuenum cum dicebat. *Minimus digitus meus groſſior eſt dorſo patris mei.* 3 Reg. 12.

Adulatio eſt fugienda propter multa.

1. Quia ſimplices dementat.

Secvndo adulator bonos fermentat verbis mendacibus: adulatores enim ſunt falſi teſtes & mendaces, quos quærunt homines vt ferant teſtimonium pro ſe. Eccl. 20. *Qui edunt panes illius falſæ linguæ ſunt*, cum ipſi ſuper omnia indigerent veridicis teſtibus, qui eis dicerent veritatem. In hoc enim magni homines ſunt egẽtes, quia non habent qui dicat eis veritatem, licet alia abundanter habeant. Seneca. *Monſtrabo tibi quid omnia poſſidentibus deſit*, ſcil. *qui verum dicat.* Sicut recognouit bene Theodoſius Imperator de Ambroſio, qui arguit eum publicè de peccato ſuo publico. Vnde ait: *Inueni vnum hominem veritatis in toto mundo*, Ambroſium ſcilic. Põtificem; qui etiam pœnitentiam publicam fecit pro peccato ſuo publico. Iſti blãdiendo decipiunt, quia faciunt homines obliuiſci diuinorum iudiciorum, & recedere à mandatorum via Iſa. 3. *Popule meus, qui te beatũ dicunt, ipſi te decipiunt*: quia faciunt credere miſeris, quod ſint beati; & ſtultis, quo ſint ſapiẽtes. Sicut illi qui ſtultis naturaliter imponunt mitram de pergameno; quos faciunt credere Epiſcopos; faciunt errantes credere, quod bene vadunt, & ducunt eos per inuia, vt latrones ducũt peregrinos extra viam publicam, vt ſpoliẽt. Ideo ſequitur. *Viam greſſuum tuorum diſſipant; Stat ad iudicandum Dominus.* Hiere. 38. *Seduxerunt te, & præualuerunt aduerſum te viri pacifici tui.* Sicut dicit Hiere. ad Sedechiã. Similiter Hiere. 41. legitur feciſſe Iſmahel filius Careæ peregrinis euntibus in Hieruſalem, quos ſeducens occidit. Iſti ſunt ſimiles aucupibus, qui dulciter ſibilãdo, laqueos abſcondunt, in quibus cum dulci ſibilo inducunt aues Sicut dicitur Prouerb. 29 *Homo qui blandis fictiſque ſermonibus loquitur cum proximo ſuo, quaſi rete expandit pedibus ſuis.* Fallunt homines; quia eos quaſi vẽdere ſibi volunt, dum ſibi laudant. Vnde adulatori ait quidam. Quid mihi me laudas, nunquid mihi vendere me vis? Tales ſub ſpecie amicitiæ decipiunt. *Sed meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta odientis oſcula.* Prouerb. 27. Quis debeat aut velit iraſci amico vera dicenti? nam etſi odium parit veritas, non hoc agit. Nam in odium vitiorum ſanctus amor igneſcit, & in illos magis inuehit, quos magis diligere comprobatur. Amicorum parcere vitiis, eſt adulatio non dilectio; nec tam amicitiam, quã amentiam ſapit, non arguere quos amamus. Adulatores autem eo amplius caueantur, quo ſub amantis ſpecie nocere non deſinunt, donec lumen interioris oculi obtundatur, & aures ne verum audiant obturentur. Sed vt ait Cicero. *Cuius aures clauſæ ſunt veritati, vt verum audire non poſſint, eius ſalus deſperanda eſt.* Adulatores omnia proferunt ad libitum alienæ voluntatis, parum ad ſolidum veritatis. De hoc ait quidam ſapiens. Adulator eſt inimicus omnis virtutis, & quaſi clauum figit in oculo illius cum quo conſerit, eoque magis cauendus eſt, quo ſub amãtis ſpecie nocere cupit. Comites enim habet odium, proditionem, & notam mendacij, excæcationem proximi, exterminium totius honeſtatis. Seneca. *Adulatio*

2. Quia bonos fermentat verbis mendacibus.

A *ſimilis eſt amicitiæ, quæ apertis auribus excipitur, & leniter in præcordia noſtra deſcendit, eo ipſo gratioſa quo lædit. Venit ad me pro amico blandus inimicus, & vitia mihi ſub virtutum ſpecie ſuggerit.* Idem. *Adulationes caueto, ſitque tibi tam triſte laudari à turpibus, quam vt lauderis ob turpia. Difficillimum eſt adulatorum aſſertiones repellere, quorum ſermones animum quadam voluptate reſoluunt, nullius per adulationem amicitiam mercaris, nec ad tuam promerendam per hanc aditum pandas; non acerba, ſed blanda verba timebis.*

Tertio adulator malos fomentat blandis ſermonibus; eſt enim adulator ſicut nutrix diaboli, lactans & nutriens in malum, non ſolum paruulos, ſed etiam ſenes, & libentius magnos quam paruos, puta Reges, Principes, & Prælatos. Adulatores ſunt ſimiles lamiis,
B quæ facies habent virgineas, & corpus ferinum, qui quos lactant, laniant & occidunt. Vnde dicuntur lamiæ, quaſi laniæ à laniando. Ideo Prouerb. 1. *Fili ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis.* Et 16. *Vir impius lactat amicum ſuum, & ducit eum per viam non bonam.* Nota, Nutrices paruulorum non ſolum lactant, ſed & ſuauiter cantant ad ſopiendum eos. Sic adulatores quos lactant cantibus ſuis, id eſt blandis ſermonibus, ſopiunt in peccatis. ſimiles ſunt illis tibicinibus, qui canebant circa mortuam filiam Archiſinagogi. Matth. 8. Item illis, qui ſepeliebant mortuum. Matth 8. *Sinite mortuos ſepelire*, &c. Gregor. ibi. *Mortuus mortuum ſepelit, cum peccator peccatorem fauorum aggere premit.* Sunt ſacerdotes diaboli cantantes adulationes ſuper mortuos, quos flere debuerunt. Iſti incipiunt quaſi vigilias de *Placebo*;
C cantant enim carmina diaboli, quæ ſcilicet ſciunt hominibus placere. Reſpondet enim ſingulis ſicut Echo. Sapient 28. *Reſonans de altiſſimis montibus Echo.* Conformant enim ſe adulatores vocibus & voluntatibus eorum, quibus cupiunt adulari. Oſeæ 7. *In malitijs ſuis lætificauerunt regem*; malitias eius dicentes eſſe iuſtitias. Dicunt enim principi rapienti, vos poteſtis & debetis hoc facere, quia omnia veſtra ſunt; & ipſi ſunt mali ruſtici. Eccleſias ſpolianti dicunt, Domine poteſtis accipere, quia totum eſt perditum quicquid iſti clerici, vel Monachi poſſident, & ſic de aliis Pſalm. 9. *Laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ*, &c. Auguſt. *Linguæ adulantium alligant homines in peccatis, & ſic animas eorum trahunt ſecum in perditionem.* Rex quidam collaterales ſuos interrogauit dicens. Quid de me dicunt homines in re-
D gno meo? Qui dixerunt ei. Domine quid poſſunt ipſi dicere de vobis niſi omne bonum? omnes laudant vos, & amant, dicentes quod nunquam fuit princeps melior vobis. Rurſum interrogauit eos. Vos autem quid dicitis, quid de me ſentitis? Reſponderunt: Nos dicimus Domine, quod vos eſtis ſapientiſſimus, benigniſſimus, largiſſimus, piiſſimus, animoſus, bellicoſus, Deo & hominibus gratioſus. Indignatus Rex, videns illorum infidelitatem & falſitatem verborum, dixit eis. Si forenſes, qui me non nouerunt, quia facta mea non vident, falſo me laudant, non eſt mirum: ſed vos qui quotidie mecum eſtis, & vitam meam videtis, ſcitis eorum contraria quæ in me laudaſtis; ideo mendaces & ſeductores vos reputo, quia hucuſque me veſtris blandis ſermonibus decepiſtis, & in multis vitiis enutriſtis. Iã
E non ſum puer, nec deinceps volo tales nutrices habere. Vos dicitis me prudentem eſſe, ego video quod inutilia concupiſcam, & appetam nocitura. Saluti meę neceſſaria omitto, committo contraria, in ocioſitatibus, vanitatibus, & quod peius eſt, in pernicioſis operibus totũ tempus expendo. Quare ergo me in nullo laudabilẽ, laudare mendaciter præſumpſiſtis; recedite à me, quia conſilium & conſortium veſtrum vilipẽdo Quomodo enim in vobis confidere poſſum, quod in tẽporalibus tanquam minus neceſſarijs mihi fideliter conſulatis, qui de neceſſariis animæ meæ ſaluti me tam impiè ſeduxiſtis? Vtinam ſic facerent omnes reges & principes, quod à ſe abiicerent tales peſtes. Iſti ſunt quaſi pincernæ diaboli, mortis poculum propinantes. Alexãder Nechao. *Adulatio eſt venenum melle linitum, aut mel*

3. Quia malos fomentat blandis ſermonibus.

venenatum. Hiero. *Adulatorum aſſentationes & nexia blandimenta*, velut quaſdam peſtes fuge. Item tales ſunt qui ſub cubito dominorum ſuorum, vel ſub capitibus puluinos ponunt. Ezech. 13. *Væ illis qui conſuunt puluinos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub omni cubito ad capiendas animas*. Sicut enim ait Greg. *Quiſquis male agentibus adulatur, puluinum ſub cubito, vel ſub iacentis capite ponit, vt qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter requieſcat.*

4. Quia peruerſos augmentat in ſuis ſceleribus.

QVARTO adulatio peruerſos augmentat in ſuis ſceleribus. Hoc enim eſt oleum vel vnguentum diaboli, de quo Pſalm. 140. *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*. Hoc qui vngitur, hic apparatur, vt in peccato ſuccendatur, & in futuro fortius comburatur. Hoc eſt ſimile illi oleo, de quo legitur in vita B. Nicolai, quod quibuſdam nauigantibus peregrinis ad S. Nicolaum, diabolus apparens in littore in ſimilitudine cuiuſdam matronæ nobilis, tradidit pixidem, in qua dicebat eſſe pretioſum vnguentum, rogans eos vt linirent inde parietes Eccleſiæ S. Nicolai, vt meliorem odorem ſemper haberent. Quibus cum B. Nicolaus nauigantibus appareret, & præciperet vt illud oleum diaboli in mari proiicerent. Hoc facto, mare inde exarſit inflammatũ. Sic adulatio in malum inflammat eos, qui in amaritudine pœnitentiæ ſunt *Item* adulatio ſimilis eſt diabolico vnguento, quod dedit diabolus Cypriano, vt eo domum Iuſtinæ vngeret, & ipſe cor eius interius ad peccatum inflammaret, ſicut legitur in paſſione Iuſtinæ, & Cypriani. *Item* agit hoc oleum, id eſt falſa laus adulatoris, quod mentes à rigore veritatis emollit, & ad noxia inflectit. Exemplum: quando Nabuchodonoſor, dixit principibus & ducibus bellatorum, cogitationem ſuam in hoc eſſe, vt omnem terram ſuo ſubiugaret Imperio, placuit omnibus tanquam adulantibus. Iudith 2. *Item* cum Rex Aſſuerus iratus contra Vaſti reginam, interrogauit conſiliarios ſuos cui ſententiæ Regina ſubiaceret? Reſponderunt: *Regis iuſſa eſt indignatio.* non temperauerunt furorem regis, nec excuſauerunt abſentem, ſed magis contra eam ſententiam protulerunt. Heſter 1. *Item* amici Aman & vxor, videntes peſſimam eius voluntatem contra Mardochæum, non mitigauerunt eum, ſed dixerunt: *Iube parari excelſam trabem*, &c. Heſter 5. *Item* Principes Darij Regis Perſarũ, volentes quod Rex iniquum decretum ſtatueret contra Danielem, præmiſerunt aliquid quod ad eius honorem videbatur pertinere. Dan. 6. Phariſæi volentes Ieſum capere in ſermone, cœperunt magnas laudes ei dicere. *Magiſter ſcimus quia verax es*, &c. Item Herodi nefandiſſimo, qui occidit Iacobum, & incarcerauit Petrum, populus acclamabat Dei laudes, & non hominum. Actu. 12. & ideo *percuſſus ab Angelo expirauit*. Patet igitur ex præmiſſis, quod adulatores non ſolum fomẽtant homines magnos in vitiis, verumetiam ipſorum præſumptiones, elationes, & temeritates augmentant, ſuis peruerſis conſiliis. Propter hoc antiqui ſapientes cauebant ſollicite, ne adulatores regibus loquerentur. Vnde orator quidam Imperatori loquens dicebat: Imperator Auguſte, cum in multis, tum in hoc elucet maxime prudentia tua, quod iſti adulatores nondum te omnino reddiderunt inſanum; qui cum applaudunt, non modo Diis, ſed tibi & populo iniuriam faciunt. Deorum ſiquidem minuunt reuerentiam, quos tibi parificant; te arguunt inſipientiæ, dum conditionis tuæ repugnante natura, te parem Diis perſuadere præſumunt, nota ſuperſtitionis ſeducunt populum, cui mortales Deos pro immortalibus perſuadent eſſe colẽdos. Sed in eo aliquid diuinum tibi ineſſe monſtrabis, ſi omnes iſtos qui diuinitati tuæ fraudulenter applaudunt, rapi feceris ad tormẽta. Quis enim Deorum ei parcat, à quo ſe deceptum iri intelligat? quis non irruat in eum, qui aureos Iouis oculos eruit; vt argento gemmiſque ſubiatis, eum nitatur excæcare? nempe Deos inuiſibiles & immortales circumuenire, & eis fallaciæ parare inſidias, grauioris culpæ eſt; eo quod ab his viſibilium Deorum fabrica ſuſtentatur; & honorem, qui iſtis exhibetur, ipſi remunerant. Si ſapis ergo Auguſte, in Deorum hoſtes inſurges, & te Deorum docebis eſſe cultorem, ſi deceptores iſtos exterminaueris, execratores tuos Deorum contemptores, & iniuriam punias vtrorumque.

Exemplum.

GVIARDVS cancellarius Pariſienſis, & poſtmodum Tornacenſis Epiſcopus, dicebat fabulam talem. Duo homines errantes, à caſu venerunt in terram Simiarum, quos cum vidiſſent huiuſmodi Simiæ, conuenerunt adinuicem dicentes. Iſti homines ſunt exploratores, vocemus eos, & ſciamus ad quid veniunt. Ego inquit earum maior, ero in loco eminenti, & vos circundabitis me quaſi regem veſtrum, & honorabitis vndique, & ego faciam altos geſtus. Quod cum feciſſent, vocauerunt dictos homines, quorum vnus vocabatur Falſidicus, & alter Veridicus. Vocatus eſt Veridicus, & requiritur à rege earum ad quid venerat, & quid ſibi videretur de eo, qui ait: Domine licet vos faciatis nobiles & magnos geſtus, mihi videtur quod non competunt conditioni veſtræ, cum ſitis animal deforme & impotens. Tunc Rex ille, ait Simiis ſuis, audiſtis quid iſte auſus eſt dicere contra me, acuite vngues veſtros, & eum totum diſcerpite. Quod & fecerunt. Poſtea quæſiuit à Falſidico conſimile. Qui ait: Domine vos eſtis animal maximæ nobilitatis & dignitatis & poteſtatis, qui tot & tantos habetis principes ſub vobis; multum eſt veſtra ſublimitas honoranda. Quod audiens Rex, præcepit vt ſublimaretur, & ab omnibus honoraretur.

Exemplum.

ITEM idem aliud exemplum dicebat fabuloſum. Cum Leo & Lupus & Vulpes iuiſſent venatum, & accepiſſent prædam, quæſiuit Leo à Lupo quomodo deberet diſtribui. Qui ait quod media pars eſſet ſua, & Leonis altera. pro quo dedignatus Leo, proiecit pedem ſuum ſuper caput eius, & extraxit inde pellem vnguibus: & quæſiuit à Vulpe, quomodo deberet partiri prędam. Qui ait, Domine vos eſtis Rex noſter & capitaneus, vos debetis habere medietatem prædæ, & domina noſtra regina vxor veſtra quartam partem, & filius veſter nobilis Leunculus aliam quartam partem. Quem reſpiciens Leo, quæſiuit quis ita egregiè docuerat eum partiri. Reſpondit: Domine, ille Dominus cui dediſtis capucium rubeum. Sic eſt in congregatione magnorum, veridicos opprimunt, & falſidicos exaltant; & balliuos qui eis aliena adiudicant, diligunt, alios opprimunt, qui contra faciunt. Hoc licet ſit fabuloſum, propiſſimè & veriſſimè competit maliciæ multorum.

De diſcordia.

DISTINCTIO XII.

DEINDE conſiderandum eſt de diſcordia. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo vtrum diſcordia ſit peccatum. Secundo vtrum ſit filia inanis gloriæ.

AD PRIMVM, dicendum, quod diſcordia opponitur concordiæ. Concordia autem ex charitate cauſatur, inquantum charitas multorum corda coniungit in aliquod vnũ, quod eſt principaliter quidem bonum diuinum, ſecundario autem bonum proximi. Diſcordia igitur ea ratione eſt peccatum, inquantum huiuſmodi concordiæ contrariatur. Sed ſciendum eſt, quod hæc concordia per diſcordiam tollitur dupliciter. *Vno* modo per ſe; alio modo per accidens. *Per* ſe quidem in humanis actibus & moribus, dicitur eſſe id quod eſt ſecundum intentionem. Vnde per ſe diſcordat aliquis à proximo, quando ſcienter & ex intentione diſſentit à bono proximi, in quo debet conſentire. & hoc eſt peccatum mortale ex ſuo genere, propter contrarietatem ad charitatem, licet primi motus huiuſmodi diſcordiæ propter imperfectionem actus ſint peccata venialia. *Per* accidens autem in humanis actibus conſideratur ex hoc, quod aliquid eſt præter intentionem

Diſcordia tollit concordiã dupliciter, ſcil. per ſe & per accidens, 1 modo, eſt peccatum mortale ex ſuo genere; 2. non eſt peccatum.

Vnde

Vnde cum intentio aliquorum eſt ad aliquod bonum quod pertinet ad honorem Dei, vel ad vtilitatem proximi; ſi vnus æſtimat hoc bonum eſſe, alius autem habet contrariam opinionem, tunc diſcordia eſt per accidens contra bonum diuinum, vel proximi; & talis diſcordia non eſt peccatum, nec repugnat charitati, niſi huiuſmodi diſcordia ſit, vel cum errore circa ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, vel pertinacia indebitè adhibeatur; cum etiam ſupra dictum eſt, quod concordia quæ eſt charitatis effectus, eſt vnio voluntatum, non vnio opinionum. Ex quo patet, quod diſcordia quandoque eſt ex peccato vnius tãtum, puta cum vnus vult bonum cui alius ſcienter reſiſtit. Quandoque autem eſt cum peccato vtriuſque, puta cum vterque diſſentit à bono alterius, & vterque diligit bonum proprium.

Solutio obiect.

DISCORDIA autem quæ fuit inter Paulum & Barnabam fuit per accidens, & non per ſe. Vterque enim intendebat bonum, ſed vni videbatur hoc eſſe bonum, alij aliud; quod ad humanum defectum pertinebat. Non enim erat talis controuerſia in his quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, quamuis hoc ipſum fuerit ex diuina prouidentia ordinatum, propter vtilitatem inde conſequentem.

AD SECVNDVM, ſcilicet *vtrum ſit filia inanis gloriæ.* Dicendum, quod diſcordia importat quandam diſgregationem voluntatis, inquantum ſcilicet voluntas vnius ſtat in alio, & voluntas alterius in altero ſtat. Quod autem voluntas alicuius in proprio ſiſtat, prouenit ex hoc quod aliquis ea quæ ſunt ſua, præfert his quæ ſunt aliorum. Quod cum inordinatè ſit, pertinet ad ſuperbiam & inanem gloriam. & ideo diſcordia per quam vnuſquiſque ſequitur quod ſuum eſt, & recedit ab eo quod alterius eſt, eſt filia inanis gloriæ.

Diſcordia eſt filia inanis gloriæ, quia oritur ex eo quod quis inordinatè ſequitur quod ſuum eſt.

SCIENDVM autem quod diſcordia & rixa differunt, quia rixa conſiſtit in exteriori opere, ſicut infra patebit. Vnde cauſatur ab ira, quæ mouet animum ad nocendum proximo, & ideo ponitur filia iræ; ſed diſcordia in disiunctione motuum voluntatis, quam facit ſuperbia, vel inanis gloria ratione iam dicta, & ideo diſcordia ponitur filia inanis gloriæ.

Solutio obiect.

De ſeminatione diſcordiarum & alijs vitijs.

DEINDE conſiderandum eſt de ſeminatione diſcordiarum. Prouerb 6. dicitur. *Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius. Oculos ſublimes* &c. Sequitur. *Et eum qui ſeminat inter fratres diſcordias.* iſtum ſeptimo loco ponit, tãquam magis exoſum Deo inter cæteros peccatores. Nec mirum, quia tales tunicam Chriſti inconſutilem nituntur diuidere, quam Dominus indiuiſam voluit remanere. Per hanc tunicam ſignificatur charitas, in qua & per quam vnitas eccleſiæ conſeruatur. Ad hanc hortatur Apoſtolus Epheſ. 4. *Solliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.* Tales ſunt rectè contrarij Chriſto, quia Chriſtus venit *vt diſperſos congregaret in vnum.* Ioann. 11. Pſal. 146. *Diſperſos Iſraelis congregabit.* De diabolo autem, vel de membro eius impio dicitur, Ioan. 10. *Lupus rapit & diſpergit. Et nota,* quod ſicut nihil magis nocet humano corpori quam continuitatis eius diuiſio; ſic nihil magis nocet corpori Chriſti myſtico, id eſt eccleſiæ, quàm diuiſio vnitatis. Vtique ex vno verbo quod dicit ille diſcordiæ ſeminator, oritur tanta diſſenſio, quod deſtruuntur interdum ciuitates & caſtra, diſſipantur bona, homines occiduntur, capitales inimicitiæ ſubſequuntur. Peſſimum eſt hoc ſemen, ex cuius vnico grano tam peſtifera meſſis exurgit.

Eſt peccatũ graue ſeminare diſcordias.

DE peccato praui conſilij nota, quod prauus conſiliarius eſt proditor, quia decipit illum qui de ipſo cõfidit. Vnde Prou. 11. *Simulator ore decipit amicum ſuum.* Et 26. *Sicut noxius eſt qui mittit lanceas & ſagittas in mortem, ita vir qui fraudulenter nocet amico ſuo.* Tales velant faciem Chriſti ſicut faciebant Iudæi, Matt. 26. Quaſi Dominus poſſit eorum aſtutias ignorare. Cum tamẽ ſcriptum ſit Ioan. 12. *Ipſe nouit decipientem, & eum qui decipitur.* Iſa. 29. *Væ qui profundi eſtis corde, vt à Domino abſcondatis conſilium.* Item prauum conſilium quod ipſi volunt alijs dare, quandoque iuſto Dei iudicio retorquetur in ipſos. Sicut fuit Goliath proprio mucrone peremptus. 1. Reg. 17. Et Aman ſuſpenſus in patibulo quod ipſe parauerat Mardochæo. Heſter 4. Pſ. 7. *Conuertetur dolor eius in caput eius,* &c. Iſtud enim habet iuſtitiæ omnis iniuſtitia, quod primo noceat ſibiipſi quicunque nocere alij machinatur. Omnis laqueus deceptionis primo capit eum qui tetendit, & omnis gladius perſecutionis prius ſpiritualiter tranſuerberat eum qui eo vtitur. Vnde Eccl. 28. *Qui fodit foueam incidet in eam; & qui ſtatuit lapidem proximo, offendet in eo; & qui laqueum ponit alij, peribit in illo; facienti nequiſſimum conſilium, ſuper illum deuoluetur.* Et Prou. 26 *Qui fodit foueam incidet eam, & qui voluit lapidem reuertetur in eum.* Praui conſiliarij de malis omnibus quæ conſulunt fieri, puta de rapinis & exactionibus & huiuſmodi, habent peccatum, & ad reſtitutionem tenentur, cum alij habeant commodum temporale. In malis faciendis acquieſcitur eis communiter, non in bonis. Vnde ſi malum conſilium ſuum velint corrigere, contrarium conſulendo; non creditur eis, vel nõ acquieſcitur: ſicut Iudæi Iudæ proditori dicenti; *Peccaui tradens ſanguinem iuſtum,* reſponderunt. *Quid ad nos? tu videris.* Matth. 26.

Prauus conſiliarius eſt proditor & grauiter peccat.

DE peccato reuelantium ſecreta ſciendum, quod agunt & contra ius naturæ, quia ius naturale dictat celandum eſſe quod alicui committitur ſub ſecreto. Et contra ius amicitiæ, ſicut dicitur Eccl. 27. *Qui denudat arcana amici, fidem perdit.* Item reuelando ſecretum, damnificat alium vel diffamat. & vix poteſt reſtituere famam quam abſtulit, vel damnum quod intulit. Vnde Eccl. 25. *Quæ viderunt oculi tui ne proferas in iurgio cito, ne poſtea emendare non poſſis cum dehoneſtaueris amicum tuũ.* De reuelatione ſecreti multa mala euenire poſſunt, ſicut cuilibet patere poteſt, ideo ſummopere cauendum eſt hoc peccatum.

Reuelatio ſecreti … cauenda.

DE peccato multiloquij dicitur Prou. 10. *In multiloquio non deerit peccatum. Qui multis vtitur verbis lædit animam ſuam.* Et Leuit. 15. *Vir qui patitur fluxum ſeminis immundus erit. Item* ſignum eſt ſtultitiæ, Eccl. 5 *In multis ſermonibus inuenitur ſtultitia.* Idem 10 *Stultus verba multiplicat.* Et 29. *Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus.* Prou. 25. *Sicut vrbs patens abſque murorum ambitu, ſic homo qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum.* De hoc require multa infra *de ſilentio.*

Multiloquiũ vitandum.

DE peccato turpiloquij dicitur Epheſ. 5. *Fornicatio autem & immunditia nec nominetur in vobis, neque turpitudo, aut ſtultiloquium,* &c. Sen. *Turpia ne dixeris, paulatim enim per verba pudor eijcitur.* Vnde turpiloquium inquinat, non ſolum os hominis, immo potius animam eius, & totum hominem indecentem reddit, & mundis cordibus abominabilem; aufert verecundiam, & hominem efficit impudentem. quia cum turpia verba non erubeſcit proferre, etiam turpia facta vel opera facere non veretur. *Item* multum corrumpit & inficit audientes, iuxta illud 1. Cor. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.*

Turpiloquiũ deuitandum.

DE peccato ſcurrilitatis, dicitur Eph 5. *Fornicatio autem & immunditia,* &c. Sequitur. *Nec ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet.* Scurrilitas, quæ à ſtultis dicitur curialitas, eſt iocularitas in verbis prouocantibus auditores ad riſum. Vnde ſcurræ ſunt quaſi Simiæ, cum quibus ludit diabolus, & homines excitat ad riſum. Ipſi etiam ſunt conſolatores falſi, qui ſuis recreationibus releuãt & confortant homines in diaboli ſeruitio laborantes, ne deficiant in via, qua properant ad infernum.

Scurrilitas deuitanda.

DE peccato vaniloquij ſiue ocioſi verbi, nota ſecundum Gregor. quod *ocioſum verbum eſt quod pondere iuſtæ neceſſitatis, vel intentione piæ vtilitatis caret* ſecũdum Hieron. *Verbum ocioſum eſt, quod abſque loquentis, vel audientis vtilitate profertur.* A verbis ocioſis abſtinere debet homo multiplici ratione. *Primo* quia cum vir iuſtus ſit cœlum, ſecundum illud: *Anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ, os*

Vaniloquiũ fugiendum multiplici ratione.

eius eſt porta cœli; cœlum autem nunquam apertum fuiſſe legitur, ſine magna & vtili cauſa, Sicut patet vbique. A Item homo eſt velut caſtrum obſeſſum vndique, ſecundum illud Pſalm. 16. *Inimici animam meam circundederũt.* Os autem hominis eſt porta huius caſtri, per quam caſtrum illud frequenter capitur. Ideo non ſine magna vtilitate aperiri debet, ſed cum multa diligentia cuſtodiri. *Item* qui theſaurum animæ non vult amittere, debet portam oris ſollicitè cuſtodire. *Item* vno verbo poteſt mereri gratiam. Vnde reprehendit eos Bernar. qui non timent tempus amittere in confabulationibus ocioſis, dicens: *Confabulari, aiunt, licet, donec hora pertranſeat, quam ſibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ac acquirendam gratiam, ad promerendam gloriam, miſeratio conditoris indulſerat: nec ſolum ſibi, ſed & multis alijs poteſt homo eſſe ſalutis occaſio vno verbo.* Vnde ex magna B corruptione prouenit, quod homo ita paſſim verba inutilia loqui velit. *Itē* lingua hominis eſt calamus ſpiritusſancti. Pſalm. 44. *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.* Irreuerentiam ergo facit Spirituiſancto, qui linguam ſuam ad inutilia verba laxat. *Item* loquela in ſolis rationem habentibus inuenitur, & lingua eſt rationis interpres, & ideo nunquam debet homo ſine ratione proferre ſermonem. *Item* pro verbis ocioſis ad examen diuini iudicij pertrahemur. Sicut dicitur ſuper illud Iob 31. *Nonne ipſe vias meas conſiderat.* Glo. *ſic Deus vniuſcuiuſque vias conſiderat, ſic greſſus dinumerat, vt nec minutiſſimæ cogitationes, nec tenuiſſima verba quæ apud nos vſu viluerunt, indiſcuſſa remaneant.* Et Matth. 12. *De omni verbo ocioſo quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij.* Sed heu, quæ ratio poterit reddi de verbis C ocioſis, cum ſine ratione dicantur. Vnde Bern. *Si propterea verbum ocioſum eſt, quia nullam rationabilem cauſam habet, quam rationem reddere poterimus de eo, quod eſt præter rationem.*

Promiſſio indiſcreta fit multipliciter.

De peccato indiſcretæ promiſſionis dicitur Prouer. 12. *Eſt qui promittit, & quaſi gladio pũgitur conſciētiæ.* Quod contingit multipliciter. *Primo* quando non ſoluit aliquis quod promiſit. Vnde de non ſoluendo reprehēdit eum conſcientia ſua. *Secundo* quando promittit quod ſoluere non proponit, ſicut aliqui ſuſcipiendo ſacros ordines, implicitè continentiam promittunt, quam tenere non intendunt. De tali voto vel promiſſione dicitur Eccl. 5. *Melius eſt non vouere, quam poſt votum promiſſa non ſoluere.* *Tertio* quando promittit indiſtinctè, cum tamen promiſſio non debeat fieri vel intelligi, niſi ſub D debitis circunſtantiis tacitis vel expreſſis. Sicut Iepthe promiſit abſolutè, quod immolaret Deo quicquid de domo ſua prius occurreret ſibi, de prælio cum victoria reuertenti. Iud. 9. Stultus fuit abſolutè promittendo, ſed impius in ſoluendo, id eſt filiam immolando. Similiter Herodes ſtultus fuit in promittēdo filiæ ſuæ quod quicquid peteret ſibi daret, niſi debitis circunſtantiis intellectis, & impius in ſoluēdo, id eſt Ioannem decollando. Matth. 6. *Quarto* quando promittit aliquid illicitum contra fidem vel mores. Sicut illi de quibus dicitur Actuum 23. *Deuotione deuouimus nos non comeſſuros panem, donec occiderimus Paulum.* De tali promiſſione dicitur Eccl. 5. *Diſplicet Deo infidelis & ſtulta promiſſio.*

Comminatio indiſcreta cauenda.

De peccato indiſcretæ comminationis dicitur Eccl. 22. *Ante ſanguinem*, id eſt ſanguinis effuſionem, *maledicta, contumeliæ, & minæ.* E frequenter comminatur homo ex ſurreptione quæ non vellet, vel ex arrogantia quæ non poſſet, vel ex ira quæ ſibi non licet implere, talibus eſt cauendum exemplo Chriſti, de quo 1. Petri 2. *Cum pateretur non comminabatur.* Aut ſaltem præcedere debet correctio charitatiua, ſicut dicitur Eccleſ. 19. *Corripe amicum antequam commineris, & da locum timori altiſſimi.* Locum autem dat aliquis timori altiſſimi, qui magis vult quod homines timore Dei peccare dimittant, quam humano timore.

Taciturnitas indiſcreta eſt vitioſa.

De peccato indiſcretę taciturnitatis ſciēdum, quod vitioſa eſt nimia loquacitas, ita vitioſa eſt quandoque nimia taciturnitas. *Eſt enim tempus tacendi & tempus loquendi.* Eccl. 3. Iſidorus. *Seruanda eſt lingua, non indiſſolubiliter alliganda.* Eſt enim vitioſum, in electionibus & promotionibus ad officia dignitatis, officij, vel honoris, ſi tacendo permittas indignum vel minus idoneum promoueri: vel dignum permittas amittere dignitatem, beneficium, vel honorem. *Item* in conſiliis. Si aliis, ex ignorantia vel malitia malè conſulentibus, reticeas veritatem. *Item* in iudiciis, ſi vides aliquem nequiter accuſari, vel iniuſtè condemnari, tacendo peccas. *Item* in colloquiis, ſi aliis detrahentibus alicui, vel non arguis detrahentes, vel non excuſas aut commendas perſonā cui detrahitur, peccas tacendo. *Item* ſi quando ſperas prodeſſe verbum ædificationis, inſtructionis, exhortationis, vel correctionis, retines verbum ſalutis, tacendo delinquis. Vnde Iſa. 6. *Væ mihi quia tacui.* Et ideo dicitur Eccl. 3. *Ne retineas verbum in tempore ſalutis.* Ad hoc ſpecialiter tenentur prælati, & omnes habentes curam & regimen animarum. Hoc benè figuratum eſt. Exod. 28. vbi præcipitur vt in extremis partibus veſtiū ſacerdotalium fierent tintinnabula aurea cum malis granatis, vt audiretur ſonitus quando ſacerdos ingrederetur & egrederetur ſanctuarium, & non moreretur. Quod exponens Greg. ait: *Sacerdos ingrediens moritur, ſi de eo ſonitus non auditur, quia contra ſe iram æterni iudicis prouocat, ſi de eo ſonitus prædicationis non procedat.* Item Ezech. 33. *Si ſpeculator viderit gladium venientem, & non inſonuerit buccina, & populus non cuſtodierit ſe, veneritque gladius, & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate ſua captus eſt, ſanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram.* De taciturnitate laudabili require infra *Silentium.*

De contentione.

DISTINCTIO XIII.

Deinde conſiderandum eſt de contentione. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo quomodo diſtinguuntur diuerſi modi contentionis. Secundo ſpecialiter de contentione, quæ eſt filia inanis gloriæ, quomodo ſit peccatum mortale vel veniale.

Contentio triplex ſcil. laudabilis, culpabilis, & horribilis.

Circa primum ſciendum eſt, quod largè ſumendo nomen contentionis, multipliciter accipitur in ſcriptura. Eſt enim contentio quædam laudabilis & appetenda. Quædam culpabilis & fugienda. Et quædam horribilis & metuenda. In contentione iuſtorum, quæ D laudabilis eſt, debet eſſe *benignitas patientiæ*, exemplo Chriſti, de quo dicitur Matth. 12. *Non contendet neque clamabit, neque in plateis aliquis audiet vocem eius.* Et ideo exemplo ſuo hortatur nos ad patientiam dicens. Matt. 5. *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe ei & alteram: & ei qui vult tecum contendere in iudicio, & tunicam tuam tollere; dimitte ei & pallium.*

In contentione laudabili debet eſſe benignitas patientiæ.

Vtrum autem liceat alicui rem ſuam repetere in iudicio, ex verbo propoſito videtur quod non. Sed dicunt quidam quod hoc non eſt præceptum communiter datum omnibus, ſed eſt conſilium perfectionis, vel non licet cum dolo vel ſcādalo, licet tamen cum moderamine rationis, & ſecundum leges & ſcita canonum. Vnde 1. Corinth. 6. Cum fratre contendentes reprehendit Apoſtolus, quia corā infidelibus iudicia exercebant. Quod enim iudicare E poſſent, & coram fidelibus iudicari, manifeſte declarat cum dicit ibidem. *Audet aliquis veſtrum habens negocium aduerſus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud ſanctos; an neſcitis, quia ſancti de hoc mundo, iudicabunt, & in vobis iudicabitur mundus? indigni eſtis qui de minimis iudicatis*, &c.

2. Auſteritas pœnitentiæ.

Secundo auſteritas pœnitentiæ. 1. Cor. 10. *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro non quaſi in incertum*, &c. Sequitur. *Caſtigo corpus meum*, &c.

3. Humilitas affectionis.

Tertio affectionis humilitas. Luc. 13. ait illi quidam: Domine ſi pauci ſunt qui ſaluantur. ipſe autem dixit ad illos. *Contendite intrare per anguſtam portam, quia dico vobis, multi quærent intrare, & non poterunt.* Hæc anguſta

guſta porta eſt humiliatio. Chriſtus enim humillimus de ſeipſo dicit Ioan. 8. *Ego ſum oſtium.* Hoc oſtium baſſum eſt per humilitatem. vnde Matth. 11. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Et anguſtum per paupertatem. *Quia vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.* Diuites ergo huius mundi per anguſtam portam non poſſent intrare, quia nimis ſunt groſſi. Nec ſuperbi, quia nimis ſunt alti. Sed graciles paupertate, & baſſi humilitate. Inter humiles ergo eſt interdum pia contentio, de humilitate diſputantes, & humiliter contendentes. Sicut pia fuit contentio inter Ioannem Baptiſtam, & Chriſtum. Dicebat enim Ioannes: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Dixit ei Ieſus: Sine modo: Sic decet nos implere omnem iuſtitiam,* id eſt perfectam humilitatem. Itē Luc. 22. *Facta eſt contentio inter diſcipulos quis eorum videretur eſſe maior.* Nō enim eſt veriſimile, quod imminente paſſione Chriſti, de maioritate contenderent, ſic intelligendo quod vnuſquiſque maioritatem appeteret, & ſe maiorem cæteris eſſe iactaret, vel etiam in corde ſētiret. Sed æſtimo pia fide, quod pro tanto de maioritate fuit cōtentio inter eos, quia vnuſquiſque ſe minimum reputabat, & omnes alios ſibi præferendos cenſebat.

Exemplum.

Isto modo fuit pia contentio inter S. Benedictum & Maurum, ſicut legitur 2. dial. Cum enim Placidus puer & monachus, aquam hauriens mergeretur, B. Benedictus hoc videns in ſpiritu, Maurum vocans celerrimè miſit vt puerum liberaret. Qui curſu concito ad lacum perueniens, & ſuper aquam quaſi per terram ambulās, puerum per capillos extrahit & reducit. Qui mox vt rediit, & poſt tergum reſpiciens, quod ſuper aquam cucurriſſet agnouit; & quod nullo modo facere præſumpſiſſet, miratus extimuit eſſe factum. Reuerſus ad patrem rem geſtam retulit; ſed viro Dei, hoc nō ſuis meritis ſed illius obedientiæ deputante, econtra Mauro dicente, hoc pro eius imperio factum eſſe, ſeque quaſi neſciens feciſſet, conſcium non fuiſſe. In illa autem humilitatis pia cōtentione, arbiter acceſſit puer qui fuerat liberatus. Ego inquit cum ex aquis traherer, abbatis mei mellotam ſuper caput meum aſpiciens, ipſum ex aquis me educere credebam.

Exemplum.

Item in vita B. Pauli primi Eremitæ legitur, quod cum B. Antonius veniſſet ad eum, Coruus pro eorum refectione detulit vnum panem. Quo viſo. Eya inquit Paulus, Dominus prandium miſit nobis: quadraginta autem iam ſunt anni, ex quo dimidij ſemper panis fragmen accipio, verum in aduentu tuo Chriſtus militibus ſuis duplicauit annonam. Refectionis hora ſecus fontem ſedentibus, quis eorum panem frangeret oborta contentio, diem penè duxit in veſperum: Paulus more cogebat hoſpitis; Antonius iure repellebat ætatis. Tādem conſilium fuit inter eos, vt comprehenſo è regione pane, dum ad ſe quiſque niteretur, pars ſua remaneret in manibus. Ecce quam pia contentio humilitatis extitit inter ſanctos.

4. Correctionis aſperitas.

Quarto correctionis aſperitas 1. Reg. 12. Ait Samuel ad populum. *State vt iudicio contendam aduerſum vos coram Domino: ſuper vniuerſis miſericordiis Domini* &c. Nota ibi quomodo de peccatis ſuis reprehendit populum.

5. Deuotionis ſinceritas.

Quintò deuotionis ſinceritas 2. Cor 5. *Scientes quoniam dum ſumus in hoc corpore peregrinamur à Domino (per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Deum:* & ideo contendimus, ſiue abſentes, ſiue præſentes, placere illi. *Omnes enim vos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti,* &c.

Contentio culpabilis fugienda multiplici ratione.

Contentio culpabilis fugienda eſt multiplici ratione. *Primo* quia obnubilat intellectū, & peruertit iudicium rationis. Ideo dicebat Iob. *Reſpondete obſecro abſq; contentione, & loquentes id quod iuſtum eſt iudicate.* q. d. Quamdiu contenditis, iuſte iudicare non poteſtis. *Secundo,* quia corrumpit affectum. Iac. 3. *Si zelum habetis amarum, & contentiones ſunt in cordibus veſtris, nolite gloriari.* *Tertio* impedit profectum, & ſubuertit corda au-

A dientium 2. Ti. 2. *Noli verbis contendere, ad nihilum enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium.* Vel dicas quod contentio primo impedit veritatem. Iob 6. *Reſpondete obſecro,* vt ſupra. Et Iac. 3. *Si zelum habetis amarum,* &c. Sequitur: *& mendaces eſſe aduerſus veritatem.* Ex prima auctoritate habes quod contentio obnubilat intellectum, & ſic impedit iudicium veritatis, ex ſecunda habes quod facit hominem mentiri in præiudicium veritatis. *Secundo* eneruat charitatem 2. Cor. 12. *Ne ſint inter vos contentiones,* &c. Nota ibi peſſimam ſequelam, quæ tota eſt contra charitatem. *Tertio* diuidit vnitatem 1. Cor. 1. *Idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Significatum eſt mihi de vobis, quod contentiones ſint inter vos.* Sequitur *Diuiſus eſt Chriſtus:* Item 1. Cor. 11. *Si quis contentioſus videtur eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus nec Eccleſia Dei.*

B *Quarto* deſtruit totius operis bonitatem. Iac. 3 *Vbi zelus & contentio, ibi inconſtantia, & omne prauum opus.* Omne enim opus quantumcunque ſit bonum de ſe, ſi per contentionem fiat, fit prauum. Sicut ipſa prædicatio qua quidam Chriſtum annunciabant, Sicut dicitur Phil. 1. Ipſum prædicationis opus ſanctū erat de ſe, & forte audientibus vtile, ſed tamen ipſis prędicantibus erat damnabile, quia ex contentione erat deprauatum. Ideo hortatur Apoſtolus Phil 2. *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam.* ſupple, faciatis. Et Prouerb. 20. *Honor eſt homini ſi ſe ſeparat à contentionibus.*

Cauēda contentio cum locuplete ſpecialiter, nec non cum ſtulto aut viro peſſimo.

Et nota, quod licet cum nullo homine ſit ſine cauſa rationabili contendendum. Sicut dicitur Prou. 3. *Non contendas aduerſus hominem fruſtra, cum ille nihil mali*

C *tibi fecerit:* tamen conſuluit ſapiens non eſſe ſpecialiter contendendum cum ditiore, Eccl 8 *Non contendas cum homine locuplete.* Item nec cum homine potentiore. Eccleſ. 6. *Non poteſt homo contra fortiorem ſe in iudicio contendere.* *Item* nec cum homine ſtulto, vel inſipiente, Prouer. 29. *Vir ſapiens ſi cum ſtulto contenderit; ſiue iraſcatur, ſiue rideat, non inueniet requiem.* *Item* cum peſſimo conſcientiam nō habente, Prouerb. 24.

Contentio eſt filia inanis gloriæ, & peccatū mortale quando importat impugnationē veritatis & modum inordinatum.

Circa ſecundum ſciendum, quod contentio ponitur filia inanis glorię, ſicut & diſcordia; quia ſicut aliqui ſunt adinuicem diſcordantes, ex hoc quod corde ſtant in propriis, ita ſunt aliqui contendentes, ex hoc quod vnuſquiſque id quod ſibi videtur, verbo deffendit: proprium autem eſt ſuperbiæ vel inanis gloriæ, propriam excellentiam quærere: hæc autem contentio ſecūdum

D quod eſt filia inanis gloriæ, quādoque poteſt eſſe mortale, quandoque veniale peccatum: quia contendere eſt contra aliquē tendere. Sicut autem diſcordia quandam contrarietatem importat in voluntate, ita contentio importat contrarietatem in locutione. Contrarietas autem locutionis poteſt attendi dupliciter. *Vno modo* quantum ad intentionem contendentis. *Alio modo* quantum ad modum. In intentione quidem conſiderandum eſt vtrum aliquis contrariatur veritati, quod eſt vituperabile; vel falſitati, quod eſt laudabile. In modo autem conſiderandum eſt, vtrum talis modus conueniat perſonis, & negocio; quia hoc eſt laudabile. Vnde Tullius dicit in 2. Rhetoricæ. Quod *contentio eſt oratio acris ad confirmandum veritatem, & confutandum errores accommodata.* Vel vtrum excedat conuenientiam

E perſonarum, & negociorum; & ſic contentio eſt vituperabilis. Si ergo accipiatur contentio ſecundum quod importat impugnationem veritatis, & inordinatum modum, ſic eſt peccatum mortale. & hoc modo diffinit eam Ambroſius dicens: *Contentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.* Si autem contentio dicatur impugnatio falſitatis cum debito modo & acumine, ſic cōtentio laudabilis eſt. Si vero contentio accipitur ſecundum quod importat falſitatis impugnationem cum inordinato modo, ſic non poteſt eſſe peccatum mortale, niſi forte tanta fiat inordinatio in contendendo, quod ex hoc generetur ſcandalum aliorum. Vnde cum dixiſſet Apoſtolus 2. Ti. 2. *Noli verbis contendere,* ſubiunxit: *Ad nihilum enim vtile eſt niſi ad ſubuerſionem audientium.* *Notandum* ergo, quod ſi accipiatur contentio [illegible]

ſecundum

A ſecundum completam rationem contentionis prout eſt peccatum mortale; ille in iudicio contendit, qui impugnat veritatem iuſtitię. Et in diſputatione cõtendit, qui intendit impugnare veritatem doctrinæ: & per hoc catholici non contendunt contra hæreticos, ſed potius econuerſo. Si tamen accipiatur cõtentio in iudicio, vel in diſputatione, ſecundum imperfectam rationem, ſecundum quod importat quandam acrimoniam locutionis, ſic non ſemper eſt peccatum mortale.

De pertinacia.

Quid pertinacia.

POST hoc dicendum eſt de pertinacia, quæ eſt ſeptima filia inanis gloriæ. *Eſt autem pertinacia per quã homo nimis innititur propria ſententiæ, nolens cedere ſententiæ meliori.* Vnde pertinax nimis eſt proprij ſenſus, quod B maximè periculoſum eſt in viris religioſis, inter quos pertinax maximè turbat pacem, & contemnit mandata ſeniorum. Vnde Hugo de S. Vict. in expoſitione regulę B. Auguſt. *Sunt quidam in congregatione obſtinati in ſuo ſenſu, ſapientes in oculis ſuis; hi quod conceperunt ex ratione, defendunt; nec ſe alijs, ſed ſibi alios applicari contendunt; & ſi viderint non obtẽperari, ſtatim cõmouentur atq; alios perturbãt.* Ideo dicit Sen. *Mobilis eſto, non leuis; conſtans, non pertinax.* Reuera naturale eſt quod homo ſententiam ſuam vel opinionem libenter ſuſtinet & defendit. Sicut dicitur Prouerb. 15. *Lętatur homo in ſententia oris ſui,* tamen non ſic ei debet immutabiliter adhærere, quod nullo modo velit acquieſcere ſententiis & conſiliis meliorum. Nõ dico quod ſententiis quoruncunque debet acquieſcere; quia nec iniquorum: Quia Pſal. 1 *Beatus vir qui non* C *abijt in conſilio impiorum* Et Prouerb. 1 *Fili ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis*, &c. Nec ſtultorum & popularium. Exod. 23 *Nec plurimorum inſipientium & popularium acquieſces ſententiæ, vt à vero deuies.* Videlicet ſi ſit veritas certa vel probabilis; de qua certitudinaliter vel probabiliter tibi conſtet. Nec puerorum vel iuuenum inexpertorum, relinquendo ſententiam expertorum: Sicut fecit Roboam 3 Regum 12. ſed ſapientum & bonorum. Deut. 26 *Sequeris formam eorum,* ſapientium, ſcil. *non declinabis ad dexteram vel ſiniſtram.*

NOTA quomodo Moyſes, qui ſpiritum Dei habẽs quotidie cum Domino loquebatur, conſilium Iethro ſoceri ſui non contempſit. Exo. 18. Tales autem in quibus ſenſus eorum nimis abundat, de ſe nimis magna D ſentiunt, quia ſuperbia dominatur in eis; & ideo ſemetipſos ſuperbos & præſumptuoſos oſtendunt. Quæ eſt maior ſuperbia, quam quod vnus homo toti congregationi iudicium ſuum præferat, tanquam ſi ipſe ſolus ſpiritum Dei habeat? Propter quod dicitur Tobiæ 4. *Superbiam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo, nunquam dominari permittas.* Item meliores ſe contemnunt, ſecundum illud Prouerb. 26. *Sapientior ſibi videtur piger, ſeptem viris loquentibus ſententias.* Tales manifeſtè oſtendunt ſe ſtultos eſſe, quia conſummata ſtultitia eſt quod homo ſe reputet ſapientem, & in factis ſuis nihil videat ſapientię. Ideo dicitur Rom. 12. *Nolite prudentes eſſe apud voſmetipſos.* Et Iſa. 5. *Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes.* Iſti ſunt ſimiles Elyu, qui cum eſſet iunior omnium, ſenſum ſuum ſenſui aliorum E præferebat, immo verba deſpiciens aliorum, verba ſua ſententias reputabat, dicens Iob 33. *Sententiam labia mea puram loquentur.*

Pertinaces oſtendunt ſe ſuperbos & præſumptuoſos, atque ſe meliores contemnunt.

ITEM pertinaces ſunt imperſuaſibiles, intractabiles, & ideo de peccatis ſuis incorrigibiles fiunt. Si in errorem incidunt, in errore ſuo fiunt pertinaces, & ex pertinacia irreuocabiles. Vnde quia nimis innituntur ſenſui proprio, ideo dat illos Deus in reprobum ſenſum. Rom. 1. Et ibidem: *Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum; dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.* Item propter ſui pertinaciam, Dei maledictionem incurrunt. Geneſ. 49. *Simeon & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia, in conſilium eorum non veniat anima mea.* Sequitur. *Maledictus furor eorum, quia pertinax.* Nota, Simeon, id eſt audiens, qui omnia audit, & omnibus credit, & Leui, qui interpretatur firmator ſocietatis: Iſti ſunt fratres, id eſt complices, & in omni malignitate concordes. Sequitur: *Vaſa iniquitatis.* Benè ſunt vaſa iniquitatis, id eſt receptacula omnis iniquitatis, quia ex quo credunt omnibus quæ dicuntur, & ad omnia ſe applicant, ad ſuæ pertinaciæ firmamentum colligationes faciunt, quibus in ſuis ſceleribus mutuo ſe defendunt. Vnde bene ſignificantur per ſquamas Behemoth, de quibus dicitur Iob 40 *Vna vni coniungitur, & nec ſpiraculum quidem incedit per eas.* Greg. 33 mor. 18. *Quos ſimilis reatus ſociat concordi pertinacia, etiam defenſio peruerſa conſtipat, vt in facinoribus ſuis alterna ſe defenſione tueantur. Qui enim diuiſi corrigi poterant, in iniquitatum ſuarum pertinacia vniti perdurant. Et tanto magis quotidie à cognitione iuſtitiæ inſeparabiliores ſunt, quãto* B *à ſe inuicem nulla interpatione ſeparantur.* Vnde tales Dei maledictionem merentur Ideo bene ſubditur. *Maledictus furor eorum, quia pertinax.*

Pertinaces ſunt imperſuaſibiles & incorrigibiles, id eoque maledictioni Dei incurrunt.

De indignatione.

DISTINCTIO XIV.

DEINDE conſiderandum eſt de indignatione, quæ eſt octaua filia inanis gloriæ. Ad euidentiam autem veritatis ſciendum eſt, quod indignatio multipliciter accipitur in ſcriptura. Vno modo importat culpam quæ committitur. Alio modo offenſam quæ conſequitur. Alio modo pœnam quæ infligitur. Alio modo virtutem qua quis contra peccatum inuehitur. C *Indignatio* namque propriè & ſtrictè loquendo, *importat diſplicentiam cum quadam inflatione cordis elati.* Vnde dicuntur homines indignatiui, vel indignantis naturæ, quibus diſplicent omnia quæ fiunt ab aliis, & nihil quod fiat ab aliis reputant bene factum. Alio modo minus propriè dicitur indignatio *diſplicentia alicuius quod creditur eſſe malum, & ex indiſcreto zelo mouetur animus contra facientem vel factum. Tertio* modo dicitur indignatio large loquendo pro pœna debita pro peccato. *Quarto* modo impropriiſſimè dicitur diſplicentia Dei, qua ſibi diſplicet omne malum, & contrafacientem dicitur indignari.

Indignatio variè ſumitur, ſed propriè eſt diſplicentia cum quadam inflatione cordis elati.

PRIMO itaque dicitur indignatio diſplicentia cum inflatione cordis, & hoc fit multipliciter. Aut enim mouetur quis contra perſonam quam ex arrogãtia vi- D lipendit: Vel propter ignorantiam: Vel propter inopiam: Vel propter ſimplicitatem, vel humilitatem. Iſto modo indignatus eſt Elyu contra Iob & amicos eius, ſicut dicitur eiuſdem 32. *Iratus eſt Elyu aduerſus Iob, eo quod ſe iuſtum eſſe diceret coram Deo.* Porro aduerſus tres amicos eius indignatus eſt, eo quod non inueniſſent reſponſionem rationabilem. Greg. 23. moral. 15. *Iſtis indicijs apertè colligitur, quod per eum amatorem vanæ gloriæ ſpecies deſignatur. Iob quippe de præſumpta iuſtitia, amicos vero eius de ſtulta reſponſio ſe redarguit. Omnes enim vanæ gloriæ ſectatores, dum ſe in omnibus præferunt, alios de ſatuis ſenſibus, alios de indignis meritis reprehendunt:* id eſt alios iudicant nihil ſcire, alios non bene viuere. *Item* indignatur quis, quando videt & dolet parem ſibi præferri; & ſic Iudæi indignabantur quando videbãt E Chriſtum pluſquam ſe à populis honorari. Matth. 21. *Videntes principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Oſanna filio Dauid, indignati ſunt, & dixerunt ei. Audis quid iſti dicunt?* *Item* indignatur quis, quando videt inferiorem ſibi parificari. Sicut filius ſenior filio prodigo indignatus eſt, quia vidit eum cum gaudio in gratiam recipi. Luc. 15. *Indignatus eſt autem, & nolebat introire. Item* indignatur quis, quando videt aliquid contra voluntatem vel honorem ſuum fieri, & propter hoc inflatus contra perſonam, perſequitur eam, vel dimittit ei facere quod deberet. Sicut Naaman indignatus eſt, quia Elyſæus non exiuit ad eum, nec honorificè recepit. 4. Reg. 5. *Iratus Naaman recedebat indignans.*

Indignatio propriè ſumpta fit multipliciter.

ORITVR autem indignatio in corde, vel propter

Indignatio oritur ex variis motiuis.

A ſapientiam, quia ſcientia inflat. Ideo dicitur Eccleſ. 1. *In multa ſapientia multa eſt indignatio.* Vel propter opulentiam; vnde diuites huius ſeculi contra pauperes faciliter indignantur. Sicut Naaman (de quo dicitur 4. Reg 5. quod *erat vir magnus honoratus & diues*) indignatus eſt contra Eliſæum, vt dictum eſt. Vel propter potentiam; ſicut *Nabuchodonoſor propter potentiam ſuam, volens ſibi omnes ſubijcere nationes, nuncios ſuos miſit ad omnes terras: & quia noluerunt ei obedire, ſed ſine honore eius nuncios abiecerunt, indignatus eſt Nabuchodonoſor ad omnem terram,* &c. Iudith 1. Vel propter præſumptam iuſtitiam: Sicut Phariſæi & Iudæi indignabantur, quia Chriſtus ſabbato curaret. Ioan. 7. *Si circumciſionem recipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbato?* Item Luc. 13. B Archiſynagogus indignans quod ſabbato curaſſet Ieſus, dicebat turbæ: *Sex dies ſunt in quibus licet operari, in his venite & curamini.* *Cauendum* eſt autem hoc vitium, quia aperit ad multa vitia. Sicut dicitur Prouerb. 29. Qui ad indignandum facilis eſt, erit ad peccata procliuior. Ideo hortatur Apoſtolus Epheſ. 4. *Indignatio autem & clamor & blaſphemia tollatur à vobis.* Item Col. 3. *Deponite vos omnem iram, indignationem, malitiam,* &c.

Indignatio propriè ſumpta eſt peccatum mortale, minus propriè vero pro diſplicentia boni ex zelo minus diſcreto, veniale tantum.

Ex prædictis patet, quod indignatio propriè dicta, id eſt ſecundum ſuam perfectam rationem ſumpta, eſt peccatum mortale. Si autem accipiatur indignatio ſecundum incompletam rationem, id eſt ſecundum quod importat diſplicentiam reſpectu boni ex zelo minus diſcreto, ſic eſt peccatum veniale. Et ſic fuit in C Apoſtolis, qui ſub ſpecie pietatis, indignati ſunt de effuſione vnguenti ſuper caput Ieſu, dicentes. *Vt quid perditio hæc?* Matth. 26. Item ſub ſpecie humilitatis indignati ſunt de duobus fratribus, ſcil. Iacobo, & Ioanne, pro eo quod ſublimitatem gloriç petierunt. Matth. 10. & Marc. 10. Sic ergo indignatio importat culpam, quæ committitur.

Indignatio ſumpta pro offenſa quæ ex peccato cõſequitur ponitur in Deo.

Item indignatio importat offenſam quæ ex peccato conſequitur. Iſto modo indignatio ponitur in Deo; Sicut ira, zelus, & furor, transferuntur in Deum. Iſto modo dicitur Deus peccato vel peccatoribus indignari 1. Reg. 6. *Indignatus eſt Dominus contra Ozam.* 4. Reg. 22. *Succendetur indignatio mea.* Iſa. 13. *Ecce dies Domini veniet crudelis & indignationis plenus.* Item 30. *Labia eius plena ſunt indignatione.*

Indignatio ſumitur interdum pro pœna quæ infligitur.

D Item indignatio importat pœnam quæ incurritur. Sicut dicitur Iob 3. *Venit ſuper me indignatio,* id eſt pœna quç eſt diuinæ indignationis effectus. Item Iob 7. *Sagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum.* Greg. 7. moral. *Sagittis animaduerſionis percuſſio deſignatur. Quid autem eſt ſpiritus hominis, niſi ſpiritus elationis? Sagittæ autem Domini ſpiritum hominis ebibunt, cum ſupernæ animaduerſionis ſententiç, afflictam mentem ab elatione compeſcunt. Sagittæ Domini Spiritum hominis ebibunt, cum intentum exterius introrſus trahunt. Epotatus ſpiritus Dauid fuerat, quando dicebat: In deficiendo ex me ſpiritum meum, & tu cognouiſti ſemitas meas. Et quia pius Dominus afflictos non deſerit, ſed poſt afflictionis duritiam dulcedinem conſolationis immittit,* ideo dicitur Iſa. 54. *In momento indignationis meç, abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui.* Quia vero ſunt nonnulli, E quos etſi tormenta non cruciant, non emendant, ideo contra tales dicitur Rom. 2. *His qui ſunt ex contentione,* id eſt qui contendunt inter ſe, vel contra correptores, vel prædicatores, *& qui non acquieſcunt veritati doctrinæ,* vel correptionis, *credunt autem iniquitati,* impunitatem ſibi promittentes, vel de futuro iudicio non cogitantes, ſeu futurum iudicium non timentes, *ira,* id eſt aſpectus irati iudicis (Pſalm. 6. *Domine ne in furore tuo arguas me,* &c.) *Et indignatio,* id eſt diſceptantis redargutio: (Iſa. 30. *Labia eius repleta ſunt indignatione.*) *Tribulatio,* id eſt pœna exterior ignis materialis, *& anguſtia,* id eſt pœna interior vermis ſpiritualis. (Iſa. vlt. *Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur*) *in omnem animam,* ſupple ventura ſunt hæc primo, & poſtea etiam in omne corpus, *hominis operantis malum.*

Indignatio ſumitur quandoq; pro virtute qua quis contra peccatum inuehitur.

Qvarto & vltimo indignatio importat virtutem qua quis contra peccatum inuehitur, vel contra peccatum proprium per dolorem contritionis, vel contra peccatum alienum per feruorem æmulationis. Contra peccatum inquam proprium per pœnitentiam. Vnde 2. Cor. 7. *Quç ſecundum Deum eſt triſtitia,* id eſt dum peccator triſtis eſt quia fecit quod Deus odit, *pœnitentiam,* id eſt pœnitentialem ſatisfactionem, *in ſalutem ſtabilem,* id eſt æternam, *operatur. Ecce enim hoc ipſum,* ſcilic. experti eſtis, *in vobis quantam ſollicitudinem operatur,* &c. Enumerat hic Apoſtolus ſeptemplicem gratiam triſtitiæ, pœnitentialis, contra ſeptem incommoda quæ facit peccatum in anima. *Primo* enim cauſat offenſam ad Deũ, contra quod eſt ſollicitudo de emenda. *Secundo* obligationem ad ſupplicium, contra quod ponitur defenſio à gehenna. *Tertio* maculam quantum ad ſubiectum propriũ, contra quod ponitur indignatio de macula. *Quarto* pronitatem ad malum, contra quod ponitur timor. *Quinto* difficultatem ad bonum, contra quod ponitur deſiderium de profectu. *Sexto* exemplum malũ ad proximum, contra quod ponitur bonorum æmulatio. *Septimo* delectationem voluptatum, contra quod ponitur corporis punitio. Dicit ergo: *Ecce hoc ipſum,* ſci. contriſtari per Deum, *quantam ſollicitudinem* emẽdãdi quod deliquiſtis, *operatur in vobis;* nec hoc ſolum, ſed etiam operatur *defenſionem* veſtri à gehenna, (quia ſecundum glo. pœnitere eſt defendere ſe à gehenna) nec ſolũ hoc, *ſed etiam indignationem* contra voſipſos pro ſtatu præterito. (Pſal 41. Ad meipſum anima mea cõturbata eſt) nec ſolum hoc, *ſed etiam timorem* reſpectu recidiui (Prouerb. 28. *Beatus homo qui ſemper eſt pauidus,*) nec ſolũ hoc, *ſed etiam deſiderium* proficiendi: nec ſolum hoc, *ſed etiam æmulationem,* id eſt bonorum imitationem. (Apocal. 3. *Æmulare ergo, & pœnitentiam age*) nec ſolum hoc, *ſed etiam vindictam,* id eſt punitionem pro peccatis veſtris. Aug. *Pœnitentia eſt quædam dolentis vindicta, punientis in ſe quod dolet commiſiſſe.* Cõtra vero alienum peccatum indignatur quis per zelum. Ezech. 3. *Abij amarus in indignatione ſpiritus mei, manus enim Domini erat mecum confortans me.* Item Zach. 8. *Zelatus ſum Syon zelo magno, & indignatione magna zelatus ſum eam.*

Septem ſunt fructus triſtitiæ pœnitentialis.

De exceſſu.

Exceſſus ſumitur multipliciter ſcilicet pro exceſſu in contemplatione, in miſeratione, & in poteſtate.

Deinde cõſiderandum eſt de exceſſu. Circa quod ſciendum eſt, quod exceſſus multipliciter dicitur in ſcriptura. *Vno modo* dicitur exceſſus contemplationis erraticç, de qua dicitur 2. Corin. 5. *Mente,* id eſt contemplatione rationis, *excedimus* temporalia, ſcil. à temporalibus ad cœleſtia noſmetipſos eleuando; *Deo* teſte & conſcio. *Alio modo* dicitur exceſſus miſerationis Dominicæ. Luc. 9. *Erant Moyſes & Elias viſi in maieſtate, & loquebantur cum eo exceſſum quem completurus erat in Ieruſalem.* Exceſſus iſte fuit beneficium Dominicæ paſſionis. Benè autem ſua paſſio dicitur exceſſus, ſi conſideretur quis, quantus, & qualis, pro quibus, & quolibet, qualiter, & quare. quam grauia, quàm horrenda paſſus fuerit, manifeſtè patet, quod tantæ dignationis myſterium, tam immenſæ miſerationis beneficium, prorſus exceſſit modum, ordinem, & mẽſuram; excedit humana merita, excedit intelligentiam Angelicam, & humanam. Vnde ſicut Ioſeph, qui ſaluator mundi dictus eſt, tantam frumentorum multitudinẽ congregauit, quod copia menſuram excedebat: Ita Chriſtus tantam multitudinem gratiarum & beneficiorum congregauit in eccleſia, quod copia menſuram excedit.

Tertio modo dicitur exceſſus abuſionis erraticæ, quando ſcil. abutitur aliquis habita poteſtate, vel vſurpat ſibi poteſtatem non commiſſam, vel officium, non iniunctum; vel nimiam crudelitatem exercet prælatus in ſubditum, Dominus in ſeruum, vir in vxorem; vel quando ſe ingerit per ſe, per amicorum potentiã, violentiam, fallaciam, vel pecuniam, vt præſit, cum ſit inutilis & indignus. Verè ſi quis diligenter inſpiceret &

profuu-

profunde conſideraret quantas habent ſollicitudines, anxietates, & curas illi qui præſunt, in quantis periculis ſint, & quàm diſtrictam habebunt coram ſummo iudice reddere rationem, nec ita ardenter ambirent, nec de adeptis ſuperbirent Sicut dicitur Sapient. 6. *Audite reges & intelligite, diſcite iudices finium terræ*, &c. Sequitur. *Horrendè & cito apparebit vobis, quoniam duriſſimum iudicium in his qui præſunt fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: Potentes autem potenter tormenta patientur.* Et infra *Fortioribus autem fortior inſtat cruciatio. Ad vos ergo ò reges ſunt hi ſermones mei, vt diſcatis ſapientiam, & non excidatis*; prælationes ſcilicet non habitas ambiendo, vel habitis abutendo,

De ſtudio & amore vanitatis.

DISTINCTIO XV.

DEINDE conſiderandum eſt de ſtudio & amore vanitatis, quãdo ſci. homo nimis diligit, ſequitur & frequentat vanitates huius mundi. Sicut ſunt ludi, cantationes & choreæ, venationes & aucupia, aues & canes & tyrocinia, commeſſationes & conuiuia & huiuſmodi, quæ vana ſunt & hominem vanum reddunt. Omnia profectò mundana vana ſunt, Eccleſ. 1. *Vanitas vanitatum & omnia vanitas*. Et hoc lucidè declaratur, quia vanum eſt quod nec ſanitatem præbet appetenti, nec vtilitatem poſſidenti, nec ſtabilitatem innitenti, nec ſecuritatem confidenti. Omnia terrena quæcunque ſunt in mundo vana ſunt propter iſtas quatuor rationes.

Omnia terrena vana ſunt ob quatuor rationes.

1. *Quia non dant ſatietatem.*

PRIMO quidem, quia non dant ſatietatem, immo potius vacuitatem homini diligenti: Tum quia non ſunt in corde hominis; nihil autem poteſt implere cor hominis, niſi quod eſt in eo. Tum ſecundo, quia cor hominis propter Deum amandum & capiendum factum eſt, & tantę capacitatis & amplitudinis eſt, vt nihil niſi Deus poteſt illud implere, nec ſibi ſufficere: Tum etiam, quia temporalia non plenitudinem, ſed vacuitatem adducunt. Vnde qui plus habet, experitur ſe pluribus indigere, propter quod bene dicit ſapiens Eccleſ. 5. *Auarus non implebitur pecunia.* Nomine pecuniæ intelligas omnia quæcunque poſſunt pecunia comparari.

2. *Quia nõ præbent vtilitatem poſſidenti.*

SECVNDO temporalia non præbent vtilitatem poſſidenti, ſed magis onus, ſollicitudines, anguſtias, & timores, damnum & periculum multiplex; ſicut docet experientia: Et Eccle. 5. dicitur. *Qui amat diuitias fructum non capiet ex eis.* In vanum dicitur aliquis laborare, quãdo de labore ſuo nullum, vel modicum fructum vel vtilitatem conſequitur. Sicut pueri ſequendo papiliones, & homo quilibet ventum, vmbram, vel fumum inſequendo. Ideo dicit Eccl. 2. *Vidi cuncta quæ ſub ſole fiũt, & ecce vniuerſa vanitas, & afflictio ſpiritus.* Sequitur. *Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas*, &c. Et poſt multa quæ enumerat concludit. *Cumque me conuertiſſem ad vniuerſa opera quæ fecerant manus meæ, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi.*

3. *Quia nõ præbent ſtabilitatem.*

TERTIO, temporalia vel mundana non præbent ſtabilitatem innitenti; quia ſicut ipſa tranſeunt, ſic & ipſi talia poſſidentes. Greg. *Qui labenti innititur, neceſſe eſt vt cum labente labatur.* Hoc confitentur impij in inferno. Sicut dicitur Sap. 5. *Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia tanquam vmbra*, &c.

4. *Quia nõ præbent ſecuritatem.*

QVARTO non præbet ſecuritatem confidenti. Nõ enim poſſunt dare ſecuritatem vitæ, vel pacis, vel ſanitatis, & huiuſmodi, Prouerb. 11. *Qui confidit in diuitijs ſuis corruet.* Et Nee 1. *Vanitate ſeducti ſumus.* Propter quod Pſal. 4 fatuitatem mundanorum arguens: *Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Sicut autem iſta ſunt vana, ita diligentes ſe vanos efficiunt. Hiere. 2. *Ambulauerunt poſt vanitatem & vani facti ſunt.* Qui enim mundi vanitates diligunt, & in eis delectantur, ex ipſa vi dilectionis & adhærentiæ, vani ſunt.

Vanitas radicatur in inflatis viſceribus.

QVORVM vanitas radicatur in inflatis viſceribus, declaratur in prolatis ſermonibus, demonſtratur in operibus perpetratis, & probatur in paſſionibus toleratis. De primo Pſal. 93. *Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.* Conueniat ergo vnuſquiſque conſcientiam ſuam, & videat quales cogitationes habet, quia ſi vanæ ſunt, conuincitur eſſe vanus. Vanæ ſunt autem, ſi pro eo quod cæteris pręfertur temporaliter, reputat ſe etiã ſpiritualiter præferendum. Vnde Greg. *Magna eſt potentia temporalis, quæ apud Deum meritum ſuum habet, de bona adminiſtratione regiminis. Nonnunquam tamen eo ipſo quod præeminet cæteris, elatione cogitationis intumeſcit; & dum foris immenſo fauore circumdatur, intus veritate vacuatur, atque oblitus ſui in voces ſe ſpargit alienas, talemque ſe credit, qualem foris audit, non qualem intus diſcernere debuit; cæteros deſpicit; eoſque ſibi æquales ordine naturæ non cognoſcit; cunctis ſe æſtimat amplius valere, quibus ſe videt amplius poſſe.* Scriptum eſt etiam Iob 11. *Vir vanus in ſuperbiam erigitur.* Mundana enim quia vana ſunt, faciunt cor hominis frequenter euaneſcere, niſi ſit per gratiam ſtabilitum. Vnde de ſapientibus huius mundi dicit Apoſtolus Rom. 1. *Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.* Nota, quod alius euaneſcit propter ſcientiam, alius propter potentiam, alius propter nobilitatem generis, alius propter diuitias, & ſic de alijs, & hæc omnia vana ſunt.

Vanitas declaratur in prolatis ſermonibus.

ITEM declaratur eorum vanitas in ſermonibus. Quod enim latet in cordibus, in verbis frequenter oſtenditur. Sicut dictum eſt beato Petro. *Loquela tua manifeſtum te facit.* Et Dominus ait: *Ex abundantia cordis os loquitur.* Scriptum eſt autem. *Vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum.* Heu quam vana ſunt aliquorum eloquia, ſcilicet verba arrogantię, iactantię, fatuitatis, & immunditiæ, verba friuola, ocioſa, & huiuſmodi.

Vanitas mõſtratur ex operibus.

ITEM monſtratur vanitas ex operibus. Nam vt plurimum in alearum, ſcacorum, taxillorum ludis, vel in aliis iocis, æquè parum vtilibus, aut in venationibus & aucupiis occupantur. Et eſt quicquam tam vanum? Itẽ pro vaniſſima laude faciunt feſta & conuiuia; non pro pauperibus Chriſti, ſed pro diuitibus, hiſtrionibus, traiectoribus, & perſonis aliis inhoneſtis; & hoc vaniſſimum iudico. Item equos ſibi multiplicant phaleratos, ſcutiferos, & alios ſeruientes ſupra numerum, & vltra ſuppetentiam facultatum. Item ſeruis ſuis & aliis multis, multa dant paria veſtium pro nomine largitatis; & hoc nonne vanitas?

Probatur vanitas ex doloribus toleratis.

ITEM probatur vanitas ex doloribus toleratis; nam in venationibus & aucupiis antedictis, multos labores ſuſtinent, vigilias, æſtus, pluuias, paludes, niues, glacies, ſpinarum & veprium punctiones, famem, ſitim, & plures alias corporum paſſiones. Similiter in tyrociniis verberantur, fuſtigantur, & aliquando mutilantur, vt nomen ſibi vendicent probitatis: ſed hæc vanitas eſt. Si pro peccatis ſuis imponeretur eis pænitentia incomparabiliter minus grauis, dicerent ſe ſuſtinere non poſſe. Si autem propter Deum, & animarum ſuarum ſalutem, tanta & tam grauia ſuſtinerent, magni eſſent apud Deum, & ſancti ab hominibus dicerẽtur. Item vt huiuſmodi torneamenta frequentent, expendunt quæ poſſident, & pro expenſis huiuſmodi faciendis, terras ſuas obligant, pecunias mutuo ſub vſuris accipiunt, expenſas intollerabiles faciũt extra ad oſtentationem, & in domibus ſuis, tam ipſi, quam vxores & liberi, famis inedia cruciantur. Tandem vſuras ſoluere non valentes, pauperes effecti, de propriis hæreditatibus expelluntur. Ecce quæ de vano corde prodeunt vana ſunt, & vanè propter vanitatem facta, vanum & vacuum hominem oſtendunt, & ad paupertatis vacuitatem perducunt.

De peccato ex certa malitia.

DISTINCTIO XVI.

Peccatū tribus modis committitur.

DEinde conſiderandum eſt de peccato ex certa malitia. Dicit enim Grego. 25. in Mor. ſuper illud Iob 30. QVI DE INDVSTRIA RECESSERVNT A DEO. *Peccatum tribus modis committitur; nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio perpetratur.* Quod poteſt ſic declarari. Homo enim ſicut & quælibet res alia, naturaliter habet appetitum bonum. Vnde quod eius appetitus declinet ad malum, non poteſt contingere ſine aliqua deordinatione in aliquo principiorum hominis exiſtente. Sic enim in actionibus rerum naturalium inuenitur peccatum. Principia autem actuum humanorum ſunt intellectus & appetitus, tam rationalis, qui dicitur voluntas, quàm ſenſitiuus. In humanis igitur actibus contingit quandoque peccatum ex defectu intellectus, puta quando peccat homo ex ignorantia: & ex defectu appetitus ſenſitiui, quando ſcilicet peccat homo ex paſſione: ſic etiam ex defectu voluntatis, quę eſt inordinatio ipſius. Eſt autem voluntas inordinata, quando minus bonum magis amat, & potius eligit pati detrimentum in bono minus amato, vt potiatur bono magis amato. Sicut potius eligit homo abſciſſionē alicuius membri etiam ſcienter, vt conſeruet rem quā plus amat. Per hunc modum, quando voluntas inordinata plus diligit aliquod bonum temporale, puta diuitias, honores, & voluptates; quam ordinem rationis, vel charitatem Dei, vel aliquid huiuſmodi; ſequitur quod velit & eligat in aliquo ſpirituali bono diſpendiū ſuſtinere, vt bonum temporale, quod plus amat, poſſit obtinere. Nihil autem aliud eſt malum, quàm priuatio boni.

Quid ſit peccare ex certa malitia.

ET ſecundum hoc, aliquis ſcienter vult aliquod malum ſpirituale, per quod bono ſpirituali priuatur, vt bono temporali quod plus diligit potiatur, & ſic peccare dicitur ex certa malitia, quaſi ſcienter eligens malum. Licet autem nullus operetur ad malum intendēs, ſicut dicit Dyoniſius 4. de Diui. Nomi. quia malum ſecundum ſe & abſolute, non poteſt eſſe intentum ab aliquo, poteſt tamen eſſe intentum ad vitandum aliquod malum, vel ad conſequendum bonum aliquod plus dilectum, vt dictum eſt. In tali autem caſu aliquis eligeret conſequi bonum per ſe intentum ſi poſſet, abſque hoc quod alterius boni diſpendium pateretur. Sicut voluptuoſus vellet vti delectatione ſi poſſet, abſque offenſa Dei. Sed duobus propoſitis magis vult offenſam Dei incurrere, quam delectatione priuari.

Tribus modis aliquis dicitur poteſt peccare ex malitia.

SCIENDVM etiam, quod quando dicitur aliquis peccare ex malitia, hoc poteſt intelligi tripliciter. *Vno modo* poteſt intelligi de malitia habituali, ſecundum quod habitus malus vocatur malitia, quia peccat ex inclinatione habitus vitioſi. *Alio modo* dicitur malitia actualis, ſecundum quod electio mali dicitur malitia; & ſic dicitur aliquis ex malitia peccare, quia ex deliberata electione mali peccat. *Alio modo* poteſt intelligi malitia, aliqua culpa præcedens ex qua oritur culpa ſequens, ſicut cum aliquis impugnat diuinam gratiam ex inuidia præcedente.

ITEM nota, quod voluntas ex natura ſuæ potentiæ inclinatur ad bonum tanquam ad proprium obiectū. Vnde omne peccatum dicitur eſſe contra naturam, propter quod dicit Damaſcenus, quod *peccatum eſt ab eo quod eſt ſecundum naturam, in id quod eſt contra naturam, verſio.* Quod ergo voluntas ex electione inclinetur ad malum, hoc aliunde contingit. Et quandoque quidem ex defectu rationis, & ſic dicitur peccare ex ignorantia, vel quandoque ex impulſu appetitus ſenſitiui: Sicut quando aliquis peccat ex infirmitate, ſiue ex paſſione. Sed neutrum horum eſt ex certa malitia peccare; Sed ſolum tunc aliquis ex certa malitia peccat, quando vo-

A luntas eius ex ſe inclinatur, vel mouetur ad malum. Quod poteſt intelligi dupliciter. *Vno modo* per hoc, quod habitus habet aliquam diſpoſitionem corruptā inclinantem ad malum, ita quod ſecundum illam diſpoſitionē corruptam aliquod malum ſit homini quaſi conueniens & ſimile, & in hoc ratione conuenientiæ voluntas tendit quaſi in bonum, quia vnumquodque tendit in id quod eſt ſibi conueniens. Talis autem diſpoſitio corrupta, vel eſt aliquis habitus acquiſitus ex conſuetudine, quæ vertitur in naturam; vel eſt aliqua ægritudinalis habitudo ex parte corporis. Sicut aliqui habent aliquas inclinationes naturales ad aliqua peccata, propter corruptionem naturæ in ipſis. *Alio modo* cōtingit, quod voluntas per ſe tendit in aliquod malum ex remotione prohibentis, verbis gratia. Si quis prohi-

Duobus modis depravatur voluntas ad peccandū ex malitia ſiue electione contra ſuam inclinationē naturalem.

B betur vel impeditur peccare, non quià peccatum ei diſpliceat abſolute, ſed propter ſpem vitæ æternæ, vel timorem gehennæ, remota ſpe per deſperationem, vel timore per præſumptionem, ſequitur quod ex certa malitia quaſi abſque fręno peccat. Sic ergo patet, quod peccatum quod eſt ex certa malitia ſemper in homine præſupponit aliquam inordinationem, quæ tamen non ſemper eſt habitus. Vnde non eſt neceſſarium quod quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

DENIQVE ſciendum, quod peccatum quod fit ex certa malitia, multo grauius eſt, quàm peccatum ex paſſione, vel ignorantia. Sicut dicit Gregor. 25. Moral. 12. *Grauius eſt ex infirmitate, quàm ex ignorantia; ſed multo grauius ſtudio, quàm infirmitate peccare.* De peccato ex certa malitia dicitur Iob 34. *Quaſi de induſtria receſſerunt à*

C *Deo.* Et Ioan. 15. *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent; nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* Et paulo poſt. *Et viderunt & oderunt, & me, & patrem meum.* Grego. vbi ſupra. *Aliud eſt ex præcipitatione, aliud ex deliberatione peccare. Sæpe enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen conſilio & deliberatione damnatur: Ex infirmitate enim plerumque ſolet accidere, amare bonum, & implere non poſſe. Ex ſtudio vero peccare, eſt bonum nec facere, nec amare. Sicut ergo nonnunquam grauius eſt peccatum diligere, quàm perpetrare; ita nequius eſt odiſſe iuſtitiam, quàm non feciſſe.*

De inuerecundia peccandi.

Inuerecundia peccandi eſt valde periculoſa.

DEinde conſiderandum eſt de inuerecundia pec-

D candi, quando ſcilicet homo non verecundatur peccare, vel aliquid inhoneſtum facere coram Deo, & Angelis, & ſanctis, & hominibus, Grego. 4. Moral. 9. *Sunt nonnulli quos ad perpetrandam nequitiam oborta malitia ſubito inuitat, ſed tamen humana verecundia reuocat, & plerumque per hoc quod exterius erubeſcunt, ad interiora ſua redeunt, & contra ſe internum iudicium ſumunt: quod ſi propter hominem malefacere metuunt, quanto magis propter Deum, qui cuncta inſpicit, nec mala appetere debuerunt; in quibus fit vt maiora corrigant per bona minima: ſcilicet per exteriorem verecundiam, interiorem culpam. Et ſunt quidam, qui poſtquam Deum in mente contempſerint, multo magis humana iudicia ſpernunt; atque omne malum quod appetunt, audacter peragere non erubeſcunt; quos ad perpetrandum malum occulta iniquitas inuitat, & nulla aperta verecūdia retardat.* Sicut de quodam iudice iniquo dicitur Luc. 15. *Deum non timebat, &*

E *hominem non verebatur.* Hinc eſt etiam, quod de quibuſdam impudenti fronte peccantibus dictum eſt Iſa. 3. *Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt.* Tales ergo, nec timore Dei, nec hominum pudore, à perpetrandis flagitijs refrænantur. De talibus etiam dicitur Hiere. 3. *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere.* Item 6. *Confuſi ſunt quia abominationem fecerunt, quinimmo confuſione non ſunt confuſi, & erubeſcere noluerunt.* Gregor. vbi ſupra. *Prauum ſunt malum facere voluiſſe, & peius eſt perpetrata non erubeſcere.*

profunde conſideraret quantas habent ſollicitudines. anxietates, & curas illi qui præſunt, in quantis periculis ſint, & quàm diſtrictam habebunt coram ſummo iudice reddere rationem, nec ita ardenter ambirent, nec de adeptis ſuperbirent Sicut dicitur Sapient. 6. *Audite reges & intelligite, diſcite iudices finium terræ*, &c. Sequitur. *Horrendè & cito apparebit vobis, quoniam duriſſimum iudicium in his qui præſunt fiet. Exiguo enim concedetur miſericordia: Potentes autem potenter tormenta patientur.* Et infra. *Fortioribus autem fortior inſtat cruciatio. Ad vos ergo ô reges ſunt hi ſermones mei, vt diſcatis ſapientiam, & non excidatis*; prælationes ſcilicet non habitas ambiendo, vel habitis abutendo,

De ſtudio & amore vanitatis.

DISTINCTIO XV.

DEINDE conſiderandum eſt de ſtudio & amore vanitatis, quãdo ſci. homo nimis diligit, ſequitur & frequentat vanitates huius mundi. Sicut ſunt ludi, cantationes & choreæ, venationes & aucupia, aues & canes & tyrocinia, commeſſationes & conuiuia & huiuſmodi, quæ vana ſunt & hominem vanum reddunt. Omnia profectò mundana vana ſunt, Eccleſ. 1. *Vanitas vanitatum & omnia vanitas*. Et hoc lucidè declaratur, quia vanum eſt quod nec ſanitatem præbet appetenti, nec vtilitatem poſſidenti, nec ſtabilitatem innitenti, nec ſecuritatem confidenti. Omnia terrena quæcunque ſunt in mundo vana ſunt propter iſtas quatuor rationes.

Omnia terrena vana ſunt ob quatuor rationes.

1. *Quia non dant ſatietatem.*

PRIMO quidem, quia non dant ſatietatem, immo potius vacuitatem homini diligenti: Tum quia non ſunt in corde hominis; nihil autem poteſt implere cor hominis, niſi quod eſt in eo. Tum ſecundo, quia cor hominis propter Deum amandum & capiendum factum eſt, & tantę capacitatis & amplitudinis eſt, vt nihil niſi Deus poteſt illud implere, nec ſibi ſufficere: Tum etiam, quia temporalia non plenitudinem, ſed vacuitatem adducunt. Vnde qui plus habet, experitur ſe pluribus indigere, propter quod bene dicit ſapiens Eccleſ. 5. *Auarus non implebitur pecunia.* Nomine pecuniæ intelligas omnia quæcunque poſſunt pecunia comparari.

2. *Quia nō præbent vtilitatem poſſidenti.*

SECVNDO temporalia non præbent vtilitatem poſſidenti, ſed magis onus, ſollicitudines, anguſtias, & timores, damnum & periculum multiplex; ſicut docet experientia: Et Eccle. 5. dicitur. *Qui amat diuitias fructum non capiet ex eis* In vanum dicitur aliquis laborare, quãdo de labore ſuo nullum, vel modicum fructum vel vtilitatem conſequitur. Sicut pueri ſequendo papiliones, & homo quilibet ventum, vmbram, vel fumum inſequendo. Ideo dicit Eccl. 2. *Vidi cuncta quæ ſub ſole fiũt, & ecce vniuerſa vanitas, & afflictio ſpiritus.* Sequitur. *Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas*, &c. Et poſt multa quæ enumerat concludit. *Cumque me conuertiſſem ad vniuerſa opera quæ fecerant manus meæ, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi.*

3. *Quia nō præbent ſtabilitatem.*

TERTIO, temporalia vel mundana non præbent ſtabilitatem innitenti; quia ſicut ipſa tranſeunt, ſic & ipſi talia poſſidentes. Greg. *Qui labenti innititur, neceſſe eſt vt cum labente labatur.* Hoc confitentur impij in inferno. Sicut dicitur Sap. 5. *Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia tanquam vmbra*, &c.

4. *Quia nō præbent ſecuritatem.*

QVARTO non præbet ſecuritatem confidenti. Nõ enim poſſunt dare ſecuritatem vitæ, vel pacis, vel ſanitatis, & huiuſmodi, Prouerb. 11. *Qui confidit in diuitijs ſuis corruet.* Et Nee 1. *Vanitate ſeducti ſumus.* Propter quod Pſal. 4 fatuitatem mundanorum arguens: *Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Sicut autem iſta ſunt vana, ita diligentes ſe vanos efficiunt. Hiere. 2. *Ambulauerunt poſt vanitatem & vani facti ſunt.* Qui enim mundi vanitates diligunt, & in eis delectantur, ex ipſa vi dilectionis &

A adhærentiæ, vani ſunt.

QVORVM vanitas radicatur in inflatis viſceribus, declaratur in prolatis ſermonibus, demonſtratur in operibus perpetratis, & probatur in paſſionibus toleratis. *De primo* Pſal. 93. *Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.* Conueniat ergo vnuſquiſque conſcientiam ſuam, & videat quales cogitationes habet, quia ſi vanæ ſunt, conuincitur eſſe vanus. Vanæ ſunt autem, ſi pro eo quod cæteris pręfertur temporaliter, reputat ſe etiã ſpiritualiter præferendum. Vnde Greg *Magna eſt potentia temporalis, quæ apud Deum meritum ſuum habet, de bona adminiſtratione regiminis. Nonnunquam tamen eo ipſo quod præeminet cæteris, elatione cogitationis intumeſcit; & dum foris immenſo fauore circundatur, intus veritate vacuatur, atque oblitus ſui in voces ſe ſpargit alienas, talemque ſe*
B *credit, qualem foris audit, non qualem intus diſcernere debuit; cæteros deſpicit; eoſque ſibi æquales ordine naturæ non cognoſcit; cunctis ſe æſtimat amplius valere, quibus ſe videt amplius poſſe.* Scriptum eſt etiam Iob 11. *Vir vanus in ſuperbiam erigitur.* Mundana enim quia vana ſunt, faciunt cor hominis frequenter euaneſcere, niſi ſit per gratiam ſtabilitum. Vnde de ſapientibus huius mundi dicit Apoſtolus Rom. 1. *Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.* *Nota*, quod alius euaneſcit propter ſcientiam, alius propter potentiam, alius propter nobilitatem generis, alius propter diuitias, & ſic de aliis; & hæc omnia vana ſunt.

Vanitas radicatur in inflatis viſceribus.

ITEM declaratur eorum vanitas in ſermonibus. Quod enim latet in cordibus, in verbis frequenter
C oſtenditur. Sicut dictum eſt beato Petro. *Loquela tua manifeſtum te facit.* Et Dominus ait: *Ex abundantia cordis os loquitur.* Scriptum eſt autem. *Vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum.* Heu quam vana ſunt aliquorum eloquia, ſcilicet verba arrogantię, iactantię, fatuitatis, & immunditiæ; verba friuola, ocioſa, & huiuſmodi.

Vanitas declaratur in prolatis ſermonibus.

ITEM monſtratur vanitas ex operibus. Nam vt plurimum in alearum, ſcacorum, taxillorum ludis, vel in aliis iocis, æquè parum vtilibus, aut in venationibus & aucupiis occupantur. Et eſt quicquam tam vanum? Itẽ pro vaniſſima laude faciunt feſta & conuiuia, non pro pauperibus Christi, ſed pro diuitibus, hiſtrionibus, tractoribus, & perſonis aliis inhoneſtis; & hoc vaniſſimum iudico. Item equos ſibi multiplicant phaleratos, ſcutiferos, & alios ſeruientes ſupra numerum, & vltra
D ſuppetentiam facultatum. Item ſeruis ſuis & aliis multis, multa dant paria veſtium pro nomine largitatis; & hoc nonne vanitas?

Vanitas mõſtratur ex operibus.

ITEM probatur vanitas ex doloribus toleratis; nam in venationibus & aucupiis antedictis, multos labores ſuſtinent, vigilias, æſtus, pluuias, paludes, niues, glacies. ſpinarum & veprium punctiones, famem, ſitim, & plures alias corporum paſſiones. Similiter in tyrociniis verberantur, fuſtigantur, & aliquando mutilantur, vt nomen ſibi vendicent probitatis: ſed hæc vanitas eſt. Si pro peccatis ſuis imponeretur eis pænitentia incomparabiliter minus grauis, dicerent ſe ſuſtinere non poſſe. Si autem propter Deum, & animarum ſuarum ſalutem, tanta & tam grauia ſuſtinerent, magni eſſent apud Deum, & ſancti ab hominibus dicerẽtur. Item vt
E huiuſmodi torneamenta frequentent, expendunt quæ poſſident, & pro expenſis huiuſmodi faciendis, terras ſuas obligant, pecunias mutuo ſub vſuris accipiunt, expenſas intollerabiles faciũt extra ad oſtentationem, & in domibus ſuis, tam ipſi, quam vxores & liberi, famis inedia cruciantur. Tandem vſuras ſoluere non valentes, pauperes effecti, de propriis hæreditatibus expelluntur. Ecce quæ de vano corde prodeunt vana ſunt, & vanè propter vanitatem facta, vanum & vacuum hominem oſtendunt, & ad paupertatis vacuitatem perducunt.

Probatur vanitas ex doloribus toleratis.

De peccato ex certa malitia.

DISTINCTIO XVI.

Peccatū tribus modis committitur.

DEINDE conſiderandum eſt de peccato ex certa malitia. Dicit enim Grego. 25. in Mor. ſuper illud Iob 30. QVI DE INDVSTRIA RECESSERVNT A DEO. *Peccatum tribus modis committitur; nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio perpetratur*. Quod poteſt ſic declarari. Homo enim ſicut & quælibet res alia, naturaliter habet appetitum boni. Vnde quod eius appetitus declinet ad malum, non poteſt contingere ſine aliqua deordinatione in aliquo principiorum hominis exiſtente. Sic enim in actionibus rerum naturalium inuenitur peccatum. Principia autem actuum humanorum ſunt intellectus & appetitus, tam rationalis, qui dicitur voluntas, quàm ſenſitiuus. In humanis igitur actibus contingit quandoque peccatum ex defectu intellectus, puta quando peccat homo ex ignorantia: & ex defectu appetitus ſenſitiui, quando ſcilicet peccat homo ex paſſione: ſic etiam ex defectu voluntatis, quę eſt inordinatio ipſius. Eſt autem voluntas inordinata, quando minus bonum magis amat, & potius eligit pati detrimentum in bono minus amato, vt potiatur bono magis amato. Sicut potius eligit homo abſciſſionē alicuius membri etiam ſcienter, vt conſeruet rem quā plus amat. Per hunc modum, quando voluntas inordinata plus diligit aliquod bonum temporale, puta diuitias, honores, & voluptates; quam ordinem rationis, vel charitatem Dei, vel aliquid huiuſmodi; ſequitur quod velit & eligat in aliquo ſpirituali bono diſpendiū ſuſtinere, vt bonum temporale, quod plus amat, poſſit obtinere. Nihil autem aliud eſt malum, quàm priuatio boni.

Quid ſit peccare ex certa malitia.

ET ſecundum hoc, aliquis ſcienter vult aliquod malum ſpirituale, per quod bono ſpirituali priuatur, vt bono temporali quod plus diligit potiatur, & ſic peccare dicitur ex certa malitia. quaſi ſcienter eligens malum. Licet autem nullus operetur ad malum intendēs, ſicut dicit Dyoniſius 4. de Diui. Nomi. quia malum ſecundum ſe & abſolute, non poteſt eſſe intentum ab aliquo, poteſt tamen eſſe intentum ad vitandum aliquod malum, vel ad conſequendum bonum aliquod plus dilectum, vt dictum eſt. In tali autem caſu aliquis eligeret conſequi bonum per ſe intentum ſi poſſet, abſque hoc quod alterius boni diſpendium pateretur. Sicut voluptuoſus vellet vti delectatione ſi poſſet, abſque offenſa Dei. Sed duobus propoſitis magis vult offenſam Dei incurrere, quam delectatione priuari.

Tribus modis aliquis dici poteſt peccare ex malitia.

SCIENDVM etiam, quod quando dicitur aliquis peccare ex malitia, hoc poteſt intelligi tripliciter. *Vno modo* poteſt intelligi de malitia habituali, ſecundum quod habitus malus vocatur malitia, quia peccat ex inclinatione habitus vitioſi. *Alio modo* dicitur malitia actualis, ſecundum quod electio mali dicitur malitia; & ſic dicitur aliquis ex malitia peccare, quia ex deliberata electione mali peccat. *Alio modo* poteſt intelligi malitia, aliqua culpa præcedens ex qua oritur culpa ſequens, ſicut cum aliquis impugnat diuinam gratiam ex inuidia præcedente.

ITEM nota, quod voluntas ex natura ſuæ potentiæ inclinatur ad bonum tanquam ad proprium obiectū. Vnde omne peccatum dicitur eſſe contra naturam, propter quod dicit Damaſcenus, quod *peccatum eſt abeo quod eſt ſecundum naturam, in id quod eſt contra naturam, verſio*. Quod ergo voluntas ex electione inclinetur ad malum hoc aliunde contingit. Et quandoque quidem ex defectu rationis, & ſic dicitur peccare ex ignorantia: vel quandoque ex impulſu appetitus ſenſitiui: ſicut quando aliquis peccat ex infirmitate, ſiue ex paſſione. Sed neutrum horum eſt ex certa malitia peccare, ſed ſolum tunc aliquis ex certa malitia peccat, quando [illegible] luntas eius ex ſe inclinatur, vel mouetur ad malum. Quod poteſt intelligi dupliciter. *Vno modo* per hoc, quod habitus habet aliquam diſpoſitionem corruptā inclinantem ad malum, ita quod ſecundum illam diſpoſitionē corruptam aliquod malum ſit homini quaſi conueniens & ſimile, & in hoc ratione conuenientiæ voluntas tendit quaſi in bonum, quia vnumquodque tendit in id quod eſt ſibi conueniens. Talis autem diſpoſitio corrupta, vel eſt aliquis habitus acquiſitus ex conſuetudine, quæ vertitur in naturam; vel eſt aliqua ægritudinalis habitudo ex parte corporis. Sicut aliqui habent aliquas inclinationes naturales ad aliqua peccata, propter corruptionem naturæ in ipſis. *Alio modo* cōtingit, quod voluntas per ſe tendit in aliquod malum ex remotione prohibentis, verbi gratia. Si quis prohibetur vel impeditur peccare, non quia peccatum ei diſpliceat abſolute, ſed propter ſpem vitæ æternæ, vel timorem gehennæ, remota ſpe per deſperationem, vel timore per præſumptionem, ſequitur quod ex certa malitia quaſi abſque fręno peccat. Sic ergo patet, quod peccatum quod eſt ex certa malitia ſemper in homine præſupponit aliquam inordinationem, quæ tamen non ſemper eſt habitus. Vnde non eſt neceſſarium quod quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

Duobus modis determinatur voluntas ad peccandum ex certa malitia contra suam inclinationē naturalem.

DENIQVE ſciendum, quod peccatum quod ſit ex certa malitia, multo grauius eſt, quàm peccatum ex paſſione, vel ignorantia. Sicut dicit Gregor. 25. Moral. 12. *Grauius eſt ex infirmitate, quàm ex ignorantia; ſed multo grauius ſtudio, quàm infirmitate peccare.* De peccato ex certa malitia dicitur Iob 34. *Quaſi de induſtria receſſerunt à Deo.* Et Ioan. 15. *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent; nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* Et paulo poſt. *Et viderunt & oderunt, & me, & patrem meum.* Grego. vbi ſupra. *Aliud eſt ex præcipitatione, aliud ex deliberatione peccare. Sæpe enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen conſilio & deliberatione damnatur: Ex infirmitate enim plerumque ſolet accidere, amare bonum, & implere non poſſe. Ex ſtudio vero peccare, eſt bonum nec facere, nec amare. Sicut ergo nonnunquam grauius eſt peccatum diligere, quàm perpetrare; ita nequius eſt odiſſe iuſtitiam, quàm non feciſſe.*

De inuerecundia peccandi.

Inuerecundia peccandi eſt vitioſa.

DEINDE conſiderandum eſt de inuerecundia peccandi, quando ſcilicet homo non verecundatur peccare, vel aliquid inhoneſtum facere coram Deo, & Angelis, & ſanctis, & hominibus, Grego. 4. Moral. 9. *Sunt nonnulli quos ad perpetrandam nequitiam oborta malitia ſubita inuitat, ſed tamen humana verecundia reuocat, & plerumque per hoc quod exterius erubeſcunt, ad interiora ſua redeunt, & contra ſe internum iudicium ſumunt: quod ſi propter hominem malefacere metuunt, quanto magis propter Deum [illegible] cuncta inſpicit, nec mala appetere debuerunt; in quibus ſi [illegible] maiora corrigant per bona minima: ſi [illegible] per exteriorem verecundiam, interiorem culpam. Et ſunt quidam, qui [illegible] Deum in mente contempſerint, multo magis humana [illegible] ſpernunt, atque omne malum quod appetunt, [illegible] non erubeſcunt, quos ad perpetrandum malum [illegible] tas inuitat, & nulla [illegible] verecundia [illegible]* [illegible] dam radice iniquo dicitur Luc. 18. *Deum non timebat & hominem non verebatur.* Hinc eſt [illegible] dam impudenti fronte peccant [illegible] *Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt.* [illegible] nec timore Dei, nec [illegible] flagitijs [illegible] De [illegible] *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi,* [illegible] Item 6 [illegible]

[illegible]

venenatum. Hiero. *Adulatorum aſſentationes & noxia blandimenta,* velut quaſdam peſtes fuge. Item tales ſunt qui ſub cubito dominorum ſuorum, vel ſub capitibus puluinos ponunt. Ezech. 13. *Væ illis qui conſuunt puluinos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub omni cubito ad capiendas animas.* Sicut enim ait Greg. *Quiſquis male agentibus adulatur, puluinum ſub cubito, vel ſub iacentis capite ponit, vt qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter requieſcat.*

4. Quia peruerſos augmentat in ſuis ſceleribus.

QVARTO adulatio peruerſos augmentat in ſuis ſceleribus. Hoc enim eſt oleum vel vnguentum diaboli, de quo Pſalm. 140. *Oleum peccatoris non impinguet caput meum.* Hoc qui vngitur, hic apparatur, vt in peccato ſuccendatur, & in futuro fortius comburatur. Hoc eſt ſimile illi oleo, de quo legitur in vita B. Nicolai, quod quibuſdam nauigantibus peregrinis ad S. Nicolaum, diabolus apparens in littore in ſimilitudine cuiuſdam matronæ nobilis, tradidit pixidem, in qua dicebat eſſe pretioſum vnguentum, rogans eos vt linirent inde parietes Eccleſiæ S. Nicolai, vt meliorem odorem ſemper haberent. *Exemplum.* Quibus cum B. Nicolaus nauigantibus appareret, & præciperet vt illud oleum diaboli in mari proiicerent. Hoc facto, mare inde exarſit inflammatũ. Sic adulatio in malum inflammat eos, qui in amaritudine pœnitentiæ ſunt *Item* adulatio ſimilis eſt diabolico vnguento, quod dedit diabolus Cypriano, vt eo domum Iuſtinæ vngeret, & ipſe cor eius interius ad peccatum inflammaret, ſicut legitur in paſſione Iuſtinæ, & Cypriani. *Item* agit hoc oleum, id eſt falſa laus adulatoris, quod mentes à rigore veritatis emollit, & ad noxia inflectit. Exemplum: quando Nabuchodonoſor, dixit principibus & ducibus bellatorum, cogitationem ſuam in hoc eſſe, vt omnem terram ſuo ſubiugaret Imperio, placuit omnibus tanquam adulantibus. Iudith 2. *Item* cum Rex Aſſuerus iratus contra Vaſti reginam, interrogauit conſiliarios ſuos cui ſententiæ Regina ſubiaceret? Reſponderunt: *Regis mihi eſt indignatio.* non temperauerunt furorem regis, nec excuſauerunt abſentem, ſed magis contra eam ſententiam protulerunt. Heſter 1. *Item* amici Aman & vxor, videntes peſſimam eius voluntatem contra Mardochæum, non mitigauerunt eum, ſed dixerunt: *Iube parari excelſam trabem,* &c. Heſter 5. *Item* Principes Darij Regis Perſarũ, volentes quod Rex iniquum decretum ſtatueret contra Danielem, præmiſerunt aliquid quod ad eius honorem videbatur pertinere. Dan. 6. Phariſæi volentes Ieſum capere in ſermone, cœperunt magnas laudes ei dicere. *Magiſter ſcimus quia verax es,* &c. Item Herodi nefandiſſimo, qui occidit Iacobum, & incarcerauit Petrum, populus acclamabat Dei laudes, & non hominum. Actu. 12. & ideo *percuſſus ab Angelo expirauit.* Patet igitur ex præmiſſis, quod adulatores non ſolum fomẽtant homines magnos in vitiis, verumetiam ipſorum præſumptiones, elationes, & temeritates augmentant, ſuis peruerſis conſiliis. Propter hoc antiqui ſapientes cauebant ſollicite, ne adulatores regibus loquerentur. Vnde orator quidam Imperatori loquens dicebat: Imperator Auguſte, cum in multis, tum in hoc elucet maxime prudentia tua, quod iſti adulatores nondum te omnino reddiderunt inſanum; qui cum applaudunt, non modo Diis, ſed tibi & populo iniuriam faciunt. Deorum ſiquidem minuunt reuerentiam, quos tibi parificant; te arguunt inſipientiæ, dum conditionis tuæ repugnante natura, te parem Diis perſuadere præſumunt, nota ſuperſtitionis ſeducunt populum, cui mortales Deos pro immortalibus perſuadent eſſe colẽdos. Sed in eo aliquid diuinum tibi ineſſe monſtrabis, ſi omnes iſtos qui diuinitati tuæ fraudulenter applaudunt, rapi feceris ad tormẽta. Quis enim Deorum ei parcat, à quo ſe deceptum iri intelligat? quis non irruat in eum, qui aureos Iouis oculos eruit; vt argento gemmiſque ſubiatis, eum nitatur excæcare? nempe Deos inuiſibiles & immortales circumuenire, & eis fallaciæ parare inſidias, grauioris culpæ eſt; eo quod ab his viſibilium Deorum fabrica ſuſtentatur; & honorem, qui iſtis exhibetur, ipſi remunerant Si ſapis ergo Auguſte, in Deorum hoſtes inſurges, & te Deorum docebis eſſe cultorem, ſi deceptores iſtos exterminaueris, excæcatores tuos Deorum contemptores, & iniuriam punias vtrorumque.

Exemplum. GVIARDVS cancellarius Pariſienſis, & poſtmodum Tornacenſis Epiſcopus, dicebat fabulam talem Duo homines errantes, à caſu venerunt in terram Simiarum, quos cum vidiſſent huiuſmodi Simiæ, conuenerunt adinuicem dicentes. Iſti homines ſunt exploratores, vocemus eos, & ſciamus ad quid veniunt. Ego inquit earum maior, ero in loco eminenti, & vos circundabitis me quaſi regem veſtrum, & honorabitis vndique, & ego faciam altos geſtus. Quod cum feciſſent, vocauerunt dictos homines, quorum vnus vocabatur Falſidicus, & alter Veridicus. Vocatus eſt Veridicus, & requiritur à rege earum ad quid venerat, & quid ſibi videretur de eo, qui ait: Domine licet vos faciatis nobiles & magnos geſtus, mihi videtur quod non competunt conditioni veſtræ, cum ſitis animal deforme & impotens. Tunc Rex ille, ait Simiis ſuis, audiſtis quid iſte auſus eſt dicere contra me, acuite vngues veſtros, & eum totum diſcerpite. Quod & fecerunt. Poſtea quæſiuit à Falſidico conſimile. Qui ait: Domine vos eſtis animal maximæ nobilitatis & dignitatis & poteſtatis, qui tot & tantos habetis principes ſub vobis; multum eſt veſtra ſublimitas honoranda. Quod audiens Rex, præcepit vt ſublimaretur, & ab omnibus honoraretur.

Exemplum. ITEM idem aliud exemplum dicebat fabuloſum. Cum Leo & Lupus & Vulpes iuiſſent venatum, & accepiſſent prædam, quæſiuit Leo à Lupo quomodo deberet diſtribui. Qui ait quod media pars eſſet ſua, & Leonis altera. pro quo dedignatus Leo, proiecit pedem ſuum ſuper caput eius, & extraxit inde pellem vnguibus: & quæſiuit à Vulpe, quomodo deberet partiri prędam. Qui ait, Domine vos eſtis Rex noſter & capitaneus, vos debetis habere medietatem prædæ, & domina noſtra regina vxor veſtra quartam partem, & filius veſter nobilis Leunculus aliam quartam partem. Quem reſpiciens Leo, quæſiuit quis ita egregiè docuerat eum partiri. Reſpondit: Domine, ille Dominus cui dediſtis capucium rubeum. Sic eſt in congregatione magnorum, veridicos opprimunt, & falſidicos exaltant; & balliuos qui eis aliena adiudicant, diligunt, alios opprimunt, qui contra faciunt. Hoc licet ſit fabuloſum, propiſſimè & veriſſimè competit maliciæ multorum.

De diſcordia.

DISTINCTIO XII.

DEINDE conſiderandum eſt de diſcordia. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo vtrum diſcordia ſit peccatum. Secundo vtrum ſit filia inanis gloriæ.

AD PRIMVM, dicendum, quod diſcordia opponitur concordiæ. Concordia autem ex charitate cauſatur, inquantum charitas multorum corda coniungit in aliquod vnũ, quod eſt principaliter quidem bonum diuinum, ſecundario autem bonum proximi. Diſcordia igitur ea ratione eſt peccatum, inquantum huiuſmodi concordiæ contrariatur. Sed ſciendum eſt, quod hæc concordia per diſcordiam tollitur dupliciter. *Vno* modo per ſe; alio modo per accidens. *Per ſe* quidem in humanis actibus & motibus, dicitur eſſe id quod eſt ſecundum intentionem. Vnde per ſe diſcordat aliquis à proximo, quando ſcienter & ex intentione diſſentit à bono proximi, in quo debet conſentire. & hoc eſt peccatum mortale ex ſuo genere, propter contrarietatem ad charitatem, licet primi motus huiuſmodi diſcordiæ propter imperfectionem actus ſint peccata venialia. *Per* accidens autem in humanis actibus conſideratur ex hoc, quod aliquid eſt præter intentionem.

Diſcordia tollit concordiã dupliciter ſcil. per ſe & per accidens, 1. modo eſt peccatum mortale ex ſuo genere; 2. non eſt peccatum.

Vnde cum intentio aliquorum eſt ad aliquod bonum quod pertinet ad honorem Dei, vel ad vtilitatem proximi; ſi vnus æſtimat hoc bonum eſſe, alius autem habet contrariam opinionem, tunc diſcordia eſt per accidens contra bonum diuinum, vel proximi; & talis diſcordia non eſt peccatum, nec repugnat charitati; niſi huiuſmodi diſcordia ſit, vel cum errore circa ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, vel pertinacia indebitè adhibeatur; cum etiam ſupra dictum eſt, quod concordia quæ eſt charitatis effectus, eſt vnio voluntatum, non vnio opinionum. Ex quo patet, quod diſcordia quandoque eſt ex peccato vnius tãtum, puta cum vnus vult bonum cui alius ſcienter reſiſtit. Quandoque autem eſt cum peccato vtriuſque, puta cum vterque diſſentit à bono alterius, & vterque diligit bonum proprium.

Solutio obiect.

Discordia autem quæ fuit inter Paulum & Barnabam fuit per accidens, & non per ſe. Vterque enim intendebat bonum, ſed vni videbatur hoc eſſe bonum, alij aliud; quod ad humanum defectum pertinebat. Non enim erat talis controuerſia in his quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, quamuis hoc ipſum fuerit ex diuina prouidentia ordinatum, propter vtilitatem inde conſequentem.

Ad secundum, ſcilicet *vtrum ſit filia inanis gloriæ.* Dicendum, quod diſcordia importat quandam diſgregationem voluntatis, inquantum ſcilicet voluntas vnius ſtat in alio, & voluntas alterius in altero ſtat. Quod autem voluntas alicuius in proprio ſiſtat, prouenit ex hoc quod aliquis ea quæ ſunt ſua, præfert his quæ ſunt aliorum. Quod cum inordinatè ſit, pertinet ad ſuperbiam & inanem gloriam; & ideo diſcordia per quam vnuſquiſque ſequitur quod ſuum eſt, & recedit ab eo quod alterius eſt, eſt filia inanis gloriæ.

Diſcordia eſt filia inanis gloriæ, quia oritur ex eo quod quis inordinatè ſequitur quod ſuum eſt.

Sciendum autem quod diſcordia & rixa differunt, quia rixa conſiſtit in exteriori opere, ſicut infra patebit. Vnde cauſatur ab ira, quæ mouet animum ad nocendum proximo, & ideo ponitur filia iræ; ſed diſcordia in disiunctione motuum voluntatis, quam facit ſuperbia, vel inanis gloria ratione iam dicta, & ideo diſcordia ponitur filia inanis gloriæ.

Solutio obiect.

De ſeminatione diſcordiarum & alijs vitijs.

Deinde conſiderandum eſt de ſeminatione diſcordiarum. Prouerb 6. dicitur. *Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius. Oculos ſublimes* &c. Sequitur. *Et eum qui ſeminat inter fratres diſcordias.* Iſtum ſeptimo loco ponit, tãquam magis exoſum Deo inter cæteros peccatores. Nec mirum, quia tales tunicam Chriſti inconſutilem nituntur diuidere, quam Dominus indiuiſam voluit remanere. Per hanc tunicam ſignificatur charitas, in qua & per quam vnitas eccleſiæ conſeruatur. Ad hanc hortatur Apoſtolus Epheſ. 4. *Solliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.* Tales ſunt recte contrarij Chriſto, quia Chriſtus venit *vt diſperſos congregaret in vnum.* Ioann. 11. Pſal. 146. *Diſperſos Iſraelis congregabit.* De diabolo autem, vel de membro eius impio dicitur; Ioan. 10. *Lupus rapit & diſpergit. Et nota,* quod ſicut nihil magis nocet humano corpori quam continuitatis eius diuiſio; ſic nihil magis nocet corpori Chriſti myſtico, id eſt eccleſiæ, quàm diuiſio vnitatis. Vtique ex vno verbo quod dicit ille diſcordiæ ſeminator, oritur tanta diſſenſio, quod deſtruuntur interdum ciuitates & caſtra, diſſipantur bona, homines occiduntur, capitales inimicitiæ ſubſequuntur. Peſſimum eſt hoc ſemen, ex cuius vnico grano tam peſtifera meſſis exurgit.

Eſt peccatum graue ſeminare diſcordias.

De peccato praui conſilij nota, quod prauus conſiliarius eſt proditor, quia decipit illum qui de ipſo cõfidit. Vnde Prou. 11. *Simulator ore decipit amicum ſuum.* Et 26. *Sicut noxius eſt qui mittit lanceas & ſagittas in mortem, ita vir qui fraudulenter nocet amico ſuo.* Tales velant faciem Chriſti ſicut faciebant Iudęi, Matt. 26. Quaſi Dominus poſſit eorum aſtutias ignorare. Cum tamē

Prauus conſiliarius eſt proditor & grauiter peccat.

A ſcriptum ſit Ioan. 12. *Ipſe nouit decipientem, & eum qui decipitur.* Iſa. 29. *Væ qui profundi eſtis corde, vt à Domino abſcondatis conſilium.* Item prauum conſilium quod ipſi volunt alijs dare, quandoque iuſto Dei iudicio retorquetur in ipſos. Sicut fuit Goliath proprio mucrone peremptus. 1. Reg. 17. Et Aman ſuſpenſus in patibulo quod ipſe parauerat Mardochæo. Heſter 4. Pſ. 7. *Conuertetur dolor eius in caput eius,* &c. Iſtud enim habet iuſtitiæ omnis iniuſtitia, quod primo noceat ſibiipſi quicunque nocere alij machinatur. Omnis laqueus deceptionis primo capit eum qui tetendit, & omnis gladius perſecutionis prius ſpiritualiter tranſuerberat eum qui eo vtitur. Vnde Eccl 28. *Qui fodit foueam incidet in eam, & qui ſtatuit lapidem proximo, offendet in eo. & qui laqueum ponit alij, peribit in illo; facienti nequiſſimum conſilium,*
B *ſuper illum deuoluetur.* Et Prou. 26 *Qui fodit foueam incidet in eam, & qui voluit lapidem reuertetur in eum.* Praui conſiliarij de malis omnibus quæ conſulunt fieri, puta de rapinis & exactionibus & huiuſmodi, habent peccatum, & ad reſtitutionem tenentur, cum alij habeant commodum temporale. In malis faciendis acquieſcitur eis communiter, non in bonis. Vnde ſi malum conſilium ſuum velint corrigere, contrarium conſulendo; non creditur eis, vel nõ acquieſcitur: ſicut Iudæi Iudæ proditori dicenti; *Peccaui tradens ſanguinem iuſtum,* reſponderunt: *Quid ad nos? tu videris.* Matth 26.

De peccato reuelantium ſecreta ſciendum, quod agunt & contra ius naturæ, quia ius naturale dictat celandum eſſe quod alicui committitur ſub ſecreto. Et contra ius amicitiæ, ſicut dicitur Eccl. 27. *Qui denu-*
C *dat arcana amici, fidem perdit.* Item reuelando ſecretum, damnificat alium vel diffamat. & vix poteſt reſtituere famam quam abſtulit, vel damnum quod intulit. Vnde Eccl. 25. *Quę viderunt oculi tui ne proferas in iurgio cito, ne poſtea emendare non poſſis cum dehoneſtaueris amicum tuũ.* De reuelatione ſecreti multa mala euenire poſſunt, ſicut cuilibet patere poteſt, ideo ſummopere cauendum eſt hoc peccatum.

Reuelatio [illegible] cauenda.

De peccato multiloquij dicitur Prou. 10. *In multiloquio non deerit peccatum. Qui multis vtitur verbis lædit animam ſuam.* Et Leuit. 15 *Vir qui patitur fluxum ſeminis immundus erit.* Item ſignum eſt ſtultitiæ, Eccl. 5. *In multis ſermonibus inuenitur ſtultitia.* Idem 10 *Stultus verba multiplicat.* Et 29 *Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus.* Prou. 25. *Sicut vrbs patens abſque murorum ambitu, ſic homo qui*
D *non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum.* De hoc require multa infra *de ſilentio.*

Multiloquium vitandum.

De peccato turpiloquij dicitur Epheſ. 5. *Fornicatio autem & immunditia nec nominetur in vobis, neque turpitudo, aut ſtultiloquium,* &c Sen. *Turpia ne dixeris, paulatim enim per verba pudor excutitur.* Vnde turpiloquium inquinat, non ſolum os hominis, immo potius animam eius, & totum hominem indecentem reddit, & mundis cordibus abominabilem; aufert verecundiam, & hominem efficit impudentem. quia cum turpia verba non erubeſcit proferre, etiam turpia facta vel opera facere non veretur. *Item* multum corrumpit & inficit audientes, iuxta illud 1. Cor. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.*

Turpiloquiũ deuitandum.

De peccato ſcurrilitatis, dicitur Eph. 5. *Fornicatio au-*
E *tem & immunditia,* &c. Sequitur. *Nec ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet.* Scurrilitas, quæ à ſtultis dicitur curialitas, eſt iocularitas in verbis prouocantibus auditores ad riſum. Vnde ſcurræ ſunt quaſi Simiæ, cum quibus ludit diabolus, & homines excitat ad riſum. Ipſi etiam ſunt conſolatores falſi, qui ſuis recreationibus releuãt & confortant homines in diaboli ſeruitio laborantes, ne deficiant in via, qua properant ad infernum.

Scurrilitas deteſtanda.

De peccato vaniloquij ſiue ocioſi verbi, nota ſecundum Gregor. quod *ocioſum verbum eſt quod pondere iuſtæ neceſſitatis, vel intentione piæ vtilitatis caret* ſecũdum Hieron. *Verbum ocioſum eſt, quod abſque loquentis, vel audientis vtilitate profertur.* A verbis ocioſis abſtinere debet homo multiplici ratione. *Primo* quia cum vir iuſtus ſit cœlum, ſecundum illud: *Anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ, &*

Vaniloquiũ fugiendum multiplici ratione.

eius eſt porta cœli, cœlum autem nunquam apertum fuiſſe legitur, ſine magna & vtili cauſa, Sicut patet vbique Item homo eſt velut caſtrum obſeſſum vndique, ſecũdum illud Pſalm. 16. *Inimici animam meam circundederũt.* Os autem hominis eſt porta huius caſtri, per quam caſtrum illud frequenter capitur. Ideo non ſine magna vtilitate aperiri debet, ſed cum multa diligentia cuſtodiri. *Item* qui theſaurum animæ non vult amittere, debet portam oris ſollicitè cuſtodire. *Item* vno verbo poteſt mereri gratiam. Vnde reprehendit eos Bernar. qui non timent tempus amittere in confabulationibus ocioſis, dicens: *Confabulari, aiunt, licet, donec hora pertranſeat, quam ſibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ac acquirendam gratiam, ad promerendam gloriam, miſeratio conditoris indulſerat: nec ſolum ſibi, ſed & multis alijs poteſt homo eſſe ſalutis occaſio vno verbo.* Vnde ex magna B corruptione prouenit, quod homo ita paſſim verba inutilia loqui velit. *Itẽ* lingua hominis eſt calamus ſpiritusſancti. Pſalm. 44. *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.* Irreuerentiam ergo facit Spirituiſancto, qui linguam ſuam ad inutilia verba laxat. *Item* loquela in ſolis rationem habentibus inuenitur, & lingua eſt rationis interpres, & ideo nunquam debet homo ſine ratione proferre ſermonem. *Item* pro verbis ocioſis ad examen diuini iudicij pertrahemur. Sicut dicitur ſuper illud Iob 31. *Nonne ipſe vias meas conſiderat.* Glo. *ſic Deus viniuſcuiuſque vias conſiderat, ſic greſſus dinumerat, vt nec minutiſſimæ cogitationes, nec tenuiſſima verba quæ apud nos vſu viluerunt, indiſcuſſa remaneant.* Et Matth. 12. *De omni verbo ocioſo quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij.* Sed heu, quæ ratio poterit reddi de verbis C ocioſis, cum ſine ratione dicantur. Vnde Bern. *Si propterea verbum ocioſum eſt, quia nullam rationabilem cauſam habet, quam rationem reddere poterimus de eo, quod eſt præter rationem.*

Promiſſio indiſcreta ſit multipliciter.

De peccato indiſcretæ promiſſionis dicitur Prouer. 11. *Eſt qui promittit, & quaſi gladio pũgitur conſcientiæ.* Quod contingit multipliciter. *Primo* quando non ſoluit aliquis quod promiſit. Vnde de non ſoluendo reprehẽdit eum conſcientia ſua. *Secundo* quando promittit quod ſoluere non proponit, ſicut aliqui ſuſcipiendo ſacros ordines, implicitè continentiam promittunt, quam tenere non intendunt. De tali voto vel promiſſione dicitur Eccl. 5. *Melius eſt non vouere, quam poſt votum promiſſa non ſoluere.* *Tertio* quando promittit indiſtinctè, cum tamen promiſſio non debeat fieri vel intelligi, niſi ſub D debitis circunſtantiis tacitis vel expreſſis. Sicut Iepthe promiſit abſolutè, quod immolaret Deo quicquid de domo ſua prius occurreret ſibi, de prælio cum victoria reuertenti. Iud. 9. Stultus fuit abſolutè promittendo, ſed impius in ſoluendo, id eſt filiam immolando. Similiter Herodes ſtultus fuit in promittẽdo filiæ ſuæ quod quicquid peteret ſibi daret, niſi debitis circunſtantiis intellectis, & impius in ſoluẽdo, id eſt Ioannem decollando. Matth. 6. *Quarto* quando promittit aliquid illicitum contra fidem vel mores. Sicut illi de quibus dicitur Actuum 23. *Deuotione deuouimus nos non comeſſuros panem, donec occiderimus Paulum.* De tali promiſſione dicitur Eccl. 5. *Diſplicet Deo infidelis & ſtulta promiſſio.* ¶

Comminatio indiſcreta cauenda.

De peccato indiſcretæ comminationis dicitur Eccl. E 22. *Ante ſanguinem*, id eſt ſanguinis effuſionem, *maledicta, contumeliæ, & minæ.* frequenter comminatur homo ex ſurreptione quæ non vellet, vel ex arrogantia quæ non poſſet, vel ex ira quæ ſibi non licet implere, talibus eſt cauendum exemplo Chriſti, de quo 1. Petri 2. *Cum pateretur non comminabatur.* Aut ſaltem præcedere debet correctio charitatiua, ſicut dicitur Eccleſ. 19. *Corripe amicum antequam comminteris, & da locum timori altiſsimi.* Locum autem dat aliquis timori altiſſimi, qui magis vult quod homines timore Dei peccare dimittant, quam humano timore.

Taciturnitas indiſcreta eſt vitioſa.

De peccato indiſcretę taciturnitatis ſciẽdum, quod vitioſa eſt nimia loquacitas, ita vitioſa eſt quandoque nimia taciturnitas. *Eſt enim tempus tacendi & tempus loquendi.* Eccl. 3. Iſidorus. *Seruanda eſt lingua, non indiſſolubiliter alliganda.* Eſt enim vitioſum, in electionibus & promotionibus ad officia dignitatis, officij, vel honoris, ſi tacendo permittas indignum vel minus idoneum promoueri: vel dignum permittas amittere dignitatem, beneficium, vel honorem. *Item* in conſiliis. Si aliis, ex ignorantia vel malitia malè conſulentibus, reticeas veritatem. *Item* in iudiciis, ſi vides aliquem nequiter accuſari, vel iniuſtè condemnari, tacendo peccas. *Item* in colloquiis, ſi aliis detrahentibus alicui, vel non arguis detrahentes, vel non excuſas aut commendas perſonã cui detrahitur, peccas tacendo. *Item* ſi quando ſperas prodeſſe verbum ædificationis, inſtructionis, exhortationis, vel correctionis, retines verbum ſalutis, tacendo delinquis. Vnde Iſa. 6. *Væ mihi quia tacui.* Et ideo dicitur Eccl 3. *Ne retineas verbum in tempore ſalutis.* Ad hoc B ſpecialiter tenentur prælati, & omnes habentes curam & regimen animarum. Hoc benè figuratum eſt. Exod. 28. vbi præcipitur vt in extremis partibus veſtiũ ſacerdotalium fierent tintinnabula aurea cum malis granatis, vt audiretur ſonitus quando ſacerdos ingrederetur & egrederetur ſanctuarium, & non moreretur Quod exponens Greg. ait: *Sacerdos ingrediens moritur, ſi de eo ſonitus non auditur, quia contra ſe iram æterni iudicis prouocat, ſi de eo ſonitus prædicationis non precedat.* Item Ezech. 23. *Si ſpeculator viderit gladium venientem, & non inſonuerit buccina, & populus non cuſtodierit ſe, veneritque gladius, & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate ſua captus eſt, ſanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram.* De taciturnitate laudabili require infra *Silentium.*

C

De contentione.

DISTINCTIO XIII.

Deinde conſiderandum eſt de contentione. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo quomodo diſtinguuntur diuerſi modi contentionis. Secundo ſpecialiter de contentione, quæ eſt filia inanis gloriæ, quomodo ſit peccatum mortale vel veniale.

Cõtentio triplex ſcil. laudabilis, culpabilis, & horribilis.

Circa primum ſciendum eſt, quod largè ſumendo nomen contentionis, multipliciter accipitur in ſcriptura. Eſt enim contentio quædam laudabilis & appetenda. Quædam culpabilis & fugienda. Et quædam horribilis & metuenda. In contentione iuſtorum, quæ D laudabilis eſt, debet eſſe *benignitas patientiæ*, exemplo Chriſti, de quo dicitur Matth. 12. *Non contendet neque clamabit, neque in plateis aliquis audiet vocem eius.* Et ideo exemplo ſuo hortatur nos ad patientiam dicens. Matt. 5. *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe ei & alteram: & ei qui vult tecum contendere in iudicio, & tunicam tuam tollere; dimitte ei & pallium.* Vtrum autem liceat alicui rem ſuam repetere in iudicio, ex verbo propoſito videtur quod non. Sed dicunt quidam quod hoc non eſt præceptum communiter datum omnibus, ſed eſt conſilium perfectionis, vel non licet cum dolo vel ſcãdalo, licet tamen cum moderamine rationis, & ſecundum leges & ſcita canonum. Vnde 2. Corinth. 6. Cum fratre contendentes reprehendit Apoſtolus, quia corã infidelibus iudicia exercebant. Quod enim iudicare E poſſent, & coram fidelibus iudicari, manifeſte declarat cum dicit ibidem. *Audet aliquis veſtrum habens negocium aduerſus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud ſanctos; an neſcitis, quia ſancti de hoc mundo, iudicabunt, & in vobis iudicabitur mundus? indigni eſtis qui de minimis iudicatis*, &c.

In contẽtione laudabili debet eſſe benignitas patientiæ.

2. Auſteritas pœnitentiæ.

Secvndo auſteritas pœnitentiæ. 1. Cor. 10. *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro non quaſi in incertum*, &c. Sequitur. *Caſtigo corpus meum*, &c.

3. Humilitas affectionis.

Tertio affectionis humilitas. Luc. 13. ait illi quidam: Domine ſi pauci ſunt qui ſaluantur. ipſe autem dixit ad illos. *Contendite intrare per anguſtam portam, quia dico vobis, multi quærent intrare, & non poterunt.* Hæc an-

gusta

guſta porta eſt humiliatio. Chriſtus enim humillimus de ſeipſo dicit Ioan. 8 *Ego ſum oſtium.* Hoc oſtium baſſum eſt per humilitatem. vnde Matth. 11. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Et anguſtum per paupertatem. *Quia vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.* Diuites ergo huius mundi per anguſtam portam non poſſent intrare, quia nimis ſunt groſſi. Nec ſuperbi, quia nimis ſunt alti. Sed graciles paupertate, & baſſi humilitate. Inter humiles ergo eſt interdum pia contentio, de humilitate diſputantes, & humiliter contendentes. Sicut pia fuit contentio inter Ioannem Baptiſtam, & Chriſtum. Dicebat enim Ioannes: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Dixit ei Ieſus: Sine modo: Sic decet nos implere omnem iuſtitiam*, id eſt perfectam humilitatem. Itē Luc. 22. *Facta eſt contentio inter diſcipulos quis eorum videretur eſſe maior.* Nō enim eſt veriſimile, quod imminente paſſione Chriſti, de maioritate contenderent, ſic intelligendo quod vnuſquiſque maioritatem appeteret, & ſe maiorem exteris eſſe iactaret, vel etiam in corde ſentiret. Sed æſtimo pia fide, quod pro tanto de maioritate fuit cōtentio inter eos, quia vnuſquiſque ſe minimum reputabat, & omnes alios ſibi præferendos cenſebat.

Exemplum. ISTO modo fuit pia contentio inter S. Benedictum & Maurum, ſicut legitur 2. dial. Cum enim Placidus puer & monachus, aquam hauriens mergeretur, B. Benedictus hoc videns in ſpiritu, Maurum vocans celerrimè miſit vt puerum liberaret. Qui curſu concito ad lacum perueniens, & ſuper aquam quaſi per terram ambulāſ, puerum per capillos extrahit & reducit. Qui mox vt rediit, & poſt tergum reſpiciens, quod ſuper aquam cucurriſſet agnouit, & quod nullo modo facere præſumpſiſſet, miratus extimuit eſſe factum. Reuerſus ad patrem rem geſtam retulit; ſed viro Dei, hoc nō ſuis meritis ſed illius obedientiæ deputante, econtra Mauro dicente, hoc pro eius imperio factum eſſe, ſeque quaſi neſciens feciſſet, conſcium non fuiſſe. In illa autem humilitatis pia cōtentione, arbiter acceſſit puer qui fuerat liberatus. Ego inquit cum ex aquis traherer, abbatis mei mellotam ſuper caput meum aſpiciens, ipſum ex aquis me educere credebam.

Exemplum. ITEM in vita B. Pauli primi Eremitæ legitur, quod cum B. Antonius veniſſet ad eum, Coruus pro eorum refectione detulit vnum panem. Quo viſo, Eya inquit Paulus, Dominus prandium miſit nobis: quadraginta autem iam ſunt anni, ex quo dimidij ſemper panis fragmen accipio, verum in aduentu tuo Chriſtus militibus ſuis duplicauit annonam. Refectionis hora ſecus fontem ſedentibus, quis eorum panem frangeret oborta contentio, diem penè duxit in veſperum: Paulus more cogebat hoſpitis; Antonius iure repellebat ætatis. Tādem conſilium fuit inter eos, vt comprehenſo e regione pane, dum ad ſe quiſque niteretur, pars ſua remaneret in manibus. Ecce quam pia contentio humilitatis extitit inter ſanctos.

4. *Correctionis aſperitas.* QVARTO correctionis aſperitas 1. Reg. 12. Ait Samuel ad populum. *State vt iudicio contendam aduerſum vos coram Domino, ſuper vniuerſis miſericordiis Domini* &c. Nota ibi quomodo de peccatis ſuis reprehendit populum.

5. *Deuotionis ſinceritas.* QVINTO deuotionis ſinceritas 2. Cor 5. *Scientes quoniam dum ſumus in hoc corpore peregrinamur à Domino (per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Deum:* & ideo contendimus, ſiue abſentes, ſiue præſentes, placere illi. *Omnes enim vos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti,* &c.

Contentio culpabilis fugienda multiplici ratione. CONTENTIO culpabilis fugienda eſt multiplici ratione. *Primo* quia obnubilat intellectū, & peruertit iudicium rationis. Ideo dicebat Iob. *Reſpondete obſecro abſque contentione, & loquentes id quod iuſtum eſt iudicate.* q. d. Quamdiu contenditis, iuſte iudicare non poteſtis. *Secundo,* quia corrumpit affectum. Iac. 3. *Si zelum habetis amarum, & contentiones ſunt in cordibus veſtris, nolite gloriari.* *Tertio* impedit profectum, & ſubuertit corda au-

A dientium 2. Ti. 2. *Noli verbis contendere, ad nihilum enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium.* Vel dicas quod contentio primo impedit veritatem. Iob 6. *Reſpondete obſecro,* vt ſupra. Et Iac. 3. *Si zelum habetis amarum,* &c. Sequitur: *& mendaces eſſe aduerſus veritatem.* Ex prima auctoritate habes quod contentio obnubilat intellectum, & ſic impedit iudicium veritatis, ex ſecunda habes quod facit hominem mentiri in præiudicium veritatis. *Secundo* eneruat charitatem 1. Cor. 1. *Ne ſint inter vos contentiones,* &c. Nota ibi peſſimam ſequelam, quæ tota eſt contra charitatem. *Tertio* diuidit vnitatem 1. Cor. 1. *Idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Significatum eſt mihi de vobis, quod contentiones ſint inter vos.* Sequitur *Diuiſus eſt Chriſtus:* Item 1. Cor. 11. *Si quis contentioſus videtur eſſe, nos talem conſuetudinem non habe-*

B *mus nec Eccleſia Dei.* *Quarto* deſtruit totius operis bonitatem. Iac. 3 *Vbi zelus & contentio, ibi inconſtantia, & omne prauum opus.* Omne enim opus quantumcunque ſit bonum de ſe, ſi per contentionem fiat, fit prauum. Sicut ipſa prædicatio qua quidam Chriſtum annunciabant, Sicut dicitur Phil. 1. Ipſum prædicationis opus ſanctū erat de ſe, & forte audientibus vtile, ſed tamen ipſis prędicantibus erat damnabile, quia ex contentione erat deprauatum. Ideo hortatur Apoſtolus Phil 2. *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam.* ſupple, faciatis. Et Prouerb. 20. *Honor eſt homini ſi ſe ſeparat à contentionibus.*

Cauēda contentio cum locuplete ſpecialiter, nec non cum illustri aut viro peſſimo. ET NOTA, quod licet cum nullo homine ſit ſine cauſa rationabili contendendum. Sicut dicitur Prou. 3. *Non contendas aduerſus hominem fruſtra, cum ille nihil mali*

C *tibi fecerit:* tamen conſuluit ſapiens non eſſe ſpecialiter contendendum cum ditiore, Eccl 8 *Non contendas cum homine locuplete.* Item nec cum homine potentiore. Eccleſ. 6. *Non poteſt homo contra fortiorem ſe in iudicio contendere* *Item* nec cum homine ſtulto, vel inſipiente, Prouer. 29. *Vir ſapiens ſi cum ſtulto contenderit, ſiue iraſcatur, ſiue rideat, non inueniet requiem. Item* cum peſſimo conſcientiam nō habente, Prouerb. 24.

Contentio eſt filia inanis gloriæ, & peccatū mortale quando importat impugnationem veritatis & modum inordinatum. CIRCA ſecundum ſciendum, quod contentio ponitur filia inanis glorię, ſicut & diſcordia; quia ſicut aliqui ſunt adinuicem diſcordantes, ex hoc quod corde ſtant in propriis, ita ſunt aliqui contendentes, ex hoc quod vnuſquiſque id quod ſibi videtur, verbo deffendit: proprium autem eſt ſuperbiæ vel inanis gloriæ, propriam excellentiam quærere: hæc autem contentio ſecūdum

D quod eſt filia inanis gloriæ, quādoque poteſt eſſe mortale, quandoque veniale peccatum: quia contendere eſt contra aliquē tendere. Sicut autem diſcordia quandam contrarietatem importat in voluntate, ita contentio importat contrarietatem in locutione. Contrarietas autem locutionis poteſt attendi dupliciter. *Vno modo* quantum ad intentionem contendentis. *Alio modo* quantum ad modum. In intentione quidem conſiderandum eſt vtrum aliquis contrariatur veritati, quod eſt vituperabile, vel falſitati, quod eſt laudabile. In modo autem conſiderandum eſt, vtrum talis modus conueniat perſonis, & negocio; quia hoc eſt laudabile. Vnde Tullius dicit in 2. Rhetoricæ. Quod *contentio eſt oratio acris ad confirmandum veritatem, & confutandum errores accommodata.* Vel vtrum excedat conuenientiam

E perſonarum, & negociorum; & ſic contentio eſt vituperabilis. Si ergo accipiatur contentio ſecundum quod importat impugnationem veritatis, & inordinatum modum, ſic eſt peccatum mortale. & hoc modo diffinit eam Ambroſius dicens: *Contentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.* Si autem contentio dicatur impugnatio falſitatis cum debito modo & acumine, ſic cōtentio laudabilis eſt. Si vero contentio accipitur ſecundum quod importat falſitatis impugnationem cum inordinato modo, ſic non poteſt eſſe peccatum mortale, niſi forte tanta fiat inordinatio in contendendo, quod ex hoc generetur ſcandalum aliorum. Vnde cum dixiſſet Apoſtolus 2. Ti. 2. *Noli verbis contendere,* ſubiunxit: *Ad nihilum enim vtile eſt niſi ad ſubuerſionem audientium.* *Notandum* ergo, quod ſi accipiatur contentio

ſecundum

ſecundum completam rationem contentionis prout eſt peccatum mortale; ille in iudicio contendit, qui impugnat veritatem iuſtitię. Et in diſputatione cōtendit, qui intendit impugnare veritatem doctrinæ & per hoc catholici non contendunt contra hæreticos, ſed potius econuerſo. Si tamen accipiatur cōtentio in iudicio, vel in diſputatione, ſecundum imperfectam rationem, ſecundum quod importat quandam acrimoniam locutionis, ſic non ſemper eſt peccatum mortale.

De pertinacia.

Quid pertinacia.

POST hoc dicendum eſt de pertinacia, quæ eſt ſeptima filia inanis gloriæ. *Eſt autem pertinacia per quā homo nimis innititur propria ſententiæ, nolens cedere ſententiæ meliori.* Vnde pertinax nimis eſt proprij ſenſus, quod maximè periculoſum eſt in viris religioſis, inter quos pertinax maximè turbat pacem, & contemnit mandata ſeniorum. Vnde Hugo de S. Vict. in expoſitione regulę B. Auguſt. *Sunt quidam in congregatione obſtinati in ſuo ſenſu, ſapientes in oculis ſuis; hi quod conceperunt ex ratione, defendunt; nec ſe alijs, ſed ſibi alios applicari contendunt; & ſi viderint non obtēperari, ſtatim cōmouentur atq; alios perturbāt.* Ideo dicit Sen. *Mobilis eſto, non leuis; conſtans, non pertinax.* Reuera naturale eſt quod homo ſententiam ſuam vel opinionem libenter ſuſtinet & defendit. Sicut dicitur Prouerb. 15 *Lætatur homo in ſententia oris ſui,* tamen non ſic ei debet immutabiliter adhærere, quod nullo modo velit acquieſcere ſententiis & conſilijs meliorum. Nō dico quod ſententiis quorumcunque debet acquieſcere; quia nec iniquorum: Quia Pſal. 1 *Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum* Et Prouerb. 1 *Fili ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis,* &c. Nec ſtultorum & popularium. Exod. 23 *Nec plurimorum iuxta ſapientium & popularium acquieſces ſententiæ, vt à vero deuies.* Videlicet ſi ſit veritas certa vel probabilis; de qua certitudinaliter vel probabiliter tibi conſtet. Nec puerorum vel iuuenum inexpertorum, relinquendo ſententiam expertorum: Sicut fecit Roboam 3 Regum 12. ſed ſapientum & bonorum. Deut. 26 *Sequeris formam eorum,* ſapientium, ſcil. *non declinabis ad dexteram vel ſiniſtram.*

NOTA quomodo Moyſes, qui ſpiritum Dei habēs quotidie cum Domino loquebatur, conſilium Iethro ſoceri ſui non contempſit. Exo. 18. Tales autem in quibus ſenſus eorum nimis abundat, de ſe nimis magna ſentiunt, quia ſuperbia dominatur in eis; & ideo ſe metipſos ſuperbos & præſumptuoſos oſtendunt. Quæ eſt maior ſuperbia, quam quod vnus homo toti congregationi iudicium ſuum præferat, tanquam ſi ipſe ſolus ſpiritum Dei habeat? Propter quod dicitur Tobiæ 4. *Superbiam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo, nunquam dominari permittas. Item* meliores ſe contemnunt, ſecundum illud Prouerb. 26. *Sapientior ſibi videtur piger, ſeptem viris loquentibus ſententias.* Tales manifeſtè oſtendunt ſe ſtultos eſſe, quia conſummata ſtultitia eſt quod homo ſe reputet ſapientem, & in factis ſuis nihil videat ſapientię. Ideo dicitur Rom. 12. *Nolite prudentes eſſe apud voſmetipſos.* Et Iſa. 5. *Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes.* Iſti ſunt ſimiles Elyu, qui cum eſſet iunior omnium, ſenſum ſuum ſenſui aliorum præferebat, immo verba deſpiciens aliorum, verba ſua ſententias reputabat, dicens Iob 33. *Sententiam labia mea puram loquentur.*

Pertinaces oſtendunt ſe ſuperbos & præſumptuoſos, atque ſe meliores contemnunt.

ITEM pertinaces ſunt imperſuaſibiles, intractabiles, & ideo de peccatis ſuis incorrigibiles fiunt. Si in errorem incidunt, in errore ſuo fiunt pertinaces, & ex pertinacia irreuocabiles. Vnde quia nimis innituntur ſenſui proprio, ideo dat illos Deus in reprobum ſenſum. Rom. 1. Et ibidem: *Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum; dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Item* propter ſui pertinaciam, Dei maledictionem incurrunt. Geneſ. 49. *Simeon & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia, in conſilium eorum non veniat anima mea.* Sequitur. *Maledictus furor eorum, quia pertinax.* Nota, Simeon, id eſt audiens, qui omnia audit, & omnibus credit; & Leui, qui interpretatur firmator ſocietatis: Iſti ſunt fratres, id eſt complices, & in omni malignitate concordes. Sequitur: *Vaſa iniquitatis.* Benè ſunt vaſa iniquitatis, id eſt receptacula omnis iniquitatis, quia ex quo credunt omnibus quæ dicuntur, & ad omnia ſe applicant, ad ſuæ pertinaciæ firmamentum colligationes faciunt, quibus in ſuis ſceleribus mutuo ſe defendunt. Vnde bene ſignificantur per ſquamas Behemoth, de quibus dicitur Iob 40 *Vna vni coniungitur, & nec ſpiraculum quidem incedit per eas.* Greg. 33 mor. 18. *Quos ſimilis reatus ſociat concordi pertinacia, etiam defenſio peruerſa conſtipat, vt in facinoribus ſuis alterna ſe defenſione tueantur. Qui enim diuiſi corrigi poterant, in iniquitatum ſuarum pertinacia vniti perdurant. Et tanto magis quotidie à cognitione iuſtitiæ inſeparabiliores ſunt, quāto à ſemetipſis nulla interpretatione ſeparantur.* Vnde tales Dei maledictionem merentur Ideo bene ſubditur. *Maledictus furor eorum, quia pertinax.*

Pertinaces ſunt imperſuaſibiles & incorrigibiles, id eoque maledictionem Dei incurrunt.

De indignatione.

DISTINCTIO XIV.

DEINDE conſiderandum eſt de indignatione, quæ eſt octaua filia inanis gloriæ. Ad euidentiam autem veritatis ſciendum eſt, quod indignatio multipliciter accipitur in ſcriptura. Vno modo importat culpam quæ committitur. Alio modo offenſam quæ conſequitur. Alio modo pœnam quæ infligitur. Alio modo virtutem qua quis contra peccatum inuehitur. C Indignatio namque propriè & ſtrictè loquendo, *importat diſplicentiam cum quadam inflatione cordis elati.* Vnde dicuntur homines indignatiui, vel indignantis naturæ, quibus diſplicent omnia quæ fiunt ab aliis, & nihil quod fiat ab aliis reputant bene factum. Alio modo minus propriè dicitur indignatio *diſplicentia alicuius quod creditur eſſe malum, & ex indiſcreto zelo mouetur animus contra facientem vel factum. Tertio* modo dicitur indignatio large loquendo pro pœna debita pro peccato. *Quarto* modo impropriiſſimè dicitur diſplicentia Dei, qua ſibi diſplicet omne malum, & contrafacientem dicitur indignari.

Indignatio variè ſumitur, ſed propriè eſt diſplicentia cum quadam inflatione cordis elati.

PRIMO itaque dicitur indignatio diſplicentia cum inflatione cordis, & hoc fit multipliciter. Aut enim mouetur quis contra perſonam quam ex arrogātia viipendit: Vel propter ignorantiam: Vel propter inopiam: Vel propter ſimplicitatem, vel humilitatem. Iſto modo indignatus eſt Elyu contra Iob & amicos eius, ſicut dicitur eiuſdem 32. *Iratus eſt Elyu aduerſus Iob, eo quod ſe iuſtum eſſe diceret coram Deo.* Porro aduerſus tres amicos eius indignatus eſt, eo quod non inueniſſent reſponſionem rationabilem. Greg. 23. moral. 15. *Iſtis indicijs apertè colligitur, quod per eum amatorem vanæ gloriæ ſpecies deſignatur. Iob quippe de præſumpta iuſtitia, amicos vero eius de ſtulta reſponſione redarguit. Omnes enim vanæ gloriæ ſectatores, dum ſe in omnibus præferunt, alios de fatuis ſenſibus, alios de indignis meritis reprehendunt:* id eſt alios iudicant nihil ſcire, alios non bene viuere. *Item* indignatur quis, quando videt & dolet parem ſibi præferri; & ſic Iudæi indignabantur quando videbāt Chriſtum pluſquam ſe à populis honorari. Matth. 21. *Videntes principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Oſanna filio Dauid, indignati ſunt, & dixerunt ei. Audis quid iſti dicunt? Item* indignatur quis, quando videt inferiorem ſibi parificari. Sicut filius ſenior filio prodigo indignatus eſt, quia vidit eum cum gaudio in gratiam recipi. Luc. 15. *Indignatus eſt autem, & nolebat introire. Item* indignatur quis, quando videt aliquid contra voluntatem vel honorem ſuum fieri, & propter hoc inflatus contra perſonam, perſequitur eam, vel dimittit ei facere quod deberet. Sicut Naaman indignatus eſt, quia Elyſæus non exiuit ad eum, nec honorificè recepit. 4. Reg. 5. *Iratus Naaman recedebat indignans.*

Indignatio propriè ſumpta fit multipliciter.

ORITVR autem indignatio in corde, vel propter ſapien-

Indignatio oritur ex variis motiuis.

A ſapientiam, quia ſcientia inflat. Ideo dicitur Eccleſ. 1. *In multa ſapientia multa eſt indignatio*. Vel propter opulentiam; vnde diuites huius ſeculi contra pauperes faciliter indignantur. Sicut Naaman (de quo dicitur 4. Reg 5. quod *erat vir magnus honoratus & diues*) indignatus eſt contra Eliſæum, vt dictum eſt. Vel propter potentiam; ſicut *Nabuchodonoſor propter potentiam ſuam, volens ſibi omnes ſubijcere nationes, nuncios ſuos miſit ad omnes terras: & quia noluerunt ei obedire, ſed ſine honore eius nuncios abiecerunt, indignatus eſt Nabuchodonoſor ad omnem terram*, &c. Iudith 1. Vel propter præſumptam iuſtitiam: Sicut Phariſæi & Iudæi indignabantur, quia Chriſtus ſabbato curaret. Ioan. 7. *Si circumciſionem recipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbato?* Item Luc. 13. B Archiſynagogus indignans quod ſabbato curaſſet Ieſus, dicebat turbæ: *Sex dies ſunt in quibus licet operari, in his venite & curamini. Cauendum* eſt autem hoc vitium, quia aperit ad multa vitia. Sicut dicitur Prouerb. 19. Qui ad indignandum facilis eſt, erit ad peccata procliuior. Ideo hortatur Apoſtolus Epheſ. 4. *Indignatio autem & clamor & blaſphemia tollatur à vobis*. Item Col. 3. *Deponite vos omnem iram, indignationem, malitiam*, &c.

Indignatio propriè ſumpta eſt peccatum mortale, minus proprio vero pro diſplicentia boni ex zelo minus diſcreto, veniale tantum.

Ex prædictis patet, quod indignatio propriè dicta, id eſt ſecundum ſuam perfectam rationem ſumpta, eſt peccatum mortale. Si autem accipiatur indignatio ſecundum incompletam rationem, id eſt ſecundum quod importat diſplicentiam reſpectu boni ex zelo minus diſcreto, ſic eſt peccatum veniale. Et ſic fuit in C Apoſtolis, qui ſub ſpecie pietatis, indignati ſunt de effuſione vnguenti ſuper caput Ieſu, dicentes. *Vt quid perditio hæc?* Matth. 26. Item ſub ſpecie humilitatis indignati ſunt de duobus fratribus, ſcil. Iacobo, & Ioanne, pro eo quod ſublimitatem gloriæ petierunt. Matth. 20. & Marc. 10. Sic ergo indignatio importat culpam, quæ committitur.

Indignatio ſumpta pro offenſa quæ ex peccato conſequitur ponitur in Deo.

Item indignatio importat offenſam quæ ex peccato conſequitur. Iſto modo indignatio ponitur in Deo; Sicut ira, zelus, & furor, transferuntur in Deum. Iſto modo dicitur Deus peccato vel peccatoribus indignari 1. Reg. 6. *Indignatus eſt Dominus contra Ozam*. 4. Reg. 22. *Succendetur indignatio mea*. Iſa. 13. *Ecce dies Domini veniet crudelis & indignationis plenus*. Item 30. *Labia eius plena ſunt indignatione.*

Indignatio ſumitur interdum pro pœna quæ infligitur.

D Item indignatio importat pœnam quæ incurritur. Sicut dicitur Iob 3. *Veniet ſuper me indignatio*, id eſt pœna quæ eſt diuinæ indignationis effectus. Item Iob 7. *Sagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum.* Greg. 7. moral. *Sagittis animaduerſionis percuſſio deſignatur. Quid autem eſt ſpiritus hominis, niſi ſpiritus elationis? Sagittæ autem Domini ſpiritum hominis ebibunt, cum ſupernæ animaduerſionis ſententiæ, afflictam mentem ab elatione compeſcunt. Sagittæ Domini Spiritum hominis ebibunt, cum intentum exterius introrſus trahunt. Epotatus ſpiritus Dauid fuerat, quando dicebat: In deficiendo ex me ſpiritum meum, & tu cognouiſti ſemitas meas. Et quia pius Dominus afflictos non deſerit, ſed poſt afflictionis duritiam dulcedinem conſolationis immittit*, ideo dicitur Iſa. 54. *In momento indignationis meæ, abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui*. E Quia vero ſunt nonnulli, quos etſi tormenta non cruciant, non emendant, ideo contra tales dicitur Rom. 2. *His qui ſunt ex contentione*, id eſt qui contendunt inter ſe, vel contra correptores, vel prædicatores, *& qui non acquieſcunt veritati doctrinæ*, vel correptionis, *credunt autem iniquitati*, impunitatem ſibi promittentes, vel de futuro iudicio non cogitantes, ſeu futurum iudicium non timentes, *ira*, id eſt aſpectus irati iudicis (Pſalm. 6. *Domine ne in furore tuo arguas me*, &c.) *Et indignatio*, id eſt diſceptantis redargutio: (Iſa. 30. *Labia eius repleta ſunt indignatione.*) *Tribulatio*, id eſt pœna exterior ignis materialis, *& anguſtia*, id eſt pœna interior vermis ſpiritualis. (Iſa. vlt. *Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur*) *in omnem animam*, ſupple ventura ſunt hæc primo, & poſtea etiam in omne corpus, *hominis operantis malum.*

Indignatio ſumitur quandoq; pro virtute qua quis contra peccatum inuehitur.

Qvarto & vltimo indignatio importat virtutem qua quis contra peccatum inuehitur, vel contra peccatum proprium per dolorem contritionis, vel contra peccatum alienum per feruorem æmulationis. Contra peccatum inquam proprium per pœnitentiam. Vnde 2. Cor. 7. *Quæ ſecundum Deum eſt triſtitia*, id eſt dum peccator triſtis eſt quia fecit quod Deus odit, *pœnitentiam*, id eſt pœnitentialem ſatisfactionem, *in ſalutem ſtabilem*, id eſt æternam, *operatur. Ecce enim hoc ipſum*, ſcilic. experti eſtis, *in vobis quantam ſollicitudinem operatur*, &c. Enumerat hic Apoſtolus ſeptemplicem gratiam triſtitiæ, pœnitentialis, contra ſeptem incommoda quæ facit peccatum in anima. *Primo* enim cauſat offenſam ad Deú, contra quod eſt ſollicitudo de emenda. *Secundo* obligationem ad ſupplicium, contra quod ponitur defenſio à gehenna. *Tertio* maculam quantum ad ſubiectum propriú, contra quod ponitur indignatio de macula. *Quarto* pronitatem ad malum, contra quod ponitur timor. *Quinto* difficultatem ad bonum, contra quod ponitur deſiderium de profectu. *Sexto* exemplum malú ad proximum, contra quod ponitur bonorum æmulatio. *Septimo* delectationem voluptatum, contra quod ponitur corporis punitio.

Septem ſunt fructus triſtitiæ pœnitentialis.

Dicit ergo: *Ecce hoc ipſum*, ſci. contriſtari per Deum, *quantam ſollicitudinem* emẽdãdi quod deliquiſtis, *operatur in vobis*; nec hoc ſolum, ſed etiam operatur *defenſionem* veſtri à gehenna, (quia ſecundum glo. pœnitere eſt defendere ſe à gehenna) nec ſolú hoc, *ſed etiam indignationem* contra voſipſos pro ſtatu præterito. (Pſal 41. Ad meipſum anima mea cõturbata eſt) C nec ſolum hoc, *ſed etiam timorem* reſpectu recidiui (Prouerb. 28. *Beatus homo qui ſemper eſt pauidus*,) nec ſolú hoc, *ſed etiam deſiderium* proficiendi: nec ſolum hoc, *ſed etiam æmulationem*, id eſt bonorum imitationem. (Apocal. 3. *Æmulare ergo, & pœnitentiam age*) nec ſolum hoc, *ſed etiam vindictam*, id eſt punitionem pro peccatis veſtris. Aug. *Pœnitentia eſt quædam dolentis vindicta, punientis in ſe quod dolet commiſiſſe*. Cõtra vero alienum peccatum indignatur quis per zelum. Ezech. 3. *Abij amarus in indignatione ſpiritus mei, manus enim Domini erat mecum confortans me.* Item Zach. 8. *Zelatus ſum Syon zelo magno, & indignatione magna zelatus ſum eam.*

De exceſſu.

Exceſſus ſumitur multipliciter ſcilicet pro exceſſu in contemplatione, in miſeratione, & in poteſtate.

D Deinde cõſiderandum eſt de exceſſu. Circa, quod ſciendum eſt, quod exceſſus multipliciter dicitur in ſcriptura. *Vno modo* dicitur exceſſus contemplationis erraticæ, de qua dicitur 2. Corin. 5. *Mente*, id eſt contemplatione rationis, *excedimus* temporalia, ſcil. à temporalibus ad cœleſtia noſmetipſos eleuando; *Deo* teſte & conſcio. *Alio modo* dicitur exceſſus miſerationis Dominicæ. Luc. 9. *Erant Moyſes & Elias viſi in maieſtate, & loquebantur cum eo exceſſum quem completurus erat in Ieruſalem.* Exceſſus iſte fuit beneficium Dominicæ paſſionis. Benè autem ſua paſſio dicitur exceſſus, ſi conſideretur quis, quantus, & qualis, pro quibus, & quolibet, qualiter, & quare. quam grauia, quàm horrenda paſſus fuerit, manifeſtè patet, quod tantæ dignationis myſterium, tam immenſæ miſerationis beneficium, prorſus E exceſſit modum, ordinem, & mẽſuram; excedit humana merita, excedit intelligentiam Angelicam, & humanam. Vnde ſicut Ioſeph, qui ſaluator mundi dictus eſt, tantam frumentorum multitudinẽ congregauit, quod copia menſuram excedebat: Ita Chriſtus tantam multitudinem gratiarum & beneficiorum congregauit in eccleſia, quod copia menſuram excedit.

Tertio modo dicitur exceſſus abuſionis erraticæ, quando ſcil. abutitur aliquis habita poteſtate, vel vſurpat ſibi poteſtatem non commiſſam, vel officium, non iniunctum; vel nimiam crudelitatem exercet prælatus in ſubditum, Dominus in ſeruum, vir in vxorem; vel quando ſe ingerit per ſe, per amicorum potentiã, violentiam, fallaciam, vel pecuniam, vt præſit, cum ſit inutilis & indignus. Verè ſi quis diligenter inſpiceret &

profun-

profunde conſideraret quantas habent ſollicitudines, anxietates, & curas illi qui præſunt, in quantis periculis ſint, & quàm diſtrictam habebunt coram ſummo iudice reddere rationem, nec ita ardenter ambirent, nec de adeptis ſuperbirent Sicut dicitur Sapient. 6. *Audite reges & intelligite, diſcite iudices finium terræ*, &c. Sequitur. *Horrendè & cito apparebit vobis, quoniam duriſſimum iudicium in his qui præſunt fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: Potentes autem potenter tormenta patientur.* Et infra. *Fortioribus autem fortior inſtat cruciatio. Ad vos ergo ò reges ſunt hi ſermones mei, vt diſcatis ſapientiam, & non excedatis*; prælationes ſcilicet non habitas ambiendo, vel habitis abutendo,

De ſtudio & amore vanitatis.

DISTINCTIO XV.

DEINDE conſiderandum eſt de ſtudio & amore vanitatis, quãdo ſci. homo nimis diligit, ſequitur & frequentat vanitates huius mundi. Sicut ſunt ludi, cantationes & choreæ, venationes & aucupia, aues & canes & tyrocinia, commeſſationes & conuiuia & huiuſmodi, quæ vana ſunt & hominem vanum reddunt. Omnia profectò mundana vana ſunt, Eccleſ. 1. *Vanitas vanitatum & omnia vanitas*. Et hoc lucidè declaratur, quia vanum eſt quod nec ſanitatem præbet appetenti, nec vtilitatem poſſidenti, nec ſtabilitatem innitenti, nec ſecuritatem confidenti. Omnia terrena quæcunque ſunt in mundo vana ſunt propter iſtas quatuor rationes.

Omnia terrena vana ſunt ob quatuor rationes.

1. Quia non dant ſatietatem.

PRIMO quidem, quia non dant ſatietatem, immo potius vacuitatem homini diligenti: Tum quia non ſunt in corde hominis; nihil autem poteſt implere cor hominis, niſi quod eſt in eo. Tum ſecundo, quia cor hominis propter Deum amandum & capiendum factum eſt, & tantę capacitatis & amplitudinis eſt, vt nihil niſi Deus poteſt illud implere, nec ſibi ſufficere: Tum etiam, quia temporalia non plenitudinem, ſed vacuitatem adducunt. Vnde qui plus habet, experitur ſe pluribus indigere, propter quod bene dicit ſapiens Eccleſ. 5. *Auarus non implebitur pecunia*. Nomine pecuniæ intelligas omnia quæcunque poſſunt pecunia comparari.

2. Quia nõ præbent vtilitatem poſſidenti.

SECVNDO temporalia non præbent vtilitatem poſſidenti, ſed magis onus, ſollicitudines, anguſtias, & timores, damnum & periculum multiplex; ſicut docet experientia: Et Eccle. 5. dicitur. *Qui amat diuitias fructum non capiet ex eis* In vanum dicitur aliquis laborare, quãdo de labore ſuo nullum, vel modicum fructum vel vtilitatem conſequitur. Sicut pueri ſequendo papiliones, & homo quilibet ventum, vmbram, vel fumum inſequendo. Ideo dicit Eccl. 2. *Vidi cuncta quæ ſub ſole fiũt, & ecce vniuerſa vanitas, & afflictio ſpiritus*. Sequitur. *Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas*, &c. Et poſt multa quæ enumerat concludit. *Cumque me conuertiſſem ad vniuerſa opera quæ fecerant manus meæ, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi*,

3. Quia nõ præbent ſtabilitatem.

TERTIO, temporalia vel mundana non præbent ſtabilitatem innitenti; quia ſicut ipſa tranſeunt, ſic & ipſi talia poſſidentes. Greg. *Qui labenti innititur, neceſſe eſt vt cum labente labatur*. Hoc confitentur impij in inferno. Sicut dicitur Sap. 5. *Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia tanquam vmbra*, &c.

4. Quia nõ præbent ſecuritatem.

QVARTO non præbet ſecuritatem confidenti. Nõ enim poſſunt dare ſecuritatem vitæ, vel pacis, vel ſanitatis, & huiuſmodi, Prouerb. 11. *Qui confidit in diuitijs ſuis corruet*. Et Nee 1. *Vanitate ſeducti ſumus*. Propter quod Pſal. 4 fatuitatem mundanorum arguens: *Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Sicut autem iſta ſunt vana, ita diligentes ſe vanos efficiunt. Hiere. 2. *Ambulauerunt poſt vanitatem & vani facti ſunt*. Qui enim mundi vanitates diligunt, & in eis delectantur, ex ipſa vi dilectionis &

A adhærentiæ, vani ſunt.

Vanitas radicatur in inflatis viſceribus.

QVORVM vanitas radicatur in inflatis viſceribus, declaratur in prolatis ſermonibus, demonſtratur in operibus perpetratis, & probatur in paſſionibus toleratis. *De primo* Pſal. 93. *Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.* Conueniat ergo vnuſquiſque conſcientiam ſuam, & videat quales cogitationes habet, quia ſi vanæ ſunt, conuincitur eſſe vanus. Vanæ ſunt autem, ſi pro eo quod cæteris prefertur temporaliter, reputat ſe etiã ſpiritualiter præferendum. Vnde Greg *Magna eſt potentia temporalis, quæ apud Deum meritum ſuum habet, de bona adminiſtratione regiminis. Nonnunquam tamen eo ipſo quod præeminet cæteris, elatione cogitationis intumeſcit; & dum foris immenſo fauore circundatur, intus veritate vacuatur, atque oblitus ſui in voces ſe ſpargit alienas, talemque ſe* B *credit, qualem foris audit, non qualem intus diſcernere debuit; cæteros deſpicit; eoſque ſibi æquales ordine naturæ non cognoſcit; cunctis ſe æſtimat amplius valere, quibus ſe videt amplius poſſe.* Scriptum eſt etiam Iob 11. *Vir vanus in ſuperbiam erigitur.* Mundana enim quia vana ſunt, faciunt cor hominis frequenter euaneſcere, niſi ſit per gratiam ſtabilitum. Vnde de ſapientibus huius mundi dicit Apoſtolus Rom. 1. *Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Nota*, quod alius euaneſcit propter ſcientiam, alius propter potentiam, alius propter nobilitatem generis, alius propter diuitias, & ſic de aliis; & hæc omnia vana ſunt.

Vanitas declaratur in prolatis ſermonibus.

ITEM declaratur eorum vanitas in ſermonibus. Quod enim latet in cordibus, in verbis frequenter C oſtenditur. Sicut dictum eſt beato Petro. *Loquela tua manifeſtum te facit*. Et Dominus ait: *Ex abundantia cordis os loquitur*. Scriptum eſt autem. *Vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum*. Heu quam vana ſunt aliquorum eloquia, ſcilicet verba arrogantię, iactantię, fatuitatis, & immunditiæ, verba friuola, ociola, & huiuſmodi.

Vanitas mõſtratur ex operibus.

ITEM monſtratur vanitas ex operibus Nam vt plurimum in alearum, ſcacorum, taxillorum ludis, vel in aliis iocis, æquè parum vtilibus, aut in venationibus & aucupiis occupantur. Et eſt quicquam tam vanum? Itẽ pro vaniſſima laude faciunt feſta & conuiuia; non pro pauperibus Chriſti, ſed pro diuitibus, hiſtrionibus, traiectoribus, & perſonis aliis inhoneſtis; & hoc vaniſſimum iudico. Item equos ſibi multiplicant phaleratos, ſcutiferos, & alios ſeruientes ſupra numerum, & vltra D ſuppetentiam facultatum. Item ſeruis ſuis & aliis multis, multa dant paria veſtium pro nomine largitatis; & hoc nonne vanitas?

Probatur vanitas ex doloribus toleratis.

ITEM probatur vanitas ex doloribus toleratis; nam in venationibus & aucupiis antedictis, multos labores ſuſtinent, vigilias, æſtus, pluuias, paludes, niues, glacies, ſpinarum & veprium punctiones, famem, ſitim, & plures alias corporum paſſiones. Similiter in tyrociniis verberantur, fuſtigantur, & aliquando mutilantur, vt nomen ſibi vendicent probitatis: ſed hæc vanitas eſt. Si pro peccatis ſuis imponeretur eis pœnitentia incomparabiliter minus grauis, dicerent ſe ſuſtinere non poſſe. Si autem propter Deum, & animarum ſuarum ſalutem, tanta & tam grauia ſuſtinerent, magni eſſent apud Deum, & ſancti ab hominibus dicerẽtur. Item vt E huiuſmodi torneamenta frequentent, expendunt quæ poſſident, & pro expenſis huiuſmodi faciendis, terras ſuas obligant, pecunias mutuo ſub vſuris accipiunt, expenſas intollerabiles faciũt extra ad oſtentationem, & in domibus ſuis, tam ipſi, quam vxores & liberi, famis inedia cruciantur. Tandem vſuras ſoluere non valentes, pauperes effecti, de propriis hæreditatibus expelluntur. Ecce quæ de vano corde prodeunt vana ſunt, & vanè propter vanitatem facta, vanum & vacuum hominem oſtendunt, & ad paupertatis vacuitatem perducunt.

De peccato ex certa malitia.

DISTINCTIO XVI.

Peccatũ tribus modis committitur.

DEINDE conſiderandum eſt de peccato ex certa malitia. Dicit enim Grego. 25. in Mor. ſuper illud Iob 30. QVI DE INDVSTRIA RECESSERVNT A DEO. *Peccatum tribus modis committitur; nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio perpetratur.* Quod poteſt ſic declarari. Homo enim ſicut & quælibet res alia, naturaliter habet appetitum bonum. Vnde quod eius appetitus declinet ad malum, non poteſt contingere ſine aliqua deordinatione in aliquo principiorum hominis exiſtente. Sic enim in actionibus rerum naturalium inuenitur peccatum. B Principia autem actuum humanorum ſunt intellectus & appetitus, tam rationalis, qui dicitur voluntas, quàm ſenſitiuus. In humanis igitur actibus contingit quandoque peccatum ex defectu intellectus, puta quando peccat homo ex ignorantia: & ex defectu appetitus ſenſitiui, quando ſcilicet peccat homo ex paſſione: ſic etiam ex defectu voluntatis, quę eſt inordinatio ipſius. Eſt autem voluntas inordinata, quando minus bonum magis amat, & potius eligit pati detrimentum in bono minus amato, vt potiatur bono magis amato. Sicut potius eligit homo abciſſionẽ alicuius membri etiam ſcienter, vt conſeruet rem quã plus amat. Per hunc modum, quando voluntas inordinata plus diligit aliquod bonum temporale, puta diuitias, honores, & voluptates; quam ordinem rationis, vel charitatem Dei, vel aliquid huiuſmodi; C ſequitur quod velit & eligat in aliquo ſpirituali bono diſpendiũ ſuſtinere, vt bonum temporale, quod plus amat, poſſit obtinere. Nihil autem aliud eſt malum, quàm priuatio boni.

Quid ſit peccare ex certa malitia.

ET ſecundum hoc, aliquis ſcienter vult aliquod malum ſpirituale, per quod bono ſpirituali priuatur, vt bono temporali quod plus diligit potiatur, & ſic peccare dicitur ex certa malitia, quaſi ſcienter eligens malum. Licet autem nullus operetur ad malum intendẽs, ſicut dicit Dyoniſius 4. de Diui. Nomi. quia malum ſecundum ſe & abſolute, non poteſt eſſe intentum ab aliquo, poteſt tamen eſſe intentum ad vitandum aliquod malum, vel ad conſequendum bonum aliquod plus dilectum, vt dictum eſt. D In tali autem caſu aliquis eligeret conſequi bonum per ſe intentum ſi poſſet, abſque hoc quod alterius boni diſpendium pateretur. Sicut voluptuoſus vellet vti delectatione ſi poſſet, abſque offenſa Dei. Sed duobus propoſitis magis vult offenſam Dei incurrere, quam delectatione priuari.

Tribus modis aliquis dici poteſt peccare ex malitia.

SCIENDVM etiam, quod quando dicitur aliquis peccare ex malitia, hoc poteſt intelligi tripliciter. *Vno modo* poteſt intelligi de malitia habituali, ſecundum quod habitus malus vocatur malitia, quia peccat ex inclinatione habitus vitioſi. *Alio modo* dicitur malitia actualis, ſecundum quod electio mali dicitur malitia; & ſic dicitur aliquis ex malitia peccare, quia ex deliberata electione mali peccat. *Alio modo* poteſt intelligi malitia, aliqua culpa præcedens ex qua oritur culpa ſequens, ſicut cum aliquis impugnat diuinam gratiam ex inuidia præcedente.

E ITEM nota, quod voluntas ex natura ſuæ potentiæ inclinatur ad bonum tanquam ad proprium obiectũ. Vnde omne peccatum dicitur eſſe contra naturam, propter quod dicit Damaſcenus, quod *peccatum eſt ab eo quod eſt ſecundum naturam, in id quod eſt contra naturam, verſio.* Quod ergo voluntas ex electione inclinetur ad malum, hoc aliunde contingit. Et quandoque quidem ex defectu rationis, & ſic dicitur peccare ex ignorantia, vel quandoque ex impulſu appetitus ſenſitiui: Sicut quando aliquis peccat ex infirmitate, ſiue ex paſſione. Sed neutrum horum eſt ex certa malitia peccare; Sed ſolum tunc aliquis ex certa malitia peccat, quando A voluntas eius ex ſe inclinatur, vel mouetur ad malum. Quod poteſt intelligi dupliciter. *Vno modo* per hoc, quod habitus habet aliquam diſpoſitionem corruptã inclinantem ad malum, ita quod ſecundum illam diſpoſitionẽ corruptam aliquod malum ſit homini quaſi conueniens & ſimile, & in hoc ratione conuenientiæ voluntas tendit quaſi in bonum, quia vnumquodque tendit in id quod eſt ſibi conueniens. Talis autem diſpoſitio corrupta, vel eſt aliquis habitus acquiſitus ex conſuetudine, quæ vertitur in naturam; vel eſt aliqua ægritudinalis habitudo ex parte corporis. Sicut aliqui habent aliquas inclinationes naturales ad aliqua peccata, propter corruptionem naturæ in ipſis. *Alio modo* cõtingit, quod voluntas per ſe tendit in aliquod malum ex remotione prohibentis, verbis gratia. Si quis prohibetur vel impeditur peccare, non quià peccatum ei diſpliceat abſolute, ſed propter ſpem vitæ æternæ, vel timorem gehennæ, remota ſpe per deſperationem, vel timore per præſumptionem, ſequitur quod ex certa malitia quaſi abſque fręno peccat. Sic ergo patet, quod peccatum quod eſt ex certa malitia ſemper in homine præſupponit aliquam inordinationem, quæ tamen non ſemper eſt habitus. Vnde non eſt neceſſarium quod quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

Duobus modis deprauatur voluntas ad peccandũ ex malitia ſeu ... contra ſuam inclinationẽ naturalem.

DENIQVE ſciendum, quod peccatum quod fit ex certa malitia, multo grauius eſt, quàm peccatum ex paſſione, vel ignorantia. Sicut dicit Gregor. 25. Moral. 12. *Grauius eſt ex infirmitate, quàm ex ignorantia; ſed multo grauius ſtudio, quàm infirmitate peccare.* De peccato ex certa malitia dicitur Iob 34. *Quaſi de induſtria receſſerunt à Deo.* Et Ioan. 15. *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent; nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* Et paulo poſt. *Et viderunt & oderunt, & me, & patrem meum.* Grego. vbi ſupra. *Aliud eſt ex præcipitatione, aliud ex deliberatione peccare. Sæpe enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen conſilio & deliberatione damnatur: Ex infirmitate enim plerumque ſolet accidere, amare bonum, & implere non poſſe. Ex ſtudio vero peccare, eſt bonum nec facere, nec amare. Sicut ergo nonnunquam grauius eſt peccatum diligere, quàm perpetrare; ita nequius eſt odiſſe iuſtitiam, quàm non feciſſe.*

De inuerecundia peccandi.

Inuerecundia peccandi eſt valde periculoſa.

DEINDE conſiderandum eſt de inuerecundia peccandi, quando ſcilicet homo non verecundatur peccare, vel aliquid inhoneſtum facere coram Deo, & Angelis, & ſanctis, & hominibus, Grego. 4. Moral. 9. *Sunt nonnulli quos ad perpetrandam nequitiam oborta malitia ſubita inuitat, ſed tamen humana verecundia reuocat, & plerumque per hoc quod exterius erubeſcunt, ad interiora ſua redeunt, & contra ſe internum iudicium ſumunt: quod ſi propter hominem malefacere metuunt, quanto magis propter Deum, qui cuncta inſpicit, nec mala appetere debuerunt; in quibus fit vt maiora corrigant per bona minima: ſcilicet per exteriorem verecundiam, interiorem culpam. Et ſunt quidam, qui poſtquam Deum in mente contempſerint, multo magis humana iudicia ſpernunt; atque omne malum quod appetunt, audacter peragere non erubeſcunt; quos ad perpetrandum malum occulta iniquitas inuitat, & nulla aperta verecũdia retardat.* Sicut de quodam iudice iniquo dicitur Luc. 15. *Deum non timebat, &* E *hominem non verebatur.* Hinc eſt etiam, quod de quibuſdam impudenti fronte peccantibus dictum eſt Iſa. 3. *Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt.* Tales ergo, nec timore Dei, nec hominum pudore, à perpetrandis flagitijs refrænantur. De talibus etiam dicitur Hiere. 3. *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere.* Item 6. *Confuſi ſunt quia abominationem fecerunt, quinimmo confuſione non ſunt confuſi, & erubeſcere noluerunt.* Gregor. vbi ſupra. *Prauum fuit malum facere voluiſſe, & peius eſt perpetrata non erubeſcere.*

De ſcandalo.

DISTINCTIO XVII.

DEINDE conſiderandum eſt de ſcandalo; quia enim ex inuerecundia peccandi non curat homo facere vel dicere aliquid vnde ſcandalum oriatur; Ideo poſt inuerecundiam peccandi, conſequens eſt conſiderare de ſcandalo. Circa quod conſideranda ſunt nouem. Primo quid ſit ſcandalum. Secundo vtrum ſit peccatum. Tertio vtrum ſit ſpeciale peccatum. Quarto vtrum ſit mortale peccatum. Quinto vtrum perfectorum ſit ſcandalizari. Sexto vtrum eorum ſit ſcandalizare. Septimo vtrum ſpiritualia bona ſint dimittenda propter ſcandalum. Octauo vtrum propter ſcandalum ſint temporalia dimittenda. Nono, quæ mouere poſſunt ad ſcandalum fugiendum vel deteſtandum.

Quid ſcandalum & vnde dictũ.

AD primum ſciendum, quod *ſcandalum eſt dictum vel factum minus rectum præbens occaſionem ruinæ.* Et ſumitur hæc diffinitio ex verbo Hieronymi, qui exponens illud Matth. 17. Scis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt, dicit. *Quando legimus: Quicumque ſcandalizauerit, hoc intelligimus, qui dicto vel facto occaſionem ruinæ dederit.* Sicut autem dicit ibidem, quod Græcè *ſcandalon* dicitur, hoc offenſionem vel ruinam, & impactionem pedis poſſumus dicere. Contingit enim quandoque quod aliquid exponitur alicui in via corporali, cui impingens diſponitur ad ruinam, & talis obex dicitur ſcandalum. Et ſimiliter in proceſſu viæ ſpiritualis, contingit aliquem diſponi ad ruinam ſpiritualem per dictum vel factum alterius, inquantum ſcilicet aliquis ſua admonitione, vel inductione, aut exemplo, alterum trahit ad peccandum; & hoc propriè dicitur ſcandalum. Nihil autem ſecundum propriam rationem diſponit ad ruinam ſpiritualem, niſi quod habet aliquem defectum rectitudinis: quia id quod eſt perfectè rectum, magis munit hominem contra caſum, quàm ad ruinam inducat; & ideo conuenienter dicitur, quod dictum vel factum minus rectum præbens occaſionem ruinæ, ſit ſcandalum.

Solutio obie.

ET nota, quod in diffinitione peccati generaliter, dicit Aug. 22. contra Fauſtum: *Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei:* In diffinitione autem ſcandali, non ponitur concupitum; quia cogitatio vel concupiſcentia quamdiu latet in corde, non proponitur alteri vt obex diſponens ad ruinam. Dicitur autem hoc minus rectum, non per comparationem ad aliquid aliud à quo in rectitudine ſuperetur, ſicut vnus actus virtuoſus dicitur rectior altero, ſed dicitur minus rectum, quod habet aliquem rectitudinis defectum, vel quia eſt ſecundum ſe malum, ſicut peccatum: vel quia habet ſpeciem mali, ſicut cum aliquis recumbit in Idolo. Quamuis enim hoc ſecundum ſe non ſit peccatum, ſi aliquis hoc non corrupta intentione faciat, tamen quia habet quandam ſpeciem vel ſimilitudinem venerationis, ideo poteſt alteri præbere occaſionem ruinæ. Et ideo Apoſtolus monet 1. Theſ. 5. *Ab omni mala ſpecie abſtinete vos,* & ideo conuenienter dicitur minus rectum, vt comprehendantur tam illa quæ ſunt ſecundum ſe peccata, quam illa quæ habent ſpeciem mali.

Nihil poteſt eſſe ſufficiens cauſa peccati præter propriã voluntatem.

ITEM dicitur præbens occaſionem, non cauſam; quia ſicut dictum eſt, nihil poteſt eſſe homini ſufficiens cauſa peccati quod eſt ſpiritualis ruina, niſi propria voluntas; & ideo dicta vel facta alterius hominis, poſſunt eſſe ſolum imperfecta cauſa aliqualiter inducens ad ruinam: & propter hoc non dicitur dans cauſam ruinæ, ſed dans occaſionem, quod ſignificat cauſam imperfectam, & non ſemper cauſam per ſe, ſed per accidens, & tamen nihil prohibet in quibuſdam poni illud quod eſt agens, quia id quod eſt ſecundum accidens vnius, poteſt per ſe alteri conuenire. Sicut in

A diffinitione fortunæ ponitur cauſa per accidens, in 2. Phyſicorum.

ITEM nota, quod aliquod dictum vel factum alterius, poteſt eſſe alteri cauſa peccandi dupliciter. Vno modo per ſe; alio modo per accidens. *Per ſe* quidem, quando aliquis ſuo malo verbo vel facto intendit aliũ ad peccandum inducere. Vel etiam ſi ipſe non hoc intendit, ipſum factum eſſe tale quod de ſui ratione habet, quod ſit inductiuum ad peccandum; puta quod aliquis publicè facit peccatum, vel quod habet ſimilitudinem peccati; & tunc ille qui huiuſmodi actum facit, propriè dat occaſionem ruinæ, vnde vocatur ſcandalum actiuum. *Per accidens* autem verbum vel factum vnius eſt alteri cauſa peccandi, quando & præter intentionem operantis, & præter conditionem operis, B aliquis male diſpoſitus, ex huiuſmodi opere inducitur ad peccandum vel operandum; puta cum aliquis inuidet bono aliorum: & tunc ille qui facit huiuſmodi actum rectum, non dat occaſionem ruinæ quantum in ſe eſt, ſed alius ſumit, ſecundum illud Rom. 7. *Occaſione autem accepta,* &c. & ideo hoc eſt ſcandalum paſſiuum ſine actiuo; quia ille qui rectè agit, quantum eſt de ſe non dat occaſionem ruinæ quam alter patitur. Quandoque ergo contingit, quod etiam ſit ſimul ſcandalum actiuum in vno, & paſſiuum in alio, puta cum ad inductionem vnius, alius peccat. Quandoque autem eſt ſcandalum actiuum ſine paſſiuo, puta cum aliquis inducit verbo vel facto alium ad peccandum, & ille non conſentit. Quandoque verò eſt ſcandalum paſſiuum ſine actiuo. Sicut iam dictum eſt.

C ITEM nota, quod Apoſtolus Rom. 14. diuidit ſcandalum contra offenſionem & infirmitatem dicens. *Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur.* Infirmitas enim nominat promptitudinem ad ſcandalum. Offenſio autem nominat indignationem alicuius contra eum qui peccat, quæ poteſt eſſe quandoque ſine ruina. Scandalum autem importat ipſam impactionem ad ruinam.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum ſcandalum ſit peccatum.* dicendum, quod ſicut dictum eſt, duplex eſt ſcandalũ: Paſſiuum in eo qui ſcandalizatur, & actiuum in eo qui ſcandalizat, dans occaſionem ruinæ. Scandalum igitur paſſiuum ſemper eſt peccatum in eo qui ſcandaliza- D tur, non enim qui ſcandalizatur ſcandalizatur, niſi inquantum aliqualiter ruit ſpirituali ruina, quæ eſt peccatum. Poteſt tamen eſſe ſcandalum paſſiuum ſine peccato eius ex cuius facto aliquis ſcandalizatur, ſicut cum aliquis ſcandalizatur de his, quæ alius facit bene.

Scandalum paſſiuum ſemper eſt peccatum in eo qui ſcandalizatur. & actiuum in eo qui ſcandalizat.

Similiter etiam ſcandalum actiuum ſemper eſt peccatum in eo, qui ſcandalizat, quia vel in opus quod facit eſt peccatum, vel etiam ſi habeat ſpeciem peccati, dimittendum eſt ſemper propter proximi charitatem, de qua vnuſquiſque tenetur ſaluti proximi prouidere; & ſic qui non dimittit, contra charitatem agit. Poteſt tamen eſſe ſcandalum actiuum, ſine peccato alterius qui ſcandalizatur, ſicut ſupra dictum eſt.

Solutio obie.

QVOD autem dicitur Matth. 18. *Neceſſe eſt vt veniant ſcandala,* non eſt intelligendum de neceſſitate abſoluta, ſed de neceſſitate conditionali, qua neceſſe eſt præſcita E vel prænunciata à Deo euenire; ſi tamen coniunctim accipiatur, vt dictum eſt. Vel neceſſe eſt euenire ſcandala neceſſitate finis, quia vtilia ſunt ad hoc, quod qui probati ſunt manifeſti fiant. Vel neceſſe eſt euenire ſcandala, ſecundum conditionem hominum qui à peccatis non cauent; ſicut ſi aliquis medicus videns aliquos indebita dieta vtentes, dicat neceſſe eſt tales infirmari, quod intelligendum eſt ſub hac conditione, ſi dietam non mutent, & ſimiliter neceſſe eſt euenire ſcandala, ſi homines conuerſationem malam non mutent.

ITEM nota, quod quando dixit Petrus Domino. *Abſit à te Domine, &c.* Mat. 16 Hoc dixit ex pietatis affectu, quem habebat ad Chriſtum. Vnde non peccauit hoc dicendo: quia ſicut dicit Hiero. *Error Apoſtoli de pietatis affectu veniens, nunquam incentiuum videtur eſſe diaboli.*

Vnde

Vnde quando dixit ei Ieſus. *Scandalum mihi es*; ſcandalū hic ponitur pro quolibet impedimento large loquēdo

Scandalum paſſiuum non eſt ſpeciale peccatū, nec etiam actiuū niſi quis intendat ruinam proximi, quo caſu directè opponitur correctioni fraternæ.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum ſcandalum ſit ſpeciale peccatum.* Dicendum, quod ſcandalum paſſiuum non poteſt eſſe ſpeciale peccatum, quia ex dicto vel facto alterius aliquem ruere contingit, ſecundum quodcumque genus peccati; non autem hoc ipſum quod eſt occaſionem peccandi ſūmere ex dicto vel facto alterius, ſpecialem rationem peccati conſtituit, quia non importat ſpecialem deformitatem ſpeciali virtuti oppoſitam. Scandalum autem actiuum poteſt accipi dupliciter, per ſe ſcilicet, & per accidens. *Per accidens* quidem quando eſt præter intentionem agentis, puta cum aliquis ſuo facto vel verbo inordinato, non intendit alteri dare occaſionem ruinæ, ſed ſolum ſuæ ſatisfacere voluntati. Sic etiam ſcandalum actiuum non ſemper eſt peccatum ſpeciale; quia quod eſt per accidens, nō conſtituit ſpeciem. *Per ſe* autem eſt ſcandalum actiuū, quando aliquis ſuo inordinato dicto vel facto intendit alium trahere ad peccatum, & ſic ex intentione ſpecialis finis, ſortitur ſpecialem rationem ſpecialis peccati, finis enim dat ſpeciem in moralibus, vt ſupra dictum eſt. Vnde ſicut furtum eſt ſpeciale peccatum, aut homicidium, propter ſpeciale nocumentum proximi quod intenditur, ita etiam ſcandalum eſt ſpeciale peccatum, propter hoc quod intenditur ſpeciale nocumētum proximi, & opponitur directè correctioni fraternæ, in qua intenditur ſpecialis nocumenti remotio.

Scandalum quando veniale, quando mortale.

Ad quartum, ſcilicet *vtrum ſcandalum ſit peccatum mortale.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, ſcandalum importat impactionem quādam per quā aliquis diſponitur ad ruinam, & ideo ſcandalum paſſiuum quandoque quidem poteſt eſſe peccatum veniale, quaſi habēs impactionem quandam tantum, puta cum aliquis ex inordinato dicto vel facto alterius, commouetur motu venialis peccati. Quandoque vero eſt peccatū mortale, quaſi habens cum impactione ruinam; puta cum aliquis ex inordinato dicto vel facto vel verbo, procedit vſque ad peccatum mortale. Scandalū autem actiuū ſi ſit quidem per accidens, poteſt eſſe quandoque quidem peccatum veniale, puta cum aliquis, vel actum peccati venialis committit, vel actum qui non eſt ſecundum ſe peccatum, ſed habet aliquam ſpeciem mali cum aliqua leui indiſcretione. Quandoque vero eſt peccatum mortale, ſiue quia committit actum peccati mortalis, ſiue quia contemnit ſalutem proximi, vt pro ea conſeruanda non prætermittat aliquid facere, quod ſibi libuerit. Si vero ſcandalum actiuum ſit per ſe, puta cum intendit inducere alium ad peccandum. Si quidem intendit inducere ad peccandum mortaliter, eſt peccatum mortale; & ſimiliter ſi intendat inducere ad peccandum venialiter, per actum peccati mortalis. Si vero intendat inducere proximum ad peccandum venialiter, per actum peccati venialis, eſt peccatū veniale.

Ad quintum, ſ. *vtrum perfectorum ſit ſcandalizari.* Dicendum, quod ſcandalū paſſiuum importat quandam cōmotionem animi à bono, in eo qui ſcandalum patitur, nullus autē cōmouetur, qui rei immobili firmiter inhæret. Meliores autem, ſiue perfecti, ſoli Deo inhærent, cuius eſt immutabilis bonitas; quia etiamſi inhæreant ſuis prælatis, non inhærent eis niſi inquantum illi inhærent Chriſto, ſecundum illud 1. Cor. 4. *Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti.* Vnde quantūcunque videat alios inordinatè ſe habere dictis vel factis, ipſi à ſua rectitudine non recedunt, ſecundum illud Pſal. 24. *Qui confidunt in Domino ſicut mons Syon, non commouebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalem.* Et ideo in his qui perfectè inhærent Chriſto per amorem, ſcandalū non inuenitur, ſecundum illud Pſal. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam Domine, & non eſt in illis ſcandalum.*

Perfecti non ſcandalizantur.

Perfecti non ſcandalizant.

Ad ſextum, ſ. *vtrum perfectorum ſit ſcandalizare.* Dicēdum, quod ſcandalum actiuum propriè eſt, cū aliquis aliquid tale dicit vel facit, quod de ſe eſt tale vt alterū natum ſit inducere ad ruinam; quod quidē eſt ſolū id quod inordinatè fit vel dicitur: ad perfectos autē pertinet, ea quæ agunt, ſecundum regulā rationis ordinare; ſecundū illud 1. Cor. 14. *Omnia honeſtè & ſecundum ordinem fiant in vobis.* Et præcipuè hanc cautelam adhibēt in his, in quibus non ſolum ipſi offenderent, ſed etiam alijs offenſionem pararēt, & ſi quid in eorum manifeſtis dictis vel factis in hac moderatione deſit, hoc prouenit ex infirmitate humana, ſecundū quā à perfectione deficiunt; non tamē intantum deficiunt, vt multum ab ordine rationis recedant, ſed modicum & leuiter, quod non eſt tam magnū, vt ex hoc rationabiliter poſſit ab alio ſumi peccandi occaſio.

Ad ſeptimum, ſ. *vtrum ſpiritualia bona ſint propter ſcādalum dimittenda.* Dicendum, quod cum duplex ſit ſcandalum, actiuum, ſ. & paſſiuum, quæſtio iſta non habet locum de ſcandalo actiuo; quia cum ſcandalum actiuū ſit dictum vel factum minus rectum, nihil eſt cum ſcādalo actiuo faciendum. Habet autem locum quæſtio ſi intelligatur de ſcandalo paſſiuo. Conſiderandum eſt igitur, quid ſit dimittendum, ne alius ſcandalizetur. Eſt autem in ſpiritualibus bonis diſtinguendū. Nam quædam horum ſunt de neceſſitate ſalutis, quæ prætermitti non poſſunt ſine peccato mortali. Manifeſtū eſt autem quod nullus debet mortaliter peccare, vt alterius peccatum impediat; quia ſecundum ordinem charitatis, plus debet homo ſuam ſalutem ſpiritualem diligere, quam alterius, & ideo ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis prætermitti non debent, propter ſcandalum vitandum. In his autem ſpiritualibus bonis quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, videtur diſtinguendum, quia ſcandalū quod ex eis oritur quandoque ex malitia procedit; cum ſ. aliqui volunt impedire huiuſmodi ſpiritualia bona, ſcandala concitando; & hoc eſt ſcandalum Phariſæorum, qui de doctrina Domini ſcandalizabantur. Quod eſſe contemnendum Dominus docet Mat. 15. Quandoque vero ſcandalum procedit ex infirmitate vel ignorantia; & huiuſmodi ſcandalum eſt puſillorum, propter quod ſpiritualia opera, vel occultanda, vel etiam interdum differenda ſunt, vbi periculum nō imminet, quouſque reddita ratione huiuſmodi ſcādalū ceſſet. Si autem poſt redditam rationē huiuſmodi ſcādalum duret, iam videtur ex malitia eſſe; & ſic propter ipſum non ſunt huiuſmodi ſpiritualia opera dimittēda.

Quæ ſunt de neceſſitate ſalutis non ſunt propter ſcandalum dimittenda, bene tamen alia bona ſpiritualia, ſi puſilli inde ſcandalizentur, donec ſufficienter inſtruantur.

Solutio obie.

Vnde notandum ſecundū Aug. in li. contra Epiſtolā Parmeniani. *Vbi ſchiſmatis periculum timetur, à punitione peccatorum ceſſandum eſt*; & tamen punitio peccatorū eſt quid ſpirituale, ad iuſtitiam pertinens; quia pænarū inflictio non eſt propter ſe expetenda, ſed pænæ infliguntur vt medicinæ quædam ad cohibendū peccata, & ideo intantum habent rationem iuſtitiæ, inquantum per eas peccata cohibentur. Si autem per inflictionem pænarū manifeſtum ſit, plura & maiora peccata ſequi; tunc pænarum inflictio non continebitur ſub iuſtitia: & in hoc caſu loquitur Augu. ſ. quando excōmunicatione aliorū imminet periculum ſchiſmatis; tunc enim excōmunicationem inferre, non pertinet ad veritatem iuſtitiæ.

Item ſacra ſcriptura res eſt maximè ſpiritualis, ſed ab ea docenda ceſſandum eſt propter ſcandalum, ſecūdum illud Mat. 7. *Nolite ſanctum dare canibus, neque proijciatis margaritas ante porcos, ne conuerſi diſrumpant vos.* Sed circa doctrinam duo ſunt conſideranda; ſ. veritas, quæ docetur, & ipſe actus docētis; quorum primum eſt de neceſſitate ſalutis, vt ſ. contrarium veritati non doceat, ſed veritatem ſecundum congruentiam tēporis & perſonarum proponat ille, cui incumbit docendi officiū; & ideo propter nullum ſcandalū quod ſequi videatur, debet homo prætermiſſa veritate falſitatē docere. Sed ipſe actus docendi inter ſpirituales eleemoſinas cōputatur, vt ſupra dictum eſt; & ideo eadē ratio eſt de doctrina, & de alijs miſericordiæ operibus, de quibus poſtea dicetur. *Item* correctio fraterna interdum dimittēda eſt propter ſcandalum aliorū, vt dicit Aug. 1. de Ciu. Dei. Sed aduertendum, quod quia correctio fraterna ordinatur ad emendationē fratris, intantū computanda eſt inter ſpiritualia bona, inquantum hoc conſequi poteſt: quod non contingit, ſi ex correctione frater ſcan-

daliƺetur. & ideo ſi propter ſcandalum correctio dimittatur, non dimittitur ſpirituale bonum. A

Rvrsvs ſecundum Hiero. propter ſcandalũ dimittendum eſt omne illud quod prætermitti poteſt, ſalua triplici veritate, ſ. vitæ, iuſtitiæ, & doctrinæ. Impletio autem conſiliorum, & largitio eleemoſynarum multoties poteſt prætermitti, ſaluâ triplici veritate prædicta, alioquin ſemper peccarent illi omnes, qui prætermittunt. Sed ſciendũ, quod in veritate vitæ, iuſtitiæ, & doctrinæ, non ſolum comprehenditur id quod eſt de neceſſitate ſalutis, ſed etiam id per quod perfectius peruenitur ad ſalutem, ſecundum illud 1. Cor. 12. *Æmulamini chariſmata meliora*. Vnde conſilia etiam non ſunt ſimpliciter prætermittenda, nec etiam miſericordiæ opera propter ſcandalum, ſed ſunt interdum occultãda, B vel differenda, propter ſcandalum puſillorum vt dictũ eſt. Quandoque tamen conſiliorum obſeruatio, & impletio operum miſericordiæ, eſt de neceſſitate ſalutis: quod patet in his qui iam vouerunt conſilia, & in his quib. ex debito imminet defectibus aliorũ ſubuenire, vel in temporalibus, puta eſurientem paſcendo; vel in ſpiritualibus, puta docendo ignorantẽ, ſiue huiuſmodi ſiant debita propter iniunctum officiũ, vt patet in prælatis, ſiue propter neceſſitatem indigentis; & tunc eadẽ eſt ratio de huiuſmodi, ſicut de alijs quę ſunt de neceſſitate ſalutis.

Non eſt peccandum venialiter ad vitandum ſcandalum.

Vtrvm autem pro vitando ſcandalum proximi debeat quis peccare venialiter: dixerunt quidam, quod peccatum veniale eſt committendum propter vitandum ſcandalum: ſed hoc implicat contraria, ſi enim faciendum eſt, iam non eſt malum neque peccatum; nam C peccatum non poteſt eſſe eligibile, conuenit tamen aliquid propter aliquam circunſtantiam non eſſe peccatum veniale, quod tamen illa circunſtantia ſublata peccatum veniale eſſet. Sicut verbum ocioſum eſt peccatum veniale quando abſque cauſa dicitur: ſi autem ex cauſa rationabili proferatur, non eſt ocioſum, nec peccatum, quamuis antẽ per peccatũ veniale gratia nõ tollatur, per quã eſt hominis ſalus; inquantũ tamẽ veniale eſt diſponens ad mortale, vergit in detrimentũ ſalutis.

Ad octauum, ſ. *vtrum propter ſcandalum ſint bona temporalia dimittenda* Dicendum, quod circa temporalia diſtinguendum eſt. Aut enim ſunt noſtra, aut ſunt nobis ad conſeruandum pro alijs commiſſa; ſicut bona eccleſiæ committuntur prælatis, & bona communia cuiuſ- D cumque reipub. rectoribus: & talium cõſeruatio, ſicut & depoſitorum, imminet his, quibus ſunt commiſſa ex neceſſitate, & ideo non ſunt propter ſcandalum dimittenda; ſicut nec alia quæ ſunt de neceſſitate ſalutis: tẽporalia verò quorum nos ſumus Domini, dimittere ea tribuendo, ſi penes nos ea habeamus; vel non repetendo, ſi apud alios ſunt, quandoque quidẽ debemus propter ſcandalum, quandoque autem non. Si enim ſcandalum ex hoc oriatur propter ignorantiam vel infirmitatem aliorum, quod ſupra diximus eſſe ſcandalum puſillorum, tunc vel totaliter dimittenda ſunt temporalia, vel aliter ſedandũ ſcandalum, ſ. per aliquam admonitionẽ. Vnde Augu. dicit in lib. de ſermone Domini in monte *Dandum eſt quod nec tibi nec alteri noceat, quantum ab homine tradi poteſt. & cum negaueris quod petit, indicanda* E *eſt iuſtitia ei; & melius aliquid dabis, cum petentẽ iniuſtè correxeris*. Aliquando verò naſcitur ex malitia, quod eſt ſcandalum Phariſæorum; & propter eos ſic qui ſcãdala concitant, non ſunt tẽporalia dimittenda, & hoc etiam noceret bono communi; daretur enim malis rapiendi occaſio, & noceret ipſis rapientibus, qui retinendo aliena in peccato remanẽt. Vnde Greg. dicit in Mora. *Quidam dum temporalia nobis rapiunt ſolummodo, ſunt tolerandi; quidam vero ſeruata æquitate prohibendi; non ſolum curantes ne noſtra ſubtrahantur, ſed ne rapientes non ſua, ſemetipſos perdant*. Pręterea ſi paſſim permitteretur malis hominibus vt aliena raperent, vergeret hoc in detrimentum veritatis, vitæ, & iuſtitiæ; & ideo nõ oportet propter quodcumque ſcandalum temporalia dimitti. *Item* quando dicit Apoſtolus Ro. 14. *Noli cibo tuo illum perdere, pro quo*

Temporalia bona quandoque propter ſcandalum dimittenda quandoq. nõ.

Solutio obie.

A *Chriſtus mortuus eſt*: non eſt intentio Apoſtoli monere, quod cibus ſit propter ſcandalum totaliter dimittendus; quia ſumere cibum eſt de neceſſitate ſalutis: Sed talis cibus eſt propter ſcandalũ dimittendus, ſecundũ illud 1. Cor. 8. *Non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem*. *Item* annexa ſpiritualibus quandoque ſunt propter ſcandalum dimittenda, vt patet, quia Apoſtolus ſeminans ſpiritualia, temporalia ſtipẽdia non accepit, ne offendiculũ daret Euangelio Chriſti. Sicut dicitur 1. Cor. 9. & ex ſimili cauſa non exigit eccleſia decimas in aliquibus terris, propter ſcandalum euitandum. Sed intelligendum eſt, quod ſcandalum quod vitabat Apoſtolus, ex ignorantia procedebat Gẽtilium, quia hoc non conſueuerant; & ideo ad tempus B abſtinendum erat, vt prius inſtrueretur hoc eſſe debitum. Ex ſimili cauſa eccleſia abſtinet de decimis exigẽdis, in terris in quibus non eſt conſuetũ decimas dare.

Circa nonũ ſ. *quæ mouere debent ad ſcandalum fugiendum*, conſiderandum eſt. Primo quare non ſit ſcandalũ faciendum. Secundo quare non ſit ſcandalum patiendum. *Circa* primum ſciendum, quod cum ſumma diligentia ſcandalum eſt vitãdum actiuum, id eſt ne homo aliquid agat vnde ſcandalum oriatur. Primo propter blaſphemiam diuini nominis. Secundo propter nocumentum multiplex proximorum. Tertio propter infamiã, & augmẽtum nefandi criminis. Quarto propter incrementum & cumulum tormentorum.

Quatuor motiua ad vitandum ſcandalum.

1. Propter Dei blaſphemiã.

Primo quidem vitandum eſt ſcandalũ propter Dei blaſphemiam: vnde conqueritur Dominus Iſa. 52. *Dominatores tui inique agunt, & iugiter nomen meum blaſphematur*; C peccata enim maiorum, id eſt principum ſæculariũ, & prælatorum eccleſiæ, præcipuè faciunt nomen Domini blaſphemari. Vnde minores excuſant ſe de peccatis ſuis, propter peccata maiorũ. Sed & Iudæi & hæretici in perfidia perſeuerant, propter exempla mala, & ſcandala prælatorum, dicentes: Videte quomodo iſti viuunt, quomodo incedunt; non ſic Petrus, Paulus, & alij. Cum quidam Legati, & Abbates tredecim, miſſi ad terram Albigenſium, cum multis equis & famulis ambularent, contra hæreticos prædicantes; inſurgebãt contra eos Hæretici prædicãtes ècontra exempla mala, & inſolentiam vitæ pręlatorum, clericorum, ac etiã religioſorum, dicentes. Ecce quomodo iſti prædicant nobis Chriſtum Dominũ ſuum, & equites peditem, D diuites pauperem, pomposi humilẽ, & huiuſmodi; & ſic ſine fructu de terra confuſi, recedere habuerũt 2. Reg. 12. *Dixit Nathan ad Dauid. Blaſphemare feciſti nomen Domini*. *Aaron ponens ſcandalum coram filijs Iſrael*, id eſt vitulum, fecit eos apoſtatare à Deo, & dixerunt. *Iſti ſunt dij tui Iſrael*, &c. Exo. 32. Similiter Ieroboam 3. Reg. 12. *Cogitato Ieroboam conſilio, fecit duos vitulos aureos, & poſuit vnũ in Bethel, & alterũ in Dan*, & dixit. *Iſti ſunt dij tui Iſrael, &c. & factum eſt hoc Iſrael in peccatũ*, ſ. apoſtaſiæ, vel idolatriæ. Duo vituli, duo exemplorum malorum genera ſignificant, in prælatis & perſonis eccleſiaſticis, hic eſt vitulus quẽ poſuit in Bethel, id eſt in domo Dei ad ruinam populi. Vitulus in Dan, qui iudiciũ interpretatur, ſignificat exemplum malum principum terrenorũ, qui alios & iudicant iniuſtè, & à Domino iudicabuntur. Itẽ E Balaam docebat Balach mittere ſcãdalum coram filijs Iſrael, vt dicitur Apoc. 2. *Edere ſ. de ſacrificijs idolorum, & fornicari cum mulieribus Madianitis, quæ induxerunt eos ad idolatriam*, Sicut dicitur Exo. 35. Similiter de Salumone 3. Reg. 11. *Cum iam eſſet ſenex, deprauatũ eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur Deos alienos*. Similiter 2. Mach. 3. *Iaſõ facinoroſus*, *verbis ſuis* & exẽplis, omnes contribules ſuos traxit ad ritum Gentilium. Et ſic patet, quod ſcandalũ inducit Dei blaſphemiam.

2. Propter nocumentum multiplex proximorũ.

Secvndo vitandum eſt ſcandalum propter nocumẽtum multiplex proximorum: multi enim viſis vel auditis ſcandalis, vulnerantur in mentibus, peruertuntur in morib. Pſ. 17. *Cum peruerſo peruerteris*, imitãdo ſ. vitia peruerſorum. Item præcipitantur in foueam peccati; ſcandalizantes enim primo corruentes in foueam, multos ſecum trahunt: maior autem & grauior eſt ruina primò

Exemplum. cadentis, quia omnes alij corruunt ſuper eum. *Homo* quidam volens arborem inclinare, multos ſocios aggregauit, qui aſcendens in arborem, ſummitatem arboris apprehendens, pependit in ea deorſum trahendo. Secundus vero manibus apprehendit pedes primi, & tertius ſecundi, & quartus tertii, & ſic de aliis, cum autem primus pondere grauatus ſcreare vellet in manibus, auulſæ ſunt ab arbore, & ſic ipſe cecidit, & omnes alii pariter ceciderunt. Sic vno corruente per peccatũ, multi adhærentes ei corruunt, eius exemplo vel ſcandalo. Sicut primo Angelo corruente, omnes alii adhęrentes ei per conſenſum, pariter corruerunt. Sic & multi poſt ſe trahunt alios. Contra quos Iſa. 5. *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quaſi vinculum plauſtri peccatum.* Tales ſunt diaboli venatores, qui multos venantur, illaqueant, capiunt, & acquirunt, diabolo. Micheæ 7. *Vir fratrem ſuum venatur ad mortem.* Hier. 5. *Inuenti ſunt in populo meo impij inſidiantes, quaſi aucupes laqueos ponentes, & pedicas ad capiendum viros.* Laquei sũt exempla vanitatis, pedicæ ſunt exempla cupiditatis, decipula ſunt doloſitatis exempla. Vnde legitur *ſicut decipula &c.* *Simile.* *Item* ſunt vt Bubo circundati laqueis, quẽ aucupes ponunt de die inter laqueos, ad quem accedẽtes corniculæ, vel aliæ aues admirantes, capiuntur in laqueis circumpoſitis. *Simile.* *Item* ſimiles ſunt cuidam Grui, quæ capta ab aucupe, & diu nutrita detractis alis, facta eſt ei quaſi domeſtica: cum autem rediſſent plumæ, videns gregem aliarum aduolauit cum eis, & cum circa tempus hyemale mutarent patriam, facta eſt ductrix aliarum; & tranſiens per locum vbi nutrita fuerat, quaſi recordata boni pabuli quod in domo ruſtici habuerat, de nocte per tenebras introduxit alias in dictam domũ: quarum clamorem audientes qui in domo erant, ſurrexerunt, & accenſis luminibus, illam & alias cœperunt, quam inter alias potuit Dominus domus agnoſcere, ſigno, quod conſueuerat habere in coxa eius, inuento. Similiter qui apoſtatant à Deo, vel à fide, vel ab ordine, cum maxima venatione animarum ad diabolum, vel mundum, vel peccatum redeunt.

Item ſunt milites in exercitu diaboli præpotentes, qui aliquando vno ictu, id eſt vno actu mali exempli, multos, immo quaſi innumerabiles occidunt. Sampsó in mandibula aſini mille viros occidit Iud. 15. Et ipſe ſe occidendo plurimos interimit, ibidem 16. Principes & prælati qui ſubditis ſuis mala præbent exempla, ſimiles ſunt Herodi, de quo fertur dixiſſe Cæſar. *Mallem eſſe Herodis porcus, quam filius; quia cum proſelitus ſit, ipſe occidit filios ſuos, & nutrit porcos.* Oſeæ 9. *Effraim ad interfectorem ducit filios ſuos.* Item ſunt ſimiles Neroni, de quo dicitur in Chronicis, quod hoſtis iuſticię primam perſecutionem in Chriſtianos excitans, Petrum & Paulũ occidit, & matrem ſuam, & ſororem, & fratrem ſuum Lucretium, & Senatum, & omnes fere domeſticos; & tandem ſe occidit, execrabilis factus omnibus & odioſus; licet primo promotus ad imperium, modeſte imperare cœpiſſet. Multi in prælatione ſunt ei ſimiles. Zach. 11. *Qui pauerant verbo, occidebant exemplo malo.*

3. Propter infamiam ipſius facientis.

Tertio vitandum eſt ſcandalum propter infamiã ipſius facientis; reddit enim eum vilem, & in vilitate Deo, ſanctis, & hominibus odibilem. Exod. 10. *Exoſos habui eos propter malitiam adinuentionum ſuarum.* Pſal. 118. *Iniquos odio habui.* Aues nocturnales odioſæ ſunt auibus lucis; Sicut Noctua & Bubo. Sic peccatores amantes tenebras peccatorum, ſanctis omnibus ſunt exoſi. *Item* tales Eccleſiam vel collegium, ſua vilitate confundũt. Hiere. 15. *Confuſa eſt & erubuit.* Pſalm. 43. *Tota die verecundia mea contra me eſt*, dicit Eccleſia, *& confuſio faciei meæ cooperuit me*; & ideo merito ſunt confuſibiles & confuſione digni, & tamen quandoque ipſi de ſua confuſione non erubeſcunt. Hierem. 6. *Confuſi ſunt, quia abominationem fecerunt. Quinimmo confuſione non ſunt confuſi, & erubeſcere neſcierunt.* Debent autem confundi, quia ſunt monſtruoſi, venenoſi, contagioſi, ridiculoſi. Monſtruoſi quidem, ſimiles monſtris Babilonis, de quibus dicitur Iſa. 13. & 34. *Erit cubile draconum, & paſcua ſtruthionum; ibi occurrent dæmonia, Onocentaurus, & Piloſus, &c. Dracones ſunt*, quia ventum vanitatis attrahunt, flammas peruerſitatis & malignitatis euomunt, aquas diuitiarum & deliciarum mundi inſatiabiliter bibunt, & aera flatu infamiæ inficiunt. *Struthiones*, habentes quaſi alas auium, non volatum; vellera quaſi ouium, ventrem ferrugineum, pedes quaſi aſinorum; quia etſi verbis volatum ad alta ſimulant, de terra tamen non ſe eleuant; ventrem habent quaſi ferrugineũ per auaritiam; & ſi exterius aliquando prætendunt ouinam ſimplicitatem, in fine oſtendunt aſininam ſtoliditatem. *Dæmonia* (dæmones Græcè ſcientes latine) quia ſcientiam quam prædicando oſtendunt, operando cõtradicunt: quaſi *dæmonia ibi occurrunt*, prætendunt diuinam ſcientiam, & exemplis oſtendunt dæmonum vitã. *Onocentauri*, id eſt aſini & tauri, quia multi tauri ſunt, dum prędicatione laborando excolunt terram Eccleſiæ, ſed aſini, inſenſatè & luxurioſè viuendo. *Piloſi ſunt*, id eſt Simię habentes humanam effigiem in corporibus, humanam diſſimilitudinem in moribus. *Lamiæ* ſunt, qui fætus ſuos quos verbo lactant, exemplo lacerant. Lamiæ dicuntur quaſi lanię, quia fætus ſuos laniant quos lactant, vel vt dicit Gloſ. *Lamiæ habent faciem fœmineam, pedes equinos, quia multi in aperto ſunt molles & diſſoluti, compti & ornati, ſed interius brutales & luxurioſi apparent. Venenoſi* verò, quia circumquaque virus ſuæ iniquitatis effundunt, & effundendo corrumpunt 1. Corinth. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia praua*: multo fortius conſortia praua, ſimiliter & exempla praua. De prauis colloquiis, require ſupra *de peccatis linguæ*. De prauis conſortiis, require ſupra *quomodo mala ſocietas corrumpit*. De malis exemplis quomodo vulnerant & occidunt vide etiam ſupra. Sunt enim ſicut Baſilicus, qui totum aerem corrumpit. Et ſicut dracones vt dictum eſt Hierem. 51. *Ecce ego ad te mons peſtifer, qui corrumpis vniuerſam terram.* Montes peſtiferi ſunt maiores, quorum corruptio deriuatur in inferiores.

Exemplum. Cuidam viro religioſo apparuit quædam domina pulchra valde, ornatu regio præparata, quam videns obſtupuit, credens quod eſſet virgo beata. Sed illa dixit. Non ſum illa quam tu æſtimas, id eſt mater Chriſti, ſed eius ſponſa, id eſt eccleſia pro qua frequenter gemis & oras, cuius eſt dolor mirabilis, & corruptio deſcendens à capite per omnes artus vſque ad pedes, & hoc tibi ſit ſignum. Quo dicto coronam ſpecioſiſſimã amouens de capite, oſtendit ei ſuperiorem partem capitis ad modum crucis in quatuor partes inciſam, & vermes ebullientes, & ſaniem defluentem, & ait: Ecce ex his quę vides perpenpere potes quantus ſit dolor meus, & quanta corruptio in membris alijs, & his dictis euanuit. Iſti ſunt contagioſi, multo peius quam lepra vel morbus alius. Iſti hyrci fætidi, & ſicut Thuribula ex quibus exalat fumus non aromaticus, ſed fætor immanis Iſa. 3. *Erit pro ſuaui odore fœtor*; quia odorem virorum ſanctorum fœtere faciunt, fumo & fætore infamiæ, totum vnum collegium, vel religionem, vel eccleſiam diffamantes. Tales ſunt ridiculoſi facti, videlicet in deriſum, ludibrium, & opprobrium, non ſolum etiam coram hominibus, verum etiam coram dæmonibus. Homines quidem de talibus in conuiuiis & tabernis obloquuntur, & detrahunt, & eos oſtendunt digitis in deriſum. Dæmones etiam ludunt de talibus, ſicut cattus de ſorice. Hierem. 48. *Erit Moab in deriſum, & in exemplum omnibus in circuitu ſuo.* Sicut Iudit. 16. legitur de Sampſone, quod cum Phyliſtæi cepiſſent dormientem in gremio Dalilæ crine nudatum & excæcatum, de eo ludebant, & feſtum magnum faciebant, & ei illudebant. Similiter poſtquam homo captus à dæmonibus eſt in manifeſto peccato, expoliatus virtutibus, & excæcatus per peccati impudentiam; qui primo erat dæmonibus terribilis, fit eis contemptibilis.

Item ad idem eſt, quod dicitur in ſcholaſtica hiſtoria, quod cum Sedechias fugeret recedens à Hieruſa-

lem, comprehenſus à Chaldęis in campis Hiericho, ad regem Babilonis adductus in Reblata, occiſis filijs eius coram eo & familia, exoculatus in Babilonem vinctus ducitur. Vbi cum maximum feſtum facerent Babilonij, fecit eum Nabuchodonoſor adduci in medium inter conuiuas cum cantoribus ſuis, qui cum de præcepto regis Nabuchodonoſor caneret in vaſis muſicis de canticis Syon, cum autem inuitarent cantatores ad bibendum, datus eſt Sedechiæ de præcepto Nabuchodonoſor potus laxatiuus, qui turpiter ſolutus, & ignominioſè fœdatus, coram omnibus deriſus, in carcere detruſus, in confuſione ſua cito mortuus eſt. Similiter mali prælati, malè ſe habentes in regimine populi, à pacis diuinæ viſione recedentes, & mundana ſequentes, & publicè peccantes, filiis eorum, id eſt ſubditis qui eos ſequuntur imitando, ſpiritualiter occiſis, adducti in Babiloniam infamiæ, turpiter defędati per mala exempla, fiunt peccatorum cantus, & dęmonum riſus, & ludibrium. Hoc etiam dicit Glo. ſuper Abac. 2. *Væ qui potum dat amico ſuo, mittens fel inebrians, vt aſpiciat nuditatem eius.* Abdias. *Illuſerunt tibi viri fœderis tui.*

Simile. Item notandum eſt, quod diabolus vt incantator, qui omnes circunſtantes in ludo ſuo volens prouocare ad riſum, inſufflat in pixidem, in qua eſt inquinamentum, nec apparet in aliquo inquinatus: quem cum porrexerit pluribus, qui nec poſtquam ſufflauerunt in pixidem ex hoc apparent inquinati: tandem tradidit eā alicui fatuo ad inſufflandum, vertens ei illam partem in qua erat inquinamentum, qui cum exufflaret exiuit de pixide puluis teterrimus ſubito denigrans & inquinans faciem eius totam, ex cuius confuſione & fœdatione, omnes aſtantes ludo prouocantur ad riſum & plauſum. Sic cum aliquis fatuus vult occultè peccare, diabolus vertit ei quaſi pixidem inquinationis, & ſic, quando ſcilicet deprehenditur aliqua occaſione in aliquo facto, apparet patenter quod credebat facere latenter, per quod eius fama denigratur, de quo dæmones gaudent & rident. Tales igitur confundunt, & confunduntur; ſcandalizant, & ſcandalizantur, id eſt ſcandalis quæ faciunt diffamantur. Ideo hortatur ſapiens vitare ſcandalum dicens Eccleſ. 33. *Doctrinam oris audite filii, qui cuſtodierit illam non periet labijs ſuis, nec ſcandalizabitur in operibus peſſimis*, id eſt nec verbis nec factis ſcandalizabit, nec diffamabitur ex ſcandalis. Sequitur. *Superbus & maledicus ſcandalizabitur.* Contra religioſos præcipuè, qui ſanctitatis habitum portant exterius, ſed interius iniquitate pleni, ex abundantia cordis, & verbis & factis alios ſcandalizant, dici videtur illud Eccl. 1. *Ne fueris hypocrita in conſpectu hominum, & non ſcandalizeris in labijs tuis, attende in illis ne fortè cadas, & adducas animę tuę inhonorationem, & reuelet Deus abſconſa, &c.* Sic ergo vitandum eſt ſcandalum propter infamiam.

4. Propter incrementū & cumulum tormentorū. Qvarto vitandum eſt propter incrementum & cumulum tormentorum. Sicut enim dicit Greg. *Sciant tales, quia tot mortibus digni ſunt, quot perditionis exempla ad alios tranſmittunt.* Matth. 13. *Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & alligabunt eos ſicut zizaniam in faſciculos ad comburendum, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium.* Ponet autem Deus illos in exemplum damnationis & pęnæ, ſicut fuerunt in exemplum culpæ Ezech. 14. *Homo de domo Iſrael, qui poſuerit Idola in corde ſuo, ſcandalum iniquitatis ſuæ, &c.* Et poſt. *Ponam faciem meam ſuper hominem illum, & faciam illum in prouerbium & exemplum, & diſperdam eum.* Naum 3. *Reuelabo pudenda tua, & oſtendam gentibus nuditatem tuam, & ponam ſuper te abominationes tuas, & contumelijs te afficiam, & ponam te in exemplum, &c.*

De ſcandalo paſſiue euitando.

Deinde conſiderandum eſt quare ſit ſcandalum euitandum paſſiuè. Sciendum, quod fatuitas illorum qui malum exemplum accipiunt & mutuantur ab his quos male vident agere, apparet in multis: Videlicet in male eligendo, & in male agendo. *Qui ſcandalizant ſunt fatui in eligendo.* In eligendo quidem, quia bonos & bona viſa contemnunt, malos autem eligunt imitari: qui præponunt conuerſationem malorum conuerſationi bonorum, qui potius ſequuntur eorum opera, vitia, vel exempla, quam virtutes: magis volunt eſſe degeneres quam generoſi, deformes quam formoſi, fœtidi quam odoriferi, pernitioſi quā fructiferi, tenebroſi quam lucidi. Ioa. 3. *Dilexerunt homines tenebras magis quam lucem.* Eligunt lignum mortiferum, & lignum vitæ dimittunt. Sicut Adam ſuæ vxoris exemplo, comedit lignum vetitum & mortiferum. Dimittunt cibum & potum ſalutiferum, & ſumunt mortiferum. Dimittunt mel, & guſtant fel. Dimittunt panem, & ſumunt lapidem. Dimittunt piſcem, & accipiunt ſcorpionem, Dimittunt ſanum, & eligunt putridum, quod non facerent ipſi porci. Eligunt malos in vaſa ſua, bonos autem foras dimittunt. Pſa. 68. *Fiat menſa eorum in retributionem, & in laqueum, & in ſcandalum.*

Item iſti dimittunt aurum, & eligunt cænum. Dimittunt roſam, & eligunt ſpinam. Sequuntur lupum, & dimittunt pium paſtorem. Sequuntur Iudam proditorem, & dimittunt Saluatorem. Cum dicat Petrus: *Sequimini veſtigia eius, qui peccatum non fecit.* Iſti ſunt ſimiles illi, qui dimiſit ſocium ſuum ſapientem, & ſecutus fatuum incidit in latrones. Deut. 12. *Caue ne imiteris abominationes gentium.* Eccl. 32. *In via ruinæ non eas, & non offendes in lapides; non credas te viæ laborioſæ, ne ponas animæ tuæ ſcandalum.* Fatuus eſt qui ſequitur ductorem cæcum, curſorem claudum, comitem inimicum. Iſti quærunt ſibi exempla corruptionis, cum inuenire poſſent exempla veritatis; id eſt vitam & exempla bonorū Iac. 5. *Exemplum accipite fratres longanimitatis, laboris, & patientię, Prophetas.* Ioan. 13. *Exemplum dedi vobis.* Exo. 25. *Inſpice, & fac ſecundum exemplar quod tibi in monte monſtratum eſt.* Non debet accipi exemplar à ſacerdotibus Baal, ſed à ſacerdotibus Leuitici generis.

Qui ſcandalizantur ſūt fatui in agēdo. Item fatui ſunt in agendo, quia faciunt ea quæ damnant & damnanda iudicant in alijs Rom. 2. *Eadem agis quę iudicas.* Et poſt. *Exiſtimas ô homo qui talia agis, quia tu effugies iudicium Dei?* Tales ſunt ſimiles armigero Saul, qui videns Dominum ſuum irruiſſe in gladium ſuum, fecit ipſe ſimiliter, & ſic ſeipſum occidit 1. Reg. 31. Iſti cum poſſent inuenire aurum, & argentum, & lapides pretioſos, de quibus ædificarent ſibi domos in quibus in perpetuum habitando regnarent: non ſolum ædificant lignum, fœnum, & ſtipulam; ſed magis lutum, ferrum, plumbum, & ſtagnum, cum quibus ardeant in æternum. Qui vult inuenire multa exempla mala, legat in libro mundanę vanitatis, & inueniet illum plenum malis exemplis Matth. 19. *Vę mundo à ſcādalis.* Iſti colligunt de mundo omnia ſcandala ad imitandum, ſed *filius hominis mittet Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala ad comburendum* Matth. 13.

Alij ſcandalizantur ex ignorantia alij ex fragilitate, alij ex tolerantia, alij ex malignitate. Hoc autem ſciendum, quod alij ſcandalizantur ex ignorantia, alij ex fragilitate, alij ex tolerantia, alii ex malignitate.

Scandalizantvr aliqui ex ignorantia veritatis, ſumentes occaſionem ſcandali vbi ſumenda non eſſet. Sicut Iudęi audientes Doctrinam Chriſti, & videntes miracula mirabantur, ipſum purum hominem æſtimātes. Marc. 6. *Multi ſapientes admirabantur in doctrina eius, dicentes; vnde huic omnia, & quæ eſt ſapientia quæ data eſt illi, & virtutes tales quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic eſt faber Mariæ filius, frater Iacobi & Ioſeph & Iudæ & Symonis? nonne & Sorores eius hic nobiſcum ſunt? & ſcandalizabantur in eo.* Item Ioan. 6. cum multa diceret de ſacramento altaris diſcipulis ſuis: *Panis quem ego da-*

hic caro mea eſt, &c. Caro mea vere eſt cibus, &c. multi audientes dixerunt: Durus eſt hic ſermo, &c. Sciens autem Ieſus quia murmurarent, dixit eis: Hoc vos ſcandalizat. *Alij* ſcandalizantur ex infirmitate, ſicut dixit Dominus diſcipulis, Matth. 26. *Omnes vos ſcandalum patiemini in iſta nocte.* Et Matth. 11. *Cæci vident, claudi ambulant, &c. Beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Gregor. *Viſa Chriſti paſſione, quiſque non ſcandalizari debuit, ſed admirari.* Matth. 13. *Facta tribulatione & perſecutione propter verbum, continuo ſcandalizantur.* Et Matth. 24. *Tunc ſcandalizabuntur multi.* *Alij ſcandalizantur* ex cohærentia conuerſationis & ſocietatis malorum, facti videlicet imitatores eorum. Pſalm. 105. *Commixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & factum eſt illis in ſcandalum.* Ideo Matth. 18. *Si manus tua vel pes tuus ſcandalizat te, abſcide eum. Et ſi oculus tuus ſcandalizat te erue eum, &c.*

Item aliqui ſcandalizantur ex malignitate, ſicut Domino publicè prædicante contra vitam malam, & doctrinam Scribarum & Phariſæorum, diſcipuli dixerunt ei: *Scis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt.* Et 1. Corint. 1. *Nos prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam.*

De erubeſcentia bonitatis.

DISTINCTIO XVIII.

Vitioſa ſunt erubeſcentia bonitatis iniquitatis, veritatis, & ſanctitatis.

Deinde conſiderandum eſt de erubeſcentia de bono, quæ eſt tredecima filia inanis gloriæ, quæ eſt quando verecundatur aliquis ſe pauperem eſſe, vel male veſtitum, aut minus eſſe inter alios honoratum. Verecundãtur aliqui, ſe de infimo genere natos eſſe, parentes, conſanguineos & amicos pauperes videre, cum ad pinguiorem fortunam aſcenderint; vel eos coram hominibus recognoſcere dedignantur. Sicut ille qui requiſitus quis eſſet pater eius, reſpondit ſe nepotem eſſe cuiuſdam epiſcopi, non audens patrem ſuum nominare. Sicut de mulo dicitur fabuloſè, quod requiſitus quis eſſet, reſpondit ſe creaturam eſſe Dei. Requiſitus quis eſſe pater eius, reſpondit dextrarium auunculum ſuum eſſe.

Ad eandem ſpeciem pertinet erubeſcentia iniquitatis, non quod nõ erubeſcat de iniquitate quã fecit, ad confitendum, quia hoc eſſet laudabile: ſed intantum timet verecundari coram homine, quod aut omnino non confitetur; aut confitens minora, & minus erubeſcibilia, ſubticens grauiora. De fatuitate talium require infra *Confeſſio.*

Ad eandem ſpeciem pertinet erubeſcentia veritatis, quando ſcilicet verecundatur aliquis veritatem dicere, vbi & quando opus eſt, quia timet offendere, lucrum, gratiam vel fauorem amittere. Vel requiſitus à iudice vel prælato peccatum ſuum negat, nolens erubeſcere coram eis, vel verecundiam ſuſtinère. Vel ſi verbum mendoſum protulit, non vult in mendacio deprehendi, & ideo mendacium ſuum negat, vel verbum ſuum ſuſtinet eſſe verum: aut ſi mendaciter detraxit de aliquo, non vult famam eius reſtituere, ne de mendacio erubeſcat; aut ſi non audet quis confiteri fidei veritatem. Contra quod ſpecialiter dicit Apoſtolus Rom. 1. *Non erubeſco Euangelium.* Eccl. 4. *Pro anima tua non erubeſcas dicere verum.* Eſt enim confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gratiam, & gloriam.

Ad eandem ſpeciem pertinet erubeſcentia ſanctitatis, nam multi ſunt qui coram hominibus erubeſcunt ieiunare, orare, eleemoſynas dare, & huiuſmodi, ne irrideantur ab eis. Sed ſtultus eſſet miles qui ſeruitium regi debitum non auderet ei reddere, ne de hoc homines loquerentur. Item ſi rectè incedens deridere tur à claudo, propter hoc quod rectè incedit, nullus eſt qui non cõtemneret; & fatuus eſſet ille ſi propter hoc vellet incedere ſicut claudus. Item ſi per lutum ambulans, derideret illos qui per viam mundam & rectam incederent, nullus ſequeretur eum per lutum. Item nõ debet ſanus erubeſcere de hoc quod ſanus eſt, aliis ægrotantibus. Vel quia mundus eſt, aliis leproſis. Vel quia non eſt ſordidus, aliis iniquitatis. Vel quia ſtat, aliis cadentibus. Seneca. *Sit tibi tam turpe à turpibus laudari, quàm vt lauderis ob turpia.* Item *non quàm multis, ſed quibus placeas cogites, lætior eſto quoties diſplices malis veram tibi laudationem aſcribe.*

De tentatione Dei.

Deinde conſiderandum eſt de tentatione Dei, quę eſt decimaquarta filia inanis gloriæ. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo in quo conſiſtat tentatio Dei. Secundo vtrum ſit peccatum, & quomodo.

Circa primum ſciendum, quod tentare eſt experimentum ſumere de eo qui tentatur. Sumimus autem experimentum de aliquo, & verbis, & factis. Verbis quidẽ, vt experiamur an ſciat quod quærimus, vel poſſit aut velit illud implere. Factis autem, cum per ea quæ facimus, exploramus alterius prudentiam, vel voluntatem, vel poteſtatem. Vtrumque autem horum contingit dupliciter. *Vno* quidem modo apertè: Sicut cum quis tentatorem ſe profitetur, ſicut Sãpſon Iud. 13. propoſuit problema Phyliſtæis ad eos tentãdum. *Alio* verò modo inſidioſè & occultè, ſicut Phariſæi tentauerunt Chriſtum Matt. 22. Rurſus quandoque expreſsè, puta cum quis dicto vel facto intendit experimentum ſumere de aliquo. Quandoque vero interpretatiuè, quando ſc. etſi hoc non intendat vt experimentum ſumat, id tamen agit vel dicit, quod ad nihil aliud videtur ordinabile, niſi ad experimentum ſumendum. Sic ergo homo Deum tentat, quandoque verbis, quandoque factis. Verbis quidem Deo colloquimur orando. Vnde in ſua petitione aliquis expreſsè Deum tentat, quãdo ea intẽtione aliquid à Deo poſtulat, vt exploret Dei ſcientiam, poteſtatem, vel voluntatem. Factis autem aliquis expreſsè Deum tentat, quando per ea quæ facit, intendit experimentum ſumere Diuinæ poteſtatis, vel pietatis, aut ſapientiæ. Sed quaſi interpretatiuè Deum tentat, qui etſi non intendat experimentum ſumere de Deo, aliquid tamen vel petit vel facit, ad nihil aliud vtile, niſi ad probandum Dei poteſtatem, vel bonitatem, ſeu cognitionem. Sicut cum aliquis equum currere facit vt euadat hoſtes, hoc non eſt experimẽtum de equo ſumere. Sed ſi equum currere faciat abſque vlla vtilitate, hoc nihil aliud eſſe videtur, quàm experimentum ſumere de equi velocitate. & idem eſt in omnibus aliis rebus. Quando ergo propter aliquam neceſſitatẽ ſeu vtilitatem committit ſe aliquis diuino auxilio, in ſuis petitionibus, vel factis, hoc non eſt Deum tentare. Dicitur enim 2. Para. 20. *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolum reſidui habemus, vt oculos noſtros dirigamus ad te.* Quando vero hoc agitur abſque neceſſitate & vtilitate, hoc eſt interpretatiuè tentare Deum. Vnde Deu. 6. *Non tentabis Dominum Deum*, dicit Gloſſ. *Deum tentat, qui habens quod faciat, ſine ratione ſe committit periculo, experiens vtrum poſſit liberari à Deo.* Et Augu. 25. contra Fauſtum dicit, quod *Chriſtus, qui palam docendo & arguendo, & tamen inimicorum rabiem valere in ſe aliquid non ſinendo, Dei demonſtrabat poteſtatem. Idem tamen fugiendo & latendo, hominis inſtruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, vt quod cauere oportet, euadat.* Ex quo videtur in hoc tentationem Dei conſiſtere, quando prætermittit homo facere quod poteſt, ad pericula euadenda, reſpiciens ad auxilium diuinum.

Solutio obie.

Hoc autem aduerte, quod ſancti per inuocationẽ diuini nominis miracula faciunt, licet expectent ſolius diuinæ poteſtatis effectum. Similiter prædicatores regni Dei, qui pretermiſſis humanis ſubſidiis in ſolo Deo ſpem ſuam ponunt; Iuxta illud 1. Petr. 5. *Omnem ſollicitudinem veſtram proiicientes in eum.* Et Pſalmus 54. *Iacta cogitatum tuum in Domino, &c.* non tentant Deum

quia ex magna vtilitate vel neceſſitate ſubſidia temporalia prætermittunt, vt vacent expeditius verbo Dei: A
& ideo ſi ſoli Deo innitantur, non propter hoc tentant Deum; ſed ſi abſque vtilitate vel neceſſitate humana ſubſidia desererent, Deum tentarent. Vnde Ambro. ſuper illud Luc. 9. NIHIL IN VIA TVLERITIS, &c. dicit. *Qualis debet eſſe qui euangelizat regnum Dei, præceptis euangelicis deſignatur, hoc eſt vt ſubſidij ſæcularis adminicula non requirant, fideique totus inhærens, putet quo minus iſta requiret magis poſſe ſuppetere.*

CIRCA ſecundum, ſcilicet *quomodo tentare Deum ſit peccatum.* Sciendum, quod ſicut dictum eſt, tentare eſt experimentum ſumere, nullus autem experimentum ſumit de eo de quo eſt certus, & ideo omnis tentatio ex aliqua ignorantia, vel ex dubitatione procedit; vel eius qui tentat, ſicut cum quis experimentum ſumit de re aliqua, vt eius qualitatem cognoſcat; ſiue aliorum: Sicut cum quis experimentum ſumit de aliquo, vt alijs oſtendat: per quẽ modum Deus dicitur nos tentare. Ignorare autem vel dubitare de his quæ pertinent ad Dei perfectionem, eſt peccatum. Vnde manifeſtum eſt, quod tentare Deũ ad hoc quod ipſe tentans cognoſcat Dei virtutem, eſt peccatum. Vnde Deut. 6. dicitur. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Et 1. Corint. 10. *Non tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorum tentauerunt.* Si quis autem ad hoc experimentum ſumat eorum quæ ad diuinam perfectionem pertinent, non vt ipſe cognoſcat, ſed vt alijs demonſtret, hoc non eſt tentare Deum; cum ſubſit iuſta neceſſitas, vel pia vtilitas, & alia quæ ad hoc concurrere debent. Sic enim Apoſtoli petiuerunt à Domino vt in nomine Ieſu Chriſti ſigna fierent. Vt dicitur Actu. 4. ad hoc ſcilicet quod virtus Chriſti infidelibus manifeſtaretur.

Tētare Deũ ad hoc vt quis cognoſcat Dei virtutẽ eſt peccatum, non vero vt alijs demonſtret.

Solutio obie.

ET nota, quod duplex eſt cognitio diuinæ bonitatis, vel voluntatis. *Vna* quidem ſpeculatiua, & quantũ ad hanc non licet dubitare, nec probare vtrum voluntas Dei ſit bona, vel vtrum Deus ſit ſuauis. *Alia* eſt cognitio diuinæ bonitatis ſeu voluntatis affectiua, ſeu experimentalis; dum quis experitur in ſeipſo guſtum diuinæ dulcedinis, & complacentiam diuinæ voluntatis. Sicut de Ierotheo dicit Dionyſius 2. cap. de Diui. Nomi. Quod didicit diuina ex compaſſione ad ipſa. & hoc modo mouemur vt probemus Dei voluntatem, & guſtemus eius ſuauitatem.

ITEM nota, quod reprehenditur rex Achaz quia dicenti ſibi quod ſignum peteret, noluit petere, dicens, Iſa. 7. *Non petam, & non tentabo Dominũ*: propter quod videri poſſet, quod tentare Deum nõ ſit peccatum. Abraham vero petiuit ſignum, ſicut legitur Gen. 15. *Vnde ſcire poſſum quod poſſeſſurus ſum eam*, ſcilicet terram promiſſam. Et Gedeon ſignum petiuit à Domino de victoria repromiſſa, ſicut dicitur Iud. 6. qui tamen ex hoc non reprehenduntur.

Solutio obie.

EST autem ratio promiſſorum, quia Deus volebat ſignum dare Regi Achaz, non pro ipſo ſolum, ſed pro totius populi inſtructione, & ideo reprehenditur quaſi impeditor communis ſalutis, quod ſignum petere nolebat; nec petendo tentaſſet Deum, tum quia ex mandato Dei petijſſet, tum quia hoc pertinebat ad vtilitatem communem. Abraham vero ſignum petijt ex inſtinctu Diuino, & ideo non peccauit. Gedeon verò ſignum ex debilitate fidei petijſſe videtur, & ideo à peccato non excuſatur. Sicut Gloſ. ibidem dicit. Sicut & Zacharias peccauit, dicens Luc. 1. ad Angelum. *Vnde hoc ſciam?* vnde & propter incredulitatem punitus fuit. *Sciendum* tamen quod dupliciter aliquis ſignum petit à Deo. *Vno modo* ad explorandum Diuinam pietatem, aut veritatem dicti eius; & hoc de ſe pertinet ad Dei tentationem. *Alio modo* ad hoc quod inſtruatur quid ſit circa aliquod factum placitum Deo; & hoc nullo modo pertinet ad Dei tentationem.

De contemptu Dei.

DEINDE conſiderandum eſt de contemptu Dei. Circa quod conſiderandum quomodo ſit peccatum ſpeciale, & filia inanis gloriæ. Et dicendum, quod in aliquo peccato poteſt eſſe contemptus Dei dupliciter. Vno modo per ſe, & ex intentione peccantis. Alio modo per accidens, & præter intentionem. *Primo modo* contemptus Dei dicitur eſſe ſpeciale peccatum, quia habet propriam rationem obiecti. *Alio modo* dicitur Dei contemptus eſſe in aliquo peccato per accidens, quia non intendit in peccato Deum contemnere: Sed præter intentionem ſuam ſequitur, quod peccando contemnit Deum, faciendo ſcilicet aliquid quod eſt contra præceptum Dei, puta fornicator non intendit principaliter Deum contemnere, ſed libidinem ſuam explere. Sed ex hoc ſequitur quod contemnit Deum, contra inhibitionem eius agendo. Eſt ergo contemptus Dei peccatum, quando ſcilicet aliquis ex intentione facit aliquid in contemptum Dei, quando minas eius & iudicia non metuit, quando peccare pro nihilo ducit, quando negligit exire à peccato, quando bona ſpiritualia & æterna paruipendit. Vnde Prouerb. 18. *Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit.*

Contemptus Dei ex intentione eſt ſpeciale peccatũ ſecus ſi præter intentionem.

ET nota, quod eſt contemptus laudabilis, & culpabilis. Contemptus laudabilis eſt, quando quis contemnit mundanum honorem propter Deum, ſicut de viro iuſto dicitur Iob 29. *Contemnit multitudinem ciuitatis, & vocem exactoris non audit, &c.*

Contemptus duplex ſ. laudabilis & culpabilis, & vterq. multiplex.

ITEM quando contemnit pauorem, id eſt quando non timet ſuſtinere dolores & anguſtias propter Deum. Vnde de equo forti & audaci dicitur Iob 39. *Contemnit pauorem, nec cedit gladio.*

ITEM quando contemnit pudorem, id eſt, quando non timet ſuſtinere confuſionem & verecundiam propter Deum, exemplo Chriſti, de quo dicitur Hebr. 12. *Suſtinuit crucem confuſione contempta.*

CONTEMPTVS verò culpabilis eſt multiplex. Quandoque enim contemnitur Deus, quia contemnuntur eius imperia. Vnde reprehenditur Dauid 2. Reg. 12. *Quare contempſiſti verbum Domini.* Et Numer. 15. *Anima quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, quoniam aduerſus Dominum rebellis fuit, peribit de populo ſuo; verbum enim Domini contempſit.* Item quandoque contemnuntur eius iudicia. Sicut conqueritur Dominus Ezech. 5. *Contempſit iudicia mea, vt plus eſſet impia quam gentes.* Et Leuit. 26. *Si ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, vt non faciatis ea quæ à me conſtituta ſunt &c. Viſitabo vos velociter, &c.*

ITEM quandoque contemnuntur eius conſilia, ſiue contemnitur eius ſapientia. Sicut dicitur Eccl. 9. *Sapientia pauperis*, ſcilicet Chriſti, *contempta eſt.* Item contemnitur eius clementia. Sicut ipſe conqueritur Hierem. 3. *Quomodo ſi contemnat mulier amatorem ſuum, ſic contempſit domus Iſrael.* Rom. 2. *An diuitias bonitatis & patientiæ & longanimitatis eius contemnis?* Sed omnes tales maledicti ſunt ſicut habetur Tob. 13 *Maledicti erunt qui contemnunt te.* Et 1. Reg. 2. *Qui contemnunt me erunt ignobiles.*

ITEM quando contemnitur eius familia, bene reputat ſe contemni. Sicut ipſe dicit Luc. 10. *Qui vos ſpernit me ſpernit.* Et ideo Matth. 18. *Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis.*

ITEM quando contemnitur eius eccleſia: Sicut reprehendit aliquis Apoſtolus 1. Corint. 11 *Eccleſiam Dei contemnitis.* Et 2. Mach. 4. *Contempto templo, & ſacrificijs neglectis, &c.*

De irreuerentia, & maxime de ſacrilegio.

DISTINCTIO XIX.

Irreuerentia duplex; facta Deo & rebus ſacris.

DEINDE conſiderandum eſt de irreuerentia, (quæ eſt decimaſexta filia inanis gloriæ) qua ſcilicet homo non exhibet honorem quibus debet. Et hoc fit multipliciter, ſicut multæ ſunt res quibus eſt reuerentia exhibenda. Eſt enim irreuerentia facta Deo, & irreuerentia facta ſacris rebus. Irreuerentia facta Deo, ſicut quando Deus tentatur, vel contemnitur. Sicut dictum eſt de tentatione, & de contemptu Dei. Vel quando nomen eius irreuerenter aſſumitur, ſicut in periurio, de quo dicetur infra. Irreuerencia vero facta rebus ſacris eſt, vel irreuerentia ſacrorum verborum, quando irreuerenter audiuntur, vel proferuntur: vel officiorum, quando negligenter exercentur: Vel ſacramentorum, quando inhoneſtè & irreuerenter recipiuntur vel tractantur: Vel ſacrorum locorum, vt eccleſiarum, cœmeteriorum, altarium, vel locorum religioſorum; quando in eis & circa ea fit aliquid quod non debet, vel quando non exhibetur eis honor debitus, vel ſanctis eorum reliquiis; vel perſonis, vt parentibus, ſenioribus, vel maioribus, vel prælatis. Cum igitur multiplex ſit irreuerentia ſicut dictum eſt, de illa ſola irreuerentia diffuſius eſt agendum, quę fit reſpectu rerum ſacrarum, quę dicitur ſacrilegium. Circa, quę conſideranda ſunt ſeptem. Primo quid ſit ſacrilegium. Secundo vtrum ſit ſpeciale peccatum. Tertio de ſpeciebus eius. Quarto de pœna ſacrilegij. Quinto ſpecialiter de ſacrilegio perſonali. Sexto de ſacrilegio locali.

Sacrilegium eſt ſacræ rei violatio.

CIRCA primum, ſcilicet *quid ſit ſacrilegium.* Dicendum, quod ſacrilegium dicitur ſacræ rei violatio: Vel ſecundum Iſido. in lib. Etymo. dicitur ſacrilegium ex eo, quod aliquis ſacra legit, id eſt furatur, nam ſicut ex ſupra dictis patet, ſacrum dicitur aliquid ex eo quod ad cultum diuinum ordinatur: Sicut autem ex eo quod aliquid ordinatur in finem bonum, ſortitur rationem boni; ita etiam ex hoc quod aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam diuinum; & ſic ad ea quædam reuerentia debetur, quæ refertur in Deum: & ideo omne id quod ad irreuerentiã rerũ ſacrarũ pertinet ad iniuriã Dei pertinet, & habet ſacrilegij rationẽ.

Solutio obie.

NOTANDVM tamen quod violatio hic largè accipitur, pro quacumque irreuerentia vel exhonoratione. Sicut autem honor eſt in honorante, non autem in eo qui honoratur, vt dicitur in 1. Ethi. ita etiam irreuerẽtia eſt in eo qui irreuerenter ſe habet, quamuis etiam nihil noceat ei cui irreuerentiam exhibet: ergo quantum eſt in ſe rem ſacram violat, licet ipſa non violetur.

Sacrilegium eſt ſpeciale peccatum religioni oppoſitum.

CIRCA ſecundum, ſcilicet *vtrum ſacrilegium ſit ſpeciale peccatum.* Dicendum, quod vbicunque inuenitur ratio ſpecialis deformitatis, ibi neceſſe eſt quod ſit ſpeciale peccatum, quia ſpecies cuiuſlibet rei pręcipuè attenditur ſecundum formalem rationem ipſius, non ſecundum materiam vel ſubiectum. In ſacrilegio autẽ inuenitur ſpecialis ratio deformitatis, quia ſc. violatur res ſacra per aliquam irreuerentiã, & ideo eſt ſpeciale peccatum, & opponitur religioni. Sicut enim Damaſ. dicit 3. li. *Purpura regale indumentum facta, honoratur & glorificatur; & ſi quis hanc perforauerit, morte damnatur, quaſi contra legem agens.* Ita etiam ſi quis rem ſacram violet, ex hoc ipſo contra reuerentiam Dei agit, & ſic per irreligioſitatem peccat: puta ſi quis ſacerdotem occidat, eſt ibi homicidium: Si virginem ſacratam violat, vel quamcumque mulierem in loco ſacro, eſt ibi luxuria. Si verò rem ſacram furatus fuerit in loco ſacro; vel vel non ſacro vel nõ ſacram in ſacro, furtum committit: tamen propter vnam formalem rationem deformitatis in his omnibus, eſt vnum ſpeciale peccatum ſacrilegii formaliter loquendo.

Species ſacrilegij diſtinguuntur ex diuerſa ſanctitate rerũ ſacrarum.

Circa tertium, ſcilicet *de ſpeciebus ſacrilegij.* Dicendũ, quod peccatum ſacrilegii in hoc conſiſtit, vt dictum eſt, quod aliquis irreuerenter ſe habet ad rem ſacram: debetur autem rei ſacræ ratione ſanctitatis reuerentia, & ideo ſecundum diuerſam rationem ſanctitatum rerum ſacrarum quibus irreuerentia exhibetur, neceſſe eſt quod ſacrilegij ſpecies diſtinguantur. & in tanto ſacrilegium eſt grauius, quanto res ſacra in quam peccatur, maiorem obtinet ſanctitatem. Attribuitur autẽ ſanctitas, & perſonis ſacris, id eſt diuino cultui deputatis; & locis ſacris, & rebus quibuſdam alijs ſacris. Sanctitas autem loci ordinatur ad ſanctitatem hominis, qui in loco ſacro cultum exhibet Deo. Dicitur enim in 2. Mach. 5. *Non propter locum gentem, ſed propter gentem Dominus locum elegit.* Et ideo grauius eſt ſacrilegium quo peccatur contra perſonam ſacram, quam quo peccatur contra locum ſacrum. Sunt tamen in vtraque ſacrilegij ſpecie diuerſi gradus, ſecundum differentiam perſonarum, & locorum ſacrorum. Similiter & tertia ſpecies ſacrilegij, quę circa alias res ſacras committitur, diuerſos habet gradus, ſecundum differentias rerum ſacrarum; inter quas ſummum locum obtinent ipſa ſacramenta, quibus homo ſanctificatur: quorum principium vel pręcipuum eſt Euchariſtiæ ſacramentũ, quod continet ipſum Chriſtum; & ideo ſacrilegium quod contra hoc committitur, grauiſſimum eſt inter omnia. Poſt ſacramenta autem, ſecundum locum tenent vaſa conſecrata ad ſacramẽtorum ſuſceptionẽ, & ipſę imagines ſacræ, & ſanctorum reliquiæ, in quibus quodammodo ipſæ perſonæ ſanctorum venerantur, vel dehonorantur. Deinde ea quæ pertinent ad ornamentum eccleſiæ & miniſtrorum, ſiue ſint mobilia, ſiue immobilia; quicunque autem contra quodcunque prædictorum peccat, crimen ſacrilegij incurrit.

Solutio obie.

ET NOTA, quod poſſibile eſt aliqua duo peccata ſecundum aliquid vnum eſſe vnius ſpeciei, & ſecundum aliud diuerſarum. Sicut Sortes & Plato conueniunt in ſpecie animalis, differunt in ſpecie colorati, ſi vnus ſit albus, & alius niger. Et ſimiliter poſſibile eſt aliqua duo peccata differre ſpecie ſecũdum materiales actus, conuenire autem in ſpecie ſecundum vnam formalem rationem ſacrilegij, puta ſi quis ſanctimonialem violauerit, verberando, & concumbendo.

ITEM nota, quod omne peccatum quod ſacra perſona committit, materialiter quidem & quaſi per accidens eſt ſacrilegium. Vnde Hiero. dicit, quod nugæ in ore ſacerdotis, ſacrilegium eſt, vel blaſphemia. Formaliter autem & propriè, illud ſolum peccatum ſacræ perſonæ ſacrilegium eſt, quod agitur directè contra eius ſanctitatem, puta ſi virgo Deo dicatus fornicetur. Et eadem ratio eſt in alijs.

Æqualis pœna pro ſacrilegio eſt excommunicatio, ſed ad remedium requiritur ſæpe pœna pecuniaria vel mortis.

CIRCA quartum, ſ. *de pœna ſacrilegij*: Sciendum, quod in pœnis infligendis duo ſunt conſideranda. *Primo* quidem æqualitas, ad hoc quod pœna ſit iuſta, vt ſ. in quo quis peccat per hoc torqueatur; Vt dicitur Sap. 11. Et hoc modo conueniens pœna ſacrilegi, qui ſacris iniuriam infert, eſt excommunicatio, per quam à ſacris arcetur: maior autem excommunicatio, ſi in perſonam ſacram violentia inferatur, vel ſi aliquis incendat vel frangat eccleſiam; minor verò in alijs ſacrilegiis. *Secũdo* autem conſideratur vtilitas, nam pœnæ quaſi medicinæ quædam infliguntur, vt his territi homines, à peccando deſiſtant. Sacrilegus autem qui ſacra non reueretur, non ſufficiẽter videtur à peccato arceri per hoc quod ei ſacra interdicuntur, de quib. non curat; & ideo ſecundũ leges humanas adhibetur capitis pœna, vt ſaltẽ pœnis temporalibus homines à ſacrilegiis reuocentur. Quandoq. etiam ſecundũ canones infligitur pœna pecuniaria, quia pœnam mortis non infligit eccleſia. Et interdum ſunt aliqui qui excommunicationis ſententiã non timẽt, ſed contẽnunt: ideo propter tales neceſſe eſt & expedit pœnas pecuniarias adhiberi, quia videlicet per excõmunicationis pœnam non ſufficienter coercẽtur à peccãdo. Vnde 17. q. 4. *Si quis cõtumax vel ſuperbus, ſeruum fugitiuum de atrio eccleſiæ per vim abſtraxerit, nongentos ſolidos componat.* Et infra. *Si quis inuentus fuerit reus ſacrilegij, viginti libras argenti examinati puriſſimi componat.* Talis enim pœna rationabiliter exigitur ad hominum correctionem, vel aliam manifeſtam vtilitatem.

Sed ſi exigeretur ſine iuſta & rationabili cauſa, hoc videretur ad occaſionem auaritiæ pertinere. Contra quod dicit Apoſtolus 1. Theſſ. 2. *Non fuimus aliquando in occaſione auaritiæ.*

Sacrilegium perſonale cauendũ multiplici ratione.

Circa quintum, ſcilicet *ſpecialiter de ſacrilegio perſonali.* Sciendum eſt, quod illud ſacrilegium ſollicitè cauendum eſt multiplici ratione. *Primo* quidem propter reuerentiam Domini, cui tales perſonæ ſeruiunt, & cuius ſunt officio dedicati. *Ipſe enim eſt Rex Regum & Dominus Dominantium.* Apo. 19. *habens in veſtimento, &c.* Nota violentia; quę fit baliuo regis, punitur ac ſi facta eſſet ipſi regi, Luc. 10. *Qui vos ſpernit me ſpernit.* Et etiam patet Matth. 22. de eis qui ſeruos regis vocantes ad nuptias contumelijs affecerunt, contra quos rex iratus, collectis exercitibus venit, & eos occidit, & ciuitatem eorum ſuccendit. Item hoc patet 2. Reg. 9. de nuncijs regis Dauid, quos populus filiorum Amon dehoneſtauit; quod ita grauiter ſuſtinuit Dauid, quod non quieuit donec omnes ciuitates eorum deſtruxiſſet, & ſpolia cepiſſet, & de hominibus talem vindictā accepiſſet, qualis legitur 2. Reg. 12. Idem dicitur Eccl. 7. *In tota anima tua time Deum, & ſacerdotes eius ſanctifica.* Et infra. *Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica ſacerdotes.*

1. Propter reuerentiam Dei cui perſonæ ſacræ ſunt dicatæ.

Exemplum.

Qvod honorandi ſint maximè ſacerdotes, oſtendit beatus Martinus qui cum inuitatus fuiſſet ad conuiuium Maximi Imperatoris, & porrexiſſet ei Imperator cyphum ſuum vt prior biberet, prius porrexit calicem ſacerdoti ſuo, indignum iudicans aliquem Imperatorem regem vel alium quemcumque, eſſe præponendum illi quem Deus alijs prępoſuit, & quem præ alijs honorauit.

Exemplum.

Item in primo lib. tripart. Hyſt. legitur, quod Conſtantinus baptizatus, epiſcopos. & ſacerdotes, & promotos in ſacris ordinibus maximè honorabat; & eos ſecum habebat in prælijs, tanquam prętiam & præcipuam aciem pugnatorum, non quod materialibus gladijs pugnarent, ſed vt cum hymnis & orationibus & crucis vexillo, exercitum eius circuirent; & eum diuinis officijs & myſterijs comitarentur. Item fecit reuocari ab exilijs, quos damnauerant anteceſſores ſui, epiſcopos & ſacerdotes: & cum Maximinus epiſcopis feciſſet erui dextros oculos & ſiniſtros, ipſe reuocatis ijs ab exilio in concilio Niceno contra Arrianam hæreſim & alias, celebrato, oſculabatur eis cicatrices vulnerum præ reuerentia, & quia ſuſtinuerant pro fidei defenſione. Item cum multi conueniſſent de diuerſis mundi partibus, conquerentes de epiſcopis & alijs clericis, libellos quærimoniarum fecit ſibi dari, & facto igne fecit eos concremari, dicens: Abſit à nobis, vt nos hic eorum ſimus iudices, à quibus hic & in futuro habemus iudicari.

Item in Hiſt. Britonum legitur, quod cum impugnaſſet Arthurus Hibernos, Scotos, Pictos, & quoſdā alios proditores ſuos & ei rebellantes; fugerũt ad quædam loca quæ credebant inexpugnabilia, propter rupes inacceſſibiles & ſtagna; quos cum maxima induſtria & ſtrenuitate obſediſſet, & affligeret ad mortē, fame & miſeria, nec aliquo modo vellet eis parcere, ſed omnino vellet eos delere, nec aliquos ſuper hoc vellet audire; ad vltimum conuenerunt omnes Epiſcopi, & ſacerdotes, & clerici, induti ſacris veſtibus, apportantes ſanctorum reliquias proceſſionaliter, & flectentes genua coram eo. Quos cum ipſe venientes vidit, deſcendit & eis occurrit, proſternens ſe ſimiliter coram eis, flens & eos cum maximo honore ſuſcipiens, & quicquid poſtulabant conceſſit, dicens: Non eſt dignum vt eorum recuſemus petitiones, qui noſtras petitiones habent deferre ad Deum.

2. Propter officium quod exercent.

Secvndo cauendum eſt hoc peccatum propter officium, quod exercent, ſunt enim capita populorum, à quibus ſenſus & motus cæteris membris eccleſiæ miniſtratur, Pſalmus 17. *Conſtitues me in caput gentium.* Et 1. Reg. 15. *Nonne cum paruulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es.* Item Amos 6. *Optimates capita populorum.* Item ſunt patres, patroni, paſtores, & medici; mediatores, duces, lumina, doctores, & iudices, quibus omnibus reuerentia debetur. Qui ergo contumeliam vel iniuriam inferunt ſacerdotibus, & alijs perſonis ſacris, ſimiles ſunt freneticis mordentibus, vel aliter lædentibus eos, qui ſibi beneficia conferunt.

Exemplum.

Cum beatus Franciſcus quandā intraſſet eccleſiam ad orandum, cuius parochialis ſacerdos infamis erat, quia concubinam tenebat; quidam hæreticus, qui famam ſanctitatis beati Franciſci audierat, acceſſit ad eum, & volens per eum ſibi populum allicere, fidem ſubuertere, & officium ſacerdotale contemptibile reddere, dixit ei. Ecce, nunquid credendum eſt verbis huius, vel factis eius aliqua reuerentia exhibenda, qui concubinam tenet, & manus habet pollutas carnem meretricis tractando? attendens igitur vir ſanctus hæretici malitiam, coram parochianis venit ad ſacerdotem illum, & flectens genua ante eum, ait: Si tales ſunt manus illius, quales iſte dicit neſcio; & ſi etiam tales eſſent, ſcio quod non poſſunt inquinare virtutem, & efficaciam diuinorum ſacramentorum. Sed quia per manus iſtas multa beneficia Dei, & chariſmata populo Dei fluunt, iſtas oſculor ob reuerentiam eorum quæ miniſtrant, & cuius auctoritate miniſtrant ea: & hoc dicens, & genua flectens coram ſacerdote illo, manus eius oſculabatur, confundens hæreticos, & eis credentes, qui aderant.

3. Propter exemplum Angelorum & aliarum creaturarum.

Tertio cauendum eſt hoc peccatum propter exempla Angelorum ſanctorum, creaturarum irrationabilium, ac etiam dæmonum; qui omnes perſonas ſacras, id eſt ſacerdotes & clericos venerantur. Angeli quidem ſancti ſacerdotes honorant, quia faciunt eorũ officium, quod eſt Deum laudare, cantare, legere, prædicare, & miſſarum ſolemnia celebrare. Vnde & ipſi ſacerdotes Angeli dicuntur. Mala. 2. *Angelus Domini exercituum eſt.* Vnde Angeli Dei aſſiſtunt eis, dum officium ſuum exercent. Pſalm. 67. *Prævenerunt principes coniuncti pſallentibus.* Gregor. in Homil. Paſchæ. *Quis fidelium dubium habere poſſit, in ipſa immolationis hora, ad ſacerdotis vocem cælos aperiri, & in ipſo myſterio Angelorum choros adeſſe, ſumma & ima ſociari?*

Exemplum.

Qvidam bonus homo abominabatur multum ſacerdotem ſuum, quem audierat eſſe in quodam peccato mortali; & cogitabat quomodo talis ſic indignus, poterat conficere ſic dignum ſacramentum: Cum autem ſacerdos accederet ad altare, & vellet ſe induere veſtibus ſacris, aperuit Deus oculos dicti hominis, & vidit ſuper humerum dicti ſacerdotis ſedentem diabolum abſcedere, & bonum Angelum accedere, qui aſſiſtebat ei vſque ad finem miſſæ. Cum autem in fine miſſæ dictus ſacerdos depoſuiſſet veſtimenta ſacra, recedebat bonus Angelus ab eo ſe elongans, malus autem angelus ſemotus, vt prius accedebat ſuper eum aſcendebat.

Exemplum.

Item in quanta veneratione habeant Dei miniſtros boni Angeli, ſatis patet in paſſione beati Vincentij, quē cum Datianus multum irreuerenter tractaſſet, & multis tormentis affeciſſet, & in carcerem obſcuriſſimum detruſiſſet, & feciſſet illum aſtringi ligno duro, & alijs tormentis illum affligi ibi præcepiſſet; lux immenſa per carcerem ſpargitur, teſtæ in carcere fractæ, in quibus nudus erat Vincentius poſitus, in flores conuertuntur; & affuerunt beati Angeli ſuauiter cum eo concinnentes, & eum de præmio dulciter confortantes, & cum eo Deum collaudantes.

Item non ſolum reuerentiam exhibent viuis, ſed etiam mortuis, vt dicit Auguſt. in paſſione dicti ſancti; quia mortuum corpus beati Vincentii cum Datianus feciſſet proiici feris & auibus vorandum, affuerunt beati Angeli, corpus dicti ſancti ſeruantes. Coruus etiā quidam, vt maius appareret diuinum miraculum, ab auibus, & feris, & à lupo adueniente illud defendebat, qui etiam flexo capite in aſpectu ſacri corporis affligebatur, & Angelorum cuſtodiam admirabatur.

Item in paſſione beati Dioniſij legitur, quod cum caput eius & ſociorum eius eſſet amputatum, ſurrexit corpus eius, & caput ſuum deportauit à monte martyrum vſque ad ſancti Dioniſij locũ, vbi nunc requieſcit, Angelorum vallatum caterua, lumine præcedente, tantaque melodia longe lateque diffuſa eſt Angelorum, ita quod multi gentiles eam audientes, ad Dominum ſunt conuerſi.

Exempla de reuerentia irrationabilium ſacerdotibus exhibita.

Item irrationabiles beſtiæ perſonis ſacris reuerentiam exhibuiſſe leguntur, vt leones Dan. 6. & 14. *Item* in vita beati Pauli primi eremitæ legitur de reuerentia quam fecerunt leones B. Antonio, cui facta fouea, & ſepulto corpore B. Pauli, duo leones inclinauerunt capita ſua pro eius benedictione habenda. *Similiter* fecerunt Zozimæ Monacho, ſepulto corpore Ægyptiacæ.

Item in vita B. Mammertis legitur, quod feræ ad eum conueniebant, & lac ei propinabant, benedictionẽ eius expectantes. *Similiter* legitur in vita beati Ægidij, quod cum eſſet ſolus in eremo, quædam cerua venit ad eum, lac ſuum ei propinans ſingulis diebus, & pro lacte ſuo benedictionem eius impetrans, quam cum canes venatorum regis inſequerentur, ipſa ad ſanctum virum quaſi ad refugium refugiebat, ad pedes eius procumbens, quod videntes canes retrocedebant.

Item in vita B. Blaſij legitur, quod cum ipſe eſſet Epiſcopus Sebaſtæ ciuitatis, tempore perſecutionis; cum vitam ſolitariam duceret in ſpelunca, conueniebant ad eum feræ, nec diſcedebant ab eo, donec illæ quæ erant infirmæ acciperent ſanitatem, & ſanæ & infirmæ benedictionem ſuam. Cum autem feras quærerent venatores, inuenerunt eum in dicto loco orantẽ, & magnam ferarum multitudinem hinc inde ei aſſiſtẽtem. *In vita* Felicis Presbyteri legitur, quod cum perſecutores eum ad mortem quærerent, cum ſeceſſiſſet ad angulum inter duos parietes, nutu Dei araneæ ſubito telis ſuis eum occultauerunt.

Elementa perſonas ſacras honorant.

Item elementa perſonas ſacras honorant. *De* igne legitur 1. dial. 6. de Marcellino Epiſcopo: cum ciuitas eius eſſet igne ſuccenſa, nec aliquo conamine valeret extingui, compatiens ciuibus ſuis, fecit ſe portari (cũ ipſe podagrę morbo laboraret, nec poſſet ire) & opponi ſe fecit igni, ex illa parte ex qua ignis aſcendebat. Quo facto flamma cæpit retroagi, & in ſemetipſum ignis collectus defecit. *Item* terra; ſicut patet in vita beati Hilarij, qui cum veniſſet Romam ad concilium Leonis Papæ hæretici, vt contra hæreſim Arrianam ſe opponeret; & cum nullus ei aſſurgeret, nec locum ei daret, ſedit in terra dicens: *Domini eſt terra*, &c. ſtatim terra quaſi eum honorans, ſub eo ſe eleuauit & eum inaltauit. *Item* cum Beda presbyter de Roma veniret, & mortuus eſſet in quadam villa in Diæc. Lugd. quæ vocatur Puane, ſepultus in cæmiterio aliquantulum ab eccleſia remoto cum Dominus villæ feciſſet gradus palatij iuxta tumbam dicti viri, frequenter accidebat quando volebat aſcendere equum ſuum, vt prius aſcenderet tumbam dicti viri, & de ea aſcenderet ſuper equum ſuum. tunc terra quaſi indignata de hoc quod talis vir conculcaretur ibi, tranſtulit eum in dictã eccleſiam iuxta maius altare cum ſepulchro ſuo, vbi inuentus in mane quodam, acſi primo ibi fuiſſet humatus. *Item* aqua videtur eis deferre. Inter miracula B. Martini dicitur, quod cum ipſe tranſiret per pratum quoddam, exactor domini prati violenter petebat ab eo cornetam: cum autem ipſe in dicto prato humiliter laboraret, torrens ſubito de montibus abundantiſſimus deſcendit, & omnia prata replens, & omnia ſubuertens, beatus Martinus immobilis ſtetit. Cum autẽ quidam confugerent ad ſalices, quidam accederent ad beatum Martinum, cum ipſe exactor, & alij qui ad ſalices confugerant, in illo diluuio perirent; beatus Martinus ſolum, cum his qui ad eum confugerant, intactus ab aqua remanſit.

Exempla. Nota per Leonem intelligi forſan Liberium quia nullus fuit tunc Papa Leo appellatus.

Dæmones viros ſanctos reuerentur.

Item etiam ipſi dæmones viros ſanctos reuereri videntur, dum non audent in eos violentas manus inijcere, nec eos lædere, niſi de licentia ſummi iudicis & auctoritate; immo nec ea quę ad eos pertinent lædere, Vnde Iob 1 & 2. *Extendas paululum manum tuam* q. d. Da mihi licentiam in rebus & in perſonam eius. Vbi dicit Gregor. quod diabolus nec in vnam auiculam Iob habebat poteſtatem, nec audebat contingere, niſi Deo ei concedente; nec in perſonam eius.

Exempla.

Item in paſſione Iacobi iunioris legitur, quod cum Hermogenes magus adiuraſſet, & miſiſſet dæmones ad capiendum ipſum, & deducendum ad ſe vinctum, vt ſe de eo & Phyleto diſcipulo ſuo vindicaret. Cum veniſſent ad beatum Iacobum, in aere vlulare cæperunt; à quibus cum quæreret ad quid veniſſent, reſpõderunt ei quod miſſi erant ab Hermogene vt eum vinctum cum Phyleto ad ſe ducerent. Sed ipſi econtrario ab Angelis, catenis igneis ligati ſunt, & cruciabantur ab eis. Quibus cum præcepiſſet vt ipſi econuerſo ducerent ad ſe vinctum Hermogenem, & ipſi hoc feciſſent; quæſiuit ab eis quare non caperent ipſi ſimiliter Phyletum. Qui dixerunt, quod nec minimam formicam auderent vel poſſent contingere, quæ eſſet in lecto eius. tunc cum præcepiſſet diſſolui Hermogenem, & dimitti libertati ſuæ, ipſe ſubmerſis libris ſuis ad dominum conuerſus eſt, & multa per eum miracula facta ſunt. *Item* videntur eos reuereri, non audentes loqui in eorum præſentia. Sicut in paſſione Symonis & Iudæ legitur, quod cum veniſſent Apoſtoli in quandam ciuitatem, dæmones in illa reſponſa dare non audebant, vſquequo ab Apoſtolis illis præceptum eſt. *Item* ſimiliter cum veniſſet beatus Bartholomeus in Indiam, in ciuitatem vbi erat Aſtaroth, idolum nullum potuit dare reſponſum.

Exemplum.

Item in Eccleſiaſtica hiſtoria lib. 7. cap. 27. legitur quod Greg Epiſcopus Ponti prouincię, cum tranſiret alpes vrgentibus nimbus, nec haberet quo alibi declinaret, intrauit Phanum Apollinis, pernoctans ibi, tunc ipſum idolum nullum reſponſum dedit vt ſolebat, nec in ſequenti die. Sed apparuit ſacerdoti dæmon in ſomnio, dicens ſe receſſiſſe de loco illo in aduentu Grego. nec de cætero poſſe ad eundem locum regredi, niſi de licentia Gregorij prędicti, quem ſecutus eſt ſacerdos Apollinis conqueſtus, quod quæſtum ſuum amiſerat pro hoſpitalitate ſua. tunc Greg. ſcripſit Apollini, permitto tibi redire ad locum tuum, & agere vt prius; & poſita charta iuxta ſimulachrum, affuit dæmon agens quæ prius. quod videns ſacerdos, iudicans Grego. dæmone ſuperiorem, clauſo & ſerrato Phano, conuerſus eſt ad Deum, & à dicto Greg. baptizatus, & ita claruit in vita & doctrina, quod ei in Epiſcopatum ſucceſſit.

4. Propter pœnam qua puniuntur iniuriãtes perſonas ſacras ſ. excommunicationem &c.

Qvarto cauendum eſt hoc peccatum propter pœnam qua facientes iniuriam puniuntur. 14. q. 4. decretorum. *Si quis ſuadente diabolo*, &c. Dicit Innocentius, quod ſacrilegij crimen incurrit, qui in clericum vel monachum manus iniecerit violentas, & anathematis vinculo innodatur. Debet homo conſiderare quis hanc ſententiam proferat, quia Summus Pontifex Chriſti Vicarius, qui inter alias ſententias quas profert, ſingulis annis in die Cœnæ hanc innouat; & quod iſta non poteſt ab alio abſolui, niſi à Summo Pontifice, vel eius mandato, niſi in caſibus exemptis; & quæ ſit efficacia illius ſententiæ. Sicut enim per miniſterium B. Petri, Saphyra & Ananias diabolo traditi ſunt, & Corinthius inceſtuoſus miniſterio Pauli ſuffocatus: ita huiuſmodi ſacrilegi, per eum qui eſt loco illorum, apud quem reſidet plenitudo pietatis, traduntur lupis infernalibus deuorandi.

Cur diabolus non ſtatim excommunicatum rapit.

Sed ſi quęrat quis quare non ſtatim excommunicatum deuorat, qui *quaſi leo rugiens circuit quærens quem deuoret*. Ad hoc ſoluit quidam, quod diabolus ſimilis eſt lupo, qui quando inuenit ouem extra ouile, in os ſuum eam colligit, ſed non ſtatim ei dentes ſentire facit, ſed molliter & leuiter eam tractat, & defert vſque ad ſiluam, ne ſi forte eam ſtatim læderet, accurrerent & ſuccurrerent ei canes & paſtores, ea clamante, vt eã ab eius faucibus eriperent, & alię extra ouile exire timerẽt. Sed

cum eam diabolus vſque ad ſyluam mortis perduxerit, tunc ſatis poteſt clamare & recalcitrare, quia nec canes prædicatores Chriſti, nec paſtores, ſcilicet ſacerdotes poſſunt ei ſubuenire. In primitiua Eccleſia quando aliquis excommunicabatur, & à diabolo deuorabatur & occidebatur in corpore, alij tantum timebant quod nullus excommunicationem ſuſtinere audebat; & ideo videns incommodum ſuum diabolus, blandè & leniter tractat excommunicatos vſque ad mortem, vel vſquequo aliquis ſubitus caſus eos opprimat.

Exempla de pœna ignis.

Item punitur hoc ſacrilegium aliquādo pœna ignis. Nume. 16. habetur exemplum de his qui volebant irruere in Aaron & Moyſen, vbi igne ſuccenſa ſunt quatuordecim millia hominum. Et 4. Reg. 1. de igne cœleſti deuorante duos quinquagenarios qui venerant ad capiendum Eliam.

Item contra irreuerentiam ſacerdotum in vita B. Martini legitur: cum ipſe quadam neceſſitate vrgente, Imperatorem Valentinianum adiret, & ille nollet dare quod B. Martinus petebat, nec permiſit eum ingredi palatium ſuum, B. Martinus per totam hebdomadam in cinere, & cilicio, & oratione, & ieiunio perdurans, Angelo præmonente, palatium intrauit, & vſque ad Imperatorem penetrauit, nemine prohibente. Quo viſo, Imperator indignatus, nec ei aſſurrexit, nec ei cum eo loquenti voluit reſpondere, donec ignis ex parte poſteriori ſedem, & eum inuaſit inferius, qui virtutem diuinam ſentiens & confitens, conceſſit ei quicquid petebat, & aſſurgens honorauit ſanctum.

Exemplum.

Item in Oroſij chronicis legitur lib. 7. Sic: O mira: Valens Imperator Arrianus, præcepit omnes monachos fuſtibus occidi, niſi vellent militare. Cum autem gens Hūnorum fugaſſet gentem Gothorum de ſedibus ſuis, venerunt ad Romanos, tradentes eis arma ſua, volentes eis ſeruire vt defenderentur ab eis. Cum autem duceret eos ſecum Valens, rogauerunt eum quod mitteret eis ſacerdotes Chriſtianos qui eos inſtruerent: qui miſit eis Arrianos, qui eos in errore illo imbuerunt, in quo & manſerunt. Cum autem vrgēte fame ſumpſiſſent arma contra Romanos, qui nec eis ſubuenire volebant, eos vicerunt, & Valentem Imperatorem fugauerunt, & eum ſagitta vulnerātes in quodam paruo tugurio incluſerunt, & ibi incluſum cremauerunt cum tugurio, qui caruit ſepultura.

Exemplum.

Item in hiſtoria Francorum lib. 10. cum Maratharius comes relicto comitatu factus eſſet Epiſcopus, & res ipſius eccleſiæ ſtrenuè gereret, veneno in capite piſcis iniecto, crudeliter enecatur: cui ſucceſſit Frontonius, cuius conſilio anteceſſor fuerat intoxicatus, qui diuino irruente ſuper eum iudicio, infra annum mortuus eſt. Quidam autem nepos dicti Maratharij natiuus, res Eccleſiæ quas auunculus ſuus ei ſcripto teſtamento reliquit, abſtulit eccleſiæ, multas iniurias inferens Epiſcopo qui aliis ſucceſſerat, nomine Heraclio; qui & quendam ſacerdotem cum pertica occidit; quapropter à dicto Epiſcopo excommunicatus eſt, poſtea autem cum coram multis iuraſſet Epiſcopis ſe ſatisfacturum Eccleſiæ, & ſubiectum eſſe de cætero Epiſcopo Heraclio, ad inſtantiam aliorum Epiſcoporum abſoluit eum. cum autem poſt abſolutionem ſuam deteriora faceret, arripuit eum grauiſſima diſſenteria, qua interiora emittebat, & febris grauiſſima, quæ eum totum exurebat, & clamabat: Heu heu, ab Heraclio crucior, ab eo conſumor, ab eo totus exuror, ab eo ad iudicium vocor, meminit me quantas iniurias ei intuli iniuſtè; & cum hoc dixiſſet, infœlicem animam exhalauit.

Exempla de pœna aquæ & arreptione à diabolo.

Item ſacrilegus ſubmergitur in aqua, ſicut ſupra dictum eſt de illo qui angariauit S. Martinum ad Cornetam, ab inundante aqua ſubmerſo cum ſociis ſuis. *Item* arripitur à diabolo. In paſſione B. Hippoliti legitur, quod Decius Cęſar poſt paſſionem B. Hippoliti ſociorumque eius, & B. Laurentij quem torqueri fecerat; cum deſcenderet cum Valeriano de curru aureo, cæpit clamare arreptus à dæmone. O Hippolite vinctum catenis aſperis trahis me. Valerianus ſimiliter clamabat: O Laurenti igneis catenis me trahis; qui ſtatim à diabolo ſuffocatus, coram Decio expirauit. Decius autem per triduum vexatus, mortuus eſt.

Item in vita Sancti Silueſtri, cum prę fectus Romanus cepiſſet B. Silueſtrum, imponens ei nomen Chriſtianitatis, ait ei: Stultè hac nocte repetent animā tuam à te; tormenta quæ nobis minaris, ſuſtinebis in perpetuum: Cum autē comederet in cœna cum amicis piſcem, os piſcis in os eius tranſuerſatum eſt, & tota nocte cruciatus eſt, & non valens illud glutire, in mane mortuus eſt, & eodem tempore eductus de domo ſua ductus eſt ad ſepulchrum, & Silueſter eductus de ea, reductus eſt cum gaudio in domum Melchiadis Papæ à Chriſtianis.

Item Hieronymus in Chronicis ſuis dicit, quòd cū Iulianus apoſtata contra Perſas pugnaret, vouit idolis vt cum ipſe victor rediret, quod ſanguinem clericorum, ſacerdotum, & monachorum idolis immolaret: qui à quodam ſimulato profuga, per profunda deſerta perductus, fame & ſiti Apoſtatam perdidit; qui à ſuis agminibus oberrans, à quodam forte hoſtium equite conto perfoſſus, ilico interijt.

De ſacrilegio locali.

DISTINCTIO XXI.

Sacrilegium locale multiplici ratione cauendum.

Circa ſextum, ſcilicet de ſacrilegio locali ſciendū, quod cauendum eſt iſtud peccatum multiplici ratione. Ad hoc enim mouere nos debent: Primo quidē ſanctorum veneranda præſentia, qua à Deo & ſanctis ſpiritualiter habitantur. Secundo diuina officia quæ ibi mirabiliter celebrantur. Tertio Dei dona & beneficia quæ ibi liberaliter conferuntur. Quarto damna & ſupplicia quę violatoribus inferuntur.

1. Propter Dei & Sanctorū præſentiam in locis ſacris.

Primo quidem debent haberi in reuerentia loca ſacra, propter ſanctorum præſentiam, & primo ſancti ſanctorum, id eſt Dei Pſalm. 10. *Dominus in templo ſancto ſuo.* Et 2. Mach. 3. *Qui habet in cœlis habitationem, viſitator & habitator eſt loci illius.* Ideo Pſalm. 28. *Adorate Dominum in atrio ſancto eius.* Idem 92. *domum tuam decet ſanctitudo.* Idem 131. *Introibimus in tabernaculum eius, &c.* Matth. 21. *Domus mea domus orationis vocabitur, &c. Item* præſentiæ corporis Chriſti quanta reuerentia debeat exhiberi, declaratur exemplo.

Exemplum.

Rvsticvs quidam multum deſiderans ditari, multos habens alueolos apum, quęſiuit ab alio quomodo poſſet ditari, & apes multiplicare. Qui reſpondit quod ſi in die ſancto Paſchæ communionem retineret, & in aliquo alueolo ſuo eam poneret, omnes apes vicinorū ſuorum lucraretur, qui dimiſſis alueolis ſuis, ad locum vbi eſſet corpus Domini conuenirent, & ibi mellificarent, quod ille fecit; & tunc omnes apes ad alueolum vbi erat corpus Chriſti conuenerunt, & pro reuerentia ſibi facta compatientes, quaſi opere ſuo inceperunt conſtruere Eccleſiam paruulam, fundamenta, & baſes, & columnas erigere; altare conſimili opere, & corpus Domini cum maxima reuerentia ſuper illud altare collocauerunt, & eccleſiolam illam miro opere & pulcherrimo, infra alueolum illum perfecerunt. Vicinæ verò apes relictis alueis ſuis ad illum conueniebant, & quaſdam melodias mirabiles ſuo modo circa illud opificium concinnebant, ad modum hymnorum. Ruſticus autem hoc audiens mirabatur: expectans autem vſque ad debitum tempus ad colligendum examen & fauum, nihil in alueolis ſuis in quibus apes mellificare conſueuerant reperit. Quare inueniens ſe depauperatum, vnde credebat ſe debere fieri diuitem, iuit ad illud vbi communionem impoſuerat, vbi apes viderat conueniſſe. Cum autem appropinquaret, apes quaſi volentes vindicare contumeliam Saluatoris, irruentes in ruſticum, aculeos in eum defigebant, ita quod vix euaſit. Vnde multum afflictus, veniens ad ſacerdotem.

retulit totum factum & ſuum, & apum, qui de conſilio epiſcopi collegit parrochiam, & venit proceſſionaliter ad locum, tunc apes de aluco exeuntes, in ſublime ſe eleuauerunt, dulcem melodiam facientes. Eleuantes autem alucolum, inuenerunt intus nobile opificium illius paruæ eccleſię, & corpus Dominicum ſuper altare collocatum, ipſi autem illam paruulam eccleſiam luculentiſſimè & artificioſiſſimè compoſitam, in eccleſiam ſuam intromiſerunt, cum laudibus ſuper altare collocantes. Hic poſſunt multum confundi, qui non deferunt, ſed potius contumeliam inferunt vel ſacro Chriſti corpori, vel ſacro loco eius.

Item merita ſanctorum in quorum honore eccleſiæ ſunt dedicatæ. Debet nos ad loca illa honoranda prouocare. Ipſi enim honorant illos, qui loca ſua honorant & viſitant, defendunt & liberant. In hiſtoria Sara. lib. 2. legitur: quod gens Hunnorum à ſedibus ſuis egreſſa (de Pannonia videlicet) in vigilia Paſchæ, obſedit Metenſem vrbem; ſed antequam veniſſent, apparuit in eccleſia beati Stephani quibuſdam religioſis ſanctus Stephanus, loquens cum beato Petro & Paulo, vt rogarent cum eo dominum ne ciuitas illa deſtrueretur, in qua oratorium ſuum multum frequentabatur, & honorabatur, tunc illi reſponderunt, quod illa propter malitiam ſuam erat concremenda, excepto oratorio ſuo cum contentis in eo, quod ab eis erat obtentum ſuis orationibus, quod ita factum fuit.

Exemplum.

2 *Propter diuina officia quæ in illis celebrantur.*

Secvndo venerari debemus loca ſacra propter officia diuina quæ ibi celebrantur, ſcilicet officia Angelorum, vt legere, cantare, & Deum laudare. Aug. *In oratorio nemo aliquid agat, niſi ad quod factum eſt; Vnde & nomen accepit: ibi etiam aſſunt principes coniuncti pſallentibus, ſcilicet. Angeli ſancti.* Pſal. 137. *In conſpectu Angelorum pſallam tibi* &c. id eſt conſpicientibus Angelis. quia audiunt & gaudent de officijs eccleſiaſticis: vel in conſpectu Angelorum, aſpiciendo Angelos ſimilia facientes in eccleſia, quæ ipſi faciunt in cælo. *Sicut* legitur feciſſe B. Ignatius martyr in hiſt. tripar. li. 10. ca. 9 qui fuit tertius poſt B. Petrum Eccleſiæ Anthiochenæ antiſtes, conuerſatus cum beatis Apoſtolis, qui vidit Angelorum viſionem, quomodo per anthiphonam B. Trinitati hymnos dicebant, quod ipſe eccleſię faciendum inſtituit, & de illa deuenit ad alias. Vnde ob reuerentiam domorum & officia ſacra, dederunt antiqui etiam gentiles priuilegia templis ſuis. *Sicut* in hiſt. Britonum, quod ante incarnationem domini quidam rex Deouallo nomine dominus illius gentis, ſtatuit vt quicunque pro quocunque forefacto per totam Britanniam maiorem fugeret ad templa Deorum, in eis, vel in via eorum, ſecurus eſſet: & quicunque hanc legem ſuam violaret, ſumma pœna puniretur. Similiter & qui ad atria confugerent, eodem priuilegio gauderent. Reges autem catholici poſtea nolentes minus eſſe deuoti eccleſiæ, quam Gentiles idolatræ, hanc legem voluerunt ſeruari de eccleſijs, & earum vijs; per iſtos etiam hæc lex tranſiuit ad alia regna. *Item* in vita beati Silueſtri legitur, quod Conſtantinus in ipſa die qua baptiſmũ acceperat, ſeptẽ leges in honorem domini promulgauit, quarum quinta fuit, vt quicunque reus in eccleſia ingreſſus fuiſſet, ſub periculo iudicis illius loci defenderetur. Multa etiam iura ſunt contra ſacrilegos violatores eccleſiarum, & confiniorum ipſarum. In decretis 17. cauſa. q. 4. Quod excommunicandi ſunt, & pœna pecuniaria puniendi, & quod rei ſunt læſæ maieſtatis crimine, & quod ſunt ab omnibus euitandi. *Sicut antiquus* &c. *Si quis in atrio* &c. *Si quis ſuadente* &c. C. *Qui autem d. eccleſia* &c.

Virtvtem autem dedicationis & conſecrationis eccleſiarum oſtendit B. Greg. dialo. 30. vbi dicit, quod cum quædam eccleſia quæ fuerat Arianorum conſecraretur ab eo, & eſſent ibi delatę reliquię ſancti Sebaſtiani & Agathæ; cum miſſa celebraretur, illi qui erant in ſacrario, primo inceperunt audire & ſentire porcum fœtidiſſimum diſcurrẽtem per pedes ſuos huc & illuc. Similiter populus qui erat in eccleſia cõpreſſus, quilibet dictum porcum, vt videbatur, iuxta ſe ſentiebat, ſed videre non poterat eum; & hoc vbus alij oſtendebat, & ſic ianuas petens exiuit; & licet ſentiretur, tamen videri non potuit. Nocte etiam eadem, tantus ſtrepitus in dicta eccleſia factus eſt ſupra tectũ, ac ſi ibi aliquis errando diſcurreret. Sequenti nocte grauior ſonitus excreuit, ita vt ſubito videretur eccleſia à fundamentis euerſa: & protinus receſſit, nec vltra ibi inquietudo diaboli apparuit, quoniã inuitus à loco quem tenuerat diabolus exibat. Poſt, magna ſerenitate aeris nubes cęlitus emiſſa ſuper altare dictæ eccleſię deſcendit, & operuit illud; & tanto terrore & odore repleuit eccleſiam, vt nullus auderet ingredi patentibus ianuis: ſacerdos quoque, cuſtodes & populus qui conuenerant ad audiendam miſſam, ingredi non poterant, licet odore mirifico traherentur. Die alio, lampades ibi extinctæ ſunt ſuccenſæ, & quas finita miſſa cuſtos extinxit, accenſas inuenit: & iterum diligentius extinguens, rediens firmatis oſtijs accenſas inuenit. & ex ipſo lumine aperte claruit, quod locus ille de tenebris ad lucem veniſſet.

Exemplum.

3. *Propter Dei dona quæ ibi abundantius conferuntur*

Tertio reuerentiam exhibere debemus ſacris locis propter Dei dona & beneficia, quæ ibi abundantius conferuntur. Ibi namque ſæpe recipitur peccatorum venia, ſancti ſpiritus gratia, diuerſa Chriſti beneficia, & ſacrorum ordinum officia, & diuina ſacramenta. Ibi in baptiſmate facti ſumus filij Dei, ibi ſuſcepimus corpus Chriſti, confirmamur in regnum Dei; ibi per pœnitentiam reconciliamur ei. Ideo locum illum debemus revereri cum Iacob. Gen. 28. *Vere dominus eſt in loco iſto &c. pauenſque ait: Quam terribilis eſt locus iſte; non eſt hic aliud, niſi domus Dei & porta cæli.* Ad hoc facit quod legitur in hiſtoria Francorum: 7. cap. quod cum Clodoueus primus Rex Francorum Chriſtianorum, voto facto de baptiſmo ſuſcipiendo, pro victoria obtinenda contra Alemannos, noluit ſtatim baptizari, niſi cum honore maximo & lucro animarum, tam nobile nobiliter reciperet ſacramentum. Vnde fecit fieri vela depicta acu pulcherrima diuerſorum colorum, in quibus ipſe & qui cum ipſo erant, tamen ſuſciperent ſacramentum, & tamen diuinæ largitatis reciperent beneficium. Adduxit autem ſecum ad baptiſmum ſuſcipiendum pluſquam tria milia Gentilium Francorum, & ſororem ſuam: cui occurrit beatus Remigius Rhemenſis Archiepiſcopus, dicens rhetoricè applaudendo: Mitis depone colla Sychambre. (Sychambrum eum vocat, quia Francidę Sychambriæ terra venerant) & incende quod adoraſti, id eſt idola, adora quod ſuccendiſti, id eſt lignum crucis, & alia ſacra. tantam autem contulit ibi Deus gratiam ſuper baptizatos, & tanta erupit ſuauitatis fragrantia, quod omnes qui aderant putauerunt ſe eſſe in delitijs, & odoribus Paradiſi, vt in vita beati Remigij dicitur, porro columba Clodoueo in phyala de pretioſo lapide, cœleſtem detulit vnctionem, de qua Reges Franciæ conſueuerunt inungi.

Nota quod Simeon & Anna frequentantes & honorantes templum, Chriſtum videre & ſuſcipere meruerunt. Lucæ. 2. Item in Bethel quæ domus Dei dicitur, vbi etiam templum ædificatum eſſe creditur, vidit Iacob ſcalam, & dominum innixum ſcalæ, ibi promiſit ei Deus ſe daturum terram promiſſionis. *Item* Salomoni oranti in templo, promiſit Deus quod & ipſe & alij orantes ibidem, quicquid peterent obtinerent, 3. Reg. 8. & ferè per totum. Et Paral. 6. Confirmauit autem dominus omnes petitiones ſuas in dedicatione templi, nube & gloria domini templum replente, 3. Reg. 8. & igne de cœlo ibi deſcendente, 2. Paral. 7. & Domino ei apparente, & dicente ſibi: *Exaudiui orationem tuam* &c. 3. Reg. 9.

4 *Propter damna quæ violatoribus inferuntur.*

Qvarto ad reuerentiam ſacrorum locorum mouere debent damna & ſupplicia quæ violatoribus inferuntur. Huius exemplum oſtendit Chriſtus, qui *vendentes & ementes oues & boues eiecit, & nummulariorum effudit æs, & cathedras vendentium columbas euertit.* Matth

Igne ſuccenduntur, aliquando ab hoſtibus occiduntur &c.

21. & Io. 2. *Aliquando* etiam qui loca ſacra maculant A vel violant, igne diuino ſuccenduntur, vel qui eis iniuriam faciunt, Pſal. 82. *Qui dixerunt hæreditate poſſideamus ſanctuarium Dei* &c. *Deus meus* &c. *Sicut ignis qui comburit ſiluam* &c. Iſaiæ 29. *Erit ſicut fauilla pertranſiens, multitudo omnium* qui dimicauerunt contra Ariel: ideſt altare, vel templum, vel ſanctam ciuitatem Hieruſalem, quæ dicebatur *Ariel* propter altare holocauſtorum quod vorabat arietes. Hæc vindicta patet in exercitu Sennacherib., igne diuino conſumpto mirabiliter. Iſa. 37. *Egreſſus Angelus domini percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque millia* &c.

Exempla de ſacrilegis ab hoſtibus victis.

Item aliquando ab hoſtibus vincuntur. Sicut patet 1. Mach. 2. de Nicanore, qui contempſit in templo oſtenſa ſacrificia, & polluit templum, & iurauit quod illud deſtrueret & ſuccenderet cum victor rediret, niſi Iudam ei traderent: ipſe autem non vicit, ſed eſt victus & occiſus, & totus eius exercitus; caput eius amputatum eſt. & manus quam iurans contra templum B extēderat. De hoc etiam habetur Mach. 15. *Item* in chronicis Oroſij legitur Cum Pompeius vigintiduos Reges orientales pugnando viciſſet, et ſemper victor in omnibus factis ſuis extitiſſet, ad vltimum Hieruſalem veniens templum obſedit, & in eo confugientes cepit & occidit. Alibi etiam dicitur, quod in templo equos ſuos collocauit. Dicitur etiam quod violato templo, qui ante in omnibus factis ſuis victor ſemper erat, ſemper poſtea victus eſt.

Exemplum.

ITEM eodem libro legitur, quod Craſſus collega Pompeij, contra fœdus quod habebant Romani cum C Iudæis, tēplum auro & opibus ſpoliauit, & inde Parthos inuaſit; dicens, quod adhuc volebat ipſe aurum Parthicum & Sericum; in quem Rex Parthorum Surenas ſubito irruit, & Romanos omnes vicit & occidit, & ipſum Craſſum. Legitur alibi quod eo nondum capto, cum tractarent Parthi cum eo, quaſi volentes pacem eius, quod daretur ei de auro quantum dederet eius appetitui ſufficere, cum captum Parthi ceperunt, per os eius aurum liquefactum igne proiecerunt, dicētes: Aurum ſitiſti, aurum bibe. Satis conueniens eſt quod vincantur, & diuino iudicio occidantur, qui loca ſacra inuadunt.

Exemplum.

Exemplum.

LEGITVR in chronicis Regionis Abbatis, quod tempore Caroli Magni, quidam Saxones obſederunt Chriſtianos, qui confugerunt ad caſtrum quod dicitur D Burſaburg; & cum vicina vaſtaſſent, & quandam capellam, quam dedicauerat Bonifacius martyr, dicens propheticè quod non cōbureretur; inuaſiſſent, cum laborarent intus & extra, igne in lignis appoſito, apparuere Chriſtianis & Paganis duo iuuenes ipſam Baſilicam defendentes; nec potuerunt eam ſuccendere, ſed diuino pauore territi fugerunt, nemine perſequente. Vnus autem eorum inuentus eſt mortuus, habens ignem & ligna, quaſi flexis genibus ea eccleſiæ applicans & quaſi ignem ſufflans.

Exemplum.

ITEM in eiſdem chronicis legitur, quod cum Saxones victi, Carolo iuraſſent ſe fieri Chriſtianos, audientes quod deceſſiſſet pacti ruperunt iuramenta, & obſederunt caſtrum & eccleſiam in qua erant Franci, quod dicitur Heresburg. cum autem eos inſtanter im- E pugnarent, apparuit gloria domini ſupra dictam eccleſiam, & tria ſcuta ſanguineo colore flammantia, & velut quibuſdam motibus in prælio agitātia ſe. Quod aſpicientes dicti Pagani, timore & formidine repleti, fugientes in tantam amentiam deuenerunt, quod ſtrictis gladijs armis mutuis ſe confoderunt. Noſtri autem hoc videntes Deum laudabant, qui ſaluos facit ſperantes in ſe.

Sacrilegi quandoque […] cæci.

ITEM quandoque diuino iudicio cæci fiunt. Sicut patet de Heliodoro flagellato, & multa caligine circūfuſo. *Item* Greg. dialo. 30. dicit, quod cum in Spoletana vrbe epiſcopus Longobardorum Arrianus veniſſet, & contra inhibitionem epiſcopi illius vrbis catholici, acceſſiſſet ſummo mane ad eccleſiam beati Pauli Apoſtoli cum multitudine ſuorum, volens eam frangere vt feſtum ſuum in ea faceret; valuæ ſubito apertæ ſunt, quas cuſtos antecedenti nocte fortiter ſerrauerat, & lampades quas extinxerat, omnes accenſæ ſunt; & epiſcopus Arrianus cæcitate percuſſus ſubita, manibus alienis ad ſuum habitaculū eſt reductus. nec auſi fuerunt vltra Lōgobardi, ſancti virtutē agnoſcentes, loca ſancta temerare. Et mirum fuit, quia eadē hora lumen eſt eccleſię redditum, & hæretico ablatum.

Exemplum.

ITEM in fine hiſtoriæ Caroli legitur, quod cum poſt mortem eius terra Gallitię multis temporibus in pace quieuiſſet, Maior Codubæ collectis multis millibus Saracenorum, terras vſque ad vrbem ſancti Iacobi inuaſit, & ipſam eccleſiam dicti ſancti ſpoliauit, & ſine omni reuerentia, egeſtionibus humanis inquinauit; Sed illico eius exercitus ita à domino eſt percuſſus, quod alij ſunt excæcati, alij omnia viſcera cum inteſtinis egerebant. Cum autem ipſe in vtroque affligeretur, videlicet cæcitate & diſſenteria percuſſus mirabili, quidam ſacerdos quem ſecum captiuum tenebat, ait ei, quod iſta ei acciderant & ſuis, quia locum ſanctum prophanauerūt: & cōſuluit ei quod promitteret beato Iacobo, quod Mahometum negaret, & ablata reſtitueret in duplum. Quod cum fecit, reſtituens ablata in duplum, & prædicans magnam Dei virtutem, ceſſauit ab eo & ſuis plaga, & receſſit. Cum autem poſtea ipſe & ſui vaſtarent quaſdam alias partes Chriſtianorum, eccleſiam quandam beati Romani quidam princeps Saracenus intrauit, & ſpoliauit. Videns autem ibi eſſe columnas marmoreas, quæ habebant capitella deaurata & deargentata, voluit eas præcipitare, & tūc verſus eſt in ſtatuam lapideam talis coloris, cuius erat veſtimentum, quę vſque hodie ibidem eſt. Dicunt autem peregrini, quod ſi tangatur imago lapidea, in quā conuerſus eſt dictus Saracenus, fœtorem maximum emittit. Hoc audiens Maior ait: Fugiamus à finibus Chriſtianorum, quia reuera magnus eſt Deus eorum, qui tales habet alumnos; quia mortui ſic poſſunt in viuos ſibi rebellantes; quia Iacobus me excæcauit, & Romanus hominem lapideum fecit.

ITEM in vita ſancti Clementis legitur quod Siſinnius vir Theodoræ maximus in vrbe Romana, cum intraſſet eccleſiam, Clemente celebrante, volens ſcire quid ibi vxor ſua faceret, cæcus, mutus, & ſurdus factus eſt. Similiter & pueri ſui, ita quod non poſſent oſtium inuenire, ſed oratione ſancti clementis liberatus eſt, & cum crederet ſe magicis artibus deluſum, & miſit ſeruos ad deducendum ſibi vinctum ſanctū Clementem, loco eius ligabant columnam eccleſiæ; ita cæci facti ſunt, quod columnam eum eſſe putabāt, hic tamen poſtea precibus vxoris ſuę conuerſus eſt.

Sacrilegi interdum fiunt muti & ſurdi.

ITEM irreuerentia ſacrorum locorum mutos & ſurdos efficit. Greg. Turonen. in geſtis Francorum 4. lib. 17. cap. dicit, quod Tramnus filius Clorij Regis Francorum, peſſimus peſſimum habebat cōſiliarium, Lenonem nomine, & re; ad cuius inſtigationem multa mala faciebat dictus Tramnus: qui vt ſpoliarentur eccleſiæ Turonen. & Limonicen. aliquando dixit, Martialis & Martinus confeſſores domini nihil fiſco regio addiderunt, ſed illico amens effectus, vſum amiſit loquendi pariter & audiendi, & ad Baſilicā B. Martini vigilias faciens, non eſt exauditus, ſed in eadē plaga permanſit: merito ſic punitus; quia mala conſilia corde tractauerat, ore deduxerat, aure audierat, ad ſanctorum Baſilicas ſpoliandas.

Exemplum.

Sacrilegi interdum permittuntur à diabolo arripi & cruciari.

ITEM propter illam irreuerentiam, ſępe relinquuntur homines diabolo cruciandi arrepti ab eo. Greg. Turonen. in geſtis Francorum lib. 3. cap. 14. Cum Theodoricus Rex Francorum miſiſſet contra Aluernos exercitum: cum prædarentur terram, fractis ſeris intrauerunt Baſilicam beati Iuliani martyris, extrahere nitentes res ibidem depoſitas à pauperibus, qui mox à diabolo arrepti, proprijs ſe morſibus lacerabant, clamantes: Cur nos martyr ſancte ſic crucias. *Item dialo.* 4. dicitur, quod cum Longobardi ſæuientes intraſſent monaſterium ſancti Equitij, & vellent

Exempla.

inde

inde monachos extrahere, vt eos torquerent, & monaſterium ſpoliarent, fugerunt ad ſepulchrum ſancti viri monachi, quorum abbas ingemuit dicens: O ſancte Equiti, placet ne tibi quod hinc extrahamur, & nõ nos defendas? ſtatim ad hanc vocem à ſpiritu immundo Longobardi arrepti, ad terram præcipitati ſunt, & tamdiu vexati, quouſque qui foris erant Longobardi cognoſcerent, quod ad loca ſancta temerariè accedere non auderent.

Nonnunquā etiam varijs plagis & cladibus affliguntur.

Item quandoque diuerſis plagis, morbis, flagellis, & cladibus affliguntur, qui loca ſacra audent temerare. 2. Mach. 3. de Heliodoro flagellato. *In* chronicis Oroſij in fine legitur, quod quidam magnus princeps Aſtratæ dictus Gildo, interfecit duos filios fratris ſui Michezel, volens cum eis eum occidere, qui non habens per quos poſſet impugnare dictum Gildum, B cogitans quod Theodoſius Imperator Imperium obtinuerat; & victoriam non viribus aut multitudine, ſed orationibus & viſitatione ſanctorum ſcilicet locorum, & perſonarum: adijt inſulam Capariam, vbi erant multa loca ſanctorum, viſitans eam, commendans ſe & ſuum negocium ſanctis, vigilans, & orans, & ieiunans in ſacris locis. Cui apparuit B. Amb. qui nuper obierat, cum paſtorali baculo ter humum percutiens, & dicens ter: Hic, hic, hic. Qui ex his intellexit, & victoriam ſibi deberi, & locum, & tempus, tam ex merito annunciantis, quam ex tribus dictis & percuſſionibus, qui cum quinque millibus die tertia in loco ſibi aſſignato à ſancto, confiſus in exemplo Theodoſij, & viſione S. Amb. auſus eſt confligere contra octoginta millia hoſtium. Cum autem Signifer aduerſariorum percuſſus in brachio inclinaſſet vexillum, credentes alij quod vexillum reddidiſſet, verterunt ſe, & ſigna ſua Michezeli reddiderunt: Gildo autem hoc videns, per Aphricam fugiens iugulatus interijt. Michezel autem prædictus ex victoria elatus, & ingratus, loca ſacra ſpolians, & homines inde vi extrahens; vnde primus ſenſit Dei adiutorium cum loca ſacra veneraretur, inde ſenſit diuinum iudicium, & factus ſacrilegus grauiter eſt punitus & interfectus.

Exemplum.

Exemplum.

Item in eodem lib. dicitur, quod cum Auguſtus Cæſar miſiſſet Caium nepotem ſuum ad partes tranſmarinas pro ordinandis negotijs, veniens Hieruſalem in templum ibi adorare contempſit, & locum deſpexit, qui cum rediiſſet Auguſtus hoc approbauit, prauo D vſus conſilio. Nam vt dicit Oroſius, ex hoc ſecuta eſt diuina vltio tam grauis, vt tanta ſæuiret fames in populo Romano, vt Laniſtarum familias, & ſeruos, & peregrinos, ex vrbe trudi præciperet Auguſtus. Extremitates imperij vndique inceperunt rebellare contra Romanum imperium. Templum iam quod circa natiuitatem Chriſti, mũdo vndique pacificato, per duodecim annos clauſum fuerat in ſignũ pacis perpetuæ, in ſignum guerræ & diſcordiæ aperitur. Item templi prophanator, morte turpi & inopinata affligitur, & occiditur. *Sicut* in eodem lib. legitur de Gaio Caligula tertio Imperatore Romano poſt Iulium, qui poſtquam feciſſet, poſt eius innumera flagitia, templum prophanari, appoſitis in eo idolis gentium, à ſuis protectoribus eſt turpiter occiſus. *Item* Greg. Turonen. in geſtis Francorum 4. lib. 15. cap. Cum quidam exercitus E Tramni veniſſent ad ſpoliandum eccleſiam beati Martini Turonenſis, monachi clamauerunt ex vna parte fluminis, recedite Barbari, quia eccleſia eſt beati Martini, quam vultis ſpoliare; quod niſi feceritis, ſcitote quod grauiter luetis. Viginti autem cæteris audaciores, fluuium cum naui tranſierunt, alijs timore Dei diſcedentibus, illi verberatis monachis, & factis ſarcinis de veſtibus eccleſiæ ſpoliatæ, redire voluerunt. Cũ autem fluuium vellent tranſire, ſubita commotione facta, cum non poſſent ſe de remis iuuare, conabãtur lanceis, ferro eorum à ſuperiori parte poſito, tunc diuino iudicio lancea vniuſcuiuſque pectus eius infixit, & ex alia parte in terra affixa, ſuper aquam appenſum & occiſum tenuit, vſquequo naue ſub pedibus eorum

A collapſa, monachi ad eos venientes & res ſuas recipiẽtes, eos mortuos inueniunt; Vno excepto qui alios ſemper arguebat. *Ad hoc* facit quod habetur 1. Mach. 6. Quomodo Antiochus fecit prophanari templum. Eiuſdem 9. per totum, de percuſſione Antiochi, & graui eius afflictione, & ignominioſa eius morte.

Sacrilegi merito confunduntur.

Item ſacra loca irreuerẽtes ſunt merito confundẽdi & confuſi. Pſ. 52. *Confuſi ſunt, quoniam dominus ſpreuit illos.* Sicut patet 2. Mach. 3. & 6. & 9. de Antiocho, quomodo victus eſt & repulſus, & à domino ignominioſè percuſſus. Ad hoc etiam faciunt exempla antecedentia. *Item* confundi merito debent; eo quod creaturę irrationales reueritæ ſunt aliquãdo ſacra loca. *Dicitur* dialo. 3. Cum quidam ruſticus deportaſſet quandam arcam in eccleſiam beati Laurentij ſuper ſepulB chrum ſancti Equitij, turbo cælitus factus dictam arcam extulit, & longe proiecit, vt omnibus innoteſceret quod ſacra loca debent reuereri, & vt pateret meritum ſancti viri. *Item* Greg. dialo. 8. Cũ tempore Regis Totilæ, Gothi veniſſent ad cellam cuiuſdam monachi ſancti iuuenis, nomine Benedicti, voluerunt ipſum incendere cum cella ſua ignem ſuperponentes; omnia autem quæ ſupererant in circuitu eius combuſta ſunt, dictus locus cellæ eius comburi omnino non potuit, nec ille qui intus erat. Vnde indignati Gothi eum extraxerunt, & in clibanum, quem non longe coquendis panibus paratum ſuccenſum viderant, intruſerunt: clibanumque clauſerunt, qui in craſtino ita illæſus inuentus eſt, vt nec in capillis aut in veſtibus etiã extremis aliquod ignis veſtigium remaneret, aut etiam C appareret.

Exempla.

Exemplum.

Item non ſolum aer aut ignis confundere poteſt irreuerentes, ſed etiam ipſa aqua, ſecundum quod legitur dialo. 9. Dicitur enim ibi quod in Veronen. vrbe fluuius Atheſer ſubito ita excreuit, quod vſque ad ianuas eccleſiæ beati Zenonis martyris veniẽs, eas claudens multos intus intruſit, & vſque ad ſuperiores feneſtras aſcendit, & quaſi in ſoliditatem verſa, dictam eccleſiam non intrauit, illi autem qui erant in eccleſia incluſi, ad ianuam venientes, & ianuam aperientes, cũ pro neceſſitatibus ſuis vt liquidam hauriebant, & bibebant: ſed vt ſolida ante ianuam ſtabat: & erat aqua fluida ad adiuuandum, ſed ſolida erat ad nocumentum ſacri loci cauendum.

Item maledicti ſunt qui ſentẽtiam anathematis D incurrunt, quæ inter pœnas eccleſiaſticas maior eſt, quia mors ſpiritualis eſt ſuper omnia incommoda timenda & cauenda. 1. Cor. 3. *Si quis violauerit templum Dei diſperdet illum Deus.* Multi autem magis timent in burſa lædi in modica pecunia, quam hoc gladio feriri mortifero animæ & corpori, qui in vtroque diſperdit, & æternaliter perdit. *Quidam* epiſcopus Geronopolitanus præcepit ſuis ſacerdotibus, vt venientes ad ſynodum, honeſte cum ſtolis, & albis, & ſuperpellicijs venirent: quod ipſi facere contempſerunt, tunc præcepit eis ſub pœna ſuſpenſionis: nec tunc etiam hoc fecerunt, tunc aggrauauit manum dicens in alia ſynodo, quod ſub pœna excommunicationis venirent. Quod cum non feciſſent niſi pauci, ait: Cras venietis vt dixi ſub pœna quinque ſolidorum; tunc omnes ne incurreE rent pœnam dictæ pecuniæ, alba & ſuperpellicia quæſierunt, vel per mutuum qui non habebãt, vel per pretium datum, ita quod omnes venerunt ſicut eis fuerat imperatum. Quos de hoc epiſcopus in ſynodo arguit & confutauit, quod magis timerent amiſſionem dictæ pecuniæ, quam animę ſuæ.

Exemplum.

Deus aliquando ferit loca ſacra quia profanantur.

Item notandum quod dominus loca ſacra ſæpe punit, ex eo quod profanantur, & aliqua inhoneſta in eis fiunt. Sicut propter mala quæ fiebãt in templo domini, vt creditur, ſuſtinuit quod à Nabuzardan cõcremaretur. 4. Reg. 25. & ab Antiocho ſpoliaretur. 2. Mach. 1. Titus ciuitatem & templum ſubuertit & cõbuſſit, & omnino deſtruxit. Sicut patet Oroſij lib. 5. *Item* Archiepiſcopus Lugd. aliquando quæſiuit à quodam fratre prædicatore, vnde erat quod loca ſacra ple-

rumque fulminibus ferirentur, & frequentius quam loca profana. Et cum frater reſponderet ei, quod ſibi occurrebat: reſpondit epiſcopus quod expertus erat, quod ideo loca ſacra Deus puniebat, vel concremādo, vel alio modo, propter inhoneſtates quæ ibi malè fiūt. Et adiunxit, quod de nouo viſitauerat eccleſiam Beatę Mariæ Podienenſis, qui locus eſt valde venerabilis, & multis diuinis miraculis & beneficijs illuſtris, & à multis frequentatus; in quo dicitur eſſe & oſtenditur calciamentum beatæ Virginis, & digitus quo Iohannes Baptiſta dominum demonſtrauit. Ibi etiam, vt dicitur, Saraceni occidentales mittunt munera, vt beata Virgo eos liberet à fulgoribus, & tempeſtatibus, & agros ſuos. Ibi parum antequam veniſſet dictus Archiepiſcopus, fulgur ceciderat, & etiam ipſos lapides pauimēti combuſſerat, quod multis fiebat in ſtuporem. Cum autem non rediret ad ipſam eccleſiam dictus Archiepiſcopus, ſed miſſet cum Podien epiſcopo ad quendā locum quæ ſilua vocatur monialium, ad viſitandam quandam ſanctimonialem quam beata Virgo curauerat, quæ fuerat gutta, fiſtula, & alijs morbis ita corroſa & perforata, vt interiora apparerent. Viſitata autem à beata Virgine, & curata ſubito, hoc datum fuit ei, vt ſingulis ſabbatis in extaſim rapta, multas ibi reuelationes accipiebat. Cum autem dicti prælati quæſiuiſſent ab ea quæ eſſet cauſa dictæ fulminationis; ait quòd duę perſonæ adulter & adultera, cum non haberent alium locum vbi ſine ſuſpitione conuenire poſſent, locum illum peccato ſuo contaminauerant. Ideo dominus igne illo locum prædictū voluit purgare. Et dixit dictus Archiepiſcopus, quod epiſcopus Podien. ei poſtea dixerat, quod inuenerat per vtriuſque perſonæ cōfeſſionem qui peccatum commiſerant, ita verum eſſe vt eis dicta ſanctimonialis dixerat.

Exemplum.

Item in quadam abbatia, vt dicebat illius loci abbas, accidit quod cum monachi eſſent ſimiliter congregati in choro, tonitruum maximum inſonuit, & in dicta eccleſia fulgur cecidit, comburens pauimentum & quædam loca. Quoſdam autē maiores monachos, paruis innocentibus intactis remanentibus, vulnerauit ad mortem, per ſinum eorum ſubtiliter intrans, & pilos inferiores radens & vrens; Et loca illa inferiora grauiter lædens.

Deus exaltat illos qui loca ſacra colunt.

Vltimo *notandum eſt, quod ſicut Deus punit & confundit loca ſacra lædentes* & inhonorantes; ita promouet, ditat, & exaltat, loca ſacra colentes, & honorantes. Quod patet in Salomone, qui templum ædificauit, qui factus eſt à domino ſapientiſſimus, potentiſſimus, & ditiſſimus, & pacem ſemper in terra ſua habuit, quamdiu cum domino pacem ſeruauit. Item hoc patet in Alexandro honorante templum & ſummum ſacerdotē, cui Deus dedit in bellis victoriam & mundi monarchiam. *Legitur* in chronicis Francorum, & maximè in chronicis regionis Abbatis, quod Clotarius filius Clodouei primi regis Francorum Chriſtiani, obtinuit regna quatuor fratrum ſuorum, & ea dimiſit quatuor filijs ſuis moriens, Herbertus regni ſui ſedem habuit Pariſijs; Gontrandus Aurelianis. Hypericus regnum patris ſui tenens, habuit ſedem Sueſſionis: Sigibertus ſedem regni habuit Rhemis. Hoc fuit magni Gregorij Papæ & Mauritij imperatoris temporibus. Gontrandus autem in parte ſua tenebat Burgundiam & inferiores partes. Hic erat pacificus, & omnj bonitate ornatus; cultor, ædificator, benefactor, & honorator locorum ſacrorum.

Exemplum.

Cum autem quadam die venaretur in quadam ſilua, ſuis huc illucque diſperſis, ſolus remanſit cum vno fideli ſuo, & grauiter ſomno depreſſus obdormiuit, capite ſuo in eius gremio inclinato: de cuius dormientis ore, vidit ille ſuper cuius gremium recumbebat egredi paruum animal album ad modum muſtelæ, molientis tranſire quendam riuum ſibi coniunctum, & non valebat, tunc ille compaſſus eius conatibus, ſpatham ſuam eduxit & riuo ſuperpoſuit, & illud animal ſtatim riuum illum tranſijt; & poſt paululum rediens de cauerna quam intrauerat, ſuper eandem ſpatham riuum tranſiens, in os dicti regis regreditur, ſtatim rex excitatus, miram ſe viſionem vidiſſe teſtatur; aſſerens ſe tranſiſſe quendam fluuium per pontem ferreum, & in quadam ſpelunca multum pondus auri vidiſſe in terra, & per eundem fluuium ad locum ſuum rediſſe. Ille autem in cuius gremio dormierat, quę viderat & fecerat refert. Tunc rex fecit effodi locum, & inuenit theſaurum inæſtimabilem, de cuius auro fecit fieri cyphum ex auro ſolidum, miræ magnitudinis & ponderis, & ſuper corpus beati Marcelli Tabilonis poni fecit; nec vſquam, vt dicit chronica, vllum opus ex auro factum eſt, quod ei valeret comparari, nec poſt multum tempus, cum theſauros omnes eccleſijs & pauperibus erogaſſet, moritur, & in beati Marcelli eccleſia ſepelitur. Cuius regnū Chyldebertus & eius filij obtinuerunt.

Item in hiſto. Caroli legitur, quod cum ipſe rediſſet de Hiſpanijs, & bello de Roncaualle, & Turpinus archiepiſcopus Rhemēſis pro ſuis vulneribus curandis remanſiſſet apud Viennam cum incepiſſet Horas dicendo. *Deus in adiutorium* &c. Coram altari, raptus in ſpiritu vidit infinitam multitudinem ſpirituum immundorum, verſus Metis cum maximo exercitu decurrentium; & poſt eos vnum ſimilem Æthyopi lētius incedentem; quem adiurauit vt ei diceret quo feſtinarent: qui ait quod verſus Aquiſgranum ad mortem Caroli feſtinabat eorum exercitus, vt eius animam raperent in infernum, quem adiurauit vt per eum rediret, & ei denunciaret quid egiſſent. Cum autem vix fuiſſet hora dicendi pſalmum, ecce ijdem dæmones qui prius, ante eum tranſierunt vt prius, confuſi nihil ferentes, & tunc archiepiſcopus quæſiuit à quo prius audierat de morte, quid egiſſet. qui reſpondit, quod nihil potuerant præualuiſſe, quia Gallacianus ſine capite ſe eis oppoſuerat, & tot lapides in ſtatera poſuerat eccleſiarum omnium quas ædificauerat Carolus, & tot alia bona quæ eis fecerat, & dona quæ eis dederat, & honores quos eiſdem impenderat, quod ad comparationem eorum ea quæ habebant contra eum, erāt nullius ponderis; & dictus Gallacianus cum ſuis, animam eius eiſdem abſtulit: & hoc dicto, dæmones diſparuerunt. Quidam autem miles adiuratus à Carolo, quod quam cito mortem eius ſciret, eam Turpino denunciaret; decimaquinta die poſt obitum dicti Caroli, venit ad Turpinum, feſtinanter ei eam annuncians: qui inuenit eum migraſſe eadem die & hora qua prædixerat ei dæmon. E contra qui ſacra loca violat, non videbit gloriam Dei. Iſa. 26. *In terra ſanctorum iniqua geſſit, non videbit gloriam Dei.*

De ſacrilegio reali.

DISTINCTIO XXI.

Circa ſeptimum, ſcilicet de ſacrilegio reali. Sciendum quod ſacrilegium reale committitur in rem ſacram, id eſt conſecratam, vel ſacris locis, perſonis, aut officijs deputatam. Videlicet ex inuaſione, captione, & detentione ſacrarum rerum, vel ad ſancta loca ſiue ſanctos, pertinentium. Hoc autem peccatum cauendum eſt multiplici ratione. Primo quia qui res ſacras capiunt, capiuntur vel detinentur perſonaliter. Secundo quia puniuntur & flagellantur vel torquentur corporaliter. Tertio quia damnantur æternaliter.

Sacrilegium reale cauendum multiplici ratione.

1. Quia tales capiuntur vel detinentur perſonaliter.

Primo quidem capiuntur vel detinentur perſonaliter. Auguſt. *Præda quam rapere cupis in muſcipula eſt. In hiſtoria* eccleſiaſtica 10. li. cap. 5. & in tripartita hiſtoria ſimiliter hoc legitur, quod eo tempore quo ſanctus Pyridion epiſcopus Cypri, cum adhuc curam materialium ouium gerebat, cum latrones veniſſent ad ouile ſuum, & oues ſuas ligaſſent, vt eas ſecum deferrent: ligati ſunt à domino, & in mane veniens, inuenit eos ad caulas ſuas ligatos pendentes, quos ſuis orationibus ſoluit, & arietem eis dedit. *Item* dialog. 2. dicit Greg. quod cum quidam ſur intraſſet ouile quorun-

Exempla.

dam.

dam religioſorum, & ouile eſſet prope eccleſiam, in qua erant dicti religioſi diuinum officium agentes, arietem tulit: & cum veniſſet ad locum vbi quidã ſanctus vir ſepultus erat, de loco illo nec egredi valuit, nec arietem deferre, & cum vellet eum relinquere, nõ valebat eum dimittere, nec manus laxare, vſquequo dicti religioſi quorum erat, venerunt; qui vix ſuis orationibus ei liberationem obtinuerunt.

Exemplum. ITEM dial. 3 Cum Libertinus Fundenſis eccleſiæ præfectus pro negocijs eccleſiæ ſuę equitaret, quidam Gothi ducentes exercitum eum de caballo depoſuerunt; qui dedit eis flagellum cũ quo eum ducerẽt, dum autem vellent aquã cuiuſdam fluuij tranſire, eorum equi licet verberati & calcaribus afflicti non poterant moueri, licet vſque ad ſanguinis effuſionem eos attriuiſſent. Cum autem vnus eorum diceret hoc eſſe peccatum equi ablati, tunc ipſi redierunt, & Libertinum orantem & nolentem equum ſuum recipere, ipſi equo ſuperpoſuerunt, veniã de iniuria poſtulantes, & ſtatim eorũ equi velociſſime per viam & fluuium cucurrerũt.

2 Quia tales plerumque temporaliter puniuntur. SECVNDO qui res ſacras rapiunt vel furãtur, plerumque temporaliter puniuntur, & hoc multipliciter. Nam quandoque diris plagis & cruciatibus feriuntur, ſicut patet 2. Mach. 3. de Helyodoro, qui volebat vaſa templi deferre, flagellato. Eiuſdem 9. De Antiocho qui templum vaſis & theſauris ſpoliauerat. Et de Balthaſar, qui in ſacris vaſis bibebat. Dan. 5. Et ſicut ſupra oſtenſum eſt de ſpoliatoribus ſacrorum locorum.

Exempla. *Item* quandoque à Deo comburuntur. In paſſione Iuliani martyris. inter alia eius miracula legitur, quòd cum quidam tyrannus res eccleſiæ ſancti Iuliani peruaſiſſet, nec admonitus à ſacerdote reddere vellet, ſed clericos cum contumelijs repuliſſet: cum veniſſet ad feſtum ſancti, & conuiuium magnum faceret, in menſaque ſederet, fulgor cum tonitruo de cœlo deſcendit, & eum intactis alijs concremauit. *Item* in eadem paſſione dicitur (& hoc idem refert Greg. Turonen. in hiſtoria Francorum) quod quidam clericus relicta eccleſia fiſco adhæſit Regio, & cum diſcurreret per montes quaſi pro iure ſuo requirendo, inuenit oues eccleſiæ ſancti Iuliani. Cum autem eas quaſi proprias tolleret, inhibẽtibus ei paſtoribus ex parte ſancti Iuliani ne detineret, reſpondit: Iulianus arietes nõ comedit. Cum autem poſtea paruipendens iniuriam, ad villam ſancti Iuliani veniſſet, & ante ſepulchrum eius ſtaret, grauiſſima febre corripitur, & tãto ardore quod cadens ſe leuare non potuit, nec aliquem vocare, qui eum ad ſe tollendum iuuaret. Cum autem inde fuiſſet delatus, cœpit clamare quod combureretur, & aquam ſuper ſe proiici fecit, & tantus fumus & fœtor de eius corpore exiuit, vt aſtantes ſuſtinere non valentes ſecederent, & ſic expirauit.

Exempla. ITEM quandoque arripiuntur à dæmonibus, vel ab hominibus occiduntur. In paſſione ſanctorum Simplicij Fauſtini, & Beatricis legitur, quod duobus martyrizatis, Lucretius præfectus ambiens prædia eorum, cum nollent idolis immolare, fecit eos nocte præfocari. Et cum intraſſet eorum poſſeſſiones, epulans cum amicis, quidam infantulus lactens de gremio matris clamauit: Audi Lucreti, occidiſti inſuper & poſſediſti, ecce datus es in poſſeſſionem inimici. Statim Lucretius timens & tremens à diabolo arripitur, & per tres horas ita vexatus eſt, vt in ipſo conuiuio moreretur; Et qui aderant timentes facti ſunt Chriſtiani. *Item* in hiſtoria Franc. cum Clodoueus rex Frãcorum factus eſſet Chriſtianus, vadens ad pugnandum contra Regem Aldericum Arrianum, fecit præconizari in exercitu ſuo, ne quis tangeret res ſanctorum, herbis paſcualibus exceptis. Cum autem quidam accepiſſet fęnum cuiuſdam pauperis de hominibus ſancti Martini, dicens quod fœnum erat herba: cum ſciret hoc Clodoueus fecit eum necari, dicens: vbi erit nobis ſpes victoriæ ſi beatus Martinus offendatur? Qui ad placandum ſanctum Martinum miſit ad eius Baſilicam nuncios cum muneribus.

A ITEM quandoque morte ſubita rapiuntur. In hiſtoria paſſionis Cyriaci, Largi, & Smaragdi legitur, quod poſt martyrum beati Cyriaci impetrauit. Carpaſius à Maximiano domum Cyriaci. Et cum ad deriſionem Chriſtianorum vbi baptizabat beatus Cyriacus ſe balnearet, cum 19. ſocijs epulas celebrans, omnes ſubito mortui ſunt, ex tunc clauſo balneo gentiles Chriſtianos timere cœperunt. *Item* inter miracula ſancti Andreæ legitur, quod præpoſitus cuiuſdã ciuitatis abſtulit agros eccleſiæ ſancti Andreæ. Cum autem admonitus ab epiſcopo nollet reddere, ſtatim arripuit eum febris fortiſſima: qui mandauit epiſcopo quod pro eo oraret, & agros redderet, quod cum feciſſet, & epiſcopus oraſſet, ſtatim curatus eſt. Qui videns ſe curatũ, occupari fecit per ſeruos ſuos agrum prædictum. Tunc

B epiſcopus extinxit omnes lampades quæ erãt in domo ſua, dicens: Non accendetur hic lumen, donec Deus vindicet eccleſiam de hoſte ſuo. Quod cum fieret & oraret, febris grauiſſima arripuit præpoſitum, & ſtatim mandauit epiſcopo vt oraret pro eo ne moreretur, & redderet eccleſiæ agrum, ſimilem illi adiungendo pro emenda. Tunc remandauit epiſcopus ei: Iam oraui & exaudiuit me Deus, & tu me deriſiſti, & Deum decipere crediſti. Tũc præpoſitus præcepit ſe ferri ad epiſcopum. Cum autẽ rogaret eum per ſeipſum vt eccleſiam intraret, & nollet; eum compelli fecit. Cum autẽ hæc feciſſet, quam cito epiſcopus eccleſiam intrauit, præpoſitus obijt, & eccleſia rem ſuam recuperauit, & prępoſitus amiſit & ſe & agrum prædictum.

TERTIO damnantur æternaliter, ſicut patet ſu- *3. Quia tales damnantur æternaliter.*
C pra de Theoderico & Carolo Martello proiectis in Vulcanum, & de Stephano aduocato, qui abſtulerat eccleſiæ ſancti Laurentij per aduocationem falſã quatuor domos &c. Iſa. 5. *Væ qui iuſtitiam iuſti auffertis ab eo; propter hoc ſicut deuorat ſtipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit, ſic radix eorum quaſi fauilla erit* &c. quia in inferno comburentur. Quia *ſicut ignis qui comburit ſiluam, & ſicut flamma comburens montes, ita perſequetur eos Deus in poteſtate ſua*, ſcilicet in inferno cum dæmonibus in ſupplicio æterno.

De inobedientia.

DISTINCTIO XXII.

DEINDE conſiderandum eſt de inobedientia, *Inobedientia oritur ex inani gloria.*
D quæ eſt decimaſeptima filia inanis gloriæ, qua ſcilicet homo non vult iugum obedientiæ ſubire, ſed omnibus ſuper ire. Et ſicut ex ambitione vult præeſſe, ita per inobedientiam vult non ſubeſſe; nec alterius, puta Dei vel ſuperioris, ſed ſuam facere voluntatem. Cum autem ex inani gloria appetat homo manifeſtationem excellentiæ ſuæ, ex hoc maxime manifeſtari videtur, quod alterius volũtati vel obedientię non ſubdatur, & ſic ex inani gloria oritur inobedientia. Circa inobedientiam autem notanda ſunt quatuor. Primo vtrum omnis inobedientia ſit mortale peccatum. Secundo vtrum ſit peccatum ſpeciale. Tertio quæ mouere nos debent ad peccatum inobedientiæ deteſtandum. Quarto conſiderandum eſt de voluntate propria, quæ maxime cauſat in nobis inobedientiam.

E CIRCA primum ſciendum eſt, quod peccatum ideo dicitur mortale, quia contrariatur charitati, per quam eſt ſpiritualis vita: charitate autem diligitur Deus & proximus. Exigit autem charitas Dei vt eius mandatis obediatur, ſicut ſupra dictum eſt; & ideo inobedientem eſſe diuinis præceptis peccatum mortale eſt, quaſi diuinæ dilectioni contrarium. In præceptis autem diuinis continetur, quod etiam ſuperioribus obediatur, & ideo etiam inobedientia, qua quis inobediens eſt præceptis ſuperiorum eſt peccatum mortale, quaſi diuinæ dilectioni contrarium, ſecundum illud Rom. 13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Contrariatur inſuper dilectioni proximi, inquantum ſuperiori proximo ſubtrahit obedientiam, quam ei debet. *Inobedientia contrariatur charitati Dei & proximi atque eſt peccatum mortale.*

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum inobedientia ſit peca-*

tum ſpeciale. Dicendum, quod peccatum aliquod dicitur eſſe ſpeciale peccatum propter ſpecialem rationem obiecti. Inobedientia autem habet ſpecialem rationem obiecti: quia licet inobedientia poſſit eſſe circa obiectum cuiuſlibet peccati, tamen ſpecialiter reſpicit præceptum ſub ratione præcepti. Vnde non omne peccatum, propriè loquendo, eſt inobedientia, ſed ſolum quando aliquis præceptum ex intentione contemnit. Quando autem aliquis facit contra præceptum, non propter præcepti contemptum principaliter, ſed propter aliquid aliud; tunc eſt inobedientia materialiter tantum, ſed formaliter pertinet ad aliã ſpeciẽ peccati, puta fornicationis, furti, vel homicidij, & huiuſmodi.

Inobedientia formalis quæ ſcilicet quis præceptum ex intentione cõtemnit eſt ſpeciale peccatũ.

Solutio obiect.

Licet autem videatur Amb. diffinire peccatum, dicendo: *Peccatum eſt præuaricatio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia mandatorum:* Et ſic omne peccatum videtur eſſe inobedientia; tamen illa diffinitio non datur niſi de peccato mortali, quod habet perfectam rationem peccati: peccatum enim veniale non eſt contra præceptũ, ſed præter nec tamen omne peccatum mortale eſt inobedientia formaliter loquendo, vt dictum eſt. *Item* licet non omnis motus inanis gloriæ ſit mortale peccatum, tamen ex ipſa poteſt oriri inobedientia; quia nihil prohibet ex veniali peccato oriri mortale, cum peccatum veniale ſit diſpoſitio ad mortale.

Vnde inobedientia poteſt eſſe grauior alia dupliciter ſcilicet ex parte præcipientis ſuperioris: & ex parte præcepti quod magis eſt de intentione præcipientis.

Item non omnis inobedientia eſt peccatũ mortale, ſed ſunt gradus grauitatis in eo: poteſt enim vna inobedientia eſſe grauior alia dupliciter. *Vno modo* ex parte præcipientis. Quamuis enim omnem curam homo apponere debeat ad hoc quod cuilibet ſuperiori obediat, tamẽ magis eſt debitum quod homo obediat ſuperiori, quam inferiori poteſtati. Cuius ſignum eſt, quia præceptum inferioris prætermittitur, ſi ſit præcepto ſuperioris contrarium. Vnde conſequens eſt, quod quanto ſuperior eſt ille qui præcepit, tanto ei inobedientem eſſe ſit grauius; & ſic inobedientem eſſe Deo eſt grauius, quam inobedientem eſſe homini. *Secundo* ex parte præceptorum. Non enim præcipiens æqualiter vult adimpleri omnia quę mandat: magis enim vnuſquiſque vult finem, & id quod eſt fini propinquius; & ideo tanto eſt inobedientia grauior, quanto præceptum quod quis præterit magis eſt de intentione illius qui præcepit. Et in præceptis quidem Dei manifeſtum eſt, quod quanto præceptum datur de meliori, tanto eſt eius inobedientia grauior: quia cum voluntas Dei per ſe feratur ad bonum, quanto aliquid eſt melius, tãto Deus vult illud magis impleri. Vnde qui inobediẽs eſt præcepto de dilectione Dei, grauius peccat, quam qui inobediẽs eſt pręcepto de proximi dilectione. Voluntas autem hominis non ſemper magis fertur in melius: & ideo vbi obligamur ex ſolo hominis pręcepto, non eſt maius peccatum ex eo quod maius bonũ prætermittitur, ſed ex eo quod prætermittitur quod eſt magis de intentione præcipientis. Sic ergo oportet diuerſos inobedientiæ gradus, diuerſis peccatorum gradibus comparare. Nam inobedientia qua contemnitur Dei præceptum, ex ipſa ratione inobedientiæ grauius eſt peccatum, quam peccatum quo peccatur in hominem, ſi ſecerneretur inobedientia Dei. Et hoc dico, quia qui contra proximum peccat, etiam contra præceptũ Dei agit; ſi tamen in aliquo peccator præceptum Dei contemneret, adhuc grauius peccatum eſſet. Inobedientia autem qua contemnitur præceptum hominis, leuior eſt peccato quo cõtemnitur ipſe præcipiens; quia ex reuerentia præcipientis procedere debet reuerentia præcepti. Et ſimiliter peccatum quod directè pertinet ad contemptum Dei, ſicut blaſphemia, vel aliquid huiuſmodi, grauius eſt, ſemota etiam per intellectum bedientia, quàm peccatum in quo contemnitur ſolum Dei præceptum.

Quatuor mouent ad inobedientiã deteſtãdam.

1. Lex naturæ.

Circa tertium ſcilicet *quę mouere nos debent ad peccatum inobedientiæ deteſtandum.* Sciendum quod ad hoc nos debent mouere ſpecialiter quatuor. Primo lex naturæ. Secundo lex ſcripturæ. Tertio bona quæ perdimus. Quarto mala quæ incurrimus. *Primo* quidem peccatum inobedientiæ deteſtandum eſſe oſtendit lex naturæ, quæ dictat homini, quod Deo ſuper omnia obediendum eſt. Bern. *Infidelem vrget naturalis ratio, totum ſe debere ei, à quo totum ſe habet.* Iudicat enim ſe totũ debere Deo quaſi ſuo creatori; totum genitori, redẽptori, & domino. Bern. *Si ſeruus eſt, timet à facie domini: ſi mercenarius eſt, mercedem ſperat de manu domini: ſi diſcipulus autem, parat magiſtro: ſi filius, honorat patrem.* Ex his omnibus reum iudicat ius naturæ illum, qui Deo obediendo non obtemperat, vt creatura creatori, à quo totum ſe habet: genitura genitori, à quo deſcendiſſe ſe videt: liber redemptori, cui ſe totum debet: mercenarius remuneratori, magiſtro diſcipulus, domino ſeruus. Et mentem in qua inobedientiam videt, ſemper reprehendendo mordet ius naturæ. Vnde Dominus ad Cayn dixit Gen. 4. *Si malè egeris in foribus peccatum tuum aderit:* reclamante conſcientia tua propria te malum egiſſe. Vnde inobediens Deum contemnit, & ius naturæ peruertit, dum membra nolunt obediendo ſubeſſe capiti, vt creatura creatori, vxor viro, filius patri, ſubditus prælato, ſeruus domino: imo cedunt eis quãdoque ex aduerſo: Per hanc contemnit creatura creatorem, & creator creaturam abijcit, Pſal. 82. *Aduerſum te teſtamentum diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum & Iſmahelitæ.* 1. Reg. 15. Dixit Samuel ad Saul. *Scelus idolatriæ eſt nolle acquieſcere: quia abiecisti ſermonem domini, abiecit te ne regnes ſuper Iſrael.* Quia filij Iſrael abiecerunt dominum per inobedientiam, abiecit eos dominus in multam ſeruitutis miſeriam. Oſeæ 9. *Abijciet eos dominus Deus meus, quia non audierunt eum, & erunt vagi in nationibus. Item* propter inobedientiam contemnit ſubditus prælatum ſuum, & ſacerdotem ſuum, & per hoc contemnit Deum. 1. Reg. 8. Dixit dominus ad Samuel: *Non te abiecerunt ſed me, ne regnem ſuper eos.* Et eiuſdem 9. *Filij Belial dixerunt* &c. Deus etiam propter hoc abiecit eos, ſicut oſtendit dominus per figuram Ezech. 7. *Loqueris ad eos, & non audient te.* Et poſt. *Præcepit eis tondere capillos & proijcere: dixitque eis ſic proijciendos inobedientes. Item* per hanc contemnit vxor virum, & Vaſthi Aſſuerum. Heſt. 1. *Item* inobedientia facit ſeruũ rebellem domino ſuo. Iob. 6. *Vir vanus in ſuperbiam erigitur, & quaſi pullum Onagri ſe liberum natum putat, qui nullo modo ſuſtinet iugum* 2. Reg. 19. Dixit Miphiboſeth: *Seruus meus contempſit me.* Quod inobedientia ſit contraria legi naturæ manifeſte patet ex hoc, quod omnes creaturæ obediũt creatori, ſecundum illud Iudith 16. *Tibi ſeruit omnis creatura tua.* Pſal. 48. *Omnia ſeruiunt tibi.* Iob. 9. *Qui præcipit ſoli & non oritur* &c. In ſolis autem homine & dæmone inuenit rebellionem.

2 Lex ſcripturæ. & quidẽ multipliciter.

Secundo hoc idẽ docet lex ſcripturæ. Et hoc multipliciter. Videlicet, ſuadendo, arguendo, promittendo, comminando, exempla obedientium & pœnas inobedientium deſcribendo. *Primo* quidem ſuadendo, Deut. 10. *Et nunc Iſrael quid dominus Deus tuus petit à te niſi vt timeas* &c. Sequitur. *Et cuſtodias mandata domini,* &c. Et 19. *Obedias voci domini, illique adhæreas.* Hebrę 13. *Obedite prępoſitis veſtris* &c. *Item* hoc idem docet ſcriptura arguendo. Deu. 32. *Deum qui te genuit dereliquiſti.* Hiere. 26. *Nunquid non recipietis diſciplinam vt obediatis verbis meis, dicit dominus.* Item ad Gal. 5. *Quis vos impedinit non obedire veritati. Item* hoc idem docet ſcriptura comminando. Deut. 8. *Peribitis ſi inobedientes fueritis.* Et 18. *Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio, qui miniſtrat domino Deo tuo, morietur homo ille.* Item. 21. *Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audit patris vel matris imperium, & coercitus obedire contempſerit* &c. *lapidibus obruet eum omnis populus.* Item 2. Timo. 1. *Qui non obediunt euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti, pœnas dabunt in interitum ſempiternas. Item* hoc idem docet ſcriptura promittẽdo Gẽ. 22. *Benedicẽtur in ſemine tuo omnes gẽtes, quia obediſti voci meæ.* Et 26. *Benedicetur in ipſo omnes gentes, eo quod obedierit Abraham voci meę.* Ideo dicitur Hiere. 42. *Obediamus vt bene ſit nobis.* Denique hoc idẽ docet ſcriptura, exempla obedientium, & pœnas inobedientium deſcribendo. *Obedientium quidem,* vt Abra

han.

ham, ſicut dictum eſt. Item Chriſti Phil. 2. *Chriſtus factus eſt obediens* &c. Inobedientium facta & exempla recitat ſcriptura ſacra in multis locis, puta de Lucifero qui noluit eſſe Deo ſubditus, ſed ſimilis ei: & ideo à ſummo cœlo eijcitur, & in profundum inferni detruditur. Adam per inobedientiam à paradiſo voluptatis in huius mundi miſerias exul emittitur. Gen. 3. Vxor Loth. per inobedientiam in ſtatuam ſalis conuertitur Gen. 19. Pharao nolens obedire domino, dicens; *Neſcio dominum*; quaſi lapis vel plumbum in profundum maris demergitur. Exod. 14. *Chore per inobedientiam terra deglutiuit, & in inferno abſorbetur*. Nu. 16. Populus Deo & Moyſi inobediens, ab hoſtibus ſuis occiditur, trahitur, & vincitur ab eis. Num. 14. & in multis alijs locis. Achan inobediens mandatis domini, tollens de rebus prohibitis, à domino deprehenſus tranſgreſſor, lapidibus obruitur. Ioſue 7. Saul domino inobediens, cum filijs occiditur à Philiſtæis, corpus eius decapitatum muro ſuſpenditur, & regno cum ſua progenie in perpetuum ſpoliatur. 1. Reg. vlt. Salomon mandatum domini tranſgrediens, cũ mulieribus alienigenis matrimonia contrahens, ſapientia priuatur, idolatra efficitur, & amore ardentiſſimo alienigenis mulieribus copulatur, regnum eius ab eo ſcinditur, & ei aduerſarij ſuſcitantur 3. Reg. 11. Item vir Dei, quia inobediens fuit verbis domini, à Leone occiditur 3. Reg. 13. Item Vaſthi propter inobedientiam ſuam de imperio eijcitur. Heſter. 1.

3. *Bona quæ perdimus, quæ ſunt duodecim.*

Tertio ad idem mouere nos debent multa & magna bona quæ perdimus, & quibus per inobedientiam priuamur. Quæ ſunt duodecim, ſicut ſunt fructus duodecim ligni vitæ, quibus licitũ fuiſſet homini veſci, ſi ſe his per inobedientiam non priuaſſet. Obedientia quippe eſt lignum vitæ, cuius fructus ducit ad vitam perpetuam. Inobedientia vero lignum mortis, cuius fructus ducit ad mortem. Fructus autem duodecim ſunt immortalitas corporis, vita æterna, ornamẽta virtutum, meritum bonorum operum, benefaciendi facultas, pronitas virium, animæ puritas & perſpicacitas, ſanctorum aſſociatio, bonorum eccleſiæ communicatio, pax & concordia ſuperiorum, obedientia inferiorum, abundantia terrenorum & temporalium bonorum. His fructibus priuat hominem vitium inobedientiæ.

Primo quidem immortalitate corporis. Inflicta namque eſt nobis neceſſitas moriẽdi propter inobedientiam, ſicut dictum eſt Adæ Gen. 2. *In quacunque die comederis ex eo morte morieris.* *Item* priuat vita ſpirituali, quæ Deus eſt, qui propter inobedientiam relinquit animam quam inhabitabat per gratiam. 2. Paral. 15. *Si dereliqueritis dominum per inobedientiam, derelinquet vos per ſublatam gratiam.* Et 1. Paral. 28. dixit Dauid Salomoni: *Si dereliqueris dominum, derelinquet te, & proijciet in æternũ.* *Item* inobedientia tollit & aufert ornamenta virtutum. Vnde Adam & Eua poſt inobedientiam ſenſerunt ſe eſſe nudos, quia per inobediẽtiam nudantur homines veſtib. virtutum, quib. fuerant induti ex alto. *Item* inobedientia priuat vita æterna. Gen. 3. *Videte ne forte ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum.* Io. 12. *Mandata Dei vita æterna ſunt*, ſupple cum implentur, & eius priuatio, cum non implentur. Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* *Item* per inobedientiam priuantur & ſpoliantur homines bonorum operum pretioſitate, quæ erant meritoria vitæ æternæ, & ita adeo deſpiciuntur, quod nec reſpiciuntur. Gen. 4. *Ad Chaym munera non reſpexit*, quia Deo nõ placent inobedientes, vel eorum obſequia. Nũ. 15. dicitur de Chore & ſuis complicib. *Non reſpicias ad ſacrificia eorum.* *Item* priuantur benefaciendi facultate. Cum enim homo ante peccatum inobedientiæ haberet arbitrium liberum à peccati ſeruitute, pronus erat ad bonum volendum & faciendũ; per peccatũ inobedientiæ facilis eſt homo ad male faciendum. *Item* priuatur animæ perſpicuitate & ſubtilitate, vt non ſint in ea quanta erant ante inobedientiam. *Item* priuatur ſanctorum ſocietate, quia qui prius erat de grege & ſocietate ſanctorum, fit ſocius dæmonum per inobedientiam; quia infectus lepra ſpirituali, eijcitur à ſocietate ſanctorum ad modum leproſi. *Item* ſeparatur ab eccleſię communione, vt eccleſię ſuffragia quæ prius ei valebant, iam non valeant directè ad ſalutem, & maximè ſacramentum corporis Chriſti, aut eccleſiaſtica ſepultura; Sicut patet de excommunicatis. *Item* per inobedientiam amittit homo pacem ſuperiorum, vt rationis, quæ impugnat & reprehendit eum: & Dei, cum quo non habet pacem, ſed guerram; & cum ſanctis eius. Iſa. 57. *Non eſt pax impijs dicit dominus.* *Item* per inobedientiam amittit inferiorum obedientiam. Adæ enim ante peccatum inobedientiæ erant ad nutum ſubiecta omnia inferiora, quia omnia membra corporis erant ſubiecta rationi eius, & omnia animalia obediebant ei. Pſal. 8. *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius.* Vnde dixit ei dominus Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris* &c. *Vltimo* inobedientia aufert homini gratuitam abundantiam terrenorum, quia ante peccatum inobedientiæ, terra ſine labore dabat bona ſua, & poſtea dedit ſpinas & tribulos, & excolitur cum magno labore. Gen. 3. *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes* &c. *Spinas & tribulos germinabit tibi.*

Quarto peccatum inobedientiæ deteſtandum oſtendunt mala quæ per illud incurrimus; quæ ſi non eſſet, nihil noceret homini, nec in hoc ſæculo, nec in futuro. Greg. *Nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas.* Multum eſſet odienda & fugienda illa peſtis, à qua omnia mala eueniunt, euenient, & euenerunt: omnia enim mala quæ facit peccatum, facit inobediẽtia, De hoc require ſupra *de peccato in genere*. Tamen cauſa breuitatis poſſunt reduci ad quatuor, quæ ſunt: Naturæ vulneratio: Iniqua dominatio: Multiplex maledictio: Diuina indignatio. — 4 *Mala quæ per illam incurrimus, quæ præcipuè ſunt quatuor.*

Primo quidem naturæ noſtræ lęſio, quæ per inobedientiam facta eſt ita corrupta in anima & corpore, paſſibilis, infecta, & afflicta. Omnes infirmitates & pœnæ quas caro patitur, ſunt inflictæ ex inobedientia primi hominis, quibus configitur quaſi ſeptem ſagittis, quæ ſunt afflictiones caloris & frigoris, famis & ſitis, laſſitudinis & infirmitatis, & mortis corporalis, quibus natura noſtra quaſi ſpinis configitur: Pſal. 31. *Conuerſus ſum in ærumna mea dum configitur ſpina.* Et ſicut ſagittis confoditur Iob. 7. *Sagittæ domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum.* Pſal. 37. Sagittæ tuæ infixæ ſunt mihi. Si tanta pœna plectitur homo pro inobedientia aliena, cui voluntate propria non conſentit, pro qua neceſſe habet tantas pœnalitates corporis, & mortem etiam ſuſtinere: cogitare debet quam grauiter pro ſua inobedientia, cuius eſt ipſe culpabilis, ſit plectendus. Omnes etiam paſſiones & pœnę ſpirituales animæ ex illa prima inobedientia proueniunt, puta ignorantia, impotentia, concupiſcentia, malitia, rebellio carnis ad ſpiritum, timor, dolor, triſtitia, ſolicitudo, anguſtia, & huiuſmodi. Et breuiter omnia mala quæ patimur, nobis propter inobedientiam infliguntur. — *1. Naturæ vulneratio.*

Secundo mouere nos debet iniqua dominatio. Per hanc enim ſolam habet diabolus poteſtatem & iuriſdictionem in peccatore. Aug. *Eandem iuriſdictionem habet diabolus in peccatore, quam homo habet in proprio pecore.* Per hanc ſolam efficitur homo ſeruus diaboli, vt de membris eius, immo de corpore ſuo reddat ei cenſum, dum in eius corde contemptus & inobedientia dominatur. Et ſicut obedientia facit hominem filium Dei, Eccl. 3. *Filij ſapientiæ eccleſia iuſtorum, & natio eorum obedientia & dilectio*: ſic inobedientia facit hominem filiũ diaboli. Io. 8. *Vos ex patre diabolo eſtis.* Aug. *Qui ſecũdum ſeipſum, & non ſecundũ Deũ vult viuere, ſimilis eſt diabolo.* Vnde in talibus diabolus ſpiritualiter & quandoque etiam corporaliter permittitur dominari. *In vita B* Franciſci, legitur quod cum frater quidam in capitulo coram Guardiano ſuo nollet culpã ſuam recognoſcere, nec recipere diſciplinam, B. Franciſcus in oratione — *2. Iniqua dominatio.* — *Exempla.*

exiſtens, vidit in ſpiritu diabolum ſuper fratris inobedientis dorſum, qui talis ſeſſoris ſequebatur habenas. *Item* 2. dialo. 25. dicitur quod cum quidam iuuenis monachus leuis moribus, diſſuadente B. Benedicto exiret ordinem, in via inuenit draconem ipſum deuorare volentem. Timens autem ac tremens clamare cœpit. Succurrite fratres, ſuccurrite; aduenientes autem fratres, trementem & palpitantem ad monaſterium reduxerunt. Reductus autem promiſit ſe nunquam deinceps de monaſterio receſſurum. *Item* 4. dial. 19. de Theodoro puero, qui in extremis draconi traditus fuit ad deuorandum, ſed ille fuit fratrum precibus effugatus.

3. Multiplex maledictio.

TERTIO hoc idem oſtẽdit multiplex maledictio, qua maledicuntur inobedientes. Maledicuntur enim à Deo & à ſanctis eius. Deut. 11. *En propono vobis maledictionẽ, ſi non cuſtodieritis mãdata Dei.* &c. Item 28. *Quod ſi non audieris vocem domini Dei tui* &c. Vbi ponuntur maledictiones multæ & grauiſſimæ, quibus feriuntur mandatorum domini tranſgreſſores. *Item* Deut. 28. præcepit dominus filijs Iſrael vt ſe diuiderent in duas partes, & ſtarent ſuper duos montes Garizim & Hebal, & ſex tribus ſtaret in vno monte, & ſex in alio: & primi proponerent benedictiones ſuper obſeruatores mandatorum; ſecundi maledictiones in fine ſubiungerent. Pronunciabant autem Leuitæ. *Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis, nec eos opere perficit: & reſpondit omnis populus amen:* Sic fiet in iudicio, omnes ſancti Deo aſſiſtentes proponent benedictionem æternam obedientibus, & econtra maledictionem perpetuam inobedientibus. Pſal. 118. *Maledicti qui declinant à mandatis tuis.* Ecc. 41. *Væ vobis viri impij qui dereliquiſtis legem altiſſimi, quia ſi nati fueritis* &c.

4. Diuina indignatio.

QVARTO hoc idem oſtendit furor & indignatio Dei contra inobedientes, qua cauſa adeo vehementer & implacabiliter indignatur, quod eos à ſuo regno excludit. Sicut enim obedientia Chriſti regnum cœlorum aperuit, ita inobedientia parentum illud clauſit; multo fortius ergo claudit illud inobedientia propria. Pſal. 94. de inobedientibus dicit: *Iuraui in ira mea ſi introibunt in requiem meam.* Omnes enim filij Iſrael poſtquam mare rubrum tranſierunt, qui fuerunt inobedientes, terram promiſſionis non introierunt.

Exemplum.

ITEM magiſter Iacobus. Cum quidam monachus factus fuiſſet Archiepiſcopus, & abieciſſet fere omnem ordinem, quantum ad obedientiam & ordinis paupertatem, cum veniret aliquando viſitare abbatiam de qua aſſumptus fuerat, cum maximo apparatu equorum, ſummariorum, & ſociorum magnorum: cum in menſa, in qua præparata erant multa pretioſa fercula, quendam conuerſum animaduerteret, quem vidit ibi virum ſimplicem, & obedientem per omnia, meditationi & contemplationi attentum; incepit irridere coram alijs, de hoc quod ipſe videretur quaſi alibi raptus, dicens: Domine conuerſe, dicite nobis quid ſomniatis? Et cum inſtaret, ait conuerſus: Domine ex quo placet vobis, ego referam. Mihi videbatur quod raptus eram ad iudicium Dei, & quod ibi erat infinita multitudo aſſiſtentium ante Deum: cum autem ſupplicaſſet beatus Benedictus pro monachis ſuis, conceſſum eſt ei, quod omnes per virtutem obedientiæ, qui erant de ſuis monachis, intrarent in regnum cœlorum. Veruntamen multi aderant qui de ſuis monachis ſe dicebant: Cum autem regula reuolueretur, & de obedientia inquireretur, inuentum eſt quod regulam non obſeruabant multi in exterioribus, vt in veſtimentis, equis, & huiuſmodi. Et cum iudex diceret quod ventres eorum ſcinderentur, & inquireretur vtrum intra cibaria regularia inuenirentur, vt fabæ, & huiuſmodi: cum aperirentur, effundebatur maxima multitudo commixta volatilium, carnium pinguium, & ſpecierum, & cum nec intus nec extra inueniretur aliquid de beati Benedicti regula, dictum eſt eis à domino: Neſcio vos, non intrabitis in requiem meam cum illis, inter quos vos videbamini eſſe. Quibus auditis, dictus Archiepiſcopus confuſus, conuerſum dimiſit in pace. Aug. *O quam deteſtabile eſt vitium obedientiæ contrarium, per quod angelus cecidit de cælo, homo excluſus eſt à paradiſo, Saul amiſit regnum, populus Iſrael gentem & locum.* *Item* ex ira & indignatione quam habet contra eos, in infernum intrudit æternaliter cruciandos. Sola enim inobedientia huiuſmodi aperuit infernum, & ibi torquet eum: quæ ſi non fuiſſet, infernus non eſſet. *Sicut* enim artifex inueniens ferrum durum, fornacem ſuccendit, & martellos parat ad domandum illud; ita Deus ignem, & tormenta, & torrẽtes parauit, ad contundendam duritiam ſuperbiæ, & inobedientiæ, & rebellionis. Deute. 32. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo.* &c. Item 28. *Si non audieris vocem domini Dei tui, vt facias mandata eius, imponet dominus iugum ferreum ſuper ceruicem tuam, donec te conterat.* Eccl. 39. *Sunt ſpiritus ad vindictam creati, & in furore ſuo tormenta confirmauerunt.* De his dicuntur exempla multa ſupra, *de inferno.*

Simile.

ITEM cum beatus Bern. conuertiſſet omnes ſuos fratres, & ſecuti fuiſſent eum, pater eius inobediens erat ei, in ſua duritia perſeuerans. Cum autem ſemel in villa ſua prædicaret, nec vellet ei pater ſuus obedire; præcepit quod apportaretur ignis. Quo facto applicauit eum ad quendã truncum veterẽ qui erat ante portã eccleſiæ; cũ laboraret ad eum ſuccendendum, nõ poterat accendi, ſed fumabat, tunc iniũxit omnibus, quod poſt comeſtionem illuc conuenirent ad ſermonem, & quod quilibet apportaret ſecum vnum faſciculum de malleolis ſarmentorum, & projcerent ſuper illum truncum. Quo facto præcepit ignem apponi, & ſuccenſis faſciculis, etiam truncus ſuccenſus eſt, maximũ ignem emittens & flammantem. Tunc B. Bern. incepit ſermonem de tormentis, & igne inferni, quomodo inobedientes, faſciculis peccatorum ſuorum ſuper eos proiectis, torquerentur in inferno; & de hoc ita excellenter prædicauit, quod ipſum pater ſuus durus, & inobediens ſibi, ad clauſtralem obedientiam eſt ſecutus.

Exemplum.

De cauſis inobedientiæ.

DISTINCTIO XXIII.

DEINDE conſiderandum eſt de his quæ principaliter inobedientiam cauſant in nobis. Quæ ſunt duo principaliter, ſcilicet voluntas propria, & ſenſus proprius. Nam homo in quo voluntas propria dominatur, non vult alijs ſubeſſe: nec vult alienam ſequi, ſed propriam voluntatem. Ille vero qui eſt proprij ſenſus, ſic adhæret ſuæ ſententiæ, quod non vult cedere ſententiæ meliori.

Cauſa inobedientiæ ſunt potiſſimum duæ, ſcilicet volũtas propria & ſenſus proprius.

SVNT autem multa quæ nobis oſtendunt, voluntatem Dei, vel prælati vicarij eius (quem qui audit Deum audit, & qui ſpernit Deum ſpernit) præferendam eſſe propriæ voluntati. Primo quia voluntas Dei eſt bona & irreprehenſibilis. Secundo quia eſt certa & immutabilis. Tertio quia beneplacens & delectabilis. Quarto quia perfecta & honorabilis. *Probetis,* ait Apoſtolus Rom. 12. *quæ ſit voluntas Dei bona beneplacens & perfecta:* Noſtra vero voluntas proprias conditiones habet contrarias, vt infra patebit.

Quatuor ſuadent non eſſe ſectandã propriam voluntatem: ſed Dei & prælati eius vicarij.

PRIMO quidem voluntas Dei eſt bona, ſancta, principium & cauſa totius bonitatis. Nã eo ipſo quod vult aliquid fieri, bonum, & iuſtum, & ſanctum eſt illud fieri: & tamdiu eſt aliquis bonus, quamdiu volũtatem ſuam conformat Deo. Vnde Aug. ſuper illud Pſal. 72. *Mihi adhærere Deo bonum eſt,* dicit: *Quid vultis amplius fratres, hoc omne bonum eſt, quia qui adhæret Deo, vnus Spiritus eſt; quia ſuam participat bonitatem, qui ei adhæret per voluntatis vniformitatem.* Econtra propria voluntas eſt principium omnis mali, & omnia bona inficiens mala facit, & ſine ipſa nihil malum eſt. Aug. *Peccatum adeo eſt voluntarium, quod ſi non eſt voluntarium, non eſt peccatum.*

1. Quia volũtas Dei eſt bona, & propria voluntas mala.

Secũdo volũtas Dei eſt certa & immutabilis. Vnde

volun-

2 *Quia volūtas Dei eſt certa, noſtra vero vaga.*

voluntatem Dei neceſſe eſt adimpleri, non noſtram. Gen. 50. *Non Deo poſſumus reſiſtere voluntati.* Heſt. 13. *Non eſt qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati.* Pſal. 113. *Omnia quæcunque voluit fecit* &c. Si autem voluntatem Dei ſequimur, errare non poſſumus; & fructu meriti non caremus. Voluntas autem noſtra vaga eſt, faciens hominem vagum & inſtabilem, & inducit eum ad quæcunque mala, & præcipitia, & pericula: vt ſit ſimilis vaccæ percuſſæ oeſtro. Oſeæ 4. ſecundum aliam tranſlationem *Sicut vacca percuſſa oeſtro declinauit Iſrael*, quę percuſſa currit vaga, nec regitur ad nutum paſtoris. Item fit ſicut nauis in tempeſtate ſine remige & anchora rationis, & diuini timoris, quæ fertur præceps ad omnia pericula. Prou. 11. *Vbi non eſt gubernator corruet populus.* Hi ſunt *nubes ſine aqua, nebulę turbinibus agitatæ.* Iud. 2. Item ſunt ſimiles lunatico, *quem ſpiritus nequam nunc in ignem proijciebat, nunc in aquam.* Mat. 17. Ideo Eccl. 18. *Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere, ne fiat te præcipites per mala multa, vt equus indomitus & indomitus.* Item ſicut ſequi propriam voluntatem eſt periculoſè & malè viuere, ita per contrarium non ſequi, ſed abijcere eſt bene viuere. Aug. *Illum diem te bene vixiſſe puta, in qua voluntati tuæ abrenunciaſti, in qua deſiderijs tuis reſtitiſti, quam ſine vlla tranſgreſſione regulæ duxiſti.*

Simile.

3. *Quia volūtas Dei eſt beneplacens noſtra vero non.*

Tertio voluntas Dei eſt beneplacens & delectabilis. Io. 4 *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei.* Idem 6 *Non veni vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.* Vnde imminente paſſione dicebat: *Non mea voluntas, ſed tua fiat.* Lucæ. 22. Bern. *Cogita domini paſſionem, & erubeſce ſequi propriam voluntatem*, Aug. in lib. confeſſ. *Ille tuus optimus miniſter erit domine, qui non magis intuetur hoc à te audire quod voluerit, ſed potius hoc velle quod audierit à te.* Vnde Chriſtus nos docuit orando dicere: *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo* &c. Matt. 5. Et 16. dicitur: *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum*: quia nec propriam volūtatem facientes, nec eorum opera, nec oblationes, nec munera placent ei. Mal. 2. *Non eſt voluntas mea in vobis dicit dominus, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra.* Sanè diuina voluntas multum eſt delectabilis in corde deuoto, ſicut dicit Auguſt. vbi ſupra: *Mihi adhærere Deo bonum eſt. Quid vultis fratres amplius?* &c. Idem *cum tibi adhæſero, nunquam mihi labor, nunquam dolor, ſed vita mea tota viuet in te, tota plena te.* Talis itaque adhæſio facit hominem pacificum, imperturbabilem, & quietum; & in præſenti quaſi Deum facit. Lucæ. 2. *In terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Pſal. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam & non eſt illis ſcandalum.* Nec de præſentibus aduerſitatibus ſi inſurgant contra eum conturbatur, quia conformat voluntatem ſuam voluntati diuinę, à qua omnia ad vtilitatem fiunt.

Exemplum.

Sicvt quidam bonus homo faciebat: cum quadam tempeſtas attriuiſſet quandam parochiam, & in dominica die conueniſſent in eccleſia parochiani mæſti & afflicti de hoc quod amiſiſſent bona ſua, & contra Deum murmurarent: quidam eorum lætus perſiſtebat, domino gratias agens. Cum autem alij quærerent ab eo quare hoc faceret, ait, quod hoc ideo faciebat, quia in poteſtatem ſuam ita Deum redegerat, quod nihil faceret Deus niſi quod ipſe vellet. Cum autem de hoc accuſarent eum apud ſacerdotē, quod videbatur hæreſim ſapere; reddens de hoc rationem ſacerdoti ait, quod hoc ideo dixerat, quia quicquid Deus volebat, & ipſe ſimiliter; ita quod ipſe nihil volebat niſi quod Deus volebat. Et propter hoc de omnibus factis eius ſic gaudebat, quod de nullo turbabatur; ſed cum ipſo tanquam amiciſſimo, habebat idem velle & nolle. Et cum ſegetes ſuas videret attritas, de hoc gaudebat: ſciens quod hoc Deus ad eius vtilitatem faciebat.

Exemplum.

Item de parabolis philoſophorum: cum quidam Socratis diſcipuli recederent ab eo, rogauerunt eum vt aliquod præceptum ab eo reciperent bene ordinandi vitam ſuam, qui ducens eos ſecum in diuerſorium

A ſuum, & aſcendens ſuperiora domus, iuſſit vxori ſuæ vt vaſa melle & oleo plena, eijceret deſuper, qui ſtatim parens hoc fecit. Admirantibus autem diſcipulis, ait: Si talem in rebus & domibus veſtris poteſtatem habueritis, beatam vitam ducetis: quia ſi voluntatem ſuperiorum fecerint inferiores non ſuam, tunc pacifica vita eſt, & beata in domo.

4 *Quia volūtas Dei eſt perfecta, noſtra vero nō.*

Qvarto voluntas Dei eſt perfecta & honorabilis: ideo diuinæ voluntatis impletio, & abdicatio propriæ voluntatis, ducit hominem ad perfectum. Et cauſam oſtendit Ambr. *Tantum* inquit *adijcies virtuti, quantum ſubtraxeris propriæ voluntati.* Ber. *Quicquid fit ſine ſpiritualis patris voluntate vel conſenſu, vanę gloriæ deputabitur non virtuti. Item* in Col. pa. dicitur. 4. lib. Quod qui veniebat in cęnobio ad ſuſcipiendum ordinis ha-

Exemplum.

B bitum, per annum morabatur in domo hoſpitum cum ſeniore. & examinabatur ibi, & inſtruebatur in ſeruitio hoſpitum, & ſi bene ſe habebat ibi, tradebatur alteri ſeniori, qui præerat decem iuuenibus, quibus præcipiebat ea quæ perpendebat voluntatibus eorum contraria: & hoc faciebat, vt eorum frangeret voluntates: quia nec humilitas, nec concordia, nec perfectio, nec perſeuerantia poteſt haberi in ordine ab his, qui proprias non didicerint frangere voluntates.

Item in vitiſpatrum narrauit abbas Caſſianus de abbate Iohanne, quod cum migraturus eſſet cum hilaritate maxima & conſtantia, fratres circunſtantes rogauerunt eum, vt aliquod verbum compendioſum ac ſalutare, quaſi loco hęreditatis eis dimitteret, per quod poſſent ad perfectionem aſcendere, quæ eſt in Chriſto.

C Ille autem ingemiſcens ait: Nunquam feci propriam voluntatem, nec aliquando docui quod prius ipſe non fecerim. *Reddit* etiam hominem honorabilem, quia magnus eſt honor ſeruo dominum, filio patrem, diſcipulo magiſtrum venerabilem honorare, & eius facere voluntatem. Item Chriſtus tales vocat fratres & ſorores, quod eſt honorificum nimis. Vnde Matth. 12. *Quicunque fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe frater, & ſoror, & mater eſt.* Econtra propria voluntas reddit hominem confuſibilem, ſicut dicitur Oſeæ. 10. *In voluntate ſua confundetur Iſrael.* Et qui nutritur in religione ſecundum voluntatem ſuam, ſæpe confundit eam. Prouer. 30. *Puer qui dimittitur voluntati ſuæ, confundit matrem ſuam.*

Abdicatio propriæ volūtatis reddit hominem honorabilem.

In vitiſpa. dicitur, quod quidam iuuenis circuiens

Exemplum.

D multos patres, venit ad quendam ſenem cauſa ædificationis. Cum autem ſenex ab eo peteret quid ipſe quæreret: ait iuuenis, quod aliquem ſenem quem videret viuere ſecundum voluntatem ſuam, vt cum eo moraretur. Cui ait ſenex. Quomodo tu tot tranſiuiſti bene viuentes, & huc veniſti? tu ergo vis inuenire ſenem qui viuat ſecundum voluntatem tuam; quem tu potius deberes quærere, vt ſecundum eius viueres voluntatem. Hic eſt ordo præpoſterus, ſaluti tuæ & Saluatori contrarius, qui non quæſiuit facere voluntatem ſuam, ſed potius patris ſui. Hęc audiens iuuenis, confuſus ſe proſtrauit ad pedes eius. Merito confuſione digni ſunt qui ſequuntur propriam voluntatem, quia per hanc poteſt homo conuinci de furto vel rapina, maxime clauſtralis: de rapina ſi eſt violenta & aperta,

E de furto ſi eſt occulta. In profeſſione enim dimiſit, immo commiſit eam manu prelati, vt de ea & eo faceret quicquid ſecundum Deum vellet: quam inuito eo ſibi vſurpat homo propriæ voluntatis. Bernardus talibus loquens dicit. *Vos qui vos nobis ſemel dediſtis, quid adhuc vos de vobis intromittitis.* ſimiles ſunt crucifixoribus domini, qui arundinem quam primo quaſi eum honorantes, in manu eius pro ſceptro tenebant regio, iterum eam inde rapientes, caput eius inde percutiebant. Matth. 28. Item videntur ſubſannare dominum ad modum illorum qui ludunt cum pila: & ad modum puerorum; qui modo dant, & ſtatim rehabere volunt: quod etiam ſi ſtatim non habeant, improbe repetunt, & flent niſi ſtatim rehabeant. Eccl. 34. *Non placent Deo ſubſannationes impiorum,*

& vota

& vota eorum non probat altiſſimus. *Denique* qui Dei faciunt voluntatem, abnegando propriam voluntatem, Deus eos ad honorem perpetuum perducit. Iſa. 58. *Si auerteris à ſabbato pedem tuum facere voluntatem tuam.* Et poſt. *Si non inuenitur voluntas tua; tunc delectaberis ſuper domino, ſuſtollam te ſuper altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate patris tui.* Item Matth. 7. *Qui facit voluntatem patris mei, ipſe intrabit in regnum cælorum.* Aug. *Si in vita noſtra laborauerimus facere non noſtram ſed Dei voluntatem, Deus per totam vitam ſuam ſtudebit noſtram implere voluntatem:* ſcilicet per totam æternitatem. Pſal. 144. *Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos.* Aug. *Si hic feceris voluntatem Dei, in beatitudine quicquid volueris erit.* Miſer igitur eſt, qui voluntatem Dei non vult facere ad tempus modicum, quam ſi faceret, Deus ſuam faceret in æternum.

SECVNDVM quod maxime cauſat inobedientiã in nobis eſt ſenſus proprius; ſicut eſt quando aliquis nimis tenet de ſenſu ſuo, dum prælatos ſuos minus eſſe diſcretos iudicat, etiam mandata eorum contemnit, & ſic inobediens efficitur. Sicut Chore cum ſuis complicibus, iudicans mandata Moyſi tanquam irrationabilia & peruerſa, vocati venire contempſerunt; dicentes, *non venimus, nunquid oculos noſtros vis eruere?* De hoc require ſupra, *de pertinacia.*

De contumacia.

DISTINCTIO XXIIII.

Contumacia duplex.

DEINDE conſiderandum eſt de contumacia. Sciendum autem quod contumacia duobus modis accipitur: *Vno modo* communiter pro inobedientia. Deu. 21. *Si quis genuerit filium contumacem* &c. cuius pœna ſecundum legem Moyſaycam erat mors corporis, ſicut dicitur ibidem. *Alio modo* propriè pro inobedientia qua contemnit aliquis coram ſuo iudice comparere, paruipendens canonicas & eccleſiaſticas ſanctiones, id eſt ſententias excommunicationis, ſuſpenſionis, & huiuſmodi. Vel poſtquam incurrerit de eis, paruipendit exire & quærere remedia opportuna. Iſtud autem peccatum eſt Dei contemptiuum, contumaci valde nociuum, & eccleſiæ corruptiuum. Iob. 15. *Cucurrit aduerſus Deum erecto collo, & pingui ceruice armatus eſt.* Cum autem multiplex ſit eccleſiaſtica ſententia quæ pro contumacia ferri ſolet, de ſola ſententia maioris excommunicationis, quę magis eſt peſtifera, dicendum eſt ad præſens, oſtendendo ſolum quam ſollicite ſit cauenda.

SCIENDVM autem quod ſicut dicitur in decretis, inobediens ſacerdotibus in veteri lege, aut extra caſtra poſitus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice ſubiecta, contemptum expiabat cruore. Nunc autem inobediens eis qui apoſtolico gradui ſuccedunt, qui Chriſti corpus ore ſacro conficiunt, qui claues regni cœlorum habentes ante iudicij diem iudicant, ſpirituali animaduerſione truncantur, id eſt excommunicatione. Quæ licet ex intentione eccleſiæ, & iudicis excommunicationis ſententiam proferentis, ſit medicinalis, ſicut ait Inno. extra. *Cum medicinalis*, tamen ex peruerſitate contumacis hominis, claues eccleſiæ contemnentis, ſit ſibi nociua multipliciter & damnoſa.

Sententia excommunicationis eſt variis modis damnoſa.

Per ſententiam enim excommunicationis ab eccleſia ſeparatus eiicitur, bonorum omnium expers efficitur, hoſtibus ſuis ligatus exponitur, contagioſo morbo inficitur, à Deo & eius eccleſia maledicitur, ab æterno regno excluditur, & excluſus in infernũ demergitur.

1. [illegible] ab eccleſia ſeparatus.

PRIMO quidem ab eccleſia ſeparatur, id eſt à communione fidelium & à conſortio ouium Chriſti, & eſt vt ouis extra ouile poſita. *Item* eſt vt membrum putridum à corpore præciſum, ramus reciſus à radice, palmes à vite. Numeri 16. cum Chore, Dathan & Abyron, ſuique eſſent ſeparati ab alijs, terra eos abſorbuit. Aug. ſuper Ioh. *Nihil tantum debet timere Chriſtianus, quã ſeparari à corpore Chriſti, à quo ſi ſe ſeparat, iam non eſt membrum eius, nec vegetatur ſpiritu eius.* Ad hoc facit exemplum quod habetur. 2. dial. 23. de duabus monialibus excommunicatis à B. Benedicto, quæ ſemper videbantur egredi ab eccleſia quando celebrabatur miſſa. Similiter ibidem habetur de puero monacho, quem terra humatum ex ſe proiiciebat. De his require ſupra *de purgatorio.* Aug. *Grauius percutitur talis, quam ſi gladio materiali percuteretur, quam ſi à feris deuoraretur, quam ſi flammis cremaretur.* Percutitur enim gladio ſpirituali, qui in præſenti occidit animam, & in futuro occidet corpus & animam ſimul, quando percutiendus eſt gladio, ex vtraque parte acuto, qui egreditur de ore domini. Apoc. 1.

QVANTVM iſta ſententia ſit timenda oſtendunt etiam bruta. Nam omne animal maximè timet ſeparationem capitis à corpore ſuo, per quam priuatur vita. Sic debet homo timere excommunicationem, per quã maxime ſeparatur à Chriſti capite, & priuatur vita ſpirituali.

Simile.

Membra enim naturaliter ſe opponunt, ne amputetur caput aut lædatur; & homo manum aut brachium opponit contra ictum, vel aliud ſi poteſt. Serpens totum corpus ſuum exponit ſcindendum ne abſcindatur ei caput, & timens capiti ſuo, toto corpore ſuo caput inuoluit, quia ſine capite non eſt vita in mẽbris. Maxime ergo timenda eſt excommunicatio, quę eſt capitis abſciſſio, & vitæ ſpiritualis priuatio. Item in vegetabilibus, cum truncus & ramus à radice ſeparatur, aquam quaſi lachrymas emittit, & ſiccatur. Similiter qui ſeparatur à radice matris eccleſiæ per excommunicationem, non ſine lachrymis debet hoc ſuſtinere, quia per hoc ſeparatur ab eccleſiæ ſacramentis, à quibus miniſtratur non exciſis ramis, humor gratiæ & vita ſpiritualis; & quaſi ramus exciſus ſiccatur, areſactuſque præparatur ad incendium infernale.

Exemplum.

ITEM ſententiam excommunicationis docent timere & cauere animalia, exemplo & diuino miraculo hoc agente. Narratur quod cum Papa Greg. nonus eſſet ante papatum legatus ſedis apoſtolicæ in Lombardia, inuenit in quadam ciuitate quoſdam maiores compugnantes, qui proceſſum eius impediebant, cum altera pars ſtaret ad arbitrium eius de pace reformanda, & altera contumax nollet conſentire, cum autem excommunicaſſet capitaneum illius diſſenſionis, qui ſolus pacem impediebant, & ille excommunicationem contemneret; Cyconiæ multæ, quæ nidificauerant ſuper turres & caminos domus eius receſſerunt, & nidos ſuos tranſtulerunt ad domum alterius capitanei dictæ guerræ, qui paratus erat ſtare mandato dicti legati. Quod videns ille contumax, humiliauit cor ſuum ad abſolutionem procurandam, & ad voluntatem dicti legati faciendam. Quo abſoluto, dictæ cyconiæ nidos ſuos ſuper domum ſuam reportauerunt.

Exemplum.

ITEM multi paſſeres ſolebant intrare eccleſiam & fædare, & diuinum officium impedire. Cum autem nõ poſſent excludi, epiſcopus illius loci excommunicauit eos, mortem eis comminans ſi eccleſiam ipſam vlterius intrarent. Qui ab eccleſia recedentes, nunquam poſtea eandem eccleſiam intrauerunt, & multitudo magna earundem auicularum circa eandem eccleſiam nidificauerunt, ſuper eam aliquando volitantes, ſed nulla earum dictam eccleſiã intrabat. Et dicitur adhuc quod ſi aliquis capiat aliquam earum, & eam in dictam eccleſiam violenter intromittat, ſtatim illa moritur.

Exemplum.

ITEM cum quidam epiſcopus haberet piſcatores in lacu, & quadam nocte miſiſſet eos piſcari ad anguillas, proiicientes retia ſua in lacu, ceperunt ſerpentes cum anguillis. Quidam autem eorum capita dentibus atterebat, credens anguillas eſſe, ne poſſent exire nauiculam. In mane autem cum vidiſſet quod eſſent ſerpentes, ita abhorruit quod prę abominatione mortuus eſt. Quod audiens dictus epiſcopus excommunicauit dictas anguillas, ſi de cætero in dicto lacu morarentur, omnibus autem inde recedentibus, nulla earum poſtea in dicto lacu reperta fuit.

2 *Facit expertem omnium bonis.*

A Secvndo bonorum omnium expers efficitur, quia priuatur bonis ſpiritualibus & æternis, ſacramentis, officijs, beneficijs, & à participatione omnium bonorum fidelium Deum timentium. Pſal. 118. *Particeps ego ſum omnium timentium te* &c. Si damnum incomparabile alicui incommodo temporali eſt, amittere participationem vnius ſolius miſſæ, quia bonum eius eſt impretiabile: debent attendere excommunicati quãtum damnificabuntur, qui amittunt non ſolum lucrum vnius miſſæ, ſed ſingulis diebus tot millium miſſarum lucrum, quot per vniuerſum orbem celebrantur, & etiam fructum omnium ieiuniorum, orationum, peregrinationum, & aliorum bonorum operum, quæ fiũt ſingulis diebus per totum mundum. Vnde excommunicatus eſt in grauiſſima captiuitate, quia quamdiu eſt in tali ſtatu, nullum beneficium abſolutionis vel liberationis ſuæ poteſt ad eum venire adiutorij Chriſtiani. *Simile.* Vnde melius eſſet ei ſi eſſet in captiuitate Saracenorũ, quia ab illa poſſet per aliquod Chriſtianorum beneficium liberari, ab iſta vero, ex quo eſt in illam iuſtè intruſus, non poteſt aliquo Chriſtianorum adiutorio liberari, ſcilicet à captiuitate diaboli, niſi per manus eorum, qui eum intruſerunt, ſcilicet per prælatos eccleſiæ, quamdiu per eos egredi contemnit. *Simile.* *Item* ſimilis eſt illi qui à communi tale alicuius ciuitatis de qua fuerat, eſt bannitus: quia ſi capitur ab hoſtibus ciuitatis, nullum conſilium apponit dicta communitas ad eius liberationem. Similiter nec communitas eccleſiæ aliquod adiutorium apponit, quomodo, vel inſtantia orationum, vel pretio ſpiritualium bonorum, de manu diaboli liberetur. Iob. 15. *Non credat errore deceptus, quod aliquo ſit pretio redimendus.* Item ſimilis eſt illi qui cecidit in foueam, & ſub onere preſſus non habet adiutorem. Eccl. 4. *Væ ſoli, quia ſi ceciderit non habebit ſubleuantem ſe.*

3 *Hoſti exponitur.*

Tertio ligatus hoſtibus ſuis exponitur. Ligatur enim per ſententiam eccleſiæ tali vinculo, quod diſſolui non poteſt, niſi per manus illius qui ligat, vel ſuperioris eius, quia ſummus iudex in cęlo ratas habet ſententias, quas in terris ferunt officiales ſui, ſecundum curiæ ſuæ iura: omnes dies contumaciæ ſuæ computans, & condẽnans ſententialiter contumaces. Matth. 16. *Quodcunque ligaueris ſuper terram* &c. Mal. 4. *Veniam & percutiam terram anathemate.* Miſer vero ſic ligatus hoſtibus ſuis exponitur, quandoque quidem materialibus. Sicut patet Ioſue. 7. de Achan; qui tranſgreſſus mandatum domini, tulit de anathemate, pro quo ibi dicitur. *Peccauit Iſrael & præuaricatus eſt: nec poterit ſtare ante hoſtes ſuos, eoſque fugiet, quia pollutus eſt anathemate.* *Item* ſpiritualibus hoſtibus traditur: quandoque enim excommunicatus ſathanæ traditur. Sicut dicitur. 1. Cor. 5. *Tradidi huiuſmodi ſathanę vt ſpiritus ſaluus ſit.* Aug. *Omnis Chriſtianus qui à ſacerdote ſuo excommunicatur, ſathanæ traditur; quia extra eccleſiam eſt diabolus, ſicut in eccleſia Chriſtus.* *Item* eiectus de eccleſia rapido ore dæmonum diſcerpitur. *Exemplum.* *In vita* beati Eligij legitur, quod cum in eius diœceſi eſſet quidam præsbyter nimis infamis, & frequenter admonitus ab eo nollet à peccato ceſſare, ſemper ſe excuſans, ipſe excommunicauit eum, & prohibuit ei vt nullo modo celebraret. Cum autem ſententiam paruipendens celebrare vellet, aſtans altari ſubito cecidit à diabolo ſuffocatus.

4 *Animã inficit.*

Qvarto excommunicatus inficitur, quia excommunicatio inficit eum in quem fertur, animam eius corrumpens & denigrans, & opera quæ fecerat, & quę facit. Inficit etiam ipſos communicantes: *Inficit* animam ſuſtinentis, quia eſt lepra ſpiritualis, quæ ſuper alias infirmitates horrenda eſt. Figurata eſt autem per lepram Mariæ ſororis Moyſi, Numeri 12. quia excõmunicatio eſt morbus contagioſus, ideo excommunicatus eſt extra caſtra fidelium abijciendus, vt leproſus qui ſolus habitat extra caſtra Leui. 13. ne alios inficeret, habens opertum os. Item ouis morbida ab ouili eijcienda eſt, alioquin inficit omnes alias. Item inficit animas & denigrat maledictione, vt diabolica tinctura.

Exemplum. Cvm quidam comes Toloſanus fautor eſſet hęreticorum & receptator, quidam ſanctus fuit miſſus ad eum admonendum vt ab hoc deſiſteret, qui cum nollet ſancto viro acquieſcere, nec excommunicationem timeret; ſciens ſanctus quod cor ſubuerſum non eruditur verbis, dixit illi. Tu & tui videatis factis, quam infecta ſit anima ſententia excommunicationis innodata. Volo mihi deportari panem album; quo ſibi delato accepit eum & dixit. Panis, licet non merueris, tamen vt in te oſtendatur veritas fidei noſtræ, & maledictio animæ excommunicationem non timentis, excommunico te. Quo dicto, panis qui inter manus eius erat cãdidus, ſubito factus eſt niger, qui præcepit illum in duo diuidi, & ſimiliter interius apparuit niger, muſcidus, & corruptus. Tunc ſubiunxit, vt etiam vos ſciatis virtutẽ abſolutionis, accepto pane dixit: Abſoluo te panis. Qui B ſtatim in priorem ſpeciem & candorem eſt reuerſus.

Item in hiſtoria Caroli dicit Turpinus archiepiſcopus, quod cum Carolus obſideret quandam ciuitatem Hiſpaniæ, in qua erant Saraceni in valle viridi, quæ vocabatur Lucerna, & non poſſet eam capere per ſpatium quatuor menſium, proſtrauit ſe in oratione ad Deum & ſanctum Iacobum: & ſurgens maledixit ciuitati, & ſtatim eius muri corruerunt; & vbi erat ciuitas, ab eius medio ater amnis erupit; & verſa eſt ciuitas in deſertum, & facta inhabitabilis; in cuius loco factus eſt gurges teterrimus, cuius piſces magni & nigri ſunt. Si homo non ſacerdos ſed Dei nuncius, hoc fecit in dicta ciuitate ſuo maledicto, intendi debet quanta maledictione inficitur anima, quæ excommunicatione percutitur à Dei vicario. *Exemplum.*

C Item excommunicatio inficit bona opera, & intoxicat; immo illa quæ ſunt de ſe bona, facit excommunicatio mala; ſalutifera, peſtifera; benedictionem, maledictionem; ſacramentum, nocumentum. Et vt dicit Robanus, *Salus reperitur ad mortem; quia excommunicatis ſacramenta ſalutifera ſunt mortifera: communicatio, execratio; officium eccleſiæ* nihil proficit, ſed officit; & bona eccleſiaſtica, excommunicatis qui ſe in eis ingerunt, non ſunt ad abſolutionem, ſed ad perditionem. *Excommunicatio inficit bona opera, & participes cum excommunicatis.* *Item* excommunicatio inficit omnes participantes cum excommunicato. Vnde excommunicatus eſt ſicut columba diaboli ſeducta & excæcata, quam diabolus ponit ad modum aucupis in rete ſuum, ad quam alię accedentes capiuntur in reti diaboli, cum communicant ei, contemnendo eccleſiaſticam ſententiam, & maximè quando communicant in crimine. *Simile.* D *Item* excommunicatio eſt muſcipula & ſagena diaboli. Abac. 1. *Totum traxit in ſagena ſua.* Hæc ſagena cum vnum capit, ſępe totam parochiam inuoluit.

Cvm Conradus Apoſtolicæ ſedis legatus, cardinalis & albus monachus, prædicaret in Teutonia, vidit quendam arreptum in quo dæmon loquebatur: qui inter alia multa hoc dixit, quod vnum erat per quod in eccleſia plures lucrabatur, ſed nullo modo diceret illud. *Exemplum.* Ad vltimum tamen multis compulſus coniurationibus, dixit, quod illud erat excommunicatio, per quam vno capto, aliquando maiores parochię vel omnes ei communicant, eccleſiæ ſententiam contemnentes, vel timore, vel pudore, vel amore, vel contemptu clauium. Calixtus papa in decretis. *Nullus communicet* E *excommunicatis in oratione, aut cibo, vel potu, aut oſculo, nec aue dicat eis aliquis, nec vale: quia quicunque in his aut alijs prohibitis ſcienter eis communicauerit, iuxta Apoſtolorum inſtitutionem, & ipſe ſimili excommunicationi ſubiacebit.* Iſidorus. *Si quis cum excommunicato aut palam aut abſconsè fuerit locutus, ſtatim cum eo communem excommunicationis contrahet pœnam.* Non eſt ergo ſecurum coniungere ſe eis, quorum ora, cibus, potus, & verba plena ſunt laqueis ad animas capiendum, & captas tradendum diabolo ad deuorandum.

5 *Maledictionem adfert.*

Qvinto excommunicatus maledicitur, quia excõmunicatio eſt quædã maledictio. Pſal. 108. *Dilexit maledictionem & veniet ei,* &c. Vnde excõmunicatus areſcit ab humore gratiæ, ſiccatur & ſterilis efficitur. *Sicut palmes nõ poteſt ferre fructum à ſemetipſo niſi mãſerit in vite* &c.

Ioannis 12. Et membrum exciſum à corpore nec ſenſum, nec motum nec vitam recipit ab anima, ſed eſt prorſus inutile. Excommunicati ſunt ſicut montes Gelboe, de quibus, dicitur 2. Reg. 1. *Montes Gelboe, nec ros nec pluuia* &c. Item ſimiles ſunt illi ficulneæ cui dominus maledixit, & ſtatim aruit. Matth. 21. *In hiſtoria* Caroli legitur, Carolum maledixiſſe aliquibus ciuitatibus quæ in deſertum vſque hodie ſunt redactæ & cunctis habitatoribus deſolatæ.

Exemplum. Item duciſſa Burgundiæ dicitur emiſſe à quodam ſacerdote quoddam viridariũ valde pulchrum, in quo erant arbores multæ pulchræ, & terra bona & pinguis, nullus tamen fructus ibi creſcebat. Cum autem ab incolis quæreret rationem, dixerunt, quod cauſam huius eſſe credebant, quia cum tempore fructuum pueri fructus diſcerperent, clauſuram & arbores diſſiparẽt, ſæpe monuit eos ſacerdos quod ab iſtis furtis & damnis deſiſterent; ſed videns eos monitiones ſuas contemnere, excommunicauit viridarium, ſi de cætero ferret fructum. Duciſſa vero in plena parochia fecit abſolui viridarium. Sacerdos autem abſoluendo præcepit, quod deinceps ferret bonos fructus & vtiles, quod & fecit.

Exemplum. Item in diœc. Beluacenſi, cum miles quidam à quibuidam religioſis violenter & iniuſtè ſiluam vnam & ſtagnum adiacens, quæ prædeceſſores eius dederant, abſtuliſſet: videns Prior loci quod nec vi nec placito recuperare poterat poſſeſſionem ablatam, venit ad locum dicens ſiluæ & ſtagno: Sicut verum ius habemus in vobis, ita ſub interminatione anathematis vobis inhibeo, ne de cętero fructum vel vtilitatem aliquam feratis illis, qui vos nobis abſtulerunt iniuſtè, & ex tunc per plures annos aruit illa ſilua, & ſtagnum piſces non habuit.

6 *Excludit à regno Dei.* Sexto excommunicatus à regno cælorum excluditur: vnde non ſolum ab eccleſia militante & à fidelium conſortio ſeparatur, verum etiam ab eccleſia triumphante, & à conſortio beatorum. Ideo ſuper illud Ioh. 12. *Accipite Spiritumſanctum, quorum remiſeritis peccata* &c. dicit gl. *Quibus eccleſiam interdixeritis niſi ſatisfactionem condignam reconciliati fuerint, illis ianua regni cæleſtis clauſa erit.* Apoc. 22. *Beati qui per portas intrant ciuitatem, foris autem canes* &c. Canes vocat excommunicatos. Eccl. 13. *Quæ communicatio ſancti ad canem.*

7 *In infernum detruit.* Septimo in infernum demergitur, igne concremandus æterno, & cum hoc à dæmonibus in æternum cruciandus. Pſalm. 105 *Exarſit ignis in ſynagoga eorum* &c. Matth. 25. dicet dominus excommunicatis. *Ite maledicti in ignem æternum* &c. Amos. 6. *Væ qui ſeparati eſtis in diem malum.* Apoc. 21. *Execratio erit pars illorum in ſtagno ardenti igne & ſulphure.* Dominus faciet excommunicatis ſicut fecit Iudas 1. Mach. 5. Qui filios Bean anathematizauit, quorum malitias recordatus eſt, quia populo erant in laqueum & in ſcandala, & cæpit & ſuccendit eos in turribus eorum. *Item* quidam miles in excommunicatione mortuus, & extra cœmiterium politus; cum ab amicis procurata fuiſſet eius abſolutio, & vellent eum ſepelire; inuenerunt maximum ſerpentem, qui collum eius cingebat, & ventrem. Cum autem vellent ſerpentem amouere, intrauit per os in ventrem eius. Ex his ergo poteſt aduerti, qualiter eorum animæ in inferno à ſerpentibus infernalibus ligentur, qui excommunicati moriuntur.

De rebellione.

Quid rebellio. Deinde conſiderandum eſt de rebellione. Eſt autem rebellio, quando aliquis nõ ſolum ſeniorum vel ſuperiorum præcepta non obediendo cõtemnit, verumetiam contra ſuperiores ipſos inſurgit, repugnando, blaſphemando, conuiciando, ſanctum eorum propoſitum impediendo, commotiones, colligationes, & conſpirationes contra eos faciendo, contra ipſos & eorum facta murmurando, interdum etiam corporaliter perſequendo. Tales pacem non habentes in cordibus, pacem & concordiam aliorum perturbãt, complices aggregando, diſcordias in collegijs, diſſenſiones in cœnobijs, ſeditiones in vrbibus, rixas in domibus, & guerras commouentes in regnis. Tales non ſolum aduerſus homines, verumetiam aduerſus dominum rebellare conantur: Hoc deteſtabile crimen diſſuadet Moyſes, dicens filijs Iſrael, Numeri 14. *Nolite rebelles eſſe contra dominum.* Item Deu. 9. increpando dicit. *Semper fuiſtis rebelles contra Dominum.* Item Numeri. 15. *Anima quę per ſuperbiam aliquid peccati fecerit, quoniam rebelles fuit contra dominum, peribit de populo.* Exemplum euidentiſſimum habemus Numeri 16. de Chore, Dathan & Abyron proceribus ſynagogæ, quos terra deglutiuit, & viui deſcenderunt in infernum. Item cum in craſtino murmurarent filij Iſrael contra Moyſen & Aaron, dicentes: vos interfeciſtis populum Domini, ignis deſcendens de cælo ex eis quatuordecim millia deuorauit.

De præſumptione.

DISTINCTIO XXV.

Deinde conſiderandum eſt de præſumptione. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo quid ſit, & quot modis dicatur. Secundo ex quibus oriatur & cauſetur in nobis.

Circa primum notandum quod præſumptio multipliciter accipitur in ſcriptura. *Præſumptio accipitur multipliciter.* *Vno modo* propriè, per quam ſcilicet aliquis deſiderat & attentat aliquid vltra propriam facultatem, de qua dicitur Eccl. 28. *Vidi præſumptionem eorum quia mala.* *Alio modo* minus propriè ponitur præſumptio pro fiducia. Sicut dicitur Iudith. 6. *Non derelinquis præſumentes de te,* id eſt confidentes. Et 9. Eiuſdem. *Exaudi me miſeram deprecantem, & de tua miſericordia præſumentem.* *Alio modo* impropriè pro attentare. Sap. 7. *Mihi dedit Deus dicere ex ſententia, & præſumere digna horum quę mihi dantur.* *Alio modo* ponitur abuſiuè pro timere. Sicut ſpes abuſiuè dicitur de malo. Sap. 15. *Semper pręſumit ſæua perturbata conſcientia.* De præſumptione primo modo dicta eſt hic intentio. Sciendum eſt autem quod præſumptio importat immoderantiam ſpei. Obiectum autem ſpei eſt bonum arduum poſſibile. Sed aliquid dicitur poſſibile dupliciter. Vno modo per virtutem propriam. Alio modo per virtutem diuinam. Circa vtramque vero per immoderantiam poteſt eſſe præſumptio. *Præſumptio eſt circa quæ innixa confidit in virtute propria, vel diuina. hæc autem poſterior eſt peccatum in S. ſanctum.* Nam circa ſpem, per quam aliquis de propria virtute confidit, attenditur præſumptio, ex hoc quod quis tendit in aliquid vt ſibi poſſibile, quod tamen ſuam facultatem excedit, ſecundum quod dicitur Iudith 6. *Præſumentes de ſe, & de ſua virtute glorïantes, humilias.* Circa ſpem autem qua quis inhæret diuinæ potentiæ, poteſt per immoderantiam eſſe præſumptio, ex hoc quod tendit hęc in aliquid vt poſſibile per virtutem & miſericordiam diuinam, quod tamen poſſibile non eſt. Sicut cum ſperat quis veniam de peccatis, ſine pœnitentia, & gloriã ſine meritis obtinere; & hæc præſumptio propriè eſt ſpecies peccati in ſpiritumſanctum, quia per hanc tollitur vel contemnitur adiutorium ſpiritusſancti, per quod reuocatur homo à peccato. Dicitur autem præſumptio importare ſuperexceſſum vel immoderantiam ſpei, non quia poſſit homo nimis ſperare de Deo, ſed quia Deo imputat id quod Deo non conuenit. Vnde innititur intellectui falſo, vel æſtimationi falſę, ſicut & deſperatio. Sicut enim falſum eſt quod Deus pœnitentibus non indulgeat, vel quod peccatores ad pœnitentiam non conuertat; ita falſum eſt quod in peccato perſeuerantib. concedat veniam, vel quod ſine meritis, vel omnino à bono opere ceſſantibus, æternam gloriam largiatur.

Circa ſecundum ſciendum, quod præſumptio ſolet in nobis oriri ex quatuor. *Præſumptio oritur ex quatuor.* Eſt enim præſumptio quæ oritur ex apparentia vanitatis. Quandoque ex ſapientia vel notitia veritatis. Quandoque ex eminentia ſanctitatis. Quandoque vero ex nimia cõfidentia diui-

1\. *Ex apparentia vanitatis.*

næ pietatis. *Eſt inquam* præſumptio quæ conſurgit ex apparentia vanitatis, quando ſcilicet homo nimis cõfidit de rebus caducis & vanis, puta de diuitijs, fortitudine, potentia, nobilitate generis, & amicis carnalibus, quæ omnia vana ſunt. Sicut dicitur Eccl. 1. *Vanitas vanitatum & omnia vanitas.* Quod enim de diuitijs non ſit cõfidendum, ait Pſal. 61. *Diuitiæ ſi affluãt, nolite cor apponere.* Idem 48. *ne timueris cum diues factus fuerit homo,* &c. *quia cum interierit non ſumet omnia* &c. Idem de impio dicit 51. *Videbunt iuſti & timebunt, & c. videbunt ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum & præualuit in vanitate ſua.* Prou. 11. *Qui confidit in diuitijs corruet.* Exemplum de illo qui dicebat: *Anima mea habes multa repoſita in annos plurimos, quieſce, comede, epulare. Cui dictũ eſt: Stulte hac nocte repetent animam tuam à te,* &c. Lucæ. 12. Non eſt ergo præſumendum de opulentia temporali, nec de potẽtia ſæculari. Sicut de Antiocho dicitur 2. Macch. 9. qui tam ignominioſè & durè interijt. *Item.* Dan. 4. dicitur de Nabuch. *qui per potentiam ſuam totum mundum ſibi voluit ſubiugare, & ex ſua præſumptione dicebat: Nonne hæc eſt Babylon ciuitas magna,* &c.

Exempla.

qui tamen in beſtiam mutatus eſt, & ab hominibus abiectus, fœnum vt bos comedit &c. donec cognouit poteſtatem cæleſtem, ſicut dicitur ibidem. *Item* Sennacherib potentiſſimus erat, cuius exercitus vna nocte fuit exterminatus & redactus in cinerem. *Item* totum robur exercitus Aſſyriorum per Iudith fuit confuſũ, interfecto Holoferne. Iudith 13. *Item* panis ſubcinericius viſus eſt in caſtra Madian deſcendere, ideſt Gedeon cum trecentis viris, & ea pænitus deſtruxit. Iud. 7. *Item* in chronicis legitur de Xerſe rege Perſarum, qui præ magnitudine exercitus præſumebat ſe poſſe montes vallibus coæquare, maria pontibus transfretare, immenſas aquarum voragines meabiles facere, ſemper tamen fuit vltimus in conflictu, & in fuga primus. Hic cum iret ad expugnandum Græciam, & haberet in exercitu ſuo ſeptuaginta millia equitum armatorum & peditum trecenta millia, naues maris roſtratas mille ducentas, onerarias tria millia; è tanto exercitu dux deficiens, victus eſt turpiter & confuſus.

2\. *Ex ſapientia & ſcientia.*

Secvndo ſolet oriri præſũptio ex ſapiẽtia & ſciẽtia veritatis, cõtra quod Eccl. 23. *Audi tacens ſimul & quærẽs, & in medio ſeniorũ loqui nõ præſumas.* Sũt tamẽ aliqui ita præſũptuoſi, quod docẽt quod neſciũt, vel præſumũt docere doctiores ſe, & corripere meliores. Sicut Eliu Iob; eiuſdẽ 32. Itẽ pręſumũt aliqui ſcrutari curioſè quę trãſcendunt eorũ intelligẽtiæ facultatẽ, contra quos dicitur. Ecc. 3. *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris* &c. De hoc require ſupra, *de curioſitate. In vitiſpa.* legitur quod interrogat⁹ abbas Zenõ, quid eſt quod dicitur Iob 25. *Stellæ nõ ſunt mũdæ in cõſpectu eius.* Reſpõdit. Reliquerũt homines peccata ſua & ſcrutãtur cæleſtia, ſolus autẽ Deus mũdus eſt, hoc eſt quod dicitur: *Cæli nõ ſunt mũdi* &c. Itẽ præſumũt aliqui adinuenire nouitates quas magis ſolẽt homines admirari, nõ cõtẽti ſentẽtijs vel opinionibus aliorũ, vt per hoc ſubtiliores & admirabiliores hominib⁹ videãtur. Cõtra quos Pro. 22. *Ne tranſgrediaris terminos antiquos quos poſuerũt patres tui.* Tales ſunt ſimiles Athenienſibus, de quibus dicitur. Act. 17. quod ad nihil aliud vacabant, niſi dicere aut audire aliquid noui.

3\. *Ex eminẽtia ſanctitatis.*

Tertio ſolet oriri præſũptio ex eminẽtia ſãctitatis. Nã pleruũqimmis pręſumit homo de meritis ſuis, & de ſãctitate ſua occaſionaliter extollitur in præſũptionẽ, vt nimis alta homo de ſe ſẽtiat, & audeat attẽtare. Hęc eſt filia quæ quã cito naſcitur occidit matrẽ, i. præſũptio ſãctitatẽ. Mirũ quomodo de bono oritur præſũptio cũ nullũ bonũ ſed ſolũ malũ ſit à nobis. Bonũ autẽ ad vſurã nobis accõmodatũ eſt, cũ periculo corporis & animæ, ſi illud negligẽter vel indignè tractauerimus, & ad iudicium Dei propter hoc adducẽdi ſumus. Ecc. 3. *Reddet homini ſecundũ præſũptionẽ illi⁹.* De bono. n. poteſt fieri malus. Ec. 37. *O præſũptio nequiſſima, vnde creata es? Item* aliquãdo malè oritur, vt de ſignis ſanctitatis, &

A miraculis. Ideo Dominus Lucæ 19. hãc reprimebat in diſcipulis ſigna facientibus, dicens. *Videbã ſathanã.* &c.

Exemplum.

Item in vitiſpa. legitur quod cum quidam fratres ſenes fatigati ex itinere veniſſent ad viſitãdum quendam iuuenem ſolitarium, qui videns eos fatigatos, vocauit ad ſe Onagros quos vidit tranſeuntes, præcipiens eis in nomine domini, vt duos ſenes deferrent ad locum quo tendebant, qui ſtatim obedierunt, & eos tulerunt quo volebant, quod cum relatum fuiſſet Beato Antonio, dixit. Quandoque nauis onerata omnibus bonis, tendit ad interitum. Et poſt modicum cœpit acerrimè flere beatus Antonius, dicens; Maxima colũna eccleſiæ cecidit hodie, & miſit duos diſcipulos ſuos ad dictum ſolitarium: qui inuenerunt eum flentem peccatum in quo ceciderat propter præſum-

B ptionẽ, & infra quinque dies mortuus eſt. Ad hoc facit quod habetur infra *de oratione* de monacho pręſũptuoſo, qui cũ ſuperueniſſet, & ad ignem inueniret beatum Pachomium ſedentẽ cum fratribus dixit: Vbi eſt fides veſtra? Et poſtquam ſtetiſſet ſuper ignẽ illæſus, ipſum diabolus decepit ſub ſpecie pulcherrimæ mulieris, arripuit, fugauit, in fornacem præcipitauit, & occidit.

Exemplum.

Item in vitiſpa. legitur de quodam quòd cũ multa miracula faceret, & dæmones expelleret, & homines ad eũ fluerẽt, timẽs ſpiritũ pręſumptionis & elationis qua tẽtabatur, rogauit dominũ, vt diabolus quem expellebat ab alijs, eũ arriperet & vexaret, vt humiliaretur; quod factũ eſt: & ſatis cito poſt liberauit eũ à vexatione & tẽtatione diaboli. *Item* in vitiſpa. abbas Neſteron videns draconem fugit. Quod vidẽs diſcipulus

C eius, ait: Tu times pater? Reſpondit: Non timeo fili, ſed fugio vanam gloriam & præſumptionem.

Ex præſumptione oritur nimia ſecuritas.

Ex hac præſumptione oritur nimia ſecuritas, quando ſcilicet homo de meritis ſuis præſumens, credit eſſe de ſua ſalute ſecurus, & minus timet & cauet caſũ. Prou. 14. *Sapiens timet & declinat à malo, ſtultus tranſilit & confidit.* Aug. *Multum errantis eſt qui illuc ire contendit, vbi multos valentiores ſe conſpicit corruiſſe,* quis enim lucifero altior, Adã innocentior, Sanſone fortior, Dauid ſanctior, Salomone ſapiẽtior, Nabuchodonoſor potẽtior, Petro feruẽtior? qui omnes ob vitę præſumptionem, ex nimia ſui confidentia corruerunt. Bern. *Nullus locus eſt ſecurus fratres, quia angelus per ſuperbiam cecidit de cælo, Adam per gulam de paradiſo, Iudas per cupiditatem de Saluatoris conſortio.* Aug. *Nemo ſecurus eſſe debet, quia neſcit*

D *vtrũ fiet ex meliore deterior, qui fieri potuit ex deteriore melior.* Hier. *Proſperitas parit ſecuritatẽ ſecuritas negligentiã, negligentia cõtemptũ, contemptus inobedientiã, inobedientia malã ruinã.*

Item audax temeritas.

Item ex hac oritur audax temeritas, qua. ſ. homo audet indignus accedere ad ſacra myſteria tractanda & agenda. Sicut Ozã, de quo dicitur. 2. Reg. 6. *Qui tãgens arcã domini, percuſſus eſt à domino ſuper temeritate ſua;* & hoc ideo, quia nocte præcedẽte cum vxore ſua dormierat. Si tantum Deo diſplicuit quòd iſte tetigiſſet arcã domini, quæ non erat niſi vmbra & figura dominici corporis, pro eo quòd cũ vxore propria dormiuiſſet, quid erit de illis qui cum alienis dormiunt, & ſacroſanctũ domini corpus tãgere, & nefandis manibus tractare, & ore ſacrilego cõſecrare pręſumũt. Apparet etiã hæc temeritas in hoc. quod homo dignũ ſe repu-

E tãs, vltra merita ſua, & ſupra propriã facultatẽ pręſumit aſſumere & ambitioſè ſe ingerere ad ſtatũ nimis arduũ, ac ſtatũ perſonæ ſuæ incõparabiliter trãſcendẽtẽ: puta Dei & angelorũ officium, ſ. regimẽ animarũ, & ſedere in loco Dei. Sicut Lucifer Iſa. 14. *Similis ero altiſſimo.* Et princeps Tyri, de quo dicitur Ezech. 28. *Deus ego ſum, & in cathedra Dei ſedi.* De hoc ſupra *Ambitio.* Itẽ apparet iſta temeritas in hoc, quod homo audet & pręſumit ſe cõparare vel præferre melioribus, & tantũ ſe reputat, quod maiores, meliores & ſapientiores in ſui comparatione paruipendit. Sicut Maria ſoror Moyſi præſumpſit ſe fratri ſuo, ſcilicet Moyſi incomparabiliter meliori, ſe comparare, Numeri 12. Et Roboam patri ſuo Salomoni ſe præferre præſumpſit 3. Reg. 12. Dicens: *Minimus digitus meus groſſior eſt dorſo patris mei,*

Præſumptio enim ita excæcat hominem, vt neſciat ſe metiri. Sicut aliquando ludificantur oculi hominum vt res aliqua multo maior videatur quam ſit. Rom. 1. *Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.* Hęc dictum eſt de philoſophis & Phariſæis, Chriſtum arguere & ei contradicere præſumentibus. Vnde dicitur Matth. 15. *Cæci ſunt & duces cæcorum.* Et epiſcopo Laodiciæ dicit dominus Apoc. 3. *Dicis quia diues ſum & locupletatus, & nullius egeo; & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.*

Exemplum.

MVLTVM erat excæcatus ille de quo legitur in vitiſpa. quòd cum in durisſima pœnitentia ſenuiſſet in eremo, præſumẽs de meritis ſuis, cæpit cogitare quòd quam cito moreretur, dignus eſſet angelicis manibus in cœli faſtigium deportari, qui diabolo ſibi apparente in ſpecie angeli & ſuadente, in profundum puteum ſe proiecit. Cum autem fratres illum cadentem audientes accurriſſent, & cum magno conamine ſemiuiuum extraxiſſent, vix per triduum quo ſuperuixit ei perſuadere potuerunt, quòd per præſumptionem fuiſſet à diabolo ſeductus.

4. Ex nimia confidentia diuinæ pietatis.

QVARTO ſolet oriri præſumptio ex nimia confidentia diuinæ pietatis, quando ſcilicet tãtæ miſericordiæ & benignitatis creditur dominus, vt non damnet delinquentes: cuius ſententiæ fuit Origenes, vt dicit Hier. Tamen eum excuſat Cęſarienſis epiſcopus in eccleſiaſtica hiſtoria, dicens libros eius ab hæreticis corruptos; multa magnifica dicens & ſcribens de eo. Licet autem in pſ. 111. dicatur, quod *miſericors & miſerator ſit dominus*; tamen ſubditur, quòd etiam eſt iuſtus, cuius *vniuerſæ viæ miſericordia & veritas* æquitatis. *Item* hac præſumptione laborat, qui viuens Deum impugnare non ceſſat, & tamen credit quòd Deus eum ad bonum finem perducat. Sed vt vulgariter dicitur, *iſta cauda non eſt de iſto vitulo*, nec bonus finis eſſe poteſt, quem non pręcellerit bona vita. Eccl. 29. *Repromiſſio nequisſima multos perdidit.* Inter iſtas quatuor pręſumptionum ſpecies, prima eſt mala, ſecũda peior, tertia peſſima, quarta ſuperpeſſima, quæ eſt peccatum in ſpiritumſanctum. Dicitur enim peccatum in ſpiritumſanctũ, per quod remouetur vel contemnitur ab homine, id per quod poteſt impediri ab electione peccati. Auertitur autem homo ab electione peccati ex cõſideratione diuini iudicij, quod habet iuſtitiam cum miſericordia. Vnde ſicut per deſperationem tollitur ſpes, quæ conſurgit ex conſideratione diuinæ miſericordiæ remittentis peccata & præmiantis bona, ſic per præſumptionem excluditur timor, qui conſurgit ex conſideratione iuſtitiæ punientis peccata; & ſic per præſumptionem homo præcludit ſibi viam ſalutis.

Præſumptio ex confidentia diuinæ pietatis eſt peccatum in ſpiritumſanctum quia remouet id quod impedit ab electione peccati.

De ſuperſtitione.

DISTINCTIO XXVII.

DEINDE conſiderandum eſt de ſuperſtitione. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo quid ſit ſuperſtitio. Secundo de ſpeciebus eius.

Religio vnde dicta & quid ſit.

CIRCA primum ſciendum, quòd ſuperſtitio eſt vitium religioni contrarium. Religio autem ſecundum Iſidorũ lib. Etim. dicitur à relegẽdo, quia. ſ. ea quæ ſunt diuini cultus frequẽter in corde legenda & reuoluẽda ſunt. Iuxta illud Prou. 3. *In omnibus vijs tuis cogita illum.* Vel dicitur religio à reeligendo, eo quòd nos peccatores Deum debemus reeligere, quem negligẽtes amiſimus. Sicut dicit Aug. 10. de ci. Dei. Vel dicitur religio à religando. Vnde dicit Aug. in lib. de vera rel. *Religet nos religio vni omnipotenti Deo.* Siue autẽ religio dicatur à frequenti lectione, ſiue ab iterata electione, ſiue à relegatione, religio propriè importat ordinem hominis ad Deum, quantum ad cultũ ei principaliter exhibendum. Ipſe enim eſt cui principaliter alligari debemus, tanquam indeficienti principio, ad quem etiam noſtra electio dirigi debet, ſicut in vltimum finem, quẽ etiam negligendo amittimus; & credendo, & fidẽ proteſtãdo recuperare debemus. *Huic* religioni cõtrariatur vitium ſuperſtitionis ſecundum exceſſum. Dicitur enim *ſuperſtitio eſſe religio ſupra modum ſeruata*, ſicut dicit gloſ. ſuper illud Col. 2. *Quæ ſunt rationem habentia* &c. Dicitur autẽ ſuperſtitio excedere medium religionis, non quia tranſcendat faciendo plus in cultu diuino quam religio faciat, vel quia ad maius aliquid tẽdat; ſed quia facit vel exhibet cultum diuinũ, vel cui nõ debet, vel eo modo quo non debet. Dicitur autem ſuperſtitio eſſe religio, ſicut dicitur in gloſ. pręallegata, non propriè ſed tranſſumptiuè; ſicut tranſſumptiuè dicimus bonum latronem, & nomina virtutum tranſſumptiuè accipiuntur in malum. Sicut prudentia aliquando dicitur pro aſtutia. Lucæ 16. *Filij huius ſæculi prudentiores*, id eſt, aſtutiores *filijs lucis in generatione ſua ſunt.*

Religioni opponitur ſuperſtitio per exceſſum, dum exhibet cultum diuinum cui non debet, vel eo modo quo non debet.

SVPERSTITIONIS quatuor ſunt ſpecies. Prima eſt in hoc quod Deo exhibetur cultus indebito modo. Secunda eſt idolatriæ. Tertia diuinationis. Quarta eſt obſeruantiarum. Poteſt enim diuinus cultus exhiberi cui exhibendus eſt, ſed non debito modo. Vel ei cui non debet exhiberi, ſ. cuicunq; creaturæ, & ſic eſt aliud ſuperſtitionis genus, quod in multas ſpecies diuiditur ſecũdũ diuerſos fines diuini cultus. Ordinatur enim diuinus cultus ad reuerentiã Deo exhibendam; & ſecundũ hoc prima ſpecies huius eſt idolatria, quæ reuerẽtiam debitam Deo, exhibet creaturæ. *Secundo* cultus diuinus ordinatur ad hoc quòd homo inſtruatur à Deo quem colit, & ſecundũ hoc accipitur diuinatiua ſuperſtitio, quæ dæmones conſulit per aliqua pacta cum eis inita, tacita vel expreſſa. *Tertio* ordinatur diuinus cultus ad quandam directionem actuum humanorum, ſecũdum Dei qui colitur inſtituta, & ad hoc pertinet ſuperſtitio quarundã obſeruationum. & hęc tria tangit Aug. 2. de doct. chriſtiana, dicẽs *ſuperſtitioſum eſſe quicquid eſt ab hominibus inſtitutum ad colenda idola*, & hoc pertinet ad primum. Et poſtea ſubdit: *Vel ad conſultationẽ, & pacta quadam cum dæmonibus inita atque fœderata*; & hoc pertinet ad ſecundum. Et poſt pauca ſubiungit. *Ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ* &c. & in hoc inſinuat tertium.

Superſtitionis ſunt quatuor ſpecies.

DE prima ſpecie ſuperſtitionis, quæ cõſiſtit in cultu veri Dei modo indebito, ſciendum eſt, quod ſicut dicit Au. in libro cõtra mendaciũ. *Mendaciũ maximè perniciosum eſt in his quæ ad Chriſtianam religionẽ pertinẽt.* Eſt autem mendaciũ cum aliquis exterius ſignificat contrarium veritati. Sicut autẽ ſignificatur aliquid verbo, ita etiã ſignificatur facto: & in tali ſignificatione facti conſiſtit exterior religionis cultus. Exteriores enim actus religionis ſunt adoratio exterior, qua corpus Deo ſubijcitur & offertur: & oblationes & ſacrificia, per quę interior deuotio deſignatur: & ideo ſi per cultum exteriorem aliquid falſum ſignificetur, erit cultus pernicioſus. Hoc autem cõtingit dupliciter. *Vno modo* à parte rei ſignificatæ, à qua diſcordat ſignificatio cultus: & hoc modo tempore legis nouæ, peractis iã Chriſti myſterijs, pernicioſum eſt vti cerimonijs veteris legis, quibus Chriſti myſteria ſignificabãtur futura: Sicut pernicioſum eſſet ſi quis verbo cõfiteretur Chriſtum eſſe paſſurum. *Alio modo* poteſt contingere falſitas in exteriori cultu ex parte colentis: & hoc præcipuè in cultu cõmuni, qui per miniſtros eccleſiæ exhibetur in perſona totius eccleſiæ. Sicut enim falſarius eſſet, qui in perſona alicuius proponeret quæ nõ eſſent ei cõmiſſa, ita vitium falſitatis incurrit, quia ex parte eccleſiæ exhibet Deo cultum, contra modũ, auctoritate Dei ab eccleſia conſtitutũ, & in eccleſia cõſuetum. Vnde dicit Amb. *Indignũ eſt qui aliter celebrat myſterium quã Chriſtus tradidit.* Et col. 2. dicit glo. quod *ſuperſtitioſũ eſt quando traditioni humanæ nomen religionis applicatur.* Poſſunt tamen in cultu diuino diuerſæ conſuetudines obſeruari, quantum ad aliqua non principalia, obſeruato principali in inſtitutione diuina, ſicut dicit Greg. ad Aug. Anglorum epiſcopum proponentem quod ſunt diuerſæ conſuetudines eccleſiæ in celebratione miſſæ. *Mihi* inquit, *placet vt, ſiue in Romanis, ſiue in Galliarum eccleſijs, ſeu in qualibet eccleſia aliquid inueniſti,*

1. Species ſuperſtitionis ſcilicet cultus modo indebito, eſt quoddã genus mendacij in facto conſiſtens.

quod

quod plus omnipotenti Deo placere poſſit, ſollicitè eligas. Sic igitur patet, quod circa cultum Deo vero & ſummo exhibitum, poteſt eſſe aliquid ſuperſtitioſum.

De Idolatria.

Idolatriæ duplex fuit cauſa, ſcilicet diſpoſitiua & conſummatiua, illa rurſum fuit triplex.

DE idolatria videndum eſt quid ſit, & vnde originem habuit, quam graue ſit peccatum, & vtrum ſit ſpecies ſuperſtitionis. Sciendum ergo quòd Idolatriæ duplex fuit cauſa. Vna ſcilicet diſpoſitiua. Alia conſummatiua. Diſpoſitiua fuit ex parte hominum. Conſummatiua ex parte dæmonum.

DISPOSITIVA cauſa fuit triplex. *Prima* proceſſit ex inordinatione affectus, quia ſcilicet homines aliquem alium nimis amantes, & vltra modum honorare volẽtes, non erant cõtenti ipſum ſicut aliũ hominẽ honorare, & ideo honorẽ diuinũ ei impẽderunt. & hæc ratio tangitur Sap. 14. *Acerbo luctu dolens pater, cito rapti ſibi filij fecit imaginem, & illum qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, tanquam Deum colere cœpit.* Et ibidem ſubditur, quòd *homines aut affectui aut regibus deſeruientes, incommunicabile nomen,* ſcilicet diuinitatis, *lignis & lapidibus impoſuerunt.* *Secunda* cauſa, quia homines in repræſentatione expreſſa rei multum delectæ naturaliter delectantur, & ideo rudes homines à principio vidẽtes imagines hominis expreſſiſſimè factas, eis cultum Deo debitum impenderunt. Vnde dicitur Sap. 13. c. *Si quis artifex de ſilua lignum rectum ſecuerit, & ſcientia ſuæ artis figuret illud, & aſſimilet imagini hominis: de ſubſtantia ſua, & filijs, & nuptijs votum faciens inquirit.* Et ibidem 14. dicit, quòd *ſuperuacuitas hominum hoc,* id eſt idolatriam, *adinuenit in orbe terrarũ.* *Tertia* propter ignorantiam veri Dei, cuius excellentiam homines conſiderare neſcientes, quibuſdam creaturis propter pulchritudinem vel virtutẽ, cultum diuinum impẽderunt. Vnde Sap. 13. *Operibus attendentes non agnouerunt quis eſſet artifex,* ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aërem, aut gyrum ſtellarũ, aut nimiam aquam, aut ſolem, aut lunam, rectores orbis terrarum Deos putauerũt. Sic ergo patet, quòd cauſa idolatriæ diſpoſitiua fuit ex parte hominis, vel per ignorantiam intellectus, vel per deordinationem affectus.

CAVSA vero conſummatiua fuit ex parte dæmonũ: qui hominibus errantibus ſe colendos exhibuerunt in idolis, dando reſponſa, & aliqua quæ videbantur hominibus mirabilia faciendo. Vnde in Pſ. 95. dicitur *Omnes dij gentium dæmonia.* Et notandum quòd in prima mũdi ætate non fuit idolatria, propter recentem memoriam creationis mundi, in mentibus hominum exiſtentem; ex qua adhuc vnius Dei cognitio vigebat. In ſexta vero ætate, idolatria excluſa eſt per doctrinam & virtutẽ Chriſti, qui de diabolo triumphauit. Vnde Sap. 14. dicitur quòd *non ſemper fuit idolatria neque erit in perpetuum.* In ſecunda vero ætate legitur inuẽta fuiſſe, vel à Nemroth, qui cogebat homines ignem adorare; vel à Nino qui patris ſui defuncti fecit imaginem adorari. Apud Græcos autem (ſicut refert Iſidorus) Prometheus primus ſimulacra hominum de luto finxit. Iudæi vero dicunt quòd Iſmael primus ſimulacra de luto fecit. Et ſic patet primum, ſ. vnde ortum habuit Idolatria.

De enormitate Idolatriæ.

Idolatria ex parte ipſius peccati eſt peccatũ grauiſſimum non autem ex parte peccantis.

DE grauitate & enormitate huius flagitij; ſciendũ quod alicuius peccati grauitas poteſt attendi, vel ex parte ipſius peccati, vel ex parte peccantis. Si conſideretur grauitas peccati idolatriæ ex parte ipſius peccati, ſic eſt ſuper omnia grauiſſimũ. Sicut enim in terrena republica grauiſſimum eſſe videtur, quod aliquis honorem regium exhibeat alteri quam vero regi, quia quantum in ſe eſt totũ ordinem reipublicæ peruertit; ita inter peccata quæ committuntur in Deum, quæ tamen ſunt maxima, grauiſſimum eſſe videtur quòd aliquis honorem ſoli Deo debitũ creaturæ impẽdat; quia quantum in ſe eſt alium Deum facit in mundo, diminuens principatũ. *Alio modo* poteſt attendi grauitas peccati idolatriæ ex parte ipſius peccantis, & ſicut grauius eſt peccatum eius qui ſciẽter, quam qui ignoranter peccat; ſic nihil prohibet hæreticos qui ſciẽter corrumpunt fidem quã acceperunt, grauius peccare quam idolatras qui ignoranter peccãt. Similiter etiam aliqua alia peccata poſſunt eſſe maiora propter maiorem cõtemptum peccantis. *Denique* ſciendum quòd ſoli ſummo Deo creatori, propter ſui ſingularem excellẽtiam, ſingulariter debetur diuinitatis cultus. Ideo ſi cuicunque creaturæ impendatur, exceditur modus diuini cultus, quia ſcilicet exhibetur cui non debet exhiberi, & ideo ſuperſtitionis vitium incurritur; ideo idolatria ſpecies eſt ſuperſtitionis. Sicut autẽ per aliqua ſigna ſenſibilia cultus exhibetur Deo, puta per ſacrificia, oblationes, & alia huiuſmodi; ita etiam exhibebatur creaturæ repræſentatæ per aliquam formam ſenſibilem vel figuram, B quæ ſimulacrum vel idolum nuncupatur. *Diuerſimodè* tamen exhibebatur idolis cultus huiuſmodi.

Duo modi idolatriæ.

Quidam enim imagines aliquas cõſtituebãt, quæ virtute dæmonũ aliquos certos effectus habebãt. Vnde putabãt ipſis imaginibus aliquid diuinitatis ineſſe, & per cõſequens cultũ diuinum eis exhiberi debere: & hæc fuit opinio Triſmegiſti, ſicut dicit Aug. 8. de ci. Dei. *Alij vero* non exhibebãt cultũ diuinitatis ipſis imaginibus, ſed creaturis quarũ erant imagines. Et vtrunque tãgit Apoſtolus Rom. 1. Nam quantũ ad primum dicit. *Mutauerũt gloriã incorruptibilis Dei, in ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpẽtium.* Quantum vero ad ſecundum ſubdit: *Coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius quam creatori.* *Horum* tamen fuit triplex opinio.

Triplex opinio de diuinitate creaturarum.

Quidam enim æſtimabant quoſdã homines Deos fuiſſe, C quos per eorum imagines colebant. Sicut Iouem, Mercurium, & alios huiuſmodi. *Quidam* vero æſtimabant totum mundum eſſe vnum Deum, non propter corporalem ſubſtantiam, ſed propter animam quam Deum eſſe credebant. Dicebant enim Deũ nihil aliud eſſe quam animam, motu & ratione mundum gubernantẽ. Sicut & homo dicitur ſapiens, non propter corpus, ſed propter animam. Vnde putabant toti mundo & omnibus eius partibus cultum diuinitatis eſſe exhibendum, puta cœlo, aeri, aquæ, & omnibus huiuſmodi; & ad hoc referebant nomina & imagines Deorum ſuorum. Sicut dicit Aug. 7. de ciui. Dei. *Alij vero,* ſcilicet Platonici, poſuerunt vnum ſummum Deum cauſam omnium, poſt quem ponebant quaſdam ſpirituales ſubſtantias à ſummo Deo creatas, quas Deos nominabãt, D participatione ſcilicet diuinitatis: Nos autem Angelos eſſe dicimus. Sub his ponebant dæmones, quos dicebant aërea quædam animalia, & ſub his ponebant animas hominum, quas per virtutis meritum dicebant ad Deorum vel dæmonum ſocietatem aſſumi, & his omnibus cultum diuinitatis exhibebãt. Sicut narrat Aug. 8. de ci. Dei. Has autem duas vltimas opiniones dicebant pertinere ad philoſophicam theologiam, quam philoſophi conſiderabant in mundo, & docebant in ſcholis. Aliam vero de cultu hominum dicebant pertinere ad theologiam fabularem, quam ſecundum figmenta poetarum repræſentabant in theatris. Aliam autem opinionem de imaginibus, pertinere dicebant ad ciuilem theologiam, quæ per pontifices celebrabatur in templis. Omnia autem hæc ad ſuper-E ſtitionem idolatriæ pertinebant. Vnde Aug. in de doc. chriſtiana. *Superſtitioſum eſt quicquid ab hominibus inſtitutum eſt, ad facienda & colenda idola pertinens, vel ad colendã ſicut Deum creaturam, partemve vllam creaturæ.* *Hoc autem* ſciendum, quòd licèt in veteri teſtamento iuſſe legantur imagines Cherubin. Exo. 25. & nunc in eccleſia ſint imagines ſanctorum, beatæ virginis, & Chriſti; tamen non conſtituuntur vt eis cultus latriæ exhibeatur, ſed ad quandam ſignificationem, vt per huiuſmodi imagines imprimatur in cordibus hominum memoria, & confirmetur fides de excellentia Angelorum & Sanctorum. Secus autem eſt de imagine Chriſti, cui ratione diuinitatis vnitæ cultus latriæ debetur.

Cultus latriæ imagini Chriſti debetur.

De diuinatione.

DISTINCTIO XVII.

DE ſuperſtitione diuinatiua videndum eſt, primo vtrum ſit peccatum. Secundo de ſpeciebus eius.

CIRCA primum ſciendum eſt quòd nomine diuinationis deſignatur quædã prænunciatio futurorum. Futura autem dupliciter prænoſci poſſunt. Vno modo in cauſis ſuis. Alio modo in ſeipſis. Cauſę autem futurorũ ſunt in triplici differẽtia. Quędam enim ex neceſſitate & ſemper producunt ſuos effectus; & tales effectus ex certitudine præſciri & prænunciari poſſunt ex ſuarum conſideratione cauſarum. Sicut aſtrologi prænunciãt Eclipſes futuras. Quędã vero producũt ſuos effectus, B non ex neceſſitate & ſemper, ſed vt in pluribus, aliquãdo tamen deficiunt, licet raro; & ex talibus cauſis poſſunt prænoſci & prænunciari euentus futuri, non per certitudinẽ, ſed per quandã coniecturam. & ſic Aſtrologi per conſiderationẽ ſtellarum, aliqua de pluuijs & ſiccitatibus præſcire & prænunciare poſſunt, & medici de ſanitate vel morte. Quędam vero cauſæ ſunt, quæ ſi ſecundum ſe conſiderentur, ſe habent ad vtrumlibet: quòd præcipuè videtur de potentijs rationalibus, quæ ſecundum philoſophum ſe habẽt ad oppoſita. Et tales effectus, vel etiã ſi qui effectus, vt in paucioribus & caſu accidũt ex naturalibus cauſis, ex cõſideratione cauſarum præſciri nõ poſſunt; quia huiuſmodi cauſæ non habent inclinationẽ determinatã ad illos effectus: ideo huiuſmodi effectus præſciri non poſſunt, niſi in ſeipſis C conſiderentur. Homines autem conſiderare poſſunt huiuſmodi effectus in ſeipſis ſolũmodo dum præſentes ſunt, ſicut cum videt homo Sortem currere vel ſedere. Conſiderare autẽ tales effectus in ſeipſis antequã fiant, proprium eſt ſolius Dei, qui ſolus in æternitate ſua videt ea quæ futura ſunt quaſi præſentia. Vnde dicitur Iſa. 41. *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quoniã Dij eſtis vos.* Si quis ergo huiuſmodi futura prænoſcere & prænunciare præſumpſerit niſi Deo reuelãte, manifeſtè vſurpat ſibi quod Dei eſt, & ex hoc aliqui dicuntur diuini. Vnde Iſid. lib. Ety. dicit quod *diuini dicuntur quaſi Deo pleni*, quia ſ. diuinitate ſe plenos eſſe ſimulant, & aſtutia quadã fraudulentię hominibus futura prænunciant. Diuinatio ergo non dicitur, ſi quis prænunciet ea quæ de neceſſitate eueniunt, vel vt in D pluribus quæ humana ratione prænoſci poſſunt, vel etiam ſi aliquis futura cõtingentia Deo reuelante prænoſcat: tunc enim non ipſe diuinat, id eſt non quod diuinum eſt facit, ſed ſuſcipit. Tũc autem ſolum dicitur diuinare quando indebito modo vſurpat ſibi prænunciationem euentuum futurorum. Hoc autem conſtat eſſe peccatum, & ad ſuperſtitionis vitiũ pertinere; quoniam ſicut idolatria ſpecies ſuperſtitionis eſt, pro eo quòd cultum Deo debitũ dæmonibus impendit; oblationes, ſacrificia, vel alia huiuſmodi exhibendo; ita diuinatio ſpecies eſt ſuperſtitionis, diuinum aliquid ſibi aſſumendo. Omnis enim diuinatio prouenit ex operatione dæmonũ, vel quia dæmones inuocantur expreſſe ad futura prædicenda, vel quia dæmones vltro ſe ingerunt vanis inquiſitionibus futurorum, E vt mẽtes hominum inducant in errorem, & implicent vanitate. Vana autem inquiſitio futurorum eſt, quando futura prænoſcere tentat aliquis, vnde prænoſci non poſſunt.

Cauſæ futurorum ſunt in triplici differentia.

Solus Deus cognoſcit futura contingentia.

Diuinatio eſt indebita vſurpatio prænunciationis futurorum euentuum qui ex cauſis ſciri non poſſunt.

DIVINATIONIS tria ſunt genera. Primum eſt per manifeſtam dęmonum inuocationem. Secũdum eſt per ſolam conſiderationem diſpoſitionis vel motus alterius rei. Tertium eſt dum nosipſi facimus aliquid, vt nobis manifeſtetur aliquid occultũ. Sub quolibet autem iſtorum, multi modi continẽtur; quoniam omnis diuinatio ad pręcognitionẽ futurorum euẽtuum vtitur aliquo dæmonum cõſilio & auxilio, quod quidem vel expreſſe imploratur, vel præter petitionem hominis dæmon ſe ingerit occultè ad pręnunciandũ aliqua fu- A tura quæ hominibus ſunt ignota. Dæmonibus autem poſſunt futura eſſe cognita multis modis, quæ tanguntur 2. q. 4. *Sciendum dæmonum hanc eſſe naturam* &c.

Tria ſunt diuinationis genera & ſub quolibet eorum multi modi continentur.

Ipſi autem expreſſe inuocati ſolent prænunciare futura multipliciter. *Quandoq;* quidem quodã præſtigio, ſiue quibuſdã apparitionibus aſpectui vel auditui hominum ſe ingerentes ad prædicendum futura; & hæc ſpecies vocatur pręſtigium, pro eo quòd oculi hominũ præſtringuntur. *Quandoq;* autem per ſomnia, & hæc vocatur diuinatio ſomniorum. *Quãdoq;* vero per mortuorum aliquorum apparitionem & locutionem, & hæc ſpecies vocatur necromantia, quia *necron* Græcè, mortuus, Latinè, *mantia* diuinatio nuncupatur, vt ait Iſid. in lib. Ety. quia quibuſdam præcantationibus reſuſcitati mortui, videntur diuinare, & ad interrogata reſpõdere. *Quandoq;* vero futura prænunciant per homines viuos. Sicut patet in arreptitijs, & hęc eſt diuinatio per Pythones: Pythones autem à Pythone Apolline dicti ſunt, Sicut dicit Iſid. qui Apollo dicebatur eſſe auctor diuinandi. *Quandoq;* vero futura prænunciant per aliquas figuras vel ſigna quæ in rebus inanimatis apparent, quæ ſi appareãt in aliquo corpore terreſtri, puta ferro vel lapide polito, dicitur Geomãtia. Si in aqua, Hydromantia. Si in aëre, aëromantia. Si in igne, Piromantia. Si autem in viſceribus animalium immolatorum in aris dæmonum, aruſpicium nuncupatur.

Per expreſſã dæmonum inuocationem fit diuinatio multipliciter.

DIVINATIO autem quæ fit ſine expreſſa dæmonum inuocatione, in duo genera diuiditur. *Quorum* primum eſt, cum ad præcognoſcendũ futura, conſideramus aliquid in diſpoſitionibus aliarum rerũ; & ſi quis conetur futura prænoſcere ex conſideratione ſitus & motus ſyderum, hoc pertinet ad Aſtrologos. Si vero per motus vel voces auium, ſeu quorumcunque animalium, ſiue per ſternutationes, vel membrorũ ſaltus, hoc pertinet generaliter ad auguriũ, quod dicitur à Garritu auium (Sicut aruſpicium dicitur ab inſpectione ararum.) In auibus enim hoc præcipuè conſiderari ſolet. Si vero huiuſmodi conſideratio fiat circa verba hominum alia intentione dicta, quæ retorquet quis ad futurum quod vult prænoſcere, hoc vocatur omen. Si autem conſiderentur aliquæ diſpoſitiones figurarũ in corporibus viſui occurrentes, erit alia ſpecies diuinationis. Nã diuinatio ſumpta ex lineamentis manus conſideratis, chyromantia vocatur, quaſi diuinatio manus, chyros enim Græcè, dicitur manus Latinè. *Ad ſecundum* genus diuinationis, quæ eſt ſine manifeſta dæmonum inuocatione, pertinet conſideratio eorum quæ eueniunt ex quibuſdam quæ ſerio fiunt ab hominibus, ad inquirẽdum aliquid occultum, ſiue per protractionem punctorum, quod pertinet ad artem geomantiæ; ſiue per conſiderationem figurarum, quæ proueniunt ex plumbo liquefacto in aqua proiecto; ſiue ex quibuſdã ſcedulis ſcriptis, vel non ſcriptis, in occulto repoſitis, dum conſideratur quis quam accipiat; vel etiam ex feſtucis inæqualibus propoſitis, quis maiorem vel minorem accipiat; vel etiam ex taxillorum proiectione, quis plura puncta proijciat; vel etiam dum conſideratur quid aperienti librum occurrat, quæ omnia ſortium nomen habent.

Sine expreſſa dæmonum inuocatione fit diuinatio dupliciter.

VIſo de ſpeciebus diuinationis in generali, vidẽdũ eſt de eis in ſpeciali. Et primo de diuinatione quæ fit per inuocationẽ dæmonum vtrũ ſit licita. Ad quod breuiter eſt dicẽdũ quod nõ, ſicut patet Deu. 18. vbi prohibetur expreſſe. *Non inueniatur in te qui ariolos ſciſcitetur, nec Pythones cõſulat.* Hoc autẽ eſt illicitũ duplici ratione. *Primo* ex parte principij diuinationis, quod eſt pactũ expreſſe initũ cũ dæmone per eius inuocationẽ, quod eſt omnino illicitũ. Vnde de quibuſdã dicitur Iſa. 28. *Percuſſimus fœdus cũ morte, & cum inferno fecimus pactũ.* Adhuc autẽ eſſet grauius ſi ſacrificiũ offerretur, vel reuerẽtia exhiberetur dæmoni inuocato. *Secũdo* eſt illicitum ex parte ipſius euẽtus de quo inquiritur, quia dæmõ qui ſẽper intẽdit perditionẽ hominũ ex reſpõſis ſuis, etſi aliquãdo vera dicat, intẽdit homines aſſueſacere ad hoc quod ei credatur, & ſic conatur perducere in aliquod quod ſit humanæ ſaluti cõtrariũ & nociuũ.

Diuinatio per inuocationem dæmonum eſt illicita propter duo, ſcilicet propter pactum cum dæmone, & propter euentum.

Vnde Athanaſius exponens illud Lucæ 4. INCREPAVIT ILLVM DICENS, OBMVTESCE, dicit. *Quamuis vera fateretur dæmon, compeſcebat tamen Chriſtus eius ſermonem, ne ſimul cum veritate etiam ſuam iniquitatem permiſceret, vt nos etiam aſſuefaceret ne curemus de talibus, etiamſi vera loqui videantur. Nefas enim eſt, vt cum adſit nobis diuina ſcriptura, à diabolo inſtruamur.* ergo nec pro rebus perditis recuperandis, neq; pro inquirendo ſtatu defunctorum, ſeu pro quacunque ſcientia vel notitia inquirenda, ſunt dæmones inuocandi; quia nulla temporalis vtilitas poteſt comparari detrimento ſalutis, quod incurritur per inuocationem dæmonum. Et ſi Chriſtus legatur interrogaſſe dæmonem. *Quod tibi nomen eſt? qui reſpondit: Legio, multi enim ſumus:* tamen hoc non eſt trahendum in conſequentiam, quia ſicut dicit Beda Lucæ 8. *Non velut inſcius dominus requirit, ſed vt confeſſa peſte quam curabat, virtus curantis gratior emicaret.*

A quantum imprimunt in corpus humanum, & per conſequens in vires ſenſitiuas, quæ ſunt actus corporalium organorum, quæ inclinant ad humanos actus.) Quia tamen vires ſenſitiuæ obediunt rationi, vt patet per philoſophum in 3. de anima, & in 1. Eth. nulla neceſſitas ex hoc libero arbitrio imponitur, ſed contra inclinationē cœleſtium corporum, homo poteſt per rationem operari. Si quis ergo conſideratione aſtrorum vtatur ad præcognoſcendos caſus futuros, vel fortuitos euentus, aut etiam ad cognoſcendum per certitudinem futura opera hominū, procedit hoc ex vana & falſa opinione, & ſic operatio dæmonis ſe immiſcet. Vnde erit diuinatio ſuperſtitioſa & illicita. Si vero aliquis vtatur conſideratione aſtrorum ad præcognoſcendū futura quæ ex cœleſtibus cauſantur corporibus, puta ſiccitates, & alia huiuſmodi, non erit illicita diuinatio, nec ſuperſtitioſa.

B

DE diuinatione quæ fit per aſtra, ſciendum, quod diuinationi quæ ex opinione falſa procedit ingerit ſe operatio dæmonis, vt hominum mentes implicet vanitati aut falſitati. Vana autē & falſa opinione vtitur, ſi quis ex conſideratione ſtellarum futura velit præcognoſcere, quæ per eam cognoſci non poſſunt. Eſt igitur conſiderandū quid per cœleſtium corporum inſpectionem de futuris poſſit prænoſci, ſicut aſtrologi prænunciant Eclypſes futuras. Circa præcognitionem vero futurorum euentuum ex cōſideratione ſtellarum, diuerſi diuerſa dixerunt. Fuerunt enim quidam qui dixerunt quod ſtellæ ſignificant potius quam faciant ea, quæ ex earum conſideratione prænunciantur. Sed hoc irrationabiliter dicitur. Omne enim corporale ſignum, vel eſt effectus eius cuius eſt ſignū, ſicut fumus ſignificat ignē à quo cauſatur, vel procedit ab eadē cauſa, & ſic dum ſignificat cauſam, per conſequens ſignificat effectum; ſicut iris quandoq; ſignificat ſerenitatem, inquantum cauſa eius eſt cauſa ſerenitatis. Non poteſt autem dici quòd ſerenitas, diſpoſitiones corporum cœleſtium, & motus, ſint effectus futurorum euentuum. Nec iterum poſſunt reduci in aliquam ſuperiorē cauſam communem quæ ſit corporea. Poſſunt autem reduci in vnam cauſam cōmunem, quæ eſt prouidentia diuina. Sed alia ratione diſponuntur à diuina prouidētia motus & ſitus cœleſtium corporū, & alia ratione euentus contingentium futurorum, quia illa diſponuntur ſecundū rationem neceſſitatis, vt ſemper eodem modo eueniāt, hæc autem ſecundum rationem contingentiæ, vt variabiliter contingant. Vnde non poteſt eſſe quod ex inſpectione ſyderum accipiatur præcognitio futurorum, niſi ſecūdum quod ex cauſis prænoſcuntur effectus. Duplices autem effectus ſubtrahūtur cauſalitati cœleſtium corporū. *Primo* quidē omnes effectus contingentes per accidens ſiue in rebus humanis ſiue in rebus naturalibus, quia vt probatur in 6. Metha. Ens per accidens non habet cauſam, & præcipuè naturalē, cuiuſmodi eſt virtus cœleſtium corporum, quia quod per accidens fit, nec eſt ens propriè, neq; vnum: ſicut quod lapide cadente fiat terræmotus, vel quod homine fodiente ſepulchrum inueniatur theſaurus. Hæc enim & huiuſmodi non ſunt vnū, ſed ſimpliciter plura. Operatio autē naturæ ſemper terminatur ad aliquid vnum, ſicut & procedit ab vno principio, quod eſt forma naturalis. *Secundo* ſubtrahuntur cauſalitati cœleſtium corporum actus liberi arbitrij, quod eſt facultas voluntatis & rationis. Intellectus enim ſiue ratio non eſt corpus, nec actus organi corporei, & per cōſequens nec voluntas quæ eſt in ratione, vt patet per philoſophū in 3. de Anima. Nullum autem corpus poteſt imprimere in rem incorpoream. Vnde impoſſibile eſt quod corpora cœleſtia directe imprimant in intellectū & voluntatem: hoc enim eſſet ponere intellectū non differre à ſenſu, quod Ariſtoteles in libro 2. De anima, imponit his qui dicebāt, quod talis volūtas eſt in hominibus, qualē in die inducit pater virorū deorumque, ſcilicet ſol vel cœlū. Vnde corpora cœleſtia non poſſunt eſſe per ſe cauſa operum liberi arbitrij (poſſunt tamē ad hoc diſpoſitiuè inclinare, in-

Diuinatio per aſtra in ordine ad euentus fortuitos aut opera hominum, ſuperſtitioſa eſt & illicita; non autem in ordine ad ea quæ ex cœleſtibus cauſantur corporibus.

C

DE diuinatione quæ fit per ſomnia. Sciendū, quod ſomniorum cauſa duplex eſſe poteſt, interior & exterior. Interior duplex: *Vna ſc.* animalis, inquantum ſc. homini fantaſiæ occurrūt in dormiendo illa, circa quæ cogitatio eius & affectio fuit immorata in vigilando, & talis cauſa ſomniorū non eſt cauſa futurorū euentuū. Vnde huiuſmodi ſomnia per accidēs ſe habēt ad futuros euentus, & ſi quandoq; ſimul concurrunt, erit caſuale. *Quandoque* vero cauſa intrinſeca ſomniorū eſt corporalis, nā ex interiori diſpoſitione corporis formatur aliquis motus in fantaſia cōueniens illi diſpoſitioni: Sicut homini in quo ſūt humores frigidi, occurrit in ſomnis, quod ſit in aqua vel niue. Et propter hoc medici dicunt eſſe ſomnijs intendendū ad cognoſcendū interiores diſpoſitiones. *Cauſa* autem ſomniorū exterior ſimiliter eſt duplex, ſ. corporalis, & ſpiritualis. *Corporalis* quidem, inquantū imaginatio dormientis immutatur, vel ab aere continēti, vel ex impreſſione corporis cœleſtis, vt ſic appareant dormienti aliquę fantaſiæ cōformes diſpoſitioni cœleſtium. *Spiritualis* autem cauſa quandoque eſt à Deo, qui mittens angelorum aliqua reuelat in ſomnis. Sicut dicitur Numeri. 12. *Si quis fuerit inter vos propheta Dei, in viſione apparebo ei, aut per ſomnium loquar ad eum.* Et Iob 33. *Per ſomnium in viſione nocturna, quando ſopor irruit ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos inſtruit diſciplina.* *Quandoque* vero per operationem dæmonis apparent dormientibus aliquæ fantaſiæ, ex quibus quandoque aliqua futura reuelant illis, qui cum eis habent pacta illicita.

D

Sic ergo dicendum, quòd ſi quis vtitur ſomnijs ad præcognoſcendam futura, ſecundū quod ſomnia procedunt ex reuelatione diuina, vel ex cauſa naturali intrinſeca, quantum poteſt talis virtus ſe extendere, non erit illicita diuinatio. Vnde & Ioſeph interpretatus eſt ſomnia pincernæ Pharaonis, & magiſtri piſtorum, diuina reuelatione. Gen. 41. Et Daniel ſomnium regis Babylonis. Dan. 2. & 4. Et medici ex cauſa naturali coniecturant de infirmitate vel morte, vt dictum eſt. Si autem huiuſmodi diuinatio cauſetur ex reuelatione dæmonum, cum quibus habentur pacta expreſſa, quia ad hoc inuocantur; vel tacita, quia huiuſmodi diuinatio ad id extenditur ad quod non poteſt ſe extendere, erit diuinatio illicita & ſuperſtitioſa. Ideo dicitur Deu. 18.

E *Non inueniatur in te qui obſeruet ſomnia* &c.

Ad ſuperſtitionem quæ fit in ſomnijs pertinet error illarum mulierum, quæ dicunt ſe nocturnis horis cum Dyana, & Herodiade, & alijs perſonis, quas Bonas res vocant, ambulare, & ſuper quaſdam beſtias equitare, & multa terrarum ſpatia tranſire, & certis noctibus ad Dearum ſeruitium euocari, quæ vtinā ſolæ in ſua perfidia periſſent, & non multos ſecum ad infidelitatem ſuam pertraxiſſent: ſicut in decretis continetur, 26. q. 5. *Epiſcopi & eorum* &c. Et poſt. *Non omittendum quod quædam ſceleratæ mulieres retro poſt Sathanam abeuntes, quas mentem quam captiuam tenet, in ſomnijs deludit, & per deuia quęque deducit; & quod ſolus patitur ſpiritus, infideles hoc non animo, ſed in corpore euenire opinantur.*

Cū quędā vetula volēs blādire ſuo ſacerdoti, diceret

Somniorum dua cauſa interna & dua externa.

Diuinatio per ſomnia quæ procedunt ex reuelatione diuina vel cauſa naturali licita eſt, quæ vero ex reuelatione dæmonum vel pacto formata, illicita.

Exemplum

ei in eccleſia. Domine multum debetis me diligere, quia liberaui vos à morte; quia cum ego vadam cum bonis rebus, media nocte intrauimus domum veſtram cum luminaribus; ego videns vos dormientem & nudum, cooperui vos, ne dominæ noſtræ viderent nuditatem veſtram; quam ſi vidiſſent, ad mortem vos flagellari feciſſent. Quæſiuit ſacerdos quomodo intrauerãt domum eius & cameram, cũ eſſent fortiter ſerata. Tũc ait illa, quod bene intrabant domum ianuis clauſis. Sacerdos autem inuocans eam intra cancellum, clauſo oſtio verberauit eam cum baculo crucis, dicens: Exito hinc domina ſortilega: & cum non poſſet exire, emiſit eam ſacerdos dicens: Modo videtis quam fatuæ eſtis, quę ſomniorum creditis veritatem.

Exemplum.

Item cum in quadam parochia homines talibus crederent, quidam ribaldi transfigurauerunt ſe in ſimilitudinem mulierum, earum aſſumpto habitu, & domum cuiuſdam diuitis ruſtici cum tortitijs intrantes, & choreas ducẽtes, ſuppreſſa voce canebant. Vnũ accipite, centum reddite & ſic in oculis ruſtici domũ eius euacuauerunt omnibus bonis, dicentis vxori ſuæ: Tace, & claude oculos: Diuites erimus quia bonæ res ſunt, & centuplicabunt bona noſtra.

De diuinatione quæ fit per auguria, & omina, & alias huiuſmodi obſeruationes exteriorum rerum; ſciendum, quod motus & garritus auium vel quæcunque diſpoſitiones huiuſmodi in rebus cõſideratæ, manifeſtum eſt quod non ſunt cauſa futurorum euentuum. Vnde ex eis futura cognoſci non poſſunt ſicut ex cauſis. Relinquitur ergo quòd ſi ex eis aliqua futura cognoſcantur, hoc erit inquantum ſunt effectus aliquarum cauſarum, quæ etiam ſunt cauſantes vel præcognoſcentes futuros euentus. Cauſa autem operationum brutorum animalium eſt inſtinctus quidam quo mouentur in motu naturæ, nõ enim habent dominium ſui actus. Hic autem inſtinctus ex duplici cauſa poteſt procedere. *Vno modo* ex cauſa corporali. Cum enim bruta animalia non habeant niſi animam ſenſitiuam, cuius potentiæ omnes ſunt actus corporalium organorum, ſubiacet eorum anima diſpoſitioni continentium corporum, & primordialiter cœleſtium; & ideo nihil prohibet eorum operationes eſſe futurorum ſigna, inquantum conformantur diſpoſitionibus cæleſtium corporum, & aëris continentis, ex qua proueniunt aliqui futuri euentus. In hoc tamen duo conſiderari oportet. *Primum* quidem vt huiuſmodi operationes non extendantur niſi ad præcognoſcenda futura quæ cauſantur per motus cæleſtium corporum, vt ſupra dictum eſt. *Secundo* vt non extendantur niſi ad ea, quæ æqualiter poſſunt ad huiuſmodi animalia pertinere: conſequuntur enim per cęleſtia corpora cognitionem quandam naturalem & inſtinctum ad ea quæ eorum naturæ ſunt neceſſaria, ſicut ſunt immutationes quæ fiunt per ventos, & pluuias, & alia huiuſmodi. *Alio modo* inſtinctus huiuſmodi cauſantur ex cauſa ſpirituali ſcilicet vel ex Deo, vt patet in columba ſuper Chriſtum deſcendente, & in coruo qui pauit Heliam, & in cete qui abſorbuit & eiecit Ionam: Vel etiam ex dæmonibus qui vtuntur huiuſmodi operationibus brutorum animalium, ad implicandas animas vanis opinionibus. Et eadem ratio videtur eſſe de omnibus alijs huiuſmodi, præterquam de ominibus; quia verba humana quæ accipiuntur pro omine, niſi ſubdantur diſpoſitioni ſtellarum: diſponũtur tamen ſecundum diuinam prouidentiam, & quandoque ſecundum dæmonum operationem. *Sic igitur* dicendum, quod omnis diuinatio huiuſmodi, ſi extendatur vltra id ad quod poteſt pertingere ſecũdum ordinem naturæ, vel diuinæ prouidentiæ, eſt ſuperſtitioſa & illicita.

Diuinatio per auguria & omina ſi extendatur vltra ordinem naturæ & diuinæ prouidentiæ eſt ſuperſtitioſa.

De diuinatione quæ fit per ſortes, videtur quòd non ſit illicita quia ſuper illud Pſa. IN MANIBVS TVIS SORTES MEÆ, dicit Gl. Aug. *Sors non eſt aliquid mali, ſed res in humana dubitatione diuinam indicans voluntatem.* Præterea, ea quę in ſcripturis à ſanctis obſeruata leguntur, non videntur eſſe illicita, ſed ſancti viri tam in veteri quam in nouo teſtamento inueniuntur ſortibus vſi eſſe. Legitur enim Ioſue 7. quod Ioſue ex præcepto domini indicio ſortium puniuit Achã qui de anathemate ſurripuerat. Saul etiam ſorte, filium ſuum Ionatham deprahendit mel comediſſe 1. Reg. 10. Ionas etiam à facie domini fugiens ſorte deprehenſus eſt, & in mare proiectus Ionas 1. Zacharias etiã ſorte exijt vt incenſum poneret Lucæ 1. Mathias etiã eſt ſorte ab Apoſtolis in Apoſtolum electus Act. 1. Ergo videtur quod diuinatio ſortium non ſit illicita. *Præterea* pugna pugilum quæ Monomachia dicitur, id eſt ſingularis adcertatio; & iudicia ignis & aquæ, quæ dicuntur vulgaria, videntur ad ſortes pertinere, cum per huiuſmodi aliqua exquirantur occulta; ſed huiuſmodi non videntur eſſe illicita, quia & Dauid legitur cum Philiſtæo ſingulare iniſſe certamen 1. Reg. 18. Ergo videtur quod diuinatio ſortium non ſit illicita. Sed contra eſt quod dicitur in decretis 26. q. 5. *Sortes, quibus cuncta vos veſtres diſcriminatis prouincijs, quas patres damnauerunt, nihil aliud quam diuinationes vel maleficia decreuimus: quamobrem omnino illas damnari, & vltra inter chriſtianos nolumus nominari, & ne exerceantur, anathematis interdicto prohibemus.*

Reſponſio, dicendum, quòd ſortes propriè dicuntur, cum aliquid fit, vt eius conſiderato euentu aliquid occultum innoteſcat. Et quidem ſi quæratur indicio ſortium, quid cui ſit exhibendum, ſiue illud ſit res poſſeſſa, ſiue honor, ſiue dignitas, ſeu pœna, aut actio aliqua, vocatur ſors diuiſoria. Si autem inquiratur quid agere oporteat, vocatur ſors conſultoria. Si vero quæratur quid ſit futurum, vocatur ſors diuinatoria. Actus autem hominum qui requiruntur ad ſortes, non ſubduntur diſpoſitioni ſtellarum, nec etiam euentus ipſorum. Vnde ſi quis ea intẽtione ſortibus vtatur, quaſi huiuſmodi actus humani qui requiruntur ad ſortes, ſecundũ diſpoſitionẽ ſtellarum ſortiantur effectũ, vana & falſa eſt opinio, & per cõſequens non carẽs dæmonum ingeſtione, ex quo talis diuinatio erit ſuperſtitioſa & illicita. Hac autem cauſa remota, neceſſe eſt quod ſortialium actuum expectetur euentus, vel ex fortuna, vel ex aliqua ſpirituali cauſa dirigente. Et ſi quidem ex fortuna (quod locum habere poteſt ſolum in diuiſoria ſorte) non videtur habere niſi fortè vitium vanitatis. Sicut ſi aliqui non valentes aliquid concorditer diuidere, velint ſortibus ad diuiſionem vti, quaſi fortunæ exponentes quis quam partem accipiat. Si vero ex ſpirituali cauſa expectetur ſortium indicium: Quandoque quidem expectatur ex dæmonibus, ſicut legitur Ezech. 21. quod *rex Babylonis ſtetit in biuio, in capite duarũ viarum, diuinationem quærens, cõmiſcens ſagittas interrogauit idola, & exta conſuluit.* Et tales ſortes ſunt illicitæ, & ſecundum canones prohibentur. Quandoque vero expectatur a Deo, ſecundum illud Prou. 16. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur;* & talis ſors ſecundum ſe non eſt malum, vt dicit Aug. Poteſt tamen in hoc quadrupliciter peccatum incidere, *Primo* quidem, ſi abſque vlla neceſſitate ad ſortes recurratur; hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere. Vnde Amb. dicit ſuper Lucam. *Qui ſorte eligitur, humano iudicio non comprehenditur.* *Secundo* ſi quis etiam ex neceſſitate abſque reuerentia ſortibus vtatur. Vnde ſuper actus Apoſtolorum dicit Beda. *Si quis neceſſitate aliqua compulſi Deum putant ſortibus exemplo Apoſtolorum eſſe conſulendum, videant hoc ipſos Apoſtolos, non niſi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fuſis, egiſſe.* *Tertio* ſi diuina oracula ad terrena negotia conuertãtur. Vnde Au. dicit ad inquiſitiones Ianuarij. *His qui de paginis euangelicis ſorte legunt, etſi optandum ſit vt id potius faciant, quam ad dæmonia conſulenda concurrant; tamen iſta mihi diſplicet conſuetudo aut negotia ſæcularia, & ad vitæ huius vanitatem, diuina oracula velle conuertere.* *Quarto* ſi in electionibus eccleſiaſticis, quæ ſanctiſpiritus inſpiratione fieri debent, aliqui ſortibus vtantur. Vnde ſicut Beda

Quid ſors & quotuplex.

Diuinatio per ſortes quæ fortuna innititur non eſt illicita, niſi forte quia vana: nec etiam illa quæ Deo innititur, quæ nõ hac quadrupliciter vitiatur.

dicit

dicit ſuper actus Apoſtolorum. *Matthias ante Pentecoſtē ordinatus ſorte quæritur ſcilicet quia nondum erat plenitudo Spiritusſancti in eccleſia effuſa. Septem autem diacones poſtea, non ſorte, ſed electione diſcipulorum ſunt ordinati.* Secus autem eſt in temporalibus dignitatibus, quæ ad terrena diſponenda ordinantur, in quarum electione plerunque homines ſortibus vtuntur, ſicut & in diuiſione temporalium rerum. Si vero neceſſitas immineat, licitum eſt cum debita reuerentia ſortibus diuinum iudicium implorare. Vnde ſicut Aug. dicit in epiſtola ad Honoratum. *Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, qui eorum perſecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium, & qui eorum fugiant, ne morte omnium eccleſia deſeratur, ſi hæc diſceptatio aliter non poterit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant & qui fugiant ſorte eligendi ſunt* 1. de doct. Chriſtia. dicit. *Si tibi abundaret aliquid quod oporteret dari ei qui non haberet, nec duobus dari potuiſſet, ſi tibi occurrerent duo, quorum neuter alium, vel indigentia, vel erga te aliqua neceſſitate ſuperaret; nihil iuſtius faceres, quam vt ſorte legeres cui dandum eſſet, quod dari vtrique non poſſet*, & per hoc patet reſponſio ad primum, & ad ſecundum.

Solutio obie. Ad tertium dicendum quod iudicium ferri candentis, vel aquæ feruentis, ordinatur quidem ad alicuius peccati occulti inquiſitionem, per aliquid quod ab homine fit, & in hoc conuenit cum ſortibus, inquantum tamen expectatur aliquis miraculoſus effectus à Deo, excedit communem ſortium rationem. Vnde huiuſmodi iudicium illicitum redditur, tum quia ordinatur ad iudicandum occulta, quæ diuino iudicio reſeruantur; tum etiam, quia huiuſmodi iudicium non eſt auctoritate diuina ſancitum. Vnde 2. q. 5. in decreto Stephani papæ dicitur. *Ferri candentis vel aquæ feruentis examinatione confeſſionem extorqueri à quolibet, ſacri non cenſent canones; & quod ſanctorum Patrum documento ſancitum non eſt, ſuperſtitioſa adinuentione non eſt præſumendum: ſpōtanea enim confeſſione, vel teſtiū approbatione publicata delicta, habito præ oculis timore Dei, conceſſa ſunt noſtro regimini iudicanda. Occulta vero & incognita illi ſunt relinquenda, qui ſolus nouit corda filiorum hominum.* Et eadem ratio videtur eſſe de lege duellorum, niſi quod plus accedit ad communem rationem ſortium, inquantum non expectatur ibi miraculoſos effectus, niſi fortè quando pugiles ſunt valde impares, vel virtute, vel arte.

De ſuperſtitionibus obſeruantiarum.

DISTINCTIO XVIII.

DEinde conſiderandum eſt de ſuperſtitionibus obſeruantiarum. Et primo de obſeruantijs quæ traduntur in arte notoria. Secūdo de obſeruantijs quæ ordinantur ad aliqua corpora immutanda. Tertio de obſeruantijs quæ ordinantur ad coniecturas de fortunijs, vel infortunijs ſumendas. Quarto de ſuſpenſionibus ſacrorum verborum ad collum.

De obſeruantijs quæ ordinantur ad ſcientiam acquirendam in arte notoria; ſciendum, quod ars notoria *Ars notoria illicita & inefficax.* illicita eſt & inefficax. *Illicita* quidem eſt, quia vtitur quibuſdam ad ſcientiam acquirendam quę non habēt ſecundū ſe virtutem cauſandi ſcientiam; ſicut inſpectione quarundā figurarum, & prolatione quorundam ignotorum verborum, & alijs huiuſmodi, & ideo huiuſmodi ars non vtitur his vt cauſis, ſed vt ſignis; non autem vt ſignis diuinitus inſtitutis, ſicut ſunt ſacramētalia ſigna: vnde relinquitur quòd ſuperuacua ſigna, ſunt, & per cōſequens pertinentia ad quædā ſignificationū pacta cum dæmonibus placita atque fœderata, ergo ars notoria eſt penitus repudiāda & fugiēda Chriſtiano, ſicut & aliæ artes nugatoriæ vel noxię ſuperſtitionis, vt Au. di. 2. de doct. Chriſt. *Eſt etiam* huiuſmodi ars inefficax ad ſcientiam acquirendam. Cum enim per huiuſmodi artem non intendatur acquiſitio ſcientiæ per modū homini connaturalē. ſ. adinuentendo vel addiſcendo; conſequens eſt quod iſte effectus vel expectatur à Deo, vel à dæmonibus. Certum eſt autem aliquos a Deo ſapientiæ & ſcientiæ infuſionem habuiſſe;

A Sicut de Salomone dicitur; *Reg.* 3. & 2. *Paral.* 1. Sed & dominus etiam diſcipulis ſuis dicit. Luc. 11. *Ego dabo vobis os, & ſapientiam, & ſcientiam, cui non poterunt reſiſtere aduerſarij veſtri.* Sed hoc donum non datur quibuſcūque cū certa obſeruatione, ſed ſecundū arbitriū ſpiritusſancti, ſecundum Apo. 1. Cor. 12. *Alij quidē datur per ſpiritum, ſermo ſapientiæ: Alij ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum.* Et poſt ſubditur. *Hæc omnia operatur vnus, atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult.* Ad dæmones autem non pertinet illuminare intellectum, acquiſitio autem ſapientiæ & ſcientię fit per illuminationē intellectus; & ideo nullus vnquam per dæmones ſciētiam acquiſiuit. Vnde Aug. dicit in 10. de ci. Dei ad Porphyrium. *Fateris quod Theurgicis chelethi in operationibus dæmonum, intellectuali animæ nihil purgationis accidit,*
B *quod eam facit idoneam ad videndū dominum ſuum, & perſpicienda quæ vera ſunt, qualia omnia ſunt ſcientiarum theoremata.* Poſſunt tamen dæmones, verbis hominibus colloquentes, exprimere aliqua ſcientiarum documēta; ſed hæc non quæruntur per artem notoriam.

DE obſeruantijs quæ ordinantur ad immutationem corporū, videtur quod ſint licitæ. Quia licitum eſt vti naturalibus virtutibus corporū ad proprios effectus inducendos. Res autem naturales habēt quaſdā virtutes occultas, quarū ratio ab homine aſſignari nō poteſt: Sicut quod adamas trahit ferrū & multa alia quę Aug. enumerat 21. de ci. Dei ergo videtur quod vti huiuſmodi rebus ad corpora immutanda non ſit illicitum. *Præterea*, Sicut corpora naturalia ſubduntur corporibus cæleſtibus, ita etiā corpora artificialia, ſed cor-
C pora naturalia ſortiuntur quaſdam virtutes occultas ſpeciem conſequentes ex impreſſione corporum cæleſtium, ergo etiam corpora artificialia, puta imagines ſortiuntur aliquam virtutem occultam à corporibus cæleſtibus ad aliquos effectus cauſandos, ergo vti eis & alijs huiuſmodi non eſt illicitum. *Præterea*, dæmones etiam multipliciter poſſunt corpora immutare, vt dicit Aug. 3. de trin. ſed eorum virtus a Deo eſt, ergo licet vti eorum virtute ad aliquas huiuſmodi immutationes faciendas. Sed contra eſt quod Aug. dicit 3. de doct. Chriſtiana *Ad ſuperſtitionem pertinent molimina magicarum artium, & ligatura, & remedia, quæ medicorum vera medicina condemnat: ſiue in præcantationibus, ſiue in quibuſdam notis, quas characteres vocant, ſiue in quibuſdam rebus ſuſpendendis atque inſignandis.*

D Reſponſio, dicendum quod in his quæ fiunt ad corporales effectus inducendos, conſiderandum eſt vtrum naturaliter videantur poſſe tales effectus cauſare; Sic enim non erit illicitum. Licet enim cauſas naturales adhibere ad proprios effectus. Vnde ſi naturaliter non videantur tales effectus poſſe cauſare, conſequens eſt quod non adhibeantur ad hos effectus cauſandos tanquam cauſæ, ſed ſolum quaſi ſigna; & ſic pertinent ad pacta ſignificationum cum dæmonibus inita. Vnde Aug. dicit 21. de ciu. Dei *Alliciuntur dæmones per creaturas, quas non ipſi ſed Deus condidit; delectabilibus pro ſua diuerſitate diuerſis, non vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus ſignis, quæ cuiuſque delectationi congruunt per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum.* *Adhibere res naturales ad certos effectus quos cauſare non poſſūt eſt tacite dæmones inuocare.*

Solutio obie.
E Ad primum ergo dicendum quod ſi ſimpliciter adhibeantur res naturales ad aliquos effectus producendos ad quos putantur habere naturalē virtutem, nō eſt ſuperſtitioſum, neque illicitum. Si vero adiungantur, vel characteres aliqui, vel aliqua nomina, vel alię quęcumque obſeruationes, quas manifeſtum eſt naturaliter efficaciā nō habere, erit ſuperſtitioſum & illicitū.

Ad ſecundum dicendum, quod virtutes naturales corporum naturalium conſequuntur eorum formas ſubſtantiales quas ſortiuntur ex impreſſione cæleſtiū corporum. Et ideo ex eorum impreſſione ſortiuntur quaſdam virtutes actuales. Sed corporum artificialium formæ procedunt ex conceptione artificis, & cum nihil aliud ſit quam compoſitio, ordo, & figura, vt dicitur in 1. Phi. non poſſunt habere naturalem virtutem ad agendum. Et inde eſt quod ex impreſſione

A cæleſtium corporum nullam virtutem ſortiuntur, inquantum ſunt artificialia, ſed ſolum ſecundum materiam naturalem, falſum eſt ergo quod Porphyrio videbatur, vt Aug. dicit 10. de ci. Dei. Herbis, & lapidibus, & animantibus, & ſonis certis quibuſdam, ac vocibus, & figurationibus, atque figmentis, quibuſdam etiam obſeruatis in cæli conuerſione motibus ſyderum, fabricari in terra ab hominibus poteſtates idoneas ſyderum varijs effectibus exequendis: quaſi effectus magicarum artium ex virtute cæleſtium corporum prouenirent. Sed ſicut Aug. ibidem ſubdit. *Totum hoc ad dæmones pertinet, ludificatores animarum ſibi ſubditarum.* Vnde & imagines quas Aſtronomicas vocant, ex operatione dæmonum habent effectum, cuius ſignum eſt, quod neceſſe eſt eis inſcribi quoſdam characteres, qui naturaliter ad nihil operantur: non enim eſt figura actionis naturalis B principium. Sed in hoc diſtant Aſtronomicæ imagines à Necromanticis, quia in Necromanticis fiunt expreſſæ inuocationes & præſtigia quædam. Vnde pertinent ad expreſſa pacta cum dæmonibus inita: ſed in alijs imaginibus ſunt quædam tacita pacta, per quædam figurarum ſeu characterum ſigna.

Ad tertium dicendum, quod ad dominum diuinæ poteſtatis pertinet, cui dæmones ſubſunt, vt eis vtatur Deus ad quodcunque voluerit; ſed homini non eſt poteſtas ſuper dæmones commiſſa, vt eis vti poſſit licitè ad quodcunque voluerit, ſed ei eſt contra dæmones bellum indictum. Vnde nullo modo licet homini dæmonum auxilio vti, per pacta tacita vel expreſſa.

De obſeruantijs quę ordinãtur ad coniecturas de futuris fortunijs vel infortunijs aſſumendas, videtur quod non ſint illicitæ. Inter alia enim infortunia C hominum ſunt etiam infirmitates, ſed infirmitates in hominibus quędam ſigna pręcedunt, quæ etiam à medicis obſeruantur: Ergo obſeruare huiuſmodi ſignificationes non videtur eſſe illicitum. *Præterea* Irrationabile eſt negare illud quod quaſi communiter omnes experiuntur, quod aliqua tempora vel loca vel verba audita, vel occurſus hominum vel animalium, aut diſtorti aut inordinati actus, aliquod præſagium habent boni vel mali futuri, ergo obſeruare iſta non videtur eſſe illicitum. *Præterea*, actus hominum & euentus, ex diuina prouidentia diſponuntur, ſecundum ordinem quendam ad quem pertinere videntur, ergo videtur quod præcedentia ſint ſubſequentium ſigna. Vnde ea quæ antiquis D Patribus contigerunt, ſigna ſunt eorum quæ in nobis complentur, vt patet per Apoſt. 1. Cor. 10. Obſeruare autem ordinem ex diuina prouidentia procedentem, non eſt illicitum; ergo obſeruare huiuſmodi præſagia non videtur eſſe illicitum. Sed contra eſt quod dicit Aug. in 2. de doct. Chri. quod *ad pacta cum dæmonibus inita pertinent millia inaniſſimarum obſeruationum, puta ſi membrum aliquod ſalierit, ſi iunctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interuenerit: limen calcare, cum ante domum ſuam aliquis tranſit, redire ad lectum, ſi quis cum ſe calceat ſternutauerit: Redire domum, ſi procedens offenderit: cum vestis à ſoricibus roditur, plus timere ſuſpicionem mali futuri, quam præſens damnum dolere.*

Reſponſio. dicendum, quod homines omnes huiuſmodi obſeruationes attendunt, nõ vt quaſdam cauſas, E ſed vt quædam ſigna futurorum euentuum bonorum vel malorum. Non obſeruantur autem ſicut ſigna à Deo tradita, cum non ſint introducta ex auctoritate diuina, ſed magis vanitate humana, cooperante dæmonum malicia, qui nituntur animas hominum huiuſmodi vanitatibus implicare; & ideo manifeſtum eſt omnes huiuſmodi obſeruantias eſſe ſuperſtitioſas & illicitas; & videntur eſſe quædam reliquiæ idololatriæ, ſecundum quam obſeruabãtur auguria, & quidam dies fauſti vel infauſti, quod quodammodo pertinet ad diuinationem, quæ fit per aſtra, ſecundum quæ diuerſificantur dies, niſi quod huiuſmodi obſeruationes ſunt ſine ratione & arte, vnde ſunt magis vanę & ſuperſtitioſæ.

Vana talia obſeruantia ad futurorum præſagia ſunt omnes ſuperſtitioſa.

Ad primum ergo dicendum, quod infirmitatum cauſæ procedunt in nobis; ex quibus aliqua ſigna procedunt futurorum morborum, quæ licitè à medicis obſeruantur. Vnde & ſi quis præſagium futurorum euentuum conſideret ex ſua cauſa, non erit illicitum. ſicut ſi ſeruus timeat flagella videns dominum iratum & ſimile etiam eſſe poſſet, ſi quis timeret nocumentum alicui puero ex oculo faſcinante: ſic autem non eſt in huiuſmodi obſeruationibus.

Solutio obi.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc, quod à principio in illis obſeruationibus aliquid veri homines experti ſunt, caſu accidit; ſed poſtmodum cum homines incipiunt huiuſmodi obſeruantijs ſuum animum implicare, multa ſecundum huiuſmodi obſeruationes eueniunt per deceptionem dæmonum, vt his obſeruationibus homines implicati, curioſiores fiant, & ſe magis ingerãt multiplicibus laqueis pernicioſi erroris, B vt Aug. dicit in 2. de doct. Chriſt.

Ad tertium dicendum, quod populo Iudæorum, ex quo Chriſtus erat naſciturus, non ſolum dicta, ſed etiã facta fuerũt prophetica vt Aug. dicit cõtra Fauſtũ. Et ideo licitum eſt illa facta aſſumere ad noſtram inſtructionem, ſicut ſignis diuinitus datis: non autẽ omnia quæ aguntur, per diuinam prouidentiã ſic ordinãtur, vt ſint futurorum ſigna; vnde ratio non ſequitur.

De ſuperſtitionibus ſacrorũ verborũ ad collum, videtur quod non ſint illicitæ. Non.n. diuina verba minoris ſunt efficaciæ cũ ſcribuntur, quam cum proferuntur; ſed licet aliqua ſacra verba dicere ad aliquos effectus, puta ad ſanandum infirmos, ſicut: *Pater noſter*, *Aue Maria*, vel qualitercunque nomẽ domini inuocetur, ſecundũ illud Mat. vl. *In nomine meo dæmonia ej*-C *icient, linguis loquentur &c.* ergo videtur quod licitum ſit aliqua ſacra ſcripta collo ſuſpendere, in remedium infirmitatis, vel cuiuſcunque nocumenti. *Præterea*, verba ſacra nõ minus operãtur in corporibus hominum, quã in corporibus ſerpẽtũ & aliorũ animaliũ; ſed incantationes quandã efficaciã habent ad reprimendũ ſerpẽtes, vel ad ſanãdum quædã alia animalia. Vnde dicitur in Pſ. 57. *Sicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas quæ nõ exaudiet vocem incantantiũ*, ſic ergo licet ſuſpẽdere ſacra verba ad remediũ hominum. *Præterea*, verbum Dei nõ eſt minoris ſanctitatis quã ſanctorum reliquiæ; ſed licet homini verbo vel ſcripto verba ſacræ ſcripturæ ad ſuã tutelã aſſumere. Vnde dicit Aug. quod *nõ minus eſt verbũ Dei, quam corpus Chriſti*, ſed licet homini reliquias ſanctorũ collo ſuſpendere, vel qualitercũq. portare; er-D go ſimiliter licet homini verba ſacræ ſcripturæ ad ſuã tutelã aſſumere. Sed contra eſt quod Chr. dicit ſuper Matth. *quidam aliquã partẽ euangeliũ ſcriptã circa collum portant. ſed nonne quotidie euangeliũ in eccleſia legitur, & auditur ab hominibus? cui ergo in auribus poſita euangelia nihil profuerũt, quomodo poſſunt eũ circa collũ ſuſpenſa ſaluare? Deinde, vbi eſt virtus euangelij in figuris literarum, an in intellectu ſenſuum? ſi in figuris bene circa collum ſuſpẽditis; ſi in intellectu, ergo melius in corde hominum poſita proſunt, quam circa collum ſuſpenſa.*

Reſponſio, dicendũ, quod in omnibus incãtationibus vel ſcripturis ſuſpẽſis duo cauẽda videntur. *Primo* quidẽ, quid ſit quod profertur vel ſcribitur, quia ſi eſt aliquid ad incantationes dæmonũ pertinẽs, manifeſtè eſt ſuperſtitioſum & illicitum. Similiter etiam videtur E eſſe cauendũ, ſi contineat ignota nomina, ne ſub illis aliquid illicitum lateat. Vnde Chriſ. dicit ſuper Mat. quod *Phariſæorũ magnificãtiũ fimbrias ſuas exẽplo, nũc multi aliqua nomina Hebraica angelorũ confingũt & ſcribunt & alligant, quę nõ intelligentibus metuenda videntur.* Eſt etiam cauendũ ne quid falſitatis cõtineat, quia ſic eius effectus nõ poteſt expectari à Deo qui non eſt teſtis falſitatis. *Deinde ſecundo* cauẽdum eſt, ne cũ verbis ſacris cõtineantur ibi aliqua vana, puta aliqui caracteres inſcripti, præter ſignum crucis; aut ſi ſpes habeatur in modo ſcribendi, aut ligandi, aut in quacunq; huiuſmodi vanitate, quæ ad diuinã reuerentiam nõ pertineat, quia hoc iudicaretur ſuperſtitioſũ, alias autem eſt licitum. vnde in decretis dicitur 26. q. 6. c. NON LICEAT CHRISTIANIS &c. *Nec in collectionibus herbarũ quę me-*

Vt liceat appendere Euangelium vel quid ſimile ad collum nonnulla ſunt cauenda.

diuinandi ſunt, aliquas obſeruantias aut incātationes lucrat attendere, niſi tantū cum ſymbolo diuino, aut oratione dominica, vt tantum creator omnium Deus honoretur.

AD primū ergo dicendū, quod proferre diuina verba aut inuocare diuinum nomē, ſi reſpectus habeatur ad ſolā Dei reuerentiā à qua expectatur effectus, licitū erit. Si vero habeatur reſpectus ad aliquid aliud vanè obſeruatū, erit illicitum. *Ad ſecundū* dicendū quod etiā in incantationibus ſerpentum vel quorumcunq; animalium, ſi reſpectus habeatur ſolummodo ad verba ſacra, & ad virtutē diuinam, licitum erit; ſed plerunq; tales præcantationes habent illicitas obſeruantias, & per dæmones ſortiuntur effectum, & præcipuè in ſerpentibus, quia ſerpens fuit primum dæmonis inſtrumentum ad hominem decipiendum. Vnde dicit gloſ. ibidē, *Notandū quia nō laudatur à ſcriptura vndecūq; datur in ſcriptura ſimilitudo, vt patet de iniquo iudice qui rogantem viduā vix audiuit. Ad tertiū* dicendum, quod eadem ratio eſt de portatione reliquiarum, quia ſi portentur ex fiducia Dei & ſanctorum quorū ſunt reliquiæ, nō erit illicitum. Si autem circa hoc attenderetur aliquid aliud vanum, puta quod vas eſſet triangulare aut aliquid huiuſmodi, quod non pertineret ad reuerentiam Dei & ſanctorum, eſſet ſuperſtitioſum & illicitum. *Ad quartum* dicendum, quod Chryſoſt. loquitur ibi, quando reſpectus habetur magis ad figuras ſcriptas, quam ad intellectum verborum.

Solutio obie.

In incantationibus per verba ſacra habendus eſt reſpectus ad Deum tantummodo, ſine vlla vana obſeruantia, aliquas non licent.

De infidelitate.

DISTINCTIO XXIX.

DEINDE cōſiderandum eſt de errore præcipuè cōtra fidem; circa quod cōſideranda ſunt quatuor. Primo de infidelitate in cōmuni. Secundo de hæreſi. Tertio de apoſtaſia à fide. Quarto de ſchiſmate.

CIRCA primum cōſideranda ſunt duodecim. Primo vtrum infidelitas ſit peccatum. Secundo in quo ſit ſicut in ſubiecto. Tertio vtrum ſit maximum peccatorum. Quarto vtrum omnis actio infidelium ſit peccatum. Quinto de ſpeciebus infidelitatis. Sexto de cōparatione earum adinuicem. Septimo vtrum cum infidelibus ſit diſputandum de fide. Octauo vtrum ſint cogendi ad fidem. Nono vtrum ſit eis cōmunicādum. Decimo vtrū poſſint Chriſtianis fidelibus præeſſe. Vndecimo vtrū ritus infideliū ſint tolerandi. Duodecimo vtrū pueri infideliū ſint inuitis parētibus baptizandi.

AD primū. ſ. *vtrū infidelitas ſit peccatū*: dicendū quod infidelitas accipitur dupliciter. *Vno modo* ſecundum purā negationem fidei, vt dicatur infidelis ex hoc ſolo quod non habet fidem. *Alio modo* poteſt intelligi infidelitas ſecundū contrarietatē ad fidem, quia. ſ. aliquis repugnat auditui fidei, vel etiā cōtemnit ipſam; ſecundum illud Iſa. 53. *Quis credidit auditui noſtro?* & in hoc propriè perficitur ratio infidelitatis, & ſecundum hoc infidelitas eſt peccatum. Si autē accipiatur infidelitas ſecundum purā negationem, ſicut in illis qui nihil audierunt de fide, nō habet rationem peccati, ſed magis pœnæ: quia talis ignorantia diuinorum ex peccato primi parentis eſt ſubſecuta. Qui autem ſic ſunt infideles dānantur quidem propter alia peccata, quæ ſine fide remitti non poſſunt, nō autem dānantur propter infidelitatis peccatum. Vnde dominus dicit Ioh. 15. *Si non veniſſem, & eis locutus non fuiſſē, peccatum nō haberent.* Quod exponens Aug. dicit, quod *loquitur de illo peccato, quo non crediderunt in Chriſtum.* Oritur autem infidelitas ex ſuperbia, ex qua contingit quod homo intellectum ſuum nō vult ſubijcere regulis fidei, & ſano intellectui patrum. Vnde Greg. dicit 31. Mor. quod *ex inani gloria oriūtur nouitatū præſumptiones*: quāuis poſſet dici, quod ſicut virtutes Theologicæ nō reducuntur ad virtutes cardinales ſed ſunt priores eis; ita etiā vitia oppoſita virtutibus Theologicis, non reducuntur ad vitia capitalia.

Infidelitas poſitiua eſt peccatum: negatiua vero non, ſed potius pœna ex peccato primi parētis ſubſecuta.

Infidelitas poſitiua oritur ex ſuperbia.

AD ſecundum. ſ. *in quo ſit infidelitas ſicut in ſubiecto*: dicendum quod peccatum dicitur eſſe in aliqua potētia, quæ eſt principium actus peccati. Actus autē peccati poteſt eſſe duplex principium. *Vnum* quidē primum

A & vniuerſale, quod imperat omnes actus peccatorū: & hoc principium eſt voluntas, quia omne peccatum eſt voluntarium. *Aliud* autē principium peccati eſt propriū & proximū, quod elicit peccati actum. Sicut concupiſcibilis eſt principium gulæ & luxuriæ, & ſecundū hoc gula & luxuria dicuntur eſſe in cōcupiſcibili. Diſſentire autem, qui eſt proprius actus infidelitatis, eſt actus intellectus, ſed moti à volūtate, ſicut & aſſētire, & ideo infidelitas, ſicut & fides, eſt quidē in intellectu ſicut in proximo ſubiecto, in volūtate autē ſicut in primo motiuo; & ſecundum hoc dicitur eſſe omne peccatum in voluntate.

Infidelitas ſubiectatur in intellectu, ſed dicitur eſſe in voluntate vt in primo motiuo à quo habet rationem peccati.

AD tertium. ſ. *vtrum infidelitas ſit maximum peccatorū*: dicendum quod omne peccatū formaliter conſiſtit in auerſione à Deo. Vnde tanto aliquod peccatū eſt grauius, quāto per ipſū homo magis à Deo ſeparatur, B per infidelitatē autē maximè homo à Deo elongatur, quia nec verā Dei cognitionē habet, per falsā autem cognitionē ipſius nō appropinquat ei, ſed magis ab eo elongatur nec poteſt eſſe quod quantum ad quid Deum cognoſcat, qui falsā opinionem de ipſo habet, quia id quod ipſe opinatur, non eſt Deus. Vnde manifeſtū eſt quod peccatum infidelitatis eſt maius omnibus peccatis quæ contingunt in peruerſitate morū: ſecus autē eſt de peccatis oppoſitis alijs virtutibus theologicis.

Peccatum infidelitatis eſt maius omnibus peccatis ſecundum genus ſuum, poteſt tamen eſſe minus ſecundū aliquas circumſtantias.

LICET autē peccatum infidelitatis ſecundū genus ſuum ſit maximū peccatorum, poteſt tamen eſſe minus graue alio peccato ſecundū aliquas circunſtātias. Vnde 6. q. 1. *Verum catholicum peſſimū in moribus, alium hæretico, in cuius vita, præter id quod hæreticus eſt, nō inueniunt homines quod reprehendant, præponere debeamus, non audeo* inquit C Aug. *præcipitare ſententiā.* Propter hoc autē non fuit auſus præcipitare ſententiā, quia peccatū hæretici, etſi ſit grauius ſecundū genus ſuū, poteſt tamē ex aliqua circunſtantia alleuiari, & econtra peccatum catholici, ex aliqua circunſtantia aggrauari.

Solutio obie.

Item nota quod infidelitas habet reſpectū ad ea quæ ſunt fidei, & ex hac parte habet rationē peccati grauiſſimi. Item habet ignorantiā adiunctam, & ex hac parte habet aliquā rationē excuſationis; maximè quādo aliquis peccat ex ignorātia, non ex malitia. Sicut fuit in Apoſtolo Paulo, qui de ſe ipſo dicit primo Tim. 1. *Prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiā conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.*

D Hic etiam ſciendum, quod infidelis pro peccato infidelitatis grauius punitur quam alius peccator, pro quocunque alio peccato, conſiderato genere peccati, ſed pro alio peccato, puta pro adulterio, ſi committatur ab infideli & à catholico: cæteris paribus plus peccat catholicus quam infidelis, tum propter notitiā veritatis ex fide, tum etiam propter fidei ſacramenta quibus imbutus eſt, quibus peccando contumeliam facit. Vnde Heb. 10. *Irritam quis faciens legem Moyſi, duobus aut tribus teſtibus abſque vlla miſeratione moritur; quantomagis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit.*

AD quartum. ſ. *vtrum quælibet actio infidelis ſit peccatum*: dicendum, quod peccatum mortale tollit gratiam gratum facientem, nō autem totaliter corrumpit bo- E num naturæ: vnde cum infidelitas ſit quoddā peccatū mortale, infideles quidem gratiā carent, remanet tamen in eis aliquod bonum naturæ. Vnde manifeſtum eſt, quod infideles nō poſſunt operari opera bona quæ ſunt ex gratia. ſ. opera meritoria, tamen opera bona ad quæ ſufficit bonū naturæ, aliqui operari poſſunt. Vnde non oportet quod in omni opere ſuo peccent; ſed quandocunque aliquod opus operantur ex infidelitate, tunc peccant. Sicut enim fidelis poteſt aliquod peccatum in actu committere, quem non refert ad fidei finem, vel venialiter, vel etiam mortaliter peccando; ita infidelis poteſt aliquem bonum actum facere in eo quod non refert ad finem infidelitatis. Nec obſtat verbum Apoſtoli Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Glo. *Omnis infidelium vita eſt peccatum.*

Infideles non peccant in omni actione cum non ſit per actus infidelitate.

Quia

Quia tam textus quam glo. intelligenda ſunt, vel quia vita infidelium non poteſt eſſe ſine peccato, cum peccata ſine fide non tollantur, vel quia quicquid agunt ex infidelitate, peccatum eſt. Vnde ibidem ſubditur, *quia omnis infideliter viuens vel agens, vehementer peccat.*

Ad quintum. ſ. *vtrum ſint plures ſpecies infidelitatis*: dicendum quod quælibet virtus conſiſtit in hoc quod attingat aliquã regulam cognitionis vel operationis humanæ. Attingere autẽ regulam eſt vno modo circa vnam materiã. Sed à regula deuiare cõtingit multipliciter: & vni virtuti multa vitia opponuntur. Diuerſitas autem vitiorum quæ vnicuique virtuti opponitur, poteſt cõſiderari dupliciter. *Vno modo* ſecundum diuerſã habitudinem ad virtutem, & ſecundũ hoc determinatæ ſunt quædam ſpecies vitiorum, quę opponuntur virtuti. Sicut virtuti morali opponitur vitium ſecundũ exceſſum ad virtutem & aliud vitiũ ſecundum defectum à virtute. *Alio modo* poteſt conſiderari diuerſitas vitiorum oppoſitorum vni virtuti, ſecundum corruptionem diuerſorũ quæ pertinent ad virtutẽ: & ſecundũ hoc vni virtuti, puta temperantiæ, vel fortitudini, opponuntur infinita vitia, ſecundũ quod infinitis modis contingit diuerſas circunſtantias virtutis corrũpi, vt à rectitudine virtutis recedatur. Vnde Pithagorici malũ poſuerunt infinitum. *Sic ergo* dicendum, quod ſi infidelitas attendatur ſecundũ cõparationem ad fidẽ, diuerſæ ſunt infidelitatis ſpecies, & numero determinatæ. Cum. n. peccatum infidelitatis conſiſtat in renitẽdo fidei, hoc poteſt contingere tripliciter, quia aut renititur fidei nondum ſuſceptæ, & ſic eſt infidelitas Paganorum vel Gentilium; aut renititur fidei Chriſtianæ ſuſceptæ, vel in figura, & ſic eſt infidelitas Iudæorum, vel in ipſa manifeſtatione veritatis, & ſic eſt infidelitas Hæreticorum. Vnde in generali poſſunt aſſignari tres prædictæ ſpecies infidelitatis. *Si vero* diſtinguantur infidelitatis ſpecies ſecundum errorem in diuerſis quæ ad fidem pertinent, ſic non ſunt ſpecies determinatæ infidelitatis, poſſunt enim errores in infinitum multiplicari, vt patet per Aug. in libro de hæreſibus.

Tres ſunt infidelitatis ſpecies ſi conſideretur ſecundum ordinem ad fidem; Paganiſmus, Iudaiſmus & hæreſis: ex parte vero materiæ errorum poſſunt eſſe infinita.

Solutio obie.

Et nota quod ſicut formalis ratio alicuius peccati poteſt attendi dupliciter: *vno modo* ſecundum intentionem peccantis: & ſic id ad quod conuertitur peccãs eſt formale obiectũ in peccato, & ex hoc diuerſificatur eius ſpecies. *Alio modo* ſecundũ rationẽ mali, & ſic illud bonum à quo receditur, eſt formale obiectũ peccati; ſed ex hac parte peccatum nõ habet ſpeciẽ, immo eſt priuatio ſpeciei. Sic dicendũ quod infidelitatis obiectũ eſt veritas prima, ſicut à qua recedit, ſed formale obiectũ, ſicut ad quod cõuertitur, eſt ſentẽtia falſa quã ſequitur; & ex hac parte eius ſpecies diuerſificantur. Vnde ſicut charitas eſt vna quæ inhæret ſũmo bono, ſunt autẽ diuerſa vitia charitati oppoſita, quæ per cõuerſionẽ ad diuerſa bona tẽporalia recedunt ab vno ſummo bono, & iterum ſecundũ diuerſas habitudines inordinatas ad Deũ: ita etiã fides eſt vna virtus, ex hoc quod adhæret vni primæ veritati, ſed infidelitatis ſpecies ſunt multæ, ex hoc quod infideles diuerſas falſas ſententias ſequuntur. *Sicut* autẽ fides eſt vna, quia multa credit in ordine ad vnũ, ita infidelitas poteſt eſſe vna etiã ſi in multis erret, inquantũ omnia habẽt ordinẽ ad vnum. nihil tamen prohibet hominẽ diuerſis infidelitatis errare ſpeciebus, ſicut etiã poteſt vnus homo diuerſis vitijs ſubiacere, & diuerſis corporalibus morbis.

Ad ſextũ. ſ. *de cõparatione ſpecierũ infidelitatis adinuicẽ. ſ. quę ſit grauior vtrũ infidelitas Iudęorũ & hęreticorũ, grauior ſit infidelitate gentiliũ.* Dicendũ quod in infidelitate duo poſſunt cõſiderari. Quorũ vnum eſt cõparatio eius ad fidem; & ex hac parte aliquis grauius cõtra fidem peccat, qui fidei ſuſceptæ renititur, quam qui renititur fidei nondum ſuſceptæ. Sicut grauius peccat, qui non implet quod promiſit, quam ſi nõ impleat quod nunquã promiſit, & ſecundũ hoc infidelitas hæreticorum qui profitentur fidẽ euangelij, & ei renituntur corrũpentes ipſam, grauius peccãt quã Iudæi, qui fidẽ euangelij & Chriſti nunquã ſuſceperunt. Sed quia ſuſceperunt eius figurã in veteri lege, malè interpretãtes corrũpunt; ideo etiã eorum infidelitas eſt grauius peccatũ quã infidelitas gentilium, qui nullo modo fidẽ euangelij ſuſceperunt. *Aliud quod* in infidelitate conſideratur eſt corruptio eorum quæ ad fidem pertinent; & ſecundũ hoc cũ in pluribus errent gentiles quã Iudęi, & Iudæi quã hæretici, grauior eſt infidelitas gentiliũ quã Iudæorũ, & Iudæorum quã hæreticorũ; niſi forte quorundã, puta Manichæorũ, qui etiã circa credibilia plus errant quã gentiles. Harum tamen duarũ grauitatũ prima præponderat ſecundæ, quantum ad rationẽ culpæ, quia infidelitas habet rationem culpę magis ex hoc quod renititur fidei, quam ex hoc quod non habet ea quę fidei ſunt; hoc enim videtur magis ad rationem pœnæ pertinere. Vnde ſimpliciter loquendo infidelitas hæreticorum eſt peſſima.

Infidelitas hæreticorum eſt omnium grauiſſima, gentilium vero minima, quia in illa maior fit corruptio eorũ quæ ad fidẽ pertinẽt.

Ad ſeptimum. ſ. *vtrũ cum infidelibus ſit publicè de fide diſputandum* dicendum quod in diſputatione fidei duo ſunt cõſideranda. Vnum quidem ex parte diſputãtis; aliud autem ex parte audientiũ. Ex parte quidem diſputantis eſt cõſideranda intentio. Si enim diſputet tãquã de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non ſupponens, ſed argumentis experiri intendens, proculdubio peccat tanquã dubius de fide & infidelis. Si autẽ diſputet quis de fide ad confutandam errores, vel etiã ad exercitium, laudabile eſt. Ex parte vero audientium conſiderandum eſt, vtrum illi qui diſputationem audiunt ſint inſtructi & firmi in fide, aut ſimplices & in fide titubantes. Et corã quidem ſapientibus in fide firmis, nullũ periculũ eſt diſputare de fide: ſed circa ſimplices eſt diſtinguendum, quia aut ſunt ſollicitati aut pulſati ab infidelibus, puta Iudæis, vel hæreticis, ſiue paganis intendentibus corrũpere in eis fidem, aut omnino nõ ſunt ſollicitati ſuper hoc; ſicut in terris in quibus nõ ſunt aliqui infideles. In primo caſu neceſſe eſt publicè diſputare de fide, dũmodo inueniantur aliqui ſufficientes & idonei qui errores confutare poſſint. per hoc enim ſimplices in fide firmabuntur, & tolletur infidelibus decipiendi facultas, & ipſa taciturnitas eorũ qui reſiſtere deberent peruertentibus fidei veritatem, eſſet erroris confirmatio. Vnde in ſecundo Paſto. *Sicut enim incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiſcretũ ſilentiũ eos qui erudiri poterant, in errorem derelinquit.* In ſecundo vero caſu periculoſum eſt publicè diſputare de fide corã ſimplicibus, quorum fides eſt firmior, quod nihil diuerſum audierunt ab eis qui credunt, & ideo non expedit eis vt verbum infidelium audiãt diſputãtium cõtra fidem. De his igitur quæ ſunt fidei diſputare quaſi de eis dubitando nõ licet, ſed propter veritatẽ manifeſtandam & errores cõfutandos. Oportet enim ad fidei cõfirmationem aliquando cum infidelibus diſputare; quandoq; quidem defendendo fidem, ſecundum illud 1. Pet. 4. *Parati ſemus ad ſatiſfactionẽ omni poſcenti, rationẽ reddere de ea quæ in nobis eſt ſpe & fide.* quandoq. autem ad cõuincendos errantes ſecundũ illud Tit. 1. *Vt ſit potens exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere.*

Coram ſimplicibus non licet diſputare de paganiſ. ab infidelibus pulſantur ſimplices an fidẽ deſeruandam.

Ad octauum. ſ. *vtrũ infideles ſint ad fidẽ cõpellendi*, dicendum, quod infidelium quidam ſunt qui nunquam ſuſceperunt fidem, ſicut gentiles & Iudæi; & tales nullo modo ſunt ad fidem cõpellendi vt ipſi credant, quia credere voluntatis eſt, ſunt tamen cõpellendi à fidelibus ſi facultas adſit, vt fidem non impediant, vel blaſphemijs, vel malis perſuaſionibus vel etiam apertis perſecutionibus, & propter hoc fideles Chriſti frequenter contra infideles bellum mouent, nõ quidem vt eos ad credendum cogant, quia ſi etiam eos viciſſent & captiuos haberent, in eorum libertate relinquerent an credere vellent, ſed propter hoc vt eos cõpellant, ne fidem Chriſti impediant. Alij vero ſunt infideles, qui quandoque fidem ſuſceperunt, & eam profitentur: ſicut hæretici vel quicumque apoſtatæ: & tales ſunt etiam corporaliter cõpellendi, vt impleant quod promiſerunt & teneant quod ſemel ſuſceperunt. Illud autem Matth. 13. de zizanijs, quod dicitur paterfamilias reſpondiſſe ſeruis ſuis quærentibus: *Vis imus*

Qui ſemel fidem ſuſceperunt ſunt compellendi vt impleant quod promiſerunt, alij vero vt non impediant fidem Chriſti tantummodo.

& colligimus ea, non ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul triticum: intellexerunt quidam, prohibitam eſſe non quidem excommunicationem hæreticorum, ſed occiſionem eorum. Dicit enim Chr. *Hoc dixit dominus prohibens occiſionem fieri, nec enim oportet interficere hæreticum, quia ſi eos occideretis, neceſſe eſt multos ſanctorum ſubuerti.* Et Aug. ad Vincentium de ſe dicit. *Hæc primitus ſententia mea erat, neminem ad unitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperatur exemplis, Legum enim terror ita profuit, vt multi dicant gratias domino, qui vincula noſtra dirupit.* Quod ergo dominus dicit, ſinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, qualiter intelligendum ſit, apparet ex hoc quod ſubditur. *Ne forte colligentes zizania eradicetis cum eis ſimul & triticum.* Vbi ſatis oſtendit, ſicut Aug. dicit contra epiſtolam Parmeniani: *Cum metus iſte non ſubeſt, id eſt, quando ita cuiuſcumq; crimen notũ eſt omnibus & execrabile apparet, vt vel nullos prorſus, vel nõ tales habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere, non dormiat ſeueritas diſciplinæ.*

Solutio obie.

In periculo ſchiſmatis non eſt cogendi hæretici.

B

Ad nonum. ſ. *vtrum cum infidelibus ſit communicandũ*, dicendum quod communio alicuius perſonæ interdicitur fidelibus dupliciter. *Vno modo* in pœnam illius, cui communio fidelium ſubtrahitur, *alio modo* ad cautelam eorum quibus interdicitur, ne alij communicent. Et vtraque cauſa poteſt accipi ex verbis Apoſtoli 1. Cor. 5. Nam poſtquam ſententiam excommunicationis protulit, ſubdit pro ratione. *Neſcitis quia modicum fermentũ totam maſſam corrumpit*, & poſtea rationem ſubdit ex parte pœnæ per iudicium eccleſiæ illatæ, cum dicit. *Nonne de his quæ ſunt intus vos iudicatis?* Primo igitur modo non interdicit eccleſia fidelibus communionẽ infidelium, qui nullo modo fidem Chriſtianam receperunt, ſcilicet Paganorum, vel Iudæorum, quia non habet de eis iudicare ſpirituali iudicio, ſed temporali in caſu cum inter Chriſtianos commorantes, aliquam culpam committunt, & per fideles temporaliter puniuntur. Sed iſto modo ſcilicet in pœnam, interdicit eccleſia fidelibus communionem illorum infidelium qui à fide ſuſcepta deuiant, vel corrumpendo fidem fidelium ſicut hæretici, vel etiam totaliter à fide recedendo, ſicut apoſtatæ. In vtroque enim horum excõmunicationis ſententiam profert eccleſia. Sed quantum ad ſecundum modum videtur eſſe diſtinguendum, ſecundum diuerſas conditiones perſonarum, negotiorum, & temporum. Si enim aliqui ſint firmi in fide, ita quod ex communione eorum cum infidelibus conuerſio infidelium magis ſperari poſſit, quam fidelium à fide auerſio: non ſunt prohibendi infidelibus communicare, qui fidem non ſuſceperunt. ſ. Paganis vel Iudæis: & maxime ſi neceſſitas vrgeat. Si autẽ ſũt ſimplices & infirmi in fide, de quorũ ſubuerſione probabiliter timeri poſſit, prohibendi ſunt ab infideliũ cõmunione, & præcipuè, ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel abſque neceſſitate eis communicent.

C

Eccleſia prohibet cõmunionem cum infidelibus quibuſcumque ne peruertãtur fideles, cum hæreticis vero in pœnã ſimul & cautelã.

D

Ad decimum. ſ. *vtrũ infideles poſſint habere prælationẽ vel dominium aliquod ſuper fideles.* Dicẽdum, quod circa hoc dupliciter loqui poſſumus. *Vno modo* de dominio vel prælatione infidelium ſuper fideles de nouo inſtituenda; & hoc nullo modo permitti debet, cedit enim hoc in ſcandalum, & in periculum fidei. De facili enim illi qui ſubmittuntur aliorum iuriſdictioni, immutari poſſunt ab eis quibus ſubſunt, vt ſequantur eorum imperium, niſi qui ſubſunt fuerint magnæ virtutis, & ſimiliter infideles contemnũt fidem, ſi fideliũ cognoſcãt defectus. Et ideo Apoſtolus prohibuit quod fideles nõ cõtendant Iudicio coram iudice infideli, & ideo nullo modo permittit eccleſia quod infideles acquirant dominium ſuper fideles, vel qualitercunque præficiãtur in aliquo officio. *Alio modo* poſſumus loqui de dominio vel prælatione iã præexiſtente: vbi conſiderandũ quod dominiũ & prælatio introducta ſunt ex iure humano. Diſtinctio autẽ fideliũ & infideliũ eſt ex iure diuino. Ius autẽ diuinũ quod eſt ex gratia, non tollit ius humanũ, quod eſt ex naturali ratione. Diſtinctio igitur fidelium & infidelium ſecundũ ſe cõſiderata, nõ tollit dominium vel prælationẽ infidelium ſuper fideles. Poteſt tamen iuſtè per ſententiam vel ordinationẽ eccleſiæ auctoritatem Dei habentis tale ius dominij vel prælationis tolli; quia infideles merito ſuæ infidelitatis merẽtur poteſtatẽ amittere ſuper fideles, qui trãsferuntur in filios Dei. Sed hoc quidẽ eccleſia quãdoq; facit, quãdoq; nõ facit. In illis. n. infidelibus, qui etiam tẽporali ſubiectione ſubijciũtur eccleſię & mẽbris eius hoc ius eccleſia ſtatuit, vt ſeruus Iudæorũ ſtatim factus Chriſtianus à ſeruitute liberetur, nullo pretio dato, ſi fuerit vernaculus, id eſt in ſeruitute natus: Et ſimiliter ſi infidelis exiſtens, fuerit emptus ad ſeruitiũ, ſi autẽ fuerit emptus ad mercationẽ, tenetur cũ infra tres mẽſes exponere ad vẽdendũ, nec in hoc iniuriã facit eccleſia, quia cũ ipſi Iudæi ſint ſerui eccleſiæ, poteſt diſponere de rebus eorũ. Sicut, & principes ſæculares multas leges ediderunt erga ſuos ſubditos in fauorem libertatis. In illis vero infidelibus qui temporaliter eccleſiæ vel eius mẽbris nõ ſubiacẽt, prędictũ ius eccleſia nõ ſtatuit, ſed poſſet inſtituere de iure; & hoc facit ad ſcandalũ vitandũ. Sicut etiam Matth. 17. dominus oſtendit, quod poterat ſe à tributo excuſare, quia liberi ſunt filij; ſed tamen mandauit tributũ ſolui ad ſcãdalum vitandũ. Ita etiam Paulus cũ dixiſſet, quod *ſerui dominos ſuos honorarent*, ſubiungit, *ne nomen domini & doctrina blaſphemetur.*

Infideles nõ ſunt præficiendi fidelibus. poſſunt tamen ſæpius prælati tolerari.

E

A

Ius dominij in infidelibus ſuper fideles poteſt per ſententiam eccleſiæ tolli in his qui ſemel fidem ſuſceperunt. Vide infra de Apoſtaſia

B

Ad vndecimum, ſ. *vtrũ ſint ritus infideliũ tolerandi*, dicendũ, quod humanum regimen deriuatur à diuino regimine, & ipsũ debet imitari. Deus autem quamuis ſit omnipotens, & ſũmè bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in vniuerſo, quæ prohibere poſſet, ne eis ſublatis maiora bona tollerentur, vel etiam peiora mala ſequerentur. Sic igitur & in regimine humano, illi qui præſunt rectè aliqua mala tolerãt, ne aliqua bona impediantur, vel ne aliqua mala peiora incurrantur. Sicut Auguſtinus dicit in libro de ordine. *Aufer meretrices de rebus humanis turbaueris omnia libidinibus.* Sic igitur quãuis infideles in ſuis ritibus peccent, tolerari poſſũt, vel propter aliquod bonũ quod ex eis prouenit, vel propter aliquod malũ quod vitatur. Ex hoc autẽ quod Iudæi ritus ſuos obſeruant, in quibus olim præfigurabatur veritas fidei quã tenemus, hoc bonũ prouenit, quod teſtimoniũ fidei noſtræ habemus ab hoſtibus, & quaſi in figura nobis repræſentatur quod credimus, & ideo in ſuis ritibus tolerantur. Aliorũ vero infideliũ ritus, qui nihil veritatis aut vtilitatis afferunt, nõ ſunt aliqualiter tolerandi, niſi forte ad aliquod malum vitandũ, ſ. ad vitandum ſcandalũ, vel diſſidium, quod ex hoc poſſet prouenire, vel impedimẽtum ſalutis eorum, qui paulatim ſic tolerati, conuertuntur ad fidem. Propter hoc etiam hæreticorum & paganorum ritus aliquando eccleſia tolerauit, quando erat magna infidelium multitudo.

C

Ritus Iudæorum ſũt tolerandi ob teſtimoniũ fidei no autẽ ritus aliorũ infidelium, niſi ad malũ aliquod vitandum,

D

Ad duodecimũ, ſ. *vtrũ pueri Iudæorũ, vel aliorũ infideliũ ſint inuitis parentibus baptizandi*, dicendũ, quod maximã habet auctoritatẽ eccleſiæ conſuetudo, quæ eſt ſemper in omnibus æmulanda; quia & ipſa doctrina catholicorum doctorum ab eccleſia auctoritatẽ habet. Vnde magis eſt ſtandum auctoritati eccleſiæ, quã auctoritati Aug. Hier. vel cuiuſcunq; doctorum. Hoc autem eccleſiæ vſus nunquam habuit, quod Iudæorũ filij inuitis parentibus baptizarentur, quamuis fuerint retroactis temporibus multi catholici principes potentiſſimi, vt Conſtantinus, & Theoſius, quibus familiares fuerunt ſanctiſſimi epiſcopi, vt Siluester Cõſtantino, & Ambroſius Theodoſio, qui nullo modo prætermiſiſſent hoc ab eis impetrare, ſi hoc eſſet cõſonũ rationi. Et ideo periculoſum videtur hãc aſſertionẽ de nouo inducere, vt præter conſuetudinẽ in eccleſia hactenus obſeruatã, filij Iudæorũ inuitis parẽtibus baptizẽtur, & huius eſt duplex cauſa. *Vna* quidẽ propter periculũ fidei. Si. n. pueri nõdum vſum rationis habẽtes baptiſmum ſuſciperent, poſtmodum cum ad perfectã ætatem peruenirent, de facili poſſent à parentibus in-

E

Non licet baptizare filios infidelium inuitis parentibus propter duas rationes.

duci

duci vt relinquerent quod ignorantes ſuſceperunt, A quod vergeret in fidei detrimẽtum. *Alia vero* ratio eſt quia repugnat iuſtitiæ naturali: filius.n. naturaliter eſt aliquid patris, & primo quidem à parentibus nõ diſtinguitur ſecundum corpus, quãdiu in matris vtero continetur; poſtmodũ vero poſtquã ab vtero egreditur antequã vſum liberi arbitrij habeat, continetur ſub parentum cura, ſicut ſub quodã ſpirituali vtero; quamdiu.n. puer vſum liberi arbitrij non habet, non differt ab animali irrationali. Vnde ſicut bos vel æquus eſt alicuius, vt vtatur eo cum voluerit ſecundum ius ciuile, ſicut proprio inſtrumento; ita de iure naturali eſt quod filius antequam habeat vſum rationis, ſit ſub cura patris. Vnde contra iuſtitiam naturalem eſſet, ſi puer antequam habeat vſum rationis à cura parentum ſubtrahatur, vel de eo aliquid ordinetur inuitis parenti- B bus. Poſtquam autem incipit habere vſum liberi arbitrij, iam incipit eſſe ſuus: & poteſt quantum ad ea quæ ſunt iuris diuini vel naturalis, ſibiipſi prouidere. & tũc eſt inducendus ad fidem, non coactione, ſed perſuaſione; & poteſt etiam inuitis parentibus conſentire fidei & baptizari, non autem antequam habeat vſum rationis. Vnde de pueris antiquorum patrum dicitur, quod ſaluati ſunt in fide parentum; per quod datur intelligi, quod ad parentes pertinet prouidere filijs de ſua ſalute, præcipuè antequam habeant vſum rationis.

De hæreſi.

DISTINCTIO XXX.

C

DEINDE conſiderandum eſt de hæreſi, circa quã quæruntur quatuor. Primo vtrum hæreſis ſit ſpecies infidelitatis. Secundo de materia circa quam habeat eſſe hæreſis. Tertio vtrum hæretici ſint tolerandi. Quarto vtrum reuertentes ſint recipiendi.

AD primum. ſ. *vtrum hæreſis ſit ſpecies infidelitatis*: dicendum, quod nomen hæreſis electionem importat, ſicut dicit Hier. & habetur 24. q. 3. *hæreſis Græce ab electione dicitur*, quod ſcilicet vnuſquiſque eam ſibi eligit diſciplinam, quam putat eſſe meliorem. Electio autem eſt eorum quæ ſunt ad finem, ſuppoſito fine. In credẽdis autẽ voluntas aſſentit alicui vero, tãquam proprio bono. Vnde quod eſt principale verum, habet rationẽ finis vltimi; quę autem ſecundaria ſunt, habent rationem eorum quæ ſunt ad finem. Quia vero quicunque D credit, alicuius dicto aſſentit, principale videtur eſſe, & quaſi finis ſit in vnaquaque credulitate ille, cuius dicto aſſentitur, quaſi autem ſecundaria ſunt ea, quæ quis tenendo vult alicui aſſentire. Sic igitur qui rectè fidem Chriſtianam habet, ſua voluntate aſſentit Chriſto in his, quæ verè ad eius doctrinam pertinent. A rectitudine igitur fidei Chriſtianæ dupliciter aliquis poteſt deuiare. *Vno modo* quia ipſi fini nõ vult aſſẽtire; & hic habet quaſi malã voluntatem circa ipſum finem: & hoc pertinet ad ſpeciẽ infidelitatis Paganorũ, vel Iudęorũ. *Alio modo* per hoc quod intendit quidẽ Chriſto aſſentire, ſed deficit in eligendo ea quæ verè ſunt à Chriſto tradita, ſequendo. ſ. ea quæ ſibi propria mens ſuggerit, & ideo hæreſis eſt infidelitatis ſpecies, pertinens ad eos qui fidem Chriſti confitentur, ſed eius dogmata E corrumpunt.

Hæreſis eſt ſpecies infidelitatis.

Solutio obie.

ET nota quod vitia habent ſpeciem ex fine proximo ſed ex fine remoto habent genus & cauſam. Sicut cum aliquis męchatur, vt furetur, eſt ibi quidẽ ſpecies mæchiæ ex proprio fine ſiue ex obiecto. Sed ex fine vltimo oſtenditur quod mæchia ex furto oritur, & ſub eo cõtinetur ſicut effectus ſub cauſa, vel ſicut ſpecies ſub genere. Vnde & ſimiliter in propoſito, finis proximus hæreſis eſt adhærere falſæ ſententiæ propriæ, & ex hoc ſpeciẽ habet; ſed ex fine remoto oſtẽditur cauſa eius, ſ. quod oritur ex ſuperbia vel cupiditate. Dicit.n. Aug. in libro de vtilitate credendi, quod *hæreticus eſt, qui alicuius temporalis cõmodi, & maxime gloriæ principatuſque ſui gratia, falſas ac nouas opiniones, aut gignit, aut ſequitur.*

A

AD ſecundum, ſ. *circa quæ ſit hæreſis*, dicendum quod de hæreſi nunc loquimur, ſecundum quod importat corruptionẽ fidei Chriſtianæ. Non autem ad corruptionẽ fidei Chriſtianæ pertinet, ſi aliquis habeat falsã opinionẽ in his quæ nõ ſunt fidei, puta in geometralibus, vel etiã in alijs huiuſmodi quæ omnino ad fidem pertinere non poſſunt, ſed ſolũ quando aliquis habet falsã opinionẽ circa ea quæ ad fidem pertinent, ad quã aliquid pertinet dupliciter. *Vno modo* directè & principaliter, ſicut articuli fidei. *Alio modo* indirectè & ſecũdario, ſicut ea ex quibus ſequitur corruptio alicuius articuli: & circa vtraque poſſet eſſe hæreſis. Vnde dicit Hier. Quod *quicunque ſcripturam intelligit aliter quam ſpiritusſancti ſenſus efflagitat à quo ſcripta eſt; licet ab eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt*. Ille autem di- B citur aliter exponere ſcripturã quã ſpiritusſanctus efflagitet, qui ad hoc expoſitionem ſacræ ſcripturæ retorquet quod contrariatur ei quod eſt per ſpiritumſanctum reuelatũ. Vnde dicitur Ezech. 13. de falſis prophetis *qui perſeuerauerunt confirmare ſermonem*. ſ. per falſas expoſitiones ſcripturæ ſacræ. Inueniuntur autem quandoque ſacri doctores, circa ea quæ ad fidem pertinent, diſſentire; ſicut Aug. & Hier. circa ceſſationem legalium, & tamen hoc eſt abſque vitio hæreticè prauitatis. Quia ſicut dicit Aug. 17. q. 3. *Si qui ſententiam ſuã quamuis falſam atque peruerſam, nulla pertinaci animoſitate defendunt, quęrunt autem tota ſollicitudine veritatem, parati corrigi cum inuenerint: nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi*: quia. ſ. non habent electionem contradicentem eccleſiæ doctrinæ. Sic igitur aliqui doctores diſſenſiſſe C videntur, vel etiam circa ea quorum nihil ad fidẽ pertinet verũ ſic vel aliter teneatur, vel etiam in quibuſdã ad fidem pertinentibus quæ nondum erant per eccleſiam determinata, poſtquam autem eſſent auctoritate vniuerſalis eccleſiæ determinata, ſi quis tali ordinationi pertinaciter repugnaret, hæreticus cenſeretur. quæ quidem auctoritas principaliter reſidet in ſummo Pontifice. Dicitur.n. 4. q. 1. *Quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres noſtros & coepiſcopos, non niſi ad Petrum*. ſ. ſui nominis & honoris auctoritatem, *referre debere*. Contra cuius auctoritatem nec Hier. nec Au. nec aliquis ſacrorum doctorum, ſuã ſententiam defendit. Vnde dicit Hier. *Hæc eſt fides papa beatiſſime, quam in catholica didicimus eccleſia, in qua ſi minus peritè, aut parum cautè forte aliquid poſitum eſt, cupimus à te emendari, qui Petri fidem & ſedem tenes. Si autem hæc noſtra confeſſio* D *Apoſtolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me culpare voluerit ſe imperitum vel maleuolum vel etiam non catholicũ, ſed hæreticum comprobabit.*

Hæreſis eſt circa articulos fidei & quæ ex illis conſequuntur, diſſentiendo cum pertinacia.

Quis cenſendus hæreticus.

Poteſtas determinandi res fidei reſidet principaliter in ſummo Pontifice.

Ad tertium. ſ. *vtrum hæretici ſint tolerandi*, dicendum, quod circa hęreticos duo conſiderantur. Vnum quidem ex parte ipſorum; aliud vero ex parte eccleſiæ. Ex parte quidem ipſorum eſt peccatum, per quod meruerunt non ſolum ab eccleſia per excõmunicationẽ ſeparari, ſed etiam per mortem à mundo excludi. Multo enim grauius eſt corrũpere fidem, per quam eſt animæ vita, quam falſare pecuniam, per quam temporali vitæ ſubuenitur. Vnde ſi falſarij pecuniæ, vel alij malefactores, ſtatim per ſæculares principes iuſtè morti traduntur, multomagis hæretici ſtatim ex quo de hæ- E reſi conuincuntur, poſſunt non ſolum excommunicari ſed etiã iuſtè occidi. Ex parte autẽ eccleſiæ eſt miſericordia ad errantiũ conuerſionẽ; Et ideo nõ ſtatim cõdemnat, ſed poſt primã & ſecundã correptionem, vt Apoſtolus dicit. Poſtmodũ vero ſi adhuc pertinax inueniatur, eccleſia de ipſius conuerſione nõ ſperãs, aliorũ ſaluti prouidet, cum ab eccleſia ſeparando per excõmunicationis ſententiam, & vlterius relinquit eum iudicio ſæculari, à mundo exterminandum per mortẽ. Dicit enim Hier. 24. q. 3. *Secandæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora, corrumpantur, ardeant, putreſcant, & intereant. Arrius in Alexandria vna ſcintilla fuit, ſed quoniã non ſtatim oppreſſus eſt, totum orbem eius flamma populata eſt.*

Hæretici poſſunt iuſte occidi, nec poſt ſecundam correptionem non ſunt amplius tolerandi.

AD quartũ, ſ. *vtrum reuertẽtes ab hæreſi ſint recipiendi*, dicen-

dicendum quod eccleſia ſecundum diuinam inſtitutionem charitatem ſuam extendit ad omnes, non ſolum amicos, verumetiam inimicos, & perſequentes; ſecundum illud Matth. 5. *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos.* Pertinet autem ad charitatem, vt aliquis bonum proximi velit & operetur. Eſt autem duplex bonum. *Vnum* quidem ſpirituale, ſcilicet ſalus animæ, quod principaliter reſpicit charitas: hoc enim quilibet ex charitate debet alij velle. Vnde quantum ad hoc hæretici reuertentes ad fidem, quotieſcunque relapſi fuerint, ab eccleſia recipiuntur ad pœnitentiam, per quam impenditur eis via ſalutis. *Aliud eſt* bonum quod ſecundariò reſpicit charitas, ſcilicet bonũ temporale, ſicuti eſt vita corporalis, poſſeſſio mundana, & bona fama, & dignitas eccleſiaſtica, ſiue ſecularis. Hoc enim nõ tenemur ex charitate alijs velle, niſi in ordine ad ſalutẽ æternã, & eorum, & aliorum. Vnde ſi aliquid de huiuſmodi bonis exiſtens in vno, impedire poſſet æternã ſalutẽ in multis, nõ oportet quòd ex charitate huiuſmodi bonũ velimus ei, ſed potius quod velimus eum illo carere; tum quia ſalus æterna præferenda eſt bono temporali, tum etiam quia bonum multorum præfertur eſt bono vnius. Si autem reuertentes ſemper reciperentur, vt conſeruarentur in vita & alijs temporalibus bonis, poſſet in præiudicium ſalutis aliorũ hoc eſſe; tũ quia ſi relaberentur alios inficerent, tũ etiam quia ſi ſine pœna euaderent, aliqui ſecurius in hæreſim laberentur. Dicitur enim Eccl. 9 *Ex eo quòd non cito profertur contra malos ſententia, abſque vllo timore filij hominum perpetrant mala.* Et ideo eccleſia primo quidem reuertentes ad fidem ab hæreſi, non ſolum recipit ad pœnitentiam, ſed conſeruat eos in vita interdum, & reſtituit eos diſpenſatiuè ad eccleſiaſticas dignitates quas prius habebant, ſi videantur vere conuerſi. Et hoc pro bono pacis frequenter legitur eſſe factum. Sed quando recepti interdum relabuntur, videtur eſſe ſignum inconſtantiæ eorum circa fidem, & ideo vlterius redeuntes recipiuntur quidem ad pœnitentiam, non tamen vt liberentur à ſententia mortis. Vnde non eſt ſimilis ratio de hæreticis relapſis, & alijs infidelibus, qui nunquam fidem ſuſceperunt, quia in iſtis apparet ſignum inconſtantiæ circa fidem, in alijs autem non apparet.

Reuertentes ab hæreſi ſũt recipiendi ad pœnitentiam, ſed nõ vt ſint impunes à morte & alijs pœnis.

Item etſi dominus ſemper recipiat pœnitentes, ſecundum illud Ezech. 18. *Quacunque hora ingemuerit peccator,* &c. Hier. 3. in perſona domini. *Fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me & ego recipiam te dicit dominus:* tamẽ hoc eccleſia nõ poteſt imitari, Deus enim ſcrutator eſt cordiũ, & vere reuertentes cognoſcit. Eccleſia vero, quia non nouit occulta cordium, ſed neceſſe habet de his quæ patent exterius iudicare, præſumit eos non vere reuerti, Qui cum recepti fuiſſent, iterum ſunt relapſi, & ideo viam ſalutis eis non denegat, ſed amoris periculo non tuetur.

3. huius obiect.

Hoc etiam intelligendum, quòd licet vnuſquiſque peccatum in ſe commiſſum remittere teneatur, propter quod Petro dictum eſt Matth. 18. *Non dico tibi ſepties, ſed vſque ſeptuageſies ſepties.* Per quod datur intelligi ſecundum expoſitionem Hieronymi, quòd quotieſcunque quis peccauerit, eſt ei dimittendum, tamen non eſt ita de peccato in proximum commiſſum, quod non eſt noſtri arbitrij dimittere, ſicut dicit Hier. ſed in hoc eſt modus à lege ſtatutus, ſecundum quòd congruit honori Dei, & vtilitati proximi.

De Apoſtaſia.

DEINDE conſiderandum eſt de apoſtaſia. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo vtrum apoſtaſia ad infidelitatem pertineat. Secundo vtrum ſubditi propter apoſtaſiam à fide abſoluantur à Dominio præſidentium apoſtatarum.

Ad primum dicendum, quòd apoſtaſia, importat retroceſſionem quandam à Deo. Quæ quidem diuerſimodè, fit ſecundum diuerſos modos quibus homo Deo coniungitur. Primo namque coniungitur homo

Apoſtaſia contingit diuerſimodè, verũ apoſtaſia per fide eſt maxime propria quæ quidem ad infidelitatem ſpectat.

A Deo per fidem. Secundo per debitam & ſubiectã voluntatem ad obediẽdum præceptis. Tertiò per aliqua ſpecialia ad ſupererogationem pertinẽtia, ſicut per religionem, & clericaturam, vel ſacrum ordinem. Remoto autem poſteriori remanet prius, ſed non conuertitur. Contingit ergo aliquem apoſtatare à Deo recedendo à religione quam profeſſus eſt, vel ab ordine quem ſuſcepit; & hæc dicitur apoſtaſia religionis vel ordinis. Cõtingit etiam aliquem apoſtatare à Deo per mentem repugnantem diuinis mandatis, quibus duabus apoſtaſijs exiſtentibus, adhuc poteſt remanere homo Deo coniunctus per fidem. Sed ſi à fide diſcedat, tunc omnino à Deo retrocedere videtur, & ideo ſimpliciter & abſolute eſt apoſtaſia, per quam aliquis diſcedit à fide, quæ vocatur apoſtaſia per fidem. Et per B hunc modum apoſtaſia ſimpliciter dicta ad infidelitatem pertinet. Nec importat determinatam ſpeciem infidelitatis, ſed quandam circumſtantiam aggrauantem, ſecundum illud 2. Pet. 2 *Melius erat veritatem non agnoſcere, quam poſt agnitam retrorſum.*

Sciendum autem quod ad fidem pertinet non ſolum crudelitas cordis, ſed etiam proteſtatio exterior fidei per exteriora verba vel facta; nam conſenſus eſt actus fidei: & per hunc modum quædam exteriora verba vel opera ad infidelitatem pertinẽt, inquantum ſunt infidelitatis ſigna, per modum quo ſignum ſanitatis ſanum dicitur. Vnde illud Prou. 6 *Homo apoſtata vir inutilis, graditur ore peruerſo, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia ſeminat:* Etſi poſsit intelligi de qualibet C apoſtaſia, tamen veriſſimè conuenit in apoſtaſia à fide. Quia enim fides eſt primum fundamentum ſperandarum rerum, Et ſine fide impoſſibile eſt placere Deo; ſublata fide nihil remanet in homine, quod poſſit eſſe vtile ad ſalutem æternam. Et propter hoc dicitur, *apoſtata vir inutilis.* Fides enim eſt vita animæ, ſecundũ illud Rom. 1. *Iuſtus ex fide viuit.* Sicut ergo ſublata vita corporali, membra & partes hominis à debita diſpoſitione recedunt; ita ſublata vita iuſtitiæ quæ eſt per fidem, apparet inordinatio in omnibus mẽbris, & primo quidem in ore, per quòd maximè manifeſtatur cor, ſecundo in oculis, tertio in inſtrumentis motus, quarto in voluntate, quæ ad malum tendit, & ex his ſequitur, quod iurgia ſeminet, alios intendens ſeparare à fide, ſicut & ipſe receſſit.

Solutio obiect.

D Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum princeps propter apoſtaſiam à fide amittat, vt ſubditi ſui non teneantur ei obedire.* dicendum, quòd infidelitas, ſicut ſupradictum eſt, ſecundum ſeipſam non repugnat dominio, eo quod dominium introductum eſt de iure gentium; quod eſt ius humanum. Diſtinctio autem fidelium & infideliũ eſt ſecundum ius diuinum, per quod non tollitur ius humanum. Sed aliquis per infidelitatem peccans, poteſt ſententialiter ius dominij amittere, ſicut & quandoque propter alias culpas. Ad eccleſiam autem non pertinet punire infidelitatem in illis qui nunquam fidem ſuſceperunt, ſecundum illud Apoſtoli 1. Corint. 5. *Quid mihi de his qui foris ſunt iudicare?* ſed infidelitatem illorum qui fidem ſuſceperunt poteſt ſententialiter E punire, & conuenienter in hoc puniuntur, quòd ſubditis fidelibus dominari non poſſunt. Hoc enim contingere poſſet in magnam fidei corruptionem, quia vt dictum eſt, *homo apoſtata ſuo corde machinatur malum, & iurgia ſeminat,* intendens homines ſeparare à fide; & ideo quam cito aliquis per ſententiam denũciatur excommunicatus propter apoſtaſiã à fide, ipſo facto ipſi ſubditi ſunt abſoluti à dominio eius, & iuramento fidelitatis quo ei tenebantur. Vnde *extra* dicit Greg. ſeptimus. *Nos ſanctorum prædeceſſorum ſtatuta tenentes, eos qui excommunicatis fidelitate aut Sacramento ſunt aſtricti, auctoritate apoſtolica abſoluimus, & ne ſibi fidelitatem obſeruent, modis omnibus prohibemus, quouſque ad ſatisfactionem veniant.* Apoſtatæ autem ſunt excommunicati ſicut & hæretici, vt dicitur extra. Ad abolendam, Legimus tamen fideles obediuiſſe apoſtatis: ſicut

Dominiũ eſt de iure gentium quod eſt ius humanum.

Domini qui ſemel fidem ſuſceperunt, poſſunt ſententialiter ab eccleſia priuari dominio in ſubditos fideles, eo cum primum denũciantur excommunicati, ſubditi ſunt abſoluti à iuramento fidelitatis.

dicit Ambroſius, quod Iulianus Imperator licet eſſet apoſtata, habuit tamen ſub ſe Chriſtianos multos, quibus cum dicebat, *Producite aciem pro defenſione reipublicæ*, obediebant ei. Sed illo tempore eccleſia in ſui nouitate nondum habebat poteſtatem terrenos principes compeſcendi. & ideo tolerauit fideles Iuliano apoſtatæ obedire in his quæ non erant contra fidem, vt maius fidei periculum vitaretur. Legimus etiam multos ſanctos infidelibus obediſſe & ſeruiſſe: Sicut Ioſeph, Pharaoni: Daniel, Nabuch. Et Mardochæus, Aſſuero. Sed alia ratio eſt de infidelibus, qui nunquam fidē ſuſceperūt, & de apoſtatis, vel hæreticis relapſis, vt dictū eſt.

De ſchiſmate.

DEINDE conſiderandum eſt de ſchiſmate. Circa quod conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum ſchiſma ſit ſpirituale peccatum. Secundo vtrum ſit grauius infidelitate. Tertio de poteſtate ſchiſmaticorum. Quarto de pœna eorum.

AD primum, ſcilicet *vtrum ſchiſma ſit ſpeciale peccatū*, dicendum, quod ſicut Iſid. dicit in lib. Ety. Nomen ſchiſmatis à ſciſſura, vocatum eſt. Sciſſio autem vnitati opponitur. Vnde peccatum ſchiſmatis dicitur, quod directe & per ſe opponitur vnitati. Sicut enim in rebus naturalibus id quod eſt per accidens non conſtituit ſpeciem, ita etiam nec in rebus moralibus; in quibus id quod eſt intentum eſt per ſe, Quod autem ſequitur præter intentionem, eſt quaſi per accidens. Et ideo peccatum ſchiſmatis propriè eſt ſpeciale peccatū, ex eo quòd intendit ſe ab vnitate ſeparare, quam charitas facit, quæ non ſolum alteram perſonam alteri vnit ſpirituali dilectionis vinculo, ſed etiam totam eccleſiam in vnitate ſpiritus. Et ideo propriè ſchiſmatici dicuntur, qui propria ſponte & intentione, ſe ab vnitate eccleſiæ ſeparant, quæ eſt vnitas principalis. Nam vnitas particularis aliquorum adinuicem, ordinatur ad vnitatem eccleſiæ, ſicut compoſitio ſingulorum membrorum in corpore naturali, ordinatur ad totius corporis vnitatem. eccleſiæ autem vnitas in duobus attenditur, ſcilicet in connexione membrorum eccleſiæ ad inuicem, ſeu in communicatione; & iterum in ordine omnium membrorum eccleſiæ ad vnum caput: ſecundum illud Col. 2 *Inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & connexiones ſubminiſtratum & conſtructum, creſcit in augmentum Dei.* Hoc autem caput eſt ipſe Chriſtus, cuius vicem in eccleſia gerit ſummus pontifex; & ideo ſchiſmatici dicūtur qui ſubeſſe renuunt ſummo Pontifici, & qui membris eccleſiæ eidem ſubiectis communicare recuſant.

Schiſma eſt ſpeciale peccatum quo per ſe intendit ab vnitate ſeparare eccleſiam.

PER alia quidem peccata diuiditur homo à Deo, ſicut dicitur Iſ. 49. *Peccata veſtra diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum.* Sed hoc eſt per accidens, & præter intentionem peccantis accidit, ex inordinata conuerſione eius ad commutabile bonum & ideo non eſt ſchiſma per ſe loquēdo. *Item* licet omne peccatū mortale ſit cæleſtium inobedientia mandatorum, ſicut ait Ambr. tamen non obedire præceptis eccleſiæ cum rebellione quadam conſtituit ſchiſmatis rationem, dico autem cum rebellione, cum & pertinaciter præcepta eccleſiæ contemnit, & iudicia eius ſubire recuſat. Hoc autem non facit quilibet peccator. Vnde non omne peccatum eſt ſchiſma.

Solutio obiect.

EST autem differentia inter ſchiſma & hæreſim, quia ſecundum Auguſt. contra Fauſtum. *Schiſma eſt eadem opinantem, atque eodem ritu colentem quo cæteri, ſolo congregationis delectari diſſidio. Hæreſis vero diuerſa opinatur ab his quæ catholica credit eccleſia.* Diſtinguuntur ergo hæreſis & ſchiſma ſecundum ea, quibus vtrunque per ſe & directe opponitur. Nam hæreſis per ſe opponitur fidei: Schiſma autem per ſe opponitur vnitati eccleſiaſticę charitatis. Et ideo ſicut fides & charitas ſunt diuerſæ virtutes, quamuis quicunque careat fide chareat charitate, ita etiam ſchiſma & hæreſis ſunt diuerſa vitia; quamuis quicunque eſt hæreticus ſit etiam ſchiſmaticus, ſed non conuertuntur. Et hoc eſt quod dicit

Diſcrimē inter ſchiſma & hæreſim.

Hier. in epiſtola ad Galatas. *Inter ſchiſma & hæreſim hoc intereſſe arbitror, quod hæreſis peruerſum dogma habet, ſchiſma ab eccleſia ſeparat.* & tamen ſicut amiſſio charitatis eſt via amittendi fidem, ſecundum illud 1. Tim. 6. *A quibus quidam aberrantes*, ſcilicet à charitate, & alijs huiuſmodi, *conuerſi ſunt in vaniloquium*; ita etiam ſchiſma eſt via ad hæreſim. Vnde Hier. ibidē ſubdit, quod *ſchiſma in principio aliqua in parte poteſt intelligi diuerſum ab hæreſi.* Cęterum nullū ſchiſma eſt, niſi ſibi aliquam hæreſim confingat, vt rectè, ab eccleſiæ vnitate receſſiſſe videatur.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum ſchiſma ſit grauius peccatum infidelitate*, dicendum quod grauitas peccati dupliciter poteſt conſiderari. *Vno* modo ſecundum ſuam ſpeciem. *Alio* modo ſecundum circunſtantias. Et quia circunſtantiæ particulares ſunt, & infinitis modis variari poſſunt; quando quæritur in communi de duobus peccatis quod ſit grauius, intelligenda eſt quæſtio de grauitate, quæ attenditur ſecundum genus aut ſpeciē peccati: genus autem aut ſpecies peccati attenditur ex obiecto; & ideo illud peccatum quod maiori bono contrariatur, eſt ex ſuo genere grauius peccatum, ſicut peccatum in Deum, quam peccatum in proximum. Manifeſtum eſt autem quod infidelitas eſt peccatum contra ipſum Deū, ſecundū quod ipſe eſt veritas prima cui fides innititur; Schiſma autē eſt contra eccleſiaſticam vnionem, quę eſt quoddam bonum participatum, & minus quam ſit ipſē Deus. Vnde manifeſtum eſt quod peccatum infidelitatis ex ſuo genere eſt grauius quam peccatum ſchiſmatis; licet poſſit contingere, quod aliquis ſchiſmaticus grauius peccet, quam quidā infidelis vel propter maius periculū quod inducit, vel propter aliquid huiuſmodi.

Peccatū infidelitatis eſt grauius quā peccatum ſchiſmatis per ſe loquēdo.

Legitur tamen grauius eſſe punitum peccatū ſchiſmatis, quam peccatum hæreſis vel idolatriæ: quod atteſtari videtur grauitati peccati, ſecundum illud Deu. 26. *Secundum menſuram delicti, erit & plagarum modus.* Quod autem grauius punitū fuerit peccatum ſchiſmatis, patet Num. 26. *Si nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os ſuum deglutiat eos, & omnia quæ ad eos pertinet, deſcenderintque viuentes in infernum; ſcietis quod blaſphemauerunt dominum.* Item decem tribus quæ vitio ſchiſmatis à regno Dauid receſſerunt, grauiſſimè ſunt punitę, ſicut habetur 4. Reg 17. Peccatum vero infidelitatis vel idolatriæ, humana manu gladio punitum eſt. Exo. 32. *Cuius* ratio eſt, quia tam manifeſtum erat per legem ſuſceptam quod erat vnus Deus, & quòd non erant alij Dij colendi, & hoc erat apud eos per multiplicia ſigna confirmatum, & ideo non oportebat quod peccantes contra hanc fidem, punirentur miraculoſa aliqua ſola pœna, ſed ſolum communi. Sed non erat ſic notum apud eos quod Moyſes deberet eſſe ſemper eorum princeps; & ideo rebellantes eius principatui, oportebat miraculoſa & inconſueta pœna puniri. Vel poteſt dici, quod peccatum ſchiſmatis quandoq; grauius eſt punitum in populo illo, quia erat ad ſeditiones & ſchiſmata promptus. Dicitur enim Eſdræ 4. *Ciuitas illa à diebus antiquis aduerſus reges rebellat, & ſeditiones & prælia concitantur in ea.* Pœna autem maior quādoq; infligitur pro peccato magis conſueto. Nā pœnæ ſunt medicinæ quædam ad arcendum homines à peccato. Vnde vbi eſt maior pronitas ad peccandū, debet ſeuerior pœna adhiberi. Decem autem tribus non fuerunt ſolum punitæ pro peccato ſchiſmatis, ſed etiam pro peccato idolatriæ.

Solutio obiect.

ITEM ſicut bonum multitudinis eſt maius quā bonum vnius, qui eſt de multitudine; ita eſt minus quam bonum extrinſecum ad quod multitudo ordinatur. Sicut bonum ordinis exercitus eſt minus quam bonum ducis. Et ſimiliter bonū eccleſiaſticæ vnitatis, cui opponitur ſchiſma, eſt minus quam bonum veritatis diuinæ cui opponitur infidelitas.

ITEM licet ſchiſma opponatur charitati, & infidelitas fidei quæ minor eſt, hoc tamen non prohibet quin infidelitas ſit grauior, quia charitas habet duo

obie-

obiecta: Vnum principale, ſcilicet bonitatem diuinam, & aliud ſecundarium, ſcilicet bonum proximi. Schiſma autẽ, & alia peccata quæ ſunt in proximum, opponuntur charitati quantum ad ſecundariũ bonum, quod eſt minus quam bonũ fidei, quod eſt ipſe Deus. Et ideo iſta peccata ſunt minora quam infidelitas. Sed odium Dei quod opponitur charitati, quantum ad principale obiectum, non eſt minus, tamen inter peccata quæ ſunt in proximum, peccatum ſchiſmatis videtur eſſe maximum, quia eſt contra ſpirituale bonũ multitudinis.

Schiſma opponitur charitati quoad ſecundarium obiectũ quod eſt bonũ proximi & ſic eſt minus peccatum quam infidelitas, licet ſit maximum inter ea quæ ſunt ad proximũ.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum ſchiſmatici habeant aliquam poteſtatem*, dicendum quod duplex eſt ſpiritualis poteſtas. Vna quidem ſacramentalis, alia iuridictionalis. Sacramentalis quidem poteſtas eſt, quæ per aliquã conſecrationem confertur. Omnes autem conſecrationes eccleſiæ ſunt immobiles, manente re quæ conſecratur; ſicut patet etiam in rebus inanimatis. Nã altare ſemel conſecratum, non conſecratur iterum, niſi fuerit diſſipatum: Et ideo talis poteſtas ſecundum ſuã eſſentiã remanet in homine, qui per conſecrationem eſt eam adeptus, quamdiu viuit, ſiue in ſchiſma ſiue in hæreſim labatur; quod patet ex hoc quòd rediens ad eccleſiam non iterum conſecratur. Sed quia poteſtas inferior non debet exire in actum, niſi ſecundum quod mouetur à poteſtate ſuperiori, vt etiam in rebus naturalibus patet; Inde eſt quod tales vſum poteſtatis amittunt, ita ſcilicet quòd non licet eis ſua poteſtate vti. Si tamen vſi fuerint, eorum poteſtas effectum habet in Sacramentalibus, quia in his homo non operatur niſi ſicut inſtrumentum Dei. Vnde effectus Sacramentales non excluduntur propter culpam quancunque conferentis Sacramentum. Poteſtas autem iuriſdictionalis eſt, quę ex ſimplici iniunctione hominis cõfertur, & talis poteſtas non immobiliter adhæret. Vnde in ſchiſmaticis & hæreticis non manet, vnde non poſſunt abſoluere, nec excommunicare, nec indulgentias facere, aut aliquid huiuſmodi quod ſi fecerint, nihil eſt actum. Cum ergo dicitur tales non habere poteſtatem ſpiritualem, intelligendũ eſt, vel de poteſtate ſecunda; vel ſi referatur ad primam poteſtatem, nõ eſt referendum ad ipſam eſſentiam poteſtatis, ſed ad legitimum vſum eius.

Hæretici & ſchiſmatici retinent poteſtatem ſpiritualem ſacramentalem ſed non iuriſdictionalem.

Ad quartum, ſcilicet *de pœna ſchiſmaticorũ*: dicendum quod per quæ peccat quis, per ea debet puniri, vt dicitur Sap. 11. Schiſmaticus autem, vt ex dictis patet, in duobus peccat. *In vno* quidem, quia ſeparat ſe à cõmunione mẽbrorũ eccleſiæ; & quantũ ad hoc conueniens pœna ſchiſmaticorum eſt vt excommunicentur. *In alio* vero, quia ſubdi recuſant capiti eccleſiæ, & quia coerceri nolũt per ſpiritualem poteſtatem eccleſiæ, iuſtum eſt vt poteſtate temporali coerceantur. Et quia pœnæ vitæ præſentis medicinales ſunt, ideo quando vna non ſufficit ad coercẽdum hominẽ, ſuperadditur altera: Sicut & medici, diuerſas medicinas corporales apponũt, quando vna nõ eſt efficax. Et ita etiam eccleſia, quãdo aliquis per excommunicationẽ ſufficienter non reprimitur, adhibet coertionẽ brachij ſæcularis. Sed ſi vna pœna ſit ſufficiens, non debet alia adhiberi.

Conueniens pœna ſchiſmaticorum eſt excõmunicatio, ſed ſi illa nõ ſufficiat, per brachium ſeculare coercendi.

Quantumuis autem excommunicentur ſchiſmatici, tamen in articulo neceſſitatis poſſet aliquis recipere baptiſmum à ſchiſmatico, ſicut dicit Aug. in lib. cõtra Donatiſtas; quia melius eſt de hac vita cũ ſigno Chriſti exire, à quocunque detur, etiamſi ſit Iudæus vel paganus, quã ſine hoc ſigno, quod per baptiſmũ confertur. *Item* per excõmunicationẽ non interdicitur illa cõmunicatio, per quã aliquis ſalubribus monitis diuiſos reducat ad eccleſiæ vnitatem, cum & ipſa ſeparatio quodammodo eos reducit, dum de ſua ſeparatione cõfuſi, quandoque ad pœnitentiam adducuntur.

Solutio obiecti.

De impugnatione veritatis agnitæ.

DISTINCTIO XXXI.

Deinde conſiderandum eſt de impugnatione veritatis agnitæ, qua ſcilicet aliquis ex certa malitia, veritati procaciter aduerſatur. Eſt autem triplex veritas, videlicet veritas vitæ, doctrinæ, & iuſtitiæ.

Veritas triplex ſcilicet vitæ, doctrinæ & iuſtitiæ.

Veritas vitæ conſiſtit 1. in humili ſui reputatione, quia *qui ſe putat aliquid eſſe cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit*, 2. Corinth. 6. Superbus ſe reputat aliquid eſſe, humilis ſe iudicat nihil eſſe. Nam quanto ſe magis diſcutit, & defectus ſuos agnoſcit, tanto ſe minus eſſe, & minus valere cognoſcit. Bern. *Humilitas eſt virtus, qua homo veriſſima ſui cognitione, ſibi ipſi viloſcit. hæc eſt via veritatis ſicut ait Pſ. 85. Deduc me in via tua, ſcilicet humilitatis, & ingrediar in veritate tua. Si hanc viam dimiſiſti à veritate cadendo, ſicut de diabolo dominus dicit Ioh. 4. Ille in veritate non ſtetit; ora cum propheta Pſal. 118. dicens Viam iniquitatis amoue à me. Quomodo: Et in lege tua miſerere mei: illa ſcilicet lege quam dediſti delinquentibus in vias, id eſt delinquentibus veritatem, quorum vnus ego ſum, qui à veritate cecidi. Sed nunquid qui cecidit non reſurget? vtique, propter hoc viam veritatis elegi, id eſt humilitatem cordis, me miſerum ſentiendo, & humilitatem oris, peccata propria confitendo, ſecundum illud Eccl. 4. Pro anima tua non confundaris dicere verum. Eſt enim confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gratiam & gloriam.*

Veritas vitæ in quatuor conſiſtit.

1. In humili ſui reputatione.

Secundo veritas vitę conſiſtit in fideli dilectione, Dei videlicet & proximi. Dilectio Dei facit Deo deuote ſeruire, & ipſum feruenter & fideliter adorare, ſecundum illud Ioh. 4. *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Dilectio proximi facit verè ſine fictione ipſum diligere, bonum eius optare, & eius miſerijs condolere. Ideo dicitur. 1. Ioan. 3. *Non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate, vt & veritas dilectionis ſit in corde, & probatio dilectionis in opere.* Ideo Prou. 14. *Miſericordia & veritas non te deſerant.* Et 16. *Miſericordia & veritate redimitur iniquitas.*

2. In fideli dilectione.

Tertio veritas vitæ conſiſtit in ſancta operatione, ſiue in ſanctorum operum actione. Iſai. 37. *Memento domine quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim.*

3. In ſancta operatione.

Quarto conſiſtit in aduerſorum forti perpeſſione, vt ſcilicet homo in aduerſis à veritate non deficiat. Sicut legimus de Thobia, qui in captiuitate poſitus, veritatis viam non deſeruit. Tob. 1.

4. In aduerſorũ forti perpeſſione.

Veritas vitæ à mundanis multipliciter impugnatur, ſuperbiendo, de ſe inaniter præſumendo, peccata ſua non confitendo humiliter, ſed potius occultando, vel improbè defendendo; proximos non verè ſed ſimulatoriè diligendo, eiſque in neceſſitate nec ſubueniendo, nec etiam compatiendo. Ideò benè dicitur Oſeę 4. *Non eſt veritas, non eſt miſericordia, non eſt ſcientia Dei in terra.* Nec mirum, quia *ſpiritum veritatis mundus non poteſt accipere* Ioann. 14. Vnde multi peruerſi homines leguntur viros ſanctos impugnaſſe, pro veritate vitæ pro eo quod eorum vitam peſſimam arguebant. Vt Ioſeph venditus fuit à fratribus, quia *accuſauit eos apud patrem de crimine peſſimo.* Geneſ. 38. *Iratus eſt rex Saul contra Ionatham filium ſuum, quia Dauid qui vere innocens erat excuſabat.* 2. Regu. 20. Item quia Ioannes arguebat Herodem dicens, *Non licet tibi habere vxorem fratris tui*, ad preces Herodiadis miſit eum in carcerem, & decollauit, Matt. 14.

Veritas vitæ à mundanis multipliciter impugnatur.

Veritas doctrinæ conſiſtit in loquẽdo veraciter. Zacha. 8. *Loquimini veritatem, vnuſquiſque cum proximo ſuo.* Idem Eph. 4. *Item* in docendo ſeu exhortando vtiliter. Matt. 22. *Magiſter ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces* 2. Ti. 2. *Solicite cura teipſum probabilem exhibere Deo operarium inconfuſibilem, recte tractantem verbum veritatis. Item* in corripiendo fideliter. 2. Ti. 2. *Seruum domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, cum modeſtia corripientem eos qui reſiſtunt veritati nequando det eis Dominus pœnitentiam ad cognoſcendum veritatem. Item* In defendendo viriliter, vt ſcilicet homo veritatem doctrinæ defendat contra hæreticos & alios infideles, ſicut fecerunt ſancti martyres vſque ad mortem. Sicut dixit Dominus ſtans coram Pilato, imminente paſſione; Ioann. 18. *In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt*

Veritas doctrinæ in multis etiam conſiſtit.

1. In loquendo veraciter.

2. In docendo vtiliter.

3. In corripiendo fideliter.

4. In defendendo viriliter.

teſtimonium perhibeam veritati. Prouer. 12. *Labium veritatis firmum erit in perpetuum.* A

Veritas doctrina multipliciter impugnatur. ECONTRA multipliciter impugnatur hæc veritas, quia multi veritatem odiunt. Vnde Gal. 4. *Inimicus factus ſum vobis, verũ vobis dicẽs.* Inde eſt illud vulgare prouerb. *Veritas odium parit.* Inde veritatem non odiunt 2. Tim. 4. *Erit tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt* &c. Sequitur *Et à veritate quidem auditum auertent,* &c. Item veritatem non loquuntur, *quoniam non eſt in ore eorum veritas.* Sciendum autem quòd multi veritatem non loquũtur, alij quidẽ præ pudore cõfuſionis malè retrahente, Alij præ timore malè humiliante, Alij ex amore malè inflammante, alij ex dolore mentem deſolante.

Quidam nõ loquuntur veritatem præ pudore. PRIMO quidem aliqui non loquuntur veritatem præ pudore malè retrahente. Sicut mulier ſuſpecta de adulterio, non audet recognoſcere ne confundatur. B Et multi non audent confiteri peccata ſua, vnde minora dicũt, & ſubticent turpiora, vel non plenè, vel nõ planè & nudè dicunt. Contra quos dicitur Eccl. 4. *Pro anima tua non confundaris dicere verum.* Item prælatus vel prædicator malam habens vitam, & multorum conſcius peccatorum, non audet corripere de peccatis, in quibus ſe culpabilem eſſe ſentit. Sicut ſuper illud Pſalm. 118. *Ne auferas de ore meo verbum veritatis vſque quaque,* dicit Gloſ. *Obmuteſcet eloquentia, ſi rea ſit conſcientia;* quaſi diceret: Non me permittas malam habere vitam propter quam non audeam dicere veritatem.

Alij præ timore. ALII veritatem non loquuntur præ timore malè humiliante. Sicut latro coram iudice ne puniatur; & puer coram magiſtro ne verberetur; & multi ne perdant pecuniam, gratiam, vel amicitiam magnorum, C ſubticent veritatem. Vnde multi timent magnis hominibus dicere veritatem, ne perdant eorum gratiam vel fauorem. Contra quos Gal. 2. dicit Apoſtolus, quòd *B. Petrus abſentibus Iudæis cum gentibus edebat; cum autem venirent, ſubtrahebat ſe, timens eos qui ex circumciſione erant.* Sequitur. *Sed cum vidiſſem quod non rectè ambularent ad veritatem Euangelij, dixi Cephæ coram omnibus,* &c. Auſus eſt inferior ſuum ſuperiorem arguere. Vnde mirabilis fuit conſtantia libertatis in Paulo, ſed non minus mirabilis ſanctitas humilitatis in Petro, quia veritas parit odium, & veritas oditur, & veritatem dicentes odiuntur, repelluntur, perſecutiones, damna, & iniurias patiuntur, ideo iam non inuenitur Paulus nec Petrus, id eſt, inferior liber, & ſuperior humilis & patiens. Sed in perſona D conſtantis viri dicit Pſalm. 39. *Veritatem tuam & ſalutare tuum dixi. Non abſcondi miſericordiam tuam; & veritatem tuam à concilio multo;* in quo tamen ſolent multi & magni homines congregari: q. d. nec propter multitudinem nec propter magnitudinem perſonarum, tacui veritatem.

Alij ex amore. TERTIO veritatem tacent aliqui, ex amore malè inflammante. Sicut multi vendendo & emendo, mendacia multa dicunt, ſicut patet ex dictis ſupra de fraudulentia. Item adulatores, qui ſemper volunt dicere placentia, & in omnibus quærunt habere gratiam, & fauorem non audent dicere veritatem. Vnde Seneca de beneficiis. *Demonſtrabo cuius rei laborant penuria etiam magna faſtigia, quid omnia poſſidentibus deſit, ſeruum qui verum dicat.* Iſtud hodie ſatis appa- E ret in curiis magnatorum. Item 3. Reg. 22. De Achab rege peſſimo, cui interroganti: *Ire debemus in Ramoth Galaad.* Reſponderunt quadrigenti prophetæ, qui credebant ei placare: Sic, ei victoriam promittentes. Solus Micheas dixit ei veritatem, & ideo miſſus fuit in carcerem, duriſſimè dictatus pane tribulationis, & aqua anguſtiæ. Similiter cum Xerxes bellum indiceret Græcis cum exercitu maximo, & apparatu infinito; & omnes conſiliarij ſui dicerent adulando, quòd Græcia nullo modo poſſit ei reſiſtere; ſolus Demaratus prædixit ei periculum; & quia non eſt ei creditum, Xerxes cum toto exercitu ſuo, confuſus eſt turpiter, & deuictus.

Alij præ dolore. A QVARTO veritatem non dicunt aliqui præ dolore mentem deſolante; quia videlicet de correctione non ſperant, ſed magis vt peccatores exaſperati deteriores fiant. Pſa. *Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis,* &c. Hier. 20. *Factus eſt ſermo domini in opprobrium & in deriſum tota die: & dixi non recordabor eius, neque loquar vltra in nomine eius: & factus eſt in corde meo quaſi ignis exæſtuans, clauſuſque in oſſibus meis, & defeci ferre non ſuſtinens.* Quod aliqui deteriores fiant poſt veritatem auditam, patet in multis exemplis inferius annotatis. Sic igitur declaratum eſt, quòd aliqui veritatem non loquuntur.

Quidam veritatem perſequuntur multipliciter. ITEM veritatem perſequuntur, vel occultè detrahendo, ſecundum illud Iob 6. *Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis?* Sicut verbis Amos detraxit Amaſias B Sacerdos. Amos 7. *Miſit Amaſias ſacerdos ad Ieroboam dicens: Rebellauit contra te Amos,* &c. *non poterit terra ſuſtinere omnes ſermones eius,* &c. *Vel* apertè contradicendo. Sicut Iudæi verbis Chriſti: Et ſicut Helimas magus Paulo Act. 13. *Vel* perſonam docentis vel corripientis perſequendo. Sicut rex Achab oderat Micheam, quia prædicebat ei veritatem 3. Reg. 22. *Ego,* inquit, *odi eum, quia non prophetat mihi bonum ſed ſemper malum, & miſit eum in carcerem.* *Item* Aſa rex Iuda miſit Ananiam prophetam in neruum, quia auſus fuit eum arguere ſuper hoc quòd confiſus fuerat de Benadab rege Syriæ 2. Paral. 16. *Item* ad imperium regis Ioas lapidatus eſt Zacharias filius Ioiadæ, qui regem & principes arguebat, pro eo quod dominum dereliquiſſent 2. Paral. 24. *Item* cum Achior dixiſſet magnalia quæ fecerat Deus C pro filijs Iſraël, irati ſunt omnes magnates Holofernis, & volebant eum occidere; Holofernes etiam indignatus eſt Iudith. 5. & 6. *Item* Sedechias clauſit Hieremiam in carcerem dicens: *quare vaticinaris,* &c. Hieremiæ 32. *Item* librum prophetiæ de captione ciuitatis Hieruſalem miſit rex in ignem, & iuſſit Hieremiam & Baruc comprehendi Hieremiæ 36. Poſtmodum vero cum prophetizaret captionem ciuitatis eiuſdem, miſſus eſt in lacum in quo non erat aqua ſed lutum, deſcendit Hieremias in cœnum Hiere. 38. *Item* Daniel pro veritate miſſus eſt in lacum leonum Dan. 14 *Item* cum dominus de multis argueret hypocritas Phariſæos, cœperunt illi grauiter inſiſtere, & os eius opprimere, de multis inſidiantes ei Luc. 11. *Item* Phariſæi cæco nato & illuminato maledixerunt, & extra Sy- D nagogam eiecerunt, pro eo quòd veritatem audebat aſſerere Io. 9. *Item* principes ſacerdotum audientes Apoſtolorum verba de doctrina Chriſti, cæſis denunciauerunt ne in nomine Chriſti amplius loquerentur. *Illi autem ibant gaudentes à conſpectu concilij, quoniam,* &c. Act. 5. *Item audientes Iudæi verba Stephani diſſecabantur cordibus ſuis,* &c. Actu. 7.

Veritas iuſtitiæ conſiſtit in quatuor. VERITAS iuſtitiæ conſiſtit in quatuor, quæ ſimul notantur Iſ. 16. *Præparabitur in miſericordia ſolium eius, & iudex ſedebit ſuper illud in veritate iudicans, & quærens iudicium, & velociter reddens quod iuſtum eſt.* *Primo* namque notatur clementia rigorem contemperans; quia *vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas.* *1. In clementia rigorem temperans.* Quilibet iudex ſic debet eſſe iuſtus, vt clementiam nõ E omittat; ſic clemens vt iuſtitiam non relinquat. Et hoc optime dicitur in Pſal. 44. *Propter veritatem & manſuetudinem & iuſtitiam,* &c. Greg. *Regat diſciplinæ vigor manſuetudinem, & manſuetudo ornet vigorem; & ſic alterum commendetur ex altero, vt nec vigor ſit rigidus, nec manſuetudo diſſoluta. Sit amor, ſed non emolliens; ſit rigor, ſed non exaſperans; ſit zelus, ſed non immoderatè ſæuiens: ſit pietas, ſed non pluſquam expedit parcens.* *Secundo* notatur tranquillitas, turbationis & iracundiæ motum ſedans, & *2. In tranquillitate iram ſedans.* hoc notatur in ſeſſione Iſ. 9. *Super ſolium David & ſuper regnum eius ſedebit.* De ſummo iudice dicitur Sap. 12. *Tu autem domine cum tranquillitate iudicas.* *Tertio* notatur ſedulitas diſcuſſionis. Vnde Iob 31. *Cauſam quam neſciebam, diligentiſſime inueſtigabam.* Quod exponens Gregor. ait. *Hic docemur, quòd ad proferendam ſententiam iu-*

3. *In ſolicitudine diſcuſſionis.* *iudicio, nunquam præcipites eſſe debemus, ne temere indiſcuſſa iudicemus, ne qualibet mala audita nos moueant, ne paſſim ſine probatione credamus.* Deu. 13. *Si audieris in vna vrbium tuarũ dicentes aliquos,* &c. Sequitur. *Quare ſollicitè & diligenter; rei veritate perſpecta, ſi inueneris certum eſſe quod dicitur, & abominationem opere perpetratam, ſtatim percuties habitatores vrbis,* &c.

4. *In celeritate deciſionis.* Quartò celeritas deciſionis. Ioel. 3. *Cito velociter reddam viciſſitudinem,* &c. Prouer. 22. *Vidiſti hominem velocem in opere ſuo, coram regibus ſtabit.* Et Eccl. 31. *In omnibus operibus tuis eſto velox,* &c. In iudicijs tamen non eſt ita feſtinandum quod præcipitanter & ſine debita deliberatione ſententia proferatur, nec tamdiu differendum quòd negocium interminabile videatur.

Quales debeãt eſſe iudices. QVALES debeant eſſe iudices pulchrè deſcribitur Exo. 18. *Prouide de omni plebe viros potentes & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiã, & conſtitue ex eis tribunos* &c. *vt iudicent populum omni tempore. Prouide,* inquit, in quo inſinuatur, quòd non ſine magna deliberatione debent iudices inſtitui. *De omni plebe,* non ſolum de patria tua, domo, vel familiaritate, vel affinitate. *Viros* non muliebres; timidos, puſillanimes, negligentes, ſed viriles, & ſtrenuos. *Potentes,* non potentia temporali qua pauperes opprimant, ſed potentia virtuali, qua minus potentes protegant, & opprimentium poteſtati reſiſtant. Eccl. 7. *Noli velle fieri iudex niſi virtute valeas irrumpere iniquitates.* Sequitur. *Et timentes Deum.* Iudex qui timet Deum, non timet hominem, ita quòd propter hominem iudicet contra iuſtitiam, quia qui timet Deum nihil trepidabit. Item iudex timens Deum, & ſciens quòd ſi iniuſtè iudicauerit, ipſe iuſtè iudicabitur, horret incidere in iudiciũ Dei. Propter hoc Ioſaphat rex dicebat iudicibus 2. Paral. 20. *Videte quid faciatis, non enim hominis exercetis iudicium ſed Dei: & quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit: ſit timor domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite.* Sequitur. *In quibus ſit veritas.* Iudex enim debet veritatem diligere, veritatem inquirere, & ſecundum veritatem in omnibus iudicare. *Et qui oderint auaritiam*; quia auaritia ſæpè peruertit iudicium, vt infrà patebit.

Veritas iuſtitiæ multipliciter impugnatur VERITAS iuſtitiæ multipliciter impugnatur. Nam à quibuſdam diſtrahitur & venialis efficitur; contra id quod dicitur Prouer. 23. *Veritatem eme, & noli vendere.* Et 28. *Qui cognoſcit perſonam in iudicio non bene facit, hic enim pro buccella panis deſerit veritatem.*

1. *Diſtrahendo* Sed heu iniquitas omnia venalia proponuntur, locus, tempus, acceſſus, audientia, iuſtitia, conſilium, patrocinium, verbum, ſilentium, ac etiam bonus vultus, &c. Require infra *de acceptione munerum.* Propter veritatem, Ioſeph venditur in Ægyptum. Et Chriſtus, qui veritas eſt Ioh. 4. *Ego ſum via veritas, & vita*; à diſcipulo venditur, & traditur occidendus.

2. *Protrahendo.* ITEM veritas protrahitur, nam quandoque veritati contradicitur, quod eſt contra Deum, rationem & iuſtitiam; & contra illud Eccl. 4. *Non contradicas verbo veritatis vllo modo.* Si vero veritas ita ſit euidens quòd ei contradici non poſſit, quæruntur diffugia, ineuntur conſilia, dilationum tempora præſcribuntur, vt ſaltem quod negari non poteſt, in longa tempora differatur, vt vel mors interim ſuperueniat, vel occurrat infirmitas, vel laboribus & expẽſis fatigatus pauper; vel affectus tædio, vel de ſententia deſperatus, totum dimittere, vel cum aduerſario componere cõpellatur.

5. *Incarcerando.* ITEM quidam veritatem incarcerant, & hoc contingit multis modis; quia vel perſona pauperis veritatem habens pro ſe, vel teſtes eius volentes perhibere teſtimonium veritati capiuntur, affliguntur, & carceri mancipantur, vel litteræ veritatis, vel inqueſtæ, de mandato principis pro veritate confectæ rapiuntur, detinentur, & nunquam poſtea videbuntur, vel munera in præiudicium veritatis accepta, puta vaſa aurea & argentea, iocalia pretioſa, & alia huiuſmodi detinentur, & in arcis, ſcrinijs, & cameris includuntur. Ro. 1. *veritatem Dei in iuſtitia detinent.*

4. *Dilacerando* ITEM veritatem quidam dilacerant, & hoc ſolet fieri multis modis. Nam ipſa proſternitur & pedibus conculcatur, conculcata ſpoliatur, ſpoliata mutilatur, mutilata iugulatur. *Primo* quidem proſternitur; nã qui prius erant diuites fiunt pauperes; qui prius in equis curiam ſequebantur equos ſuos vendere, venditos expendere, & peditare coguntur, & plerunque equorum pedibus conculcantur: quandoque etiam diffamantur iniuſtè, vt ſic eis tanquam infamibus non credatur, & ſic veritas proſternatur. Ideo benè dicitur Iſ. 49. *Conuerſum eſt retrorſum iudicium, & iuſtitia longè ſtetit, corruit in plateis veritas, & æquitas non potuit ingredi.* Nota, & expone. Item Dan. 8. *Proſternetur veritas in terram.* Item veritas proſtrata ſpoliatur, quia qui veritatem habet, bonis ſuis tẽporalibus ſpoliatur. Vel veritas ſpoliatur quando per mendaces informationes iudex decipitur, vt veritas mendacium videatur, & quaſi veſte ſua denudata, aliena veſte & colore veſtitur. Vnde Ro. 1. *Veritatem Dei commutauerunt in mendacium.*

ITEM veritas laceratur, & membratim detruncatur. Multi enim vel veritatem non dicunt, vel non totam; ſed ſic diminuunt, quòd vix remanet pars integra, In iudicio veritatem pauperis recitando, partem quidem referunt, quæ videlicet minus facit ad rem, quod autem magis eſt neceſſarium reticent & occultant: vel veritatem diminuunt; quia corripiendo, prædicando, exhortando, nituntur dicere quod credunt placere auditoribus, & ſic non totam veritatem proferunt ne offendant, vel vni dicunt vnum, alij aliud, & ſic ſunt perſonarum acceptores: Vel membratim lacerant veritatem, quia oculos eius eruunt ne videat, dentes frangunt ne mordeat, manus amputant ne poſſit contra eos aliquid operari, pedes ne poſſit quoquam procedere niſi ad voluntatem eorum, linguam præſcindunt ne loquatur, os obſtruunt quandoque tantis muneribus, quòd loqui vel clamare non poteſt. *Exemplum* de aduocato qui à duobus contra ſe inuicem litigantibus accepit munera, ab vno bouem, ab alio vero vaccam. Cùm eſſent ambo coram iudice, & aduocatus taceret; vnus dixit: Bos loquere. Reſpondit alius, non faciet, quia vacca non permittit. Sic ergo patet quomodo veritas laceratur. Ideò Pſalm. 11. *Saluum me fac domine quoniam defecit ſanctus, quoniam diminutæ ſunt veritates à filijs hominum.* *Exemplum.*

ITEM veritas iugulatur, & occiditur. Sicut patet quòd Iſaias, Hieremias, omnes Apoſtoli, & diſcipuli Chriſti; omnes etiam martyres *ludibria & verbera experti, inſuper & vincula, carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt.* Vnde caput martyrum Ieſus dicit Ioh. 8. *Quid me quæritis interficere hominem qui vera locutus ſum vobis.*

De obſtinatione.

DEINDE conſiderandum eſt de obſtinatione ſeu obduratione. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo de cauſa obſtinationis. Secundo de effectibus eius.

CIRCA primum ſciendum, quod aliquis dicitur obſtinatus vel obduratus, quando pertinaciter & irreuocabiliter eſt obfirmatus in malo. *Quis dicendus obſtinatus.* Sicut de Simeon & Leui dicitur Geneſ. 49. *Maledictus furor eorum, quia pertinax; & indignatio, quia dura. Sciendum* autem quod ſicut aliquid materialiter obduratur multipliciter, videlicet ex forti adhæſione, longa cõgelatione, multa deſiccatione, magna malleatione; ſic cor impij obduratur in malo. *Primo* quidem forti adhęſione. *Obduratio contingit diuerſimode. Simile.* Sicut res aliqua fragilis fortiter adhærendo alicui duro & immobili, fit durum & immobile; vt oſtreæ fortiter adhærendo alicui ſaxo duro, fiunt immobiles contra mare; & duæ tabulæ forti glutino copulatæ, duriores fiunt & minus ſeparabiles, quam ſi eſſet quęlibet earũ per ſe, & quãto diutius fuerint glutinatæ, tãto fiunt duriores. Sic etiã eſt de lapidibus & cemẽto. Similì modo mens *1. Ex forti adhæſione.*

hominis vehementer adhærens culpæ, obduratur in culpa. Sicut de impijs conquerendo dicit dominus, Hier. 17. *Indurauerunt ceruicem ſuam ne audirent me, & ne acciperent diſciplinam.* Ideo dicitur Deut. 10. *Ceruicem veſtram ne induretis amplius.* Pſalm. 94. *Nolite obdurare corda veſtra.*

2. Ex longa congelatione.

Secundo obduratur aliquid longa congelatione Eccl. 43. *Frigidus ventus aquilo flauit, & gelauit cryſtallus ab aqua.* Et Iob 38. *In ſimilitudinem lapidis aquæ durantur:* Ita cor hominis iniquitatum frigore congelatum, fortiter obduratur in malitia. Sicut de Behemoth dicitur Iob 41. *Cor eius congelabitur quaſi lapis. Sed quia potens eſt Deus de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ:* Matthæ. 4. ideo promittit Ezech. 11. *Auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum,* &c.

3. Ex forti deſiccatione.

Item obduratur aliquid forti deſiccatione, ſicut lutum & terra areſactione, & later forti decoctione, Pſal. *Induret & areſcat.* Iſ. 43. *Indurasti cor noſtrum ne timeremus te* Sicut terra, ſuper quã diu non cecidit nec ros nec pluuia, areſcit & induratur, quia non recipit humorem roris nec pluuiæ; ſic mens hominis, quæ nec humorem gratiæ, nec pluuiam lachrymarum compunctionis vel pœnitẽtiæ recipit, deſiccatur. Sicut Pſ. 142. conquetur dicens. *Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi, velociter exaudi me domine,* &c.

4. Forti malleatione.

Item induratur aliquid forti malleatione, ſicut incus quanto magis malleatur, tanto amplius induratur, Iob 49. *Cor eius indurabitur quaſi lapis, & ſtringetur quaſi malleatoris incus.* Et Exod. 7. *Induratum eſt cor Pharaonis.* Quanto enim plus flagellabatur à Deo, tanto plus indurabatur.

Obduratio importat duo ſcilicet prauam voluntatem & ſubtractionẽ gratiæ.

SCIENDVM autem quòd obduratio vel obſtinatio duo importat. *Primum* eſt motus voluntatis humanæ inhærentis malo, & ſic peccatum præcedens eſt cauſa obſtinationis: Nam ex peccatis quibus homo vehementer inhæret, meretur obſtinari. Aliud eſt ſubtractio gratiæ, ex qua ſequitur quòd mens hominis non illuminatur ad rectè videndum nec emollitur ad recte viuendum: & ſecundum hoc Deus eſt cauſa excæcationis & obſtinationis. Ideo 1. Corint. 9. *Cui vult miſeretur, & quem vult indurat.* Et Exo. 4. *Ego indurabo cor Pharaonis.*

Simile.

Deus enim iuſto iudicio gratiam non infundit illi, in quo inuenit obſtaculum impiæ voluntatis.

Effectus obdurationis ſunt facere hominẽ firmiter adhærere peccato, diffi. alter conuerti &c.

CIRCA ſecundum ſcilicet *de effectibus obdurationis.* Sciendum, quòd quanto aliquid eſt durius, tanto fortius retinet impreſſionem. Sicut patet in lapidibus & metallis. Sic quanto mens hominis in peccato magis fuerit obdurata, tanto inſeparabiliùs adhæret ei peccatum. Vnde Hier. 17. *Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtilo ferreo in vngue adamantino.* Adamas, vt dicitur, frangi non poteſt, niſi Hyrci ſanguine calido ſuperfuſo. Et cor hominis obdurati non ſcinditur ad compunctionem, niſi Chriſtus illud mirabiliter ſuo fuderit ſanguine pretioſo: immo frequenter Deum vocantem ad pœnitentiam contemnit. Ro. 2. *An ignoras quoniam benignitas Dei ad pænitentiam te adducit? ſecundum duritiam autem tuam, & cor impænitens, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei.* Et Prou. 28. *Qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei ſuperueniet interitus. Item* quanto aliquid eſt durius, tanto difficilius penetratur ad nouæ impreſſionis receptionem: Ita cor hominis indurati difficilius immutatur per gratiã, immo reſiſtit ſpirituiſancto tangenti. Sicut dicitur Act. 7. *Dura ceruice & incircumciſi cordibus & auribus, vos ſemper ſpirituiſancto reſtitiſtis.* O quam frequenter & piè tangit ſpiritusſanctus corda noſtra, & nos eius viſitationes & inſpirationes contemnimus. *Item* quanto aliquid eſt durius, tanto difficilius emollitur: Sic cor hominis obdurati vix emollitur ad pietatem, cum habeat impietatem in corde. Sicut de Nabal dicitur. 2. Reg. 25. quòd erat vir durus & peſſimus vnde nec precibus, nec beneficiis receptis, nec miſerabili ſtatu Dauid, motus eſt ad pietatem. Et de ſtrutione dicitur Iob 39. *Duratur ad filios ſuos quaſi non ſint ſui.*

Obduratus habet impietatem in corde, ore & opere.

ITEM habet impietatem in ore 3. Reg. 12. Reſpondit rex populo dura. Et quia *ſermo durus ſuſcitat furorem.* Prou. 15. Ideo *diuiſerunt ſe ab eo decem tribus, & diuiſum eſt regnum. Item* habet impietatem in opere, ſicut patet de Pharaone & Ægyptiis. Exo. 1. *Oppreſſerunt eos operibus duris luti & lateris.* Et Heſt. 14. *Dura vos opprimunt ſeruitute. Item* quanto aliquid eſt durius, tanto eſt procliuius ad cadendum; quia videlicet ponderoſius eſt; & materia magis compacta, ideo ſua grauitate deorſum tendit. Greg. *Peccatum quod per pænitentiam non diluitur, mox ſuo pondere ad aliud trahit.* Ideo Prou. 28. dicitur, *Qui mentis eſt duræ, corruet in malum. Item* quanto aliquid eſt durius, tanto vehementius maleatur. Sic impius induratus, à Deo, non ad emendationem, ſed ad conſumptionem tunditur, & duriſſimè malleatur. Prou. 19. *Parata ſunt deriſoribus iudicia, & mallei percutientes ſtultorum corporibus.* Hier. 30. *Plaga inimici percuſſi te caſtigatione crudeli, propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta ſunt peccata tua.* verba ſunt Domini ad impium in inferno damnatum. Vnde ſequitur. *Quid clamas ad me ſuper contritione tua?* q.d. Si clamares fruſtra clamares, quia inſanabilis eſt dolor tuus, propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hoc tibi. Iſai. 27. *Viſitabit dominus in gladio ſuo duro & grandi & forti,* &c. Et Eccl. 3. *Cor durum malè habebit in nouiſſimo.* Vnde Bernard. ad Eugen. *Nemo duri cordis ſalutem vnquam adeptus eſt, niſi fortè miſericors Deus abſtulit ab eo (iuxta prophetam) cor lapideum, & dederit ei cor carneum. Quid igitur cor durum? ipſum eſt, quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur, ingratum ad beneficia, ad conſilia infidum, ad iudicia ſæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiſcens, præſentia non ordinans, futura non prauidens, & vt in breui horribilis mali mala complectar, ipſum eſt, quod nec Deum timet, nec hominem reueretur.*

LIBRI III. PARS IV.

DE INVIDIA ET FILIABVS EIVS.

De inuidia ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de ſecundo vitio capitali, quod eſt inuidia; quia ſicut ait Greg. 31. Mor. *Prima ſoboles ſuperbiæ eſt inuidia, quæ dum oppreſſam mentem corrumpit, mox inuidiam gignit; quia dum vanis nominis potentiam appetit, ne illud alius valeat adipiſci, tabeſcit.* Circa inuidiam conſideranda ſunt duo. Primo de inuidia ſecundum ſe. Secundo de filiabus eius. Circa primum conſideranda ſunt duo. Primo quid ſit inuidia. Secundo quare ſit ſummopere deteſtanda.

Inuidia eſt triſtitia de alieno bono.

CIRCA primum ſciendum quod inuidia eſt triſtitia de alienis bonis, vt dicit Dam. lib. 2. Obiectum autem triſtitiæ eſt malum proprium. Sed quandoquè contingit bonum alterius apprehendi vt proprium malum, & ſic de alieno bono poteſt eſſe triſtitia. Et hoc contingit dupliciter. *Vno* modo quando triſtatur aliquis de bono alterius, in quantum ſibi imminet periculum alicuius nocumenti. Sicut quãdo triſtatur aliquis de exaltatione inimici ſui, timens ne per eum damnum, læſionem, vel iniuriã patiatur; & talis triſtitia non eſt inuidia, ſed magis timoris effectus. *Alio* modo quando bonum alterius apprehenditur vt malum proprium, inquãtum eſt diminutiuum propriæ gloriæ, excellentiæ, vel honoris; & ideo de bonis aliorum triſtatur inuidus, præcipuè de bonis illis in quibus eſt gloria, & in quibus appetunt homines honorari.

CIRCA ſecundum ſciendũ quod peccatum inuidiæ deteſtandum eſt multiplici ratione. *Primo*, quia inui-

dus

Peccatum inuidiæ eſt v...andi propter multa.

dus pro alterius profectu deficit. Dicit enim Aug. quod *inuidia eſt triſtitia fœlicitatis alienæ.* Inuidus enim de bono dolet, & de malo gaudet, ſicut diabolus. Inuidi enim ſunt ſocij diaboli in lucro & damno. quando lucratur diabolus gaudent, quando perdit dolent, lucrum eius & damnum, ſuum reputant. Sap. 1. *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Imitantur autem illum qui ſunt ex parte illius. Inuidia dicitur ab in, pro non, & videre, quia non poteſt videre bona aliorum. Vnde inuidus comparatur noctuæ vel veſpertilioni. Greg. *Mens inuidi dum de alieno bono affligitur, quaſi de radio ſolis obſcuratur.* Vnde ſunt multa exempla. Hoſtis enim callidus primo homini inuidit, quia ad beatitudinem, vnde ipſe corruerat, ipſum poſſe peruenire cognouit. Cayn fratri ſuo Abel inuidit, quia ſacrificium eius acceptum a Deo, ſuo ſpreto ſacrificio intellexit. Hinc Eſau ad perſecutionem Iacob exarſit, quia ius primogenituræ, quod tamen ipſe vendiderat, Iacob percepta benedictione patris obtinuit. Hinc Ioſeph fratres ſui vendiderunt, quia cognito reuelationis myſterio, ne ſe ipſis maior & melior fieret, eius exaltationem impedire conati ſunt. vnde Gen. 37. dicitur: *Quod videntes fratres eius, quod à patre plus cunctis filijs amabatur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacifice loqui.* Item narrato ſomnio præſagio futurorum, quod fratres eius deberent eum adorare ſuper terram. Sequitur. *Hæc ergo cauſa ſomniorum atque ſermonum, inuidiæ & odij fomitem miniſtrauit.* Saul etiam Dauid perſequebatur, quia quem quotidie magnis virtutum ſucceſſibus ſenſit augeri, vltra ſe creſcere formidauit. Iudæi quoque Chriſtum perſequuntur, & perimunt; quia ipſum pluſquam ſe honorari doluerunt. Dicitur enim Ioh. 11. *Collegerunt pontifices & Phariſæi conſilium aduerſus Ieſum, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit?* Et infra. 12. *Phariſæi dixerunt ad ſemetipſos. Videtis quia nihil proficimus, ecce totus mundus poſt ipſum abijt.* Ideo inuidia ſtimulante tradiderunt eum Pilato. Sicut dicitur. Matth. 27. *Sciebat Pilatus quod per inuidiam tradidiſſent eum.* Ex his omnibus patet, quod inuidus de alterius profectu deficit, ideo profectum vel bonum alterius nititur impedire.

1. Quia inuidia pro alterius profectu deficit.

Exempla.

2. Aliorũ bona corrumpendo inficit.

ITEM bona aliorum corrumpendo inficit. Eſt enim inuidia vitium venenoſum, quod primo ipſum inuidentem inficit, deinde venenum ſuum circunquaque diffundit. Sicut aranea quicquid ſugit in venenũ conuertit; ſic inuidus, omnia bona proximorum in deteriorem partem interpretando, corrumpit. Gregor. *Quamuis per omne vitium quod perpetratur, virus hoſtis antiqui humano cordi infundatur; in hac tamen nequitia, ſerpens tota viſcera ſua concutit, & imprimendæ malitiæ peſtem vomit.* Vnde bene dicitur Prouer. 14. *Putredo oſſium inuidia.* Super quod Greg. ait. *Oſſa per inuidiam putreſcere, eſt quædam etiam robuſta deperire.* Qualiter inuidia ſit putredo oſſium patet, quia inuidus ita corruptus eſt, vt ei fœtentia redoleant, & redolentia fœteant; amara ſunt ei dulcia, & econuerſo. Vnde ſimilis eſt huiuſmodi infirmanti, cui etiam boni cibi ſunt contrarij, quia ſicut mundis omnia munda ſunt, ita inuidis omnia ſunt immunda.

3. Inuidia ſtultum efficit.

ITEM inuidia ſtultum efficit. Stultus enim eſt, qui veſtes ſuas dilaniat, carnem propriam lacerat, alio ſibi dante alapam, manum propriam amputat, oculum ſibi eruit, vt alij ſimiliter vnus eruatur. Talis eſt inuidus, qui alijs inuidendo ſibiipſi ſoli nocet, & ſi aliquis damnum temporale fecerit, ipſe ſibiipſi infert damnũ ſpirituale. Vnde Proſper. in lib. de vita contempl. dicit: *Inuidus qui alienum bonum, ſuum facit inuidendo peccatum, nulla videtur ad inuidendum concupiſcentia prouocari, ſed tantum ſuperbiæ morbo vexari.* Sequitur. *Inuidi, ſanctæ viuentium merita, ſua faciunt eſſe peccata.*

4. Bonis omnibus ſpoliat.

ITEM inuidia bonis omnibus ſpoliat, ſicut docet Greg. *Inuidia cum mentem tabefecerit, cuncta quæ inuenerit bene geſta conſumit.* Sicut enim homo ex charitate meretur in omnibus ſuis & aliorum operibus, in ſuis operando, in aliorum complacendo vel congaudendo: ita inuidus in omnibus demeretur. Item ſicut *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*: Rom. 8. Ita inuidis omnia cooperantur in malum.

5. Animũ cruciat.

ITEM inuidia animum cruciat. Inuidus enim de lætitia tabeſcit, de ſanitate langueſcit, de pinguedine marceſcit. O inſania & ſtultitia, inuidia de alieno vulnere ſuum vult ſanare vulnus, ſanitatem quærit in aliena infirmitate, bonum in alieno malo, quod idem eſt ac ſi quæreret ignem in aqua, & aquam in igne, in ſpinis vuas, & in tribulis ficus. Aug. *De aliena pœna quærit ſibi medicamentum, & de ſalute acquirit grande tormentum.* Inuidia enim eſt ægritudo animi, vel triſtitia de fœlicitate alterius. Iuſtum eſt vt inuidus torqueatur, qui non quærit niſi malum: & malum iudicat & ſuſpicatur, vbi malum non eſt. Poëta: *Iuſtius inuidia nihil eſt, quæ protinus ipſum Corrodit auctorem, excruciatque ſuum.* Exemplum de rubigine quæ conſumit ferrum, & de verme & tinea, quæ de ligno & veſte naſcentes, corrodunt illa de quibus naſcuntur. Seneca: *Vtinam inuidi in omnibus ciuitatibus aures & oculos haberent, vt de omnibus profectibus torquerentur.* Quam inuidi torqueãtur, ponit B. Grego. ſigna dicens: *Cum deuictum cor liuoris putredo corruperit, ipſa quoque exteriora indicant quam grauiter animum inſtigat veſania: color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, membra frigeſcunt, fit in cogitatione rabies, in dentibus ſtridor, cumque in latebris abſconditur odium, dolore cæco terebrat conſcientiam vulnus incluſum, nil lætum de proprijs libet, quia tabeſcentem mentem ſua pœna ſauciat, quem torquet fœlicitas aliena.* Nec ſolum magiſtrum torquet inuidia, ſed etiam alios quibus inuidẽt, detrahendo, diffamando, conuiciando, & quod deterius eſt, etiam crimina mendaciter imponendo. Exẽplum de Ioſeph & fratrib. eius. Gen. 49. *Exaſperauerunt eum & iurgati ſunt, inuideruntque illi habentes iacula,* ſcilicet linguæ ſuæ.

6. Peruertit iudicium.

ITEM inuidia peruertit iudicium. Nam malum dicit bonum, & econuerſo. Contra tales dicitur. Iſa. 5. *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem.* Tales conuertunt aurum in cuprum, & vinum in aquam, aquam in lutum, diem in noctem, argentum in ſcoriam, oleum in amurcam, granum in paleam, mel in abſynthium, gaudium in mœrorẽ, roſam in ſpinas, balſamum in ſterquilinium, electuarium in venenum.

7. Occi. paruulum.

ITEM inuidia occidit paruulum, Iob. 5. *Paruulum occidit inuidia.* Super quod Greg. *Paruulus eſt qui inuidia occiditur, quia niſi ipſe inferior exiſteret, de bono alterius non doleret, inuidere enim non poſſumus, niſi eis quos in aliquo meliores eſſe putamus.* Paruulum ergo occidit inuidia ſpiritualiter & æternaliter. vnde Sap. 2. *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum*: quia paruulus eſt qui terrena diligit, magnus qui æterna concupiſcit. Non inconuenienter paruulum occidit inuidia, quia huius peſtis languore non moritur, niſi qui adhuc in deſiderijs infirmatur. De malis quæ facit inuidia loquens Proſper lib. 3. de vita contemplatiua, ait: *Inuidus qui alienum bonum, ſuum facit eſſe ſupplicium, nulla videtur concupiſcentia prouocari, ſed tantum ſuperbiæ morbo vexari: ſed ſi animus eius pellem qua præcipitatur incenſus, ſubtiliter altéque rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius opprobrium vel interitum cupit, & ſuperbiæ malo teneri, quo iugiter ingemiſcit ſibi meliorem, cui inuidet anteferri. Quis facile poteſt hoc malum verbis exprimere, quo inuidus odio hominis, perſequitur diuinum munus in homine, cum potius homo amari debeat etiam pro ſui meriti ſanctitate. Inuidus tantos habet iuſta pœna tortores, quantos inuidioſus habuerit laudatores. Siquidem inuidioſum cauſa facit meriti, inuidum pœna peccati; nec ei poteſt ab homine adhiberi remedium, cuius eſt vulnus occultum.* Sequitur: *Inuidi quicquid boni fieri à ſanctis audiunt, aut omnino non credunt, aut res bene geſtas in malum malè interpretando conuertunt: omne malum quod de eis mendax fama iactauerit, ſtatim tanquam ſi ipſi viderint credunt; feraliter eis qui illud verum non eſſe probare voluerint, contradicunt, omnia ſuis*

æmulis fingunt, eorum profectibus deficiunt, odia intra ſe abſcondunt, & in ſuos cruciatus conuertunt, proficientibus inſuper inuident, peccantibus fauent, de malis bonorum gaudent, de profectibus lugent, inimicitijs gratuitis ardent, deprehendi pectoris ſui malitiam timent: ſemper amari, ſemper cæci, amici diaboli, inimici etiam ſui, omnibus odioſi, ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtrobique peruerſi. Demum inter amicos diſcordias ſeminant, diſcordantes ſi poſſunt in diſſenſione confirmant, opiniones bonorum mendacijs decolorant, in ſpiritualibus carnalia laudant, vt ſpiritualia bona eis deeſſe perſuadeant: amicitias ſimulant, vt eos qui ſe eis incautè cõmiſerint qua poſſunt arte decipiant: odiorum opinionem prauis ſibi ſuſpicionibus coaceruant, dæmones quorum ſectantur facta lætificant, ſanctos viros quibus ſunt noti contriſtant, velut amici in obſequio, hoſtes in animo, corrupti in verbo, turpes in facto, prodigi ſecretorum, tenaces malarum ſuſpicionum. Conſiderate qualiter inuidos punitura ſunt ſua mala, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi iſti fieri poterunt boni, qui ſunt in bono mali: aut quando malis bene vſuri ſunt, qui male bonis vti non deſinunt. Hucuſque Proſper. Propter hæc omnia bene dicitur. Eccl. 14. *Nequam eſt oculus inuidi.*

De prima filia inuidiæ.

DISTINCTIO II.

Filiæ inuidiæ ſunt octo.

DEINDE conſiderandum eſt de filiabus inuidiæ. Et primo de ipſis in generali. Secundo de ſingulis earum in ſpeciali. *De primo* ſciendum, quod inuidiæ filiæ ſunt octo. Prima eſt exultatio in aduerſis proximi. Secunda eſt triſtitia de proſperis eius. Tertia eſt detractio. Quarta eſt ſuſurratio. Quinta eſt deriſio. Sexta temerarium iudicium, vel falſa ſuſpicio. Septima falſum teſtimonium. Octaua eſt odium. Harum autem numerus ſic poteſt ſumi. Quia in conatu inuidiæ eſt aliquid tanquam principium, aliquid tanquam medium, & aliquid tanquam terminus. Principium quidem eſt vt aliquis diminuat in occulto gloriam alterius, & ſic eſt ſuſurratio. Vel manifeſte, & ſic eſt detractio. Medium autem eſt, quia aliquis intendens diminuere gloriam alterius, aut poteſt, & ſic eſt exultatio in aduerſis; aut non poteſt, & ſic eſt afflictio in proſperis. Terminus autem eſt in ipſo odio; quia ſicut bonum delectãs cauſat amorem, ita triſtitia cauſat odium. Afflictio autem in proſperis proximi, vno modo eſt ipſa inuidia, inquantum aliquis triſtatur de proſperis alicuius, ſecundum quod habent aliquam gloriam. Alio vero modo eſt filia inuidię, ſecundum quod proſpera proximi eueniunt contra conatum inuidentis, qui ea nititur impedire. Exultatio autem in aduerſis non eſt directè idem quod inuidia, ſed ex ea ſequitur; quia ex triſtitia de bonis proximi, quæ eſt inuidia, ſequitur exultatio de malis eiuſdem.

De filiabus inuidiæ in ſpeciali.

1. Exultatio in aduerſis proximi.

DEINDE conſiderandum eſt de filiabus inuidiæ in ſpeciali: & primo de lætitia vel exultatione in alieno malo. Hoc peccatum eſt contra naturam; quia obiectum gaudij eſt bonum, & obiectũ triſtitiæ malum, omne enim malum naturaliter habet rationem triſtabilis, & ideo contra naturam eſt gaudere de malo.

2. Triſtitia de bonis proximi, quæ poteſt oriri quadrupliciter, ſed quartus modus dũtaxat ad inuidiã pertinet.

DEINDE conſiderandum eſt de dolore vel triſtitia de bonis proximi. Sciendum autem quod triſtitia de bonis proximi poteſt oriri quadrupliciter. *Vno modo* quando aliquis dolet de bono alicuius inquantum timetur ex eo nocumentum, vel ſibiipſi, vel etiam alijs bonis, & talis triſtitia non eſt inuidia, & poteſt eſſe ſine peccato. Vnde Grego. 21. moral. *Euenire plerumque ſolet vt non amiſſa charitate, & inimici nos ruina lætificet, rurſum eius gloria ſine inuidiæ culpa contriſtet, cum & ruente ea, quoſdam bene erigi credimus, & perſi-*

A *ciente illa, pleroſque iniuſtè opprimi videamus. Alio modo* poteſt aliquis contriſtari de bono alterius, non ex eo quod ipſe habet bonum, ſed ex eo quod nobis deeſt bonum illud quod ipſe habet; & hoc eſt propriè zelus, vt philoſophus dicit in ſecundo Rhetoric. & ſi iſte zelus ſit circa bona honeſta, laudabilis eſt, ſecundum illud 1. Cor. 14. *Æmulamini ſpiritualia.* Si autem ſit de bonis temporalibus, poteſt eſſe cum peccato, & ſine peccato. *Tertio modo* triſtatur aliquis de bono alterius, inquantum ille cui accidit bonum eſt eo indignus, quæ quidem triſtitia non poteſt oriri ex bonis honeſtis, ex quibus aliquis iuſtus efficitur. Sed ſicut philoſophus dicit in ſecundo Rhetoric. eſt de vitijs, & de talibus quæ poſſunt prouenire dignis & indignis, & hæc triſtitia ſecundum ipſum vo-
B catur Neſeſis, & pertinet ad bonos mores. Sed hoc ideo dixit quia conſiderabat ipſa bona temporalia ſecundum ſe, prout poſſunt magna videri non reſpiciẽtibus ad æterna, ſed ſecundum doctrinam fidei, temporalia bona quæ indignis proueniunt, ex iuſta Dei ordinatione diſponũtur, vel ad eorum correctionem, vel ad eorum damnationem, & huiuſmodi bona quaſi nihil ſunt in comparatione ad bona futura quæ ſeruantur bonis, & ideo huiuſmodi triſtitia prohibetur in ſcriptura, ſecundum illud Pſalm. 36. *Noli æmulari in malignantibus neque zelaueris facientes iniquitatem.* & Pſalm. 72. *Penè effuſi ſunt greſſus mei quia zelaui ſuper iniquos.* Quarto aliquis triſtatur de bonis alicuius inquãtum alter excedit ipſum in bonis, & hoc propriè eſt inuidia, iſtud ſemper eſt prauum, vt dicit philoſophus
C ſecundo Rhetoricor. quia dolet de eo de quo eſt gaudendum, ſcilicet de bonis proximi.

Inuidia aduerſatur charitati & Spiritui ſancto & ideo vix eſt remiſſibilis.

INVIDIA contrariatur charitati, quæ maxima eſt & optima virtutum, quæ in omnibus lucratur, congaudendo de bonis, & compatiendo de malis. Econtra inuidia perdit in omnibus, dolendo de bonis, gaudendo de malis: immo & ſpiritui ſancto, & diuinæ bonitati reſiſtit & aduerſatur. Vnde hoc peccatum vix eſt remiſſibile, quia impugnat agnitam veritatem, fraternã charitatem, & diuinam bonitatem. *Item* quod inuidi ſint peſſimi patet ex hoc, quod bonum naturaliter eſt communicatiuum ſui, ideo Deus ſummè nobiliſſimus & optimus prædicatur, quia ſummè communicatiuus eſt ſuæ bonitatis, vt ſol inter corpora cæleſtia, ignis inter elementa, leo inter animalia, lux inter acci-
D dentia. Econtra inuidus viliſſimus poteſt dici, quia nõ ſolum non communicat ſua, ſed etiam de communicatione facta proximo dolet, vndecunque proueniat, vnde tales miſeri iam vidẽtur eſſe dãnati, quibus bona cedunt in malum, & aliorum gaudia in tormentum.

Inuidi ſunt peſſimi quia non ſunt ſui communicatiui, imo dolent de communicatione boni proximo facta.

De detractione.

DISTINCTIO III.

5. Detractio.

DEINDE de detractione. Circa quam cõſideranda ſunt quinque. Primo quid ſit detractio. Secundo quomodo ſit peccatum mortale vel veniale. Tertio de comparatione eius ad alia peccata, quæ com-
E mittuntur in proximum. Quarto vtrum detractionẽ audire ſit peccatum. Quinto quæ mouere nos debent ad detractionis malum deteſtandum.

Quid detractio.

CIRCA primum ſciendum, quod *detractio eſt alienæ famæ per occulta verba denigratio.* Ad cuius euidentiam ſciendum, quod ſicut facto nocere poteſt aliquis proximo dupliciter, ſcilicet manifeſtè, vt in rapina vel alia quacunque violentia patenter illata: & occultè, vt in furto vel doloſa percuſſione, ita etiam verbo lædit quis proximum dupliciter, manifeſtè valet, vt in contumelia, & occultè vt in detractione. Ex hoc autẽ quod aliquis manifeſtè profert verba contra proximum, videtur eum paruipendere, & ex hoc ipſo exhonoratur, ideo cõtumelia detrimẽtũ infert honori illius in quẽ profertur. Sed qui verba profert cõtra aliquẽ in occulto, magis videtur revereri, quã paruipẽdere vnde

non directè detrimentum infert honori, ſed famæ. quia A quantum in ipſo eſt, facit illos qui audiunt malam opinionem habere de illo contra quem loquitur. Vnde patet quod contumelia differt à detractione in duobus. *Vno modo* quantum ad modum proferendi verba; quia contumelioſus loquitur manifeſtè, detractor occultè. *Alio modo* quantum ad finem intentum, ſiue nocumentum illatum, quia contumelioſus derogat honori, detractor famæ. Ideo in deſcriptione prædicta dicitur quod detractio eſt denigratio alienæ famæ.

Contumelia differt à detractione in duobus, primo quod illa agit manifeſtè, hæc occultè; ſecundo quod illa derogat honori, hæc famæ.

Solutio obiecti.

Qvod autem additur *per occulta verba*: ſciendum, quod verba detractionis dicuntur occulta, non ſimpliciter, ſed per comparationem ad eum de quo dicuntur, quia ſcilicet eo abſente & ignorante dicũtur. Vnde ſi aliquis loquatur malè de alio coram multis eo abſente, detractio eſt. Si autem eo ſolo præſente, B contumelia eſt. Quamuis etiam ſi quis vni ſoli loquatur malè de aliquo abſente, corrumpit famã eius, non in toto, ſed in parte.

Nota etiam quod poteſt alicuius fama diminui, & tamen nihil diminuitur de veritate, quia ſcilicet verum eſt quod dicitur. Denigratur enim fama alicuius duobus modis, ſcilicet directè, vel indirectè. *Directè* quidem quadrupliciter. *Vno modo* quando falſum imponitur alteri: *ſecundo modo* quando detractor peccatum adauget verbis ſuis, *tertio modo* quando occultum reuelat: *quarto* quando dicit mala intentione factum, id quod bonum eſt in ſuo genere. *Indirectè* vero denigrat aliquis famam alterius, vel negando bonum, vel ex malitia reticendo.

Denigratur fama alicuius dupliciter ſcilicet directè & indirectè.

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum detractio ſit peccatum mortale vel veniale*: ſciendum, quod peccata verborum maximè ſunt iudicanda ex intentione dicentis. C Detractio autem ſecundum ſuam rationem ordinatur ad famam alterius denigrandam. Vnde ille propriè & per ſe loquendo detrahit, qui hac intentione de aliquo obloquitur eo abſente, vt eius famam diminuat vel corrumpat. Amittere autem alicui famam ſuam eſt valde graue, quia inter res temporales fama videtur eſſe pretioſior, per cuius defectum homo à multis bonis agendis, obtinendis, vel acquirendis, impeditur: propter quod dicitur Eccleſ. 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis tibi permanebit quam mille theſauri magni & pretioſi.* Et ideo detractio per ſe loquendo eſt mortale peccatum. Contingit tamen quod aliquis quandoque aliqua verba profert, vnde diminui- D tur fama alicuius, licet huiuſmodi verba proferens nõ intendat diffamare, nec famam lædere, ſed aliquid aliud. Vnde præter intentionem dicentis, ſequitur diminutio famæ eius de quo verba dicuntur. Hoc autẽ non eſt detrahere per ſe & formaliter loquendo, ſed tantum materialiter, & quaſi per accidens. Et ſiquidẽ verba per quæ læditur alicuius fama, proferat aliquis propter aliquod bonum & neceſſarium, debitis circumſtantijs obſeruatis, non eſt peccatum, nec detractio debet dici. Si autem verba proferat ex animi leuitate, vel propter aliquid nõ neceſſarium, non eſt peccatum mortale, niſi fortè verbum quod dicitur ſit adeo graue, quod notabiliter lædat famam alterius, in his præcipuè quæ ad vitæ pertinent honeſtatem: quia hoc ex ipſo genere verborum habet rationem peccati E mortalis, & tenetur homo ad reſtitutionem famæ, ſicut ad reſtitutionem cuiuſcunque rei tẽporalis ablatæ. Si quis ergo peccatum, vel malam conditionẽ alicuius occultam reuelet, non intendens diffamare, ſed propter eius emendationem denunciat ei qui prodeſſe poteſt & debet, vel propter bonum publicæ iuſtitiæ accuſat, denunciat, vel reuelat, hoc non eſt detrahere: tum quia ſtultorum infinitus eſt numerus, pauci vero ſunt qui per viam ſalutis ambulẽt: tum etiã quia pauci vel nulli ſunt qui nõ aliquando verba proferant ex animi leuitate, per quæ fama alicuius quoquomodo, vel ſaltẽ leuiter minoratur. Ideo ſuper illo verbo Pro. 24. *Cum detractoribus non commiſcearis*, dicit gl. *Hoc ſpecialiter vitio periclitatur penè totum genus humanum.*

Detractio per ſe loquendo eſt peccatum mortale.

Detractio materialis ſeu præter intentionem regulariter non eſt peccatum mort. ſed quandoque veniale quandoque nullum.

Circa tertium, ſcilicet *de comparatione detractionis ad alia peccata quæ committuntur in proximum*. ſciendum quod huiuſmodi peccata potiſſimè ſunt penſanda ſecundum nocumenta quæ proximo inferuntur, quia ex hoc habent rationem culpæ. Tanto autem maius eſt nocumentum, quanto maius bonum aufertur. Cũ autem triplex ſit bonum hominis, ſcilicet bonum animæ, bonum corporis, & bonum exteriorum rerum. Bonum autem animæ quod eſt maximum non poteſt ab aliquo tolli niſi occaſionaliter, puta per perſuaſionem, quæ neceſſitatem non infert. Sed & bonũ corporis, & bonum exteriorum rerum, poſſunt violenter auferri. Quia vero bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum, ideo grauiora ſunt peccata quibus infertur corporis nocumentum, quã ea quibus nocumentum exteriorum infertur. Vnde inter cætera peccata, quæ cõmittuntur in proximum, grauius eſt homicidium, per quod tollitur vita proximi. Cõſequenter autem adulterium quod eſt contra debitum ordinem generationis humanæ, per quam peruenitur ad vitam. Conſequenter autem ſunt exteriora bona, inter quæ præeminet fama, pro eo quod ſpiritualibus bonis eſt propinquior. Vnde Prou. 26. dicitur: *Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ.* Et Eccl. 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis* &c. Et ideo detractio ſecundum ſuum genus grauius eſt peccatum quã furtum, tamen minus graue quam homicidium, vel adulterium. Poteſt tamen inter iſta eſſe alius ordo propter circumſtantias aggrauantes vel diminuentes. Per accidens autem attenditur grauitas peccati ex parte peccantis, qui grauius peccat ſi peccet ex deliberatione, quam ſi peccet ex ſurreptione, vel ex infirmitate, & ſecũdum hoc peccata locutionis, quæ ex lapſu linguæ proueniunt, leuitatem quandam habent reſpectu illorũ quæ ſunt ex præmeditatione.

Detractio ſecundum ſe eſt grauius peccatũ quã furtum, non tamen grauius quam homicidium vel adulterium.

Circa quartum, ſcilicet *vtrum peccet detractiones audiens nec reſiſtens.* Sciendum, quod vt dicit Apoſtolus Rom. 1. *Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt peccata, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Conſentire autẽ contingit dupliciter. *Vno modo* directè, quando ſcilicet aliquis inducit alium ad peccandum, vel quando placet ei peccatum. *Alio modo* indirectè, quando ſcilicet non reſiſtit cum reſiſtere poſſit: & hoc quandoque contingit, non quia peccatum placeat, ſed propter aliquem humanum timorem. Dicẽdum eſt ergo, quod ſi aliquis detractiones audiat, nec reſiſtat, videtur detractori conſentire: & ideo fit particeps peccati eius. Et ſiquidem inducat alium ad detrahendum, vel ſaltẽ placeat ei detractio propter odiũ eius cui detrahitur, non peccat minus quam detrahens, & quãdoque magis. Vnde Bern. dicit: *Detrahere an detrahentem audire, quid horum damnabilius ſit, non facile dixerim.* Si vero peccatum non placeat audienti, ſed ex timore, vel negligentia, vel etiam verecundia quadam, omittit repellere detrahentem: peccat quidem, ſed multo minus quã detrahens, & plerumque venialiter. Quandoque vero poteſt eſſe peccatum mortale, vel quia illi incumbit ex officio corripere detrahentem, vel propter periculũ inde ſequens, vel propter radicẽ. quia timor humanus poteſt eſſe peccatũ mortale, puta ſi ex timore refugit aliquid quod eſt præceptum in lege diuina, vel facit quod eſt prohibitum, talis timor eſt peccatum mortale.

Qui audit detractorem nec reſiſtit, fit particeps peccati illius licet non ſemper adeo grauiter peccet ac ille.

Et nota, quod ſi ille cui detrahitur alijs referẽtibus audiat detractiones de ſeipſo dictas: ſi patienter ſuſtineat, eius patientia laudabilis eſt, & meretur: nam ſui arbitrij eſt detrimentum ſuæ famæ pati, niſi hoc vergat in periculum aliorum: ſed nõ eſt ſui arbitrij detrimentum famę alterius ſuſtinere, immo in culpam ei vertitur, ſi non reſiſtat ſi poſſit. In hoc enim eius patiẽtia non eſſet laudabilis, quia quilibet tenetur famam alterius ſeruare, & eam lædentibus obuiare ſi poteſt, vel ſaltem de læſione dolere. *Si autem* ille cui detrahitur vtilitatem ſuam inde faciat, quia per patientiã acquirit meritum apud Deum: hoc tamen non eſt de in-

Solutio obiecti.

tentione

tentione detrahentis, ſed ex Dei ordinatione, qui voluit ex malis bonum elicere, & ideo nihilominus eſt detractoribus obuiandũ, ſicut raptoribus, & oppreſſoribus aliorum, quamuis ex hoc ſpoliatis vel oppreſſis quandoque meritum augeatur.

CIRCA quintum, ſcilicet *quæ nos monere debent ad detractionis vitium deteſtandum.* Sciendũ eſt, quod detractio Deo, ſanctis & hominibus eſt exoſa. Rom. 1. *Detractiones Deo odibiles.* Prouer. 23. *Abominatio hominũ detractor.* Eccl. 5. *Denoratio peſſima ſuper bilinguem.* Nec mirum ſi odibilis eſt detractor, quia videlicet eſt fæculentus plenus ſpurcitia, fraudulentus plenus verſutia, virulentus plenus nequitia, truculentus plenus ſæuitia.

Detractor eſt odibilis propter multa.

1. *Quia fæculentus.* *Simile.*

DETRACTOR inquam eſt fęculentus, ideſt fæcibus plenus, & immundus, quia ſcilicet in immunditijs cõuerſatur, de immunditijs loquitur, immunditijs paſcitur aliorum. *Detractor* ſimilis eſt aui Honocrotalo, qui neſcit cantare niſi cum roſtrum tenet in luto, & tunc dat ſtridorem pro cantu. Sic detractor cum tenet os in luto vitij alieni. *Similis* eſt muſcæ caninæ, quæ libenter tenet in mẽbro vlceroſo aculeum; & idẽ paſcitur ſanie libentius, quam ſano mẽbro. *Similis* eſt muſcæ quæ dicitur Oeſtrum, quæ ſub cauda iumenti paſcitur, & in poſterioribus brutorum roſtrum infigit. Sunt muſcæ Ægypti corrodentes in cruribus Pharaonem & ſeruos eius, ideſt prælatos, principes, & miniſtros eorum. Exod. 8. *Venit muſca grauiſſima in domo Pharaonis & ſeruorum eius, & corrupta eſt terra ab huiuſmodi muſcis.* *Item* ſunt fædi, quia immunda habent ora ad modum canum & porcorum, quibus cõparat eos dominus Matth. 7. *Nolite ſanctum dare canibus.* *Item* in geſtis Romanorum pontificum legitur, quod ſecũdus Sergius Papa ante papatum vocabatur *Os porci,* poſt *Sergius:* hic conſtituit vt nomen Papæ mutaretur in bonũ nomen, in quo oſtẽditur quod prælati nõ debent habere ora ſordida, nec nomen malæ famæ.

Simile.

SVNT ſimiles canibus de macello, qui inſidiantur ſanguini mortuorũ animaliũ, & lãbunt eum, & habẽt dentes & os eorum ſordidos. Sic detractores habẽt os ſordidum peccatis mortuorum hominum. *Item* ſicut canes de macello olfaciunt poſteriora canũ aduenientium, & ſi eos inueniunt ſibi diſſimiles & extraneos, mordent eos dentibus, & contra extraneos ſibi cõueniunt, & lacerant eos, & à conſortio ſuo expellunt. Si autem ſibi ſunt conuenientes, eos ſibi coniungunt. Sic detractores, eorum diffidentes moribus, ab eorum ſocietate expellunt cum morſibus detractionis. Si vitiis eorum conueniunt, eos ſibi coniungunt.

Exemplum.

SICVT leguntur feciſſe beato Hieronymo quidam clerici & religioſi eccleſiæ Romanę, qui cũ eſſet Romæ presbyter cardinalis, nec malorum vitijs conueniret, ſed eos reprehenderet, licet ab omnibus dignus iudicaretur ſummo ſacerdotio, peruerſi inuidia moti ei detrahentes. & eum perſequentes, ab vrbe expulerunt. *Sunt* vt canes lunatici & rabidi, qui quos mordent intoxicant, & in rabiem conuertunt. *Sunt* canes proditores ſimiles ſcorpionibus, qui ante blandiũtur retro mordent & pungunt, ad modum canum calcaneo inſidiantes. *Sunt* ſimiles quibuſdã mõſtris, de quibus legitur in hiſtoria tranſmarina, & Anſelmus refert in libro de imagine mundi, quod in quibuſdam partibus orientis ſunt homines, habentes corpora humana & canina ora. Similiter ſunt quædam mulieres habitantes in quodam fluuio Indiæ, habentes caninos dẽtes. Deteriores ſunt canibus, quia canes diuitis Luc. 16. vlcera non mordebant, ſed lingebant. Iſti contrariũ faciunt. Iſti non comedunt ſolum carnes, ſed oſſa vt lupi atterunt.

Exemplum.

REFERT Petrus Alfonſus, quod cum duo ioculatores comederent coram rege quodam, alter volens confundere ſocium ſuum, latenter remotis carnibus à ſcutella ſua, impoſuit ibi ſtruem oſſium, & dixit regi: Domine fac quod iuſtum eſt. Iſte ſocius meus omnes iſtos (demõſtratis oſſibus ſuis) ſpoliauit veſtibus. Cui alter reſpondit: Domine & iſte cõtra naturã commiſit; poſtquã enim carnibus oſſa ſpoliauit, ipſa oſſa vorauit, & vtruſque ſcutellam ſuam nudauit. Sic detractores aliqui, non ſolum vitijs carnalium detrahunt, quaſi carnes comedendo; ſed oſſa deuorant, dum virtuoſis eorum operibus & virtutibus detrahunt. *Item* detractores ſunt canes, immo peiores canibus, nõ habentes vt alij linguam medicinalem, ſed peſtiferam & lethalem. *Item* ſunt ſimiles Cerbero infernali ianitori, qui dicitur a poetis Cerberus, quaſi carnes vorãs. deſcribitur ab eis ſub vno corpore habere multa capita canina, qui habent multos modos detrahendi.

Exemplum.

ITEM ſunt ſimiles illis ſeptem canibus de quibus in miraculis ſancti Andreæ dicitur, quod cũ beatus Andreas in Patràs ciuitate prædicaret, dixerunt ciues illius, quod ad Chriſtum conuerterentur, ſi ab eis ſeptem dæmones expelleret, qui iuxta viam in ſepulchris habitabant, & tranſeuntes lapidibus obruebant. quos cum adiuraſſet vt venirent, venerunt in ſpecie ſeptem canum, quos præcepto ſuo expulit, & ciues crediderunt. Sic detractores ad modum canum oblatrantes, ſeptem modis trãſeuntibus immũdo peregrinis oblatrant, qui ſunt abijciendi. Ideo Phil. 3. *Videte canes, videte conciſionem.* *qui in* congregationibus ſe lacerant, ſimiles ſunt illis canibus, de quibus dicitur à pluribus, quod in Campania Franciæ iuxta montem Hyſmum, omnes canes patriæ circa annum domini Milleſimum ducenteſimum conuenerunt, & pugnantes mutuis morſibus ſe occiderunt. Gal. 5. *Si inuicem mordetis, videte ne inuicem conſummamini.*

Exemplum.

ITEM deteriores canibus rabidis; In hoc enim ſimiles eis, quod habent morſus venenoſos; ſed deteriores, quia hi canes fugiunt notos, & maximè dominos ſuos, ne furia cõmoti dentes in eos figant. Ecõtra detractores non parcunt notis, aut pręlatis. Licet dicatur Deut. 27. *Maledictus qui clã percuſſerit proximũ ſuum.* *Item* ſunt ſimiles Porcis & Scarabæis qui ex ore ſuo ſtercora reuoluunt, & cõmedunt. *Item* Ranis, quæ in menſa Pharaonis, & in cibis erant. Exo. 8. Nõ eſt cõmunicandũ cum iſtis. *Detractoribus non commiſcearis &c.* Eccl. 13. Quæ cõmunicatio ſancti ad canem. Ideo beatus Auguſt. eis cõmunicare nolebat, ſed ſuper mẽſam ſuam ſcripſerat: *Si quis amat dictis abſentum rodere vitam, Hanc menſam indignam nouerit eſſe ſibi.* Et ſi aliquis forte in detractionis verbum ibi incidebat, dicebat ei vt ceſſaret, aut à menſa ſurgeret & verſus deleret. *Itẽ* ora detractorum ſunt ſepulchra patentia & fætentia. Pſ. 5. *Sepulchrum patens eſt guttur eorum.* Sunt vrceoli diabolici pleni aqua maledicta diaboli. Pſal. 13. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt.* Lingua eorum eſt diaboli aſperſorium.

Simile.

2. *Quia fraudulentus.*

SECVNDO detractor eſt fraudulentus, ideſt plenus verſutia, mordẽs retro ad modum canis proditoris, & ad modum ſcorpionis. Ezech. 2. *Subuerſores ſunt tecum & cum ſcorpionibus habitas.* Hier. 9. *Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta eſt.* Pſal. 49. *Lingua tua concinnabat dolos. ſedens aduerſus fratrẽ tuum loquebaris &c.* Inſidiantur famæ hominis vt furẽtur eã. Eccl. 11. *Multæ inſidiæ doloſi &c.* Et poſt. *Bona in mala conuertens inſidiatur, & in electis imponit maculam,* ſ. infamiæ. Itẽ detractor tãto eſt deterior fure, quanto meliorẽ theſaurũ furari conatur. Oſeæ. 7. *Facti ſunt quaſi arcus doloſus, cadent in gladio à furore iræ;* quia in arcu doloſo ſagitta emiſſa, ad oppoſitum tendit huius quod videtur. Similiter verbum detractionum, quod tanquam ſagittam mittunt in alios, quod videtur alios percutere, in detrahentes redit, & eos primo in anima occidit. Sicut legitur in paſſione ſanctorum Coſmæ & Damiani. Vbi cum lapides proijcerent in ſanctos Pagani, vt eos lapidarent, Dei virtute retroacti, eos qui immittebãt percutiebant, & cũ applicarentur curribus dicti fratres, & à quatuor militibus ſagittarentur, ſagittæ iuſſu Dei retroactæ, multos gentium aduerſantium peremerũt. Detractores vtuntur inſidijs vt retro mordeant. Pſalm. 55. *Ipſi calcaneum*

Exemplum.

rn enim obſeruabunt. Calcaneus eſt inferior pars corporis, A & quæ ſæpius eſt in luto. Et detractores nō digniora, non meritorum & operum ſanctorum laudes conſiderant, ſed infirmiora & quæ defectuoſa videntur in homine, vt mordeāt ad modum ſerpentis; cui dictum eſt. *Tu inſidiaberis calcaneo eius.* Gen. 3. *Detractor* ſimilis eſt ſerpenti qui inſidiatur in ſemita, corpus in herba vel in arena occultans, vt dicit Iſid. & cornua quaſi pabulum extra demōſtrans, ad quæ cum veniunt animalia quaſi ad pabulum, retro inſilit, mordet, & occidit, de quo Gen. 49. *Fiat Dan coluber in via, Ceraſtes in ſemita, mordens vngulas equi.* Talis eſt detractor qui alios iudicat, retro mordens vt canis rabidus. Deuter. 27. *Maledictus qui clam percuſſerit proximum ſuum* &c. Pſal. 9. *Sedet in inſidijs cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem.* Quod faciunt qui accuſant pauperes apud tyrannos. B

3. *Quia virulentus.*

Tertio detractor eſt virulentus plenus nequitia venenoſa. Os enim detractoris ſimile eſt ori hydropici leproſi, vel latrinæ reſpiraculo, & inferni puteo, & ori draconis, à quibus exit fœtor, & flatus contagioſus, & venenoſus. Quidam dixit, non eſt curandum vtrū detractores ab inferiori vel ſuperiori foramine intonēt, quia non minus, immo lōge plus fœtent & inficiunt à ſuperiori, quam ab inferiori. Eccl. 11. ſerpenti cōparatur, vbi dicitur. *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit.* Pſal. 139. *Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes*, &c. *Similis* eſt detractor ſerpenti, de quo Geneſis 3. *Serpens erat callidior* &c. Hic ſub facie virginea, venenum malæ ſuaſionis infundit, per quod tota humana natura infecta eſt. Sic detractor primo faciem virgineā oſtendit, cum bona intentione & pura dicere aſſerit quod detrahendo dicit. C Talis eſt Pharoas ſerpens, ſicut dicit Iſidor. ſimilis ſibilo ſerpenti, ſic dicto, quia ſibilū habet infectum. *Similis* eſt detractor Scelido ſerpenti, qui terram per quam vadit, fumo mortifero & peſtifero fumare facit. Eſt quaſi ſeps ſerpens, qui priuſquam mordeat carnem, & oſſa conſumit. *Similis* Dipſæ vel Dipſadi ſerpenti, qui ita ſubtiliter pūgit, quod prius occidit, quam dolor ſentiatur.

Simile.

Item ſimilis eſt Regulo ſerpēti, qui fontem quem tangit inficit. Prouerbiorum 23. *Quaſi regulus venena diffundet.* Ideo dicit Auguſt. *Ne accommodes aures tuas ad percipiendum verba detrahentis, ne accipias mortem in anima tua, detrahenti enim & audienti animæ vtrinſque eſt mortis eſt detractio.* Bern. ad Eugenium papam. *Velle audire & detrahere, quid horum damnabilius ſit non facile dixerim.* D Philip. *Diſcent non libenter detrahere, cum te viderint non libenter audire.* Ideo dicitur. Eccleſiaſt. 19. *Sepi aures tuas ſpinis, & ne audias linguam detrahentem:* quoniam lingua detractoris aures obiectas frequēter rodit, & venenū pro medicamento effundit. *Similis* Antigono, de quo dicit Ægyſippus in primo de cladibus Iudæorum, quod aures auunculi ſui Hyrcani dētibus corroſit, ne ſacerdotio fungeretur; & medicum ei miſit ſub ſpecie pietatis, qui in eius auribus vulneratis venenum pro medicamēto proditiosè infudit. Sic detractor proditor dicit ſe compati eis, quibus in auribus venenum detractionis effundit, cuius lingua plena eſt veneno mortifero, vt dicitur Iacob. 3. De hac materia habetur ſupra *de cuſtodia auditus.*

4. *Quia truculentus.*

Quarto detractor eſt truculentus plenus ſæuitia. E Quæ maior ſæuitia poteſt eſſe, quā quod homo multos, immo innumerabiles occidat, ac etiam ſemetipſum. Detractor autem occidit per malitiam animam ſuam, & charitatem fraternam extinguit in cordibus plurimorum. Detractor monſtrum eſt, quod pro dentibus gladios habet. Prouerbiorum 30. Pſalm. 56. *Filij hominum dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus.* Bernard. *Lingua detractoris quaſi gladius, occidit enim vno ictu, & illum qui detrahit, & illum qui detractionem libenter audit, & illum quandoque cui detrahitur*, quando ſcilicet ad eius notitiam peruenit.

Simile.

Detractio eſt illud mōſtrum quod deſcribitur Dan. 7. Quod ſimile erat vrſo, & in parte ſtetit, tres habens ordines dentium, & in dentibus eius principes tres, quid dicebant vt comederent carnes plurimas. Vrſo ſimilis eſt detractor, qui eſt obſcurum animal, & obſcuro antro inſidiatur tranſeuntibus. Sic detractor *inſidiatur quaſi leo in ſpelunca ſua*, &c. Hæc beſtia in parte ſtat, quia aliqua bona & commendabilia dicit de perſona cui detrahit, vt melius ei credatur. Tres principes in dentibus eius ſunt, principes terreni, prælati eccleſiaſtici, & viri religioſi, quorum carnibus, id eſt carnibus operationibus conſueuerunt paſci.

Simile.

Item eſt illud monſtrum de quo Apoc. 12. *Draco magnus & rufus*, per malitiā, *habens ſeptem capita, mittens in ſinum eccleſiæ maſculum deuorare.* Iſta ſeptem capita flammiuomi draconis ſunt ſeptem ſpecies detractionis, quæ euomunt flammam peſtiferæ ſuaſionis, & tentationis dicti draconis flammiuomi.

Septē ſpecies detractionis.

Svnt autem huiuſmodi ſeptem ſpecies. Prima occulta mala publicare, ſecunda audita mala cum augmēto proferre, tertia eſt crimina falſa imponere, quarta eſt bona occulta negare, quinta manifeſta bona vituperare, vel ex malitia reticere, ſexta bona in malum conuertere, ſeptima bona immiſcere malis, vel mala ſua alienis addere; vt cum ſe accuſat, & defectus ſuos dicit detractor, vt de alijs quæ ſubiūgit melius ei credatur, vel cum eum commendat, vt de malis quæ inferre nititur melius ei credatur, vel cum ſe ex compaſſione loqui teſtatur. *Detractores* ſunt culices, & mordaces cyniphes. *Item* ſunt ſanguiſugæ diaboli, humanum ſanguinem ſitientes & ſugentes; immo crudeliores ſunt feris, quia leoni leo parcit, lupus lupum nō comedit, feræ parcunt rebus ſui generis. *Similes* ſunt Hyenis quæ ſepulta cadauera exhumant, nam ipſi in peccatis latentes propalant & deuorant.

Simile.

Item ſimiles ſunt diabolo, qui crudelis eſt bonis, crudelior ſuis, crudeliſſimus ſibiipſi. Bonis crudelis eſt quia quorum vitā nō poteſt mordere interius aut penetrare, fœdare nititur exterius, infamādo ſi poteſt, falſum crimē imponēdo. Crudeliores ſunt malis, quorū carnes, id eſt carnalia comedunt. Pro. 23. *Noli eſſe in conuiuijs peccatorū, & qui carnes ad veſcendū conferunt.* Glo. *Carnes ad veſcendum proferre, eſt vitia proximorum in derogationem habere, vel dicere.* Iob 19. *Carnibus meis ſaturamini.*

Exemplum.

Quidam nutriuit lupum, quem factum priuatum, poſuit ad cuſtodiam ouilis. Quo dormiente venit ſilueſter lupus in ouile, & omnes oues iugulauit; quod aduertens dormiens domeſticus, cum eo pugnans occidit eum, & omnes oues iugulatas ſuper caput eius congregauit. Similiter detractor totum vnū ouile deuorat religionem ſcilicet aliquam cui detrahit. Greg. ibi. *Qui alienæ vitæ detractione paſcitur, procul dubio alienis carnibus ſatiatur.* Detractor aliquando comedit epiſcopum vnum, vel Archiepiſcopum, vel vnā religionē, vel populum, quando eis detrahit. *Item* in vitiſpatrum, quidam ſenex dixit: *Melius eſt comedere carnes, & bibere vinum, quam in detractione comedere carnes fratrum.* Hier. 19. *Vnuſquiſque proximi ſui carnem comedit.* Ezech. 10. *Patres comederunt filios in medio tui.* Similes illis de quibus Anſelmus. *Et paratæ ſiſt in eſum carnes, eorum reputant pietatem.* Vnde: *Sunt loca, ſunt gentes, quibus eſt mactare parentes Et mos & pietas, cum longa ſuperuenit ætas.* Hæc lex tenet apud detractores, qui detrahunt tam ſpiritualibus patribus quam carnalibus: vnde merito puniuntur in eo quod peccāt, quia præter hoc quod ſpiritualiter occidunt, frequenter & mala morte temporali plectuntur.

Exemplum.

In Anglia religioſus quidam, veſte non vita, habitu non actu, detractionibus aſſuetus, in extremis exiſtens, monitus & rogatus quod cōtereretur, & de ſalute animę ſuæ ſollicitè cogitaret: Reſpōdit quod nō faceret: Interrogatus quare? Dixit, quod non poterat. Cū autē multis verbis, & perſuaſionibus moneretur, quod in hac extrema neceſſitate, tota mentis attentione, & cū fiducia ſpei recurreret ad diuinā clementiā explorandam, extrahens linguā, digito percuſſit eā, & dixit: Iſta lingua peſſima me damnauit. Quo dicto, lingua, ſic intumuit, quod vlterius eā reponere nō potuit in os ſuū;

& ſic

& ſic horribiliter expirans, omnib. detractoribus exẽplum damnationis oſtendit.

Exemplum.

Item inter miracula B. Greg. legitur, quod cũ poſt eius mortem inualuiſſet Romanam prouinciam, fames grauiſſima, pauperes religioſi venerunt ad eius ſucceſſorem, rogãtes vt eorum inopiæ miſereretur, quos Papa Greg. alere ſolebat. At ille eos vacuos ſemper dimittebat, dicens ſe nõ poſſe ſufficere his quos Greg. paſcebat ad augmẽtum ſuæ vanæ laudis. Cui cum B. Greg. ter apparuiſſet, arguẽs eum de ſua tenacitate, & immiſericordia, & detractione; nec tamen cor ad cõpaſſionem inflecteret, nec linguam à detractione cohiberet, nec manum ad miſericordiam extẽderet, poſt tertiã apparitionẽ, poſtquam ſuper hoc eum tertio arguiſſet, horribiliter apparẽs & cõminãs eum in capite percuſſit, quo dolore vexatus in breui vitã finiuit. Itẽ in vita beati Benedicti de turpi morte Fiorẽtij monachi.

Exemplum.

Item in vita beati Ambroſij legitur, quod cũ glorioſus miraculis dictus ſanctus in pace quieuiſſet, quidam ſacerdos Mediolanenſis in cõuiuio cum alijs ſancto detraheret, ſubito graui vulnere percuſſus, & à loco conuiuij deportatus, cõtinuo expirauit. Itẽ in Carthaginẽſi vrbe, cum poſt mortem beati Ambroſij tres epiſcopi ſimul comederent, cum multitudine presbyterorum & clericorum, cum quidã epiſcopus audiens de factis beati Ambroſij ei detrahere inciperet, quidã retulit ibi de morte dicti presbyteri, dictus autẽ epiſcopus hoc audiẽs, ſimili vulnere percuſſus, & ad lectum deportatus, ipſa nocte diem clauſit extremum.

De ſuſurratione.

DISTINCTIO IV.

4. *Suſurratio.*

Deinde cõſiderandum eſt de ſuſurratione. Sicut autem dicit Iſid. in lib. Ety. Suſurratio de ſono locutionis appellatur, quia non in facie alicuius, ſed in aure loquitur. Sciendum autem quod ſuſurratio & detractio conueniunt in materia, & in forma, ideſt in modo loquendi; quia & ſuſurro & detractor malum dicit de proximo, & propter hanc conuenientiã vnum pro alio quãdoque ponitur. Vnde Eccl. 5. *Non appelleris ſuſurro*, ideſt detractor. Differunt tamẽ in fine, quia detractor intẽdit famã proximi denigrare: Vnde illa verba præcipuè profert de proximo, ex quibus diffamari poſſit, vel ſaltẽ diminui fama eius. Suſurro autẽ intendit amicitiã ſeparare, ſicut patet in Gl. ſuper illud Ro. 1. *Suſurrones detractores* &c. *Suſurrones ſunt inter amicos diſcordiam ſeminantes, detractores qui aliorum bonam famam negant vel diminuunt.* Vnde Prou. 26. *Suſurrone ſubtracto, iurgia cõquieſcunt.* Et ideo ſuſurro talia verba profert de proximo, quæ poſſunt contra ipſum cõmouere animũ audiẽtis, ſecũdũ illud Eccli. 28. *Vir peccator conturbauit amicos, & in medio pacẽ habentiũ ponet inimicitiã.* Igitur ſic patet, quod detractor non intẽdit dicere de proximo ſuo niſi malũ, vnde. ſ. poſſit proximus infamari. Suſurro vero nõ ſimpliciter intẽdit malum dicere, ſed quicquid ſit illud quod poſſit animũ vnius cõtra aliũ perturbare, etiã ſi ſit bonũ ſimpliciter, ſed tamẽ apparens malum, inquantũ diſplicet audienti. Tales merito Dei maledictionẽ incurrunt: Sicut dicitur Eccl. 28. *Suſurro & bilinguis maledictus, multos enim turbauit pacem habentes.* Et benè dicitur bilinguis, quia dum amicitiã inter duos nititur rumpere, duabus vtitur linguis; vni dicẽs de alio vnde poſſit eius animum ad odium concitare. Hoc eſt inter ſeptẽ, quod dominus præ cęteris detestatur. Pro. 6. *eũ ſcilicet qui ſeminat inter fratres diſcordias.*

Suſurratio & detractio conueniunt quãdoque in materia & forma, ſed differunt fine, nam illa tendit ad amicitiam interrumpere, hæc famam.

De deriſione.

5. *Deriſio.*

Deinde conſiderandũ eſt de deriſione. Circa quã tria conſideranda occurrunt. Primo vtrũ deriſio ſit peccatũ. Secũdo vtrũ ſit peccatũ mortale, & quãdo vel quomodo ſit veniale, vel mortale. Tertio quę mouere nos debent ad hoc vitium deteſtandum.

A Circa primum ſciendum, quod cũ peccata verborum præcipuè ſint penſanda ſecundũ intentionẽ proferentis, ideo ſecundũ diuerſa quæ quis contra aliũ loquens intendit, diſtinguuntur huiuſmodi peccata. Sicut autẽ aliquis cõuitiando intendit honorẽ conuitiati deprimere; & detrahendo famã diminuere, & ſuſurrãdo amicitiã tollere, ita etiam irridendo, intendit aliquis deriſo verecundiam ſeu erubeſcentiam generare. Vnde quia finis iſte diſtinctus eſt ab alijs, deriſionis peccatum diſtinctum eſt à præmiſſis peccatis ſecundũ finem, cõmunicat tamen cum eis in materia. Quia ſicut de opere virtuoſo meretur aliquis apud alios reuerentiã & famam, apud ſeipſum bonæ conſcientiæ gloriam, ſecundum illud 2. Cor. 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ*: Ita econtrario de actu turpi, ideſt vitioſo, apud alios tollitur hominis fama & honor. & per hoc contumelioſus & detractor dicunt turpia de alio. Apud ſeipſum aut per turpia quæ dicuntur, perdit aliquis conſcientiæ gloriam & quietẽ, per quandam cõfuſionem & erubeſcẽtiam: & ad hoc & propter hoc deriſor dicit turpia. Ex hoc enim aliquis erubeſcit, quia timet vel dolet dehonorari. Sicut dicit Damaſcenus lib. 2. *Erubeſcentia eſt dehonorationis timor.* Differt autem deriſio à prædictis, quia deriſio fit iocosè, alia vero ſerio proferuntur.

Deriſio differt à contumelia & detractione, quia non intendit honorem auferre aut famam, ſed verecundiam generare & derideri ſerio vt illa ſed iocoſe.

Circa ſecundum, ſcilicet *quando vel quomodo deriſio ſit mortale vel veniale peccatum*. Conſiderandum eſt quod non eſt deriſio niſi de aliquo malo vel defectu. Malum autem ſi ſit magnum, non pro ludo vel ioco accipitur, ſed ſeriose. vnde ſi in luſum vel riſum vertatur,

C ex quo deriſionis vel illuſionis nomen imponitur, hoc eſt quia accipitur vt paruum. Poteſt tamen aliquod malum accipi tanquam paruum dupliciter. Vno modo ſecundum ſe: alio modo ratione perſonæ. Cum autem aliquis malum vel defectum alicuius perſonę in luſum vel riſum ponit, quod ſecundum ſe paruum malum eſt, veniale & leue peccatum eſt ſecundũ genus ſuum. Cum autẽ accipitur quaſi paruum malũ ratione perſonæ, ſicut defectus puerorum & ſtultorũ parum põderare ſolemus: ſic aliquẽ deridere, & eum omnino paruipendere, & tã vilem æſtimare, quod de eius malo nõ ſit curandum, ſed pro ludo potius ſit habendum, ſic deriſio eſt peccatum mortale, & grauius quã cõtumelia, quæ ſimiliter eſt in manifeſto, quia cõtumelioſus videtur accipere peccatum alterius ſerio-

Deriſio eſt peccatum veniale quãdo obijcitur paruũ malũ ſecũdum ſe mortale vero quãdo malũ eſt ſoium paruum reſpectu vilis perſonæ.

D sè, illuſor autẽ vel deriſor in luſum: & ita videtur eſſe maior cõtẽptus & dehonoratio, & ſecundum hoc illuſio grauius eſt peccatum, & tanto grauius quanto maior reuerentia debetur perſonæ quæ illuditur. Vnde grauiſſimum eſt irridere Deum, & ea quæ Dei sũt, ſecundum illud. Iſa. 37. *Cui exprobraſti, & quem blaſphemaſti, & ſuper quem exaltaſti vocem tuam*, & poſtea ſubditur: *Ad ſanctum Iſrael.* Deinde ſecundum locum tenet irriſio parentum. Vnde Prou. 30. dicitur: *Oculũ qui ſubſannat patrem, & deſpicit partum matris, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.* Deinde deriſio iuſtorum grauis eſt, quia honor eſt præmium virtutis. Et contra hoc dicitur Iob 12. *Deridetur iuſti ſimplicitas*, Huiuſmodi autem deriſio valde nociua eſt,

E quia per hãc homines à bene agendo impediuntur, & retrahuntur: ſicut ait Gre. *Qui maiorũ actibus exorta bona conſpiciunt, mox ea manu peſtiferæ exprobrationis euellunt.*

Circa tertium ſciẽdum eſt, quod deriſio vitãda eſt propter multa. Primum eſt Dei reuerentia, ſecundum eſt rea cõſcientia, tertium deriſi verecundia, quartũ eſt pœnæ vehementia. *Primo* vitãdum eſt peccatũ deriſionis propter Dei reuerentiã, qui ſe deriſũ reputat, quãdo deridetur homo ad imaginẽ Dei factus, & ſuo ſanguine pretioſo redemptus. Ait enim Lucæ 12. *Qui vos ſpernit me ſpernit.* Et Matth. 25. *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* In membris ſuis eſſe deriſum ſe cõqueritur Tren. 3. *Factus ſum in deriſum omni populo meo, canticum eorum tota die.* Item 2. Paral. 36. *Illi ſubſannabant nuncios domini* &c. Sequitur: *Aſcendit furor domini in populum, ita vt nulla eſſet curatio.*

Deriſio eſt vitãda propter multa.

1. *Propter Dei reuerentiam.*

2. *Propter ream conſcientiam.*

SECVNDO cauendum eſt peccatum deriſionis propter ream conſcientiam. Homo namque ſciens & ſentiens conſcientiam ſuam ream eſſe in multis, non habet vnde deberet alios deridere, ſed flere potius & dolere. Ridiculum eſt & fatuum, quòd æger ſanum, cæcus videntem, claudus rectè incedentem, ſcabioſus ſanum caput habentem derideat. Sed longe maioris eſt fatuitatis & inſaniæ, quod peccator iuſtum & ſimplicē audeat deridere. Deriſor ſimplicium & iuſtorum ſimilis eſt homini pigro & ſtulto, cuius ager plenus eſt ſpinis & vrticis & tribulis, & dimittit eum incultū, & videns hortum proximi plenum arboribus fructuoſis & bene cultis, irridet, quia in eo videt arborū exteriorem corticem rugoſum. Sic multi inculti & incompoſiti in moribus, & pleni defectibus & vitiis, negligētes maximos defectus ſuos, & videntes exteriores aliquorum ruditates, derident eos. *Similes* ſunt cuidā ſtulto, qui ſtans in via, omnes euntes ad eccleſiam irridebat, geſtus eorum fingendo, ad riſum videntes prouocando, quem tamen omnes tāquam fatuum & contemptibilem ſuper alios iudicabant & irridebant. Contra quos Prouerb. 24. *Per agrum hominis pigri tranſiui*, &c.

Simile.

ITEM deriſores ſunt ſimiles latroni, qui cum duceretur à Bedellis multis ad ſuſpendium ſuper equum maximū, & videret incedentes in via pedites ſimpliciter, irridebat eos, non curans de proximo interitu ſuo viliſſimo. *Item* ſimiles ſunt cuidam meretrici, quæ cum capta eſſet in adulterio, & nuda fuſtigaretur à Bedellis per ciuitatem in oculis omnium, cuidam matronæ obuians irridebat eam de ſua minus ornata compoſitione cultus, poſtpoſita & neglecta ſua nuditate. Sic eſt de deriſoribus bonorum, qui non attendunt in quanta cōfuſione peccatorum ſunt, & quomodo à dæmonibus nudi & rei ducuntur ad ſuſpendium inferni; & deridēt iuſtos de hoc quod minus compoſitè incedunt in via à iudicio ſæculi, quos Deus, & ſancti, & ipſi dæmones irrident de temeritate ſua.

Exemplum.

IN vitiſpatrum cuidam quærenti, quomodo habēs propria vulnera detrahit vel irridet aliena; reſpōdit abbas Ioannes parabolam. *Cum* quidam homo haberet duas vxores nudas, & vellet ire ad nundinas, & iſtæ ſecum duci peterent, poſuit eas in dolio, & cum nauicula transfretauit. altera eorum de vaſe exiliens, veteribus pannis ſe operuit quos inuenit. quod videns alia eam irridebat, dicens viro. Hæc meretrix ſic malè veſtita non erubeſcit. Cui vir ait: Tu cū ſis vndique nuda, quomodo non erubeſcis inculpare vtcunque veſtitam? *In vita* beati Ioannis Euangeliſtæ legitur de iuuene quodam, quem ſuſcitauit, qui retulit quomodo mortuus viderat ridētes dæmones & cachinnantes, de ruina illorum diſcipulorum Ioannis, qui redierunt ad ſæculū; & quomodo ād hoc ſuas faciebant deriſiones. *Item* deriſor ſimilis eſt Strutioni, quæ cum ſit auis deformis & monſtruoſa, ſicut dicit Iob 34. Deridet equum & aſceſſorē eius, cum ſit magis deriſione digna.

Simile.

ITEM ſimilis eſt ſimiæ ioculatoris, vel ad feneſtram diuitis ſedenti, quæ cum ſit maxime irriſibilis; cuius exteriora nuda patent, tranſeuntes irridet. Sic deriſores ſunt ſimiæ diabolicæ. *Item* fatuum eſt quod aliquis exiſtens in periculo, derideat alium ſimili periculo laborantem. Talis enim ſimilis eſt latroni ſiniſtro, quę quaſi non curans periculum mortis ſpiritualis corporalis & æternæ imminentis, & crucis, Ieſum crucifixum irridebat. cui dixit ſocius ſuus. Lucæ 23. *Neque tu times Deum cum in eadem damnatione ſis. Item* ſunt ſimiles quibuſdam, qui nec in periculis cōſtituti dimittūt deriſiones ſuas De quibus magiſter Iacobus de Victriaco duo ſequētia ponit exempla.

Exempla.

QVIDAM principes habebant quendam hiſtrionē ſecum cum mare transfretarent, qui ita erat conſuetus deriſionibus faciendis, quod cum videret periculū imminere ſibi & aliis, & nauem ſubmergendam; cum alij flerent & Dominum rogarent pro periculo euadendo, ille incepit irridere Dominum ſuum dicens: Domine vſque modo habuiſtis cyphum veſtrum ſeparatum à me, hodie autem communes habemus fieri, & in cypho cōmuni bibere, cuius latitudo durat à Marſilia vſque ad Achon. *Item* alius videns periclitantes ſocios & flētęs ait: Vſque modo pepercistis carnibus veſtris ſalſis, modo non parcatis, ſed ſatis de eis comedatis, quia iam oportet vos ſatis bibere.

3. *Propter deriſi anguſtiā.*

TERTIO cauendum eſt hoc vitium propter deriſi anguſtiam. Quandoque enim plus affligunt homines irriſiones & ludibria, quā aliæ afflictiones. Multi enim prælegerunt potius mori, quam deriſiones & ludibria ſuſtinere. Sicut Sampſon Iud. 16. *Moriatur anima mea cū Phyliſtiim:* & occidit ſe ne ſuſtineret eorum diutius irriſionem. Similiter & Saul, de quo 1. Reg. 31. *Dixit Saul armigero ſuo: Interfice me, ne fortè veniant incircuncisi, & illudant mihi.* Item qui irridetur clamat ad Dominum contra irriſorem; & exauditur, Iob 11. *Qui deridetur ab amico ſuo ſicut ego, inuocabit Dominū, & exaudiet eum.* Sicut enim compati afflictis & defectibus alienis eſt charitatis, ita irridere videtur eſſe magnæ malignitatis, Nee. 4. *Peccata eorum coram facie ſua non deleantur, quia irriſerunt ædificantes.* Afflictio non eſt addenda afflictioni, nec amaritati amaritudo iungenda; propter quod dicitur Eccl. 7. *Non irrideas hominem in amaritudine animæ.*

4. *Propter pœnæ vehementiā.*

QVARTO cauendum eſt hoc vitium propter pœnæ vehementiam; tales enim maledictiones incurrunt. Sicut Cham qui patrem ſuum Noe deriſit Gen. 9. Tales etiam in ludibrium fiūt Dei, hominum, & dæmonum. Illos enim qui homines Dei deridēt in præſenti, Deus irridebit in futuro, & æternis irriſionibus eos tradet Pſ. 2. *Qui habitat in cælis irridebit eos.* Sap. 4. *Illos autem Dominus irridebit.* Dantur etiam in ludibrium hominum & dæmonum. Sicut legitur de Iudæis, qui irridebant, prophetas Domini miſſos ad eos, ſecundum quod legitur, 2. Paral. 36 Et ideo vt habetur ibidem, capti ſunt & omni ludibrio Chaldęorum expoſiti. Idem habetur 1. Eſdræ 2. Item idem refert factum Egyſippus, in fine libri de cladibus Iudæorum, de Iudæi qui irriſerūt Dominum; qui poſtquam fuerunt ad pœnitentiam diutius expectati, tādem ſunt omni ludibrio expoſiti, vt in ſingulis ciuitatibus Romani imperij ante currus agerentur captiui, & omni ludibrio in arenis pugnantes cum beſtiis crudeliſſimis exponerentur, & ab omnibus irriderentur, & confunderentur.

Deus quandoque mala morte occidit irriſores.

DEVS etiam quandoq; deriſores occidit mala morte & ſubita, quod oſtendi poteſt per multa exempla. Ægyptios illudentes filiis Iſrael. Exod. 14. *Inuoluit ſuper eos Dominus aquas maris.* Itē viri Sochoth & Phanuel qui deriſerunt Gedeon ſpinis & tribulis comburūtur. Iud. 8. *Item* Philiſtæi illudentes Sampſoni, ſubito ruina opprimuntur. Iud. 16. *Pueri* qui illudebant Elyſæo dicentes, aſcende calue, aſcende, duobus vrſis ſubito occidūtur. 4. Reg. 2. *Herodes* qui illuſit Domino, apud Lugdunum exilio relegatur, longa tabe exilij deficiens. *Pilatus* ſub quo Dominus ludibria multa patitur, ibidem in opprobriū generis ſui miſſus, ſemetipſum manu propria interfecit, & tamen ſuſpendium non euaſit. Quod ſe manu ſua occiderit, dicūt Hieronymus & Euſebius in chronicis ſuis. *In vita* ſancti Præiecti legitur, quod cum ipſe die Paſchę reſideret in menſa cum quibuſdā qui à carnibus abſtinebant; cum alij eos irriderēt quod à carnibus abſtinerent, ille arguit irriſores dicēs, quod eos potius deberent honorare pro abſtinentia, quam irridere. Cum autem illi non acquieſcerent eius monitioni, ſolarium ſubito corruit, & eos oppreſſit qui alios irridebant.

Exemplum.

ITEM in vita beati Antonij legitur, quod cū quidā Arrianus nomine Balanus dux Ægypti eccleſiam infeſtaret, & monachos & virgines nudatos publicè verberaret, ſcripſit ei beatus Antonius. Video irā Dei ſuper te venire, deſine perſequi Chriſtianos ne ira Dei te occupet, quæ proximum tibi minatur interitum. Miſer autem ille literam eius vidit & irriſit, & excreans ſuper literas in terram proiecit, multis afficiens iniurijs earū portitores; & beato Antonio comminatorias literas ſcripſit. Cum autem dictus Balanus equum mitiſſimū

Exemplum.

equitaret, eum in terram proiecit, morſibus eum diſcerpens, & calcibus ita eum attriuit, quòd reportatus ad vrbem infra triduum expirauit. *Item* poſt paſſionem beati Cyriaci, ſicut in eius miraculis legitur, Carpaſius præfectus domum matris à Maximiano obtinuit, in qua cum epulas cum decem & nouem amicis ſuis celebraret, & in loco vbi baptizabantur Chriſtiani, in deriſione Chriſtianorum ſe balnearent gentiles, morte ſubita omnes ibidem perierunt.

De temerario iudicio.

DISTINCTIO V.

I. Quid temerarium iudicium.

DEinde conſiderandum eſt de temerario iudicio. Eſt autem temerarium iudicium quo quis alium ſibi non ſubditum, vel ad ſuam iuriſdictionem nō pertinentem temerè iudicare præſumit. Ro. 14. *Tu quis es qui iudicas alienum ſeruū, Domino ſuo ſtat aut cadit?* Et poſt: *Tu quid iudicas fratrem tuum?* Vel quando iudicat de dubiis & occultis. Vel quando aliqua quæ benè vel malè poſſunt fieri in deteriorem partem interpretatur. Vel quando ex leui cauſa vel occaſione modica ſuſpicatur malum, & ex leui ſuſpicione iudicare præſumit. Tale iudicium prohibet Dominus Matt. 7. & Luc. 6. *Nolite iudicare & non iudicabimini.* Et Iac. 4. *Qui iudicat fratrem detrahit legi.* Sūt autē multa quæ peccatū iſtud oſtēdunt eſſe vitandum. Primum eſt mens conſcia peccatorum. Secundum eſt incertitudo futurorum. Tertium eſt ignorantia internorum. Quartum eſt iniuria diuinorum.

Iudicium temerarium quatuor oſtendūt eſſe vitandū.

1. Conſcientia peccatorum.

PRIMO quidem hoc peccatum oſtendit eſſe cauendum conſcientia peccatorum, quia frequenter homo iudicat alium de peccato in quo æquè grauiter, vel fortè grauius deliquit, vel ſi non in eodem genere cōmiſit, forſitan in alio genere grauiora commiſit. Temerè iudicat de conſcientiis alienis quas ignorat, qui conſcientiam propriam indiſcuſſam, & peccata ſua iniudicata dimittit. Ideo dicitur Matt 7. *Nolite iudicare & non iudicabimini*, &c. *Quid autem vides feſtucā in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Hypocrita, eiice primo trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui.* Sed quandoque magni fures, tyranni, & præpoſiti iudicant minores fures, & ducunt ad ſuſpēdium. *Sicut* quidam Philoſophus dixit Athenienſibus, cū quæreretur quare rideret, videns præpoſitos villæ ducentes paruū latrunculum pro paruo forefacto ad ſuſpendium. Rideo, inquit, quia magni latrones paruū ducūt ad mortē. Rom. 2. *In quo iudicas alium teipſum condemnas, eadem enim agis quæ iudicas.* Similes ſunt illis Iudæis, qui rei, mulierē deprehenſam in adulterio iudicabant: quibus ait Dominus Ioan. 8. *Qui ſine peccatum eſt veſtrū, primus in illam lapidem mittat.* Similes ſunt illi Phariſæo, de quo dicitur, Luc. 7. quod beatam peccatricem iam ſanctam, peccatricem iudicabat, & Dominum non eſſe prophetam, & ſe iniudicatum relinquebat. Similiter & illi, de quo Luc. 18. Qui Publicanum iudicabat, & ſe iuſtificabat: cum ipſe à Domino recederet iuſtificatus ab illo. *Item* ſimilis eſt illi hypocritæ, qui *feſtucam in oculo fratris ſui videt, & trabem in oculo ſuo non conſiderat.* Matt. 5. Sed quod homo debet ſe potius & prius iudicare quàm alios, oſtendunt exempla ſequentia.

Exemplum.

IN vitiſpat. facta congregatione in Scythia dum patres de multorum vita loquerentur, Abbas tacebat, poſtea egreſſus impleuit ſaccum arena, & poſuit in dorſum ſuum. Similiter & in quodam paruulo miſit arenam, ante ſe portans illum: quod videntes alij, requirebant quid hoc ſignificaret exemplum. Reſpondit. Saccus qui habet multam arenam peccata mea ſunt, quæ poſt dorſum poſui nolens ea videre vt plangam. Sed parua fratris mei ante me porto, & pro ipſis crucior condemnans fratrem: Rogate Dominum vt indulgeat mihi. Cui reſponderunt. In veritate hæc eſt via ſalutis. *Item* in vitiſpatr. legitur, quod cum frater quidam peccaſſet in congregatione, & alij iudicaſſent eum expellē-

Exempla.

A dum, & etiam ipſum expulerunt; Abbas exiuit cum eo, dicēs. Si iſte quia peccauit debet eiici, & ego quia peccaui exire debeo. *Item* alius. Si videris aliquem peccare, ne mittas in eum culpam, ſed in illum qui impugnat illum; dicens, quia iſte nolens inſtus eſt, væ mihi; quia ego volens victus ſum: plange & quære Dei ſolatium, quia omnes decipimur.

ET nota quod mens & conſcientia temerè iudicātis, aut rea eſt, & ex corruptione ſua malè iudicat; aut ſi ſic iudicans iuſtus eſt, in eo quod male iudicat reus efficitur. Primum patet, quia prauum iudicium, ſignum eſt prauæ & peruerſæ mentis. Sap. 16. *Semper præſumit ſæua, perturbata conſcientia.* vulgariter dicitur. *Semper credit latro quod omnes ſint fratres ſui.* Bern. *Nequaquam de alio talia ſuſpicaretur, niſi cor radix euſdem vitij infeciſſet.* *Item* in vitis

Qui temerarie iudicat regulariter eodem vitio eſt infectum.

B Patrum, cum duo fratres in vna morarentur cellula, quidam venit ad ſeniorem qui curam de eis habebat, ſuſpicando de eis peruerſè, quos vocauit ſenior, eos dormire ſimul iubens in vna matta, vno opertorio eos cooperiens dicendo: Iſti filij Dei ſunt, iniquitas tua docuit os tuum iudicare talia. Dixit autem diſcipulo ſuo. Hunc fratrem recludein cella deorſum, laborat enim eadem paſſione quam imponit iſtis.

Exemplum.

ITEM in vitiſpatrum cum ſenex probatiſſimus in cœnobio incurriſſet grauiſſimam infirmitatem & longiſſimam, nec haberent fratres vnde ei ſubuenirent, quædam ancilla habitans in ciuitate, rogauit patrem monaſterij, vt eius curam ei cōmitteret. Quod cum feciſſet, & ad cellam ſuam deportatum reuerēter tractaret, & neceſſaria ei loco Chriſti miniſtraret, & hoc per

Exemplum.

C triennium feciſſet, homines corrupti mente, ſecūdum ſuam corruptelam cœperunt iudicare malè de ſene & virgine. Senex autem hoc audiens Deum rogabat, vt virgini retribueret & ſuſpicionem tolleret. Cum autē ad eius obitum multi fratres conueniſſent, rogauit eos vt baculum ſuum plantarent ſuper ſepulchrum ſuum, dicens, quod ſi radices miſerit & fructū fecerit, ſcirent conſcientiam ſuam mundam à famula Dei. Quod cū factum fuiſſet, eo mortuo baculus fronduit, & floruit, & ſuo tempore fructus protulit. Et ſubdit Hier. Ad hoc miraculum multis de vicinis ciuitatibus venientibus, noſipſi vidimus miraculum, & cum ipſis glorificauimus Deum.

SIMILITER ſecundum patet, ſc. quod malè iudicans reus efficitur, quia eo quod malè iudicat gratiam Dei

Malè iudicans efficitur reus.

D perdit; ſicut patet Luc. 18. de Phariſæo iudicante Publicanum, qui tamen deſcendit iuſtificatus ab illo. *Item* in vitiſpatr. duo fratres inſimul habitabant, quorū alter videbat gratiam Dei ſuper alterum deſcendentem, & manentem in eo. Cum autem eum ſemel aſpiciēs eam non videret, miratus quæſiuit ab eo quid feceret, propter quod Dei gratiam amiſiſſet. Cum autem non eſſet ſibi conſcius de aliquo, tandem aduertit quod quendā hominem in corde ſuo iudicaſſet, de hoc quod in ſexta feria mane comederet; qui per hoc culpam ſuā cognoſcens, & pœnitentiam agens, viſibiliter, vt vidit dictus frater, gratiam recuperauit amiſſam. *Item* ad idem in vitiſpat. cum frater quidam peccaſſet in congregatione, dum argueretur ab aliis, iuit ad Abbatem Antoniū: fratres autem eum ſequentes reducere volentes eum, ex-

E probrabant ei culpam ſuā, quam ipſe negabat. Abbas autē Paphnutius talem retulit parabolam in cōſpectu fratrum. Vidit in ripa fluminis hominem vſque ad genua in limo demerſum. Venientes autem quidam vt eum porrecta manu extraherent, vſque ad collum ſe merſerunt. Quo compuncti ad cœnobium dictum fratrem reduxerunt. Tunc de eo dixit beatus Antonius: Ecce homo qui poteſt animas ex veritate ſaluare.

SECVNDO hoc peccatum diligenter eſſe vitandum oſtendit incertitudo futurorum; quia qui hodie eſt peſſimus, cras forſitan fiet optimus, & econuerſo, iuxta verbum Apoſtoli. *Qui ſtat videat ne cadat.* Qui hodie eſt peſſimus, cras poteſt fieri ſummus. Vt Paulus, qui ſubito Deo operante factus eſt de Saulo Paulus, de lupo agnus, & perſecutore prædicator. Et Matthæus, de Pu-

2. Incertitudo futurorum.

blicano

A bl:cano Apoſtolus Et econtra Iudas de Apoſtolo quaſi diabolus. Ad Rom. 9. *Vaſa iræ apta in interitum fecit Deus, & vaſa miſericordiæ quæ præparauit in gloriam.* Non debes iudicare de incertis & futuris, quia nullus eſt adeo malus, quin tu deterior eſſe poſſis. *Item* in vitiſpat. quidam pater cum videbat aliquem grauiter peccantē flebat dicens: Heu mihi Domine, quia quod iſte eſt hodie, ego forſitan cras, vel deterior, ſum futurus. *Ideo* in vitiſpat. legitur, quod cum quidam eremita conſueuiſſet recipere Euchariſtiam à quodam ſacerdote, & audiſſet eum peccatorem, cum veniſſet non admiſit eum, nec Euchariſtiam recepit. factus autem ſtatim in extaſi, videt puteum aureum, & ſitulam auream, & leproſum aquam optimam haurientem, quam maximè deſiderabat; & audiuit vocē ſibi dicentem: Quæ eſt cauſa quare B non bibis aquam optimam? nunquid minus valet, cum leproſus eam non tangat, nec inficiat? argutus ſuper temeritate ſua, ſacerdotem reuocauit, & ſacramentum ab eo recepit. Ipſe enim qui creditur malus, frequenter iam pænituit, & eſt Dei filius.

Exempla

3. *Ignorantia interiorum.*

TERTIO oſtendit hoc peccatum eſſe cauendum ignorantia interiorum, ſc. cogitationum, affectionum, intentionum. Item ſicut de proximo qui malus eſt non eſt certum iudicare, vtrum in futurum erit bonus; ita de ſeipſo quilibet incertus eſt, verum qui bonus eſt hodie, cras erit malus, vel qui malus eſt hodie, cras forſitan fiet bonus: Tum quia fragiles ſumus nimis. Tum etiam quia ſtatus huius mundi periculoſus eſt, ſicut oſtēſum eſt ſupra. Homo enim in præſenti ſtat in lubrico, & inter laqueos ambulat, cito cadit & capitur, & ſubito ſæ- C pè deterius, quam ille quem de caſu ſuo iudicat. Et qui videt cadere, debet ſibi timere, cum forſitan ipſe ſit fragilior quam ille quem viderat cecidiſſe. *In vitiſpat.* quidam frater requiſiuit à ſene quomodo ſibi caueret ne aliis detraheret, vel ne eos iudicaret. Qui ait, Ego & proximus meus duæ ſumus imagines. Cum meā quaſi in ſpeculo proſpexero, & reprehendero me; inuenitur imago proximi mei apud me venerabilis. Cum autem meam laudauero, fratris mei imaginem paruam reſpicio & deſpicio. Non enim alteri detraham, aut alium iudicabo, ſi reprehendo meipſum.

Exemplum.

ITEM in vitiſpatrū dicitur, quod duos fratres erant, quorum vnus ſenior erat mundus, nec poterat ſuſtinere quod monachus haberet malam cogitationē: qui rogauit iuniorem vt ſuſtineret quod ſecum habitaret. D qui reſpōdit hoc ſe non poſſe, eo quod peccator eſſet, & ipſe abhorreret forſitan, & iudicaret eum. Cum autē receſſiſſet ſenior ab eo, in fine ſeptimanæ rediit, iterum rogans eum vt ſecum maneret; tunc iunior volens experiri ſi adhuc eſſet ſuſpicioſus, & malè iudicans proximum, ait; In grandi tentatione incidi Abba in hac ſeptimana, quia exiens in hortum propter neceſſitatem peccaui. Et dixit ſenex; Vis pœnitere? cū diceret, quod volebat; ait ſenex: Et ego tecum porto medietatem peccati illius. Tunc frater videns ſenem non eſſe malè iudicantem, ſed compatientem ait: Modo poſſumus inſimul manere, & poſt vſque ad vitæ exitum ſimul māſerūt. *De abbate* dixit beatus Benedictus in regula ſua. Caueat ne ſit ſuſpicioſus, aliter nunquam bene erit ei. *Item* qui iudicant alios, forſitan in illud de quo male iu- E dicant cadere permittuntur, vel in deterius. Sicut Iudas iudicans Magdalenam de effuſione vnguenti ſuper caput & pedes Domini, tentatus fecit primo proditionē Domini, & poſtea homicidium ſui. Similiter & Phariſæus iudicans Publicanum, deterior factus eſt.

Exemplum.

Exemplum.

ITEM in vitiſpatrum, quidam Anachoreta Timotheus nomine, conſuluit abbati vt quendam fratrem negligentem expelleret de cœnobio. Quo facto tentatio venit ſuper eum. cum autem fleret in cōſpectu Domini, venit vxor ad eum dicens: Timothee idcirco hoc pateris, quia fratrem tuum in ſua tentatione deſpexiſti. Econtra qui ſe iudicat & non alium, ſecurius euadit. *In* vitiſpatr. quidam frater requiſiuit abbatem Poemum. Quid eſt pater quod dixit Apoſtolus? *Omnia ſunt munda mundis.* Reſpondit: Qui hoc intelligit, videt ſe inferiorē omni creatura. Ait frater: Et quomodo poſſum me iudicare minorem eo quem video homicidium perpetraſſe? Reſpondit ſenex: Iſte ſemel homicidium perpetrauit, ego autem omni hora occido animam. Hæc eſt enim ſola hominis iuſtitia, vt ſemetipſum reprehēdat. Tunc enim iuſtus eſt cum ſua peccata condemnat.

Exemplum.

Fatuum eſt ex ſignis exterioribus de interioribus iudicare.

ITEM valde temerarium eſt & fatuum, ex ſignis exterioribus, quæ vt plurimum ſunt fallibilia, iudicare de interioribus quæ non videntur, & dubia pro certis, vel falſa pro veris aſſerere, propter quod dicitur Ioan 8. *Nolite iudicare ſecundum faciem.* Similes ſunt tales ſimiæ, quę inueniens malum granatum, ſentiens corticē amarum extra, iudicauit ſimilem intra, nec guſtauit de interiori dulcedine. *Item* ad hoc facit quod legitur Dial. 4. Cum Totila Rex Gothorum intraret quandam ciuitatem, & occurreret ei epiſcopus eius Caſſianus, habens ex conſperſione caloris rubeam faciem aſſiduè; iudicauit eum aſſiduum potatorem, èx quo iudicio regis Spatharius coram rege arripitur, & crudeliter vexatur. Hunc autem ſibi adductū, dictus Caſſianus oratione & ſigno crucis à dæmone liberauit; & ſic Barbarus cæpit venerari corde, quē iudicabat deſpectū facie.

Exemplum.

Exemplum.

ITEM in vitiſpat. egreſſi fratres de cœnobio ad viſitandum ſolitarios, venerunt ad quendam ſolitariū ſenem, qui maximo gaudio eos recepit, & refecit ante horam nonam; & quicquid boni habuit eis appoſuit. Ipſe autem ſeorſum ſtans, audiuit eos loquentes ad inuicem, quoniam iſti eremitæ melius habent quam qui in cœnobiis ſunt. In mane cum recederent, dixit eis ſenex: Salutate mihi illum eremitam ad quem itis, & ei dicite ex parte mea: obſerua, & noli irrigare olera; quod & fecerunt. Ille autem alius eremita hoc audiens, detinuit fratres, & dedit eis ad operandum, & ſedens cū eis non ceſſabat texere ſportas; & veſpere facto addidit pſalmos ad luminaria. Quibus completis ait: Nos cōſuetudinem non habemus refici quotidie, ſed propter vos oportet nos cœnare: & appoſuit eis panes ſiccos & ſal, dicens: Propter vos oportet nos aliquid aliud accipere; & appoſuit eis modicum acetum cum ſale & oleo; & cum ſurrexiſſent, fecit eos pſallere vſque prope lucem, & ait: Propter vos oportet nos parum pauſare, quia de itinere fatigati eſtis. Et cum mane vellet eos detinere, & poſt vſque ad tres dies, de nocte fugerunt.

Religioſi non ſunt facile iudicandi propter duo.

ITEM non ſunt iudicandi de facili, maxime religioſi, duplici ex cauſa. *Primo* quia ipſi hominū iudices erunt, cū Deus iudicabit populos in æquitate & veritate ſua. Iuxta hoc quod dixit Petro Matt. 19. *Vos qui reliquiſtis omnia & ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael.* Quia ſæpe id quod videtur iniquo iudicio malefactum, benefit eo iudicante, & fit inſtinctu Spiritusſancti. Sicut factum Oſeæ ſumendo fornicariam. Et Sampſon ſumendo de filiabus Phyliſtinorum. Ideo dicebat Bern. *Si potes excuſa actionem; ſi non potes actionem, excuſa intentionem: ſi non potes intentionem excuſa tentationem.*

Exemplum.

ITEM in vita Ioannis eleemoſynarij dicitur, quod idem Ioannes nolebat recipere accuſationes contra monachos dicens, quod ſi videret eos actualiter peccantes, operiret eos pallio, propter monachorum infamiam & ſcandalum. Repetebat etiam verba & facta Conſtantini in Niceno concilio, qui cum multi porrexiſſent accuſationes contra monachos & epiſcopos, nolēs eas recipere, ſed inſimul proiiciēs in ignem, dixit; Abſit vt eos hic iudicemus, qui nos habent iudicare; & Dei iudicium irritemus, qui eos ſolus habet iudicare. Humanum ſæpe fallitur iudicium. Et exemplum adducebat de ſeruis ſuis, qui aliquando quendam inuenientes ducentem quendam mulierculam, eam flagellatam dimiſerunt, & monachum grauiſſimè flagellantes incarcerauerunt, eum ibi diutius detinentes. Qui apparuit ei in viſione, oſtendens quomodo putruerant vulnera dorſi eius, & quomodo iniuſtè fuerat flagellatus. Mane autem facto, vocauit dictum monachum, compellens eum oſtendere vulnera dorſi ſui. Quod cum compulſus faceret, dato ei lintheo quo carnes verecū-

dus tegeret;cadentibus pannis,apparuit eunuchus.inquirentes altius, inuenerunt quod illa mulier erat Hebræa quam ducebat;quę ad eum venerat,rogans vt fieret Chriſtiana. quam duxit ad abbatem, qua baptizata, abbas ſuus vt perſonæ ſecuræ eam ipſi tradidit, vt ipſam duceret ad cœnobium monialium veſtiendam & inſtruendam. Quod cum faceret,cum ea captus eſt, & flagellatus,& incarceratus.

Exemplum.

ITEM idem Ioannes ponebat exemplum de Vitellio abbate, qui aduertens mala quæ faciebant meretrices in Alexandria, venit illuc cogitans quomodo eas Deo lucraretur. adducebat autem opus ſuũ de die, & nocte veniens ad ſcorta conducebat meretricem. Et cum ipſa crederet quod deberet cum ea iacere, ibat ad Angelum pernoctans in oratione; & in mane ei prædicans, verbis & exemplis eam ad pęnitentiam prouocabat,& eam iurare compellebat,ne hoc in vita ſua alicui reuelaret, & ſic faciebat per ſingula ſcorta. Cum autem quædam contra iuramentum ſuum hoc hominibus reuelaſſet,arrepta fuit à diabolo. Quidam etiam videns eum egredientem de ſcorto, dedit ei duram alapam dicens. Quare tu intras ſcorta noſtra,& ſcandalizas nomen monachi? Cui reſpondit. Et tu accipies talem alapam,ad quam congregabitur tota Alexandria. Cum autem rediſſet in cellam ſuam, conuenerunt meretrices & plures alij quibus prædicabat, & eos curabat. Diabolus autem in forma teterrimi Æthiopis apparuit illi,qui Vitellio dederat alapam,dicens: Mittit tibi Vitellius alapam quam tibi promiſit,& arripuit eum grauiſſimè vexans eum.ad quem clamantem: Vitelli: Vitelli, conuenit populus Alexandrinus, ducens eum ad dictum virum: ad cuius cellam venientes inuenerunt eum ſolum flexis genibus, & iunctis manibus, extremum ſpiritum exhalantem. Tunc venerunt meretrices pænitẽtes,& confitentes quomodo ſe habuerat ad eas. Poſtmodũ eius meritis dictus arreptitius liberatus eſt.

Exemplum.

ITEM in vitiſpatrum,cum quidam venator prædam ſequeretur, venit à caſu vbi beatus Antonius cum diſcipulis ſuis conuenerat cauſa recreationis. qui videns eos, male iudicabat de eis. quem rogauit beatus Antonius trahere pluries cum arcu quem in manu tenebat: quod cum feciſſet, ad vltimum chordam laxauit. Et cum quæreret cauſam beatus Antonius, ait quod hoc fecerat,ne arcus aſſiduo rigore frangeretur. Sic,ait beatus Antonius,eſt de hominibus, quia aſſiduo rigore franguntur. *Item* legitur in vita beati Greg. Quod cum quidam magnus eremita rogaſſet Dominum, quod oſtenderet ei, cui eſſet par in futuro. Reſponſum eſt, quòd Greg. Papa;quod cum iudicaret hoc indignum, cum eſſet Greg. in tanta gloria & diuitiis Papatus,pro quibus malè iudicabat de eo; & ipſe econuerſo pauper eſſet & afflictus propter Deum; Reſponſum fuit ſic. *Eſt tibi plus cattus quam Papa Pontificatus. Tales* errant,tãquam piſcatoribus ſummæ ſapientiæ diſſimiles, qui bonos in vaſa ſua eligunt,& malos foras mittunt: Iſti contraria faciunt,quia malas intentiones de bonis colligunt:& vt dicitur,baculum accipiunt ex parte inquinata, de roſario ſpinas colligunt, & roſam dimittunt; immo quod mirum eſt,mala colligunt inde, vbi non ſunt. In bonis,malas intentiones vbi non ſunt dicunt; non de ſpinis vuas colligunt, ſed de vuis ſpinas; & de ficubus tribulos colligunt.

Exemplum.

4. *Iniuria diuinorum.*

QVARTO hoc peccatum oſtendit eſſe vitandum iniuria diuinorum. Tales enim iniuriam faciunt ſummo iudici, cui ſoli reſeruandum eſt iudicium de occultis. Sicut enim ipſe ſolus animas creauit & redemit,creare & recreare & iuſtificare poteſt; ita ſolus habet eas ad vitam vel mortem, ad præmium vel ſupplicium iudicare. Iniuriam ergo ſibi faciunt,qui animas,vel de occultis animarum iudicare pręſumunt. Rom. 14. *Tu quid iudicas fratrem tuum?omnes ſtabimus ante tribunal Christi.* 1. Cor. 4. *Nolite ante tempus iudicare,quoadusque* &c. *In vitiſp.* Cum abbas Iſaac viſitaſſet cœnobium, & inueniſſet ibi quendam fratrem negligentem;expulit eum. Cumque regrederetur ad habitaculum ſuum, Angelus Do-

Exemplum

A mini ſtetit ante oſtium cellulæ dicens. Non te permitto ingredi. cumque cauſam quęreret, reſpondit Angelus: Deus miſit me vt dicerem tibi. Vbi vis mittam fratrẽ qui peccauit? quod audiens ſenex pœnituit,veniamque petiuit. Cui Angelus: Caue ne de cætero quenquam iudices antequam Deus iudicet illum. Tulerunt homines iudicium dicit Dominus, & non mihi permittunt illud.

Qui male iudicant iniuriã faciunt toti Trinitati.

TALES appropriata perſonis beatiſſimæ Trinitatis inſipienter vſurpantes, iniuriam faciunt primo, *Deo patri*,quando de temporibus quæ pater poſuit in ſua poteſtate, ſicut dicitur Actu. 1. aliter quam ipſe malè iudicando diſponunt;de præterito faciunt pręſens, quãdo illum qui aliquando fuit malus, cuius malitia iam in oculis Dei præteriit,iudicãt adhuc malum. De præ- B ſenti præteritum,quando quem vident male agere,iudicant in præterito talem fuiſſe. Semper de præſenti faciunt & de præterito eſſe futurum, quando quem vident vel viderunt malum, iudicant ſemper futurum malum,& incorrigibilem. *Sapientiam* filij ſibi vſurpant, ad quam ſolam pertinet de occultis cordium iudicare. *Contra* clementiam ſummam ſiue bonitatem peccant, cum iudicant reprobos,quos ipſa ſaluare decreuit. Vnde quia ſummo iudici iniuriantur,à ſummo iudice maledicuntur. Iſa. 5. Væ qui dicitis bonum malum,& malum bonum. Et finaliter iudicati damnantur. Matth. 7. Nolite iudicare,&c. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Et Rom. 2. In quo alium iudicas,teipſum condemnas,id eſt pronuncias condemnandum.

C *De falſo teſtimonio.*

DISTINCTIO VI.

Falſum teſtimonium. 9.

DEINDE conſiderandum eſt de falſo teſtimonio. Quod aliquando profertur ex malitia & inuidia, vt patet in falſo teſtimonio quod Iudæi contra Ieſum tulerunt. Et ideo congruè, poſtquam egimus de falſo & temerario iudicio,quod aliquando committitur ſolo corde,vt in ſolis temerariis ſuſpicionibus;aliquando corde & ore ſimul;& vtrumque contrarium eſt veritati & bonitati, quibus præiudicat homo, Veritati per falſitatem, benignitati per malignitatem, falſa pro veris,& mala pro bonis accipiendo: Nunc conſequenter agendum eſt de temerario vel falſo teſtimonio; quod D præſtatur dupliciter. *Vel* tacendo veritatem agnitam in iniuriam proximi,& in incommodum eius. *Vel* aſſerendo incertam veritatem,vel agnitam falſitatem. *Vel* quia pro agnita veritate non ſtat homo cum impugnatur. *Vel* quia veritatem agnitam impugnat,cum cõtra eam teſtatur. Hieron. *Vterque reus eſt, & qui veritatem tempore neceſſitatis occultat, & qui mendacium dicit*; ille quia *proximo ſuo non vult proficere, alter quia ei mentiendo vult nocere.* Auguſt. ad Caſſulanum. *Reus eſt qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit; quia ille prodeſſe non vult, iſte obeſſe deſiderat.* Chryſoſt. *Non ſolum ille reus eſt, qui viam veritatis transgrediens mendacium palam loquitur, ſed etiam ille qui non libere pronunciat veritatem, quam libere pronunciare tenetur; aut qui non liberè veritatem defendit, quam liberè defendere conuenit.*

Falſum teſtimonium fit dupliciter ſc. tacendo veritatem, & falſum teſtãdo.

Falſum teſtimonium multa oſtendunt eſſe vitandum.

E NOTANDVM autem quod multa ſunt, quæ peccatũ iſtud oſtendunt ſummopere deteſtandum. *Primo* quidẽ lex naturę,quæ dictat non faciendum eſſe alij, quod non vult homo ſibi fieri. Vnde cum nullus homo vellet contra ſe falſum teſtimonium perhiberi,ex lege naturæ docetur non debere contra proximum falſum teſtimonium perhibere. Rom. 2. *Cum gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, ipſi ſibi ſunt lex: oſtendunt enim opus legum ſcriptum eſſe in cordibus ſuis, teſtimoniũ illis perhibente conſcientia ipſorum. Secundo* hoc idem oſtendit lex ſcripturæ Exod. 20. *Non falſum teſtimonium dices.* & 23. *Non iunges manum tuam, vt pro impio dicas falſum teſtimonium. Tertio* hoc idem oſtendit ſanctorum conſtãtia,tam veteris ſcilicet teſtamenti, quam noui. Nam ſancti Prophetæ, Apoſtoli, & Martyres in teſtimoniũ

1. *Lex naturæ.*

2. *Lex ſcriptura.*

3. *Sanctorum conſtantia.*

verita-

veritatis vocati, magis voluerunt omnia tormenta ſuſtinere, quam à veritate deficere vel falſum teſtimoniũ dare. Heb. 10. *Sancti ludibria & verbera ſunt experti* &c. Et ibi. *Hi omnes teſtimonio fidei probati inuenti ſunt* Iſa. 43. *Vos teſtes mei eſtis dicit Dominus.* Act. 1. *Eritis mihi teſtes in omni Iudæa* &c. Tales teſtes erant Apoſtoli, dicentes Actuũ 4. *Non poſſumus ea quæ audiuimus & vidimus non loqui.* Ità talis erat Ioannes Euangeliſta, qui dicebat Domitiano Imperatori promittenti quòd eum in oleo bullienti frigeret, niſi à teſtimonio Chriſti ceſſaret: Nec Chriſtum Dominum meum negabo, nec à prædicatione & teſtimonio eius ceſſabo, donec impleam curſum miniſterij quod accepi. Ideo fuit in feruentis olei dolium

Exempla.

miſſus, & in Pathmos inſula exilio relegatus. Cũ beatus Iacobus minor, Epiſcopus primus Hieroſolymitanus, propter miram eius ſanctitatem ab omnibus in magna reuerentia haberetur. In die feſto Iudęi populũ de circumiacentibus locis conuocauerunt, & rogauerunt dictum Iacobum, vt à fide Chriſti populum reuocaret, & teſtimonium daret quòd Ieſus non eſſet Deus: ideo quòd populus crederet verbis eius, tanquam illius quẽ ſanctiſſimum reputabant, ſtatuentes eum ſuper pinnaculum templi, minãtes ei pręcipitium, niſi hoc faceret. Teſtificatus eſt autem Chriſtum verum Deum, & fidei articulos pręđicauit, potius eligẽs pręcipitari & excerebrari, quam à teſtimonio veritatis deficere. Similiter & in Act. 4. legitur, quòd licet Iudæi cæpiſſent & incarceraſſent Apoſtolos, & mortem comminati fuiſſent, præcipientes ne ferrent teſtimonium fidei; ipſi *virtute magna reddebant teſtimoniũ reſurrectionis Domini noſtri* &c.

4. *Proximorũ iniuria.*

Qvarto hoc idem oſtendit proximorum iniuria. Quia videlicet proximus contra quem fertur falſum teſtimoniũ, multipliciter damnificatur & læditur; quia per falſum teſtimonium amittit cauſam ſuam, & condemnatur, vel in rebus, vel in perſona: & tenetur ei reſtituere & ſatisfacere de iniuria, quia aliter non dimittitur peccatum ei. Lędit eius conſcientiam iaculo odij & rancoris, vulnerando & occidendo. Prou. 25. *Iaculum & gladius, & ſagitta acuta, homo qui loquitur contra proximũ ſuum falſum teſtimonium.* Lædit eum affligendo per pœnam, vexando per calumniam, tollendo pecuniam. Lædendo aliquando eius famam, auferendo poſſeſſiunculam, vulnerando eius conſcientiam, ſcandalizando eius famam, & occidendo animam. Item non ſolum eum contra quem fert falſum teſtimonium lædit, immo ſeipſum, & eum pro quo fert falſum teſtimonium, & cui adiudicatur ius alienum, & iudicem & omnes illos qui indebitè ei credunt, occidit. Et ita patet verum eſſe quod dicitur Eccl. 28. *Lingua teſtificans adducet mortem,* ſcilicet multiplicem. Hiero. *Qui falſum teſtimonium profert, tribus perſonis obnoxius eſt. Primò Deo, cuius præſentiam condemnat. Secundo iudici, quem mentiendo fallit. Tertio innocenti, quem falſo teſtimonio lædit; & breuiter omnes lædit & interficit, qui ſibi indebitè credunt.*

5. *Quia de Chriſtiano facit Antichriſtum.*

Qvinto hoc peccatum de Chriſtiano facit Antichriſtum. Qui enim aduerſatur veritati, aduerſatur Chriſto, qui de ſeipſo dicit Ioann. 14. *Ego ſum via, veritas, & vita.* Et 1. Ioan. 5. *Spiritus eſt qui teſtificatur, quoniã Chriſtus eſt veritas: ad hoc etiam venit in mundum, vt teſtimonium perhiberet veritati.* Ioan. 18. *In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimoniũ perhibeam veritati.* Vnde magis mori voluit, quàm vel dicere falſitatem, vel celare tempore ſuo veritatem. *Nota* quòd falſi teſtes aut ſunt ſimiles Iudæ qui veritatem vendidit: aut latroni ſiniſtro, qui eam impugnauit, dicendo contra eam falſum. Aut Iudæis qui contra eam in paſſione teſtimonium tulerunt in mortem eius. Matt. 26. *Quærebant falſum teſtimonium.* &c. Item. *Venerunt duo falſi teſtes occultantes veritatem.* Similes ſunt cuſtodibus ſepulchri, qui cum Iudæis dicerent ea quæ facta ſunt circa eos, & de reſurrectione Chriſti, vt dicitur in libro de geſtis Saluatoris, pecunia corrupti, ipſam veritatem celauerunt.

6. *Quia facit filium diaboli.*

Sexto hoc peccatum facit filium diaboli, qui mendax eſt & pater mendacij; ipſe fuit primus falſus teſtis, qui primo teſtimonium perhibuit falſitati. Gen. 3. *Nequaquam moriemini* &c. Ideo omnes falſi teſtes diabolum imitantur, & eius filij fiunt. Vnde duo falſi teſtes producti contra Naboth. 3. Reg. 21. dicuntur filij Belial. Et poſt dicitur: *Adductis duobus viris filijs diaboli, fecerunt ſedere contra Naboth;* qui vt viri diabolici dixerunt contra eum falſum teſtimonium: quamobrem lapidibus interfecerunt eum. *Similes* iſtis fuerunt illi, qui adducti fuerunt in teſtimoniũ contra beatum Stephanum Actu. 7. ad quorum falſum teſtimonium interfectus eſt.

Exempla.

7. *Quia Deus propter hoc peccatum nos odit: & multipliciter punit.*

Septimo ad hoc debet nos mouere, quia propter pręđicta Deus odit eos, & multiplici pœna punit. Prou. 6. *Sex ſunt quæ odit Deus, & ſeptimum deteſtatur anima eius,* ſcilicet proferentem mendacia teſtem fallacem. Prou. 19. *Teſtis falſus non erit impunitus, & qui loquitur mendacia, non effugiet.* Supra illud Prouerb. 12. *Qui nouit quod loquitur.* Glo. *Qui falſum teſtimonium profert contra proximum, & qui metu peccatorum veritatem celat, iram Dei ſupra ſe prouocat.* In duodecimo libro collationum legitur cõtra falſi criminis impoſitores. Quod cum beatus Pachomius adhuc eſſet viuens gratioſus, ſedens in cella ſua, quidam de fratribus motus inuidia, librum ſuum abſcondit in lecto dicti ſancti, & accedens ad locum vbi fratres conuenerant miſſa celebrata aſſeruit, librũ ſuum perdidiſſe, & illum fuiſſe ſibi furto ſublatũ: miſſis autem tribus fratribus qui per cellas ſcrutarentur, inuenerunt eum in lecto beati Pachomij. qui accuſatus, licet in nullo ſibi conſcius, apud patres voluit humiliter ſuſcipere, & perficere pœnitentiam de furto. Quod cum faceret, ille qui librum in lecto ſuo doloſè poſuerat, arreptus & grauiter vexatus à dæmonio, clamare cœpit dolum quod fecerat de libro occultando, & quomodo pro infamatione ſancti viri hoc fecerat, & clamabat quod adduceretur ad eum, vt orationibus eius liberaretur à dęmone. Quod vt ita factum eſt, precibus eius dæmone liberatur.

Exemplum.

Item in vita beati Nicolai legitur, quòd cum quidam Chriſtianus pecuniam vellet mutuo accipere à quodam Iudæo, nec haberet vadem, vel fideiuſſorem. accommodabat ei, iurando per ſanctum Nicolaum quod dictam pecuniam tempore aſſignato redderet. quam cum dictus Iudæus repeteret, negauit Chriſtianus dictum mutuum. Cum autem coram iudice citari eum feciſſet pro dicta pecunia; Chriſtianus ſciẽs quod oporteret eum iurare pro dicta pecunia, fecit poni in baculo concauo (quem vulgariter vocamus Burdonem) aureos quos debebat Iudæo, & ſic iuit ad diem ſignatam. Cum autem Iudæus nec haberet litteras, nec fideiuſſorem, petiuit iuramentum, dicens quod non habebat teſtem, niſi ſanctum Nicolaum. per quem iurauerat Chriſtianus ei ſe redditurum dictam pecuniã. Ille autem volens facere iuramentum, dixit Iudæo quòd teneret ei Burdonem ſuum. Quod cum faceret Iudæus, iurauit ei Chriſtianus, quòd nihil ei debuerat quod non rediddiſſet ei. Cum autem ſic ab vrbe recederet cum Burdone & pecunia; occupatus ſomno, cum dormiret iuxta viam, quadrigarius quidam tranſiens ſuper eum cum quadriga onerata, eum opprimens occidit, & baculum fregit. Vbi cum conuenirent homines, & Iudæus cum alijs, perpendit dolum Iudæus promittens beato Nicolao qui ſic eum puniuerat pro dolo ſuo, quod ſi eum ſuſcitaret, baptizaretur cum tota familia ſua. Quod cum beatus Nicolaus feciſſet, baptizatus eſt Iudæus cum familia ſua tota, & ille reſuſcitatus veritatem aperuit. *Item* cum quædam mulier ſanctam Eugeniam mendaciter accuſaſſet, quia illam virum eſſe putabat, pro eo quòd in habitu virili inter viros religionem intrauerat, & imponeret ei dicta mulier quòd vellet eam opprimere, & hoc verum eſſe, tam ipſa quàm tota eius familia iuramento firmaret, igne de cœlo viſibiliter ſuper eos deſcendente, conſumpta eſt cum tota familia, & omnibus rebus ſuis.

De odio.

DISTINCTIO VII.

Odium.

DEINDE conſiderandum eſt de odio. Circa quod videnda ſunt tria. Primo de odio Dei. Secundo de odio peccati. Tertio de odio proximi. Circa primũ, ſcil. *vtrum Deus poſsit odio haberi.* Sciendum quòd Deus poteſt ab homine dupliciter apprehendi *Vno* modo ſecundum ſeipſum, vt cum per eſſentiam videtur. *Alio* modo per effectus ſuos, quando ſcilicet *inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur*. Deus autem per eſſentiam ſuam eſt ipſa bonitas, quam nullus odio poteſt habere, quia de ratione boni eſt quòd ametur, & ideo impoſsibile eſt quòd aliquis Deum per eſſentiam B ſuam videns, habeat eum odio. Effectus autẽ Dei quidã ſunt, qui nullo modo poſſunt eſſe contrarij voluntati humanæ; quia eſſe, viuere, & intelligere, eſt appetibile, & amabile omnibus, qui ſunt quidem effectus Dei. Vnde etiam ſecundum quòd Deus apprehenditur, vt auctor horum effectuum nõ poteſt odio haberi. Quidam ſunt effectus Dei, qui repugnant inordinatæ voluntati, ſicut eſt inflictio pœnæ, & cohibitio peccatorũ per legem diuinam, quæ voluntati per peccatum deprauatæ repugnant: & ideo in conſideratione talium effectuum, Deus ab aliquibus odio habetur, inquantũ ſcil. apprehenditur vt peccatorum prohibitor, & pœnarum inflictor. Vnde Ioan. 15. Dicit Saluator. *Odio habuerunt & me & patrem meum.* Et in Pſal. 68. *Odio habuerunt me gratis.* Idem 73. *Superbia eorum qui te oderunt aſcendit* C *ſemper.* Hoc autem peccatum ſummè deteſtandum eſt & horrendum, tanquam grauiſſimum omnium peccatorum. Omne enim peccatum mortale conſiſtit in voluntaria auerſione à Deo, hæc autẽ auerſio per ſe quidẽ importatur in odio Dei; in aliis peccatis per aliud, & quaſi per quandam participationem. Sicut enim volũtas per ſe inhæret ei quod amat, ita per ſe refugit id quod odit. Vnde quando aliquis odit Deum, voluntas eius ſecundum ſe auertitur à Deo; ſed in aliis peccatis, puta in fornicatione, voluntas non auertitur à Deo ſecundum ſe, ſed ſecundum aliud, inquantum ſcil. appetit inordinatam delectationem, quæ habet annexam auerſionem à Deo. Semper autem id quod eſt per ſe, principalius eſt eo quod eſt per aliud. Vnde odium Dei inter alia peccata grauius eſt. D

Deus in ſe nõ poteſt odio haberi; ſed tantũ vt auctor quorundam effectuũ peccatori repugnantium vt pœnæ, prohibitionis peccati &c.

Odium Dei eſt omnium peccatorum grauiſsimũ.

Solutio obiecti.

QVIA vero dictũ eſt quòd Deus non habetur odio, niſi ratione ſuorum effectuum, inquantum repugnant voluntati, inter quos præcipuum locum tenet pœna: Sciendum, quòd quicunque odit pœnas, non odit pœnarum auctorem. Nam multi pœnas odiunt, quæ tamen ex reuerentia diuinæ iuſtitiæ, eas ſuſtinent patienter. Vnde dicit Aug. 10. confeſſ. quòd *mala pœnalia Deus tolerare iubet, non amare.* Sed prorumpere in odium Dei punientis, hoc eſt odio habere ipſam Dei iuſtitiã, quòd eſt peccatum grauiſſimum. Vnde dicit Greg. 25. mora. *Sicut grauius eſt peccatum diligere, quàm perpetrare: ita nequius eſt odiſſe iuſtitiam, quàm non feciſſe.*

Odiũ Dei eſt grauius quã infidelitas.

NOTANDVM eſt etiam quòd odium Dei grauius eſt peccatum quàm infidelitas; quia infidelitas non habet rationem culpæ, niſi inquantum eſt voluntaria, & tãto E grauior eſt, quanto magis eſt voluntaria. Quod autem ſit voluntarium, prouenit ex hoc quòd homo odio habet veritatem. Vnde patet quòd ratio peccati in infidelitate ſit ex odio Dei, circa cuius veritatem eſt fides. Et ideo ſicut cauſa potior eſt effectu, ita odium Dei maius peccatum eſt quàm infidelitas.

NOTA etiam quòd odium Dei non numeratur inter ſpecies peccatorum in Spiritumſanctum (licèt maxime ſit peccatum in Spiritumſanctum, ſecundũ quòd peccatum in Spiritumſanctum nominat aliquod genus ſpeciale peccati) quia generaliter inuenitur in qualibet eius ſpecie.

CIRCA ſecundum, ſcilicet *de odio peccati*: ſciendum, quòd nihil odiendum eſt niſi peccatum, vel propter A peccatum. Sicut autem vnumquodque diligitur ratione bonitatis, & illud magis amandum eſt, in quo magis relucet ratio bonitatis: ſic vnumquodque odiendũ eſt propter malũ, & vbi eſt maior ratio mali, illud eſt amplius odiendum. *Primo* igitur & principaliter odire debemus peccatum, inquantum eſt contrarium voluntati diuinę, & inquantum per ipſum Deus contemnitur, dehonoratur, & offenditur. Et ſicut Deum & eius honorem debemus amare ſuper omnia, ita peccatum inquantum eſt contra Deum & eius honorem, ſuper omnia debemus odire. Pſalm. 96. *Qui diligitis Dominum, odite malum.* Debemus etiam odire omnes dehonorãtes Deum, Pſalm. 138. *Nonne qui oderunt te oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? perfecto odio oderam illos.* Hoc autẽ eſt perfectum odium, vt ſic odiantur vitia, vt tamen di- B ligantur homines. Sicut *Deus diligit omnia quæ ſunt, & nihil odit eorum quæ fecit*: Sicut dicitur Sap. 11. Odit tamẽ peccatores. Eccl. 12. *Altiſsimus odio habet peccatores*, non naturam quam condidit, nec animam quam redemit. Ideo ſtatim ſequitur. *Et miſertus eſt pœnitentibus*, id eſt ratione naturę quam diligit, miſeretur peccatori, quàm cito peccatum dimittit pęnitendo.

Peccatum eſt odiendum ſuper [illegible]

1. Quia eſt cõtrarium voluntatis diuinæ.

SECVNDO peccatum debemus odire ratione qua contrarium eſt ſaluti noſtræ, Pſal. 10. *Qui diligit iniquitatem odit animam ſuam.* Odiamus ergo peccatum, & omnem hominem, qui ſalutem noſtram & nos pertrahit ad peccatum: ait enim Saluator. Luc. 14. *Si quis venit ad me & non odit patrem ſuum & matrem ſuam, & vxorem, & filios, adhuc autẽ & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Quod exponens Gregor. ait, *Percunctari libet* C *quomodo parentes & carnaliter propinquos præcipimur odiſſe, qui iubemur & inimicos diligere. Sed ſi vim præcepti perpendimus, vtrunque agere per diſcretionem valemus: vt eos qui nobis carnis cognatione coniuncti ſunt, & quos proximos nouimus, diligamus: & quos aduerſarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo neſciamus.* Quaſi enim per odium diligitur, qui carnaliter ſapiens, dum praua nobis ingerit, nõ auditur. Sic autem odiſſe debemus proximos & amicos, ſicut & animam noſtram; quam tunc recte odio habemus, cum eius appetitum frangimus, inclinationes carnales frenamus, motus vitioſos reſtringimus, & inhoneſtos mores pęnitus abdicamus. *Qui ſic odit animã ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.* Ioan. 12. Quod exponens Auguſt. ait ſic: *Magna & mira ſententia, quemadmodum ſit hominis in animam ſuam amor vt pereat,* D *odium ne pereat. Si male amaueris tunc odiſti, ſi bene oderis tunc amaſti. Fælices qui oderunt cuſtodiendo, vel cuſtodiunt odiendo, ne perdant amando.*

2. Quia cõtrarium ſaluti noſtræ.

TERTIO debemus odire pęccatum, quia eſt contrarium & nociuum reipublicæ, & bono cõmuni; exemplo Pſalmiſtæ, Pſalm. 118. dicentis: *A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem poſuiſti mihi.* Sequitur: *A mãdatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam iniquitatis.* Idem: *Facientes præuaricationes odiui.* Et iterum; *Iniquos odio habui.* Et quia cupiditas deteſtanda peruertit iudicium, ſubuertit iuſtitiam, per quam reſpublica conſeruatur. Sicut dicitur 1. Reg. 8. de filiis Samuelis. *Declinauerunt poſt auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium.* Ideo dicitur Exod. 18. *Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auari-* E *tiam.* Cõtra auaros & impios principes dicitur Micheæ 3. *Audite principes, nunquid non veſtrum eſt ſcire iudicium, qui odio habetis bonum & diligitis malum? qui violenter tollitis pelles eorum, deſuper eos, & carnes eorum deſuper oſsibus eorum.* De cauſis odiẽdi peccatum require diffuſius ſupra, vbi agitur *de effectibus peccati.*

3. Quia cõtrarium bono cõmuni reipublicæ.

CIRCA tertium, ſcilicet *de odio proximi.* Sciendum quod aliqui proximos odiunt propter diſplicentiam veritatis. Alij propter diſplicentiam bonitatis. Propter diſplicentiam veritatis; quia ſunt adeo peruerſi, quod odio habent diligentes ſe, & diligunt odientes. Sicut falſo dictum eſt Dauid 2. Reg. 19. *Diligis odientes te, & odio habes diligentes te.* Diligunt enim adulatores, & eos qui eis conſulunt ad ſuæ placitum voluntatis. Oderunt vero bonos qui eos corripiunt, & nituntur auertere ab

Quidã odiũt proximos ob diſplicentiã veritatis, alij ob diſplicentiam bonitatis.

eis,

eis, quæ illorum cordibus malè placent. Vnde odiunt illos propter ſolã diſplicentiã veritatis. Exẽplum habemus, 3. Reg. 22. Dixit Rex Achab de Michea propheta. *Ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed ſemper malum*. Falſos prophetas, qui proſpera nunciabant, amabat; tamen ſuis promiſſionibus decipiebant eum. Sanctum vero prophetam, qui veraciter prædicebat ei mala quæ ventura erant ſuper eum, odiebat. Huius rationem reddit Saluator. Io. 3. *Omnis qui male agit odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* De talibus dicitur Oſeæ 5. *Odio habuerunt in porta corripientem, & loquentem perfectè abominati ſunt. Alij* odiunt bonos propter diſplicentiam bonitatis, quia eo ipſo quod mali ſunt, bonos videre, vel de bonis audire bona non poſſũt. Exẽplũ de Iacob & Eſau, Gen. 37. de Ioſeph & fratribus eius. *Oderant eũ fratres eius, nec poterãt ei quicquã pacificè loqui.* Et Exo. 3. *Oderãt Aegyptij filios Iſrael* Diligẽter aduerte, quod nec Iacob nocebat, nec malũ volebat Eſau fratri ſuo, Nec Ioſeph fratribus ſuis; Nec filij Iſrael Ægyptiis, ſed ſeruiebant eis, & bona plurima faciebant, & tamen non poterant eos diligere, ſed nequiter odiebant. Nec mirum ſi mali bonos odiunt, quia & ipſum Deum qui ſummè bonus eſt, odiunt. Sicut ipſe teſtatur Ioan. 15. *Si mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit.*

Odium proximi eſt deteſtandũ propter multa.

EST autem hoc vitium deteſtandum. Primo, quia proximum odiens, Deum odit. Secundo, quia odium hominis cor corrodit. Tertio, quia oculum mentis obſcurat. Quarto, quia contra proximum cor obdurat. Quinto, quia & à cælo excludit, & in infernũ intrudit. *Primo* quia qui proximum odit, Deum odit; quia videlicet inuiſibilem imaginem eius odit. 1. Ioan. 4. *Qui non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere?* vnde nec proximus ſine Deo, nec Deus ſine proximo poteſt diligi vel odiri. Qui proximum affligit ex odio, ſimilis eſt illis Iudæis qui imaginẽ Christi in eius contumeliam affligebant, colaphis cædendo, conſpuẽdo, flagellando, crucifigendo, & omnia Dominicæ paſſionis opprobria renouando. Hoc peccatum adeo deteſtatur Dominus, quod eius occaſione occidi voluit, dum pro inimicis ſuis ipſum odientibus, & actu perſequentibus, pati & mori dignatus eſt, & pro ipſis patrem reuerenter orauit. *Secundo* peccatum odij cor odientis dilacerat, & corrodit &c. De hoc require infra *de Ira. Tertio* peccatum odij deteſtandũ eſt, quia oculum mentis obſcurat: require infra *de Ira*. Vbi dicitur: Item per iram gratiæ lumen amittitur. *Quarto* deteſtandum eſt, quia cor odiẽtis obdurat, require ibidem, vbi dicitur: Item per iram amittitur clementia. *Quinto* quia regnum cœlorum obturat. 1. Ioan. 4. *Omnis qui odit fratrem ſuum homicida eſt. Scimus enim quod homicida non habet vitam æternam.* Matt. 5. *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio; qui autem dixerit fratri ſuo racha, reus erit concilio; qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.*

LIBRI III. PARS V.

DE IRA ET FILIABVS EIVS.

De Ira ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de tertio vitio capitali, quod eſt Ira. Circa quod conſideranda ſunt ſex. Primo videndum eſt quid ſit ira. Secundo de ſpeciebus eius. Tertio de gradibus eius. Quarto quantũ, & quare ſit vitanda & deteſtanda. Quinto de remedio eius. Sexto de filiabus eius.

Quid ira.

PRIMO ergo dicendum eſt, quid ſit ira. Ira vt dicit Caſſiod. ſuper illud Pſ. DOMINE NE IN FVRORE TVO; *eſt motus animi concitatus ad pœnam prouocans inferendam.* Alia deſcriptio gl. ſuper illud Matt. 5. QVI IRASCITVR FRATRI SVO, &c. *Ira eſt omnis malus motus ad nocendum.* Dam. *Ira eſt feruor eius qui circa cor eſt ſanguinis, ex euaporatione fellis.* Augu. *Ira eſt triſtitia ex impotentia vlciſcendi ſe.* Aliter à magiſtris deſcribitur. *Ira eſt ſubita animi tẽpeſtas, quæ dum inordinate ſe concutit, cor hominis ad inſaniam trahit.* Item alia. *Ira eſt feruor animi ab interioribus ad exteriora prorumpens, cum anima ob illatas ſibi iniurias vindictam excogitans adimplere deſiderat.* Alia. *Ira eſt ſubitus animi furor, vlciſcendi ſe libidine feruens.*

Ira eſt duplex alia ex impatientia orta, alia ex zelo, hæc bona, illa mala.

SECVNDO ſciendum quod ſicut ait Greg. 5. moral. *Alia eſt ira quam impatientia excitat, alia quam zelus format: illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute ſurgeret, vltionem diuinam Phinees per gladium non placaſſet.* Ira per zelum debet in homine incipere à ſeipſo. Debet enim homo iraſci contra ſua vitia, & peccata, vt ea deteſtetur & puniat per pœnitentiam condecẽtem. De hac Pſ. 4. ait: *Iraſcimini & nolite peccare.* i. iraſcimini contra voſipſos propter peccata præterita, & nolite vlterius peccando perpetrare futura; *quæ dicitis.* i. quæ cogitatis, *in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris*, id eſt in ſecreto cordium veſtrorum *compungimini*, per contritionẽ amarã. Item iram per zelum debet homo habere contra vitia proximorum. Ait enim Grego. *Si proximos ſicut nos amare præcipimur, reſtat vt eorum erroribus ſicut noſtris vitijs iraſcamur. Sicut Phinees ex zelo tranſfodit gladio peccatores.* Num. 25. *Et Moyſes ex zelo, illos qui vitulum conflatilẽ adorauerant, fecit occidi.* Exod. 34. *Et Mathathias Idolatram trucidauit. Hanc iram quia Ely non habuit, motum ſupernæ vltionis contra ſe implacabiliter excitauit. Nam quia contra vitia ſubditorum corrigenda tepuit, ideo contra eum diſtrictio æterni iudicis exarſit.* De hac dicitur Eccleſ. 7. *Melior eſt ira riſu, quia per triſtitiam vultus, animus corrigitur delinquentis.*

Varij ſunt gradus in ira.

TERTIO ſciendum eſt quod ſicut dicit Greg. 5. mor. diuerſi ſunt gradus in ira, ait enim ſic: *Fit plerumque vt vſque ad manus ira proſiliat, & quanto ratio longius recedit, tanto audacior exurgat. Seipſum animus retinere nõ poteſt, quia factus eſt poteſtatis alienæ; & eo foris membra furor ad ictus exagitat, quo intus ipſam mentem membrorum dominam captiuam tenet. Aliquando autem manus non exerit, ſed in maledictionis iaculum linguam vertit: fratris namque interitum precibus expoſcit; & hoc Deum perpetrare expetit, quod ipſe peruerſus homo facere metuit vel erubeſcit; & ſic fit, vt & voce & deſiderio homicidium peragat, etiam cum à læſione proximi manus ceſſat. Aliquando ira perturbato animo, quaſi ex iudicio ſilentiũ indicit; & quo ſe foris per linguam non exprimit, intus deterius ignefcit, vt iratus collocutionem ſuam proximo ſubtrahat, & nihil dicendo quantum ſit aduerſus indicat. Et aliquando hæc ſilentij ſeueritas per diſciplinæ diſpenſationem geritur, ſi tamen diſcretionis forma in intimis teneatur. Aliquando vero dum accenſus animus à conſueta locutione reſtringitur, per acceſſum tẽporis à proximi dilectione penitus ſeparatur, & acriores ſtimuli cauſæque, quæ grauius exaſperant oriuntur. Sicq; in irati animo feſtuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerũque ira per ſilentium clauſa, intra mentẽ vehementer æſtuat, & clamoſas voces tacita format, verba ſibi quibus exaſperetur obijcit, & quaſi in cauſa examine poſita, durius exaſperata reſpondet. Sicq; fit vt perturbatus animus maiorẽ ſtrepitum ſui ſilentij ſentiat, eumq; grauius ira clauſa flamma comburat. Cogitationes enim iracundi, ſunt quaſi viperæ progenies, quæ mentem corrodunt, & comedunt matrem ſuam. Sciendum eſt etiam quod nonnullos ira citius accendit, ſed cito deſerit. Nonnullos vero tardè quidem commouet, ſed diutius & durius tenet. Alij namque accenſis calamis ſimiles, dum vocibus perſtrepunt, quaſi quoſdam ſonitus reddunt accenſionis ſuæ. Citius quidem flammã faciunt, ſed protinus in fauillam frigeſcunt. Alij autem lignis durioribus ſimiles, accenſionem tarde ſuſcipiũt, ſed ſemel accenſi, difficilius extinguuntur; & quia in aſperitatem ſe tardius concitant, furoris ſui diutius ignem ſeruant. Alij autem (quod nequius) & citius iracundiæ flammas accipiunt, & tardius deponunt. Nõnulli has & tardius ſuſcipiunt & citius amittunt. In quibus quatuor modis, ad tranquillitatis bonum vltimus pluſquam primus appropinquat, & ſecundum in malo tertius ſuperat.*

Ira eſt deteſtãda propter multa.

1. Quia perturbat tranquillitatem mentis & imaginẽ Dei deturpat.

CIRCA quartum ſciendũ, quod peccatũ iræ cauend eſt multiplici ratione *Primo* quia per irã turbatur mẽtis tranquillitas. & imago diuinę ſimilitudinis deturpatur Sicut docet beatus Greg. *Quanta ſit iracundiæ culpa penſemus, per quam dum manſuetudo amittitur ſupernę imaginis ſimilitudo vitiatur. Quoties enim turbulentos motus animi ſub manſuetudinis virtute reſtringimus, ad ſimilitudinem conditoris, qui cum tranquillitate iudicat, redire conamur. Nam cum tranquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodãmodo ſciſſamque perturbat.* Ira vel odium aufert imaginem Dei, & characterem filiorum Dei, quem imprimit charitas; imprimens characterem beſtiæ, id eſt diaboli, de quo legimus Apoc. 13. Hic character imprimitur in corde, quando mens intrinſecus perturbatur. In fronte vero dum per ſignum extrinſecus demonſtratur. In manu autem, quando ad proximi læſionem manus extẽditur. B

2. Quia mentis oculos excæcat.

SECVNDO per iram gratiæ lumen amittitur, quia mentis oculos excæcat. Sicut equo operiuntur oculi vt circueat in molendino; ſicut Phyliſtum Sampſonis oculos eruerunt, & clauſum in carcere molere fecerũt. Iud. 16. Coruus etiam primo currit ad oculos cadaueris, & piſcator turbat aquam, vt piſces non videntes vaſſam intrent. Greg. *Per iram ſapientia amittitur, vt quid vel quo ordine agendum ſit omnino neſciatur.* Sicut ſcriptum eſt. *Ira in ſinu ſtulti requieſcit,* quià intelligẽtiæ lumẽ ſubtrahit. dum mentem permouendo confundit. Pſal. 30. *Turbatus eſt in ira oculus meus.* Greg. *Ira per zelum oculum mentis turbat ipſe namque zelus rectitudinis, quia inquietudine mentem agitat, eius aciem obſcurat; nec valet perturbata conſpicere, ad quod vix tranquilla poterat inhiare. quia nec ſolis radius cernitur, cum commotæ nubes cęli faciem obducunt;* C *nec turbatus fons imaginem reſpicientis reddit, quam tranquillus oſtendit: quia ex quo eius vnda palpitat, in ſe ſpeciem ſimilitudinis obſcurat; ſed inde ſubtilius ad alta reducitur, vnde ad tempus ne videat reuerberatur. Et vnde mens turbatur ne videat, inde proficit vt ad videndum clarius & verius clareſcat. Sicut infirmanti oculo cum collirium immittitur, lux penitus denegatur; ſed inde eam poſt paululum veraciter recipit, vnde hanc ad tempus ſalubriter amittit. Sed ira per vitium oculum mentis excæcat. Irę namque ſuæ ſtimulis accenſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi, & nequaquam recognoſcuntur noti, ore quidem clamorem format, ſed ſenſus quod loquatur ignorat.*

Iracũdus efficitur ſtultus propter multa.

PATET ergo ex prædictis quod ira reddit hominem fatuum & inſenſatum, propter quod bene dicitur Eccleſ 7. *Ira in ſinu ſtulti requieſcit.* Iracundus enim multis D ſtultitiis laborat. *Primo* quidem ſtultus eſt, quia illatam iniuriam appetit vindicare. quia ſicut dicit Aug. *De aliena pœna quærit ſibi medicamentum, qui acquirit ſibi grande tormentum.* Simile eſt quaſi ſi in aqua quæreret ignem. *Secundo* ſtultus eſt, quia potius vult morti corporis quãdoque & animæ ſe exponere, vt occidat & puniat aſinũ inimici ſui, id eſt corpus; quàm expectare Dominum iuſtiſſimum, quæ ita iudicabit eum de hoſte & aſino inſimul, quod totus mundus videns admirabitur, & ſatiabitur; nec poſſet etiam vindictæ grauedinem excogitare. Sicut dicitur Iſa. vlt. *Vermis eorum non morietur & ignis non extinguetur.* Et Matt 25. *Ite maledicti in ignem æternum.* *Tertio* quia pontem miſericordię Dei ſibi frangit & periclitatur, volens impedire proximum, cum nihilominus poſſit proximus ſuus venire ad Deum ſi pę- E nitęat; ipſe autem qui vindictam quærit in periculo remanet. Iac. 5. *Iudicium ſine miſericordia fiet illi qui non fecerit miſericordiam.* *Quarto* quia cum ſit in manu creditorum crudeliſſimorum, & in carcere peſſimo peccatorũ, Iracundus odit proiicientes ſibi aurum & argentum, & lapides pretioſos, de quibus poteſt debita ſoluere, & ſe redimere à carcere, & coronam ſibi cœleſtem fabricare. Pſ. 128. *Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores:* coronam ſcilicet perpetuam, me malleo maledictionis & perſecutionis apertæ, vel detractionis occultæ feriendo.

Exemplum.

Cum quædam mulier litigioſa & iracunda litigaret cum quadam bona muliere, & illa aduerteret fructum contumeliarum eius quas ei inferebat, extendens pallium ſuum dicebat ei: Chariſſima proiice hic ſatis, quia A conuitia tua argentum ſunt, pro debitorum ſolutione meorum, & pro captiuitatis meæ liberatione: aurum & lapides pretioſi ſunt pro cæleſtis coronæ fabricatione: quod cum audiret alia, confuſa ceſſauit.

3. Quia non condolet patienti &c.

TERTIO per iram amittitur clementia vel pietas, quia nec condolet patienti, nec ſubuenit indigenti, nec ignoſcit pænitenti: propter primum dicitur Prouerb. 27. *Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor.* propter ſecundum Eccl. 4. *ab inope ne auertas propter iram.* propter tertium Eccl. 28. *Relinque proximo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. homo homini ſeruat iram, & à Deo quęrit medelam. in hominem ſibi ſimilem non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecabitur. Ipſe cum caro ſit reſeruat iram, & propitiationem quærit à Deo.* quaſi diceret, fruſtra petit. Ira facit immitem, de humano faciens inhuma- B num, de homine beſtiam, ſecundum quòd legitur 2. Mach. 4. de Iaſone, quod nihil dignum habebat ſummo ſacerdotio, ſed animum crudelis Tyranni, & feræ belluæ iram gerens. Hoc vitium maximè videtur cõtra naturam, cum homo ſit animal manſuetum natura, quod manifeſtè patet ex hoc, quod natura non armauit hominem cornibus, nec vnguibus, nec dentibus, ſed dedit ei minores dentes & vngues, quam alicui animali ſuæ quantitatis; nec dedit ei rictum, ſed riſum.

Exemplum.

IN VITA Ioannis eleemoſynarij legitur, quod dicebat: *Angelorum eſt nullatenus litigare: hominum eſt altercari, ſed ſtatim reconciliari; dæmonum eſt litigare & iraſci, & diem tranſire ſine reconciliatione.* Cum autem dictus ſanctus deſcendiſſet ad forum, pro negotiis pauperum, contigit vt litigaret contra eum Patricius præſes Alexandri- C nus, tendens ad lucra, & recederet ſancto irreconciliato. Cum autem Sol diem clauderet, mandauit ei dictus ſanctus: Domine, Sol iam tendit ad occaſum. Quo verbo compunctus, veniente Patriarcha occurrit ei, & mutuo ſe amplexi ſunt.

Exemplum.

Sic viuebant vt Angeli illi duo fratres, qui inſimul manentes multo tempore, nunquã litem habuerunt, vt dicitur in vitiſpat. Cum alter quæreret ab altero, quid eſſet lis, & quomodo fiebat; alter dicebat, quod quando vnus dicebat hoc eſt meum, & alius immo meum, ex hoc ſurgit lis Et alius, faciamus litem. Dic quod vas illud tuum eſt, quando accipiam illud; & ego non dimittam illud tibi in pace. Quod cum faceret; & alius quæreret quare vas reciperet: ille reſpondit, quod ſuũ erat: & alius qui non conſueuerat litigare, reſpondit: Si tuũ eſt vas, illud accipe & habe.

Exempla.

D SIMILITER ad hoc facit exemplum ſuprapoſitum de pacifica conuerſatione duarum mulierum vxorum duorum fratrum, quæ per multos annos ſimul vixerũt, & nullum verbum litigioſum vnquam ſibi dixerant, de quibus reſponſum eſt bono Antonio oranti, quod nondum peruenerat ad menſuram earum. *Item* in vitiſpatr. legitur de quodam, qui cum eſſet in congregatione litigioſus & iracundus, dixit quod dimiſſa congregatione iret in ſolitudinem, vbi nullus moleſtaret eum, nec ipſe iraſceretur cum alio. Quod cum feciſſet, iratus fuit, & cæpit cum poculo ſuo litigare, ita quod illud fregit præ ira. Quod cum feciſſet, ait; vbique eſt pugna, reuertar ad congregationem vbi motus iracundiæ refrænabo, repugnans irę.

4. Quia facit iuſtitiam relinquere.

QVARTO per iram relinquitur iuſtitia. Sicut ſcri- E ptum eſt. Iac. 1. *Ira viri iuſtitiam Dei non operatur,* quia dũ perturbata mens iudicium ſuę rationis exaſperat, omne quod furor ſuggerit rectum putat. Ideo ſicut docet Greg. *cum per zelum animus mouetur, curandum ſummopere eſt, ne hęc eadem ira, quæ vt inſtrumentum virtutis aſſumitur, menti dominetur: ne quaſi domina pręeat, ſed quaſi ancilla ad obſequium parata, à rationis tergo non recedat. Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis ſurgat, ſi immoderata mentem vicerit, rationi protinus ſeruire contemnit. Vnde neceſſe eſt, vt ante omnia hic attendat, ne ira extra mentis dominium tranſeat, ſed in vltione peccati tempus modumque conſiderans, ſurgentem animi perturbationem ſubtilius pertractando reſtringat, animoſitate reprimat, & motus feruidos ſub æquitate diſponat, vt eo fiat maior vltor alienus, quo plus extitit victor ſuus, ne intẽperanter excitatus ipſo zelo rectitudinis*

longè

longe à rectitudine aberret. Vnde bene dicitur Iob 36. *Non te ſuperet ira, vt aliquem opprimas;* ibi Gregor. *Omnis per quem neceſſe eſt aliena vitia corrigi, prius debet ſemetipſum intueri, nedum aliorum culpas vleiſcitur, ipſe vleiſcendi furore ſuperetur. plerumque enim mentem ſub obtentu iuſtitiæ iræ immanitas vaſtat; & dum quaſi ſeruit zelo rectitudinis, rabiem explet furoris; modumque ſæpe tranſgreditur, quia menſura iuſtitiæ non frænatur; non autem iam correctio delinquentis, ſed magis oppreſſio ſequitur, ſi in vltione ira vltra quam culpa inmeretur extenditur. In correptione quippe vitiorum, ſubeſſe menti debet iracundia, non præeſſe, vt executionem iuſtitiæ non dominando præueniat, ſed famulando ſubſequatur. Bene ergo dicitur. Nō te ſuperet ira, vt aliquē opprimas, quia videlicet ſi is qui corrigere nititur ira ſuperetur, opprimit antequam corrigat.*

5. *Quia vitam ſocialem interimit.*

QVINTO per iram gratia vitæ ſocialis amittitur. Sicut ſcriptum eſt Prou. 27. *Graue eſt ſaxum & onerosa eſt* B *arena, ſed ira ſtulti vtroque grauior:* & Prou. 18 *Spiritum ad iraſcendum facilem, quis poterit ſuſtinere.* Ideo dicitur Prou. 22. *Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambules cum homine furioſo, ne forte diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ,* quia qui ex ratione non ſe temperat, neceſſe eſt vt beſtialiter ſolus viuat. De ira mulieris ſpecialiter dicitur Eccl. 25. *Non eſt caput nequius ſuper caput colubri: & non eſt ira ſuper iram mulieris.* Item Prou. 21. *Melius eſt habitare in terra deſerta, quam cum muliere rixoſa & iracunda.* Nec mirum ſi iracundus gratiam vitæ ſocialis amittit, quia pacem & concordiam ſocialem deſtruit. Sicut dicitur Prou. 29. *Vir iracundus prouocat rixas.* Et 26. *Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, ſic homo iracundus prouocat rixas* Item Eccl. 28. *Secundum ligna ſiluæ ſic ignis exardeſcit, & ſecundum virtutem hominis ſic iracundia illius* C *erit; & ſecundum ſubſtantiam ſuam exaltabit iram ſuam. Homo iracundus incendit litem, & vir peccator conturbat amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam.*

Per irā Spiritus ſanctus excluditur et anima occiditur.

Item per iram, Spiritus ſancti ſplendor excluditur, quia iuxta veterem tranſlationem, ſcriptum eſt Iſa. 66. *Super quem requieſcit ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum & trementem ſermones meos?* Cum humilem diceret, quietum protinus adiunxit. Si ergo ira quietem menti ſubtrahit, ſuam ſancto ſpiritui habitationem claudit. *Item* per irā anima occiditur; ſicut ſcriptum eſt Iob 5. *Virum ſtultum interficit iracundia.* Ira enim per zelum ſapientes turbat, ira autem per vitium ſtultos trucidat; quia illa ſub ratione reſtringitur, hæc vero deuictę mēti dominatur.

6. *Quia mentis quietem deſtruit.*

SEXTO ſecūdum iram quies mentis deſtrūitur, quia ira cor hominis dilacerat & corrodit, vt genimina vi- D perarum, corpus & latera matris vbi aluntur; vermes corrodentes ſe & dilacerantes, quos debet excutere, ſinu ſuo ibi nutrit miſer homo; ſimilis illi de quo fabuloſè dicit Petrus Alf. quod cum inueniſſet ſerpentem afflictum & quaſi mortuum præ frigore, ei compaſſus, eū in ſinu ſuo poſuit, vt illū ibi foueret. qui calefactus ibi incepit robur accipere, & eum cingere, ſtringere & mordere. Cum autem quęreret homo cur hoc faceret, reſpondit ſe nō poſſe dimittere naturā ſuam. Sic eſt de motibus iræ, quia pungunt cor in quo fouentur, Sicut vermes lignum, & tinea veſtem; qui tamen in eis & ex eis naſcuntur & aluntur. Iracundus enim vindicat hoſtem ſuum de ſeipſo, dum cauſas odij in ſeipſo abſcōdit quibus affligitur, corroſus ab his hoſte illæſo. Iracūdi quaſi ſepeliunt ſe viuos in infernum, à vermibus in- E fernalibus & immortalibus corrodendi. Iſa. vlt. *Vermis eorum non morietur.* Vermis infernalis eſt ira, rancor, inſania, quo inceſſanter affliguntur. Iſa. 14. *Subter te ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes* In vitiſp. ſenex quidam dixit; Si de ſcripturis, vel re aliqua tecum contendere quis voluerit, non contendas cum eo ſi bene dicat, conſentias ei ſi male dicit; tu vide quomodo loquaris, hæc ſeruans, ſemper requiem habebis. Sequitur: De quacunque cauſa ſi contentiones obſeruaueris, nullo modo requiem poſſidebis.

Conſilium Sapientis.

7. *Quia aditū omnibus malis aperit.*

SEPTIMO per iram omnibus malis aditus aperitur. vnde ſuper illud Pro. 15. VIR IRACVNDVS PROVOCAT RIXAS, dicit Beda. *Omnium vitiorum ianua eſt iracundia, qua clauſa virtutibus interius dabitur quies, & ea aperta, ad* A *omne facinus armabitur animus.* Prou. 29. *Qui eſt ad iraſcendū facilis, erit ad peccata procliuior.* Ecc. 17. *ira & furor vtraq; execrabilia, & vir peccator continens erit illorū.* i. peccatorū.

8. *Quia omne bonum ſuccendit.*

OCTAVO per iram omne bonum ſuccēditur, aufert enim homini bona ſua temporalia, ſpiritualia, & æterna. Prou. 19. *Qui impatiens eſt ſuſtinebit damnum.* Ira eſt quaſi ignis ſubitus, qui ſubito occupans domum hominis, aufert ei ſe, & ſua omnia. Iob 30 *Ignis eſt vſq; ad conſummationem deuorans, & omnia germina eradicans.* Idē 4. c *Vidi eos qui operantur iniquitatem, flante Deo periiſſe, & ſpiritu iræ eius conſumptos.* Iracundiam & odium ferens ſimilis eſt rhamno, qui in radice fouet ignē, qui ſubito erumpens, primo ſeipſam, poſt vicinas arbores conſumit. *Item* ira eſt ſubita animi tempeſtas, quo ad modum tempeſtatis agros mentium fertiles euertit, & ſteriles B facit, & cultores pauperes, dum per eam ſubito irruentem, amittunt laborem ſuum præteritum. Ira ignis eſt, primo nocēs rei in qua naſcitur, quam rebus aliis. Aug. *Nemo malus, qui non primo ſibi noceat.* Iracundus primo ſe ſuccendit, faciens de ſe faculam, qua rem proximi ſui lędat, ſe vero ſuccendendo, animam ſuam occidit, ſicut ſcriptum eſt Iob 5. *Virum ſtultum interficiet iracundia.* ibi Greg. *Ira per zelum ſapientes turbat; Ira per vitium ſtultos trucidat.*

Simile.

9. *Quia hominem vilem efficit.*

NONO per iram homo vilis efficitur. Magna vilitas eſt iraſci, vel contendere cum fatuo, vel inſano, vel ægro, aut de talibus vindicare ſe vellet; talis autem eſt qui tibi fecit iniuriam iniuſte. Magna vilitas eſt pugnare cum vilibus perſonis, & cum leproſis, loripedibus, & conſimilibus, quorum pugnam abhorret nobi- C lis animus, vt inquinamentum manus. Seneca. *Quibuſdam parcas, à quibus te vindicare faſtidias, à quibus reducenda eſt manus, tanquam ab animalibus paruis quibuſdam, & inquinantibus. Lucanus* refert quod cum quædam vilis perſona opponeret ſe Iulio Cæſari; ait illi, contemnens iraſci contra eam. Dignum te Cæſaris ira nullus honor faciet. Prou. 20. *Honor eſt homini, qui ſeparat ſe à contentionibus.* Econtra vilitas eſt inquinare os tuum contumeliis & conuitiis, & quanto maior eſt perſona quæ iraſcitur, tanto vilius & ſibi indecentius eſt iraſci.

Exemplum.

10. *Quia ad mortem perducit æternā.*

DECIMO per iram anima æterna morte punitur. Matth. 5. *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo* &c. tales deſcendunt in infernum cum armis ſuis, ſicut dicitur Ezech. 30. qui ſcilicet armati odio & mala voluntate moriuntur. *Sic dicit* magiſter Iac. de quodam comite, qui cum D inungeretur, & moreretur, diceretur que ei ab inungente *Pax tecum*; cum habuiſſet guerram cum quodam vicino ſuo, credidit quod rogaretur de pace facienda cum eo. cum autem totis viribus reclamaret, & contradiceret paci faciendæ, in illa contradictione ſpiritum exhalauit, & ſic cum odio & ira armatus, ad inferos deſcendit. Ad hoc etiam facit quod dicitur Matth. 17. de illo qui noluit dimittere conſeruo ſuo, præcepit rex eum detrudi in carcerem &c. Et poſt ſubditur. *Sic pater meus cæleſtis faciet vobis, niſi remiſeritis* &c.

Exemplum.

Multa ſunt remedia cōtra iram.

CIRCA quintum ſciendum, quod multa ſunt remedia ad iracundiam mitigandam. *Primum* remedium eſt conſideratio ſanctorum documentorum, quæ iram diſſuadent. Geneſ. 45. *Ne iraſcimini in via.* Rom. 12. *Omnis amaritudo & ira & indignatio tollatur à vobis.* Matth. E 18. *Non dico tibi ſepties dimittere, ſed vſque ad ſeptuageſies ſepties.* Epheſ. 3. *Eſtote inuicem benigni, donantes inuicem* &c. *Secundum* remedium eſt conſideratio lucri & mercedis quam acquirit, qui propter Deum temperat ſe, vel dimittit iram vel iniuriam. Matth. 5. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Et poſt. *Beati eritis cum vos oderint homines* &c. Et poſt. *Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.* Luc. 6. *Dimittite, & dimittemini, date,* ſcilicet veniam, *& dabitur vobis* venia, gratia, & gloria, ad mercedem regni æterni.

1. *Conſideratio documentorum quæ irā diſſuadent.*

2. *Conſideratio mercedis quā manſuetus acquirit.*

AD HOC facit exemplum quod legitur in vitiſpatr. Abbas Io. referebat, quod patienter ferre iniurias, eſt porta per quā intratur in regnum cœlorū, & ſupponebat hoc exemplum. Cuiuſdam Philoſophi diſcipulus

Exemplum.

peccauit,

peccauit, & dum ſibi indulgeri peteret, dixit Philoſophus. Non indulgeo tibi niſi his tribus annis portaueris onus aliorũ. Qui cum hoc feciſſet, ait philoſophus. Nec adhuc indulgeo tibi niſi aliis trib. annis mercedẽ dederis his, qui iniuriis & cõtumeliis te affligẽt. Quod cum ille feciſſet, remiſit ei peccatũ philoſophus, & ait: Modo intra ciuitatem Athenienſium, vt addiſcas ibi ſapientiam. Quidam autẽ ſenex ſedebat in porta vrbis, qui omnes experiendi cauſa intrantes impetebat conuitiis. Quod cum dicto diſcipulo faceret, ille dictus diſcipulus quaſi gaudens riſit. Cum autem ſenex cauſam quæreret, reſpondit diſcipulus: Ego tribus annis pretiũ dedi pro hoc, quod modo datur mihi gratis. Tunc ſenex ait: Ingredere ciuitatem, quoniam dignus es. Sic qui patienter portant onera aliorum & iniurias, inueniũt remiſſionem peccatorum, & ingreſſum regni cælorum. *Item* ibidem alter ſenex, ſi quis ei detraxiſſet, aut conuitia intuliſſet, ſi erat vicinus, feſtinabat eum remunerare, ſi longius manebat ei munera mittebat; cogitãs quod ſic veniam, gratiam, & gloriam emebat.

3. *Memoria ſinis.*

Tertium eſt memoria finis, quia morti iam proximus non cito infert iniuriam; quinimmo propter afflictionem corporis obliuiſcitur iniurias ſibi factas, aut propter timorem mortis faciliter remittit. Item illi qui proximus eſt morti nemo debet inferre iniurias, quin potius in tali articulo eſt commiſerendum: damnabiliter enim durus eſt, qui laboranti in extremis non compatitur, nec indulget: nemo enim debet alij facere, quod moriens facere nõ auderet, nec alij debet facere, quod morienti non faceret.

4. *Exẽpla ſanctorum.*

Quartum eſt facta vel exempla ſanctorum. *Primo* valet exemplum Domini, 1. Pet. 2. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius,* &c. Et poſt: *Qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur non comminabatur* &c. Qui ait Lucæ 23. *Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt. Item* exemplum beati Stephani, Act 7. *Ne ſtatuas illis hoc peccatum. Item* exemplum beatæ Virginis; de qua legimus quod aliquod ſignum iracundiæ non dederit, vel verbum non dixerit, contra filij ſui crucifixores, de qua inter alias mirificas virtutes quas de ea ſcribit beatus Ignatius martyr, ait in epiſtola quadam. *Quidam nobis retulerunt Mariam eſſe omnium gratiarum plenam, & omnium virtutum fœcundam.* Et poſt alia; *Iniuriantibus ſibi eſt grata, & moleſtata lætatur* &c. *Item* exemplum beatorum Apoſtolorum Actor. 5. *Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Item* in tripartita hiſto. 11. lib. Cum quidam quæreret à Theodoſio iuniore piiſſimo Imperatore, quomodo hoc erat, quod ſic proprias iniurias ſuſtinebat, & lædentes ſe non occidebat, ait: Vtinam mortuos poſſemus ad vitam reuocare: non eſt magnum occidere viuentes, quod poſſunt facere minuta animalia vt ſerpentes, ſed magnum eſt & ſoli Deo poſſibile, mortuos per pœnitentiam reſuſcitare.

Exempla.

5. *Cõſideratio diuini iudicij.*

Quintum remedium eſt diuini iudicij conſideratio, de qua Matt. 5. *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus eſt iudicio.* Eccl. 18. *Memẽto timoris altiſſimi & non iraſceris.* Qui recordatur ſeueritatis diuinæ, contra illos qui ſeruant iram, & nolunt dimittere, per diſtrictum iudicium morietur. *Item* in vitiſpat. quidam ex fratribus paſſus iniurias ab aliis, venit ad abbatem Syſon. exponens iniurias, nec volẽs dimittere, quin ſe vindicaret. tunc ſenex ſurgens orauit dicens; Domine non eſt vobis neceſſarium vt pro nobis ſis ſollicitus, quoniam noſipſi & volumus & poſſumus nos vindicare. Ad quod verbum ille frater compunctus, cecidit ad pedes eius, promittens ſe de cætero non vindicare. *Legitur* li. 1. tripartitę hiſto. quod in concilio Niceno, Conſtantinus magnus accuſationes factas pro querimoniis non admiſit, ſed chartas eorum congregans, in ignem proiecit, monens epiſcopos & viros eccleſiaſticos quod adinuicem reconciliarentur, dicens; ſi has iniurias vindicaremus, iam locum diuina iudicia non haberent.

Exempla.

6. *Conſideratio miſeri ſtatus in quo ſumus.*

Sextum eſt conſideratio miſeri ſtatus & periculi in quo ſumus, damnati capitali ſententia, & in mari periculoſiſſimo & tempeſtuoſiſſimo, vbi nauigamus in naui perforata & fracta, & vitro fragiliore, in tempore tẽpeſtatis, & pyrata imminente. Lupus videns ſe captum per eſcam, & in pedicam cecidiſſe, deponit feritatem, nec tangit ouem; ſic nos capti & detenti à pedica miſeriæ, quam Dominus aggregauit ſuper nos, debemus manſueſcere. Pſal. 31. *Conuerſus ſum in ærumna mea* &c.

7. *Peccata propria.*

Septimum peccata propria, ſcilicet cum conſideramus quod plus forſitan offendimus alios vel Deum, quam alius nos, & quod peccata noſtra ſunt grauiora quam proximi, & neceſſarium eſt quod Deus remittat ea nobis, qui aliter non dimittit niſi dimittamus aliis Eccl. 18. *Remitte proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur,* &c. Multa ad hoc Matt. 6 *ſi dimiſeritis* &c. *Si autem non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter cæleſtis dimittet vobis.* Quod patet per ſeruum, à quo Rex repetiuit dimiſſum debitum. Hoc bene cogitabat Ioãnes eleemoſynarius, in cuius vita legitur, quod cum præcepiſſet dari cuidam eleemoſynam, & ille vituperaret eum, quia non dederat ei quantum volebat; quidam de ſeruis ſuis ait: Domine, nonnè audis quomodo iſte te blaſphemauit: ille vero compeſcuit ſe, nec voluit ſe vindicare, dicens; Non vis vt Deus dimittat mihi peccata mea, qui tota die blaſphemo Deum meum; & blaſphemãti ſe aperuit pecunię ſacculum, vt acciperet amplius. *Item* debemus conſiderare, quod mala quæ nobis eueniunt, propter peccata noſtra nobis infliguntur, & ille qui infert Deus eſt pro noſtris maleficiis. Sicut dicebat Dauid de Semey, vt ſinerent eum ſibi maledicere, ſciens quod hoc eueniebat ei propter peccata ſua; & patientia iniuriarum miſericordiam Dei prouocat. Auguſt. *Vnuſquiſque talem indulgentiam accepturus eſt à Deo, qualem ipſe dedit proximo.* Glo. ſupra præmiſſum verbum, Eccl. 28. *Indignum eſt illi Deum eſſe propitium, qui crudelis eſt ad proximum ſuum.* ibi Glo. *Fruſtra pro ſeipſo quis orat, qui fratri ſuo debitam charitatẽ negat.* 4. Reg. 4. de oleo multiplicato mulier ſoluit debitum ſuum; per quod ſignificatur quod ampliata & multiplicata miſericordia eſt, remittere & orare pro inferentibus iniuriam. Greg. *Quid eſt quod Moyſes & Elias in poſtulatione aliis præferũtur, niſi quòd iſti tantũ in ſeriæ veteris teſtamẽti pro inimicis oraſſe leguntur. Moyſes à populo lapidibus impetitur, & pro lapidantibus precatur; alter ex principatu eijcitur, & ait; Abſit à me vt ceſſem orare pro vobis. Item* in vitiſpat. cum iniuria eſſet illata cuidam fratri ait: Pone in cogitatione tua, quia frater tuus non poteſt iniuriari tibi, ſed peccata tua; & ſemper debes dicere, quod peccata tua hæc tibi fecerunt.

Exempla.

8. *Pœnitentia iniuriantis.*

Octavum eſt, quia qui tibi fecit iniuriam iam forte pœnitet, & magis forte torquetur quia fecit, quam tu cui facta eſt iniuria; vel ſi non pœnitet, cito pœnitebit, vt Paulus de nece Stephani Lucę 16. *Si pœnitentiam egerit frater tuus, dimitte illi,* &c.

9. *Conſideratio malorũ quæ ira facit.*

Nonum remedium eſt conſiderare mala, quæ ira facit, mala ſcilicet quæ infert, & bona quæ aufert, de quibus ſatis ſupra dictum eſt.

10. *Conſideratio quod ira facit hominem mendicum.*

Decimum eſt conſiderare quod mendicum facit ira hominem, quia ira aufert ei ſapientiam, ſeipſum, Deũ, & proximum. Prou. 19. *Qui impatiens eſt ſuſtinebit damnum,* ſcilicet quod eſt in amiſſione prædictorum.

11. *Quod ſtultũ eſt iraſci.*

Vndecimum eſt conſiderare quam ſtultum ſit iraſci, quod ſupra oſtenſum eſt, non enim eſt iracundus ſolum ſtultus, ſed inſanus, quia in odium alterius ſe ſuo gladio impetit, vindicat eum ſeipſo, & ad ſimilitudinem lunatici ſæpe proiicit in ignem, ſępe in aquam. Prou. 27. *Graue ſaxum, & oneroſa arena, ſed ira ſtulti vtroque grauior.* Omnia enim ferè grauamina quæ infert vnus alteri, ex ira procedunt.

12. *Quod iracũdus eſt iniquus vt patet ex ſex.*

Duodecimum eſt conſiderare quod iniquus eſt iracundus; quod patet in ſex. *Primum eſt,* quia contra aduerſarium ſuum in cauſa ſua, vult eſſe actor & iudex. *Secundũ* eſt quod vult ſe vindicare pendente perẽptoria iudicij. *Tertium* eſt quia ipſe ſeipſum, qui plus deliquit, animã ſuã occidendo, quam alius, impunitũ vult relinquere.

quere. *Quartum* quia non reddit iniurianti patientiam, quam debet ei, vt alius ſibi innocentiam. *Quinto* quia cum iuſtitia ex iudicio debeat procedere, ex iniquitate vult eam elicere. *Sexto* quia Deo iniuſtè iudicium ſuum auferre vult. A

13. *Quod remittere offenſa eſt ſignum magnæ perfectionis. Exempla.*

Tredecimvm eſt quia non proſequi iniuriam illatam, ſignum eſt magnæ perfectionis & profectus. *In vitiſpatr.* Cum quidam frater pateretur iniuriam ab aliis & irrideretur, gaudebat dicens: Iſti ſunt qui occaſionem nobis præbent ad profectum noſtrum & perfectionem: qui autem beatificant nos, ipſi nos decipiunt. *Item* ibidem, quidam frater requiſiuit ſenem dicẽs: Dic mihi vnam rem, quam cuſtodiam & ſaluer per ipſam. Reſpondit ei ſenex. Iniuriari & affici conuitiis, & portare & tacere magna res eſt; hæc eſt ſuper alia mãdata.

14. *Quod vincere irã facit nobiliſſimum victorem.*

B Decimvmqvartvm eſt conſiderare, quod vincere iram ſuam facit nobiliſſimum victorem. Vnde Nobile vincendi genus eſt patientia; vincit qui patitur, ſi vis vincere diſce pati. Per hanc beati Martyres vicerunt, vincunt mundi ſæuitiam & malitiam, de quibus canitur: *Hi pro te furias* &c. *Cęduntur gladijs more bidentium, Nõ murmur reſonat nec querimonia: Sed corde tacito mens bene conſcia, conſeruat patientiam. In vitiſpatr.* dixit abbas Macharius. Ille eſt monachus qui ſe in omnibus vincit. Nã ſi alium arguens ad iracundiam moueatur, propriam paſſionem implet; neque enim vt alium ſaluet ſe perdere debet, ergo vicit ſe patiẽs. *Item* cum quidam Alexandrum magnum offendiſſet, nec precibus alicuius poſſet reconciliari ſibi, tamen Ariſtot. ſic ſedauit eum dicẽs: O Rex nobilis, documẽtũ docebo te cæteris vtilius ſi feceris. Quo reſpondente: Præſto ſum, ait. Quis eſt qui ſuperauit omnia mundi regna & reges? Certe nobile cor tuum & ſtrenuum. Sed maiorem victoriam hodie acquiris cæteris, ſi vincas animum tuum, qui tibi dicit quod non remittas iniuriam, ipſum dico alium victorem: qui ſi te nõ viceris, non es victor, ſed victus: ad quæ verba placatus eſt. Prou. 16. *Qui dominatur animo, fortior eſt propugnatore vrbium.* Item non ſolum vincit patiens mũdum & ſeipſum, ſed etiam aduerſarios homines. Sicut patet per exẽplum ſupra poſitũ de ſacerdote idolorum. Item vincit etiam dæmones. *In vitiſpat.* Requiſitus à quodã fratre abbas Iſaac quare dæmones ita timerent eum, reſpõdit: Ex quo factus ſum monachus, ſtatim apud me decreui, vt iracundia mea foras guttur meum non procederet. *In collocutionibus* patrum 12. lib. dicitur, quod cũ quidã ſenex vitæ probatiſſimæ, quẽdã ſermonem durũ ex ira & prę ſumptione contra B. Macharium protuliſſet, traditus nequiſſimo dæmoni, humanas egeſtiones per os emittebat; qui leui verbo ſancti expulſus eſt. *Item* quidã frater videns abbatẽ Achillem ſanguinem expuentem, requiſiuit ab eo vnde hoc eſſet? qui ait: ſermo erat fratris qui me cõtriſtauerat, ſed repugnaui vt nihil ei dicerẽ, & petiui à Domino vt tolleretur à me; & factus eſt ſanguis in ore meo, & expui illum & requieui, ſed & ipſam triſtitiam & ſermonem ipſum oblitus ſum.

Exempla. (C)

Exempla.

D

15. *Humilis reſponſio.*

Decimvmqvintvm fugat hanc humilis reſponſio. Prou. 15. *Reſponſio mollis frangit iram.* Hoc patet per exẽpla antepoſita de ſene inuido, vel de ſacerdote idolorũ conuerſo. *Item* in vitiſpa. dum abbas Ioannes inter fratres ſederet, & ſinguli eum de ſuis cogitationibus inquirerent, atq; ille omnibus reſponſum daret; quidam ſenex inuidia ductus dixit ei. Sic eſt hic Ioãnes quomodo mulier meretrix quæ ornat ſemetipſam vt cõgreget amatores: Reſpondit Ioannes: Verum dicis, & hoc tibi Deus reuelauit. Et ille iterũ: Quia vas tuũ veneno plenũ eſt. Et Ioãnes: Verum dicis abba, & ſi hoc dicis quia ea quæ deforis ſunt tantũ vides, quid diceres ſi ea quæ deintus ſunt videres? tũc plus haberes dicere, quia qualis ſum ego deforis, ſic ſum deintus. Dicitur quod cum quidã epiſcopus iracundus, quaſi furioſus conſueuiſſet loqui, quidã eius clericus contẽperauit iram ſuam per hunc modum. Domine tu ſcis quia famuli tui ſumus, & voluntatem tuam parati facere ſemper ſumus. *Effunde ergo iram tuam in gentes quæ te non nouerunt, & in regna quæ nomen tuum non inuocauerunt.* E

16. *Exhibitio beneficiorum ijs qui ad irã nos prouocãt.*

A Decimvmsextvm eſt amor & beneficia pro iniuriis exhibita. Vnde Matt. 5. *Diligite inimicos veſtros, & benefacite his qui oderunt vos.* Apoſt. Rom. 12. Similiter Pro. 26. *Si eſurierit inimicus tuus ciba illũ, ſi ſitit potum da illi; hæc faciens congeres carbones ignis ſuper caput eius;* ſcilic. beneficia amoris, quæ eum inflãmabunt in amorem tuum, vt pugnes per cõtraria; quia cõtraria contrariis impugnãtur, vincũtur, & curantur. vnde ſequitur: *Vince in bono malũ. In vitiſpa.* dicebat abbas Peomen: Malitia nunquã exuperens, ſed ſi quis tibi malũ intulerit, tu per bonitatem vince malitiam. *Itẽ* in vitiſpat. abbas Mutius ædificauit cellã in quodam loco vbi erat quidã frater; qui motus inuidia habebat irã contra eũ, ſępe litigando, qui declinans irã, iuit ad aliũ locum, ſibi ædificans habitaculum.

Exempla.

B Quod audientes alij, adduxerunt ſecũ illum fratrem ad dictũ abbatẽ, vt illos reconciliarent; ſed aliquantulum longe dimiſerunt dictũ fratrẽ & melotas ſuas, cumque pulſantibus aperuiſſet feneſtrã cellulæ, rogarũt vt rediret ad locum priorẽ & cũ quęreret vbi eſſent melotæ, audiẽs quod prope cũ illo fratre dimiſiſſent eas, noluit aperire, ſed præ gaudio fregit oſtium cum ſecuri, & occurrit cũ eis dicto fratri, & primo pænitentiã egit, veniã petens, & amplexans eũ, introduxit in cellã ſuam, & per tres dies eos ſecũ refecit. licet non conſueuiſſet ieiuniũ ſoluere, & redut cũ eis. *Item* ibidẽ abbas Agathon dicebat: Nunquã dormiui litẽ habẽs: quã ſi aliquis mecum habuit, non dormiui vſquequo eũ mihi reconciliaui.

Exempla.

Item interrogatus ſenex quid eſſet, *maiorem charitatẽ nemo habet,* &c. reſpondit; Si quis audit verbum malum C à proximo ſuo, & non reſpondet, ſed vincit animũ ſuũ, *is animam ſuam ponit pro amicis ſuis. Item* in vita Ioannis eleemoſynarij legitur, quod cum quidam iniuriã intuliſſet cuidam nepoti ſuo, & ipſe veniret ad auunculum ſuum flens & conquerens; ſedauit eum ſanctus dicens, quod talem vindictam faceret de eo, quod tota Alexãdria miraretur. poſtquã autẽ dictus nepos fuit ſedatus, vocauit dictum nepotẽ, & eum qui iniuriam intulerat coram populo Alexandriæ, quęrens ab eo quantũ debebat ei cenſum; qui dixit quantitatẽ: & ego inquit talẽ vindictam de te facio, quod totum cenſum tibi remitto, pro eo quod intuliſti iniuriam nepoti meo, qui degenerauit à me: & vocato dicto nepote dixit ei, quod non eſſet nepos ſuus, niſi eſſet nepos mentis, ſicut carnis, vt ſicut ipſe, illatas iniurias ferret.

17. *Mens virilis.*

D Decimvmseptimvm remedium quod temperat irã eſt virilis mens: quando enim homo cogitat ſe virum; & quod eſt homo animal manſuetum natura, repellere debet viriliter ferinas & crudeles voluntates, & eis viriliter dominari. Prou. 16 *Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo propugnatore vrbium.* Luſand. philoſophus interrogatus cur barbam magnam libenter portaret? reſpondit: Vt frequenter eam tangens, me virum meminerim, & viriliter agam. Socrates. *Si viriliter agis, perſonæ tibi auctoritatem dabis. Viri boni eſt neſcire vel pati iniuriam;* pati dicit, id eſt patiendo frangi ab iniuria. Item Seneca: *Si magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi fieri iniuriam de inimico, dicens; non nocuit mihi, licet animum nocendi habuit.*

18. *Efficacia orationis præſertim Dominica.*

Decimvmoctavvm quod debet valere ad remitE tendum iram vel odium, eſt efficacia orationis, & maximè Dominicæ. Qui enim vult vt eius exaudiatur oratio, *debet leuare puras manus in cœlum, ſine ira & diſceptatione.* 1. Tim. 2. Eccleſ. 18. *Remitte proximo nocenti te, & tunc deprecanti tibi ſoluentur peccata tua,* &c. Multa aliter non ſoluuntur, ſed potius ſoluta replicantur. Matth. 18. *Iuſſit Dominus ſeruum, qui nolebat dimittere conſeruo, in carcerem mitti.* Ad hoc autem maximè facit oratio Dominica, quam videtur dicere contra ſe, qui non remittit rancorem; tamen hanc poteſt dicere quilibet in perſona eccleſiæ, vel intendens eam dicere vt Deus omnem iram à corde ſuo remoueat. *In vita* Ioãnis eleemoſynarij dicitur, quod cũ rogaſſet quẽdã principẽ vt rãcorẽ dimitteret, nec poſſet induci ad hoc; cũ in eccleſia vellet dicere orationẽ Dominicã, fecit eũ vocari ad ſe,

rogans

rogans vt eam ſecum diceret. Cum autem dixiſſet vſq. ibi: Dimitte nobis debita noſtra, ait ſanctus: Vide ne quid vltra audeas dicere. Tunc aduertens dictus princeps vim verborum, proſtratus & compũctus veniam petiit, & iniuriam remiſit.

19. *Conſideratio diuinæ pietatis.*

Decimum eſt conſideratio immenſæ pietatis, Matth. 5. *Diligite inimicos veſtros, & benefacite his qui oderunt vos.* De hac materia ſatis habetur ſupra.

20. *Conſideratio Euchariſtiæ, quæ ab ijs qui in charitate exiſtunt participatur tantummodo.*

Vigesimumnonum eſt ſacra menſa ſacri altaris, & Euchariſtia ſacra, quæ eſt cibus charorũ, quẽ cibũ non poſſũt participare, niſi qui sũt in mutua charitate. Cãt. 5. *Comedite amici & bibite, & inebriamini chariſſimi.* Mat. 5. *Si offers munus tuum ad altare,* &c. Et poſt: *Vade prius reconciliari fratri tuo.* Bern. *Nunquam contingat mihi accedere turbato corde ad patris ſacrificium, nec tangere ſacrificium per quod Chriſtus ſibi mundum reconciliauit.*

De filiabus iræ.

DISTINCTIO III.

Quæ ſunt filiæ iræ.

Circa ſextum conſiderandum eſt de filiabus iræ. Eius autem filiæ ſunt; Indignatio, Mentis tumor, Impatientia, Clamor, Litigium, Contumelia, Maledictio, Blaſphemia, Rixa, Crudelitas, Sæuitia, Bellũ, Homicidium. Ira namque poteſt conſiderari tripliciter.

Triplex conſideratio iræ.

Vno modo prout ſolum conſiſtit in corde, & ſic ex ira naſcuntur duo vitia. Vnum quidem ex parte eius contra quem iraſcitur, quem reputat indignũ vt tale quid ſibi præſumpſerit facere, & ſic eſt indignatio. Aliud autem eſt vitium ex parte ipſius qui iraſcitur, inquantum ſcilicet excogitat diuerſas vias vindictę, & ſic eſt tumor mentis. *Alio* modo conſideratur ira ſecundũ quod eſt in ore, & ſic ex ipſa oritur multiplex inordinatio. Vna quidem ex pronitate contradicendi perſonæ loquenti, & ſic eſt lis, vel litigium. Alia eſt ſecundũ quod homo ex confuſa locutione iram ſuam & commotionem animi ſui demonſtrat, & ſic eſt clamor. Alia eſt inordinatio ſecundum quod homo prorumpit in verba iniurioſa. Et ſi ſint verba contra Deum, ſic eſt blaſphemia. Si autem contra proximum; aut proferuntur improperando malum, & ſic eſt contumelia. Aut imprecando malum, & ſic eſt maledictio. *Tertio* modo conſiderari poteſt ira ſecundum quod peruenit vel procedit vſque in factum; & ſic ex ipſa oriuntur vltima vitia ſupradicta, quorum differentia patebit de ſingulis proſequendo.

Prima filia iræ eſt indignatio, licet ipſa ſit etiã filia ſuperbiæ.

Prima ergo filia iræ eſt indignatio, de qua ſciendum eſt quod Bernard. eam connumerat inter gradus ſuperbiæ, in lib. de 12. gradibus humilitatis. Greg. vero 31. moral. ponit eam inter filias iræ, nam ex inordinato amore propriæ excellentiæ prouenit, quod homo impatienter & durè fert, ſi alius contra ſuam excellentiã vel reuerentiam audeat attentare: ideo Bern. ponit eam inter gradus ſuperbiæ. Quia vero talis indignatio ex cordis commotione procedit, vt ex propinquiori & immediatiori cauſa, ideo Greg. rationabiliter eam ponit inter filias iræ. De indignatione ſufficiat, quod dictum eſt ſupra, cum de gradibus ſuperbiæ ageretur.

2. Filia eſt tumor mentis qui quidem dupliciter cõſideratur.

Secunda filia eſt tumor mentis. Sciendum eſt autem, quod tumor mentis poteſt conſiderari dupliciter. *Vno* modo ſecũdum quod homo magnum ſe reputãs, dicitur habere magnum & inflatum ſpiritum, ſicut dicit Aug. exponens illud: Beati pauperes spiritu. *Pauperes,* inquit, *ſpiritu dicuntur humiles non habentes inflãtem ſpiritum,* &c. Vnde Deuter. 3. *Tumentes ſuperbia aſcendiſtis in montem,* &c. Et Heſt. 16. *Tantum arrogantiæ ſuæ tumore ſublatus eſt,* ſcilicet Aman, *Vt nos regno priuare videretur.* *Alio* modo conſideratur tumor ſecundũ quod homo turbatus, iram ſuam ruminat in corde ſuo, & vias diuerſas excogitat quibus ſe vindicare poſſit, & talibus cogitationibus animum ſuum replet: ſecundum illud Iob 15. *Nunquid ſapiens replebit ardore ſtomachum ſuum?* Vnde Iud. 8. *Requieuit ſpiritus eorum quo tumebant contra eum,* ſcilicet Gedeonem.

3. Eſt impatientia quam ſummopere vitandam multa oſtendunt.

Tertia filia iræ eſt impatientia, quando ſcilicet homo virtutem patientiæ ſanctæ perdens, nihil tolerare poteſt; & impatientiam in corde concipiens, non poteſt eam interius occultare. Hoc impatientiæ vitium multa nobis oſtendunt eſſe vitandum. *Primo* quia per impatientiam fatuitas hominis foras erumpit, vt qui prius eſſe ſapiens putabatur, ex oſtenſis ſignis impatientię, fatuus demonſtretur. Vnde Greg. *Qualis quiſq. apud ſe lateat, illata contumelia probat.* Ideo dicitur Prou. 14. *Qui impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam.* *Secundo* per impatientiam non ſolum in ſigna vel verba, verumetiã in opera fatuitatis prorumpit. Sicut ſapiens Prouer. 14. *Impatiens operabitur ſtultitiam.* Turbatus enim per impatientiam multa facit, quæ nullo modo faceret ſerenatus. *Tertio* per impatientiam damnificatur ſpiritualiter, quia tanta bona perdit per impatientiam, quanta mereri potuit per patientiam. De quibus require multa ſupra *de patientia.* Ideo dicitur Prouerb. 19. *Qui impatiens eſt ſuſtinebit damnum.* *Quarto* per impatientiam homo damnatur æternaliter, & etiam interdum affligitur temporaliter & punitur. Sicut dicitur Iudith 8. *Illi qui tentationes non ſuſceperunt cum timore Domini, & impatientiam ſuam & improperium murmurationis ſuæ contra Dominum protulerunt, exterminati ſunt ab exterminatore, & à ſerpentibus perierunt.*

4. Eſt clamor.

Quarta filia irę eſt clamor, quando ſcilicet ex animo perturbato prorumpit homo in vocem confuſam & clamoſam. Sicut ait Gregor. 5. Moral. *Ira ſuæ ſtimulis accenſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi, & nequaquam recognoſcuntur noti; ore quidem clamorem format, ſed ſenſus quid loquatur ignorat.* Ideo dicit Apoſtolus Epheſ. 4. *Omnis clamor tollatur à vobis.*

5. Eſt litigiũ.

Quinta filia iræ eſt litigium, ſciendum eſt autem, quod litigium conſiſtit in verbis, ſecundum quod aliquis verbis alterius contradicit. Vnde Philoſophus 4. Eth. dicit, quod *illi qui contrariantur ad omnia, cauſa eius quod eſt contriſtare, neque quemcumque curantes, diſcoli & litigioſi vocantur.* Et Prouerb. 16. dicitur. *Vir iracundus incendit litem.*

6. Eſt ſeminatio diſcordiæ quæ eſt Deo valde exoſa.

Sexta filia iræ eſt ſeminatio diſcordiæ, de qua dicitur Prouerb. 6. *Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius. Oculos ſublimes,* &c. Sequitur, *& eum qui ſeminat inter fratres diſcordias.* iſtum ſeptimo loco ponit, tanquam magis exoſum Deo, inter cæteros peccatores. Nec mirum, quia tales tũnicam Chriſti inconſutilem nituntur diuidere, quam Dominus indiuiſam voluit remanere. Per hanc tunicam ſignificatur charitas, in qua & per quam vnitas eccleſiæ conſeruatur. Ad quam hortatur Apoſtolus Epheſ. 4. *Sollicitì ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.* Tales ſunt rectè contrarij Chriſto, quia Chriſtus venit vt diſperſos congregaret in vnum. Ioann. 11. Pſalm. 146. *Diſperſos Iſraelis congregabit.* De diabolo autem, vel de impio membro eius dicitur Ioan. 10 *Lupus rapit & diſpergit.* *Et nota,* quod ſicut nihil magis nocet humano corpori quam continuitatis eius diuiſio, ſic nihil magis nocet corpori Chriſti myſtico, id eſt eccleſiæ, quam diuiſio vnitatis. Ex vno enim verbo quod dicit ille diſcordiæ ſeminator, oritur tanta diſſenſio, quod deſtruuntur interdum ciuitates & caſtra, diſſipantur bona, homines occiduntur, capitales inimicitiæ ſubſequuntur: peſſimum eſt hoc ſemen, ex cuius vnico grano tam peſtifera meſſis exurgit.

De contumelia.

DISTINCTIO IV.

7. Eſt contumelia.

Septima filia iræ eſt contumelia. Primo ergo vidẽdum eſt quid ſit contumelia, & quę ſit differentia inter contumeliam, conuitium, & improperium. Secundo vtrum omnis contumelia ſit peccatum mortale. Tertio vtrum homo debeat illatas ſibi contumelias ſuſtinere.

Circa primum ſciendum, quod cōtumelia importat dehonorationem alicuius. Contingit autē aliquem dehonorare dupliciter. *Vno modo* quando quis priuat eum aliqua dignitate vel excellentia per quam habebat honorem; & hoc fit per peccata factorum, ſicut infra patebit. *Alio modo* quando deducit quis in notitiam ſui vel aliorum, id quod eſt contra eius honorem; & hoc propriè pertinet ad contumeliam, quod quidem fit per aliqua ſigna. Sicut autem ait Aug. 2. de doctr. Chriſtian. *Verba inter ſigna obtinēt ſignificādi principatū*, & ideo contumelia propriè loquendo conſiſtit in verbis. Vnde dicit Iſid. lib. Ethy. quod *contumelioſus dicitur aliquis, quando pronus & velox eſt, & tumet verbis iniuriæ*, quia tamen per aliqua facta quandoque ſignificatur aliquid, quæ in hoc quod ſignificant obtinent vim verborum ſignificantium, inde eſt quod contumelia extenſo nomine aliquoties eſt in factis. Vnde ſuper illud Rom. 1. Contumelioſos ſuperbos &c. dicit Gloſ. *Contumelioſi ſunt, qui dictis vel factis, contumelias & turpia inferunt.*

Contumelia eſt dehonoratio alicuius per ſigna aliqua, ſed præcipuè per verba indicātia aliqua contra honorem.

Solutio obiect.

Similiter conuitium & improperium important dehonorationem in verbis, ſed differenter; quia licet per hæc omnia intendat quis repræſentare defectum alterius in detrimentum honoris eius; Huiuſmodi tamen defectus poteſt eſſe triplex, ſcilicet culpæ, vel pœnæ, vel minorationis: per conuitium ergo repræſentatur defectus culpæ vel pœnæ, quia vitium ſolet dici non ſolum defectus animæ, ſed etiam corporis. Vnde ſi quis iniurioſè dicat alicui ipſum eſſe claudum, cæcum, vel aliquid huiuſmodi ad deformitatem vel defectum corporis pertinens, cōuitium dicit, ſed non contumeliam. Si autem dicat ipſum eſſe furem, mendacem, vel aliquid aliud culpabile, non ſolum conuitium dicit, ſed etiam contumeliam, & ſic patet quod contumelia conſiſtit in verbis repræſentantibus defectū culpæ, in detrimentū honoris alterius prolatis, conuitium vero conſiſtit tam in verbis repręſentantibus defectum culpabilem, quàm pœnalem. Quandoque etiam repræſentat aliquis defectum minorationis ſiue indigentiæ, qui etiam derogat honori quamcumque excellentiam conſequenti; & hoc fit per verbum improperij; quod propriè fit quando aliquis iniurioſè reducit ad memoriam alterius, beneficium vel auxilium quod ei contulit, neceſſitatem vel indigentiam patienti. Vnde dicitur Eccl. 20. *Datus inſipientis non erit tibi vtilis, exigua dabit & multa improperabit*, & Iac. 1. *Deus dat omnibus affluenter, & non improperat.* Iſtud vitium diſſuadet ſapiens, Eccleſ. 31. *Verba improperij non dicas illi, &c.* Et ſic patet differentia iſtorum, tamen quandoque vnum pro alio poni ſolet.

Differt contumelia à conuitio quia hoc dicit defectum culpæ vel pœnæ, illa ſolam culpa.

Improperiū differt à prædictis quia repræſentat defectū minoritatis & indigentiæ tantummodo

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum omnis contumelia ſit peccatum mortale*, ſciendum, quod verba inquantū ſunt quidam ſoni, non ſunt in nocumentum alicuius, niſi forte per accidens, grauando ſcilicet auditum; puta cū aliquis nimis clamosè loquitur. Sed inquantum ſunt ſigna ſignificantia aliquid in notitiam aliorum, poſſunt multa damna inferre, inter quæ vnum eſt detrimentum honoris vel reuerentiæ, quæ illi cui infertur contumelia, eſſet ab alijs exhibenda: & ideo tāto maior eſt contumelia, quanto coram pluribus vel maioribus perſonis profertur. Huiuſmodi autem verborum ſignificatio, ex interiori proferentis affectu procedit: & ideo in peccatis verborum maximè conſiderandum videtur, ex quo affectu quis proferat illa verba. Cum ergo conuitium vel cōtumelia de ſui ratione importent quandam dehonorationem, ſi proferentis intētio feratur ad hoc, quod per verba ſua auferat alicuius honorem, hoc propriè & per ſe eſt dicere conuitium, vel contumeliam, & hoc eſt peccatum mortale, non minus graue quam furtum vel rapina, quia non minus amat homo honorem ſuum, quàm rem poſſeſſam. Si vero verbum conuitij vel contumeliæ dicat aliquis non animo dehonorandi, ſed forte vel propter correctionem, vel propter aliquid huiuſmodi, non eſt conuitium vel contumelia formaliter & per ſe, ſed per accidens & quaſi materialiter, inquantum dicit id quod poteſt eſſe conuitium vel contumelia. Vnde hoc poteſt eſſe quandoque veniale peccatum, & quandoque abſque omni peccato; in quo neceſſaria eſt diſcretio & cautela, vt homo moderatè talibus verbis vtatur: quia poſſet eſſe ita graue conuitium, quod per incautelam prolatum auferret honorē illius contra quem profertur; & tunc poſſet homo peccare mortaliter, etiamſi non intendat dehonorationem alterius: ſicut ſi aliquis incautè alium ex ludo percutiens grauiter lædat, culpa non caret.

Contumelia vel conuitium eſt peccatum mortale, haud minus graue quam furtum vel rapina, ſi fiat animo dehonorādi.

Qvod autem ſine peccato poſſit aliquis proferre conuitium patet, quia & Dominus Lucæ 45. dixit diſcipulis. *O ſtulti & tardi corde ad credendum.* Et Apoſtolus ad Gal. 3. *O inſenſati Galatæ &c.* Vnde indubitanter ſicut licitum eſt aliquem cauſa diſciplinæ vel correptionis verberare, vel damnificare in rebus, ſic etiam & cauſa diſciplinæ, poteſt aliquis alium corrigendo, aliquod verbum contumelioſum ei dicere. Sicut Dominus diſcipulos vocauit ſtultos, & Apoſtolus Galatas inſenſatos, tamen ſicut Aug. dicit in libr. de ſerm. Domini in monte. *Rarò & ex magna neceſſitate obiurgationes ſunt proferendæ, in quibus non nobis, ſed vt Domino ſeruiatur inſtemus.*

Solutio obiect.

Præterea, Philoſophus 4. Ethi. dicit eutrapeliam quandam eſſe virtutem ad quam pertinet bene conuitiari; Dicendo ſcilicet aliquod leue conuitium, non ad dehonorationem vel ad contriſtationem illius in quem profertur, ſed magis cauſa delectationis & ioci, hoc enim poteſt eſſe ſine peccato, ſi debitæ circumſtantiæ obſeruentur. Si vero aliquis non formidet contriſtare eum in quem profert huiuſmodi iocoſum conuitium, dummodo riſum excitet audientibus, hoc eſt vitioſum, ſicut ibidem dicitur. Eſt ergo conuitium vel contumelia veniale peccatum, ſi ſit leue conuitium non multum hominem dehoneſtans, & proferatur ex animi leuitate, vel ex leui ira, ſine firmo propoſito aliquem dehoneſtandi, puta quando intendit quis alium per huiuſmodi verbum leuiter contriſtare.

Contumelia quando veniale peccatū

Circa tertium, ſcilicet *vtrum debeat homo illatas ſibi contumelias ſuſtinere*. Sciendum, quod ſicut patientia neceſſaria eſt in his quæ contra nos fiunt, ita etiam in his quæ contra nos dicuntur. Præcepta autem patientiæ in his quæ contra nos fiunt, ſunt in præparatione animæ habenda, ſicut Aug. in lib. de ſerm. Domini in monte exponit illud pręceptum Domini. *Si quis percuſſerit te in vna maxilla, præbe ei & aliam.* Vt ſcilicet homo paratus ſit hoc facere ſi opus fuerit, non tamen hoc ſemper tenetur facere actu, quia nec ipſe Dominus hoc fecit. Sed cum ſuſcepiſſet alapam reſpondit: *Quid me cædis?* vt habetur Ioan. 18. & ideo etiam circa verba contumelioſa quæ contra nos dicuntur, eſt idem intelligendum. Tenemur enim habere animum paratum ad contumelias tolerandas, ſi expediens fuerit: quandoq; tamen oportet vt contumeliam repellamus, maximè propter duo. Primo quidem propter bonum eius qui contumeliam infert, vt videlicet eius audacia reprimatur, & de cætero talia non attentet, ſecundum illud Prou. 26. *Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens videatur.* Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur per contumelias nobis illatas. Vnde Greg. dicit ſuper Ezech. Homi. 19. *Hi quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita, debent ſi poſſunt detrahentium ſibi verba compeſcere, ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant, & in prauis moribus remanentes, bene viuere contemnant.*

Debemus contumelias ſuſtinere in præparatione animi, ſed non ſemper actu propter duo.

Sciendvm tamen quod conuitiantis audaciam debet homo moderatè reprimere, non propter amorem vel cupiditatem priuati honoris, ſed propter officium charitatis. Vnde Prouer 26. dicitur. *Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis.* Hoc etiam ſciendum quod ſi aliquis contra quem conuitia proferuntur taceret, vt tacendo conuitiantem ad iracundiam prouocaret, peccatum eſſet, quia hoc ad vindictam pertineret. Sed ſi aliquis taceat, volens dare locum iræ vel contumeliæ, & vt præſtet exemplum patientiæ, hoc eſt laudabile. Vnde Pſal. 37. *Qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates, &c.* Sequitur: *Ego autem tanquam*

Solutio obiect.

ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum: & Eccleſ. 8. *Ne litiges cum homine linguato, & non ſtruas in ignem illius ligna.*

De maledictione.

DISTINCTIO V.

Octaua eſt maledictio.

OCTAVA filia iræ eſt maledictio, circa quam conſideranda ſunt tria. Primo vtrum ſit licitum maledicere homini. Secundo vtrum liceat maledicere irrationali creaturæ. Tertio vtrum maledictio ſit peccatum mortale.

Poteſt cõtingere maledictio tripliciter.

CIRCA primum ſciendum, quod maledicere idem eſt quod malum dicere. Dicere autem tripliciter ſe habet ad id quod dicitur. *Vno modo* per modum enunciationis, ſicut aliquid exprimitur modo indicatiuo, & ſic maledicere nihil eſt aliud, quam malum alterius referre, quod pertinet ad detractorem. Vnde quandoque maledici detractores dicuntur. *Alio modo* dicere ſe habet per modũ cauſæ ad id quod dicitur: & hoc quidem primo & principaliter competit Deo, qui omnia verbo ſuo fecit ſecundum illud Pſal. 32. *Dixit & facta ſunt.* Conſequenter autem competit hominibus qui verbo ſuo alios mouent per imperium ad aliquid faciendum, & ad hoc inſtituta ſunt verba imperatiui modi. *Tertio modo* ipſum dicere habet ſe ad id quod dicitur quaſi expreſſio quędam affectus deſiderantis id quod verbo exprimitur, & ad hoc inſtituta ſunt verba optatiui modi. Prætermiſſo ergo primo modo maledictionis, qui eſt per ſimplicem enunciationem mali, conſiderandum eſt de alijs duobus, vbi ſcire oportet, quod facere aliquid, vel velle illud, ſe conſequuntur in bonitate & malitia. Vnde in iſtis duobus modis quibus malum dicitur per modum imperantis, vel per modum optantis, eadem ratione eſt aliquid licitum & illicitum. Si enim aliquis imperet vel optet malum alterius inquantum eſt malum, quaſi ipſum malum intendens, ſic maledicere vtroque modo eſt illicitum; & hoc eſt maledicere per ſe loquendo. Si autem aliquis imperet vel optet malum alterius ſub ratione boni, ſic eſt licitũ, nec erit maledictio per ſe loquendo, ſed per accidens; quia principalis intentio dicentis non fertur ad malum, ſed ad bonum. Contingit autem malum aliquod dici imperando vel optando ſub ratione duplicis boni; quandoque quidem ſub ratione iuſti, & ſic iudex licitè maledicit illum, qui præcipit iuſtam pœnã inferri; & ſic etiam Eccleſia maledicit anathematizando. Sicut etiam prophetæ quaſi imprecãtur mala peccatoribus, quaſi conformantes voluntatem ſuam diuinæ iuſtitiæ; licet huiuſmodi imprecationes poſſint etiam per modum pręnunciationis intelligi. Quandoq; vero dicitur aliquod malum ſub ratione vtilis, putà cum aliquis optat aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem, vel aliquod impedimentum, vel vt ipſe melior efficiatur, vel ſaltem ab aliorum nocumento ceſſet.

Maledicere ex intentione mali eſt illicitũ, non autẽ ſub ratione boni.

Solutio obiecti.

VNDE malum optare per ſe loquendo ſub ratione mali prohibet Apoſtolus Rom. 7. *Benedicite & nolite maledicere* Et Iac. 3. dicitur quod *ſicut ex eodẽ fonte non procedit aqua dulcis & amara, ſic nec ex eodem ore debet procedere benedictio Dei, & maledictio hominis, qui ad imaginem Dei factus eſt.* Malum tamen ſub ratione boni, iuſti, vel vtilis, imprecatur ſcriptura in multis locis. Nam Deut. 27. dicitur: *Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis huius.* Et Elias maledixit quinquagenarijs duobus 4. Reg. 1. Et Elizæus pueris ſibi illudentibus 4. Reg. 2. Pſal. 30. etiam dicit: *Muta fiant labia doloſa.* Idem Pſal. 6. *Erubeſcant & reuereantur vehementer omnes inimici mei.* Et multa talia profert, quæ omnia intelligenda ſunt, vel per modum prænunciationis, vel per modum imprecationis mali, ſub ratione boni, iuſti, vel vtilis.

CIRCA ſecundum, ſcilicet *vtrum liceat maledicere irrationabili creaturæ* Sciendum quod maledictio & benedictio ad illam rem pertinent, cui poteſt aliquid bene vel male contingere in ordine ad creaturam rationalẽ, propter quam ſunt irrationales creaturæ. Ordinantur autem ad eam multipliciter. *Vno modo* per modum ſubuentionis: ſic in creaturis irrationalibus ſubuenitur humanę neceſſitati; & hoc modo Deus homini dixit Gen. 3. *Maledicta terra in opere tuo*, vt ſcilicet per eius ſterilitatem homo puniretur. Et ita etiam intelligitur quod habetur Deut. 28. *Benedicta horrea tua.* Et infra: *Maledictum horreum tuum.* Sic etiam Dauid maledixit montes Gelboe, ſecundum Greg. expoſitionem. *Alio modo* creatura irrationalis ordinatur ad rationalem per modum ſignificationis, & ſic Dominus maledixit ficulneam in ſignificationem Iudeæ. *Tertio modo* creatura irrationalis ordinatur ad rationalem per modum continentis ſcilicet temporis, vel loci. Et ſic maledixit Iob die natiuitatis ſuæ, propter culpam originalem quã naſcendo contraxit, & propter ſequentes pœnalitates. Et propter hoc etiam poteſt intelligi Dauid maledixiſſe montibus Gelboe, vt legitur 2. Reg. 1. ſcilicet propter cædẽ populi, quæ in eis contigerat. Maledicere autem rebus irrationabilibus inquantum ſunt creaturæ Dei eſt peccatum blaſphemiæ. Maledicere autem eis ſecundum ſe conſideratis, eſt orioſum & vanum, & per conſequens illicitum.

Maledicere creaturæ irrationali eſt illicitum.

CIRCA tertium, ſcilicet *vtrum maledictio ſit peccatum mortale:* ſciendum quod maledictio de qua nunc loquimur, eſt per quam prænunciatur malũ contra aliquem, vel imperando, vel optando: velle autem vel imperio mouere ad malum alterius, ſecundum ſe repugnat charitati, qua diligimus proximum, volentes bonũ ſuum: & ita ſecundum ſuum genus eſt peccatum mortale, & tanto grauius quanto perſonam cui maledicimus magis amare & revereri tenemur. Exod. 21. *Qui maledixerit patri ſuo & matri, morte moriatur.* Contingit tamen verbum maledictionis prolatum eſſe peccatũ veniale, ſcil. propter paruitatẽ mali, quod quis alteri maledicto imprecatur; vel etiam propter affectũ eius qui profert maledictionis verba, dũ ex leui motu, vel ex ludo, aut ſurreptione aliqua, talia verba profert, quia peccata verborum maximè ex affectu penſantur vt ſupra dictũ eſt.

Maledictio ex genere ſuo eſt peccatum mortale.

De blaſphemia.

DISTINCTIO VI.

Nona eſt blaſphemia.

NONA filia iræ eſt blaſphemia. Circa quam conſiderandum eſt primo de blaſphemia in generali. Secundo de blaſphemia, quæ dicitur peccatũ in Spiritum S. Circa primũ videndum eſt primo quid ſit blaſphemia, & de diuiſionibus eius. Secundo vtrũ blaſphemia ſemper ſit peccatum mortale. Tertio vtrum ſit in damnatis. Quarto ſpecialiter dicendũ eſt de blaſphemia, qua quidam peruerſi ex conſuętudine Deũ negant in ſermone communi. Quinto de blaſphemia illorum, qui ſe diabolo reddere conſueuerunt. Sexto de blaſphemia propriè dicta; quæ eſt quando verba contumelioſa profert aliquis contra Deum vel Sanctos.

Quid blaſphemia & quotuplex.

CIRCA primum ſciendum eſt, quod *blaſphemia eſt quando contumelioſa verba contra Dei bonitatem, vel Sanctorum reuerentiam proferuntur.* Eſt autem blaſphemia quadruplex, ſcilicet cordis, oris, ſcripturæ, & operis. Prima ergo blaſphemia eſt, quæ in ſola cordis cogitatione conſiſtit: de qua dicitur Matth. 15. *De corde exeunt cogitationes malæ, blaſphemia, &c.* Quicumque enim negat de Deo quod ei conuenit, vel aſſerit de eo quod ei non conuenit; derogat diuinæ bonitati. Quod quidẽ poteſt contingere dupliciter. *Vno modo* ſecundum ſolam opinionem intellectus; *Alio modo* adiuncta quadam deteſtatione affectus. Sicut econtrario fides de Deo per dilectionem eius perficitur. Huiuſmodi ergo derogatio diuinæ bonitatis, vel ſecundum intellectum tantum, vel etiam ſecundum affectum, ſi conſiſtat tantum in corde, eſt cordis blaſphemia. Secunda eſt blaſphemia oris, quæ ex corde peruerſo progreditur in verba contumelioſa contra Deum. Vnde Hier. 3. *Verbis ſuperbiæ blaſphemaſti.* Et Matth. 28. *Blaſphemabant mouentes capita ſua.* Item Luc. 23. *Vnus de his qui pendebant latronibus blaſphemabat eũ &c.* Tertia eſt blaſphemia ſcripturę,

Blaſphemia alia cordis, alia oris, alia ſcripturæ, alia operis.

vt in

vt in libris hæreticorum. Vt in Alcorano Mahumeti, & in Dogmate Arrij, & Manichæorum, & aliorum hæreticorum, de quibus Iſa. 10. *Væ qui condunt leges iniquas.* Vnde Apoc. 8. *Beſtia aſcendens de mari*, per quam hæreſis ſignificatur, *ſeptem capita habebat, in quibus erant ſcripta nomina blaſphemiæ.* Per ſeptem capita ſignatur hæreſium vniuerſitas & diuerſitas, quæ ſcribunt & tradunt blaſphemoſa de Deo, & libris, & ſcriptis famoſis & blaſphemoſis.

Exemplum.

Legitvr in eccleſiaſt. hiſt. l. 9. c. 5. quod Maximinus Imperator conſinxit acta blaſphemoſa contra Chriſtum, quæ fecit in tabulis æreis conſcribi, & per ſingulas vrbes ferri in perpetuam memoriam; & in eis, & in agris promulgari, & præceptoribus ſcholarium tradi, vt in eis facerent pueros exercitari legendo, dictando, B meditando. Sed hanc blaſphemiam tanta vltio Dei ſecuta eſt, vt dicitur in 8. eiuſdem libri, quod vbique illæſis Chriſtianis, & omni proſperitate fruentibus, vbique fame, peſte, & aëre corrupto, & igne ſacro, & morbis varijs afficiebantur & moriebantur gentiles blaſphemi. Ipſe autem, vt dicitur 10. c. impius Maximinus victus & confuſus, fugiens & cõpulſus flagellis Chriſtum fateri Deum verũ & iuſtum, tabe & miſeria conſumptus & deſiccatus, orbatus luminibus videns clarius quæ in Chriſtum commiſerat, per doloris ſenſum præ anguſtia interiorum viſcerum de ſtratu ſuo proſiliens, & præ doloris vehementia in terram ſe alliдens, & Chriſti omnipotentiam recognoſcens, ſpiritum blaſphemum præ doloribus exhalauit.

Qvarta eſt blaſphemia operis, quando aliquis C vſurpat ſibi quod Dei ſolius eſt, vt cum facit ſe tãquam Deum adorari, vel vſurpat ſibi honores diuinos, vt Nabuch. qui præcepit Holoferni, vt omnes Deos terræ exterminaret, vt ipſe ſolus Deus diceretur: Iudith 3. & vt Herodes Agrippa, cui acclamabant homines, Dei voces & non hominis; qui percuſſus ab Angelo, vermib. ſcaturiens expirauit. Act. 12. Blaſphemia eſt cũ aliquis alium ad idola colenda incitat aut compellit, vt Nabuch. Dan. 3. blaſphemia tamen eſt quando aliquis aliquod factum facit turpe, per quod alijs dat occaſionem ruinæ, & obloquendi contra Deum, vel cõtra bonos, vt cum aliquis apoſtatat à fide, vel à bonis moribus, per cuius exemplum alij ſcandalizantur, & contra Deum aut bonos obloquuntur; vt Dauid in caſu ſuo, de quo dicitur 2. Reg. 12. *Quoniam blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini propter verbum hoc*, id eſt factum di- D gnum verbo, quod fuit factum proditionis & adulterij cum Berſabea, & homicidij & proditionis Vriæ. *Similiter filius qui natus eſt tibi morte morietur.*

Solutio obiecti.

Item ponuntur à quibuſdam tres ſpecies blaſphemiæ. Quarum prima eſt quando aliquid attribuitur Deo, quod ei non conuenit. Secunda eſt quando remouetur à Deo quod ei conuenit. Tertia eſt quãdo quod id Dei quod eſt proprium attribuitur creaturæ. Sed ſecundum iſta tria non poſſunt propriè loquendo diſtingui diuerſæ ſpecies peccati blaſphemiæ, quia Deo attribuere quod ei non conuenit, vel ab eo remouere quod ei conuenit, non differt niſi ſecũdum affirmationem & negationem, quæ quidem diuerſitas ſpeciem habitus non diſtinguit; quia per eandem ſcientiam in- E noteſcit falſitas affirmationum & negationum, & per eandem ignorantiam vtroque modo erratur, cum negatio probetur per affirmationem, ſicut habetur 1. poſteriorum. Quod autem ea quæ Dei ſunt propria, creaturæ attribuantur, hoc pertinere videtur ad id quod aliquid ei attribuatur, quod ei non cõuenit. Quicquid enim eſt Deo proprium, eſt ipſe Deus: attribuere ergo alicui creaturæ quod eſt Dei proprium, eſt ipſum Deum dicere idem eſſe creaturæ.

Sunt quatuor modi vulgares blaſphemiæ.

Item ſunt quatuor modi vulgares blaſphemiæ nimis apud homines aſſueti. Primus eſt paſſim ſine cauſa Deum negare, quaſi ad ſingula iurando. Secundus eſt diabolo ſe reddere ſimiliter in iurando. Tertius eſt turpiter & irreuerenter aſſumere ſacra membra, quæ Chriſtus pro noſtra redemptione ſuſcepit, ipſumque quaſi A membratim enormiter lacerare. Quartus eſt actũ illum fœdiſſimũ Deo attribuere, quod nefandiſſimum iuramẽtum multum eſt aſſuetũ apud multos. Iſtis quatuor modis blaſphemiæ maxima pars Chriſtianitatis horribiliter eſt corrupta. Vnde B. Ioa. Apoc. 17. dicit ſe vidiſſe mulierẽ, id eſt mundi malitiam, ſedentem ſuper beſtiam coccineam, id eſt diabolum infernalem. Et hæc mulier erat plena nominibus blaſphemiæ, quia fere totus mundus iſtis quatuor blaſphemijs eſt repletus.

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum blaſphemia ſemper ſit peccatum mortale.* Sciendum quod peccatum mortale eſt per quod homo ſeparatur à primo principio ſpiritualis vitæ, quod eſt charitas. Vnde quæcumque repugnant charitati ſunt peccata mortalia. Blaſphemia autem ſe- B cundum genus ſuum repugnat charitati Dei, quia derogat diuinæ bonitati, vt dictum eſt, quæ eſt obiectum charitatis, & ideo blaſphemia ex ſuo genere eſt mortale peccatũ. Vlterius quia blaſphemia opponitur confeſſioni fidei, habet in ſe grauitatem infidelitatis, & aggrauatur peccatum ſi perueniat deteſtatio voluntatis, & adhuc magis ſi prorumpat in verba, ſicut & fidei laus augetur per dilectionem & confeſſionem. Vnde cum infidelitas ſit peccatum grauiſſimum, conſequens eſt quod blaſphemia ſit peccatum maximum, ad idem genus pertinens, & ipſam aggrauans. Poteſt tamen contingere quod aliquis abſque deliberatione, & ex ſurreptione proferat verba blaſphemiæ, & hoc dupliciter. *Vno modo* quãdo non aduertit illud quod dicit eſſe blaſ- C phemiam, puta quando ſubito ex aliqua paſſione in verba imaginata prorumpit, non conſiderans nec attendens ſignificationem verborum, & tunc eſt veniale peccatum, & non habet propriè nomen blaſphemiæ. *Alio modo* quando ſcit & aduertit hoc eſſe blaſphemiã, ſignificata verborum conſiderans; & tunc non excuſatur à peccato mortali, maximè ſi ex conſuetudine peſſima, immo execrabili corruptela, ſubito ſine deliberatione in talia verba prorumpit.

Blaſphemia ex ſuo genere eſt peccatum mortale & quidem grauiſſimum, ad genus infidelitatis pertinens; ſit tamen ex inaduertentia veniale.

Nota.

Circa tertium, ſcilicet *vtrum blaſphemia ſit in damnatis:* ſciendum, quod damnati in inferno retinent peruerſam voluntatem auerſam à Dei iuſtitia; quia diligunt ea pro quibus puniuntur, & vellent eis vti ſi poſſent, & nihilominus odiunt pœnas quas pro peccatis huiuſmodi patiuntur, dolent ergo de peccatis quæ commiſerunt, non quia ipſa odiant, ſed quia pro eis D cruciantur. Sic ergo talis deteſtatio diuinæ iuſtitiæ, eſt in eis quædam interior cordis blaſphemia. Et credibile eſt quod poſt reſurrectionem erit in eis etiam vocalis blaſphemia. Sicut & laus vocalis Dei erit tunc in beatis. Vnde Apoc. 16. dicitur: *Æſtuauerunt homines æſtu magno & blaſphemauerunt nomen Domini habentis poteſtatem ſuper has plagas*, vbi Gloſ. dicit quod *in inferno poſiti, quamuis ſciant ſe pro merito puniri, dolebunt tamen quod Deus tantam habeat poteſtatem, quod eis inferat tales plagas*, videntes ergo & ſentientes ſe pro ſceleribus ſuis cruciari, & ſcientes huiuſmodi pœnas eſſe perpetuas, nec ſe poſſe in perpetuum eas euadere, tanquam deſperati feruntur ad omne quod eis ſuggerit peruerſa voluntas, diuinam iuſtitiam deteſtando.

Damnati ſemper blaſphemant, deteſtando diuinam iuſtitiam.

De blaſphemia illorum qui paſſim Deum negant.

DISTINCTIO VII.

Circa quartum conſiderandum eſt de blaſphemia illorum qui paſſim in ſingulis ferè verbis Deum negant. Quæ peſtis quantum ſit deteſtabilis, & nefanda ſpecialiter oſtendunt, Baptiſmalis promiſſio, Exemplaris inſtructio, diſtrictum Dei iudicium, & horrendum ſupplicium.

Hoc vitium quatuor oſtẽdunt eſſe nefandum.

Primo quidem oſtendit baptiſmalis promiſſio quantum ſit hoc vitium deteſtandum, dum diabolo & pompis eius abrenunciauimus, & Chriſto nos deuouimus eſſe ſeruos, quam ſponſionem ſeruantes Chriſti populi ſumus, & ſaluandi per eum Matth. 1. *Saluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Iſa. 64. dicit Dominus

1. Baptiſmalis promiſſio.

populus meus eſt, & filij non negantes, & factus ſum eis Saluator. Ideo ſponſionem hanc infringere eſt iniquitas maxima, *& negatio contra Deum altiſsimum* Iob. 31. Si maximum fuit peccatum Petri, qui negauit Chriſtum non corde, ſed ore; non ex leui cauſa, ſed vt mortē euaderet. non niſi ter, non turpiter, non aliter niſi dicendo tranſeuntibus dicentibus: *Tu ex illis es, Neſcio quid dicis; Non ſum: Non noui hominem illum.* Quantum poteſt vocari peccatum illorum qui tam ſæpe, & tam ſine cauſa, & tam apertè conſueuerunt dicere, non de homine, ſed de Deo tota die, nego Deum niſi hæc vel illa faciam, vel niſi hoc ita ſit. Ipſa pœnitentia Petri oſtendit magnitudinem culpæ huius, qui ſtatim vt cognouit quid fecerat, negando ſe non noſſe hominem illum, *egreſſus foras fleuit amare.* Et dicitur in ſcholaſtica hiſtoria, quod intrauit ſpeluncam quandam, in qua continuè fleuit per triduum ante reſurrectionem, quouſque Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam apparuit ei, confortās eum. Et dicitur quod fuit conſuetudo B. Petri poſtea, quod quando de nocte ante galli cantum recolebat factum ſuum, prorumpebat in fletum, & in itinerario Clementis legitur, quod tunc ſurgebat ad orationem.

Exemplum. Ad hoc facit exemplum de epiſcopo, qui timore mortis Chriſtū negauit, propter quod factū vt Dominus ei dimitteret, fugit ad ſolitudinem, in qua per 40. annos vixit nudus, de radicibus herbarum, in oratione & lachrymis inſiſtens, & Deum rogans, vt hoc peccatū ei dimitteret, quē ſicut legitur in vitiſpat. cum quidam ſanctus pater in ſpelunca inueniſſet; dixit ei, quod necdum inuenerat apud Deum, quod peccatum illud eſſet ei dimiſſum, niſi penultimo anno ante mortem ſuam, qui cum ei hoc dixiſſet exiuit foras ad orationem, flexis genibus, & eleuatis ad cœlum oculis, & manibus iunctis pariter; & facta eſt facies eius ſplendens vt Sol, & in oratione ſpiritum emiſit; quem ſanctus qui inuenerat eum ſepeliuit. Item homines quandoque multum volunt oſtendere ſe amare amicos, qui conſueuerunt eis dicere, omnia facerem pro vobis præterquā negare Deum, per quod oſtendunt nihil debere fieri difficilius, quā negare Deum, propter culpæ huiuſmodi grauedinem, tales dicuntur Antichriſti 1 Io. 2. *Nunc Antichriſti multi ſunt. Qui eſt mendax niſi qui negat Ieſum Chriſtum?* Hic Antichriſtus eſt propter magnitudinem huius peccati; quinimo videtur inutiliter ſacerdos orare pro mortuo in hoc peccato, dicit enim Orig. in cōmendatione mortuorum. *Et ſi in te peccauerunt, tamen nunquam te negauerunt*, quaſi dicat ſi te negaſſent non exaudires nos pro eis, niſi condignam pœnitentiam ſuper hoc feciſſent.

2. Exemplaris inſtructio. Secundo hoc idem oſtendit exemplaris inſtructio; ad hoc enim ſunt exempla plurima ſanctorum. Heb. 11. *Sancti ludibria & verbera ſunt experti, inſuper & vincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt*: potius pati eligentes omnia tormentorum genera, quā ſemel Chriſtum negare. Vt patet currendo per martyria & tormenta ſingulorum, quæ aſpecta multū poſſunt confundere ſic de facili Deum negantes, qui pro morſu vnius pulicis vel muſcæ, ſepties Deum negant. Contra quos eſt quod legitur in tripartita hiſtor. libr. 6. *Exemplum.* Cum quidam martyr diuerſis afflictus ſupplicijs nollet aliquatenus Chriſtum negare, tandem ſemiuiuus relictus, & melle perunctus, in alto patibulo eleuatus eſt nudus ad Solē vſque ad veſperas, vt hoc extorqueret, quod alia tormēta non poterant: qui non ſolum Chriſtum non negabat, ſed ipſum laudabat, & tortores tāquam inferiores contemnebat & irridebat, in alto poſitus, ipſi in imo; ad confuſionem eorum qui ab vbere dicti ſunt Chriſtiani, Chriſtianorum filij, & inter Chriſtianos nutriti & edocti & veterati, qui ſic de facili Deum negant.

Exemplum. Ponitur hic exemplum cuiuſdam Saraceni in fide Neophyti, de quo dicitur quod quando Rex Franciæ & Franci cœperunt Damiatam in primo impetu ſine ſanguinis effuſione, & inſultu; quidam Saracenus venit ad licias Chriſtianorum, clamans quod reciperetur, quia volebat fieri Chriſtianus, quo recepto, & propoſito examinato, cum fuiſſet baptizatus, & iret cū Rege & alijs Chriſtianis fideliter contra Saracenos, captis Chriſtianis & Rege Ludouico, captus eſt & ipſe à Saracenis, qui cum fuiſſet inter eos, primo blanditijs & promiſſis cum non poſſent eum ad Chriſtū negandum inflectere, minis addiderunt facta, ducentes eum nudū, flagellando per eorum caſtra, cum nec ſic vellet Chriſtum negare, lardū ardens in carnem eius fundebāt: & poſt plurima alia tormenta eum ad ſtipitem ligatum, totum texerunt & confixerunt ſagittis, nec tamē Chriſti negationem, ſed laudationem extorſerunt.

Exemplum. Ad idem facit exemplum quod legitur in tripartita hiſt. li. 3. Cum Simeon epiſcopus Perſidæ, quia nolebat Chriſtum negare, & Solem adorare, in carcerem duceretur, Zuzades eunuchus Regis Sabor Perſarū ſequebatur, beatificans eum in facto ſuo, quem cum ille argueret de hoc, quod ipſe cum eſſet maximus in curia dicti Regis Perſarum, ſimulatoriè vſus fuerat Chriſtum negare, & Solem adorare: ille dolens pro ſimulatione facti, abiecit veſtimenta pretioſa quibus erat indutus, & venit ad fores regias flens & eiulans, & cū ab eo vocato quęreret Rex Sabor, ait Zuzades: Duplici cauſa ô Rex reus ſum, & mori debeo. Vna eſt quia ſimulatione te decepi, alia eſt quia Chriſtum negare viſus fui, & Solem adorare, & populum ſcandalizaui figmento meo. Cum autē nollet Chriſtum negare, nec Solē adorare, capitalis ſententia data eſt contra eum. Rogauit autem Regē vt pro omni ſeruitio quod ei fecerat, daret ei vt præco clamaret, quod pro nullo alio forefacto decapitabatur, niſi pro hoc quod Chriſtum nolebat negare; & quod hoc pro pœnitentia ſuſceperat, quia populum figmento ſuo ſcandalizauerat, quod ita factum eſt.

Exemplum. Item ibidem legitur li. 6. quod cū eſſet conſuetudo Romanorum Imperat. quod in præcipuis ſolēnitatib. ante Imperatores poneretur ara & thus, & pro honore Imperiali milites ſupponerent thus, & munera acciperent. Quidam milites Chriſtiani non aduertentes dolū Iuliani Apoſtatæ Imperatoris, qui ante ſe aram fecerat vt dęmonibus ſacrificarent, pro honore Imperiali thus ſuppoſuerunt, & auri munera ab Imperatore acceperunt. Cum autem in conſilijs ſuis Chriſtum benedicerent, quidam dixerunt eis. Quomodo inuocatis eum quem paulo antè negaſtis? Cum autem ipſi quęrerent vbi hoc fecerant & quādo, & diceretur eis, quod quando thus obtulerunt in ſignum idolatriæ & negationis Chriſti, aduertentes dolum ad imperatorem venerunt, & aurum quod acceperāt proiecerunt, & dexteras quibus, ignorantes fraudem, thus obtulerant, ſibi amputari rogauerunt; quos capitali ſententia condemnauit, poſt autem edictum reuocans, eos exilio perpetuo condemnauit, ne breui miſeram vitam finirent.

3. Diſtrictum Dei iudicium. Tertio ad hoc flagitium deteſtandum mouere nos debet diſtrictum Dei iudicium; quia Chriſtus ſe negantes negabit in iudicio particulari, id eſt in morte; & in iudicio generali Matth. 10. *Qui negauerit me coram hominibus negabo & ego eum coram patre meo.* 1. Tim. 2. *Si negauerimus eum, ipſe negabit nos.* Tunc implebitur illud Sap. 12. *videntes illum quem olim negabant, verum Deum agnouerunt, propter quod & finis condemnationis illorum veniet ſuper illos.*

4. Horrendum ſupplicium. Quarto mouere debet ad hoc flagitium deteſtandem horrendum ſupplicium quo negantes æternaliter punientur Sap. 16. *Negantes noſſe te impij, per fortitudinem brachij tui flagellati ſunt nouis aquis & grandinibus &c.* Iud. 1. *ſubintroierunt quidam &c. ſolum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum negantes.* Et de pœna eorum ſequitur: *ſicut Sodoma & Gomorrha*, & vicinæ ciuitates factæ ſunt exemplum, ignis æterni pœnam ſuſtinentes. *Similiter & hi carnem maculant, dominationem ſpernunt, maieſtatem blaſphemant*, qui Deum negant, diabolo ſe reddunt, traduntur dæmonibus æternaliter cruciandi; ſicut dicitur Hier. 5. *Sicut dereliquiſtis me dicit Dominus, ſic ſeruietis Dijs alienis in terra non veſtra;* id eſt in inferno. Sicut Iudæi qui dereliquerunt Deum, & coram Pilato negauerunt pro Cæſare Imperatore Romano, traditi ſunt Impe-

ratori Romanorum & ipſis Romanis cruciandi. Sicut A
refert Ioſephus & Egyſippus; & Dan. 9. *Occidetur Chri-
ſtus, & non erit eius populus qui eum negaturus eſt, &c.*

De blaſphemia eorum qui ſe diabolo reddunt.

DISTINCTIO VIII.

Ad hoc vitium deteſtandum tria inducunt.

CIRCA quintum, ſcilicet de blaſphemia illorum
qui ſe diabolo reddere conſueuerunt Sciendum
quod ad hoc flagitium deteſtandum mouere nos de-
bent, admiranda Dei benignitas, conſeruanda Deo fi-
delitas, & horrenda hoſtis crudelitas.

1. Dei benignitas.

PRIMO quidem mouere debet Dei benignitas, qui
nos ex mera bonitate creauit, ex ineffabili nos pietate B
redemit, angelicam nobis cuſtodiam deputauit, cõſer-
uat, protegit, diligit, & defendit, & huiuſmodi innume-
ra beneficia præſtat, & præſtitit; inſuper & regnũ ęter-
num nobis dare diſpoſuit. Bern. *Illi te totum debes, à quo
te totum habes.* Magna ergo eſt infamia talem dominum
contemnere, & alij ſe reddere. Homines fideles & gra-
ti, qui à Dominis ſuis tẽporalibus multa beneficia re-
ceperunt, nullo modo volunt eos dimittere, & alij ad-
herere. Vnde Ioſue 12. *Abſit à nobis hoc ſcelus vt receda-
mus à Domino, & eius veſtigia relinquamus.*

2. Promiſſa Deo fidelitas.

SECVNDO mouere nos debet ad hoc idem, promiſſa
fidelitas, & pactum quod cum ipſo fecimus in baptiſ-
mo, vbi nos Deo promiſimus ſeruituros, abrenun-
ciantes diabolo & pompis eius. Vnde grauiſſimum eſt
peccatum & proditio peſſima, alij domino ſe reddere, C
promiſſam fidelitatem infringere, & ſummum Domi-
num denegare, & pacta fidei violare, de hoc dicitur
Iſaię. 24. *Diſſipauerunt pactum ſempiternum*, ſcilicet baptiſ-
mi. Et 28. *Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fe-
cimus pactum.* Grauis infidelitas eſt, quando legitimum
negant Deum & Dominum; grauior cum eum conui-
tijs afficiunt, & de poſſeſſione vel caſtro ſuo eum eij-
ciunt; grauiſſima quando caſtrum aduerſario diabolo
tradunt. Nec tales infideles Deo, iudicandi ſunt ab ho-
minibus fore fideles ipſis hominibus.

Exemplum.

IN tripartita hiſtor. lib. 1. legitur, quod cum Con-
ſtantinus Imperator vellet experiri qui eſſent fideles
Chriſtiani, vt eos ſibi in palatio retineret, nouus factus
Chriſtianus occultus, edidit edictum tale, quòd omnes
Chriſtiani qui nollent idola adorare, de curia eius exi- D
rent, & dignitates perderent, & vitam ſibi dimitti pro
magno munere reputarent. Tunc quidã relictis hono-
ribus à curia receſſerunt, dicentes quod magis volebãt
Deo ſeruire, quam dæmonibus, & æterno Imperatori
quam temporali. Alij autem econtra dixerunt, amore
temporalium illecti, quod magis volebant ſeruire Im-
peratori, præeligentes voluntati & imperiali edicto
obedire, & facere quicquid Imperator vellet, quod au-
diens Imperator, illos qui parauerant Chriſtum nega-
re, & idolis immolare, abiecit à ſe dicens: *Impoſſibile eſt
illos eſſe fideles hominibus qui Deo ſunt infideles, & eius proditores
ſunt.* Alios autem qui Deo fideles extiterant, circa
ſe vocauit, & ſe & officia ſua eis commiſit, & dignita-
tes ſuas.

3. Hoſtis maligni horrenda crudelitas.

TERTIO debet te ad idem mouere hoſtis maligni E
horrenda crudelitas cui te reddis, quem quanto plus te
ei reddis, tanto crudeliorẽ eum inuenis; & quanto plus
ei ſeruis, tanto plus imponit oneris. Similis Pharaoni.
Hier. 6. *Crudelis eſt & non miſerebitur.* Crudelis eſt bonis,
crudelior ſuis, crudeliſſimus ſibiipſi, vt dicit quædam
Glo. Crudelis eſt ſuis in vita, crudelior in morte, crude-
liſſimus poſt mortem. Iſa. 5. *Rugitus eius vt rugitus leonis
frendet, & tenebit prædam &c.* hoc faciet ſuis in morte, vel
poſt mortem. Prou. 5. *Ne des alienis honorem tuum, & an-
nos tuos crudeli:* quod facit qui ſe diabolo reddit. De hu-
ius crudelitate require ſupra, *De inferno.*

Exemplum.

ITEM cum quidam luderet ad taxillos in quadam
terra vbi homines aſſueti ſunt negare Deum, & ſe per
guttur diabolo reddere; cum omnia amiſiſſet, vno de-
nario excepto, diabolis in corpore & anima ſe per gut- A
tur reddidit; & in ſignum huius poſt multas blaſphe-
mias eis denarium proiecit. Et cum mane facto iret ſo-
lus per viam, obuiauit duobus dęmonibus in ſpecie hu-
mana, qui dixerunt ei quod eſſent Domini ſui dæmo-
nes, quibus reddiderat ſe; & ſignum huius denarij quẽ
eis proiecerat ei oſtenderunt, & dixerunt ei, quod iret
ante eos, quia venerant ad eum deducendum ad habi-
tationem ſuam. Qui rogauit eos quod permitterent
eum ire ad domũ ſuam, & quod poſt duos dies ſeque-
retur eos quocumque irent vel vellent. Quod cum fa-
ctum eſſet, prima die manſit in domo ſua triſtis & deſ-
perans, nec cauſam alicui pandens, nec comedens, nec
bibens. Cum autem ſequenti die quædam mulier ante
domum eius tranſiret pauper, & infantulum inter bra-
chia portans, & peteret ab eo pro Deo de pane ſuo, di- B
xit illi, quod non daret ei, niſi reciperet pro dominis
ſuis cum quibus erat iturus, ſcilicet dęmonibus quibus
ſe reddiderat, quod illa facere abhorruit; & iuit ad ami-
cos illius, ſuadens eis vt diligenter requirerent ab eo
quid eſſet quod ei dixerat, & eum cuſtodirent. Quod
cum feciſſent, & ille eis totam veritatem manifeſtaſ-
ſet, incepit clamare. Veniunt vt me ſecum deferant;
Sinite me ire ne violenter rapiant me. Cum autem illi
eum detinerent, & ad pœnitentiam prouocarent, dæ-
mones inuiſibiles ab eis, eum inter manus proſtrauerũt
& occiderunt. Magna nimis eſt inſania ſic peccãtium,
quia cum ouis naturaliter horreat lupum, & fugiat mus
cattum, columba accipitrem, iſti excutiunt ſe à ſinu pa-
ſtoris pij, & proijciunt ſe in os infernalis lupi, qui *rapit
& diſpergit oues*, ſicut dicitur Ioa. 10. Non ſufficit eis red- C
dere ſe ei, ſed reddunt ſe, ſuos, & ſua; de quibus in Pſal.
105. *Immolauerunt filios ſuos & filias ſuas dæmonijs.*

Exemplum.

CVM quidam calciaret ſe, & difficulter intraret in
ſotulari, dixit quod reddebat illum diabolo. Qui cum
vellet intrare Eccleſiam ad miſſam vt ſolebat, diabolus
eum per pedem retinebat. Qui aduertens quid in mane
dixiſſet, vocato ſacerdote confeſſus eſt, & remoto ſo-
tulari à pede, & proiecto à ſe, ſine difficultate Eccle-
ſiam intrauit; ſotular autem viſum eſt deferri per aëra.
Item iſti fatui ſunt, quia ſi eſſet aliquis tyrannus huius
mundi, cui qui ſolum ſemel ſe reddidiſſent, non corde
ſed ore, vellet eos ſemper habere ſeruos ſempiternos,
multo fortius hoſtis crudeliſſimus. Item fatui ſunt qui
hoſti ſuo crudeliſſimo & potentiſſimo manus diſſol-
uunt, & gladium ei tradunt, quo eos perimat, cum ali- D
ter non poſſit, gladius hic eſt peruerſa voluntas, ſine
qua non poſſet eos aut rapere aut occidere.

De blaſphemia propriè dicta.

DISTINCTIO IX.

CIRCA ſextum, ſcilicet de blaſphemia propriè di-
cta, quando ſcil. verba contumelioſa profert ali-
quis contra Deum vel ſanctos, conſideranda ſunt tria.
Primo quibus modis diſſuaderi poteſt hoc vitium. Se-
cundo quot & quãtis criminibus blaſphemus inuolui-
tur. Tertio de pœna blaſphemantium. Enormitatẽ pec-

Quatuor demõſtrãt enormitatẽ blaſphemiæ.

cati blaſphemiæ oſtendunt, lex naturæ, lex ſcripturæ,
difficultas curationis, peruerſitas imitationis. E

1. Lex naturæ.

PRIMO quidem enormitatem huius flagitij demon-
ſtrat natura, quæ creaturis omnibus dictat Deum om-
nium creatorem, eſſe laudandum & glorificandum.
Vnde Pſalm. creaturas omnes inuitat ad laudandum
Deum. Et tres pueri in camino. Dan. 3. Aug. in ſerm.
*Omnia quæcumque fecit Deus laudant Dominum. Audiſtis in
benedictionibus, audiſtis in ſolemnitate quando leguntur, quo-
niam omnia laudant Deum, cæleſtia, terreſtria, Angeli, homi-
nes, luminaria cæli, arbores terræ, flumina maria.* Homo igi-
tur, qui præ cæteris creaturis corporeis plura beneficia
recepit à Deo, præ cæteris creaturis Deum laudare &
glorificare tenetur, non igitur blaſphemare, immo na-
turaliter omnis homo debet horrere, blaſphemiam au-
diendo. Eccl 27. *Loquela multum iurans horripilationem ca-
pitis faciet.* Iſa. 18. *Populum terribilem*; ibi Gloſ. *Nihil eſt*

Exemplum.

horribilius blaſphemia, quæ ponit os in cælum. Dicit magiſter Iacobus: Cum quidam Iudæus luderet ad aleas cum quodam Chriſtiano, & multam pecuniam lucratus fuiſſet ab eo qui erat in ludo; cum dictus Chriſtianus Deum horribiliter blaſphemaret, horruit Iudæus obturans aures & fugit, magis volens pecuniam ſuam amittere, quam blaſphemias audire.

2. Ex ſcriptura.

SECVNDO enormitatẽ huius criminis oſtendit ſcriptura Col. 3. *Deponite blaſphemiam &c.* Item Leu. 24. *Qui blaſphemauerit nomen Domini morte morietur.* Iob 15. *Iniquitas linguam blaſphemantium, condemnabit te os tuum.* Dan. 3. *Nabuch. viſo miraculo trium puerorum edidit decretum, quod quicunque locutus fuiſſet blaſphemiam contra Deum eorum diſperiret, & domus eius vaſtaretur.* Secundum canones olim blaſphemus laicus excommunicabatur, clericus deponebatur 24. q. 3. *Si quis per capillum.* In decretalibus oſtenditur quam graue ſit peccatum, vbi dicitur, quod *longe grauius eſt æternam quam temporalem lędere maieſtatem*, vt habetur extra de hæreticis. *Vergentis.* Item iura ciuilia merito blaſphemos diuinæ maieſtatis pœna capitali condẽnant. Item ſecundum decretales puniendi ſunt, ſecundum quod ſtatuit Greg. 9. lib 6. *Statuimus ſi quis contra Deum vel aliquem ſanctorum ſuorum, & maxime contra B. Virginem linguam in blaſphemiam publicè laxare præſumpſerit, per epiſcopum ſuum pœnæ ſubiaceat inferius annotatæ; videlicet quod per ſeptem dies dominicos blaſphemus ante fores Eccleſiæ in miſſa, debeat eſſe in manifeſto: in vltimo die ſine calciamento & pallio, ligatus corrigia circa collum, quaſi dignum ſe iudicans ſuſpendio, & ſeptem ſextis ferijs debeat in pane & aqua ieiunare, infra tempus illud Eccleſiam nullatenus ingreſſurus; & duos vel tres vel plures, ſi competerent eius facultates, reficiat pauperes:* Quod ſi facere renuerit, eccleſiaſtica debet carere ſepultura. Præterea per temporalem poteſtatem puniatur ſine miſericordia pœna 40. vel 30. vel 20. ſolidorum, vel ſi non ſufficiat, pœna 5. ſolidorum.

Pœna blaſphemãtium.

3. Difficultas curationis huius peccati.

TERTIO hoc idem oſtendit difficultas curationis huius morbi ſiue peccati; quod dicitur irremiſſibile, ideo quia vix dimitti poteſt; quia eſt inſania contra illum medicum, qui ſolus illi morbo mederi poteſt; quia non habet blaſphemus colorem excuſationis, cũ peccet ex pura & certa malitia. In alijs peccatis mouet hominem lucrum temporale vel aliqua delectatio. In hoc nihil lucratur, ſed os ſuum inquinat, & Deum contra ſe prouocat. Ideo dicitur *ſpiritus blaſphemiæ non remittetur, nec in hoc ſæculo, nec in futuro.* Matt. 12. Luc. 12. Marc. 3. & eſt peccatum ad mortem, maximè cum trahitur ad conſuetudinem. 1. Ioan. 5. *Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico vt quis oret.* difficile immo quaſi impoſſibile eſt, impetrare veniam pro tali peccato, propter eius grauitatem, maximè quando tractum eſt in conſuetudinem. Ad hoc etiam concurrunt multæ circumſtantiæ aggrauantes. Sicut patet Iſa. 1. *Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, filijs ſceleratis, dereliquerunt dominum, blaſphemauerunt ſanctum Iſrael.* Item ſuper illud Iſ. 22. ANGELI VELOCES AD POPVLVM, POSTQVAM NON EST ALIVS. dicit Glo. *Omne peccatum blaſphemiæ comparatum, leuius eſt.*

Vnde colligatur grauitas blaſphemiæ.

GRAVITAS huius peccati oſtenditur, ſi conſiderentur iſta, ſcilicet quis eſt cui contumelia infertur, quis infert, & qualiter infert, & quare infert, & vbi infert. Infertur autem hæc iniuria, non garcioni, non ſcutifero, non famulo, non ſolum militi aut filio, ſed regi ſummo, & pontifici altiſſimo & nobiliſſimo, patri potentiſſimo & æterno. Infertur à vermiculo viliſſimo & ſeruo nequiſſimo. Infertur autem coram oculis eius, & in præſentia; qui vbique præſens eſt, quod non facerẽt vni garcioni. Et in loco ſub omnium proſpectum, & in ſpectaculo dæmonum, & Angelorum, & hominũ. Inferunt blaſphemi Deo iniuriam, non de rebus ſuis, aut ſeruis ſuis, aut amicis ſolum, ſed in perſona infert blaſphemus ſine cauſa ei, qui nunquam fecit ei niſi bonum, cum garcioni vel vicino non diceret conuitia, niſi prius ipſe malefeciſſet ei, vel malum dixiſſet.

4. Peruerſitas imitationis.

QVARTO hoc idem oſtendit peruerſitas imitationis. quia ſcilicet hoc peccatum facit hominem ſimilem diabolo, à quo eſt omnis blaſphemia, *cui datum eſt aperire os in blaſphemias contra Deum & ſanctos eius*, vt dicitur Apoc. 13. Et eiuſdem 18. *Beſtia coccinea erat plena nominibus blaſphemiæ &c.* Blaſphemus eſt fiſtula vel os diaboli, ſicut dicitur in colla. patrum lib. 12. Non ſolum dæmones ſtudent mendacijs, ſed blaſphemus; ſicut quidam teſtati ſunt per os Arij & Eunomij & aliorum hæreticorum impium dogma protuliſſe. Huius criminis reatus non ſolum inuoluit ipſos blaſphemos, verumetiam omnes conſentientes, & omnes qui cũ poſſent & deberent corrigere, ſciunt, audiunt, & diſſimulant. Sicut dominos qui nõ corripiunt ſeruos blaſphemantes; patres qui non puniunt filios ſuos, & prælatos qui non cohibent ſubditos. Tales videntur eſſe deteriores Iudæis, qui auditam Dei blaſphemiam non poterant ſuſtinere, ſed blaſphemos lapidibus impetebãt; & ſi non poterant emendare vel punire, aures obturabant, & veſtimenta ſcindebant, in ſignum doloris maximi. Item deteriores videntur Saracenis, qui auditam Mahumeti contumeliam, puniunt ſententia capitali, & eos qui blaſphemiam audiunt, & diſſimulant punire & accuſare in eum blaſphemãtes. Item qui audiunt blaſphemiam & non corrigunt, videntur eſſe infideles generali domino, à quo omnia quæ habent tenent. Non enim ſuſtinerent aliqui fideles milites, quod diceretur impunè contumelia regi ſuo, vel domino temporali, quam ſuſtinent de Deo.

Blaſphemi ſunt deteriores Iudæis & Saracenis.

Exemplum

DISSIMILES illi ſunt militi, qui cum intraſſet Pariſios, & tranſiret per magnum pontem, & filius cuiuſdam magni Burgenſis blaſphemaret Deum, non ſuſtinuit multum, ſed maximam dedit ei alapam, quod videntes Burgenſes duxerunt eum ad Regem Philippum captum, accuſantes eum de hoc, quod villã ſuam fregerat, & iuxta palatium ſuum vnũ ſuum Burgenſem verberauerat. Cum autem Rex ſtupens & iratus, quæreret ſi verum eſſet, & cauſam tanti auſus; reſpondit miles, quod cauſa erat Regis ſummi fidelitas; quia cum ipſe iudicaretur infidelis, ſi clauſis oculis tranſiſſet contumeliam eius ſine vindicta, multo fortius debuit vlciſci contumeliam Regis ſummi. Quo audito Rex fidelitatem eius commendauit, & pręcepit quod vbique in regno ſuo cum ſimilia audiret, puniret. Item videtur eſſe generatio praua atque peruerſa, & infideles filij, hoc ſuſtinentes. Qui talia ſuſtinent de Deo, videntur filij adulteri, non filij legitimi, quod per hanc ſimilitudinem probatur.

Exemplum.

QVIDAM homo vxorem habens ſuſpectam de adulterio, cum frequenter vocaret eam meretricem, illa impatienter ferens ait, quod niſi taceret tale verbum, ei diceret de quo in perpetuum doleret. Cum autem ille magis ac magis improperaret, & diceret quid tale poſſet dicere. Dixit illa, quod verum dicebat, quia adultera fuerat, & de adulterio duos filios habuerat, & ſolus tertius erat legitimus, pro cuius amore duos nutriret, & hęredes in bonis ſuis relinqueret. Cum autem ille quęreret, quis de tribus eſſet ſuus, nec vi nec precibus quamdiu vixit voluit ei indicare. Qua defuncta cum moreretur ipſe, condens teſtamentum dixit, quod omnia bona ſua vnico filio ſuo relinquebat. Cum autem eo mortuo quilibet illorum trium diceret ſe eſſe illum, & pugnarent pro hęreditate; cum vocati eſſent à iudice vrbis, tulit talem ſententiam: quod quilibet eorum acciperet arcum & ſagittam. Quo facto pręcepit corpus defuncti patris ad truncum arboris applicari, & quod verſus eum ſagittas iacerent, & qui melius corpus eius infigeret, ille lucraretur hæreditatem. Cum autem duo eum infixiſſent, tertius incepit flere dicens, quod nulla ratione poſſet eum infigere, ſed ſi quis in eum iaceret, ipſe contra eum pugnaret, & pro viribus patrem ſuum vindicaret. Et iudex ait. Hic eſt hæres, & huic competit hæreditas. Similiter blaſphemi ſunt illegitimi filij, & adulteri, vt videtur. Legitimi videntur quorum viſcera audita blaſphemia commouentur. Blaſphemi autem, vt dicitur Tre. 3. *Poſuerunt me ſicut*

ſignum

ſignum ad ſagittam dicit Dominus, quia magis infeſtant in feſtiuitatibus, quam in diebus ferialibus: quando intendunt ludis & tabernis, magis eum impugnant blaſphemijs. Pſal. 56. *Filij hominum dentes eorum arma & ſagittæ, &c.* A

De blaſphemiæ annexis criminibus & pœnis.

DISTINCTIO X.

Circa ſecundum principale ſcil. quib. & quantis criminibus blaſphemus inuoluitur. Sciendum quod blaſphemia figuraliter deſignatur per illam beſtiam coccineam plenam nominibus blaſphemiæ, de qua dicitur Apoc. 16. quod *erat armata contra Deum & ſanctos 10. cornibus*, id eſt omnibus criminibus quæ ſunt vel eſſe poſſunt contra decalogum. B

Blaſphemus multis criminibus implicatur.

1. Ingratitudine.

Primo quidem blaſphemus armatur contra Deum ingratitudine, quando de membro illo, de quo vel pro quo, præ cæteris creaturis debet eſſe gratus, ſcilicet lingua rationali, quia præcellit corporeas creaturas data ſibi ad laudandum Deum, conuertit in oppoſitum, id eſt in contumeliam creatoris. Ingratus eſt quando in membris illis quæ aſſumpſit pro eo, qui morti ſe expoſuit pro eo, eum inhonorat, cum per membra hæc ana quæ Deus aſſumpſit pro nobis, turpiter iurat & blaſphemat. De quibus Bernar. *In nullo magis eſſe ingrati poſſunt, quam qui tanti beneficij ingrati exiſtunt.*

2. Rabie & inſania.

Secundo blaſphemus eſt rabidus & inſanus, nam ſicut canis rabidus mordet portantem ſibi cibum; ſic blaſphemi ipſum Deum, qui dat eis victum & neceſſaria, cibum & potum. Similes illis de quibus dicitur Iud. 9. *Inter epulas & pocula maledicebant Abymelech.* Canis videns Dominum ſuum vulneratum, non mordet, ſed flet & lambit potius, vulnera ſua lingua mulcens. Canis rabidus ſentiens ſe verti in rabiem, domum Domini ſui fugit, ne forte rabies eum mordere compellat Dominum ſuum, vel domeſticos eius, iſti ergo ſunt omni cane deteriores. C

Simile.

3. Crudelitate & ſæuitia.

Tertio crudeliſſimus eſt & inhumanus, quando ſæuit in corpus Chriſti mortuum & paſſum. Ideo licet claui qui infixerant corpus Chriſti viuum dicātur dulces, Lancea quæ vulnerauit mortuum, debet eſſe dura. Item crudelior videtur blaſphemus quam crucifixores Domini; quoniam inuenientes eum mortuum, cum oſſa aliorum viuorum fregiſſent, oſſa eius non comminuerunt, non tunicam eius inconſutilem ſciderunt. Item ſunt ſicut canes de macello, corpus crucifixi lacerantes, & dentes eius ſanguine cruentatos habentes, de quibus habetur in Pſal. 21. *Circundederunt me canes multi &c.* Hier. 12. *Nunquid quaſi leo in ſilua hæreditas mea mihi:* Alia tranſlatio habet. *Nunquid quaſi ſpelunca Hyenæ hæreditas mea mihi?* Hyena corpora ſepulta exhumat, & in ſpelunca ſua deuorat. Sic iſti ſanctorum corpora in tabernis. Item inhumanum eſt illi inferre mala, qui nunquam verbo vel facto læſit inferentem; ſed maior ruſticitas eſt eum conuitijs afficere, qui te nutriuit, & omnia bona tibi fecit; & maiora, niſi ruſticitas tua impediat, promittit & faciet. D

Exemplum.

Ad hoc facit quod legitur in hiſt. eccleſiaſtica lib. 3. cap. 12. de Beato Policarpo, cui cum comminaretur iudex feras & ignem & diuerſa ſupplicia, niſi fortunam Cæſaris iuraret, & Chriſto malediceret; reſpondit. *Quomodo poſſum ego Chriſto meo regi & Domino maledicere.* Octuagintaſex anni ſunt ex quo ei ſeruio, & in nullo vnquam me moleſtauit, ſed ſalutem mihi dedit, & omnia bona mihi contulit. Cum autem in fornacem ignis mitteretur, propter hoc quod nolebat Deum inhonorare, honorem ei ignis exhibuit, non lædens eum, ſed circa eum faciens pulchram teſtudinem, quod videns iudex, fecit eum gladio tranſuerberari, de cuius corpore tantus ſanguis exiuit, quod totam fornacem extinxit, & corpus martyris ab igne intactum permanſit. E

4. Impietate.

Quarto blaſphemus eſt profanus, quando in patrem cæleſtem, & in ſummum & æternum pontificem, infigit dentem. Prou. 30. *Eſt generatio quæ patri ſuo maledicit, & quæ pro dentibus gladios habet.* Iſti deteriores videntur hæreticis, qui blaſphemant quod ignorant: iſti autem non poſſunt ſe de ignorantia excuſare.

Variæ ſunt blaſphemantium pœnæ.

Circa tertium, ſcilic. *de pœna blaſphemantium*, ſciendum quod blaſphemus contra ſe Deum prouocat, vt eum diuerſimodè, & ſubita morte pereuntiat. Iob 34. *Qui addit ſuper peccata ſua blaſphemiam, ſermonibus ſuis prouocat Deum ad iudicium.* Pſal. 36. *Benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes autem ei diſperibunt*; id eſt diuerſimodè peribunt. Nam ſecundum legem diuinam blaſphemus erat à populo lapidandus. Hier. 24. *Educ blaſphemum extra caſtra vt lapidetur.* Secundum leges ciuiles capite plectendus eſt. Secundum legem Mahumeti, blaſphemator Mahumeti ſimiliter ſententia capitali punitur. Secundum iura canonica ſpirituali ſententia, ſcilicet excommunicatione, niſi deſiſtat; per quam ſententiam à Deo, & ab eccleſiæ conſortio ſeparatur.

Item quandoque Deus blaſphemos occidit hoſtili gladio, vt per Iudith Holofern. Iud. 12. per Dauid Goliam, 1. Reg. 17. Et per Iudam Nicanorē, id eſt Mach. 7. Quandoq; per ſanctos Angelos, vt exercitus Senacherib, Iſa. 37. Dicitur enim To. 1. quod propter blaſphemiam immiſit in eum plagam illam Dominus.

Exempla.

Item per ſanctos quandoque, vt Iulianum Apoſtatam per ſanctum Mercurium; Sicut legitur in miraculis, B. Virginis. Item quandoque diuerſis iudicijs punit eos Dominus vltionum. De quodam milite dicitur, quod cum in ludo alearum per oculos Dei iuraret, ſubito eius oculi in aleam ceciderunt.

Item in Remenſi diœceſi. Cum miles quidā in die cœnæ luderet ad taxillos, & Deum enormiter blaſphemaret, percuſſus eſt morbo caduco corā omnibus cadens, & per totā diem ſequentē ſe diſcerpens, ad terrā ſe allidens & ſpumans, animā miſerā ſic euomuit. Item cum quidam alius ſimiliter luderet, & horribiliter blaſphemaret Deum, horribiliter percuſſus cecidit ſpumans, & euomens vſque adeo conſumptus eſt, quod cum eſſet magnum corpus eius, redactum eſt ad quantitatem parui pueri; & oculi eius ita liquefacti, vt reducerentur ad quātitatem oculorum vnius paſſeris. Item quandoq; arripiuntur & ſuffocantur à dæmonibus; ſicut patet de puero quinquenni blaſphemo. 4. Dial. 19. Similiter de illo qui blaſphemando diabolo ſe reddidit, & ab eo ſuffocatus interijt, vt dictū eſt ſupra. Item aliquando fulminantur. Contigit ſemel Pariſijs, quod cū quidam quadrigarius duceret in quadriga multas perſonas de Pariſijs apud ſanctum Dionyſium, cū aliquid aduerſi accideret ei in via, & turpiter blaſphemaret Deum, ſubito fulgur de cœlo corruit, & eum perforans occidit; equis, perſonis, & rebus alijs illæſis.

Exempla.

Item quidam nauta in diœc. Cabol. cum nauē duceret & blaſphemaret, in aqua corruit, & licet ſciret bene natare, cadens non ſurrexit; quem frater ſuus, qui hoc retulit, quærens, inuenit eum mortuum, toto corpore intacto, habentem intus in ore linguam radicitus & omnino conſumptam. Item blaſphemi ſæpe puniuntur in membro de quo peccant, & contra quem peccant. Sæpe enim puniuntur in lingua per quam peccāt; iuxta illud Sap. 11. *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur*: vt diues epulo in inferno cruciatur in lingua in qua peccauerat. Luc. 16. Ideo Iudas 2. Mach. 15. linguā impij Nicanoris, quæ Deum blaſphemauerat, præcepit particulatim auibus dari. In inferno autem Blaſphemi in lingua ipſi ſemetipſos punient, vt dicitur Apoc. 16. *Effudit Angelus*, id eſt Chriſtus *phyalam iracundiæ Dei ſuper ſedē beſtiæ*, id eſt in infernū: *& factū eſt regnū eius tenebroſum, & cōmanducauerunt linguas præ doloribus ſuis, & blaſphemauerunt Deum cæli præ doloribus & vulneribus ſuis.*

Exemplum.

Item in partibus Aquitaniæ dicitur accidiſſe, quod duo macellarij venditores carnium erant aſſueti blaſphemijs, & lingua maledica carnes Chriſti lacerare. Cum autem in villa vbi erant, hoſtes irruerent, & multos occidiſſent, eos occiderunt, qui morientes linguas horribiliter emiſerunt incredibili quantitate. Canes autem

autem congregati, contra morem eorũ, de aliorum medio quos intactos reliquerunt, eos membratim dilacerauerunt, ſicut ipſi viui dilacerauerant membra Chriſti. Item de quodam alio accidit, quod cũ blaſphemaret, ſubito percuſſus cecidit mortuus, linguã extrahens in conſimili quãtitate, & præ horrore eſt à ſuis relictus.

Deus etiam punit eos qui Sanctos ſuos blaſphemant.

PVNIT etiam Deus non ſolum ſe blaſphemantes, ſed etiam ſanctos ſuos. Vnde cum quidam blaſphemaret Beatam Virginem, manus eius ſiniſtra diſtorta eſt; & cum pro hac plus blaſphemaret, dextera eius conſimilis facta eſt, & cum præ doloribus deſperans plus & plus blaſphemaret, in alijs membris plus & plus percutitur. Cum autem per ventrem eius iuraret, ventre eius inflato ſubito crepuit medius.

Exemplum.

In paſſione Alexandri & Euentij & Theoduli legitur, quod cum Aurelius Præfectus vrbis Romæ beatum Alexandrum Papam occidiſſet, & eo occiſo inſultaret blaſphemijs, ſubito ante pedes eius virga ignea cecidit, & vxor ad eum facta eſt. Aureli accipe brauium meritorum tuorũ. Cum autem hic credens factum per maleficium, adhuc occiſis martyribus inſultaret, vox ad eum facta eſt. Aureli; Ecce iſtis quibus inſultans regnũ cęlorum apertum eſt, vt illud obtineant; tibi autem infernus paratur, & apertus eſt, vt ibi pœnas ſuſtineas ſempiternas, qui ad domum ſuam ductus, tremefactus & quaſi amens factus, & prę doloribus linguam ſuam manducans, expirauit.

Exemplum.

IN tripartita hiſto. lib. 6. dicitur, quod cum quidam diaconus Cyrillus nomine, igne diuino ſuccenſus, gentilium idola concremaſſet; ſicut ipſi in Sebaſte ciuitate ſepulchrum B. Ioan. Bapt. confregerant, & oſſa combuſſiſſent; ipſi eo occiſo, iecur eius in vindictam iniuriæ manducauerunt, & ſtatim lingua eorum putrefacta eſt; & ipſi dentibus & toto corpore tabefacti, in ſe diuinæ virtutis iudicium cognouerunt & prædicauerunt. Si ergo ſic puniti ſunt comeſtores iecoris martyris, quantum puniri creduntur, qui dentibus lacerant corpus & membra Chriſti. Item de alio accidit, quod dum blaſphemaret, vermis in lingua eius exortus eam totam corroſit.

Blaſphemi claudentur tandem in inferno.

ITEM blaſphemi in inferno detruduntur & clauduntur, vt patet Apoc. 19. *Beſtia plena nominibus blaſphemiæ, & omnes qui habebant characterem eius & ſimilitudinem, miſſi ſunt in ſtagnum ignis ardentis.* Si enim pueri parui qui maledicebant Eliſæo aſcendenti in Bethel, traditi ſunt Vrſis ad deuorandum 4. Reg. 2. quantomagis magni & prouecti tradentur dæmonibus ad deuorandum, qui maledicunt æterno Dei filio, & in æternum cruciabuntur. Item in paſſione B. Sebaſtiani legitur, quod Zoe vxor Nicoſtrati, vidit Angelum librum tenentem apertum, in quo legabat. B. Sebaſtianus, qui prædicabat de contemptu mundi, & pœnis inferni, & gaudijs paradiſi; & dicebat inter multa alia de inferno: Timenda ſunt illa tormenta inferni, vbi flamma edax incredulorum animas deuorat, vbi dracones linguas blaſphemantium comedunt, vbi ſerpentes diris morſibus incredulorum pectora depaſcunt, vbi vlulatus retonat & gemitus, & clamor confuſus &c. Adhuc ſunt multa quæ habentur ſupra *de inferno*.

De blaſphemia in Spiritum ſanctum.

DISTINCTIO XI.

DEINDE conſiderandum eſt in ſpeciali de blaſphemia in Spiritum ſanctum, & circa hoc conſideranda ſunt tria. Primo quid ſit blaſphemia in Spiritum ſanctum. Secundo de ſpeciebus eius. Tertio vtrũ peccatum blaſphemiæ ſit irremiſſibile.

Blaſphemia in S. ſanctũ tribus modis dicitur.

CIRCA primum ſciendum, quod de peccato ſiue blaſphemia in Spiritum ſanctum tripliciter homines loquuntur. Antiqui enim doctores, ſcilicet Athanaſius, Hylarius, Ambroſius, Hieron. & Chryſo. dicunt eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, quando ad literam aliquid blaſphemum dicitur contra Spiritum ſanctũ, ſiue Spiritus ſanctus accipiatur ſecundum quod eſt nomen

A eſſentiale conueniens toti Trinitati, cuius quælibet perſona eſt Spiritus ſanctus, ſiue prout eſt nomen perſonale vnius in Trinitate perſonæ; & ſecundũ hoc diſtinguitur Matt. 12. blaſphemia in Spiritum ſanctũ contra blaſphemiã in filium.

Primo pro blaſphemia in Deum.

Chriſtus enim operatus eſt quædam humanitus, puta comedendo, bibendo, & alia huiuſmodi faciendo, & quædam diuinitus, ſcil. dæmones eijciendo, mortuos ſuſcitando, & cætera huiuſmodi; quæ quidem habebat, & per virtutem proprię diuinitatis, & per operationẽ Spiritus S. quo ſecundũ humanitatem erat repletus. Iudæi autem primo, quandã dixerunt blaſphemiam in filiũ hominis, cum dicebant eum voracem, potatorem vini, & publicanorũ amatorem, vt habetur Matth. 11. Poſtmodum autẽ blaſphemauerunt

B in Spiritum S. dum opera quæ ipſe operabatur virtute proprię diuinitatis, & per operationem Spiritus S. attribuebant principi dæmoniorum, & propter hoc dicũtur in Spiritum S. blaſphemaſſe.

Secundo pro finali impœnitentia.

Aug. autem in li. de verb. Domini, blaſphemiam, vel peccatum in Spiritum ſanctum, dicit eſſe finalem impęnitentiam, quando ſcilicet aliquis perſeuerat in peccato mortali vſque ad mortem, quod quidem non ſolum verbo oris fit, ſed etiam verbo cordis, & operis; non vno, ſed multis. Hoc autem verbum ſic acceptum dicitur eſſe contra Spiritum S. quia eſt contra remiſſionem peccatorũ, quæ fit per Spiritum ſanctum, qui eſt charitas patris & filij, nec hoc dixit Iudæis Dominus, quaſi ipſi peccarent in Spiritum S. nondum enim erant finaliter impœnitentes, ſed admonuit eos ne taliter loquentes ad hoc peruenirent,

C quod in Spiritum ſanctum peccarent. Et ſic intelligendum eſt quod dicitur Matth. 12. vbi poſtquã dixerat, *qui blaſphemauerit in Spiritum ſanctum &c.* ſubiungit euangeliſta, *quia dicebant Spiritum immundum habet.*

Tertio pro peccato ex certa malitia cum abiectione eorũ quæ poterant a peccato impedire.

Alij vero aliter accipiunt dicentes, peccatum vel blaſphemiam in Spiritum S. eſſe quando aliquis peccat contra appropriatum bonum Spiritus ſancti, cui appropriatur bonitas, ſicut patri potentia, & filio ſapientia. Vnde peccatum in patrem dicunt eſſe quando peccatur ex infirmitate, peccatũ autem in filium quando peccatur ex ignorantia, peccatũ in Spiritum S. quando peccatur ex certa malitia, id eſt ex ipſa electione mali. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo ex inclinatione habitus vitioſi, qui malitia dicitur; & ſic non eſt idẽ peccare ex malitia quod peccare in Spiritum S. Alio modo con-

D tingit ex eo, quod per conceptum abijcitur & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire, ſicut ſpes per deſperationem, & timor per prę ſumptionem, & quædam alia huiuſmodi. Hæc autem omnia quæ peccati delectationem impediunt, ſunt effectus Spiritus ſancti in nobis, & ideo ſic ex malitia peccare, eſt peccare in Spiritum ſanctum.

CIRCA ſecundum, ſcilicet *de ſpeciebus peccati ſeu blaſphemiæ in Spiritum ſanctum*: ſciendum quod ſecundum quod peccatum in Spiritum ſanctum tertio modo accipitur, conuenienter ſex ſpecies ei aſſignantur, quæ diſtinguuntur ſecundum remotionem vel contẽptum eorum, per quæ poteſt homo à delectatione peccati impediri, quæ quidem ſunt, vel ex parte diuini iudicij, vel ex parte donorum ipſius, vel etiam ex parte ipſius

Ex modis quibus retrahimur ab electione peccati, rectè colliguntur ſex ſpecies peccati ſeu blaſphemiæ in S. ſanctũ.

E peccati. Auertitur enim homo ab electione peccati, ex conſideratione diuini iudicij, quod habet iuſtitiam cum miſericordia; Et per ſpem, quę conſurgit ex conſideratione miſericordiæ remittentis peccata, & præmiantis bona; & hoc tollitur per deſperationem. Et iterum per timorem, qui conſurgit ex conſideratione diuinæ iuſtitiæ punientis peccata; & hic tollitur per præſumptionem, dum ſcilicet aliquis ſe præſumit gloriam adipiſci ſine meritis, vel veniam ſine pœnitentia. Dona autẽ Dei quibus retrahimur à peccato ſunt duo; quorum vnum eſt cognitio veritatis, contra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum ſcilicet aliquis veritatem fidei agnitam impugnat vt licentius peccet. Aliud eſt auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidentia fraternę gratię, dũ ſcil. aliquis non ſolum inuidet perſonæ fratris, ſed etiam inuidet gratiæ Dei

A crescenti in mundo. Ex parte vero peccati duo ſunt quæ hominem à peccato retrahere poſſunt, quorum vnum eſt inordinatio & turpitudo actus, cuius conſideratio inducere ſolet in homine pœnitentiam de peccato commiſſo; & contra hoc ponitur impænitentia, non quidem eo modo quo dicit permanentiam in peccato vſque ad mortem; ſicut ſupra impænitentia accipiebatur (ſic enim non eſſet ſpeciale peccatum, ſed quędam peccati circumſtantia) ſed accipitur hic impænitentia ſecundum quod importat propoſitum non pœnitendi. Aliud autem eſt paruitas & breuitas boni quod quis in peccato quærit, ſecundum illud Rom. 6. *Quem fructum habuiſtis, in quibus nunc erubeſcitis?* cuius conſideratio inducere ſolet hominem ad hoc, quod eius voluntas in peccato non firmetur. Et hoc tollitur per obſtinationem, B quando ſcilicet homo firmat propoſitum ſuum in hoc quod peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Hier. 8. *Nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo, dicens: quid feci?* quantum ad primum, *omnes conuerſi ſunt ad curſum, quaſi equus impetu vadens ad prælium*, quantum ad ſecundum.

Circa tertium, ſcilicet *vtrum peccatum in Spiritum ſanctum ſit irremiſſibile.* Sciendum, quod ſecundum diuerſas acceptiones peccati in Spiritum ſanctum diuerſimodè irremiſſibile dicitur. Si enim dicatur peccatum in Spiritum ſanctum finalis impœnitentia, ſic dicitur irremiſſibile, quia nullo modo remittitur peccatum mortale in quo homo perſeuerat vſque ad mortem; quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. C Secundum autem alias duas acceptiones dicitur irremiſſibile, non quia nullo modo remittatur, ſed quia quantum eſt de ſe habet meritum vt non remittatur, & hoc dupliciter; *Vno modo* quantum ad pœnam. Qui enim ex ignorantia vel ex infirmitate peccat, minorem pœnam meretur, qui autem ex certa malitia peccat, non habet aliquam excuſationem vnde eius pœna minuatur. Similiter etiam qui blaſphemabat in filium hominis, eius diuinitate nondum reuelata, poterat habere aliquam excuſationem propter infirmitatem carnis quam in eo aſpiciebat, & ſic minorem pœnam merebatur. Sed qui ipſam diuinitatem blaſphemabat, opera Spiritus ſancti diabolo attribuens, nullam excuſationem habebat vnde eius pœna diminueretur, & ideo dicitur ſecundum expoſitionem Chryſoſtom. D hoc peccatum non remittitur, neque in hoc ſæculo, neque in futuro; quia pro eo paſſi ſunt pœnam, & in præſenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sic etiam Athanaſius inducit exemplum de eorum parentibus, qui primo quidem contra Moyſen contenderunt propter defectum aquæ & panis, & hoc Dominus ſuſtinuit patienter; habebant enim excuſationem ex infirmitate carnis. Sed poſtmodum grauius peccauerunt, quia blaſphemantes in Spiritum ſanctum, beneficia Dei qui eos de Ægypto eduxerat, idolo attribuentes, cum dixerunt: *Hi ſunt Dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Et ideo Dominus, & temporaliter fecit eos puniri, quia *ceciderunt in die illo quaſi tria millia hominum:* & in futurum eis pœnam comminatur dicens: *Ego autem in die vltionis viſitabo hoc peccatum eorum.* E *Alio modo* poteſt intelligi quantum ad culpam, ſicut aliquis dicitur morbus incurabilis, vel ſecundum naturam morbi, per quem tollitur id ex quo morbus poteſt curari, puta cum morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit faſtidium cibi & medicinæ, licet etiam talem morbum Deus poſſit curare. Ita etiam peccatum in Spiritum ſanctum dicitur irremiſſibile ſecundum ſuam naturam, inquantum excludit ea per quæ fit remiſſio peccatorum; per hoc tamen non præcluditur via remittendi & ſanandi omnipotentiæ & miſericordiæ Dei, per quam aliquando tales quaſi miraculosè ſpiritualiter ſanantur.

Quo ſenſu peccatum in Spiritum S. dicatur irremiſſibile.

De Rixa.

DISTINCTIO XI.

Decima eſt rixa quæ eſt quoddam quaſi priuatū bellum inter priuatas perſonas, & regulariter eſt peccatū mortale.

Decima filia iræ eſt rixa. Sciendum eſt autē, quod ſicut contentio importat quandam contradictionem in verbis, ita rixa importat quandam contradictionem in factis. Vnde ſuper illud ad Gal. 5. Iræ, rixæ, dissentiones &c. Dicit Gloſ. quod *rixæ ſunt, quando ex ira ſe inuicem percutiunt;* & ideo rixa videtur eſſe quoddam priuatum bellum, quod inter priuatas perſonas agitur, non ex aliqua publica auctoritate, ſed magis ex inordinata voluntate, & ideo rixa ſemper importat peccatum, & in eo quidem qui alterum inuadit iniuſtè, eſt peccatum mortale. Inferre enim nocumentum proximo etiam opere manuali, non eſt abſque mortali peccato, in eo autem qui ſe defendit poteſt eſſe ſine peccato, & quandoque cum peccato veniali, & quandoque etiam cum mortali, ſecundum diuerſum motum animi, & diuerſum modum ſe defendendi. Nam ſi ſolo animo repellendi iniuriam illatam, & cum debita moderatione ſe defendat, non eſt peccatum, nec propriè poteſt dici rixa ex parte eius. Si vero cum animo vindictæ vel odij, vel cum exceſſu debitæ moderationis ſe defendat, ſemper eſt peccatum. Sed veniale quidem, quando aliquis leuis motus odij vel vindictæ ſe immiſcet, vel cum quis non multum excedit moderatam defenſionem. Mortale autem, quando obfirmato animo in impugnantem inſurgit, ad eum occidendum, vel grauiter lædendum.

De bello.

DISTINCTIO XII.

Vndecima eſt bellum.

Vndecima filia iræ eſt bellum. Circa quod conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum omne bellū ſit illicitum & peccatum. Secundo vtrum prælatis & clericis ſit licitum bellare. Tertio vtrum in bellis liceat vti inſidijs. Quarto vtrum liceat bellare in feſtis.

Circa primum, ſcilicet *vtrum omne bellum ſit peccatum.* Dicendum quod non. Sicut expreſſe dicit Aug. in ſermone de puero Centurionis, dicens. *Si Chriſtiana diſciplina omnia bella culparet, hoc potius conſilium ſalutis petentibus in euangelio daretur, quod arma abijcerent, ſeque militiæ omnino ſubtraherent. Dictum eſt autem eis: Neminem concutiatis, & contenti eſtote ſtipendijs veſtris. Quibus proprium ſtipendium ſufficere præcepit, militare negotium non prohibuit.* Sciendum eſt autem, quod ad hoc quod bellum ſit licitum & iuſtum, tria requiruntur. Primo quidem auctoritas principis, cuius mandato bellum geritur: non enim pertinet ad perſonā priuatā bellum mouere, quia poteſt ius ſuū in iudicio ſuperioris proſequi. Similiter etiam conuocare multitudinem, quod in bellis oportet fieri, non pertinet ad priuatā perſonam. Cum autē cura reipub. cōmiſſa ſit principibus, ad eos pertinet rempub. ciuitatis, vel regni, ſeu prouinciæ ſibi ſubditæ tueri, & ſic licitè defendunt eam materiali gladio, cōtra interiores quidā perturbatores, dū malefactores puniunt; ſecundum illud Ro. 13. *Non ſine cauſa gladiū portat; miniſter enim Dei eſt, vindex in iram ei qui male agit:* ita etiam gladio bellico ad eos pertinet rempublicam tueri ab exterioribus hoſtibus. Vnde & principibus dicitur in Pſal. 81. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* Vnde Aug. contra Fauſtum. *Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli auctoritas atque conſilium, penes principes ſit.* Secundo requiritur cauſa iuſta, vt ſcil. illi qui impugnantur, propter aliquā culpam impugnationem mereantur. Vnde Aug. dicit in lib. 83. quæſt. *Iuſta bella ſolent diffiniri quæ vlciſcuntur iniurias, ſi gens vel ciuitas plectenda eſt, quæ vel vindicare neglexerit quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere quod iniuſtè ablatum eſt.* Tertio requiritur, vt ſit intentio bellātium recta, qua ſcilicet intenditur, vel vt bonū promoueatur,

Vt bellum ſit licitum tria requiruntur, ſcil. auctoritas principis, cauſa iuſta, & intentio recta.

vel

vel vt malum vitetur. Vnde Aug. in lib. de verbis Domini. *Apud veros Dei cultores etiam ipſi bella peccata nõ ſunt, quæ non cupiditate aut crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur, vt mali coerceantur, & boni ſubleuentur.* Poteſt etiam contingere quod etiamſi ſit legitima auctoritas indicẽtis bellum, & cauſa iuſta; nihilominus propter prauam intentionem bellum reddatur illicitum. Dicit enim Aug. in lib. contra Fauſtum. *Nocendi cupiditas vleiſcendi crudelitas, implacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi quæ ſunt ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur.*

Solutio obiect.

Nec præmiſſis obſtat quod dominus dicit Matt. 26. *Omnis qui acceperit gladiũ gladio peribit*; quia ſicut ait Aug. in 2. li. contra Manich. *Gladium accipit qui nulla ſuperiori aut legitima poteſtate, aut iubente vel concedente, in ſanguinem alicuius armatur. Qui vero ex auctoritate principis vel iudicis, ſi ſit perſona priuata: vel ex zelo iuſtitiæ, quaſi ex auctoritate Dei, ſi ſit perſona publica, gladio vtitur; nõ ipſe accipit gladium, ſed ab alio ſibi commiſſo vtitur. Vnde ei pœna non debetur, nec tamen illi etiam qui cum peccato gladio vtuntur, ſemper occiduntur gladio, ſed ipſo ſuo gladio ſemper pereunt; quia pro peccato gladij æternaliter puniuntur niſi pœniteant.*

Item præmiſſis non obſtat quod ait Apoſt. Rom. 12. *Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ.* Et Dominus Matth. 5. *Si quis te percuſſerit in vna maxilla, præbe ei & alteram*; quia ſicut docet Aug. in lib de ſerm. Domini in monte. *Huiuſmodi præcepta ſunt ſeruanda ſemper in præparatione animi*; vt ſcilicet ſemper homo ſit paratus non reſiſtere, non ſe defendere ſi opus fuerit. Sed quandoque eſt aliter agendum, propter cõmune bonum, & etiam illorum cũ quibus pugnatur. Vnde Aug. dicit in epiſtola ad Marcellin. *Agenda ſunt multa etiam cum inuitis, benigna quadam aſperitate plectendis. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur: quoniam nihil eſt infælicius fœlicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hoſtis interior roboratur.*

Item ſciendum quod illi qui iuſtè bella gerũt, principaliter & finaliter pacem intendunt, & ita non contrariantur paci niſi malæ, quam Dominus non venit mittere in terram, vt dicitur Matth. 10. Vnde Aug. dicit ad Bonif. *Non quæritur pax vt bellum exerceatur, ſed bellũ geritur vt pax acquiratur. Eſto ergo bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas.*

Sciendum præterea quod exercitationes hominum ad res bellicas, non ſunt vniuerſaliter ſeu totaliter prohibitæ, niſi propter inordinationes quæ à modernis ibi geruntur, & propter pericula multa quæ inde proueniunt, puta occiſiones & deprædationes & alia multa mala. Apud antiquos enim huiuſmodi exercitationes ordinatè & modeſtè, ſine huiuſmodi periculis rerum & corporum, & ſine mutilatione membrorum, & ſine ſanguinis effuſione fiebant.

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum clericis & prælatis licitum ſit bellare*: dicẽdum eſt quod non. Cuius ratio eſt, quia ad bonum ſocietatis humanæ plura ſunt neceſſaria, diuerſa autem à diuerſis melius & expeditius aguntur quam ab vno, vt patet per philoſophum in ſua Politica; & quædam negotia ſunt adeo ſibi repugnantia, vt conuenienter ſimul exerceri non poſſint; & ideo illis qui maioribus deputantur, prohibentur minora. Sicut ſecundum leges humanas, militibus qui deputantur ad exercitia bellica, negociationes interdicuntur. Bellica autem exercitia maximè repugnant illis officijs quibus epiſcopi & clerici deputantur, propter duo. Primo quidem generali ratione, quia bellica exercitia maximas inquietudines habent. Vnde multum impediunt animum à contemplatione diuinorum, & laude Dei, & oratione pro populo, quæ ad officium pertinent clericorum: & ideo ſicut negociationes, propter hoc quod nimis implicant animum, interdicuntur clericis; ita & bellica exercitia; ſecundum illud 2. Tim. 2. *Nemo militans Deo implicat ſe ſæcularibus negotijs.* Secundo propter ſpecialem rationem. Nam omnes clericorum ordines ordinantur ad altaris miniſterium, in quo ſub ſacramento repræſentatur paſſio Chriſti, ſecundum illud 1.

Non eſt licitum clericis bellare propter duo.

A Cor. 11. *Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat.* Et ideo non competit eis occidere vel effundere ſanguinem, ſed magis eſſe paratos ad propriam ſanguinis effuſionem pro Chriſto, vt imitentur opere quod gerunt miniſterio. Et propter hoc eſt inſtitutum, vt effundentes ſanguinem, etiam ſine peccato, ſint irregulares. Nulli autem qui deputatus eſt ad aliquod officium licet id, per quod ſuo officio incongruus redditur. Vnde clericis omnino non licet bella gerere, quæ ordinantur ad ſanguinis effuſionem. Eis ergo interdicitur bellare, non quia ſit peccatum de genere ſuo, cũ poſſit eſſe meritorium, ſed redditur eis illicitum, quia ſunt ad opera multo ſublimiora & magis meritoria deputati, ſicut B actus matrimonialis poteſt eſſe meritorius, & tamen his qui virginitatem vouerunt damnabilis redditur, propter obligationem voti ad maius bonum.

Debent prælati gregem ſuum defendere, & reſiſtere lupis, non ſolum illis qui ſpiritualiter gregem interimunt, verumetiam raptoribus, & tyrannis, qui corporaliter vexant & temporaliter opprimunt & moleſtãt: non autem armis materialibus, eis in proprijs perſonis vtendo, ſed ſpiritualibus; ſecundum illud 2. Corint. 9. *Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia ſed ſpiritualia*, quæ quidem arma ſunt ſalubres admonitiones, deuotæ orationes, & contra pertinaces etiam excommunicationis ſententia.

Solutio obiect.

Poſſunt etiam prælati & clerici bellis perſonaliter intereſſe, non quidem vt ipſi propria manu pugnẽt, C ſed vt iuſtè pugnantibus ipſi ſpiritualiter ſubueniant, ſuis exhortationibus, abſolutionibus, & alijs huiuſmodi ſpiritualibus fulcimentis. Sicut & in veteri lege mandabatur Deut. 20. quòd ſacerdotes in bellis clangerent ſacris tubis, ad hoc ergo fuit primo conceſſum clericis perſonaliter intereſſe. Quod autem aliquis propria manu pugnet abuſio eſt, nec eis eſt à iure conceſſum.

Circa tertium, ſcilicet *vtrum in bellis liceat vti inſidijs*: ſciendum quòd inſidiæ ordinantur ad fallendum hoſtes: dupliciter autem aliquis poteſt falli ex dicto vel facto alterius. *Vno modo* ex eo quod ei dicitur falſum, vel non ſeruatur promiſſum; & iſtud ſemper eſt illicitum: & hoc modo nullus debet hoſtes fallere. Sunt enim quędam iura bellorum & fędera, inter ipſos hoſtes ſeruanda, vt dicit Ambr. in lib. de officijs. *Alio* D *modo* poteſt aliquis falli ex dicto vel facto noſtro, quia ei propoſitum aut intellectum non aperimus: hoc autem ſemper facere non tenemur, quia etiam in doctrina ſacra multa ſunt occultanda maximè infidelibus, ne irrideant, ſecundum illud Matth. 10. *Nolite ſanctum dare canibus.* Vnde multo magis ea quæ ad impugnandum inimicos paramus, ſunt eis occultanda. Vnde inter cætera documenta rei militaris hoc præcipuè ponitur de occultandis conſilijs, ne ad hoſtes perueniant, vt patet in libris ſtratagematum Francorum. Et talis occultatio pertinet ad rationem inſidiarum, quibus licitum eſt vti in bellis iuſtis. Nec propriè huiuſmodi inſidiæ vocantur fraudes, nec iuſtitiæ repugnant, nec ordinatæ voluntati: eſſet enim inordinata voluntas, ſi aliquis vellet nihil ſibi ab alijs occultari.

Licet in bello inſidijs vti occultando conſilium, ſed non falſum docendo.

E Circa quartum, ſcilicet *vtrum bellare licitum ſit in feſtis.* Dicendum quòd obſeruatio feſtorum non impedit ea quę ordinantur ad hominis ſalutem etiam corporalem. Vnde Dominus arguit Iudæos dicens Ioan. 7. *Mihi indignamini quia totum hominem ſanum feci in ſabbato.* Et inde eſt quod medici licitè poſſunt medicari homines in die feſto. Multo autem magis eſt conſeruanda ſalus reipublicæ, per quam impediuntur occiſiones multorum, & innumera mala & temporalia & ſpiritualia, quã ſalus corporalis vnius hominis. Et ideo pro tuitione reipublicæ fidelium, licitum eſt iuſta bella exercere in diebus feſtis, ſi tamen hoc neceſſitas expoſcat. Hoc enim eſſet tentare Deum, ſi quis imminente tali neceſſitate à bello vellet abſtinere, ſed neceſſitate ceſſante non eſt licitum bellare in diebus feſtis.

Licitum eſt bellare diebus feſtis neceſſitate vrgente.

De crudelitate.

Duodecima eſt crudelitas, quæ eſt atrocitas quædã animi ad inferendã pœnam clementiæ oppoſita.

DVODECIMA filia iræ eſt crudelitas. Eſt autẽ crudelitas ſicut ait Sen. li. de clementia, atrocitas quædam animi in pœnis exigendis. Nomen autẽ crudelitatis à cruditate ſumptum eſſe videtur. Sicut autẽ ea quæ ſunt decocta & digeſta ſolent habere saporẽ dulcem & ſuauem, ita illa quæ ſunt cruda, horribilem & aſperum ſaporem habere ſolent. Vnde ſicut clementia importat quandam lenitatem & dulcedinem animi, per quam eſt aliquis diminutus pœnarum, ita directè crudelitas importat quandam aſperitatem & atrocitatem animi, per quam eſt exauctiuus & exaggeratiuus pœnarum. Eſt autem ſciendum quòd miſericordia & clementia conueniunt in hoc quòd vtraq; refugit miſeriam alienam, B ſed aliter & aliter. Nam ad miſericordiam pertinet miſeriæ ſubuenire per beneficij collationem, ad clementiam autem pertinet diminuere miſeriam per pœnæ ſubtractionẽ. Et quia crudelitas importat ſuperabundantiam in pœnis exigendis, ideo directius opponitur crudelitas clementiæ quam miſericordiæ: Interdum tamen crudelitas accipitur pro immiſericordia. Vnde Hier. 6. dicitur. *Crudelis eſt & non miſerebitur.* Et Prou. 11. *Qui crudelis eſt propinquos abijcit.*

De ſæuitia.

Tredecima eſt ſæuitia, quæ eſt affectus inferendi pœnam etiam vbi nulla ſubeſt cauſa, ſed quia quis delectatur in hominum cruciatu.

TREDECIMA filia iræ eſt ſæuitia, ſiue feritas. Videndum eſt autem quid ſit, & quomodo differt à crudelitate. Sciendum vero quod nomen ſæuitiæ vel feritatis accipitur à ſimilitudine ſilueſtrium beſtiarum, id C eſt ferarũ, quæ etiam ſæuæ dicuntur. Huiuſmodi enim animalia nocent hominibus, vt ex eorum corporibus paſcantur, non ex aliqua iuſtitiæ cauſa, cuius conſideratio pertinet ad ſolam rationem: & ideo propriè loquendo feritas vel ſæuitia dicitur, ſecundum quam aliquis in pœnis inferendis non conſiderat aliquam culpã eius qui punitur, ſed ſolum hoc quod delectatur in hominũ cruciatu; & ſic patet quod continetur ſub beſtialitate: nam talis delectatio non eſt humana, ſed beſtialis; proueniens vel ex mala conſuetudine, vel ex corruptione naturæ; Sicut & aliæ huiuſmodi beſtiales affectiones. Sed crudelitas attendit culpam in eo qui punitur, ſed excedit modum in puniendo, & ideo crudelitas differt D à ſæuitia ſiue feritate, ſicut malitia humana à beſtialitate, vt dicitur in 7. Ethic.

De mutilatione.

DISTINCTIO XIII.

DEINDE conſiderandum eſt de peccatis iniuriarum quæ proximis inferuntur Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo de mutilatione membrorum. Secundo de verberatione. Tertio de incarceratione. Quarto de occiſione.

CIRCA primum videndum eſt, vtrum in aliquo caſu ſit licitum aliquem mutilare. Dicendum quòd quælibet pars humani corporis eſt propter totum corpus, ſicut imperfectũ eſt propter perfectũ, & ideo de quolibet membro corporis diſponendum eſt ſecundũ quod E expedit ſaluti & bonæ diſpoſitioni totius. Membrum autem humani corporis per ſe quidem vtile eſt ad bonum totius corporis, per accidens tamen poteſt cõtingere quòd ſit nociuum, puta cum membrũ putridum eſt totius corporis corruptiuum. Si ergo membrum ſanum fuerit in ſua naturali diſpoſitione conſiſtens, non poteſt præſcindi abſque totius hominis nocumento. Sed quia ipſe totus homo ordinatur vt ad finem, ad totam communitatem cuius eſt pars, poteſt contingere quòd abſciſio membri, etſi vergat in detrimentũ totius corporis, ordinatur tamen ad bonum cõmunitatis, inquãtum alicui infertur in pœnã ad cohibitionẽ peccatorum, & ideo ſicut per publicã poteſtatẽ aliquis licitè priuatur totaliter vita, propter aliquas maiores culpas, ita etiam priuatur membro propter aliquas culpas mi-

Licitum eſt mutilare aliquem de conſenſu communitatis, vel quando membrum eſt totius corruptiuum de conſenſu eius cuius eſt membrum vel curatoris eius.

A nores, hoc autem non eſt licitum alicui priuatæ perſonæ, etiam volente illo cuius eſt mẽbrum; quia per hoc fit iniuria communitati cuius eſt ipſe homo & omnes partes eius. Si vero membrum propter putredinem ſit totius corporis corruptiuum, tunc licitũ eſt de voluntate eius cuius eſt membrum, putridum membrũ præſcindere, propter ſalutem totius corporis, quia vnicuique commiſſa eſt cura propriæ ſalutis, & eadem ratio eſt ſi fiat voluntate eius ad quem pertinet curare de ſalute eius qui habet membrum corruptum. Aliter autem aliquem mutilare omnino eſt illicitum.

Solutio obiect.

SCIENDVM vero eſt quod propter ſalutem totius corporis poteſt licitè mẽbrum præſcindi, ſed non propter ſalutem animæ ſeu propter peccatum quodcumque vitandum: cuius ratio eſt, quia membrum non eſt B præſcindendum propter corporalem ſalutẽ totius, niſi quando aliter toti ſubueniri non poteſt. Saluti autem ſpirituali ſemper poteſt aliter ſubueniri, quã per membri præſciſionem, quia peccatum ſubiacet voluntati. & ideo in nullo caſu licet membrum præſcindere propter quodcumque peccatum vitandum. Vnde Chryſ. exponens illud Matth. 19. SVNT EVNVCHI QVI SEIPSOS CASTRAVERVNT PROPTER REGNVM CÆLORVM, dicit, *non per membrorum abſciſionem ſed malarum cogitationum interemptionem: maledictioni enim eſt obnoxius qui membrum abſcindit; Etenim qui homicidæ ſunt talia præſumunt.* Et poſtea ſubdit. *Neque concupiſcentia manſuetior ita fit, ſed moleſtior. Aliũde enim habet fontes ſperma quod in nobis eſt, & præcipuè à propoſito incontinenti, & mẽte negligente; nec ita abſciſio membri comprimit tentationes, vt cogitationis frenum.*

Nunquã licet membrũ præſcindere ad peccatum vitandum, cum non ſit medium ad hoc neceſſarium.

C CIRCA ſecundum, ſcil. *vtrum patribus liceat filios verberare, vel dominis ſeruos.* Dicendum quod per verberationem quoddam nocumentum infertur corpori eius qui verberatur, aliter tamen quam in mutilatione, nam mutilatio tollit corporis integritatem, verberatio vero tantũmodo afficit ſenſum doloris. Vnde multominus nocumentum eſt quam mutilatio. Nocumentũ autem inferre alicui non licet, niſi per modum pœnæ propter iuſtitiam. Nullus autem iuſtè punit aliquem, niſi ſit eius ditioni ſubiectus. Et ideo verberare aliquem non licet, niſi habenti poteſtatem ſuper illum qui verberatur: & quia filius ſubditur poteſtati patris, & ſeruus poteſtati Domini, licitè poteſt pater verberare filium, & Dominus ſeruum cauſa correctionis & diſciplinæ. D Ideo dicitur Pro. 13. *Qui parcit virgæ odit filium ſuum.* Et infra 23. *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam, ſi enim percuſſeris eum virga non morietur, tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.* Itẽ Hebr. 12. *Quis enim filius quem non corripiat pater?* Item Eccl. 33. *Seruo maleuolo tortura & compedes.* Et ibidem. *Cibaria & virga & onus aſino, panis & diſciplina & opus ſeruo.*

Licet parentibus verberare filios, & dominis ſeruos.

Solutio obiect.

NEC obſtat prædictis id quod dicit Apoſto. Ephe. 5. *Vos patres nolite ad indignationem prouocare filios veſtros.* Et infra ſubdit. *Et vos Domini eadem facite ſeruis remittentes minas,* quia per hoc quod prohibentur patres ne filios ad iracundiam prouocent, non prohibetur quin filios verberent cauſa diſciplinæ & correctionis; ſed quod non immoderate eos affligant verberibus. Quod vero E indicitur Dominis quod remittant minas, poteſt dupliciter intelligi. *Vno modo* vt remiſſæ minis vtantur, quod pertinet ad moderationem diſciplinæ. *Alio modo* vt aliquis non ſemper impleat quod comminatus eſt, quod pertinet ad hoc, quod iudicium quo quis cõminatus eſt pœnã, per remiſſionis miſericordiã tẽperetur.

CIRCA tertium, ſcil. *vtrum ſit licitum aliquẽ incarcerare.* dicendum quod in bonis corporis tria per ordinẽ conſiderantur. Primo quidẽ integritas corporalis ſubſtantiæ: cui detrimentum affertur per occiſionẽ vel mutilationem. Secundo delectatio vel quies ſenſus, cui opponitur verberatio, vel quodlibet ſenſum dolore afficiẽs. Tertio motus & vſus membrorum, qui impeditur per ligationem & incarcerationem, ſeu quamcumque detentionem, & ideo incarcerare aliquem, vel qualitercumque detinere eſt illicitum, niſi fiat ſecundũ ordinẽ iuſtitiæ, aut in pœnã, aut ad cautelã alicuius mali vitãdi.

Citra ordinẽ iuſtitiæ non eſt licitum aliquem incarcerare, niſi ad breue tempus ad impediendũ aliquod malum.

SCIENDVM

Sciendvm tamen quod aliquem detinere ad horam ad impediendum ipſum ab aliquo illicito opere perpetrando, licitum eſt cuilibet. Sicut cum quis alium detinet ne ſe præcipitet, vel ne alium feriat. Sed ſimpliciter aliquem includere vel ligare, non ad illum ſolum pertinet, qui habet vniuerſaliter diſponere de actibus & vita alterius, quia per talem incluſionem vel detentionem impeditur non ſolum à malis, ſed etiam à bonis agendis. Conueniens autem eſt quòd talis pœna aliquoties imponatur. Homo enim qui poteſtate ſibi data abutitur, meretur eam amittere. Nam priuilegium meretur amittere, qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate. Et ideo homo qui peccando abuſus eſt libero vſu membrorum ſuorum, conueniens eſt quod pœna detentionis puniatur. Sicut autem Deus ſecundum ordinem ſapientiæ ſuæ quandoque cohibet peccatores, ne poſſint ſuas malas voluntates implere; ſecundum illud Iob 5. *Qui diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint manus eorum implere quod cœperant;* Quandoque vero permittit eos agere quicquid volunt; ſecundum illud Pſal. 80. *Dimiſit eos ſecundum deſideria cordis eorum.* Et Eccl. 15. *Deus reliquit hominem in manu conſilij ſui.* Sic ſecundum humanam iuſtitiam, homines non pro qualibet culpa incarcerantur, ſed pro aliquibus includuntur.

De homicidio.

DISTINCTIO XIIII.

Circa quartum, ſcilicet de occiſione ſeu homicidio quæruntur quinque. Primo vtrum licitum ſit occidere peccatores. Secundo vtrum in aliquo caſu liceat occidere innocentem. Tertio vtrum liceat alicui occidere ſemetipſum. Quarto vtrum liceat alicui occidere hominem ſeipſum defendendo. Quinto vtrum caſualiter occidens hominem ſit homicida dicendus. Primo declarãdum eſt quod licitum ſit peccatores occidere, & quomodo. Videmus autem quod ordine naturali imperfectiora ſunt propter perfectiora. Vnde & in via generationis, natura ab imperfectis ad perfectiora procedit. Et inde eſt quòd in generatione hominis prius eſt viuum, deinde ſenſitiuum, poſtremo autem homo. Ita etiam illa quę tantum viuunt vt plantæ, ſunt propter animalia, animalia ſunt propter hominẽ. Sicut autẽ ordine naturali plantæ ſunt propter vſum animalium, & animalia bruta propter vſum hominis; ſic ordine naturali, pars ordinatur ad totum, ſicut imperfectum ad perfectũ; quia omnis pars naturaliter eſt propter totum, & ideo ſicut propter conſeruationem vitæ animalium præſcinduntur plantæ, & propter nutrimẽtum & conſeruationem vitæ hominis, animalia bruta licitè occiduntur; ita ſi ſaluti totius humani corporis expediat præciſio alicuius membri, puta cum eſt putridum, & aliorum membrorũ corporis corruptiuum, laudabiliter & ſalubriter amputatur. Quælibet autem perſona ſingularis comparatur ad totam communitatem ſicut pars ad totum, & ideo ſi aliquis homo ſit in periculum ipſius communitatis, & corruptiuus ipſius propter aliquod peccatum, laudabiliter & ſalubriter occiditur, vt boni communis integritas conſeruetur. *Nam modicum fermentum totam maſſam corrumpit.* 1. Corin. 15. Ideo præcipitur Exod. 22. *Maleficos non patieris viuere.* Et Pſal. 100. *In matutino interficiebã omnes peccatores terræ.*

Licitũ eſt & laudabile hominẽ communitatis corruptiuũ interficere, habenti publicã poteſtatem.

Licet enim hominem vt homo eſt occidere ſit per ſe & ſecundum ſe malum, prout homo naturaliter liber eſt, & propter ſeipſum exiſtens; quia tamen peccando ab ordine rationis recedit, & decidit à dignitate humana, incidens quodammodo in ſeruitutem beſtiarum, vt ſcilicet de ipſo ordinetur ſecundum quòd eſt alijs vtile, ſecundum illud Pſal. 48. *Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis:* Ideo quamuis hominem in ſua dignitate manentem occidere ſit ſecundum ſe malum, tamen hominem peccatorem occidere poteſt eſſe bonũ. Sicut & occidere beſtiam; quia malus homo peior eſt beſtia, & plus nocet vt dicit Philoſ. 1. Polit. & 8. Ethi.

Scintio obiect.

Sciendvm tamen, quod nec omnes ſunt ſemper, nec vniuerſaliter abſcindendi. Sicut namque ſecũdum ordinem ſapientiæ ſuæ, Dominus quandoque ſtatim peccatores occidit, ad liberationẽ bonorũ, quibus peccatores erãt in ſcandalũ, periculũ, & grauamen. Quandoque vero concedit eis tempus pęnitentiæ, ſecundum quòd & ipſis peccatoribus, & electis ſuis nouit Dominus expedire, ſecundum illud Iſa. 26. *Propterea expectat Dominus vt miſereatur veſtri.* Sic humana iuſtitia diuinã iuſtitiam pro poſſe cupiens imitari, pernicioſos homines, vt alios ſeruet, occidit; eos vero qui non grauiter nocent alijs, ad pœnitentiã reſeruat. Pernicioſos etiam non poteſt vniuerſaliter extirpare, ſcilicet vel quia mali non poſſunt occidi, quin ſimul occiderentur & boni; vel quia latent inter bonos, vel quia multos habent ſequaces, ita quod ſine bonorum periculo interfici non poſſunt. Sicut dicit Aug. contra Permenianum. Vnde Dominus magis docet ſinendum eſſe malos viuere, & vltionem vſque ad extremum iudicium reſeruandam, quàm quòd boni ſimul cum peccatoribus occidantur; & hoc patet in parabola de zizanijs Matth. 13. Quando vero ex occiſione malorũ non imminet bonis periculũ, ſed magis tutela & ſalus, tunc licitè poſſunt occidi.

Mali ſunt toleranda quando ſine periculo bonorũ auferri non poſſunt.

Malos autem occidere non omnibus eſt licitum, nulli ſcilicet ſingulari perſonæ, ſed ſolũ illis quibus cura cõmunitatis conſeruandę cõmittitur. Sicut ad medicum pertinet membrum putridum amputare, quando ſibi cura totius corporis eſt commiſſa. Cura autẽ communis boni commiſſa eſt principibus habentibus publicam poteſtatem; & ideo illis ſolis licet malefactores occidere, non autem priuatis perſonis.

Item hoc idem cleris non licet duplici ratione. Primo quidem, quia ſunt electi ad altaris miniſterium, in quo Chriſti paſſio repræſentatur. *Qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur non comminabatur,* vt dicitur 1. Petr. 2. Et ideo competens eſt quòd clerici non ſint percuſſores, nec occiſores; quia miniſtros decet ſuo Domino conformari, ſecundum illud Eccl. 10. *Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius.* Alia ratio eſt quia clericis committitur miniſterium nouæ legis, in qua nulla pœna occiſionis vel mutilationis determinari videtur. Et ideo vt ſint idonei miniſtri noui teſtam. debẽt à talibus abſtinere. Licet de ſanctis aliquibus legamus in veteri teſtamento, quod occiderint peccatores; vt Moyſes à Leuitis fecit occidi vigintiduo millia hominum, propter adorationem vituli. Exod. 33. Et Phinees ſacerdos interfecit Iſraelitam cũ Madyanitide coeuntem Num. 25. Et Samuel interfecit Agag Regẽ Amalech 1. Reg. 15. Et Elyas ſacerdotes Baal 3. Reg. 19. Et Matthathyas eum qui ad ſacrificandum acceſſerat 1. Mach. 2. Iſti enim erant miniſtri veteris legis, in qua & per quam pœnæ corporales infligebantur, & ideo illis congruebat etiam manu propria occidere peccatores. In noua vero lege, quia clericorum officium ordinatũ eſt ad meliora quam ſint occiſiones corporales, ad ea ſcilicet quæ pertinent ad ſpiritualem ſalutem, ideo non congruit eis vt ſe ingerant in minora. Vnde prælati eccleſiæ ſi officia principum terræ ſuſcipiant, non tamen debent iudicium ſanguinis exercere per ſeipſos, ſed eorum auctoritate debet per alios exerceri.

Non licet clericis interficere quemquam propter duo.

Solutio obiecti.

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum in aliquo caſu ſit licitum occidere innocentem.* Dicendum quòd homo poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum ſe; alio modo per comparationem ad aliud. Secundum ſe quidem conſiderando hominem, nullum licet occidere, quia in quolibet etiam peccatore debemus amare naturam quam Deus condidit, quæ per occiſionẽ corrumpitur. Sed ſicut dictum eſt, occiſio peccatoris fit licita per comparationem ad bonum commune quod corrumpitur per peccatum: vita autem iſtorũ eſt conſeruatiua boni communis & promotiua; quia ipſi ſunt principalior pars multitudinis vniuerſi, & ideo nullo modo licet innocentem occidere.

Nullo modo licet innocentem occidere.

Nec tamen peccauit Abraham volens occidere Iſaac, quia hoc volebat facere ex mãdato diuino: Deus

autem

ait, in ueritate dominium habet mortis & vitæ. Eius enim ordinatione moriuntur, & peccatores & iuſti. Et ideo ille qui ex mãdato Dei occidit hominem nõ peccat, ſicut nec Deus cuius eſt executor.

Solutio obie. Quid ſi iudex ſciat aliquem innocentem qui probatur nocens.

ITEM iudex ſciens aliquem innocentem, qui tamen per falſos teſtes conuincitur, debet diligentius examinare teſtes, vt inueniat occaſionẽ liberandi innoxiũ, ſicut fecit Daniel. 13. Si autẽ hoc non poteſt, aut ſubterfugiat iudiciũ mittendo ad ſuperiorẽ, aut cõponat inter partes ſi poteſt aut differat proferre ſententiam; aut ſi nihil horũ poteſt facere, non peccat ſecundũ allegata ſententiã proferendo, quia nõ ipſe occidit innocentẽ, ſed illi qui ipſũ aſſerunt eſſe nocentẽ. *Ite* miniſter iudicis condemnantis innoxiũ, ſi ſententia manifeſtũ errorẽ contineat, nõ debet obedire; alioquin excuſarentur carnifices qui martyres occiderunt. Si vero nõ contineat iniuſtitiã manifeſtam, non peccat præceptũ iudicis exequendo: quia ipſe non habet diſcutere ſententiam ſuperioris, nec ipſe occidit innocentem, ſed iudex cuius præceptum exequitur.

Seipſum occidere eſt illicitum triplici ratione.

CIRCA tertium, ſ. *vtrum alicui liceat occidere ſemetipſum.* Dicendum, quod ſeipſum occidere eſt omnino illicitum triplici ratione. *Primo* quidẽ quia naturaliter quælibet res ſeipſam amat, & ad hoc pertinet quod quælibet res naturaliter ſeruat ſe in eſſe, & corrumpentibus reſiſtit quãtum poteſt. & ideo quod aliquis ſeipſum occidat, eſt cõtra inclinationẽ naturalẽ, & cõtra charitatẽ, qua quilibet debet ſeipſum diligere: & ideo ſuipſius occiſio ſemper eſt peccatũ mortale vtpote contra naturalẽ legem & contra charitatem exiſtens. *Secundo* quia quælibet pars, id quod eſt, eſt totius, quilibet autẽ homo eſt pars cõmunitatis. Vnde in hoc quod ſeipſũ interficit, iniuriã cõmunitati facit, vt patet per philoſophũ 5. Eth. *Tertio* quia vita eſt quoddã donũ diuinitus homini attributũ, & eius poteſtati ſubiectũ qui occidit & viuere facit: & ideo qui ſeipſũ vita priuat in Deũ peccat. Sicut qui alienũ ſeruũ interficit, peccat in dominũ cuius eſt ſeruus. Et ſicut peccat ille qui vſurpat ſibi iudiciũ de re ſibi non cõmiſſa, ad ſolũ enim Deum pertinet iudiciũ mortis & vitæ, ſecũdum illud Deut 32. *Ego occidã & viuere faciã.* Vnde nulli etiã

Solutio obie.

publicã poteſtatẽ habenti licitũ eſt ſeipſum occidere quãtũcunque ſit impius & peccator, quia aliũ peccatorẽ poteſt occidere propter hoc quod poteſt de ipſo iudicare, nullus autẽ eſt iudex ſuipſius. Licet tamen ei ſeipſum committere iudicio aliorum.

ITEM nota quod licet homo ſit dominus ſuiipſius per liberũ arbitriũ, & dominus ſuorũ actuũ, & propter hoc licite poteſt diſponere de ſeipſo, quãtũ ad hoc quod pertinet ad iſtã vitã, quę libero arbitrio ipſius hominis habet regi: tamẽ tranſitus de hac vita ad aliã feliciorẽ, non ſubiacet libero arbitrio hominis, ſed poteſtati diuinę: & ideo nõ licet homini ſeipſũ interficere, vt ad feliciorẽ tranſeat vitã. Similiter etiã nec vt miſerias præſẽtis vitæ euadat, quia vltimũ malorũ huius vitæ & maxime terribile eſt mors, vt patet per philoſophũ in 3. Eth. & ita inferre ſibi mortẽ ad alias huius vitæ miſerias euadendas, eſt maius malũ aſſumere, ad minoris mali vitationẽ. Similiter etiã nõ licet ſeipſũ occidere propter aliquod peccatũ cõmiſſum: tũ quia in hoc ſibi maxime nocet. quod ſibi aufert neceſſariũ pœnitẽtię tẽpus, tũ etiã quia malefactorẽ occidere nõ licet, niſi per iudiciũ publicæ poteſtatis. Similiter etiã nõ licet mulieri ſeipſã occidere ne ab alio corrũpatur, quia non debet in ſe cõmittere crimen maximũ, quod eſt ſuipſius occiſio, vt vitet minus crimen alienũ. Nõ enim eſt crimen mulieris per violentiam violari, ſi conſenſus nõ adſit, quia nõ inquinatur corpus niſi de conſenſu mentis, vt Lucia dixit. Cõſtat autẽ minus eſſe peccatũ fornicationẽ vel adulterium quã homicidiũ, & præcipue ſuipſius, quod eſt grauiſſimũ, quia ſibiipſi nocet, cui maximã dilectionẽ debet. Eſt etiã periculoſiſſimũ, quia nõ reſtat tẽpus vt per pœnitentiã expietur. Similiter nulli licet ſeipſum occidere ob timorẽ, ne cõſentiat in peccatũ: quia non ſũt faciẽda mala vt veniãt bona, vel vt vitentur mala, præſertim minora & minus certa. Incertũ eſt enim vtrũ aliquis in futurũ cõſẽtiat in peccatũ: potẽs eſt.n. Deus, quacũq. tentatione ſuperueniẽte, liberare à peccato.

ITEM nota quod Samſon, qui ſeipſũ cum hoſtibus ruina domus oppreſſit, Iud. 16. nõ aliter excuſatur ſecundũ Au. 1. de ci. Dei, niſi quia latenter ſpiritus ſanctus hoc ei iuſſerat, qui per illum miracula faciebat. Vnde ipſe in cathalogo ſanctorum connumeratur Heb. 11. Eandem rationẽ aſſignat Aug. de quibuſdã ſanctis mulieribus, quæ tempore perſecutionis ſeipſas occiderunt, quarum memoria in eccleſia celebratur.

CIRCA quartum, ſ. *vtrum liceat alicui hominẽ occidere ſe defendendo.* Dicendum, quod vnius actus nihil prohibet duos eſſe effectus, quorum alter ſolum ſit in intentione, alius vero præter intentionem: Morales autem actus recipiunt ſpeciem ſecundum id quod intenditur, nõ ab eo quod eſt præter intentionem, cum ſit per accidens. Ex actu ergo ſeipſũ defendentis duplex effectus ſequi poteſt. *Vnus* quidẽ conſeruatio propriæ vitæ, *alius* autem occiſio inuadẽtis, actus autẽ huiuſmodi ex hoc quod intẽditur cõſeruatio propriæ vitæ nõ habet rationẽ illiciti, cũ hoc ſit naturale cuilibet, quod ſe cõſeruet in eſſe quantũ poteſt. Poteſt autẽ aliquis actus ex bona intẽtione proueniens illicitus reddi, ſi non ſit proportionatus fini. Et ideo ſi aliquis ad defendendũ propriã vitã vtatur maiori violentia quã oporteat, erit illicitũ, ſi vero moderate violentiã repellat erit licita defenſio. Nã ſecundũ iura, vim vi repellere licet, cum moderamine inculpatæ tutelæ; nec eſt neceſſariũ ad ſalutẽ vt actũ homo moderatæ tutelæ prætermittat, ad euitandũ occiſionẽ alterius; quia plus tenetur homo vitæ ſuæ prouidere, quã vitæ alienæ, ſed quia occidere hominẽ nõ licet niſi publica auctoritate, propter bonum cõmune, vt ex ſupradictis patet, illicitum eſt vt homo intẽndat occidere hominem vt ſeipſum defendat, niſi ei qui habet publicam auctoritatem; qui intẽdens occidere hominem ad ſui defenſionem, refert hoc ad publicum bonum, vt patet in milite pugnante contra hoſtes, & in miniſtro iudicis pugnante contra latrones, quamuis etiam iſti peccent ſi priuata libidine moueantur.

Licitum eſt alium occidere ſe defendendo moderate, modo nõ intendatur occiſio ſ. a pro propria defenſio.

Solutio obie.

VNDE in eo caſu in quo intendit aliquis occidere hominem vt ſeipſum à morte liberet, dicit Aug. ad Publicolam de occidendis hominibus: *ne ab eis quiſquã occidatur non mihi placet conſilium, niſi forte ſit miles, aut publica functione teneatur, vt non pro ſe hoc faciat, ſed pro alijs, accepta legitima poteſtate. ſi eius congruat perſonę.* Idem in 3. de libero arbitrio dicit; *quomodo apud diuinam prouidentiã à peccato liberi ſunt, qui pro his rebus quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt?* eas autem res dicit eſſe contemnendas, quas homines poſſunt amittere inuiti de quorum numero eſt vita corporalis.

CIRCA quintum, ſ. *vtrum caſualiter occidens hominem incurrat homicidij reatum.* Dicendum quod ſecundum Philoſophum in 2. Phi. caſus eſt cauſa agens præter intentionem, & ideo ea quæ caſualia ſunt, ſimpliciter loquendo non ſunt intenta, neque voluntaria: & quia omne peccatum eſt voluntarium, ſecundum Au. conſequens eſt quod caſualia inquantum huiuſmodi non ſunt peccata. Contingit tamen id quod nõ eſt actu & per ſe volitum vel intentũ, eſſe per accidens intentum & volitum, ſecundũ quod cauſa per accidens dicitur remouens prohibens. Vnde ille qui non remouet ea ex quibus ſequitur homicidiũ, ſi debeat remouere, erit quodammodo homicidium voluntarium. Hoc autem contingit dupliciter. *Vno modo* quando dans operã rebus illicitis quas vitare debebat homicidium incurrit. *Alio modo* quando non adhibet debitam ſollicitudinem, & ideo ſecundum iura, ſi aliquis det operã rei licitæ, debitã diligentiã adhibẽs, & ex hoc homicidiũ ſequatur, nõ incurrit homicidij reatũ. Si vero det operã rei illicitæ, vel etiam det operam rei licitæ, non adhibens diligentiam debitam, non euadit homicidij reatum, ſi ex eius opere mors hominis ſequatur. Vnde Lamech, qui credens occidere beſtiã occidit hominẽ,

Qui caſualiter hominẽ interficit nõ adhibens diligentiã debitã ne homicidium ſequatur, fit homicidij reus.

ſicut dicitur Gen. 3. quia non adhibuit ſufficientem diligentiam, reatum homicidij non euadit. *Item* Exo. 21. dicitur. *Si quis percuſſerit mulierem prægnantem & aborſum fecerit, & mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima.* Quia videlicet ille qui percutit mulierem prægnantem, dat operam rei illicitæ, & ideo ſi ſequatur mors vel mulieris, vel pueri animati, homicidij crimen incurrit. *Item in decretis diſt.* 50. multi canones inducuntur, in quibus caſualia homicidia puniuntur, quia videlicet ſecundum canones puniuntur illi, qui caſualiter occidunt dantes operam rei illicitæ, vel debitam diligentia non adhibentes.

Solutio obie.

LIBRI III PARS VI.

DE ACEDIA ET FILIABVS EIVS.

De acedia ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

DEINDE dicendum eſt de quarto vitio capitali, quod eſt acedia. Circa quod conſideranda ſunt quatuor. Primo quid ſit acedia, & vtrum ſit peccatum. Secundo vtrum ſit peccatum mortale. Tertio quæ mouere poſſunt ad hoc vitium fugiendum. Quarto de filiabus eius.

Acedia eſt triſtitia de ſpirituali bono atque adeo peccatū.

CIRCA primum ſciendum, quod acedia ſecundum Dam. *eſt quædam triſtitia aggrauans*, quæ ſcilicet ita deprimit animum hominis vt nihil ei agere libeat, & ideo acedia importat quoddam tædium bene operandi, ſicut patet per glo. ſuper illud. Pſal. OMNEM ESCAM ABOMINATA EST ANIMA EORVM: *Acedia*, inquit, *eſt tædium interni boni.* Huiuſmodi autem triſtitia ſemper eſt mala, quandoque quidem ſecundum ſeipsā quandoque vero ſecundū effectum. Triſtitia quidē ſecundum ſe mala eſt, quæ eſt de eo quod eſt apparens malū, & vere bonum. Sicut econtrario, delectatio mala eſt, quæ eſt de eo quod eſt apparens bonum, & vere malū. Cum igitur ſpirituale bonum ſit vere bonū, triſtitia quæ eſt de ſpirituali bono, eſt ſecundū ſe mala. Triſtitia etiam quæ eſt de vere malo, mala eſt ſecundū effectum ſi ſic hominē aggrauat, vt eum totaliter à bono retrahat, Vnde non vult Apoſtolus quod pænitens maiori triſtitia abſorbeatur, ſicut habetur 2. Corin. 7. Quia igitur acedia nominat triſtitiam ſpiritualis boni, dupliciter mala eſt, ſ. ſecundum ſe, & ſecundum effectum: & ſic patet quod acedia eſt peccatū, quia malū in motibus appetitiuis dicimus eſſe peccatum.

CIRCA ſecundum, ſ. *vtrum acedia ſit mortale peccatum.* Sciendum quod cum acedia ſit triſtitia de ſpirituali bono, ſi ſpirituale bonum accipiatur communiter, nō habebit rationem ſpecialis vitij, quia omne vitium refugit ſpirituale bonum virtutis oppoſitæ. Similiter non poteſt dici quod ſit ſpeciale peccatum, inquantum refugit ſpirituale bonum prout eſt laborioſum & moleſtum corpori, vel delectationis eius impeditiuum, quia ſic acedia non diſtingueretur à vitijs carnalibus, quibus homo requirit delectationem corporis & quietem, & ideo ſciendum eſt, quod in ſpiritualibus bonis eſt quidem ordo; nam omnia ſpiritualia bona quæ ſunt in actibus ſingularibus virtutum, ordinantur ad vnum ſpirituale bonum diuinum, circa quod eſt ſpecialis virtus quæ eſt charitas. Vnde ad quamlibet virtutē pertinet gaudere de ſpirituali proprio ſuo bono, quod conſiſtit in actu proprio, ſed ad charitatem pertinet ſpecialiter illud gaudiū, quo quis gaudet de bono diuino, & triſtitia qua triſtatur aliquis de bono ſpirituali, quod eſt in actibus ſingularum virtutū, non pertinet ad aliquod vitium ſpeciale, ſed ad omnia vitia: ſed triſtari de bono diuino de quo gaudet charitas, pertinet ad ſpeciale vitium quod eſt acedia, & ſic patet quod acedia eſt ſpeciale vitium, quia habet ſpecialem vitij rationem. Rurſus quia acedia contrariatur charitati, quæ eſt ſpecialis vita animæ, manifeſtum eſt quod acedia ſecundum ſuum genus eſt peccatum mortale.

Acedia eſt ſpeciale vitium quia ſolum eſt triſtitia de bono diuino de quo gaudet charitas: ex quo etiā patet quod ſit peccatū mortale ſecundū genus ſuum.

SED conſiderandum eſt in omnibus peccatis, quæ de genere ſunt mortalia peccata; quod non ſunt mortalia, niſi quando ſuam perfectionem conſequuntur: eſt autem peccati conſummatio in conſenſu rationis. Vnde ſi ſit eius inchoatio in ſenſualitate, & non perueniat vſque ad conſenſum rationis, propter imperfectionem actus eſt peccatum veniale. Sicut autem in genere adulterij, concupiſcentia quæ conſiſtit in ſola ſenſualitate, eſt peccatum veniale, ſi tamen procedat vſque ad conſenſum rationis, eſt peccatum mortale. Ita etiam motus acediæ, quandoque eſt in ſola ſenſualitate, qui, ſ. prouenit ex repugnātia carnis ad ſpiritum, & tunc eſt peccatum veniale. Quandoque vero pertingit vſque ad conſenſum rationis, quæ ſcilicet conſentit in fugam, horrorem, & deteſtationem boni diuini, carne omnino contra ſpiritum præualente: & tunc eſt manifeſtum quod acedia eſt peccatum mortale. In viris autē perfectis plerunque inueniuntur aliqui motus acediæ, ſed non perueniunt vſque ad conſenſum rationis.

Solutio obie.

ITEM nota quod acedia non eſt receſſus mentalis in quocunque bono ſpirituali, ſed à bono diuino, cui oportet mentē inhærere de neceſſitate ſalutis. Vnde ſi triſtetur aliquis de hoc quod alius cogit eum ad opera virtutis quæ facere non tenetur, non eſt peccatū acediæ, ſed quando contriſtatur in his, quæ iniunguntur ei facienda propter Deum. *Item* nota quod acedia contrariatur præcepto de ſanctificatione ſabbati: in quo, ſecundū quod eſt præceptum morale, præcipitur quies mentis in Deo, cui contrariatur triſtitia mentis de bono diuino.

Acedia aduerſatur præcepto de ſanctificatione ſabbati.

CIRCA tertium ſciendū, quod multa nobis oſtendunt acediæ peccatum eſſe vitandum. Primo cōmunis naturę conditio. Secūdo diuinæ legis traditio. Tertio ſupernę gratiæ fulcimētum. Quarto exemplorum multiplex hortamentum. Quinto multum damnum inde proueniens. Sexto æterni præmij fructus alliciēs. Septimo diri ſupplicij dolor excrucians.

Multa declarant acediam peccatum eſſe vitandum.

PRIMO quidem oſtendit hoc vitium diligenter eſſe vitandum communis naturæ cōditio. Omnes enim naturæ tam ſpirituales quam corporales, tā ſuperiores quam inferiores, tam ſenſibiles quam inſenſibiles, ad aliquod opus ſunt naturaliter inſtitutæ. Et omnes, opus illud ad quod creatur eis impoſuit, exequuntur. Superiora quidē corpora, puta ſol, luna, & ſtellę, nō ceſſant lumen ſuū ſpargere, curſus ſuos peragēdo die ac nocte, quibus peractis per ſuos circulos iterum reincipiūt & ſine ceſſatione voluntatē ſui cōditoris peragūt, vt dicitur Baruch. 3. *Stellæ dederunt lumen in cuſtodijs ſuis, vocatæ ſunt & dixerūt adſumus, & luxerunt ei cū iucunditate qui fecit eas.* Nec tamē expectant talē remunerationē ſuis laboris, qualē homo, nec talē pęnā ſuę negligentię. Excitat pigrū radius ſolis, ad feneſtrā domus ſuę radios ſuos mittēs, & ſuper faciē pigri; q.d. Vſquequo piger dormis ego iā ſurrexi, qui heri & tota die tantū cucurri. Orig. *Indecēs eſt Chriſtiano, ſi eū radius ſolis in lecto ſuo inueniat.* *Itē* auiculæ quæ cantus ſuos incipiūt ita mane, & porci etiā ſummo mane de luto ſurgentes, & per vias gradientes. Plantæ & arbores nō ceſſantes folia, ramos &c. ſurſū extendere, niſi impediantur ab extrinſeco: & tamē ſingulis annis labore ſuo priuantur, nec remunerationem expectant laboris ſui. *Itē* etiam natura brutorum, quæ eſt ita ſollicita de victu ſuo acquirendo, & fœtibus ſuis propagandis.

1. Communis naturæ conditio.

Exemplum

ITEM dicit Petrus Alfon. quod quidā Philoſophus dixit filio ſuo: Fili mi, vide ne formica ſit ſapientior te, quæ congregat in æſtate, cum tanto & tam ſollicito

labore,

labore, vnde viuat in hyeme. Ne ſit Gallus te vigilantior aut fortior, qui matutinas horas ita diligenter obſeruat, & ſe alijs verberando ad cantus nocturnos excitat; & qui ita fortis eſt, quod decem vxores ſuperat & ſibi facit ſubditas: & tu dicis quod tu non potes vincere aut ſubdere carnem tibi. Ne ſit canis te nobilior, qui benefactoribus ſuis gratus eſt, & eis bene ſeruit, & beneficia non obliuiſcitur. Item Prouer. 6. *Vade ad formicam ò piger, & conſidera vias eius.*

Vt faciebat Malchus monachus. De quo refert beatus Hieron. in vitiſpa. quod vidit eum ſenem in eremo, habentem vxorem prope eum: & cum quæreret cauſam, retulit ei quod vxor ſua eſſet taliter facta, cum ipſe eſſet iuuenis, relictis parentibus fugit ad eremum factus ibi monachus, qui cum poſt longum tẽpus vellet viſitare patriam, vt de bonis paternis aliqua bona faceret, in via captus eſt à Saracenis, qui commiſerunt ei cuſtodiam pecudum ſuarum, & coegerunt eum contrahere cũ illa muliere Chriſtiana, quam ſecum habebant captiuam, quæ cum videret eum flentem, pro hoc quod renueret cohabitationem eius, promiſit ei mulier quod ipſa eſſet cuſtos virginitatis ſuæ & propoſiti, potius quam hoſtis, qui manus Saracenorum per diuinum miraculum & adiutorium euaſerunt & poſtea in perpetua caſtitate perſeuerauerunt, qui referebat beato Hier. quomodo maximam conſolationem & eruditionem acceperat in eremo, conſiderãdo opera formicarum, & quomodo meliora grana eligebant, electa portabant ad locum ſuum, grana ne germinarent rodebant, & germen remouebant, nec euaneſcerent germen emittendo: & quomodo per eandem viam irent & redirẽt, & quomodo onera maiora ſe portarent, & quomodo cadentes ſuboneré humeris ſuis ſubleuabant, & quomodo meatus aquarum facti à gregibus, à ſuis foueis, vbi grana expoſuerant, excludebant: & quomodo quaſi luctu celebri defunctarum corpora portabant, & exequias defunctis faciebant; & quomodo aliqua ab agmine non recedebat, ſed vna poſt aliam ſequebatur: & quomodo in æſtate ſibi horrea ad hyemem faciebant, in quibus omnibus multum poteſt confundi humana pigritia, & inſtrui humana induſtria. Prou. 6. *Vade ad formicam ò piger & conſidera vias eius, quæ cum non habeat ducem,* qui eam exemplo ſuo præcedat, aut præceptorem qui eam verbo inſtruat, & leges ei inſtituat, *aut principem* quem timeat, qui ei pœnas infligat, aut præmia tribuat pro tanto labore ſuo, *parat in æſtate cibum ſibi* &c.

Exemplum de induſtria formicæ.

2. *Diuinæ legis traditio.*

Secvndo hoc idem oſtendit diuinæ legis traditio: Deus enim homini primo legem impoſuit vt operaretur, ſicut dicitur Gen. 2. *Poſuit eum in Paradiſo voluptatis vt operaretur & cuſtodiret illum:* id eſt vt opus cuſtodiret illum à caſu, vel vt operando cuſtodiret Paradiſum & quam cito per acediam ceſſaret ab opere, tam cito perderet Paradiſum. *Item* homini poſt peccatum legem impoſuit, quaſi pro pœnitentia primi peccati, dicens Gen 3. *In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.* Sequitur. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Huius legis & pœnitentiæ tranſgreſſores ſunt acedioſi qui quia hic nõ laborant, ſine fine laborabunt, ſed inutiliter in inferno. Pſal. 48. *Laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem.* Idem 72 *quia in labore hominũ non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur,* ſed cũ dæmonibus. Hanc legem Deus etiã per ſcripturã voluit promulgari Ecc. 6. *Subijce humerũ & porta illã, & ne acedieris in vinculis illius.* Ecc. 9. *Quodcũq; poteſt manus tua inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio* &c. Itẽ 12. *Verba ſapientiũ quaſi ſtimuli;* quia ſcilicet ſtimulant acedioſos, & pigros ad bene & ſalubriter operandum. Item Ioan. 9. *Operamini dum venio, venit nox quando nemo poteſt operari.* Item Gal 6. *Dum tempus habemus operemur bonum*, & multa talia legimus in locis innumeris in ſcriptura.

3. *Supernæ gratiæ fulcimentum.*

Tertio ad idem monet ſupernæ gratiæ fulcimentũ, ad hoc enim Deus nobis gratiam ſuam confert, vt nos moneat, excitet, & adiuuet ad ſalubriter operandum. Via breuis, porta aperta, & adminicu la multa ſũt.

A Sicut diuinæ gratiæ donum, ſacra mentales medicinæ, ſuffragia eccleſiæ, quæ non ſunt in vacuum ſuſcipienda. Ideo dicit Apoſtolus 2. Cor. 6. *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Et 1. Cor. 15. *Gratia Dei in me vacua non fuit.* Vacua autem eſt quando nõ operatur homo per eam, vel acedioſè operatur.

4. *Exemplorũ hortamentũ.*

Qvarto monet ad hoc fugiendum exemplorum multiplex hortamentum, primo exemplum ipſius Dei qui ſex diebus operatus eſt, & ſeptima die requieuit, Au. *Cum autem Deum ſex diebus operatum fuiſſe, & in ſeptima quieuiſſe, ſcriptura ſignat requiem nobis poſt laborem.* Operatur etiam Deus continuè gubernando mundum, ordinando, prouidendo Ioan. 5. *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.* Item Exemplum Chriſti habemus, qui dicit. *Pauper ſum ego & in laboribus à iuuentute mea.* B Pſal. 87. Pius dominus laborare non deſtitit, vſque ad diem mortis ſuæ, diebus quidem diſcurrendo, prædicando, corripiendo, miracula faciendo; noctibus autem in orationibus inſiſtendo, & ſic continuè pro ſalute noſtra pœnaliter laborando. Bern. *Multum quidem laborauit, nec in omni machina mundiali tantũ ſibi fatigationis aſſumpſit auctor vitæ, quam carnem aſſumendo, in qua habuit in factis obſeruatores, in verbis contradictores, in flagellis irriſores, & in morte.* Idem. *Quid non erit ſuaue, cum recordatus fuero, quę nobis Chriſtus exhibuit in carne, infantilium neceſſitatum, laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in diſcurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando & horum ſimilia* &c. *Quis amplius gemet dicens, nimium ieiunamus, nimium vigilamus, cum nec milleſimæ partis debitorum reddere valeamus.*

C Exemplvm etiam beatæ virginis, *quæ panem otioſa non comedit: ſed operata eſt conſilio manuum ſuarum,* vt cum acu, & cum filo, ſibi & filio ſuo victum acquireret. De qua refert Hier. quod vſque ad horam tertiam perſeuerabat in oratione, à tertia vſque ad horam nonam in manuum opere, totum vero tempus reſiduum expendebat in oratione & in contemplatione. *Exemplũ* etiam Angelorum, qui nunquam ceſſant laudare Deum, eique aſſiſtere & miniſtrare. *De ſanctis* aliquibus dicit Apoc. 4. quod *non habebant requiem die & nocte clamantia ſanctus* &c. *Exemplum* Patriarcharum, ſcilicet Adæ cui dixit Dominus *In labore comedes cunctis diebus vitæ tuæ,* &c. Zac. 13. *Homo agricola ego ſum Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea.* Similiter Noë, & Abraham, & alij, D qui omnes fuerunt viri laboratores, agricolæ & paſtores, & in aſſiduo labore & afflictione. Sicut dicit Iacob. Gen. 31. *Die ac nocte vrebar æſtu & gelu.* Et poſt *Afflictionem meam & laborem manuum mearum reſpexit Dominus:* De Abraham ſimiliter dicit Origin. ſuper illud Gen. 18. Festinavit Abraham in Tabernacvlvm. *Senex currit, Sara accelerat, puer feſtinat, nullus piger inuenitur in domo ſapientis.* *Item* Exemplum Apoſtolorum, quorum labor vſque in mundi fines ſe extendit, quia *in omnẽ terram exiuit ſonus eorum.* Exempla multa require infra. *Otium.* Hoc bene ſignificatum eſt Mat. 20. In hoc quod ſummus paterfamilias ab hora prima vſque ad horam vndecimam mittit operarios in vineam ſuam, arguens otioſos.

5. *Damnum multiplex inde proueniens.*

Qvinto oſtendit hoc vitium vigilanter eſſe vitandum multiplex damnum inde proueniens, vtpote F tentationum, & aliorum multorum malorum occaſio. Quod bene ſignificatur Mat. 12 *Cum immundus ſpiritus aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe, & ingrediuntur domum quã inuenit vacantem.* Hier. *Semper eſt agendum aliquid, ne agri noſtri pectoris, malarum cogitationum ſentibus occupentur.* Gre. *cum otioſam animã callidus tentator inuenerit, ad eam quibuſdam allectiuis accuſationibus accedit.* Quoniam vt dicit Bernar. *Otioſitas eſt mater omnium vitiorum, & nouerca virtutum.* Quod autem ſit origo tentationum & ruina per diuerſa vitia, habetur per verba Caſſiani in coll. patrum, in libro de ſeptem vitijs principalibus. *Patres per Ægyptum fratres otioſos nullo modo viuere permittunt, maximè iuuenes propter cuſtodiam cordis, & profectum virtutum; & vt de laboribus ſuis ſubminiſtrent infirmis & peregrinis.* Item in eodem de acedia,

apud Ægyptum de antiquis patribus eſt laudata ſententia, operantem monachum vno dæmone pulſari, otioſum innumeris dæmonibus. A

Exemplum. ITEM in vitiſpatrum quidam monachus iuuenis regulam monachi perdidit, & per triſtitiam opus monachi dimiſit. Cum autem poſtea quæſiſſet à patribus monachorum ſtatuta & accepiſſet, præ acedia & diſſolutudine neſciebat quomodo opus monachi inciperet, ſed totum dimittebat, varijs agitatus tentationibus. Venit autem ad ſenem, qui cognoſcens paſſionem ſuam, dixit illi. Quidam pater præcepit filio ſuo hortum ſuum excolere, qui videns eius magnitudinem, tædio affectus, incepit opus dimittere, & ſub arbore dormire. Et ſic fecit per multos dies, ad agrum colendum nihil, vſquequo ſpinæ & malæ herbæ totum occupauerunt. Pater autem eum viſitans, inuenit B totum agrum male herbis occupatum, & eum nihil feciſſe, cauſam quærit quare nihil fecerat. Reſpondit propter eius magnitudinem, quam cum videbat tædio afficiebatur, & diffidebat ſe poſſe perficere. Tunc pater ait: Fili fac quotidie de agricultura vſque ad quantitatem corporis tui, quod ille recepit gratanter, & in breui totum hortum excoluit. Sic eſt de illis qui ſe excolere negligunt, & ocioſi pigreſcunt, replentur ſentibus malarum tentationum, & herbis malis malarum cogitationum & deſideriorum. Et hoc eſt quod dicitur Prou. 24. *Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ, & maceria lapidum eius deſtructa erat.*

6 *Fructus alliciens.* SEXTO diſſuadet hoc vitium fructus alliciens, ſcilicet ſpirituale meritum, & æternum premium, C quæ modico tempore & non multo labore poſſunt acquiri: nam quaſi pro nihilo lucrari poteſt homo plusquam valeant omnes diuitiæ, & omnia regna mundi, ſcilicet gratiam & gloriam Pſal. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Prouerb. 22. *Super aurum & argentum gratia bona:* per quam vt dicit Apoſtolus acquiritur vita æterna. Greg. *Amor Dei nunquam eſt otioſus, operatur enim magna ſi eſt; ſi autem renuit operari amor non eſt.* Ideo de militibus Alexandri legitur in chronicis. Hug. de ſancto Vict. quod ideo omnes ſemper victores & indefeſſi erant, quia ordinatiſſimè in bellis procedebant, nemo illorum fugam, ſed victoriam cogitabat. Spes illorum non in pedibus ſed in lacertis erat non periculum bellorum, ſed diuitiarum lucra me- D morabant: prædam auri Perſici, & diuitias totius orientis ante ſe in mentem reducebant. Sic laborant indefeſsè, qui lucra laboris tacti in charitate & ex charitate attendunt.

Labor mundanorũ deberet nos excitare laborem pro vita æterna. AD hoc vehementer & efficaciter nos excitare deberet: imo cõpellere, labor quem voluntariè ſumunt & gaudenter ſuſtinent homines mundani omnibus diebus vitæ ſuę, pro modico lucro vel commodo temporali: ſicut mercatores vel alij negotiatores, ardentiſſimè inhiantes diuitijs temporalibus congregandis. Denique ſi conſideremus quantos labores, timores, & pericula: quantas ſollicitudines & anguſtias ſuſtinent miſeri peccatores pro flagitijs ſuis, & peruerſis voluntatibus adimplendis, quibus non vitam, ſed mortem ſibi mercantur æternam Aug. in libro de patientia. E *Intueamur quanta in doloribus & laboribus ſuſtineant pro rebus quas vitiosè diligunt, quanta pro falſis diuitijs, & quãta pro vanis honoribus, quanta pro ludicris affectionibus periculoſiſſima & moleſtiſſima patientiſſimè tolerant; pecuniæ gloriæ, laſciuiæ, cupidos videmus vt ad deſiderata perueniant, optatiſque non careant, ſoles, imbres, niues, & glacies, fluctus, & procelloſiſſimas tempeſtates, aſpera & incerta bellorum immanium ictus & vulnera horrenda; ſuſtinent, non ineuitabili neceſſitate ſed culpabili voluntate perferre. Et pro apertis ſceleribus, non vt ea puniant ſed vt perpetrent, homines multa grauiſſima perferunt. Quid de latronibus dicam, quorum omnes & ſinguli cum inſidiantur viatoribus, nocturnas patiuntur vigilias, atque vt tranſeuntes excipiant innocentes, ſub quauis aſperitate nocentem animum corpuſque defigunt.*

A Vnde bene dictum Hier. 9. *Vt inique agerent laborauerunt:* propter quod amariſſimè, ſed inutiliter, in inferno plangere compelluntur Sap. 5. *Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, ambulauimus vias difficiles* &c. Bern. *Quid ignauius eſt fratres? ardentius enim appetunt homines pernicioſa, quam nos vtilia: alacrius currunt ad mortem, quam nos ad vitam.* Aug. *O ſi poſſimus excitare homines, & cum ipſis pariter excitari, vt tales eſſemus amatores vitæ permanentis, quales ſunt amatores vitæ fugientis.*

ITEM in vitiſpatrum Abbas Pambo vadens in Alexandriam, videns ibi mulierem ſaltatricem, amariſſimè fleuit. Requiſitus cauſam: Ait: Duæ cauſæ mouent me, vna eſt damnatio huius mulieris, alia eſt quia toto tempore vitæ meæ non habui tale ſtudium placendi Deo, quantum iſta placendi hominibus. *Exemplum* *Ité* nota B de Pelagia meretrice, cuius ornatum & curam venandi ſcilicet animas diabolo, cum videret palam Epiſcopus Helyopoleos, in concilio Epiſcoporum altè ſuſpirans, demiſſo capite grauiſſimè fleuit, cauſam reddens: quia vnius diei meretricis huius ornatus, vitæ meę ſuperauit induſtriam in ſeruiendo Deo & poſt: In veritate dico vobis, dixit Epiſcopis ipſam nobis præferet Deus in iudicio, qui negligentia torpemus.

SEPTIMO oſtendit hoc vitium eſſe ſummopere deteſtandum diri ſupplicij dolor excrucians, qui debetur acedioſis ſicut arboribus infructuoſis Matth. 7. 7. *Dolor excrucians.* *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur* Ioh. 12. *Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignẽ mittent & ardet.* C Ficulnea ſterilis id eſt quæ fructum non habuit quando Dominus eſuriens venit ad eam, maledicta fuit & aruit Ioh. 21. & tamen non erat tunc tempus pomorum, ſicut dicit Aug. *Seruum inutilem præcepit paterfamilias proijci in tenebras exteriores.* Matth. 15.

De filiabus acediæ & 1. de Dilatione.

DISTINCTIO II.

CIRCA quartum id eſt de filiabus acediæ. Sciendũ quod multæ ſunt, quia multis modis per acediã peccat homo, Eius autem filiæ ſunt hę: Dilatio, Segni- *Multæ ſunt filiæ acediæ.* D ties ſiue pigritia, Tepiditas, Puſillanimitas, Inconſtantia ſiue imperſeuerantia, inquietudo corporis, Euagatio mentis, Ignorantia, Ocioſitas, Verboſitas ſiue Multiloquium, Vaniloquium, Murmur, Taciturnitas mala, Indiſcretio, Grauedo, Somnolentia, Negligentia Omiſſio, ingratitudo, Indeuotio, Languor, Tædium, Impeditio bonorum, Impænitentia, Deſperatio.

PRIMA igitur filia acediæ eſt dilatio bonorum agendorum, puta cõuerſionis ad Deum, ſiue ingreſſus religionis, peregrinationis, pænitentiæ, confeſſionis, ſolutionis voti, vel impletionis alicuius boni propoſiti præconcepti. Sunt autem ſeptem cauſæ, quare bene faciendi ſit periculoſa dilatio. *Prima* cauſa eſt ira Dei, qui excluſus, primo blanditur vt ei aperiatur, ſtans ad E oſtium, & pulſans Cant. 5. *Vox dilecti mei pulſantis aperi mihi.* Et 2. *En ipſe ſtat poſt parietẽ noſtrum, reſpiciens per feneſtrã.* Apoc. 3. *Ego ſto ad oſtiũ & pulſo*, qui ſi diu extra dimittatur, iraſcitur & minatur, gladium vibrando, oſtium frangendo, adulterã occidendo. Pſal. 7. *Deus iudex iuſtus* &c. Et poſt. *Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrauit* &c. Eccl. 5. *Ne tardes conuerti ad Dominũ, ſubito enim ſuperueniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te.* Iraſcitur contra excuſationem dicentium. Iſaiæ 28. *Manda remanda, expecta reexpecta* &c. Talis erat Auguſtinus ante conuerſionem, vt ipſe ait. *Non habebam quid tibi dicenti,* SVRGE QVI DORMIS, *reſponderem, niſi verba ſomnolenta & lenta; ſine modo, ſine paululum, & illud modo non habebat modum, & illud paululum protendebatur in longum.* Similes ſunt

1. Eſt dilatio bonorum agendorum.

Septem ſunt quæ dilationem boni faciunt periculoſam.

1. Ira Dei.

illis qui inuitati ad cœnam, patrisfamilias omnes diuerſimode ſe excuſabant, & venire nolebant Luc. 14. *Item* Deum offendunt maximè, non ſolum eũ qui ſponſus eſt, extra dimittendo, ſed adulterum & adulteram inter amplexus tenendo, ſponſo contempto, quãdo diaboli delectationes momentaneas & res caducas ei præponunt, amando. Oſeæ. 2. *Auferat adulteria ſua de medio vberum ſuorum, ne forte ſtatuam eam nudam* &c.

Item differens conuerti Deum offendit, diſponens pro voluntate ſua de tempore *quod pater poſuit in ſua poteſtate.* Act. 1 cuius diſpoſitionem non conceſſit Apoſtolis, aut alicui puræ creaturæ, hoc faciunt qui dicũt, quando fecero hæc & illa, tunc intrabo religionem; vel primo faciam hoc, poſt illud: vel primo colligam meſſem, poſt vindemiam. Sicut dicebat ille de quo Luc. 12. *Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager protulit: & cum dixiſſet, deſtruam horrea mea & maiora faciam* &c. *Reſpondit ei Dominus: Stulte hac nocte repetent animam tuam à te: & quæ congregaſti cuius erunt?* Eccle. 29. *Repromiſſio nequiſſima multos perdidit.*

2 Eſt mortis incertitudo

Secundum propter quod acceleranda eſt conuerſio, eſt mortis incertitudo. Eccle. 9. *Neſcit homo finem ſuum:* neque tempus, neque locum, neque modũ neque ſtatum mortis ſuæ. *Sed ſicut piſces capiuntur hamo, & aues comprehenduntur laqueo,* ſubito & improuiſè. *ſic capiuntur homines in tempore malo,* ſcilicet mortis. Seneca. *Iuuenes mortem habent à tergo, ſenes ante oculos.* De hac materia ſupra *de morte timenda malis,* per totum.

3. Eſt difficultas exuendi malam conſuetudinem.

Tertium propter quod acceleranda eſt conuerſio: eſt difficultas exuendi malam conſuetudinem; quæ quanto diuturnior eſt, fortior eſt, & vehementius ligat & fortius tenet, & impedit ne homo conuertatur, vel facit vt difficilius conuertatur. Bern. *voluptas habita libenter repetitur, repetita blanditur, conſuetudo ligat, ratio conſopitur.* Difficilior eſt autem conuerſio dilata propter cauſas 12.

Difficilior eſt conuerſio dilata propter duodecim cauſas

Primo propter malæ conſuetudinis indurationem, quia res iuuenes & teneræ citius accipiunt nouam formam. *Secundo* propter malitiæ occupationem quæ eſt tinctura mala, in qua cum pannus diu manſit, non poteſt de facili recipere alium contrarium colorem. *Tertio* facit ad hoc bonorum naturalium conſumptio. *Quarto* vaſis cordis longa infectio. *Quinto* peccatorum longa & aſſidua oneratio. *Sexto* elongatio à Deo, qui enim difficilius audit clamantem, difficilius poteſt redire ad eum. *Septimo* cura circa mortem quæ eſt maxime difficilis propter ſollicitudines de rerum & domus diſpoſitione. *Octauo* quia iuſtum eſt vt in fine à Deo condemnetur, qui eum contempſit quamdiu vixit. Iuxta verbum Aug. *Hac animaduerſione percutitur peccator vt moriens obliuiſcatur ſui, qui dum viueret oblitus eſt Dei.* *Nono* quia tunc diabolus magis ei inſidiatur, & tunc magis paratur contra eum. *Decimo* amaritudo diuturnæ infirmitatis quæ tunc maximè ſentitur ſcilicet veteris peccati, quæ facit bona eſſe inſipida. *Vndecimo* amaritudo memoriæ mortis, quæ ſeparat à præſentibus bonis. *Duodecimo* timenda eſt dilatio conuerſionis vſque ad finem, maximè propter malorum diuerſorum occurſionem, quæ concurrunt & occurrunt circa mortem, quæ inducit hominem in boni obliuionem, propter malorum oppreſſionem, vel etiã in deſperationem.

4 Eſt periculoſus ſtatus peccatorum.

Quartum propter quod eſt acceleranda conuerſio eſt periculoſus ſtatus peccatorum. Eſt enim in magno periculo, qui gladium iræ Dei habet ſuper caput ſuum, quem vibrat vt ſecet eum medium Pſal. 7. *Gladium ſuum vibrauit.* Et qui vndique ſpectat multiplicis mortis gladium euaginatum, quo diuerſimode ferietur. Iob. 15. *Qui eſt in domo lutea, fragilior quam ſi eſſet vitrea.* Qui ictu lapidis ſatis parui poteſt atteri, obſeſſus ab infernalibus hoſtibus, ſanguinem ſuum ſitientibus. Qui etiam in cubili ſecum habet plures hoſtes capitales ſpirituales, qui ibi eum ligant, & ad inferni patibulum ſecum ligatum trahunt. Qui vſque ad portas inferi deductus, non diſtat ab eo, niſi per tranſitum corporis tranſuerſum, qui in puteum inferni eſt ſtatim proijciendus, & in puncto deſcenſurus ibi, & in igne perpetuo concremandus, & à draconibus deuorandus.

5. Bona quæ proueniũt ex accelerata conuerſione, quæ ſunt decem.

Quintum eſt cura lucrandi bona plura quæ proueniunt ex acceleratione conuerſionis, quæ ſunt Chriſti, vnde Tren. 3. *Bonum eſt viro cum portauerit iugum Domini ab adoleſcentia.* *Primum* bonum quod inde prouenit eſt boni profunditas & tenacitas, quia quanto citius incipit, tanto profundius infigitur, vt radix arboris, & diutius ſeruatur, quia *Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem, teſta diu:* Similiter & veſtis noua plicam, & lana colorem. *Secundum* eſt bonitatis iucunditas, acquiſita ex conſuetudine longa. Tullius. *Optima viuendi forma eligenda eſt, quam iucundam reddet conſuetudo.* Sicut patet in pueris, qui cum amaritudine, & angaria, & verberibus, vix poſſunt vel volunt addiſcere litteras; & poſtea per conſuetudinem eſt ita delectabile, vt omnia poſtponant vt addiſcant. *Tertium* eſt viuendi ſecuritas, quia ſecure viuit homo. Prouerb. 15. *Secura mens quaſi iuge conuiuium.* *Quartum.* eſt vitæ bonæ diuturnitas, quæ quanto citius incipit, tanto poteſt diuturnius eſſe bona: *Quintum* eſt ſeruitij gratioſitas, priora enim bona ſunt magis gratioſa quam poſteriora, vt fructus præmaturi, vt flores ficuum. Num. 18. *Omnia quæ offertis* &c. *in donaria Domini, offeretis meliora & electiora.* Malac. 1. *Maledictus homo qui habet maſculum in grege & votum faciens vouet debile Domino.* Matth. 19. *Sinite paruulos venire ad me* &c. *Sextum* eſt ſpei conſolatio ex longiori penitentia. Auguſt. de illo qui differt vſque ad extremum diem vitæ penitentiis, dicit ſe ignorare vtrum ſaluetur: De illo autem qui in iuuentute penitet ſponte, dicit quod certus eſt de eius ſalute: & concludit: *Tene certum, dimitte incertum.* *Septimum* eſt ignis purgatorij liberatio 1. Cor. 3. *Saluus erit ſic tamen quaſi per ignem.* *Octauum* eſt Eccleſiæ communicatio, quæ citius fit pœnitenti. Sap. 8. *Sciens quod communicabit mihi in bonis ſuis.* *Nonum* eſt maioris meriti accumulatio quod eſt ex eo quod diutius fuit in Dei ſeruitio. *Decimum* eſt maior remuneratio.

6 Quia talis eſt iniquus in Deũ, ſeipſum, Angelum, & proximum.

Sexto periculoſa eſt dilatio conuerſionis, quia qui conuerti differt, iniquus eſt in Deum, in ſeipſum, in angelum, & in proximum. *In Deum* Iob. 31. *Iniquitas maxima, & negatio contra Deum eſt, oſculari manum ſuam:* ſcilicet blandiri ſibi de opere ſuo malo, & differre conuerſionem. Iniquus igitur eſt in Deum. *Primo:* quia in eius eſca fel ponit, ſcilicet dilationem in bono. *Secundo* quia illud quod maximè odit Dominus, ante eius oculos gerit. *Tertio* quia eum miſericorditer vocantem contemnit. *Quarto* quia patrem miſericordem, dies moræ ſuæ computantem, ſua tarditate affligit. Tob. 9. *Scis quoniam Dies computat pater meus, & ſi tardauero vna die plus, contriſtabitur anima eius.* *Quinto* quia diabolo meliorem, Deo deteriorem partem vitæ ſuæ tribuit, illi florem, Deo fæces. *Sexto* Dei miſericordiam in damnationem ſuam conuertit, ſcilicet hoc quod ſperat quod eum Deus miſericorditer debet expectare, ipſe econtra ei inceſſanter repugnet. Rom. 2. *Ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit, tu autem ſecundum duritiam tuam & cor impœnitens, theſaurizaſti tibi iram in die iræ:* hoc eſt quando de miſericordia Dei congregas tibi malitiam peccatorum. *In Angelum* eſt impius, quem de expectatione gaudij quod ſperat de eius conuerſione, affligit. Prou. 13. *Spes quæ differtur affligit animam:* quia admonitionẽ ſe nõ corrigit, ſed eã potius contemnit: quia apud eũ irreuerenter ſe gerit. Ber. *Quouis angulo, quouis diuerſorio, reuerentiã habe cũ Angelo tuo: nec audeas corã eo facere, quod facere me præſente non auderes.* Itẽ iniquè agit contra ſeipſum, quem potius vult habere malum quam bonum, infirmum quam ſanum, ſeruum, quã liberũ, mortuum quam viuum, in ſtatu latronis quam regis, pauperem quã diuitem, & omniũ bonorũ Eccleſiaſticorũ expertẽ quam participem, & conſortem dæmonum

quam Angelorum & inutilem quam multum valentẽ, quod non faceret de aliquo ſuorũ, magis ſe vilipendẽs quam aliquid ſuorum. *Item* iniquus eſt contra proximum ſuũ, quem ſuo malo exemplo corrumpit, & quia ei in bello ſpirituali adiutorium non impendit, ſed ſeſe ei inutilem reddit: & quia Deus pro eius peccato aliquando proximum punit, vt filios Iſrael propter peccatum Achor.

Eſt magna fatuitas quæ ob decem rationes inuenitur in dilatione.

SEPTIMO malum eſt differre cõuerſionem propter fatuitatem maximam, quæ apparet in hac dilatione in 10. & quia qui differt, quaſi in vitulo id eſt vita laſciua & ſine iugo obedientiæ, credit caudam iumentinam boni finis inuenire, vt Balaam, qui dicebat Num. 23. *Moriatur anima mea morte iuſtorum, & fiant nouiſſima mea horum ſimilia* contra quem verſus.

VIVE *pius, morere pius, vitamque bonorum*
QVÆRE *prius, ſi poſterius mortem cupis horum.*

1. *Cõditio viæ.*

Sũt autẽ decẽ caſus in quibus fatua reputatur dilatio. *Primus* eſt ex viæ cõditione, quia cõuerſio viæ cœleſtis eſt aggreſſio, quæ cito eſt inchoanda quia via difficilis & longa, tẽpus breue, expectantes magni: quia ad magna nos expectant, ſcilicet ad coronam regni æterni: impedimenta viæ multa, & ianua cito claudenda; & continua naturæ debilitatio, & itinerantis fatigatio: & quia qui nimis tardè incipient, malum hoſpitium habebunt, ſcilicet infernum vel purgatorium.

2. *Periculum præſcriptionis.*

Secundus caſus quare mala ſit dilatio, eſt periculum præſcriptionis, timere debent, quia diabolus difficulter dimittit quos diutius poſſedit, vt dicit Beda.

3. *Profunditas loci in quam quis cecidit.*

Tertius caſus quare dilatio ſit periculoſa eſt ratione loci in quo homo cecidit, quia in loco profundo vitiorum, & immundo Pſal. 68. *Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum &c.* Hier. rogabat emitti de lacu, ne ibi moreretur. Hier. 38. Bern. *Cadit Aſina, & non eſt qui ſubleuet; perit anima, & non eſt qui curet. Quartus* caſus eſt quando aliquis in loco periculoſo cecidit, & aliquis magnus manum ei porrexit, ſine quo non poteſt ſubleuari, & ipſe differt manum accipere.

Simile.

4. *Contemptus auxilij oblati.*

SIMILIS eſt peccator piger cuidam quadrigario, cuius cum quadriga cecidiſſet, & ipſe ſedens in luto à tranſeuntibus adiutorium peteret: quidam nobilis manum extendit vt eam iuuaret, ſed cum miſer nec vellet ſurgere, nec ad quadrigam ſubleuandam manum mittere, ſed differret; receſſit nobilis indignans & dicens. Ex quo tu miſer non iuuas te, nec ego curo de te. Sic faciet Dominus de eo qui differt ſe iuuare, dimittit eum putreſcere in lacu miſeriæ, & in luto fæcis; manum gratiæ & adiutorij ſui, ei ſubtrahendo.

Exemplum.

ITEM ſimile legitur in vitiſpatrum, quod quidam mundum relinquens, iuit ad eremum, & factus eſt eremita probatiſſimus, quod audiens quidam ſecularis qui fuerat eius ſocius, viſitauit eum, ferens panes ei in ſacco ſuo, rogans vt oraret pro eo, vt Deus daret ei gratiam, vt à peccato reſiliret, quod cum ipſe promiſiſſet facere, rogauit eum vt poſt quindenam rediret & cum hoc feciſſet, quæſiuit ab eo ſi adhuc placeret ei peccatum ſuum ſicut prius. Reſpondit quod deterius erat ei tunc peccatum. Rogat eum eremita, quod poſt 15. dies ſimiliter ad eum redeat; & tunc fortius pro eo ſe afflixit eremita, & orauit pro eo. Cum autem rediſſet, & ſibi eſſe deterius diceret: attendens eremita quod propter eius negligentiam hoc eſſet, accepit ſaccum in quo panes detulerat, & impleuit arena, rogans vt humeris ſuis imponeret: quod cum ipſe facere attentaret, eremita retrahebat inferius, quod cum ille videret dixit: Non poſſum onus hoc ſubleuare, quia tu deorſum trahis. Cui ille: Trahe ſuper te, & ego iuuabo te, quod cum vterque faceret, facillimè ſuper humerum impoſuerunt onus. Tunc eremita: Sic ego non poſſum iuuare te, quia tu niteris ad contrarium, ſcilicet trahendo deorſum: ſed appone manum & iuua te, & tunc valebit tibi adiutorium meum; & Deus iuuabit te, quia vt dicit Aug. *Qui creauit te ſine te,*
A *non ſaluabit te ſine te.*

5. *Incertitudo horæ pro qua neceſſaria ſunt paranda.*

QVINTO fatua eſt dilatio in rerum neceſſariarum præparatione, quando incerta eſt hora quando ſunt neceſſaria præparanda: vt quando aliquis neſcit horã qua debet nauis à portu recedere, fatuus eſt cum debet nauis recedere, ſi tunc primo incipit de neceſſarijs cogitare, & qui cum debet ſponſo cum veſte nuptiali charitatis occurrere, tunc incipit primo linum & lanã quærere, ſcilicet de materia cogitare, & quomodo texitur, conſuatur &c. Hæc eſt veſtis nuptialis de qua Matth. 22. *Quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* ſine qua indutus eſt homo ſacco, *nec eſt ei licitum intrare aulam Aſſueri* Heſt. 3.

6. *Lapſus opportunitatis.*

SEXTO fatua eſt dilatio in rebus quas tempus & opportunitas tranſit, vt eſt in arboribus plantandis,
B vineis putandis & virgis rectificandis, & plicandis ſalicibus dum ſcilicet noua ſunt, & antequam diuerterint & malam formam & contrariam ceperint. Similiter in morbis & vulneribus curandis. Poeta.

PRINCIPIIS *obſta, ſero medicina paratur,*
CVM *mala per longas conualuere moras.*

7. *Neceſſitas præſentis ſubſidij.*

SEPTIMO fatua eſt dilatio in rebus in quibus continuo eſt ſuccurrendum, vt in igne excutiendo à domo quæ cõburitur, ſubuenire vaſi cuius vinum effunditur. Bern. *Abſcondis ignem in ſinu meo, & exuſto iam latere, nudatis viſceribus, iam ſanie effluente, adhuc conſulendum eſt an excutiam illum.*

8. *Periculum in mora.*

Octauo fatuitas eſt differentis, quando cecidit in periculo mortis, & vult differri ne ſubueniatur ei: vt quando cecidit in mari, vult differri ſubuentionem, cum nihil ei ſuperſit niſi ſubmerſio. Talis
C eſt qui cecidit in profundum vitiorum Pſal. 68. *Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me.* Aliquando offert ei tabula per quam euadat naufragium, & renuit ludens in vndis, & cum offertur & accipit, credit eam nimis magnam, vel etiam aliquando oblatã relinquit, & in vndis ſe projcit. Hie. *Secunda tabula poſt naufragiũ eſt pœnitentia.*

9. *Amiſſio electionis.*

NONVS caſus in quo periculoſa eſt dilatio eſt nimis morari in rebus eligendis, in quibus de facili amittendi periculũ interuenit, vt eſt in illis qui deliberant ſe religionem intrare, ſed nimis morantur in deliberatione quam debeant præeligere, quouſque periculum interuenit.

Exemplum.

Similes ſunt cuidam latroni, de quo dicit Petrus Alfon. quod cum intraſſet theſauros regios, videns ibi multitudinem vaſorum pretioſorum, incepit libra-
D re quod vas eſſet pretioſius & ponderoſius, quod ſecum deferret, & tantam fecit moram in deliberatione & ponderatione, quod dies ſuperuenit; affuerunt cuſtodes, cœperunt eum, & ſuſpenderunt. Sic aliqui qui vouerunt intrare religionem, quandoque morantur, conſiderando & ponderando conditiones diuerſas diuerſorum, quouſque aſpirat dies mortis, & ab hoſtibus infernalibus capiuntur, in patibulo inferni ſuſpenduntur.

Exemplum.

ITEM ſimiles ſunt cuidam cani, de quo dicitur quod cum duo paria nuptiarum fierent in villa ſua, & videret ſponſos & ſponſas tranſeuntes, reſtitit in media via, cogitans ad quas illarum iret, & quod ſi ad iſtas iret, alias amitteret. & dum de bonis & malis conditionibus vtrarumque cogitaret, clauſæ ſunt por-
E tæ; ad quas veniens, non introiuit, ſed à Ribaldis eſt repulſus cum verberibus, ſic multi ſtulti antequam religionem intrent, deliberando muſſitant; quouſque adueniente morte, ianua miſericordiæ Dei eſt eis clauſa.

10. *Quia hoſtes mortales perſequuntur nos.*

DECIMO periculoſa eſt dilatio eorum qui fugantur ad mortem, inſequitur hominem mors à tergo, & hoſtes infernales. Hieron. *Hoſtis meus inſequitur me euaginato gladio vt me perimat, & ego de matris lachrymis cogitabo.*

Ad feſtinãter benefaciendum multa mouent.

Ex prædictis patet quam damnoſa & periculoſa ſit dilatio bene agendi, & ideo cum ſumma ſollicitudine eſt vitanda, & per conſequens quam vtilis ſit & proficua feſtina conuerſio, & benefaciendi auida aggreſſio. Ad quam debent nos multa mouere.

1. Vita breuitas.

PRIMO enim ad hoc mouere nos debet vitæ præſentis breuitas, & temporis velociſſimè currentis continuitas. Eccl. 10. *Non cunctaris in tempore anguſtiæ.* Sap. 5. *Tranſeunt omnia velut umbra, & quaſi nuncius præcurrens* &c. Solus piger contra curſum naturæ nititur in opere

2. Periculorū varietas.

inchoando tardare. *Secundo* periculorum varietas, ſcilicet negotiorum mundialium, infirmitatis, mortis, & dæmonum; quæ tardantes multipliciter impedire nituntur. Eccl. 31. *In omnibus operibus tuis eſto velox, & omnis*

3. Peccatorū velocitas.

infirmitas non occurret tibi. *Tertio* peccatorum ad mortem currentium magna velocitas. Bern. *Alacrius currunt ad*

4. Mundanorum ſtrenuitas.

mortem, quam nos ad vitam. *Quarto* mundanorum in negotijs mundanis indefeſſa ſtrenuitas. Poëta.

Impiger extremos currit mercator ad Indos:
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.

5. Spiritusſancti gratiæ velocitas.

Quinto ſpiritusſancti gratiæ immēſa mobilitas. Amb. *Neſcit tarda molimina ſpiritusſancti gratia.* *Sexto* præcur-

6. Chriſti præcurrentis ſuauitas.

rentis Chriſti ſuauitas, qui ſimilis eſt Pantheræ, de qua dicitur in hiſto. tranſmarina, quod poſtquam dormiuit per triduum, excitata emittit odorem ſuauiſſimum, quem ſequuntur feræ illectæ, & ipſa partitur eis prædam ſuam. Similiter Chriſtus reſurgens fecit.

7 Expectantium dignitas.

SEPTIMO ſpectantium & expectantium, & prouocantium ad feſtinandum multitudo & nobilitas: quia Deus & cœleſtis curia nos ſpectat & exſpectat. Iſa. 30. *Expectat Dominus vt miſereatur noſtri.* 1. Cor. 3. *Spectaculum facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus.* Ideo B. Ioan. Euang. cum apparuiſſet ei Dominus cum Diſci-

Exemplum de obitu B. Ioannis Euāgeliſtæ.

pulis ſuis, & diceret ei. *Veni dilecte mi ad conuiuium meum* &c. Incepit feſtinare poſt Dominum. ſed Dominus

C dixit ei, quod vſque ad Dominicam ſequentem expectaret; quod cum feciſſet, & populo qui conuenerat prædicaſſet, deſcendit in defoſſum locum ſepulturæ, quem ſibi præparauerat; & facta oratione, dixit: *Domine ſuſcipe me cum fratribus meis, odor tuus in me æternas concupiſcentias generauit.* Hoc dicto clamauit: *Venio, venio.* Et ſtatim facto cœleſti lumine ſuper eum, & ſurſum tendente, non comparuit vltra B. Ioann. nec corpus eius.

8. Magna feſtinationis commoditas.

OCTAVO, maxima commoditas quæ ſequitur ex feſtinatione, vt patet Luc. 2. *Paſtores feſtinantes venerunt & inuenerunt Mariam, & Ioſeph, & infantem poſitum in præſepio.* Similiter & Magi, qui ſtatim venientes ab oriente, ſuper Dromedarios aſcenderunt. vt citius venirent. Matth. 3. & Sap. 16. *Oportet ſolem præuenire ad benedictionem.* Ideo B. Nicolaus quia præueniebat alios ad

D eccleſiam, voce de cœlo delapſa, dignus epiſcopatu iudicatus eſt; quæ inſinuauit cuidam præſuli, quod illum in epiſcopum acciperet, qui alios ad eccleſiam præueniret. Prouerb 22: *Vidiſti hominem velocem in opere ſuo; coram regibus ſtabit.* *Nono* futuræ hæreditatis feli-

9. Futuræ hæreditatis felicitas.

citas & iucunditas. ad Hebr. 4. *Feſtinemus ingredi in illam requiem.* Iud. 18. dicunt exploratores fratribus ſuis: *Vidimus terram & opulentam & vberem, ſurgite aſcendamus ad eam, nolite negligere, nolite ceſſare.* Et poſt. *Tradet nobis Dominus locum in quo nullius rei eſt penuria.* *Decimo* con-

10. Confuſionis immēſitas.

fuſionis immenſitas, qua confundentur tardi in iudicio, oleum non habentes, & ianuam clauſam inuenientes. Sed tunc maximè, cùm dicet eis ſponſus cùm fatuis virginibus: *Neſcio vos.* Matth. 25.

De ignauia vel pigritia.

DISTINCTIO III.

1. Filia acediæ eſt pigritia.

DEINDE conſiderandum eſt de ſegnitie, ignauia vel pigritia, quæ reddit hominem impotentem ad operandum; & ne ſe vertat vel moueat à malo ſtatu, reddit eum velut immobilem. Oſeæ 7. *Effraim*

Quibus rebus aſſimilatur pigritia.

factus eſt quaſi ſubcinericius panis, qui non reuerſatur. ex vna parte comburitur diuerſis deſiderijs vitiorum, & ex alia parte remanet in ſua cruditate, intactus ſcilicet ab igne charitatis; ex parte bonorum crudus, ex parte malorum totus exuſtus. *alieni*, ſcilicet dæmones & vitia, *comederunt robur eius, & ipſe ignorauit.* Similis eſt

Simile.

A piger Aſino, qui quaſi inſenſibilis exiſtens, permittit ſe vorari à lupo, nec recalcitrat, vſquequo dolorem mortis ſentiat, cum eum contra cor morſibus vrget; & tunc ei reſiſtere non valet. *Item* ignauia facit hominem vt idolum, quod pulchras habet manus & membra, nec tamen eorum habet vſum, nec ſe defendit eis, ſed permittit ſe præcipitari & comburi. Ignauia ſimilis eſt Adonibezech, de quo legitur. Iud. 1. quod reges quos capiebat, manuum & pedum ſummitatibus amputatis, inutiles reddebat & impotentes. Eſt etiam paralyſis ſpiritualis auferens vſum membrorum. Matth. 8. *Puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur.* Quidam philoſophus ait cuidam pigro: Indignareris ſi quis optaret vt inutiles manus & pedes haberes, nunc cum integra ſint tibi, tu non vis

B eis vti.

ITEM Guillelmus epiſcopus Pariſienſis quærebat, quis eſt cuius pes igne arripitur, & totum permittit ſe comburi, cum poſſet pedem retrahere & liberari? aut cuius ſuper oculos iacentis ſtillicidium cadit, & permittit ſe excæcari, cum poſſet caput diuertere & liberari: aut quis permittit aures ſuas à muſcis corrodi & conſumi vſque ad cerebrum? aut quis panem quem in ore habet dimittit muribus in os ſuum corrodere & conſumere, cum poſſet os claudere & liberari? hæc iners facit. Pedem voluntatis non retrahit ab igne peccati: nec oculos mentis diuertit à ſtillicidio carnalis voluptatis; nec muſcas tentationum abigit ab auribus materialibus vel ſpiritualibus; nec claudit os, ſed

Simile.

C permittit vt mures infernales ei panem vitæ auferant ab ore, ne eius ſuauitatem & dulcedinem ſentiat, ſed totus inertia conſumitur. Cato.

Segnitiem fugito, quæ vita ignauia fertur. Nam,
Cum animus languet, conſumit inertia corpus.

ITEM non ſolum ignauia conſumit corpus, ſed ipſas res temporales. In collationibus patrum Caſſianus. Vidimus apud Ægyptum nonnulla, de laboribus fratrum priorum maxima celeritate fundata & ædificata, quæ moderni ex ignauia de facultatibus datis fulcire non ſufficiunt. Item inertes in tempore prælij non ſolum ad arma non currunt, ſed aut eis non vtuntur, aut ea ſine renitentia proijciunt, & ſe hoſtibus gratis tradunt. Sicut ille qui videns cornua teſtudinis timore correptus, ſpathā ſuam permittere cadere fingitur.

Pigritia conſumit res ſpirituales & temporales.

D Contra tales Ber. *Quæ eſt hæc ſaniitas inter frendentium vndique hoſtium fulgurantes haſtas, circumuolantia ſpicula, aduerſario arma proijcere? Quid ignauia eſt, ſocijs in ſanguine & cæde verſantibus, vos aut cibos diligere delicatos, aut ſomnos capitis matutinos? Alij inquam nocte & die intra peruigili feſtinantibus redimere tempus, quoniam dies mali ſunt: Vos è conuerſo & longas noctes dormiendo conſumitis, & breues dies fabulando ducitis ocioſos.*

SEGNITIES ſeu pigritia eſt receptaculum omnium vitiorum, quia pigri tentationes omnes recipiunt, non reijciunt ſed nutriunt, ex quo mala omnia generantur. Luc. 11. *Spiritus immundus inueniens domum vacantem, inhabitat in ea cum ſeptem ſpiritibus nequioribus ſe.* Quod ſignificatur in Apoc. 18. *Facta eſt habitatio dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi, & cuſtodia omnis volucris immundæ & odibilis.* Prouerb. 24. *Per agrum ho-*

Pigritia eſt receptaculū omnium vitiorum.

E *minis pigri tranſiui, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant faciem eius ſpinæ*; ſcilicet peccatorum diuerſorum Bern. *Hæc eſt maledictio Adæ terræ laboris noſtri, id eſt, agro cordis & corporis, vt noxia & inutilia gratuito paſſim prouenniant, & eam repleant, niſi aſſiduè extirpentur: Vtilia vero neceſſe eſt excolere cum labore.* Pſal. 87. *Repleta eſt malis anima mea* &c. Sic patet quod pigritia replet animam malis culpæ.

ITEM replet animam malis pœnæ, ſcilicet paupertate, ſpirituali vilitate, & afflictione. Prouerb. 18. *Omnis piger ſemper in egeſtate eſt.* Et Prouerb. 17. *Anima effeminatorum eſurient.* Item Prouerb. 20. *Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æſtate, & non dabitur ei.* Mat. 25. *Tollite à ſeruo pigro talentum, & date ei qui habet decem.* Et poſt. *Habenti dabitur, & abundabit; qui autem non ha-*

Pigritia replet animā malis pœna.

bet, & quod videtur habere auferetur ab eo. qui non voluntatem habet operandi, amittit facultates & temporalia bona.

Exemplum.

QVIDAM deſidioſus ruſticus & piger venit ad quãdam vetulam, quæ ſe diuinam faciebat, quęrens ab ea quomodo poſſet abundare, quia domus ſua oppreſſa erat maxima inopia. Illa autem circumſpiciens eum, notauit eum multa oppreſſum pigritia; & dixit quod manè ſurgeret & attenderet, quid primo dicerent ei hirundines, aut cornices, cum primo ſurgerent. Similiter hoc idem attenderet cum ſero iret cubitum, & ad eam rediret, & dicta harum auium referret. Quod cùm attendiſſet, rediens ait, quod voces dictarum audierat, ſed non intellexerat quid vellent ei dicere, vel quid garritus earum ſignificaret. Tunc illa ait: Dixerunt tibi ſi intellexiſſes. Cuba tarde, & ſurge cito, & diſcurre pro cibo, & habebis bladum in ſacco. Si non dixerunt hoc tibi verbo, dixerunt tamen exemplo ſuo; quia huiuſmodi aues manè ſurgunt & tota die diſcurrunt, & per multum laborem ſibi neceſſaria acquirunt. Vade & tu fac ſimiliter. *Item* pigritia facit hominem inopem & famelicum bonis fortunæ, gratiæ, & gloriæ, quibus vacuus omnibus ſenſibus eſurit. Oculi non poſſunt ſatiari rebus curioſis, vagi vbique; aures rumoribus ocioſis & vanis, cor delectationibus vanis, & varijs voluptatibus perituris. Pſal. 106. *Eſurientes & ſitientes anima eorum in malis tabeſcebat.* *Item* pigritia ſimilis eſt litargiæ, quæ facit hominem mori dormiendo, & non ſentire infirmitatẽ ſuam. *Item* pigritia eſt gelu ſpirituale, quod homines obrigeſcere facit. Exod. 15. *Obriguerunt omnes habitatores Chanaam.* Similis eſt monſtro Meduſæ de quo fabuloſè dicitur, quod mutauit homines in lapides: Nam qui viderant lapides quaſi diriguerunt.

Simile.

Exemplum.

ITEM ſimiles ſunt illis militibus de quibus refert Oroſius li. 5. de cladibus Rom. dicẽs, quod cum Pompeius viciſſet quandam gentem, & occidiſſet cum eorũ Imperatore quattuor millia virorum in vno agmine conglobata, confugerunt ad iugum montis, vbi occupati ſunt à gelu, & vt lapides diriguerunt: & licèt eſſent mortui, ſtabant immobiles, ac ſi eſſent viui & armati. Sicut etiam ſunt multi qui ad altitudinem religionis confugientes, occupantur à frigoribus aquilonis, vt dicit Bern. *& fiunt immobiles quaſi lapis*, licèt armati videantur armis religionis. *Adonibezeth*, id eſt, diabolus amputatis ſummitatibus manuum & pedum tales reſeruat, vt viuentes in longa miſeria contabeſcant. Similiter legitur feciſſe Iulius Cæſar quibuſdam hoſtibus ſuis qui diu ei rebellauerant, cum eos cepiſſet manus eis amputauit, vt mutilati in longa miſeria punirentur, vt dicit Oroſius lib. 5. Similiter diabolus manus acedioſis amputat, dum eos reddit inutiles ad omne opus bonum. Prouerb. 19. *Piger manum ſuam abſcondit ſub aſſella.*

Exempla.

De tepiditate.

DISTINCTIO IIII.

3 Filia Acedia eſt tepiditas, quæ facit hominem Deo exoſum.

DEINDE conſiderandum eſt de tepiditate, quæ eſt receſſus à feruore debito charitatis. hæc facit hominem Deo exoſum, & abominabilem, vt cibum corruptum. Pſalm. 13. *Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt.* Tales prouocant Deum quaſi ad vomitum, vt eijciantur canibus infernalibus, qui canes è vomitu paſcuntur. Talis erat Angelus Laodiciæ, de quo dicitur Apocal. 3. *Quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo.* Talis erat monachus deſidioſus, de quo refert Ioan. abbas beato Hier. qui à feruore tepeſcens magis ac magis, panem ſibi à Deo miſſum inueniebat magis ac magis ſordidum, de quo ſupra. Bern. *Cauendum eſt nobis à frigore Aquilonis, quia ſi ſemel in ſinum mentis lapſus fuerit, deferueſcit nouiſsimo feruor, liuor mentis extinguitur, & bona interna moriuntur.*

De puſillanimitate.

4 Eſt puſillanimitas.

DEINDE conſiderandum eſt de puſillanimitate, quæ eſt nimia ſui deiectio. Iuxta illud Prouerb. 17. *Pigrum deijcit timor*; quia puſillanes nimis timent, vbi & in quibus non deberent. Pſal. 13. *Illic trepidauerunt timore vbi non erat timor.* Hanc diſſuadet Sapiens. Eccleſ. 7. *Noli eſſe puſillanimis in animo tuo.* Et Iſa. 35. *Dicite puſillanimes, confortamini & nolite timere.* Pſal. 54 *Timor & tremor venerunt ſuper me &c. Expectabam eum qui ſaluum me fecit à puſillanimitate ſpiritus.* Ad modum melancholicorum, qui ſolas imaginatas fantaſias trepidant, & vana credunt vera, & deijciuntur ab his quæ non ſunt, nec fuerunt, nec erunt. *Item* ſimiles ſunt equis vmbraticis, qui tranſeuntes per pontem, vmbram ſuam vel arborum videntes, in aquam ſe proijciunt, & ſubmergunt. *Item* acedioſus ſimilis eſt puero cui cum nutrix fecit fictum pauorem, fugit, & ſe abſcondit, & cadere permittit. *Item* ſimilis eſt Cain dicenti. *Omnis qui inuenerit me, occidet me.* Gen. 4. Prouerb. 22. dicit piger. *Leo eſt in via, in medio platearum occidendus ſum*; ligantur filis aranearum, immo ſolo timore vincuntur nemine perſequente. Seneca. *Illud tibi præcipuè cauendum eſt, ne ſis miſer ante tempus, cum illa quæ velut imminentia expauiſti, forſitan nunquam ventura ſunt.* *Item* ſunt ſicut excordes pugiles, qui campum dimittunt antequam aduerſarium videant aut ſentiant, & arma proijciunt, & ſe victos dicunt. *Item* duris & vilibus obiurgationibus arguendi ſunt. Eccleſ. 22. *In lapide luteo lapidabitur piger, & omnes loquentur ſuper aſpernationem eius. De ſtercore boum lapidabitur piger.* *Item* maledictus eſt. Hebr. 6. *Terra proferens ſpinas & tribulos reproba eſt, & maledictioni proxima, cuius conſummatio in combuſtionem.*

Simile.

Simile.

De inconſtantia.

5 Eſt inconſtantia, quæ ab imperſeuerantia differt.

DEINDE conſiderandum eſt de inconſtantia. Ad cuius euidentiam ſciendum, quod inconſtantia & imperſeuerantia differunt ſicut conſtantia & perſeuerantia. Nam conſtantia, & perſeuerantia conueniunt in fine, quia ad vtramque pertinet firmiter perſiſtere in aliquo bono difficili. Differunt autem ſecundum ea quæ faciunt difficultatem ad perſiſtendum in bono. Nam virtus perſeuerantiæ propriè facit hominem perſiſtere in bono, contra difficultatem quæ prouenit ex ipſa difficultate actus. Conſtantia autem facit firmiter perſiſtere in bono contra difficultatem quæ prouenit ex aliquibus alijs impedimentis exterioribus. Ita imperſeuerans dicitur aliquis, quando ex diuturnitate actus fatigatus & fractus deficit ante finem. Inconſtans vero dicitur, quando ex difficultate exteriorum impedimentorum fractus, deſiſtit à bono difficili. De conſtantia & perſeuerantia dictum eſt ſupra. Inconſtantia autem eſt mobilitas vel inſtabilitas animi, qua agitantur acedioſi, qui circumferuntur omni vento tentationum, non valentes perſiſtere in bono difficili, ſiue oratione, ſiue alio bono opere. Prouerb. 11. *Impius facit opus inſtabile.* Iob 24. *Leuis eſt ſuper faciem aquæ, quæ continuè ab omni vento mouetur & agitatur.* Sic acedioſi ſunt mobiles vt puluis in aqua, gallus ſuper pinnaculum, nebulæ turbinibus agitatæ, puluis quem proijcit ventus, & lanugo quæ à vento mouetur, & ſpuma quæ à procella diſpergitur, nauicula in mari quæ fluctibus iactatur.

Quis imperſeuerans ſit dicendus, & quis inconſtans.

Diabolus contemnit pigros tentare.

IN 12. libr. collat. legitur. Experientia & relatione ſeniorum expertum eſt dæmones non habere tantam vim vel ferocitatem contra modernos monachos, quam contra antiquos; quia hoc facit negligentia noſtra quæ ipſos reddidit lentiores, propter

quam contemnunt nos ſic impugnare. Tantus enim eſt corpor aliquorum, & mentis & corporis inconſtantia, vt neceſſe ſit eis dicere: Comedatis & bibatis quantum vultis, & dormiatis, dummodo non recedatis à nobis, & vagi ſitis, & groſſibus culpis vos implicetis. *Item* in vitis patrum quidam ſenex dixit. Quare non proficimus? quia menſuras proprias ignoramus, non habemus conſtantiam in bono opere quod incipimus, ſed ſine labore virtutem adipiſci volumus: leuitate acediæ de loco ad locum tranſimus, ſperantes inuenire locum vbi non ſit tentator diabolus. Contra hanc inſtabilitatem habetur infra in parte de pœnitentia, & ſupra de tentationibus. Diſſuadent autem imperſeuerantiam ſeptem quæ ſuadent perſeuerantiam, de quibus habetur in tractatu de perſeuerantia.

Diſcrimen inter imperſeuerantiam & molliciem.

Ad eandem ſpeciem pertinere videtur mollities. Conuenit enim mollities cum præmiſſis in fine, quæ eſt deſiſtere ab aliquo bono difficili. Sed differt ab eis, quia laus perſeuerantiæ & conſtantiæ conſiſtit in hoc, quod homo non recedat à bono propter diuturnam tolerantiam difficilium & laborioſorum. Cui directè videtur opponi, quod aliquis de facili deficiat à bono propter aliqua difficilia, quæ ſuſtinere non poteſt: & hoc pertinet ad rationem mollitiei. Nam molle dicitur aliquid, quia facile cedit tangenti. Non autem dicitur aliquid molle, ex hoc quod cedit fortiter impellenti; nam & paries cedit machinæ percutienti: & ideo non reputatur aliquis mollis ſi cedit aliquibus valde grauiter impellentibus. Manifeſtum eſt autem quod grauius impellit metus periculorum, quam cupiditas delectationum. Ipſa enim voluptas pungens fortius mouet attrahendo, quam triſtitia de carentia voluptatis retrahendo: quia carentia voluptatis eſt purus defectus. Et ideo ſecundum Philoſophum propriè dicitur mollis, qui recedit à bono propter triſtitias cauſatas ex defectu delectationum, quaſi cedens debili mouenti. De hac mollitie dicitur Prouerb. 18. *Qui mollis & diſſolutus eſt in opere ſuo, frater eſt ſua opera diſſipantis*, Prouer. 19. *Anima diſſoluta eſuriet*, deſtituta à veris delicijs, omnibus vanis ſolatijs vult paſci. Hiere. 50 *Effuſi eſtis ſicut vituli ſuper herbam* vt later malè coctus in aqua delitiarum cito in lutum reſoluitur, vt cereus ad ignem tribulationis cito liqueſcit. Iſidorus. *Sapiens nunquam animo marcet, & ſi habet aliquando animum remiſſum, nunquam tamen ſolutum.*

De inquietudine corporis.

6. Filia eſt inquietudo corporis ex acedia orta.

Deinde conſiderandum eſt de inquietudine corporis. Sed nota quod eſt inquietudo ex affectus flagrantia, ſcilicet ex feruenti deſiderio veniendi ad Deum. Sicut dicit Auguſtinus in libro confeſſorum: *Domine inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te.* Ideo dicebat Pſalm. 109. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt.* Idem 41. *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum* &c. *Item* eſt inquietudo ex afflictionis miſeria. Sicut dicit Apoſtolus 2. Corin. 7. *Nullam requiem habuit caro noſtra, foris pugnæ, intus timores.* Columba emiſſa de arca Noe cum non inueniſſet vbi requieſceret pes eius, ſcilicet propter aquas, reuerſa eſt ad Noé in arcam Gen. 7. Item eſt inquietudo ex acedia; quia acedioſus nec corde nec corpore requieſcit. Vnde de muliere fatua dicitur Prouerb. 19. *Mulier garrula & vaga, quietis impatiens nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis.* De talibus dicit Apoſtolus 2. Theſſ. 3. *Audiuimus quoſdam fratres inquietè ambulare, nihil operantes, ſed curioſè agentes,* hos præcipit corripi. 1. Theſſ. 5. *Corripite inquietos* &c. Tales quia non habent in conſcientia ſua quietem ideo quærunt eam exterius, & non inueniunt. Ideo omnem locum faſtidiunt, intus deſiderijs æſtuant, & extra inquietudinem patiuntur. Iſa. 57. *Impij quaſi mare feruens quod quieſcere non poteſt, redundant fluctus eius in conculcationem & lutum.* Et poſt. *Non eſt pax impijs* &c. quia non in bonis poſſunt quieſcere acedioſi, cum ſint eis amara; nec in malis, cum mordeat eos conſcientia. Similis eſt inquietudo muſcæ caninæ, quæ dicitur oeſtrum; quia animal cui inſidet, & quod mordet quieſcere non permittit. Oſeæ 4 *Vacca laſciuiens declinauit Iſrael.* Alia littera *Vacca percuſſa oeſtro*, id eſt muſca canina, quam cum vacca habet ſub cauda, non poteſt quieſcere. ſic nec acedioſi. 2. Theſ. 3. *Hi ambulant inquietè nihil agentes.*

De euagatione mentis.

Deinde conſiderandum eſt de euagatione mentis circa illicita, quia enim acedioſus non ſiſtit in ſeipſo ſuam conſcientiam excolendo, nec ſpiritualia meditando, ideo euagatur cor eius, ſecundum illud Iſa. 57. *Abiit vagus in via cordis ſui.* Filius prodigus abijt in regionem longinquam. *Quid enim eſt longinquius quam recedere à ſeipſo?* Sicut ait Ambroſ. Cain à facie Dei profectus ait: *Ecce eijcies me à facie tua, & ero vagus & profugus.* Hanc euagationem ſentiunt etiam ſpirituales viri, velint nolint. Vnde conqueritur in meditationibus ſuis beatus Bernard. dicens. *Nihil eſt fugacius corde meo, quod quoties me deſerit, & per prauas cogitationes effluit, toties Deum omnipotentem offendit. Cor meum vagum & inſtabile non poteſt in ſe conſiſtere, ſed omni mobili mobilius, per infinita diſtrahitur* &c. Sequitur. *Vult & non vult, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Cor meum, cogitatio amara turbat, & immunda maculat, vana inquietat. Cor meum cæleſte non quærit gaudium, nec diuinum petit auxilium; ab amore cæleſtium elongatur, & in amore terreſtrium occupatur,* &c. *Sic quæ ſummergitur vitijs vniuerſis, quemcunque vnum Deum qui ei ſufficere poterat non quæſiuit.* Hanc euagationem mentis maximè patiuntur homines, quando lectioni, orationi, vel diuinis laudibus occupari deberent; & acedioſo cordi, velut apes vel muſcæ ſe ingerunt importunæ. Sed ollæ feruenti muſcæ non inſident; eſſent enim tales muſcæ, & feruore deuotionis, & manu diſcretionis celeriter abigendæ.

7 Eſt euagatio mentis quæ etiam viros ſpirituales affligit.

De ignorantia ad ſalutem pertinentium.

DISTINCTIO V.

Deinde conſiderandum eſt de ignorantia eorum quæ pertinent ad ſalutem. Quæ ignorantia eſt peccatum quando eſt craſſa & ſupina, vel quando eſt affectata. Pſal. 35. *Noluit intelligere vt bene ageret.* quod eſt quando homines, & maximè Prælati & animarum curati nolunt laborare, quomodo ſciunt te & alia, quæ ſibi & alijs quibus tenentur ſunt neceſſaria ad animarum ſalutem, cum poſſent & negligunt propter laborem; vel cum omnino ſcientias pietatis contemnunt & ignorant. *Debet* autem homo & maximè clericus animari contra hoc vitium propter hæc quattuor. Maximè propter diuinum conſilium & magiſterium quod contemnit; propter ſeipſum & ſuos quos ſpernit; propter bona quæ ſuum contrarium, ſcilicet ſcientia confert, propter mala quæ ignorantia infert.

8 Eſt ignorantia, quæ quando eſt craſſa vel affectata eſt peccatum.

Quattuor mouent ad ignorantiam vitandam.

Primo propter hoc, quia Spiritusſanctus & Chriſtus docent omnem veritatem, & omnem ſcientiam. Prouerb. 2. *Dominus dat ſapientiam, & ex ore eius prudentia & ſcientia.* Iſai. 48. *Ego Dominus docens te vtilia, vtinam attendiſſes ad mandata mea.* Ioan. 15. *Docebit vos omnem veritatem.* 1. Ioannis 2. *Vnctio docet de omnibus.*

1. Quia Deus docet ſapientiam & ſcientiam.

Similes ſunt Iudæis qui contemnunt eſſe diſcipuli veritatis. *Secundo* quia contemnens ſcire ea quæ ſunt ſalutis, contemnit Deum ſcire, & ſeipſum; & eſt ſimilis *gentibus quæ ignorant Deum.* 1. Corinth. 15. Ignorantiam Dei quidam habent, ſimiles Tyro, de quo Iſa. 45. *Accinxi te & non cognouiſti me.* Similes ſunt cæco nato, *qui non cognoſcebat illuminatorem ſuum,* Ioann. 9. *licèt ei loqueretur.* Item ſunt multi qui multa ſciunt, & ſeipſos neſciunt. Similes ſunt oculo, qui alia videt & indicat, & ſe ipſum non videt nec conſiderat. Pſal. *Neſcierunt neque intellexerunt qui in tenebris ambulant.* Ideo cognitionem ſui petebat à Deo Auguſt. orando ſic. *Domine nouerim te, nouerim me.* Philoſophus: *de cœlo deſcendit: Noſce te ipſum.* Seneca. initium ſalutis eſt notitia ſui. Gregor. *Hoc primum nobis gratia Dei contulit, quod pœnam noſtram cognoſcibilem nobis fecit.* Idem. *eo ipſo homo vehementius deſipit, quo ſemetipſum neſcit.* Idem. *Verba Dei eo mens vinus intelligit, quo in eis ſeipſam quærit.* Idem. *bene poſſumus ſeruare quod ſumus, ſi non negligimus penſare quid ſumus.* Idem. *de vitæ æternæ diſpenſatione conquereris, qui ſub manu artificis te non ignorare teneris.*

2. Quia ignorant contemnunt Deum & ſeipſum cognoſcere.

TERTIO notandum, quòd ſunt bona plurima quæ ſcientia confert, quæ contrario modo ignorantia aufert. Mala autem quæ ignorantia infert ſunt decem. *Primum* eſt inſenſibilitas, Prouerb. 23. *Eris quaſi dormiens in medio maris, quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo,* & dices: *Verberauerunt me, & ego non dolui: traxerunt me, & ego non ſenſi.* Similis eſt Aſino. Oſeæ 7. *Alieni comederunt robur eius.* Econtra ſcientia facit vt homo ſentiat mala in quibus eſt. Eccleſ. 3. *Qui addit ſcientiam, addit & dolorem.* *Secundum* malum quod infert ignorantia eſt, quòd aufert homini cenſum, ſiue theſaurum cordis, qui eſt virtus & ſcientia. Prouerb. 3. *Melior eſt acquiſitio eius acquiſitione auri & argenti.* Eiuſdem 4. *Melior eſt cunctis opibus pretioſiſſimis.* Sapient. 16. *Vbi non eſt ſcientia animæ, non eſt bonum.* Sapient. 8. *Si diuitiæ appetuntur in hac vita, quid ſapientia locupletius.* Ibidem 12. *Vani ſunt omnes homines in quibus non eſt ſcientia.* Iſai. 33. *Diuitiæ ſalutis ſapientia & ſcientia.* Sapiens ſcientia eſt nobilis animi poſſeſſio; quæ diſtributa incrementum ſuſcipit, quaſi auarum dedignata poſſeſſorem: ſi non diſtribuitur elabitur. Hoc theſauro animam euacuat ignorantia.

3. Quia ignorantia multa bona aufert quæ ſcientia confert, & inſuper decem mala infert. 1 Inſenſibilitas. 2 Ablatio theſauri cordis.

TERTIVM malum quod infert ignorantia eſt, quia à Deo qui eſt vera lux ſeparat. Oſeæ 4. *Quia ſcientiam repuliſti, repellam te ne ſacerdotio fungaris mihi.* Epheſ. 4. *Alienati ſunt à vero Deo, propter ignorantiam quæ in eis eſt, & propter cæcitatem cordis eorum.* Iob 21. *Dicunt Deo, recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus.* *Quartum* eſt; quia ignorantia facit hominem quaſi irrationabile pecus: Pſal. 31. *Nolite fieri ſicut equus & mulus.* Bernard. *Nihil beſtialius homine, qui eſt ratione vigens, & non ratione viens.* 2. Petr. 2. *Hi velut irrationabilia pecora, quæ ignorant blaſphemant.*

3. A Deo ſeparare.

4 Irrationale pecus facere.

QVINTVM eſt; quia ignorantia excæcat oculum rationis, vel eccleſiæ prælatum, in quo turpiſſima & periculoſiſſima eſt ignorantia; vt macula cæcitatis in oculo materiali: Iſai. 56. *Omnes beſtiæ agri, venite ad deuorandum* &c. Et poſt. *ſpeculatores tui cæci omnes; neſcierunt vniuerſi.* Bernard. *Irridendus eſt ſpeculator cæcus, dux claudus, præco mutus, medicus curæ ignarus.* Prouerb. 30. *Stultiſſimus hominum ſum, & ſapientia non eſt mecum.* Et reddit cauſam: *Non noui ſcientiam ſanctorum.* Hieron. *Literas neſcit, qui ſacras literas ignorat: illa illuminat animam, dans veram ſcientiam.* 2. Corinth. 4. *Deus illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ.*

5. Excæcare oculum rationis, & Prælatorum.

SEXTVM eſt quia ignorantia præcipitat hominem in mala plurima culpæ & pœnæ. Oſeæ 4. *Non eſt ſcientia Dei in terra.* Prouerb. 27. *Qui euitat diſcere incidet in mala.* Iſidor. *Nihil ſtultitia peius, nihil inſipientia deterius; nihil ignorantia turpius & ignominioſius.* Ignorantia mater eſt & nutrix omnium vitiorum; qui ſic damnum culpæ non ſentit inſipiens, aſſiduè peccat; indoctus facile decipitur; ſtultus in vitium cito labitur. Econtra ſapientia mater eſt omnium bonorum. Sapient. 7. *Propoſui pro luce habere illam, venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.* Et poſt. *Omnium bonorum mater eſt ſapientia.*

6. In multa præcipitare mala.

SEPTIMVM eſt quia ignorantia facit ignorari à Deo. 1. Corinth. 14. *Ignorans ignorabitur;* quia dicet eis Deus, eos à regno, & à ſuo, & ſanctorum conſortio excludendo, *Neſcio vos.* Matth. 25. *Octauum* eſt: quia homo per ignorantiam capitur, & captus tenetur: Econtra per ſcientiam liberatur, & ſeruatur à captiuitate. Iſai. 5. *Captiuus ductus eſt populus meus: quia non habuit ſcientiam.* Econtra Prouerb. 3. *Iuſti liberabuntur ſcientia.* Prouerb. 2. *ſi ſcientia animæ tuæ placuerit, conſilium cuſtodiet te, & prudentia ſeruabit te.*

7 Ignorari à Deo facere.

8. Captiuū facere & tenere.

NONVM eſt quia ignorantia ducit ad perditionem, & perire facit. Iob 4. *Quia nullus intelligit, in æternum peribunt.* Iob 18. *Expellent eum de luce in tenebras, & de orbe transferent eum* &c. Et poſt. *Hæc ſunt tabernacula iniqui, & iſte locus eius qui ignorat Deum.* Econtra ſcientia Dei ducit & dirigit ad ſalutem. Luc. 1. *Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum.* Sapient. 10. *Sapientia eos qui ſe obſeruant à doloribus liberabit.* *Decimum* eſt, quia ignorantia occidit. 4. Reg. 17. *Leones occiderunt eos qui ignorabant cultum Dei.* Prouerb. 8. *Omnes qui me oderunt diligunt mortem.* Econtra autem: *Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino.* Iſai. 11. *Non nocebunt, neque occident, quia repleta eſt terra ſcientia domini.*

9. Ad perditionem ducere.

10. Occidere.

De ocioſitate.

DISTINCTIO VI.

DEINDE conſiderandum eſt de ocioſitate, quam oſtendunt multa diligenter eſſe vitandam, ſcilicet ordinatio naturalis, obligatio ſpiritualis, exemplorum inſpectio, malorum occaſio, bonorum amiſſio, ſupernum auxilium, æternum ſupplicium.

9. Eſt ocioſitas quam vitandam nonnulla oſtendunt.

PRIMO quidem oſtendit ocioſitatem eſſe vitandam ordinatio naturalis. Sic enim Deus naturam omnium rerum inſtituit, quod nihil in eis permittitur eſſe ocioſum. Sicut patet in beatis ſpiritibus, in corporibus cœleſtibus, in plantis & vegetabilibus, & huiuſmodi. Multo magis homo rationalis exiſtens, non debet ocioſus eſſe. Alioquin omnem naturam deordinat, quod non faciunt aliæ creaturæ. De hoc require ſupra *Acedia.*

1. Ordinatio naturalis.

SECVNDO hoc idem oſtendit obligatio ſpiritualis, qua videlicet Deus hominē aſtrinxit, cui laborem impoſuit in præcepto, quaſi pro pœnitentia primæ tranſgreſſionis. Gen. 3. *In laboribus comedes ex ea* &c. Sequitur. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* De hoc ſupra *Acedia.* *Tertio* demonſtrat ocium eſſe vitandum exemplorum inſpectio; primo Dei, qui ſex diebus operatus eſt, & in ſeptimo requieuit. De hoc ſupra *Acedia.* *Legitur* de beato Bern. quod ſemper occupatus inueniebatur, aut legendo, aut ſcribendo, aut orando, aut pſallendo, aut meditando, vt præ labore interno, ſenſus ad exteriora clauſi redderentur. Ad idem eſt quod habetur ſupra *de Acedia.* De beato Antonio legitur, quod cùm oraret Dominum quod oſtenderet ei quomodo ſaluaretur, vidit Angelum ſibi ſimilem orationi incumbentem, & poſt ad opus manuum ſurgentem, & hoc ſucceſſiuè facientem, & dicentem. Hoc fac, & ſaluaberis.

2. Obligatio ſpecialis.

3. Exemplorū inſpectio.

Exempla.

ITEM in vitiſpa. quidam frater extraneus viſitauit abbatem Siluanum, qui videns fratres operantes ait: *Operamini non cibum qui perit* &c. *Maria optimam partem elegit* &c. quem Abbas in cella recluſit, librum ei tradens vt legeret. Cùm autem vſque ad nonam

ieiu-

eiunaſſet, expectans ſi quis eum ad refectionem vocaret; ad vltimum quæſiuit ab abbate ſi non comediſſent fratres. Reſpondit: Tu ſpiritualis non indiges hoc cibo temporali: Nos carnales indigemus & comedimus, ideo laborare neceſſe habemus. Quo compuncto, abbas intulit: ergo neceſſaria eſt Martha Mariæ.

Exemplum

Item abbas Ioannes dixit fratri ſuo maiori volens ſemper eſſe ſecurus. Sicut Angeli nihil operantes, ſed ſine intermiſſione Deum laudantes: quo dicto, deiecto pallio, iuit ad interiorem eremum, & poſt octo dies rediit pulſans ad cellæ oſtium, à quo cùm quæſiuiſſet frater quis eſſet, & diceret quod Ioannes: Reſpondit frater. Ioannes Angelus factus eſt, & inter homines iam non eſt. Qui cum diu permiſiſſet eum extra affligi, inſtanti pulſando aperuit, dicens: Si homo es, neceſſe habes operari vt viuas. Si Angelus, quid quæris intrare cellam? Ad quod verbum pœnituit.

4. Malorum occaſio.

Qvarto oſtendit hoc vitium diligenter eſſe vitandum malorum occaſio, id eſt, tentationum & omnium vitiorum. Eſt enim, vt ait Bern. *mater omnium vitiorum, nouerca virtutum, & occaſio tentationum*, ſicut dictum eſt ſupra *de tentatione*. Bern. *omnium tentationum & cogitationum malarum & inutilium, ſentina eſt ocium.* Hoc Dauid pertraxit in adulterium, proditionem, & homicidium. Hoc Salomonem eius filium irretiuit in amorem mulierum alienigenarum, vt coleret idola earum. Hoc ſignificatur Matth. 12. *Spiritus immundus, aſſumens ſeptem ſpiritus nequiores ſe*, id eſt, vniuerſa vitia, *habitat cum eis in domo, quam vacantem inuenit.* In huius ſentinæ profundum ocioſus ſæpe cadit, nec ſurgit à limo profundi. Seneca. *Sulcum nemo emergit, niſi manum porrigat ad laborem.* Ideo dicitur Eccleſ. 24. *Seruo maleuolo tortura, & compedes: mitte illum in operationem ne vacet, multam enim malitiam docuit ocioſitas.*

Simile.

Nota quod ſicut paterfamilias operarios miſit in vineam ſuam, & quos inuenit ocioſos, arguens miſit in vineam. Matth. 20. Sic diabolus operarios ſuos mittit ad opus & occupat; & ſi quem in diuino opere non occupatum inuenerit, occupat eum in ſuo. *Exemplum* de molendino quod inceſſanter voluitur, in quo ſi frumentum immittitur ad molendum multum fructum affert patrifamilias; ſed æmulus eius proiicit in illud vel lutum ad inquinandum, vel picem ad inuiſcandum, vel paleas ad illud inutiliter occupandum, vel lapides ad frangendum. Molendinum eſt cor humanum, quod inceſſanter voluitur de vna cogitatione in aliam, nec poteſt eſſe penitus ocioſum, quin ſemper circa aliquod bonum vel malum occupetur. Quod ſi circa bonum intentum ſit, bonum fructum Domino ſuo reddit. Sed diabolus inuidens bono noſtro, immittit cordi, vel cogitationes immundas ad inquinandum; vel picem, id eſt amorem terrenorum, quæ ſunt viſcus animæ ad inuiſcandum; vel paleas, id eſt cogitationes vanas & friuolas, ſaltem ad tempus perdendum, & bonum impediendum; vel lapides, id eſt motus iræ & impatientiæ ad frangendum.

5. Bonorum amiſſio.

Qvinto ad vitandum ocium mouere nos debet bonorum amiſſio. Ocioſus enim perdit tempus ſuum, bona ſua ſpiritualia, temporalia, & æterna. Primò quidem tempus amittit, cuius amiſſio inæſtimabiliter eſt damnoſa, & ideo ſtudioſè valde cauendum eſt, ne per ocium amittatur. Eccleſ. 4. *Fili conſerua tempus, & declina à malo.* Eccl. 3. *Omnia tempus habent &c. & tu habe, & non perdas illud, quia ſuis ſpatijs tranſeunt vniuerſa.*

Tempus eſt æſtimandum propter octo.

Tempvs autem ſeruandum eſt, vt expendatur totum in Dei ſeruitio, ne amittatur per abuſum vel non vſum, propter hæc octo quæ ſequuntur. Hæc autem ſunt; temporis breuitas, velocitas vel labilitas eius, irremediabilitas, pretioſitas, quia eſt multum debitum: quia vitæ noſtræ inſeparabiliter coniunctum, quia eſt noſtrum ſiue nobis proprium, quia eſt rationis reddendæ obligatorium. Quod breue ſit, patet Iob 14. *Breues dies hominis ſunt.* Pſal. 89. *Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna* &c. Aug. *Omnia tempora æternitati comparata quaſi punctus ſunt.* De velocitate & leuitate. Seneca. *Infinita eſt velocitas temporis, punctum eſt in quo viuimus, & puncto minus.* Iob 20. *in puncto ad inferna deſcendunt.* De irremediabilitate Bern. *Nemo parum æſtimet tempus, quod in verbis conſumitur ocioſis, vel factis: volat verbum irreuocabile, nec aduertit inſipiens quid amittat.* Cum quidam diues clericus vigilaret Pariſijs ad feneſtram ſtudens, & quidam cantaret in vico quandam cantilenam, quæ dicebat Gallicè; *tempus vadit, & ego nihil feci: tempus venit, & ego nihil operor.* Incepit primo cogitare circa dulcedinem cantus; & poſt, circa verbi ſententiam, cogitans quod ſibi competeret, quaſi ſermonem à Deo ſibi miſſum illud accipiens, in mane omnia relinquens, ordinem fratrum prædicatorum intrauit.

Exemplum.

Sexto mouere debet ad ocium vitandum ſupernum auxilium, id eſt adiutorium diuinæ gratiæ. Require ſupra *de Acedia.* Septimo mouere debet æternũ ſupplicium. Require ſupra *Acedia.*

6. Supernum auxilium

7. Æternum ſupplicium.

De multiloquio.

DISTINCTIO VII.

Deinde conſiderandum eſt de verboſitate vel multiloquio, dicitur Prouerb. 10. *In multiloquio non deerit peccatum.* Eccleſ. 20. *Qui multis vtitur verbis lædet animam ſuam.* Et Leuit. 15. *Vir qui patitur fluxum ſanguinis, immundus erit.* Iterum eſt ſignum ſtultitiæ Eccleſ. 5. *In multis ſermonibus ſtultitia inuenitur.* Item 10. *Stultus verba multiplicat.* Et 29. *Sicut vrbs patens abſque murorum ambitu, ſic homo qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum.* De hoc require multa ſupra *de Silentio.*

10 Filia acediæ eſt multiloquium.

De vaniloquio.

Deinde conſiderandum eſt de vaniloquio, ſiue de verbis ocioſis. Nota ſecundum Greg. quod *ocioſum verbum eſt, quod aut ratione iuſtæ neceſſitatis, vel intentione piæ vtilitatis caret.* Secundum Hieron. *verbum ocioſum eſt, quod abſque loquentis vel audientis vtilitate profertur.* A verbis ocioſis abſtinere debet homo multiplici ratione. *Primo* quia vir iuſtus ſit cœlum: ſecundum illud. *Anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ, os eius eſt porta cœli.* Cœlum nunquam apertum fuiſſe legitur, ſine magna & vtili cauſa, ſicut patet vbique. Item homo eſt velut caſtrum obſeſſum vndique, ſecundum illud Pſal. 16. *Inimici mei animam meam circundederunt*, os autem hominis eſt porta huius caſtri, per quam caſtrum illud frequenter aperitur. Ideo non ſine magna vtilitate debet aperiri, ſed cum magna diligentia cuſtodiri. *Item* qui theſaurum animæ non vult amittere, debet portam oris ſollicitè cuſtodire. *Item* vno verbo poteſt homo mereri gratiam. Vnde reprehendit. Bern. eos qui non timent tempus amittere in confabulationibus ſuis, dicens. *Confabulari, aiunt, licet, donec pertranſeat hora; quam ſibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad promerendam gloriam miſeratio conditoris indulſerat; nec ſolum ſibi, ſed & multis alijs poteſt homo eſſe ſalutis occaſio vno verbo. Vnde ex magna corruptione prouenit, quod homo ita paſſim verba inutilia loqui velit.* Item lingua hominis eſt calamus Spiritus ſancti. Pſal. 44. *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.* Irreuerentiam ergo facit Spiritui ſancto, qui linguam ad inutilia verba laxat. *Item* loquæla in ſolis rationem habentibus inuenitur, & lingua eſt rationis interpres; & ideo nunquam debet homo ſine ratione proferre ſermonem. *Item* pro verbis ocioſis ad examen diuini iudicij protrahemur. Sicut dicitur ſuper illud Iob 31. *Nonne ipſe vias meas conſiderat, & greſſus dinumerat, vt nec minutiſſimæ cogitationes, nec tenuiſſima verba quæ apud nos vſu viluerunt, indiſcuſſa remaneant.* Et Matt.

11 Eſt vaniloquium à quo multa ſuadent abſtinendum eſſe.

12. de

12. de omni verbo otioſo quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Sed heu quæ ratio poterit reddi de verbis otioſis, cum ſine ratione dicantur. Vnde Bern. *Si propterea verbum otioſum eſt, quod nullam rationabilem cauſam habet; quam rationem reddere poterimus de eo, quod eſt præter rationem?*

De murmure.

12 *Eſt murmur quod propter multa eſt ſolicite fugiendū.* DEINDE conſiderandum eſt de murmure, quod ad acediam pertinet, quia prouenit ex internæ vnctionis, & exterioris conſolationis defectu. Et poteſt dici murmur *oblocutio indebita contra Deum vel alium.* hoc autem generat ſæpe acediam & vitæ tedium, vt filij Iſrael, Numer. 11. Quaſi dolentium pro labore contra Dominum. *Ortum eſt murmur populi* B &c. Et poſt. *vulgus quippe promiſcuum* &c. Et poſt. *anima noſtra arida eſt ſuper cibo iſto leuiſſimo, oculi noſtri nihil reſpiciunt niſi manna.* & 14. *Vtinam mortui eſſemus in Ægypto.* Sunt autem multa quæ nos à peccato murmuris cohibere debent, & oſtendunt hoc vitium ſollicitè fugiendum.

1. *Sacra ſcriptura.* PRIMVM quod debet prohibere peccatum murmuris eſt ſacra ſcriptura. Sapient. 1. *Cuſtodite vos à murmuratione.* 1. Corinth. 10. *Ne murmurareritis* &c. Phil. 2. *Omnia facite ſine murmurationibus, vt ſitis ſine querela ſimplices filij Dei.* Non murmurat qui ſe filium Dei cogitat, & quod ex amore flagellatur. Apoc. 3. *Ego quos amo arguo & caſtigo.* Greg. *Ille ſolus de flagello murmurat, qui cauſam percuſſionis ignorat.*

2. *Pia cura Dei.* SECVNDO cohibet murmur pia cura ſummi medi- C ci, cum cogitat homo quod tribulatio datur homini à ſummo medico quaſi medicina, qui vulnerat partem ignobiliorem hominis, id eſt corpus, ad ſanandum digniorem, id eſt animam. Iob 5. *Ipſe vulnerat & medetur, percutit & manus eius ſanabunt.* Eccleſ. 10. *Prudens & diſciplinatus non murmurabit correptus.* *Exempla.* *In vitiſpa*, cum quidam peteret ab abbate Ioanne vt rogaret pro eo vt curaretur, ait. Rem tibi neceſſariam cupis abijcere; quia vt corpora purgantur medicinis amaris, ita animæ languoribus: & tamen dedit ei oleum benedictum, & ſanatus eſt. *Dicit* magiſter Iacobus, quod quidam miles erat in Francia; Cum autem quidam clericus pauper aquam benedictam ad domum ſuam portaret, dictus miles nihil ei dabat, nec dari permittebat, ſed conuitijs afficiebat eum. Cùm autem di- D ctus miles ægrotaret, & dictus clericus ad domum eius veniſſet, præcepit ei aliquid dari, rogans vt oraret vt Deus curaret eum. qui quæſiuit ab eo in quo ſtatu magis timebat Deum; qui reſpondit quod in infirmitate magis eum timebat. tunc clericus ait: Et ego Deum oro, vt in illo ſtatu vos cuſtodiat, in quo melius ei valetis.

Fatuus eſt qui murmurat de paupertate. ITEM fatuus eſt qui de paupertate murmurat, cum pauperes eligat Deus ad regnum. Iac. 1. *Nonne pauperes elegit Deus in hoc mundo, diuites in fide, hæredes regni.* Vt patet per exemplum Lazari. Luc. 16. & ſupra prima parte, de anima pauperis peregrini ad cœlum ſine dolore deducta, & in vita Pauli primi eremitæ pauperis, quem beatus Antonius vidit cum ſanctorum Choris deduci ad cœlum. Similiter de E beato Martino, *qui pauper hic & modicus, diues cœlum ingreditur*, & à Choris ſanctorum recipitur & inuitatur: *Mane nobiſcum in æternum.* *Fatuus eſt qui murmurat de intemperie.* *Item* fatuus eſt qui murmurat de intemperie, cùm ipſe qui eam dat, ſcit quid expediat. *In vitiſpa*, cum quidam eremita ſeminaſſet olera, & tempus ſiccum eſſet, viſum fuit quod pluuia indigerent, & rogauit pro ea, & obtinuit: viſum eſt ei vt ſerenitate indigerent, petijt, & obtinuit: & illo anno omnino nullum venit olus. & credens quod illo anno eſſet olerum ſterilitas, patienter tulit. cum autem veniſſet ad domum alterius, vidit ea ibi pulcherrima. Cùm autem dixiſſet illi eremita quid ei acciderat, Reſpondit merito hoc ei accidiſſe, eo quod ſe Deo ſapientiorem fecerat, qua-

A ſi ſciret quid melius expediret. Ad hoc facit quod ſupra poſitum eſt exemplum de obedientia, de illo qui dicebat quod Deus nihil faciebat niſi quod ipſe volebat: quia ipſe volebat quicquid Deus faciebat. *De malorum* proſperitate, & bonorum aduerſitate multi murmurant, quia cauſam ignorant. Hieron. 12. in perſona talium. *Quare via impiorum proſperatur, & bonum eſt eis qui male faciunt?* Pſal. *Vſquequo peccatores Domine: vſquequo peccatores gloriabuntur?* Et ſoluitur. Hieron. 12. *Congrega eos ſicut gregem ad victimam.* Gregor. *Continuus conceſſus temporalium, æternæ damnationis eſt indicium.* Auguſt. *Scit cœleſtis medicus quid nobis daturus ſit ad conſolationem, quid ſubtracturus ſit ad exercitationem: non enim ſine cauſa ſubtrahit noſtrum patulum.* non ergo murmurandum eſt de paupertate.

B CVM quidam eremita miraretur in corde ſuo, murmurans de diuerſis iudicijs Dei, de hoc quod hi qui male viuebant in præſenti bene habebant ſæpe; Et contra frequenter bene viuentes, multas habebant aduerſitates: & aliquando illi qui bonam vitam duxerant in fine videbantur habere finem abiectum, & mali finem pulchrum, & boni amittebant frequenter temporalia, malis bene ſuccedebat in iſtis. Cùm hoc in oratione reuolueret, rogauit Deum vt ei oſtenderet quare hoc faceret. adiuit Angelus dicens ei, quod miſſus erat vt ei oſtenderet quod petierat à Domino, & quod ſequeretur ſe in forma eremitæ apparentem. Quod cum faceret, venerunt ad domum cuiuſdam eremitæ, cuius domus ſupra ſaxum altiſſimum erat ſita ſupra mare. Qui prædicante Angelo C de tentationibus, & contra imperſeuerantiam, confeſſus eſt cum multis lachrymis, quod cum fuiſſet ibi in magna afflictione pœnitentiæ per 40. annos, ad vltimum ita erat victus à cogitationibus ſuis, quod volebat omnia bona dimittere, & ad ſæculum redire. quem cum videret verè pœnitentem, Angelus præcipitauit eum ſubito, & mortuus eſt. Cum autem ad hoc factum terreretur eremita ſocius ſuus & fugeret, vocauit eum dicens: Noli timere; Oſtendit tibi Deus vnum de iudicijs ſuis. Conſequenter venerunt ad domum alterius eremitæ, qui cum recepiſſet eos cum magno gaudio, propinauit eis potum cum cypho argenteo quem habebat. quem occultè arripiens Angelus, in ſinu ſuo occultans, ſecum deportauit. Venientes autem in nocte in domum cuiuſdam prædonis militis, vix ſunt D in ea recepti, & valde male tractati, & conuitijs affecti: tamen aliqua pauca ſunt eis data, & lecti parati, licèt viliter. In mane noluit Angelus recedere, niſi prius loquatur cum hoſpite, & extrahens cyphum de ſinu ſuo dedit ei: quod videns eremita miratus eſt, & murmurauit in corde ſuo de hoc quod viderat. Alia nocte venerunt ad domum alterius militis, qui ſatis vix recepit eos, tamen mediocriter tractauit eos. In mane cum vellent recedere, rogatus ab Angelo, dixit cuidam filio ſuo vnigenito, quod eos conduceret, & eis viam monſtraret. Quod cùm puer faceret; ſubito eum Angelus arripuit, occidit, & in foſſatum proiecit. Quod cum vidiſſet eremita fugiebat eum, dicens eum non eſſe Angelum ſed diabolum. Ecce dicit Angelus oſtenſa ſunt tibi occul- E ta Dei iudicia, quorum cauſam ſcire volebas. Salutem illius prioris eremitæ quem præcipitauimus procurauimus, qui de ſua tentatione compunctus, ad Dominum iuit; non habens aliam pœnam niſi mortem abiectam. Qui ſi ſuperuixiſſet, redeunte tentatione, malum quod conceperat adimpleuiſſet. Alius eremita homo contemplatiuus eſt & magnarū orationum. diabolus autem procurat ſuis impedimentum orationibus. quidam enim diues cyphum argenteum quem ſuſtulimus ei dederat, vt pro eo oraret: cum autem orare vellet, veniebat ei cogitatio, quid de cypho illo facere poſſet, vel ne furaretur eum aliquis; ita quod cor ſuū & orationes cyphus ille ei auferebat: ideo ſalutem eius procurauimus cyphum auferendo; redibit enim ad ſolitas orationes ſine impedimēto illo. Alius autem ad *Exemplum.*

quem poſt venimus, malus homo eſt, nec eſt dignus cæleſt. remuneratione, pro hoc quod fecit nobis; ideo temporalem ei dedimus mercedem. Alius homo fuit hoſpitalis & multarum eleemoſynarum, & cum non haberet prolem, rogauit viros religioſos quod rogarent Dominum vt daret ei prolem, quod & fecerunt, & dedit ei filium, quem vidiſti ſubmergi à nobis, quo habito cæpit opera miſericordiæ quæ facere conſueuerat dimittere, & multa mala facere, vt multa bona filio acquireret. puero mortuo in innocentia ſalutem procurauimus, qui ſi ſuperuixiſſet, multa mala feciſſet. Similiter & patris pueri, qui eo mortuo ad conſueta bona opera reuerteretur. *Ad hoc* etiam facit quod habetur ſupra de inferno in fine, de illa quæ vidit patrem qui bonam vitam duxerat, & ſepulturam vilem, & finem ſine honore præſenti habuerat, in ſummo gaudio: & matrem, quæ contrarium habuerat, in ſumma pœna.

3. *Ius iuſtitiæ.* TERTIO diſſuadet murmur ius iuſtitiæ. Triplici enim iure exigit iuſtitia, quod toti ſimus Dei, & vt de nobis faciat ſicut & de re propria voluntatem ſuam, ſecundum rationem creationis, redemptionis, iuſtificationis. Bern. *Totum te debes* &c. Idem. *infidelem naturalis vrget ratio, totum ſe debere ei, à quo ſe totum habet* Iſa. 45. *Væ qui contradicit factori ſuo: numquid dicit lutum figulo, cur ita facis?* Et. 29. *Peruerſa eſt iſta veſtra cogitatio, quaſi ſi lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori ſuo; non me feciſti.* Domini ſumus ratione emptionis 1. Cor. 6. *Empti eſtis pretio magno.* Rom. 14. *Siue morimur, ſiue viuimus, Domini ſumus!* Qui ergo pro nobis dedit vitam ſuam, & mortem ſuſtinuit; iuſtè ſibi vendicat vitam noſtram: Et etiam ratione iuſtificationis, in qua dedit nobis ſpiritumſanctum.

4. *Multa commoda quæ eueniunt patientibus aduerſa.* QVARTO diſſuadent murmur multa commoda quæ eueniunt eis qui patienter ferunt aduerſa: acquirunt enim, peccatorum veniam, & gloriam, & euadunt pœnam æternam. Greg. *Sancti temporalem mortem lucrum putant, quia per hanc æternam euadere non formidant.* Eccl. 10. *Prudens diſciplinatus non murmurabit correctus.* Hæc & multa bona facit patientia, de quibus infra in tractatu pœnitentiæ multa ponuntur exempla.

5. *Gratia Spiritus ſancti.* QVINTO diſſuadet murmur & comprimit, gratia ſiue vnctio ſpiritusſancti. Ioh. 2. *Vnctionem habet à ſecundo.* Signũ eſt quod deficit hæc vnctio, vbi eſt murmuratio Eccl. 31. *Quaſi rota carri præcordia fatui, & quaſi axis verſatilis cogitatus illius.* Rota malè vncta ſemper murmurat: & vulgariter dicitur. Rota carri deterior eſt quærulоſior. Canonica Iudæ. *Hi ſunt murmuratores & querulоſi, ambulantes ſecundum deſideria ſua: præmittit pœnam eorum, quibus caligo tenebrarum in æternam ſeruata eſt.*

6. *Radix vnde procedit murmur quæ eſt quodlibet ſeptem peccatorũ capitalium.* SEXTO diſſuadet hoc vitium multiplex pœna ſiue radix vnde procedit. Hoc vitium videtur generari à quolibet 7. capitalium vitiorum. *A ſuperbia* vt Numeri 12. Murmur Aaron & Mariæ. Symonis Phariſæi. Luc. 6. *Hic ſi eſſet Propheta* &c. Similiter Luc. 5. de hoc quod Chriſtus manducabat cum Matthæo, murmurabant Scribæ & Phariſæi. Similiter Luc. 11. & 15. & 19. de hoc Phariſæi murmurabant cõtra Deum, quia peccatores reciperet, & cum eis manducaret, & ad eos declinaret. *Ex inuidia* naſcitur. Matth. 20. Murmurabant aduerſus patremfamilias. *Item* ex ira, Numeri. 16. *Murmurauit omnis multitudo* &c. & 20. *Item* ex accedia, Numeri 11. *Ortum eſt murmur populi quaſi dolentium pro labore*, &c. *Item* ex auaritia oritur, vt Iudæ dicentis, Ioh. 2. *Quare vnguentum hoc non venundatur 300. denarijs? Hoc dicebat non quia curaret de pauperibus, ſed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat.* *Item* quandoque oritur à luxuria. Iſa. 26. *In tribulatione murmuris doctrina tua eis*, ideſt luxurioſis, quando eis prædicatur fornicationem eſſe mortale peccatum, vel cùm prædicatur momentaneum eſſe quod delectat, æternum & ſine fine quod cruciat Hier. *Momentanea eſt fornicationis delectatio, & æterna pœna fornicantis.* *Item* dum dicitur in Euangelio ſcriptum, quod ſolo conſenſu fornicationis, in æternum damnantur luxurioſi. Matthæi 5. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo.* cum hoc audiunt murmurando inferunt, ergo omnes in perditionem ibunt. *Item* oritur ex gula, ſicut ſæpe murmur filiorum contra Deum & Moyſen dicentium. *Vtinam mortui eſſemus in Ægypto, quando ſedebamus ſuper ollas carnium*, & hoc faciebant ferè quoties cibo vel potu egebant, vt habetur Exo. 16. Num. 11. & 20. Similes ſunt clauſtrales multi, qui licet ſint mortui, tamen comedunt illos, detrahendo, qui eis miniſtrant neceſſaria, quando aliqua eis deficiunt.

7. *Votum & conditio religionis.* SEPTIMO diſſuadet hoc vitium vis vel obligatio voti, & conditio religionis, vbi qui ſe intromittit rapinam facit: nam alij curam ſui dederat, & eo inuito cui dedit, reaccipit. Bern. *Vos qui curam veſtri nobis ſemel commiſiſtis, quid adhuc vos de vobis intromittitis.* Ideo Dominus arguit Petrum. Ioh. vlt. dicens. *Quid ad te, tu me ſequere?* Item clauſtralis murmurans ſe eripit, ſecum diſpenſans contra omne ius, de cruce obedientiæ ad libitum carnalis prudentiæ, quę eſt mors. Ber. *Suſpecta eſt mihi fateor tua diſpenſatio, & vereor tibi illudi, ſub tegmine & nomine diſcretionis, à prudentia carnis.* Item clauſtralis murmurans, contempta diſciplina Chriſti, vult eſſe diſcipulus, non Moyſi, aut Iohannis, aut Pauli, non Benedicti, aut Bern. ſed Galeni, contra eos qui nimis medicinas ſequuntur & quærunt in religione, ait Bern. *Chriſtus docet animas, ideſt animalitates in hoc mundo perdere, & in futuro ſaluare. Galenus & Hipocras hic ſaluare, & in æternum perdere: cuius conſilio acquieſces, aut cuius vis eſſe diſcipulus?* Idem. *Puta te eſſe monachum non medicum, nec de complexione iudicandum, ſed de profeſſione.* Filij Iſrael non habuerunt in deſerto aliud medicamentum, niſi aſpectum ſerpentis ænei pro ſpeculo ſibi dati Numer. 21. Similiter Ioan. 3. *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum non pereat*, &c. Medicina Pauli Rom. 14. *Qui infirmus eſt olus manducet.* hos qui in religione medicinalia ſequuntur, frequenter refugit diuina conſolatio, & medicina, Bernard. *Derelicta eſt diuina conſolatio, & non datur admittentibus alienam.*

Exemplum. DICITVR quod quidam ordinem intrauit, qui nouerat carnalem medicinam; qui cum vellet Philoſophice viuere, & abſtinere à fabis & alijs groſſis cibarijs dicens quod ſuæ non competeret complexioni: Cum viriliter laboraret in opere Domini, ipſe ſæpe languens in infirmaria recũbebat, multis medicinis corpus ſuum attenuans, & ſemper deterius habebat. Cũ autem ſemel veniſſet in conuentum, in refectorio comedens, vidit beatam virginem conuentum circuneuntem, cum puella ſpecioſiſſima, in manu ſua pixidẽ electuarij pretioſiſſimi tenente, & beatam virginẽ cũ cocleari in ore omnium cibaria communia comedẽtium, electuarium ponentem, ex quo erant eis omnia ſapida & ſana. Cũ autem ad eum veniret, & ipſe os ei aperiret, ipſa retraxit manũ dicens; quia tu tuam medicinã ſequeris, meam non habebis. Qui pœnitens & communibus vtens, recepit pariter & ſanitatem, & cibariorum communiũ ſapidã deguſtationẽ. *Item* Dandamus Rex Brachmannorum, Alexandro & ſuis hæc ſcripſit, eum arguens cum ſuis his verbis. Audio quod plurima comedentes digerere non poteſtis, & more peruerſo naturã immutatis, vt ex ea parte ex qua eſcas capitis egeratis, capite non pedibus ambulãtes: ita naturã ciborũ nimietate diſtendis, vt arte medicorũ vos euacuare debeatis, & per hoc maximam turpitudinẽ, atq; ægritudinem vobis acquiritis; & ſic vobis inſani tali curatione ipſam naturam euertitis, finẽ habentes voracitatis immodicæ ſuppliciũ, non ſalutẽ. Dandamus Alexand. Medicinæ remediũ nobis parſimonia eſt, quæ nõ ſolum illapſos poteſt curare languores ſed

etiam procurare ne veniant. Si ſic de hoc arguit diuites & poteſtates ſæculares ac gentiles, quantum arguendi ſunt pauperes regulares.

Exemplum. ITEM contra murmurantes eſt exemplum ſupra poſitum *de verbo Dei*, de fratre qui vidit in eadem menſa quoſdam comedentes mel, alios panem, tertios ſtercus, & per reuelationem audiuit primos eſſe illos qui in menſa ſemper orant, alios qui gratias agunt, tertios qui murmurant de cibis dicentes; hoc malum eſt, vel malè paratum, vel nihil valet; hi Dei iudicio ſtercus comedunt.

ITEM dicitur quod cum quidam quæreret à beato Bern. quomodo eſſet bonus monachus. Reſpondit, ſi eſſet de ordine aſinorum, non quod aſinos equitaret, vt faciunt illi qui de illo ordine ſe dicunt, ſed ad modum aſini ſe haberet, vt non murmuraret de potu, vel cibo, vel onere ſibi impoſito. Ideo dicitur in Pſalm. *Vt iumentum factus ſum apud te*: quod non murmurat contra ſeſſorem, ſed regitur ad iniunctum opus. Clauſtrales murmurantes, ſimiles ſunt aſinæ Balaam ſub calcaribus murmuranti. Num. 22. Sed multi aſſpecti monſtris, de murmure talium vt Balaam non mirantur. Clauſtrales quaſi mortui in Chriſto, non debent murmurare de cibo vel veſtitu, ſicut nec mortuus de ſudario.

8. *Exemplum Christi & Sanctorum.* OCTAVO diſſuadet hoc vitium exemplum Chriſti & ſanctorum. Iſa. 53. *Quaſi ouis ad occiſionem ducetur*, ſcilicet Chriſtus, *& quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.* Aug. *Omnia aduerſa ſuſtinuit homo Deus, vt ſuſtinenda doceret.* Item exemplum Iob. 1. *In omnibus his non peccauit Iob labijs ſuis, nec ſtultum quid contra Deum locutus eſt.* De Aaron. Sap. 18. dicitur. *Properans homo ſine querela.* Et poſt. *Reſtitit iræ.* De Zacharia & Elizabeth legitur. *Erant iuſti ante Deum incedentes in omnibus mandatis Domini ſine querela.* De beata virgine ſcribit beatus Ignatius. Mariam noti referunt eſſe omnium gratiarum abundantem, & virtutibus fæcundam, in perſecutionibus & afflictionibus hilaris, in penurijs indigentijſque non querula, iniuriantibus grata, & moleſtata lætatur &c.

ITEM exempla beatorum Martyrum, de quibus in Pſalm. 43. dicitur. *Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.* De quibus ait Eccleſia, *fuerunt ſine querela.* Et iterum. *Caduntur gladijs more bidentium, non murmur reſonat, nec querimonia* &c.

9. *Pœna qua puniuntur murmuratores.* NONO diſſuadet hoc vitium pœna, qua murmuratores puniuntur à Deo. *Quandoque* enim puniuntur pœna temporali: ſicut Maria ſoror Moyſi, propter peccatum murmuris percuſſa eſt lepra. Num. 12. Item cum populus murmuraſſet pro aquæ penuria. Exod. 17. dicit Moyſes. *Quid iurgamini contra me, quare tentatis Dominum?* Ideo ſtatim affuit Amalech pugnans cōtra eos. Item Exo. 16. *Non contra nos murmur veſtrum, ſed contra Dominum.* Secundo quandoque punit eos de morte corporali. Cum enim murmuraſſet populus contra Deum, immiſit in eos ſerpentes ignitos, quorum morſibus moriebantur. Num. 21. Item Iudith. 7. *Qui improperium murmurationis ſuæ portauerunt, exterminati ſunt ab exterminatore, & à ſerpentibus perierunt.* Ideo dicit Apoſtolus 1. Cor. 10. *Neque murmuraueritis ſicut quidam eorum murmurauerunt, & à ſerpentibus perierunt.* Item. Num. 11. *Factus eſt murmur populi* &c. Sequitur. *Accenſus eſt ignis Domini in eos, & deuorauit extremam caſtrorum partem.* Tertio à regno cœlorum excludit. Greg. *Nullus murmurans regnum cælorum intrabit.* Num. 13. *Qui murmuraſtis contra me, non intrabitis in terram, ſuper quam leuaui manum meam vt darem eam vobis.* Sicut autē tunc excludit murmur filios Iſrael in terra promiſſionis, ſic & nouos Iſraelitas à terræ promiſſæ beatitudine. Ad hoc facit quod habetur Numeri 20. *Conuenerunt aduerſus Moyſen.* Quarto in profundum inferni detrudit, ſicut figuratum eſt Numeri 16. Locutus eſt Moyſes ad Chore, & ad omnem multitudinem, &c. Poſt. *Quid eſt Aaron vt murmuretis contra eum?* Et poſt ibidem: *Diſrupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit eos cum tabernaculis eorum, & vniuerſa ſubſtantia, deſcenderuntque viui in infernum, operti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Et poſt. *Ignis egreſſus à Domino interfecit* 250. viros, *qui offerre debebant ſacrificium.*

De taciturnitate.

13 *Eſt taciturnitas quæ nonnunquam eſt vitioſa.* DEINDE conſiderandum eſt de taciturnitate. Sciendum eſt igitur, quod ſicut vitioſa eſt nimia loquacitas ita vitioſa eſt quandoque nimia taciturnitas. *Eſt enim tempus tacendi, & tempus loquendi.* Eccl. 3. Iſido. *Seruanda eſt lingua, non indiſſolubiliter alliganda.* eſt enim vitioſum in electionibus & promotionibus ad officia dignitatis, officij, vel honoris; ſi tacendo permittas indignum vel minus idoneum promoueri, vel dignum permittas amittere dignitatem, beneficium, vel honorem. *Item* in conſilijs, ſi alijs ex ignorantia, vel malitia malè conſulentibus reticeas veritatem. *Item* in iudicijs ſi videas aliquem nequiter accuſare, vel iniuſtè condemnari, tacendo peccas. *Item* in colloquijs ſi alijs detrahentibus alicui non arguis detrahentes, vel non excuſas aut commendas perſonam cui detrahitur, tacendo peccas. *Item* ſi quando ſperas prodeſſe verbum ædificationis, inſtructionis, exhortationis, vel correptionis, retines verbum ſalutis, tacendo delinquens. Vnde Iſa. 6. Væ mihi quia tacui. Et ideo dicitur. Eccl. 3. *Ne retineas verbum tempore ſalutis.* Ad hoc ſpiritualiter tenentur Prælati, & omnes habentes curam & regimen animarum. Hoc bene figuratum eſt Exo. 28. Vbi præcipitur vt in extremis partibus veſtium ſacerdotalium fierēt tintinnabula aurea cū malagranatis, vt audiretur ſonitus, quando ſacerdos ingrederetur & egrederetur ſanctuarium, & nō moreretur. Quod exponens Gre. ait. *Sacerdos ingrediens moritur ſi de eo ſonitus non auditur; quia cōtra ſe iram interni iudicis prouocat, ſi de eo ſonitus prædicationis non precedit.* Item Ezech. 33. Si ſpeculator viderit gladium venientem & non inſonuerit buccina, & populus non cuſtodierit ſe, veneritque gladius & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate ſua captus eſt: ſanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram. De taciturnitate laudabili, require infra *Silentium.*

De indiſcretione.

DISTINCTIO VIII.

14 *Eſt indiſcretio quæ oritur ex feſtinantia, quæ ſtatim inhibet.* DEINDE cōſiderandum eſt de indiſcretione. Notandum autē quod aliquando indiſcretio accidiam generat, aliquando autem nimia feſtinantia, vel nimius feruor hanc parit. Ideo de nimia feſtinantia vel feruore, quæ facit hoc vitium, dicemus. Et poſt, quomodo ex accidia multipliciter prouenit indiſcretio. Si quidem omne quod eſt nimium, vertitur in vitium. Philoſophus, *Arbitror primo eſſe vtile in vita, ne quid nimis.* Feſtinantiam nimiam inhibent ſcripturæ: Similiter rerum naturæ, & creaturæ, & exempla diuerſa. Scripturæ Prouerb. 19. *Qui feſtinus eſt pedibus, offendit; cito inuenit offendicula per quæ cadit.* Prou. 13. *Subſtantia feſtinata minuetur.* Prouerb. 20. *Hæreditas ad quam feſtinatur in principio, in nouiſſimo benedictione carebit.* (1. *Scriptura.*) *Item* natura rerum. *Arbores enim, qui nimis ſe fructibus onerant*, cum adhuc ſint tenellæ virgulæ, conſueuerunt fieri ſteriles: & quæ nimis cito florent, cito læduntur, & fiunt ſteriles, Iſa. 18. *Ante meſſem effloruit totus, immatura perfectio germinabit.* (2. *Natura rerum.*) Poeta cuidam nimis properanti ait: *Tu nimis properas, & adhuc tua meſſis in herba eſt.* Philoſophus. *Natura non patitur repentinas immutationes.* *Item* exempla etiam naturalia: feſtinantes ſunt nimis cito deſiſtentes, ſimiles ſunt Leopardis, de quibus dicitur in hiſtoria tranſmarina, quod venantur beſtias; ſed ſaltus magnos poſt (3. *Exempla naturalia. Simile.*)

eas faciendo, ſi in tertio ſaltu prædam non ceperint, eam poſtea dimittunt & deſiſtunt; ſic multi dum nimium feſtinant, ſi ſtatim non accipiunt, deſiſtunt. Contra quos Bern. *Nemo repente fit ſummus: aſcendendo, non volando, apprehenditur ſummitas ſcalæ*; ſcilicet ſtatus perfectionis. Auiculæ dum ſunt nimis teneræ, antequam pennarum ſoliditatem habuerint, cum volare attentant, cito obſtupeſcunt & euaneſcunt, cadunt & atteruntur. Vt Petrus qui dicebat: *Si oportuerit me mori tecum non te negabo*: Matth. decimoſeptimo. vbi dicit gloſſ. *Auis volare nititur ſine pennis.*

ITEM in vitiſpa. dixit quidam. Si videris iuuenem ad cælum volantem, retrahe eum per pedem. *Ad hoc* facit quod ſupra dictum eſt de tentatione, quomodo Antonius vidit dæmonem impedientem volare ad cælum. Similiter de nouitio habetur ibidem.

Simile. ITEM nimis feſtinãtes fructificari, ſimiles ſunt leænis, de quibus in hiſtoria tráſmarina dicitur, quod prima vice tot fætus pariunt, quod poſt hoc ſteriles fiunt, impotentes ad vltimum ferre fætus: primo pariunt ſimul 5. fœtus, poſt 4. poſt 3. poſt 2. poſt 1. poſt nullum, quia omnino ſteriles fiunt.

Exemplum. ITEM ſimiles ſunt cuidam ruſtico, de quo dicit magiſter Iacobus, quod cum haberet gallinam quæ quotidie faceret ei vnum ouum, multa lucrabatur oua, congregando & vendendo. cogitans autem & volens totum lucrum habere inſimul, cum exirent oua de ea, cogitauit quod oua multa poſſent inueniri intra eam, quibus poſſet ditari. & tunc ſcidit eam, & non inueniens oua, perdidit totum, vt dicitur vulgariter, & oua, & gallinam. Sic qui indiſcrete nimis feſtinant, vt totum ſimul faciant, & cumulum perfectionis acquirant, aliquando & ſe & fructum quem debent facere amittunt.

Exemplum. ITEM ad hoc facit quod idem refert, quod cum beatus Martinus veniret Pariſios pedes, etiam moderato greſſu, quidam quadrigarius obuiauit ei, viam rectiorem quærens, curſu concito currens, & properans. Cui ſanctus dixit. via qua pergo longior eſt, quam ſemita quam præ oculis habes, ſed mecum pergens ad vrbem citius peruenies. qui eum irridens, & per ſemitam vadens, dum nimis feſtinaret, quadriga eius fracta eſt, & ipſe læſus à caſu.

Exemplum. ITEM Arabs philoſophus dixit filio ſuo, Sequere calles quamuis appareant ſemitis longiores, quia cum multi iremus ad vrbem, venimus ad biuium, & ſenem interrogauimus qui ait: Strata eſt longior ſemita, ſed per eam citius & ſecurius ad vrbem peruenietis. Quidam autem ſenem irridentes, ſemitam tenuerunt, & inuenientes fluuium ciuitati intermedium, tranſire nitentes, alij in eo ſubmerſi perierunt, & ſe & ſua perdiderunt, alij equis & rebus amiſſis vix euaſerunt. Nos autem ſenis conſilio acquieſcentes, inuenimus in ſtrata pontem, & poſt iuxta littus, eos qui euaſerunt, ſua & ſuos piſcantes & lugentes. quibus diximus: Si ſano conſilio acquieuiſſetis, iam ſine periculo vrbem nobiſcum intraretis.

Exemplum. ITEM cum hoſtes armati inſidiarentur quibuſdam tranſeuntibus per viam vt eos caperent, quendam tranſeuntem iurare compulerunt, vt ſi eos quos expectabant inueniret, ne ſibi paratas inſidias reuelaret. Cum autem obuios eos haberet, & quæreret ab eis quo irent; ait eis, per illud deuium, quàm per ſtratam qua itis, citius quo itis peruenietis, hoc dixit vt eos ab hoſtibus ſaluaret, & iuramentum ſeruaret. Illi autem religionem attendentes dicentis, ei crediderunt, & euaſerunt, & poſt inſidias ſibi in via poſitas nouerunt. Similiter periclitantur qui in via pœnitentiæ indiſcretè ambulant, nec conſilio ſenum obtemperant, nec nimiam feſtinantiam moderantur, ne ſic cito pereant. *Indiſcretus* feruor generat frequenter acediam. Cant. 1. *Adoleſcentulæ* id eſt nouæ animæ vt nouitij, *dilexerunt te nimis*; quod fit quando tantum indiſcrete ſe onerant, quod poſtea fiunt ſibi & alijs onerosi. Volunt ſubito ad cælum volare, & cito ad infernum deſcendunt. Pſalmus 106. *Aſcendunt vſque ad cælos, & deſcendunt vſque ad abyſſos*, &c. Adeo ſe ſupra ſe in religione onerant, quod poſtea á religione ſe exonerant & apoſtatant. contra quos 1. Petr. 4. *Chariſſimi nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis fit.* Bern. *Si quod ſine voluntate vel conſenſu patris ſpiritualis fit, imputabitur vanæ gloriæ, non mercedi, tales enim ſunt vnitatis diuiſores, pacis inimici, & ſuis vnius multos exterret.*

De grauedine.

DISTINCTIO IX.

DEINDE conſiderandum eſt de grauedine, quæ eſt quando homo ſibipſi grauis eſt, iuxta illud Iob. 7. *Factus ſum mihimetipſi grauis.* quam grauedinem plangit in ſe Apoſtolus in perſona humani generis dicens. Rom. 7. *Non quod volo bonum hoc ago, ſed quod malum odi illud facio.* Et infra. *Scio enim quod non habitat in me*, hoc eſt in carne mea, *bonum*, Et infra. *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.* Vnde tandem cogitur exclamare. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius.* Eſt etiam hæc grauedo quando quicquid ad ſeruitium Dei, vel ad ſalutem propriam pertinet, reputat onerosum & graue, cum tamen dicat ſaluator. Matth. 11. *Tollite iugum meum ſuper vos* &c. ſequitur. *Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Et primo. Ioh. 5. *Mandata eius grauia non ſunt.* Ideo. Pſalmus 93. *Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto?* Item oſtenditur hæc grauedo, quando quis grauem ſe reddit & difficilem ad bonum inchoandum & conſummandum. Iob. 7. *factus ſum mihimetipſi grauis*: vt quando per hoc homo efficitur turbulentus & grauis ad parcendum. Prouerb. 17. *Graue ſaxum & onerosa arena: ira ſtulti vtraque grauior.* Exod. 17. *Manus Moyſi erant graues, ſed has ſuſtentabant Aaron*, montanus, id eſt ſpes præmij, *& Hur*, incendium amoris. Quia vt dicit Greg. *Omnia ſana & grauia, facilia & propè nulla facit amor.* — *15 Eſt grauedo in ordine ad bonum.*

De ſomnolentia.

DEINDE conſiderandum eſt de ſomnolentia quam generat pigredo. Sicut dicitur. Prouer. 19. *Pigredo immittit ſoporem.* Circa ſomnolentiam conſideranda ſunt duo. Primò quæ, & quot mala facit. Secundo qualiter excitetur homo à ſomnolentia. Circa primum ſciendum quod ſomnolentia vitanda eſt multiplici ratione. Primo quidem, quia generat egeſtatem. Secundo cæcitatem. Tertio quia tollit facultatem operandi. Quarto quia aufert poteſtatem ſe tuendi. — *16 Eſt ſomnolentia quæ multiplici ratione eſt vitanda.*

PRIMO itaque vitanda eſt ſomnolentia quia generat egeſtatem, videmus enim communiter quod homines ſomnolenti & pigri ad operandum bonum, ſunt pauperes temporaliter; vel ſi multa poſſident, fiunt nihilominus indigentes. Ideo dicitur. Prouerb. 20. *Noli diligere ſomnum, ne te egeſtas opprimat.* Et. 24. *Vſque quo piger dormis* &c. Sequitur. *Pauluìum dormies vt requieſcas, & veniet tibi quaſi viator egeſtas* &c. Pſalmus 75. *Dormierunt ſomnũ ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarũ in manibus ſuis.* Ideo monet Apoſt. 2. Theſ. 4. *Non dormiamus ſicut cæteri, ſed vigilemus & ſobrij ſimus.* Exemplum de duobus viciniſ, quorũ vnus multas poſſeſſiones habens, pauper erat & indigens: alius vero pauca poſſidens, ſed vigil & diligens circa negotia ſua, agros & vineas diligenter excolens ſuamque — *1. Quia generat egeſtatē*

A ſamiliam viſitans, ſemper in omnibus abundabat: magnum hoſpitium tenens, multoſque curialiter & gaudenter recipiens, multa iugiter expendebat. Primo igitur inquirenti cauſam horum, ideſt quare ipſe ſemper egeret, alius vero pauca poſſidens abundaret; reſponſum eſt, quod hoc erat propter eius ſomnolentiam, & illius vigilantiam.

2. Quia generat cæcitatē. SECVNDO ſomnolentia generat cæcitatem. Tobias dormiendo viſum perdidit; & homo peccando Dei & ſui cognitionem amittit. Ionas ſopore depreſſus, qualitatem temporis, & quantitatem periculi non aduertit. Sic dormiens in peccato tempus ſuum amittit, & in quantis ſit periculis non attendit, quę ſi cognoſcens aduerteret, nullo modo in peccatis & periculis dormitaret, ſed pro ſua liberatione Deum potius exoraret. B Item Petrus dormiens inter milites, vinctus catenis in carcere, imminentis ſibi periculum mortis de proximo non aduertit. Loth dormiens non ſenſit quando cum filiabus ſuis concubuit. Gen. 19. Noe dormiens non ſenſit ſe inuerecundè nudatum. Gene. 9. Sic dormiens in peccato non vidit ignominiam ſtatus ſui.

3. Tollit facultatē operādi. TERTIO ſomnolentia tollit facultatem operandi. Vnde meretrix dormiendo filium ſuum oppreſſit 3. Reg. 2. Ita dormiens in peccato bonum opus quod fecerat ante peccatum opprimit Iſboſeth dormiens regnum & vitam perdidit 2. Reg. 4. Ideo dicitur Prouerb. 24. *Vſque quo piger dormis?* &c. Dormiens nec manum nec pedē mouere poteſt: nihil operatur, & ideo nihil lucratur. Sic dormiens in peccatis nihil meritorium operatur. C

4. Tollit poteſtatem ſe tuendi. QVARTO ſomnolentia tollit poteſtatem ſe tuendi. Syſaræ dormientis caput cum clauo terræ infigitur. Iud. 5. Samſon dormiens, crine ſimul & fortitudine ſpoliatur. Iudith. 15. Holofernes dormiendo capite truncatur. Iudith. 13. Saul dormiens amiſit cyphum conſolationis, & haſtam defenſionis. 1. Reg. 24.

Per timorem homo retrahitur à ſomnolētia corporali & ſpirituali. CIRCA ſecundum, ſcilicet *per quæ & quomodo quis excitatur à ſomno*. Sciendum quod ſicut aliquis corporaliter excitatur à ſomno timore ſollicitante, amore ſtimulante, dolore purgante, tumultuatione clamoris, & illuſtratione ſplendoris; ſic homo ſpiritualiter excitatur à ſomnolentia ſollicitatione timoris. Multa vero ſunt propter quæ merito timere debemus, D quia ſumus in loco periculoſo multis periculis expoſito, ideſt in mundo, qui eſt quaſi mare tempeſtuoſum, carcer & lacus leonum, & huiuſmodi. de quibus require ſupra. Sed multi ſunt ſicut Ionas dormiens in tempeſtate, qui alijs vigilantibus & orantibus ſopore grauiſſimo deprimuntur. Et ſicut Petrus dormiens in carcere inter milites & catenas. Act. 12.

Simile. ITEM ſumus vndique circundati hoſtibus nos hoſtiliter obſidentibus. Pſalmus. 16. *Inimici mei animam meam circundederunt* &c. Luc. 19. *Circundabunt te inimici tui vallo* &c. Homines qui ſunt vndique obſeſſi non ſunt libenter ſomnolenti, ſed prout poſſunt ſomnum à ſe excutiunt, ne hoſtes irruant in dormientes. hæc autem perfectè obſeſſa eſt ciuitas cordis noſtri, E à diuerſis dæmonibus tentantibus. & malis hominibus & rebus concupiſcibilibus; quod ſignificatur Eccleſ. 9. *Ciuitas parua* &c. *venit contra eam Rex magnus, & vallauit contra eam, & extruxit munitiones per gyrum, & perfecta eſt obſidio.* Hanc obſidionem præcepit dominus Ezech. 4. deſcribendam ſuper laterem, quomodo ſcilicet diuerſæ tentationes obſident Hieruſalem internam. Quomodo autem hoſtes obſident portas ſenſuum, habetur Hier. 1. *Congregabo omnes congregationes regnorum Aquilonis, & ponent vnuſquiſque ſolium ſuum in introitu portarum* &c. Ad hanc obſidionem pertinet, quod habetur ſupra de tentatione. De multitudine dæmonum obſidentium bonos. Similiter ibidem de diuerſis tentationibus dęmonū &c.

A *Debemus* etiam timere propter incertitudinem mortis, quia neſcimus quando vel quomodo moriemur. Mar. 13. *Vigilate, neſcitis enim quando tempus ſit*: quando ſcilicet habebimus de commiſſis reddere rationem. De quibus autem ſit exigenda & reddenda ratio require ſupra *de iudicio*.

SECVNDO excitatur quis à ſomno ſtimulatione feruentis amoris. Iſa. 26. *Domine nomen tuum & memoriale tuum in deſiderio animæ: anima mea deſiderabit te in nocte, ſed & ſpiritu meo in præcordiis meis, de mane vigilabo ad te.* Iacob pro Rachel ſeruiens ex amore dicebat, Gene. 30. *Fugiebat ſomnus ab oculis meis.* ex amore debemus eſſe vigiles in oratione. 1. Pet. 4. *Vigilate in orationibus.* Eccl. 39. *Iuſtus cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo* &c. Iſa. 26. *expergiſcimini & laudate, vos qui eſtis in puluere.* Iob. 38. *Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina* &c. Aſtra matutina ſunt viri alti meditatione, clari cognitione, mundi corde & corpore, qui ſurgunt ad matutinas ad laudandum Deum. *2. Retrahitur quis a ſomnolentia per amorem.*

TERTIO excitatur aliquis à ſomnolentia afflictione doloris. Sicut quandoque cum virgis pueri excitantur, & infirmi ſic excitantur acerbitate doloris, quod dormire non poſſunt. Sic malefactores qui diuerſis cruciatibus affliguntur. 1. Mach. 6. dicit Antiochus: *receſſit ſomnus ab oculis* &c. *In quantam triſtitiam deueni* &c. De auaro dicitur Eccl. 8. *Eſt homo qui in diebus & noctibus ſomnum non capit oculis.* *Similiter* à ſomnolentia excitat dolor compunctionis. Pſalmus 6. *Laboraui in gemitu meo*, &c. Idem C 76. *Renuit conſolari anima*, &c. *Anticipauerunt vigilias oculi mei.* &c. *3. Per dolorem.*

QVARTO excitatur aliquis à ſomno tumultuatione clamoris. Vnde ſerui Holofernis tumultum arte moliebantur, vt excitarent eum, quem dormire putabant, qui tamen mortuus erat. Matth. 25. *Dormitauerunt omnes & dormierunt, media autem nocte clamor factus eſt: Ecce ſponſus* &c. Matth. 26. *Quid dormitis? vigilate & orate, ne intretis in tentationem.* Nota quomodo Apoſtoli grauati ſomno imminente periculo dormiebant, nec ad clamorem Chriſti pluries excitantis expergiſceri poterant. Iudas vero cum ſuis vigilabat, vt ſuam impleret peſſimam voluntatem. Vnde Apoſtoli ſic oppreſſi ſomnolentia defecerunt in tentatione, & Chriſtum relinquentes D fugerunt. Item aliqui ſunt ſimiles Euthitio, qui ad clamorem prædicationis Pauli non fuit excitatus, ſed dormiens cecidit de tertio cænaculo. Vnde & fructum prædicationis amiſit, & vitam. *4. Tumultuatione clamoris.*

QVINTO excitatur aliquis à ſomnolentia illuſtratione ſplendoris. Rom. 13. *Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.* Sequitur *Nox præceſſit dies autem appropinquauit.* Act. 12. *Erat Petrus dormiens*, &c. Sequitur. *Et ecce Angelus domini aſtitit & lumen refulſit*: Ephеſ. 5. *Surge qui dormis, & exurge à mortuis*, & illuminabit te Chriſtus. *5. Illuſtratione ſplendoris.*

De negligentia.

DISTINCTIO X.

E DEINDE conſiderandum eſt de negligentia. Circa quam quatuor conſideranda ocurrunt. Primo vtrum negligentia ſit peccatum ſpirituale. Secundo vtrum ſit peccatum mortale. Tertio quæ & quanta mala facit in homine. Quarto quibus modis excitatur & expellitur. *17 Eſt negligentia.*

CIRCA primum ſciendum eſt quod negligentia importat defectum debitæ ſolicitudinis, circa actum proprium exhibendæ. Omnis autem defectus debiti actus eſt peccatum. Vnde manifeſtum eſt quod negligentia importat, & habet rationem peccati, & eo modo quo ſollicitudo eſt ſpecialis virtutis actus, neceſſe eſt quod negligentia ſit ſpeciale peccatum. Eſt autem notandum quod quædam *Negligentia eſt ſpeciale peccatū, non ratione materiæ ſpecialis, ſed ratione ſpecialis actus.*

ſunt peccata ſpecialia, quia ſunt circa aliquam materiam, ſicut luxuria eſt circa venerea: quædam vero ſunt ſpecialia propter ſpecialitatem actus, ad omnem ſe materiam extendentis, & huiuſmodi ſunt omnia vitia quæ ſunt circa actus rationis: Nam quilibet actus rationis extendit ſe ad omnem materiam moralem, & ideo cum ſolicitudo ſit quidam actus rationis, conſequens eſt quod negligentia, quæ importat defectum debitæ ſolicitudinis, ſit ſpeciale peccatum.

Solutio obiect.

Et ſicut præcipitatio eſt ſpeciale peccatum, propter ſpecialem actum rationis qui prætermittitur, ſcilicet conſilium, quamuis inueniri poſſit in quolibet genere peccatorum: ita negligentia eſt ſpirituale peccatum, propter defectum ſpecialis actus rationis qui eſt ſolicitudo, quamuis inueniatur aliqualiter in omnibus peccatis.

Negligentia opponitur ſolicitudini quæ ad prudentiam pertinet.

Opponitvr autem negligentia ſolicitudini, ſolicitudo autem ad rationem pertinet, rectitudo vero ſolicitudinis ad prudentiam. Vnde per oppoſitum, negligentia ad imprudentiam pertinet. Et hoc etiam apparet de ipſo nomine. Sicut enim dicit Iſido. libr. Ety. *Negligens dicitur quaſi nec eligens.* Electio autem recta eorum quæ ſunt ad finem ad prudentiam pertinet. *Differunt* autem negligentia, torpor, pigritia, & omiſſio: quia negligentia dicit defectum interioris actus, ad quem pertinet etiam electio: pigritia autem & torpor magis pertinent ad executionem, ita tamen quod pigritia importat tarditatem ad exequendum, torpor autem quandam remiſſionem in ipſa executione: omiſſio autem ad exteriorem actum pertinet. Eſt enim omiſſio quando permittitur aliquis actus debitus, & eſt effectus negligentiæ.

Diſcrimẽ inter negligentiam, torporẽ pigritiam & omiſſionem.

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum negligentia ſit peccatum mortale.* ſciendum, quod negligentia prouenit ex quadam remiſſione voluntatis, per quam fit quod ratio non præcipiat ea quæ debet, vel eo modo quo debet. Poteſt ergo dupliciter contingere quod negligentia ſit peccatum mortale. *Vno modo* ex parte eius quod per negligentiam prætermittitur, quod quidem ſi ſit de neceſſitate ſalutis, ſiue ſit actus, ſiue circunſtantia, erit peccatum mortale. *Alio modo* ex parte cauſæ, quia ſi voluntas circa ea quæ Dei ſunt adeo ſit remiſſa vt à charitate Dei totaliter deficiat, talis negligentia eſt peccatum. Si vero negligentia conſiſtat in prætermiſſione alicuius actus vel circunſtantiæ, quæ non ſit de neceſſitate ſalutis, nec hoc fiat ex contemptu, ſed ex aliquo defectu feruoris, quæ interdum impeditur per aliquod veniale peccatum, tunc negligentia eſt peccatum veniale.

Negligentia dupliciter ſit peccatum mortale.

Negligentia multa mala facit.

Circa tertium, ſcilicet *quanta mala facit peccatum negligentiæ.* Sciendum, quod homines negligentes lapſum culpæ non fugiunt, opus legis non faciunt, cultum Dei faſtidiunt, terrenis ſe irretiunt, curam gregis abijciunt. *Primo* quidem lapſum culpæ non fugiunt, quia in via Dei non proficiunt, ſed magis inceſſanter deficiunt. quia ſecundum Bernar. *In via Dei non proficere, deficere eſt, & non progredi, regredi.* Iſti dum leuiora peccata paruipendunt, plerunque decidunt in maiora. Iuxta illud Eccl. 19. *Qui ſpernit modica, paulatim decidit.* Aug. *Vitaſti grandia, caue ne obruaris arena.* Idem. *Noli contemnere minora peccata quia parua, ſed time quia multa.* Interdum minutæ beſtiolæ, quia multæ ſunt, opprimunt, & affligunt hominem magnum; vt ſi quis proiiciatur in lectum plenum pulicibus, aut formicis.

1\. *Vt quis culpã non fugiat.*

2\. *Vt quis opus pœnale non faciat.*

Secvndo negligentes opus pœnale non faciunt; quia quicquid eſt laborioſum corpori vel pœnale, refugiunt; & ſi quid operentur, lente faciunt & remiſſe, ſed & tepide proſequuntur. Vnde qui in vineam domini venerunt hora prima, & ex tunc laborare cœperunt, non niſi diurnum denarium receperunt, ſicut & illi qui vndecima hora venerunt. Matth. 20. quia videlicet qui tardius incipiunt, ſed feruentius operantur, modico tempore plus merentur quam illi, qui citius inchoantes, lentius vel remiſſius operantur. Vnde maius eſt gaudium ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, & feruentius operante, quam ſupra nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia, quia videlicet remiſſius operantur. Immo tanta poteſt eſſe remiſſio negligentiæ, quod non ſolum meritum non acquirunt, ſed etiam diuinam indignationem prouocant, & maledictionem incurrunt. Hiere. 48. *Maledictus qui facit opus domini fraudulenter.* alia litera habet, *negligenter.* Iſti quia tepidi ſunt, nauſeam prouocant, & ex ore domini tanquam abominabiles euomuntur. Apoc. 3. *Vtinam calidus eſſes aut frigidus, ſed quia nec calidus nec frigidus es, ſed tepidus, incipiam te euomere de ore meo.*

3\. *Vt quis cultũ Dei faſtidiat.*

Tertio negligentes cultum Dei faſtidiunt, & diuinum officium indeuotiſſime reddunt, vel audiunt. Conſiderare deberent omnes catholici, præcipuè miniſtri eccleſiæ, quanta ſit dignitas huius officij, in quo Deus ipſe principaliter honoratur, in quo verba ſua ſancta, laudes, & facta mirabilia, nobiſque collata beneficia, recitantur; eiuſque ſacramenta, preces, oblationes, & ſacrificia celebrantur. pſalmus 49. *Immola Deo ſacrificium laudis.* Pſalmus 70. *Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam* &c. Horum defectus non negligit diabolus colligere in accuſationem negligentium.

Exemplum.

Vnde magiſter Iacobus dicebat, quod quidam ſanctus vidit diabolum portantem ſaccum plenum: adiuratus quid portaret, reſpondit ſe portare plenum ſaccum illum, quem collegerat in quadam eccleſia quam nominauit, de minutijs verſuum, & ſyllabarum, & dictionum, & pſalmorum, quæ omiſerant & dimiſerant clerici in pſalmodia & laude Dei, verſus ſyllabicando, & detruncando; quæ ſeruaret ad eorum accuſationem. Multi irreuerenter & indeuotè, ideſt ſine cordis attentatione, ſincopando, interrumpendo, detruncando, dicendo diuinum officium, male reddunt. Vnde 2. Paral. 24. *Leuitæ egere negligentius*, ſcilicet diuinum officium exoluendo, eccleſias, altaria, calices, corporalia, veſtimenta, & omnia alia ad diuinum officium pertinentia immundè tenendo, ac ſine reuerentia & deuotione tractando. Vnde 2. Mach. 4. *Erat autem hoc incrementum & profectus gentilis & alienigenæ conuerſationis, ita vt ſacerdotes iam non circa altaris officia dediti eſſent, ſed contempto templo, & ſacrificiis neglectis, feſtinarent participes fieri palæſtræ* &c. Talibus dicitur Amos 6. *Aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ non audiam.* 34. *Congregati ſunt ſimul, alter ad alterum clamabit inarticulariter & inintelligibiliter.* Item ibidem. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me.*

Exemplum.

Gavfridvs de Bleuex dicebat, quod in diœceſi Senonen. quidam ſacerdos cum ſeruaretur quaſi recenter mortuus, ſubito fuit à morte reuocatus, & inter alia malorum ſupplicia quæ dixit ſe vidiſſe, vidit maximam multitudinem ferentium ſarcinas magnas & grauiſſimas ad ferendum, nimis ſub onere laborantium & ſudantium. de quibus quæſiuit ab Angelo ductore, qui eſſent, & cur ſic affligerentur. Qui reſpondit: Iſti ſunt miniſtri eccleſiæ, in eius officio quondam negligentes, qui portant in illis ſarcinis verſos, pſalmos, & ſyllabas quas ſincopauerunt, & detruncauerunt; & ſub eorum oneribus grauiſſime puniuntur, opprimuntur, & affliguntur. Contra negligentiam officij eccleſiæ & ad diligentiam eius facit quod dicitur infra de oratione.

4\. *Vt quis mũdanis ſe irretiat.*

Qvarto mundanis ſe rebus irretiunt; quia enim ſpiritualia eis non ſapiunt, ideo ad mundialia lucra recurrunt; quanto autem ſe terrenis amplius implicant, tanto minus ſunt habiles ad diuina. Eccleſiaſt. 26. *Difficile exuitur negotians à negli-*

gentia, tui ſcilicet, & ſalutis propriæ & ſubditorum. Ideo dicit Apoſtolus 1. Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat ſe ſecularibus negotijs, vt ei placeat cui ſe probauit.*

5. Vt quis curam gregis abijciat: quod multipliciter reprehenditur in ſcriptura. Simile.

QVINTO pondus curæ refugiunt, & curam gregis abijciunt; ex quo enim ſalutem propriam negligunt, ſcilicet Dei cultum, honorem, & gloriam paruipendunt; non eſt mirum ſi curam & regimen negligant proximorum. quorum negligentia multipliciter reprehenditur in ſcriptura, & diligentia commendatur. *Primo* quidem ſi conſideretur pretioſitas animarum, pretioſo Chriſti ſanguine redemptarum. Act. 20. *Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo poſuit vos Deus regere eccleſiam, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.* Ber. *Væ mihi ſi negligenter ſeruauero talentum mihi traditum, pretioſo ſanguine agni immaculati appretiatum. Si enim ſtillas dominici ſanguinis pretioſi in aliquo vaſe haberem, proculdubio diligens cuſtos exiſterem.* *Item* ſi conſideretur ſeueritas diuini iudicij, quo tranſibunt greges ad manum numerātis Hiere. 33 quando dicet princeps paſtorum, illud Hiere. *Vbi eſt grex qui datus eſt tibi*. Tunc enim exiget de ſingulis rationem, ſicut dicitur Ezech. 34. *Ecce ego ſuper paſtores requiram gregem meum.* Et infra. *Ecce ego ipſe requiram oues meas* &c.

Exemplum.

ITEM ſi conſideretur diligentia brutorum animalium, vt canum, qui cum tanta diligentia cuſtodiunt ouile, aut gregem, aut domum domini ſui. Similiter exemplum Gruum. Illa enim quæ regit alias, ordine litterato ducit eas, ſi quæ exit ab ordine, contra eam clamat; alijs dormientibus ipſa vigilat, vno pede eleuato, in quo lapidem tenet, vt ſi dormire inceperit, cadente lapide excitetur, & torporem excutiat à ſe. *Item* exempla materialium paſtorum, qui cum tanta diligentia & pro tam modico lucro cuſtodiunt oues ſuas. Luc. 2. *Paſtores in regione Bethleem cuſtodiebant vigilias noctis, ſuper gregem ſuum.* Gen. 31. Diligens erat Iacob dicens ad Laban; *Captum à beſtia non oſtenditur tibi* &c. Et poſt *die ac nocte, æſtu & gelu vrebar, & fugiebat ſomnus ab oculis meis* &c. *Exemplo* bonorum Angelorum, qui tam ſolicitè cuſtodiunt vnum pauperem quemcunque, bonum, puſillum, modicum, aut leproſum, die ac nocte. *Exemplo* bonorum præpoſitorum qui anteceſſerunt, de quibus. Hebr. 13. *Ipſi peruigilabant quaſi reddituri rationem pro nobis.* Sicut faciebat ille de quo ſequitur.

Exemplum

CVM Ioannes quondam Archiepiſcopus Lugd. nauigans per mare, applicuiſſet in quandam inſulam, vrgente tempeſtate, cum ſolo cantore eccleſiæ ſuæ, alijs ſocijs ſuis amiſſis, venit ad quendam villulam, vbi homines non intelligebat: & videns quendam hominem ſenem ſedentem in quadam domuncula ſubterranea, ſcribentem in tabula & legentem, gauiſus eſt: quærens lingua latina quis eſſet. Reſpondit quod erat epiſcopus illius ciuitatis. & cum quæreret quid legeret, & quæ eſſet ciuitas. Reſpondit quod reſpiciebat nomina, numerum, & acta parrochianorum ſuorum, pro quibus tenebatur reddere rationem: Iuxta quod ſcriptum eſt in Prouerb. 12. *Nouit iuſtus numerum iumentorum ſuorum, viſcera impiorum crudelia.* Cumque quæſiuiſſet Archiepiſcopus ſi ſciret numerum, reſpondit quod ſic, & dixit numerum valde modicum. Et cum prædictus Archiepiſcopus ſtuperet: quæſiuit alter quis & vnde eſſet, & quare miraretur. Quod cum dixiſſet ei: quæſiuit quot animas habebat in cura ſua. Cui cum dixiſſet quod innumerabiles, quarum nec nomina nec facta ſciebat: reſpondit ille. Per Deum & innumerabilia patieris tormenta. *Item* exempla ſpeculatorum, qui cum tanta ſollicitudine vigilant in excubiis caſtrorum obſeſſorum.

Simile.

ITEM prælati negligentes ſunt ſicut formidines, ſiue expauentalia auium & ferarum, quæ ponuntur in hortis aut vineis ad terrendum eas, quæ cum primo vident, credunt eſſe hominem armatum, & ſagittarium timent. Sed cum nō percipiunt in eis motum, paulatim ſecuræ accedunt, & aduertentes figmentum, totum diſſipant; & ſupra inſidentes, ſtercoribus ſuis inquinant illud. Cant. 1. *Poſuerunt me cuſtodem in vineis; vineam meam non cuſtodiui.* De quibus Baru. in fine. *Sunt hi*, idest negligentes prælati, *ſicut formido in cucumerario, quæ nihil cuſtodit, & ſicut in horto alba ſpina, ſuper quam omnis auis ſedet. Similiter & mortuo proiecto in tenebris.* Sunt ſicut ficulnea ſuccidenda, quæ non facit niſi terram occupare, & ſterilem reddere. Hi non ſolum loca bonorum occupant, immo inertias ſuas quaſi rationibus excuſant. Contra quos magiſter Iacobus ponit tale fabuloſum exemplum.

Fabula.

FABVLOSE dicitur, quod alaudæ conuenerunt inſimul, conquerentes adinuicem de damno quod ſæpe faciebat Niſus vel Alietus in grege earum, rapiendo, & vorando, & deplumando eas; & conuenerunt vt facerent ſibi regem qui eas defenderet. Cum autem de multis auibus tractaſſent, tandem conuenerunt in Bubonem, quem dicebant magnam auem, & fortem, & terribilem, quem ſibi præfecerunt. Qui factus Rex earum, non curauit eas ſequi, vel præcedere, ſed in cauernis & vmbroſis quieſcere. Cum autem Niſus rapuiſſet vnam illarum, quæ erat in fronte aciei alias præcedens, conuenerunt ad Bubonem clamorem facientes de Niſo: qui quæſiuit vbi erat quando capta fuit, dixerunt in fronte agminis, ait: Nimis erat præſumptuoſa, alias præcedens. Poſt rapuit vltimam agminis, quod audiens Bubo ait. Merito illa miſera periit; quare non ſe tenebat in medio? Cum autem rapuiſſet vnam de mediis Niſus, & defertur Buboni clamor; nunquam voluit exire de latibulo ſuo ad eam liberandum, ſed ait: Conſuetudo Niſorum ſuper fuit vſque modo de rapina viuere, & oportet quod de aliquo viuant. Sic faciunt miſeri aliqui curam animarum ſuſcipientes, & cum eas à dæmonibus vident diuerſimode diripi, negligunt nec occurrunt, loca magna & magnorum damnabiliter occupantes. Ideo prælati debent eſſe ſollicitì circa curam & regimen animarum, maxime qui gratiam habent, qua ſciunt, & poſſunt prædicare, conſulere, & huiuſmodi 1. Timoth. 4. *Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Noli negligere gratiam quæ eſt in te, quæ data eſt tibi*: ſupple non ſolum propter te, ſed propter ſalutem plurium aliorum.

Quatuor valent ad negligentiã expellẽdam. 1. Amoris fidelitas.

CIRCA quartum, ſciendum quod quatuor ſunt quæ præcipuè valent ad negligentiam excludendam à nobis, & funditus expellendam. *Primum* eſt amoris fidelitas. Qui enim fideliter diligit, nec faciliter obliuiſcitur dilectum, nec negligit implere beneplacitum voluntatis eius. Vnde vbi paruus eſt amor, ibi frequenter inuenitur negligentia. Vbi magnus amor, ibi parum eſt de negligentia. Vbi perfectus amor, ibi nulla negligentia. Quia igitur Deo ſummum & perfectum amorem exhibere debemus, ideo nullo modo debemus negligere quicquid præcipit, quicquid ei placere nouerimus: propter quod dicitur. Deut. 8. *Caue ne obliuiſcaris domini Dei tui, & negligas mandata eius.* Vnde ergo in nobis tanta negligentia, niſi ex defectu amoris. Vnde conquerendo de multis dicit, ſicut recitat Apoſtolus, Hebre. 8. *Quoniam non permanſerunt in teſtamento meo,* videlicet federis & amoris, *& ego neglexi eos dicit dominus.*

2. Honoris eminentia.

SECVNDO nos excitat ad negligentiam excludendam honoris eminentia. Qui enim magnos honores & munera receperunt à dominis ſuis temporalibus, non negligenter eis obediunt, nec debent negligere dignitates honoris impenſi: Alioquin nimis eſſent ingrati. Vnde ſacerdotibus & prælatis qui receperunt à Deo maximam dignitatem, dicitur 2. Paral. 29. *Nolite negligere, quoniam vos elegit Deus vt ſtetis coram eo,* tanquā videlicet eius ſpeciales amici. ſed multi negligunt

hunc

hunc honorem, immo & ipſum Deum, tantæ digni- A tatis & excellentiæ largitorem. Vnde ſimiles ſunt Oziæ Regi Iuda de quo dicitur 2. Paral. 26. *Elatum eſt cor eius in ſuperbiam, & neglexit dominum;* qui tamen multa beneficia ſibi præſtiterat, multos honores contulerat; & propter crebras victorias quas ei de hoſtibus ſuis dederat, glorioſum fecerat & famoſum, ille nimis elatus in ſuperbiam, voluit ſacerdotium vſurpare, quaſi nō contentus principatu temporali, niſi etiam ſpiritualem aſſumeret, bene ſignificās illos, qui iam adeptis honoribus nunquam poſſunt eſſe contenti, ſed ſemper anhelant ad alios altiores.

3 *Dulcoris immenſitas.*

Tertio nos excitare debet ad negligentiam depellendam, dulcoris immenſitas, ſcilicet retributionis æternæ. Si enim ſemper præ oculis haberemus eam, nullus in nobis locus negligentiæ remaneret. Sic B excitant exploratores Lachis filios Dan. Iud. 18. *Vidimus terram valde opulentam & vberem,* &c. Sequitur. *Nolite ceſſare eamus, & poſſideamus eam, nullus erit labor,* &c. Heb 2. *Quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem?* Tamen de inuitatis ad nuptias dicitur Matth. 22. *Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam ſuam, alius in negotiationem ſuam.*

4 *Timoris vehementia.*

Quarto nos excitare debet timoris vehementia; qui enim multum timet dominum ſuum, non negligit eius obedire mandatis. Eccl. 7. *Qui timet dominum nihil negligit.* Qui diligenter attenderet, & profundius cogitaret ſeueritatem diuinæ iuſtitiæ, & acerbitatem punitionis negligentium, nec maiora peccata committeret, nec minora negligeret; quia manifeſtè videret, quod nullum peccatum quantuncunque ve- C niale, debet modicum reputari, quia dicitur Prouer. 9. *Qui negligit vias ſuas mortificabitur,* ideſt, et venialibus occaſionaliter ad mortalia diſponetur. Iuxta illud Eccl. 9. *Qui negligit modica paulatim decidet;* ſcilicet in maiora; vel mortificabitur, quia opera ſua ſic erunt lenta & tepida, quod non erunt meritoria, quæ tamen eſſent meritoria ſi fierēt ex feruore. *De pœna* negligētium dicitur Prouer. 1. *Vocaui & renuiſtis, extendi manus meas, & non fuit, qui aſpiceret; deſpexiſtis omne conſilium meum, Et increpationes meas neglexiſtis, ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cum vobis illud quod timebatis aduenerit, cum irruerit, repentina calamitas, & interitus quaſi tempeſtas ingruerit; cum venerit ſuper vos tribulatio & anguſtia.*

D

De omiſſione.

DISTINCTIO XI.

18 *Eſt omiſſio.*

Deinde conſiderandum eſt de omiſſione, quæ ſolet eſſe effectus negligentiæ. Circa quam cōſideranda ſunt duo. Primo vtrum omiſſio ſit ſpirituale peccatum. Secundo vtrum peccatum omiſſionis ſit grauius peccato tranſgreſſionis, vel èconuerſo.

Omiſſio eſt ſpeciale peccatum quē admodum tranſgreſſio, quia formaliter importat pretermiſſionē boni debiti quod ſpectat ad iuſtitiam.

Circa primum ſciendum, quod ſicut tranſgreſſio cui opponitur omiſſio eſt ſpirituale peccatum, ita & omiſſio. Ideo videndum eſt quomodo tranſgreſſio ſit ſpirituale peccatum. Sciendum ergo quod nomen tranſgreſſionis à corporalibus motibus ad morales actus deriuatum eſſe videtur. Dicitur autē aliquis E tranſgredi ſecundum motum corporalem, ex eo quod tranſit terminum ſibi præfixum, terminus autem præfigitur homini vt vltra non tranſeat in moralibus, per præceptum negatiuum, & ideo tranſgreſſio propriè dicitur ex eo, quod aliquis contra præceptum negatiuum agit. Quod quidem materialiter poteſt eſſe cōmune omnibus ſpeciebus peccatorū: quia per quamlibet ſpeciem peccati mortalis trāſgreditur homo aliquod præceptum diuinum: ſed ſi accipiatur formaliter, ſcilicet ſecundum hanc ſpiritualem rationem, quæ eſt facere contra præceptum negatiuum, ſic eſt ſpeciale peccatum, ſcilicet ſecundum quod diſtinguitur ab omiſſione, quæ contrariatur præcepto affirmatiuo. Omiſſio enim importat prętermiſſionem boni debiti, bonum autem ſub ratione debiti pertinet ad iuſtitiam. Et ideo eo modo quo iuſtitia eſt ſpecialis virtus, & omiſſio eſt ſpirituale peccatum: & eo modo quo facere bonum cui opponitur omiſſio, eſt quædā ſpiritualis pars iuſtitiæ, diſtincta à declinatione mali cui opponitur tranſgreſſio; etiam omiſſio à tranſgreſſione diſtinguitur.

Solutio obiecti.

Hoc autem ſciendum eſt, quod quia omiſſio non eſt niſi boni debiti ad quod aliquis tenetur, nullus autem tenetur ad impoſſibile, ideo nullus per omiſſionem peccare dicendus eſt, ſi facere non poteſt. Vnde mulier quæ virginitatem vouit, ſi corrupta fuerit violenter, non omittit, virginitatem non habendo. Similiter ſi aliquis tenetur ad reſtitutionem, non eſt dicendus teneri niſi ſuppoſita facultate. Vnde ſi non habet nec habere poteſt; non omittit, dum modo faciat id quod poteſt. Et idem in alijs eſt dicendum.

Item ſciendum quod ſicut peccatum tranſgreſſionis opponitur præceptis negatiuis, quæ pertinent ad declinandum à malo; ita peccatum omiſſionis opponitur præceptis affirmatiuis, quæ pertinent ad faciendum bonum. Præcepta autem affirmatiua, non obligant ad ſemper, ſed ad tēpus determinatū; & pro illo tempore omiſſio incipit eſſe peccatum: poteſt tamen cōtingere, quod aliquis tunc ſit impotens ad faciendum id quod debet, quod quidem ſi ſit præter eius culpam, non omittit, vt dictum eſt. Si vero ſit impotens propter eius culpam præcedentem, puta cum aliquis inebriauit-ſe in ſero, & non poteſt ſurgere ad matutinas vt debet; tunc dicunt quidam, quod tunc incipit eſſe peccatum omiſſionis, quando applicat ſe ad actum illicitum, non compoſſibilem cum illo actu ad quem tenetur. Sed hoc non videtur eſſe verum; quia dato quod per violentiam excitatus iret ad matutinas, non omitteret. Vnde patet quod inebriatio non fuit omiſſio, ſed omiſſionis cauſa. Vnde dicendum eſt, quod tunc incipit eſſe omiſſio, & ei imputari ad culpam, quando fuit tempus operandi, tamen propter cauſam pręcedentem omiſſio ſequens reddetur voluntaria.

Omiſſio tūc incipit ad culpam imputari quādo eſt tempus operandi.

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum peccatum omiſſionis ſit grauius peccato tranſgreſſionis, vel èconuerſo.* Sciendum quod omne peccatum intantum eſt, inquantum diſtat à virtute. Contrarietas autem eſt maxima diſtātia, vt dicitur 10. meta. Vnde contrarium plus diſtat D à ſuo contrario, quam ſimplex eius negatio. Sicut nigrum plus diſtat ab albo, quam ſimpliciter non albū; omne enim nigrum eſt non album, ſed non conuertitur. Manifeſtum autem eſt quod tranſgreſſio contrariatur actui virtutum, omiſſio autem importat negationem eius, puta peccatum omiſſionis eſt, ſi quis parentibus debitam reuerentiam non exhibet, peccatum vero tranſgreſſionis, ſi contumeliam vel quancunque iniuriam infert. Vnde manifeſtum eſt quod ſimpliciter & abſolute loquēdo, tranſgreſſio eſt grauius peccatum quam omiſſio; licet aliqua omiſſio poſſit eſſe grauior alia trāſgreſſione, puta omiſſio vel delictum quod generaliter ſignificat quātancunq; omiſſionem, quandoq; tamen ſtrictè accipitur, pro eo quod eſt omittere, aliquid de his quæ pertinent ad E Deum; vel quando ſcienter, & quaſi cum quodam contemptū, derelinquit homo id quod facere tenebatur; & ſic habet quandam grauitatem, vel ratione materiæ, vel ratione contemptus.

Tranſgreſſio eſt grauius peccatū quā omiſſio ſimpliciter loquendo.

De ingratitudine.

DISTINCTIO XII.

Deinde conſiderandum eſt de ingratitudine, de qua conſideranda ſunt quinque. Primo vtrum ingratitudo ſit peccatum. Secundò vtrum ſit ſpeciale peccatum. Tertiò vtrum ſit mortale. Quartò vtrum ingrato ſint beneficia ſubtrahenda. Quintò quæ mouere nos debent ad ingratitudinis vitiū deteſtandum.

19. *Eſt ingratitudo.*

Ingratitudo eſt peccatum quia gratitudini quæ eſt virtus aduerſatur.

CIRCA primũ ſciendũ, quod ſicut gratitudo virtus eſt, ita ingratitudo ei oppoſita eſt peccatũ; quia debitũ gratitudinis eſt debitũ honeſtatis, quod requirit virtus. Ex hoc enim aliquid eſt peccatum quod repugnat virtuti, vnde manifeſtũ eſt omnẽ ingratitudinẽ habere rationem peccati. Et quia ad debitũ gratitudinis reddendum ſufficit ſola voluntas, ſi deſit facultas, ideo propter impotentiam reddendi nullus ab ingratitudine excuſatur. *Item* per obliuionem beneficij nõ excuſatur aliquis ab ingratitudine, maximè ſi illa obliuio prouenit ex negligentia. Sicut enim dicit Seneca in 3. de beneficijs. *Apparet illum non ſæpè de reddendo cogitaſſe, cui obrepſit obliuio.*

Solutio obiecti.

Item ſciendum quod ſi quis auxilium præſtitit ad peccandum, non tenetur adiutus illum iuuare ſimiliter ad peccandum, quia qui iuuat ad peccandum, non præſtat beneficium, ſed potius nocumẽtum. Ideo illi non debetur gratiarum actio, vel alicuius beneficij redditio, niſi fortè propter voluntatem, quia deceptus credidit iuuare ad bonum, cum adiuuit ad peccandum præter intentionem, & tunc non debetur ei recompenſatio talis, vt iuuetur ſimiliter ad peccandum, quia non eſſet reddere bonum, ſed malum, quod contrariatur gratitudini.

CIRCA ſecundum, ſcilicet *vtrum ingratitudo ſit ſpeciale peccatum*, ſciendum, quod ingratitudo propriè ex defectu gratitudinis nominatur. Omnis autem defectus ſeu priuatio ſortitur ſpeciem ſecundum habitum oppoſitum, ſicut cæcitas & ſurditas differunt ſecundum differentiam viſus & auditus. Vnde ſicut gratitudo eſt quædam ſpecialis virtus, ita etiam ingratitudo eſt ſpeciale peccatum.

Ingratitudo eſt peccatum ſpeciale ſi formaliter ſumatur ſcilicet prout ex intentione beneficium contemnit.

Sciendum tamen quod in omni peccato aliqualiter inuenitur ratio ingratitudinis ad Deum, loquendo materialiter, inquantum ſcilicet omnis qui peccat, facit aliquid quod poteſt ad ingratitudinem pertinere. Formalis autem ingratitudo eſt, quando actualiter & ex intentione beneficium contemnit, & hoc eſt ſpeciale peccatum.

Solutio obiecti.

ITEM nihil prohibet formalem rationem alicuius ſpecialis peccati, materialiter inueniri in pluribus generibus peccatorum. Vnde ingratitudo poteſt inueniri in multis peccatorum generibus, puta ſi quis benefactori detrahat, ſi furetur aliquid de ſuo, vel aliquid aliud committat contra eũ: hoc tamen non tollit quin ingratitudo formaliter ſit ſpeciale peccatum.

CIRCA tertium, ſcilicet *vtrum ingratitudo omnis ſit peccatum mortale*, dicendum quod non: quod declaratur hoc modo. Sicut enim patet ex prædictis ingratus dicitur aliquis dupliciter. *Vno modo* per ſolam omiſſionem, puta quia non recognoſcit, vel non laudat, vel non tribuit vices pro beneficio accepto; & hoc modo non ſemper eſt peccatũ mortale; quia vt ſupra dictum eſt, debitum gratitudinis eſt, vt homo aliquid etiam liberaliter tribuat, ad quod non tenetur: & ideo ſi illud prætermittit, non peccat mortaliter, eſt tamen peccatum veniale, quia hoc prouenit ex negligentia quadam, aut ex aliqua indiſpoſitione hominis ad virtutem. Poteſt tamen contingere quod etiam talis ingratitudo ſit peccatum mortale, propter interiorem contemptum, vel etiam propter conditionem eius quod ſubtrahitur, quod ex neceſſitate debetur beneficio, ſiue ſimpliciter, ſiue in alio neceſſitatis caſu. *Alio* modo dicitur aliquis ingratus, quia non ſolum prætermittit implere gratitudinis debitum, ſed etiam contrarium agit: & hoc etiam ſecundum conditionẽ eius quod agitur, quandoque eſt peccatum mortale, quandoque veniale. Sciendum tamen quod ingratitudo quæ prouenit ex peccato mortali, habet perfectam ingratitudinis rationem. Illa vèro quæ prouenit ex peccato veniali, imperfectam.

Ingratitudo quandoq; eſt peccatũ mortale, quandoq; veniale iuxta circũſtantias.

Ingratis non ſunt beneficia ſubtrahenda niſi inde illis ingratitudo augeatur.

CIRCA quartum, ſcilicet *vtrum ingrato ſint beneficia ſubtrahenda*. Sciendum quod circa ingratum duo conſideranda occurrũt. Primo quidem, quid ipſe dignus ſit pati; & ſic certum eſt quod meretur beneficij ſubtractionem. Secundo conſiderandum eſt quid oporteat beneficium facere. Primo namque non debet eſſe facilis ad ingratitudinem iudicandam, quia frequenter aliquis, vt Seneca dicit, qui non reddidit gratus eſt, quia forte non occurrit ei facultas, aut debita oportunitas reddendi. Secundo debet tendere ad hoc quod de ingrato gratum faciat, quod ſi nõ poteſt primo beneficio facere, forte faciet ſecundo. Si vero ex beneficiis multiplicatis ingratitudinem augeat & peior fiat, debet à beneficiorum exhibitione ceſſare.

Ingratitudinem eſſe deteſtandam ſcriptura demonſtrat.

CIRCA quintum, ſciendum, quod ingratitudinem deteſtandam eſſe oſtendunt multa exempla ſcripturæ ſacræ, tam in nouo quam in veteri teſtamento. Ingrati fuerunt filij Iſraël Deo, qui poſt multa beneficia quæ fecerat eis, & in Ægypto, & in deſerto, quaſi omnium obliti petierunt ab Aaron fieri ſibi Deos, qui præcederent eos Exo. 32. *Item* Angelus domini improperauit filijs Iſraël beneficia Dei, & increpauit eos quod dominum reliquiſſent. Iud. 2. *Item* ſublimauit dominus Hieroboam in regnum ſuper 10. tribus, qui libidine dominandi ſuccenſus, auertit populum à cultu Dei 3. Reg. 12. *Item* Amaſias rex Iuda diuino fretus auxilio vicerat Idumęos, & filios Seyr, & tamẽ Deos eorum auferens adorauit, ad quem miſſus domini propheta dixit. *Cur adoraſti Deos, qui non liberauerunt populum ſuum de manu tua.* 2. Paral. 25. Conquerendo dominus de populo Iudæorum dicit Iſa. 1. *Filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me.* & oſtendit eos minus eſſe gratos beſtiis, dicens. *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſraël autem me non cognouit*, &c. *Item* de 10. leproſis mundatis à domino vnus tantum regreſſus eſt ad gratias agendum Luc. 17. *Item* dominus ingratitudinem ciuitatum in quibus prædicauerat, & multa fecerat miracula reprehendẽs, dicit Matth. 11. *Væ tibi Corozaym, væ tibi Bethſayda, quia ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, olim pœnitẽtiã egiſſent.* &c. Itẽ Io. 3. *Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo, propter quod horũ opus me lapidatis?*

BERN. *Væ tibi ſi vitijs & peccatis permixta fuerit ingratitudo, quid enim tam euidenter gratiæ aduerſatur? Tepeſcimus proceſſu temporis à feruore conuerſationis noſtræ, paulatim refrigeſcit charitas, abundat iniquitas, vt conſumemur in carne, qui ſpiritum cœperamus.* Idem. *nihil ita diſplicet Deo, præſertim in filiis gratiæ, in hominibus conuerſionis, quẽadmodum ingratitudo. Viam enim obſtruit gratiæ, & vbi illa fuerit, gratia acceſſum non habet, locum non inuenit*, &c. Et infrà *nonne iure perditum reputatur, quicquid ingrato donatum eſt; aut dediſſe non pœnitet, quod periſſe videtur? Oportet proinde gratum eſſe hominem & deuotum, qui percepta gratiæ munera, non tantummodo ſibi manere deſiderat, ſed & multiplicari* Idem. *Fœlix qui ad ſingula dona gratiæ redit ad eum, in quo plenitudo omnium gratiarum; cui dum poſt acceptum beneficium nõ ingratos nos exhibemus, locum in nobis facimus gratiæ, vt maiora adhuc recipere mereamur: omnino enim à profectu conuerſionis impedit ingratitudo noſtra, dum quodammodo amiſſum reputans dator, quod ingratus acceperat, cauet ſibi de cætero, ne tanto plura amitteret quanto plura conferret ingrato* Idem. *fluminis aqua ſi ſtare cœperit, & ipſa putreſcit, & inundatione facta ſuperueniens expellitur. Sic plane gratiarum ceſſat decurſus, vbi recurſus non fuerit, nec modo nihil augetur ingrato, ſed quod acceperat ei vertitur in perniciem, fidelis autem in modico cenſetur dignus munere ampliori.* De hac materia require multa ſupra *de gratitudine.*

De indeuotione.

DISTINCTIO XIII.

Eſt indeuotio quæ ex ſeptem cauſari poteſt.

DEINDE conſiderandum eſt de indeuotione. Sicut autem deuotio eſt promptitudo voluntatis totum ſe tradendi ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum. Vnde dicitur Exo. 35. *Multitudo filiorum Iſraël obtulit mente promptiſſima atque deuota primitias domino*, ſic defectus huius promptæ voluntatis eſt indeuotio; & ſicut deuotione anima delectatur in domino, & ſpiritualiter impinguatur, ſic per indeuotionem anima

1. Ex accidia

ſterilis & arida efficitur. Vnde Numeri 11. *Anima noſtra arida*, &c. Huius autem ariditatis ſunt cauſæ ſeptē. *Aliquando* enim prouenit ex bonorum faſtidio, vel accidia, vt in prædicto exemplo Numeri 11. Vnde ſubditur. *Oculi noſtri nihil vident niſi mala.* A

2. Ex abundātia carnalis cōſolationis.

Aliquando accidit ex carnalis conſolationis abundantia, quia quanto magis caro impinguatur, tanto magis eſt ſpiritus macilentus. Sicut quanto pinguior efficitur caſeus, tanto minus relinquit de ſubſtantia, butyri, de quo Iob 29. *Lauabam pedes meos butyro*, idest affectus pinguedine deuotionis. Bern. *Delicata eſt diuina conſolatio, nec conceditur admittentibus alienam.*

3. Ex ſuperbia

Tertio cauſatur ex ſuperbia, quia *ſuper montes Gelboe nec ros nec pluuia venit*; nec ros gratiæ, nec pluuia pietatis 2. Reg. 1. Bern. in perſona deuoti ait. *Heri & nudius tertius inuaſit me languor animæ, & inde hebetudo inſolita poſt inertia quædam; quia ſuperbia inuenta eſt in me, & Deus declinauit in ira à ſeruo ſuo lacrymas non compungit.*

4. Ex cordis duritia.

Qvarto oritur indeuotio ex cordis duritia, ex antiqua malitia Bern. *Ipſum eſt cor durum, quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate mollitur, nec deuotione mouetur.* Idem. *Quomodo eſt tanta duritia cordis, quod ei non ſapit pſalmodiatio, non legere libet, nec orare delectat, meditationes ſolitas non inuenit; propter quod ad vigilias ſolitas eſt homo ſomnolentus, ad opus manuum piger, ad iram præceps, ad odium pertinax, linguæ & gulæ indulgentior, & ſecurior præſumptione, obtuſior à prædicatione. Omnes montes in circuitu eius viſitat dominus, ad eam autem non appropinquat.* C

5. Ex ingratitudine.

Qvinto oritur ex ingratitudine, quæ eſt, vt dicit Bern. *ventus vrens, ſiccans venas pietatis, rorem gratiæ, & fluenta miſericordiæ.*

6. Ex negligentia.

Sexto oritur ex negligentia bene operandi, & inde fit anima arida. Econtrario per aſſiduitatem boni operis impinguatur. Prouerb. 13. *Anima laborantium impinguatur.*

7. Ex impatiētia.

Septimo pro impatientia fit anima arida. Pſal. 21. *Aruit tanquam teſta virtus mea*, quæ cito frangitur. Homo impatiens eſt ſicut lignum aridum, quod modico verbo frangitur, & igne tribulationis appoſito, cito in iram ſuccenditur, ad modicum flatum tentationis. Ad hoc faciunt multa quæ habentur vbi agitur de oratione infra *de deuotione orationis.* D

De languore.

21 Eſt languor ſpiritualis qui eſt morbus valde periculoſus.

Deinde conſiderandum eſt de languore. Eſt autem languor ſpiritualis grauis infirmitas & periculoſa, quia aufert omnem ſaporem diuinæ dulcedinis, & omnium ſpiritualium; inficiens palatum cordis, vt omnia ſibi videantur amara. Pſalm. 106. *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum.* Dulcia fiunt ei amara. Aug. *Palato non bene ſano pœna eſt panis, qui ſano eſt ſuauis.* Pſal. 30. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abſcondiſti timentibus te.* Glo. *Hanc dulcedinem non ſentiunt qui palatum habent infectum à febre iniquitatis.* Ad hoc facit exemplum de illo monacho, cui omnia fiebant amara per accidiam, per confeſſionem liberato, infra *de confeſſione.* Itē de illo cui omnia vertebantur in ſtercus, infra *de pœnitentia.* Item de pane ſordidato, infra *de confeſſione.* E

Languor aufert ſenſum & vitam ſpiritualem

Item grauis eſt hæc infirmitas propter inſenſibilitatem. Aufert enim ſenſum, & vitam ſpiritualem, & motum Bern. *Scio longe à ſalute eſſe membrum quod obſtupuit, & ægrum ſeſe non ſentientem periculoſius laborare.* Grauis eſt, quia aufert benefaciendi poteſtatem; eſt enim paralyſis ſpiritualis. Matth. 8. *Puer meus iacet in domo paralyticus & male torquetur.* Eiuſdem 11. *Offerebant ei paralyticum iacentem in lecto.* Item Lu. 5. *portantes in lecto hominem, qui erat paraliticus.* Accidia eſt ſimilis Adonibezeth, qui præcindebat eis quos capiebat ſummitates manuum & pedū, vt dicitur Iud. 1. Matth. 12. *Homo manum habens aridam*, ſcilicet dexteram, ſignificat accidioſum, quia eſt inutilis in eis quæ pertinent ad dexteram boni operis: Zach. 11. de paſtore & Idolo dicitur. *Brachium eius ariditate ſiccabitur, & oculus eius dexter obtenebreſcet.* Item grauis eſt propter prolixitatem quia eſt febris lēta & languor in ſpiritualibus Eccl. 10 *Languor prolixior grauat medicum.*

De impeditione bonorum.

DISTINCTIO XIV.

Deinde conſiderandum eſt de impeditione bonorum. Ex eo nāque quod accidioſo bona ſunt inſipida vel amara, diſplicet ei in alijs videre, quod ipſe facere negligit vel contemnit; & ideo ne fiant nititur impedire. Hoc vitium diſſuadent multa, & oſtendunt eſſe ſummopere fugiendum.

22. Eſt impeditio bonorum, quam deteſtandam eſſe multa ſuadent.

Primvm quare debemus hoc vitium vitare eſt, quia facit hominem diabolo ſimilem, qui aduerſatur omni bono. Vnde ſathana dicitur aduerſator, vel aduerſarius. 1. Theſſ. 2. *Impediuit nos ſathan* Zach. 3. *Sathā ſtabat à dextris Ieſu vt aduerſaretur ei.* Vnde apparuit beato Martino properanti ad patriam ſuam, dicens quod ei ſemper aduerſaretur quocunque iret. Quo reſpondente, *Dominus mihi adiutor non timebo.* &c. quaſi fumus euanuit. Hic impedit maximè ſemen bonum Matth. 13. *Venit malus & rapit ſemen* Luc. 8. *Venit diabolus & tollit*, &c. Huic ſimiles ſunt qui prædicationē vel ſemen boni propoſiti impediunt. Vnde Dominus dixit Petro volenti impedire bonum propoſitū eundi ad paſſionem, Matth. 16. *Vade poſt me ſathana, ſcandalum es mihi.*

1. Quia facit hominē diabolo ſimilem

Secvndo quia impedientes bonum ſunt rete diaboli, per quod retrahit ad bonum procedētes. Tren. 1 *Expandit rete pedibus meis, & cōuertit me retrorſum.* Oſeę 5 *Audite hoc ſacerdotes.* Et poſt. *Laqueus facti eſtis ſpeculationi, & quaſi rete expanſum ſuper montem Thabor, victimas declinaſtis in profundum*, &c. Tale rete erat Antiochus, omnia bona impediens, & fieri inhibens 1. Mach. 1. *Scripſit rex Antiochus omni regno ſuo, vt omnes relinquerent legem, & conſenſerunt omnes.* Et poſt. *Miſit per omnes ciuitates Iudæ, qui prohiberent, holocauſta & ſacrificia & placationes fieri in templo domini, & ſabbatum & dies ſolemnes celebrari, & filios circumcidi*, &c.

2. Quia tales ſunt rete diaboli.

Tertio ſunt aucupes diaboli venantes ſibi animas Hiere. 5. *Inuenti ſunt in populo meo viri aucupes*, &c. 3. Regum 12. Hieroboam cogitans quomodo filios Iſrael reuocaret à cultu Dei, duos vitulos poſuit, alterum in Bethel, qui domus Dei dicitur, alterum in Dan. quia per aſperitatis timorē, quæ in religione eſt, alios reuocat: Alios per oſtenſionem & amorem mūdanæ proſperitatis, quia ſunt ſimiles ſcribis & phariſæis qui Apoſtolos volebant impedire ne fructum facerent, & populū ne dominum ſequeretur de quibus Matth. 23. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi, quia clauditis regnum cælorum ante homines, nec intratis, nec intrare permittitis.*

3. Sunt aucupes diaboli.

Qvarto quia ſunt ſimiles illis maledictis gentibus, quæ impediebant ne filij Iſraël irent ad terram promiſſionis. Vt Amalech Exo. 27. Et Seon, & Og. Numeri 21. *Via regia incedemus*, &c. Similiter illis hoſtibus Dauid, qui impediebant ne veniret ad regnum. Similiter illis qui impediebant ne filij Iſraël ædificarent templum 1. Eſdræ 3. & 4.

4. Sunt ſimiles illis qui impediebant filios Iſrael à terra promiſſionis.

Qvinto diſſuadet hoc vitium, damnum quod homo impediens conſequitur ex hoc, quia impeditur à gratia & gloria, vel amittit habitam gratiam & gloriam. Numeri 13. *Quare ſubuertitis populum domini*, &c. *Quibus iratus Deus, iurauit ne intrarent terram*, &c.

5. Quia magnum inde reſultat damnum.

Sexto hoc diſſuadet ſcriptura. Prouer. 3. *Noli prohibere benefacere eum qui poteſt, ſed ſi vales ipſe benefac.* Eccl. 7. *A mortuo* idest peccatore *ne prohibeas gratiam.* Exo. 18. *Non impediaris orare ſemper.* Septimo exempla; vt Moyſi Numeri 10. *dixit quidam ad Moyſen: Domine mi prohibe eos ne prophetent. Et Moyſes: Quis mihi det vt omnis populus prophetet, & det illis Deus ſpiritum ſuum?*

6. Quia ſcriptura diſſuadet.

7. Exempla.

Matth.

Matth. 19. impedientibus dixit Chriſtus. *Sinite paruulos venire ad me, & nolite vetare.* Beata virgo nullum verbum legitur dixiſſe, per quod impediret paſſionem filij: ſed vxor Pylati illuſa à diabolo dixit: *Nihil tibi & iuſto illi.* Ioan. 12. de Magdalena dixit: *Sinite illam.*

8. *Ira Dei.* OCTAVO debet diſſuadere hoc ira Dei, & vindicta grauis quæ ſequitur ex hoc; nam ſæpè impedientes proceſſum bonorum, premit grauiter infirmitatibus & flagellis, & morte ſubita & inopinata. Sicut Ægyptios detinentes & impedientes Iſraël: quia poſt multa flagella, currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare Exo. 14. *Exemplum.* *Inter* miracula beati Andreæ legitur, quod cum quidam iuuenis nobilis eum ſequeretur, nec parentes eius poſſent eum reuocare, voluerunt domum in qua erat ſuccendere, igne appoſito; quem iuuenis extinxit, aqua plurima ſuperiecta, cum oratione, & cum vellent domum cum ſcalis aſcendere, excæcati ſunt; & cum perſeuerarent in ſua duritia, poſt breue tempus ſubita morte ſunt ſimul occiſi.

9. *Grauitas culpæ huius.* NONO diſſuadet hoc grauis culpa quæ eſt in hoc peccato, & multiplex, de qua ſunt damnandi & iudicandi. Imponet enim Deus, & in pœna, & in culpa, omnia mala quæ facturi ſunt, qui impediuntur ne Dominum ſequantur, & bona quæ ipſi vel feciſſent, vel feciſſe potuiſſent, ſi conuerſi fuiſſent; & mortem eorum quos à bono retrahunt. Vnde dicit Ioſue eis quos credebat impedire profectum filiorum Iſraël, & terrere ne auderent progredi. *Ira Dei inſaniet ſuper eos, & derelinquet eos in ſolitudine, & vos cauſa necis omnium eorum eritis.*

10. *Nocumentũ quod facit.* DECIMO diſſuadet hoc, nocumentum multiplex quod hoc peccatum facit. Primo qui alios impediunt benefacere, cito ab hoſtibus vincuntur, & occiduntur, & fugantur, vt patet Exo. 17. Amalech vincitur, fugatur, & deletur. Similiter Numeri 21. Seon Rex Amorrhæorum, & Og Rex Baſan, impedientes Iſraël ne irent per viam regiam ad terram promiſſionis, maledicti ſunt à Domino.

De tædio vitæ.

23 Eſt tædiũ vitæ nõ quidem virtuoſum ſed vitioſum. DEINDE dicẽdum eſt de tædio vitæ, quod prouenit ex longa tabefactione triſtitiæ. Sciendum tamen, quod eſt tædium virtuoſum, & tædium vitioſum. Virtuoſum quidem multipliciter. *Vno modo* ſecundum quod prouenit ex amore Dei, & deſiderio cæleſtis patriæ. Pſalmus 119. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt Greg. Sancti grauiter tolerant quicquid non ſanat id quod amant.* De Auguſtino dicitur, quod diſplicebat ei quicquid agebat in ſæculo pre dilectione Dei, & decore domus eius, quam dilexit. *Tædiũ virtuoſum fit multipliciter.* *Item* aliquando prouenit ex conſideratione præſentium malorum, & ex defectu bonorum. Eccl. 2. *Tæduit me vitæ meæ, videntem omnia mala quæ fiunt ſub ſole, & cunctam vanitatem & afflictionem ſpiritus,* Idem. 4. *Vidi calumnias quæ ſub ſole geruntur, & lachrymas innocentium, & neminem conſolatorem,* &c. *Item* quandoque prouenit ex vehementia tribulationis, vt Iob 10. *Tædet animam meam vitæ meæ.* 2. Corint. 1. *Supra modum grauati ſumus, ita vt tæderet nos viuere.* *Item* accidit aliquando ex malorum occurrentium & irruentium perturbatione bonis; vt Matthathiæ 1. Mach. 2. *Vt quid adhuc nobis viuere? Vltimo* prouenit ex diuinæ conſolationis dilatione.

Tædiũ vitioſum fit etiã multipliciter. TÆDIVM vitioſum fit multipliciter, prouenit enim aliquando ex irruentium malorum deſperatione, vt Herodis Aſchalonitæ qui ſe gladio ſuo volebat occidere, occurrentibus ſibi ſuis flagitiis, & irruentibus infirmitatum anguſtiis, ſecundum quod dicit Ioſephus, & Egyſippus, lib. 1. de cladibus Iudæorum in fine. Similiter Saul irruẽs ſuper gladium ſuum 1. Reg. vlt. in fine 2. Reg. 1. *Interfice me, quoniam anguſtiæ me tenent.* &c. Similiter Pylatus, qui contra dominum ſententiam mortis protulit, apud Cayum accuſatus de ſceleribus ſuis, & apud Lugdunum miſſus, ne longioribus afficeretur malis, propria manu ſe occidit, vt dicit Oroſi lib. 6. *Item* quandoque ex diuini ſeruitij longa afflictione, quod maxime pertinet ad accidiam, ad quod poteſt referri quod dicitur 3. Reg. 19. de Elia, qui petiuit ſub vmbra iuniperi animæ ſuæ vt moreretur.

De impænitentia.

DEINDE conſiderandum eſt de impænitentia: dicitur autem impænitentia duobus modis. *Vno modo* dicitur aliquis impænitens, quando actu non pænitet de peccatis ſuis, & differt vel negligit pænitere. *Alio modo* dicitur aliquis impænitens, quando non proponit pænitere, vel proponit non pænitere, vel claudit dies ſuos cum finali impænitentia, impænitens moriens. Eſt autem hæc impænitentia vitiorum receptaculum, virtutum & gratiarum obſtaculum, Dei & Angelorum offendiculum, ſpiritusſancti repugnaculum, malignorum ſpirituum habitaculum & pabulum, perditionis vinculum, mortiferæ damnationis venenaciſſimum poculum. *24 Eſt impænitentia quæ iuxta vſurium ſcilicet pro omiſſione pænitentiæ, & propoſitum intentionis nunquam pænitendi quæ eſt peccatum grauiſſimũ.* Hæc animæ miſeræ cælum claudit, & eam ab omni ſpe ſalutis excludit, & dæmonibus exponit. Hæc à conſortio Dei & eccleſiæ eiicit, & in infernum proiicit, & tormentis perpetuis ſubiicit cruciandam. Hæc cor hominis ad modum diaboli obturat, ad modum criſtallini lapidis aut incudis indurat. Iob 41. *Indurabitur cor eius quaſi lapis, & ſtringetur quaſi malleatoris incus.* Hæc iram diuinam ſuper caput hominis exaggerat Ro. 2. *Tu autem ſecundum duritiam tuam & cor impænitens, theſaurizas tibi iram in die iræ,* &c. Ideo dicitur Eccl. 3. *Cor durum male habebit in nouiſſimo ſuo.* De corde duro dicit Bern. *Nemo duri cordis ſalutem vnquam adeptus eſt, niſi à quo Deus abſtulerit cor lapideum, & dederit cor carneum. Ipſum cor durum eſt, quod nec compunctione ſcinditur, nec deuotione mollitur, nec mouetur precibus, nec minis cedit, induratur ad flagella, ingratum eſt ad beneficia, infidum ad cõſilia, pronum ad iudicia, inuerecundum ad turpia, impauidum ad periculoſa, inhumanum ad humana, præteritorum obliuiſcens, præſentium negligens, futura non prouidens. Et vt breuiter omnia concludam in ipſum, nec Deum timet nec hominem veretur.* Hæc hominem morte ſubita præoccupat, vt quaſi viuens & videns in infernum deſcẽdat Pſ. 54. *deſcendant in infernum viuentes.* Apoc. 2. *Dedi illi tempus vt pænitentiam ageret, & non vult pænitere. Ecce ego ponam eam in lectum mortis, & omnes qui mœchantur cum ea.* Sæpè enim fit, vt cum homo non proponit pænitere, vel proponit non pænitere, morte ſubita præoccupetur, & aliquando ante eius exitum ei reueletur, cui damnationi ſit obnoxius.

SICVT de quodam refert Beda de geſtis Anglorum lib. 5. cap. 15. dicens. *Exemplum.* Noui quendam, quem vtinam non nouiſſem, qui in monaſterio nobili ignobiliter viuens, cum aliqui irent ad eccleſiam ad audiendum officium & ſermonẽ, cum ipſe eſſet faber optimus, propter officium ſuum alijs vtile, ab alijs tolerabatur, in fabrica ſua remanens, vacans ebrietati, & alijs illecebris carnis, qui ſubita infirmitate occupatus, cum à fratribus moneretur ad pænitentiam, mærens & clamans & deſperans, cœpit clamare ſe non poſſe; quia ſicut beatus Stephanus vidit moriẽs ſibi cœlum apertum, ita per contrarium viderat ſibi infernum apertum, & ibi locum ſibi paratum prope Sathanam & Caypham, & alios qui Deum occiderunt, & videbat & dicebat iudicium ſuum inſtare, nec ſibi ſpem ſalutis ſupereſſe, & hoc dicens mortuus eſt, longe ab aliorum ſepultura poſitus, nec aliquis fratrum aliquod ſuffragium eccleſiæ pro eo facere auſus eſt.

ITEM Beda eodem lib. cap. 14. refert accidiſſe in Anglia Merciorum, temporibus Oderedi regis, de milite inſolenti, qui quidem vidit in infirmitate ſua duos Angelos librum pulcherrimum deferentes, & poſt duos dæmones ſubintrantes alium librum maxi- *Exempla.*

mum

A mum deferẽtes, & poſt tres dæmones ſubintrãtes aliũ librũ maximũ deferẽtes, &c. vt ſupra. *Item* cũ quidam diues moreretur, & ad pænitentiam & confeſſionem moneretur, dicebat ſe non poſſe pænitere, quia inquit vado ad infernum cum magno curſu. Et cum nõ poſſet deficiente virtute hoc totum dicere, dicebat ſæpè repetendo & deſperando, vltimam dictionem & vltimam Syllabam. Ad hanc materiam pertinet quod habetur ſupra *de impœnitentia*; & multa quæ habentur ſupra *de timore inferni & iudicij & mortis*. Et infra de bonis quę facit pænitentia; Quæ impænitentia aufert, & mala contrariæ infert. Et infra *de deſperatione*.

De deſperatione.

DISTINCTIO XV.

Quid ſit deſperatio.

DEINDE conſiderandum eſt de deſperatione. Circa quam conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum deſperatio ſit peccatum. Secundo vtrum poſſit eſſe ſine infidelitate. Tertio vtrum ſit maximum peccatorum. Quarto quæ diſſuadent hoc horrendum flagitium eſſe ſummopere deteſtandum.

CIRCA primum ſciendum quod ſecundum Philoſophum 6. Eth. quod in intellectu eſt affirmatio & negatio, hoc eſt in appetitu perſecutio & fuga, & quod in intellectu eſt verum vel falſum, hoc in appetitu eſt bonum vel malum; & ideo motus appetitiuus conformiter ſe habens intellectui vero, ſecundum ſe eſt bonus. Omnis autem motus appetitiuus C conformiter ſe habens intellectui falſo, ſecundum ſe eſt malus & peccatum. Circa Deum autem vera æſtimatio intellectus, eſt per quam prouenit homini ſalus, & venia peccatoribus datur; ſecundum illud Ezech. 18. *Viuo ego dicit dominus, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat.* Falſa autem opinio eſt quod Deus peccatori pænitenti veniam deneget, vel quod peccatores non conuertat ad ſe per gratiã iuſtificantem. Et ideo ſicut motus ſpei, qui conformiter ſe habet ad æſtimationem veram, eſt laudabilis & virtuoſus; ita motus oppoſitus deſperationis conformiter ſe habẽs æſtimationi falſæ de Deo, eſt vitioſus & peccatum.

Sicut motus ſpei eſt laudabilis & virtuoſus, ita motus deſperationis eſt vitioſus & peccatum.

Eſt autem intelligendum quod in omni peccato mortali eſt conuerſio ad bonum commutabile, & auerſio à bono incommutabili; ſed differenter. Nam D peccata quę virtutibus Theologicis opponuntur principaliter conſiſtunt in auerſione à bono incommutabili, ſicut odium Dei, deſperatio, & infidelitas; quia virtutes Theologicæ habent Deum pro obiecto, ex conſequenti autem important conuerſionem ad bonum commutabile, In quantum anima deſerens Deũ, conſequenter neceſſe eſt quod ad alia conuertatur. Alia vero peccata principaliter conſiſtunt in conuerſione ad bonum commutabile: ex conſequenti autem in auerſione ab incommutabili bono. Qui enim fornicatur non intẽdit recedere à Deo, ſed carnali delectatione frui, ex quo ſequitur quod à Deo recedat. In peccato autem deſperationis principaliter recedit homo à Deo; ex conſequenti autem ad aliquod bonum E commutabile ſe conuertit, ſcilicet ad motum propriç voluntatis ſequendum, & in peccato ſuo manere.

Solutio obiect.

In aliquibus peccatis eſt receſſus à Deo principaliter; in aliis non niſi conſequenter.

ITEM nota quod licet deſperatio ex radice bona videatur procedere, ſcilicet ex timore Dei, & ex horrore magnitudinis peccatorum ſuorum, quod autem ex radice bona oritur videtur eſſe bonum; Iuxta illud Matth. 7. *Arbor bona fructus bonos facit:* Et Rom. 11. *Si radix ſancta & rami ſancti*: tamen deſperatio mala eſt. Nam ex radice virtutis poteſt aliquid procedere dupliciter. *Vno modo* directe, & ex parte ipſius virtutis. Sicut actus procedit ex habitu, & hoc modo ex virtuoſa radice non poteſt aliquod peccatum procedere. Hoc enim dicit Aug. in lib. de libero arbi. quod *virtute nemo male vtitur. Alio modo* procedit aliquid ex virtute indirectè, & occaſionaliter: & ſic nihil prohibet aliquod peccatum ex aliqua virtutis radice procedere; ſicut interdum ſuperbiunt aliqui de virtute, ſecundum illud Auguſt. *Superbia bonis operibus inſidiatur vt pereant.* Et hoc modo ex timore Dei, & horrore propriorum peccatorum, contingit deſperatio, inquantum his bonis aliquis malè vtitur, ab eis occaſionem accipiens deſperandi. *Item* ſciendum quod in damnatis eſt deſperatio; Nouerunt enim impoſſibilitatem reditus ſui ad beatitudinem, vel ad veniam: vnde iam non ſunt in ſtatu ſperandi: quod autem non ſperant, vel deſperant, non imputatur eis ad culpam, ſed ad ſuæ damnationis cumulum ad pœnam. Sicut & in ſtatu viæ, ſi quis deſperaret de hoc quod non eſt natus adipiſci, vel quod non eſſet debitum adipiſci, nõ eſſet peccatum, puta ſi medicus deſperaret de curatione alicuius infirmi, vel ſi deſperaret ſe fore Papatum vel magnas diuitias adepturum.

Deſperatio non oritur à virtute directe ſed occaſionaliter.

Deſperatio in damnatis non eſt peccatum, ſed pœna.

CIRCA ſecundum, ſcilicet *vtrum peccatum deſperationis poſſit eſſe ſine infidelitate.* Sciendum, quod fides & infidelitas pertinent ad intellectum: Spes & deſperatio ad appetitum. Contingit autem habentem rectam æſtimationem intellectus in vniuerſali, circa motum appetitiuum non recte ſe habere, corrupta eius æſtimatione particulari, ſicut habetur 3. de anima, & inde eſt, quod aliquis habens rectam fidem in vniuerſali, deficit in motu appetitus circa particularia, corrupta eius æſtimatione particulari, per habitum vel paſſionem. Sicut ille qui fornicatur, eligendo fornicationem vt ſibi bonum vt nunc, corruptam habet æſtimationem in particulari, cum tamen in eo remaneat vera æſtimatio ſecundum fidem, ſcilicet quod fornicatio ſit mortale peccatum. Similiter aliquis retinendo in vniuerſali veram æſtimationem fidei, ſcilicet quod vere eſt in eccleſia remiſſio peccatorum, poteſt pati motum deſperationis, ſcilicet quod ſibi in tali ſtatu exiſtenti, non ſit de venia conſequenda ſperandum, corrupta eius æſtimatione circa particulare: & per hunc modum poteſt eſſe deſperatio ſine infidelitate, ſicut & alia peccata mortalia.

Deſperatio poteſt eſſe ſine infidelitate ſicut etiam alia peccata mortalia.

CIRCA tertium, ſcilicet *vtrum deſperatio ſit maxima peccatorum omnium.* Sciendum, quod peccata quæ opponuntur virtutibus Theologicis, ſecundum genus ſuũ ſunt omnibus peccatis aliis grauiora: quia cum virtutes Theolologicę habeant Deum pro obiecto, peccata eis oppoſita directe, & princialiter important auerſionem à Deo. In quolibet autem peccato mortali, principaliter ratio mali & grauitas eſt ex hoc, quod auertit à Deo. Si enim poſſet eſſe conuerſio ad bonum commutabile ſine auerſione à Deo quamuis eſſet inordinata, non eſſet peccatum mortale, & ideo illud quod primo & per ſe habet auerſionem à Deo, eſt grauiſſimum inter peccata mortalia. Virtutibus autem Theologicis opponuntur infidelitas, deſperatio, & odium Dei; inter quæ ſi odium Dei & infidelitas deſperationi comparentur, inuenientur ſecundum ſe quidem, id eſt ſecundum rationem propriæ ſpeciei grauiora. Infidelitas enim prouenit ex hoc, quod ipſam Dei veritatem homo non credit. Odium vero Dei prouenit ex hoc, quod voluntas hominis ipſi diuinæ bonitati contrariatur. Deſperatio autem ex hoc, quod homo non ſe ſperat bonitatem Dei participare, de quo patet, quod infidelitas & odium Dei ſunt contra Deum ſecundum quod in ſe eſt, deſperatio autem ſecundum quod eius bonum participatur à nobis. Vnde maius peccatum eſt, ſecundum ſe loquendo, non credere Dei veritatem, vel odire Deum, quam deſperare conſequi gloriam ab ipſo. Sed ſi cõparetur deſperatio ad alia duo peccata ex parte noſtra; ſic deſperatio eſt periculoſior: quia per ſpem reuocamur à malo, & introducimur in bona proſequenda: Et ideo ſublata ſpe irrefrænatè homines labuntur in vitia, & à bonis laboribus retrahuntur. Vnde ſuper illud Prouerb. 24. *Si deſperaueris lapſus in die anguſtiæ, minuetur fortitudo tua,* dicit glo. *Nihil eſt execrabilius deſperatione, quam qui habet, in generalibus huius vitæ laboribus, & quod peius eſt, in fidei certamine, conſtantiam perdit.*

Peccata oppoſita virtutibus Theologicis ſunt grauiſſima ſecundũ genus ſuum, quia principaliter auertunt à Deo; inter hæc autem deſperatio eſt minimum, licet ſit nobis periculoſiſſimum.

Et

A Et Iſidor. in lib. de ſummo bono dicit. *Perpetrare flagitium aliquod eſt mors animæ, ſed deſperare eſt deſcendere ad infernum.*

Deſperatio principaliter oritur ex acedia. ſed quodammodo etiam à luxuria.

VLTERIVS notandum, quod deſperatio principaliter & ſpecialiter oritur ex acedia; poteſt tamen aliquo modo oriri ex luxuria, quod declaratur hoc modo. Obiectum enim ſpei eſt bonum arduum, poſſibile vel per ſe, vel per alium acquiri. Spes ergo de beatitudine obtinenda, poteſt in aliquo deficere dupliciter. *Vno modo*, quia non reputat vt bonum arduũ. *Alio modo* quia non reputat eam vt poſſibilem adipiſci, vel per ſe, vel per alium. ad hoc autem quod bona ſpiritualia non ſapiunt nobis quaſi bona, vel non videantur nobis magna bona, præcipuè deducimur per hoc, quod affectus noſter eſt infectus amore de- B lectationum corporalium, inter quas præcipuæ ſunt delectationes venereæ. Nam ex affectu harum delectationum contingit, quod homo faſtidit bona ſpiritualia, & non ſperat ea quaſi bona quędam ardua; & ſecundum hoc deſperatio cauſatur ex luxuria. Ad hoc autem quod homo bonum arduum non æſtimet vt poſſibile ſibi adipiſci per ſe vel per alium, perducitur ex nimia deiectione, quæ quando in affectu hominis dominatur, videtur ei quod nunquam poſſit ad bonum releuari. Et quia acedia eſt triſtitia quædam abiectiua ſpiritus; Ideo per hunc modum deſperatio ex acedia generatur. Hoc autẽ eſt proprium obiectum ſpei ſcilicet quod ſit poſſibile. Nam bonũ & arduum etiam ad alias paſſiones pertinent, vnde ſpecialius oritur ex acedia, poteſt tamen oriri ex luxuria ratione C iam dicta.

Multa mouent ad deſperationem deteſtãdam.

CIRCA quartum ſciendum, quod multa ſunt quæ nos debent mouere ad deſperationis flagitium deteſtandum.

1. *Dei pietas & miſericordia peccatoribus exhibita.*

PRIMO quidem exempla pietatis & miſericordiæ diuinæ, circa peccatores volentes pœnitere, vt Dauid 2. Reg. 12. Manaſſes 2. Paral. in fine Matth. ſicut patet de vocatione eius Matth. 9. Mariæ Magdal. Luc. 7. Latronis Lu. 24. Pauli act. 9. De hac materia nota ſupra *de gradibus & effectibus miſericordiæ Dei.* Similiter infra *de pœnitentia.* Item infra *de contritione.* Similiter *de confeſſione.*

2. *Immenſitas miſericordiæ Dei.*

SECVNDVM eſt miſericordiæ Dei immẽſitas, pſalmus. *Miſericordiæ eius non eſt numerus.* Gen. 33. *Minor ſum cunctis miſerationibus tuis*, Bern. *Maior eſt Dei pietas quam quæuis iniquitas.* Econtra dicebat Cain Gen. 4. D Auguſt. *Deus noſter miſericors eſt, paratus ſaluare clementia, quos non poteſt ſaluare iuſtitia.* Idem *Quaſi ſcintilla in mari, ſic omnia peccata comparata miſericordiæ Dei.* De hac materia ſupra *de gradibus miſericordiæ Dei.*

3. *Miſericordia B. Virginis.*

TERTIVM eſt Beatæ Marię immenſa miſericordia, quæ eſt aduocata noſtra, & ſpes noſtra. Mater gratiæ & miſericordiæ Eccl. 24. *Mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & ſanctæ ſpei. In me omnis gratia viæ & veritatis, in me omnis ſpes vitæ & virtutis.*

4. *Scriptura ſacra.*

QVARTVM quod ſuadet ſpem & diſſuadet deſperationem ſunt verba ſacra Pſalmus 9. *Sperent in te omnes qui nouerunt nomen tuum. Sperate in eo omnis congregregatio populi.* Eccleſ. 22. Ad amicum. *Si produxeris gladium non deſperes, quoniam eſt regreſſio ad amicum*, ſci- E licet Chriſtum. Verba ligni vitæ vel folia, ſunt in medicinam deſperantium.

5. *Vnguenta miſericordiæ Chriſti.*

QVINTVM remedium contra deſperationem, ſunt vnguẽta mãſuetudinis & miſericordiæ Chriſti Cant. 1. *Curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Ibi Bern. *Omnino propter manſuetudinem & miſericordiam quæ prædicatur & eſt in te, ô bone Ieſu, curremus poſt te, ſcientes quod non ſpernas pauperem, nec horreas peccatorem, &c. Non horruiſti confitentem in Cruce Latronem, non lachrimantem peccatricem, non Chananeam ſupplicantem.* Idem. *Crede mihi inueni Chriſtum carentem cauterio, non vnguento.*

6. *Incarnatio Chriſti.*

SEXTVM quod ſuadet ſpem, & eſt remediũ contra deſperationem, eſt incarnatio Chriſti Tit. 2. *Apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri* prouocans ad ſpem. Vnde ſequitur, *vt abnegãtes impietatem & ſæcularia deſideria*, &c.

A 7. *Mors Chriſti.*

SEPTIMVM remedium contra deſperationem eſt Chriſti paſſio & mors Tren. 3. *Recordar' paupertatis meæ & tranſgreſſionis meæ, abſinthij & fellis. Memoria memor*, &c. Et poſt. *Hæc recolens in corde meo, in Deo ſperabo.* Ad hoc pertinent quæ habẽtur ſupra *de paſſione domini.* Item Bern. *Peccatum peccaui grande, turbatur conſcientia, & non perturbatur; quia vulnerum Domini recordabor; quid tam ad mortem quod non per Chriſti mortem ſaluetur? Si in me venerit tam potens, tam efficax medicamentum, nulla iam poſſum malignitate terreri.* Idem *Quid mirũ ſi caput noſtrum pro membris acceperit curationem; quia quantum in ipſo ſuit non habuit huius indigentiam, ſed voluit caput vulnerari pro membris, vt ea curarentur: ſed nos ècontrario, cauterium facimus in membro ignobiliori, pro curatione membri nobilioris; vt cum dolet caput, vulneratur brachium; dolent renes, in* B *tibia fit cauterium. Econtra autem nobile caput noſtrum vulneratur, procuratione membrorum.*

8. *Sacramenta Chriſti.*

OCTAVVM remedium contra deſperationem ſunt Chriſti Sacramenta, vt ſunt baptiſmus præcipuè & pœnitentia, quæ mundant & curant ab omnibus infirmitatibus & inquinamẽtis ſpiritualibus, vt patet Act. 2. Cùm prædicaſſet Petrus crucifixoribus Domini Iudæis, & quærerent ab Apoſtolis quid facerent. Petrus ait. *Pœnitentiam agite & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum ſpiritusſancti*, quod vſque ad tria millia fecerunt. De alijs dicitur Sap 2. *Excæcauit eos malitia eorum, neſcierunt Sacramenta Dei, neque mercedem ſperauerunt iuſtitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum ſanctarum.*

9. *Liberalitas Dei.*

NONVM remedium eſt liberalitas Domini, quæ dat C pœnitentibus & petentibus veniam, & in ſignum huius, ſc. vel donum ſpiritusſancti; Vnde, *accipietis donum Spiritusſancti.* Act. 2. Auguſt. *Summa liberalitas Domini, dat donum æquale ſibi.* Quod probat Dominus Luc. 11. *Petite & accipietis.* Et poſt. *Pater noſter cæleſtis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe.* Item nõ ſolum reſtituit ablata per peccatum, ſed auget gratiam & confert maiora, ſicut dicitur Ezech. 36. *Habitare vos faciam ſicut à principio, bonisque donabo maioribus, quam habuiſtis ab initio.* Ecc. 20. *Eſt qui multa redimat modico pretio, & reſtituat ea in ſeptuplum.*

10. *Diuerſa diuinæ bonitatis experimenta.*

DECIMVM remedium ſunt diuerſa diuinæ bonitatis experimenta, quæ experti ſunt ſperantes de miſericordia Dei, quibus multa beneficia virtute ſpei præſtat, quæ ſunt multa. *Primum* eſt quia eos inhabitat, D & lætificat quaſi ſenſibiliter, & confortat Pſalmus 5. *Lætentur omnes qui ſperant in te, in æternum exultabunt & habitabis in eis.* Item 9. *ſperent in te omnes qui nouerunt nomen tuum.* Spes eſt quæ confortat. Apoſt. Ro. 12. *Spe gaudentes.* Ideo dicit Dominus Matth. 5. *Gaudete & exultate, quia merces veſtra copioſa eſt in cælis* Luc. 10. *Gaudete & exultate quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis* Hier. 31. *Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia merces eſt operi tuo. Secundo* ſpes adiuuat Pſalmus 9. *Adiutor in opportunitatibus in tribulatione, Sperent in te qui nouerunt nomen tuum*, &c. Item 61. *ſperate in eo omnis congregatio populi*, &c. Similiter 27. *In ipſo ſperauit cor meum, & adiutus ſum*, Pſalmus 36. *Reuela Domino viam tuam & ſpera in eo, & ipſe faciet.* Eccl. 2. E *Reſpicite filij nationes hominum & ſcitote quoniam nullus ſperauit in Domino & confuſus eſt, permanſit in mandatis eius & derelictus eſt, aut inuocauit Deum, & deſpexit illum. Tertio* miſericordiam præſtat. Pſalmus 31. *Sperantem in Domino miſericordia circundabit*, Eccl. 2. *Sperate in domino & veniet vobis miſericordia in oblectatione. Quarto* firmat contra aduerſa, vt anchora, nauem, arma militem 1. Theſ. 4. *Galea eſt ſpes ſalutis.* Hebr. 6. *Confugiamus ad propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam & firmam.* Similis eſt cuidam piſci, de quo habetur in hiſtoria tranſmar. qui vocatur Echineis, quod cum ſit vix quantitatis vnius pedis, quando naui coniunctus adhæret, contra procellas reddit eam ſtabilem. *Quinto* liberat & ſaluat, Pſalmus 30. *In te Domine ſperaui*, &c. Similiter 21. *In te ſperauerũt patres noſtri*, &c. *Ad te clamauerunt*

Spes multa bona cauſat. — *1. Confortat.* — *2. Adiuuat.* — *3. Miſericordiam præſtat.* — *4. Firmat contra aduerſa.* — *5. Liberat & ſaluat.*

&

& ſalui facti ſunt. Prouerb. 28. *Qui ſperat in Domino ſaluabitur.*

SEXTO beatificat. Pſalmus 33. *Beatus vir qui ſperat in eo.* Item 2. *Beati omnes qui confidunt in Domino.* Prouerbiorum 16. *Qui ſperat in Domino beatus eſt.*

SEPTIMO fouet & conſeruat. Pſalmus 144. *Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno.* Item 146. *Oculi Domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius; vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.*

Gaudium & meritum cæleſtium.

VNDECIMVM quod ſuadet ſpeciem & diſſuadet deſperationem, eſt gaudium & meritum cæleſtium, gaudet enim Deus, & Angeli, & Sancti, de peccatorum conuerſione, & reuerſione ad pacem Dei, ſicut dicit & probat Dominus Luc. 15. *Magnum gaudium eſt Deo & Angelis eius, ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.* Et hoc probat per exemplum ouis reductæ: dragmæ repertæ; filij prodigi redeuntis cum gaudio recepti. De hac materia ſatis habetur ſupra *de gradibus miſericordię Dei.* In perſona ſanctorum dicitur Rom. 15. *Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.* Conſideratio meritorum filij Dei, & ſanctorum, maximum eſt remedium contra deſperationem: qui ſi compaterentur hominibus & orarent pro peccatoribus, cum eſſent hic cum eis, vt dicit Bernard. multo fortius cum ante faciem Dei ſui conſiſtunt, id eſt fontem pietatis & miſericordiæ. Illa enim beata patria, charitatem eorum non immutauit, ſed augmentauit. Eccleſ. 44. *Iſti ſunt viri miſericordię, quorum pietates non fuerunt.* Iob 4. *Voca ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum conuertere.* Maxime autem ad ſpeciem prouocat meritum Chriſti, & paſſio. Iob 6. *Vtinam appenderentur peccata mea quibus iram merui, & calamitas quam patior in ſtatera. &c.*

Exemplum.

IN vita beati Bernardi Clareuall. legitur, quod cum viſum eſſet ei quod raptus in ſpiritum eſſet ante ſummum iudicem, & diabolus eum de multis accuſaret; quærenti diabolo vnde crederet habere regnum æternum; reſpondit. *Scio quod merita mea ad hoc non ſufficiunt, ſed Dominus meus Ieſus Chriſtus, cui competit iure hæreditario, quia conſubſtantialis Dei filius; & iure emptionis, quia emit illud ſanguine ſuo;* altero iure ſibi contentus; altero iure de miſericordia ſua illud mihi donat. Quod audiens diabolus confuſus receſſit.

12 Multiplex nocumentū quod facit deſperatio.

DVODECIMVM quod diſſuadet deſperationem, eſt multiplex nocumentum quod facit deſperatio.

1. Eſt infirmitas.

Primum eſt, quia deſperatio eſt periculoſa infirmitas, ſpernens omnem conſolationem, refectionem, & remedium. Contemnit etiam deſperans, ſeipſum excutere à faucibus draconis infernalis. Contemnit etiam erigere ſe à profundo vitiorum, & inuocare Dei adiutorium. Pſalmus 106. *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum,* & appropinquauerunt vſque ad portas mortis, 2. Reg. 2. *An ignoras quod periculoſa ſit deſperatio.* Hierem. 15 *factus eſt dolor meus perpetuus, & plaga deſperabilis renuit curari.* Et 30. *Inſanabilis eſt fractura tua, & peſſima plaga tua.* Prouerb. 18. *Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit, & ſequitur eum opprobrium & ignominia.* Econtra ſpes clamat ad ſummum medicum, ſperans eius adiutorium. Mich. 7. *Ego autem ad Dominum aſpiciam, & expectabo Deum ſaluatorem meum.* Et Pſalmus 129. *De profundis clamaui ad te Domine.*

2. Eſt excorde reddere.

SECVNDVM nocumentum eſt, quia deſperatio facit hominem excordem & infirmum, quaſi mortuum in tenebris pro peccatis. Pſalmus 87. *Sicut vulnerati dormientes in ſepulchris, &c.* Epiſtola Hierem. *Sunt ſicut mortui proiecti in tenebris.* Iob. 15. *Non credit quod reuerti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans vndique gladium;* diuinę ſcilicet vltionis. Et poſt. *Nec credat fruſtra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus ſit.* Econtra ſpes facit hominem fortem & magnanimum. Iſa. 40. *Qui ſperant in Domino mutabunt fortitudinem.* Pſalm. 25. *In Domino ſperans non infirmabor.*

3. Eſt hominē Deo exoſum reddere.

TERTIVM nocumentum eſt, quia deſperatio facit hominem exoſum & diſplicere Deo, quia detrectat eius bonitatem & miſericordiam. Sicut Cain qui dicebat. *Maior eſt iniquitas mea quam vt veniam merear.* Geneſ. 4. Hier. ſuper Pſalm. 104. dicit, quod *Iudas plus peccauit, quia ſe ſuſpendit deſperans, & magis Deum offendit, quam quia eum tradidit.* Econtra ſpes facit Deo placentem. Vnde Pſal. 146. *Beneplacitum eſt Domino ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.*

4. Immunditia.

QVARTVM quia deſperans eſt ſordidus, omni vitio expoſitus. Epheſ. 4. *Propter cæcitatem cordis ipſorum deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem omnis immunditiæ in auaritiam.* Econtra ſpes impetrat abſolutionem remiſſionis. Hebr. 10. *Abluti aqua munda, teneamus ſpei noſtræ confeſſionem.* Pſalmus 36. *Saluauit eos, quia ſperauerunt in eo.*

5. Ad ſui occiſionem ducere.

QVINTVM eſt quia deſperatio aliquando ducit hominem ad occiſionem ſui. vt dicitur Iob 7. *Deſperaui, nequaquam vltra viuam.* Et 10. *Tædet animam meam vitæ meæ.* Vt Achitophel, qui diſpoſita domo ſua, ſuſpendio ſuſpenſus interiit 2. Reg. 17. Et Matth. 27. Iudas, qui abiens laqueo ſe ſuſpendit. Et vt Herodes Aſcalonita, qui voluit ſe occidere. Et Pilatus & Nero deſperantes, qui manu propria ſeſe occiderunt. Spes adducit ad vitam gloriæ, prolongat vitam naturæ. Pſalmus 9. *Sperent in te omnes qui nouerunt nomen tuum, &c.* Sapient 3. *Spes illorum immortalitate plena eſt.*

6. Bono ſpirituali & æterno priuare.

SEXTVM eſt, quia deſperatio euellit hominem ab omni bono ſpirituali & æterno. Pſalmus 51. *Deus deſtruet te, & euellet te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium.* Iob 19. *Quaſi auulſæ arbori abſtulit à me ſpem meam.* Econtra ſpes plantat, & ſolidat, & viuificat in bono Hieremiæ. *decimoſeptimo Benedictus qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ipſius, & erit tanquam lignum quod transplantatum iuxta præterfluentes aquas, ad humorem mittit radices ſuas, &c.* Et poſt *Nec aliquando deſinet facere fructum.* Iob 3. *Etiam ſi occiderit me ſperabo in eum.* Et 14. *Lignum habet ſpem, quod ſi præciſum fuerit rurſum vireſcit, & rami eius pullulant.*

7. In infernum pellere.

SEPTIMVM nocumentum eſt, quod deſperatio in infernum impellit. Pſalmus. *Aſcendunt vſque ad cœlos,* præſumendo, *& deſcendunt vſque ad abyſſos,* deſperando Iob 17. *In profundiſſimum abyſſi deſcendent omnia mea.* Econtra ſpes eleuat vſque in æternum. Pſalmus 5. *Lætentur omnes qui ſperant in te, in æternum exultabunt. &c.* Sapient. 3. *Spes illorum immortalitate plena eſt.* Iſa. 27. *Speraſtis in Domino in ſæculis æternis.*

LIBRI III. PARS VII.

DE AVARITIA ET FILIABVS EIVS.

De auaritia ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de quinto vitio capitali, quod eſt auaritia. Et primo dicendum de auaritia. Secundo de prodigalitate. De auaritia vero, primo dicendum eſt in generali. Secundo in ſpeciali. De auaritia in generali conſideranda ſunt 5. Primo videndum eſt quid ſit, & vnde dicatur, & vtrum ſit peccatum. Secundo vtrum ſẽper ſit peccatũ mortale. Tertio vtrum ſit peccatum carnale vel ſpirituale. Quarto de filiabus eius. Quinto quæ mouere debẽt ad hoc vitium deteſtandum.

Quid auaritia & vnde dicta.

CIRCA primum ſciendum, quod *auaritia* ſecundum Tullium *eſt immoderatus amor habendi*, vel *immoderatus amor pecuniæ*. Item ſecundum Alcuinum. *Auaritia eſt nimia acquirendi, habendi, retinendique cupiditas*. Dicitur autẽ auaritia quaſi auiditas auri, & auarus quaſi auri auidus. Vel dicitur auaritia ab aueo, quod eſt cupio, vnde dicitur auaritia quaſi auiditas æris. Ex his patet vtrum auaritia ſit peccatum. In quibuſcunque enim bonũ cõſiſtit in debita menſura, neceſſe eſt quod per exceſſum vel diminutionem illius menſuræ, malum perueniat. In omnib. autem quæ ſunt propter finem, bonũ conſiſtit in quadã mẽſura. Nã ea quæ ſũt ad finẽ, neceſſe eſt cõmenſurari fini, ſicut medicina ſanitati. Sicut patet per phil. in 1 Poli. Bona autẽ exteriora habẽt rationẽ vtiliũ ad finẽ. Vnde neceſſe eſt quod bonũ hominis circa ea cõſiſtat in quadam menſura; dum ſc. hõ ſecundũ aliquã menſuram quærit habere diuitias exteriores, prout ſũt neceſſariæ ad vitam eius, ſecundum ſuam conditionem. Ideo in exceſſu huiuſmodi menſuræ conſiſtit peccatũ; dum ſcilicet aliquis ſupra debitum modũ vult eas vel acquirere, vel retinere; quod pertinet ad rationem auaritiæ, quæ diffinitur eſſe *immoderatus amor habendi*, vnde patet, quod auaritia eſt peccatum.

Auaritia eſt peccatum.

Solutio obie.

SCIENDVM autem quod auaritia poteſt importare immoderãtiam circa res exteriores dupliciter. *Vno modo* immediatè, quantum ad acceptionem vel conſeruationem ipſarum, vt ſc. homo plus debito eas acquirat vel conſeruet; & ſecundum hoc eſt directè peccatum in proximum, quia in exterioribus diuitiis, non poteſt vnus homo ſuperabundare, niſi alter deficiat; quia bona temporalia non poſſunt ſimul poſſideri à multis. *Alio modo* poteſt importare immoderantiam circa interiores affectiones, quas quis ad diuitias habet; puta quod immoderatè aliquis diuitias amet aut deſideret, aut delectetur in eis: & ſic auaritia eſt peccatum hominis in ſeipſum; quia per hoc deordinatur eius affectus, licet non deordinetur corpus, ſicut per vitia carnalia. Ex conſequenti autem eſt peccatum in Deum, ſicut & omnia peccata mortalia, inquantum homo propter bonum temporale contemnit æterna.

Auaritia eſt ſpeciale peccatum ſi ſtrictè & propriè ſumatur.

ITEM ſciendum, quod auaritia ſecundum propriam rationem habet obiectum ſpeciale; alia enim eſt ratio boni vtilis, & alia boni delectabilis. Diuitiæ autem ſecundum ſe habent rationem vtilis; appetuntur enim inquantũ in hominis vſum cadunt. Et ideo ſecundum hanc conſiderationem eius propriam, auaritia eſt ſpeciale peccatum, inquantum ſc. auaritia dicitur immoderatus appetitus habendi poſſeſſiones, quæ nomine æris vel pecuniæ deſignatur. Verum quia verbum habendi ſecundum primam impoſitionem ad poſſeſſiones pertinere videtur, quarum totaliter ſumus Domini, & inde ad multa alia deriuatur. (Sicut dicitur homo habere ſanitatem, vxorem, veſtimentum, & alia huiuſmodi, ſicut dicitur in prædicamentis) per conſequens etiam nomen auaritiæ ampliatum eſt ad omnem inordinatum appetitum habendi quamcunque rem; Sicut dicit Greg. in quadam Homil. quod *auaritia eſt non ſolũ pecuniæ, ſed etiam ſcientiæ, & altitudinis, cum ſupra debitum modum ſublimitas ambitur.* Aug. & in lib. de libe. arbi. *Auaritia quæ Græcè Phylargiria dicitur, non in ſolo argento ſed in omnibus rebus quæ inordinatè appetuntur intelligenda eſt.*

Solutio obie.

ITEM ſciendum, quod auaritia importat immoderantiam quandam circa diuitias dupliciter. *Vno modo* immediatè circa ipſam acceptionem & conſeruationẽ diuitiarum, in quantum ſc. aliquis inquirit pecuniam vltra debitum, aliena ſurripiendo vel retinendo; & ſic opponitur iuſtitiæ. & hoc modo accipitur auaritia Eze. 22 vbi dicitur. *Principes eius in medio eius, quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem, & auarè lucra ſectãdo.* *Alio modo* importat immoderantiam circa interiores affectiones diuitiarum: puta cum quis nimis amat vel deſiderat diuitias, aut nimis delectatur in eis, etiamſi non velit rapere aliena: & hoc modo auaritia opponitur liberalitati, quæ moderatur huiuſmodi affectiones, vt dictum eſt. & ſic accipitur auaritia 2. Cor. 9. *Præparans repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe, ſic quaſi benedictionem, non quaſi auaritiam.* Glo. *vt ſc. doleant pro dato, & parum ſit quod detur.*

Auaritia ſtrictè ſumpta opponitur liberalitati & latius iuſtitia.

CIRCA ſecundum ſc. *vtrum auaritia ſemper ſit peccatũ mortale.* Dicendũ, quod auaritia dicitur dupliciter. *Vno modo* ſecundum quod opponitur iuſtitiæ, & ſic ex genere ſuo eſt peccatum mortale, & ſic ad auaritiam pertinet quod aliquis iniuſtè capiat, vel retineat res alienas, quod pertinet ad rapinam, & furtũ, quæ ſunt peccata mortalia, vt infra dicetur. In hoc tamen auaritiæ genere contingit eſſe veniale peccatum, propter imperfectionem actus, vt dicetur ibidem. *Alio modo* poteſt accipi auaritia ſecundum quod opponitur liberalitati, & ſecundum hoc importat inordinatum amorem diuitiarum. Si ergo intantum amor diuitiarum creſcat, quod præferatur charitati, vt ſi propter diuitiarum amorem aliquis non vereatur facere contra amorem Dei & proximi, ſic auaritia erit peccatum mortale. Si autem inordinatio amoris infra hoc ſiſtat, vt ſc. homo quamuis ſuperfluè diuitias amet, non tamen præfert earum amorem amori diuino, vt ſc. propter diuitias nõ velit aliquid facere contra Deum vel proximum, ſic auaritia eſt peccatum veniale. Vnde ſuper illud 1. Cor. 3. *Si quis ſuperædificat ſuper hoc fundamentum, lignum, fœnũ, ſtipulam, &c.* dicit Glo. quod *lignum, fœnum, & ſtipulam ædificat ille, qui cogitat quæ mundi ſunt, quomodo placeat mũdo, quod pertinet ad peccatum auaritiæ.* Sed iſte non peccat mortaliter, ſed venialiter: De eo namque dicitur quod ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.

Auaritia propriè ſumpta eſt tantum peccatum veniale regulariter loquẽdo.

CIRCA tertium ſc. *vtrum auaritia ſit peccatum carnale, vel ſpirituale.* Dicendum quod ſpirituale peccatum eſt. Quod declaratur ſic. Peccata nempe in affectione conſiſtunt, omnes autem affectiones animæ ſiue paſſiones, terminantur ad delectationes & triſtitias, vt patet per Phil. in 2. Eth. Delectationum autem quædã ſunt carnales, quædã ſpirituales. Carnales quidem delectationes dicuntur, quæ in ſenſu carnis complentur, ſicut delectationes ciborum, & venereorũ. Delectationes vero ſpirituales, quæ complentur in ſola animæ apprehenſione. Illa vero peccata dicuntur carnalia, quæ perficiũtur in carnalibus delectationib. Illa vero dicũtur ſpiritualia, quæ perficiuntur in ſpiritualib. delectationibus abſque carnali delectatione, & huiuſmodi eſt auaritia. Delectatur enim auarus in hoc quod conſiderat ſe poſſeſſorem diuitiarum; & ideo auaritia eſt peccatum ſpirituale. Sciendum quod quidem auaritia eſt circa obiectũ corpoale, tamen in eo quod non quærit delectationem corporalẽ, ſed ſolũ animalẽ; prout ſc. homo delectatur in hoc quod diuitias poſſideat; ideo nõ eſt peccatum

Auaritia eſt peccatũ ſpirituale, quia completur in ſola anima apprehenſione, & non in ſenſu carnis.

Solutio obie.

catum carnale. ratione tamen obiecti medium eſt inter peccata purè ſpiritualia, quæ quærunt delectationem ſpiritualem circa obiecta ſpiritualia, (ſicut ſuperbia eſt circa excellentiam) & vitia purè carnalia, quæ quærunt delectationem purè corporalem circa obiectum corporale.

Septem eſſe filias auaritia declaratur.

Circa quartum, ſc. *de filiab. auaritiæ.* Sciẽdum quod Greg. 31. Mor. aſſignat proditionem, fraudem, fallaciã, periurium, inquietudinem, violentiam, & contra miſericordiam obdurationem cordis. Quarum numerus ſic apparet. Nam filiæ auaritiæ dicuntur vitia quæ ex ipſa oriuntur, & præcipuè ſecundum appetitum finis. Quia vero auaritia eſt ſuperfluus amor habendi diuitias, ideo in duobus excedit. Primo enim ſuperabundat in retinendo, & ex hac parte oritur ex auaritia obduratio contra miſericordiam, quia ſc. cor eius per miſericordiam non emollitur, vt de diuitiis ſubueniat miſeris. Secundo ad auaritiam pertinet ſuperabundare in accipiendo, & ſecundum hoc auaritia poteſt conſiderari dupliciter. *Vno modo* ſecundum quod eſt in affectu, & ſic ex auaritia oritur inquietudo, in quantum ingerit huiuſmodi ſolicitudinem, & curas ſuperfluas. *Auarus enim non impletur pecunia.* vt dicitur Eccl. 5. *Alio modo* poteſt conſiderari in effectu; & ſic in acquirendo aliena vtitur aliquando vi, quod pertinet ad violentiam; quãdoque autem dolo, qui quidem ſi fiat in verbo erit fallacia, quantum ad ſimplex verbum: periurium autem, ſi addatur confirmatio iurati. Si autem dolus committatur in opere, ſic quantum ad res erit fraus, quantum ad perſonas proditio; vt patet de Iuda, qui ex auaritia prodidit Chriſtum.

Solutio obie.

Aliud eſt filia alicuius vitij, aliud ſpecies.

Nec mireris ſi iſtæ ponuntur eſſe filiæ auaritiæ; cum tamen proditio, fraus, & fallacia opponuntur prudentiæ, periurium religioni, inquietudo ſpei, vel charitati quæ quieſcit in amato, violentia iuſtitiæ, obduratio cordis, miſericordiæ: Quia non oportet filias alicuius vitij capitalis, ad idẽ genus pertinere; quia ad finẽ vnius vitij poſſunt ordinari peccata alterius generalis. Aliud eſt enim aliquod vitium habere filias, & habere ſpecies.

Nouem filia auaritia ab Iſidoro aſſignata reuocantur ad prædictas.

Item nota quod Iſid. ponit 9. filias auaritiæ, quæ ſũt mẽdacium, fraus, furtum, periurium, turpis lucri appetitus, falſa teſtimonia, violentiæ, inhumanitas, & rapacitas. Sed iſtę nouem reducuntur ad prædictas. Nam mendacium, & falſum teſtimonium continentur ſub fallacia; falſum enim teſtimonium eſt quędam ſpecificatio mendacij. Sicut furtum eſt quędam ſpecificatio fraudis. Vnde ſub fraude continetur. Appetitus autem turpis lucri pertinet ad inquietudinem Rapacitas autẽ pertinet ad violentiã, cum ſit ſpecies eius. Inhumanitas autem eſt idem quod obduratio cõtra miſericordiam.

De deteſtatione auaritiæ.

DISTINCTIO II.

Multa ſuadent auaritiam eſſe fugiendam.

Circa quintum ſciendum, quod multa nobis ſuadent, & euidenter oſtendunt peccatum auaritiæ ſummopere fugiendum. Primo quidem hoc oſtendit naturæ conditio. Secundo exemplorum inſtructio. Tertio mortis meditatio. Quarto dãnorum incurſio.

1. Natura conditio, & quidem duobus modis.

Primo inquam hoc oſtendit naturæ conditio duob. modis. *Vno modo* terrenis cœleſtia, & temporalibus ſpiritualia præponenda. Sicut patet, quod natura ſupponit terram omnibus elementis, & eam dedit cõculcandam: ſed auaritia terrena cæleſtibus, & temporalia ſpiritualib. anteponit. Diuitias ſupponẽdas & calcandas notat hoc, quod primitiui fideles ad pedes Apoſtolorum diuitias proijciebãt. Act. 4. de Ioſeph Cyprio, in fine c. Ibi gl. *Calcandum eſſe docet natura, quod pedibus ſubditur Apoſtolorum.* Anima rationalis ſedes Dei eſt, terra ſcabellum pedum eius. Mirum quod hoc cœlum, quod eſt materialiter dignius, terræ ſupponit auaritia; de quo cœlo vt dicit Ber. *Non ſolum dixit, vt faceret; ſed pugnauit, vt acquireret; accubuit, vt redimeret.* Natura greſſibilium quæ terram calcat: volatilium quæ à terra ſe eleuat; vegetabilium, ſeminum, plantarum & arborum, quæ incluſa in terra ab ea egrediuntur, & rurſum eriguntur & extenduntur, germinant, frondẽt, florent, fructificant, & ramos dilatant. Natura humana, quam natura erexit ad ſydera. *Alio modo* hoc oſtendit naturalis conditio ex nobilitate ſuæ communicationis: naturaliter enim ſuperiores creaturæ bonitatẽ communicant inferioribus. Sicut ſol lucem ſuam cõmunicat lunæ & ſtellis; & ſol, luna & ſtellæ, lucem ſuã & virtutem communicant iſtis inferioribus. Ignis claritatem ſuam & calorem; & aer lumen à ſole receptũ, & lucerna ſplendorem circunquaque diffundunt. Vnde Dominus Matth 5. *Nemo accendit lucernam & ponit ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt.* Fons nobilis quo plus hauritur, tanto melior & ſapidior efficitur eius aqua. Pythagoras. *Ex vna face ſi plura lumina ſuccenderis, nullum damnum principali materia generabis; quę facultatem accepit plus lucendi, quoties cauſas inuenit plus præſtandi.* Similiter ſcientia quanto plus fuerit diſtributa, tanto maius recipit incrementum. Eſt enim ſcientia nobilis animæ poſſeſſio, quæ diſtributa per partes ſuſcipit incrementum, & auarum dedignata poſſeſſorem, ſi non diſtribuitur elabitur: hæc igitur antedicta ſua communicabilitate, & liberalitate deteſtantur auaritiam, quia bona quæ poſſidet non communicat, ſed retinendo congregat & coarctat. Auguſtinus. *Omnis res quæ cum datur non minuitur ſed augetur, ſi non datur cum habetur nondum habetur quomodo habenda eſt.*

2. Exemplorũ inſtructio.

Secundo peccatum auaritiæ deteſtandum oſtendit exemplorum inſtructio; hoc Chriſtus verbis & exemplis docuit & monuit eſſe vitandum. Luc. 12. *Videte, & cauete vobis ab omni auaritia.* Matthæi 10. *Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam, &c.* Qui cum eſſet Dominus omnium, & à Deo conſtitutus hæres vniuerſorum, voluit paupertatem extremam & mendicitatem aſſumere, adeo vt aquam, cuius communis eſt vſus, mendicaret. Ioan. 4. & non haberet vbi caput reclinaret. Matth. 10. Quod & ſui fecerunt, & docuerunt facere diſcipuli, verbis pariter & exemplis, ſicut ab ipſo fueru[illegible] docti. Vnde *omnia arbitrati ſunt vt ſtercora.* Phil. 3. [illegible] Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia, &c.* Dominus etiam præcepit Moyſi, vt eligeret viros potentes, & timentes Deum, & qui odirent auaritiam. Exod. 18. Item hoc idem docet ſapientia Philoſophorum. ait enim Plato: *Non eſt dignus Deo qui opes non contempſerit.*

Exempla.

Ideo Philoſophi, vt ſapientiam acquirerent, cuius melior eſt acquiſitio negotiatione auri & argenti, diuitias & occupationes terrenas contempſerunt, vt ſapientię liberius vacarent. Vt patet in Brachmannis, qui fuerunt nudi ſapientes, vtentes gramine pro lecto, filuis pro tecto, herbis & radicib. pro alimento, aqua fluminis pro ſitis medicamento.

Item Hier. de quodam Philoſopho refert, quod cum ad Philoſophandum proficiſceretur Athenas, magnum pondus auri ſecum ferens; conſiderans quod non poſſet ſimiliter poſſidere aurum & virtutes, illud à ſe proiecit, dicens. *O diuitiæ abite procul à nobis.* *Aliud* exemplum, de Dyogene, qui in dolio degens locupletem ducebat paupertatem, ad quem quidam aulicus, cum mundaret olera ſua, accedens ait. Tu cum ſapiens Philo. ſis, ſi mihi crediſſes, & regib. ſeruire voluiſſes, nõ olera tua lauares, ſed in aula ſummus princeps mecum maneres. Cui reſpondens ait. Et ſi mihi crediſiſſes, & paupertate mediocriter vti voluiſſes, non oporteret te regib. adulando mentiri. Hic etiam cum vidiſſet quendam cum manibus haurientem aquam, & bibere ad fontem ait: Neſciebam naturam dediſſe mihi cyphum, & paruulum vas cum quo aquam bibere ſolebat, ad lapidem fregit.

3. Mortis meditatio.

Tertium quod diſſuadet auaritiam eſt mortis meditatio, quæ ſubito omnia aufert. Luc. 12. Ponitur exemplum de diuite, qui dicebat. *Anima mea multa bona habens, &c.* Cui reſpondit Dominus. *Stulte hac nocte*

LIBRI III. PARS VII.

DE AVARITIA ET FILIABVS EIVS.

De auaritia ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de quinto vitio capitali, quod eſt auaritia. Et primo dicendum de auaritia. Secundo de prodigalitate. De auaritia vero, primo dicendum eſt in generali. Secundo in ſpeciali. De auaritia in generali conſideranda ſunt 5. Primo videndum eſt quid ſit, & vnde dicatur, & vtrum ſit peccatum. Secundo vtrum ſẽper ſit peccatũ mortale. Tertio vtrum ſit peccatum carnale vel ſpirituale. Quarto de filiabus eius. Quinto quæ mouere debẽt ad hoc vitium deteſtandum.

Quid auaritia & vnde dicta.

CIRCA primum ſciendum, quod *auaritia* ſecundum Tullium *eſt immoderatus amor habendi*, vel *immoderatus amor pecuniæ*. Item ſecundum Alcuinum. *Auaritia eſt nimia acquirendi, habendi, retinendique cupiditas.* Dicitur autẽ auaritia quaſi auiditas auri, & auarus quaſi auri auidus. Vel dicitur auaritia ab aueo, quod eſt cupio, vnde dicitur auaritia quaſi auiditas æris. Ex his patet vtrum auaritia ſit peccatum. In quibuſcunque enim bonũ cõſiſtit in debita menſura, neceſſe eſt quod per exceſſum vel diminutionem illius menſuræ, malum perueniat. In omnib. autem quæ ſunt propter finem, bonũ conſiſtit in quadã mẽſura. Nã ea quæ ſũt ad finẽ, neceſſe eſt cõmenſurari fini, ſicut medicina ſanitati. Sicut patet per phil. in 1 Poli. Bona autẽ exteriora habẽt rationẽ vtiliũ ad finẽ. Vnde neceſſe eſt quod bonũ hominis circa ea cõſiſtat in quadam menſura; dum ſ. hõ ſecundũ aliquã menſuram quærit habere diuitias exteriores, prout ſũt neceſſariæ ad vitam eius, ſecundum ſuam conditionem. Ideo in exceſſu huiuſmodi menſuræ conſiſtit peccatũ; dum ſcilicet aliquis ſupra debitum modũ vult eas vel acquirere, vel retinere; quod pertinet ad rationem auaritiæ, quæ diffinitur eſſe *immoderatus amor habendi*, vnde patet, quod auaritia eſt peccatum.

Auaritia eſt peccatum.

Solutio obie.

SCIENDVM autem quod auaritia poteſt importare immoderãtiam circa res exteriores dupliciter. *Vno modo* immediatè, quantum ad acceptionem vel conſeruationem ipſarum, vt ſc. homo plus debito eas acquirat vel conſeruet: & ſecundum hoc eſt directè peccatum in proximum, quiá in exterioribus diuitiis, non poteſt vnus homo ſuperabundare, niſi alter deficiat; quia bona temporalia non poſſunt ſimul poſſideri à multis. *Alio modo* poteſt importare immoderantiam circa interiores affectiones, quas quis ad diuitias habet; puta quod immoderatè aliquis diuitias amet aut deſideret, aut delectetur in eis: & ſic auaritia eſt peccatum hominis in ſeipſum; quia per hoc deordinatur eius affectus, licet non deordinetur corpus, ſicut per vitia carnalia. Ex conſequenti autem eſt peccatum in Deum, ſicut & omnia peccata mortalia, inquantum homo propter bonum temporale contemnit æterna.

Auaritia eſt ſpeciale peccatum ſi ſtricte & propriè ſumatur.

ITEM ſciendum, quod auaritia ſecundum propriam rationem habet obiectum ſpeciale; alia enim eſt ratio boni vtilis, & alia boni delectabilis. Diuitiæ autem ſecundum ſe habent rationem vtilis; appetuntur enim inquantũ in hominis vſum cadunt. Et ideo ſecundum hanc conſiderationem eius propriam, auaritia eſt ſpeciale peccatum, inquantum ſc. auaritia dicitur immoderatus appetitus habendi poſſeſſiones, quæ nomine æris vel pecuniæ deſignatur. Verum quia verbum ha-

A

bendi ſecundum primam impoſitionem ad poſſeſſiones pertinere videtur, quarum totaliter ſumus Domini, & inde ad multa alia deriuatur. (Sicut dicitur homo habere ſanitatem, vxorem, veſtimentum, & alia huiuſmodi, ſicut dicitur in prædicamentis) per conſequens etiam nomen auaritiæ ampliatum eſt ad omnem inordinatum appetitum habendi quamcunque rem; Sicut dicit Greg. in quadam Homil. quod *auaritia eſt non ſolũ pecuniæ, ſed etiam ſcientiæ, & altitudinis, cum ſupra debitum modum ſublimitas ambitur.* Aug. & in lib. de libe. arbi *Auaritia quæ Græcè Phylargiria dicitur, non in ſolo argento ſed in omnibus rebus quæ inordinatè appetuntur intelligenda eſt.*

Solutio obie.

ITEM ſciendum, quod auaritia importat immoderantiam quandam circa diuitias dupliciter. *Vno modo*

B

immediatè circa ipſam acceptionem & conſeruationẽ diuitiarum, in quantum ſc. aliquis inquirit pecuniam vltra debitum, aliena ſurripiendo vel retinendo; & ſic opponitur iuſtitiæ. & hoc modo accipitur auaritia Eze. 22 vbi dicitur. *Principes eius in medio eius, quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem, & auarè lucra ſectãdo.* *Alio modo* importat immoderantiam circa interiores affectiones diuitiarum: puta cum quis nimis amat vel deſiderat diuitias, aut nimis delectatur in eis, etiamſi non velit rapere aliena: & hoc modo auaritia opponitur liberalitati, quæ moderatur huiuſmodi affectiones, vt dictum eſt. & ſic accipitur auaritia 2. Cor. 9. *Præparans repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe, ſic quaſi benedictionem, non quaſi auaritiam.* Glo. *vt ſc. doleant pro dato, & paruum ſit quod detur.*

Auaritia ſtricte ſumpta opponitur liberalitati & latius, iuſtitia.

C

CIRCA ſecundum ſc. *vtrum auaritia ſemper ſit peccatũ mortale.* Dicendũ, quod auaritia dicitur dupliciter. *Vno modo* ſecundum quod opponitur iuſtitiæ, & ſic ex genere ſuo eſt peccatum mortale, & ſic ad auaritiam pertinet quod aliquis iniuſtè capiat, vel retineat res alienas, quod pertinet ad rapinam, & furtũ, quæ ſunt peccata mortalia, vt infra dicetur. In hoc tamen auaritiæ genere contingit eſſe veniale peccatum, propter imperfectionem actus, vt dicetur ibidem. *Alio modo* poteſt accipi auaritia ſecundum quod opponitur liberalitati, & ſecundum hoc importat inordinatum amorem diuitiarum. Si ergo intantum amor diuitiarum creſcat, quod præferatur charitati, vt ſi propter diuitiarum amorem aliquis non vereatur facere contra amorem Dei & proximi, ſic auaritia erit peccatum mortale. Si

Auaritia pro præſumpta eſt tantum peccatum vt malè regulariter loquẽdo.

D

autem inordinatio amoris infra hoc ſiſtat, vt ſc. homo quamuis ſuperfluè diuitias amet, non tamen præfert earum amorem amori diuino, vt ſc. propter diuitias nõ velit aliquid facere contra Deum vel proximum, ſic auaritia eſt peccatum veniale. Vnde ſuper illud 1. Cor. 3. *Si quis ſuperædificat ſuper hoc fundamentum, lignum, fœnũ, ſtipulam, &c.* dicit Glo. quod *lignum, fœnum, & ſtipulam ædificat ille, qui cogitat quæ mundi ſunt, quomodo placeat mũdo, quod pertinet ad peccatum auaritiæ.* Sed iſte non peccat mortaliter, ſed venialiter: De eo namque dicitur quod ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.

Auaritia eſt peccatũ ſpirituale, quia completur in ſola animæ apprehenſione, & non in ſenſu carnis.

CIRCA tertium ſc. *vtrum auaritia ſit peccatum carnale, vel ſpirituale.* Dicendum quod ſpirituale peccatum eſt. Quod declaratur ſic. Peccata nempe in affectione conſiſtunt, omnes autem affectiones animæ ſiue paſſiones,

E

terminantur ad delectationes & triſtitias, vt patet per Phil. in 2. Eth. Delectationum autem quædã ſunt carnales, quædã ſpirituales. Carnales quidem delectationes dicuntur, quæ in ſenſu carnis complentur, ſicut delectationes ciborum, & venereorũ. Delectationes vero ſpirituales, quæ complentur in ſola animæ apprehenſione. Illa vero peccata dicuntur carnalia, quæ perficiũtur in carnalibus delectationib. Illa vero dicũtur ſpiritualia, quæ perficiuntur in ſpiritualib. delectationibus abſque carnali delectatione, & huiuſmodi eſt auaritia. Delectatur enim auarus in hoc quod conſiderat ſe poſſeſſorem diuitiarum; & ideo auaritia eſt peccatum ſpirituale. Sciendum quod quidem auaritia eſt circa obiectũ corpoale, tamen in eo quod non quærit delectationem corporalẽ, ſed ſolũ animalẽ; prout ſc. homo delectatur in hoc quod diuitias poſſideat; ideo nõ eſt pec

Solutio obie.

catum carnale, ratione tamen obiecti medium eſt inter peccata purè ſpiritualia, quæ quærunt delectationem ſpiritualem circa obiecta ſpiritualia, (ſicut ſuperbia eſt circa excellentiam) & vitia purè carnalia, quæ quærunt delectationem purè corporalem circa obiectum corporale.

Septem eſſe filias auaritia declaratur.

Circa quartum, *ſc. de filiab. auaritiæ.* Sciẽdum quod Greg. 31. Mor. aſſignat proditionem, fraudem, fallaciã, periurium, inquietudinem, violentiam, & contra miſericordiam obdurationem cordis. Quarum numerus ſic apparet. Nam filiæ auaritiæ dicuntur vitia quæ ex ipſa oriuntur, & præcipuè ſecundum appetitum finis. Quia vero auaritia eſt ſuperfluus amor habendi diuitias, ideo in duobus excedit. Primo enim ſuperabundat in retinendo, & ex hac parte oritur ex auaritia obduratio contra miſericordiam, quia ſc. cor eius per miſericordiam non emollitur, vt de diuitiis ſubueniat miſeris. Secundo ad auaritiam pertinet ſuperabundare in accipiendo, & ſecundum hoc auaritia poteſt conſiderari dupliciter. *Vno modo* ſecundum quod eſt in affectu, & ſic ex auaritia oritur inquietudo, in quantum ingerit huiuſmodi ſolicitudinem, & curas ſuperfluas. *Auarus enim non impletur pecunia.* vt dicitur Eccl. 5. *Alio modo* poteſt conſiderari in effectu; & ſic in acquirendo aliena vtitur aliquando vi, quod pertinet ad violentiam; quãdoque autem dolo, qui quidem ſi fiat in verbo erit fallacia, quantum ad ſimplex verbum: periurium autem, ſi addatur confirmatio iurati. Si autem dolus committatur in opere, ſic quantum ad res erit fraus, quantum ad perſonas proditio; vt patet de Iuda, qui ex auaritia prodidit Chriſtum.

Solutio obie.

Aliud eſt filia alicuius vitij, aliud ſpecies.

Nec mireris ſi iſtæ ponuntur eſſe filiæ auaritiæ; cum tamen proditio, fraus, & fallacia opponuntur prudentiæ, periurium religioni, inquietudo ſpei, vel charitati quæ quieſcit in amato, violentia iuſtitiæ, obduratio cordis, miſericordiæ: Quia non oportet filias alicuius vitij capitalis, ad idẽ genus pertinere; quia ad finẽ vnius vitij poſſunt ordinari peccata alterius generalis. Aliud eſt enim aliquod vitium habere filias, & habere ſpecies.

Nouem filiæ auaritiæ ab Iſidoro aſſignata reuocantur ad prædictas.

Item nota quod Iſid. ponit 9. filias auaritiæ, quæ sũt mẽdacium, fraus, furtum, periurium, turpis lucri appetitus, falſa teſtimonia, violentiæ, inhumanitas, & rapacitas. Sed iſtę nouem reducuntur ad prædictas. Nam mendacium, & falſum teſtimonium continentur ſub fallacia; falſum enim teſtimonium eſt quędam ſpecificatio mendacij. Sicut furtum eſt quędam ſpecificatio fraudis. Vnde ſub fraude continetur. Appetitus autem turpis lucri pertinet ad inquietudinem Rapacitas autẽ pertinet ad violentiã, cum ſit ſpecies eius. Inhumanitas autem eſt idem quod obduratio cõtra miſericordiam.

De deteſtatione auaritiæ.

DISTINCTIO II.

Multa ſuadent auaritiam eſſe fugiendam.

Circa quintum ſciendum, quod multa nobis ſuadent, & euidenter oſtendunt peccatum auaritiæ ſummopere fugiendum. Primo quidem hoc oſtendit naturæ conditio. Secundo exemplorum inſtructio. Tertio mortis meditatio. Quarto dãnorum incurſio.

1. Natura conditio, & quidem duobus modis.

Primo inquam hoc oſtendit naturæ conditio duob. modis. *Vno modo* terrenis cœleſtia, & temporalibus ſpiritualia præponenda. Sicut patet, quod natura ſupponit terram omnibus elementis, & eam dedit cõculcandam: ſed auaritia terrena cœleſtibus, & temporalia ſpiritualib. anteponit. Diuitias ſupponẽdas & calcandas notat hoc, quod primitiui fideles ad pedes Apoſtolorum diuitias proijciebãt. Act. 4. de Ioſeph Cyprio, in fine c. Ibi gl. *Calcandum eſſe docet natura, quod pedibus ſubditur Apoſtolorum.* Anima rationalis ſedes Dei eſt, terra ſcabellum pedum eius. Mirum quod hoc cœlum, quod eſt materialiter dignius, terræ ſupponit auaritia; de quo cœlo vt dicit Ber. *Non ſolum dixit, vt faceret; ſed pugnauit, vt acquireret; occubuit, vt redimeret.* Natura greſſibilium quæ terram calcat: volatilium quæ à terra ſe eleuat; vegetabilium, ſeminum, plantarum & arborum, quæ intruſa in terra ab ea egrediuntur, & rurſum eriguntur & extenduntur, germinant, frondẽt, florent, fructificant, & ramos dilatant. Natura humana, quam natura erexit ad ſydera. *Alio modo* hoc oſtendit naturalis conditio ex nobilitate ſuæ communicationis: naturaliter enim ſuperiores creaturæ bonitatẽ communicant inferioribus. Sicut ſol lucem ſuam cõmunicat lunæ & ſtellis; & ſol, luna & ſtellæ, lucem ſuã & virtutem communicant iſtis inferioribus. Ignis claritatem ſuam & calorem; & aer lumen à ſole receptũ, & lucerna ſplendorem circunquaque diffundunt. Vnde Dominus Matth 5. *Nemo accendit lucernam & ponit ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt.* Fons nobilis quo plus hauritur, tanto melior & ſapidior efficitur eius aqua. Pythagoras. *Ex vna face ſi plura lumina ſuccenderis, nullum damnum principali materia generabis; quę facultatem accipit plus lucendi, quoties cauſas inuenit plus præſtandi.* Similiter ſcientia quanto plus fuerit diſtributa, tanto maius recipit incrementum. Eſt enim ſcientia nobilis animæ poſſeſſio, quæ diſtributa per partes ſuſcipit incrementum, & auarum dedignata poſſeſſorem, ſi non diſtribuitur elabitur: hæc igitur antedicta ſua communicabilitate, & liberalitate deteſtantur auaritiam, quia bona quæ poſſidet non communicat, ſed retinendo congregat & coarctat. Auguſtinus. *Omnis res quæ cum datur non minuitur ſed augetur, ſi non datur cum habetur nondum habetur quomodo habenda eſt.*

2. Exemplorũ inſtructio.

Secundo peccatum auaritiæ deteſtandum oſtendit exemplorum inſtructio; hoc Chriſtus verbis & exemplis docuit & monuit eſſe vitandum. Luc. 12. *Videte, & cauete vobis ab omni auaritia.* Matthæi 10. *Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam, &c.* Qui cum eſſet Dominus omnium, & à Deo conſtitutus hæres vniuerſorum, voluit paupertatem extremam & mendicitatem aſſumere, adeo vt aquam, cuius communis eſt vſus, mendicaret. Ioan. 4. & non haberet vbi caput reclinaret. Matth. 10. Quod & ſui fecerunt, & docuerunt facere diſcipuli, verbis pariter & exemplis, ſicut ab ipſo fuerunt docti. Vnde *omnia arbitrati ſunt vt ſtercora.* Phil. 3. & Matth. 19 *Ecce nos reliquimus omnia, &c.* Dominus etiam præcepit Moyſi, vt eligeret viros potentes, & timentes Deum, & qui odirent auaritiam. Exod. 18. Item hoc idem docet ſapientia Philoſophorum. ait enim Plato: *Non eſt dignus Deo qui opes non contempſerit.*

Exempla.

Ideo Philoſophi, vt ſapientiam acquirerent, cuius melior eſt acquiſitio negotiatione auri & argenti, diuitias & occupationes terrenas contempſerunt, vt ſapientię liberius vacarent. Vt patet in Brachmannis, qui fuerunt nudi ſapientes, vtentes gramine pro lecto, ſiluis pro tecto, herbis & radicib. pro alimento, aqua fluminis pro ſitis medicamento.

Item Hier. de quodam Philoſopho refert, quod cum ad Philoſophandum proficiſceretur Athenas, magnum pondus auri ſecum ferens; conſiderans quod non poſſet ſimiliter poſſidere aurum & virtutes, illud à ſe proiecit, dicens. *O diuitiæ abite procul à nobis.* *Aliud* exemplum, de Dyogene, qui in dolio degens locupletem ducebat paupertatem, ad quem quidam aulicus, cum mundaret olera ſua, accedens ait. Tu cum ſapiens Philo. ſis, ſi mihi crediſſes, & regib. ſeruire voluiſſes, nõ olera tua lauares, ſed in aula ſummus princeps mecum maneres. Cui reſpondens ait. Et ſi mihi crediſſes, & paupertate mediocriter vti voluiſſęs, non oporteret te regib. adulando mentiri. Hic etiam cum vidiſſet quendam cum manibus haurientem aquam, & bibere ad fontem ait: Neſciebam naturam dediſſe mihi cyphum, & paruulum vas cum quo aquam bibere ſolebat, ad lapidem fregit.

3. Mortis meditatio.

Tertium quod diſſuadet auaritiam eſt mortis meditatio, quæ ſubito omnia aufert. Luc. 12. Ponitur exemplum de diuite, qui dicebat. *Anima mea multa bona habens, &c.* Cui reſpondit Dominus. *Stulte hac nocte*

A *animam tuam repetent à te, nullas tibi dantes inducias, & quæ congregaſti cuius erunt?* Pro. 11. *Nil proderunt diuitiæ in die vltionis, &c.* Poeta

Defunctumque leues non comitantur opes.

Eccleſ. 41. *O mors, quam amara eſt memoria tua homini iniuſto, pacem habenti in ſubſtantiis ſuis.* Bernardus, *Mundus inexorabilem conſtituit ianitorem*, ſcilicet mortem, *qui de omnibus rebus nihil aſportari permittit. ſed peccatum nihil eſt, quod nulla mortis anguſtia poterit retineri.* Auguſtin. *Auaritiæ morbus nunquam melius compeſcitur, quam cum dies mortis meditatur.* Hieronym. *Facile contemnit omnia, qui ſe ſemper cogitat moriturum.* Item Hieron. *Si habeas ſapientiam Salomonis, & pulchritudinem Abſalonis, ſi fortitudinem Sampſonis, longæuitatem Enoch, diuitias Crœſi, poteſtatem Octauiani, fœcunditatem in ſobole Gedeonis, agi-* B *litatem Azaelis, ſtrenuitatem Lelij, ſucceſſum Alexandri, delitias Aſſueri, gratiam Titi, quid tibi prodeſt ſi caro detur vermibus*; anima dæmonibus, cum diuite Epulone in æternum crucianda, & concremanda? Diuitiæ etiam relinquuntur crudelibus ſucceſſoribus Ad hoc multa habentur exempla ſupra *de morte.* Nota, quod in morte, omnia vt ſomnium euaneſcunt. Pſ. 75. *Dormierunt ſomnum ſuum, &c.*

4. *Damnorum occaſio, quæ damna poſſunt ad quatuor reuocari. Primum eſt quia auaritia eſt infirmitas periculoſa & grauis.*

QVARTO deteſtandam oſtendunt auaritiam damnorum occaſio, vel incurſio. Innumerabilia namque mala oriuntur ex auaritia, quæ cauſa breuitatis poſſunt ſub iſtis quatuor comprehendi, quæ ſunt. Infirmitas abſcindenda. Fatuitas irridenda. Iniquitas deteſtanda. Calamitas formidanda. *Primo* quidem ex auaritia naſcitur, vel potius ipſa eſt infirmitas valde grauis C & periculoſa, multas conditiones, & circunſtantias malas habens. Eccleſ. 5. *Eſt infirmitas peſſima, quam vidi ſub ſole, diuitiæ congregatæ in malum Domini ſui. Periculoſa* quidem eſt, quia ducit in multa pericula, ſicut periclitantes in mari, vehementer adhęrent his quæ poſſunt apprehendere; ſic auari amore fortiſſimo temporalibus adhærentes, pereunt cum eis. Eccleſ. *Qui amat periculum peribit in illo.* Auari etiam ſunt in præſenti in periculis *fluminum, latronum, ex genere, ex gēte &c.* vt dicitur 2. Cor. 11. quia per ignē, & aquā, & fures, & alia multa, periclitantur iſti cum [illegible]lis rebus, & pereunt omnia iſta. Seneca. *videt pauperem, & ſuſpicatur furem; videt diuitem, & ſuſpicatur prędonem, &c.* Poeta.

D

Impiger extremos currit mercator ad indos.

Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa per ignes.

In vitis Patrum. Sicut nemo poteſt nocere ei, qui iuxta Imperatorem eſt; ſic nec diabolus animam quæ appropinquat Deo: cuius autem ſenſus huc atque illuc diuerſus eſt, & vertitur facillimè; animam illius inimicus in diuerſas paſſiones inducit. *Item* periculoſa eſt; quia multi hac laborant, qui neſciunt, ideo remedium non quærunt. Seneca. *Initium ſalutis eſt notitia peccati: quia qui ſe peccare ignorat, corrigi non vult.* Seneca. *Nemo ſe auarum intelligit, nemo cupidum; ideo ad ſanitatem difficilè peruenimus, quia nos ægrotare neſcimus.* *Item* periculoſa, quia multos inuoluit, omnes videlicet hæredes & ſucceſſores, ad quos huiuſmodi diuitiæ deuoluuntur. *Item* periculoſa, quia proceſſu temporis non minuitur ſed augetur. Seneca. *Auaritia monſtro ſimilis eſt, quæ in ſenibus iuueneſcit.* E

Auaritia eſt infirmitas grauis multiplici ratione.

ITEM hæc infirmitas non ſolum eſt periculoſa: ſed etiam valde grauis multiplici ratione. *Primo*, quia reddit hominem grauem nimis ad bene agendum, vel grauem, id eſt ponderoſum ad ſe ſurſum erigendum, & cœleſtia iudicandum. Pſalm. 4. *Filij hominum vſquequo graui corde.* Abac. 2. *Iniquitas ſuper talentum plumbi.* Cum enim temporalia ſint terrena, & ideo ponderoſa, non eſt mirum ſi reddunt hominem ponderoſum. Abac. 2. *Væ qui congregat non ſua. Vſquequo, & aggrauat contra ſe denſum lutum.* Hoc eſt primum ſignum infirmitatis, quando homo ſe ſentit plus debito ponderoſum. Adeo autem reddit hominem grauem, quod ſui ponderis grauitate ipſum ad inferiora deflectit, & quem Deus creauit erectum ad ſydera, ipſum ad modum A beſtiæ incuruat ad inſima; vt nihil velit cogitare, diligere; loqui, vel ſapere, niſi terrena. Seneca. *Cætera animalia Deus proiecit ad paſtum, hominem erexit ad ſydera.* Ouidius.

Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram.

Os homini ſublime dedit.

Iſa. 51. *Dixerunt animæ tuæ, incuruare vt tranſeamus: poſuiſti vt terram corpus tuum quaſi viam tranſeuntibus*, ſcilicet adhærendo terrenis. Glo. *Niſi te incuruaueris, diabolus ſuper te poteſtatem non habebit.*

Simile.

DIABOLVS facit de homine, ſicut lupus de puero quem nutrit in ſpelunca, qui cum ſecundum naturam conditionis humanę vult ſe erigere ſuper pedes ſuos ſurſum ad ſydera, lupus nutritor eius cauda percutit B eum in capite, vt ad terram more beſtiali ſe proſternat. Pſalm. 16. *Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram.* Eccleſiaſt. 10. *Proiecit in terram intima ſua*, cordis, id eſt amoris, & affectionis ſuæ, quia *vbi eſt Theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Sic igitur patet, quod auaritia eſt infirmitas grauis, quæ reddit hominem grauem, id eſt ſummopere incuruat eum ad infima.

Auaritia eſt morbus difficilis ad curandum propter multa.

ITEM dicitur infirmitas grauis, quia difficilis ad curandum, quia quanto medicamentum maius apponitur, tanto magis infirmitas augmentatur; quia quo plus adducuntur diuitiæ temporales cordi cupido, eo magis cupiditas adaugetur. Sicut quanto plura ligna igni apponuntur, tanto in maiorem flammam erigitur. Poeta.

C *Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit.*

Item grauius eſt eius curatio, quia materia nimis adhæret ſubiecto; ſicut quanto materia morbi fortius adhæret membris vitalibus, tanto difficilior eſt curatio morbi. Temporales autem diuitiæ nimis vehementer adhærent cordi auaro, & ideo vix ab eo poſſunt auelli. Sicut qui periclitantur in mari, vel aquis currentibus, quicquid apprehenderint ita fortiter tenent, quod non poteſt eis auferri: vnde auari vix redeunt ad pœnitentiam. Eccleſiaſt. 31. *Qui aurum diligit non iuſtificabitur.* Hierem. 8. *Apprehenderunt mendacium & noluerunt reuerti.* Sunt enim ſimiles accipitri impinguato, qui non vult redire ad manum reuocantis, licèt oſtendat ei carnes rubeas. *Item* ſimiles ſunt gallinis, quæ dicuntur eſſe ſurdæ in Auguſto, quia D paſtum inueniunt abundantem. Hiere. 22. *Locutus ſum tibi in abundantia tua, & dixiſti non audiam.*

Simile.

Materia auaritia venenoſa.

ITEM grauis eſt eius curatio, quia materia morbi nimis eſt venenoſa. Cum enim temporalia male acquiruntur, omnibus ſcienter vtentibus ſunt venenum, vel quando nimis amantur, vel quando eis homines abutuntur. Vnde cum Conſtantinus Imperator ditaſſet eccleſias quæ prius in tribulatione fuerant, & maxima paupertate, audita eſt vox dicens: Hodie effuſum eſt venenum in eccleſia Dei. Vnde ſicut cyconia nutrit pullos ſuos venenoſis, ſic auarus, filios & vxorē. Deut. 32. *Fel draconum vinum eorum*, &c. Similis eſt auarus Mitridati regi Ponti, qui obſeſſus à filio ſuo Farnate, ſe cum tota familia, datis epulis copioſis, intoxicauit.

Auaritia eſt infirmitas continua & acuta.

E ITEM grauis eſt huius morbi curatio, quia continua Eccleſiaſtici 4. *Vnus eſt, & ſecundum non habet; & tamen laborare non ceſſat.* In die laborat corporaliter operando: In nocte vero mentaliter meditando, & frequēter etiam ſomniando.

ITEM hæc infirmitas non ſolum eſt continua, ſed etiam peracuta, cor enim auari ardet vt ignis, quia auaritia ignis eſt, de quo Prouerb. 30. *Ignis nunquam dicit ſufficit.* Mich. 6. *Adhuc ignis in domo impij, & Theſauri iniquitatis, &c.* Ex hoc ardore ſequitur ſitis inexplebilis & inſatiabilis. hic eſt ſerpens flatu adurens, qui quos percutiebat, ardore inextinguibili, & ſiti inſatiabili occidebat. De auaro dicitur Prouerb. 13. *Venter impiorum inſaturabilis.* Et 27. *Infernus & perditio nunquam ſatiantur. Sic oculi impiorum inſatiabiles.*

De Bufone dicitur quod reſpiciens terram, & timens quod non poſſit ei ſufficere, intrat foueam ſuam, & cum pede ponderat terram quam comedit. Eccleſiaſtic. 14. *Inſatiabilis eſt oculus cupidi.* Bernard. *Non plus ſatiabitur oculus auari auro, quam corpus aura.* Vnde ſecundum Gregor. *Auarus per hidropicum deſignatur.*

Cor auari varijs curis torquetur.

Item hæc infirmitas eſt grauis, propter diuerſas curas ſollicitudinum quibus pungitur, affligitur, & quaſi corroditur cor auari. Eccleſiaſtic. 2. *Peccatori dedit Deus afflictionem, & curam ſuperfluam, vt addat & congreget.* Eodem 5. *Cunctis diebus vitæ ſuæ comedit in tenebris, & in cura multa atque triſtitia.* Phil. *Pecunia auaro ſupplicium eſt, profuſo decus, patricidium proditori.* Matth. 13. Luc. 8. dicuntur diuitiæ ſpinæ. Gregor. *Profecto ſpinæ ſunt, quia aculeis ſolicitudinum mentem lacerant, & pungunt corda auarorum.* Sunt vt nuces vermiculoſæ à vermibus corroſæ: vt quædam nuces Indiæ, de quibus in hiſtor. transmarina dicitur, quod ſunt ad modum capitis humani groſſæ, & apertæ inueniuntur plenæ ſerpentibus mordacibus, id eſt curis malis. Sunt vt poma Sodomorum plena fauilla. Hæ curæ non ſinunt eos dormire. Eccleſ. 2. *Cuncti dies eius laboribus & ærumnis pleni ſunt, nec per noctem quieſcit.*

Exempla.

Ad hoc facit exemplum Diogenis Philoſophi, qui cum in via portaret pecuniam, & eam ſuppoſuiſſet capiti ſuo vt dormiret, aduertit furem ſolicitum quomodo eam furaretur dormienti. Cum autem ipſe præ ſolicitudine ſomnum amiſiſſet, ſciens appropinquantem furem, proiecit ei pecuniam, dicens: Tolle miſer pecuniam, & permitte me dormire. Cum quidam diues maneret iuxta cuiuſdam pauperis domum, & poſt cœnæ ſuæ delicias intraret lectum ſuum delicatum & mollem vt quieſceret, occupatus diuerſis curis irruentibus diuerſorum bonorum ſuorum quæ habebat in diuerſis locis, cum non poſſet dormire, audiebat pauperem poſt cænam parcam & laborem diurnum, in lecto duro ſuauiſſimè quieſcentem, & ſolatium quod habebat cum puero ſuo & vxore. Qui inuidens eius quieti, ſurrexit ante diem, & aperto oſtio pauperis, ſuſpendit in eo burſam plenam pecunia. qui excitatus in mane, cum vellet egredi domum, cadentem pecuniam recepit; & cum diu deliberaſſet quid inde faceret, timens ne vel vxor, vel alius ipſam furaretur ei, finxit ſe pati in renibus, occultans eam ſub lecto ſuo; & iacens ſupra, non valebat dormire de nocte, præ ſolicitudine quid de ea faceret. Cum autem diues quæreret ab vxore pauperis, quid vir ſuus haberet, qui non audiebatur vltra cantans; & illa aſſereret, quod pateretur in renibus, ait. Ego veniam, & curabo eum. Et accedens, & pecuniam ſuam repetens, ipſam ſecum deportauit; & reſtituta eſt pauperi quies priſtina, ſanitas, & iucunditas cum ſomno. Bene igitur diuitiæ dicuntur ſpinæ. Prouerb. 24. *Per agrum pigri hominis tranſiui, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant ſuperficiem eius ſpinæ, &c.* tamen vt dicitur Iob. 30. *Filij ſtultorum & ignobilium, eſſe ſub ſentibus delitias reputabant.*

Simile.

Svnt contrarij auibus lucis, qui in nidis ſuis ſpinas habent exterius, molliciem interius, vt ibi ſuauiter quieſcant. Econtra ipſi habent molliciem veſtium extra, cum diuite Epulone; intra, ſpinas remorſionum; & tamen ſunt vt ruſtici, qui neſciunt quieſcere in molli lecto conſcientiæ, ſed in aſperitate remorſionum; quamuis propter conſuetudinem & morem in peccato auaritiæ, non ſentiunt. Hieronym. *Superflua cura eſt in his rebus cor apponere, quæ cum anguſtia redeunt, & obtenta paruo tempore ſubſiſtunt; ſubſiſtentes ſolicitudinem ingerunt; in quibus eſt ſita corruptio, falſa delectatio, vera deceptio; poſſeſſæ onerant, amatæ inquinant, amiſſa excruciant.* Bernard. *Deſidera bonum temporale, & ſemper ex ipſo deſiderio torqueberis. Omne bonum temporale originem habet à pœna.* Idem. *Sicut ſpinæ degenerant, quæ non pungunt; ſic diuitiæ, quæ non affligunt.*

Auaritia inordinatum efficit appetitum quia appetit nociua.

Item grauis eſt, quia inordinatum efficit appetitum; quia auarus appetit nociua, ſicut febricitans appetit vinum, carnes, & huiuſmodi, quæ ſibi ſunt contraria. Prouerb. 1. *Vſquequo paruuli diligetis infantiam, & ſtulti ea quæ ſibi noxia ſunt cupient; appetunt laqueos, quibus capiuntur.* 1. Tim. 6. *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli; & in deſideria multa inutilia, & nociua.*

Exemplum.

Bernard. *Vidi ego quinque viros, quorum primus buccis tumentibus maturam maſticabat arenam. Secundus ſulphureo aſtans lacus, exhalantem teterrimum fœtidiſſimumque geſtiebat haurire vaporem. Tertius fornaci incubans vehementer accenſæ, micantes ſcintillas hiantibus ex ore faucibus attrahebat. Quartus ſupra pinnaculum templi reſidens, leuioris auræ ſpiritum, aperto attrahebat ore; & ne quo minus influere videretur, ipſe ſibi flabello ventum faciebat, ac ſi totum ſperaret aerem deglutire. Quintus ſeorſum poſitus irridebat cæteros; ipſe quoque irridendus maximè. proprias enim carnes incredibili quodam ſtudio ingere laborabat, nunc manum, nunc brachium, nunc alias applicans ori ſuo. Miratus cauſam, ſciſcitans à ſingulis, vnam eſſe reperio, vtique validiſſimam famem. Tunc macilentiſſimas eorum facies contemplatus, recordabar Prophetæ gementis miſerabiliter, & dicentis. Aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum. Quid proſunt vobis hæc inquio? quæ non ſunt naturales cibi; famem magis prouocant, quam extinguunt.* Per iſtos quinque viros, auari congruè deſignatur, per arenam vero, fumum, ventum, & ſcintillas, temporalia figurantur. auarus ergo inordinatum appetitum habet, quia deſiderat nociua.

Auarus faſtidit proficua id eſt cibum animæ.

Item quia faſtidit, & refugit proficua, id eſt cibum animæ, qui eſt iuſtitia. Ioan. 4. *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me.* Bernard. *Panis animæ iuſtitia eſt, & ſoli beati qui eſuriunt illam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Item* cibus animę eſt verbum Dei. Deut. 8. *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, &c. Item* cibus animæ eſt Euchariſtiæ ſacramentum. Ioan. 6. *Caro mea vere eſt cibus.* &c. *Item* cibus animæ eſt contemplatio diuinæ dulcedinis, & æternæ beatitudinis. Iſa. 58. *Cibabo te hereditate patris tui Iacob.* Iſtas delitias non guſtat auarus, nec appetit; quia palatum habet infectum. Grego. *Spirituales delitię cum non habentur in faſtidio ſunt; cum vero habentur, in deſiderio; tantoque à comedente amplius appetuntur, quanto ab eſuriente amplius comeduntur.*

Auaritia eſt infirmitas grauiſſima quia diuidit cor à Deo, à ſeipſo, & ſubiecto proprio.

Item grauiſſima eſt hæc infirmitas, quia cor auari dilacerat & diuidit diuerſis curis & anguſtijs, & facit triformem diuiſionem: quia primo diuidit cor à Deo, qui eſt vita animæ. Iſa. 59. *Iniquitates veſtrę diuiſerunt inter vos, & Deum.* Item diuidit à ſeipſo, quia cum ſcriptum ſit Matth. 6. *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*; quando theſaurum ſuum habet homo in diuerſis locis, neceſſe eſt quod vna pars eius ſit in vno loco, & pars alia in alio loco; quia non poteſt totum eſſe ſimile in pluribus locis. Oſeæ 10. *Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt.* Et 1. Corinth. 6. *Qui cum vxore eſt ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt.* Item diuidit cor à ſubiecto proprio. Pſalm. 39. *Cor meum dereliquit me.* Quamdiu ægrotus bene ſentit cor ſuum, & habet ſecum cor ſuum, ſpes eſt de conualeſcentia; quando vero cor deficit deſperatur; quia cor eſt principium vitæ cum Deo: qui cor perdidit, & vitam perdidit.

Exempla.

De corde auari facit diabolus ſicut fecit Euilmerodach, de corpore Nabuch. patris ſui. In ſcholaſtica hiſtoria dicitur, quod quia pater ſuus de beſtiali ſtatu redierat ad regnum, poſt mortem patris timens filius ne rurſus reſurgeret, de conſilio maleficorum, diuiſit corpus patris in quadringentas particulas, & dedit totidem vulturibus, quia dixerunt ei malefici quod pater nunquam rediret, quouſque omnes illi vultures inſimul conuenirent.

In vitis patrum dixit quidam ſenex. Sicut nemo poteſt nocere eum, qui eſt iuxta Imperatorem; ſic nec diabolus eum qui eſt propinquus Deo. cuius autem ſenſus huc atque illuc vertitur, facillimè animam illius diabolus in diuerſas paſſiones inducit.

Exemplum.

DIVIDIT auaritia mundum filiis ſuis quatuor, ſicut quidam ruſticus diuiſit pyrum vnam, quam ſolam habebat in hortulo ſuo, quatuor filiis, quorum quilibet poſt mortem patris totam volebat habere, cuilibet enim totam legauit. Primogenito dixit: Lego tibi de piro mea quod eſt in ea viuum ac mortuum. Et alteri dixit: Et tibi do viride & ſiccum. Tertio rectum & tortum. Quarto gracile & groſſum. Sic auaritia partitur mundum. Symoniaci habent de mundo viuos & mortuos, à quibus, & pro quibus recipiunt Symoniacas extorſiones. Prædones & Tyrãni accipiũt exactiones ab arentibus pauperibus, & virentibus locupletibus. Tertio aduocati vel iudices iniqui, ab iniuſtas cauſas & iuſtas habentibus, quos ſeducunt, & à quibus dona accipiunt. Vſurarij accipiunt à magnis & paruis, groſſis & gracilibus, clericis & laicis, ruſticis & militibus.

2\. *Quia auaritia eſt magna ſtultitia vt apparet ex multis, ſc. in ſtulte cupiendo, acquirendo, æſtimando, eligendo, diſponendo, & reponendo.*

SECVNDO auaritia eſt valde magna ſtultitia, & auarus manifeſtè ſtultus apparet in multis. *Primo* quidem noxia cupiendo; nam more febricitantis, appetit ſibi contraria & nociua Prouerb. 1. *Stulti ea quæ ſibi ſunt noxia cupient*; ſcilicet laqueos, quibus capti & ligati, trahuntur in infernum ab infernalibus Saracenis. Sicut ductus fuit ad Alexandrum Cyrus Rex Perſarum, de quo dicit Oroſius, quod cum Alexander viciſſet Perſas, nec vellet eos ad pacem recipere niſi adducerent ei Cyrum dominum ſuum, vt de eo faceret quicquid vellet. Amici ſui fecerunt catenas de auro ſuo, quibus vinctus honorabiliter duceretur ad mortem. *Item* auarus accendit ignem quo comburatur. Iſa. 50. *Ambulate in igne, quem ſuccendiſtis vobis. Item* ſpinas quibus ſuccendatur. Iſa. 33. *Spinę congregatæ igni ſuccendentur.*

Auarus acquirit ſibi miſeriam.

ITEM fatuus eſt auarus in acquirendo, acquirit enim ſibi miſeriam, inopiam, cæcitatem, nuditatem: id eſt diuitias quibus efficitur miſer, & pauper, & cæcus, & nudus. Apoc. 3. *Angelo Laodiceæ, dices, quia dicis diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo; & tu neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cęcus, & nudus.* Verè miſer eſt, quia vt dicit Phil. *Nihil infelicius inſipiente fortunato.* In præſenti quidem miſer eſt, quia omnes miſeriæ turbinum, tempeſtatum, & omnium malorum quæ rebus ſuis accidunt, tranſeunt per cor eius: vnde dicit ſe combuſtum, grandinum tempeſtate conuulſum, ſubmerſum, mortuum, & huiuſmodi. In omnibus iſtis miſeriis ipſe ſolus eſt miſer, quia omnibus iſtis miſeriis ſimul affligitur, & ſibi ſoli non miſeretur, nec ſuam miſeriam recognoſcit. Auguſtin. *Quid miſerius miſero non miſerante ſe.* Pſalm. 37. In perſona talium. *Miſer factus ſum, & curuatus ſum vſque in finem, tota die contriſtatus ingrediebar.* In futuro vero fiet incomparabiliter miſerior. Iac. 5. *Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſerijs quę aduenient vobis.* Prou. 14. *Miſeros facit populos peccatum.*

NOTA quod *ſicut beatus eſt qui habet quicquid vult, & nihil vult malè*, ſecundum Auguſt. *ita miſer eſt, qui non habet quicquid vult, & multa vult malè*; talis eſt auarus: non habet nec habere poteſt quicquid vult, quia cupiditas eius eſt infinita, & multa contra voluntatem eius eueniunt; & quanto plura poſſidet, tanto plura contra cor ſuum eueniunt; & ideo tanto miſerior & triſtior, & ideo bene *contriſtatus ingrediebar.* Eccleſ. 5. *Cunctis diebus vitæ ſuę comedit in tenebris, & in curis multis, & in ærumna atque triſtitia.* Eccleſ. 14. *Non ſatiabitur oculus cupidi.* & poſt. *Non ſatiabitur pane indigens, & in triſtitia erit ſuper menſam ſuam:* vbi ſcilicet ſua conſumuntur, videtur ei quod ipſe conſumatur, & quod omnes comedentes ſua, comedant eum totum.

ITEM miſer eſt, quia ſemper in labore ſuperuacuo. Eccleſ. 5. *Laborare non ceſſat, nec ſatiantur oculi eius diuitijs.* Et idem. *Quid prodeſt ei quod laborauit in ventum.*

ITEM miſer eſt, quia ſemper in timore. Deut. 28. *Dabit tibi Deus cor pauidum, timebis nocte & die latrones & prædones.* Sen. *Diues videt regem, & ſuſpicatur prędonem; videt pauperem ſuſpicatur eum latronem.* Iob 15. *Sonitus terroris ſemper in auribus eius; & cum pax ſit, inſidias ſuſpicatur.* Leuit. 27. *Dabo pauorem in cordibus eorum, terrebit eos ſonitus folij volantis.* Iſa. 24. *Formido, ſouea, & laqueus, ſuper te qui habitator es terrę.* Gregor. *Magna ſecuritas nihil habere concupiſcentiæ ſęcularis, nam dum ad terram concupiſcendam cor inhiat, ſecurum tranquillumque eſſe non poteſt: quia aut non habita concupiſcit vt habeat, aut habita metuit ne amittat; & dum in aduerſis ſperat proſpera, in proſperis formidat aduerſa.* Ambroſ. *Pauper in pecunia, diues in conſcientia, ſecurius dormit in palea, quàm diues in auro & purpura.* Alexander de ſeipſo loquens ait. Ego inter tumultus & formidines viuo, plurimos ex ipſis qui me cuſtodiunt timeo; maior autem ab amicis ſemper mihi metus eſt, quàm ab hoſtibus quos vereor; eorum conſtipatione cuſtodior, diebus totis varias gentes perſequor & fatigo, noctibus me ſomnus turbat & fatigat; timeo enim ne quis inimicus repentinus impetum in me faciat, &c.

Auarus acquirit ſibi inopiã quia ope Dei ſe deſtituit.

ITEM ſtultus eſt auarus in acquirendo, quia acquirit inopiam. Iob 16. *Apprehendet eum quaſi aqua inopia.* eſt enim inops multipliciter: primo quidem, inops ſine ope Dei, & ſine Deo eſt. Auguſt. in libro confeſſ. *Omnis copia quæ Deus meus non eſt, mihi inopia eſt.* quia vt dicit Anſelm. *Animam Dei capacem nihil minus Deo implere poteſt*; ergo inops, quia ſine Deo eſt, vel quia ſine ope Dei; quia confidit non in Deo. Pſalm. 51. *Ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum.* Vnde cum dicet in morte: *Deus adiuua me*; reſpondebunt ei dæmones irridentes eum, ſicut reſponderunt illi de quo legitur in vitis patrum. Cum quidam eremita intraret ciuitatem, vt venderet vaſa; vidit diuitem laborantem in extremis, in domo ſua iacentem, & dicentem: *Deus adiuua me*: Et maximam multitudinem dæmonum ante ianuam eius accurrentium, & dicentium, & irridentium. Nunc vis eſſe memor Dei primo, cum deficit tibi dies, non eſt tibi portio ſpei in hoc, &c. ſicut poſita ſunt exempla ſupra *de inferno.*

Auarus eſt inops, quia ſine ope pauperum, & etiã ſuimet.

EST etiam inops ſine ope pauperum, quibus nec compatitur nec opitulatur, vt diues epulo. Lucæ 16. ſed potius abominatur eos. Eccleſ. 13. *ſicut abominatio eſt ſuperbo humilitas, ſic execratio diuitis pauper.*

ITEM inops ſine ope ſui; quia diuitiis ſuis non iuuat ſe, nec conuertit eas in vtilitatem ſuam. Eccleſ. 14. *Oculus cupidi inſatiabilis.* Et poſt. *Non ſatiabitur pane indigens, & in triſtitia erit ſuper menſam ſuam.* Pythagoras Philo. ſcilicet *magna inopia eſt, nihil auaro de ſuo vti licere.* Idem cuidam locupleti dixit. *Stulte, diuitiæ tuæ in te pereunt, paupertatique tibi ſunt ſimiles; cum his eſuris, ſitis, & alges.* Fulgentius. Midas Rex Apolloniæ petiit, vt quicquid tangeret aurum fieret. Quod cum obtinuiſſet, munus in vltionem conuerſum eſt; cum cibus & potus in auri naturam obrigeſcerent. Philo. ſcilicet *Auarus pecuniæ cuncta deputat, & ſe fami deſtinat; & tam ſtultus eſt, vt ſibi prodeſſe non norit.*

Auarus eſt inops opibus materialib.

ITEM inops eſt, ſine opibus materialibus, quas non poſſidet vt Dominus, ſed poſſidetur vt ſeruus, ſicut ſupra dictum eſt; vel quia cum his earum inopiam patitur, vt ſupra proxime monſtratum eſt per verba Philoſophorum. Hieronym. *Auaro tam deeſt quod habet, quam quod non habet: inops eſt in his; quia pecunia finita, cupiditas infinita.* Seneca. *Si vis te diuitem facere, non eſt pecuniæ adijciendum, ſed cupiditati detrahendum.*

ITEM in hiſtoria Brachmannorum legitur, quod cum Alexander veniſſet latenter cum paucis ad ſiluam Dãdami Brachmannorũ Dydaſcali, vt videret & audiret nudi hominis mores & ſapientiam; & inueniſſet eum ſuper herbam iacentem ſub arbore: inter alia multa quæ dixit Alexandro digna memoriæ, ait: *Ferociſſima peſtis eſt cupiditas, quæ ſolet egenos quos capit efficere; dum finem acquirendi non inueniunt, ſed magis quo*

fuerit

fuerit locupletata mendicat. Boetius. *Permultis indigent, qui permulta poßident.* Seneca. *Altera cupiditatem ex ſine alterius trahitur; cum habet meſſem quam cupiuit, cupit habere vbi horreum reponat, & multa alia; habita vindemia, cupit habere vaſa & cellaria; habito auro, cupit habere arcam & ſeram. Sic ex vna cupiditate naſcuntur multa.*

Auarus eſt inops opibus ſpiritualib.

Item inops eſt opibus ſpiritualibus, quæ ſunt virtutes, & ſcientiæ. Sicut dicit Dominus Epiſcopo Laodiciæ. Apoc. 3. *Dicis, quod diues es, &c. & neſcis, quia es pauper, & nudus.* & eſt cauſa, quia cupiditas pecuniæ eſt in anima, quam non poteſt replere res corporalis, cum ipſa ſit res ſpiritualis, ſicut nec rem corporalem res ſpiritualis; vt non poteſt replere arcam, gratia, aut ſcientia. Ad hoc facit, quod reſpondit prædictus Dandamus Alexandro dicenti: Doce nos aliquid ſapientiæ plenum. Ait Dandamus. Si ego volo acceptum à Domino tibi offerre cenſum, ipſe non habes vbi tale munus capias. Impleuerunt enim animam tuam auidæ ac immodicæ cupiditates: quomodo deſiderio tuo ſatisfacere poſſum; quod totus mundus tibi ſeruiens explere non potuit, aut frænare? Et ſi omnia velis poſſidere, tandem neceſſe eſt, vt ſolum ad vltimum habeas, quantum vides me iacentem occupare.

Item inops eſt, quia ſine opibus: quia vt dicit Bernardus, *Cum opera bonorum ſequuntur illos, opera malorum ſequuntur illos: quia ab operibus miſericordiæ vacui ſunt.*

Auarus acquirit ſibi cæcitatem.

Item fatuus eſt in acquirendo, quia acquirit vnde efficiatur cæcus. Interponit enim terram inter cor ſuum, & verum ſolem Chriſtum. Auguſt. in perſona auari. *Deflexi ad temporalia, & obſcuratus ſum.* Pſalm. *Repleti ſunt, qui obſcurati ſunt, terræ domibus iniquitatum:* Tobias ſtercore hirundinum excæcatus eſt, & auarus ex acquiſitione temporalium, quæ ſtercora ſunt iudicio Apoſtoli Phil. 3. *Omnia arbitratus ſum vt ſtercora.* 1. Mach. 2. *Gloria hominis ſtercus & vermis.* Auarus ſimilis eſt Sedechiæ, quem Nabuchodonoſor excæcauit in Reblata, quod interpretatur, *Multabat*, & ſignificat multitudinem bonorum temporalium, in qua excæcantur diuites, vt non videant quid agendum.

Exemplum.

Qvidam magnus magiſter in literatura, habuit diſcipulum nobilem genere, qui dicebat ſæpe coram magiſtro ſuo, quod epiſcopi Franciæ cæci erant, qui magiſtrum tantum clericum, non vocabant ad beneficia præbendarum. qui cum factus eſſet Epiſcopus, vocauit nepotes ſuos ad beneficia eccleſiaſtica, magiſtro contempto. Vnde cum in quadam proceſſione clara luce eſſet, occurrit ei dictus magiſter ſuus cum duobus torticiis ſuccenſis. & cum cauſam huiuſmodi facti requireret, ait. Domine hæc ideo feci, vt repellam à vobis cæcitatem quam videbatis in aliis qui me non vocabant, quam contraxiſtis ex acquiſitione honoris & diuitiarum, vt non videatis in vobis diues, quod in aliis videbatis pauper ante epiſcopatum.

Auarus acquirit ſibi nuditatem.

Item auarus nudus efficitur, quia ſpoliatur omnibus ſpiritualibus bonis, ſcilicet veſte gratiæ, gemmis virtutum, & theſauro gloriæ Iob 23. *Nudus eſt infernus coram eo:* id eſt cor auari, quod comparatur inferno, quia ſatiari non poteſt.

Auarus male æſtimat temporales diuitias eſſe veras.

Item auarus ſtultus eſt in æſtimando, quia temporales diuitias eſſe veras æſtimat, quæ veræ diuitiæ non ſunt, ſed magis ſophiſticæ: propter quod in ſcriptura ſacra dicuntur eſſe ventus, fumus, vmbra, ſomnium. Eccleſ. 34. *Somnia extollunt imprudentes; ſicut qui apprehendit vmbram, & ſequitur ventum; ſic qui attendit ad viſa mendacia.* Auguſtinus *Nonne omnia fumus, & ventus? nonne omnia tranſeunt, & currunt? Væ illis, qui adhærent tranſeuntibus, quoniam cum illis ſimul tranſibunt. Nonnè omnia quaſi fumus præceps currens in mare? Væ illis, qui in his ceciderunt, quoniam cum his in mare trahuntur.* quia ſecundum Gregor. *Qui habenti innititur, neceſſe eſt vt cum habente labatur.* Somnium dum ſomniatur, & verum eſſe putatur, & teneri manibus ſed ſtatim deficit, & non inuenitur. Dan. 2. *Nabuchodonoſor vidit ſomniũ, & ſomniũ fugit ab eo:* ſic & diuitiæ euaneſcunt vt ſomnia, & velut vmbra fugiunt. Hoc bene recognoſcunt impij in inferno. Sicut dicitur Sapient. 5. *Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? tranſierunt hæc omnia tanquam vmbra, &c.* Pſalm. 75. *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.*

Exemplum.

Petrvs Alfon. dicit, quod diuitibus accidit in morte ſua, ſicut cuidam opilioni, qui habebat mille oues, vt videbatur ei in ſomnio, quas cum vellet vendere, & quidam emptor vellet eas emere, volebat ei pro eis dare duo millia ſolidorum: Cum autem venditor nollet eas dare, niſi alium pro qualibet oue denarium ſuperadderet, & emptor aſſereret nummum vltra duos ſolidos ſe non daturum; dum hoc modo litigarent, excitatus venditor, vidit ſomnium euaneſcere, & ſe oues dictas amittere; & tunc clamauit, accipe quamlibet pro duobus ſolidis, & nihil ei valuit, ouibus euaneſcentibus & emptore. Sic diuites in morte, qui in vita nolunt dimittere pauperibus, vel Deo, temporalia pro æternis, niſi adſit lucrum temporale, in morte amittunt temporalia & æterna.

Item ad hoc eſt exemplum de quodam, cui per incantationem alterius videbatur factus eſſe Imperator. Cum autem incantator rogaret eum, quod de dignitatibus ſuis aliquam ei daret, noluit ille aliquid ſibi dare: propter quod incantator offenſus, exufflauit, & ſic totum euanuit, ac per hoc ille deluſus, imperium & omnia de quibus extollebatur, amiſit.

Auarus ſtultus eſt in eligendo terrena pro æternis.

Item auarus ſtultus eſt in eligendo, quia pręfert temporalia ſpiritualibus, contemnens ſpiritualia & æterna pro terrenis. Eccleſiaſt. 2. *Vnus eſt, & ſecundum non habet, non filium, non fratrem; & tamen laborare non ceſſat, non ſatiantur oculi eius, dicens. Cui laboro & fraudo animam meam bonis:* ſcilicet ſpiritualibus & æternis, quia vt dicit Bernard. *Stulti æſtimatores de minimis maximam, & de maximis minimam curam gerunt, plangunt enim amiſſionem temporalium, non ſpiritualium bonorum aut æternorum; & ad ea quę ad Deum pertinent tergum vertunt.* Sunt mulieres plangentes Adonidis mortem, qui ſecundum gentiles dicitur fuiſſe amicus Veneris, & ſignificabat præſentem proſperitatem, quam amat luxuria & voluptas. Ezech. 8. Sunt ſimiles vigintiquinque viris, qui adorabant ad ortum ſolis, id eſt præſentis proſperitatis, verſis dorſis ad templum; quia auaritia præſentem rerum proſperitatem, & ad Orientem adorat; Deo & eccleſia contemptis.

Exemplum.

Ad hoc facit quod refert magiſter Geruaſius in libro de mirabilibus terrarum, vbi dicit, quod temporibus ſuis accidit, quod in eccleſia beati Ruffi Valentinienſis Diœc. fuit quidam cellerarius, qui adeo ſolicitus erat curis terrenis, quod frequenter dimittebat officium diuinum; & maximè cum alij dicerent poſt cibum *Miſerere mei Deus*; Ipſe loco eius ſolitus erat dicere *Laudate Dominum omnes gentes*, vt citius ſe expediret, & curis intenderet. Qui mortuus, poſt multum tempus apparuit cuidam fratri mirabiliter afflictus, & dixit cauſam eſſe ſuę grauiſſimę & diutiſſimæ afflictionis, ea quæ prædicta ſunt, ſcilicet quod propter curas temporales Dei officium contemnebat. Sed dixit, quod ſi per anni ſpatium fratres ſui eum iuuarent orationibus, & maximè miſſis, & aliis beneficiis, confidebat quod liberaretur, & hoc intimaret ei ſi poſſet. Cum autem frater ille intimaſſet aliis, & illi ei in ſupradictis per anni ſpatium ſubueniſſent, apparuit in fine anni dicto fratri cui prius, cum læto vultu, aſſerens ſe eſſe liberatum à pœna, per ſuffragia dictorum fratrum. *Item*, quod longè peius eſt, auarus temporalia præfert Deo, quem propter illa offendere non veretur, ſicut infra patebit.

Item temporalia præponit ſibi, quia ſua tempora-

lia vult habere bona, & de hoc totam curã gerit. Aug *Adeo cæcitas mentis conualuit, & adeo abſurdus homo interius, vt omnia velit bona habere præter ſeipſum. Quid, eſt, quod nihil omnino rerum tuarum malum vis habere? non vxorem, non filium, non ſeruum, non tunicam, non caligam, & tamen vis habere vitam malam; rogo te præpone vitam tuam caligæ tuæ.* De perditione ſuorum magis dolet auarus, quam de perditione Dei; & omnes paſſiones rerum ſuarum pertranſeunt per cor eius, tanquam per clypeum. De veſtibus ſuis mundandis & curandis, frequenter curam gerit, ac de ſotularibus ſæpe emendandis; de anima ſua emendanda per confeſſionem, non curat.

Auarus ſtultus eſt in diſponendo de futuris.

ITEM ſtultus eſt diſponendo quæ non ſunt in ſua poteſtate, ſcilicet de temporalibus futuris, & actionibus. Vnde illi qui dicebat Lucæ 12. *Anima mea multa bona habes, &c. Deſtruam horrea, &c. ait Dominus. Stulte repetent hac nocte animam tuam à te, &c. Item* ſtultus eſt in reponendo acquiſita, non in loco tuto, contra conſilium Domini. Matth. 6. *Theſaurizate vobis theſauros in cælo.* non in loco periculoſo, vbi fures, & prędones, & pericula ſunt infinita, per quæ amittere congregata ibi neceſſe eſt. Bernardus. *Non eſt tutum, imò ſtultum ibi theſauros reponere, vbi cum indigueris non poßis eos habere.* Similis eſt auarus gallinæ, quę ibi oua ſua deponit, vnde quotidie tolluntur. Sic auarus diuitias ſuas congregat in hoc mundo. *Eſt*, vt dicitur Oſeæ quinto, *vt columba ſeducta non habens cor ſapiens*, quæ ibi nidificat, & pullos ſuos collocat, vbi amittit eos. Similiter auarus diuitias in hoc mundo.

Auarus eſt ſtultus in reponendo diuitias extra cælum.

Exemplum.

NON ſic faciebat quidam ſapiens, qui quæcunque in hoc mundo congregauerat, amiſſum reputabat, & non ſuum. Vnde cum Dominus ſuus quæri feciſſet ab eo quantum haberet in redditibus; reſpondit, quod tantam ſummam, quantum in ſingulis annis dare conſueuerat pro Deo. Cum autem ille argueret eum de maiori; reſpondit quod illa non erant ſua, quæ fortuna habebat in ſua poteſtate, quę ſcilicet congregauerat in hoc mundo, quæ potius erant in poteſtate Domini ſui, aut prædonum, quam ſua. Sed illa verè ſua erant quæ per manus pauperum poſuerat in loco tuto cæli, pro quibus nec timebat fures, nec raptores, niſi propriam culpam.

Auaritia eſt grauis iniquitas & radix omnium malorum.

TERTIO ex auaritia oritur, imò ipſa eſt grauis iniquitas, ſicut dicitur Eccleſ. *Auaro nihil eſt ſceleſtius.* Et poſt. *Nihil eſt iniquius quam amare pecunias*; quia ſc. ex ipſa oritur contemptus Dei, & omnium diuinorum: hæc enim facit quod auaro plus ſit nummus quam Deus, quam anima propria, quam gratia vel gloria, quam veritas vel caſtitas, quam iuſtitia vel miſericordia, quę pro numero ſępe venduntur, aut deſeruntur. Et quod Iudas ſemel vendidit triginta argenteis, auaritia pro denario vel obolo ſępe vendit. Peccatum auaritiæ grauiſſimum eſt, quia radix omnium malorum. 1. Tim. 6. *Radix omnium malorum eſt cupiditas.* Vnde cor auari eſt ſicut Pantheon, id eſt templum & habitaculum omnium dęmoniorum. & ideo ſicut in exercitu, contra illum qui eſt Capitaneus principaliter eſt pugnandum, quia illo victo vel ocioſo, omnes alij faciliter deuincũtur, ſic contra auaritiam, quæ caput eſt omnium vitiorum.

Ex auaritia oritur ſuperbia.

SCIENDVM autem quod ex ipſa oritur ſuperbia. Eccleſ. 40. *Facultates & virtutes exaltant cor.* Et Prouer. 8. dicuntur *opes ſuperbiæ*, quæ ſunt occaſio ſuperbiæ Aug. *Vermis diuitiarum eſt ſuperbia.* quia ſicut vermis oritur ex ligno, vel panno, & illud corrodit, ſic ſuperbia oritur ex diuitiis, & illas conſumit. *Item* ex ipſa oritur inobedientia: præcipuum ſignum reprobationis Saul videtur fuiſſe cupiditas, quam habuit ad prædam Amalech. 1. Reg. 15. Vnde dixit ei Samuel. *Quare non audiſti vocem Domini ſed conuerſus es ad prædam?* *Item* Achan cupiditate ſeductus, furatus eſt de anathemate Hiericho. Ioſue 7. ſed pro illo lucro damnum terribile reportauit.

Item inobedientia.

Contemptus Dei, contemptus prædicationis, irreuerentia.

ITEM ex ipſa oritur contemptus Dei, ſicut dictum eſt. *Item* contemptus prædicationis: vnde Phariſæi audientes Chriſtum (qui erant auari) contra auaritiam prædicantem, deridebant eum. Lucæ 16.

ITEM auaritia generat irreuerentiam templi, & eorum quæ ad templum pertinent. vnde ſacerdotes Iudæorum, quia volebant quod homines frequenter offerrent, permittebant vendi in templo illa quę lege prohibebantur. Matth. 21. & Marc. 11. Lucæ 19. Ioan. 2.

Contemptus gloriæ, Inuidia.

ITEM contemptum gloriæ, vnde inuitati ad cœnam excuſauerunt ſe, emptores boum & villarum, Luc. 14. Item auarus generat inuidiam. Prouerb. 28. *Qui feſtinat ditari, & alijs inuidet, ignorat quod egeſtas ſuperueniet ei.* Gregor. *Qui nihil appetit in terris, aliorum profectibus neſcit inuidere.*

Proditiones.

ITEM generat proditiones, exemplum de Iuda, Matth. 26. *Quid vultis mihi dare*, &c. Item de Dalila, quæ propter pecuniam à Philiſtæis promiſſam, Samſonem tradidit. Iud. 16. Item de Simone de tribu Beniamin, qui contra Onyam ſacerdotem concitauit Appollonium, & regem Antiochum, dicens ærarium pecuniis innumerabilibus eſſe plenum. 2. Machab. 3.

Ingratitudo.

ITEM ex auaritia oritur ingratitudo. Auarus enim ingratus eſt Deo multipliciter. *Primo* quia Deo de beneficiis ab eo receptis gratias non exoluit, nec ad benefactorem attendit. Vnde ſimilis eſt porco cui proijciuntur glandes, qui nec proiicientem reſpicit, nec vnde ſibi proueniant cogitat, nec attendit, ſed proiectas comedit, ſine benedictione & gratiarum actione.

Auarus eſt Deo ingratus multipliciter.

INGRATVS eſt, quia Dei beneficia non cognoſcit. Oſeæ 13. *Adimpleti ſunt, ſaturati ſunt, & eleuauerunt ceruicem ſuam, & obliti ſunt mei.* & quanto plura bona quis facit eidem, tanto magis dat eum obliuioni, & minus reducit eum ad memoriam. & ſic quanto plus Deus beneficia ſua ſuper eum multiplicat, tanto plus ingratus efficitur. Gregor. *Qui felicitatem quaſi iam in terris inuenit, auctorem qui eam tribuit non requirit. Ingratus* eſt, quia de bonis ſibi datis abundanter à Deo, non vult dare datori ſuo petenti per pauperem; vel ſi dat, inuitè, cum tædio, & frequenter cum vituperiis & contumeliis pauperi irrogatis; nec ſolum dare recuſat, verumetiam ad vſuram centuplum mutuare. Auguſt. *Da mihi de eo quod dedi tibi; de meo quæro; da & reddam: habuiſti me largitorem, habeam te fæneratorem; pauca mihi das, plurima tibi reddam, temporalia das, æterna retribuam.* Bernard. *Quid infamiæ eſt, quod cunctantur homines ſimpla relinquere pro centupüs? vbi eſt cupidus? vbi eſt auarus? vbi ambitioſus? vbi acquiſitor huius ſæculi:* *Ingratus* eſt, quia quanto plura bona fecerit ei Deus, tanto minus timet eum offendere, & minus ei reputat ſe teneri, & de beneficiis Dei magis eum impugnat. Deut. 32. *Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit.*

Auaritia generat iram contentiones &c.

ITEM auaritia generat iram, contentiones, ſeditiones, & guerras. Gen. 13. *Erat ſuperbia eorum*, id eſt Abraham & Loth, *multa, & nequibant communiter habitare: facta eſt autem contentio inter paſtores eorum.* Item Gen. 26. *Poſtquàm Iſaac locupletatus eſt, paſtores eius, & vicinorum ſuorum, rixari cœperunt.* Seneca. *Quietiſſime viuerent homines, ſi iſta duo pronomina de medio tolerentur, Meum, Tuum.*

ITEM in chronicis. Alexander cum paucis inuaſit quaſi totum mundum, quia hi habebant præ oculis aurum, partitique ſunt diuitias totius Orientis, quæ prouocabant eos ad prælia. *Item* cupiditas auri & argenti acquirendi, prouocat guerras.

Exemplum.

LEGITVR in chronicis, quod temporibus quarti Henrici Imperatoris, Gulielmus Dux Normanniæ, cum Richardo, & Guichardo, occupauit Syciliam, & Calabriam, & Apuliam, qui cum eſſet Dux probus & pauper, per hanc viam prouocauit ſibi auxiliarios Fecit enim equos ſuos & ſuorum ferrari clauis argenteis, innuens terram illam opulentiſſimam, & abundãtem in argento. Quod vidẽtes Normãni, Frãcigenæ &

Burgundi

Burgundi, prouocati ſunt ad ſequendum eum propter lucrum. Cum autem duxiſſet eos in Apuliam, fecit fieri denarios de corio, quibus vtebatur exercitus eius pro argenteis; cum eis expugnans Danos, Græcos, & Parthos: de quorum ſpoliis larga dedit ſtipendia de argento, & pro coriatis denariis fecit argenteos.

Auaritia generat triſtitiam, tenacitatem &c.

Item generat triſtitiam Matth. 19. Adoleſcens audiens. *Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, abiit triſtis; multas enim habebat poſſeſſiones.* Aug. in Ench. *Sine dolore res non amittitur, quæ cum amore poſſeſſa eſt.* Item facit homines nimis tenaces. Sicut enim dicit Bern. Auari ſimiles ſunt illis qui periclitantur in mari, qui rebus quas apprehendunt ita vehementer adhærent; quod ab eis ſeparari non poſſunt, ſed periclitantur cum eis Eccleſ. 14. *Viro cupido & tenaci ſine ratione eſt ſubſtantia.* *Similes* ſunt Tygridibus, de quibus in hiſtoria transmarina dicitur, quod aurum cuſtodiunt, & eo non vtuntur. *Sunt* etiam ſimiles cani ſuper falcem fœni, qui nec ex eo comedit, nec animalia de eo comedere ſinit. *Similes* ſunt auari Lilio pertinaci Imperatori, de quo dicitur in chronicis, quod cum eſſet in vita priuata, ita tenax erat & parcus, quod dimidiam lactucam in menſa ſua apponebat.

Simile.

Exempla.

Item contra cupidos, & tenaces dicebat magiſter Iacobus de Vitriaco, quod quidam tantum quendam paſtillum ſeruauit, quod cum aperiretur, exierunt inde mures coram hoſpitib. ſuis. Quidam potius dimittunt res putreſcere, & dant potius meliorem partem canibus & gallinis, quam pauperibus Iob 20. *Nihil remanſit de cibo eius, propterea nihil remanebit de bonis eius.* *Item* quidam tamdiu retinent veſtimenta ſua, quod nulli vſui apta ſunt, & ita defraudant pauperes, & faciunt de cappa vſitata tunicam, poſt caligas, poſt ſaccos, ita quod nihil cedit in vſus pauperum. *De* quodam tali dicebat idem, quod cum eſſet in congregatione militum, & diceret ſeruienti ſuo, affer mihi cappam meam foratam, & ille non inueniret tam cito, inter multas veſtes de quibus pertica erat onerata, ait Dominus. Fili meretricis non cognoſcis tu eam? Cui reſpondit iratus. Ita Domine, tranſacti ſunt ſeptem anni. Quod audientes abij, riſerunt.

Auaritia gignit iniuſtitiam.

Item generat iniuſtitiam; vnde iudices & prælati ſummè deberent eam odire. propter quod ſignanter dicit Iethro Exod. 18. *Prouide de omni plebe viros, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam.* & de filiis Samuelis dicitur 1. Reg. 8. *Declinauerunt poſt auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium.*

Exempla.

Item Menelaus per pecunias quas promiſit Antiocho, obtinuit ſummum ſacerdotium: deinde per vaſa de templo furtiuè ſublata, quæ dedit Andronico, fecit Oniam occidi: tandem apud regem Antiochum accuſatus, corrupit eum pecunia, & contra accuſatores fecit proferri mortis ſententiam. 2. Mach. 4. *Item* nequam ille Menelaus propter eorum qui in potentia erant auaritiam, permanebat in poteſtate, creſcens in malitia, & ad inſidias ciuium. 2. Mach. 3. *Item* cum quidam Iudæi de mandato Machabæi, obſiderent duas turres, in quibus erant inimici gentiles; accepta pecunia quoſdam effugere permiſerunt; quos Machabæus tanquam proditores, & fratrum venditores, interfecit 2. Mach. 11.

Auaritia gignit furta, fraudes, homicidia &c.

Item non ſolum non reddit auarus, vel reſtituit alienum, immo diripit alienum. Auaritia enim generat furta, rapinas, fraudes, iniurias, & homicidia. Mich. 6. *Nunquid iuſtificabo ſtateram impiam, & ſacculi diuerſa pondera doloſa, in quibus diuites eius repleti ſunt iniquitate?* De rapinis dicitur Eccleſiaſtic 13. *Venatio Leonis Onager in eremo;* ſic paſcua diuitum ſunt pauperes, ideo ſemper eſuriunt, & macilenti ſunt; quia de rapina viuunt, vt mergi, & milui, & lupi. Dicitur quod omne animal viuens de rapina macilentum eſt. Prouerb 11. *Alij diuidũt propria, & ditiores fiunt; alij rapiunt aliena, & ſemper in egeſtate ſunt, &c.* Item propter adhærentiam cum temporalibus, & tenacitatem, vix induci poſſunt homines ad reddendum, vel reſtituendum alienum. licet dicatur Matth. 18. *Redde quod debes;* & ideo quia non vult, *tradetur tortoribus.* Iacob 5. *Ecce merces operariorum veſtrorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata ſunt à vobis clamant, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.*

Simile.

Svnt vaſa diaboli, & os vel puteus inferni, quæ de facili recipiunt, ſed non de facili emittunt. *Item* ſunt ſicut quoddam vas teſteum, quod per paruam aperturam recipit de facili monetam, ſed non emittit aut reddit, niſi per fracturam. Sic auari cum ſentiunt fracturam mortis, præcipiunt clamores pacificari, non ante. Multi per auaritiam ſic vehementer emungunt, diuerſis iniuriis, calumniis, & fallaciis, neceſſarium victum pauperum, quod eliciunt ſanguinem, id eſt vitam, quia ſicut dicitur Prouerb. 30. *Qui vehementer emungit, elicit ſanguinem.* Eccleſiaſtic. 34. *Panis egentium vita pauperum eſt, qui defraudat illum homo ſanguinis eſt; qui aufert in ſudore ſuo panem, quaſi qui occidit proximum ſuum.* Tales ſunt ſimiles Scyniphibus, & Muſcis Ægypti, qui pungunt vſque ad hauſtum ſanguinis; qui quanto veniunt nouiores, tanto ſunt moleſtiores, & crudelius affligentes. Sic eſt de Præpoſitis, Balliuis, & aliis officialibus cupidis & auaris.

Auaritia gignit gulam, luxuriam, &c.

Item auaritia generat ſæpe gulam. Luc. 16. *Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide.* *Item* generat luxuriam. Eccl. 47. dicitur de Salomone. *Congregaſti quaſi auricalcum aurum, & vt plumbum argentum, & inclinaſti femora tua mulieribus.* Et in legenda B. Magdalenæ, dicitur. *Rerum affluentium voluptas comitari ſolet.* De Sodomitis quoque dicitur Gen. 13. & Ezech. 16. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ, ſaturitas panis, & otium.* De criminibus quę ſolet auaritia generare dicit Auguſt. *Quæ eſt iſta auiditas concupiſcentiæ, cum ipſæ beſtiæ modum teneant; tunc enim rapiunt cum eſuriunt, parcunt prædæ cum ſaturitatem ſentiunt: ſola auaritia diuitiarum inſatiabilis; nec Deum timet, nec homines reueretur; nec patri obedit, nec matrem agnoſcit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem ſeruat: viduam opprimit, pupillum inuadit, liberos in ſeruitutem reuocat, falſum teſtimonium profert, res miſerorum occupat, quaſi ſi nunquam morituri eſſent auari.*

Auaritia infert horrendam calamitatem. ſc. in morte.

Qvarto ex auaritia ſequitur horrenda calamitas. *Primo* quidem in morte, quia morte diuiſſima moriuntur auari. In dolore maximo conſueuerunt mori diuites; quia violenter, & omnino contra voluntatem eorum auelluntur à rebus nimis ardenter amatis. Eccl. 41. *O mors, quam amara eſt memoria tua homini iniuſto, & pacem habenti in ſubſtantiis ſuis.* Si memoria mortis eſt amara, multo magis eius præſentia. Achan, quia propter auaritiã tulit de anathemate, à populo lapidatus interiit. Achab vineam Naboth concupiuit, ipſum occidit, & ipſe turpi morte percuſſus eſt. Iudas Dominum vendidit, & ipſe laqueo ſe ſuſpendit. Ananiam, & Saphiram mors ſubita & improuiſa extinxit.

In Iudicio.

Secvndo auaris maior erit calamitas in iudicio, quando de omnibus oportebit eos reddere rationem, & Dominus iram ſuam oſtendet eis. Pſalm. 2. *Tunc loquetur ad eos in ira ſua, &c.* Matth. 25. *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, &c.* Zach. 1. *Ira magna iraſcor ſuper gentes opulentas.* Iacob. 5. *Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſeriis quę aduenient vobis.* Glo. *Neſcis miſer cum theſauro, theſaurum iracundiæ Dei pariter tibi accumulari?* Bernard. *Quid tibi inſipiens diuitię ſapiunt? quid diuitiis cæcos obiicitans oculos, quibus tam graue tibi mercaris iudicium, tam duræ te obligas rationi? Vniuerſa ſiquidem vſque ad quadrantem nouiſſimum exigeris.*

In excluſione à regno cœlorum.

Tertia ſequitur calamitas longè maior, quia finaliter excluduntur à regno; quia gloria futura non admittit auaros. 1. Corinth. 6. *Auari regnum Dei non poſſidebunt.* Epheſ. 5. *Auarus non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* Matth. 19. Marc. 10. *Difficile eſt confidentes in diuitiis regnum Dei intrare. Facilius*

eſt Ca-

Nota.

eſt camelum intrare per foramen acus, quam diuitem in Regnum cœlorum. Similiter idem Luc. 18. Foramen acus erat porta in Hieruſalem, quæ dicebatur porta acus, per quam non intrabant cameli, niſi inclinati, & exonerati à ſarcinis oneroſis. Sic nec diuites per anguſtam portam cœleſtis patriæ, niſi exonerati ab illicitè poſſeſſis, & humiliati per pœnitentiam. Bernardus, *Quid cameli gibbum, quid pecunioſi Iudæ proditoris loculos tollis, & ſarcinas. Non ſic impij non ſic, anguſtum eſt foramen acus, quod tales ingredi non permittit.* Item gloria cœleſtis patriæ deteſtatur auaritiam, *quæ eſt*, vt dicit Gregor. *omnibus vna, & ſingulis tota, ibi nullus auarus, cum communis omnibus ſit Deus, & ſingulis totus.* Item quia cœleſtes diuitiæ ibi ſunt appetendæ, vt dicitur Matth. 6. *vbi neque ærugo demolitur, neque fures effodiunt.* Gregor. B *Si diuitiæ appetantur, ibi ſeruentur, vbi perire non poſſunt; honores ibi appetantur, vbi nullo indigni honorantur; ſalus ſi diligitur, ibi deſideretur, vbi de eius amiſſione non timetur; vita ſi diligitur, ibi acquiratur, vbi morte non finitur.*

In detruſione in infernum.

QVARTA calamitas horrenda nimis eſt, quia detruduntur in infernum; temporales enim diuitiæ ſua grauitate deprimunt eos, & demergunt in profundũ. 1. Tim. 6. *Qui volunt diuites fieri, &c. quæ mergunt hominem in interitum & perditionem.* Deut. 17. *Non habebit rex auri & argenti immenſa pondera.* Glo. *ad infernum mergentia.* Quidam Philoſophus periclitari timens in aqua, aurum vel pecuniam quam habebat ob viaticum, proiecit in aquam, dicens: *Ite peſſimæ diuitiæ, malo vos ſubmergere, quam ſubmergi à vobis.* nec tan- C tum ſubmergunt diuitiæ, ſed etiam propter eas grauiſſimè puniuntur auari in igne inferni, cum diuite Epulone: vbi dicere poterunt eis dæmones, quod Parthi dixerunt Craſſo Principi Romanorum, qui impugnabat eos: Cui cum promiſiſſent, quod ſi dimitteret impugnare eos, darent ei tantum de auro, quod deberet ſibi ſufficere. Quod cum eis iuraſſet, & ipſi eum tenerent in munitione ſua, ceperunt eum, aurum bulliens per os eius proijcientes, vbi ſibi modicum aurum ſuffecit, & dicebant ei: Aurum ſitiſti, aurum bibe. Iacob. 5. *Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, argentum & aurum veſtrum æruginauerunt, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, quæ comedet carnes veſtras* tanquam ignis; theſaurizaſtis vobis iram in nouiſſimis diebus. D

Exemplum.

QVÆDAM vetula ſub ſpecie ſanctitatis acquiſiuit multas pecunias, quia qui volebant eleemoſynas facere, dabant ei ad erogandum pauperibus. ipſa autem implebat ollas ſubterraneas, quas morte ſubita præuenta, intactas reliquit. Cum autem inuentæ eſſent, & innotuiſſet; epiſcopus noluit dictam pecuniam retinere, dicens pecunia tua tecum ſit in perditionem. De nocte autem vox de eius tumulo audita eſt: Ardeo, ardeo. Quo aperto de licentia ſacerdotis, inuenerunt de ore vetulæ quaſi metallum ebullire, & flammam fœtidiſſimam inde exire. Illa autem recooperta, & oratione facta, tam à Sacerdote, quàm à populo, non eſt vlterius vox audita.

E

De ſolicitudine.

DISTINCTIO III.

DICTO de auaritia in genere, nunc conſiderandum eſt de filiabus eius in ſpeciali. Primo de inquietudine, ſiue ſolicitudine temporalium. Secundo de aſtutia. Tertio de dolo. Quarto de fraude. Quinto de proditione. Sexto de mendacio. Septimo de periurio. Octauo de furto. Nono de rapina. Decimo de vſura. Vndecimo de acceptione munerum. Duodecimo de auaritia aduocatorum. Tredecimo de ſymonia. Decimoquarto de proprietate clauſtralium. Primo itaque dicendum de inquietudine, quæ ori- A tur ex auaritia, in quantum ingerit homini temporalium rerum ſolicitudinem, & curas ſuperfluas.

SCIENDVM autem, quod multiplex eſt ſolicitudo. Eſt enim ſolicitudo commendanda, & eſt ſolicitudo moderanda. *Solicitudo* commendanda, quędam eſt reſpectu ſui, quædam reſpectu Dei, & quædam reſpectu proximi. *Solicitudo* reſpectu ſui, eſt vehemens ſtudium circa ſalutem propriam, quando ſcilicet homo ſtudium applicat ad agendum pœnitentiam. Sicut dicit Apoſtolus 2. Corinth. 7. *Quæ ſecundum Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Ecce enim hoc ipſum quod contriſtati vos, quantam ſolicitudinem operatur in vobis;* ſcilicet de agenda pœnitentia pro peccatis præteritis.

Solicitudo commendanda eſt triplex ſc. reſpectu ſui, Dei, & proximi.

1. Mouet ad pœnitẽtiam, vigilantiã, & diligẽtiã.

ITEM iſta ſolicitudo facit in homine cautelæ vigilantiam; qua videlicet ſolicitè ſibi cauet, ne incidat in peccatum. propter quod dicitur Deut. 4. *Cuſtodi temetipſum & animam tuam ſolicitè.* Multum debet homo ſolicitus eſſe circa cuſtodiam animę ſuæ, ad imaginem Dei creatæ, Chriſti ſanguine pretioſo redemptæ. Item quia anima eſt patris æterni filia, Chriſti ſponſa, & Spiritus ſancti templum facta. Vnde ſicut pater habens filiam chariſſimam ſibi, diligenter & ſolicitè cuſtodit eam, & multum zelat pro ea; ſic animam Dei filiam, cuſtodiæ noſtræ commiſſam, ſolicitè cuſtodire debemus Eccleſ. 42. *filia patris abſcondita eſt, vigilia & ſolicitudo eius aufert ſomnum, ne fortè in adoleſcentia ſua adultera efficiatur, &c.*

C ITEM iſta ſolicitudo dat homini, bene operandi, & merita conquerendi diligentiam; ſicut exemplum nobis præbent artifices mundiales. Eccleſ. 38. *Omnis faber & architectus, qui noctem tanquam diem tranſigit, &c.* Et infra. *ſic faber ferrarius ſedens iuxta incudem &c. Sic figulus ſedens ad opus ſuum, & vertens pedibus ſuis rotam, in ſolicitudine poſitus eſt ſemper propter opus.* Reuera omnes iſti negligentiam noſtram confundunt; quia magis ſunt ſoliciti de ſuis operibus, propter victum corporis acquirendum, quam nos de meritis acquirendis propter ſalutem animæ, & æternum præmium aſſequendum.

2. Inducit timor diuinæ æquitatis, amor diuinæ bonitatis, & honor diuinæ maieſtatis.

ITEM debemus eſſe ſoliciti de his quę pertinent ad Deum. Adhanc autem ſolicitudinem inducit nos timor diuinæ æquitatis. Vnde Iob 23. *Conſiderans timore* D *ſolicitor.*

ITEM amor diuinæ bonitatis Mich. 6. *Indicabo tibi homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te; vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo tuo:* cum Deo enim ambulat homo per amorem. Item Rom. 12. *Solicitudine non pigri ſpiritu feruentes, domino ſeruientes. Item* honor diuinę Maieſtatis; debet enim homo ſolicitus eſſe de his quę ad honorem Dei pertinent. 1. Corinth. 7. *Qui ſine vxore eſt cogitat quę Dei ſunt, quomodo placeat Deo.* Et Ioſue 23. *Eſtote ſoliciti, vt cuſtodiatis cuncta quæ ſcripta ſunt, &c.*

3. Mouet ad connexionẽ, ſubuentionẽ, compaſſionẽ, & directionem.

ITEM debemus eſſe ſoliciti de his quæ pertinent ad proximum, vt videlicet exhibeamus, & ſolicitè conſeruemus connexionem conuiuentibus, ſubuen- E tionem indigentibus, compaſſionem patientibus, directionem oberrantibus.

DE PRIMO Eph. 4. *ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.* Huius connexionem pacis & concordiæ, quæ debet eſſe in corpore Chriſti myſtico, oſtendit Apoſto. 1. Corinth. 12. exemplo corporis humani dicens. *Non poteſt oculus dicere manui, opera tua non indigeo, aut iterum caput pedibus non eſtis mihi neceſſarij, &c.* Sequitur. *Non ſit ſchiſma in corpore, ſed pro inuicem ſolicita ſint membra, & ſi quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra; ſiue glorιatur vnum membrum, congaudent omnia membra.*

DE SECVNDO Luc. 10. dicitur Marthæ, Domino & Apoſtolis tanquam pauperibus miniſtranti. *Martha Martha ſollicita es, & turbaris erga plurima, &c.* Et To. 1. *Pergebat per omnem cognationem ſuam, & monita*

nita ſalutis dabat eis; dabatque vnicuique prout poterat de facultatib. ſuis, eſurientes alebat, nudiſque veſtimenta præbebat, & mortuis atque occiſis ſepulturam ſolicitus exhibebat. De tertio 2. Mach. 15. *Erat eis pro vxoribus & filijs: itemque pro fratribus & cognatis, minor ſolicitudo: maximus vero & primus pro ſanctitate timor erat templi.* Et Luc. 7. *Centurionis cuiuſdam ſeruus malè habens erat moriturus, &c.* Sequitur. *Miſit ad Ieſum ſeniores Iudeorum. At illi cum veniſſent, rogabant eum ſolicitè: dicentes ei, quia dignus eſt vt hoc illi præſtes, &c.* De quarto. Rom. 12. *Qui præeſt in ſolicitudine*: ad hoc enim præcipuè tenentur prælati ex officio. ideo dicebat Apoſt. 2. Cor. 11. *Præter illa quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſolicitudo omnium eccleſiarum.*

Item eſt ſolicitudo moderanda, ſcilicet ſolicitudo rerum temporalium; moderanda dico, quia licet Dominus videatur eam omnino & funditus inhibere, dicens Matth. 6. *Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ, dicentes. Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur;* quæ tamen videntur eſſe maximè neceſſaria. Et Apoſt. 1. Cor. 7. *Volo vos ſine ſolicitudine eſſe:* Tamen nec Dominus, nec Apoſtolus interdicunt omnem prouiſionem rerum temporalium neceſſariam ſuſtentationi humanæ, quæ videlicet eſt per laboritium, vel per artificium, vel per iuſtum lucrum. Sed ſicut dicit Dominus Matt. 6. *Ego dico vobis non iurare omnino;* non quia iuramentum omnino & in omni caſu ſit illicitum, ſed propter abuſũ & periuria quæ paſſim incurrunt homines, & propter irreuerentiam, qua ſine neceſſitate vel cauſa, diuinum nomen aſſumunt, prohibet Dominus iurandi conſuetudinem, vel potius corruptelam; Ita ſolicitudinem tẽporalium rerum, videtur Dominus generaliter prohibere. Sed ſicut dicit Hiero. *Labor exercendus eſt, ſolicitudo tollenda;* ſcilicet ſuperflua animum inquietans.

Solicitudo temporaliũ tripliciter poteſt eſſe illicita.

Vnde ſciendum, quod ſolicitudo rerum temporalium tripliciter poteſt eſſe illicita. *Vno* quidem modo ex parte eius de quo ſollicitamur, ſi ſcilicet temporalia tanquam finem quæramus. Vnde & Aug. dicit in li. de operibus monachorum, cum Dominus dicit. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum, hoc dicit, vt non ita moueantur, vt propter iſta faciant quicquid in euangelij prædicatione facere iubentur. *Alio modo* poteſt eſſe tẽporalium ſolicitudo illicita, propter ſuperfluum ſtudiũ quod apponitur ad temporalia procuranda, propter quod homo à ſpiritualibus quibus principalius inſeruire debet, retrahitur. Et ideo Matth. 3. dicitur, quod *ſolicitudo ſeculi ſuffocat verbũ. Tertio modo* ex parte timoris ſuperflui, quando aliquis timet ne faciendo quod debet, neceſſaria ſibi deficiant. Quod Dominus tripliciter excludit. *Primo* propter maiora beneficia homini præſtita diuinitus, præter ſuam ſolicitudinem, ſc. corpus & animam. *Secundo* propter ſubuentionem, qua Deus animalibus & plantis ſubuenit, abſque opere humano, ſecundum proportionem ſuæ naturæ. *Tertio* ex diuina prouidentia, propter cuius ignorantiam, gentiles circa temporalia bona quærenda principalius ſolicitãtur: & ideo concludit, quod principalius noſtra ſolicitudo debet eſſe de ſpiritualibus bonis, ſperantes quod ſcilicet temporalia nobis prouenient ad neceſſitatem, ſi fecerimus quod debemus.

Solicitudo temporaliũ facit in homine cordis afflictionẽ.

Est ergo huiuſmodi ſolicitudo moderanda, & omnis cura ſuperflua excludenda: quia ſolicitudinis huius ardor, facit in homine cordis afflictionem, ſicut dicitur Eccl. 2. *Peccatori dedit Deus afflictionẽ & curam ſuperfluã, vt addat & congreget, &c.* Sequitur. *Sed hoc vanitas, & caſſa ſolicitudo mentis.* Et ibidem parum ante. *Omnes dies eius,* ſcilicet cupidi, *laboribus & ærumnis pleni ſunt, nec per noctem mente requieſcit.* Et Hiere. 49. *Præ ſolicitudine requieſcere non potuit. Secundo* facit in corde diuiſionem, & circa ſpiritualia vel diuina diſtractionem. 1. Cor. 7. *Qui cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt.* Vnde animus hominis quanto magis eſt terrenis rebus ſolicitus, tanto fit circa ſpiritualia minus aptus. *Tertio* cauſat in corde diuini verbi, quaſi ſpiritualis ſeminis ſuffocationem. Matth. 13. *Solicitudo ſeculi iſtius, & fallacia diuitiarum, ſuffocat verbum, & ſine fructu efficitur. Quarto* cauſat in corde turbationem; quia non ſemper obtinent ſoliciti quod intendunt, ſed ſæpe decidunt à ſpe ſua. Sicut dicitur Prou. 11. *Expectatio ſolicitorum peribit.* Et Hiere. 42. *Fames pro qua ſoliciti eſtis, adhærebit vobis.* Vnde 1. Mach. 6. dicitur de Antiocho. *Expauit & commotus eſt valde, & decidit in lectum, & incidit in languorem præ triſtitia, quia non eſt factum ſicut cogitabat.* Et ſequitur. *Receſſit ſomnus ab oculis meis, & concidi, & corrui in corde præ ſolicitudine. Quinto* inducit æternam damnationem. Vnde Baruch. 3. *Vbi ſunt principes gentium qui argentum theſaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis eorum? qui argentum fabricant, & ſoliciti ſunt, exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt.*

Item diuiſionem cordis & diſtractionem.

3. Verbi diuini ſuffocationẽ.

De aſtutia.

DISTINCTIO IV.

Deinde conſiderandum eſt de aſtutia. Videndum eſt ergo quod ſit, & vtrum ſit peccatum. Sciendũ eſt autem quod ſicut prudentia eſt recta ratio agibilium, ita ſcientia eſt recta ratio ſcibilium. Contingit autem dupliciter peccare contra rectitudinem ſcientię in ſpeculatiuis. *Vno modo* quando ratio inducitur ad aliquam concluſionem falſam, quæ apparet eſſe vera. *Alio modo* ex eo quod ratio procedit ex aliquibus falſis, quæ videntur eſſe vera; ſiue ſint ad concluſionem verã, ſiue ad falſam. ita etiam aliquod peccatum dupliciter poteſt eſſe contra prudentiam, habens aliquam ſimilitudinem cum ea. *Vno modo,* quia ſtudium rationis ordinatur ad finem, qui non eſt verè bonus, ſed apparens; & hoc pertinet ad prudentiam carnis, de qua inferius dicetur. *Alio modo* in quantum aliquis ad finem aliquẽ conſequendum, vel bonum, vel malum, vtitur viis non veris, ſed ſimulatis & apparentibus; & hoc pertinet ad aſtutiam. Vnde patet quod aſtutia eſt quoddam peccatum oppoſitum prudentiæ diſtinctum à prudentia carnis. Sciendum tamen quod ſicut Aug. dicit in 4. lib. contra Iulianum. Sicut prudentia quandoque in malo accipitur abuſiuè. Lucæ 15. *Filij huius ſeculi prudentiores filijs lucis in generatione ſua ſunt.* Ita quandoque ponitur aſtutia in bono impropriè. Prouer. 1. *Parabolæ Salomonis, &c. vt detur paruulis aſtutia.* Et Prouerb. 14. *Aſtutus omnia agit cum conſilio.* Sed vtrobique ponitur pro prudentia, & aſtutus ponitur pro prudente.

Aſtutia eſt peccatũ prudentiæ oppoſitum. & à prudentia carnis diſtinctum

De dolo.

Deinde conſiderandum eſt de dolo. Videndum eſt ergo quid ſit dolus. Et ſciendum, quod ſicut patet ex prædictis ad aſtutiam pertinet aſſumere vias non veras, ſed falſas, ſimulatas, & apparentes, ad aliquem finem conſequendum, ſiue bonum ſiue malum. Aſſumptio autem huiuſmodi viarum poteſt conſiderari dupliciter.

Sicut aſtutia cõſiſtit in excogitatione viarum falſarum & ſimulatarum ad aliquem finem ſic dolus in executione harum viarum, ſed præcipue in verbis.

Vno modo in ipſa cogitatione huiuſmodi viarum, & hoc propriè pertinet ad aſtutiam, ſicut & excogitatio rectarum viarum ad debitum finem pertinet ad prudentiam.

Alio modo poteſt conſiderari huiuſmodi viarum aſſumptio, ſecundum executionem; & hoc propriè pertinet ad dolum, & ideo dolus importat executionẽ aſtutię. Et ſicut aſtutia propriè accipitur in malo, abuſiuè autem ponitur in bono, ita & dolus, qui eſt executio aſtutiæ: ſecundum illud 2. Cor. 12. *Cum eſſem aſtutus, dolo vos cepi.* Sciendum autem quod dolus præcipuè conſiſtit in verbis, ſecundum illud Pſalm. 13. *Linguis ſuis dolosè agebant:* quia executio aſtutiæ ad decipiendum aliquem, primo & principaliter fit per verba quæ præcipuum locum obtinent inter ſigna, quibus homo aliquid ſignificat alteri, ſicut dicit Auguſt. in lib. de doctrin. Chriſt. & ideo dolus maximè attribuitur locutioni. Contingit tamen dolum eſſe in factis,

ſecundum

LIBRI III. PARS VII.

DE AVARITIA ET FILIABVS EIVS.

De auaritia ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

B CONSEQVENTER conſiderandum eſt de quinto vitio capitali, quod eſt auaritia. Et primo dicendum de auaritia. Secundo de prodigalitate. De auaritia vero, primo dicendum eſt in generali. Secundo in ſpeciali. De auaritia in generali conſideranda ſunt 5. Primo videndum eſt quid ſit, & vnde dicatur, & vtrum ſit peccatum. Secundo vtrum ſẽper ſit peccatũ mortale. Tertio vtrum ſit peccatum carnale vel ſpirituale. Quarto de filiabus eiũs. Quinto quæ mouere debẽt ad hoc vitium deteſtandum.

Quid auaritia & vnde dicta.

CIRCA primum ſciendum, quod *auaritia* ſecundum Tullium *eſt immoderatus amor habendi*, vel *immoderatus amor pecuniæ*. Item ſecundum Alcuinum. *Auaritia eſt nimia acquirendi, habendi, retinendique cupiditas.* C Dicitur autẽ auaritia quaſi auiditas auri, & auarus quaſi auri auidus. Vel dicitur auaritia ab aueo, quod eſt cupio, vnde dicitur auaritia quaſi auiditas æris. Ex his patet vtrum auaritia ſit peccatum. In quibuſcunque enim bonũ cõſiſtit in debita menſura, neceſſe eſt quod per exceſſum vel diminutionem illius menſuræ, malum perueniat. In omnib. autem quæ ſunt propter finem, bonũ conſiſtit in quadã mẽſura. Nã ea quæ ſũt ad finẽ, neceſſe eſt cõmenſurari fini, ſicut medicina ſanitati. Sicut patet per phil. in 1 Poli. Bona autẽ exteriora habẽt rationẽ vtiliũ ad finẽ. Vnde neceſſe eſt quod bonũ hominis circa ea cõſiſtat in quadam menſura; dum ſ. hõ ſecundũ aliquã menſuram quærit habere diuitias exteriores, prout ſũt neceſſariæ ad vitam eius, ſecundum ſuam conditionem.

Auaritia eſt peccatum.

D Ideo in exceſſu huiuſmodi menſuræ conſiſtit peccatũ; dum ſcilicet aliquis ſupra debitum modũ vult eas vel acquirere, vel retinere; quod pertinet ad rationem auaritiæ, quæ diffinitur eſſe *immoderatus amor habendi*, vnde patet, quod auaritia eſt peccatum.

Solutio obie.

SCIENDVM autem quod auaritia poteſt importare immoderãtiam circa res exteriores dupliciter. *Vno modo* immediatè, quantum ad acceptionem vel conſeruationem ipſarum, vt ſc. homo plus debito eas acquirat vel conſeruet: & ſecundum hoc eſt directè peccatum in proximum, quia in exterioribus diuitiis, non poteſt vnus homo ſuperabundare, niſi alter deficiat; quia bona temporalia non poſſunt ſimul poſſideri à multis. *Alio modo* poteſt importare immoderantiam circa interiores affectiones, quas quis ad diuitias habet; E puta quod immoderatè aliquis diuitias amet aut deſideret, aut delectetur in eis: & ſic auaritia eſt peccatum hominis in ſeipſum; quia per hoc deordinatur eius affectus, licet non deordinetur corpus, ſicut per vitia carnalia. Ex conſequenti autem eſt peccatum in Deum, ſicut & omnia peccata mortalia, inquantum homo propter bonum temporale contemnit æterna.

Auaritia eſt ſpeciale peccatum ſi ſtricte, & propriè ſumatur.

ITEM ſciendum, quod auaritia ſecundum propriam rationem habet obiectum ſpeciale; alia enim eſt ratio boni vtilis, & alia boni delectabilis. Diuitiæ autem ſecundum ſe habent rationem vtilis; appetuntur enim inquantũ in hominis vſum cadunt. Et ideo ſecundum hanc conſiderationem eius propriam, auaritia eſt ſpeciale peccatum, inquantum ſc. auaritia dicitur immoderatus appetitus habendi poſſeſſiones, quæ nomine æris vel pecuniæ deſignatur. Verum quia verbum ha-

A bendi ſecundum primam impoſitionem ad poſſeſſiones pertinere videtur, quarum totaliter ſumus Domini, & inde ad multa alia deriuatur. (Sicut dicitur homo habere ſanitatem, vxorem, veſtimentum, & alia huiuſmodi, ſicut dicitur in prædicamentis) per conſequens etiam nomen auaritiæ ampliatum eſt ad omnem inordinatum appetitum habendi quamcunque rem; Sicut dicit Greg. in quadam Homil. quod *auaritia eſt non ſolũ pecuniæ, ſed etiam ſcientiæ, & altitudinis, cum ſupra debitum modum ſublimitas ambitur.* Aug. & in lib. de libe. ar. bi *Auaritia quæ Græcè Phylargiria dicitur, non in ſolo argento ſed in omnibus rebus quæ inordinatè appetuntur intelligenda eſt.*

Solutio obie.

ITEM ſciendum, quod auaritia importat immoderantiam quandam circa diuitias dupliciter. *Vno modo* B immediatè circa ipſam acceptionem & conſeruationẽ diuitiarum, in quantum ſc. aliquis inquirit pecuniam vltra debitum, aliena ſurripiendo vel retinendo; & ſic opponitur iuſtitiæ. & hoc modo accipitur auaritia Eze. 22 vbi dicitur. *Principes eius in medio eius, quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem, & auarè lucra ſectãdo. Alio modo* importat immoderantiam circa interiores affectiones diuitiarum: puta cum quis nimis amat vel deſiderat diuitias, aut nimis delectatur in eis, etiamſi non velit rapere aliena: & hoc modo auaritia opponitur liberalitati, quæ moderatur huiuſmodi affectiones, vt dictum eſt. & ſic accipitur auaritia 2. Cor. 9. *Præparant repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe, ſic quaſi benedictionem, non quaſi auaritiam.* Glo. *vt ſc. doleant pro dato, & parum ſit quod detur.*

Auaritia ſtrictè ſumpta opponitur liberalitati & latius, iuſtitia.

C CIRCA ſecundum ſc. *vtrum auaritia ſemper ſit peccatũ mortale.* Dicendũ, quod auaritia dicitur dupliciter. *Vno modo* ſecundum quod opponitur iuſtitiæ, & ſic ex genere ſuo eſt peccatum mortale, & ſic ad auaritiam pertinet quod aliquis iniuſtè capiat, vel retineat res alienas, quod pertinet ad rapinam, & furtũ, quæ ſunt peccata mortalia, vt infra dicetur. In hoc tamen auaritiæ genere contingit eſſe veniale peccatum, propter imperfectionem actus, vt dicetur ibidem. *Alio modo* poteſt accipi auaritia ſecundum quod opponitur liberalitati, & ſecundum hoc importat inordinatum amorem diuitiarum. Si ergo intantum amor diuitiarum creſcat, quod præferatur charitati, vt ſi propter diuitiarum amorem aliquis non vereatur facere contra amorem Dei & proximi, ſic auaritia erit peccatum mortale. D Si autem inordinatio amoris infra hoc ſiſtat, vt ſc. homo quamuis ſuperfluè diuitias amet, non tamen præfert earum amorem amori diuino, vt ſc. propter diuitias nõ velit aliquid facere contra Deum vel proximum, ſic auaritia eſt peccatum veniale. Vnde ſuper illud 1. Cor. 3. *Si quis ſuperædificat ſuper hoc fundamentum, lignum, fœnũ, ſtipulam, &c.* dicit Glo. quod *lignum, fœnum, & ſtipulam ædificat ille, qui cogitat quæ mundi ſunt, quomodo placeat mũdo, quod pertinet ad peccatum auaritiæ.* Sed iſte non peccat mortaliter, ſed venialiter: De eo namque dicitur quod ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.

Auaritia pro prie ſumpta eſt tantum peccatum ve male regulariter loquẽdo.

CIRCA tertium ſc. *vtrum auaritia ſit peccatum carnale, vel ſpirituale.* Dicendum quod ſpirituale peccatum eſt. Quod declaratur ſic. Peccata nempe in affectione conſiſtunt, omnes autem affectiones animæ ſiue paſſiones, E terminantur ad delectationes & triſtitias, vt patet per Phil. in 2. Eth. Delectationum autem quædã ſunt carnales, quædã ſpirituales. Carnales quidem delectationes dicuntur, quæ in ſenſu carnis complentur, ſicut delectationes ciborum, & venereorũ. Delectationes vero ſpirituales, quæ complentur in ſola animæ apprehenſione. Illa vero peccata dicuntur carnalia, quę perficiũtur in carnalibus delectationib. Illa vero dicũtur ſpiritualia, quæ perficiuntur in ſpiritualib. delectationibus abſque carnali delectatione, & huiuſmodi eſt auaritia. Delectatur enim auarus in hoc quod conſiderat ſe poſſeſſorem diuitiarum; & ideo auaritia eſt peccatum ſpirituale. Sciendum quod quidem auaritia eſt circa obiectũ corporale, tamen in eo quod non quærit delectationem corporalẽ, ſed ſolũ animalẽ; prout ſc. homo delectatur in hoc quod diuitias poſſideat; ideo nõ eſt pec-

Auaritia eſt peccatũ ſpirituale, quia completur in ſola anima apprehenſione, & non in ſenſu carnis.

catum

Solutio obie.

A catum carnale, ratione tamen obiecti medium eſt inter peccata purè ſpiritualia, quæ quærunt delectationem ſpiritualem circa obiecta ſpiritualia, (ſicut ſuperbia eſt circa excellentiam) & vitia purè carnalia, quæ quærunt delectationem purè corporalem circa obiectum corporale.

Septem eſſe filias auaritia declaratur.

Circa quartum, ſc. *de filiab. auaritiæ*. Sciēdum quod Greg. 31. Mor. aſſignat proditionem, fraudem, fallaciā, periurium, inquietudinem, violentiam, & contra miſericordiam obdurationem cordis. Quarum numerus ſic apparet. Nam filiæ auaritiæ dicuntur vitia quæ ex ipſa oriuntur, & præcipuè ſecundum appetitum finis. Quia vero auaritia eſt ſuperfluus amor habendi diuitias, ideo in duobus excedit. Primo enim ſuperabundat in retinendo, & ex hac parte oritur ex auaritia obduratio contra miſericordiam, quia ſc. cor eius per miſericordiam non emollitur, vt de diuitiis ſubueniat miſeris. B Secundo ad auaritiam pertinet ſuperabundare in accipiendo, & ſecundum hoc auaritia poteſt conſiderari dupliciter. *Vno modo* ſecundum quod eſt in affectu, & ſic ex auaritia oritur inquietudo, in quantum ingerit huiuſmodi ſolicitudinem, & curas ſuperfluas. *Auarus enim non impletur pecunia.* vt dicitur Eccl. 5. *Alio modo* poteſt conſiderari in effectu; & ſic in acquirendo aliena vtitur aliquando vi, quod pertinet ad violentiam; quādoque autem dolo, qui quidem ſi fiat in verbo erit fallacia, quantum ad ſimplex verbum: periurium autem, ſi addatur confirmatio iurati. Si autem dolus committatur in opere, ſic quantum ad res erit fraus, quantum ad perſonas proditio; vt patet de Iuda, qui ex auaritia prodidit Chriſtum.

Solutio obie.

Aliud eſt filia alicuius vitij, aliud ſpecies.

C Nec mireris ſi iſtæ ponuntur eſſe filiæ auaritiæ; cum tamen proditio, fraus, & fallacia opponuntur prudentiæ, periurium religioni, inquietudo ſpei, vel charitati quæ quieſcit in amato, violentia iuſtitiæ, obduratio cordis, miſericordiæ: Quia non oportet filias alicuius vitij capitalis, ad idē genus pertinere; quia ad finē vnius vitij poſſunt ordinari peccata alterius generalis. Aliud eſt enim aliquod vitium habere filias, & habere ſpecies.

Nouem filia auaritia ab Iſidoro aſſignata reuocantur ad prædictas.

Item nota quod Iſid. ponit 9. filias auaritiæ, quæ ſūt mēdacium, fraus, furtum, periurium, turpis lucri appetitus, falſa teſtimonia, violentiæ, inhumanitas, & rapacitas. Sed iſtę nouem reducuntur ad prædictas. Nam mendacium, & falſum teſtimonium continentur ſub fallacia; falſum enim teſtimonium eſt quędam ſpecificatio mendacij. Sicut furtum eſt quędam ſpecificatio fraudis. Vnde ſub fraude continetur. D Appetitus autem turpis lucri pertinet ad inquietudinem Rapacitas autē pertinet ad violentiā, cum ſit ſpecies eius. Inhumanitas autem eſt idem quod obduratio cōtra miſericordiam.

De deteſtatione auaritiæ.

DISTINCTIO II.

Multa ſuadent auaritiam eſſe fugiendam.

Circa quintum ſciendum, quod multa nobis ſuadent, & euidenter oſtendunt peccatum auaritiæ ſummopere fugiendum. Primo quidem hoc oſtendit naturæ conditio. Secundo exemplorum inſtructio. Tertio mortis meditatio. Quarto dānorum incurſio.

1. Natura conditio, & quidem duobus modis.

Primo inquam hoc oſtendit naturæ conditio duob. modis. *Vno modo* terrenis cœleſtia, & temporalibus ſpiritualia præponenda. E Sicut patet, quod natura ſupponit terram omnibus elementis, & eam dedit cōculcandam: ſed auaritia terrena cæleſtibus, & temporalia ſpiritualib. anteponit. Diuitias ſupponēdas & calcandas notat hoc, quod primitiui fideles ad pedes Apoſtolorum diuitias proijciebāt. Act. 4. de Ioſeph Cyprio, in fine c. Ibi gl. *Calcandum eſſe docet natura, quod pedibus ſubditur Apoſtolorum.* Anima rationalis ſedes Dei eſt, terra ſcabellum pedum eius. Mirum quod hoc cœlum, quod eſt materialiter dignius, terræ ſupponit auaritia; de quo cœlo vt dicit Ber. *Non ſolum dixit, vt faceret; ſed pugnauit, vt acquireret; occubuit, vt redimeret.* Natura greſſibilium quæ terram calcat: volatilium quæ

A à terra ſe eleuat; vegetabilium, ſeminum, plantarum, & arborum, quæ intruſa in terra ab ea egrediuntur, & rurſum eriguntur & extenduntur, germinant, frondēt, florent, fructificant, & ramos dilatant. Natura humana, quam natura erexit ad ſydera. *Alio modo* hoc oſtendit naturalis conditio ex nobilitate ſuæ communicationis: naturaliter enim ſuperiores creaturæ bonitatē communicant inferioribus. Sicut ſol lucem ſuam cōmunicat lunæ & ſtellis; & ſol, luna & ſtellæ, lucem ſuā & virtutem communicant iſtis inferioribus. Ignis claritatem ſuam & calorem; & aer lumen à ſole receptū, & lucerna ſplendorem circunquaque diffundunt. Vnde Dominus Matth 5. *Nemo accendit lucernam & ponit ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt.* Fons nobilis quo plus hauritur, tanto melior & ſapidior efficitur eius aqua. Pythagoras. B *Ex vna face ſi plura lumina ſuccenderis, nullum damnum principali materia generabis; quę facultatem accepit plus lucendi, quoties cauſas inuenit plus præſtandi.* Similiter ſcientia quanto plus fuerit diſtributa, tanto maius recipit incrementum. Eſt enim ſcientia nobilis animæ poſſeſſio, quæ diſtributa per partes ſuſcipit incrementum, & auarum dedignata poſſeſſorem, ſi non diſtribuitur elabitur: hæc igitur antedicta ſua communicabilitate, & liberalitate deteſtantur auaritiam, quia bona quæ poſſidet non communicat, ſed retinendo congregat & coarctat. Auguſtinus. *Omnis res quæ cum datur non minuitur ſed augetur, ſi non datur cum habetur nondum habetur quomodo habenda eſt.*

2. Exemplorū inſtructio.

Secundo peccatum auaritiæ deteſtandum oſtendit exemplorum inſtructio; hoc Chriſtus verbis & exem- C plis docuit & monuit eſſe vitandum. Luc. 12. *Videte, & cauete vobis ab omni auaritia.* Matthæi 10. *Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam, &c.* Qui cum eſſet Dominus omnium, & à Deo conſtitutus hæres vniuerſorum, voluit paupertatem extremam & mendicitatem aſſumere, adeo vt aquam, cuius communis eſt vſus, mendicaret. Ioan. 4. & non haberet vbi caput reclinaret. Matth. 10. Quod & ſui fecerunt, & docuerunt facere diſcipuli, verbis pariter & exemplis, ſicut ab ipſo fueru[illegible] docti. Vnde *omnia arbitrati ſunt vt ſtercora.* Phil. 3. [illegible] Matth. 19 *Ecce nos reliquimus omnia, &c.* Dominus etiam præcepit Moyſi, vt eligeret viros potentes, & timentes Deum, & qui odirent auaritiam. Exod. 18. Item hoc idem docet ſapientia Philoſophorum. ait enim Plato: *Non eſt dignus Deo qui opes non contempſerit.*

Exempla.

D Ideo Philoſophi, vt ſapientiam acquirerent, cuius melior eſt acquiſitio negotiatione auri & argenti, diuitias & occupationes terrenas contempſerunt, vt ſapientię liberius vacarent. Vt patet in Brachmannis, qui fuerunt nudi ſapientes, vtentes gramine pro lecto, ſiluis pro tecto, herbis & radicib. pro alimento, aqua fluminis pro ſitis medicamento.

Item Hier. de quodam Philoſopho refert, quod cum ad Philoſophandum proficiſceretur Athenas, magnum pondus auri ſecum ferens; conſiderans quod non poſſet ſimiliter poſſidere aurum & virtutes, illud à ſe proiecit, dicens. *O diuitiæ abite procul à nobis.* *Aliud* exemplum, de Dyogene, qui in dolio degens locupletem ducebat paupertatem, ad quem quidam aulicus, cum mundaret olera ſua, accedens ait. Tu cum ſapiens E Philo. ſis, ſi mihi crediſſes, & regib. ſeruire voluiſſes, nō olera tua lauares, ſed in aula ſummus princeps mecum maneres. Cui reſpondens ait. Et ſi mihi crediſſes, & paupertate mediocriter vti voluiſſęs, non oporteret te regib. adulando mentiri. Hic etiam cum vidiſſet quendam cum manibus haurientem aquam, & bibere ad fontem ait: Neſciebam naturam dediſſe mihi cyphum, & paruulum vas cum quo aquam bibere ſolebat, ad lapidem fregit.

3. Mortis meditatio.

Tertium quod diſſuadet auaritiam eſt mortis meditatio, quæ ſubito omnia aufert. Luc. 12. Ponitur exemplum de diuite, qui dicebat. *Anima mea multa bona habens, &c.* Cui reſpondit Dominus. *Stulte hac nocte*

A *animam tuam repetent à te, nullas tibi dantes inducias, & quæ congregaſti cuius erunt?* Pro. 11. *Nil proderunt diuitiæ in die vltionis,&c.* Poeta

Defunctumque leues non comitantur opes.

Eccleſ. 41. *O mors, quam amara eſt memoria tua homini iniuſto, pacem habenti in ſubſtantijs ſuis.* Bernardus, *Mundus inexorabilem conſtituit ianitorem*, ſcilicet mortem, *qui de omnibus rebus nihil aſportari permittit. ſed peccatum nihil eſt, quod nulla mortis anguſtia poterit retineri.* Auguſtin. *Auaritiæ morbus nunquam melius compeſcitur, quam cum dies mortis meditatur.* Hieronym. *Facilè contemnit omnia, qui ſe ſemper cogitat moriturum.* Item Hieron. *Si habeas ſapientiam Salomonis, & pulchritudinem Abſalonis, ſi fortitudinem Sampſonis, longæuitatem Enoch, diuitias Craſi, poteſtatem Octauiani, fœcunditatem in ſobole Gedeonis, agi-* B *litatem Azaelis, ſtrenuitatem Lely, ſucceſſum Alexandri, diuitias Aſſueri, gratiam Titi, quid tibi prodeſt ſi caro detur vermibus;* anima dæmonibus, cum diuite Epulone in æternum crucianda, & concremanda? Diuitiæ etiam relinquuntur crudelibus ſucceſſoribus Ad hoc multa habentur exempla ſupra *de morte.* Nota, quod in morte, omnia vt ſomnium euaneſcunt. Pſ. 75. *Dormierunt ſomnum ſuum,&c.*

4. Damnorum occaſio, quæ damna poſſunt ad quatuor reuocari.

QVARTO deteſtandam oſtendunt auaritiam damnorum occaſio, vel incurſio. Innumerabilia namque mala oriuntur ex auaritia, quæ cauſa breuitatis poſſunt ſub iſtis quatuor comprehendi, quæ ſunt. Infirmitas abſcindenda. Fatuitas irridenda. Iniquitas deteſtanda. Calamitas formidanda. *Primo* quidem ex auaritia naſcitur, vel potius ipſa eſt infirmitas valde grauis C & periculoſa, multas conditiones, & circunſtantias malas habens. Eccleſ. 5. *Eſt infirmitas peſſima, quam vidi ſub ſole, diuitiæ congregatæ in malum Domini ſui. Periculoſa* quidem eſt, quia ducit in multa pericula, ſicut periclitantes in mari, vehementer adhęrent his quæ poſſunt apprehendere; ſic auari amore fortiſſimo temporalibus adhærentes, pereunt cum eis. Eccleſ. *Qui amat periculum peribit in illo.* Auari etiam ſunt in præſenti in periculis *fluminum, latronum, ex genere, ex gẽte &c.* vt dicitur 2. Cor. 11. quia per ignẽ, & aquã, & fures, & alia multa, periclitantur iſti cum [illegible] rebus, & pereunt omnia iſta. Seneca. *videt pa[illegible]em, & ſuſpicatur furem; videt diuitem, & ſuſpicatur prędonem, &c.* Poeta.

Primum eſt quia auaritia eſt infirmitas periculoſa & grauis.

D *Impiger extremos currit mercator ad indos.*
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa per ignes.

In vitis Patrum. Sicut nemo poteſt nocere ei, qui iuxta Imperatorem eſt; ſic nec diabolus animam quæ appropinquat Deo: cuius autem ſenſus huc atque illuc diuerſus eſt, & vertitur facillimè; animam illius inimicus in diuerſas paſſiones inducit. *Item* periculoſa eſt; quia multi hac laborant, qui neſciunt, ideo remedium non quærunt. Seneca. *Initium ſalutis eſt notitia peccati: quia qui ſe peccare ignorat, corrigi non vult.* Seneca. *Nemo ſe auarum intelligit, nemo cupidum; ideo ad ſanitatem difficilè peruenimus, quia nos ægrotare neſcimus. Item* periculoſa, quia multos inuoluit, omnes videlicet hæredes & ſucceſſores, ad quos huiuſmodi diuitiæ deuoluuntur. *Item* periculoſa, quia proceſſu temporis non minuitur ſed augetur. Seneca. *Auaritia monſtro ſimilis eſt, quæ in ſe-* E *nibus iuueneſcit.*

Auaritia eſt infirmitas grauis multiplici ratione.

ITEM hæc infirmitas non ſolum eſt periculoſa: ſed etiam valde grauis multiplici ratione. *Primo*, quia reddit hominem grauem nimis ad bene agendum, vel grauem, id eſt ponderoſum ad ſe ſurſum erigendum, & cœleſtia iudicandum. Pſalm. 4. *Filij hominum vſquequo graui corde.* Abac. 2. *Iniquitas ſuper talentum plumbi.* Cum enim temporalia ſint terrena, & ideo ponderoſa, non eſt mirum ſi reddunt hominem ponderoſum. Abac. 2. *Væ qui congregat non ſua. Vſquequo, & aggrauat contra ſe denſum lutum.* Hoc eſt primum ſignum infirmitatis, quando homo ſe ſentit plus debito ponderoſum. Adeo autem reddit hominem grauem, quod ſui ponderis grauitate ipſum ad inferiora deflectit, & quem Deus creauit erectum ad ſydera, ipſum ad modum A beſtiæ incuruat ad infima; vt nihil velit cogitare, diligere, loqui, vel ſapere, niſi terrena. Seneca. *Cætera animalia Deus proiecit ad paſtum, hominem erexit ad ſydera.* Ouidius.

Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram.
Os homini ſublime dedit.

Iſa. 51. *Dixerunt animę tuæ, incuruare vt transeamus: poſuiſti vt terram corpus tuum quaſi viam tranſeuntibus*, ſcilicet adhærendo terrenis. Glo. *Niſi te incuruaueris, diabolus ſuper te poteſtatem non habebit.*

Simile.

DIABOLVS facit de homine, ſicut lupus de puero quem nutrit in ſpelunca, qui cum ſecundum naturam conditionis humanę vult ſe erigere ſuper pedes ſuos ſurſum ad ſydera, lupus nutritor eius cauda percutit eum in capite, vt ad terram more beſtiali ſe proſter- B nat. Pſalm. 16. *Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram.* Eccleſiaſt. 10. *Proiecit in terram intima ſua*, cordis, id eſt amoris, & affectionis ſuæ, quia *vbi eſt Theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Sic igitur patet, quod auaritia eſt infirmitas grauis, quæ reddit hominem grauem, id eſt ſummopere incuruat eum ad infima.

Auaritia eſt morbus difficilis ad curandum propter multa.

ITEM dicitur infirmitas grauis, quia difficilis ad curandum, quia quanto medicamentum maius apponitur, tanto magis infirmitas augmentatur; quia quo plus adducuntur diuitiæ temporales cordi cupido, eo magis cupiditas adaugetur. Sicut quanto plura ligna igni apponuntur, tanto in maiorem flammam erigitur. Poeta.

C *Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit.*

Item grauius eſt eius curatio, quia materia nimis adhæret ſubiecto; ſicut quanto materia morbi fortius adhæret membris vitalibus, tanto difficilior eſt curatio morbi. Temporales autem diuitiæ nimis vehementer adhærent cordi auaro, & ideo vix ab eo poſſunt auelli. Sicut qui periclitantur in mari, vel aquis currentibus, quicquid apprehenderint ita fortiter tenent, quod non poteſt eis auferri: vnde auari vix redeunt ad pœnitentiam. Eccleſiaſt. 31. *Qui aurum diligit non iuſtificabitur.* Hierem. 8. *Apprehenderunt mendacium & noluerunt reuerti.* Sunt enim ſimiles accipitri impinguato, qui non vult redire ad manum reuocantis, licèt oſtendat ei carnes rubeas. *Item* ſimiles ſunt gallinis, quæ dicuntur eſſe ſurdæ in Auguſto, quia D paſtum inueniunt abundantem. Hiere. 22. *Locutus ſum tibi in abundantia tua, & dixiſti non audiam.*

Simile.

Materia auaritia venenoſa.

ITEM grauis eſt eius curatio, quia materia morbi nimis eſt venenoſa. Cum enim temporalia male acquiruntur, omnibus ſcienter vtentibus ſunt venenum, vel quando nimis amantur, vel quando eis homines abutuntur. Vnde cum Conſtantinus Imperator ditaſſet eccleſias quæ prius in tribulatione fuerant, & maxima paupertate, audita eſt vox dicens: Hodie effuſum eſt venenum in eccleſia Dei. Vnde ſicut cyconia nutrit pullos ſuos venenoſis, ſic auarus, filios & vxorẽ. Deut. 32. *Fel draconum vinum eorum*, &c. Similis eſt auarus Mitridati regi Ponti, qui obſeſſus à filio ſuo Farnate, ſe cum tota familia, datis epulis copioſis, intoxicauit.

Auaritia eſt infirmitas continua & acuta.

E ITEM grauis eſt huius morbi curatio, quia continua. Eccleſiaſtici 4. *Vnus eſt, & ſecundum non habet; & tamen laborare non ceſſat.* In die laborat corporaliter operando: In nocte vero mentaliter meditando, & frequẽter etiam ſomniando.

ITEM hæc infirmitas non ſolum eſt continua, ſed etiam peracuta, cor enim auari ardet vt ignis, quia auaritia ignis eſt, de quo Prouerb. 30. *Ignis nunquam dicit ſufficit.* Mich. 6. *Adhuc ignis in domo impij, & Theſauri iniquitatis, &c.* Ex hoc ardore ſequitur ſitis inexplebilis & inſatiabilis. hic eſt ſerpens flatu adurens, qui quos percutiebat, ardore inextinguibili, & ſiti inſatiabili occidebat. De auaro dicitur Prouerb. 13. *Venter impiorum inſaturabilis.* Et 27. *Infernus & perditio nunquam ſatiantur. Sic oculi impiorum inſatiabiles.*

De Bufone dicitur quod reſpiciens terram, & timens quod non poſſit ei ſufficere, intrat foueam ſuam, & cum pede ponderat terram quam comedit. Eccleſiaſtic. 14. *Inſatiabilis eſt oculus cupidi.* Bernard. *Non plus ſatiabitur oculus auari auro, quam corpus aura.* Vnde ſecundum Gregor. *Auarus per hidropicum deſignatur.*

Cor auari varijs curis torquetur.

Item hæc infirmitas eſt grauis, propter diuerſas curas ſollicitudinum quibus pungitur, affligitur, & quaſi corroditur cor auari. Eccleſiaſtic. 2. *Peccatori dedit Deus afflictionem, & curam ſuperfluam, vt addat & congreget.* Eodem 5. *Cunctis diebus vitæ ſuæ comedit in tenebris, & in cura multa atque triſtitia.* Phil. *Pecunia auaro ſupplicium eſt, profuſo decus, patricidium proditori.* Matth. 13. Luc. 8. dicuntur diuitiæ ſpinæ. Gregor. *Profectò ſpinæ ſunt, quia aculeis ſolicitudinum mentem lacerant, & pungunt corda auarorum.* Sunt vt nuces vermiculoſæ à vermibus corroſæ: vt quædam nuces Indiæ, de quibus in hiſtor. transmarina dicitur, quod ſunt ad modum capitis humani groſſæ, & apertæ inueniuntur plenæ ſerpentibus mordacibus, id eſt curis malis. Sunt vt poma Sodomorum plena fauilla. Hæ curæ non ſinunt eos dormire. Eccleſ. 2. *Cuncti dies eius laboribus & ærumnis pleni ſunt, nec per noctem quieſcit.*

Exempla.

Ad hoc facit exemplum Diogenis Philoſophi, qui cum in via portaret pecuniam, & eam ſuppoſuiſſet capiti ſuo vt dormiret, aduertit furem ſolicitum quomodo eam furaretur dormienti. Cum autem ipſe præ ſolicitudine ſomnum amiſiſſet, ſciens appropinquantem furem, proiecit ei pecuniam, dicens: Tolle miſer pecuniam, & permitte me dormire. Cum quidam diues maneret iuxta cuiuſdam pauperis domum, & poſt cœnæ ſuæ delicias intraret lectum ſuum delicatum & mollem vt quieſceret, occupatus diuerſis curis irruentibus diuerſorum bonorum ſuorum quæ habebat in diuerſis locis, cum non poſſet dormire, audiebat pauperem poſt cænam parcam & laborem diurnum, in lecto duro ſuauiſſimè quieſcentem, & ſolatium quod habebat cum puero ſuo & vxore. Qui inuidens eius quieti, ſurrexit ante diem, & aperto oſtio pauperis, ſuſpendit in eo burſam plenam pecunia. qui excitatus in mane, cum vellet egredi domum, cadentem pecuniam recepit; & cum diu deliberaſſet quid inde faceret, timens ne vel vxor, vel alius ipſam furaretur ei, finxit ſe pati in renibus, occultans eam ſub lecto ſuo; & iacens ſupra, non valebat dormire de nocte, præ ſolicitudine quid de ea faceret. Cum autem diues quæreret ab vxore pauperis, quid vir ſuus haberet, qui non audiebatur vltra cantans; & illa aſſereret, quod pateretur in renibus, ait. Ego veniam, & curabo eum. Et accedens, & pecuniam ſuam repetens, ipſam ſecum deportauit; & reſtituta eſt pauperi quies priſtina, ſanitas, & iucunditas cum ſomno. Bene igitur diuitiæ dicuntur ſpinæ. Prouerb. 24. *Per agrum pigri hominis tranſiui, & ecce totum repleuerant vrticæ, cooperuerant ſuperficiem eius ſpinæ, &c.* tamen vt dicitur Iob. 30. *Filij ſtultorum & ignobilium, eſſe ſub ſentibus delitias reputabant.*

Simile.

Svnt contrarij auibus lucis, qui in nidis ſuis ſpinas habent exterius, mollitiem interius, vt ibi ſuauiter quieſcant. Econtra ipſi habent mollitiem veſtium extra, cum diuite Epulone; intra, ſpinas remorſionum; & tamen ſunt vt ruſtici, qui neſciunt quieſcere in molli lecto conſcientiæ, ſed in aſperitate remorſionum; quamuis propter conſuetudinem & morem in peccato auaritiæ, non ſentiunt. Hieronym. *Superflua cura eſt in his rebus cor apponere, quæ cum anguſtia redeunt, & obtenta paruo tempore ſubſiſtunt; ſubſiſtentes ſolicitudinem ingerunt; in quibus eſt ſita corruptio, falſa delectatio, vera deceptio; poſſeſſa onerant, amata inquinant, amiſſa excruciant.* Bernard. *Deſidera bonum temporale, & ſemper ex ipſo deſiderio torqueberis. Omne bonum temporale originem habet à pœna.* Idem *Sunt ſpinæ degenerantes, quæ non pungunt; ſic diuitiæ, quæ non affligunt.*

Auaritia inordinatum efficit appetitum quia appetit nociua.

Item grauis eſt, quia inordinatum efficit appetitum; quia auarus appetit nociua, ſicut febricitans appetit vinum, carnes, & huiuſmodi, quæ ſibi ſunt contraria. Prouerb. 1. *Vſquequo paruuli diligetis infantiam, & ſtulti ea quæ ſibi noxia ſunt cupient; apponunt laqueos, quibus capiuntur.* 1. Tim. 6. *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli; & in deſideria multa inutilia, & nociua.* Bernard.

Exemplum.

Vidi ego quinque viros, quorum primus buccis tumentibus marinam maſticabat arenam. Secundus ſulphureo aſtans lacui, exhalantem teterrimum faſtidiſſimumque geſtiebat haurire vaporem. Tertius fornaci incubans vehementer accenſæ, micantes ſcintillas hiantibus ex opere faucibus attrahebat. Quartus ſupra pinnaculum templi reſidens, leuioris auræ ſpiritum, aperto attrahebat ore; & in quo minus influere videretur, ipſe ſibi flabello ventum faciebat, ac ſi totum ſperaret aerem deglutire. Quintus ſeorſum poſitus irridebat cæteros; Ipſe quoque irridendus maximè. proprias enim carnes incredibili quodam ſtudio ſugere laborabat, nunc manum, nunc brachium, nunc alias applicans ori ſuo. Miratus cauſam, ſciſcitans à ſingulis, vnam eſſe reperio, vtique validiſſimam famem. Tunc macilentiſſimas eorum facies contemplatus, recordabar Prophetæ gementis miſerabiliter, & dicentis. Aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum. Quid proſunt vobis hæc inquio? quia non ſunt naturales cibi; famem magis prouocant, quam extinguunt. Per iſtos quinque viros, auari congruè deſignatur, per arenam vero, fumum, ventum, & ſcintillas, temporalia figurantur. auarus ergo inordinatum appetitum habet, quia deſiderat nociua.

Auarus faſtidit proficua id eſt cibum animæ.

Item quia faſtidit, & refugit proficua, id eſt cibum animæ, qui eſt iuſtitia. Ioan. 4. *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me.* Bernard. *Panis animæ iuſtitia eſt, & ſoli beati qui eſuriunt illam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Item* cibus animæ eſt verbum Dei. Deut. 8. *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, &c. Item* cibus animæ eſt Euchariſtiæ ſacramentum. Ioan. 6. *Caro mea vere eſt cibus.* &c. *Item* cibus animæ eſt contemplatio diuinæ dulcedinis, & æternæ beatitudinis. Iſa. 58. *Cibabo te hæreditate patris tui Iacob.* Iſtas delicias non guſtat auarus, nec appetit; quia palatum habet infectum. Grego. *Spirituales delitiæ cum non habentur in faſtidio ſunt; cum vero habentur, in deſiderio; tantoque à comedente amplius appetuntur, quanto ab eſuriente amplius comeduntur.*

Auaritia eſt infirmitas grauiſſima quia diuidit cor à Deo, à ſeipſo, & ſubiecto proprio.

Item grauiſſima eſt hæc infirmitas, quia cor auari dilacerat & diuidit diuerſis curis & anguſtiis, & facit triformem diuiſionem: quia primo diuidit cor à Deo, qui eſt vita animæ. Iſa. 59. *Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos, & Deum.* Item diuidit à ſeipſo, quia cum ſcriptum ſit Matth. 6. *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*; quando theſaurum ſuum habet homo in diuerſis locis, neceſſe eſt quod vna pars eius ſit in vno loco, & pars alia in alio loco; quia non poteſt totum eſſe ſimile in pluribus locis. Oſeæ 10. *Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt.* Et 1. Corinth. 6. *Qui cum vxore eſt ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt.* Item diuidit cor à ſubiecto proprio. Pſalm. 39. *Cor meum dereliquit me.* Quamdiu ægrotus bene ſentit cor ſuum, & habet ſecum cor ſuum, ſpes eſt de conualeſcentia; quando vero cor deficit deſperatur; quia cor eſt principium vitæ cum Deo: qui cor perdidit, & vitam perdidit.

Exempla.

De corde auari facit diabolus ſicut fecit Euilmerodach, de corpore Nabuch. patris ſui. In ſcholaſtica hiſtoria dicitur, quod quia pater ſuus de beſtiali ſtatu redierat ad regnum, poſt mortem patris timens filius ne rurſus reſurgeret, de conſilio maleficorum, diuiſit corpus patris in quadringentas particulas, & dedit totidem vulturibus, quia dixerunt ei malefici quod pater nunquam rediret, quouſque omnes illi vultures inſimul conuenirent.

In vitis patrum dixit quidam ſenex. Sicut nemo poteſt nocere eum, qui eſt iuxta Imperatorem; ſic nec diabolus eum qui eſt propinquus Deo. cuius autem ſenſus huc atque illuc vertitur, facillimè animam illius diabolus in diuerſas paſſiones inducit.

Exemplum.

A DIVIDIT auaritia mundum filiis ſuis quatuor, ſicut quidam ruſticus diuiſit pyrum vnam, quam ſolam habebat in hortulo ſuo, quatuor filiis, quorum quilibet poſt mortem patris totam volebat habere, cuilibet enim totam legauit. Primogenito dixit: Lego tibi de piro mea quod eſt in ea viuum ac mortuum. Et alteri dixit: Et tibi do viride & ſiccum. Tertio rectum & tortum. Quarto gracile & groſſum. Sic auaritia partitur mundum. Symoniaci habent de mundo viuos & mortuos, à quibus, & pro quibus recipiunt Symoniacas extorſiones. Prædones & Tyrãni accipiũt exactiones ab arentibus pauperibus, & virentibus locupletibus. Tertio aduocati vel iudices iniqui, ab iniuſtas cauſas & iuſtas habentibus, quos ſeducunt, & à quibus dona accipiunt. Vſurarij accipiunt à magnis B & paruis, groſſis & gracilibus, clericis & laicis, ruſticis & militibus.

2. *Quia auaritia eſt magna ſtultitia vt apparet ex multis, ſc. in ſtulte cupiendo, acquirendo, æſtimando, eligendo, diſpnendo, & repenendo.*

SECVNDO auaritia eſt valde magna ſtultitia, & auarus manifeſtè ſtultus apparet in multis. *Primo* quidem noxia cupiendo; nam more febricitantis, appetit ſibi contraria & nociua Prouerb. 1. *Stulti ea quæ ſibi ſunt noxia cupient*; ſcilicet laqueos, quibus capti & ligati trahuntur in infernum ab infernalibus Saracenis. Sicut ductus fuit ad Alexandrum Cyrus Rex Perſarum, de quo dicit Oroſius, quod cum Alexander viciſſet Perſas, nec vellet eos ad pacem recipere niſi adducerent ei Cyrum dominum ſuum, vt de eo faceret quicquid vellet. Amici ſui fecerunt catenas de auro ſuo, quibus vinctus honorabiliter duceretur ad mortem. *Item* auarus accendit ignem quo comburatur. Iſa. 50. C *Ambulate in igne, quem ſuccendiſtis vobis. Item* ſpinas quibus ſuccendatur. Iſa. 33. *Spinę congregatæ igni ſuccendentur.*

Auarus acquirit ſibi miſeriam.

ITEM fatuus eſt auarus in acquirendo, acquirit enim ſibi miſeriam, inopiam, cæcitatem, nuditatem: id eſt diuitias quibus efficitur miſer, & pauper, & cæcus, & nudus. Apoc. 3. *Angelo Laodiciæ, dices, quia dicis diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo; & tu neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cęcus, & nudus.* Verè miſer eſt, quia vt dicit Phil. *Nihil infelicius inſipiente fortunato.* In præſenti quidem miſer eſt, quia omnes miſeriæ turbinum, tempeſtatum, & omnium malorum quæ rebus ſuis accidunt, tranſeunt per cor eius: vnde dicit ſe combuſtum, grandinum tempeſtate D conuulſum, ſubmerſum, mortuum, & huiuſmodi. In omnibus iſtis miſeriis ipſe ſolus eſt miſer, quia omnibus iſtis miſeriis ſimul affligitur, & ſibi ſoli non miſeretur, nec ſuam miſeriam recognoſcit. Auguſtin. *Quid miſerius miſero non miſerante ſe.* Pſalm. 37. In perſona talium. *Miſer factus ſum, & curuatus ſum vſque in finem, tota die contriſtatus ingrediebar.* In futuro vero fiet incomparabiliter miſerior. Iac. 5. *Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſerijs quę aduenient vobis.* Prou. 14. *Miſeros facit populos peccatum.*

NOTA quod *ſicut beatus eſt qui habet quicquid vult, & nihil vult malè,* ſecundum Auguſt. *ita miſer eſt, qui non habet quicquid vult, & multa vult malè*; talis eſt auarus: non habet nec habere poteſt quicquid vult, quia cupiditas eius eſt infinita, & multa contra voluntatem eius eueniunt: & quanto plura poſſidet, tanto plura E contra cor ſuum eueniunt; & ideo tanto miſerior & triſtior, & ideo bene *contriſtatus ingrediebar.* Eccleſ. 5. *Cunctis diebus vitæ ſuę comedit in tenebris, & in curis multis, & in ęrumna atque triſtitia.* Eccleſ. 14. *Non ſatiabitur oculus cupidi.* & poſt. *Non ſatiabitur pane indigens, & in triſtitia erit ſuper menſam ſuam*: vbi ſcilicet ſua conſumuntur, videtur ei quod ipſe conſumatur, & quod omnes comedentes ſua, comedant eum totum.

ITEM miſer eſt, quia ſemper in labore ſuperuacuo. Eccleſ. 5. *Laborare non ceſſat, non ſatiantur oculi eius diuitijs.* Et idem. *Quid prodeſt ei quod laborauit in ventum.*

ITEM miſer eſt, quia ſemper in timore. Deut. 18. *Dabit tibi Deus cor pauidum, timebis nocte & die latrones & prædones.* Sen. *Diues videt regem, & ſuſpicatur pręA donem; videt pauperem ſuſpicatur eum latronem.* Iob 15. *Sonitus terroris ſemper in auribus eius; & cum pax ſit, inſidias ſuſpicatur.* Leuit. 27. *Dabo pauorem in cordibus eorum, terrebit eos ſonitus folij volantis.* Iſa. 24. *Formido, fouea, & laqueus, ſuper te qui habitator es terrę.* Gregor. *Magna ſecuritas nihil habere concupiſcentiæ ſecularis, nam dum ad terram concupiſcendam cor inhiat, ſecurum tranquillumque eſſe non poteſt: quia aut non habita concupiſcit vt habeat, aut habita metuit ne amittat; & dum in aduerſis ſperat proſpera, in proſperis formidat aduerſa.* Ambroſ. *Pauper in pecunia, diues in conſcientia, ſecurius dormit in palea, quàm diues in auro & purpura.* Alexander de ſeipſo loquens ait. Ego inter tumultus & formidines viuo, plurimos ex ipſis qui me cuſtodiunt timeo; maior autem ab amicis B ſemper mihi metus eſt, quàm ab hoſtibus quos vereor; eorum conſtipatione cuſtodior, diebus totis varias gentes perſequor & fatigo, noctibus me ſomnus turbat & fatigat; timeo enim ne quis inimicus repentinus impetum in me faciat, &c.

ITEM ſtultus eſt auarus in acquirendo, quia acquirit inopiam. Iob 16. *Apprehendet eum quaſi aqua inopia.* eſt enim inops multipliciter: primo quidem, inops ſine ope Dei, & ſine Deo eſt. Auguſt. in libro confeſſ. *Omnis copia quæ Deus meus non eſt, mihi inopia eſt.* quia vt dicit Anſelm. *Animam Dei capacem nihil minus Deo implere poteſt*; ergo inops, quia ſine Deo eſt, vel quia ſine ope Dei; quia confidit non in Deo. Pſalm. 51. *Ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum.* Vnde cum dicet C in morte: *Deus adiuua me*; reſpondebunt ei dæmones irridentes eum, ſicut reſponderunt illi de quo legitur in vitis patrum. Cum quidam eremita intraret ciuitatem, vt venderet vaſa; vidit diuitem laborantem in extremis, in domo ſua iacentem, & dicentem: *Deus adiuua me*: Et maximam multitudinem dæmonum ante ianuam eius accurrentium, & dicentium, & irridentium. Nunc vis eſſe memor Dei primo, cum deficit tibi dies, non eſt tibi portio ſpei in hoc, &c. ſicut poſita ſunt exempla ſupra *de inferno.*

Auarus acquirit ſibi inopiã quia ope Dei ſe deſtituit.

EST etiam inops ſine ope pauperum, quibus nec compatitur nec opitulatur, vt diues epulo Lucæ 16. ſed potius abominatur eos. Eccleſ. 13. *Sicut abominatio eſt ſuperbo humilitas, ſic execratio diuitis pauper.*

Auarus eſt inops, quia ſine ope pauperum, & etiã ſuimet.

D ITEM inops ſine ope ſui: quia diuitiis ſuis non iuuat ſe, nec conuertit eas in vtilitatem ſuam. Eccleſ. 14. *Oculus cupidi inſatiabilis.* Et poſt. *Non ſatiabitur pane indigens, & in triſtitia erit ſuper menſam ſuam.* Pythagoras Philo. ſcilicet *magna inopia eſt, nihil auaro de ſuo vti licere.* Idem cuidam locupleti dixit. *Stulte, diuitiæ tuæ in te pereunt, paupertatique tibi ſunt ſimiles; cum his eſuris, ſitis, & alges.* Fulgentius. Midas Rex Apolloniæ petiit, vt quicquid tangeret aurum fieret. Quod cum obtinuiſſet, munus in vltionem conuerſum eſt; cum cibus & potus in auri naturam obrigeſcerent. Philo. ſcilicet *Auarus pecuniæ cuncta deputat, & ſe fami deſtinat; & tam ſtultus eſt, vt ſibi prodeſſe non norit.*

Auarus eſt inops opibus materialib.

ITEM inops eſt, ſine opibus materialibus, quas non E poſſidet vt Dominus, ſed poſſidetur vt ſeruus, ſicut ſupra dictum eſt; vel quia cum his earum inopiam patitur, vt ſupra proxime monſtratum eſt per verba Philoſophorum. Hieronym. *Auaro tam deeſt quod habet, quam quod non habet: inops eſt in his; quia pecunia finita, cupiditas infinita.* Seneca. *Si vis te diuitem facere, non eſt pecuniæ adijciendum, ſed cupiditati detrahendum.*

ITEM in hiſtoria Brachmannorum legitur, quod cum Alexander veniſſet latenter cum paucis ad ſiluam Dãdami Brachmannorũ Dydaſcali, vt videret & audiret nudi hominis mores & ſapientiam; & inueniſſet eum ſuper herbam iacentem ſub arbore: inter alia multa quæ dixit Alexandro digna memoriæ, ait: *Ferociſſima peſtis eſt cupiditas, quæ ſolet egenos quos capit efficere; dum finem acquirendi non inueniunt, ſed magis quo*

fuerit locupletata mendicat. Boetius. *Permultis indigent qui permulta poſſident.* Seneca. *Altera cupiditatum ex ſine alterius trahitur: cum habet meſſem quam cupiuit, cupit habere vbi horreum reponat, & multa alia; habita vindemia, cupit habere vaſa & cellaria; habito auro, cupit habere arcam & ſeram. Sic ex vna cupiditate naſcuntur multæ.*

Auarus eſt inops opibus ſpiritualib.

ITEM inops eſt opibus ſpiritualibus, quæ ſunt virtutes, & ſcientiæ. Sicut dicit Dominus Epiſcopo Laodiciæ. Apoc. 3. *Dicis, quod diues es, &c. & neſcis, quia es pauper, & nudus.* & eſt cauſa, quia cupiditas pecuniæ eſt in anima, quam non poteſt replere res corporalis, cum ipſa ſit res ſpiritualis, ſicut nec rem corporalem res ſpiritualis; vt non poteſt replere arcam, gratia, aut ſcientia. Ad hoc facit, quod reſpondit prædictus Dandamus Alexandro dicenti: Doce nos aliquid ſapientiæ plenum. Ait Dandamus. Si ego volo acceptum à Domino tibi offerre cenſum, ipſe non habes vbi tale munus capias. Impleuerunt enim animam tuam auidæ ac immodicæ cupiditates: quomodo deſiderio tuo ſatisfacere poſſum; quod totus mundus tibi ſeruiens explere non potuit, aut frænare? Et ſi omnia velis poſſidere, tandem neceſſe eſt, vt ſolum ad vltimum habeas, quantum vides me iacentem occupare.

ITEM inops eſt, quia ſine opibus: quia vt dicit Bernardus, *Cum opera bonorum ſequuntur illos, opera malorum ſequuntur illos: quia ab operibus miſericordiæ vacui ſunt.*

Auarus acquirit ſibi cæcitatem.

ITEM fatuus eſt in acquirendo, quia acquirit vnde efficiatur cæcus. Interponit enim terram inter cor ſuum, & verum ſolem Chriſtum. Auguſt. in perſona auari. *Defluxi ad temporalia, & obſcuratus ſum.* Pſalm. *Repleti ſunt, qui obſcurati ſunt, terræ domibus iniquitatum:* Tobias ſtercore hirundinum excæcatus eſt, & auarus ex acquiſitione temporalium, quæ ſtercora ſunt iudicio Apoſtoli Phil. 3. *Omnia arbitratus ſum vt ſtercora.* 1. Mach. 2. *Gloria hominis ſtercus & vermis.* Auarus ſimilis eſt Sedechiæ, quem Nabuchodonoſor excæcauit in Reblata, quod interpretatur, *Multa hæc*, & ſignificat multitudinem bonorum temporalium, in qua excæcantur diuites, vt non videant quid agendum.

Exemplum.

QVIDAM magnus magiſter in literatura, habuit diſcipulum nobilem genere, qui dicebat ſæpe coram magiſtro ſuo, quod epiſcopi Franciæ cæci erant, qui magiſtrum tantum clericum, non vocabant ad beneficia præbendarum. qui cum factus eſſet Epiſcopus, vocauit nepotes ſuos ad beneficia eccleſiaſtica, magiſtro contempto. Vnde cum in quadam proceſſione clara luce eſſet, occurrit ei dictus magiſter ſuus cum duobus torticiis ſuccenſis. & cum cauſam huiuſmodi facti requireret, ait. Domine hæc ideo feci, vt repellam à vobis cæcitatem quam videbatis in aliis qui me non vocabant, quam contraxiſtis ex acquiſitione honoris & diuitiarum, vt non videatis in vobis diues, quod in aliis videbatis pauper ante epiſcopatum.

Auarus acquirit ſibi nuditatem.

ITEM auarus nudus efficitur, quia ſpoliatur omnibus ſpiritualibus bonis, ſcilicet veſte gratiæ, gemmis virtutum, & theſauro gloriæ Iob 26. *Nudus eſt infernus coram eo:* id eſt cor auari, quod comparatur inferno, quia ſatiari non poteſt.

Auarus male æſtimat temporales diuitias eſſe veras.

ITEM auarus ſtultus eſt in æſtimando, quia temporales diuitias eſſe veras æſtimat, quæ veræ diuitiæ non ſunt, ſed magis ſophiſticæ: propter quod in ſcriptura ſacra dicuntur eſſe ventus, fumus, vmbra, ſomnium. Eccleſ. 34. *Somnia extollunt imprudentes; ſicut qui apprehendit vmbram, & ſequitur ventum; ſic qui attendit ad viſa mendacia.* Auguſtinus *Nonne omnia fumus, & ventus? nonne omnia tranſeunt, & currunt? Væ illis, qui adhærent tranſeuntibus, quoniam cum illis ſimul tranſibunt. Nonnè omnia quaſi fumus præceps currens in mare? Væ illis, qui in his ceciderunt, quoniam cum his in mare trahuntur.* quia ſecundum Gregor. *Qui habenti innititur, neceſſe eſt vt cum habente labatur.* Somnium dum ſomniatur, & verum eſſe putatur; & teneri manibus ſed ſtatim deficit, & non inuenitur. Dan. 2. *Nabuchodonoſor vidit ſomniũ, & ſomniũ fugit ab eo:* ſic & diuitiæ euaneſcunt vt ſomnia, & velut vmbra fugiunt. Hoc bene recognoſcunt impij in inferno. Sicut dicitur Sapient. 5. *Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? tranſierunt hæc omnia tanquam vmbra, &c.* Pſalm. 75. *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.*

Exemplum.

PETRVS Alfon. dicit, quod diuitibus accidit in morte ſua, ſicut cuidam opilioni, qui habebat mille oues, vt videbatur ei in ſomnio, quas cum vellet vendere, & quidam emptor vellet eas emere, volebat ei pro eis dare duo millia ſolidorum. Cum autem venditor nollet eas dare, niſi alium pro qualibet oue denarium ſuperadderet, & emptor aſſereret nummum vltra duos ſolidos ſe non daturum; dum hoc modo litigarent, excitatus venditor, vidit ſomnium euaneſcere, & ſe oues dictas amittere: & tunc clamauit, accipe quamlibet pro duobus ſolidis, & nihil ei valuit, ouibus euaneſcentibus & emptore. Sic diuites in morte, qui in vita nolunt dimittere pauperibus, vel Deo, temporalia pro æternis, niſi adſit lucrum temporale, in morte amittunt temporalia & æterna.

ITEM ad hoc eſt exemplum de quodam, cui per incantationem alterius videbatur factus eſſe Imperator. Cum autem incantator rogaret eum, quod de dignitatibus ſuis aliquam ei daret, noluit ille aliquid ſibi dare: propter quod incantator offenſus, exufflauit, & ſic totum euanuit, ac per hoc ille deluſus, imperium & omnia de quibus extollebatur, amiſit.

Auarus ſtultus eſt in eligendo terrena præ æternis.

ITEM auarus ſtultus eſt in eligendo, quia præfert temporalia ſpiritualibus, contemnens ſpiritualia & æterna pro terrenis. Eccleſiaſt. 2. *Vnus eſt, & ſecundum non habet, non filium, non fratrem; & tamen laborare non ceſſat, non ſatiantur oculi eius, dicens. Cui laboro & fraudo animam meam bonis:* ſcilicet ſpiritualibus & æternis, quia vt dicit Bernard. *Stulti æſtimatores de minimis maximam, & de maximis minimam curam gerunt, plangunt enim amiſſionem temporalium, non ſpiritualium bonorum aut æternorum; & ad ea quę ad Deum pertinent tergum vertunt.* Sunt mulieres plangentes Adonidis mortem, qui ſecundum gentiles dicitur fuiſſe amicus Veneris, & ſignificabat præſentem proſperitatem, quam amat luxuria & voluptas. Ezech. 8. Sunt ſimiles vigintiquinque viris, qui adorabant ad ortum ſolis, id eſt præſentis proſperitatis, verſis dorſis ad templum; quia auaritia præſentem rerum proſperitatem, & ad Orientem adorat; Deo & eccleſia contemptis.

Exemplum.

AD hoc facit quod refert magiſter Geruaſius in libro de mirabilibus terrarum, vbi dicit, quod temporibus ſuis accidit, quod in eccleſia beati Ruffi Valentinienſis Diœc. fuit quidam cellerarius, qui adeo ſolicitus erat curis terrenis, quod frequenter dimittebat officium diuinum; & maximè cum alij dicerent poſt cibum *Miſerere mei Deus*; Ipſe loco eius ſolitus erat dicere *Laudate Dominum omnes gentes*, vt citius ſe expediret, & curis intenderet. Qui mortuus, poſt multum tempus apparuit cuidam fratri mirabiliter afflictus, & dixit cauſam eſſe ſuę grauiſſimę & diutiſſimæ afflictionis, ea quæ prædicta ſunt, ſcilicet quod propter curas temporales Dei officium contemnebat. Sed dixit, quod ſi per anni ſpatium fratres ſui eum iuuarent orationibus, & maximè miſſis, & aliis beneficiis, confidebat quod liberaretur, & hoc intimaret ei ſi poſſet. Cum autem frater ille intimaſſet aliis, & illi ei in ſupradictis per anni ſpatium ſubueniſſent, apparuit in fine anni dicto fratri cui prius, cum læto vultu, aſſerens ſe eſſe liberatum à pœna, per ſuffragia dictorum fratrum. *Item*, quod longè peius eſt, auarus temporalia præfert Deo, quem propter illa offendere non veretur, ſicut infra patebit.

ITEM temporalia præponit ſibi, quia ſua tempora-

lia vult habere bona, & de hoc totam curã gerit. Aug A *Adeo cæcitas mentis conualuit, & adeo obſurduit homo interius, vt omnia velit bona habere præter ſeipſum. Quid, eſt, quod nihil omnino rerum tuarum malum vis habere? non vxorem, non filium, non ſeruum, non tunicam, non caligam, & tamen vis habere vitam malam; rogo te præpone vitam tuam caligæ tuæ.* De perditione ſuorum magis dolet auarus, quam de perditione Dei; & omnes paſſiones rerum ſuarum pertranſeunt per cor eius, tanquam per clypeum. De veſtibus ſuis mundandis & curandis, frequenter curam gerit, ac de ſotularibus ſæpe emendandis; de anima ſua emendanda per confeſſionem, non curat.

Auarus ſtultus eſt in diſponendo de futuris.

Item ſtultus eſt diſponendo quæ non ſunt in ſua poteſtate, ſcilicet de temporalibus futuris, & actionibus. Vnde illi qui dicebat Lucæ 12. B *Anima mea multa bona habes, &c. Deſtruam horrea, &c. ait Dominus. Stulte repetent hac nocte animam tuam à te, &c. Item* ſtultus eſt in reponendo acquiſita, non in loco tuto, contra conſilium Domini. Matth. 6. *Theſaurizate vobis theſauros in cælo.* non in loco periculoſo, vbi fures, & prædones, & pericula ſunt infinita, per quæ amittere congregata ibi neceſſe eſt. Bernardus. *Non eſt tutum, imo ſtultum ibi theſauros reponere, vbi cum indigueris non poſſis eos habere.* Similis eſt auarus gallinæ, quę ibi oua ſua deponit, vnde quotidie tolluntur. Sic auarus diuitias ſuas congregat in hoc mundo. *Eſt,* vt dicitur Oſeæ quinto, *vt columba ſeducta non habens cor ſapiens,* quæ ibi nidificat, & pullos ſuos collocat, vbi amittit eos. Similiter auarus diuitias in hoc mundo.

Auarus eſt ſtultus in reponendo diuitias extra cælum.

Exemplum.

Non ſic faciebat quidam ſapiens, qui quæcunque C in hoc mundo congregauerat, amiſſum reputabat, & non ſuum. Vnde cum Dominus ſuus quæri feciſſet ab eo quantum haberet in redditibus; reſpondit, quod tantam ſummam, quantum in ſingulis annis dare conſueuerat pro Deo. Cum autem ille argueret eum de maiori; reſpondit quod illa non erant ſua, quæ fortuna habebat in ſua poteſtate, quę ſcilicet congregauerat in hoc mundo, quæ potius erant in poteſtate Domini ſui, aut prædonum, quam ſua. Sed illa verè ſua erant quæ per manus pauperum poſuerat in loco tuto cæli, pro quibus nec timebat fures, nec raptores, niſi propriam culpam.

Auaritia eſt grauis iniquitas & radix omnium malorum.

Tertio ex auaritia oritur, imò ipſa eſt grauis iniquitas; ſicut dicitur Eccleſ. *Auaro nihil eſt ſceleſtius.* Et poſt. *Nihil eſt iniquius quam amare pecuniam;* quia ſc. ex ipſa D oritur contemptus Dei, & omnium diuinorum: hæc enim facit quod auaro plus ſit nummus quam Deus, quam anima propria, quam gratia vel gloria, quam veritas vel caſtitas, quam iuſtitia vel miſericordia, quę pro numero ſępe venduntur, aut deferuntur. Et quod Iudas ſemel vendidit triginta argenteis, auaritia pro denario vel obolo ſępe vendit. Peccatum auaritiæ grauiſſimum eſt, quia radix omnium malorum. 1. Tim. 6. *Radix omnium malorum eſt cupiditas.* Vnde cor auari eſt ſicut Pantheon, id eſt templum & habitaculum omnium dęmoniorum. & ideo ſicut in exercitu, contra illum qui eſt Capitaneus principaliter eſt pugnandum, quia illo victo vel ocioſo, omnes alij faciliter deuincũtur, ſic contra auaritiam, quæ caput eſt omnium vitiorum. E

Ex auaritia oritur ſuperbia.

Sciendum autem quod ex ipſa oritur ſuperbia. Eccleſ. 40. *Facultates & virtutes exaltant cor.* Et Prouer. 8. dicuntur *opes ſuperbæ,* quæ ſunt occaſio ſuperbiæ Aug. *Vermis diuitiarum eſt ſuperbia.* quia ſicut vermis oritur ex ligno, vel panno, & illud corrodit, ſic ſuperbia oritur ex diuitiis, & illas conſumit. *Item* ex ipſa oritur inobedientia: præcipuum ſignum reprobationis Saul videtur fuiſſe cupiditas, quam habuit ad prædam Amalech. 1. Reg. 11. Vnde dixit ei Samuel. *Quare non audiſti vocem Domini ſed conuerſus ad prædam es? Item* Achan cupiditate ſeductus, furatus eſt de anathemate Hiericho. Ioſue 7. ſed pro illo lucro damnum terribile reportauit.

Item inobedientia.

Contemptus Dei, contemptus prædicationis, irreuerentia.

Item ex ipſa oritur contemptus Dei, ſicut dictum eſt. *Item* contemptus prædicationis: vnde Phariſæi audientes Chriſtum (qui erant auari) contra auaritiam prædicantem, deridebant eum. Lucæ 16.

Item auaritia generat irreuerentiam templi, & eorum quæ ad templum pertinent. vnde ſacerdotes Iudæorum, quia volebant quod homines frequenter offerrent, permittebant vendi in templo illa quę lege prohibebantur. Matth. 21. & Marc. 11. Lucæ 19. Ioan. 11.

Contemptus gloriæ, Inuidia.

Item contemptum gloriæ, vnde inuitati ad cœnam excuſauerunt ſe, emptores boum & villarum. Luc. 14. Item auarus generat inuidiam. Prouerb. 28. *Qui feſtinat ditari, & alijs inuidet, ignorat quod egeſtas ſuperueniet ei.* Gregor. *Qui nihil appetit in terris, aliorum profectibus neſcit inuidere.*

Proditiones.

Item generat proditiones, exemplum de Iuda, Matth. 26. *Quid vultis mihi dare,* &c. Item de Dalila, quæ propter pecuniam à Philiſtæis promiſſam, Samſonem tradidit. Iud. 16. Item de Simone de tribu Beniamin, qui contra Onyam ſacerdotem concitauit Appollonium, & regem Antiochum, dicens ærarium pecuniis innumerabilibus eſſe plenum. 2. Machab. 10.

Ingratitudo.

Item ex auaritia oritur ingratitudo. Auarus enim ingratus eſt Deo multipliciter. *Primo* quia Deo de beneficiis ab eo receptis gratias non exoluit, nec ad benefactorem attendit. Vnde ſimilis eſt porco cui proijciuntur glandes, qui nec proiicientem reſpicit, nec vnde ſibi proueniant cogitat, nec attendit, ſed proiectas comedit, ſine benedictione & gratiarum actione.

Auarus eſt Deo ingratus multipliciter.

Ingratus eſt, quia Dei beneficia non cognoſcit. Oſeæ 13. *Adimpleti ſunt, ſaturati ſunt, & eleuauerunt ceruicem ſuam, & obliti ſunt mei.* & quanto plura bona quis facit eidem, tanto magis dat eum obliuioni, & minus reducit eum ad memoriam. & ſic quanto plus Deus beneficia ſua ſuper eum multiplicat, tanto plus ingratus efficitur. Gregor. *Qui felicitatem quæſitam in terris inuenit, auctorem qui eam tribuit non requirit. Ingratus* eſt, quia de bonis ſibi datis abundanter à Deo, non vult dare datori ſuo petenti per pauperem; vel ſi dat, inuitè, cum tædio, & frequenter cum vituperiis & contumeliis pauperi irrogatis; nec ſolum dare recuſat, verumetiam ad vſuram centuplum mutuare. Auguſt. *Da mihi de eo quod dedi tibi; de meo quæro; da & reddam: habuiſti me largitorem, habeam te feneratorem; pauca mihi das, plurima tibi reddam, temporalia das, æterna retribuam.* Bernard. *Quid inſaniæ eſt, quod cunctantur homines ſimpla relinquere pro centuplis? vbi eſt cupidus? vbi eſt auarus? vbi ambitioſus? vbi acquiſitor huius ſæculi? Ingratus* eſt, quia quanto plura bona fecerit ei Deus, tanto minus timet eum offendere, & minus ei reputat ſe teneri, & de beneficiis Dei magis eum impugnat. Deut. 32. *Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit.*

Auaritia generat iram contentiones &c.

Item auaritia generat iram, contentiones, ſeditiones, & guerras Gen 13. *Erat ſuperbia eorum,* id eſt Abraham & Loth, *multa, & nequibant communiter habitare: facta eſt autem contentio inter paſtores eorum.* Item Gen. 26. *Poſtquàm Iſaac locupletatus eſt, paſtores eius, & vicinorum ſuorum, iurgari cœperunt.* Seneca. *Quietiſſime viuerent homines, ſi iſta duo pronomina de medio tollerentur, Meum, Tuum.*

Item in chronicis. Alexander cum paucis inuaſit quaſi totum mundum, quia hi habebant præ oculis aurum, partitique ſunt diuitias totius Orientis, quæ prouocabant eos ad prælia. *Item* cupiditas auri & argenti acquirendi, prouocat guerras.

Exemplum.

Legitur in chronicis, quod temporibus quarti Henrici Imperatoris, Gulielmus Dux Normanniæ, cum Richardo, & Guichardo, occupauit Syciliam, & Calabriam, & Apuliam, qui cum eſſet Dux probus & pauper, per hanc viam prouocauit ſibi auxiliarios Fecit enim equos ſuos & ſuorum ferrari clauis argenteis, innuens terram illam opulentiſſimam, & abundãtem in argento. Quod vidẽtes Normãni, Frãcigenæ &

Burgundi

Burgundi, prouocati ſunt ad ſequendum eum propter lucrum. Cum autem duxiſſet eos in Apuliam, fecit fieri denarios de corio, quibus vtebatur exercitus eius pro argenteis; cum eis expugnans Danos, Græcos, & Parthos: de quorum ſpoliis larga dedit ſtipendia de argento, & pro coriatis denariis fecit argenteos.

Auaritia generat triſtitiam, tenacitatem &c.

Item generat triſtitiam Matth. 19. Adoleſcens audiens. *Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, abijt triſtis; multas enim habebat poſſeſſiones.* Aug. in Ench. *Sine dolore res non amittitur, quæ cum amore poſſeſſa eſt.* Item facit homines nimis tenaces. Sicut enim dicit Bern. Auari ſimiles ſunt illis qui periclitantur in mari, qui rebus quas apprehendunt ita vehementer adhærent; quod ab eis ſeparari non poſſunt, ſed periclitantur cum eis Eccleſ. 14. *Viro cupido & tenaci ſine ratione eſt ſubſtantia.* *Similes* ſunt Tygridibus, de quibus in hiſtoria tranſmarina dicitur, quod aurum cuſtodiunt, & eo non vtuntur.

Simile.

Sunt etiam ſimiles cani ſuper faſcem fœni, qui nec ex eo comedit, nec animalia de eo comedere ſinit. *Similes* ſunt auari Lilio pertinaci Imperatori, de quo dicitur in chronicis, quod cum eſſet in vita priuata, ita tenax erat & parcus, quod dimidiam lactucam in menſa ſua apponebat.

Exempla.

Item contra cupidos, & tenaces dicebat magiſter Iacobus de Vitriaco, quod quidam tantum quendam paſtillum ſeruauit, quod cum aperiretur, exierunt inde mures coram hoſpitib. ſuis. Quidam potius dimittunt res putreſcere, & dant potius meliorem partem canibus & gallinis, quam pauperibus Iob 20. *Nihil remanſit de cibo eius, propterea nihil remanebit de bonis eius.* *Item* quidam tamdiu retinent veſtimenta ſua, quod nulli vſui apta ſunt, & ita defraudant pauperes, & faciunt de cappa vſitata tunicam, poſt caligas, poſt ſaccos, ita quod nihil cedit in vſus pauperum. *De quodam* tali dicebat idem, quod cum eſſet in congregatione militum, & diceret ſeruienti ſuo, affer mihi cappam meam foratam, & ille non inueniret tam cito, inter multas veſtes de quibus pertica erat onerata, ait Dominus. Fili meretricis non cognoſcis tu eam? Cui reſpondit iratus. Ita Domine, tranſacti ſunt ſeptem anni. Quod audientes alij, riſerunt.

Auaritia gignit iniuſtitiam.

Item generat iniuſtitiam; vnde iudices & prælati ſummè deberent eam odire. propter quod ſignanter dicit Iethro Exod. 18. *Prouide de omni plebe viros, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam.* & de filiis Samuelis dicitur 1. Reg. 8. *Declinauerunt poſt auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium.*

Exempla.

Item Menelaus per pecunias quas promiſit Antiocho, obtinuit ſummum ſacerdotium: deinde per vaſa de templo furtiuè ſublata, quæ dedit Andronico, fecit Oniam occidi: tandem apud regem Antiochum accuſatus, corrupit eum pecunia, & contra accuſatores fecit proferri mortis ſententiam. 2. Mach. 4. *Item* nequam ille Menelaus propter eorum qui in potentia erant auaritiam, permanebat in poteſtate, creſcens in malitia, & ad inſidias ciuium. 2. Mach. 3. *Item* cum quidam Iudæi de mandato Machabæi, obſiderent duas turres, in quibus erant inimici gentiles; accepta pecunia quoſdam effugere permiſerunt; quos Machabæus tanquam proditores, & fratrum venditores, interfecit 2. Mach. 11.

Auaritia gignit furta, fraudes, homicidia &c.

Item non ſolum non reddit auarus, vel reſtituit alienum, immo diripit alienum. Auaritia enim generat furta, rapinas, fraudes, iniurias, & homicidia. Mich. 6. *Nunquid iuſtificabo ſtateram impiam, & ſacculi diuerſa pondera doloſa, in quibus diuites eius repleti ſunt iniquitate?* De rapinis dicitur Eccleſiaſtic. 11. *Venatio Leonis Onager in eremo;* ſic paſcua diuitum ſunt pauperes, ideo ſemper eſuriunt, & macilenti ſunt; quia de rapina viuunt, vt mergi, & milui, & lupi. Dicitur quod omne animal viuens de rapina macilentum eſt. Prouerb 11. *Alij diuidũt propria, & ditiores fiunt; alij rapiunt aliena, & ſemper in egeſtate ſunt, &c.* Item propter adhærentiam cum temporalibus, & tenacitatem, vix induci poſſunt homines ad reddendum, vel reſtituendum alienum. licet dicatur Matth. 18. *Redde quod debes;* & ideo quia non vult, *tradetur tortoribus.* Iacob 5. *Ecce merces operariorum veſtrorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, qui fraudata ſunt à vobis clamant, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.*

Simile.

Svnt vaſa diaboli, & os vel puteus inferni, quæ de facili recipiunt, ſed non de facili emittunt. *Item* ſunt ſicut quoddam vas teſteum, quod per paruam aperturam recipit de facili monetam, ſed non emittit aut reddit, niſi per fracturam. Sic auari cum ſentiunt fracturam mortis, præcipiunt clamores pacificari, non ante. Multi per auaritiam ſic vehementer emungunt, diuerſis iniuriis, calumniis, & fallaciis, neceſſarium victum pauperum, quod eliciunt ſanguinem; id eſt vitam, quia ſicut dicitur Prouerb. 30. *Qui vehementer emungit, elicit ſanguinem.* Eccleſiaſtic. 34. *Panis egentium vita pauperum eſt, qui defraudat illum homo ſanguinis eſt; qui aufert in ſudore ſuo panem, quaſi qui occidit proximum ſuum.* Tales ſunt ſimiles Scyniphibus, & Muſcis Ægypti, qui pungunt vſque ad hauſtum ſanguinis; qui quanto veniunt nouiores, tanto ſunt moleſtiores, & crudelius affligentes. Sic eſt de Præpoſitis, Balliuis, & aliis officialibus cupidis & auaris.

Auaritia gignit gulam, luxuriam, &c.

Item auaritia generat ſæpe gulam. Luc. 16. *Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide.* *Item* generat luxuriam. Eccl. 47. dicitur de Salomone. *Congregaſti quaſi auricalcum aurum, & vt plumbum argentum, & inclinaſti femora tua mulieribus.* Et in legenda B. Magdalenæ, dicitur. *Rerum affluentium voluptas comitari ſolet.* De Sodomitis quoque dicitur Gen. 13. & Ezech. 16. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ, ſaturitas panis, & otium.* De criminibus quę ſolet auaritia generare dicit Auguſt. *Quæ eſt iſta auiditas concupiſcentiæ, cum ipſæ beſtiæ modum teneant; tunc enim rapiunt cum eſuriunt, parcunt prædæ cum ſaturitatem ſentiunt: ſola auaritia diuitiarum inſatiabilis; nec Deum timet, nec homines reueretur; nec patri obedit, nec matrem agnoſcit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem ſeruat; viduam opprimit, pupillum inuadit, liberos in ſeruitutem reuocat, falſum teſtimonium profert, res miſerorum occupat, quaſi ſi nunquam morerentur auari.*

Auaritia infert horrendam calamitatem. ſc. in morte.

Qvarto ex auaritia ſequitur horrenda calamitas. *Primo* quidem in morte, quia morte diutiſſima moriuntur auari. In dolore maximo conſueuerunt mori diuites; quia violenter, & omnino contra voluntatem eorum auelluntur à rebus nimis ardenter amatis. Eccl. 41. *O mors, quam amara eſt memoria tua homini iniuſto, & pacem habenti in ſubſtantijs ſuis.* Si memoria mortis eſt amara, multo magis eius præſentia. Achan, quia propter auaritiã tulit de anathemate, à populo lapidatus interiit Achab vineam Naboth concupiuit, ipſum occidit, & ipſe turpi morte percuſſus eſt. Iudas Dominum vendidit, & ipſe laqueo ſe ſuſpendit. Ananiam, & Saphiram mors ſubita & improuiſa extinxit.

In Iudicio.

Secvndo auaris maior erit calamitas in iudicio, quando de omnibus oportebit eos reddere rationem, & Dominus iram ſuam oſtendet eis. Pſalm. 2. *Tunc loquetur ad eos in ira ſua, &c.* Matth. 25. *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, &c.* Zach. 1. *Ira magna iraſcar ſuper gentes opulentas.* Iacob. 5. *Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſerijs quę aduenient vobis.* Glo. *Neſcis miſer cum theſauro, theſaurum iracundiæ Dei pariter tibi accumulari?* Bernard. *Quid tibi inſipiens deliciæ ſapiunt? quid diuitię cæcos obiectant oculos, quibus tam graue tibi mercaris iudicium, tam duræ te obligas rationi? Vniuerſa ſiquidem vſque ad quadrantem nouiſſimum exigeris.*

In excluſione à regno cælorum.

Tertia ſequitur calamitas longè maior, quia finaliter excluduntur à regno; quia gloria futura non admittit auaros. 1. Corinth. 6. *Auari regnum Dei non poſſidebunt.* Epheſ. 5. *Auarus non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* Matth. 19. Marc. 10. *Difficile eſt confidentes in diuitijs regnum Dei intrare. Facilius*

eſt Ca-

nita ſalutis dabat eis; dabatque vnicuique prout poterat de facultatib. ſuis; eſurientes alebat, nudiſque veſtimenta præbebat, & mortuis atque occiſis ſepulturam ſolicitus exhibebat. De tertio 2. Mach. 15. *Erat eis pro vxoribus & filijs: itemque pro fratribus & cognatis, minor ſolicitudo: maximus vero & primus pro ſanctitate timor erat templi.* Et Luc. 7. *Centurionis cuiuſdam ſeruus malè habens erat moriturus, &c.* Sequitur. *Miſit ad Ieſum ſeniores Iudæorum. At illi cum veniſſent, rogabant eum ſolicitè: dicentes ei, quia dignus eſt vt hoc illi præſtes, &c.* De quarto. Rom. 12. *Qui præeſt in ſolicitudine:* ad hoc enim præcipuè tenentur prælati ex officio. ideo dicebat Apoſt. 2. Cor. 11. *Præter illa quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſolicitudo omnium eccleſiarum.* A

Item eſt ſolicitudo moderanda, ſcilicet ſolicitudo rerum temporalium; moderanda dico, quia licet Dominus videatur eam omnino & funditus inhibere, dicens Matth. 6. *Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ, dicentes. Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur;* B quæ tamen videntur eſſe maximè neceſſaria. Et Apoſt. 1. Cor. 7. *Volo vos ſine ſolicitudine eſſe:* Tamen nec Dominus, nec Apoſtolus interdicunt omnem prouiſionem rerum temporalium neceſſariam ſuſtentationi humanæ, quæ videlicet eſt per laboritium, vel per artificium, vel per iuſtum lucrum. Sed ſicut dicit Dominus Matt. 6. *Ego dico vobis non iurare omnino;* non quia iuramentum omnino & in omni caſu ſit illicitum, ſed propter abuſũ & periuria quæ paſſim incurrunt homines, & propter irreuerentiam, qua ſine neceſſitate vel cauſa, diuinum nomen aſſumunt, prohibet Dominus iurandi conſuetudinem, vel potius corruptelam; Ita ſolicitudinem tẽporalium rerum, videtur Dominus generaliter prohibere. Sed ſicut dicit Hiero. *Labor exercendus eſt, ſolicitudo tollenda;* C ſcilicet ſuperflua animum inquietans.

Solicitudo temporaliũ tripliciter poteſt eſſe illicita.

Vnde ſciendum, quod ſolicitudo rerum temporalium tripliciter poteſt eſſe illicita. *Vno* quidem modo ex parte eius de quo ſollicitamur, ſi ſcilicet temporalia tanquam finem quæramus. Vnde & Aug. dicit in li. de operibus monachorum, cum Dominus dicit. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum, hoc dicit, vt non ita moueantur, vt propter iſta faciant quicquid in euangelij prædicatione facere iubentur. *Alio modo* poteſt eſſe tẽporalium ſolicitudo illicita, propter ſuperfluum ſtudiũ quod apponitur ad temporalia procuranda, propter quod homo à ſpiritualibus quibus principalius inſeruire debet, retrahitur. Et ideo Matth. 13. dicitur, quod *ſolicitudo ſæculi ſuffocat verbũ. Tertio modo* ex parte timoris ſuperflui, quando aliquis timet ne faciendo quod D debet, neceſſaria ſibi deficiant. Quod Dominus tripliciter excludit. *Primo* propter maiora beneficia homini præſtita diuinitus, præter ſuam ſolicitudinem, ſc. corpus & animam. *Secundo* propter ſubuentionem, qua Deus animalibus & plantis ſubuenit, abſque opere humano, ſecundum proportionem ſuæ naturæ. *Tertio* ex diuina prouidentia, propter cuius ignorantiam, gentiles circa temporalia bona quærenda principalius ſolicitãtur: & ideo concludit, quod principalius noſtra ſolicitudo debet eſſe de ſpiritualibus bonis, ſperantes quod ſcilicet temporalia nobis prouenient ad neceſſitatem, ſi fecerimus quod debemus.

Solicitudo temporaliũ facit in homine cordis afflictioné.

Est ergo huiuſmodi ſolicitudo moderanda, & omnis cura ſuperflua excludenda: quia ſolicitudinis huius ardor, facit in homine cordis afflictionem, ſicut dicitur Eccl. 2. *Peccatori dedit Deus afflictionẽ & curam ſuperfluã, vt addat & congreget, &c.* E Sequitur. *Sed hoc vanitas, & caſſa ſolicitudo mentis.* Et ibidem parum ante. *Omnes dies eius,* ſcilicet cupidi, *laboribus & ærumnis pleni ſunt, nec per noctem mente requieſcit.* Et Hiere. 49. *Præ ſolicitudine requieſcere non potuit. Secundo* facit in corde diuiſionem, & circa ſpiritualia vel diuina diſtractionem. 1. Cor. 7. *Qui cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt.* Vnde animus hominis quanto magis eſt terrenis rebus ſolicitus, tanto fit circa ſpiritualia minus aptus. *Tertio* cauſat in corde diuini verbi, quaſi ſpiritualis ſeminis ſuffocationem. Matth. 13. *Solicitudo ſæculi iſtius, & fallacia diuitiarum, ſuffocat verbum, & ſine*

Item diuiſionem cordis & diſtractionem.

3. Verbi diuini ſuffocationẽ.

A *fructu efficitur. Quarto* cauſat in corde turbationem; quia non ſemper obtinent ſoliciti quod intendunt, ſed ſæpe decidunt à ſpe ſua. Sicut dicitur Prou. 11. *Expectatio ſolicitorum peribit.* Et Hiere. 42. *Fames pro qua ſoliciti eſtis, adhærebit vobis.* Vnde 1. Mach. 6. dicitur de Antiocho. *Expauit & commotus eſt valde, & decidit in lectum, & incidit in languorem præ triſtitia, quia non eſt factum ſicut cogitabat.* Et ſequitur. *Receſſit ſomnus ab oculis meis, & concidi, & corrui in corde præ ſolicitudine. Quinto* inducit æternam damnationem. Vnde Baruch. 3. *Vbi ſunt principes gentium qui argentum theſaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis eorum? qui argentum fabricant, & ſoliciti ſunt, exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt.*

De aſtutia.

DISTINCTIO IV.

Deinde conſiderandum eſt de aſtutia. Videndum eſt ergo quod ſit, & vtrum ſit peccatum. Sciendũ eſt autem quod ſicut prudentia eſt recta ratio agibilium, ita ſcientia eſt recta ratio ſcibilium. Contingit autem dupliciter peccare contra rectitudinem ſcientiæ in ſpeculatiuis. *Vno modo* quando ratio inducitur ad aliquam concluſionem falſam, quæ apparet eſſe vera. *Alio modo* ex eo quod ratio procedit ex aliquibus falſis, quæ videntur eſſe vera; ſiue ſint ad concluſionem verã, ſiue ad falſam. ita etiam aliquod peccatum dupliciter poteſt eſſe contra prudentiam, habens aliquam ſimilitudinem cum ea. *Vno modo*, quia ſtudium rationis ordinatur ad finem, qui non eſt verè bonus, ſed apparens; & hoc pertinet ad prudentiam carnis, de qua inferius dicetur. *Alio modo* in quantum aliquis ad finem aliquẽ conſequendum, vel bonum, vel malum, vtitur viis non veris, ſed ſimulatis & apparentibus; & hoc pertinet ad aſtutiam. Vnde patet quod aſtutia eſt quoddam peccatum oppoſitum prudentiæ diſtinctum à prudentia carnis. Sciendum tamen quod ſicut Aug. dicit in 4. lib. contra Iulianum. Sicut prudentia quandoque in malo accipitur abuſiuè. Lucæ 15. *Filij huius ſæculi prudentiores filijs lucis in generatione ſua ſunt.* Ita quandoque ponitur aſtutia in bono impropriè. Prouer. 1. *Parabolæ Salomonis, &c. vt detur paruulis aſtutia.* Et Prouerb. 14. *Aſtutus omnia agit cum conſilio.* Sed vtrobique ponitur pro prudentia, & aſtutus ponitur pro prudente.

Aſtutia eſt peccatũ prudentiæ oppoſitum, & à prudentia carnis diſtinctum.

De dolo.

Deinde conſiderandum eſt de dolo. Videndum eſt ergo quid ſit dolus. Et ſciendum, quod ſicut patet ex prædictis ad aſtutiam pertinet aſſumere vias non veras, ſed falſas, ſimulatas, & apparentes, ad aliquem finem conſequendum, ſiue bonum ſiue malum. Aſſumptio autem huiuſmodi viarum poteſt conſiderari dupliciter.

Sicut aſtutia conſiſtit in excogitatione viarum falſarum & ſimulatarum ad aliquem finem ſic dolus in executione harum viarum, ſed præcipue in verbis.

Vno modo in ipſa cogitatione huiuſmodi viarum, & hoc propriè pertinet ad aſtutiam, ſicut & excogitatio rectarum viarum ad debitum finem pertinet ad prudentiam.

Alio modo poteſt conſiderari huiuſmodi viarum aſſumptio, ſecundum executionem; & hoc propriè pertinet ad dolum, & ideo dolus importat executionẽ aſtutiæ. Et ſicut aſtutia propriè accipitur in malo, abuſiuè autem ponitur in bono, ita & dolus, qui eſt executio aſtutiæ: ſecundum illud 2. Cor. 12. *Cum eſſem aſtutus, dolo vos cepi.* Sciendum autem quod dolus præcipuè conſiſtit in verbis, ſecundum illud Pſalm. 13. *Linguis ſuis doloſè agebant:* quia executio aſtutiæ ad decipiendum aliquem, primo & principaliter fit per verba quæ præcipuum locum obtinent inter ſigna, quibus homo aliquid ſignificat alteri, ſicut dicit Auguſt. in lib. de doctrin. Chriſt. & ideo dolus maximè attribuitur locutioni. Contingit tamen dolum eſſe in factis,

ſecundum

ſecundum illud Pſalm. 104. *Vt dolum facerent in ſeruos eius.* Eſt etiam dolus in corde, ſecundum illud Eccleſ. 19 *Interiora eius plena ſunt dolo.* Et Prouer. 12. *Dolus in corde cogitantium mala.* ſed hoc eſt ſecundum quod aliquis dolos excogitat, ſecundum illud Pſal. *Dolos tota die meditabantur.* A

De fraude.

DISTINCTIO V.

Fraus eſt deceptio alterius per factum potius quam per verba, & in eo differt à dolo.

DEINDE conſiderandum eſt de fraude. Eſt autem fraus propriè deceptio alterius per factum. Vnde fraus eſt executio aſtutiæ ſicut & dolus. Sed in hoc differre videntur, quod dolus importat executionem aſtutiæ vniuerſaliter, ſiue fiat per verba, ſiue per facta; licet primo & principaliter importet deceptionem quę fit per verba; fraus autem magis propriè pertinet ad executionem aſtutiæ, ſecũdum quod fit per facta. Hoc viſo dicendum eſt ſpecialiter de fraudulentia, quæ cõmittitur in emptionib. & venditionibus, & circa hoc quæruntur quinque. Primo vtrum licitum ſit homini rem ſuam vendere plus quam valeat. Secundum vtrum venditio reddatur iniuſta & illicita, propter defectum rei venditæ. Tertio vtrum venditor teneatur dicere vitium rei venditæ. Quarto vtrum negotiando liceat alicui rem plus vendere quam emit. Quinto quę mouent ad fraudis vitium deteſtandum. B

PRIMO ergo videndum eſt, *vtrum liceat alicui rem ſuã vendere plus quàm valeat.* Dicendum quod ſcienter adhibere fraudem, ad hoc quod aliquid plus iuſto pretio vendatur, omnino peccatum eſt, inquantum aliquis decipit proximum in damnum ipſius. Vnde & Tullius dicit in lib. de offic. *Tollendum eſt ex rebus contrahendis omne mendacium, non licitatorem venditor, nec qui contra ſe licitetur, emptor apponet.* Si autem fraus deficit, tunc de venditione & emptione dupliciter loqui poſſumus. *Vno modo* ſecundum ſe; & ſecundum hoc emptio & venditio videtur eſſe introducta pro communi vtilitate vtriuſque, dum ſcilicet vnus indiget alterius, & econuerſo. Sicut patet per philoſophum in 1. Polit. Quod autem pro communi vtilitate eſt inductum, non debet eſſe magis in grauamen vnius quam alterius: & ideo debet ſecundum æqualitatem rei inter eos contractus inſtitui. Quantitas autem rerum quæ in vſum hominis veniunt, menſuratur ſecundum pretium datum, ad quod eſt inuentum numiſma, vt dicitur in 5. Eth. Et ideo ſi vel pretium excedat quantitatem valoris rei, vel econuerſo res excedat pretium, tolletur iuſtitiæ æqualitas. Et ideo carius vendere, vel vilius emere rem quã valeat, eſt ſecundum ſe iniuſtum & illicitum. *Alio modo* poſſumus loqui de emptione & venditione, ſecundum quod per accidens tranſit in vtilitatem vnius & detrimentum alterius: puta cum aliquis multum indiget habere rem aliquam, & alius læditur ſi careat illa: & in tali caſu iuſtum pretium erit, vt non ſolum reſpiciatur ad rem quæ venditur, ſed ad damnum quod venditor ex venditione incurrit, & ſic licitè poterit aliquid vendi plus quam valeat habenti. Si vero aliquis multũ iuuetur ex re alterius quam accepit; ille vero qui vendidit non damnificatur carendo re illa, non debet ſuperuendere eam: quia vtilitas quæ alteri accreſcit, non eſt ex vendente, ſed ex conditione ementis; nullus autem debet vendere alteri quod ſuum non eſt, licet poſſit ei vendere damnum quod patitur. ille tamen qui ex re alterius accepta multum iuuatur, poteſt propria ſponte aliquid vendenti ſupererogare, quod pertinet ad eius honeſtatem. C D E

Adhibere fraudem in venditione eſt planè illicitum.

Carius vendere aut vilius emere rẽ quam valeat, eſt ſecũdum ſe iniuſtum, per accidens autem hoc poteſt interdum iuſtificari.

Solutio obie.

NOTANDVM autem quod ſecundum leges humanas vel ciuiles, licitum eſſe videtur, quod venditor & emptor inuicem ſe decipiant; quod quidem fit inquantum venditor plus intendit vendere rem ſuam quam valeat, emptor vero minus emere. Sed leges humanæ non ſolum hominibus virtuoſis datæ ſunt, ſed populo, in quo ſunt multi qui deficiunt à virtute. Ideo lex humana non potuit prohibere quicquid eſt contra virtutem, ſed ſufficit vt inhibeat quæ deſtruunt hominum conuictum; alia vero habeat quaſi licita; non quia ea approbet, ſed quia ea non punit. Sic igitur habet quaſi licitum pœnam non inducens, ſi abſque fraude venditor rem ſuam ſuperuendat, emptor autem vilius emat; niſi ſit nimius exceſſus: quia tunc etiam lex humana cogit ad reſtituendum, puta ſi aliquis ſit deceptus vltra mediam iuſti pretij quantitatem. Sed lex diuina nihil impunitum relinquit, quod ſit virtuti contrarium. Vnde ſecundum diuinam legem illicitum reputatur, ſi in emptione & venditione non ſit æqualitas iuſtitiæ obſeruata. & tenetur ille qui plus habet, recompenſare ei qui plus damnificatus eſt, ſi ſit notabile damnum: quod ideo dico, quia iuſtum pretium rerum quandoque non eſt punctualiter determinatum, ſed magis in quadam exiſtimatione conſiſtit; ita quod modica additio vel minutio, non videtur tollere æqualitatem iuſtitiæ. A B

Lex humana non prohibet eos qui citra fraudẽ ſuperuendũt, modo no excedãt mediũ iuſti pretij, bene tamen lex diuina.

SICVT autem refert Auguſt. 14. de Trin. dictum cuiuſdam mimi fuit ab omnibus acceptum, ſcilicet *vili emere, & carè vendere:* cui conſonat illud Prouerb. 20. *Malum eſt, malum eſt, dicit omnis emptor; & cum receſſerit tunc gloriatur.* Sed Auguſt. dicit ibidem. Mimus ille, vel ſeipſum intuendo, vel alios experiendo, vilius velle emere, & carè vendere, omnibus id credidit eſſe commune. Sed quoniam reuera vitium eſt, poteſt quiſque huiuſmodi iuſtitiam adipiſci, qua huic reſiſtat & vincat: & ponit exemplum de quodam, qui modicum pretium de quodam libro propter ignorantiam poſtulanti, iuſtum dedit prætium. Vnde patet quod illud commune deſiderium, non eſt naturæ, ſed vitij; & ideo commune eſt multis, qui per latam vitiorum viã incedunt. C

CIRCA ſecundum videndum eſt, *vtrùm vẽditio reddatur illicita propter vitium rei venditę.* Et dicendum quod circa rem quæ venditur, defectus dupliciter poteſt conſiderari. *Vnus* quidem defectus ſecundum ſpeciem rei, & hunc etiam defectum, ſi venditor cognoſcat in re quam vendit, fraudem committit in venditione, vnde venditio illicita redditur. Et hoc eſt, quod dicitur contra quoſdam Iſa. 1. *Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam, vinum tuum mixtum eſt aqua:* quod enim permixtum eſt, patitur defectum quantum ad ſpeciem. *Alius* autem defectus eſt ſecundum quantitatem quæ per menſuram cognoſcitur; & ideo ſi quis ſcienter vtatur deficienti menſura in vendendo, fraudem committit, & eſt illicita venditio. Vnde dicitur Deut. 25. Nõ *habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius, & minus: nec erit in domo tua modius maior, & minor.* Et poſtea ſubditur. *Abominatur enim Dominus eum qui facit hæc, & auerſatur omnem iniuſtitiam. Tertius* defectus eſt ex parte qualitatis, puta ſi aliquod infirmum vendit, quaſi ſanum, quod ſi quis ſcienter fecerit, fraudem committit in venditione: Vnde eſt illicita venditio. Et in omnibus talibus non ſolum aliquis peccat iniuſtam venditionem faciendo, ſed etiam ad reſtitutionem tenetur. Si vero eo ignorante aliquis prædictorum defectuum fuerit in re vendita, venditor quidem non peccat, ſed facit iniuſtũ materialiter, non tamen eius operatio eſt iniuſta; tenetur tamen cum ad eius notitiam peruenerit, damnum recompenſare emptori. Et quod dictum eſt de venditore eſt intelligendum ex parte emptoris. Contingit enim venditorem credere rem ſuam eſſe minus prætioſam quantum ad ſpeciem. Sicut ſi aliquis vendit aurum loco aurichalci, emptor ſi illud cognoſcat iniuſtè emit, & ad reſtitutionem tenetur. Et eadem ratio eſt de defectu qualitatis, & quantitatis. Sciendum autem quod aurum & argentum, non ſolum cara ſunt propter vtilitatem vaſorum, quæ ex eis fabricantur, aut aliorum huiuſmodi; ſed etiã propter dignitatẽ, & purgationem ſubſtãtiæ ipſorũ. Et ideo ſi aurum vel argẽtũ ab alchimicis factum, veram ſpeciem non habeat auri & argenti, eſt fraudulenta & iniuſta venditio, pręſertim D E

Qui ſcienter vendit rem defectuoſam ſecundũ ſpeciem, quãtitatem, aut qualitate fraudem cõmittit, & tenetur ad reſtitutionem.

cum

cum ſint aliquæ vtilitates auri & argenti veri, ſecundum naturalem operationem ipſorum, quæ non conueniunt auro per alchimiam ſophiſticato. Sicut quod habet proprietatem lætificandi, & contra quaſdam infirmitates medicinaliter iuuat. frequentius etiã poteſt poni in operatione, & diutius in ſua puritate permanet aurum verum, quam ſophiſticatum. Si autem per alchimiam fieret aurum verum, non eſſet illicitum ipſum pro vero vendere, quia nihil prohibet artem vti aliquibus naturalibus cauſis, ad producendum naturales & veros effectus; Sicut dicit Auguſtin. in lib. 3. de Trin. de his quæ arte Dæmonum fiunt.

Circa tertium videndum eſt, *vtrum venditor teneatur dicere vitium rei vendendæ.* Dicendum quod dare alicui occaſionem periculi vel damni, ſemper eſt illicitum, quamuis non ſit neceſſarium quod homo alteri ſemper det conſilium & auxilium, pertinens ad eius qualemcunque promotionem; ſed hoc ſolum eſt neceſſarium in aliquo caſu determinato, puta cum alius eius curæ ſubdatur, vel cum non poteſt ei per alium ſubueniri. Venditor autem qui rem vendendam proponit, ex hoc ipſo dat emptori damni vel periculi occaſionem, quod rem vitioſam offert, ſi ex eius vitio damnum vel periculum incurrere poſſit: dãnum quidem, ſi propter eius vitium, huiuſmodi res quæ vendenda proponitur minoris ſit pretij, ipſe verò propter huiuſmodi vitium nihil de pretio ſubtrahat: periculum autem, ſi propter huiuſmodi vitium vſus rei reddatur impeditus vel noxius, puta ſi aliquis alicui vendat equum claudicãtem pro veloci, vel ruinoſam domum pro firma, vel cibum corruptum ſiue venenoſum pro bono. Vnde ſi huiuſmodi vitia ſcit & non detegit, erit illicita & doloſa venditio; & tenetur venditor ad damni reſtitutionem. Si vero vitium ſit manifeſtum, puta cum equus eſt monoculus; vel cũ vſus rei, etſi non competat venditori, poteſt tamen eſſe conueniens aliis & ſi propter huiuſmodi vitium ipſe ſubtrahat quantum oportet de precio, nõ tenetur ad manifeſtandum vitium rei: quia forte propter huiuſmodi vitium emptor vellet plus ſubtrahi de pretio, quam de iure eſſet ſubtrahendum. Vnde poteſt licitè venditor indemnitati ſuæ conſulere, vitium rei reticendo.

Venditor tenetur vitium rei vendendæ dicere, quando vitium eſt occultũ, aut res ſit mutãda ex illo.

Notandum autem quod non oportet, quod emptor vel venditor per præconem vitium rei vendendæ pronunciet; quia ſi prædicent vitium, exterrentur emptores rei ab emendo, dum ignorarent alias conditiones rei ſecundum quas eſt bona, & vtilis; ſed ſingulariter eſt dicendum vitium rei ei, qui ad emendum accedit, qui poteſt ſimul omnes conditiones adinuicem comparare bonas & malas: nihil enim prohibet rem in aliquo vitioſam, in multis alijs vtilem eſſe.

Circa quartum ſcilicet *vtrum liceat alicui rem ſuam carius, vendere, quam* emit. Dicendum, quod ad negotiatores pertinet commutationibus rerum inſiſtere. vt autem Phil. dicit in 1. Polit. duplex eſt rerum commutatio. *Vna* quidem quaſi naturalis & neceſſaria, per quam ſcilicet fit commutatio rei, vel rerum, & denariorum, propter neceſſitatem vitæ; & talis commutatio non propriè pertinet ad negotiatores, ſed magis ad œconomos, vel Politicos, qui habent prouidere, vel domui vel ciuitati, vel de reb. neceſſarijs ad vitam. *Alia* vero commutationis ſpecies eſt, vel denariorum ad denarios, vel quarumcunque rerum ad denarios, non propter res neceſſarias vitæ ſed propter lucrum quærendum: & hæc quidem negotiatio, propriè videtur ad negotiatores pertinere. Secundum Philoſophum autem, prima commutatio laudabilis eſt, quia deſeruit naturali neceſſitati; ſecũda autem iuſtè vituperatur, quia quantum eſt de ſe deſeruit cupiditati lucri, quæ terminum neſcit, ſed in infinitum tendit. & ideò negotiatio ſecundum ſe conſiderata, quandam turpitudinem habet, inquantum non importat de ſui ratione finem honeſtum

Commutatio non propter res neceſſarias vitæ, ſed propter lucrũ habet ſpeciẽ inhoneſti, poteſt tamẽ iuſtificari ſi moderate & ob debitum finem fiat.

A vel neceſſarium. Lucrum tamen quod eſt negotiationis finis, etſi in ſui ratione non importet aliquid honeſtum, vel neceſſarium, nihil tamen importat in ſui ratione vitioſum, vel virtuti contrarium. vnde nihil prohibet lucrum ordinari ad aliquem finem neceſſarium vel honeſtum, & ſic negotiatio reddetur licita. Sicut cum aliquis lucrum moderatum, quod negotiatio quærit, ordinat ad domus ſuæ ſuſtentationem, vel ad ſubueniendum indigentibus; vel etiam cum aliquis negotiationi intendit, propter publicam vtilitatem, ne. ſcilicet res neceſſariæ ad vitam, patriæ deſint, & lucrum etiam expetit, non quaſi finem, ſed quaſi ſtipendium laboris.

Cum autem dicat Chriſoſt. ſuper Matth. *Quicunque rem comparat integram, vt immutatam vendendo lucretur, ille eſt mercator qui de templo Dei eijcitur.* Et Caſſiodorus ſuper illud Pſal. *Quoniam non cognoui litteraturam,* vel negotiationem, ſecundum aliam litteram. *Quid eſt aliud negotiatio, niſi vilius comparare, & carius vendere, vel diſtrahere?* Et ſubdit. *Negotiatores tales eiecit dominus de templo.* Sciendum quod verbum Chryſoſt. intelligendum eſt de negotiatione, ſecundum quod vltimum finem in lucro conſtituit; quod præcipuè videtur, quando aliquis rem non immutatam carius vendit. Si enim rem in melius mutatam carius vendat, videtur præmium ſui laboris accipere: quamuis & ipſum lucrum poſſit licitè intendi, non ſicut vltimus finis, ſed propter alium finem neceſſarium vt dictum eſt.

Solutio obiecti.

Hoc etiam aduertendum, quod non quicunque carius vendit quam emerit, negotiator, ſed ſolum qui
C ad hoc emit vt carius vendat. Si autem emit rem, non vt vendat, ſed vt teneat; & poſtmodum propter aliquam cauſam eam vendere velit, non eſt negotiatio, quamuis carius vendat: poteſt enim hoc licitè facere, vel quia in aliquo rem meliorauit, vel quia pretium rei eſt mutatum, ſecundum diuerſitatem rei vel temporis, vel propter periculum cui ſe exponit, trãsferendo rem de loco ad locum, vel eam fieri faciendo; & ſecundum hoc nec emptio nec venditio eſt iniuſta. *Item* ſciendum quod clericis interdicitur negotiatio, quia clerici non ſolũ debent abſtinere ab his quę ſunt ſecundum ſe mala, ſed etiam ab his quæ habent ſpeciem mali, quod quidem in negotiatione contingit, tũ propter hoc quod eſt ordinata ad lucrum terrenũ, cuius clerici debent eſſe contemptores; tum etiam pro-
D pter frequentiam negotiatorum vitia, quia difficulter exuitur negotiator à peccatis labiorum, vt dicitur Eccleſiaſtici 26. Et alia cauſa eſt, quia negotiatio nimis implicat animum ſæcularibus curis, & econuerſo à ſpiritualibus retrahit. Vndè Apoſt. dicit 1. Tim. 2. *Nemo militans Deo, implicat ſe negotijs ſæcularibus.* Licet tamen clericis vti prima commutationis ſpecie, quæ ordinatur ad neceſſitatem vitæ, emendo vel vendendo.

Qui emit aliquid nõ vt venendat poteſt poſtea id ipſum carius vendere ſi velit, & valeat.

Cur clericis negotiatio interdicitur.

De fraudulentia.

DISTINCTIO VI.

E Sciendum autem quod fraus eſt multiplex. Eſt enim fraus quædam commendanda. Quædam excuſabilis. Quædã tolcranda. Et quædam damnabilis.

Fraus quadruplex ſcilicet commendanda.

Fraus quidem commendanda eſt, quando quis proximi vtilitatẽ intendens, facit aliquid ipſo neſciente, quod forſitã credit illi prima facie, non placere, tamen placere deberet. Sicut vxor quando clanculo facit eleemoſynas moderatas, quæ viro ſuo forſitã non placerent ante factum, nec ipſe daret licẽtiam faciendi; tamen poſt factum placet illi quod ipſa fecerit, quia illa hæc faciendo procurat ſpirituale commodum viri ſui. Vnde etſi fraus eſt, pia tamen eſt. Item ſi quis frænetico furetur gladium, ne ipſe ſemetipſum lædat vel alium, pia fraus eſt. Item ſi ſeruus deuotus Deo; & Domino ſuo fidelis, vtilitatem Domini ſui procuret illo neſciente, vel etiam contradicente, in damnum ſuum, vituperium, vel grauamen, facit do-

mino ſuo fraudem, tamen pia & vtilis eſt domino. Ad Titum. 2. *Seruos hortare dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes,* ſcilicet licitis, & honeſtis, *non contradicentes,* in his, ſcilicet quæ ſunt ſecundum Deum, *non fraudantes,* id eſt non fraudem malam & noxiam facientes, *ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes.*

Excuſabilis. ITEM fraus eſt excuſabilis, quando ſcilicet homo bonum ſuum procurat ſine proximi detrimento. Sicut fecerunt Gabaonitæ, Ioſue 9. qui callidè cogitantes, venerunt ad Ioſue & filios Iſraël dicentes. *De terra longinqua venimus, pacẽ vobiſcum facere cupientes:* Quorũ fraude percepta dixit eis Ioſue. *Cur nos decipere fraude voluiſtis?* &c. Similiter Iacob ex cõſilio matris ſuæ Rebeccæ, fraudauit fratrem ſuum, benedictionem paternam ſurripiendo, Geneſ. 27. *Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam.* Excuſatur Iacob, quia hoc fecit ex præcepto Sanctæ matris, & ex conſilio ſpiritusſancti.

Toleranda ITEM eſt fraus toleranda; puta ſi fiat alicui iniuria vel damnum de bonis temporalibus, & non poſſit illa ſine ſcandalo repetere: magis eſt talis fraus vel iniuria toleranda, quam ſcandalum oriatur: Vnde 1. Corinth. 6. *Iam quidem omnino delictum in vobis, quia iudicia habetis inter vos. quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?*

Culpabilis. ITEM eſt fraus culpabilis, & de hac dicitur. 1. Corinth. 2. *Nolite fraudare inuicem.* Et Mar. 10. *Ne fraudem feceris.* Fraus autem culpabilis multiplex eſt, & committitur multis modis. Eſt enim fraus, quam inducit ambitio inſatiabilis. In acquirendis enim honoribus magnus eſt labor, magna cordis anxietas, antequam ambitioſi poſſint ad eos peruenire, ſeruiunt, tribuunt, amicitias ſimulant, mentiuntur, adulãtur, preces multiplicant, interceſſores procurant, maturitatem prætendunt, iactant ſcientiam, ſimulant ſanctitatem. Vnde Dan. 11. de ambitioſo dicitur. *Regnum obtinebit in fraudulentia.*

Fraus culpabilis inducitur multis modis ſcilicet per ambitionem, per carnalitatẽ, per malignitatẽ, & per cupiditatem.

SECVNDO eſt fraus, quam inducit carnalitas, ſiue quantum ad guſtum, ſiue quantum ad tactum. Quantũ ad guſtum quidem, quia guloſi & ebrioſi, poſtquã ſua turpiter expenderunt, multas fraudes committunt in tabernis, & ludis illicitis, & conuiuijs, & ſymbolis procurandis. vomẽtes eſuriunt, inebriati ſitiunt. Similes ſunt filiis Iſraël, qui *petierunt eſcas animabus ſuis,* ſicut dicitur in Pſalm. 77. *Pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes,* &c. Sequitur: *Manducauerunt & ſaturati ſunt nimis & deſiderium eorum attulit eis: non ſunt fraudati à deſiderio ſuo.* Sed nota quod ſequitur. *Adhuc eſcæ eorũ erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos,* &c. Item de carnalitate quantum ad tactum, non eſt dubium quod luxurioſi multas faciunt fraudes, vt iuuenculas & ſimplices mulieres alliciant & ſeducant; & cum eas ſeduxerint, multa committunt vt eas paſcant, induant, iocalia præbeant, & in ſua detineant fœditate. Vnde 2. Eſdræ 8. *Accipit homo gladium, & vadit in viam facere furta & homicidia,* &c. Sequitur: *Et cum furtum fecerit, & fraudes & rapinas, amabili ſuæ affert.*

Fraus ex malignitate committitur multis modis ſcilicet in conſortijs. TERTIA eſt fraus quam inducit malignitas, & hoc committitur multis modis; videlicet, in conſortiis, in conſilijs, in iudiciis, & in ſeruitiis. In conſortiis quidem, inter amicos amorem & amicitiam ſimulando, & ſub amicitiæ ſpecie ſeducendo, Hier. 9. *Vnuſquiſque ſe à proximo cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam; quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet:* Fraudulenter incedit, qui fallaciter adulando ſeducit; vel quod deterius & periculoſius eſt, qui rancorem & odium tenens in corde diſſimulat, & adulando amorem ſimulat, Prouerb. 27. *Meliora ſunt vulnera diligentis, quam fraudulenta odientis oſcula.* Et 26. *Sicut noxius eſt qui mittit lanceas & ſagittas in mortem, ita vir qui fraudulenter nocet amico.*

De conſilijs. ITEM in conſiliis fraus committitur. Sicut dicitur Prouerb. 12. *Conſilia impiorum fraudulenta.* Conſulunt enim quandoque contra Deum & iuſtitiam, ob amorem, odium, vel rancorem, vel lucrum ſuum & commodum temporale, Heſter 16. *Multi bonitate principum, & honore qui in eos collatus eſt, abuſi ſunt in ſuperbia* & cæt. Sequitur: *Aures principum ſimplices, callida fraude decipiunt.*

In iudicijs. ITEM fraus iſta committitur in iudiciis, ab actore fraudulenter agendo, à reo fraudem fraude propellendo. Sicut dicitur, 1. Corinth. 7. *Omnino delictum eſt in vobis, quia iudicia habetis inter vos.* Sequitur. *Vos iniuriam facitis, & fraudatis:* id eſt fraudem fraude vultis repellere, & iniuriam iniuria vindicare, quod illicitum eſt. Quia ſicut dicit Seneca, *non eſt vitium vitio vindicandum.* Vnde & actor iniquus eſt, iniuriam faciendo, & reus iniquus per fraudulentiam ſe defendendo; & iniuriam contra iniuriam inferendo. Ideo ſequitur ibidem. *An neſcitis, quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt?*

In ſeruitijs. ITEM fraus iſta committitur in ſeruitiis, vel quia ſerui dominis ſuis ſeruiunt fraudulenter, vel è conuerſo. ſerui quidem dominis ſuis ſolent fraudes committere multis modis, quos cauſa breuitatis omitto. Ad Titum 2. dicit Apoſtolus: *Seruos hortare dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, ſed bonam fidem oſtendentes.* Domini vero ſeruis ſuis, id eſt illis qui faciunt eorum opera, fraudes faciunt non ſoluendo, Iacobi 5. *Agite nunc diuites, plorate, vlulate in miſerijs quæ aduenient vobis.* &c. Sequitur, *ecce merces operariorum veſtrorum qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat: & clamor eorum aures domini Sabaoth introiuit.* Vel malè & tarde & non integre perſoluendo, Eccleſiaſtici. 34. *Panis egentium vita pauperum eſt, qui defraudat illum homo ſanguinis eſt,* &c. *Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum, qui effundit ſanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt.* Magna igitur iniquitas diuitum defraudare pauperes, & eorum ſtipendia detinere. Super hoc Iacob conqueritur de Laban. Geneſ. 31. *Mutauit mercedem meam decem vicibus.* Sed longe maior eſt iniquitas; quam aliqui ſerui nequam contra ſuum dominum operantur, defraudando quod ei promiſerant vel vouerant. Sicut patet Act. 5. de Anania & Saphyra. Vnde Ananiæ dixit beatus Petrus. *Cur tentauit Sathanas cor tuum mentiri te ſpirituiſancto: & fraudare de pretio agri?* Sequitur. *non es mentitus hominibus, ſed Deo, Ananias autem audiens hæc verba, cecidit & expirauit: Similiter & Saphyra vxor eius.* Et Ierem. 48. *Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter.* Opus domini facit fraudulenter, qui in eo non Dei, ſed ſuam gloriam quærit; vel qui tarde lente, & tepido corde facit, de tali dicitur Ieſa. 32. *Loquetur ad dominum fraudulenter.*

Fraus ex cupiditate eſt deteſtanda propter quatuor ſcilicet propter multitudinem peccatorum concomitantium. QVARTA eſt fraus, vel fraudis ſpecies, quam inducit cupiditas; quæ conſiſtit in commerciis ſiue contractibus exercendis, Auguſtin. *Studium auaritiæ ſine fraudis propriũ ſolet eſſe negotiantium.* Hæc autem deteſtanda eſt multiplici ratione. Primo propter peccatorum multitudinem. Secundo propter damnorum magnitudinem. Tertio propter neceſſitatem redditionis. Et quarto propter æternitatem damnationis. *Primo* quidem propter multitudinem peccatorum concomitantium. Leo Papa. *Difficile eſt inter vendentium & ementium commercium non interuenire peccatum:* immo innumera ſunt peccata quæ ſolent committere, puta mendacia, iuramenta, periuria, verba ſophiſtica, quibus decipiunt homines, proferendo. Item de facto mala pro bonis, corrupta pro ſanis, vendendo, numerando, menſurando, ponderando, & huiuſmodi. Ideo dicitur Leui. 19. *Non decipiat vnuſquiſque proximum,* & cæt. Sequitur, *Iuſta & æqua ſint pondera, iuſtus modius, & æquus ſextarius.* & ante. *Nolite facere iniquum quid in iudicio, in regula, in pondere, & menſura.* Deutero. 25. *Non habebis in ſaculo diuerſa pondera,*

maius & minus, &c. *abominatur Deus eum qui facit hæc* Matth. 6. *Nunquid iuſtificabo ſtateram impiam? & ſacelli diuerſa pondera,* Iſa. 52. *Fraudulentis vaſa ſunt peſſima,* quia habent vaſa iræ Dei.

Propter damnorum magnitudinem.

SECVNDO deteſtanda eſt fraus in commercijs, propter damnorum magnitudinem. Nam propter lucra temporalia perdunt ſpiritualia, Prouer. 1. *Ipſi contra ſanguinem ſuum inſidiantur, & moliuntur fraudes contra animas ſuas.* Eccleſiaſtici 3. *Vnus eſt, & ſecundum non habet; non filium, non fratrem, & tamen laborare non ceſſat, nec ſatiantur oculi eius diuitijs, nec recogitat, dicens: Cui laboro, & fraudo animam meam bonis?* ſpiritualibus ſcilicet & æternis. Negligunt enim miſſas, prædicationes, locis ſacris non exhibent reuerentiam, nec temporibus, id eſt diebus Dominicis & feſtiuis.

Propter reſtituendi neceſſitatem.

TERTIO deteſtanda eſt fraus in commertijs, propter reſtituendi neceſſitatem. Inſanum eſt velle multa perdere, lucrari pauca, quæ tamen reddere ſit de neceſſitate ſalutis, Leuit. 6. *Reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere;* quod tamen eis eſt valde difficile, vel fortitan impoſſibile. Pauci ſunt hodie qui poſſent ad hoc induci, vt in quadruplum redderent omnia, ſicut dixit Zachæus de ſeipſo, Lucæ 19. *Si quem defraudaui reddo quadruplum.* Abſque dubio in multis caſibus non ſufficit reddere ſolum ſimplum puta quando ille cui debet fieri reſtitutio, damnificatus eſt in vſuris, vendit [illegible] hæreditatis, vel aliorum bonorum; & grauatus laboribus, & expenſis.

Propter acerbitatem damnationis.

QVARTO deteſtanda eſt fraus in commercijs propter acerbitatem damnationis, Pſalm. 51. *Tota die iniuſtitiam cogitauit lingua tua, ſicut nouacula acuta feciſti dolum,* Sequitur. *Propterea Deus deſtruet te,* &c. Prouerb. 21. *Qui congregat Theſauros lingua mendacij impingnetur ad laqueos mortis.* Et Apoc. 14. *Quicunque acceperit characterem beſtiæ,* ſine quo ſcilicet nemo poteſt vendere vel emere, *hic bibet de vino iræ Dei mixto in calice eius, & cruciabitur igne ſulphure, & aſcendet, fumus tormentorum in ſæcula ſæculorum.*

De mendacio.

DISTINCTIO VII.

DEINDE conſiderandum eſt de mendacio circa quod conſideranda ſunt quatuor. Primo quid ſit, & vtrum opponatur veritati, quaſi ſemper continens falſitatem. Secundo de mendacij ſpeciebus. Tertiò vtrum omne mendacium ſit peccatum. Quartò vtrum ſit peccatum mortale.

Mendacium eſt falſa vocis enunciatio cum intentione fallendi.

CIRCA primum ſciendum; quod mendacium eſt falſa vocis enunciatio, cum intentione fallendi. Et hæc deſcriptio ſumitur ex verbis Aug. in libro contra mendacium, dicentis. *Nemo dubitet eum mentiri, qui falſum enunciat cauſa fallendi.* Quapropter enunciationem falſi cum voluntate fallendi prolatam, manifeſtum eſt eſſe mendacium. Sciendum ergo quod ad perfectam mendacij rationem tria concurrunt, ſcilicet quod id quod enunciatur ſit falſum, & quod ſit voluntas falſum enunciandi, & iterum intentio fallendi.

Ad mendacium requiruntur tria ſed præcipue intentio dicendi falſum quæ quidem ſufficit licet quis verum dicat.

Tunc eſt falſitas materialiter; quia falſum dicitur, & formaliter, propter voluntatem falſum dicendi, & effectiuè, propter voluntatem falſitatem imprimendi. Sed tamen ratio mendacij non ſumitur à formali falſitate, ſed ex hoc ſcilicet quod aliquis habet voluntatem falſum enunciandi. Vnde & mendacium nominatur ex eo quod contra mentem dicitur. Et ideo ſi quis falſum enunciet, credens illud eſſe verum, eſt quidem falſum materialiter, ſed non formaliter, quia falſitas eſt præter intentionem dicentis, vnde non habet perfectam rationem mendacii. Id enim quod ſit præter intentionem, per accidens eſt, Vnde non poteſt eſſe ſpecifica differentia. Si vero formaliter aliquis falſum dicat, habens voluntatem falſum dicendi, licet ſit verum id quod dicitur; inquantum tamen huius

A actus eſt voluntarius & moralis, habet per ſe falſitatem, & per accidens veritatem; vnde ad ſpeciem mendacij pertingit. Quod autem aliquis intendat falſitatem in opinione alterius conſtituere, fallendo ipſum; non pertinet ad ſpeciem mendacij, ſed ad quandam perfectionem ipſius. Sicut & in rebus naturalibus aliquid ſpeciem ſortitur, ſi formam habeat; etiam ſi deſit formæ effectus. Sicut patet in graui, quod violenter ſurſum detinetur ne deſcendat ſecundum exigentiam ſuæ formæ. Sic ergo patet, quod mendacium directe & formaliter opponitur virtuti veritatis.

Mendacium formaliter opponitur virtuti veritatis.

CIRCA ſecundum, ſcilicet *de ſpeciebus mendacij.* Sciendum quod mendacium tripliciter diuidi poteſt. *Vno modo* ſecundum ipſam mẽdacij rationem, quę eſt propria & per ſe mendacij diuiſio. Et ſecundum hoc

Mendacium poteſt diuidi in ſpecies tripliciter.

B mẽdaciũ in duo diuiditur, ſcilicet in mendaciũ quod tranſcendit veritatem in maius, quod pertinet ad iactantiam; & in mendacium quod deficit à veritate in minus, quod pertinet ad ironiam; vt patet per philoſophum 4. Eth. Hæc autem per ſe eſt ipſius mendacij diuiſio, quia mendacium inquantum huiuſmodi, opponitur virtuti veritatis, vt dictum eſt: veritas autem æqualitas quædam eſt, cui per ſe opponitur maius & minus.

ALIO modo poteſt diuidi mendacium inquantum habet rationem culpæ, ſecundum ea quæ aggrauant vel diminuunt culpam mendacij ex parte finis intenti. Aggrauant autem culpam mendacii, ſi aliquis per mendacium intendat alterius nocumentum, quod vocatur mendacium pernicioſum. Diminuitur

C autem culpa mendacij, ſi ordinetur ad aliquod bonum, vel delectabile; & ſic eſt mendacium iocoſum: vel vtile, & ſic eſt mendacium officioſum; ſiue quo intendatur iuuamentum alterius, vel remotio nocumenti, & ſecundum hoc diuiditur mendacium in tria prædicta.

TERTIO modo diuiditur mendacium vniuerſalius ſecundum ordinem ſiue, ex hoc addatur aut diminuatur ad culpam mendacij, ſiue non. Et ſecundum hoc eſt diuiſio octo membrorum. In qua, tria quidem membra continentur ſub mendacio pernicioſo; quod quidem ſit, vel contra Deum; & ad hoc pertinet primum mendacium, quod eſt in doctrina religionis: Vel eſt contra hominem, ſiue ſola intentione nocẽdi alicui, & ſic eſt ſecundum mendacium, quod ſcilicet

D nulli prodeſt, & obeſt alicui: ſiue etiam intendatur in nocumento vnius vtilitas alterius, & hoc eſt tertium mendacium, quod vni prodeſt, & alteri obeſt. Inter quæ primum eſt grauiſſimũ: quia ſemper peccata cõtra Deum ſunt grauiora, vt ſupra dictum eſt. Secundum autem eſt grauius tertio, quod diminuitur ex intẽtione vtilitatis alterius. Poſt hæc autem tria, quę ſuperaddunt ad grauitatem mendacij culpæ ponitur quartum, quod habet propriam quantitatem ſine additione vel diminutione, & hoc eſt mendaciũ quod ſit ex ſola mentiendi libidine; quod procedit ex habitu. Vnde & philoſophus dicit in 4. Eth. quod *mendax eo quod talis eſt ſecundum habitum, ipſo mendacio gaudet.* Quatuor vero ſubſequentes modi diminuunt de culpa mendacij. Nam quintum eſt mendacium iocoſum

E quod ſit placendi cupiditate. Alia autem tria continentur ſub mẽdacio officioſo, in quo intenditur quod eſt alteri vtile, vel quantum ad res exteriores, & ſic eſt ſextum mẽdacium, quod prodeſt alicui ad pecuniam conſeruandam: vel eſt vtile corpori, & ſic eſt ſeptimum mendacium quo impeditur mors hominis; vel eſt vtile etiam ad honeſtatem virtutis, & hoc eſt octauum mendacium, in quo impenditur illicita pollutio corporalis. Patet autem quod quanto bonum intentum eſt melius, tanto magis minuitur culpa mendacij, & ideo ſi quis diligenter conſideret, ſecundum ordinem prædictæ enunciationis, attenditur ordo grauitatis culpæ in iſtis mendacijs. Nam bonum vtile præfertur delectabili, & vita corporis præfertur pecuniæ, honeſtas etiam ipſi corporali vitæ.

CIRCA tertium, ſcilicet *vtrum omne mendacium ſit peccatum.* Sciendum quod illud quod ſecundum ſe malum eſt, ex genere ſuo nullo modo poteſt eſſe bonum vel licitum, quia ad hoc quod aliquid ſit bonum requiritur quod omnia rectè concurrant, quia bonum cauſatur ex integra cauſa: malum autem ex ſingularibus defectibus, vt dicit Dyoniſius 4. cap. de di. no. Mendacium autem eſt malum ſecundum ſe, eſt enim actus ſuper indebitam materiam cadens. Cum enim voces naturaliter ſint ſigna intellectus, innaturale & indebitum eſt, quod aliquis ore vel voce ſignificet quod non habet in mente, vnde philoſophus dicit 4. Ethi. quod *mendacium eſt per ſe prauum & fugiendum. Verum autem eſt bonum & laudabile.* Vnde manifeſtum eſt quod omne mendacium eſt peccatum. Sicut dicit Auguſt. in libro contra mendacium. Ideo dicitur Eccleſiaſtici 7. *Noli velle mentiri omne mendacium.*

Omne mendacium eſt peccatum.

Solutio obiecti.

NON eſt ergo aliqualiter æſtimandum in ſcriptura ſacra, vel aliqua ſcriptura canonica aſſeri quicquam falſum, vel ſcriptores eorum falſum aliquid aſſerendo dixiſſe: quia ſic tota periret fidei certitudo, quæ auctoritati ſcripturæ ſacræ innititur. In hoc autem quod in euangelio, & in alijs ſcripturis ſacris, verba vel facta aliquorũ Doctorum diuerſimodè recitantur, non eſt mendacium. Vnde dicit Aug. in lib. de conſenſu Euangeliſtarum, Nullo modo laborandum eſſe iudicat, qui prudenter intelligit ipſas ſententias eſſe neceſſarias agnoſcendæ veritati, quibuſlibet verbis fuerint indicatæ. Et in hoc apparet, ſicut ſubiungit ibidem, non debere nos arbitrari mentiri quenquam, ſi pluribus rem quam audierunt vel viderunt reminiſcentibus, res eadem non eodem modo, atque eiſdem verbis fuerit indicata.

Hoc etiam eſt ſciendum, quod in ſcriptura ſacra, ſicut Aug. dicit, inducuntur aliquorum geſta exempla perfectæ virtutis, de quibus non eſt æſtimandum eos fuiſſe mentitos. Si qua tamen in eorum dictis appareant quæ mendacia videantur, intelligendum eſt, ea figuraliter & propheticè dicta eſſe Vnde Aug. dicit in libro contra mendacium. *Credendum eſt illos homines, qui propheticis temporibus digni auctoritate fuiſſe commemorantur, omnia quæ ſcripta ſunt de illis propheticè geſſiſſe atque dixiſſe.* Abrahã tamẽ vt Aug. dicit in quæſtionibus Gen. dicẽs *Saram eſſe ſororem ſuam, veritatem voluit celari, non mendacium dici. Soror enim dicitur, quia filia fratris erat.* Vnde & ipſe Abraham dicit, Gen. 20. *Vere ſoror mea, eſt filia patris mei, & nõ matris meæ filia*; quia ſcilicet ex parte patris ei attinebat. Iacob vero myſticè dixit ſe eſſe Eſau primogenitum Iſaac, quia videlicet primogenita illius de iure debebantur ei, vſus autẽ eſt hoc modo loquẽdi per ſpiritũ propheticæ ad deſignãdum myſteriũ, quia videlicet iunior populus, ſcilicet gentilium, ſubſtituendus erat in locum primogeniti, ſcilicet in loco Iudæorum. Quidam vero commendabantur in ſacra ſcriptura non propter perfectam virtutem, ſed propter quandam virtutis indolem; quia ſcilicet apparebat in eis aliquis laudabilis affectus, ex quo mouebantur ad quædam debita facienda Et hoc modo Iudith laudatur, non quia mentita eſt Holoferni, ſed propter affectũ quem habuit ad ſalutẽ populi, pro qua periculis ſe expoſuit, quamuis etiam dici poſſit, quod verba eius veritatem habent, ſecundũ aliquem myſticum intellectum.

Excuſantur Abraham & Iacob à mendacio.

RVRSVS aduerte, quod ille qui aliquid promittit, ſi animum habeat faciendi quod promittit, non mentitur, quia non loquitur cõtra illud quod gerit in mẽte. Si vero non faciat quod promiſit, tunc videtur infidèliter agere per hoc quod animum mutat: poteſt tamẽ excuſari ex duobus. *Vno modo* ſi promiſit id quod eſt manifeſtè illicitum, quia promittendo peccauit, mutando autem propoſitum benefacit. *Alio modo* ſi ſunt mutatæ conditiones perſonarum vel negotiorum. Vt enim Seneca dicit in libro de beneficijs. *Ad hoc quod teneatur facere quod promiſit, requiritur quod omnia immutata permaneant.* Alioquin nec fuit mendax promittendo, quia promiſit quod habebat in mẽte, ſubintellectis debitis conditionibus: nec etiã eſt infidelis nõ implendo quod promiſit, quia cæteræ conditiones non extant. Vnde & Apoſtolus non eſt mentitus, qui non iuit Corinth. quo ſe iturum eſſe promiſerat, vt dicitur 2. Corinth. 1. hoc propter impedimenta quæ ſuperuenerant.

Qui habet animũ implendi quod promiſit non mentitur, licet non impleat.

ITEM notandum quod mendacium non ſolũ habet rationem peccati ex damno quod infert proximo, ſed ex ſua inordinatione vt dictum eſt, non eſt autem licitum alicui illicita inordinatione vti, ad impediendum nocumentum vel damnum aliorum, ſicut non licet alicui furari vt eleemoſynam faciat; niſi forte in neceſſitatis artic. in quo ſunt omnia communia, ideo non eſt licitum mendacium dicere, ad hoc quod aliũ à quocunque periculo corporali vel ſpirituali liberet. Vnde non licet homini mẽtiri vt vnũ liberet vel præſeruet ab homicidio, & aliũ à morte, vel vt virginem à corruptione, & alium ab inceſtu præſeruet. Licet tamẽ veritatem occultare prudenter, ſub aliqua diſſimulatione, vt dicit Aug. in lib. contra mendacium.

CIRCA quartum, ſcilicet *vtrum omne mendacium ſit peccatum mortale.* Sciendum, quod peccatum mortale propriè eſt quod repugnat charitati, per quam anima viuit Deo coniuncta, vt dictum eſt. Poteſt autẽ mendacium contrariari charitati tripliciter. *Vno modo* ſecundum ſe, *alio modo* ſecũdum finẽ intentum, *tertio modo* per accidens. Secundum ſe quidem contrariatur charitati ex ipſa falſa ſignificatione, quæ quidem ſi ſit circa res diuinas, contrariatur charitati Dei, cuius veritatem aliquis tali mendacio occultat vel corrumpit. Vnde huiuſmodi mendacium, non ſolum opponitur virtuti veritatis, ſed etiam virtuti fidei & religionis; & ideo hoc mendacium eſt, grauiſſimum & mortale. Si vero falſa ſignificatio ſit circa aliquid cuius cognitio pertineat ad hominis bonum, puta quæ pertinet ad perfectionem ſcientiæ, & informationem morum vitæ; ſic tale mendacium inquantum infert damnũ falſæ opinionis proximo, contrariatur charitati quantum ad dilectionem proximi, vnde eſt peccatum mortale. Si vero ſit falſa opinio ex mendacio generata circa aliquod, de quo non referat vtrum ſic vel aliter cognoſcatur, tunc ex tali mendacio non damnificatur proximus; ſicut ſi aliquis fallatur in aliquibus particularibus contingentibus ad ſe non pertinentibus, vnde tale mendacium ſecundum ſe non eſt peccatum mortale. Ratione vero finis intenti, aliquod mendacium cõtrariatur charitati, puta quod dicitur in iniuriã Dei, quod ſemper eſt peccatum mortale, vtpote religioni contrarium; aut in nocumentum proximi quantũ ad perſonam, diuitias, vel famam; & hoc etiã eſt peccatum mortale, cum nocere proximo ſit peccatũ mortale. Ex ſola autem intentione peccati mortalis aliquis mortaliter peccat. Si vero finis intentus non ſit contrarius charitati, nec mẽdacium ſecundũ hanc rationem erit peccatum mortale. Sicut apparet in mendacio iocoſo, in quo intenditur aliqua leuis delectatio; & in mendacio officioſo, in quo intenditur etiam vtilitas proximi. Per accidens autem poteſt contrariari charitati ratione ſcandali, vel cuiuſcunque damni conſequentis; & ſic erit etiam peccatum mortale dum ſcilicet aliquis non veretur propter ſcandalum publicè mentiri.

Mendacium poteſt tripliciter charitati contrariari ac per conſequens eſſe mortale.

De periurio.

DISTINCTIO VIII.

DEINDE conſiderandũ eſt de periurio. Circa quod conſideranda ſunt duo. Primo vtrum omne periurium ſit peccatum mortale. Secundo quæ poſſunt nos mouere ad periurium deteſtandum.

CIRCA primum ſciendũ, quod quia de ratione periurii eſt falſitas ſeu mẽdacium omne autẽ mẽdacium eſt peccatum vt dictum eſt: patet manifeſtè periurium

eſſe

eſſe peccatum. Quod autem falſitas ſit de ratione periurij declaratur ſic. Actus enim morales ex fine ſpeciem ſortiuntur, finis autem in iuramento eſt humani dicti confirmatio, cui confirmationi falſitas opponitur, & per hoc confirmatur aliquod dictum quod oſtenditur firmiter eſſe verum. Vnde falſitas directè euacuat finem iuramenti, quod periurium dicitur, & propter hoc à falſitate præcipuè ſpecificatur peruerſitas iuramenti, quod periurium dicitur; & ideo falſitas eſt de periurij ratione. *Eſt* autem ſciendum ſecundum Hieronymum ſuper illud Hierem. 4. *Iurabis in veritate iudicio, & iuſtitia*, quod *quodcunque iſtorum trium defuerit periurium eſt*; non tamen eodem ordine. Sed primo & principaliter eſt periurium, quando deeſt veritas in ſermone, ratione iam dicta. Secundario autem cum deeſt iuſtitia; quia quicunque iurat aliquid illicitum, ex hoc ipſo falſitatem incurrit; quia obligatus eſt ad hoc quod contrarium faciat. Tertio vero modo quando deeſt iudicium; quia cum indiſcrete iurat, ex hoc ipſo periculo ſe committit falſitatem incurrendi; & ſic patet periurium eſſe peccatum, pro eo quod de ratione eius eſt falſitas. *Item* hoc idem patet ex eius propria ratione, quia iurare eſt teſtem Deum inuocare. Quod autem aliquis Deum inuocet teſtem falſitatis ad irreuerentiam eius, pertinet, quia per hoc dat intelligere, vel quod Deus veritatem non cognoſcat, vel quod falſitatem teſtificari velit; & ideo periurium eſt peccatum religioni contrarium, cuius eſt Deo reuerentiam exhibere.

Periurium eſt peccatum mortale ex ſuo genere, cuius tñ autem principaliter in falſitate, ſecundario vero in defectu iuſtitiæ vel iudicij.

Ex hoc vlterius clare patet, quod omne periurium ſit mortale: quia etſi illa quę de ſe ſunt peccata venialia, vel etiam bona ex genere, ſi in contemptum Dei fiunt, ſunt peccata mortalia; multomagis quicquid eſt quod de ſui ratione pertinet ad contẽptum Dei, eſt peccatum mortale, periuriũ autem de ſui ratione importat contẽptum Dei: ex hoc enim habet rationem culpæ vt dictum eſt, quia ad irreuerentiam Dei pertinet. Vnde manifeſtum eſt, quod periurium ex ſuo genere eſt peccatum mortale. Vnde ſi quis etiam iocoſe periuret, ſicut non euitat irreuerentiam, ſed quantum ad aliquid magis auget; ita non excuſatur à peccato mortali, ſicut nec à Dei contemptu. Ille etiã qui ex lapſu linguæ falſum iurat, ſi aduertat ſe iurare, & falſum eſſe quod iurat; non excuſatur à peccato mortali, ſicut nec à contemptu Dei. Si autem nõ aduertat, non videtur habere intentionem iurandi, & ideo à crimine periurij aliqualiter excuſatur.

Periuriũ iocoſũ eſt peccatum mort. vel etiam ex lapſu linguæ ſi quis aduertat ſe iurare, & falſum eſſe quod iurat, quia vtrobique eſt contemptus Dei contra religionem.

Circa ſecundum ſciendum, quod crimẽn periurij oſtendunt multa eſſe ſummopere deteſtandum. *Primum* eſt quia qui peierat, fur, raptor, & ſacrilegus efficitur. Fur quidem & raptor, quia nomen ſanctum Dei ipſo inuito & prohibẽte in teſtimoniũ falſitatis aſſumit Exo. 20. *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*. Sacrilegus vero, quia res ſacras inuadit, vt ſub eas peccatum ſuum faciat; ſicut nomen domini, & corpus eius, & altaria, & reliquias ſanctorum, quod refugiunt alij peccatores, & ipſi dæmones, quibus ſanctum & terribile nomen eius, ad cuius inuocationem ipſi fugiunt ab obſeſſis Leu. 19. *Non peierabis in nomine meo*. *Secundum* eſt quod periurus homagium diabolo facit, & ſe cum manu propria diabolo tradit, Prouc. 6. *Defixiſti apud extraneum manum tuam*. *Tertium* eſt quia ſigillum ſummi regis & Papæ falſificat, & ideo excommunicatus & ſacrilegus eſt, in perpetuum carcerem detrudendus, quia nomen domini quod datum eſt in teſtimonium veritatis, aſſumit in teſtimonium falſitatis, & confirmationem eius, Ezech. 13. *Violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei & fragmen panis, mentientes populo meo credenti mendacijs*, Et Iſa. 52. *Tota die nomen meum blaſphematur*. *Quartum* quia periurus quantum in ſe eſt, Deum inuoluit in malitia ſua, quia ipſum in teſtimonium falſitatis adducit; & ideo contra ipſos in iudicio teſtis erit, Mal. 3. *Ero teſtis velox maledicis & periuris*. *Quintum* eſt quia periurus excluditur à protectione diuini nominis in

Multa oſtendunt periuriũ eſſe deteſtandum.

1 Quia periuri ſunt fures & ſacrilegi.

2 Quia faciunt homagium diabolo.

3. Quia falſificant ſigillum Dei.

4 Quia conantur Deũ inuoluere in ſua malitia.

5 Quia excludunt ſe à protectione diuini nominis.

A quod peccat; quia fruſtra inuocat legis auxilium, qui committit in legem. Vnde periurus à Deo protegi non meretur. Adiutorium enim noſtrum in nomine domini, Prouerb. 18. *Turris fortiſſima nomen domini ad ipſum curret iuſtus & exaltabitur*. *Sextum* eſt, quia periurus repletur malis culpæ & malis pœnæ. Culpæ quidem malis repletur, ſicut dicitur Eccleſiaſtici 23. *Vir multum iurans replebitur iniquitate*. Et idem. *Non aſſueſcat iurationi os tuum, multi enim caſus ſunt in illa*, videlicet propter periurium quod ſæpè ſubſequitur. De malis vero pœnæ quibus Deus punit ſpiritualiter hoc peccatum, dicitur Zach. 5. *Vide volumen volans*, &cæt. *& dixit dominus. Hæc eſt maledictio quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ*. Sequitur, *quia omnis iurans ex hoc iudicabitur*, & cætera, *& veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter, & commorabitur in medio domus eius, & conſumet ligna eius & lapides eius*.

6. Quia replentur malis culpa & pœna.

B

Vnde periuri aliquando necantur à dæmone, aliquando vexantur. Sicut legitur in vita, B. Pancratij, ſicut refert Gregor. Turon. quod ſi quis periurare volens ad ſepulchrum dicti ſancti accedere voluerit, antequam cancellum chori intrauerit, aut arreptus vexatur à dæmone, aut continuo cadens in pauimentum vitam perdit. *Item* Eccleſiaſticæ hiſtor. libr. 6. capit. 10. legitur de Narciſſo Hieroſolymitano Epiſcopo, quod cum eſſet iuſtus & rigoris tenax, quidam homines nequam timentes ne eos in ſuis flagitiis inueniret, ſcientes quod eis non parceret, conuenientes coram auditoribus, crimen infamiæ ei imponunt, iurando & imprecando ita eſſe. primus cum iuramento imprecatur, quod igne pereat niſi ita ſit. ſecundus, quod quodam morbo regio. tertius, quod oculos amittat. Sancto autem ſecedente ad eremum vt vacaret contemplationi (licet Deum timentes non crederent eis contra Sanctum) Primus falſus teſtis à ſcintilla cum omni progenie ſua, rebus, & domo, & familia, exuritur. Secundus ab imis pedibus vſque ad caput, morbo regio conſumitur. Tertius hoc videns ſecretum pandit, & ſera pœnitentia lugens, oculos amiſit. Narciſſus autem poſt tres ſucceſſores rediens, honorificè ſuſceptus eſt.

Exemplũ.

C

Item ad idem de retentoribus legatorum, quibus ſimiliter accidit ſimiliter imprecãtibus. Cùm quidam vſurarius moreretur pœnitens, vocauit duos amicos ſuos, rogans eos vt ipſi eſſent executores ſui fideles, & veloces, & quod reſtituerent quod habuerat de alieno, exigens ab eis iuramentum, qui illud fecerunt cum imprecatione. Alius imprecatus eſt, quod igne ſacro qui dicitur gehennalis ſuccenderetur niſi hoc faceret; alius quod mala lepra feriretur. Cum autem eo mortuo pecuniam retinerent, nec vt promiſerant facerent; vt imprecati fuerãt factum eſt eis, & tormento vrgente hoc ſunt confeſſi quod accidit.

Exemplum.

D

Septimo diſſuadent hoc vitium etiam irrationales creaturæ, *armat enim Deus creaturam cõtra inſenſatos*, Sap. 5. *Dicitur* in hiſt. transmar. quod ſunt quædam fontes fures arguentes; ſic ſi ſuſpecti iurauerunt & peierauerunt, bibentes ex eis excæcantur. Si autem immunes ſint, clarius vident. *Item* legitur in geſtis Romanorum, vt refert Oroſius in lib. 5. quod cum Romani miſiſſent legatos ad plures gentes, quos ipſe nominauit, & ipſi recepiſſent eos in pace, & fide data pacem firmaſſent; ſubito proditiosè in eos irruentes in ciuitate Eſcuió occiderunt eos, & omnes Romanos quotquot inuenerunt. & factũ eſt in deteſtatione periurii, & violationis fidei, quod panis fractus apud aliquos per fracturas ſanguinaret: animalia domeſtica & inter homines viuere aſſueta, cum balatu, hinnitu, & mugitu miſerabili, fugientes ad ſiluas & montes, ab hominibus diſceſſerunt. Canes cum lachrimoſis latratibus idem fecerunt, oberrantes ad modũ luporũ, dicti autẽ populi qui dictã proditionẽ cõmiſerant, victi ſunt omnes in campo à Lucio Pompeio, & occiſi

7. Quia creaturæ irrationales tales produnt.

E

Exemplũ.

cum Imperatore eorum; exceptis quatuor millibus A qui iugum montis petentes, vindictam Dei non euaſerunt, quia congelati ad modum lapidum obriguerunt, immobiles facti; qui ſtantes videbantur viui, iam eorum oculis & dentibus ab eis cadentibus.

De proditione.

DISTINCTIO IX.

Quid proditio.

DEINDE conſiderandum eſt de proditione. *Eſt autem proditio, occulta & malitioſa machinatio contra perſonam aliquam.* Sicut enim fraus eſt deceptio circa res, ita proditio eſt contra perſonam. Sicut patet de Iuda, qui ex auaritia prodidit Chriſtum Matth. 24. *Iudas abijt ad ſummos Sacerdotes vt proderet eum illis.* Sic B Cain in fratrem ſuum Abel proditioſe ſurrexit Geneſ. 4. Sic Symeon & Leui filij Iacob, ſæuientes ob ſtuprum ſororis ſuæ Dynæ, irruentes in Sychem & populum ciuitatis, occiderunt Geneſ. 34. Saul pluries niſus eſt proditioſe percutere Dauid, & lancea confodere cum pariete 1. Reg. 18. Dauid proditioſe occidi fecit Vriam 2. Reg. 9. Abſalon volens vindicare iniuriam ſororis ſuę, quam vi oppreſſerat Ammon frater ſuus, proditioſe fecit eum occidi. Ioab proditioſe Amaſan interfecit 2. Reg. 20. *dixit Ioab ad Amaſan. Salue mi frater, ſalue mi frater, & tenuit manu dextra mentum Amaſæ quaſi oſculans eum, & percuſſit eum in latere.* 2. Reg. 20. Iſmahel filius Nathaniæ de octoginta viris, proditiosè occidit ſeptuaginta in medio ciuitatis. Hierem. 41. C

De furto.

DEINDE conſiderandum de furto, circa quod conſideranda ſunt tria. Primo vtrum furtum ſit peccatum. Secundum vtrum ſemper ſit peccatum mortale. Tertio vtrum liceat furari in neceſſitate. Ad euidentiam primi, primo declarandum eſt, vtrum rerum exteriorum poſſeſſio ſit homini naturalis. Secundo vtrum licitum ſit, quod aliquis aliquam rem poſſideat quaſi ſuam. Tertio vtrum furtum ſit occulta acceptio rei alienæ. Quarto declarabitur vtrum furtum ſit peccatum.

Poſſeſſio rerum naturalium quo ad vſum eſt homini naturalis quatenus ratione pollet.

AD primum dicendum eſt, quod res exterior poteſt dupliciter conſiderari. *Vno modo* quantum ad eius D naturam, quæ non ſubiacet humanæ poteſtati, ſed ſolum diuinæ, cui omnia ad nutum obediunt. *Alio modo* quantum ad vſum ipſius rei; & ſic habet homo naturale Dominium exteriorum rerum, quia per rationem & voluntatem poteſt vti rebus exterioribus quantum ad ſuam vtilitatem, quaſi propter ſe factis, ſemper enim imperfectiora ſunt propter perfectiora. & ex hac ratione probat Philoſophus 1. Pol. quod poſſeſſio rerum exteriorum eſt homini naturalis. hoc autem naturale dominium ſuper cæteras creaturas, quod competit homini ſecundum rationem, in qua imago Dei conſiſtit, manifeſtatur in ipſa hominis factione Gen. 1. vbi dicit. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris,* &c.

AD ſecundum dicendum, quod circa rem exte- E riorem duo competunt homini; quorum vnum eſt poteſtas procurandi & diſpenſandi, & quantum ad hoc licitum eſt quod homo propria poſſideat, & eſt etiam neceſſarium ad humanam vitam propter tria. *Primò* quidem, quia magis ſollicitus eſt vnuſquiſque ad procurandum aliquid quod ſibi ſoli competit, quam illud quod eſt commune omnium vel multorum; quia vnuſquiſque laborem fugiens relinquit alteri id quod pertinet ad commune, ſicut accidit in multitudine miniſtrorum. *Alio modo* quia ordinatius res humanæ tractantur, ſi ſingulis immineat propria cura alicuius rei procurandæ: eſſet autem confuſio ſi quilibet indiſtinctè quælibet procuraret. *Tertio* quia per hoc magis pacificatus ſtatus hominum con-

Quoad poteſtatē procurandi & diſpenſandi conueniens eſt propter tria quod aliquis rem vt propriā poſſideat, nō autem quoad vſum.

A ſeruatur, dum vnuſquiſque re ſua contentus eſt. Vnde videmus quod inter eos qui communiter ex indiuiſo aliquid poſſident, frequentius iurgia oriuntur. *Aliud vero* quod competit homini circa res exteriores eſt vſus ipſarum; & quantum ad hoc non debet homo habere res exteriores vt proprias, ſed vt communes, vt ſcilicet de facili aliquis ea communicet in neceſſitate aliorum. Vnde Apoſt. dicit 1. Timot. vlt. *Diuitibus huius ſæculi præcipe facilè tribuere, communicare.*

Solutio obiect.

ET nota quod communitas rerum attribuitur iuri naturali, non quia ius naturale dictet omnia eſſe poſſidenda communiter, & nihil eſſe quaſi proprium poſſidendum; ſed quia ſecundum ius naturale non eſt diſtinctio poſſeſſionum, ſed magis ſecundum humanum condictum, quod pertinet ad ius poſitiuum. Vn- B de proprietas poſſeſſionum non eſt ius naturale, ſed iuri naturali ſuperadditur per adinuentionem rationis humanæ.

Ius naturale non dictat omnia eſſe communiter poſſidenda.

AD tertium dicendum, quod ad rationem furti tria concurrunt: quorum primum conuenit ſibi ſecundum quod contrariatur iuſtitiæ, quę vnicuique tribuit quod ſuum eſt: & ex hoc competit ei quod vſurpat alienum. *Secundum* vero pertinet ad rationem furti, prout diſtinguitur à peccatis quæ ſunt contra perſonam, ſicut ab homicidio, & adulterio; & ſecundum hoc competit furto, quod ſit circa rem poſſeſſam. Siquis enim accipiat id quod eſt alterius, non quaſi poſſeſſio, ſed quaſi pars, ſicut ſi amputet membrum: vel ſit in perſona coniuncta, vt ſi auferat filiam vel vxorem, non habet rationem furti. *Tertia* differen- C tia eſt, quæ complet rationem furti, ſcilicet vt occultè vſurpetur alienum, & ſecundum hoc propria ratio furti eſt vt ſit occulta acceptio rei alienæ.

Ad rationem furti tria concurrunt ſed præcipue quod ſit occulta rei alienæ vſurpatio.

Solutio obiect.

ET nota quod occultatio quandoque quidem eſt cauſa peccati, puta cum quis vtitur occultatione ad peccandum, ſicut accidit in fraude & dolo; & hoc modo non diminuit peccatum, ſed conſtituit peciē peccati, & ita eſt in furto. Alio modo occultatio eſt ſimplex circunſtantia peccati; & tunc diminuit peccatum, tum quia eſt ſignum verecundiæ, tum etiam quia tollit ſcandalum.

AD quartum dicendum, quod ſi quis conſideret furti rationem, duas rationes peccati in eo inueniet: *Primo* quidem propter contrarietatem ad iuſtitiā, quæ reddit vnicuique quod ſuum eſt; & ſic furtum iuſtitiæ D opponitur, inquantum furtum eſt acceptio rei alienæ. *Secundo* ratione doli ſeu fraudis, quam fur committit, occultè & quaſi ex inſidijs rem alienam vſurpando. Vnde manifeſtum eſt quod omne furtum eſt peccatum.

Furtum eſt peccatum ratione iuſtitiā ratione fraudis.

Solutio obiect.

NOTANDVM autem quod accipere rem alienam, vel occultè, vel manifeſtè, auctoritate iudicis hoc decernentis, nō eſt furtum; quia iam fit ſibi debitum per hoc quod ſententialiter ſibi eſt adiudicatum. Vnde multominus furtum fuit quod filij Iſraël tulerunt ſpolia Ægyptiorum de præcepto Domini, hoc decernentis pro afflictionibus quibus Ægyptii eos ſine cauſa afflixerant: & ideo ſignanter dicitur Sap. 10. *Iuſti tulerunt ſpolia impiorum.*

Quid de rebus inuentis agendum.

ITEM ſciendum quod circa res inuentas eſt diſtin- E guendum. Quædam enim ſunt, quæ nunquam fuerūt in bonis alicuius; ſicut lapilli & gēmæ, quæ inueniuntur in littore maris; & talia occupanti conceduntur: & eadē ratio eſt de theſauris antiquo tempore ſub terra occultatis, quorū non eſt aliquis poſſeſſor, niſi quod ſecundum leges ciuiles tenetūr inuentor medietatem dare Domino agri, ſi in alieno agro inuenerit. propter quod in parabola Euang. dicitur Matth. 13. de inuentore Theſauri abſconditi in agro, quod emit agrum, quaſi vt haberet ius poſſidendi totū Theſaurū. Quædam vero res inuētæ fuerunt de propinquo in alicuius bonis; & tunc ſi quis eas accipiat non animo retinendi, ſed animo reſtituendi Domino, qui eas pro derelictis non habet, non committit furtum. Et ſimiliter id ſi pro derelictis habeantur, & hoc credat inuentor,

A licet ſibi retineat non committit furtum, alias autem committitur peccatum furti. Vnde Aug. dicit in quadam homelia & habetur 14. q. 5. *Si quod inueniſti & non reddidiſti, rapuiſti.*

Non licet occulte accipere rem ſuam ab alio detentam.

Item ſciendum quod ſi quis rem ſuam ab alio detentam, vel apud alium depoſitam accipiat occultè, peccat: quia grauat depoſitarium, & tenetur ad reſtituendum, vel ad oſtendendum ſe eſſe innoxium. Vnde manifeſtum eſt quod peccat, & tenetur ad reuelandum grauamen depoſitarij. Qui vero furtim accipit rem ſuam apud alium detentam, peccat quidem; non quia grauat eum qui detinet, & ideo non tenetur ad reſtituendum, vel ad recompenſandum: ſed peccat contra communem iuſtitiam, dum ipſe ſibi vſurpat ſuæ rei iudicium, iuris ordine prætermiſſo; & ideo tenetur Deo ſatisfacere, & dare operam vt ſcandalum proximorum, ſi inde exortum fuerit, ſedetur.

Circa ſecundum principale, ſcilicet *vtrum furtum ſit peccatum mortale.* dicendum, quod ſicut habitum eſt ſupra, peccatum mortale eſt quod contrariatur charitati, ſecundum quam eſt ſpiritualis animæ vita. Charitas autem principaliter conſiſtit in dilectione Dei, ſecundario vero in dilectione proximi, ad quã pertinet vt proximo bonum velimus & operemur: per furtum autem homo infert nocumentum proximo in ſuis rebus, & ſi paſſim homines ſibi inuicem furarentur, periret humana ſocietas. Vnde Zach. 5. *Hæc eſt maledictio quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ; quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur*, ſcilicet ad mortem. Nullus autẽ ſecundum iudicium diuinum condemnatur ad mortem, niſi pro peccato mortali. Poteſt tamen furtum committi in rebus paruis, modicique valoris; illud autẽ quod minimum eſt apprehẽdit ratio quaſi nihil, & ideo in huiuſmodi quæ minima ſunt, homo non reputat ſibi nocumentum inferri: & ideo ille qui accipit, poteſt præſumere hoc non eſſe contra voluntatem eius cuius eſt res; & pro tanto ſi quis furtiuè accipit huiuſmodi res minimas, poteſt excuſari à peccato mortali. Si tamen habeat animum furandi, & inferendi nocumentum proximo, etiam in talibus minimis poteſt eſſe peccatum mortale, ſicut & in ſolo cogitatu per conſenſum.

Furtum cũ aduerſetur Charitati proximi eſt mortale ex ſuo genere, licitas tamẽ materia facit veniale.

C

Solutio obiecti.

Item ſciendum quod Prouerb. 6. furtum dicitur non eſſe grandis culpæ duplici ratione. *Primo* quidem propter neceſſitatem inducentem ad furandum, quæ diminuit, vel totaliter tollit culpam, vt infrà patebit. Vnde ſubdit: *Furatur enim vt eſurientem impleat animam. Alio modo* dicitur furtum non eſſe grandis culpæ, per comparationem ad reatum adulterij, quod punitur morte. Vnde ſubditur de fure, quod *deprehenſus reddet ſeptuplum, qui autem adulter eſt perdet animam ſuam.*

D

Item ſciendũ quod in lege nõ infligitur pœna mortis pro furto, ſed ſolum pœna damni. Exod. 22. *Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, quinque boues pro vno boue reſtituet, & quatuor oues pro vna oue.* quare pœnæ potentis vitæ magis ſunt medicinales, quam retributiuæ: retributio enim reſeruatur diuino iudicio, quod eſt ſecundũ veritatẽ in peccantes; & ideo ſecundum iudiciũ præſentis vitæ, non pro quolibet peccato mortali infligitur pœna mortis, ſed ſolum pro illis quæ inferunt irreparabile nocumentum, vel etiã pro illis quæ habent aliquã horribilẽ deformitatẽ. & ideo pro furto quod reparabile damnũ infert, non infligitur ſecundũ præſens iudicium, pœna mortis; niſi furtũ aggrauetur per aliquam grauẽ circunſtantiam. Sicut patet de ſacrilegio, quod eſt furtũ rei ſacræ, & de peculatu, quod eſt furtum rei communis, vt patet per Aug. ſuper Ioh. & de plagio quod eſt furtum hominis pro quo quis morte punitur, vt patet Exo. 21.

E

Circa tertium, ſcilicet *vtrum in neceſſitate licitum ſit furari.* dicendum, quod illa quæ ſunt iuris humani, non poſſunt derogare iuri naturali, vel diuino iuri. Secundum autem naturalem ordinem ex diuina prouidẽtia eſt ſtatutum, quod res inferiores ſunt ordinatę ad hoc, vt ex his ſubueniatur hominum neceſſitati, & ideo per rerum diuiſionem & appropriationem, de iure humano procedentem, non impeditur quin hominis neceſſitati ſit ſubueniendum ex huiuſmodi rebus. Et ideo res quas aliqui ſuperabundanter habent, ex naturali iure debentur pauperum ſuſtentationi. Vnde Amb. dicit. & habetur in decretis diſt. 47. *Eſurientiũ panis eſt quem tu detines, nudorum indumentum eſt quod tu recludis, miſerorum redemptio & abſolutio eſt pecunia, quam tu in terram defodis.* Sed quia multi ſunt neceſſitatem patientes, & non poteſt ex eadem re omnibus ſubueniri, committitur arbitrio vniuſcuiuſque diſpenſatio propriarum rerum, vt ex eis ſubueniat neceſſitatem patientibus. Si tamen adeo ſit vrgens & euidens neceſſitas, vt neceſſarium ſit inſtanti neceſſitati de rebus occurrentibus eſſe ſubueniendum, puta cum imminet perſonæ periculum, & aliter ſubueniri non poteſt; tunc licitè poteſt aliquis ex rebus alienis ſuæ neceſſitati ſubuenire, ſiue manifeſtè, ſiue occultè. Nec hoc propriè habet rationem furti vel rapinæ.

In extremã neceſſitate poteſt quis ſine furto ex alienis ſibi ſubuenire.

De rapina.

DISTINCTIO X.

Deinde conſiderandum eſt de rapina. Circa quam conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum ſit peccatum ſpecie diſtinctum à furto. Secundo vtrum rapina ſit peccatum mortale. Tertio vtrum ſit peccatum grauius quam furtum. Quarto de motiuis quæ diſſuadent tam rapinam, quam furtum.

Circa primum ſciendum, quod furtũ & rapina ſunt peccata ſpecie diſtincta ſiue differẽtia. Quod declaratur hoc modo. Furtũ enim & rapina ſunt peccata iuſtitiæ oppoſita, inquantũ aliquis alteri facit iniuſtũ. Nullus autẽ patitur iniuſtum volẽs, vt probatur in 5. Eth. Et ideo furtum & rapina ex hoc habent rationẽ peccati, quod acceptio eſt inuoluntaria ex parte eius cui aliquid ſubtrahitur. Inuoluntarium autem dupliciter dicitur, ſcilicet per ignorantiam, & violentiã, vt habetur in 3. Eth. & ideo aliam rationem peccati habet rapina, & aliam furtum, & propter hoc differunt ſpecie. *In* alijs autem generibus peccatorum non attenditur ratio peccati ex aliquo inuoluntario, ſicut accidit in peccatis oppoſitis iuſtitiæ; & ideo vbi occurrit diuerſa ratio inuoluntarij, eſt diuerſa ſpecies peccati. *Item* raptus mulieris non conſtituit diuerſas ſpecies peccati, ſiue fiat occultè, ſiue manifeſtè, quia raptus mulieris non poteſt eſſe occultus ex parte mulieris quæ rapitur, & ideo etiamſi ſit occultus quantum ad alios à quibus rapitur, adhuc remanet ratio rapinæ ex parte mulieris cui violentia infertur.

Furtum & rapina differunt ſpecie per hoc quod aliud ſit pati inuoluntariũ per ignorantiã aliud per violentiam.

Solutio obiecti.

Circa ſecundum ſcilicet *vtrum rapina ſit peccatum mortale*, dicendum quod rapina quandam violentiam & coactionem importat, per quam contra iuſtitiam aliqui aufertur quod ſuum eſt. In ſocietate autem hominum nullus habet coactionem, niſi per publicam poteſtatem: & ideo quicunque per violentiam aliquid alteri aufert, ſi ſit priuata perſona non vtens publica poteſtate, illicitè agit, & rapinam committit, ſicut patet in latronibus. Principibus vero publica poteſtas committitur, ad hoc quod ſint iuſtitiæ cuſtodes; & ideo non licet eis violentia & coactione vti, niſi ſecundum iuſtitiæ tenorem; & hoc vel contra hoſtes, pugnando; vel contra ciues malefactores, puniendo: & quod per talem violentiam aufertur nõ habet rationem rapinę, cum nõ ſit contra iuſtitiam. Si vero contra iuſtitiam aliqui per publicam poteſtatem violenter abſtulerint res aliorum, illicitè agunt, & rapinam committunt, & ad reſtitutionem tenentur.

Rapina niſi fiat à publicã poteſtate & ſecundũ iuſtitiæ tenorem eſt peccatum mort.

De his vero qui prædas rapiunt ab hoſtibus, ſciendum eſt, quod ſi illi qui deprædantur hoſtes, habent bellum iuſtum, ea quæ per violentiam in bello acquirunt, eorum efficiuntur; & hoc non habet rationem

Solutio obiecti.

Acquiſita in bello iniuſto licite poſſidentur.

tionem rapinæ, vnde nec ad reſtitutionem tenentur; quamuis poſſint in acceptatione prædæ iuſtum bellū habentes, peccare per cupiditatem ex praua intentione, ſi ſcilicet non propter iuſtitiam, ſed propter prædam principaliter pugnent. Dicit enim. Aug. in libro de verbis domini, quod *propter prædam militare peccatum eſt*. Si vero illi qui prædam accipiunt habeant bellum iniuſtum, rapinam committunt, & ad reſtitutionem tenentur.

De his autem qui res infidelium rapiunt, ſciendū, quod in tantum aliqui infideles iniuſtè res ſuas poſſident, inquantum eas ſecundum leges terrenorū principum amittere iuſſi ſunt. Et ideo ab eis poſſunt per violentiam ſubtrahi, non priuata auctoritate, ſed publica. *De his* vero, quæ principes extorquent à ſubditis; ſciendum, quod ſi principes à ſubditis exigunt, B quod eis ſecundum iuſtitiam debetur, propter bonū commune conſeruandum etſi violentia adhibeatur, non eſt rapina. Si vero aliqui principes indebita extorqueant per violentiam, rapina eſt, ſicut & latrocinium. vnde dicit. Aug. in 4. de ciuitate Dei. *Remota iuſtitia, quid ſunt regna niſi magna latrocinia? quia latrocinia quid ſunt niſi parua regna?* Et Ezech. 22. dicitur. *Principes eius in medio eius, quaſi lupi rapientes prædam.* vnde & ad reſtitutionem tenentur, ſicut & latrones; & tanto grauius peccant quam latrones, quanto periculoſius & communius contra publicam iuſtitiam agūt, cuius cuſtodes ſunt poſiti.

Rapina eſt ſi princeps aliquid à ſubditis indebite extorqueat.

Circa tertium, ſcilicet *vtrum rapina ſit grauius peccatum quam furtum.* dicendum, quod rapina & furtum C habent rationem peccati ſicut ſupra dictum eſt, propter inuoluntarium quod eſt ex parte eius cui aliquid aufertur, ita tamen quod in furto eſt inuoluntarium per ignorantiam, in rapina autem eſt inuoluntarium per violentiam. Magis eſt autem inuoluntarium per violentiam, quia violentia directius opponitur volūtati, quam ignorantia; & ideo rapina eſt grauius peccatum quam furtum. Eſt etiam alia ratio, quia per rapinam non ſolum infertur alicui damnum in rebus, ſed etiam vergit in quandam perſonæ ignominiam ſiue iniuriam, & hoc præponderat fraudi vel dolo qui pertinent ad furtum.

Rapina eſt grauius peccatum quā furtum quia magis inducit inuoluntarium, tum etiam maiorem iniuriā, ob ignominiā perſonæ illatam.

Circa quartum, ſcilicet *quæ diſſuadent furtum & rapinam*, vere multa ſunt: Specialiter ad præſens accipiamus 7. Primum eſt vehementia timoris. Secun- D dum eſt ignominia pudoris. Tertium eſt amoris fidelitas. Quartum eſt clamoris anxietas. Quintum eſt criminis enormitas. Sextum eſt auctoris ruſticitas. Septimum eſt pœnarum diuerſitas. *Primo* quidem furtum & rapinam diſſuadet vehementia timoris. Et hic timor eſt multiplex, videlicet timor temporalis domini, timor diuini ſeu finalis iudicij; & timor gehennalis ſupplicij. De primo dicitur. Rom. 13. *Vis non timere poteſtatem? benefac, & habebis laudem ex illa. Si autem malefeceris time. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malefacit.* Hic timor furto & rapinæ inſeparabiliter eſt annexus, ſemper enim timent deprehendi & occidi. Quidam latro confitebatur cuidam fratri in quadam ſilua dicens, quod per ſeptennium habitauerat in ſiluis ſine tecto, ſpo- E lians tranſeuntes, & omnes eum timebant: ipſe autem adeo omnes timebat, quod vix ſomnum modicum ad momentum capiebat. Socios etiam ſuos tantum timebat, quod non ſuſtinebat quod appropinquarent ei, vel iacerent prope eum: ſemper veſtitus & cum armis ibat, & tot & tanta ſuſtinebat pro ſcelere ſuo, quod vix vnquam aliquis martyr tanto ſpatio propter Deum ſuſtinuit tanta. Cum autem frater multum laboraſſet circa eum conuertendum, & ad terram tranſmarinam mittendum, ſolus cum eo (quia nec patiebatur ſocium fratris accedere) dicebat quod hoc non faceret, niſi quidam qui ei iniuriam fecerant, prius emendarent ei. Cum autem ipſe nobilis maximus & robuſtus corpore videretur, cito poſt inſiliens vt ſpoliaret quendam par- A uulum hominem merces portantem, ita meticuloſus & excors inuentus eſt, quod ab illo præuentus, deiectus eſt, captus & ligatus & ductus, à ſeculari iuſtitia diſtractus, & ſuſpenſus. Ideo de Cayn (qui fuit caput & initium prædonum & latronum, ſuosque docuit, & ad hoc ciuitatem murauit, vt eſſet eorum refugium, ſecundum quod dicit Ioſephus) dicitur quod percuſſus tremore capitis dixit domino. Quicunque inueniet me occidet me. Geni 4. *Ego ero vagus & profugus ſuper terram, qui inuenerit me occidet me.* Iob. 24. *Perfodiunt in tenebris domos*, &c. Et poſt. *Si ſubito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis.* ſemper tales timent, & maxime in die, deprehendi. Legitur in libro de vita Brachmannorum, quod Alexander qui inuaſerat & B diripiebat totum mundum, confeſſus eſt Dandamo Dydaſcalo eorum, quod omnes timebat, & nullos magis quam domeſtiquos & propinquos, & eos qui eum conſtipabant & ſeruabant, à quibus omnibus ſibi ſubiectis veneno eſt occiſus.

1. Vehementia timoris quæ eſt triplex ſcilicet domini temporalis.

Secvndvm eſt timor diuini iudicij. Duriſſimum namque iudicium contra fures & raptores erit. Sicut dicitur. Zach. 5. *omnis fur, ſicut ſcriptum eſt, iudicabitur.* Iſa. 3. *Dominus ad iudicium veniet cum ſenatoribus populi ſui, vos depaſti eſtis vineam meam, & rapina pauperum in domo veſtra, graue & durum erit iudicium talium.* quod patet Matth. 25. Si enim dominus damnat eos qui ſua non dederunt egenis, qualiter damnabit illos, qui eis abſtulerunt ſua. Matth. 25. *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare* &c. Luc. 18. de C diuite epulone dicit gloſ. *Si ſic torquetur diues, quia non dedit ſua, quomodo damnabitur qui abſtulit aliena?* Erit autem iudicium eis: quia quod fit vni de minimis ſuis, reputat ſibi factum, ſiue bonum, ſiue malum. Matth. 25. *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis*, &c. quia pauperibus quos iudicant iudicium datur, vnde ipſi iudicabunt & damnabunt ſuos deprædatores. Iſa. 33. *Subiicient exactores ſuos.*

Diuini iudicij.

Hæc meditatio, ſcilicet duri iudicij, vel manifeſtatio, conuertit latronem, de quo in vitiſpa. legitur. Cum dominus miſiſſet ad conuertendum Ægyptum, Abbatem Appollonium, & duo viri adinuicem pugnarent, non poterat alteram partem flectere ad pacem, quia confidebat de quodam latrone robuſto pugnatore capitaneo eorum, quem cum rogaret vt D paci conſentiret, promittens ei quod pro eo rogaret dominum, vt dimitteret ei peccata ſua, ſtatim proſtrauit ſe conſentiens paci, & alij ſimiliter poſt eum. Cum autem Abbas Appollonius pro eo rogaret dominum vt promiſerat, vtrique viſum eſt quod raperetur coram ſummo iudice, vbi à domino & Angelis ſanctis viderunt diſcuti & accuſari facta latronis, & damnationem ſibi adiudicari, ſecundum exigentiam culparum ſuarum. pro quo cum oraret Appollonius, reſpondit; licet nulla ſit participatio lucis ad tenebras, & Chriſti ad Belyal, tamen ille conceditur tibi qui rediens à viſione non ſolum cauit à furtis, ſed etiam factus ſolitarius arctiſſimam vitam duxit, & aſperam egit pœnitentiam.

Exemplum.

E Tertivm eſt timor æterni ſupplicij. Apoc. 9. *Occiſi ſunt ab equeſtri exercitu*, ſcilicet diaboli, *qui non egerunt pœnitentiam à maleficijs, & furtis ſuis.* occidendi ſunt à Deo in iudicio. Sicut Dauid occidi fecit duos principes latronum 2. Reg. 4. quibus ſerui Dauid amputauerunt ſummitatem manuum & pedum, & ſuſpenderunt ſuper piſcinam in Ebron. Similiter Angeli ſuſpendent fures in infernum, vbi nec poterunt aliquid boni agere, nec effugere.

Æterni ſupplicij.

Secvndvm quod diſſuadet hoc vitium eſt pudor & confuſio, quam habet quis quando in furto deprehenditur, quæ fit & ipſi furi, & ſuo generi, Eccleſiaſtici 5. *Super furem eſt confuſio.* Eccleſiaſtici 41. *Magnam verecundiam habet fur, cum conuenitur inter vicinos.* *Dicitur* etiam quod lupus volens capere & furari ouem quæ ponitur in pedica vel fouea ad capiendum lupum,

2. Ignominia pudoris.

pum,

pum, quando cecidit in eam adeo verecundatur ſe ita captum & deprehenſum in furto, quod licet eſuriat, & ſecum ſit ouis in fouea, non tangit eam, ſed erubeſcit deprehenſus in furto, humanos aſpectus, non audens ad intuendum homines caput erigere, vel oculos leuare: quanto magis homines debent erubeſcere, facientes furta, Dei intuitum & ſanctorum, coram quibus faciunt furta, quæ faciunt & alia mala.

Exemplum. Item in vitiſpa. legitur, quod quædam lupa conſueuerat viſitare cellam Solitarij hora cœnæ, qui dabat ei de reliquijs menſæ ſuæ, & lambebat ei manus, & inclinans cum manſuetudine ad ſiluam redibat. Cum autem quadam die iuiſſet Solitarius dictus ad viſitandos fratres quoſdam, venit lupa hora ſolita, expectans vt Solitarius cibum ſolitum ſibi daret: cum autem non veniret, coacta fame accepit panem qui erat in ſporta & receſſit. & aduertens dicti viri beneficium, & furtum ſuum, præ verecundia non eſt auſa redire hora ſolita. Rediens autem Solitarius, & non inueniens panem ſuum miratur, cogitans quod ſi lupa hæc fecerat, coacta fame fecerat. Magis autem contriſtatus de hoc quod non redibat vt ſolebat, rogauit dominum, poſt moram diutinam, vt eam redire faceret. ad cuius preces venit oculis demiſſis, & capite inclinato, ſe ante eum verecunda proſternens, quaſi veniam petens de accepto pane ſine licentia. Ipſe autem eam blande manu tractans, in duplo poſtea dedit ei quam ante conſueuerat.

C

3. *Amor Dei.* Tertium quod diſſuadet hoc vitiũ eſt amor Dei, qui proximum præcipit ſicut ſeipſum diligere, non ſpoliare, ſed bona communicare, eſſe miſericordem non raptorem. Lucæ 6. *Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt.* Charitas eſt oſtium per quod intratur in ouile ouium Chriſti; *qui per hoc non intrat, fur eſt & latro.* Ioh. 10. ſpecialiter à tempore aduentus Chriſti, qui non venit pro rapinis exercendis, ſed ſoluendis. Pſalm. 68. *Quæ non rapui tunc exoluebam.* Tempus aduentus eius eſt tempus gratiæ & miſericordiæ, tempus conferendi bona, non auferendi. Sicut oſtendit Apoſtolus. Eph. 4. *Imbuti doctrina & ſacramentis Chriſti, non debent viuere ſicut gentes, quæ ignorant Deum, ſed deponere veterem conuerſationem, & induere nouum hominem.* Et ſubinfert. *Qui furabatur iam non furetur, laboret,* &c. quia tempus gratiæ, eſt tempus largiendi, & non auferendi.

D

4 *Clamor & gemitus oppreſſorum.* Quartum quod diſſuadet hoc vitium, eſt clamor & gemitus oppreſſorum & ſpoliatorum, & imprecationes quas exaudire dominus conſueuit. Iob. 24. *Alij terminos tranſtulerunt, diripuerunt greges, aſinum pupillorum, & abegerunt & abſtulerunt bouem viduæ.* Et poſt. *Agrum non ſuum demetunt, & vineam eius quem vi oppreſſerunt vindemiant; nudos dimittunt homines, veſtimenta tollentes, quibus non eſt operimentum in frigore, quos imbres montium rigant, & non habentes velamen, amplexantur lapides.* Et multa alia mala ſubiungit, quæ faciunt prædones & fures. Et poſt ſequitur. *De ciuitatibus fecerunt homines gemere, & animæ vulneratorum clamauerunt, & dominus multum abire non patitur.* Ia. 5. *Ecce clamor operariorum qui fraudati ſunt à vobis in aures domini Sabaoth introiuit* &c. Exo. 22. *Si clamauerint ad me,* ſcilicet ſpoliati, *exaudiam eos, quia miſericors ſum.* Sic exaudiuit filios Iſrael oppreſſos ab Ægyptijs, & eos liberauit, & Ægyptios ſubmerſit. Eccleſiaſtici 35. *Deprecationem læſi exaudiet dominus, non deſpiciet preces pupilli, nec viduæ, ſi effundat loquelam gemitus,* &c. Ad hoc facit exemplum quod habetur. Lucæ 18. *de vidua quæ venit ad iudicem, qui nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur; quæ cum aſſidue inſtaret ait iudex: Si Deum non timeo, nec hominem vereor, tamen illam vindicabo vt petit, dicens: Vindica me de aduerſario meo,* &c. Et ſubiungit. *Dominus Deus non faciet vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte? dico vobis quia cito faciet vindictam illorum.*

5. *Enormitas culpæ quæ in tribus conſiſtit.* Quintum quod diſſuadet hoc vitium eſt enormitas culpæ, quæ quidem eſt tum propter crudelitatem, tum propter culparum comitantium diuerſitatem, tum etiam propter emendæ difficultatem. Primo quidem propter crudelitatem in animo, & in facto.

1. *Scilicet in crudelitate.* Vnde fures & raptores in ſcriptura ſacra feris crudeliſſimis comparantur. Videlicet lupis, & leonibus, & vrſis & draconibus, Soph. 3. *Principes eius in medio eius, quaſi leones rugientes: Iudices eius lupi veſpere,* &c. Prouerb. 8. *Leo rugiens, & vrſus eſuriens, Princeps impius ſuper populum pauperem.* Ezec. 19. *Leo factus eſt, didicit prædam capere, & homines deuorare.* Fures etiam & raptores dicuntur eſſe ſimiles diabolo, qui *tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret,* 1. Pet. 5. Sic, & illi.

Raptores eſſe crudeliores diabolo. Item peiores ſunt diabolo quantum ad hoc, quod diabolus ſolum torquet malos, & ſecundum merita; hi autem bonos ſæpè, & qui nihil mali meruerunt, Iſa. 61. *Qui receſſit à malo prædæ patuit.* Iſti non deferunt Angelis bonis, affligunt eos qui in eorum cuſtodia ſunt, quod non faciunt dæmones. Videntur de hominibus facere in hoc mundo, quæ dæmones leguntur de animabus facere in inferno. Dicit enim eos ſcriptura homines excoriare, atterere, & molere, & comedere, & vorare. Eos quaſi excoriant, quando eos veſtibus ſuis ſpoliant, Mich. 3. *Violenter tollitis pelles eorum deſuper eos, & carnem eorum deſuper oſſibus eorum:* quod faciunt cum inedia eos affligunt, Iſa. 3. *Quare atteritis populum meum, flagellando & facies pauperum demolitis,* bona vnde debent viuere rapiendo, & conſumendo.

Raptores eſſe feris crudeliores. Iſti benè ſunt crudeliores quam feræ, quæ licet à feritate dicantur, tamen quaſi feritatis oblitæ, in factis ſuis oſtendunt, quod furta vel rapinæ non debent fieri contra bonos, vel in bonis eorum. Coruus auis rapax, res Elyæ non rapuit, ſed eum pauit. Similiter & Paulum primum eremitam. Columba pauit ſanctam Catherinam. Coruus beati Vincentij corpus, ſibi expoſitum non diripuit, ſed à feris defendit. Leones Danielem in lacu ſibi expoſitum, non ſolum non tetigerunt, ſed defenderunt, & de perſecutoribus ſuis eum vindicauerunt. Similiter Chriſantum & Dariam. Duo vrſi res Elyſei non rapuerunt, ſed eius deriſores vorauerunt. In vitiſpa. legitur quod leena ad beatum Macharium cæcos deportauit catulos ſuos, quos illuminauit; quæ domum eius non ſpoliauit, ſed ipſa cum catulis, de prædis quas accipiebant, ad eum induendum pelles ei deportabant.

Item ſerpentibus & draconibus. Nota quod crudeliores ſunt ſerpentibus, & draconibus, qui res beatorum leguntur contra fures cuſtodiuiſſe, vt in vitiſpa. probauit ſanctus Amon latronibus; vbi legitur, quod cum latrones conſueuiſſent cellam eius intrare, & panem ſuum ei furari, vadẽs ad eremum, inueniens duos dracones, præcepit eis in nomine domini vt eum ſequerentur, & eius cellam cuſtodirent à latronibus. qui eum ſequentes, ſtabant ad oſtium cellæ. Latrones autem venientes nocte vt cõſueuerant, viſis draconibus ceciderunt præ timore quaſi exanimes. Mane autem facto inuenit eos ſanctus, arguens & liberans eos de hoc, quod crudeliores eſſent draconibus, qui res ſeruorum Dei cuſtodiebant. Sic dracones remiſit, latrones refecit, qui conuerſi ſunt ad dominum.

Exemplum. Similiter ferè dicitur 1. Dial 5. In Fundenſi monaſterio cum quidam ſorter hortulanus hortum coleret, fur cõſueuerat per ſepem intrare, & oleta ſurripere & alia. qui inueniens ibi ſerpentem, præcepit vt eum ſequeretur, & cuſtodiret foramen, & viam per quam latro intrabat. qui eum ſecutus hoc fecit. Cum autem fur veniret in meridie dormientibus fratribus, intrans per ſepem & videns ſerpentem, cecidit pendens, pede remanente infixo in palo. quem ſic inueniens frater liberauit, ſerpentem licentiauit, furem arguit, & datis oleribus emiſit eum liberum. In vitiſpa. quædã vidua venit ad ſanctum Innocentium Abbatem pro furata ſibi oue flẽs, qui fecit ſe duci ad locum vbi eam

E

inuenerat.

amiſerat; latrones autẽ qui eam acceperant eã interfecerãt in vicina vinea. Vbi cũ oraſſet, Coruus & canis qui de ea rapuerant ſancto detulerunt, & eum vſq; ad ouem & fures præceſſerunt. Qui deprehenſi ab eo, pretium viduæ reddiderunt. *Item* apparet enormitas culpæ furti vel rapinæ, quia multæ aliæ culpæ graues comitari ſolent.

4. In aliarũ culparum concomitantia.

frequenter enim ex furto vel rapina generatur homicidiũ. Occidit aliquando fur vel prædo hominem, vt res habeat, aliquando per hoc periurium incurrit, & mendacium, & excommunicationem, & multa alia peccata grauia. Sap. 14. *Omnia commixta ſunt, ſanguis, homicidium, furtum, fictio, corruptio, infidelitas, periurium*, &c. Oſeæ 4. *Maledictum, mendaciũ, furtum, homicidium, adulterium inundauerunt ſuper terram*, &c. Generat periurium, Prouer. 30. *Ne forte paupertate compulſus furer & periurem nomen Dei mei.* Quod faciunt multi cũ furati ſuſpecti habentur; iurant & periurãt ſe talia non feciſſe. Item iſti ſunt peſſimi proditores ad Deum, cuius filium iniuſtè ſpoliant, & fratrem ſuum Chriſtianum, quod reputat dominus ſibi factũ Prouerb. 23. *Ne facias violentiam pauperi, quia pauper eſt, nec conteras in porta, quia dominus iudicabit cum, & configet qui confodiunt animam eius.* Item frequenter conſueuerunt eſſe proditores contra Dominos ſuos ſeruientes, qui furantur eis ſua, edendo & bibendo cum eis; & de ſuo, cum ipſi eis ſe & ſua committant. Sicut Iudas, quia fur erat proditor fuit. Et multi proditioſè dominos ſuos occidunt, vt res eorum rapiant & furentur.

5. Ex difficultate emendæ.

Item enormitas huius peccati, furti videlicet & rapinæ oſtenditur ex difficultate emendæ: multos enim inuoluit, qui tamen malè, non bene nec libenter reſtituunt; quia aut nimis differunt, & mora eſt in periculo; aut obliuioni tradunt, aut reddere contemnunt, aut nõ integrè. Hęc culpa nimis inuoluit multos, paruos, & magnos, qui vel fructus furantur, aut rapiunt, aut aues, aut alia maiora vel minora, & dum aliquando confitentur in quadrageſima, & reſtituere promittunt, ita conglutinatæ ſunt manibus eorum res quaſi viſcoſæ, quod non poſſunt ab eis ſeparari; ſed potius ſæpe in idipſum relabuntur, & in confeſſione reſtitutio eis iniungitur, & ipſi facere promittunt, & non faciunt; & ſic ſiunt dupliciter tranſgreſſores.

Exemplum.

Item aliquando, qui cauent à minoribus, non cauent à maioribus violentiis, aut rapinis. vnde in Prouerb. Philoſophorum legitur, quod quidam Philoſophus videns præpoſitos Athenienſes ducentes ad patibulum pauperem deprehenſum in furto, ridens & deridens, ait: Ecce res ridiculoſa, magni fures paruum ducunt ad ſuſpendium.

6. Magna ruſticitas.

Sextvm quod diſſuadet hoc vitium eſt magna ruſticitas. Fur enim & raptor ruſticus eſt, ſicut Miluus & Bubo inter aues; alter rapit violenter pullos gallinæ, alter rapit de nocte latenter odiendo lucem. Sicut enim magnæ nobilitatis & liberalitatis eſt dare; immo ſummæ, & pertinens maximè ad ſummum largitorem, qui omnia fecit vt haberet quid & quibus daret, qui maxime gaudet dare maxima, ſi inuenerit idoneos acceptores, & maximè hominem liberalem ſibi ſimilem. Sic econtra magnæ ignobilitatis eſt & ruſticitatis, furari vel rapere. Magiſter Alanus probauit militibus, quod erant maximè ruſtici, ipſo enim apud montem Peſſulanum incipiẽte legere in Theologia, intrantes milites ſcholas, cum quęſiuiſſent multa ab eo; dixit quod volebat vnam quæſtionem primo ab eis ſolui, quæ ſcilicet eſſet maior nobilitas & curialitas de mundo? illi quærentes inducias per noctem, in mane reſponderunt, quod dare liberaliter; quorum ſententiæ conſenſit, & eos per oppoſitum concluſit, quod maior ruſticitas de mundo eſt, auferre alienum ab inuito; & tamen hoc facitis de his quæ rapitis inuitis, ergo ſuper omnes eſtis maximè ignobiles ruſtici. Dati ſunt etiam imis, quia præponentes terrena cæleſtibus, ima ſummis: vel dati ſunt imis factis, & vilibus officijs.

Fures ſunt infimi & viles ipſo facto.

Quod quidam frater improperauit per optime quibuſdam militibus, qui ducebãt prædas pauperum ante ſe, boum, ſcilicet & vaccarum. Cum autem quærerent à fratribus prædicatoribus, quando primo ingrediebantur Burgundiam, qui eſſent, & illi reſpondiſſent quod prædicatores. Quidã ex fratribus aduertens quod eſſent prædones quæſiuit cuiuſmodi homines eſſent, reſponderũt: Nonne vides quod milites ſumus? Reſpõdit frater. Nõ. Sed videtur quod Bubulci & Caprarij & Vaccarij eſtis, quia equites ducũt equos, & caprarij capras, & bubulci boues, vaccarii vaccas, quales eſtis qui talia ducitis, quod eſt viliſſimũ, non erubeſcitis ducere pecora ruſticorũ & pauperũ aliena, qui erubeſceretis ducere propria. Sed tamen vt verius dicã, ducunt vos potius dicta iumenta ad inferni patibulũ, quam vos ipſa ad veſtrã domum, B ſicut fur cum iumẽto furato, quod duxerat ad propriã domũ, pertrahit ad patibulũ, cum conuincitur feciſſe furtũ, ſic fur per rẽ furatam ad inferni patibulũ Hier. 2. *Sicut fur deprehenſus in furto, ita & tu confunderis.*

7. Pœnæ diuerſitas nempe 1. Dei maledictio.

Septimvm quod diſſuadet hoc vitiũ eſt pœnæ diuerſitas, *Prima* eſt Dei & eccleſiæ maledictio Zach. 5. *Vidi volumẽ volãs*, &c. Sequitur. *Hæc eſt maledictio quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ, quia omnis fur, ſicut ſupra ſcriptum eſt, iudicabitur. Et educã volumen, & veniet ad domũ furis & iurantis mendaciter, & cõmorabitur in medio domus eius, & conſumet eum, & ligna & lapides.* Tales enim conſueuerũt in eccleſia excommunicari, & à populo maledici, & domus & familia eorum paupertate conſumi, Iob 24. *In tenebris ſicut in die ambulant, leuis eſt ſuper faciem aquæ, maledicta ſit pars eius in terra.*

2. Diaboli captiuitas.

C Secvnda eſt, quia quando à diabolo capiuntur, & detinentur cũ furto vel rapina. Vnde rapinę ſunt quaſi hamus diaboli, quas qui capit & eum diabolus trahit ad ſe, tanquã hamo piſcẽ ſuum, Prou. 21. *Rapinæ eorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudiciũ*, Muſcipula etiam ſunt, vt dicitur Sap. 4. *Creaturæ Dei factæ ſunt in tentationem animæ hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium.* Aug. *O lucra damnoſa, inueniſti pecuniã, perdis iuſtitiã, perdis fidẽ, perdis animã. Prędа quam rapere cupis, muſcipula eſt, detines alienum, detineris à diabolo*, Iſa. 33. *Væ qui prædaris, nonne & ipſe prædaberis: De hoc* habetur exemplum 4. Reg. 23. & 24.

Exemplum.

Ioachim ſpoliabat populum terræ ad dandum Pharaoni Nechao, & immittebat in eum dominus diuerſos latrunculos Chaldæorum, & Syrię, Moab, & Amon, qui diripiebãt eum: ſed D & regi Babylonis factus eſt ſeruus. Sic eſt de præpoſitis malis, & militibus, qui diripiunt res ſubditorum, & ſubripiunt. Multi enim ſeruientes & baiuli, eorum bona furantur & rapiunt, & ipſi fiunt ſerui maiorum dominorum, in quorum ſeruitio omnia capta expendunt, & ſunt etiam ſerui dęmonũ. Quomodo autẽ res malæ captæ capiunt capiẽtes, habetur ſupra, de Sacrilegio rerũ ſacrar[um], vbi multa ponuntur miracula & exẽpla de hiſtoria tripartita, & Frãcorũ & Dyal. Greg.

Exemplum.

Item Dyal. 14. de Iſaac ſeruo Dei legitur, quod cũ receſſiſſet ad deſertum locum, inter alia quæ alij multi offerebant pro monaſteriis conſtruendis, cũ diſcipuli ſui eum rogarent, vt acciperet neceſſarias poſſeſſiones pro vſu monaſterii, ille ſollicitus paupertatis ſuæ E cuſtos, fortem ſententiam tenebat, dicens; Monachus qui in terra poſſeſſiones quærit, monachus non eſt: ſic ergo metuebat paupertatis ſuæ ſecuritatẽ perdere, ſicut auari diuites ſolent perituras diuitias cuſtodire, ibi magis cæteris claruit miraculis. Quodam ſero præcepit diſcipulo ſuo in horto proijcere vangas; & poſtea præcepit hora matutinali pulmentum parari operariis; fures enim tot ingreſſi ſunt hortũ, quot vangas ibi proiici fecerat, & per ſpiritum mutati, tota nocte in cultura illius horti laborauerunt, & cuncta illius horti ſpatia coluerunt. veniens autem mane ad eos, ſalutauit eos dicẽs. Gaudete fratres multũ laboraſtis. & reficiens eos monuit vt ceſſarent à furtis, & ſi quid vellent de horto ſuo, ab eo peterent & acciperẽt tranquillè. *Item* quod furtum capit furem: in vitiſpa. legitur, quod cum multi accederent ad ſanctũ Theonẽ,

propter miracula & curas infirmorum, venerunt fures ad oſtiū cellæ ſuæ nocte, credentes ſe inuenire aurū. cuius orationibus capti, & ad oſtium cellæ ligati ſunt virtute Dei vſque mane, quos precibus ſuis ſoluit, nec ſuſtinuit quod aduenientes, qui volebant eos occidere, læderent eos, dicens, quod ſi hoc facerent, amitteret gratiam curationum. *Tertia* eſt, quia quandoq; ſe & ſua perdunt, idest corpora ſua & ſuorū, qui occiduntur in huius peccati executione: Res temporales quæ rapiuntur, cito tranſeunt, Eccl. 11. *Subſtantiæ impiorum quaſi fluuius ſiccabuntur*, idest torrēs qui raptim tranſit de pluuialibus aquis congregatis. ſemper perdunt bona ſpiritualia, & animas ſuas, Eccl. 20. *Fur & mendax aſſiduè perditionem vterque hæreditabit.* De hac materia habetur ſupra *de ſacrilegio rerum ſacrarum. Item* quandoq; inſaniunt & arripiuntur à diabolo, vel ipſi vel filij eorum, vt ſupra patet per exemplum eorū qui furati ſunt bouem viduæ, filius eorum in rabiem conuerſus eſt, & curatus à S. Amone, facta reſtitutione. Itē ſupra de ſacrilegio rerū ſacrarū, de Lucretio arrepto.

3 Sui & ſuorum perditio varijs modis.

Exempla.

Exempla.

Item pro hoc peccato quandoq; vincuntur ab hoſtibus; vt legitur de Pompeio, qui poſtquam ſpoliauit Hieruſalē ſemper victus eſt, cū ante ſemper victor eſſet. Ioſ. 7. pro furto Achā victus eſt exercitus filiorū Iſrael. Vnde dicitur ibi. *Non poterit Iſrael ſtare coram hoſtibus ſuis, donec deleatur qui hoc ſcelere reus eſt. Item* quia aliquando excæcantur propter hanc culpam 4. Reg. 2. De latrunculis Syriæ cęcatis precibus Elyſęi 2. Mach. 3. de Helyodoro, qui venerat ad ſpoliandū templum, percuſſo cæcitate mentis & caligine. *Item* Dyal. 2. legitur quod cum Franci veniſſent ad ſpoliandū tēplum, vel monaſterium ſerui Dei Libertini, percuſſi ſunt cæcitate, & cum ad eum clamarent vbi eſſet, in eum impingebant, & eum videre non poterant, & ſic vacui receſſerunt eo orante.

Exempla.

Item fur punitur ſæpe diuerſis ictibus. Sicut patet de ſacrilegio rerum. Sicut Dauid inſecutus latrunculos qui ſpoliauerant Syceleeh, percuſſit, & occidit, & prędas eripuit. Sic Chriſtus in iudicio huiuſmodi perſequetur, percutiet, & prædam eripiet ab eis Iob 29. *Conterebam molas iniqui, & de dentibus eius auferebam prædam. Item* dicebat magiſter Iacobus, quod cum in Anglia eſſet quædam imago beatæ Virginis, quæ erat argentea valde pulchra, quidam fur veniens ad furandum eam, cū non poſſet eam habere, quia nimis fortiter clauis erat affixa, nec ſecum ferre propter nimium pondus, cum vellet ei ſurripere puerum ſuum, imago ita percuſſit eum manu, quod cecidit ad terrā exanimis; qui in mane inuentus, quaſi ſemimortuus, hoc ita fuiſſe factū recognouit. *Itē* punitur fur vel raptor præſēti paupertate, ſicut animalia quę viuūt de rapina, quę naturaliter ſunt macilentia magis quam alia, quæ alio modo ſibi procurant: vt patet in lupis & vulpibus, & leonibus, qui ſunt macilentiores porcis aut bobus: & aues venaticæ ſimiliter, vt mergi, milui, & accipitres, ſunt macilentiores anatibus & gallinis. Sic eſt de furibus & raptoribus Prou. 9. *Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt aliena, & ſemper in egeſtate ſunt.* Et merito, quia relicto Deo, qui eſt fons bonorū omniū, volunt repleri de indigentijs pauperum, iuſto iudicio vt diripiunt & ſurripiunt bona aliorū, ita ſunt qui rapiunt bona eorū, Abac. 2. *Quia tu ſpoliaſti gentes multas, ſpoliabunt te.* Eſt quaſi Mirmicoleon animal quod eſt leo formicarū, quibus dum inſidiatur & venatur eas, leo materialis, inſidiatur & capit illud animal, & ita dum vult capere, capitur. vnde captio quam abſcōdit capiat eum, & in laqueum cadat in ipſum.

Simile.

Item puniunt ſterilitate hæredum quos aufert eis Deus, qui aliena auferunt Eccl. 40. *Nepotes impiorū non multiplicabunt ramos. Item* quia necat eos cito mors mala & vilis Prou. 2. *Impij de terra perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex ea.* Sępe gladio occiduntur. & ſepultura carent, ſuſpenſi Hier. 22. *Væ qui ædificat domum ſuā non in iuſtitia.* Et poſt. *Sepultura aſini ſepelietur putrefactus & proiectus, &c. Supra de ſacrilegio,* De occiſis à dæmonibus, à fulgure & igne, & alio modo per totum.

Item puniunt mendicitate filiorū ſuorum. Pſ. 108. *Nutantes transferantur filij eius & mendicent, & eijciantur de habitationibus ſuis,* Morte etiā mala perimuntur, Naum. 2. *Leo cepit ſufficienter prædā catulis ſuis, & impleuit ſpeluncas ſuas.* Et poſt. *Leunculos tuos comedet gladius & exterminabo de terra prædam ſuam,* Iob 27. *Si multiplicati fuerint filij violentorum, in gladio erunt, & nepotes eorum non ſaturabuntur pane.* Legitur in primo lib. Aegeſippi de cladibus Iudæorum, quod cum Herodes factus eſſet rex Iudeæ ab Auguſto extirpauit omnes latrones de terra & inueniens ſpeluncam cuiuſdam Senis latronis, in qua latebant ſeptē filij eius latrones, eos euocatos occidit, patre autē eos occiſos inueniē, vocans ſuā vxorem, & ea occiſa ſuper filios ſuos, occidit ſe ſuper eos, nolens ſuperuiuere. *In furto* autem ab oppreſſis opprimētur Iſa. 33. *Subuertet exactores ſuos.* Malac. in fine *Calcabitis impios ſicut cinis ſub planta pedum veſtrorum. Item* à rapinis detrahentur Prou. 21. *Rapinæ impiorum detrahent eos. Item* dæmones eos ſuſpendent Amos 4. *Quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes.* Et poſt. *Leuabunt vos in contis, & reliquias veſtras in ollis feruentibus, & proijciemini in Armon.*

Exemplum.

Qvod autem prædones & hæredes eorum depauperentur & hæreditate priuentur, patet per hoc quod accidit in Dyœc. Matiſcon. circa annū Domini 1199. Quidam vicecomes erat in dicta Dyœc. habēs caſtra plura & fortia, quorum fortitudine confiſus, ſtratas ſpoliabat aliquas, quærens aliquas occaſiones, propter quas diuites tranſeuntes ſpoliaret, viuens de rapinis ſuorum hominum & aliorum. Hic autem vel compulſus timore regis Francorum vel voluntarius, cum cruce ſignatis iter arripuit tranſmarinum, & dimiſit terrā ſuam & caſtra comiti Gerardo Matiſcon. expolians ſe ſuis, qui promiſit ei, quod filiam ſuam daret filio ſuo comiti Guilhelmo, qui pactum, non ſeruans, terram ſibi retinuit. Cuidam autem militi ſuo dictam filiam dedit, cuius hæredes ſatis laborauerunt pro dicta terra habenda apud regem, & non ſunt auditi. dictus autem vicecomes, antequam mare tranſiret, ad tantā paupertatem deuenit verſus Ianuam, quod præ fame & mendicitate moriens, intrans quandam nauem, incepit clamare omnibus in portu exiſtentibus. Dei iudicium iuſtum eſſe circa ſe; quia qui alios fame oppreſſerat & ſpoliauerat in terra ſua, in aliena fame moriebatur. Et cum compatientes ei cibos deportarent, ipſe dicebat ſe non poſſe vti eis; & ſic fame mortuus eſt, heredes ſui omnibus bonis ſuis ſpoliati ſunt vſque hodie.

Exemplum.

Item Petrus Cluniacen. In libro ſuo refert, quendam fuiſſe comitem apud Matiſcon, qui conſuetus erat rapere, maximè res eccleſiarum: qui multa loca religioſa vaſtauerat, hic iudiciorum Dei oblitus, de die in diem deterior efficiebatur. Cum autem in quadam ſolemnitate in palatio ſuo reſideret, multis conſtipatus militibus, & alijs diuerſi ordinis, intrauit per oſtium palatij quidam, quaſi homo in equo reſidens, & venit ad dictum comitem dicens, quod habebat ei loqui; quo ſurgēte ille ſuperpoſuit eum equo, & exiuit per oſtium palatij prædictum, clamans coram ſuis omnibus: Iuuate me. Militibus & ciuibus iuuare non valentibus, per aëra deportatus eſt, nec vltra comparuit. In cuius facti deteſtationem murauerunt oſtium per quod eductus eſt. Cum autem quidam præpoſitus, Rogerus nomine, contemporaneus dicti Petri qui hoc refert, aperiret dictum oſtium, quaſi neceſſarium domui domini, cū ipſe eſſet maximus prædo rerum eccleſiarum, & hominum, & inſidiator & ſpoliator pauperum. Aliquis lapidibus remotis raptus eſt à diabolo, & per aëra deportatus, dimiſſus eſt cadere; & fracto brachio, & alijs membris concuſſis, vix ſemiuiuus euaſit. Quidam autem in facto prædicti comitis hanc cauſam cum alijs addunt. ipſe enim quendam militē iniuſtè occiderat, & bona eius iniuſtè occupauerat, & hæredes eius iniuſtè exhæredabat:

qui apparuit ei terribiliter admonens, vt ſaltem reſtitueret hæredibus ſuis ablata, qui cum dixiſſet aliquibus ſuis hoc ſomnium, & friuolum reputauerunt, tũc tertia vice terribilius continuans, aſſignauit ei diem quo oportebat, quod vellet nollet traheretur alibi reſponſurus, tunc territus, illa die vocauit maximam multitudinem armatorum, aliquibus amicis ſuis exponens viſa, & rogans vt ſi aliquã violentiam viderẽt ſibi fieri, ſubuenirent. ſequentia referunt de raptu eius.

Item aliud accidit ibidem: Fuit ibi quidam præpoſitus tempore comitis Gerardi, prædis inhians, raptor malitioſus. Cũ autem frequẽter prædas acciperet hominum & eccleſiarum (antequam rex comitatum illum emeret a comite Ioanne & vxore eius, ad quam iure hæreditario pertinebat) erant guerræ aſſiduæ inter Epiſc. Matiſcon. & clericos & ciues ex vna parte; & comitem & ſuos milites & alios ex alia parte. Cum autem dictus præpoſitus ſemel prædas accepiſſet, & duceret (quadam vacca remanente, alicuius forſitan viduæ vel pauperis) & diceret quidam Garſioni: Tange vaccam. Dei iudicio percuſſus tali flagello fuit, ita quod poſtea nihil aliud loqui potuit. Sed cum poſtea tentãret loqui alia, ſemper hoc ſolum dicebat; & hoc notiſſimum fuit toti terræ.

Exemplum. *Item* in eadem Dyœc. accidit, vt aſſerebat ſacerdos quidam in quadam ſynodo, in quam portauit plumas cuiuſdam gallinæ, quam ſurripuerat quidam, à quadam vidua paupere: cum autem deplumaſſet eã, & coxiſſet, & comediſſet carnes eius, & plumas ſeorſum retinuiſſet: diuino iudicio percuſſus, plumas quas non comederat euomebat, peccatum ſuum coram omnibus confitens.

Exemplum. Item refert Petrus Cluniac. quod quidam Princeps, Briuardus Groſſus nomine, habens munitiunculas propè Cluniacum, ædificauit quoddam caſtrum Oiſeles nomine, in damnum vicinorum, de quo ſæpè exibant, prædantes vicinos, & res eccleſiarum. Hic tamen pænitens venit ad Abbatem Hugo. Cluniac. dicens ſe velle viſitare limina Apoſtol. Petri & Pauli, & poſt fieri Monachũ Cluniac. Cùm ergo apud Romam manſiſſet per quadragenam, cum orationibus & eleemoſynis, viſitans corpora ſanctorum; cum rediret, in ciuitate ſatis propinqua mortuus infirmitate, ſepultus eſt. Cum autem non poſt multos annos, quidam præpoſitus cuiuſdam villæ propè Cluniac. equitaret per nemus iuxta Oiſeles in meridie, occurrit ei dictus Briuardus ſedens ſuper mulum, veſtitus pellibus vulpinis, cui timenti quia eum agnouerat, dixit ſibi eſſe conceſſum quia pænituerat, venire & apperere, dicturus quod licet ſecurus eſſet quod euaſerat pœnam inferni, tamen multa mala patiebatur, propter ædificationem dicti caſtri: rogãs vt rogaret Abbatem Cluniac. quod faceret ſibi remitti iniurias, & ei ſubueniret, in cuius comitatu ipſe comparuerat apud Auſam cum familia ſua veniens. pelles autem illæ nouæ magnum refrigerium præſtabant ei, quia eas dederat pauperi, die qua i. eas induerat, & his dictis diſparuit.

De vſura.

DISTINCTIO XI.

Deinde conſiderandum eſt de vſura, circa quam conſiderãda ſunt quinque. Primo vtrum accipere pecuniam in pretium, quod eſt accipere vſuram pro pecunia mutuata, ſit peccatũ. Secundo vtrũ liceat pro eodem accipere quãcumque commoditatẽ, quaſi in recõpenſationem mutui. Tertio vtrũ teneatur quis reſtituere quicquid de pecunia vſuraria quocũque iniſto titulo lucratus eſt. Quartò vtrum liceat accipere pecuniam mutuo ſub vſura. Quintò quæ mouent ad deteſtandum vitium vſuræ.

Circa primum, ſcilicet *vtrum accipere vſuram pro pecunia mutuata ſit peccatum.* dicendum, quod vſura dupliciter accipitur in ſcriptura. *Vno modo* propriè pro ſuperexcreſcentia, quam accipit aliquis vltra ſortem, in pretium pecuniæ mutuatæ. *Alio modo* accipitur nomen vſuræ metaphoricè, pro ſuperexcreſcentia quam

Vſura dupliciter accipitur, ſed propriè pro pretio mutuatæ pecuniæ.

acquirit Deus à nobis; pro bonis ſpiritualibus nobis collatis, volens quod in bonis acceptis ab eo ſemper proficiamus. Vnde Luc. 19. de ſeipſo dicit. *Quare non dediſti pecuniam meam nummulariis? & ego veniens, cum vſuris exegiſſem eam,* ideſt de ſpiritualibus bonis tibi collatis exigam rationem, non ſolum de collatis beneficiis & gratiis, verumetiam de ſuperexcreſcentia quam acquirere debuiſti. Accipiẽdo vſuram propriè, ſcilicet pro eo quod vltra ſortem accipitur pro pecunia mutuata. Dicendum quod pecuniam accipere ſecundum ſe ſimpliciter eſt iniuſtum; quia vendere id quod non eſt, per quod manifeſtè inæqualitas conſtituitur, quæ iuſtitiæ contrariatur, peccatum eſt.

Vſura eſt peccatũ quia eſt venditio rei quæ non eſt.

Ad cuius euidentiam ſciendum, quod *quædam res* ſunt quarum vſus eſt ipſarum rerum conſumptio, ſicut vinum conſumimus eo vtendo ad potum, & triticum conſumimus eo vtendo ad cibum. Vnde in talibus non debet ſeorſum computari vſus rei à re ipſa, ſed cuicũque conceditur vſus, ex hoc ipſo conceditur res; & ideo in talibus per mutuum trãsfertur dominium. Si quis ergo ſeorſum vellet vendere vinum, & ſeorſum vellet vendere vſum vini, venderet eandem rem bis, vel venderet id quod nõ eſt. Vnde manifeſtũ eſt, quod per iniuſtitiã peccaret. Et ſimili ratione iniuſtitiã cõmittit qui mutuat vinum aut triticum, petens ſibi duas recompenſationes, vnam quidem reſtitutionem æqualis rei, aliam vero pretium vſus, quod dicitur vſura. *Quædam vero* ſunt quorum vſus non eſt ipſa rei conſumptio, ſicut vſus domus eſt inhabitatio, non autem diſſipatio; & ideo in talibus per ſeorſum vtruḿque cõcedi; puta cum quis tradit alteri dominium domus, reſeruato ſibi vſu ad aliquod tempus; vel èconuerſo, cum quis concedit alicui vſum domus, reſeruato ſibi dominio, & propter hoc licitè poteſt homo accipere pretium pro vſu domus, & poteſt petere domum accommodatam, ſicut patet in conductione & locatione domus. Pecunia autem ſecundum philoſophum in 5. Eth. & in 1. Politi. principaliter eſt inuenta ad commutationes faciendas, & ita proprius & principalis pecuniæ vſus eſt ipſius conſumptio, ſiue diſtractio ſecundum quod in commutationes expenditur, & propter hoc ſecundum ſe eſt illicitum pro vſu pecuniæ mutuatæ accipere pretium, quod dicitur vſura, & ſicut alia iniuſtè acquiſita tenetur homo reſtituere ita pecuniam quam per vſuram accepit.

Solutio obiecti.

Et nota quod ſecundum leges humanas conceduntur vel potius permittuntur vſuræ, quia leges humanæ dimittũt aliqua peccata impunita, propter conditiones hominum imperfectorum, in quibus iuſtæ vtilitates impedirent, ſi omnia peccata diſtinctè prohiberentur, pœnis adhibitis: & ideo vſuras lex humana cõceſſit, nõ quaſi æſtimãs eas eſſe ſecundũ iuſtitiam, ſed ne impedirentur vtilitates multorum. Vnde in ipſo iure ciuili dicitur, quod res quæ vſu conſumuntur, neque naturali, neque ciuili recipiunt vſum fructum; Et quod ſenatus non fecit earum rerum vſum fructum (non enim poterat) ſed quaſi vſum fructum conſtituit; concedens ſcilicet vſuras. Et Philoſophus naturali ratione ductus dicit in 1. Polit. quod *vſuraria acquiſitio pecuniarum eſt præcipuè contra naturam.* Secundum legem vero diuinam ſimpliciter prohibentur. Nam licet dicatur Deuter. 23. *Non fænerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quamcunque aliam rem, ſed alieno;* intelligendum eſt ſimpliciter, quod eis ſit prohibitum vſuram accipere à fratribus ſuis, ſcilicet Iudæis. Per quod datur intelligi, quod vſuram accipere à quocumque homine eſt ſimpliciter malum; debemus enim hominem habere quaſi proximum & fratrem, præcipuè in ſtatu Euangelij ad quod omnes vocantur. Vnde abſolutè in Pſal. 14. dicitur. *Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram.* Et Ezech. 18. *qui vſuram non acceperit.* Quod autem ab extraneis vſuram acciperent, non fuit eis conceſſum quaſi licitum, ſed permiſſum, ad maius malum vitandum; ſcilicet ne à Iudæis Deum

colen-

colentibus vſuras acciperent, propter auaritiam cui dediti erant, vt habetur, Iſa. 56. Quod autem promittitur quaſi in præmium pro lege ſeruata, Deut. 28. *Fœnerabis multis gentibus, & ipſe à nullo fœnus accipies*: Fœnus ibi large accipitur pro mutuo; ſicut & Eccl. 29. *Multi non cauſa nequitiæ non fœnerati ſunt*, id eſt non mutuauerunt, promittitur ergo eis in præmium, ſcilicet Iudæis, abundantia diuitiarum, Ex quo contingit, quod poſſint aliis mutuare. A

Item nota, quod licet argentum monetatum, & in vaſa formatum, non differat, tamen quia principalis vſus vaſorum non eſt ipſa eorum conſumptio; ideo vſus eorũ poteſt vẽdi licitè, ſeruato dominio rei, vſus autem principalis pecuniæ argenteæ eſt diſtractio pecuniæ in commutationes; vnde non licet eius vſum vendere, cum hoc quod aliquis velit eius reſtitutionem quod mutuo dedit. Sciendum tamen quod ſecundarius vſus vaſorum argenteorũ poteſt eſſe cõmutatio, & talem vſum eorum vẽdere non liceret. Et ſimiliter poteſt eſſe aliquis alius ſecundarius vſus pecuniæ argenteæ; vtputa ſi quis acciperet pecuniam ſignatam, vel ad oſtentationẽ, vel ad ponendũ loco pignoris; & talẽ vſũ pecuniæ homo licitè vẽdere poteſt. B

Secundarius pecuniæ vſus vendi poteſt.

Circa ſecundũ, ſ. *vtrũ poſſit aliquis pro pecunia mutuata aliquã vtilitatẽ accipere.* dicendũ ſecundũ Philoſ. 4 Eth quod omne illud pro pecunia habetur, cuius pretium poteſt pecunia menſurari; & ideo ſicut ſi aliquis pro pecunia mutuata, vel quacũq; alia re quæ ex ipſo vſu cõſumitur pecuniã accipit, ex pacto tacito vel expreſſo, peccat cõtra iuſtitiã, vt dictũ eſt, ita etiã quicũque ex pacto tacito vel expreſſo, quodcũq; aliud accipit, cuius pretiũ pecunia menſurari poteſt, ſimile peccatũ incurrit. Si vero accipiat aliquid huiuſmodi, non quaſi exigẽs, nec quaſi ex aliqua obligatione tacita vel expreſſa, ſed ſicut gratuitũ donum, nõ peccat; quia etiã antequã pecuniã mutuaſſet licitè poterat aliquod donũ gratis accipere: nec peioris cõditionis efficitur per hoc quod mutuauit, recõpẽſationẽ vero eorũ quę pecunia nõ mẽſurãtur, licet pro mutuo exigere, puta beneuolẽtiã & amorẽ eius cui mutuauit, vel aliquid huiuſmodi. Sciẽdũ autẽ quod recõpẽſatio alicuius beneficij dupliciter poteſt cõſiderari. Primo quidẽ ex debito modo iuſtitiæ, ad quod aliquis ex certo pacto obligari poteſt; & hoc debitũ attenditur ſecundũ quantitatẽ beneficij quod quis accepit. Et ideo ille qui accepit mutuũ pecuniæ, vel cuiuſcũq; ſimilis rei, cuius vſus eſt eius cõſumptio, nõ tenetur ad plus recõpẽſandũ quã mutuo accepit. Vnde cõtra iuſtitiã eſt, ſi ad plus reddendũ obligetur. *Alio modo* tenetur aliquis ad recõpẽſandũ beneficiũ ex debito amicitię, in quo magis cõſideratur affectus ex quo aliquis beneficiũ cõtulit, quã quãtitas eius quod fecit; & tali debito nõ cõpetit ciuilis obligatio, per quam inducitur quędam neceſſitas, vt non ſpontanea recompenſatio fiat.

Nõ licet cuicunque pecuniæ æſtimabile pro mutuo accipere quaſi ex debito iuſtitiæ licet tamen ex debito amicitiæ. Solutio obiecti.

Item ſciendum, quod ille qui dat mutuũ poteſt abſque peccato in pactum deducere cũ eo qui mutuum accipit recompenſationem damni, per quod ſubtrahitur ſibi aliquid quod debet habere. Hoc tamen non eſt vendere vſum pecuniæ, ſed damnum vitare, & poteſt eſſe quod accipiens mutuum maius damnum euitet, & cum ſua vtilitate damnum alterius recompenſet, recõpẽſationẽ vero damni, quod cõſideratur in hoc quod de pecunia non lucratur, non poteſt in pactũ deducere, quia nõ debet vendere id quod non habet, & poteſt impediri multipliciter ab habendo.

Poteſt mutuator paciſci de damno emergente.

Item cũ ſit triplex munus, ſcilicet à manu, à lingua, & ab obſequio, ſi quis ex pecunia mutuata expectet vel exigat, quaſi per obligationem pacti taciti vel expreſſi, recõpenſationẽ muneris ab obſequio vel à lingua, idẽ eſt ac ſi expectaret vel exigeret munus à manu quia vtrũq; pecunia æſtimari poteſt, vt patet in illis qui locãt operas ſuas, quas manu, vel lingua exercẽt. Si vero munus ab obſequio vel à lingua nõ quaſi ex obligatione rei exigatur, ſed de beneuolẽtia, quæ ſub æſtimatione pecuniæ nõ cadit, licet accipere & expectare.

Item nota, quod ille qui pecuniam cõmittit mercatori vel artifici, poteſt inde aliquid exigere, nõ tamẽ pro pecunia mutuata. cuius eſt ratio, quia ille qui mutuat pecuniam transfert dominium pecuniæ in eum cui mutuat. Vnde ille cui pecunia mutuatur, ſub ſuo periculo tenet eam, & tenetur integre reſtituere; vnde non debet ampliùs exigere ille qui mutuauit. Sed ille qui committit pecuniam ſuam vel mercatori vel artifici per modum ſocietatis cuiuſdam, non transfert dominium pecuniæ ſuæ in illum, ſed remanet eius, ita quod cum periculo ipſius mercator de ea negotiatur, vel artifex operatur: & ideo ſic licitè poteſt partẽ lucri inde prouenientis expetere, tanquam de re ſua.

Circa tertium, ſcilicet *vtrum teneatur aliquis reſtituere quicquid de pecunia vſuraria lucratus eſt*. Dicendum, quod ſicut ſuprà dictum eſt, *res quædam* ſunt quarum vſus eſt ipſa earum conſumptio, quæ non habent vſum fructum ſecundum iura; & ideo ſi talia fuerint per vſuram extorta, puta denarij, triticum, vinum, aut aliquid huiuſmodi, non tenetur homo ad reſtituendum, niſi id quod accepit: quia id quod de tali re eſt acquiſitum, non eſt fructus huius rei, ſed humanæ induſtriæ, niſi forte per detentionem huius rei alter ſit damnificatus, amittendo aliquid de bonis ſuis, tunc enim tenetur ad recompenſandum nocumentum. *Quædam* vero ſunt quarum vſus non eſt earum conſumptio; & talia habent vſumfructum, ſicut domus, & ager, & alia huiuſmodi, & ideo ſi quis domum alterius vel agrum per vſuram extorſiſſet, non ſolum teneretur reſtituere domum vel agrũ, ſed etiam fructus inde perceptos, quia ſunt fructus rerum quarum alius eſt dominus, & ideo ei debentur. C

Vſurarius tenetur reſtituere lucratũ & fructum, ſi res quam accepit habeat vſumfructum.

Circa quartum, ſcilicet *vtrum liceat pecuniam accipere mutuo ſub vſura*, dicendum quod inducere hominem ad peccandum nullo modo licet, tamen vti peccato alterius ad bonum, licitum eſt; quia Deus vtitur omnibus peccatis, vt dicitur in Ench. ex quolibet enim malo elicit aliquod bonum. Et ideo Aug. Publicolæ quærenti vtrum liceret vti iuramento eius qui per falſos Deos iurat, in quo manifeſtè peccat, eis reuerentiam diuinam exhibendo: Reſpondit quod *qui vtitur fide illius qui per falſos Deos iurat, non ad malum, ſed ad bonum; non peccato illius ſe ſociat, quo per dæmonia iurauit, ſed bono pacto eius quo fidem ſeruauit: Si tamen induceret eum ad iurandum per falſos Deos peccaret*. Ita in propoſito dicendum eſt, quod nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum ſub vſuris, licet tamen ab eo qui paratus eſt facere, & vſuras exercet, mutuum accipere ſub vſuris, propter aliquod bonum, quod eſt ſubuentio ſuæ neceſſitatis, vel alterius. Sicut etiam licet ei qui incidit in latrones, manifeſtare bona quæ habet, quæ latrones diripiendo peccant, ad hoc quod non occidatur; exemplo 10. virorum, qui dixerunt ad Iſmahel. *Noli occidere nos, quia habemus theſaurum magnum in agro*, vt dicitur Hierę. 41. D

Licitum eſt accipere pecuniam mutuo ſub vſura, modo quis non inducat aliquem ad mutuãdum ſub vſuris.

Vnde ille, qui pecuniam accipit ſub vſurã, non conſentit peccato vſurarij, ſed vtitur eo, nec placet ei vſurarũ acceptio, ſed mutuatio, quæ eſt bona; nec dat vſurario occaſionem vſuras accipiendi, ſed mutuandi. Ipſe autem vſurarius ſumit occaſionem peccandi ex malitia cordis ſui: vnde ſcandalum paſſiuum eſt ex parte ſua, non autem actiuum ex parte petentis mutuum. tamen propter huiuſmodi ſcandalum paſſiuum non debet alius à mutuo petendo deſiſtere ſi indigeat, quia huiuſmodi ſcandalum paſſiuum nõ prouenit ex infirmitate vel ignorantia; ſed malitia. E

Solutio obiecti.

Item nota, quod ſi quis committeret pecuniã ſuam vſurario, non habenti aliàs vnde vſuras exerceret, vel hac intentione committeret, vt inde copioſius per vſuram lucraretur; daret ei materiam peccandi. Vnde & ipſe eſſet particeps culpæ. Si autem aliquis vſurario, aliàs habenti vnde vſuras exerceat, pecuniã ſuam committat, vt tutius ſeruetur, non peccat; ſed vtitur homine peccatore ad bonum.

Circa quintum ſciendum, quod multa ſunt pro-

pter quæ peſtis vſuræ deteſtabilis eſſe oſtenditur, quæ tamen reduci poſſunt ad quatuor. Primum eſt fœnerantis fatuitas. Secundum eſt cordis eius impietas. Tertia eſt peſtis huius immanitas. Quartum eſt vltionis atrocitas.

Quatuor oſtendũt vſuram eſſe deteſtandam.

1. *Vſurarij fatuitas, quæ innoteſcit ex multis.*

Circa primum ſciendum, quod multæ ſunt fatuitates vſurarij. Prima fatuitas eius eſt, quia magis vult pecuniam homini tradere ad vſuram cum maximo peccato, quam Deo in paupere cum maximo lucro, & ſine peccato, Aug. *Miror homo cur fœneraris homini, fœnerare Deo & centuplum accipies, & vitam æternam habebis. Secundo* ſtultus eſt, quia cum ad vſuram tradit, & vſuram accipit, illud quod de lucro vſurario habet, accipit ad vſuram ſuper melius pignus, ſcilicet ſuper animam propriam, quæ perditur, niſi reddantur vſuræ, pœnæ & culpæ ſatisfaciendo; à quibus oportuit, vt Dei filius nos redimeret, Pſ.71. *Ex vſuris & iniquitate redimet animas eorum.*

2. Quia non dat Deo qui plus lucri illi tribueret.

3. Quia oppignerat animam ſuam

Tertio ſtultus eſt, quia aut parcus eſt, aut prodigus: quia largus eſſe nõ poteſt. Si parcus eſt, de diuitijs quas congregat inceſſanter, non audet expendere, nec neceſſitates ſuas aſſumere, ſed cor eius cõtinuis curis affligitur, corpus eius inedia cruciatur, & anima damnationẽ meretur. Si vero prodigus eſt, largè accipit, & expẽdit ſuper animã ſuam, ſicut animal quod impinguatur ad occiſionẽ, Hier.12. *Congrega eos tanquam gregem ad victimã*, &c. Hier. cuidam diuiti ait. *Impinguabit te Deus, quaſi bouem ad victimã, & per amœna prata ducet te ad occiſionẽ*, Eccl.26. *Deus parauit illum ad rompheam.*

3. Quia ſi vel parcus vel prodigus ſit miſeriam ſuſtinet.

Quarto ſtultus eſt, quia vt ſanguiſuga diaboli, ſanguinem venenoſum ſugit, & ſiti malè acquiſitæ pecuniæ, quod eſt ſibi mortis occaſio, & crepationis; quandoquidẽ de pecunia ſua non remanent ſibi niſi manus maculatæ, opera infecta, & peccata; tales enim moriuntur nihil ſecum niſi peccatã portãtes. *Quinto* vias Dei & Paradiſi obſtruit, quæ ſunt vt dicitur in Pſ.24. *Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas.* Veritatẽ, cum enim proximum excoriat & conſumit, dicit ſe ei facere bonitatem. Similiter miſericordiã, cum vult ſibi dari ab eo, cui potius dandũ eſſet. *Sexto* in nouiſſimo ſuo erit inſipiens, quia de pecunia de qua facta ſunt ſibi vulnera, deberet facere medicamenta, reſtituendo & pœnitendo; ipſe autẽ adauget ſibi vulnera, & mortẽ ſuam, & filiorum ſuorum, quando eam eis dimittit.

4. Quia ſugit ſibi mortem æternam

5. Quia viam Dei obſtruit.

6. Quia in morte fit inſipiens male parta filijs relinquendo

Septimo ſtultus, quia diuitiæ quas aquirit pereũt & tranſeunt vt fumus & ſomniũ, & eius anima damnabitur in æternum; aut enim igne ſuccenduntur, aut aquis ſubmerguntur, aut à furibus auferuntur, aut à prædonibus rapiuntur, aut hæredum prodigalitate vel ſtultitia conſumuntur: quia Deus vindicat huiuſmodi peſtem vſque in tertiam vel quartam generationem, vix enim tantum durant res vſurariæ, quia vt dicitur in Pſ.108. *Nutantes transferantur filij eius & mẽdicent, & eijciantur de habitationibus ſuis, Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius*, &c. Eccl.8. *Si fœneraueris quaſi perditum habe.* Iere.18. *Perdix fouit quæ non peperit*, &c. dicitur quod Perdix dicitur à perdendo, quia aliena oua ſuſcipit, & ea cum nutriendo aliquandiu ſeruauit, amittit; quia dimittunt eam, & vadunt ad matrem priorem. Sic diuitiæ dimittunt vſurarios maximè in morte, & redeunt ad mundum. ſicut fit puero, qui panem tenet in manu; ſæpe enim canis vt habeat panem, apprehendit manũ pueri, & ſic acquirit panẽ. Sic ſæpe principes apprehendunt vſurarios vt habeant eorum denarios, & ſic amittunt & corpora ſæpe, & pecunias.

7. Quia pro peritu ris perdit æterna.

Octavo ſtultus eſt, quia curis & ſollicitudinibus & anguſtijs ſemetipſum affligit, quæ cor eius vrunt, affligũt interius & corrodũt, vt ſit ſimilis nuci vermiculoſæ, quæ nihil valet niſi ad frangendum & proijciendum in ignem hæc cura aufert homini ſeipſum, bona ſpiritualia, orationes, & attentiones ab bonum, & ad Deum, Bern. ad Eugenium Papam. *Quo te trahent occupationes iſtæ maledictæ; ſi tamen pergis ita te dare illis, vt nihil tui tibi relinquas, perdis tempus in his in qui*bus non eſt niſi labor, & vana ſolicitudo, & afflictio ſpiritus, euacuatio mentis, euacuatio gratiæ. *Nam quis eſt fructus earum, niſi araneárum telæ, dies diei eructat lites, & nox nocti indicat malitiam.* Idem. *Cum omnes te habeant, eſto de habentibus te vnus & claude oſtium cordis tui. Nota*, huiuſmodi ſolicitudines multiplicantur & ſerpũt, & hominem per extrauagationem de domo ſua eijciunt. Similes ſunt iſtæ ſolicitudines & curæ, vt dicebat magiſter Iacobus, cuidam ſerpenti, de quo fabuloſè dicitur, quod cum quidam homo inueniſſet eum morientem in frigore, ei compaſſus portauit eum in domum ſuam, fouens & nutriens eum lacte, qui cum cõualuiſſet intoxicabat totam domum, nec prece, nec pretio volebat exire, ſed hoſpitem veneno occidit.

8. Quia curis ſe affligit.

Simile.

Nono ſtultus eſt, quia cum plenè & integrè teneatur reſtituere quicquid habuit vltra ſortem, quia ſecundum Aug. *Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum*; & ille à quo accepit, ius habeat in iudicio repetendi, fatuus eſt quod rem alienã accipiat, & apud ſe detineat, & totum periculum cuſtodiæ transferat in ſeipſum. *Vnde* cum miles quidam vſurarium quendam curialiter & prudenter argueret de hoc quod exercebat vſuras; & ille reſpondens diceret, quod ante mortẽ omnia plenè reſtituere proponebat: cur ergo ait miles, vos alienis opibus & peccatis oneratis, & in periculo cuſtodiæ pecuniæ alienæ vos ponitis, cũ aliã vtilitatẽ habere nõ proponitis, niſi quod manus inquinatis, ex cõputatione accipiẽdi & reddendi, cum ſciatis quod oporteat reddere aut pẽdere? quare nõ ceſſatis, & redditis dum poteſtis? at ille ad hoc obmutuit.

9. Quia accipit curam ſeruandi rẽ alienam quã debet reſtituere.

Exemplum.

Item alij in fine maximè obſtinati ſunt, quaſi ſi iam eſſent in inferno. Pariſijs homo quidam ad eccleſiam B. Virginis die ſabbati fuit deportatus in lecto, qui in aliquo membrorum ſuorum patiebatur, habẽs in eo ignem illum qui ſacer vel inferni ſolet appellari & vallatus erat multitudine. Cumque teſtarentur vicini ſui quod eſſet vſurarius, monebant eũ ſacerdotes & clerici quod quittaret & reddere promitteret vſuras vt eum Beata virgo liberaret ab illo morbo, qui eos aliquatenus audire nolebat, nec vituperijs, nec blandimentis: & cum finitæ eſſent veſperæ, in ea obſtinatione perſeuerabat, cum vero iam ignis totum corpus eius occupaſſet, & verſus eſſet in nigredinẽ & inflationem, & oculi eius de capite illius deflueren; inde tãquã canis ab eccleſia deiectus, & ibi in illa obſtinatione ab illo igne, in ipſa veſpertina hora eſt cõſumptus. *Poteſt* dici bene vſurario, quod dixit Theodoricus rex Francorum cuidam balliuo ſuo, qui male tractauerat res ſuas. Serpens inueniens ampullam vino plenam, intrauit per os eius arctum, & hauſit; & inflatus exire non potuit, & veniens dominus ampullæ ait: Miſer euome quod hauſiſti, & ſic poteris exire, & mortem euadere. Sic vſurarius ſi vult euadere damnationem, oportet quod euomas per reſtitutionem pecuniã male acquiſitã, & per confeſſionẽ culpam, alioquin euacuabit per pœnam in gehennam, Iob 20. *Diuitias quas deuorauit euomet, & de ventre eius extrahet eas Deus.*

Exemplum.

Simile.

Decimo ſtultus eſt & vilis, exercendo officiũ quod ipſe non audet coram hominibus profiteri, nec dicere ſe eſſe illius officij quod exercet. Cũ enim omnes clerici, milites, ſacerdotes, omneſque mechanici operarij, liberè profiteantur artium ſuarum nomina, ſolus vſurarius non audet ſuum officium nominare. Vnde ſimilis eſt catto, qui nomine ſuo vocatus fugit, & ſolus inter animalia ſuum nomen abhorret. *Vndecimo* ſtultus eſt, quia ſæpè cõgregat diuitias, & ſeruat alijs, & nõ ſibi, & plerũq; deuoluuntur ad manus inimicorum ſuorũ Luc.12. *Quæ cõgregaſti cuius erũt?* Et Eccl.4. *Vnus eſt, & ſecundũ non habet, non filiũ, non fratrẽ; & tamen cõgregare nõ ceſſat, nec recogitat dicẽs, cui laboro?* &c. Reſpõdet Pſ.48. dicẽs. *Relinquẽt alienis diuitias ſuas*, &c. Hier. 6. *Trãſibunt domus eorũ ad alteros; & agri, & vxores pariter.*

10. Quia exercet officiũ quod nõ audet profiteri.

Simile.

11 Quia diuitias cõgregat pro alijs & ſæpe pro inimicis.

Sicvt accidit, vt dicit magiſt. Iac. Quidã fœnerator bona omnia cuiuſdam militis per vſuras abſorbuerat, nec ei, nec ſuis volebat reſtituere aliquid, nec inducias

Exemplum.

dare,

dare, ſed per dominum ſuum faciebat eum captum detineri, interim mortuo vſurario, ſua vxor cito poſt contraxit cum milite, qui liberatus à debito, factus eſt omnium dominus quæ habebat vſurarius. Ioculator in nuptijs cantabat, & vſurarius in inferno eiulabat. Eccl. 13. *In bonis eius luxuriabitur alienus.* Vſurarius eſt quaſi burſa vſitata, quæ inutilis & denigrata, pecunia remota proijcitur in lutum & conculcatur, ſic vſurarius à dæmonibus. *Idem* magiſter Iaco. dicebat, quod cum quidam dominus iuuenis & nouus miles obuiaret turbis monachorum, funus cuiuſdam ſui vſurarij portantium, ait. Concedo vobis cadauer araneæ meæ quod portatis, diabolus autem habeat ſibi animam, ego autem telam diuitiarum ſi potero mihi reſeruabo. Cum quidam vſurarius Byſuntinēſis in extremis, nolēs facere aliquod teſtamentū vel eleemoſynam, ſed omnia dimiſit in diſpoſitione vxoris ſuæ, cū autē ipſe eſſet ſic mortuus, vxor ſua vidēs quendā inimicū eius, contraxit cū eo cito poſt mortem viri ſui, quā cū argueret quędā proba mulier dicens, quod vir ſuus erat adhuc calidus in ſepulchro: Reſpondit. Si calidus eſt ſufflate eum; hæ ſunt eleemoſynæ quas fecit pro anima eius. Sic igitur declarata eſt fænerantis fatuitas.

2. Vſurarij iniquitas quæ & in multis apparet: & 1. iniquus ad Deum quia vendit tempus, inuertit naturā, violat Dei præcepta &c.

Circa ſecundū ſciendū, quod in multis ſimiliter apparet cordis eius iniquitas. Eſt enim iniquus vel impius ad Deum, ad ſe, & ad proximum. Quantum ad Deum quidē iniquus eſt & impius in multis. *Primo*, quia tēpus quod cōmune fecit Deus omnibus, ſibi appropriāns vēdit, ideo iuſto dei iudicio auſertur ei tēpus. Pſal. 54. *Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.* Vult contra Deum aut naturā, de denarijs facere denarios. Item euacuat Dei ſententiā contra primū parentē. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Gen. 3. Pſal. 93. *Qui fingis laborē in præcepto.* Vſurarij plus & melius alijs volunt comedere & bibere, & minus laborare. Pſal. 72. *In labore hominum non ſunt*, &c. aſſiduè & inceſſanter Deum offendunt, inceſſanter peccando, & diabolo die ac nocte ſeruiendo, feſta Dei, & ſanctorū violando, ſacra loca execrati ingrediendo, & ſacra ſacrificia & officia aggrediendo. Iſai. 65. *Populus ad iracūdiam me prouocans, ante faciem meam ſemper.*

2. Eſt ſibi iniquus animam ſuam venalem faciendo, atque & filijs ſuis.

Item impius eſt ſibi & iniquus, animam ſuam prætioſo ſanguine agni immaculati appretiatā, venalē pro vili pretio exponēdo, & intima cordis ſui in terra proijciendo. Eccle. 10. *Auaro nihil eſt ſceleſtius, hic enim animam ſuam venalem habet, in terra proiecit intima ſua. Item* Impius eſt in filios, quibus nō cōpatitur, nec ſuos reputat quādiu videt eos ſimplices, & innocentes, vt coruus, qui pullis ſuis non prouidet, nec compatitur eis, quādiu videt eos albeſcere primo pilo, donec nigreſcant, & fiāt ſibi ſimiles, vt dicit Greg. ſuper illud Iob 37. Qui præparat corvo escam, qvando pvlli eivs clamant ad dominvm, quia quam diu nō prouident dictis pullis patres eorū, paſcit eos dominus rore cæli. *Itē* impij ſunt filijs quos immolāt dæmonijs. Pſal. 105. *Et immolauerunt filios ſuos & filias ſuas dæmonijs*; adducunt eos ibi occidēdos. Oſeæ 9. *Effraym ducet ad interfectorem filios ſuos.*

3. Iniquus eſt proximis ſuis vendendo quod non eſt pretio æſtimabile.

Item iniquus eſt alijs proximis ſuis, quia vendit eis quod ſuū non eſt, ſ. tēpus & mutuū, quod eis iure naturali & euāgelico debet. Luc. 6. *Mutuū date, nihil inde ſperantes*, cū mutuū ſit de meo tuū. Vendit ei rem mutuatam, per mutuum iam ſuam factam, proximū ſuum viuum comedit inceſſanter ſine dētibus aut faucibus, cū denarijs ſuis. Iob 30. *Qui me comedūt nō dormiūt*, &c.

3. Vſura impia, & iniquæ multis cōtrariatur. 1. Quia eſt contra legē naturæ.

Circa tertiū ſciendū quod hoc flagitiū cōtrariatur legi naturæ, quæ in corde humano naturaliter eſt impreſſa. Lucæ 6. *Quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* Vſurarius autem ſi eſſet indigens ſicut ille qui pecuniam eius accipit, vellet gratis ſibi pecuniam mutuari. *Item* omnis creatura propter hominem facta, gratis ſubuenit indigenti: puta ſol, luna, ſtellæ gratis communicant ſuam lucem, æther rorem, nubes pluuiā, aër flatū, aqua potū & lauacrū, terra fructū. & ſic de alijs, nec homini beneficia ſua vendūt. *Itē* cum ſolum vegetabilia & viuentia ſe multiplicent per generationem, vult vſurarius contra naturam vt denarij ſibi generent denarios ſine labore ſuo, & ſine ſui periculo capitalis. vult quòd frumentum iam conſumptum à recipiente, pariat aliud frumentum. vult quod res ſua quam commodat, pariat ſibi aliam, ſemel in annó, vel menſe, vel ſeptimana, contra naturam commodati: quia commodatum eſt idem quod ad commodum tuum tibi datum, quod vult vſurarius vendere.

2. Quia eſt contra legē diuinam.

Item contrariatur legi diuinæ. Exod. 22. *Vſuris pauperem non opprimes.* Leuit. 25. *Pecuniam tuam non dabis ad vſuram.* Item Deuter. 15. *Non ages quippiam callidè in fratris neceſſitatibus.* Ibidem 23. *Non fænerabis fratri tuo.* Et poſt. *Fratri tuo id quo indiget commodabis, abſque vſura.* Item Lucæ ſexto. *Mutuum date, nihil inde ſperantes.*

3. Eſt contra pietatē fraternam.

Item contrariatur pietati fraternæ, quia quando videt aliquis fratrem vel proximum indigentem, & propter indigentiam petentem mutuum, dictat ei pietas naturalis, quòd ab eo qui indiget non eſt aliquid extorquendum, ſed potius in dono vel mutuo ſuccurrendum, nec amplius expetendum quàm quod petijt mutuandum 1. Ioan. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrē ſuū neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas patris eſt in eo?* Miſer autem vſurarius multum contemnit Deum, cui non dat pecuniam quam petit pauper, pro qua mutuata promittit centuplum, & vitam æternam: magis autem credit, & citius tradit ei qui promittit ſimplū, vt quinque pro quatuor, cum modico lucro, & magno peccato. Fæneratur autem domino, qui miſeretur pauperis.

Vſurarius aſſimilatur leoni, latroni &c.

Propter immanitatem huius peccati vſurarius in ſcriptura comparatur leoni, qui venationi incumbit ſemper. Eccleſ. 27. Item latroni, ſecundum ſententiam domini, qui templum ingrediens *menſas nummulariorū ſubuertit, & æs eorum effudit.* Ioan. 2. Mat. 21. Vocans domum domini ſpeluncam latronum, propter eos qui habebant ibi pecunias, quas mutuo tradebant, non pro pecunia numerata, ſed pro quibuſdā munuſculis. Nunquam legitur feciſſe violentiam manualem quamdiu fuit in hoc mundo, niſi contra iſtos, & columbas vendentes; iſtos autem facto flagello de funiculis, cum violenta manu eiecit, & menſas eorum ſubuertit, & æs effudit. Vſurarius eſt in eccleſia, ſicut vulpecula in domo cuiuſdam qui eam nutrierat inter gallinas; cum autem propter forefactum ſuum eam expuliſſet de domo, die ac nocte gallinas rapiebat, & deplumabat occultè. Sic vſurarij in eccleſia nutriti, propter peccatum ſuum ab ea excluſi, fideles rapiunt, & depauperant, & exhæredant. Deteriores ſunt vſurarij quàm alij fures, quia non ſolum ſpoliant de nocte, ſed etiam de die apertè & occultè, potentes & debiles, magnos & paruos. *Simile.*

Vſurarius eſt proditor & homicida.

Item proditor eſt nā comedendo & bibendo cum homine, & cū fratre proprio, mutuādo & pecuniā tradendo, intendit eū exhęredare, & ſpoliare ſuis. Similis Iudæ proditori, qui comedendo & bibendo cū domino, eum intendebat prodere. Deterior eſt eo quantum ad hoc, quia ille pænituit, & ductus pænitentia reſtituit ante mortē ſuam, quod non facit vſurarius. *Itē* eſt homicida, quantū ad pauperes quibus accommodat, quibus auferendo victum, aufert vitam Eccle. 23. *Panis egentium vita pauperum eſt, qui defraudat eum homo ſanguinum eſt.* Se & ſuos ſpiritualiter occidit. Oſeæ 9. *Effraim ad interfectorem ducet filios ſuos*; dum eos in vſuris inſtruit vel capitale eis ad hoc tradit vt ſic lucrentur, vel dum vſuras eis dimittit.

Vſurarius eſt ſimilis inferno, diabolo &c.

Item ſimilis eſt inferno, quia inſatiabilis, & ſemper habet os apertum ad ſuſcipiendum: & deterior eo videtur, quia infernus virtute paſſionis Chriſti, quæ male habebat reſtituit. *Item* ſimilis eſt morti nulli parcens nec clericis, nec militibus; nulli tēpori, nulli loco parcit, ſed omnes ſpoliare intēdit. Deterior eſt morte, quę ſolū ſemel percutit. *Item* ſimilis eſt diabolo. Sicut enim diabolus peccat inceſſanter; ſic vſurarius, cu-

lus peccatum non dormit. Sicut officium diaboli eſt peccare, ita officium vſurarij eſt purum peccatum. Sicut diabolus blandè intrat, & patienter expectat vſque ad finem pro modico capitali, quod quāto plus tenuit homo, tanto plura exigit; ſic vſurarius vult quod diu teneatur capitale ſuum, quod inceſſanter hominem conſumit.

Peccatū vſuræ aggrauat difficultas curationis, quia reſtitutio eſt vſurario valde grauis propter multas rationes.

Item hoc peccatum aggrauat difficultas curationis quia cum in alijs peccatis ſufficiat pœnitere, in hoc tamen peccato nō ſufficit, quia ſecundum Au. *Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum*. Hoc autem eſt vſurarijs valde graue, quia libentius darent multa, quā redderent pauca, cuius ratio multiplex eſt. *Prima* quidē, quia cum ex cupiditate cœperit quis vſuras exercere, cupiditas autē ſemper creſcit (ſicut ignis ex appoſitione lignorum non extinguitur, nec minuitur, ſed augetur) iuxta illud: *Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit*. Si in principio difficile fuit ei reſtituere, augmentata cupiditate difficilius erit ei. *Secunda*, quia quanto quis fortius radicatus eſt in aliquo habitu vitioſo, tanto difficilius ſeparatur ab illo. *Tertia* ratio eſt, quia quanto diutius tenet diuitias, tanto diuitiarum amor in eius corde intimatur profundius, & ideo difficilius ſeparari poteſt ab eis. *Quarta* ratio, quia quanto diutius fuit diues, & conſueuit abundare in delitijs & honoribus huius mundi, tanto vehementius horreret indigere, & pauper inter cæteros apparere. *Quinta* ratio, quia quanto perſeuerat diutius in peccato, tanto magis elongatur à Deo & eius gratia, ſine qua non poteſt reſtituendi voluntatem habere. *Sexta* ratio eſt immoderatus amor quem habet ad vxorē & filios, quos vix indigere permittet, quos in abundantijs enutriuit. Ad oſtendendum etiam huius ſceleris grauitatem valent quæ ſupra dicta ſunt quomodo vſurarius impius eſt Deo, ſibi, & proximo.

4 Vltionis atrocitas punitur enim vſurarius multipliciter.
1. A iure eccleſiaſtico.
2. Timore
3. Pudore.

Circa quartum ſciendum quod vſurarius punitur multipliciter, tam in præſenti vita, quam etiam in futura. In præſenti quidem punitur, id eſt puniendus eſt perſecutione iuris eccleſiaſtici, quod cōpellantur tā ipſe quā hæredes eius ad ceſſationē, & reſtitutionem vſurarū. *Secunda* pœna eſt timor continuus amittēdi ſic acquiſita. *Tertia* pœna eſt pudor quem habet de fama ſua, & nomine; nā etſi ab hominibus honoratur, & ei reuerentia exhibetur exterius, tamen teſtatur ei conſcientia ſua, quod indignus eſt honore. & ipſemet qui eū honorant, reputant eum vilem, & indignum honore, ſicut bene ſolebant antiquitus tales inhonorari: Adeo namque vitium deteſtabantur vſuræ, quod vix in vna ciuitate poterat vnus vſurarius inueniri. Hic ſi veniebatur ad eum, non dabat pecuniam ad vſuram, niſi prius data fide quod non publicaretur. De quo ſi oriebatur ſuſpicio, domus eius dicebatur domus diaboli & ſic de alijs rebus eius; pacis ei oſculum nō dabatur nec ignis in domo eius accipiebatur, ab omnibus digito monſtrabatur; huius occurſum expaueſcebant pueri, ipſumque demonſtrantes ad inuicem fugiebant.

4 Carentia prolis.

Qvarta pœna eſt, quia ſæpe vel prole caret; Iuxta illud Oſeæ 9. *Da illis vuluam ſine liberis, & vbera arentia* Vel filios habet inutiles, ſtultos, & prodigos, qui cito diſſipant omnia quæ multo tempore & cum multis laboribus acquiſiuit. Pſal. 108. *Nutantes transferātur filij eius, & mēdicēt*. *Quinta* pœna eſt, quia propter res quas acquiſiuit iniuſtè ipſe iuſtè vel iniuſtè capitur, tenetur, durè tractatur, & rebus ſuis ſpoliatur Iſa. 43. *Væ qui prædaris, nōne & ipſe prædaberis?* *Sexta* pœna eſt, quia non reſtituit, nec permittit reſtitui res malè acquiſitas, ſed ſicut fur cum re furtiua deprehenſus, in morte cum ea & pro ea ſuſpenditur in inferno. Ratio autē quare nō reſtituit eſt, quia nō poteſt, ſi eſt prodigus, quia nō habet vnde; vel non vult, ſi eſt auarus; vel ſi vult, nō niſi in morte, ad ſimilitudinem vaſis terrei in quo congregantur denarij, ſed inde non poſſunt extrahi niſi frangatur; vel ſi vult ante mortem, aliter vult quam debet cum conditionibus & circumſtantijs indebitis, & iniuſtis: vel potius vult dare quam reſtituere.

5 Dura tractione.
6. Obduratione ne reſtituat.

7. Conſumptione bonorū poſt mortē.
8. Priuatione bonorum ſpiritualiū.

Septima pœna eſt, quia res vſurariorū poſt mortē ſubito euaneſcunt, & inueniri non poſſunt; quia qui poteſt capere capit; qui debet, negat ſi poteſt, vel quia ſæpe neſcitur vbi occultauerit res ſuas. *Octaua* pœna eſt, quia priuatur bonis ſpiritualibus, quæ ſūt vita animæ, ſcilicet gratia, & virtutibus; & merito priuatur gratia quam contemnit. Si enim ſuam pecuniam gratis mutuaret propter Deum, mereretur apud Deum. *Super aurum & argentū gratia bona*. Prouer. 22. Vſurarius autē pecuniā ſuā præfert gratiæ; ideo Deus iuſtè non dat ei gratiā, tanquā gratiæ contemptori. Itē gratia temporis nobis gratis exhibiti, prohibet venalitatē eius Lucæ 6. *Gratis accepiſtis, gratis date*. Sed vſurarius tempus vendit. Item gratia quam Chriſtus nobis exhibuit, in multis & diuerſis beneficijs, exigit vt pro eo gratis beneficia præbeamus. Lucæ 6. *Si mutuum dateris à quibus ſperatis, quæ vobis eſt gratia?* Item gratia fraternæ Chriſtianitatis hoc idem exigit. Deut. 23. *Non fænerabis fratri tuo*. In hoc igitur vſurarius Chriſtianus deterior eſt Iudæo, quia Iudæus Iudęo non cōmodat ad vſuram, propter hæc omnia iuſtè priuatur gratia. Itē priuatur virtutibus. Ezech. 18. *Si vir fuerit iuſtus, & fecerit iudiciū & iuſtitiā, &c.* Sequitur. *Ad vſurā non cōmodauerit, vita viuet. Quod ſi genuerit filium, &c ad vſurā dantem, & amplius accipientē, nunquid viuet?* Au. *O lucra damnoſa, inuenis pecuniam, perdis iuſtitiā perdis animā; prædam quā capere cupis muſcipula eſt, in qua ſicut mus volens capere lardum caperis, detinens alienum à diabolo detineris.*

9 Perditione eleemoſynarum quas largitur.

Nona pœna eſt, quia perdit oblationes, & eleemoſinas quas facit de vſuris, in quibus videtur Deum plus ad iracundiam prouocare, quam placare. Eccl. 34. *Immolantis ex iniquo, oblatio eius maculata, & non ſunt beneplacitæ ſubſannationes impiorum*. Sunt ſimiles illis qui in paſſione Deum crucifigebant, & arundinem de quo eum verberabant in manu eius ponebant, & eum illudendo adorabant. Et poſt. *Qui offert ſacrificium de ſubſtantia pauperum, quaſi victimat filium in conſpectu patris*, tale exeniū facit Deo patri, qui offert de ſubſtantia ablata pauperi per vſuram vel rapinam. *Sicut* legitur in Oroſio & ſcholaſtica hiſtoria feciſſe Haſtiages rex Perſarum Arpello principi militiæ ſuæ, qui offenderat eum pro euaſione & nutritione Cyri nepotis dicti, quem Haſtiages præceperat paruulum occidi; cui cum nō obediuiſſet, dictus Haſtiages fecit capi clam filium dicti Arpelli vnigenitum paruulum, & occidi, & parari diuerſimode, & propinari patri pro venatione: de quo cum ſatis comediſſet, & bonitatem carnium cōmendaſſet, fecit ei deportari cruda mēbra quę retinuerat, ſ. caput, & manus, & pedes pueri, dicens illa eſſe extrema dictæ venationis, qui cognoſcens vidit, doluit, & diſſimulauit, captans horam qua poſſet vindicare factum, pro quo laborauit tempore ſuo, quod ipſe Haſtiages amitteret regnum Perſarum, & illud transferretur ad Medos. Sic vſurarius immolat filium pauperem in conſpectu Dei patris, cum affligit eum vſuris de quibus Deo oblationem facit.

Exemplum.

10. Priuatione ſuffragiorum eccleſiæ.

Decima pœna eſt, quia priuatur ſuffragijs, & oratione eccleſiæ; & communione & conſortio populorum Dei caret, & communione ſacræ Euchariſtiæ. Vnde Apoc. 22. *Beati qui per portas intrant ciuitatem, &c. foris canes, venefici, & idolatræ, &c.* Quales ſunt ipſi vſurarij: canes ſunt, quia vt canes famem inſatiabilem patiuntur; venefici, quia alios venenoſo exemplo, vel pecunia, vel conſilio inficiunt. Idolatræ, quia pecuniam vt Deum colunt, & ſuper omnia eam diligunt. Hi excludendi ſunt ab eccleſia militante, & excludentur à triumphante. *Ideo* vt refert magiſter Iacobus. Quidam probus ſacerdos, monens patrem ſuum vſurarium vt reſtitueret, cum nollet acquieſcere, eo mortuo cum faceret abſolutiones pro mortuis in eccleſia ſua dicebat: Nolite orare pro anima patris mei, qui reſtituere contempſit, quia ſepultus eſt in infernum, & faciem Dei de cætero nō videbit.

Exemplum.

Qui-

Quidam vſurarius dum ſacerdos apportaret in calice communionem, ait; de eis quæ ſunt intus non curo, ſed ſuper calicem ſi vultis mutuum bene vobis accõmodabo. *Alius* accõmodauerat quatuor libras, de quibus debebat habere 12. vſq; ad quatuor annos, adueniẽte ſacerdote nihil extorqueri potuit ab eo niſi hoc, duodecim libras quas talis debet pro quatuor, reddat.

11. Priuatio ecclesiaſtica ſepultura. VNDECIMA pœna eſt, quia priuandus eſt eccleſiaſtica ſepultura, quia ei ſi habeat, potius nocet quam prodeſt. Greg. Dyal. li. 4. ca. 50. *Quos peccata grauia deprimunt, non ad abſolutionem, ſed potius ad maioris damnationis cumulum eſt, quod eorum corpora in eccleſia ponuntur.* Idem poſt 55. *His quos peccata grauia deprimunt, ſi in ſacro loco ſepeliri ſe faciunt, reſtat vt etiam de ſua præſumptione iudicentur.* Quod probat, ibidẽ pluribus exemplis. *Exemplum.* *In ciuitate* Byſantina accidit, quod cum quidam vſurarius magnus, qui valde iucundus erat, ſederet ad menſam ſuam vt comederet, ſubitanea morte in ipſa menſa percuſſus cecidit. quod videntes eius filij quos habebat de duabus coniugibus, ad gladios cucurrerunt patre dimiſſo, ſuper arcas de eis compugnantes cuſtodiendis & ſaluandis, de anima patris vel corpore parum curantes. Cum autem fuiſſet ſepultus, iunctus parieti eccleſiæ parrochialis ſancti Ioannis, & facta fuiſſet ibi prominens ſepultura iuncta parieti & inſerta, in mane à pariete repulſa, & longe depulſa inuenitur, quaſi per hoc innueretur quod non haberet communionem in eccleſia.

QVALITER autem ſepeliendi ſunt vſurarij notatur Hiere. 22. *Oculi tui & cor, ad auaritiam, & ad ſanguinem fundendum innocẽtem, & ad calumniam, & conſummationem mali operis.* Et poſt de tali. *Propterea hæc dicit dominus: Non plangent eum, & non concrepabunt eum: Væ domine, væ inclyte.* omnes plangunt ſeipſos, nullus eum vel eius infortunium in corpore & anima. Sequitur. *Sepultura aſini ſepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Hieruſalem, ecce ſicut aſinus ſic ſepelietur.* *Simile.* Aſino mortuo dominus eum excoriat, ſibi pellem retinens, & cadauer ad foſſata trahere faciens, vbi vermes & corui pugnant de carnibus, canes de oſſibus. Similiter vſurarius extra eccleſiam proijciendus eſt in foſſatis, & locis immundis. Domini retinent ſibi pellem temporalium, dæmones pugnãt de anima corrodẽda, vermes de cadauere.

Exemplum. ITEM magiſter Iaco. Cum quidam Benedictus ſacerdos corpus publici vſurarij qui noluerat reſtituere, nollet tradere eccleſiaſticæ ſepulturæ, inſtantiam & violentiam amicorum non ferens, ait: Videamus de hoc quid vult Deus. Ponamus corpus eius ſuper aſinum ſuum, & vbicunque in eccleſia vel alibi eum tulerit, ibi ſepeliatur. Cum concordaſſent huic ſententiæ, tulit eum aſinus ad furcas recto itinere, vbi eum inter latronum cadauera ſacerdos dimiſit. Cum dicatur de ſanctis Eccleſ. 44. *Corpora eorum in pace ſepulta ſunt;* ipſi cum eis non habent conſortium. Iſa. 14. *Quaſi cadauer putridum non habebis conſortium.* Iſa. 13. *Et ſi alij aliquando in inferno quieſcunt, tu nunquam.*

Exemplum. VNDE idem magiſter Iaco. dicebat, quod cum quidam fœnerator mortuus eſſet nihil reſtituere volens, quidam monachi prece amicorum & pretio inducti, ſepelierunt eum in clauſtro ſuo; & videbatur eis quod ſingulis noctibus ſurgeret de ſepulchro ſuo & candelabris, verberando, monachos fugaret dicens, Iſti Dei inimici, ſalutem quam mihi promittebant conferre non poſſunt, & pecuniam meam habuerunt. Cum hoc ſæpe fieret, inierunt conſilium cum probo viro & ſapiente, qui conſuluit quod adiuraretur vt quieſceret: qui reſpondit, quod quieſcere non poterat, nec eos quieſcere dimitteret, quamdiu eum in terra ſancta detinerent; quoniam ibi quieſcere non poterat, qui officium exercuerat, quod nec die nec nocte quieſcit, quo eiecto de ſacro loco quieſcebant ab eius vexatione.

12. Mala morte. DVODECIMA pœna, quia ſæpe mala morte, & ſubita, & improuiſa moriuntur; alij blaſphemando & diabolo ſe reddendo; alij vſum linguæ & memoriæ perdẽdo, alij etiam qui mortẽ ſuam præuident, tantũ habent facere de alijs diſponendis, quæ magis fuerunt eis cordi, quã de reſtitutionibus faciendis, de quibus nõ curauerunt. Alij tantũ habẽt facere de carnis afflictione & infirmitate quam ſentiunt, quod de periculo animæ nolunt cogitare, quod non ſentiũt. Alij etiãſi vellent, non habent reſtituendi ſpatium, ſed relinquunt diſpoſitioni aliorũ: quæ ſi ipſi viuentes parũ curauerunt, ipſi minus curabunt. De mala morte exemplũ de illo qui *Exemplum.* laborans in extremis loquebatur animæ ſuæ dicens. Anima mea multa bona tibi acquiſiui, quid tibi deeſt, mane mecum, & cum magis ac magis vrgeretur ad mortem, fecit ante ſe apportari vaſa aurea, & argẽtea, & iocalia pretioſa, in quorum delectatus aſpectu, dicebat iterũ. Anima mea vides hæc omnia, ſi hæc tibi nõ ſufficiunt, adhuc promitto tibi maiora, ſi mecum volueris remanere, qui mori ſe ſentiens, & deſperans ait, anima mea ex quo mihi non vis acquieſcere, omnibus dæmonibus te commendo, quo dicto miſeram animam exhalauit.

Exemplum. ITEM Pariſijs vſurarius quidam, ad eccleſiã B. Virginis deportatus in lecto, pro eo quod in aliquo ſui membro, illo igne qui ſacer dicitur, affligebatur, à ſacerdotibus & clericis monebatur, quod vſuras & malè acquiſita reſtitui præciperet, vt B. virgo ipſũ liberaret ab illo duriſſimo cruciatu, qui cum nec blãdis ſermonibus, nec minis, nec vituperijs acquieſceret, ac ipſis videntibus, ignis ille totũ corpus cõcremans deuoraret inflatũque in nigredinẽ verſus eſſet, oculique de capite ſuo defluerent, eiectus eſt de eccleſia quaſi canis vilis & fætidus, & ſic in ipſa hora cõſumptus ab igne, in ſua obſtinatione permanens expirauit. Quia enim fœnerator animã ſuã diabolo venalẽ exhibet per vſuras, ideo diabolus eam in morte tanquam ſibi venditam rapit, etiam nolentem, & de corpore violenter auellit. *Exẽplum* de illo quem vidit eremita morientem qui cum diceret *Deus adiuua me*, reſponſum eſt ſibi. Non eſt tibi ſpes neque pars in Deo; & ſic dæmones cum tridentibus animam auulſerunt.

Exempla. AD idem eſt exemplum de Criſaurio 4. Dya. 40. c. qui cũ eſſet plenus vitijs in acquirendis rebus, auaritiæ facibus inſatiabiliter ſuccenſus erat; qui infirmitate percuſſus, eadem hora qua erat de corpore exiturus, vidit teterrimos ſpiritus volentes eũ rapere, quos vbicũque ſe verteret videbat; & dũ vocaret filiũ Maximũ nomine, qui factus eſt monachus, nihil valebat ei, & cũ peteret inducias, nec exaudiretur; dũ clamaret inducias vſq; mane, in ipſo clamore de tabernaculo carnis euulſus eſt. Vſurarius non debet habere inducias quas alijs vendidit. Quidã autẽ alius in graui infirmitate poſitus, cum admoneretur quod reſtitueret, & teſtamentũ cõderet, ait ſacerdoti ſuo. Vos eſtis ſacerdos meus, vos primũ lego diabolo, qui propter exenia mea quæ recipiebatis, me in peccato fouiſtis. Itẽ vxorẽ meã & pueros, pro quibus vſuras feci. Pecunia autem mea ſit domini mei, qui melius poterit eam defendere. Adhuc autem animam meam reddo diabolo, cui diu ſeruiui; ac illam ſtatim diabolus accepit.

ITEM de ſubita morte dicitur in Pſal. 54. *Viri ſanguinum, & doloſi, non dimidiabunt dies ſuos*, hi ſunt vſurarij qui de fraudibus & vſuris ſugunt vt ſanguiſugæ victũ pauperum. Eccle. 34. *Panis egentium vita pauperum eſt, qui defraudat eum homo ſanguinis eſt.* Aliqui in ipſa mẽſa comedendo & bibendo, morte ſubita percutiuntur; vt ille Byſuntinus, de quo ſupradictũ eſt. *Similis* eſt vſurarius Cocodrillo, qui ſuper omnia habet exoſũ Hydrũ ſerpentẽ, quem ſi venientem ſentit, eũ ſub pedibus ita atterit, quod quaſi mortuum derelinquit. *Simile.* Hydrus autẽ reſurgẽs occupat herbas quibus paſcitur Cocodrillus pulchriores, & in eis ſe inuoluit. Cocodrillus autẽ cũ ingluuię herbas gluttiẽs, glutit Hydrũ, qui cũ intus perforat, intoxicat ſubito, & occidit. Cocodrillus, qui de rapina viuit eorum quæ venatur in aqua & terra, impenetrabilem habens pellem, ſignificat vſurarium,

qui acquirit rapiendo iniuſtè, & per aquas, & per terram, quæ eſt impenetrabilis diuitijs. Hydrus eſt mors omnia penetrans, quam ſi aduertit vſurarius in tactu alicuius infirmitatis, tot medicinis opprimit eam, quod eam extraxiſſe videtur, cum autem credit eſſe ſecurus de ea, alius latet anguis in herba, dum comedit aliquem cibum delitioſum, mors ibi latet.

Exempla.

Vidi aliquem qui ſurrexit de menſa, vbi ſatis comederat, in medio domus ſuæ, qui ſubito mortuus cecidit. Alius in nuptijs percuſſus morte ſubita præuentus eſt. Alius cum in die Penthecoſtes magnum feſtum feciſſet, & in mane diſpoſuiſſet comedere nouos pullos anſerum, inter vxoris vbera iuxta eam iacens, ſubito percuſſus, amiſit & ſenſum & motũ & vitam. *Item* alius de quo refert Greg. Dyal.51. dum ſomnijs vehementer attenderet, & per ſomnium longa vitæ ſpatia promiſſa ſibi fuiſſent, multas diuitias congregans, quaſi ad longioris vitæ ſpatia, ſubito mortuus, eas intactas reliquit.

Exemplum.

Item cum quidam vſurarius parũ timeret Dei iudiciũ, & quadã nocte ſatis cænaſſet, & cũ vxore iaceret, ſubito tremens exilijt, & requiſitus ab vxore quid haberet, ait: Ego modo fui raptus ad Dei iudiciũ, vbi tot & tantas querimonias & accuſationes audiui contra me; quod neſciui quid agerem, & cum diu fuerim ad pœnitentiã expectatus, audiui ſummum iudicẽ ſententiam damnationis contra me tuliſſe, & me dæmonibus expoſuiſſe, qui hodie debent ad me venire, & me ſecũ deferre. Et cum hoc dixiſſet, induit quandã veſtem cuiuſdã vilis vadij, quę pendebat ad perticã ſuam, & exiuit domũ inuita vxore ſua. Sui autẽ ſequens eum, inuenerunt cũ quaſi amentem in quadã eccleſia monachorũ, qui dicebant matutinas ſuas, & ibi eũ cuſtodierunt vſque circa ſextam, qui nec aliqua admonitione volebat vel confiteri peccata, vel reſtituere, vel pœnitentię ſignũ facere. Cum autẽ poſt mulam ſui eum ad domũ reducerent & irent iuxta fluuiũ, apparuit eis nauis curſu rapidiſſimo aſcendens contra curſum aquæ, quę à nullo videbatur duci, tamen prædictus vſurarius dicebat eã eſſe plenã dęmonib⁹, à quibus erat raptẽdus & deportãdus. Quo dicto, rapitur ab eis, in naui ponitur, quæ ſubito curſu retroacta, cũ prę da ſua diſparuit.

Exemplum.

Cum quidam maurus mare tranſiiſſet infirmus, cognoſcens vanitatẽ ſæculi, vt acciperet habitũ tẽplariorũ, & profiteretur regulã, portaretur à quibuſdã ſimilibus mauris, & ſui de terra ſua dicerent ei, quid amicis ſuis mandaret, ait. Dicatis eis. quod vidiſtis me deportari à quatuor dæmonibus in Paradyſũ, hoc dicebat propter mauros portantes eũ ad religionẽ. Contrariũ poteſt dici de fœneratoribus, quos aliquãdo portant monachi vel clerici induti albis veſtibus proceſſionaliter ad eccleſiaſticam ſepulturã, quorũ animę quando impœnitentes decedant, ſepeliuntur in inferno. *Item* dicebat magiſter Iacobus, quod cũ quidam vſurarius deberet ferri à bonis viris ad ſepeliendũ, immobilis erat; quod ſapienter aduertens ſacerdos ait: Scitis quod conſuetudo eſt, quando aliquis moritur, cõueniant ad eũ deportandũ homines qui fuerũt ſui artificij, vt pelliparij pelliparios, mercatores mercatores, clerici clericos, & ſic de alijs. Si vultis quod iſte portetur, quæratis quatuor vſurarios; qui inuenti & adducti eum facillimè deportabunt, ſed ad infernum, quo inceſſanter ibunt: illi quidem ferent corpus ad ſepulchrum, dæmones animam in infernum.

Vſurarij multipliciter puniuntur in futuro.
1 De multis accuſabuntur in iudicio.
Exemplum.
2 Non audientur ex excuſationes eorum in iudicio.

Item puniuntur vſurarij multipliciter in futuro. *Primo* quidẽ de multis accuſabũtur in iudicio. Improperabitur. n. eis quomodo tẽpora ſibi data ad pœnitentiã vẽdiderunt, feſta violauerunt, pauperes & alios ſpoliauerunt, ſententias eccleſiæ contẽpſerũt, opera miſericordię facere noluerunt, iudicium Dei nõ timuerunt, rurſum Chriſtum (quãtum in ipſis fuit) mortuum pro vſuris ſoluendis, crucifixerunt, & de multis alijs accuſabuntur ibi. Quia *iucundus qui miſeretur & cõmodat, &c.* Maledictus eſt per cõtrarium, qui nõ miſeretur nec cõmodat gratis nec ſermones eius excuſationis audientur in iudicio: quia vt dicit beatus Iacobus. *Iudicium ſine miſericordia fiet illi, qui non fecerit miſericordiam*, quia vt dicit propheta Sap. 1. *Argentum & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris domini.*

Quod eſt contra tentationẽ & fraudem cuiuſdã, de quo loquitur magnus Iacobus, ait. n. quod cũ quidã fœnerator non poſſet induci à ſacerdote ſuo, quod reſtitueret totum, vocauit vxorẽ, & filios, & amicos ſuos & ait eis. Sacerdos dicit quod non poſſum ſaluari, niſi reſtituã totum ſecundum voluntatẽ eorum à quibus habui. Sed quicquid dicat, cum Deo faciã pacẽ, fecit ergo tale teſtamentum. Diuiſit pecuniã in tres partes: Vnã dimiſit vxori: Aliã pueris ſuis: tertiã reponi fecit in ſacco, faciẽs ſuos iurare quod ſecum eam in ſepulchro ſuo reponerent, vt cum Deus teneret iudicium, ſi impeteret eum de aliquo, haberet vnde poſſet ei placare, offerẽdo ei. Eo autẽ mortuo, & facto vt præceperat, pediſſequa domus facti conſcia, dixit cuidã quẽ amabat, quod ſi eã in coniugẽ duceret, doceret eum quomodo diues fieret; & cum illo pacto ſecretum ei reuelauit. Cum autẽ ille veniſſet de nocte, & aperuiſſet ſepulchrum, inuenit intus Bufones dictæ pecuniæ denarios ardentes per os eius proijcientes, & de ventre iterum extrahẽtes, & iterum reponentes, qui eo viſo timuit, & clauſo ſepulchro fugit, factum denuncians. In hoc propenditur qualiter dęmones eius animam in inferno torquerent cum pecunia ſua Iob. 15. *Diuitias quas deuorauit euomet. &c.* Ite ab æterno hæreditario turpiter excluduntur. Pſal. 14. *Domine quis habitabit, &c.* ſequitur, *qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram.*

3 Excluduntur a regno cœlorum.

Exemplum.

In vit. legitur quod cum quidam diſcipulus ſeruiret cuidam ſolitario famæ magnæ, & iuiſſet ad ciuitatem pro quibuſdam neceſſitatibus explendis, vidit ibi quendam fœneratorem diuitem cũ magno honore ſepeliri, cum omnibus proceſſionibus villę, rediens autem ad eremum, inuenit magiſtrum ſuum à beſtia deuoratum. Cogitans autẽ de pœnitentia magiſtri ſui, & fine, & de diuitijs & delitijs vſurarij; & morte, & ſepultura honorabili; deſperans volebat redire ad ſæculum, iudicans vanum eſſe Dei ſeruitium. Cui reuelatum eſt ne ita ſentiret, quia magiſter ſuus licet multas pœnitentias feciſſet, & multa bona, de quibus maxima merces debebatur ei in cælis, tamẽ aliquid erat in eo purgandũ, quod dominus ex maxima miſericordia volebat potius hic punire, quam in futuro: quod puniuit per mortis ignominioſæ pœnam, & nihil poſt in eo reſtat purgandum, ſed lætitia ſempiterna aderat ei, & merces maxima, & mors ignominioſa conuerſa in gloriam. Ecõtra licet diues in æternum crucietur propter peccata ſua, aliquid tamen boni fecerat, de quo ſolutionem ſuam habuerat in præſenti, & in honorabili morte, & ſepultura, nec futura merces ei reſtabat.

4 Cum re vſuraria trahuntur ad patibulum infernale.
Exempla.

Item cũ re vſuraria trahitur ad patibulum infernale. Sicut dicitur. Iſa. 14. *Ad infernũ detraheris, vſque ad profundũ laci. Itẽ* Idem magiſter Iacobus dicit, quod cum quidam prædicaſſet in quadam villa, in qua erant multi vſurarij, quod dæmones deportabant omnes vſurarios ad infernum; quidam Goliardus, cum ipſi vſurarij ſuper hoc eſſent multum confuſi, ait, quod ſi darent ei vnam tunicam, probarẽt ſacerdoti coram omnibus, quod dæmones ad infernum nullum omnino deportarent vſurarium, quam ſibi gaudenter dederunt. Tunc dixit, quod cum vſurarius ſit fur & proditor, vt præmõſtratum eſt, de tam vili anima non oneraret ſe tãtus princeps, ſed poſt ſe ligatum vt conſueuit fieri de proditoribus, eum traheret ad furcas inferni.

Exempla.

Cum quidam vſurarius grauiter infirmaretur, & nihil vellet reſtituere, præcepit plenum horreum de frumento pauperibus erogari, quod cum ſerui ſui vellent facere, & frumentum accipere, inuenerunt illud conuerſum in ſerpentes, quod audiens dictus vſurarius, compunctus omnia reſtituit, & præcepit quod mortuus proijceretur nudus in medio ſerpentum, vt corpus ſic voraretur à ſerpentibus in præſenti, ne anima voraretur in futuro. Quod factum fuit, cuius corpus

ita vorauerunt ſerpentes, quod nõ dimiſerunt ibi niſi oſſa alba. Quidam addunt, quod euanuerunt ſerpẽtes, & remanſerunt oſſa alba & nuda cum lumine. Quid ergo erit miſeris, qui non reſtituunt Deu. 32. *Deuorabunt eos aues morſu amariſſimo, dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium atque ſerpentium.*

5. Irridebuntur à dæmonibus, & incipiantes torquentur cum filijs ſuis.

Item accuſantur à dæmonibus, ſubſannantur, irridentur, ſicut lupus captus in fouea, dicentibus: *Ecce homo, qui non poſuit Deum adiutorem ſibi,* &c. Item torquentur à dæmonibus ſine ceſſatione, cum filijs ſuis; quia peccatum eorum ſemper aſcendit, nec quieſcit die ac nocte: Ideo nec ceſſabit tormentum eorum Apoc. 14. *Cruciabantur igne, & ſulphure, & aſcendet fumus tormentorum in ſecula ſeculorum, nec habebunt requiem die ac nocte,* &c. Quidam in quadam viſione vidit vſurariorum filios patribus ſuis maledicentes, & conquerentes de eis dicentes; pater maledictus ſis tu, quia propter te crucior, & veni in hunc locum tormentorum, qui non docuiſti aliquod artificium vnde viuerem, niſi fænerari: qui corrupiſti me verbo & exemplo, & pecunia tua. Econtra pater replicabat maledicens filio, dicens, quod propter eum & alios, vſuras exercuerat, nec reſtituerat. Vnde propter hoc pęnam æternam acquiſierat. Item alius vidit in inferni fundo, in incendio profundiſſimo, vſurarios qui fuerunt primi trunci in vſuris, cruciari, & de ventre eorum quaſi arborem maximam aſcendentem, vbi torquebantur per ramos filij, qui ab ipſis exierant per diuerſas generationes, ſibi adinuicem maledicentes, & de ſe adinuicem conquerentes, *maledicta creatura eorum,* vt dicitur in libro Sapien.

Exempla.

De collatione munerum.

DISTINCTIO XII.

DEINDE conſiderandum eſt de acceptione munerum. Sed prius videndum eſt de collatione munerum. Secundo de acceptione eorum.

Collatio munerum alia laudabilis alia culpabilis. Collatio laudabilis eſt multiplex. 1. Ad iram mitigandã.

Circa primum ſciendum, quod eſt quædam collatio munerum laudabilis, & quædam culpabilis. Collatio munerum laudabilis eſt multiplex. Donantur enim quandoque munera propter iracundiam mitigandam. Sicut Iacob audiens Eſau fratrem ſuũ venire ſibi obuiam de Meſopotamia reuertenti, timuit. Sicut dicitur Gen 32. Ideo vt eius iracundiam mitigaret præmiſit ei munera dicens; *placabo eum muneribus.* Sic filij Iſrael miſerunt munera Eglon regi Moab, quia impugnabat eos, vt ab impugnatione ceſſaret Iud. 3. Sic rex Achab miſit regi Aſſyriorum munera, credens per hoc furorẽ eius placare 2. Paral. 28. Dicitur enim Prouerb. 21. *Munus abſconditum extinguit iras, & donum in ſinu indignationem maximam.* Similiter debet peccator offerre Deo munera veræ pœnitentiæ, ad placandam eius iracundiam, & veniam impetrandam. Sicut dicitur Iſa. 19. *Percutiet dominus Ægyptum,* id eſt animam peccatricẽ plenam tenebris vitiorum, & ſanabit eam per pœnitẽtiam ſalutarem. Sequitur. *Et reuertentur Ægyptij ad dominum, & placabitur eis, & ſanabit eos, & colent eum in hoſtijs & muneribus, & vota vouebunt domino & ſoluent.* Nã exemplo triũ Magorum debet peccator offerre myrrham mortificationis, thus deuotæ orationis, & aurum id eſt eleemoſynas piæ erogationis.

2. Ad amicitiam procurandam.

Secundo dantur munera propter amicitiam procurandam, quia *multi colunt perſonam potentis, & amici ſunt dona tribuentis.* Prouerb. 19. Vnde Ionathas abijt Ptolomaidam, & dedit Ptolomęo & Alexandro regibus, argentum, & aurum, & dona, & inuenit gratiam in conſpectu eorum 1. Mach 11. Item 2. Paral. 26. *Impendebant Ammonitæ munera Oziæ,* vt ſcilicet pacem & amicitiam cum eo haberent, *quia adiuuit eum Deus cõtra Philiſthijm & contra Arabes, & contra Ammonitas, & diuulgatum eſt nomen eius propter crebras victorias.* Item Oſeæ. 8. *munera dederunt amatoribus,* quia videlicet homines diuitibus, & potentibus dant munera, vt amorem acquirant, vel foueant acquiſitum. Sic homines iuſti Deo debent offerre munera, vt amorem & gratiam obtineant apud eum. Pſal. 67. *Tibi offerent reges munera.* Idem 71. *Reges Tharſis, & Inſulæ munera offerent.* Idem 44. *Filię Tyri in muneribus.* Hoc exemplum habemus Gen. 44. dixit Iacob filijs ſuis. *Sumite de optimis terræ fructibus, & deferte viro munera.* Et infra. *Obtulerunt ei,* id eſt Ioſeph *munera, tenentes in manibus, & adorauerunt proni in terram.*

3. Ad excellentiam honorandam.

Tertio ſolent dari munera propter excellentiam honorandam 3. Reg 10. *Dedit regina Saba regi Salomoni,* &c. *dedit que regina omnia quæ voluit & petiuit ab eo, exceptis his quæ obtulit ei munere regio,* & infra *Magnificatus eſt rex Salomon ſuper omnes reges terræ diuitijs & ſapientia,* &c. *& ſinguli deferebant ei munera.* Sic filij Iſrael dederunt munera mira deuotione pro tabernaculo faciendo, in tanta copia quod artifices venire compulſi, dixerunt Moyſi, plus offert populus quam neceſſarium eſt. Iuſſit ergo Moyſes præconis voce cantari; nec vir nec mulier plus offerat in opere ſanctuarij, ſicque ceſſatum eſt à muneribus offerendis. In hoc facto duo miranda fuerunt; vnum quod plus offerret populus quã peteretur: ſecundum quod artifices vel ſacerdotes munera recuſarent, & facerent proclamari ne vlterius offerretur.

4. Ad indigentiam reuelandam.

Qvarto debent dari munera propter indigẽtiam reuelãdam; ſicut pauperibus erogantur munera propter Deum. 2. Eſdræ 9. *Mittite his qui non habent,* & Heſt. 9. conſtituerunt Iudæi, vt in memoriam lætitiæ quam habuerant de ſua liberatione, mitterent ſibi inuicem ciborum partes, & pauperibus munuſcula largirentur. Item Hieremiæ. 40. legitur, quod magiſter militiæ regis Babylonis dedit Hieremiæ cibaria & munuſcula.

Munera reprobantur à Deo propter quatuor quæ reddunt collationẽ culpabilem. 1. Ratione largitoris.

Sciendvm præterea, quod munera reprobantur à Deo, vel ratione largientis, vel ratione muneris collati vel ratione recipientis, vel ratione finis intenti. Primo quidem munera reprobantur à Deo ratione largitoris; quia plus penſat Deus dantem, quam datum; & affectum, quam cenſum. Vnde Gen. 4. dicitur. *Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cayn vero, & ad munera eius non reſpexit.* De Abel etiam dicitur Heb. 11. *Abel conſecutus eſt eſſe iuſtus, teſtimonium perhibente muneribus eius Deo.* Econtra dicitur Eccle. 34. *Dona iniquorũ nõ probat altiſſimus,* & eiuſdem 6. *Ne dicatis: In multitudine munerum meorum reſpiciet Deus, & offerente me Deo altiſſimo munera mea, ſuſcipiet,* & Matth. 5. *Si offers munus tuũ ante altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te; relinque ibi munus tuum,* &c.

2. Ratione ipſius muneris oblati iniuſte acquiſiti.

Secundo reprobatur munus ratione ipſius muneris oblati, puta quia per furtum, rapinam, vſuram, ſymoniam, vel fraudulentiam acquiſitum. Eccle. 34. *Immolantis ex iniquo, oblatio eſt maculata,* & c. 35. *Noli offerre munera praua, non enim ſuſcipiet illa Deus.* Praua ſunt munera, vel quia iniuſto titulo poſſeſſa, vel quia diuinæ maieſtati non competentia, vt ſi de iuſtè poſſeſſis offeras putrida, corrupta, vel deteriora, ſicut conqueritur Dominus Malach. 1. *Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt? ſi offeratis claudum vel languidum nonne malum eſt? offer illud duci tuo ſi placuerit ei,* &c. Sequitur. *Non eſt mihi voluntas in vobis dicit dominus, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra.* Ideo contra diuites, qui tamdiu cuſtodiunt veſtes ſuas & alia, quod putreſcunt; & dum bonæ ſunt non habent cor dandi pauperibus, dicitur Iac. 5. *Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs quæ aduenient vobis, diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt,* &c.

3. Ratione receptoris.

Tertio reprobatur munus ratione receptoris. Eccle. 12. *Si benefeceris ſcito cui feceris, benefac iuſto,* &c. *da bono, & ne receperis peccatorem.* Quod eſt contra illos qui dant perſonis infamibus, vel conſanguineis, & amicis carnis indignis, beneficia eccleſiaſtica; vel diuitibus abundantibus, & nihil pauperibus. Cum Iacob miſiſſet munera Eſau fratri ſuo, dixit Eſau. *Habeo plurima frater mi, ſint tua tibi.* Gen. 33.

4. Ratione finis intenti.

Qvarto reprobatur munus ratione finis intenti vel optati; puta quando datur propter vanam gloriam:

multa namque dantur vt iniquitas compleatur, vel vt dator in malitia defendatur. Sicut minores latrunculi ſeruitores regum & principum, dant magnis latronibus, vt in ſuis iniquitatibus defendantur. *Alij* dãt munera, pacem & amicitiam ſimulantes, vt incautos decipiãt; ſicut Aoth obtulit munera Eglõ regi Moab, & ſic ſub ſpecie pacis ſecreto loquens cum eo, percutiens interfecit. Iud. 3. Item Triphon videns Ionatham veniſſe ad eũ cũ exercitu magno, timuit, & excepit eũ cum honore, & cõmendauit eũ omnibus amicis ſuis, & dedit ei munera, & præcepit exercitibus ſuis vt obedirent ei in omnibus ſicut ſibi; & ſic eum decepit: nã remiſſis militibus, ipſum cũ paucis retinuit; & occidit 1. Mach. 12. Phyliſtæi promiſerunt Dalilæ pecuniã & munera, vt Sãſonem deciperet, & traderet eis vinctũ Iud. 16. *Alij* dant munera vt obtineant dignitates, ſicut Iaſõ ambitioſus, propter munera quę dedit Antiocho regi, obtinuit ſummũ ſacerdotiũ ſed cũ per Menelaum miſiſſet pecuniã, ille ſupplantauit eũ, & obtinuit primatũ, inſuper & Iaſoni impoſuit argenti talenta trecẽta 2. Mach. 4. Itẽ Menelaus frater Iſimachi, per pecuniã quã promiſit Antiocho obtinuit ſummũ ſacerdotiũ; deinde dedit Andronico quædam vaſa aurea quæ furtim obtulerat de templo, & fecit Oniã occidi 2. Mach. 4. Poſtmodum apud Ptolomæũ accuſatus, per pecunias quas ei promiſit, fecit accuſatores ſuos morte damnari, ibidem. Item Alchim proditor impius & detractor, cupiẽs ſummum ſacerdotiũ obtinere, obtulit Demetrio regi coronam auream, &c. 2. Mach. 14.

Acceptio munerũ eſt deteſtanda propter multa.

CIRCA ſecundum principale, ſ. immoderatã acceptionem munerum, quantũ ſit deteſtabilis, & quãta mala faciat, licet ex parte iã appareat ex prędictis: Sciendũ quod per acceptionẽ munerũ impeditur cognitio veritatis, peruertitur affectio bonitatis, amittitur cõditio libertatis, ſubuertitur executio æquitatis, amittitur æterna retributio, incurritur æterna damnatio. *Primo* quidẽ ex acceptione munerũ impeditur cognitio veritatis, quia munera excæcãt oculos mentis, & immutãt iudicium rationis. Ideo dicitur. Exo. 23. *Non accipias perſonam, nec munera, quæ excæcant etiã prudentes, & mutant verba iuſtorũ.* Stulti & mali mercatores ſunt, qui ſciẽter & gaudenter accipiunt. Vnde non corporalis oculus quem habemus cõmunem cum brutis, ſed ſpiritualis quo videndum eſt, debet excæcari.

1. Quia impedit cognitionem veritatis.

Exemplum

ADVOCATVS quidam, cauſam cuiuſdam pauperis aſſumens in iudicio defendendam contra quendã militem illum iniuſte vexantem, excogitauit, & ſcripſit rationes pro cauſa pauperis, quæ ſibi valde validæ videbantur. Videns autem miles, iniuſtã cauſam habens, & debilem aduocatum, ſe eſſe in periculo confuſionis; rogauit prædictum aduocatum vt pro ipſo ſtare vellet. Quo tantũ facinus abhorrẽte, & oblatam à milite pecuniam recuſante, miles cyphum argenteum clam dimiſit in eius camera, illo penitus ignorante, quem inuentum inſpiciẽs, cuiuſque pretio & pulchritudine allectus, in magna fuit altercatione poſitus, vtrum retineret, vel remitteret illum cyphum. Interim cum diligenter inquirens an aliquas rationes pro cauſa militis inueniret, plures leges & rationes pro milite inuenit, quam prius pro paupere inueniſſet, quæ efficaces valde, & quaſi irrefragabiles videbantur. Quo viſo rediens ad cor ſuum, & aduertens ſe cupiditate cæcatũ, atque in ſe eſſe ſubuerſum iudicium rationis, donum & dantem execrans, donum cum feſtinatione remiſit.

2. Peruertit affectionem bonitatis.

SECVNDO ex acceptione munerum peruertitur affectio bonitatis. Multi namque poſt accepta munera, laudant illos quos prius vituperare ſolebant, ſuſtinẽt, & excuſant: illos vero quos prius amabant, & iudicabant amandos perſequuntur, & nequiter aduerſantur. Sic Iudas amore pecuniæ dominum ſuum vendidit, & oſculo tradidit. Cuſtodes dominici ſepulchri muneribus corrupti reſurrectionem occultauerunt, & falſitatem in teſtimonio dixerunt. Dalila muneribus allecta, prodidit & tradidit Phyliſtęis Samſonẽ. Iud. 16. *Item* in

Exempla.

hiſto. Caroli magni, quæ aſcribitur Turpino, legitur quod Guenelon vnus de principibus Francorum, corruptus muneribus Marſirij & Belligandi regũ Saracenorũ, qui regnabant contra Ceſareos portus, vendidit pro 20. ſummarijs oneratis auro & argento & pallijs ſericis, omnes pares Francorũ, cum exercitu Chriſtianorum, qui tamẽ ad vltimum de proditione conuictus perdidit non ſolum animam, ſed etiam omnem terrenam ſubſtantiam, & vitam; diſtractus per quatuor climata cum quatuor æquis.

3. Tollit libertatem.

TERTIO ex acceptione munerum amittitur cõditio libertatis, quæ maxima & nobiliſſima res eſt. Per munera namque obligatur accipiens, iuxta illud: *Munera ſumpta ligant*, adeo, ſ. quod in ſeruitutem redigitur conferentis, vt ſeruire, reuerentiam exhibere, æqualia vel minora conferre, laborare, negotiari, vel apud magnos intercedere teneatur, & ſeipſum non audeat recuſare. Amittitur etiam libertas loquendi, veritatem dicendi, teſtificandi contra illum, corripiendi, vel libere arguendi, propter quod dicitur Eccle. 20. *Xenia & dona excæcant oculos iudicum, & quaſi mutus in ore, auertit eorum correptiones.* Vultur quando à latronibus projicitur in os canis, aufert ei latratum. Sancti viri propter hæc & alia multa, ſ. ne libertatem amitterent, ne ſe ſeruos efficerent, munera recuſabant: ſicut Abraham reuerſus à cæde quatuor regum, recuſauit munera quæ ſibi obtulit rex Sodomæ, licet optime meruiſſet. Gen. 14. Sic Samuel. 1. Reg. 12. *loquimini* inquit, *de me coram domino, & coram Chriſto eius, vtrum bouem cuiuſquã aut aſinum tulerim. Si quempiam calumniatus ſum, & oppreſſi aliquem; ſi de manu cuiuſquam munus accepi.* Sic Helyſæus poſtquam mundauerat Naamam à lepra eius, munera recuſauit. Et Gyezi quia accepit, maledicendo lepra damnauit 4. Reg. 5.

Sancti munera recuſabant.

Exemplum.

REFERT beatus Bern. 1. ad Eugenium, quod Martynus preſbyter Cardinalis, legatione fũctus in Dacia, tam pauper inde redijt, quod equis & expenſis penæ deficientibus, cum perueniſſet Florentiam, epiſcopus loci dedit ei equum quo veheretur vſque Romã. Secutus autẽ eũ epiſcopus, erat. n. ei cauſa cũ aduerſario, & agẽdi erat dies, cœpit requirere ſuffragium amicorũ, cũque ſolicitaret per ſingulos, ad Martinum vẽtũ eſt, in quo fiducia maior erat, qui non poſſet eſſe immemor recentis beneficij. Cui Martinus, decepiſti me inquit, neſciebã. n. tibi imminere negotium. Tolle equum tuum, ecce in ſtabulo eſt, & eadẽ hora illi reddidit equum ſuum. Nonne res alterius ſæculi videtur eſſe, rediſſe legatum de terra auri ſine auro, trãſiſſe per terram argenti & argentum neſcire, donum inſuper quod poterat eſſe ſuſpectum illico reddidiſſe.

Exemplum

IDEM ibidem. Gaufredus Charnotenſis epiſcopus legationem in partibus Aquitaniæ per plures annos ſuis ſumptibus adminiſtrans, piſcem qui vulgo Sturgio nominatur, à quodam ſibi preſbitero præſentatum recipere recuſauit; niſi prius inquiſito pretio, & ſoluto. Itẽ, eidẽ domina quædã ex deuotione duas pulchras Paropſides ligneas cum manutergio præſentauit, quas diu intuens homo cõſcientiæ ſcrupuloſæ, laudauit eas ſed non acquieuit accipere, quando argenteas accepiſſet, qui ligneas recuſauit? Non fuerunt qui dicere poſſent de legato, *Ditauimus Abraham.* Ipſe vero cum Samuele concionabitur ad omnes. *Loquimini de me coram domino, & Chriſto eius,* &c.

Exempla.

AD hoc idem exempla multa ponuntur. In vitiſpa. Venerunt quidam Græcorum vt darẽt eleemoſynam in ciuitate Oſtracinæ; & cum Oeconomi eccleſiæ oſtenderent eis inter magnos egentes quendam leproſum, cum vellent ei dare, noluit accipere, dicens: Ecce de modicis palmis facio plectas, de quibus viuo. Et poſt oſtendunt cellam cuiuſdam viduę pauperrimę, ad quam pulſantes, aperuit filia quaſi nuda, cui volebant dare veſtes & nummos, & illa nolebat accipere, niſi mater ſua veniret & præciperet ei, quæ erat candidatrix telarum, quæ cum veniſſet noluit accipere, dicens: Ecce vos vultis auferre à me procuratorem

meum

A nicum Deum, qui inuenit nobis hoc opus quod faciamus, & habeamus unde victum noſtrum de opere manuum noſtrarum. *Item* alius cuidam pauperi ſeni & leproſo obtulit pecunias, dicens: Habe hoc ad expenſas tuas, quia pauper es, & infirmus, & ſenuiſti. Qui reſpondit: Ecce 40. annos habeo, in infirmitate mea nihil indigui, domino tribuente & paſcente me; & tu veniſti auferre nutritorem meum; & non acquieuit aliquid accipere. *Item* ibidem de verbis patrum, titulo de voluntaria paupertate. Vir quidam magnus venit in Scythiam, portans ſecum aurum, & rogabat preſbyterum eremi vt fratribus erogaret illud. Qui reſpondit eos opus nõ habere. Ad cuius inſtantiam poſuit ſolidos in pera ad portam eccleſiæ, dicens. Si quis habet opus accipiat; & nemo pecuniam illam tetigit: multi autem, nec eam aſpexerunt. Tunc ait preſbyter. Accepit Deus oblationem tuam, tolle pecuniam tuam & da eam pauperibus. De hac materia habetur ſupra *de timore mundano per totum.*

Gentiles autem qui etiam munera recuſare, debent.

Sed ſi viros ſanctos miramur munera recuſaſſe; lõge amplius eſt mirandum, quod gentiles antiqui ea recuſaſſe leguntur. Sicut in geſtis Romanorum dicitur, quod Tyneas miſſus Romã à Pyrrho cum donis ingentibus, ad pacem & amicitiam confirmandam, neminem inuenit cuius domus muneribus aperiretur; quia quando munera deferebant, omnes clauſerunt oſtia, ne cum muneribus introirent. *Ita* legitur de multis, qui munera reſpuunt, ne maculam ponerent in gloria ſua, iudicantes indignum quod acceptione munerum perderent, vel minuerent ſuæ libertatis & virtutis honorem.

4. Subuertit executionem æquitatis.

Quarto ex acceptione munerum ſubuertitur executio æquitatis. Istud clarè patet in curijs, vbi præcipuè regnat hoc vitium; nam ſine muneribus vix poteſt homo intrare, vix cum aliquo loqui, vel acceſſum aut audientiam obtinere. Improbitas curialium eouſque innotuit, vt de teſtimonio conſcientiæ, de odore opinionis, de ſinceritate cauſæ, de torrente eloquentiæ, niſi pretio interueniente, quis fruſtra confidat. Multi curialium ſunt ſicut canes, qui cibo obiecto manſueſcunt, acres enim ſunt in principio, duri & aſperi antequam videant munera; quibus viſis manſueſcunt, nec poteſt promiſſio aures mulcere, niſi viderint donum præſens. Orpheus dicitur Leones & Tygrides leniſſe cytharæ ſuæ ſono. Sed apud curiales nihil efficies, niſi plumbea corda eorum, malleo aureo vel argenteo emolliris. Hydra dicitur eſſe quidam ſerpens multa habens capita, cuius cum vnum abſcinditur, pro abſciſſo alia creſcunt. Sic eſt de curialibus, quando vni ſatisfactum eſt, & vnius voracitas eſt aliquantulũ mitigata, tunc alij acrius petunt. Tales ſubuertunt iuſtitiam, & peruertunt iudicia, & euacuant pietatem. Impoſſibile eſt enim ſeruare iuſtitiam, & ſequi pecuniam. Vnde in lib. Regum dicitur de filijs Samuelis: *Declinauerunt poſt auaritiam, acceperuntque munera, & iudicium peruerterunt.*

Curia principum ſunt corrupta.

Heu quã amarũ eſt videre, quod curia quæ debet & ſolet eſſe recurſus pauperũ, refugiũ afflictorum, locus iudicij, libra iuſtitiæ, nũc ſit pauperum ſpoliatio, afflictorum deſperatio, ſubuerſio iudicij, locus iniuriæ, & omniũ bonorum deſolatio. Vnde dominus per Prophetã conqueritur, dicens. *Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij, iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ.* Sequitur. *Principes tui infideles, ſocij furum, omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones, pupillo non iudicant & cauſa viduæ non ingreditur ad eos.* Nota quod dicitur, *Ciuitas meretrix*, quia venalis exponitur. Venduntur.n. in ea iuſtitia, audientia, tempus, ideſt tarda vel feſtina expeditio, locus, immo ingreſſus ad locũ, patrocinium, teſtimonium, conſiliũ, fauor, & ſilentiũ. Sequitur: *Principes tui infideles*; nec mirum, nõ.n. poteſt fidelis eſſe domino temporali, qui infidelis eſt domino creatori: nec ſolum ſunt infideles ſubditis, ſed etiam domino ſuo; quia nec fideliter diligunt, nec fideliter conſulunt, nec deliter eius bona vel iura cuſtodiunt: nã vt modicum lucrũ acquirant ſibi, vel alicui ſuorũ, vel alij dantı ſibi munera, in multo ſuum dãnificare dominum nõ verẽtur. Sequitur: *Socij furũ*. Nã Seneſchallos, Balliuos, præpoſitos, Iudices, Collectores, & alios huiuſmodi faciunt & permittunt eſſe fures & raptores, eoſque tales inſtituunt ſcienter, & fouent eos in furtis & defendunt, vt furtis eorum participent. Exemplum.

Exemplum.

Cvivsdam regis collaterales quidam, quorum fidelitati ſe totum & regnũ cõmiſerat, & de infimo ſtatu prouexerat vltra modum & merita perſonarum, inſatiabili cupiditate cæcati, cui terminum ponere neſcientes, in omnibus officijs inſtituebant cõplices ſuos, etiam infames, fures, vſurarios, & raptores. Omnes iſti tam maiores, quam mediocres, quã minores à populo pecunias extorquentes, mutuo ſe fouebant; minores B & mediocres maioribus, & maiores illis collateralibus regis dabant munera, & hic erat catena diaboli, qua ſibi erant inuicem colligati. Vnde ſi quandoque contra vnum eorum clamor intonuit, alij ipſum protinus defendebant, ne ſi facta eius mala detegi contigiſſet, ipſorum per conſequens iniquitas appareret: ac per hũc modum innumerabilia mala fiebant, & poſt non audebant conqueri. Vel ſi vellent conqueri, non audiebantur, repellebãtur, confundebantur, & tam corporũ quã rerum periculum incurrebant. Cũ autem rex ad clamorẽ & importunã inſtantiã plurimorũ, viros bonos, & infidelitate probatos, inquiſitores miſiſſet in partẽ aliquã regni ſui, vt ſuper factis Balliui, præpoſitorum, & aliorũ officialium regis inquirerẽt, multaq; nefanda facinora reperirent in eis, propter quę ſuppli- C ciorum & mortis iudicium erat in eis, cæperunt minores accuſare mediocres, & illi ſuperiores, adeo vt vſque ad illos collaterales regis perueniret hæc noxa, quod in his eſſent conſentanei, vel auctores. Quo audito, collaterales illi procurauerunt apud regem inquiſitores ab huiuſmodi inquiſitione deſiſtere, & à iudice executionem ceſſare. Quamobrem malefactores illi in officijs priſtinis dimiſſi, ſecuriores effecti, deteriora prioribus commiſerunt in deſolationem populi, deſtructionem terræ, & præiudicium æquitatis ſic faciebant de inqueſtis omnibus, ipſos vel aliquem ſuorum tangentibus, cum illas recepiſſent, vel regi delata eſſent, ſopiebãt omnia, ita vt nec executio iuſtitiæ, nec verbũ inde fieret, ac ſi nihil inde penitus fuiſſet; quapropter illi quicquid volebant in diuerſis regni partibus facie- D bant. Fiebant autem hæc omnia virtute munerũ, quæ illi larga manu præſtabant. Dixit quandoque vnus eorum: quare non raperẽ ſecure aut furarer? cum.n. quatuor vel quinq; millia librarũ ſic habuero, ſi accuſatus dedero magiſtris meis mille, iuſtus ero, & melior de tota terra, & totũ mihi reſiduũ remanebit in pace. Ideo tales merito Dei maledictionem incurrunt. Deut. 27. *Maledictus qui accipit munera, vt percutiat animã innocẽtis* & Iſa. 5. *Væ qui iuſtificatis impiũ pro muneribus, & iuſtitiã iuſti aufertis ab eo.*

5 Impedit diuinam retributionem.

Qvinto de acceptione munerũ amittitur diuina retributio; nã propter tẽporalia, iuſtè perdunt æterna Chriſti munera. Et hoc bene fuit figuraliter præſignatũ. Gen. 25. vbi dicitur quod *Abrahã cũcta quæ poſſederat dedit Iſaac filio ſuo, filijs autem concubinarũ largitus eſt munera:* E quia Deus ſummus omnium patriarcha filijs promiſſionis æternæ dat hæreditatẽ beatitudinis, quæ eſt ſtatus omnium bonorũ aggregatione perfectus; mundanis vero, qui ſunt quaſi adulterini filij, largitur munera temporaliũ facultatũ, Pſal. 23. *Quis aſcendet in mõtẽ domini*, &c. Idẽ 14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Sequitur, *Qui munera ſuper innocentẽ non accepit* & Iſa. 23. *Qui excutit manus ſuas ab omni munere, iſte in excelſis habitabit*, & Prou. 15. *Qui odit munera viuet*; videlicet vita gratiæ in præſenti, & vita glorię in futuro.

6. Inducit æternam damnationem.

Sexto ex acceptione munerum incurritur æterna damnatio. Iob. 15. *Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui libenter munera accipiunt.* Ignis inquam cupiditatis, animas cupidorum temporaliter inflammantis, & ignis inferni animas & corpora æternaliter cruciantis. Et

ſicut qui odit munera viuet, ita qui diligit & accipit munera, morietur.

De auaritia aduocatorum.

DISTINCTIO XIII.

DEINDE ſpecialiter eſt dicendum de auaritia aduocatorum. Circa quod ſciendum eſt, quod aduocationis officium ſecundum ſe licitum eſt & bonum, pro declaratione iuris, diſcuſſione cauſarum, pro defenſione ſimpliciū, conſolatione & patrocinio miſerabilium perſonarū, habent.n.aduocati in republica officium linguæ, quia ſicut lingua exprimit neceſſitates corporis, & per linguā conceptus noſtros alijs explicamus, ſic aduocati cauſas elinguium, i. ſimpliciū, B qui iuris apices non nouerunt, habent in iudicio depromere, & defendere, & iuris oſtendere rationes. Aduocationis tamen officio multi multipliciter abutuntur. Nam in eis regnat arrogantia faſtuoſa, pertinacia ceruicoſa, cupiditas effrænata, iniquitas effrænata, ſtrepitus procelloſus, & exitus doloroſus.

Aduocationis officio multi multipliciter abutuntur.

1 *Fiunt arrogantes.* PRIMO quidem regnat in eis arrogantia faſtuoſa. Vt enim nomē acquirant, ac per hoc multi confluant ad eorum patrocinium requirendum, dilatāt philacteria ſua, & magnificant fimbrias ſuas ſicut de Demoſthene dicitur, quod antequam virtus eloquentiæ eius innotuiſſet, imperioſioris cultus dicitur appetiſſe nitorem; ſciens quod purpura cauſidicum vendit, ac poſtquam notitiam & famam aſſecutus eſt eloquentiæ, toga cōtentus eſt, dicens ſe velle à ſe potius quā à nitore veC ſtium, aut cultu exquiſito conſtare gloriam; quem.n. proprius attollit honor, vilitas veſtium non deprimit. Mendicatum laudis videtur eſſe ſuffragium quod ab extrinſecis pendet, homo.n. virtuoſus & ſapiens debet dedignari oſtendere ſe ab exterioribus ornamentis veſtium, pompa greſſuum, & arrogantia verborum ſic inaniter oſtentare.

2 *Fiūt pertinaces.* SECVNDO regnat in eis pertinacia ceruicoſa; quando videlicet cœpit aliquis aliquam cauſam defēdere, poſtquam aduertit eam non eſſe iuſtam non vult deſiſtere ne ſuccumbere videatur, ſed ſemper vult videri vincere, & ad ſenſum ſuum peruertit leges & iura, vt victoriam obtinere dicatur. De pertinacia require ſupra.

3 *Fiūt cupidi.* TERTIO regnat in eis cupiditas effrænata; quod ſatis euidenter apparet, quando iſtud officium exercet D perſona cui eſt à iure prohibitum, vel quando ſcienter fouet cauſam iniuſtam, vel deſperatam: vel quādo agit contra perſonam contra quam non debet, cui potius tenetur præſtare patrocinium: vel quando in tempore vel loco, vel modo quo non debet; vel quando accipit iniuſtum ſalarium, vel immoderatum, quod non cōpetit perſonæ ſuæ, aut labori, aut ſcientiæ, aut facūdiæ aut conſuetudini regionis, aut perſonæ cui præſtat patrocinium. Ex cupiditatis ardore corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis, vix enim aliquis inuenitur qui ſtudeat in iure propter iuſtitiam exequendam, vel tenendam, niſi propter lucra. Vix aliquis ſtudet, niſi quomodo contra ius dicere, vel allegare ſciat pro vtraque parte contradictionis. Item vix eſt aliqua E cauſa ita iniuſta & iniqua, quæ non inueniat pro pecunia defenſorem.

Exemplum. DICITVR quod cum quidam pauper rogaret aduocatum quendam vt præſtaret ei patrocinium: Reſpondit: Cauſa tua ſiue iuſta ſiue iniuſta, eſt bona in manu mea, dummodo tantam ſummam pecuniæ ponas in burſa mea. Non inuenitur medicus, qui ſe offerat pro quacumque infirmitate curanda, ſed dicit & indicat aliquam infirmitatem incurabilem, de qua ſe non vellet pro pretio intromittere ex cupiditatis ardore aduocati ſe venales exhibent ad modum meretricum & pugilum, quod viliſſimum eſt. In hoc autē ſunt meretricibus viliores, quia meretrices viliſſimam ſui partem venalem exhibēt. Aduocati vero nobiliſſimam, id eſt linguam. Aug. *Ex quo me pretioſo ſanguine* A *Chriſti redemptum intellexi, nunquam me venalem exhibui.* Aduocati vendunt quicquid habent, ſuum verbum, conſilium, patrocinium, & fauorem; ſuos greſſus, ſuos geſtus, ſuum comparere; & quod eſt mirabilius ſuum tacere, quod tamen eſt pura priuatio: vnde vendunt quod nihil eſt & quod non eſt, in rerum natura. De Demoſthene narratur, quod cum quendam fabularū auctorem interrogaſſet, quantum mercedis ab Imperatore accepiſſet, & ille reſponderet talentum, Plus, inquit Demoſthenes, accepi vt tacerem.

ITEM ex cupiditatis ardore ſunt inſatiabiles munerū acceptores, quę multum excæcant oculos cordis eorū in præiudiciū veritatis. Exēplū de aduocato, qui propter Cyphū argenteū ſibi datū, mutauit iudicium de cauſa pauperis & diuitis. Require ſupra *de acceptione munerum.* *Exemplum.* B Itē ex cupiditatis ardore cauſas protrahunt in tempus longiſſimū, vt plus lucrentur: vnde multū dānificant litigantes, & per prolixitates litiū, multa monaſteria magnis dotata redditibus, ad inopiā deducūt, quandoque etiam accipiunt ab vtraque parte, i. ab actore, & reo, quod eſt nequiſſimum. Exemplū de illo qui ab actore bouem, & à reo vaccā accepit: cum autē coram iudice taceret, & ille qui dedit bouem diceret, Bos loquere. Reſpondit alius: Non faciet, quia vacca non permittit.

4. *Fiūt iniqui.* QVARTO regnat in eis iniquitas; multi namque ſunt aduerſarij veritatis, impugnatores iuſtitiæ; iniquitatis, falſitatis, & iniuſtitiæ defenſores. Agunt enim iniuſtè, cauſas iniuſtas, & deſperatiſſimas aſſumendo, vel ſi in principio credunt cauſam aliquam eſſe iuſtam, in C proceſſu tamen cognoſcentes illam nō eſſe iuſtā, non deſiſtunt, vel dimidiando, vel ſuadendo illi cuius defenſor eſſe debet, quod partem querelæ accipiat, & partem dimittat aduerſario, cuius totā nouit eſſe debere. In hoc.n. conſulunt alienū accipere, vel ab vtroque litigantiū accipiendo, vt qui iuſtā cauſam habet deſiſtat, vel alio modo lædatur. Itē circa modū procedendi in cauſa, falſas allegationes proponendo, leges & iura impertinentia, vel peruerſè exponendo; vel falſa inſtrumenta, vel falſos teſtes producendo; vel mēdacia fallaciter aſſerendo, vel dilationes friuolas malitioſè quærendo, vnde lingua eorum eſt arcus, doloſus gladius, & ſagitta. Pſal. 58. *Gladius in labijs eorū.* Idē 56. *Lingua eorum gladius acutus.* Hie. 9. *Extenderunt linguam ſuam quaſi arcum mendacij, & non veritatis.* Ibidem. *Sa*D *gitta vulnerans, lingua eorum dolum locuta eſt.* Pſal. *Quid gloriaris in malitia?* &c. *tota die iniuſtitiam cogitauit lingua tua: ſicut nouacula acuta feciſti dolum, dilexiſti malignitatem ſuper benignitatē, iniquitatem magis quam loqui æquitatem.* Dilexiſti omnia verba præcipitationis lingua doloſa. Bern. 1. lib. ad Eugenium. *Hi ſunt qui docuerunt linguas ſuas loqui mendacium, diſerti aduerſus iuſtitiam, eruditi pro falſitate, ſapientes ſunt vt faciant mala, eloquentes vt impugnēt. Verum hi ſunt qui inſtruunt à quibus fuerant inſtruendi, aſtruunt non comperta, ſed ſua; ſtruunt de proprio calumnias innocentiæ, deſtruunt ſimplicitatem veritatis, obſtruunt iudicij vias.* Sydonius. *Hi ſunt qui emunt lites, vendunt pacem, & interceſſiones; indicanda dictant, dictata conuellunt, attrahunt litigantes, protrahunt audientes, trahunt adductos, retrahunt tranſigentes, retractant tranſactiones, docuerunt lin*E *guas ſuas loqui grandia, cum operentur exigua, largiſſimi promiſſores, parciſſimi adulatores, mordaciſſimi detractores, ſimpliciſſimi ſimulatores, & maligniſſimi proditores.*

Exemplum. DICEBAT magiſter Iac. de vitriaco, quod quidam aduocatus magnus, qui dicebatur obtinere fere in omni cauſa, cum intraſſet ordinem, & ibi fuiſſet profeſſus, cœperunt eum mittere pro cauſis ſuis agendis; & cum ipſe ſuccumberet fere in omnibus, reprehenſus in capitulo, reſpondit: In ſæculo obtinebam, quia ſi veritas mihi non ſuffragabatur, per mendacia obtinebā, vel qualitercūq; hic autē ſecundum ordinē non eſt mihi licitū mentiri, aut decipere ſcienter, quia veni huc non ad perdendum animam meā. Quo audito, in pace eum dimiſerunt, nec ipſum poſtea emiſerunt ad cauſas, vt verum diceret.

Exemplum. Item idem contra quoſdã qui credunt quod ſit eis A licitũ mẽtiri, pro faciẽda vtilitate domus ſuæ, dicebat; quod cum quidã miles ſtrenuus intraſſet eundem ordinem, miſerunt eũ ad nundinas pro aſinis & aſinabus vendendis, & cum quærerent ementes, ſi eſſent animalia bona, reſpondebat; creditis quod ad tãtã inopiã venerit domus noſtra, quod de melioribus velit ſe expedire? Et cũ quærerẽt quare haberent ita caudas depilatas, dixit, quod animalia debilia ſæpe cadunt ſub onere, & cum eriguntur per caudas depilãtur. Et cum quidã cõuerſus qui ſecũ erat, ſuper hoc eum argueret, reſpõdit: Cum ego plures aſinos & aſinas, pro ſaluãda anima mea dimiſerim, creditis quod propter aſinos veſtros velim eam perdere? abſit.

5. *Damna plurima inferũt & incurrũt.* Qvinto abuſum huius officij vitare ſuadet damnorũ immenſitas, & dãnorum videlicet quæ incurrũt, B & dãnorum quæ inferunt. Damna incurrunt maxima, quia ſi quis per malitiam, negligentiã, vel ignorantiam aduocati cauſã ſuã amittat, aduocatus tenetur ei reddere omnia dãna ſua. Item ſi propter pertinaciã ſuam, ille cõtra quem agit cauſam ſuam amittit, aduocatus tenetur ei reſtituere, quandoque pro centum ſolidis quos habuit, centũ vel mille marchas. Item vitandus eſt abuſus huius, propter dãna quæ inferũt Deo, eccleſiæ, & mẽbris eius. Deo quidem, quia quãdoque Deũ effugant de eccleſia, vel impediunt. Eccleſiæ, quando ſcilicet procurant amotionem boni prælati, vel quãdo impediunt promotionem eius.

Aduocati damnũ inferunt Deo, Eccleſiæ, & mẽbris eius. Item idolũ abominationis conſtituunt in eccleſia, quãdo procurant promotionẽ mali prælati. vnde ad- C uocatus aliquãdo plus nocet vni Epiſcopo, vel Abbati, quã poſſent omnes latrones vel prædones vniꝰ terræ, auferendo ei epiſcopatũ ſuum, vel abbatiam. Vel magis nocet aliquãdo mutus aduocatus eccleſiæ Dei, quã poſſent cẽtum dæmones: quia eo tacẽte, ſubditus archiepiſcopatus vnus, epiſcopatus, vel abbatia, ſerno diaboli, quẽ procurat vel facit ibi epiſcopũ vel abbatẽ, per quẽd ſubduntur domino diaboli. Itẽ nocet ad modum heretici, qui dicitur lupus in ouili eccleſiæ; quia vt ille eſt falſarius fidei, aduocatus eſt falſarius iuſtitię, ille facit errare in fide, aduocatus in opere, dum ſuadet iudici agere, quod nõ eſt agendũ, & quod ſcit vel credit nõ eſſe agendum, quod nõ facit hereticus. Vnde in hoc deterior eſt hæretico; quia per eos qui ſunt corruptores & hoſtes iuſtitiæ, veritatis, & æquitatis, im- D pletur illud quod dicitur Iſa. 59. *Conuerſum eſt retrorſum iudicium, & iuſtitia longe ſtetit: corruit in plateis veritas, & æquitas non potuit ingredi. Conuertitur retrorſum iudicium,* quando interponitur à populo, vbi iuſtitiæ ſentẽtia erat ferenda. *Tunc iuſtitia longè ſtat,* quæ erat propinqua, cũ oportet vt pro iuſtitia eatur Romam; vbi nec habetur, ſed ſolum iudices corã quibus litigatur. *Corruit veritas in plateis,* cum crimen manifeſtum vel verũ per aduocatum cõtegitur, vel defenditur, vel vera bonitas reprobatur, vel falſitas obſtruitur. *Equitas nõ poteſt ingredi,* cum inquiſitio vel correptio faciẽda, impeditur per aduocatos. Pſal. 51. *Tota die iniuſtitiam cogitat lingua, ſicut nouacula acuta facit dolum;* quando iugulat iuſtitiã quam deberet defendere, ſicut profitetur.

6. *Turbantur varijs moleſtijs.* Sexto diſſuadet hoc officium mentalis moleſtia, ſunt enim in continua inquietudine mentis, ideſt in E continua ſolicitudine, ſtudendo quomodo vincant, & obtineant ne vincantur, quomodo appareant, ne confundantur in litigando, audiendo lites, & diffiniendo. Item in continuo clamore, ſtrepitu, & tumultu cauſarum Aug. in li. de opere monachorum. *Deum inuoco teſtem, quod mallem per ſingulos dies manibus aliquid operari, quam tumultuoſas cauſarum prolixitates pati.* Item Amb. li. de officio eccleſiæ. *Diſpendio litis carere non mediocre lucrum eſt.* Item Bern. ad Eugenium Papam. *Vbi lex domini deberet audiri in ſacro palatio, leges perſtrepunt ſeculares; mirum ſi plerumque dicere non cogaris: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non vt lex tua.* Idem ante. *Quo te trahere habent iſtæ maledictæ occupationes, ſcilicet extra te in regionem longinquã (ſi tamen te totum eis dederis, nihil tui* A *tibi relinquens) ad duritiam cordis. paulatim enim ex occupationibus varijs ſibi ſuccedentibus, in duritiam cordis itur. Itẽ in his ſtulto labore conſumeris, quæ non ſunt niſi afflictio ſpiritus, euiſceratio mentis, euacuatio gratiæ. quæſo te, quale eſt illud, de mane vſque ad veſperam litigare, vel litigantes audire? & nunc vtinam ſufficeret diei malitia ſua: non ſunt liberæ noctes, vix relinquitur neceſſitati naturę, quod ad corpuſculi pauſationem ſufficiat: & ruſum ad iurgia ſurgitur. Dies diei eructat lites, & nox nocti indicat malitiam.* Sed multi ſic ſunt in talibus obdurati, vt dolorem nõ ſentiant, nec miſeriam ſuam cognoſcant; ſimiles effecti *Simile.* molendinarijs, qui ſuauius quieſcunt in aſſueto ſtrepitu molendini, quam in ſilentio & quiete. Sic illi in ſtrepitu cauſarum, qui ſonat eis melle dulcius propter lucrum.

B Similes ſunt cuidam aduocato cuiuſdam epiſcopi, qui cum haberet quandam manſionem iuxta aquã *Exemplum.* in qua erant molendina, ad quam aliquando, ſed raro veniebat prædictus epiſcopus; conquerebatur dictus aduocatus dicens, quod non poterat ibi, vel quieſcere, vel dormire, propter ſtrepitum & tumultum molendini, & aquæ; vituperans epiſcopo habitationẽ manerij. Cũ autem epiſcopus dediſſet dicto aduocato maneriũ prædictum tanquã ineptũ, ipſe ampliãs molendina, dulcius requieſcebat ibi quã alibi, & videbatur ei ſtrepitus dulciſſimus, ex quo facta fuerant ſua molẽdina prędicta, propter lucrum. ſic eſt cauſarũ ſtrepitus aduocantis, licet ſit de ſe amarus, & inquietus.

C Septimo diſſuadet hoc vitium finalis miſeria, ideſt pœna qua puniuntur, in præſenti pariter & futuro. In præſenti quidem ſæpe puniuntur in eo in quo peccauerunt, & quia frequenter peccant contra rationem, ideo iuſtè percutiuntur ſubito, & vſum rationis amittunt; & frequenter etiã vſu linguæ priuantur per multos annos, vſque ad vltimum exitum. *Cuidam,* vt dicitur in ſumma de vitijs, lingua in morte viſa eſt velocius moueri arundine; alteri labium inferius viſum eſt velocius moueri labio Cocodrilli. Lingua alterius exiuit extra os. *De alio* legitur, quod ita creuit poſt mortem & intumuit, quod videbatur perforando ſudarium late protẽſus. alius cum amici ſui rogarent eũ vt confiteretur, & acciperet Euchariſtiam, dilationem petebat. cum autem amici inſtarent amplius propter inſtans mortis periculum, appellans à manifeſto grauamine, expirauit. Alius cum offerretur ei Euchariſtia D ait; Iudicemus prius vtrum rectum ſit quod accipiam; & cum dicerent aſtantes, rectum eſt, ait: Eſt rectum, quia vos cum ſitis pares, non habetis me rectè de hoc iudicare.

7. *Varijs pœnis afficiuntur.*

Exempla.

Item magiſter Iac. dicit, quod cu quidã aduocatus moriens linguam enormiter extraxiſſet, quidam volẽs operire ignominiam eius, ait. Ideo iſtam linguam extraxit iſte, vt ſciatis non eſſe verum quod dicitur, quod aduocati in morte linguas amittunt: cum hoc intelligatur cum dicitur, Linguas amittunt, de vſu, vel officio linguarũ. *Quidam* de infimo genere laborabat grauiſſima infirmitate, qui cum fuiſſet aduocatus acutus, factus erat officialis cuiuſdã magni Epiſcopi, cum autem iaceret in lecto ſericis ornato, & moneretur ad pænitentiã ait: Ego egrediẽs de infimo genere, per pe- E ritiam aduocationis quam in ſcholis acquiſieram, volui exaltare totum genus meũ infimum; & ecce hic ſum depreſſus, & cum vigeret eum infirmitas, quaſi deſperans, abiecit ornamenta ſua à ſe, nudatusque dixit. Modo Deus, modo Diabole pugnetis de me; modo videbitur quis veſtrum fortior pręualebit, & poſt hæc verba mortuus eſt. *Exempla.*

Item in futuro puniuntur, maxime in eo in quo deliquerunt, ſ. in lingua Apoc. 9. *Poteſtas eorum erat in ore ipſorum, procedit ignis, fumus, & ſulphur.* Et 16. *Mandu-cauerunt linguas ſuas præ doloribus ſuis.* poſt mortem autem puniuntur in auro & argẽto, quæ ſuper omnia dilexerunt. In his balneabuntur, & dicetur eis, vt dictum eſt Craſſo à Parthis. Aurum ſitiſti, aurum bibe bulliens. *Legitur* in quadam Tragedia Senecæ, quod quidã vidit *Aduocati puniuntur in futuro maximè in lingua.*

viſionem

A viſionem quandam, vbi videbatur ei, quod videbat Aeronem apud inferos ſe balneantẽ, & miniſtros inferni aurũ bulliens infundentes circa eum; & cũ videret chorum aduocatorum circa ſe dicebat. Venite huc venale genus hominum, aduocati, amici mei; venite huc, vt in hoc vaſe balneamini, adhuc enim ſupereſt locus in eo, quem vobis ſeruaui.

De Symonia.

DISTINCTIO XIV.

DEINDE cõſiderandum eſt de ſymonia, circa quã cõſideranda ſunt octo. Primo quid ſit ſymonia. Secundo vtrum liceat pro ſacramẽtis pecuniam accipere. B Tertio vtrum liceat pecuniam accipere pro ſpiritualibus actibus. Quarto vtrũ liceat vendere ea quæ ſunt annexa ſpiritualibus. Quinto vtrum ſolum munus à manu faciat ſimoniacum, aut etiam munus à lingua, & ab obſequio. Sexto de pœna ſymoniaci. Septimo de his, quæ diſſuadent ſymoniacam prauitatem. Octauo de ſpeciebus eius.

Quid Symonia.

CIRCA primum ſciendum, quod *ſymonia eſt ſtudioſa voluntas vendendi vel emendi ſpirituale, vel ſpirituali annexum.* Conuenienter autem ponitur eſſe in voluntate, quia iuſtitia & omnes partes eius, & per conſequens omnia vitia oppoſita, ſunt in voluntate ſicut in ſubiecto. Et ideo per voluntatẽ diffinitur. Additur autẽ ſtudioſa, ad deſignãdum electionem, quæ principaliter pertinet ad virtutẽ & vitium; non autẽ omnis qui C peccat ex electione, peccat peccato in Spiritumſanctum, ſed ſolũ ille qui peccatum eligit per contemptũ eorum, per quæ ſolent homines retrahi à peccato.

Solutio obiecti.

Item nota, quod cũ dicitur vendendi vel emendi, nomine emptionis & venditionis intelligitur omnis cõtractus nõ gratuitus. vnde nec permutatio præbẽdarũ, vel eccleſiaſticorũ beneficiorũ, fieri poteſt auctoritate partiũ, abſque periculo ſymoniæ, ſicut nec tranſactio, vt iura determinant. Poteſt tamẽ Prælatus ex officio ſuo facere permutationes huiuſmodi, pro cauſa vtili, vel neceſſaria. *Item* dicitur ſpirituale; ſed nõne regnũ cœlorum emitur: ait enim Greg. *Regnum cœlorum tantum valet, quantum habes.* Idem, *nihil vilius cum emitur, nihil charius cum poſſidetur; & tamẽ regnum cœlorum eſt res maximè ſpiritualis.* dicendum, quod regnum cælorum D dicitur emi large ſumpto nomine emptionis, ſecundum quod accipitur pro merito; quod tamen non pertingit ad perfectã rationẽ emptionis, tũ quia nõ ſunt condignæ paſſiones huius tẽporis, nec aliqua dona, vel opera, ad futurã gloriã quæ reuelabitur in nobis, vt dicitur Rõ. 8. tũ etiam, quia meritum nõ cõſiſtit principaliter in exteriori dono, vel actu, vel paſſione, ſed in interiori affectu.

Symonia dicitur à Simone Mago.

DICITVR autem ſymonia à Symone Mago, qui ad hoc voluit emere ſpiritualem poteſtatem, vt eã poſtea venderet? Dicitur enim 1. q. 3. quod Symõ Magus donũ Spiritusſancti emere voluit, vt ex vẽditione ſignorũ quæ per eum fierent, multiplicatã pecuniã lucraretur. & ſic illi qui ſpiritualia vendunt, cõformantur Symoni Mago in intentione; E in actu vero illi qui emere volunt. Illi autẽ qui emunt, vel vendunt in actu, imitãtur Gyezi diſcipulum Elyſei, de quo legitur 4. Reg. 5. quod accepit pecuniam à leproſo mundato. Vnde venditores ſpiritualium poſſunt dici non ſolum Symoniaci, ſed etiam Gyezitæ.

Papa poteſt committere Symoniam.

ITEM nota, quod licet dicãt aliqui quod Papa vendẽdo ſpiritualia nõ inde cõmittit ſymoniã; dicendum tamẽ quod verè Papa poteſt committere vitiũ ſymoniæ, ſicut & quilibet alius homo, peccatũ enim in aliqua perſona eſt grauius, quanto maiorẽ obtinet locũ, quamuis enim res Eccleſię ſint eius vt principalis diſpẽſatoris, nõ tamen ſunt eius vt domini & poſſeſſoris: & ideo ſi reciperet pro aliqua re ſpirituali pecuniã de redditibus alicuius Eccleſiæ, non careret vitio ſymoniæ. & aliter etiam poſſet ſymoniam committere, recipiendo pecuniam ab aliquo laico, non de bonis Eccleſiæ, ſed laici.

CIRCA ſecundum, ſ. *vtrum pro ſacramentis liceat pecuniam accipere,* dicẽdum, quod ſacramenta nouæ legis ſunt maximè ſpiritualia, inquãtũ ſunt ſpiritualis gratię cauſa, quæ pretio æſtimari non poteſt, & eius rationi repugnat quod nõ gratuito detur. Diſpenſantur autẽ ſacramenta per Eccleſiæ miniſtros, quos oportet à populo ſuſtẽtari, ſecundũ illud 1. Cor. 9. *Neſcitis quod qui in ſacrario operantur, quæ de ſacramẽto ſunt edunt: & qui altari deſeruiunt, de altario participant.* Sic ergo dicẽdum, quod accipere pecuniam pro ſpirituali ſacramẽtorum gratia, eſt crimen ſymoniæ, quod nulla conſuetudine poteſt excuſari, quia cõſuetudo nõ præiudicat iuri naturali nec diuino, per pecuniã autẽ intelligitur omne illud cui' pretiũ poteſt pecunia æſtimari, vt dicit Philoſophus in 4. Eth. Accipere autẽ aliqua ad ſuſtẽtationẽ eorũ qui ſacramẽta miniſtrãt, ſecundũ ordinationẽ Eccleſię, & cõſuetudines approbatas, nõ eſt ſymonia, neque peccatũ. Nõ. n. accipitur tanquã pretiũ mercedis, ſed tanquam ſtipendium neceſſitatis. Vnde ſuper illud 1. Ti. 5. *Qui bene præſunt presbyteri,* &c. dicit glo. Aug. *Accipiant ſuſtentationem à populo, mercedem diſpenſationis à domino.*

Accipere pecuniam pro ſacramentorum adminiſtratione eſt ſymonia niſi capiatur pro competenti ſuſtentatione, non vt pretium ſed vt ſtipendium.

QVID ergo ſi ſacerdos aliquẽ venientẽ ad baptiſmũ nollet ſine pecunia baptizare? dicendum, quod in caſu neceſſitatis poteſt quilibet baptizare, & quia nullo modo eſt peccandũ, pro eodẽ eſt habendũ ſi ſacerdos abſq; pretio baptizare nõ velit, ac ſi nõ eſſet qui baptizaret. vnde ille qui gerit curã pueri in tali caſu, licitè poſſet eũ baptizare, vel à quocunque alio facere baptizari. poſſet tamẽ licite aquã benedictã à ſacerdote emere, quæ eſt pure elementũ corporale. Si autẽ eſſet adultus qui baptiſmũ deſideraret, & immineret mortis periculũ, nec ſacerdos vellet eum ſine pretio baptizare, deberet ſi poſſet per aliũ baptizari. Quod ſi non poſſet ad aliũ habere recurſum, nullo modo deberet pretium pro baptiſmo dare, ſed potius abſq; baptiſmo decedere. Suppletur enim ei ex baptiſmo flaminis, quod ex ſacramento deeſt. *Item* ſacerdos accipiẽs pecuniã pro Miſſa dicenda, accipit eam quaſi ſtipẽdium ſuæ ſuſtentationis, non pro actu Euchariſtiæ aut Miſſæ dicendæ, hoc enim eſſet ſimoniacũ. *Item* ab eo qui abſoluitur ab excõmunicatione, accipitur & exigitur pecunia, non quaſi pretium abſolutionis, quia hoc eſſet ſimoniacum; ſed quaſi pœna culpæ præcedẽtis pro qua fuit excommunicatus.

Solutio obiecti.

Potius eſt decedendum ſine baptiſmo, quã emendũ ſacramentum.

ITEM apud quoſdam eſt conſuetudo, quod in cõſecrationibus Epiſcoporum, benedictionibus Abbatum, & ordinibus clericorum, pro chriſmate, & oleo ſancto, & alijs huiuſmodi, aliquid detur. Sed dicendum, quod conſuetudo non præiudicat naturali iuri vel diuino, quo ſimonia prohibetur; & ideo ſi aliqua ex conſuetudine exigantur quaſi pretium rei ſpiritualis, cum intentione vendendi vel emendi, eſt manifeſtè ſymonia; & præcipuè ſi ab inuito exigantur. Si vero accipiantur quaſi quædam ſtipendia per conſuetudinem approbatam, non eſt ſymonia; ſi tamen deſit intentio emendi vel vendendi, ſed intentio referatur ad ſolam conſuetudinis obſeruantiam, & præcipuè quando aliquis voluntariè ſoluit. In his tamen omnibus ſolicitè cauẽdum eſt, quod habet ſpeciem ſymoniæ vel cupiditatis; ſecundũ illud Apoſtoli Theſſ. vlt. *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.*

ITEM quid ſi aliquis malitioſè impediat alium ab Epiſcopatu obtinẽdo, vel ab aliqua alia dignitate; nũquid licet vnicuique vexationem ſuam redimere? dicendum, quod antequam alicui acquiratur ius in Epiſcopatu, vel quacunque dignitate vel præbenda, per electionem, vel prouiſionem, ſeu collationem, ſymoniacũ eſſet aduerſantiũ obſtacula redimere. Sic enim per pecuniam pararet ſibi viam ad rem ſpiritualẽ obtinendam. Sed poſtquam alicui ius acquiſitum eſt, licet pro pecunia iniuſta impedimenta remouere.

Licet pecunia redimere vexationem beneficio acquiſito.

Itẽ quãdoq; datur pecunia pro matrimonio, & tamẽ

matrimonium

matrimonium eſt quoddam ſacramentum Eccleſiæ, dicunt quidam, quod pro matrimonio licet pecuniam dare, quia in eo non confertur gratia. Sed hoc non eſt vſquequaque verum. & ideo dicendum eſt, quod matrimonium non ſolum eſt ſacramentum, ſed etiam naturæ officium. & ideo dare pecuniam pro matrimonio inquantum eſt naturæ officium licitum eſt, inquantum vero Eccleſiæ ſacramentum illicitum; & ideo ſecundum iura prohibetur ne pro benedictione nuptiarum aliquid exigatur.

Circa tertium, ſcilicet *vtrum licitum ſit dare & accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus*, dicendum quod ſicut ſacramenta dicuntur ſpiritualia, quia ſpiritualem conferunt gratiam; ita etiam quædã alia dicuntur ſpiritualia, quia ex ſpirituali procedunt gratia, & ad eam diſponunt; quæ tamen per miniſterium hominũ exhi- B bentur, quos oportet à populo ſuſtentari, cui ſpiritualia adminiſtrat; ſecundum illud 1. Cor. 9. *Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Et ideo vẽdere quod ſpirituale eſt in huiuſmodi actibus, aut emere, ſymoniacum eſt; ſed accipere aut dare aliquid ad ſuſtentationem miniſtrantium ſpiritualia, ſecundum ordinationem Eccleſiæ, & conſuetudinem approbatam, licitum eſt: ita tamen quod deſit intentio emptionis vel venditionis; & quod ab inuitis non exigatur per ſubtractionem ſpiritualium quæ ſunt exhibenda: hoc enim haberet quandam vẽditionis ſpeciem; gratis autem ſpiritualibus exhibitis, licitè poſſunt ſtatutæ & cõſuetæ oblationes, aut quicunque alij prouentus exigi, à volentibus & valentibus ſoluere, auctoritate ſuperioris interueniente.

Licitum eſt accipere aliquid pro ſpiritualibus actibus per modum ſtipendij.

C Vnde ſicut dicit Hier. ſuper Math. *Munera quędã ſponte exhibebant bonis Prophetis ad ſuſtentationem ipſorum, non quaſi ad emendum Prophetiæ vſum*: quem tamẽ pſeudo Prophetæ retorquebant ad quæſtum. Similiter illi qui dant pauperibus eleemoſynas, vt orationũ ſuffragia ab ipſis impetrent, non eo tenore dant quaſi intendentes orationes emere, ſed per gratuitam beneficentiam, pauperum animos prouocant, ad hoc quod pro eis gratis ex charitate orent. Prædicãtibus etiam temporalia debentur, ad ſuſtentationem prædicantium, nõ autem ad emendum prædicantis verbum. Vnde ſuper illud 1. Ti. 5. Qvi bene præsvnt presbyteri, &c. dicit gl. *Neceſſitatis eſt accipere vnde viuitur, charitatis eſt præbere, non tamen venale eſt Euangelium, vt pro his prædicetur.* D Si enim ſic vendunt, magnam rem vili vendunt pretio. Similiter pro celebratione diuini officij aliqua dantur, non quaſi pretium, ſed quaſi ſuſtẽtationis ſtipendium, & eo etiam tenore in proceſſionibus faciendis in aliquo funere, aliquæ eleemoſynæ recipiũtur. Si autem huiuſmodi, pacto interueniente fiant, aut etiam cum intentione emptionis vel venditionis, ſymoniacũ eſſet. Vnde illicita eſſet ordinatio, ſi in aliqua Eccleſia ſtatueretur, quod non fieret proceſſio in funere alicuius, niſi ſolueret certam pecuniæ quantitatem, quia per tale ſtatutum præcluderetur via gratis officium pietatis aliquibus impendendi. Magis autem eſſet licita ordinatio, ſi ſtatueretur quod omnibus certam eleemoſynã dantibus, quod talis honor exhiberetur, quia per hoc non præcluderetur via alijs exhibendi, & prętere a prima ordinatio habet ſpeciem exactionis, ſecunda vero habet ſpeciem gratuitæ recompenſationis.

Solutio obiecti.

Non licet ordinare vt miſſa nõ celebretur niſi ſoluta certa pecuniæ quantitate.

E Item ille cui committitur ſpiritualis poteſtas, ex officio obligatur ad vſum poteſtatis ſibi commiſſæ in ſpiritualium diſpenſatione, & etiam pro ſuſtentatione ſtatuta ſtipendia habet ex redditibus eccleſiaſticis. & ideo ſi aliquid acciperet pro vſu ſpiritualis poteſtatis, nõ intelligeretur locare operas ſuas, quas ex debito ſuſcepti officij debet impendere, ſed intelligeretur vẽdere ipſum ſpiritualis gratiæ vſum: & propter hoc nõ licet pro quacunque diſpenſatione aliquid accipere nec etiam pro hoc quod ſuas vices committant: nec etiam pro hoc, quod ſuos ſubditos corrigant, vel à corrigendo deſiſtant, licet tamen eis accipere procurationes, quando ſubditos viſitant, non quaſi pretium cor-

Non licet aliquid acci-

A rectionis, ſed quaſi ſtipendium debitum, ille autẽ qui habet ſcientiam & non ſuſcepit cum hoc officium, ex quo obligetur alijs vſum ſcientię impendere, licite poteſt pretium ſuæ doctrinæ vel conſilij accipere: non quaſi veritatem aut ſcientiam vendens, ſed quaſi operas ſuas locans. Si autem ex officio ad hoc teneretur, intelligeretur ipſam vendere veritatem, vnde grauiter peccaret Sicut patet in illis qui inſtituuntur in aliquibus Eccleſijs ad docendum clericos Eccleſiæ, & alios pauperes, pro quo ab Eccleſia beneficium recipiunt, à quibus non licet eis aliquid accipere, nec ad hoc quod doceant, nec ad hoc quod aliqua feſta faciant, vel prętermittant.

pere pro doctrina cui ... quis accepit officium per quod ad hoc obligetur gratis.

Item propter ingreſſum monaſterij non licet aliquid exigere vel accipere quaſi pretium, licet tamen ſi B monaſterium ſit tenue, quod non ſufficiat ad tot perſonas nutriendas, gratis quidem ad ingreſſum monaſterij exhibere aliquid pro victu perſonæ, quæ in monaſterio fuerit recipiẽda, ſi ad hoc monaſterij non ſufficiant opes. Similiter etiam licitum eſt, ſi propter deuotionem quam aliquis ad monaſterium oſtendit, largas eleemoſynas faciẽdo, facilius in monaſterio recipiatur, ſicut etiam licitum eſt econuerſo aliquem prouocare ad deuotionem monaſterij per temporalia beneficia, vt ex hoc inclinetur ad monaſterij ingreſſum.

Non licet dare aliquid pro ingreſſu monaſterij vt pretium, ſed ad ſuſtentationem.

Circa quartum, ſcilicet *vtrum licitum ſit vendere vel emere ſpiritualibus annexa* dicendũ, quod aliquid poteſt eſſe ſpiritualibus annexũ dupliciter. *Vno modo* ſicut ex ſpiritualibus dependens, ſicut habere beneficia eccleſiaſtica dicitur ſpiritualibus annexum, quia non cõ- C petit niſi habenti officium clericale. Vnde huiuſmodi nullo modo poſſunt eſſe ſine ſpiritualibus: & propter hoc ea nullo modo vendere licet; quia eis venditis, intelligitur etiam ſpiritualia venditioni ſubijci. *Quædam* autem ſunt ſpiritualibus annexa, inquantũ ad ſpiritualia ordinantur, ſicut ius patronatus, quod ordinatur ad præſentãdum clericos ad eccleſiaſtica beneficia: & vaſa ſacra, quæ ordinantur ad ſacramentorum vſum, vnde huiuſmodi non pręſupponunt ſpiritualia, ſed magis ea, ordine temporis præcedunt: & ideo aliquo modo vendi poſſunt, non autem inquantum ſunt ſpiritualibus annexa.

Res ſpiritualibus annexa vendi non poſſunt inquantum tales.

Vnde quia vaſa ſacra ſunt ſpiritualibus annexa ſicut fini, ideo eorum conſecratio vendi non poteſt, tamen pro neceſſitate Eccleſiæ, & pauperum, materia eorum D vendi poteſt, dummodo pręmiſſa oratione prius confringantur, quia poſt contractionem non intelligũtur eſſe vaſa ſacra, ſed purum metallum. Vnde ſi ex eadem materia ſimilia vaſa reintegrarentur, indigerent etiam conſecrari.

Solutio obiecti.

Item ius ſepulturæ, ius patronatus, & ius primogenituræ ſecundum antiquos (quia primogeniti ante legem, ſacerdotis officio fungebantur) & ius accipiẽdi decimas, ſpiritualibus annexa videntur: & ideo vẽdi vel emi non debent, quãtum ad illud quod ſpirituale eſt. Abraham autem emendo ſpeluncam duplicem in ſepulturam, ſicut dicitur Gen. 23. non peccauit: quia non habetur, quod illa ſpelunca duplex eſſet terra conſecrata ad ſepeliendũ, & ideo licebat Abrahæ terrã illam emere ad vſum ſepulturæ, vt ibi inſtitueret ſepul- E chrum: ſicut etiam nunc liceret emere aliquem agrum communem ad inſtituendum cæmeterium, vel etiam Eccleſiam, quia tamen apud Gentiles loca ſepulturę deputata religioſa putabantur, ſi Ephrõ pro iure ſepulturæ pretium intendit accipere, peccauit vendens, licet Abraham non peccauerit emens: quia non intendebat emere niſi communem terram, licet etiam nunc terram vbi quondã fuit Eccleſia vendere aut emere in caſu neceſſitatis, ſicut de materia vaſorum ſacrorũ dictum eſt. Vel excuſatur Abraham, quia in hoc redemit ſuam vexationem, quamuis Ephron gratis ei ſepulturã offerret: perpendit tamen Abraham, quod gratis accipere ſine eius offenſa non poſſet. *Ius autem* primogenituræ debebatur Iacob ex diuina electione: ſecundum illud Mal. 1. *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui*; & ideo

Excuſatur Abrahã pro emptione ſepulturæ.

Licet in caſu neceſſitatis emere aut vendere terram vbi olim fuit eccleſia ſicut & materiam vaſorum ſacrorum.

Eſau peccauit primogenituram vendens, Iacob autem non peccauit emens.

Eſau peccauit primogenituram vendens. Iacob autem non peccauit emendo, quia intelligitur ſuam vexationem redemiſſe. Ius autem patronatus per ſe vendi non poteſt, nec in feudum dari, ſed tranſit cum villa quæ venditur vel conceditur. Ius autẽ ſpirituale accipiẽdo decimas non conceditur laicis, ſed tantũmodo res tẽporales quæ nomine decimæ dãtur, vt ſupra dictũ eſt.

Circa collationem vero beneficiorum ſciendum, quod ſi Epiſcopus antequam beneficium offerret, ob aliquam cauſam ordinauerit aliquid ſubtrahendum de fructibus beneficij conferendi, & in pios vſus expendendi, non eſt illicitum. Si vero ab eo cui beneficium offert, requirat aliquid ſibi exhiberi de fructibus illius beneficij, idem eſt ac ſi aliud munus ab eo exigeret, & ideo non caret vitio ſymoniæ.

Circa quintum, ſcilicet *vtrum liceat dare ſpiritualia pro munere ab obſequio, vel à lingua*: dicendum quod nomine pecuniæ intelligitur omne illud cuius pretium pecunia poteſt menſurari. Manifeſtum eſt quod obſequium hominis ad aliquam vtilitatem ordinatur quæ poteſt pretio pecuniæ æſtimari, vnde & pecuniaria mercede miniſtri conducuntur. Et ideo idem eſt dicendum, quod aliquis det rem ſpiritualem pro aliquo obſequio temporali exhibito, vel exhibendo; ac ſi daret pro pecunia data, vel promiſſa, qua illud obſequium æſtimari poſſit. Similiter etiam quod aliquis ſatisfaciat precibus alicuius ad temporalem gratiam quærendam, ordinatur ad aliquam vtilitatem quæ poteſt pecuniæ pretio æſtimari. Et ideo ſicut contrahitur ſymonia accipiendo pecuniam, vel quamlibet rem exteriorem, quod pertinet ad munus à manu; ita etiam contrahitur per munus à lingua, vel ab obſequio.

Non licet dare ſpiritualia pro munere ab obſequio vel lingua.

Solutio obiecti.

Vnde ſi aliquis clericus alicui prælato impẽdat obſequium honeſtum, & ad ſpiritualia ordinatum, puta ad vtilitatem Eccleſiæ, & miniſtrorum eius auxilium, ex ipſa deuotione obſequij, redditur dignus eccleſiaſtico beneficio. Sicut dicit Greg. in regiſtro. *Eccleſiaſticis vtilitatibus deſeruientes, eccleſiaſtica dignum eſt admiſtratione gaudere.* Si vero ſit obſequium inhoneſtum, & ad carnalia ordinatum, puta quia ſeruiuit Prælato ad vtilitatem conſanguineorum ſuorum, vel patrimonij, vel ad aliquid aliud huiuſmodi; eſſet munus ab obſequio, & eſt ſymoniacum.

Item ſi quis aliquid ſpirituale alicui confert gratis, propter conſanguinitatem, vel quamcunque carnalem affectionem, eſt quidem illicita & carnalis collatio, non tamen ſymoniaca, quia nihil ibi accipitur, vnde hoc non pertinet ad contractum emptionis & venditionis, in quo fundatur ſymonia: Si tamen aliquis det alicui beneficium eccleſiaſticum, hoc pacto vel intentione, vt inde ſuis conſanguineis prouideat, eſt manifeſta Symonia.

Quod munus à lingua.

Item ſciendum quod munus à lingua dicitur, vel ipſa laus pertinens ad fauorem humanum, qui ſub pretio cadit: vel etiam preces ex quibus acquiritur fauor humanus, vel contrarium euitatur, & ideo ſi aliquis principaliter ad hoc intendat, ſymoniam committit. Ad hoc autem videtur principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit; vnde ipſum factum eſt ſymoniacum. Si autem preces pro digno porrigantur, ipſum factum non eſt ſymoniacum, quia ſubeſt debita cauſa, ex qua illi pro quo preces porriguntur ſpirituale aliquid confeatur: tamen poteſt eſſe ſymonia in intentione, ſi non attendatur ad dignitatem perſonæ, ſed ad fauorem humanum. Si vero aliquis pro ſe rogat vt obtineat curam animarum, ex ipſa præſumptione redditur indignus, & ſic preces ſunt pro indigno. licite tamen poteſt aliquis ſi ſit indigens, pro ſe eccleſiaſticum beneficium petere, ſine cura animarum.

Nemo debet pro ſe petere beneficium habens curam animarum.

De pœna ſymoniaci.

DISTINCTIO XV.

Circa ſextum ſciendum, quod pœna ſymoniaci eſt, vt priuetur eo quod per ſymoniã acquiſiuit, A vnde 1. q. 1. c. *ſi quis Epiſcopus.* Qui ordinatus eſt, nihil ex ordinatione vel promotione, quæ eſt *per negotiationem facta, ſibi proficiat, ſed ſit alienus à dignitate & ſolicitudine, quam per pecuniam acquiſiuit.* Nullus enim poteſt licite retinere id quod contra voluntatem domini acquiſiuit, puta ſi aliquis diſpenſator de rebus domini ſui, daret alicui contra voluntatem & ordinationem domini ſui, ille qui reciperet, licitè retinere non poſſet, dominus autem cuius Eccleſiarum prælati ſunt diſpenſatores & miniſtri, ordinauit vt ſpiritualia gratis darentur: ſecundum illud Math. 10. *Gratis accepiſtis, gratis date.* Et ideo qui muneris interuentu ſpiritualia quæcunque aſſequitur, ea licite retinere non poteſt. Inſuper autem ſymoniaci, tam vendentes quam ementes ſpiritualia, aut etiam mediatores, alijs pœnis puniuntur, ſcilicet infamia, depoſitione, ſi ſint clerici: & excommunicatione, ſi ſint laici; vt habetur 1. q. 1. c. *Si quis Epiſcopus.*

Pœna ſimoniaci eſt vt priuetur acquiſito & inſuper ſit infamis & depoſitus.

B Vnde ſciendum, quod ille qui ſimoniacè ſuſcipit ſacrum ordinem, recipit quidem characterem ordinis propter efficaciam ſacramenti, non tamen recipit gratiam, neque ordinis executionem, & quia quaſi furtiuè recipit characterem contra principalem domini voluntatem, ideo eſt ipſo iure ſuſpenſus: & quoad ſe, vt ſcilicet de executione ſui ordinis non ſe intromittat: & quoad alios, vt ſcilicet nullus ei communicet in ordinis executione: ſiue ſit peccatum eius publicum ſiue occultum: nec poteſt repetere pecuniam quam turpiter dedit, licet alius iniuſte retineat. C Si vero ſit ſymoniacus, quia contulit ordinem ſymoniacè, vel quia dedit vel recepit beneficium ſymoniacè, vel fuerit mediator ſymoniæ: ſi eſt publicum, eſt ipſo iure ſuſpenſus, & quo ad ſe, & quo ad alios: ſi eſt occultum, eſt ipſo iure ſuſpenſus quo ad ſe tantum, non autem quo ad alios.

Solutio obiecti.

Item nota, quod ſi ille qui Epiſcopatum ſymoniacè adeptus eſt, precipiat clerico ſibi ſubdito quod ab eo recipiat ordines, non tenetur ei obedire: immo nec propter preceptum eius, nec propter excommunicationem Papæ, debet ordines recipere ab eo quem ſcit ſymoniacè promotum: & ſi recipit ordinem, non recipit ordinis executionem, etiamſi ignoraret eũ eſſe ſymoniacum, ſed indiget diſpenſatione: quamuis quidam dicant, quod ſi non poteſt probare eum eſſe ſymoniacum, debet obedire recipiendo ordinem, D ſed non debet exequi abſque diſpenſatione, ſed hoc abſque ratione dicitur, quia nullus debet obedire alicui ad communicandum ſibi in facto illicito. Ille autem qui eſt ipſo iure ſuſpenſus, & quo ad ſe, & quo ad alios, illicite confert ordinem. Vnde nullus debet ſibi communicare, recipiendo ab eo quacunque ex cauſa. Si autem non conſtat ei, non debet peccatum credere alterius, & ita cum bona cõſcietia debet ab eo ordinem recipere. Si autem Epiſcopus ſit ſymoniacus alio modo, quã per promotionẽ ſui ſymoniacè factam, poteſt ab eo recipere ordinem, ſi ſit occultum: quia non eſt ſuſpenſus quo ad alios, ſed ſolum quoad ſeipſum, vt dictum eſt.

Non licet quacunque ex cauſa recipere ordines ab epiſcopo ſimoniacè promoto.

E Item ſi quis aliquid ſpirituale ſymoniacè adeptus eſt, procurantibus alijs, ipſo nec volente, nec ſciente, nihilominus priuatur illo ſic ſymoniacè procurato, cuius ratio eſt, quia quod aliquis priuetur eo quod accipit, non ſolum eſt pœna peccati, ſed etiam quandoque effectus acquiſitionis iniuſtæ: puta cum aliquis emit rem aliquam ab eo qui vendere non poteſt, & ideo ſi aliquis ſcienter & propria ſponte accipiat ſymoniacè ordinem, vel eccleſiaſticum beneficium, non ſolum priuatur eo quod accipit, vt ſcilicet careat executione ordinis, & beneficium reſignet cum fructibus inde perceptis; ſed etiam vlterius punitur, quia notatur infamia, & tenetur ad reſtituendos fructus, nõ ſolum inde perceptos, ſed etiam eos qui percipi potuerunt à poſſeſſore diligenti, quod tamen intelligendum eſt de fructibus qui ſuperſunt, deductis expenſis factis cauſa fructuum, exceptis fructibus illis qui alias expẽſi ſunt

ſunt in vtilitatem Eccleſiæ. Si vero eo nec volente nec ſciente, per alios alicuius promotio ſymoniacè procuratur, caret quidem ordinis executione, & tenetur reſignare beneficium quod eſt conſecutus cum fructibus extantibus; non autem tenetur reſtituere fructus conſumptos, quia bona fide poſſedit: niſi forte inimicus eius fraudulēter pecuniam daret pro alicuius promotione: vel niſi ipſe expreſſe cōtradixerit: tunc enim non tenetur ad renunciandum, niſi forte poſtmodum pacto conſenſerit, ſoluendo quod fuit promiſſum.

Item ſi quis beneficium eccleſiaſticum per ſymoniam eſt adeptus, ſi Prælatus & aliqui de collegio in ſymoniam conſenſerunt, cui reſtituendi ſunt fructus inde percepti? non Prælato nec collegio illius Eccleſiæ vt videtur; quia non debent inde vtilitatem aliquā conſequi, qui fuerunt ſymoniæ participes. Dicendum, quod pecunia, vel poſſeſſio, vel fructus ſymoniacè recepti, debent reſtitui Eccleſiæ in cuius iniuriam data ſunt; non obſtante quod Prælatus, vel aliquis de collegio illius Eccleſiæ fuit in culpa: quia eorum peccata non debent alijs nocere, ita tamen quod quantum fieri poteſt, ipſi qui peccauerunt, inde commodum non conſequantur. Si vero Prælatus & totum collegium ſunt in culpa, debet tunc auctoritate ſuperioris, pauperibus, vel alteri Eccleſiæ erogari.

Res ſimoniacè adepta debet reſtitui eccleſiæ in cuius iniuriā eſt data, licet prælatus conſenſerit.

Item ſi aliqui ſymoniacè in aliquo monaſterio ſunt recepti, debent renunciare, & ſi eis ſcientibus cōmiſſa eſt ſymonia poſt Concilium generale, ſine ſpe reſtitutionis de monaſterio repelluntur; & ad agendam perpetuam pœnitentiā ſunt in arctiori regula ponendi, vel in aliquo eiuſdem ordinis, ſi arctior ordo non inuenitetur. Si vero hoc fuit ante Concilium, debent in alijs locis eiuſdem ordinis collocari; & ſi hoc fieri non poteſt, diſpenſatiuè debent in eiſdem monaſterijs recipi; ne in ſæculo euagentur: mutatis tamen prioribus locis, & inferioribus aſſignatis. Si vero ipſis ignorantibus, ſiue ante Concilium, ſiue poſt, ſint ſymoniacè recepti: poſtquam renunciauerunt, poſſunt de nouo recipi, locis mutatis, vt dictum eſt.

Simoniacè recepti in aliquo monaſterio tenentur renunciare.

Item ſi aliquis ex ſola voluntate vel intentione ſit ſymoniacus, iſte quoad Deum tātum ſymoniacus eſt, cuius ſolius eſt de interioribus cordis motibus iudicare. Sed quoad exteriorem pœnam eccleſiaſticam, non punitur vt ſymoniacus, vt renunciare beneficio teneatur, ſed ſolum de mala intentione vel voluntate, pœnitere tenetur. *Item* nota, quod cum eo qui ſcienter eſt ſymoniacè beneficiatus, ſolus Papa diſpenſare poteſt. In alijs autem caſibus poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare; ita tamen quod prius abrenunciet, quod ſymoniacè acquiſiuit, & tunc diſpenſationem conſequatur, vel paruam, vt habeat laicam communionem; vel magnam, vt poſt pœnitentiam in alia Eccleſia in ſuo ordine remaneat: vel maiorem, vt remaneat in eadem, ſed in minoribus ordinibus: vel maximam vt in eadem Eccleſia etiam maiores ordines exequatur, non tamen prælationem accipiat.

Symoniacus pro re intentione tantum punitur ab eccleſia.

Quis poteſt cum ſymoniaco diſpenſare.

Item multæ ſunt aliæ pœnæ, quibus ſymoniaci iuſto Dei iudicio puniuntur. *Primo* quidem, quia puniuntur grauibus & ſubitis infirmitatibus & iudicijs Dei, ſicut patet de Alcimo, qui intruſus in ſummum ſacerdotium per Demetrium 1. Mach. 7. Poſt multa eius flagitia, percuſſus eſt Paralyſi, & obſtruſum eſt os eius, &c. 2. Mach. 9. Item Iaſon emens ſacerdotiū ab Anthiocho, vt legitur 2. Mach. 4. de cuius cladibus & infortunio habetur 2. Mach. 4. & 5 vagus & profugus de ciuitate in ciuitatem, inſepultus & inlamentatus abijcitur. De cladibus autē Anthiochi, qui vendidit ei, & Menelao, habetur 2. Mach. 9. Colliſus eſt toto corpore de curru cadens, & quomodo carnes eius ſcaturiebant vermibus, & ſanie, ita quod eius ſanie totus exercitus grauaretur. Item 4. Reg. 5. Gyezi vendens donum ſuauitatis Naaman, lepra percuſſus eſt. *Secunda* pœna eſt, quia vincuntur turpiter, & ad infortunium magnum reducuntur, vt patet de dicto Antioco. Mach. 8. & 9. Item 11. Lyſias procurator & præpoſitus negotiorum Anthiochi, venit contra Hieruſalem, exiſtimans ſe facturum eam habitaculum gentium, & templum ſibi conuertere in pecuniarum quæſtum, & per ſingulos annos conſtituere venale ſacerdotium: quem confiſum in multitudine peditum & equitum & Elephantorum, vicit Iudas Machabæus, equite cœleſti ſibi & ſuis apparente, proſternens de ſuis mille ſexcentos equites, & peditum 11. millia: Lyſias autem victus, cum reſiduis turpiter fugit. *Tertio* ſunt maledicti, vt Gyez ab Helyſeo, qui maledictionem incurrit. De depoſitione eorū ab officio, & beneficio, & excommunicatione, & reſtitutione acquiſiti per ſymoniam, & qui debent trudi in monaſterijs, & de infamia ſymoniacorum, habetur in ſumma de caſibus 1. lib. 1. tit. *de pœna ſymoniacorum*, & in decretis cauſa. 1. q. 1 in pluribus locis.

Simoniaci ſolent mori morte deteſtabili.

Mors et iam conſueuerunt morte deteſtabili, & pereunt plagis [illegible]: quod patet in veteri & nouo teſtamento, in eis qui hoc fuerūt vitio denotati. 4. Reg. 4 & 5. Gyezi [illegible] opprobrio lepræ moritur, plagæ ſuæ heredes [illegible] reliquit. *Item* 2. Mach. 14. Alcimus offerens Demetrio coronam auream & palmā, obtinuit ſacerdotium: qui poſt multa flagitia ſua paralyſi percuſſus obmutuit, inteſtatus mortuus. 2. Mach. 7. Demetrius autem cum exercitu ſuo, qui eum per munera intulerat in ſummum ſacerdotium, ab Alexandro cum exercitu ſuo victus eſt, & occiſus gladio. 2. Mach. 10. *Item* 2. Mach. 4. Iaſon emens ſacerdotiū ſummum ab Anthiocho, poſt multa ſua flagitia fugatur in alienam terram, priuatus ſacerdotio, profugus inlamentatus moritur turpiter. 2. Mach. 5. *Itē* 2. Mach. 4. Menelaus ſupplantans Iaſonem, & emēs ab Antiocho ſacerdotium, qui propter flagitia ſua accuſatur, præcipitatus eſt de ſummo turris in cineres, vt legitur 2. Mach. 13. Et dicitur ibi *Qui multa contra aram Dei commiſerat, cuius ignis & cinis erat ſanctus, ipſe in cineris morte damnatus eſt.*

Exempla.

In nouo etiam teſtamento, Iudas vendens Dominum, manibus proprijs ſe ſuſpendens, crepuit medius. *Simon* enim Magus, vt dicitur in paſſione B. Petri, a dæmonibus oratione Apoſtolorum præcipitatus & attritus eſt, & vt dicit Aegyſippus in li. de cladibus Iudæorum, ita mortuus eſt, quod cum adhuc viueret, fractis cruribus, & corpore contritus: & vellent eum populi Romani occidere, impediuit Petrus dicēs. Sinite Magum, vt contabeſcens, videat aliquamdiu regnum Dei creſcere, eo inuito. Sic, vt ibi dicitur, extra vrbem deportatus, in agello aliquamdiu vixit, contabeſcens inuidia & doloribus, languore & malitia. *Item* in vita S. Præiecti legitur, quod cum mortuo Alumnorum Epiſcopo, eligeretur S. Præiectus ab omnibus, quidam Archidiaconus datis muneribus intruſus eſt per violētiam maiorum, & 40. die turpiter eſt defunctus. *Item* dial. lib. 3. dicit Greg. quod Epiſcopus Brixiæ Valerianum patritium ſepeliuit, prætio accepto, in Eccleſia B. Fauſtini martyris: qui apparuit cuſtodi Eccleſiæ ſuæ dicens, quod iret ad Epiſcopum prædictum, dicens, quod de Eccleſia ſua remoueret carnes fætentes, quas ibi poſuerat, quod ſi non fecerit, die 30. morietur: qui hoc timuit Epiſcopo reuelare, Admonitus ſecundo, vnde cum dictus Epiſcopus ſanus & incolumis intraſſet lectum, ſubita & inopinata morte, die 30. mortuus eſt. Quàm graue ſit vitium ſymoniæ patet ex ſupra dictis exemplis veteris teſtamenti, tunc cum non eſſet tantum peccatum vendere vel emere figuram, in qua non dabatur Spiritus ſanctus, vt eſt vendere verum ſacramentum tempore gratiæ: antiquum enim ſacerdotium figura fuit ſacerdotij nouæ legis & ſacramenta veteris legis ſolum vmbra nouorum.

Exempla.

Item in Eccleſiaſtica hiſtoria c. 30. legitur de quodam Natali nomine, qui aliquam multa ſuſtinuiſſet tormenta pro fidei confeſſione, deceptus ab hæreticis, Chriſtum putam credidit creaturam: emitque dato prætio, vt fieret eorum Epiſcopus, qui admonitus à domino ſæpe vt deſiſteret ab illa pernicioſa ambitione &c.

Exemplum.

ne, & nollet; flagellatus eſt ab Angelis vſque ad mortem grauibus plagis. in mane induit ſe cilicio, & cinere ſe conſpergens, ad pedes Zepherini Papæ prouolutus, & clericorum, & laicorum; oſtendens etiam cicatrices quas pro fide pertulerat, vix eſt tandem ad communionem receptus. *Vltimo* autem puniuntur pœna æterna, iuxta quod dictum eſt Simoni Act 8 *Pecunia tua tecum ſit in perditionem*. De his habent exempla ſupra *de pœna & acerbitate inferni*, de ſacerdote quem dæmones ponebant in morte, ad frigendum in ſartagine. Item de pœna Purgatorij, de milite qui accepit pecuniam à clerico pro Eccleſia. Item de Abbate in fonte, & de acerbitate pœnæ Purgatorij.

Quam deteſtandum ſit crimen ſimoniæ.

DISTINCTIO XVI.

Crimen ſimoniæ eſt maxime deteſtandum propter quatuor.

CIRCA ſeptimum ſciendum, quod crimen ſimoniæ deteſtandum eſt multiplici ratione. Primo, quia culpa grauiſſima. Secundo, propter damna permaxima. Tertio, quia cura difficilis. Quarto, quia finis horribilis.

1 Quia eſt culpa grauiſſima quippe qua multiplicem Deo infert contumeliam.

PRIMO quidem deteſtandum eſt crimen ſimoniæ, quaſi culpa grauiſſima; hoc enim flagitium omnia peccata videtur excedere. ait enim Paſchalis Papa, omnia peccata ſiue crimina ad comparationem ſimoniacæ hæreſis, pro nihilo computamus. ecce quod ſimonia, hæreſis appellatur, & ſimoniacus à ſanctis hæreticus reputatur: quia etſi Deum ſumme bonum fatetur verbo, tamen viliſſimum reputat eum facto, conſtituens eum venalem vili pretio. Item Greg. in regiſtro. Presbyter ſi per pecuniam Eccleſiam obtinuerit, non ſolũ Eccleſia, ſed honore ſacerdotali priuetur; quia altare, decimas, & Spiritum ſanctum vendere vel emere, ſimoniacam hęreſim eſſe, nullus fidelium ignorat.

RECTE autem omnia peccata ſimoniæ comparata pro nihilo computantur, propter multiplicem contumeliam & contemptum quem ſimoniacus infert Deo. *Primo*, quia Spiritum ſanctum, patri, & filio coęqualem, venalem exponit, quaſi ſeruum, vel iumentum viliſſimum. vnde ſuper illud Ioan. 2. CATHEDRAS VENDENTIVM COLVMBAS. Dicit Gl. quod *per columbam intelligitur Spiritusſanctus*. Item corpus Chriſti vendunt cum Iuda, non ſolum ſemel, ſed quandoque millesies; non mortale & humile, ſed in ſtatu immortalitatis & gloriæ exiſtens; non in terris ambulantem vendunt Chriſtum, non in ſtatu ſerui, ſed regis. Iudas pœnitentia ductus reſtituit, iſti non poſſunt ad hoc induci. *Secundum* dedecus eſt, quia Deum largiſſimum & liberaliſſimũ datorem, ęſtimant reuenditorem, quod eſt magnum dedecus ſummo Regi. Act 8. *Exiſtimaſti donum Dei cum pecunia poſſideri*, dixit Petrus Simoni Mago. *Tertium* eſt, quia donum Dei contemnunt; quia viliſſimo pretio exponunt illud, quo poteſt emi regnum æternum Porci ſunt, qui Margaritas conculcant & contemnunt. *Quartum* eſt, quia oſtium Eccleſiæ occupant, ne aliquis ingrediatur niſi per eos, & ſe faciunt quaſi oſtia Eccleſiæ, vt iam non ſit Chriſtus oſtiarius, ſed Simon Magus, non Simon Petrus, cui Chriſtus claues Eccleſiæ tradidit. *Quinto* procurat ſimonia, vt ſponſa Chriſti grauida ſit de adulterio, non habens in vtero de Spirituſſancto cum Maria. Matth. 1. *Sexto*, hæc ſpecies auaritiæ non ſolum de idolo facit Deum ſuum, ſed Deum ſuum immolat idolo auaritiæ, quod fit cum miſſam celebrat cauſa auaritiæ. *Septimo*, quia iſtud vitium nulli loco, nulli perſonę parcit. Alia peccata ſanctitati deferunt, vt fornicatio & adulterium, quæ abhorrent altaria, & Eccleſias, hoc iuxta filium virginis ponit idolum cupiditatis: hoc non defert Deo, nec Angelis, nec diuinis officiis, & ſacrificiis, quorum præſentiam dæmones timent & tremunt. Item ſacramenta, quæ Chriſtus ſtatuit in ſanctificationem, conuertit ſimonia in execrationem. Item ſimoniacus, bona Dei manibus ſacrilegis tanquam fur contrectat, inuito Domino, de quibus deberent refici eius filij.

Zelus Chriſti & ſanctorum contra hoc vitium.

ENORMITATEM huius flagitij ſatis euidenter oſtẽdit feruentiſſimus zelus Chriſti & ſanctorum, contra hoc vitium. Legitur enim Ioan. 2. quod Dominus facto flagello de funiculis, cum violentia & verberibus, euertendo mẽſas nummulariorum, & æs effundendo, & cathedras vendentium & ementium ſubuertendo, eiecit eos de templo. Contra nullos alios videtur Dominus conuerſans in terris, tantam violentiam manuũ exercuiſſe, vocans templum ab eis factum ſpeluncam latronum Bern ad Eugenium Papam. *Non parat Dominus aures vt audiat ſed flagellum quo feriat; nec enim ſedet iudicans, ſed inſequitur vindicans: nec cauſam tacet, ſed exhibet, dicens*, VOS FECISTIS DOMVM PATRIS MEI DOMVM NEGOTIATIONIS, ET SPELVNCAM LATRONVM; *tu ergo fac ſimiliter. Erubeſcant vultum tuum huiuſmodi negotiatores, timeant te nummularij huiuſmodi, & in nummis ſuis nõ confidant, ſed diffidant; & abſcondent ſuum à te, ſcientes te effundere paratiorem, quam accipere.* zelum magnum contra ſimoniam oſtendit ſe habere Eliſęus maledicendo Gyezi. 4. Reg. 5. & Petrus maledicendo Simoni Mago Act. 8. Zelus Eccleſię & ſanctorum patrum contra hoc vitium patet ſcienti iura canonica, quæ maximè inuehunt contra hoc vitium. Dec. Greg *Quiſquis contra ſimoniacorum neophitorum crimen pro officio ſui loco vehementer non arſerit, cum eo ſe non dubitet habiturum portionem, qui prius commiſit hoc piaculare flagitium?* cauſa 1. q. 1.

2 Quia infert damna permaxima ſubiecto proprio, Deo, & eccleſiæ.

SECVNDO ſimoniæ crimen deteſtandum oſtendunt damna permaxima, quæ infert tam ſubiecto proprio, quam Deo, & Eccleſiæ Dei. *Subiecto* quidem proprio, quia ſimoniacum pręcipitat in multa & horrenda flagitia. Eſt enim ſimoniacus, fur & latro. Ioan. 10. *Qui non intrat per oſtium: ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.* Super illud Matth. 21. VOS FECISTIS EAM SPELVNCAM LATRONVM. Dicit Gl. *Latro eſt qui latrocinatur, qui non dantes corporaliter perſequitur, & dantes ſpiritualiter necat; & dum læſionem proximi cogitat, quaſi latro ſedet in ſpelunca.* Sacrilegus etiam eſt, quia circa ſacra latrocinium ſuũ exercet. Si ſacrilegus dicitur qui furatur & male capit calicem, multo fortius qui totam Eccleſiam cum aliis quæ ad eam pertinent. patet per Alcimum, quod ſacrilegus ſit ſimoniacus, qui per violentiam Demetrij rapuit ſummum ſacerdotium; qui intruſus per Bacchidem in Ieruſalem, maximam ſtragem ſanctorum fecit, ſicut ſcriptum eſt. *Carnem ſanctorum, & ſanguinem effuderunt in circuitu Ieruſalem*, &c 2 Mach. 7 Item eiuſdem 9. *Cum Alcimus pręcepiſſet deſtrui murum domus ſanctæ, & opera Prophetarum, percuſſus eſt paraliſi, & obſtruſum eſt os eius, & mortuus eſt.*

Simonia perducit ad maxima flagitia, ſcilicet ad furtum, ſacrilegiũ, proditionem &c.

ITEM ad quanta facinora adducat ſimonia, patet 2. Mach. 4. per exemplum Iaſonis, qui cum emiſſet ab Antiocho ſummum ſacerdotium, intruſus per eum in illud, cœpit trahere ſtatim contribules ſuos ad ritus gẽtiles, & iura legitima deſtituens, praua inſtituta ſanciebat, ſub ipſa arce gymnaſium conſtituit, & optimos Epheborum in lupanaribus poſuit: de cuius ſceleribus multa leguntur 2. Macha. 4. & 5. Similiter & de ambitione Menelai, & emptione ſummi ſacerdotij, & ſceleribus eius 2. Mach. 4. & 5. *Item* Iudas vendens pretio Dominum, ex hoc cecidit in crimen furti, ſacrilegij, proditionis, deſperationis, ſuſpenſionis, & [illegible]ſionis ſuiipſius. Simon Magus, vt dicitur Act. 8. qui credens & baptizatus adhęrebat Apoſtolis, ex quo obtulit pecuniam pro miraculis faciendis, & vt ad impoſitionem manuum ſuarum daretur Spirituſſanctus, Maledictionem Petri ſuſcipiens, in infinita cecidit ſcelera, & de Chriſtiano factus eſt maximus Chriſti & ſuorum perſecutor. & ſatis videtur quod non debeat aliquod ſcelus ad perpetrandum abhorrere, qui Spirituſſancti vel donorum eius, negotiator ſacrilegus fieri non abhorret.

Simonia facit vt preces & ſacramẽta non proſint.

ITEM damnum infert ſimoniaco, quia nec oblationes, nec preces, nec etiam ſacramenta ſunt ei ſalutifera, nec gratiam conferunt, ſed potius mortem, & omnibus ſcienter ea recipientibus ab eodem. Eccl. 34. *Dona*

A *iniquorum non probat altiſſimus*, & Greg. 1. q. 1. *Non eſt putanda eleemoſyna quæ ex illicitis rebus acquiritur, quia qui malè accipit vt bene diſpenſet, grauatur potius quàm iuuatur*, &c. Et poſt. *Perpendamus quantus dolor patri ſit, cum in conſpectu eius filius victimatur, & agnoſcemus quantus apud Deum dolor exaſperatur, quando ei ſacrificium ex rapina tribuitur*, nimis ergo eſt declinandum ſub obtentu eleemoſynæ, peccata ſymoniacæ hæreſeos perpetrare.

Simonia dãna infert Eccleſiæ, filios Dei exhæredando, & filios diaboli inſtituendo &c.

Item Eccleſiæ Dei infert damna permaxima, primo quia à patrimonio Chriſti filios ſuos exhæredat, & in ea filios Diaboli hæredes inſtituit. Excludit ab ouili, vel non admittit paſtores bonos, & canes prædicatores; introducit autem lupos, ouium Chriſti peremptores, & excoriatores. *Item* eis vtitur ſymonia ad hominum inquinationem, & perditionem; quæ Chriſtus inſtituit ad hominum mundationem, & ſalutem. *Item* ad cubile ſponſæ Chriſti introducit corruptores, qui filios ſpurios generant, quos filios ſponſi nominãt, B & eos faciunt ſponſam nutrire, & hæredes eſſe in bonis. *Item* Symoniaci domum Dei faciunt ſpeluncam latronum, quos deſtruunt principes ſęculares, deteriores Herode Aſchalonita, de quo dicit Ægyſippus lib. 1. de cladibus Iudęorum, quod factus Rex, ſpeluncas latronum perſcrutabatur, & eos ab eis eijciens extirpabat, in quo multum eum commendat.

Simoniaci faciunt eccleſiam domũ idololatriæ.

Item domum Dei non ſolum faciunt ſpeluncam latronum, immo domũ idololatriæ. Oſeę 8. *Ipſi regnauerunt, & non ex me; principes extiterunt, & non cognoui: argentum ſuum & aurum ſibi idola fecerunt*, cum vt dicitur Iſa 34. *Erit cubile draconum*, cum flammiuomi & venenoſi mediante pecunia introducuntur, *paſcua ſtruthionum*, cum hypocritæ ibi foueam habent, &c. monſtra quæ ſequuntur habitant ibi, cum auari, luxurioſi, negligentes, & immiſericordes, pretio & violentia introducũtur in Eccleſia Dei, qui benè foderet cum Ezechiele templi parietem, videre poſſet templum animalibus immundis, reptibilibus, & idolis plenum, quales ſunt illi qui habent ſymoniacum ingreſſum. Sunt enim animalia immunda per luxuriam, reptilia per auaritiam, ad terram pectore & ventre reptando, vt idola ſculpti & ornati per ſuperbiam, & cęci per ignorantiam. *Item* ſymoniaci ſpiritum vitæ vel vitalem Eccleſiæ auferunt dum emunt eum ad vendendum; ſimiles Symoni Mago de quo dicit glo. ſupra Act. 7. *Symon Spiritumſanctum volebat emere, vt cum alijs plus poſſet vendere.*

D Item infideliter agunt contra Chriſtum. Ber. *Qui infideliter intrat, & non per chriſtum, quod niſi infideliter aget, & contra Chriſtum, Chriſtus non conducet eum, nec ipſe cognoſcet eum. Similis Petro, qui introductus in atrium Principis ſacerdotum per ancillam oſtiariam, dicit ſe non cognouiſſe Chriſtum: hos ancilla introducit, quos carnalitas introducit.* *Item* damnificat Eccleſiam, quam partus monſtruoſos parere facit pro filijs legitimis; generat monſtra, talpas; quando auaros in terris cæcos, qui nihil ſciunt, aut loqui, aut amare, niſi terrena; aſinos corruptos & ſine ſenſu, quando Epiſcopos rudes & inſcios; ſerpentes, quando doloſos & malitioſos.

Quia cura eius nimis eſt difficilis, à deo vt vix poſſit tiſica penitus curari.

Tertio ſymoniaca peſtis eſt ſummopere deteſtãda, quia cura eius nimis eſt difficilis; vix enim curari E poteſt morbus iſte peſtifer; primo propter magnitudinem peccati, quia abutitur Spirituſancto, & eius gratia, per quam fit curatio peccatorum. Secundo, quia oportet beneficia reſignari, & omnia per ſymoniam acquiſita reſtitui, quod eſt quaſi impoſſibile cupido poſſeſſori. Simoniaci ſunt quaſi piſcis captus in naſſa Diaboli, quaſi vnum pedem habentes in inferno, vnde niſi caueant ſibi cito, cadent in infernum. Eccl 4. *Cuſtodi pedem tuum, ingrediens in domum Domini, attende ad introitum & exitum tuum*, ad hoc pertinet quod dicitur Hiere 17. *Peccatum Iuda*, id eſt clericorum ſymoniacorum, qui deberent laudare Deum, *ſcriptum eſt ſtilo ferreo in vngue adamantino*, quod eſt quaſi indelebile. *Item* Act. 8. Dixit Petrus Symoni Mago. *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, ſi forte remittatur tibi*, &c. *Video enim te in felle amaritudinis, & obligatione iniquitatis.* Quarto

A ſymoniam deteſtandam oſtendit finis eius horribilis, quia ſymoniaci communiter morte peſſima moriuntur, ſicut ſatis patet ex ſupra dictis.

4 *Quia finis eorũ eſt horribilis vt ſupra dictũ eſt*

De ſpeciebus ſymoniæ.

DISTINCTIO XVII.

Septẽ modis ſpiritualia male acquiruntur.

Circa octauum, ſcilicet, de aliquibus ſymonię ſpeciebus, ſciendum quod ſeptem ſunt ſpecialiter per quę ſpiritualia malè acquiruntur.

1 *Mediante pecunia.*

Primo male acquiruntur mediante pecunia, vt voluit facere Symon Magus. Act. 8. *Videns Symon quod per impoſitionem manuum daretur ſanctus Spiritus, obtulit pecuniam, dicens: Date mihi hanc poteſtatem, vt cuicunque manus impoſuero, recipiat Spiritum ſanctum. Cui Petrus ait: Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia exiſtimaſti donum Dei pecunia poſſideri.* B Item 3. Reg. 13. *Quicunque volebat implebat manum ſuam, & fiebat presbyter excelſorum; & propter hoc peccauit Ieroboam, & domus eius, & euerſa eſt. & deleta de ſuperficie terræ.* Quod maculata & reſpuenda ſit pecunia oblata pro emendis ſpiritualibus, patet per quoddam exemplum, quod legitur in vita B. Iohannis eleemoſynarij, vbi dicitur.

Exemplum.

Cvm maxima multitudo pauperum Perſas fugiens, veniſſet apud Alexandriam, & dictus Iohannes ſummam curam haberet de eis paſcendis; cum eſſet ibi maxima cariſtia alimentorum, propter defectum Nyli, qui non irrigauerat terram more ſolito, & ipſe quidquid habere poterat eis erogaſſet, & mutuo accepiſſet C multas pecunias, & annonam, nec alterius mutuum inueniret; videns afflictionem ſui populi, clericus quidam bigamus offerens ei pro nutritione pauperum, frumenti ducenta millia modia, & auri centum libras & octoginta, tantummodo vt eum diaconum ordinaret, vt miniſtrans mereretur ſuorum remiſſionem cõſequi peccatorum; ait ei, oblationem immundam non eſſe recipiendam in ſacrificio. *Non enim*, vt dixit Petrus Symoni, Act. 8. *eſt tibi portio, neque hæreditas in parte hac*; pauperes autem ſuos poteſt paſcere Deus, qui fecit illos. Qui cum abijſſet confuſus; venit ei nũcius dicens, quod duæ naues maximæ venerant ei de Cicilia oneratæ frumento, pro quo magnificè domino gratias referebat.

2 *Pretio linguæ adulationis.*

D Secvndo male acquiruntur pretio linguæ adulationis. Pſ. 140. *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*: dicit Eccleſia de Prælato, quia eſt caput eius. Hoc oleum maledictum penetrat oſſa eorum, qui dant cauſa adulationis, vel acquirunt ſpiritualia; cum quo oleo intrat in eis Dei maledictio. Ordinatus ſymoniacè *induit maledictionem ſicut veſtimentum*, id eſt cum ſacrum indumentum induit cum quo ordinatur, vel celebrat. Sic intrauit Abſalon in regnum, in quo male ſucceſſit ei, acquirens ſibi ſuſpendium. 3. Reg. 14. *Stabat iuxta introitum portæ ciuitatis, & omnem virum qui habebat iudicium ad regem, vocabat* ad ſe, quærens quare venerat, & vnde erat; & dicebat: *Videntur mihi ſermones tui boni & iuſti, ſed non eſt qui audiat tè. Quis me conſtituat iudicem ſuper terram, & iuſtè iudicem, & cum aliquis ſalutaret eum,* E *extendebat manum ſuam, & apprehendens oſculabatur eum. Sic faciebat omni Iſraeli, qui veniebant ad regem ad iudicium, & per hoc ſollicitans corda virorum contra patrem ſuum, promotus eſt in regnum. Item* alij promouentur lingua, id eſt precibus carnalibus interuenientibus. Ad deteſtationem huius dixit dominus matri, non admittens carnales eius preces de vino faciendo. *Quid mihi & tibi eſt mulier?* Io. 2. Item Math. 20. non admiſit dominus preces matris filiorum Zebedæi dum pro filijs, conſanguineis ſuis petebat: *dic vt ſedeant duo filij mei, vnus ad dexteram tuã, & alius ad ſiniſtram, in regno tuo, quibus ait: Neſcitis quid petatis*, &c. *Sedere ad dexteram & ſiniſtram non eſt meum dare vobis*, his precibus.

3 *Indebito obſequio.*

Tertivm quo male acquiruntur, eſt indebitum obſequium, vt cum quis ad hoc facit opus indebitum vel obſequiũ manuale, vel alio modo, quod eſt inhe-

neſtum. Bern. *Circuit ſedulus explorator, ſequitur, obſequitur, blanditur, mentitur, ſimulat, diſſimulatur, manibus & pedibus repens, ſi modo quoquo ſe ingerat in patrocinium crucifixi.*

4. *Carnali amore.*

QVARTO acquirũtur malè ſpiritualia, quando habetur oculus ad carnalẽ amorem, cum dãtur parentibus quia attinent, vel cum conatur vel laborat quis, vt ea obtineant, non habito reſpectu ad merita perſonæ. qui hoc faciunt ſimiles ſunt, de quo Iudicum 17. *Impleuit Micheas manus vnius filiorum ſuorum, & factus eſt ei ſacerdos*, caro & ſanguis reuelat eis, & ideo maledicti ſunt. Sicut Symon Bariona econtrario benedictus, cui caro & ſanguis non reuelauit, ſed ſpiritus patris cæleſtis. Matth. 17. ideo dicitur, Abacuc. 2. *Væ qui ædificat ciuitatem in ſanguinibus, & præparat vrbem in iniquitate*, B quod faciunt qui in capitulis nepotes ſuos ponunt, vt ſuam faciant de eis voluntatem. *Dicebat* Epiſcopus Guilielmus Par. quod aliqui quando veniunt ad capitula, veniunt quaſi gallina pullinaria; quia ad modum pullorum currunt poſt eos eorum nepotuli, & clamant poſt eos, voces & voluntates eorum ſequendo, quocunque ſe vertant. Similiter & alij conſanguinei. *Item* dicebat idem, quod viri ſpirituales intrantes capitula ſæcularium, intrant quaſi carneria mortuorum, vbi non ſunt oſſa, ideſt viri oſſei, ſed caro corrupta, id eſt carnales; qui ibi habent ingreſſum per carnem, id eſt carnis conſanguinitatem, quando vnus conſentit in promotionem conſanguinei alterius. Iſai. 34. *ibi foueam habuit ericius*, homo aſper, & porcinus, viuens in delicijs, & onerans ſe vt ericius pomis, bonis ſcilicet eccleſiaſticis; *ibi nutriuit catulos ſuos, & circumfodit in* C *vmbra eius*, quod fit quando ſub vmbra eorum, conſanguinei obtinent beneficia eccleſiaſtica, & terrena bona; *ibi congregati ſunt milui* molles carne, *alter ad alterum*, clamabit in promotionem ſibi ſimilis.

Simile.

Exempla.

QVIDAM Epiſcopus qui nepotulo ſuo dederat magnum Archidiaconatum, cum deportatus eſſet dicto Epiſcopo calatus pirorum, & de eis dediſſet circunſtantibus: quæſiuit qui bene ſeruaret ei reſiduum, obtulit ſe ad hoc dictus Archidiaconus: reſpondit Epiſcopus: Tu faceres mihi malam cuſtodiam, ſicut cattus faceret de caſeo, ea enim comederes, & dixit quidam magiſter qui comedebat cum eo. O miſer, quomodo auſus fuiſti ei committere tantam multitudinem animarum, qui non es auſus committere paucitatem pirorum. Contra quos eſt, quod dominus non D commiſit Iohanni, inter cæteros magis dilecto, tali, & tanto, curam Eccleſiæ generalem, ſed Petro: qui nihil ei pertinebat, qui plus cęteris Deum amabat: dicens ei Iohan. 21. in fine. *Paſce oues meas, & agnos*, & Math. 17. *Tibi dabo claues regni cælorum*, Sed matrem ſuam dimiſit Iohanni, carnem carni. Item Act. 1. *Prælegit Matthiam ad Apoſtolatum Ioſeph conſanguineo ſuo.*

Qui promouent amicos carnales ſæpe flagellantur ab eis.

ITEM ſæpe accidit, quod qui promouent amicos carnales intuitu carnis, eligunt ſibi flagellum, Deo procurante, vt accidit viris Sychem, qui elegerunt, & promouerunt Abimelech in regem. Iud. 9. *Conſiderate* ait, *quia os veſtrum ſum, & caro veſtra*, ipſi autem ad hoc inclinati, eum regem conſtituerunt, qui conuerſus eſt eis in thannum, iuxta parabolam quam propoſuit eis Ionathas frater eius, qui cum deteſtarentur ſcelera E eius, & ponerent ei inſidias, ipſe ciuitatem eorum deſtruxit, ſal in ea ſeminans, & habitatores occidit, turrem eorum cum eis ſuccendit. Ad vltimum, ipſe à muliere alterius turris fragmine percuſſus, excerebratus, turpiter occiſus eſt.

5 *Vi aut precibus.*

QVINTO malè acquiruntur, quando per vim, vel preces, aut minas magnatum acquiruntur. Ab hoc peccato debet cohibere grauis culpa, quæ eſt ſic intrando: quia tales intrant cum oſtio fracto Eccleſiæ, & ſponſam Chriſti violenter proſtituunt, & Spiritum ſanctum, qui benignus cuſtos ſponſæ eſt, expellunt à domo. *Item* ſummum regem grauiter offendunt, quia filiam eius eo inuito capiunt, ideſt Eccleſiam. Sichem filius Emor Dinam rapiendo, offendit Iacob patrem, A & filios Iſrael fratres, quod ei & ſuis fuit cauſa mortis. Gen. 34. *Item* ex maxima huius peccati pæna, apparet quam grauis ſit & grandis culpa. Augu. *Quis dubitat grauius eſſe commiſſum, quod grauius eſt punitum.* Punitur autem hoc peccatum exuſtione, & terræ abſorptione, vt patet numeri 16. de Chore & ſuis. *Item* lepræ percuſſione & eiectione: vt patet de Ozia. 3. Reg. 16. qui violenter intrabat templum, volens vſurpare ſummum ſacerdotum officium & punitur paraliſis percuſſione. Item patet de Alcimo 2. Mach. 8. qui per violentiam Demetrij obtinuit ſummum ſacerdotium. *Item* Menelaus præcipitatione, qui intruſus eſt per violentiam Antiochi, de quo dicitur 2. Mach. 4. *Acceptis à rege mandatis, venit nihil dignum habens ſacerdotio.*

Intruſio in eccleſiam per magnates, ſolet grauiſſime puniri.

B IDEO dicitur Heb. 6. *Nemo aſſumat ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tãquam Aaron*; qui eligitur in teſtimonio virgæ florentis, frondentis, fructificantis, ſcilicet iuſtitiæ, quod eſt quando vocatur per miraculum, voce lapſa de cælo, vt Paulus Act. 17. & dominus Math. 3. & Io. 10. *Hic eſt filius meus dilectus.* Et Io. 27. vel per columbam, vt Fabianus Papa: vel ſancti Spiritus vel Dei denominationem, vt Apoſtoli, Matthæi 12. vel per inſpirationem, vt Dauid à Samuele, dicente ſibi Deo. *Ipſe eſt, ſurge vnge eum.* 2. Reg. 16. Item alius modus eſt eligendi per ſortem. Act. 1. ſic electus eſt Mathias. Item alia electio eſt canonica, per communem inſpirationem, vel ſcrutinium, vel compromiſſionem. Plurimæ electiones ſunt hodie diabolicæ magis quam canonicæ: quia in pluribus locis, ſunt plures C viri diabolici, quam canonici, ideſt regulares: facientes plus voluntate diaboli, quam Dei Ideo plus inſpirat eis communiter diabolus, quam Deus: quando mali plus compromittunt in ſibi conuenientes, & conſentiunt in eis, quam in alijs. Eccl. 13. *Omne animal diligit ſibi ſimile.* Iſa. 7. *Apprehendet vir fratrem ſuum, domeſticum patris ſui dicens: veſtimentum tibi eſt, eſto princeps noſter.*

Electio fit varijs modis.

6 *Fauore magnatum.*

SEXTO modo malè acquiruntur ſpiritualia, quando propter fauorem magnatum dantur indignis, eis procurantibus. Eccl. 7. *Noli quærere ab homine ducatum, neque à principe, neque à rege cathedram honoris.* Sicut fecerunt Alcimus, Iaſon, & Menelaus, qui ob fauorem regum, & violentiam, ſunt introducti in Ieruſalem, qui ob fauorem populi, vel timorem, indignos pro- D mouent, ſimiles ſunt Aaron, qui vel timore, vel fauore populi, fecit eis vitulum conflatilem quem adorarent, quod faciunt qui fauore vano, hominem carnalem, inſcium, laſciuum, & ſuperbum, promouent ad dignitates Eccleſiæ, homines animales, ſpiritum Dei non habentes.

7 *Dolo & fraudulentia.*

SEPTIMO male acquirunt ſpiritualia, qui acquirunt ea per dolum, & fraudulentiam. 2. Mach. 8. *Alcimus, de quo dicebant: venit vir de ſemine Aaron, non decipiet vos, locutus eſt verba pacifica in dolo, & crediderunt, & receperunt eum in ſummum ſacerdotem*: qui tamen receptus cito occidit eos. Similiter Abimelech Sychimitæ. Iud. 9. quos occidit, vt dictum eſt.

Decem ſunt quæ à ſimoniacis emuntur aut venduntur.

1 *Ordo religioſæ ſocietatis.*

SCIENDVM eſt autem quod decem ſunt, quæ vendunt aut emunt ſymoniaci. *Primum* autem quod ven- E dunt aut emunt, eſt ordo religioſæ & regularis ſocietatis. Qui enim ſymoniacè intrant religionem ſcienter, aut beneficium canonicum, ſe Diabolo obligant, & mortem animabus ſuis emunt niſi reſignent; faciunt contumeliam Deo, & omnibus ſanctis, & omnibus bonis eorum iniuriam, & Eccleſiæ Dei, qui emunt hanc ſocietatem, vel vendunt; cum ipſa ſit communio ſanctorum, quæ omnibus ſanctis communicat bona ſpiritualia; quæ ſunt communia toti ſanctorum communitati. Qui autem ſocietatem bonorum vendit vel emit, cum ſit communis omnium, omnes offendit: quia quod ſuum eſt, eis inuitis emit. Iac. 2. *qui offendit in vno factus eſt omnium reus. Item* cum ſpiritualis ſocietas ſunt omnes ſancti, qui emit ſocietatem ſpiritualem vel vendit, quantum in ſe eſt, non ſolum vt

Iudas

Iudas proditor & Iudæi vendit Chriſtum vel emit, ſed A quod longe plus eſt, Chriſtum & omnes ſanctos, & totam Eccleſiam, & bona eorum, quæ ſibi videtur appropriare, qui ea vendit vel emit: ideo quia communio ſanctorum eſt, communicari debent gratis, nec poſſũt eſſe niſi communia ſpiritualia bona. Sicut dicitur in Pſ. 33. *Inquirentes dominum non minuentur omni bono.* Item vt legitur Eccl. 10. *Qui offendit in vno, multa bona perdet.* Ideo qui hoc facit, videtur plus Deum offendere & ſanctos, quam Iudas vel Iudæi, qui ſolum Chriſtum emerunt, quem Iudas vendidit. *Item* cum communio Eccleſiæ ſit ſicut charitas, cementum, & vinculum, & omnia bona ſimul iungit, videtur quantum in ſe eſt omnia bona diſſoluere, & eccleſiam præcipitare, diſſoluto cemento. Col. 3. *Charitas eſt vinculum perfectionis.* *Item* qui emit ſocietatem Eccleſię, emit fraternitatem quę eſt charitas, quæ eſt impretiabilis: quæ vt dicitur. Sap. 7. *pretioſior eſt cunctis opibus,* &c. Can. 8. *Si dederit homo ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam,* B in comparatione dilectionis, nihil eſt quod dari poteſt: & qui ponit eam ſub pretio, deſpiciet quaſi nihil quicquid temporale poteſt dari ad eius comparationem.

2 *Sepultura mortuorum.* Secvndvm quod male venditur eſt ſepultura mortuorum, quam qui vendit, requiem eorũ vendit. Contra quod ſcriptum eſt. *Corpora ſanctorũ in pace ſepulta sũt,* &c. Vnde requie æterna debet priuari, iuxta Ezech. 7. *Qui vendiderit, ad id quod vendidit non reuertetur.* Sacerdoti cantanti pro tali miſſam, & requiem æternam, poteſt dicere dominus, requiem non habebit, quia eam C vendidit. *Item* iniuriam facit domino, & eis quibus vẽdidit, qui emit pretio paſſionis ſuæ ſepulturã peregrinorum. Crudelior videtur Iudæis & crucifixoribus domini, qui de pretio venditionis emerunt agrum in ſepulturam peregrinorum, vbi gratis ſepelirentur. *Item* vendunt eis quod ſuum eſt, quod pater eorũ Chriſtus eis emit. Extorquent aliqui ſacerdotes à mortuis pretiũ, quod Iudas reddidit de venditione, de quibus eſt Haceldemach emptus, in hoc crudeliores Iuda & Iudæis. *Item* huiuſmodi ſunt crudeliores Pilato, qui corpus viuum tradidit crucifigendum, mortuum libere tradidit ſepeliendum Ioſeph. *Item* ſunt ſimiles Lamijs, quę ſæuiunt in ſepultis corporibus, crudeliores ſunt filijs Heth, & magis immiſericordes, qui dixerunt Abrahæ: In electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum, D nullus te prohibere poterit. Gen. 21.

Exempla. Ad ſugillationem malitiæ exigentium pro ſepulturis, dicebat magiſter Iacobus, quod cum mater cuiuſdam pauperis Lotharingici, Iacobi nomine, mortua eſſet, nolebat eam ſacerdos ſuus ſepelire, niſi daret ei pecuniam, quam non habebat. Ille autem corpus matris in ſacco ponens, portauit ad domum ſacerdotis, ponens eum ſuper lectum eius: dicens ſacerdoti quod apportauerat ei pro vadio telam in ſacco, & filum in globo, quod ipſa neuerat, ille palpans caput eius, credens eſſe globum fili groſſum, dixit, modo bonum vadium habeo. Et ſtatim iuit ad domum dicti pauperis cum cruce & parochianis vt eam deportaret: cui ille, non oportet vos laborare pro ea deportanda, quia iam E eſt in domo veſtra in ſacco ſuper lectum pro vadio, modo ponatis eam, vel in terra, vel in ſale, ſi vultis. *Item* quidam alius, pauper rebus, ſed abundans in pueris: vno eorum defuncto, cum nollet eum ſacerdos ſuus ſepelire niſi data pecunia, quam non habebat: ille autem corpus filij ſui ad Renaldum Archiepiſcopum Lug. apud Rupem inciſam deportauit in ſacco, dicens portario quod xenium venationis erat, quod domino ſuo deportabat. Qui introductus ante eum, poſuit puerum ante pedes eius, exponens ei factum, dictus autem Archiepiſcopus puerum honorificè ſepeliuit: vocanſque ſacerdotem dicit ei, quod ſolueret ei pretium de hoc, quod fuerat eius vicarius, pro quo magnam pecuniam extorſit ab eo.

3 *Iuſtitia.* Tertivm, quod male venditur eſt ius ſiue iuſtitia, quam debent facere ſubditis gratis, qui præſunt vt iudices, de quo ſciendum, quod qui vendunt iuſtitiam, iniuſti ſunt, & virtutem amittunt iuſtitiæ; quam ſi haberent, vnicuique quod ſuum eſt redderent: illam enim iuſtitiam quam debent eis, vendunt ſibi, quod eſt magna iniuſtitia.

Qvartvm quod male venditur, ſunt benedictiones, quando pro eis dandis extorquetur aliquid, vt faciunt in benedictionibus maximè nubentium, qui conuertũtur in maledictionem eorum qui pro eis aliquid exigunt, niſi quod gratis confertur. 4 *Benedictiones.*

Qvintvm quod male venditur eſt cura, ſiue gratia curationis corporũ, ſiue animarum, quæ miraculosè fit. Medicus autem corporalis pro peritia ſua & labore, poteſt accipere remunerationem. De medicis autem ſpiritualibus, qui miraculosè corpora curabant & animas miniſterio, dicit dominus Math. 10. *Infirmos curate,* &c. *Gratis accepiſtis, gratis date.* *Item* qui curas eccleſiarum vel animarum dant mediante pretio, vel indebito ſeruitio, vel qui emunt, conſimilem contumeliam faciunt regi ſummo, ſicut facerent regi temporali nutrix, vel conſiliatrix turpitudinis, quæ filiam eius, quam debet cuſtodire, vendit corrumpendam lenonibus: vel qui emunt ſunt vt lenones corruptores, quibus non parcet Chriſtus frater & ſponſus, ſed occidet, vt Abſalon Amnõ corruptorem Thamar ſuæ ſororis. 2. Reg. 13. *Item* tales ſunt tonſores gregis: non paſtores, ſed mercenarij timidi: non defenſores, ſed deſtructores. Ioh. 10. *Mercenarius videt lupum,* &c. Aug. *Mercenarius ſi ouis deuiat non reuocat: ſi infirmetur, non medetur: ſi deuoratur, non lachrimatur: ſi fugiunt temporalia quæ ipſe amauit, fugit animas quas ipſe ſe amare diſſimulauit.* Sũt autem ſicut auiculæ, quæ tempore meſſis agros viſitãt, & tempore vindemiæ vineas, & ibi cantant: Similiter & cuſtodes: ſed poſt, collectis fructibus recedunt. Iſa. 1. *Derelinquetur filia Sion, vt vmbraculum in vinea,* &c. 5 *Gratia curationis.*

Mvltvm autem retrahit homines ab emptione curarum, vel Eccleſiarum, ſi attendunt ſeptem ad quæ ſe obligant, quæ tanguntur in ſumma de vitijs. *Primo* ſe obligant ad amiſſa reddenda. Gen. 33. *Omne damnum reddebam tibi, ſi quid furto perierat, requirebas à me.* Prouer. 22. *Noli eſſe cum his qui defigunt manus ſuas, qui vades ſe offerunt pro debitis: non enim habes vnde reſtituas: quod cauſa eſt, vt tollat operimentum vi tutum de cubili tuo,* &c. *Item* obligant ſe ad agrum Eccleſiæ excolendum. Hiere. 1. *Ecce conſtitui te, vt euellas,* &c. *Tertio* ad liberandum. Prouer. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem,* &c. *Quarto* ad curandum infirmitates ſpirituales. Eze. 34. *Quod infirmum fuit non conſolidaſtis, quod ægrotum non ſanaſtis.* Quid de his, qui curam filiarum regis accipiunt, & nihil de ea ſciunt: & ſi ſciunt, negligunt, & ſalarium accipiunt: vel qui pro medicamento venenũ infundunt. *Quinto* ſe obligant ad ducatum prębendum: quid de cæcis, qui eos in foueam præcipitant: bonus paſtor ante oues vadit. Ioh. 10. *Sexto* ſe obligãt ad prouidendum neceſſaria. Math. 24. *Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens.* Et poſt, *vt det illis cibum in tempore.* Ecõtra mali. Eze. 34. *Væ paſtoribus Iſrael. qui paſcunt ſemetipſos.* *Septimo* ſe obligant ad intercedendum, & placandum: vt Aaron qui vt dicitur Sap. 18. *ſtans inter ſanos & mortuos, reſtitit iræ Dei:* ergo debet placere, aliter non placabit. Greg. *Cum is qui diſplicet ad intelligendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur.* Prouer. 6. *Si ſpoponderis pro amico,* &c. *diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum.* &c. *Septem retrahunt hominem ab emptione curarum animarũ.*

Sexto quod male & ſymoniacè venditur, eſt Spiritusſanctus in ſigno ſuo, vel dono prophetiæ. Hoc videtur feciſſe Balaam, accipiens ab his quibus prophetizauerat. Iud. 2. *Væ illis qui in errore Balaam mercede eſt effuſus.* Similiter peccant qui alia eius dona vendunt vel emunt, vel ſigna, vt Symon Magus, qui voluit emere, vt ad impoſitionem manuum ſuarum ſigno viſibili poſſet eum dare. Act. 8. 6 *Spiritusſanctus in donis ſuis.*

Septimvm quod male venditur ſunt ſacramenta, per quæ Spiritusſanctus adminiſtratur vt eſt bap- 7 *Sacramenta.*

tiſmus, confirmatio, Euchariſtia, pænitentia, ſacer ordo, ſacra vnctio, matrimonium. Math. 10. *Gratis accepiſtis, gratis date.* can. 1. q. 1. Leo Papa. *Gratia ſi non gratis datur vel accipitur, gratia non eſt.* Et infra, *quia ſi Spiritus, teſtante ipſa veritate de qua procedit, gratis non datur, ſpiritus mendacij eſſe conuincitur, qui non gratis accipitur.* Item Greg. Syragio Epiſcopo Auguſtudunen. *Quicunque ſtudet ſacrum ordinem pretij donatione percipere, ſacerdos non eſſe, ſed inaniter dici concupiſcit.* Item idem in regiſtro. *Presbyter ſi Eccleſiam per pecuniam obtinuerit, non ſolum Eccleſia priuetur, ſed etiam ſacerdotij honore ſpolietur: quia altare, vel decimas, & Spiritumſanctum emere vel vendere, ſymoniacam hæreſim eſſe nullus fidelium ignorat.* Item *benedictio illi in maledictionem conuertitur, qui ad hoc vt fiat hæreticus promouetur.* Item Am. in lib. paſtorali: *Nos quoque huic morbo cancroſo, ignitum quod ſupereſt ferrum inijcimus: declarantes omnino quicunque deinceps pro accipienda diuini doni dignitate quodlibet pretium decretus fuerit obtuliſſe, ex eodem tempore ſe nouerit anathematis opprobrio condemnatum, atque à participatione ſanguinis & corporis Christi eſſe alienum: ex quo illum conſtat execrabile Chriſto perpetraſſe flagitium, quod ſi aliquis eius accuſator extiterit, ille qui bene ordinem inuenitus muneratum denotatione lucratur, & ſuſcepto honoris gradu priuetur, & in monaſterio ſub perenni detrudatur.*

8 *Sacra doctrina.* Octavum quod male venditur eſt ſacra doctrina, quæ dat gratiam dignè & deuotè ſuſcipienti. Prouer. 13. *Doctrina bona dabit gratiam.* Prouer. 1. *Audi fili diſciplinam patris tui.* Et poſt. *vt addatur gratia capiti tuo.* Nonum, & vltimum, quod male venditur, eſt ſpirituali annexum. (9 *Spirituali annexũ ſtricto.*) Spirituale, ſtrictè ſumpto vocabulo, dicitur quo habito habetur Spirituſſanctus, vt gratia, & virtus gratuita: vel in quo datur, vt ſacramenta: vel quo haberi ſignantur, vt miracula, donum prophetiæ. Spirituali annexum, large ſumpto vocabulo, quod antecedit ſacramentum, vt Iuſpatronatus præſentationem: vel quod ſequitur, vt poteſtas percipiendi decimas & oblationes. (10 *Spirituali annexũ late.*)

De auaritia clauſtralium.

DISTINCTIO XVIII.

Deinde conſiderandum eſt de auaritia clauſtralium, ideſt de vitio proprietatis eorum, hoc autem peccatum multum impugnat Eccleſiam, quia pulchriorem, & nobiliorem, & altiorem partem eius deijcit vſque ad fæces terræ. Angelos in talpas commutando, & volatilia cœli in reptilia humi: quia viros Angelicos & cœleſtes, in terra ſepelit ad modum talparum, & volatilia cœli, ideſt viros ſpirituales, in reptilia humi commutat, & quaſi reptilia facit eos repere ſuper terram: quando terrenis adhærent mente, contemptis bonis ſpiritualibus & æternis. Sunt autem multa quæ deteſtandum vitium proprietatis oſtendunt. (*Multa oſtendunt vitium proprietatis in clauſtralibus eſſe deteſtandum.*) Primo regularis profeſſio. Secundo diuina prouiſio. Tertio enormitas huius flagitij. Quarto acerbitas diri ſupplicij.

1 *Regularis profeſſio.* Primo quidem oſtendit deteſtandum eſſe vitium proprietatis, regularis profeſſio: viuere enim ſine proprietate eſt eſſentia cuiuſlibet religionis, ſicut continenter, & obedienter. Ad iſta enim tria homo ex voto ligatur in ordinis profeſſione, ad continentiam, obedientiam, & paupertatem voluntariam. Et ſicut vnum non recipit diſpenſationem, ita nec alterum. Pſ. 75. *Vouete, & reddite.* Vnde cum in quadam abbatia fuiſſet factus nouus Abbas, præcepit omnibus monachis ſuis, quod redderent ei propria ſua, ad ſolutionem debitorum domus, cum tali conditione, quod dabat eis licentiam retinendi & faciendi proprium de cætero, vſque ad 40. ſolidos pro faciendis voluntatibus ſuis. (*Exemplum.*) Quo audito, quidam monachus ſenex & literatus & bone famæ, ſurrexit coram omnibus, & petens quod daret ei Abbas licentiam contrahendi; & cum alij riderent, & Abbas diceret quod hoc non poſſet, intulit ſenex; quod ſicut id non poterat quod erat contra votum, ita nec poterat diſpenſare quod monachus haberet proprium.

Secundo diſſuadet hoc vitium diuina prouiſio, quam habet de his qui nullam prouiſionem ſibi retinent, ſed omnem ſolicitudinem ſuam ponunt in eum. (2 *Diuina prouiſio.*) 1. Pet. 4. *Omnem ſolicitudinem noſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi eſt cura de nobis.* Matth. 22. *Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? dicunt diſcipuli: Nihil.* Pſ. 9. *Tibi derelictus eſt pauper.* Idem 39. *Ego mendicus ſum & pauper, & dominus ſolicitus eſt mei.* Idem 146. *Qui dat iumentis eſcam ipſorum* B *& pullis coruorum inuocantibus eum,* quia vt dicit Greg. *Corui pullis ſuis non prouident, quamdiu habent primas plumas quæ ſatiuæ dicuntur, niſi quando vident eos nigreſcere; ſed interim Deus paſcit eos rore cœli.* Sic nec mundani curant de his, qui dimiſſis curis & diuitijs temporalibus non ſe committunt eis: tamen Deus gratia ſua prouidet eis paſtum corporalem & ſpiritualem. Pſ. 67. *Paraſti cibum in dulcedine tua pauperi Deus.* Ad hoc faciunt plura exempla poſita ſupra in fine *de acceptione munerum*, de leproſo, & filia, & candidatrice, qui noluerunt accipere ab œconomis, ne Dei prouiſionem amitterent, qui eis herbas in dulcedinem conuertit. Ad hoc etiam faciunt plura exempla, quæ habentur ſupra *de timore mundano* per totum, & de Epiſcopo apoſtata pænitente, & ſupra *de effectibus miſericordiæ Dei*, quomodo miſericordia Dei prouidet neceſſaria ſuis: prouidet enim eis non ſolum alimentum & veſtimentum, ſed etiam medicamentum.

In vitis pa. tit. de paupertate legitur, quod quidã frater hortulanus, quicquid de labore horti ſui acquirebat, totum pro Deo dabat: cogitabat poſtea, quod burſam plenam de nummis congregaret, vt ſibi ſi ægrotaret ſubueniret, quod fecit. (*Exempla.*) Contigit autem vt putreſcente pede ſuo, totum quod habuit in medicos conſumpſit, nec profuit: & cum dixiſſent oportere pedem incidere, ne reſiduum corporis putreſceret. Quod cum deberet in mane fieri, flenti apparuit dominus improperans ei de nummis congregatis, & tacto pede pænitentis curauit eum, medicus autem apportans ferramenta inuenit eum laborantem in horto ſanatum. *Item* li. 5. de collationibus patrum, dixit quidam ſenex. Triplex eſt morbus in religione: quidam eorum qui non habuerunt in ſæculo, volunt in religione congregare: Alij prius abiecta reſumere: Tertij ex diffidentia Dei, aliquid in religionis introitu retinere. Primi ſunt & puniuntur vt Gyezi: ſecundi, vt Iudas: tertij, vt Ananias & Saphyra.

Tertio diſſuadet hoc idem, immanitas huius flagitij. (3 *Immanitas huius flagitij.*) Ioſue 6. *Cauete ne de his quæ præcepta ſunt vobis, aliquid contingatis, & ſitis præuaricationis rei,* hæc culpa facit hominem ſimilem diabolo, qui fuit primus proprietarius: Primo appropriãs ſibi locum dicens. Iſa. 14. *Ponam ſedem meam ad Aquilonem, ſuper aſtra cœli exaltabo ſolium meum,* hoc autem de Lucifero fecit tenebriferum, de Angelo diabolum, de cœlo præcipitauit eum in infernum. (*Vitium proprietatis facit hominem ſimile diabolo; ité facit furem, ſacrilegum &c.*) Lucæ 12. *videbam Sathanam quaſi fulgur de cœlo cadentem,* hoc de Apoſtolo fecit diabolum: vnde Iudam proditorem qui loculos habebat, vocauit Chriſtus diabolum dicens. Ioh. 6. *Nonne XII, vos elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt. Item* eſt fur inter filios Iſrael, vt Achan, qui vt dicitur Ioſue 7. furatus eſt de anathemate Hierico. Item vt Iudas inter Apoſtolos, qui fur erat, & loculos habebat. Io. 12. Religio proprietariorum eſt potius deriſio dæmonum, & ſpelunca latronum, quam religio. Ioh. 2. & Matth. 22. *Vos feciſtis domum orationis ſpeluncam latronum;* furantur enim quicquid poſſunt, vt ibidem de communi proprium faciant. Hier. 7. *Nunquid ſpelunca latronum facta eſt domus, in qua inuocatum eſt nomen meũ.* Eſt etiã proprietarius ſacrilegus, quia ſæpe furtum

ſuum

ſuum in locis ſacris, & de rebus ſacris, & contra perſonas ſacras committit: res etiam pauperibus conſecratas, vel ſacris locis, furatur. Hiero. *Pars ſacrilegij eſt res pauperum non dare pauperibus, quod facit qui eas retinet.* Item Greg. Sabino Epiſcopo in decretis 18. q. 4. *Sacrilegium. Et contra legem eſt, ſi quis quod venerabilibus locis relinquitur, praua voluntatis ſtudijs tentauerit ſuis ſtipendijs vſurpare.* Item ibidem Lucius Papa, *omnes facultatũ Eccleſiæ alienatores, à liminibus Eccleſiæ anathematizamus, Apoſtolica authoritate pellimus, damnamus, atque ſacrilegos eſſe iudicamus; & non ſolum eos, ſed etiam eis conſentientes. Item* eſt retrogradus, vt canis reuerſus ad vomitum, ad ea quæ dimiſerat, vt dicitur 2. Pet. 2. Item Lucæ. 9. *Nemo mittens manum ad aratrum & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Item* ſimilis eſt vxori Lot, quæ reſpiciens retro, verſa eſt in ſalis ſtatuam. Gen. 9. Lucæ 17. *Memores eſtote vxoris Lot.* Lambunt animalia cutem, ideſt animales monachi delectantur imitari eam.

Proprietarius nequam eſt in Deum & proximum atque etiam hypocrita.

ITEM proprietarius nequam eſt in Deum, cuius commodum non curat, dum ſuum proprium quærit, ad Phil. 2. *Omnes quę ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Item* nequam eſt non æqualiter ſe habens ad proximum, cuius portionem ſibi vſurpat, cui non æqualiter condiuidit. Licèt dictum ſit Ezech. 57. *Poſſidebitis terram ſinguli æquè vt frater ſuus.* 1. Cor. 11. *Conuenientibus vobis in vnum, iam non eſt dominicam cœnam manducare; vnuſquiſque enim ſuam cœnam præſumit ad manducandum. Et alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut Eccleſiam Dei contemnitis, & confunditis eos qui non habent. Item* eſt fictus ſiue hypocrita, quoniam ſub habitu religioſo animum gerit ſæcularem; extra eſt aureus, intra luteus: vt ſtatua quam erexit Nabuch. Dan. 3. Tales ſunt in clauſtris eleuati in dignitatibus, pleni intus luto temporalium curarum & propriorum, licet extra prætendant habitum religionis. Item ſimiles ſunt Bel, de quo Dan. 14. qui tantum comedebat, & bibebat; non ipſe, ſed familia ſua: intra luteus, extra aureus.

Item eſt homicida, proditor, excommunicatus euitandus & mendax.

ITEM eſt homicida. Eccl. 34. *Qui defraudat pauperem homo ſanguinis eſt: qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum,* ibidem, *qui effundit ſanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt.* Hæc ſatis poſſunt exponi de proprietarijs, qui defraudant eos qui ſeruiunt Deo pro mercede æterna, & temporali ſuſtentatione; qui ſunt clauſtrales, quorum victum proprietarij ſibi accumulant, & in ſuperfluis expendunt exceſſibus. *Item* proditor eſt in dominum, quem proprijs ſtipendijs impugnat, & cuius bona eo inuito ſibi retinet. *Item* in fratres, de quorum communi ſibi facit proprium. *Item* eſt excommunicatus, & euitandus. Ioſue 7. *Præuaricati ſunt mandatum, & vſurpauerunt de anathemate.* Et poſt. *Anathema in medio tui Iſrael.* Multi poſſent dicere quod dicitur Act. 10. *Nunquam commune intrauit in os meum;* quod poſſunt dicere monachi viuentes de proprio in cameris. Merito proprietarius excommunicatus iudicandus eſt: quia quaſi excommunicatos reputat alios, quibus non communicat quę ſibi appropriauit. *Item* eſt mendax Deo, cui promiſit viuere ſine proprio: cui poſſent dici quod dixit Petrus Ananiæ. *Cur tentauit Sathanas cor tuum mentiri Deo, & Spiritui ſancto? non es mentitus hominibus,* ſolum ſcilicet, *ſed Deo,* &c.

Proprietarius eſt multipliciter ſtultus.

ITEM proprietarius multipliciter eſt ſtultus. *Primo,* quia ſecundum quod dicitur Math. 13. *Similis eſt negociatori quærenti bonas margaritas, inuenta vna pretioſa margarita,* id eſt paupertate Chriſti, pro qua habetur regnum cœlorum, *dedit omnia quæ habuit, & comparauit eam:* poſtea in lutum proijciens, eam conculcat pedibus contemnendo. *Secundo* quia cum dominus de maris, ideſt mundi naufragio, eum eripuerit, in tuto nauis religionis ponens, ipſe ſe ſuffocat in modica aqua diuitiarum, quam furtiue rapit de mari. De quo poteſt dici, quod dixerunt Barbari Act. 27. de Paulo, cuius manui cum euaſiſſet de naufragio vipera adhæſerat. *Homicida eſt homo iſte, quoniam cum euaſerit de mari, vltio diuina non ſinit eum viuere. Tertio* ſtultus eſt, quia cum ipſe ſit mortuus mundo, iuxta illud Col. 3. *Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo;* Timens mori fame, fur ſit, vt ſuſpendatur in furto, & amittat vitam æternam, & incurrat mortem æternam. In vitis pa. legitur, quod cum quidam diues moriens, hæredem conſtituiſſet quendam patrum: Reſpondit. Ego prius diu mortuus fui quam iſte, & quomodo mortuum me ſibi hæredem instituit; & remiſit nuncios nihil retinens. *Quarto* ſtultus eſt, quia de loco ſaluationis, cum Iuda proditore facit ſibi locum proditionis. Ioh. 17. *Nemo perijt niſi ſolus filius perditionis. Quinto,* quia in loco vbi homines ſcelerati ſtudent ſcelera non committere, ſed delere: ipſe ſcelera multa facit. Hiere. 11. *Quid eſt quod dilectus meus in domo mea facit multa ſcelera? Sexto,* quia iram Dei ſibi accumulat, quam Deus ab eo remouerat. Apoc. 6. *Angelus effudit Phyalam iracundię Dei ſuper flumen magnum Euphraten,* qui interpretatur frugifer. Iac. 5. *Theſaurizaſtis vobis, ô diuites, iram in nouiſſimis diebus.* Glo *Neſcit miſer, theſaurum iræ cum theſauro pecuniæ ſibi pariter cumulari. Septimo* quia propria negligit, dum aliena colligit: ideo iuſto Dei iudicio, omnia propria bona amittit. Aliena ſunt temporalia bona. Ambro. *Non ſunt bona hominis quæ ſecum ferre non poteſt.* Amittit enim proprium Dei, quod eſt miſereri, curam ſui & ſeipſum, & bona ſpiritualia pariter & æterna. *Octauo* quia cum ſe Deo dedit, ius naturæ & omnia quæ habebat vel habere poterat, Deo dedit: & etiam curam ſui ſibi reliquit: hoc aufert in proprietate. Bern. *Vos qui vos nobis loco Dei ſemel dediſtis, quid adhuc vos de vobis iterum intromittitis. Nono,* quia de ſcala cæli & porta, facit ſibi ſcalam & portam inferi. Scala hæc & porta eſt religio. Gen. 34. *Decimo,* quia laqueum temporalium, & molam aſinariam, à quibus ſe explicuerat, collo ſuo apponit: & cum Iuda proditore cui ſimilis eſt, ſe ſuſpendit. Act. 2. Viſcera eius effunduntur, cum interiora ſua ponit in amorem pecuniæ. Eccl. 10. *In terra proiecit intima ſua in vita ſua.*

4 *Pœna qua proprietarij puniuntur in præſenti & futuro, tam damni quã ſenſus.*

QVARTO diſſuadet hoc idẽ pœna qua multipliciter puniuntur proprietarij, tam in præſenti, quã etiã in futuro. In præſenti quidẽ puniũtur, & pœna dãni & pœna ſenſus. *Pœna* damni, quia priuantur multis bonis quæ poſſent habere, ſi proprium non haberent. *Priuantur* primo prouidentia temporali: ex quo enim prouident ſibi, Deus non prouidet eis temporalia, & cum volunt eſſe prouiſores ſui, amittunt prouiſionem Dei, vt oſtenſum eſt ſupra. *Item* amittunt proprium Dei, quod eſt miſereri & parcere. *Item* amittunt ſeipſos quantum ad valorem, quia ſecundum Bern. & ſecundum quod vulgariter dicitur. *Monachus habens obolum, non valet obolum.* 1. Cor. 13. *Si charitatem non habuero, nihil ſum.* Proprietario monacho plus eſt nummus quam Deus. *Item* amittit ſpiritualia bona, & meritum. Math. 9. *vos qui reliquiſtis omnia & ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael* &c. hoc merito priuantur proprietarij.

ITEM puniuntur pœna ſenſus, puta lapidatione Ioſue 7. *Lapidauit omnis Iſrael Achan, qui tulit de anathemate Hiericho.* ſic proprietarij lapidandi ſunt duris increpationibus, & in futuro iudicio à ſanctorum omnium maledictionibus. *Item* à dæmonibus lacerantur. In vitis pa. cum quidam abrenuncians ſęculo, aliquid proprietatis ſibi retinuiſſet, præcepit ei B. Antonius, vt emptis carnibus in ciuitate, ei eas in eremo deportaret, Quod cum faceret, tam canes quam aues, vt eas ab eo raperent, eum lacerabant. Cui venienti dixit ſanctus; ſic qui abrenuncians ſæculo, & pecuniam retinuerit, lacerabitur à dæmonibus. *Item* punitur proprietarius pœna combuſtionis, quæ maxima eſt: in quo notatur quod hæc culpa ſit maxima. Ioſue 7. *Qui hoc ſcelere deprehenſus fuerit, comburatur ipſe igni, cum omni ſubſtantia ſua.* Item vincuntur à diabolo cito, nam victi ſunt à mundo,

& pro

& proſtrati in terra, Ioſue 7. *Non poterit ſtare Iſrael corã hoſtibus ſuis, donec deleatur qui hoc ſcelere contaminatus eſt.* Vinctos enim & compeditos ducit, & tradit dæmonibus occideudos: vincti vero ſine reſiſtentia vincuntur, & occiduntur. Multi enim traduntur diabolo vincti catenis aureis & argenteis, quibus ita adhęrent per amorem: quia potius ſuſtinent excommunicationem, quam abijciant proprietatem auri & argenti, vel alterius rei. Similes ſunt Dario, quem, vt dicit chronica, victum ab Alexandro, adduxerunt eum ſui occidendum, victum catenis aureis. Ideo vt dicit Greg. *Nudi cum nudo luctari debemus*. *Item* quandoque à diabolo ſuffocantur, & morte ſubita moriuntur; ſicut patet Act. 5. de Anania & Saphyra *Item* in futuro puniuntur proprietarij, quia regnum æternum amittunt: Sicut patet per exemplum de Saul, qui quia contra præcepta domini retinuit ſibi de præda Amalech meliora, 1. Reg. 15. ſeipſum occidens gladio, vitam perdidit, & regnum temporale pariter & æternum, 1. Reg. vlt.

De prodigalitate.

DISTINCTIO XIX.

DEINDE conſiderandum eſt de prodigalitate. Circa quam conſideranda ſunt duo. Primo vtrum prodigalitas ſit peccatum. Secundo vtrum ſit grauius peccatum quam auaritia.

CIRCA primum ſciendũ, quod prodigalitas & auaritia differũt ſecundũ ſuperabundantiam & defectum diuerſimode. Nam in affectione diuitiarum auarus ſuperabundat, plus debito eas diligens; prodigus autem deficit, minus debito earum ſolicitudinem gerens. Circa exteriora verò ad prodigalitatem pertinet excedere quidem in dando, deficere autem in retinendo & acquirendo. Ad auaritiam autem pertinet econtrario, deficere quidem in dando, ſuperabundare autem in acquirendo & retinendo. Vnde patet, quod prodigalitas auaritiæ opponatur. Medium autem virtutis, per vtrumque horum, ideſt per ſuperabundantiam & defectum corrumpitur: ex hoc autem quod vitioſum eſt & peccatum, corrumpitur bonum virtutis. Vnde patet, quod prodigalitas eſt peccatum. Vnde filius prodigus vituperatur de ſua prodigalitate. Lucæ. 20.

Prodigalitas eſt peccatum quia [illegible] corrumpit medium virtutis per exceſſum.

NEC obſtat verbum Apoſtoli. 1. Ti. 6. *Radix omnium malorum eſt cupiditas*; non autem prodigalitas, ſed magis ei opponitur. Nam illud verbum Apoſtoli quidam exponunt, non de cupiditate actuali, ſed de quadam habituali cupiditate, quæ eſt concupiſcentia fomitis, ex qua omnia peccata oriuntur. Alij vero dicunt, quod loquitur de cupiditate actuali generali, reſpectu cuiuſcunque boni; & ſic manifeſtum eſt quod prodigalitas ex cupiditate oritur. Prodigus enim aliquid bonum temporale cupit conſequi inordinatè; vel placere alijs, vel ſaltem ſatisfacere ſuæ voluntati in dando. Si quis rectè conſideret, Apoſtolus ibi loquitur ad litteram de cupiditate diuitiarum; nam ſupra pręmiſerat, *qui volunt diuites fieri*, &c. & ſic dicitur auaritia eſſe radix omnium malorum; non quia omnia mala ſemper ex auaritia oriantur, ſed quia nullum malum eſt, quod non interdum ex auaritia naſcatur, vnde & prodigalitas quandoque ex auaritia naſcitur, ſicut cũ aliquis prodige multa cõſumit, intentione captandi fauorem aliquorum à quibus diuitias accipit.

Solutio obiecti.

Auaritia dicitur radix [illegible] prodigalitas.

ITEM quod Apoſtolus admonet 1. Tim. 6. Diuitibus huius ſæculi, vt facile tribuant, & ſua communicent; hoc ad prodigos non pertinet, quia hoc monet Apoſtolus, quod diuites hoc faciant bona intentione, & ſecundum quod oportet: Quod non faciunt prodigi; quia vt Philoſophus dicit in 4. Eth. *Dationes non ſunt bonæ, niſi quia boni gratia*: hi autem non ſecundum quod oportet dant, ſed quandoque dant multa illis, quos oportet pauperes eſſe, ſcilicet hiſtrionibus & adulatoribus, bonis autem nihil dant. *Item* prodigus ſuperabundat in dando, & deficit in ſolicitudine diuitiarum: ſed hoc multo plus faciunt viri perfecti. Magis enim abundant in datione, qui dant vel relinquunt omnia propter Deum; Item magis abjiciunt omnem ſolicitudinem diuitiarum, qui deſiderant implere illud Math. 6. *Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum*. Et tamen iſta ſunt cõmendabilia in Chriſti veris pauperibus, & in prodigis reprobantur; quia ſuperexceſſus non attenditur principaliter ſecundum quantitatem dati, ſed magis inquantum excedit id quod fieri oportet, vnde quandoque liberalis maiora dat quam prodigus, ſi neceſſarium ſit. Sic ergo dicendum, quod illi qui intentione ſequendi Chriſtum omnia ſua dant, & ab animo ſuo omnem temporalium ſolicitudinem remouent, non ſunt prodigi, ſed perfecte liberales.

Qui relinquunt omnia propter Chriſtum, non ſunt prodigi ſed vere liberales.

CIRCA ſecundum, ſcilicet *vtrum prodigalitas ſit grauius peccatum quam auaritia, vel econuerſo*. dicendum, quod prodigalitas ſecundum ſe conſiderata, minus peccatum eſt quam auaritia, & hoc triplici ratione. *Primo* quidem, quia auaritia magis differt à virtute oppoſita. Magis enim ad liberalem pertinet dare, in quo ſuperabundat prodigus, quam accipere vel tenere, in quo ſuperabundat auarus. *Secundo* quia prodigus eſt multum vtilis quibus dat, auarus autem nulli, ſed nec ſibiipſi, vt dicitur in 4. Eth. *Tertio* quia prodigalitas eſt facile ſanabilis; & per hoc quod declinat ad ætatem ſenectutis, quę eſt contrarium prodigalitati; & per hoc quod prouenit ad egeſtatem de facili, dum multum inutiliter conſumit, & ſic pauper factus, non poteſt in dando ſuperabundare: & etiam de facili producitur ad virtutem, propter ſimilitudinem quam habet ad ipſam, ſed auarus non de facili ſanatur, ratione ſupra dicta.

Prodigalitas eſt minus peccatum quam auaritia propter tria.

DIFFERENTIA autem auari & prodigi non attenditur principaliter in hoc, quod eſt peccare in ſeipſum, vel in alium; nam prodigus peccat in ſeipſum, dum bona ſua conſumit vnde viuere debet: peccat etiam in alterum, conſumendo bona quibus alijs deberet prouidere, & pręcipue hoc apparet in clericis, qui ſunt diſpenſatores bonorum Eccleſiæ, quę ſunt pauperum, quos defraudant prodige expendendo. Similiter & auarus peccat in alios, inquantum deficit in dationibus, peccat in ſeipſum inquantum deficit in ſũptibus, vnde dicitur. Eccl 6. *Vir cui Deus dedit diuitias, nec tribuit poteſtatem vt comedat ex eis*, ſed tamen in hoc ſuperabundat prodigus, quia ſic ſibi & quibuſdam alijs nocet: quod tamen aliquibus prodeſt. Auarus autem nec ſibi nec alijs prodeſt: quia non audet vti, etiam ad ſuam vtilitatem, bonis ſuis.

Solutio obiecti.

ITEM cum de vitijs loquimur communiter iudicamus de ipſis ſecundum proprias rationes eorum; ſicut circa prodigalitatem attendimus, quod ſuperfluè conſumit diuitias: circa auaritiam vero, quia ſuperflue eas retinet. Quod autem aliquis propter intemperantiam ſuperfluè conſumat, hoc iam nominat ſimul multa peccata. Vnde tales prodigi ſunt peiores, vt dicitur in 4. Eth. Quod autem illiberalis ſiue auarus abſtineat ab accipiendis alienis, etſi in ſe laudabile videatur, tamen ex cauſa propter quam ſit, vituperabile eſt, dum id non vult ab alijs accipere, ne cogatur alijs dare.

(:) (:)

(:)

LIBRI III. PARS VIII.

DE GVLA ET FILIABVS EIVS.

De gula ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

DEINDE conſiderandum de ſexto capitali vitio, ſcilicet gula. Circa quod cõſideranda ſunt ſeptem. Primo vtrum gula ſit peccatum mortale. Secundo de ſpeciebus eius. Tertio de filiabus eius. Quarto de his quæ hoc vitium oſtendunt eſſe vitandum. Quinto ſpecialiter de ebrietate Sexto de frequentatione tabernarum. Septimo de ludis honeſtis vel inhoneſtis.

Quod gula, quod ſit peccatum.

CIRCA primum ſciendum, quod *gula dicitur eſſe inordinatus appetitus cibi & potus.* Appetitus autem dicitur inordinatus, ex eo quod recedit ab ordine rationis, in quo conſiſtit bonum cuiuſlibet virtutis moralis; ex hoc autem dicitur aliquid eſſe peccatum, quod contrariatur virtuti. Vnde manifeſtum eſt gulam eſſe peccatum. *Eſt* autem ſciendum quod duplex eſt appetitus cibi vel potus *Vnus* quidem naturalis, qui pertinet ad vires vegetabiles, in quibus non poteſt eſſe virtus & vitium, quia non poſſunt ſubijci rationi, vnde & vis appetitiua diuiditur contra retentiuam, digeſtiuam, & expulſiuam; & ad talem appetitum pertinet eſuries & ſitis. *Alius* eſt appetitus, ſcilicet ſenſitiuus, in cuius concupiſcentia vitium gulæ conſiſtit, nec conſiſtit hoc vitium in ſubſtantia vel natura cibi vel potus, quia ſicut dicit Saluator Mat. 15. *Non quod intrat in os, hoc coinquinat hominem* ſpiritualiter, ſed inordinata ciborum concupiſcentia, non regulata ratione, coinquinat hominem. Et ideo ſi aliquis excedat in quantitate cibi non propter cibi concupiſcentiam, ſed æſtimans illud ſibi neceſſarium eſſe: non pertinet hoc ad gulam, ſed ad aliquam imperitiam. Sed quod aliquis excedat ſcienter menſuram in edendo, propter concupiſcentiam cibi delectabilis, hoc pertinet ad vitium gulæ. Sic igitur patet quod gula eſt peccatum, & qualiter eſt peccatum.

Solutio obiect.

VLTERIVS ad videndum *vtrum & quomodo ſit peccatum mortale, vel veniale.* Sciendum, quod cum gulæ vitium proprie conſiſtit in concupiſcentia inordinata, vt dictum eſt, ordo autem rationis concupiſcentiam ordinantis dupliciter tolli poteſt. *Vno modo* quantum ad ea quę ſunt ad finem, prout ſcilicet non ſunt ita commenſurata, vt ſint proportionata fini. *Alio modo* quantum ad ipſum finem, prout ſcilicet concupiſcentia hominem auertit à fine vltimo debito. Si ergo inordinatio concupiſcentiæ accipiatur in gula ſecundum auerſionem à fine vltimo, ſic gula erit peccatum mortale. Quod quidem contingit quando delectationi inhæret homo tantum, quod propter eam Deum contemnit, paratus ſcilicet contra præcepta Dei agere, vt delectationes huiuſmodi aſſequatur. Si vero in vitio gulæ intelligatur inordinatio concupiſcentiæ tantum ſecundum ea quæ ſunt ad finem; vtpote quia nimis concupiſcit delectationes ciborum, non tamen ita quod propter hoc aliquid faceret contra legem Dei, eſt peccatum veniale.

Gula non eſt peccatũ mortale niſi propter eam quis ſit paratus Deum contemnere.

A CIRCA ſecundum, ſcilicet *de ſpeciebus gulæ.* ſciendũ, quod ſicut dicit Greg. 31. moral. *quinque modis nos gulæ vitium tentat. Aliquando indigentiæ tempora præuenit. Aliquando lautos cibos quærit. Aliquando quæ ſumẽda ſunt accuratius præparari appetit. Aliquando in ipſa quantitate ſumendi menſuram excedit. Aliquando in ipſo æſtu immenſi deſiderij aliquis peccat.* Gula enim importat inordinatam concupiſcentiam edendi. In eſu autem duo conſiderantur, ſcilicet ipſe cibus qui comeditur, & eius comeſtio. Poteſt ergo inordinatio concupiſcentiæ attendi dupliciter. *Vno* quidem modo, quantum ad ipſum cibum qui ſumitur; & ſic quantum ad ſubſtantiam vel ſpeciem cibi, quærit aliquos cibos lautos, ideſt pretioſos, quantum ad qualitatem, quærit cibos nimis accuratè præparatos, id eſt ſtudioſè. Quantũ autem ad quãtitatem, excedit in nimis edendo. *Alio modo* dicitur inordinatio concupiſcentiæ quantum ad ipſam ſumptionem cibi: vel quia præuenit tempus debitum in edendo, quod eſt præproperè? vel quia non ſeruat modum debitum in edendo, quod eſt ardenter. Iſidorus comprehendit primum & ſecundum ſub vno, dicẽs, quod *guloſus excedit in cibo, ſecundum quid, quantum, quomodo, & quando.*

Quinque ſũt ſpecies gulæ ſecundum Greg.

B (margin letter beside "titatem, excedit in nimis edendo")

CIRCA tertium; ſcilicet de filiabus gulæ ſciendum, quod Gre. 31. mor. aſſignat quinque filias gulę; quæ ſunt, inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, ſtultiloquium, hebetudo mentis circa intelligentiam. Quarum numerus & ratio declaratur ſic. Gula ſicut dictum eſt, propriæ conſiſtit circa immoderatam delectationem quę eſt in C cibis & potibus. Et ideo alia vitia inter filias gulæ computantur, quæ ex immoderata delectatione cibi & potus conſequuntur. Quæ quidem poſſunt accipi ex parte animæ, vel ex parte corporis. Ex parte autem animæ quadrupliciter. *Primo* quidem quantum ad rationem, cuius acies hebetatur ex immoderantia cibi & potus; & quantum ad hoc ponitur filia gulæ hebetudo ſenſus circa intelligentiam, propter fumoſitates ciborum perturbantes caput: ſicut econtrario, abſtinentia confert ad ſapientiæ perceptionem, ſecundum illud Eccl. 2. *Cogitaui in corde meo abſtrahere à vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad ſapientiam. Secundo* quantum ad appetitum, qui muliplicter deordinatur per immoderantiam cibi & potus, quaD ſi ſopito gubernaculo rationis: & quantum ad hoc ponitur inepta lætitia, quia omnes aliæ inordinatæ paſſiones ad lætitiam & triſtitiam ordinantur, vt dicitur in 2. Eth. Et hoc eſt quod dicitur 3. Eſdræ. 3. quod *vinum omnem mentem conuertit in ſecuritatem & iucunditatem. Tertio* quantum ad inordinatum verbum; & ſic ponitur multiloquium: quia ſicut Greg. dicit in paſtorali. *Niſi gulæ deditos immoderata loquacitas raperet; diues ille qui epulabatur quotidie ſplendide, in lingua grauius non arderet. Quarto* quantum ad inordinatum actum; & ſic ponitur ſcurrilitas, ideſt iucunditas quædam proueniens ex defectu rationis, qui ſicut non poteſt cohibere verba, ita non poteſt cohibere exteriores actus, vnde Eph. 5. E ſuper illud. AVT STVLTILOQVIVM AVT SCVRRILITAS: dicit Glo. quod *à ſtultis curialitas dicitur iucunditas, quæ riſum mouere ſolet.* Quamuis poſſit vtrumque horum referri ad verba, in quibus contingit peccare: vel ratione ſuperfluitatis, quod pertinet ad multiloquium: vel ratione inhoneſtatis, quod pertinet ad ſcurrilitatem. *Ex parte* autem corporis ponitur immunditia, quæ poteſt attendi, ſiue ſecundum inordinatam emiſſionem quarumcunque ſuperfluitatum, vel ſpecialiter quantum ad emiſſionem ſeminis, vnde ſuper Eph. 5. FORNICATIONES AVTEM ET OMNIS IMMVNDITIA &c. dicit glo. ideſt *continentia pertinens ad libidinem quocunque modo.*

Quinque ſũt filiæ gulæ ſecundũ Greg.

Multa mouent ad gulæ deteſtatiua.

CIRCA quartum ſciendum, quod multa mouere debent ad gulę vitium deteſtandum; videlicet Naturę conditio, Inſtructio ſcripturarum, Exemplorum inſpectio, Incurſio iacturarum. *Primo* quidem mouere nos debet naturæ conditio, quia ſecundum Phil. & medicos, natura paucis & minimis eſt contenta. Vnde temperantia amica eſt naturę, & per eam ſaluatur, & bona naturæ per continentiam conſeruantur: ſuperfluitas autem inimica eſt, per quam grauatur. In ſignū huius natura paruum os homini dedit, nam inter animalia magnæ corpulentiæ, homo minus os habet, ſecundum corporis ſui quantitatem. Item natura cætera animalia deiecit ad paſtum, hominem erexit ad ſydera, vt erigatur ad ſupernas delectationes & delicias appetendas, non ad inferiores quærendas.

1. *Naturæ conditio.*

2. *Scripturarū inſtructio.*

Secundo mouere nos debet inſtructio ſcripturarum, ſcriptura namque docet ſobrietatem. Sicut dicitur Sap. 8. Et Rom. 13. Dicit Apoſtolus. *Non in comeſſationibus & ebrietatibus* &c. Item ad Ti. 2. *ſobriè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſæculo.* ma. Ti. 4. *Sobrius eſto.* 1. Theſ. 5. *Nos qui Dei ſumus ſobrij ſumus.* 1. Ti. 4. *Mulieres ſimiliter decet pudicas eſſe, ſobrias, fideles in omnibus.* Ad Ti. 2. *Senes vt ſobrij ſint.* Et inf. *Adoleſcentulas, vt viros ſuos ament, prudentes, ſobrias, caſtas.* Ibidem. *Iuuenes ſimiliter hortare vt ſobrij ſint* Item 1. pe 5. *Sobrij eſtote & vigilate* &c. In figuram huius cum peccaſſet Adam per gulam, eiecit eum dominus de Paradiſo voluptatis, docens eum dietam quam teneret in hoc exilio, dicens ei: Gen. 3. *Comedes herbas terræ: in ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* In quo figuraliter deſignatur, quod non delicijs, ſed vitæ neceſſarijs vtendum eſt, ad vitæ ſuſtentationem, non ad gulæ delectationem. Rurſus ne redire poſſet homo ad vſum voluptatis, oppoſuit Deus Cherubin & flammeum gladium, in quo figuraliter oſtendit Deus gulam eſſe cauendam, ne mortem ignis infernalis incurramus. Item pauit dominus Elyam per Angelum, panem ſubcineritium & vas aquæ propinans. 3. Reg. 17 Itē per mulierem viduam Sareptanam, pane ſolum & aqua. Item filios Iſrael in deſerto, quando vero delicias petierunt. *Iratus eſt dominus furore in populum* &c. *Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos* &c. Item quādo dominus Ieſus quinque millia hominum ſatiauit de quinque panibus hordeaceis & duobus piſcibus, cùque facile fuiſſet ei parare illis omnes mundi delicias, ſicut illos panes hordeaceos multiplicare. Itē de vino non audio ibi fieri mentionem. Sed quia in hoc exilio non decet nos vti delicijs, ſed cibis duris & aſperis, ideo dominus tale conuiuium præparauit. Non ſolum ſcriptura ſacra docet gulæ vitium cauere, verumetiam documenta ſanctorum & philoſophorum. Require ſup. *Temperantia.* Item *abſtinentia.*

3. *Exemplorum inſpectio, Chriſti ſcilicet & Sanctorum.*

TERTIO vitium gulæ cauere docet exemplorum inſpectio; primo exemplū Chriſti, quia ſicut dicit Bern. *non decet delicatum eſſe membrum ſub ſpinato capite.* Hiero. *Deceptus es miles chariſſime, Si vis delectari in mundo, & regnare cum Chriſto. Chriſtus enim dimiſit cæleſtes diuitias propter te, & venit ad præſentes miſerias quas pro te ſuſcepit, vt tu hoc ad memoriam reducas, & in eo hoc exemplum accipias.* Tren. 3. *Recordare paupertatis & tranſgreſſionis meæ, abſynthij & fellis.* Item exemplum patriarcharum & prophetarum. & præcipue exemplum Iohannis baptiſtæ, qui ſanctiſſimus & innocentiſſimus tanta abſtinentia corpus ſuum macerabat, vt cibus eius eſſet locuſtæ & mel ſilueſtre; vinum & ſyceram non bibens. Item exempla Apoſtolorum & ſanctorū, de quibus dicitur Heb. 11. *Egentes, anguſtiati, afflicti.* & 2. Corin. 11. *In fame, & ſiti, & frigore* &c. Exemplum Beati Nicolai, qui ab vbere & lacte matris ſe temperabat, ab ea, ſexta & quarta feria abſtinens. Exemplum ſanctorum patrum, & anachoritarum, de quorum ſobrietate & abſtinentia multa leguntur in vitiſpa. exempla. De quib. infra multa ponemus *de ieiunio & effectu eius.*

Exempla.

ITEM gulæ vitium docent eſſe vitandum exempla infirmorum, qui cum propter gulam infirmitates incurrerint, abſtinent tam arctè pro recuperanda corporis ſanitate, & vitæ duratione, & pro morte euitanda. Quanto ergo nos fortius debemus abſtinere, vt curemur ab infirmitatibus animarum, & euitemus earum mortem, & æternam damnationem. Exempla naturalia, vt ſerpentis, cerui, accipitris, & aquilæ, quæ animalia ieiunant vt renouentur. *Item* vitium gulæ diſſuadent exempla ſcholarium, qui vt poſſint ſibi acquirere ſapientiam, abſtinent à delicijs & cibis lautioribus, maximè in prandijs, ſcientes quod in pergameno pingui & humido, non formatur vel imprimitur bene littera; quia diffunditur, nec retinet debitam impreſſuram; ſed in ſicco & tenui bene imprimitur, & retinetur. Sic homo imbutus delicijs, non bene retinet ſapientiam, quæ vt dicitur Iob. 28 *Non inuenitur in terra ſuauiter viuentium.* Dan. 1. Tres pueri qui fuerunt præ cæteris abſtinentiores, inuenti ſunt ſapientiores alijs. Item cum Socrates, vt legitur in Prou. Philoſoph. hoſpitibus ſuis tenuē paraſſet cœnam, & quidam amicus ſuus eū ſuper hoc redargueret, ait: Si ſapientes ſunt, talis cœna decet ſapientiam. Si boni ſunt, æquanimiter ferent. Si mali, non eſt curandum. Si inſipientes, hoc ſit eis documentum. Si res tua tibi non ſufficit, tu parcendō rei fac vt ſufficias ei.

Exempla.

EXEMPLA diſſuadent gulam, ſcilicet vt alios exemplo veſtro ad abſtinētiam prouocetis. Sicut legitur feciſſe Dauid. 2. Reg. 23. Cum Dauid pugnaret contra Phyliſtæos, & ſitiens deſideraret & peteret potum de aqua cyſternæ quæ erat in Bethleem, vbi erat ſtatio Phyliſtinorum, & fuiſſet ei de ea potus delatus, noluit eam bibere, ſed libauit eam Domino; & hoc vt alijs eſſet in exemplum, vt abſtinerent à ſiti. *Simile* legitur feciſſe Theodoſius Imperator in principio hiſtoriæ trypartitæ, qui cum eſſet in quadam expeditione, in qua non inueniebat eius exercitus ad potandum, ſiti laborans; quidam videns dictum Theodoſium æſtuātem, & ſiti mirabiliter laborantem, protulit ei potum limpidiſſimum, confectum aromatibus, aqua frigida ſuperfuſa, qui intuens dictum potum, vincēs animum noluit recipere, ſed ait offerenti, quod offerret eum alteri cui vellet, & hoc fecit, ne corda intuentium emollirentur, & vt animarentur ad tolerantiam ſitis. *Simile,* vt legitur ibidem, fecit Alexander, cum eſſet in loco arido, & ſitiret mirabiliter, quidam quærens inuenit modicam aquam, & ei obtulit: qui videns exercitum ſiti laborantem noluit bibere, ſed ſuper corpus ſuum effudit eam, vt eos ad ſitis tolerantiam animaret exemplo ſuo.

4. *Iacturarum incurſio, quæ ſunt multiplices & graues.*

QVARTO mouere debet ad hoc incurſio iacturarum, multa namque damna proueniunt & oriuntur ex gula. Ipſa quippe cenſum annihilat, & obruit ſanitatem: ſenſum obnubilat, deſtruit honeſtatem: amittit delicias meliores, immittit anguſtias & dolores; induit vile ſeruitium, perducit ad graue ſupplicium.

1. *Gula cenſum annihilat.*

Primo cauendum eſt gulæ vitium, quia cenſum annihilat, conſumit enim bona temporalia, & deſtruit ſpiritualia. Multi namque propter ingluuiem ſuam frequenter deueniunt ad maximam egeſtatem. Prou. 21. *Qui diligit epulas in egeſtate erit, qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.* Prou. 23. *Vacantes potibus & dantes ſymbola, conſumentur.* Eccl. 6. *Omnis labor hominis in ore eius, non implebitur bonis,* quia multi ſunt, qui quicquid laborant, ponunt in os ſuum comedendo, & remanent in corpore nudi, & anima. Eſt ignis conſumens ſpiritualia, ſuccendendo animam malis deſiderijs.

IN vitiſpa. 2. dixit Abbas Poemon. Niſi Nabuſardam princeps coquorum veniſſet in Hieruſalem, templum Dei non arſiſſet igne; hoc eſt, niſi deſiderium caſtrimagię in anima veniret, cor & ſenſus hominis non ſuccenderetur impugnatione diaboli. Ideo caſtrimagia dicitur, quaſi caſtitatem mergens, vel quia omnia in caſtris ventris merguntur, temporalia, & ſpiritualia. Eſt enim diluuium abſorbens omnia. Cuidam apparuit quidam, cum magno labore ædificans turrim ſuper riuum paruulum, & in Dominica die cum quieſceret à labore, mundabat diluuium, & quicquid per to-

tam

tam ſeptimanam ille congeſſerat, totum rapiebat. Sic eſt de guloſis laborantibus, quia quicquid laborando congregant per totam ſeptimanam, in Dominica die conſumit diluuium gulæ, maximè in tabernis. *Aliquando* guloſus totum expendit patrimonium, exhæredans filios & vxorem, & cum ad egeſtatem deuenerit, furatur vel rapit, ſicut faciunt vſurarij, vel raptores, Prouerb. 30. *Generatio quæ pro dentibus gladios habet, vt comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.* *Aliquando* etſi non eos ſpoliant, ſubtrahunt pauperibus ea, quæ eis de iure naturæ debentur. Aliquando vnus guloſus expendit in ſuperfluitate, vnde decem vel plures pauperes refici poſſent. Bernard. *Noli putare gratuitum quod expendis pro Chriſto in pauperes, velis nolis debitor es.* *Aliquando* alios ſcandalizant, eos ſcilicet qui videntes diuitum & epuloſorum delicias & ſuperflua, non habent neceſſaria & triſtantur. Seneca, *Vicinus diues cupiditatem irritat conuictori.* Ad Rom. 14. *Si propter cibum tuum frater tuus contriſtetur, iam non ſecundum charitatem ambulas; noli cibo tuo illum perdere pro quo Chriſtus mortuus eſt.* Similis eſt guloſus Eſau, qui propter modicam delectationem lenticulę, vendidit ius primogeniturę, ſicut legitur Geneſ. 25. *Abijt parnipendens quod primogenita vendidiſſet.*

2 Gula obruit ſanitatem.

Secvndo gula obruit ſanitatem. Sen. *Impone concupiſcentiæ tuæ frænum, omnia quæ ſunt blandimenta reijce, ede cum cruditione, bibe citra ebrietatem, nec præſentibus delicijs inhęrebis, nec deſiderabis abſentes; victus cibis ex facili fit, palatum tuum fames excitet, non ſapores: paruo fames conſtat, magno faſtidium; non in rebus vitium eſt, ſed in animo; nihil æque ſanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio: faſtidientis ſtomachi eſt multa deguſtare, quæ vbi nimia ſunt inquinant, & non alunt,* Eccl. 37. *In multis eſcis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vſque ad choleram: propter crapulam multi perierunt.* Eccl. 31. Econtra *vita in ſobrietate* &c Seneca. *Quis hoſtis in quemquàm ſic contumelioſus fuit quantum in quoſdam voluptates ſuæ: quę non ſolum eos excęcant corporaliter; ſed faciunt eos mutos, paraliticos, & contractos; & diuerſis infirmitatibus corporaliter & ſpiritualiter obligatos.*

Simile.

Similis eſt gula ſquinantiæ, quæ per gulæ inflationem, cito & ſubito hominem ſuffocat. Sobrietas econtra vitam prolongat. Eccleſ. 37. *Qui abſtinens eſt, adijciet vitam.* Seneca. *Poteſt noſtra prouidentia huic corpuſculo longiorem prolongare moram, ſi voluptates quarum maior pars infirmitatem parit, poterimus regere & coercere.* Similis eſt cuidam infirmitati, quę dicitur Boliſmus, id eſt appetitus caninus. Prou. 13. *Venter impiorum inſatiabilis.* periculoſa eſt hæc infirmitas, cui medicamentum vertitur in nocumentum & augmentum. Gregor. in mor. *Quot ſolatia quaſi ad viuendi vſum quærimus, quaſi tot noſtræ infirmitatis medicamentis obuiamus; quia hoc ipſum medicamentum in vulnus vertitur. quia exquiſito remedio paulò diutius inhærentes, ex eo grauius deficimus, quod prouidè ad refectionem paramus.* Hæc infirmitas, quando venit vſque ad ſenectutem in ſenibus, magis creſcit, quo vita plus decreſcit.

Simile.

Exemplum.

In hiſtoria tranſmarina ſcribunt Brachmanni Alexandro. Menſas noſtras delicijs non implemus; & ideo nobis nec nocent, nec infirmitates generant: apud nos enim illicita eſt ventris extenſio: proinde ſumus ſine aliqua ęgritudine, & diu viuimus, & quamdiu viuimus ſani ſumus. Medicinas nullas facimus, quia naturam noſtram nullis ſuperfluitatibus grauamus. *Item* Dandamus magiſter Brachmannorum ad Alexādrum dicens: Tantis & tam inconuenientibus rebus, tanquam contrariis, veſtrum corpus repletis, quod cum ipſis compugnantibus corrumpitur, & poſt arte medicorum corpora veſtra euacuatis, & turpitudinem maximam atque ægritudinem per hoc vobis acquirentes, ipſam quoque euertere tali curatione cupitis, habentes voracitatis ſupplicium, non ſalutem.

In decretis de conſe. diſtinct. 5. Io. Chryſoſt. *Nihil ſic ponderoſum eſt, ſicut cibus non bene digeſtus, aut decoctus; nihil ſic ſalutis aut ſenſuum acumen operatur, nihil ſic ęgritudinem fugat, ſicut moderata refectio. Sufficientia nutrimenti ſoſpitatem procreat, ſimul & voluptatem: exuberantia vero morbum facit, & moleſtias ingerit, & ægritudines generat, & facit: fames vero paucis diebus liberat hominem ab hac pœnali vita, exceſſus cibi ſubito occidit, vel diuturna ægritudine afficit & occidit.* Hieronym. *Cibos regios ſequuntur morbi regij, vt lupus, & gutta, qui non libenter requieſcunt in hominibus parcis & laborioſis.* Fabuloſè ponitur exemplum de gutta & pulice. obruit igitur gula ſanitatem, & varias infirmitates generat, frequenter etiam inducit mortem, morbo ſubito crudeli & improuiſo. Iob 20. *Cum ſatiatus fuerit, æſtuabit & arctabitur: Omnis dolor irruet ſuper eum.* Pſal. 77. *Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei irruit ſuper eos.* Iob 2. *Dum filij Iob comederent & biberent in domo fratris ſui primogeniti, ventus vehemens irruit à regione deſerti, & oppreſſit omnes.*

Simile.

Nota quod dæmones impinguant guloſos, ſicut porci impinguantur in paſcuis glandiū, quas auide ſumunt, nec eum qui excutit & dat eis reſpiciunt, & dum attendunt glandibus comedendis, laniſta percutit eos ſecuri, & ſubito occidit incautos. Similiter diabolus hominem occidit, ſicut bouem laniſta. *Faciunt* dæmones de guloſis, ſicut faciebant Arelatenſes tēpore gentilitatis, vt dicit magiſter Geruaſius li. 2. de mirabilibus terrarum. Hi iuuenes tres emebant, quos per totum annum delicioſe paſcebant, & in fine anni eos impinguatos occidebant, & ſuper aram latam erectam ſuper columnas altas, ſingulis annis eos dæmonibus immolabant. Ideo Arelatum dicebatur, quaſi Ara lata. Sanguine autem illorum iuuenum innocenter occiſorum, ſe conſpergebant, quaſi per eum purgarentur. Quos arguit ſanctus Croſinius prædicans eis fidem, & quod purgandi erant per ſanguinem Chriſti innocentis. Similiter diabolus guloſos, poſtquam diu pauit & impinguauit, male occidit. Hier. cuidam diuiti pingui ait *Impinguatus es ad victimam, & quaſi bos per amena paſcua duceris ad occiſionem.* *Item* ad hoc facit quod legitur, dial. 40. ca. de monacho, qui cum crederetur ieiunare, comedebat occulte; qui infirmitate ad extrema perductus, dixit hoc fratribus, quod draconi datus erat ad deuorandum propter dictam cauſam, qui iam cauda ſua eum ligauerat, & eius ſpiritum abſorbebat, os ſuum tenens in ore eius, & cum hoc dixiſſet, defunctus eſt.

Exemplum.

Exemplum.

3. Senſum obnubilat.

Tertio gula ſenſum obnubilat. Iob. 28. *Non inuenitur ſapientia in terra ſuauiter viuentium.* Dan. 1. Tres pueri, quia præ cæteris fuerunt ſobrij, inueniuntur ſapientiores cæteris cibis nutritis regiis. Senec. *Copia ciborum ſubtilitas impeditur.* Hier. *Pinguis venter non generat tenuem,* id eſt ſubtilem *ſenſum.* Et Tullius. *Mente recta vti non poſſunt, multo cibo & potu repleti.* Vnde per ingluuiem, nō auertit nec præuidet pericula. Vnde Amnon primogenitus regis Dauid, occiſus eſt in cōuiuio, 2. Reg 14. *Per* gulam vicit Cyrus Rex Perſarū Scithas, & exercitum Thamaris Reginæ, ſecundum quod legitur in Oroſio 5 r. 3. quę miſit filium ſuum cum tertia parte gētis ſuæ. Quod audiens Cyrus, fecit apponi menſas & vinum iuxta fluuium, cum maximo apparatu ciborum, & fugā ſimulauit quaſi territus. Barbari autem menſas paratas inuenientes, ſederunt comedentes & bibentes, & cum repleti eſſent cibo & inebriati, Cyrus rediens de facili ſuperauit eos, & occidit omnes 4. Reg. 20. Benadab temulentus cibis & vino repletus, cum viginti duobus Regibus qui erant cum eo victus eſt, per pedites Principum prouinciarum. Sic etiam extremis temporibus vacantes commeſſationibus & potationibus, non aduertent mortem ſibi ſubito imminentem, nec venturū iudicium, ſicut nec homines diluuium ſubito ſuper eos irruens aduerterunt. Luc. 17 *ſicut in diebus Noe edebant & bibebant* &c. *venit diluuium & perdidit omnes, Similiter ſicut factum eſt in diebus Lot edebant & bibebant,* &c. Sequitur: *pluit ignem & ſulphur de cælo, & perdidit omnes* &c.

Exempla.

Gula reddit hominē brutalem.

In tantvm gula ſenſum obnubilat, quod reddit hominem brutalem, vt nihil ſpirituale, nihil ad ſalutem pertinens, nihil quod ſit rationis, intelligat aut cogitet, ſicut brutum. Sicut de quibuſdam dicitur

2. Petr. 2. *Hi velut irrationalilia pecora, in captionem & perniciem, in corruptione ſua præibunt.* Et poſt. *Delicijs aſſluentes in conuiuijs ſuis.* & magis etiam ſunt irrationabiles brutis, quæ non incidunt in laqueos & pedicas, quas vident. Hier. *Bruta animalia & vagæ aues, in eaſdem pedicas & laqueos & retia non incidunt.* Seneca. *Limitata eſt natura à brutis animalibus, homo vero cum liberum arbitrium habeat, à natura euagatur. Quod enim propria facimus auctoritate, ad naturæ referimus neceſſitatem.* Item. *Quoſdam ventri obedientes, loco animalium numeremus, non hominum.* Item. *Qui poſt carnem ambulant in deſiderijs proni, quaſi irrationabilia iumenta reputantur.*

4. Deſtruit honeſtatem.

Qvarto gula deſtruit honeſtatem, ſcilicet conuerſationis & morum. Threnor. 1. *Egreſſa eſt à filia Sion omnis decor eius.* Facit enim hominem pronum ad multa mala quæ generat in guloſis, ſicut ſuper illud. Pſalm. Qvi percvssit Ægyptvm &c. Dicit Gloſſ. *Luxuria & ſuperbia & concupiſcentia, ſunt ea, quæ venter generat.* Hoc non facit niſi per gulam. Hier. *Duo ſunt vitia ex omnibus quæ maximè decipiunt hominem in ſuis voluptatibus, gula, ſcilicet & libido, quæ deponere eo eſt difficilius, quo est vti dulcius. Primò* gula generat luxuriam, quia venter ſicut eſt ſupra genitalia, quaſi dominium habens in eis, ſuperfluitas illius, vt humor corruptus, cito tranſit ad genitalia. Hier. *Venter mero & cibis æſtuans, cito deſpumat in libidinem,* Hier. 5. *Saturaui eos & mœchati ſunt* &c.

Gula generat luxuriã, immiſericordiã loquacitatẽ, ineptam lætitiam, & omnia mala.

Item auaritiam generat. Hier. *Delicię & epularum varietas, auaritiæ fomenta ſunt: tolle epularum & libidinis luxuriam, nemo quærit diuitias; quarum vſus in ventre, & ſub ventre ſunt. Item* immiſericordiam. Luc. 16. patet hoc de diuite epulone, Amos 6. *Bibentes vinum in phyalis, & optimo vnguento delibuti, nihil compatiebantur ſuper contritionem Ioſeph. Item* generat loquacitatem, ſicut ait Gregor. *Abundare in conuiuijs loquacitas ſolet:* verſu 3. de Deo & ſanctis blaſphemando, vel de proximis detrahendo. Prouerb. 13. *Noli eſſe in conuiuijs eorum qui carnes ad veſcendum conferunt.* Quod faciunt aliquando, qui in conuiuijs ſuis blaſphemant, vel bonis detrahunt. Aliquando in conuiuijs ſuis abſtinent à carnibus animalium, & deuorant carnes epiſcoporum, & ſacerdotum, & aliorum. Contra quos B. Auguſt. in menſa ſua fecerat ſcribi hos verſus.

Si quis amat dictis abſentum rodere vitam,
Hanc menſam indignam nouerit eſſe ſibi.

Item generat ineptam lætitiam, id eſt iocos, cãtus, laſciuias, diſſolutiones, quibus effunduntur homines, ſicut vituli ſuper herbam. Hier. 31. *vſquequo delicijs diſſolueris filia vaga.* Greg. *Cùm corpus in refectionis delectatione occupatur, cor ad inane gaudium relaxatur; & penè ſemper epulas loquacitas comitatur; cumque venter reficitur, lingua defręnatur.* Primo male conuiuantibus famulatur culpa loquacitatis, poſtmodum ludẽdi leuitas ſequitur. ſicut fecerunt filij Iſrael, de quibus dicitur Exod. 32. *Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere:* ſcil. cantare, & choros ducere circa vitulum conflatilem, & eum adorare. *Breuiter* loquendo, gula omnia mala generat, quia guloſus eſt ſeruus omnium vitiorum. Gula eſt enim oſtiaria diaboli, introducens eum cum tota familia ſua, id eſt vniuerſitate vitiorũ. quod ſignificatur, Luc. 9. *Immundus enim ſpiritus non inueniens requiem in locis aridis, redit, introducens ſecum ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi.*

5. Immittit corporales anguſtias.

Qvinto gula immittit corporales anguſtias & dolores, immo gulæ vitium fuit in Adam cauſa omnium malorum pręſentium, famis, frigoris, caloris, paupertatis, & miſeriæ, quam ſuſtinemus, & quam Chriſtus ſuſtinuit, & ſuſtinet in membris ſuis. Multum debemus habere eam exoſam, quæ tot mala fecit nobis, & anteceſſoribus noſtris, & faciet nobis, & ſucceſſoribus noſtris, quos occidet, ſicut occidit anteceſſores. Omnis enim creatura viſibilis videtur multum lęſa in peccato primi hominis, qui peccauit per gulam. Et ſi tantum nobis nocuit gula aliena, poſſumus aduertere, quãtum nobis noceoit peccatum gulæ, in iudicio iuſti iudicis, quod noſipſi voluntariè perpetramus. Propter culpam enim alienæ gulæ, cecidimus de paradiſo voluptatis, in vallem miſeriæ, & foueam profundam, in exilium & deſertum. Apoc. 3. *Memor eſto vnde excideris, & age pœnitentiam. Lupus* cadens in foueam, & inueniens in ea ouẽ, quæ in ea poſita erat ad eum decipiendum, & captus in pedica, erubeſcit ſe captum propter gulam, & non guſtat de oue, licèt eſuriat. nec auis capta per gulam laqueo, guſtat granum propter quod capta eſt, ſed abſtinet, conſiderans ſe captam cibo. Sic nos debemus abſtinere à vitiis gulæ, propter quas hic cecidimus, & capti detinemur. *Item* gula propria grauat cor & animam multipliciter. Iob 20. *Cum ſaturatus fuerit, arctabitur & æſtuabit, & omnis dolor irruet ſuper eum, vtinam impleatur venter eius.* Luc. 21. *Videte ne grauentur corda veſtra crapula & ebrietate.* Eccl. 5. *Saturitas diuitis non ſinit eum dormire.* Bern. *Infelix ſtomachus, dum oculi coloribus & palatum ſaporibus alliciuntur, cui nec colores lucent, nec ſapores demulcent, dum omnia ſuſcipere cogitur, magis inde grauatur & obruitur, quàm reficitur.*

Simile.

6 Inducit in vile ſeruitiũ.

Sexto gula inducit in graue dominium & vile ſeruitium; eius enim ſeruitus eſt grauiſſima, viliſſima, nequiſſima. Eius inquam ſeruitus eſt laborioſa ſua grauitate intolerabilis, ignominioſa ſua vilitate abominabilis, pernicioſa ſua prauitate deteſtabilis. *Eius* inquã ſeruitus eſt laborioſa ſua grauitate intolerabilis; venter enim eſt grauiſſimus exactor, cui difficile nimis eſt ſeruire: quotidianum enim & continuum tributũ exigit, & eum qui plus ei ſeruit, grauius opprimit: & cũ plures & de pluribus ei ſeruitur, frequentiorem & maiorẽ exigit exactorem. Cuius vocem ſancti audiunt, ſed non exaudiunt: quia eius tentationi non conſentiunt. Iob 3. *Non exaudierunt vocem exactoris.* Audiunt, inquã, ſed non exaudiunt, quia clamant ad Dominum, dum tentationem carnis propriæ, contra ſpiritum ſentiunt. De hoc exactore dicit Alcuinus. *Nullus homo tã importunus exactor eſt quam venter, qui quotidiana refectione vult impleri, fame exigente.* Item Senec. ad idem. *Venter præcepta non audit, poſcit, appellat: non eſt tam importunus creditor; des ei quãtum debes, non quantum potes. Grauis eſt hic exactor, qui in elementis vult habere dominium, & de omnibus exigit tributum.* Hier. *Tauri multi paucorum iugerum paſcuis aluntur, ſilua vna pluribus elephantibus ſufficit, mare ſufficit piſcibus & aqua, terra quadrupedibus, vẽtri autem non ſufficit vnum elementum cum ſuis animalibus, ſed vult habere volucres cœli, & piſces maris, & beſtias terræ.* quia vt dicit Innocentius PP. *Guloſis non ſufficit fructus arborum, grana leguminum, radices herbarum piſces maris, beſtię terræ, volucres cœli, ſed quærũt pigmenta, comparant aromata, nutriuntur altilia, capiuntur obeſa. Tot enim exigit venter miniſtros ad hoc faciendum, quorum alius excoriat, alius lacerat, alius coquit, alius aſſat, alius frigit, alius contundit, alius colat, alius confundit & conficit, & ſubſtantiam conuertit in accidens, & naturam in artem, & ſaturitas tranſit in eſuriem, & faſtidium in appetitum.*

Seruitus ventris eſt grauiſſima & intollerabilis.

De his multa leguntur exempla de exactione ventris. In collationibus, patrum 5 1. 12. *Quidam* eremita dixit cuidam Philoſopho. Pater meus dimiſit me multis debitoribus obligatum, cæteris ad integrum ſolui, vni eorũ quotidie oportet me ſoluere, & ſatisfacere ei non poſſum, quia per Dei gratiam mundum contempſi, & omnia reliqui, & ab omnibus, quæ in mundo obligatũ me tenebant liberatus, à caſtrimargiæ ſtimulis cauere non poſſum.

Exemplum.

Idem loquitur de ſancto Serapione, qui apparens, id eſt impaſſibilis, dicebat quod nihil vnquam poſſidere curatur, nec cellam, nec aliud, ſola ſyndone contentus, qua tegebatur ſemper quocunque iret, ſcientia peritiſſimus, per mundum diſcurrens, mente & corpore, diuinarum ſcripturarum & rerum contemplatione abſorptus, ferebatur. Cum autem apud Athenas veniſſet, & per triduum ſine cibo manſiſſet, quarta die ſtetit ſuper colliculum vrbis, vbi primates eius ad cõcilium conſueuerant conuenire; ibi manus percutiens clamauit: Viri Athenienſes occurrite; Vimpatior ſuc-

Exemplum.

tior ſuccurrite. Quibus conuenientibus & quærentibus, quę eſſet vis illa quam pateretur, ait: De Ægypto huc monachus deſcendi, & in trium fœneratorum manus incurri, duobus debitum ſoluens, ab eis me expediui, eorum improbitatem effugiens; tertius me viget. nec habeo vnde ſatisfaciam ei. Tunc viri Athenienſes ei adiutorium promittentes, rogauerunt eum vt exhiberet dictos fœneratores; qui ait: Iſti tres fœneratores qui me à principio iuuentutis moleſtabant, ſunt mundi cupiditas, carnis voluptas, ventris voracitas. Duos primos euaſi, nec vltra mihi moleſti ſunt: Tertium vero, ſcilicet ventris voracitatem, poſt triduanum ieiunium ferre non poſſum, ſed mortem mihi minatur niſi tributum ſoluam. Quidam autem ei compaſſus, vnum ſolidum obtulit ei, quem pro vno pane dans, abiit.

Voluptas gulæ vilis & tranſitoria.

Bene debet huius exactoris ſeruitus reputari grauiſſima, quia quaſi pro nihilo labores, ſollicitudines, & expenſas innumeras & immenſas imponit. bene dico pro nihilo, immo minus quam pro nihilo, quia pro delectatione quæ cito tranſit, & in putredinem conuertitur. Gregor. *In voluptate carnis cito præterit quod delectat, æternum autem eſt, & ſine fine quod cruciat.* Vix enim durat in tranſitu ſuo per ſpatium duorum digitorum voluptas, quæ tanti æſtimatur & emitur: vix duorum latitudinem continet digitorum ſua delectatio, quæ cito conuertitur in putredinem & abominationem; ita vt ex quo cibus quantumcunq; delectabilis & pretioſus, fuerit immiſſus in ventrem, ita redditur abominabilis, quod ſi per eandem partem fuerit emiſſus, per quam fuerit in ventrem miſſus, maiorem dolorem & afflictionem in emittendo facit, quam delectationem in intromittendo; & ita fit emiſſus fœdus & abominabilis, quod nullus eſt tã famelicus, qui non horret reſumere emiſſum vel à ſe, vel ab alio, cibum. Ideo fatuus eſt, qui multo pretio emit pretioſa, vt ponat ea in vaſe, de quo ſcit quod eſt talis conditionis, quod omnia quę intromittuntur fiunt ſtatim fœda & abominabilia. tale vas eſt venter: vnde Hier. *Non eſt curandum vnde conficiantur ſtercora.* Innocentius PP. *Gula tributum exigit, & corruptum reddit; quia quanto delicatiora & pretioſiora fuerint cibaria, fœtidiora ſunt ſtercora: turpiter ingeritur, quod turpius egeritur.* Pro re tam breui & inutili, imponit gula labores, curas, inquietudinem mentis, & ſumptus maximos, ſicut patet ex dictis. Et Hier. *Propter breuem voluptatem, terra luſtrantur & maria, & vt pretioſus cibus fauces noſtras tranſeat, totius vitæ noſtræ tempore deſudamus.* Item. *coram cane appetitum, qui maiorem habent pœnam in acquirendo, quam voluptatem in abutendo.*

Seruitus gulæ viliſſima.

Item hæc ſeruitus eſt viliſſima. Vile quidem eſt ſeruire pecoribus, puta porcis & canibus ſicut filius prodigus qui paſcebat porcos. Luc. 15. Vilius eſt ſeruire ſtercoribus, viliſſimum ſeruire dęmonibus. vilis eſt hæc ſeruitus, quia Dominum, id eſt ſpiritum, ſubiicit corpori, aſinum aſinario, equum militi, ancillam Dominæ ſupponit. Prou. 19. *Non decent ſtultum delitię, nec ſeruum dominari Principibus.* Prouerb. 30. *Per tria mouetur terra,* &c. ſcilicet per *ſeruum cum regnauerit.* Seneca. *Multis ſeruiet qui corpori ſeruit.* hæc patitur qui ſeruit dominę gulæ, ſcilicet cum multo ſumptu & labore, quę quamcito tetigerit quod ei ſic paratur, ſtatim mittit illud in locum corruptionis & perditionis: cui cum plus ſeruitur, grauiori ſeruitute deprimit. *Item* vilior eſt hæc ſeruitus, quia facit ſeruire ſtercoribus, id eſt confectione ſtercorum, replere vas & ſaccum ſtercorum, & latrinas: cum viliſſimi reputentur qui eas euacuant. Viliſſima ſeruitus eſt intendere refectioni vermium, & eſſe cocum eorum & ſeruum, & impinguare eorum prædam: & ſeruire illi dominæ quæ totum tempus & laborem hominis requirit. Eccleſ. 6. *Omnis labor hominis in ore eius.*

Gula ſubiicit hominē diabolo.

Item viliſſima eſt hęc ſeruitus, quia ſubiicit dæmonibus; qui habitant in locis humentibus, non inuenit diabolus requiem in locis aridis, ſed in porcis: Vnde legio clamauit ad Deum, vt eos mitteret in porcos, & hoc obtinuit, de quibus Glo. *Niſi quis more porci vixerit, in eo diabolus poteſtatem non habebit.* Porci ſunt, qui modo porcino viuunt, & ita gulæ & luxurię immunditiis dediti, per hoc dæmonibus ſunt ſubiecti. Diabolus enim per gulam capit, tenet, & alligat; gaudet, & ridet, ſicut lætantur aucupes quando vident aues per gulam captas laqueo; & piſcatores, quando vident piſces captos per gulam hamo. Eccleſ. 9. *Sicut aues laqueo & piſces hamo ſic capiuntur homines in malo tempore.* Eccl. 18. *Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias ſuas, dabit te in gaudium inimicis tuis.* Anima ſumitur ibi pro animali appetitu, & ſenſuali.

Exemplum.

In vita ſancti Philiberti legitur quod cum ſemel plus ſolito comediſſet, & venter eius intumeſceretur, acceſſit ad eum diabolus, palpans ventrem manibus ſuis, dicens applaudendo & gaudendo, modo bene hic, modo bene. Capit diabolus peccatorem per gulam, ſicut latro capit hominem vt iugulet. Seneca. *Voluptates inter res viliſſimas reputa; & præcipuè extirpa, ne more latronum nos complectantur vt iugulent: Vitium gulæ* eſt frænum & capiſtrum diaboli, quod ponit ad os & collum guloſi, vt circumducat eum quocunque vult.

Gula eſt laqueus diaboli.

Gulæ vitium eſt laqueus diaboli, quem diabolus quaſi auceps ponit in via per quam neceſſe habemus tranſire, ſicut faceret venator feræ. Pſalm. 141. *In via hac qua ambulabam abſconderunt ſuperbi laqueum mihi.* Hoc laqueo cepit primos parentes, & attentauit capere Chriſtũ per gulã, cũ tentauit de gula. Greg. ibid. De necessitatibus meis erue me. *Neceſſitates corporales hoc habent periculoſum, quia in eis ſæpe minime dignoſcitur, quid contra eas vitio vel vtilitatis ſtudio agatur.* Auguſt. *Sumenda ſunt alimenta quaſi medicamenta. Sed dum ad quietem ſatietatis ab indigentia tranſitur, in ipſo tranſitu laqueus concupiſcentiæ inſidiatur.* Et poſt. *Gaudet infelix anima, vt obtentu ſalutis obumbret negotium voluptatis.* Greg. in mor. *Diabolus primum hominem non in carne, ſed in pomo ſibi ſubdidit ſeruum Adam: Chriſtum non de carne ſed de pane tentauit, vtique ſumenda ſunt quæ naturæ neceſſitas quærit, non quæ libido ſuggerit. Sed magnum diſcretionis labor eſt neceſſarius, huic exactori ventri aliquid impendere, & aliquid denegare: & in dando gulam reſtringere, & dando naturam nutrire; quia voluptas ſub neceſſitate ſe palliat, vt eam vix quiſque perfectus diſcernat.* Item Greg. *Omnes vitiis ſuis fauent; & qui ob carnis voluptatem faciunt, ad neceſſitatis referunt occaſiones, & ſub neceſſitatis velamento vitium voluptatis exercent.* Capit autem diabolus guloſos, ſicut ruſticus capit vrſos, liniens ramos arboris melle, & cum gradatim aſcendit per ramos arboris, credens attingere ad examen & fauum, quem credit inuenire in arbore, ſubito cadens rapitur in fouea quam ruſticus ſubtus ei parauit. Sic guloſus delectationem quærit per diuerſa fercula, quibus repletus incidit in foueam diaboli, ſcilicet in peccatum luxuriæ, vel aliud; & tandem in infernum.

Gula reddit Deo exoſum.

Sic igitur patet ex dictis, quod gulæ ſeruitus eſt laborioſa, & ſua grauitate intolerabilis. Eſt etiam ſeruitus ignominioſa ſua fœditate abominabilis. Eſt nihilominus pernicioſa ſeu flagitioſa ſua prauitate deteſtabilis. Gula quippe reddit hominem Deo abominabilem & exoſum, quia creaturam viliſſimam deificat, præferens eam Deo. Phil. 4. De guloſis dicitur. *Quorum Deus venter eſt.* Gloſſ. *quod præ cæteris diligitur & colitur, hoc vnicuique Deus eſt.* Odit Deus guloſum. quia templum ſuum conuertit in fanum diaboli, & in latrinam ſeu vas ſtercorum, & ſentinam omnium vitiorum, ac habitaculum dæmonum, imaginem Dei deturpat, & denigrat; Dei quoque maieſtatem blaſphemat. Vnde ſuper illud 1. Corinth. 10. *Siue comeditis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Gloſſ. *Si ventris ſit nimia voracitas, ſi te vino ingurgites, quantas licèt laudes lingua reſonet, vita blaſphemat.*

7 Tollit delicias meliores ſpirituales & æternas.

Septimo gula vel guloſus amittit, delicias meliores, internas ſc. & æternas. De ſpiritualibus, & internis dicit

dicit Bern. ad Fulconem: *quomodo ignis & aqua ſimul eſſe non poſſunt, ſic nec ſpirituales deliciæ & carnales.* Immo ſicut aqua extinguit ignem, ſic gula extinguit Spiritusſancti gratiam. Hoc ſignificatur in hoc quod Ioan. qui gratia interpretatur, & lucerna Chriſti dicitur, in conuiuio Herodis occiditur. Et ecõtra, Spiritusſanctus Apoſtolis ieiunantibus & orantibus datur. Qui ſeruare vult hunc ignem, ſeruet eum in ſicco ſobrietatis, non in humido voluptatis, Rom. 8. *qui in carne ſunt Deo placere non poſſunt.* In carne dicuntur eſſe, qui carnalitati & prudẽtiæ carnis, quæ eſt mors animę, inſeparabiliter ſic adhærent, quod ab ea ſeparari non poſſunt; contempta prudentia ſpiritus, quę eſt vita & pax, Heb. 13. *Optimum eſt gratia ſtabilire cor, non eſcis,* &c. Guloſi vero neglecta anima ſic curant paſcere ventrem ſuum, quod eã bonis ſpiritualibus vacuam eſſe dimittunt. Contra tales dicitur, Iob 24. *Obliuiſcatur eius,* .i. guloſi, *miſericordia, paſcit enim ſterilem quæ non parit* .i. carnem, *& viduæ nõ benefecit,* .i. animę, Bern. *ſtulti æſtimatores, de minimis maximam* .i. de corporibus, *& de maximis* .i. animabus, *minimam curam gerunt. Similes* illi præpoſito, qui canem ſuum tantũ impinguauit, quod regis filiam ſibi ad nutriendum cõmiſſam iugulauit. Sic caro nimis impinguata, ſpiritum deiicit & occidit: vt aſinus nimis impinguatus leproſum Dominum qui præſidet ei. Econtra *ſancti Dei,* vt dicit Greg. *carnem domant, ſpiritum roborant.* Galienus, *ciborum concupiſcentia animæ ſunt detrimenta, & quanto plus venter impletur, anima minoratur in interioribus virtutibus, & in exterioribus moribus.* Bern. *Quid dicitis obſeruatores ciborũ & neglectores morum? Hypocras & ſequaces eius, docent nos animas ſaluas facere in hoc mundo: Chriſtus & eius diſcipuli eas perdere; quem è duobus magiſtrum ſequi eligetis? At pro ſe manifeſtum ſe facit, qui ſic diſputat. Hoc oculis, vel capiti; illud ſtomacho, vel ventri nocet. Porro vnuſquiſque quod à magiſtro ſuo didicit, illud profert in medium.*

Exemplum.

Legitvr in miraculis B. Virginis, quod beata virgo curam habet eorum, qui non curant de ventris ingluuie. In quadam religione cum quidam medicus intraſſet, & reſpueret cibos communes dicẽs, hoc nocet capiti, hoc oculis, hoc ſtomacho; cum eſſet in refectorio ſemel, & cibaria communia faſtidiſſet vt ſolebat: vidit beatam virginem tranſeuntem per refectoriũ, habentem vnam pixidem in manu vna, & in alia coclear; & cum cocleari in ore ſingulorum de electuario ſuo ponentem; & ita cibaria dura eis ſapidiſſima reddebantur. Cum autem ad eum veniret, & hac viſione lętificatus, os aperiret, beata virgo manum retraxit dicens; tu tibi tua electuaria habeas, quia de meo nõ guſtabis. Sicut videtur delicatis auferre ſaporem à cibis delicioſis Deus, ita videtur Deus per contrarium excitare & purgare appetitum pauperum, vt ſint eis ſapida & delectabilia groſſa cibaria.

Exemplum.

Ad quod ponit exẽplum magiſter Iac. de Vitriaco, dicens, quod in diœceſi Rhemenſi fuit quidam prælatus diues & delicatus, & faſtidioſus deliciis, quod ita amiſerat appetitum, quod diuerſis deliciis non poterat recreari, aut ſuſtentari; ſed quaſi moriebatur languens inter delicias. Qui deſperans de ſalute corporis, ordinẽ intrauit; vbi qui multos habebat pileos, cæpit ire nudato capite, & vti parce aſperis cibis & raris, & appetitũ recuperare, & auide comedere. Quod audiens Archiepiſcopus Rhemenſis viſitauit eum, quia familiaris ei valde fuerat, & fecit ei pitanciam, & comedit in refectorio cum eo; & intuens eum qui prius erat lãguidus præ deliciis, vidit eum viuidum & ſanum, & comedentẽ auidè plenam ſcutellam de fabis: poſt, aliam de oleribus. Quod cum videret, accepit ſcutellam ſuam, dicens ſeruitori coram omnibus, vade porta ei ſcutellam meam, & dicas ei quod mando ſibi: quod ſi non ſufficiant ei ea quæ intus ſunt, comedat ſcutellam & totũ. & benedixit Deum in mirabilibus ſuis, *qui eſurientes replet bonis, & diuites dimittit inanes.*

Gula facit animam vacuam deliciis cæleſtibus.

Non ſolum vacuam facit animam deliciis ſpiritualibus & internis, verumetiam cæleſtibus & cæteris, de quibus in Pſ. 16. dicitur. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Vnde hic faciam vigiliam, vt in feſto gaudeam: in vigilia abſtinebo, in feſtiuitate me ſatiabo. Bern. *Totũ tempus præſentis vitæ vigilia eſt ſolemnitatis futuræ, nec curaueris vigiliæ aſperitatem, ſi conſideres ſolemnitatis æternitatem & immenſitatem.* Pſ. 103. *Expectabunt onagri in ſiti ſua,* qui licet vehementer ſitiant, nolunt tamen bibere aquas turbidas, ſed expectant vſquequo perueniant ad limpidiſſimum fontem. Aquæ turbidæ & defluentes ſunt tẽporales delitię, ſed delitię æterni gaudij permanẽtes. Pſ. 41. *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum,* &c. *Dicunt* naturales, quod Salmones de mari in quo nutriuntur, aquas dulces ſitientes, per fluuium aſcendentes, non quieſcunt nec retrocedunt, vſquequo venerint ſi poſſunt ad fontem viuum. Hic inuitati ſumus ad cœnam agni prouidi delicatiſſimam. Qui ad cœnam delicatiſſimam inuitatur, abſtinet libenter in prandio à groſſis & aſperis cibis prãdij, vt poſſit poſtea delicatioribus quę parantur in cœna ſe replere; de quibus non guſtabunt propter alias delicias, iſtius contemptores. vt legitur Luc. 14. *Impoſſibile eſt enim,* vt dicit Hier. *temporalibus ſimul & cæleſtibus deliciis perfrui: hic ventrem, & ibi mentem replere.* Seneca. *Si vis in perpetua voluptate eſſe, non voluptatibus adiiciendum eſt, ſed cupiditatibus ſubtrahendum.*

Simile.

Exemplum.

Cvm quidam clauſtralis, in quodam monaſterio duram & aſperam vitam gerens cum aliis clauſtralibus, attenderet quod officiales multis frequenter deliciis fruerentur in cameris, bona abbatię cõſumentes; murmurabat in corde ſuo. Cum autem quadam die multi conueniſſent priores & abbates, euntes ad capitulum; abbas illius abbatię fecit eis multa delicioſa, & diuerſa fercula præparari, & datus eſt dictus clauſtralis eis ſeruitor. Cum autem ſederent ad menſas cum dictis officialibus, & deportaſſet dictus clauſtralis ferculum primum & groſſius, ait: Accipite hoc & nihil vltra. Quod audientes comederunt multum de dicto ferculo, non ſperantes de aliis. Idem dixit cùm apponeret ſecũdum ferculum, & tertium, & ſic de aliis; & tantum comederunt de primis, quod non potuerunt de delicatioribus vltimis aliquid comedere. Vnde finito conuiuio, conqueſti ſunt abbati de dicto monacho: quem vocauit abbas ſuus, volens ſcire quare hoc diceret, & compulit eum dicere. qui ait: Vos Domini magni, bona abbatiarum voluptuoſè expenditis, de quibus clauſtrales ieiunant, & de loco pœnitentiæ clauſtri, facitis vobis paradiſum voluptatis: & quia partem hic accipitis, & deteriorẽ eam facitis, quæ poſt hanc vitam ventura eſt: cùm non ſit tranſitus à deliciis ad delicias, qui præſentes delicias pro parte accipitis, nihil deliciarum vltra hanc vitam vos habituros confidatis; ſecundum quod dicit Dominus diuiti epuloni. *Recordare fili, quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala; nunc vero hic cõſolatur, tu vero cruciaris. Item* in vitiſpat. cum quidã quæreret à quodam patre, cur tanta abſtinentia ſe afficeret, ait: Omnes labores vitæ meæ nihil ſunt, ad comparationem vnius diei laboris futuri, aut vnius horæ refectionis æternæ, in qua nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit, quę præparauit Deus diligentibus ſe, & expectantibus implere ſe, & delectari amore illius refectionis, quæ exuperat omnem ſenſum, & deſiderium.

Exemplum.

8. Ducit ad tremendum iudicium & horrendum ſupplicium.

Octavo gula perducit ad tremendum iudicium, & horrendum ſupplicium. Ad tremendum inquam iudicium, quia tam de exceſſibus gulæ, quam de ſumptibus ſuperfluis oportebit reddere rationem: nã pro vno ventre paſcendo, vel de hoc quod guloſus vnus expẽdit in vno prandio, poſſent multi pauperes refici, qui aliquãdo ex eo quod ſuperflue expenditur, ſpoliantur, Eccl. 12. *Lætare iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum; & ſcito quod pro omnibus his adducet te Dominus ad Iudicium.* Bern. *Lætare iuuenis in adoleſcentia tua, & ſcito quia cito veniet, quæ te pro hoc abſorbebit ſubito æterna triſtitia.*

Qvidam comes Pictauenſis ſcire voluit quis ſtatus eſſet in hominibus delicatior. Et cum transfiguraſſet habitum ſuum, & diuerſos expertus fuiſſet mores, ſtatus, & ſocietates diuerſorum hominum, redit ad priſti-

num

num ſtatum dicens, quod delicatiſſima erat vita mercatorum in nundinis, qui intrant tabernas, in quibus inueniunt promptas & paratas quas volunt delicias, A niſi vnum obliteret, ſcilic. finalis ratio, quam habent reddere de omnibus ſumptibus factis, & plene ſoluere omnia etiam minuta, quę tam hilariter expenderunt. Sic in egreſſu mundi oportet reddere rationem de omnibus expenſis.

Exemplum.

AD HOC facit exemplum de quodam monacho, qui factus Epiſcopus ſtatim reiecit, quãtum ad victum & habitum, ea quę ad monachum pertinebant. cum autem veniſſet ad abbatiam de qua fuerat aſſumptus, & monachi facerent ei magnum feſtum; quidam frater conuerſus, vir vtique valde religioſus & contemplatiuus, aſtans ei, in cogitationibus ſuis totus videbatur abſorptus. quem intuens Epiſcopus irriſoriè dixit B ei: Frater, dicas nobis quid in raptu tuo vidiſti? cui vehemẽter inſtanti, frater ille reſpondit. Domine ex quo me compellitis dicam vobis. Videbatur mihi quod dũ eſſem ante ianuam paradiſi, veniebatis & vos illuc, rogans portarium vt vos intrare permitteret. Inquirenti illi quare deberetis intrare, & quę eſſet conditio veſtra vel profeſſio; reſpondiſtis vos eſſe monachum ſancti Benedicti. Vocatus autem ſanctus Benedictus, & requiſitus an vos recognoſceret monachum eſſe ſuum, ait quod vix apparebat in habitu, ſed requireret in victu. Inquirenti portario quomodo poſſet hoc cognoſcere, dixit: aperiatur venter eius, & videamus ſi plenus eſt fabis refectorij, quo aperto, nulla faba vel cibus refectorij ibi eſt inuentus, ſed coxæ caponum, gallinarum, & anſerum, ac volatilium aliorum. propter quod C iudicatum eſt vos non debere illuc intrare cum obſeruatoribus regulæ ſancti Benedicti. Rom. 14. *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt, nec corruptio incorruptionem.* Hier. *Impoſſibile eſt vt præſentibus & futuris quis fruatur bonis, vt hic ventrem, & ibi mentem repleat; vt de delicijs tranſeat ad delicias, vt in vtroque ſæculo primus ſit; vt in cælo ſimul & in terra appareat glorioſus; vt hic cum hoc ſæculo gaudeat, & in cælo cum Chriſto regnet.*

Ex quibus ſequitur quod gula perducit ad horrendum ſupplicium, ſicut manifeſte docetur, Luc. 16. *Mortuus eſt diues, & ſepultus in inferno.* Et poſt. *Crucior*, ait, *in hac flamma.* Iſa. 65. *Qui comedunt ſuillam & ius profanum in vaſis ſuis; iſti fumus in furore meo, & ignis ardens tota die.* Naum 1. *Sicut ſpinæ ſe inuicem complectuntur, ſic conuiuium pariter potantium, quaſi ſtipula ariditate plena conſumetur ab* D *igne*, ſcilicet infernali, Iob 20. *Vtinam impleatur eius venter, vt emittat in eum Dominus iram furoris ſui, & pluat ſuper eum bellum.*

Simile.

Dicebat magiſter Iacobus, quod diuites epulones ſunt ſimiles accipitri, qui viuit de rapina, auis rapax & vnguibus tenax, qui delicate in vita ſua carnibus paſcitur, honorificè tractatur, portatur & palpatur; ſed quam cito mortuus eſt, & pluma eſt ei ablata, in lutum proiicitur carnibus & auibus deuorandus. Ecõtra gallinarum magna mendicitate acquirens ſibi victum, in vita ſua abiicitur; mortua autem honorificè tractatur & paratur, & ſuper menſam regis apponitur. Sic diuites epulones ſpoliati bonis omnibus in morte, proiiciuntur canibus infernalibus deuorandi: Econtra pauperes honorificè parati, regis æterni menſæ apponuntur. Hoc patet de diuite & Lazaro Luc. 16.

Exemplum

E ITEM in vitiſpat. cum abbas Zenon iret de eremo in Paleſtinam, & fatigatus labore, ſederet iuxta agrũ plenum cucumeribus, cœpit eſuriens cogitare quod ſurgeret, acciperet & comederet de cucumeribus, cogitãs quod non eſſet grande peccatum tollere ad refectionẽ ſuam: qui cogitationi ſuæ ſic ait; quia fures in tormenta mittuntur, oportet ergo prius ſuſtinere quam furer. Et quomodo poterꝰ ſuſtinere tormẽta furum? & ſurgens ſtetit in æſtu, per quinque dies affligens & comburens corpus ſuum, & dixit cogitationi ſuę; quia non poſſum ſuſtinere tormenta, ideo oportet me furtum non facere, ſed magis abſtinere, & de labore manuum victum acquirere, antequam tormenta furum incurram.

De ebrietate.

DISTINCTIO II.

DICTO de peccato gulæ in generali, dicendum eſt ſpecialiter de ebrietate. Sed quia ebrietas multipliciter accipitur in ſcriptura. Ideo primo videndum eſt quot modis accipitur. Secundo dicendum erit de ebrietate, quæ eſt ſpecies gulæ. Inprimis igitur eſt ſciendum, quod ſicut legimus in ſcriptura ſacra, quædam eſt ebrietas laudabilis & optanda, quædam culpabilis & vitanda. Ebrietas laudabilis & optanda quadruplex inuenitur. Eſt enim ebrietas quædam anagogica, quædam Theologica, quædam extatica, & quædã deifica. Primam ebrietatem facit, vinum diuinę dulcedinis ſacramentaliter miniſtratum. Secundam, vinum huius concionaliter proclamatum. Tertiam facit, vinũ huiuſmodi inuiſibiliter inſtillatum. Quartam facit, idem vinum ineffabiliter deguſtatum.

Ebrietas laudanda quadruplex.

1. Anagogica.

PRIMA quidem ebrietas eſt anagogica, id eſt ſurſum ductiua, in qua vinum diuinæ dulcedinis propinatur fidelibus circumuelatum ſpeciebus viſibilis ſacramẽti, ſcilicet panis & vini in ſacramento altaris, in quo per ſenſibiles ſpecies panis & vini manuducimur & ſurſum agitamur, ad aliqualiter deguſtandum diuinæ dulcedinis bonitatem, id eſt Chriſtum verum Deum & hominem, quem credimus ibi verè perfectè & integrè contineri. De hac dicitur in Pſalm. 22. *Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos qui tribulant me. Impinguaſti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quam præclarus eſt.* Nota & expone, quia paucis explicari nõ poteſt: ideo ſubtiliori lectori relinquimus exponendũ. De hac etiam ebrietate dicit Apoſtolus, 1. Cor. 11. quod in cœna Domini, id eſt in ſacramento quod Dominus in cœna inſtituit, *alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt*: quia licèt multi frequenter celebrent, vel iſtud recipiant ſacramentum, tamen non omnes æqualiter huius ſacramenti percipiunt ſpiritualem effectum. Nam aliqui remanent indeuoti, aridi & vacui: Alij vero diuino inebriantur amore. Sicut dicitur Hier. 31. *Inebriabo animas ſacerdotum pinguedine*, ſcil. deuotionis, *& populus meus implebitur bonis meis.*

2. Theologica.

SECVNDA ebrietas eſt Theologica; quæ fit per verbum diuinum concionaliter proclamatum in prædicatione, vel litteraliter exaratum in ſtudio vel meditatione; quia tanta eſt virtus diuini ſermonis in prædicatione; quod hominem audientem inebriat vino compunctionis; ſicut dicitur in Pſalm. 59. *Potaſti nos vino compunctionis.* vel inſolitæ deuotionis, ſicut dicitur Iſa. 55. *Quemadmodum deſcendit imber & nix de cælo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram, fœcundat eam, & germinare eam facit*, &c. *Sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo; non reuertetur ad me vacuum*, &c. A ſtudio vero vel meditatione verbum diuinum inebriat feruido zelo ſalutis animarum, & honoris diuini; quia quãdo ſtudet quis vel meditatur verba ſcripturæ ſacræ, & ex alia parte conſiderat horrenda flagitia quæ fiunt, per quæ Deus dehonoratur, & continuè blaſphematur, gratia Spiritusſancti contemnitur, ſanguis Chriſti conculcatur, & vilipenditur; Item conſiderat quod animę Chriſti ſanguine pretioſo redemptæ, currunt ad mortem damnationis æternæ; feruet ſpiritus, accenditur zelus, & amicus Dei velut ebrius commouetur. Sicut ebriũ ſe fatetur Hier. zelo Dei feruens, cùm dicit 23. *Factus ſum quaſi vir ebrius, & quaſi homo madidus vino à facie Domini*; id eſt ex conſideratione & zelo honoris Domini; *& à facie ſanctorum verborum eius*; id eſt quando ex conſideratione ſanctorum verborum, perpendo damnationem innumerabilium animarum. Sequitur. *Quia adulterijs repleta eſt terra* &c. *factus eſt curſus eorum malus, & fortitudo diſſimilis.*

3. Extatica.

TERTIA eſt ebrietas extatica, quãdo ſ. homo in cõtẽplatione diuina, ſupra ſe diuinitus eleuatur, illuſtratur inflam-

inflammatur, ac ſuperna tactus dulcedine inebriatur, ſicut dicit ipſe Dominus Hier. 31. *Inebriaui animam laſſam.* Et in Pſ. 64. *Viſitaſti terrã & inebriaſti eam.* &c. *Quarta* ebrietas beatifica, in qua diuinæ dulcedinis vinũ meraciſſimum, & in ſua plenitudinis immẽſitate potatur. ad quam ebrietatem Spiritusſanctus inuitat. Cantic. 5. *Comedite bibite & inebriamini chariſſimi.* Pſalmiſta loquẽs de beatis ait, Pſ. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuę potabis eos: quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Nota, & expone. Hæ ſunt igitur ebrietates laudabiles & optandæ.

Beatifica.

Ebrietas culpabilis eſt multiplex.

Similiter ebrietates multiplices ſunt vitãdæ. Prima eſt intemperata guſtus auiditas. Secũda inordinata carnis procacitas. Tertia immoderata mũdi cupiditas. Quarta quam parit feralis crudelitas. Quinta quam parit pœnalis acerbitas. *Prima* dico eſt quam cauſat intẽperata potus cupiditas, quę vſitatiori vocabulo vocatur ebrietas. Aliæ vero metaphoricè ſic vocãtur. De prima dicitur Gen. 9. *bibit Noe vinum, & inebriatus eſt.* Eccl. 31. *vinum in iucunditate creatum eſt, & non in ebrietate* &c. 1. Reg. 25. *Cor Nabal iucundum, erat enim ebrius nimis.*

1. Quam cauſat potus cupiditas.

Secvnda eſt ebrietas quam cauſat inordinata carnis procacitas; de qua dicitur Prou. 7. vbi mulier libidinoſa prouocat iuuenem ad libidinem, dicens: *Inebriemur vberibus, & fruamur cupitis amplexibus.* *Tertia* eſt quam parit inordinata mundi cupiditas; de qua dicitur Iſa. 28. *Sacerdos & Propheta neſcierunt pre ebrietate*, cupiditatis ſc. ambitionis; *abſorpti ſunt in vino, errauerunt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignorauerunt iudicium.* Nota, & expone. Et quia plurimum ex diuitiis oritur ſuperbia, & elatio cordis; vtriſque comminatur Dominus maledictionem ſuam dicens: Iſa. 28. *Væ coronæ ſuperbiæ, ebriis Effraim.* Effraim interpretatur creſcens vel fertilitas, per quod deſignantur cupidi, qui ſemper volunt creſcere & augere poſſeſſiones, & in terrenis fertilitatem habere, ex quibus ebrietas mentis, & alienatio rationis, & obliuio Dei, & ſui, cauſatur.

2. Quã cauſat carnis procacitas.

3. Quam parit mundi cupiditas.

Qvarta eſt ebrietas quam parit feralis crudelitas, qua videlicet homo ſitit pœnam, anguſtiam, & ſanguinem innocentum. De qua iniquitate dicitur Apocal. 16. *Vidi mulierem ebriam de ſanguine ſanctorum.* Hæc mulier eſt iniquitas, ſicut patet in textu. De hac dicitur in principio eiuſdem. *Cum ea fornicati ſunt Reges terræ, & inebriati ſunt qui inhabitant terram, de vino proſtitutionis eius.* Multi adeo inebriati ſunt hoc vino, quod viduas, & orphanos, & alias perſonas miſerabiles, ſine miſericordia perſequuntur.

4. Quam parit feralis crudelitas.

Qvinta eſt ebrietas quam parit pœnalis acerbitas; de qua Thren. 3. *Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me abſynthio.* hoc poteſt dicere, vel pœnitens, quem Dominus replet amaritudine compunctionis, vel homo qui pro peccatis ſuis temporaliter affligitur. Sed impiis obduratis dicitur Hier. 25. *Bibite & inebriamini & vomite & cadite, & nolite conſurgere à facie gladij quem ego mittam inter vos.* Et Deuteronom. 32. *Reddam vltionem hoſtibus meis,* &c. *Inebriabo ſagittas meas ſanguine,* &c. Item Hier. 46. *Dies vltionis Domini exercituum, vt ſumat vindictam de inimicis ſuis; deuorabit gladius & ſaturabitur, inebriabitur ſanguine eorum.* Item Hier. 2. *Inebriabo eos vt ſopiantur, & dormiant ſomnum ſempiternum, & non conſurgant.* Et infra. *Inebriabo Principes eius, ſapientes eius, & duces, & magiſtratus eius, & fortes, & dormient ſomnum ſempiternum, & non expergiſcentur.* ſomnus iſte non eſt quietis, ſed detentionis, & damnationis æternę.

5. Quam parit pœnalis acerbitas.

Qvatvor vltimis ebrietatibus prætermiſſis, de prima quæ eſt ſpecies gulæ ſpecialiter eſt dicendum. Et circa hanc conſideranda ſunt quatuor. Primo vtrum ebrietas ſit peccatum. Secundo vtrum ſit peccatum mortale. Tertio vtrum ebrietas excuſet à peccato. De iſtis tribus require in fine libri. Quarto de his quæ hoc vitium oſtendunt deteſtandum. *Circa* quod ſciendum quod hæc ebrietas euacuat omnem cenſum, & virtutem debilitat: infatuat omnem ſenſum, & multis modis præcipitat. *Primo* quidem ebrietas euacuat omnem cenſum: ebrioſi namque conſumunt omne bonum temporale, & fiunt pauperes & egeni. propter quod dicitur Eccle. 19. *Operarius ebrioſus non locupletabitur;* quia quicquid operando poteſt acquirere vel lucrari, totum expendit, & frequenter amplius, in ebrietatibus, ſocietatibus, & tabernis. *Item* omne bonum ſpirituale diſſipant ebrioſi; quia ebrietas eſt mors omnium virtutum & morum. Chri. *Ebrietate fit iactura fere omnium bonorum.* Si habeat homo humilitatem, manſuetudinem, prudentiam, & cætera huiuſmodi, omnia proiicit in pelagus iniquitatis. Et ſicut ebrioſi ſæpe veſtibus ſuis materialibus ſpoliantur, ſic eorum animæ virtutibus denudantur. Vnde dicitur Thren 4. *Inebriaberis atque nudaberis.* Et Naum. 3. *Inebriaberis, & eris deſpecta.* *Item* ebrioſi perdunt bona cęleſtia & æterna; quia ſicut dicitur 1. Cor. 6. *neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt:* & Gal. 5. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt ebrietates, commeſſationes.* Sequitur. *Qui talia agunt regnum Dei non conſequentur.* Item ſuper illud Ioan. 2. Coepit eiicere vendentes et ementes de templo, dicit glo. *Quid ſi ibi ebrioſos inueniſſet, & huiuſmodi:* q. d. multo fortius eieciſſet. Ad hoc magis excludentur à regno, ne ingrediantur ebrij fœdi, vbi ſancti inebriantur ab vbertate domus Dei.

Quatuor oſtedũ ebrietatem propter diſtã eſſe vitandã.

1. Euacuat omnem cenſum.

Secvndo ebrietas omnes vires debilitat, tam ſpirituales quam corporales. Videmus ad literam quod ebrius nutat corpore toto, & pedibus ceſpitat, nec membra ſua poteſt ſuſtinere; ſed vires ſpirituales multo magis amittit. Bernard. *Ebrietas multiplicat verba, obliquat lumina, gradum facit errantem, capitis operatur vertiginem, ſtomacho efficit tormenta, & viſcera ipſa diſtendit.* Aug. *Ebrietas inuoluit linguam, corrumpit ſanguinem, & omnia membra debilitat; vitam diminuit, & omnem ſalutem exterminat; complexionem immutat, & totum corpus deſiccat.* Qui enim nimis bibunt in ſero, ſitiunt & aridi ſunt in mane. Vnde in perſona ebrioſi dicitur, Prouerb. 23. *Quando euigilabo, & rurſus vina reperiam:* Naum. 1. *Sicut ſpinæ ſe inuicem complectuntur, ſic conuiuium pariter potantium, quaſi ſtipula ariditate plena.* Et ſicut aridi ſunt vino materiali, ita immo longe magis, à vino ſpiritualis gratiæ; & ſicut debilitat & eneruat vires corporales, ita & vires ſpirituales. Vnde qui in ſobrietate ſunt inuincibiles, in ebrietate vincuntur. ſicut patet de Senadab rege Syriæ 4. Reg. 21. Qui dum biberet cum triginta regibus, inebriatus victus eſt per pediſſequos principum prouinciarum, cum mirabili exercitu ſuo. Similiter Iudith 4. Holofernes inuincibilis ſobrius, ebrius à muliere vincitur & occiditur, quia vino prius fuerat ſuperatus. In hiſtoria Caroli legitur, quod cum Franci eſſent inſuperabiles à Saracenis, & ſemper eos vincerent; duo reges Saracenorum promittentes quod baptizarentur, miſerunt eis vinum fortiſſimum, & mulieres Saracenas: quorum multi inebriati & victi à vino, inciderunt in fornicationem, & victi ſunt & occiſi à Saracenis, victi primo ſpiritualiter, & poſtea corporaliter 2. Eſdræ 3. *Vinum præualet omnibus qui bibunt illud.*

2. Omnes vires debilitat.

Tertio ebrietas infatuat omnem ſenſum: aufert enim vel impedit, & ſenſus exteriores, & ſenſus interiores, exteriores quidem, vt ſint aliquando ebrioſi ſicut idola. de quibus dicitur in Pſalm. 113. *Os habent & non loquentur, & oculos habent & non videbunt,* &c. De oculis ſpecialiter dicitur Prouerb. 23. *Cui væ, cuius patri væ,* &c. *Cui ſuffoſſio oculorum? nonne his qui morantur in vino; & ſtudent calicibus epotandis?* Auguſt. *Ebrietas ita hominem excæcat, vt vbi ſit neſciat; oculus ita cæcus eſt, vt vinum pro alio accipiat, & de vno, duo vel tria videantur.* Item ſenſus interiores ligat & impedit: ſicut dicit Auguſt. *Ebrietas aufert memoriam, diſſipat ſenſum, confundit intellectum.* Blandè enim ſeducit, ſicut dicitur, Prouer. 23. *Ne intuearis vinum quando flaueſcit, & cum ſplenduerit in vitro color eius: ingreditur blande, & in nouiſſimo mordebit vt coluber, & quaſi regulus venena diffundet.* 2. Eſdræ 3. *Vinum ſeducit mentem.* Item Gregor. *Ebrietas eſt blandus dæmon, ſuaue peccatum, dulce venenum, quam qui habet ſe*

3. Omnem ſenſum infatuat.

non

non habet, quam qui facit peccatum non facit, ſed totus eſt peccatum.

Ebrietas facit hominem fatuum diaboli, & brutalem.

Ebrietas ſic infatuat hominem, quod facit eum fatuum diaboli, vt cito faciat & loquatur ſtulti, quæcunque diabolus ei ſuggeſſerit. Prouerb. 20. *Quicunque his,* id eſt vino & ebrietate, *delectatur, non erit ſapiens.* Sicut patet de Nabal (qui ſtultus interpretatur) qui ſtultus verbis ſuis, prouocauit contra ſe Dauid & ſeruos eius, vt vellent occidere tam eum, quam omnia quæ habebat, niſi obſtitiſſet Abigail; qui erat ebrius nimis, vt legitur, 1. Reg. 20. Sepelit enim ebrietas hominis rationem, vt non diſcernat quid dicat vel agat: vt legitur ibidem de eodem Nabal, quod cum diceret ei vxor ſua in mane cum digeſſiſſet vinum, quod dixerat vel egerat cum eſſet ebrius, & offenſam Dauid: emortuum eſt cor eius, & factus eſt quaſi lapis. *Ebrietas* ſic B infatuat hominem, quod reddit eum brutalem, immo bruto viliorem, & minus rationabilem. Iuxta illud Bernard. *Nihil beſtialius homine, qui eſt ratione vigens, & non ratione vtens:* quia ebrius non habet vſum rationis. De his etiam dicit Chryſoſt. *Melior eſt ebrioſis aſinus, rationabilior videtur his canis; venter enim eorum vltra ſufficientiam non bibit, etſi multi ſint cogentes.* Multo enim deterior eſt qui ſine coactione ſe inebriat, & tranſit menſuram quam nouit ſibi ſufficere. Ideo ebrius dicitur quaſi extra briã, id eſt extra menſuram quam tranſgreditur.

Ebrietas facit hominem inſanum & dæmoniacũ.

Item non ſolum reddit hominem fatuum, ſed etiam inſanum, & quaſi dæmoniacum, & mente alienatum, Oſeæ 7. *Cœperunt Principes furere à vino.* Seneca. *Nihil aliud diffinio ebrietatem, quàm voluntariam inſaniam.* C Item Chryſoſt. *Nihil differt à dæmoniacis ebrioſus. Similiter enim non verecundatur & inſanit: & dæmoniaco quidem miſeremur, hunc autem auerſamur & odimus: quia voluntarie reddit ſe impotentem, quod non facit dæmoniacus.* Philoſophus. *Sicut in præcipitio ſtantem, leuis motus impellit in ruinam, ita vino infuſum paruus dolor incitat in furorem.* Bern. *Ebrietas eſt mentis alienatio, virtutum depradatio, imago mortis, ſimilitudo furoris; ipſam verecundiam interimit, mentis & oris cuſtodiam expellit, pudoris characterem eijcit, caſtitatis ſignaculum frangit.* Dandamus ad Alexandrum, rex & doctor Brachmannorum. *Vos emitis vnde inſaniatis, & vnde vos inebriando ſepeliatis.* Et poſt. *Nos magis mortem quã ebrietatem nobis imprecamur, per quam neceſſe eſt hominem totis corporibus & ſenſibus interire.* Quantum ad ſapientiam pertinet, ebrius mortuus eſt; perdit enim ip- D ſam quam Deus hominibus dedit ſummam mentem ſuam.

Exempla.

Ad hoc autẽ quod dicitur, quod ebrietas facit hominem beſtialem, facit exemplum de ceruo quodam domeſtico cuiuſdam diuitis, qui bibens vinum inebriatus eſt, & præ ebrietate ſaliens & diſcurrens, habuit crus fractum, de quo dolens & verecundatus, noluit poſtea vinum bibere quoquo modo. *Simile* dicitur de pica, quæ in ebrietate diſcurrebat & ſaliebat per menſas: quæ fracta tibia præ ebrietate, nunquã poſtea vinum bibit. *Item* quidam honeſtus homo vadens in Normanniam, curialiter eſt receptus, & inuitatus ad potus equales, ſecundum morem illius terræ, coactus à patrefamilias, vxore, & filia, & alijs; tãtum bibens (licet inuitus) quod vix aſcendere potuit equum ſuum. E in ſero autem adaquans equum illum, poſtquam ſufficienter biberat, inuitabat ad bibendum amplius; ſed cum equus, nec minis, nec precibus, nec etiam calcaribus ſtimulatus, vellet vltra bibere, dixit ille: Heu miſer, ego plus bibi quam debui, & quam potui ſuſtinere, & tu non vis amore mei, nec timore minarum, nec etiam dolore pœnali, plus bibere quam tibi ſufficiat: in hoc facto conuincor eſſe beſtialior quam ſit equus.

4. In multa mala præcipitat ſe in luxuriã &c. Simile.

Qvarto ebrietas in multa mala præcipitat. *Primo* quidem præcipitat in multa flagitia; quia ſopit hominem, & ſopore ſepelit, & aufert totum vſum omnium, & inducit obliuionẽ. Vnde Prouerb. 23. *Eris quaſi dormiens in medio maris, & quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo,* id eſt anchora. Sicut enim nauis dum gubernator dor- A mit, & anchora amiſſa eſt, ducitur & confertur à quolibet flatu venti; ſic mens ebrij cuius ratio conſopita eſt, & ſine anchora timoris Dei, de facili ducitur ad omne peccatum leui flatu tentationis. Eccleſ. 31. *Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit,* Ibid. *Vinum vitrus eſt, & præualet anima: vino luxuria excitatur; pocula fomenta ſunt luxuriæ, & igni igne adiecto, maius creſcit incendium.* Poeta *Et venus in vinis, ignis in igne ſuit.* Auguſt. *Ebrietas multos ſubuertit, ſenſum minuit, ægritudinem ingerit, alienat mentem, inflammat ad libidinem, impellit ad verbera.* Galienus medicus. *Multis peccatorum vinculis captiuantur, qui multo mero ſe inebriant.* Nullus enim peccato poteſt reſiſtere, qui ſe non poteſt gubernare. Specialiter ebrietas impellit ad luxuriam; ſicut patet de Lot, Geneſ. 19. *Vnde duę filiæ eius condixerunt* B *inuicem: Inebriemus eum vino,* &c. *vnde abſorptus à vino concubuit cum eis, & non ſenſit quando intrauerunt vel exierunt ab eo.*

Exemplum.

Item exemplum de monachis quibuſdam, qui venientes ad Soldanum inceperunt eum mouere ad conuerſionem; ille autem quæſiuit de religione eorum, de victu & abſtinentia, & ſi abſtinerent à carnibus, & à mulieribus: Dixerunt quod ſic. Si abſtinebant à vino; dixerunt quòd non. Qui recepit eos honorificè, & fecit parari delicata ſecundum morem eorum ſine vino, & cum dormirent, miſit eis mulieres ad ſolicitandum eos. ipſi autem eas à ſe viriliter abegerunt. Poſt aliquantulum temporis cum abſtinuiſſent à vino, fecit eis propinari vinum fortiſſimum. illi autem qui à vino diu abſtinuerunt, auidius biberunt, non tempe- C rantes vinum vt oportuiſſet, nec temperauerunt ſe à vino: & cum eſſent inebriati, & quaſi conſopiti, miſit ad eos dictas mulieres, in quibus ſolicitantibus incurrerunt, abſorpti à vino. Vnde dictus Saracenus cõfutauit eos. Ideo bene dicit Apoſtolus Epheſ. 5. *Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria.*

Ebrietas præcipitat in irã, blaſphemiã &c.

Generat etiam iras, rixas, contentiones, verbera, contumelias, blaſphemias, ac etiam homicidia: vnde de facili mouetur vir contra vxorem, pater contra filium, vel amicum quemcunque, Eccleſiaſt. 31. *In conuiuio vini non arguas proximum,* 2. Eſdræ 4. *Regis & orphani facit mentem vanam.* Et poſt. *Cum inebriati fuerint, non meminerunt amicitiam, nec fraternitatem, ſed ſumunt gladios,* &c. Sequitur. *Et cum ſurrexerint à vino, non meminerunt quid egerint.* Iſa. 28. *Hi quoque præ* D *vino neſcierunt, & præ ebrietate abſorpti ſunt à vino.* Hieronym. *Qui luxuriatur, viuens mortuus eſt, & qui inebriatur, mortuus & ſepultus eſt: rationis enim vile ſepulchrum eſt ebrietas.* Sicut enim domina domus dormiente, perſtrepit tota familia, ſic ratione crapula & ebrietate ſopita & ſepulta, perſtrepit turba omnium vitiorum. Brachmannorum rex Alexandro. *Vos in commeſſationibus veſtris non ante finem ponitis quam furere incipiatis; & illud quod aliquantulum ſapere videbamini, bibendo perdatis. Vos emitis quomodo inſaniatis, & vnde vos inebriando ſepeliatis.*

Ebrietas pãdit conſiliũ, nec profert diſcretũ iudicium.

Item non celat ſecretum conſilium, nec profert diſcretum iudicium. vnde Prouerb. 31. *Noli ô Lamuel vinum dare regibus.* Et poſt. *Neforte obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis,* 2. Eſdræ 3. E *Ebrius non meminit iuſtitiam aut debitum.* Iſa. 38. *Sacerdos & Propheta præ ebrietate errauerunt, neſcierunt videntem, ignorauerunt iudicium,* vt ſupra, Epheſ. 5. *Nolite inebriari vino.* Glo. *Nihil eſt ita indecens in eo qui habet iudicare, ſicut ebrietas.*

Item præcipitat in multa pericula.

Item ebrietas præcipitat in multa pericula. Nec mirum, quia facit hominem inſanum & dęmoniacum, vt dictum eſt. vnde ſępe facit hominem mori mala & inopinata morte: ſicut patet 2. Reg. 14. *Cum temulentus fuerit Amnon, percutite eum & interficite, & fecerunt pueri Abſalon eius præcepta.* Ad idem Iudith 13. De Holoferne, quem ebrium occidit Iudith. Et 1. Mac. 16. Occiditur Simon ebrius ex improuiſo. Dan. 5. Balthaſar potando vidit manum ſcribentem in pariete, *Mane, Techel, Phares,* & in nocte occiſus eſt.

Exemplum. Ad idem facit quod legitur in chronicis multis. Cum gens Hunnorum & Vuandali & Alemanni, egreſſi de Meothidis paludibus locis & inacceſſis, expuliſſent Gothos de ſedibus ſuis, & dicti Gothi timore eorum confugiſſent ad exercitum Romanum, imperante Valente Arriano, & facti eſſent per eum Arriani; inſurgentes contra Romanum exercitum, qui nolebat eis dare victualia, licèt ei militarent, interfecerunt dictum Valentem, & exercitum Romanum, facto ſibi rege Theodorico. cum occupaſſent Romam, & Italiam, & Græciam, & alias diuerſas mundi partes, Attila Rex Hunnorum cum Vuandalis inſecutus eſt eos, occiſo Theodorico Rege Gothorum cum exercitu ſuo. Cumque Euticium & patritium Romanum, cum exercitu ſuo viciſſet, & ſpoliaſſet omnia, victor rediens ad terram ſuam, à vino victus eſt per hunc modum. Dum in nuptiis eſſet, adeo inebriatus eſt, quod præ vini calefactione abſorptus, tantum per nares ſanguinem effudit, quod quaſi inſenſibiliter mortuus expirauit, à vino & ſanguine ſubito ſuffocatus. De quo ſcribitur. *Hic eſt Attila, metus orbis, tremor hominum, flagellum Dei, amator belli,* &c. Et poſt. *Qui cum viciſſet omnes, à vino victus eſt, & occiſus.* Multi enim propter nimiam potationem, ab ipſa potus ſuperfluitate ſuffocantur. Eccleſ. 37. *Propter crapulam multi obierunt.* Luc. 21. *Attendite ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate.*

Multi à vino ſuffocantur. Sicvt patet de illo Aurifabro, de quo refert Petrus Cluniacen. quem liberauit B. Nicolaus à dæmonibus & damnatione inferni: quia ei deuotus fuerat. qui bonus in aliis erat, niſi quod aliquando conſueuerat nimis bibere. quem aliquando nimis ingurgitatum, diabolus ſuffocauit, ſub ſpecie bufonis cor eius opprimens, & eum ſubito extinguens, ad infernum trahebat torquendum: & liberatus per B. Nicolaum, vt prædictum eſt, de pœna purgatorij grauiter torquebatur. Vnde Leuit. 10. præcipitur ſacerdotibus, ne vinum vel aliquid quod inebriare poſſet, biberent; in quo dabatur intelligi, quod non eſt Deo gratum miniſterium ebriorum. Item Nazaræis præcipitur Leuit. 6. quod quia ſanctificati & conſecrati erant Domino, non biberent vinum, nec omne quod inebriare poſſet. Item ad exemplum filiorum Rechab mittit Dominus Iudæos, Hier. 35. Qui cum propinaretur eis vinum vt biberent, dixerunt: *Non bibemus vinum, quia Ionadab pater noſter filius Rechab præcepit nobis ne bibamus vinum.* Exemplum Saracenorum, qui abſtinent ad præceptum Mahumeti, niſi in quibuſdam feſtiuitatibus ſuis, in quibus præ ebrietate inſaniunt.

Ebrietas præcipitat in infernum. Item ebrietas præcipitat in inferni ſupplicia; ſicut dicitur Luc. 12. *Si dixerit ſeruus in corde ſuo, moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere ſeruos & ancillas, edere & bibere & inebriari, veniet Dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua neſcit, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.* *Exemplum.* Exemplum de fabro de quo refert Beda in geſtis Anglorum, qui in monaſterio nobili ignobiliter viuens, diebus feſtis magis volebat in fabrica reſidere, & ebrietati cæteriſque illecebris vacare, quàm ad Eccleſiam venire: qui cùm corriperetur, nolebat ſe corrigere. hic percuſſus languore, & ad extrema perductus, vocauit fratres multum mœrens & deſperans; dicens, quod viderat infernum apertum, & Sathanam in profundum merſum, cum Caypha & cæteris crucifixoribus Domini, æterno incendio traditum; in quorum intimo viderat ſibi locũ deputatum, & cùm moneretur ad pœnitentiam, & promitteretur ei venia ſi pœniteret quamdiu viuebat; dicebat quod videbat inſtare ſibi iudicium, nec eſſe ſibi vltra ſpem ſalutis: & hæc dicens expirauit, ſine viatico, & aliis ſignis ſalutis: & eſt ab aliorum ſepultura longe poſitus, nec pro eo aliquis aliquod Eccleſiæ ſuffragium facere auſus eſt.

De frequentatione tabernarum.

DISTINCTIO III.

Multa diſſuadent frequentationem tabernarum. Circa sextvm, ſcilicet de frequentatione tabernarum ſciendum; quod in tabernis ſolent fieri multa, ideo de tabernis ſpecialiter eſt dicendum. Sunt autem multa quæ diſſuadent frequentationes earum. Primo quidem, quia ſunt habitacula cauponum. Secundo quia ſunt receptacula latronum. Tertio quia ſunt latibula draconum. Quarto quia ſunt tabernacula dæmonum.

1. Quia ſunt habitacula cauponum. Primo tabernæ ſunt habitacula cauponum; illic enim conueniunt ſecatores, glutones, & ebrioſi, vacantes comeſſationibus, & ebrietatibus, & ſymbolis, & ſæpe ſimplices qui ſani intrant, inebriantur, & inſaniunt ibi. Sicut ſupra dictum eſt de ebrietate.

2. Quia ſunt receptacula latronum. Secvndo tabernæ ſunt receptacula latronum; illuc enim latrones, & raptores, & huiuſmodi refugiunt: ibi receptantur & abſconduntur, & ipſi, & eorum deprædationes & furta; ibi ſpoliantur, & ſpoliant. Vnde de tabernis dici poteſt illud Iob 24. *Nudos dimittunt homines veſtimenta tollentes,* &c. Ita crudeliter eos ſpoliant, quod nullum dimittunt eis veſtimentum, comedendo & bibendo cum eis, & de ſuo: quod non facerent alij latrones, qui proditores reputant illos qui eadem die qua comederint cum eis, eos ſpoliant. Vnde taberna poteſt dici decipula vel muſcipula diaboli, in qua capiuntur & decipiuntur ſimplices, diuerſis deceptionum laqueis. Et tabernarij, & tabernas frequentantes, ſunt aucupes laqueos ponentes & pedicas, id eſt, fraudes diuerſas ad ſimplices capiendos. Vnde Hier. 5. *Inuenti ſunt in populo meo inſidiantes, quaſi aucupes, laqueos ponentes & pedicas, ad capiendos viros: ſicut decipula plena auibus, ſic domus eorum plena ſunt dolo.*

3. Quia ſunt latibula draconum. Tertio tabernæ ſunt latibula draconum, id eſt hominum qui ſunt flammiuomi & ventuoſi. Vnde de taberna poteſt dici illud Iſa. 34. *Erit Babilon cubile draconum*; ibi namque poſt ebrietatem fiunt pugnæ, rixæ, diſſenſiones; ibi ſe mordent & lacerant vituperijs & rixis, ad modum canum, Phil. 3. *Videte canes malos operarios: Videte conciſiones,* Pſalm. 21. *Circumdederunt me canes multi.* Similes ſunt canibus, de quibus narratur à multis illius patriæ, quod circa pedem caſtri Moyſmeri comitis Campaniæ, conuenerunt canes de diuerſis partibus illius terræ, circa annum Domini 1230. Qui ſe ibi diuerſis morſibus impetentes, lacerantes, & compugnantes occiderunt.

4. Quia ſunt tabernacula dæmonum. Qvarto tabernæ ſunt tabernacula dæmonum, ſiue fanum vel templum diaboli, ad quod conueniunt parochiani diaboli, idola vana colentes, Phil. 4. *Quorum Deus venter eſt.* Vnde ſunt ſicut Babilonij colentes Bel, extrinſecus aureum; intus vero luteum, Daniel. 14. Et ſicut filij Iſrael vitulum conflatilem adorantes, 1. Corinth. 10. *Neque idolatræ efficiamini, ſicut quidam de quibus ſcriptum eſt, ſedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Ibi luſores adorant oſſa canina pro Deo, ſcilicet taxillos. Huius templi cultores ſunt potatores & taxillatores, pro laudibus habent Dei & ſanctorum blaſphemias; pro thure aſſaturas; pro altari aleas, vel tabulas ad ludendum, & menſas ad edendum & bibendum. Huius templi ſacerdos eſt caupo, non ornans ſed ſpolians ſuos miniſtros. Similes ſunt huiuſmodi Sychimitis, de quibus legitur Iudicum 9. quod factis cantantium choris, ingreſſi ſunt fanum Dei ſui Baal, quod ſignificat tabernam in qua colitur venter (quia idem eſt Baal quod vorator) & inter epulas & pocula maledicebant Abymelech regi ſuo. poſtea vt dicitur, in eodem templo vbi fœdus cum Deo ſuo inierãt & conglobati erãt, eos ſuccendit igne, & fumo eos occidit. Similiter Chriſtus cum ſanctis in iudicio, potatores maledicentes Chriſto in tabernis, ſuccendet in inferno, *vbi aſcendet fumus tormentorum eorum in ſecula ſæculorum.*

ſæculorum, vt dicitur Apocal. 14. Et 4 Regum 10. Percuſſit Iehu cum ſuis militibus miniſtros Baal in ore gladij, & occidit: ſtatuā vero eius combuſſerunt & comminuerunt, & fanum eius in latrinam commutauerunt. Item propter vanitatem & leuitatem conuenientes, dicuntur ſtuppa collecta, Eccleſ. 21. *Stuppa collecta ſynagoga peccantium, & conſummatio illorum flamma ignis*, ſcilicet inferni. Ibi ducit diabolus potatores ad omnia mala. Ibi pro nihilo ducunt blaſphemare, iurare, peierare, decipere, rapere, & furari: & quæ non facerent extra, faciunt ibi. Nota hoc exemplum de filio, qui cùm duceretur ad ſuſpendium, patris ſui naſum & labia dentibus amputauit.

De ludis inhoneſtis.

DISTINCTIO IV.

CIRCA SEPTIMVM, de ludis, ſcilicet inhoneſtis ſciendum; quod multa ludorum genera legimus in ſcripturis. Eſt enim ludus conſcientiæ, ſeipſam ſalubriter excitantis. Ludus deuotionis, Deum humiliter honorantis. Ludus innocentiæ, ſimpliciter exultantis. Ludus probationis, ſeipſum viriliter exercentis. Ludus amicitiæ, hilariter congaudentis. Ludus deriſionis, proximum irridentis. Ludus inſolentiæ, & ludus confuſionis.

Varia ſunt ludorum genera.

1. Ludus conſcientiæ.

EST inquam ludus conſcientiæ ſeipſam ſalubriter excitantis, quando ſcilicet homo conſcientiam ſuam diſcutit, ne forte aliquid in ea lateat, quod oculos diuinæ maieſtatis offendat, ac diligenter inſpicit vtrum proficiat vel deficiat. De tali ludo dicitur, Eccle. 32 *Precurre prior in domum tuam*, ſcilicet in domum conſcientiæ, prior inquam *antequam mors occurrat, & antequam iudex te præueniat: Et illic auocare*, id eſt ad intima cordis tui reuoca omnes ſenſus exteriores, ne inaniter euagentur, ſicut religioſi conuocantur ad capitulum, ne foris prætermiſſa religione vagentur. Vel *aduocare*, id eſt ſis aduocatus contra te alacriter allegando, ne iudex adueniens, contra te teſtes & aduocatos adducat; vel ne ipſemet contra te iudex & teſtis exiſtat; ſicut ipſe dicit Hierem. 29. *Ego ſum iudex & teſtis dicit Dominus.* Et ſi tu fueris aduocatus contra te, iuſtè & acriter allegando, Deus erit aduocatus pro te. Sicut de Beata Magdalena dicit Auguſt. *Ipſe eius factus eſt aduocatus, qui iudex fuerat interpellatus: aduocatum enim habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.* 1. Ioa. 2. Sequitur, *illic lude*, id eſt ad ludum tuum attende, vtrum ſcilicet proficias vel deficias, vtrum lucreris vel perdas. Vel lude, id eſt aliquam conſolationem recipe; ſicut paterfamilias in ſecreto thalami ſui ludit cum filiis ſuis, & ſi videat eos bene obedientes & morigeratos, delectatur in eis. Sequitur. *Et age conceptiones tuas*, id eſt quicquid boni conceperis te facturum, opere exerce. quod eſt contra multos, qui ad interiora ſua non redeunt, ſed ſemper exterius euagantur; & ſic ſemper eorum conſcientiæ incompoſitæ remanent & incultę, plenæ ſpinis pungentibus & vrticis vrentibus, fœtoribus & ſerpentibus, vel ſi quādo conſcientias ſuas diſcutiant, & aliqua bona concipiant ſe facturos; conceptus huiuſmodi non producūt ad effectum, ſed patiuntur abortum. Ideo bene dicit, *Age conceptiones tuas*, Iſa. 26. *A facie tua Domine concepimus, & quaſi parturiuimus, & peperimus ſpiritum ſalutis.*

2. Ludus deuotionis.

SECVNDVS eſt ludus deuotionis Deum humiliter honorantis, ſicut Dauid coram arca Domini ludebat 1. Reg. 6. *Dauid & omnis Iſrael ludebat coram Domino.* Et eiuſdem 7. *Ludam ante Deum & vilior fiam, & ero humilis coram oculis meis, plus quam factus ſum.* Sed Michol videns Dauid ſaltantem atque ludentem, deſpexit eum; quia deuotos & humiles deſpiciunt indeuoti.

3. Ludus innocentiæ.

TERTIVS eſt ludus innocentię ſimpliciter exultantis, ſicut dicitur Iob 21. *Pueri eorum exultant luſibus.* Et Zach. 8. *Plateę ciuitatis implebuntur pueris & puellis ludentibus.* Sic viri ſancti, per laborem & fatigationem, ludunt innocenter adinuicem, vt poſtmodum fiant in diuino ſeruitio promptiores; ſicut legitur feciſſe, B. Ioan. Euang. & B. Anton.

4. Ludus probationis.

QVARTVS eſt ludus probationis vires ſuas exercentis. Iſte eſt ludus exercitij, ſicut tyrones vires ſuas exercitant ſaltando, luctando, lapides iaciendo, equitando, & tyrociniis & haſtiludiis ſe exercendo. Sed taceo de multis iniuriis, fraudibus, & maleficiis, expenſis inutilibus, immo potius exceſſiuis oſtentationibus, pompis, & aliis innumeris, quæ ludum licitum quantum eſt de ſe, multipliciter dehoneſtant. De tali ludo dicitur Eccleſ. 47 *Dauid cum leonibus luſit, quaſi cum agnis*, 2. Reg. 2. *Dixit Ioab ad Abner: Surgant pueri & ludant coram nobis:* Et ſequitur ibi, quod *vnuſquiſque gladium ſuum infixit in latus comparis ſui, & ortum eſt bellum durum ſatis.*

5. Ludus amicitiæ.

QVINTVS eſt ludus amicitiæ hilariter congaudentis; ſicut homo placidus curialis & affabilis ludit coram amicis ſuis ad lætificandum eos; & ſicut præcinnebant mulieres ludentes & dicentes, *percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia.* 1. Reg. 18.

6. Ludus illuſionis.

SEXTVS eſt ludus illuſionis proximum irridentis; ſicut Philiſtæi Sampſonem irridebant, & coram ſe ludere compellebant. Iud. 16. *Præceperunt vt vocaretur Sampſon, & ante eos luderet.* Sic filij Iſrael illudebant prophetas 2. Paral. 37. Sic pueri parui egreſſi illudebant Elyſæo. 4. Reg. 2. Sic Iudæi illudebant Chriſto: & milites præſidis exuentes eum, chlamidem coccineam circundederunt ei, & plectentes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput eius, & arundinem in dextera eius, & genu flexo ante eum illudebant illi. Et Luc. 22 *Illudebant ei, cędentes eum.* Vnde increpans eos Dominus ait, Iſa. 57. *Super quem illuſiſtis, ſuper quem dilataſtis os, eieciſtis linguam, nonne vos filij ſceleſti, ſemen mendax.*

7. Ludus inſolentiæ.

SEPTIMVS eſt ludus inſolentiæ, ſicut eſt ludus chorearum. Require infra *de choreis*, Exod. 32. *Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Sub hoc ludo continentur venationes & aucupia, de quibus dicitur Baruch. 3. *Vbi ſunt Principes gentium, & qui dominantur ſuper beſtias quæ ſunt ſuper terram, qui in auibus cæli ludunt?* Sequitur: *Exterminati ſunt & ad inferos deſcenderunt.* Aliqui ſic ex toto corde huic ludo inſeruiunt quod nihil aliud cogitare vel deſiderare videntur; & tempus diuino cultui impenſum vilipendere, ac ſibi eſſe tædioſum oſtendūt. Vnde de ipſis poteſt dici illud Sap. 15. *æſtimauerunt ludum eſſe vitam noſtram.*

8. Ludus confuſionis.

OCTAVVS eſt ludus confuſionis; quia confundit hominem, & confuſione dignum reddit, propter multa crimina quę communiter ſunt in luſoribus, Et in fine præcipuè, ad confuſionis opprobrium adducuntur. *Primo* quidem luſor eſt proditor, quia illum cum quo comedit & bibit, ſpoliare intendit, cuius amicum vel conſanguineum quandoque ſe fingit. Hierem. 9. *Vnuſquiſque à proximo ſuo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam*, &c. Hier. 9. *Loquitur pacem cum proximo ſuo, & in occulto ponit ei inſidias.* Item in Pſalm. *Loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum.* Inuitat eum aliquando ad tabernæ potum gratuitum, vt ſic eum inebriet & infatuet, & ſpoliet crapulatum: Sunt ſimiles illis proditoribus latronibus, qui ſimulant ſe eſſe peregrinos, & euntibus in Hieruſalem ſe iungunt, & dum ad hoſpitia cum eis venerint, comedunt cum eis, & bibunt; & in poculo admiſcēt aliquid, per quod eos ita conſopiunt, quod quaſi ſi eſſent mortui dormiunt, & ſic ſpoliatos dicti fures eos nudos dimittunt. Aba. 2. *Vę qui potum dat amico ſuo miſcens fel.*

Luſor eſt proditor, auarus, vſurarius, mendax &c.

ITEM luſor eſt cupidus & auarus, adeo quod vellet quamcunque perſonam ſecum ludentem ſpoliare, & ad hoc laborat pro viribus, hoc intendit, & ad hoc tendit. Eſt crudelior cæteris raptoribus aut ſpoliatoribus, & magis inhumanus; quia aliquando ſpoliat eos camiſiis ſuis & braccis, quod non faciunt qui ſpoliant homines in nemoribus. Peccat in ingratitudine, quia

tempo-

tempore ſibi dato ad ſalutis operationem abutitur, A contra ſalutem ſuam expendens illud in ocioſis & perniciosis factis. Iob 24. *Dedit ei locum pœnitentiæ in præſenti*, ſcilicet tempus, *& ipſe abutitur eo in ſuperbiam*. *Item* vſurarios facit; illi enim in modico tempore dant & accipiunt graues vſuras, tradentes & dantes vndecim pro duodecim in momento temporis, vel grauiores vſuras. *Item* fallit & fallere intendit verbis, factis, & inſtrumentis, vt aleis falſis, & fallacibus verbis, inſtrumentis, ſignis, & teſtibus.

Item corrumpit vicinos aſtantes in ludo, verbis, exemplis, muneribus & ſignis: adeo vt ferant pro eo ibi falſum teſtimonium, pro nullo vel modico lucro, quod non facerent extra ludum, pro centum marchis argenti; pro quorum teſtimonio amittunt, qui ſecundum conditionem ludi fuerant lucrati. quibus corrupti B. teſtes precio vel amore vel timore, tenentur reſtituere quod amiſerunt eorum falſo teſtimonio. *Item* luſor non ſeruat fœdus alicui perſonæ cum qua ludit, ſed frequenter frangit fœdus naturæ, conſanguinitatis, vel nuptiarum, vel ſocietatis, decipiendo eos qui ſunt ibi fœdere aliquo iuncti, eorum bona perdendo, vel male tractando, vel male acquirendo. *Sæpe* iurat pro nihilo, ſæpe peierat, & mentitur. Hoc facit in ludo pro nihilo, quod non faceret extra ludum pro magno precio; iurando ſe lucratum fuiſſe quod amiſit.

Luſor eſt contemptor feſtorum, & præceptorum Decalogi, &c.

Item eſt contemptor ſacrorum temporum, id eſt feſtorum quæ violat, & expendit in blaſphemiis Dei & ſanctorum, & vituperiis eorum: contemnit eos, cõtumelias eis inferendo; plus defert honoris tribus oſſibus caninis, id eſt aleis, quam oſſibus Dei & ſanctorũ, C quos dinumerat blaſphemando, Pſalmus 21. *Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea.* *Item* luſor facilis eſt ad iraſcendum, & comminandum, & ad inferendum verba & verbera acerba. Facilis eſt ad proximum occidendum, ante cuius oculos eſt effuſio humani ſanguinis, & committere peccata quæcunque.

Item eſt tranſgreſſor decalogi mandatorum omnium. primum mandatum tranſgreditur, Exod. 20. *Non habebis Deos alienos coram me.* Ipſe enim tribus oſſibus caninis obedit, id eſt aleis, & colit ea pro Deo, faciens eorum voluntatem quam ducunt loco Trinitatis. Aſſumit nomen Dei in vanum, iurans pro nihilo, feſta frangit, parentes inhonorat, proximum facto vel exemplo occidit, dum Deum negat ſpiritualiter mœchatur. Alienum, inuito eo cuius eſt ſubripit, fert falſum teſtimonium vt dictum eſt, & rem proximi concupiſcit. Deterior idolatra eſt quam Iudæi aut Saraceni; illi vitulum aureum coluerunt; Saraceni Mahumeto homini tanquam Deo obedierunt: iſti deteriori creaturę, oſſibus videlicet caninis, in quorũ ſeruitio expendunt quandoque camiſiam & braccas, & quicquid habent.

Item ſicut Deus cultoribus ſuis tradidit 21. literas, quibus tota ſacra ſcriptura ſcripta eſt, & nobis Dei inſinuat voluntatem ad faciendum eam; ita in alea ſunt 21. puncta, per quæ luſori inſinuatur voluntas aleæ Dei ſui, vt eam faciat. *Item* ſi luſor eſt filius familias, ſequitur ira & afflictio parentum, & maledictiones eorum, quibus maledicit vel maledicunt. Si paterfamilias, afflictio vxoris & familiæ, vt rixæ, pugnæ, verbera, odia, E exhæredationes filiorum, proſtitutiones filiarum, depauperationes, furta, ſacrilegia, quia calefactus à ludo, non veretur aliquando accipere ſuper altare; ſequentur etiam ſuſpendia, & alia multa mala, vt prędictum eſt. Ideo fugiendus eſt talis ludus, & ſocietas ludẽtium deteſtanda. Vnde To. 3. dicebat Sara. *Nunquam ludentibus miſcui me, nec cum his qui in leuitate ambulant participem me præbui.* Hierem. 15. *Non ſedi in conſilio ludentium.*

LIBRI III. PARS IX.

DE LVXVRIA ET FILIABVS EIVS.

De Luxuria ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

VLTIMO inter capitalia vitia dicendum eſt de luxuria. Circa quam conſideranda ſunt ſeptem. Primo vtrum luxuria ſit peccatum. Secundo de filiabus eius. Tertio de diuiſione partium eius. Quarto de his quę ſuadẽt & oſtendunt luxuriam eſſe vitãdam. Quinto de his quæ nutriunt, & augent eam. Sexto de familiaritate mulierum. Septimo de choreis.

Quid luxuria & vnde dicatur.

Circa primum videndum eſt *vtrum luxuria ſit peccatum*. Ad quod dicitur, quod *luxuria dicitur eſſe libidinoſus voluptatis appetitus*. Voluptas autem libidinoſa principaliter conſiſtit in actu venereo, ſiue delectationibus venereis, in quibus etiam libido ſpecialiter eſſe dicitur, quamuis & in aliis poſſit eſſe voluntas, tamen hoc nomen ſibi vendicant venereæ voluptates. Luxurioſus autem dicitur, quaſi ſolutus in voluptates. Maxime autem animum hominis ſoluunt voluptates venereæ: ideo circa huiuſmodi voluptates luxuria maximè conſideratur. Vnde ſicut temperantia principaliter & propriè eſt circa delectationes tactus; dicitur autem ex conſequenti, & per quandam ſimilitudinem, in quibuſdam aliis materiis; ita & luxuria principaliter quidem conſiſtit circa venereas voluptates, quæ maxime animum hominis ſoluunt; Secundario autem dicitur eſſe in quibuſcunque aliis ad exceſſum pertinentibus. Vnde Gal. 5. Dicit Gloſſ. quod *luxuria eſt qualibet ſuperfluitas*. Vnde & vinum dicitur eſſe res luxurioſa, vel eo modo quo in qualibet materia ſuperabundantia vel exceſſus refertur ad luxuriam, vel quia ſuperfluus vſus vini præ D bet incentiuum venereæ voluptatis. *Ex his* patere poteſt quomodo, & quare luxuria ſit peccatum; quia quanto aliquid eſt magis neceſſarium, tanto magis oportet vt circa illud rationis ordo ſeruetur; vnde per conſequens magis eſt vitioſum, ſi ordo rationis prætermittatur. Vſus autem venereorum ſicut dictum eſt, valde neceſſarius eſt ad bonum commune, quod eſt conſeruatio humani generis; & ideo circa hoc maxime attendi debet rationis ordo, & per conſequens ſi quid circa hoc fiat præter id quod ordo rationis habet, vitioſum erit. Hoc autem pertinet ad rationem luxuriæ, vt ordinem & modum rationis excedat circa venerea, & ideo abſque dubio luxuria eſt peccatum.

Luxuria eſt peccatũ quatenus excedit ordinem & modum rationis circa venerea.

Solutio obiect.

Licet autem ſemen generationis humanæ ſit ſu- E perfluum alimenti, ſicut dicit Philoſophus in libro de generatione animalium, tamen ſecundum eundem philoſophum, ſemen eſt ſuperfluum quo indigetur. Dicitur enim ſuperfluum ex eo quod eſt reſiduum operationis virtutis nutritiuæ, tamen indigetur eo ad opus virtutis generatiuæ. Sed aliæ ſuperfluitates corporis humani ſunt tales quibus non indigetur; & ideo non refert qualitercunque emittantur, ſalua decentia conuictus humani. & ideo licet in emiſſione huiuſmodi ſuperfluitatum non ſit peccatum, tamen in emiſſione ſeminis, quod eſt materia generationis humanæ, poteſt eſſe peccatum, niſi ſic fiat quod conuenire poſſit ad finem quo eo indigetur.

Poteſt autem huius ſeminis emiſſio fieri ſine peccato, obſeruatis circunſtantiis, quæ in huiuſmodi re-

quirun-

Vſus venereorum eſt licitus ſeruatis debitis circunſtantijs.

A quiruntur quod declaratur ſic. Peccatum enim eſt in actibus humanis, quod eſt contra ordinem rationis. habet autem ordo rationis, vt quælibet conueniente ordinet in ſuum finem. Et ideo non eſt peccatum, ſi per rationem homo vtatur aliquibus rebus ad finem ad quem ſunt, modo & ordine conuenienti; dummodo ille finis ſit aliquod vere bonum. ſicut autem eſt verè bonum, quod conſeruetur corporalis natura vnius indiuidui, ita etiam eſt quoddam bonum excellens, quod conſeruetur natura ſpeciei humanæ. Sicut autē ad conſeruationem vitæ vnius hominis ordinatur vſus ciborum, ita etiam ad conſeruationem totius humani generis ordinatur vſus venereorum. Vnde Aug. dicit in libro de bono coniugali, *quod eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem humani generis.* Et ideo B ſicut vſus ciborum poteſt eſſe ſine peccato, ſi fiat debito modo & ordine, ſecundum quod competit ſaluti corporis; ita etiam & vſus venereorum poteſt eſſe ſine omni peccato, ſi fiat debito modo & ordine, ſecundum quod eſt conueniens ad finem generationis humanæ.

Solutio obiect.

Nec obſtat quod actus venereus impedit actum virtutis, ſicut dicit Auguſt. in primo ſoliloquiorum. *Nihil eſſe ſentio quod ab arce magis deiiciat animum virilem, quam blandimenta fœminæ, corporumque ille contactus.* Quia virtutem poteſt aliquis impedire dupliciter. *Vno modo* quantum ad circunſtantiam, ſiue quantum ad communem ſtatum virtutum; & ſic non impeditur virtus niſi per peccatum. *Alio modo* quantum ad perfectum virtutum ſtatum, & ſic poteſt impediri vir- C tus per aliquid quod non eſt peccatum, ſed eſt minus bonum; & hoc modo vſus fœminæ deiicit, non à virtute, ſed ab arce, id eſt à perfectione virtutis. Vnde Auguſt. dicit in libro de bono coniugali. *Sicut bonum erat quod Martha faciebat, occupata circa miniſterium ſanctorum, ſed melius quod Maria audiens verbum Dei, ita etiam bonum Suſannæ in caſtitate coniugali laudamus, ſed bonum viduæ Annæ, & magis virginis Mariæ anteponimus.*

Item licet in omni actu venereo ſit ſuperfluitas delectationis, quæ intantum abſorbet rationem, quod in ipſa impoſſibile eſt aliquid intelligere, ſicut Philoſophus dicit in 6. Ethicor. Tamen abundantia delectationis, quæ eſt in illo actu ſecundum rationem ordinato, non contrariatur medio virtutis; quia medium virtutis non attenditur ſecundum quantitatem, D ſed ſecundum quod conuenit rationi rectæ. Et præterea ad virtutem non pertinet quantum ſenſus exterior delectetur, quod conſequitur corporis diſpoſitionem; ſed quantum appetitus interior ad huiuſmodi delectationes afficiatur. Nec hoc etiam, quod ratio non poteſt liberum actum rationis ad ſpiritualia conſideranda ſimul cum illa delectatione habere, oſtendit, quod actus ille ſit contrarius virtuti; non enim eſt contrarium virtuti, ſi rationis actus aliquando intermittatur aliquo, quod ſecundum rationem fit. Alioquin quod aliquis ſe ſomno tradat, eſſet contra virtutem. Hoc tamen quod concupiſcentia & delectatio venereorum non ſubiacet imperio & moderationi rationis, prouenit ex pœna primi peccati; inquantum ſcilicet ratio rebellis Deo, meruit habere ſuam E carnem rebellem; vt patet per Auguſt. 22. de ciuitat. Dei.

Septem eſſe filias luxuriæ ſecūdum Greg. oſtenditur.

Circa sextvm, ſcilicet *de filiabus luxuriæ. Sciendum* quod Gregor. 31. moral. ponit eas ſeptem, quæ ſunt cæcitas mentis, Inconſideratio, præcipitatio, Inconſtantia, Amor ſui, Odium Dei, Affectus præſentis ſæculi, Horror & deſperatio futuri. Quarum ratio & numerus ſic apparet. Quando enim inferiores potentiæ vehementer afficiuntur ad ſua obiecta, conſequens eſt quod ſuperiores vires impediuntur & deordinantur in ſuis actibus. Per vitium autem luxuriæ maximè appetitus inferior, ſcilicet concupiſcibilis vehementer incenditur ſuo obiecto, ſcilicet delectabili, propter vehementiam delectationis; & ideo conſe- A quens eſt, quod per luxuriam maximè ſuperiores vires deordinentur, ſcilicet ratio & voluntas. Sunt autem rationis quatuor actus in agendis. *Primo* quidem ſimplex intelligentia, quæ apprehendit aliquem finem vt bonum; & hic actus impeditur per luxuriam, ſecundum illud Daniel. 13. *Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.* & quantum ad hoc ponitur cæcitas mentis. *Secundus* actus eſt conſilium de his, quæ ſunt agenda propter finem: & hoc etiam impeditur per concupiſcentiam luxuriæ. Vnde Terentius dicit in Eunucho, loquens de amore libidinoſo. *Quæ res in ſe neque conſilium neque modum habet vllum, eam conſilio regere non potes.* Et quantum ad hoc ponitur præcipitatio, quæ importat ſubtractionem conſilij. *Tertius* autem eſt iudicium de agendis; & hic etiam im- B peditur per luxuriam: dicitur enim Daniel. 13 De ſenibus luxurioſis. *Auerterunt ſenſum ſuum, vt non recordarentur iudiciorum iuſtorum.* Et quantum ad hoc ponitur inconſideratio. *Quartus* autem actus eſt præceptum rationis de agendis; quod etiam impeditur, inquantum ſcilicet homo impeditur ex impetu concupiſcentiæ, ne exequatur illud quod decernit eſſe faciendum. Vnde Terentius dicit in Eunucho, de quodam, qui dicebat ſe receſſum ab amica, hæc verba. *Vna falſa lacrymula reſtringet.* Ex parte autem voluntatis conſequitur duplex actus inordinatus; *quorum* vnus eſt appetitus finis; & quantum ad hoc ponitur amor ſui, quantum ſcilicet ad delectationem quam inordinatè appetit; & oppoſitum ponitur odium Dei, inquantum ſcilicet prohibet delectationem C concupiſcentiæ. *Alius* autem eſt appetitus eorum, quæ ſunt ad finem; & quantum ad hoc ponitur appetitus præſentis ſæculi, in quo aliquis vult frui voluptate; Et per oppoſitum ponitur deſperatio futuri ſæculi; quia dum nimis retinetur carnalibus delectationibus, non curat peruenire ad concupiſcentias ſpirituales, ſed faſtidit eas.

Solutio obiect.

Pontvntvr autem cæcitas mentis, inconſideratio & præcipitatio eſſe filiæ luxuriæ, quia intemperantia maximè corrumpit prudentiam, & ideo vitia oppoſita prudentiæ maximè oriuntur ex luxuria, quę eſt præcipua ſpecies intemperantiæ. *Item* ſciendum quod conſtantia in arduis & terribilibus ponitur pars fortitudinis, ſed conſtantiam habere in abſtinendo à delectabilibus pertinet ad continentiam, quæ ponitur D pars temperantię; & ideo inconſtantia, quæ ei opponitur, ponitur filia luxuriæ: & tamen etiam prima inconſtantia ex luxuria cauſatur, inquantum emollit cor hominis, & effæminatum reddit; ſecundum illud Oſeæ 5. *Fornicatio & vinum & ebrietas, aufert cor.* Et Vegetius dicit in libro de re militari, quod *minus mortem metuit, qui minus delectare nouit in vita:* nec oportet quod filię vitij capitalis cum ea in materia cōueniant.

Item amor ſui, quantum ad quæcunque bona, quæ ſibi aliquis appetit, eſt commune principium peccatorum, ſed quantum ad hoc quod aliquis appetit ſibi delectabilia carnis, ponitur ſpecialiter amor ſui, filia luxuriæ.

Item Iſidorus ponit quatuor ſpecies luxuriæ, ſci- E licet turpiloquia, ſcurrilia, ludicra, & ſtultiloquia: ſed iſta ſunt quidam actus inordinati exteriores, præcipuè ad locutionem pertinentes: in qua eſt aliquid inordinatum quadrupliciter. *Vno modo* propter materiam, & ſic ponuntur turpiloquia, quia enim ex ſuperabundantia cordis os loquitur, vt dicitur Matt. 12. Luxurioſi quorum cor turpibus concupiſcentiis plenum eſt, de facili ad turpia verba prorumpunt. *Secundo* ex parte cauſæ; quia enim luxuria conſiderationem & præcipitationem cauſat, conſequens eſt quod facit prorumpere in verba leuiter & inconſiderate dicta, quę dicuntur ſcurrilia. *Tertio* quantum ad finem; quia enim luxurioſus delectationem quærit, etiam verba ſua ad delectationem ordinat, & ſic prorumpit in verba ludicra. *Quarto* quantum ad ſen-

tentiam

tentiam verborum, quam peruertit luxuria per cæcitatem mentis quam cauſat; & ſic prorumpit in ſtultiloquia, vtpote cum ſuis verbis præfert delectationes quas appetit quibuſcunque aliis rebus.

De ſpeciebus Luxuriæ.

DISTINCTIO II.

DEINDE conſiderandum eſt de diuiſione partium vel ſpecierum luxuriç. Circa quam conſideranda ſunt vndecim. Primo de diuiſione partium in generali. Secundo de fornicatione ſimplici, vtrum ſit peccatum mortale. Tertio vtrum in tactibus & oſculis ſit peccatum mortale. Quarto vtrum nocturna pollutio ſit peccatum. Quinto vtrum ſtuprum ſit ſpecies luxuriç. Sexto vtrum raptus ſit ſpecies luxuriç. Septimo vtrum adulterium ſit ſpecieſ luxuriæ. Octauo vtrum incœſtus ſit ſpecies luxuriæ. Nono vtrum ſacrilegium ſit ſpecies luxuriæ. Decimo vtrum vitium contra naturam ſit ſpecies luxuriæ. Vndecimo vtrum vitium contra naturam ſit grauiſſimum omnium peccatorum inter ſpecies luxuriæ.

CIRCA PRIMVM, ſcilicet *de diuiſione partium vel ſpecierum luxuriæ.* Sciendum quod in decretis diſt. 36. q. 1. aſſignantur ſex ſpecies luxuriæ, quæ ſunt, fornicatio ſimplex, adulterium, inceſtus, ſtuprum, raptus, & vitium contra naturam. Quia ſicut dictum eſt, peccatum luxuriæ conſiſtit in hoc quod aliquis vtitur delectatione venerea, non ſecundum rectam rationem, quod quidem contingit dupliciter. *Vno modo* ſecundum materiam in qua huiuſmodi delectationem quærit. *Alio modo* ſecundum quod materia debita exiſtente, non obſeruantur aliæ debitç conditiones. Et quia circunſtantia inquantum huiuſmodi non dat ſpeciem actui morali, ſed eius ſpecies ſumitur ab obiecto, quod eſt materia actus, ideo oportuit ſpecies luxuriæ aſſignari ex parte materiæ vel obiecti. Quæ quidem poteſt non conuenire rationi rectæ dupliciter. *Vno modo* quia habet repugnantiam ad finem venerei actus; & ſic inquantum impeditur generatio prolis, eſt vitium contra naturam, quod eſt in omni actu venereo ex quo generatio ſequi non poteſt. Inquantum autem impeditur debita educatio & promotio prolis natæ, eſt fornicatio ſimplex, quæ eſt ſoluti cum ſoluta. *Alio modo* materia in qua exercetur actus venereus poteſt eſſe non conueniens rationi rectæ per comparationem ad alios homines; & hoc quadrupliciter. *Primo* quidem ex parte ipſius fœminæ cui aliquis commiſcetur, quia ei debitus honor non ſeruatur; & ſic eſt inceſtus, qui conſiſtit in abuſu mulierum conſanguinitate vel affinitate iunctarum. *Secundo* ex parte eius in cuius poteſtate eſt fœmina, quia ſi eſt in poteſtate viri eſt adulterium. Si autem eſt in poteſtate patris eſt ſtuprum, ſi non inferatur violentia; raptus autem ſi inferatur. Diuerſificantur autem iſtæ ſpecies magis ex parte fœminç quam viri, quia in actu venereo fœmina ſe habet vt patiens, & per modum materiæ; vir autem per modum agentis: dictum eſt autem quod prædictç ſpecies ſecundum differentiam materiç aſſignantur.

Sex ſunt ſpecies luxuriæ, ſecundum diuerſitatem materiæ obiecti.

ET NOTA, quod adulterium ſub luxuria continetur, & etiam ſub iniuſtitia: nihil enim prohibet diuerſorum vitiorum deformitates concurrere in vno actu; nec deformitas iniuſtitiæ omnino ſe habet per accidens ad luxuriam, ſed oſtenditur eſſe luxuria grauior, quæ intantum ſequitur concupiſcentiam, quod etiam ducit ad iniuſtitiam. *Item* nota quod ſuper illud 1. Cor. 3. *Ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam egerunt.* Immunditia ſecundum glo. ponitur pro vitio contra naturam, impudicitia autem ad ſtuprum pertinere videtur.

Solutio obiect.

CIRCA SECVNDVM, ſcilicet *vtrum fornicatio ſit peccatum mortale.* Dicendum quod abſque omni dubio tenendum eſt quod ſic: & hoc primo declaratur per auctoritatem iuris diuini. Secundo per auctoritatem iuris canonici. Tertio per rationem. *Primo* quidem probatur hoc per auctoritatem iuris diuini. To. 4. *Attende tibi fili mi ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam non patieris crimen ſcire.* Item Galat. 5. Pręmiſſa fornicatione & quibuſdam aliis vitiis ſubdit; *qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt.* Nihil autem excludit à regno Dei niſi peccatum mortale.

Quod fornicatio ſit peccatum mortale probatur tripliciter.

NEC obſtat quod Deuteronom. 23. ſuper illud. NON ERIT MERETRIX, &c. dicit Glo. *Ad eas prohibet accedere quarum eſt venalis turpitudo*; non enim debet dici venialis, ſed venalis, quod eſt propriè meretricum. *Item* nec illud, quod Act. 15. connumeratur quibuſdam quç non ſunt peccata mortalia. *Abſtineatis vos*, inquit, *ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione*; illorum autem vſus non eſt peccatum mortale, ſecundum illud 1. Ti. 4. *Nihil reiiciendum eſt quod cum gratiarum actione percipitur.* Fornicatio autem non connumeratur illis, quia eandem habeat rationem culpæ cum aliis; ſed quantum ad hoc quod ex his quæ ibi ponũtur ſimiliter poterat diſſidium oriri inter Iudæos & gentiles, & vnanimis conſenſus eorum impediri: quia apud gentiles fornicatio ſimplex non reputabatur illicita, propter corruptionem rationis in eis. Iudæi autem per legem inſtructi eam illicitam reputabant. alia vero quæ ibi ponuntur Iudæi abominabantur, propter conſuetudinem legalis obſeruantiæ. Vnde Apoſtoli ea interdixerunt gentibus, non quaſi ſecundum ſe illicita, ſed quaſi Iudæis abominabilia. *Item* non obſtat factum Oſeç, qui ſumpſit vxorem fornicationum. Oſeæ 1. Quia illud fecit obediens Deo, cuius voluntas eſt regula ſummè recta.

Solutio obiect.

ITEM hoc idem oſtenditur per ius canonicum: dicitur enim in decretis 24. can. qu. 1. *Noſſe debent talem de periurio pœnitentiam imponi debere, qualem de adulterio, fornicatione, & homicidio ſponte commiſſo, & de cæteris criminalibus vitiis.* Ad huius autem euidentiam conſiderandum eſt, quod peccatum mortale eſt omne peccatum quod committitur directè contra vitam hominis. Fornicatio autem ſimplex importat deordinationem quæ vergit in nocumentum vitæ eius qui eſt ex tali concubitu naſciturus. Videmus enim in omnibus animalibus, in quibus ſcilicet ad educationem prolis requiritur cura maris & fœminæ, quod in eis non eſt vagus concubitus, ſed maris ad certam fœminam vnam vel plures. ſicut patet in omnibus auibus. Secus autem eſt in animalibus in quibus ſola fœmina ſufficit ad educationem fœtus, in quibus eſt vagus concubitus, vt patet in canibus & aliis huiuſmodi animalibus. Manifeſtum eſt autem quod ad educationem hominis, non ſolum requiritur cura matris à qua nutritur, ſed multomagis cura patris, à quo eſt inſtruendus & docendus, & in bonis tam interioribus quam exterioribus promouendus; & ideo contra naturam hominis eſt quod vtatur vago concubitu, ſed oportet quod ſit maris ad determinatam fœminam; cum qua permaneat non per modicum tempus, ſed diu vel per totam vitam. Et inde eſt quod naturaliter eſt in maribus in ſpecie humana ſollicitudo de certitudine prolis, quia eis imminet educatio prolis; hæc autem certitudo tolleretur ſi eſſet vagus concubitus. Hæc autem determinatio certæ fœminæ matrimonium vocatur; Et ideo dicitur eſſe de iure naturali. Sed quia concubitus ordinatur ad bonum commune totius humani generis, bona autem communia cadunt ſub determinatione legis, vt ſupra habitum eſt; conſequens eſt quod iſta coniunctio maris ad fœminam, quæ matrimonium dicitur, lege aliqua determinetur. Vnde cum fornicatio ſit concubitus vagus, vtpote pręter matrimonium exiſtens, eſt contra bonum prolis educandæ, & ideo eſt peccatum mortale. Nec obſtat ſi aliquis fornicando aliquam cognoſcens, ſufficienter prouideat proli de educa-

In animalibus vbi requiritur cura maris & fœminæ ad educationem prolis non datur vagus concubitus, ergo in hominibus eſt contra naturam.

A educatione; quia illud quod cadit ſub legis determinatione iudicatur ſecundum illud quod communiter accidit, & non ſecundum id quod in aliquo caſu poteſt accidere.

CIRCA tertium, ſcilicet *vtrum in tactibus & oſculis ſit peccatum mortale*, dicendum quod aliquid dicitur eſſe peccatum mortale dupliciter. Vno modo ſecundum ſuam ſpeciem; & hoc modo oſculum & amplexus vel tactus ſecundum ſuam rationem non nominant peccatum mortale. Poſſunt enim abſque libidine fieri, vel propter conſuetudinem patriæ, vel propter aliquam neceſſitatem, aut propter rationabilem cauſam. Alio modo dicitur aliquid eſſe peccatum mortale ex ſua cauſa, ſicut ille qui dat ſuam eleemoſynam vt aliquem inducat in hæreſim, peccat mortaliter propter intentionem corruptam. B Dictum eſt autem ſupra, quod conſenſus in delectationem peccati mortalis eſt peccatum mortale, & non ſolum conſenſus in actum; & ideo cum fornicatio ſit peccatum mortale, & multomagis aliæ luxuriæ ſpecies; conſequens eſt quod conſenſus in delectationẽ talis peccati ſit peccatum mortale, & non ſolum conſenſus in actum: & ideo cum oſcula & amplexus & huiuſmodi, propter delectationem fiant, conſequens eſt quod ſint peccata mortalia; & ſic ſolum dicuntur libidinoſa. Vnde huiuſmodi ſecũdum quod libidinoſa, ſunt peccata mortalia.

Tactus & oſcula inquantum libidinoſa, ſeu inquantum propter delectationem carnalem fiunt ſunt peccata mortalia.

CIRCA quartum, ſcilicet *vtrum nocturna pollutio ſit peccatum*: dicendum, quod nocturna pollutio dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo ſecundum ſe, & hoc modo non habet rationem peccati. Omne enim peccatum dependet ex iudicio rationis; C quia etiam primus motus ſenſualitatis non habet quod ſit peccatum, niſi inquantum iudicio rationis reprimi poteſt; & ideo ſublato iudicio rationis, tollitur ratio peccatorum. In dormiendo autem ratio non habet liberum iudicium. Nullus enim eſt dormiens, qui non intendat aliquibus ſimilitudinibus fantaſmatum, velut rebus ipſis. Et ideo id quod agit homo dormiens, qui non habet liberum iudicium rationis, non imputatur ei ad culpam; ſicut nec illud quod agit furioſus aut amens. Alio modo poteſt conſiderari nocturna pollutio per comparationem ad ſuam cauſam; quæ poteſt eſſe duplex. Vna quidem corporalis: Cum enim humor ſeminalis ſuperabundat in corpore, vel cum facta eſt humoris reſolutio, vel per nimiam calefactionem corporis, vel per quamcumque D aliam commotionem, ſomniat dormiens ea quæ pertinent ad expulſionem huiuſmodi humoris abundantis, vel reſoluti: ſicut etiam accidit quando natura grauatur ex aliqua alia ſuperfluitate, ita quod quandoque formantur in imaginatione fantaſmata pertinentia ad emiſſionem talium ſuperfluitatum. Si igitur ſuperabundantia talis, ſit ex cauſa culpabili, puta cum eſt ex ſuperfluitate cibi vel potus, tunc nocturna pollutio habet rationem culpæ ex cauſa ſua. Si autem ſuperabundantia vel reſolutio talis humoris non ſit ex aliqua cauſa culpabili, tunc pollutio non eſt culpabilis, nec in ſe, nec in cauſa ſua. Alia vero cauſa nocturnæ pollutionis poteſt eſſe animalis & interior; puta cum ex cogitatione præcedenti contingit aliquem dormientem pollui. E Cogitatio autem quæ in vigilia præceſſit, quandoque eſt pure ſpeculatiua; puta cum aliquis cauſa diſputationis cogitat de peccatis carnalibus; quandoque autem eſt cum aliqua affectione vel concupiſcentiæ vel horroris. Contingit autem magis nocturna pollutio ex cogitatione carnalium vitiorum quæ fiunt, quam aliarum delectationum; quia ex hoc remanet quoddam veſtigium ex inclinatione in anima, ita quod dormiens facilius inducitur in ſua imaginatione ad aſſentiendum actibus, ex quibus ſequitur pollutio, ſecundum hoc Philoſophus dicit in 1. Ethic. quod *inquantum paulatim pertranſeunt quidam motus à vigilantibus ad dormientes, meliora fiunt fantaſmata ſtudioſorum, quam quorumlibet.* Aug etiam dicit 3. ſuper Gen. ad litteram, quod *propter bonam animæ affectionem, quædam eius merita etiam in ſomnis clarent*: & ſic patet, quod nocturna pollutio habet rationem culpæ ex parte ſuæ cauſæ. Quandoque tamen contingit, quod ex præcedenti cogitatione carnalium actuum etiam ſpeculatiua, vel ſi ſit cum horrore, ſequitur in ſomnis pollutio, tamen non habet rationem culpæ, nec in ſe, nec in ſua cauſa. Tertia vero cauſa eſt ſpiritualis extrinſeca, puta cum ex operatione dęmonis commouentur fantaſmata dormientis in ordine ad talem effectum, & hoc quidem quandoque eſt cum peccato præcedenti, ſcilicet negligentia pręparandi ſe contra dęmonis illuſiones: Vnde & in ſero cantatur, *hoſtemque noſtrum comprime, ne polluantur corpora*. Quandoque vero abſque omni culpa hominis, ex ſola nequitia dęmonis, ſicut in collationibus patrum dicitur de quodam, quod ſemper in diebus feſtis pollutionem nocturnam patiebatur, hoc diabolo procurante, vt impediretur à ſacra communione. Sic igitur patet quod nocturna pollutio nunquam eſt peccatum, tamen quandoque eſt ſequela peccati pręcedentis.

Nocturna pollutio nunquam eſt peccatum in ſe, ſed ſæpe in ſua cauſa, putandum quæ dat occaſionem eius in vigilia, vel negligenter ſe præparat contra dæmonis illuſiones.

CIRCA quintum, ſcilicet *vtrum ſtuprum ſit ſpecies luxuriæ*: dicendum, quod vbi circa materiam alicuius vitij occurrit aliqua ſpiritualis deformitas, ibi debet poni determinata ſpecies illius vitij; luxuria autem eſt peccatum circa venerea exiſtens, vt ſupra dictum eſt. In virgine autem ſub cuſtodia patris exiſtente, quædam deformitas ſpecialis occurrit, ſi corrumpatur; tum primo ex parte puellæ, quæ ex hoc quod violata, nulla pactione coniugali præcedente, impeditur à legitimo matrimonio contrahendo, & ponitur in via meretricandi, à quo retrahebatur ne ſignaculum virginitatis amitteret; tum etiam ex parte patris, qui de eius cuſtodia ſolicitudinem gerit, ſecundum illud Eccleſ. 42. *Super filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, nequando faciat te in opprobrium venire inimicis*, & ideo manifeſtum eſt quod ſtuprum, quod importat illicitam virginum deflorationem, ſub cura parentum exiſtentium, eſt determinata ſpecies luxuriæ.

Stuprum, quæ eſt defloratio virginis ſub paterna cura & poteſtate exiſtens, eſt determinata ſpecies luxuriæ.

CIRCA ſextum, ſcilicet *vtrum raptus ſit ſpecies luxuriæ*: dicendum, quod raptus prout nunc de eo loquimur, eſt ſpecies luxuriæ; & quandoque quidem in idem concurrit cum ſtupro, quandoque autem inuenitur raptus ſine ſtupro, quandoque vero ſtuprum ſine raptu. Concurrunt quidem in idem, quando aliquis violentiam infert ad virginem illicitè deflorandam; quæ quidem violentia, quandoque infertur tam virgini quam patri, quandoque autem infertur patri, ſed non virgini; puta cum ipſa conſentit vt per violentiam de domo patris abſtrahatur. Differt etiam violentia & raptus alio modo; quia quandoque puella à domo parentum violenter abducitur, & violenter corrumpitur, quandoque autem etſi violenter abducitur, non tamen violenter corrumpitur, ſed de voluntate virginis; ſiue corrumpatur fornicario concubitu, ſiue matrimoniali: qualitercumque enim violentia adſit, ſaluatur ratio raptus. Inuenitur autem raptus ſine ſtupro; puta ſi aliquis rapiat viduam, vel puellam corruptam. Vnde Symmachus Papa dicit. *Raptores viduarum vel virginum, ob immanitatem tanti facinoris deteſtamur.* Stuprum vero ſine raptu inuenitur, quando aliquis ſine violentia virginem illicitè deflorat.

Raptus eſt ſpecies luxuriæ, interdũ ſtupro coniuncta, interdum ſeparata; importat enim violentiã erga virginem abducendã aut corrumpendam.

CIRCA ſeptimum, ſcilicet *vtrum adulterium ſit ſpecies luxuriæ*: dicendum, quod adulterium ſicut ipſum nomen ſonat, eſt acceſſus ad alienum thorum. In quo quidem dupliciter contra caſtitatem & humanæ generationis bonum, aliquis delinquit. Primo quidem inquantum accedit ad mulierem non ſibi matrimonio copulatam, quod requiritur ad bonum prolis propriæ educandæ: Alio modo, quia accedit ad mulierem alteri per matrimonium copulatam, & ſic impedit bonum prolis alienæ, eadem eſt ratio de muliere coniugata, quæ per adulterium corrumpitur. Vnde dicitur Eccleſ. 32. *Omnis mulier relinquens virum peccabit.* Primo enim in lege altiſſimi incredibilis fuit, in qua ſci-

Adulterium eſt determinata ſpecies luxuriæ quia tollit bonum propriæ prolis, & alienæ.

licet præcipitur: *Non mæchaberis.* Secundo virum ſuum reliquit, in quo facit contra certitudinem prolis eius. Tertio in adulterio fornicata eſt, & ex alio viro filios ſtatuit ſibi, quod eſt contra bonum propriæ prolis. Sed primum eſt commune in omnibus peccatis mortalibus. Alia vero duo specialiter pertinent ad deformitatem adulterij. Vnde manifeſtum eſt quod eſt determinata ſpecies luxuriæ, vtpote ſpiritualem deformitatem habens circa venereos actus.

Circa octauum, ſcilicet *vtrum inceſtus ſit ſpecies luxuriæ*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, ibi eſt neceſſe inueniri determinatam ſpeciem luxuriæ, vbi inuenitur aliquid repugnans debito vſui venereorum. In vſu autem conſanguinearum & affinium inuenitur aliquid incongruum commixtioni venereæ triplici ratione. Primo quidem, quia naturaliter homo debet quandam honorificentiam parentibus, & per conſequens alijs conſanguineis, qui ex eiſdem parentibus de propinquo originem trahunt, intantum quod apud antiquos vt Valerius Maximus refert, non erat fas ſimul filium cum patre balneari, ne ſeſe ſimul inuicem nudos concupiſcerent. Manifeſtum eſt autem ſecundum prædicta, quod in actibus venereis maximè conſiſtit quędam turpitudo honorificentiæ contraria. Vnde de his homines verecundantur; & ideo incongruum eſt quod coniunctio venerea fiat talium perſonarum adinuicem. & hæc cauſa videtur exprimi Leuitic. 18. vbi dicitur, *mater tua eſt, non reuelabis turpitudinem eius*: & idem poſtea ſubdit in alijs. Secunda ratio eſt, quia perſonas ſanguine coniunctas neceſſe eſt adinuicem ſimul conuerſari, vnde ſi homines non arcerentur à commixtione venerea, nimia opportunitas daretur hominibus venereæ commixtionis; & ſic animi hominum nimis emolleſcerent per luxuriam, & ideo in veteri lege illæ perſonæ ſpiritualiter videntur eſſe prohibitæ, quas neceſſe eſt ſimul commorari. Tertia ratio eſt, quia per hoc impediretur multiplicatio amicorum, dum enim homo extraneam vxorem accipit, coniunguntur ſibi quadam ſpeciali amicitia, omnes conſanguinei vxoris, ac ſi eſſent conſanguinei ſui; vt Auguſtin. dicit 15. de ciuitat. Dei, *Habita eſt ratio rectiſſima charitatis, vt homines quibus eſſet vtilis atque honeſta concordia, diuerſarum vicißitudinum vinculis nectrerentur; nec vnus in vno multas haberet, ſed ſingulæ ſpargerentur in ſingulos.* Addit autem Ariſtoteles rationem quartam in ſecund. Politicor. quia cum naturaliter homo conſanguineam diligat, ſi adderetur amor qui eſt ex commixtione venerea, fieret nimius ardor amoris, & maximum libidinis incentiuum, quod caſtitati repugnat. Vnde manifeſtum eſt quod inceſtus eſt determinata ſpecies luxuriæ.

Inceſtus eſt determinata ſpecies luxuriæ, quod eſt contra reuerentiam debitam parentibus.

Circa nonum, ſcilicet *vtrum ſacrilegium ſit ſpecies luxuriæ*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, quando actus vnius virtutis vel vitij ordinatur ad finem alterius, aſſumit ſpeciem illius, ſicut furtum quod propter adulterium committitur, tranſit in ſpeciem adulterij. Manifeſtum eſt autem quod obſeruatio caſtitatis ſecundum quod ordinatur ad cultum Dei, fit actus religionis in illis qui vouent & ſeruant virginitatem; vt patet per Auguſt. in lib. de virginitate. Vnde manifeſtum eſt, quod luxuria ſecundum quod violat aliquid ad diuinum cultum pertinens, pertinet ad ſpeciem ſacrilegij; & ſecundum hoc ſacrilegium poteſt poni ſpecies luxuriæ.

Sacrilegium eſt ſpecies luxuriæ, inquantū violat aliquid luxuria quod ſpectat ad cultum Dei.

Solutio obiect.

Et nota quod ſacrilegium eſt ſpecies irreligioſitatis, & etiam luxuriæ; quia luxuria ſecundum quod ordinatur ad finem alterius vitij, efficitur illius vitij ſpecies; & ſic aliqua ſpecies luxuriæ poteſt etiam eſſe ſpecies irreligioſitatis, ſicut cuiuſdam ſuperioris generis. Vnde 32. q. 1. ſacrilegium non connumeratur inter ſpecies luxuriæ. Cuius ratio eſt, quia ibi non ponuntur niſi illa quæ ſunt ſpecies luxuriæ ſecundum ſeipſa; ſacrilegium autem eſt ſpecies luxuriæ ſecundum quod ordinatur ad finem alterius vitij, & poteſt concurrere cum diuerſis ſpeciebus luxuriæ. Si enim aliquis abutatur perſona coniuncta ſibi ſecundum ſpiritualem cognationem, committit ſacrilegium ad modum inceſtus. Si autem abutatur virgine Deo ſacrata; inquantum eſt ſponſa Chriſti, committit ſacrilegium per modum adulterij: inquantum vero eſt ſub ſpiritualis patris cura conſtituta, erit quoddam ſpirituale ſtuprum; & ſi violentia inferatur erit ſpiritualis raptus: qui etiam ſecundum leges ciuiles grauius punitur quam alius raptus. Vnde Iuſtinianus Imperator dicit. *Si quis, non dicam rapere, ſed attentare tantummodo matrimonij coniungendi cauſa, ſacratißimas virgines auſus fuerit, capitali pœna feriatur.*

Sacrilegium non eſt ſpecies luxuriæ ſecundum ſe, ſed prout ordinatur ad finem alterius vitij, ex quo habes quod poßit concurrere cum varijs luxuriæ ſpeciebus.

Circa decimum, ſcilicet *vtrum vitium contra naturam ſit ſpecies luxuriæ*. Dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt, ibi eſt determinata ſpecies luxuriæ, vbi ſpiritualis ratio deformitatis occurrit, quæ facit indecentem actum venereum. Quod quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno quidem modo quia repugnat rationi rectæ, quod eſt commune in omni vitio luxuriæ. Alio modo quia ſuper hoc repugnat ipſi ordini naturali venerei actus, qui conuenit humanæ ſpeciei, quod dicitur vitium contra naturam. Quod quidem poteſt pluribus modis contingere. Vno quidem modo, ſi abſque omni concubitu, cauſa delectationis venereæ, pollutio procuretur; quod pertinet ad peccatum immunditiæ, quam quidam mollitiem vocant. Alio modo ſi fiat per concubitum ad rem non eiuſdem ſpeciei; quod vocatur beſtialitas. Tertio modo ſi fiat per concubitum ad non debitum ſexum, puta maſculi ad maſculum, vel fœminæ ad fœminam; vt Apoſtolus dicit Rom. 1. quod dicitur ſodomiticum vitium. Quarto ſi non ſeruetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad inſtrumentum, aut ad alios monſtruoſos & beſtiales concumbendi modos.

Vitium contra naturam eſt ſpecies luxuriæ inquantū repugnat ordini naturali venerei actus, fit autem quadrupliciter.

Circa vndecimum, ſcilicet *vtrum vitium contra naturam ſit grauiſſimum peccatorum inter ſpecies luxuriæ*. dicendum, quod in quolibet genere corruptio principij eſt peſſima, ex quo alia dependent; principia autem rationis ſunt ea quæ ſunt ſecundum naturam: nam ratio præſuppoſitis his quæ ſunt à natura determinata, diſponit alia ſecundum quod conuenit; & hoc apparet tam in ſpeculatiuis quam in operatiuis. Et ideo ſicut in ſpeculatiuis error circa ea quorum cognitio eſt huiuſmodi naturaliter indita, eſt grauiſſimus & turpiſſimus; ita in agendis, agere contra ea quæ ſunt ſecundum naturam determinata, eſt grauiſſimum & turpiſſimum, quia ergo in vitiis quę ſunt contra naturam tranſgreditur homo id quod eſt ſecundum naturam determinatum circa vſum venereum, inde eſt quod in tali materia hoc peccatum eſt grauiſſimum; Poſt quod eſt inceſtus; qui ſicut dictum eſt, eſt contra naturalem reuerentiam quam perſonis coniunctis debemus. Per alias autem luxuriæ ſpecies præteritur ſolum id quod eſt ſecundum rationem rectam determinatum, ex præſuppoſitione connaturalium principiorum. Magis autem repugnat rationi quod aliquis venereis vtatur, non ſolum contra id quod conuenit proli generandæ, ſed etiam cum iniuria alterius, & ideo fornicatio ſimplex, quæ committitur ſine iniuria alterius perſonę, minima eſt inter ſpecies luxuriæ. Maior autem iniuria eſt, ſi quis abutatur muliere alterius poteſtati ſubdita ad vſum generationis, quam ad ſolam cuſtodiam: & ideo adulterium eſt grauius peccatum quam ſtuprum; & vtrumque aggrauatur per violentiam: propter quod raptus virginis eſt grauius peccatum quam ſtuprum, & raptus vxoris quam adulterium: & hæc omnia aggrauantur ſecundum rationem ſacrilegij, vt ſupra dictum eſt.

Vitium contra naturam eſt grauiſſimum inter ſpecies luxuriæ.

Quæ luxuriæ ſpecies in grauitate præcedunt.

Et nota quod ſicut ordo rationis rectæ eſt ad homines, ita ordo naturæ eſt ab ipſo Deo, & ideo in peccatis contra naturam, in quibus ipſe ordo naturæ violatur, fit iniuria ipſi Deo ordinatori naturæ. Vnde Auguſtin. dicit 3. confeſſionum. *Flagitia quæ ſunt contra*

Solutio obiect.

naturam, ſunt ſemper deteſtanda, atque punienda; qualia ſodomitarum fuerunt; quæ ſi omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur, quæ non ſic fecit homines, vt ſe illo vterentur modo. Violatur quippe ipſa ſocietas, quæ cum Deo nobis eſſe debet; cum eadem materia cuius ille auctor eſt, libidinis peruerſitate polluitur. Et ideo ſicut iniuria quæ fit ipſi Deo, grauior eſt quam illa quæ fit proximo; ita vitium contra naturam grauius eſt quam adulterium, ſtuprum, raptus, vel etiam ſacrilegium. In quo etſi fit iniuria ipſi Deo, tamen ibi ſeruatur ordo naturæ.

Inter vitia contra naturam grauiſſimum eſt beſtialitas, minimum mollities.

Item inter vitia contra naturam, minus eſt graue peccatum quod eſt ex omiſſione concubitus vt mollities; quia in peccatis magis attenditur grauitas ex abuſu alicuius rei, quam ex omiſſione; grauiſſimum autem eſt peccatum beſtialitatis, vbi non ſeruatur debita ſpecies. Vnde ſuper illud Gen. 37. Accvsavit fratres svos crimine pessimo; dicit Gloſ. quod *cum pecoribus miſcebantur.* Poſt hoc autem eſt vitium ſodomiticum vbi non ſeruatur debitus ſexus. Poſt hoc autem eſt peccatum ex eo quod non ſeruatur debitus modus concumbendi: magis autem ſi non ſit debitum vas, quam ſi ſit inordinatio ſecundum alia pertinentia ad modum concubitus.

De deteſtatione luxuriæ.

DISTINCTIO III.

Multa mouent ad luxuriam deteſtandam.

Circa quartum principale, ſcilicet de his quæ ſuadent & oſtendunt peccatum luxuriæ deteſtandum, ſciendum; quod multa mouere debent ad hoc, videlicet. Laboris pœnalitas. Ardoris immenſitas. Fætor abominabilis. Pudor intolerabilis.

1. Laboris pœnalitas.

Primo quidem deteſtabilem eſſe luxuriam oſtendit laboris pœnalitas, quæ præcedit & concomitatur hoc vitium. Quis enim enarrare ſufficiat, quot labores & inedias, quot dietas malas, quot vigilias (quia frequenter noctes omnino ducunt inſomnes) quot timores & pericula, quot ſolicitudines & anguſtias, quot aeris intemperies, id eſt æſtus & frigora, Imbres, niues, & glacies, & multa huiuſmodi ſuſtinent miſeri, pro breuiſſima & viliſſima delectatione complenda: quæ ſi pro Deo & animarum ſalute ſuſtinerent, eſſent verè martyres apud Deum. Vnde manifeſtum eſt quod excæcauit eos malitia eorum, vt id quod verè eſt turpe, videatur eis pulchrum; & quod moleſtum, delectabile videatur; iuxta illud;

Omnis amor cæcus, non eſt amor arbiter æquus.
Nam deforme pecus iudicat eſſe decus.

Vnde Iob 30. *eſſe ſub ſentibus delicias reputabant:* Sentes iſtæ ſunt curæ, ſolicitudines, vigiliæ, labores, & afflictiones, quæ antecedunt vel concomitantur hoc peccatum. Illudit autem eis diabolus ſic, vt in ſpinis quærant ficus, & pro melle eas lambant, & ſic merito lecatores dicantur, ſpinæ enim voluptatis ſolicitudines vocantur. Matth. 13. & Lucæ 8.

Exemplum.

Similes ſunt cuidam, qui cum iret per ſiluam quandam hora veſpertina, inuenit quandam domum pulchram, in qua receptus eſt. Domina autem domus, quæ videbatur pulchra & ornata, inuitauit eum ad amorem ſuum & concubitum: cui cum conſenſiſſet, videbatur ei quod in cubili pretioſiſſimo cum ea iaceret, in mane autem excitatus, inuenit ſe amplectentem facem de ſpinis, & ſic cognouit ſe à diabolo ludificatum, pro delicijs inueniens ſpinas, hæc autem anxietas in illicito amore, facit omnia dura ferre tanquam leuia. Iuxta quod de bono amore dicit Auguſtin. *Omnia ſæua & immania, facilia & prope nulla facit amor:* vt patet Geneſ. 29. *Seruiuit pro Rachel ſeptem annis Iacob, & videbantur ei dies pauci præ amoris magnitudine.* Sic erat ille qui dicebat pro amore ſuo.

Sic nabam per gelidas brumales gurgitis vndas,
Nec mihi ſolſtitium, nec graue frigus erat.

Si igitur amor illicitus vilis & fœdus, ſic eos allicit, vt omnia moleſta & grauia videantur eis delectabilia pro amore deteſtabili & damnabili: quantomagis amor Dei, qui valde dulcis eſt, delectabilis, ſuauis, & magis naturæ conſonus, & efficacior ad mouendum, deberet nos allicere ad omnia dura, & aſpera ſuſtinendum. Si tamen alicui miſero peccatori, talis, immo longe minor pœna vel labor iniungeretur in pœnitentiam, diceret ſe ſuſtinere non poſſe, nec velle tanta ſuſtinere pro Deo, quanta ſuſtinet pro diabolo, nec pro ſalute animæ ſuæ, quanta pro damnatione ſuſtinet deteſtabiliter ex improba voluntate.

2. Ardoris immenſitas.

Secvndo deteſtandam eſſe luxuriam oſtendit ardoris immenſitas, id eſt feruor libidinoſæ concupiſcentiæ, qui eſt in hoc peccato. Hunc ignem inflammat contactus mulieris, aſpectus ſiue corporalis ſiue imaginarius, & conſortium & colloquium. De primo dicitur. Prouerb. 6. *Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, & veſtimenta eius non ardeant, aut ambulare ſuper prunas, & non comburantur plantæ eius; ſic homo qui ingreditur ad vxorem proximi ſui, non erit mundus cum tetigerit eam. De ſecundo*, id eſt aſpectu dicitur Eccl. 9. *Noli circumſpicere &c.* Sequitur. *Propter ſpeciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. De tertio* & quarto, id eſt conſortio & colloquio, ibidem. *Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti ſunt, &c.* Iob 31. *Ignis eſt vſque ad conſumptionem deuorans*, & Eccleſ. 23. *Anima calida quaſi ignis exardeſcit.* De immenſitate huius ardoris require infra.

3. Fœtor intolerabilis.

Tertio deteſtabilem eſſe luxuriam oſtendit fœtor abominabilis, qui quandoque ſentitur ab his etiam qui faciunt. Aliquando enim fœtet eis ſuum peccatum, tamen non dimittunt illud. Amos 4. *Aſcendere feci fœtorem tentoriorum veſtrorum ad nares veſtras, & non eſtis conuerſi ad me dicit Dominus.* Tentoria corpora ſunt fœtentia: Vnde luxurioſi vocantur hyrci fœtentes, Zachar. 10. *Viſitabo ſuper hyrcos fœtentes mulieres meretrices.* Aliqui etiam ſentiunt fœtorem huius peccati, quando fit in domo ſua. Quidam Archidiaconus fœtorem cognoſcebat, quando ſeruus eius peccauerat. Ad hoc facit exemplum quod habetur ſupra de tentatione, quomodo ſpiritus fornicationis apparuit Pachomio in ſpecie Æthyopiſſæ teterrimæ, & de fœtore eius fœtebat manus qua eam tetigerat.

Exemplum.

Item de verbis patrum. Cum quidam veniſſet ad eremum, & ſecum adduxiſſet filium ſuum nuper ablactatum, cum creuiſſet, tentabant eum dęmones de peccato carnis, qui ait patri, quod volebat ire ad ſęculum, non valens impetus tentationum ferre. Et cum non poſſet eum pater retinere, obtinuit tamen quod prius iret & faceret quadragenam vnam in remotiori eremo, portans ſecum panes, & faciens plectas de palmarum folijs. Quod cum faceret, poſt 20. dies apparuit ei opus diaboli, quaſi mulier Æthyopiſſa fœtida & turpis aſpectu, ita vt eius fœtorem non poſſet ſuſtinere, ſed abijciebat eam à ſe, cui ait, ego ſum quæ in cordibus hominum dulcis appareo, ſed propter obedientiam tuam & laborem, non permiſit me Deus decipere te, ſed indicauit tibi fœtorem meum. Qui ſurgens & gratias agens ad patrem redijt, & factum retulit, dicens: Iam nolo redire ad ſæculum. Cui pater; Si perſeuerares in mandato meo, vſque ad 40. dies, maiora videre haberes.

Exemplum.

Dicvnt Philoſoph. quod Ciconiæ ſibiinuicem fidem cuſtodiunt, vt neutra, viuente compare, alteri miſceatur. Vnde contigiſſe dicitur quod Ciconia quędam abſente maſculo, alterum maſculum recipiebat in nido; & poſt coitum ſtatim lauabat ſe in flumine, ne maſculus ſuus veniens, factum ſuum cognoſceret per fœtorem, ſemel autem præuenta eſt, & antequam lauari poſſet, veniens maſculus eius & adulterium deprehendens, protinus eam dimiſit;

nec poſtea declinauit ad eam, donec magna ciconiarum multitudine congregata in planitie, eiſque in duas partes diuiſis altrinſecus, illa tanquam iudicanda ſtetit in medio. Factoque quaſi concilio, quid de illa iudicaretur agendum; Primo maſculus eius aggreſſus eſt eam cum roſtro: Poſtmodum omnes aliæ diſcerpentes eam, in fruſta minima diuiſerunt, in vltionem ſceleris perpetrati.

Fœtor luxuriæ eſt Angelis abominabilis multiplici ratione.

Fætor huius flagitij multum eſt abominabilis ſanctis Angelis, & eis ſummè diſplicet multiplici ratione. Primo luxurioſus facit coram eis, quod non faceret coram aliquo ribaldo, nec eis reuerentiam exhibet, qui nos cuſtodiunt in omnibus vijs noſtris. Bernard. *In quouis angulo, in quouis diuerſorio reuerentiam habe cum Angelo tuo; nec coram eo facias, quod coram me facere non auderes.* Item contumeliam facit Angelis, qui cum ſit eis ſimilis ſecundum animam & intelligentiam, magis vult aſſimilari iumentis quam eis. Pſalmus 48. *Homo cum in honore eſſet non intellexit &c.* quia vt dicit Gloſſ. ſupra illud 1. Corinth. 6. Qvi fornicatvr in proprivm corpvs peccat. *In fornicationis opere totus homo abſorbetur à carne, ita vt dici non poſſit animus ſuus eſſe, ſed totus homo dici poſſit caro.* Item contumeliam facit Angelo ſuo, quia eo contempto ludit & delectatur cum ſpiritu turpiſſimo fornicationis, quem amplexatur, à bono Angelo ſe auertens, & conſilia eius ſpernens.

Exemplum.

In vitis patrum, quidam tentatus à ſpiritu fornicationis, rogauit quendam ſanctum patrem, vt oraret pro eo. Quod cum feciſſet aſſiduè & ſępe, & ille diceret ſe à tentatione illa non eſſe alleuiatum; cum contriſtaretur ſenex, ſe non exaudiri, vidit illum monachum quem tentabat diabolus ſedentem, & ſpiritum fornicationis ante illum ludentem; & ipſum cum eo delectari, & Angelum Dei aſtantem, & grauiter indignantem contra eum, quia non conſurgebat, nec orabat iuxta conſilium ſuum, ſed magis delectabatur in cogitationibus ſuis & imaginationibus, quas ei diabolus immittebat: quem arguit ſenex de negligentia, dicens: Impoſſibile eſt alienis orationibus nunc ſpiritum a te repellere, niſi & tu laborem aſſumas orationum, ieiuniorum, vigiliarum, & huiuſmodi. Sicut enim in medicinis corporalibus, nihil proficit cura medicorum, niſi infirmi à noxijs ſe abſtineant; nec orationes ſanctorum negligentibus, & remiſſis, & reſolutis corde. Item odit eam bonus Angelus; quia eius naribus fœtorem abominabilem ingerit.

Exemplum.

De verbis patrum legitur, quod mortuo peregrino in ſilua, Angelus apparuit eremitæ, dicens quod iret ſecum ad ſepeliendum dictum peregrinum. Quod cum feciſſet, & vellet eum ſepelire, eremita nares ſuas ſibi obturabat, non valens ferre fœtorem cadaueris, Angelus non. quo ſepulto obuiauerunt cuidam iuueni compto & ornato; ad quem appropinquantes, Angelus nares ſuas obturabat, dicens, quod fœtor luxuriæ eius erat ei grauiſſimus ad tolerandum, & cadauer peregrini ſuauiſſimi odoris.

Item luxurioſum odit Angelus, & eius luxuriam, quia filium ſummi regis eius cuſtodiæ deputatum, in oculis, & etiam in contumeliam cuſtodis tanti corrumpit, de qua dicitur in Pſalmo 90. *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis.*

Fœtor luxuriæ aſcendit ad Deum & Sanctos.

Item quod grauius eſt, fœtor iſte aſcendit vſque ad Deum. Vnde dicit Anſelm. *Non tantum fœtet canis putridus coram hominibus, quantum peccantis ſpurcitia coram Deo,* luxurioſus autem eſt ſicut cadauer putridum. Pſalmus 37. *Putruerunt & corruptæ ſunt, &c.* & Micheæ 2. *propter immunditiam corrumpetur putredine peſſima,* & Ioel. 2. *Putruerunt iumenta in ſtercore ſuo.* Gregor. *Iumenta in ſtercore ſuo computreſcere, eſt homines carnales in fœtore luxuriæ vitam finire.* Poſtremo in naribus hominum fœtet hoc flagitium, quando fœtor infamiæ vſque ad eorum notitiam dilatatur. Vnde de Salomone dicitur Eccleſ. 47. *Inclinaſti fœmora tua mulieribus, & poſuiſti maculam in gloria tua.* Prouerb. 6 de adultero dicitur. *Turpitudinem & ignominiam congregat ſibi & opprobrium illius non delebitur.* Eccleſ. 23. *Hic in plateis ciuitatis iudicabitur, quia ibi male loquuntur homines de eo.* Et poſt. *Et erit dedecus omnibus, quia non intellexit timorem Domini.* Ideo Roman. 1. peccata luxuriæ dicuntur paſſiones ignominiæ, quia auferunt nomen famæ. Hieronym. *Detrahentium morſibus te tradidiſti, ſi Agapetarum conſortia non euitas.* De talibus etiam in Pſalmo 82. *Diſperierunt in Endor, facti ſunt vt ſtercus terræ.* Endor interpretatur fons generationis, hoc eſt luxuria, & Eccl. 9. *Mulier fornicaria quaſi ſtercus in via conculcabitur.*

Exemplum.

Item luxurioſi adeo fœtent ſanctis, quod non permittunt eos ſecum habere Eccleſiaſticam ſepulturam; ſicut dicitur 4. Dialog. 54. capit. de Valeriano patricio, quem poſuit epiſcopus Brixiæ, pretio ſibi dato, in Eccleſia Beati Fauſtini martyris, qui apparuit cuſtodi Eccleſiæ ſuæ, monens eum ter vt diceret Epiſcopo, quod carnes fœtentes dicti Valeriani remoueret ab Eccleſia ſua: Quod ſi non faceret die 30. moreretur. Quod quia non fecit, die 30. morte ſubita, & improuiſa mortuus eſt. Dictus autem Valerianus vſque ad ętatem decrepitam fuerat leuis & lubricus.

Item in eodem libr. legitur de Valeriano Mediolanen. Eccleſiæ defenſore, qui lubricus & cunctis leuitatibus occupatus, defunctus poſitus eſt in Eccleſia Syri Martyris, quem cuſtodes Eccleſiæ viderunt nocte media trahi à duobus teterrimis ſpiritibus, ligatis pedibus, vociferantem nimis extra Eccleſiam, vbi in mane inuentus eſt. Ibi dicit Gregor. *Hi quos peccata grauia premunt, ſi in ſacro loco ſepeliri ſe faciunt, reſtat etiam vt de ſua præſumptione iudicentur.*

Item quinquageſimoſeptimo de tinctore ſepulto in Eccleſia Beati Ianuarij, qui ſequenti nocte viſus eſt & auditus à cuſtode clamare, Ardeo, ardeo: mane autem aperto ſuo ſepulchro, ſui corpus eius non inuenerunt, ſed ſola veſtimenta eius integra & intacta: *ex qua re* vt dicit Gregorius *colligitur, qua vltione anima ſit damnata, cuius caro eſt ab Eccleſia proiecta.*

4. *Pudor intolerabilis.*

Qvarto luxuriam oſtendit eſſe deteſtabilem, pudor intolerabilis. Pudor enim vel erubeſcentia eſt fuga rei indecentis. Magna enim erubeſcentia ſignum eſt magnæ indecentiæ; propter quod hoc peccatum latebras appetit, & velamen quęrit, & tenebras diligit, Iob 24. *Oculus adulteri obſeruat caliginem.*

Item in libro de verbis patrum tranſeunte Abbate Effrem, quædam proſtituta immiſſa eſt ad eum, vt incitaret ipſum ad turpem coitum, vel ad iracundiam; quia eum nullus viderat iraſcentem, cui incitanti eum ad hoc ait; ſequere me, & duxit eam ad locum populoſum & ait; Hic para te. Quæ ait, quomodo poſſum coram tot hominibus hoc facere, & ille, & quomodo non erubeſcis oculos Dei & ſanctorum? quæ confuſa receſſit. Ad idem eſt exemplum ſupra de Thayde meretrice.

Exemplum.

Item in chronicis Godofredi dicitur, quod cum Paulina neptis Tyberij Cæſaris, amaretur à quodam milite, nec aliquo modo poſſet eam habere, cum ipſa frequentaret templum Iſidori, ipſe fecit pactum cum ſacerdote Iſidor. quod permitteret eum in templo in habitu Iſidor. Quo facto intrauit ſimulacrum, & Paulinæ petenti reſponſum ſuaſit, vt conſentiret ei, & de eius concubitu glorioſa fieret, qua conſentiente, vſus eſt ea ad votum, quæ cum rediret, ille manifeſtauit ſe ei, improperans ei factum, pro quo depoſita querimonia apud Tyberium, idolum combuſtum eſt, templum deſtructum, ſacerdotes occiſi, miles proſcriptus ab vrbe; ipſa Paulina præ verecundia amiſſæ pudicitiæ, gladio ſe occidit.

Luxuria vt capiat blanditur & ſeducit.

Vel dicas quod luxuria deteſtabilis oſtenditur & cauenda, quia blanditur vt capiat, & vinculat captiuatum; vinculatum ſpoliat, & iugulat ſpoliatum. Primo quidem, hominem vecordem blandiendo ſeducit vt capiat. Capit enim aſpectu, riſu, colloquio, & tactu, ideo monet ſapiens Prouerb 6. *Non concupiſcas pulchritudinem mulieris cor tuum, ne capiaris in nutibus eius.* Et poſt, *mulier pretioſam animam viri capit*, Iudith 10. *Aſpectu ſuo cepit Holofernem*, & 15. *ſandalia eius rapuerunt oculos eius, pulchritudo eius captiuam fecit animam eius.* Hieronym. *Libido pretioſas hominum animas capit, & adoleſcentium facit aduolare corda.* Item Gregor. *Quem luxuria ſemel ceperit, nihil aliud cogitare permittit, ita tenet captiuum in luto.* Item Beda. *Meretrix ſermonum ſuauitatem, & corporis formoſitatem quærit, ad capiendas animas virorum.* Sicut legitur in vita Beatæ Mariæ Ægyptiacæ, quod cum eſſet iuuenis & ſpecioſiſſima, vt ipſa confeſſa eſt Zoſimæ, circuibat ciuitates & nundinas, & per mare, & terram, quomodo animas diabolo venaretur.

Luxuria vinculat captiuatum.

Secvndo luxuria vinculat captiuatum, ſicut bene docet Sapient. Prouerbior. 7. de meretrice loquens. *Apprehenſum deoſculatur iuuenem, & procaci vultu blanditur, &c. Intexui funibus lectulum meum, ſtraui tapetibus pictis de Ægypto, aſperſi cubile meum myrrha & oleo & cinamomo. Veni inebriemur vberibus, & fruamur cupitis amplexibus &c.* Sequitur. *Irretiuit eum multis ſermonibus, & blanditijs labiorum ſuorum protraxit illum; ſtatim eam ſequitur, quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciuiens, & neſcit quod ad vincula ſtultus trahatur &c.* Item Eccleſiaſtici 7. *Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum eſt, ſagena cor eius, vincula ſunt manus illius.* Iud. 16. Dalila Samſonem tradidit Philiſtæis, qui vinctum catenis duxerunt in gazam. Bernard. *Voluptas habita cito repetitur, repetita blanditur, conſuetudo ligat, ratio conſopitur.* Vinculat enim mulier, & inuiſcat animas multis modis, quia omnia quæ ſunt in ea viſcoſa ſunt. Geneſ. 14. *Vallis illuſtris habebat puteos multos bituminis*, id eſt mundus mulieres multas bitumine vincientes. De tali puteo dicitur Prouerb. 22. *Fouea profunda eſt meretrix, & vt puteus anguſtus aliena.* Hieronym. *Si iuuenes cum mulieribus habitent, non deerit viſcarium diaboli.*

Hoc viſco aliquando inuiſcantur aues, id eſt viri ſpirituales, quando appropinquando tangunt illum, ſicut aucupes cum viſco capiunt aues, virgas eo liniendo. Similiter dæmones homines, per mulierum ſigna & geſtus attractiones faciendo. Sic autem inuiſcando, virilem emollit conſtantiam, & calefacit; quia non aliter inuiſcaret, niſi calefaciendo & emolliendo. Hieronym. *ferreas mentes libido domat. In virginibus maiorem parit famem, quia quod ignoratur dulcius putatur.* Idem *adamas inter malleum & incudem non frangitur, hyrcino tamen ſanguine diſſipatur. Sic vir fortis qui tribulatione non frangitur, fornace libidinis reſoluitur.* Item Iſidor. *Iuxta ſerpentem poſitus non diu eris illæſus. Cum igne poſitus, etſi ſis ferreus, aliquando diſſolueris. Proximus periculo, diu tutus non eris.* Iob 14. *Mons cadens defluit*, quod eſt quando aliquis de magno ſtatu, ſubito per tentationem cadens à gratia, defluit per ſordes luxuriæ ad modum aquæ, vt Ruben, de quo Geneſ. 49. *Ruben primogenitus meus, prior in donis maior imperio, effuſus eſt ſicut aqua &c.* Sicut Dauid ad aſpectum Berſabeæ cito cecidit 2. Reg. 11. *Et ſaxum transfertur de loco ſuo*, id eſt homo durus & qui videbatur inflexibilis, de ſtatu innocentiæ, vel Dei cultu, ad apoſtaſiam. Vt Salomon amore mulierum de cultu Dei ad idolatriam. Qui primo Deo fabricauerat templum, poſt fabricauit fana dæmonibus 3. Reg. 11. Sequitur in Iob. *Lapides excauant aquæ*, id eſt corda fortia, aſſiduæ tentationes, frequentes collocutiones mulierum, & huiuſmodi. Poëta.

Gutta cauat lapidem, non vi, ſed ſæpe cadendo;
Duraque cum molli ſaxa, cauantur aqua.

Aquæ ſunt mulierum blanditiæ & deliciæ luxuriæ: *& alluuione paulatim conſumitur terra.* Alluuio eſt latens crementum aquæ; per aquam ſignificatur latens tentatio luxuriæ, quæ paulatim emollit hominem.

Exempla.

Legitvr in chronicis, quod Ninias fuit filius Nini, & Semiramis mater ſua, quem ne haberet vigorem regium, fecit nutriri inter mulieres, & opera muliebria facere, regnans pro eo, vt reſolutus mollitie, vigorem virilem & regimen Regni tenere non valeret. Qualiter autem luxuria emolliat, & reſoluat animum virilem & regimen, patet per Sardanapalum, in quo terminatum eſt regnum Aſſyriorum; qui circa tempus Ioſiæ regis Iuda, Rex fuit Aſſyriorum 31. poſt Belum patrem Nini. Hic inter mulieres conuerſabatur omni muliere mollior, in operibus muliebribus geſtu & habitu. Ad quem cum veniſſent multi de diuerſis partibus regni ſui, pro ratione & negotijs officiorum ſuorum, miſerunt ei Arbatem Principem Medorum, qui inuenit eum inter ſcortorum greges, & muliebri habitu, purpuram colonentem, & penſas inter virgines diuidentem, qui reuerſus ad alios refert viſa, dicens ſe non poſſe parere vlla ratione illi, qui magis ſe velit gerere mulierem quam virum. Sic fit coniuratio contra eum; qui ſe non poſſe reſiſtere videns, accenſo igne ſe cum ſuis diuitijs concremauit. Hęc leguntur in diuerſis Chronicis; & ſic tranſlatum eſt regnum Aſſyriorum ad Medos; in quibus primus regnauit Arbates. Hic autem dictus Sardanapalus, legitur primus culcitras & puluinaria feciſſe, & pulueribus impleuiſſe, ad mollitiem corporis.

Luxuria vinculatum ſpoliat.

Tertio luxuria vinculatum deſpoliat, id eſt omnibus bonis priuat, ſcilicet temporalibus, ſpiritualibus, & ęternis Eccleſ 9. *Ne des animam tuam fornicarijs in nullo, ne perdas te, & animam tuam, & hæreditatem tuam.* Eripit temporalia bona. Prouerb. 29. *Qui nutrit ſcortum, perdit ſubſtantiam:* vt patet Lucæ 16. de filio prodigo, *qui diſſipauit omnem ſubſtantiam ſuam viuendo luxurioſè.* Item aufert bona ſpiritualia, virtutes, & dona. Iob 31. *Si deceptum eſt cor meum ſuper mulierem, &c.* Et poſt. *Ignis eſt vſque ad conſumptionem deuorans, & omnia genimina eradicans*, genimina omnium bonorum, ſunt dona & virtutes. Item magnum theſaurum aufert, qui continentiam eripit, quæ eſt tantum bonum, quod non recipit recompenſationem.

Exemplum.

Legitvr in vita B. Bern. Clareuall. quod cum eſſet adhuc iuuenis in ſęculo, pulcher & gratioſus & virgo, quędam hoſpita eum concupiuit, & de nocte ad lectum eius ſurrexit: quam ſentiens clamauit, Latrones, latrones: & hoc fecit ter in nocte, in mane autem cum receſſiſſet, quæſierunt ab eo ſocij ſui, quare ita clamauerat, ait: Vere latronem inueneram, qui volebat mihi furari theſaurum incomparabilem & irrecuperabilem virginitatis.

Exemplum.

Privat etiam gratia diuini beneficij. Ad quod facit quod legitur Dial. 32. Vbi refert Gregor. quod cum quidam Epiſcopi Affricani contra Arianos pro defenſione fidei fortiter inſiſterent; cum exhibiti eſſent regi eorum Vuandalo, nec poſſet eos inflectere ad errorem ſuum, fecit eis linguas radicitus amputari; quibus diuino miraculo datum eſt, vt ita bene & plenè vt prius loquerentur. Hi autem profugi à Vuandalis euadentes, & Conſtantinopolim venientes, ora vacua monſtrantes, fidem & Dei gratiam ſibi factam prædicando oſtendebant. Quidam autem illorum in luxuriam ibi lapſus, ſtatim priuatus eſt gratia & dono miraculi; & recto Dei iudicio, vt dicit ibi Gregor. factum eſt, vt qui ſeruare noluit continentiam carnis, ſine lingua carnea non haberet verba virtutis. Item eripit bonum ęternum. Auguſtinus. *O quam breuis eſt concubitus hora, pro qua amittitur vita æterna.* Excludit etiam à regno cœlorum. Apocalypſ. 21. *Non intrabit in illam ciuitatem*

ſummam aliquid inquinatum, aut abominationem faciens. Et poſt 22. *Foris canes & impudici, &c.* 1. Cor. 6. *Neque fornicatores neque molles regnum Dei poſſidebunt, &c.* Gal. 5. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. qui talia agunt regnum Dei non conſequentur.*

Luxuria iugulat ſpoliatum.

QVARTO luxuria iugulat ſpoliatum. Prou. 6. *Multos vulneratos deiecit, fortiſſimique interfecti ſunt ab ea, viæ inferi domus eius &c.* Deuter. 22. *Morietur, quia fecit nefas vt fornicaretur. Similis* eſt meretrix viperæ, quæ comparem oſculando, adeo libidine inſanit, quod caput eius in ore ſuo glutiens, eum cum dentibus ſuis iugulat. Sic dum meretrix oſculatur hominem, caput rationis eius cito abſorbet per illicitum conſenſum, & per coitum eum in anima occidit.

Simile.

ITEM ſimilis eſt meretrix Buſyri, de quo legitur Oroſij libr. 1. quod fuit tyrannus Ægyptiacus, qui in ſero honorificè & letanter homines recipiebat, & nocte eos dæmonijs immolabat. Dæmonibus immolat, quos ad coitum conſiliatur & inclinat. Similis eſt Semirami Reginæ Babylonis, de qua refert Oroſius lib. 1. quod iuuenes libidinoſe concupitos, regiè accerſitos, meretricè habitos, ſuo concubitu delectatos, occidebat. Similis eſt illi de qua dicitur Ezech. 23. *Inſaniuit libidine ſuper concubitum eorum, quorum carnes ſunt vt carnes aſinorum, &c.*

ITEM ſimilis eſt meretrix Syrenibus marinis, quas dicit Hiero. in chronicis ſuis Policratum ſcripſiſſe in primo incredibilium lib. fuiſſe meretrices in inſula maris habitantes, quæ ſuauitate verborum & cantuum attraherent & deciperent nauigantes.

Luxuria cõtaminat Dei imaginem.

VEL dicas quod luxuria deteſtabilis eſſe monſtratur, quia ſua fœditate contaminat, & deturpat imaginem Dei, inflammat libidinem, totum hominem deordinat, & mergit in voraginem. Primo ſiquidem luxuria contaminat; fœda enim eſt, immo fœditas ipſa & totum hominem reddit fœdum & ſordidum. Vnde qui fornicatur multiplicem iniuriam facit Deo. Primo quia filiam ſummi regis corrumpit & proſtituit, & imaginem patris in ea maculat & deturpat, fœdando pulchritudinem eius, tam illam quam habet ex creatione, quam ex gratię infuſione, quam ex redemptione. Pulchritudinem enim habet ex creatione, *quia ad imaginem Dei factus eſt homo*, ſecundum animam. Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, ſecundum hanc eſt digniſſima creaturarum. Hanc imaginem Dei viuam & veram proijcit luxurioſus in lutum & in ſterquilinium luxuriæ. Si reus cenſeretur ab omnibus ille, qui imaginem Chriſti vel Beatæ Virginis traheret per lutum, vel proijceret in latrinam, quantomagis qui viuam imaginem beatiſſimæ Trinitatis fœdat per luxuriam, omni ſterquilinio fędiorem.

HANC animæ dignitatem attendebat quidam Philoſophus, qui cum tentaretur de luxuria dixit. *Erubeſce cœlum intrare cœnum*; & per hoc reſilit à peccato.

Exemplum.

ITEM in vitis patrum hoc attendebat puella quædam nomine Alexandra, de qua ſancta Melana retulit beato Hiero. quod cuiuſdam iuuenis eam læſerat animus; quæ ſe incluſit in quodam ſepulchro per decennium, vbi nullus poterat eam videre: quę contra acediam ſic pugnabat, quod à prima vſq; ad nonã orationi vacabat, per horã aliquid operis lini faciẽs. Poſtea vſq; ad veſperam cogitationem vertebat ad ſanctos Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, Martyres, & ſanctos: veſpere cibo ſumpto quieſcebat cum Domino, glorificans eum, & finem patienter expectans. Hæc autem magis voluit tanto tempore ſic includi (ſicut S. Iulianæ, per foramen paruum quod erat in ſepulchro, retulit adiurata) quod perdere vel lædere animam ſuam, vel aliam ad imaginem Dei factam, cuius ſepulchrum cum inde nullum daret reſponſum, aperuit, & corpus defunctæ reperit. B. Hier.

Luxuria fœdat pulchritudinem quam habet anima ex gratia & redemptione.

ITEM pulchritudinem quam habet anima ex gratiæ infuſione fœdat luxurioſus, ſicut dicitur in canonica Iudæ. *Gratiam Dei transferentes in luxuriam & Dominum*

A *noſtrum Ieſum Chriſtum negantes.* Item pulchritudinem quam habet anima ex redemptione fędat luxurioſus. Vnde magnam iniuriam facit Chriſto. Ioan. 1. Cor. 6. *Fugite fornicationem &c.* Et poſt. *Non eſtis veſtri: Empti enim eſtis pretio magno &c.* Hoc pretium eſt ſanguis Chriſti, & corpus eius datum pro redemptione noſtra. Corpus enim & ſanguinem proijcit quaſi in lutum platearum, qui animam ſuam horum pretio redemptam, in fæces luxuriæ immergit. Bern. *Væ mihi ſi talentum mihi traditum negligenter tractauero, pretioſo ſanguine agni incontaminati magis appretiatum. Si enim ſtillas dominici ſanguinis in vaſe aliquo haberem, diligens cuſtos proculdubio exiſterem: quantomagis diligenter debeo tractare & ſeruare animam Chriſti ſanguine magis appretiatam, quem dedit pro eius re-* B *demptione.*

ITEM cum luto ſit vilior vita luxurioſi, vt dicitur Sap. 15. Cum corpus & ſanguinem Chriſti in peccato luxuriæ recipit, pretioſum pretium mundi adeo vilipendit, quod in lutum platearum proijcit. Bern. *Sacerdos luxuria inquinatus, iuxta filium virginis ponit idolum veneris: & dum ore ſuo polluto carnem ſacratiſſimam Chriſti recipit, quaſi in lutum platearum proijcit: Et dum ore ſuo polluto os benedicit, quaſi in faciem Saluatoris ſpuit.*

ITEM luxurioſus animam Dei ſponſam violandam exponit, coram oculis ſponſi ſui, quod nullus adulter impune faceret, vidente ſponſo. Prou. 6. *Zelus & furor viri non parcet, &c.*

Luxuria Spiritum S. à templo ſuo expellit.

ITEM luxurioſus Spiritum ſanctum à templo ſuo expellit, & Spiritum immundum introducit. 1. Cor. 6. C *Neſcitis quia membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti qui habitat in vobis, & non eſtis veſtri: Empti enim eſtis pretio magno.* Item hoc templum violat & polluit luxurioſus faciens de eo latrinam. Pſalmus 78. *Deus venerunt gentes &c. polluerunt templum ſanctum &c.* 1. Cor. 3. *Neſcitis quia templum Dei eſtis vos, & Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis violauerit templum Dei, diſperdet illum Deus.* Item illud ſuccendit Pſalmus. *Incenderunt igni ſanctuarium tuum &c. polluerunt tabernaculum nominis tui.* In loco filij virginis ponit luxurioſus idolum veneris. Ezech. 8. *In introitu templi vidi idolum zeli, ad prouocandum æmulationem.*

FACIVNT luxurioſi contumeliam talem filio virginis, qualem leguntur in hiſtoria tripartita lib. 2. Gentiles feciſſe templo Salomonis.

Exempla.

D LEGITVR ibi quòd cum Helyus Adrianus reędificaſſet Hieruſalem, & locus ſepulchri Domini in magna veneratione haberetur à fidelibus, & viſitaretur. Gentiles illum hoc vitio compleuerunt, & deſuper templum veneris ędificauerunt, vt qui ibi adoraret videretur idolum veneris adorare: quod ibi poſitum erat, vt locus ſepulchri abominaretur, & obliuioni à Catholicis traderetur, vbi cum veniſſet Helena Conſtantini mater, templum deſtruxit, idolum ſubuertit & combuſſit, ſepulchrum purgauit; maximum, pulchrũ, & pretioſum ſacrarium ibi conſtruxit.

ITEM legitur in Calendario Bedæ, de inuentione ſanctæ Crucis, quod Adrianus vndecimus Cæſar, locorum ſanctorum iniuria ſe credẽs fidem Catholicam extinguere; in loco paſſionis dominicæ ædificauit tem- E plum Iouis, & idolum eiuſdem adorandum conſecrauit ibidem. Item in Bethleem loco natiuitatis dominicæ, fanum & idolum Adonidis; vbi meretrices conueniebant Adonidem plangentes, & turpia agentes. Similia faciunt luxurioſi in cordibus & corporibus ſuis, quę ſunt loca Dei quæ contaminant.

ITEM luxurioſi faciunt de templo Dei ſicut fecerunt Iehu & ſerui eius de fano Baal 4. Reg. 10. Deſtruxerũt ædem Baal, & fecerunt pro ea latrinas. De Babylone dicitur Apoc. 17. *Facta eſt habitatio omnis Spiritus immundi, & omnis volucris immundæ*, ſic faciunt luxurioſi de corde ſuo, quod deberet eſſe templum & habitaculum ſummi Dei.

Luxuria inflammat libidinem, non extinguit.

SECVNDO luxuria inflammat libidinem. Nam feruorem fomitis, qui in carne noſtra eſt ex corruptione naturæ, ſicut ait Apoſtolus Rom. 7. *Video aliã legem in*

membris

membris meis, repugnantem legi mentis meæ, &c. non extinguit luxuria, ſed augmentat; & ipſa luxuria inſatiabilis eſt. Prou. 30. *Sanguiſuga duæ ſunt filiæ*, ſcilicet gula & luxuria ſunt duæ filiæ carnalis voluptatis, *dicentes: Affer, affer.* Oſeæ 4. *Comedent & non ſaturabuntur, fornicati ſunt, & non ceſſauerunt.* Hieron. *Vbi voluptas inſatiabilis eſt habita, famem non ſaturitatem parit. Vires deficiunt fornicantium, ſed deſiderium inardeſcit.* Item Hier. *Amor mulierum inſatiabilis eſt: Extinctus reaccenditur, & poſt copiam rurſus inops eſt, animumque virilem effœminat; præter paſſionem quam ſuſtinet, non ſinit aliud cogitare.* Item Aug. *luxuria præſens non ſatiat, præterita non delectat, futura excruciat.* Hier. *Non tam delectatione, quam numero meretricum, gaudet luxurioſus.*

Simile. In hoc eſt lupo ſimilis, qui veniens in ouile, omnes oues iugulat, non putans aliter famem ſuam extinguere poſſe; cum tamen vna ouicula ſufficeret ei.

Exempla. Legitur in chronicis quod Semiramis inſatiabilis libidine, omnes quos pulchros videbat libidinoſè cupiebat, regiè accerſibat, meretriciè habebat, & inſatiabilis ſanguinis humani effuſione meretriciè habitos occidebat.

Item multi ſunt ſimiles Mahumeto falſo Prophetæ Saracenorum, qui gloriabatur de hoc, quod potens erat in opere illo luxuriæ; dicens in Alcorano ſuo, accepiſſe ſe munus à domino, quod præ alijs potentior eſſet in generatiua; iudicans illos religioſiores, qui poſſunt habere vxores plures. Intantum creſcit ardor libidinis in quibuſdam, quod mater inſanit in filium, pater in filiam, vir in duas ſorores, vel in matrem & filiam, de talibus Ezech. 23. *Inſaniuit libidine ſuper concubitum eorum, &c.*

Exemplum. In miraculis Beati Andreæ legitur, quod eo prædicante, quidam iuuenis eum audiens factus eſt Chriſtianus; quem mater ſua de ſtupro interpellabat. Quem cum non poſſet ad conſenſum inclinare; retorſit in eum crimen, ardore libidinis agitata, accuſans eum iudici. Iuuenis hoc dixit B. Andreæ, dicens quod magis volebat occidi ſine culpa, quam accuſare matrem. Cum autem beatus Andreas eum ſecutus eſſet ad iudicem, & mater eum accuſaret, & iuuenis taceret, ait Andreas. O miſera, quomodo propter ardorem libidinis tuæ vis perdere vnigenitum tuum? Illa ait iudici, quod ex quo iuuenis ei adhæſerat, eam interpellauerat de ſtupro, factus Chriſtianus. Iudex iuuenem tacentem præcepit poni in ſacco pleno pice & bitumine. Apoſtolumque incarcerari, quo orante, facta ſunt tonitrua & terræ motus: & iudex & acceſſores proſtrati timore, mulier fulgure conſumitur, tamen aſſiſtentes rogauerunt Apoſtolum vt oraret pro eis; quo orante ceſſauerunt tonitrua, & iudex cum aſſiſtentibus ſunt ad Chriſtum conuerſi.

Exemplum. Item Nero vt legitur Oroſij lib. 6. tanta exarſit libidine, vt nec abſtinuerit a conſanguineis, aut ab vlla ſorore, aut ab ipſa matre: Volens experiri omnia flagitia libidinis, Virum duxit in vxorem, & ipſe vt mulier in vxorem acceptus eſt, frigidis & calidis lauabatur vnguentis, vt libidini fortius deſeruiret. Tantæ malignitatis etiam fuit, vt ſenatorum plurimos, matrem, fratrem, ſororem, & cognatos, cæteroſque propinquos, vt ibidem legitur, proſtrauerit. Effrænatiſſima & ardentiſſima eſt libido in illis, qui naturalem vſum immutant, maſculi in maſculos inuicem turpitudinem operantes, vel qui coeunt cum iumentis.

Luxuria totum hominem deordinat. Tertio luxuria totum hominem deordinat; nam libido ex carne progrediens, primo cor inuadit per fœdas cogitationes, deinde ſerpit in illicitas & impudicas affectiones, id eſt delectationes, & conſenſum ipſius delectationis; poſtmodum prorumpit etiam in deſiderium delectationis in opere, deinde totum hominem, & omnes ſenſus occupat & inflammat, videlicet os ad turpia fœda & impudica verba loquendum, aures ad audiendum, oculos ad fœminas intuendum, manus ad impudicè tangendum, & ſic de alijs: non ſolum autem ſenſus exteriores occupat & corrumpit, verum etiam interiores, ſcilicet intellectum abſtrahens, vt nihil aliud ei libeat cogitare; ſicut ait Greg. *Quem luxuria ſemel ceperit, nihil aliud cogitare permittit.* Occupat etiam memoriam, ita quod non recordatur Dei beneficia, immo Deum impugnat beneficijs ſuis. Deut. 31. *Incraſſatus eſt dilectus & recalcitrauit &c. dereliquit Deum factorem ſuum &c.* Hier. 5. *Saturaui eos & mœchati ſunt, & in domibus meretricum luxuriabantur*, nec conſiderat diuina iudicia, ſicut dicitur Dan. 13. de ſenibus impudicis. *Auerterunt oculos ſuos ne viderent cœlum, nec recordarentur iudiciorum iuſtorum.*

Non conſiderant etiam ſua damna; nec ignominiam, nec infamiam, nec flagitij vilitatem, item non conſiderant quod *momentaneum eſt quod delectat, æternum quod cruciat*, ſecundum Gregor. Item non conſiderant quod huiuſmodi labirinthi facilis eſt ingreſſus, ſed difficilis eſt egreſſus. Vnde de meretrice loquens ait ſapiens. *Omnes qui ingrediuntur ad eam non reuertentur*: non impoſſibilitatem, ſed difficultatem & raritatem deſignans: qui enim inuiſcati ſunt, vix poſſunt euolare, ſicut nec auis inuiſcata. Etiam viri ſancti pugnant quotidie contra eam, & vix victoriam poſſunt obtinere, quin aliquando capiantur, ſicut ait Aug. *Inter omnia Chriſtianorum certamina, duriora ſunt prælia caſtitatis, vbi quotidiana eſt pugna, ſed rara victoria*, nec mirum ſi à conſideratione omnium prædictorum luxurioſi deficiunt; quia ſuper illud 1. Cor. 6. Fugite fornicationem, dicit Gloſſa; *ardore libidinis, quo nullus eſt maior, voluptas corporis animum ſuum tenet; in hoc enim opere ratio quaſi penitus abſorbetur.*

Item luxuria totum ordinem peruertit. *Luxuria totum ordinē peruertit.* Primo quidem ordinem carnis ad ſpiritum, quia ſpiritum ſubijcit carni, immo viliſſimæ parti eius, ſcilicet genitalibus membris, quibus obedit contra Deum. Hoc autem eſt contra ordinem rationis ancillam dominari, & dominam ancillari. Item virum ſubijcit ſeruituti miſerabili mulieris, ſicut patet de Samſone, qui per Dalilam Philiſtinorum, ſubditur miſerabili ſeruituti, captus & ligatus, cæcatus & ludibrio datus. Item Iacob propter amorem Rachelis ſeruus Laban factus eſt. Oſeæ 12. *Seruiuit Iacob in vxore, & in vxore ſeruauit pecora.* Item 2. Eſdræ 4. Dicit Zorobabel: *multi dementes facti ſunt propter ſuas vxores, & ſerui facti ſunt.* Et ponit exemplum Regis, quem in tātam ſeruitutem poſuerat amor Apemen Bezatis filiæ, vt de capite Regis dyadema auferret, & ſuo imponeret, & palmis regem cederet, & cum ea ridente ipſe rideret, ea indignata, blandiebatur ei vt eam placaret. Tullius. *Illumne liberum dicam, cui mulier imperat, leges imponit, vocat & veniendum eſt, minatur & timendum eſt? hunc non ſolum ſeruum, ſed etiam viliſſimum ſeruum cum ego iudico. Ideo quotidie mœchorum ſanguis funditur, adulteria damnantur; & inter ipſas leges ac ſecures, ac tribunalia, flagrans libido dominatur*; Hieron. *Nihil vilius quam à carne vinci, nihilque glorioſius quam carnem vincere.*

Hanc autem ſeruitutem attendebat quidam pater, *Exemplum.* de quo legitur in vitis patrum tit. de for. vit. qui cum eſſet figulus, & tentaretur de fornicatione & habenda vxore, finxit ſibi vxorem de luto, & duplicauit ſibi laborem, pro ſe & vxore ſua; dicens cogitationi ſuæ; modo habes vxorem, neceſſe ergo habes generare filiam, & triplicare laborem; vt habeas vnde paſcas te, vxorem, & filiam, & veſtias. Cum ergo videretur ei iſta ſeruitus importabilis, & labor quem exigit; cogitationi ſuæ dixit, ne ergo tanto labori ſuccumbas, non habes neceſſe vt vxorem habeas, cuius propoſitum feruens videns Deus, abſtulit ab eo paſſionem & tentationem fornicationis. Simile legitur feciſſe Beatus Franciſcus, qui cum aliquantulum carnis motus ſenſiſſet, proiecit ſe nudum in niuem, vbi pluries ſe volutans, compinxit ſeptem maſſas de niuibus, dicens: Franciſce hæc eſt vxor tua, iſtæ duæ ſunt filii tui, & iſtæ duæ filiæ. Aliæ vero duæ ſunt ſeruus & ancilla, nunc ergo feſtina omnes illos induere, quia frigore moriuntur; & eſto ſolicitus de cunctis neceſſarijs prouidere. Si autem videtur tibi

labor importabilis, elige vni Deo ſeruire. Cum autem A mortificatus eſſet præ frigore; non ſolum tunc, ſed toto tempore poſtea fuit à carnis tentatione liberatus omnino.

Item luxuria intantum peruertit ordinem rationis, quod corporalia præfert ſpiritualibus, ęternis tranſitoria, honeſtis fœda, vilia pretioſis, carnem miſeram præfert Deo, & delectationem viliſſimam vilium membrorum & turpium, pręponit deliciis quæ in Deo ſunt 2 Petr. 2. *Voluptatem æſtimantes delicias coinquinationis & maculæ.* Vnde merito luxuria dicitur hominem facere beſtialem ſicut porcum, & diaboli iumentum Ioël 2. *Putruerunt iumenta in ſtercore ſuo.* Gregor. *Iumenta in ſtercore putreſcere, eſt carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire.* Pſalmus 31. *Nolite fieri ſicut equus & mulus.* Hiero. B *qui poſt carnem in deſiderijs ambulant, in ventrem & libidinem proni, quaſi irrationalia animalia computantur.* Hier. 5. *Equi amatores & emiſſarij facti ſunt;* inter quos ſunt non coniugia nec temperies rationis. Item ſunt Onocentauri, aſini, & tauri, & luxurioſi, & laborioſi.

Simile.

Item ſunt ſimiles Centauro mixto ex homine & equo, quale erat illud monſtrum cui obuiauit Beatus Ant. vt legitur in vita Pauli primi eremitæ. Item ſunt ſimiles Capricornio illi monſtro, de quo ibidem, qui homunculus cornutam habebat faciem, & inferiorem partem capri; quia ſub forma humana eſt vita luxurioſa & hyrcina; facies autem cornuta, mentis eſt pertinacia & inobedientia Item luxurioſus eſt ſicut porcus in luto 2. Pet. 2. *Contingit illis illud prouerbium: Canis reuerſus ad vomitum, & ſus lota in volutabro luti.* Item ſimilis C eſt vpupæ quæ nidificat in ſtercore. Sunt ſicut ſus, qui libentius habet nares in ſtercoribus quam in floribus. Prou. 1. *Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua.* Sus propter circuli aurei ſpecioſitatem & pretioſitatem, non dimittit quin nares ſuas immergat in ſtercus. Sic nec mulier fatua dimittit ſe immergere in fœtorem luxuriæ, aut propter bona naturæ quæ habet, aut gratiæ; ſed libentius dormit vt ſus in luto, quam in florido loco. Legitur in prouerbiis philoſophorum, quod cum quidam diceret audiente Pythagora, quod libentius moraretur in mulierum conſortio, quam in philoſophorum contubernio. Reſpondit Pythagoras. Et ſus libentius in luto, quam in aqua clara.

Luxuria mergit in voraginem.

Qvarto luxuria mergit in voraginem; demergit enim miſerum peccatorem in voraginem vitiorum, pe- D riculorum, & ſuppliciorum. In voraginem quidem vitiorum inuoluit. Dicitur namque luxuria lubricum, & luxurioſus lubricus; quia de facili de vitio in vitium labitur. Pſalmus 34. *Via illorum tenebræ, & lubricū, & Angelus Domini, &c.* Via luxuriæ tenebroſa, lubricoſa, & periculoſa, & Angelus Domini malus eſt cum eis, vt aſinarius cum aſino ſtimulans luxurioſos ad malum. Hiere. 23. *Via illorum quaſi lubricum, in tenebris impellentur, corruent in ea.* Hiere. 38. *Demerſerunt in cœno & in lubrico pedes ſuos.* Luxurioſi nempe propter mulieres, ſæpe furta, rapinas & homicidia committunt, & multa talia; immo quandoque apoſtatant à fide, negantes Deum, & dæmonibus immolantes. Eccl. 9. *Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti ſunt.* & 19. *Vinum & mulieres apoſtatare faciunt etiam ſapientes.* Hoc patet 3. Reg. 11. E *Mulieres certiſſime auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos earum.* His copulatus Rex Salomon ardentiſſimo amore, auerterunt cor eius, vt ſequeretur Deos alienos &c. Ad hoc facit exemplum quod habetur de verbis patrum, titulo de fornicatione, de ſolitario, qui propter filiam ſacerdotis idolorum habendam, negauit Deum, & fidem, & baptiſmum, & propoſitum monachi; de columba ab eo recedente & redeunte per pœnitētiam.

Luxuria alios trahit ad peccatū.

Item luxuria non ſolum præcipitat hominem in multa flagitia, verumetiam multos alios ſecum trahit, & allicit ad peccatum. Vnus enim luxurioſus ex cohabitatione, multos alios inficit, & occidit; ſicut vna ouis morbida aliam, & vnum pomum putridum alia, & leproſus ſanum. Luxuria enim eſt morbus contagioſus; occidit enim vnus alium ex conſortio. Hier. *Nemo iuxta viperam ſecuros capit ſomnos, quam ſi non percutit, tamen ſollicitat ne pungat.* Dicebat Guil. Pariſien. epiſcopus, quod duo luxurioſi amore fatuo ſe diligentes, erant ſicut duo titiones ardentes coniuncti, quorum vnus ſuccendit & conſumit alium, diſiuncti ab inuicem extinguuntur.

Item dicebat, quod potius dicendi erant ſe odientes, quam diligentes; cum alter alterum amplexando trahat ad pręcipitium putei infernalis, ſicut duo ribaldi ebrij qui pugnantes ſe amplectūtur, & ſe amplexando trahunt ad præcipitium; vbi vnus ſubmergit alium; non ex amore, ſed ex odio hoc facere dicuntur. Sic iſti, vnus alium amplexatur, vt ad mortem ęternam eum trahat. Item alios perimit per conſenſum. Item eos qui B dant eis in facto ſuo conſilium, auxilium, & fauorem.

Item alios per negligentiam, eos ſcilicet qui tenentur eos corrigere, & negligunt. Iuxta quod dixit Symachus Papa. *Error cui non reſiſtitur, approbatur; nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare.* Deinde quod deterius eſt, eligit ſeruire & obedire diabolo plus quam Deo. In hoc enim ſeruit diabolo, quia templum Dei facit fanum diaboli. Apoc. 17. *Facta eſt Babylon habitatio omnis ſpiritus immundi, & volucris immundæ.* De Behemoth legitur Iob 41. *Sub vmbra dormit, & in locis humentibus, gula & luxuria requieſcit, vt ſus in luto.*

Item hoc peccatum comparatiuè diabolum in iudicio iuſtificabit; qui ſe ibi mundum à peccato luxuriæ, quantum ad actum immundum exhibebit. Item C quia in peccato illo de ſe, & de ſuo ſanguine (qui, vt dicunt philoſophi, in opere illo conſumitur) ſacrificium facit homo diabolo, immo cibum & potum ei de ſe propinat, & cibum integrum ſeipſum offert ei, immundum ſacrificium, immolantes aliquando etiam filios & filias ſuas dæmonijs. Leuit. 19. & 20. *De ſemine tuo non dabis, vt conſecretur idolo Moloch*, id eſt diabolo. Luc. 15. *Filius prodigus viuendo luxurioſè pauit porcos*, id eſt dæmones, quædam Gloſſ. dicit. *Ebrietas & luxuria & cætera vitia cibus ſunt dæmonum.* Item propter hoc vitium concitant dormientes, & vigilantes homines ludificāt per formas varias quas aſſumunt; & cum non habeat materiam, aſſumit eam alibi, per quam illudat hominibus, vt patet in incubis dæmonibus, qui aſſumunt formas mulierum, in quibus appareant hominibus con- D cumbentibus quos illudunt, vt legitur in vitis patrum.

Exempla.

Item de verbis patrum, titulo de cogitatione fornicationis. Quidam frater tentatus eſt à ſpiritu fornicationis nequiſſimè; & cum viriliter reſiſteret cogitationibus immiſſis, quatuor dęmones in ſpecie quatuor mulierum pulchrarum transformari, iugiter per 40. dies perſeuerauerunt pugnantes contra eum, vt eum traherent ad turpem commixtionem. Illo autem viriliter reluctante, donauit ei Deus vt poſtea non ſentiret calorem carnalis concupiſcentiæ.

Exemplum.

Item magiſter Iacob. de Vitriaco dicit ſe audiuiſſe, quod cum diabolus tentaret diu quendam eremitam inuiſibiliter, nec pręualere poſſet, transformauit ſe in ſimilitudinem cuiuſdam ſeruientis, offerens ſe obſe- E quio eius, & cum propoſuiſſet primo nullum animal poſſidere, nec poſſet bene diſtinguere horas, ſuaſit ei diabolus vt haberet Gallum, ad cuius cantum poſſet horas diſcernere, quo habito, procurauit ne poſſet cantare, cui ait: Domine, Gallus veſter non poteſt cantare, quia infirmatur; non enim poteſt viuere ſine gallina: qua habita fecit eum cantare; & cum Gallus aſcenderet ſuper gallinam, venit in mentem eremitæ coitus muliebris, & diabolo inſtigante interius, & procurante exterius, cæpit grauiſſime tentari, & poſt infirmari, & cum conualuiſſet de infirmitate aliquantulum, cæpit acrius in iſta re tentare eum; & procurauit quod filia cuiuſdam nobilis cæpit viſitare eum, & habere familiaritatem cum eo, & ait eremitæ diabolus: Domine, magnum damnum erit ſi vos moriamini, qui multa bona poteſtis facere. Sicut enim Gallus nō poteſt eſſe ſanus,

nec viuere ſine gallina, ſic nec vos curari ſine muliere, ecce quam cito gallinam aſcendit Gallus, curatus fuit & cantauit. Eo autem cum tantante interius & exterius de dicta puella, eremita tentauit eam, & eam cognouit. Ipſe autem diabolus ſtatim denunciauit hoc patri puellæ, qui affuit requirens filiam quam occultauerat, præcurrens autem diabolus ait eremitæ; ecce pater puellæ venit, & extorquebit ab illa factum veſtrum; & occidet vos, & infamabitur nomen eremitarum vbique: ſed melius eſt vt eam occidatis, & non poterit probari factum, & pœnitentiam agetis, quo inſtigante eam occidit, & relinquens deſolatum euanuit, & ſic deceptionem ſuam manifeſtauit. Eremita autem acceſſit ante Beatam Virginem compunctus; cum multa effuſione lachrymarum, & orationibus obtinuit, quod eam Dominus ſuſcitauit carne reintegrata, & reddita eſt patri.

Luxuria placet diabolo.

Item placet diabolo: quia per hoc vitium multos attrahit & abſorbet, binos & binos, vel plures. Vnde diabolus eſt quaſi Cetus in mari, qui aperiens os ſuum emittit flatum ſuum ſuauiſſimum, ad cuius odorem piſces attrahit, & ei appropinquantes ſuauiter gluttiuntur. *Simile.* Sic Diabolus per ſuauem tentationem quam emittit, homines & mulieres attrahit, & per libidinem blandè glutit, & abſorbet tot in ſimul, quot ſunt peccato conſentientes, quos poſtea deuorat in inferno per pœnam, quos hic abſorbet per culpam. Hieronym. 51. *Abſorbuit me ſicut draco, repleuit ventrem ſuum teneritudine mea.*

Exemplum.

Ad hoc facit, quod legitur in vitis patrum. Sanctus Abraham (cuius vita mirabilis ibi legitur) in religione, & moribus nutriebat vnigenitam ſororis ſuæ (parentibus mortuis) ſeptemnem, faciens eam habitare in cella iuxta cellam ſuam, in qua erat parua feneſtra, per quam eam litteras docebat, & in moribus inſtruebat: quæ cum per triginta annos manſiſſet cum auunculo, angelicam & deuotiſſimam vitam ducens, quidam profeſſione monachus, frequentans auunculum vtilitatis animæ ſuæ cauſa, incepit habere colloquium cum nepte ſua, primo de ſpiritualibus, poſt incepit notare eius pulchritudinem, & exardeſcens, eam cœpit alloqui de alijs; & ita per annum cor eius emolliuit, quod exiens ad eum aperta feneſtra, corrupta eſt ab eo. Quæ ſupra modum dolens & deſperans, & non ferens dolorem auunculi, ſi hoc ei innoteſceret; receſſit fugiens in vnam ciuitatem, & in ſtabulo, mutato priſtino habitu, ſe collocauit, vbi facta eſt publica meretrix, auunculo autem ſuo caſus eius ſic reuelatus eſt. Videbat in ſomnis draconem maximum & terribilem cum fœtidiſſimo anhelitu ſibilantem, veniſſe vſque ad cellam ſuam, & ibi inueniſſe columbam niueam, quam abſorbuit, & in ſuam foueam redijt, cuius caſum & fugam comperiens auunculus, mactans ſe cum lachrymis & oratione pro ea, poſt duos annos pro certo ſciens vbi erat, aſſumpto militari habitu & ſolido, cum equo illuc venit, dans pecuniam ſtabulario, vt eam ſibi adducat, & cœnam paret. Cumque cœnaſſet, & introductus eſſet cum ea in cubiculum ſecretum, ſeratis oſtijs, accipiens eam per manum, ſedens iuxta eam, remouit operimentum faciei ſuæ, & cum fletu multo hinc inde, veniam promittens, ſummo mane reduxit eam, includens eam in loco vbi prius erat in interiori cella, ipſa autem per decennium faciente pœnitentiam in cilicio, & ieiunijs, & fletu continuo; cum per tantum temporis gauiſus fuiſſet de vera eius pœnitentia, beatiſſimo fine quieuit, auunculus eius, ad cuius tranſitum conuenit tota ciuitas, & omnes infirmi qui tangebant aliquid de veſtibus eius, curati ſunt. Beata Martha neptis eius, in amariſſima pænitentia per quinque annos ſuperuixit. Omnes autem quotquot ad eius tranſitum venerunt, viderunt claritatem vultus eius, & Deum glorificauerunt.

Item ſimilis eſt vita luxurioſi arbori, cui innititur ſtultus colligens dulcia poma, volens implere ſinum ſuum, non timens periculum ſuum, nec recedere volens monitionibus à periculo, donec arbor corroſa à duobus muribus, albo & nigro, corruit, & ſtultus caderet in os draconis, qui arborem infra cinxerat, & deuorauit eum, ferens in foueam ſuam, de quo legitur in Barlaam.

Luxuria mergit hominem in voraginem periculorum.

Secundo luxuria mergit hominem in voraginem, periculorum. Videlicet in lites, contentiones, pugnas, minas, & mortem. Hoc vitium Samſonem excæcauit, Salomonem infatuauit, Dauid ſuperauit, Ruben benedictionem in maledictionem conuertit, ſiue commutauit: Filium prodigum paſcere porcos coëgit, diluuium inundare fecit; illum, qui vxorem duxerat, à cena excluſit; Amnon pro inceſtu, gladium Abſalonis ſenſit; Iezabel pro meretricio, mortis ruinam ſumpſit: Zambri intrans ſcortum, gladio Phinees occubuit; populus Iſrael fornicans cum alienigenis, iram Domini pertulit; Herodes pro inceſtu Herodiadis, Ioannem decapitauit. De peccatis ſimul & periculis, in quæ incidit homo per mulieres, dicitur 2. Eſdræ 4. *Mulieres dominantur veſtri: nonne doletis? accepit homo gladium, & vadit in via facere furta, & homicidia, & mare nauigare, & flumina, & leonem videt, & in tenebris ingreditur; & cum furtum fecerit, & fraudes, & rapinas, amabili ſuæ affert. Et multi dementes facti ſunt propter illas, & multi perierunt, & iugulati ſunt, & peccauerunt propter mulieres.* Aug. *Quid Samſone fortius? quid Salomone ſapientius? quid Dauid ſanctius? & tamen hi omnes per luxuriam ſuperati ſunt.*

Luxuria demergit in voraginem ſuppliciorũ.

Tertio luxuria demergit in voraginem ſuppliciorum; quandoque quidem temporaliter, tandem æternaliter. In præſenti etenim vita quandoque à Deo grauiter puniuntur, quod eorum infernus hic videtur incipere, quia ſicut dicitur Hier 17. *Piſces qui ſunt in flumine*, id eſt luxurioſi libidinosè viuentes in aquis voluptatis; *morientur*, de quibus in Pſal. 104. *conuertit aquas eorum in ſanguinem, & occidit piſces eorum*, & Prou. 5. *Nouiſſima eius ducunt ad mortem turpiſſimam, amariſſimam, & acerbiſſimam*, etiam in præſenti. Exemplum. *Exempla.* Quidam qui multum luxurioſè vixerat, in fine niger factus vt carbo, torquebatur à diabolo, maximè in membris genitalibus, ita fortiter, quod nulla pœna tormento ſuo, vt aſſerebat, poſſet comparari; & petebat raſorium, vt illa membra amputaret, ne diabolus in eis haberet materiam vexandi eum, & cum non daretur, volebat ſurgere, ſed non valebat, & in illo dolore mortuus eſt. De quodam magno comite dicitur, quod cũ ipſe inter alia flagitia ſua fuiſſet enormiter luxurioſus, arripuit eum grauis infirmitas, & intumuerunt eius genitalia ad modum ollę grandis; in quibus grauiſſimè afflictus, Deum præ doloribus blaſphemabat; & aliquando dicebat, ſe ideo talia in talibus locis pati, quia de membris illis enormia egerat, nec tamen de hoc pœnitens veniam petebat, ſed blaſphemans fortius, immundum ſpiritum emiſit, ſine aliquo Eccleſiæ remedio.

Exemplum.

De alio autem maximo Principe, qui prædicto fuit contemporaneus & familiaris, dicitur, quod ipſe in vita ſua ſe effudiſſet in omne genus luxuriæ; & cum cecidiſſet in languorem grauem, in tabefactionem, & deſperationem, & fœtorem intolerabilem; ſui fœtoris magnitudinem ferre non valentes, præ confuſione in cameris ſuis eum claudebant & occultabant, nullum ingredi ad eum permittentes. Quædam autem perſona, multum familiaritate & affinitate ei coniuncta, cui non auſi fuerunt cuſtodes reſiſtere, tranſiens oſtia & cuſtodias, ait: Ego volo ſcire quomodo eſt Domino meo; & intrans camerã, inuenit eum ſolum ſuper cubile ſuum, quaſi ſuper quatuor pedes procumbentem, & omnia interiora, cum inteſtinis, & fæcibus, & fœtore maximo emittentem, & ſine aliquibus ſignis pœnitentiæ, animam exhalantem. Quod ſui occultantes alia finxerunt. Hoc autẽ terribile genus mortis vidit & ſciuit illa perſona, quę ſic eum inuenit, & Deum timens, diuino iudicio perterrita, aliquibus Deum timẽtibus reuelauit. Duo autem prædicti Principes, ſicut fuerunt contẽporanei in vita, & conformes in moribus, ita cõtemporanei fuerunt in morte, & creditur quod in pœna.

Luxuria punitur in inferno.

A Tandem luxurioſi puniuntur in inferno. Prou. 2. *Inclinata eſt ad mortem domus eius, & ad inferos ſemitæ illius; omnes qui ingrediuntur ad eam non reuertentur, nec apprehendent ſemitas vitæ.* Ibidem quinto. *Pedes eius feſtinant ad mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant.* Eorum autem pœnas eſſe graues oſtendunt multa ſuperius poſita libr. 2. *De inferno, de capite loquente, de reprobato, & Tyburtio. Item de ponte, & nebula fœtoris, & lapſu Stephani.* Item ibidem *de mulieribus indutis pice, & ſulphure, & ſerpentibus.* Item *de Principe cito oblito, & tormentis eius.* Item *de Aleydiana.* Item ibidem *de ſacerdote, & fixura ſartaginis.* Item *de eremita comburente digitos ſuos.* Item *de pœna Principis in cathedra ignea ſedentis.* Item *de balneatione adulterij & adulteræ.* Item *de matre ſacerdotis, quæ apparebat ſuccenſa.* Item *de Valerio & B carnibus eius fœtidis.* Similiter ibidem *de Valentino & Tincturario.* Item de ea, quæ viſa patris gloria, & matris adulteræ pœna, conuerſa eſt, ſequens veſtigia patri. Et dicitur in vitis patrum, quod Angelus ductor eius duxit eam ad domum quæ erat plena tenebris & obſcuritate & perturbatione & ſtridore & oſtendit ei fornacem igne & pice feruentem, & quoſdam terribiles ſuper fornacem, & deorſum aſpiciens, vidit matrem ſuam, demerſam vſque ad collum, ſtridentem, & multum vermium in pectore ſetentem, cum vlulatu clamantem: Heu mihi filia, ecce propter paruam libidinem & exiguas delicias, quanta exoluo tormenta.

Exemplum.

Exemplum.

Item refert Petrus Cluniac. in libr. 2. de viſione cuiuſdam monachi à corpore educti, & reuocati ad C vitam; qui inter alia quæ vidit, & retulit de ſupplicijs peccatorum, cum duceretur ab Angelo, audiuit ſonitum Dæmonum cachinnantium, & trahentium ſecum quandam animam de mundo ſublatam, quaſi proijcientes ad alterutrum; & cum furcis igneis diſtrahentes & diſcerpentes eam, ad infernum rapiebant, cum improperio factorum ſuorum. Hæc fuerat meretrix, tandem confeſſa ſeram pœnitentiam acceperat, de qua parum fecerat. Cum hæc itaque agerentur, ſubito lux de cœlo deſcendit, miniſtros tenebrarum terrens; cum qua deſcendit chorus virginum cum mirabili decore ornatus & corporis; inter quas beata Margarita apparuit, quam ipſa ſpeciali deuotione dilexerat, coram altari ſuo luminaria exhibens de ſuo, ſingulis diebus ſabbati, ad quam cum D clamaret, eius petens adiutorium, ad precem beatæ Margaritæ, omnibus virginibus orantibus pro ea, conceſſum eſt eis vt in fouea, quæ illico aperuit in loco tormentorum, pœnitentiam conſumaret. Tunc Beata Margarita, cum manu Dæmones abigens, ait illi: Hic pœnitentiam tuam complebis, per me recepturа plura beneficia; & tandem hic purgata venies ad conſortium beatorum. Quo dicto, ipſa lætantiſſimè aquam bullientem ſubijt, virgines autem beatæ ſunt in cœlum receptæ.

Exemplum.

Item in eodem lib. dictus Petrus Cluniac. dicit, quod vidit in pœnis ſupradictis tres epiſcopos ſibi notos, catenis igneis conſtrictos, inter globos ignium, & procellas niuium, & grandinum, & turbines ventorum, & fluentis ſtagni fœtores, miſerabiliter, & non E multum diſſimiliter torqueri; quorum vnus præ cæteris in lingua torquebatur, & hyanti ore eam extrahebat, flammis continuè ſuccenſam; & cruciabatur nunc igne, nunc in niuium algore, nunc in grandine furenti; cuius afflictionem maximè plangebat, & hoc ideo, quia in placitis inter iudices ſæculares delectari conſueuerat, & multos contra iuſtitiam ibi oppreſſerat. Alius qui continentiæ cingulo negligentius vſus fuerat, crebra putentis ſtagni demerſione, vbi æſtus & frigora interiacebant, torquebatur. Profuit tamen ei multum, quod ante finem ſuum, calcato prælationis ambitu, in corde contrito ſumpſit habitum humilem monachorum. Tertius autem in flammis immergebatur, & à flammis cum fumo eleuabatur, & ferebatur ad partes algentes, rurſus ad alia tormenta transferebatur ſucceſſiuè. Hic fuerat vanæ gloriæ amator, & commune omnium iſtorum fuit vitium, animarum incuria, diuitiarum immoderata cura, pauperum deſpectio, principum adulatio, parentum & propinquorum immoderata & illicita curatio: Propriæ commoditatis quæſitores, eorum quæ Chriſti ſunt neglectores, amatores honoris, diſſimulatores oneris, ſui officij neglectores. Cuius abuſum inceſſabili luctu plangebant. Horum pœnæ per dies augebantur, ſecundum quod minuebantur ſuorum ſuffragia, & augebantur peccata eorum quos indebitè promouerant.

Exempla.

Item in eodem lib. Petri Cluniac. refert prædictus monachus ſe vidiſſe reuocatus ad vitam, quod viderat in dictis tormentis ſacerdotes mirabiliter & miſerabiliter torqueri, & immenſis ardoribus confici, qui de peccatis incontinentiæ ſuæ fuerant contriti & confeſſi, & ea reliquerant: & cum cogitaret eos ibi paucos ad comparationem totius multitudinis qui de mundo exit; ait ei ductor ſuus, quod ideo pauci erant, quia pauci verè pœnitebant in tota multitudine, de immunditijs & fornicationibus ſuis; & ideo infernus eos abſorbebat, vbi ineſtimabiliter, diuerſis & æternis ſupplicijs torquebantur.

Item 4. Dyal. c. 34. Quidam nomine Curialis, filiolam ſuam, quam ſacro ſabbato paſchæ tenuit, inebriatus nocte corrupit, in mane timens intrare portas Eccleſiæ, balneo ſe lauit, poſt verecundans non intrare, cum timore intrauit die ſeptima, iam factus ſecurus, ſubita morte defunctus, & ſepultus eſt. poſt longum tempus de ſepulchro eius flamma erupit, & cunctis videntibus oſſa eius & ſepulchrum conſumpſit, & totam terram ſuper eius tumulum congregatã, ex qua vt ait Greg. conſideratione colligimus, quid pro reatu ſuo patitur, cuius oſſa inſenſibilia ſic cremantur.

De generantibus luxuriam.

DISTINCTIO IV.

Circa quintum ſcilicet de his quę ſolent generare, fouere, augere, & ſeruare luxuriam. Sciendum, quod vinum ſuperfluè ſumptum, & omnis alia ſuperfluitas generant luxuriam. Prou. 20. *Luxurioſa res eſt vinum.* Eph. 5. *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* Hiero. *Venter mero æſtuans, cito deſpumat in libidinem.* Poëta,

Vinum & alia ſuperfluitates luxuriam generant.

Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos:
Et venus in vinis, ignis in igne fuit.

Hiero. *Per luxum & abundantiam ciborum, animæ fortitudo molleſcit, & eius pudicitia conſtupratur.* Idem. *Fruſtra ſimulant ſe quidam ſalua fide, & pudicitia mentis integra, voluptatibus vti, cum contra naturam ſit, copia voluptatum ſine voluptate perfrui.* Exod. 33. *Sedit populus meus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* In vitis patrum fuit Eron vir maximæ virtutis & abſtinentiæ, vt aliquando abſtineret per tres menſes, ſola ſanctorum miniſteriorum communione contentus; herbas & radices, ſi quas inueniebat comedens. Hic autem ſic cecidit: primo ſe à conſortio & colloquio ſanctorum ſeparauit, contemnens doctrinam aliorum: dicens iuxta illud verbum Chriſti: *Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus,* eo abutens, quod nullum oporteret alium habere magiſtrum, qui à Diabolo ſtimulatus, à cella recedens venit ad Alexandriam, & cum leuibus perſonis ſe admiſcens, cœpit frequentare theatra, ſpectacula, & tabernas; voracitati & ebrietati vacans. Mox incidit in cœnum fœmineæ concupiſcentiæ, & cum locutus fuiſſet cum quadam, vt ei conſentiret, & peccare vellet, Puſella quędam nomine; carbunculus in eius verendis natus, per ſex menſes ita eum afflixit, vt die ac nocte miro dolore affligeretur, ita vt eius genitalia putrefacta, omnino ei caderent, curatus ad eremum redijt, peccatum ſuum ſanctis patribus confitens, pænitẽtiam de eo accipiens, ſed non complens: quia poſt paucos dies debito fine quieuit.

Latebra luxuria is excitant.

Secvndo luxuria quærit latebras, lucem odit, A tenebras diligit; in quo ſatis apparet deformitas huius vitij, quod præ cæteris timet videri. Bernard. *Luxuria lucem odit, tenebras appetit, velamen quærit.* Ioann. 3. *Omnis qui male agit, odit lucem.* Iob 24. *Oculus adulteri ſeruabit caliginem, dicens; non videbit me oculus, & cooperiet vultum meum.* Et poſt. *Si ſubito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis; & ſic in tenebris quaſi in luce ambulant.* Eccleſ. 23. *Omnis homo qui tranſgreditur lectum ſuum, contemnit animam ſuam, dicens; quis me videt? tenebræ circumdant me, parietes operiunt me, &c.* Ad hoc facit exemplum Thaydis & Paſnucij, ſupra de timore initiali.

Ocioſitas luxuriam cauſat.

Tertio dat occaſionem luxuriæ, ocioſitas. Ouidius. *Quantum Platanus riuo gaudet, quam populus vnda, tam venus ocia amat.* Idem. *Ocia ſi tollas periere cupidinis arcus.* Lucanus. *Variam dant ocia mentem.* B Vulgariter dicitur. *Manus ocioſi ſunt ſcabioſæ.* De hoc ſatis habetur in tractatu *de accedia.* De ocio Ezech. 16. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſaturitas panis, & abundantia, & ocium, &c.*

Mollities in veſtitu &c. luxuriam promouet.

Qvarto dat occaſionem huic, mollities verborum, lectorum, veſtimentorum, & membrorum turpium, quæ qui indebitè tractant, contra Dei præceptum molles ſunt, de quibus 1. Corinth. 6. *Molles regnum Dei non poſſidebunt.* Matth. 11. Ioannes commendatur, de hoc quod non erat mollis aut leuis vt arundo, & de dura & aſpera veſte, cibo, lecto, & victu.

Vetulæ conſiliatrices luxuriam excitant.

Qvinto dant occaſionem luxuriæ vetulæ conſiliatrices turpitudinis, quæ poſſunt dici Diabolicæ, C quia officium diaboli exercent. Pſalm. 49. *Lingua tua concinnabat dolos.* Efficaciores ſunt mulieres ad ſubuertendum, quam Dæmones: quia Dæmones vel lecatores, non poſſunt facere multis annis per ſe, quod faciunt per huiuſmodi vetulas aliquando vna hora. Ideo Diabolus volens decipere Euam, aſſumpſit Serpentem ſimilem mulieri in loquela & facie (quia erat erectus tunc, & habens faciem virgineam, vt dicit Beda. Quale genus ſerpentis dicitur Phareas) & mouendo linguam eius decepit Euam.

Lenones ſunt deteriores Iuda, Herode & Inferno &c.

Item tales videntur deteriores Iuda, qui vendidit Deum, & tradidit ſanguinem innocentem. Matth. 27. Ipſæ animas ſanguine Chriſti pretioſo redemptas, vendunt viliſſimo precio, non ad mortem corporis, D ſed animæ. Ioëlis 4. *puellam vendiderunt pro vino,* & ideo vt dicitur. Deut. 32. *Fel Draconum vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile.* Item deteriores ſunt inferno, qui non nocet niſi nocentibus. Ipſæ autem per dulces ſermones corda ſubuertunt innocentium. Pſalm. 63. *Acuerunt vt gladium linguas ſuas.* Et poſt: *Vt ſagittent in occultis immaculatum, &c.* Hæc eſt lingua tertia. Eſt ergo lingua prima Diaboli ſuggerentis. Secunda lecatoris petentis. Tertia vetulæ ſubducentis. Eccleſ. 28. *Lingua tertia mulieres viritas, vel viratas,* id eſt viriles, *& coniugatas deijcit, & priuauit laboribus ſuis.* Et poſt. *Eſt vtilis potius infernus quam illa.*

Item huiuſmodi vetulæ deteriores ſunt Herode, qui occidit innocentes à bimatu & infra. Iſtæ ſuperioribus non parcunt, ſed in anima occidunt, & occiſoribus animarum vendunt virgines, & coniugatas, & vi- E duas. Item Herodes occidit filios ſuos, ſed eos Dæmonibus non immolauit: multæ autem talium immolant filios ſuos & filias ſuas Dæmonijs, vt dicitur in Pſal. & hoc quando filijs ſuis concubinas tenent & procurant, & filias proſtituunt.

Item deteriores ſunt tales Iudæis, qui Chriſtum crucifixerunt, & eum poſt mortem in pace dimiſerũt; cuſtodiri fecerunt à violentia, & munde inuolui, & ſepeliri permiſerunt: iſtæ autem iam occiſas pretio exponunt lenonibus & immunditijs. Item huiuſmodi ſunt os Diaboli & guttur, de quo halitus corruptus & corrumpens procedit. Pſalm. 5. *Sepulchrum patens eſt guttur eorum, &c.* Iob 41. *De ore eius,* id eſt Behemoth, *Diaboli lampades procedunt, ſicut teda ignis ſuccenſa. Halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur.*

Lenones ſunt os & folles diaboli & Antich. &c.

Item ſunt folles Diaboli, & Antichriſti; quia ſicut Chriſtus ignem Paradiſi venit mittere in terram, quem voluit vehementer accendi; ſic iſtæ per contrarium ſuccendunt ignem inferni fætentis & vrentis luxuriæ. Et ſicut boni prædicatores, & Chriſtus, maximè dicuntur os Dei, quia ſeparant pretioſam animam à vili peccato & Diabolo, vt dicit Hiere. 15. ita per contrarium poſſunt dici os immundiſſimum Diaboli, qui ſeparant animam pretioſam à Chriſto, & coniungunt eam Diabolo.

Item ſunt lingua de qua dicitur, Iacob. 3. *Vniuerſitas iniquitatis eſt lingua plena veneno mortifero, inflammata à gehenna,* per quam Diabolus, vt faber per follem, ſufflat ignem. Iſa. 63. *Creaui ſal rum ſufflantem prunas in igne.* Item ſunt exploratores, qui explorant quomodo caſtra Dei capiant & deijciant, quod non eſt ſine magna perditione earum, & offenſa Dei.

Item ſunt retia, & laquei, & canes venatici, & furones Diaboli, ad venandum ipſas animas Diabolo, & ſurripiendum Deo, qui eas tam carè emit.

Item ſi magnum lucrum reputat Chriſtus lucrum vnius animæ, pro quo tot ſuſtinuit in Cruce; in qua moriens non niſi vnius latronis animam acquiſiuit, patet quantum offendit eum, qui vnicam animam ei ſurripit, tam carè acquiſitam, quæ præualet toti mundo.

Item deteriores ſunt latronibus iugulatoribus & ſpoliatoribus ſtratarum publicarum, qui illa die non occidunt cum quibus comedunt, nec eos perdunt, aut vendunt, aut produnt. At huiuſmodi vetulæ comedendo & bibendo cum eis, eas produnt, & vendunt pro loto vini. In quo patet quanta eſt perditio in eis.

Item ſimiles ſunt Buſyrij, qui fuit tyrannus Ægypti, qui aduenientes honorificè recipiebat, vt dicit Hier. in chronicis; & poſtquam comederat cum eis, eos Dæmonibus proditioſè immolabat. Sic vetula ad hoſpitium vocat, quam proditione venditam tradit corruptori.

Nullum officium magis placet Deo quam conuerſio animarum.

Item nullum ſacrificium eſt, vt dicit Gregorius quod plus placet Deo, quam zelus animarum, & conuerſio earum ad Deum, & nullum officium magis placet ei. Ad hoc venit in mundum, & miſit ad hoc Apoſtolos & prædicatores, vt eſſent venatores, & piſcatores animarum. Ex hoc patet quantum diſplicet ei officium talium vetularum, qui venantur animas ad perdendum.

Item occulti incendiarij templorum, vel domorum, vel aceruorum, peiores alijs peccatoribus & magis proditores iudicantur ab hominibus; quanto magis illæ quę ſuccendunt in cordibus mulierum ignem, qui eſt vſque ad perditionem deuorans. Item Deus ſigno viſibili linguarum ignearum in quibus apparuit Spiritus ſanctus ſuper diſcipulos, deſcendens reprobauit officium illarum vetularum, quæ habent linguas inflammatas igne infernali.

Tactus illiciti mulierũ luxuriam accendunt vt etiam colloquia cũ illis.

Sexto dant occaſionem luxuriæ tactus illiciti mulierum, de quibus ſupra dictum eſt, vbi agitur de tactu, & viſu illicito, & de ſtulto actu, & corrupto exemplo. Item de his quę luxurioſo dant occaſionem peccandi, & luxuriam generant in cordibus, habetur ſupra vbi agitur de his quę dant Dęmonibus occaſionem tentandi nos.

Item verbula crebra, & colloquia mulierum, ſunt occaſio cadendi in luxuriam, vt dicitur in ſumma de vitijs. Dicuntur etiam retia & laquei. Prouer. 7. *Irretiuit eum ſermonibus multis,* vt de fatua muliere, & iuuene dicitur. Item comparantur igni. Eccleſ. 9. *Colloquium eius quaſi ignis exardeſcit.* Item gladio bicipiti. Prouerb. 5. *Fauus diſtillans labia meretricis, &c.* Et poſt. *Et acuta quaſi gladius biceps.* Colloquia exteriora ſunt interiorum affectionum indicia, iuxta verbum Ariſtotel. *Voces ſunt earum quæ ſunt in anima paſſionum notæ.* Hieronymus, *verborum ſignis animus libidinoſus oſtenditur, &*

per

per exteriorem hominem, interioris hominis animus declaratur.

De fugienda ſocietate mulierum.

DISTINCTIO V.

CIRCA ſextum, ſcilicet quam periculoſa ſit familiaritas mulierum, & quod earum ſocietas ſit fugienda, oſtenditur auctoritatibus, rationibus, & exemplis, Numeri 31. *Cur fœminas reſeruaſtis? nonne ipſæ ſunt quæ deceperunt filios Iſrael ad ſuggeſtionem Balaam, & præuaricari fecerunt, & percuſſus eſt populus?* Ecce qualiter decipiunt, deijciunt, & interficiunt. Item Prouerb. 5. *Longè fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius, ne des alienis honorem tuum.* Ecce quomodo Dęmonibus tradunt, & conſumunt. Item 7. *Ne trahatur in vijs eius mens tua, &c.* Vbi oſtenditur quomodo vulnerant, deijciunt, & interficiunt, & ad inferos ducunt. Item Eccleſ. 9. *Luſtraui, &c.* Et poſt. *Inueni mulierem morte amariorem, quæ laqueus venatorum eſt, ſagena cor eius, vincula ſunt manus illius; qui placet Deo effugiet illam, qui autem peccator eſt capietur ab ea.* Ecce quomodo capit, & illaqueat. Eccleſ. 26. *Qui tenet eam quaſi qui apprehendit ſcorpionem.* Eodem 42. *In medio mulierum noli commorari. De veſtimentis procedit tinea, & à muliere iniquitas viri.* 1. Timoth. 5. *Adoleſcentiores viduas deuita.* Auctoritatibus ſanctorum patet, quod ſunt vitandæ. Auguſtin. Circenſi Archidiacon. *Grauem inimicum ſortita eſt caſtitas, cui non ſolum reſiſtendum, ſed potius emiſſo equo vt dicitur, ab eo longe fugiendum. Breuis igitur ſermo & rigidus cum huiuſmodi eſt habendus; nec minus cauendæ quia bonæ indolis ſunt, vel quia piæ conuerſationis ſunt, vel eſſe comprobantur. Quanto enim mulieres melioris famæ ſunt, citius alliciunt: quia ſub affectu pietatis, ſe ſupponit viſcus libidinis. Impiæ, perniciofum quod ſuum eſt, mortis venenum propinant. Experto crede. Fateor. Epiſcopus, in loquor coram Deo non mentiens; cedros libani, & gregum arietes, ſub hac peſte cecidiſſe reperi, de quorum certe caſu non magis ſuſpectus eram, quam de Hieronymi vel Ambroſij impudica libidine.* Item Auguſtinus. *Nolle diſcedere ab inuicem, ſuiſque collocutionibus conſiliari deſiderantes, ſe abſentes gaudere ad præſentiam, amor iſte Tartareus eſt; viſcum habet quo deijciat in infernum, non pennas quibus volet in cælum.* Item Gregorius Nazianzenus. *Quanti Epiſcopi, clerici ſimul & laici, poſt confeſſionum fidei glorioſas victorias, poſt calcata certamina, poſt magna ſigna, & mirabilia vſquequaque monſtrata noſcuntur cum his omnibus per fœminas naufragaſſe.* Idem. *Nemo ſe ſtulta ſecuritate decipiat, nemo de viribus ſuis periculosè præſumat: quia ſine vlla dubietate, qui non vult vitare mulierum familiaritatem, cito labitur in ruinam.* Hieronymus. *Nemo iuxta viperam ſecurus capit ſomnum, quaſi non percutiat, tamen ſollicitat.* Item Bernardus. *Latus tuum ad latus iuuencula, in menſa, lectus tuus ad lectum eius in camera, manus tua ad manum eius in opere, oculus tuus ad oculum eius in colloquio, & continens vis putari? eſto quod ſis, tamen ſuſpicione non cares. Scandalum times, tolle ſcandalum, & eius cauſam.* Idem. *Tu bone vir, quænam eſt hæc fœmina, nunquid vxor aut filia? ſoror tua, aut neptis, aut affinis, nunquid? quomodo ergo tuta eſt continentia tua? ſi non vis ſcandalizare Eccleſiam, eijce à te fœminam.*

Quod ſocietas mulierũ ſit vitanda tria oſtendunt.

1. Auctoritas ſcripturæ & ſanctorum.

ITEM tales iuxta ſententiam Ezech. 8. *Idolum zeli ſtatuunt iuxta introitum portæ Hieruſalem;* id eſt fœminas concubinas, in domibus Eccleſiæ coniunctas, ad prouocandum æmulationem diuinæ vindictæ. Bernardus. *Sacerdos luxuriæ inquinatus, dum ore ſuo polluto corpus dominicum recipit, quaſi in lutum platearum proijcit; & dum carnem ſacratiſſimam benedicit, quaſi in faciem Saluatoris ſpuit; & dum ſacris altaribus immundus aſſiſtit, iuxta filium virginis ponit idolum Veneris;* ſc, ſcilicet vel concubinam quam tenet iuxta Eccleſiam, filiam ſcilicet veneris iuxta filium virginis. Philoſophus oſtendit quare ſit mulier fugienda, ſic eam deſcribens, dicens. *Quid eſt mulier, hominis confuſio, beſtia inſatiabilis, continua ſollicitudo, indeficiens pugna, quotidianum damnum, domus tempeſtatis, ſolitudinis impedimentum, hominis etiam continentis naufragium.* Item alius. *Fœmina fax Sathanæ, roſa fœtens, dulce venenum, ſemper prona rei, quę prohibetur ei.* Item Iſidorus. *Cum ſerpente poſitus non diu eris illæſus, ante ignem poſitus, etiam ſi ferreus ſis, aliquando diſſolueris; proximus periculo, diu tutus non eris.* Hiero. *Hoſpitiolum tuum, aut raro aut nunquam mulierum pedes terant, quia non poteſt toto corde cum Deo habitare, qui fœminarum acceſſibus copulatur; fœmina conſcientiam ſecum pariter habitantium exurit. Nunquam de mulierum formis diſputes; ſi bene videris eam conuerſantem, mente dilige, non corporali frequentia; quia ſi bonum eſt mulierem non tangere, ergo malum eſt eam tangere.*

RATIONIBVS etiam poteſt oſtendi, quod ſit earum nimia familiaritas fugienda & proximitas. Primo: quia eſt pedica ſiue decipula diaboli plena laqueis, in quibus capiuntur aues appropinquantes; qui laquei ſunt ornatus, viſus, geſtus, &c. Prouerb. 11. *Qui cauet laqueos ſecurus erit.* Prouerb. 7. *Mulier occurrit iuueni in ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas.* *Secundo* quia eſt ignis & fornax Babylonis, qui ſuccendit quos reperit iuxta fornacem. Dan. 2. Eccleſ. 9. *Concupiſcentia eius quaſi ignis exardeſcit,* homo eſt ſtuppa, fęnum, palea, quæ cito ſuccenduntur. Eccleſ. 21. *Stuppa collecta ſynagoga peccantium.* Iſa. 60. *Omnis caro fęnum.* *Tertio* quia mulier eſt viſcus & contagium, & peſtis inficiens appropinquantes, vt ſupra oſtenſum eſt per verba Auguſt. Hieron. *Si cum viris habitent mulieres, non deerit viſcarium diaboli.* Eccleſ. 13. *Qui tangit picem inquinabitur ab ea.* Eſt morbo contagioſo plena, cui qui magis appropinquant, magis inficiuntur ab eo. Corruptior eſt Baſiliſco, qui aues volantes occidit flatu, animalia viſu; mulier autem pluribus alijs modis animas occidit.

2. Rationes nonnullæ.

ITEM fugienda eſt quaſi fera nociua. Eccleſ. 25. *Commorari leoni & draconi placebit magis, quam habitare cum muliere nequam.* Item eſt fugienda, quia hoſtis eſt; contra quam ſi pugnare volueris appropinquans, domeſtici tui derelinquent te, & expugnabunt te, ſcilicet ſenſus tui, & cor tuum, Mich. 7. *Inimici hominis domeſtici eius.* Hunc magis cito vincunt vt lepores fugientes, quam vt leones inſiſtentes & inſequentes. 1. Corinth. 6. *Fugite fornicationem.* Item fugiendæ ſunt mulieres plus quam dæmones ſeductores; per mulierem enim diabolus ſeduxit Adam Hieronym. *Memento ſemper quod colonum paradiſi mulier de poſſeſſione ſua eiecerit.* Idem. *Prima tentamenta clericorum ſunt frequens acceſſus mulierum.* Iſti ſunt, vt dicitur in Barlaam, dæmones qui ſeducunt homines. Vnde dicitur ibi, quod cum filius cuiuſdam regis fuiſſet nutritus in obſcuriſſimo loco, vbi non videbat rerum ſpecies, & cum eductus eſſet ad lucem iam adultus, & oſtenderētur ei res, & earum nomina; cum videret mulieres, & quæreret cuiuſmodi res eſſent, ait ſpatharius regis iocando, quod erant dæmones, qui ſeducebant homines. Cum autem diceret ei pater, quod de omnibus rebus viſis eligeret quod ſibi plus placeret, ait ille: Eligo dæmones, qui ſeducunt homines. Item fugienda eſt mulier, quia eſt ianua diaboli, via perditionis & inferni, per illam enim omnes morimur. Prouerb. 2. *Inclinata eſt ad mortem domus eius & ad inferos ſemitæ eius &c.* Hieron. *Ianua diaboli, via iniquitatis, ſcorpionis percuſſio; nociuum genus eſt fœminarum.*

Mulier eſt fera nociua, hoſtis, ſeductrix, ianua diaboli &c.

Exemplum.

MVLTIS etiam exemplis patet, quod fugienda & cauenda ſunt mulierum conſortia, cohabitationes, & familiaritates, confabulationes frequentes, & viſitationes crebræ. Occaſiones enim horum conſueuerunt dare aliquando conſanguinitas & ſolitudo. Sic Thamar à fratre corrumpitur, cui ſola miniſtrabat. Ioſeph ſolus abſque arbitris ab Ægyptia impetitur. Aliquando confidentia ſanctitatis. Sed quis Dauid ſanctior, qui propter Berſabeæ tam enormen paſſus eſt ruinam. Aliquando confidentia ſapientiæ & abſtinentiæ. Contra quod facit exemplũ ruinæ Salomonis, qui ſuper omnes monuit huiuſmodi fugienda; qui tamen

3. Exempla multa.

enormiter

enormiter corruit vſque in apoſtaſiam. Item aliquando confidentia fortitudinis aut diuturnæ caſtitatis. Samſon confiſus de fortitudine & frequenti victoria quam habuerat de Phyliſtæis, per Dalilam deceptus eſt. Hiero. *Si pudicitiam quæris, mulierem quam videris bene conuerſantem, mente dilige, non corporis frequentatione; & nunquam in præterita caſtitate confidas.*

Exemplum.

FVIT quidam ſacerdos ſæcularis habitu, qui religioſam vitam à pueritia ſua duxerat, multum viuens caſtè & innocenter & ſanctè, cuius teſtimonium habebat & nomen, præ cæteris commorantibus in terra ſua: qui audiens de quadam nobili muliere & pulchra valde, quæ relicta patria ſua curiam cuiuſdam magni principis ſequeretur, facta meretrix ſtipendiaria earum quæ dicuntur ſolitariæ, volens eam ſi poſſet reuocare à multis malis quæ faciebat, ibi ſe exponens omnibus pro pecunia, acceſſit ad eam compaſſus, monens eam quod deſiſteret à tot & tantis malis, promittens quod ei non deficeret, ſed procuraret ei neceſſaria vitæ & ſaluti; ad cuius verba illa compuncta crines & habitum immutauit. Sed cum illa ire Romam affectaret, & pœnitentiam accipere de commiſſis; ille timens ne rediret ad vomitum, eam ſecutus duxit & reduxit, tantoque zelo eam cuſtodiens, quod ne alij eam impeterent, cum ea in lecto aliquando iacebat, nec eam aliquatenus impetebat, nec videbatur moueri in carne; eam etiam incluſit, viſitans eam frequenter, conſolando, & neceſſaria quantum poterat procurando. Cum autem diutius iam fuiſſet incluſa, ſecurior iam factus de ea, compatiens ei, ſecurius & familiarius loquebatur cum ea. Et poſt verba & ſigna multa, cœpit inardeſcere in eo quod non fuerat expertus; & facientes ſibi occultum introitum, peccauerunt inſimul, & habuerunt plures pueros, quibus ne factum publicaretur, mater fuit cauſa & peremptionis, & perditionis.

Exempla.

ITEM de beato Aug. legitur in vita eius, quod nulla fœmina intra domum ſuam manſit, aut conuerſata eſt, nec ſoror germana, nec neptis, quæ tamen erant ancillæ Dei, ne eſſent vt dicebat, alijs ſecum manentibus, vel ſcandalum, vel ſuſpicio, vel occaſio trahendi in conſequentiam fœminas admittendi; & ne per exemplum ſuum, & occaſione illarum, aliæ mulieres intrarent, quæ poſſent eſſe occaſio tentationis alijs, ſcilicet infirmioribus, vel etiam infamationis. *Item* in vita B. Britij legitur, quod cum ageret poſt B. Martinum Pontificatus ſui annum 30. quædam mulier habens religioſum habitum & ſpeciem (quæ propter hoc erat ei familiaris, quod lauabat pannos eius) concepit, & peperit. Turonenſis vero populus impoſuit ei, quod ſuus eſſet puer, petens eum cum lapidibus. ipſe autem ſuper hoc infamatus, adiurauit puerum in nomine domini, vt diceret ſi eſſet pater eius. puer autem triginta dierum, reſpondit: Nō es tu pater meus. Cum autē populus diceret beato Britio, quod quæreret quis eſſet pater ſuus, ait: Non eſt hoc meum. Quem cum adhuc vellent lapidare, accipiens prunas ardentes, tulit vſque ad tumbam B. Martini, veſtes illæſas oſtendens, & dicens ſe eſſe immunem ab omni tactu mulieris, vt veſtes ſuæ ab igne. Quæ cum dicerent magicè facta, expulerunt eum. qui cum diu fuiſſet Romæ exul, & alius eſſet ei ſubſtitutus; cum ipſe rediret cum mandato & auctoritate Apoſtolica ad ſedem ſuam, & eſſet propè vrbem Turonen. reuelata eſt ei mors illius qui ſedem ſuam occupauerat, & ait ſocijs: Eamus ad ſepeliendum epiſcopum Turon. Quo intrante per vnam portam, alius mortuus efferebatur per aliam; quo ſepulto, Britius in ſede ſua receptus eſt. *Item* Petrus Alfon. dicit Phil. dixiſſe: *Leonem, draconem, & ſcorpionem potius ſequaris, quam mulierem.* Cum quidam Phil. videret mulierem iocantem cum quodam aucupe, in loco vbi laqueos & retia tetenderat, ait illi: *Tu qui aues decipis, vide ne vt auicula decipiaris, & cum hac velius, quam ipſa auicula capiaris.* Item in collationibus pa. 11. li. ſententia patrum fuit, monachos debere fugere familiaritates mulierum, & epiſcoporum: neuter enim horum ſinit cum quem ſua familiaritate deuinxerit, vel quieti cellæ operam dare, vel diuinæ Theologiæ puriſſimis oculis inhærere.

Exempla alibi relata.

AD hoc quod fugienda ſit à viris ſpiritualibus mulierum familiaritas, faciunt multa exempla ante poſita *de inferno. de ſacerdote quem diabolus voluit decipere ſub ſpecie pulchræ mulieris, quem liberauit beatus Bartholomæus.* Item *de effectibus miſericordiæ Dei*, de eo qui familiaris erat ſacræ virgini, qui poſt fugit in deſertum cum bubalis. Item ibidem poſt *de Andrea Fundanæ eccleſiæ epiſcopo, & moniali, & Iudæo.* Item inf. de pœnitentia *de Geneubaldo epiſcopi caſu cum vxore ſua, & filio genito latruncio, & filia vulpecula.* Item *de tentatione Benedicti.* Item *de ſatraphis, & regis filia.* Item *de ſcutella, & conrigata.* Item *de coquo fugiente.* Item *de cogitationibus Euag. 9.* Item *de dæmonibus, qui ſeducunt homines.* Item *de illis qui clauſerunt oſtia ſua & oculos, matribus ſuis.* Item *de illa cui dictum eſt; Noli me tangere, & de inuoluente manus pro matre ſua.* Item *de eremita qui voluit corrumpere virginem quam nutriuerat.* Item *de illo qui clamauit presbyteræ ſuæ; Tolle paleam adhuc ignis eſt.* Item in iſto tractatu de luxuria ſupra, *de nobili muliere & aduocato.* Item *de monacho ludificato.* Item *de muliere verſa in ſerpentem, ſub cuius ſpecie ludificauit diabolus militem.* Item *de monacho decepto per mulierem ſui generis, & grilone ſubuertente ſe.* Item ibi ponuntur exempla multa, de gaudio dæmonum pro ruina monachorum, & de dæmonibus tentantibus in ſpecie mulierum. Item *de eremita tentato per gallum.* Item *de caſu ſanctæ Marthæ neptis ſancti Abrahami.* Item *de monacho ſene & infirmo & filio inobedientiæ, quem habuit de virgine quæ ſibi miniſtrabat.* Item *de deceptione Ariſtotelis per reginam.*

ITEM de fallacia & malitia mulieris dicit Chryſo. in decollatione B. Iohan. Baptiſtæ ſuper illud. *Herodes apprehenſum Iohannem poſuit in carcerem. Nulla beſtia in hoc mundo ſimilis eſt mulieri malæ. Quid leoni, inter quadrupedia ſæuius? quid ſerpentibus aut draconibus atrocius? & hæc animalia in malo inferiora ſunt ei. Quod & indicat ſcriptura, & monſtrat experientia.* Iuſtum Danielem in lacu leones *veriti ſunt: iuſtum vero Naboth Iezabel interfecit. Cetus Ionam in ventre ſuo cuſtodiuit. Dalila Samſonem circumuentum illecebris, raſo capite deformatum, Phyliſteis alienigenis tradidit. Dracones, & aſpides ſurdæ, & cornices, Iohannem Baptiſtam viuentem in deſerto, ſubdita feritati, timuerunt. Herodias vero Iohannis caput abſcidit, & tanti viri caput in pretium ſaltationis accepit. Heliam corui pauerunt, & Iezabel poſt redditam terris pluuiam, & fame depulſa ab humano genere per ipſum, cuius etiam beneficio ipſa, licet indigna, viuebat, ipſum perſequebatur, vt pœnam mortis ei redderet.* Idem. *O malum omni malo peius mulier mala, intolerabilis vipera, immedicabile venenum. Si iniuriam patitur, inſanit. Si honorem accipit, extollitur. Si potentis ſit vxor, non ceſſat die ac nocte virum ſuum callidis ſtimulare ſermonibus, blanda nequiter, importuna violenter, ad conſenſum ſui furoris, vt ſimilem ſibi faciat maritum. Si pauperem virum habeat, ipſum quoque ad iracundias & rixas incitare non deſinit: nihil eſt ei virum ſuum tradere ad mortem, vt patet in illa quæ beato Iob dicebat: Dic verbum in Deum & morere.*

Exemplum:

EXEMPLIS etiam multis alijs oſtenditur mulierum malitia & dolus; ſupra de Fredegundi regina, quæ fecit occidi virum ſuum. *Item* quomodo viros ſuos decipiant; Petrus Alfonſ. Cum vir quidam iuiſſet in vineam, & vxor eius vocaſſet adulterum, & eſſet ſecum in camera, rediit vir eius ita grauiter percuſſus à palmite in vno oculo, quod nihil de eo videbat, quod præſentiens mulier occurrit ad oſtium; &

A cum diceret quod vellet quieſcere in lecto ſuo, in quo erat adulter; rogat illa, vt dicat ſibi ſeriem quomodo acciderat hoc ei. Quo audito, ait. Domine niſi conſilium cito apponatur, læſio occupabit bonum oculum, ita quod nihil videbitis: ſed ego eum carminabo vobis, ita quod vltra infirmitas non aſcendet: clauſo ergo ei oculo bono, ac ſi manu ei carminaret, innuit lecatori, & exiuit non viſus à viro ſuo. quo facto, ait viro: Modo ſecurus ſis de iſto, & manum remouit ab eo.

Exempla. Item idem alius vadens peregrè, ſocio commiſit vxorem ſeruandam: cum autem ea procurante peccaret cum altero, & viro veniēte eſſet in camera, occurrit ei nurus & vxor volenti intrare cameram: & ait nurus ei, ſtate hic vſquequo videatis linteamina quę fecimus in abſentia veſtra, & quaſi oſtendentes lintea- **B** mina quędam ante oculos eius, emiſerunt adulterum. *Item idem.* Cum ſimiliter alius feciſſet, & adulter comederet cum nuru & vxore, & vir pulſans intraret, adulter extracto gladio retro oſtium ſe occultauit. cum autem vir intrans clauſiſſet oſtium & videret eũ, quæſiuit quis eſſet, illo tacente, reſpondit vxor quod homo erat quem tres hoſtes ſui ſequebantur ad mortē, qui ibi occultauit ſe, credens de eo quod eſſet aliquis de illis tribus, ideoque tacebat. Quod audiens vir, inuitauit eum vt comederet cum eo, & occultauit eum in domo ſecum.

Exemplum. Idem refert quod quidam vir vadens Romam, reliquit vxori ſuæ caſtiſſimæ & pulcherrimæ domum ſuam, quam cum prudenter regeret, videns eam iuue- **C** nis quidam egredientem, exarſit in amorem eius; & per ſe & per alios eam ſolicitans, contemnitur, & dona eius reſpuuntur ab ea. Cum autem videret eum quædam vetula propter hoc languentem & flentem, extorſit ab eo cauſam; & promiſit quod tantum faceret, quod eam haberet. Quæ caniculam quam habebat fecit ieiunare pluribus diebus, dans ei tandem panem confectum cum ſynapio: & accedēs ad domum dictæ iuuenculæ, honorificè eſt ab ea recepta, propter ſpeciem religionis quam prætendebat. Cum autem videret flentem caniculam, quam vetula adduxerat, & quæreret cauſam; incepit flere vetula dicens, quod canicula fuerat filia ſua caſtiſſima & pulcherrima, quā Deus in canem mutauerat, & ad perpetuum fletum damnauerat, eo quod amore ſuo dimiſit mori quen- **D** dam iuuenem, qui amore eius languebat. Ad hæc verba & alia, iuuencula pandit vetulæ de amore iuuenis qui eam impetebat, & procurante vetula, conſenſit in amorem eius & peccatum.

Exempla. Item idem refert, quod quædam de nocte, relicto mariti dormientis thoro, exibat ad adulterum extra domum. quod aduertens vir, intra firmauit portam. qua redeunte noluit ei aperire, dicens, quod in mane oſtenderet eam & factum omnibus amicis ſuis, & vicinis. illa autem dixit, quod niſi aperiret ei, proijceret ſe in puteum qui erat ante domum. Cum autem non aperiret ei vir, accepit lapidem maximum, proijciens intra puteum. Ille autem audiens ſonitum, credidit eā ſe præcipitaſſe, ipſa vero abſcondita retro oſtium, cũ **E** vir exiret, vt ſuccurreret eius præcipitio, intrauit domum, firmans poſt ſe oſtium, retorquens crimen in virum ſuum, dicens, quod propter adulterium perpetratum dimiſiſſet eam. *Item* magiſter Iaco. Quidam tanto zelo vxorem ſuam cuſtodiebat, quod ſēper cum ea ire volebat; quæ mandauit lecatori, quod in domo quadam ante quam erat lutum & planta, expectaret eam die tali, & hora. Cum autem illa die & hora, iret ad eccleſiam, & vir ſuus cum ea; cum tranſiret ante domum illam, dimiſit ſe cadere in lutum quæ ſurgens dixit viro ſuo, quod domum illam intrare volebat, ad lauandum ſe, & quod ipſe ſeruaret oſtium ne alius intraret antequam eſſet lota. & cum illa diu fuiſſet cum lecatore ſuo, exiuit magis inquinata quam intrauerat.

Idem dicit, quod quidam conſueuerat ſe inebriare **A** adeo, quod quaſi inſenſibilis videbatur. qui odioſus vxori ſuæ, inebriabatur ab ea, ita quod abſorptus eſt à vino. quæ vocans monachos, dixit eum laborare in extremis, & quod veſtirent eum habitum, & facerent eum monachum, quod ipſe petiuerat compos mentis. quod ipſi libenter fecerunt amore pecuniæ: quem tonium & veſtitum, deportauerunt ad abbatiam. ipſe autem in mane vino digeſto, inuenit ſe monachū, & præ verecundia remanſit ibi, amittens vxorem, domum, & pecuniam. *Item* cum quidam vir ebrioſus inueniſſet adulterum cum vxore ſua, ille relicto pallio fugit; & in argumentum facti, in arca ſua pallium adulteri ſerauit. quidam autem arcam reſerans, dictum pallium tulit, & viri pallium intus ſerauit; Cum autem amicos & vicinos vocaſſet, & vxorem ac- **B** cuſaſſet, & illa crimen negaret, ille vero in argumentum facti promitteret ſe oſtendere adulteri pallium, inuenit ſuum. vnde illa crimen retorſit in virum dicens, quod ita inebriaretur ſæpe, quod neſciret quid faceret.

Item idem magiſter Iac. cum quædam mulier, ſepeliſſet virum ſuum, nolebat recedere à ſepulchro, in fletu perſeuerans: quidam autem magnorum parentum, iuſtitia exigente, ſuſpenſus fuerat prope, quem ſub periculo vitæ cuidam præcepit cuſtodire, ne parentes eum raperent: ſed dum iuiſſet ad potandum & rediret, inuenit eum ſublatum, & cum flens timore regis tranſiret per cœmiterium vbi erat prædictus vir ſepultus in tumba lapidea, mulier ibi lugens, quærit cauſam tanti luctus: & videns eum elegantem **C** aſpectu, quærit quid faceret pro eo, qui eum à regis poteſtate eriperet, & diuitem faceret: reſpondet ille, quod ille faceret quicquid poſſet. Et illa. Iura mihi quod me duces in vxorem ſi hoc fecero, quo faciente, tradidit ei corpus viri ſuſpendendum pro alio, & ducens eam in vxorem, omnia bona viri illius poſſedit. In quo patet, quantus dolus ſit, & mobilitas mulieris Prouerb. 5. *Vagi ſunt greſſus eius, & inſcrutabiles.* *Item* idem. Cum quædam alia vellet ire ad lecatorem ſuum, dicebat viro ſuo; video te infirmum; intra in cameram, & cooperiam te, & ſudabis. Cum rediſſet dicebat: Surge, curatus es, non expedit te plus ſudare. *Exemplum.*

Item cum quædam diceret lecatori, quod magis amaret eum, quam virum ſuum. Ille ait. Non cre- **D** dam tibi de hoc, niſi attuleris mihi vnum de melioribus dentibus quos vir tuus habet in ore ſuo. quę reuerſa fleuit iuxta virum ſuum, qui cum cauſam quæreret, ait, quod dentem habebat in ore ſuo adeo fœtidum, quod non poterat eum tolerare, nec poterat curari, niſi ipſe vnum de dentibus ſuis daret ſibi pro illo. quæ fecit illum extrahere meliorē quem habebat in ore, & detulit lecatori ſuo. *Item* in confuſionē malarum mulierum dicebat idē magiſter Iac. quod quædam erat meretrix pulchra & iuuenis, quæ cum nullo volebat pro pecunia accumbere, niſi daret ei cũ precio cultellum vnum, quos ſibi datos conſeruabat. Cũ autem facta eſſet vetula, & contemnerent eam amatores, dabat eis cultellos ſibi prius datos. Vnde de tali- **E** bus dicitur, quæ dant pretium amatoribus ſuis: quod reddunt cultellos. *Item* idem magiſter Iaco. Cũ quidam princeps viſitaſſet quādam abbatiam, & vidiſſet ibi quandam monialem, voluit eam habere: cum autem ad hoc nec precibus neć muneribus abbatiſſam poſſet inclinare, venit vt eam vi raperet. Cum autem eam occultaſſet abbatiſſa, ita vt non poſſet eam inuenire; & ipſe iam recederet, illa quæ occultata erat hoc videns, clamauit de loco latibuli vt ſciretur ibi eſſe, cu. cu. cu. cu. cu. Quod aduertens dictus miles, eam viliſſimam reputans, deſpexit & dimiſit. *Exempla.*

De

De choreis.

DISTINCTIO VI.

Multa ſuadent choreas vitandas eſſe.

CIRCA ſeptimum, ſcilicet de choreis, ſciendum quod choreæ vitandæ ſunt multiplici ratione. Videlicet propter ſtatũ periculoſum, & lamentabilẽ. Propter cultum pernicioſum, & deteſtabilẽ. Propter culpas quæ concurrũt. Propter pœnas quas incurrũt.

1. Status miſerabilis in quo ſumus.

PRIMO quidem choreas eſſe vitandas, ſuadet ſtatus periculoſus, & lamentabilis; ſumus enim in exilio, in valle miſeriæ & lachrymarum, & in carcere. Auguſt. *Neſcimus quo fine claudimur in exilio iſto, quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?* ergo ſi non canticum domini, quomodo canticum diaboli. Filij Iſrael tempore captiuitatis Babyloniæ non cantabant *Alleluia*, ſed ſuper flumina Babylonis flebant, reducentes patriam ſuam ad memoriam, & exilium in quo erant. Item Aug. *In valle lachrymarum ſumus, in qua magis flendum eſt quo minus flemus.* In hac valle quædam nos impugnant, vt turbines, venti, tempeſtates, imbres, frigora, ardores, & huiuſmodi. Quædam nos infeſtant, nec quieſcere ſinunt, vt pulices, culices, cyniphes, & muſcæ. Quædam nobis repugnant quæ nos occidere attentant, vt lupi, vrſi, leones, ſerpentes. Beatus, qui aſcenſiones in corde ſuo diſponit, in valle lachrymarũ. Oſtendunt mundum, ea quæ ſunt ibi flenda; quocunque vertit ſe homo, videt cauſas flendi. Si ſurſum reſpicit, videt cœlum à quo exul eſt. Infra ſepulchrum ſuum, terram. Ad ſiniſtram aduerſitatis cadẽtes mille. Ad dextram decẽ millia. A tergo, ideſt in occulto multo plures. Quis locus debet eſſe cantãdi, inter tot Dei iniurias, proximorum miſerias; inter tot inimicorum noſtrorum inſidias, inter tot periculorũ noſtrorum vulnera, inter tot fratrum noſtrorum funera, quæ iacent in feretro corporum. Hier. 9. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei?* Hic ipſe Deus nos prouocat ad flendũ verbo & exẽplo. *Videns ciuitatem, & flens ſuper illam*, Lucæ 19. Quare vt dicitur Eccleſ. 22. *Muſica in luctu importuna narratio eſt.* Hic plorãdum non cantandum docent paruuli, qui non ſunt vnius diei. Aug. *Puer à ploratu incipit, propheta calamitatis ſuæ; lachrymæ ſuæ ſunt teſtes miſeriæ, nondum loquitur, & iam prophetat.*

ITEM *in regione vmbræ mortis habitamus.* Iſa. 9. Dicitur hæc regio mundus, propter mortis propinquitatẽ. Cato. *Quocunque ingrederis ſequitur mors corporis vmbrã.* Huic vmbræ ſubſunt homines. Vndecunque aſſunt laquei, & arma mortis, & inimici amentes. Pſa. 16. *Inimici mei animam meam circundederunt.* Iob. 21. *Tenẽt tympanum, &c. Ducunt in bonis dies ſuos, & in pũcto ad inferna deſcendunt.* Item vmbra mortis, quia mors vt vmbra, ſequitur fugientes; & cum ſequitur ſubito atterẽs nõ aduertentes, & vt prædictũ eſt, gaudentes ad ſonitum organi, in pũcto ad inferna deijciet mors ſubita; vt patet 4. Dial. 19. Cum fortunatus nobilis obtinuiſſet à ſancto Bonifacio, vt officium diuinum ageret in feſto Proculi martyris, expleto officio, anteq̃ in menſa ſedẽs comediſſet, hiſtrio cũ ſimia ludens ad oſtium cum tybula pulſauit, cuius vocẽ audiens ſanctus clamauit: heu heu, mortuus eſt miſer iſte; ego enim ad menſam veniẽs nõdũ in laudẽ Dei os aperui, & iſte cum tybula veniẽs percuſſit. Cui cũ pro charitate feciſſet dari panẽ & vinum, aſſerẽs cũ mortuum, cũ inde exiret, lapis de tecto cadens ſuper caput eius, eum proſtrauit. *Item* debemus potius eſſe in planctu quam in cantu, qui in carcere huius mundi ſumus, vt latro in carcere, capitali ſententia cõdemnatus. Sene. *Omnes capitali ſententia damnati ſumus.* Item ſumus vt latro in via ductus ad furcas. Aug. *Nihil eſt aliud tempus humanæ vitæ, quam curſus ad mortem: in quo nemo, vel paululum ſtare, vel tardius ire permittitur, ſed omnes pari motu vrgentur.*

Exempla Chriſti & Sanctorum.

VNDE tam verbis quam exemplis oſtendunt nobis Chriſtus & Sancti, quod in hoc exilio nõ cantare, nec

A choreas ducere, ſed magis flere debemus. Chriſtus enim non cantaſſe legitur, ſed pluries fleuiſſe, & ad fletũ prouocaſſe. Matth. 5. *Beati qui lugent, &c. Item* exemplũ B. Virginis. Luc. 1. *Ingreſſus Angelus, &c.* non inuenit eam, vt dicit glo. in ſtrepitu populi, ſed in ſecreto cõclaui. Non in chorea vel in platea cantantem aut vagantem, ſed in camera orantem. Item exemplũ Tobiæ 1. *Cum eſſet iunior omnibus, nihil tamen puerile geſſit in opere.* Eodem 3. *Nunquam cum ludentibus me miſcui, neque cum his qui in leuitate ambulant participem me præbui.* Item. Hiere. 15. *Non ſedi in concilio ludentium, ſolus ſedebam, quia amaritudine repleſti me.* *Item* Mariæ Magdalenæ. Ioh. 11. *Maria domi ſedebat*, ideo meruit petitionis ſuæ exauditionem, & fratris ſui reſuſcitationem. Eodẽ 20. *Maria ſtabat ad monumentum in die Paſchæ, foris plorans*; ideo meruit Angelorum viſionem, & Chriſti apparitionem.

2. Cultus pernicioſus qui in choreis diabolo earũ inuentori exhibetur.

SECVNDO vitandas eſſe choreas euidenter oſtendit cultus pernicioſus, & deteſtabilis. Hic enim eſt cultus diaboli, qui fuit huiuſmodi chorearum inuentor, & chorizantium eſt ſtimulator, prouocator, & ductor, vt dicitur Apoc. 9. *De fumo putei* diabolicæ inſpirationis, *exierunt locuſtæ, & habebant ſupra ſe regem Angelum Abyſſi, qui latinè dicitur exterminans*: diſcerpit enim eos, & diſſipat in omnibus mẽbris ſuis, agitans eos, & regens. *Legitur*, cuidã ſancto viro diabolum apparuiſſe in ſpecie parui Æthiopis, ſtantem ſuper quandam mulierem quæ ducebat choreas, & circunducentẽm eam vt volẽbat, & ſpringantẽm ſuper caput eius. Danciæ autem C & ſpringationes quas faciunt chorizantes, videntur habuiſſe originem à diabolo decipiente Ægyptios in ſimilitudine cuiuſdam tauri habentis in humero ſignum quaſi lunæ corniculatæ albæ, quẽ vocabant abuſiuè Seraphin, quem aſſerit Plin. ſe vidiſſe, vt legitur in ſcholaſtica hiſtoria; qui egrediẽs de flumine, in quo ſubmerſerunt Ægyptij pueros filiorum Iſrael, in quodam die qui aſſignatus erat eis, cõuenientibus Ægyptijs ad eum cum omni genere muſicorum, eleuabatur in aere ſuper eos, mouens ſe & ſaltans, & faciens geſtus & motus, quibus ipſi in terra ſe conformabant, cantantes & pſallentes cum cytharis & tympanis, & omni genere inſtrumentorum muſicorum. Vbi creditur eos docuiſſe danciarum & ſpringationum geſtus. Qui poſtquam ſe ſic exercitauerat, ab oculis D euaneſcebat. Inuentor ergo harum fuit Sathanas.

Origo tripudij.

Simile.

GENS ducens ibi varia, ſurit vt lanugo quæ à vento tollitur, & puluis quem proijcit ventus à facie terræ, vt nubes ſine aqua, nebulæ turbinibus agitatæ. Chorizantes autem appellantur locuſtæ propter leuitatem, quia ſaltando cantant. Dicuntur autem exire de fumo putei, quia conueniunt ex inſpiratione diaboli. Vel fumus putei eſt fœtor & ardor luxuriæ mouens ad choreas. Habent quaſi facies hominum. Non dicuntur habere verè facies, ſed ſimilitudines facierum, propter depictiones earum: ſunt autem quaſi locuſtarum ſimilitudines, quaſi equi parati ad prælium, propter diſcurſum & ornatum corporum: ſuper capita earum quaſi coronæ, propter ornatum capitum & facies earum: & capillos dicun E tur habere quaſi capillos mulierum, propter alienos capillos non deferrent mortuarum camiſias nec ſudaria, ſed valde horrerent; & mirum eſt quod capillos earum non horrent: dentes ideo vt leones habebant, propter animarum rapacitatem, & tenacitatem; loricas ferreas habebant, propter incorrigibilitatem & inſeparabilitatem, quia adhærent adinuicem, vt annuli in lorica: vox alarum propter diuerſitatem cantantium: aculei in caudis, mors in fine; cruciatus & poteſtas earum in hominibus menſibus quinque, ſcilicet à Paſcha vſque ad feſtum beati Michaelis, quia tempore æſtiuo maximè conueniunt ad feſta, & choreas ibi ducunt.

QVOD autem ibi colatur diabolus maximè patet

Exo. 34. *Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere*; ideſt choreas ducere, & cantare. Vnde infra dixit Moyſes: *voces cantantium ego audio.* & in tantam inſaniã proruperunt, vt vitulum adorarent. Moyſes autem licet eſſet mitiſſimus inter omnes homines qui verſabantur in terra, ſicut legitur Num. 12. Cum vehementi zelo commotus, tabulas confregit ſcriptas digito Dei viui, combuſſit vitulum, & in puluerem redegit, & dedit bibere filijs Iſrael; & dicitur in hiſtoria miraculosè factum fuiſſe, quod qui choreas duxerant, & vitulum adorauerant, habuerunt barbas aureas; & ait Moyſes leuitis, qui domini eſt iungatur mecum, & tranſeuntes de porta ad portam, vt dixerat Moyſes, occidit vnuſquiſque proximum ſuum, & fratrem, qui huius ſceleris rei apparebant; ita quod occiderant tria millia populi; Alia littera habet viginti tria millia, Et dixit dominus. *In die viſionis viſitabo hoc peccatum*. Et dicunt Hebræi, quod ante hoc peccatum Deus ipſe erat cuſtos Hebræorum. Et poſt dedit eis cuſtodem alium, ſcilicet Michaelem. Si ergo tantum zelauerunt iſti, quantum doleret qui haberet zelum Dei, cum videret eccleſias Dei fieri ſtabula iumentorum luxurioſorum, & relicto Dei officio, imo impedito, & contempto, homines & mulieres ibi chorizantes in feſtis, & in cœmeterijs & eccleſijs quaſi adorare, non vitulum conflatilem, ſed vituli mortui pellem, & cantare ibi cantiones luxuriæ, vbi deberent cantari Dei cantica, & beatæ virginis, & nõ deberent Dei cultum & ſanctorum dimittere, propter vitulum laſciuiæ.

Exemplum. Legitur in vitiſpa. & in tripartita hiſtoria, quod beatus Antonius flebat amariſſimè, & quæſitus à fratribus quare fleret ſic ait ſibi fuiſſe reuelatum, quod muli & burdones deberent conculcare loca ſancta, vt eccleſias & cœmeteria. Quod licet intelligatur de conculcatione locorum ſanctorum, quæ facta eſt per Arianos & Saracenos, quantum deberet flere, qui videt non futuram, ſed præſentem conculcationem eccleſiarum, & cœmeteriorum à chorizantibus, qui ſunt ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Cæterum in choreis non ſolum exhibetur cultus diabolo, verum etiam exceſſus in cultu. Sicut enim legitur Lucæ 9. Moyſes & Helias paſſionem vocabant exceſſum amoris, quia omnia membra ſua obtulit victimanda pro nobis, & immolanda in obſequium. Sic tales quodammodo excedunt alios peccatores in hoc, quod omnia membra ſua victimãt in obſequium diaboli in choreis, & ſicut qui eſt in conſortio, & habet diuidere pira, eis vndique porrigit ea, iſti vnum, alij aliud, & ſic de alijs. Ita tales videntur diuidere membra ſua ſingulis dæmonibus, agitantes ea, & protendentes vndique illic pedem, alibi manum, alij caput, & ſic de alijs membris. In vitiſpa. & in tripartita hiſtoria legitur lib. 7. quod cum Abbas Pambo veniſſet apud Alexãdriam, & videret ibi mulierem in theatro pſallentem, incepit flere. Requiſitus quare fleret, ait. Duæ cauſæ mouent me; vna eſt, quia toto tempore vitæ meæ non ſic ſtudui, nec tantum laboraui placere Deo meo, vt iſta ſtudet placere mundo. Secunda cauſa eſt perditio ipſius.

Exemplum.

3. *Multa peccata ibi concurrentia, vt violatio voti in baptiſmo facti, contumelia Chriſti, ſacrilegium &c.*

Tertio vitandæ ſunt choreæ propter multa peccata concurrentia; fit enim ibi voti emiſſi tranſgreſſio, nam votum quod promiſimus in baptiſmo dicentes, *Abrenuntio diabolo, & pompis eius*, frangunt qui choreas ducunt vel ſequuntur. Sicut enim in armentis vaccarum eſt vna alijs elegantior, quæ alias præcedit, habẽs campanam ad collum, ad cuius ſonitum aliæ incitantur ad ſequendum præcedentem: ſic in chorea vna pro campana habet cantionem, ad quam incitatæ aliæ ſequuntur vocem eius, & greſſus, & motus. Aliquando eſt *congregatio taurorum in vaccis populorum*. Pſa. 67. quando ſunt ibi & viri & mulieres laſciui & luxurioſi ducentes choreas. Mulier eſt ibi abbatiſſa diaboli, quam aliæ ſequuntur, & cui reſpondent incipienti, & obediunt. Bern. *vt quid ò Chriſtiane habes reſumere*

A *quibus renunciaſti? vt quid claudicas ambobus genibus, quid tibi cum pompis diaboli, quibus reſignaſti? amator Chriſti noli falli. Odit enim Deus tales, nec inter ſuos cognoſcit profeſſores, quos via ſua conſpicit deſertores.* Poteſt dicere Deus illi qui ſequitur choreas, quod dicit Angelus Balaam. Numeri 22. *Peruerſa eſt hæc via tua, mihique contraria.* Hæc eſt enim proceſſio diaboli, qui ſemper ad ſiniſtram tendit, ſicut domini proceſſio ad dexteram paradiſi. Prouer. 4. *Viæ quæ à dextris ſunt nouit dominus, peruerſæ autem quæ à ſiniſtris*. Eis qui à ſiniſtris vadunt dicet Deus. *Ite maledicti in ignem æternum.* Eis autem quæ à dextris erunt dicet. *Venite benedicti percipite regnum* &c.

Exemplum. Item chorizantes talem contumeliam faciunt Chriſto & matri eius, qualem fecit quondam Adria-

B nus Imperator, & meretrices olim faciebant, vt dicit Beda in Calendario ſuo de inuentione ſanctæ crucis. Dicit enim quod Adrianus Imperator in loco natiuitatis Chriſti ædificauit idolum, & ibi conueniebant meretrices cantantes cantationes luxuriæ de amore Veneris, & Adonidis amaſij ſui & ſuorum. Sic faciunt chorizantes in locis ſacris.

In choreis fit multiplex ſacrilegium. Item in choreis multiplex ſacrilegium perpetratur. *Primo* ſacrilegium ſacrorum temporum vt feſtorum. Dixerunt enim. *Quieſcere faciamus omnes dies feſtos Dei à terra.* Pſalm. 73. Si enim ſacrilegium committit qui feſta frangit fodiendo, nendo, vel arando, quæ ſunt alias licita & neceſſaria, & poſſunt fieri ad honorem Dei: cum fodere, nere & arare, ſint actiones bonæ: choreas vero ducere, & cantiones lenocinij,

C ſint Deo contumelioſæ, & proximo iniurioſæ, fortius videtur feſta frãgere qui huiuſmodi choreas agit, quã qui arat vel net in feſtis; vt dicit Aug. *Melius eſt arare vel fodere in dominicis diebus, quam choreas ducere.* Iſa. 1. *Solennitates veſtras odiuit anima mea* &c. *Item* eſt aliquãdo ſacrilegium locorum, quia ſacra loca aliquando, vt eccleſias & cœmeteria conculcant, & in ſuis fœdis cãtibus fœdant, & aliquando etiam illicitis actibus nec merentur habere requiem, vel quod optetur eis, qui tempore quieti deputato, quieſcere noluerunt. *Item* ſacrilegium perſonale committunt in ſacras perſonas, quas ſuis cãtibus lædunt, vel à diuino officio impediunt. *Item* contra ſacramentum baptiſmi videntur agere, in quo pompis diaboli abrenunciauerunt, & patrini eorum pro eis, qui ſibi poſſunt timere niſi diſſua-

D deant eis. *Item* contra ſacramentum ordinis, cum ſint ibi quaſi ſimiæ clericorum, ducẽtes proceſſiones diaboli, & choreas. *Item* contra matrimonium vt cũ cantatur ibi, quod pro marito non dimittat mulier facere amicum; & alia quæ cantantur ibi, prouocãtia ad fidei coniugalis fractionem. *Item* contra confirmationem, quia reiecto ſigno Chriſti, quod impreſſum fuit in eorũ fronte, portãt ſigna diaboli, vanitatis, ſcilicet lenocinij, & impudicitiæ. *Item* actum pœnitentiæ quadrageſimalis frangunt. *Item* ſacramento Euchariſtiæ contumeliã faciunt (quod ſuſceperunt in ſignum pacis & reconciliationis) dum Chriſtum à templo ſuo expellunt.

In choreis fiunt ſæpe raptus & ſtupra. Item aliquando fiunt ibi raptus, & ſtupra frequẽ-

E ter; quia aliquæ accedunt illuc virgines, aliquæ coniugatæ, quæ inde redeunt meretrices. Sicut patet in Dina, quæ egreſſa à domo patris vt videret mulieres regionis illius, rapta eſt & deflorata ab Emor. Gen. 34. *Item* in choreis de omnibus mẽbris ſuis peccãt, & laſciuiæ immolant. *Item* arma ſuperbiæ vanorum ornatuũ ibi oſtendunt, de quibus ſuperbiũt, & alias quæ nõ habent ſimiles offendunt, & querulosas viris ſuis reddunt; & vt conſimilia habeant alijs ſe exponũt. *Item* cãtu ſuo peccãt, quia de eo ſuperbiunt, & in eo gloriãtur. *Item* quia coniugatas contra volũtatem maritorũ, & filias familias contra voluntatem patrum & inhibitionem, cantu ſuo ad choreas attrahunt, & eas malè tractari, & verberari ab eis faciunt. *Item* quia luxurioſa canunt & ſordida, ſimiles Vlulis auibus, quæ roſtro demerſo in luto cantant. *Item* iuuenes & leues

cantu ſuo decipiunt, & in periculum trahunt, vt ſyrenæ maris. Syrenæ ſecundũ poetas piſces maris ſunt ex parte inferiori, & mulieres in ſuperiori: quæ homines nauigantes dulcedine cantus ſui attrahunt, & ad pericula ducunt, Iſa. 13. *Reſpondebunt Vlulæ in ædibus ſuis, & ſyrenæ in delubris voluptatis.* Delubra ſunt loca vel templa, quæ luxuriæ & voluptati deſeruiebant. Item cantus earum, corda bonorum & innocentium, quaſi ſagitta vel telum igneum penetrat, vulnerat, & inflammat: ſicut enim cantus eccleſiaſticus inflammat ad deuotionem, ſic cantus earum ad libidinem. *Item* corda audientium inebriat ad ineptam lætitiam ſæculi, quod vſum rationis amittunt, ſic vt neſciant quid agant, & facta brutalia & irrationabilia faciant. *Item* qui non poſſunt habere mutua colloquia alibi, ad cantus tales conueniunt, & ſe mutuo incitant verbis, ſignis, & contactibus malis.

4. Mala pœna quæ inde ſequuntur.

QVARTO choreæ ſunt vitandæ propter multa mala ſubſequẽtia, id eſt multas pœnas quibus chorizantes à domino puniuntur. Aliquando enim Sathanas vexat eos qui choreas ducunt in opere illo, cui quia ſeruiunt ibi de omnibus membris ſuis, torquebit eos in inferno de omnibus membris ſuis, Sap. 11. *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.* Aliquando mulieres quę veniunt ad vigilias feſtorum & ſanctorum, non cauſa deuotionis, ibi inter chorizantes arripiuntur à diabolo, quas agitare conſueuit in tota nocte vſque ad diem vel gallicantum, cantantes & ſaltantes, de quibus poteſt dicere mater eccleſia, quòd dicitur Matth. 15. *Filia mea male à dæmonio vexatur*; quæ mulieres arreptæ vocant ſe ancillas. *Item* vexat homines, Deo ſic permittente, propter peccatum chorearum, aliquando tempeſtate ſubita, & iræ ſuę furorem exercẽs. Accidit in Dyœceſi Sueſſion. cum in quadam eccleſia in qua factæ fuerant choreæ, in mane celebraret ſacerdos, factus eſt ſubito magnus turbo, & commotio magna, & fulgur cecidit in eccleſia, & veſtimenta altaris combuſſit, (ſacerdote cum hoſtia illęſo permanente) & multos in eccleſia occidit, molendinum etiam ſubuertit, quatuor hominibus ibi occiſis: vnus inde fugiens vidit multos dæmones ſuper foſſa ſpringantes, & ſpallentes, & choreas repręſentantes, à quibus verberatus quaſi ad mortem, facto ſigno crucis vix euaſit; quo indignati & territi fugerunt: quidam autem ex eis indignatus momordit maximum lapidem qui erat in muro, magnam partem inde ferens, ipſis dentibus manentibus ibi impreſſis; quem viri loci illius pluribus oſtenderunt in teſtimonium. Dictus autem homo à dæmonibus verberatus, quæ hic viderat, ea poſtmodum retulit coram multis.

Chorizantes ſæpe puniuntur mala morte.

ITEM chorizantes ſæpe ferit dominus morte mala & ſubita, morte animæ & corporis. Similes ſunt pueris, de quibus legitur 2. Reg. 12. *Surgant pueri, & ludant: qui ſurgentes & ludentes, occidit vnuſquiſque comparem ſuum.* Sic chorizantes faciunt, dum vnus alterum prouocat ad illicitum conſenſum, occidit eum in anima dum conſentit, & ſe primo dum hoc intendit. Item Ezech. 25. *Pro eo quod plauſiſti manu, & percuſſiſti pede, & gauiſa es toto affectu, extendam manum meam ſuper te, & interficiam te.* Ad hoc facit exemplum de hiſtrione percuſſo, qui percutiebat tybulam.

Exempla.

ITEM 2. Dyal. 9. de Florentio monacho, qui cum non poſſet corpus beati Benedicti extinguere veneno, laborauit animas diſcipulorũ perimere, ad libidinem prouocando, mittens ſeptem puellas nudas in horto cellæ; in qua habitabat Beatus Benedictus cum diſcipulis ſuis, quæ tenentes ſe ad inuicem cum manibus, diutius ante oculos eorum ludebant & pſallebãt. Cum autem beatus Benedictus à loco illo receſſiſſet, declinans eius inuidiam; & dictus Florentius propter hoc in ſuo ſolario exultaret, ſolarium ſubito totum corruit, & dictum Florentium conterens extinxit. *Item* de filia Herodiadis, quæ ſaltu ſuo caput Ioannis impetrauit, dicit Hugo de ſancto Victore, quod à terra abſorpta ſit. De Herode dicit Ægyſippus libr. 2. de Cladibus Iudæorum, quod in Hiſpaniam fugatus; cum mærore animi conſumptus eſt ibi cum Herodiade. Aliquæ Chronicæ habent quod apud Viennam. Ioſephus dicit, quod veniens Romam; vt familiaritatem acquireret Gaij & Herodis Aggrippæ, relegatus eſt, vt dicit Ioſephus, apud Lugdunum Greg. Turon. in lib. de geſtis Francorum, idem dicit. Herodias autem noluit eum dimittere, dicens quod volebat eſſe ſocia aduerſitatis, vt fuerat proſperitatis. Ibique in illo exilio mirabiliter mortui, ſupra ripam fluuij ſepulti ſunt. Adhuc apud Lugdunum oſtendit antiquitas locum ſuper montem ſuper capellam Magdalenæ, vbi dicitur fuiſſe Palatium Herodis, qui dicitur Antipas, qui decollauit Ioannem, ſub quo dominus paſſus eſt; qui ei illuſit, & ipſe exul datus eſt ludibrio æterno.

Exemplum.

IN Paſſione ſanctorum Nerei, & Archillei legitur, quod cum ipſi eſſent baptizati à Beato Petro Apoſtolo, & cubicularij eſſent Domicellę Virginis, quę erat neptis Domitiani Imperatoris quæ erat ſponſa Aureliani filij Conſulis Romanorum, prædicauerunt ei ſic de fide & bono Virginitatis, quod eam conuerterunt. poſtea per beatum Clementem virgo Domino conſecrata eſt, cum poſt paſſionem dictorum ſanctorum perſeuerans, non poſſet à propoſito reuocari, fecit eam dictus Aurelianus includi in camera pulcherrima, cum tribus ioculatoribus, & ipſe erat cum eis, vt ipſi ſaltando & cantando cum muſicis inſtrumentis, cor virginis emollirent ad Aureliani conſenſum. Quod ſi non poſſet, eam ibi violenter opprimeret. Cùm virgo immobilis eſſet & oraret, tres mimi tamdiu ſaltauerunt ibi, & cantauerunt; quod hoc inceſſanter faciendo defecerunt. Ipſe autem Aurelianus per duos dies ſaltus & cantus continuans, hoc inceſſanter agendo expirauit. Virgo autem cum nollet conſentire idolatriæ, & eſſet clauſa in cubiculo ſuo cum duabus ſodalibus virginibus orans, de præcepto Domitiani Imperatoris ignis eſt ibi appoſitus, ſuccenſoque cubiculo, virgines proſtratæ in faciem, ſpiritum domino orantes reddiderunt, corpora autem earum illæſa ab igne ſunt reperta.

Poſt choreas & ineptam lætitiam ſequitur ſæpè magna tribulatio.

ITEM fluctus aduerſi qui ſequuntur huiuſmodi diſſuadent choreas, & ineptam, & immoderatam lætitiam. Sapientes nautæ videntes Delphines piſces ludentes & ſalientes in mari, ſtatim deprehendũt proximã tempeſtatem; ſic ſapientes videntes immoderatam lætitiam chorizantium, futuram & proximam timent tribulationem. ſic dominus Luc. 19. *Videns ciuitatem exultantem, fleuit ſuper illam dicens: Si cognouiſſes tribulationem tibi in proximo venturam, & tu fleres.* Accidit in Dyœc. Lugdun. cum comes Florenſis, & Niuernen. Guido; deberent transfretare, vocauerunt magnam curiam, & feſtum magnum tenuerunt; & cum poſt officium Dei multum vacaſſent in ducendis choreis; & veniſſent in quoddam caſtrum, quod dicitur Surriacum comitale, & filius dicti comitis vocaſſet iuuenes ſcutiferos in quãdam aulam in ſolario, & cantando ducerent choreas, voluendo ſe cecidit ſolarium ſub pedibus eorum, & omnes pariter ceciderunt. Aliqui ſunt ibi ſtatim mortui: Aliqui confracti: Aliqui ferè ſuffocati; vt poſſent dicere: *Verſa eſt in luctum cythara noſtra, & organum in vocem flentium.* Iob 30. *Item* huiuſmodi ſimiles ſunt Cygno; qui cantant contra mortem propinquam.

Chorizantes aliquandò puniũtur confuſione, aliquãdo flammaignis.

ITEM chorizantes aliquando puniuntur confuſione vel hic, vel in futuro, Iſa. 3. *Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Syon*, ſaltus faciendo, *& ambulauerunt collo extenſo*, caput huc illucque vertendo, *& nutibus oculorum ibant, & plaudebant*, cum geſtu manuum & motu, *ambulabant pedibus ſuis*, tripudiando, *decaluabit dominus verticem filiarum Sion, & crinem earum nudabit.* Et poſt. *Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, &c.* Sic apparatus horum ornamentorum, quę volunt oſtẽdere in choreis, vertetur in opprobriũ & confuſionem eorum, qui hoc agunt. *Item* puniũtur

A aliquando flamma ignis, vel in præſenti, vt patet infrà de peregrinatione, de illo qui armatus armis leuitatis, intrauit eccleſiam, vt orantes in vigilia cuiuſdam ſancti, ad cantus & choreas incitaret; qui iudicio diuino igne ibi conſumptus eſt. *Item* ibidẽ, de illis qui conuenerãt ad feſtum cuiuſdam ſancti, cum choreas duxiſſent in cœmeterio in aurora cum Miſſa cantaretur, fulgure cadente in eccleſia, aliqui ſunt igne concremati, aliqui extincti, aliqui vulnerati, Eccleſiaſtici 25. *Stuppa collecta ſynagoga peccantium*. Quia vt ſtuppæ de facili ſuccẽduntur ad malum, & ſunt vani, & leues, ſic ſynagoga, ideſt congregatio irrationalium animalium, quia non ducuntur motu rationis. Synagoga peccantium dicuntur, quia cum alia peccata habeant ſingularia mẽbra quæ eis deſeruiant, vt gula & ebrietas gulam, & ventrem; luxuria genitalia, auaritia B manus, ira cor, ſuperbia caput, & ſic de alijs, Chorizantes dicuntur generaliter peccantes, quia peccant de omnibus membris; caput ornant & agitant, oculis innuunt, auribus cantus diaboli audiunt, pede terunt, ore canunt, manibus plaudunt, totum corpus concutiunt. Sequitur, *conſummatio eorum ignis*; quia cito vt ſtuppa ſunt in cinerem conuertendi, Iſa. 1. *Erit fortitudo veſtra vt fauilla ſtuppæ*. Si ſe cognoſcerent vt Xerxes, plangerent; cui cum videret ante ſe maximum exercitum ſuum, vertit gaudium in planctum, dicens: *Dicunt me homines regem huius maximi exercitus, cum ſim rex cineris. Omnes enim iſti antè centum annos ſunt in cinerem conuertendi, & ego cum eis.*

Exempla.

ITEM punit eos fletus æternus, Matth. 22. *Ligatis manibus & pedibus, proijcite in tenebras exteriores.* C Ligata habebunt membra, quia diſſoluta habuerunt; tenebras habebunt, quia lucem exterioris conſolationis & vani gaudij amauerunt; fletum, propter riſum & cantum. *Nota* quod quidam ſanctus inter alia ſupplicia inferni, vidit & audiuit mulieres flentes, & quaſi choreas ducentes, & dicentes, væ, væ, væ, quantæ ſunt iſtæ tenebræ. De fletu miſerorum in inferno habetur ſupra lib. 2. *de inferni luctu.*

Chorizantes punit fletus æternus.

SIMILITER oſtenduntur eſſe vitandæ choreæ per contrarium, quia ſicut chorizantes Angelicos cantus & diuinas conſolationes amittunt, & varias pœnas incurrunt; ſic qui fugiunt eas habent ſolatia Paradiſi. Quia vt dicit Bernard. *delicata eſt diuina conſolatio, & non datur admittentibus alienam.* Sæpè enim leguntur viſitati à Domino, & audiuiſſe Angelicos cantus, & habuiſſe Angelicas viſitationes, & allocutiones, fugientes D mundanos cantus, & conſolationes, & viſitationes. Vt beata Maria, *quam inuenit Angelus*, vt dicit glo. *non in ſtrepitu populi, ſed in ſecreto conclaui.* Paſtoribus cuſtodientibus, non chorizantibus, apparuit Angelus, & audierunt, melodiam cœleſtis militiæ. *Item* Ioannes in ſolitudine Pathmos audiuit frequenter cantus Angelicos. Item de beata Cæcilia legitur, quod cum alij cum organis cantarent in nuptijs, ipſa ſoli Deo decãbat, dicens: *Fiat Domine cor meum & corpus meum immaculatum, & non diebus nec noctibus ceſſabat à colloquijs diuinis, & orationibus.* De beata Agnete legitur quod dicebat: *Amo Chriſtum, &c. cuius mihi organa modulatis vocibus cantant.*

Qui vitant choreas & talia ſolatia diuina conſolatione replebuntur.

E ETENIM quæ reſpuiſſe leguntur fatuos cantus, & conſortia, & ſolatia, viſitatæ leguntur & conſolatæ ab Angelis. Ceciliæ & ſponſo eius, non cantantibus, ſed orantibus, attulit Angelus coronas de roſis & lilijs Paradiſi: Ad quarum odorem Tyburtius frater Valeriani ſponſi Ceciliæ, eſt ad dominum conuerſus, & ambo martyrium ſuſceperunt. *Item* Angelus beatæ Agnetis factus eſt cuſtos & ſocius in paſſionis agone. Ipſa autem etiam apparuit parentibus ſuis, octaua die poſt paſſionem ſuam, in choro virginum cœleſtium mirabili ornatu & decore fulgentium, dicens eis, quod eam non plangerent vt mortuam, ſed ait: *Congaudete mecum & congratulamini, quia cum his omnibus lucidas ſedes accepi*; & his dictis receptæ ſunt in cœlum.

Exempla.

ITEM in paſſione Viti & Modeſti legitur, quod A cum Vitus puer duodecim annorum, in Lucana ciuitate non poſſet inclinari ad idolatriam, nec patris verberibus, nec ſupplicijs diuerſis ſibi illatis per Valerianum præfectum, reduxit eum pater in domo includens in talamo, exhibẽs ei diuerſas delicias, & puellas, choreas coram eo ducentes cum muſicis inſtrumentis, vt per cantus & geſtus earum, cor pueri emolliretur. Sed cum nihil proficerent, relictus eſt ibi puer ſolus cum duodecim lampadibus ardentibus. Cum autem erupiſſet inde odor inæſtimabilis, ita vt familia clamaret, Dij intrauerunt domum, & pater reſpiceret per oſtium cameræ, vidit circa puerum ſeptem Angelos ad quorum aſpectum excæcatus eſt; vbi cum etiam veniſſet tota Lucana ciuitas, dixit eis, Dij intrauerunt cameram filij mei, habentes facies B igneas, ad quorum aſpectum cæcus factus ſum. Orationibus autem beati Viti liberatus eſt. Beatus autem Vitus poſt multos agones & victorias multoties & de multis ſupplicijs per Angelos liberatus, tandem cum Modeſto ſocio ſuo in oratione emiſit ſpiritum.

Exemplum.

ITEM in geſtis Anglorum Beda lib. 4. cap. 24. dicit quod in monaſterio Hildæ ſanctæ abbatiſſæ, fuit puer cuſtos pecorum, qui omnino nullam cantilenam ſciebat, nec addiſcere volebat, nec cantare. vnde cum alij cuſtodes animalium & familia haberent bonum conuiuium, & læti eſſent; cumque dicerent quod quilibet cantaret cum cythara, & hoc faceret dictus puer dimiſſo conuiuio alijs cantãtibus, fugit in ſtabulum, intrans lectum. Cum autem ille nocte dormiret, aſtitit ei quidam, vocãs eum nomine Cedmon dicens, C canta mihi. Cum autem ille reſponderet. Neſcio cantare, propter hoc enim incœnatus dormiui. Reſpondit ille; habes cantare. qui ait: quid cantabo tibi? Reſpondit: Canta mihi principium creaturarum: qui ſtatim incepit cãtare optimo carmine, & ſuauiſſimo modulamine, in laudẽ creatoris verſus, quos nũquã audierat, in Anglico optimè compoſitos; qui in Latino idẽ ſonant, quod *laudare debemus auctorem regni cœleſtis, potentiam creatoris, & regnum ipſius, & conſilium patris gloriæ, qui cum ſit æternus Deus, omnium auctor extitit; qui filijs hominum cœlum tecti culmine, dehinc terram, cuſtos humani generis creauit.* Hæc autem verba dormiens concinnebat, in anglico optimo dictamine cõpoſita, quorum ſenſum diximus, nec tamen decor aut metrum in tranſlatione, Latinè ſeruari potuit. Qui excitatus eadem D cantabat; & ductus ad abbatiſſam, coram ea & multis peritis dicta verba concinnabat, & donum ſibi datum indicauit, & verba ſacræ hiſtoriæ ſibi impoſita, reddebat optimo carmine compoſita in modulatione. Hic totam hiſtoriam veteris & noui teſtamenti, factus frater religioſiſſimus, optimo carmine compoſitam reddidit; nec aliqua ocioſa vel impertinentia ad Deum, cantare ſciebat vel poterat. & cum multi periti attentarẽt ſimilia cantare vel componere ad exemplum eius, nullus quamtumcumque peritus in hoc ei potuit comparari. Cùm autem dictus frater diutius religioſiſſimè & ſanctiſſimè Deo ſeruiſſet, tactus modica infirmitate, de qua nullus crederet quod aliquis deberet mori; rogauit vt pararetur ſibi lectus E in loco vbi fratres morientes ſolebant poni. Quo facto, hilariter ibi diutius loquens cum fratribus ibi cõuocatis, rogauit eos vt ſi aliquem aliquo modo offenderat, vel aliquid contra eum haberet, ei remitterent. Cum autem omnes mirarentur, & nihil contra eum ſe habere dicerent; ipſe Euchariſtiam petens, & accipiens, eos Domino cõmendauit, dicens ſe migraturum ad dominum illa hora, qua fratres ſurgerent ad laudandum Deum. Ipſe autem illam horam cum deuotione, & oratione expectauit, & cum fratres, incepiſſent laudare Deum, ipſe diſpoſuit ſe quaſi ad dormiendum, & quaſi dormiens ſuauiter in pace quieuit.

LIBRI III. PARS X.

DE POENITENTIA ET PARTIBVS EIVS.

De Pœnitentia ſecundum ſe.

DISTINCTIO I.

POSTQVAM adiuuante Deo conſiderationem fecimus de peccatis. Conſequenter ſummo dirigente magiſtro conſiderandum eſt de pœnitẽtia. quę eſt antidotum medicinale, & ſalubre remedium diuinitus inſtitutũ ad maculas abluendas, & ſananda mortifera vulnera peccatorum; vt quicquid per pecatum amiſimus, recuperemus per pœnitentiam, & in nouum hominem reformemur. Circa pœnitentiam autem duo conſideranda ſunt. Primo de pœnitentia in generali. Secundo de partibus eius. Circa primum conſideranda ſunt nouem. Primò videndum eſt quid ſit pœnitentia. Secundò de eius origine. Tertiò de eius continuatione, & iterabilitate. Quartò de pœnitentia mortalium. Quintò de pœnitentia venialium. Sextò de effectu pœnitentiæ. Septimo de pœnitentia ſolemni. Octauò de his quę mouere debent ad pœnitentiam faciẽdam. Nono qualis eſſe debeat. Circa primum conſideranda ſunt quatuór. Primo quid ſit pœnitentia ſecundum diffinitionem. Secundo quid ſit ſecundum rem, ſcilicet vtrum ſit Sacramentum, vel virtus. Tertiò vtrum ſit virtus Theologica, vel Cardinalis ſeu moralis. Quarto vtrum contineatur ſub iuſtitia.

Quid pœnitentia.

AD primum dicendum, quòd ſecundum Ambroſium. *Pœnitentia eſt præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere.* Secundum magiſtrum ſententiarum. *Pœnitentia eſt gratia vel virtus, qua commiſſa mala cum emendationis propoſito plangimus & odimus, & plangenda iterum committere nolumus.* Secundum Greg. *Pœnitentia eſt anteacta peccata flere, & deflenda iterum non committere.* Aduerte quod omnes diffinitiones non ſunt propriè diffinitiones datæ per eſſentialia, ſicut eſt iſta, *Homo eſt animal rationale mortale*; ſed per cauſam; ſicut dicitur quòd dies eſt ſol lucens, vel latio ſolis ſuper terram: Vel non ſunt diffinitiones propriè loquendo, ſed quædam deſcriptiones. Deſcribitur autem pœnitentia per duplicem actum, vnum qui eſt reſpectu peccati præteriti, ſcilicet præterita flere vel plangere: Alterum reſpectu futuri, ſcilicet plangenda non comittere. Primus actus eſt in re: Secundus oportet quòd ſit in re, vel in propoſito. Fletus autem & planctus hic accipiuntur largè, ſiue pro interiori, ſiue pro exteriori. Poteſt enim aliquis verè eſſe pœnitens, ſine fletu, vel planctu exteriori. *Item* eſt luctus vel fletus pro peccatis proprijs; & hic eſt pœnitentiæ. Et eſt luctus pro miſerijs alienis; & hic eſt miſericordię. Et eſt luctus pro bonis ęternis; & hîc luctus beatitudinis Mat. 5. *Beati qui lugẽt*, & Luc. 6. *Beati qui nũc fletis.*

Pœnitentia ſumitur quadrupliciter ſcilicet pro Sacramento, virtute, actu virtutis, & paſſione.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum pœnitentia ſecundum rem ſit Sacramentum vel virtus*, dicendum quod pœnitentia quatuor modis poteſt conſiderari. *Vno modo* pro remedio contra peccatum actuale, per miniſtros eccleſiæ miniſtrando, & ſic eſt Sacramentum. *Alio modo* pro habitu habilitante hominem ad pœnitẽdum ſub debitis circunſtantijs, & ſic eſt virtus. *Alio modo* accipitur pro actu pœnitendi, & ſic non eſt virtus, ſed actus virtutis. *Quartò* modo accipitur pro dolore ſenſibili de peccato commiſſo, & ſi dolor iſte præcedat actum pœnitendi, promouet ipſum, & intenſiorem reddit: Si vero ſequatur actum pœnitendi tanquam cauſatus ex illo, ſic intenſionem eius & perfectio-

A nem oſtendit, & ſic pœnitentia eſt paſſio.

Pœnitentia vt virtus eſt de iure naturali, non autem vt Sacramentum.

ET nota quod pœnitentia interior eſt de iure naturali quantum ad debitum, ideſt quod homo qui Deum offendit per peccatum, de iure naturali pœnitere tenetur; tamen quantum ad actum eſt ex infuſione diuina, ſicut infra patebit. Pœnitentia vero exterior non eſt ex iure naturali, ſed ex inſtitutione diuina, ſub aliqua re ſenſibili, & forma debita verborum. *Sed* cum ſacramẽta ſint quædã medicinæ ſpirituales, ſicut in corporalibus medicinis quædam conſiſtunt in ſola paſſione, ſeu receptione curandi, ſicut eſt aduſtio vel ſectio vulneris & huiuſmodi; quædam vero in actione infirmi ſicut eſt exercitatio corporis; ita in ſacramentis, quædam conſiſtunt in ſola paſſione eius qui ſanctificatur, nec requirit actus
B eius niſi per accidẽs, inquantum remouet prohibens, ſcilicet in diſpoſitionem ad ſuſcipiendum; ſicut baptiſmus, confirmatio, & huiuſmodi: quædã vero cõſiſtunt in actu illius qui ſuſcipit ſacramentũ, ita quod actum illum requirunt eſſentialiter, vt pœnitentia, & matrimonium. In primis igitur Sacramentis quæ ſine actu noſtro operantur, eſt materia exterior quæ ſignificat & cauſat: In alijs vero ipſe actus noſter eſt pro materia ſenſibili: *In* pœnitentia igitur materia ſenſibilis accipitur largẽ, pro omni re ſenſibili, ſiue ſit exterior ſubſtantia, ſiue actio humana. Ibi etiam ſunt verba, ſcilicet in confeſſione, & abſolutione; ſed non requiritur ibi tanta determinatio verborum, maxime ex parte pœnitentis; ſed in abſolutione quæ à ſacerdote profertur, bene requiritur forma verborum,
C licet non ita præciſe ſicut in alijs; quia non eſt ibi aliqua materia ſanctificanda. Confertur etiam hoc ſacramentum à miniſtris eccleſiæ, quia pœnitentia per ſe ſuſcepta propriè non dicitur eccleſiæ ſacramentum; cum talis etiam ante baptiſmum fieri poſſit; ſed à miniſtris eccleſiæ ſuſcepta vel iniuncta, dicitur eſſe Sacramentum.

Pœnitentia vt virtus eſt materia Sacramẽti pœnitentiæ, facta ſcilicet ſenſibilis per exteriorem confeſſionem.

SIC igitur patet quod inquantum homo ſe habet vt recipiens, ideſt inquantum mediante exteriori pœnitentia recipit veniam per miniſtros eccleſiæ, ſic pœnitentia eſt ſacramentum. Inquantum autem homo ſe habet aliquo modo ſicut agens, ideſt inquantum mediante interiori pœnitentia intendit emẽdare peccatum quod fecit, ſic tripliciter accipi poteſt, contra tria quæ ſunt in peccato; nam ad eius emendam con-
D currit habitus mouens contra maculam vel habitum vitij; & actus eius, contra actum peccati; & materia de qua fit emenda ſeu recompenſatio, ſcilicet dolor annexus; contra delectationem quæ fuit in peccato. Primo modo virtus eſt. Secundo modo actus virtutis. Tertio modo paſſio. Et ſic declaratum eſt, quod pœnitentia & eſt ſacramentum, & eſt virtus.

AD tertium, ſcilicet *vtrum pœnitentia ſit virtus Theologica vel moralis*. dicendum quod eſt virtus moralis. Debemus enim ſupponere, quod pœnitentia ſit virtus infuſa diuinitus, quia ſicut dicit Auguſt. in libro de fide ad Petrum. *Hoc Deus diſpoſuit, vt ſi quis bonitatem mentis perderet, nunquam eam ſine diuino munere repararet.* Virtutes autẽ infuſæ tripliciter ſe habent ad Deũ:
E quædam enim habent Deum pro obiecto & fine, vt tres Theologicæ. Quædam pro fine proximo, non tamen pro obiecto, vt aliquæ morales quæ reſpiciunt Deum ſicut latria & pœnitentia. Quædam pro fine vltimo, ſed non pro fine proximo, nec pro obiecto, vt illæ morales quæ reſpiciunt vel ſe, vel proximũ, vt temperantia; cuius obiectum ſunt paſſiones delectationum; finis proximus, puritas cordis; finis vltimus, videre Deum. Dico ergo quod virtutes Theologicæ dicuntur propriè quæ habent Deum pro fine & obiecto, pœnitentia vero habet Deum pro fine proximo, quia homo Deo intendit ſe reconciliare, non autem pro obiecto ſed offenſa Dei, ideo nõ eſt virtus Theologica, ſed ad virtutem Cardinalem reducibilis.

Pœnitentia non eſt virtus Theologica ſed moralis quia nõ habet Deum pro obiecto, ſed Dei offenſam.

AD quartum, ſcilicet *dato quod pœnitentia ſit virtus moralis, vtrum contineatur ſub iuſtitia*, dicendum quòd

iuſtitia ſimpliciter reſpicit æqualitatem, ſicut patet tã de iuſtitia commutatiua, quæ eſt in cõtractibus, quam de iuſtitia vindicatiua, quæ conſiſtit in emendandis delictis. Vtraque enim intendit facere, vt quantum quis habuit de alieno, tantum reſtituat de ſuo, & ſic fiat adæquatio. vbi vero non poteſt eſſe ſimpliciter æqualitas, vt in debito filij quod eſt ad parentem, ſerui ad dominum; ibi non eſt iuſtitia ſimpliciter, ſed quidam modus iuſtitiæ. Vnde inter dominum & ſeruum, ſecundum philoſophum, non eſt iuſtũ ſimpliciter, ſed dominatiuũ iuſtum, partes ergo illæ iuſtitiæ in quibus ſeruatur æqualitas ſimpliciter, ſunt partes iuſtitiæ ſubiectiuæ; illæ vero partes iuſtitiæ in quibus non ſeruatur æqualitas ſimpliciter, ſunt quaſi partes potẽtiales. Cum ergo debitor fiat homo Deo ſimpliciter, ſicut homini, ſcilicet ratione accepti, vt in contractibus; vel ratione commiſſi vt in delictis; hominis vero ad hominem poſſit eſſe æqualis recompenſatio, hominis vero ad Deum non; ideo in virtutibus quæ faciunt recompenſationem ad hominem, eſt iuſtitia ſimpliciter; in his verò quæ ad Deum iuſtitia ſecundum quid. Sic ergo religio ad iuſtitiam reducitur vt pars potentialis, magis ſubiectiua; quia facit recompenſationem Deo in debito beneficij accepti; ita pœnitentia quia facit recompenſationem Deo in debito commiſſi.

Pœnitentia eſt pars potẽtialis iuſtitiæ nõ autẽ ſubiectiua, ob defectũ æqualitatis in compenſando.

B

Circa ſecundum principale, ſcilicet *de origine pœnitentiæ*, conſideranda ſunt duo. *Primo* de eius origine. Secundo de ordine eius, ad alias virtutes. *Circa* primum ſciendum, quod origo pœnitentiæ duplex eſt, videlicet efficiẽs in Deo, & diſponens in ſubiecto, quia Deus licet infundat habitum pœnitentiæ, nõ tamẽ infundit in adulto ſine præparatione; ſicut ait Aug. *Qui creauit te ſine te non iuſtificabit te ſine te.* Quia vero diſpoſitio ex parte noſtra voluntaria eſt, ideo non poteſt accipi vnus modus diſponendi determinatus, vt ſemper, ſed vt in pluribus. Nã omnes ſermones morales, ſecundum Philoſophum in lib. Eth. vt in pluribus ſunt intelligendi, non ſemper. Pœnitentia verò eſt reuerſio hominis in peccato exiſtentis ad Deum. Vnde oportet præcedere aliquid illuminans ad cognitionem peccati & Dei, & hæc eſt fides informis: Aliquid vero retrahens ab amore peccati; & hoc eſt timor pœnæ quę ſequitur peccatum: Aliquid verò inchoans in amore Dei, & hæc eſt ſpes informis. Quia ergo per timorem inchoatur motus recedendi à peccato ad Deum, ideò ei attribuitur pœnitentiæ conceptio, non generatio; & primum initium, ſed imperfectum, occultum ſcilicet, non manifeſtum, paſſiuum magis quam actiuum. Preterea magiſter ſententiarum lib. 4. diſt. 14. conceptionem pœnitentiæ attribuit timori Et Iſa. 26. *A timore tuo domine concepimus, & parturiuimus ſpiritum ſalutis.* Et Eccleſiaſtic. 1. *Timor domini expellit peccatum.* Conſtat autem quod non expellit, niſi pœnitentia mediante. Concipitur ergo pœnitentia timore, ſed non mundano, nec humano, quia vterque pœnitentiam refugit: non filiali vel caſto, quia iſti pœnitentiam non præcedunt; ſed ſeruili tanquam initio extrinſeco, non intrinſeco; nec tamen ſunt ſimul, quia cauſa eius eſt in fieri, non in eſſe. Sicut autem concipiens ſimul eſt cum concepto, non ſecundum eius eſſe completum, ſed inchoatum & materiale; ſic timor ſeruilis ſimul eſt cum pœnitentia quoad contritionem.

Origo pœnitentia eſſe. In me eſt Deus, diſpoſitiue, timor ſeruilis, fides &c.

C

D

Circa ſecundum, ſcilicet *de ordine pœnitentiæ ad alias virtutes*. ſciendum, quod omnes virtutes formatæ ſimul infunduntur, vnde in eis non eſt prioritas ſecundum tempus; ſed tamen ſecundum ordinem naturæ in comparatione ad actum, eſt in eis prioritas. Pœnitentia enim eſt reuerſio ad Deum, in motu vero reuerſionis præcedit cognitio; ſequitur ſpes de poſſibilitate perueniendi; conſequitur motus in receſſu à termino à quo: conſequitur appropinquatio ad terminum ad quem. Hinc eſt quod in iuſtificatione prior eſt motus fidei, dehinc motus

E

In iuſtificatione primo eſt motus fi-

A

ſpei, dehinc motus timoris, dehinc motus pœnitentiæ ad Deum redeuntis, & virtutes alias quaſi introducentis. ſed quia fides & ſpes non habent rationem perfectam virtutis, niſi ſecundum quod ſunt informatæ charitate, ideo pœnitentia præcedit natura omnes virtutes ſecundum eſſe completum virtutis. Quod eſt intelligendum in via reformationis; quia per pœnitentiam fit remotio prohibentis: In via vero primæ formationis, fides prior eſt.

dei, 2. ſpei, 3. timoris, 4. pœnitentia, at ſecundũ eſſe completum virtutis, pœnitentia præcedit natura omnes virtutes formatas,

Circa tertium principale, ſcilicet *de continuatione pœnitentiæ*, conſideranda ſunt duo. Primo vtrum pœnitentiam oporteat eſſe perpetuam de quolibet peccato. Secundo dato quod diſcontinuata ſit pœnitentia per peccatum ſequens, vtrum poſſit homo reſurgere per pœnitentiam pluſquam ſemel. Ad primum dicendum, quod ſicut dictum eſt ſupra, duplex eſt pœnitentia, ſcilicet interior, & exterior. Exteriorem pœnitentiam non oportet eſſe perpetuam; vnde ſecundum canones, pro certis peccatis determinatur certa pœnitentia, qua expleta non tenetur homo ampliùs iterare, vel continuatè agere. Pœnitentia verò interior duplex eſt, ſcilicet in actu; & ſic non oportet ipſam eſſe perpetuam; vel in habitu, & ſic debet eſſe perpetua. dicit enim Auguſtin. *Pœnitentia eſt quædam dolentis vindicta, ſemper puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe.* Idem de peccatore loquens: *Semper doleat, & de dolore gaudeat, vbi enim finitur pœnitentia, nihil relinquitur de venia.* Peccator ergo quandocunque & quotieſcunque actu cogitat de peccato commiſſo, tenetur dolere de hoc quod Deum offendit. Non enim fideliter ſeruat reparatum fœdus amicitiæ, cui actu non diſplicet, quãdo actu recogitat illud, quod inter Deum & ipſum cauſa fuit inimicitię, nec poteſt homo dimittere habitum pœnitentiæ, niſi ruendo in peccatum mortale.

Pœnitentia habitualis debet eſſe perpetua non autem actualis, niſi quãdo quis cogitat de peccato commiſſo.

Ad ſecundum, ſcilicet vtrum poſſit homo reſurgere per pœnitentiam pluſquam ſemel. dicendum quod ſic, ſicut oſtenditur de pœnitentia diſt. 3. multis auctoritatibus, & exemplis. Quod etiam patet ratione; quia pœnitentia eſt in ſubiecto vertibili, ſcilicet in voluntate, nec continuatio in futurum eſt de eius eſſentia: quia cum eſſe virtutis ſit ſimplex, & totum ſit ſimul in inſtanti, de eſſentia nihil poteſt eſſe quod nõ poſſit totũ eſſe in præſẽti. Vnde de eſſe verę pœnitentiæ, non eſt continuatio futuri temporis, ſed propoſitum præſens continuandi in futurum: & ſic patet quod à vera pœnitentia poteſt quis excidere. Item à vera pœnitentia excidens, poteſt veram pœnitentiam recuperare, & quamdiu homo eſt in via, poteſt facere quod in ſe eſt, vt detur ſibi à Deo vera pœnitentia: ſed omni facienti quod in ſe eſt, Deus dat pœnitentiam veram, & aliàs non pulſaret hominem, inuitando vt faciat quod in ſe eſt, Apocal. 3. *Ego ſto ad oſtium & pulſo,* &c. vera etiam pœnitentia nunquam caret remiſſione peccati, ſicut patet per hoc quod dicitur de pœnit. diſt. 3. *Quomodo pœnitet.* Conſtat enim multa peccata diſplicere, qui ſemper eſt præſto ea deſtruere.

Poteſt quis per pœnitentiã pluſquã ſemel reſurgere.

De pœnitentia mortalium peccatorum.

DISTINCTIO II.

Circa quartum principale, ſcilicet de pœnitentia mortalium peccatorum cõſideranda ſunt duo. Primo vtrum neceſſaria ſit pœnitentia de peccatis mortalibus ante baptiſmum. Secundo vtrum ſit neceſſaria de omnibus mortalibus poſt baptiſmum.

Ad primum dicendum, quod pœnitentia poteſt accipi dupliciter, vel inquantum eſt Sacramentum, & ſic non eſt neceſſaria. Vnde Ro. 11. *Sine pœnitentia ſunt dona,* &c. ibi dicit glo. quod *Gratia Dei in baptiſmo non requirit gemitum nec planctum, niſi ſolam fidem, & cordis*

contri-

Pœnitentia informis eſt neceſſaria de peccatis mortalibus ante baptiſmum, non autem formata.

contritionem, extendendo, ſcilicet contritionem ad pœnitentiam informem, vel formatam. Vel poteſt accipi pœnitentia inquantum eſt virtus: & hoc dupliciter: vel inquantum eſt formata, & ſic non eſt neceſſaria de præcedentibus baptiſmum, quia cum talis pœnitentia non poſſit ſimul eſſe cum peccato, nunquam per actualem ſuſceptionem baptiſmi remitteretur peccatum mortale actuale: quia per pœnitentiam eſſet ante remiſſum, aut ſuſcipiens baptiſmum eſſet indiſpoſitus ad remiſſionis peccatorum mortalium ſuſceptionem. Vel inquantum eſt informis, id eſt quædam peccati deteſtatio cum propoſito emendandi, quamuis non omnino ſufficiens ad expulſionem peccati; & hoc ad minus eſt neceſſaria de omnibus peccatis actualibus mortalibus præcedentibus baptiſmum, tanquam cauſa remouens prohibens ſuſceptionem diuinæ gratiæ, quæ in baptiſmo datur illis, in quibus remota ſunt impedimenta prohibentia ſuſceptionem gratiæ Dei.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum pœnitentia ſit neceſſaria de omnibus peccatis mortalibus poſt baptiſmum ſequentibus.* dicendum, quod peccata mortalia aut ſunt habenti nota, aut ignota: de notis neceſſaria eſt pœnitentia, ad hoc vt remittantur de lege communi: non tantum in communi, ſed etiam in ſpeciali, ſi ad cogitandum de quolibet in ſpeciali adſit opportunitas proportionata infirmitati humanæ. Quod ideo dico, quia poſſet contingere quod peccator eſſet in tali periculo, quod quamuis poſſet recogitare de quolibet in ſpeciali, non tamen adhuc haberet opportunitatem humanæ fragilitati proportionatam. Ignota autem, aut ſunt ignota quantum ad ius, non quantum ad factum, vt cum peccator ſcit ſe feciſſe aliquid, quod non credit eſſe mortale peccatum, & tamen eſt; aut ſunt ignota quantum ad vtrumque. Et quocumque iſtorum modorum accipiatur ignorantia, ſubdiſtinguendum eſt; quia aut eſt inuincibilis, & de peccatis ſic ignoratis non eſt pœnitentia neceſſaria in ſpeciali, ſed ſufficit quod de illis pæniteat in communi, inquantum pænitet de omnibus mortalibus: ſi autem ignota ſunt ſibi ignorantia affectata, quæ eſt quando homo vult ignorare; vel craſſa, quæ eſt quando ignorans vellet ſcire, non tamen vult ita efficaciter, quod prout humana patitur vel permittit fragilitas, velit facere quod in ſe eſt ad hoc vt ſciat. De mortalibus iſtis duobus modis ignoratis neceſſaria eſt pœnitentia in ſpeciali, nec tamen ſic ignorans perplexus eſt, quia poteſt facere quod in ſe eſt ad hoc vt ſciat: quod ſi fecerit, aut Deus ea ſibi manifeſtabit, aut indulgebit.

Pœnitentia eſt neceſſaria de omnibus peccatis poſt baptiſmum commiſſis, & quidem in ſpeciali quã do quis ea cognoſcit, & ignorat vincibiliter.

CIRCA quintum principale, ſcilicet *de pœnitentia venialium peccatorum* conſideranda ſunt tria. Primò vtrum de peccatis venialibus neceſſaria ſit pœnitentia. Secundò vtrum veniale peccatum remitti poſſit ſine mortali. Tertiò vtrum vnum veniale poſſit remitti ſine alio. *Ad primum* dicendum quod de peccatis venialibus pœnitentiam eſſe neceſſariam dupliciter poteſt intelligi, ſcilicet aut quod ſit neceſſaria ad eorum remiſſionem, aut quod ſit neceſſaria ad ſalutem. Primo modo dico quod de lege communi pœnitentia neceſſaria eſt de peccatis venialibus implicitè vel explicitè, in ſpeciali vel in communi, quamdiu enim voluntas inordinationi actualiter inhæret, oportet eam inordinatam eſſe, vnde ad remiſſionem venialis peccati neceſſarium eſt, quod voluntas deſiſtat inordinationi inhærere; nec tantum hoc ſufficit de lege communi, ſed etiam requiritur quod inordinationem præteritam actualiter deteſtetur, explicite vel implicite; vt illa deteſtatio ſit totius emendæ ſolutio, vel radix ſeu fundamentum ſolutionis totius. Aliqua enim emenda pro quacunque voluntaria inordinatione Deo debetur. Secundo modo non eſt neceſſaria de venialibus peccatis pœnitentia per ſe in hac vita, quia ſimul ſtare poſſunt cum gratia; in cuius virtute, cum ea voluntas deteſtatur, poſt mortem in Purgatorio remittuntur. Per accidens tamen eſt neceſſaria pœnitentia de illis in hac vita, ſcilicet aut ratione dubij probabilis, quando vehementer dubitat homo vtrum ſit veniale vel mortale; tunc enim ſi de illo non pœnitet, exponit ſe diſcrimini, tanquam contemptor ſuæ ſalutis. Aut ratione periculi, cum ſcilicet perpendit homo aliquam affectionem deordinatam, venialem tamen, ita in ipſo incendi, quod probabiliter conijcturat, quod niſi ipſam per pœnitentiam abijciat, trahet ipſum in peccatum mortale: aut ratione ſtatuti, quando ſcilicet homo non habet niſi veniale peccatum; cum tenetur ſemel in anno confiteri per ſtatutum eccleſiæ, ſed hoc vltimum, lege cautè, non concludit, quod ſit neceſſaria pœnitentia interior: Si enim homo non habens niſi peccata venialia, eſto quod de illis interius non pœniteat, tamen ſi ea confiteatur ſuo ſacerdoti, non eſt eccleſiaſtici ſtatuti transgreſſor. De quolibet tamen veniali, implicite vel explicite eſt neceſſaria pœnitentia in hac vita, vel in alia, ad hoc quod homo conſequatur vitam æternam, quia nullum peccatum quantumcunque leue ſimul poteſt eſſe cum gloria.

Pœnitentia eſt neceſſaria ad remiſſionem venialium in hac vita, ſaltem implicita.

Vt homo conſequatur vitam æternã neceſſaria eſt aliqua pœnitentia de quolibet veniali, vel in hac vita, vel futura.

AD ſecundum, ſcilicet *vtrum veniale remitti poſſit ſine remiſſione mortalis.* dicendum, quod gratia ſecundum ſe opponitur mortali peccato, veniali autem non opponitur, niſi mediante aliquo actu ſuo oppoſito veniali peccato; & quia habitus poteſt eſſe ſine actu, & vnus actus ſine alio; ideo mortale remitti poteſt ſine veniali, & vnum veniale ſine alio. Actus autem gratiæ peccato veniali oppoſitus, per quam veniale remittitur, non poteſt eſſe ſine habitu gratiæ, quę peccato mortali ſecundum ſe opponitur, vt dictum eſt: & ideo ſine mortali peccato non poteſt veniale remitti. Nec poteſt dici, quod veniale poſſet remitti per pœnitentiam ſine gratia, quia talis pœnitentia eſt informis, non accepta de illa acceptione quæ requiritur ad remiſſionem peccati.

Veniale non poteſt remitti ſine remiſſione mortalis, benè tamen econtra.

AD tertium, ſcilicet *vtrum vnum veniale poſſit remitti ſine alio* dicendum quod ſic: quia veniale poteſt ſe compati cum charitate, per quam acceptatur pœnitentia, & ideo quando homo pœnitet de vno veniali, non dolendo vel non recordando de alio, pœnitentia eius virtute charitatis acceptatur à Deo, abſque hoc quod aliud remittatur. Non ſic eſt de mortalibus, quia nullum peccatum mortale poteſt ſimul eſſe cum charitate, per quam homo fit amicus Dei: & nullum peccatum remitti poteſt, niſi per charitatem, & ideo ſi vnum poſſet remitti ſine alio, poſſet homo ſimul eſſe amicus Dei, & inimicus: quod eſt impoſſibile.

Vnũ veniale poteſt remitti ſine alio, ſed non vnum mort. ſine alio.

De effectu pœnitentiæ.

DISTINCTIO III.

CIRCA ſextum, ſcilicet de effectu pœnitentiæ conſideranda ſunt duo. Primo de eius effectu quantum ad amotionem mali. Secundo quantum ad collationem boni. Quantum ad amotionem mali ſciendum, quod pænitentia poteſt accipi pro pænitentia formata per gratiam, vel pro pænitentia informi: & vtroque modo poteſt accipi pro habitu vel actu, interiori vel exteriori.

DICO per pænitentiam formatam gratia, deleri poteſt omne peccatum exiſtens in anima vel ſpiritu carni vnito. Eſt enim differentia ſpiritus vniti carni, & ſeparati à carne, quia ſpiritus carni coniunctus ſuſceptibilis eſt pœnitentiæ, non autem ſeparatus, ſicut dicit. Dam. Hinc eſt, quod de omni peccato perpetrato à ſpiritu in carne exiſtẽte poteſt agi pœnitentia, ſed poſt ſeparationem à carne non poteſt. Quędam tamen ſunt peccata de quibus difficilius poteſt homo pœnitere, quæ ſcilicet non committuntur ex fragilitate carnis vel ignorãtia rationis obnubilatæ

Omne peccatum poteſt in hac vita per pœnitentiam deleri, per formatã, ſcilicet formaliter, per informem diſpoſitiuè tantum.

per

per carnem, ſicut peccata ſpiritus ſeparati, vel etiam ſpiritus coniuncti per malitiam deprauati, ſicut eſt peccatum in ſpiritumſanctum. De his difficilius agitur pœnitentia quam de alijs; vnde illud Matth. 12. *Qui blaſphemauerit in ſpiritumſanctũ non remittetur ei,* &c. intelligendum eſt, id eſt vix remittetur, ſimiliter illud Auguſt. dicentis. *Tanta eſt labes huius peccati, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſſit,* id eſt vix poſſit. Si autem arguatur de finali impœnitentia; dicendum quod finalis impœnitentia dupliciter poteſt intelligi. *Vno* modo, propoſitum nunquam pœnitendi, & ſic eſt peccatum in ſpiritumſanctum; & ſic de illo poteſt homo pœnitere, licet hoc ſit difficile. *Alio* modo, poteſt dici finalis impœnitentia finalis priuatio pœnitentiæ; & ſic dicit conditionem cuiuſlibet peccati finalis; & ſic de eo non poteſt eſſe pœnitentia, quia nihil aliud eſt quam priuatio pœnitentiæ.

Finalis impœnitentia dupliciter accipitur.

B

PER pœnitentiam vero informem, ſiue accipiatur pro habitu, ſiue pro actu interiori, vel exteriori, ſiue pro omnibus ſimul, non poteſt remitti peccatum niſi diſpoſitiuè, inquantum per ipſam diſponitur homo ad ſuſcipiendum gratiam Dei, per quam formaliter remittitur peccatum: ſpecialius tamen diſponit & directius ad peccati remiſſionem, quam quæcunque alia virtus informis, quia omnia peccata in hoc conueniunt, quod vnumquodque eſt quædam iniuſtitia, contra iuſtitiam legis diuinæ; & pœnitentia ſpecialiter & directè diſponit hominem ad hoc, vt poſſit & velit pro illa iniuria debitam emendam facere cum adiutorio Dei. Quomodo autem ſe habeat ad remiſſionem culpæ pœnitentia formata, inferius declarabitur. Sic ergo patet quomodo per pœnitentiam remitti poſſit omne peccatum, & quomodo non.

C

SECVNDO etiam ſciendum, quod per pœnitentiam, ratione ſui actus interioris & exterioris ſimul, poſſit remitti tota pœna peccato debita, vel vt melius dicam exolui; tanta etiam poteſt eſſe intentio actus interioris, quod per eius perfectionem & dolorem ſenſibilem cauſatum ex perfectione actus, mereatur pœnitens remiſſionem totius pœnæ peccato debitæ; vel per æquiualentiam ſoluat totam pœnam peccato debitam; ita quod ſi poſt completum illius contritionis motum decederet, nullam pœnam in purgatorio ſuſtineret, hoc autem non conuenit cuilibet contritioni, quia non ſemper cum remittitur offenſa, remittitur ſatisfactoria emenda. *Tamen* ſciendum, quod poſt quantamcunque contritionem neceſſaria eſt confeſſio, & alicuius operis exterioris impletio, ſi facultas affuerit; hoc eſt propter obligationem præcepti: quia reconciliari debet peccator, non tantum ſecundum iudicium Dei, ſed etiam ſecundum iudicium militantis eccleſiæ. Vnde actus pœnitendi, nec peccatum, nec pœnam remittit, niſi ſit cum propoſito confitendi, & iudicium eccleſiæ ſubeundi, ſi facultas affuerit: quia aliter actus ille non eſſet ſufficiens, nec eſſet contritio, quia contritio eſt actus pœnitendi formatus gratia.

Per pœnitentiam interiorem & exteriorem ſimul, poteſt remitti tota pœna peccato debita, imo per ipſam contritionem.

D

DE effectu vero pœnitentiæ quantum ad collationem boni ſciendum, quod & omnes virtutes per peccatum perditæ reparantur ſeu reſtituuntur, & opera mortificata viuificantur. *Primum* ſic declarari poteſt, per pœnitentiam remittuntur omnia peccata, vt dictum eſt; quæ remiſſio eſſe non poteſt ſine charitate, ergo per pœnitentiam reſtituitur charitas. Charitas autem non poteſt eſſe in anima cum carentia alicuius virtutis neceſſariæ ad rectitudinem vitæ ſpiritualis; ex quo ſequitur, quod per pœnitentiam reſtituuntur omnes virtutes neceſſariæ ad rectitudinem vitæ ſpiritualis. Vnde ſuper illud Iſa. 52. *Solue vincula colli tui captiua filia Syon:* Gloſſ. *vt graui onere liberata, & recipiens ornamenta priſtina, ceſſes eſſe captiua.* Ornamenta autem priſtina ſunt virtutes, quę per peccatum amiſſæ erant. Item ſuper illud Iſa. 52. *Non adijciet vltra,* &c. dicit glo. *Anima ſi per pœnitentiam priſtinam robur receperit, vocabitur habitaculum ſpiritusſancti, & fiet templum Dei.* Sed priſtinum robur non reciperet anima, niſi per pœnitentiam omnes virtutes amiſſæ reſtituerentur; quia robur animæ in virtute conſiſtit. *Item* per pœnitentiam iuſtificatur homo pœnitens, ſed generalis iuſtitia per quam dicitur aliquis iuſtus in conſpectu Dei, comprehendit omnem virtutem. Et ſic declaratum eſt primum, ſcilicet quod per pœnitentiam omnes virtutes prius perditæ reparantur.

Per pœnitentiam virtutes perditæ reſtituuntur, & opera mortificata viuificantur non autem mortua.

E

SECVNDVM autem, quod ſcilicet per pœnitentiam opera prius per peccatum mortificata reuiuiſcunt, declaratur ſic. Opera viua dicuntur quæ fiunt ex radice ſpiritualis vitæ, quæ eſt charitas, propter quæ operans remunerandus eſt in vita æterna. Hæc tamen per ſequens mortale peccatum mortificantur, non per ſe, nec abſolutè, ſed per accidens, & in relatione ad peccatorem; quia durante peccati mortalis obſtaculo, homo pertingere non poteſt ad efficaciam illorum operum: quia cum peccato mortali remunerari non poſſunt vita æterna. Bona opera dicuntur mortua, quæ non fiunt ex radice ſpiritualis vitæ, quæ eſt charitas; & talia ſunt bona opera in mortali peccato facta. Dico ergo, quod bona opera mortificata, per ſequentem pœnitentiam viuificantur, inquantum per eam tollitur peccati obſtaculum, quo erat homo indignus conſequi efficaciam illorum operum in vita ęterna. Sed opera mortua nunquam viuificantur; quia per ſe & abſolute mortua ſunt, quia non proceſſerunt ex radice ſpiritualis vitæ.

Quæ opera viua, quæ mortua, quæ mortificata.

CIRCA ſeptimum, ſcilicet *de pœnitentia ſolemni* conſideranda ſunt duo. Primo, vtrum pœnitentia ſolemnis ſit iterabilis, & quibus perſonis debeat imponi. Secundo, quæ ſunt illa, quæ ad ritum illius pœnitentiæ requiruntur. *Ad* primum dicendum, quod eſt pœnitentia ſecreta, publica, & ſolemnis; & eſt omnis ſolemnis publica, ſed non conuertitur. Solemnis autem non iteratur, ne ex ſui iteratione vileſcat, & quia rememoratio eſt expulſionis primorum parentum de Paradiſo terreſtri, quæ ſemel tantum facta eſt; ſicut dicit magiſter in ſententijs lib. 4. diſt. 14. vltra medium. Hęc pro grauioribus horrendiſque ac manifeſtis delictis tantum imponitur. De hac dicitur decretorum diſt. 50. *Si quis poſt remiſſionem,* cap. *Poteſt. Eſt quædam pœnitentia quæ ſolemnis appellatur, quæ ſemel tantum in eccleſia conceditur, hæc clericis imponenda non eſt.* Vnde eadem diſtinct. in capit. *Hanc autem,* dicitur, quod *hanc pœnitentiam nulli vnquam clericorum agere conceditur, atque ideo huiuſcemodi pœnitentes ad clerum admitti prohibentur.* Quod etiam probatur per illud quod habetur eadem diſt. *Confirmatum:* & duobus capitulis ſequentibus. Niſi ſint clerici depoſiti, tunc enim eis poteſt ſolemnis pœnitentia imponi. Et quia hoc ſtatutum eſt propter clericatus dignitatem, videtur poſſe concludi, quod nec laicis perſonis inſignibus, nec religioſis debeat imponi, propter dignitatem ſtatuum. Iuuenibus etiam non eſt faciliter imponenda propter ætatis fragilitatem, vt habetur eadem diſt. *Pœnitentes.* Perſonis autem alijs à prædictis, tam viris, quam mulieribus, poteſt imponi.

Pœnitentia ſolemnis differt à publica quia non iteratur, nec clericis permittitur, aut perſonis inſignibus vel religioſis.

AD ſecundum dicendum, quod ſicut habetur in ſententijs diſt. 14. In capite quadrageſimæ omnes pœnitentes, qui publicam ſuſcipiunt, vel ſuſceperunt pœnitentiam, ante fores eccleſiæ ſe repreſentent epiſcopo ciuitatis, ſacco induti, nudis pedibus, vultibus in terra demiſſis, reos ſe eſſe ipſo habitu & vultu proteſtantes. Ibi adeſſe debent Decani, id eſt Archidyaconi, & Archipresbyteri parrochiarum, & Presbyteri pœnitentium, qui eorum conuerſationem diligenter inſpicere debent. Poſt hoc eos in eccleſiam introducant, & cum omni clero ſeptem pœnitentiæ Pſalmos, in terra Pontifex proſtratus cum lachrymis, pro eorum abſolutione decantet. Tunc ſurgens ab oratione, ſecundum quod canones iubent manus eis imponat, aquam benedictam ſuper eos ſpargat, cinerem

Qui ritus obſeruandi in pœnitentia ſolemni.

rem prius mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat, & cum gemitu, & crebris ſuſpirijs denunciet eis, quod ſicut Adam proiectus eſt de Paradiſo, ita etiam ipſi pro peccatis ab eccleſia abijciuntur. poſtea iubeat miniſtris, vt eos extra ianuam eccleſiæ expellant, clerici vero proſequantur eos cum reſponſorio: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*, &c. vt videntes ſanctam eccleſiam pro facinoribus ſuis tremefactam atque commotam, non paruipendant pœnitentiam. In ſacra autem domini cœna, rurſus ab eorum Decanis, & eorum Presbyteris, eccleſiæ liminibus repreſententur. Et ſicut dicit glo. ibidem, *ita ſit quolibet anno vt tali modo mittantur in eccleſiam.* Et licet ſtent in eccleſia, non tamen communicabunt cum alijs in Euchariſtia, vel in oſculo; & ſic erunt vſque ad octauam paſchæ, & tunc iterum exibunt de eccleſia, & erunt extra eccleſiam vſque ad talem diem ſequentis anni. & hoc fiet vſque ad finem pœnitentiæ, & ſi bene pœnitent, ſecundo anno vel tertio poteſt eis reddi ingreſſus eccleſiæ.

De motiuis ad pœnitentiam.

DISTINCTIO IIII.

Multa mouent ad pœnitentiam.

CIRCA octauum, ſcilicet de his, quæ mouere debent ad pœnitentiam faciendam, ſciendum, quod ad hoc prouocare nos debent auctoritas imperantis. Hoc enim Deus diſtrictè præcipit per Prophetas ſuos in locis innumeris, ſpecialiter Ezech. 18. præmiſſis multis perſuaſionibus ſic infert. *Conuertimini & agite pœnitentiam*, Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro*, &c. Apoc. 2. *Memor eſto vnde excideris, & age pœnitentiam*, &c. Et infrà *Pœnitentiam age, ſi quo minus veniam tibi*, &c.

1. Dei præceptum.

2. Benignitas Dei inuitantis.

SECVNDO mouere debet benignitas inuitantis; quantum enim pœnitentiam noſtram deſideret, & quam dulciter & efficaciter nos inuitet, apparet ex hoc, quod æternus & ſummus, venit ad noſtras miſerias, de diuitijs ad penurias, de ſummis honoribus ad contumelias, vt homo factus ſimilis nobis, homines magis attraheret, & non per nuncios ſuos quoſcumque, ſed per ſeipſum perſonaliter: nec per litteras & ſcripturas, ſed viua voce; nec tam verbis, quam exemplis, rationibus, parabolis, & miraculis ad pœnitentiam prouocaret. Vnde Luc. 15. *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* Propter quod duritiam Iudæorum, qui perſonam eius, & opera miraculoſa viderant, prædicationes audierant, nec tamen conuerti volebant, increpat Matth. 11. dicens. *Væ tibi Corozaym, væ tibi Bethſayda; quia ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis; olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent*, & Matth. 12. *Viri Niniuitæ, ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ; & ecce plusquam Ionas hic.* Per hoc ſeipſum deſignans. Sicut autem tunc conquerebatur de perfidia Iudæorum, ita nunc conqueri poteſt de duritia Chriſtianorum, qui ſunt ſolo nomine Chriſtiani. Ait enim Greg. 1. parte Euangelicarum Homel. 13. *Quanta nos eius miracula vidimus, quot flagellis atterimur, quantis aſperitatibus deterremur, & eũ ſequi vocantẽ contẽnimus; in cœlo iã ſedet, de conuerſione nos admonet.* Ro. 2. *An diuitias bonitatis, & patientiæ, & longanimitatis eius contemnis? An ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? ſecundum duritiam autem tuam, & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die reuelationis iuſti iudicij Dei.* Item Hier. 8. *Non eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo dicens, quid feci.*

3. Longanimitas Dei expectantis.

TERTIO mouere debet longanimitas expectantis; magna Dei miſericordia, quoniam non ſtatim ſe vindicat, non continuo contra peccatores fulminat, nec præcipitat in gehennam, ſed ex mira bonitate expectet, quod ad pœnitentiam conuertamur. Sic dicit Iſa. 30. *Propterea expectat Deus vt miſereatur veſtri.* Sap. 11. *Nihil odiſti eorum quæ feciſti, diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam.* & 2. Pet. 3. *Non tardat Deus promiſſis ſicut quidam exiſtimant, ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Greg. 2. parte Euang. Homel. 14. *Penſemus ſuper nos diuitias conditoris noſtri, peccare nos videt, & pertulit, qui nos ante culpas peccare prohibuit; & iam poſt culpam expectare ad veniam non deſiſtit; ecce ipſe quem deſpeximus vocat. Auerſi ab illo ſumus, & tamen non auertitur.* Vnde benè per Iſa. dicitur. *Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient vocem poſt tergum monentes. Quaſi in faciem eſt homo monitus, quando ad iuſtitiam conditus præcepta rectitudinis accepit, ſed cum hic eadem præcepta contempſit, quaſi conditori ſuo tergum mentis in faciem dedit. Sed ecce adhuc poſt tergum ſequitur & monet, quia eſt iam à nobis contemptus, & tamen nos adhuc vocare non ceſſat. quaſi dorſum ei in faciem dedimus; cuius verba deſpicimus, præcepta calcamus, ſed ſtans poſt tergum nos auerſos reuocat, qui & videt quod deſpicitur, & tamen per patientiam expectat. Penſate ergo fratres chariſsimi, ſi cuilibet veſtrum loquenti famulus ſuus ſuperbiret, ſubito terga in faciem mitteret, nunquid contemptus dominus, eius ſuperbiam non ferret? vulnera diſtrictæ animaduerſionis infligeret? ecce nos peccando auctori noſtro terga in faciem dedimus, & tamen ſuſtinemur, ſuperbè auerſos reuocat, & qui ferire nos auerſos poterit, vt reuertamur munera promittit. Tanta gratia conditoris noſtri, duritiam noſtri reatus emolliat, & homo qui malum quod fecit expertus percuſſus poterat ſaltem expectatus erubeſcat.*

QVARTO mouere debet fidelitas adiuuantis, quia non ſolum dulciter vocat, admonet, & inuitat, verumetiam efficaciter adiuuat pœnitere volentes; ſicut dicitur Eccleſiaſtici 17. *Pœnitentibus dedit viam iuſtitiæ*; ideſt iuſtæ & condignæ pœnitentiæ faciendæ, *& confirmauit deficientes ſuſtinere*: quia ſecundum Auguſt. *hortatur pigros, conſolatur afflictos, docet ſtudioſos, adiuuat claudicantes, neminem deſerit laborantem exclamantem ad ſe, donat vnde ſibi ſacrificetur, ipſe tribuit vnde placeatur.* *4. Fidelitas Dei adiuuantis.*

QVINTO mouere nos debet liberalitas promittentis. Saluator noſter non ſolum nos auerſos reuocat, & ad pœnitentiam nos expectat; verumetiam veniam, miſericordiam, ſed quod incomparabiliter maius eſt, regnum cœlorum promittit, dicens Matth. 4. *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Quis ad tantæ promiſſionis auditum non feſtinet ſurgere, quis tam in ſceleribus obduratus, quis tam in criminibus irretitus, qui iniquitatis vincula & prauæ conſuetudinis catenas, etiam ferreas, non corrumpat. Ecce pro re minima, ad quam etiam ex debito iuris naturalis aſtringimur, remunerationem immenſam, & prorſus inæſtimabilem pollicetur. *5. Liberalitas Dei promittentis.*

SEXTO mouere nos debet ſeueritas comminantis. Poſt tantas ſuæ pietatis gratias nobis oblatas, & poſt tantæ remunerationis promiſſionem, videns ſe contemni, non immerito comminatur pœnas damnationis æternæ. Pſalmus. 7. *Niſi conuerſi fueritis gladium ſuum vibrabit*, &c. Luc. 13. *Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.* Eccleſiaſtici 2. *Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Dei, & non in manus hominum.* In manus inquam Dei vindicantis, & ineffabiliter punientis Hebr. 10. *Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis.* *6. Seueritas Dei comminantis.*

SEPTIMO mouere debet ad pœnitentiam faciendam vtilitas pœnitentis, ideſt multiplex vtilitas proueniens ex pœnitentia; quia multiplex eſt effectus pœnitentiæ. Quos ſi diligenter conſideraret homo, multum moueri deberet ad pœnitentiam faciendam. *Primo* quidem pœnitentia peccatorum viuificat. Sicut enim peccatũ mortificat animã, Ezec. 18. *Anima quæ peccauerit morietur*; ita pœnitentia mortuum *7. Vtilitas pœnitentiæ, quæ eſt multiplex* *1. Viuificat.*

viui-

A viuificat. Vnde Act. 25. *Gentibus dedit Deus pœnitentiam ad vitam*: id eſt Deus ex miſericordia ſua, dedit hominibus prius gentiliter viuentibus in peccato, gratiam pœnitendi; per quam ſpiritualiter viuant; per quam etiam vitam præteritam corrigant, & vitam conſequantur æternam, Ezech. 18. *Si egerit impius pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, vita viuet*; ſcilicet gratiæ, & gloriæ. Oſeæ 6. *viuificabit nos poſt duos dies, & tertia die ſuſcitabit nos.*

Exemplum CVM quidam magnus homo in peccatum mortale & graue lapſus fuiſſet, attendens mortem animæ ſuæ, Romam iuit, vt ſummo Pontifici illud confiteretur. Cum autem non poſſet Papæ liberè loqui, clamauit coram omnibus dicens; Pater miſerere mei. Cum autem quæreret Papa quid haberet, & cur ita fleret; dicebat ſe eſſe mortuum: cui Papa per ſurre- B ptionem reſpondit. Si tu es mortuus, vade cum mortuis. Tunc ille hoc pro pœnitentia accipiens, intrauit hortum Romæ, in cuius parte erat cripta ſubterranea, in qua poſiti erant mortui conditi aromatibus, cum quibus de die habitabat, & orationi & fletui vacabat, & de nocte exibat, & ad modum beſtiæ de collectis oleribus ſe reficiebat. Cùm autem dominus horti olera collecta inueniſſet: inuigilans vt furem deprehenderet, vidit dictum hominem de dicta cripta egredientem, & olera colligentem. Quem cum cepiſſet, & veritatem fateri compulſus eſſet, indicauit eum Papa inter viuos potius deputandum. Pœnitentia enim eſt fons vitæ, in quo peccatrix anima renouatur vt Aquila. Vnde pœnitens debet accipere nouam vitam, ſicut docet Apoſtolus *Sicut Chriſtus reſur-* C *rexit à mortuis, ita & nos*, per pœnitentiam reſurgentes à morte culpæ, in nouitate vitæ ambulemus, vt iam non ſit pœnitens ille qui fuit, ſicut dicit Apoſtolus de ſeipſo, Gal. 2. *Viuo ego, iam non ego.*

Exemplum. VNDE cum quidam clericus amore turpi amaret quandam, ad ſcholas iuit, vbi aſſumpta pœnitentia, cum rediſſet, dicta meretrix ſolicitabat eum dicens. Ego ſum illa amaſia tua. Et ille reſpondit: Et ſi tu es illa, ego iam non ſum ille, & ſic eam repellebat. Per hanc Saul ad vocem Pſalterij & Prophetarum mutatus eſt in virum alterum 1. Reg. 10. Nota ſi eſſet aliquis fons materialis in quo poſſent homines corporaliter renouari à multis & à remotis partibus cum multis laboribus & expenſis requireretur, & viſitaretur: quanto magis requirendus eſt fons in quo poſ- D ſunt animæ renouari ad vitam gratiæ, ideo, Pſalm. 41. *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum*

Simile. *fontem viuum. Dicit ibi glo.* Ceruus quando vult renouari, & cornua ſua ponderoſa deponere, quærit in nido formicarum ſerpentem, quem deglutiens, & veneno æſtuans, currit ad fontem, de quo poſtquam multum biberit, venenum expellitur, cornua deponuntur: ſic peccator pondere peccati preſſus, & veneno plenus, feſtinare debet ad fontem, vbi ab omni veneno peccati penitus expurgetur, & depoſitis cornibus ſuperbiæ, ceruicoſitatis & inobedientiæ, renouetur.

2. Deo pacificat. SECVNDO pœnitentia peccatorum Deo pacificat; quia quantumcumque Deus fuerit propter pec- E catum offenſus, & odiat peccatorem, ſecundum illud Pſalmi 118. *Iniquos odio habui*; per pœnitentiam tamen omnis offenſa remittitur, & pœnitens recipitur in gratiã & amorem; ſicut expreſſe dicitur Eccleſiaſtici 12. *Altiſſimus odio habet peccatores, & miſertus eſt pœnitentibus.* Exemplum ponitur Hieræ. 3. *Si dimiſerit homo vxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa: tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen reuertere ad me dicit dominus.* Hac de cauſa Chriſtus requirebat peccatores, manducabat & bibebat cum illis; vocabat, attrahebat, venientes ad ſe recipiebat, ſicut

Exempla. dicitur Luc. 15. *Hic peccatores recipit, & manducat cum illis.* Prædicationem ſuã à pœnitentia legitur inchoaſſe, Matth. 4. Ad hoc aſſerit ſe veniſſe, Luc. 5. Hoc ipſum per exempla monſtrabat. Exemplum de Magdalena Luc. 7. de Matt. eiuſdem 9. de Zachęo Luc. 19 de Petro Luc. 22. *Item* hoc idem oſtendebat per ſimilitudines quas ponebat de oue, quæ perijt in deſerto; de dragma, quam mulier perdidit in domo; de filio prodigo, quem pater reputabat mortuum, & poſtea ſuſcitatum, Luc. 15. In ſignum reconciliationis & pacis, pater filium recepit ad oſculum, ſicut dicitur ibidem. Item in ſignum pacis pater reſtituit ei omnia; etiam annulum poſuit in manu eius, quia pœnitentia recuperat deperdita per peccatum: nam opera bona facta in charitate, & per peccatum ſequẽs mortificata, per pœnitentiam reuiuiſcunt, recuperantur, & reparantur. Vnde Eccleſiaſtici 20. *Eſt qui multa redimat modico pretio.*

Per pœnitentiam recuperantur amiſſa. PER pœnitentiam recuperantur amiſſa: habemus exemplum de Manaſſe, qui poſt multa flagitia quæ commiſerat, ductus fuit in Babylonem vinctus catenis, ſicut dicitur 2. Paral. 33. Qui poſtquam coanguſtatus eſt, orauit dominum Deum ſuum, & egit pœnitentiam coram Deo. Sequitur. *Exaudiuit orationem eius, & reduxit in Hieruſalem in regnum ſuum.* Item

Exempla. exemplum elegans Dan. 4. *In regno meo reſtitutus ſum*, dicit Nabuch. *& magnificentia amplior reddita eſt mihi.* De cuius immutatione legitur in ſcholaſtica hiſtoria in tertia viſione Danielis, & dicit magiſter ſecundum Epiphanium, quod illa mutatio non fuit corporalis, qua dicitur quod propter peccatum ſuum ſubito mutatus eſt in beſtiam, ſed fuit mentis alienatio talis, vt ſibi videretur quod eſſet bos in anteriori parte & leo in poſteriori parte, & viueret ad modum beſtiæ, ſed dicitur quod precibus Danielis ſeptem anni mutati ſunt ſibi in ſeptem menſes, in quibus quadraginta dies patiebatur mentis inſaniam, & per alios, 40. ſenſu ſibi reddito, flebat peccata ſua, pœnitentiam agens ſecundum conſilium Danielis non comedens carnes, nec bibens vinum; ſed legumina & herbas: & peracta pœnitentia, plenè eſt ſuo ſenſui & regno & dignitati amiſſę reſtitutus. Sic peccator per peccatum mutatur, dum ad modum tauri fit cornutus & ceruicoſus contra Deum per ſuperbiam & inobedientiam, & laborioſus ad peccatum conſummandum, & fortis & firmus ad peccatum tolerandum, & indomabilis ad conuertendum: donec Deus reddat ſibi ſenſum & cognitionem ſui ſtatus, per quod pœniteat, & amiſſa per peccatum ſuum recuperet bona, & recipiat per operantem dilectionem, & meritum charitatis, maiorem gratiam quam prius habuerat.

Exempla. AD hoc etiam valet quod legitur in vita beati Iohannis Euangeliſtæ, de gemmis reparatis, ſicut dictum eſt ſupra lib. 2. de iudicio. Et dicitur in dicta vita, quod cum ad prædicationem beati Iohannis duo diuites fuiſſent conuerſi, venditis omnibus ſuis, & erogatis pro Deo pauperibus, Apoſtolum ſunt ſecuti. Cum autem poſtea viderent ſe pauperes, & ſeruos ſuos factos diuites & ornatos, pœnitebant de bono quod fecerant. Quod agnoſcens beatus Iohannes, virgas ab eis delatas precibus mutauit in aurum, & maris ſabulum in gemmas precioſiſſimas, tradens eis, vt emerent ſibi prædia & alia: dicens, quod ſe priuauerant Dei gratia & gloria, & alijs bonis ſpiritualibus, & poteſtate miracula faciendi quam habebant, & facti erant ſerui diaboli per pœnitentiam, qui prius erant ipſius domini. Cum autem ad inſtantiam multorum, iuuenem qui efferebatur mortuus, beatus Iohannes in eorum oculis ſuſcitaſſet, dictus iuuenis duriter eos arguit, oſtendens eis quanta gratia & gloria ſe priuauerant, & quomodo eorum ruina ſancti Angeli dolebant, vt viderat cum eſſet mortuus, & dæmones exultabant, quibus iniunxit vt per triginta dies orationem continuarent, & pœnitentiam facerent, vſquequo horum & gemmæ in priorem ſpeciem mutarentur. Quod & fecerunt: & iuſſu Apoſtoli, eis in priorem ſpeciem mutatis,

& de-

A & deportatis ad locum vbi eas acceperant, omnem gratiam quam prius amiſerant recuperauerunt.

Item reconciliati Deo per pœnitentiam, reſtituuntur ad eccleſiæ ſacramenta, & vniuerſa ſuffragia, & fiunt participes omnium bonorum quæ fiunt in eccleſia.

Item ſcribuntur in libro vitæ, in numero electorũ. Matth. 5. *Gaudete & exultate, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.* Iſa. 4. *Sanctus vocabitur omnis qui ſcriptus eſt in vita in Hieruſalem, ſi abluerit Dominus ſordes filiarum Sion, in ſpiritu iudicij, & ſpiritu ardoris.* Per hanc alieni à Deo fiunt de confraternia Domini; Et per ſolutionem iſtorum trium denariorum, contritionis, confeſſionis, & ſatisfactionis: quos qui non proponit ſoluere, ad confraterniam Domini non recipitur, quæ facit bona communia.

B Item in vitis Patrum legitur quod cum ſanctus Piamon celebraret, vidit Angelum Domini aliquos in libro ſuo ſcribentem, aliquos non. Vocans autem inſcriptos, inuenit eos aſſumpſiſſe pœnitentiam, alios non, ſed eſſe in peccato mortali. Cum autem pœnitentiam ſuſcepiſſent, dum offerret vidit eos ab eodem ſcribi.

3. *Lætificat.* Tertio pœnitentia lætificat. Magnum eſt gaudiũ homicidæ, vel furi, vel reo læſæ maieſtatis, quando poteſt eius reconciliatio procurari, & omnia damna & amiſſa reſtitui; quantum ergo debet eſſe gaudium pœnitenti, ex quo per pœnitentiam bona prædicta proueniunt. Gaudet æger de ſua ſanatione, captiuus de ſua liberatione, obligatus debitis de ſua acquietatione, famelicus de ſua refectione, exul de ſua reuocatione, exhæredatus de ſua hæreditatis recuperatione, & ſic C de aliis: De pœnitentia noſtra gaudet Deus, quia ipſa eſt ſacrificium Deo gratum. Pſalm. 50. *Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus.* Item. *Acceptabis ſacrificium iuſtitiæ.* Ideo dicit ibidem. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, &c.*

Item ipſa eſt ſibi grata refectio. Apoc. 3. *Si quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad eum, cænabo cum eo, & ipſe mecum.* Iſtud gaudium ipſe communicat, volens quod tota militans eccleſia eo fruatur Luc. 15. *Epulari & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus fuerat, &c.*

Vult etiam quod tota triumphans eccleſia gaudeat. Ibidem. *Congratulamini mihi, quia inueni,* &c. Ibidem. *Gaudium eſt in cœlo,* id eſt in tota cœleſti curia *ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.* Quod etiam Angeli D gaudeant dicitur ibidem *Gaudium erit coram Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.* Sicut militibus eſt gaudium quando recuperant caſtrum quod amiſerant, quod hoſtes eorum ſibi fraudulenter ſubripuerant, quod ſub eorum cuſtodia dominus ſuus rex commiſerat. Quod probat Dominus Luc. 15. Triplici exemplo. Exemplo ouis, & dragmæ perditæ & inuentæ, & filij perditi redeuntis. Vnde ſubiungit. *Oportet te gaudere fili, quia frater tuus perierat & inuentus eſt.* Vel gaudent commenſales Dei de xenio ſibi facto vini miræ ſuauitatis & fragrantiæ, quo potantur. Hoc vinum ſunt lachrymæ peccatorum pœnitentium, quo Deus inebriatur. Iſa. 16. *Inebriabo te lachryma mea.* Vnde Bernard. ſuper cant. ſermone 30. dicit. *Gaudent Angeli de conuerſione peccatorum, ſalutem hominum ſitientes, lachrymæ enim pœnitentium vinum eſt eorum, eo quod in illis ſit odor vitæ, ſapor gratiæ, indulgentiæ guſtus, reconciliationis iucunditas, ſanitas innocentiæ redeuntis, & ſerenata ſuauitas conſcientiæ.* Ad E hoc quod Angeli gaudent de conuerſione peccatoris, facit exemplum quod habetur ſupra *de effectibus peccati, de nebulone conuerſo*, cui congaudebant Angeli; quod vidit & dixit Paulus ſimplex.

4. *Pœnitentia animã pulchrã reddit.* Quarto pœnitentia animam pulchrificat & reformat, quæ per peccatum fuerat maculata. Vnde Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum.* Pœnitentia enim eſt baptiſmus quidam, vel lotorium, in quo omnes ſordes animæ diluuntur, & peccatorum maculæ delentur, vnde ſequitur, *vt deleantur veſtra peccata.* Pſalmus 6. *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, &c.*

In vitis patrum legitur, quod quidam ſanctus videbat ſuper baptizatos virtutem Dei deſcendere, ſupra omne lumen ornantem eos; tandem gratiam videbat deſcendere ſuper illos, qui habitum pœnitentiæ ſuſcipiebant in religionis ingreſſu.

Quinto pœnitentia à malo liberat, videlicet à reatu, id eſt pœna debita pro peccato. Quando enim diuina offenſa remittitur, & macula culpæ deletur, pœnitentia æterna commutatur in temporalem ſoluendam in purgatorio. Poſtmodum à virtute confeſſionis, & abſolutionis ſacerdotalis, ſoluitur vel in toto vel in parte, ergo pœnitentia liberat à debito. 5. *A malo liberat.*

Item liberat ab inferni ſupplicio, & à pœna debita in purgatorio vel in toto vel in parte.

Liberat etiam ab horrore diuini iudicij. Vnde beatus Ioannes Baptiſta dicebat Iudæis. *Genimina viperarum, quis docebit vos fugere à ventura ira?* Gregor. *Ventura ira eſt animaduerſio vltionis extrema; quoniam peccator fugere tunc non valet, qui nunc ad lamenta pœnitentiæ non recurrit.* Sequitur. *Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ.* Gregor. *Aliud eſt fructus pœnitentiæ facere, aliud dignos pœnitentiæ fructus facere: neque enim par fructus boni operis eſſe debet eius qui minus, & eius qui amplius deliquit, aut eius qui in nullis, & eius qui in quibuſdam facinoribus cecidit. Per hoc quod dicitur: Facite dignos fructus pœnitentiæ, vniuſcuiuſque conſcientia conuenitur, vt tanto maiora bonorũ operum quærat lucra per pœnitentiam, quanto grauiora ſibi intulit damna per culpam.*

Liberat etiam pœnitentia à temporali morte, vel flagello, ſicut patet de Manaſſe 2. Paral. 33. Qui pœnitentiam agens, de ſceleribus innumeris, liberatus eſt de carcere regis Babylonis. Et de Ezechia, qui flendo & orando auertit debellationem ciuitatis & populi 4. Reg. 20. Et 2. Paralip. 29. & Iſa. 37. Etiam ſententiam Dei reuocat, ſicut patet de Niniuitis, Ion. 3. Ionas enim ſententiam Dei protulerat, & publice promulgauerat dicens; *adhuc* 40. *dies, & Niniue ſubuertetur;* & cum pœnitentiam egerunt, Deus ſuam ſententiam reuocauit Ambro. *Nouit Deus mutare ſententiam, ſi tu noueris emendare delictum.* Hiere. 17. *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum aduerſus eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei.* Et Ezec. 33. *Si dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam de peccato ſuo &c. vita viuet & non morietur.*

Sexto pœnitentia fructus exuberat & magnum theſaurum generat. Propter quod pluraliter dicitur Matth. 3. *Facite dignos fructus pœnitentiæ.* Hi ſunt digni fructus pœnitentiæ, ſc. miſericordia in releuationem miſeriæ, inferni, iudicij, purgatorij, peccati, & ſeruitutis diaboli &c. de qua Iac. 3. *Sapientia primum quidem pudica,* &c. & poſt. *plena miſericordia & fructibus bonis.* Hi fructus ſunt digni peccatorum venia & reconciliatione diuina. Hiere. 11. *Oliuam vberem & fructiferam,* &c. *Fructificat* etiam pœnitentia in homine fructus meliores & digniores, ſc. gratiæ, de quibus Prouerb. 8. *Melior eſt fructus meus auro & omni lapide pretioſo.* Rom. 6. *Habetis fructum in ſanctificationem,* &c. Eph. 5. *Fructus lucis eſt in omni bonitate.* Gal. 5. de duodecim fructibus gratiæ, vbi dicitur. *Fructus autem Spiritus ſunt gaudium, charitas, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas.* Vel duodecim fructus ſunt duodecim pœnitentiæ effectus per gratiam. De quibus Chriſo. in originali ſuper illud Matth. 3. Pœnitentiam agite; ait. *Pœnitentia cor mundat, ſenſus illuminat, animas ſanctificat, ad ſuſceptionem Chriſti humana præcordia præparat.* Et quidam addit, *Naturalia reparat, gratuita recuperat, Deo reconciliat, Angelos lætificat, merita amplificat, dæmonem fugat, carnem domat, ſpiritum roborat, bona ſpiritualia ſeruat, regnum cœlorum impetrat.* 6. *Magnũ fructum generat, ſc. miſericordia, gratia, & gloria.*

Item fert fructus optimos gloriæ. Sapient. 6. *Bono*

rum laborum glorioſus eſt fructus. Prouerb. 3. *Primi & puriſſimi fructus eius.* Hebr. 12. *Omnis diſciplina, &c.* Hæc eſt arbor vitæ ferens duodecim fructus Apoc. 22. ſcilicet gloriæ, qui poſſunt elici ex verbis Iob 22. *Acquieſce Deo, & habeto pacem cum eo, & per hoc habebis fructus optimos.* Et poſt. *Si conuerſus fueris ad omnipotentem,* ædificaberis in cœli ſuſceptione, & Dei perpetua vitæ manſione; *longe facies*, inquit, *iniquitatem à tabernaculo tuo*; in plena peccati & tentationis liberatione, *dabit tibi pro terra ſilicem* in fragilitatis tuæ conſolidatione, *& pro ſilice torrentes aureos* in corporis & animæ illuminatione & glorificatione, &c.

Item nota quod pœnitentia eſt vitis fructifera quã vidit pincerna Pharaonis. Gen. 40. *Videbam coram me vitem,* cuius tres propagines ſunt tres pœnitentiæ partes, ſcilicet contritio, confeſſio, & ſatisfactio, quæ ferunt dictum fructum, ſcilicet miſericordiæ bonum & dignum, gratiæ melius & dignius, gloriæ digniſſimum & optimum, quod & nobis Deus concedat.

7. Virtutes alias conſeruat.

Septimo per pœnitentiam virtutes aliæ conſeruantur, quas oportet cuſtodiri cum armis. Pœnitentia eſt armatura Dei; ideo cinis & cilicium arma ſunt pœnitentium. Ephe. 6. *Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli.* Rom. 13. *Abijciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis.* 2. Corinth. 6. *Per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris*; vt non deponamus arma, ne ſimus inermes à dextris proſperitatis, vel à ſiniſtris aduerſitatis. Et nota quod diabolus multum timet arripere, maximè in morte, quos inuenit inuolutos aſperitate pœnitentiæ: ſicut lupi timent canes, qui habent collaria circa colla, vbi ſunt ferramenta vel claui acuti.

Simile.

Item Lucius piſces dictos Perſicas timet mordere aut arripere, propter aſperitatem ſquamarum, & aculeos pennularum. *Similiter* canes ericios, propter aculeos quibus circumuoluuntur. *Similiter* corui, oſtreas marinas, quando eas inueniunt extra teſtam duram, rapiunt & deuorant, quando autem eas inueniunt intra concham, vel teſtam duram, tangere non audent. *Similiter* caſtaneam, quam inueniunt inuolutam in pelle pungenti aculeata & hyrſuta. Similiter dæmones in morte, animas quas ſine aſperitate pœnitentiæ inueniunt, rapiunt & deuorant, quas inueniunt aſperitate pœnitentiæ inuolutas, glutire aut mordere non audent.

Exempla.

Ideo beatus Martinus cum deberet egredi à carne, quaſi contra diabolum pugnaturus, & rogarent eum diſcipuli quod ſaltem in tanta infirmitate corporis ſui, cilicium & cinerem in quibus iacebat deponeret: dicebat *non decet filij Chriſtianum niſi in cinere & cilicio mori:* qui quia cum his armis mortuus fuit, diabolus in exitu ſuo eum detinere vel impedire non potuit, licet hoc multum vellet, vt reuelatum fuit B. Seuerino Colon. Archiepiſcopo. Sepes ſpinoſa cuſtodit agrum vel vineam ne ſubintrent beſtiæ. Eccleſiaſt 36. *Vbi non eſt ſepes diripietur poſſeſſio.* Propter hoc Iudith ad cuſtodiam caſtitatis, in ſuperioribus domus ſuæ cubiculum ſecretum ſibi fecerat, in quo cum puellis clauſa morabatur, & habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus, &c. Iudith. 8. Similiter Anna Propheteſſa filia Phanuel. Luc. 2. B. Ioan. Baptiſta ſanctificatus ex vtero, indutus erat pilis Camelorum. Eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſilueſtre; vinum & ſiceram nõ bibit, &c. & hæc omnia pro ſua ſanctitate ſeruanda. Beatus autem Franciſcus cui reuelata fuerat ſuorum remiſſio peccatorum, auſteritatem nimiam ſeruabat in cibo, potu, veſtitu, & lecto, corpuſque ſuum duriſſimè macerabat: dicebat enim malignos ſpiritus, duris & aſperis in fugam conuerti, delicatis vero mollibus ad tentandum fortius animari.

8. Proximos ad pœnitentiam prouocat.

Octavo per pœnitentiam proximi prouocantur, ſicut patet Ionæ 3. de Rege Niniue, ad cuius pœnitentiam alij ſunt ad ſimile prouocati. De beato Franciſco dicitur, quod corpori ſuo pœnas renouabat & onera, licet iam plene mortificatum eſſet per pœnitentias: ſed quia ſciebat ſe datum alijs in exemplum, cuſtodiebat propter alios vias duras: miſſus enim erat ad pœnitentiam prædicandam, vt pœnitentiam prædicando, non tam verbo quã exemplo Chriſto lucraretur animas, quas diabolus conabatur auferre. Ad idem officium miſſus fuit Ioan. Bapt. Vnde Luc. 3. *Venit Ioannes prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* Vnde ſuper illud Matth. 3. *Ioan. indutus erat pilis Camelorum,* dicit Glo. *Qui pœnitentiam prædicat, neceſſe eſt vt pœnitentiæ habitum prætendat.* Ad idem officium Chriſtus aſſerit ſe veniſſe. Ad hoc idem miſit Apoſtolos ſuos & diſcipulos. Vnde Marc. 6. *Prædicabant vt pœnitentiam agerent.* & Luc. 24. *Oportebat Chriſtum pati, &c. & prędicari in nomine eius pœnitentiam.* Sed antequam eos ad prædicandum mitteret, ſcripſit formam viuendi, & poteſtatem dedit eis miracula faciendi.

9. Corpus Deo ſacrificat & animam.

Nono pœnitens ſemetipſum Deo ſacrificat; animam quidem per incendium dilectionis, cum amaritudine cordis, & triſtitia per peccatis; ſicut ait Apoſtolus, de quibuſdam 2. Cor. 7. *Quæ ſecundum Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur.* corpus vero per afflictionem mortificationis: ſecundum illud Rom. 12. *Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem.* Iob 42. *Ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.* quod nihil aliud eſt quam fauillam & cinerem ſe eſſe cognoſcere. In fauilla fragilitas deſignatur, & dicitur à fos, quod eſt ignis, quia ex igne naſcitur, & ignem fouet. Vnde fauilla à foueo, quia ſcilicet fouet ignem; ſic conſideratio noſtræ fragilitatis, fouet in nobis ignem charitatis, quam fouet humilitas. In cinere vero conſideratio mortis & reſolutionis extremæ, & amaritudo pœnitentiæ & mortis. Pſalm. 101. *Cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam.* Exemplum de pœnitentia B. Martini & B. Germani.

10. Pœnitentia glorificat.

Decimo pœnitentia glorificat. Hæc eſt arcta via & anguſta porta quæ ducit ad vitam. Matth. 7. *Intrate per anguſtam portam: quia lata eſt porta, & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta, & arcta via quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam.* Hæc eſt ſcala quã vidit Iacob. Gen. 24. *Quę ſtabat in terra & ſummitas eius tangens cęlum, & vidit Angelos aſcendentes & deſcendentes per eam; & Dominum innixum ſcalæ.* In terra quidem ſtabat ſcala, quia pęnitens ſtat in terra corporaliter, ſed ſummitas eius cœlos tangit, quia in cœlum aſcendit mentaliter, & quia ipſa ſcala introducit in cœlum finaliter: per hanc Angeli aſcendunt offerentes Deo, & preces, & vota pœnitentium: deſcendunt vero ad conſolandum, animandum, dirigendum, tandem in morte ad deducendum in regnum. Bene ergo dicit Dominus Matth. 4. *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum.*

De qualitate pœnitentię.

DISTINCTIO V.

Pœnitentia debet eſſe fidelis id eſt in fide facta.

Circa bonum, ſcilicet qualis debeat eſſe pœnitentia, ſciendum quod ad hoc quod ſit ſalutifera requiritur: *Primo* quod ſit fidelis, id eſt facta in fidei cognitione, vt non ſit pœnitentia perfidorum, ſcilicet hęreticorum, aut aliorum infidelium. quia ſicut ait Apoſtolus Heb. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Matth. 1. *Pœnitemini & credite Euangelio.* & Act. 20. *Vos ſcitis quomodo nihil ſubtraxerim vobis vtilium, quo minus docerem vos, teſtificans Iudęis atque gentibus pœnitentiam & fidem.*

Legitur quod cum quidam hæretici in terra Obligenſium iactarent ſe coram ſuis credentibus de exteriori afflictione, aſſuit quidam ioculator, qui dixit quod probaret runcinum ſuum meliorem ipſis, quia ſi ipſi non comederent carnes, nec ipſe nec vinum biberet

beret, nec etiam panem comederet; ſi male iacerent, & ipſe peius? Sed hæc omnia plus deberent proficere equo, & omnia alia dura & aſpera, quam eis; qui ipſi non credebant, ſed fidei articulos diſcredebant. Cum autem ſine fide nihil poſſet Deo placere, nihil quod ipſi facerent Deo placere poterat; ſed facta iumenti ſui Deo plus placere poterant, quia etſi non credebat, tamen in nullo diſcredebat; & ita & in factis, & in fide, melioris conditionis erat eis.

Item in Diœc. Catalanen verſus montem Hiſmerum, fuit quædam vetula Alberea nomine, Manichea re. quæ propter errorem ſuum non comedebat carnes, non oua, non caſeum, & à multis ſecundum ſectæ ſuæ doctrinam abſtinebat, non propter Deum. tamen tantæ famę erat, quod omnes incolæ ex hoc eam ſanctiſſimam iudicabant: quæ etiam ad contegẽdum errorem ſuum, ſingulis diebus Dominicis communicabat, nec tamen in corpus Dominicum fidem aut deuotionem habebat.

Item debet eſſe ſine fictione, & integra ſine diminutione.

Item fidelis, id eſt fideliter facta ſine fictione, vt non ſit pœnitentia hypocritarum, qui exterminant facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam. *Item* fidelis eſſe debet, id eſt integra ſine diminutione, vt homo fideliter de omnibus pœniteat, contra illos qui non de omnibus, ſed ſic de vno pœnitent, quod in alijs perſeuerant: ſicut qui plures infirmitates habens in corpore, de vna quærit remedium, non de aliis, aut contra aliquem qui plures inimicitiæ cauſas habens, de vna vult reconciliari, non de omnibus. Sic qui de vno pœnitet non de omnibus, de vno vult reconciliari Deo, ſed pro aliis remanet inimicus. Vnde Greg. prima parte euangelij, Homel. 20. *Qui ſic alia peccata deploras, vt tamen alia committas, adhuc pœnitentiam agere aut ignoras, aut diſſimulas. Quid enim prodeſt ſi peccata quis luxuriæ defleat, adhuc tamen auaritiæ æſtibus anhelet, &c.* Aliqui volunt eſſe ſicut illa gens, quæ ſimul Dominum & idola colebat, 4. Reg. 17. *Samaritani cum Dominum colerent, nihilominus tamen Dijs immolabant.*

Exemplum.

Item in paſſione beati Sebaſtiani legitur, quod cum Romanus maximus & ditiſſimus ægrotaret grauiſſimè, promiſit beato Sebaſtiano quod conuerteretur ad fidem, ſi doceret eum medicamentum quo curaretur. & ipſe dixit, quod ſi confringeret omnia idola & baptizaretur, curaretur. quod cum ipſe fecit, vno retento, ſc. ſolis & lunæ & ſtellarum, quod erat aureum & ſpecioſiſſimum, baptizatur & non curatur. Poſtquam autem pœnitens & confeſſus eſt, & deſtruxit ſimulachrum quod retinuerat, apparuit ei Angelus Domini perfecte curans eum. Similiter non curatur in anima pœnitens, niſi de omnibus peccatis pœniteat. Vnde dicitur Ezech. 18. *Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis iniquitas in ruinam.*

Pœnitentia debet eſſe intus in corde, & extra in opere.

Item debet eſſe integra, vt intus in corde pœniteat, & extra opera pœnitentiæ faciat. Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, &c.* ne ſit vt hiſtrio qui ſigna ſolum exterius repreſentat.

Pœnitentia debet eſſe feſtina.

Item integra, vt ea quæ ſibi iniunguntur integrè compleat, vel complementum in firmo propoſito habeat. Ne ſit vt maledicti Iudæi, qui legem Domini grataner ſuſceperunt, & cito de via quam promiſerant receſſerunt, vitulum aureum adorantes. Exod. 32.

Item 2. debet eſſe feſtina, ne ſit pœnitentia pigrorũ, qui tantum procraſtinant quod pœnitere non poſſunt; tum quia ſemper peccando, magis ac magis irretiuntur in criminibus, intantum quod conſuetudinis catenam ferream non poſſunt irrumpere; tum etiam quia Deus iuſto iudicio eis tempus nec gratiam pœnitendi concedit. Apoc. 2. *Pœnitentiam age, ſi quo minus veniam tibi cito, &c.* Qui ſic differunt, tardè & inutiliter pœnitent in inferno. Sapien. 5. *Intra ſe pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes, &c.*

Exemplum.

Nota exemplum de Chriſaurio in vitis Patrum dicitur quod cum diceret cuidam ſua cogitatio: Cras pœnite. Reſpondebat ei: Non cras, quia craſtina dies non eſt noſtra, ſed hodierna præſens ad hoc nobis eſt data, cras Dei voluntas fiet. Prouerb. 26. *Dicit piger, leo eſt in via, &c.* Vult diabolus impedire & retardare hominem, ſicut venator tigridem cum inſequitur raptos catulos. habet enim ſpecula, vt dicitur, quæ ante eam proijcit, in quibus cum videt ſimilitudinem ſuam, retardatur per illa, credens illa eſſe fœtus ſuos. Vno autem ſpeculo fracto, videns ſe deceptam, currendo poſt venatorem, inuenit aliud ſpeculum; & in eo ſimiliter retardatur; & ita per diuerſa ſpecula ſucceſſiuè inuenta ſic impeditur, vt non poſſit conſequi quod inſequitur. Sic diabolus venator animarum, ſatagit impedire volentes per pœnitentiam amiſſa recuperare: obijcit enim tot & tam diuerſa obſtacula & impedimenta varia, quæ hominem impediunt, ne per pœnitentiam recuperet quod per peccatum amiſerat. Ideo dicit Apoſtolus. 1. Corinth. 9. *Sic currite vt comprehendatis, &c.* Ideo contra pigros & deſiſtentes dicitur Hierem. 46. *Quomodo vidi eos pauidos, terga vertentes:* quibus facit diabolus terriculam vt fit puero, vt retrocedant ad modum pueri. Cum cogitant quod intrabunt ordinem, opponit diabolus eis illius ordinis aſperitatem vel difficultatem; cum cogitant transfretare, obijcit ei pericula viæ: cum cogitant aliam pœnitentiam facere, obijcit eis ea quæ ſunt in eis difficilia, monendo vt ab ea retrocedant.

Exemplum.

Ideo fit eis ſicut dictum fuit cuidam furi iudicato ad mortem, qui rogauit iudicem vt ſuſpenderet eum in quercu quam præeligeret, & cum conceſſiſſet ei, ductus in ſiluam de omni quercu quæ oſtendebatur ei dicebat, nec hanc eligo vt ſuſpendat in ea. Ideo reductus ad iudicium iudicis, iudicatur quod puniretur omni genere tormentorum. Sic erit de homine qui in præſenti non vult facere aliquam pœnitentiam, in futuro omni genere tormentorum punietur. Ideo beatus Bernard. contra pigros dicit. *Debes properare ô peccator ad Angelorum ſocietatem, debes ſuſpirare ad amiſſam hæreditatem, debes aſpirare ad promiſſam fœlicitatem, debes excutere remiſſam voluntatem, debes flere commiſſam iniquitatem.*

Pœnitentia debet eſſe humilis.

Tertio debet eſſe humilis, quia debet ſe reputare maximum peccatorem; quia quanto coram Deo ſe plus humiliauerit, tanto maiorem apud Deum gratiam obtinebit. Exemplum Luc. 18. De Phariſæo qui ſe iuſtificabat, & de bonis operibus iactabat, dicens: *Deus gratias ago tibi, quia non ſum ſicut cæteri hominum, ieiuno bis in ſabbato, &c.*

Item ſpontanea eſſe debet.

Quarto pœnitentia debet eſſe voluntaria & ſpontanea, non coacta vel inuita; vt eſt pœnitentia incarceratorum, vel violenter ſuſpenſorum 1. Pet. 2. *Nemo veſtrum patiatur vt fur aut homicida,* vt patiebatur latro ſiniſter. Luc. 24. Et Simon Cyrenæus, de quo ibidem habetur, qui non voluntariè ſed coactus portauit crucem Domini. Econtra cant. 6. *Surrexi vt aperirem dilecto meo, manus meæ diſtillauerunt myrrham primam.* Prima myrrha eſt quæ non egreditur per aliquam violentiam inciſionis alicuius, vel per aliam vim; hæc eſt pœnitentia ſpontanea. Non eſt talis pœnitentia Pyratarum qui per violentiam & timorem tempeſtatis pœnitent & confitentur, ſed ſerenitate reddita deteriores fiunt, quam ante. Talis fuit pœnitentia Antiochi. 2. Mach. 9. Vbi verba pœnitentiam videntur prætendere, ſed in fine dicitur; *hic orabat ſcelestus ad Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus.*

Rurſum debet eſſe amara.

Quinto pœnitentia debet eſſe amara in corde, & dura ſeu aſpera in corpore. Amara quidem & gemens debet eſſe, vt doleat homo de peccato commiſſo, & de bono amiſſo, & Deo offenſo. Iſa. 59. *Rugiemus quaſi vrſi, & quaſi columbæ meditantes gememus.* Talis erat pœnitentia Ezec. regis, Iſa. 34. *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et Dauid dicentis. *Laboraui in gemitu meo.* Pſalm. 6. Ideo afflictus ſum & humiliatus ſum nimis rugiebam &c.

Pſalm. 37. Non debet eſſe pœnitentia frenetici, qui ridet quando debet flere de vinculis & infirmitatibus ſuis. Eccleſiaſtic. 2. *Riſum reputaui errorem*, &c. De exemplis huius amaritudinis nota infra *de contritione*. Dura vero & aſpera debet eſſe corpori, licèt ſit intus ſuauis menti amanti. Matth. 11. *Iugum meum ſuaue est*. quia vt ait Auguſtinus de verbis Domini. *Omnia ſæua & immania, facilia & prope nulla facit amor*.

Simile. POENITENTIA eſt vt nidus auis, qui eſt hiſpidus & ſpinoſus exterius in carnis pœnalitate; intra mollis & ſuauis in mentis ſuauitate. Econtra mali ſunt albæ ſpinæ ſimiles, quia habent extra carnis ſuauitatem & mundi florem, intra ſpinas conſcientiæ remordentis. Baruch. 4. *Sunt albæ ſpinæ ſimiles*, &c. Econtra anima ſancta vt dicitur Cant. 2. *Eſt ſicut lilium inter ſpinas*. His eſt contraria pœnitentia voluptuoſorum. Sunt enim aliqui ſimiles muri, qui eligit nidificare, vt dicitur, in lardo, ſed ſcindentis cultellum, & dentes cattorum non euaſit. Sic ſunt aliqui, qui loca eligunt ad pœnitentiam agendum, vbi delicias non amittant, ſed potius inueniant: ſed iſti non euadent gladium ſententiæ diuinæ, nec dentes infernalium cattorum.

ITEM ſunt ſimiles morbo regio, qui vt dicit Hiero. ſequitur cibos regios; qui autem ſunt de genere Chriſti, vt Ioan. Bapt. aſſueti duris, & aſperis, effugient venturam iram. De his omnibus prædictis dicitur Iob 42. *Ipſe me reprehendo*, ipſe inquam non alius, ecce quod eſt voluntaria, *& ago pœnitentiam*, ecce quod eſt feſtina, quod ſignificat ago quando eſt præſentis temporis, *in fauilla*, ecce quod eſt humilis, *& cinere*, ecce quod eſt amara cordi & dura corpori.

Pœnitentia debet eſſe propter Dei offenſam, nō propter damnum niſi ſecundario. SEXTO debet fieri ratione diuinæ offenſæ; non propter damnum temporale, ſicut Eſau qui propter amiſſionem iuris plangebat; de quo dicitur Heb. 12. *Eſau propter vnam eſcam vendidit primogenita ſua. Scitote enim quoniam poſtea cupiens hæreditare benedictionem reprobatus eſt; non enim inuenit locum pœnitentię, quanquam cum lachrymis inquiſiſſet eam*. non propter afflictionem vt Antiochus: non propter timorem gehennæ, vel propter timorem confuſionis & ignominiæ, ſicut latro, qui propter timorem ſuſpendij vel deprehenſionis dimittit furari: talis enim ſecundum veritatem eſt homicida vel fur, & damnabilis apud Deum. Eccleſiaſt. 5. *Super furem eſt confuſio, & pœnitentia*. Peccator enim principaliter pœnitere debet de hoc quod offendit Deum: Secundario dolere poteſt & debet, quod meruit inferni ſupplicium, & de omnibus damnis aliis quæ incurrit.

Item cum ſpe veniæ. SEPTIMO debet homo pœnitere in ſpe veniæ; vt non ſit ſicut pœnitentia Iudæ, de quo dicitur Matth. 26. *Videns Iudas quod damnatus eſſet, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos, & abiens laqueo ſe ſuſpendit*.

OCTAVO pœnitentia debet eſſe de peccatis ſecretis ſecreta, ad occultandum; pro manifeſtis vero manifeſta, ad ſcandalum vel infamiam extinguēdum. *Item ſecreta de ſecretis peccatis manifeſta de manifeſtis.* *Secreta* quidem, ſicut fuit pœnitentia beatæ Cecilię, quæ ſub veſtibus aureis cilicium habebat. Vt beati Nicolai, qui dando aurum quærebat tenebras. vt B. Thomæ Cantuarien. qui ſub pretioſis veſtibus, ciliciatus totus erat, & qui in ſecreto conclaui pedes pauperum lauabat. Item vt Iudith 8. Quę incluſa in cubiculo ſecreto domus ſuæ, cilicium ad lumbos ſuos habebat, & ieiunabat, &c. Item Heſter 14. Quæ ſub colore roſeo & habitu regio, celabat triſtem animum, nimio timore & dolore contractum. *Exempla.*

Exempla. DE hac pœnitentia in vitis patrum ponuntur duo exempla. *Primum* eſt, quia ſancti patres inuenerunt in eremo mulierem poſt mortem eius, quæ in habitu viri & monachi arctiſſimam vitam & ſecretam longo tempore egerat. *Item* cum duo fratres rogarent Dominum in eremo, vt oſtenderet eis ad quam menſuram peruenerant. Reſponſum eſt eis, quod nondum peruenerant ad menſuram Euchatij paſtoris ouium, & vxoris eius. Require ſupra.

PRO manifeſtis autem & enormibus debet eſſe manifeſta, ad ſcandalum vel infamiam extinguendum. Illi namque qui non erubuerunt, & vulnus incurrere, & alios exemplo ſuo ſcandalizare, non debent erubeſcere vulneris medicinam. Vulnus corruptum & corrumpens eſt peccatum euidens, medicina vulneris manifeſta pœnitentia. Hanc fecit Rex Niniue cum ſuis, Ion. 4. Talis fuit pœnitentia Achab. 4. Regum 21. Qui poſt verba Eliæ indutus eſt ſacco, ieiunauit, & ambulauit demiſſo capite. Talis fuit pœnitentia Theodoſij Imperatoris in tripartita hiſtoria lib. 9. Qui propter quoddam delictum Theſſalonicenſium, fecit occidi nocentes cum multis innocentibus: qui cum veniſſet apud Mediolanum, à beato Ambroſio ab eccleſia eiectus eſt, & publicam humiliter egit pœnitentiam. *Exempla.*

Denique pœnitentia debet eſſe perſeuerans & firma. NONO pœnitentia debet eſſe perſeuerans, & firma, vt pro nulla aduerſitate vel proſperitate dimittatur. Heb. 12. *In diſciplina perſeuerate filij*. Matt. 10. *Qui perſeuerauerit vſque in finem, ſaluus erit*. Talis fuit pœnitentia beati Martini, qui nec in infirmitate grauiſſima, nec in morte voluit cilicium deponere, nec de conſueta pœnitentia aliquid relaxare. Hoc exemplum oſtendit nobis Dominus, qui nec propter dolores corporis, nec propter deriſiones aſtantium, nec propter promiſſionem dicentium: *Si rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de cruce & credimus ei*; nec propter lachrymas amicorum, voluit de cruce deſcendere: vt exemplo ſuo edocti, inchoatam pœnitentiam nullatenus deſeramus. Bernar. *Nos quicunque ſequimur caput noſtrum, non ceſſemus agere pœnitentiam, non ceſſemus tollere crucem noſtram, perſeuerantes in ea, ſicut Chriſtus perſeuerauerit, donec dicat ſpiritus vt requieſcamus à laboribus noſtris. Neminem audiamus fratres, non carnem & ſanguinem, non ſpiritum quemlibet deſcenſum de cruce ſuadentem, perſiſtamus in cruce, moriamur in cruce, deponamur aliorum manibus, non noſtra leuitate. Caput noſtrum depoſuerunt viri iuſti, nos vero dignatione Angeli ſancti deponant.*

De contritione.

DISTINCTIO. VI.

POSTQVAM dictum eſt de pœnitentia in generali, conſequenter conſiderandum eſt de partibus eius, circa quod conſideranda ſunt duo. Primum vtrum contritio cordis, confeſſio oris, ſatisfactio operis, ſint partes pœnitentiæ. Secundo de ſingulis earum.

CIRCA primum ſciendum, quod pœnitentia quadrupliciter poteſt accipi, vel pro pœnitentia quæ eſt virtus, vel pro actu talis virtutis, vel pro paſſione quandoque concomitante actum, vel præcedente, vel ſequente tanquam effectus cauſam; vel pro pœnitentia quæ eſt ſacramentum. *Primo modo* tria prædicta non ſunt partes eius, quia ſic eſt forma ſimplex. *Secūdo modo* ſunt partes pœnitentiæ, quaſi ſubiectiuæ, quia de qualibet earum poteſt dici quod eſt actus pœnitentię, non tamen ad plenum partes ſunt ſubiectiuæ, quia eſſe actū pœnitentię non conuenit æqualiter cuilibet illarum; quia principaliter conuenit compunctioni cordis, confeſſioni autem & ſatisfactioni exteriori conuenit, inquantum procedunt ex compunctione interiori. *Tertio modo* non ſunt partes pœnitentiæ; ſed quarto modo ſunt partes pœnitentiæ integrales. Sacramentum enim pœnitentiæ ſine tribus prædictis non integratur. Cum enim in ſacramento pœnitentiæ fiat emenda voluntaria, per viam iudicij voluntariè ſuſcepti, requiritur ibi quædam citatio ad voluntariè ſubeundum illud iudicium, & hæc eſt cordis compunctio, & coram iudice veritatis confeſſio, & ſecundum arbitrium iudicis ſatiſfactio, vel in re, vel ſaltem in propoſito, ſi in opere exteriori impleri non poteſt. Nec oportet quod omnes partes pœnitentiæ ſacramenti miniſtrentur ab

A alio; quia non eſt neceſſe quodlibet ſacramentum ſecundum totum quod eſt, ab alio miniſtrari, ſed ſecundum aliquid eius: A ſacerdote autem miniſtratur abſolutio. In ſacramentis autem in quibus actus hominis non eſt materia ſacramenti, ſicut eſt in baptiſmo, & confirmatione; omnes partes ſacramenti miniſtrantur à miniſtris eccleſiæ.

Deinde conſiderandum eſt de ſingulis partibus pœnitentiæ in ſpeciali, & primo de contritione. Secundo de confeſſione. Tertio de ſatisfactione.

Circa primum, ſcilicet de contritione conſideranda ſunt octo. Primo quid ſit contritio. Secundo vtrum attritio poſſit fieri contritio. Tertio de quibus debet eſſe. Quarto quantus debet eſſe dolor contritionis. Quinto quantum debet durare. Sexto de his quæ mouere debent ad contritionem. Septimo qualis debet eſſe contritio. Octauo de vtilitate & effectu contritionis.

B

Quid contritio & vnde dicta.

Circa primum ſciendum, quod diffinitur contritio ſic. *Contritio eſt dolor voluntariè aſſumptus pro peccatis, cum propoſito confitendi & ſatisfaciendi.* Ad cuius euidentiam nota, quod ſicut in materialibus durum dicitur quod non cedit tactui, & ſecundum Philoſophum 4. Meteororum. Frangi dicitur quod diuiditur in partes magnas, & comminui quod redigitur in paruas partes: ita per quandam ſimilitudinem in ſpiritualibus dicitur cor hominis durum, quod diuinæ inſpirationi ſe tangenti non cedit, ſed obuiat, perſiſtendo in affectu peccati. Frangi vero dicitur, quando à peccato recedere incipit, quamuis nondum plenè ad Deum conuerſum ſit. conteri vero dicitur, quando in eo totaliter deſtruitur affectus peccati, quod eſt reſilire plenè à peccato. hæc autem reſilitio quidam dolor eſt, non paſſio appetitus ſenſibilis, ſed ſecundum quod dolor accipitur pro diſplicentia voluntatis. Et quia hæc diſplicentia ſecundum quod eſt genus contritionis eſt meritoria, & nullum bonum eſt meritorium niſi ſit voluntarium, ideo additur hic quod eſt *voluntariè aſſumptus*, tanquam differentia determinans diſplicentiam ad genus moris: & quia voluntaria diſplicentia eſſet mala ſi eſſet de bono, ideo dicitur *de peccatis*; & per hoc illa diſplicentia determinatur ad bonum moris. Et quia prædicta diffinitio datur de contritione, non vt eſt actus virtutis tantum, ſed vt eſt pars ſacramenti: Ideo ſubiungitur, *cum propoſito confitendi & ſatisfaciendi.*

C

Alia contritionis deſinitio.

D Aliam diffinitionem ponit Iſido. 2. libro de ſummo bono dicens; *contritio eſt compunctio cordis & humilitas mentis cum lachrymis, proueniens ex recordatione peccati, & timore iudicij.* Hæc autem diffinitio differt à prima, quia prima datur de contritione quantum ad eſſe. Hæc autem eſt contritionis diffinitio, quantum ad bene eſſe; in qua deſcribitur per comparationem ad terminum à quo, cum dicitur *compunctio*, ſcilicet contra delectationem quæ fuit in conuerſione: & per comparationem ad terminum ad quem, cum dicitur *humilitas mentis*, contra inobedientiam quæ fuit in auerſione: & quo ad effectum dicitur, *cum lachrymis*; & quo ad duplex motiuum, quorum vnum eſt offenſæ conſideratio, quæ intelligitur *in peccati recordatione*: alterum eſt timor pœnæ, qui intelligitur *in timore iudicij.*

E

Attritio elicita à pœnitentia informi poteſt fieri contritio, ſi nimirum duret donec pœnitentia charitate formetur, attamen elicitus nõ poteſt à pœnitentia formata & ſic in contritionẽ tranſire.

Circa ſecundum, ſcilicet *vtrum attritio poſſit fieri contritio*. Dicendum quod contritio dupliciter poteſt accipi. *Vno modo* pro actu pœnitentiæ elicito à virtute pœnitentiæ formata charitate. *Alio modo* pro actu formato pœnitendi elicito, non mediante aliquo habitu pœnitentiæ, ſed à pœnitentia informi, quæ poſtea charitate formatur, illo actu adhuc durante.

Primo modo loquendo de contritione, attritio non poteſt fieri contritio; quia idem actus numero elici non poteſt à pœnitentia informi, & poſt hoc elici à pœnitentia formata, quia voluntas mouens vt informis & formata, vicem tenet duorum motorum, à quibus non poteſt eſſe idem motus numero. Præ-

A terea actus elicitus à pœnitentia formata, eſt ordine temporis vel naturæ poſterior; Actus autem elicitus à pœnitentia informi, eſt ordine temporis vel naturæ prior, quam illa ſit formata.

Secundo modo loquendo de contritione, attritio fieri poteſt contritio; quia quamuis motus voluntatis ſit ſimplex, & in inſtanti, quantum ad ſuum eſſe, poteſt tamen tamdiu manere idem numero, quouſquè pœnitentia à qua elicitus eſt charitate formetur, per cuius formationem actus ille efficitur contritio, quamuis elicitus fuerit à pœnitentia exiſtente informi.

Circa tertium, ſcilicet *de quibus debet eſſe contritio*, conſideranda ſunt tria. Primo vtrum de omnibus peccatis debeat eſſe. Secundo vtrum de omnibus ſimul. Tertio vtrum requiratur de ſingulis contritio ſpecialis.

B

De omnibus peccatis debet eſſe contritio, generalis quidem de totaliter oblitis & ignoratis, ſpecialis de aliis.

Ad primum dicendum, quod in omni peccato mortali eſt actualis auerſio à Deo, & conuerſio ad peccatum. Ideo cum contraria curentur contrariis, oportet quod in omni remiſſione peccati mortalis, ſit actualis auerſio à peccato, & conuerſio ad Deum. Hæc autem auerſio appellatur contritio: duritia enim voluntatis manentis in peccato non tollitur, niſi per voluntatis omnimodam fractionem, quæ appellatur contritio. Sed quomodo poteſt haberi dolor contritionis de oblitis? Dic quod quando homo totaliter eſt oblitus, ſufficit contritio generalis; quando vero recordatur in parte, debet conari ad recordandum & dolendum in ſpeciali. Similiter dic de hiſ quæ per ignorantiam fiunt. Duplex autem eſt ignorantia; *quędam* quæ tollit omnino voluntarium, ſicut in furioſo

C & dormiente; talis excuſat à toto, ideo de talibus non requiritur contritio ſpecialis.

Alia eſt ignorantia quæ non omnino tollit voluntarium; & talis non excuſat à toto, quamuis excuſet à tanto. Eodem modo dicas de his, quę per coactionem fiunt, cum diſplicentia voluntatis. Eſt enim coactio quædam violenta omnino, ita quod nullo modo eſt ibi aliquis voluntatis aſſenſus, ſicut ſi quis violenter compellatur idolis immolare. Alia eſt coactio inducens, & talia licet ſint inuoluntaria ſimpliciter, ſunt tamen voluntaria ſecundum quid, voluntate comparatiua, non abſoluta.

Ad ſecundum, ſcilicet *vtrum requiratur contritio de omnibus ſimul*. Dicendum quod duplex eſt contritio,

D quædam ſpiritualis, quędam generalis de omnibus. Prima eſt diſpoſitio remota ad gratiam, quia quamdiu homo de vno peccato conteritur ſine aliis, nondum meretur iuſtificationem. Secunda vero eſt diſpoſitio immediata ad iuſtificationem; & hæc requiritur ſimul de omnibus in eodem inſtanti, alia non.

Cõtritio quæ eſt immediata diſpoſitio ad gratiam debet eſſe de omnibus peccatis ſimul, alia non.

Ad tertium, ſcilicet *vtrum de ſingulis peccatis requiratur contritio ſpiritualis*. Dicendum, quod Deus non requirit ab homine impoſſibile, ſed ſolum quod homini eſt poſſibile. Vnde ſi poteſt haberi contritio ſpecialis, ſiue ante, ſiue poſt, tunc requiritur: ſi autem non poteſt haberi tunc ſufficit generalis; nam in momento poteſt homo conteri, ſed in momento non poteſt homo conteri de ſingulis ſigillatim: ſed poſtea ſi habet tempus debet conteri de eis.

E

Circa quartum, ſcilicet *quantus debet eſſe dolor contritionis*, tria videnda ſunt. Primo *vtrum requiratur dolor ſenſibilis*. Secundo *vtrum debet eſſe maximus*. Tertio *vtrum debet eſſe maior de maiori peccato.*

Ad contritionem nõ requiritur dolor ſenſibilis

Ad primum dicendum, quod ſicut dicit Chryſoſt. *vnumquodque per quas cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur* Ergo cum peccatum ſufficienter per ſolum actum voluntatis poſſit naſci, ſufficienter per ſolum actum voluntatis à parte noſtra, cum Dei gratia, poteſt diſſolui. Cum ergo habere dolorem voluntarium, id eſt peccati diſplicentiam, ſemper ſit in hominis poteſtate, habere vero dolorem ſenſibilem non ſemper; ideo Deus non requirit dolorem ſenſibilem de contritionis neceſſitate, ſed de eius perfectione.

Dolor ſumptus pro diſplicẽtia voluntatis quæ eſt de eſſentia contritionis, debet eſſe maximus in ſpecie, nõ autem dolor ſenſibilis qui inde oritur maximus eſſe debet.

A Ad ſecundum dicendum, quod in contritione duplex eſt dolor, vnus in voluntate, qui non eſt aliud quàm peccati diſplicentia. & in hoc conſiſtit eſſentia contritionis. Alius in ſenſualitate, qui cauſatur ex primo dolore, vel ſecundum neceſſitatem naturæ ex motu ſuperiorum virium, quem ſequuntur inferiores; vel ſecundum electionem prout voluntas excitat dolorem illum. Primus ergo dolor debet eſſe maximus in genere, ſcilicet comparatione aliorum dolorum: quia quanto aliquid magis debet placere, tanto eius oppoſitum magis debet diſplicere: non tamen oportet quod ſit maximus in ſpecie huius doloris; ſicut quilibet amor charitatis eſt maximus in genere, ſed non in ſua ſpecie. Secundus vero dolor non oportet quod ſit maximus: B Tum quia vires inferiores magis mouentur ex apprehenſione obiectorum propriorum, quam ex redundantia ſuperiorum virium; tum etiam, quia non requiritur ad contritionem de neceſſitate, ſed de perfectione.

Dolor voluntatis de maiori peccato debet eſſe maior, ſed non dolor ſenſualitatis.

Ad tertium dicendum; quod duplex eſt dolor contritionis; quidam generalis, qui eſt immediata diſpoſitio ad iuſtificationem, quæ eſt de omnibus peccatis inquantum ſunt offenſa Dei: hoc dolore dolet quis magis de maiori peccato habitualiter, non actualiter. Alius eſt dolor ſpiritualis; & hic eſt duplex; quidam ſpiritualis, & hic debet eſſe maior de maiori peccato eo quod habet maiorem rationem dolendi: alter ſenſibilis, & hic etiam conueniens eſt vt ſit maior, quia maiori offenſæ maior pœna etiam ſenſibilis debetur, C ſed tamen non eſt neceſſe quod ſit ne maior, quia ſi ea poteſt eſſe vera contritio.

Circa quintum, ſcilicet *quantum debet durare dolor contritionis*, conſideranda ſunt duo. Primo, *vtrum poſt remiſſionem peccati debeat in homine eſſe contritio.* Secundo, *vtrum poſt hanc vitam ſit contritio in his qui ſunt in purgatorio.*

Poſt remiſſionem peccati requiritur contritio in habitu ſed non in actu.

Ad primum dicendum, quod ſicut dicit Hugo de ſancto Victore; *Deus quando abſoluit hominem à vinculo peccati, ligat eum vinculo perpetuæ deteſtationis eius*; ſed deteſtatio perpetua duplex eſt, quædam in habitu: Ad hanc tenetur ſemper homo, etiam poſt peccati perfectam remiſſionem: Quædam in actu; ad hanc non.

Poſt hãc vitam nullus propri. habet contritionẽ.

D Ad ſecundum dicendum, quod in contritione tria ſunt, ſcilicet actus doloris, forma gratiæ actum eliciẽtis, & effectus meriti ſatisfacientis. In beatis non eſt dolor, in damnatis non eſt gratia, in his qui ſunt in purgatorio, non eſt meritum. Ideo in his tribus generibus proprie non eſt contritio, ſed in ſolis viuentibus.

De motiuis ad contritionem.

DISTINCTIO VII.

Circa ſextum, ſcilicet de his quæ mouere debent ad contritionem. ſciendum, quod Deus homini dolorem contritionis immittens, facit eum in ſui ſtatus conſideratione, E in peccatorum ſuorum inquiſitione, in totius vitæ ſuæ diſcuſſione, diligentiſſimè circumſpectum. Vnde facit eum ſimilem ſanctis animalibus, de quibus dicitur Ezech. 1. quod *corpus eorum plenum erat oculis in circuitu, & per totum.* Et Apoc. 4. dicitur quod *plena erant oculis intus, & in circuitu per totum.*

Multa mouẽt ad contritionem.

Item facit eum ſimilem Paulo, quem in ſuæ conuerſionis exordio circunfulſit lux de cælo. Act. 9. Item debet pœnitens eſſe ſimilis agno habenti ſeptem oculos. Apoc. 5. Item *ſaphiri*, de quo Zach. 3. dicitur quod *erant ſeptem oculi in lapide vno*, quia Deus per gratiam ſuam pœnitentem illuminans dat ei ſeptem conſiderationes; vt, ſcilicet ſupra ſe, intra ſe, infra ſe, ante ſe, poſt ſe, ad dexteram ſuam reſpiciat, & ſiniſtram. Nam ad iſta ſeptem ſe conuertens, vndique A videt & inuenit materiam dolendi, & de peccatis ſuis preteritis pœnitendi.

1. Quæ ſuprà ſunt.

Primo quidem ſi ſupra reſpiciat, videt ſe æterna hæreditate priuatum: à ſanctorum omnium conſortio excluſum: à Dei glorioſa viſione, & incomprehenſibili ſuauitate fruitionis, abiectum: à gemina corporis & animæ glorificatione fruſtratum, & multa talia: quæ ſi diligenter & profunde reſpiciat, meditetur, & ruminet, inuenit occaſionem & materiam amariſſimè pœnitendi.

2. Quæ intrà ſe ſunt.

Secundo ſi intra ſemetipſum inſpiciat, videt ſe donis diuinæ gratiæ ſpoliatum, virtutibus nudatum, peccatorum ſpurcitiis fœdatum, & fœtidum, horrendis maculis deturpatum; & abominabilem eſſe factum; B Communicatione Spiritusſancti, & omnibus eccleſiæ ſanctę ſuffragiis priuatum, in bonis naturalibus vulneratum. Videt in ſe potentiam rationalem per ignorantiam obfuſcatam; concupiſcibilem, ſicut equum ſine fræno, vndique ad illicita relaxatam; iraſcibilem, per malitiam deprauatam. Videt in templo cordis ſui abominabilia & horrenda idola, ſcilicet imagines abominabilium peccatorum. Videt ſe bonis omnibus deſtitutum, & in vitiorum profunda voragine iacentem, & exire ſiue reſurgere pœnitus impotentem, niſi Deus miſericors manum ei porrigat adiutricem, & ſummus medicus animarum, à ſuis languoribus & deſperatis vulneribus, ipſum ſanet. Ad hoc multum valent illa quæ ſuperius dicta ſunt de peccato in generali, vbi oſtenſum eſt quanta mala faciat C in anima, quæ diligenter inſpecta mouere debent ad omne peccatum deteſtandum.

3. Quæ infra ſe.

Tertio ſi peccator infra ſe reſpiciat, videt ſibi paratum æternum inferni ſupplicium, niſi digne pœniteat. Require de hoc multa ſupra *de inferno*. Et ſi pœnitet, videt nihilominus ſibi paratam purgatorij pœnam, niſi per pœnitentiam condignam hoc compleat, de hoc require ſupra *de purgatorio*. Videt etiam ſub ſe corpus ſuum, quod nimis diligendo, fouendo, impinguando, miſeram ei animam ſubiugauit, & eius occaſione ad pœnas perpetuas obligauit.

4. Quæ retro ſe.

Quarto ſi retro ſe reſpiciat, videt vitæ ſuæ præteritæ prauitatem, temporis amiſſi pretioſitatem & irrecuperabilitatem, morum acquiſitorum aſſuetam D peruerſitatem, & multa talia.

5. Quæ ante ſe.

Quinto ſi ante ſe reſpiciat, videt mortis exitum propinquantem, & multa talia. De hoc require ſupra *de morte*. Debet etiam ante oculos ſuos ponere Dominum Ieſum Chriſtum pro peccatis ſuis morte damnatum: immenſis iniuriis, contumeliis, & ſupplicijs, afflictum, conſputum colaphis cæſum, irriſum, crucifixum, & mortuum. Debet inſpicere diuinum & horrendum iudicium &c. De hoc require ſupra *de iudicio timendo*.

6. Quæ ad ſiniſtram.

Sexto ſi reſpiciat ad ſiniſtram, videt hoſtes inuiſibiles inſidiantes inceſſanter tentare, deiicere, mactare, iugulare, & ad infernum trahere cupientes: à ſiniſtris etiam ſunt homines peruerſi, iuſtitiæ oppreſſores, alios ſuis prauis exemplis & moribus, corrumpentes. E Sunt etiam in hoc mundo oppreſſiones innocentium, gemitus & afflictiones pauperum, proſperitas malignantium: ſunt etiam ibi infirmitates corporales, & ſpirituales, &c. De hoc require ſupra *de mundi periculis*.

7. Quæ ad dexteram.

Septimo ſi reſpiciat ad dexteram, videt bona, tam corporalia quam ſpiritualia, quibus abuſus eſt, & eorum largitorem de ſuis beneficijs impugnauit, Dei miſericordiam contempſit, ſanctos omnes contra ſe prouocauit.

Ad contritionem procurandam valent. 12. ſc. cogitare a[illegible]

Valent etiam ad contritionem pro peccatis acquirendam duodecim quæ ſequuntur.

Primo eſt cogitare frequenter, quæ & quanta ſunt quæ per peccatum amiſit, ſcilicet regnum æternum, Deum, ſeipſum, [illegible] ſanctorum conſortium, qu[illegible]

A

rium, tempus ſuum, opus & laborem ſuum & cætera multa.

Secvndo mouet ad hoc cogitare, quę & qualia, quam enormia & turpia, vilia & magna ſunt quæ commiſit.

Tertio, cogitare quæ omiſit, quæ facere debuit, vel quod ea quæ fecit non fecit vt debuit.

Qvarto cogitare in quot & quanta mala per peccatum deuenit, & quot damna & incommoda peccando incurrit. Quod patet ſupra de effectibus peccati, quod peccatum homini ſuper omnia nocet.

Perſonas offenſas.

Qvinto mouet ad hoc cogitare quos offendit, videlicet Deum, & Angelos, & omnes ſocios, quos peccando magis videtur læſiſſe, quam regem Franciæ, ſi ei regnum ſuum abſtuliſſet; cum de eius gloria plus gauderent in cœlo, quam aliquis rex poſſet gaudere de aliquo regno terreno.

B

Mala quæ promeruit.

Sexto cogitare quæ mala propter peccata ſua promeruit, ſcilicet exhæredationem, ſpoliationem, fuſtigationem, æternam damnationem, Dei iudicium, æternum ſupplicium.

Quibus ſeruiuit.

Septimo cogitare quantum, & qualiter, & pro quo premio, & in quo ſeruitio, & quibus ſcilicet vitijs, & dæmonibus ſeruiuit.

Quod Chriſtus ſuſtinuit.

Octavo quæ & quanta & qualia pro peccatis ſuis Chriſtus ſuſtinuit.

Spem recuperandi.

Nono mouet ad hoc ſpes recuperandi per pænitentiam, quod perdidit per culpam, ſcilicet gratiam, & veniam, & gloriam.

C

Facilitatem pænitentiæ.

Decimo mouet ad hoc fletus mundanorum parum vtilis, vel omnino inutilis, immo aliquando noxius, quem peccator concipit: nam videt mundanos tantum flentes pro rerum inutilium amiſſione, & pro paruorum incommodorum incurſione.

Corruptionē diuinæ imaginis.

Vndecimo mouere debet ad hoc læſio & corruptio in ſe diuinæ imaginis.

Suam ingratitudinem.

Dvodecimo conſideratio diuinę beneficentię & ſuæ ingratitudinis.

Circa ſeptimum, ſcilicet *qualis debeat eſſe contritio.* Sciendum, quod homo verè contritus dolore, debet lugere ad modum iſtarum quatuordecim perſonarum.

Cōtritus debet lugere ad modum exhæredati.

Primo ad modum exhæredati, vt filij Iſrael ſuper flumina Babylonis, ſuæ patriæ qua exhæredati erant, recordantes. vt Eſau priuatus paterna benedictione. Geneſ. 27. vt Dauid expulſus à regno, fugatus ab Abſalon. 2. Reg. 15.

D

Spoliati.

Secvndo debet dolere ad modum ſpoliati. Michææ 1. *Plangam & vlulabo, vadam ſpoliatus & nudus.* A quibus ſpoliamur bonis patet ſupra de effectibus peccati, quomodo peccatum ſpoliat.

Viduati.

Tertio debet dolere ad modum viduati à ſponſo Chriſto. 2. Reg. 23. *Lugere te ſimula, & induere veſte lugubri, & eſto quaſi mulier lugens virum ſuum, &c.* Ioel. 1. *Plange quaſi virgo accincta ſacco, ſuper virum pubertatis ſuæ.*

Orbati.

Qvarto ad modum orbati à patre & prole, peccator debet dolere, quia amiſit patrem, Dominum, & matrem eccleſiam, vt non ſit eorum filius. Luc. 15. *Iam non ſum dignus vocari filius tuus.* Deut. 21. Puella gentilis in matrimonium aſſumenda, debebat vno menſe patrem & matrem flere, quos amiſerat in captiuitate antequam deſponſaretur.

Item orbatur prole bonorum operum, qui tanquam filij ei moriuntur quando peccat. Sic Noemi lugebat filios ſuos, Ruth. 1. dicens, *Nolite vocare me Noemi*, id eſt pulchram, *ſed vocare me Mara*, id eſt amaram, *quia amaritudine repleuit me omnipotens: egreſſa ſum plena, & vacuam me reduxit.* Matth. 2. *Rachel plorans filios ſuos noluit conſolari, quia non ſunt.* Hierem. 6. *Luctum vnigeniti tibi fac, &c.*

Vulnerati.

Qvinto debet flere & dolere ad modum vulnerati. De hoc ſupra, quomodo peccatum vulnerat. Hæc autem vulnera, ſanat amara potio contritionis. Dicit Iſidorus quod Ceruus infixus ſagittis multis, recurrit ad pabulum herbæ, quæ dicitur ditamus, cuius virtus repellit ſagittas, & curat vulnera eius. Sic contritio tentationes diaboli amaritudine ſua repellit, & curat vulnera peccati.

Sexto debet flere peccator ad modum captiuati, vt Tobias. Tob. 3. *Tunc Tobias ingemuit, & cum lachrymis dixit; quia non obediuimus præceptis tuis Domine traditi ſumus in direptionem, & direptionem, & captiuitatem, &c.* *Captiuati.*

Septimo ad modum confuſi & vituperati, vt Sara Tob. 3. Quæ tribus diebus & noctibus orabat cum lachrymis, vt Deus eam à vituperio liberaret. *Confuſi.*

Octavo ad modum obſidione vallati. Naum 3. *Haurit tibi aquam propter obſidionem.* Iudith conſuluit populo obſeſſo dicens. *Indulgentiam Domini fuſis lachrymis poſtulemus, &c.* Iud. 8. Sic ceruus obſeſſus à canibus, cum non videt quo effugiat, vt dicitur, lachrymatur. *Vallati.*

Nono admodum incarcerati. Sic dolebat Manaſſes 2. Paralippom. 33. *Poſtquam coangustatus eſt, Manaſſes orauit Dominum, & egit pœnitentiam valde, &c.* *Incarcerati.*

Decimo ad modum obligati debet dolere, vt mulier clamans ad Elyſeum, *venit creditor, &c.* 4. Reg. 3. Vel 1. Reg. 21. *Conuenerunt ad Dauid oppreſſi ære alieno, & amaro animo, &c.* *Obligati.*

Vndecimo debet dolere ad modum grauiſſimo iugo & onere oppreſſi. Baruch. 2. *Anima quæ triſtis eſt ſuper magnitudine mali, & incedit curua.* De hoc ſupra de pondere peccati. *Oppreſſi.*

Dvodecimo admodum parturientis. Non eſt mirum ſi doleat, quæ ſimul habet parere tot fœtus diabolicos, quot peccata commiſit. Mich. 4. *Dole & satage filia Sion quaſi parturiens, &c.* Item Ioannis 16. *Mulier cum parit triſtitiam habet.* *Parturientis.*

Tredecimo admodum iudicati mortem expectantis. Dixit quidam quod fures iudicati docent homines pœnitere & orare, qui cum lachrymis promittunt emendam. Daniel. 13. *Flens Suſanna ſuſpexit ad cœlum.* Et poſt. *Exclamauit magna voce, &c.* *Iudicati.*

Qvartodecimo ad modum periclitantis. Ion. 1. *Timuerunt nautæ, & clamauerunt ad Dominum:* eodem 2. *Cum anguſtiaretur anima mea in me, Domini recordatus ſum.* Hæc dixit Ionas in ventre ceti. *Periclitantis.*

De effectu contritionis.

DISTINCTIO VIII.

Circa octauum, ſcilicet de effectu, & vtilitate contritionis, ſciendum quod diligenda eſt, & optanda pœnitentialis contritio, propter effectum renouationis, expiationis, placationis, ſanationis, conſolationis, expugnationis, illuſtrationis, & retributionis. *Optanda eſt contritio propter multa.*

E

Primo quidem propter effectum renouationis; quia contritio renouat, & viuificat animam, quæ mortua fuerat per peccatum; ſicut expreſſe dicitur Luc. 15. de filio prodigo pœnitente. *Mortuus fuerat*, ſcilicet per culpam, *& reuixit* per pœnitentiam. Quod autē anima mortua reuiuiſcat, non poteſt fieri niſi per virtutem omnipotentis Dei: quia ſicut dicit Auguſtin. *Maius eſt iuſtificare impium, quam creare cœlum & terram:* Deus autem omnipotens in cor contritum deſcendit, ad animam viuificandam & renouandam, ſicut dicitur Iſa. 57. *Dominus habitat in contrito & humili ſpiritu, vt viuificet ſpiritum humilium, &* *1. Propter effectum renouationis.*

peccatorum. Huius ignis virtute, combuſta & purgata fuerunt peccata B. Magdalenæ. Luc. 7. Dicente Domino: *Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum.*

Exemplum.

Inter miracula S. Iacobi legitur, quod cum quidam confiteretur peccatum enorme ſuo Epiſcopo, cum crederet Epiſcopus eum non eſſe verè compunctum, miſit eum ad S. Iacobum cum ſchedula, in qua erant peccata ſcripta, clauſa & ſigillata, iniungens ei quod illud faceret, quod Archiepiſcopus illius loci ei iniungeret: cum autem illuc veniſſet, nec cum dicto Archiepiſcopo loqui poſſet; in feſto S. Iacobi poſuit literas clauſas ſuper altare S. Iacobi, flens amare peccatum. Cum autem veniſſet dictus Archiepiſcopus ad celebrandum Miſſam, & inueniret illas literas ſuper altare, & quæreret quis eas ibi poſuiſſet, & dictus homo flens veritatem fateretur, inuenit eas apertas, & quaſi lachrymis intus recenter deletas.

Exemplum.

Item in vita Ioannis eleemoſinarij legitur, quod quædam mulier quoddam peccatum valde enorme commiſerat, quod pre turpitudine nulli confiteri audebat. Cum autem ad eum veniſſet, & pre verecundia confiteri illud non poſſet; dixit ei quod illud ſcriberet & ſigillaret, & ei clauſum deportaret, promiſitque ei, quod illud nunquam reuelaretur; quod illa fecit. Cum autem ille occupatus, bullatum peccatum in burſa ſua poſuiſſet, aſſignans ei diem in qua ad eum veniens acciperet pœnitentiam iniunctam interim ſanctus mortuus eſt, & ſepultus. Mulier autem prædicta quaſi amẽs facta, timens ne peccatum ſuum fuiſſet inuentum, & publicatum, venit ad ſepulchrum ſancti, ad quod cum fleret per triduum, tertia die viſum fuit ei, quod Sanctus Ioannes & duo Epiſcopi qui iuxta eum iacebant, exirent de ſepulchris ſuis, induti Pontificalibus, qui tradebat ei literas quas ei tradiderat integras & bullatas, dicens quod peccatum ſuum erat ei dimiſſum & deletum, & quod non poterant ſuſtinere tantam lachrymarum irrigationem, quin ad eas ſurgerent; quibus per triduum irrigauerat ſtolas ſuas. Quibus dictis intrauerunt ſepulchra, ea vidente: ipſa autem literas clauſas aperiens, inuenit eas intus deletas.

Exemplum.

Huic autem ſimile eſt quod legitur de B. Baſilio & quadam vidua. Quæ iam vidua nobilis & diues, viro ſuo mortuo, dedit ſe omni caſtrimargiæ & libidini: quæ cognoſcens & commemorans culpam, incepit grauiter flere commiſſam iniquitatem, & contumptam male iuuentutem; & ſcripſit omnia peccata ſua, & in fine vnum cæteris enormius: & ſigillauit, & detulit Baſilio vbi proſtratus orabat: & ipſa ibi proſtrauit ſe, flens amare, & petens à ſancto vt oraret pro peccato ſuo delendo, & ſibi remittendo. Cum autem ſanctus viſa charta oraſſet ipſa nocte, & in mane ſibi clauſam miſiſſet, mulier eam aperiens inuenit omnia deleta, excepto illo enormi quod in fine erat. de alijs gaudens, de illo amariſſime dolens, rediit ad ſanctum; qui compaſſus eius lachrymis ait: Vade mulier ad eremum ad S. Effrem, qui impetret huius criminis tibi veniam, quia ego peccator ſum. Quæ cum multa difficultate iuit, & clamans & pulſans, cauſam pandit S. Effrem; qui ait: Reuertere mulier, quia ego peccator homo ſum: qui obtinuit pro aliis peccatis tuis, poteſt obtinere pro iſto; & reddidit ei chartam, & clauſit dicens: Præoccupa cito redire antequam egrediatur de corpore, quæ cito rediens inuenit in porta ciuitatis iam mortui corpus quod ferebant homines ad ſepulchrum. quæ amariſſimè eiulans, & auxilium Sancti inuocans, proiecit literam ſuper feretrum; quam quidam clericorum leuans, & legere volens; inueniens totam deletam, reddidit eam mulieri. quæ videns omnia deleta, gauiſa ſupra modum, & gratias agens; veritatem; & ſibi factam gratiam & miſericordiam, Sancti precibus & meritis, omnibus qui aderant intimauit.

Hoc debet intelligi de remiſſione pœna, quia culpa vna mortalis non poteſt ſine alia remitti.

Item apud S. Victorem Pariſijs, cum veniſſet quidam ſcholaris, nec valeret ſuum peccatum confiteri præ verecundia & dolore, monuit eum confeſſor, vt illud ſibi deferret ſcriptum; quod fecit. Et cum iterum confiteri non valeret, aperiens chartam confeſſor, inuenit eam ſubito omnino deletam, in ſignum plenariæ remiſſionis peccatorum ſuorum. *Item* in vita B. Ægidij legitur, quod cum Carolus impetraſſet ab eo vt viſitaret eum; cum loqueretur ei Rex dixit, quod quoddam facinus fecerat ita enorme, quod nec ei, nec alteri aliquo modo confiteretur. Sed rogauit eum vt oraret Deum pro eo, vt ei dimitteretur. Cum autem in ſequenti Dominica S. Ægidius Miſſam celebraret præſente rege, & pro eo rogaret, Angelus Domini apparuit ei, illud peccatum in quadam ſchedula deportans ſcriptum, & quod precibus S. Ægidij erat ei dimiſſum; ſi tamen ab eo ceſſaret, & dignè pœniteret. Et erat in dicta ſchedula additum; quod quicunque pro quocunque commiſſo S. Ægidium inuocaret, ſciret illud ſibi dimiſſum, ſi pœnitens dimitteret illud.

Hoc etiam ſciendum eſt, quod ſi non poteſt homo proferre verba, non dimittit Deus peccatum in contritione, niſi habeat homo propoſitum confitendi, vel verbo, vel ſigno, vel ſcripto. vnde in Pſa. 31. *Dixi confitebor, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* Quia quam cito conteritur, proponens confiteri, ſtatim ei peccatum ſuum dimittitur ad culpam. Et quod dicit Ambro. *Lachrymæ lauant delictum, quod pudor eſt confiteri*; intelligitur quando pudor eſt in confitendo.

Item dicitur, quod quædam vetula conſcia ſibi cuiuſdam enormis peccati, quod in ſua iuuentute cõmiſerat, conſueuerat in Eccleſia quadam multas lachrymas fundere, non proponens illud aliquando confiteri. tunc quidam dæmoniacus, qui ibi ligatus detinebatur, incepit vehementiſſime ridere: & cum adiuratus eſſet quare ſic rideret; reſpondit, quod ideo quia viderat ſocium dæmonem quendam ridentem, & lachrymas illius vetulæ inutiles irridentem, quæ credebat quod propter lachrymas ſuas dimitteret ei Deus peccatum ſuum, ſine confeſſione facta, vel in propoſito habita. In feruida autem contritione, quæ eſt cum propoſito confitendi remittitur peccatum: vt dicitur Eccl. 3. *In die tribulationis Deus commemorabitur tui, & quaſi glacies in ſereno, ſic ſoluentur peccata tua.* Ad hoc facit, quod habetur ſupra de pœnitentia *de Æmiliano, & de pane ſordido.* Item quod habetur ſupra *de miſericordia 2. c.* Item de effectu paſſionis Chriſti, *de illa quæ occidit patrem & matrem.*

Item 3. dial. 49. dicit Greg. quod in monaſterio ſuo fuit quidam frater Antonius nomine, qui quotidianis lachrymis ad Paradiſi gaudia anhelabat, qui in ſcripturis, non verba ſcientiæ, ſed compunctionis gratiam inquirebat; cui per viſionem nocturnam dictum eſt: Paratus eſto, quia dominus iuſſit te migrare. Qui cum diceret ſe non habere ſumptus ad migrandum; reſponſum eſt ei: Si de peccatis tuis agitur, dimiſſa ſunt, qui cum adhuc trepidaret, nocte ſequenti eiſdem verbis iterum eſt admonitus. Qui poſt quinque dies febre correptus, cunctis fratribus flentibus & orantibus, eſt defunctus. Item ad hoc facit quod habetur ſupra de peccato *de deformi immunditia*, vbi dicitur quomodo contritio lauat, immutat, & decorat animas.

3. Propter effectum placationis.

Tertia contritionis vtilitas eſt effectus placationis. Contritio namque eſt ſacrificium Deo gratiſſimum, ſicut Pſ. Dicit Pſ. 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum*, &c. Et Dan. 3. Dicunt tres pueri in camino: *Peccauimus, iniquè egimus, recedentes à te, & deliquimus in omnibus; ſed in anima contrita & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur, ſicut in holocauſto arietum & taurorum, & ſicut in millibus agnorum pinguium, ſic fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo, vt placeat tibi.* Sane longe plus placet Deo ſpirituale ſacrificium contritionis, quam vile ſacrificium brutorum animalium: quia hic mactatur in holocauſtum caro & mens propria, ibi vero caro aliena. Nec illud vnquam Deo placuit ſine iſto; immo illud ſignũ erat iſtius, vt ſcilicet illud materiale

A riali ſacrificium offerens intelligeret, quod ſicut animalia bruta occidebantur, concidebantur in fruſta, & igne cremabantur; ſic offerens, peccando meruerat occidi, membratim diuidi, igne comburi, & omni tormentorum genere cruciari.

Contritio eſt holocauſtũ.

MENS igitur pœnitentis tota debet contritionis ardore concremari in holocauſtum. Sicut ait Gregor. *Holocauſtum totum ſuccenditur, cum tota mens igne compunctionis accenditur, & in ara amoris & cogitationis Deo offertur.* Idem. *Qui omnia propter Deum reliquerunt, & tamen ſe lachrymis compunctionis non accendunt; ſiccum eſt & non pingue ſacrificium eorum.* Item in vitis patrum dixit S. Sincletica. *In his qui conuertuntur ad Dominum, labor eſt primum & certamen, & poſtea ineffabile gaudium.* Sicut enim qui volunt ignem accendere, primo fumatur, B & ex fumi moleſtia lachrymatur; ſic qui obtinent quod volebant. Itaque oportet nos cum lachrymis & laboribus, in nobis diuinum ignem ſuccendere, vt à Deo qui ignis conſumens eſt, quod volumus valeamus obtinere.

Per aquam contritionis ignis charitatis accenditur.

QVOD autem hac aqua iſte ignis ſuccendatur, & cor in holocauſtum totum accendatur, ſignificatũ fuit 2. Mach. 1. *Cum aqua autem craſſa conſperſum eſſet ſacrificium & ligna, ſole fulgente accenſus eſt ignis magnus, ita vt conſumeretur ſacrificium & ligna:* quia in contritione, igne cæleſti conſumuntur peccata. Idem ſignificatur 3. Regum 18. Cum iuſſiſſet Elias, quod cum quatuor hydriis ſupereffunderetur aqua, ſacrificium igne diuino cum tota materia ſuccenſum eſt & conſumptum. C Quatuor hydriæ ſignificant quatuor, à quibus maximè lachrymæ procedunt: quia aut procedunt ex timore malorum, vel ex pudore commiſſorum, vel ex dolore bonorum amiſſorum, vel ex recordatione diuinorum beneficiorum. Hæ ſunt quatuor hydriæ ter effundendę ſuper ſacrificium, propter tria genera peccatorum, ſcilicet malæ cogitationis, & operationis, & omiſſionis.

4. Propter effectum ſanationis.

QVARTA contritionis vtilitas eſt effectus ſanationis. Eſt enim contritio antidotum medicatiuum. Pſalm. 59. *Commouiſti Domine terram, & conturbaſti eam, &c.*

NOTA quod ſolent medici, curare volentes hominem repletum corruptis humoribus, primo dare aliqua alteratiua, quæ commoueant humores, digerant, D & præparent ad expulſionem; poſtmodum dant medicinam laxatiuam, & totius ægritudinis expulſiuam. Sic ſummus medicus animarum, cor pœnitentis commouit, oſtendendo vilitatem culpæ, grauitatem offenſę, ſeueritatem diuinæ iuſtitiæ, terrores mortis, horrorem iudicij, pœnas inferni, & huiuſmodi; & hæc omnia faciunt magnam commotionem & turbationem in corde, per quam commotionem fit diſpoſitio ad expulſionem humorum. Ideo ſequitur. *Sana contritiones, quia commota eſt.*

Ex veneno peccati conficitur medicina ſalutaris.

NOTA, conteruntur herbæ, vt inde fiat ſuccus medicinalis: ſed hoc eſt mirabile, quod in medicina corporali ex herbis medicinalibus conficitur corporum medicina, & ex venenoſis conficitur venenum mortiferum; Hic autem ex venenoſis peccatis ſimul tritis in corde, conficitur medicina ſalutaris. Dum E autem cor peccata continens conteritur & ſanatur, peccata quę continentur in eo conteruntur, & ex contritione delentur. vnde Eccleſiaſt. 27. *Conteretur cum delinquente delictum:* ſicut ex commotione corporis commouentur humores. Sed corpus ex huiuſmodi motione ſanatur, & expelluntur humores. Pſalm. 46. *Sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.*

Simile.

NOTA quod ſicut ex eodem ſerpente, Tyro dicto, conficitur venenum mortaliſſimum, & Tyriaca contra venenum, ſic ex eodem corde mors animę oritur, per peccati conſenſum & delectationem, & Tyriaca ſalutifera, per peccati deteſtationem, & contritionem cordis.

DEBET homo pœnitens eſſe ſimilis Ceruo, de quo A dicit Iſidor. quod cum vulneratus multis venatorum ſagittis, currit ad montes, & quærit ibi pabula amara herbæ Ditami, cuius virtute tela à vulneribus repelluntur, & vulnera curantur. Sic virtute contritionis, tentationes & peccata à corde ſauciato repelluntur. Vnde dicitur: *Vulnera dum ſanas, dolor eſt medicina doloris.*

QVINTA contritionis vtilitas eſt effectus conſolationis; eſt enim refrigerium mitigatiuum. Dictum eſt enim quod in contritione ſimul ſunt ignis & aqua, quorum vnum generatur ex altero; nec vnum deſtruit alterum, ſed potius fouet & auget: tamen aqua lachrymarum, ſicut habet vim mundatiuam, ſic virtutem habet refrigeratiuam: facit enim refrigerium B in corde, vt ardorem poſſit leuius ſuſtinere; tamen ardorem non extinguit, nec minuit, ſed augmentat. Eccleſiaſt. 18. *Nonnè ardorem refrigerabit ros?* Idem 43. *Obuians eis ab ardore venienti, humilem efficiet illum.* Vnde poſſunt dicere pœnitentes illud Pſalm. 65. *Tranſiuimus per ignem, & aquam, & induxiſti nos in refrigerium.* Iſtud eſt refrigerium conſolationis, de quo Iſa. 61. *Spiritus Domini miſit me, vt mederer contritos corde, vt prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem; vt conſolarer omnes lugentes, & ponerem conſolationem lugentibus Sion.* *5. Propter effectum conſolationis.*

ITEM illud eſt refrigerium repreſſionis fomitis, nam in contritione fomes reprimitur: vnde poſtquam dixerunt tres pueri: *In anima contrita, & in ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur;* fecit Dominus medium fornacis C quaſi ventum roris flantem. *6. Propter effectum expugnationis.*

SEXTA contritionis vtilitas eſt effectus expugnationis: nam in contritione confert Dominus virtutem expugnãdi hoſtes; ſicut dicitur Iudith. 14. *Dominus conteret eos,* ſcilicet Aſſyrios aduerſantes, qui interpretantur deprimentes vel conuincentes, *ſub pedibus veſtris.* Et Rom. 16. ait Apoſtolus. *Deus pacis conterat ſathan ſub pedibus veſtris.* Item Iudith. 8. *Indulgentiam eius cum lachrymis poſtulemus.* Sequitur. *Per voluntatem ſuam faciat nobiſcum miſericordiam ſuam.* Sequitur. *Et humiliabit omnes qui inſurgunt contra nos.*

SEPTIMA vtilitas contritionis eſt effectus illuſtrationis. Eſt enim collirium illuminatiuum & clarificatiuum oculorum mentalium; quia licet primo turbet oculos interiores, tamen turbando eos clarificat, & D animam illuminat. Apoc. 3. Dicit Dominus Epiſcopo Laodiciæ, qui credebat ſe eſſe diuitem, & clare videntem; quod *erat pauper, & nudus, & cæcus. Collirio inunge oculos tuos, vt videas.* Ioan. 20. *Maria flens ad monumentum in fletu non cognouit Dominum, ſed poſt fletum.* Gregor. *Qui compunctionis luce eſt perfuſus, noctem humanam deſerit, & ad veram lucem oculos aperit.* Supra de pœnitentia, vbi habetur exemplum *de Æmiliano illuminato.* Ioan. 9. *Laui, & video.* Lauaui inquam per contritionem lachrymando, & diuinæ gratiæ lumine radiante conſcientiam intuendo. *7. Propter effectum illuſtrationis.*

OCTAVA vtilitas contritionis eſt effectus retributionis. Facit enim ingreſſum in vitam æternam. Ioſue 15. *Initium aſcenſus terræ promiſſionis incipit à ſummitate maris ſalſiſſimi,* ſcilicet contritionis. Luc. 23. Latroni E contrito promittit Dominus Paradiſum, dicens: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Ibidem. *Ioſeph* qui vnxit corpus IESV mirrha & aloë, per quę contritionis amaritudo ſignificatur, *erat expectans regnum Dei.* Ioan. 3. dicitur. *Fons ſaliens.* id eſt ſalire faciens *in vitam æternam.* *8. Propter effectum retributionis.*

IN vitis Patrum dicit Abbas Paſtor fratri cuidam quærenti quid ageret; Abraham quando venit in terram promiſſionis, hoſpes, inquit, emit ſibi ſepulchrum; & poſt, terram in hæreditate percepit: ſic nos debemus facere. & cum frater quęreret quomodo hoc, dixit ſenex: Sepulchrum eſt locus lugendi & plãgendi. Sic qui vult hæreditatem obtinere, debet hic primo lugere & plangere.

ITEM legitur, quod quidã miles habuit filiã de vxore *Exempla.*

ſua

ſua valde pulchram, quam inſtigante diabolo illicito amore amauit, & corrupit: quem zelū mater per ſigna nimis euidentia aduertit & deprehendit, & cum præ confuſione ſua & filię, ſtupens nollet factum propalare, filia perpendens quod res eſſet matri cognita, conſilio cuiuſdam vetulę dedit matri venenum, de cuius hauſtu mortua eſt. Quod cum pater aduertēs horreret, & filiam dimitteret, & refugeret, ipſa eodem veneno quo mortem intulit matri, intulit & patri. Quibus ſic occiſis, diu deſperata permanſit, quouſque à quodam prædicatore Crucis audiuit, quod omnia peccata quæ poſſent fieri, quaſi nihil erant ad comparationem miſericordiæ Dei. Ad quem accedens, cum nec præ dolore confiteri valeret, tantum eam conſolatus eſt, quod ei vix loqui valens præ lachrymis, peccatum ſuum eſt confeſſa, iudicans ſe dignam omni pœna, & confuſione. Quæ etiam ſtatim vt ab eo receſſit, cum quadam ancilla ſua ad Eccleſiam iuit; & ibi in oratione ſe proſternens, & lachrymis laxans habenas, præ earum innundatione & dolore præfocata; mortua inuenta eſt. Cum autem ille qui confeſſionem eius audierat, in ſermone ad populum faceret pro ea rogari, audiuit vocem ſibi dicentem, quod potius erat neceſſarium quod ipſa oraret pro eo, quæ in lachrymarum inundatione quaſi iterum baptizata, euolauerat ad cæleſtem patriam, ſine omni pœna purgatoria.

De confeſſione.

DISTINCTIO IX.

DEINDE dicendum eſt de confeſſione, circa quam conſideranda ſunt decem. Primo quid ſit confeſſio. Secundo vtrum omnes teneantur confiteri, & quo iure. Tertio cui ſit confitendum. Quarto de quibus. Quinto quando. Sexto qualis debet eſſe cōfeſſio. Septimo de his quæ mouere debent ad confeſſionem libenter faciendam. Octauo de vtilitate confeſſionis, & eius effectu multiplici. Nono de confeſſione inutili. Decimo de impedimentis veræ confeſſionis.

Quid confeſſio. CIRCA primum ſciendum, quod eam ſic diffinit Auguſt. *Confeſſio eſt per quam morbus latens ſpe veniæ aperitur*. Ad cuius euidentiam ſciendum, quod confeſſio fit tripliciter, aut in foro conſcientiæ coram Deo, aut in foro pęnitentiæ coram Dei Vicario, aut in foro contentioſo coram iudice. In prima peccatum latens non aperitur, quia apertum erat. In tertia vero non aperitur ſpe veniæ. In media vero peccatum latens ſpe veniæ aperitur. Vnde confeſſio ſacramentalis quę eſt pars pœnitentiæ, ibi conuenienter deſcribitur, & per materiam quæ eſt peccatum, & per actum qui eſt aperire, & per finem qui eſt ſpes venię. Bene autem dicitur *peccatum latens*, quia & ante confeſſionem erat peccatum apertum confeſſori, vel alij cuicunque vt homini, non tamen vt Dei vicario. Item dicitur *aperiri* quia etſi aperiatur Dei vicario, clauditur tamen ſub ſigillo, & ipſi confeſſori vt homini, & omnibus aliis. Item dicitur *ſpe veniæ*, quia timor aliquando fit motiuum ad confitendum, non tamen mouet vt finis.

CIRCA ſecundum, ſc. *vtrum omnes teneantur ad confeſſionem*. Dicendum eſt, quod duplex eſt confeſſio; quædam mentalis, quæ fit ſoli Deo; quædam vocalis. Item vocalis duplex, quædam generalis & indiſtincta, & quædam ſpecialis & diſtincta. *Confeſſio* mentalis quæ fit ſoli Deo, eſt de Iure naturali, & ad illam tenebantur omnes homines ante omnem legem ſcriptam.

CONFESSIO vero vocalis generalis & indiſtincta, aliquo modo erat de lege Moſayca, ſcilicet per determinationem ſacrificiorum, ſicut patet in Leuitico, vbi dicitur: *Anima quæ per ignorantiam peccauit, ſic offeret*, &c. *Anima quę per ſuperbiam*, &c. *vel ſi peccauerit princeps*,

A &c. Vnde ſecundum genera peccatorum erant determinata genera ſacrificiorum; & ſic in offerendo quodammodo confitebantur peccatum ſuum. Item in emiſsione hirci emiſſarij, ſacerdos confitebatur peccata totius populi domino in vniuerſali, non ſingulariū perſonarum in particulari. *Confeſſio* vero mentalis diſtincta & determinata, ſacerdoti facienda eſt de iure diuino in lege Euangelica promulgato: quia in omni iudicio bene ordinato, oportet alterum eſſe reum, alterum iudicem. In pænitentia vero quoddam iudicium eſt, ideo decet ibi eſſe alium reum. Iudicium autem contra reum procedit, aut per probationes contra inimicum, aut per confeſſiones proprias ſponte factas. Cum ergo iudicium pænitentiæ ſit ſpontaneum, oportet procedere ex confeſſionibus rei, non ex aliis probationibus; in iudicio vero non debet eſſe iudex principalis, niſi qui poteſt abſoluere & condemnare. Et ideo iudicium illud ſoli Deo principaliter competit, qui ſolus poteſt peccata relaxare. ipſe vero quia Deus erat & non homo, ſufficiebat ei mentalis confeſſio vſque ad ſuſceptionem humanæ naturæ: ex tunc autem etiam vocalem confeſsionem quæ fit homini, requirit ab homine. & quia ipſe in forma humana nobiſcum præſens eſſe non poteſt, vicarios conſtituit homines, quibus debemus confeſsionē facere. In hoc autem quod eis poteſtatem iudiciariam ligandi & ſoluendi dedit, confeſsionem eis tanquam iudicibus debere fieri inſinuauit. *Confeſſio ſacramentalis eſt de iure diuino Euangelica.*

B

OMNES ergo homines tenentur confiteri peccata ſua explicitè ſacerdoti; quia Chriſtus hoc præcepit implicite in figura, cum dixit leproſo mundato. *Vade oſtende te ſacerdotibus*. Matth. 8. Et etiam ſine figura; in hoc non tantum poteſtatem iudicandi in foro exteriori dedit diſcipulis, accipiendam ab aliis mediante Petro, cui eam promiſit ante paſsionem, cum ſibi dixit illud, quod ſcriptum eſt Matth. 16. *Tibi dabo claues*, &c. Et dedit poſt reſurrectionem, cum dixit ei: *Paſce*, &c. Ioan. 21. Sed etiam dedit eis poteſtatem iudicandi in foro conſcientiæ, non tantum Apoſtolis quorum ſunt Epiſcopi ſucceſſores, ſed etiam aliis diſcipulis, quorum ſunt ſucceſſores inferiores ſacerdotes: & illam poteſtatem omnibus immediatè dedit per ſeipſum, cum poſt reſurrectionem dixit eis: *Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt*. Ioan. 20. Quibus autem datur poteſtas iudicandi de aliqua cauſa implicitè, datur eis poteſtas cognoſcendi de illa: nullus enim poteſt eſſe bonus iudex de his quæ ignorat. Sacerdos autem cognoſcere non poteſt ſufficienter foreſacta conſcientiæ peccatoris, niſi peccator ei conſcientiam ſuam per confeſsionem aperiat. *Neceſſitas confeſſionis ex diuino iure probatur.*

C

D

SED fortè dices, quod ex dictis non ſequitur quod peccator teneatur de neceſsitate confiteri, ſed quod ſi confitetur ſacerdos poteſt ipſum iudicare de confeſsis.

SED hæc euaſio eſt friuola: nullus enim eſt iudex meus, pro quo non teneor facere niſi quantum volō. Cum ergo Chriſtus ſacerdotes conſtituerit iudices aliorum in foro conſcientiæ, tenentur peccatores de neceſsitate ſalutis confiteri peccata ſua ſacerdoti. Et ideo bene dixit Sapiens Prouer. 28. *Quod qui abſcondit ſcelera ſua non dirigetur*. Auctoritas etiam Apoſtolica hoc præceptum promulgauit. Vnde Iacobus in canonica ſua poſtquam dixit. *Infirmatur quis ex vobis? inducat presbyteros Eccleſiæ, &c.* Cito poſt ſubiungit. *Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem vt ſaluemini*. In quo patet, quod intellexit confeſsionem eſſe faciendam ſacerdotibus, & eam eſſe neceſſariam ad ſalutem. Per hoc quod dixit, *vt ſaluemini*, quod non tantum referendum eſt ad hoc quod dixit, *Orate pro inuicem*, ſed etiam ad hoc quod dixit, *Confitemini*. Præceptum etiam de confitendo ſacerdoti Eccleſia circunſtantiauit; quantum ad illum cui confitendum eſt, & quantum ad tempus confitendi, & quantum ad modum, extra de pæn. & re. *Omnis vtriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerit* *Solutio obie.*

E

veneris, omnia ſua ſolus peccata, ſaltem ſemel in anno fideliter confiteatur proprio ſacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam pro viribus ſtudeat adimplere. Ex prædictis patet, per contritionem mortale peccatum non remitti, ſine confeſſione in re, vel in propoſito; explicitè, vel implicitè. Et ſic debet intelligi illud quod dicitur de pænitentia diſt. 1. c. *Si cui.* & c. *Ex his.* Nullus autem per confeſſionem oris, & ſatisfactionem operis, peccati abolet culpam.

De confitendo proprio ſacerdoti.

DISTINCTIO X.

B CIRCA tertium, ſcilicet cui ſit confitendum, conſideranda ſunt quinque. Primo vtrum ſit neceſſe confiteri proprio ſacerdoti. Secundo vtrum ex priuilegio vel mandato ſuperioris, poſſit aliquis confiteri alij quam proprio ſacerdoti. Tertio vtrum illi qui confitentur alicui poteſtatem ſuperioris habenti, teneantur eodem anno confiteri ſuo Parochiali ſacerdoti. Quarto vtrum in caſu neceſſitatis ſufficiat confiteri laico. Quinto vtrum confeſſi confeſſori non ſacerdoti, quem Parochialis ſacerdos poſuit loco ſui, teneantur eadem peccata iterum confiteri, poſtquam eis conſtiterit illum, cui confeſſi ſunt, ſacerdotem non eſſe.

Quis dicendus proprius ſacerdos.

AD primum, ſc. *vtrum neceſſe ſit cuilibet confiteri proprio ſacerdoti.* Dicendum quod proprius ſacerdos quadrupliciter poteſt accipi. C *Vno modo* eſt proprius ſacerdos alicuius, habens ſuper ipſum iuriſdictionem ordinariam in foro pœnitentiæ, modo tamen inferiori; & ſic proprius ſacerdos eſt ille qui communiter vocatur presbyter Parochialis. *Alio modo* habens iuriſdictionem ordinariam, ſed modo principali; & ſic Epiſcopus eſt proprius ſacerdos omnium exiſtentium in ſuo epiſcopatu: Vel etiam modo principaliſſimo; & ſic Papa eſt proprius ſacerdos omnium Chriſtianorum. *Tertio modo* habens iuriſdictionem delegatam ab aliquo iſtorum, vel à legato Domini Papæ. *Quarto modo* habens iuriſdictionem, vel ex communi conceſſione, vel permiſſione iuris; & ſic ſunt proprij ſacerdotes illi, quos Epiſcopi vel Abbates exempti eligunt in confeſſores. Talibus enim permittitur ex iure communi eligere ſibi diſcretum & prouidum confeſſorem, D extra de pæ. & re. *Ne pro dilatione.* Sic etiam eſt proprius ſacerdos presbyter quicunque illius, quem audiuit conſtitutum in articulo neceſſitatis, ſi proprium ſacerdotem aliquo prædictorum trium modorum non poteſt habere. Hoc etiam quarto modo eſt proprius ſacerdos vagabundorum quicunque presbyter parochialis, in cuius parochia voluerint confiteri: quia tales nuſquam habent domicilium proprium. ff. *ad municipa.* l. *Labeo.* Similiter dico de illis, qui domicilio relicto nauigant, vel iter faciunt, quærentes quo ſe conferant ff. *ad municipal.* l. *eius* c. *Si quis domicilio.* Sic etiam eſt proprius ſacerdos peregrinorum ad ſancta loca, quicunque parrochialis presbyter cui voluerunt confiteri de commiſſis poſtquam receſſerunt à iuriſdictione illius in cuius poteſtate habent domicilium.

Confeſſio debet fieri proprio ſacerdoti.

E ACCIPIENDO autem proprium ſacerdotem pro ſacerdote habente iuriſdictionem aliquo prædictorum modorum, non eſt facienda confeſſio niſi proprio ſacerdoti, ad hoc vt homo non tranſgrediatur præceptũ, conſequaturque confeſſionis effectum. Quia ſicut in naturalibus ad aliquem effectum requiritur potentia actiua in agente, & materia debita in ſuſcipiente, ſic ad effectum ligandi & ſoluendi in foro conſcientiæ requiritur poteſtas clauium, quæ datur ſacerdoti in ſua ordinatione, & materia debita, id eſt ſubditus, qui habetur ex iuriſdictione aliquorum prædictorum modorum. Sed accipiendo proprium ſacerdotem primo modo vel ſecundo, quamuis ſit eis confeſſio regulariter facienda, in multis tamen caſibus non oportet, vt oſtẽſum eſt.

Vt ſacerdos abſoluat debet habere poteſtatem ordinis & iuriſdictionis.

A AD ſecundum, ſc. *vtrum ex priuilegio vel mandato ſuperioris, poſſit aliquis confiteri alij quam proprio ſacerdoti.* Dicendum quod ad audiendum confeſſionem alicuius & abſoluendum, requiritur poteſtas ordinis, & poteſtas iuriſdictionis. Talis ergo poteſtas non poteſt committi non habenti ordinem, nec poteſt committi à non habente iuriſdictionem. Poteſt tamen committi habẽti ordinem, ab eo qui habet iuriſdictionem tantum, vel ab eo qui habet iuriſdictionem & ordinem. Talibus ergo quibus eſt commiſſa poteſtas, poſſunt ſubditi confiteri.

AD tertium, ſc. *vtrum illi qui confeſſi ſunt alicui poteſtatẽ ſuperioris habenti, teneantur eodem anno confiteri ſuo parochiali ſacerdoti.* Dicendum, quod Epiſcopus habet ordinariam iuriſdictionem ſuper B ſubditos ſacerdotum parochialium; illud autem quod conuenit ex ordinaria iuriſdictione, ipſe poteſt committere alij habenti ordinẽ conuenientem ad illud officium exequendum, *extra de conſecra. Eccleſia. Aqua.* Illi ergo qui confitentur legitimè habenti poteſtatem Epiſcopi, & abſoluuntur ab eodem, verè ſunt abſoluti; nec eadem peccata in numero tenentur ſuis presbyteris parochialibus confiteri. *Sed vtrum eodem anno teneantur confiteri presbyteris parochialibus peccata quæ poſt abſolutionem incurrunt*, opiniones ſunt. Et aliqui dicunt, quod non: quia per presbyterũ parochialem non intelligitur curatus inferior, ſed etiã Epiſcopus. vnde Epiſcopatus quandoque dicitur parochia, & Epiſcopus presbyter parochialis. Quod probari poſſe videtur per illud quod dicitur *extra de parochijs, & alienis parochianis.* c. *nullus.* Et 9 q. 2 *Nullus.* Et c. C *Nullus primas.* Et c. vlt. Alij dicunt per presbyterum inferiorem non intelligi niſi curatum inferiorem, quia verba debent accipi ſecundum quod ſonant in vſu cõmuni. Præterea Papa in priuilegio conceſſo minoribus & prædicatoribus, ſuper confeſſionibus audiendis, declarando videtur dicere, quod in illo ſtatuto, *Omnis vtriuſque ſexus*, intelligitur presbyter parochialis ille, qui in communi vſu ſic vocatur, in hoc quod dicit quod confeſſi fratribus teneantur ſemel in anno ſuis presbyteris parochialibus confiteri, prout ſtatuit Concilium generale. Cum enim dicendo *presbyteris* excludat non presbyteros, & per hoc quod dicit *ſuis*, excludit nõ habentes iuriſdictionem ſuper eos, videtur quod per hoc quod dicit *parochialibus*, excludit Epiſcopos. Alias D illud verbum *parochialibus* ibi poneretur pro nihilo. vbicunque autem Papa aliquid dicit per modum declarationis iuris, ſi bullatum eſt, ad omnes ſe extẽdit, etiãſi non ſit inſertum inter alias decretales: ergo cum Epiſcopus non ſit ſuper ſtatutum, confeſſi ſibi, vel alicui auctoritate eius, tenentur eodem anno ſuo curato inferiori ſemel confiteri. Non ſic autem dicendum eſt de confitentibus Papæ, vel habentibus eius auctoritatem abſolute; quia Papa eſt ſupra Concilium generale: prima tamen opinio rationabilior videtur.

Qui eſt confeſſus Epiſcopo vel alicui authoritate eius, non habet opus illo anno ſacerdoti parochiali confiteri.

AD quartum, ſc. *vtrum in caſu neceſſitatis poſſit vel debeat quis laico confiteri.* Dicendum quod confeſſio debet fieri habenti ordinem, vt dictum eſt, qui ſc. virtute clauium poſſit abſoluere, & aliquid de pænitentia relaxare, quod non poſſunt laici; ideo confeſſio ſacramentalis non debet fieri laico. Et ſi fiat non poteſt abſol- E uere, nec aliquid de pænitentia pro peccatis debita relaxare. Poteſt tamen talis confeſſio eſſe meritoria cõfitenti, ratione humilitatis; & nihilominus tempore debito tenetur confiteri ſacerdoti proprio, vel alij poteſtatem habenti.

Cõfeſſio laico facta non poteſt eſſe ſacramentalis, iſto poſſit eſſe meritoria ratione humilitatis.

AD quintum, ſc. *vtrum confeſſi confeſſori non ſacerdoti, quem parochialis ſacerdos poſuit loco ſui, credens eum eſſe ſacerdotem, teneantur illa eadem peccata iterum confiteri, poſtquam conſtiterit eis, illum cui confeſſi fuerunt non eſſe ſacerdotẽ.* Dicendum, quod tales tenentur illa eadem peccata, ſi illorum ſunt memores, iterum confiteri ſacerdoti: quia ſecundum rei veritatem, ex illis non ſunt ritè confeſſi, nec ſacramentum pænitentiæ ſuſceperunt; nec tamen iudicandi ſunt peccaſſe tanquam tranſgreſſores ſtatuti de confitendo, quia eos ignorantia inuincibilis ſeu pro

Confeſſi non ſacerdoti ex ignorantia inuincibili tenentur iterũ confiteri.

babilis

babilis excuſauit. Et dico quod illa confeſſio eis fuit meritoria, non tamen eis tam vtilis cæteris paribus, ac ſi confeſſi ſacerdoti fuiſſent: quia non ſacerdos nō poteſt conferre pœnitenti illud beneficium, quod ſacerdos ex vi clauium adminiſtrat.

De quibus tenetur quis confiteri.

DISTINCTIO XI.

CIRCA QVARTVM, ſc. de quibus homo debeat cōfiteri, videnda ſunt tria. Primo vtrū teneatur confiteri omnia mortalia, tam publica, quam ſecreta. Secundo vtrum teneatur quis venialia confiteri. Tertio vtrum omnes circunſtantias peccatorum.

B Ad primvm dicendum, quod homo tenetur confiteri omnia peccata mortalia, tam ſecreta, quam publica: quia etſi ſecreta debeant mori interius per contritionem, deferri tamen debent ad ſepeliendum exterius per confeſſionem. Et quia non ſufficit aliquid eſſe notum iudici, niſi ſit ei notum in forma iudicij, quia vt dicitur 3.q.7. *Iudicet. Iudex debet iudicare ſecundum allegata*: ideo peccata publica, quamuis ſint manifeſta ſacerdoti ſicut homini, quia tamen non ſunt ei manifeſta ſicut vicario Dei, oportet ea confiteri. Et pręterea, ſicut dicit magiſter diſt. 17. c. vlt. confeſſio eſt quædam punitio peccati, vt per eam peccator ſit humilior & cautior; vnde non eſt tantum ad notificandum confeſſori peccatum.

Omnia peccata mortalia tam publica quam ſecreta ſunt confitenda.

C Ad secvndvm, ſcil. *vtrum de venialibus teneatur quis confiteri*. Dicendum, quod per venialia non fit ſeparatio, nec à regno Eccleſię triumphātis, nec à regno Eccleſię militantis, cū ergo per ipſa regnum non claudatur, non indiget de neceſſitate officio clauium per quod regnū aperitur. Non ergo neceſſe eſt confiteri venialia per ſe loquendo; per accidens tamen poteſt eſſe neceſſarium, vel ratione dubij, quando creduntur eſſe mortalia, vel ratione ſtatuti, quando homo, qui tenetur confiteri ſemel in anno, non habet niſi venialia.

Nemo tenetur confiteri venialia niſi ratione dubij vel ſtatuti.

Ad tertivm. ſc. *vtrum teneatur homo circūſtantias omnes peccatorum confiteri.* Dicendum, quod circunſtantiæ aliquando mutant ſpeciem peccati, & tunc circunſtātiæ ſunt confitendæ, quia ſpecies peccati confitēda eſt: aliquando ita aggrauant in eadem ſpecie, quod actum reddunt mortalē, qui ſine illis mortalis non eſſet, ſicut patet: Idem enim actus illicitus poteſt fieri ex tanta intentione, quod peccatum mortale eſſet, qui tamen ex ſurreptione factus, mortale nō eſſet; & talis circūſtantia confitenda eſt. Aliquando autem non aggrauāt criminaliter, ſed venialiter: quia ſine illis illa deordinatio peccatū mortale eſſet, nec per eas fieret peccatū mortale, ſi alias non eſſet. Et ſic venialia non ſunt confitēda de neceſſitate, niſi aliquando per accidens, vt ſuperius dictum eſt. ſic tales circunſtantiæ non requiruntur de neceſſitate ad ſufficientem confeſſionem, quamuis requirantur ad confeſſionis perfectionem.

Circunſtātia mortaliter aggrauantes ſunt confitenda.

Vt avtem melius ſciri poſſit quando ſint confitēdæ de neceſſitate, & quando non; ſciendum, quod circunſtantia dicitur illud quod eſt extra eſſentiam actus, aliquo tamen modo ipſum attingens, aut quantum ad effectum, aut quantum ad cauſam. *Primo* modo dupliciter, ſcil. aut per modum menſuræ; & tales circunſtantiæ ſunt *tempus, & locus*, vel tanquam qualitas actus; & talis circunſtantia eſt *agendi modus*. *Secundo* modo eſt circunſtantia *quid factum eſt*, ſcil. mutilatio grauis vel leuis in reſpectu. *Tertio* modo tripliciter, ſcil. quantum ad cauſam finalem; & ſic accipitur hęc circunſtantia *propter quid*; aut quantum ad cauſam materialem quæ eſt obiectum actus; & ſic accipitur hæc circunſtantia *circa quid*; aut quantum ad cauſam efficientem, & hoc dupliciter ſecundum quod eſt duplex cauſa efficiens, ſc. principalis; ex parte cuius accipitur hæc circunſtātia *quis fecerit*; & inſtrumētalis, ex parte cuius accipitur hæc circunſtantia, *quo inſtrumento*, *vel quibus auxilijs fecerit*. Nec eſt intelligendum, quod *propter quid*, *circa quid*, & *quis*, ſint circunſtantiæ, inquantum ex eis dependet eſſentia actus, ſed inquantum ſunt quędam coniūctiones adiunctæ. Vnde quando quęritur *quis fecerit* tanquā circunſtantia, quæritur vtrum clericus, vel laicus, vel religioſus, & quando quęritur *circa quid*, quæritur vtrū ille homo quem percuſſit eſſet Prælatus, vel ſubditus, & ſic de alijs. Has autem octo circunſtantias ponit Philo. 3. Ethic. c. 4. & quælibet earum aggrauare poteſt inordinationem, quandoque criminaliter, quandoque venialiter.

Quod circūſtantia & quotuplex.

Circa qvintvm, ſc. *vtrum ſtatim habita opportunitate ſacerdotis, teneatur homo confiteri.* Dicendum, quod ille qui committit peccatum mortale, non ſtatim tenetur de neceſſitate confiteri, habita confeſſoris opportunitate, B ſed ſufficit quod ſemel in anno ſicut ſtatuit concilium generale; Niſi in quatuor caſibus. *Vnus* eſt ratione ſacramenti, ſcil. quando vult communicare, vel celebrare; niſi forte de propinquo expectet alium, cui deuotius & ſecurius confiteatur; ſic enim expectās nullo iure communicare prohibetur, ſi verè pęnitens eſt. *Secūdus* ratione periculi, videlicet quando eſt in notabili & imminenti periculo mortis. *Tertius* eſt in ratione conſcientiæ, ſc. quando conſcientia ſibi dictat quod ſtatim teneatur confiteri de neceſſitate. *Quartus* ratione dubij, ſc. quando probabiliter videt ſe amplius anno illo copiā confeſſoris habere non poſſe, qui ipſum poſſit abſoluere. *Quintus* caſus addi poteſt quantū ad religioſos qui ratione ſtatutorū ſuorū, & ſui ſtatus, tenentur confiteri frequentius quā inſtituit Conciliū generale. C Nec tamen propter hoc ſequitur, quod ſtatim teneātur cōfiteri, habita confeſſoris opportunitate, niſi adſit dies, quo ſecundum ſtatum religionis ſuæ confiteri teneātur. Quod autē peccator regulariter non teneatur ſtatim confiteri patet, quia ad hoc non obligatur ex iure naturæ, quia confiteri ſacerdoti non eſt ex iure naturæ abſolutè; nec ad hoc obligatur diuina lege, quia etſi Chriſtus confiteri ſacerdoti præceperit implicitè, non tamen præcepit hoc ſtatim fieri; nec ad hoc obligatur iure poſitiuo, ſed tantū ad ſemel in anno, vt dictum eſt

Nemo tenetur ſtatim confiteri niſi quinque caſibus.

Nota quod iſta maior deuotio aut ſecuritas non ſufficit vt quis poſſit cōmunicare data copia confeſſoris.

De commendantibus confeſſionem.

DISTICNTIO XII.

D CIRCA ſextum, ſcil. qualis debeat eſſe confeſſio ſalutaris. Sciendū quod debet habere ſexdecim cōditiones, quæ reddunt eam commendabilem.

Confeſſio requirit ſedecim conditiones.

Primo debet eſſe volūtaria, quia nec donū, nec ſeruitium, nec ſacrificium gratum poteſt eſſe Deo vel homini, niſi ſit voluntarium. Ideo de confeſſione dicit Pſ. 53. *Ex voluntate mea confitebor.* Item 27. *Voluntarie ſacrificabo tibi*, &c. Cant. 5. *Labia eius diſtillantia myrrhā primā*, ſc. quæ ſponte, non per vim inciſionis egreditur, vt non ſit confeſſio Achan, vel furum. vel Antiochi 2. Mach. 9. vel vt confeſſio Ionæ, Ion. 1. ſed ſit vt confeſſio dexteri latronis. *Secundo* debet eſſe ſtudioſè pręmeditata, vt homo diligenter præuideat & recogitet totam vitam ſuā, & opera ſua, & tempus ſuum, vt de omnibus poſſit confeſſori reddere rationem: vt Dauid, qui dicebat. *Cogitabo pro peccato meo.* Iſa. 38. dicit Ezechias timēs E præoccupari morte. *Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ*, &c.

1. Vt ſit volūtaria.

2. Vt ſit præmeditata.

Tertio debet eſſe feſtina. Gen. 29. *Modo confitebor Domino.* Sunt autem ſeptem cauſæ quare feſtina debet eſſe confeſſio. *Prima* eſt ex peccati & cōfeſſionis ipſius qualitate; quia peccatum ignis infernalis eſt, nec alia aqua poteſt extingui niſi lachrymoſa confeſſione, qui quam cito intrauerit domum, occurrendum eſt vt extinguatur. Bern. *Abſcondi ignem in ſinu meo, & exuſto iam latere, nudatis viſceribus, ſanie defluente, conſulendum eſt an ipſum exentiam?* Item peccatum eſt morbus grauiſſimus, confeſſio medicina. Hier. *velox confeſſio velocē facit medicinam.* Aug. de latrone dextero. *Qui cito conuertitur cito ei ignoſcitur.* Pſalmiſta 78. *Cito anticipēt nos miſericordiæ tuæ.* Peccatū eſt immūditia, à qua debet ſe iacēs cito erigere.

3. Vt ſit feſtina.

Septem cauſæ vrgent vt confeſſio ſit feſtina primo peccati ſedatio.

Quis non cito feſtinat aſinum ſuum eruere vel eleuare, quem videt in lutum cecidiſſe, Bern. *Cadit aſina, & eſt qui ſubleuet: Perit anima, & non eſt qui curet.* Qui in peccato iacet, videtur minus ſe diligere, & de ſe curare, quam de aliquo ſuorum. Quis enim eſt tam negligens, qui videt domum ſuam ſuccendi, qui eam extinguere non feſtinet? infirmum ad mortem, & curari cito non affectet? ſpoliari, & ſua deprædari, & adiutorium non aduocet? aliquid ſuorum in lutum cadere, & ſtatim non eleuet?

2. Mortis propinquitas. SECVNDO debet mouere hominem ad cito confitendum mortis propinquitas, & horæ mortis incertitudo; quia peccatori mors in omni loco inſidiatur, & cum nõ prouidetur, cito irruit. Seneca. *Mors in omni loco te expectat, & tu in omni loco ſecurus expecta, ſubito rapit hominem improuiſum.* Iſa. 28. *Dum adhuc ordirer ſuccidit me.* Eccl. 5. *Ne tardes conuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diẽ, ſubito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te.* Greg. *Si quis ſciret quo tempore à præſenti ſæculo exiret, ſe parare per confeſſionem non differret; ſed qui promittit veniã pœnitenti, diem craſtinum non ſpopondit.* De hac materia habetur ſupra, lib. 2. *de ſubita & veloci morte malorum.*

3. Periculi immenſitas. *Tertio* periculi in quo eſt peccator immenſitas, de quo ſatis habetur ſupra.

4. Miſera captiuitas. QVARTO miſera captiuitas; quia eſt in carcere peccati; in ore diaboli, leonis, lupi, & draconis infernalis, in ventre ceti, à quibus liberatur antequã abſorbeatur, veloci clamore confeſſionis. Clamat canis, ouis, porcus, cum ſe vident in os lupi cecidiſſe, vt per occurſum paſtorum eruantur. Magis eſt his fatuus peccator, qui cito non clamat per confeſſionem, cum dicat Gl. ſuper illud. Pſ. 69. NEQVE ABSORBEAT ME PROFVNDVM &c. *Non vrgebit puteus ſuper te os ſuum, niſi tu clauſeris os tuum.*

5. Amiſſi pretioſitas. *Quinto* debet mouere ad cito confitendum amiſſi pretioſitas, quia bona æterna & ſpiritualia & tempus ſuũ & ſeipſum amiſit, & bona infinita tamdiu amittit, quamdiu deberet confiteri, quæ omnia recuperat virtute confeſſionis.

6. Memoria labilitas. *Sexto* memoriæ labilitas, & rationis reddendæ neceſſitas. Bernard. *Ratio dilata facit obliuiſci multa.*

7. Dei expectatio. SEPTIMO expectantis Dei immenſitas, *quæ ſtat ad oſtium & pulſat.* Apo. 3. Specialiter autem periculoſum eſt differre confeſſionem vſque ad mortem, quia ſicut dicitur in Pſalm. 6. *Non eſt in morte qui memor ſit tui*, ô Domine. Eccl. 17. *Ante mortem confitere, mortuo quaſi nihil perit confeſſio, viuus & ſanus confiteberis.* Hoc bene vidit Ezechias infirmus, qui dicebat Iſa 38. *Viuens viuens ipſe confitebitur tibi.* Aug. *Qui differunt pœnitere vſque ad finem, vix aut nunquam bene pœnitent: quia quod creditur eſſe vera contritio, mortis inſtantis eſt exaſperatio.* Item. *qui differt pœnitere vſque in mortis articulum, ſicut incerta eſt eius damnatio, ita in dubio eſt peccatorum ſuorum remiſſio.* Item. *Qui vult ergo ſaluus eſſe, pœniteat dum ſanus eſt.* Greg. *Cũ ægritudine opprimeris, nihil aliud cogitare poteris; quia ibi dirigitur tota intentio mentis, vbi ſentitur vis doloris.* Auguſtinus. *Hac animaduerſione percutitur peccator, vt moriens obliuiſcatur ſui, qui dum viueret oblitus eſt Dei.*

4. Vt ſit vera. QVARTO confeſſio debet eſſe vera Pſalmus 50. *Ecce enim veritatem dilexiſti.* Ioan. 8. *Veritas liberabit vos.* Neceſſe eſt vt generaliter ſe peccatorem ſemper homo confiteatur, licet in ſe aliquod peccatum mortale non recordetur. Leuit. 8. *Leproſus contaminatum & immundum ſemper ſe clamabat.* Io. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus ipſi nos ſeducimus, &c.* Sit ergo vera, vt peccatum quod commiſit non taceat, nec cauſa humilitatis peccatum ſuum augeat mentiendo: & quod non fecit, dicendo ſe feciſſe. Act. 5. dixit Petrus Saphiræ & Ananiæ. *Cur tentauit ſathanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto?* Aug. *cum in confeſſione cauſa humilitatis mentiris, etſi non eras ante, peccator efficeris.* *Item* vera, vt de vero corde & non ficto procedat, Io. 12. *Maria accepit libram nardi piſtici pretioſi, & vnxit pedes Ieſu, &c.*

5. Vt ſit nuda. QVINTO debet eſſe nuda, non palliata, non verbis obſcuris, vel dubiis obuoluta, ſed apertis ſermonibus declarata Pſ. 36. *Reuela Domino vias tuas.* Iob 31. *Si abſcõdi quaſi homo peccatum meum, & celaui iniquitatem in ſinu meo, &c.* Prou. 28. *Qui abſcondit ſcelera ſua non dirigetur, qui autem ea confeſſus fuerit & reliquerit, miſericordiã cõſequetur.* Boetius. *Si medicinas expectas, neceſſe eſt vt vulnus detegas, quod homo peccata detegat, hoc requirit natura medendi.* Aug. *Quãdiu ferrum eſt in vulnere, non eſt malagma imponere.* Gre. *Vulnera occulta magis excruciant; quia cum putredo quæ interius feruet foris eijcitur, dolor ad ſalutem aperitur.* Idẽ. *Contritio apoſtema pungit, confeſſio aperit, ſatisfactio cataplaſma apponit.* *Item* debemus nudare, ad prouocandum diuinã pietatem & largitatem ad ſimilitudinem truncatorũ, qui vt poſſint citius obtinere à piis hominibus, ſuam oſtendunt infirmitatem, fœditatem, deformitatẽ, paupertatem. Sic debet facere confitens, vt magis poſſit commouere viſcera pietatis, & obtinere largiora munera diuinę largitatis. Iſa. 57. *Deſcende, ſede in puluere virgo, &c.* Et poſt. *Reuela crus, denuda turpitudinem tuam, &c.* *Item* debemus denudare, ad prouocandum diuinam curialitatem, quæ cooperit oſtendentem ſibi ſuam nuditatem. Ezec. 16. *Vidi te nudam, & confuſione plenam, & expandi amictum meum ſuper te, & operui ignominiam tuam,* Aug. *Si homo tegit, Deus detegit; & ſi homo detegit, Deus tegit:* vt patet per exemplum mulieris, quæ clamauit peccata ſua in mari. *Item* propter diuinam ſeueritatem, quę denudabit coram omnibus quæ noluerunt peccatores ſalubriter aperire ſpirituali patri in confeſſione. Iſa. 57. *Reuelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum.*

OCTO autem ſunt quæ obturant os peccatoris, ne nudam faciat confeſſionem, & quæ retrahunt ab ea. *Octo impedimenta ne peccator nudã faciat cõfeſſionem.* *Primum* eſt deſperatio veniæ cõſequendæ. *Secundum* eſt pręſumptio miſericordiæ, per quam credit peccatum non puniendum. *Tertium* eſt ſpes longę vitę, per quam confidit, vt poſt longam vitam in peccato conſumptam, pœniteat. *Quartum* eſt timor vel horror pœnitentiæ. *Quintum* eſt ignorantia culpæ aut iuſtitiæ. *Sextum* eſt amor peccati ſui, aut nocumentum ſui. *Septimum* eſt nimia verecundia. *Octauum* eſt nimia pigritia qua differt homo de die in diem.

SEXTO debet eſſe accuſans, vt homo non excuſet ſe, nec peccatum ſuum defendat, nec diminuat, ſed potius exaggeret penſando genus peccati, & omnes circunſtantias aggrauantes. *6. Vt ſit accuſans.* Iob 7. *Non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meę,* dicendo omnes circunſtantias, Auguſt. *Ignoſcamus dicit Dominus, quia agnoſcit: parcamus, quia ſibi non parcit.* Idem Iob 10. *Dimittam aduerſum me eloquium meum, &c.* Seneca. *Malus homo quicquid ab hominibus ſciri non vult, Deo narrat.* Si homo ſe accuſat, bene os diaboli obſtruit. Pſalm. 118. *Vias meas enunciabo.* Gloſſ. *Si homo ſufficienter ſe accuſauerit, vocem accuſatoris parati excludit, & os eius obſtruit.* Pſalm. 31. *Iniuſtitiam meam non abſcondi.* Pro. 18. *Iuſtus in principio accuſator eſt ſui, venit amicus eius, & inueſtigabit eum;* niſi bene ſe accuſet.

Exemplum. IN Diœc. Rhemenſi, cum quidam ſacerdos haberet quandam parochianam, quam ſciebat valde peccatricem, ſed occultam; & ipſa eſſet coram eo ſe iuſtificans, nec aliquod peccatum poſſet de ea extorquere; firmato cancello in quo erat, dixit: quod Deus dederat ei maximas reliquias, quæ non fuerant inuentę de aliqua muliere, excepta matre Dei, quæ non peccaſſet. Cum autem pulſaret campanas, & faceret Parochianos vocari, dicens quod eas reponeret in capſa argentea; illa confuſa, multa peccata & enormia eſt confeſſa. *Accuſando* autem ſe, cauere debet ne accuſet alios, vel eis imponat peccatum ſuum, ſicut fecit Adam & Eua; & multi ſimiles eis confitentur aliorum peccata, ſicut vir vxoris, & econuerſo; & ſocij ſociorum. Alij generaliter dicunt peccata omnium, dicendo, ſic facimus, ſic loquimur, vel ſic faciunt homines. Alij dicunt, ſic feci propter ſocios quibus me negare non poteram, vel ſocij traxerunt me, vel ſocij ſic faciebant, & verecundũ erat mihi non facere ſicut alij faciebant: contra tales dixit. Pſ. 36. *Reuela Domino viã tuam.* Idem 55. *Vitam meã annũciaui tibi, non alienam.* Idẽ 31. *Delictũ meũ cognitũ tibi feci, & iniuſtitiã meã non abſcondi; dixit cõfitebor aduerſum me, &c.*

Alienum ergo peccatum confiteri non debet, niſi forte peccatum ſuum non poſſit aliter confiteri.

7. *Vt ſit integra.*

SEPTIMO debet eſſe integra, vt omnia peccata maiora & minora, & circunſtantias peccatorum, à ſe abradat & obiiciat. Leu. 14. Leproſus qui mundabatur, radebat omnes pilos carnis ſuæ, & lauabatur aqua ſignificãs nobis: vt omnia idola mortalium à finibus noſtris eiiciamus; ſicut fecerũt filij Iſrael, Iudic. 10. *Peccauimus, tu redde nobis: Et hæc dicentes, eiecerunt omnia idola de finibus ſuis, & ſic placatus eſt Dominus.* Eccleſ. 18. *Ab omnibus delictis emunda cor tuum.* non vt fecit Cromatius, de quo legitur in vita S. Sebaſtiani, quod multa comminuit idola, vt reciperet ſanitatem, & nobilius, ſcilicet ſolis & lunæ retinuit, nec tamen ſanari potuit quouſque illud deſtruxit, & tunc ſanatus eſt à lepra. *Item* integra, vt omnes circunſtantias aggrauantes dicat, & maxime trahentes peccatum in aliud genus vel ſpeciem, & cauſas peccatorum non omittat. *Item* ſit integra, vt eam non diuidat per diuerſos ſacerdotes, partem confitens vni, & partem alteri, ſed totum dicat illi cui habet confiteri.

Exemplum.

B

Exemplum.

ITEM in libro Petri Cluniac. dicitur, quod quidam miles intrauit ordinem Cluniac. cui grauiſſime ægrotanti videbatur per totam quadrageſimam quod haberet runcinum ſuum cedentem faciem eius cum calcibus poſterioribus; & non ceſſabat clamare, remouete à me runcinum iſtum qui me occidit. Cum autem in fine quadrageſimę veniſſet Abbas, monuit eum ad confeſſionem faciendam; quam cum feciſſet negligenter, & interrumpendo eam clamoribus, & aliqua dimittendo ſcienter: & ſic cum quieuit, quidam apparuit ei ad caput lecti ſui, in manu ferens librum in quo erãt ſcripta omnia eius peccata, & dixit ei: Vides hæc omnia: aut tu hic dices hęc omnia, aut ego alibi dicam. Qui ad hoc motus, fecit vocari Abbatem, & facta confeſſione plenaria, à diabolo, & corporis & animæ periculo liberatur.

C

Exemplum.

ITEM in eodem libro dicitur, quod apud Rodolium, monaſterium eiuſdem ordinis, quidam monachus cõfitens, aliqua retinuit ſcienter peccata, & vidit ante ſe eodem tempore maximam multitudinem nigrorum, & duas lances, in quarum altera vidit animam ſuam, in altera omnia peccata ſua eum accuſantia. tunc vidit quendam formoſiſſimum contra dęmones clamantem, quid vultis facere? iſte non erit veſter, quia confeſſus eſt. E contra illi dicebant, quod non fuerat integrè confeſſus. Ille motus miſericordia eum eripuit ab eis, ſuadens illi vt integrè confiteretur, quod ipſe fecit, & liberatus eſt à periculo corporis, & animæ, & à dęmonibus. *Et merito* debet confeſſio eſſe integra de omnibus peccatis generaliter, quia de omnibus generale iudicium requiretur. Eccleſ. 12. *Cuncta quæ fiunt adducet Dominus ad iudicium pro omni errato.* Item diuiſionem remiſſionis non patitur vnitas charitatis (quia nõ poteſt aliquis ſimul eſſe amicus Dei (& inimicus) nec vnitas gratiæ (quæ ſimul contrariatur omni peccato: vnde aut omnia delet, aut nullum) nec etiam ſumma Dei bonitas, quæ condonat omnia, vel nullum. Verſus

Larga Dei pietas veniam non dimidiabit.
Aut nihil, aut totum, gratia larga dabit.

D

8. *Vt ſit ſimplex.*

OCTAVO confeſſio debet eſſe ſimplex, id eſt ſine duplicitate hypocriſis, vt non ſit ſicut confeſſio illius hæretici, qui confitebatur vt confeſſorem peruerteret: nec ſicut illius qui confitebatur, vt de burſa confeſſoris pecuniam furaretur: nec etiã ſicut illius, qui pro lucro, vel fauore, vel alia de cauſa, niſi pro cõſequenda venia peccatorum. Eccl. 1. *Ne acceſſeris ad Deum duplici corde, & ne fueris hypocrita in conſpectu hominum, & ne ſcandalizeris labijs tuis, & reuelet Deus abſcondita tua, & in conſpectu ſynagogæ in iudicio generali elidat te; quoniam acceſſiſti malignè ad Deum, & cor tuum plenum eſt dolo & fallacia.* Et 2. *Vę duplici corde,* &c. Hoc timeant illi, qui ad hoc confitentur ſolum, ne hæretici ſuſpicentur, vel vt boni reputentur, vel ne à ſuis ſacerdotibus moleſtentur; vel qui in confeſſione ſua ſe iuſtificant, vt vel ne mali appareant, vel vt boni iudicentur, vel videantur.

E

NONO debet eſſe verecunda Eccl. 7. *Gratia verecundiæ eſt ſuper aurum contra impudentes.* Hier. 4. *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere.* Debet autẽ erubeſcentia in confeſſione ſeruire, non dominari; vt non claudat os confitentis Eccl. 4. *Eſt enim confuſio adducens gloriam:* ſcilicet illa quæ ſeruit confeſſioni: adducit autẽ ignominiam illa quæ dominatur, & claudit os, vt ſit mutus in ore. *Debet* autem erubeſcere peccator propter ſeptem. *Primo*, quia in præſentia Dei, & cæleſtis curiæ, & corã eorum oculis fecit imprudentem, quod coram viliſſimo ruſtico facere non auſus fuiſſet. 1. Cor. 4. *Spectaculum facti ſumus mundo, Angelis, & hominibus,* Luc. 15. *Pater peccaui in cælum, & coram te. Secundo* propter nobilitatis diuinæ indecentiam, contra quam commiſit; vt fornicaria nobilis contra patrem ſuum & genus. Philo. *Erubeſce cælum intrare in canũ.* Bern. *O anima illuſtrata Dei imagine, decorata ſimilitudine,* &c. Et poſt. *Quid tibi cum carne?* Eccleſ. 41. *Erubeſcere à patre & matre de fornicatione. Tertio* propter peccati vilitatem & ignominiam, in quo deprehenſus eſt, & quod omnibus palam fiet, niſi hoc per confeſſionem & pœnitentiam contegatur. Hier. 2. *Sicut confunditur fur in furto ſuo,* &c. *Quarto* propter viliſſimi fori imprudentiam. Hier. 31. *Poſtquam oſtendiſti mihi percuſſi femur meum, confuſus ſum, & erubui.* Femur cõſueuit percuti de vili & malo foro, quando res pretioſa datur pro nihilo. *Quinto* propter dejectionis vehementiã; quia filius & hæres Dei, fit ſeruus diaboli per peccatũ: Membrum Chriſti fit membrum diaboli. Hier. 2. *Vbi non preſtitata eſt? Sexto* propter ingratitudinem diuinę miſericordię. Gre. *Erubeſcere Dei miſericordiam ſaltem deberemus, ſi eius iuſtitiã formidare nolemus. Septimo* propter ſatisfactionis ad quã tenemur ſuppletionẽ. Aug. *Erubeſcẽtia maxima pars eſt ſatiſfactionis.* Mic. 4. *Veniẽs in Babylonem liberaberis .i. in confuſionem confeſſionis.* Babylon enim confuſio interpretatur: Vnde ſuper illud Iob 29. *Non erubui* dicit Greg. *Videatur cuilibet ille vir magnus in virtutibus ſuis, mihi certè ſublimius apparet in peccatis. Ego non minus admiror confeſſionẽ humillimam, quam tot ſublimia geſta virtutũ. Scio quia per infirmitatis verecundiã, plurimis grauius ſolet eſſe, crimina commiſſa prodere, quam non admiſſa vitare.*

9. *Vt ſit verecunda.*

Peccator debet erubeſcere propter ſeptem.

10. *Vt ſit amara & lachrymoſa.*

DECIMO debet eſſe amara & lachrymoſa. Thren. 2. *Effunde ſicut aquam cor tuum, vt peccata lugeas, & omnino effundas.* de hoc ſatis habetur ſupra *de contritione.* Io. 15. *Mulier cum parit triſtitiam habet,* &c. *Vndecimo* debet eſſe diſcreta, vt ſciat homo diſcernere inter mortale & veniale, & confitendo diſcernat. *Item* diſcreta, vt diſcretum ſacerdotem quærat, ſicut medicum in ſpirituali medicina peritum. Aug. *Idem debes facere pro euitãda morte animæ, quod faceres pro euitanda corporis morte, pro qua euadenda quemcunque diſcretiorem poſſet medicum quæreret; vt euaderet.* Aug. *Qui vult confiteri peccata vt inueniat gratiam, quærat diſcretum ſacerdotem, qui ſciat ligare & ſoluere, ne cum negligens extiterit, negligatur ab eo qui eum miſericorditer monet.* Itẽ debet eſſe diſcreta, vt ſit ordinata & diſtincta, vt per ſingula peccata currat, & primo groſſiora & periculoſiora dicat, & vbi circunſtantias aggrauantes inuenit, & in aliud genus trahentes, non omittat. *Item* vt bona taceat, & Deo committat. Leui. 2. In omni ſacrificio ſal erat apponendũ. Quia in omni facto ſuo, & maxime in confeſſione, debet ſe mature homo & diſcrete habere, Ita quod per incautelam ſuam peccata ſua non augeat, ſed ſe de eis potius expediat.

11. *Vt ſit diſcreta.*

12. *Vt ſit fida.*

DVODECIMO debet eſſe fida, vt de Dei bonitate cõfidat: non ſicut Iudas, qui iniquitatem ſuam confeſſus eſt dicens. *Peccaui tradens ſanguinem iuſtum.* Matth. 26. & tamen de Dei miſericordia deſperauit. Ipſe ſiquidẽ eſt *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum*: Et eſt in ipſo confidendum, quia eſt Saluator, ſanctificator, & gubernator confitentium. Hebr. 10. *Accedamus cum vero corde in plenitudinem fidei, aſperſi corda à conſcientia mala, & teneamus fidei noſtræ confeſſionem indeclinabilem. Fidelis enim eſt qui repromiſit.* Vulgariter dicitur. *Qui indulgentiæ non credit, remiſſionem non recipit.* Vnde Dominus dicit mulieri Chananeæ. Matt. 15. *O mulier magna eſt fides tua,*

fiat tibi ſicut vis. &c. Luc. 7. dicit de Maria Magdalena; *fides tua te ſaluam fecit*, &c. Eccle. 4. *Presbytero humilia animam tuam.* Matt. 8. Et Luc. 17. *Præcepit Dominus lepro ſis, vt oſtenderent ſe ſacerdotibus, & dum irent mundati ſunt.* Et illi qui rediit dixit: *Fides tua te ſaluũ fecit.* Quia eis dictum eſt Luc. 16. *Quodcunque ligaueris ſuper terram, &c.* Leo Papa. *Multiplex miſericordia Dei, quæ lapſibus humanis ſubuenit, vt per pœnitentiam ſpes vitæ reparetur. Diuinæ voluntatis præſidijs taliter ordinatis, vt indulgẽtiam Dei, niſi ſupplicantibus ſacerdotibus, pœnitentes nequeant obtinere*, &c.

13. Vt ſit frequens. TREDECIMO debet eſſe frequens, vt dicamus, cum Chriſto Ioan. 11. *Eamus in Iudæam iterum crucifigi.* Aug. *Quanto pluries confiteris ſub ſpe veniæ, tanto citius veniam conſequeris.* Sunt autem multę rationes quare confeſſio ſit iteranda; ſc. Angeli magni conſilij ſuaſio. *Item* Spiritusſancti aduocatio ad multiplicem gemitum. Iſa. 59. *Quaſi columbæ meditantes gemimus.* Pſ. 74. *Confitebimur tibi Deus, confitebimur.* *Item* peccati remiſſio, & pœnæ debitæ pro eo: quia ibi pœnæ debitæ aliquid dimittitur in confuſione. *Item* vberioris ſanctitatis acquiſitio, & munditiæ; vt tela cruda frequenti ablutione candidatur. *Item* propter viſcerum Dei commotionem. Hiero. *Paterna viſcera interpellatione ſedula molliuntur.* *Item* propter dæmonum infeſtationem & fugationem, vt auis elongat nidum, in quo ſæpe moleſtatur, & in quo oua eius ſæpe rapiuntur. *Item* propter peccatorum iugem inſurrectionem, vt nauis ſæpe hauritur, quando ſæpe intrat aqua. *Item* propter ſcientiam bene confitendi acquirendam; quę acquiritur ex eius frequentatione, vt aliç artes ex frequenti actiones doctos efficiunt. *Item* propter memorię obliuionem frequenter computandum. *Item* propter gratiæ & meriti accumulationem. *Item* propter ſuffragiorum ſacerdotalium & Eccleſiæ acquiſitionem *Item* propter cõſcientiæ dubitationem, quia ſemper trepidat homo, ne ſufficienter fuerit confeſſus. Multę picțe valent obolum, & plures denarij ſolidum. *Item* propter maiorem humiliationem. *Cum* quæreretur à quodam Abbate quare ita frequenter confiteretur. Reſpondit, quod ideo quia ſemper timeo me non bene eſſe confeſſum, & ſępe aliquid ad memoriam reduco quod non dixeram, & quia à confeſſione humilior ſemper ſurgo. *Item* Abbas Syſoy, dixit cuidã fratri conquerẽti de frequenti lapſu. Si cecidiſti ſurge, ſi non ceſſas cadere, non ceſſa ſurgere; quia vbi inuentus fueris, ibi iudicaberis.

Multa ſuadent ad confeſſionem iterandam.

Exempla.

14. Vt ſit obediens. DECIMOQVARTO debet eſſe obediens, vt dicat *paratus ſum, & non ſum turbatus.* Act. 9. *Domine quid me vis facere.* Auguſt. *Ponat ſe pœnitens in iudicio ſacerdotis, ſibi de ſeipſo nihil retinens; vt paratus ſit facere pro recipienda vita animæ; quod paratus eſſet facere pro euitanda corporis morte: vt ſicut pro medica febre vel infirmitate, multis diebus abſtinet à vino, ita faciat pro animæ ſalute: pro conſilio medicinæ, abſtinet à carnibus, amputat ſibi crines. Aliquando ſedet in domo, abſtinet à vano gaudio, & vino: vadit extra regionem ſuam, dimittit ſua, & ſuos: Sic debet facere pro animę ſalute.*

15. Vt ſit ſatisfactoria. DECIMOQVINTO debet eſſe ſatisfactoria, vt ſit ſecundum qualitatem & quantitatem peccatorum: quia ſicut dicitur Sap. 11. *Per quæ peccat, per hæc & torquetur.* in quo quis ſe peccaſſe cognouerit, in eo ſe puniat, apponendo remedia contra morbum: quia contraria contrarijs curantur, & quanto ſe grauius meminit deliquiſſe, tanto ſe debet durius ſatisfaciendo punire. de B. Magdalena dicit Gregor. *Quot in ſe habuit oblectamenta, tot de ſe inuenit holocauſta; conuertit ad virtutes numerum criminum, vt totum Deo ſeruiret in pœnitentia, quicquid ex ſe Deum contempſerat in culpa.* Item Heſt. 13. Dum depoſuiſſet veſtes regias, luctui apta indumenta ſuſcepit, pro vnguentis varijs, cinere & ſtercore impleuit caput ſuum, & corpus ſuum humiliauit ieiunijs: & omnia loca in quibus lętari conſueuerat, impleuit crinium laceratione, & deprecabatur Dominum, Ioel. 2. *Conuertimini in ieiunio*, contra carnis concupiſcentiam, *in fletu*, contra concupiſcentiam oculorum, *& planctu*, contra vitæ ſuperbiam. Auguſt. *Ad agendam dignam pœnitentiam non ſufficit mores in melius commutare, nec à malefactis recedere, niſi de his quæ facta ſunt malis, ſatisfaciat Domino per pœnitentiæ dolorem, & per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis.*

16. Vt ſit fortis & firma. DECIMOSEXTO debet eſſe fortis & firma, vt proponat pugnare fortiter contra tentationes; Et proponat perſeuerare fortiter: vt ſit pœnitens ſimilis Iudæ Machabæo, de quo dicitur 1. Mach. 2. *Iudas Machabæus fortis viribus, ſit nobis princeps militiæ.* Iudas interpretatur confitens: Machabæus percutiens vel protegens; quia verus confitens diabolum repercutit, & à tentationibus per confeſſionem ſe protegit. Item de Iuda dicitur 1. Mach. 3. *Similis factus eſt Leoni in venatione ſua, audax, fortis, & perſiſtens, & ſecurus.* Hæ omnes conditiones his verſibus continentur.

Sit ſimplex, humilis, confeſſio, pura, fidelis.
Atque frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda.
Integra, ſecreta, lachrymabilis, accelerata.
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

De motiuis ad confeſſionem.

DISTINCTIO XIII.

Multa mouent ad deuote & libẽter confitendum. CIRCA SEPTIMVM ſciendum, quod ad confitendum libenter, & deuote multa nos mouere debent. Primo naturę magiſterium. Secundo culturæ laboritium. Tertio benignitas condonantis. Quarto ſeueritas iudicantis. Quinto confeſſionis neceſſitas. Sexto confitentis vtilitas.

1. Natura magiſterium. PRIMO quidem mouere debet naturæ magiſterium; natura enim quæ ſagaciſſima eſt in operatione ſua, manifeſte docet hominem quod debeat confitendo purgari; *Primo* natura proprij cordis: quia ſi homo comedat aliquid nociuum, ſtatim cor dolet & euomit. *Item* ſi habet homo aliquid immundum in ore, nunquam ceſſat excreare, quouſque tota immunditia expellatur. *Item* ſi habuit manus immundas, nunquã comedit antequam mundet eas. Sed mirum cum nullum venenum ſit peccato mortalius, nec aliqua immunditia peccato immũdior, quomodo poteſt retineri, quin cor doleat, & euomatur. De hac immunditia ſupra *de timore peccandi.* quidam ait.

Cor dolet, ergo vome, laua dentes, ora, manumque,
Exeat vt muſca, tondatur fortiter olla.

Iacob. 4. *Emundate manus veſtras peccatores, & purificate corda veſtra.* *Item* natura animalium, vt ſerpentis, quæ euomit venenum, bibens ad fontem, intrans arctum foramen: Similiter ceruus ad fontem innouatur, deponit vetuſtatem: ſimiliter Aquila: Sic in fonte confeſſionis animę innouantur. *Item* mare purgat ſe naturaliter, quia non ceſſat expellere fæces, & maxime cadauera. vinum non ceſſat ſe purificare, & defæcare; nec olla bulliens ſpumare. *Item* oculus ſi habet aliquam impuritatem, nunquam ceſſat flere & laborare ad purgandũ ſe. Aures ſimiliter non ſunt in pace, ſi habent impuritatẽ aliquã, donec ſe purificauerint. *Item* Iſid. dicit quod Ibis roſtro ſe purgat, aliter moritur: ore etiam parit. Sic tu debes fœtus diabolicos parere confitendo. Pſ. 7. *Concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* *Item* Cignus, vt dicunt naturales, dicitur naturaliter præſentire mortem, & præcinere lugubrè. Sic tu debes præſentire mortem æternam, ô peccator, & præcinere carmen lugubre cõfeſſionis. Pſ. 146. *Præcinite Domino in confeſſione.* Ezec. 28. *Aſſument ſuper Tyrum carmen lugubre*, &c.

2. Cultura laboritium. SECVNDO mouere debet ad confitendum culturæ laboritium, id eſt cura & diligẽtia hominum circa culturas agrorum, hortorum, & vinearum, maxime tempore quadrageſimali. Homines enim qui neglexerunt vineas ſuas, agros, & hortos, tunc incipiunt putare, fodere, arare, claudere, & excolere, quæ ante in hyeme inculta dimiſerunt. Canticor. 2. *Tempus putationis aduenit.* Eccleſ. 32. *Tempus ſeminandi*, &c. videtur quod ille qui non habet curam de ſe, maxime tempore illo, & qui ſe non excolit per pœnitentiam & confeſſionẽ, minus

minùs diligat ſe, quàm aliquid ſuorum, cum omnia velit habere culta, munda, & bona: & pro viribus ſuis ad hoc laboret Seneca. *Nihil eſt cuique vilius ſe, qui laborat, & vult habere omnia ſua bona; & non laborat vt ſit bonus* Aug. *Quid eſt ô homo, quod te velis malum habere, non autem aliquid tuorum, non vxorem, non filios, non ſeruum, non veſtē, non caligam: & tamen vis habere malam vitam: Rogo te poſtponere caligam tuam vitæ tuæ.*

3. Dei benignitas.

TERTIO mouere debet benignitas Dei circa confitentes: quæ multiplex eſt. *Prima*, quia reus in curia miſericordiæ Dei reatum confitens, non damnatur; ſed liberatur, & ſaluatur. Prou. 28. *Qui abſcondit ſcelera non dirigetur: qui autem ea confeſſus fuerit miſericordiam conſequetur.* Pſalm. *Iniuſtitiam meam non abſcondi.* Gloſſ. *Si homo agnoſcit, Deus ignoſcit. Secunda eſt*, quia reo eſt iudex pater ſuus, & frater eiuſdem conditionis, & fortè magis reus, ſacerdos, ſcilicet, & ad arbitrium matris ſuæ Eccleſiæ, in foro miſericordiæ iudicatur; & punitur. *Tertia* quia ægro pro morbo grauiſſimo & multiplici peccati, leuiſſima medicina verbi, in oſtenſione morbi, à medico ſpirituali præſtatur. Pſal. 31. *Dixi confitebor & tu remiſiſti* &c. 1. Io. 1. *Si cõfiteamur peccata noſtra, remittet nobis ea*, &c. *Quarta* quia ex compunctione à debito liberatur. Matt. 18. *Omne debitum dimiſi tibi quoniam rogaſti me. Quinta*, quia ex recognitione ſuę turpitudinis, adultera reconciliatur, & ex accuſatione ſua iuſtificatur. Iſa. 44. *Dic tu iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Sexta*, quia ex ſui vilificatione appretiatur. Hiere. 16. *Si ſeparaueris pretioſum à vili, quaſi os meum eris*, &c. *Septima*, quia culpam ſuam cognoſcens, in hoc iudicio non ſpoliatur ſuis, vel exhęredatur; ſed potius ad ea quæ amiſerat reſtituitur, & recognitione ſuæ culpę, regnum Paradiſi comparatur, & acquiritur. Lucæ 23. Dixit Deus latroni confitenti; *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Aug. *Miſericordia attulit, quod miſeria diſtulit.*

4. Iudicātis ſeueritas.

QVARTO mouere debet ſeueritas iudicantis, Dei, ſci. qui tenens euaginatum gladium, ęternam mortem minatur non confitentibus: dicens in Pſ. 7. *Niſi conuerſi fueritis gladium ſuum vibrauit*, &c. mortis ſc. ſubitę, & damnationis ęternę. Ezech. 17. *Iudicabo te iudicio adulterantiū, & effundētium ſanguinem, & dabo te in ſanguinem furoris & zeli*, &c. Huiuſmodi tamen ſententiam reuocaret Dei miſericordia per confeſſionęm; quia cum confitetur homo, & ſe iudicat & damnat in præſenti, non dānabitur in futuro. Pſ. 36. *Non damnabit* Deus confeſſum ſcil. hic, *cum iudicabitur illi.* Sed dicet Dominus, vt ait Aug. *Ignoſcamus ei, quia agnoſcit; parcamus ei, quia ſibi non parcit.* Cõfeſſio peccatorum in pręſenti, plus poſſe videtur in iudicio futuro, quam omnes ſancti, quia ibi peccatorē verè cõfeſſum à damnatione liberat, & Deum immutat; quod ibi non poſſent facere omnes ſancti. Bern. *O beata ſpes confitentium, quomodo vincis inuincibilem; quam potens es apud omnipotentem; quam cito tremendum iudicem vertis in clementiſſimum patrem? In iudicio vbi tremunt Angeli & ſancti, conſtantiſſima fides aduocata erit; hic vere pœnitentium confeſſio.* Hoc ſignificatur Gen. 44. Vbi aliis non audiētibus loqui pro Beniamin liberatione ante Ioſeph; Iudas, qui interpretatur confitens, propius accedens, cõfidenter allegauit, & ad pietatem Ioſeph viſcera concitauit. Pſ. 73. *Ne tradas beſtijs*, ſcil. infernalibus, *animas confitentium tibi; & animas pauperum*, &c. Ideo de iudicio, quo ſoli confeſſi peccatores ſaluantur, dicitur Eccl. 18. *Ante iudicium præpara iuſtitiam*, &c.

5. Confeſſiones neceſſitas.

QVINTO mouere debet cõfeſſionis neceſſitas, quia ſine hac non eſt ſalus peccatori. Iac. 5. *Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem, vt ſaluemini.* Amb. *Non poteſt quiſque iuſtificari à peccato, niſi fuerit illud ante confeſſus.* Idem. *Confeſſio animā à morte liberat, confeſſio aperit Paradiſum, confeſſio ſpem ſalutis tribuit: quia non meretur iuſtificari, qui in vita ſua non vult peccatum ſuum confiteri.*

Exemplum.

Legitur quod filia cuiuſdam magni principis viſitans curiam, cum eſſet virgo degens ſanctiſſimè, conſuluit Papam vtrum religionem intraret: qui attendens eius ſanctitatem, conſuluit quod in ſtatu ſuo permaneret. Et cum iniecisſet oculos in quendam ſeruum eius, cor-

A rupta ab eo prolem habuit, & perdidit, & religionem intrauit; & tamen hoc peccatum confiteri erubuit, multum ſe pro eo affligens in religione. Cum autem moreretur, & ſancta crederetur, ab abbatiſſa adiurata quod eam certificaret de merito ſuo, apparuit ei poſt mortem horribilis, dicēs ſe damnatam, quia illud peccatum quod commiſerat, non fuit confeſſa.

De confeſſionis effectu.

DISTINCTIO XIV.

6. Confeſſionis vtilitas, & hæc multiplex.

SEXTO mouere debet confitentis vtilitas, quam ſcil. homo cõſequitur ex confeſſione. Vtilitas enim cõfeſſionis eſt multiplex. Nam confeſſio animam inquinatam purificat, deturpatam pulchrificat, obſcuratam B clarificat, perturbatam lætificat, liberat impugnatam, vitam vitæ reſerat obſeratam.

1. Animā purificat.

PRIMO quidem confeſſio animam per peccatum, inquinatam purificat. Confeſſio enim eſt lotorium in quo omnes peccatorum maculæ diluuntur, quas omnes aquę mundi delere non poſſent. Bern. *Omnia peccata in confeſſione lauantur.* Hoc bene figuraliter deſignatur 4. Reg. 5. de Naaman leproſo, cui dixit Eliſæus. *Vade lauare ſepties in Iordane*, &c. Si rem grandem præciperet Deus pro deletione omnium peccatorum, pro emendatione à lepra, certe facere deberemus, quanto magis quia dicit nobis, *lauare, & mundaberis.* Iordanis interpretatur humile iudicium. In confeſſione ſe debet confitens humiliter iudicare, vt euadat horrendum Dei iudiciū; in iſto ſaluatur, qui in illo damnaretur. 1. Cor. C 11. *Si noſmetipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur.* Ergo ſecundum conſilium, Pſal. 94. *Præoccupemus faciem eius in confeſſione.*

IN hoc humili iudicio lauari debemus ſepties, ideſt à ſeptem peccatorum generibus, & tunc per ſeptiformen gratiam omnia diluuntur, Iudith 12. dicitur, quod *ipſa noctibus exibat in vallem Bethuliæ, & baptizabat ſe in fonte.* Iudith interpretatur confitens. Bethulia, domus dolens Domino, aut domus parturiens Dominum. Iudith ergo, id eſt confitens, debet deſcendere in vallem per humilitatē, in vallem inquam Bethuliæ, id eſt Eccleſiæ, quæ eſt domus, in qua docetur homo dolere de peccatis Domino; id eſt ad honorē Domini, & propter offenſæ Domini veniam obtinendam. Hæc eſt etiam domus parturiens Dominū, in qua confitens cū multo D dolore euomens peccata, parturit ſalubriter Dominū ad ſalutem. Sequitur. *Baptizabat ſe*, quia in confeſſione delētur omnia peccata ſicut in baptiſmo, hoc excepto, quod in baptiſmo delētur peccata quantum ad culpā, & omnem pœnam, in confeſſione remanet homo debitor pœnæ ſatisfactoriæ. In confeſſione igitur anima regeneratur ad vitam, & renouatur ad gratiam. Ad hūc fontem Bethulię, debet homo ſicut ceruus ſitiens, & veneno æſtuās; & ſicut ſerpens ad aquam, vt ibi venenū euomat, properare. Pſ. 41. *Quemadmodum deſiderat ceruus*, &c. *Sequitur* in auctoritate præmiſſa de Naamā leproſo. *Et ſanitatem recipiet caro tua:* quia fomes libidinis, etſi non extinguitur, tamen multum debilitatur in carne; *atque mundaberis* in anima.

IN confeſſione igitur anima mundatur, & mundādo E ſanatur. Hæc eſt medicina laxatiua, per quam omnes humores noxij expelluntur, apoſtema rumpitur, & ſanies emittitur; mirabiliter eſt lenis hæc medicina, quæ ſolo verbo ſanat ægrotum. Greg. *Vulnera occulta magis excruciant, quia cum putredo, quę interius feruet foras ejicitur, dolor ad ſalutem aperitur.* Idem. *Contritio apoſtema pungit, cõfeſſio aperit & ſaniem ejicit, ſatisfactio cataplaſma apponit.* Seneca. *In his morbis quibus affligimur, qui peius ſe habet minus ſentit: & præmia ſua narrare vigilantis eſt, & vitia ſua confiteri ſanitatis indicium eſt.* Item Seneca. *Difficulter ad ſalutē peruenimus, quia nos ægrotare neſcimus.* Purgari debet anima ſicut purgātur vici Pariſius tempore pluuioſo: ſicut ſtabulum iumentorum; & ſicut fanum diaboli purgatur à ſpurcitia idolorum, vt fiat templum Dei. 2. Paral. 22. *Præcepit Rex Ioſias viris Iuda, vt proijcerent vaſa Baal de*

templo Domini, & combuſſit ea in torrente Cedron. Ab idolis itaque peccator purgat templum cordis confeſſione peccatorum. De purgatione huius templi dicitur 2. Machab. Item decimo eiuſdem dicitur, quod Iudas & Iudæi templum purgauerunt. 2. Dialo. 8. Dicitur, quomodo diabolus dolet de purgatione tēpli. Cum enim vt ibi dicitur, B. Benedictus in monte Caſſino inueniſſet fanum Apollinis, ſuccidit lucos, contriuit idolum, ſubuertit aram, & conſtruxit ibi oratorium S. Martini, & S. Ioannis; & antiquus hoſtis audiebatur clamans, & conquerens vim ſibi illatam, & ſe expulſum. Clamor eius à diſcipulis B. Benedicti audiebatur, licèt ſpecies eius non videretur. Eidem etiam apparebat flammantibus oculis comminans, & vocans eum nomine ſuo; cui cum vir Dei non reſpondebat, dicebat ei, maledicte. Patet igitur ex prædictis, quod confeſſio eſt lotorium mundatiuum, antidotum ſanatiuum, & iudicium ſaluatiuum.

Exemplum.

2. *Animā pulchram reddit.*

Secundo confeſſio animam deturpatam pulchrificat Pſ. 95. *Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius.* Idem 103. *Confeſſionem & decorem induiſti.* Ber. in Epiſt. ad Sophyam. *Ama confeſſionem ob quam amaris, ama confeſſionē ſi affectas decorem.* Sequitur. *Si peccata ſunt, in confeſſione lauantur; ſi bona ſunt, confeſſione commendantur; ſacrificium Deo offers cum peccata tua confiteris. Etenim ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Cum Dei beneficia recordaris, immolas Deo ſacrificium laudis. Bonum ornamentum animæ confeſſio, quæ & peccatorem purgat, & iuſtum reddit purgatiorem. Abſque confeſſione iuſtus iudicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. Confeſſio igitur eſt peccatoris vita, iuſti gloria. Hæc eſt neceſſaria peccatori, iuſtum nihilominus decet. Epiſcopus* quidam cum daret ſacramentum Euchariſtiæ populo ſuo, vidit ibi duos quos audierat eſſe in adulterio, alterum teterrimum, & alterum lucidiſſimum, & cum quæreret cauſam, dictum eſt ei ab Angelo, quod alter vere confeſſus fuerat, alter in peccatis manebat.

Exemplum.

3. *Animā clarificat.*

Tertio confeſſio animam obſcuratam clarificat. Peccata namque tenebræ ſunt; vnde obnubilant aſpectum interiorem animæ, vt nec ſe, nec Deum, nec etiam peccata ſua cognoſcat: multa enim credit non eſſe peccata, quæ tamen ſunt; vel non ita grauia, nec attendit numerum, nec multas circunſtantias aggrauantes, nec ſuum aduertit periculum, nec vilitatem ſtatus ſui, nec diuinæ iuſtitiæ ſeueritatem; ſed infuſo ſibi lumine diuinæ gratiæ, cognoſcit hæc omnia. Pſalmus 75. *Notus in Iudæa Deus.* Oſeæ 5. *Vidit Iudas*, id eſt confitens, *vinculum ſuum.* Thren. 3. *Ego vir videns paupertatem meam.* 1. Mach. 3. *Cognouit Iudas, & exijt.* Luc. 16. *Cæcus clamans ad Ieſum ſecus viam, illuminatur.* Heſter 8. *Iudæis noua lux oriri viſa eſt.*

4. *Animā lætificat.*

Quarto confeſſio animam perturbatam lætificat. Multum gaudet pænitens, facta confeſſione; ſicut æger infirmatus ad mortem, de ſua ſanatione; ſicut multis plagis lethalibus ſauciatus, de ſua curatione; ſicut multis obſeſſus periculis, de ſua liberatione; ſicut captiuus in ſeruitute duriſſima & viliſſima detentus, de ſua euaſione, ſicut graui pondere depreſſus, de ponderis depoſitione. De graui pondere peccati dictum eſt ſupra. De pænitentia vere dicit ſaluator. Matth. 11. *Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Iugum quidem ſuaue eſt, quia releuat à duriſſima diaboli ſeruitute. Onus verò leue, quia exonerat à grauiſſimo pondere peccatorum. Sępe ſolent homines poſt confeſſionem factam dicere ſe velut à magna ſarcina liberatos, & à duris oneribus expeditos; quaſi maxima turris eſſet de collo eorum depoſita. Bern. *Libet admirari quàm leue ſit iugum Domini. An non leue eſt, quod non ſolum non grauat, ſed leuat? Quid eo leuius onere, quod non ſolum non onerat, ſed portat hominem, cui portandum imponitur?* Hoc gaudium bene fuit figuraliter deſignatum in liberatione Iudæorum de morte, ad quam omnes fuerant condemnati. Heſter 8. *Iudæis noua lux oriri viſa eſt, gaudium, honor*, &c. *Item* lætificat de percepta ſpirituali conſolatione. Pſal. 118. *Os meum aperui* confitendo, *& attraxi ſpiritum*, id eſt Spiritus ſancti conſolationem. Cōfeſſio impetrat conſolationem, recuperat gratiam amiſſam, & auget habitam. Require ſupra de pænitentia.

Exempla.

Dixit Petrus Cluniac. quod cum quidā ſacerdos ſolitarius quandam monialem viſitaret, primo bona intentione, poſt carnaliter peccauit cum ea; & cum inconfeſſus celebrare præſumeret, & miniſtraſſet, & cōſecraſſet, in perceptione nihil inuenit in calice. Idem accidit ei ſecunda die, & pluries, qui ex hoc confuſus, & compunctus, currens ad epiſcopum ſuum confeſſus eſt, & tūc poſtea inuenit. *Idem* fere dicitur in Chronicis, quod accidit tempore Caroli magni, quod cum in Vigilia Natalis quidam ſacerdos peccaſſet cū quadam muliere, & deberet celebrare miſſam primam, in perceptione Euchariſtię vidit columbam quandam de cœlo deſcendentem, & haurientem & deportantem quicquid accipere debebat: ſimiliter accidit in miſſa ſecunda. Cum autem peccator compunctus, curreret ad vicinum confeſſorem, & confeſſus fuiſſet peccatum ſuum; in miſſa tertia eadem columba, quicquid detulerat de calice reportauit.

5. *Animam liberat.*

Quinto confeſſio animam liberat alligatam. liberat enim eam à vinculis peccatorum, quę ſunt vincula vel catenę. Prou. 5. *Vnuſquiſque peccatorum ſuorum funibus conſtringitur.* Pſ. 118. *Funes peccatorum circumplexi ſunt me.* Ideo dicitur Iſa. 51. *Solue vincula colli tui, captiua filia Sion.* Et 58. *Diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes.* Bern. ſuper Cant. ſerm. 6. *Humiliter confitentis remittit Deus peccatum, & diabolus eum, quem in corde hominis habebat, amittit principatum. Vbi enim peccatum remittitur, de corde peccatoris proculdubio diabolus eiicitur. Item* confeſſio liberat à poteſtate dæmonum, & à viliſſima ſeruitute eorum, quaſi de faucibus lupi, leonis, & draconis infernalis, Pſal. 31. *Libera me de ore leonis*, &c. Manaſſes liberatur de carcere regis Babylonis, confitens peccata ſua, ſicut habetur, 2. Paral. in fine. Ouicula quandoque clamore eruitur de ore lupi. Et Ionas clamans ad Dominum de ventre ceti euomitur. Ionæ 3. Item Matth. 15. Ad clamorem mulieris Chananeę (in cuius facto notatur qualis debet eſſe confeſſio) expulit Dominus dæmonem ab eius filia. Item Lucæ 4. Imponente Ieſu manum, exibant dæmonia à multis; quia in confeſſione, ad impoſitionem manus ſacerdotalis abſolutionis, homo à diabolo & peccato liberatur.

Exemplum.

Item in vitiſpat. narrauit abbas Serapion, quod cū iuuenis eſſet manducans cum abbate ſuo, ſurgens à refectione, accipiebat vnum panem paximatium, & comedebat occulte ignorante abbate; & hoc facere ita duxerat in conſuetudinem, & verecundabatur patri confiteri, quod iam non poſſet refręnare appetitum ſuum. Cum autem quidam fratres veniſſent ad Abbatem, interrogantes eum de cogitationibus ſuis, ait eis: Nihil eſt ita noxium monachis, nec ita lætificat dæmones, ſicut ſi fratres celent cogitationes ſuas ſpiritualibus patribus. Quod cum audiret dictus Serapion, prouolutus eius genibus, & proſtratus in terram, & cogitans quod pro eo verbum diceret, incepit cum fletu peccatum ſuum confiteri. Cui pater dixit, quod diabolus, qui ſua taciturnitate tenebrauerat cor eius, ſua cōfeſſione humili eſſet excuſſus ab eo. Nondum verba ſenex finierat, & ecce diabolus exiuit de ſinu, in quo ſolebat abſcondere paximatium, quaſi flamma ignis, & lampas fœtidiſſima, ita quod tota domus eſſet repleta quaſi ſulphureo fœtore. Et ait Abbas. Oſtendit tibi Dominus nunc palam viſibiliter, quod tibi verbis prius oſtendebam. Confeſſio enim denudat, & aperit ſecretum diaboli proditoris, ideo confuſus recedit.

Exemplum.

Item in vitiſpatr. dicitur, quod Abbas Macharius habitās ſolus in eremo, vidit dæmonem tranſeuntem, qui videbatur indutus tunica linea, quæ tota tenebrata erat, & per omnia foramina pendebant ampullæ. Inquirenti Machario quo tenderet, reſpondit: Vado viſitare fratres. Quærenti, quid ſibi vellent ampullæ, reſpondit: quod guſtum portabat fratribus, vt qui non guſtaret de vna, guſtaret de alia; ideo tot portabat. Et hoc dicens pertranſiit. Adiurauit autem eum Macharius, vt

rius, vt ad ſe rediẽs aduenirec. Videns eum Macharius A redeuntem, interrogauit eum quomodo ſe haberent fratres, dixit ei diabolus, quod omnes ſanctificati ſunt, nec aliquis eorum acquieſcebat ei, niſi vnus, qui ad flatum tentationis eius mouebatur vt ventus; addens quod Theotiſtus vocabatur. Quo audito, iuit Macharius ad viſitandum congregationem fratrum. Cui fratres cum ramis palmarum proceſſerunt obuiam. Cum autem quilibet eorum pararet ſibi cellam ſuam, quæſiuit quis eorum vocaretur Theotiſtus. Quo inuento declinauit ad cellam eius, & quæſiuit ab eo quomodo erat ei de cogitationibus ſuis; & cum ille diceret quod bene, & erubeſceret dicere ſuas tentationes; ait ſenex, quod tot annis vixerat ſolitarius, & in arcta pœnitentia, & tamen impugnant me, inquit, cogitationes fornicationis in tanta ſenectute, & tamen omnes honorãt B me: & ſic fecit, quod ille reuelauit cogitationes ſuas ei, & confeſſus eſt ei omnia & ille iniunxit ei ieiunium, & quod meditaretur circa ſcripturas ſanctas, & ſi adhuc tentaretur, quod ſemper reſpiceret ſurſum, non deorſum; & Dominus iuuaret eum. Cum autem cõfirmaſſet & confortaſſet eum his & aliis verbis, rediens ad locum ſuum; & iterum videns eundem dæmonem, quæſiuit ab eo quomodo eſſet ei, qui dixit, quod male: quia illos quos viſitauerat, ſanctiores & fortiores inuenerat quàm priùs, & præcipuè illum quem prius habebat amicum, inuenerat magis ſanctum, & magis ſibi aduerſarium. *Item* confeſſio os diaboli obſtruit, vt non poſſit hominem accuſare de eo, de quo accuſauit ſe in confeſſione. Pſalmus 62. *Obſtructum eſt os loquentium iniqua.*

Exempla.

Et nota, quod cum quidam bonus vir adiuraret quendam dæmoniacum, vt diceret ei nomen ſuum, ait quod triplici nomine vocabatur, ſcil. claudens cor ne conteratur, claudens os ne confiteatur, claudẽs burſam ne eleemoſynas largiatur. Delet etiam chyrographum ſeu ſcripturam diaboli, ſicut patet exemplis infra ſcriptis. *Clericus* quidam cum bene & ſanctè viueret, inuidens ei diabolus, fortiter impugnauit vt caderet, qui in aliquod graue & enorme peccatum prolapſus eſt. Cum autem vellet diabolus eum confundere, & aſſumpta humana ſpecie eum coram ſuo Epiſcopo accuſaſſet, & aſſignata eſſet dies in qua quę dicebat diabolus debebat probare, afferens chartas ſuas coram iudice, in quibus continebatur locus, & tempus, & perſonæ quibus ſcientibus peccauerat. Dictus autem D clericus videns ſe in arcto poſitum, confeſſus eſt ſacramentaliter omnia, dolens & proponens non redire ad peccata. Cum autem eſſent coram iudice, & diabolus diceret ſe habere multa contra eum, quæ poterat probare per ſcripta & teſtes. Reuoluens ſcripta ſua, ibi inuenit omnia deleta, dicens; certe hodie erant omnia quæ habebam contra iſtum hic ſcripta, ſed neſcio quis omnia hæc deleuit. Et hoc dicto, euanuit. clericus autem in ſecreto confeſſionis, Epiſcopo omnia hæc narrauit.

Exempla.

Item dicitur de quodam ſancto patre, quod cum aliquando eſſet occupatus in aliquo opere cum fratribus, & tradidiſſet obliuioni dicere Nonam ſuo tempore, propter occupationem; vidit diabolum tranſeuntem ante ſe, & ferentem vnum librum maximum ad E modum rotuli, ſuper humerum ſuum; qui videbatur magnus ad modum turris; & adiurauit eum in nomine Domini, vt dimitteret librum illum: & cum reuolueret eum, inuenit in vna pagina eius ſcriptum, quod ipſe illa die & hora qua debuerat, Nonam non dixerat. Ipſe autem ſtatim proſtratus pedibus socij ſui, ſuam confeſſus eſt negligentiam, & ſtatim in rotulo diaboli reſpiciens, quod prius erat ibi ſcriptum, inuenit deletũ; & ex hoc nouit virtutem confeſſionis.

Item dicitur, quod cum quædam vidua familiariſſima eſſet cuiuſdam Epiſcopi, propter religionem quæ credebatur in ea, cum inſtigante diabolo peccaſſet cũ proprio filio, & prolem inde habuiſſet, idem diabolus volens eam confundere, & per hanc religioſas perſonas infamare, in humana ſpecie venit ad Epiſcopum dicens, quod ipſe probaret eam die aſſignata peſſimam meretricem. Cum autem accuſaſſet eam, aſſignatur ei dies ad probandum dicta contra eam; diabolus autem colligens, & in ſcripto redigens acta eius, & omnes peccati eius circunſtantias, ad diem venit. Illa autem videns ſibi diem inſtare, confeſſa eſt peccatum ſuum, & diabolus ea veniente ad diem, aperuit chartas ſuas, & inuenit omnia quæ contra eam habebat deleta; inſuper nec eam agnouit.

Exemplum.

Item dicitur, quod quidam ſacriſta cuiuſdam Abbatiæ ſurrexit vt pulſaret ad matutinas, & vidit diabolum portantem ſaccum plenum, & librum in manu. Cum quæreret dictus ſacriſta quis eſſet, ait quod erat ſcrutator officinarum, qui faciebat monachos in dormitorio vigilare, in eccleſia dormire, in refectorio mala ſigna facere, & micas diſpergere; de quibus ſaccus quem ferebat erat impletus, vt dicebat, & liber quem ferebat, de negligentiis fratrum. Sed dicebat, quod ſuper omnia oderat capitulum; quia ſæpe in capitulo amittebat quicquid laborauerat, propter confeſſiones & accuſationes ibi factas, & pęnitentias. *Item* non ſolum chirographum diaboli delet confeſſio, ſed & characterem, & imaginem beſtiæ delet, ita vt non poſſit diabolus recognoſcere iam cõfeſſum; ſicut multis declaratur exemplis ſequentibus.

Exemplum.

Cum duo prædicatores oberrarent in montibus Hyberniæ, nec viam poſſent inuenire, aſpiciunt non longe homunculum quendam; quem cum vocarent, & eos fugeret, inſequentes eum attingunt eum inter C arcta montana. à quo cum quęrerent de via, & vix ſciret eis reſpondere; cum multum inſtitiſſent vt diceret eis quis eſſet, eis dixit: quod per tres annos ſeruierat dæmonibus, qui apparebant ei in diuerſis flagitiis, cum quibus fœdus inierat, & eis fecerat homagium, vt eorum faceret voluntatem, & eorum ferebat in manu ſua impreſſum ſigillum, in quo erant ſcriptæ litteræ illius homagij, quod oſtendit eis. Ipſi autem vix potuerunt ei ſuadere quod cum eis veniret vſque ad villam. Cum autem in villam veniſſent, & quidam eorum prędicaret de abominatione peccatorum, & de miſericordia Dei quam faciebat confitentibus; ille homo coram omnibus factum ſuum dixit. Cum autem cum lachrymis fuiſſet confeſſus fratri peccatum ſuum, inuenit quod ſigillum diaboli à manu ſua erat deletum. Cum D autem poſt aliquantos dies confortatus & inſtructus rediret ad ſiluam ſolitam, vt inde aliqua quę ibi habebat reportaret, obuiauit illi dæmoni cui homagium fecerat, diſcurrenti per montes cum multitudine aliorũ dæmonum cum equis nigris & canibus, quærenti ab eo ſi viderat talem hominem, quem nuper amiſerat ſeruum fugitiuum: Et cum ad vltimum quæreret ab eis ſi eum non agnoſcerent, ipſi dicebant quod non; & cum ille aſſereret eis quod ipſe eſſet ille quem quærebant, reſpicientes in manu eius, & non inuenientes ſuũ ſigillum, dicebant quod mentiebatur, quia ſignum homagij non habebat; ſed deriſorem reputantes eum, ab eo receſſerunt; ipſe autem lætus ad fratres rediit, & cum eis remanſit.

Exempla.

Item legitur, quod fuit quidam flagitioſus, qui fœdus E cum diabolo inierat, & ſæpe cum eo quaſi cum ſocio in humana ſpecie diabolus ibat. cum autem inuitaret eum diabolus ad balneum, vt ibi eum extingueret: cumque tranſiret ante quandam eccleſiam, homo ille timens peccatum ſuum & ſocium, dixit quod omnino volebat videre quid in eccleſia illa fiebat; & cum non poſſet eum diabolus retinere, dixit, quod ſaltẽ ad expectantem cito rediret: cumque moram faceret, diabolus omnes qui eccleſiam illam intrabant rogabat, vt ſocio ſuo dicerent, quod cito rediret. Ille autem confeſſus & pęnitens rediit. & cum quęreret diabolus ab eo, ſi vidiſſet ſocium ſuum, & ille diceret, quod erat ipſe quem quærebat, dicebat diabolus quod mentiebatur: & cum ipſe diceret quod in veritate ipſe eſſet, ſed per Dei gratiam virtute confeſſionis fœdus eius abnegauerat,

appareat, vt facit hypocrita: vel illius qui ob hoc confeſſionem frequentat, vt aliquod commodum temporale acquirat. qui ſimilis eſt vulpi, quæ ob hoc ſe mortuam fingit vt corniculas capiat, linguam extrahendo. Similiter illius qui confeſſionem frequentat, & peccatum occultat, vel qui proponit non recedere à peccato. hic ſimilis eſt Iudæ proditori, qui oſculo tradidit filium hominis. De his Titi 1. *Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.* De hoc Eccl. 1. *Acceſsiſti malignè ad Deum, & cor tuum plenum eſt dolo & fallacia.* Eiuſdem 2. *Væ duplici corde, & labijs ſceleſtis,* &c.

6. *Quia ſine ſpe veniæ.*

Sexta eſt deſperantis, vt Iudæ Iſcariotis proditoris, qui dixit: *Peccaui tradens ſanguinem iuſtum.* Matt. 27. *Et ſtatim laqueo ſe ſuſpendit.* De hoc Act. 1. *Hic poſſedit agrũ de mercede iniquitatis, & ſuſpenſus crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia viſcera eius.* Talis fuit confeſſio Cain, Gen. 4. *Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear.*

7. *Quia fit ex præſumptione.*

Septima eſt confeſſio præſumentis, vt illorum qui abutuntur miſericordia Dei, nimis eam extendendo; vt eorũ qui confitentur peccata, & promittunt ſibi eorum impunitatem. hi ſignificantur per Iudam filium Ioannę, qui interpretatur miſericors Dominus, de quo Luc. 3.

8. *Quia fit cũ mendacio.*

Octava eſt confeſſio augentis peccata, vt mentientis in confeſſione. Hic ſignificatur per Iudam filiũ Ioſeph, Lucæ 3. qui interpretatur augmentum, quia mentiens auget peccatum ſuum. Talis eſt confeſſio eorum qui cauſa humilitatis dicunt ſe feciſſe quod non fecerunt, vel diabolo ſuadente, dicunt ſe non feciſſe quod ſe feciſſe recolunt, vel ſe dicunt à peccato non poſſe abſtinere, vel pœnitentiam ſe non poſſe facere.

9. *Quia fit cũ ſui defenſione.*

Nona eſt confeſſio excuſantis vel defendentis peccatũ ſuum. hic ſignificatur per Iudam Machabæum, qui interpretatur protegens, vel ingenioſus; quia peccatum, quod debet accuſare in confeſſione, excuſat ingenioſè & defendit. Hic Iudas cum viciſſet dextrum cornu, vincitur à ſiniſtro: quia multi peccata notabilia, & in quibus non erubeſcũt, ſed ex quibus apparent aliquid fuiſſe, & valuiſſe, confitentur & valde bene denudant; illa quę ſunt turpia & enormia celant, palliant, defendunt, & excuſant. de hoc 1. Mach. 9.

10. *Quia in aliũ peccata reijcit.*

Decima eſt confeſſio proiicientis in alium, vt fecerunt primi parentes. Adã peccatum retorſit in mulierem, mulier in ſerpentem, ſic faciunt qui in confeſſionibus ſuis alios accuſant, & ſe excuſant; vt mulier virum ſuum, & econuerſo; ſocius, ſocium. Hi ſignificãtur per Iudam qui aſcendit cum Zorobabel de Babylone. Zorobabel interpretatur, aliena tranſlatio, Babylon confuſio, quia confuſi de peccatis ſuis, ea in alios transferunt, accuſando eos.

11. *Quia eſt dimidiata.*

Vndecima eſt confeſſio dimidiantis, vt eorum qui partem retinent; & partem peccatorum confitentur; vel qui vnam partem dicunt vni, & aliam partem dicunt alteri ſacerdoti, ne nimis videantur peccatores. Hi ſignificantur per Iudam, qui confitebatur ſuper portam ſterquilinij inter Moſollam & Beniamin, qui erant duo ſacerdotes. Neæ. 12.

12. *Quia fit ſe iuſtificando.*

Duodecima eſt confeſsio ſe iuſtificantis & gloriantis. hæc ſignificatur per Iudam filium Seuna, qui interpretatur auditio famę, vel nomen auditum; vt eſt eorum confeſsio, qui bona ſua in confeſsione confitentur, vt nomen & famam eorum cõfeſſor audiat. Sic Phariſęus dicebat: *Ieiuno bis in ſabbatho, decimas do,* &c. Luc. 18.

13. *Eſt confeſſio vtilis & ſalutaris quæ multa bona nobis accumulat.*

Tredecima eſt confeſsio ſalubriter confitentis. Hæc ſignificatur per Iudam filium quartum Iacob & Lyę, Chriſti & eccleſiæ. Poſt ſui ſtatus viſionem, qui per Rubem ſignificatur, qui interpretatur viſio. Poſt contritionem, & lachrymarum eius exauditionem à Domino, qui per Symeon ſignificatur, qui interpretatur audiens mœrorem. Poſt gratiæ infuſionẽ, quæ per Leui ſignificatur, qui additamentum interpretatur: Sequitur vera & ſalutaris confeſsio, quæ per Iudam ſignificatur, qui confitens interpretatur; quia Chriſtus poſt hos militanti eccleſiæ parię confitentem. Eſt enim rex confitentium, vt teſtatur titulus triumphalis: *Ieſus Nazarenus rex Iudæorum,* id eſt confitentium. Eſt enim eorum Ieſus, ſcilicet Saluator, Nazarenus, id eſt ſanctificator (Nazareth enim ſanctitas interpretatur) Rex, id eſt rector & gubernator. Et nota, quod Iudas ex multis verum ſignificat confitentem. primo, quia Phares & Zaram de Thamar genuit; Beniamin in ſui cuſtodiam ſuſcepit, pro eo coram Iacob allegauit: hunc Iacob & Moyſes in ſuis benedictionibus mirabiliter cõmendauit. Huius enim tribus, vt dicitur Iudic. 1. Ducatum belli, & victoriam acquiſiuit contra Chananæum; Hieruſalẽ vrbem cœpit, Gygantes interfecit, regnum acquiſiuit; & de eius ſtirpe Chriſtus deſcendit. Similiter confeſſio de amaritudine pœnitentię generat Phares, id eſt à malo diuiſionem, quæ Phares interpretatur; & Zaram, quæ dicitur oriẽs, id eſt gratiæ illuminationem, animam cuſtodit, & corã Chriſto in iudicio eam allegando defendit; ipſi confitenti laus & benedictio Iudæ multiplex competit; ipſa dæmones & peccata expugnat, & ſuperat, & exterminat; & vrbem Hieruſalem, & regnum eius cæleſte, & Chriſtum habere, & æternum prȩmium impetrat veraciter pænitenti & confitenti.

De impedientibus confeſſionem.

DISTINCTIO XVI.

Duodecim confeſſionem impediunt.

Circa decimvm, ſcil. de his quæ veram cõfeſſionem impediũt vel retardant; ſciendum quod ſunt 12.

1. *Infidelitas.*

Primum eſt peccatorum infidelitas, quia non credũt Dei verba eſſe vera. Pſalm. 77. *Nec fideles habiti ſunt in teſtimonio eius;* vel virtutem clauium, vel ſacramentorum. Iſa. 21. *Qui incredulus eſt infideliter agit.* hæc infidelitas eſt maſſa plumbea, proiecta in os iniquitatis. Zach. 5. *Hoc oppilat os eius.*

2. *Mala ſocietas.*

Secundum quod impedit confeſſionem & retardat, eſt mala ſocietas Pſa. 17. *Cum peruerſo peruerteris.* Petrus cum miniſtris paſſionis Deum negauit, & in negando perſeuerauit; egreſſus ab eis fleuit.

3. *Malus pudor.*

Tertium eſt malus pudor, quem diabolus proiicit in os peccatorum, vt fur mucum ſiue ramunculum in os canis vt obmuteſcat. ſupra *de pœnitentia.* Item *de Gilberto.*

4. *Longa vitæ confidentia.*

Qvartvm eſt longæ vitæ confidentia; cõtra quod habetur ſupra *de confeſsione feſtinanda.* De hoc ponuntur multa exempla in tractatu *de negligentia.*

5. *Negligentia.*

Quintum eſt negligentia. Prou. 19. *Qui negligit vias ſuas mortificabitur.* Nota de hoc multa exempla de vitio negligentiæ. Seneca. *Nihil eſt vnicuique ſe vilius, quoniam ſcil. plus negligit ſe, quam aliquid ſuorum.*

6. *Ignorantia.*

Sextum eſt ignorantia; quia ignorat homo quid commiſit, quid omiſit, quid offendit, quid amiſit, quid promeruit per peccatum ſuum: quia ignorat ſtatum ſuum, confeſſionis effectum: ideo tardat confiteri. Prouerb 7. *Ignorat ſtultus quod ad vincula trahatur, donec transfigat ſagitta iecur eius;* velut ſi auis feſtinet ad laqueum, & neſcit quod de periculo animæ agatur. 1. Cor. 14. *Si quis ignorat ignorabitur.*

7. *Terrena occupatio.*

Septimvm eſt terrena occupatio. Sic Sedechias fugere volens exercitum regis Babylonis, reductus eſt ad eum in Reblata, quæ interpretatur multa hęc, & ſignificat multitudinem curarum & occupationum terrenarum.

Simile.

Facit diabolus ſicut venator Tygridi: dum Tygris vult conſequi venatorem qui rapuit & defert ſecum fœtus ſuos, velociſſime currit poſt eum. Venator autem volens eam retardare, ponit in via ſpecula, vbi dum faciem ſuam intuetur, credit eſſe ſub eis catulos ſuos, & moueri eos ſub eis: & ſic paulatim & ſucceſſiue retardatur, quouſque venator ad tutum locum veniat, & fœtus ei auferat. Sic cùm peccator videns ſe amiſiſſe per peccatum bona quę fecerat, volens ea recuperare per pœnitentiam, currens ad confeſſionem, retardatur per diuerſas occupationes & occaſiones, quas ſubminiſtrat ei diabolus, donec bona quæ prius fecerat, morte ſubita irruente, omnino amittat.

8. *Præſumptio.*

Octavvm eſt præſumptio, vt eorum qui dixerunt: Pſalmus 93. *Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob,* &c. Eccleſ. 23. *Omnis homo qui tranſgreditur lectum ſuum contemnit animam ſuam dicens, quis videt me?* &c.

&c. Et poſt. *Nemo circumſpexit me quem verear, & delictorum meorum non memorabitur altiſſimus*, &c. hi debent attendere, quod Deus iuſtus iudex eſt, vnicuique reddens iuxta opera ſua. Aliter non eſſet Deus, niſi eſſet iuſtiſſimus. *Item* debent cogitare quomodo puniuit cogitationem ſuperbam in Angelis, morſum pomi in primis parentibus peccatum luxuriæ in diluuio & Sodomorum incendio, violentię in Pharaone, excogitationis quaſi in Core, Dathan & Abyron in abſorptione.

9. Deſperatio.

9. *Nonum* eſt deſperatio. Contra quam ponuntur multa exẽpla ſupra de duodecim officiis miſericordiæ, & ſupra de confeſſionis effectu. Hiere. 33. *Si confitemini peccata veſtra, fidelis eſt Deus vt remittat vobis, & emundet vos ab omni iniquitate veſtra*, &c.

10. Timor malus.

10. Decimvm eſt timor malus, quo nimis horret aſperitatem pænitentiæ, vel ne poſſit à peccato aſſueto abſtinere. Iob 6. *Qui timet pruinam, irruet ſuper eum nix.* De hoc habetur ſupra *de timore humano.*

11. Peruerſus amor.

11. *Vndecimum* eſt peruerſus amor, quo quis nimis diligit peccatum ſuum, mortem ſuam, patibulum ſuum, vulnus ſuum, incendium ſuum, hoſtem ſuum, vel aliquid aliud ſupra Deũ. Pſalm. 4. *Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendaciũ.* Prouerb. 1. *Stulti ea quæ ſunt ſibi noxia cupient.* Eccleſ. 3. *Qui amat periculum peribit in illo*, &c.

12. Infirmitas & mors ſubita.

12. *Duodecimum* eſt infirmitas, & mors ſubita, & dæmonum violentia. Quod patet ſupra per multa exempla de ſubita morte malorum. Item ſupra de qualitate confeſſionis, quod debet eſſe viua. Item ſupra de purgatorio, de meretrice, diabolo obediente. Item de milite ferente doblacium.

De ſatisfactione.

DISTINCTIO XVII.

Postqvam dictum eſt de contritione & confeſſione, dicendum eſt de ſatisfactione. Circa quam conſideranda ſunt quatuor. Primo de ſatisfactione & partibus eius in generali. Secundo de eleemoſyna. Tertio de ieiunio. Quarto de oratione. Circa primum conſideranda ſunt tria. Primo quid ſit ſatisfactio. Secundo vtrum poſſit homo Deo ſatisfacere de peccatis. Tertio qualiter. De primo videndum eſt: Primo vtrum ſatisfactio ſit actus virtutis, & cuius virtutis. Secundo de diffinitione quam aſſignat Auguſtin. dicens: *Satisfactio eſt peccatorum cauſas excidere, & eorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere.* Tertio de diffinitione Anſelm. dicentis: *Satisfacere eſt Deo honorem debitum reddere.*

Ad primvm, ſcilicet *vtrum ſatisfactio ſit actus virtutis.* Dicendum quod aliquis actus poteſt intelligi actus virtutis dupliciter. *Vno modo* materialiter, & ſic omnis actus qui malitiam non habet implicitam, vel defectum debitæ circunſtantiæ, actus virtutis dici poteſt, quia quolibet tali actu poteſt vti virtus in finem ſuum, vt loqui, ambulare. *Alio modo* formaliter, & ſic ille dicitur eſſe virtutis actus, qui rationem medij habet implicitam, ſicut fortiter ſuſtinere aduerſa. formale autem cuiuſlibet virtutis moralis eſt ratio medij; vnde omnis actus qui ſuo nomine rationem medij importat, formaliter eſt alicuius virtutis: & quia ęqualitas rationem medij habet, & ſatisfactio æqualitatem quandam importat, vel æquiparantiæ, vel proportionis, ideo ſatisfactio formaliter actus virtutis eſt. Ex hoc patet cuius virtutis actus ſit ſatisfactio, videlicet iuſtitiæ. Medium autem iuſtitiæ, vt ait Philoſophus 5. Ethic. accipitur ſecundum adæquationẽ. Vnde cum ſatisfactio in adæquatione quadã conſiſtat, formaliter eſt actus iuſtitię. Sed actus iuſtitiæ ſecundum Philoſophum duplex eſt; vel ſui ad alterum, vt quando aliquis reddit alteri quod ei debet; vel alterius ad alterum, ſicut quando iudex facit iuſtitiam inter duos. In actu primo, iuſtitię æqualitas conſtituitur in ipſo faciente iuſtitiam: In actu vero ſecundo, ipſius iuſtitiæ æqualitas conſtituitur in paſſio iuſtitiã: ſatisfactio vero exprimit ęqualitatem in faciente, vnde pertinet ad actũ iuſtitiæ, qui eſt ſui ad alterum. Sui vero ad alterum poteſt homo facere iuſtitiam dupliciter, vel in actionibus & paſſionibus, vel in rebus exterioribus. Sicut fit iniuria alteri dupliciter, vel ipſum per aliquam actionẽ vel paſſionem lædendo, vel res eius ſubtrahendo. Actus adęquationis in rebus exterioribus eſt reddere propriè, ſed actus adæquationis in actionibus & paſſionibus eſt ſatisfacere. Hanc autem adæquationem facit pars iuſtitiæ vindicatiua, quæ ponit æqualitatem in paſſo, ſiue ſit idem agẽs & patiens iuſtitiam, ſiue alius; vnde ſatisfactio ad partem vindicatiuam pertinet.

Satisfactio eſt formaliter actus virtutis, ſc. iuſtitia vindicatiua.

Ad secvndvm, ſc. *de diffinitione* Aug dicendũ, quod iuſtitia non ſolum tendit ad hoc vt præcedentem inæqualitatem auferat, puniendo culpam pręteritam, ſed etiam vt in futurum inęqualitatem cuſtodiat, cauendo culpã futuram. vnde ſecundum Philoſophum 2. Ethi. *Pœnæ medicinę ſunt.* Vnde ſatisfactio, quæ eſt opus iuſtitię pœnam inferentis, eſt medicina curans peccata pręterita recompenſando, & pręſeruando à futuris, & cauendo. Et ideo per actum primum diffinitur ab Anſel. ſc. honorem debitum Deo reddere: Debitum inquam, nõ ratione beneficij accepti, ſed peccati commiſſi. Per actum ſecundum diffinitur ab Aug. quia per cauſarum morbi abſciſſionem, fit præſeruatiua à futura infirmitate. Dicendum ergo, quod quia liberum arbitrium eſt ſubiectum voluntarium, poſt abſciſſionem cauſarum peccati, nihilominus poteſt infirmitatem ſpiritualem ſi velit incurrere. Et ideo Aug. duplicem actum in diffinitione ponit, ſc. cauſas abſcindere, & ſuggeſtiones repellere. Cauſas vero vocat intrinſecas peccatorum radices proximas, ſc. libidinem ex actu malo vel conſuetudine relictam, & peccati reliquias, ſc. difficultatẽ ad bonum, & huiuſmodi. Occaſiones verò vocat opportunitates extrinſecas, ſc. tẽpus, & locum, & huiuſmodi.

Perpenditur definitio ſatiſfactionis ab Aug. tradita, & in principio dicta allata.

Ad tertivm, ſc. *de diffinitione Anſel.* dicẽdum quod duplex eſt debitum quod debetur Deo. Vnum ratione beneficij ab eo accepti. Alterum ratione peccati in eũ commiſſi. Satisfactio intẽdit reddere honorem debitũ ratione peccati commiſſi, ſed latria ratione beneficij accepti. Ideo diffinitio Anſelm. intelligitur de honore debito primo modo, non ſecundo; & reddere accipit non pro ſoluere ſolum, ſed pro reſtituere.

Explicatur definitio Anſelm.

Circa secvndvm, ſc. vtrum poſſit homo Deo ſatisfacere pro peccatis, conſideranda ſunt duo. Primo vtrum poſſit ſatisfacere. Secundo vtrum de vno peccato mortali poſſit ſatisfacere ſine alio. *Ad primum* dicẽdum, quod ſicut homo poteſt intelligi aliquid facere dupliciter, ſc. aut per ſe, aut cum adiutorio alterius; ita & ſatisfacere. Dicendum ergo, quod homo cum adiutorio alterius, id eſt Chriſti, cuius meritum infinitum pænitẽtibus communicatur, ſatisfacere poteſt; ſed per ſe non poteſt, nec exigitur hoc ab ipſo. Cũ enim dupliciter fiat homo Deo debitor, ſc. ratione beneficij accepti, ex quo tenetur ad gratiarum actionem, & ratione peccati commiſſi, ex quo tenetur ad ſatisfactionem; ſecundum nullum horũ debitorum exigitur ab eo reddere æquale æqualitate æquiualentię, quia hoc eſt impoſſibile, ſed æqualitate proportionis, per cõparationẽ ad poſſibilitatem ſuam. Nã ſecundum Philoſophũ in libris Eth. in his honoribus, qui ſunt ad Deos, & ad parẽtes, nõ tenetur homo ad æquiualens, ſed ad poſſibile.

Homo poteſt adiutorio Chriſti ſatisfacere pro peccatis, reddendo æquale ſecundũ proportionem, non ſecundũ æquiualentiam.

Ad secvndvm dicendũ, quod de vno peccato mortali non poteſt homo ſatisfacere ſine alio: ſicut expreſſe dicitur de pæn. di. 3. c. *ſceleratior. His auctoritatibus illorũ ſentẽtia deſtruitur, quia cũ, qui pluribus fuerit peccatis irretitus, aſſeritur vnius delicti pœnitentia, eiuſdem veniam conſequi à Domino, ſine alterius criminis pœnitentia.* Item de pæn. diſt. 5. c. vlt. *Falſam pœnitentiam eſſe conſtat, cum ſpretis pluribus, de vno ſolo pœnitentia agitur; aut cum ſic agitur de vno, vt non diſcedatur ab alio.* Ratio autem huius eſt, quia peccatũ eſt iniuria contra Deum, quæ inquantum eſt contra ęqualitatem amicitiæ inter hominem & Deum, eſt Dei offenſiua; & inquantum eſt contra æqualitatem iuſtitiæ, quæ reſpicit debitum neceſſitatis, eſt punitione digna.

Nemo poteſt ſatisfacere pro vno peccato mortali ſine alio, loquendo, ſcil. de culpa non de pœna temporali.

Et lo-

Et loquor hic non de ęqualitate quæ ſit æqualitas ſimpliciter, quia talis non poteſt eſſe inter hominem & Deum, ſed de æqualitate per comparationẽ ad hominis facultatem. Quia autẽ lex diuina præcipit amicitiã hominis ad Deum, ideo non poteſt eſſe æqualitas iuſtitiæ hominis ad Deum, ſine æqualitate amicitię; & quia æqualitas amicitiæ hominis ad Deũ eſt per charitatẽ, quæ ſine aliqua virtute neceſſaria ad ſalutem eſſe non poteſt, ideo ęqualitas amicitię nõ poteſt eſſe ſine ęqualitate iuſtitiæ. Non eſt ergo dicendum, vt dicũt quidã, quod homo ſatisfacere poſſit pro culpa, inquãtum eſt contra æqualitatem amicitiæ hominis ad Deum; ſine ſatisfactione pro ea, inquantum eſt contra æqualitatem iuſtitiæ hominis ad Deum.

Radix ſatisfactionis eſt charitas quæ cũ nullo peccato mortali ſtare poteſt.

Dico ergo, quod ſatisfacere pro culpa inquantum B eſt contra vtramque æqualitatem, dupliciter poteſt intelligi; aut ſcil. de illa parte ſatisfactionis quæ conſiſtit in actu animæ interiori; aut de illa quæ conſiſtit in actu exteriori. *Primo* modo non poteſt homo ſatisfacere de vna culpa mortali ſine alia, quia quamuis culpæ non ſint connexæ, tamen radix ſatisfactionis eſt vna ſcilicet charitas, quæ cum nullo peccato mortali ſtare poteſt. Et quia obligatio ad pænam æternam non compatitur ſe in homine cum diuina amicitia, ideo per charitatem illa obligatio commutatur in obligationem ad tẽporalem pœnam. per actum ergo pœnitendi interiorem, per quem culpa & obligatio ad pœnam æternam remittuntur diſpoſitiuè; & per charitatem, per quam remittuntur formaliter & cõpletiuè; non poteſt ſatisfieri de vno peccato mortali ſine alio, nec quantum ad of- C fenſam, nec quantum ad obligationem ad pænã æternam. *Loquẽdo* autem de alia parte ſatisfactionis, quæ directe reſpicit ſolutionem temporalis pœnæ, inquantũ per actum pœnitendi interiorem, & charitatem, commutata eſt obligatio ad pœnam æternam; poteſt ſatisfieri de pœna debita vni peccato ſine alia, ſicut ſatisfieri poteſt de vna parte pœnæ ſine alia. Cuius ratio eſt, quia obligatio ad talem pænam ſimul ſtat cum charitate, & ideo manente debito pœnę pro vno peccato, acceptari poteſt ſolutio pœnæ pro alio; ſi tamen adſit propoſitũ ſatisfaciendi poſtea de alio. Quod propoſitum ſi mutetur, ita vt pro alio non velit poſtea ſatisfacere, remanet tamen præcedens ſolutio acceptata.

Circa tertium, ſc. *qualiter debeat homo ſatisfacere Deo,* D conſideranda ſunt quinque. Primo vtrum ſatisfactio debeat fieri per opera pænalia. Secundo vtrum flagella, quę Deus immittit, vel euenire permittit ſuper pænitentes, ſint ſatisfactoria. Tertio vtrum poſſit homo ſatisfacere per opera extra charitatem facta. Quarto vtrũ opera in peccato mortali facta, per ſequentem pœnitentiam ſint ſatisfactoria. Quinto de partibus ſatisfactionis vtrum ſufficienter enumerentur, ſcil. eleemoſyna, ieiunium & oratio.

Satisfactio conuenienter fit per opera pænalia, tam quoad compenſationem pro culpa cõmiſſa, quam quoad præſeruationem à futura.

Ad primvm, ſci. *vtrum per opera pænalia debeat fieri ſatisfactio.* Dicendum, quod ſatisfactio reſpicit curationẽ culpæ præteritæ, & pręſeruationem à futura: & quo ad vtrumque conueniens eſt quod fiat per opera pænalia. Quantum ad primum quidem, quia culpæ debetur pœna, ſatisfactio vero eſt ſolutio debitæ emendæ pro offenſa. Fit ergo Deo recompẽſatio pro culpa per ope E ra noſtra pœnalia, quia licet Deo nihil poſſit auferri, tamen peccator quantum in ſe eſt, aufert Deo honorem debitum; & ideo oportet quod ſoluat ei aliquid aliàs non debitum, ſcil. pænam. Quamuis autem Deus non delectetur in pœnis noſtris inquantum pænales ſunt, delectatur tamen in eis inquantum voluntariè ſunt aſſumptæ, & inquantum medicinales & iuſtæ. *Quoad* ſecũdum ſupra poſitum, ſc. quod ſatisfactio reſpicit præſeruationem à culpa futura, debet fieri ſatisfactio per opera pęnalia, quia ſecundũ Philoſophum. 2. Eth. *Pænæ ſunt quædam medicinæ,* non tantum curatinę culpæ præteritæ, verumetiam præſeruatiuæ, præſeruantes & retrahentes à culpa futura. *Diſtingue* tamen de opere pœnali: quia opus poteſt eſſe pœnale, vel ex parte generis operis, vel ex parte operãtis. Ex parte ipſius operis, pœnalius eſt ieiunare, quàm eleemoſynam dare: ex parte vero operantis, difficilius eſt homini auaro dare paruã eleemoſynam, quam homini liberali dare magnam; & homini ex minori charitate facienti, aliquod opus difficilius eſt, quam maiorem charitatem habenti. Sicut autem difficultas quæ eſt ex parte operis, non ex parte voluntatis ipſius operantis, auget meritum: ita pænalitas illa quæ ex genere operis eſt, non ex voluntate operantis, auget ſatisfactionem, licet ſit minus pœnalis ipſi facienti; quia quanto ex maiori charitate fit aliquod opus, tãto minus eſt pœnale, & tamen magis eſt ſatisfactorium: & magis meritorium. *Item* licet aliquibus peccatis ſint annexæ pœnæ ſicut eſt inuidia, ira, triſtitia, & huiuſmodi: tamen inquantum ſunt actus voluntarij aliquam delectationem habent, quia Prou. 13. dicitur. *Deſiderium ſi compleatur delectat animam*: huiuſmodi enim peccata conſiſtunt in actu voluntario, & in amore inordinato priuati boni radicantur, & ideo de talibus debet fieri ſatisfactio per opera pœnalia.

Opus pænale duplex, ſc. ex parte operis & operantis, quod autẽ ex maiori charitate fit eſt magis ſatisfactorium licet ſit minus pænale.

Ad secvndvm, ſc. *vtrum flagella quæ Deus immittit, vel euenire permittit, ſint ſatisfactoria.* Dicendum quod ſuſtinens flagella, ſiue immiſſa per operationem iuſtam, cuiuſmodi ſunt õnia illa quæ Deus infligit, ſiue per actionem iniuſtam, cuiuſmodi ſunt aliqua quæ Deus frequenter à peccatoribus infligi iuſtè permittit, nõ ſatisfacit ea ſuſtinendo ſub ratione qua patiens tantũ: quia ſic voluntas ſuſtinentis nullo modo comparatur ad ea vt actiuum principium voluntatis illius qui meretur: inquantum tamen voluntas ſuſtinentis ea patienter ſuſtinet, intentione remiſſionis pænę ſibi debitæ pro ſuis peccatis, ſunt ſuſtinenti ſatisfactionis materia. Sed formaliter ipſa ſatisfactio in actu voluntatis conſiſtit. Flagella tamen quæ ipſemet Deus immittit, maiorẽ efficaciam habent inclinandi voluntatem ad bonũ, quàm illa quæ nõ immittit, ſed immitti permittit. Vnde Aug. 1. de ci. Dei c. 20. *Cum Deus rebus aduerſis nos exagitat, aut merita examinat, aut peccata caſtigat,* &c.

Flagella quæ Deus immittit ſunt materia ſatisfactionis in ordine ad voluntatem ea in bonũ finẽ acceptãtem.

Ad tertivm, ſc. *vtrum poſſit homo ſatisfacere per opera extra charitatem facta.* Dicendum quod non: quia cum Deus bonorum noſtrorũ non egeat, opera hominis nõ acceptat tanquam remuneratione digna, nec tanquam ſatisfactoria, niſi acceptet operantẽ. Vnde Gen. 4. prius dicitur, *Reſpexit Dominus ad Abel,* & poſt ſubiungitur; *Et ad munera eius,* ſed Deus non acceptat hominem exiſtẽtem in peccato mortali, quia in illo ſtatu eſt inimicus Dei, ergo opera exiſtentis in peccato mortali non ſunt Deo accepta tanquã ſatisfactoria; ſed ſine illa acceptione ſatisfactoria eſſe non poſſunt.

Opera extra charitatem facta nõ ſũt ſatisfactoria.

Ad qvartvm, ſc. *vtrum opera in peccato mortali facta, per ſequentem pœnitentiam ſint ſatisfactoria.* Dicendũ quod non, quia charitas nõ poteſt viuificare niſi actũ à ſe elicitum vel imperatum, opera autem in mortali peccato facta non ſunt elicita à charitate, nec etiam imperata, immo totaliter extra charitatem ſunt facta. Ideo non poſſunt viuificari ab ea; & ideo non poſſunt eſſe ſatisfactoria pro culpa pręterita: nec æternæ vitę meritoria. Tamen quia Deus, nec malum aliquod relinquit impunitum, nec bonum irremuneratũ, ideo quãuis opera extra charitatem facta non remuneret; nec quãtum ad meritum æternæ vitæ, nec quantum ad remiſſionẽ ſeu diminutionem pænæ debitæ pro peccato ſecundũ iuſtitiam legis diuinæ; tamen remunerãtur, vel ad tẽporalia bona, vel inquãtum diſponunt hominẽ ad facilius recipiendum gratiam Dei, & reſurgendum à peccato, vel ad inclinãdum aures diuinę miſericordiæ ad ipſum operantem, vt ei gratiam ſuam infundat. Hęc tamen remuneratio non eſt ex debito, ſed ſolum ex liberalitate diuinæ miſericordiæ.

Opera in mortali facta nõ poſſũt à charitate ſequenti fieri ſatisfactoria, aut etiã meritoria niſi ex congruo.

Ad qvintvm, ſc. *de numero, & diſtinctione partium ſatisfactionis.* Dicendum, quod ſicut ædificij materialis quædam ſunt partes integrales primæ & principales, vt partes domus ſunt fundamentum, parietes, & tectũ; quædam vero remotæ & minus principales, vt ligna, & lapides; ſic ſatisfactionis tres ſunt partes principales, ſc. eleemoſyna, ieiunium, & oratio: quædam ſunt ſecũda-

Partes principales ſatisfactionis integrales ſunt tres ad quas cætera reducuntur.

tiæ, quæ

riç, quç ad has reducuntur: vt vigiliæ, peregrinationes, diſciplinæ. & omnia opera carnem affligentia, reducũtur ad ieiuniũ; omnia vero opera miſericordiæ, ad eleemoſynã; omnia vero opera ſpiritualia, ad orationẽ. Harum verò partium primarum ſufficientia multipliciter poteſt haberi. *Vno modo* reſpectu termini à quo eſt motus ſatisfactionis: quia per ieiunium reuocamur à concupiſcentia carnis, per eleemoſynam à concupiſcentia oculorum, per orationẽ à ſuperbia vitæ. *Secundo* modo ex parte termini ad quem; quia per ieiuniũ bene ordinatur homo in ſeipſo, per eleemoſynam ad proximum, per orationem ad Deum. *Tertio* modo ex parte materiç de qua fit ſatisfactio, quia per eleemoſynã fit ſatisfactio de bonis exterioris ſubſtantiæ, per ieiunium de bonis corporis, per orationem de bonis animæ. *Quarto* modo ex parte modorum ſatisfaciendi; fit enim impetratio relaxationis offenſæ, aut per punitionem ieiunando, aut per redemptionem eleemoſynas dando, aut per ſupplicationem orando.

De eleemoſyna.

DISTINCTIO XVIII.

DIcto de ſatisfactione, & partibus eius in generali, dicendum eſt de partibus eius in ſpeciali. Primo de eleemoſyna. Circa quam conſideranda ſunt xviij. Primo vtrum eleemoſynam dare ſit actus virtutis. Secundo de diſtinctione eleemoſynarum, quæ eſt quod quædam ſunt corporales, quædam ſpirituales. Tertio, quæ ſint potiores, vtrum ſc. corporales ſint ſpiritualibus præferendæ. Quarto vtrũ eleemoſynæ corporales habeant aliquem ſpiritualem effectum. Quinto vtrum dare eleemoſynam cadat ſub prçcepto. Sexto de quo debet dari eleemoſyna. Septimo vtrum quilibet poſſit dare eleemoſynam. Octauo quibus dandæ ſunt eleemoſynç. Nono vtrum abundanter. Decimo vtrũ poſſit homo dare eleemoſynã ſibiipſi. Vndecimo de his quæ mouere debent ad eleemoſynas faciẽdas. Duodecimo de multiplici effectu eleemoſynæ. Decimotertio qualis debet eſſe vt Deo grata ſit, & ſalutifera facienti. Decimoquarto de hoſpitalitate ſpecialiter. Decimoquinto de viſitatione infirmorum. Decimoſexto de viſitatione incarceratorum. Decimoſeptimo de ſepultura mortuorum. Decimooctauo de pietate parentum.

AD PRIMVM, ſc. *vtrum dare eleemoſynam ſit actus virtutis.* Dicendum, quod exteriores actus ad illam virtutẽ referuntur, ad quam pertinet id quod motiuum eſt ad agendum huiuſmodi actus, motiuum autem ad dandũ eleemoſynas eſt vt ſubueniatur patienti neceſſitatem. Vnde quidam diffinientes eleemoſynam dicunt, quod *eleemoſyna eſt opus quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum.* Quod quidem motiuum pertinet ad miſericordiam. Vnde manifeſtum eſt, quod dare eleemoſynam proprie eſt actus miſericordiæ, & hoc apparet ex ipſo nomine, nã in græco à miſericordia deriuatur, ſicut in latino miſeratio; & quia miſericordia eſt effectus charitatis, ex conſequenti dare eleemoſynam eſt actus charitatis miſericordia mediante. quia tamen actus qui proprie alicuius virtutis eſt ſicut elicientis, poteſt attribui alij virtuti ſicut imperanti vel ordinãti ad finem ſuum; ideo dare eleemoſynam, qui eſt propriè actus miſericordiæ vt elicientis, poteſt eſſe etiam actus iuſtitiæ, inquantum miſeratio in defectum patientis ordinatur ad ſatisfaciendum pro culpa. Et ſic eleemoſyna inter opera ſatisfactoria computatur, ſecundum illud Dan. 4. *Peccata tua eleemoſynis redime.* Secundũ autem quod ordinatur ad placandum Deum, ſic habet rationem ſacrificij, ſecundum illud Heb. 13. *Beneficientiæ & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtijs promeretur Deus:* & ſic imperatur à latria. Item dare eleemoſynam ad liberalitatem pertinet, inquantum aufert huiuſmodi actus impedimentum, quod eſſe poſſet ex ſuperfluo amore diuitiarum, propter quem fit homo nimis retentiuus earum.

Eleemoſyna eſt elicitiue actus miſericordiæ, imperatur tamẽ ſæpe ab alijs virtutibus ſ. à charitate, iuſtitia, &c.

AD SECVNDVM, ſc. *de diſtinctione eleemoſynarum.* ſciẽdũ, quod ſeptem ponuntur eleemoſynæ corporales, ſc. A paſcere eſurientem, potare ſitientem, veſtire nudũ, recolligere hoſpitẽ, viſitare infirmum, redimere captiuũ, & ſepelire mortuum. Quç in hoc verſu continentur. *Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.* Ponuntur etiam ſeptem eleemoſynç habituales, ſc. docere ignorãtem, conſulere dubitanti, conſolari triſtem, corrigere peccantem, remittere offendenti, portare oneroſos & graues, & pro omnibus orare, quæ in hoc verſu continentur. *Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.* Ita tamen quod ſub eodem intelligatur conſilium & doctrina.

Septem ſunt eleemoſynæ corporales & ſeptem ſpirituales.

HÆC autem eleemoſynarum diſtinctio conueniẽter ſumitur ſecundũ diuerſos proximorum defectus. Quorum quidã ſunt ex parte animç ad quos ordinãtur ſpirituales eleemoſynæ, quidam vero ex parte corporis ad quos ordinantur eleemoſynç corporales. Defectus B autem corporalis, aut eſt in vita, aut poſt vitã. Siquidẽ eſt in vita, aut eſt cõmunis defectus reſpectu eorũ quibus omnes indigent, aut eſt ſpecialis propter aliquod accidens ſuperueniẽs. Si primo modo, aut eſt defectus interior, aut exterior. Interior quidem eſt duplex: Vnus quidẽ cui ſubuenitur per alimentum ſiccũ, ſc. fames, & ſecundum hoc ponitur, *paſcere eſurientem.* Alius autẽ eſt cui ſubuenitur per alimentũ humidũ, ſc. ſitis, & ſecũdũ hoc dicitur, *potare ſitientem.* Defectus autem communis reſpectu exterioris auxilij eſt duplex. Vnus reſpectu tegumẽti, & quantũ ad hoc ponitur *veſtire nudũ.* Alius eſt reſpectu habitaculi, & quãtũ ad hoc eſt *ſuſcipere hoſpitẽ.* Similiter autem ſi ſit defectus aliquis ſpecialis, aut eſt ex cauſa intrinſeca, ſicut infirmitas, & quantum ad hoc ponitur *viſitare infirmum;* aut ex cauſa extrinſeca, & quã- C tum ad hoc ponitur *captiuorum redemptio.* Poſt vitam autem exhibetur mortuis *ſepultura.*

Vnde ſumatur eleemoſynarum corporalium & ſpiritualium diſtinctio.

SIMILITER autem ſpiritualibus defectibus ſpiritualibus actibus ſubuenit dupliciter. Vno modo poſcẽdo auxilium à Deo, & quãtum ad hoc ponitur oratio, qua quis pro aliis orat. Alio modo impetrando auxilium humanum, & hoc tripliciter. Vno modo contra defectum intellectus, & ſi quidem ſit defectus ſpeculatiui intellectus, adhibetur ei remedium per doctrinam; ſi autem practici intellectus, adhibetur ei remedium per conſiliũ. Alio modo eſt defectus ex paſſione appetitiuæ virtutis, inter quas maxima eſt triſtitia, cui ſubuenitur per conſolationem. Secũdo modo ex parte inordinati actus; qui quidẽ tripliciter conſiderari poteſt. Vno modo ex parte peccantis, inquantum procedit ab eius in- D ordinata volũtate, & ſic adhibetur remedium per correctionẽ. Alio modo ex parte eius in quem peccatur, & ſi quidem ſit peccatum in nos, remedium adhibemus remittẽdo offenſam. Si autem ſit in Deum, vel in proximum, non eſt noſtri arbitrij remittere, vt dicit Hiero. ſuper Matt. Tertio modo ex parte ſequelæ ipſius actus inordinati, ex qua grauantur ei conuiuantes prçter peccantis intẽtionem, & ſic remedium adhibetur ſupportando, maxime in his qui ex infirmitate peccant, ſecundum illud Rom. 15. *Debemus nos firmiores infirmitates aliorum portare;* & non ſolũ ſecundũ quod infirmi ſunt graues ex inordinatis actibus, ſed etiam quæcunq; eorum onera ſunt ſupportanda; ſecundum illud Gal. 7. *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.*

LICET autem multæ ſint aliæ neceſſitates humanæ E vitæ, tamen omnes reducuntur ad iſtas. Cæcitas enim & claudicatio ſunt infirmitates quædam: Vnde dirigere cçcum, & ſuſtentare claudum, reducitur ad viſitationem infirmorum. Similiter etiam ſubuenire homini circa quamcunq; paſſionem illatam extrinſecus, reducitur ad redemptionem captiuorum. Diuitiç autem quibus paupertati ſubuenitur, non quæruntur ad ſubueniendum prædictis defectibus, & ideo non fuit ſpecialis mentio de hoc facienda.

Solutio obiect.

ITEM nota, quod ſepultura mortui nõ cõfert ei quãtũ ad ſenſum quẽ corpus poſt mortem habeat; & ſecundũ hoc Dominus dicit, quod interficiẽtes corpus, non habent amplius quid faciant. & propter hoc etiã Dominus nõ cõmemorat ſepulturã inter alia miſericordiç opera, ſed numerat tantum illa quæ ſunt euidentioris

A neceſſitatis, pertinet tamen ad defunctum quid de eius corpore agatur, tum quantum ad hoc quod viuit in memorijs hominum, cuius honor dehoneſtatur ſi inſepultus remaneat, tum etiam quantum ad affectũ quem adhuc viuens habebat de ſuo corpore, cui piorum affectus conformari debent poſt mortem ipſius: & ſecundum hoc aliqui commendantur de mortuorum ſepultura, vt Tobias, & illi qui Dominum ſepelierunt, vt patet per Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda.

Ad tertium, ſcilicet *quæ eleemoſynæ ſint potiores.* Dicendum, quod comparatio eleemoſynarum poteſt dupliciter attendi: Vno modo ſimpliciter loquendo: & ſecundum hoc eleemoſynæ ſpirituales præeminent triplici ratione. Primo quidem quia id quod exhibetur nobilius eſt, ſcilicet donum ſpirituale, quod præemi- B net corporali, ſecundum illud Prouer. 4. *Bonum donum tribuam vobis, legem meam non derelinquetis.* Secundo ratione eius cui ſubuenitur; quia ſpiritus nobilior eſt corpore. Vnde ſicut homo ſibiipſi magis debet prouidere quantum ad ſpiritum, quam quantum ad corpus; ita & proximo quem debet tanquam ſeipſum diligere. Tertio quãtum ad ipſos actus quibus ſubuenitur proximo, quia ſpirituales actus ſunt nobiliores corporalibus; qui ſunt quodammodo viles. Alio modo poſſunt comparari ſecundum aliquem particularem caſum, in quo corporalis eleemoſyna alicui ſpirituali præfertur, puta magis eſt paſcendum fame morientem, quam docendum; ſicut indigenti, ſecundum Philoſophum, melius eſt ditari, quam Philoſophari; quamuis hoc ſit ſimpliciter melius.

Eleemoſynæ ſpirituales ſunt ſimpliciter potiores corporalibus.

C Ad quartum, ſcilicet *vtrum eleemoſynæ corporales habeant aliquem ſpiritualem effectum.* Dicendum, quod eleemoſynæ corporales tripliciter poſſunt conſiderari. Vno modo ſecundum ſuam ſubſtantiam, & ſecundum hoc eleemoſyna non habet niſi corporalem effectum, inquantum ſcilicet ſupplet corporales defectus proximorum. Alio modo poteſt conſiderari ex parte cauſæ eius, inquantum ſcilicet aliquis eleemoſynam corporalem dat propter dilectionem Dei, & proximi; & quantum ad hoc affert fructum ſpiritualem, ſecundum illud Eccl. 29. *Perde pecuniam propter fratrem, pone theſaurum in præceptis altiſſimi, & proderit tibi magis quam aurum.* Tertio modo ex parte effectus, & ſic etiam habet ſpiritualem fructum, inquantum ſcilicet proximus cui per corporalem eleemoſynam ſubuenitur, mouetur ad D orandum pro benefactore. Vnde & ibidem ſubditur: *concIude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.*

Eleemoſyna corporalis habet effectũ ſeu fructum ſpiritualem.

De eleemoſyna.

DISTINCTIO XIX.

Ad quintum, ſcilicet *vtrum dare eleemoſynam ſit in præcepto.* Dicendum, quod eſt ſub præcepto legis naturæ, & legis diuinæ, & etiam legis poſitiuæ. Lex enim naturalis præcipit proximum verè diligere, non tantummodo affectu, ſed etiam effectu; quia non eſt verus affectus, niſi ſequatur effectus, ſi poſſibile eſt. E Qui ergo indigentiæ fratris non ſubuenit, non veraciter ipſum diligit. Quod volens innuere. B. Ioan. dicit in prim. ca. ſua. c. 3. *Filioli non diligamus verbo, nec lingua tantum, ſed & opere & veritate.* Lex etiam diuina hoc præcipit, quia vt habetur Matth. 25. Chriſtus improperabit reprobis maximè defectus operum miſericordiæ. In iure etiam canonico præcipitur, vnde decretorum diſt. 86. *fratrem noſtrum*, dicitur de epiſcopo, *largam manum habeat, neceſſitatem patientibus occurrat, alienam inopiam ſuam credat; qui ſi hoc non habet, Epiſcopi vacuum nomen tenet.* Et infra eadem diſt. *Non ſatis paſce*, ſic dicitur. *Qui in paſcendo homines ſeruare poteris, ſi non paueris occidiſti.* Et 7. q. 1. *Omnis* dicitur, quod *qui negant miſericordiam faciendam neceſſitatem patientibus, ipſum Chriſtum negant, qui eſt miſericordia.*

Eleemoſyna cadit ſub præcepto naturali, diuino, & humano.

Sed cum ſit præceptum affirmatiuum, quamuis obliget ſemper, non tamen pro ſemper, ſed pro loco & tempore. Conſideranda eſt enim facultas habentis, & miſeria indigentis. Si enim homo habeat aliquid, quod non ſit neceſſarium ſuſtentationi ſuæ naturæ, nec illorum quibus tenetur prouidere, ſicut ſunt vxor, filij, ſerui, & ancillæ; & ſit tam notabilis neceſſitas ſeu indigentia ex parte illius cui dandum eſt, quod immineant probabilia ſigna extremæ neceſſitatis, tunc habens tenetur ex præcepto ſubuenire indigenti. Si etiam homo habeat aliquid ſuperfluum, non tantum ſuſtentationi naturæ, ſed etiam decentiæ ſui ſtatus, tenetur de illo eleemoſynam facere indigentibus, etiam ſi non inuenirentur tales, qui eſſent conſtituti in neceſſitate prædicta. Et ſi plures occurrant indigentes, quibus omnibus ſubuenire non poſſit, tenetur, cæteris paribus, magis indigenti ſubuenire. Reducitur autem præceptum de dandis eleemoſynis, & de omni ſubuentione proximo facienda, ad præceptum de honoratione parentum. Sic enim & Apoſtolus interpretatur. 1. Tim. 4. dicens. *Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ.* Quod dicit, quia in præcepto de honoratione parentum additur promiſſio, vt ſit longæuus ſuper terram. Sub pietate autem comprehenditur omnis eleemoſynarum largitio.

Eleemoſyna non obligat ad ſemper ſed pro loco, & tempore; reducitur autem ad præceptum de honoratione parentum.

Item nota, quod licèt ſuperfluum ſuſtentationi naturæ tuæ ſit tuum proprium, quantum ad diſpenſationem ſeu auctoritatem adminiſtrandi, quantũ ad vſum illorum eſt, in quibus ſigna probabilia imminent neceſſitatis extremæ, niſi ſubueniatur eiſdem. Et ſimili modo dico de ſuperfluo decentiæ tui ſtatus, reſpectu indigentium circa prædictam neceſſitatem. Vnde contra illos qui de ſuperfluo modis prædictis indigentibus ſubuenire nolunt, dicitur diſt. 47. *Sicut. Eſurientium panis eſt, quem tu detines; nudorum veſtimentum eſt, quod tu recludis; miſerorum redemptio & abſolutio eſt pecunia, quam tu in terra defodis.* Et in hoc apparet, quod eleemoſynam dare eo modo quo cadit ſub præcepto, multum participat de ratione actus iuſtitiæ. Vnde & Gloſ. ſuper illud Matth. 5. *Cum facis eleemoſynam*, dicit quod eleemoſyna eſt pars iuſtitiæ: & quamuis præcepti tranſgreſſores non ſemper puniantur lege humana, puniuntur tamen lege diuina. Secundum enim ſententiam Aug. 1. li. de libe. arbi. longe ante medium. *Multa impunita iuſtè relinquuntur à lege humana, quæ tamen iuſtè vindicantur lege diuina.*

Solutio obiecti.

Ad sextum, ſcilicet *de quibus debet eleemoſyna dari, vtrum de quolibet bono.* Dicendum, quod bonorum tria ſunt genera, ſcilicet animæ, corporis, & bona exteriora. De bonis animæ poteſt fieri eleemoſyna, vt cum aliquis orat pro alio, vel peccanti in ſe parcit ex corde, quod eſt maxima eleemoſyna, vnde Aug. in Enchiri. 40. c. *Ea eleemoſyna nihil eſt maius, quæ ex corde dimittimus quod in nos quiſque peccauit.* De bonis corporis etiam, vt cum aliquis ſeruit infirmis. De bonis autem exterioribus diſtinguendum eſt, quia aut ſunt malè acquiſita, aut bene. Si malè, aut licitum eſt ei qui acquiſiuit ea retinere, aut non. Si ſic, de illis poteſt fieri eleemoſyna. Vnde meretrix de pecunia quam per meretricium acquiſiuit poteſt eleemoſynã facere. Illud enim quod ſic acquirit, licitè retinere poteſt, quamuis in eo quod meretricatur turpiter agat, & contra legem Dei. Quapropter illud quod accipit turpe lucrum vocatur; tamen in accipiendo pecuniam pro eo quod damnificata eſt, contra legem Dei non facit. Vnde 14. q. 5. *Qui habetis*, c. *ſed hic. De peccato aliqua nonnunquam acquiruntur, quæ pauperibus iuſtè erogantur.* De acquiſito tamen per meretricium, non fit ſacrificium vel oblatio ad altare, propter ſcandalum, & reuerẽtiam ſacrorũ. Vnde Deut. 23. *Non offeres mercedem proſtibuli in domo Domini Dei tui.* Si autem non eſt licitum ea retinere; aut illis à quibus accepta ſunt conuenit ius repetendi, qualia ſunt bona acquiſita per vſuram, vel furtum, vel rapinam; de talibus non debet fieri eleemoſyna, ſed reſtitutio. Extra de iureiurando: *Ætate* dicitur, quod *onus non remittitur ſed augetur, cum cuiquam improuidè ſoluitur quod alij ex debito eſt*

De bonis animæ & corporis poteſt fieri eleemoſyna, nec non de bonis exterioribus etiam malè acquiſitis, modo licitè retineantur.

reſtandum. Sic etiam intellige quod dicitur 1. q. 1. *Non eſt. Non eſt putanda eleemoſyna ſi pauperibus erogetur vel diſpenſetur, quod ex illicitis rebus acquiritur,* & 4. q. 5. *Nolite* Quod ſumptum eſt ab Aug. in lib. de verbis Domini ſermone 15. ante medium. *Nolite velle eleemoſynas facere de fœnore & vſuris.* Et infra ea. *Forte,* prohibetur expreſſe fieri de rapina. Vnde ibi dicitur. *Si totum tribuat quod abſtulerat, addit potius peccatũ quam minuat.* Aut non competit ius repetendi, quale eſt bonum acquiſitum per ſymoniam, quod bonum ille qui acquiſiuit retinere non poteſt. Extra *de ſymonia.* De hoc autem, quia contra legẽ accepit, nec ille qui dedit poteſt repetere, quia contra iuſtitiam dedit, & talis pecunia eroganda eſt in eleemoſynis. Et ſi datur ſoli prælato, ita quod communitas non eſt in culpa, debet dari eccleſiæ in cuius ignorantiam data fuit; vt habetur in c. prædicto in textu, & in Gloſ. Si autem communitas eſt in culpa, pecuniam debet reſtituere illi monaſterio, quod ille qui dedit intrauerit, in alleuiationem monaſterij, & ſic intelligi poteſt illud quod dicitur extra *de ſymonia. Veniens.* Si autem monaſterium intrare noluerit, alijs pauperibus eroganda eſt.

Bona male parta quæ nõ ſunt reddenda ei à quo fuerint accepta ſunt in eleemoſynis eroganda.

De bene autem acquiſitis diſtinguendum eſt, quia aut ſunt neceſſaria illi qui acquiſiuit ad ſuſtentationem naturæ, aut non. Si ſic, de illis non debet eleemoſynam facere: quia magis tenetur ſibi ſecundum legem charitatis, quam alij, niſi forte in caſu in quo ſubtrahendo ſibiipſi daret alicui ſolemni perſonæ, de cuius morte immineret notabiliter detrimẽtũ reipublicæ, & profectui animarũ. Si nõ: Aut ſunt neceſſaria ſibi ad decentiã ſui ſtatus, aut nõ. Si non, tenetur de illis eleemoſynã facere, etiam pauperibus non conſtitutis in periculo neceſſitatis extremæ. Si ſic, nõ tenetur de illis facere eleemoſynam, per quam redderet ſe impotentem ad viuendum ſecundum decentiam ſui ſtatus; niſi pauperibus in tanta indigentia conſtitutis, quod appareant notabilia ſigna extremę neceſſitatis, quaſi pręſentis vel proximè imminentis. Aliis etiam pauperibus tenetur loco & tempore facere eleemoſynas, non derogantes notabiliter modo viuendi ſecundum decentiam ſui ſtatus. Talis enim decentia in indiuiſibili non conſiſtit, ſed magnam habet latitudinem.

Quomodo facienda eleemoſyna de bene acquiſitis.

Ad septimum, ſcilicet *vtrum licitum ſit cuilibet facere eleemoſynam:* dicendum quod ordo naturalis hoc exigit, vt inferiora ſuperioribus regulẽtur. Et ideo illi qui ſunt in aliena poteſtate conſtituti, de eis in quibus aliis ſubijciuntur ordinare non debent, aliter quam eis fuerit à ſuperioribus commiſſum; & quia nullus homo alij eſt ſubditus quantum ad interiores intellectus & voluntatis actus, niſi ſoli Deo: ideo de illis bonis orando & corde remittendo omnibus eleemoſynam facere licet. Sed quia monachus proprium non habet, ideo de bonis exterioribus non poteſt eleemoſynam facere, ſine abbatis licentia expreſſa, vel probabiliter præſumpta; niſi diſpenſatio aliquorum bonorum monaſterij ſibi ſit ab abbate commiſſa; tunc enim de illis poteſt eleemoſynas facere moderatas & rationabiles, ſecũdum proportionem bonorum quæ ſibi ſunt ab abbate commiſſa ad diſpenſandum, quia etiam vir eſt adminiſtrator bonorum tanquam mulieris caput, ideo non debet mulier dare eleemoſynas ſine conſenſu viri expreſſo vel præſumpto, exceptis communibus eleemoſynis & paruis, per comparationem ad poſſeſſiones eorum; niſi pręter dotem quæ ordinatur ad ſuſtentanda matrimonij onera, habeat res alias, vel ex proprio lucro, vel per alium licitum modum; tunc enim de illis irrequiſito aſſenſu mariti, poteſt facere eleemoſynas moderatas: Filij etiã familias proprias poſſeſſiones non habent, nec etiam ſerui, immo ſunt poſſeſſio dominorum; & ideo facere eleemoſynas non debent; niſi forte aliquas modicas de quibus poſſunt pręſumere quod patri vel domino placeat, niſi aliquorum bonorum eſſet eis à patribus vel dominis diſpenſatio commiſſa. Omnes tamen prędicti licitè poſſunt & debent in caſu neceſſitatis extremæ indigentibus ſubuenire, etiam aſſenſu ſuperiorum non habito expreſsè vel præſumptè.

Monachi, filij familias, ſerui &c. non poſſunt facere eleemoſynas de bonis externis extra caſum neceſſitatis extremæ.

Ad octavum, ſcilicet *cui ſit eleemoſyna facienda.* Dicendum quod ſicut dicit Auguſt. in primo de doctrina Chriſtiana. *Illi qui ſunt nobis magis coniuncti, quaſi quadam forte nobis obuenit, vt eis magis prouidere debeamus.* Eſt tamen circa hæc diſcretionis ratio adhibenda, ſecundum differentiam coniunctionis & ſanctitatis: nam multo ſanctiori, magis indigentiam patienti, magis vtili ad commune bonum, eſt magis eleemoſyna danda, quam perſonæ propinquiori; maximè ſi non ſit multum coniuncta, cuius cura ſpecialis nobis immineat, & ſi magnam neceſſitatem non patiatur. Nam opus eleemoſynæ ad mercedem retributionis ęternæ dupliciter valet. Vno modo quidem ex radice charitatis; & ſecundum hoc eleemoſyna eſt meritoria, prout in ea ſeruatur ordo charitatis, ſecundum quam propinquioribus magis prouidere debemus cæteris paribus. Vnde & Amb. dicit in primo de officijs. *Eſt illa probanda liberalitas, vt proximos ſanguinis tui non deſpicias, ſi egere cognoſcas; melius eſt enim vt ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab alijs ſumptum depoſcere.* Alio modo valet eleemoſyna ad retributionẽ vitæ æternæ, ex merito eius cui donatur, qui orat pro eo qui eleemoſynam dedit, ſecundum illud Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammona, &c.* Quod exponens Aug. in lib. de verbis Domini in monte, dicit. *Qui ſunt qui habebunt æterna tabernacula niſi Sancti Dei? & qui ſunt qui ab eis recipiendi ſunt in æterna tabernacula, niſi qui eorum indigentiæ ſeruiunt.*

Eleemoſyna cæteris paribus eſt facienda magis coniunctis & ſanctioribus.

Homini igitur malo inquantum malus eſt, non eſt eleemoſyna facienda: nam in malo homine duo conſideranda ſunt, ſcilicet natura, & vitium. Et ſicut eius natura ita debet ex charitate diligi, quod eius vitiũ odiatur; ſic ita debet quis per eleemoſynam ſubuenire indigentiæ naturæ ſuæ, vt per hoc in malitia non foueatur. Vnde 5. q. 5. *Non omnis.* Et ſumptum eſt ab Auguſt. in Epiſtola ad Vincentium, non multum longe poſt principium, dicitur, quod *vtilius eſurienti panis tollitur, ſi de cibo ſecurus iuſtitiam negligat, quam eſurienti panis frangatur, vt iniuſtitiæ ſeductus acquieſcat.* Nec eſt contrarium huic quod dicitur 86. diſt. *Non ſatis paſce;* quia ibi loquitur de eſuriente ad mortem.

Solutio obiecti.

Ad nonum, ſcilicet *de modo dandi eleemoſynã, vtrum abundanter vel non:* dicendum quod abundantia eleemoſynæ poteſt conſiderari ex parte dantis, & ex parte recipientis. Ex parte quidem dantis, cum ſcilicet dat quod eſt multum, ſecundum proportionem ſuæ facultatis, & ſic laudabile eſt abundanter dare. Vnde & Dominus Lucæ 21. laudauit viduam, *quia de eo quod deerat illi, omnem victum quem habuit, miſit.* obſeruatis tamẽ his quę dicta ſunt de eleemoſyna facienda de neceſſarijs. Ex parte vero eius cui datur, eſt abundans eleemoſyna dupliciter. Vno modo quod ſuppleat ſufficienter eius indigentiam, & ſic laudabile eſt abundanter eleemoſynam tribuere. Alio modo vt ſuperabundet ad ſuperfluitatem, & hoc non eſt laudabile; quia melius eſt pluribus egentibus elargiri. Vnde & Apoſtolus dicit 1. Cor. 13. *Si diſtribuero in cibos pauperum, &c.* Vbi dicit Gloſſ. *per hoc cautela eleemoſynæ docetur, vt non tantum vni, ſed multis detur, vt pluribus proſit.*

Præſtat dare pluribus pauperibus quã vni ad ſuperfluitatem.

Ad decimum, ſci. *vtrum poſſit homo eleemoſynã facere ſibiipſi.* Dicendum, quod hominis ad ſeipſum non poteſt eſſe iuſtitia ſimpliciter & propriè dicta, quia homo per iuſtitiam ſimpliciter dictam, illud quod non eſt ſibi ſimpliciter debitum, tribuit illi cui ſimpliciter eſt debitum. Impoſſibile eſt autem, quod eidem homini aliquid ſit ſimpliciter debitum, & non ſit ei ſimpliciter debitum ſimul. Vnde dicit Philoſophus 5. Ethi. cap. 11. *Quod non eſt iniuſtitia reſpectu ſui ipſius ſimpliciter, quia circa hoc non eſt iuſtitia ſimpliciter dicta,* iuſtitia tamen metaphoricè dicta, quæ eſt aliqua pars potentialis, vel imitatio iuſtitiæ ſimpliciter dictæ, poteſt eſſe hominis ad ſeipſum; quia aliquid eſt non debitum homini ratione vnius partis, quod debitum eſt ſibi ratione alterius partis: ſicut imperare debitum eſt animæ, & ſubijci debitum eſt corpori. Et ideo cũ homo per animam corpus

castigat,

caſtigat, facit actum iuſtitiæ metaphoricè dictæ; miſericordia autem non eſt iuſtitia ſimpliciter dicta, ſed continetur ſub liberalitate, quæ eſt pars potentialis iuſtitiæ. Vnde non eſt inconueniens, quod actus eius qui eſt dare, iam ſit hominis ad ſeipſum; quia aliquid poteſt eſſe ſuum, ſecundum vnam rationem, quo indiget ſecundum aliam. Vnde cum homo diſpoſitiuè ſubuenit pœnitendo indigentiæ animæ ſuæ, illud quod principaliter (præſuppoſito adiutorio Dei) ſuum erat poteſtatiuè ſeu effectiuè, non formaliter; ſibi diſpoſitiuè tribuit formaliter. Non eſt enim inconueniens, quòd idem homo ſit agens & recipiens idem, ſecundum diuerſa, vel ſecundum aliam & aliam rationem.

Homo poteſt ſibiipſi eleemoſynam facere.

De motiuis ad eleemoſynam faciendam.

DISTINCTIO XX.

CIRCA vndecimum, ſcilicet *quæ nos monere debeant ad eleemoſynas faciendas, & opera pietatis*, ſciendum, quod ad hoc naturaliter inclinamur, curialiter inuitamur, irrefragabiliter obligamur, & multiformiter excitamur. Debemus inquam eleemoſynas facere. Primo, quia ad hoc nos inclinat naturæ conformitas. Secundo, quia nos inuitat diuina benignitas. Tertio, quia nos obligat præcepti neceſſitas. Quarto, quia nos excitat multiplex vtilitas.

Multa mouent ad eleemoſynas faciendas.

1. Naturæ conformitas.

PRIMO inquam nos inclinat ad eleemoſynas faciendas naturæ conformitas, quia ſicut dicitur Eccleſ. 13. *Omne animal diligit ſibi ſimile.* Et in lib. de natura animalium dicitur, quod *vna auis aliam eiuſdem ſpeciei non comedit*. Item dicitur ibi, quod *mortua aqua, aues pullum relictum ſuſcipit nutriendum.* Item *leo ipſe* (vt ibidem dicitur) *miſeris, & afflictis compatitur.* Vt dicit Iſid. *Leones, peregrinos per deſerta errantes, ad viam reducunt, animalibus infirmioribus parcunt.* Vnde dicitur. *Gaudent infigere tauros, prædas contemnunt humiles.* Item multis experimentis probatum eſt, quod lupæ pueros deiectos à matribus inuentos nutriunt, & ab alijs beſtijs defendunt.

2. Diuina benignitas.

SECVNDO ad opera pietatis nos inuitat diuina benignitas; Deus enim in ſcriptura ſacra curialiter nos inuitat exhortando, monendo, & ſe miſericordiam diligere conteſtando; & nos, ſi miſericordes fuerimus, ſuos eſſe filios aſſerendo. Pſal. 83. *Miſericordiam & veritatem diligit Dominus.* Prou. 21. *Facere miſericordiam magis placet Deo quam victima.* Oſeę 6. *miſericordiam volo.* Idem Matth. 9. Item facientem miſericordiam diligit, tanquam pater filium ſibi ſimilem, Luc. 6. *Eſtote miſericordes ſicut pater veſter cæleſtis miſericors eſt.* Et ante. *Vt ſitis filij patris veſtri qui in cœlis eſt.* Ioan. Damaſ. *Iudex poteſtatem accipiens, datorem poteſtatis iuxta poſſibilitatem ſuam debet imitari. In hoc autem Deum maximè imitabimur, ſi nihil iudicauerimus; quia miſereri eſt pretioſius. Patet autem quantum miſericordiam diligit, quia et ſe totum dedit ad vendendum & occidendum.* Econtra immiſericordes diabolo ſunt ſimiles, de quo dicitur. Hierem. 6. *Crudelis eſt, & non miſerebitur.* huic ſimilis erat Iudas, qui ſuſtinere non poterat odorem vnguenti, quo Maria Dominum vngebat Ioan. 2.

3. Præcepti neceſſitas.

TERTIO ad hoc nos obligat præcepti neceſſitas: vnde in lege veteri inter præcepta legis, in multis locis ponuntur præcepta de miſericordia facienda. Et ècontra non facienti miſericordiam, comminatur ſcriptura non eſſe miſericordiam inuenturum. Iac. 2. *Iudicium ſine miſericordia fiet illi qui non fecerit miſericordiam.* Exemplum Matth. 18. *Serue nequam, nonne oportuit & te miſereri conſerui tui? &c.* Item Lucæ 16. De diuite epulone, qui vnam guttam aquæ non potuit impetrare, quia Lazaro non fecerat miſericordiam. Prouerb. 21. *Qui obturat aures ſuas ad clamorem pauperis, clamabit & ipſe ad Deum, & non exaudietur.* Legitur 4. Dial. 37. de milite, qui mortuus & reuocatus à morte, refert ſe vidiſſe ſub ponte, in locis infernalibus & teterrimis, Petrum Eccleſiaſticæ familiæ maiorem, multo ferri pondere ligatum, & depreſſum in imo: & cum quæreret cauſam audiuit, quod quia plus inferebat plagas ex crudelitatis deſiderio, quàm ex præcepto vel correctionis zelo, quando aliquis puniendus ei pro delicto ſuo videbatur, quia vt dicit Greg. *Omnes qui eum nouerant ſic feciſſe quando viuebat, non dubitabant, &c.*

Exemplum.

4. Multiplex vtilitas.

QVARTO ad hoc nos excitat multiplex vtilitas 1. Timoth. 4. *Pietas ad omnia valet*, ad omnia inquam, tam bona, quàm mala. Ad bona valet, quia omnia bona acquirit, & ſua videlicet operando, & aliena congaudendo. Ad mala verò, tam ſua, quàm aliena. Sua quidem, quia in bonum ſuum conuertit per patientiam. Aliena per compaſſionem; dum enim alienis malis, ſiue culpæ ſiue pœnæ compatitur, ipſa mala conuertit in bonum ſuum. Hugo de ſancto Victore. *Pietas de alienis ſordibus ſe abluit, de alienis vulneribus ſibi conficit medicinam, de alieno veneno ſibi efficit Tiriacam, dum malis compatitur & ſubuenit alienis.* De vtilitate eleemoſynæ, require capitulo ſequenti.

De effectu eleemoſynæ.

DISTINCTIO XXI.

Multi ſunt effectus eleemoſynæ.

CIRCA duodecimum, ſcilicet de multiplici effectu eleemoſynæ: ſciendum, quod eleemoſyna factorem ſuum iuſtificat, creatorem pacificat, contegit tanquam decentiſſimum ornamentum, protegit tanquam potentiſſimum munimentum, theſauros multiplicat, in futurum ædificat, in cœlis glorificat.

1. Facientem iuſtif. ac impetrando gratiam.

PRIMO quidem eleemoſyna facientem iuſtificat, quia impetrat gratiam, delet maculam, ſoluit emendam. Quòd autem impetret gratiam, patet de Cornelio, qui per eleemoſynas venit ad gratiam Dei, & fidem Eccleſiæ. Act. 10. Similiter de Beato Euſtachio, qui cum eſſet princeps militiæ Romanorum, & Gentilis; tamen quia abundabat in operibus pietatis, cum in venatione inſequeretur ceruum, inter cerui cornua apparuit crucifixus, dicens ei quis eſſet, & quod nolebat quod eius eleemoſynæ perderentur, ſed propter eas conuerſionis & cognitionis fidei gratiam obtineret. Similiter ſupra de Saraceno ad fidem conuerſo. Item de Petro Telonoario ſupra *de iudicio*. Item eleemoſyna delet maculam. Tob. 4. *Eleemoſyna à peccato & à morte liberat.* & eiuſdem 12. *Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt quæ purgat peccata.* Eccleſ. 3. *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Reſiſtit inquam, & pręterita diluendo, & futura cauendo. Ideo dicit Dominus. Luc. 12. *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Item eleemoſyna ſoluit emendam, id eſt pœnam debitam pro peccatis, vnde Prouerb. 13. *Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ*, & Dan. 4. Conſuluit Daniel Regi Nabuchodonoſ. *Peccata tua eleemoſynis redime*: quod quia non fecit in beſtiam mutatus eſt, & de regno deiectus. Gregorius. *Quoties pro culpa eleemoſynam facimus, quaſi pro prauis actibus pretium damus: ſed tunc ſolum eleemoſynæ pretium à culpis nos liberat, cum perpetrata plangimus & abdicamus*, & non ſolum mundat animam à peccato præterito, ſed etiam conſeruat gratiam per quam homo pręcauet à futuro. Eccleſ. 19. *Eleemoſyna viri, quaſi ſacculus cum ipſo; & gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit.*

Delēdo maculam.

Soluendo emendam.

2. Creatorem pacificat.

SECVNDO eleemoſyna creatorem pacificat. Homines litem vel guerras habentes cum alijs, plerumque pacem ſuam faciunt larga munera tribuendo. Exemplum Geneſ. 33. *Placabo eum muneribus, quæ præcedunt.* Eleemoſyna eſt propitiatorium aureum per quod propitiatur Deus peccatoribus; de quo dicitur Exod. 26. Prouerb. 21. *Munus abſconditum extinguit iras.* In vita Ioannis eleemoſynarij legitur, quod quarta & ſexta feria ponebat ſcamnum & ſellam ante Eccleſiam, vt pauperes poſſent ſine impedimento ad eum accedere pro cauſis ſuis, cum ipſe eſſet Alexandrinus Patriarcha:

dicens, quod ſi homines intrantes Eccleſiam volunt cito exaudiri in cauſis ſuis à Deo, dicentes: *Cito anticipent nos miſericordiæ tuæ, &c.* Ita ipſi debent ante introitum Eccleſiæ exaudire cito pauperes, vt cito exaudiantur à Deo.

A

3. *Contegit vt ornamentum.*

Tertio eleemoſyna contegit tanquam decentiſſimum ornamentum; veſtit enim hominem ornamento gratiæ & virtutum. Nam vnde pietas facit quod homo ſe exuat veſte corporali, inde veſtit eum veſtimento ſpirituali. Iſa. 61. *Induit me Dominus veſtimento ſalutis, & indumento lætitiæ circumdedit me.* In ſignum huius legitur, quòd cum in quodam magno feſto Beatus Martinus iret ad Eccleſiam, obuiauit ei pauper nudus; qui præcepit Archidiacono ſuo, vt in inſtanti emeret ei veſtem: quod facere cum differret, in inſtanti pauperi exutam in ſecretario dedit ſuam. Cum autem inſtaret Archidiaconus, vt egrederetur de oratione ad miſſam celebrandam, cum nollet egredi niſi daretur ei veſtis ad opus pauperis, tunc neceſſitate compulſus dictus Archidiaconus, defert ei veſtem bigericam biennem hiſpidam, quinque argenteis comparatam; quam induit Beatus Martinus latenter, & dum eleuaret in miſſa corpus Domini, vt dicit Ioannes Beleth, apparuerunt nuda brachia eius, ſed ea Dominus veſtiuit fulgentibus geminis cœlitus miſſis; & vt viderunt ſex viri, globus igneus apparuit ſuper caput eius. Item de Leone Papa legitur, vt ait magiſter Iacob. de Vitriaco quòd cum in porta ſua viſus fuiſſet offendiſſe pauperem; rediens ad eum, introduxit eum in cubiculum ſuum, eum placans, & faciens eum cubare ſuper lectum ſuum & quieſcere; & cum exijſſet ſerato oſtio, rediens non inuenit eum, mirans & gaudens, cogitans ſe ſibi Dominum reconciliaſſe.

Exempla.

B

Exempla.

Et non ſolum dator eleemoſynæ hoc ornamento induitur, verumetiam Deus ipſe in cuius nomine datur, ſe eodem indui gloriatur. Sicut de Beato Martino legitur, quod cum in porta Ambianen. pauperi nudo dimidium pallij ſui dediſſet; nocte ſequenti vidit Dominum in cœlo habentem ſuper humeros ſuos dimidium pallium ſuum, quod pauperi nudo dederat, & dicentem Angelis: *Martinus adhuc Catechumenus hac me veſte contexit.* De quo dicit Beatus Bernard. *Martine, ſi ſciuiſſes vbi pallium dimidium ponebas, puto quod non dimidiaſſes, ſed integrum dediſſes. Multum augmentauit pallium, cuius vna pars erat in terra, & alia attingebat cœlum; immo ſuper Dei humerum.* Similiter cum Beatus Franciſcus veſtem nouam quam pro ſe parauerat, pauperem militem induiſſet; nocte ſequenti vidit Dominum veſtibus illis indutum, & palatium ſpecioſum & magnum, cum armis militaribus inſignitum: cumque inquireret cuius eſſet palatium, & quid ſignificarent arma, aut cuius eſſent; reſponſum fuit, quòd Franciſci militumque ſuorum eſſent hæc omnia.

C

Exemplum.

Gregorivs Papa cum incederet, inuenit in oſtio pauperem, qui in apparentia videbatur naufragium pertuliſſe; & cum mater ſua miſiſſet ei ſcutellam argenteam plenam leguminibus, non habens præ manibus quid ei daret, miſit ei ſcutellam & legumina intus, dans ei totum. Cum autem poſtea factus eſſet Papa, & ordinaſſet cum diſpenſatore ſuo, quòd quotidie ante menſam ſuam duodecim pauperes poneret, qui ibi reficerentur; vidit ibi aliquando tredecim, & vnum inter alios, qui aliquando apparebat ei ſenex, aliquando iuuenis, & vocauit diſpenſatorem, quærens quomodo ibi tredecim poſuerat: illo aſſerente quod non introduxerat niſi duodecim tantum, finita menſa vocauit B. Gregor. illum, qui aliquando ſenex, aliquando iuuenis apparebat; quærens quis eſſet, & quod nomen haberet, qui reſpondit: Quid quæris nomen meum, quod eſt mirabile? ego ſum naufragus, cui miſiſti ſcutellam argenteam cum leguminibus: & quia imitatus es Beatum Petrum Apoſtolum, qui diſtribuebat vnicuique prout cuique opus

D

E

erat, ex tunc Dominus deſtinauit te Papam futurum. Ego ſum Angelus Domini, paratus offerre pro te Domino quicquid ab eo petieris; & hoc dicto euanuit. Deus enim ſe in pauperibus ſuis membris indui, potari, & refici profitetur; quia quicquid pietatis & miſericordiæ fit amore Dei pauperibus, reputat ſibi factum. Matth. 25. *Eſuriui, & dediſtis mihi manducare; Sitiui, &c.* Sequitur. *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Magna gloria facientibus eleemoſynas propter Deum, quod ad veſtes ſuas, ac etiam ad cibum & potum, habeant ipſum Deum. Non eſt ergo mirum ſi Deus & pater miſericordiarum & largitatis immenſæ, refectiones ſpirituales dat pro corporalibus, & veſtes ſpirituales pro temporalibus.

Qvarto eleemoſyna protegit tanquam potentiſſimum munimentum. vnde Eccleſ. 29. *Eleemoſyna viri quaſi ſacculus cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit.* Sequitur. *Super ſcutum potentis, & ſuper lanceam aduerſus inimicum tuum pugnabit.* 4. *Protegit vt munimentum.*

Qvinto eleemoſyna bona multiplicat; videlicet bona temporalia, & bona ſpiritualia, & amicos ſpirituales. Bona quidem temporalia multiplicat, ſicut dicitur Prouerb. 28. *Qui dat pauperi non indigebit.* Legitur in Chronicis, quod cum Ethycius Romanorum Senator eſſet in Burgundia, agens rempublicam Romanorum, tempore Theodoſij Imperatoris; cum fames maxima Burgundiam oppreſſiſſet, congregauit apud Linguos quatuor millia pauperum vel amplius, qui non poterant habere vnde ſibi famis tempore prouiderent, & pauit eos ibi quamdiu malum tempus durauit. Quo ceſſante, fecit eos ad loca ſua cum vehiculis deportari, & audiuit vocem de cœlo dicentem ſibi. Ethyci, tibi & ſemini tuo panis non deficiet in æternum, quia me famis tempore in pauperibus membris meis refeciſti. 5. *Bona multiplicat ſcilicet temporalia, ſpiritualia, & amicos ſpirituales.*

Hoc legitur in geſtis Francorum lib. 1. capit. 24. quòd cum quidam ſanctus viſitaſſet quoſdam Ciſtercienſes, & loquerentur ei de viſionibus ſuis, quærentes ab eo ſi aliquas viſiones vidiſſet, ait: Vnicam vidi ex quo domum iſtam viſitaui, quam vobis referam. Mihi videbatur, quòd in hoc monaſterio erant duæ virgines pulcherrimæ; vna eleuato capite & læta facie tenebat virgas, & huiuſmodi loci habitatores multum commendabat; altera triſtis demiſſo capite, multum murmurans, ab hoc loco recedebat; multum conquerens contra habitatores huius loci: per quod intellexi hic multum abundare rigorem diſciplinæ, & ſeueritatem iuſtitiæ: miſericordiæ autem & pietatis opera, intellexi à vobis multum eſſe relegata; propter quod non abundatis, ſed *date, & dabitur vobis*, vt dicitur Luc. 5. Prou. 3. *Honora Dominum de tua ſubſtantia, & replebuntur horrea tua ſaturitate, & vino torcularia tua redundabunt.* Item 11 *Alij diuidunt propria, & ditiores ſunt, &c.* Item 4. Reg. 3. Habetur exemplum de hoc, vbi dicitur quod oleum in vaſis vacuis poſitum eſt multiplicatum. Item 3. Reg. 17. de farinula viduæ, & oleo in lecytho, multiplicatis. Item Ioannis 6. de quinque panibus in dando multiplicatis à Domino. *Exempla.*

Item de Beato Nicolao legitur, quod cum videret pauperes prouinciæ ſuæ mirabili fame afflictos, nec haberet vnde poſſet eis ſubuenire; audiens in portu applicuiſſe multas naues onuſtas frumento, de qualibet naui accepit centum bithecos, ſe obligans ad redditionem, niſi inuenirent frumentum cum integra menſura. Quod diſtribuit, & ad victum, & ad ſemina, & abundauit ex hoc in tota illa patria, & illi plenariè totum frumentum quod ei tradiderant, inuenerunt. *Exempla.*

Item legitur de Beato Præiecto, quod cum videret multitudinem pauperum petentium ab eo, nec inueniret quid daret eis (quia alia quæ habebat dederat) niſi duos denarios, facta oratione inuenit in burſa ſua tot denarios quot erant pauperes.

Item

A ITEM legitur de Beato Benedicto, quòd cum tempore famis dediſſet quicquid inuenire potuerat in abbatia ſua, nec inuenirer niſi modicum olei in vaſe paruo, præcepit vt illud daretur. Quod diſpenſator ſuus noluit facere, Quod cum ſciret vir Dei, noluit vt aliquid inobedientiæ in eius monaſterio remaneret, ſed illud præcepit extra per feneſtram proijci; nec tamen eo facto vas vitreum in quo erat fuit fractum, nec oleum effuſum. Cum autem oraſſet, inuenerunt in monaſterio vnum dolium plenum oleo.

Exemplum. ITEM legitur de Beato Germano Antiſiodo. quod cum rediret de Roma, & in exitu Mediolani omnia ſua pauperibus dediſſet; & inquireret à diacono ſuo ſi aliquid plus haberet, non inuenit niſi tres denarios, quos præcepit pauperibus dari; dicens murmuranti B diacono, quod Deus ſatis haberet vnde ſeruos ſuos illa die paſceret. Cum autem dictus diaconus volens ſibi prouidere, tertium retinuiſſet, & duos dediſſet, occurrit ſeruus cuiuſdam militis diuitis, offerens ex parte domini ſui ducentos ſolidos, tunc aduocans diaconum ait ei, quòd ipſe defraudauerat pauperes in vno denario, quem ſi eis dediſſet, Deus trecentos ſolidos eis miſiſſet. Rogatus autem ad domum militis acceſſit, & ipſum grauiter ægrotantem, & omnes infirmos qui erant in eius domo, curauit.

Exemplum. ITEM legitur in vita Ioannis eleemoſynarij, quod cum latrones ſpoliaſſent omnino domum cuiuſdam diuitis nobilis, & ille explicaret dicto Ioann. caſum ſuum, compaſſus præcepit diſpenſatori ſuo in ſecreto, vt daret ei quingentas libras auri, qui inuidia motus, non dedit niſi quinque, ſtatim quædam nobilis vidua miſit ei quinque libras auri: & cum vocaſſet procuratorem ſuum, & quæſiſſet ab eo quantum dederat illi qui dari præceperat, dixit quingentas. Reſpondit Sanctus, quod non dederat niſi quinque, & cum vocaſſet eum cui dederat, audito ab eo quod non receperat niſi quinque libras; dixit ei, quod ſi dediſſet quingentas vt ipſe præceperat, quod dominus per dictam viduam adminiſtraſſet ei mille quinque libras. Cum autem à dicta vidua vocata quæreret quantum ei legare propoſuerat: Reſpondit, quod primo ſcripſerat mille quingentas libras, & ſuperſcripſerat quod tantum mittebat ei; ſed poſt reſpiciens ad ſcripturã illam, inuenit mille libras de ſcripto deletas, & ſic credens D quod hoc factum fuiſſet diuina voluntate, non miſit ei niſi quingentas.

Exemplum. ITEM in vitis patrum dicitur, quod quidam monachus cuidam fratri ſuo ſæculari pauperi dabat quicquid laborare poterat, & ille ſemper pauperior fiebat. Quod cum diceret cuidam ſeni, inhibuit ei ne hoc faceret, ſed ei diceret quod laboraret, & de labore ſuo ſibi & monachis deportaret, vt benediceret ei, quod ille fecit, licet ex hoc primo fieret triſtis; & primo de labore ſuo attulit fratri ſuo olera, deinde pira, poſtmodum panes, poſtea multa alia; quæ dabat frater ſuus pauperibus religioſis, qui pro eo orarent, poſt quæſiuit frater eius vtrum penuriam pateretur ſicut ſolebat: ille dixit quod non, ſed abundabat: quia quando ei res monaſterij dabat, quando ingrediebatur domũ ſuam, E velut ignis omnia bona eius ſua conſumebant; poſtquam autem inceperat dare ſua pauperibus religioſis, omnia bona ſua fuerant multiplicata eorum oratione & benedictione.

Exemplum. ITEM dicit Petrus Alfonſus, quod quidam iuuenis bene diſciplinatus, filius cuiuſdam ſapientis conſiliarij cuiuſdam regis, cui Rex mortuo patre promiſerat, quod ſi bene ſe regeret, eum amore patris ſublimaret; theſauros patris, cogitans vanitatem mundi, & miſericordiam Dei, pauperibus erogauit. Deinde annonam & aurum & lapides pretioſos, deinde agrorum & domorum ſuarum pretium. Cum autem fuiſſet accuſatus apud regem, tanquam bonorum paternorum diſſipator, vocatus & requiſitus, reſpondit quod non diſſipauerat, ſed congregauerat, & in tuto poſuerat, contra prædones, fures, & caſus diuerſos, & fecerat de non ſuo ſuum, tunc rex audiens eius induſtriam, omnia ei multiplicauit, & ſublimauit, & loco patris eum conſiliarium ſuum habuit. Sic Rex ſummus facit largos eleemoſynarios magnos in curia ſua.

ITEM in legenda Ioannis eleemoſynarij legitur, *Exemplum.* quod cum videret aliquem bonum eleemoſynarium, quærebat ab eo quomodo adeptus eſſet gratiam largas eleemoſynas faciendi. Cum hoc quæreret à quodam: Reſpondit ei, quod conſueuerat eſſe ita immiſericors, quod nihil pro Deo poterat dare, cum autem aliquando aliquod infortunium ei accidiſſet, cogitauit, vt dicebat, quod hoc erat propter immiſericordiam ſuam, & cum vellet facere eleemoſynam, eius auaritia non permittebat. Vnde vocauit ſeruum ſuum, rogans eum vt ſingulis ſeptimanis furaretur ei ſex denarios & daret pauperibus, ille autem furabatur prima ſeptimana duodecim denarios: tunc in fine ſeptimanæ computans, inuenit quod plus fuerat lucratus illa ſeptimana quam alijs: & cogitans quod hoc eſſet propter eleemoſynam, præcepit ſeruo ſuo quod furaretur ei duodecim denarios; qui tunc dedit duos ſolidos, & cum computaret in fine ſeptimanæ, inuenit lucrum maius ſolito in duplo: & cum præciperet quod daret decem & octo denarios, dabat tres ſolidos; & ſic ſemper faciebat, dans in duplo pluſquam præciperet ei. Cum autem ſingulis ſeptimanis multiplicaretur lucrum, & miraretur dominus vnde hoc eſſet; in computatione in fine ſeptimanæ ſubridẽs ſeruus dixit ei, quod iuſtum furtum ſuum ditauerat eum: & reuelauit ei virtutem, veniam petendo, ex hoc prouocatus eſt Dominus vt faceret eleemoſynas largas.

ITEM in vitis patrum dicitur, quod facta fame duo *Exemplum.* ſocij ſimul morabantur, & cum alter daret Agapem omnibus aduenientib. & non ceſſare vellet, alter ſumpta portione ſua receſſit ab eo, nec dabat aliquid; alter autem ſemper dabat & abundabat. Immiſericors videns quod non poſſet ſibi ſufficere, redit ad alium qui miſericors erat, paupertate cogente, rogans vt eum reciperet. Quod cum feciſſet, nec dare ceſſaret, cum aliquando diceret ei quod videret ſi aliquid remanſiſſet quod daretur pauperibus, & ille aſſereret quod nihil omnino remanſerat quod poſſet dari, ad inſtantiam ſocij ſui currens, inuenit ſportas plenas. Quo viſo, prouocatus eſt ad amorem miſericordiæ.

ITEM 1. dial. 9. dicit Greg. quod S. Bonifacius adhuc *Exemplum.* puer, ita miſericordiæ vlceribus affluebat, quod ſæpe viſis pauperibus tunicam, ſæpe camiſiam dabat; licet ſæpe de hoc à matre argueretur, & verberaretur. Aliquando videns pauperes exigentes & indigentes, cucurrit ad horrea, & quicquid mater parauerat ad anni neceſſariam ſuſtentationem, dedit pauperibus. Cum autem reuerſa mater hoc inueniſſet factum, & ipſum propter hoc clamans verberaret, ea excluſa orauit, & omnia horrea repleta ſunt.

ITEM cum S. Genoueſa dans pro Deo, ſolam ſibi vineam retinuiſſet, ita fuit percuſſa grandine & tempeſtate, vt quaſi nihil in ea remanſit, tamen nepoti ſuo in vindemijs præcepit omnia dolia ligari, quod fecit, licet abuſionem hoc crederet & diceret, tunc paucos racemos ex ea colligens, tulit ad calcatorium; & cum omnibus excluſis, puero excepto, oraſſet, cœpit calcare, & vinum in maxima abundantia exire. Tunc præcepit vocari pauperes, & omnia eorum vaſa repleri. Quo facto, de modico quod remanſerat, in dolio quolibet cellarij ſui vnam guttam poſuit, & cellarium clauſit & ſigillauit. Cum autem ab oratione facta rediſſet, inuenit dolia ita plena, quod vinum deſuper exibat, ita quod ſi plus tardaſſet, per totum pauimentum fluxiſſet.

ITEM quidam audiens prædicari à ſacerdote ſuo, *Exempla.* quod Dominus dicebat de dantibus eleemoſynam; *Centuplum accipietis &c.* de conſilio vxoris ſuæ, vaccam ſuam ſacerdoti dedit, vt centum acciperet. Sed cum factus pauper diu expectaſſet, & non eueniſſet ei quod

pro vna data darentur centum, deliberauit de nocte occidere ſacerdotem illum. Ad quod agendum cum iret in via, inuenit maſſam auri, & veritatem ibi expertus fuit.

ITEM cum quidam Epiſcopus prædicaſſet inter Saracenos tantum, & quendam corũ conuertiſſet, & eum baptizaſſet; poſtea cum ſuaderet ei facere opera miſericordiæ, dicens, quod hoc dixerat Dominus in Euangelio: *Centuplum accipietis.* & cum monuiſſet eum ad perfectionem Euangelicam, ille venditis omnibus quæ habebat, & datis pauperibus, mortuus fuit in Domino Cum autem filij eius traherent Epiſcopũ ad iudicium, impetentes eum coram iudice Saraceno de hoc quod patri promiſerat centuplum, quod pater vt dicebant, nunquam receperat; & quod propter eius promiſſum eos exhæredauerat. Et cum Epiſcopus diceret, quod Deus ei reddiderat in vita æterna, nec poſſet hoc Epiſcopus probare; adductus ad tumulum mortui, adiurauit eum in nomine Ieſu quod diceret ſi eſſet bene ſolutus de promiſſo. Reſpondit omnibus audientibus. *Centuplum accepi, & vitam æternam poſſideo.* Et quidam etiam hoc addunt, quod de hoc litteræ inuentæ ſunt in manu defuncti, in quibus hæc continebantur.

DE hoc dicitur Gen. 26. *Seminauit Iſaac in terra illa, & inuenit in meſſe centuplum.* Item Gregor. *Quod pauperi datur non eſt datum, ſed mutuum, quia quod datur cum multiplici fructu accipitur.* Item Ambr. *Eleemoſynas dare non eſt amittere, ſed ſeminare.*

Exemplum.

ITEM in vitis patrum quidam pater dixit diſcipulo ſuo. In ciuitate quadam erant duo, quorum vnus ſeminauit, & collegit pauca & ſordida: Alius vero ſeminare neglexit. Si ergo fames fiat, quis eorum poteſt euadere? Reſpondit diſcipulus, qui pauca legit. Sic & nos ſeminemus, licet pauca & immunda, licet per vanam laudem & corruptam intentionem immunditiam contrahamus aliquam; ne famis futuræ tempore moriamur.

Eleemoſyna bona ſpiritualia multiplicat.

ITEM bona ſpiritualia multiplicat; congregat enim ſibi theſaurum ſpiritualem, & animam ſpiritualiter meritis locupletat. Tob. 4. *Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam &c.* Et poſt. *Præmium enim bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis.* De Tito legitur in Oroſio & alijs chronicis, quod dicebat in cœna ſibi circumſtantibus, cum recordaretur ſe in die nullam feciſſe liberalitatem vel pietatis opera: *O amici, hodie diem perdidi &c.* Item Tob. 12. dicit Raphael. *Bona eſt eleemoſyna, magis quam theſauros auri condere, &c.* Matth. 6. *Theſaurizate vobis theſauros in cœlo &c.* Luc. 14. *Cum facis conuiuium &c.* Ibidem 17. *Vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo.* Et poſt. *Omnis qui reliquerit domum &c.* Ibidem 12. *Nolite timere puſillus grex &c.* Et poſt. *Vendite quæ poſſidetis & date eleemoſynam, & facite vobis ſacculos qui non veteraſcunt, theſaurum indeficientem, &c.*

Exempla.

IN vita ſanctæ Anaſtaſiæ dicitur, quod cum eſſet nobiliſſima Romanorum, miniſtrabat de rebus ſuis Chriſtianis propter fidem incarceratis. Cum autem Imperator feciſſet omnes incarceratos occidi, flebat, quia ſubtracta erat ei materia lucrandi, & ſacculi vbi ſolebat theſauros cœleſtes reponere, & ſe Chriſtianã confitens vitam glorioſam martyrio conſummauit.

ITEM in vita Beati Thomæ Cantuarien. dicitur quod ſingulis diebus pauperes tredecim in ſecretiori cellula includi faciebat, quibus poſt refectionem ſingulis deuotè pedes lauans, tres argenteos dabat.

ITEM cum Decius Cæſar peteret à Beato Laurentio theſauros Eccleſiæ, ipſe diſperſit & dedit pauperibus, & adduxit eos ad palatium dicens: *ecce hi ſunt theſauri æterni qui nunquam deficiunt, &c.*

Exemplum.

ITEM Ioann. Damaſ. in Barlaam ponit exemplum, quod Barlaam propoſuit Ioſaphat de quadam ciuitate, in qua erat conſuetudo ſingulis annis Regem conſtituere, qui omnino ignoraret conſuetudines illius terræ, & in fine anni illum in quandam inſulam nudum mittebant, vbi nihil inueniebat. Reges autem ſe hoc nihil cogitabant, ſed delicijs affluentes, credebant quod ſemper ſic deberent durare. Quidam autem ſapientior factus Rex, inquiſiuit diligenter de conſuetudine, & inuenta veritate, per totum annum miſit, & congregauit maximos theſauros in illam inſulam, quos in fine anni eiectus à regno inuenit, & ibi in multis delicijs & diuitijs vixit. Sic alliciunt corda hominum ad amorem iſtorum temporalium, & non credunt quod debeant eis deficere, vſquequo in morte deducunt eos reos & nudos, nihil ſecum niſi peccata portantes. Prouidi autem & callidi, audiunt vocem Domini dicentis: *Vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis theſauros in cœlo.* Vere multos & magnos theſauros congregat eleemoſyna pro datore, quia de alterius ruina qui compatitur & ſubuenit, hominem facientem exaltat; de alienis ſordibus lauat, de paupertate ditat, de infirmitate ſanat, de libertate corroborat, de exilio alieno hæreditatem ſuam impetrat, de captiuitate libertatem, de vilitate & contumelijs alienis ſuum honorem, de miſeria miſericordiam & gloriam, de morte vitam ſibi comparat, qui prout poteſt ſubuenit & miſeretur miſerijs & neceſſitatibus alienis.

Eleemoſyna multiplicat amicos ſpirituales.

ITEM eleemoſyna multiplicat amicos ſpirituales. ſcilicet aduocatos, qui coram ſummo iudice cauſam eius ſuſtentant; & interceſſores qui apud pium patrem pro ipſo efficaciter intercedunt. Vnde hortatur Dominus Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*, ſupra de purgatorio nota de Stephano aduocato per allegationem pauperum reuocato.

Exempla.

ITEM de muliere, quæ deuota Beato Franciſco, & benefica fratribus, mortua eſt in peccato mortali. Cum autem in nocte multi circa funus iacens in feretro vigilarent in domo, circa mediam noctem cunctis videntibus qui aſtabant, ſurgens & ſedens in feretro, vocauit vnum de aſſiſtentibus ſacerdotem, & dixit, quod cum propter quoddam peccatum quod celauerat, duris cruciatibus adiudicata fuiſſet, ad preces B. Franciſci cui deuota fuerat, iudex ei piè conceſſerat, quod rediens ad corpus confiteretur; factaque confeſſione & recepta pœnitentia, tranſiret ad requiem armis pœnitentiæ præmunita. Item Ioann. 12. patet de Lazaro, quem ad preces Mariæ & Marthæ, apud quas, & ipſe, & ſui ſæpe reficiebantur, ſuſcitauit. Item Act. 9. cum viduæ & pauperes circumſteliſſent Petrum, oſtendentes veſtes quas ei Dorchas faciebat, obtinuerunt eius reſuſcitationem.

Exempla.

IDEM ferè legitur in vita Beati Ioannis Euangeliſtæ cum rediret ab exilio in Epheſum inuenit Druſianam mortuam, quæ ſæpe conſueuerat eum recipere & neceſſaria præparare, & alijs pauperibus. Quam præcepit ſurgere, & neceſſaria ſibi miniſtrare: quæ ſtatim à ſomno excitata ſurrexit, & ei refectionem parauit.

ITEM in miraculis S. Nicolai legitur, quod quidam paterfamilias conſueuerat in feſto B. Nicolai reficere pauperes clericos & ſacerdotes, cum autem hoc fieret, & in domo eius diabolus in forma peregrini eleemoſynam peteret, & pater puerum ei mitteret, vt eleemoſynam ei ferret, qui erat clericus vnigenitus: diabolus eum diutius extra protrahens, cum puer ei eleemoſynam daret, eum iugulauit. Et cum puer eſſet patri delatus, diſſimulauit dolorem, ne menſam turbaret, & refectio impediretur; ſed ſuper lectum in camera puerum collocauit. Sed poſtquam comediſſent cœpit flere, & quod factum fuerat referre. Cum autem accumbentes puerum mortuum inueniſſent, pater inuocauit S. Nicolaum vt filium ſuum ei redderet, & ad eleemoſynas reſpiceret quas pro puero faciebat: moxque puer quaſi de ſomno ſurgens, quæ circa eum facta fuerant, & quomodo B. Nicolaus eum à diabolo eripuerat & reduxerat, enarrauit.

ITEM cum quædam matrona Eccleſiam martyrum Ioann. & Pauli crebro viſitaret, ante Eccleſiam duos peregrinos inuenit, quibus eleemoſynam dari ſuo diſpen-

diſpenſatori præcepit; ſed antequam dediſſet acceſſerunt vicinius, dicentes: Tu modo nos viſitas, ſed nos in die iudicij te requiremus, & quicquid boni poterimus tibi præſtabimus, & hoc dicto diſparuerunt.

6. *In futurum ædificat.* Sexto eleemoſyna in futurum ædificat 1. Cor. 3. Quidam ſuper fidei fundamentum ędificant aurum, argentum, lapides pretioſos: Qui dant eleemoſynas ędificant aurum. Qui ea quæ pertinent ad ædificationem proximorum cogitant, ædificant argentum quando loquuntur eadem: Lapides pretioſos quando eleemoſynas dant, vel operantur eadem quæ pertinent ad vtilitatem & neceſſitatem eorum.

In paſſione B. Thomæ Apoſtoli legitur, quod cum Seneſchallus Regis Indiæ quęreret in Cæſaria artificem, qui faceret Domino ſuo palatiū pretioſum, Dominus apparens ei tradidit B. Tho. dicens eum ſeruum ſuum ſapientiſſimum in hoc opere. Qui cū veniſſet in Indiam, & dixiſſet regi quomodo ſciret operari, rex traditis theſauris ſuis receſſit à patria illa. Thomas autem per terram illam per biennium prædicans, & miracula faciens, pecuniam ſibi traditam pauperibus erogabat, & populum ad fidem conuertebat. Rex autē veniens, & inueniens quod factum fuerat, cæpit Thomam & ſeneſchallum, eos viuos excoriare cogitans, ſed denunciatur ei mors fratris ſui, ad quem cum veniſſet, & per tres dies ſepulturam eius diſtuliſſet, parādo veſtes pretioſas & ſepulturam; quarta die ſurrexit, dicens Thomam eſſe Apoſtol. Dei, cui ſeruirent Angeli; & quod Angeli per triduum duxerant eum per palatium pulcherrimum, auro & lapidibus pretioſis fabricatum, quos rogauerat vt illius mereretur fieri portarius: cui reſponderunt, quod illud erat palatium quod Thomas parauerat fratri ſuo, quo ſe fecerat indignum, ipſi autem Angeli impetrauerunt ei à Domino quo reſurgeret, & quod à fratre ſuo quæreret ſi vellet ipſum palatium cum ædificijs ſibi emere. Quod cum vellet facere; ait frater, quod illud volebat retinere ſibi, ſed ipſe ſibi ędificaret aliud: & vocantes Thomam reuerſi ſunt & baptizati, & tota patria, ad conſilium Apoſtoli viuentes, & ſua pauperibus erogantes.

Exempla. Item in vita S. Ioann. eleemoſynarij legitur, quod cum quidam Epiſcopus nomine Troylus veniſſet apud Alexandriam, vt de triginta libris auri emeret ſibi cœmentū ad fabricandum ſibi palatium, dictus Ioan. eum inuitauit, & poſt ad domum pauperum eum duxit dicens, hoc debet eſſe ædificium & theſaurus epiſcoporum, ad cuius prædicationem dictas libras ei tradidit erogandas pauperibus. Sed poſt, cum eſſet auarus, pœnituit, & præ dolore in lectum decidit. Quod audiens Ioan. remiſit ei pecuniam ſuam, & ſtatim curatus cum eo comedit. Poſtea in extaſi poſitus, ductus eſt ab Angelis, qui oſtenderunt ei palatium mirabilis ſtructuræ & pulchritudinis & ſplendoris, cuius porta erat aurea, & titulus ſuperſcriptus in ea: Hæc eſt requies æterna Troyli Epiſcopi, quod cum legeret, acceſſit vir ſuper omnem æſtimationem pulcher, & dixit Angelis, delete hunc titulum, & ſuperſcribite: Hæc requies erit Ioannis Patriarchæ. Hac autem viſione territus, non ſolum illas triginta libras erogauit, ſed poſt magnus eleemoſynarius eſt effectus.

Item 4. Dyal. 38. dicitur, quod quidam operator ſotularium, quicquid ei ſupererat ex victu & veſtitu de lucro ſuo, diebus ſabbati ad Eccleſiam B. Petri deportabat, & illud pauperibus erogabat, de quo cuidam reuelatū fuit, quod vidit eum operarios poſuiſſe ad ædificandum domum ſibi de aureis laterculis, qui ſolum die ſabbati in ea videbantur operari.

7. *Glorificat.* Septimo eleemoſyna glorificat, quia in regnum introducit ęternum, & vitam glorioſam acquirit; quod patet Matth. 25. Virgines habentes oleum in lampadibus intrauerunt cum ſponſo ad nuptias; quia qui habēt lampades bonorum operum plenas oleo miſericordiæ & pietatis, & igne charitatis, intrant ibi. Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis vt cum defecerit recipiant vos in æterna tabernacula.* 2. Cor. 9. *Qui ſeminant in benedictionibus de benedictionibus metent vitam æternam.* Nota quod in ſignum huius, Chriſtus de mōte Oliueti aſcendit in cœlum. Luc. vlt. Item in ſignū huius Salomon in templo fecit duo oſtia de lignis oliuarum, id eſt operibus miſericordiarū. Duo enim ſunt genera operum miſericordiæ, materialia, & ſpiritualia, quę ſignificātur per duo oſtia de oliuis: quia oleos idem eſt quod miſereri, oleum miſericordia, Ideo Matth. 25. dicit Dominus. *Venite benedicti percipite regnum &c. Quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare &c.* Eccl. 16. *Omnis miſericordia vnicuique faciet locum ſecundum intellectum peregrinationis, eius, & ſecundum meritum operum illius.*

Exemplum. De his habetur exemplum in vita Ioan. eleemoſynarij. Narrauit, quod cum ipſe eſſet in Cypro clericus quindecim annorum, & proponeret ab omnibus peccatis cauere, cum ſolus iaceret dormiens in camera ſua, ſtetit apud lectum ſuum puella, cuius ſpecies & ſplendor ſuper ſolem, & ornatus eius ſuper humanum ſenſum, habens in capite coronam de ramis oliuarum: excitatur, ſtupet, quærit quæ ſit illa; quæ reſpondit: ego ſum prima & pręcipua filiarum ſummi regis. Si me poſſederis amicam, ego ducam te in conſpectum eius; quia in eum nemo poteſt vt ego: eum enim feci de cœlo ad terram deſcendere, hominem fieri, & pro hominibus vendi & mori. His dictis diſparuit, & intellexit quod eſſet pietas & miſericordia; & cogitauit quod eius opera totis viribus amplecteretur, & ſequeretur. Vnde cū mane ad eccleſiam iret, obuians pauperi dedit ei caprinum ſuum veſtimentum: & cum rediret inuenit in ligatura centum nummiſmata auri, & cum non poſſet inuenire cuius eſſent, cogitauit quod eſſent de gaudeo lis amicæ ſuæ, & ea pro amore ipſius pauperibus diſtribuit. Poſtquam autem factus Patriarcha diu vixiſſet, infinita opera miſericordiæ faciendo, in hora egreſſionis animæ eius à corpore, vidit quidam monachus dictus Sauinianus, infinitam multitudinem Angelorum ad modum clericorum, cereos deportantes, educentes eum de epiſcopatio ſuo: & vidit dictam puellam ſole ſplendidiorem, lapidibus pretioſiſſimis ornatam, per manum eum deducentem, & introducentem in cubiculum ſummi regis: & hæc vidit dictus Sauinianus in extaſi poſitus. Item eadem hora ſimiliter, alius in extaſi poſitus vidit eum conduci & introduci in cœlum, ab infinita multitudine pauperum, cum ramis oliuarum.

Exempla. Item cum quidam Rex duos haberet filios, maiori dimiſit domos, campos, vineas, & terras; minori infinitos theſauros ſibi vſque ad tempus reſeruandos, vt eſſent in eius poteſtate. Cum autem de hoc conquereretur prior; ait pater, fac ei bene dum indiget, vt ipſe tibi ſimiliter poſt faciat: recipias eum modo in communione tuorum, vt ipſe te poſt recipiat in communione ſuorum. Rex iſte eſt Chriſtus, maior filius ſunt diuites huius mundi, minor filius ſunt pauperes &c.

In vitis patrum dixit quidam pater. Homo quidam habuit tres amicos, quos rogauit vt ducerent eum vſque ad imperatorem. Reſpondit vnus quod duceret eum vſque ad mediam viam, vltra non poſſet. Secūdus dixit quod duceret eū vſque ad portā, vltra non poſſet. Tertius dixit quod introduceret eum vſque ad Imperatorem, & loqueretur pro eo, & negotium eius ageret ante ipſum. Et expoſuit quod iſti tres amici ſunt. Primus abſtinentia. Secundus caſtitas. Tertius eleemoſyna vel miſericordia, quæ Deum placat, & vitam ęternam dat.

De qualitate eleemoſynarum.

DISTINCTIO XXII.

Eleemoſyna debet eſſe pura triplici-ter. Circa decimum tertium, ſcilicet *qualis eſſe debeat eleemoſyna:* ſciendum, quod debet eſſe pura, quia debet fieri in puritate affectionis, poſſeſſionis, & intentionis. In puritate quidem affectionis, vt fiat in charitate, & ex charitate. In charitate vt fiat amore

Dei, quia qui facit eleemoſynam, ad hoc vt ſit Deo grata, debet eſſe ſine peccato mortali. Eccl. 34. *Dona iniquorum non probat altiſſimus.* Non ſolum debet fieri in charitate, ſed ex charitate: quia *ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates &c.*

Exempla.

Cvm quidam conuerſus Ciſtercienſis habens multas veſtes, à quibus vt videbatur ei, poterat abſtinere; cum inueniret nudum pauperem, dabat ei tunicã vnam de ſuis, licet hoc prohiberet abbas ſuus, & eum ſæpe propter hoc verberaret. Super quo cum conſuleretur Alexander Papa, qui tunc temporis venerat in Franciam, videns quod alterum obedientia prohiberet, alterum charitas ſuaderet, ait: *Tu conuerſe, quoties ſuadebit hoc tibi charitas, ſemper da: Tu abba quoties inueneris inobedientem conuerſum, ſemper verbera.* Item quidam ſanctus vir, quendam pœnitentiarium inueniens, qui ab iniuncto ſedis Apoſtolicæ tunicam plumbeam deferebat; & cum grauaretur nimio pondere & debilitate, abſtulit eam ei. Cum autem requireret cuius auctoritate hoc feciſſet, cum Papa qui hoc præceperat ſummus eſſet, ait: Illius ſuperioris qui ait: *Beati miſericordes, quoniam miſericordiam conſequentur.* Matth. 5. Item debet eſſe pura, id eſt fieri in puritate poſſeſſionis, vt, ſcilicet fiat de proprio, non de alieno: verſus:

Cum furto raptus, cum fœnore, ſimoniæ actus:
De ſic poſſeſſis, eleemoſyna non fit ab iſtis.

Eccl. 34. *Immolantis ex iniquo maculata eſt eius oblatio.* Et poſt. *Qui offert ſacrificium de ſubſtantia pauperis, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris.*

Item debet fieri in puritate intentionis, ne fiat intentione corrupta, puta propter humanam laudem, vel commodum temporale, quia Eccl. 34. *Non placent Deo ſubſannationes impiorum.* Matth. 5. *Cum facis eleemoſynam noli ante te tuba canere*, vt hominibus apparere vel placere appetas, & eorum laudes quæras: *ſed te faciente eleemoſynam neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua.* vt ei ſiniſtram intentionem admiſceas. Leui. 2. *Omne quod obtuleris Domino, ſine fermento erit.*

Exemplum.

In vita Ioannis eleemoſynarij legitur, quod cum fames inuaſiſſet Alexandriam propter defectum Nili fluminis, & ipſe omnia quæ habebat erogaſſet pauperibus, nec mutuum inueniret; quidam bigamus acceſſit ad eum, videns eum in arcto, promittens ſe daturum ducentos modios frumenti, & auri centumoctuaginta libras, vt promotus fieret diaconus eius, quæ erogarentur pauperibus, quem cum conſtantiſſime arguiſſet & repuliſſet, ſtatim duæ maximæ naues fuerunt in portu onuſtæ frumento, miſſæ de Cicilia.

Eleemoſyna debet eſſe pia.

Secvndo eleemoſyna debet eſſe pia, vt fiat ex compaſſione & pietate mouente, & detur pauperibus & egenis. Luc. 14. *Cum facis conuiuium voca pauperes.* Bern. *In vaſe vacuo liquorem eleemoſynæ funde, non in pleno.* Item 4. Reg. 4. *Vaſa vacua præcepit Elyſæus repleri, non plena.* Greg. in moral. *Iniuriam facit ſitientibus ſtillam proijciens in mari.* Leo Papa. *Habentibus dare, nihil aliud eſt quam perdere.* Item debet eſſe pia, vt fiat cũ animi compaſſione. Iob 30. *Flebam ſuper eo qui afflictus fuerat, & anima mea compatiebatur pauperi.* Luc. 16. quia diues videns Lazarum pauperem, viſcera pietatis non habuit, abſque vlla miſericordia tormenta inferni ſuſtinuit.

Exempla.

Ad hoc ponit exemplum. Nobilis quidam duos habuit filios cruceſignatos, maiori dedit maximas pecunias, minori paucas, recommendans eum fraternæ prouiſioni. Cùm autem redirent ad patriam, & maior nauem ſuam nimis oneraſſet bonis, maiorem cœpit abijcere & vilipendere. Cum autem non haberet in naui ſua victualia, acceſſit ad fratrem ſuum, rogans vt eius miſereretur, quia os ſuum & caro ſua erat. & ſi hoc non faceret, eo quod frater ſuus eſſet, aut propter honorem ſuum, ſaltem pro gratia patris & amore, vel ſaltem accommodaret ei, & ipſe cum multo lucro ei reſtitueret, vel ſaltem propter periculum ſuum, & nauis ſuæ, quæ nimis erat onerata: Quem cum nulla ratione audire vellet, nauis eius pre nimio pondere ſubmerſa eſt, ipſo nudo à mari exeunte. Alius autem licet

A pauper ad patrem rediens, & fratris crudelitatem oſtendens, honorificè ſuſceptus eſt à patre, & hæres omnium bonorum ſuorum conſtitutus. Alius autem veniens patris odium incurrit, abijcitur, & omnium bonorum paternorum ſpoliatus ſucceſſione, incurrit perpetuam paupertatem. Sic palam eſt de diuitibus immiſericordibus & pauperibus; quia pauperibus gaudentibus de ſucceſſione hæreditatis ęternæ; diuites immiſericordes incurrunt Dei odium, & inferni perpetuam paupertatem.

Item in vitis patr. quidam Sanctus pater acceperat gratiam, vt alijs miniſtrando daret vnicuique quod neceſſe erat. Cum autem daret agapem, & videret mulierem male indutam, volebat ei dare multum, & ſemper B leuabat parum, cum autem vidiſſet bene indutam, volebat dare parum, & ſemper leuabat multum. Inquirens cauſam inuenit, quod bene induta multum indigebat, & quod de multa nobilitate venerat ad maximam paupertatem; alia veſtes viles mutuo acceperat, vt plus acciperet.

Item Ioannes eleemoſynarius, venientibus ad eleemoſynam dabat in duplo mulieribus quàm viris, propter ſexus infirmitatem. Cum aliquando venirent ornati auro & lapidibus pretioſis, & dexteralibus, & miniſtri eius conquererentur, aiebat: Omni petenti te tribue, quia res hæ noſtræ non ſunt, quia nobiſcum natæ, nec hinc eas deportabimus, quia ſi totus populus Alexandriæ indigens eleemoſyna huc conueniret, non poſſet euacuare infinitos theſauros miſericordiæ Dei.

Exempla.

C Item videns pauperes non poſſe ad eum accedere in cauſis ſuis, propter multitudinem defenſorum, vnicum ſecum retinens, quarta feria & ſexta ſedebat ante fores Eccleſiæ, vt poſſent pauperes qui vellent ad eum accedere, & cauſas ſuas ei explicare, dicens: Sicut qui intrant Eccleſiam volunt cito expediri dicentes, *cito anticipent nos miſericordiæ tuæ Domine*: ſic nos cito debemus expedire cauſas aliorum. Cum autem vna die ſediſſet vſque ad ſextam, & nullum accedentem inueniſſet, in cuius cauſa poſſet mereri; cœpit flere, & cum quidam dixiſſet ei quod potius deberet gaudere pro tranquilla vita ſubditorum; mox triſtitiam in gaudium conuertit humiliter Deo gratias agendo. Ex his patet quod pauperibus dandum eſt, maxime verecundis & infirmis; & quod cauſæ pauperum audiendæ ſunt.

D Tertio debet eſſe larga. Tob. 4. *Si multum tibi fuerit abundanter tribue, &c.* Luc. 30. dicitur de Zachęo: *Domine ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, &c.* Eleemoſyna debet eſſe larga, ad exemplum cuiuſdam largi, qui cum dediſſet ſua petentibus, & adhuc petere non ceſſarent, proiecit ſe inter manus petentium, dans ſe eis, vt non haberent vltra quid ab eo poſſent vlterius petere. Dat ſe primo, qui dat cor ſuum pio affectu compaſſionis pauperibus, iuxta illud, *omni petenti te tribue.* Quidam comes Campaniæ adeo largus erat, quod neſciebat negare petẽti quin ſibi daret, vnde cum quadam vice ſequerentur eum quidam milites pauperes petentes ab eo: Reſpondit quidam diues Burgenſis: Dominus meus nihil habet quod poſſit vobis dare, tunc indignatus comes ait, immo teipſum qui hoc dicis habeo, & te eis do. Et ait militibus: E Accipite iſtum diuitem qui habet ſuperflua, & eum ponite in carcere, vſquequo redimat ſe de omnibus ſuis, & inde ſoluite debita veſtra, quod ipſi fecerunt, ſuper hoc gratias agentes. Sic Deus nimis tenaces exponit, largorum debita ſoluit.

Eleemoſyna debet eſſe larga.

Exempla.

Item dicit magiſter Iacob. de Vit. quod cum ſemel idem comes vidiſſet puerum nudum petentem eleemoſynam ab eo, vocauit eum & dedit ei vnum denarium, dicens quod de eo burſam emeret, & ad ſe rediret, & ei burſam impleret vnde neceſſaria emeret. Puer autem iuit, & volens lucrari, obolum retinuit, & obolo burſam vnam emit, quam comiti deportauit, vt ei dixerat. Cum autem comes quæreret pro quanto emiſſet, puer non fuit auſus negare, ſed ait pro obolo, & alium vobis reporto, tunc comes

Exemplum.

impleuit ei burſam dicens ei; ſi maiorem deportaſſes, maiorem plenam reportaſſes. Sic homo ſecundum quod plura dat pro Deo, plura centuplicata recipiet, &c.

Item idem dicit, quod quidam præ infirmitate non valens ieiunare diu, mane comedens faciebat ſecum pauperes manducare, dicens Domino: Domine ſi me ſuper hoc arguitis, ego vos reconuincens dicam: Si nimis mane comedi, & vos mecum comediſtis.

Item in vita Ioan. eleemoſynarij dicitur, quód ad ſermocinationem ſuam venit quidam pauper, habens vxorem & filios, & quia dixerat ei, fili eſto miſericors quantum potueris, & ita fiet quod nunquam deficiet tibi Dominus aut in vita aut in morte: dabat omnia quæ habebat: & Deus ècontrario ita dabat ei abundè, vt aliquando diceret Domino. Modo videbitur quis vincet, vel ego accipiendo & dando, vel tu mittendo. Cum aliquando videret inopem, non habens quid daret ei; Dedit illi crucem argenteam quam habebat ad collum. Item quando non poterat aliter ſubuenire, conducebat ſe alicui ad ſeruiendum ei per tres dies, vel ſeptimanas, vel menſes, vt daret indigenti pretium, 2. Cor. 9. *Qui parcè ſeminat, parcè & metet.*

Eleemoſyna debet eſſe diſcreta.

Qvarto debet eſſe diſcreta, vt potius det bonis quam malis. Eccl. 12. *Si benefeceris, ſcito cui:* Ibidem. *Benefac iuſto, & ne recipias peccatorem.* Item non vni tantum ſed diuerſis: quia totum ſemen in vno loco proiectum, totum infructuoſum eſt. Pſal. 111. *Diſperſit dedit pauperibus.* Item vt primum ſe det Deo, quam ſua. Eccleſ. 19. *Miſerere animæ tuæ.* Aug. *Quid miſertus miſero non miſerente ſe ſui.* Ideo talis fuit eleemoſyna illarum trium miſerabilium virginum, quæ volebant ſe lupanari exponere, vt patrem pauperem ſenem & infirmum poſſent paſcere, de quibus legitur in vita S. Nicolai. Quod cum audiret B. Nicolaus aurum de rebus paternis congregans, illud de nocte conſurgens ne perciperetur, proiecit in domum ſenis. Tertia vice cum ſenex ille inſidiaretur quis eſſet, capiens eum per pedes, agnitus rogauit eum ne hoc in vita ſua alicui reuelaret.

Eleemoſyna debet eſſe humilis & deuota.

Qvinto debet eſſe humilis & deuota. Humilis inquam, vt proximum propter paupertatem non vilipendas, nec te propter opulentiam ei preferre præſumas, ſed velut indigenti ſubuenias, & Deum in ipſo paupere recognoſcas.

Exemplum.

Cum Ioannes eleemoſynarius factus eſſet Alexandrinus Patriarcha, iuſſit œconomos ſuos deſcribere ſibi dominos ſuos; & cum illi dicerent quod non haberet Dominum niſi Deum; dixit quod immo pauperes, à quibus tenebat Patriarchatum: Et cum inuenti fuiſſent ſeptem millia quingenti, ſingulis diebus prouidebat eis neceſſaria tanquam Dominis ſuis. Deuota etiam debet eſſe, vt holocauſtum pingue fiat.

Exemplum.

Comes quidam Campaniæ Theobaldus nomine cum dabat eleemoſynas, ſotulares, vel veſtes pauperibus manu ſua dabat, & reſpondit quęrenti quare hoc faceret, quod hoc ideo faciebat, vt dando & laborando magis moueretur ad deuotionem, & pauperis compaſſionem, & ſic magis mereretur, & ad maiorem humiliationem inclinaretur, in conſideratione ſuæ conditionis in paupere; & vt pauper magis prouocaretur ad eum commemorandum & orandum pro eo, & vt alij ad exemplum illius prouocarentur ad ſimilia facienda, & ad deuotionem erga Deum & pauperes. Hier. *Quæ offerunt, non ſuo pondere, ſed animi voluntate penſanda.*

De hoſpitalitate.

DISTINCTIO XXIII.

Circa decimumquartum, ſcilicet de hoſpitalitate, conſideranda ſunt duo. Primo quare fieri debeat, & quæ mouere nos debent ad eam. Secundo qualiter debeat exerceri, ad hoc quod ſit Deo grata, & ſalubris facienti.

Multa ſuadent hoſpitalitatem.

1. Quia per eã acquiritur cognitio Dei.

De primo ſciendum, quod per hoſpitalitatem acquiritur Dei cognitio, exemplum de duobus diſcipulis euntibus in Emaus, qui cogentes Dominum ad hoſpitium, *cognouerunt eum in fractione panis*, Luc. 14. Grego. *Audiendo illuminati non ſunt, faciendo illuminati ſunt.* Item de Tob. quem Raphael hoſpes illuminauit.

2. Gratiæ infuſio obtinetur.

Item acquiritur gratiæ infuſio ſiue animę iuſtificatio: exemplum de Zacheo Luc. 19. qui ſuſcepit Ieſum gaudens: cui dixit Dominus: *Salus huic domui facta eſt*, & Iaco. 2. *Nonne Raab meretrix ex operibus iuſtificata eſt, ſuſcipiens nuncios.*

Exemplum.

In vitis patrum legitur quod quidam ſenex ſanctus in eremo Ægypti habitabat, & in eadem eremo erat quidam ſacerdos Manichæorum, qui cum vellet viſitare quendam ſuæ ſectæ, & nox arripuiſſet eum, neceſſitate compulſus pulſauit ad oſtium cellæ ſenis illius, qui ei aperiens eum cum hilaritate ſuſcepit, refecit, & lectum ei parauit, licet eius conditionem bene cognoſceret. Manichęus autem tota nocte cogitans de eius charitate, dicebat: Verè ſeruus Dei eſt iſte. In mane autem eius prouolutus pedibus dedit ſe conuerſum, nec vltra voluit ab eo recedere.

3. Dei dilectio adaugetur.

Item adaugetur Dei dilectio. Ideo Apoſtolus ad Heb. 13. *Hoſpitalitatem nolite obliuiſci, per hanc enim placuerunt quidam, Angelis hoſpitio receptis;* qui videlicet receptores ſuos ad Dei dilectionem inflammant. Non ſolum autem Angelos recipiunt hoſpites, verumetiam ipſum Deum Matth. 10. *Qui vos recipit me recipit.* Item 18. *Qui ſuſcipit vnum talem paruulum in nomine meo, me ſuſcipit.* Item 25. *hoſpes eram & collegiſtis me.* Ioan. 13. *Qui accipit ſi quem miſero, me accipit.* Item Gregor. in homel. 3. li. 2. ſuper illud Euangelium Luc. 24. Dvo ex discipvlis, dicit, quod cum quidam paterfamilias multum hoſpitalis aliquando ſuſcepiſſet peregrinos, & ex humilitate aquam manibus daret, vertens ſe ad accipiendum vrceum, illum qui volebat dare non inuenit. Quod cum miraretur, ſequenti nocte apparuit ei Dominus dicens, alijs diebus me ſuſcepiſti in membris meis, heſterna autem die in memetipſo.

Exemplum.

Item dicitur quod quidam conſuetus recipere pauperes, cum in natali non veniſſent ad domum eius, nolebat comedere quouſque veniſſent aliqui; & mittens ſeruum inuenit vnum qui multum videbatur afflictus. cui cum vellent lauare pedes, inuenerunt eos perforatos, pro quo ſtupentes cum mirarentur, in eorum oculis euanuit.

Exempla.

Item cum quædam mulier nobilis conſueta eſſet recipere pauperes, & eis ſeruire proprijs manibus, & abluere pedes eorum inuito viro & inhibente; & inueniſſet ante domum ſuam pauperem mirabiliter vt videbatur afflictum & vlceroſum, compaſſa duxit eum in domum ſuam viro ſuo abſente, & cum peteret balneum, parauit ei. poſt, cum diceret quod non poſſet quieſcere niſi in molli lecto, poſuit eum in camera ſua. Cum autem ſubito vir eius veniens, dictam cameram intraſſet, in lecto vxoris inuenit dictum infirmum, quem cum crederet adulterum, & vellet eum occidere, ſuper lectum eius apparuit ei Dominus nudus, in ea forma in qua pependit in cruce, dicens: Quid me perſequeris, qui pro te hic paſſus ſum, cum autem ad terram proſtratus oculos erigeret nihil inuenit, & conuerſus eſt ad Dominum.

Exemplum.

Item exemplum de Martyrio monacho, de quo loquitur B. Greg. 3. dyal. & in homel. ſuper Euangelium illud. Videns civitatem flevit, &c. Cum dictus Martyrius iret cauſa viſitandi fratres de ſuo monaſterio ad aliud, & rediret, in via inuenit virum qui videbatur lepra & elephantino morbo totus infectus, vt præ laſſitudine non poſſet ſe mouere, cum autem eius neceſſitati, laſſitudini, & miſeriæ compateretur; ne in via remaneret, expanſo pallio, in eo inuolutum portabat ſuper humeros ſuos ad monaſterium ſuum, cui cum appropinquaret, pater monaſterij clamauit: Occurrite fratres, portas aperite, quia frater Martyrius Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum apportat. Ad hanc vocem ſtatim Chriſtus proſiliens, &

coram eo in ea forma apparens in qua cognoſci ſolet, & cœlos aſcendens, ait ei: quia me non erubuiſti ſuper terram, non ego te ſuper cœlos erubeſcam. Cum autem dictus pater occurreret, & quæreret quid feciſſet de eo quem portabat, ait: Si ego eum agnouiſſem, per pedes eum tenuiſſem; & dicebat quod cum eum ferebat, nullum pondus ſentiebat, ſed leuius incedebat. Ibi dicit Greg. *Quomodo pondus eius ſentire poterat, qui portantem ſe portabat.*

Exemplum. Ad idem videtur facere quod de ſancto Iuliano legitur, qui cum eſſet pauper & nobilis, recedens de terra ſua diu ſeruiuit cuidam magno & nobili; qui fecit eum militem, & dedit ei quandam caſtellanam vxorē, cum autem inſiſteret venationi, quidam ceruus quem inſequebatur, diuino miraculo dixit ei voce humana, quod tempus veniret in quo patrem occideret. Cum autem pater ſuus & mater viſitarent eum, & vxor eius eo abſente, in thalamo ſuo & in lecto ſuo eos collocaſſet, in mane rediens Iulianus, & intrans cameram ad vxorem excitandam, videns duos dormientes, credidit vxorem & adulterum aliquem cum ea eſſe, & occidit eos. Recedens autem obuiauit vxori ſuæ ab Eccleſia redeunti, ſtupens autem & quærens qui eſſent qui in domo ſua iacerent: Audito quod pater & mater eſſent, fleuit dicens; quod verum erat quod dixerat ei ceruus, & quod de cætero ad domum ſuam non rediret, nec ceſſaret vſquequo certus eſſet de remiſſione peccati ſui. Cui compatiens vxor eum ſecuta eſt, qui in ſilua quadam iuxta fluuium ædificauerunt tugurium paruum, præbentes tranſitum & hoſpitium ſicut poterant itinerantibus, inſiſtentes orationibus, & alijs operibus bonis quantum poterant, & ideo fortè, quia faciebant hoſpites ſuos orare pro patre & matre defunctis, itinerantes dicunt orationem dominicam pro eis, vt bonum hoſpitium inueniant. Cum autem quidam pauper media nocte ad aliam ripam fluminis auditus eſſet tremens & plangens, Iulianum vocans; mulier excitans eum miſit illum ad eum, cum autem inueniſſet eum leproſum, vt videbatur, & congelatum, poſito eo in nauicula, & apportato ad domum, cum ignem ei feciſſet vt poſſet calefieri, dixit, quod aliter non calefieret, niſi ipſi in lecto ſuo inter ipſos duos eum collocarent. Quod cum feciſſet, compatiendo ait eis: Iuliane Dominus miſit me ad vos, veſtram acceptans pœnitentiam, & peccatum tuum tibi dimittens: & ſcitote quia cito migrabitis ad Dominum, & hoc dicto diſparuit, & ita factum eſt vt prædixit.

4. *Bona multiplicantur.* Item hoſpitalitas bona multiplicat, exemplum 3. Reg. 17. de farinula & lecytho olei. Item de oleo viduæ multiplicato 4. Reg. 4. Item Sarai fœcundatur, & Abraham recepit potentiam generandi quando recepit Angelos Gen. 18. Item hoſpita Elyſæi concepit 4. Reg. 4. Item Anna & Ioachim prole nobiliſſima fœcundantur, ſcilicet glorioſa virgine Maria.

Exempla. Item in vita ſancti Remigij dicitur, quod cum eſſet Archiepiſcopus Rhemenſis, & viſitans ſuam diœc. hoſpitatus eſſet in domo cuiuſdam conſanguineæ ſuæ, videns eam erubeſcere pro eo quod vinum non haberet, omiſſis omnibus, facta oratione ante dolium vacuum, & ſigno crucis edito, vinum exiuit deſuper.

Item in vita ſancti Germani legitur: quod cum prædicaret per Britanniam cum diſcipulis ſuis, hyeme vrgente Regis palatium intrauit, petens hoſpitium à Rege; qui ei negauit cum autem ſubulcus regis egrederetur à domo Regis ad ſuam, portans portionem cibi ſui, miſericordia motus; videns Germanum & monachos eius in niue algentes, rogatos adduxit eos ad tugurium ſuum, occidens & parans eis vitulum, quod B. Germanus congregatis oſſibus ſuper eius pellem, ſuis precibus reparauit. Tunc in mane palatium ingreditur, & conuocato populo, arguens regem de immiſericordia, & oſtendens eum indignum gubernare regna, depoſuit eum à regno, & ille cum virtuti diuinæ per quam operabatur ſanctus non poſſet reſiſtere, licet inuitus receſſit, & de palatio cum coniuge & liberis

A ſuis receſſit. Sanctus autem Germanus dictum ſubulcum Regem Britanniæ conſtituit, propter hoſpitalitatem & charitatem ſuam, & ex tunc reges illi de ſubulco ſublimati ſunt. De hoc etiam require ſupra, quod eleemoſyna bona multiplicat.

Hoſpitalitas à periculis eripit & in cœlum recipit. Item hoſpitalitas à periculis eripit. Sicut patet de Lot. Gen. 19. quem Angeli quos in hoſpitio receperat liberauerunt à ſubmerſione Sodomorum. Item Raab meretrix & tota progenies eius, Ioſue 6. quia hoſpitata eſt exploratores filiorum Iſrael. Heb. 11. *Raab meretrix non perijt cum incredulis, ſuſcipiens exploratores cum pace.* Item hoſpitalitas in cœli palatium recipit. Luc. 16. *Recipiant vos in æterna tabernacula.* Iſa. 58. *Egenos vagoſque induc in domum tuam.* Et poſt. *Et gloria Domini colliget te.* B Ibi Gloſſ. *Præbe tectum & accipe cælum.* Matth. 25. *Venite benedicti percipite regnum &c.* Et poſt. *Hoſpes enim fui & collegiſtis me &c.* Item in vita B. Marthæ legitur, quæ fuit hoſpita Domini, quod cum ipſa migraſſet ad Dominum, Beatus Maximus lōge ab ea poſitus, vel Beatus Martialis Lemouic. Epiſcopus. (De altero enim iſtorum legitur) raptus in ſpiritu interfuit eius exequijs; & Dominum cum multitudine Angelorum animam eius ſuſcipere vidit, & officium exequiarum complere & dicere; *in memoria æterna iuſta hoſpita mea,* & Angelos reſpondentes, *ab auditione mala non timebit:* & vidit animam eius in cælum cum Domino & Angelis aſcendentem.

Hoſpitalitas debet fieri humiliter. Circa ſecundum, ſcilicet *qualiter ſit agenda hoſpitalitas:* Primo ſciendum quod debet fieri humiliter. C Exemplo Abrahæ & Lot, qui Angelis occurrerunt, & adorauerunt. Gen. 18. Hier. *Ipſe Abraham cum Sara ſocia in perſona propria ſeruiuit, ipſe humanitati incubuit, ipſe pedes lauit, ipſe humeris ſuis vitulum de armento deportauit, ipſe peregrinis prandentibus ſtetit vt ſeruus, ipſe eis cibum miniſtrauit ieiunaturus.* Quidam frater dicebat, quod aduenientibus fratribus hoſpitibus, fratres deberent occurrere eis reuerenter, cum conſtet Chriſtum aduenire. *Item celeriter.* Secundo debet fieri celeriter, vt non vendatur tarditate, vel difficultate recipiendi. Iob 31. *Foris non manſit peregrinus, oſtium meum viatori patuit.* Geneſ. 18. *Accelera tria ſata,* vbi dicit Origen. *Senex currit, anus accelerat, puer feſtinat in domo patriſfamilias, nullus ab officio pietatis remanet otioſus.* Similiter Gen. 22. *Cucurrit puella &c.* Et poſt. *Feſtinauit Laban in occurſum Eleazar, dicens: Ingredere benedicte Domine cur foris ſtas, &c.* *Exemplum.* In vitis patrum dicitur, D quod in Ægypto erat ciuitas Orinco nomine, in qua fere quot erant domus, tot erant fere monaſteria; vbi erant decem millia monachorum, viginti millia virginum, cuius ciuium conſuetudo erat portas vrbis obſeruare, propter hoſpites ſuſcipiendos, & eos violenter ad hoſpitia ſua trahere, & de eis habendis adinuicem piè compugnare.

Hilariter. Tertio debet fieri hylariter. Luc. 19. *Zachæus feſtinans ſuſcepit eum gaudens in domo ſua,* 1. Petr. 4. *Hoſpitales inuicem ſine murmuratione.* Sic ſuſcepit Rode puella Petrum, ita vt præ gaudio non poſſet oſtium aperire. *Piè & miſericorditer.* Quarto debet fieri piè & miſericorditer, vt fiat cum compaſſione pura 1. Timoth. 5. *Vidua eligatur, ſi pauperes hoſpitio recepit, ſi pedes Sanctorum lauit, ſi in tribulatione* E *patientibus ſubminiſtrauit.* Et nota, quod qui omnino non recipiunt pauperes, vel corrupta intentione, vel receptos malè tractant, nec Deus ijs indigentibus, nec ſancti eius compatientur, vt patet de diuite epulone. Luc. 16. Item Matth. 10. *Quicumque vos non recepit, amen dico vobis tolerabilius erit in die iudicij terræ Sodomorum & Gomorrhæorum quam illi ciuitati vel domui.* Similes ſunt Iudæis in culpa, & ſimiles in pœna, qui eadem ſeptimana qua Dominum in ciuitate ſua proceſſionaliter receperunt, eum de illa turpiter eiecerunt, & crucifixerunt. In eorum domo non Dominus ſed diabolus ſuſcipitur, quando non ſuſcipiunt ex compaſſione, ſed cum corrupta intentione.

Exemplum. Ideo dial. 10. dicitur: quod cum ſanctus Fortunatus à quodam obſeſſo eijceret dæmonem, dæmon in ſpecie peregrini clamabat, quod Fortunatus peregrinū

non ſolum non receperat, ſed de ſuo hoſpitio eum expulerat, nec inueniebat in eius ciuitate qui eum ſuſciperet, tunc quidam motus, non compaſſione, ſed Epiſcopi Fortunati derogatione, ad hoſpitium ſuum vocauit eum; vbi dum ſederent, filium hoſpitis ſui in ignem proiecit, & animam eius excuſſit. Ipſos etiam malos hoſpites diabolus aliquando occidit; quod patet ſupra de purgatorio, de muliere quæ de die pauperes recipiebat, & de nocte expellebat. Non ſolum autem ipſos hoſpites diabolus aliquando opprimit, immo Deus morte ſubita & turpi eos occidit ſæpe, & ſemper eos æternaliter damnat, niſi dignè pœnituerint.

Exemplum.

Vnde legitur in miraculis B. Iacobi, quod anno Domini 1100. quidam homo volens fugere mortalitatem quæ erat in Francia, cum vxore & liberis iter ſancti Iacobi arripuit, cum autem veniſſet in vrbem Pāpiloniam, vxore eius defuncta; hoſpes eius, totam eius pecuniam, & iumentum quo pueri vehebantur, retinuit. Cum autem propter hoc ab incepto non deſiſteret, pueros nunc portans, nunc trahens, poſt dictæ vrbis exitum, occurrit ei vir cum aſino; qui cauſas tanti infortunij ſui audiens, accommodauit ei aſinum ſuum vſque ad Sanctum Iacobum, vbi cum perueniſſet & oraſſet, apparuit ei oranti & vigilanti ſecum Iacobus, quærens ſi eum agnoſceret: cui neganti, ait: Ego ſum Sanctus Iacobus, qui in Pampilonia accommodaui tibi aſinum meum, & iterum cum tibi accommodo reuertenti, & prænuncio tibi, hoſpitem tuum qui iniuſtè bona tua retinuit, & omnes alios hoſpites qui ſimilia faciunt, turpi & improuiſa morte morituros, qui bona defunctorum retinent, quæ debent pro animabus eorum diſtribuere; ruet enim hoſpes prædictus de ſolario domus ſuę: quo dicto diſparuit, & iuxta quod prędixerat euenit.

De viſitatione infirmorum.

DISTINCTIO XXIV.

Multa mouent ad viſitationem infirmorum.

CIRCA decimumquintum, ſcilicet de viſitatione infirmorũ, ſciendũ quod cũ miſericordia dicitur reſpectu miſeriæ, videtur iſtud opus excedere omnia alia opera miſericordiæ, cũ nulla ſit maior miſeria tẽporalis, miſeria infirmitatis. Huic operi debemus libenter intendere propter multa: Primo propter vinculũ naturale. Secundo propter ſpeculum exemplare. Tertio propter miſeriæ incrementum. Quarto propter pręmij complementum.

1. Vinculum naturale.

PRIMO inquam propter naturale vinculum, quia nos omnes fratres ſumus in Chriſto, Mal. 1. *Nũquid non vnus pater eſt omnium veſtrum?* Et Matt. 12. *Omnes enim vos fratres eſtis.* Item exemplum ponit Apoſt. 1. Cor. 12. *Omnes vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autẽ alter alterius membra,* & ſic ibidem dicit. *Si patitur vnum mẽbrum, compatiuntur omnia membra;* læſo pede flet oculus, inſpicit oculus, contrectat manus, os plangit &c. Sic debet eſſe in corpore myſtico, quod vnus homo compati debet, & etiam ſubuenire alteri patienti.

2. Speculum exemplare.

SECVNDO debet ad hoc nos mouere exemplare ſpeculum. Ad hoc habemus exempla Chriſti, Angelorum, ac etiam Sanctorum, tam beatorum, quam etiam viatorum. Exemplum quidem Chriſti, qui venit in mundum ad infirmos viſitãdum. Luc. 1. *Viſitauit nos oriens ex alto &c.* Marc. 2. Phariſæis & Scribis murmurantibus, quare cum Publicanis & peccatoribus manducaret, & biberet. Reſpondit; *non egent qui ſani ſunt medico, ſed qui male habent.* Item Lucæ 15. Item Matth. 4. *Circuibat Ieſus totã Galilæam, ſanans omnem languorem & infirmitatem.*

Exempla.

Item ad hoc ponitur exemplum Luc. 10. de illo qui incidit in latrones, *qui etiam diſpoliauerunt eum, & plagis impoſitis &c.* Sequitur. *Curam illius habe, &c.* Ad hoc etiam ſpecialiter miſit Apoſtolos, & dedit eis virtutem ſuper omnia dæmonia, vt languores curarent. Luc. 11. & Mat. 10. *Infirmos curate &c.* Item Beati Angeli dant nobis exemplum infirmos viſitandi, & eis ſeruiendi, vt patet To. 11. & 12. quomodo eum Angelus curauit & viſitauit. Item ipſum Dominum viſitauit & confortauit Angelus in agonia ſuæ paſſionis. Lucæ 20.

Exempla.

ITEM in vitis patr. dicitur, quod cum quidam ſolitarius pauper per triginta dies ęgrotaret ſolus, carens humana viſitatione, habuit Angelum ſibi adminiſtrantem per octo dies. Cum autem veniſſent fratres ad eum receſſit, & clamauit infirmus: Recedite fratres, quia adminiſtrator meus in aduentu veſtro receſſit. Cum autem aliquantulũ receſſiſſent, quieuit in pace moriens. Solent enim maximẽ viſitare infirmos Angeli deſtitutos ab humana conſolatione; vt patet per exemplum de Agar & filio eius. Gen. 21. *Exaudiuit Dominus vocem pueri, &c.* Item per exemplum Elyæ 3. Reg 19. *Angelus Domini tetigit eum &c.*

ITEM in tripartita hiſtoria lib. 2. dicitur, quod quidam nomine Acquilinus, febre longiſſima & grauiſſima laborans, cum multa expendiſſet in medicos, & potiones multas accepiſſet, & quicquid comederet & biberet totum euomeret: ad vltimum videns quod nulla medicina ei proficeret, fecit ſe deferri in Eccleſiam beati Michaelis apud Conſtantinopolim, vbi Angelus apparuit ei, monens quod ſibi faceret ſalſam de vino, & pipere, & melle, in qua intingeret omnia quæ comederet: quod fecit & omnino curatus eſt, licet illa ſint omnino contraria illi infirmitati, ſecundum Phyſicam.

ITEM ad exemplum ſanctorum, non ſolum viatorum, ſed etiam beatorum, debemus infirmos viſitare, compatiendo & conſolando eos. Ad exemplum Apoſt. 2. Cor. 11. *quis infirmatur & ego non infirmor?* Viſitauerunt enim eos ſancti, & etiam de infirmitatibus deſperatiſſimis eos curauerunt; etiam ipſi beati, quod patet in vitis & miraculis ſanctorum.

Exempla.

ITEM beati iam glorificati in patria nobis præbẽt exemplum, qui pluries leguntur viſitaſſe infirmos, & de grauiſſimis ac deſperatiſſimis infirmitatibus liberaſſe. Exemplum de B. Agatha, quam B. Petrus viſitauit in carcere, & de dolore mammillarum ſuarum curauit eam.

Exempla.

EXEMPLVM de B Franciſco, qui Ioannem de Hylerda lethaliter ſauciatum, immo multis plagis mortalibus adeo crudeliter laceratum, vt de ſola ſepultura eius ageretur, & non credebatur ſuperuicturus in craſtinum; viſitauit in nocte, & contactu ſacrorũ ſtigmatum illicò plenè ſanitati reſtituit. Ibidem de Rogero quodam canonico maioris Eccleſiæ, qui videns imaginem B. Franciſci ſacris ſtigmatibus inſignitam, cum incredulus irrideret, ſubito mirabiliter fuit percuſſus in vtraque manu, & quaſi proſiliſſet ſpiculum de baliſta, ſonum audiuit, dolorem ſenſit, & illæſis manentibus chyrothecis, manus apparuerunt tanquam ſpiculo perforatas. Cum autem per triduum inceſſanter dolore atrociſſimo torqueretur, tandem compulſus eſt beatum Franciſcum lachrymabiliter inuocare, rogans humiliter ſibi per illa ſacra ſtigmata ſubueniri; quem B. Franciſcus integræ ſanitati reſtituit, & ab omni doloris aculeo liberauit.

Exemplum.

ITEM legitur in miraculis B. Martyrum Coſmæ & Damiani, quod quidam ſacriſta Romę in eorum eccleſia diu deuotè ſeruierat, qui in crure grauiſſimam & incurabilem infirmitatem incurrit. Cum autem quadam nocte grauiſſimè fleuiſſet, & oraſſet diu; intrans lectum dormiens, vidit duos ſplendidiſſimos viros, alterum eorum portantem cultellum & pixidem, alterum coxam mauri cuiuſdam, qui nuper in vrbe mortuus & ſepultus fuerat: & hi crus infirmum dicti ſacriſtæ amputauerunt, & crus mauri coxæ ſacriſtæ inſeruerunt, & vnguento quod ferebant inunxerunt, & omni dolore remoto, crus ſacriſtę vnde crus dicti mauri remouerant, detulerunt. Excitatus ſacriſta ſtupet de viſione, ſed magis de ſubita quam ſentiebat curatione, & doloris amiſſione, vel amotione. Surgit & magis miratur, inueniens ſe habere crus mauri, mirans ſi

erat

A

erat qui fuerat: & cum gratias agendo cantaret, excitantur clerici, ſocij ſtupentes ad viſa, currunt ad corpus Mauri, cum quo coxam ſacriſtæ reperierunt. De hoc verſus.

Mira iunctura defuncto morbida ſura:
Mortua per crura datur ægro connaſitura.

Exempla.

Item ad hoc exempla multa iuſtorum & ſanctorum, adhuc in præſenti miſeria viatorum. De Beato Franciſco legitur, quod ipſe leproſis, & deſpicabilibus perſonis humillime ſeruiebat; ſpiritualiter in ſuæ conuerſionis principio totum ſe contulit ad ſeruitium leproſorũ, nec ſolum eis neceſſaria miniſtrabat, verumetiam lauabat eorum pedes, ligabat vlcera, & educebat putredinem, & ſaniem abſtergebat. De B. Elyſabeth dicitur, quod cum ipſa eſſet de genere regio,

B

immo Regis Hungariæ filia, viro ſuo mortuo, relicta pompa ſæculi, hoſpitale conſtruxit, vbi pauperes recipiebat, & infirmos omni genere infirmitatis, quos ancillæ, & alij abominabantur tangere & reſpicere, pedes & capita abluebat, & vulnerum cicatrices, & vlcera, & ſcabiem, quaſi ipſi Chriſto faceret hęc officia pietatis.

Exempla.

Item cum quidam peccator maximus transfretaſſet, & poſuiſſet ſe in hoſpitali ad ſeruiendum infirmis, & aliquando abhorreret cuiuſdam vlcera cuius lauabat pedes, lotionis aquam contra cor bibere cœpit cum pleno ore; quæ facta eſt ei dulciſſima, & ſuauitate fragrantiſſima ſuper omnia pigmenta. Et hoc fuit ſignum remiſſionis peccatorum, ad quorum memoriam dictam aquam hauſerat.

C

Item cum Ioan. de Monte mirabili, Dominus valde pius & deuotus, videret pauperem valde afflictum vlceribus, ſanie, & ſordibus, ait ei: Quare non vadis ad domum Dei; vt ibi quieſceres. Reſpondit: Non poſſum ire. At ego, ait, portabo te. Et aſſumpto eo ſuper humeros, portauit eum illuc, cumque haberet ſordidos pedes, & tibias plenas ſanie, lauit ei, & cum ei doleret cor, ait: O cor miſerum & ſuperbum, modo poteris crepare; & hauſtam aquam loturę bibit cum duabus manibus. Item Eccl. 26. *Non te pigeat viſitare infirmum.* Huius exemplum dabat Dominus, qui non ſolum viſitabat, ſed ſe ab eis tangi permittebat, & leproſos tangebat, & eos tactu ſuo curabat. Item ad huius exemplum, non ſolum B. Martinus tangebat eos, ſed oſculabatur, & oſculo curabat.

Exemplum.

D

Refert magiſter Iacob. de Vitria. quod quidam comes Campaniæ deuotus, pius & humilis, conſueuerat frequenter viſitare quendam leproſum, & ſe orationibus eius committere, & verbis & beneficijs eum confortare. Cum autem de longo tempore non viſitaſſet eum, mortuo leproſo hoc comite ignorante, venit ad eum intrans eius tugurium, & cum vocaret eum nomine ſuo, quærens quomodo circa eum ageretur, reſpondit ei: Bene per Dei gratiam, nunquam ita bene fuit mihi. Tunc milites & Burgenſes qui cum Domino comite erant, dixerunt. Domine quare intratis tugurium illud, cum nullus ibi moretur, ille leproſus mortuus eſt, iam menſis eſt elapſus, & ſepultus in illo loco. Faciens ergo inquiri dictus comes, non inuenit ibi niſi parietes & tugurium, mira fragrantia odoris plenum.

E

3. *Meriti incrementum.*

Tertio mouet ad hoc, virtutis exercitium, & meriti incrementum; quia hoc eſt contra peccata remedium, contra tentationes præſidium, noſtræ fragilitatis ſpeculum vel indicium, & veræ religionis exemplum. Iacob. 1. *Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc eſt, viſitare pupillos, &c.* Quod etiam ſit charitatis augmentum & meriti incrementum dicitur Eccl 7. *Non te pigeat viſitare infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis.* Ita Beata Virgo prælegit ſtatim facere poſt filij Dei incarnationem & conceptionem, quia aſcendit in montana cum feſtinatione, vt Elyſabeth ſeni, grauidæ, & infirmæ ſeruiret. Item in vita S. Mariæ de Oignies dicitur, quod ipſa primo virum induxit, vt relictis omnibus, in leproſaria ſeruirent leproſis, ex quo ad magnum perfectionis culmen poſtea peruenerũt: & ei reuelatum fuit, quod vir ſuus, qui fuerat eius ſocius in ſeruitijs infirmorum humilitate, ſocius ſuus eſſet in ęternitatis ſublimitate.

Item in vitis patrum legitur, quod quidam frater interrogauit quendam abbatem, cuius maius eſſe meritum: An fratris qui ieiunat per ſex dies in ſeptimana, & multum laborat: an illius qui ſeruit infirmantibus. Cui reſpondit ſenex, quod ſi ille qui ieiunat ſex dies ſuſpenderet ſe per nares, non ita placeret Deo, vt ſeruitium ſeruientis &c.

4. *Præmij æterni complementum.*

Quarto mouet ad hoc, æterni præmii complementum; de quo Matth. 25. *Venite benedicti, &c.* Et ſubiungitur cauſa. *Infirmus fui, & viſitaſtis me.*

Multa inuitant ad viſitationem incarceratorũ.

Ad decimumſextum, ſcilicet *ad viſitationem incarceratorum inuitant nos: Primo* ſcripturę ſacrę monita. Pſal. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate:* quia maximè ſunt viſitandi boni in carceribus incluſi vel captiui, conſolando eos, & neceſſaria eis miniſtrando, redimendo, liberando & à carcere, & à morte. Eccl. 4. *Libera eum qui iniuriam patitur de manu ſuperbi.* Hebr. 14. *Mementote vinctorum tanquam ſimul vincti:* ſcilicet conſolando eos, liberando, prouidendo, &c. *Secundo* ad hoc mouent nos exempla; primo Chriſti, qui ad hoc venit in mundum, & deſcendit etiam vſque ad infernum. Vnde eduxit vinctos in fortitudine; ad hoc voluit capi, vt captos eriperet: ligari, vt compeditos abſolueret; vendi, vt redimeret: occidi & ad infernum deſcendere, vt ſuos à morte & ab inferni carcere liberaret. Iſa. 56. *Spiritus Domini ſuper me, & miſit me vt prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem.*

1. *Scriptura ſacra.*

2. *Exempla Chriſti & Sanctorum.*

Exempla.

Item in paſſionibus Sanctorum legitur frequenter de cœlis deſcendiſſe, & ad eorum carceres veniſſe, ad eos confortandum; vt de Beato Dionyſio, & de pluribus legitur. Item ad hoc mouent nos exempla Angelorum, vt habetur Dan. 6. quod *Danieli incluſo in lacu leonũ, miſit Deus Angelum ſuum, qui concluſit ora leonũ, &c.* Ibidem 13. quomodo deportauit Angelus Abacuc de Iudæa in Babylonem, in locum vbi erat Daniel.

Item Act. 12. quomodo Angelus Domini aſtitit Petro incarcerato, & liberauit eum. Item in paſſione ſanctæ Agnetis, & Vincentij, & Catherinæ, & aliorum multorum legitur, quod benignè Angeli viſitauerunt eos incarceratos, & quomodo eos conſolati ſunt.

Exempla.

Item ad hoc mouent nos exempla ſanctorum etiam hic viuentium, de quibus dicit Apoſtolus Hebr. 10. *Vinctis compaſſi fuiſtis.* De B. Dominico legitur, quod cùm eſſet Romæ, poſtquam officium audierat, ferè ſingulis diebus muros circuibat, & alia loca vbi erant immurati, & eis monita ſalutis dabat. Similis Tobiæ, de quo legitur eiuſdem 1. *Pergebat per omnes qui erant in captiuitate, & monita ſalutis dabat eis.*

Item de Beato Nicolao legitur, quod cum tres Barones Conſtantini Imperatoris fuiſſent ei incuſati de hoc quod conſpiraſſent in mortem eius, & hoc fuiſſet ei ſuggeſtum ex malitia & inuidia, cum incarceraſſet eos, & in craſtinum deberent occidi, inuocauerunt auxilium B. Nicolai adhuc viuentis, tunc in ipſa nocte apparuit B. Nicolaus Imperatori, arguens eum de hoc quod ſine inquiſitione vellet occidere innocentes; innuens ei bellum imminere & mortem, niſi liberaret eos; & dixit ſe eſſe Nicolaum Epiſcopum Myreæ ciuitatis. Idem etiam apparuit prępoſito qui eos captos detinebat; ita quod in mane cum deberent occidi, inquirens Imperator de fama & miraculis B. Nicolai, ei miſit illos liberos cum xenijs ſuis.

Exempla.

Item cum filius cuiuſdam militis Normanniæ captus eſſet apud Saracenos, reducens ad memoriam magnum feſtum quod pater ſuus faciebat in capella ſua in feſto S. Nicolai, cœpit flere; & cum cauſam fletus audirent Saraceni, grauiter eum flagellauerunt, qui cum poſt fletum & orationem obdormiret in carcere, in mane excitatus inuenit ſe in capella patris ſui liberũ.

Item in tripartita hiſtoria lib. 12. dicitur de quodam Epiſcopo nomine Aquatio, quod vendidit omnia vaſa aurea & argentea Eccleſiæ in redemptionem & refe-

ctionem

A ctionem Perſarum gentium, quos captiuos abduxerant Romani, dicens: Deus his vaſis non vtitur.

Multa monẽt ad curã, de ſepeliendis mortuis.

Ad decimum ſeptimum, ſc. ad ſepulturam mortuorum, vt, ſcilicet ſepeliendis mortuis libenter curam & diligentiam impendamus, & eorum ſepulturæ perſonaliter interſimus, monent nos multa.

1. *Scriptura.*

Primo ſcriptura ſancta. Eccleſ. 7. *Mortuo non prohibeas gratiam, nec deſis plorantib. in conſolationem.* Item 38. *Super mortuum produc lachrymas, & quaſi dira paſſus incipe plorare ſecundum iudicium, contege corpus illius, & ne deſpicias ſepulturam illius.*

2. *Naturalis pietas.*

Secundo ad hoc debet nos mouere naturalis pietas, & charitas; iuxta illud Ioa. 12. diuinum exemplum. *Cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos.* Hoc eſt enim vltimum beneficium quod eorum corporibus exhibetur.

3. *Natura rerũ ſenſibilium.*

B Tertio ipſa natura rerum ſenſibilium. Dicit enim Ariſt. in lib. de natura animalium, quod cum delphines piſces maris moriuntur, alij viui conueniunt, & eos in fundo maris ſepeliunt.

Exempla.

Item in vitis Patrum, dicit Hier. de monacho captiuo, quod inter alias naturales proprietates formicarum quas mirabatur dictus monachus in ſolitudine, erat hæc, quod cum vna moreretur aliæ conueniebant, & quaſi cum celebri luctu corpora mortua deportabant, alia aliam volentem intrare non impediebat, ſed ſi cadebat ſub onere, aliæ cadentem ſuis humeris ſubleuabant.

Item cum Zozimas, Maria Ægyptiaca mortua, neſciret quomodo foueam ad eam ſepeliendam faceret, leo venit; & faciendo foueam ad eam ſepeliendam, eũ C iuuit. Item in vita Pauli primi eremitæ ait Hier. quod cum Antonius non haberet vnde foueam faceret, vbi corpus dicti Pauli ſepeliret, duo leones de ſilua venerunt, & foueam fecerunt ad ſepeliendum corpus & benedictione ab Antonio accepta, ad ſiluam redierunt.

4. *Exempla Angelorum.*

Quarto exempla Angelorum, qui ita diligenter curam habent de natura animæ ſibi conſimili, quomodo eam deducant ad locum quietis ſuæ. Luc. 16. *Lazarus mortuus portabatur ab Angelis in ſinum Abrahę.* Nota ſupra de anima peregrini, quam Michael & Gabriel ſine dolore iuſſi ſunt deportare ad cœlum. Similiter & nos debemus curare, quomodo honorificè natura corporis fragilitati noſtrę ſimilis, ſepeliatur. *Item* Angeli etiam quando alij non ſunt qui ſepeliant, curam D habent de corporibus ſepeliendis; ſicut patet in paſſione B. Catharinæ, cuius corpus in Sinai mirabiliter ſepelierunt. Similiter in paſſione B. Agathæ, cuius ſepulturæ titulum appoſuerunt. *Item* ſupra de fœtore peccati, in peregrino fœtente, & eremita quem Angelus ſepeliuit.

5. *Exẽpla Patrum antiquorum.*

Quinto exempla patrum antiquorum; vt Tob. 2. qui propter hoc faciendum prandium dimittebat, & propter mortis periculum hoc facere non omittebat.

6. *Magna vtilitas inde proueniens.*

Sexto multiplex vtilitas hoc facientium nos debet ad hoc mouere. *Prima eſt*, quia à peccato reuocat aliquando, & ad bonum prouocat. Eccleſ. 7. *Memorare nouiſſima tua.* Quod facit ſæpe cum videt præ oculis mortem alienam. De hoc ſatis habetur ſupra de morte de E Pyrata. Et ibidem habetur de multis bonis quæ facit homini memoria mortis. Hoc etiam notatur. 4. Reg. 18. De reſuſcitato ad tactum Elyſæi. *Secundo* à malo conſeruat. Eccl. 18 *Memorare nouiſſimorum, & deſine inimicari.* Huius exemplum habetur 3 Reg. 13. De Pſeudopropheta, qui quia ſepeliuit occiſum prophetam à leone, ſeruatur Ioſiæ tempore à combuſtione oſſium ſuorum. *Tertio* benedictionem Domini & ſanctorum, & laudem impetrat, 2. Reg. 3. Dixit Dauid viris Iabes. *Benedicti vos à Domino, qui feciſtis hanc miſericordiam ſepeliendo Saul.* Item de Magdalena dicit Dominus, *ad ſepeliendum me fecit, vngendo corpus meum.* Et poſt. *Amen dico vobis vbi prædicatum fuerit Euangelium hoc, &c. Quarto*

A hoc opus ſpecialitèr coram Domino Angelus præſentat, quaſi maximè ſibi gratum; ſicut dicit Angelus Tob. 12. *Quando abſcondebas mortuos, &c.* Adeo enim placet ei hoc opus, vt vendi non recuſaret, & pretium venditionis ſuæ cederet in emptionem agri figuli, vbi peregrini ſepelirentur, quorum ſepulturæ cura multũ Deo grata eſt.

In vitis patrum legitur, quod cum Abbas Muſtius eſſet gentilis princeps latronum, & vellet ſpoliare domum virginis ſacræ, ad viſionem iudicis conuertitur. hic conuerſus cum multa cura ſepeliebat Chriſtianos, & veſtibus aptabat, quos primo conſueuerat occidere & ſpoliare; qui ex hoc factus eſt princeps monachorum, ſingulis diebus Dominicis diuinitus panem ſumens. Cum autem mortuum ſepeliret, ait ei diſcipulus ſuus quidam. Vtrum pater cum tanta diligentia B me ſepelires. Cui reſpondit; Et hoc faciam. Cum autem eum mortuum ſepeliret diligenter, clamauit quærens à mortuo, ſi ſufficeret ei. Reſpondit mortuus. Sufficit pater, impleſti promiſſum. Hic ſummæ perfectionis ex hoc factus eſt, & poſt multa miracula quieuit in pace. *Exemplum.*

De pietate erga parentes.

DISTINCTIO XXV.

AD decimumoctauum, ſcilicet de pietate parentum, & de miſericordia eis exhibenda; quibus quanto magis tenemur, eo magis diligere debemus, & eis compati. Ad compaſſionem & pietatem eorum C nos monent iſta; ſcilicet admonitio ſacræ ſcripturæ, inſtinctus propriè naturæ, exempla irrationalis creaturæ, ſanctorum exempla & documenta, vtilitas propria, & Dei beneficia; ipſa quæ pro nobis ipſi parentes pertulerunt incommoda, & ipſa quę nobis contulerunt, vel ab ipſis, vel occaſione ipſorum nobis obuenerunt commoda multimoda: Vltimo ipſorum impiorum filiorum multiplex pœna. *Motiua ad pietatem erga parentes multiplicia.*

Primo enim ſcriptura ad hoc monet, vt eos diligant, & eis obediant, & eis bona faciant, & honorem eis exhibeãt filij eorum. Eccle. 3. *Filij ſapientiæ eccleſia iuſtorum, & natio eorum obedientia & dilectio.* Ex hoc enim quod de eis naſcuntur, debent eis obedire, & eos diligere tanquam principium naturale eorum. Exod. 20. *Honora patrem tuam, & matrem tuam,* D &cæt. 1. *Scriptura.*

Secundo monet ad hoc propria natura. Baſilius *Parentes noſtros vt propria viſcera diligamus.* Hinc ſuperuacuum eſt in illud nos impelli, in quod imus (in amorem ſcilicet & compaſſionem eorum) naturaliter. 2. *Propria natura.*

Dicitur quod quidam pater familias vxorẽ habuit adulterã, de qua habere videbatur tres filios: cũ autẽ aliquando improperaret ei peccatum ſuum, & moleſtaret eam, ait illa ei: Vt vos habeatis dolorem perpetuũ, ſignifico vobis, quod vnus iſtorum trium veſter eſt, alii duo adulteri; & vt amore vnius duobus aliis prouideatis, nunquam ſcietis quis eſt veſter. Quod cum nulla ratione vellet ei ita dicere, & ille in morte faceret teſtamentum ſuum, dixit, quod omnia bona ſua relinquebat illi qui ſuus erat, aliis ab eis excluſis. Cum E autem quæreretur ab eo quis eſſet ille, nec ipſe ſciret eis dicere, quilibet eorum eis dicebat ſe legitimum hæredem, & volebat res omnes occupare. Trahuntur ad iudicium; iudex dat iſtam ſententiam, quod pater mortuus ligaretur ad arborem, & quod quilibet eorũ haberet arcum & ſagittam, & qui melius percuteret eum, mediam hæreditatem haberet. Cum autem duo eorum traxiſſent, & valde fortiter corpus infixiſſent, tertius dixit quod nunquam ad patrem ſuum traheret; ſed ſi quis eum de cætero percuteret, non impune fieret; & hoc dicens flebat. Tunc iudex iudicauit eum verum hæredem, & alios ſpurios: quia naturalis inſtinctus in compaſſione patris eum ad hoc impelle- *Exemplum.*

pro vna data darentur centum, deliberauit de nocte occidere ſacerdotem illum. Ad quod agendum cum iret in via, inuenit maſſam auri, & veritatem ibi expertus fuit.

Item cum quidam Epiſcopus prædicaſſet inter Saracenos tantum, & quendam eorũ conuertiſſet, & eum baptizaſſet; poſtea cum ſuaderet ei facere opera miſericordiæ, dicens, quod hoc dixerat Dominus in Euangelio: *Centuplum accipietis.* & cum monuiſſet eum ad perfectionem Euangelicam, ille venditis omnibus quæ habebat, & datis pauperibus, mortuus fuit in Domino. Cum autem filij eius traherent Epiſcopũ ad iudicium, impetentes eum coram iudice Saraceno de hoc quod patri promiſerat centuplum, quod pater vt dicebant, nunquam receperat; & quod propter eius promiſſum eos exhæredauerat. Et cum Epiſcopus diceret, quod Deus ei reddiderat in vita æterna, nec poſſet hoc Epiſcopus probare; adductus ad tumulum mortui, adiurauit eum in nomine Ieſu quod diceret ſi eſſet bene ſolutus de promiſſo. Reſpondit omnibus audientibus. *Centuplum accepi, & vitam æternam poßideo.* Et quidam etiam hoc addunt, quod de hoc litteræ inuentæ ſunt in manu defuncti, in quibus hæc continebantur.

De hoc dicitur Gen. 26. *Seminauit Iſaac in terra illa, & inuenit in meſſe centuplum.* Item Gregor. *Quod pauperi datur non eſt datum, ſed mutuum, quia quod datur cum multiplici fructu accipitur.* Item Ambr. *Eleemoſynas dare non eſt amittere, ſed ſeminare.*

Exemplum.

Item in vitis patrum quidam pater dixit diſcipulo ſuo. In ciuitate quadam erant duo, quorum vnus ſeminauit, & collegit pauca & ſordida: Alius vero ſeminare neglexit. Si ergo fames fiat, quis eorum poteſt euadere? Reſpondit diſcipulus, qui pauca legit. Sic & nos ſeminemus, licet pauca & immunda, licet per vanam laudem & corruptam intentionem immunditiam contrahamus aliquam; ne famis futuræ tempore moriamur.

Eleemoſyna bona ſpiritualia multiplicat.

Item bona ſpiritualia multiplicat; congregat enim ſibi theſaurum ſpiritualem, & animam ſpiritualiter meritis locupletat. Tob. 4. *Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam &c.* Et poſt. *Primum enim bonum tibi theſaurizas in die neceßitatis.* De Tito legitur in Oroſio & alijs chronicis, quod dicebat in cœna ſibi circumſtantibus, cum recordaretur ſe in die nullam feciſſe liberalitatem vel pietatis opera: *O amici, hodie diem perdidi &c.* Item Tob. 12. dicit Raphael. *Bona eſt eleemoſyna, magis quam theſauros auri condere, &c.* Matth. 6. *Theſaurizate vobis theſauros in cœlo &c.* Luc. 14. *Cum facis conuiuium &c.* Ibidem 17. *Vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis theſauros in cœlo.* Et poſt. *Omnis qui reliquerit domum &c.* Ibidem 12. *Nolite timere puſillus grex &c.* Et poſt. *Vendite quæ poßidetis & date eleemoſynam, & facite vobis ſacculos qui non veteraſcunt, theſaurum indeficientem, &c.*

Exempla.

In vita ſanctæ Anaſtaſiæ dicitur, quod cum eſſet nobiliſſima Romanorum, miniſtrabat de rebus ſuis Chriſtianis propter fidem incarceratis. Cum autem Imperator feciſſet omnes incarceratos occidi, flebat, quia ſubtracta erat ei materia lucrandi, & ſacculi vbi ſolebat theſauros cœleſtes reponere, & ſe Chriſtianã confitens vitam glorioſam martyrio conſummauit.

Item in vita Beati Thomæ Cantuarien. dicitur quod ſingulis diebus pauperes tredecim in ſecretiori cellula includi faciebat, quibus poſt refectionem ſingulis deuotè pedes lauans, tres argenteos dabat.

Item cum Decius Cæſar peteret à Beato Laurentio theſauros Eccleſiæ, ipſe diſperſit & dedit pauperibus, & adduxit eos ad palatium dicens: *ecce hi ſunt theſauri æterni qui nunquam deficiunt, &c.*

Exemplum.

Item Ioann. Damaſ. in Barlaam ponit exemplum, quod Barlaam propoſuit Ioſaphat de quadam ciuitate, in qua erat conſuetudo ſingulis annis Regem conſtituere, qui omnino ignoraret conſuetudines illius terræ, & in fine anni illum in quandam inſulam nudum mittebant, vbi nihil inueniebat. Reges autem ſe hoc nihil cogitabant, ſed delicijs affluentes, crede-

A bant quod ſemper ſic deberent durare. Quidam autem ſapientior factus Rex, inquiſiuit diligenter de conſuetudine, & inuenta veritate, per totum annum miſit, & congregauit maximos theſauros in illam inſulam, quos in fine anni eiectus à regno inuenit, & ibi in multis delicijs & diuitijs vixit. Sic alliciunt corda hominum ad amorem iſtorum temporalium, & non credunt quod debeant eis deficere, vſquequo in morte deducunt eos reos & nudos, nihil ſecum niſi peccata portantes. Prouidi autem & callidi, audiunt vocem Domini dicentis: *Vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis theſauros in cœlo.* Vere multos & magnos theſauros congregat eleemoſyna pro datore, quia de alterius ruina qui compatitur & ſubuenit, ho-
B minem facientem exaltat; de alienis ſordibus lauat, de paupertate ditat, de infirmitate ſanat, de libertate corroborat, de exilio alieno hæreditatem ſuam impetrat, de captiuitate libertatem, de vilitate & contumelijs alienis ſuum honorem, de miſeria miſericordiam & gloriam, de morte vitam ſibi comparat, qui prout poteſt ſubuenit & miſeretur miſerijs & neceſſitatibus, alienis.

Eleemoſyna multiplicat amicos ſpirituales.

Item eleemoſyna multiplicat amicos ſpirituales. ſcilicet aduocatos, qui coram ſummo iudice cauſam eius ſuſtentant; & interceſſores qui apud pium patrem pro ipſo efficaciter intercedunt. Vnde hortatur Dominus Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*, ſupra de purgatorio nota de Stephano aduocato per allegationem pauperum re-
C uocato.

Exempla.

Item de muliere, quæ deuota Beato Franciſco, & benefica fratribus, mortua eſt in peccato mortali. Cum autem in nocte multi circa funus iacens in feretro vigilarent in domo, circa mediam noctem cunctis videntibus qui aſtabant, ſurgens & ſedens in feretro, vocauit vnum de aſſiſtentibus ſacerdotem, & dixit, quod cum propter quoddam peccatum quod celauerat, duris cruciatibus adiudicata fuiſſet, ad preces B. Franciſci cui deuota fuerat, iudex ei piè conceſſerat, quod rediens ad corpus confiteretur; factaque confeſſione & recepta pœnitentia, tranſiret ad requiem armis pœnitentiæ præmunita. Item Ioann. 12. patet de Lazaro, quem ad preces Mariæ & Marthæ, apud quas, & ipſe, & ſui ſæpe reficiebantur, ſuſcitauit.
D Item Act. 9. cum viduæ & pauperes circumſtetiſſent Petrum, oſtendentes veſtes quas ei Dorchas faciebat, obtinuerunt eius reſuſcitationem.

Exempla.

Idem ferè legitur in vita Beati Ioannis Euangeliſtæ cum rediret ab exilio in Epheſum inuenit Druſianam mortuam, quæ ſæpe conſueuerat eum recipere & neceſſaria præparare, & alijs pauperibus. Quam præcepit ſurgere, & neceſſaria ſibi miniſtrare: quæ ſtatim à ſomno excitata ſurrexit, & ei refectionem parauit.

Item in miraculis S. Nicolai legitur, quod quidam paterfamilias conſueuerat in feſto B. Nicolai reficere pauperes clericos & ſacerdotes, cum autem hoc fieret, & in domo eius diabolus in forma peregrini eleemoſynam peteret, & pater puerum ei mitteret, vt eleemo-
E ſynam ei ferret, qui erat clericus vnigenitus; diabolus eum diutius extra protrahens, cum puer ei eleemoſynam daret, eum iugulauit. Et cum puer eſſet patri delatus, diſſimulauit dolorem, ne menſam turbaret, & refectio impediretur; ſed ſuper lectum in camera puerum collocauit. Sed poſtquam comediſſent cœpit flere, & quod factum fuerat referre. Cum autem accumbentes puerum mortuum inueniſſent, pater inuocauit S. Nicolaum vt filium ſuum ei redderet, & ad eleemoſynas reſpiceret quas pro puero faciebat: moxque puer quaſi de ſomno ſurgens, quæ circa eum facta fuerant, & quomodo B. Nicolaus eum à diabolo eripuerat & reduxerat, enarrauit.

Item cum quædam matrona Eccleſiam martyrum Ioann. & Pauli crebro viſitaret, ante Eccleſiam duos peregrinos inuenit, quibus eleemoſynam dari ſuo

diſpen-

diſpenſatori præcepit; ſed antequam dediſſet acceſſerunt vicinius, dicentes. Tu modo nos viſitas, ſed nos in die iudicij te requiremus, & quicquid boni poterimus tibi præſtabimus, & hoc dicto diſparuerunt.

6. In futurum ædificat.

Sexto eleemoſyna in futurum ædificat 1. Cor. 3. Quidam ſuper fidei fundamentum ędificant aurum, argentum, lapides pretioſos: Qui dant eleemoſynas ędificant aurum. Qui ea quæ pertinent ad ædificationem proximorum cogitant, ædificant argentum quando loquuntur eadem: Lapides pretioſos quando eleemoſynas dant, vel operantur eadem quæ pertinent ad vtilitatem & neceſſitatem eorum.

In paſſione B. Thomæ Apoſtoli legitur, quod cum Seneſchallus Regis Indiæ quęreret in Cæſaria artificem, qui faceret Domino ſuo palatiū pretioſum, Dominus apparens ei tradidit B. Tho. dicens eum ſeruum ſuum ſapientiſſimum in hoc opere. Qui cū veniſſet in Indiam, & dixiſſet regi quomodo ſciret operari, rex traditis theſauris ſuis receſſit à patria illa. Thomas autem per terram illam per biennium prædicans, & miracula faciens, pecuniam ſibi traditam pauperibus erogabat, & populum ad fidem conuertebat. Rex autē veniens, & inueniens quod factum fuerat, cæpit Thomam & ſeneſchallum, eos viuos excoriare cogitans, ſed denunciatur ei mors fratris ſui, ad quem cum veniſſet, & per tres dies ſepulturam eius diſtuliſſet, parādo veſtes pretioſas & ſepulturam; quarta die ſurrexit, dicens Thomam eſſe Apoſtol. Dei, cui ſeruirent Angeli; & quod Angeli per triduum duxerant eum per palatium pulcherrimum, auro & lapidibus pretioſis fabricatum, quos rogauerat vt illius mereretur fieri portarius: cui reſponderunt, quod illud erat palatium quod Thomas parauerat fratri ſuo, quo ſe fecerat indignum, ipſi autem Angeli impetrauerunt ei à Domino quo reſurgeret, & quod a fratre ſuo quæreret ſi vellet ipſum palatium cum ædificijs ſibi emere. Quod cum vellet facere; ait frater, quod illud volebat retinere ſibi, ſed ipſe ſibi ędificaret aliud: & vocantes Thomam reuerſi ſunt & baptizati; & tota patria, ad conſilium Apoſtoli viuentes, & ſua pauperibus erogantes.

Exempla.

Item in vita S. Ioann. eleemoſynarij legitur, quod cum quidam Epiſcopus nomine Troylus veniſſet apud Alexandriam, vt de triginta libris auri emeret ſibi cæmentū ad fabricandum ſibi palatium, dictus Ioan. eum inuitauit, & poſt ad domum pauperum eum duxit dicens, hoc debet eſſe ædificium & theſaurus epiſcoporum, ad cuius prædicationem dictas libras ei tradidit erogandas pauperibus Sed poſt, cum eſſet auarus, pœnituit, & præ dolore in lectum decidit. Quod audiens Ioan. remiſit ei pecuniam ſuam, & ſtatim curatus cum eo comedit. Poſtea in extaſi poſitus, ductus eſt ab Angelis, qui oſtenderunt ei palatium mirabilis ſtructuræ & pulchritudinis & ſplendoris, cuius porta erat aurea, & titulus ſuperſcriptus in ea: Hæc eſt requies æterna Troyli Epiſcopi, quod cum legeret, acceſſit vir ſuper omnem æſtimationem pulcher, & dixit Angelis, delete hunc titulum, & ſuperſcribite: Hæc requies erit Ioannis Patriarchæ. Hac autem viſione territus, non ſolum illas triginta libras erogauit, ſed poſt magnus eleemoſynarius eſt effectus.

Item 4. Dyal. 38. dicitur, quod quidam operator ſotularium, quicquid ei ſupererat ex victu & veſtitu de lucro ſuo, diebus ſabbati ad Eccleſiam B. Petri deportabat, & illud pauperibus erogabat, de quo cuidam reuelatū fuit, quod vidit eum operarios poſuiſſe ad ædificandum domum ſibi de aureis laterculis, qui ſolum die ſabbati in ea videbantur operari.

7. Glorificat.

Septimo eleemoſyna glorificat, quia in regnum introducit ęternum, & vitam glorioſam acquirit; quod patet Matth. 25. Virgines habentes oleum in lampadibus intrauerunt cum ſponſo ad nuptias; quia qui habēt lampades bonorum operum plenas oleo miſericordiæ & pietatis, & igne charitatis, intrant ibi. Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis vt cum defecerit recipiant vos in æterna tabernacula.* 2. Cor. 9. *Qui ſeminant in benedictionibus de benedictionibus metent vitam æternam* Nota quod in ſignum huius, Chriſtus de mōte Oliueti aſcendit in cœlum. Luc. vlt. Item in ſignū huius Salomon in templo fecit duo oſtia de lignis oliuarum, id eſt operibus miſericordiarū. Duo enim ſunt genera operum miſericordiæ, materialia, & ſpiritualia, quę ſignificātur per duo oſtia de oliuis: quia oleos idem eſt quod miſereri, oleum miſericordia, Ideo Matth. 25. dicit Dominus. *Venite benedicti percipite regnum &c. Quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare &c.* Eccl. 16. *Omnis miſericordia vnicuique faciet locum ſecundum intellectum peregrinationis, eius, & ſecundum meritum operum illius.*

Exemplum.

De his habetur exemplum in vita Ioan. eleemoſynarij. Narrauit, quod cum ipſe eſſet in Cypro clericus quindecim annorum, & proponeret ab omnibus peccatis cauere, cum ſolus iaceret dormiens in camera ſua, ſtetit apud lectum ſuum puella, cuius ſpecies & ſplendor ſuper ſolem, & ornatus eius ſuper humanum ſenſum, habens in capite coronam de ramis oliuarum: excitatur, ſtupet, quærit quæ ſit illa; quæ reſpondit: ego ſum prima & pręcipua filiarum ſummi regis Si me poſſederis amicam, ego ducam te in conſpectum eius, quia in eum nemo poteſt vt ego: eum enim feci de cœlo ad terram deſcendere, hominem fieri, & pro hominibus vendi & mori. His dictis diſparuit, & intellexit quod eſſet pietas & miſericordia; & cogitauit quod eius opera totis viribus amplecteretur, & ſequeretur. Vnde cū mane ad eccleſiam iret, obuians pauperi dedit ei caprinum ſuum veſtimentum: & cum rediret inuenit in ligatura centum nummiſmata auri, & cum non poſſet inuenire cuius eſſent, cogitauit quod eſſent de gaudeo lis amicæ ſuæ, & ea pro amore ipſius pauperibus diſtribuit. Poſtquam autem factus Patriarcha diu vixiſſet, infinita opera miſericordiæ faciendo, in hora egreſſionis animæ eius à corpore, vidit quidam monachus dictus Sauinianus, infinitam multitudinem Angelorum ad modum clericorum, cereos deportantes, educentes eum de epiſcopatio ſuo: & vidit dictam puellam ſole ſplendidiorem lapidibus pretioſiſſimis ornatam, per manum eum deducentem, & introducentem in cubiculum ſummi regis: & hæc vidit dictus Sauinianus in extaſi poſitus. Item eadem hora ſimiliter, alius in extaſi poſitus vidit eum conduci & introduci in cœlum, ab infinita multitudine pauperum, cum ramis oliuarum.

Exempla.

Item cum quidam Rex duos haberet filios, maiori dimiſit domos, campos, vineas, & terras; minori infinitos theſauros ſibi vſque ad tempus reſeruandos, vt eſſent in eius poteſtate. Cum autem de hoc conquereretur prior; ait pater, fac ei bene dum indiget, vt ipſe tibi ſimiliter poſt faciat: recipias eum modo in communione tuorum, vt ipſe te poſt recipiat in communione ſuorum. Rex iſte eſt Chriſtus, maior filius ſunt diuites huius mundi, minor filius ſunt pauperes &c.

In vitis patrum dixit quidam pater. Homo quidam habuit tres amicos, quos rogauit vt ducerent eum vſque ad imperatorem. Reſpondit vnus quod duceret eum vſque ad mediam viam, vltra non poſſet. Secūdus dixit quod duceret eū vſque ad portā, vltra non poſſet. Tertius dixit quod introduceret eum vſque ad Imperatorem, & loqueretur pro eo, & negotium eius ageret ante ipſum. Et expoſuit quod iſti tres amici ſunt. Primus abſtinentia. Secundus caſtitas. Tertius eleemoſyna vel miſericordia, quæ Deum placat, & vitam ęternam dat.

De qualitate eleemoſynarum.

DISTINCTIO XXII.

Eleemoſyna debet eſſe pura tripliciter.

Circa decimum tertium, ſcilicet *qualis eſſe debeat eleemoſyna:* ſciendum, quod debet eſſe pura, quia debet fieri in puritate affectionis, poſſeſſionis, & intentionis. In puritate quidem affectionis, vt fiat in charitate, & ex charitate. In charitate vt fiat amore

Dei, quia qui facit eleemoſynam, ad hoc vt ſit Deo grata, debet eſſe ſine peccato mortali. Eccl. 34. *Dona iniquorum non probat altiſſimus.* Non ſolum debet fieri in charitate, ſed ex charitate: quia *ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates &c.*

Exempla.

Cvm quidam conuerſus Ciſtercienſis habens multas veſtes, à quibus vt videbatur ei, poterat abſtinere; cum inueniret nudum pauperem, dabat ei tunicā vnam de ſuis, licet hoc prohiberet abbas ſuus, & eum ſæpe propter hoc verberaret. Super quo cum conſuleretur Alexander Papa, qui tunc temporis venerat in Franciam, videns quod alterum obedientia prohiberet, alterum charitas ſuaderet, ait: *Tu conuerſe, quoties ſuadebit hoc tibi charitas, ſemper da: Tu abba quoties inueneris inobedientem conuerſum, ſemper verbera.* Item quidam ſanctus vir, quendam pœnitentiarium inueniens, qui ab iniuncto ſedis Apoſtolicæ tunicam plumbeam deferebat; & cum grauaretur nimio pondere & debilitate, abſtulit eam ei. Cum autem requireret cuius auctoritate hoc feciſſet, cum Papa qui hoc præceperat ſummus eſſet, ait: Illius ſuperioris qui ait: *Beati miſericordes, quoniam miſericordiam conſequentur.* Matth. 5. Item debet eſſe pura, id eſt fieri in puritate poſſeſſionis, vt, ſcilicet fiat de proprio, non de alieno: verſus:

Cum furto raptus, cum fœnore, ſimonis actus:
De ſic poſſeſſis, eleemoſyna non fit ab iſtis.

Eccl. 34. *Immolantis ex iniquo maculata eſt eius oblatio.* Et poſt. *Qui offert ſacrificium de ſubſtantia pauperis, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris.*

Item debet fieri in puritate intentionis, ne fiat intentione corrupta, puta propter humanam laudem, vel commodum temporale, quia Eccl. 34. *Non placent Deo ſubſannationes impiorum.* Matth. 5. *Cum facis eleemoſynam noli ante te tuba canere*, vt hominibus apparere vel placere appetas, & eorum laudes quæras: *ſed te faciente eleemoſynam neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua.* vt ei ſiniſtram intentionem admiſceas. Leui. 2. *Omne quod obtuleris Domino, ſine fermento erit.*

Exemplum.

In vita Ioannis eleemoſynarij legitur, quod cum fames inuaſiſſet Alexandriam propter defectum Nili fluminis, & ipſe omnia quæ habebat erogaſſet pauperibus, nec mutuum inueniret; quidam bigamus acceſſit ad eum, videns eum in arcto, promittens ſe daturum ducentos modios frumenti, & auri centumoctuaginta libras, vt promotus fieret diaconus eius, quæ erogarentur pauperibus, quem cum conſtantiſſime arguiſſet & repuliſſet, ſtatim duæ maximæ naues fuerunt in portu onuſtæ frumento, miſſæ de Cicilia.

Eleemoſyna debet eſſe pia.

Secvndo eleemoſyna debet eſſe pia, vt fiat ex compaſſione & pietate mouente, & detur pauperibus & egenis. Luc. 14. *Cum facis conuiuium voca pauperes.* Bern. *In vaſe vacuo liquorem eleemoſynæ fundite, non in pleno.* Item 4. Reg. 4. *Vaſa vacua præcepit Elyſæus repleri, non plena.* Greg. in moral. *Iniuriam facit hortis ſitientibus ſtillam proijciens in mari.* Leo Papa. *Habentibus dare, nihil aliud eſt quam perdere.* Item debet eſſe pia, vt fiat cū animi compaſſione. Iob 30. *Flebam ſuper eo qui afflictus fuerat, & anima mea compatiebatur pauperi.* Luc. 16. quia diues videns Lazarum pauperem, viſcera pietatis non habuit, abſque vlla miſericordia tormenta inferni ſuſtinuit.

Exempla.

Ad hoc ponit exemplum. Nobilis quidam duos habuit filios crucesignatos, maiori dedit maximas pecunias, minori paucas, recommendans eum fraternæ prouiſioni. Cùm autem redirent ad patriam, & maior nauem ſuam nimis oneraſſet bonis, maiorem cœpit abijcere & vilipendere. Cum autem non haberet in naui ſua victualia, acceſſit ad fratrem ſuum, rogans vt eius miſereretur, quia os ſuum & caro ſua erat. & ſi hoc non faceret, eo quod frater ſuus eſſet, aut propter honorem ſuum, ſaltem pro gratia patris & amore, vel ſaltem accommodaret ei, & ipſe cum multo lucro ei reſtitueret, vel ſaltem propter periculum ſuum, & nauis ſuæ, quæ nimis erat onerata: Quem cum nulla ratione audire vellet, nauis eius præ nimio pondere ſubmerſa eſt, ipſo nudo à mari exeunte. Alius autem licet pauper ad patrē rediens, & fratris crudelitatem oſtendens, honorificè ſuſceptus eſt à patre, & hæres omnium bonorum ſuorum conſtitutus. Alius autem veniens patris odium incurrit, abijcitur, & omnium bonorum paternorum ſpoliatus ſucceſſione, incurrit perpetuam paupertatem. Sic palam eſt de diuitibus immiſericordibus & pauperibus; quia pauperibus gaudentibus de ſucceſſione hæreditatis æternæ; diuites immiſericordes incurrunt Dei odium, & inferni perpetuam paupertatem.

Item in vitis patr. quidam Sanctus pater acceperat gratiam, vt alijs miniſtrando daret vnicuique quod neceſſe erat. Cum autem daret agapem, & videret mulierem male indutam, volebat ei dare multum, & ſemper leuabat parum, cum autem vidiſſet bene indutam, volebat dare parum, & ſemper leuabat multum. Inquirens cauſam inuenit, quod bene induta multum indigebat, & quod de multa nobilitate venerat ad maximam paupertatem; alia veſtes viles mutuo acceperat, vt plus acciperet.

Exempla.

Item Ioannes eleemoſynarius, venientibus ad eleemoſynam dabat in duplo mulieribus quàm viris, propter ſexus infirmitatem. Cum aliquando venirent ornati auro & lapidibus pretioſis, & dexteralibus, & miniſtri eius conquererentur, aiebat: Omni petenti te tribue, quia res hæ noſtræ non ſunt, quia nobiſcum natæ, nec hinc eas deportabimus, quia ſi totus populus Alexandriæ indigens eleemoſyna huc conueniret, non poſſet euacuare infinitos theſauros miſericordiæ Dei.

Item videns pauperes non poſſe ad eum accedere in cauſis ſuis, propter multitudinem defenſorum, vnicum ſecum retinens, quarta feria & ſexta ſedebat ante fores Eccleſiæ, vt poſſent pauperes qui vellent ad eum accedere, & cauſas ſuas ei explicare, dicens: Sicut qui intrant Eccleſiam volunt cito expediri dicentes, *cito anticipent nos miſericordiæ tuæ Domine*: ſic nos cito debemus expedire cauſas aliorum. Cum autem vna die ſediſſet vſque ad ſextam, & nullum accedentem inueniſſet, in cuius cauſa poſſet mereri; cœpit flere, & cum quidam dixiſſet ei quod potius deberet gaudere pro tranquilla vita ſubditorum; mox triſtitiam in gaudium conuertit humiliter Deo gratias agendo. Ex his patet quod pauperibus dandum eſt, maxime verecundis & infirmis; & quod cauſæ pauperum audiendæ ſunt.

Eleemoſyna debet eſſe larga.

Tertio debet eſſe larga. Tob. 4. *Si multum tibi fuerit abundanter tribue, &c.* Luc. 30. dicitur de Zachęo: *Domine ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, &c.* Eleemoſyna debet eſſe larga, ad exemplum cuiuſdam largi, qui cum dediſſet ſua petentibus, & adhuc petere non ceſſarent, proiecit ſe inter manus petentium, dans ſe eis, vt non haberent vltra quid ab eo poſſent vlterius petere. Dat ſe primo, qui dat cor ſuum pio affectu compaſſionis pauperibus, iuxta illud, *omni petenti te tribue.*

Exempla.

Quidam comes Campaniæ adeo largus erat, quod neſciebat negare petēti quin ſibi daret, vnde cum quadam vice ſequerentur eum quidam milites pauperes petentes ab eo: Reſpondit quidam diues Burgenſis: Dominus meus nihil habet quod poſſit vobis dare, tunc indignatus comes ait, immo teipſum qui hoc dicis habeo, & te eis do. Et ait militibus: Accipite iſtum diuitem qui habet ſuperflua, & eum ponite in carcere, vſquequo redimat ſe de omnibus ſuis, & inde ſoluite debita veſtra, quod ipſi fecerunt, ſuper hoc gratias agentes. Sic Deus nimis tenaces exponit, largorum debita ſoluit.

Exemplum.

Item dicit magiſter Iacob. de Vit. quod cum ſemel idem comes vidiſſet puerum nudum petentem eleemoſynam ab eo, vocauit eum & dedit ei vnum denarium, dicens quod de eo burſam emeret, & ad ſe rediret, & ei burſam impleret vnde neceſſaria emeret. Puer autem iuit, & volens lucrari, obolum retinuit, & obolo burſam vnam emit, quam comiti deportauit, vt ei dixerat. Cum autem comes quæreret pro quanto emiſſet, puer non fuit auſus negare, ſed ait pro obolo, & alium vobis reporto, tunc comes

impleuit ei burſam dicens ei; ſi maiorem deportaſſes, A maiorem plenam reportaſſes. Sic homo ſecundum quod plura dat pro Deo, plura centuplicata recipiet, &c.

Item idem dicit, quod quidam præ infirmitate non valens ieiunare diu, mane comedens faciebat ſecum pauperes manducare, dicens Domino: Domine ſi me ſuper hoc arguitis, ego vos reconuincens dicam: Si nimis mane comedi, & vos mecum comediſtis.

Item in vita Ioan. eleemoſynarij dicitur, quòd ad ſermocinationem ſuam venit quidam pauper, habens vxorem & filios, & quia dixerat ei, fili eſto miſericors quantum potueris, & ita fiet quod nunquam deficiet ubi Dominus aut in vita aut in morte: dabat omnia quæ habebat: & Deus ècontrario ita dabat ei abundè, B vt aliquando diceret Domino. Modo videbitur quis vincet, vel ego accipiendo & dando, vel tu mittendo. Cum aliquando videret inopem, non habens quid daret ei; Dedit illi crucem argenteam quam habebat ad collum. Item quando non poterat aliter ſubuenire, conducebat ſe alicui ad ſeruiendum ei per tres dies, vel ſeptimanas, vel menſes, vt daret indigenti pretium, 2. Cor. 9. *Qui parcè ſeminat, parcè & metet.*

Eleemoſyna debet eſſe diſcreta. Qvarto debet eſſe diſcreta, vt potius det bonis quam malis. Eccl. 12. *Si benefeceris, ſcito cui:* Ibidem *Benefac iuſto, & ne recipias peccatorem.* Item non vni tantum ſed diuerſis: quia totum ſemen in vno loco proiectum, totum infructuoſum eſt. Pſal. 111. *Diſperſit dedit pauperibus.* Item vt primum ſe det Deo, quam ſua. Eccleſ. 19. *Miſerere animæ tuæ.* Aug. *Quid miſertus miſero non miſerente ſe ſui.* Ideo talis fuit eleemoſyna illarum trium mi- C ſerabilium virginum, quæ volebant ſe lupanari exponere, vt patrem pauperem ſenem & infirmum poſſent paſcere, de quibus legitur in vita S Nicolai. Quod cum audiret B. Nicolaus aurum de rebus paternis congregans, illud de nocte conſurgens ne perciperetur, proiecit in domum ſenis. Tertia vice cum ſenex ille inſidiaretur quis eſſet, capiens eum per pedes, agnitus rogauit eum ne hoc in vita ſua alicui reuelaret.

Eleemoſyna debet eſſe humilis & deuota. Qvinto debet eſſe humilis & deuota. Humilis inquam, vt proximum propter paupertatem non vilipendas, nec te propter opulentiam ei præferre præſumas, ſed velut indigenti ſubuenias, & Deum in ipſo paupere recognoſcas. *Exemplum.* Cum Ioannes eleemoſynarius factus eſſet Alexandrinus Patriarcha, iuſſit œconomos ſuos D deſcribere ſibi dominos ſuos; & cum illi dicerent quod non haberet Dominum niſi Deum; dixit quod immo pauperes, à quibus tenebat Patriarchatum: Et cum inuenti fuiſſent ſeptem millia quingenti, ſingulis diebus prouidebat eis neceſſaria tanquam Dominis ſuis. Deuota etiam debet eſſe, vt holocauſtum pingue fiat.

Exemplum. Comes quidam Campaniæ Theobaldus nomine cum dabat eleemoſynas, ſotulares, vel veſtes pauperibus manu ſua dabat, & reſpondit quærenti quare hoc faceret, quod hoc ideo faciebat, vt dando & laborando magis moueretur ad deuotionem, & pauperis compaſſionem, & ſic magis mereretur, & ad maiorem humiliationem inclinaretur, in conſideratione ſuæ conditionis in paupere; & vt pauper magis prouocaretur E ad eum commemorandum & orandum pro eo, & vt alij ad exemplum illius prouocarentur ad ſimilia facienda, & ad deuotionem erga Deum & pauperes. Hier. *Quæ offerunt, non ſuo pondere, ſed animi voluntate penſando.*

De hoſpitalitate.

DISTINCTIO XXIII.

Circa decimumquartum, ſcilicet de hoſpitalitate, conſideranda ſunt duo. Primo quare fieri debeat, & quæ mouere nos debent ad eam. Secundo qualiter debeat exerceri, ad hoc quod ſit Deo grata, & ſalubris facienti.

Multa ſuadent hoſpitalitatem.

1. Quia per eã acquiritur cognitio Dei. De primo ſciendum, quod per hoſpitalitatem acquiritur Dei cognitio, exemplum de duobus diſcipulis euntibus in Emaus, qui cogentes Dominum ad hoſpitium, *cognouerunt eum in fractione panis,* Luc. 14. Grego. *Audiendo illuminati non ſunt, faciendo illuminati ſunt.* Item de Tob. quem Raphael hoſpes illuminauit. *2. Gratiæ infuſio et iuſtificatur.* Item acquiritur gratiæ infuſio ſiue animę iuſtificatio: exemplum de Zachęo Luc. 19. qui ſuſcepit Ieſum gaudens: cui dixit Dominus: *Salus huic domui facta eſt,* & Iaco. 2. *Nonne Raab meretrix ex operibus iuſtificata eſt, ſuſcipiens nuncios.*

Exemplum. In vitis patrum legitur quod quidam ſenex ſanctus in eremo Ægypti habitabat, & in eadem eremo erat quidam ſacerdos Manichæorum, qui cum vellet viſitare quendam ſuæ ſectæ, & nox arripuiſſet eum, neceſſitate compulſus pulſauit ad oſtium cellæ ſenis illius, qui ei aperiens eum cum hilaritate ſuſcepit, refecit, & lectum ei parauit, licet eius conditionem bene cognoſceret. Manichęus autem tota nocte cogitans de eius charitate, dicebat: Verè ſeruus Dei eſt iſte. In mane autem eius prouolutus pedibus dedit ſe conuerſum, nec vltra voluit ab eo recedere.

3. Dei dilectio adaugetur. Item adaugetur Dei dilectio. Ideo Apoſtolus ad Heb. 13. *Hoſpitalitatem nolite obliuiſci, per hanc enim placuerunt quidam, Angelis hoſpitio receptis;* qui videlicet receptores ſuos ad Dei dilectionem inflammant. Non ſolum autem Angelos recipiunt hoſpites, verumetiam ipſum Deum Matth. 10. *Qui vos recipit me recipit.* Item 18. *Qui ſuſcipit vnum talem paruulum in nomine meo, me ſuſcipit.* Item 25. *hoſpes eram & collegiſtis me.* Ioan. 13. *Qui accipit ſi quem miſero, me accipit.* Item Gregor. in homel. 3. li. 2. ſuper illud Euangelium Luc. 24. Dvo ex discipvlis, dicit, quod cum quidam paterfamilias multum hoſpitalis aliquando ſuſcepiſſet peregrinos, & ex humilitate aquam manibus daret, vertens ſe ad accipiendum vrceum, illum qui volebat dare non inuenit. *Exemplum.* Quod cum miraretur, ſequenti nocte apparuit ei Dominus dicens, alijs diebus me ſuſcepiſti in membris meis, heſterna autem die in memetipſo.

Item dicitur quod quidam conſuetus recipere pauperes, cum in natali non veniſſent ad domum eius, nolebat comedere quouſque veniſſent aliqui; & mittens ſeruum inuenit vnum qui multum videbatur afflictus. cui cum vellent lauare pedes, inuenerunt eos perforatos, pro quo ſtupentes cum mirarentur, in eorum oculis euanuit. *Exempla.* Item cum quædam mulier nobilis conſueta eſſet recipere pauperes, & eis ſeruire proprijs manibus, & abluere pedes eorum inuito viro & inhibente; & inueniſſet ante domum ſuam pauperem mirabiliter vt videbatur afflictum & vlceroſum, compaſſa duxit eum in domum ſuam viro ſuo abſente, & cum peteret balneum, parauit ei. poſt, cum diceret quod non poſſet quieſcere niſi in molli lecto, poſuit eum in camera ſua. Cum autem ſubito vir eius veniens, dictam cameram intraſſet, in lecto vxoris inuenit dictum infirmum, quem cum crederet adulterum, & vellet eum occidere, ſuper lectum eius apparuit ei Dominus nudus, in ea forma in qua pependit in cruce, dicens: Quid me perſequeris, qui pro te hic paſſus ſum, cum autem ad terram proſtratus oculos erigeret nihil inuenit, & conuerſus eſt ad Dominum.

Exemplum. Item exemplum de Martyrio monacho, de quo loquitur B. Greg. 3. dyal. & in homel. ſuper Euangelium illud. Videns civitatem flevit, &c. Cum dictus Martyrius iret cauſa viſitandi fratres de ſuo monaſterio ad aliud, & rediret, in via inuenit virum qui videbatur lepra & elephantino morbo totus infectus, vt præ laſſitudine non poſſet ſe mouere, cum autem eius neceſſitati, laſſitudini, & miſeriæ compateretur; ne in via remaneret, expanſo pallio, in eo inuolutum portabat ſuper humeros ſuos ad monaſterium ſuum, cui cum appropinquaret, pater monaſterij clamauit: Occurrite fratres, portas aperite, quia frater Martyrius Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum apportat. Ad hanc vocem ſtatim Chriſtus proſiliens, &

A coram eo in ea forma apparens in qua cognoſci ſolet, & cœlos aſcendens, ait ei: quia me non erubuiſti ſuper terram, non ego te ſuper cœlos erubeſcam. Cum autem dictus pater occurreret, & quæreret quid fecerat de eo quem portabat, ait: Si ego eum agnouiſſem, per pedes eum tenuiſſem; & dicebat quod cum eum ferebat, nullum pondus ſentiebat, ſed leuius incedebat. Ibi dicit Greg. *Quomodo pondus eius ſentire poterat, qui portantem ſe portabat.*

Exemplum.

Ad idem videtur facere quod de ſancto Iuliano legitur, qui cum eſſet pauper & nobilis, recedens de terra ſua diu ſeruiuit cuidam magno & nobili; qui fecit eum militem, & dedit ei quandam caſtellanam vxorē, cum autem inſiſteret venationi, quidam ceruus quem
B inſequebatur, diuino miraculo dixit ei voce humana, quod tempus veniret in quo patrem occideret. Cum autem pater ſuus & mater viſitarent eum, & vxor eius eo abſente, in thalamo ſuo & in lecto ſuo eos collocaſſet, in mane rediens Iulianus, & intrans cameram ad vxorem excitandam, videns duos dormientes, credidit vxorem & adulterum aliquem cum ea eſſe, & occidit eos. Recedens autem obuiauit vxori ſuæ ab Eccleſia redeunti, ſtupens autem & quærens qui eſſent qui in domo ſua iacerent: Audito quod pater & mater eſſent, fleuit dicens; quod verum erat quod dixerat ei ceruus, & quod de cætero ad domum ſuam non rediret, nec ceſſaret vſquequo certus eſſet de remiſſione peccati ſui. Cui compatiens vxor eum ſecuta eſt, qui in ſilua quadam iuxta fluuium ędificauerunt tugurium paruum, præbentes tranſitum & hoſpitium ſicut poterant
C itinerantibus, inſiſtentes orationibus, & alijs operibus bonis quantum poterant, & ideo fortè, quia faciebant hoſpites ſuos orare pro patre & matre defunctis, itinerantes dicunt orationem dominicam pro eis, vt bonum hoſpitium inueniant. Cum autem quidam pauper media nocte ad aliam ripam fluminis auditus eſſet tremens & plangens, Iulianum vocans; mulier excitans eum miſit illum ad eum, cum autem inueniſſet eum leproſum, vt videbatur, & congelatum, poſito eo in nauicula, & apportato ad domum, cum ignem ei feciſſet vt poſſet calefieri, dixit, quod aliter non calefieret, niſi ipſi in lecto ſuo inter ipſos duos eum collocarent. Quod cum feciſſet, compatiendo ait eis: Iuliane Dominus miſit me ad vos, veſtram acceptans pœnitentiam, & peccatum tuum tibi dimittens; & ſcitote
D quia cito migrabitis ad Dominum, & hoc dicto diſparuit, & ita factum eſt vt prædixit.

4. *Bona multiplicantur.*

Item hoſpitalitas bona multiplicat, exemplum 3. Reg. 17. de farinula & lecytho olei. Item de oleo viduæ multiplicato 4. Reg. 4. Item Sarai fœcundatur, & Abraham recepit potentiam generandi quando recepit Angelos Gen. 18. Item hoſpita Elyſæi concepit 4. Reg. 4. Item Anna & Ioachim prole nobiliſſima fœcundantur, ſcilicet glorioſa virgine Maria.

Exempla.

Item in vita ſancti Remigij dicitur, quod cum eſſet Archiepiſcopus Rhemenſis, & viſitans ſuam diœc. hoſpitatus eſſet in domô cuiuſdam conſanguineæ ſuæ, videns eam erubeſcere pro eo quod vinum non haberet; omiſſis omnibus, facta oratione ante dolium vacuum, & ſigno crucis edito, vinum exiuit deſuper.

E Item in vita ſancti Germani legitur: quod cum prædicaret per Britanniam cum diſcipulis ſuis, hyeme vrgente Regis palatium intrauit, petens hoſpitium à Rege; qui ei negauit cum autem ſubulcus regis egrederetur à domo Regis ad ſuam, portans portionem cibi ſui, miſericordia motus; videns Germanum & monachos eius in niue algentes, rogatos adduxit eos ad tugurium ſuum, occidens & parans eis vitulum, quod B. Germanus congregatis oſſibus ſuper eius pellem, ſuis precibus reparauit. Tunc in mane palatium ingreditur, & conuocato populo, arguens regem de immiſericordia, & oſtendens eum indignum gubernare regna, depoſuit eum à regno, & ille cum virtuti diuinæ per quam operabatur ſanctus non poſſet reſiſtere, licet inuitus receſſit, & de palatio cum coniuge & liberis

A ſuis receſſit. Sanctus autem Germanus dictum ſubulcum Regem Britanniæ conſtituit, propter hoſpitalitatem & charitatem ſuam, & ex tunc reges illi de ſubulco ſublimati ſunt. De hoc etiam require ſupra, quod eleemoſyna bona multiplicat.

Hoſpitalitas à periculis eripit & in cœlum recipit.

Item hoſpitalitas à periculis eripit. Sicut patet de Lot. Gen. 19. quem Angeli quos in hoſpitio receperat liberauerunt à ſubmerſione Sodomorum. Item Raab meretrix & tota progenies eius, Ioſue 6. quia hoſpitata eſt exploratores filiorum Iſrael. Heb. 11. *Raab meretrix non perijt cum incredulis, ſuſcipiens exploratores cum pace.* Item hoſpitalitas in cœli palatium recipit. Luc. 16. *Recipiant vos in æterna tabernacula.* Iſa. 58. *Egenos vagoſque induc in domum tuam.* Et poſt. *Et gloria Domini colliget te.*
B Ibi Gloſſ. *Præbe tectum & accipe cœlum.* Matth. 25. *Venite benedicti percipite regnum &c.* Et poſt. *Hoſpes eram ſus & collegiſtis me &c.* Item in vita B. Marthæ legitur, quæ fuit hoſpita Domini, quod cum ipſa migraſſet ad Dominum, Beatus Maximus lōge ab ea poſitus, vel Beatus Martialis Lemouic. Epiſcopus. (De altero enim iſtorum legitur) raptus in ſpiritu interfuit eius exequijs; & Dominum cum multitudine Angelorum animam eius ſuſcipere vidit, & officium exequiarum complere & dicere; *in memoria æterna iuſta hoſpita mea*, & Angelos reſpondentes, *ab auditione mala non timebit*: & vidit animam eius in cælum cum Domino & Angelis aſcendentem.

Hoſpitalitas debet fieri humiliter.

Circa ſecundum, ſcilicet *qualiter ſit agenda hoſpitalitas*: Primo ſciendum quod debet fieri humiliter.
C Exemplo Abrahæ & Lot, qui Angelis occurrerunt, & adorauerunt. Gen. 18. Hier. *Ipſe Abraham cum Sara ſocia in perſona propria ſeruiuit, ipſe humanitati incubuit, ipſe pedes lauit, ipſe humeris ſuis vitulum de armento deportauit, ipſe peregrinis prandentibus ſtetit vt ſeruus, ipſe eis cibum miniſtrauit ieiunaturus.* Quidam frater dicebat, quod aduenientibus fratribus hoſpitibus, fratres deberent occurrere eis reuerenter, cum conſtet Chriſtum aduenire. Secundo debet fieri celeriter, vt non vendatur tarditate, vel difficultate recipiendi. Iob 31. *Foris non manſit peregrinus, oſtium meum viatori patuit.* Geneſ. 18. *Accelera tria ſata*, vbi dicit Origen. *Senex currit, anus accelerat, puer feſtinat in domo patrisfamilias, nullus ab officio pietatis remanet otioſus.* Similiter Gen. 22. *Cucurrit puella &c.* Et poſt. *Feſtinauit Laban in occurſum Eleazar, dicens: Ingredere be-*
D *nedicte Domine cur foris ſtas, &c.* In vitis patrum dicitur, quod in Ægypto erat ciuitas Orinco nomine, in qua fere quot erant domus, tot erant fere monaſteria; vbi erant decem millia monachorum, viginti millia virginum, cuius ciuium conſuetudo erat portas vrbis obſeruare, propter hoſpites ſuſcipiendos, & eos violenter ad hoſpitia ſua trahere, & de eis habendis adinuicem piè compugnare.

Item celeriter.

Exemplum.

Hilariter.

Tertio debet fieri hylariter. Luc. 19. *Zachæus feſtinans ſuſcepit eum gaudens in domo ſua*, 1. Petr. 4. *Hoſpitales inuicem ſine murmuratione.* Sic ſuſcepit Rode puella Petrum, ita vt præ gaudio non poſſet oſtium aperire.

Piè & miſericorditer.

Quarto debet fieri piè & miſericorditer, vt fiat cum compaſſione pura 1. Timoth. 5. *Vidua eligatur, ſi pauperes hoſpitio recepit, ſi pedes Sanctorum lauit, ſi in tribulatione*
E *patientibus ſubminiſtrauit.* Et nota, quod qui omnino non recipiunt pauperes, vel corrupta intentione, vel receptos malè tractant, nec Deus ijs indigentibus, nec ſancti eius compatientur, vt patet de diuite epulone. Luc. 16. Item Matth. 10. *Quicumque vos non receperit, amen dico vobis tolerabilius erit in die iudicij terræ Sodomorum & Gomorrhæorum quam illi ciuitati vel domui.* Similes ſunt Iudæis in culpa, & ſimiles in pœna, qui eadem ſeptimana qua Dominum in ciuitate ſua proceſſionaliter receperunt, eum de illa turpiter eiecerunt, & crucifixerunt. In eorum domo non Dominus ſed diabolus ſuſcipitur, quando non ſuſcipiunt ex compaſſione, ſed cum corrupta intentione.

Exemplum.

Ideo dial. 10. dicitur: quod cum ſanctus Fortunatus à quodam obſeſſo eijceret dæmonem, dæmon in ſpecie peregrini clamabat, quod Fortunatus peregrinū

non

non ſolum non receperat, ſed de ſuo hoſpitio eum expulerat, nec inueniebat in eius ciuitate qui eum ſuſciperet, tunc quidam motus, non compaſſione, ſed Epiſcopi Fortunati derogatione, ad hoſpitium ſuum vocauit eum; vbi dum ſederent, filium hoſpitis ſui in ignem proiecit, & animam eius excuſſit. Ipſos etiam malos hoſpites diabolus aliquando occidit; quod patet ſupra de purgatorio, de muliere quæ de die pauperes recipiebat, & de nocte expellebat. Non ſolum autem ipſos hoſpites diabolus aliquando opprimit, immo Deus morte ſubita & turpi eos occidit ſæpe, & ſemper eos æternaliter damnat, niſi dignè pœnituerint. A

Exemplum. VNDE legitur in miraculis B. Iacobi, quod anno Domini 1100. quidam homo volens fugere mortalitatem quæ erat in Francia, cum vxore & liberis iter ſancti Iacobi arripuit, cum autem veniſſet in vrbem Pāpiloniam, vxore eius defuncta; hoſpes eius, totam eius pecuniam, & iumentum quo pueri vehebantur, retinuit. Cum autem propter hoc ab incepto non deſiſteret, pueros nunc portans, nunc trahens, poſt dictæ vrbis exitum, occurrit ei vir cum aſino, qui cauſas tanti infortunij ſui audiens, accommodauit ei aſinum ſuum vſque ad Sanctum Iacobum, vbi cum perueniſſet & oraſſet, apparuit ei oranti & vigilanti ſecum Iacobus, quærens ſi eum agnoſceret: cui neganti, ait: Ego ſum Sanctus Iacobus, qui in Pampilonia accommodaui tibi aſinum meum, & iterum eum tibi accommodo reuertenti, & prænuncio tibi, hoſpitem tuum qui iniuſtè bona tua retinuit, & omnes alios hoſpites qui ſimilia faciunt, turpi & improuiſa morte morituros, qui bona defunctorum retinent, quæ debent pro animabus eorum diſtribuere; ruet enim hoſpes prædictus de ſolario domus ſuæ: quo dicto diſparuit, & iuxta quod prędixerat euenit. B C

De viſitatione infirmorum.

DISTINCTIO XXIV.

Multa mouent ad viſitationem infirmorum. CIRCA decimumquintum, ſcilicet de viſitatione infirmorū, ſciendū quod cū miſericordia dicitur reſpectū miſeriæ, videtur iſtud opus excedere omnia alia opera miſericordiæ, cū nulla ſit maior miſeria tēporalis, miſeria infirmitatis. Huic operi debemus libenter intendere propter multa: Primo propter vinculū naturale. Secundo propter ſpeculum exemplare. Tertio propter miſeriæ incrementum. Quarto propter pręmij complementum. D

1. Vinculum naturale. PRIMO inquam propter naturale vinculum, quia nos omnes fratres ſumus in Chriſto, Mal. 1. *Nūquid non vnus pater eſt omnium veſtrum?* Et Matt. 12. *Omnes enim vos fratres eſtis.* Item exemplum ponit Apoſt. 1. Cor. 12. *Omnes vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autē alter alterius membra*, & ſic ibidem dicit. *Si patitur vnum mēbrum, compatiuntur omnia membra;* læſo pede flet oculus, inſpicit oculus, contrectat manus, os plangit &c. Sic debet eſſe in corpore myſtico, quod vnus homo compati debet, & etiam ſubuenire alteri patienti.

2. Speculum exemplare. SECVNDO debet ad hoc nos mouere exemplare ſpeculum. Ad hoc habemus exempla Chriſti, Angelorum, ac etiam Sanctorum, tam beatorum, quam etiam viatorum. Exemplum quidem Chriſti, qui venit in mundum ad infirmos viſitādum. Luc. 1. *Viſitauit nos oriens ex alto &c.* Marc. 2. Phariſæis & Scribis murmurantibus, quare cum Publicanis & peccatoribus manducaret, & biberet. Reſpondit; *non egent qui ſani ſunt medico, ſed qui male habent.* Item Lucæ 15. Item Matth. 4. *Circuibat Ieſus totā Galilæam, ſanans omnem languorem & infirmitatem.* E

Exempla. Item ad hoc ponitur exemplum Luc. 10. de illo qui incidit in latrones, *qui etiam deſpoliauerunt eum, & plagis impoſitis &c.* Sequitur. *Curam illius habe, &c.* Ad hoc etiam ſpecialiter miſit Apoſtolos, & dedit eis virtutem ſuper omnia dæmonia, vt languores curarent. Luc. 11. & Mat. 10. *Infirmos curate &c.* Item Beati Angeli dant nobis exemplum infirmos viſitandi, & eis ſeruiendi, vt patet To. 11. & 12. quomodo eum Angelus curauit & viſitauit. Item ipſum Dominum viſitauit & confortauit Angelus in agonia ſuæ paſſionis. Lucæ 20.

ITEM in vitis patr. dicitur, quod cum quidam ſolitarius pauper per triginta dies ęgrotaret ſolus, carens humana viſitatione, habuit Angelum ſibi adminiſtrantem per octo dies. Cum autem veniſſent fratres ad eum receſſit, & clamauit infirmus: Recedite fratres, quia adminiſtrator meus in aduentu veſtro receſſit. Cum autem aliquantulū receſſiſſent, quieuit in pace moriens. Solent enim maximè viſitare infirmos Angeli deſtitutos ab humana conſolatione; vt patet per exemplum de Agar & filio eius. Gen. 21. *Exaudiuit Dominus vocem pueri, &c.* Item per exemplum Elyæ 3. Reg. 19. *Angelus Domini tetigit eum &c.* *Exempla.*

ITEM in tripartita hiſtoria lib. 2. dicitur, quod quidam nomine Acquilinus, febre longiſſima & grauiſſima laborans, cum multa expendiſſet in medicos, & potiones multas accepiſſet; & quicquid comederet & biberet totum euomeret: ad vltimum videns quod nulla medicina ei proficeret, fecit ſe deferri in Eccleſiam beati Michaelis apud Conſtantinopolim, vbi Angelus apparuit ei, monens quod ſibi faceret ſalſam de vino, & pipere, & melle, in qua intingeret omnia quæ comederet: quod fecit & omnino curatus eſt; licet illa ſint omnino contraria illi infirmitati, ſecundum Phyſicam.

ITEM ad exemplum ſanctorum, non ſolum viatorum, ſed etiam beatorum, debemus infirmos viſitare, compatiendo & conſolando eos. Ad exemplum Apoſt. 2. Cor. 11. *quis infirmatur & ego non infirmor?* Viſitauerunt enim eos ſancti, & etiam de infirmitatibus deſperatiſſimis eos curauerunt; etiam ipſi beati, quod patet in vitis & miraculis ſanctorum.

ITEM beati iam glorificati in patria nobis præbēt exemplum, qui pluries leguntur viſitaſſe infirmos, & de grauiſſimis ac deſperatiſſimis infirmitatibus liberaſſe. Exemplum de B. Agatha, quam B. Petrus viſitauit in carcere, & de dolore mammillarum ſuarum curauit eam. *Exempla.*

EXEMPLVM de B. Franciſco, qui Ioannem de Hylerda læthaliter ſauciatum, immo multis plagis mortalibus adeo crudeliter laceratum, vt de ſola ſepultura eius ageretur, & non credebatur ſuperuicturus in craſtinum; viſitauit in nocte, & contactu ſacrorū ſtigmatum illicò plenè ſanitati reſtituit. Ibidem de Rogero quodam canonico maioris Eccleſiæ, qui videns imaginem B. Franciſci ſacris ſtigmatibus inſignitam, cum incredulus irrideret, ſubito mirabiliter fuit percuſſus in vtraque manu, & quaſi proſiliſſet ſpiculum de baliſta, ſonum audiuit, dolorem ſenſit, & illæſis manentibus chyrothecis, manus apparuerunt tanquam ſpiculo perforatas. Cum autem per triduum inceſſanter dolore atrociſſimo torqueretur, tandem compulſus eſt beatum Franciſcum lachrymabiliter inuocare, rogans humiliter ſibi per illa ſacra ſtigmata ſubueniri; quem B. Franciſcus integræ ſanitati reſtituit, & ab omni doloris aculeo liberauit. *Exempla.*

ITEM legitur in miraculis B. Martyrum Coſmæ & Damiani, quod quidam ſacriſta Romę in eorum eccleſia diu deuotè ſeruierat, qui in crure grauiſſimam & incurabilem infirmitatem incurrit. Cum autem quadam nocte grauiſſimè fleuiſſet, & oraſſet diu; intrans lectum dormiens, vidit duos ſplendidiſſimos viros, alterum eorum portantem cultellum & pixidem, alterum coxam mauri cuiuſdam, qui nuper in vrbe mortuus & ſepultus fuerat: & hi crus infirmum dicti ſacriſtæ amputauerunt, & crus mauri coxæ ſacriſtæ inſeruerunt, & vnguento quod ferebant inunxerunt, & omni dolore remoto, crus ſacriſtę vnde crus dicti mauri remouerant, detulerunt. Excitatus ſacriſta ſtupet de viſione, ſed magis de ſubita quam ſentiebat curatione, & doloris amiſſione, vel amotione. Surgit & magis miratur, inueniens ſe habere crus mauri, mirans ſi *Exemplum.*

erat

erat qui fuerat: & cum gratias agendo cantaret, excitantur clerici, ſocij ſtupentes ad viſa, currunt ad corpus Mauri, cum quo coxam ſaciſtæ reperierunt. De hoc verſus.

Mira iunctura defuncto morbida ſura:
Mortua per crura datur ægro connalitura.

Exempla.

Item ad hoc exempla multa iuſtorum & ſanctorum, adhuc in præſenti miſeria viatorum. De Beato Franciſco legitur, quod ipſe leproſis, & deſpicabilibus perſonis humillime ſeruiebat; ſpiritualiter in ſuæ conuerſionis principio totum ſe contulit ad ſeruitium leproſorũ, nec ſolum eis neceſſaria miniſtrabat, verumetiam lauabat eorum pedes, ligabat vlcera, & educebat putredinem, & ſaniem abſtergebat. De B. Elyſabeth dicitur, quod cum ipſa eſſet de genere regio, immo Regis Hungariæ filia, viro ſuo mortuo, relicta pompa ſæculi, hoſpitale conſtruxit, vbi pauperes recipiebat, & infirmos omni genere infirmitatis, quos ancillæ, & alij abominabantur tangere & reſpicere, pedes & capita abluebat, & vulnerum cicatrices, & vlcera, & ſcabiem, quaſi ipſi Chriſto faceret hęc officia pietatis.

Exempla.

Item cum quidam peccator maximus transfretaſſet, & poſuiſſet ſe in hoſpitali ad ſeruiendum infirmis, & aliquando abhorreret cuiuſdam vlcera cuius lauabat pedes, lotionis aquam contra cor bibere cœpit cum pleno ore; quæ facta eſt ei dulciſſima, & ſuauitate fragrantiſſima ſuper omnia pigmenta. Et hoc fuit ſignum remiſſionis peccatorum, ad quorum memoriam dictam aquam hauſerat.

Item cum Ioan. de Monte mirabili, Dominus valde pius & deuotus, videret pauperem valde afflictum vlceribus, ſanie, & ſordibus, ait ei: Quare non vadis ad domum Dei; vt ibi quieſceres. Reſpondit: Non poſſum ire. At ego, ait, portabo te. Et aſſumpto eo ſuper humeros, portauit eum illuc, cumque haberet ſordidos pedes, & tibias plenas ſanie, lauit ei, & cum ei doleret cor, ait: O cor miſerum & ſuperbum, modo poteris crepare; & hauſtam aquam loturę bibit cum duabus manibus. Item Eccl. 26. *Non te pigeat viſitare infirmum.* Huius exemplum dabat Dominus, qui non ſolum viſitabat, ſed ſe ab eis tangi permittebat, & leproſos tangebat, & eos tactu ſuo curabat. Item ad huius exemplum, non ſolum B. Martinus tangebat eos, ſed oſculabatur, & oſculo curabat.

Exemplum.

Refert magiſter Iacob. de Vitria. quod quidam comes Campaniæ deuotus, pius & humilis, conſueuerat frequenter viſitare quendam leproſum, & ſe orationibus eius committere, & verbis & beneficijs eum confortarę. Cum autem de longo tempore non viſitaſſet eum, mortuo leproſo hoc comite ignorante, venit ad eum intrans eius tugurium, & cum vocaret eum nomine ſuo, quærens quomodo circa eum ageretur, reſpondit ei: Bene per Dei gratiam, nunquam ita bene fuit mihi. Tunc milites & Burgenſes qui cum Domino comite erant, dixerunt. Domine quare intratis tugurium illud, cum nullus ibi moretur, ille leproſus mortuus eſt, iam menſis eſt elapſus, & ſepultus in illo loco. Faciens ergo inquiri dictus comes, non inuenit ibi niſi parietes & tugurium, mira fragrantia odoris plenum.

3. Meriti incrementum.

Tertio mouet ad hoc, virtutis exercitium, & meriti incrementum; quia hoc eſt contra peccata remedium, contra tentationes præſidium, noſtræ fragilitatis ſpeculum vel indicium, & veræ religionis exemplum. Iacob. 1. *Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc eſt, viſitare pupillos, &c.* Quod etiam ſit charitatis augmentum & meriti incrementum dicitur Eccl. 7. *Non te pigeat viſitare infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis.* Ita Beata Virgo præelegit ſtatim facere poſt filij Dei incarnationem & conceptionem, quia aſcendit in montana cum feſtinatione, vt Elyſabeth ſeni, grauidæ, & infirmæ ſeruiret. Item in vita S. Mariæ de Oignies dicitur, quod ipſa primo virum induxit, vt relictis omnibus, in leproſaria ſeruirent leproſis, ex quo ad magnum perfectionis culmen poſtea peruenerũt: & ei reuelatum fuit, quod vir ſuus, qui fuerat eius ſocius in ſeruitijs infirmorum humilitate, ſocius ſuus eſſet in ęternitatis ſublimitate.

Item in vitis patrum legitur, quod quidam frater interrogauit quendam abbatem, cuius maius eſſe meritum: An fratris qui ieiunat per ſex dies in ſeptimana, & multum laborat: an illius qui ſeruit infirmantibus. Cui reſpondit ſenex, quod ſi ille qui ieiunat ſex dies ſuſpenderet ſe per nares, non ita placeret Deo, vt ſeruitium ſeruientis &c.

4. Præmij æterni complementum.

Qvarto mouet ad hoc, æterni præmii complementum; de quo Matth. 25. *Venite benedicti, &c.* Et ſubiungitur cauſa. *Infirmus fui, & viſitaſtis me.*

Multa inuitant ad viſitationem incarceratorũ.

Ad decimumſextum, ſcilicet *ad viſitationem incarceratorum inuitant nos:* *Primo* ſcripturę ſacrę monita. Pſal. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate:* quia maximè ſunt viſitandi boni in carceribus incluſi vel captiui, conſolando eos, & neceſſaria eis miniſtrando, redimendo, liberando & à carcere, & à morte. Eccl. 4. *Libera eum qui iniuriam patitur de manu ſuperbi.* Hebr. 13. *Mementote vinctorum tanquam ſimul vincti:* ſcilicet conſolando eos, liberando, prouidendo, &c. *Secundo* ad hoc mouent nos exempla; primo Chriſti, qui ad hoc venit in mundum, & deſcendit etiam vſque ad infernum. Vnde eduxit vinctos in fortitudine; ad hoc voluit capi, vt captos eriperet: ligari, vt compeditos abſolueret; vendi, vt redimeret: occidi & ad infernum deſcendere, vt ſuos à morte & ab inferni carcere liberaret. Iſa. 56. *Spiritus Domini ſuper me, & miſit me vt prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem.*

1. Scriptura ſacra.

2. Exempla Chriſti & Sanctorum.

Exempla.

Item in paſſionibus Sanctorum legitur frequenter de cœlis deſcendiſſe, & ad eorum carceres veniſſe, ad eos confortandum; vt de Beato Dionyſio, & de pluribus legitur. Item ad hoc mouent nos exempla Angelorum, vt habetur Dan. 6. quod *Danieli incluſo in lacu leonũ, miſit Deus Angelum ſuum, qui concluſit ora leonũ, &c.* Ibidem 13. quomodo deportauit Angelus Abacuc de Iudæa in Babylonem, in locum vbi erat Daniel.

Item Act. 12. quomodo Angelus Domini aſtitit Petro incarcerato, & liberauit eum. Item in paſſione ſanctæ Agnetis, & Vincentij, & Catherinæ, & aliorum multorum legitur, quod benignè Angeli viſitauerunt eos incarceratos, & quomodo eos conſolati ſunt.

Exempla.

Item ad hoc mouent nos exempla ſanctorum etiam hic viuentium, de quibus dicit Apoſtolus Hebr. 10. *Vinctis compaſſi fuiſtis.* De B. Dominico legitur, quod cùm eſſet Romæ, poſtquam officium audierat, ferè ſingulis diebus muros circuibat, & alia loca vbi erant immurati, & eis monita ſalutis dabat. Similis Tobiæ, de quo legitur eiuſdem 1. *Pergebat per omnes qui erant in captiuitate, & monita ſalutis dabat eis.*

Item de Beato Nicolao legitur, quod cum tres Barones Conſtantini Imperatoris fuiſſent ei incuſati de hoc quod conſpiraſſent in mortem eius, & hoc fuiſſet ei ſuggeſtum ex malitia & inuidia, cum incarceraſſet eos, & in craſtinum deberent occidi, inuocauerunt auxilium B. Nicolai adhuc viuentis, tunc in ipſa nocte apparuit B. Nicolaus Imperatori, arguens eum de hoc quod ſine inquiſitione vellet occidere innocentes; innuens ei bellum imminere & mortem, niſi liberaret eos; & dixit ſe eſſe Nicolaum Epiſcopum Myreæ ciuitatis. Idem etiam apparuit pręposito qui eos captos detinebat; ita quod in mane cum deberent occidi, inquirens Imperator de fama & miraculis B. Nicolai, ei miſit illos liberos cum xenijs ſuis.

Exempla.

Item cum filius cuiuſdam militis Normanniæ captus eſſet apud Saracenos, reducens ad memoriam magnum feſtum quod pater ſuus faciebat in capella ſua in feſto S. Nicolai, cœpit flere; & cum cauſam fletus audirent Saraceni, grauiter eum flagellauerunt, qui cum poſt fletum & orationem obdormiret in carcere, in mane excitatus inuenit ſe in capella patris ſui liberũ.

Item in tripartita hiſtoria lib. 12. dicitur de quodam Epiſcopo nomine Aquatio, quod vendidit omnia vaſa aurea & argentea Eccleſiæ in redemptionem & refe-

ctionem

ctionem Perſarum gentium, quos captiuos abduxerant Romani, dicens: Deus his vaſis non vtitur.

Multa mouēt ad curā de ſepeliendis mortuis.

AD decimum ſeptimum, ſc. ad ſepulturam mortuorum, vt, ſcilicet ſepeliendis mortuis libenter curam & diligentiam impendamus, & eorum ſepulturæ perſonaliter interſimus, monent nos multa.

1. Scriptura.

PRIMO ſcriptura ſancta. Eccleſ. 7. *Mortuo non prohibeas gratiam, nec deſis plorantib. in conſolationem.* Item 38. *Super mortuum produc lachrymas, & quaſi dira paſſus incipe plorare ſecundum iudicium, contege corpus illius, & ne deſpicias ſepulturam illius.*

2. Naturalis pietas.

SECVNDO ad hoc debet nos mouere naturalis pietas, & charitas; iuxta illud Ioa. 13. diuinum exemplum. *Cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos.* Hoc eſt enim vltimum beneficium quod eorum corporibus exhibetur.

3. Natura rerū ſenſibilium.

TERTIO ipſa natura rerum ſenſibilium. Dicit enim Ariſt. in lib. de natura animalium, quod cum delphines piſces maris moriuntur, alij viui conueniunt, & eos in fundo maris ſepeliunt.

Exempla.

ITEM in vitis Patrum, dicit Hier. de monacho captiuo, quod inter alias naturales proprietates formicarum quas mirabatur dictus monachus in ſolitudine, erat hæc, quod cum vna moreretur aliæ conueniebant, & quaſi cum celebri luctu corpora mortua deportabant, alia aliam volentem intrare non impediebat, ſed ſi cadebat ſub onere, aliæ cadentem ſuis humeris ſubleuabant.

ITEM cum Zozimas, Maria Ægyptiaca mortua, neſciret quomodo foueam ad eam ſepeliendam faceret, leo venit; & faciendo foueam ad eam ſepeliendam, eū iuuit. Item in vita Pauli primi eremitæ ait Hier. quod cum Antonius non haberet vnde foueam faceret, vbi corpus dicti Pauli ſepeliret, duo leones de ſilua venerunt, & foueam fecerunt ad ſepeliendum corpus & benedictione ab Antonio accepta, ad ſiluam redierunt.

4. Exempla Angelorum.

QVARTO exempla Angelorum, qui ita diligenter curam habent de natura animæ ſibi conſimili, quomodo eam deducant ad locum quietis ſuæ. Luc. 16. *Lazarus mortuus portabatur ab Angelis in ſinum Abrahę.* Nota ſupra de anima peregrini, quam Michael & Gabriel ſine dolore iuſſi ſunt deportare ad cœlum. Similiter & nos debemus curare, quomodo honorificè natura corporis fragilitati noſtrę ſimilis, ſepeliatur. *Item* Angeli etiam quando alij non ſunt qui ſepeliant, curam habent de corporibus ſepeliendis; ſicut patet in paſſione B. Catharinæ, cuius corpus in Sinai mirabiliter ſepelierunt. Similiter in paſſione B. Agathæ, cuius ſepulturæ titulum appoſuerunt. *Item* ſupra de fœtore peccati, in peregrino fœtente, & eremita quem Angelus ſepeliuit.

5. Exēpla Patrum antiquorum.

QVINTO exempla patrum antiquorum; vt Tob. 2. qui propter hoc faciendum prandium dimittebat, & propter mortis periculum hoc facere non omittebat.

6. Magna vtilitas inde prouenient.

SEXTO multiplex vtilitas hoc facientium nos debet ad hoc mouere. *Prima eſt*, quia à peccato reuocat aliquando, & ad bonum prouocat. Eccleſ. 7. *Memorare nouiſſima tua.* Quod facit ſæpe cum videt præ oculis mortem alienam. De hoc ſatis habetur ſupra de morte de Pyrata. Et ibidem habetur de multis bonis quæ facit homini memoria mortis. Hoc etiam notatur. 4. Reg. 13. De reſuſcitato ad tactum Elyſæi. *Secundo* à malo conſeruat. Eccl. 28 *Memorare nouiſſimorum, & deſine inimicari.* Huius exemplum habetur 3. Reg. 13. De Pſeudo propheta, qui quia ſepeliuit occiſum prophetam à leone, ſeruatur Ioſiæ tempore à combuſtione oſſium ſuorum. *Tertio* benedictionem Domini & ſanctorum, & laudem impetrat, 2. Reg. 3. Dixit Dauid viris Iabes. *Benedicti vos à Domino, qui feciſtis hanc miſericordiam ſepeliendo Saul.* Item de Magdalena dicit Dominus, *ad ſepeliendum me fecit, vngendo corpus meum.* Et poſt. *Amen dico vobis vbi prædicatum fuerit Euangelium hoc, &c.* Quarto hoc opus ſpecialiter coram Domino Angelus præſentat, quaſi maximè ſibi gratum; ſicut dicit Angelus Tob. 12. *Quando abſcondebas mortuos, &c.* Adeo enim placet ei hoc opus, vt vendi non recuſaret, & pretium venditionis ſuæ cederet in emptionem agri figuli, vbi peregrini ſepelirentur, quorum ſepulturæ cura multū Deo grata eſt.

Exemplum.

IN vitis patrum legitur, quod cum Abbas Muſtius eſſet gentilis princeps latronum, & vellet ſpoliare domum virginis ſacræ, ad viſionem iudicis conuertitur. hic conuerſus cum multa cura ſepeliebat Chriſtianos, & veſtibus aptabat, quos primo conſueuerat occidere & ſpoliare: qui ex hoc factus eſt princeps monachorum, ſingulis diebus Dominicis diuinitus panem ſumens. Cum autem mortuum ſepeliret, ait ei diſcipulus ſuus quidam. Vtrum pater cum tanta diligentia me ſepelires. Cui reſpondit; Et hoc faciam. Cum autem eum mortuum ſepeliret diligenter, clamauit quærens à mortuo, ſi ſufficeret ei. Reſpondit mortuus. Sufficit pater, impleſti promiſſum. Hic ſummæ perfectionis ex hoc factus eſt, & poſt multa miracula quieuit in pace.

De pietate erga parentes.

DISTINCTIO XXV.

Motiua ad pietatem erga parentes multiplicia.

AD decimumoctauum, ſcilicet de pietate parentum, & de miſericordia eis exhibenda; quibus quanto magis tenemur, eo magis diligere debemus, & eis compati. Ad compaſſionem & pietatem eorum nos monent iſta; ſcilicet admonitio ſacræ ſcripturæ, inſtinctus propriè naturæ, exempla irrationalis creaturæ, ſanctorum exempla & documenta, vtilitas propria, & Dei beneficia; ipſa quæ pro nobis ipſi parentes pertulerunt incommoda, & ipſa quę nobis contulerunt, vel ab ipſis, vel occaſione ipſorum nobis obuenerunt commoda multimoda: Vltimo ipſorum impiorum filiorum multiplex pœna.

1. Scriptura.

PRIMO enim ſcriptura ad hoc monet, vt eos diligant, & eis obediant, & eis bona faciant, & honorem eis exhibeāt filij eorum. Eccle. 3. *Filij ſapientiæ eccleſia iuſtorum, & natio eorum obedientia & dilectio.* Ex hoc enim quod de eis naſcuntur, debent eis obedire, & eos diligere tanquam principium naturale eorum. Exod. 20. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, &cæt.*

2. Propria natura.

SECVNDO monet ad hoc propria natura. Baſilius *Parentes noſtros vt propria viſcera diligamus.* Hinc ſuperuacuum eſt in illud nos impelli, in quod imus (in amorem ſcilicet & compaſſionem eorum) naturaliter.

Exemplum.

DICITVR quod quidam pater familias vxorē habuit adulterā, de qua habere videbatur tres filios: cū autē aliquando improperaret ei peccatum ſuum, & moleſtaret eam, ait illa ei: Vt vos habeatis dolorem perpetuū, ſignifico vobis, quod vnus iſtorum trium veſter eſt, alii duo adulteri; & vt amore vnius duobus aliis prouideatis, nunquam ſcietis quis eſt veſter. Quod cum nulla ratione vellet ei ita dicere, & ille in morte faceret teſtamentum ſuum, dixit, quod omnia bona ſua relinquebat illi qui ſuus erat, aliis ab eis excluſis. Cum autem quæreretur ab eo quis eſſet ille, nec ipſe ſciret eis dicere, quilibet eorum eis dicebat ſe legitimum hæredem, & volebat res omnes occupare. Trahuntur ad iudicium; iudex dat iſtam ſententiam, quod pater mortuus ligaretur ad arborem, & quod quilibet eorū haberet arcum & ſagittam, & qui melius percuteret eum, mediam hæreditatem haberet. Cum autem duo eorum traxiſſent, & valde fortiter corpus infixiſſent, tertius dixit quod nunquam ad patrem ſuum traheret; ſed ſi quis eum de cætero percuteret, non impune fieret; & hoc dicens flebat. Tunc iudex iudicauit eum verum hæredem, & alios ſpurios: quia naturalis inſtinctus in compaſſione patris eum ad hoc impelle-

ergo vt illi duo iuuenes poſt dictas imprecationes parentum obuiarent ſibi mutuo: vnde vnus inuitauit alium ad tabernam, quam cum ingreſſi fuiſſent & biberent & luderent, cœperunt litigare, & ſe ad inuicem percutere, ille contra quem imprecatus eſt pater, percuſſit alium gladio; & cum eſſent ſoli, timens ne clamor excitaretur contra eum ſi alius viuus remaneret, multis vulneribus eum lacerans, occidit. Cùm autem clamore motus contra eum ad ſyluam fugeret, & illi de caſtro illo eum inſequerentur; cum ſe gladio ſuo defenderet, vnus de inſequentibus, manum qua tenebat gladium, & qua patrem percuſſerat amputauit. Dein captus eſt, & infra triduum ſuſpenſus eſt in patibulo illo in quo pater fuerat imprecatus. Alius autem deportatus fuit ad domum matris in feretro multis vulnerib. confoſſus, vt ipſa fuerat imprecata. Hoc autem cum factum eſſet recens, & quidam frater ordinis prædicatorum in dicto caſtro prædicaret, mater dicta retulit illi cum lachrymis, petens pœnitentiam pro dicta imprecatione, & hoc idem vicina teſtabatur quod infra decennium factum erat.

Exemplum. De hoc etiam legitur in lib. de ciuita. Dei, quod refert Auguſt. inter miracula B. Stephani; & hoc dicit eueniſſe temporibus ſuis, quod cuidam nobili mulieri de Cæſarea Capadociæ fuerunt decem pueri à patre nuper defuncto ſibi relicti, quorum ſeptem erant mares, & tres filię. Cùm autem in illa ſua deſolationis recentia matrem moleſtarent, tali pœna ſunt diuinitus coerciti, illa eos maledicente: Ipſa eorum membra incredibili tremore concuſſa concutiebantur iugiter; & quia valde nobiles erant, ſuorum ciuium aſpectum non ferentes, diſperſi ſunt per diuerſa loca vagi, & quocunque veniebant totius populi terrebant aſpectū. quorum duo, frater & ſoror, Paulus & Palladia, vſque ad Auguſtinum venerunt, per quindecim dies ante paſcha Eccleſiam ſancti Stephani frequentantes. Cùm autem in die Paſchæ Paulus in cancello dictæ Eccleſię ſe in oratione proſterneret, & corā omni populo quateretur, ſubito curatus ſurrexit, nec poſtea dictam infirmitatem habuit. Et cum cauſam infirmitatis recitaret Augu. populo, & dicta ſoror fratre exiſtente ſano, horribili iuxta eum concuſſione quateretur, & B. Aug. ſuper hoc diſputaret, intrauit dicta ſoror in cancellum. vbi cum poſt orationem obdormiret, ſubito excitata omnino ſana ſurrexit, & omnes de ſua ſanitate lætificauit. Hoc refert Aug. vt omnes ſciant quantum peccatum ſit moleſtare parentes. *Item* in præſenti, vel ad minus in futuro, dæmones eos ſæpe vexant & deuorant. Prou. 30. *Oculum qui ſubſannat patrem, extrahent eum corui de torrente*; id eſt dæmones infernales, *& comedent eum filij aquilę*, id eſt dæmones, qui ſunt filij primi ſuperbi per imitationem.

Exemplum. Apvd caſtrum caminum fuit quidam paterfamilias, qui ad ditandum & egregie maritandum filium vnicū quem habebat, & multum laborauit, & bonis ſuis ſe funditus ſpoliauit: quem filius vxoris ſuæ conſilio, de domo ſua emiſit, & indigere permiſit. Cùm autem ille filius, ſibi & vxori ſuæ pinguem caponem paraſſet, & ſederet in menſa, pater pulſauit ad oſtium & intrauit, propter quod triſtis effectus tam filius quam vxor eius, ipſe ad ſuggeſtionem vxoris caponem in arca repoſuit & abſcondit, ne pater inde comederet. Cū autem pater receſſiſſet de domo famelicus, filius rediēs ad arcam & caponem volens accipere, non caponem ſed buffonem horribilem inuenit, qui ſtatim in faciē eius inſiliens & adhærēs, caput ſuū tenebat inter duos eius oculos, pedes vero genis eius infixit, quem ſi quis ab eo vellet vel tentaret excutere, miſer ille miſerabiliter torquebatur. Cum igitur diu portaſſet illum, nec poſſet ab eo per hominem liberari, diuinum in ſe iudicium recognoſcens, viſitabat loca Sanctorum, vt eorū meritis iuuaretur; nec tamen iuuari potuit, donec in terram ſanctam veniens, protinus buffone cadente & crepante, diuina fuit potentia liberatus.

De ieiunio.

DISTINCTIO XXVI.

DEinde conſiderandum eſt de ſecunda parte ſatisfactionis videlicet de ieiunio. Circa quod conſideranda ſunt tredecim. Primo vtrum ieiunium ſit actus virtutis, & cuius virtutis. Secundo vtrum cadat ſub præcepto. Tertio vtrum omnes obligentur ad obſeruantiam huius præcepti. Quarto de tempore ieiunij. Quinto vtrum ſemel comedere requiratur ad ieiunium. Sexto de hora comeſtionis. Septimo de cibis à quibus ieiunantes debeant abſtinere. Octauo vtrum gula frangat ieiunium. Nono vtrum ebrietas frangat ieiunium. Decimo de diuiſionibus ieiuniorum. Vndecimo quale debet eſſe ieiunium vt Deo ſit acceptum. Duodecimo de multis bonis quæ ieiunium operatur in nobis. Tredecimo de multiplici ieiunio malorum.

Ad primum, ſcilicet *vtrum ieiunium ſit actus virtutis*. Dicēdum quod ex hoc eſt actus aliquis virtuoſis quod per rationem ordinatur ad aliquod bonum honeſtum, hoc autem conuenit ieiunio. Aſſumitur enim ieiuniū ad tria principaliter. *Ieiunium aſſumitur principaliter propter tria.* *Primo* quidem ad concupiſcentias carnis comprimendas. Vnde Apoſtolus dicit 2. Cor. 6. *In ieiunijs, in caſtitate, &c.* Quia per ieiunium caſtitas conſeruatur. Vt enim dicit Hier. *Sine Cerere & Baccho friget Venus*, id eſt per abſtinentiam cibi & potus tepeſcit luxuria. *Secundo* aſſumitur ad hoc quod mens vberius eleuetur ad ſublimia contemplanda. Vnde dicitur Dan. 10. quod poſt ieiunium trium hebdomadarum eleuationem accepit à Deo. *Tertio* ad ſatisfaciendum pro peccatis. Vnde dicitur Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio & fletu & planctu.* Et hoc eſt quod dicit Aug. in quodam ſermone de oratione & ieiunio. *Ieiunium purgat mentem, eleuat ſenſum, carnem ſpiritui ſubijcit, cor facit contritum & humiliatum, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis vero lumen accendit.* *Ieiunium eſt actus virtutis.* Vnde patet quod ieiunium eſt actus virtutis.

Solutio obie. Sed nota quod omnis actus qui ex genere ſuo virtuoſus eſt, ex aliquibus circunſtantiis adiunctis redditur vitioſus. Vnde dicitur Iſa. 58. *Ecce in diebus ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra.* Et paulo poſt ſubditur. *Ad lites & contētiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè.* Quod exponens Greg. in paſtorali dicit. *Voluntas ad lætitiam pertinet, pugnus ad iram. Incaſſum ergo per abſtinentiam corpus atteritur, ſi inordinatis motibus dimiſſa mens vitijs diſſipatur.* Et Aug. dicit in prædicto ſermone, quod *ieiunium verboſitatem non amat, diuitiarum ſuperfluitatem reſpuit, ſuperbiam ſpernit, humilitatem commendat, præſtat homini ſeipſum intelligere quod eſt infirmum & fragile.*

Item licet ieiunium à medio virtutis recedere videatur, tamen vere tenet medium, quia medium virtutis non aſſumitur ſecundum quantitatem, ſed ſecundum rationem rectam, vt dicitur in 2. Eth. Ratio autē iudicat, quod propter ſpecialem cauſam aliquis homo minus ſumat de cibo quam etiam competeret ſecundum ſtatum communem, ſicut propter infirmitatem vitandam, aut aliqua opera corporalia expeditius agenda. Et multo magis ratio recta hoc ordinat ad ſpiritualia mala vitanda, & bona perſequenda: non tamen ratio tantum de cibo retrahit, vt natura conſeruari non poſſit. quia vt Hier. dicit. *Non differunt vtrum magno vel paruo tempore te interimas: & quaſi de rapina holocauſtū offert, qui ciborum nimia egeſtate, vel manducandi, vel ſomni penuria, immoderatè affligitur.* Similiter etiam ratio recta non tantum de cibo ſubtrahit, vt homo reddatur impotens ad debita opera agenda. Vnde Hier. dicit quod *rationalis homo dignitatem amittit, qui ieiunium charitati, vel vigilias ſenſus integritati præfert.* Ex dictis patet cuius virtutis actus ſit ieiunium, quia ſc. eſt actus virtutis abſtinentiæ; quia omnis actus virtuoſus qui eſt circa aliquam materiam, ad illam virtutem pertinet quę me- *Ieiunium eſt actus virtutis abſtinentia.*

dium conſtituit in illa materia. Ieiunium autem attenditur in cibis, in quibus medium adinuenit abſtinentia. Vnde manifeſtum eſt quod ieiunium eſt actus virtutis abſtinentiæ. Vnde dicit Iſidorus quod *ieiunium eſt parſimonia victus, abſtinentiaque ciborum.*

Ieiuniũ triplex.

ITEM nota quod ieiunium tripliciter poteſt accipi, ſcilicet pro ieiunio naturæ; & pro ieiunio quod eſt actus virtutis tantum, & pro ieiunio Eccleſiæ. Primo modo eſt quilibet ieiunus qualibet die antequam comedat, & tale ieiunium non eſt actus virtutis abſtinentiæ, nec alterius. Secundo modo ieiunium eſt abſtinẽtiæ. Sic enim ieiunare eſt frænare delectationes guſtus per comparationem ad cibum ſecundum regulam rationis, ſiue homo pluries in die comedat ſiue non. B Tertio modo ieiunium inſtitutum eſt ad ſatisfaciendum pro peccatis; ad quod requiritur, quod non ſolum homo abſtineat ab illis quæ virtus prohibet, ſed etiam ab illis quibus alius poſſet vti ſalua virtute: quia qui illicita commiſit, in ſatisfaciendo oportet ab aliquibus licitis abſtinere; ita tamen quod non corrumpatur medium quod obſeruatur à virtute. Vnde ieiunium Eccleſiæ, & actum virtutis importat, & quandam ſuperaddit abſtinentiam ab illis qui non corrumpunt medium virtutis: & quia ieiunium eſt reſpectu obiecti abſtinentiæ, concedendum eſt quod eſt virtutis abſtinentiæ actus.

Ieiuniũ Eccleſiæ plus dicit quam actum abſtinentiæ.

AD ſecundum ſc. *vtrum ieiunium ſit in præcepto.* Dicẽdum quod ſicut ad principes ſeculares pertinent legalia præcepta iuris naturalis determinatiua tradere, C de his quæ pertinent ad vtilitatem communem in tẽporalibus rebus, ita etiam ad Prælatos Eccleſiaſt. pertinet, ea ſtatutis præcipuè, quæ ad vtilitatem communem fidelium pertinent in ſpiritualib. bonis. Dictum eſt autem quod ieiunium vtile eſt ad delectationem comprimendam, & ad cohibitionem culpæ, & eleuationem mentis in ſpiritualia. Vnuſquiſque autem ex naturali ratione tenetur tantum ieiuniis vti, quantum ſibi neceſſarium eſt ad prædicta, & ideo ieiunium in cõmuni cadit ſub præcepto legis naturę. Sed determinatio temporis & modi ieiunandi ſecundum conuenientiam & vtilitatem populi Chriſtiani cadit ſub præcepto iuris poſitiui, quod eſt à Prælatis Eccleſiæ inſtitutum; & hoc eſt ieiunium Eccleſię, aliud naturę.

Ieiunium in communi eſt de iure naturæ, modus vero de iure poſitiuo.

Solutio obi.

SCIENDVM tamen quod quia ieiunium ſecundum ſe D conſideratum non nominat aliquid eligibile, ſed magis aliquid pœnale, quod tamen eligibile redditur ſecundum rationem, ſecundũ quod eſt vtile ad aliquem finem; ideo abſolute conſideratum non eſt de neceſſitate ſalutis, ſed eſt de neceſſitate præcepti, vnicuique tali remedio indigenti. & quia multitudo hominum vt plurimum indiget tali remedio; Tum quia *in multis offendimus omnes*, vt dicitur Iacob. 4. Tum etiam, quia *caro concupiſcit aduerſus ſpiritum*, vt dicitur Gal. 5, Conueniens fuit vt Eccleſia aliqua ieiunia ſtatueret communiter ab omnibus obſeruanda; nõ quaſi præcepto ſubiiciens id quod ſimpliciter ad ſupererogationem pertinet, ſed quaſi in ſpeciali determinans id quod eſt neceſſarium in communi.

AD tertium, ſc. *vtrum omnes teneantur ad obſeruantiam ieiunij.* E Dicendum quod ieiunium non ſecundum quod eſt actus virtutis tantum, ſed ſecundum quod eſt ſtatutum ab eccleſia, non eſt de iure naturæ, nec de iure diuino, ſed de iure poſitiuo. Tali autem iure prohibẽtur vel præcipiuntur illa, quæ alias bene vel male poſſunt fieri: & ideo legiſlatoris intentio non eſt, vel eſſe non debet in condendo ius aliquod poſitiuum, obligare homines ad illius iuris obſeruantiam, habentes cauſam legitimam & rationabilem non obſeruandi. Præcepta enim quæ per modum ſtatuti communis proponuntur, non eodem modo comprehendunt omnes, ſed ſecundum quod requiritur ad finem quem legiſlator intendit; cuius auctoritatem ſi quis tranſgrediendo ſtatutum contemnat, vel hoc modo tranſgrediatur, quod impediatur finis quem legiſlator intendit, talis tranſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili cauſa quis ſtatutum non ſeruat, præcipue in caſu in, quo ſi legiſlator adeſſet non decerneret eſſe ſeruandũ talis tranſgreſſio non conſtituit mortale peccatum. In quo tamen eſt diſtinctio adhibenda, nam ſi cauſa ſit euidẽs per ſeipſum, licite poteſt homo huius ſtatuti obſeruantiam præterire, præſertim conſuetudine interueniente, vel ſi non poſſet de facili recurſus ad ſuperiorem haberi. Si vero cauſa ſit dubia, debet homo ad ſuperiorem recurrere, qui poteſtatem habet in talibus diſpenſandi.

Quinam excuſandi à præcepto ieiunij & quando diſpenſatio petenda.

EVIDENS autem cauſa non ieiunandi eſt in pueris, mulieribus prægnantibus, ægrotantibus, in multum ſenibus, in operarijs victum ſuum cum graui labore lucrantibus, in peregrinantibus ad loca ſancta, & in pauperibus victum ſuum mendicantibus oſtiatim. *In pueris* inquam eſt euidens cauſa quare non debeant ieiunare, tum propter debilitatem naturæ, ex qua prouenit quod indigent frequenti cibo, & non multo ſimul aſſumpto; tum etiam, quia indigent multo nutrimento, propter neceſſitatem augmenti quod fit de reſiduo alimenti. Et ideo quandiu ſunt in ſtatu augmenti, quod eſt in pluribus vſque in finem tertij ſeptennij, non tenentur ad eccleſiæ ieiunia obſeruanda. Conueniens tamen eſt, vt etiam in hoc tempore ſe ad ieiunandum exerceant plus vel minus, ſecundum modum ſuæ ætatis. Quandoque tamen magna tribulatione imminente, in ſignum pœnitentiæ arctioris, etiam pueris ieiunia indicuntur. Sicut etiam de iumentis legitur Ioſue 2. *Homines & iumenta non guſtent quicquam, nec aquam bibant.*

MVLIERES prægnantes non tenentur ieiunare propter duas rationes. Vna eſt quia debent accipere cibũ non pro ſe, ſed etiam pro nutrimento fœtus. Alia eſt, quia prægnantes conſueuerunt habere varia & inordinata deſideria ciborum diuerſorum, & quandoque ita intenſa, quod niſi poſſent aliquo modo ſatisfacere appetitui, poſſet eſſe periculum periclitationis fœtus.

ÆGROTANTES non tenentur ieiunare, quia in eis natura debilis eſt, & ideo ſi daretur eis vna vice ſimul totum quod eſt neceſſarium conuenienti ſuſtentationi naturæ ſuæ, eorum natura grauaretur; & ſi datur pluribus vicibus confortatur natura & vigoratur. Et ideo in illis infirmitatibus in quibus confert etiam abſtinentia, ad ieiunium non tenentur, quia etſi conferat abſtinentia à multo cibo, non tamen confert eis totum quod accipere debent ſumere ſimul, ſed magis plurib. vicibus. Et pręterea propter inordinationem naturæ, quandoque valde parum poſſunt accipere vna hora, & reſiduum ſufficientiæ poſſunt accipere alia hora. *Nimium* ſenes etiam ieiunare non tenentur, quia in eis calor & virtus debilis eſt: & quamuis ſicci ſiccitate oppoſita humiditati naturali ſuperabundat, tamen in eis eſt humiditas accidentalis ex indigeſtione cauſata. Vnde ſi totus cibus quem eorum natura requirit pro die naturali ab eis ſumeretur vna vice, nimium obtunderetur in eis & grauaretur naturalis calor, & non poſſent cibum conuenienter digerere.

CVM graui labore victum neceſſarium lucrantes ieiunare non tenentur, quia in talibus magna fit humidi conſumptio, nec cum ieiunio commodè poſſent efficaciter operari; debent tamen ſi adſit facultas, à ſuo ſacerdote petere diſpenſationem non ieiunandi, & ille debet concedere. Qui tamen operarios conducere nolunt in diebus ieiunabilibus, niſi ſub hac conditione quod non ieiunent, à peccato non excuſantur. Si autẽ victum neceſſarium poſſunt acquirere cum labore quẽ conuenienter exercere poſſunt cum ieiunio, tunc à fractione ieiunij non excuſantur. *Ad loca* ſancta peregrinantes ſunt etiam exempti, ſi ſit ſcilicet peregrinatio quæ commode differri non poſſit vſque poſt tempus ieiunij, vel anticipare tempus illud; & tanti laboris quod quis cum illo commode ieiunare non poſſit.

VICTVM vero neceſſarium oſtiatim mendicantes quando ſimul tantum habere non poſſunt de eleemo-

ſyna

ſyna hora comeſtionis, quod ad victum totius diei A commode ſufficiat, vel etiam quando ex præcedenti inedia debilitati, ieiunium commode ſufferre non poſſunt, tunc à fractione ieiunij piè excuſantur.

Ad quartum, ſcilicet *de temporibus quibus ieiunandum eſt*. Dicendum quod omnes dies quadrageſimæ exceptis diebus Dominicis ieiunandi ſunt. Quia vero de quadrageſima non remanent, niſi triginta ſex; ideo vt ſacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Saluator noſter ſacro ſuo ieiunio conſecrauit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad ſuppletionē quadraginta dierum accipiuntur, id eſt quarta feria quæ in capite ieiunij ſubnotatur, & feria quinta ſequēs, & ſexta feria, & ſabbatum. De conſe. diſt. 5. *quadrageſima*. Nec licet ieiunium ſoluere feria quinta vltimæ ſeptimanæ. De conſt. diſt. 4. *niſi liceret*. & ca. ſeq. Inſtitutum eſt autem illud ieiunium conueniēter, in memoriam, ſc. quadrageſimæ quam Chriſtus ieiunauit. B Et vt digne præparemur ad ſuſceptionem corporis Chriſti, ad ſignandum quod per tribulationes vitæ pręſentis peruenitur ad gloriam reſurrectionis; & quia ſic quaſi ſoluimus decimam totius anni.

Quibus dieb. ieiunandum.

In qualibet etiam quarta parte anni, ſc. vere, æſtate, autumno, & hyeme, tres dies ſunt ieiunabiles, ſcilicet quarta feria, & ſexta, & ſabbatum. Decretorum, diſt. 77. cap. 1. ita quod illi tres dies veris ſolebant accipi in prima hebdomada Martij, & tres dies æſtatis in ſecunda hebdomada Ieiunij, tres autumni in tertia hebdomada Septembris, tres hyemis in quarta hebdomada Decembris. d. 76. *Conſtituimus*. Sed quamuis ſic fuerit antiquitus, tamen hoc immutatum eſt per illud quod habetur eadem diſt. *ſtatuimus*, vbi dicitur ſic. C *Statuimus vt ieiunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur. Primum ieiunium in initio quadrageſimæ. Secundum in hebdomada Pētecoſtes. Tertium vero & quartum in Septembri & Decembri more ſolito fiat*. Et hæc ieiunia inſtituta ſunt ad expiandum peccata quæ committimus in qualibet prædictarum quartarum.

Item tres dies rogationum ante aſcenſionem domini ieiunabiles ſunt. de conſec. di. 3. *Rogationes*. Sed vt dicit Glo. ibidem, *hoc non præcipitur ſed ſuadetur*; vbi tamen eſt conſuetudo approbata, illud ieiunium eſt per æquiualentiam ſub præcepto. *Item* omnes vigilię Apoſtolorum ieiunabiles ſunt. Philippi & Iacobi, & Ioannis Euangeliſtæ, & Barnabæ exceptis; eo quod Philippi & Iacobi ſolemnitas infra ſolemnitatem paſchalē, & Ioannis infra Natalem domini celebrantur, extra D *de obſeruatione ieiuniorum. Conſilium*. *Item* vigilię natalis Domini, Pentecoſtes, & aſſumptionis B. Mariæ virginis, & ſancti Ioannis Baptiſtæ, & ſancti Laurentii, & omnium ſanctorum ieiunabiles ſunt. Et ſi ſolemnitas cuius vigilia eſt ieiunabilis, eueniat feria ſecunda, in ſabbato præcedenti ieiunandum eſt, extra *de obſeruatione ieiuniorum. Conſilium. c. ſanctorum*. Et ſi ſolemnitas natalis domini eueniat feria ſexta, illi qui nec voto, nec obſeruantia regulari ſunt aſtricti ad abſtinentiam carnium, tali die carnibus vti poſſunt, ſecundum conſuetudinem eccleſiæ generalis. nec tamen hi reprehendēdi ſunt, qui ob deuotionem voluerint abſtinere, extra *de obſeruatione ieiuniorum. Explicari. Item* quia conſuetudo approbata obligat, vt habetur decretorum. diſt. 1. *Conſuetudo*, & diſt. 11. *Eccleſiaſticarum, &c. In his*: Si in aliqua E regione vel diœceſi eſt aliquod ieiunium conſuetum, quod tamen non eſt præceptum per ius ſcriptum, nihilominus obſeruandum eſt ab exiſtentibus ibidem.

Item in diebus ieiuniorum hora comedendi determinata ab eccleſia eſt hora nona, quia hoc obſeruauit diu conſuetudo. Vnde cum dicitur de conſe. diſt. 1. *Solent*. quod nullatenus ieiunare credendi ſunt, qui manducant antequam veſpertinum celebretur officium. Et infra cap. *In ieiunijs quatuor temporum, nec veſpertinas horas, &c.* Sub hora veſpertina comprehendendum eſt tempus ab hora nona incluſiuè & vltra, nec oportet præciſe accipere horam nonam. Si enim per modicum temporis ante horam nonam comedatur, non propter hoc frangitur ieiunium. Et quamuis illi qui comedunt ſtatim poſt horam ſextam derogent perfectioni ieiunii, non tamen ſunt tranſgreſſores huius quod eſt neceſſitatis in ieiunio, maxime quia iam inualuit conſuetudo in multis locis comedere quaſi ſtatim poſt horam ſextam, vel ipſa hora ſexta, non enim tantæ neceſſitatis eſt in obſeruatione ieiunii hora prædicta, ſicut comedere ſemel tantum.

Hora comedendi diebus ieiunij eſt hora nona, quamuis poſſit anticipari.

Exemplum

Ad quintum, ſcilicet *vtrum ad ieiunium requiratur quod homo ſemel tantum comedat*. Dicendum quod ieiunium ab eccleſia inſtitutum eſt ad concupiſcentiam refrænandam, ita quod ſaluetur natura. Ad hoc autem videtur ſufficere vna comeſtio, per quam homo poteſt naturę ſatisfacere; & tamen aliquid detrahit concupiſcentiæ, comeſtionum vices vel numerum minuendo; Ideo Eccleſiæ moderatione ſtatutum eſt, vt ſemel tantum in die comedant ieiunantes. Licet autem ad concupiſcentiam refrænandam ita valeat moderatio quantitatis cibi, ſicut comeſtionum numerus: tamen eadem cibi quantitas non potuit omnibus taxari, propter diuerſas corporum complexiones, ex quibus contingit, quod vnus maiori alius minori quantitate cibi noſcitur indigere. ſed vt plurimum omnes per vnicam comeſtionem poſſunt ſatisfacere ſuſtentationi naturæ.

Eccleſia rectè ſtatuit ſemel tantū comedendū eſſe in ieiunio.

Item non potuit Eccleſia ſtatuere quod homo ſemel tantum ſumeret potum, ſicut ſtatuit quod ſemel tantum comederet; quia potus poſt comeſtionem magis ſumitur ad alterationem corporis, & digeſtionem ciborum ſumptorum, quam ad nutritionem, licet nutriat quoquomodo; & ideo homini licet ieiunanti pluries bibere. Si autem quis immoderatè potu vtatur, poteſt meritum ieiunii perdere & peccare; ſicut etiam ſi ſemel comedendo immoderatè cibum ſumat.

Solutio obie.

Potus immoderatè ſumptus non ſoluit ieiunium eccleſiæ ſed meritū eius minuit.

Qvamvis autem per potum aquæ non ſoluatur ieiunium eccleſiæ, maxime ſi vrgente ſiti ſumatur: ſoluit tamen ieiunium naturæ quod requiritur ad Euchariſtiæ ſumptionem. Vnde poſt quemcunque potum non licet Euchariſtiæ ſumere ſacramentum.

Item electuaria, etſi aliquo modo nutriant, non tamen ad nutritionem principaliter aſſumuntur, ſed ad confortandam digeſtionem ciborum. Et ideo electuariorum ſumptio non ſoluit ieiunium; ſicut nec aliarum medicinarum ſumptio, niſi forte quis in fraudem famis electuaria per modum cibi in magna ſumeret quantitate.

Ad ſextum, ſcilicet *de hora comeſtionis*: Dicendum quod ieiunium ordinatur vt dictum eſt, ad deletionem culpæ, & repreſſionem concupiſcentiæ. Vnde oportet quod aliquid addat ad communem conſuetudinem, ita tamen quod per hoc non multum natura grauetur. Eſt autem debita & communis conſuetudo comedendi hominibus circa horam ſextam: tum quia iam videtur eſſe completa digeſtio nocturno tempore naturali calore interius reuocato, propter frigus noctis circunſtans, & diffuſio humoris per membra, cooperante ad hoc calore diei vſque ad ſummum ſolis aſcenſum: tum etiam quia tunc præcipue etiam natura corpòris humani indiget iuuari contra exteriorem aeris calorem, ne humores interius adurantur. Et ideo vt ieiunantes aliquam afflictionem ſentiant pro culpæ ſatisfactione, conueniens hora comedendi taxatur ieiunanti circa horam nonam. Conuenit etiam iſta hora nona, quando inclinato capite tradidit ſpiritum. Ieiunantes enim cum ſuam carnem affligunt, paſſioni Chriſti conformantur, ſecundum illud Gal. 5. *Qui Chriſti ſunt carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs*.

Hora nona ieiunanti cōueniēter inſtituta fuit ad reficiendum.

Ad ſeptimum, ſcilicet *à quibus cibis ieiunantes debeant abſtinere*. Dicendum quod ſicut dictum eſt, ieiunium ab eccleſia ſtatutum eſt ad carnis concupiſcentias reprimendas, quæ quidem ſunt delectabilium ſecun-

dum tactum, quæ conſiſtunt in cibis & venereis: & A ideo illos cibos eccleſia ieiunantibus interdicit, qui in comedendo maximam habent delectationem, & iterum maxime hominem ad venerea prouocant. Huiuſmodi autem ſunt carnes in terra quieſcentium & reſpirantium & quæ ex eis procedunt, ſicut lacticinia ex greſſibilibus, & oua ex auibus; quia huiuſmodi magis conformantur humano corpori, plus delectant, & magis conferunt ad humani corporis nutrimentum: & ſic ex eorum comeſtione plus ſuperfluit, vt vertatur in naturam ſeminis, cuius multiplicatio eſt maximum incitamentum luxuriæ: & ideo ab his cibis, præcipue ieiunantibus, eccleſia ſtatuit eſſe abſtinendum, ſicut dicitur decretorum diſtin. 4. *Par eſt vt qui in diebus his ieiuniorum à carne animalium abſtinemus,* B *ab omnibus quæ ſementinam trahunt carnis originem ieiunemus, à lacte videlicet, caſeis & ouis.*

Carnes & a terrena omn. incesſe[?] ieiunantibus interdicuntur.

Solutio obie.

Adverte tamen quod lacticinia & oua interdicuntur ieiunantibus inquantum ex animalibus carnes habentibus ſunt exorta. Vnde principalius carnes interdicuntur quam oua & lacticinia.

Similiter etiam inter alia ieiunia ſolemnus eſt quadrageſimale ieiunium, tum quia obſeruatur ad imitationem Chriſti, tum etiam quia etiam per ipſum diſponimur ad redemptionis noſtrę myſteria celebranda deuotè. Et ideo in quolibet ieiunio interdicitur eſus carnium. In ieiunio autem quadrageſimæ interdicuntur vniuerſaliter oua & lacticinia. Circa quorum C abſtinentiam in aliis ieiuniis diuerſæ conſuetudines exiſtunt apud diuerſos, quas quiſque obſeruare debet ſecundum morem eorum inter quos conuerſatur. Vnde Hieronymus dicit de ieiuniis loquendo: *Vnaquęque prouincia abundet in ſuo ſenſu, & præcepta maiorum leges Apoſtolicas arbitretur.*

Item ieiunantibus magis interdicitur eſus carnium quam potus vini; quia ſicut dicunt quidam, eſus carnium magis commouet concupiſcentiam quam potus vini: quia cum ad incitationem concupiſcentiæ concurrunt tria, ſcilicet abundantia caloris & ſpirituum & ſeminis. Ex eſu carnium multiplicatur ſemen, quia in ea multum eſt de nutrimento. Et ideo ex eius eſu maxime multiplicatur ſuperfluitas tertiæ digeſtionis, quę ſeminis eſt materia; ex eſu ventoſorum D multiplicatur abundantia groſſorum ſpirituum, ex potu vini caloris abundantia. Et ſecundum illos abundantia ſeminis magis eſt incitatiua concupiſcentiæ quam abundantia caloris, maximè cauſati ex potu vini: quia illa cito euaneſcit, & calor in ſemine manet.

Probabile eſt vinum magis prouocare ad libidinem quam carnes, contra D. Tho. 2. 2. q. 47. ar. 8.

Sed contra poteſt argui ſic. In excitatione concupiſcentiæ cauſa efficiens eſt calor, & materialis eſt ſemen; magis eſt autem cauſa rei efficiens quam materia, ergo potus vini magis eſt cauſa excitationis concupiſcentię, quam eſus carnium. Et ſi dicis, quod cito euaneſcit, non obſtat, quia non ita cito euaneſcit, ſicut potus iteratur.

Item ad hoc arguunt per experientiam; quamuis enim in mulieribus magis abundet ſuperfluitas tertiæ digeſtionis quam in viris, non tamen ita feruet per ſe E in eis carnalis concupiſcentia, propter debilitatem caloris reſpectu caloris hominum, quamuis propter minorem vſum rationis non frænantis concupiſcentiam, interdum magis in eis ferueat quam in viris. Phlegmatici etiam quamuis plus habebant de ſuperfluitate tertiæ digeſtionis quam cholerici, tamen quia in cholericis eſt fortior calor, magis feruet in eis appetitus carnalis concupiſcentiæ quam in phlegmaticis: quamuis phlegmatici propter abundantiam ſeminis plus poſſent illum actum exercere quam cholerici.

Cur vſus vini non ſit interdictus ieiunantibus.

Secundum ergo iſtos dicendū eſt quod eccleſia magis interdicit ieiunantibus eſum carnium quam vini potum, duplici ratione. Vna eſt, quia difficilius eſt abſtinere à potu vini quam ab eſu carnium; & ideo ſi A eccleſia interdixiſſet vini potum, plures fuiſſent expoſiti periculo tranſgreſſionis, quam per interdictum eſus carnium. Alia eſt quia ieiunium frequenter triſtitiam excitat, & vinum lætificat, iuxta illud Pſalmi 103. *Et vinum lætificet cor hominis.* Et ideo congruentiſſime ieiunantibus vſus vini permiſſus eſt.

Ieiunium triplex.

Ad octauum, ſcilicet *vtrum gula frangat ieiunium.* Dicendum quod triplex eſt ieiunium, ſcilicet ab iniquitatibus abſtinere, & ab illicitis voluptatibus ſeculi; quod eſt perfectum ieiunium, de conſec. diſtinct. 5. *Ieiunium.* Et hoc ieiunium frangitur per quodcunque mortale peccatum. Aliud eſt actus virtutis abſtinentiæ. De quo dicitur eadem diſtinct. B *Sint tibi quotidiana. Sint tibi quotidiana ieiunia, refectio ſatietatem fugiens:* & hoc ieiunium frangitur per gulam quæ eſt peccatum mortale. Tertium eſt ieiunium inſtitutum ab eccleſia: & hoc ieiuniū frangitur per quālibet gulam quæ eſt peccatum mortale, inquantum illud ieiunium includit quod eſt neceſſarium ad actum virtutis abſtinentiæ: ſed quantum ad hoc quod additur ex ſtatuto eccleſiæ, ſpecialiter frangitur per gulam quæ eſt in comedendo plus quam ſemel, vel in comedendo cibos qui interdicuntur ieiunantibus & in præueniendo nimis notabiliter horam comedendi ab eccleſia determinatam, de conſe. diſt. 1. *Solent.*

Quomodo frangitur ieiunium eccleſiæ.

Gula quinque modis committitur.

Et nota quod quinque modis committitur gula, vt habetur de conſecra. diſtinct. 5. *Quinque.* Aliquando C enim homo indigentiæ ſuæ tempora præuenit. Aliquando non præuenit, ſed cibos lautiores quærit, id eſt pretioſos. Aliquando quæ ſumenda ſunt expedit accuratius, id eſt cum nimia ſolicitudine pręparandi. aliquando & qualitas ciborum & tempus congruit, ſed intemperata quantitate ſumendi, menſuram refectionis excedit, nonnunquam abiectius eſt quod deſiderat, & cum ipſo æſtu immenſi deſiderij deterius peccat. Qui modi continentur in hoc verſu. *Præ, propere, laute, nimis ardenter, ſtudioſè.* Quolibet autem prædictorum modorum poteſt eſſe gula peccatum veniale, & ſic per eam non frangitur ieiunium: & in quolibet poteſt eſſe tantus exceſſus, quod eſt peccatum mortale, & ſic per illam D frangitur quod eſt à peccatis abſtinere, & in aliquo caſu ieiunium Eccleſiæ. Nec eſt intelligendum quod decretum in reprehendendo illos qui lautiores cibos quærunt, intendat diuites arctare ad cibos pauperum; quia vt dicitur decretorum diſtinct. 41. *Non cogantur. Non cogantur diuites cibis pauperum veſci: vtantur enim conſuetudine infirmitatis ſuę, ſed doleant ſe aliter abſtinere non poſſe.*

Ad nonum, ſcilicet *vtrum ebrietas frangat ieiunium.* Dicendum quod ebrietas dupliciter poteſt accipi.

Vno modo pro impedimēto vſus rationis ex immoderata vini vel alterius potus inebriantis ſumptione cauſato.

Alio modo pro immoderata ſumptione potus inebriantis. Primo modo ebrietas peccatum non eſt, E ſed paſſio & pœna peccati; vnde non frangit etiam ieiunium quod eſt abſtinentia à peccatis. Secundo modo peccatum eſt maxime cauendum, vnde frangit ieiunium quod eſt abſtinentia à peccatis. Ieiunium autem inquantum dicit aliquid per ſe directè & immediatè neceſſarium ad actum virtutis abſtinentiæ non frangit, quamuis frangat illud quod eſt neceſſariū ad actum virtutis ſobrietatis. Sobrietas enim alia virtus eſt ab abſtinentia; quia ſpiritualis difficultas eſt in moderando delectationes guſtus per comparationem ad vinum, alia ab illa quæ eſt in moderando delectationes guſtus per comparationem ad cibum; Vnde frequenter inueniuntur moderati in vno, qui ſunt immoderati in alio. Ieiunium etiam ſtatutum ab eccleſia non frangit, quia ea in quibus non poteſt accipi certa menſura, regu-

Ebrietas non frangit ieiunium eccleſiæ licet nonnunquam ſit grauius peccatum.

lariter non cadunt ſub determinatione legiſlatoris.

Vnde ſub determinatione præcepti eccleſiaſtici de ieiunio non cadit niſi ſemel comedere in die naturali, & abſtinentia ab eſu carnium, & ab ouis & caſeo in quadrageſimali ieiunio. In alijs autem non prohibentur oua & lacticinia. Per inordinationem tamen circa potum poteſt homo tantum excedere, quod plus peccat quam ſi frangeret ieiunium tantum. Ebrietatem ergo & exceſſum in quantitate cibi, & cibi pretioſitatem, in comedendo auiditatem, & in præparando curioſitatem debent fugere ieiunantes; quia quamuis per illa non frangerent ſtatutum eccleſiæ de ieiunando ſeu ieiunio, tamen per illa frangitur ieiunium generale quod eſt abſtinere à peccatis. Quod ieiunium etſi ſemper & ab omnibus debeat obſeruari, tamen cum maiori ſolicitudine & perfectione illi ieiunio inſiſtendum eſt, in illis temporibus in quibus ſpeciale ieiunium ab eccleſia ſtatutum celebratur.

Potus mane ſumptus non frangit ieiunium, vti nec electuaria veſperi in modica quantitate, quia principalis horum vſus non eſt nutrire.

Item quanquam dicant aliqui, quod bibere vinum in mane, vel ceruiſiam; & comedere electuaria in ſero delectationis cauſa frangunt ieiunium; Credo tamen contrarium: quia quamuis illa aliquo modo nutriant, in hoc tamen non eſt principalis vſus eorum; alias frangeret ieiunium bibens vinum vel ceruiſiam in collatione, quia aliquid habent de nutrimento. Si tamen homo in mane ceruiſiam biberet, non ad extinguendam ſitim, ſed famem; & etiam in ſero magnam acciperet electuariorum quantitatem ad ſubueniendum fami; credo quod talis faceret fraudem ſtatuto, & ex conſequenti frangeret legem: quia legem frangit qui in fraudem legis aliquid facit. Concedo tamen quod de bono & æquo cauendum eſt à potu vini vel ceruiſiæ & ſimilium in mane magis quàm in ſero; quia potus ſumptus poſt prandium, & ſiti ſubuenit, & digeſtionem iuuat, inquantum per potum facilius (& conuenientius defertur cibus ad ſingula membra, ſumptus autem ieiuno ſtomacho vt plurimum nocet.

De multiplici ieiunio.

DISTINCTIO XXVII.

Ieiuniũ corporale meritorium eſt multiplex.

Circa decimum, ſcilicet de diuiſionibus ieiuniorum: ſciendum quod eſt ieiunium multiplex corporale meritorium, quod videlicet diuerſis ex cauſis agitur.

1. Eccleſiaſticum.

Eſt enim ieiunium eccleſiaſticæ inſtitutionis, de quo dictum eſt ſuperius.

2. Regulare.

Secundum eſt ieiunium religionis; cuius eſt diuerſa obſeruatio, ſecundum diuerſos religionum inſtitutores; vt Auguſtini, Benedicti, Baſilij, Franciſci, Dominici, & aliorum; de quo 2. Corinth. 6. *In omnibus exhibeamus noſmetipſos, &c.* Horum qui ieiunant per totam ſeptimanam præterquam dominicis diebus, tenent typum Iudith, eiuſdem octauo, *quæ omnibus diebus vitæ ſuæ mortuo viro non comedebat niſi ſemel, præterquam in diebus ſabbatorum, &c.*

Item Anna filia Phanuel. Luc. 2. Quod periculoſum ſit iſta ieiunia frangere, patet ex pœna & periculo Ionathæ, qui, cum pater præcepiſſet filiis Iſrael ieiunare vſque ad veſperam, & guſtaſſet modicum mellis in cacumine virgæ ante horam à patre ſibi deputatam, vix potuit eum totus Iſrael liberare à morte. 1. Reg. 14. Item ſupra lib. 2. de inferno, de Theodoro guloſo. Vel ſupra de confeſſione, de abbate Serapione, qui comedebat paximatium neſcien te abbate.

3. Pium, cauſa vacandi bono operi.

Tertium eſt illius qui ieiunat cauſa vacationis alicui bono ſpirituali, vt illud plenius acquirat, vt qui ieiunat vel abſtinet vt melius vacet æternæ philoſophiæ, & ſacræ ſcripturę. vt Auguſtinus de quo dicitur, quod conuerſus ad dominum, vacans ieiuniis & orationibus, ſcribebat libros, & docebat indoctos. Ad hoc exemplum Danielis & trium puerorum, qui propter abſtinentiam obtinuerunt inſtructionem in omni libro & ſcientia, &c. Daniel 1.

Item de Brachmannis, de quibus dicitur in Epiſtola Alexandri, quod comedebant ſemel in die radices herbarum, vt melius vacarent ſummæ ſapientiæ.

Item in lib. 15. eccleſia hiſtorię dicitur, quod Philon dicit in lib. de ſpeculatiua vita, quomodo primitiui in eccleſia ſancti, habitabant in agellis & tuguriis, in Dei laudibus, ieiuniis & orationibus vigilantes. Et quod ita delectabantur in ſtudio & contemplatione ſapientiæ, quod aliquando per tres dies, vel quatuor, vel quinque, vel ſex, refectionem cibi corporalis obliuiſcebantur.

Item in vitis Patrum dicitur de duobus fratribus qui menſa appoſita audierunt verbum Dei, vſque in craſtinum, obliuiſcentes cibum.

Item cum quidam frater veniſſet ad ſenem, & ille pararet lenticulam, ait: Faciamus interim opus Dei. Vnus autem impleuit totum pſalterium: Alius tres Prophetas. Facto mane diſceſſit qui aduenerat, & obliti ſunt ſumere cibum.

4. Votiuum.

Quartum ieiunium eſt ſpecialis aſtrictionis, vt quando aliquis vel propter aliquid adipiſcendum vel euitandum, ad ieiunia aliqua ad quæ antea non tenebatur ſe obligat. Vt Nazarçi ad obtinendum ſanctitatem à multis abſtinere ſe obligabant. Numer. 6. Item Numeri 30. de voto coniugatæ. Item 1. Eſdr. 8. *Cum filij Iſrael exirent de Babylone, prædicauit Eſdras ieiunium vt affligerentur coram domino, petentes vt dirigeret viam eorum, & euenerunt eis cuncta proſpere.*

5. Ex deuotione.

Quintum eſt deuotionis; quando aliqui ex aliqua ſpeciali deuotione quam habent ad Deum, ex memoria beneficiorum ſuorum; vel ad aliquos ſanctos, vt ad Beatam Virginem, vel ſanctum Petrum, vel Iacobum, vel Magdalenam, maxime peregrini eorum; ieiunant eorum vigilias in pane & aqua. Neemiæ 9. *Conſueuerunt filij Iſrael in ieiunio & ſaccis, &c.* Hoc faciebant diuina beneficia recordantes. Bernar. *Tanto deuotius imitandum eſt, dilectiſſimi, Chriſti ieiunantis exemplum, quanto certius eſt eum non pro ſe, ſed pro nobis ieiunaſſe.*

6. Ob afflictionem aliquã.

Sextum eſt ieiunium afflictionis & tribulationis, quale eſt ieiunium rogationum, de quo infra dicetur. Quale fuit filiorum Iſrael. Iudith 4. qui contra obſidionem Holofernis muniebant ſe ieiuniis. Item Iudæorum contra ſententiam mortis datam contra eos. Heſter 4. Item Actuum 27. Fiebat multa ieiunatio ab his qui erant cum Paulo in tempeſtate.

Exemplum.

Legitvr in eccleſiaſtica hiſtoria. 11. lib. 13. & 15. c. quod cum Ambro. ſe opponeret contra Iuſtinam matrem, & filium eius Valentinianum Imperatorem Arrianos, pro fide; & miſiſſent armatos qui eum caperent, & in exilium relegarent: Mediolanenſes hoc non ſuſtinuerunt, ſed ſe pro eo propoſuerunt dicentes, quod magis volebant carere vita & interfici, quam carere tanto paſtore. Cum autem laborarent quomodo eum occiderent, pugnabat Ambroſius contra eos, non armis, ſed orationibus & ieiunijs continuis, proſtratus ſub altari. Quod cum faceret, venit maximus tyrannus contra imperium pugnaturus. A quo perterriti imperator & mater eius, fugerunt in exilium, vbi Iuſtina mortua fuit, & filius eius Valentinianus imperator laqueo vitam finiuit; & ſic Ambroſius eccleſiam liberauit. Theodoſius autem piiſſimus, Maximum prædictum interficiens, Imperator factus, Arrianos deſtruxit, & eccleſiam pro viribus exaltauit.

7. Ex compaſſione.

A Septimvm eſt ieiunium compaſſionis, quo ieiunauerunt viri Iabes pro infortunio Saul & ſuorum; & Dauid cum ſuis pro eadem cauſa. 1. Reg. 31. Et Dauid pro afflictione pueri ſui infirmi 2. Reg. 12. Hoc modo ieiunamus in die Dominicæ paſſionis in pane & aqua, compatiendo Chriſto.

8. Ad carnem domandam.

Octavvm eſt ſuppreſſionis & ſubiectionis carnis. Hoc ieiunabat Cecilia, biduanis & triduanis ieiunijs membra domans, ſicut legitur in principio paſſionis eius. B. Nicolaus, qui adhuc paruulus multo ieiunio macerabat corpus. Et Dauid Pſalm. 34. *Humiliabam in ieiunio animam meam.* Et Paulus 1. Cor. 9. *Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo, &c.* Aug. *Sicut inimicus occiſus non facit tibi iniuriam, ſic nec caro mortificata turbabit animam.*

9. Iniunctum pro pœnitentia.

B Nonvm eſt pœnitentialis iniunctionis, ſupra de effectibus peccati de Nicolao ſene, cui iniuncta eſt pœnitentia ieiunij ſex menſium. Rom. 6. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati, ſic exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ, &c.* Ieiunium ſpirituale multiplex eſt.

Ieiunium ſpirituale multiplex.

Primvm eſt ab illicita delectatione. Gregor. *Qui ſe ab alimentis abſtinent, ſic tande iuſtitiam à culpa ieiunent.* 1. Petr. 2. *Abſtineatis à carnalibus deſiderijs.*

Secvndvm eſt vt homo abſtineat à vagatione ſenſuum. Iſa. 30. *Qui obturat aures ſuas, & claudit oculos ſuos ne videat malum, iſte habitabit in excelſis, &c.*

C Tertivm eſt ieiunare à malis operibus. Iſa. 3. *Qui proijcit auarum ex calumnia, & excutit manus ſuas ab omni munere.* Iſa. 48. *In die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra.* Qui non abſtinent à malis, ſimiles ſunt illis Iudæis, de quibus 3. Reg. 21. dicitur, quod ieiunabant, & Naboth occidebant, & falſa teſtimonia contra eum ferebant.

Qvartvm eſt abſtinere à malo conſortio & exemplo. Prouer. 1. *Si te lactauerint peccatores ne acquieſcas, &c.* Et poſt. *Prohibe pedem tuum à ſemitis eorum.* Multi ſunt vt Adam qui poſtpoſito fructu vitæ, currunt ad arborem mortiferam, & comedunt. Quod faciunt qui bona contemnunt, & malorum exemplis ſe reficiunt.

D Qvintvm eſt abſtinere à mundana laſciuia & exultatione; vt faciebat Sara filia Raguelis. Tob. 3. *Nunquam cum ludentibus miſcui me, neque cum his qui in leuitate ambulant, &c.*

Sextvm, ieiunium à ſponſi viſitatione, & eius ſpirituali conſolatione. Matth. 9. *Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere &c. Venient autem dies cum auferetur ſponſus ab eis, tunc ieiunabunt, &c.* Tren. 1. *Ego plorans, quia longe factus eſt conſolator.*

Septimvm eſt à ſupernorum bonorum deguſtatione, Pſal. 41. *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes &c. Sitiuit anima mea, &c.*

De qualitate ieiunij.

DISTINCTIO XXVIII.

E Circa vndecimum, ſcilicet *quale debet eſſe ieiunium.* Sciendum quod ieiunium ad hoc quod ſit Deo gratum. *Primo* debet eſſe pium, vt quod ori ſubtrahitur pauperibus erogetur. Hieron. *Quod manducaturus eras pauperibus tribuas, vt ieiunium tuum non ſit marſupij lucrum, ſed animæ.* Iſa. 58. *Hoc eſt ieiunium quod elegi: Frange eſurienti panem tuum, &c.* Hoc bene faciebat Tob. qui faciebat vocari pauperes de tribu ſua timentes Deum, antequam comederet; immo de menſa ſurgebat ieiunus ad ſepeliendum mortuum. Tob. 2. Cæſarius. *Talia ſunt ſine pietate ieiunia, qualis ſine oleo lucerna.* Tripartita hiſtoria lib. 1. dicitur de ſancto Spiridione epiſcopo, qui pluribus diebus ſolebat continuare ieiunia in quadrageſima: Cum veniſſet ad eum quidam peregrinus in quadrageſima deficiens, nec haberet quod poſſet ei parare, fecit parari carnes porcinas. Cum autem iſte abhorreret, dicens ſe Chriſtianum, ait: Comede, & ego comedam tecum, quia omnia ſunt munda mundis.

Ieiunium non nullas exigit qualitates.

1. Vt ſit pium, vt ea quod ori ſubtrahitur pauperibus erogetur.

Exemplum.

Secvndo debet eſſe ieiunium diſcretum; quia indiſcretum ieiunium Deo diſplicet, qui nullum ſacrificium acceptat, niſi ſale diſcretionis condiatur. Diabolo autem placet, qui hoc procurat, vt homo impugnare eum diu non valeat. *In* vitiſpatrum, dixit ſancta Sincletica: Vna regula ieiunij ſit tibi. Non ſubito diebus quatuor aut quinque ieiunium continuè protendas, nec iterum multitudine ciborum ſoluas ieiunij virtutem. Hoc enim lætificat diabolum. Semper enim quod ſine menſura eſt, à diaboli ſuggeſtione corporale ieiunium eſt. Vulgariter dicitur. *Menſura durat.* *Et nota* quod non ſunt diſcreta ſubito aſſumpta multa ieiunia, ſed paulatim plura, & per aſſuefactionem.

2. Vt ſit diſcretum.

Exemplum.

Vnde cum quidam abbas vt legitur in vitiſpatrum, lib. 3. vteretur pane hordeaceo, ſingulis annis augebat pœnitentiam ſuam in aliquo. quod aſſuefaciebat per totum annum. quod cum aſſueſeciſſet, & ſic factum fuiſſet ei leue: alio anno aliud accipiebat, in quo ſe iterum aſſuefecit, & ſic quolibet anno à ſe plus aliquid extorquebat.

Item diſcretum ieiunium ipſum diabolum fugat. Dixit S. Sincletica. Sicut animalia venenoſa à ſe expelluut acriora medicamenta, ita ieiunium diſcretum cogitationes diabolicas, immo etiam ipſum diabolum. Vulgariter dicitur. *Fames expellit lupum à nemore*; & ieiunium diſcretum diabolum ab vmbroſo corde.

Et nota, quod indiſcreta abſtinentia facit aliquando homines in religione impotentes & inutiles, ita quod ſibi ſint graues, & alijs oneroſi, & quod non poſſint exequi officia ſua ad quæ ſunt vocati. Gregorius. *Cum plus iuſto caro reſtringitur, ab exercitatione boni operis eneruatur; vt ad orationem, lectionem, & prædicationem ſufficere non valeat, dum in ſe incentiua vitiorum penitus ſuffocare feſtinat.* Item per hanc rapit & aufert Deo vel fratribus ſuis adiutorium, quod eis facere debebat. Hieronymus, *Holocauſtum de rapina facit, qui corpus ſuum immoderatè affligit, vel egeſtate cibi, vel penuria ſomni.*

Indiſcreta abſtinentia facit homines in religione inutiles.

Item ad hoc quod indiſcreta abſtinentia impotentes reddit homines, ponit magiſter Iacobus exemplū dicens. Exemplariter dicitur, quod omnia membra de ventre conquerendo dicebant, quod tanquam malus tyrannus, omnia bona quæcunque poterant lucrari, conſumebant. Vnde dixerunt ſibiinuicem, quod de cætero officia ſua ſibi denegarent. Et cum hoc feciſſent per triduum, venter ſimiliter nihil adminiſtrabat eis. Vnde laſſata nimia debilitate, compulſa ſunt veniam petere à tanto patrefamilias, quem offenderant indebitè.

Exemplum.

Tertio debet eſſe ieiunium ſobrium à ſuperfluitate cibi & potus, vt cibus & potus ſumantur quaſi in menſura & pondere, vt dicitur Ezech. 4. *Cibus tuus quo veſceris erit tibi in pondere, & potus in menſura.* Et poſt *Comedent filij Iſrael panem ſuum in pondere, &c.* Bernard. *Panis datur vobis in pondere, & potus menſuratur.* Rom. 14. *Non in comeſſationibus, &c.* Hieron. *Illud non eſt ſobrium ieiunium, quod ad veſperam reficitur plenitudine ciborum.* Idem. *Multum melius eſt ſæpe parum, quam ſemel nimis ſumere.* Pluuia enim quæ ſparſim deſcendit optima eſt; ſubitus autem & nimius imber, in præceps arua ſubuertit. Multi ſimiles ſunt illi præpoſito, qui canem ſibi in cuſtodia traditum adeo impinguauit, quod filiam regis occidit.

3. Vt ſit ſobrium.

Qvarto debet eſſe ſanctum & mundum à peccato. Eccl. 34. *Vnus ædificans, &c.* Et poſt. *Qui ieiunat in peccatis, & iterum ea facit, quid proficit humiliando ſe?* Ioel. 2. *Sanctificate ieiunium.*

4. Vt ſit ſanctum & mundum à peccato.

Qvinto debet eſſe rectum & purum, vt pura intentione fiat. Hier. *Sint pura caſta & ſimplicia ieiunia.* Mat. 6. *Exterminant hypocritæ facies &c.* quia retorquēt ieiunium ad [illegible] hominū quibus paſcūtur Rom. 11.

5. Vt ſit rectum & purum.

Exhibeatis

Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem. Econtra offerunt in Dei ſacrificio, non hoſtiam viuentem, ſed cadauer mortuum & corruptum, qui ieiunant corrupta intentione.

6. Vt ſit lætũ.

Sexto ieiunium debet eſſe lætum. Matth. 6 *Cum ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.* 1. Cor. 9. Hilarem datorem diligit Deus.

7. Vt ſit deuotum.

Septimo debet eſſe deuotum, vt coniungatur ei oratio & confeſſio Tob 12. Dixit Raphael: *Bona eſt oratio cum ieiunio.* Tale erat ieiunium Iudith, eiuſdem 8. & 9. per totum. Act. 14. Similiter & Dan. 9. *Poſui faciem meam, &c.*

De effectibus ieiunij.

DISTINCTIO XXIX.

Multiplex ieiunij effectus.

CIrca duodecimum, ſcilicet de multiplici effectu ieiunij ſciendum, quod meretur indulgentiam, conſeruat conſiſtentiam, procurat reſiſtentiam, impetrat aſſiſtentiam.

1. Meretur indulgentiam.

Primo quidem apud Deum meretur indulgentiam. Placat enim diuinam offenſam, & ei reconciliat peccatorem. Huiuſmodi exempla plura legimus in ſcriptura 3. Reg. 21. de Achab per ieiunium liberato. Item Ioa. 2. & 3. de Niniuitis. Item Heſter 14. *Poſtquam humiliauit corpus ſuum ieiunijs, & orauit ad Dominum,* vt dicitur eiuſdem 15. *furorem regis conuertit Deus in manſuetudinem.* Et eiuſdem 5. *poſt ieiunium placuit Aſſuero, & obtinuit quicquid petijt.* Item Ioelis 2. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, &c.* Sequitur. *Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Deus, &c.* Secundo ieiunium conſeruat bonam cordis & corporis conſiſtentiam.

2. Conſeruat ſanitatem cordis & corporis.

Corporis quippe conſiſtentiam bonam facit, quia conſeruat ſanitatem, & amiſſam recuperat. Videmus enim viros abſtinentes communiter eſſe cæteris ſaniores, & illis qui infirmantur ſtatim indicitur ieiunium. Ideo Eccleſ. 31. *Vtere quaſi homo frugi his quæ tibi apponuntur* Et poſt. *Vigilia & cholera & tortura homini infrunito, ſomnus ſanitatis in homine parco.* Et poſt. *Sanitas animæ & corporis ſobrius potus.* Item 37. *In multis eſcis erit infirmitas.* Et poſt. *Qui abſtinens eſt adijciet vitam.* Item Ambroſius. *Ieiunium vulnera delinquẽtium curat, curatos ſanctificat.* Hiero. *Superfluitas cibi generat morbos varios & mortiferos, moderata vero refectio ſanat ægritudinem, procurat ſoſpitatem & hilaritatem.* Galenus. *Abſtinentia ſumma eſt medicina.* Brachmanni ſcribunt Alexandro. *Illicita eſt apud nos ventris extenſio: Proinde ſumus abſque ægritudine, & diu viuimus: quamdiu viuimus ſani ſumus, nec aliquam medicinam nobis facimus; ſed ſecundum diem neceſſitatis, vnicuique terminus mortis ſuccedit.*

Exempla.

Item hoc oſtendit natura animalium, quæ grauata ſuperfluitate cibi vel humoris mali, ieiunant vt curentur; vt patet in ceruo, ſerpente, & aquila; quæ animalia ieiunant, vt deponant noxium humorem, & infirmitatem ſenectutis pariter & noxij humoris; & accipiant ſanitatem, & vitæ nouitatem.

Item accipitres & aues venaticæ, quæ nimis auidè & nimium ſumpſerunt cibum, ieiunare compelluntur vt curentur.

Item magiſter Iacob. de Vitriaco dicebat, quod in Francia fuit quidam prælatus qui epulabatur quotidie ſplendidè, & delicijs affluens erat languidus & miſer, nec medicinis poterat curari. Qui deſperans de vita, intrauit ordinem Cyſtertien. Vbi aſſueſcens parſimoniam vitæ & ieiunia conualuit, factus robuſtus in corpore. Cum autem hoc audiret Archiepiſcopus Rhemenſis & non crederet, viſitauit eum, & in abbatia comedens in refectorio, videns quod dictus monachus comediſſet vnum diſcum plenum fabis, & alium de oleribus, ait ſeruienti: Porta illi monacho diſcum meum. Et receſſit Archiepiſcopus ædificatus, quod condimentum monachorum ſit fames.

Exemplum.

Item cum quidam haberet canem paruulum & nobilem nutritum ſuis delitijs languidum & miſerum, cogitauit quomodo poſſet magnam pecuniam extorquere à quodam ſuo Burgenſe diuite & auaro, dicens intra ſe: Iſte canis non dignatur comedere niſi regales cibos, & cum iſtis languet & moritur; iſte auarus dimittet eum mori fame, nec audebit ei dare aſſueta propter auaritiam ſuam: Commendauit itaque ei dictum canem, vt eum ſeruaret ei æque bonum, in periculo bonorum ſuorum. Ille autem incluſit eum in camera. Vbi cum diu fleſſet & eiulaſſet diuino ieiunio, fecit ei fieri pulmentum de furfure. Quod primo olefaciens canis recedebat, poſtea incepit lambere, poſt cum dolore & horrore guſtare, poſt comedere. Et ſic paulatim aſſueſcens, ſemel in die comedens, fortis & pinguis domino ſuo redditus eſt, ſuper hoc plurimum admiranti.

Ieiuniũ intellectũ clarificat & affectum purificat.

Item bonam facit conſiſtentiam ex parte animæ, quia intellectum clarificat, & affectum purificat. Intellectum profecto clarificat ad perſpicaciter intelligendum & ad diuinas reuelationes ſuſcipiendum. Vnde Iſa 30. *Dabit tibi Dominus panem arctum & aquam breuem, & non faciet vltra auolare doctorem tuum:* ſcilicet Spiritũ ſanctum. Item eiuſdem 28. *Quem docebit Dominus ſcientiam, & intelligere faciet auditum, ablactatos à lacte, auulſos ab vberibus.* Item Dan. 1. Inuenit rex plus ſcientiæ & ſapientiæ & intelligentiæ in pueris abſtinentibus à cibis regijs, quam in omnibus alijs nutritis cibo regio. Item Dan. 9. *Poſui faciem meam rogare Dominum in ieiunio ſacco & cinere, &c.* Et poſt. Miſſus eſt ei Angelus Gabriel qui reuelauit ſecretum Incarnationis Chriſti.

Exempla.

Item Chriſto poſt abſtinentiam multam, reuelata ſunt ei multa futura per Angelum. *Item* beato Ioanni euangeliſtæ in Pathmos inſula ieiunanti, & auxilio humano deſtituto, reuelata eſt Apocalypſis. *Item* Baſilio ieiunanti reuelata eſt mors Iuliani Apoſtatæ, & liberatio Chriſtianorum. *Item* Exod. 37. Moyſi poſt ieiuniũ lex reuelata eſt. *Item* bonam facit animæ conſiſtentiã, quia affectum purificat; domat enim ſuperbiam carnis, & feruorem fomitis mitigat. Pſal. 34. *Humiliabam in ieiunio animam meam.* Item 108. *Genua mea infirmata ſũt à ieiunio.* Et Heſter 14. *Corpus ſuum humilians ieiunijs.* humiliatur ciuitas aut caſtrum, ſubtractis cibis: membra, ſubtractis ventris beneficijs: ignis, ſubtractis lignis: olla bulliens, ſubtractis incendijs: ſic caro per ieiunium ſubtractis ſuperfluis. Caro enim ſuppreſſa ſuperbia eſt ſubiecta ſpiritui. Ieiunium deſideria mala & cogitationes ſordidas necat, vt myrrha amara vermes.

Item in vitis pat. dicit S. Sincletica. Animalia venenoſa acriora medicamenta à ſe expellunt; ſic cogitationes ſordidas, ieiunium & oratio depellit ab anima.

Item abbas Hiperitius ibidem. *Ieiunium ſtatutum eſt monacho aduerſus peccatum, quod qui abijcit ſernet malo & inordinato deſiderio ſicut equus.*

3. Dat reſiſtentiam.

Tertio ieiunium contra hoſtes & tentationes eorum dat reſiſtentiam, & ideo præualet contra eos, quia effugat illos, & eorum virtutem adnihilat. vulgariter dicitur, quod *fames expellit lupum à nemore:* Sic ieiunium diabolum ab homine, qui in locis aridis non inuenit requiem. Luc. 11. & Matth. 12. Item Tob. 6. Piſcis qui volebat eum deuorare in fluuio, poſitus in ſicco palpitabat, factus impotens, & ibi de facili occiſus eſt. Sic diabolus in ſicco ieiunio cito vincitur. Matth. 17. *Hoc genus dæmonum non eijcitur, niſi in ieiunio & oratione.* Iſidor. *Immundi ſpiritus ibi magis vincunt, vbi plus viderint eſcę & potus.* In vitis Patrum dicit Ioan. Cum rex aliquis ciuitatem aliquam inimicorum vult ſubijcere, ſubtrahit eis pro viribus eſcam & potum, quo facto cito vincuntur. Sic hoſtes noſtri ſpirituales per ſubtractionem ciborum. *Item* de hoc ſupra de confeſſione de paximatio & diabolo fugato.

Item in vitis Patrum, dicitur quod cum quidam tentaretur de commeſtione, firmauit in animo ſuo ne comederet ante tertiam. Qua facta, extorſit à ſe vt ante fieret ſexta quam comederet. Qua facta, ſcidit pa-

nem vt comederet. Poſt ſurrexit, vſque ad nonam expectans. Poſtea nona facta, cum faceret orationem, vidit opus diaboli ſicut fumum exeuntem à ſe, & ceſſauit eius eſuries.

Ieiunium vincit hoſtes. ITEM ieiunium vincit hoſtes, ſerpentes, & dracones corporales, & etiam ſpirituales. Et hoc figuratum fuit in multis locis, & pluries in ſcriptura. Iud. 20. de filiis Iſrael qui vicerunt Beniamitas poſt ieiunium, qui antea vincebantur. 1. Reg. 7. Filij Iſrael vicerunt Philiſtæos. Iudith 13. Iudith Holofernem. *Item* in hiſtoria tripartita li. 12. dicitur, quod cum Burgundiones qui habitabant citra Rhenum eſſent gentiles & lignorum artifices, ſingulis annis veniebant Hunni, qui occidebant & capiebant eos. Qui audientes quod Romani victores exiſterent, cogitauerunt & promiſerunt inter ſe, quod illum Deum ſibi præficerent & nõ alium, qui dabat eis victoriam. Et iuerunt in quandam ciuitatem Galliarum, vbi instructi de fide, poſtquam per octo dies ieiunaſſent & baptizati fuiſſent, & in Deo fiduciã haberent, & audaciam; in hoſtes irruerunt, & tria millia ex ipſis, decem millia hoſtium cum rege ſuo occiderunt. *Item* vincit ſerpentes & dracones. dicit Ambro. quod *tanta vis eſt ieiunij, quod ſaliua hominis ieiuni enecat ſerpentes.* Item in 11. li. tripartitæ hiſto. dicitur, quod cũ quidam draco deuoraret homines, equos, & iumenta; Donatus armauit ſe ieiunio & oratione, & ieiunus acceſſit ad draconem. Et cum aperto ore vellet eum vorare, oppoſuit ei ſignum crucis. Et cum exputiſſet in os eius, diruptus eſt. *Ieiunium vincit ſerpentes. Exemplum.*

4. *Meretur aſſiſtentiam Dei & Angelorum.* QVARTO ieiunium meretur aſſiſtentiam, Dei ſc. & Angelorum. Quod enim Angeli aſſiſtant ieiunantib. patet Matth. 4. Poſtquam Dominus ieiunauerat, *Angeli acceſſerunt & miniſtrabant ei.* Act. 10. *Cornelio ieiunanti & oranti apparuit Angelus.* Item in vita Mariæ de Oignies legitur, quod cum ipſa reficeret corpus hora veſpertina, videbat Angelos aſcendentes & deſcendẽtes ad menſam ſuam, & B. Ioannem Euan. Ad hoc ſunt exempla de Iudith, quam Angelus cuſtodiuit euntem ad Holofernem, ibi manentem, & inde reuertentem. Iudith 15. Item de Elya. 3. Reg. 19. *Item* de beata Agnete, Chriſtina, Catherina; & Cecilia, quæ biduanis ac triduanis ieiuniis orans habebat Angelum ſibi familiariſſimum, qui ſibi & Valeriano familiariſſime loquebatur, & de Paradiſo duas coronas attulit coruſcantes, roſis & lilijs albeſcentes.

Deus aſſiſtit temporaliter. ITEM Deus aſſiſtit ieiunantibus, temporaliter ſc. & ſpiritualiter. Temporaliter quidem quia prouidet eis neceſſaria, ſicut in vitiſpat. dicit Hiero. de Paulo primo eremita, quod ieiunabat quouſque dimidius panis mitteretur ei à Domino: Qui in aduentu Antonij integer miſſus eſt. *Item* ibidem dicitur quod fons datus eſt ei in potum, manans ante oſtium eccleſiæ ſuæ; & palma nõ ſolum ad vſum fructus, ſed veſtimenti quod faciebat contextum de foliis palmæ. Quo mortuo fons & palma ſtatim aruerunt. Nota ſupra de Franconio. Item Dan. 14. Danielem ieiunantem pauit per Abacuc. Item 2. Dial. de B. Benedicto dicit Greg. quod cum ieiunaſſet per totam quadrageſimam in ſpecu quodã, & diabolus fregiſſet campanam ne eam audiret monachus, qui ſolus eum ſciebat, & neceſſaria ei miniſtrabat per cordam. Apparuit Dominus cuidam ſacerdoti in die Paſchæ, & dixit ei: Tu tibi delitias paras, & ſeruus meus, Benedictus in tali loco fame cruciatur. Qui acceſſit ad locum, & quod ſibi parauerat apportauit, dicens ei quod eſſet dies paſchæ. *Item* beatam Catherinã paſcebat Deus, cum ieiunaſſet in carcere, per columbam, quæ ei cibum cæleſtem miniſtrabat. *Exempla.*

Exempla. IN vitis pat. dicitur de ſancto Helerio, quod cum eſſet tentatus propter tentationem mellis, fugit ad eremum. Vbi cum poſt ieiunium trium ſeptimanarum inueniſſet poma pulcherrima, nec tangeret ea, credens ea ibi eſſe procurante diabolo, fugit ea nec comedit. tunc in ſomnis apparuit ei Angelus, dicens quod comederet & biberet quod inueniret. & inuenit herbam mirabilis dulcedinis, & fontem inæſtimabilis ſaporis.

ITEM de alio anachoreta legitur, quod cum fugiſſet ad deſertum, nec haberet quod comederet, inuenit herbas dulces, ſed ita noxias & laxatiuas, quod reſoluebantur omnia viſcera eius. Cum autem ieiunaſſet per ſeptem dies, venit ad eum quædam beſtia Dorchas nomine, afferens ei faſciculum de non nociuis, & docuit diſcernere nociuas à non nociuis.

ITEM in vitis patrum dicitur, quod quidam pater conſueuerat panem adminiſtrare cuidam ſolitario, qui diſtabat aliquantulum à cella ſua. Cum autem mitteret ei per duos pueros, quorum vnus erat duodecim annorum, & alius quindecim; inuenerunt in via aſpidem. Qui videns eos, fit quaſi mortuus. Iunior in pallio ipſum inuolutum abbati portauit. Quod licet alij mirarentur pro miraculo, abbas verberauit puerum, eo quod potius ſeruiſſet in miraculo, quam in humilitate. Frater autem cui mittebatur panis hoc audiens, ſc. periculum puerorum & miraculum; ieiunauit ſeptem diebus continuis in oratione, mandans dicto patri ne plus mitteret ſibi panem. Quem cum poſt admonente Angelo viſitaret dictus pater, & occurriſſet ei dictus frater, intrantes cellam inuenerunt panes ignotæ ſpeciei, & miri ſaporis. Vterque autem merito alterius imputans, acceperunt donum Dei cum gratiarum actione. *Exemplum.*

Deus ſpiritualiter reficit ieiunantes. Reficit autem ſpiritualiter gratia Dei dulcedine ſuperna. Pſalm. 146. *Dat pullis coruorum eſcam inuocantibus eum.* Iob 38. *Hic præparat coruo eſcam quando pulli eius clamant ad Deum, vagantes eo quod non habeant cibos.* De quibus dicit Greg. quod parentes eorum contemnunt eos paſcere vſquequo nigreſcant. Videns autem Deus clamorem eorum, rore cæleſti paſcit eos. Sic Dominus paſcit eos quos mundus abiicit, qui ad eum clamant, & propter eum ieiunant. Vnde erant refectæ rore cæleſti, & cæleſti dulcedinis ſuauitate illæ mulieres, de quibus dicit magiſter Iac. in vita Mariæ de Oignies, quod poſt orationes & ieiunia & raptum contemplationis, ex earum faucibus ex liquefactione dulcedinis videbatur effluere fauus mellis. Luc. 2. dicit beata virgo. *Eſurientes impleuit bonis & diuites dimiſit inanes.*

Deus aſſiſtit ieiunantib. in vita præſenti & futura hic conſolando, ibi coronando. SPIRITVALITER vero Deus aſſiſtit, & in vita præſenti ſuauiter conſolando, & in futura feliciter coronando. In vita præſenti multipliciter conſolatur preces eorum exaudiendo, & vota implendo, ſicut Nee. 1. & 2. Cum enim Neemias audiſſet rumores de deſtructione Hieruſalem, ieiunauit, orauit, & fleuit. Quo facto cum languidus appareret præ ieiunio, adeo placuit regi & reginæ, quod ei quicquid petijt conceſſerunt. Similiter Heſter poſt ieiunium impetrauit à rege quicquid petijt. Item 1. Eſdræ 8. filij Iſrael in exitu de Babylonia ieiunauerunt, vt Dominus dirigeret viam eorum. Vnde dicunt: *Ieiunauimus, & venerunt nobis cuncta proſpere.* Denique aſſiſtit eis feliciter coronando. Quod bene fuit figuraliter præſignatum 4. Reg. 2. Quod Elyas poſt ieiunium raptus eſt in paradiſum.

ITEM poſt quadrageſimale ieiunium immediatè ſequitur gloria Dominicæ reſurrectionis. Sicut enim gula Adæ clauſit cęlum, ſic ieiunium debuit aperire. Vnde canit eccleſia. *Paradiſi portas aperuit vobis ieiunij tempus.* Zach. 8. *Ieiunium quarti & ieiunium quinti, &c. erit domui Iuda in gaudium, & lætitiam, & in ſolemnitates præclaras.* Item 1. Corin. 9. *Omnis qui in agone contendit, &c.* Glo. *Non terrenis & marceſcibilibus floribus, ſed æternis conſecrata pretioſis lapidibus corona debetur, ad modum regalis dyadematis.* Vnde in paſſione B. Petri legitur, quod Chriſtiani qui aderant eius paſſioni flentes, viderunt crucem eius circundari Angelis tenentibus coronas de lilijs & roſis Paradiſi; in quo poterat deſignari, quod carnem Deo verè obediendo mortificauerat, & ſanguinem ſuum pro eo fuderat, & alios hoc ipſum facere docuerat. Vnde corona multiplex ei debebatur.

DISTINCTIO XXX.

De multiplici ieiunio malorum.

Ieiunium malum eſt multiplex. 1. *Dæmoniorũ.* CIRCA tredecimum, ſcilicet de multiplici ieiunio malorum, ſciendum quod multiplex eſt ieiunium malum & peruerſum, à quo boni debent ſibi cauere ne eos imitentur in malis. *Primo* non debemus ieiunare ſicut dæmones qui ſẽper ieiunant à materialibus cibis; nunquam à vitiis & voluntate mala. Sic ieiunant feneratores qui nunquam propter ieiunium fænus dimittunt, nec etiam in die paſſionis & reſurrectionis Chriſti. Iſa. 58. *In diebus ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra* mala; quia ſi eſſet bona, eſſet non ſua, ſed Dei, ſic ieiunant qui ſunt in contumacia, voluntate mala, odio, & rancore.

2. *Saracenorũ.* B ITEM non ad modum Saracenorum, qui de die abſtinent à cibis, de nocte vacant comeſſationibus & ebrietatibus, & immunditiis luxuriæ. Rom. 13. Non in cubilibus &c.

3. *Iudæorum.* ITEM non debent eſſe ieiunia Iudæorum, qui cum ieiunabant crudelitatibus vacabant. Iſa. 58. *Ecce ad lites & contentiones, & percutitis pugno impiè.* Sic faciebant qui ieiunabant, & ieiunia prædicabant, & Naboth occidebant. 3. Reg. 21. Act. 23. Sic illi ieiunabant, qui ſe vouerunt ieiunare vſquequo Paulum occiderent.

4. *Medicorũ & infirmorum.* ITEM non debent eſſe medicorum aut infirmorum, qui ieiunant propter ſanitatem corporis, non animæ; licet aptiſſimum ſit frequenter eorum ieiunium. Pauci ſunt qui tantum ieiunent pro ſalute animæ, quantum pro ſalute corporis; C quia abſtinentiam dixit Galenus, quærentibus diſcipulis, ſummam eſſe medicinam.

5. *Seductorum.* ITEM non debet eſſe ieiunium ſeductorum & Hypocritarum, qui ieiunant vt appareant, vel vt aliquid acquirant, ſc. commodum temporale. Matth. 6. *Exterminant enim facies ſuas vt appareant hominibus ieiunantes.* Similes ſunt vulpi quæ fingit ſe mortuam, & extrahit linguam, vt capiat coruos ſibi inſidiantes. Iſti ſunt filij Agar, quæ interpretatur feſtiuitas vigiliarum, quia ad hoc inuigilant & faciunt vigilias ieiuniorum, vt ex hoc acquirant feſtiuitatem temporalium bonorum. Baruc. 3. *Filij Agar acquiſierunt prudentiam quæ de terra eſt*. quia *Exemplum.* per pallorem faciei, & hypocriſim acquirunt terrena. *Vt* fecerat ille qui cum eſſet pauper ieiunabat, & pœnitentiam multam videbatur facere. D Vnde cum per hanc ſimulationem obtinuiſſet Epiſcopatum, reiecit à ſe omnem boni ſpeciem. cum autem argueretur de hoc: Reſpondit, quod ſatis fecerat vigiliam, & quodammodo oportebat eum facere feſtum.

6. *Hæreticorũ.* ITEM non debet eſſe ſeductorum hæreticorum, qui ad hoc ieiunant vt animas ſeducant, & verbis & figmentis hypocriſis ad modum vulpeculæ. Ad hoc pertinet quod ſupra dictum eſt de pœnitentia, de ioculatore, & ieiunio runcini.

7. *Inſenſibiliũ.* ITEM non debet eſſe idolorum ſeu mortuorum inſenſibilium, vt eſt eorum qui ſolum propter hoc abſtinent, quod non ſentiunt famis appetitum, nec ſuſtinent ex ieiunio; vel ex duritia ciborum aliquam afflictionem.

Exempla. TALIS erat ille de quo in vitiſpat. legitur. quod cum E quidam de magnis delitiis, vt de curia imperatoris, venit ad eremum, & factus fuiſſet ibi magnus contemplator & prudens & famoſus, venit ad eum quidam Ægyptius monachus magnæ famæ, credens circa eum videre maximam auſteritatem abſtinentiæ. quam cum non inueniſſet, videns ille contemplatiuus nutritus in palatio regis per reuelationem, quod alius corde ſcandalizaretur, quæſiuit ab eo de qua viuendi conſuetudine venerat ad eremum: & cum ille dixiſſet ei, quod de vita pauperrima & aſſuetiſſima multis duritiis & ieiuniis, ita quod propter abſtinentiam ruſticanam erat ei quaſi inſenſibile ieiunium. Retulit ei alius de quib. delitiis venerat ad eremum, & quomodo propter infirmitatem ſuam bibebat vinum. Alius hoc audiens receſſit bene ædificatus. *Item* quidam Epiſcopus bonus vir, quando ieiunium non moleſtabat eum, illos qui bis comedebant in domo faciebat ante ſe comedere, vt appetitum comedendi prouocarent, & per hoc vincendo illum, magis mereretur.

ITEM nõ debet eſſe ieiunium auarorum, qui ad hoc ieiunant vt burſas impleant; vel quia formidoloſi cum abundent, multum timent ne res eis deficiant, & nihil pauperibus erogant. 8. *Auarorum.* Sic ieiunant buſtones: quia vt dicunt naturales, Buſſo egrediens de cauerna, videns terram vndique, quia viſus eius vltra ſe extendit, credit quod non debeat ei ſufficere. Vnde incluſus in cauerna ſatis ieiunat, & terram quam comedit, cum pede ponderat & menſurat. *Item* ſimilis eſt auarus ieiunãs cani ſedenti ſuper fænum Domini ſui, qui non comedit de fæno, *Simile.* nec permittit animalia famelica vt comedant aliquid de eo; & poſtea comedunt illud alia animalia, eo inuito, nec guſtante. Sic diuites tenaces non ſuſtinent quod pauperes guſtent de bonis eorum, & accidit quod ipſi aliquando de eis nihil guſtant, ſed *relinquunt alienis diuitias ſuas.*

ITEM non debet eſſe porcorum, qui quando nimis ſunt impinguati, præ pinguedine comedere non poſſunt, 9. *Porcorum.* & pabula aſſueta faſtidiunt: ſicut eſt de multis, qui ieiunant ideo quia eſcas faſtidiunt, & cum quibus acuminibus ſaporum poſſunt, prouocant appetitum.

ITEM non debet eſſe luporum, qui aliquando ieiunant vſque ad veſperam, 10. *Luporum.* poſtea quod rapiunt non comedunt, ſed deuorant. ſic multi ad modum luporum cum ieiunauerunt & debent comedere, non comedũt, ſed deuorant vt lupi, cum nimia ingluuie, & ardore. Vnde cum duo inſimul comederent, & alius comederet cum nimia ingluuie & alter moderatè; dixit ei ille qui temperatè comedebat, quaſi inuitando pluries quod comederet: qui cum reſponderet quod bene comedebat; dixit ei alter quod non, ſed malè, cum ipſe omnia voraret ad modũ lupi. 11.

ITEM non debet eſſe onagrorum. qui licet ieiunent *Onagrorum.* ab aliis eſcis, paſcuntur vento. Sic ieiunabat ille Phariſæus de quo Luc. 18. *Ieiuno bis in ſabbato*. Vento enim vanæ gloriæ paſcebatur. Hiere. 2. *Onager in deſiderio animæ ſuæ attraxit ventum amoris ſui.* Oſeæ 12. *paſcit ventum.* Item onagrorum more ieiunant, qui ad hoc comedere diſſerunt, vt ſplendidius habeant. Pſalmus. *Expectabunt onagri in ſiti ſua.* Quorum natura eſt abſtinere in ſiti, vſquequo inueniant aquas limpidiores. 12.

ITEM non debet eſſe ieiunium incarceratorum, qui ieiunant inuiti. *Incarceratorum.* *Item* non debet eſſe tumidorum ſeu inflatorum, qui præ iracundia & tumore indignationis *Tumidorũ.* dimittunt comedere; vt faciunt vnicornes, qui cum indignatione capiuntur, tantũ ieiunãt quod moriũtur.

ITEM non triſtium ſeu deſperatorum, vt qui præ triſtitia tribulationis & deſperationis ieiunant. Pſalmus *Triſtium.* 106. *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum, &c.*

ITEM non debet eſſe ieiunium raptorum, vt leonis 13. aut lupi, aut aliorum animalium quæ viuunt de rapina, *Raptorum.* quæ poſtquam diu ieiunauerunt, rapiunt quod auide deuorant. Crudeliores leonibus & lupis ſunt, qui nũquam animal ſuæ ſpeciei comedunt. Sene. *Leoni leo non nocet, homo autem comedit alium hominem, diues pauperem, fortis debilem.* Eccl. 13. *Venatio leonis, &c.* Et poſt. *Paſcua diuitum ſunt pauperes*. Quædam bona mulier venit ad monachum quendam album, factum epiſcopum, cuius domum ſpoliauerant ſerui eius, pecudibus eius captis, de quibus ipſa & pueri ſui & familia viuebant: Domine ait; ſi comeditis carnes? cum autem improbitati eius reſpondiſſet quod non; ait ipſa: Verum eſt forte quod non comeditis carnes mortuorum pecorum, ſed viuorum hominum, & in quadrageſima, & in ſextis ferijs; quia carnibus meis & puerorum ſaturamini.

ITEM non debet eſſe potatorum, qui ante comeſtionem & poſt bibunt, & aſſiduè, ſicut halec & bubo, 14. *Potatorum.* quæ animalia licet parum comedant vel nihil, tota die tamen potant.

15. *Detractorũ.*

A Item non debet eſſe detractorum ſiue blaſphemorum, qui in diebus ieiuniorum ſaturantur carnibus humanis, vt dicit Grego. Iob 19. *Carnibus meis ſaturamini.* Glo. *qui alienę vitæ detractione paſcuntur in diebus veneris carnibus humanis reficiuntur.*

16. *Fatuorum.*

Item non fatuorum, vt phreneticorum, qui cibo prætermiſſo mordent manus medici. Sic blaſphemi qui carnem Chriſti lacerant, ſunt ad modum illius beſtię quæ dicitur Lyena, quæ cum ieiunauerit vſque ad noctem, in nocte exhumat cadauera mortuorum, & dilacerat, & vorat ea. *Item* non debet eſſe fatuorum qui dicuntur lunatici, qui completa luna ſiue in plenilunio inſaniunt: hoc faciunt qui in abundantia rerum mutabilium lætantes ieiunant, pro choreis, & aliis inſaniis agendis. Sap. 14. *Dum lętantur inſaniunt.* B Item non debet eſſe luſorum, qui ad hoc ludunt ad taxillos, vel ad aleas, vt tempus leuius tranſeant, & ieiunium non ſentiant: vel eorum qui ſic huiuſmodi intendunt, quod comedere contemnunt, vel obliuiſcuntur, vacantes ludis aleæ vel aliis vanis.

17. *Luſorum.*

De oratione.

DISTINCTIO XXXI.

Deinde conſiderandum eſt de tertia parte ſatisfactionis, ſc. de oratione. De qua conſideranda ſunt decem & ſeptem. Primo vtrum oratio ſit actus voluntatis. Secundo vtrum ſit actus latriæ. Tertio vtrum cõ- C ueniens ſit orare. Quarto vtrum ſolus Deus ſit orandus. Quinto vtrum in oratione ſit aliquid determinatè petendum. Sexto vtrum debeamus pro aliis orare. Septimo vtrum debeamus orare pro inimicis. Octauo vtrum ſancti orent pro nobis in patria. Nono vtrum oratio debeat eſſe vocalis. Decimo vtrum oratio debeat eſſe attẽta. Vndecimo vtrum debeat eſſe diuturna. Duodecimo vtrum oratio ſit meritoria. Decimotertio vtrum oratio peccatoris ſit efficax ad impetrandũ quod petitur. Decimoquarto de his quę mouere nos debent ad orandum. Decimoquinto qualis debet eſſe oratio ad hoc quod ſit Deo grata. Decimoſexto de effectu orationis: Decimoſeptimo de ſpeciebus & diuiſionibus orationis.

D Ad primum, ſcilicet *vtrum oratio ſit actus voluntatis vel rationis*; dicendum, quod ſecundum Iſidor. *Oratio dicitur quaſi oris ratio*; ratio vero practica eſt non ſolum apprehenſiua, ſed etiam cauſatiua. Eſt autem aliquid alterius cauſa dupliciter. *Vno* quidem modo perfectè neceſſitatem inducendo. Et hoc contingit quando effectus totaliter ſubditur poteſtati cauſæ. *Alio* vero modo imperfectè ſolum diſponendo, quando ſcilicet effectus totaliter non ſubditur poteſtati cauſæ. Sic ergo & ratio dupliciter eſt cauſa aliquorum. *Vno* quidem modo ſicut neceſſitatem imponens, & hoc modo ad rationem pertinet imperare, non ſolum inferioribus potentiis, & membris corporis, ſed etiam hominibus ſubiectis; quod quidem fit imperando. *Alio modo* ſicut inducens, & quodammodo diſponens; & hoc modo ratio petit aliquid fieri ab his qui non ſubijciuntur, ſiue ſint æquales, ſiue ſuperiores. E Vtrumque autem horũ, ſcilicet & petere, & deprecari, & imperare, ordinationẽ quandam important, prout ſc. homo diſponit aliquid per aliud eſſe faciendum. Vnde pertinet ad rationem cuius eſt ordinare. Propter quod dicit Philoſophus in primo Eth. quod *ad optima deprecatur ratio.* Sic autem nunc loquimur de oratione prout ſignificat quandam deprecationis petitionem. Secundum quod Auguſtin. dicit in lib. de verbis Domini. *Oratio quædam petitio eſt.* Et Damaſ. dicit in tertio lib. quod *Oratio eſt petitio decentiũ à Deo.* Sic igitur patet quod oratio de qua nunc loquimur, eſt actus rationis practicæ, voluntate mouente, tendentis in finem charitatis, qui eſt Deo vniri. Tendit autem oratio in Deum quaſi à voluntate charitatis mota dupliciter. *Vno* quidem modo ex parte eius quod petitur, quia hoc præcipuè eſt oratione petendum, vt

Oratio eſt actus rationis practica voluntate mouente.

A Deo vniamur: ſecundum illud Pſalm. *Vnam petij à Domino hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitę meę.* *Alio modo* ex parte ipſius petentis, quẽ oportet accedere ad eum à quo petit, vel loco, ſicut ad hominem, vel mente, ſicut ad Deum. Vnde dicit Auguſt. ibidem, quod *quando orationibus inuocamus Deum reuelata mente adſumus ipſi* & ſecundum hoc etiam Damaſ. dicit, quod *oratio eſt aſcenſus intellectus in Deum.*

Oratio eſt propriè religionis actus

Ad ſecundum, ſc. *vtrum oratio ſit actus latriæ vel religionis.* Dicendum, quod ad religionem proprie pertinet reuerentiam & honorem Deo exhibere; & ideo omnia illa per quæ Deo reuerentia exhibetur pertinent ad religionem. Per orationem autem homo Deo reuerentiã exhibet, inquantum ſc. ei ſe ſubiicit, & profitetur ſe B orando eo indigere, ſicut auctore bonorum ſuorum. Vnde manifeſtum eſt, quod oratio eſt propriè religionis actus. vnde Pſalmus. *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum, &c.* Ibi dicit Glo. *In huiuſmodi figuram in veteri lege incenſum iubebatur offerri in odorem ſuauem Domino.* Offerre autem Domino incenſum materiale ad eius reuerẽtiam, eſt actus religionis.

Solutio obie.

Et nota quod oratio eſt actus pœnitentię, cum ſit pars ſatisfactionis, & eſt actus religionis, vt dictũ eſt: Sed alia & alia ratione, quia inquantum homo Deum orat vt ei ſatisfaciat de peccato, actus eſt pœnitentiæ: Inquantum vero orat Deum vt ei reuerentiã exhibeat, in recognitionem ſummi Dominij, actus eſt religionis.

C Ad tertium, ſc. *vtrum conueniens ſit orare Deum.* Dicendum quod circa orationem fuit triplex error antiquorum. Quidam enim poſuerunt quod res humanæ non regantur diuina prouidẽtia. Ex quo ſequitur, quod vanum ſit orare, & omnino Deum colere. Et de his dicitur Mal. 3. *Dixiſtis, vanus eſt qui ſeruit Deo.* *Secunda* opinio fuit ponentium omnia in ſe & in rebus humanis ex neceſſitate contingere, ſiue ex immutabilitate diuinæ prouidentiæ, ſiue ex neceſſitate ſtellarum, ſiue ex connexione cauſarum. Et ſecundum hoc etiam excluditur orationis vtilitas. *Tertia* fuit opinio ponentiũ quidem res humanas prouidentia diuina regi, quod res non proueniunt ex neceſſitate, ſed dicebant ſimiliter diſpoſitionem diuinæ prouidentiæ variabilem eſſe, & quod orationibus & alijs quæ ad diuinum cultum per- D tinent, diſpoſitio diuinæ prouidentiæ immutatur. Hæc autem omnia improbata ſunt. Et ideo oportet ſic inducere orationis vtilitatem, vt neque rebus humanis diuinæ prouidentiæ ſubiectis neceſſitatem imponamus, neque etiam diuinam diſpoſitionem mutabilem æſtimemus.

Conueniens eſt Deum orare vt impetremus quod ipſe per orationem decreuit dare.

Ad huius ergo euidentiam conſiderandum eſt quod ex diuina prouidentia non ſolum diſponitur qui effectus fiant, ſed etiam ex quibus cauſis, & quo ordine proueniant. Inter alias autem cauſas ſunt etiam quorundam cauſæ actus humani, vnde oportet homines agere aliqua, non vt per ſuos actus diuinam diſpoſitionem immutent, ſed vt per actus ſuos impleant quoſdam effectus ſecundum ordinem à Deo diſpoſitum: & idem etiam eſt, in naturalibus cauſis. Et ſimile etiam eſt de oratione. Non enim propter hoc oramus vt diuinam diſpoſitionem immutemus, E ſed vt id impetremus quod Deus diſpoſuerit per orationes Sanctorum eſſe implendum; vt ſc. homines poſtulando mereantur accipere quod eis omnipotẽs Deus ante ſæcula diſpoſuerit donare, vt dicit Greg. in primo Dial. Non eſt ergo neceſſarium nos Deo preces porrigere, vt ei noſtras indigentias vel deſideria manifeſtemus, quia ipſe ſcit omnia antequam petamus, ſicut dicitur Matth. 6. *Scit enim pater veſter, quia his omnibus indigetis*; ſed vt nos ipſi conſideremus in his, ad diuinum eſſe auxilium recurrendum: Deus enim ex ſumma liberalitate ſua dat multa nobis non rogatus, ſed quod aliqua vult præſtare nobis petentibus, hoc eſt propter noſtram vtilitatẽ, vt fiduciam quandam accipiamus recurrendi ad Deũ, & vt recognoſcamus eum eſſe bonorum noſtrorum auctorem Vnde Chryſoſtom. dicit. *Conſidera quanta eſt*

tibus conceſſa fœlicitas, quanta gloria attributa orationibus ſabulari cum Deo, cum Chriſto miſcere colloquia, optare quod velis, quod deſideras poſtulare.

A

Ad qvartvm, ſcilicet *vtrum ſolus Deus debeat orari.* Dicendum, quod oratio porrigitur alicui dupliciter. Vno modo quaſi per ipſum implenda. Alio modo ſicut per ipſum impetranda. Primo quidem modo ſoli Deo orationem porrigimus, quia omnes orationes noſtræ ordinari deberent ad gratiam, & gloriam obtinendam, quæ ſolus Deus dat; ſecundum illud Pſalm. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Secundo modo orationem porrigimus ſanctis Angelis & hominibus, non vt per eos Deus petitiones noſtras cognoſcat, ſed vt eorum precibus & meritis orationes noſtræ ſortiantur effectum. Et ideo dicitur Apoc. 7. quod *aſcendit fumus* B *Aromatum*, id eſt orationes ſanctorum *de manu Angeli coram Domino*, Et hoc etiam patet ex ipſo modo quo Eccleſia vtitur in orando; nam à ſancta Trinitate petimus vt noſtri miſereatur. Ab alijs autem ſanctis quibuſcumque, petimus vt orent pro nobis. Vnde ſoli Deo cultum religionis impendimus, à quo ſolo obtinere petimus quod oramus; quia in hoc proteſtamur eum bonorum noſtrorum auctorem, non autem eis quos requirimus quaſi mediatores & interpellatores noſtros apud Deum. Quamuis autem mortui ex ſua naturali conditione non cognoſcant ea, quæ in hoc mundo aguntur, & ſic nec animæ ſanctorum orationes noſtras videant, audiant, vel cognoſcant; præcipuè interiores motus cordis: tamen beatis manifeſtantur ea quæ decet eos cognoſcere de his quæ circa nos C aguntur, etiam quantum ad interiores motus cordis, ſicut dicit Gregor. 12. moral. Eorum autem intelligentiam maximè decet, vt petitiones ad eos, vel voce, vel corde directas in orando, cognoſcant. Et ideo petitiones quas ad eos dirigimus, Deo manifeſtante cognoſcunt.

Solus Deus debet orari vt auctor boni noſtri ſancti vero vt mediatores.

Ad qvintvm, ſcilicet *vtrum in oratione ſit aliquid determinatè petendum*; quia ſicut Valerius maximus refert, *Socrates nihil vltra petendum à dijs immortalibus arbitrabatur, quam vt bona tribuerent; quia hi demum ſcirent quid vnicuique eſſet vtile; nos autem plerumque id votis expetimus, quod non impetraſſe melius foret.* Quæ quidem ſententia aliqualiter vera eſt, quantum ad illa quæ poſſunt malum euentum habere; quibus etiam homo poteſt malè & benè vti; ſicut diuitiæ, quæ vt ibidem di- D citur, multis exitio fuère, & honores quicumque. Plures enim pellumdederunt regna, quorum exitus ſæpe miſerabiles cernuntur: ſplendida conuiuia, quæ nonnunquam funditus domos euertunt. Sunt tamen quædam bona quibus homo malè vti non poteſt quæ ſcilicet malum euentum habere non poſſunt. Hæc autem ſunt quibus beatificamur, & quibus beatitudinem meremur. Quæ quidem ſancti orando abſolutè petũt, ſecundum illud Pſal. 79. *Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.* Et iterum 118. *Deduc me in ſemita mandatorum tuorum.* Vnde Dominus diſcipulos ſuos docuit determinate petere Matth. 6. & Luc. 11. *Et illa quæ vos determinatè docui petere &c.*

Explicatur oratio dominica, quæ omnibus orationibus eſt efficacior.

Determinate petere poſſumus omnia, quæ in E oratione dominica continentur: Illa autem oratio dominica eſt omnibus alijs orationibus efficacior, & hoc oſtendit auctoris dignitas (Chriſtus enim ore ſuo benedicto immediatè illam fecit, & eam diſcipulos ſuos docuit, vt habetur Matth. 6.) Et etiam orationis ſententioſa breuitas, quę multum commendat orationem vocalem. Vnde Auguſt. in epiſtola ad Probam parum vltra medium. *Dicuntur fratres crebras in Ægypto habere orationes, & eas tamen breuiſſimas.* Hoc etiam oſtendit petitorum vtilitas; quia omnia quæ deſiderare debemus & petere, in hac oratione petuntur. Vnde ſicut dicit Auguſt. in epiſtola ad Probam vltra medium. *Quælibet alia verba dicamus orando, nihil aliud dicimus quam quod in iſta dominica oratione poſitum eſt, ſi rectè & congruenter oramus*: Sed & eo ordine poſita ſunt, quo ſunt deſideranda & petenda: In principio enim exhibetur reue-

A rentia illi qui porrigenda eſt oratio, cum dicitur. *Pater noſter qui es in cælis*; in quo captat orans beneuolentiam Dei. Et quia primo deſiderandus eſt finis & petendus, quam ea quæ ſunt ad finem, ideo primo ponuntur petitiones quæ reſpiciunt finem. Secundo reſpicientes ea quæ ſunt ad finem, ibi, *Fiat voluntas tua.*

Duæ petitiones reſpiciũt finem.

Respicientes finem ſunt duæ. In prima, quæ eſt, *Sanctificetur nomen tuum*, petitur vt nomen Dei ab hominibus habeatur vt ſanctum, ſecundum quod dicit Auguſt. 2. libr. de ſermone Domini in monte, longe poſt principium: & in epiſtola ad Probam poſt medium dicit. *Cum dicimus, Sanctificetur nomen tuum, nos admonemus deſiderare, vt nomen eius quod ſemper ſanctum eſt,* B *etiam apud homines ſanctum habeatur*; hoc eſt, quod non contemnatur, quod non Deo ſed hominibus prodeſt In ſecunda quæ eſt, *Adueniat regnum tuum*, vt dicit Auguſtinus vbi prius. *Deſiderium noſtrum ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atque in eo regnare mereamur.* Vnde per primam petitionem petimus vt Deus ab omnibus glorificetur; per ſecundam, vt ad Dei gloriam veniamus. Petitionum reſpicentium ea quæ ſunt ad finem, quædam ſunt reſpectu boni, quædam reſpectu mali.

Duæ petitiones reſpiciũt medium bonum quod ad finem conducit.

Respectv boni duæ ſunt. In prima petitur meritum quo beatitudinem mereamur, quod conſiſtit in obediendo diuinis mandatis. Vnde Auguſtinus in libro ſecundo de ſermone Domini in monte longe poſt principium; cum dicitur, *Fiat voluntas tua, rectè* C *intelligitur, obediatur præceptis tuis, ſicut in cælo & in terra, id eſt ſicut ab Angelis, ita & ab hominibus.* Et in epiſtola ad Probam poſt medium: *cum dicimus, Fiat voluntas tua, &c. Nobis ab illo precamur ipſam obedientiam, vt ſic in nobis fiat voluntas eius, quemadmodum fit in cæleſtibus ab Angelis eius.* In ſecunda petitur illud quo tanquam inſtrumento poſſumus nos iuuare ad merendum, & hoc eſt victus quotidianus ad ſuſtentationem corporis neceſſarius, vel victus animæ, id eſt Euchariſtiæ Sacramentum. Vnde Auguſtinus ſecundo libro de ſermone Domini in monte longe poſt principium. *Panis quotidianus, aut pro his omnibus dictus eſt, quæ huius vitæ neceſſitatem ſuſtentant, aut pro Sacramento corporis Chriſti quod quotidie accipimus.* Et in epiſtola ad Probam poſt medium, eandem ponit ſententiam.

Tres petitiones reſpiciũt malum quod à fine auertit.

D Petitionvm quæ ſunt reſpectu mali: Vna eſt reſpectu mali culpæ, hoc ſcilicet. *Dimitte nobis debita noſtra. ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Vnde Aug. 2. lib. de ſermone Domini in monte bene longe vltra principium. *Debita noſtra peccata dici manifeſtum eſt.* Et in epiſtola ad Probam vltra medium; *per illud, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, admonemur quid faciamus vt accipere valeamus*, ſcilicet remiſſionem peccatorum noſtrorum. Alia eſt reſpectu mali inclinantis ad culpam, quæ eſt hæc: *Et ne nos inducas in tentationem.* Quod non ſic intelligendum eſt, vt non permittat nos tentari; quandoque homo tentatione probatur ad bonum ſuum: (de quibus tentationibus dicitur Iacob. 1. *Omne gaudium exiſtimate fratres chariſſimi, cum in tentationes varias incideritis*) & etiam hu- E miliatur, & ad Deum recurrere quaſi compellitur Quapropter non remouit Dominus tentationem ab Apoſtolo quam cito Apoſtolus eam remoueri petiuit, vt habetur 2. Cor. 11. Sed prędicta petitio ſic intelligenda eſt, vt non deſerti diuino adiutorio, alicui tentationi vel conſentiamus decepti, vel cedamus afflicti: ſecundum quod dicit Aug. in epiſtola ad Probam poſt medium. In quo patet quod non eſt idem tentari, & in tentationem induci. Tertia eſt reſpectu mali pœnæ, hæc ſcilicet. *Sed libera nos à malo.* In qua ſecundum Auguſtin. ad Probam vbi prius. *Admonemur nos cogitare, nondum nos eſſe in eo bono vbi nullum patiemur malum* De efficacia prædictæ orationis loquens Iſid. in libr. 1. de ſummo bono cap. 22. dicit. *Fidei ſymbolum, & dominica oratio, pro tota lege paruulis Eccleſiæ ad cæleſtium regna*

ſufficit capeſſenda. Et Aug. in Enchir. 40. cap. *De quotidianis & breuibus leuibuſque peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium ſatiſfacit. Eorum enim eſt dicere Pater noſter.*

Ad sextvm, ſcilicet *vtrum debeamus pro alijs orare.* Dicendum, quod ſicut dictum eſt, illud debemus orando petere, quod debemus deſiderare; deſiderare autem debemus bonum, non ſolum nobis, ſed etiam alijs. Hoc enim pertinet ad rationem dilectionis quam proximis debemus impendere: Et charitas hoc requirit, vt pro alijs oremus. Vnde Chryſoſtom. dicit ſuper Matth. *Pro ſe orare neceſſitas cogit, pro altero charitas fraternitatis hortatur. Dulcior autem eſt ante Deum oratio, non quam neceſſitas tranſmittit, ſed quam charitas fraternitatis commendat.* Ideo dicitur Iacob 5. *Orate pro inuicem vt ſaluemini.* Et Cyprianus in libr. de oratione dominica dicit. *Non dicimus pater meus, ſed pater noſter, nec da mihi, ſed da nobis, quia vnitatis magiſter noluit priuatam precem fieri; vt ſcilicet aliquis pro ſeipſo tantum precetur. Vnum enim pro omnibus orare voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit.*

Debemus pro alijs orare & non ſolum pro nobis ſed etiam pro peccatoribus.

Solutio obiecti.

Debemvs autem orare, & pro peccatoribus vt conuertantur, & pro iuſtis vt perſeuerent & proficiãt. Orantes tamen non pro omnibus peccatoribus exaudiuntur, ſed pro quibuſdam. Exaudiuntur enim pro deſtinatis, non autem pro præſcitis ad mortem; ſicut correctio qua corrigimus fratres effectum habet in prædeſtinatis, non reprobatis; ſecundum illud Eccleſ. 7. *Nemo poteſt corrigere quem Deus deſpexerit.* Et ideo dicitur 1. Ioan. 5. *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat & dabitur ei vita.* Sed ſicut nulli quamdiu hic viuit ſubtrahendum eſt correctionis beneficium, eo quod non poſſumus diſtinguere prædeſtinatos à reprobis, vt Aug. dicit in lib. de correctione, & gratia: ita etiam nulli eſt denegandum orationis ſuffragium.

Tres cauſæ quare pro iuſtis orandum.

Pro iuſtis eſt etiam orandum triplici ratione. Primo quidem, quia multorum preces facilius exaudiuntur. Vnde Rom. 15. ſuper illud. Adiuvetis me in orationibus meis. dicit Gloſſ. *Bene rogat Apoſtolus minores pro ſe orare: Multi enim minimi dum congregantur vnanimes, fiunt magni; & multorum preces impoſſibile eſt quod non impetrent aliud quod impetrabile eſt.* Secundo, vt ex multis gratia agatur Deo de beneficijs quæ confert iuſtis, quæ etiam in vtilitatem multorum vergunt, vt patet per Apoſtolum 2. Corinth. 1. Tertio vt non ſuperbiant dum conſiderant ſe minorum ſuffragijs indigere.

Ad septimvm, ſcilicet *vtrum debeamus orare pro inimicis.* Dicendum quod orare pro alio charitatis eſt. Vnde eo modo quo tenemur diligere inimicos, tenemur pro inimicis orare: tenemur autem inimicos diligere, vt in eis diligamus naturam, non culpam, & diligere inimicos in generali eſt in præcepto; in ſpeciali autem non eſt in præcepto, niſi ſecundum præparationem animi, vt ſcilicet homo eſſet paratus etiam ſpecialiter inimicum diligere, & eum iuuare in neceſſitatis articulo, vel ſi veniam peteret. Sed in ſpeciali abſolute inimicos diligere, & eos iuuare, perfectionis eſt; & ſimiliter neceſſitatis, vt actionibus noſtris & orationibus quas pro alijs facimus, inimicos non excludamus. Quod autem pro eis ſpecialiter oremus, perfectionis eſt, non neceſſitatis; niſi in aliquo caſu ſpeciali.

Eſt in præcepto orare pro inimicis in generali, & eos à generalibus orationibus non excludere: perfectionis autem eſt pro illis ſpecialiter orare.

Solutio obiecti.

Imprecationes autem quæ fiunt à ſanctis contra inimicos, ſicut Pſalm. 6. *Erubeſcant & conturbentur omnes inimici mei, &c.* & plura alia, quadrupliciter poſſunt intelligi. Vno modo ſecundum quod prophetæ ſolent in figura imprecantis futura prædicere: Vt Auguſtinus dicit in ſermone Domini in monte. Secundo prout quædam temporalia mala peccatoribus quandoque à Deo ad correctionem immittuntur. Tertio quia intelliguntur petere non contra ipſos homines, ſed contra regnum peccati, vt ſcilicet correctione peccata hominum deſtruantur. Quarto conformando voluntatem ſuam diuinæ iuſtitiæ ad damnationem perſeuerantium in peccato.

Ad octavvm, ſcilicet *vtrum ſancti orent pro nobis in patria.* Dicendum quod ſicut Hieronymus dicit. *Vigilantij error fuit, quod dum viuimus mutuo pro nobis orare poſſumus, poſtquam autem mortui fuerimus, nullius ſit oratio exaudienda: Præſertim cum martyres vltionem ſui ſanguinis obſecrantes, impetrare nequeunt.* Sed hoc eſt omnino falſum, quia cum oratio pro alio facta ex charitate proueniat, vt dictum eſt; quanto ſancti qui ſunt in patria ſunt perfectioris charitatis, tantomagis orant pro viatoribus qui orationibus iuuari poſſunt; & quanto ſunt Deo coniunctiores, tanto eorum orationes ſunt magis efficaces. Habet enim hoc diuinus ordo, vt ex ſuperiorum excellentia, inferiora refundantur; ſicut ex claritate ſolis in aerem. Vnde & de Chriſto dicitur Hebr. 8. *Accedens per ſemetipſum ad Deum ad interpellandum pro nobis.* Et propter hoc Hieronym. contra Vigilantium dicit. *Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſoliciti, impetrant* quod petunt; quantomagis poſt coronas, victorias, & triumphos? Impetrant enim ſancti id quod Deus vult fieri per orationes eorum: & hoc petunt quod æſtimant eorum orationibus implendũ, ſecundũ Dei voluntatem.

Vvlt autem Deus ſanctos orare pro nobis; quod ex ſua ſumma prouidentia vult inferiora per omnia ſuperiora iuuari. Et ideo oportet non ſolùm ſuperiores, ſed etiam inferiores ſanctos implorare. Alioquin ſolius Dei miſericordia eſſet imploranda. Contingit tamen quandoque quod imploratio inferioris Sancti efficacior eſt, vel quia deuotius imploratur, vel quia Deus vult eorum ſanctitatem declarare.

Solutio obiecti.

Ad nonvm, ſcil. *vtrum oratio debeat eſſe vocalis.* Dicendum quod duplex eſt oratio, ſcilicet communis & ſingularis. Communis quidem oratio eſt, quæ per miniſtros Eccleſię in perſona totius fidelis populi Deo offertur. Et ideo oportet quod talis oratio populo innoteſcat toti populo, pro quo profertur. Quod non poſſet fieri niſi eſſet vocalis. Et ideo rationabiliter inſtitutum eſt, vt miniſtri Eccleſiæ huiuſmodi orationes etiã alta voce pronuncient, vt ad notitiam omnium poſſint peruenire. Oratio vero ſingularis eſt, quæ offertur à ſingulari perſona cuiuſcũque, ſiue pro ſe, ſiue pro alijs orantis. Et de huiuſmodi orationis neceſſitate non eſt, quod ſit vocalis. Adiungitur tamẽ vox tali orationi triplici ratione. Primo quidẽ ad exercitandũ interiorem deuotionẽ, qua mens orantis eleuetur in Deũ, quia per exteriora ſigna, ſiue vocũ, ſiue etiam aliquorũ factorũ, mens mouetur hominis, etiam ſecundũ apprehenſionẽ & per conſequẽs ſecundum affectionẽ. Vnde Aug. dicit ad Probam, quod *verbis & alijs ſignis, ad augendum ſanctũ deſiderium, nos ipſos acrius excitamus.* Et ideo in ſingulari oratione tantum eſt vocibus & huiuſmodi ſignis vtendum, quãdo proficit ad exercitandũ interius mentẽ. Si vero mens per hoc diſtrahatur, vel qualitercũque impediatur, eſt à talibus ceſſandum. Quod præcipuè contingit in illis, quorum mens ſine huiuſmodi ſignis eſt ſufficienter ad deuotionẽ parata. Vnde Pſa. 29 dicebat. *Tibi dixit cor meum exquiſiuit te facies mea.* Et de Anna legitur 1. Reg. 1. *Quod loquebatur in corde ſuo.* Secundo adiungitur vocalis oratio quaſi ad redditionem debiti, vt ſcil. homo Deo ſeruiat ſecundum totum illud quod ex Deo habet, id eſt non ſolum mente, ſed etiam corpore. Quod præcipuè competit orationi ſecundum quod eſt ſacrificium. Vnde dicitur Oſeæ vlt. *Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum.* Tertio adiungitur vocalis oratio ex quadam redundantia ab anima ad corpus, & ex vehementi affectione; ſecundum illud Pſal. 15. *Lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea.* Vocalis igitur oratio non profertur, vt aliquid ignotum Deo manifeſtetur, ſed ad hoc vt mens orantis vel aliorum excitetur in Deum.

Communis oratio quæ fit à miniſtris Eccleſiæ pro toto populo, debet eſſe vocalis, ſingularis vero non, eſto fiat ſæpe vocaliter propter tria.

Et licet verba ad aliud pertinentia diſtrahunt mentem, & impediunt deuotionem orantis, tamen verba ad ipſam deuotionem & orationem pertinentia non impediunt, ſed potius excitant mentes, præcipuè

Solutio obiecti.

minus

minus deuotorum. Per hoc quod docet & hortatur Dominus orare in ſecreto Matth. 6. *Tu autem cum oraueris intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum*, non excludit orationem publicam, & vocalem. Nam & illa ſecreta poteſt eſſe, & mentalis, & vocalis. Sed vult ipſe Dominus quod præter orationes canonicas & communes, nihilominus recurrat homo ad interius cubiculum, id eſt ſecretū conſcientiæ ſuæ, ibique quietiùs & ſecretius orando, ſpiritualiter reficiatur. Vel aliter intellige, quod homo volens orare ſingulariter, non debet velle videri ab hominibus: Et ideo clauſo oſtio debet orare. Vnde dicit Chryſoſt. ſuper Matth. *Eo propoſito Dominus vetat in conuentu orare, ne à conuentu videamur.* Vnde orans nihil nouum facere debet, quod aſpiciant homines, ſcilicet clamando, vel pectus percutiendo, vel manus expandendo. Nec tamen videri ab hominibus nefas eſt, ſicut dicit Auguſtinus in libro de ſermone Domini in monte; ſed ideo hoc agere vt ab hominibus videaris.

Ad decimvm, ſcilicet *vtrum oratio debeat eſſe attenta.* Dicendum, quod hoc præcipuè debet intelligi de oratione vocali. Circa quam ſciendum, quod neceſſarium dicitur aliquid dupliciter. Vno modo per quod melius peruenitur ad finem, & ſic attentio abſolutè neceſſaria eſt. Alio modo dicitur aliquid neceſſarium, ſine quo res non poteſt conſequi ſuum effectum. Eſt autem triplex effectus orationis. Primus quidem conuenit omnibus actibus charitatem informatis, quod eſt mereri. Et ad hunc effectum non ex neceſſitate requiritur quod attentio adſit orationi per totum; ſed vis primæ intentionis qua aliquis ad orandum accedit, reddit totam orationem meritoriam, ſicut in alijs actibus meritorijs accidit. Secundus autem effectus orationis eſt ei proprius, quod eſt impetrare. Et ad hunc etiam effectum ſufficit prima intentio, quam Deus principaliter attendit. Si autem prima intentio deſit, oratio neque meritoria eſt, neque impetratiua. Illam enim orationem Deus non audit, cui ille qui orat non intendit, vt dicit Gregorius. Tertius autem effectus orationis eſt, quem præſentialiter efficit, ſcilicet quædam ſpiritualis refectio mentis, & ad hunc de neceſſitate requiritur in oratione attentio. Vnde dicitur 1. Corinth. 14. *Si orem lingua, mens mea ſine fructu eſt.*

Vt oratio ſit meritoria & impetratiua ſufficit prima intentio qua quis ad orandum accedit, ſed ad refectionem mentis requiritur attentio ad Deum.

Sciendvm tamen, quod triplex attentio eſt, quæ orationi vocali poteſt adhiberi. Vna quidem qua attenditur ad verba, ne quis in eis erret. Secunda qua attenditur ad ſenſum verborum. Tertia qua attenditur ad finem orationis, ſcilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur; quæ quidem eſt maximè neceſſaria. Et hanc habere poſſunt etiam idiotæ: & quandoque intantum abundat hęc attētio qua mens fertur in Deum, vt etiam aliorum omnium mens obliuiſcatur, ſicut dicit Hugo de ſancto Victore.

Attentio triplex.

Solutio obiecti.

Si quis autem ex propoſito in oratione mente euagetur, hoc peccatum eſt, & impedit orationis fructum. Et contra hoc dicit Auguſt. in regula. *In pſalmis & hymnis cum oratis Deum, hoc verſetur in corde, quod profertur in ore.* Et Baſilius dicit. *Eſt diuinum auxilium implorandum non remiſsè, nec mente huc & illuc vagante; eo quod talis non ſolum non impetrabit quod petit, ſed etiam magis Deum irritabit.* Sicut ſi aliquis alij loqueretur, & non attenderet ad ea quæ proferret, quia tamen mens humana propter infirmitatem naturæ diu in alto ſtare non poteſt, quia pondere infirmitatis humanæ ad inferiora deprimitur, ideo contingit quod quando mens orantis in Deum per contemplationem aſcendit, ſubito ex quadam infirmitate euagatur: de qua loquens Baſilius ait. *Si debilitatus à peccato fixè nequis orare, quantumcumque potes teipſum coerceas, & Deus ignoſcit; eo quod non ex negligentia, ſed ex fragilitate non potes vt oportet aſſiſtere coram eo.*

Diſtractio voluntaria eſt peccatum.

Ad vndecimvm, ſcilicet *vtrum oratio debeat eſſe diuturna.* Dicendum quod de oratione dupliciter loqui poſſumus. Vno modo ſecundum ſeipſam. Alio modo ſecundum cauſam ſuam. Cauſa autem orationis eſt deſiderium charitatis ex quo procedere debet oratio. Quod quidem in nobis debet eſſe continuum, vel actu, vel virtute. Manet enim virtus huius deſiderij in omnibus quæ ex charitate facimus. Omnia autem debemus in gloriam Dei facere, vt dicitur 1. Corinth. 10. Et ſecundum hoc oratio debet eſſe diuturna & continua. Vnde Auguſt. dicit ad Probam. *In ipſa fide, ſpe & charitate, continuato deſiderio ſemper oramus.* Sed ipſa ſecundum ſe conſiderata non poteſt eſſe aſſidua; quia oportet alijs operibus occupari. Sed ſicut Auguſtin. dicit. *Ideo per certa interualla horarum & temporum, etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum ſignis nosipſos admoneamus. Et quantum quisque in hoc deſiderio profecerimus, nobiſipſis innoteſcamus, & ad hoc agendum nosipſos acrius excitemus.* Vnicuique enim rei quantitas debet eſſe proportionata fini, ſicut quantitas potionis ſanitati. Vnde & conueniens eſt, vt oratio tantum duret, quantum eſt vtile ad excitandum interioris deſiderij feruorem. Cum vero hanc menſuram excedit, ita quod ſine tædio durare non poſſit, non eſt vlterius oratio protendenda. Vnde Auguſtinus dicit ad Probam. *Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes; ſed breues tamen, & raptim quodammodo iaculatas: ne illa vigilanter erecta, quæ oranti multum neceſſaria eſt, per productiores moras euaneſcat, atque hebeſcat intentio. ac per hoc etiam ipſi ſatis oſtendunt hanc intentionem, ſicut non eſſe obtundendam, ſi perdurare non poteſt; ita ſi perdurauerit, non cito eſſe rumpendam.* Et ſicut hoc eſt attendendum in oratione ſingulari, per comparationem ad intentionem orantis, ita etiam in oratione communi, per comparationem ad populi deuotionem.

Quomodo debet eſſe oratio continua, ſecundum cauſam, non ſecundum ſeipſam.

Ad dvodecimvm, ſcilicet *vtrum oratio meritoria ſit.* Dicendū quod oratio pręter ſpiritualis conſolationis effectū quē præſentialiter affert, duplicem habet virtutem reſpectu effectus, ſcilicet virtutem merendi, & virtutem impetrandi. Oratio autem, ſicut & quilibet alius actus virtutum, habet efficaciam merendi inquantum procedit ex radice charitatis, cuius proprium obiectum eſt bonum æternum, cuius fruitionem meremur. Procedit tamen oratio à charitate mediante religione, cuius eſt actus oratio, ac concomitantibus etiam quibuſdam alijs virtutibus, quæ ad bonitatem orationis requiruntur, id eſt humilitate & fide. Ad religionem enim pertinet, ipſam orationem Deo offerre: Ad charitatem vero pertinet deſiderium rei, cuius complementum oratio petit. Fides autem eſt neceſſaria ex parte Dei, quem oramus; vt ſcilicet credamus ab eo nos poſſe obtinere quod petimus. Humilitas vero eſt neceſſaria ex parte ipſius petentis, qui ſuam indigentiam recognoſcit. Eſt etiam deuotio neceſſaria, ſed hoc ad religionem pertinet, cuius eſt primus actus neceſſarius ad omnes conſequentes. Efficaciam autem impetrandi habet ex gratia Dei quem oramus; qui etiam ad orandum nos inducit. Vnde Auguſtinus dicit in libro de verbis Domini. *Non nos hortaretur vt peteremus, niſi dare vellet.* Et Chryſoſtomus dicit. *Numquam oranti beneficia denegat, qui vt orantes non deficiant ſua pietate inſtigat.*

Oratio procedens ex radice charitatis eſt meritoria.

Sciendvm autem quod oratio non eſt meritoria ſine gratia gratumfaciente, ſicut nec aliquis alius actus virtuoſus. Et tamen etiam oratio quæ impetrat gratiam gratum facientem procedit ex aliqua gratia quaſi ex gratuito dono; quia ipſum orare eſt quoddam donum Dei, ſicut dicit Auguſtinus in libro de perſeuerantia. Item nota, quod meritum orationis quandoque reſpicit ad aliud, quam ad illud quod in orando petitur. Meritum enim præcipuè ordinatur ad beatitudinem, ſed petitio orationis directè ſe extendit quandoque ad aliqua alia. Si ergo illud aliud quod petit aliquis pro ſeipſo, non ſit ei vtile ad beatitudinem, non meretur illud; ſed quandoque hoc petendo & deſiderando, meritum amittit, puta ſi petat à Deo complementum alicuius peccati, quod non eſt piè orare. Quandoque

Solutio obiecti.

non eſt neceſſarium ad ſalutem, nec manifeſtè ſaluti contrarium; & tunc licet orans poſſit orando mereri vitam æternam, non tamen meretur illud obtinere quod petitur. Vnde Auguſt. dicit in lib. ſententiarum Proſperi. *Fideliter ſupplicans Deo pro neceſſitatibus huius vitæ, & miſericorditer auditur, & miſericorditer non auditur. Quid enim infirmo ſit vtile, magis nouit medicus quam ægrotus.* Et propter hoc etiam Paulus non eſt exauditus, petens remoueri ſtimulum carnis, quia non expediebat. Si vero illud quod petitur ſit vtile ad beatitudinem hominis, quaſi pertinens ad eius ſalutem, meretur illud non ſolum orando, ſed etiam alia bona opera faciendo: Et ideo indubitanter accipit quod petit, ſed quando debet accipere ignorat. Quædam enim non negantur, ſed vt congruo dentur tempore differuntur. Vt Auguſt. dicit ſuper Ioan. Quod tamen poteſt impediri ſi in petendo non perſeueret, & propter hoc dicit Baſilius. *Ideo quandoque petis & non accipis, quia perperam poſtulaſti, vel infideliter, vel leniter, vel non conferentia tibi, vel deſtitiſti.* Quia vero homo non poteſt alij mereri vitam æternam ex condigno, ideo per conſequens nec ea quæ ad vitam æternam pertinent. Poteſt tamen aliquis aliquando ex congruo alteri mereri; & propter hoc non ſemper ille auditur, qui pro alio orat. Et ideo ponuntur quatuor conditiones, quibus concurrentibus ſemper aliquis impetrat quod petit; vt ſcilicet *pro ſe petat, neceſſaria ad ſalutem, piè, & perſeueranter.*

Quatuor ſunt orationis conditiones quibus poſitis homo ſemper auditur.

Ad decimumtertium, ſcilicet *vtrum oratio peccatoris ſit efficax ad impetrandum quod petitur.* Dicendum, quod in peccatore duo ſunt conſideranda, ſcilicet natura quàm diligit Deus, & culpa quam odit. Si ergo peccator orando aliquid petit inquantum peccator, ſcilicet ſecundum deſiderium peccati, hic à Deo non auditur ex miſericordia, ſed quandoque auditur ad vindictam; dum Deus permittit peccatorem amplius ruere in peccato. Deus enim quædam negat propitius quæ concedit iratus. Vnde Auguſtinus dicit. *Orationem peccatoris ex bono naturæ deſiderio procedentem, Deus audit; non quaſi ex iuſtitia, quia peccator hoc non meretur; ſed ex pura miſericordia*, obſeruatis tamen quatuor præmiſſis conditionibus, vt ſcilicet pro ſe petat, neceſſaria ad ſalutem, piè, & perſeueranter.

De motiuis ad orandum.

DISTINCTIO XXXII.

Multa hortantur ad orationem.

Circa decimumquartum, ſcilicet quæ multum nos mouere debent ad orandum, & orationis ſtudium diligendum. Sciendum, quod ad hoc mouere debet exemplorum præclaritas, Orationis neceſſitas, Cultus eius nobilitas, Orandi facilitas, Et orantis vtilitas.

1. Exemplorum præclaritas.

Primo nempe mouere debet exemplorum præclaritas. Et primo mouere debent exempla rerum inſenſibilium. Terra enim nimis ſicca, quaſi petens à Deo pluuiam, hyat ſuperius diuerſis ſciſſuris quaſi innuens rationali creaturæ, quod os aperit ad ſuperna fluenta obtinenda; dicens patri pluuiarum: *Anima mea quaſi terra ſine aqua tibi, &c.* Item terrena, vt herbæ, vt arbores, & earum flores, quaſi multas linguas ſuo creatori erigunt; quaſi augeri & perfici poſtulantes, & quaſi clamant: *Imperfectum noſtrum viderunt oculi tui Domine.*

Exempla.

Item creaturæ irrationales, vt iumenta & aues: Bos enim indigens pabulo aut potu, caput ſurſum quaſi ad Deum eleuans, & quaſi ſibi, quod neceſſarium eſt ab eo poſtulans, mugit. Aſinus rugit, equus hinnit. Ioel 1. *Ingemuit animal, mugierunt greges armenti, quia non eſt paſcua eis.* Et poſt. *Beſtia agri quaſi area ſitiens imbrem, ſuſpexerunt in te, &c.* Iob 12. *Interroga iumenta, & docebunt te; volucres cœli, & indicabunt tibi; loquere terræ, &c.* Item quidam volucres, vt columba & turtur, quod deſiderant gemendo indicant.

Item miluus futuram intemperiem timens, & frigus pedum ſentiens, & prædam quam deſiderat non habens, clamans quaſi ad Deum, affectus ſuos & defectus ei indicat. Item pulli hirundinum & coruorum, quando eſca eis deficit, ad eum clamant. *Qui dat iumentis eſcam ipſorum, &c.* Iſai. 33. *Sicut pullus hirundinis, &c.* Item aliqui piſces futuram tempeſtatem in fundo maris præſentiunt, ſupra ſaliunt, vt delphines. Alij ſuperius aſcendunt, & os aperiunt.

Item mouere debent exempla rationabilium creaturarum, videlicet Angelorum, qui non ceſſant ad Deum clamare continuè, & laudare; ſicut dicitur Iſai. 6. Apoc. 4. & 7.

Item in vitis patrum legitur, quod cum beatus Antonius ſolus in cella ſua rogaret Dominum vt oſtenderet ſibi, quid agendo ſaluaretur. Cum timeret ne inutiliter in cella ſederet, apparuit ei Angelus in ſimilitudinem eius, orationi incumbens diu, & poſt ſurgens funiculum faciebat; quo facto ad orationem ibat, & poſt inde ſurgens funiculum detorquebat; & poſt orabat, & poſt funiculum reficiebat. Et cum hoc pluries iterans feciſſet, dixit ei Angelus: Antoni, hoc fac & ſaluaberis. *Exempla.*

Item cum in quodam monaſterio fratres in quadam nocte ſolemni multum in diuinis laudibus laboraſſent, cuidam eorum ſancto viro apparuerunt Angeli, euntes & redeuntes per chorum cum inſtrumentis muſicis, Deum laudantes; & fratribus Deum laudantibus applaudentes, & ad laudes diuinas hylariter excitantes.

Item ad hoc mouere debent exempla Sanctorum, & principaliter Sancti Sanctorum; qui in ſcriptura ſua doctrinam orandi tradidit, & pro ea docenda de cœlo deſcendit. Quam ſic perfectè, ſtudioſè, & vigilanter, tradidit; monendo, ſuadendo, inuitando, ac etiam excitando, verbis pariter & exemplis, quod nihil omiſit de contingentibus; inſtruens quid, quando, vbi, qualiter, & propter, quid, & ſub qua forma verborum ſit orandum. Et hæc omnia non tam verbis docuit quam exemplis. Licet enim tota die diſcurrendo, prædicando, diſputando, miracula faciendo propter ſalutem hominum laboraſſet; nihilominus dimiſſis turbis ſolitaria loca vel deſerta petebat, montem aſcendebat, in quo ſolus in oratione vigilans pernoctabat: ſicut dicitur Matth. 14. Marc. 6. Luc. 6. Item propter nullam deſolationem, triſtitiam vel mortis anguſtiam orationis ſtudium omittebat: ſed factus in agonia prolixius orabat, & factus eſt ſudor eius, &c. Deinde pendens in cruce continuans orationem, orando clamans & lachrymans expirauit. *Exempla Chriſti.*

Ad hoc etiam mouere debent exempla ſanctorum tam noui quam veteris teſtamenti. Exempla de Moyſe, Aaron, & alijs. Exemplum de Iudith 8. De Heſter, quæ ſemper in omni periculo ad orationis refugium recurrebat. Exemplum de Tob. & Sara. To. 3. De Anna matre Samuelis 1. Reg. 1. De Dauid, quod ita fuit in oratione aſſiduus, quod non ſufficiebat ei dies, niſi etiam in orationibus pernoctaret. Sicut patet, quia licèt veſpere & mane & meridie oraret, immo ſepties in die laudes ei caneret, nihilominus tamen media nocte ſurgebat ad confitendum confeſſione laudis. Exemplum etiam de Ezechia, Ioſia, Iſaia, Hiere. & ſic de alijs. *Exempla Sanctorum veteris teſtamenti.*

Ad exempla ſanctorum noui teſtamenti tranſcurrendo perfunctoriè veniamus: exemplum Beatæ Virginis, quæ pauca legitur fuiſſe locuta, niſi verba orationis, aut laudis, gratiarum actionis. *Exempla Sanctorum noui teſtamenti.*

Item exemplum Apoſtolorum, & diſcipulorum, qui omnes erant perſeuerantes in oratione in cenaculo, donec deſcendit ſuper eos Spiritus ſanctus in linguis igneis. Act. 2.

Item, de Beato Petro legitur, & idem ferè refert ipſe de ſe in itinerario Clementis, quod audito gallicantu, recordans, negationis ſuæ trinæ, ad orationem ſurgebat.

Item de Beato Bartholomæo legitur, quod centies in die, & centies in nocte genuflectebat ante Dominum.

De Beato Iacobo Iuſto legitur, quod ad modum cameli, aſſiduitate orandi in genibus callos contraxerat. Hic cum propter prædicationem & confeſſionem fidei, de pinnaculo templi à Iudæis eſſet præcipitatus, conuerſus ſuper genua pro eis orabat, & orando lapidabatur, & à quodam pertica fullonis percuſſus excerebratur.

Item exemplum Annæ prophetiſſæ, quæ non diſcedebat de templo, ſeruiens Deo in ieiunijs & obſecrationibus die ac nocte. Luc. 2.

Item exemplum Beatæ Ceciliæ de qua legitur, quod cum alij cantarent in organis, ipſa ſoli Deo decantabat orando, quæ nec diebus nec noctibus ceſſabat à colloquijs Dei, & orationibus.

Item Beatus Stephanus ab oratione non potuit reuocari turbine lapidum, ſed orando emiſit ſpiritum, Act. 7.

Item beata Agnes in medijs flammis expanſis manibus orabat &c. Et B. Vincentius erectis in cœlum luminibus Dominum precabatur. Et idem legitur fere de omnibus martyribus, quod in ipſis tormentis fortius Dominum deprecabantur.

Exempla.

Item in hiſtoria Eccleſiaſtica, lib. 5. legitur, quod cum quidam vir peritus, nomine Alexander, arte medicus, in ciuitate Lug. aſſiſteret pro tribunali, & compaſſus Martyribus, ſignis quibus poterat eos ad tolerantiam animaret, deprehenditur, inquiritur, ſe eſſe Chriſtianum confitetur, diuerſis generibus tormentorum affligitur, & cum per diuerſa tormenta laborarent tortores, vt eius orationem interrumperent, non potuerunt ab eo verbum extorquere, ſed ſemper magis erat immobilis in orationibus & Dei laudibus.

Item exempla ſanctorum confeſſorum Martini, Nicolai, Auguſtini, Hieronymi, Ambroſij, Benedicti, Franciſci, Dominici, aliorumque Monachorum. Et huiuſmodi quis enarrare ſufficiat, cum pene tota vita eorum fuerit lectio, & oratio.

2. Orandi neceſſitas.

Secundo ad orandum mouere nos debet orandi neceſſitas; tot namque pericula, deſolationes, afflictiones, vndique nos circumſtant, quod neceſſe habemus ad orationem recurrere. Pſalmus 39. *Circumdederunt me mala quorum non eſt numerus.* Ideo conſequenter orat dicens. *Complaceat tibi Domine vt eruas me &c.* De præſenti periculo timendo, & ſpirituali & corporali, habetur ſatis, in prima parte, vbi habentur multæ auctoritates, rationes, & exempla, per quæ patet quod in magno periculo exiſtentes in corpore & anima, habemus clamare ad Dominum, vt inuaſi à latronibus, vel oppreſſi à prædonibus infernalibus, vt obſeſſi ab hoſtibus, vt ſuccenſi vndique à deſiderijs & tentationibus carnalibus, vt ſuffocati quaſi in aqua voluptatum, vt videntes mortem ſpiritualem fratrum noſtrorum, debeamus frangere ſilentium, & clamare ad Dominum, & dicere: *Deus in adiutorium meum intende &c.* Propter iſta enim ipſi religioſi Monachi cum imminent, poſſunt ſilentium frangere, & adiutorium clamare. De futuro iudicio ſatis habetur ſecunda parte. Contra quod orandum eſt, vt dicit Dominus Luc. 21. *Vigilate itaque omni tempore, vt digni efficiamini effugere hæc omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante faciem filij hominis.*

3. Cultus eius nobilitas.

Tertio ad orandum mouere nos debet cultus eius nobilitas; quia non eſt officium ruſticorum, vt eſt fodere, arare, putare, &c. ſed eſt officium filij Dei, & matris eius, & officium Sanctorum, & Angelorum. Filius enim Dei & mater eius hoc officium habuerunt & exercuerunt, & ſancti eius ſpecialiter in terris, & retinent in cœlis, vt orent pro nobis ibi inceſſanter. 1. Reg. 2. Dixit Samuel ad populum. *Abſit à me vt ceſſem orare pro vobis.* Et de Hieremia dicitur 2. Macha. 15. *Hic eſt qui multum orat pro populo &c.* Beatus etiam Petrus dicit 2. Petr. 1. *Dabo operam frequenter vos habere poſt obitum meum.* Officium Angelorum eſt orationes noſtras offerre Deo, ſicut dicit Angelus. Tob. 12. *Quando orabas tu & Sara nurus tua, ego obtuli orationes veſtras in conſpectu Dei.* Et officium filij Dei ſpecialiter eſt orationes noſtras præſentare Deo patri. Vnde in omni oratione quæ dirigitur ad patrem, ponitur iſta cauda, per Dominum Ieſum Chriſtum. Bernard. *Securum habes acceſſum ad Deum homo, vbi habes filium ante patrem, & matrem ante filium. Mater namque oſtendit filio pectus & vbera, filius oſtendit patri latus & vulnera, nec vlla poterit eſſe repulſa, vbi tot concurrunt charitatis inſignia.* 1. Ioann. 2. *Aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum, &c.* Item eſt officium Spiritus ſancti, quod facit in nobis. Roman. 8. *Ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Quod ſit officium Sanctorum &c. Apoc. 8. *Aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum.*

Orare eſt officium Chriſti & Sanctorum.

Item honorabile eſt officium; quia qui orat cum Deo loquitur. Magnus honor eſt loqui frequenter cum aliquo magno Principe, maior cum Rege, multo fortius cum Rege Regum. Iſidor. *Cum oramus, cum Deo loquimur, cum autem legimus, ipſe nobiſcum loquitur.* Magna igitur eſt orationis dignitas, quia ipſe Deus, & tota curia cœleſtis, attenta eſt audire orationes noſtras, & laudes; & delectantur in eis: & ipſi Angeli orationes & laudes Deo referunt & offerunt. Pſalmus 67. *Præuenerunt Principes coniuncti pſallentibus,* ſcilicet hominibus, &c. Item 137. *in conſpectu Angelorum pſallam tibi, &c.* id eſt conſpicientibus Angelis; vel conſpiciendo Angelos, qui orationibus noſtris attendunt, & eas deferunt. Canticor. 8. *Quæ habitas in hortis, amici auſcultant: fac me audire vocem tuam.* 1. Corinth. 4. *Spectaculum facti ſumus Angelis & hominibus.*

Orare eſt officium honorabile.

4. Orandi facilitas.

Quarto mouere debet ad orandum orandi facilitas & inexcuſabilitas; quia hoc opus de facili poteſt fieri, & ita inexcuſabile eſt; ſecundum quod in Pſalm. 41. dicitur. *Apud me oratio Deo vitæ meæ,* dicit Gloſſ. *Apud iuſtum ſemper eſt quod dare poteſt, ſcilicet oratio, quam ſi non poteſt dare voce, poteſt eam ſemper dare mente, vt ſemper oret bonum deſiderando & volendo.* De hoc Theſauro bonæ voluntatis & deſiderij, qui plus dat plus habet. Vnde miſer eſt qui de hoc dando parcus eſt, quando minus dat minus ei remanet, qui plus dat plus habet. Lucæ 19. *Habenti dabitur, &c.* Non enim infirmitate aut paupertate ſe poteſt excuſare homo. Cui ſi diceretur, ieiuna, poſſet reſpondere non poſſum, quia infirmus ſum. Si dicitur ei, fac eleemoſynam, poteſt reſpondere, non poſſum, quia pauper ſum. Si dicitur ora, non poteſt hoc dicere, quia ſi non poteſt orare voce, poteſt orare corde, vt dictum eſt. Ipſa enim bona voluntas & deſiderium orandi, eſt oratio.

Quinto mouere debet ad orandum multiplex vtilitas, de cuius vtilitate multiplici dicetur inferius.

De facientibus orationem Deo gratam.

DISTINCTIO XXXIII.

Circa decimumquintum, ſcilicet *qualis debeat eſſe oratio ad hoc quod ſit Deo grata.* Sciendum, quod quædam ſunt ad orationem præparatiua, quædam expedientia, & quædam integrantia. Porro ad orationem præparatiua ſeu diſpoſitiua ſunt quatuor videlicet, ſacra lectio ſtudioſa, meditatio ſerioſa, ieiunium parcitatis, & officium pietatis.

Ad orationẽ quædã ſunt præparatiua quædam expedientia, quædam integrantia. Præparatiua ſunt quatuor

1. Sacra lectio.

Primo quidem ad orationem præparat & diſponit ſacra lectio, quia lectio ſacræ ſcripturæ quam aliquis concipit ſtudendo, legendo, prædicando, vel etiam audiendo, parit cognitionem, cognitio compunctionem, compunctio orationem. Sicut exemplum habemus 2. Paral. 34. vbi Sapham ſcriba dixit Ioſiæ. *Tradidit mihi Helchias ſacerdos hunc librum; quem cum præſente Rege recitaſſet, audiſſetque ille verba*

legis, ſcidit veſtimenta ſua, & præcepit Helchiæ &c. dicens: *Ite & orate Dominum pro me.* Item Nehe. 8. *Cum aperuiſſet Eſdras librum coram omni populo:* Sequitur. *Incuruati ſunt & adorauerunt Deum proni in terram.* Ratio habetur 2. Eſdræ 9. Item Hierem. 36. legimus, quod Hieremias clauſus in carcere, quia non poterat ad prædicandum exire, præcepit Baruch quod librum in quo ſcripſerat verba Domini, legeret omni populo, dicens ei; *leges eis ſi forte cadat oratio eorum in conſpectu Domini.* Item 1. Timoth. quarto. *Sanctificatur creatura*, id eſt homo *per verbum Dei & orationem.* Per verbũ inquam inſpiratum, lectum, auditum, vel etiam prędicatum. Sic igitur patet, quod ſacra lectio diſponit ad orationem.

2. Serioſa meditatio.

Secvndo ad orationem præparat & diſponit meditatio ſerioſa, non diſtrahens, non retrahens, non abſtinens, ſed ſolum meditatio attrahens, & ſurſum eleuans, & dirigens mentem in Deum; talis præparat ad orationem: propter quod dicitur Eccleſiaſtici 18. *ante orationem præpara animam tuam.* Debet enim homo omnes curas extrinſecas à ſe penitus amouere, diſtractiones abijcere, ſenſus exteriores claudere, & cor ſuum in ſe recolligere. Sicut docet idem Sapient. Eccleſiaſtici 30. *Contine & congrega cor tuum in ſanctitate eius.*

Simile.

Adverte quod reus ante ſententiam iudicis diligenter cogitat, quomodo poſſit iudicem ad miſericordiam flectere: pauper eleemoſynam petiturus cogitat, quomodo poſſit cor diuitis efficacius, ad pietatem mouere. Aduocatus ſolicitè meditatur rationes, quibus cauſam ſuam poſſit facere meliorem; & ſponſa meditatur, quibus verbis & modis cor ſponſi dulcius alliciat ad amorem. Qua fronte, qua temeritate, qua præſumptione audebit homo ſine meditatione præuia ſacra verba reſonare, coram ſummo iudice reus accedere; coram ſummæ maieſtate, etiam ſummis ſpiritibus tremenda, non præmeditatus aſſiſtere. Ideo dicebat Pſalmus 76. *Meditatus ſum nocte cum corde meo, exercitabar* in oratione, *& ſcopebam ſpiritum meum.* Meditatio namque docet quid & qualiter ſit orandum, diſponit & ordinat animum, & regulat mentem, & eleuat cor in Deum Pſalmus 18. *Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper.* Idem 38. *in meditatione mea exardeſcet ignis:*

Meditatio igitur eſt quoddam pręparatorium & directorium orationis. Bernardus. *Meditatio quid deſit docet, oratio ne deſit impetrat.*

Simile.

Aduerte quod nullus audet coram rege mortali verbum præponere, maximè vbi poſſet eſſe damnum vel commodum, honor vel opprobrium, niſi præmeditatus. Nullus auderet populo prædicare, nec Doctor in ſcholis legerę, niſi præmeditatione & deliberatione debita præcedente. Ex his concluditur, quod non poteſt eſſe oratio deuota, attenta, humilis, & diſcreta, & ſic de alijs conditionibus, quæ in oratione Deo grata requiruntur, ſicut infra patebit, niſi præparatiua meditatio præmittatur.

3. Ieiunium ſobrietatis.

Tertio ad orationem diſponit ſobrietatis ieiunium. Tobiæ 12. *Bona eſt oratio cum ieiunio.* Auguſtin. *Sola illa oratio pingueſcit, quam macies paſcit carnis.* Ideo iſti ieiunando obtinuerunt quod petiuerunt, quia orationi ieiunium coniunxerunt. Elyas 1. Reg. 19. Iudith 8. Heſter 4. & 14. Et filij captiuitatis. Eſdræ 8. *Ieiunauimus & rogauimus, & venerunt nobis cuncta proſperè.* Nehe. 1. *Ieiunabam & orabam, &c.* Et Danielis 10. *Poſui faciem meam ad Dominum rogare & deprecari cum ieiunio, &cæt.* Similiter Niniuitæ, Ion. 3. Et Anna Propheta Luc. 2. Item Andreas ieiunans & orans, obtinet ſalutem Nicolai, de quo ſupra.

4. Pietatis exercitium.

Qvarto ad orationem diſponit pietatis exercitium. Pius enim dominus pietatem exercentibus libenter ſuam pietatem impendit. Tob. 12. *Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna.* Ibidem. *Quando orabas cum lachrymis, & ſepeliebas mortuos, ego obtuli orationem tuam Deo.* Et Act. 10. dicit Angelus Cornelio. *Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ, aſcenderunt in conſpectu Dei.* Econtra dicitur Prouerb. 21. *Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, clamabit & ipſe, & non exaudietur.* Et 28. *Qui declinat aures ſuas ne audiat legem*, ſcilicet charitatis, & pietatis, *oratio eius fiet execrabilis.* Et quia non minoris eſt meriti pietas ſpiritualis quàm corporalis, ſi pietas vel miſericordia corporalis diſponit & præparat viam ad orationem, vt oſtenſum eſt; multo magis miſericordia ſpiritualis diſponit, cuiuſmodi eſt indulgere pœnitenti. Matth. 5. *Si offers munus tuum ad altare, &c.* Marc. 11. *Cum ſtabitis ad orandum, dimitte ſi quid habetis, & pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.* Matth. 6. *dimitte nobis debita noſtra, &c.* Matth. 17. *Serue nequam &c.* Eccl. 28. *Remitte proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur.* Et poſt. *Homo homini ſeruat iram, & à Deo quærit medelam.* Beda. *Duæ ſunt alæ, quibus oratio ad Deum volat; dare, & remittere.* Opus etiam pietatis eſt pro inimicis orare. Sicut docet Dominus Matth. 6. *Benefacite his qui oderunt vos, orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, ſicut & pater veſter cœleſtis, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos.* Talis fuit oratio Samuelis 1. Reg. 12. *Abſit à me vt ceſſem orare pro vobis.* Talis enim fuit oratio Chriſti Luc. 23. *Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt.* Et Stephani Act. 7. *Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum.*

De facientibus orationem expeditam.

Quatuor ſunt orationem expedientia.

Qvædam ſunt orationem expedientia, tanquam videlicet remouentia prohibens. Et iſta ſunt quatuor, puritas affectionis, ſerenitas tranquillationis, humilitas ſubiectionis, fidelitas intentionis.

1. Puritas affectionis.

Primo quidem puritas affectionis requiritur ad orationem tanquam remouens prohibens. Oportet enim quod orans ſit ſine conſcientia peccati mortalis, id eſt quod non habeat voluntatem peccandi, vel in peccato manendi. Iſa. 1. *Cum multiplicaueritis orationem non exaudiam: manus enim veſtræ plenæ ſunt ſanguine.* Idem 60. *iniquitates veſtræ, &c.* Et poſt. *Et peccata veſtra abſconderunt faciem Domini à vobis, ne ipſe exaudiret.* Et Ioan. 9. *Peccatores non exaudiuit Deus*, dixit cœcus natus. Pſalm. *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Immunda erat cogitatio Antiochi, de quo 2. Mach. 9. *Rogabat Dominum ſceleſtus, à quo non erat miſericordiam conſecuturus, &c.* Item debet eſſe munda à ſordidis cogitationibus, vt ſi illuc veniant, ibi non quieſcant, ſed ſtatim expellantur. Eccleſ. 11. *Muſcæ morientes perdunt vnguenti ſuauitatem.* Ad hoc facit exemplum ſupra poſitum de pane facto ſordido.

In vitis patrum dixit quidam pater. Diabolus inimicus tuus eſt, non ceſſat in te proijcere quicquid ſordidum inuenerit, cum te inuenerit occupatum in oratione; & tu illud ei reijce, & procede. Item dixit quidam patrum. Sicut in fonte turbato non poteſt quis videre faciem ſuam, ita mens occupata cogitationibus immundis non poteſt orare Deum in contemplatione.

2. Serenitas tranquillationis.

Secvndo requiritur ſerenitas tranquillationis, vt fiat oratio tranquilla mente, & ſereno corde; quia vt dicitur 3. Reg. 19. *Non in turbine Dominus, ſed in ſibilo auræ tenuis, ibi Dominus.* Item vt fiat in quieto tempore. Tren. 3. *Conſurge & lauda in principio vigiliarum &c. Media nocte, &c.* Eccl. 39. *Iuſtus cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo &c.* Sapient. 16. *Oportet ſolem præuenire ad benedictionem, &c.* Item in loco quieto debet fieri. Vnde locus orationis erat ſpecialiter in templo quod eſt in Hieruſalem, quæ interpretatur pacifica. Sic Dominus Marc. 1. *valde diluculo abijt in deſertum locum, ibique orabat.* Bernard. *Quando nocturnus ſoper profundum inducit ſilentium, tunc purior & ſecurior eſt oratio, nullo ſtrepitu, nullo clamore turbata, nulla aſpicientium laude tentata.*

Oratio requirit tranquillam mentem, quietum tempus & quietum locum.

Serenitatem cordis impediunt aues, ideſt cogitationes vanæ gloriæ. Ideo Abraham abigebat aues ſuper eius ſacrificium deſcendentes. Gen. 15. Item muſcæ, ideſt ſolicitudines mundiales, quæ mole-

A ſtant mentem pungunt & inficiunt. Exod. 8. *Venit muſca grauiſſima in domos Pharaonis, &c.* Sequitur. *Corrupta eſt terra ab huiuſmodi muſcis.* Et infra ait Moyſes. *Orabo Dominum, & recedet muſca.* Item ſerenitatem cordis impediunt ranæ, id eſt cogitationes & affectiones carnales. Quia ranæ ſunt ventroſæ ſignificant guloſitatem. Item ſunt garrulæ, quia vitium gulæ ſequitur loquacitas, ſicut ait Gregor. 1. moral. Item morantur in lutoſis locis, & ſignificant luxuriæ vilitatem. De huiuſmodi ranis dicitur Exod. 8. *Aſcenderunt ranæ, & operuerunt terram Ægypti.* Sequitur. *Orate pro me Dominum, vt auferat à me ranas.* Item ſerenitatem cordis impediunt ſerpentes, id eſt tentationes Dæmonum venenatæ. Numeri 21. *Ora Dominum vt tollat à nobis ſerpentes.* Diabolus enim omne bonum nititur impedire, B maximè fructum orationis. Ipſe ſiquidem eſt inimicus homo ſuperſeminans zizaniam, vt ſuffocet tritici fructum. Matth. 13. *Inimicus homo hoc fecit:* quia in oratione diuerſas cogitationes immittit, per quas homines ab oratione retrahit, quæ ſunt *immiſſiones per Angelos malos.*

Exemplum. In vita ſanctæ Iulianæ legitur, quod cum eſſet incarcerata propter fidem, apparuit ei Diabolus in forma Angeli lucis dicens; quod ipſe eſſet Angelus lucis, ad eam conſolandam miſſus. Cum autem ipſa timeret, & hæſitaret; reuelatum eſt ei in ſecreto, quod acciperet & ligaret eum, & verberaret ſua catena, vſquequo indicaret ei quis eſſet. Quod cum feciſſet, ei indicauit quod erat princeps Dæmoniorum, mittens alios Dæmones ad homines ſeducendum & tentandum. C De quo ſi non facerent ad voluntatem ſuam, cum reuertebantur verberabantur ab eo. Et inter alia quæ faciebat per ſe, & per alios, laborabat quomodo orantibus auferret fructum orationis, immittendo, & imaginationes rerum ſecularium, & quæ obliti fuiſſent, vel facere vel ordinare in domibus ſuis, vel periculosè dimiſſa fuiſſent ibi, vt eos ſic ab orationibus reuocaret.

Exemplum. Item in vita Beati Benedicti legitur, & habetur Dial. 2. quod cum in quodam monaſterio quod ipſe conſtruxerat, eſſet quidam monachus qui non poterat ſtare cum alijs ad orationem, & multoties eſſet correptus ab Abbate monaſterij, nec corrigeret ſe, ſed exiret ſemper quaſi pro aliqua re ſæculari facienda. Significatum eſt hoc Beato Benedicto; qui cum veniſſet, D & oratum fuiſſet per biduum, & iſte exiret ſemper: ait Beatus Benedictus. Nunquid videtis quid extrahat hunc monachum? dixit ergo Pontiano Abbati illius monaſterij & Mauro in ſecreto, vt orarent, vt Deus hoc ei intimaret; & vidit poſt biduanas orationes Maurus Abbas, quod dictus monachus extrahebatur per veſtimenti fimbriam à paruulo nigro, & educebatur. Cum autem finita oratione Benedictus egrederetur & inueniſſet dictum monachum extra; eum virga percuſſit, tunc quaſi ſi ad ictum eius fugiſſet Dæmon, in oratione immobilis perſtitit & permanſit.

Exemplum. Diabolus facit de homine ſicut fecit miles de equo quem lucratus eſt. De quo refert magiſter Iac. quod quidam Epiſcopus habebat optimum equum, E quem cum nollet dare cuidam fratri ſuo militi, quæſiuit dictus miles à quodam ſocio Epiſcopi, quid diceret ſæpius Epiſcopus equitando illum equum, dixit ei, quod dicendo horas *Deus in adiutorium meum &c.* Cum autem accepiſſet eum mutuo, & per triduum eum equitans, tota die *Deus in adiutorium meum, &c.* dicebat, equum pungens calcaribus: infra triduum autem aptauit ita equum, quod quandocumque *Deus in adiutorium meum &c.* dicebatur equo, tot ſaltus dabat, quòd non poterat retineri. Cum autem reddidiſſet eum epiſcopo, cum horas incipiebat ita ſaltabat, quòd fere Epiſcopum præcipitabat. Quod videns miles dixit: Domine iſte equus quem non poteſtis retinere, non eſt vobis vtilis, quia præcipitabit vos. ſed potius mihi, quia bene contendam, & domabo A feritatem eius. Et ideo Epiſcopus tanquam inquietum & inutilem dedit eum militi. Similis huic equo eſt homo inquietus in oratione, qui ad modicam puncturam Diabolicæ tentationis, vel corporalis afflictionis, vel etiam pulicis, cum alij diuinum adiutorium inuocant, ipſi fugiunt Dominum; & ſic Diabolus lucratur eos.

Item hoc eſt contra illos qui linguam domare non poſſunt. Iacob. 3. *Omnis natura beſtiarum domari poteſt, &c.* Item hoc eſt contra illos quos ſermo Dei, domare non poteſt.

Item facit Diabolus ſicut fecit Euilmerodach, de quo dicitur in Babylonica hiſtoria, quod mortuo patre timens ne reſurgeret, & regnum ei auferret, de B conſilio aliquorum, cor patris in multas partes diuiſit, & diuerſis vulturibus tradidit. Dixeruntque quod pater non reſurgeret donec dicti vultures in vnum conuenirent. *Simile.* Ita Diabolus timens ne homo reſurgat, & regnum cœlorum orando acquirat. Cor humanum cum orat homo diuidit, & proijcit quaſi diuerſis malis cogitationibus & ſolicitudinibus.

Item in collationibus patrum 5. lib. legitur, quod cum quidam frater diu in eremo vitæ contemplatiuæ ſtuduiſſet, & amici ſui carnales literas pluries miſiſſent ei de terra ſua, accipiens earum faſciculum, proiecit in ignem, dicens: Ite in ignem cogitationes patriæ pariter concremandæ, ne me ad ea quæ deſerui reuocetis, & me tentetis.

Exemplum. Legitur quod quidam bonus homo, vt poſſet liberius C vacare orationi & prædicationi, omnibus abrenunciauit, vno aſino retento, per quem portaretur per parochias ad prædicandum. Cum autem eſſet in aliqua parochia, aut meditans, aut orans, aut prædicans, aut celebrans; cum deberet cogitare & attendere in his quæ faciebat, occurrebat ei cogitatio de aſino ſuo quem foris reliquerat, vel ne ei furaretur, vel ne à lupo voraretur, & huiuſmodi. Videns hoc quod vix poſſet reuocare cor ſuum ad hoc; coram omnibus licentiauit aſinum ſuum, dicens, quod magis volebat amittere aſinum ſuum, quam cor ſuum & orationem. Pſalm. 39. *Cor meum dereliquit me, &c.*

Exemplum. Item magiſter Iacobus dicebat, quod quidam clericus conquerebatur de hoc, quod non poſſet diu cor ſuum retinere in oratione. Cum autem alius hoc audiens iactaret ſe quod bene ibi cor ſuum tenebat; dixit D ei alius, quod daret ei equum ſuum, ſi ita continuè teneret ibi cor ſuum, quod non cogitaret alibi, vſquequo dixiſſet vnum *Pater noſter*: & econtra ſi non faceret daret ei ipſe ſuum. Cum autem huic conditioni conſenſiſſent, & alius iuraret ſe dicturum veritatem, requiſitus poſtea de ea dicenda per iuramentum, recognouit quod in fine *Pater noſter*, incepit gaudere de hoc quod equum lucrabatur, & cogitare vtrum ſella eſſet de pactione; & ita pro modico gaudio amiſit ſellam, & equum ſuum, & alterius.

Simile. Item dicebat quidam quod cor humanum erat quaſi auis venatica, quæ cum tenetur in manu, audito modico ſonitu nititur aduolare, ſed tenens eam quibuſdam vinculis quę tenet in manu, eam reuocat ſuper manum. E Et cum tranſit per locum vbi eſt ſtrepitus, carnes rubeas tenet ei ante oculos ad roſtrum, vt attenta ibi non attendat ad ſtrepitum: ſic cor in oratione, vt auis aduolare nititur ad ſtrepitum tentationum. Debet autem homo illud reuocare vinculis timoris & amoris Dei, & carnes Chriſti cruentas ante oculos eius ponere, & in refectione earum cor detinere & occupare.

3. Humilitas ſubiectionis. Tertio in oratione requiritur humilitas ſubiectionis. Pſalm. 36. *Subditus eſto Domino & ora eum.* Qui enim humiliter orat, mouet efficacius, & impetrat facilius. Vnde Luc. 18. dicitur. *Duo homines aſcendebant in templum vt orarent, vnus Phariſæus, & alter Publicanus.* Publicani oratio ſeipſum humiliter accuſantis dicendo; *Deus propitius eſto mihi peccatori*, fuit diuinitus accepta: Phariſæi vero ſeipſum per iactantiam collau-

dantis, & alios per ſuperbiam temerè contemnentis, fuit oratio reprobata. Pſalm. 101. *Reſpexit in orationem humilium.* Eccleſ. 35. Oratio humiliantis ſe, penetrat nubes &c. Iudith. 9. *Humilium ſemper tibi placuit deprecatio.* Humilis fuit oratio Abrahæ, ideo placuit Deo, & petitum obtinuit. Geneſ. 18. *Loquar ad Dominum, &c.* Item oratio Heſter, eiuſdem 14. Similiter Chananeæ. Matth. 15. Similiter filij prodigi dicentis, *Pater peccaui, &c.* Luc. 15. Dicebat quidam quod veraciter docent orare Trutanni, qui ſe quantum poſſunt in habitu & voce incuruant, & proſternunt ſe; vulnera, & vlcera, & paupertatem, nuditatem, infirmitates ſuas, & defectus ſuos, & infortunia ſua eis oſtendunt à quibus petunt. Similiter & fures damnati, qui ante iudicem ſe humiliant, & promittunt emendam lugentes, docent nos orare.

4. Fidelitas intentionis.

Qvarto in oratione requiritur fidelitas intentionis, vt oret homo cum ſpe & fiducia impetrandi. Iac. 1. *Poſtulet in fide nihil hæſitans.* Bernard. *Indignus cæleſtis benedictione conuincitur, qui Deum dubio quærit affectu.* Item Bernard. De diligendo Deo. *Ad Dei beneficia obtinenda, & retinenda, & obſeruanda, neceſſaria ſunt præſidia ſedula & longanimis orationis: In qua tanta ſit fides, vt ſperet anima; tanta deuotio, vt Deum cogere videatur; tantus amor, vt omnia quæ petit in oratione ſe ſentiat obtinere; tam benigna humilitas in omnibus vt non ſuam ſed Dei præoptet fieri voluntatem; habeat cordis puritatem, oris munditiam, &c.* Iacob. 5. *Oratio fidei curabit infirmum:* quia hanc diſcipuli non habuerunt, lunaticum curare non potuerunt, vt dicit eis Dominus Matth. 17. *Non potuiſtis eum curare propter incredulitatem veſtram.* Nam & ſi quis ſuorum conſcius peccatorum, & de proprijs meritis diffidens, indignum ſe reputet exaudiri: tamen de immenſitate diuinæ miſericordiæ debet conſiderare, ſicut Manaſſes de peccatis ſuis ſemetipſum accuſans, & dicens 2. Paral. 33. *Peccaui ſuper numerum arenæ maris, & multiplicatæ ſunt iniquitates meæ, &c.* Sequitur. *Peccaui Domine, peccaui, & iniquitatem meam ego agnoſco, peto rogans te Domine remitte mihi: quia indignum ſaluabis me ſecundum magnam miſericordiam tuam.* Sed quantumcumque de peccatis ſuis ſe grauiter accuſaret, & de ſeipſo diffideret: quia tamen de Dei miſericordia confiſus eſt, meruit exaudiri; ſicut dicitur Paral. 33. *Deprecatus eſt Dominum, & obſecrauit intente, & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum in Hieruſalem in regnum ſuum.* Vnde Bernard. ait. *Interdum impediri ſolet oratio ex puſillanimitate ſpiritus, & timore immoderato. Hoc autem tunc ſolet fieri, cum ſic cogitat homo propriam indignitatem, vt non conuertat oculos ad diuinam benignitatem. Et ſicut periculum eſt, ſi fuerit oratio nimis timida: ſic in contraria parte non minus, imò maius periculum eſt, ſi fuerit temeraria: nec hoc dico, vt peccatoribus auferam orandi fiduciam, ſed volo eos orare tanquam gentem quæ peccatum fecerit, non iuſtitiam: orent pro indulgentia peccatorum ſuorum in animo contrito, & ſpiritu humilitatis, & cum diuina confidentia bonitatis.* Vnde 1. Ioan. 5. *Hæc eſt fiducia quam habemus ad Deum: quia quæcumque petierimus ſecundum voluntatem eius audiet nos.* Debemus igitur confidenter ab eo magna petere tanquam à Domino magno, ditiſſimo, potentiſſimo, & largiſſimo, ſi volumus obtinere; quia ad hoc nos inuitat, Ioan. 16. *Si quid petieritis &c.* Et poſt. *Petite & accipietis.* Non vult dare dimidium regnum, vt Aſſuerus Heſter, & Herodes filiæ ſaltanti, ſed plenum & integrum: dat enim Deus munera ſecundum magnificentiam principalem. Cum autem ſit ſummus, ſummum donum decet eum.

Exemplum.

Legitvr in geſtis Alexandri, quod cum quidam hiſtrio luſiſſet coram Rege Antygono, & placuiſſe videretur ei ludus, petiuit ab eo dictus ioculator vnum equum qui ſequeretur eum, & ſeruiret ei. Qui illuſit ei dicens, quod ipſe non erat dignus tanto munere. Cum autem ille repulſus, peteret ſaltem vnum denarium. Reſpondit Antygonus quod non decebat honorem regium dare tam paruum munus; & ſic nihil dedit ei, neque magnum neque paruum munus. Cum autem idem ioculator veniret ad Alexandrum, & luſiſſet coram eo, & ludus ei placeret, dixit ei quod peteret tanquam dignus aliqua remuneratione, cum ille timeret confundi ſi magnum peteret, petiuit paruulum munus, & cum ſuper hoc eum Alexander argueret, excuſauit ſe per factum Antygoni. Tunc Alexander dedit ei vnam ciuitatem, dicens: Etſi tu non es dignus tantum munus accipere vel petere, ego autem ſum dignus dare, & hoc decet magnitudinem meam. Ita Deus vult dare munus decens ſuam magnitudinem. Iniuriam facit Regi filius eius, qui petit ab eo coram tota eius curia ſotulares, & panem ad comedendum, & veſtium ſuarum reſarcionem, cum potius pater velit ei dare regnum, in quo omnia neceſſaria habebit.

Item nota, pauperes petunt hic & accipient in futuro regnum. Luc. 12. *Primum quærite regnum Dei, &c.* Nolite timere puſillus grex quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum. Econtra diuites accipiunt hic, & petent in futuro, & nihil inuenient; vt patet Luc. 16. de diuite dicente. *Pater Abraham, &c.* Pſalm. 75. *dormierunt ſomnum ſuum.*

De orationem integrantibus.

Quatuor ſunt orationem integrantia.

Qvædam ſunt orationem integrantia quæ ſunt quatuor. Attentionis ſedulitas. Feruor deuotionis. Diſcretionis ſagacitas, & vigor frequentationis.

1. Sedulitas attentionis.

Primvm quod ad orationem requiritur tanquam integrans ipſam, eſt ſedulitas attentionis. Oratio enim eſt quaſi quoddam familiare colloquium cum Deo, ſicut ait Iſid. *Quando oramus cum Deo loquimur, quando legimus Deus loquitur nobiſcum.* Et ſanctus Anſelm. ait. *Orationis tempore Chriſtianus homo cum Deo loquitur, conſideret fidelis anima quàm reuerenter humiliter & attente debet loqui cum ſummo Principe, quam timoratè cum ſummo iudice, quàm familiariter cum amico, quàm dulciter cum Sponſo dulciſſimo. Tota igitur attentione, toto affectu, & mentis adniſu loquatur homo cum Deo, ſine corruptione, ſine interruptione, & ſine mentis euagatione.* Sicut ait Apoſtol. 1. Cor. 12. *Orabo ſpiritu, orabo & mente; pſallam ſpiritu, pſallam & mente.* Nam ſicut dicit Saluator. Ioan. 4. *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Non enim plus delectatur Deus in oratione vocali ſine attentione mentali, quàm in garritu auium, vel in grunnitu porcorum. Orans Pſalm. 5. dicit Domino. *Intende voci orationis meæ, Rex meus, & Deus meus.* Et alibi 129. *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.*

Simile.

Sed ſi tu ipſe non attendis tibi, quomodo ſperas Deum intendere tibi, ſi cum Rege, vel Principe, vel alio magno viro non auderes tam irreuerenter loqui, quomodo æſtimas gratum eſſe Deo quod ſine deuotione, humilitate, timore, & reuerentia, præſumas loqui cum eo. Nonne conquerendo & reprobando loquitur Dominus contra tales dicens. Matth. 23. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* De hoc require ſupra, vbi dicitur quod in oratione requiritur ſerenitas. Item attentionem non habent in oratione dormitantes, ſicut oratio Apoſtolorum in Domini paſſione, cum inimicus eos expetere non ceſſaret. Ideo Dominus frequenter excitat eos, & incitat ad orationem. Matth. 24. *Vigilate & orate.* 1. Petr. 4. *Vigilate in orationibus.* Marc. 14. *Vigilate & orate &c.* Pſal. *Nocte mandauit Dominus canticum pſalmodiæ.*

Exemplum.

In quodam prioratu monachorum cum diu vigilaſſent monachi maiores in potationibus & confabulationibus, pulſantes ad matutinas eas incipiebant, & cito poſt dormiebant in pſalmodia, & quoſdam pueros eam dicere angariabant. Cum autem vnus eorum videret quod omnes obdormiſſent, innuit ſocijs quod tacerent. Cum autem aliquamdiu ſiluiſſent & luſiſſent, vnus eorum incepit clamare cum magno ſonitu: *Benedicamus Domino*, monachi autem illi expergefacti, ince-

perunt clamare cum alij, *Deo gratias*: & quilibet dormientium credidit quòd alij dixiſſent cum pueris: & credentes ſe dictas dixiſſe matutinas, ad lectos ſuos venerunt. Sic Diabolus multis furatur per ſomnum fructum orationis, ita vt nec Deo gratias dicant, ſed per totam noctem ſilent in vitijs, ſomno & delitijs abſorpti.

2. Feruor deuotionis.

Secundo in oratione requiritur feruor deuotionis. Eſt enim oratio ſicut *thymiama boni odoris, & ſicut virgula fumi ex aromatibus*. Cantic. tertio. Sicut cera & thus liqueſcent in igne, & ſicut incenſum odoriferum. Pſalmus 140. *Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Attende quòd incenſum non redolet, nec odoris ſui ſuauitatem emittit, niſi ſuperpoſitum carbonibus incendatur: Sic nec oratio redolet coram Deo, niſi à corde proceſſerit inflammato. Vnde in ſignum acceptationis diuinæ, deſcendebat ignis de cœlo ſuper ſacrificia iuſtorum, ſicut patet de ſacrificio Elyæ 3. Reg. 18. Et de ſacrificio Gedeonis. Iudic. 6. Et de ſacrificio Manue Iudic. 13. Et de ſacrificio ſacerdotum 2. Machab 3. Oratio igitur non tepida ſed deuotione feruida placet Deo. Vnde Apoc. 8. dicitur, quod *alius Angelus venit*, id eſt homo in oratione deuotus. Orando enim aſſumit homo officium Angelorum, ideo dicitur, *Angelus ſtetit ante altare*, id eſt Chriſtum ſuper quod ſacrificia noſtra offerenda ſunt, *habens thuribulum aureum*. Thuribulum iſtud eſt cor deuotum inferius clauſum ad terrena, ſuperius aliqualiter apertum ad cœleſtia, carbonibus ardentibus plenum, id eſt feruidis affectionibus inflammatum. Super hos carbones ponendum eſt incenſum, id eſt ſuper affectiones ardentes mundanda eſt oratio. Hoc autem thuribulum dicitur aureum: quia hæc omnia debent ex charitate procedere, quæ per aurum deſignatur. Sequitur. *Et data ſunt ei incenſa multa*, vt daret de orationibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum.

Nota feruenter oranti adduntur orationes Sanctorum omnium, quia omnes ſancti orant pro eo, & ſuas orationes adiungunt eius orationi, vt potentior & feruentior fiat coram Deo. Ait enim Pſalm. *Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.* Et quia talis oratio multum eſt grata Deo: ideo ſequitur: *& aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.* Fumus iſte extricat omne genus Dæmoniorum To. 6. Vnde per orationem abſtulit Moyſes ſerpentes. Numeri 21. *Ora pro nobis, vt tollat Deus à nobis ſerpentes. Orauitque Moyſes pro populo.* Serpentes venenoſi ſunt Dæmones, qui per orationis efficaciam effugantur. Vnde oratio poteſt dici carmen Dæmonum fugatiuum. De feruore deuotæ orationis ait Bernard. *Periculum eſt ſi ſit oratio tepida, & non ex viua affectione procedens. Nam in aſcenſu ſuo langueſcit & deficit, eo quod non habeat vigorem. Quæ vero fidelis feruens & humilis fuerit, cœlum ſine dubio penetrabit.* Non enim ſufficit in oratione vocali attendere ad verba quæ dicuntur, niſi cum feruore ſpiritus proferantur.

Nec in oratione mentali ſufficit ſimplex ſpeculatio, ſeu tranſitoria meditatio; niſi fiat ſpiritus excitatio, & quædam impreſſio virtualis. Vnde in oratione vocali, verbis ad deuotionem pertinentibus, & deuotionem excitantibus, nec non & alijs ſignis mentem mouentibus, ſicut ſunt genuum flexiones, manuum eleuationes, inclinationes corporis, pectoris tunſiones & huiuſmodi, vtendum eſt ad mentem eleuandum in Deum, & deuotionis ſpiritum excitandum. Sicut Auguſt. dicit. *Verbis & alijs ſignis ad augendum ſanctum deſiderium noſipſos excitamus.* Iſta tamen non ſufficiunt ad ſuccendendum hunc feruorem, niſi Spiritus ſancti flatus adueniat. Sicut ait. Bernard. *Tepida eſt omnis oratio, niſi eam præcedat inſpiratio.* Eccleſiaſtici 28. *Secundum ligna ſiluæ exardeſcet ignis*: Ligna ſunt diuerſæ meditationes de Deo, ex quibus ſurgunt diuerſæ affectiones feruentes. Bernardus. *Debet proficiens in oratione moneri, vt quanta puritate cordis poteſt, curet intendere in eum cui offert orationis ſacrificium, & in oratione ei offerre ſeipſum; intendere debet quis offert, intelligere quid offert, & quanto magis videt qui offert, & cui offert; tanto magis eius affectus ferueſcit, & in meditatione eius exardeſcit ignis.* Auguſtin. *Tanto dignior in oratione fit effectus, quanto feruentior præcedit affectus.*

In vitis patrum dicit Abbas Iſaac. Cum fratres conueniſſent, ad comedendum Agapem, & loquerentur adinuicem, increpauit eos dicens. Tacete fratres: ego enim ſcio hic vnum fratrem comedentem nobiſcum, cuius oratio aſcendit in conſpectu Dei velut ignis.

Exemplum.

Item in vitis patrum Abbas Macharius Ægyptius duos iuuenes venientes in cella collocauit. Cum autem viſitaret eos, finxit ſe velle dormire in cella eorum illa nocte. Cum autem ſeceſſiſſent ad loca ſua ad dormiendum eis aſſignata, rogauit Macharius Dominum vt oſtenderet ei quomodo proficerent; ſurgentes tunc vidit eos ad orationem, & vidit lumen de cœlo ſuper eos infundi, quod tamen ipſi non viderunt; & vidit Dæmones ad modum muſcarum volitantes, & ſuper os & oculos minoris reſidere volentes; ſed Angelus aderat cum romphea ignea defendens eum, & de ore eius aduerſus ſingulos facula egredi videbatur. Ad maiorem non poterant Dæmones accedere, de cuius ore maximus ignis exire videbatur, & in cœlum tendere. Cum eſſet prope diem accumbunt. Macharius autem cognouit per hæc minorem tentatum, & maiorem perfectum, ſeque orationibus eorum recommendans diſceſſit. Poſt paucos dies maior in pace recipitur, poſt tres dies minor eum ſequitur. Et dixit quidam ſenex, ſicut muſcæ non audent reſidere ſuper ollam feruidam & bullientem, ſic nec dæmones ſuper mentem in oratione feruentem donec tepeſcat.

3. Subtilitas diſcretionis.

Tertio in oratione requiritur diſcretionis ſubtilitas. Debet autem hæc diſcretio cuſtodiri in petendo, vt videat orans quid & qualiter ſit petendum. Quid inquam, quia multi multa petunt in oratione, ſed non obtinent, quia petunt ſine diſcretione. Sicut enim Deus piè concedit quod piè & diſcretè petitur, ſic non minus piè negat quod inconſultè & non vtiliter poſtulatur. Aliqui namque petunt quod eſt contra honorem diuinum, vel quod eſt propriæ ſaluti contrarium, vel quod eſt in alterius nocumentum, Deus tales non exaudit. Sicut ait Iacob. 4. *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis*; imò talis oratio eſt eis in peccatum, ſicut in Pſalmo 108. dicitur. *Oratio eius fiat in peccatum.* Aliqui vero putant ſibi expedire quæ non expediunt. Vnde ait Apoſtolus Rom. 8. *Quid oremus ſicut oportet neſcimus.* Sicut patet in oratione filiorum Zebedæi Matth. 20. & Pauli de ſtimulo 2. Corinth. 11. Ideo Apoſtoli dixerunt Lucæ 11. *Domine doce nos orare.* Sciendum autem eſt quod Deus quandoque exaudit hominem ad votum, quandoque non ad votum, ſed ad meritum. Quædam enim non ſimpliciter denegantur, ſed vt congruo dentur tempore differuntur, vt ait Auguſt. quædam etiam denegantur, vt aliud vtilius conferatur. Aduertendum ergo, quod illa quæ manifeſtè ſunt ad Dei gloriam & honorem, & nobis neceſſaria ad ſalutem, ſecura mente poſſumus petere; ſicut ſunt omnia illa quæ in oratione Dominica continentur. Hæc enim breuiſſimè voluit comprehendere vt nullus de ignorantia excuſetur, nullus de prolixitate grauetur: vnde ait Matth. 6. *cum oratis dicite, Pater noſter, &c.* Quæ autem indifferentia, vel nobis ſunt dubia, debemus relinquere omnino diſpoſitioni diuinæ.

Quid petendum in oratione.

Item videat orans qualiter, quia ſcilicet breuiter ſine verborum ſuperfluorum multiplicatione, ſed non debet eſſe breuis oratio in affectione. Matth. 6. *Cum oratis nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt; putant enim &c.* Auguſt. *Diu orare non reprobabile nec inutile: Alius eſt ſermo multus; Alius diuturnus affectus. Abſit in oratione multa locutio, non deſit multa precatio; ſemper feruens perſeueret intentio, quæ frequenter omnia plus gemitibus*

In oratione vitandus ſermo multus.

quam

quam verbis agit. Item Matth. 6. *Sic orabitis pater noſter, &c.* Iſidorus de ſummo bono. *Fidei ſymbolum, & dominica oratio, pro tota lege paruulis Eccleſiæ ſufficit ad regna capeſcenda; omnis latitudo ſcripturarum in oratione dominica, & ſub hac breuitate concluditur.*

Exempla.

In vitis patrum interrogauerunt Abbatem Euagrium quomodo eſſet orandum; qui ait. In oratione non eſt multum loquendum, ſed extendite manus veſtras frequenter ad Deum, & dicite: Domine ſicut tu vis & ſcis, miſerere mei. Si eſt pugna in anima dicere debes. Deus adiuua me. Et ipſe ſciens quid expedit, facit nobiſcum miſericordiam.

In vitis patrum legitur de Thaide, quæ edocta fuit orare hæc verſus orientem, & dicere. Qui me plaſmaſti miſerere mei; vt habetur ſupra.

Item in vitis patrum de ruſtico quem docuerunt patres tres primos verſus pſalterij, dicentes eos poſſe ſufficere ei ad ſalutem: Supra *de miſericordia Dei.*

Exempla.

Ad hoc facit exemplum de muliere deuota, quæ in angulo maioris Eccleſiæ in oratione proſtrata perſeuerabat in oratione tota die, *Pater noſter*, & *Aue Maria*, & *Credo.* cum maxima deuotione iterabat; liqueſcens tota lachrymis. Epiſcopus autem illius Eccleſiæ illuc reſpiciens, videbat columbam deſcendentem de cœlo, & eius lachrymas haurientem: quod cum pluries vidiſſet, acceſſit inquirens ab ea quid oraret. Quo audito ait: O quam felix eſſes ſi ſcires pſalterium, & ſæpe diceres. Qui fecit eam pſalterium addiſcere, quod dedit ei. Cum autem illud diceret, Epiſcopus nec lachrymas videns, nec columbam ſicut prius, abſtulit ei pſalterium, præcipiens quod rediret ad conſuetas orationes. Quod cum feciſſet, redierunt & lachrymæ & deuotio, & columba vt ſolebat viſa eſt deſcendere, & lachrymas haurire.

Inter orandū vitanda ſunt hominum frequētia.

Item debet oratio eſſe diſcreta in fugiendo hominum frequentias, ſicut docet Dominus verbo Matth. 6. *Cum oratis nolite fieri ſicut hypocritæ, qui volunt in angulis platearum ſtantes orare.* Sequitur. *Tu autem cum oraueris, &c.* Et per euidentiam facti dans exemplum orandi, dimiſſa turba aſcendebat in montem ſolus orare, ſicut dicitur Matth. 14. Et quod plus eſt etiam à ſancto diſcipulorum collegio ſequeſtrabat ſe; ſicut dicitur Luc. 22. *Ipſe auulſus eſt ab eis, quantum eſt iactus lapidis, & poſitis genibus orabat.* Vnde Sancta Iudith prudenter egit, quæ in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretum cubiculum, ſcilicet ad orandum. De Sara etiam vxore Tobiæ iunioris dicitur, quod perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ in oratione perſiſtens.

Item mentis inquietudines.

Nec ſufficit ab extrinſeca inquietudine mentem abſtrahere, niſi ab intrinſecis fantaſmatibus curis, ſolicitudinibus & imaginationibus abſtrahatur. Vnde ſignanter dicit Saluator Matth. 6. *Cum oraueris intra in cubiculum tuum*, ab extrinſecis perturbationibus animum elongando; *Et clauſo oſtio* etiam ab intrinſecis fantaſmatibus abſtrahendo; *Ora patrem tuum in abſcondito.* Quidam diſcipulus Beatus Bernardus quæſiuit ab eo quare dicebatur, *Clauſo oſtio ora patrem*, cum ſcriptum ſit ibidem, *Luceant opera veſtra coram hominibus, &c.* Reſpondit ſanctus. *Qui habet paruum lumen religionis, & ignem paruum charitatis de nouo ſuccenſum, ad modum candelæ eſt occultandum à vento, quia cito extinguitur à vento modico ſi exponatur; qui autem habet maximam charitatis fornacem diu & bene ſuccenſam, cum exponitur vento magis ſuccenditur, nec extinguitur; vel auſtro proſperitatis, vel adulationis, vel tentatione vanæ laudis, vel aquilone aduerſitatis.*

Item in vitis patrum legitur, quod cum oraret. Beatus Arſenius adhuc in ſæculo manens, facta eſt vox ad eum dicens; *fuge, tace, quieſce.* Qui quoties conueniebat cum fratribus ad orationem, ſemper retro columnam ſe occultabat.

Item oratio debet eſſe diſcreta in cauendo dæmonum aſtutias, quia Angelus Sathanæ transfigurat ſe in Angelum lucis, multipliciter ſeducens hominem, ſicut patet ſupra de tentatione. Item ſupra, quod ad orationem requiritur mentis ſerenitas.

4. Vigor continuationis.

Qvarto in oratione requiritur vigor continuationis. Eccleſiaſtici 18. *Ne impediaris orare ſemper* Iſaiç 42. *Qui reminiſcimini Domini ne taceatis, &c.* Colo. 4. *Orationi inſtantes, &c.* Item exemplis, vt Chananeæ Matth. 15. dicentis. *Miſerere mei Domine fili Dauid, filia mea male à dæmone vexatur.* Et poſt. *Domine adiuua me.* Et Matth. 20. de cæcis clamantibus. *Domine miſerere noſtri fili Dauid* Luc. 2. de Anna *quæ non recedebat de templo die ac nocte.* Item Luc. 11. exemplo illius qui dicebat. *Accommoda mihi tres panes, &c.* Et poſt. *Amen dico vobis, ſi perſeuerauerit pulſans, &c.* Item Luc. 18. ponitur exemplum de vidua & iudice iniquitatis. Auguſtinus. *Quando Dominus tardius dat dona, non negat ſed commendat: diu enim deſiderata dulcius obtinentur, cito autem data vileſcunt.* Act. 1. Apoſtoli perſeuerantes in oratione Spiritum ſanctum receperunt. Ideo ſancta deſideria dilatione creſcunt, virtutis pondus oratio non habet, quam perſeuerantia non tenet.

In vitis patrum de Abbate Arſenio dicitur, quod in ſabbato poſt ſextam orabat ſole relicto, nec ceſſabat vſquequo in dominica ante ſe illum haberet.

Exempla.

Item in vitis patrum dicitur, quod venerunt quidam fratres ad Abbatem Lucium, qui interrogauit eos, quod eſſet opus manuum eorum. At illi dixerunt, quod nullum aliud opus habebant, niſi quod implendo mandatum Apoſtoli, ſine intermiſſione orabant. Tunc cum interrogaſſet eos ſi comederent, aut biberent, aut dormirent, & huiuſmodi opera agerent: dixerunt quod ita. Cum autem ille quæreret, quis tunc pro eis oraret, & quomodo mandatum implerent; & illi neſcirent reſpondere: Ego inquit manibus meis laboro, & mente & ore oro, & de pretio laboris partem pauperibus do, & partem ad vſus meos retineo, & cum comedo & dormio, illi qui recipiunt eleemoſynam, vel ipſa eleemoſyna orat pro me, & ſic ſine intermiſſione oro, & mandatum impleo. Eccleſiaſtici 19. *Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, &c.*

Exemplum.

Item in vita Sancti Leonardi ſecundi legitur, quod cum incumberet proſtratus in oratione inſiſtens, ſerpens maximus ex parte pedum in ſinum eius aſcendit; ipſe autem nec eius timore aut horrore ab oratione ſe mouit. Cum autem ſolitam orationem compleſſet totam, ad ſerpentem ait. Scio quod ab initio creationis tuæ homini aduerſaris, & fructum eius impedis, nunc autem age in me quod merui, ſi tibi datum eſt à Deo. Hoc audito, ſerpens de ſinu ſuo exiens ex parte capitis per aperturam caputij, prouolutus ante eum expirauit, & ex tunc nullus ſerpens in loco illo comparuit.

De orationis effectibus.

DISTINCTIO XXXIIII.

Oratio ad multa eſt vtilis.

Circa decimumſextum, ſcilicet de multiplici orationis effectu, ſciendum quod orationis eſt multiplex vtilitas, & effectus. Oratio enim eſt remedium ſanatiuum. Lotorum mundatiuum. Xenium placatiuum. Præſidium defenſiuum.

1. Eſt remediū ſanatiuum.

Primo quidem oratio eſt remedium ſanatiuum. Sicut dicitur Iacob. 5. *Oratio fidei ſanabit infirmum.* Et Eccleſiaſtici 38. *Ora Dominum & ipſe curabit te.* Quod verū eſt non ſolum de infirmitate corporali, ſed etiam de ſpirituali. De corporali patet quomodo Ezechias Rex oratione ſanatus eſt. Iſa. 38. Cum enim ægrotaret Ezechias vſque ad mortem, & dixiſſet ei Iſaias; *hæc dicit Dominus, diſpone domui tuæ; morieris enim tu, & non viues.* Fleuit Ezechias fletu magno, & orauit. Statimque dixit ei Iſaias. *Hæc dicit Dominus. Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas.* Aduerte quantæ virtutis ſit oratio, quæ fecit Dei ſententiam reuocari. De infirmitate ſpirituali ait Hieronym. *Ieiunio ſanantur peſtes corporis, oratione peſtes mentis.* Iſta medicina eſt leuiſſima,

ſuauiſ-

ſuauiſſima, & efficaciſſima. Ieiunium eſt medicina grauis delicatis & debilibus, eleemoſyna auaris. Ideo hãc adinuenit ſummus medicus, quam omnes poſſunt ſumere, à quâ nullus poteſt ſe veraciter excuſare. O quã multi valde graues medicinas ſumunt; & patienter ſuſtinent propter corporis ſanitatem. Pauci vero ſunt qui diligant, immo qui non horreant hanc ſuauem medicinam, per quam conſequerentur animæ ſanitatem.

2. *Eſt lotorium mundatiuũ.* SECVNDO oratio eſt lotorium mundatiuum. Huius exemplum euidens habemus Lucæ 7. de Beata Magdalena, de qua dicit Auguſtinus, quod *ad fontem miſericordiæ venit immunda, vt rediret munda.* Pſal. 6. *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum &c.* Lachrymis enim deuotæ orationis delentur maculæ peccatorum. Ideo Iudith 8. *in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſecretum cubiculum.* Sequitur. *In oratione perſiſtens cum lachrymis. Et duodecim noctibus exibat in vallem Bethuliæ, & ibi baptizabat ſe in fonte aquæ, & vt aſcendebat orabat dominum.*

3. *Eſt ſacrificiũ placatiuum.* TERTIO oratio eſt xenium vel ſacrificium placatiuum. Ait enim Chryſoſtomus. *Orationem quaſi ſpirituale tributum anima offert Deo de ſuis viſceribus* Nota quod orantibus aſſiſtunt Angeli beati cum gaudio, & orationes noſtras reuerenter offerunt in conſpectu Dei, ſicut teſtatur Raphael Tob. 12. *Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam Domino.* Quòd autem hoc xenium placeat Deo teſtatur ipſe Iſa. 56. *Lætificabo eos in domo orationis meæ*, ſcilicet concedendo quæ petierint, ſiue ſit oratio pro amotione malorum, ſiue pro impetratione bonorum. Super illud Pſalm. 36. IVSTVS MISERETVR ET TRIBVET, dicit Gloſ. *Impoſſibile eſt, quod aliquis oret, & aliquam dulcedinem non reperiet.* Propter quod ait Pſalm. 34. *Oratio mea in ſinu meo conuertetur.* Bene ergo dicit, *Lætificabo eos in domo orationis meæ.* Sequitur. *Holocauſta eorũ & victimæ placebũt mihi.* Aduerte quod oratio dicitur Holocauſtum, & victima: Holocauſtum quidem, quia totum cor, cum omnibus cogitationibus, affectionibus, & deſiderijs, debet Deo offerri. Victima vero, quæ dicitur à victoria, dicitur oratio: quia in ea caro, id eſt carnis rebellio vincitur & domatur. Oratio etiam incenſum eſt, quod in diuinæ maieſtatis oculis adoletur, vt dictum eſt ſupra. Quod autem iſtud ſacrificium Deo placeat, & iram eius placet, patet Numeri 16. *Aaron ſtans inter mortuos & viuentes pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit.* Iob 42. *Iob ſeruus meus orabit pro vobis, & faciem eius ſuſcipiam.* Et Gen. 20. *Abraham quia Propheta eſt, orabit pro te.* Et Exo. 32. Cum peccaſſet populus vitulum conflatilem adorando, dicitur ibi, *Moyſes orabat Deum ſuum.* Et 2. Eſdræ 6. *Offerant oblationes Deo cæli, & orent pro vita regis.*

4. *Eſt præſidiũ defenſiuum.* QVARTO oratio eſt præſidium defenſiuum. Eſt enim ſcutum defenſionis, ſicut habemus exemplum Sapient. 16. *Properans homo, ſine querela deprecari pro populis, proferens ſeruitutis ſuæ ſcutum orationem, reſtitit iræ.* Nota hiſtoriam. Cum enim Dominus filios Iſrael propter peccatum murmuris deleret incendio; properans Aaron orare pro ipſis, & ſtans inter mortuos & viuentes, virtute orationis ceſſare fecit incendium. *Oratio mortificat irã Dei.* Fuerunt tamen vaſtati incendio quatuordecim millia ſeptingenti. Aduerte etiam quod ſi ſcuto orationis potuit alios protegere, quanto magis homo ſeipſum defendere poteſt, ſi iaculis iræ Dei, ſcutum orationis opponat. Item ſi iacula iræ Dei poteſt homo per ſcutum iſtud auertere, quanto magis contra Dæmones vel homines, contra nos nequiter inſurgentes, ſcutum orationis opponens, poterit ſe tueri. Igitur homo prudens contra omnes tentationes tribulationes, afflictiones, deſolationes, peſtes, & miſerias, à quocumque contingat inferri, ſcilicet homine, Dæmone, vel etiam ipſo Deo, ſcutum iſtud opponat: quia oratio eſt refugium ſingulare contra omnia mala quæ poſſunt accidere. *Oratio contra dæmones.* Quod oratio ſit ſcutum contra Dæmones & tentationes eorum, habentur multa exempla ſupra de tentatione. Item oratio impedit ne poſſint malum peragere quod intendunt.

CVM monachus quidam Carthuſien. ordinis in cella in extremis laboraret, & fratres conueniſſent & orarent; Dæmones etiam multi conuenerunt, & cum dicerent vni quod intraret; reſpondit quod non poterat, quia orationes aliorum eum impediebant, & cum diu expectaſſent tædio affecti, vnus poſt alium receſſerunt. Et hoc cuidam reuelatum eſt, qui alijs hoc dixit. *Exempla.*

ITEM ferè hoc idem dicitur accidiſſe in quodam conuentu fratrum prædicatorum, quod cum quidam bonus frater & religioſus laboraret in extremis, quidam frater vidit in circuitu domus in qua iacebat ille frater, maximam multitudinem Dæmonum conueniſſe, & dum diu fratribus orantibus expectaſſent, vnus dixit alteri; quid expectamus hic tamdiu? Poſtquam ſatis expectauerimus parum lucrabimur; ſed eamus & deferamus cantorem illius maioris Eccleſiæ, & ſic receſſerunt. Dictus autem cantor cum intraſſet lectum ſuum in ſero ſanus & incolumis, in mane mortuus eſt inuentus.

ITEM in vitis patrum cum Iulianus Apoſtata deſcenderet in Perſidem miſit quendam Dęmonem adiuratum & priuatum ad partes occidentales, vt quàm velocius inde apportaret reſponſum ei. Qui cum diu tardaſſet, requiſitus de tarditate dixit, quod quidam ſenex ſolitarius per decem dies continuè die & nocte impediuerat tranſitum eius. Cum autem dictus Iulianus comminaretur ei & alijs monachis, infra paucos dies occiſus eſt à Mercurio, vt habetur in miraculis B. Virg. Quidam autem maximus inter Principes Iuliani, veniens ad illum ſolitarium factus eſt eremita. Nec ſolum impedit Dæmones, ſed etiam eorum tentationes annihilat, vincit, & ſuperat Iſid. *Frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit.* *Exemplum.* *Oratio vincit tentationes.*

IN vitis patrum dicitur, quod quidam Philoſophi inuidia permoti contra Beatum Antonium, immiſerunt multos Dæmones adiuratos, vt eum expellerent de cella ſua, cum irruerent in eum, diuerſas & turpes ingerentes imaginationes, & malas cogitationes; omnes eorum virtute Crucis annihilauit machinationes; & nihil præualentes, confuſi ſic ad dictos Philoſophos reuertuntur; dicentes quòd nihil potuerunt in eo lucrari, quia eius orationibus ſemper expellebantur. Quod audientes dicti Philoſophi, ad eum venientes, & veritatem pandentes, conuertuntur. Item quidam patrum dicit, ſicut qui tranſit ante tabernam, & ſentit odorem alicuius aſſaturæ, ſi non vult intrare & comedere, cito tranſit, & odorem à ſe excutit, & odor cito recedit. Sic tu ſentiens odorem malarum cogitationum, ad orationem tranſi, dicens, *Domine adiuua me*; & lucraberis eas fugiendo. Ad hoc valet exemplum de Dæmone effugato à Fortunato, de quo 1. Dial. 10. *Exemplum.* *Simile.*

ITEM ibidem dicitur, quod cum quædam mulier veniſſet ad dedicationem Eccleſiæ B. Fabiani Martyris, & in illa nocte fuiſſet cum viro ſuo in opere luxuriæ indebitæ delectata, à Diabolo arripitur, & vexatur. Similiter & ſacerdos illius Eccleſiæ, qui eam pallio altaris ei ſuperpoſito voluit liberare. Cum autem diu vexata traderetur maleficis, dum carminibus ſuis vnus eijcitur Dæmon, legio Dæmonum ſubintrauit; quæ cepit tot motibus & vocibus agitari & ſtrepere, quot Dæmones habebat. Quam parentes eius ad ſanctum Fortunatum adduxerunt, culpam ſuam fatentes: qui per plures dies contra tantam Dæmonum aciem in oratione perſeuerans, eos omnes orationis virtute fugauit. *Exempla.*

IN vitis patrum dicitur de ſancta Sara, quod cum eſſet iunior, & Diabolus immittebat ei malas cogitationes; ipſa vero non relaxabat cor ſuum à timore Dei, & orabat. Cum autem ſemel à ſpiritu fornicationis infeſtata lectum aſcendiſſet, apparuit ei ibidem oranti ſpiritus fornicationis corporaliter dicens: Tu me viciſti Sara. Quæ ait: non ego vici te, ſed Dominus Ieſus Chriſtus. De hoc habetur ſupra de monacho flagitioſo,

qui cum per triduum tentatus, & flagellatus perſeueraſſet in oratione & fletu, clamauerunt Dæmones; viciſti monache, viciſti, &c. Item ſupra de pœna purgatorij, de milite tentato, qui orando vicit Dæmones. Item 1. Dial. 40. de Theodoro & dracone. Item in miraculis Beatæ Virginis habetur exemplum, de Theophilo, quem domina de manu Dæmonum liberauit.

Oratio vincit inimicos.

Item non ſolum ſpirituales hoſtes, id eſt Dæmones & eorum tentationes, vincit oratio, ſed etiam materiales, id eſt homines vincit, effugat, & confundit. Exemplum habemus To. 3. quia cum vxor Tobiæ cum eo multis verbis contenderet. Tobias ingemuit, & cepit orare cum lachrymis. Ibidem ſimiliter de Sara, cui cum vna ex ancillis patris ſui improperaret ſibi mortem ſeptem virorum ſuorum, quos Dæmon occiderat; & vocaret eam interfectricem virorum ſuorum; illa perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ, in oratione perſiſtens tribus diebus & tribus noctibus. Item Pſal. 108. *Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circumdederunt me, & expugnauerunt me gratis; pro eo vt me diligerent detrahebant mihi, ego autem orabam.* De tentationibus ſpecialiter dicit ſaluator Matth. 29. *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem.* Quis enim tentationem quamcumque non orando deuicit; quis non orationis virtute de hoſte triumphauit? Et hoc optimè figuratũ eſt Exod. 17. in pugna filiorum Iſrael contra Amalech, contra quem Moyſes oratione pugnabat. Cumque eleuaret Moyſes manus in oratione, vincebat Iſrael. Si autem paululum remiſiſſet, vincebat Amalech. Ioannes Chryſoſtomus. *Stabat Moyſes in monte, non armis ſed precibus pugnaturus. Sic Moyſe orante, victoria ceſſante, mæſtitia perſeuerante, prece perſeuerans victoria roboratur. Quis enim iuſtorum non orando pugnauit? Quis non hoſtem orando deuicit? Quanto enim purior frequentiorque fuerit celebrata oratio, tanto celerior erit de inimico vindicta.* Item Iſa. 38. habetur exemplum, quomodo ad preces Iſa. & Ezechiæ liberatur Hieruſalem ab obſidione Sennacherib, Angelo percutiente 180. Millia in caſtris Aſſyriorum.

Exemplum.

Item in Eccleſiaſt. hiſto. libr. 5. Legitur, quod cum Rex Perſarum Sabor obſediſſet ciuitatẽ Migdomam, nec præualuiſſet; fecit profundiores ripas fluuij Migdoni currentes per vrbem, vt venientes aquæ cum impetu muros præcipitarent, & ſic Chriſtiani Romani qui in ea erant, caperentur. Cumque recenter fluuium cum multa copia dimiſiſſet ad murum fluere, reſolutus murus corruit, ipſe autem expectauit vſque mane, vt poſt defluxum fluuij liberius tranſiret, & vrbem ſine impedimento caperet. Quidam autem Epiſcopus vrbis videns muros corruiſſe; vocauit populum vrbis & clerum & milites ad orationem: facto autem mane, inuenerunt muros vrbis cum omnibus propugnaculis reparatos poſt orationem. Quod videns dictus Sabor timuit, quia vidit in mane ſuper muros quendam Imperiali ſchemate ornatum, quem cum crederet eſſe Imperatorem Romanorum, mortem minabatur exploratoribus ſuis, qui ei dixerant quod Romanus Imperator in partibus illis non adeſſet. Quem cum cognoſceret non eſſe hominem, aiebat Deum agere bella Chriſtianorum. Ad quem cum præcepiſſet multas dirigi ſagittas, nec ipſum læderet; nec ipſe Sabor ceſſaret ab obſidione; dictus Epiſcopus adductus eſt ſuper Turrim eminentiorem, vt Sabor & exercitui eius malediceret, qui orauit vt Dominus ſuperbiam eorum muſcis & cyniphibus domaret, & ſtatim nebula exiuit de fluuio, quæ emiſit muſcas & cyniphes & culices, quæ intrantes promuſcidas elephantorum, & aures & nares equorum, faciebant eos diſcurrere & fugere ab exercitu, infinitis ſeſſoribus qui in eis ſedebant interfectis. Et ita dictus Sabor, non ſine multa confuſione, receſſit ab obſidione.

Exempla.

Item Iudith vicit Holofernem orando eiuſdem 13 *Stetit Iudith ante lectum cum lachrymis orans, &c.* 2. Mach. 10. *Machabæus autem & qui cum eo erant deprecabantur Dominum, caput terra aſpergentes, &c.* & cum cœleſti adiutorio, præmiſſa oratione & pænitentia, vincunt, & fugant hoſtes, & occidunt. Idem 11. *Facta oratione cum fletu, cœleſti equite apparente, vicit Machabæus cum ſuis Lyſiam.* Item decimoquinto, Ponitur ſomnium Machabæi; & quomodo apparuerunt ei Onias & Hieronym. orantes, Et poſt, Quomodo poſt orationem Iudæ, alij corde & ore orantes, & manibus pugnantes, exercitum Nicanoris vicerunt, fugarunt, occiderunt; & ipſum Nicanorem interfecerunt; & caput, & dexterã, & linguam eius amputauerunt; & linguam blaſphemi iuſſit particulatim diuidi, & auibus dari. Item in Eccleſiaſt. hiſt. lib. 5. dicitur, quod temporibus Antónij Imperatoris, cum frater eius Marcus Aurelius pugnaret contra Germanos & alios Barbaros, & exercitus Romanus ibi periclitaretur ſiti & ſiccitate, nec poſſet aliquod adhiberi remedium. Orantibus aliquibus Chriſtianis qui ibi erant, immiſit Deus tot fulgura, & pluuiam tantam contra aduerſarios ex inſperato, vt omnes hoſtes proſternerentur, & fugarentur; & Romani à periculo liberarentur, vnde ex tunc vocauerunt milites Chriſtianos fulmineos, propter fulmina & ignes quæ de cœlo mittebantur ad eorum orationem.

Oratio expugnat hæreticos.

Item quod oratio fidelium maximè vincit hoſtes hæreticos, legitur in Eccleſiaſt. hiſt. 14. quod cum Conſtantinus Imperator factus Arrianus defenderet Arrium, conuocauit concilium apud Conſtantinopolim, in quo ſecta Arrij confirmaretur. Cum autem Alexander Patriarcha Alexandrinus præ omnibus dictæ ſectæ ſe opponeret, comminantur ei exilium Arriani, niſi eis in mane conſentiret, ipſe autem tota nocte pernoctans in oratione, peruolutus ſub altari, cauſam ſuam & Eccleſiæ Domino cõmendauit. Facto autem mane, cum Arrius ſuis conſtipatus duceretur cum maxima gloria ad Concilium, neceſſitate compulſus declinauit ad publicum locum, vbi cum ſederet, omnia inteſtina ſua & viſcera emiſit in ſeceſſu.

Exemplum.

Item in fi. Eccleſiaſt. hiſt. legitur, quod cum Valentinianus Imperator Arrianus vitam finiſſet laqueo, ſubſtituitur ei Eugenius ſimiliter Arrianus. Theodoſius autem vir Catholicus contra eum arma mouit, præmuniens ſe ieiunijs & orationibus, vigilans in cilicio & oratione, ante Thecas Martyrum proſtratus. Cui quidam ſanctus eremita promiſit victoriam. Econtra ſacerdotes idolorum dicto Eugenio ex reſponſis victoriam promiſerunt. Deinde cum dictus Theodoſius tranſiret Alpes cum ſuis, & viderent infinitam multitudinem vndique confluentem, & eos ad pedem montis ad pugnam expectantes, ſui territi terga vertebant, & fugam parabant. Deſcendit Theodoſius, & proiectis armis ad terram, ſe proſtrauit in oratione, qua completa, Dominus ita animauit ſuos, vt reuerſi more leonum irruêre in hoſtes gentiles & Arrianos, & ſubito inſurgens ventus vehemens, tela quæ hoſtes proijciebant retorquebat in ipſos, Dei virtute. Dictus autem Eugenius adducitur ante pedes Theodoſij, vbi vitam finiuit pariter & certamen. Pius autem princeps magis gauiſus eſt de fruſtrata opinione gentilium, & fallacia aperta idolorum, & confuſione hæreticorum, quàm de nece tyranni cui ſucceſſit in Imperium.

Oratio liberat ab omni periculo.

Item oratio eſt ſcutum defenſionis in omni neceſſitate, & periculo. Liberat enim à periculo naufragij. Matth. 8. *Domine ſalua nos perimus.* Et Matth. 14. *Clamauit Petrus, Domine ſaluum me fac.* Et Paulus dicit 2. Corinth. 12. *Ter naufragium feci.* Item liberat & defendit ab incendio. Dan. 3. *Poſt orationem Azariæ, Angelus Domini fecit medium fornacis quaſi ventum roris flantem, &c.* Similiter nec beatæ Luciæ oranti nocuit ignis ſuccenſus pice, reſina & oleo. Similiter nec beatam Ceciliam læſit aqua bulliens, in qua bullita fuit continuè per diem integrum & noctem, miniſtris ligna igni adminiſtrantibus. Similiter nec beata Agnes proiecta in igne, cum in medio flammarum oraret, læſa fuit; ſed flammæ hinc inde diſperſæ, miniſtros & ſeditioſos procuratores incendij ſuccenderunt, ipſa omnino

manente illæſa. *Similiter* B. Laurentium ſuper cratem ferream, & B. Tyburtium ſuper prunas nudis pedibus incedentem, cuſtodiuit illæſum. *Item* B. Chriſtinam in Clibano, B. Catherinam in medio rotarum, quinquaginta Philoſophos in medio ignis, animas quidem ab igne recipiens, ſed veſtes barbas & capillos, illæſa cuſtodiens.

Exempla.

Item de B. Franciſco legitur, quod cum propter infirmitatem oculorum ſuaderent ei medici coſturam ſibi fieri, & ad ferri candentis aſpeſtum vehementer horreret; alloqui cæpit ignem in creatoris nomine, ſibi præcipiens, vt ſuum ei contemperaret ardorem, quo ſuauiter vrentem facilius ſuſtineret. Protracta igitur coſtura ab aure vſque ad ſupercilium, dixit ſanctus ad fratres. Laudate fratres altiſſimum „quia nec ignis ardor mihi moleſtiam intulit, nec carnis me dolor afflixit. *Item* in vitis patrum dicitur, quod cum ſanctus Appelles de nocte fabricaret, erat enim faber ferrarius; venit ei diabolus, quaſi ad aliquid operis faciendum, quem cognoſcens ſanctus, nuda manu ferrum calidum apprehendens, percuſſit eum in facie, & fugauit. Ex tunc conſuetudinem habuit ferrum calidum nuda manu tenere.

Oratio liberat à periculo mortis.

Item liberat & defendit à periculo mortis; vt Suſanna liberatur à morte. Dan. 13. *Exaudiuit enim Dominus vocem eius.* *Item* in vita B. Martini legitur, quod cũ fugatus ab hæreticis veniſſet in quandam inſulam viuens ibi de herbis & radicibus, herbam Helleborum venenatam comedens, ſentiens ſe cruciari & periclitari ad mortem, virtute fidei & orationis omnem periculum excluſit. *Item* Heſter 4. & 14. Liberantur Iudæi à ſententia mortis precibus Heſter. *Item* liberatur à carcere & vinculis Act. 12. Petrus oratione eccleſiæ. *Item* liberat ab inſtanti morte, vt Ezechiam Iſa. 38. *Item* Niniuitas Ion. 3.

Exempla.

Oratio mortuos reſuſcitat.

Item liberat à morte mortuos reuocando, vt patet 3. Reg. 17. De filio viduę ſuſcitato precibus Eliæ. *Similiter* filium Sunamitis à morte reuocauit oratio Elyſæi. *Similiter* Lazarum Dominus orando ſuſcitauit. Petrus Thabitam viduam. Act. 9. Similiter Paulus Euticum Act. 20. orando ad vitam reuocauit. *Supra* de Stephano aduocato *de purgatorio.* *Item* ſupra *de pœnitentia*, de ſuſcitato precibus & fletu Seuerini. *Item* precibus Ioa. Euangeliſtæ ſuſcitatur Druſiana. Precibus Pauli Patroclus. Et ferè omnes qui in vitis ſanctorum leguntur à morte reuocati, preces ſanctorum hoc obtinuerunt.

Exempla.

Oratio liberat à peccato & inferno.

Item liberat à peccato, id eſt à morte ſpirituali. Iac. 5. *Oratio fidei,* &c. *Si in peccatis fuerit, remittentur ei,* &c. Iob 42. *Dixit dominus ad Elyphaz. Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos,* &c. Et poſt. *Seruus meus Iob orabit pro vobis, vt non imputetur vobis ſtultitia veſtra. Faciem que eius ſuſcipiam.* De hoc habentur multa exempla ſupra *de reditu columbæ; de Thayde, de Æmiliano, & de Carolo;* cui dimiſſum eſt peccatum. *Item* liberat ab Inferno, ſupra *de Traiano,* ſupra *de reuocatis à morte.*

Exempla.

De vtilitate orationis.

Vtilitas orationis multiplex.

ORATIONIS vtilitas & affectus eſt multiplex; quia ſcilicet oratio eſt animæ cum Deo colloquium gratioſum, Conuiuium amoroſum, officium fructuoſum, conſortium glorioſum.

1. Eſt colloquium cum Deo gratioſum.

Primo, quidem oratio eſt cum Deo, animæ colloquium gratioſum. Ait enim Iſido. *Quando oramus cum Deo loquimur, cum legimus Deus nobiſcum loquitur:* Et B. Cyprianus. *Orationis tempore Chriſtianus homo cum Deo loquitur.* Multum gaudet pauper homuncio, quando poteſt loqui cum Principe ſolus cum ſolo de magnis negociis, ſecundum deſiderium cordis ſui Gen. 18. *Loquar ad Dominum meum cum ſim puluis & cinis.* Pſalm. 41. *Apud me oratio Deo vitæ meæ.* quaſi d. In corde meo oratio, quando proferam coram Deo pro tanto negotio, ſicut eſt vita animæ meę? Quàm reuerenter, humiliter & deuote, debeat anima loqui Deo, require ſupra, quod in oratione debet eſſe ſedulitas attentionis.

Exemplum.

De B. Franciſco legitur, quod ne foret abſque conſolatione dilecti, ſine intermiſſione orando, ſpiritum Deo contendebat exhibere præſentem. Nam ambulans & ſedens, intus & foris, laborans & vacans, adeo erat orationi intentus, vt illic videretur quicquid erat in eo, non ſolum cordis & corporis, verumetiam operis & temporis, dedicaſſe: & ibi nunc reſpondebat iudici, nunc ſupplicabat patri, nunc colludebat ſponſo, nunc colloquebatur amico: ibi debet anima totum cor ſuum expandere coram Deo, & ei neceſſitates ſuas exponere. Pſalm. 36. *Reuela Domino viam tuam, & ſpera in eo, & ipſe faciet.* Sequitur. *Subditus eſto Domino, & ora eum.*

In oratione Deus amicabiliter loquitur animæ.

In hoc colloquio Deus viceuerſa amicabiliter loquitur animæ; vel inuiſibiliter inſpirando ea quę pertinent ad ſalutem & inſtructionem orantis, vel quandoque formata voce loquendo. Vnde Deus in oratione viſum interiorem illuminat, ſicut Philoſophis orantibus, incerta, & occulta ſuæ ſapientiæ reuelabat. Sicut Dan. oranti, ſomnium Nabuch. Hierem. 30. *Clama ad me & exaudiam te, & monſtrabo tibi grandia & firma quę neſcis.* Petro & Cornelio facta fuit reuelatio ipſis orantibus. Act. 4. vbi dicitur. *Aſcendit Petrus in ſuperiora domus orans.* &c. Et ibi dicit Glo. Auguſt. *oratione melius ſoluuntur dubia quam inquiſitione.* Paulus prius excæcatus à Deo, poſtmodum illuminatus fuit orando, & audiuit arcana verba, &c.

De B. Franciſco legitur, quod in oratione, incerta ſibi & occulta diuinæ ſapientiæ pandebantur. Prophetiæ etiam ſpiritus tanta plenitudine requieuit in eo, vt ſe præſentem exhiberet abſentibus, certamque notitiam habuit longe diſtantium; vt ſecreta cognoſceret cordium, & futurorum prænunciaret euentus.

Exempla.

In vita B. Clementis legitur, quod Siſinnius vir Theodoræ paganus, intrauit Eccleſiam ad explorandum quo vxor ſua Theodora chriſtiana tam ſæpe veniret, & quid ibi fieret. qui cum orante ſancto Clemẽte, fuiſſet ibi cæcus & ſurdus effectus, & ad hoſpitium reductus, orationibus B. Clementis illuminatus & curatus, credidit ſe magicis incantationibus fuiſſe deluſum. Vnde præcepit ſeruis ſuis, vt B. Clementem ligarent & traherent. Illi autem ligauerunt columbam & trahebant; & videbatur eis quod Sanctum Clemẽtem ligarent & traherent: & hoc idem videbatur ipſi Siſinnio. Cum autem beatus Clemens monuiſſet Theodoram vt orare non ceſſaret pro viro ſuo, & hoc ipſa faceret, apparuit Beatus Petrus Apoſtolus ipſi flenti & oranti dicens, quod ſicut prædicauerat frater ſuus Paulus: *Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem,* ita per orationes eius vir ſuus ſaluaretur. Ipſe autem Siſinnius interius & exterius illuminatus, vocauit Theodoram, rogans vt oraret pro eo, & vocaret Sanctum Clementem; Cuius monitis volebat obedire, quo veniente, inſtructus in fide cum omni domo ſua, ab eo in Paſcha proximo cum 433. de ſuis, baptizatus eſt.

Item 2. Dial. 135. legitur, quod cum Beatus Benedictus nocturnas vigilias præueniſſet; ad feneſtram quandam, adhuc fratribus quieſcentibus, orationi inſiſtens, vidit fuſam lucem deſuper, cunctas noctis tenebras effugaſſe, quę diem ſplendore vincebat, in qua ſub vno ſolis radio, totus mundus ante oculos eius collectus & adductus, in qua vidit animam Germani Epiſcopi Capuani, in ſphæra ignea ab Angelis in cœlum ferri. *Quod* autem illuminationem animæ interiorem oratio impetret, patet per antepoſitum exemplum, de Ioanne per triennium orante, cui infuſa fuit ſimul, & gratia, & ſcientia prædicandi. *Item* per exemplum Apoſtolorum quibus orantibus datus eſt illuſtrator ſpiritus. Act. 1. De multis etiam ſanctis legitur, quod orando cæcos illuminabant. *Item* oratio eſt conuiuiũ gaudioſum. Pſ. 62. *In nomine tuo leuabo manus meas.*

2. Eſt conuiuium gaudioſum.

Sequitur. *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea,* &c. Hic experitur anima inæſtimabiles delitias, quas etiam expertus ſentire poteſt, ſed explicare non poſſet. Quæ ſi continuarentur, iam non aliud viderentur quã delitiæ Paradiſi: quia reuera iſtæ ſunt quædam prælibationes & deguſtationes illius ſuauitatis æternæ. Hoc autem pulcherrimè oſtendit Dominus ipſo facto in transfiguratione, ſicut dicitur Luc. 12. *Aſſumpſit Petrũ Iacobum & Ioannem, & aſcendit in montem vt oraret. Et facta eſt dum oraret ſpecies vultus eius altera, & veſtitus eius albus refulgens.* Nota quomodo Petrus, in illo conuiuio inebriatus loquebatur extranea, neſciens quid diceret; & tam ipſe quam ſocij eius, non valentes tantam & tam inexpertam dulcedinem ſuſtinere, ceciderunt in facies ſuas. Quàm miſeri ſunt ergo qui orationes fugiunt vel contemnunt; aut qui orantes quotidie nihil de tanta ſuauitate ſentiunt. Felix autem anima cui donatum eſt aliquid, vel modicum de tantis delicijs prægustare. Huius enim deguſtationis virtute nouit terrena deſpicere, carnales delitias faſtidire, mala temporalia ſuſtinere, ad cæleſtem patriam totis præcordijs anhelare: ibi deuota anima ſurſum eleuatur in Deum, eleuata illuſtratur, illuſtrata inflammatur, inflammata ſubtiliatur, magis ac magis purificatur, & ſic tota ſpiritualis efficitur. Eleuatur quidem anima per deſideriũ æternorum, & quanto plus eleuatur, tanto amplius ab infimis, id eſt terrenis & carnalibus deſiderijs elongatur; vt iam iſta non ſolum non appetat, verumetiam paruipendat, abijciat, & contemnat. Et quantum proficit anima in ſui eleuatione, & ſurſum actione ad cœleſtia, tantum proficit in contemptu terrenorum, ac etiam carnalium. Nec ſolum eleuatur anima ad mundi proſpera contemnendum: verum etiam vigoratur ad aduerſa æquanimiter tolerandum.

Exempla. De huiuſmodi eleuatione habemus exemplum de B. Magdalena, quæ per annos 30. latuit, vt dicitur, in quadam fouea, nunquam in toto illo ſpatio ab homine viſitata, ſed ab Angelis ſanctis ſepties in die ſurſum eleuabatur in aera, cæleſti ſplendore mirabiliter illuſtrata; ibique cœleſti dulcedine reficiebatur, rurſumque reducebatur ad locum ſuum.

Item in legenda beatæ Mariæ Ægyptiacæ dicitur, quòd cum Zozimas inueniſſet eam, vidit quòd dum oraret, eleuabatur in aëra ſuper terram. *Item* de beato Franciſco legitur, quòd ſepties orans, manibus ac brachiis in modum Crucis protenſis, toto corpore ſubleuatus eſt à terra, & nubecula quadam fulgente circundatus; vt illuſtrationis & eleuationis mirabilis intra mentem, mira circa corpus cum eleuatione perluſtratio, teſtis eſſet.

De illuſtratione quæ fit in anima virtute orationis dictum eſt, quomodo ſcilicet anima colloquendo cum Deo, & æque diuinitus illuſtratur, & docetur in ſchola ſub magiſterio ſummi Doctoris.

Item anima in oratione illuſtrata & eleuata, diuinis ſplendoribus in amorem Dei amplius inflammatur; ſicut habemus exemplum. Actor. 2. quod ſcilicet *orantibus Apoſtolis Spiritusſanctus deſcendit in linguis igneis ſuper eos.* Item 2. Machab. 1. *Orantibus ſacerdotibus ignis magnus ſuccenſus eſt ſuper ſacrificium.*

3. Eſt officium fructuoſum. Tertio oratio eſt officium fructuoſum. Magnum eſt lucrum huius officij; quia ſemper omni hora & omni loco poteſt homo orando lucrari, & rem maximam, ſcilicet veniam peccatorum, gratiam meritorum, & ipſum Deum, & eius gloriam. Pſalmus 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Orantibus Apoſtolis datus eſt Spiritusſanctus. Lucæ 11. *Dabit Spiritum bonum petentibus ſe.* Hoc officium ſimile eſt vſuræ; quia per hoc officium lucratur homo die & nocte; ſanus & æger: diues & pauper: iuuenis & ſenex; ſedens & ambulans: laborans & vacans. Magnum negotium habet homo tractare in curia ſummi Regis. Anima vero in corporis carcere detenta, non poteſt illuc aſcendere, nec coram eo ſua negotia pro-

Per orationẽ lucramur veniã, gratiam & gloriam.

curare. Ideo opus eſt, quod ad illam curiam nuncium ſuum, id eſt orationem dirigat, quæ vicem eius gerat, & eius negotia procuret. Vnde Pſalm. 89. *Intret in conſpectu tuo oratio mea.* Ibi Glo. Aug. *Magna virtus puræ orationis, quę quaſi quidam nuncius intrat, & ibi negotia peragit, quo caro peruenire nequit.*

Qualis debeat eſſe oratio. Caue ergo ne nuncius iſte ſit nimis pompoſus, carne grauatus, & non poſſit ad alta volare, ſicut ſtrutio, id eſt ne fiat de his quæ ad carnem pertinent: Ne ſit retrogradus; vt cum debeat tendere ſurſum, tendat deorſum, ſc. petens terram. Ne ſit excommunicatus, & non admittatur in curia. Prou. 28. *qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio eius fiet execrabilis.* Ne ſit nuncius inimici, quia repelleretur. Pſalm. 89. *Vt quid Domine repellis orationem meam, &c.* Ne in via detineatur à fantaſmatibus & cogitationibus voluptuoſis. De quo conqueritur. Tren. 3. *Oppoſuiſti nubem tibi ne tranſeat oratio.* Ne ſit claudus, ſine ieiunio & eleemoſyna Tob. 12. Ne ſit mutus per indeuotionem. Contra quod dicit Pſalm. 5. *Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meũ. Intende voci orationis meæ,* &c. Ne ſit nimis groſſus & inflatus per ſuperbiam, vt non poſſit per anguſtam portam intrare. Eccl. 35. *Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit.* Homo ſagittare volens, caput & humeros demittit. Si igitur orando ſenſeris orationi tuæ nubes opponi, humiliando te ſagittam orationis emitte, quæ nubes penetret; quia humili orationi nihil obſiſtit. Iudith 8. *Humilium & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio.* Pſalm. 101. *Reſpexit in orationem humilium.* Sequitur in Eccle. *Et donec propinquet non conſolabitur.* Quaſi diceret: Non ſolum penetrabit nubes creaturarum mundialium, vel fantaſmatum retardantium, ſed etiam cętus Sanctorum, & choros omnium Angelorum tranſibit; & donec propinquet ad ipſius conſpectum, non conſolabitur; & non diſcedet, donec altiſſimus aſpiciat: ſicut bonus nuncius & diligens procurator expectat & inſtat, donec negocium ſuum videat expeditum. Oratio eſt ſicut ſagitta Ionathæ, quæ nunquam rediit retrorſum; ſicut dicitur 2. Reg. 1. Iſte nuncius eſt optimus procurator, habens ingreſſum in curiam. Lucæ 3. *Ieſu baptizato & orante aperti ſunt cœli*; in ſignum quod orantibus aperiuntur. Et cum peruenerit ad præſentiã ſummi regis, impetrat quicquid vult & expedit; quia Deus inuitat ad petendum, & promittit ſe daturum. Luc. 11. *Petite & dabitur vobis.* Ioan. 16. *Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.* &c. Matth. 21. *Omnia quæcumque petieritis in oratione, credentes accipietis.*

Oratio impetrat curationem, conuerſionem &c. Orando impetrat homo ægris curationem. Iſa. 38. Peccatoribus conuerſionem. Sicut Stephanus conuerſionem Pauli. Andreas Nicolai ſenis. *Require ſupra.* Mortuorum ſuſcitationem. *Require ſupra.* Orando Salomon impetrauit ſapientiam. 3. Reg. 3. Moyſes victoriã. Exod. 17. Et Iudas Machabęus. 2. Mach. 1. *Require ſupra.* Oratio impetrat liberationem à malis & periculis. *Require ſupra.* Oratio coruſcat in miraculis. Omnes enim ſancti miracula faciebant orando. *Oratio* impetrat procurationem prolis, vt patet Gene. 25. *Deprecatus eſt Iſaac Dominum pro vxore ſua, eo quod ſterilis eſſet, & dedit conceptum Rebecca, &c.* 1. Reg. 1. Anna precibus obtinet Samuelem: Zacharias Ioannem. Luc. 1.

De B. Remigio legitur, quod cum quidam recluſus in Francia, inſtanter rogaret Dominum pro periculo Vuandalicæ perſecutionis, quæ fere totam Franciam vaſtauit; vox ei de cœlo apparuit dicens, quod talis mulier quam ei nominauit, pareret filium nomine Remigium, qui liberaret gentem ſuam ab incurſu malorum. Cumque hæc diceret mulieri ſeni & ſterili diceret, & illa non crederet, ait: Quando illum lactabis, hacte mihi linies oculos, & viſum recuperabo: & ita factum eſt. *Item* immutationem in curſu ſolis vt patet de Ezechia orante ad Dominum. Iſa. 37. *Item* impetrat neceſſariorum prouidentiam. Chriſtus enim orando multiplicauit panes. Ioan. 6. Marc. 8. Elias farinam & oleum 3. Reg. 17.

Exempla. Item in vitiſpat. legitur, quod cum monachi beat-

Oratio impetrat victum.

Apollonij in die paſchæ non haberent niſi paucos panes & ſiccos, dixit eis. Orate vt fides faciat vobis abundantiam de his quæ deſideratis. Cum etiam illi renuerent ex humilitate, orauit ipſe, & ſtatim homines ignoti tam multas copias aſportauerunt panum delicatiſſimorum & calidorum '& fructuum miræ quantitatis & ſaporis, & aliorum delectabilium; vt quotidie vſque ad Pentecoſten propinaretur omnibus ſufficienter & abundanter. Item cum fames vrgeret Ægyptum, & veniſſent ad eum ſui; datis omnibus panibus, ſolum tribus partibus vnius panis remanentibus, benedicens ait: Numquid poteſt hoc multiplicare manus Domini? dicit Spiritus ſanctus, non deficiet panis vſque ad nouas fruges; & ita factum eſt, quod continuis quatuor menſibus non deficeret erogantibus. Dicit Hier. ſe vidiſſe ibi ſportas plenas deportari ſuper menſas vacuas, & plenas iterum reportari. De hoc habentur multa exempla ſupra de eleemoſyna.

Exemplum.

Legitvr in vita ſancti Hug. Quod cum quidam locus datus eſſet paruus quibuſdam Monachis Cluniacenſibus, quos miſerat ibi ſanctus Hugo (qui modo dicitur ſanctus Martinus de campis, & eſt prioratus ditiſſimus.) Et cum eſſent ibi pauciſſimi Monachi, nec inuenirent ibi vnde viuere poſſent; quidam eorum redierunt apud Cluniac. rogantes vt ipſi & alij, tanquam non valentes inuenire neceſſaria in dicto loco, apud Cluniacum reuocarentur. Quibus ſanctus vir reſpondit, quod ideo non inueniebant ibi neceſſaria, quia pauci erant: nec clamabant fortiter ad eum, orando & laudando, qui dat iumentis eſcam ipſorum &c. Ipſe ſanctus iunxit eis plures, iniungens eis quod fortiter clamarent ad Dominum, & maximè de nocte laudando & orando. Quod cum aduenientes facerent, contigit quod cum de nocte Rex Franciæ per locum tranſiret & audiret eos fortiter cantantes; admiratus loci nouitatem, & laudum Dei altitudinem, quæſiuit cuiuſmodi eſſent homines, & audiens eorum nouam miſſionem, & factum ſancti, quomodo & quare miſerat plures; motus ad pietatem, aſſignauit eis multos redditus vnde viuerent, & Deum ſemper laudarent, cum pluribus alijs Monachis.

Exempla.

Item in legenda noua legitur quod cum B. Dominicus eſſet in conuentu fratrum, nec haberent panem quem ſeruitores fratribus apponerent, dictus Sanctus in Domino confiſus, ſedit ad menſam vacuam, & fecit fratres ſedere. Cum autem videret menſam à pane omnino vacuam, inclinauit caput ad orationem, quo orante, intrauerunt per refectorium homines ſpecioſiſſimi, apportantes cophinos plenos panum candidiſſimorum, quibus depoſitis inclinantes receſſerunt. Item cum quædam pauper muliercula incubuiſſet ad orationem fere vſque ad horam ſextam, nec haberet panem in domo ſua, nec vnde poſſet emere, adhuc habens perdicere aliqua conſueta, cogitauit quod potius ipſe volebat comeſtione carere, quam non perdicere orationes aſſuetas. Cumque ab oratione caput eleuaret, inuenit ad caput ſuum panem albiſſimum. Quem cum non poſſet inuenire quis eum ibi poſuiſſet, accepit & comedit cum gratiarum actione.

Oratio impetrat aquã.

Item impetrat aquam, ſicut patet Gen. 21. de puteo oſtenſo Agar clamanti & flenti pro puero. Item numeri 20. *Domine Deus aperi eis Theſaurum tuum fontem aquæ viuæ.* Item Exod. 17. *Petra Oreb dedit aquam.* Item Iudith 15. de fonte exeunte de maxilla ad preces Samſonis, & quomodo bibens ex eo vires recepit. Item in vita ſancti Clementis legitur, quod poſtquam in exilium relegatus, inuenit in inſula ad quam miſſus eſt, plusquam duo millia Chriſtianorum in exilio relegatorum ibi ad ſecandum marmora, qui multam aquæ penuriam patiebantur, vt oporteret eos ire pro aqua per ſex milliaria. Iuſſit omnes ſecum orare, vt Dominus eis fontem aquæ viuæ aperiret. Cum autem ipſe oraret, apparuit illi ſoli agnus; qui eleuato pede dextro, quaſi locum oſtendebat vbi foderent. Cum autem eos duxiſſet ad locum ſanctus Clemens, nec locum

Exempla.

fodiendo tangerent vbi erat pes agni, ipſe arrepto breui ſarculo, ſub pede agni fodit, & ſtatim fons viuus & maximus erupit, & ad famam huius miraculi & prædicationem tot conuenientes ſunt conuerſi, quod infra annum ædificatæ ſunt ibi octuagintaquinque Eccleſiæ.

Oratio impetrat pluuiam.

Item impetrat pluuiam Iac. 5. *Rurſumque Elyas orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum ſuum* 3. Reg 19. *Nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari &c.* Item 2. Dyal. 33. de ſancta Scholaſtica ſanctimoniali, ſorore ſancti Benedicti; quam cum Beatus Benedictus viſitaſſet, & totam diem in Dei laudibus & colloquijs ſimul expendiſſent, & ipſa retinuiſſet eum ad menſam, volebat eum retinere ad pernoctandum, vt loqueretur ei de gaudijs cœleſtibus. Cum autem ipſe nullo modo acquieſceret ei, inclinauit caput & orauit cum lachrymis; & cum eſſet ante tempus ſereniſſimum, ſubito tanta pluuia facta eſt, quod nullus poſſet exire. Cum autem eam ſuper hoc argueret ait. Rogaui te & non exaudiſti me, rogaui Dominum & exaudiuit me; modo tu egredere ſi vales. Item virtute orationis aqua nunc in ſanguinem conuertitur, nunc in mari diuiditur, & quaſi murus ſolidatur, nunc amara dulceſcit, nunc de ſaxo producitur: Ignis nunc in aqua ardeſcit, nunc rubum non comburit, nunc pueros non lædit, nunc dè cœlo ad conſumendum impios emittitur, nunc de aqua producitur: Cœlum nunc manna protulit, nunc annis tribus & dimidio pluuiam non dedit, nunc pluuiam dedit abundantem Oratione Leones manſueſcunt, omnia mũdi elementa mutãtur, dæmones effugantur; & breuiter orantibus omnis creatura obedit, aſſiſtunt Angeli, & Deus ipſe tam mirabiliter quàm miſericorditer condeſcendit.

4. *Meretur conſortium glorioſum.*

Qvarto oratio meretur conſortium glorioſum. In præſenti quidem vita frequenter & deuotè orantes merentur habere conſortium beatorum Angelorum, ſicut patet de Beata Agnete, Beata Catherina, Cecilia & alijs multis. De Beata Cecilia ſpecialiter legitur, quod cum ad preces eius vir ſuus Valerianus fuiſſet conuerſus, & baptizatus à Beato Vrbano, & rediret, & Ceciliam deuote orantem inueniret; videt ei aſſiſtere Angelum Domini tenentem duas coronas ex roſis & lilijs conſertas; alteram obtulit Ceciliæ, alteram Valeriano, dicens: Iſtas duas coronas mundo corde & corpore cuſtodite, quia eas de Paradiſo Dei vobis attuli, quæ nec vnquam marceſcunt, nec odorem amittunt: Et his dictis diſparuit. Ad harum odorem Tyburtius frater Valeriani affectus, eſt ad Deum conuerſus & glorioſus martyr cum fratre ſuo Valeriano eſt effectus. Maxime autem in morte aſſiſtunt orantibus ad conſolandum, & in ſuum conſortium perducendum; ſicut patet de Romula. *Require ſupra.*

Exemplum.

Orantes fruuntur in vita, cõſortio Angelorum & maxime in morte.

Exemplum.

Legitvr inter miracula vndecim millium virginum, quod quidam conuerſus maximam habebat deuotionem circa eas, cui infirmanti vna virgo apparuit inæſtimabili pulchritudine fulgens. Cum autem ipſe miraretur eius pulchritudinem, illa quæſiuit ab eo ſi ipſam cognoſceret, ipſo reſpondente quod non, ait: Vna ſum de his virginibus circa quas ſemper tantam deuotionem habuiſſe, & ad hoc veni vt in[illegible] mercedem recipias, ſi amore noſtri vndecim millies dominicam orationem dixeris, in hora mortis tuæ noſtram protectionem & ſolatium habebis. Quod cum ille quam citius & deuotius compleſſet, vocauit Abbatem & conuentum, ſe faciens inungi. Quod cum fieret, videns aduenientem chorum ſacrarum virginum, incœpit clamare; recedite, date locum ſacris virginibus. Qui requiſitus, Abbati retulit promiſſionem ſacrarum virginum, & earum apparitionem. Cum autem ad clamorem eius alij receſſiſſent, inter choros earum ſpiritum exhalauit. Ad idem facit quod ſupra habetur de virgine recepta in choro virginum. Eccleſiaſt. 35. *Qui adorat Deum in oblectatione ſuſcipietur.* Lucæ 22. de Domino dicitur: *Factus in agonia, prolixius orabat; tunc apparuit ei Angelus Domini de cœlo confortans eum.*

Deuoti in oratione cœlum conſcendunt.

A POST mortem vero recipiuntur in conſortium Angelorum & Sanctorum, cum eis perpetuo manſuri, ſicut patet de Lazaro Luc. 16. de beato Franciſco: & de beato Martino, Ambro. & alijs multis quorum animæ viſæ ſunt deduci ab Angelis. In vitis patrum legitur de Paulo primo eremita, de quo refert Hieronym. quod cum beatus Antonius diuina ſibi reuelatione facta veniſſet ad eum, & conſolaretur, & colloquerentur adinuicem; inter alia dixit ei Paulus, vt corpuſculum eius traderet ſepulturæ, & quod rediret ad locum ſuum, & reuertens apportaret pallium quod Anaſtaſius ei dederat, Patriarcha tunc Alexandrinus. Hoc autem dicebat, vt in maiori quiete ſolus, & deuotione orationis poſſet reddere ſpiritum. B Cum Antonius obediret, & ad eum vt ei dixerat cum dicto pallio rediret, videt Pauli animam niueo candore fulgentem, inter Angelorum cateruas, inter Prophetarum & Apoſtolorum choros in ſublime conſcendere. Cum autem veniſſet ad locum vbi Paulus habitabat, intrans ſpeluncam, videt corpus Pauli, complicatis genibus, erecta ceruice, extenſis in altum manibus ſtare, & credens primo eum viuum eſſe, pariter orabat cum eo. Sed poſtquam nec gemitum aut planctum aut ſuſpirium ab eo audiuit; accedens propius, eum mortuum inuenit, & ſepeliuit cum adiutorio duorum Leonum, qui ei cum vnguibus foueam fecerunt. Vnde dicit Hieronymus. Cadauer Deum cui omnia obediunt & viuunt, officio geſtus precabatur.

Exemplum.

C ITEM Beatus Gregorius in Homil. de Rege qui fecit nuptias filio ſuo, refert de tribus materteris ſuis, quæ eodem die religionis habitum ſuſceperunt. Vna earum vocabatur Tarſilla, alia Æmiliana, alia Gordiana. Duæ primæ ſemper in amore Dei proficiebant. Gordiana ſemper tepeſcebat. Tarſilla præ aſſiduitate orandi cum lauaretur mortua, inuenta eſt in genibus habere callos, ad modum camelorum. Huic apparuit Felix Papa attauus beati Gregorij; oſtendens ei manſionem æternam in cœlo, dicens in hac te ſuſcipio: & ſtatim febre arripitur. Altera die cum veniſſent ad eam viſitandam multi, & mater Gregorij clamauit; recedite, Chriſtus venit: Et hoc dicendo carne ſoluta eſt. Et hoc factum eſt in vigilia natalis Domini. Cum lauaretur; mirabilis de corpore eius odor exibat. Poſt paucos dies apparuit iſta Æmilianæ D dicens; ſine te feci natiuitatem Domini, tecum faciam Epiphaniam: Veni ergo ſoror. Quæ ait: Cui dimittemus ergo ſororem noſtram Gordianam. Reſpondit: Sine eam, quia inter laicas deputata eſt. Qua ante Epiphaniam Domini defuncta, ſoror earum Gordiana duxit virum cum multorum ſcandalo, cuſtodem agrorum ſuorum.

De tribus orationis ſpeciebus.

DISTINCTIO XXXV.

Oratio triplex ſcilicet cordis, vocis, & operis.

DECIMVMSEPTIMVM, ſcilicet de ſpeciebus, cum diuerſis diuiſionibus orationis. Sciendum eſt E quod eſt quædam oratio vocis, alia cordis, alia operis. Verſus.

Dat precis officium, vox cor opuſque pium.
Actibus, & voce, corde rogare doce.

CORDE rogabat Moyſes, & ore tacebat. Exod. 14. *Dixit Dominus ad Moyſem; quid clamas ad me?* corde, & nõ voce. Item Anna 1. Reg. 1. *Anna loquebatur in corde ſuo, & vox penitus non audiebatur.* Alia eſt vocis Pſalm. 141. *Voce mea ad Dominum cla.* Dan. 12. *Suſanna exclamauit voce magna: Domine Deus, &c.* Item oratio boni operis. Aug. *Non ceſſat orare, qui non ceſſat bene agere.*

Oratio cordis multiplex.

ORATIO autem cordis multiplex eſt, ſcilicet contritionis, compaſſionis, afflictionis, cordis deuotionis, feruentis dilectionis, complexus ſiue colluctationis.

1. Contritionis

Prima igitur ſpecies orationis mentalis eſt contritionis, quæ eſt cum homo lugit, gemit, plangit, & dolet, in conſideratione peccatorum & defectuum ſuorum, & ex dolore flet pro eis. Pſal. 37. *Rugiebam à gemitu cordis, &c.* Item 38. *Auribus percipe lachrymas meas.* Ipſæ lachrymæ pondera vocis habent. Iſa. 15. *In via Oronaym clamorem contritionis leuabunt.* Oronaym interpretatur iracundia iniquitatis eorum. Quod eſt quando homo iraſcitur contra peccata ſua, dolet & gemit ea. Hoc agens orat & clamat ad aures Dei fortiter, vt Deus clamorem ſine voce exaudiat, & parcat. Iob 41. *Non parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandum compoſitis.* Gregor. *Veraciter orare, eſt in compunctione amaros gemitus, non verba compoſita, reſonare.* Aug. lib. 2. de ſpiritu & anima. *Oratio eſt mentis conuerſio in Deum per pium & B humilem affectum*, quod eſt quando homo defectus ſuos recognoſcens, ſe ipſum plangit & humiliat, & ad Deum pium affectum eleuat, vt ea quæ ſibi deſunt benigne ſuppleat. De hac materia habentur ſupra multæ auctoritates & exempla *de contritione*

SECVNDA ſpecies orationis mẽtalis eſt pius affectus cordis cõpatientis, directus in Deũ ex cõpaſſione alienorum malorũ; ſiue ſint culpæ, ſiue pœnæ, ſicut clamabat Moyſes pro afflictione populi Exo. 13. Cum videret eos affligi pro inſecutione Ægyptiorum. Item Samuel cum populus petiuiſſet Regem, & ipſe oſtendiſſet eis quæ mala ex hoc eis euenirent, & quàm grauiter peccaſſent; dixerunt *ora pro nobis ad Deum, vt non moriamur, &c.* Intulit. *Abſit hoc peccatum à me, vt ceſſem orare pro vobis:* nec tamen orabat tunc voce. Tren. 2. *Leua C manus tuas ad Deum pro animabus paruulorum, &c.* Sic faciebat Moyſes orans corde pro pugnante populo. Exod. 17. *2. Compaſſionis.*

TERTIA ſpecies orationis mentalis eſt gemitus afflictionis præſentis; quando videt homo mala pœnæ quibus premitur, gemit ſub eorum pondere, erigens affectum cordis ad Deum, qui eſt *adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.* Sic clamabant filij Iſrael gemendo Exod. 2. & 3. Eccleſiaſt. 35. *Non deſpiciet Dominus preces pupilli, nec viduæ, cum effundet loquelam gemitus.* Pſa. 37. *Afflictus ſum & humiliatus ſum, &c.* *3. Afflictionis.*

QVARTA ſpecies orationis eſt deuotio cordis, quando ex beneficiorum Dei recordatione, anima pio affectu tendit in Deum, & quando percuſſa ſubita inundatione pietatis, ſicut adipe & pinguedine repleta D ſpiritali pinguedine ſaginatur; & cum magis repletur, magis circa Deum afficitur, & magis in pias & dulces lachrymas reſoluitur. Talis erat oratio Dauid dicentis: Pſalm. 21. *Factum eſt cor meum tanquam &c.* Cant. 5. *Anima mea liquefacta eſt.* Corda deuota ſunt *phialæ plenæ odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum, &c.* Apoc. 5. *4. Deuotionis.*

QVINTA eſt in ſiti & deſiderio feruentis dilectionis Dei. Pſalmus. *In meditatione mea exardeſcet ignis.* Item Pſalmus. *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes, &c.* Dam. *Oratio eſt aſcenſus intellectus ad Deum.* Gloſſ. ſuper illud Theſſ. vlti. *Sine intermiſſione orate &c. Ipſum deſiderium boni oratio eſt. Si continuum eſt deſiderium, continua eſt oratio.* *5. Dilectionis.*

SEXTA eſt colluctationis ſiue complexus, quando E ex vehementia deſiderij, & effuſione lachrymarum, cogit & quaſi conſtringit Dominum vt cõcedat quod petit. Sicut Iacob luctans cum Angelo ait, Geneſ. 31. *Non dimittam te niſi prius, &c.* Et poſt. *Si ſi fortis contra Deum fuiſti, quanto magis contra homines præualebis.* Quibus brachijs vicit eum, dicitur Oſeæ 12. *Conualuit Iacob ad Angelum, fleuit & rogauit eum*, Eccleſiaſtici 51. *Anima mea luctata eſt cum ſapientia.* Item conſtringit tenendo eum orationibus feruidis, ne puniat quos iuſtitia puniendos requirit. Sicut faciebat Moyſes, quando tenebat dominum ne populum qui peccauerat occideret. Exod. 32. *Dimitte me vt iraſcar &c.* Item conſtringit complexando ne recedat. Cant. 3. *Tenui eum nec dimittam &c.* Auguſt. *Sentio quendam complexum, cum ſentio Deum.* *6. Colluctationis.*

ITEM orationis ſpecies notantur. 1. Tim. 2. *Obſecrationes*

primum

primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones. Quarum numerus & ſufficientia ſic aſſignatur. Quia ad orationem tria requiruntur; quorum primum eſt quod orans accedat ad Deum quem orat; quod aſſignatur nomine orationis, quia oratio eſt aſcenſus intellectus in Deum. *Secundo* requiritur petitio, quæ ſignificatur nomine poſtulationis, ſiue petitio proponatur determinatè, quod quidam nominant quandam propriè poſtulationem; ſiue indeterminatè, vt cum quis petit iuuari à Deo, quod nominant ſupplicationem: ſiue ſolum factum narretur, ſecundũ illud Ioan. 11. *Ecce quem amas infirmatur*; quod vocant inſinuationem. *Tertio* requiritur ratio impetrandi quod petitur; & hoc vel ex parte Dei, vel ex parte petentis. Ratio quidem petendi ex parte Dei eſt eius ſanctitas, propter quam petimus exaudiri; ſecundum illud Dan. 9. *Propter temetipſum inclina Deus meus aurem tuam.* Et ad hoc pertinet obſecratio, quæ eſt ſacra conteſtatio; ſicut cum dicimus: Per natiuitatem tuam libera nos Domine. Ratio vero impetrandi ex parte petentis eſt gratiarum actio; quia de acceptis beneficijs gratias agentes, meremur accipere potiora, vt in collecta dicitur. Et ideo dicit Glo. 1. Tim. 2. quod in miſſa obſecrationes ſunt quæ præcedunt cõſecrationem, in quibus quędam ſacra commemorantur: Orationes ſunt in ipſa conſecratione, in qua mens maxime debet eleuari in Deum: Poſtulationes autem ſunt in ſequentibus petitionibus: Gratiarum actiones in fine. In pluribus eccleſiæ collectis hæc quatuor poſſunt attendi, ſicut in collecta Trinitatis, quod dicitur, *Omnipotẽs ſempiterne Deus*, pertinet ad orationis aſcenſum in Deum; quod dicitur, *qui dediſti famulis tuis*, &c. pertinet ad gratiarum actionem; quod dicitur, *præſta quæſumus*, &c. pertinet ad poſtulationem; quod in fine ponitur, *per Dominum noſtrum, &c.* pertinet ad obſecrationem. In collationibus autem patrum dicitur, quod obſecratio eſt imploratio pro peccatis: Oratio, cum aliquid Deo vouemus; poſtulatio, cum pro alijs petimus. Sed primum melius eſt.

De decem orationis ſpeciebus.

DISTINCTIO XXXVI.

Poſſunt ſtatui decem orationis ſpecies.

DEINDE ſciendum eſt, quod aliter diuidunt aliqui orationem, dicentes orationis eſſe decem ſpecies. Deprecatio, rogatio, obſecratio, petitio, poſtulatio, ſupplicatio, ſuffragium, Dei laudatio, gratiarum actio, & iubilatio.

1. Deprecatio.

PRIMA igitur ſpecies orationis eſt deprecatio, quæ eſt quando Deum rogamus pro malis culpæ à nobis amouendis; ſecundum illud Matth. 6. *Dimitte nobis debita noſtra.* Pſalm. 118. *Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo Domine.* Idem 118. *Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo.* Idem 6. *Exaudiuit Dominus deprecationẽ meam.* Et Iob 9. *Meum iudicem deprecabor.* Eccleſiaſt. 39. *Iuſtus cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum aperiet os ſuum in oratione, & pro delictis ſuis deprecabitur.* Et 28. *Relinque proximo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur.*

2. Rogatio.

SECVNDA ſpecies orationis eſt rogatio, quæ eſt pro flagelli diuini amotione, vel pro tribulationis inſtantis remotione, vel pro hoſtium oppreſſione; quæ ſolet fieri cum populi conuocatione, ieiunio, oratione, exhortatione, prædicatione, & cum letanijs. Sic fecit Ioſaphat videns ſe opprimi à multitudine hoſtium, conuocauit populum, orauit, prædicauit, ieiunauit, & orationem indixit. 2. Paral. 20. *Ieſaphat perterritus totum ſe contulit ad rogandum Dominum, &c.* Confortatus ad philoſophiam Iabazielis exiuit cum ſuis, & omnem multitudinem quam inuenerunt vicerunt, & earum ſpolia obtinuerunt. Sic fecerunt filij Iſrael contra Holofernem, Iudith. 4. & 7. Clamauit omnis populus ad Dominum &c. Item Heſter. 4. *Dixit Heſter Mardocheo: Congrega omnes Iudæos, &c.* Item. 7. *Dona mihi animam meam pro qua rogo, & populum meum.* Similiter Iſa. 38. Ezechias contra Sennacherib. Similiter Ionæ 3. *Rex Niniue ſurgens de ſolio ſuo, &c.* Et poſt. *Clament ad Dominum in fortitudine, &c.*

Cauſa inſtitutionis Rogationum.

Propter hãc cauſam inſtituti ſunt dies rogationum, ſcilicet propter flagelli diuini amotionem. Vt fit in feſto ſancti Marci, vbi fit generalis proceſſio, & letania maior, ſic dicta vel ad differentiam illius quæ fit in rogationibus; vel quia à maiore, ſcilicet beato Greg. inſtituta eſt. Legitur enim in Chronicis & geſtis Romanorum Pontificum, quod cum Romani ebrietatibus, comeſſationibus & luxuriis vacarent poſt paſcha, non deferentes ſacramento quod receperant, immiſit eis Deus peſtem inguinariam. Per hunc modum Tyberis fluuius ita excreuit, & ita terram occupauit, quod ſuper muros vrbis excreſcens, draconem maximum, & ſerpentes multos præfocatos, ad ripas adduxit. De quorum fœtore ſubſecuta eſt dicta plaga; ſic dicta, quia homines ſubito inflammabantur in inguine, & ſubito moriebantur. Qua peſte Papa Pelagius mortuus eſt; Et Gregor. ei inuitus ſubſtituitur. qui ad illam plagam remouendam, Romanum populum conuocauit ad orandum. Cum autem deberet benedici, bene 80. homines expirauerunt ab illa plaga. Cum autem facta eſſet proceſſio cum letanijs & orationibus; & ipſe ſermonem ad populum feciſſet, ceſſauit plaga illa. Ideo ſtatuit ille annuatim proceſſionem illam; & vocantur cruces nigræ, quia ſolebat fieri cum veſte lugubri, vel quia propter mortem hominum euitandam conſtituta eſt. Moriebãtur homines hac peſte ſubito, & quaſi ſine ſenſu doloris, in viis, & ludis; & comedendo, & bibendo, & alia quæcunque faciendo. Cum autem conueniſſet populus ad ſanctum Petrum, præcepit eos proſternere ad orationem ante gradus eccleſiæ: A qua cum ipſe ſurgeret, vidit ſuper caſtrum Creſcentij Angelum detergentem cruentum gladium, & in vaginam reponentem. per quod intellexit quod plaga illa ceſſaret. Cum conſurgerent ab oratione, inuenti ſunt bene, 80. mortui. Dictum autem caſtrum vocatum eſt poſtea caſtrum Angeli.

Alia cauſa dictæ inſtitutionis.

ITEM nota quod propter conſimilem cauſam dies rogationum inſtituti ſunt. Cũ anno Domini 455. apud Viennam & in circuitu, frequenter & per annum integrum, maximus terræmotus accidiſſet; per quod multæ villæ, eccleſiæ, & domus fuerunt ſubuerſæ, & multi proſtrati: & cum ibidem regis palatium cęleſte incendium concremaret; & cum diuerſæ feræ, & maxime lupi, per ciuitatem diſcurrerent, quæ paſſim pueros & ſenes, viros & mulieres deuorarent. Cumque illi doloroſi caſus quotidie accreſcerent, ſanctus Mamertus vrbis Archiepiſcopus, illos tres dies qui ſunt ante aſcẽſionem Domini inſtituit. Et conuocatis clero & populo, per tres dies prædictos, proceſſiones & orationes cum letaniis ſolenniter fieri indixit. Ad cuius exemplũ per totam eccleſiam Gallicanam epiſcopi cum clero & populo ſic fieri decreuerunt, ad ſedandas peſtes, & aeris intemperiem; ad pacificandas guerras; ad infirmitates & mortes repellendum, ad conſeruandum & multiplicandum fructus terrę, qui maximè illo tempore perire vel deficere conſueuerunt.

3. Obſecratio.

TERTIA ſpecies orationis eſt obſecratio, quæ fit quando pro maioribus & difficilioribus factis Deum adiuramus, vt pro impiorum conuerſione, & pro obtentione eorum quæ ſunt ſupra naturam, vel aliquorum quæ Deus videtur non de facili facere, niſi multum adiuratus. Fit autem hęc adiuratio per maxima eius beneficia, vt per beneficia creationis, recreationis ſiue incarnationis, iuſtificationis, per opera aſſumptæ miſerationis.

ITEM fit cum adiuratur Deus pro his quos maxime dilexit in hoc mundo, vt Chriſtus, & mater eius, & Sancti. Sic orabat Moyſes, qui quaſi captum Deum tenebat & vincebat, Exo. 32. *Recordare Abraham Iſaac, &c.* Et poſt. *Placatus eſt Dominus ne faceret malum.*

A Sic faciunt pauperes ioculatores; reducunt ad memoriam filiis à quibus petunt, probitates patrum eorum Prouer. 18. *Cum obſecrationibus loquetur pauper,* &c. Phil 4. *Cum omni oratione & obſecratione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.* &c. Obſecrationes ſunt in fine collectarum eccleſiæ, cum dicitur, *Per Dominum*: Et in collectis de ſanctis, cum Deus per eos adiuratur. Item pueri Hebræorum, & qui præibant & ſequebantur Dominum, qui dicebant. *Oſanna filio Dauid.* Matth. 21. quod eſt ſecundum Hieron. idem quod *obſecro ſalua, qui es filius Dauid,* ſc. tam pij patris.

4. *Petitio.* QVARTA ſpecies orationis eſt petitio, pro ſupplendis defectibus noſtris, & temporalibus ſc. & ſpiritualibus; ſicut ſunt neceſſitates rerum temporalium ad vitam, vel corporum ſanitatem, & pacem temporalem. Matt. 7. *Petite & accipietis,* &c. Poſtea. *Pater noſter cœleſtis dabit bona petentibus ſe.* Idem Luc. 11. Vbi ponitur exẽplum de amico petente tres panes, id eſt tres refectio- B nes. *Prima* eſt neceſſitatis corporalis prouiſio. Matt. 6. *Scit pater veſter cœleſtis, quia his omnibus indigetis. Secunda* eſt refectio cordis in conpunctione, & lachrymarum effuſione. Pſalm. *Fuerunt mihi lachrymæ meę panes die ac nocte &c. Tertia* eſt in ſpiritus conſolatione, & donorũ gratię immiſſione. Luc. 11. *Pater veſter cœleſtis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe.*

5. *Poſtulatio.* QVINTA ſpecies orationis eſt poſtulatio, ſiue allegatio, ſecundum quod dicit Caſſiodorus. *Oratio eſt oris concinnatio, quæ fit cum allegatione;* quando ſc. petitur quod maximum eſt, ſc. bonum æternum quaſi ex debito, cum allegatur quia debet ex promiſſo, quia promiſit illud dare petentibus. Matth. 6. *Primum quærite regnum Dei, &c.* Aut quando petitur ex debito meriti; vt cum al- C legatur, quod quibus dedit promerentem gratiam, debet dare gloriam tanquam eius præmium. Pſalm. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Sic filij Iſrael petiuerunt à rege, vt eos habitare faceret in optimo loco terræ Geſſen, quę erat optima & fertiliſſima, quæ interpretatur completa terra. Ioſue petit in præmium ſui laboris ſibi dari inter filios Iſrael ciuitatem Thãnathſara ſitam in monte Effraym ad habitandum, quæ de præcepto Domini data eſt ei. Hæc ciuitas cœleſtis, quæ ſita eſt in eminentia fertilitatis & abundantiæ totum, (vt dicit Bernard.) continens quod delectat. Quod notatur in hoc quod ſita erat in monte Effraym, qui eſt mons fertilitatis. Effraym enim frugifer interpretatur. Thãnathſara interpretatur numerus operimenti noui, quia ibi ſunt numerati à Deo D Sancti lumine amicti. Pſalmus. *Amicti lumine ſicut veſtimento. Item* Nehæmias petiuit vt mitteret eum Rex in Hieruſalem ad ciuitatem patrum ſuorum, quod obtinuit. Illam æternam gloriam facit nos poſtulare ſpiritus, gemitibus inenarrabilibus, vt dicitur Rom. 8.

6. *Supplicatio.* SEXTA ſpecies orationis eſt ſupplicatio; quæ eſt cum humiliter amicos Dei, & maxime iam beatos rogamus, pro eorum patrocinio, ſuffragio, vel adiutorio apud Deum obtinendo. Iob 5. *Voca ſi quem habes, & ad aliquem ſanctorum conuertere.* Sic Matth 15. *Dimitte eam quia clamat poſt nos.* Similiter ſupplicatione videbantur vti gentiles, rogantes Philippum vt introduceret eos ad Ieſum. Ioan. 12.

7. *Suffragium.* SEPTIMA ſpecies orationis eſt ſuffragium; quod eſt quando eccleſia vel amici Dei orant Deum pro animabus, vel vt à periculis ſpiritualibus vel corporalib. liberentur, vt in Act. 12. *Oratio fiebat ſine intermiſſione ab* E *eccleſia ad Deum pro Petri liberatione.* Similiter Dominus imminente paſſione pro diſcipulis, Luc. 22. *Simon ecce Sathanas expetiuit vos, &c. Ego autem oraui pro te, &c.* Ad hoc poteſt adduci exemplum Onyæ & Hieremiæ, qui apparuerunt Iudæ Machabæo orantes pro populo Iudæorum, vt obtinens victoriam ab hoſtibus liberaretur. 2. Mach 15. *Similiter* ſuffragium eſt cum fit oratio pro mortuorum liberatione à pœna, vel conſolatione in ea. 2. Mach. 12. *Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare &c.* Ad hoc facit quod dicit Ioannes eleemoſynarius, dicens quod collectæ & anniuerſa- A ria quæ fiunt pro defunctis, multum valent eis ad quietem & liberationem; & ponit hoc exemplum. *Exemplum.*

QVIDAM captus à Perſis recluſus fuit in carcere qui appellabatur Lethe, id eſt obliuio. de quo quidam fugientes dixerunt in Cypro parentibus illius, quod eum ſepelierant manibus ſuis (ſed ille non erat, ſed ei ſimilis) & diem obitus dixerunt. Parentes autem eius vſque ad tres annos ter in anno faciebant fieri collectas pro eo. Cum autem dictus homo poſt tres annos euaſiſſet, lapſus à Perſis ad ſuos fugit; qui dixerunt ei quomodo ter in anno pro eo quaſi pro mortuo collectas fieri feciſſent. Cum autem interrogaret quo tempore hoc facerent, dixerunt ei quod in feſtis Neophaniis, & Dominica, & feſto Pentecoſtes, tunc ille dixit quod illis diebus veniebat ad eum quidam lucidus vt ſol, & diſſoluebat eum inuiſibiliter à vinculis ferreis, & à cuſtodia, & ibat tota die liber, & nemo eum reco- B gnoſcebat. In craſtino autem inueniebat ſe in eiſdem vinculis ferreis in quibus erat ante.

ITEM ſuffragiũ eſt quando amici Dei orãt pro malis pro iracundiæ diuinæ ceſſatione. Sic faciebat Moyſes Exo. 32. cũ diceret Dominus. *Dimitte me vt iraſcatur furor meus contra populum iſtum, & delebo eos,* &c. Et poſt. *Moyſes autem orabat dicens,* &c. Simile habetur de Aaron, qui offerens thymiama, ſtetit inter viuos & mortuos, iram Dei placando. Numer. 16. Idem Sap. 18. *Properans homo ſine querela deprecari pro populo &c. Item* ſuffragium eſt cum amici Dei orant pro mutua conſeruatione in bono Iac. 5. *Orate pro inuicem vt ſaluemini.* Mutua ſuffragia, & maxime illorum qui boni creduntur debent peti; exemplo Pauli Rom. 15. *Obſecro vos per Dominum Ieſum Chriſtum, & per charitatem Spiritus-* C *ſancti, vt adiuuetis me orationibus veſtris, vt Deus liberet me ab infidelibus qui ſunt in Iudæa.* Phil. 1. *Scio quod hęc mihi prouenient ad ſalutem per veſtram orationem.* *Suffragium diuerſis modis vſurpatur.*

ITEM ſuffragium eſt oratio facta pro peccatorum conuerſione, quæ multum valet ad eorum conuerſionem. Talis fuit oratio Chriſti in cruce. Luc. 23. *Pater ignoſce illis,* &c. Qui forſitan promeruit conuerſionem multorum circunſtantium, vt Centurionis, &c. qui percutientes pectora ſua in ſignum pœnitentiæ, reuertebantur. Similis fuit oratio Stephani, Act. 7. *Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum,* &c. De quo legitur in vita Marię de Oignies quod cum ipſa per triduum ante mortem à Domino viſitata, cantaſſet per tres dies cõtinuè Rythmicè mira de Deo & de ſanctis, & de Paradiſo, & multis aliis. Inter alia, de beato Stephano quem D vocabat roſarium Paradiſi, cantando dixit; quod ad meritum orationis eius & paſſionis, dedit Dominus Beato Stephano Pauli conuerſionem, vt eo diſcente cum affectu prædicationis multo, ſed non cum effectu multo, ſuccederet ei vicarius, qui pro eo cum multiplici prædicationis effectu pertranſiret.

ITEM ſuffragiis conuertit Theodora Siſinnium: Cecilia Valerium ſponſum: Andreas diſtrahentem ſe populum.

ITEM in vitis Patrum legitur quod cum Abbas Serapion tranſiret per quendam vicum Ægypti, & videret vnam meretricem ante oſtium domus ſuæ, ad capiendas animas præparatam; dixit ei ſenex expecta me ſero, volo ad te de nocte venire. Quem cum expectaſſet, credens quod aliquid ſecum ſenex deportaret, & neceſſaria ad eſum, veniens clauſit oſtium cum illa. E Cui dixit ſenex: Suſtine parũ vſquequo legerim quod habeo. Incipiens autem Senior pſalterium, finitis pſalmis ſingulis, rogabat Deum vt illam conuerteret ad pœnitentiam. Quod cum videret mulier Deum pro ea ſenem orantem, incepit tremere & orare iuxta ſenem. Finito pſalterio, ſenex incepit legere Apoſtolum, orando ſimiliter. Meretrix autem intelligens quod non propter peccatum ad eam venerat, ſed propter eius conuerſionem, compuncta eſt, rogans proſtrata vt duceret eam ad locum vbi faciendo condignam pœnitentiam ſaluaret animam ſuam. tunc ſenior duxit eam ad monaſterium virginum, tradens eam ma- *Exemplum.*

A tri virginum, dicens; quod non imponeret ei vt aliis, ſed quod ipſa peteret indulgeret, & ei permitteret ire quo vellet. Cum quibus cum fuiſſet per paucos dies, videns conuerſationem & vitam aſperam aliarum, ait dictæ matri: Ego peccatrix ſum, volo veſpere comedere. Poſt magis agnoſcens ſe, ait quod volebat per quatuor dies ieiunare. Poſt modicum dixit dictæ matri, quod eam in modicam cellam includeret, vbi per modicam feneſtram adminiſtraret opus ſibi condignum, quod ageret propter maxima peccata ſua. Quod illa fecit. Dicta autem mulier reliquum tempus in magna ſanctitate vixit.

Quare Deus ſit laudandus.

B

DISTINCTIO XXXII.

8. Dei laudatio.

EST inſuper vna alia ſpecies orationis & octaua in ordine, quæ vocatur Dei laudatio, de qua Pſalm. *Rectos decet collaudatio.* Idem. *Benedicam Dominum*, &c. Circa Dei laudem videndum eſt primo quare laudandus ſit Deus. Secundo qualiter ſit laudandus.

Multa ſuadent Deum eſſe laudandum.

Circa primum ſciendum quod laudandus eſt Deus, quia nihil eſt iuſtius. Secundo quia nihil nobilius. Tertio, quia nihil iocundius. Quarto, quia nihil vtilius.

1. Quia nihil eſt iuſtius.

Primo quidẽ laudari debet Deus, quia nihil eſt iuſtius. Iuſtum enim & rationabile eſt laudare Deum propter eſſentiam bonitatis; quia ipſe eſſentialiter bonus eſt, & omnes rationes bonitatis generaliter ſunt in eo. C Quicquid enim laudabile inuenitur in aliquo, in ſummo inuenitur in eo; ſcilicet ſumma pulchritudo, dulcedo, fortitudo, manſuetudo, & largitas.

Exemplum.

Cum quædam Domina pulchritudine ſpecioſa, à multis impetita, multos amore pernicioſo adamaſſet, & multi eam; quidam ioculator per hanc viam eam ad amorem Dei conuertit. ſolicitabat enim illam vt amorem ſuum poneret in quendam magnum maximę pulchritudinis, probitatis, largitatis, & curialitatis, &c. Cum autem illa diceret, quod illa habuiſſet tot amatores, tam magnos, & diuites, & probos: ipſe intulit, quod ille pro quo rogabat omnes gratias aliorum excedebat. Illa tãdem conſentiente, quod ſi talem eum probaret, quod amorem ſuum ei daret. Reſpondit ille: Nullus nobilior, potentior, ditior, curialior virginis filio, in quo sũt D omnes gratiæ ſine defectu. Cum ergo ei oſtendiſſet eorum quos ipſa dilexerat defectum, & Chriſti complementum gratiarum omnium; monit eam ad contemptum vanitatis, & amorem veritatis. Eccl. 43. *Terribilis Dominus & magnus vehementer, & mirabilis potentia illius, glorificantes eum quantumcunque potueritis, superualebit*. Et poſt. *Benedicentes Dominum, exaltate eum quantum poteſtis: Maior eſt enim omni laude.*

Simile.

ITEM ſi præ ſtupore non erat vltra ſpiritus Reginæ Saba, in viſione & auditione eorum quæ viderat & inuenerat bonorum circa Salomonem, vt legitur 2. Parali. 9. Qualiter ergo poteſt deficere anima in contemplatione & laude bonorum æterni Salomonis. Similis eſt à laudæ (quæ à laudando ſic dicitur) quæ vidẽs temporis ſerenitatem & pulchritudinem ſolarem aſcendit, E ſubitoque fatigata, ab illa altitudine ad ſuam paruitatẽ reſilit, & ad terram cadit, & obmuteſcit ad tempus. Similiter & Phylomena, videns pulchritudinem ſolis, & ſentiens dulcedinem temporis, laudando ſic reficitur; & ſic attendit laudi, quod laudando defectum patitur, & cantando frequenter moritur. Similiter anima affecta amore Dei, laudando defectum patitur, cum non poſſit ad plenum in hac vita laudare Deum, ſecundum quod ipſe laude dignus eſt. Pſalmiſt. 118. *Defecit in ſalutare tuum anima mea* &c. Bern. *In terris vbi ſemiuiuus ſum, ſemilaudare poſſum; quando totus vixero, totus in laude ibo.* Item laudandus eſt propter veſtigium bonitatis, quod eſt in eius omnibus creaturis. Gene. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Eccleſiaſt. 9. *In manu artificum opera laudabuntur.* Iſa. 15. *Confitebor nomini tuo quoniam feciſti mirabilia.* Pſal. 138. *Mirabilia opera tua*, &c.

Exemplum.

QVIDAM conuerſus erat paſtor ouium, & cum relictis omnibus ſuper baculum ſuum ſe appodians, & in viſione cuiuſdam bufonis inhæreret, ſtupens & admirans Dei creaturam, flebat quaſi totus abſorptus in admirationę. Cum autem quidam Theologus tranſiens quæreret viam, & ille non reſponderet, acceſſit ad eum, & inuenit eum flentem & ſtupentem aſpectu dicti animalis. Cumque quæreret cauſam huius, ait quod ſtupebat Dei ſapientiam, & mirificentiam, & potentiam: Circa creationem illius bufonis Dei clementiam: Circa ſe ſuam inertiam & negligentiam erubeſcebat & flebat, quia Deus ita bene fecerat illum bufonem in genere ſuo, quod totus mundus vnum talem facere non poſſet. Item Dei clementiam, quia qui fecerat eum creaturam digniſſimam & rationalem, potuiſſet eum feciſſe bufonem talem. Suam negligentiam, quia illud animal ſuo modo creatori ſuo clamabat per naturalem vocem ſibi datam, ipſe mutus à laude Dei ſilebat. Omnia namque creatoris opera, ſuo modo laudant & oſtendunt laudabilem creatorem. Aug. *Reſpexi cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt: Et omnia mihi clamant vt diligam.* Item in li. de li. ar. *Nutus tui ſunt Domine omnium creaturarum, cuius opera laudabilia laudabilem monſtrant opificem.* Eccleſiaſt. 9. *Artificum opera laudabuntur*, &c. Auguſt. in lib. confeſ. *Si placent tibi artificis opera ex his lauda, & in artificem retorque actionem, ne in his quæ tibi placent tu diſpliceas.* Omnis natura ſuis actibus & qualitatibus & diſpoſitionibus & virtutibus ſuum laudat creatorem, laudant aſtra radiis pro linguis. Iob 38. *Laudant aſtra matutina, laudant herba flores & arbores foliis ſuis quaſi linguis.* Laudant etiam aues paruulæ. Auguſt. *Quis ſenſus hominis non erubeſcat ſine laudum celebritate diem claudere, cum minutiſſimæ aues ſumma cum delectatione & dulci carmine, ortum dies proſequantur & noctis. Qui hoc attenderet, quomodo omnis creatura ſuis actibus & proprietatibus, ſuum laudat creatorem, diceret cum Pſalm. 91. Delectaſti me Domine in factura tua*, &c.

Exemplum.

SICVT faciebat ille de quo dicit magiſter Iacob. Quod quidam comes Pictauenſis intrauit ordinem Ciſtercien. factus conuerſus; & memor actuum ſuorum, rogauit cauſa humilitatis quod poneretur ad cuſtodiam gallinarum. ſatisfactum eſt inſtantiæ ſuæ, vt haberet ibi occupationem. Qui cœpit attendere & admirari quam ſolicitè oua fouerent & pullos, & quomodo pulli ſtatim ſequerentur matres, & paſcerentur ab eis. & dicebat quod nunquam ſic in mundo fuerat delectatus ſicut hoc admirando. Poſtea obtinuit vt fieret paſtor ouium, & mirabiliter delectabatur in innocentia agni, & quomodo agnus quam cito natus erat, agnoſcebat balatum matris, & currebat poſt eam. Poſt obtinens vt fieret cuſtos porcorum, mirabatur quomodo porcellini ſtatim nati currebant ad vbera materna, quilibet ad ſuum ſecundum diem natiuitatis ſuæ. Ita quod primus ad primum, & alij ſecundum ordinem quo nati erant: quomodo currebant & ludebant cum matre: & reuerſus ad clauſtrum non ceſſabat admirari & laudare in creaturis creatorem.

ITEM nihil eſt iuſtius propter influentiam & diffuſionem ſuæ bonitatis, quia bonitatem ſuam diffundit in nos beneficia largiendo, quæ ſunt in malorum liberatione, de quibus ſatis habetur Eccleſiaſt. 51. *Confitebor tibi Domine Rex*, &c. *Item* in bonorum largitione, quæ multa ſunt; de quibus Iſa. 63. *Miſerationum Domini recordabor.*

2. Quia nihil nobilius.

Secundo laudandus eſt Deus, quia nihil nobilius, cum ſit propriè officium Angelorum & Sanctorum poſt reſurrectionem. Iſa. 26 *Vos qui in puluere eſtis expergiſcimini & laudate*, &c. Auguſt. *In ciuitate ſuperna erit totum negotium tuum amatoribus eius.* Idem in fine de ciuit. Dei. *Vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quid erit in fine ſine fine.* Ideo Geneſ. *Supernæ ciuitatis operatio eſt aſſidua Dei laudatio.* Pſalmus 144. *Laudationem Domini loquetur os meum*, &c. Idem 83. *Beati qui habitant in domo tua Domine*,

te, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Et in hoc conſiſtit A ſumma perfectio nobilitatis huius officij, quia videlicet eſt æternum: alia enim ceſſabunt, iſtud enim perpetuum erit. Angeli autem ſuo officio & exemplo ad Deum laudandum nos prouocant.

Exempla. Legitur in tripartita hiſtoria, quod B. Ignatius Martyr & epiſcopus Antiochiæ, primus tamen poſt beatum Petrum Apoſtolum, cum eſſet in oratione raptus in extaſi, vidit & audiuit in ſuperna curia Angelos Deo pſallentes, & laudum canticum in pſalmi principio cum dulci modulo inchoabant, & laudem inchoatam finito Pſalmo conſummabant. Vnde in eccleſia ſua ſtatuit Antiphonas inchoari ante pſalmos, & in fine conſummari: quæ conſuetudo generaliter eſt per alias eccleſias introducta.

Item Beda in geſtis Anglorum lib. 4. cap. 16. dicit quod beatus Forſeus, qui multorum extitit fundator monaſteriorum, cum detineretur graui languore, ad B conſolationem ſuam bis eſt eductus de corpore, & poſtea ad illud reuocatus, & in primo exitu ſuo vidit & audiuit multitudinem Angelorum Deum laudantiū, hæc inter alia replicantes. *Ibunt Sancti de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.*

3. *Quia nihil iucundius.* Tertio laudandus eſt Deus, quia nihil iucundius. Pſalmus. *Iucundum ſit ei eloquium meum* Iſa. 35. *Et nunc qui redempti ſunt à Domino, venient in Sion cum laude & lætitia, &c.* Bernar. ſuper cant. *Nihil adeo ita repræſentat in terris cœleſtis habitationis ſtatum, ſicut alacritas laudandi Deum.* Item Aug. de doct. Chri. *Cum de Deo nihil dignè dici poſſit, admiſit tamen humanæ vocis obſequium, & verbis noſtris in laude ſua nos gaudere voluit.*

4. *Quia nihil vtilius.* Qvarto laudandus eſt Deus, quia nihil vtilius. C Per hoc enim Deus honoratur. pſalm. 49. *Sacrificium laudis honorificabit me, &c.* Tob. 12. *Opera Dei reuelare & confiteri honorificum eſt.* Item per hoc officium omnis hoſtis effugatur vel ſuperatur. de ſpirituali ait pſalm. 17. *Laudans inuocabo Dominum, &c.* De materiali vero patet elegans exemplum 2. paral. 18. per exemplum Ioſaphat, qui poſt laudes Dei inuenit hoſtes proſtratos. Iudit. 7. Gedeon cum clāgore tubarū vicit Madianitas.

Exemplum. In vita beati Germani Antiſiod. epiſcopi legitur, quod Epiſcopi Gallicani audientes in Britanniæ partibus hæreſes pullulare, contra hæreticos qui illuc conuenerant Concilium conuocantes, & illuc euntes cum beato Germano. Confutatis ibi hęreticis, miraculis & doctrina, cum redire vellent, Picti & Saxones contra Britones conuenerunt in tempore quadrageſimę. qui D videntes ſe habere paucos milites, rogauerunt Sanctos Epiſcopos vt morarentur cum eis, præſtantes eis auxilium. Et cum ſancti fidem eis prædicarent, certatim omnes ad baptiſmum conuolauerunt. Peracto itaque paſchę die, proiectis armis, armati fide, proponunt inermes in prælio campeſtri occurrere hoſtibus ad pugnā. Quod audientes aduerſarij gauiſi ſunt, & quaſi de victoria præſumentes de inermi & paruo exercitu ad comparationem eorum, contra eos properant. Tunc ſanctus Germanus collectis expeditis, ponit hoſtibus inſidias, inſtruens eos quomodo voci ſuæ omnes vnanimiter & conformiter reſpondeant. Cum ergo hoſtes quaſi ſecuri contra eos irruerent, cum ter incepiſſet beatus Germanus alta voce *alleluia*. & ſacerdos & alij ei reſponderent alta voce; ſtatim aduerſarij proſtrati, non ſolum ſuper ſe montes & rupes fuiſſe, ſed etiam cœlum & terram credentes, armis proiectis fugerunt E quocunque potuerunt, omnibus ſuis dimiſſis. Multi autem eorum in flumine ſe proiicientes ſubmerſi ſunt. Et ſic Chriſtiani & campum & eorum omnia ſpolia obtinuerunt, & ſani ad propria redierunt.

Oratio à morte ſpirituali præſeruat. Item per hæc anima à mortis periculo conſeruatur, ſpiritualiter à morte ſpirituali; quia dum occupatur in ſpiritualib. non libet ſibi circa vitia occupari. Ideo dicitur Iſa. 48. *Laude mea infrænabo te ne intereas.* Cum quidam regulares eſſent in quadā eccleſia, & in die Paſchę officium Miſſæ inciperent, *Reſurrexit, &c.* facto terræmotu magno abſorpti ſunt à terra cum monaſterio in A quo erant. Cum autem anno reuoluto ibi conueniſſent amici eorum ad eorū memoriam faciendam, ſubito cum eccleſia redierunt, & quaſi à modico ſōno excitati, reinceperunt idem officium.

Qualiter Deus ſit laudandus. Circa ſecundum, ſc. *qualiter Deus ſit laudandus*; habetur ex verbis B. Bern. ſuper cantica dictis, *Moneo vos ſemper ac ſtrenuè diuinis intereſſe laudibus, & vt reuerenter & alacriter Domino aſſiſtatis, non pigri, non ſomnolenti, non oſcitantes, non parcentes vocibus, non præſcindentes verba dimidia, non integra tranſilientes, non fractis & remiſſis vocibus muliebre quiddam balbè de nare ſonantes, ſed virili affectu & ſonitu voces Sancti Spiritus depromentes.* Idē ibidē dicit, quod ſex ſunt laudi diuinæ neceſſaria vt debitè fiat; *Immolantes*, inquit, *hoſtiam laudis, & reddentes vota noſtra de die in diem, curemus, cum omni vigilantia coniungere ſenſum vſui, & intellectum & affectum ſenſui; exultationem affectui, grauitatem exultationi, humilitatem grauitati, libertatem humilitati, quo interdū liberis purgatæ mentis paſſibus* B *procedamus; & excedamus per inuſitatas quaſdam affectiones & ſpirituales lætitias in iubilatis amenitatibus, & in lumine Dei in ſuauitate in Spiritu ſancto.*

De gratiarum actione.

DISTINCTIO XXXVIII.

9. *Gratiarum actio ad quā multa hortantur.* Deinde eſt vna ſpecies orationis, & noua in ordine, quæ vocatur gratiarum actio. De qua videndum eſt primo, quare debemus Deo gratias agere. Secundo de quibus. Notandum autem quod Deo debemus gratias agere, quia debitum, quia nobile, quia placitum, quia vtile. *Primo* quidem quia debitum, pro-

1. *Quia debitum.* pter multitudinem gratiarum quas nobis exhibuit in C tempore gratiæ. Bern. *Ardorem deſiderij patrum ſuſpirantium aduentum Chriſti, in memetipſo cogitans, confundor & compungor, torporemque miſerabilium horum temporum defleo. Vix enim eſt aliquis gratus de tanti beneficij ſuſceptione, quantū grati erant pro ſola beneficij promiſſione.* *Secundo* debemus

2. *Quia nobile.* Deo gratias agere, quia nobile. Hęc eſt enim actio beata & beatorum, quā agunt in Paradiſo. Iſa. 51. *Inuenietur in ea gratiarum actio & vox laudis.* ſicut patet Apoc. 4. de quatuor animalibus Deo gloriam & honorem & benedictionem dātibus, & de vigintiquatuor ſeniorib. procidentibus ante thronum, coronas ſuas mittentib. Item quinto eiuſdē, idē dicebant quatuor animalia, & millia millium Angelorum. Idem 7. *Turba quam dinumerare nemo poterat, & omnes Angeli clamabant, &c.* *Tertio*

3. *Quia placitum.* debemus Deo gratias agere, quia placitum. Hoc enim opus multum placet Deo. Eſt enim adeps in holocau- D ſto Domini, quod voluit Dominus ſibi reſeruari. Leui. 3. *Omnis adeps Domini eſt iure perpetuo.* Pſal. 62. *Sicut adipe & pinguedine, &c.* hoc eſt vnguentum quo Maria vnxit caput Domini, quod eſt pretioſiſſimum. *Pretioſum quidē eſt* (vt dicit Bern. ſuper cantica) *vnguentum contritionis, quod fit ex peccatorum conſideratione; pretioſius compaſſionis, quod fit ex miſerorum pietate & compaſſione; pretioſiſſimum deuotionis, quod fit ex beneficiorum Dei recordatione, & gratiarum actione; hoc impinguatur anima.* *Quarto* debemus

4. *Quia vtile.* Deo gratias agere, quia vtile. Aug. *Quid melius, & animo geramus, & ore promamus, & calamo exprimamus, quā Deo gratias, hoc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi grādius, nec agi fructuoſius poteſt.* Liberalitas enim Dei, magis gratias agentib. amplius elargitur. Prou. 11. *Anima quæ benedicit, impinguabitur.* Eccl. 44. *Exaltantes eum replemini virtute illius.* Bern. *Non eſt dignus dandis, qui non agit gratias de datis.* Eccl. 1. *Ad locum vnde exeunt flumina reuertū-* E *tur, vt iterum fluant.* Bern. *Felix qui ad ſingula dona gratiæ redit ad eum in quo eſt plenitudo omnium gratiarum. Cum enim poſt acceptum donum non ingratos nos exhibemus, locum facimus in nobis gratiæ, vt inde maiora accipere mereamur.* Idem. *Fluminis aqua ſi ſtare cœpit, & ipſa putreſcet; & inūdatione facta, ſuperueniens repellitur, ſic plane gratiarum ceſſat decurſus, vbi recurſus non fuerit, nec modo nihil augetur ingrato, ſed & quod acceperat ei vertitur in perniciem: Fidelis autem in modico, cenſetur dignus munere ampliori.* Require ſupra de ingratitudine.

Circa ſecundum, ſc. *de quibus debemus gratias agere*,

Debemus Deo gratias agere de malorum liberatione.

A ſciendum, quod de malorum liberatione, de quibus liberauit nos Dominus; De quibus ſatis habetur Eccleſiaſt. 51. *Confitebor tibi Domine Rex &c.* per totum. Sic faciebant tres pueri liberati à fornacis ardore. Dan. 3. *Tunc hi tres quaſi ex uno ore glorificabant & laudabant, &c.* Similiter Iudæi 2. Mach. 1. de magnis periculis liberati à Deo, magnificè gratias egerunt, &c. Qui autem ſunt ingrati liberatori, tot malis liberati, crudeliores ſunt leonibus; & de hoc in iudicio à Domino conuinci poterunt. De gratitudine enim multa legimus exempla.

Exemplum.

In vita beati Hier. legitur, quod cum de ſcripturis ſacris quadam die cum diſcipulis diſputaret, intrauit Leo claudicans, alijs præ timore fugientibus. Hier. occurrit hoſpiti: Qui cum pedem vulneratum à ſentibus ei oſtenderet, B fratres vocauit, pedem eius lauit, ſpinam remouit, curam eius haberi præcepit. Leo cito curatus, à fratribus memor beneficij non receſſit. Et leoni poſtmodum curam aſini in paleis commendauit, qui ligna deportabat ad opus fratrum, qui eum ducebat & reducebat, & diligenter ſeruabat. Cum autem ſemel dormiret, tranſeuntes mercatores cum onuſtis camelis, videntes aſinum ſine cuſtode, ſecum duxerunt. Cum autem Leo excitatus aſinum rugiendo per ſiluam diu quæſiſſet, tandem ſolus & verecundus redit ad domum. Cui cum imponerent fratres ligna deportanda pro aſino, credentes quod præ fame aſinum comediſſet, libenter obediuit. Cum autem eſſet in ſilua eadem, vidit dictos reuenire mercatores, aſinum cum camelis ducentes; quem cum cognoſceret, C & cum rugitu magno illuc curreret, mercatores fugientes omnia dimiſerunt. Ipſe autem cum cauda, aſinum, camelos, & onera adduxit ad fratres, ſtupentes & mirantes quid hoc eſſet, præcepit Hier. camelos recipi, refici, & ſeruari, vſquequo ad rei notitiam deueniſſent: Mercatores autem parum poſt venientes, & veritatem fatentes, remittente beato Hieron. medietatem omnium quæ ferebant fratribus erogantes dimiſerunt.

Secundo agenda ſunt Deo gratia pro inimicorũ attritione.

Secundo gratias referre debemus pro inimicorum noſtrorum depreſſione & attritione, vt Dæmonum & vitiorum. Quod factum eſt maximè in incarnatione & paſſione Chriſti, in quibus & virtus diaboli eſt attrita. Et vitia ſunt in verè pœnitentibus, per Chriſti miſericordiam ad nihilum redacta, in Sacramentorum D operatione, & inſtitutione. Iſa. 25. *Durabitur Moab ſub eo &c.* Hier. *Gratias tibi referimus Saluator ſæculorum, quia tam potentem aduerſarium noſtrum deieciſti, quem cum occideris occidiſti. Hic aduerſarius eſt diabolus, aut peccatum. Maximè peccatum nos excæcauerat, & ipſe per doctrinam nos illuminauit. Nos illaqueauerat, & ipſe per miſericordiam à vinculis nos liberauit. Nos reos morte fecerat, & ipſe pro nobis morti ſe expoſuit.* Pro his ei grati eſſe debemus ad exemplum leonum. De primo leguntur duo exempla lib. 11. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, quod ſcilicet grati eſſe debemus pro noſtra illuminatione.

Exempla.

Legitur ibi quod quidam cæcus venit ad cellam Beati Macharij, & cum inueniſſet eum; de luto parietis, iuxta quem iacere conſueuerat, & de aqua putei, de qua bibere conſueuit, faciens admixtionem, liniens- E que ex ea ſibi oculos, clare vidit. Ipſe autem non ingratus, vt nouem leproſi de quibus legitur Luc. 17. rediit poſt ad eum cum omni domo ſua, magnificans eum. Ibidem etiam legitur, quod quædam leæna habens ſpeluncam iuxta cellulam dicti viri, cum inueniſſet catulos ſuos cæcos, dolens eos ei deportauit, & ante pedes eius eos depoſuit. Cumque intelligeret pro illuminatione catulorum belluam ſupplicare, eo orante illuminantur, & matrem ſequuntur ad ſpeluncam non ingrati; quia pelles ouium cum pilis quas ipſi capiebant in venatione cum matre, ſæpius & plurimas quaſi pro mercede, ante oſtium cellulæ deportabant.

Pro peccatorum remiſſione.

Item grati eſſe debemus pro abſolutione à vinculis peccatorum, de quibus Pſalmus 118. *Funes peccatorum circumplexi ſunt me &c.* Item. *Diruptiſti vincula mea, &c.* Dicitur quod cum quidam Leo captus eſſet in funibus venatorum, & quidam paſtor ei compatiens, eum à vinculis abſoluiſſet. Iterum dictus Leo captus eſt à venatoribus Imperatoris, & cum alijs belluis in caueam includitur. Cum autem dictus paſtor quoddam factum feciſſet, propter quod adiudicatus eſſet dictis bellius tradendus ad deuorandum, recognoſcens eum leo, non ſolum ei non nocuit, ſed ab alijs beſtijs eum conſeruauit.

Exemplum.

Pro liberatione à capti uitate Diaboli.

Item de hoc quod à veneno & ſerpente infernali nos liberauit per gratiam, dicitur. Quod cum quidam miles vadens per ſiluam inueniret leonem pugnantem cum maximo ſerpente, qui iam leonem per collum circumligauerat, & eum veneno ſuo occidere laborabat; miles cogitans de nobilitate leonina, & malitia ſerpentina, extracto enſe caput ſerpentis amputauit. Leo autem videns militem ſecutus eſt eum quaſi domeſticum animal, & pro eo liberando multa prælia geſſit contra eius hoſtes. Per hoc autem quod ſe Deus morti expoſuit vt nos à morte liberaret, multum debemus ei eſſe grati, & quantum poſſumus nos extendere ad gratiarum actiones. Eccleſiaſt. 19. *Gratiam fideiuſſoris ne obliuiſcaris, &c.*

Tertio pro rebus ad victum neceſſarijs quas Deus adminiſtrauit.

Tertio grati eſſe debemus, & gratias agere, pro promiſſione & adminiſtratione rerum ad victum neceſſariarum. Multi autem porci ſub Ilice, non leuant oculos ad eum qui ſibi glandes excutit, nec eum agnoſcunt, nec ei gratias reddunt; ideo impinguati & ingrati vt porci, ſubito comedendo ſæpe percutiuntur & occiduntur. Aliquando illi qui plus impinguantur, magis ingrati inueniuntur; ſicut patet de aſino leproſi, qui magis impinguatus magis eſt ei rebellis, & citius eum in lutum proijcit. Similiter accipiter nimis impinguatus à Domino ſuo, contemnit venire ad manum eius. Similiter gallinæ in Auguſto minus volunt venire ad Domini ſui domum, quam in hyeme in qua parum foris inueniunt. Contra iſtam ingratitudinem ſunt exempla terræ, plantarum, & arborum, quæ quanto magis excoluntur & impinguantur, tanto maiorem fructum Domino ſuo reddunt naturaliter. Econtra illi quibus magis prouidet res temporales, quo abundantius habent ipſas res, magis ſunt ingrati, & magis inſurgunt in patremfamilias, qui ipſas res dat. Iſa. 1. *Filios enutriui & exaltaui, &c.* Item contra hanc ingratitudinem ponitur exemplum ferarum, quæ recognoſcunt benefactores ſuos, & gratæ ſunt eis.

Simile.

Exempla.

Vnde in vitis patrum legitur, quod circa horam nonam conſueuerat lupa venire ad cellam cuiuſdam fratris, cui dabat ille de reliquijs menſæ ſuæ, illa pro gratiarum actione conſueuerat ei manus lambere, & oſculari, & recedere. Cum autem ſemel dicta hora illa veniſſet, nec fratrem inueniſſet; poſtquam diu expectaſſet intrauit, & accepit panem vnum in ſporta & receſſit, nec ſequenti die rediit. Cum autem de hoc moleſtaretur ſolitarius, quod non redibat; rogauit propter hoc Dominum. Dicta autem lupa verecunda, quaſi facti ſui conſcia, rediit, proſternens ſe ad pedes eius, quaſi veniam petens. Ipſe autem manu blandiens eam vocauit, & ei beneficium duplicauit. Item contra ingratos de beneficio iſto, ponitur exemplum illius pauperis, de quo legitur in vitis patrum. Vbi dicitur quod cum pauperes conueniſſent ad agapem quæ fiebat in quadam ciuitate, & quidam patrum illuc veniſſet: cum de nocte ſurrexiſſet ad orandum, audiuit quendam iacentem ſub natta quam ſolam habebat in hieme, gratias multas Deo agentem pro illa, & dicentẽ, quod ſub illa poterat ſe extẽdere ſicut vnus Imperator: & de hoc quod multi magni erant in carceribus multis, qui nec talem poterant habere.

Quarto pro vita conſeruatione.

Qvarto debemus gratias agere propter vitæ temporalis & ipſius temporis continuam adminiſtrationem. Actuum 17. *Dat omnibus vitam & inſpirationem & omnia.*

Quinto pro bonis corporis.

Qvinto debemus gratias agere Deo pro corpore nobis præſtito, & bonis eius. Lucæ 10. *Eum timete, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem corpus & animam mittere in gehennam.*

Sexto pro bonis naturalibus & ſpiritualibus.

Sexto de bonis naturalibus & ſpiritualibus; vt eſt meriti, & intellectus, voluntatis, &c. Et de ipſa anima rationali quam dedit nobis, ne fiat homo ſicut equus, & mulus, &c.

Septimo propter largitionem bonorum ſpiritualium gratuitorum. De his habetur ſupra.

Octauo pro largitione bonorum quorumcunque.

Octavo propter largitionem bonorum generalium, ſpecialium, particularium ſiue ſingularium. De primo Bern. *Agamus fratres gratias factori noſtro, benefactori noſtro, redemptori, remuneratori noſtro.* In primo dedit nobis, quod ſumus. In ſecundo quod ſubſiſtimus. In tertio factus eſt ipſe quod ſumus. In quarto faciet ſecum eſſe id quod ſumus. Item de beneficio ſpeciali gratias agere debemus. Quod præcipuè eſt in tribus, in expectatione longa, iuſtificatione, conſeruatione. Item de beneficio particulari debemus gratias agere, conſiderando de quot & quantis peccatis & malis nos Deus liberauit, & à quot & quantis periculis nos conſeruauit, ne incideremus in ea; & quot & quanta bona nobis fecit particularia, & facit quotidie. Dicitur quod quidam bonus homo fuit in Francia, qui cum in mane de peccatis cogitaret, non ceſſabat vſque ad ſextam pectus tundere, & dicere: *Miſerere mei Deus.* Poſt ſextam recolens Dei beneficia, ſimiliter dicebat continuè vſque ad noctem: *Deo gratias.*

Nono pro pœnæ immiſſione.

Nono de malorum pœnæ immiſſione, quia iſta mala præſentia mittit Deus ad bonum noſtrum, ad liberationem à malis culpæ & pœnæ futuræ. Item ad gratiæ & gloriæ accumulationem, debemus eſſe ſimiles Iob 1. & 2. & dicere omnibus. *Sit nomen Domini benedictum.* Et illi Abbati, qui cum dictum fuiſſet ei in conualeſcentia cuiuſdam infirmitatis, quod irrecuperabiliter oculos amiſiſſet, dixit, *Deo gratias, qui deſtruxerat duos de ſuis peſſimis inimicis.* Similiter ad exemplum Tob. benedicentis Deum de ſua excæcatione. Eiuſdem 2.

Decimo pro paſſione Christi, & cuſtodia.

Decimo debemus gratias agere de malis, quæ pro nobis Dei filius ſuſtinuit. Item de tot cuſtodibus quos nobis ad noſtram & bonorum noſtrorum cuſtodiam dedit, rationis, virtutum, Prælatorum, Præceptorum, Angelorum, & ſuiipſius.

Vndecimo pro remedijs.

Vndecimo de ſuccurſu tot refugiorum & remediorum, vt ſunt vulnera crucifixi, Sanctorum verba, merita, preces, exempla, ſacra loca, Sacramenta, &c.

De Iubilatione.

DISTINCTIO XXXIX.

Iubilatio.

Demvm eſt vna ſpecies orationis, & vltima in ordine, quæ vocatur iubilatio. De qua in Pſal. 10. *Beatus populus qui ſcit iubilationem.* Item. *Aſcendit Deus in iubilo.* Gloſſ. *Iubilus eſt exultatio mentis habita de æternis in vocem prorumpens,* ſcilicet vel queruloſæ conqueſtionis, vel admirationis, vel gratiarum actionis, vel collaudationis, & huiuſmodi; quæ nec corde poteſt retineri, nec ore exprimi. Iob 8. *Impleatur os tuum riſu, & labia tua iubilo.* Greg. *Mens iuſtorum æternæ ſecuritatis gaudio impletur, & labia iubilo; quod cum tanta lætitia cordis concipitur, quam ſermo non explicet, etſi tamen os ſonet.* Sequitur. *Qui oderunt te induentur confuſione, &c.* Iob 38. *Cum me laudarent aſtra matutina, & iubilarent filij Dei.* Ibi Glo. Greg. *Iubilatio dicitur, cum cordis lætitia, oris efficacia non impletur.* Item. *Laudant Angeli qui iam tantæ claritatis latitudinem in ſublimibus vident; iubilant homines qui adhuc in ſerioribus oris ſui anguſtias ſuſtinent.*

Quid Iubilus.

Iubilus fit ex quatuor cauſis.

1\. *Ex conſideratione operum Dei.*

Fit autem iubilatio ex quatuor cauſis. Prima eſt ex operum & beneficiorum Dei conſideratione, admiratione, deuotione, & exultatione; & inexpreſſibili illius exultationis & obligationis ad laudandum Deum gratiarum actione. Pſalm. 99. *Iubilate Deo omnis terra, ſeruite Domino in lætitia.* Ibi Glo. *Sicut meſſores & vindemiatores de conſiderata copia fructuum ſuorum iocantur, & de fœcunditate terræ cantant, & interſerunt voces quaſdam ſine verbis, in eleuatione animi exultantis; & hæc eſt iubilatio improbanda. Sic iuſti gaudent videntes mundo corde quid Deus, & quanta, & quo ordine, & quàm mirificè fecerit. Vnde ſancti exultantes cantant: Et hæc eſt iubilatio commendanda.* Sic faciebat Pſalmiſt. attendens & recolens Dei beneficia & opera, dicens. Pſalm. 102. *Benedic anima mea Domino, &c.*

2\. *Ex ſponſi viſitatione.*

Secvnda cauſa eſt ex ſponſi viſitatione, & ſubita gratiæ eius & conſolationis inundatione. Bern. ſuper cant. Oscvletvr me, &c. *Hoc oſculum non eſt ex actu & ſtrepitu labiorum, ſed eſt reuelatio ſecretorum ſupernorum gaudiorum.* Sic iubilabat, quid dicebat Sap. 12. *O quam bonus & quam ſuauis eſt in nobis Spiritus tuus Domine.* Bernard. *Procedamus & excedamus per inuſitatas quaſdam affectiones & ſpirituales lætitias, in iubileis, amantiatibus in lumine Dei, in ſuauitate, in Spirituſancto, in laude quæ gradatim aſcendit, laudando & iubilando, & conceptum gaudium non interrumpendo,* & continuando, laudem canendo & non deficiendo. Item Bern. *Tu mihi es ò bone Ieſu, iubilus in corde, mel in ore, melos in aure.*

3\. *Ex cœleſtium gaudiorum conceptione.*

Tertia cauſa eſt ex cœleſtium gaudiorum conceptione, affectione, exultatione, reuelatione, & meditatione. Glo. ſupra. Ivbilate Deo omnis terra, cantate et exvltate et psallite. *Iubilus eſt gaudium quod cor non poteſt retinere, nec os exprimere, nec locutio diffinire.* Iſa. 64. *Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti, &c.* Et Paulus ſimiliter, qui reuelata ſunt ſecreta cœleſtia. 2. Corinth. 2. *nec oculus vidit, nec in cor hominis aſcendit quæ præparauit Deus diligentibus ſe, &c.* Apoca 19. *Audiui quaſi voces aquarum dicentium alleluia, regnabit Deus omnipotens. Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam Deo, quia venerunt nuptiæ agni.*

4\. *Ex contemplationis inebriatione.*

Qvarta cauſa eſt ex inebriatione contemplationis, & deguſtatione. Can. 1. *Introduxit me in cellaria ſua* exultationis & lætitiæ, &c. Pſalmus 35. *Inebriabuntur ab vbertate &c.* Sicut enim picæ & merulæ inebriatæ garriunt, & voces quaſdam ex ebrietate promunt: ſic animæ contemplatiuæ præ ebrietate, & ſuauitatis & dulcedinis diuinæ deguſtatione tripudiantes, interius garriunt ſibimetipſis quaſdam indicibiles gratiarum actiones & laudes, quæ non omnino poſſunt interius retineri, ſed amoris diuini vehementia, vt olla ad ignem magnum, perſtrepunt & ſaliunt, & extra gaudium quod ſentiunt ebulliunt. Pſalm. 144. *Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ, &c.* Item vbi dicitur in Pſalm. 76. *Scopebam ſpiritum meum,* alia tranſlatio habet, *garriebam ſpiritui meo.* Sic Apoſtoli Spiritu ſancto repleti, *loquebantur varijs linguis magnalia Dei,* & reputati ſunt muſto repleti materiali, à quo erant ieiuni; vt probat Petrus Act. 2. Pleni autem erant muſto Spiritus ſancti, quo mouente & vrgente, *non poterant non loqui ea quæ audierant & viderant.* Act. 4. Bernard. *Nos autem quando per dulcedinem contemplationis ſupra nos ipſos rapimur, quaſi ſumentes quoddam vinum lætitiæ & miræ ſuauitatis, de cœleſti cellario inebriamur ab vbertate domus, & humanum quodammodo ſenſum excedimus. & in diuinum quodammodo affectum mutati, à nobiſmetipſis alienamur.* Idem. *Quem talis guſtus inebriauerit, ad opus omne & omnem laborem hilareſcit, laborat & non laceſcit: feſtinat nec defficit, dolet nec ſentit, laceratur & neſcit; irridetur & non aduertit.*

Exemplum.

Ex prædictis cauſis & alijs, Maria de Oignies vt in vita eius dicitur, ante mortem ſuam fuit in multiplici iubilatione. Primo enim ex amoris vehementi inflammatione, & mentis illuminatione, & ſecretorum apertione. Nam quidam de Seraphin apparuit ei, expandens alas ſuas ſupra pectus ſuum, quæ infuſo ſibi lumine cognitionis, & feruore affectionis, incepit illa voce cantare, alleluia; & iubilare, laudare, & gratias agere; & mira dicere de Deo, & de Sãctis; & ſecretis, & futuris, & æternis, in Romano Rithimicè, per tres dies

continuè,

continuè, ac ſi ea ante ſe ſcripta videret, extantando & continuando. Et à ſummo dono B. Trinitatis incipiẽs mira & inaudita de ea cantabat. Quorum pauca prior domus de Oignies capere potuit. Dicebat enim inter alia, à lumine B. Trinitatis in ſanctis Angelis reſultare intelligentiam; & lumine humanitatis Chriſti in ſanctis animabus fructum glorioſiſſimum reſultare, beatã Virginem iam glorificatam in corpore conſtantiſſimè aſſerebat. Nec illos qui cum Domino ſurrexerunt, poſtea fuiſſe incineratos, ſed cum Domino aſcendiſſe.

Nota Item B. Stephanum quem rotarium Paradiſi dicebat, aſſerebat precibus obtinuiſſe conuerſionem beati Pauli, & quod pro eo ſuccederet ei Prędicator. *Item* ſupra modum exultans iubilabat propter hoc, & dicebat, quod cum B. Paulus ſpiritum redderet, B. Stephanus affuit dicens: Domine hoc ſingulare munus dediſti mihi, quod ego cum multiplici fructu reddo tibi. Et hoc dicens exhibuit ei Spiritum B. Pauli. *Item* inter alia iubilabat cum mira exultatione pro hoc, quod Dominus mundum in proximo debebat per Prędicatores ſuos viſitare, & pro magna parte illuminare. Et hoc fuit parum ante tempus illud quo Dominus miſit ordines fratrum Prædicatorum & Minorum. *Item* per illud triduum multa de veteri teſtamento & nouo cecinit, & ad vltimum pro amicis ſuis Dominum rogauit, & ipſos ei commendauit. *Item* cum Epiſcopus Tholoſanus Fulco eam viſitaſſet, & in Eccleſia celebraret, & altare Virginis conſecraret; in perceptione Euchariſtiæ vidit columbam de cœlo deſcendentem, & in os eius Euchariſtiam ponentem, & eam claritate mirabili transfundentem, & eius animam illuſtrantẽ.

Item cum non poſſet aliquid comedere, nec odorẽ panis ſuſtinere cum reciperet Euchariſtiam, nec poſſet maſticare, quaſi dulce manna liqueſcebat in ore ipſius; & bis accidit dum illud reciperet, vt eius facies quibuſdam radiis ſplenderet. Cum autem aliquando tentaretur verum non conſecratam hoſtiam poſſet recipere, ſtatim odorem panis abhorruit, expuit, & reſpuit; & cum tetigiſſet dentes eius, grauiter affligebatur, & anhelabat, & ſingultizabat: Ita afflicta quod vix potuit tota nocte eſſe in pace, os frequenter abluẽs & expuẽs. Obijt autem Anno Domini M. cc. xiii. Dominica die in vigilia B. Ioannis Baptiſtæ hora nona, migrans ad cæleſtem ſponſum. Huiuſmodi cordis lætitia in viris perfectis inchoatur in via, & non niſi in patria, vbi inceſſanter & ſine fine iubilant omnes filij Dei, id eſt omnes ſancti & Angeli, conſummatur. Ad quam incomprehenſibilem, ineffabilem, & æternam iubilationis lætitiam nos perducat, qui ſine fine viuit & regnat in ſæculorum ſæcula, benedictus Deus.

FINIS.

INDEX RERVM OMNIVM,

QVÆ PRINCIPALITER TRACTATÆ IN HOC VOLVMINE INVENIVNTVR.

ORDINE ALPHABETICO DESCRIPTARVM, cum numero ad vnumquodque notabile librorum, partium, diſtinctionum, ac foliorum ipſarum.

In quo primus numerus librum, ſecundus diſtinctionem indicat.

A

Abominatio, lib. primo, parte prima. diſtinct. 14. fol. 36
Abſtinentia, libro 2. parte tertia, diſtinct. 94. fol 490
Acceleratio bene agendi, lib. 3. parte 6. diſt. 2. fol 1208
Acceptio munerum, lib. 3. parte 2. diſt. 12. fol. 1302
Acceptio perſonarum, lib. 1. parte 3. diſt. 53. fol. 338
Accidia, lib. 3. parte 6. diſt. 1. 1203
Accidiæ filiæ, libro 3. parte 6. diſt. 2. 1208
Accuſatio, libro 1. parte 3. diſt. 55. 314
Acerbitas pœnarum Inferni, libro 2. parte 3. diſt. 2. 819
Actus ſpirituales vendere, libro 3 parte 7. diſt. 14. 1319
Adiutoria animarum, libro 2. parte 1. diſt. 13. 748
Adiuratio, libro 1. parte 3. diſt. 69. 387
Adoratio, libro 1. parte 3. diſt. 62. 362
Aduocatio, libro 1. parte 3. diſt. 58. 351
Adulatio, libro 3. parte 3. diſt. 11. 1039
Adulterium, libro 3. parte 9. diſt 1. 1367
Affabilitas, libro primo parte 3. diſt. 77. 410
Ambitio, libro 3. parte 3. diſt. 9. 1027
Amor, libro 1. parte 1. diſt. 9. 22
Amoris cauſa, libro 1. parte 1. diſt. 10. 24
Amoris effectus, libro 1. parte 1. diſt. 11. 25
Amore vanitatis, libro 3. parte 3. diſt. 15. 1055
Antichriſtus, libro 2. parte 2. diſt. 1. 758
Apoſtaſia, libro 3. parte 5. diſt. 10. 1129
Appetitus inanis gloriæ, libro 3. parte 3. diſt. 8. 1018
Arrogantia, libro 3 parte 3. diſt. 6. 1009
Aſtutia, libro 1. parte 3. diſt. 46. 318
De eadem, libro 3. parte 7. diſt. 4. 1270
Auaritia, libro 3. parte 7. diſt. 1. 1251
Auaritiæ filiæ, libro 3. parte 7. diſt. 1. 1254
Auaritia aduocatorum, libro 3. parte 7. diſt. 13. 1315
Auaritia clauſtralium, libro 3. parte 7. diſt. 18. 1333
Audacia, libro 1. parte 1. diſt. 30. 10
De eadem, libro 1. parte 3. diſt. 81. 433
Augurium, libro 3. parte 3. diſt. 28. 1117

B

Beatitudo, libro 2. parte 4. diſt. 1. fol 841
Beatitudines, libro 1. parte 4. diſt. 8. 623
Beatitudines animæ, libro 2. parte 4. diſt. 3. 850
Beatitudines corporis, libro 2. parte 4. diſt. 4. 854
Beatitudinum cum donis correſpondentia, lib. 1. parte 4. diſt. 23. 686
Bellum, libro 3. parte 5. diſt. 12. 1194
Bene agendi dilatio, libro 3. parte 6. diſt. 2. 1230
Bene agendi acceleratio, ibidem.
Beneficentia, libro 1. parte 3. diſt. 32. 272
Blaſphemia, libro 3. parte 5. diſt. 6. 1180
Blaſphemiæ deteſtatio, libro 3. parte 5. diſt. 9. 1186
Blaſphemantium peccata, libro 3. parte 5. diſt. 10. 1189
Blaſphemandi conſuetudo, libro 3. parte 5. diſt. 7. 1183
Blaſphemia tradentium ſe Diabolo, lib. 3. parte 5. diſt. 8. 1185
Blaſphemia in Spiritum ſanctum, libro 3. parte 5. diſt. 11. 1191
Bona conſuetudo, libro 3. parte 3. diſt. 7. 1017
Bonorum impeditio, libro 3. parte 6. diſt. 14. 1242

C

Charitas, libro 1. parte 3. diſt. 24. fol. 276. & 246
Charitatis actus, libro 1. parte 3. diſt. 28. 264
Charitatis effectus exteriores, libro 1. parte 3. diſt. 32. 271
Charitatis effectus interiores, libro 1. parte 3. diſt. 29. 267
Charitatis obiectum, libro 1. parte 3. diſt. 26. 255
Charitatis ordo, libro 1. parte 3. diſt. 27. 259
Charitatis ſubiectum, libro 1. parte 3. diſt. 25. 249
Caſtitas, libro 1. parte 3. diſt. 95. 492
Caſualis homicida, libro 3. parte 5. diſt. 14. 1129
Cautio, libro 1. parte 3. diſt. 40. 303
Chorea, libro 3. parte 9. diſt. 6. 1397
Citatio ad extremum iudicium, libro 2. parte 2. diſt. 5. 778
Circumſpectio, libro 1. parte 3. diſt. 40. 301
Clamor, libro 3. parte 5. diſt. 3. 1175
Clementia, libro 1. parte 3. diſt. 98. 519
Cogitatio, libro 2. parte 1. diſt. 2. 862
Comminatio indiſcreta, libro 1. parte 3. diſt. 12. 1044
Concupiſcentia, libro 1. parte 1. diſt. 11. 6
Confeſſio, libro 3. parte 10. diſt. 9. 1437
Confeſſionis effectus, libro 3. parte 10. diſt. 14. 1450
Confeſſionis impedimenta, libro 3. parte 10. diſt. 16. 1508
Confeſſio fallax, libro 3. parte 3. diſt 6. 1009
Confeſſio iunctiis, libro 3. parte 10. diſt. 15. 1456
Confiteri quibus quis tenetur, diſt. 12. 1441
Confeſſionem commendantibus, diſt. 12. 1442
Confitendo proprio Sacerdoti, diſt. 10. 1432
Confeſſionis recommendatio, libro 3. parte 10. diſt. 13. 1448
Conſideratio, libro 1. parte 3. diſt. 37. 293
Conſilium, libro 1. parte 4. diſt. 4. 597
Conſortium mulierum, libro 3. parte 9. diſt 5. 1391
Conſuetudo, libro 3. parte 3. diſt. 7. 1117
Contemplatio, libro 1. parte 3. diſt. 62. 351

Contemptus Dei, & ſuperſtitione, diſt. lib. 3. par. 3. diſt. 18. 1072
Contemptus mundi, libro 1. parte 3. diſt. 103. 555
Contentio, libro 3. parte 3. diſt. 13. 1048
Continentia, libro 1. parte 3. diſt. 97. 521
Contritio, libro 3. parte 10. diſt. 6. 1424
Contritionis commendatio, libro 3. parte 10. diſt. 7. 1427
Contritionis effectus, libro 3. parte 10. diſt. 8. 1430
Contumacia, libro 3. parte 3 diſt. 24. 1099
Contumelia, libro 3. parte 5. diſt. 4. 1176
Correctio fraterna, libro 1 parte 3. diſt. 33. 273
Crudelitas, libro 3. parte 5. diſt. 12. 1197
Curioſitas, libro 3. parte 3 diſt. 2. 997
Cuſtodia cordis, libro 3. parte 1. diſt. 1. 863
Cuſtodia linguæ, libro 3. parte 1. diſt. 3. 866
Cuſtodia ſenſuum, libro 3. parte 1. diſt. 5. 874

D

DAmnatorum blaſphemia, libro 3. parte 5. diſt. 6. 1180
Decimæ, libro 1. parte 3. diſt. 66. 363
Delectatio, libro 1. parte 1. diſt. 15. 39
Delectationis bonitas, & malitia, lib. 1. parte 1. diſt. 18. 48
Delectationis cauſa, libro 1. parte 1. diſt. 16. 43
Delectationis effectus, libro 1. parte 1. diſt. 17. 46
Deprecatio, libro 3. parte 10. diſt. 36. 1545
Deriſio, libro 3. parte 4. diſt. 4. 1151
Deſiderium, libro 1. parte 1. diſt. 13. 31
Deſperatio, libro 1. parte 1. diſt. 25. 71
Item de eadem, libro 3. parte 6. diſt. 15. 1245
Deteſtatio accidiæ, libro 3. parte 6 diſt. 1. 1203
Deteſtatio adulationis, libro 3. parte 3. diſt. 11. 1039
Deteſtatio ambitionis, lib. 3. par. 3. diſt. 9. 1027
Deteſtatio auaritiæ, libro 3. parte 7. diſt. 2. 1254
Deteſtatio blaſphemiæ, lib. 3. parte 5. diſt. 9. 1686
Deteſtatio deſperationis, lib. 3. par. 6. diſt. 15. 1245
Deteſtatio detractionis, lib. 3. par. 4. diſt. 3. 1144
Deteſtatio ebrietatis, lib. 3. par. 8 diſt. 2. 1354
Deteſtatio gulæ, lib. 3. parte 8. diſt. 1. 1341
Deteſtatio ingratitudinis, libro 3. parte 6. diſt. 12. 1238
Deteſtatio inobedientiæ, libro 3 parte 3. diſt. 22. 1090
Deteſtatio inuidiæ, libro 3. parte 4. diſt. 1. 1140
Deteſtatio iræ, libro 3. parte 5. diſt. 1. 1165
Deteſtatio luxuriæ, libro 3. parte 9. diſt. 3. 1373
Deteſtatio periurij, libro 3. parte 7. diſt 8. 1280
Deteſtatio rapinæ, libro 3. parte 7. diſt. 10. 1286
Deteſtatio ſymoniæ, libro 3 parte 7 diſt. 16. 1327
Deteſtatio vſuræ, libro 3. parte 7. diſt. 11. 1290
Deteſtatio hypocriſis, libro 3. parte 3. diſt. 10. 1033
Delectatio, lib. 1. parte 1. diſt 15. 39
Deuotio, libro 1. parte 3. diſt. 62. 361
Detractio, libro 3. parte 4. diſt. 3. 1144
Diſciplina, libro 1. parte 3. diſt. 42. 307
Diſcordia, libro 3. parte 3. diſt. 12. 1044. 1045
Diſcretio, libro 1. parte 3. diſt. 44. 312
Diſcuſſio meritorum, libro 2. parte 2. diſt. 6. 785
Diſcuſſorum publicatio, libro 2 parte 2. diſt. 7. 791
Diſtinctio præceptorum veteris legis, lib. 1. par. 2 diſt. 5. 132
Diuinatio, libro 3. parte 3. diſt. 27. 1111
Diuinatio per dæmones, ibidem. 1112
Diuinatio per aſtra, ibidem. 1113
Diuinatio per ſomnia, ibidem. 1114
Diuinatio per auguria, ibidem. 1115
Diuinatio per ſortes, ibidem.
Docilitas, libro 1. parte 3. diſt. 45. 292
Dolor, libro 1. parte 1. diſt. 19. 50
Doloris bonitas, & malitia, lib. 1. parte 1. diſt. 23. 59
Doloris cauſa, libro primo, parte prima, diſt. 20. 55
Doloris effectus, lib. primo, parte prima, diſt. 21. 56
Doloris remedia, libro primo, parte 1. diſt. 22. 58
Dolus, libro primo, parte tertia, diſt. 46. 318
Item de eodem, libro tertio, parte 7. diſt. 4. 1270
Dona Spiritusſancti, libro 1 parte 4. diſt. 1. 381
Dotes animæ, lib. 2. parte 4. diſt. 2. 843
Dotes corporis, lib. 2. parte 4. diſt. 3. 847
Dulia, libro 1. parte 3. diſt. 72. 393

E

EBrietas, libro 3. parte 8. diſt 2. 1354
Eleemoſyna, libro 3. parte 10. diſt. 18. 1463
Eleemoſynam ſuadentia, libro 3. parte 10. diſt. 19. 1469. 1465
Eleemoſynæ effectus, libro 3. parte 10. diſt. 21. 1470
Emptio, & venditio, libro 3 parte 7. diſt. 5. 1271
Epy. Keya, libro 1. parte 3. diſt. 78. 414
Æquanimitas, libro 1. parte 3. diſt. 103. 555
Erubeſcentia bonitatis, libro 3. parte 3. diſt. 18. 1069
Eſuries, libro 1. parte 4. diſt. 9. 625
Euagatio mentis, libro 3. parte 6. diſt. 4. 1218
Eubulia, libro 1. parte 3. diſt. 44. 310
Exceſſus, libro 3. parte 3. diſt. 14. 1054
Extremum iudicium, libro 2. parte 2. diſt. 4. 799
Extremi iudicij meditatio, libro 2. parte 2. diſt. 9. 803
Extremum iudicium ſequentia, lib. 2. parte 2. diſt. 13. 886
Exultatio in alterius malo, libro 3. parte 4. diſt. 2. 1143

F

FAlſum teſtimonium, libro 3. parte 4. diſt. 6. 1160
Fides, libro 1. parte 3. diſt. 17. 223
Fides actus exterior, libro 1. parte 3. diſt. 16. 222
Fidei actus interior, libro 1. parte 3. diſt. 15. 218
Fidei effectus, libro 1. parte 3. diſt. 19. 232
Fidei obiectum, libro 1. parte 3. diſt. 14. 202
Fidei ſubiectum, libro 1. parte 3. diſt. 18. 228
Fornicatio, libro 3. parte 9. diſt. 2. 1367
Fortitudo virtus, libro 1. parte 3. diſt. 80. 418
Fortitudo donum, libro 1. parte 4. diſt. 4. 597
Fortitudinis partes, libro 1. parte 3 diſt. 83. 436
Fraterna correctio, libro 1. parte 3. diſt. 33. 273
Fraus emendi, & vendendi, libro 3. parte 7. diſt. 5. 1271
Fraudis ſpecies, libro 3. parte 7. diſt. 6. 1274
Fructus ſpirituales, libro 1 parte 3. diſt. 7. 612
Fuga, libro 1 parte 1. diſt. 14. 36
Furtum, libro 3. parte 7. diſt. 9. 1283
Futura prædicere, libro 3. parte 3. diſt. 28. 1111

G

GAudium, libro 1. parte 1. diſt. 24. 70
Item de eodem, libro 1. parte 3. diſt. 29. 267
Gloria, libro 3. parte 3. diſt. 8. 1018
Gloriæ diſtinctio, libro 3. parte 3. diſt. 8. ibid.
Gloria inanis, libro 3. parte 3. diſt. 8. 1018
Gloriæ inanis ſpecies, libro 3. parte 3. diſt. 9. 1027
Gnomyn, libro 1. parte 3. diſt. 44. 310
Gratia, libro 1. parte 2. diſt. 11. 160
Gratiæ cauſa, libro 1. parte 2. diſt. 13. 164
Gratiæ diuiſio, libro 1. parte 2. diſt. 12. 162
Gratiæ effectus, lib. 1. parte 2. diſt. 14. & 15. 166. 169
Gratiæ neceſſitas, libro 1. parte 2. diſt. 10. 115
Gratiarum actio, libro 3. parte 10. diſt. 38. 1552
Gratitudo, libro 1. parte 3. diſt. 74. 400
Grauedo, libro 3. parte 6. diſt. 9. 1230
Gula, libro 3. parte 8. diſt. 1. 1341
Gulæ filiæ, ibidem, & ſpecies ibidem.

H

HÆreſis, libro 3. parte 3. diſt. 30. 1127
Homicidium, libro 3. parte 5. diſt. 14. 1199
Honeſtas, libro 1. parte 3. diſt 93. 488
Honor, libro 1. parte 3. diſt. 72. 393
Honor parentum, libro 3. parte 10. diſt. 25. 1490
Hoſpitalitas, libro 3. parte 10. diſt. 23. 1481
Humilitas, libro 1. parte 3. diſt. 100. 537

I

IActantia, libro 1. parte 3. diſt. 77. 409
Item de eodem, libro 3. parte 3. diſt. 5. 1007
Idolatria. 1109

INDEX.

Ieiunium, libro tertio, parte decima, diſt. 26. 1494
Ieiunium multiplex, libro tertio, parte decima, diſt. 27. 1501
Ieiunij effectus, libro tertio, parte decima, diſt. 29. 1505
Ieiunij qualitas, diſt. 28. 1503
Ieiunium malum, libro tertio, parte decima, diſt. 30. 1509
Ignorantia, libro tertio, parte ſecunda, diſt. 5. 930
Ignorantia craſſa, libro tertio, parte ſexta, diſt. 5. 1318
Impatientia, libro tertio, parte quinta, diſt. 2. 1175
Impœnitentia, libro tertio, parte ſexta, diſt. 14. 1244
Imprudentia, libro primo, parte tertia, diſt. 43. 335
Impugnatio veritatis, libro tertio, parte tertia, diſt. 31. 1132
Incarceratio, libro tertio, parte quinta, diſt. 13. 1192
Incarceratorum viſitatio, libro tertio, parte decima, diſt. 24. 1485
Incarnatio filij Dei, libro primo, parte quarta, diſt. 11. 636
Incentiua luxuriæ, libro tertio, parte nona, diſt. 4. 1388
Inceſtus, libro tertio, parte nona, diſt. 2. 1367
Inconſtantia, libro tertio, parte ſexta, diſt. 4. 1216
Incontinentia, libro primo, parte tertia, diſt. 97. 526
Indeuotio, libro tertio, parte ſexta, diſt 13. 1240
Indignatio, libro tertio, parte tertia, diſt. 14. 1051
Indiſcretio, libro tertio, parte ſexta, diſt. 8. 1228
Infernus, libro ſecundo, parte tertia, diſt. 1. 809
Infidelitas, libro primo, parte tertia, diſt. 29. 1121
Item de eadem, libro tertio, parte tertia, diſt. 30. 1127
Infirmorum viſitatio, libro tertio, parte decima, diſt. 24. 1486
Ingratitudo, libro tertio, parte ſexta, diſt. 12. 1238
Iniuſtitia, libro primo, parte tertia, diſt. 49. 328
Iniuſtitia Iudicum, libro primo, parte tertia, diſt 54. 341
Iniuſtitia accuſatorum, libro primo, parte tertia, diſt 55. 344
Iniuſtitia reorum, libro primo, parte tertia, diſt. 56. 346
Iniuſtitia teſtium, libro primo, parte tertia, diſt. 57. 348
Iniuſtitia aduocatorum, libro primo, parte tertia, diſt. 58. 351
Inobedientia, libro tertio, parte tertia, diſt 23. 1090
Inobedientiæ cauſa, libro tertio, parte tertia, diſt. 24. 1096
Inquietudo, libro tertio, parte ſexta, diſt. 4. 1217
Inſenſibilitas, libro primo, parte tertia, diſt. 92. 482
Intellectus potentia animæ, libro primo, parte tertia, diſt. 38. 248
Intellectus donum, libro primo, parte quarta, diſt. 5. 602
Intemperantia, libro primo, parte tertia, diſt. 92. 482
Interficere innocentem, libro tertio, parte quinta, diſt. 14. 1199
Intimiditas, libro primo, parte tertia, diſt 82. 435
Inuerecundia peccandi, libro tertio, parte tertia, diſt. 16. 1058
Inuidia, libro tertio, parte quarta, diſt. 1. 1140
Inuidiæ filiæ, libro tertio, parte quarta, diſt. 2. 1143
Inuocatio dæmonum, libro tertio, parte tertia, diſt. 28. 1117
Ironia, 410. 1038
Ira paſſio, libro primo, parte prima, diſt 31. 110
Iræ cauſa, libro primo, parte prima, diſt. 32. 112
Iræ effectus, libro primo, parte prima, diſt. 33. 114
Ira peccatum, libro tertio, parte quinta, diſt. 1. 1165
Iræ ſpecies, ibidem.
Iræ gradus, ibidem.
Iræ filiæ, libro tertio, parte quinta, diſt. 3. 1175
Irreuerentia Dei, libro tertio, parte tertia, diſt. 19. 1073
Iubilatio, libro tertio, parte decima, diſt. vltima. 1555
Iudex, libro primo, parte tertia, diſt. 54. 351
Iudicium futurum. 776
Iudicij terror. 778
Iudicium, libro primo, parte tertia, diſt. 50. 329. 338. 341
Iudicium temerarium, libro tertio, parte quarta, diſt. 5. 1155
Iuramentum, libro primo, parte tertia, diſt. 68. 381
Ius, libro primo, parte tertia, diſt. 47. 310
Iuſtificatio impij, libro primo, parte ſecunda, diſt. 14. 166
Iuſtitia, libro primo, parte tertia, diſt. 48. 323
Iuſtitiæ partes integrales, libro primo, parte tertia, diſt. 59. 353
Iuſtitiæ ſpecies, libro primo, parte tertia, diſt 51. 332

L

Languor ſpiritualis, libro tertio, parte ſexta, diſt. 13. 1241
Laus, libro primo, parte tertia, diſt. 69. 389
Laus Dei, libro tertio, parte 10. diſt. 32. 1549
Lætitia inepta, libro tertio, parte tertia, diſt 4. 1041
Lenitas mentis, libro tertio, parte tertia, diſt. 3. 1038
Lex æterna, libro primo, parte ſecunda, diſt. 1. 117
Lex naturalis, libro primo, parte ſecunda, diſt. 2. 120
Lex humana, libro primo, parte ſecunda, diſt. 3. 124
Lex diuina, libro primo, parte ſecunda, diſt. 4. 127
Legis veteris præcepta, libro primo parte ſecunda, diſt 5. 132
Lex noua, libro primo, parte ſecunda, diſt. 7. 145
Legis nouæ ad vet. comparatio, libro 1. parte ſecunda, diſt. 8. 147
Legis nouæ contenta libro primo, parte ſecunda, diſt. 9. 153
Liberalitas, libro primo, parte tertia, diſt. 78. 411
Litigium, libro tertio, parte 5. diſt 3. 1171
Locus extremi iudicij, libro ſecundo, parte ſecunda, diſt. 4. 776
Locus inferni, libro ſecundo, parte tertia, diſt. 1. 809
Locus Purgatorij, libro ſecundo, parte prima, diſt. 11. 737
Luctus. 626
Ludus, libro tertio, parte octaua, diſt 4. 1361
Luxuria, libro tertio, parte nona, diſt. 1. 1394
Luxuriæ ſpecies, libro tertio, parte nona, diſt. 2. 1367
Luxuriam generantia. 1388

M

Magnanimitas, libro primo, parte tertia, diſt 84. 438
Magnificentia, libro primo, parte tertia, diſt. 85. 441
Maledictio, libro tertio, parte quinta, diſt. 5. 1179
Manſuetudo, libro primo, parte tertia, diſt. 98. 529
Martyrium, libro primo, parte tertia, diſt. 83. 431
Memoria, libro primo, parte tertia, diſt. 38. 295
Mendacium, libro tertio, parte ſeptima, diſt. 7. 1278
Mendacij ſpecies, ibidem. ibid.
Meritum, libro primo, parte ſecunda, diſt. 15. 169
Miſericordia, libro primo, parte tertia, diſt. 33. 270
Miſericordiæ effectus, libro primo, parte quarta, diſt. 10. 628
Miſericordiæ fructus, libro primo, parte quarta, diſt. 10. 666
Mitias, libro primo, parte quarta, diſt. 9. 621
Modeſtia, libro primo, parte tertia, diſt. 99. 536
Modeſtiæ ſpecies, libro primo, parte tertia, diſt. 100. 537
Modeſtia verborum, libro primo, parte tertia, diſt. 101. 548
Modeſtia motuum corporis, ibidem. 549
Modeſtia ornatuum, libro primo, parte ſecunda, diſt. 102. 552
Mollities, libro primo, parte tertia, diſt. 90. 474
Mors naturæ, libro ſecundo, parte prima, diſt. 2. 692
Mors ſpiritualis, libro ſecundo, parte prima, diſt. 7. 719
Mors peccati, libro ſecundo, parte prima, diſt 8. 723
Mortis ſententia, libro ſecundo, parte prima, diſt. 1. 698
Mortis anguſtia, libro ſecundo, parte prima, diſt. 3. 661
Mortis præſentia, libro ſecundo, parte prima, diſt 4. 701
Mortis ſubita cauſa, libro ſecundo, parte prima, diſt. 6. 715
Mortis genera, libro ſecundo, parte prima, diſt. 8. 723
Mortis ſigna, libro ſecundo, parte prima, diſt. 9. 730
Morientium differentia, libro ſecundo, parte prima, diſt. 5. 712
Mulierum fallacia, libro tertio, parte nona, diſt. 5. 1391
Multiloquium, libro tertio, parte tertia, diſt. 12. 1044
Item de eodem, libro tertio, parte ſexta, diſt. 7. 1223
Munerum collatio, libro tertio, parte ſeptima, diſt. 12. 1309
Munerum acceptio, ibidem.
Mundi conſummatio, libro ſecundo, parte ſecunda, diſt. 2. 762
Mundi purgatio, libro ſecundo, parte ſecunda, diſt. 3. 769
Munditia cordis, libro primo, parte quarta, diſt. 21. 669
Mutilatio membrorum, libro tertio, parte quinta, diſt. 13. 1197
Murmur, libro tertio, parte ſexta, diſt. 7. 1223

N

Negligentia, libro tertio, parte ſexta, diſt. 10. 1232
Nocturna pollutio, libro tertio, parte nona, diſt. 2. 1397
Nouiſſimus locus tenendus, libro ſecundo, parte prima, diſt. 1. 689
Nouiſſimum tempus præcauendum, ibidem. 690
Nouiſſimus ſitus præuidendus, ibidem. 691

O

Obedientia, libro primo, parte tertia, diſt. 73. 395
Obiurgatio iudicis contra impios, lib. 2. par. 2. diſt. 9. 799
Oblatio, libro primo, parte tertia, diſt. 65. 366
Obſecratio, libro tertio, parte decima, diſt 36. 1545
Obſeruantia, libro primo, parte tertia, diſt. 71. 392
Obſeruantiæ ſpecies, libro tertio, parte tertia, diſt. 72. 1118 1119

INDEX.

Obſeruantia ſuperſtitioſa, lib. 3. p. 3. diſt. 18. 1117
Obſtinatio, lib. 3. p. 3. diſt. 31. 1138
Occidere, lib. 3. p. 5. diſt. 14. 1199
Occiſitas, lib. 3. p. 6. [illegible] 1220
Odium, lib. 1. p. 1. diſt. 12. 28
Odium Dei, lib. 3. p. 4. diſt. 7. 11[illegible]
Odium peccati, ibidem.
Odium proximi, ibidem.
O[illegible], lib. 3. p. 6. diſt. 11. 123[illegible]
Opera neceſſaria, lib. 1. p. 1. diſt. 1. 1
Operum noſtrorum ſeries, lib. 1. p. 1. diſt. 2. 6
Operum noſtrorum finctus, lib. 1. p. 1. diſt. 3. 9
Operum noſtrorum principium principale, lib. 1. p. 1. diſt. 4. 13
Operum noſtrorum principia extrinſeca, lib. 1. p. 2. diſt. 1. 117
Operum noſtrorum principia intrinſeca, lib. 1. p. 1. diſt. 5. 14
Oratio, lib. 3. p. 10. diſt. 31. 1511
Orationis effectus, lib. 3. p. 10. diſt. 34. 153[illegible]
Orationis vtilitas, ibidem. 1537
Orationis diuiſio lib. 3. p. 10. diſt. 35. 1543
Item alia, lib. 3. p. 10. diſt. 36. 15[illegible]5
Orationem ſuadentia, lib. 3. p. 10. diſt. 32. 1519
Orationem integrantia, lib. 3. p. 10. diſt. 33. 1522
Orationem exp[illegible], lib. 3. p. 10. diſt. 33. 1524
Orationes pro defunctis, lib. 2. p. 1. diſt. 13. 7[illegible]
Oſcula, lib. 3. p. 9. diſt. 2. 13[illegible]7

P

PAſſio Ieſu Chriſti, lib. 1. p. 4. diſt. 12. 13. 14. 15. 16. 17. fol. 539. & fol. [illegible]
Paſſionis Chriſti [illegible], lib. 1. p. 4. diſt. 19. 654
Parſimonia, lib. 3. p. 3. diſt. 103. 555
Paruificentia, lib. 1. p. 3. diſt. 85. 444
Paſſionum animæ differentia, lib. 1. p. 1. diſt. 6. 25
Paſſionum animæ ſubiectum, lib. 1. p. 1. diſt. 5. 14
Paſſionum animæ bonitas, & malitia, lib. 1. diſt. 7. 18
Paſſionum animæ ordo, lib. 1. p. 1. diſt. 8. 20
Patientia, lib. [illegible] diſt. 86. 444
Patientia [illegible], lib. 1. p. 3. diſt. 87. 447
Patientiam roborantia, lib. 1. p. 3. diſt. 88. 451
Patientia in tribulationibus, lib. 1. p. 3. diſt. 89. 464
Patientia contumeliarum, lib. 3. p. 5. diſt. 4. 1176
Paupertas, lib. 1. p. 3. diſt. 104. 562. 625
Pax, lib. 1. p. 3. diſt. 30. 269
Item de eadem, lib. 1. p. 4. diſt. 22. 673
Peccatum, lib. 3. p. 2. diſt. 1. 861
Peccatorum ad inuicem comparatio, lib. 3. p. 2. diſt. 3. 918
Peccatorum ſubiectum, lib. 3. p. 2. diſt. 2. 924
Peccatorum cauſa generalis, lib. 3. p. 2. diſt. 4. 9[illegible]
Peccatorum cauſæ interiores, lib. 3. p. 2. diſt. 5. 930
Peccatorum cauſæ exteriores, lib. 3. p. 2. diſt. 6. 932
Peccatorum effectus, lib. 3. p. 2. diſt. 8. 9[illegible]5
Peccatorum deteſtatio, lib. 3. p. 2. diſt. 19. 1073
Peccatorum deſcriptio, lib. 3. p. 2. diſt. 6. 1009
Peccatorum occaſio, lib. 3. p. 5. diſt. 14. 1199
Peccatorum mortalium [illegible], lib. 3. p. 10. diſt. 2. 1408
Peccata cauſantia alia, lib. 3. p. 2. diſt. 15. 956
Peccata linguæ, lib. 3. p. 1. diſt. 9. 866
Peccati macula, lib. 3. p. 2. diſt. 17. 963
Peccatum [illegible], lib. 3. p. 6. diſt. 11. 942
Peccatum veniale, lib. 3. p. 2. diſt. 20. 982
Peccati venialis ad mortale comparatio, lib. 3. p. 2. diſt. 20. ibi.
Peccatum ex ignorantia, lib. 3. p. 2. diſt. 5. 930
Peccatum ex [illegible], lib. 3. p. 2. diſt. 6. 932
Peccatum ex malitia, lib. 3. p. 2. diſt. 5. 936. 1057
Peccati originalis traductio, lib. 3. p. 2. diſt. 12. 950
Peccati originalis [illegible], lib. 3. p. 2. diſt. 13. 95[illegible]
Peccati originalis ſubiectum, lib. 3. p. 2. diſt. 14. 954
Peccatum contra naturam, lib. 3. p. 9. diſt. 2. 1367
Peccandi conſuetudo, lib. 3. p. 3. diſt. 7. 1013
P[illegible], lib. 3. p. 3. diſt. 6. 1009
Pœna peccati P[illegible], lib. 3. p. 2. diſt. 12. 942. 948
Pœna iniuſtè accuſantium, lib. 1. p. 3. diſt. 55. 344
Pœnæ Inferni, lib. 2. p. 2. diſt. 1. 809
Item de eiſdem, lib. 2. p. 3. diſt. 5. 8[illegible]
Pœnarum [illegible], lib. 2. p. [illegible] diſt. 2. 81[illegible]
Pœnarum inferni æternitas, lib. 2. p. 3. diſt. 1. 8[illegible]
Pœnarum inferni meditatio, lib. 3. p. 2. diſt. 4. 824
Pœna Purgatorij, lib. 2. p. 1. diſt. 11. 737. 739
Pœna ſacrilegij, lib. 3. p. 2. diſt. 19. 968
Pœna ſymoniaci, lib. 3. p. 7. diſt. 15. 1[illegible]
Pœnitentia, lib. 3. p. 10. diſt. 1. 1405
Pœnitentiæ [illegible], lib. 3. p. 10. diſt. 2. 1410
Pœnitentiæ commendatio, lib. 3. p. 10. diſt. 4. 1411
Pœnitentiæ qualitas, lib. 3. p. 3. diſt. 5. 1419
Pœnitentiæ partes, lib. 3. p. 10. diſt. 6. 1424
Periurium, lib. 3. p. 7. diſt. 8. 1280
Perſeuerantia, lib. 1. p. 3. diſt. 90. 474
Pertinacia, lib. 1. p. 3. diſt. 90. 474
Item de eadem, lib. 3. p. 3. diſt. 13. 1048
Petitio, lib. 3. p. 10. diſt. 36. 7
Pietas erga parentes, diſt. 25. 1420
Pietas, lib. 1. p. 3. diſt. 70. 390
Item de eadem, lib. 1. p. 4. diſt. 3. 595
Pigritia & ignauia, lib. 3. p. 6. diſt. 3. 1213
Poſtulatio, lib. 3. p. 10. diſt. 36. 1545
Præcepta charitatis, lib. 1. p. 3. diſt. 34. 246. 276
Præcepta iuſtitiæ, lib. 1. p. 3. diſt. 79. 434
Præcepta moralia veteris legis, lib. 1. p. 2. diſt. 6. 135
Præſeruatio à peccato, lib. 3. p. 1. diſt. 1. 861
Præſumptio, lib. 3. p. 3. diſt. 25. 1103
Præſumptionis cauſa, lib. 3. p. 3. diſt. 25. 1104
Primatia, lib. 1. p. 3. diſt. 65. 366
Prodigalitas, lib. 3. p. 7. diſt. 19. 1339
Proditio, lib. 3. p. 7. diſt. 9. 1283
Promiſſio indiſcreta, lib. 3. p. 3. diſt. 12. 1044
Prouidentia, lib. 1. p. 3. diſt. 39. 299
Prudentia, lib. 1. p. 3. diſt. 35. 282
Prudentiæ partes generales, lib. 1. p. 3. diſt. 36. 289
Prudentiæ partes integrales, lib. 1. p. 3. diſt. 37. 290
Prudentiæ partes ſubiectiuæ, lib. 1. p. 3. diſt. 43. 309
Prudentia carnis lib. 1. p. 3. diſt. 46. 318
Purgatorium, lib. 2. p. 1. diſt. 10. 11. 12. 13. 735
Purgatorij pœnæ quare timendæ, fol. 737. & ſubſequentibus.
Puſillanimitas. 1216

Q

QValis debeat eſſe confeſſio, lib. 3. p. 10. diſt. 12. 1442
Qualia debeant confiteri, lib. 3. p. 10. diſt. 11. 1441
Quibus debeat confiteri, lib. 3. p. 10. diſt. 10. 1449
Qualitas eleemoſynæ, lib. 3. p. 10. diſt. 22. 1473
Qualitas ieiunij, lib. 3. p. 10. diſt. 28. 1494
Qualitas orationis, lib. 3. p. 10. diſt. 33. 1522
Qualitas ſatisfactionis, lib. 3. p. 10. diſt. 17. 1459
Quare Deus ſit laudandus, lib. 3. p. 10. diſt. 27. 1542

R

RApina, lib. 3. p. 7. diſt. 10. 1286
R[illegible] diſt. 2. 1367
Ratio, lib. 1. p. 3. diſt. 38. 299
Reatus pœnæ, lib. 3. p. 2. diſt. 18. 964
Rebellio, lib. 3. p. 3. diſt. 25. 1103
Religio, lib. 1. p. 3. diſt. 61. 357
Remedia deſperationis, lib. 3. p. 6. diſt. 15. 1245
Remedia iræ, lib. 3. p. 5. diſt. 8. 1175
Remedia malæ conſuetudinis, lib. 3. p. 3. diſt. 7. 1017
Remedia negligentiæ, lib. 3. p. 6. diſt. 10. 1232
Remedia ſomnolentiæ, lib. 3. p. 6. diſt. 9. 1230
Remedia tentationum, lib. 3. p. 1. diſt. 7. 898
Remedia triſtitiæ, lib. 1. p. 1. diſt. 22. 50
Reſignare ſe Diabolo. lib. 3. p. 5. diſt. 8. 1185
R[illegible], lib. 1. p. 3. diſt. [illegible] 335
R[illegible] 2. diſt. 3. 720
R[illegible] diſt. 6. 831
Remiſ[illegible], lib. 3. p. 3. diſt. 12. 1045
Rixa, lib. 3. p. 5. diſt. 11. 1194
R[illegible], lib. 3. p. 10. diſt. 36. 1545

Sacramenta

INDEX.

S

SAcramenta vendere, lib. 3. p. 7. diſt. 14. 1315
Sacrificium, lib. 1. p. 3. diſt. 64. 364
Sacrilegium, lib. 3. p. 3. diſt. 19. 1073
Sacrilegij ſpecies, ibidem.
Sacrilegium locale, lib. 3. p. 3. diſt. 20. 108
Sacrilegium perſonale, lib. 3. p. 3. diſt. 19. 1073
Sacrilegium reale, lib. 3. p. 3. diſt. 21. 1088
Sacrilegium luxuriæ ſpecies, lib. 3. p. 9. diſt. 2. 1367
Sapientia, lib. 1. p. 4. diſt. 6. 604
Satisfactio, lib. 3. p. 10. diſt. 16. 1459
Scandalum, lib. 1. p. 3. diſt. 34. 278
Item de eodem, lib. 3. p. 3. diſt. 17. 1059
Scientia, lib. 1. p. 4. diſt. 3. 597
Sciſma, lib. 3. p. 3. diſt. 30. 1131
Scurrilitas, lib. 3. p. 3. diſt. 12. 1045
Segnities, lib. 3. p. 6. diſt. 3. 1213
Seipſum occidere, lib. 3. p. 5. diſt. 14. 1199
Seminare diſcordias, lib. 3. p. 3. diſt. 12. 1045
Item de eodem, lib. 3. p. 5. diſt. 3. 1175
Sententia extremæ prolatio, lib. 2. p. 2. diſt. 10. 803
Sententia extremæ executio, lib. 2. p. 2. diſt. 11. 806
Sepelire mortuos, lib. 3. p. 10. diſt. 24. 1485
Sevitia, lib. 3. p. 5. diſt. 12. 1197
Signa iudicium præcedentia, lib. 2. p. 2. diſt. 2. 762
Silentium, lib. 3. p. 1. diſt. 4. 871
Singularitas, lib. 3. p. 3. diſt. 6. 109
Symonia, lib. 3. p. 7. diſt. 14. 1319
Symoniæ ſpecies, lib. 3. p. 7. diſt. 17. 1330
Synesis, lib. 1. p. 3. diſt. 44. 310
Sobrietas, lib. 1. p. 3. diſt. 94. 490
Solertia, lib. 1. p. 3. diſt. 38. 298
Solitudo, lib. 1. p. 3. diſt. 41. 305
Solicitudo temporalium, lib. 3. p. 7. diſt. 3. 1267
Somnolentia, lib. 3. p. 6. diſt. 9. 1230
Sortes, lib. 3. p. 3. diſt. 28. 1117
Spes paſſio, lib. 1. p. 1. diſt. 25. 71
Spes virtus, lib. 1. p. 3. diſt. 21. 242
Spei obiectum, lib. 1. p. 3. diſt. 22. 244
Spei ſubiectum, lib. 1. p. 3. diſt. 23. 245
Studioſitas, lib. 1. p. 3. diſt. 37. 290
Stuprum, lib. 3. p. 9. diſt. 2. 1367
Suffragium, lib. 3. p. 10. diſt. 36. 1545
Superbia, lib. 3. p. 3. diſt. 1. 990
Superbiæ gradus, lib. 3. p. 3. diſt. 2. 997
Superſtitio, lib. 3. p. 3. diſt. 27. 1107
Supplicatio, lib. 3. p. 10. diſt. 36. 1545
Suſpenſio ſacrorum verborum, ad col. lib. 3. p. 3. diſt. 27. 1107
Suſurratio, lib. 3. p. 4. diſt. 4. 1151

T

TAbernarum frequentatio, lib. 3. p. 8. diſt. 3. 1360
Taciturnitas, lib. 1218
Taciturnitas indiſcreta, lib. 3. p. 3. diſt. 12. 1047
Tactus illiciti, lib. 3. p. 9. diſt. 2. 1367
Tædium vitæ, lib. 3. p. 6. diſt. 14. 1243
Temperantia, lib. 1. p. 3. diſt. 91. 479
Temperantiæ partes generales, lib. 1. p. 3. diſt. 93. 485
Temperantiæ partes ſubiectiuæ, lib. 1. p. 3. diſt. 94. 490
Temperantiæ partes potentiales, lib. 1. p. 3. diſt. 92. 482. 511
Tempora ieiunanda, lib. 3. p. 10. diſt. 26. 1495
Tentare Deum, lib. 3. p. 3. diſt. 18. 1070
Tentatio Diaboli, lib. 3. p. 2. diſt. 10. 940
Tentatio Prothoplaſtorum, lib. 3. p. 2. diſt. 11. 941
Tentationum genera, lib. 3. p. 1. diſt. 6. 895
Tentationum occaſio, lib. 3. p. 1. diſt. 7. 897
Tentationum remedia, ibid. 898
Tentationum vtilitas, lib. 3. p. 1. diſt. 8. 898. 90
Tempus iudicij, lib. 2. p. 2. diſt. 4. 77
Tepiditas, lib. 3. p. 6. diſt. 4. 121
Teſtes, lib. 1. p. 3. diſt. 57. 347
Teſtes in extremo iudicio, lib. 2. p. 2. diſt. 8. 79
Teſtimonium falſum, lib. 3. p. 4. diſt. 6. 1160
Timor vitium Cardinale, lib. 1. p. 3. diſt. 82. 433
Timor donum, lib. 1. p. 4. diſt. 2. 588
Timor paſſio, lib. 1. p. 1. diſt. 26. 76
Timoris cauſa, lib. 1. p. 1. diſt. 28. 102
Timoris effectus, lib. 1. p. 1. diſt. 29. 104
Timoris obiectum, lib. 1. p. 1. diſt. 27. 86
Triſtitia, lib. 1. p. 1. diſt. 19. 50
Triſtitia de bonis alienis, lib. 3. p. 4. diſt. 2. 1143
Timor mentis, lib. 3. p. 4. diſt. 3. 1144
Turpiloquium, lib. 3. p. 3. diſt. 12. 1046

V

VAna gloria, lib. 3. p. 3. diſt. 8. 1018
Vaniloquium, lib. 3. p. 3. diſt. 12. 1223
De eodem, lib. 3. p. 6. diſt. 7. 1223
Vanitas, lib. 3. p. 3. diſt. 15. 1055
Venditio, lib. 3. p. 7. diſt. 5. 1271
Verberatio, lib. 3. p. 5. diſt. 13. 1197
Verboſitas, lib. 3. p. 6. diſt. 7. 1223
Verbum Dei, lib. 3. p. 1. diſt. 10. 904
Verecundia, lib. 1. p. 3. diſt. 93. 485
Veritas, lib. 1. p. 3. diſt. 76. 406
Veritas vitæ, doctrinæ, iuſtitiæ, lib. 3. p. 3. diſt. 31. 1134. 1136
Vindicatio, lib. 1. p. 3. diſt. 75. 403
Virginitas, lib. 1. p. 3. diſt. 96. 497
Item de eadem, in fine libri.
Virtus Crucis, lib. 1. p. 4. diſt. 19. in fine capituli. 654
Virtutum eſſentia, lib. 1. p. 3. diſt. 1. 172
Virtutis ſubiectum, lib. 1. p. 3. diſt. 2. 173
Virtutum intellectualium diſtinctio, lib. 1. p. 3. diſt. 3. 176
Virtutum moralium ab intellectualibus diſtinct. lib. 1. p. 3. diſt. 4. 178
Virtutum moralium à paſſionibus diſtinctio, lib. 1. p. 3. diſt. 5. 180
Virtutum moralium ab inuicem diſtinctio, lib. 1. p. 3. diſt. 6. 182
Virtutum Cardinalium diſt. lib. 1. p. 3. diſt. 7. 185
Virtutes Theologicæ, lib. 1. p. 3. diſt. 8. 183
Virtutum cauſa, lib. 1. p. 3. diſt. 9. 180
Virtutum connexio, lib. 1. p. 3. diſt. 10. 191
Virtutum æqualitas, lib. 1. p. 3. diſt. 11. 194
Virtutis medium, lib. 1. p. 3. diſt. 12. 197
Virtutum duratio, lib. 1. p. 3. diſt. 13. 198
Virtutes Cardinales, lib. 1. p. 3. diſt. 35. 282
Virtutes prudentiæ adiunctæ, lib. 1. p. 3. diſt. 44. 310
Virtutes iuſtitiæ annexæ, lib. 1. p. 3. diſt. 60. 355
Viſio Tundali, lib. 2. p. 3. diſt. 6. 833
Viſio Caroli, ibidem. 839
Viſitare infirmos, lib. 3. p. 10. diſt. 24. 1486
Vitia vel peccata, lib. 3. p. 2. diſt. 1. 865
Vitia fortitudini oppoſita, lib. 1. p. 3. diſt. 82. 433
Vitia iuſtitiæ oppoſita, lib. 1. p. 3. diſt. 53. 328
Vitia magnanimitati oppoſita, lib. 1. p. 3. diſt. 85. 441
Vitia oppoſita fidei, lib. 1. p. 3. diſt. 20. 237
Vitia prudentiæ oppoſita, lib. 1. p. 3. diſt. 45. & 46. 320 & 323
Vitia temperantiæ oppoſita, lib. 1. p. 3. diſt. 92. 482
Voluntas Dei, lib. 3. p. 3. diſt. 24. 1099
Votum, lib. 1. p. 3. diſt. 67. 372
Vſura, lib. 3. p. 7. diſt. 12. 1295

X

CHriſti incarnatio, lib. 1. p. 4. diſt. 11. 636
Chriſti paſſio, lib. 1. p. 4. diſt. 12. 539
Chriſti paſſionis vtilitas, lib. 1. p. 2. diſt. 19. 654

Y

YRonia, lib. 1. p. 3. diſt. 76. 402. & 1138
Ypocriſis, lib. 3. p. 3. diſt. 10. 1033
Ydolatria, lib. 3. p. 3. diſt. 24. 1099

Z

ZElus, lib. 1. p. 1. diſt. 24. 115

FINIS.

INDEX
MATERIARVM OMNIVM, RERVMQVE NOTABILIVM, QVÆ IN SPECVLO MORALI VINCENTII CONTINENTVR, ORDINE ALPHABETICO DISTINCTVS:

In quo primus numerus librum, ſecundus diſtinctionem indicat.

A

AMOR in generali, lib. 1. p. 1. diſt. 9
Amoris cauſa, lib. 1. p. 1. diſt. 10
Amoris effectus, lib. 1. p. 1. diſt. 11
Abominatio, lib. 1. p. 1. diſt. 14
Audacia, lib. 1. p. 1. diſt. 30
Accuſatio moleſta quæ ſit, lib. 1. p. 3. diſt. 53.
Adoratio quid ſit, lib. 1. p. 3. diſt. 63
Affabilitas quid ſit, l. 1. p. 3. diſt. 77
Audacia an ſit peccatum, lib. 1. p. 5.
Æquanimitas modeſtia circa uſum rerum exteriorum, lib. 1. par. 3. diſt. 102
Aſſlictio paſſionis Domini multiplex, lib. 1. par. 3. diſt. 14
Antichriſti perſecutio, lib. 2. parte 2. diſt. 1
Aſtellatorum diſcrepatio, lib. 2. parte 2. diſt. 9
Auditus qualitates ponuntur, lib. 3. parte 1.
Apoſtaſia quæ ſit, lib. 3. parte 3.
Accidia quid ſit, lib. 3. parte 6. diſt. 1
Accidia filiæ, ibidem. diſt. 2
Auaritia in generali conſideratur, lib. 3. parte 7. diſt. 2
Auaritia deteſtatio, lib. eod. p. eod. diſt. 2
Aſtutia quid ſit, lib. 3. parte 7. diſt. 4
Auaritia aduocatorum quanta ſit, lib. 3. parte 7. diſt. 14
Auaritia clauſtralium, lib. 3. parte 7. diſt. 18

B

BEneficentia, lib. 1. parte 1. diſt. 32
Beatitudines in generali conſiderantur, lib. 1. p. 4. diſt. 8
Beatitudinum correſpondentia donis, lib. 1. p. 4. diſt. 23
Beatitudines corporis & animæ, lib. 2. p. 4.
Beatitudines in generali, ibid. diſt. 1
Beatitudines ſeptem partes ad animam pertinentes, lib. 2. p. 4. diſt. 3
Beatitudinis corporis ſeptem partes, lib. 2. p. 4. diſt. 4
Blaſphemia, lib. 3. p. 5. diſt. 6. 7. 8. 9. 11.
Bellum filia iræ, lib. 3. p. 5. diſt. 12

C

CHaritas, lib. 1. p. 3. diſt. 24
Charitas per comparationem ad ſubiectum, lib. 1. p. 3. diſt. 25
Charitatis obiectum, lib. 1. parte 3. diſt. 26
Charitatis ordo, lib. 1. p. 3. diſt. 27
Charitatis actus, lib. 1. p. 3. diſt. 28
Correctio fraterna, lib. 1. p. 3. diſt. 33
Charitatis præcepta, lib. 1. p. 3. diſt. 34
Conſideratio quæ ſit habenda, lib. 1. p. 3. diſt. 37
Circumſpectio, lib. 1. p. 3. diſt. 40
Cautio pars prudentiæ, lib. 1. p. 3. diſt. 40
Caſtitas quid ſit, lib. 1. p. 3. diſt. 95
Clementia & manſuetudo, lib. 1. p. 3. diſt. 98
Conditio deteſtanda pœnas inferentium, lib. 1. p. 4. diſt. 15
Compaſſio Paſſionis Chriſti ad ipſum patientem, lib. 1. p. 4. diſt. 16
Corporum reſurrectio, lib. 2. p. 2. diſt. 3
Cordis cuſtodia, lib. 3. p. 1.
Cogitatio, lib. 3. p. 1. diſt. 2
Contentio quid ſit, lib. 3. p. 3. diſt. 13
Contumacia quæ ſit, lib. 3. p. 3. diſt. 24
Contumelia filia iræ, lib. 3. p. 5. diſt. 4
Crudelitas filia iræ, lib. 3. p. 5.
Choreæ vitandæ, lib. 3. p. 9. diſt. 6
Contritio quæ ſit, lib. 3. p. 10. ibid.
Contritionis motiua, lib. 3. p. 10. diſt. 7
Contritionis effectus, lib. 3. p. 10. diſt. 8
Confeſſio conſideratur, ibid. diſt. 6
Confeſſio facienda proprio ſacerdoti, diſt. 10
Confiteri de quibus, quis tenetur, ibid. diſt. 11
Confeſſionem commendantes, ibid. diſt. 12
Confeſſionis motiua, ibid. diſt. 13
Confeſſionis effectus, ibid. diſt. 14
Confeſſio inutilis, ibid. diſt. 15
Confeſſionem impedientia, ibid. diſt. 16

D

DEſiderium, lib. 1. parte 1. diſt. 11
Delectatio, lib. 1. parte 1. diſt. 15
Delectationum cauſa, lib. 1. p. 1. diſt. 16
Delectationis effectus, lib. 1. p. 1. diſt. 17
Delectationum malitia, vel bonitas, lib. 1. p. 1. diſt. 18
Dolor & triſtitia, lib. 1. p. 1. diſt. 19
Doloris cauſa, lib. 1. p. 1. diſt. 20
Doloris vel triſtitiæ effectus, lib. 1. p. 1. diſt. 21
Doloris vel triſtitiæ remedia, lib. 1. p. 1. diſt. 22
Doloris vel triſtitiæ bonitas, vel malitia, lib. 1. p. 1. diſt. 23
Docilitas, & eius qualitates, lib. 1. p. 3. diſt. 37
Diſciplina pars prudentiæ, lib. 1. p. 3. diſt. 42
Diſcretio quæ ſit, lib. 1. p. 3. diſt. 44
Deuotio quæ, & contemplatio lib. 1. p. 3. diſt. 62
Decimæ quomodo ſoluendæ, lib. 1. p. 3. diſt. 66
Diuini nominis aſſumptio, lib. 1. p. 3. diſt. 69
Dulia pars obſeruantiæ, lib. 1. p. 3. diſt. 72
Dona in generali, lib. 1. p. 4. diſt. 1
Dona in ſpeciali, lib. 1. p. 4. diſt. 2
Donum Pietatis, lib. 1. p. 4. diſt. 3
Donum intellectus, lib. 1. p. 4. diſt. 5
Donum ſapientiæ, lib. 1. p. 4. diſt. 6

Deuotio compatientium Chriſto, lib.1.p.4. diſt.18
Diſcuſſorum publicatio, lib.2.p.2. diſt.7
Dotes in generali, lib.2.p.4. diſt.2
Dotes corporis, lib. eod.
Diſcordia quid ſit, lib.3.p.3. diſt.12
Dei contemptus quid ſit, lib.3.p.3. diſt.18
Diminatio quid ſit, lib.3.p.3. diſt.17
Detractio quid ſit, lib.3.p.4. diſt.3
Deriſio quid ſit, ibid.
Deſperatio quid ſit, lib.3.p.6. diſt.15
Deus quare laudandus, lib.3.p.10. diſt.37

E

ENubolia, ſyneſis, & gnomin virtutes adiunctæ prudentiæ, lib.1.p.3. diſt.44
Epykeya quid ſit, lib.1.p.3. diſt.78
Exceſſus quid ſit, lib.3.p.3. diſt.14
Erubeſcentia bonitatis, lib.3.p.3. diſt.18
Ebrietas quæ ſit, lib.3.p.8. diſt.2
Eleemoſyna quomodo facienda, lib.3.p.10. diſt.18. & 19
Eleemoſynæ faciendæ motiua, ibid. diſt.20
Eleemoſynæ effectus, ibid. diſt.21
Eleemoſynarum qualitas, lib.eodem. diſt.32

F

FIdei obiectum, lib.1.p.3. diſt.14
Fidei actus, lib.1.p.3. diſt.15
Fidei actus exterior, lib.1.p.3. diſt.16
Fidei habitus, lib.1.p.3. diſt.17
Fidei ſubiectum, lib.1.p.3. diſt.18
Fidei effectus, lib.1.p.3. diſt.19
Fidei vitia oppoſita, lib.1.p.3. diſt.20
Fortitudo quid ſit, lib.1.p.3. diſt.80
Fortitudinis partes in generali, lib.1.p.3. diſt.83
Fortitudo quid ſit, lib.1.p.4. diſt.4
Fructuum conſideratio, lib.1.p.4. diſt.7
Fraus eſt propriè perceptio alterius per factum, lib.3.p.7. diſt.5
Fraudulentia quæ ſit, ibid. diſt.6
Furtum conſideratur, lib.3.p.7.

G

GAudium, lib.1.p.1. diſt.24
Gratia, lib.1.p.2. diſt.10.& 11
Gratiæ diuiſio, lib.1.p.2. diſt.12
Gratiæ cauſa, lib.1.p.2. diſt.13
Gratiæ effectus, lib.1.p.2. diſt.14
Gratiæ meritus effectus, lib.1.p.2. diſt.5
Gaudium in generali, lib.1.p.3. diſt.29
Gratitudo quid ſit, lib.1.p.3. diſt.74
Guſtus quid ſit, lib.3.p.1.
Grauedo & ſomnolentia, lib.3.p.6. diſt.9
Gula conſideratur, lib.3.p.8. diſt.1
Gratiarum actio, lib.3.p.10. diſt.38

H

HVmanarum operum neceſſitas, lib.1.p.1. diſt.1
Hipocriſis appetitus apparentiæ, lib.3.p.3. diſt.10
Hæreſis, an ſit ſpecies infidelitatis, lib.3.p.3. diſt.30
Homicidium quid ſit, lib.3.p.5. diſt.14
Hoſpitalitas, lib.3.p.10. diſt.23

I

IRa, lib.1.p.1. diſt.31
Iræ cauſa effectiua, lib.1.p.1. diſt.32
Iræ effectus, lib.1.p.1. diſt.33
Intelligentia in generali, lib.1.p.3. diſt.38
Imprudentia vitium oppoſitum prudentiæ, lib.1.p.3. diſt.48
Iuſtitiæ obiectum, lib.1.p.3. diſt.47
Iuſtitiæ conſideratio, lib.1.p.3. diſt.49
Iudicium quid ſit, lib.1.p.3. diſt.50
Iuſtitiæ partes quæ ſint, lib.1.p.3. diſt.51
Iudicis iniuſtitia, lib.1.p.3. diſt.54
Iniuſtitia quæ ſit, lib.1.p.3. diſt.56
Iniuſtitia teſtium, lib.1.p.3. diſt.57
Iniuſtitia aduocatorum, lib.1.p.3. diſt.58
Iuſtitiæ partes, lib.1.p.3. diſt.59
Iuſtitiæ annexæ virtutes, lib.1.p.3. diſt.60
Iuramentum quid ſit, lib.1.p.3. diſt.68
Iactantia quid ſit, lib.1.p.3. diſt.77
Ironia quid ſit, lib.1.p.3. ibidem
Iuſtitiæ præcepta, lib.1.p.3. diſt.79
[illegible] quid ſit, lib.1.p.3. diſt.82
Incarnatio filij Dei, lib.1.p.4. diſt.11
Iudicium finale & extremum, lib.2.p.2. diſt.1
Iudicium futurum, lib.2.p.2. diſt.4
Iudicij terror, lib.2.p.2. diſt.5
Iudicium ſubſequentia, lib.2.p.2. diſt.vlt.
Infernus quod ſit, & ſitus eius ponitur, lib.2.p.3. diſt.1
Inferni acerbitas pœnarum, lib.2.p.3. diſt.2
Inferni æternitas pœnarum, lib.2.p.3. diſt.3
Inferni pœnarum recordantium vtilitas, lib.2.p.3. diſt.4
Inferni æternitas & acerbitas pœnarum, lib.2.p.3. diſt.5
Innocentiæ perfectæ conſecutio, & præſeruatio à peccatis differitur, lib.3.p.1. diſt.1
Iactantia quid ſit, lib.3.p.3. diſt.5
Inanis gloriæ peccatum, lib.3.p.3. diſt.8
Inanis gloriæ ſpecies, & filiæ, lib.3.p.3. diſt.9
Ironia quid ſit, lib.3.p.3. diſt.11
Indignatio filia inanis gloriæ, lib.3.p.3. diſt.14
Irreuerentia & ſacrilegium quid ſit, lib.3.p.3. diſt.19
Inobedientia quæ ſit, lib.3.p.3. diſt.22
Inobedientiæ cauſa, lib.3.p.2. diſt.23
Infidelitas quæ ſit, lib.3.p.3. diſt.29
Inuidia quid ſit, lib.3.p.4. diſt.1
Inuidiæ prima filia, lib.3.p.4. diſt.2
Inuidiæ filiæ in ſpeciali, ibid.
Iudicium temerarium quid ſit, lib.3.p.4. diſt.5
Ira quid ſit, lib.3.p.4. diſt.1
Iræ filiæ quæ ſint, ibid. diſt.3
Ignauia, vel pigritia, lib.3.p.6. diſt.3
Ignorantia ad ſalutem pertinens, lib.3.p.6. diſt.5
Indiſcretio quæ ſit, lib.3.p.6. diſt.8
Indeuotio quid ſit, lib.3.p.6. diſt.13
Impeditio bonorum quæ ſit, lib.3.p.6. diſt.14
Infirmorum viſitatio, lib.3.p.10. diſt.24
Ieiunium pars ſatisfactionis, lib.3.p.10. diſt.26
Ieiunium multiplex, ibid. diſt.27
Ieiunij qualitas, ibid. diſt.28
Ieiunij effectus, lib.3.p.10. diſt.29
Ieiunium multiplex, ibid. diſt.30
Iubilatio ſpecies orationis, lib.3.p.10. diſt.39

L

LEx æterna, lib.1.p.2. diſt.1
Lex naturalis, lib.1.p.2. diſt.2
Lex humana, lib.1.p.2. diſt.3
Legis diuinæ ritus, lib.1.p.2. diſt.4
Lex noua ſecundum ſe, lib.1.p.2. diſt.7
Legis nouæ ad veterem comparatio, lib.1.p.2. diſt.8
Legis nouæ continentia, lib.1.p.2. diſt.9
Liberalitas quid ſit, lib.1.p.3. diſt.78
Linguæ cuſtodia, lib.3.p.1. diſt.3
Lætitia inepta, lib.3.p.3. diſt.4
Languor ſpiritualis infirmitas, lib.3.p.6.
Luxuria quid ſit, lib.3.p.9. diſt.1
Luxuriæ ſpecies quæ ſint, lib.3.p.9. diſt.2
Luxuriæ deteſtatio, lib.3.p.9. diſt.3
Luxuriam generantia, ibid. diſt.4

M

MIſericordia in generali, lib.1.p.3. diſt.11
Memoriæ partes, lib.1.p.3. diſt.38
Martyrium quid ſit, lib.1.p.3. diſt.81

INDEX.

Magnanimitas quid ſit, lib.1.p.3. dist.84
Magnificentia an ſit virtus, lib.1.p.3. dist.85
Modeſtia quid ſit, lib.1.p.3. dist.99
Modeſtiæ ſpecies, lib.1.p.3. dist.100
Modeſtia in verbis, lib.1.p.3. dist.101
Modeſtia in ornatu, lib.1.p.3. dist.102
Miſericordiæ effectus, lib.1.p.4. dist.10
Miſericordia hominis ad hominem, lib.1.p.4. dist.20
Munditia cordis, lib.1.p.4. dist.21
Mors naturæ, lib.2.p.1. dist.2
Mortis anguſtia, lib.2.p.1. dist.3
Mortis præſentia, lib.2.p.1. dist.4
Morientium differentia, lib.2.p.1. dist.5
Mors ſubita, lib.2.p.1. dist.6
Mors gratiæ, ibidem. dist.7
Mors culpa, lib.2.p.1. dist.8
Moriendi modi, lib.2.p.1. dist.9
Mortis ſigna, lib.2.p.1. ibid.
Mundi conſummatio, lib.2.p.2. dist.2
Mundi purgatio, lib.2.p.2. dist.3
Meritorum diſcuſſio, lib.2.p.2. dist.6
Mulieris pœna quantum ad corpus, lib.3.p.3.
Mulieris pœna ſpecialiter, lib.3.p.3.
Mentis lenitas, lib.3.p.3. dist.3
Maledictio quæ ſit, lib.3.p.5. dist.5
Mutilatio quid ſit, lib.3.p.5. dist.13
Mendacium quando ſit peccatum, lib.3.p.7. dist.7
Munerum collatio, lib.3.p.7. dist.12
Mulierum ſocietas fugienda, lib.3.p.9. dist.5
Motiua ad pœnitentiam, lib.3.p.10. dist.4

N

Negligentia quid ſit, lib.3.p.6. dist.10

O

Operum ſeries, lib.1.p.1. dist.2
Operum finis & fructus, lib.1.p.1. dist.3
Operum principium principale, lib.1.p.1. dist.4
Operum principium intrinſecum, lib.1.p.1. dist.5
Odium, lib.1.p.1. dist.11
Oblationes & ſacrificia, lib.1.p.3. dist.65
Obſeruantia, & partes eius, lib.1.p.3. dist.71
Obedientia an virtus ſit ſpecialis, lib.1.p.3. dist.73
Olfactus quid ſit, lib.3.p.1.
Originalis peccati ſubiectum, lib.3.p.3. dist.14
Obſtinatio, ſiue obduratio, lib.3.p.3. dist.31
Odium quid ſit, lib.3.p.4. dist.7
Ocioſitas quę ſit, lib.3.p.6. dist.6
Omiſſio effectus negligentiæ, lib.3.p.6. dist.11
Oratio pars ſatisfactionis, lib.3.p.10. dist.3
Orationis motiua, ibid. dist.12
Orationem faciens Deo gratam, ibid. dist.33
Orationem expeditam faciens, ibid. dist.33
Orationem integrantes, ibid.
Orationis effectus, ibid. dist.34
Orationis vtilitas, ibid.
Orationis tres ſpecies, ibid. dist.35
Orationis decem ſpecies, ibid. dist.36

P

Paſſionum differentia, lib.1.p.1. dist.6
Paſſionum animæ bonitas, & malitia, lib.1.p.1. dist.7
Paſſionum animæ ordo, lib.1.p.1. dist.8
Paſſiones iraſcibiles, lib.1.p.1. dist.25
Præcepta legis veteris, lib.1.p.2. dist.5
Præcepta moralia legis veteris, lib.1.p.2. dist.6
Pax, lib.1.p.3. dist.3
Prudentię qualitates, lib.1.p.3. dist.35
Prudentiæ partes in generali, lib.1.p.3. dist.36
Prudentiæ partes integrales, lib.1.p.3. dist.37
Prouidentia quæ ſit, lib.1.p.3. dist.39
Prudentiæ ſpecies, lib.1.p.3. dist.43
Prudentiæ vitia oppoſita, lib.1.p.3. dist.46
Perſonarum acceptio, lib.1.p.3. dist.53
Pietas quid ſit, lib.1.p.3. dist.70
Paruificentia an ſit virtus, lib.1.p.3. dist.86
Patientia an ſit virtus, lib.1.p.3. dist.86.87.88.89.
Perſeuerantia quid ſit, lib.1.p.3. dist.90
Paupertas quid ſit, lib.1.p.3. dist.104
Paupertas ſpiritus, lib.1.p.4. dist.9
Paſſio Domini noſtri, lib.1.p.4. dist.12
Paſſionis Domini vtilitas, lib.1.p.4. dist.19
Pax quid ſit, lib.1.p.4. dist.22
Purgatorium vbi ſit, lib.2.p.1. dist.10
Purgatorij pœna quare timenda, lib.2. dist.11
Purgatorij pœnæ quales ſint, lib.2.p.1. dist.12
Purgatorij pœna quomodo extinguatur, lib.2.p.1. dist.14
Promulgatorum atteſtatio, lib.2.p.2. dist.8
Peccata in genere ponuntur, lib.3.p.2. dist.1
Peccatorum diſtinctio, lib. eodem. dist.2
Peccatorum comparatio ad inuicem, lib.3.p.2. ibid.
Peccatorum ſubiectum, lib.3.p.2. dist.3
Peccatorum cauſę in generali, lib.3.p.2. dist.4
Peccati cauſa in ſpeciali, lib.3.p.2. dist.5
Peccati cauſa ex parte appetitus ſenſitiui, lib.3.p.2. dist.6
Peccati cauſa ex parte voluntatis, lib.3.p.2. dist.8
Peccati cauſæ exteriores, ibid. dist.9
Peccati cauſa ex parte Diaboli, ibid. dist.10
Peccati cauſa ex parte hominis, ibid. dist.11
Peccati pœna, lib.3.p.3. dist.11
Peccatum originale quale ſit, lib.3.p.3. dist.12
Peccati originalis eſſentia, ibidem. dist.13
Peccati cauſa, lib.3.p.3. dist.15
Peccati effectus, lib. eodem, parte eadem. dist.16
Peccati macula, lib.3.p.3. dist.17
Peccati diuerſi effectus, lib.3.p.3. dist.19
Peccatum veniale, lib.3.p.3. dist.20
Peccatum veniale, ſecundum ſe, lib.3.p.3. dist.21
Peccandi conſuetudo, lib.3.p.3. dist.7
Pertinacia quid ſit, lib.3.p.3.
Peccatum ex certa malitia, lib.3.p.3. dist.16
Peccandi inuerecundia, lib.eod.p.ead.
Præſumptio quot modis dicatur, lib.3.p.3. dist.25
Periurium quid ſit, lib.3.p.7. dist.8
Proditio quid ſit, lib. eod.p.ead. dist.9
Prodigalitas, lib.3.p.7. dist.19
Pœnitentia quæ ſit, lib.3.p.10. dist.1
Pœnitentia mortalium peccatorum, lib.3.p.10. dist.2
Pœnitentiæ qualitates, lib.3.p.10. dist.5
Pietas erga parentes, lib.3.p.10. dist.25

R

Ratio in generali conſideratur, lib.1.p.3. dist.38
Reſtitutio conſideratur, lib.1.p.3. dist.52
Religio quæ ſit, lib.1.p.3. dist.61
Reproborum ſupplicia, lib.2.p.3. dist.1
Reuelationes quędam, lib.2.p.3. dist.6
Reatus pœna, lib.3. dist.18
Remedia contra malam conſuetudinem, lib.3.p.3.
Rebellio quid ſit, lib.3.p.3. dist.24
Rixa quid importet, lib.3.p.5. dist.11
Rapina quæ ſit, lib.3.p.7. dist.10

S

Spes in generali, lib.1.p.3. dist.21
Spei obiectum, lib.1.p.3. dist.22
Spei ſubiectum, lib.1.p.3. dist.22
Scandali ſpecies, lib.1.p.3. dist.34
Solertia quæ ſit, lib.1.p.3. dist.38
Solicitudo pars prudentiæ, lib.1.p.3. dist.41
Sacrificij conſideratio, lib.1.p.3. dist.64
Sententiæ prolatio, lib.2.p.2. dist.10
Sententiæ executio, lib.2.p.2. dist.11
Silentium diſcutitur, lib.3.p.1. dist.4
Senſuum cuſtodia, lib.3.p.1. dist.5

Superbia

Superbia quid ſit, libro tertio, parte tertia. diſt.1
Superbiæ gradus, ibidem. diſt.2
Singularitas, quæ ſit, libro tertio, parte tertia. diſt.6
Scandalum quid ſit, libro tertio, parte tertia. diſt.17
Sacrilegium locale quale ſit, libro tertio, parte tertia. diſt.21
Sacrilegium reale quod ſit, ibidem. diſt.21
Superſtitio quæ ſit, libro tertio, parte tertia. diſt.27
Superſtitiones obſeruantiarum, libro tertio, parte tertia, diſt.18
Sciſma an ſit peccatum ſpirituale, libro tertio, parte tertia.
Subintratio quæ ſit, libro tertio, parte quarta. diſt.4
S[illegible], libro tertio, parte quinta.
Sollicitudo quid ſit, libro tertio, parte ſeptima. diſt.3
Symonia quomodo committatur, libro tertio, parte 7. diſt. 14
Symoniaci pœna quanta ſit, libro eodem, parte eadem. diſt.15
Symoniæ crimen quam deteſtandum ſit, ibidem. diſt.16
Symoniæ ſpecies quæ ſint, ibidem. diſt.17
Satisfactio quæ ſit, libro tertio, parte decima. diſt.17

T

Timor & audacia, libro primo, parte prima. diſt.26
Timoris obiectum, libro primo, parte prima. diſt.27
Timoris cauſa, libro primo, parte prima, diſt.28
Timoris effectus, libro primo, parte prima. diſt.29
Timor vitium oppoſitum fortitudini, lib.1. parte 3. diſt.81
Temperantia quid ſit, libro primo. diſt.91
Temperantiæ partes, libro primo, parte tertia. diſt. 93. et 94.
Temperantiæ partes potentiales, libro primo, parte 3. diſt.97
Tundali viſio quædam, libro ſecundo, parte tertia,
Tactus ſenſus, libro 3. parte prima.
Tentationes quomodo ſuccedant, libro 3. parte 1. diſt.6
Tentationum diuerſa genera, lib. eodem.
Tentandi diuerſi modi, lib. 3. parte 1.
Tentationis quadruplex genus, lib. 3. parte 1.
Tentandi occaſio, libro tertio, parte 1. diſt.7
Tentationum remedia, ibidem. diſt.8
Tentationum vtilitas, ibidem. diſt.9
Teſtimonium falſum quod ſit, lib. 3. parte 4. diſt. 6
Tepiditas quid ſit, libro tertio, parte 6. diſt.4
Tabernarum frequentatio quando damnata, lib. 3. parte 8. diſt.3

V

Virtutes, libro 1 parte 3. diſt.1
Virtutis ſubiectum, lib. eodem, parte eadem. diſt.2
Virtutum intellectualium diſtinctio, lib. primo, parte 3. diſt.3
Virtutum diſtinctio, libro primo, parte 3. diſt.4.5.6
Virtutum Cardinalium diſtinctio, lib.1. par. 3. diſt.7
Virtutes Theologicæ, libro 3. parte 3. diſt.8
Virtutum cauſa, libro 1. parte 3. diſt 9
Virtutum connexio, libro 1. parte 3. diſt.10
Virtutum æqualitas, libro 1. parte 3. diſt.11
Virtutum medium, libro 1. parte 3. diſt.12
Virtutum duratio, libro 1. parte 3. diſt.13
Vitium quid ſit, libro 1. parte 3. diſt. 67
Vindicatio quando ſit licita, libro 1. parte 3. diſt.75
Veritas quid ſit, libro 1. parte 3. diſt.76
Virginitas in quo conſiſtat, libro 1. parte 3. diſt 96
Verba Domini in paſſione, lib. 1. par. 4. diſt.14
Viſus quid operetur, libro 3. parte 1.
Verbum Dei, lib. 3. par. 1. diſt.10
Viri pœna ex parte corporis, lib. 3. parte 3.
Viri & vxoris pœna ex parte animæ, ibid.
Viri pœna ſpecialiter, ibid.
Viri & vxoris pœna ſpecialiter, ibid.
Vanitatis ſtudium, & amor, lib. 3. parte 3. diſt.15
Veritatis agnitæ impugnatio, libro 3. parte 3. diſt.31
Vaniloquium quid ſit, lib. 3. par. 6. diſt.7
Vſura quando committatur, lib. 3. par. 7. diſt.11
Virginitas excellentiſſima in genere caſtitatis, lib. 3. parte 10. diſt.39

Z

Zelus multipliciter accipitur, lib.1. parte 1. diſt.34

FINIS.

1544

Digitized by Google